Universidad de Panamá
Biblioteca

D. THOMÆ

SUMMA

THEOL

Universidad de Deusto
Biblioteca

IHS
BIBLIOTECA DE LOYOLA.
Sala 1
Estante 10
Plúteo 10

946

Universidad de Deusto
Biblioteca

SVMMA SACRAE THEOLOGIAE,

IN QVA QVICQVID IN VTROQVE TEstamento continetur, vt doctè, ita & piè & fideliter per Quæstiones, & Responsiones explicatur, DIVO THOMA AQVINATE Doctore Angelico autore, in tres potissimùm Partes quatuor Tomis contentas, diuisa.

CVIVS PRIMA PARS HOC PRIMO TOMO P. tractatur, Reuerendissimi THOMAE A' VIO CAIETANI, *Tit. S. Xisti presbyteri dinalis Commentarijs illustrata. Cui magno omnium Theologorum commodo adiecimus eius. Diui Thomæ Tractatum de Dei omnipotentia, Præscientia, Prædestinatione: Thomæ etia Vio Quæstiones aliquot de Infinitate intensiua, ac Tractatum de nominum Analogia, de Pot neutra, & conceptu Entis, omni cura ac studio emendata.*

HVIC ETIAM TOTI SVMMÆ ITA A' SVMMI IVDICII VI expolitæ, recèns accesserunt tùm Supplementum TERTIAE PARTIS, tùm ad marginem luculentæ Annotationes: tùm etiam ab acutissimo Theologo ad singularum Quæstionum Articulos compendiosæ conclusiones.

QVOLIBETORVM *præterea volumen in omnium sacræ Theologiæ candidatorum gratiam nunc primum adiectum fuit.*

INDICES RERVM OMNIVM SINGVLARIVM copiosissimos sequentes docent Paginæ.

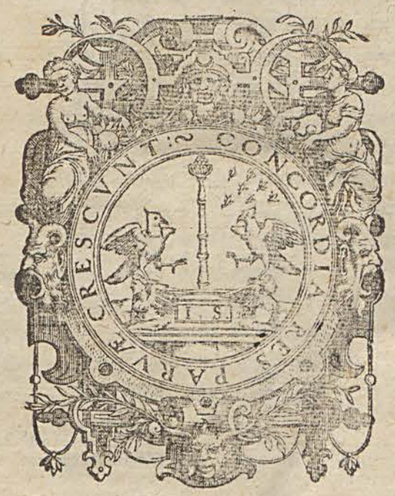

406
407

ANTVERPIAE,
Apud Viduam & Hæredes
Ioannis Stelsij.
M. D. LXVIII.

DOMUS-TORNACENSIS S.J.
JHS.
BIBL. GEN.
A.M.D.G.

Es de la Compª de Jhs de la villa de Azcoitia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Bibliopola Christiano Lectori, sacra-rumque Literarum studioso S.

NIL Est quo facilius Christianus εὐθέοδοξος sinceram Dei Religionem eiusque purum cultum, perpetuò retinere possit, quàm si tota mente totoque animi impetu in Ecclesiasticorum Doctorum lectionem incumbat ac inuigilet, vt ex illorum pura doctrina & veram Scripturæ mentem assequatur (vbi enim sacra Scriptura non rectè intelligitur, ibi summo cum animæ periculo versari est necesse) & habeat, quo hæreticorũ falsa dogmata refellere, atque eorũ perfrictæ frontis audaciã frãgere ac opprimere queat. Nã cum hæretici sacrũ Dei verbũ ita semper misere ac perdite explicarint, vt antiquus ille Proteus nõ in plures formas se vertisse sit creditus, quã isti θεομάχοι nouos & varios sensus in eo excogitarunt: actum certe videbatur esse de vera Dei Religione, nisi Deus Opt. Max. semper quosdam suo Spiritu præditos excitasset: qui vel viua voce vel scriptis homines in officio retinerent, & istorum pseudoprophetarum conatus acri animo reprimerent. Quare cùm Diuus Thomas Aquinas, Doctor angelicus admirabili Dei concilio in Christi Ecclesia excitatus esse videatur, vt quicquid in Scriptura esset difficile, subtiliter pertractaret ac explicatum redderet (nullus enim hæresi locus relinqueretur, si verbi Dei studiosi eius scriptis darent operam) putauimus nos operæpretium facturos esse, si eius Summam totius sacræ Theologiæ magnis nostris sumptibus recens ab eruditissimis Theologis summa cum diligẽtia recognitam, & breuibus conclusionibus ad omnium Quæstionum Articulos appositis illustratam, ac à sexcentis mendis repurgatam, vnà cum Supplemento tertiæ partis, quam ille ob præmaturam mortem absoluere non potuit, tibi daremus. Ad hæc Commentaria Thomæ à Vio Caietani, Cardinalis tit. S. Xisti in eandem diuini Doctoris Summam eodem labore recognosci, emendari, & Annotationibus, atque Summarijs ornari & excudi vna curauimus. Opuscula item eiusdem Caietani, & in his præcipuè, quæ ille non minus docte, quã pie in Lutheranos scripsit, adiecimus. Poterat sane ille de ijs disputare, de quibus quondã S. sedis Apostolicæ legatus, Augustæ Vindelicorum cum ipso Martino Luthero concertauit, ac sui erroris conscium effecit. Hoc igitur opus ita expolitũ nostra opera & sumptibus (neq; enim aut pecuniæ aut labori vnquam pepercimus in ijs quæ cum humano generi, tum Christianæ Religioni ornamento fore videbantur) in lucem emittimus, vt de illo, tanquàm ex antris Cimmerijs extracto, ac pristino suo splendori restituto merito dici possit quod Euripides aliquando cecinit, Ἥκω νεκρῶν κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας Λιπών.

Consule ergo æqui bonique hunc nostrum laborem, eoq; fruere, vt quum Ecclesiam Dei non paruos ex eo percepisse fructus intellexerimus, indies magis ac magis ad illius amplitudinem illustrandam nostrum augeatur studium. Vale, & nos adiuua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

AD REVERENDISSIMVM IN CHRISTO PATREM Dominum Oliuerium Carraphe, Cardinalem Neapolitanum, Episcopum Hostien-sem, ac Prædicatorum ordinis protectorem, Thomæ de Vio Caietani, eiusdem tunc ordinis prædicatorum generalis Magistri, nunc sancti Xisti presbyteri Cardinalis, in primæ Partis Summæ sancti Thomæ Aquinatis expositionem, Præfatio.

CONTEMPLATVS Aristoteles orbis machinam vniuersi, cùm videret suis quæque locis apte disposita, summũ illius bonum atque idcirco maximum diuinæ sapientiæ opus esse ordinẽ affirmauit. Hoc etiam pacto egregiè dispositũ aptatumq; hominis ingeniũ contemplari licet, qui sui animi conceptus ac doctrinã, quam traditurus est, ordine congruenti collocat & distinguit. Atq; huius quidẽ sapientiæ laudẽ, sicut inter Philosophos omniũ plane iudicio, sibi Aristoteles vendicauit: ita inter Theologos, quem diuo Thomæ Aquinati præferre ausis, inuenies neminẽ. Nam cùm priores illo permulti singulis, ac discretis de rebus volumina, quàm plurima ediderint, quumq; demùm in perpetuam quandã seriem Theologiæ sententias tum Græci aliqui autores, tum & Latini etiam redegissent, expositoresque permulti sententiarum Libros enarrassent: diuus autem Aquinas noster, largiore quadam vena Theologiam nobis ac doctrinam quasi omnigenam traditurus, duos ipse discretos nouosque ordines & quidem præclarissimos adinuenit. Horum alterum quidem in Libris contra Gentes complexus est. Alterũ vero in quadrifido illo opere: quod summam diui Thomæ Aquinatis, celebri iam titulo nuncupamus. In qua tota Summa, ea rerum copia continetur, quæ ad necessariam homini Christiano doctrinã veramq; beatitudinẽ pertinent consequendã, vt relictum nihil penitus videatur. Nam cùm in prima Summæ Parte, de Deo, de Trinitate, de Angelis, de anima rationali, deque ipso homine, ac totius mundi fabrica copiosè ac distinctè pertractet, tum sequentibus duobus Libris, ab homine iterum exorsus, humanas passiones omnes, earũque fontes, ac progressus, simulque virtutes quę curare vitia & passiones possiut. Ethicis cunctis sacrisq; autoribus copiosius distinctiusque percenset. Reliqua porro Pars (quæ numero quidẽ voluminũ conscriptorũ quarta est: ordine tamẽ doctrinæ tertia nũcupatur) de autore gratię Christo mysteriisque omnibus ad Christũ pertinentibus tractat, tum vero & de ipsis sacramentis per quæ gratia confertur, postremo de optatissimo fructu gratiæ, superna vi delicet beatitudine, ac supplicijs etiã damnatorũ. Quod tamẽ ad cõsummationẽ tertiæ Partis desideratur, in quarto super sententias Libro copiosè disseritur. Atque hac quidẽ tanta rerũ cõgerie, cũ sit immensus Aquinas noster, non minus tamẽ admirationis sibi conciliat ratione sententiarũ atq; verborũ, quibus tantã molẽ versat, arq; pertractat. Ea nanq; stylũ puritas est, vt superfluat si quid addideris, arescat vero si quid exemeris. Ea in verbis formalitas ac proprietas vt nihil insit extrarium, nihil accidens. Insuper ea est profunditas in sententijs, ea nouitas ac dearticulatio quæstionũ, tum vero sic proprius in singulis earũ argumentãdi modus, vt in hoc scribendi genere facile princeps (vbi nulla iudicem turbet inuidia) censeatur: tum vero ne quis in tam magno aceruo retũ suspicari possit cõpilasse Autorẽ, falsumq; esse, naturam quodãmodo ipsam suæ indicem veritatis testemq; habet. Nã si (vt Aristoteles ipse ait) illa sunt apti rerũ conijcere veritatẽ, qui possunt in vtramq; partẽ dubitando disquirere, quis iam dubitet Aquinatẽ nostrum proculà veritate non recessisse, qui propositis tot millibus quæstionũ de humanis diuinisque rebus, Theoricisque illis ac practicis proprias semper in singulis ad vtrãque partem dubitationes adduxit? Nostræ vero huius susceptæ expositionis hinc exorta ratio est, quia formalis sermo doctoris nostri, magnã recondit sensuũ altitudinẽ, cũ tamen verborũ collocatio, ac delectus, perplexi nihil habens prima fronte Lectorẽ videatur allicere, ac facilitatẽ sensuũ polliceri. Verũ longe aliter euenire sibi Lector intelliget, atque ab initio existimaret: repetita enim lectio autoris huius, videtur augere potius, quã decerpere sensus percipiendi difficultatẽ. Quodque ad hanc primã pertinet Summæ partem, hinc facile opinor eius eminentiã constare posse, quod eximij Thomistarũ vindices eam vel sæpius repetentes, semper in ea se noui aliquid percepisse affirmant, vt iam mirari minus oporteat cũ prima hęc Pars tot experta sit hominũ iudicia, quot habet & verba) tam multis illã oppugnationibus lacessitã fuisse. Theologi nanque complures, neque adeo contẽnendi, magnũ sibi nomen ingenij ac doctrinæ facturos hinc se esse putauerunt: si veluti munitissimas arces fortissimi duces solent, ita illi Partẽ hanc primam suis machinationibus oppugnaret. Ioannes vero Scotus egregia præter cæteros in hac re laborauit subtilitate & copia: quippe qui singula prope eius Partis verba labefactare contẽdat. Ratione igitur habita & insitæ difficultatis, & oppugnationis illatæ, nõ simplici quadã expositione sum vsus, vt sine vllã controuersia ea duntaxat artuletim, quæ ad verũ Sancti Thomæ intellectũ pertinere putauerim, sed vbi locus & res ipsa postulare visa sunt, quæstiones ipse nonnullas dubitãdo attuli, & contra oppugnatores, Scotique præcipue, tuerì veritatẽ contẽdi: arduũ sane opus laborioſumque aggressus. Quantũ vero fœliciter, aliorũ sit iudicium. Ego certe non ita prorsus sum mei oblitus, vt ad expositi Operis dignitatẽ parem me putẽ operam attulisse, cũ tamen pio saltẽ consilio quã plurimos possem studiosos homines adiuuãdi, diligentiãque ad honorẽ Dei impensa conscientiæ penitus satisfecisse me sciã. Debetur aũt tibi Pater amplissime nostra hæc expositio non eo solum nomine, quo cæterorum quoque nostrorum fratrum lucubrationes tibi debentur, propterea, quod è speculo susceptæ protectionis vniuerso Ordini Prædicatorum faues & consulis, sed etiã ampliori quadam capacitatique ratione: quãdoquidẽ in isto sublimi ordine constituus, exemplũ præbes Christianis principibus imitandũ, piæ magnificentiæ, religionis, integritatis, & in agendis rebus solertis ac diligentis industriæ (quodque temporibus nostris præclarum Dei est munus) perpetuo castitatis tenore Pontificatũq; iuris doctrina sacrosancti collegij venetiandus es pater: sæculique nostri decus haberis, & luterna super cãdelabrum collocata, quæ luceat omnibus, qui in domo sunt. Hinc & totius Christianæ religionis ordinis studiorũque cultores patrem te ac censorem habituri sunt, cuius in iudicio & beneuolentia conquiescant. Venio nunc ad meipsum, qui paterna charitate semper abs te dilectus, beneficijs auctus, dignitatibusque ornatus, ingrati animi vitio iure damnandus sim, si alij quàm tibi hos quoque studiorum meorum fructus derulerim, cui minora etiam dedicaui, Præsertim cùm tu me ad hanc eudendam expositionem adhortatus maximè fueris, vixque bene absolutam, publicari non solum sæpe petieris, verum etiam flagitaueris. Cape igitur munus hoc nostrum benigna fronte, meæque fidei atq; obseruantiæ erga te pignus hoc, monumentumque agnosce. In æuum vale.

PRIMÆ PARTIS SVMMÆ DIVI THOMAE AQVINATIS QVAESTIONVM ET ARTICVLORVM AC CONCLVSIONVM LOCVPLETISSIMVS INDEX.

Qualis sit hæc doctrina, & ad quæ se extendat.

Quæstio Prima.

Articuli.

VTRVM præter alias scientias doctrina theologica sit necessaria. Artic. 1
Vtrum sacra doctrina sit scientia. 2
Vtrum sit vna scientia vel plures. 3
Vtrum sit speculatiua vel practica. 4
Vtrum sit dignior alijs scientijs. 5
Vtrum sit sapientia. 6
Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ. 7
Vtrum sit argumentatiua. 8
Vtrum vti debeat metaphoricis vel symbolicis locutionibus. 9
Vtrum sit secundum plures sensus exponenda. 10

De Deo an sit. Quæstio 2

Vtrum Deum esse sit per se notum. 1
Vtrum Deum esse sit demonstrabile. 2
Vtrum Deus sit. 3

De simplicitate Dei. Quæst. 3

Vtrum Deus sit corpus. 1
Vtrum in Deo sit compositio materiæ & formæ. 2
Vtrum in Deo sit compositio quidditatis siue essentiæ, vel naturæ subiecti. 3
Vtrum in Deo sit compositio essentiæ & esse. 4
Vtrum in Deo sit compositio generis & differentiæ. 5
Vtrum in Deo sit compositio subiecti & accidentis. 6
Vtrum Deus sit quocunque modo cõpositus vel totaliter simplex. 7
Vtrum Deus veniat in compositionem cum alijs. 8

De perfectione Dei. Quæstio 4.

Vtrum Deus sit perfectus. 1
Vtrum Deus vniuersaliter sit perfectus, quasi omnium in se perfectionem habens. 2
Vtrum creaturæ possint esse Deo esse similes. 3

De boni in communi. Quæstio 5.

Vtrum bonum & ens sint idem secundum rem. 1
Vtrum (supposito quod differant ratione tantum) quid sit prius secundum rationem, bonum vel ens. 2
Vtrum (supposito quod ens sit prius) omne ens sit bonum. 3
Ad quam causam ratio boni reducatur. 4
Vtrum ratio boni consistat in modo, specie & ordine. 5
Vtrum bonum diuidatur conuenienter per honestum, vtile, & delectabile. 6

De bonitate Dei. Quæstio 6

Vtrum esse bonum conueniat Deo. 1
Vtrum Deus sit summum bonum. 2
Vtrum ipse solus sit bonus per suam essentiam. 3
Vtrum omnia sint bona bonitate diuina. 4

De infinitate Dei. Quæstio 7.

Vtrum Deus sit infinitus. 1
Vtrum aliquid præter ipsum sit infinitum secundum essentiam. 2
Vtrum aliquid possit esse infinitum secundum magnitudinem. 3
Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem. 4

De existentia Dei in rebus. Quæstio 8.

Vtrum Deus sit in omnibus rebus. 1
Vtrum Deus sit vbique. 2
Vtrum Deus sit vbique per essentiam, præsentiam, & potentiam. 3
Vtrum esse vbique sit proprium Dei. 4

De immutabilitate Dei. Quæst. 9.

Vtrum Deus sit omnino immutabilis. 1
Vtrum esse immutabile sit proprium Dei. 2

De æternitate Dei. Quæst. 10

Quid sit æternitas. 1
Vtrum Deus sit æternus. 2
Vtrum esse æternum sit proprium Dei. 3
Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore. 4
Vtrum æuum sit aliud à tempore. 5
Vtrum sit tantum vnum æuum, sicut vnum tempus & vna æternitas. 6

De vnitate diuina. Quæstio 11

Vtrum vnum addat aliquid supra ens. 1
Vtrum vnum & multa opponantur. 2
Vtrum Deus sit vnus. 3
Vtrum Deus sit maximè vnus. 4

Quomodo Deus cognoscatur à nobis. Quæstio 12

Vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. 1
Vtrum essentia Dei videatur ab intellectu creato secundum aliquã speciem creatam. 2
Vtrum essentia Dei possit videri oculo corporeo. 3
Vtrum aliqua substãtia intellectualis creata ex suis naturalibus sufficiens sit videre Dei essentiam. 4
Vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam indigeat lumine creato. 5
Vtrum videntium Dei essentiam vnus alio perfectius videat. 6
Vtrum aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam. 7
Vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. 8
Vtrum ea, quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. 9
Vtrum simul cognoscat omnia, quæ in Deo videt. 10
Vtrum in statu huius vitæ aliquis homo possit essentiam Dei videre. 11
Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus. 12
Vtrum supra cognitionem naturalem in præsenti vita aliqua cognitio Dei habeatur per gratiam. 13

De nominibus Dei. Quæst. 13

Vtrum Deus sit nominabilis à nobis. 1
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo prędicentur de ipso substantialiter. 2
Vtrum aliqua nomina dicta de Deo propriè dicantur de ipso: an omnia ei attribuantur metaphoricè. 3
Vtrum multa nomina dicta de Deo sint synonyma. 4
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo & creaturis vniuocè, vel æquiuocè. 5
Vtrum (supposito quod dicantur analogicè) dicantur per prius de Deo vel de creaturis. 6
Vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. 7
Vtrum hoc nomen Deus, sit nomen naturę, vel operationis. 8
Vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. 9
Vtrum accipiatur vniuocè, vel æquiuocè secundum quod significat Deum per naturam, per participationem, & secundum opinionem. 10
Vtrum hoc nomen qui est, sit maximè proprium nomen Dei. 11
Vtrum propositiones affirmatiuę possint formari de Deo. 12

De scientia Dei. Quæst. 14

Vtrum in Deo sit scientia. 1
Vtrum Deus intelligat seipsum. 2
Vtrum Deus comprehendat se. 3
Vtrum suum intelligere sit sua essentia. 4
Vtrum intelligat alia à se. 5
Vtrum Deus habeat de rebus propriam cognitionem. 6
Vtrum scientia Dei sit discursiua. 7
Vtrum scientia Dei sit causa rerum. 8
Vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. 9
Vtrum scientia Dei sit malorum. 10
Vtrum scientia Dei sit singularium. 11
Vtrum scientia Dei sit infinitorum. 12
Vtrum scientia Dei sit futororum contingentium. 13
Vtrum scientia Dei sit enuntiabilium. 14
Vtrum scientia Dei sit variabilis. 15
Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam, vel practicam. 16

De ideis. Quæstio 15.

Vtrum sint ideæ. 1
Vtrum sint plures ideæ, vel vna tantum. 2
Vtrum ideæ sint omnium, quæ cognoscuntur à Deo. 3

De veritate. Quæst. 16

Vtrum veritas sit in re vel in intellectu tantum. 1
Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente. 2
De comparatione veri ad ens. 3
De comparatione veri ad bonum. 4
Vtrum Deus sit veritas. 5
Vtrum omnia sint vera vna veritate, vel pluribus. 6
Vtrum veritas sit æterna. 7
Vtrum veritas sit immutabilis. 8

Universidad de Deusto
Biblioteca

De falsitate.
Quæst. 17
Vtrum falsitas inueniatur in rebus. 1
Vtrum falsitas sit in sensu. 2
Vtrum falsitas sit in intellectu. 3
Vtrum verum & falsum sint contraria. 4
De vita Dei. Quæstio. 18.
Quorum sit viuere. 1
Quid sit vita. 2
Vtrum vita Deo conueniat. 3
Vtrum omnia in Deo sint vita. 4
De voluntate Dei. Quæstio 19
Vtrum in Deo sit voluntas. 1
Vtrum Deus velit alia à se. 2
Vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit. 3
Vtrum voluntas Dei sit causa rerum. 4
Vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. 5
Vtrum voluntas Dei semper impleatur. 6
Vtrum voluntas Dei sit immutabilis. 7
Vtrum voluntas Dei imponat necessitatem rebus volitis. 8
Vtrum voluntas Dei sit malorum. 9
Vtrum Deus habeat liberum arbitrium. 10
Vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. 11
Vtrum conuenienter ponantur circa diuinam voluntatem quinque signa. 12
De amore Dei. Quæstio 20
Vtrum in Deo sit amor. 1
Vtrum Deus amet omnia. 2
Vtrum Deus magis amet vnum, quàm aliud. 3
Vtrum Deus meliora magis amet. 4
De iustitia & misericordia Dei.
Quæstio 21.
Vtrum in Deo sit iustitia. 1
Vtrum iustitia Dei veritas dici possit. 2
Vtrum in Deo sit misericordia. 3
Vtrum in omni opere Dei sit iustitia, & misericordia. 4
De prouidentia Dei.
Quæstio 22.
Vtrum prouidentia Deo conueniat. 1
Vtrum prouidentiæ diuinæ subdantur omnia. 2
Vtrum prouidentia diuina immediatè sit de omnibus. 3
Vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis. 4
De prædestinatione Dei.
Quæstio 23.
Vtrum Deo competat prædestinatio hominum. 1
Vtrum prædestinatio ponat aliquid in prædestinato: & quid sit. 2
Vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. 3
Vtrum prædestinati eligantur à Deo. 4
Vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, reprobationis, & electionis. 5
Vtrum prædestinati infallibiliter saluentur. 6
Vtrum numerus prædestinatorum sit certus. 7
Vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum. 8
De libro vitæ.
Quæstio 24.
Quid sit liber vitæ. 1
Cuius vitæ sit liber. 2
Vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ. 3
De potentia Dei.
Quæstio 25.
Vtrum in Deo sit potentia. 1
Vtrum potentia Dei sit finita. 2
Vtrum Deus sit omnipotens. 3
Vtrum possit facere, quòd ea, quæ sunt præterita, non fuerint. 4
Vtrũ Deus possit facere, quæ nõ facit, vel prætermittere quæ facit. 5
Vtrum Deus possit ea, quæ facit meliora facere. 6
De beatitudine Dei.
Quæstio 26.
Vtrum beatitudo competat Deo. 1
Vtrum Deus dicatur beatus secundum actum intellectus. 2
Vtrum Deus sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. 3
Vtrum in beatitudine Dei includatur omnis beatitudo. 4
De processione siue origine diuinarum personarum. Quæstio 27.
Vtrum processio sit in diuinis. 1
Vtrum aliqua processio in diuinis possit dici generatio. 2
Vtrum præter generationẽ possit esse aliqua processio in diuinis. 3
Vtrum illa alia processio possit dici generatio. 4
Vtrum sint in diuinis plures processiones quàm duæ. 5
De relationibus diuinis.
Quæstio 28.
Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales. 1
Vtrum illæ relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. 2
Vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ adinuicem. 3
De numero harum relationum. 4
De personis diuinis.
Quæstio 29.
De definitione personæ. 1
Vtrum persona sit idem, quod hypostasis, subsistentia, & essentia. 2
Vtrum nomen personæ competat in diuinis. 3
Vtrum nomen personæ in diuinis significet relationem, vel substantiam. 4
De pluralitate pprsonarum in diuiuis.
Quæstio 30.
Vtrum sint plures personæ in diuinis. 1
Quot sint personæ in diuinis. 2
Vtrum termini numerales ponant aliquid in diuinis. 3
Vtrum hoc nomẽ persona, sit cõmune tribus personis in diuinis. 4
De his, quæ pertinent in diuinis ad vnitatem vel pluralitatem personarum. Quæstio 31.
Vtrum in diuinis sit Trinitas. 1
Vtrum filius possit dici alius à patre. 2
Vtrũ dictio exclusiua solus, sit addẽda termino essẽtiali in diuinis. 3
Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali. 4
De cognitione diuinarum personarum.
Quæstio 32.
Vtrum per rationem naturalem possit cognosci Trinitas diuinarum personarum. 1
Vtrum sint aliquæ notiones diuiuis personis attribuendæ. 2
Vtrum sint tantum quinque notiones in diuinis, vel plures. 3
Vtrum liceat circa notiones diuersimodè opinari. 4
De his, quæ pertinent ad personam patris.
Quæstio 33.
Vtrum patri competat esse principium filij vel spiritussancti. 1
Vtrum hoc nomen pater sit proprium nomen patris. 2
Vtrum hoc nomen Pater, per prius dicatur in diuinis personaliter quàm essentialiter. 3
Vtrum sit proprium patri esse ingenitum. 4
De verbo in diuinis. Quæstio 34.
Vtrum verbum dicatur in diuinis essentialiter, vel personaliter. 1
Vtrum verbum sit proprium nomen filij. 2
Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturas. 3
De hoc nomine filij, quod est imago. Quæstio 35.
Vtrum hoc nomen imago in diuinis dicatur personaliter. 1
Vtrum imago sit proprium nomen filij. 2
De pertinentibus ad nomen spiritussancti.
Quæstio 36.
Vtrum nomen spiritussancti sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. 1
Vtrum persona illa quæ dicitur spiritussanctus, procedat à patre & filio. 2
Vtrum spiritussanctus procedat à patre per filium. 3
Vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussancti. 4
De nomine spiritussancti, quod est amor.
Quæstio 37.
Vtrum amor sit proprium nomen spiritussancti. 1
Vtrum pater & filius diligant se spiritussancto. 2
De nomine spiritussancti, quod est donum.
Quæstio 38.
Vtrum donum possit esse nomen personale. 1
Vtrum sit proprium nomen spiritussancti. 2
De personis in comparatione ad essentiam.
Quæstio 39.
Vtrum essentia in diuinis sit idem, quod persona. 1
Vtrum dicendum sit, quòd tres personæ sunt vnius essentiæ. 2
Vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in singulari, vel in plurali. 3
Vtrum adiectiua nomina, aut verba vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiuè acceptis. 4
Vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis. 5
Vtrum nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus. 6
Vtrum essentialia attributa sint appropriandа personis. 7
Quod attributum cui personæ debeat appropriari. 8
De personis in comparatione ad relationes siue proprietates. Quæstio 40.
Vtrum relatio sit idem, quod persona. 1
Vtrum relationes distinguant & constituant personas. 2
Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, remaneant hypostases. 3
Vtrum relationes secundum intellectum præsupponant actus personarum vel econuerso. 4
De personis per comparationem ad actus notionales. Quæstio 41.
Vtrum actus notionales sint attribuendi personis diuinis. 1
Vtrum huiusmodi actus sint voluntarij, vel necessarij. 2
Vtrũ per huiusmodi actus persona procedat de aliquo vel nihilo. 3
Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium. 4
Vtrum potentia generandi vel spirandi significet relationem, vel substantiam. 5
Vtrum actus notionales ad plures personas terminari possint. 6
De æqualitate & similitudine diuinarum personarum adinuicem. Quæstio 42.
Vtrum æqualitas locum habeat in personis diuinis. 1
Vtrum persona procedens sit æqualis secundum æternitatem ei, à qua procedit. 2
Vtrum sit aliquis ordo in personis diuinis. 3

Vtrum per-

vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum magnitudinem. 4
Vtrum vna personarum diuinarum sit in alia. 5
Vtrum personæ diuinæ sint æquales secundum potentiam. 6
De missione diuinarum personarum.
Quæst. 43
Vtrum alicui diuinæ personæ conueniat mitti. 1
Vtrum missio in diuinis sit æterna vel tantum temporalis. 2
Secundum quid persona diuina inuisibiliter mittatur. 3
Vtrum cuilibet personæ mitti, & præcipuè patri conueniat. 4
Vtrum inuisibiliter mittatur tam filius, quàm spiritussanctus. 5
Ad quos fiat missio inuisibilis. 6
De missione visibili. 7
Vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter. 8
De prima causa omnium entium.
Quæstio 44
Vtrum Deus sit causa efficiens omnium entium. 1
Vtrum materia prima sit creata à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. 2
Vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint aliqua alia exemplaria præter ipsum. 3
Vtrum Deus sit causa finalis rerum. 4
De creatione. Quæstio 45
Quid sit creatio. 1
Vtrum Deus possit aliquid creare. 2
Vtrum creatio sit aliquid in creatura. 3
Cui competat creari. 4
Vtrum solius Dei sit creare. 5
Vtrum sit commune toti trinitati creare, aut propriũ alicuius personæ. 6
Vtrum in rebus creatis sit vestigium trinitatis. 7
Vtrum opus creationis admisceatur operibus naturæ & volũtatis. 8
De principio durationis rerum creatarum.
Quæstio 46
Vtrum creaturæ semper fuerint. 1
Vtrum eas incœpisse sit articulus fidei. 2
Quomodo dicatur Deus in principio cœlum & terram creasse. 3
De distinctione rerum in communi. Quæst. 47
Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo. 1
Vtrum rerum inæqualitas sit à Deo. 2
Vtrum sit vnus tantum mundus vel plures. 3
De distinctione rerum in speciali, & primò de malo.
Quæstio 48.
Vtrum malum sit natura aliqua. 1
Vtrum malum inueniatur in rebus. 2
Vtrum bonum sit subiectum malum. 3
Vtrum malum totaliter corrumpat bonum. 4
Vtrum malum sufficienter diuidatur per culpam & pœnam. 5
Vtrum plus habeat de ratione mali pœna quàm culpa. 6
De causa mali. Quæstio 49.
Vtrum bonum possit esse causa mali. 1
Vtrum summum bonum, (quod est Deus) sit causa mali. 2
Vtrum sit aliquod summum malum, quod sit causa omnis mali. 3
De substantia angelorum absolutè. Quæstio 50.
Vtrũ sit aliqua creatura omninò spiritualis, & penitus incorporea. 1
Vtrum angelus sit compositus ex materia & forma. 2
De multitudine angelorum. 3
Vtrum angeli differant specie. 4
Vtrum angeli sint incorruptibiles. 5
De angelis in comparatione ad corpus.
Quæstio 51
Vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. 1
Vtrum angeli assumant corpora. 2
Vtrum angeli in corporibus assumptis exerceant opera vitæ. 3
De angelis in comparatione ad locum.
Quæstio 52
Vtrum angelus sit in loco. 1
Vtrum possit esse in pluribus locis simul. 2
Vtrum plures angeli possint esse in eodem loco. 3
De motu locali angelorum. Quæstio 53
Vtrum angelus possit moueri localiter. 1
Vtrum moueatur de loco ad locum pertranseundo medium. 2
Vtrum motus angeli sit in tempore, an in instanti. 3
De virtute cognoscitiua angeli. Quæstio 54
Vtrum intelligere angeli sit sua substantia. 1
Vtrum esse angeli sit suum intelligere. 2
Vtrum essentia angeli sit sua virtus intellectiua. 3
Vtrum in angelis sit intellectus agens & passibilis. 4
Vtrũ in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua quàm intellectus. 5
De medio cognitionis angelicæ. Quæstio 55
Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. 1
Si per species, an per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. 2
Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales quàm inferiores. 3
De cognitione angelica ex parte rerum immaterialium. Quæstio 56
Vtrum angelus cognoscat seipsum. 1
Vtrum vnus cognoscat alium. 2
Vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum. 3
De cognitione angelorum quantum ad res materiales. Quæstio 57
Vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. 1
Vtrum cognoscant singularia. 2
Vtrum cognoscant futura. 3
Vtrum cognoscant cogitationes cordium. 4
Vtrum cognoscant mysteria gratiæ. 5
De modo cognitionis angelicæ.
Quæstio 58
Vtrum intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. 1
Vtrum angelus possit simul multa intelligere. 2
Vtrum angelus intelligat discurrendo. 3
Vtrum angelus intelligat componendo & diuidendo. 4
Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas. 5
Vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. 6
Vtrum hæ duæ cognitiones sint eædem vel diuersæ. 7
De voluntate angelorum. Quæst. 59
Vtrum in angelis sit voluntas. 1
Vtrum volũtas in angelis sit ipsa natura eorũ, vel ipse intellectus. 2
Vtrum in angelis sit liberum arbitrium. 3
Vtrum in eis sit vis irascibilis & concupiscibilis. 4
De amore seu dilectione angeli. Quæstio 60
Vtrum in angelis sit dilectio naturalis. 1
Vtrum in angelis sit dilectio electiua. 2
Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. 3
Vtrum vnus angelus diligat alium naturali dilectione sicut seipsum. 4
Vtrum angelis naturali dilectione diligat Deũ plus quã seipsum. 5
De productione angelorum in esse naturæ.
Quæstio. 61
Vtrum angeli habeant causam sui esse. 1
Vtrum angeli sit productus à Deo ab æterno. 2
Vtrum angelis sit creatus ante corporalem creaturam. 3
Vtrum angeli fuerint creati in cœlo empyreo. 4
De productione angeli in esse gratiæ & gloriæ.
Quæstio 62
Vtrum angeli in sua creatione fuerint beati. 1
Vtrum indiguerint gratia ad hoc quod conuerterentur in Deum. 2
Vtrum fuerint creati in gratia. 3
Vtrum meruerint suam beatitudinem. 4
Vtrum statim post vnum actum meritorium beatitudinem habuerint. 5
Vtrum adepti fuerint gratiam & gloriam secundum capacitatem suorum naturalium. 6
Vtrum post consecutionem gloriæ remanserit in eis cognitio & dilectio naturalis. 7
Vtrum angelus beatus peccare possit. 8
Vtrum angeli post adeptionem gloriæ possint proficere. 9
De malitia angelorum quo ad culpam.
Quæst. 63
Vtrum malum culpæ possit esse in angelis. 1
Cuiusmodi peccata in eis esse possint. 2
Quid appetendo angelus peccauerit. 3
Vtrum angeli naturaliter sint mali. 4
Vtrum aliquis angelus in primo instanti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. 5
Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. 6
Vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. 7
Vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis causa peccandi. 8
Vtrum tot remanserint quot ceciderunt. 9
De pœna dæmonum. Quæstio 64
Vtrum intellectus angeli mali sit omnino obtenebratus. 1
Vtrum voluntas dæmonis sit obstinata in malo. 2
Vtrum in dæmonibus possit esse dolor. 3
De loco pœnali dæmonum. 4
De opere creationis quo ad creaturam corporalem.
Quæstio 65
Vtrum creatura corporalis sit à Deo. 1
Vtrum facta sit propter bonitatem Dei. 2
Vtrum sit facta à Deo mediantibus angelis. 3
Vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediatè à Deo. 4
De ordine creationis ad distinctionem. Quæst. 66
Vtrum informitas materiæ præcesserit tẽpore formationẽ ipsius. 1
Vtrum sit vna materia omnium corporalium. 2
Vtrum cœlum empyreum sit concreatum materiæ informæ. 3
Vtrum tempus sit concreatum materiæ. 4
De opere distinctionis primæ diei. Quæstio 67
Vtrum lux propriè in spiritualibus dicatur. 1
Vtrum lux corporalis sit corpus. 2
Vtrum lux sit qualitas. 3
Vtrum conueniens fuerit prima die fieri lucem. 4
De opere secundæ diei. Quæstio 68
Vtrum firmamentum factum sit secunda die. 1
Vtrum aliquæ aquæ sint supra firmamentum. 2
Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis. 3
Vtrum sit tantum vnum cœlum vel plures. 4
De operæ tertiæ diei. Quæstio 69
Vtrum congregatio aquarum facta fuerit cõuenienter tertia die. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vtrum eadem die debuerit fieri productio plantarum. 2
De opere ornatus quarto die facto.
Quæstio 70
Vtrum quarto die debuerint fieri luminaria. 1
Vtrum conuenienter describatur causa productionis luminarium. 2
Vtrum luminaria cœli sint animata. 3
De opere quintæ diei. Quæst. 71
Vtrum opus quintæ diei conuenienter describatur. 1
De opere sextæ diei. Quæstio 72
Vtrum opus sextæ diei conuenienter describatur. 1
De pertinentibus ad diem septimum.
Quæstio 73
Vtrũ completio diuinorum operum asscribi debeat septimo diei. 1
Vtrum Deus die septimo ab omni opere quieuerit. 2
Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur septimo diei. 3
De omnibus septem diebus in communi.
Quæstio 74
Vtrum dicti dies sufficienter enumerentur. 1
Vtrum omnes isti dies sint vnus dies. 2
Vtrum scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera septimæ diei. 3
De homine quantum ad essentiam animæ.
Quæstio 75
Vtrum anima sit corpus. 1
Vtrum anima humana sit aliquid subsistens. 2
Vtrum animæ bratorum sint subsistentes. 3
Vtrum anima sit homo, vel homo potius sit aliquid cõpositum ex corpore & anima. 4
Vtrum anima humana sit composita ex materia & forma. 5
Vtrum anima humana sit incorruptibilis. 6
Vtrum sit eiusdem speciei cum angelo. 7
De vnione animæ ad corpus. Quæstio 76
Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma. 1
Vtrum intellectiuum principiũ multiplicetur secundũ multiplicationem corporum, vel sit vnus intellectus omnium hominum. 2
Vtrum præter animam intellectiuam sint in homine aliæ animæ per essentiam differentes. 3
Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. 4
Quale debeat esse corpus cuius huiusmodi principium est forma. 5
Vtrum vniatur tali corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. 6
Vtrum vniatur corpori animalis mediante aliquo corpore. 7
Vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis. 8
De his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali.
Quæstio 77
Vtrum essentia animæ sit eius potentia. 1
Vtrum sit tantum vna potentia animæ vel plures. 2
Vtrum potentiæ animæ distinguantur per actus & obiecta. 3
Vtrum in potentijs animæ sit aliquis ordo. 4
Vtrum anima sit subiectum omnium suarum potentiarum. 5
Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia. 6
Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia. 7
Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. 8
De potentijs animæ in speciali, & primo de ijs, quæ sunt præambula ad intellectum.
Quæstio 78
Vtrum sint distinguenda quinque genera potentiarum animæ. 1
Vtrum conuenienter assignentur partes vegetatiuæ. 2
Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. 3
Vtrum sensus interiores conuenienter distinguantur. 4
De potentijs intellectiuis. Quæstio 79
Vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. 1
Vtrum intellectus sit potentia passiua. 2
Vtrum sit ponere intellectum agentem. 3
Vtrum intellectus agens sit aliquid animæ nostræ. 4
Vtrum intellectus agens sit vnus omnium. 5
Vtrum memoria sit in parte intellectiua animæ. 6
Vtrum memoria intellectiua sit alia potentia ab intellectu. 7
Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. 8
Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. 9
Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu. 10
Vtrũ intellectus speculatiuus & practicus sint diuersę potentiæ. 11
Vtrum synderesis sit aliqua potentia specialis ab alijs distincta. 12
Vtrum conscientia sit aliqua potentiæ intellectiuæ partis. 13
De appetitu in communi. Quæstio 80
Vtrum appetitus sit aliqua specialis potentia animæ. 1
Vtrum appetitus diuidatur in appetitũ sensitiuum, & intellectiuũ, sicut in potentias diuersas. 2
De sensualitate. Quæstio 81
Vtrum sensualitas sit vis appetitiua tantum, an etiam cognitiua. 1
Vtrum appetitus sensitiuus diuidatur in irascibilem & concupiscibilem sicut in diuersas potentias. 2
vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi. 3
De voluntate. Quæstio 82
Vtrum voluntas aliquid appetat ex necessitate. 1
vtrum omnia ex necessitate velit quæcunque vult. 2
vtrum voluntas sit eminentior, quàm intellectus. 3
vtrum moueat intellectum. 4
vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. 5
De libero arbitrio. Quæstio 83
Vtrum homo sit liberi arbitrij. 1
vtrum liberum arbitrium sit potentia, vel actus, vel habitus. 2
vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua vel cognitiua. 3
Vtrum liberum arbitriũ sit eadem potentia cum voluntate vel alia. 4
Quomodò anima corpori vnita intelligat corporalia, quæ sunt infra ipsam. Quæstio 84.
Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. 1
Vtrũ cognoscat corpora per essentiã suam, vel per aliquas species. 2
Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. 3
Vtrum species intelligibiles effluant in ipsam ab aliquibus formis separatis. 4
Vtrum anima nostra omnia, quæ intelligit videat in rationibus æternis. 5
Vtrum intelligibilem cognitionem acquirat à sensu. 6
Vtrum indigeat phantasmatibus ad hoc, quod actu intelligat. 7
Vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virium. 8
De modo & ordine intelligendi. Quæstio 85.
Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas & materiales abstrahendo species à phantasmatibus. 1
Vtrũ species intelligibiles abstracta à phantasmatibus se habeat ad intellectũ nostrũ, vt quod intelligitur, vel sicut quo intelligitur. 2
Vtrum intellectus noster prius intelligat magis vniuersalia. 3
Vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. 4
Vtrum intellectus noster intelligat componendo & dividendo. 5
Vtrum intellectus noster possit errare. 6
Vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere, quàm alius. 7
Vtrum intellectus prius cognoscat indiuisibile, quàm diuisibile. 8
Quid intellectus hominis cognoscat in rebus corporalibus & materialibus. Quæstio 86.
Vtrum intellectus noster cognoscat singularia. 1
Vtrum cognoscat infinita. 2
Vtrum cognoscat contingentia. 3
Vtrum cognoscat futura. 4
Quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea, quæ in ea sunt. Quæstio 87.
Vtrum anima intellectiua cognoscat seipsam per essentiam suam. 1
Quomodo cognoscat in se habitus existentes. 2
Quomodo intellectus cognoscat actum proprium. 3
Quomodo intellectus cognoscat actum voluntatis. 4
Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ sunt supra se. Quæstio 88.
Vtrum anima humana in statu præsentis vitæ cognoscat angelos per seipsos. 1
Vtrum possit ad eorum notitiam peruenire per cognitionem rerum materialium. 2
Vtrum Deus sit illud, quod à nobis primo cognoscitur. 3
De cognitione animæ separatæ. Quæstio 89.
Vtrum anima separata à corpore possit aliquid intelligere. 1
Vtrum anima separata intelligat substantias separatas. 2
Vtrum anima separata cognoscat omnia naturalia. 3
Vtrum anima separata cognoscat singularia. 4
Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. 5
vtrum possit vti habitu scientiæ hic acquisitæ. 6
vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. 7
vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. 8
De productione hominis quantum ad animam. Quæstio 90.
Vtrum anima humana sit de substantia Dei, vel aliquid factum. 1
Vtrum anima humana sit producta in esse per creationem. 2
vtrum anima rationalis sit facta mediantibus angelis. 3
vtrum anima humana sit facta ante corpus. 4
De productione corporis primi hominis. Quæstio 91.
vtrum corpus primi hominis sit factum de limo terræ. 1
vtrum corpus primi hominis sit immediate productum à Deo. 2
vtrum corpus primi hominis habuerit conuenientẽ dispositionem. 3
vtrum productio corporis humani conuenienter in scriptura describatur. 4
De productione mulieris Quæstio 92.
vtrum in prima rerum productione debuerit mulier produci. 1
vtrum mulier debuerit fieri ex viro. 2
vtrum mulier debuerit formari ex costa viri. 3
vtrum mulier formata fuerit immediatè à Deo. 4
De fine siue termino productionis hominis prout dicitur factus ad imaginem & similitudinem Dei. Quæstio 93.
vtrum in homine sit imago Dei. 1
vtrum imago Dei sit magis in irrationalibus creaturis. 2
vtrum imago Dei sit magis in homine, quàm in angelo. 3
vtrum imago Dei sit in omni homine. 4
vtrum imago Dei sit in homine per comparationem ad essentiam vel ad personas omnes, vel ad vnam earum. 5
vtrum imago Dei inueniatur in homine solùm secundum mentẽ. 6
Vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secũdum habitus, aut actus. 7
vtrum per comparationem ad omnia obiecta. 8
De differentia imaginis & similitudinis. 9
De statu vel conditione primi hominis quò ad intellectum.
Quæstio 94
Vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. 1

Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. 2
Vtrum primus homo habuerit omnium scientiam. 3
Vtrum homo in primo statu potuisset errare vel decipi. 4
De his, quæ pertinent ad voluntatem primi hominis, scilicet de gratia & virtute & iustitia. Quæst. 95
Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia. 1
Vtrũ primus homo in statu innocentiæ habuerit animę passiones. 2
Vtrum Adam habuerit omnes virtutes. 3
Vtrum opera primi hominis fuerint æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt. 4
De domino quod homini competebat in statu innocentiæ. Quæst. 96
Vtrum Adam in statu innocentiæ dominabatur animalibus. 1
Vtrum homo habuisse dominium super omnes alias creaturas 2
Vtrum in illo statu fuissent omnes homines æquales. 3
Vtrum in illo statu homo dominaretur homini. 4
De his, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad conseruationem indiuidui. Quæst. 97
Vtrum homo in statu innocentiæ erat immortalis. 1
Vtrum esset impossibilis. 2
Vtrum indigeret cibis. 3
Vtrum per lignum vitæ consequeretur immortalitatem. 4
De his, quæ pertinent ad conseruationem speciei per generationem. Quæstio 98.
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 1
Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum. 2
De conditione prolis generandæ quantum ad corpus in illo statu. Quæstio 99.
Vtrum in statu illo pueri mox nati habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum. 1
Vtrum omnes fuissent nati in sexu masculino. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad iustitiam. Quæstio 100.
Vtrum homines fuissent nati cum iustitia. 1
Vtrum pueri nascerentur in iustitia confirmati. 2
De conditione prolis tunc generandæ quo ad scientiam. Quæstio 101
Vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. 1
Vtrum statim post natiuitatẽ habuissent perfectũ vsum rationis. 2
De loco producti hominis in paradiso. Quæstio 102
Vtrum paradisus sit locus corporeus. 1
Vtrum sit locus conueniens habitationi humanæ. 2
Ad quid homo in paradiso positus fuerit. 3
Vtrum homo factus fuerit in paradiso. 4
De gubernatione rerum in communi. Quæst. 103
Vtrum mundus ab aliqua gubernetur. 1
Quid sit finis gubernationis ipsius. 2
Vtrum mundus gubernetur ab vno. 3
De effectibus gubernationis. 4
Vtrum omnia subsint diuinæ gubernationi. 5
Vtrum omnia gubernentur à Deo immediatè. 6
Vtrum diuina gubernatio cassetur in aliquo. 7
Vtrum aliquid contrarietur diuinæ prouidentiæ. 8
De effectibus diuinæ gubernationis in speciali. Quæst. 104
Vtrum creaturæ indigeant vt conseruentur à Deo in esse. 1
Vtrum conseruentur in esse à Deo immediatè. 2
Vtrum Deus possit aliquid redigere in nihilum. 3
Vtrum aliquid in nihilum redigatur. 4
De mutatione creaturarum à Deo. Quæstio 105
Vtrum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam. 1
Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus. 2
Vtrum Deus moueat immediatè intellectum creatum. 3
Vtrum possit mouere voluntatem creatam. 4
Vtrum Deus operetur in omni operante. 5
Vtrum Deus possit aliquid facere præter ordinem rebus inditũ. 6
Vtrum omnia, quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. 7
De diuersitate miraculorum. 8
De actu angelorũ, qui est inuicẽ illuminare. Quæst. 106
Vtrum vnus angelus moueat intellectum alterius illuminando. 1
Vtrum vnus angelus moueat voluntatem alterius. 2
Vtrum inferior angelus possit illuminare superiorem. 3
Vtrum superior angelus illuminet inferiorem de omnibus quæ cognoscit. 4
De locutione angelorum. Quæstio 107
Vtrum vnus angelus loquatur alij. 1
Vtrum inferior loquatur superiori. 2
Vtrum angelus loquatur Deo. 3
Vtrum in locutione angeli aliquid operetur distantia localis. 4
Vtrum omnes cognoscant locutionem vnius angeli ad alterum. 5
De ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Quæstio 108
Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ. 1
Vtrum in vna hierarchia sit tantum vnus ordo. 2
Vtrum in vno ordine sint plures angeli. 3
Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. 4
De nominibus & proprietatibus singulorem ordinum. 5
De comparatione ordinum adinuicem. 6
Vtrum ordines durent post diem iudicij. 7
Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum. 8
De ordine malorum angelorum, scilicet dæmonum.
Quæstio 109
Vtrum ordines sint in dæmonibus. 1
Vtrum sit in eis prælatio. 2
Vtrum vnus dæmon illuminet alium. 3
Vtrum subiiciatur prælationi beatorum angelorum. 4
De præsidentia angelorum super corporalem creaturam.
Quæstio 110
Vtrum corporalis creatura administretur per angelos. 1
Vtrum materia corporalis obediat angelis ad nutum. 2
Vtrum angeli possint mouere corpora localiter sua virtute. 3
Vtrum angeli boni vel mali possint facere miracula. 4
De actione angelorum in homines. Quæstio 111
Vtrum angelus possit illuminare intellectum hominis. 1
Vtrum angeli possint immutare affectũ vel voluntatẽ hominis. 2
Vtrum possint immutare imaginationem hominis. 3
Vtrum possint immutare sensum humanum. 4
De missione angelorum ad homines. Quæstio 112
Vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. 1
Vtrum omnes angeli mittantur in ministerium. 2
Vtrum illi qui mittuntur assistant. 3
Vtrum omnes angeli secundæ hierarchiæ mittantur. 4
De custodia hominum à bonis angelis. Quæst. 113
Vtrum homines ab angelis custodiantur. 1
Vtrũ singulis hominibus singuli angeli ad custodiã deputentur. 2
Vtrum custodia pertineat solum ad vltimum ordinẽ angelorum. 3
Vtrum omni homini conueniat habere angelum custodem. 4
Quando incipiat custodia angeli circa hominem. 5
Vtrum angelus semper custodiat hominem. 6
Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt. 7
Vtrum inter angelos sit pugna seu discordia. 8
De impugnatione dæmonum. Quæstio 114
Vtrum homines à dæmonibus impugnentur. 1
Vtrum tentare sit proprium diaboli. 2
Vtrum omnia peccata procedant tentatione diaboli. 3
Vtrum dæmones possint facere vera miracula ad seducendum. 4
Vtrum dæmon ab aliquo superatus ab impugnatione arceatur. 5
De actione corporalis creaturę. Quæstio 115
Vtrum aliquod corpus sit actiuum. 1
Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationes seminales. 2
Vtrum corpora cœlestia sint causa eorum, quę hic in inferioribus corporibus fiunt. 3
Vtrum corpora cœlestia sint causa humanorum actuum. 4
Vtrum corpora cœlestia possint imprimere in dæmones. 5
Vtrum corpora cœlestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur. 6
De fato. Quæstio 116
Vtrum fatum sit. 1
Vtrum fatum sit in rebus creatis. 2
Vtrum fatum sit immobile. 3
Vtrum omnia subdantur fato. 4
De his, quę pertinent ad actionem hominis. Quæstio. 117
Vtrum homo possit docere alium causando scientiam in ipso. 1
Vtrum homines possint docere angelos. 2
vtrum homo per virtutem animæ possit immutare materiam corporalem. 3
vtrũ anima hominis separata possit mouere corpora motu locali. 4
De traductione hominis ex homine quantum ad animam. Quæstio 118
vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. 1
vtrum anima intellectiua causetur ex semine. 2
vtrũ omnes animæ humanę fuerint simul creatę à principio mũdi. 3
De propagatione hominis quantum ad corpus.
Quæstio 119
vtrũ aliquid de alimẽto conuertatur in virtutẽ humanę naturę. 1
vtrum semen, quod est principium humanę creationis, sit de superfluo alimenti.

Quæstionis & articulorum & conclusionum iudicis finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM PRIMAE PARTIS DIVI THOMAE AQVINATIS ANNOTATIO.

ABSTRACTIO est duplex, scilicet formæ à materia, & vniuersalis à particularibus. quæst. 40. artic. 3
Abstractum & concretum in diuinis idem sunt. quæst. 40. artic. 1. ad 1.
Abstrahere contingit dupliciter, scilicet componendo & diuidendo, vel per modum absolutæ considerationis. q. 85. ar. 1. ad. 1
Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus est angelis impossibile. q. 55. art. 2. ad 2
Abstrahere species intelligibiles à sensibilibus mediantibus sensibus, & alijs potentijs sensitiuis fit, quod animæ separatæ non contingit. q. 89. arti. 7
Abstrahit homo vt intelligat, quod angelis non conuenit. q. 85. ar. 1. ad 2
Abstrahit Physicus, Metaphysicus, & mathematicus differenter. q. 85. arti. 1. ad. 2
Accidentia conferunt ad cognitionem, quod quid est. quæstione 18. articu. 2
Accidens, quod excedat suum subiectum in agendo non est contra eius rationem: sed quod excedat in essendo. q. 115. ar. 1. ad 5
Accidens per se non potest alterius accidentis esse subiectum nisi ordine quodam. q. 77. art. 7. ad 2
Accidens quare magis dicitur entis, quàm eas. quæstione 90. articulo 2
Accedia quid est & auaritia: & quod sola superbia & inuidia sunt in dæmonibus. q. 63. ar. 2. ad 2. & 3
Actio aliqua dupliciter dicitur intellectualis, vno modo sicut consistens in intellectu, alio modo vt regulata & imperata ab aliquo intellectu. q. 112. art. 1. ad 1
Actio est actualitas virtutis, sicut esse substantiæ, vel essentiæ. q. 54. artic. 1
Actio & passio licet sint idem subiecto, proprijs tamen differunt rationibus. q. 28 art. 3. ad 1
Actio immanens est perfectio agentis, transiens verò mobilis. q. 18. art. 3. ad 1
Actio immanens non est media inter agens & obiectum, sicut transiens: sed vnionem sequitur obiecti cum agente. quæstione 54. arti. 1. ad 3
Actio unmanens quandam de sui ratione infinitatem habet simpliciter scilicet, vt intelligere: vel secundum quid, vt sentire. q. 54. articulo 2
Actio intellectiua quare remittit in nobis: & non in angelis. q. 112. arti. 1. ad 3
Actio motoris non attribuitur moto nisi sicut instrumento. q. 76. artic. 1
Actio naturæ tendit ad vnum, quod est effectus per se: & non per accidens. q. 116. ar. 1
Actio nihil aliud importat, quàm ordinē originis, quòd est à principio. vel à causa remoto motu. q. 41. art. 1. ad 2
Actio nullius creaturæ potest esse eius substantia. q. 54. ar. 1
Actio personalis producens personam nihil aliud est, quàm habitudo principij ad personam, quæ est à principio. quæstione 41. articu. 1. ad 2
Actio tripliciter alicui attribuitur: vel secundum totum, vel secundum partem, vel secundum accideas. q. 76. arti. 1
Actio vt dicit originem motus non ponitur in diuinis nisi Grammaticè. q. 41. art. 1. ad 3
Actionis principium ab actione denominari potest & ab affectu actionis. q. 37. ar. 2. ad 2
Accipere vniuocè non dicitur de filio & creatura, licet sit vtrique commune. q. 33. art. 3. ad 2
Actualitas per prius inuenitur in forma substantiali, quàm in eius subiecto: sed formæ accidentales econuersò. q. 77. art. 6
Actum esse posterius suo principio contingit, vel ex parte agentis, vel ex parte actionis. q. 42. art. 2
Actus amoris tendit in bonum, quod quis vult alicui: & in eum cui vult bonum. q. 20. ar. 1. ad 3
Actus diuinus non omnis est distinctiuus, sed solū ille, qui implicat potentiam. q. 41. art. 4. ad 3
Actus intellectus beati, beatitudo creata dicitur. quæstione 26. articulo 3
Actus meritorius beatitudinis angeli & ipsa beatitudo, non vnum, sed diuersa instantia respiciunt. q. 62. art. 5. ad 2
Actus multiplices intellectus non diuersificant potentiam, sed solum qui in diuersa reducuntur principia. quæstione 79. articulo 10. ad 3
Actus simpliciter est prior potentia, sed in potentia est prior actu. q. 3. arti. 1
Actus voluntatis cadit & continetur sub obiecto intellectus. q. 87. articu. 4
Actu charitatis imperfectæ meremur, sed non actu perfectæ. qu. 62. arti. 9. ad. 1
Adam perfectus productus fuit secundum tria: naturam scilicet, vires, & omnium scientiam. q. 94. art. 3
Adæ in statu innocentiæ diuinitus subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habuit: vel dicenti sibi falsum de contingentibus futuris, vel cordium cogitationibus possibile esse credidisset, sed non ita esse. q. 94. art. 4. ad 5
Additio bono essentiali fieri non potest. q. 103. art. 3. ad 3
Additio diuino esse non conuenit, sed prædicabili, vt animali, qu. 3. art. 4. ad 1
Affectus animæ non sunt in intellectu per similitudinem, neque vt in subiecto, sed sicut principiatum in principio. quæstione 87. articulo 4. ad 3
Affectus cogitationum ab angelis per effectum cognosci possunt. q. 57. art. 4
Affinitas non contrahitur secundum materiam, sed secundum virtutem seminis deriuatam ab anima aui. quæstione 119. articulo 2. ad 2
Agentia quanto magis diuinas participant perfectiones, tanto magis nituntur eas transfundere in alias. q. 106. art. 4
Agens non intendit pluralitatem materialem vt finem. q. 47. artic. 3. ad 2
Agens non semper est nobilius patiente. q. 79. art. 2. ad 3
Agens per intellectum est prius agente per naturam, quæstione 19. articul. 4
Agens per naturam non agit nisi vnum, voluntarium verò plura. q. 47. art. 1. ad 1
Agens primum non propter finis diligentiam agit, sicut agens imperfectum, sed vt suam communicet bonitatem. quæstione 44. arti. 4. ad 1
Agens quoddam est causa fieri tantum sui effectus, & quoddā fieri & esse. q. 104. artic. 1
Agens rationem boni & appetibilis habet inquantum omnia sibi appetunt assimilari. q. 6. art. 1
Agens vniuersale, licet non sit vniuocum, non tamen est omnino æquiuocum. q. 13 arti. 5. ad 1
Agens vniuersale sufficit ad generationem animalium imperfectorum. q. 45. arti. 8. ad 3
Agere compositi & formæ differentia. q. 77. art. 1. ad 3. & 4
Agere sibi simile non est aliquam naturam absolutè producere, sed est eam ad aliquid applicare. q. 45. art. 5. ad 1
Agere tripliciter dicitur, scilicet formaliter, effectiuè, & per modum causæ finalis. q. 48. art. 1. ad 4
Agit homo libero iudicio, bruta verò quodam, sed non libero: inanimata verò nullo. q. 83. art. 1
Agunt quædam libertate arbitrij: quædam verò non. quæstione q. 59. art. 3
Amare seipsum est velle vel sibi appetere bonum: quod omnibus conuenit creaturis. q. 60. art. 3
Amare amicitiæ amat Deus rationalem creaturam, irrationalem verò amore concupiscentiæ. q. 20. art. ad 3
Amor Dei melior est quàm eius cognitio, corporalium verò cognitio melior quàm eorum amor. q. 82. artic. 3
Amor essentialis & personalis penes quid differunt. quæstione 37. articul. 1
Amor est primus motus cuiuslibet appetitiuæ virtutis. quæstio 20. artic. 1
Amor gaudium & dilectio quomodò Deo attribuuntur, licet sint passiones. q. 20. art. 1. ad 1
Amoris diuinæ voluntatis & nostræ differentia. q 20. art. 1
Angeli corpora assumunt, vt per corporalium proprietates in spiritualium proprietates mens deducatur humana. quæstio. 51. art. 3. ad 1
Angeli & natura corporalis conueniunt in vniuersi constitutione. q. 61. art. 3
Angeli ex aëre condensando & formando corpora assumunt. q. 51. arti. 2. ad 3
Angeli incorruptibilitas ex eius substantia sumitur, eius incorruptibilitatis signum ex eius intellectuali operatione accipimus. quæ. 50. artic. 5

Angeli

Angeli inferiores per superiores reguntur: & omnia corporalia per angelos. q. 110. arti. 1
Angeli immediatam habent præsidentiam non solum super cœlestia corpora, sed etiam super inferiora. quæstione 110. articulo 2. ad 2
Angeli, licet omnes immediatè videant diuinam essentiam, non tamen æqualiter vident diuinorum operum rationes. quæstio. 106. artic. 1. ad 1
Angeli mittuntur in ministerium propter eos qui saluandi sunt. q. 113. artic. 5. ad 1
Angeli nominantur à simplici manifestatione diuinorum quasi nuntij Dei. q. 108. arti. 5. ad 1
Angeli numero distingui non possunt absque specifica distinctione. q. 75. arti. 7
Angeli pacis amarè flebunt, tripliciter exponitur. quæstio. 113. articul. 7. ad 1
Angeli per species inditas rerum naturas cognoscunt in vniuersali & particulari, quantum ad formam & materiam. quæstione 57. artic. 2
Angeli qui assistentes dicuntur, sunt qui à Deo immediatè diuinas recipiunt illuminationes: quod est primæ hierarchiæ. q. 112. arti. 3. ad 4
Angeli quomodò semper loquuntur & quomodò non. quæst. 107. arti. 3. ad 2
Angeli ratione diuinæ visionis omnes assistentes dicuntur: sed ratione perceptionis diuinorum operum solum angeli primæ hierarchiæ. q. 112. arti.
Angeli syllogizando non addiscunt, ita quod veritatis ignotę cognitionem accipiant syllogizando. q. 58. art. 3. ad 2
Angelis bonis non existentibus in cœlo, nec malis in inferno, nec bonis gaudium, nec malis pœna minuuntur. quæstio. 64. artic. 4 ad 3
Angelis solum intellectus & voluntas de viribus animæ competunt. q. 54. arti. 5
Angelo cuilibet impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intelligibile simul: ita quod in natura suæ speciei subsisteret, & per ipsam se intelligeret. q. 56. art. 2
Angelorum apparitiones veteribus patribus figuræ erant incarnationis Christi. q. 51. art. 2. ad 1
Angelus à Gregorio metaphoricè animal rationale nominatur propter similitudinem rationis. q. 51. artic. 1. ad 2
Angelus dicitur substantia semper mobilis: quia semper est in actu intelligendi, & non in potentia. q. 50. arti. 1. ad 2
Angelus duplicem habet verbi cognitionem, s. vnam naturalem & alteram gloriæ. q. 62. artic. 1. ad 3
Angelus habet potentiam intellectiuam totaliter completam per species connaturales, anima verò non. q 35 arti. 2
Angelus licet sit incorporeus, potest tamen motus eius in loco esse continuus. q. 53. arti. 1
Angelus, licet sit suprà tempus, quod est numerus motus cœli, eius tamen operatio tempore mensuratur. q. 61, art. 2. ad 2
Angelus mora non indiget ad motum localem si hominem loco derelinquat vt eum custodiat. q. 115. artic. 6. ad 3
Angelus naturæ ordine inferior dæmonibus præest: licet superioribus ordine naturæ. q. 109 arti. 4. ad 3
Angelus non ita agitur ab actore naturæ quod non agat libera voluntate. q. 60. art. 1. ad 2
Angelus non mouetur localiter ad cognitionem acquirendam, sed ad aliquid operandum in loco. q. 55. arti. 2. ad 3
Angelus nunquam est in potentia intelligens respectu suæ essentiæ. q. 56. arti. 1
Angelus per accidens mouetur ad motum corporis assumpti & non ad motum cœli cuius ipse est motor. quæstione. 51. articul. 3. ad 3
Angelus per immaterialia intelligibilia materialia cognoscit, homo verò econuersò. q. 84. arti. 7
Angelus post electionem habet liberum arbitrium inflexibile, homo verò non. q 63. art. 6. ad 3
Angelus potest moueri de loco ad locum imperträsito medio: quod corpori mobili est impossibile. q. 53. artic. 2
Angelus quare dicitur intellectualis: & homo rationalis. quæst. 58. artic. 3
Angelus quare dicitur mens vel intellectus, & anima non. quæst. 54 artic. 3. ad 1
Angelus quare dicitur mens vel intellectus. quæstione 76. articulo 1. ad 3
Angelus quare inclinatur secundum totam suam virtutem in rem apprehensam: & homo non. q. 62. arti. 6
Angelus quilibet dicit determinatum gradum perfectionis secundum speciem. q. 50. arti. 4
Angelus quod est in appetitu & apprehensione phantastica hominis & animalium, potest cognoscere. q. 57. arti. 4. ad 3
Angelus solo intellectu cognoscit quæ homo per plures potentias cognoscit. q. 57. art. 2
Anima alienata à sensibus potest quædam futura cognoscere, similiter & bruta. q. 86. art. ad 3. & 4
Anima cognitione imaginis in Dei cognitionem ducitur. quæstion. 83. artic. 8
Anima cognitionem veritatis non habet inditam naturaliter sicut angelus, sed à rebus acceptam. q. 76. arti. 5
Anima cognoscit seipsam per actum reflexiuè. quæstione 89. articulo 2
Anima corpori nunc vnita vitam communicat, in futuro verò immortalitatem. q. 97. artic. 3
Anima necessariò corpori vnibilis est propter ipsius operationem. q. 70. arti. 3
Anima corrupto corpore remanet in suo esse incorruptibilis subsistens. q. 76. arti. 2. ad 2
Anima de omnibus rebus iudicat per primam veritatem. quæst. 19. arti. 6. ad 1
Anima despotico principatu corpori dominatur, & intellectus irascibili & concupiscibili politico. q. 81. art. 3. ad 2
Anima est primum principium vitæ, & non aliquod corpus. q. 75. artic. 1
Anima est quandoque intelligens in potentia: & scientiam à rebus acquirens. q. 90. arti. 1
Anima est quodammodò omnia. q. 16. art. 3
Anima est quo primò nutrimur, sentimus, mouemur, secundum locum & intelligimus. q. 76. arti. 1
Anima generati causatur ab anima generantis, vel à virtute ab ipsa in semine deriuata. q. 112. arti. 2
Anima inquantum forma non ordinatur ad vlteriorem actum, sed est finis generationis. q. 77. art. 1
Animalia diuina dispensatione in paradisum fuerunt adducta, species verò diaboli operatione. q. 102. arti. 2. ad 2
Animalia perfecta non sola virtute cœlestis corporis possunt generari. q. 91. art. 2. ad 2
Anima licet sit vnita materiæ: virtutem tamen habet superantem materiam. q. 76. art. 1. ad 3. & 4
Anamalium quæ decisa viuunt partes non carent sensu & appetitu. q. 6. arti. 3
Anima naturaliter corpori vnitur: quia est imperfecta & in potentia in genere intelligibilium. q. 51. art. 1
Anima vt est vnita corpori naturaliter, non cognoscit nisi quæ habent formam in materia. q 12. art. 11
Anima nihil eorum quæ cognoscit habet in sui natura, aliter non cognosceret. q. 75 art. 2
Anima non eo modo quo comparatur ad totū comparatur ad partes, sed secundum prius & posterius. q. 76. art. 8
Anima nullum corpus mouere potest præter vnitum sibi. quæstio. 117. arti. 4. ad 1
Anima omnes perfectiones aliarum formarum in se completissimè continet. q 76. arti. 4
Anima omnium potentiarum suarum est principium, sed non omnium est subiectum. q. 77. artic. 8
Anima producitur à Deo dispositā materia per actionem agentis. q. 118. arti. 1. ad 3
Anima quare dicitur spiritus. q. 97. art. 3
Anima quare vltimum gradum intellectualitatis tenet: & non angelus. q. 75. arti. 7. ad 3
Anima quod sit forma carens materia, duplex ratio. quæstione 75. artic. 5
Anima separata cognitionem confusam & non propriam habet de omnibus naturalibus. q. 89. art. 3
Anima separata per species infusam de rebus habet cognitionem: angelus verò perfectam & etiam singularium. quæstione 89. articul. 4
Anima separata quare non dicitur persona. quæstione 29. articulo 1. ad 5
Anima separata quibus speciebus intelligit. quæstione 89. articulo 1. ad 3
Anima separata quomodò prius cognita non cognoscit per conuersionem ad phantasmata. q. 89. art. 6
Anima separata singularia intelligit per influxum specierum ex diuino lumine. q. 89. art. 7
Anima si per modum, qui competit substantijs separatis, intelligeret confusè & perfectè cognosceret. q. 89 art. 1
Animam aliquid sentire cū corpore & sine corpore quomodò contingit. q. 77. arti. 5. ad 3
Animam esse incorpoream & subsistentem ex eius intelligibili operatione probatur: cuius ipsa est principium. quæstione 75. articulo 2
Animam fieri sine corpore, est ipsam non habere naturalem perfectionem. q. 90. arti. 4
Animam se cognoscere per actum intellectus dupliciter contingit. q. 78. arti. 1
Animam sentire vel intelligere, simile est, ac si dicat aliquis ipsam texere vel ædificare: hæc non est sententia Aristo. quæstio. 75. articul. 2. ad 2
Animam vniri corpori vt forma vel motor, differentia receptionis vnionis ad corpus. q. 76. arti. 6
Animæ quare multiplicatur in vna specie: & non angeli. q. 76. arti. 2. ad 2
Animæ ratio est vt sit forma corporis misti maximè reducti ad æqualitatem complexionis. q. 76. art. 5
Animæ ratio personæ non conuenit. q. 75. arti. 4. ad 2
Animæ rationali quare non sunt sibi determinata auxilia à natura. q. 86. art. 5. ad 4
Animæ rationalis & aliarum formarum diuersus productionis modus. q. 90. art. 2

Ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Animæ separatæ & coniunctæ diuersus intelligendi modus. quæst. 75.arti.6. ad 3.
Animæ separatæ se mutuò perfectè cognoscunt, angeli verò imperfectè. quæst.89 art.3
Animæ sensitiuæ nulla est per se operatio, sed solum coniuncti. quæstio.75.art. 3
Animæ vniri corpori est naturale, à corpore etiam separatæ naturalis aptitudo inest ad vnionem. quæstio.76.articulo.1.ad.6.
Analogi propria ratio in vno tantùm reperitur, vniuoci verò in omnibus de quibus dicitur. quæst.16.artic.6.
Analogum in diffinitione omnium analogatorum ponitur. quæst. 13.artic 6.
Antichristo, præscitis, & infidelibus quare dantur angeli ad eorum custodiam. q 113 arti. 4.ad 4
Appetitus animalis formam sequitur apprehensam, naturalis verò ex natura in aliquid conueniens.q.78.arti.1.ad 3
Appetitus duplex distinguitur in homine:sequens cognitionem, & non in angelo.q.59.art.1.ad 1
Appetitus naturalis in omni creatura inuenitur. quæstione 60.articulo 1
Appetitus necessariò sequitur formam naturalem siue apprehensam per sensum vel intellectum, vt virtus diffincta.quæstion. 80. articul.1
Appetitus rerum est triplex: scilicet naturalis, animalis, & rationalis siue intellectualis.quæst.19.artic.1
Appetitus rerum in finem triplex distinguitur.quæst.59.artic.1
Appetitus sensitiuus quare magis dicitur obedire rationi quàm intellectui.quæst.91.artic.3
Appetitus sensitiuus quare tantùm vno modo mouetur, intellectus verò pluribus.quæst.91.artic.2.ad.3.
Appetitu intellectiuo appetere possumus ea bona, quæ sensus non capit.q.80.arc.2.ad 2
Appetitu naturali nihil appetit æquiparantiam superioris naturæ. q.63.arti.3
Appetunt omnia Deum apperendo proprias operationes inquantum sunt quædam similitudines diuini esse. quæstione 6.articu.1. ad 2
Appetunt omnia Deum vt finem quocunque appetitu appetant, siue intelligibili siue sensibili siue naturale. quæstione 44. articu. 4.ad 4
Aquarum congregationes quadruplex expositio. quæstion.69.articulo 1.ad 2
Aquę cuius naturę sunt quæ sunt supra lucem.quæstione 68. articulo 3
Aquis duo loca assignantur positione contraria, non tamen eadem sed positione diuersa.quæst.68.art.3.ad 1
Archangeli nominantur respectu inferiorum: & angeli respectu superiorum medij existentes.q.108.art.5.ad 4
Arreptitij eò cognoscuntur: quia multa loquuntur quæ nunquàm studuerunt: vt versus & diuersa idiomata.quæstione 105.articulo 5
Ars imitatur naturam in sua operatione:non tamen agit vt principale agens, sed vt coadiuuans ipsum. q.117.art.1
Assimulatio generantis ad genitum secundum formam attenditur non secundum materiam.q.19.arti.1.ad 2
Astrologi aliquando vera prædicunt de actibus humanis in communi maximè, & non in speciali. q.115.arti.4.ad 4
Autoritati scripturæ standum est in his, quæ naturam excedunt:vbi verò authoritas deficit, sequi debemus naturę conditionem. qu. 101.arti.1
Augmentum virtutis intellectiuæ ex diuina gratia illuminatio dicitur intellectus. q.12.art.5.ad 1
Beati quomodo vident omnia quę hic aguntur: non beati verò minimè.q.89. art.8
Beati tres dotes habent tribus theologicis virtutibus correspõdentes.q.12.art.7
Beatitudinem angelus non est consecutus quam in primo instanti suę creationis merebatur.q.73.art.5.ad 4
Beatitudinem consequi sine diuino auxilio est impossibile, qu. 62. articul.2
Beatitudinem vt quis consequatur natura & gratia requiruntur. q. 73.artic.1.ad 1
Beatitudinis determinati gradus non ex ipsa re visa: sed ex determinatis modis visionis sumuntur.q. 62.art.9
Beatitudo diuina eminentissimè continet omne desiderabile cuiuscunque beatitudinis vere vel falsę q.26.art.4
Beatitudo est bonum perfectum intellectualis naturę: cuius est cognoscere suam sufficientiam in bono, quod habet. quæstione 26. articulo 1
Beatitudo est duplex, scilicet actus beatitudinis quæ est beatitudo creata: & obiectum actus.q.16.artic.3
Beatitudo est intellectualis vel rationalis naturę vltima perfectio: ideò naturaliter desideratur.q.62.arti.1
Beatitudo in actu consistit: & non in habitu.q.58.arti.1
Beatitudo præintelligitur esse in actu intellectus, quàm in actu voluntatis.q.26.arti. 2. ad 2
Benedictio ad multiplicationem pertinet creaturarum & sanctificatio ad quiescendum in Deo.q.73.art.3
Benedictio homini reiterata fuit propter quandam specialem multiplicationis rationem.q.72.art.1. ad 4
Bene operari affectum & rationem requirit. quæstione 113. articulo 1.ad 2
Bona multa tolleretur si Deus nullum malum permitteret. q.48. arti.2.ad 3
Boni & mali naturali cognitione Deum cognoscere possunt: sed solum boni per gratiam.q.12.art.12.ad 3
Bonitatem perfectam & vniuersalem homo consequi potest: quæ beatitudinem potest adipisci.q.77.art.2
Bonitas Dei est causa rerum non ex necessitate: quia ipsa diuina bonitas non dependet ex rebus creatis.q.104.art.3.ad 2
Bonitas essentialis rei melior esse non potest. accidentalis verò sic. q. 25.artic.6
Bonitas rei creatæ non est essentia eius, sed aliquid superadditum. q.6.art.3.ad 3
Bonitas, sapientia, & huiusmodi nomina significãt ipsas perfectiones absolutè, & non diuinam naturam.q.1.art.9.ad 3
Bonitatis gradus est duplex, scilicet vt aliquid sit ita bonum, quod non possit deficere: alius verò, quod possit à bono deficere.q.48. articul.2
Bonum aliquod multipliciter consequimur. quæstione 103.artic. 2. ad.1
Bonum aliquod Deus volendo vult malum tali bono coniunctum. q.19.artic.9
Bonum commune subtrahi non debet propter malum particulare vitandum.q.92.art.1.ad 3
Bonum dicitur vnumquodque bonitate diuina sicut principio effectiuo exemplari & finali. bonitate verò inhærente bonum dicitur similitudine bonitatis diuinæ. q.6.art.4
Bonum est triplex, quoddam quod totaliter per malum tollitur, quoddam quod non totaliter tollitur nec diminuitur, & quoddam quod non totaliter tollitur: sed diminuitur. quæstione 48. artic.4
Bonum & malum dicuntur genera non simpliciter: sed contrariorum, eo quòd habitus & priuatio in omnibus contrarijs saluantur.q.48.art.1. ad 1
Bonum & malum sunt differentię & constitutiuæ in moralibus.q. 48.art.1.ad 2
Bonum & verum adinuicem se includunt in ratione vniuersalis & particularis.q.16.art.4.ad 1
Bonum non addit supra ens nisi rationem appetibilis. quæstione 5.artic.3.ad.3
Bonum per essentiam est prius bono per participationem. quæsti.3. articu.2
Bonum per se est obiectum voluntatis: malum verò secundariò, & per aliud.q.20.art.1
Bonum quod volo non facio: sed malũ quod odio illud facio quomodò intelligitur.q.83.art.1.ad.1
Bonum quomodò dicitur diffusiuum sui esse. q.5.art.4.ad 2
Bonum quomodò est in re: & verum intellectu.q.16.art.1
Bonum rationem appetibilis habet & perfecti.q.5.art.1
Bonum simpliciter est ens secundum quid & ens simpliciter est bonum secundum quid.q.5.arti.1.ad 1
Bonum subsistens amore amicitiæ amatur, inhærens verò concupiscentiæ.q.60.art.3
Bonum vel malum hominis penes bonam vel malam operationem consideratur vel bonum vel malum vsum rerum. quæstione 48. articul. 6
Bonum verum & ens conuertuntur adinuicem: & solum ratione differunt.q.16.art.3
Bonum vniuersale naturaliter magis diligit vnumquodque particulare: quàm suum proprium bonum particulare. quæstione 60. arti.5.ad 1
Bonum vniuersale solum potest sufficienter mouere voluntatem.q. 105.art. 4
Bontm vtile terminat secũdum quid motum appetitus: honestum verò simpliciter: sed delectabile vt quies in re desiderata. quæstio. 5.artic.6
Calor agit virtute formę substantialis, cuius est instrumentũ ad formam substantialem.q.115.art.1.ad 1
Charitas non est in concupiscibili, sed in voluntate solum. quæst.59. arti.4.ad 3
Caro concupiscit aduersus spiritum: quia passiones rationi repugnant.q.95.art.2. ad 2
Caro secundum speciem est de integritate naturæ: & quomodò manet & quomodo non.q.119.art.1.ad.2
Casualia diuinam demonstrant gubernationem. quæstionem 103. artic.5.ad 1
Casualia & fortuita non in corpora cœlestia reducuntur, sed in diuinam prouidentiam.q.116.art.1
Causa fieri tantum alicuius effectus directè non est causa eius esse & conseruari. q.104.art.1
Causa secunda instrumentalis inquantum per aliquid sibi propriũ dispositiuè operatur ad effectum superioris agentis eius participat actionem.q.45.art.5
Causalitas Dei se extendit ad vniuersalia & indiuidualia principia. q.22.art 2
Causas completas esse plures vnius & eiusdem rei est impossibile. q.52.art.3
Causæ contingentes sunt de perfectione vniuersi. quæstione 22. articulo 4

Coeli

Cæli multiplex acceptio, scilicet propriè, participatiuè, & metaphoricè.q.66.artic.3.ad.2.
Cælum empyreum quomodo influit in corpora mobilia. q. 66. artic. 3.ad.2.
Cælum impossibile est esse factum ex materia tempore præexistente. q.68.artic.1.
Cælum, materia corporalis, tempus, & natura angelica sunt simul creata.q.46.artic.3.
Cerebri nimia humiditas in pueris neruos inhabilitat ad motum.q. 99.artic.1.
Cherubin plenitudo scientiæ nominatur quantum ad quatuor.q.108. artic.5.ad.5.
Christi commestio post resurrectionem fuit vera & naturalis: sed non angelorum in corporibus assumptis.q.51.artic.3.ad.5.
Christi humanitas ratione vnionis & beata virgo: quia mater quandam infinitam dignitatem habent.q.25.artic.6.ad.4.
Christo dedit Deus nomen quod est super omne nomen, scilicet vt verus Deus esset.q.20.artic.4.ad.1.
Christum nominat Apostolus filium dilectionis Dei inquantum superabundanter à Deo est dilectus, non quod dilectio sit principium generationis filij.q.41.artic.2.ad.2.
Christus cum Deo patri regnum tradiderit, euacuabit omnem principatum & potestatem, scilicet cum fidelis perduxerit ad Deo fruendum.q.108.artic.7.ad.1.
Christus fuit in Adam secundum corpulentam substantiam: & non secundum rationem seminalem.q.119.artic.2.ad.4.
Christus in principio suæ conceptionis fuit plenus omni sapientia, & gratia, ad quem facta fuit missio inuisibilis.q.43.artic.6.ad.3.
Christus inquantum solus est verus Deus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus: alij verò metaphoricè & per similitudinem dicuntur filij.q.41.artic.3.
Christus quomodo dicitur habuisse angelum sibi deputatum: cum fuerit comprehensor.q.113.artic.4.ad.1.
Christus simul fuit viator & comprehensor: ideo mereri potuit. q. 62.artic.9.ad.3.
Circunscribi terminis essentialibus omnibus creaturis est commune, sed non localibus.q.50.artic.1.ad.3.
Cogitatio hominis quid impedit ne ab homine cognoscatur. q. 57. artic.4.ad.1.
Cogitationes cordis & voluntatis affectiones solus Deus cognoscit: ex affectu vero angelus, homo, & dæmones.q.57.artic.4.
Cogitare est veritatem inquirere, quam intellectus perfecte contemplatur cum eam attingit.q.34.artic.1.ad.2.
Cogitatiua dicitur ratio particularis: quia est collatiua intentionum indiuidualium.q.81.artic.3.
Cognitio Adæ in statu innocentiæ media fuit inter præsentem & futuram scilicet gloriæ.q.94.artic.1.
Cognitio animæ coniunctæ perfectior est cognitione ipsius separatæ. q.89.artic.1.
Cognitio animæ separatæ respectu rerum naturalium est imperfecta & confusa.quæst.89.artic.5.
Cognitio animæ separatæ respectu singularium est per influxum specierum ex diuino lumine.q.89.artic.7.
Cognitio confusa prior est in nobis cognitione determinata. q.14. artic.6.
Cognitio confusa prior est determinata tam secundum sensum quàm secundum intellectum.q.85.artic.3.
Cognitio contingentis dupliciter contingit, scilicet in se & in sua causa, quæ se habet ad opposita.q.14.artic.13.
Cognitio Dei in cõmune & confuse, est nobis naturaliter inserta: inquantũ ipse homo beatitudinẽ naturaliter desiderat.q.1.art.1.ad.1.
Cognitio & dilectio Dei est triplex, scilicet, naturalis, per conformitatem gratiæ, & per similitudinem gloriæ, secundum quam triplex imago distinguitur.q.93.artic.4.
Cognitio indistincta media est inter potentiam & actum.q.85.artic.3.
Cognitio magis & minus vniuersalis in separatis per ordinem ad primum sumenda est.q.55.art.3.
Cognitio naturalis dæmonis de Deo perfectior est naturali nostra cognitione ipsius.q.64.artic.1.ad.2
Cognitio naturalis hominis est quæ ortum habet à sensu.q.12. art.4.
Cognitio naturalis hominis perfecta non est absque compositione & diuisione,q.85.artic.5.
Cognitio practica optima est, quæ non solum vniuersalia, sed & minima particularia cognoscit.q.101.artic.6.
Cognitio per medium vniuersale est perfectior cognitione in vniuersali naturæ rei.q.55.artic.3.ad.2.
Cognitio rei contingit dupliciter, scilicet in se per propriam speciem, vel in alio, scilicet per speciem continentis.q.14.artic.5.
Cognitio rei est triplex. s. per essentiam essentiæ, per præsentiam similitudinis, & per similitudinem à re acceptam.quæst.56.artic.3.
Cognitio veritatis est duplex. s. naturalis, & per gratiam, quæ diuiditur in speculatiuam & affectiuã quę producit amorẽ Dei.q.64.art.1.
Cognitio vespertina est ipsius rei creatæ secundum quod in propria natura consistit: matutina verò secũdum quod res sunt in verbo. q.58.art.6.
Cognitione naturali angelus non ea potest cognoscere quæ ex pura Dei voluntate dependent: nec alterius cogitationes.q.57.art.5.
Cognitionis ænigmaticæ duplex est obscuritas: prima creaturæ respectu Dei: secunda qua homo impeditur à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et hæc ex peccato consecuta est.q.94.art.1.ad.3
Cognitionis naturalis angeli & animæ differentia.q.55.art.2.
Cognitionis naturalis Dei, angeli, & hominis differentia.q. 12 ar.4
Cognitionis in propria specie & in suo simili differentia. q 12. art. 9
Cognita specie intelligibili alicuius ab aliquo non sequitur cognitio eius cogitationis.q.57.art.4.ad.2
Cognoscere aliquid in seipso non opponitur ei vt cognoscitur in sua causa. Nec inconueniens est aliquid cognosci per duo media.q. 58. art.7,ad.3.
Cognoscere plures aut pauciores effectus in causa est secundum modum intellectus.q.12.art.8.
Cognosci aliquid per diuersa media non incõuenit.q. 62.art. 6 ad. 1.
Cognoscibile quod est infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato.q.12.art.6
Cognoscibilis diuersa ratio diuersitatem scientiarum induxit.q.1. art. 1. ad.2.
Cognoscit Deus omne verum, non tamen vult omne bonum. q.19. artic.6.ad.2.
Cognoscitur aliquid in aliquo dupliciter, vel sicut in obiecto cognito, vel sicut in principio cognitionis.q.84.art.5.
Colores quare imprimunt suas similitudines in sensum & phantasmation in intellectum.q.85.art.1.ad.3.
Communia respectiua quare sunt posteriora proprijs personarum. q.33.art.3.ad.1.
Communitas possessionum causa est discordiæ in præsenti statu. q. 8.art.1.ad.3.
Conclusionem eandem demõstrant mathematicus & naturalis: sed mathematicus per medium abstractum à materia sensibili: naturalis verò per medium circa materiam sensibilem.q.1. art.1. ad. 2.
Concordia quæ est in dæmonibus nõ est ex amicitia: sed ex eorum communi nequitia.q.109.art.3.ad.2.
Confirmati in iustitia est beatificari aperta Dei visione.q. 100. art.2.
Comparabilia non sunt quæ in diuersis generibus continentur. q. 6.art.2.ad.3.
Complexioni hominis quæ sunt arma & tegumenta animalium repugnant.q.91.art.2.ad.2.
Compositio est de ratione causati.q.3.art.7.ad.1.
Compositio est duplex in rebus materialibus, & vna tantùm in spiritualibus.q.50.art.2.ad.3.
Compositio ex actu & potentia sola in substantijs immaterialibus inuenitur.q.75.art.5.ad.4.
Compositum est aliquid quod nulli partium conuenit.q.3. art.7.
Comprehendi dicitur si res perfectè cognoscitur sicut cognoscibilis est.q.14.art.3.
Comprehensio dicitur dupliciter: & quomodò est vna de tribus dotibus animæ.q.12.art.7.ad.1.
Conscientia ordinem scientiæ ad aliquid importat: quod fit tripliciter q 79.art.13.
Conseruare res in esse, est eis conferre esse.q.9.art.2.
Consilium vt dicit inquisitionem non est in Deo: sed ratio prudentiæ in ipso est & prouidentiæ.q.22.art.1.ad.1.
Consummatio operum naturæ fuit septimo die: in incarnatione Christi consummatio gratiæ: in fine mundi consummatio gloriæ.q.73.art.1.ad.1.
Contemplatio impeditur in nobis ex exteriori operatione, quod non fit in angelis.q.112.art.1.ad.3.
Contingentia & casualia diuinæ prouidentiæ subduntur. q. 22. artic.2.ad.1.
Contingentia penes causas proximas attenditur. questio. 14. artic. 13.ad.1.
Contingentia secundum quod subsunt diuinæ scientiæ sunt necessaria.q.14.art.13.ad.3.
Contingenter nihil euenire potest respectu causæ vniuersalis.q.103. artic.7.
Contingit aliquid in rebus naturalibus præter naturam dupliciter. q.105.art.6.ad.1.
Continentia nunc est laudabilis, quod in statu innocentiæ non fuisset.q.98.art 2.ad.3.
Continuitatis motus angeli & corporis mobilis differentia per applicationem virtutis & magnitudinis ad locum: & solutio dæmonstrationis Aristo.q.53.art.1.ad.1.
Contraria simul esse non posse quomodo intelligitur: cum tamen bonum & malum simul esse possint.q.48.artic.3.ad.3.
Contrarietas quomodo est in intellectu componente & diuidente. q.89.artic.5.

Contra-

Contrarium alterius contrarij esse causam quomodò contingit. q. 49. artic. 1. ad. 2
Conuersio in Deum est triplex, scilicet per gratiam perfectam: habitualem: & præparationē ad ipsam, quòd sit diuina operatione. q. 62. artic. 2. ad. 3.
Corpora animata quare non accipiunt immediatè debitam quantitatem, sicut corpora inanimata. q. 78. artic. 2. ad. 3.
Corpora cœlestia ideo sunt incorruptibilia, quia non habent materiam contrarietati subiectam. q. 75. artic. 5.
Corpora cœlestia mouentur ab aliqua substantia apprehendente: & non solum natura: vt grauia & leuia. q. 70. artic. 3.
Corpora cælestia necessario ponuntur principium generationis & corruptionis inferiorum. q. 115. artic. 3. ad. 2.
Corpora cælestia non imprimunt directe in hominis voluntatem: sed per accidens & indirecte. q. 115. artic. 4.
Corpora cælestia quia non habent nisi naturalem operationem: malum inordinationis in eorum naturali operatione esse non potest. quæst. 63. artic. 1. ad. 2.
Corpora cælestia quomodo in dormientibus imprimunt quædam signa futurorum in eorum imaginatione. q. 86. artic. 4. ad. 2.
Corporalium & incorporalium diuersa ratio continentiæ essendiin loco. q. 8. art. 1. ad. 2
Corpora non viuentia generant sibi simile immediate: viuentia verò vtróque modo. q. 118. artic. 1
Corpora plura simul esse in eodem loco est impossibile. q. 67. art. 2.
Corporis cœlestis & corruptibilis differentia consequendi suā perfectionem quest. 58. artic. 3
Corpus humanum à duobus: interiori & exteriori corrumpi potest. scilicet cōsumptione humidi, & aëris infectione. q. 102. art. 2.
Corpus humanum & exteriora ex apprehensione animæ quomodò immutantur. q. 117. artic. 3. ad. 1.
Corpus infinitæ potentiæ si daretur moueret in non tempore: quod non facit virtus infinita intelligentiæ. q. 25. art. 2. ad. 3.
Corpus impassibile: vt cœleste non est vnibile animæ rationali. q. 91. art. 1. ad. 2.
Corpus requiritur ad actionem intellectus propter phantasmata. q. 75. artic. 2 ad. 3
Corrumpi est formam separari à materia. q. 50. artic. 5.
Corrumpi per se siue per accidens: non conuenit formæ habenti esse perse. q. 75. ar. 6.
Corruptionem omnem à muliere Deus potest auferre corporis & mentis: non tamen, quod corrupta non fuerit. q. 25. artic. 4. ad. 3.
Corruptiones & defectus in naturalibus: quare sunt de intentione naturæ vniuersalis. q. 22. art. 2. ad. 2.
Corruptibile & incorruptibile secundum formas non faciunt composita genere differre. q. 76. artic. 3. ad. 2.
Corruptibilis & incorruptibilis corporis per naturam impossibile est quod sit vna materia. q. 66. artic. 2.
Costa Adæ fuit de perfectione eius, prout erat principium speciei humanæ, & non vt erat individuum: & quomodo multiplicata fuit. q. 92. artic. 3. ad. 1. & 2.
Creatio animę non est ante corpus: sed simul creatur cum corpori infunditur. q. 118. artic. 3.
Creatio est media inter Deum & creaturam: & quomodo est creatura & relatio. q. 45. artic. 3. ad. 2. & 3.
Creatio non est mutatio nisi secundum modum intelligendi. q. 41. artic. 2. ad. 2.
Creatio ordinem originis ptæ supponit. s. filij à patre, per quem omnia facta sunt: & spiritus sancti ab vtroque: per quem omnia gubernantur. q. 45. artic. 6. ad. 2.
Creare domonstrat potentiam infinitam non ex re facta, sed ex modo faciendi. q. 45. artic. 5. ad. 3.
Creatura corporalis quia particulare quoddam bonum est: sequitur contrarietas in ea. q. 65. artic. 1. ad. 2.
Creatura ens & bonum denominatur à primo ente per modum cuiusdam assimilationis. q. 5. artic. 4.
Creatura ex se non retrahit hominem à Deo, sed ab vsu vtentis. q. 65. artic. 1 ad. 3.
Creatura materialis simpliciter ex parte formæ finita est secundum rationem materiæ, infinita secundum quid. q. 50. artic. 2. ad. 4.
Creatura quælibet sic se habet ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem. q. 104. artic. 1.
Creatura quomodo dicitur odio haberi à Deo. q. 20. artic. 2. ad. 4.
Creatura rationalis liberè & per se agit: irrationalis verò mota à Deo. q. 19. artic. 12. ad. 3.
Creatura rationalis licet habeat dominium sui actus: indiget tamen gubernari à Deo. q. 103. artic. 5. ad. 3.
Creatura spiritualis requiritur ad perfectionem vniuersi. q. 50. artic. 1.
Creaturam esse Deo similem conceditur: sed nō ecōtra. q. 4. art. 3. ad. 4.
Creaturam non redigi in nihilum natura demōstrat. q. 104. artic. 4.
Creaturæ dupliciter sunt in Deo: vel sicut in conseruante, vel sicut in sciente quæ sunt vita in Deo. q. 18. artic. 4. ad. 1.
Creaturæ essentialibus principijs distinguuntur: & non per relationes. q. 39. artic. 1. ad. 1.
Creaturæ in quibus apparuit spiritussanctus mysterio angelorum sunt factæ ad personam spiritussancti significandam: & non angeli, q. 43. artic. 7. ad. 3.
Creaturæ, quod se per seipsam conseruet in esse: & non potest communicari à Deo. q. 104. artic. 1. ad. 2.
Creaturis spiritualibus triplex mensura conuenit secundum tria in ipsis considerata. q. 10. artic. 5. ad. 1.
Custodia angelorum multiplicem habet effectum. quæst. 113. artic. 5. ad 2.
Custodia angelorum non solum hominibus, sed & toti naturæ & corporeæ & super dæmones datur. q. 113. art. 3.
Custodia homini dupliciter adhibetur: scilicet quantum ad effectum bonum, & quantum ad media ad bonum. q. 113. artic. 1. ad. 3.
DAmnandi quare sunt plures, & pauciores saluādi. q. 23. ar. 7. ad. 3.
Debitum est duplex, sicut duplex ordo, scilicet creaturæ ad Deum & creaturæ ad creaturam. q. 21. artic. 1. ad. 3.
Defectus in omni creatura negatiue inuenitur, & non priuatiue. q. 12. artic. 4. ad. 2.
Dei, angeli, & corporis non est eadem ratio essendi in loco. quæst. 52. artic. 2.
Dei, hominis, & angeli triplex modus cognoscendi actum intellectus. q. 87. artic. 1.
Dæmon & anima ad corpus non secundum eandem causæ habitudinem comparantur. q. 52. artic. 3. ad. 3.
Dæmon post primum instans, in quo naturalem motum habuit ad bonum impedimentum præstitit beatitudini: ideo in malo est confirmatus. q. 63. art. 6. ad. 3.
Dæmones certis constellationibus vocati, quare magis veniunt. q. 115. artic. 5. ad. 2.
Dæmones circa visibilia operantur non formas imprimendo, sed corporalia semina adhibendo. q. 105, artic. 1. ad. 1.
Dæmones & angeli imaginarias apparitiones quomodo causare possunt. q. 111. artic. 3.
Dæmones & angeli duobus modis sensum immutare possunt. s. ab interiori & ab exteriori. q. 111. artic. 4.
Dæmones mittuntur à Deo aliquando ad impugnandum homines puniendo, sed non ad impugnandum ad peccatum licet Deus permittat. q. 114. artic. 1. ad. 1.
Dæmones multa faciunt ad punitionem malorum diuina volente iustitia, vel ad exercitationem bonorum. quæst. 109. artic. 4. ad. 1.
Dæmones mutare non possunt hominis voluntatem. q. 114. artic. 2. ad. 3.
Dæmones naturali dilectione bonos angelos diligunt, sed propter iustitiæ & iniustitiæ diuersitatem eos odio habent. quæst. 60. artic. 4. ad. 3.
Dęmones naturali inclinatione non tendunt in quodcunque malum, eo quod naturaliter boni sunt. q. 63. artic. 4.
Dæmones non dolent de malo culpæ ipsorum. q. 64. artic. 3 ad. 3.
Dæmones non omnia naturalia cognoscunt, sed multa, per longi temporis experientiam addiscunt. q. 89. artic. 3. arg. con.
Dæmones non possunt causare: sed concitare cogitationes in nobis. q. 111. artic. 2. ad. 2.
Dæmones penes quid decipi possint & errare, & non angeli. q. 58. artic. 5.
Dæmones per motum spirituum possunt immutare actum nutritiuæ & appetitiuæ virtutis. q. 111. artic. 4. ad. 2.
Dæmones persistentes in sua prima cognitione naturali, quomodo facti sunt mali. q. 63. artic. 6. ad. 4.
Dæmones quare magis vexant homines in augmento lunæ, quàm alijs temporibus est duplex ratio. q. 115. artic. 5. ad. 1.
Dæmones quare simulant se esse animas defunctorum. quæst. 117. artic 4. ad. 2.
Dæmones quas pœnas patiuntur cum in eis non sint passiones, scilicet dolor, gaudium, & tristitia. q. 64. artic. 3.
Dæmones quomodo alliciuntur herbis, verbis, & lapidibus. q. 105. artic. 5. ad. 3.
Dæmones quomodo se habent ad experientiam & cognitionem veritatis. q. 64. artic. 1. ad. 5.
Dæmones seminibus elementorum quę natura facit possunt facere. q. 114. artic. 4. ad. 2.
Dæmonibus duplex locus pœnalis debetur: vnus ratione suæ culpæ, alius verò ratione exercitationis humanæ. q. 64. artic. 4.
Dæmonibus quomodo proterua phantasia tribuitur. q. 54. art. 5. ad. 3.
Dæmonis duplex est actus: quorum vnus semper est malus. q. 64. artic. 2. ad. 5.
Dęmonis peccatum alijs fuit causa peccandi, qui sine mora in superioris affectum consenserunt. quęst. 63. artic 8. ad. 1.
Dæmonis peccatum quo peccauit, adhuc manet quantum ad appetitum. quæst. 64. artic. 2. ad. 3.
Dæmonum operatione fit in dormientibus aliqua motio in phantasia ad prędsignandum aliquaf utura, quæ dæmones cognoscunt. quæst. 86. artic. 4. ad. 2.

Dæmo-

Demonstratio est duplex, scilicet quia & propter quid. q. 2. arti. 2.
Deo aliquid dici simile vel dissimile non inconuenit. q. 4. arti. 3. ad. 1
Deo maxime conuenit esse principium actiuum. q. 25. arti. 1
Dependentia effectus à causis ordinatis est principaliter à prima. gō. 104. arti. 2
De præpositio semper notat consubstantialitatem. q. 41. arti. 2. ad. 2
Desiderium naturale beatitudinis non subiacet lib. arbit. licet homo quandam sibi constituat ratione complexionis. q. 63. arti. 1. ad. 5
Desiderium naturale est circa bonum & vnitatem. q. 103. arti. 3.
Desiderium naturale rationalis creaturæ est ad ea cognoscenda quæ sunt de eius perfectione, intellectu, scilicet species & genera rerum & rationes earum. q. 12. arti. 8. ad. 4
Desiderium naturale rationalis creaturæ respectu duplicis beatitudinis. q. 62. arti. 1
Deum iuuari per creaturam, dicit perfectionem communicatā creaturæ. q. 25. arti. 9. ad. 2
Deum nominamus ex eius effectibus, non tamen secundum modum ipsorum q. 14. arti. 1. ad 1.
Deus ad duo amat creaturā, scilicet vt sit & vt permaneat. quæst. 74. arti. 3. ad. 3
Deus à nobis non cognoscitur nisi per modum priuationis & remotionis. q. 11. arti. 3. ad. 2
Deus dicitur omnia suauiter disponere ex impressione, quæ ab ipso est, quæ inclinatio rerum id ad quod diuinitus res ipsæ ordinantur. q. 103. arti. 8.
Deus est autor mali pœnæ, sed non culpæ, quæ contrariatur diuino amori & impletioni diuinæ voluntatis. q. 84. arti. 6
Deus est beatitudo animæ, quia in ipso beatificatur. q 79. arti. 4
Deus est in omnibus rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam, sicut causa in effectibus participantibus eius bonitatem, specialiter vero in creatura rationali sicut cognitum in cognoscente, & amatum in amante. q. 43. arti. 3
Deus est in rationali creatura, sicut cognitum in cognoscente, & desideratum in desiderante. q. 8. arti. 3
Deus est in seipso & comprehendit seipsum negatiue exponitur, & quomodo est sibi finitus. q. 14. arti. 3. ad. 1 &. 2
Dei nomen est magis sibi proprium quo ad rem significatam, sed quo ad modum significandi magis est sibi hoc nomen proprium, qui est q. 13. arti. 11. ad. 1
Deus est profundior inferno, excelsior cœlo, longior terra, altior mari, dupliciter exponitur. q. 3. arti. 1. ad. 1
Deus, est nomē incommunicabile secundum rem, tametsi appellatiuum est. q. 13. arti. 9. ad. 2
Deus est sufficiens obiectum beatitudinis. q. 106. arti. 2
Deus est suum esse non patiens secum aliquam compositionē triplici ratione. q. 3. arti. 6
Deus & Angelus cognoscibilia differenter cognoscunt, quia Deus simpliciter per vnum quod est essentia sua: Angelus vero per plura. quæst. 55. arti. 3
Deus & qui est, quomodo sunt magis & minus propria nomina Dei & differentia. q. 13. arti. 1. ad. 1
Deus facit non quod perfectius est, sed quod conuenientius est rei. qō. 91. arti. 3
Deus hominem fecit, qui quandiu non peccaret immortalis vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam aut ad mortem. q. 97. arti. 1
Deus mouendo liberum arbitrium hominis non tollit arbitrij libertatem. q. 83. arti. 1. ad. 3
Deus non cognoscit infinitum secundū artes proportionales in quantitate. q. 14. arti. 12. ad. 1
Deus perfecte se non cognosceret nisi cognosceret quocunque modo sua perfectio participabilis est à creatura. q. 14. arti. 6
Deus per vnam simplicem intelligentiam cognoscit quæ composita sunt. q. 14. arti. 14
Deus potest aliquid facere de potestate absoluta quod non præsciuit, neque præordinauit se facturum. q. 25. arti. 5. ad. 1
Deus primo & per se est forma subsistens, non in materia, tribus rationibus. q. 3. arti. 2
Deus quare quosdam eligit & quosdam reprobat. q. 23. arti. 5. ad. 3
Deus quod sit prior mundo dupliciter potest intelligi. q. 46. arti. 1. &. 3
Deus quomodo dicitur diligi & odio haberi. q. 60. arti. 5. ad. 4. &. 5
Deus quomodo dicitur esse in dæmonibus secundum quòd sunt res quædam ab ipso. q. 8. arti. 1. ad. 4
Deus quomodo est causa mali corruptionis quarundam rerum, sed quod non procedat ex defectu agentis vel actionis. q. 49. arti. 2
Deus quomodo est finis, vt quoddam bonum habitum & repræsentatum. q. 103. arti. 2. ad. 2
Deus ratione suæ infinitæ perfectionis nihil acquirere potest. q. 9. ar. 1
Deus semper seipsum mouet, sicut desideratum & intellectum à seipso. q. 105. arti. 2. ad. 2
Deus si plures Angelos vel plures rerum naturas facere instituisset, plures species intelligibiles mentibus Angelicis impressisset. q. 56. arti. 2. ad. 4.
Deus sua bonitate de malis benefacit. q. 2. arti. 3. ad. 1
Deus sua prouidentia omnia immediate gubernat, sed per media ea exequitur. q. 103. arti. 6
Deus sua virtute infinita effectum infinitum non potest producere. q. 7. arti. 2. ad. 1
Deus suppositionem multiplicem habere potest, scilicet pro persona pro natura. q. 39. arti. 4
Deus vult omnes homines saluos fieri tripliciter exponitur. quæst. 19. arti. 6. ad. 1
Diabolus appetendo esse vt Deus per similitudinem, & nō per æquiparantiam peccauit. q. 63. arti. 3
Dicere est intuitu cogitationis producere verbum, & interdicere & intelligere differentia. q. 34. arti. 1 ad. 2. &. 3
Dictio exclusiua dupliciter sumitur, scilicet cathegoreumatice & syncathegoreumatice. q. 31. arti. 3
Differentia est mobilior genere sicut determinatum indeterminato, & non sicut alia & alia natura, aliàs omnia animalia essent eiusdem speciei. q. 50. arti. 4. ad 1
Differentia se habet ad genus vt actus ad potentiam. q. 3. arti. 5
Differentia semper sunt diuersa, & non econtra. q. 90. arti. 1. ad. 3
Difficile dupliciter sumitur, & inter difficile & impossibile differentia. q. 62. arti. 2. ad. 2
Difficultas bene operandi satisfacit pro peccato q. 95. arti. 4. ad. 2
Diffinitio animæ quomodo debet intelligi. q. 76. arti. 4. ad. 1
Diffinitio comprehensionis posita ab Augu. quod totum comprehenditur videndo, quod ita videtur, vt nihil eius lateat videntem aut cuius fines circunspici vel circunscribi possunt. q. 12. arti. 7. ad. 2
Diffinitio personæ, persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente. q. 29. arti. 3. ad. 2
Diffinitio personæ posita à Boë. persona est rationalis naturæ individua substantia. q. 29. arti. 1. argu. 1
Diffinitio personæ posita à Richardo secundum quod persona dicitur in diuinis persona, est diuinæ naturæ incommunicabilis existentia. q. 29. arti. 3. ad. 4
Diffinitio significat essentiam ex materia & forma communi, suprà quam addit hypostasis & persona principia indiuidualia. quæst. 29. arti. 2. ad. 3
Dignior scientia penes certitudinem & materiæ dignitatem attenditur. q. 1. arti. 5
Dilectio Dei maior est aliquo tempore ad peccatorem prædestinatū, quàm ad iustum præscitum. q. 20 arti. 4. ad. 5
Dilectio est duplex, scilicet naturalis, quæ est finis, & electiua, quæ est eorum, quæ sunt ad finem. q. 60. arti. 2
Dilectio naturalis sequitur semper inclinationē naturalem. q. 60. art. 1
Dilectionis naturalis vel non naturalis causa est vnitas. q. 60. arti. 4
Dilectionis Petri & Ioannis quæ fuerit maior ad Christum diuersa assignatio. q. 20. arti. 4. ad. 3
Diligere alium sicut seipsum dupliciter intelligitur. quæst. 60. arti. 4. ad. 1. &. 2
Dimensiones sunt accidentia consequentia formam corporeitatis. q. 76. arti. 6. ad. 2
Dispositio non semper dicit rem de prædicamento qualitatis, sed relationem quandoque. q. 116. arti. 2. ad. 3
Dispositio optima rebus datur à Deo non simpliciter, sed secundum ordinem ad proprium finem. q. 91. ad. 3
Dispositio potest dici tam ratio ordinis rerum in finem, quàm ratio ordinis partium in toto. q. 22. arti. 1
Dispositiones esse in materia ante formæ introductionem quomodo intelligitur. q. 76. arti. 6. ad. 1
Distantia localis, sicut non impedit cognitionem Angeli, ita nec locutionem. q. 107. arti. 4. ad. 1
Distinctio quanto est prior, tanto est vnitati propinquior. quæst. 40. arti. 2. ad. 3.
Distinctio rerum à prima causa est propter bonitatem creaturis communicandam. q. 47. arti. 1
Distinctio substantiarum separatarum non potest esse nisi secundum speciem. q. 75. arti. 7
Diuersis cognitionibus eadem res cognosci potest. q. 58. arti. 7. ad. 1
Diuersus modus cognitionis animæ, sequitur diuersum modum essendi ipsius. q. 86. arti. 1
Diuertere non potest homo ab aperta Dei visione, sed in bono confirmatur. q. 100. arti. 2
Diuisio boni per honestum, vtile & delectabile, est per oppositas rationes & non res. q. 5. arti. 6. ad. 2
Diuisio est duplex, scilicet materialis quæ fit ex diuisione continui quam sequitur numerus qui est species quantitatis, quæ est in rebus materialibus. Alia est formalis quæ fit per oppositas formas. Et hæc est transcendens. q. 30. arti. 3
Dotes animæ tribus virtutibus theologicis correspondent. quæst. 12. arti. 7. ad. 1
Dolor culpæ bonitati voluntatis attestatur, pœnæ vero naturæ. quæst. 64. arti. 3. ad. 3

Domi-

Universidad de Deusto Biblioteca

Dominationũ nomen triplici significatione sumitur. q.108.arti.5.ad.2
Dominari dicitur homo omnibus creaturis propter quatuor in ipso considerata. q.96.art.2
Dominij differentia respectu serui & liberi: & quod dominium fuisset in statu innocentiæ.q.96.art 4
Dominium hominis super animalia ex tribus ostenditur.q 96.art.1
Doni nomen duplicem habet habitudinem, scilicet à quo & cui datur.quæst.38.arti.1.
Donum propriè est irredibilis datio gratis data.q.38.art.2
Dormientes & alienati à sensibus magis percipiunt diuinas reuelationes,& futurorum præuisiones,quàm vigilantes,& non alienati. quæst.12.arti.11
Dormientibus si quid contra licitos mores contingat non imputatur ad peccatum.q.84.art.8.argu.contrar.
Duplici compositioni rei duplex correspõdet intellectus compositio. quæst.85.art.5.ad.3
Duratio angeli quare infinita dicitur.q.10.art.5.ad.4
EFfectum conseruari à causa contingit dupliciter, scilicet directè & per accidens.q.104.art.1
Effectus assimilatur composito agenti secundum speciem:& primæ causæ secundum virtualem continentiam. q.105 art.1.ad.1
Effectus ad causam quomodo sola habitudo remaneat. q.45.art.3
Effectus astrorum secundum materiæ diuersam dispositionem variantur.quæst.115.art.3.ad.4
Effectus causa non proportionatus non ducit in eius cognitionem perfectã: sed tamen potest ex quocunque effectu demonstrari causam esse.quæst.2.art.2.ad.3
Effectus Dei non ducunt nos in distinctam personarum cognitionẽ. quæst.32.art.1
Effectus deficiens à forma vel causa particulari non deficit à forma vel causa vniuersali.quæst 19 art.6
Effectus efficax custodię angelorum est duplex respectu bonorum & malorum.q.113.art.5.ad.1
Effectus Dei qui eius virtutem non adæquant, in quam eius cognitionem nos ducunt.q 12.art 12
Effectus prædestinationis,qui est corona,non potest amitti:qui verò ex merito gratiæ est,amitti potest.q.23.art.6.ad.1
Effectus quidam ex sola diuina voluntate dependent,& quidam non. quæst.19.art.5.ad.3
Effectus sicut sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ: ita sequitur ab agente voluntario secundum formam ab eo præconceptam & diffinitam.q.46 art.1 ad.9
Effectus similitudo nobilius habet esse in causa æquiuoca,quàm vniuoca.q.6.art.2
Effectus sumitur quandoq; loco diffinitionis pro medio demonstrationis.quæst 1.art.7.ad.1
Effectu loco diffinitionis vtimur ad demonstrandum causam esse.q.2. artic.2.ad.2
Electio & dilectio in Deo & in nobis differenter se habent. quæstione. 23 art.4
Electio pertinet ad vim appetitiuam intellectiuam, & non cognoscitiuam.quæst.83.art.3
Emanatio propriorum à subiecto quomodo sit. q. 77.art.6.ad.2.&.3
Emanationis esse vniuersalis & particularis à suis causis differentia. quæst.45. artic.1
Embrio prius viuit anima vegetatiua, quàm sensitiua q.70 art.3.ad.3
Ænigma & medium quo Adam cognouit Deum fuit vnum,licet media cognoscendi sint duo.q.94.art.1.ad.3
Ens apprehendi sine ratione veri dupliciter contingit intelligi.quæst. 16.artic.3.ad.3
Ens de non ente,bonum de malo, & vnum de multitudine prædicatur: non tamen oppositum de opposito prædicatur.q.11.art.2.ad.1
Ens est proprium obiectum intellectus nostri,& quod primo cadit in intellectu nostro.q.5.art.2
Ens & verum vt in rebus materialibus secundum præsentem statum sunt obiectum intellectus nostri. q.87.art.3.ad.1
Ens simpliciter est vnum vnitate vnius formæ & non plurium triplici ratione.quæst.76.art.3
Ens verum & bonum quomodo se habent à ratione prioris & posterioris in ordine ad intellectum.q.16 art.4.ad.2
Ens vno modo dicitur,vt diuiditur in decem prædicamenta.alio modo vt dicit veritatem propositionis. q.48.art.2.ad.2
Entis contractio per substantiam & quantitatem est per applicationẽ ad aliquam quidditatem.q.5.art.3.ad.1
Entis diuisio per vnum & multa. q.11.art.1.ad.2
Enuntiabilis duplex esse:scilicet in voce & in intellectu:in quo per se habet veritatem.q.16.art.7
Æqualitas est causæ æqualis dilectionis : tamen inter inæquales maior reperiri potest quàm inter æquales. q.96.art.3.ad.2
Æqualitas in diuinis non dicit relationem realem distinctam relationibus personalibus. q.42.art.1.ad.4
Æqualitas vel inæqualitas non attenditur secundum relationem. quæst.55.artic.2.
Æqualitas mutua vel similitudo dicitur in diuinis secundum quod significatur per nomina: & non per verba. q.42.art.1 ad.3
Æquiuocum & analogum quomodo interdum largè pro seinuicem accipiantur quæst.13.art.10.a.d.4
Errare circa fidem dupliciter contingit.q.32.art.4
Error & falsitas intellectus & sensus quomodo contingit.quæstio.85. artic.6
Error in sensu quomodo contingit: & in nobis circa rem quam iudicamus. q.17.art.2.ad.1
Error intellectus non prouenit nisi ex impedimento inferioris virtutis.quæst.94.art.4
Error triplex euitatur ex triplici modo existendi Deum in rebus quæstio.8.artic.3.
Esse animæ intellectiuæ est corporis per communicationem.quæstio. 76.artic.1.ad.5
Esse animæ respectu eius essentiæ se habet vt formale ad materiale quæst.90.art.2.ad.1
Esse animæ separari ab ipsa non est possibile. q.75.art.6
Esse creaturæ distinguitur ab eius essentia. q.7.art 2.ad.1
Esse dupliciter accipitur, scilicet pro actu essendi & pro compositione propositionis q.3.art.4 ad.2
Esse est actualitas omnis formæ.q.3.art.4
Esse est actualitas omnis rei.q.4.art.1.ad.3
Esse est perfectius quàm viuens & sapiens : & econtrario quomodo intelligitur.q.4.art.2.ad.3
Esse est prima rerum creatarum quomodo habet intelligi. quæst. 54. artic.4. ad.1
Esse est proprius effectus primæ causæ q.8 art.1
Esse ens per essentiam est solius Dei: quia eius essentia est suum esse. quæst. 104.artic.1
Esse æternum soli Deo competit, & dicens oppositum contradicit fidei.quæst.61.art.2.
Esse in loco dupliciter Deo conuenit.q.8.art.2
Esse in omni creatura differt ab essentia:sed non in Deo tribus rationibus q.3.art.4
Esse maximè ens & maximè indiuisum est de ratione eius quod est maximè vnum.q.11.art.4
Esse naturale non materiæ primæ, nisi secundum quòd reducta in actum per formam. q.14.art.2.ad.3
Esse participatum ab eo causatur quod est simpliciter esse.quæst.44. artic.1
Esse prius altero est tripliciter, scilicet natura, generatione, & ordine obiecti.quæst.77.art.4
Esse propriè competit rei subsistenti simplici,aut compositæ.quæstio. 45.art.4
Esse subsistens in se totam perfectionem essendi continet. quæstio.4. artic.2
Esse vbique primo & per se est,quod a[illegible] conuenit secundum se totum & non secundum partes.q.8.a[illegible]
Essendi modus est triplex,Dei,angelis & naturæ corporalis,cuius anima naturaliter est cognoscitiua.q.12.art.4
Essentia angeli comparatur ad esse eius secundum propriam rationem : & ad eius intelligere in ratione obiecti vniuersalis entis vel veri.q.54.artic.2 ad.2
Essentia angeli non est species, qua intellectus eius possit ferri in quodcunque obiectum intelligibile.q.55.art.1
Essentiæ animæ respectu suarum potentiarũ se habet in ratione principij actiui finalis & susceptiui.q 77.art.7
Essentia diuina quomodo est ratio idealis rerum & non sui. quæst.15. artic.1.ad.2
Essentia,esse,& æternitas idem sunt in deo.q.10.art.2
Essentia est patris,conceditur: sed non pater est essentiæ.quæstio. 39. artic.1.ad.4
Essentia est res generans & res non generans, contradictionem non implicat.q 39.art.5.ad5
Essentia in creaturis quod sit immediatum principium operationis est impossibile.q.79.art. 5
Essentia non potest esse immediatum principium operationis nisi diuina. quæst.77.artic.1.
Essentia significatur,vt quid:persona vt quis proprietates vt quo:licet re idem sint.q.32.art.2
Esus ligni paradisi quomodo fuit causa scientiæ boni & mali. quæst. 102.artic. 1.ad 4
Æternitatis cognitionem per temporis cognitionem accipimus.q. 10.artic.1.
Eua decepta non fuisset,nisi prius mente peccasset.q.94.art.4.ad.1
Æuum etsi non habeat in se prius & posterius : non tamen est æternitas: quia compatitur secũ prius & posterius:nec tempus quod in se habet prius & posterius. q.10.art.5
Ex creaturis in cognitionem essentialium deuenire possumus : sed personarum proprietatum.q.39.artic.7

Exclu-

Exclusiua scilicet solus & tãtùm, quomodo cõueniant diuinis quæ diuersimodè excludunt ea quibus iunguntur.q.31.art.3.ad 2
Ex & de præpositiones solum habent habitudinem causæ efficientis & materialis.q.39.artic. 2.ad 5
Ex præpositio denotat ordinem & non materiam in rerum productione ex nihilo.q.45.art.1.ad 3
Estimatiua & memoratiua in homine propter quandam affinitatem quam habẽt ad intellectum sunt perfectiores quàm in alijs animalibus.q.78.artic.4 ad 5
Extrahi de potentia materiæ non conuenit rei subsistenti. quæst. 90.artic.1.ad 2
FAcere aliquid ex nihilo, est maioris virtutis quàm ex contrario. quæst.45.artic.5.ad 3
Facere aliquid præter ordinem naturæ vniuersalis solius Dei est.q. 110.artic.4
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram: duplex est intellectus.q.17.art.3
Falsitas fantasiæ attribuitur & non sensui.q.17.art.2.ad 2
Falsitas intellectus circa proprium obiectum non est in prima, sed in secunda operatione intellectus.93.art 5.ad 4
Falsitas rei contingit dupliciter per comparationẽ ad intellectum, ad quem habet ordinem per se vel per accidens.q.17.ad 1
Falsitas sola secunda operatione intellectus fit in intellectu. qu.58. artic.5
Falsum dicitur ex eo quod aliquid videtur esse quod non est: vel non esse quod est.q.17.artic.4
Falsum non fundatur in vero sibi contrario : sicut nec malũ in bono sibi contrario: sed in eo quod sibi subijcitur. q. 17.art.4.ad 2
Fascinatio causatur & fit ex quadam corporis immutatione.q.117. artic.3 ad 2
Fantasmata quare non imprimunt suam similitudinem in intellectum possibilem absque actione intellectus agentis:sicut colores in visum.q.85.artic.1. ad 3
Fantasiæ actus fantasticus consurgit ab impressionibus interius cõseruatis.q.111.art.3 ad 1
Fati diffinitio quæ ponitur à Boët. 4. de consolatione: quomodo est intelligenda.q.22.art.4.ad 3
Fati & prouidentiæ diuersa ratio ordinis. q.116.art.2
Fato non subduntur quæ immediatè à Deo fiunt.q.116.art.4
Fœlicitati accidit esse præmium virtutis, sicut enti esse terminum gene[illegible]nis.q 26.artic.1 ad 2
Fœlicitas aliqua nobis est cognoscere substãtias separatas:sed quod ipsæ se cognoscant non est eis fœlicitas.q.64.art.1.ad 1
Fœlicitas vltima hominis in eius altissima operatione cõsistit quæ est intellectus operatio.q.12 art.1
Fœmina in adiutorium generationis viri formata est. q.92. art.1
Fidei derogat dupliciter velle ratione probare quæ fidei sunt. quæ. 32.artic.1
Fidei & scientiæ differentia cognitionis diuinorũ. q.12 art.13 ad 3
Fidei habitus & credititia quomodo se habeant ad fidem. qu. 3. artic.1.ad 1
Fieri aliquid vel moueri præter naturam non est contra naturam: vt fluxus & refluxu[illegible].q.106 art.6.ad 1
Fieri & factum esse si[illegible]t in quibus non est motus. quęst.45. artic.2.ad 2
Fieri propriè est compositi & non formæ.q.91.art.2
Fieri rerum à Deo quoddam est secundum naturam: & quoddam miraculosum.q.104.art.4
Filij Dei postquam ingressi sunt ad filias hominum, illæq; genuerunt,&c. quomodo intelligitur.q.51.art.3.ad 6
Filij in diuinis quare non possunt esse plures. q. 27.art.9.ad 3
Filij quibus accidentibus parentibus assimilantur.q.100.artic.1
Filius non ideò humanam assumpsit naturam quia plus diligeret quàm angelicam,sed quia plus indigebat.q.20.art.4.ad 2.
Filius perfecta est patris imago, quia eiusdẽ est naturæ, homo verò quia alterius est naturæ Dei imperfecta est imago.q.35.ar.2.ad 3
Filius est alius à patre sed nõ diuersus à patre.q.31.art.2.ad 1
Filius est in patre secundum essentiam, relationem & originem. quæst.42.art.5
Filius & Spiritussanctus sunt vnus Deus ratione vnitatis essentiæ. q.27.art.3.ad 2
Filius in diuinis generatur, sed non essentia sicut in creaturis.q.39. art.5.ad 2
Filius intelligendo non format siue producit verbum vel alium filium.q.34.artic.2.ad 4
Filius non dicitur principiatus à patre, vt sic pater eius sit principium q.33.art.1.ad 2
Filius omnem patris perfectionem per generationem accepit qui ab æterno patri in magnitudine est æqualis.q.42.artic.4
Filius perfecta imago patris dicitur.q.93.art.1.ad 2
Filius per se agit licet à se non agat, quia à se non habet naturam, sed à patre.q.42 art.6.ad 1
Filius primogenitus omnis creaturæ, quomodo intelligitur.quæst. 33.art 3.ad 2
Filius quare filius, splendor, imago & verbum dicitur. quæst.34.artic.2.ad 2
Filius quare nascitur dissimilis patri.q.19.artic.8
Filius quare non potest producere verbum, & Spiritussanctus spirare amorem.q.37.art.1.ad 4
Filius quomodo nomine principij in rerum creatione nominatur, sed in rerum distinctione aliter commemoratur. quæstio.74.artic.3.ad 1
Filius visibiliter missus fuit in assumpta humanitate & non spiritus sanctus qui filius vt sanctificationis actor, & spiritussanctus, vt iudicium.q.43.art.7.ad 4
Finem consequendi hominis & angeli differentia siue diuersa ratio.q.62.art.5.ad 1.& 3
Finem vltimum sicut non potest non velle, ita circa prima principia intellectus non potest aliter se habere.q.18 art.3.
Finis cuiuslibet rei est propria eius operatio, alias frustra essent operatiuæ virtutes.quæst.105.art.5
Finis, forma & efficiens priora sunt in causando: in causato verò econuerso.q.5.art. 4
Finis gubernationis mundi est bonum essentiale, ad cuius participationem omnia tendunt.q.103.art. 4
Finis hominis est duplex secundum duplicem naturalem qualitatem ipsius.q.83.art.1.ad 5
Finis intellectus est altior & abstractior fine aliarum potentiarum. q.82.art.3.ad 1
Finis intentione remota ab agente, quod ex actione sequitur casuale est.q.44.art.4
Finis rationalis creaturæ est duplex, scilicet excedens & proportionatus naturæ.q.23.artic.1
Finis sic se habet ad ea quæ sunt ad finem sicut principia in intellectu ad conclusiones.q.19.artic.5
Finis vniuersi est quoddam vniuersale bonum extrinsecum.quæst. 103.artic.2
Finitum simpliciter potest esse infinitum secundum quid. quæ.7. artic.2
Flumina paradisi opposita irrigant regiones.q.102.art.1.ad 2
Forma adueniens enti in actu est accidentalis : quia non dat esse simpliciter, sed secundum quid.q.76.art.4
Forma corporeitatis non est vna omnium corporalium per se cui superueniant alia formæ.q.66 art.2
Forma corporis cœlestis simpliciter non est nobilior anima animalis secundum tamen rationem formæ & motus nobilior est. qu. 70 artic.2.ad 3
Forma cuiuslibet agentis est ratio & exemplar effectus. quæ. 44. artic.3
Forma finis & efficiens conueniũt quodam ordine in ratione principij materia vt subiectum effectus operationis. q.105.art.5
Forma generati non est finis generationis, nisi inquantum est similitudo formæ generantis.q. 44. art.4.ad 2
Forma in imaginatione est sine materia, non tamen sine conditionibus materialibus medium quoddam est interesse formæ quæ est in materia, & quæ per abstractionem est intellectu : à qua angelus non potest abstrahere speciem intelligibilem. quæst. 55. art.2.ad 2
Forma in supposito singulari existens re vel ratione communicabilis est.q.13.art 9
Forma intelligibilis intellectus beati est ipsa diuina essentia, & nõ aliqua species creata.q.12.art.5
Forma naturalis vel intelligibilis inquantum dat esse, non dicitur principium actionis nisi supposita inclinatione ad effectum. qu. 14.art.8
Forma non fit vel creatur, sed compositum, cuius partes concreantur.q.45.artic.8
Forma quare inuariabilis dicatur.q.9.art.2.ad 3
Forma quare non perfectè complet potentiam materiæ. quæst. 55. artic.1
Forma quæ est in materia est causa formæ materialis secundum quod compositum est à composito.q.91.art.2
Forma secundum quod est magis immaterialis, tantò magis accedit ad infinitatem.q.14.art.1
Forma simplex quomodo potest esse subiectum propositionis.qu. 13.art.12.ad 2
Forma simplex non potest esse subiectum, quomodo habet intelligi q.54.art.3.ad 2
Forma substantialis est primum actionis principium:sed non proximum.q.77.art.1.ad 4
Forma substantialis quod suscipiat magis & minus est impossibile.q.118.art.2.ad 2
Forma totius quæ non dat esse singulis partibus suis est compositio & ordo partium.q 76.art.8
Formam abstractam alicuius dicimus, sed non econtra.quæst.39. art.2
Formam habere materiam partem sui est impossibile duplici ratione.q.75.art.5
Formas non esse plures vnius triplex ratio.q.76.art.3
Formatio fœminæ ex Adam fuit sacramentalis figura Christi dormientis in cruce, de cuius latere ecclesiæ sacramenta fluxerunt. q.92.artic.2
Formatio spiritualis creaturæ per lucis productionem.quęstio.67. artic.4.ad 4
Formæ corporales à substantijs spiritualibus deriuantur non in fluentibus sed mouentibus ad formas.q.75.art.4
Formæ elementorum virtute non actu manent in misto. quæ. 66. artic.4.ad 4
Formæ quæ recipiuntur in materia per ipsam indiuiduantur cum sit primum subiectum.q.3.artic.2.ad 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

Formæ rerum ad formas intelligibiles intellectus angelici reducuntur. q.65. art.4. ad 2
Formæ subsistentes non habent causam formalem sui esse & vnitatis, neque causam agentem per transmutationem, sed solùm causam substantiam producentem. q.61. art.1. ad 2
Fundamentum antiquorum quare ex nihilo nihil fit. q.45. artic.2. ad 1
Fundamentum positionis Platonis de ideis. q.18. art.4. ad 3
Fundamentum quare quidam malum existimabant quandam rem esse. q.48. art.2. ad 2
Furor & concupiscentia metaphoricè dicuntur esse in dæmonibus sicut ira in Deo. q.59. art.4. ad 1
Futura cognosci possunt à Deo dupliciter: sed à nobis vno modo tantum q.86. art.4
Futura non euenire Deus potest facere, sed præterita vel præsentia non fuisse non potest. q.10. art.5. ad 3
Futura quædam magis iudicamus per motum quorundam animaliu̇m quàm per motum hominum. q.86. art.4. ad 3
Futurum contingens quare à nobis cognosci non potest. q.14. art.3. ad 3
Futurorum cognitio est duplex in causis suis, & in seipsis. quæst.57 art.3

Gaudium, amor & dilectio sunt in Deo, aliæ verò passiones non nisi metaphoricè. q.20. art.1. ad 2
Gaudium in angelis quomodo potest augeri & quomodo non de salute eorũ qui per eorũ ministerium saluantur. q.62. art.9. ad 3
Gaudium in cœlis maius est super vno peccatore pœnitentiâ agente, quàm, &c. qualiter exponatur. q.20. art.4. ad 4
Gaudij manet vna ratio in angelis tam respectu pœnitentis, quàm in peccato manentis. q.113. art.7. ad 3
Generatio diuina prior, perfectior & verior est generatione humanâ. q.33. art.2. ad 4
Generatio & omnes mutationes instantaneæ: sunt termini motus continui. q.53. art.3
Generatio formarum diuersorum graduum diuersimodè fit à diuersis agentibus. q.118. art.1
Generatio mulieris ex quibus causis contingit. q.99. art.2. ad 2
Generatio non viuentium est ab extrinseco totaliter: viuentium verò à principio intrinseco. q.78. art.2. ad 2
Generatio quare non est in substantijs separatis à materia. quæstio. 98. art.1
Generatio sine deformitate cõcupiscentiæ fuisset in statu innocentiæ. q. 98. art. 2
Generationis animalium perfectorum & imperfectorum differentia. q.45. art.8. ad 3
Generationis communiter & propriè dictæ differentia. q.7. art.2
Generationis creatæ & increatæ differentia ex parte æqualitatis & magnitudine terminorum. q.41. art. 4
Generationis hominis & iumenti, corporis & animæ: conuenientia & differentia. q.75. art.6. ad 1
Generationis processus est de imperfecto ad perfectum. q.119. art.2
Generationes rerũ & fieri quare antiqui philosophi principio materiali attribuerunt. q.22. art.2. ad 3
Generationis vniuocæ & æquiuocæ differentia. q.71. art.1. ad 1
Generare carnem naturale igni quando sit. q.62. art.2
Generata diuersimodè: quomodo præcesserunt in suis causis. q.73. art.1. ad 3
Generata ex putrefactione quomodo suis causis assimilantur. qu. 105. art 1. ad 1
Generatiua cui deseruiunt nutritiua & augmentatiua ipsis est perfectior & dignior. q.78. art.1
Generis & differentiæ in angelis & corporalibus diuersa assignatio. q.50. art.2. ad 1
Generis & speciei particularis & vniuersalis ratio non potest esse in Deo. q.30. art.4. ad 3
In genere aliquid dupliciter est, propriè, & reductiuè. q.3. art.5
Genuit pater filium voluntate concomitante non vt habitudinem principij importat quo produxit mundum. q.41. art.2
Genus neutrum quare significat essentiam & non masculinum vel fœminum. q 31. art.2. ad 4
Genus & accidens circa ideam speciei differunt. q.15. art.3. ad 4
Gentilis & catholicus quomodo differunt. q 13. art.10. ad 5
Gloriam homo & angelus consequuntur diuersimode secundum naturæ differentem inclinationem. q.62. art.6
Gloriam quis cõsequitur ex merito, & meritum ex gratia, gratiam verò ex diuina voluntate. q.23. art.5
Gratia est in sacramento nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati in instrumentis artis. q.43. art.6. ad 4
Gratia quid conferat naturali cognitioni qua Deum cognoscimus. q.12. art.13
Gratia quomodo perficit naturam. q.62. art.5
Gratiæ duplex gradus vel status, vnus principium merendi, & alius gloriæ. q.109. art.1
Gradus cognitionis angelorum penes rerum rationes est triplex. q. 118. art.1
Gradus cognitionis animæ est tripler, & status multiplex. qu.94. art.2
Gradus cognoscitiuæ virtutis est triplex, scilicet sensitiuæ, intellectiuæ, per abstractionem, & sine abstractione. q 85. art.1
Gradus diuersi naturæ spiritualis ad gratiæ & gloriæ diuersos gradus ordinantur. q.62. art.6
Graduum vitæ diuersitas. q.72. art.1. ad 1
Grauia & leuia à generante mouentur, animalia verò à se. q.18. art.1. ad 2
Gubernatio multitudinis melius fit per vnum quàm per plures. q. 113. art.3
Gubernationem vniuersi manifestè demonstrat ordo rerum in fine. q.103. art.1
Gubernationis effectus tripliciter considerari potest. q.103. art.4
Gubernationis & prouidentiæ differentia: quarum prouidentia est æterna & gubernatio temporalis. q.22. art.1. ad 2
Gubernationis rationalium & irrationabilium diuersus modus & differentia. q.103. art.5. ad 2
Gustus & tactus distinctio & differentia. q.78. art.3. ad 3. & 4

Habens gratiam ordinatur ad gloriam, ad quã non eligitur simpliciter. q.24. art.2. ad 3
Habilitas subiecti ad formam quo modo intenditur & remittitur. q.48. art.4. ad 2
Habitudo non est de ratione entis causati, &c. q.44. art.1. ad 1
Habitus vel potentias formaliter distinctos contineri sub vno habitu vniuersali non inconuenit. q.1. art.3. ad 2
Hic homo licet sit per participationem speciei, nõ tamen reducitur ad aliquid per se existens in eadem specie: sed ad speciem superexcedentem. q.44. art.3. ad 2
Hoc aliquid dupliciter potest sumi, vel pro quocunque subsistente vel subsistente completo in materia alicuius speciei. q.75. artic.2. ad 1
Hominem sibi dimitti vel permitti à Deo vel ab angelo quomodo fit. q.113. art.6
Homines in statu innocentiæ dispares fuissent secundũ sexum animam & corpus non exempti à lege naturæ. q.96. art.3
Homines pingues quare sunt pauci seminis & similiter animalis magni corporis. q 119. art.2
Homini ineſt à natura quoddam principium scientiæ per quod cognoscuntur naturaliter quædam principia vniuersalia omnium scientiarum. q.117. art.1
Homini non datur gratia secundum proportionem naturalium sicut angelo; ideo par angelis secundum gradũ gratiæ esse potest. q. 118. art.8. ad 1
Hominis & angeli modi apprehensionis intellectualis differentia. q.58. art.5
Homo beatus non potest non inhærere diuinæ visioni. q.100. art.2
Homo beatus nullo modo potest peccare sed naturaliter appetit beatitudinem, & fugit miseriam. q 94. art.1
Homo dicitur bonus non ratione intellectus, sed voluntatis. q.5. artic.4. ad 3
Homo dicitur minor mundus ratione compositionis, quia omnes creaturæ mundi quodammodo reperiuntur in eo. q.91. art.1
Homo est omnis homo, falsa est propositio, sed Deus est trinitas vera est. q.39. art.6. ad 1
Homo & angelus diuersimodè se cognoscunt. q.87. art.2. ad 2
Homogenei & heterogenei partes quomodo differenter se habent ad totius constitutionem. q 11. art.2. ad 2
Homo in coitu bestijs assimulatur. q.98. art.2. ad 3
Homo in patria angelum conregnãtem: sed in via custodem habet. q.113. art.4
Homo in statu innocentiæ angeli custodia indiguisset. qu.113. art.4. ad 3
Homo in statu innocentiæ animalibus ad vitæ sustentationem nõ indiguisset neque ad tegumentum. q.96. art.1. ad 3
Homo in statu viæ, virtute potest esse maior multis angelis beatis. q.117. art.2. ad 3
Homo interior intellectiuè, exterior verò sensitiuè sumitur. quæst. 75. art.4. ad 1
Homo medium quoddam est inter corruptibilia & incorruptibilia. q.98. art.1
Homo adhæret mobiliter rei apprehensæ: dæmones verò immobiliter. q.64. art.2
Homo naturali appetitu vult beatitudinem. q.60. art.2
Homo per bonum & malum angelum inducitur ab bonum, scilicet directè per bonum, & indirectè per malum. q.64. arti.4
Homo proficere ad meritum non potest nisi diuino adiuuante auxilio: sed per seipsum ruere potest. q.114. art.3. ad 3
Homo quare discurrendo scientiam acquirit: quia non statim in cognitione principiorum conclusiones conspicit consequentes. q.58. art.3
Homo est perfectior cæteris animalibus in gustu & olfactu. quæst. 91. art.3. ad 1
Homo præest alijs animalibus & angelis in operatione. quæst.77. art.2
Homo quare habet staturam rectam, quatuor ostenditur rationibus. q.91. art.3. ad 3
Homo quare non fuit formatus in Paradiso sicut & mulier. quæst. 102. art.4. ad 3
Homo quatuor in se continet: quibus conuenit cum omni creatura. q.96. art.2
Homo quia secundum animã præfertur superioribus corporibus non prohibet dici superiorem naturam factam propter inferiorem. q.90. art.2. ad 4
Homo quomodo intelligit se intelligere & illuminari & quomodo non

do non. q.111. art.1. ad 3
Homo supponit & stat pro persona: Deus verò supponit tantùm pro natura, & ex adiuncto pro persona. q.39. art.4. ad 3
Homo vt possit consequi vniuersalem & perfectam bonitatẽ beatitudinis multis indiget virtutibus & operationibus. q.77. art.2
Humana natura quomodo est melior æqualis & minus bona natura angelica. q.20. art.4. ad 2
Humanitas quomodo dicitur pars formalis hominis. q.3. art.3
Humidum radicale est in quo fundatur virtus speciei: nutrimentale verò quod nondum peruenit ad suscipiendam perfectam naturam speciei. q.119. art.1. ad 3

Idea exemplar ratio dicitur respectu productionis & cognitionis. q.15. art.3
Idea exemplar vel principium cognitionis dicitur. q.15. art.1
Idea in Deo non est sicut quod intelligitur: ideò diuinæ simplicitati quod multa intelligat non repugnat. q.15. art.2
Idea pluraliter dicitur in diuinis & non singulariter: quia hoc nomen est impositum ad significandum respectum ad creaturam. q.34. art.3. ad 4
Ideas necessitas ponendi secundum Platonis positionẽ. q 79. art.3
Ideas posuit Augustinus esse rationes æternas in mente diuina. qu.84. artic.5
Ideas posuit Plato esse obiectum intellectus nostri. q.88. art.1
Idem non potest esse plurium ratio adequata vel similitudo, nisi sit excellens. q.55. art.3. ad 3
Identitate intellectus & voluntatis stante diuinæ processiones distinguuntur. q.27. art.3. ad 3
Identitatem realem duplicem in diuinis consideramus. q.40. art.1. ad 1
Identitas scientiæ exscibilis vnitate sumitur. q.117. art.1
Hierarchia triplex distinguitur secundum triplicem acceptionem rationis rerum, scilicet in Deo in causis vniuersalibus & per applicationem siue determinationẽ ad determinatos effectus. 108. art.6
Hierarchiam esse vnam vel plures penes diuersam illuminationem sumitur. q.108. art.1
Ignis de nouo generati & nutriti per appositionem combustibilis differentia. q.119. art.1. ad 5
Ignis inferni quomodo dicatur æternus. q.10. art.3. ad 2
Illuminatio angeli fit secundum potentiam & species intellectus. q.106. art.1
Illuminatio angeli & hominis penes quid conueniat & differat. q. 111. art.1
Illuminatio augmentum dicitur virtutis naturalis intellectus. q.12. artic.5
Illuminatio est manifestatio eius quod mente concipitur secundũ quod à prima veritate dependet. q 107. art.2
Illuminatio mẽtis rationalis quomodo fit à Deo vel ab angelo per modum dispositionis. q.106. art.1. ad 3
Illuminatio quod non fit motu multipliciter probatur. q.67. art.2
Illuminandi purgandi & perficiendi voluntatem Dei & angeli diuersa ratio. q.106. art. 2. ad 1
Imaginatio ex præconceptis speciebus potest vnam speciem formare. q.12. artic.9. ad 2
Imaginis & vestigij ratio differentiæ. q.93. art.3
Imago dupliciter cõsideratur, primò quantum ad id in quo primo reperitur, secundò quantum ad quandam Dei imitationem. qu. 93. art.3
Imago est quædam expressa similitudo exemplaris. q.93. art.1
Imago in visione imaginaria & corporali imperfectè reperitur. q. 93. art.6. ad 4.
Imago est similitudo quæ est in specie vel in signo speciei. q.35. ar.1
Imago perfecta secundum vltimam differentiam speciei attenditur. q.93. art.2
Imago quædam secundum naturam: quædam secundum gratiam: & quædam secundum similitudinem gloriæ potest in homine considerari. q.93. art.4
In causis mali non est procedere in infinitum: sed omnia mala in aliquam bonam causam reducuntur ex qua malum sequitur per accidens. q.94. art.3. ad 6
Inclinatio est triplex. f. naturalis sensitiua & intellectiua. q.60. ar.1
Inclinatio gratiæ non necessitat voluntatem sed potest homo ea non vti & peccare. q.62. art.3. ad 2
Incomprehensibile est quod non ita perfectè cognoscitur sicut cognoscibile est. q.12. arti.7. ad 3
Incorporalia quæ dicantur. q.8. art.2. ad 1
Incorruptibile dicitur aliquid tripliciter. q.97. art.1
Incubi quomodo dicuntur procreare filios. q.51. art.3. ad 6
Individua corporalia sunt de per accidens & secundariò. quæst. 23. art.7
Individua in separatis à materia non sunt plura in vna specie. q.75. artic.7
Individua substantiæ quare dicuntur primæ substantiæ. q.29. articul.1
Individua substantiæ quare dicuntur suppositа vel subiecta vel hypostases. q.39. art.1. ad 3
Individuatio inquantum huiusmodi non impedit cognitionẽ vniuersalium: sed materialitas intelligentis vel speciei. q.76. artic.2. ad 3
Individuatio quomodo inuenitur in substantijs separatis. quæst.3. artic.3
Individuationis corporalium & spiritualium differentia siue diuersitas. q.3. art.2. ad 3
Individuantur seipsis formæ per se subsistentes. q.13. art.9
Individui ratio vel substantię primæ animę separatæ nõ conuenit. q.29. art.1. ad 5
Individui vagi & signati diuersitas significationis. q.30. arti.4
Individuo conuenit substare ratione materiæ, & subsistere ratione formæ. q.29. art.2. ad 5
Individuorum substantiarum incorruptibilium multiplicatio per se intenditur à natura vel à naturæ authore. q.98. art.1
Individuum esse quomodo Deo conuenire potest. q.29. art.3. ad 4
Individuum & punctum quomodo per priuationem cognoscũtur. q.14. art.10. ad 1
Individuum secundum continuitatem & secundum speciem prius intelligitur: punctus verò & vnitas posterius. q 85. art.8
Individuum in quantitate & in separatis à materia diuersa ratio essendi in loco. q.8. art.2. ad 2
Inæqualitas rerum est propter inæqualitatem perfectionum graduum formarum. q.17. art.3
Inæqualitas rerum productarum dicit perfectionẽ vniuersi. q. 65. art.2. ad 3
Inferiora in entibus perfectiori modo sunt in superioribus quàm in seipsis. q.57. art.1
Inferior angelus aliquando communicatione boni angeli superioris denominatur. q.112. artic.2. ad 2
Inferiorum diuersa ratio non facit æquiuocationem superiorum. q.29. art.4. ad 4
Infiniti diuersa ratio in angelis & incorporalibus. q. 50. art.2. ad 4
Infinitum esse actu aliquod corpus naturale vel mathematicum est impossibile. q.7. art.3
Infinitum esse aliquod creatum non inconuenit vt æui duratio. qu. 10. art.5. ad 4
Infinitum in diuisione inuenitur, sed non in additione. q.7. artic.2. ad 3
Infinitum in potentia esse in intellectu non inconuenit. q.87. artic. 3. ad 2
Infinitum repugnat cuilibet speciei magnitudinis. q.7. art.3. ad 2
Infinitum quare non habet rationem cognoscibilis. quæst.86. arti. 1. ad 1
Infinitum quod secundum quantitatem dicitur materiæ attribuitur. q.7. art.1. ad 2
Infinitum quomodo sumitur à mathematicis. q.7. art.3. ad 1
Infinitum comprehendi non potest ab intellectu creato. quæstion. 12. art.7
Infinitum secundum formam est maximè cognoscibile, sed non secundum materiam. q.12. art.1. ad 2
Infinitum secundum quantitatem quare nõ est cognoscibile. q.14. arti.12. ad 1. & 2
Informitas materiæ quomodò intelligitur præcessisse eius formationem. q.69. art.1
Ingenitum dupliciter potest significari, scilicet absolutè & relatiuè. q.33. art.4. ad 3
Inhærendi vltimo fini necessitas q.62. art.8
Immaterialitas cuiuslibet rei est causa, quod sit cognoscitiua: ideò Deus est in summo cognitionis. q.14. arti.1
Immaterialitas est ratio incorruptibilitas rei. q.50. art.5
Impossibile est & magis Deo repugnat facere præteritum nõ fuisse quàm mortuum suscitare. q.25. art.4. ad 1
Impressiones ex sensibilibus relictæ in spiritibus conseruantur. qu. 111. art.3
In principio creauit Deus cœlum & terrã, &c. diuersimodè potest exponi. q.61. art.3. ad 3
In principio creauit Deus cœlum & terram: tripliciter exponitur & quare. q.46. art.3
In principio erat verbum vt Plato dixit: quomodo intelligitur. qu. 32. art.1. ad 1
Impugnatio hominis quomodo est à Deo & à dæmone: ipsa impugnatio est à dæmone: sed ordo impugnationis est à Deo. q.114 artic.1
In separatis à materia idem est intellectus, & quod intelligitur quo modo habet veritatem. q.87. art.1. ad 3
Instans primùm in angelis intelligitur respondere operationi mentis eius qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionẽ. q.63. art.6. ad 4
Intellectiuæ partis hominis & angeli differentia penes retardationem inclinationis. q.62. art.6
Intellectuale non habet rationem vltimæ differentiæ respectu hominis & angeli: sed potius generis. q.75. art.7. ad 2
Intellectualis operationis est duplex principium in intelligente. q. 105. art.3
Intellectum agentem necessitas ponendi est propter abstractionẽ specierum à phantasmatibus. q.79. art.3
Intellectum est vnum tantùm, & nõ pluria plurium intellectuum. q.66. art.2 ad 4
Intellectum secundum suam speciem est perfectio intelligentis. q. 14. art.5. ad 2
Intellectus agens est sua actio: habet intelligi talis prædicatio per concomitantiam & non per essentiam. q.54. art.1. ad 1
Intellectus agens & possibilis quare necessariò ponuntur in nobis. q.54. art.4

Universidad de Deusto
Biblioteca

Intellectus agens quomodo operatur circa phantasmata. q.85.art. 1.ad 4
Intellectus angeli & hominis, genere non differunt.q.79.artic.8. ad 3
Intellectus angeli, hominis & Dei differentia existendi in actu vel in potentia.q.79.art.2
Intellectus angeli quomodò semper est in actu respectu connaturalium speciei & in potentia: quia quæ naturaliter cognoscit nō semper considerat.q.58.art.1
Intellectus creatus quam habet proportionem ad Dei cognitionē. q.12.art.1.ad 4
Intellectus creatus quomodò potest eleuari ad ea quæ excedunt suam naturam.q. 12.arti.4.ad 3
Intellectus diuersus modus essendi.q.79.art.6.ad 3
Intellectus diuinus mensura est nostri intellectus veritatis. quæst. 21.art.2
Intellectus diuinus vt se intelligat non intelligit alia. quæst.14. art. 2.ad 3
Intellectus dupliciter est potentia.q.58.art.1
Intellectus est in actu per speciem intelligibilem ad quam consequitur inclinatio quæ est voluntas.q.19.art.1
Intellectus est simplicior & abstractior volūtate simpliciter & absolutē.q.82.art.3
Intellectus est supra tempus, quod est numerus motus, &c. q.85. art.4.ad 1
Intellectus & æstimatiuæ comparatio in cognoscendo respectu cognitionis sensus.q.78.art.4.ad 4
Intellectus & sensus conuenientia & differentia: respectu obiecti in patiendo.q.75. art.3.ad 2
Intellectus & sensus in actu, sunt intellectum & sensatum in actu. q.55.art.3.ad 2
Intellectus & voluntas tantum ista sunt in angelis. quæst.79. art. 1. ad 3
Intellectus & voluntatis differentia tendendi in propria obiecta.q. 16.artic.1
Intellectus & voluntatis perfectio in quo consistit. quæst.59.art.3. ad 2
Intellectus & voluntatis solùm anima est subiectum: sensitiuarum verò virium coniunctum.q.77.art.8
Intellectus imaginationis & sensus differentia in rerum apprehensione q.57.art.1.ad 2
Intellectus in prima obiecti apprehensione perfectam de re non habet cognitionem, sed successiuè.q.85.art.5
Intellectus est in principio sicut tabula rasa & refutatio oppositæ opinionis Platonis.q.84.art.3
Intellectus intelligens rem aliter quàm est: est falsus.dupliciter exponitur.13.art. 1.ad 3
Intellectus licèt sit supra tempus, tamen cōpositioni & diffinitioni ipsius tempus adiungitur, dum se ad phantasmata conuertit. q.85.art.5. ad 2
Intellectus noster ita se habet in ordine intelligibilium sicut materia in ordine materialium.q.14. art.2.ad 3
Intellectus noster non potest plura simul actu intelligere, nisi quæ per vnam speciem cognoscit.q.86.art.2
Intellectus noster per speciem intelligibilem infinita cognoscit. q. 14.art.12
Intellectus noster quare apprehendit simplicia per modum compositorum.q.13.art. 12
Intellectus noster quare cognoscit componendo & diuidendo cognita quidditate. q.58.art.4
Intellectus noster sicut virtute est infinitus: ita cognoscit infinitū. q.86.art.2.ad 4
Intellectus passiui diuersorum acceptio, scilicet pro appetitu sensitiuo & pro virtute cogitatiua.q.89.art.2.ad 2
Intellectus per similitudinem obiecti fit in actu:non autem voluntas.q.27.art.4
Intellectus potentialis dicitur separatus: quia nō est actus alicuius organi, & multo magis agens.q.79.arti.5.ad 1
Intellectus practicus mouet cum apprehensione particulari. q.86. art.1.ad 2
Intellectus principiorum quomodo est causa conclusionis & scientiæ. & quomodo non.q.15.arti.5
Intellectus quadrupliciter distinguitur,scilicet agens,potentialis,in habitu & adeptus.q.79.art.10
Intellectus quare nō potest plura simul intelligere per diuersas species.q.12.art.10
Intellectus, quod simul diuersis speciebus eiusdem generis perficiatur ad intelligendum diuersa in actu est impossibile. quæstio. 85. artic.4
Intellectum vnum omnium hominum esse:est impossibile. q. 76. artic.2
Intellectus quomodo dicitur pati:licet intelligere sit eius perfectio. q.79.art.2
Intellectus reflectens se super actum suum cognoscit actum & speciem vt quod.q.85.art.2
Intellectus & species intelligibilis intelligens intelligere, & quod intelligitur, sunt vnum & idem in Deo.q.14.art.4
Intellectus speculatiui & practici differentia ex parte finis.q.79.artic.11
Intellectus, volūtas, & natura res in omni creatura differūt. q.59.ar.2
Intelligentia non potest aliam producere intelligentiā: neque agēs naturale aliquam naturam absolutam.q.45.art.5.ad 1
Intelligere est operatio existentis in actu per formam cuius ipsa est principium:demonstratio Aristotelis.q.76.art.2
Intelligere est operatio rei subsistentis in corpore.q.75.art.2
Intelligere est propria hominis operatio inquantum est homo. q. 76. art.1
Intelligere & ratiocinari circa veritatem differentia.q.79.art.8
Intelligere & velle non sunt actus designantes processionē alicuius rei distinctæ à Deo.q.41.art.4.ad 3
Intelligere non est absque phantasmate.q.85.arti.1
Intelligere non est operatio virtutis organicæ.q.76 art.1
Intelligere non esse sine corpore quomodo intelligitur.q. 75.art.2. ad 3
Intelligere rem aliter quàm est: quomodo est verum vel falsum.q. 85.art.1.ad 1
Intelligibile tripliciter est in intellectu:scilicet in actu:in habitu, & vt ad aliud relatum.q.107.art.1
Intelligibiles relationes in nobis in infinitum procedunt, sed non in Deo.q.28.art.4.ad 2
Intelligibilia per corporum similitudines intelligimus.q.1.art.9
Irascibile & concupiscibile in diuersa & distincta principia reducuntur.q.81.art.2
Irascibile & concupiscibile non respiciunt boni vniuersalem rationem, sed solum delectabilis & repulsiui.q.82. art.5
Iudicamus aliquid ratione & syndereſi naturaliter.q.79.articu.12. ad 3
Iudicium est determinatio siue conclusio cōsilij.q.82.art.3.ad 2
Iudicium perfectum scientiæ naturalis haberi non potest de rebus naturalibus,non cognitis sensibilibus.q.84.art.8
Iustitia est duplex,scilicet commutatiua & distributiua. q.21.art.1
Iustitiæ originalis est triplex subiectio.q.95.art.1
Iusti quare in hoc mundo affliguntur.q.21.art.4.ad 3

LEx noua excellentior est antiqua. quæstione 112. articu.2.ad 1
Liber de spiritu & anima,non est autenticus neque Augustinus. quæst.77.art.8.ad 1
Liber mortis quare non ponitur sicut liber vitæ.q.24.art.1.ad 3
Liber vitæ solum notitiam dicit electorum in vitam gloriæ.quæst. 24.artic.2
Libero arbitrio & lege naturali, homo sufficienter non potest vitare malum propter animæ passiones.q.113.art.1.ad 1
Libertas arbitrij maior est in angelis qui peccare non possunt, quā in nobis qui peccare possumus. q.62.artic.8.ad 3
Libertas arbitrij vt dicit remotionem coactionis non suscipit magis & minus, quæ in superioribus angelis nobiliori modo est quàm in inferioribus.q.59.art.3.ad 3
Liberum arbitrium est potentia denominata ab actu.quæst.83.articu.2.ad 1
Liberum arbitrium non est eorum quæ naturali instinctu volumus.q.19.art.10
Liberum arbitrium non est sufficiens causa merendi.q.62.art.4
Liberum arbitrium quid sit ex electione ratio sumenda est. q. 83. art.3
Liberum arbitrium vt causa particularis concurrit ad meritum gloriæ.q.23.art.5
Locutio angeli in sola intelligibili operatione consistit.quæst.107. art.4
Locutio est intelligibilis ordinatio ad alterum per voluntatem. q. 107.art.1
Locutionis hominis & angeli differentia.q.107.art.1.ad 1.& 2
Locus ab authoritate in hac scientia eius dignitati non derogat. q. 1.art.8.ad 2
Locus non est pœnalis animæ vel angelo quasi afficiens alterando naturam,sed quasi afficiens voluntatem contristando.quæst.64. art.4.ad 3
Locus paradisi quibus medijs secluditur à nostra habitatione. qu. 102.art.1.ad 3
Locus temperatus requiritur vt generatio hominum & perfectorum animalium fiat.q.91.art.2.ad 2
Lucem non habere modum, speciem, & ordinem, quomodo intelligatur.q.5.art.5.ad 5
Lumen in medio non habet esse intentionale sed reale.quæstio.77. art.3
Lumen intellectus nostri est quædam diuini luminis participatio. q.84.art.5
Lumen intellectus nostri est quædam impressio primæ veritatis. q.88.artic.3.ad 1
Lumen intellectus est veritatis manifestatio.q.107. art.1
Lumen non est similitudo qua Dei essentia videtur. quæst. 12. art. 5.ad 2
Lumen quare non habet contrarium,& quomodo facit colores in actu, siue visibiles.q.68.art.3.ad 2.& 3
Luminaria quare magna dicuntur.q.70.art.1.ad 5
Luminaria propter tria hominibus vtilia Deus creauit. quæst. 70. artic.2
Luna quod plena facta fuerit, est satis probabile.q.70.art.2.ad 5
Lux primo producta cuius naturæ fuit.q.67.art.4.ad 2
Lux solis in primo triduo fuit informis, & quarta die formata.q. 68.artic.1

Magi

sed materiam à diabolo esse formatam & per species esse distinctam.q.65.arti.4
Opinio quorundam Philosophorum diuersa circa distinctionem & numerum sensuum exteriorum.q. 78.art.3
Opinio quorundā quod angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm sua amore concupiscentiæ.q.60.art.5
Opinio quorundam quod anima hominis est pars animæ mundi. q.90.art.1
Opinio quorundam quod hæc est impropria: pater & filius sunt vnum principium spiritus sancti.q.39.art.4
Opinio quorundam quod hæc inferiora corruptibilia vel etiam singularia aut humanæ res non gubernentur à Deo.quæstione 103. arti.5
Opinio quorundam quod necessarium non habet causam.qu.44. art.1.ad 2
Opinio quorundam, quod omnia quæ sunt in tempore,ab æterno sunt Deo præsentia ea ratione quia habet apud se rerum rationes præsentes.q.14.art.13
Opinio quorundam quod syndereſis sit potentia ratione altior, & quorundam quod sit ipsa ratio.q.79.art.12
Opinio quorundam quod stellæ & planetæ & singulæ partes mundi essent Dij quos colebant.q.11.art.3.ad 1
Opinio quorundam quod verum & falsum non contrariè,sed contradictoriè opponantur.q.17. arti.4
Opinio quorundam,quod visibilia sint à malo principio.quæst.65. artic.1
Opinio Rabbi Moysi & aliorum diuersa: quid significent nomina absoluta quæ affirmatiuè dicuntur de Deo. q.13.art.2
Opinio Rabbi Moysi, quod substātiæ immateriales multiplicentur secundum numerum motuum, vel corporum cœlestium, & quod homines & virtutes rerum naturalium angeli dicuntur.q. 30.arti.3
Opinio Sadduceorum,quod non sint spiritus.q.50.art.1
Opinio Valentini ponentis diuersum modum prælationis secundū quam ponebat verbum Dei natum.q.34.art.2. ad 2
Opinio Varonis,quod Deus est anima mundi omnia gubernans.q. 90.art.1
Opposita & diuersa in se habent in causa æquiuoca vnitatem.qu.4. art.2.ad 1
Ordinare res in finem eius est, cuius est ipsas producere. quæst. 103. artic.1
Ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, vel accipiendo vel cōmunicando.q.107.art.3
Ordinem causæ particularis aliquid potest exire: sed non causæ vniuersalis.q.22.art. 2.ad 1
Ordines angelorum & hominum penes dona naturalia & gratuita distinguuntur: hominum verò penes gratuita solùm. quæst.108. arti.4
Ordines angelorum penes diuersos actus & officia distinguūtur in qualibet hierarchia.q.108.art.2
Ordinū angelorum nomina ab ipsorum proprietatibus imponuntur quas ipsa nomina significant.q.108.art.5
Ordo actionis qui tollitur per culpam est perfectius bonum agentis quàm bonum quod tollitur per pœnā, quod est perfectio prima.q.48.arti.6.ad 2
Ordo causarum quomodò à Deo potest prætermitti & quomodo non in productione alicuius rei.q.105.art.6
Ordo illuminationis inferiorum angelorum à superioribus nunquàm prætermittitur à Deo.q.106.art.3
Ordo naturæ dupliciter distinguitur,scilicet via generationis & via perfectionis.q.85.art.3.ad 1
Ordo naturæ notionem originis significat, & quomodo.q.42.arti. 3.ad 1
Ordo naturæ propter gratiæ manifestationem aliquando prætermittitur à Deo.q.112.art.2
Ordo originis duplex Deo attribuitur,scilicet quo persona est à persona, & quò creatura est à Deo.q.41.art.1.ad 1
Ordo originis in diuinis quid.q.42.art.3
Ordo vniuersi est,quod à Deo principaliter intenditur.q.15.art.2
Ordo vniuersi qui apparet tam in rebus naturalibus quàm voluntarijs Dei iustitiam demonstrat.q.21.art.1
Organa sensuum quomodò disponantur.q.91.art.1.ad 3
Origines solùm distinctione terminorum distinguuntur. q.36.art. 2.ad 7
Origo sola indistincta manet relatione, remoto motu ab actu rationali.q.41.art.1.ad 2
PAtiendi triplex est modus, scilicet propriè,minùs propriè & cōmuniter.q.79.art.2
Paradisus terrestris in parte dextera cœli positus est. quæst. 102.articu.1
Partium adinuicem,ad ipsum totum, & totius ad Deum ratio assignationis finis.q.65.art.2
Pars compositi nulla potest esse prima in entibus:neque etiam materia & forma.q.3.art.8
Partes corporeæ ratione actuum Deo attribuuntur:& oculus ratione visus.q.3.art.1.ad 3
Pars naturali inclinatione magis prætendit bonum totius quàm suiipsius q.60 art.5
Pars quælibet totius dicitur optima secundum proportionem. qu. 47.art.2.ad 1
Pars quomodo dicitur aliquando esse totum. q.73.art.4.ad 1
Pars secundū essentiam potest esse tota in toto, & tota in qualibet parte superficiei:sed non secundum quantitatem.q.8.art.2.ad 3
Partem esse vniuersi Deo non conuenit:sed angelo.quæst.61.arti.3. ad 2
Partes diffinitionis & diffinitum quomodò se habeant ad intellectum in ratione prioris & posterioris.q.85.art.3.ad 3
Partis sensitiuæ sicut est duplex operatio ita & intellectiuæ. qu.85. art.2.ad 3
Passiones animæ quædam ad bonum, & quædam ad malum ordinantur.q.95.art.2
Passiones animæ,vt amor,gaudium, & tristitia: vnde passiones dicantur.q.20.art.1.ad 1
Passiones quasdam Deo attribuimus,secundum effectum, & non affectum.q.21.art.3
Passiones quædam repugnant primo statui:& quædam non.q.95. art.3. ad 2
Passiones quæ sunt in appetitu sensitiuo cum quadam animi concitatione,sunt in appetitu intellectiuo absque animi concitatione.q.82.art.5. ad.1
Passiones quomodo dicuntur esse in angelis.q.59.art.4.ad 2
Passiones sunt in dæmonibus, secundum quod nominant simplices actus voluntatis.q.64.art.3
Passiua & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & passiuorum.q.80.arti.2
Pater dicitur principium totius deitatis: vel quia eam generando vel spirando communicat: vel quia omnibus diuinis personis est principium.q.39.art.5.ad 9
Pater & filius rectius duo spirantes,quàm duo spiratores dicuntur. q.36.art.7.ad 2
Pater & filius sunt vna sapientia:sed non quam genuit pater. q.39. art.7.ad 3
Pater & filius sunt vnum principium,sed qualiter.q.36.artic.4.ad 4.& 5
Pater generando filium stante distinctione totam naturam filio communicauit.q.41.art.3
Pater genuit filium voluntate comitante, & non vt dicit habitudinem principij.q.41.art.2
Pater omnis creaturæ Deus multipliciter dicitur.q.33.art.3
Pater quare dicitur noster, & spiritus dicitur noster: & filius non dicitur noster.q.36.art.1.ad 3
Patrem & filium & spiritum sanctum quare dicimus vnum Deū, Socratem, Platonem,& Ciceronem tres homines: & non vnum hominem.q.39.art.3
Patrem generare filiū est necessarium,non sicut per causam cogentem vel finalem:sed absolutè quo non potest non esse.q.41.art.2. ad 5
Paternitas creat vel generat qualiter non concedicur.qu.32.articulo 2.ad 2
Pati dupliciter dicitur,s. communiter pro quacunque mutatione, & sic sentire & intelligere passiones dicuntur: & propriè vt est effectus actionis.q.97.art.2
Pati est propter distinctionem potentiæ ab actu.q.25.art.1.ad 1
Peccare est declinare à rectitudine actus quam quis debet habere, q.63.art.1
Peccare est deficere à perfecta actione.q.25.art.3.ad 2
Peccata non omnia instinctu diaboli proueniunt:sed arbitrij voluntate.q.114.art.3.ad 2
Peccata omnia sunt in dæmonibus secundum reatum, & non secundum effectum.q.63.art.2
Peccati primi angeli pronitas vel motiuum ad peccandum causa fuit.q.63.art.7
Peccatum est contra naturalem inclinationem.q.63 art.9
Peccatum mortale in actu liberi arbitrij dupliciter esse contingit. q.63.art.1.ad 4
Pœnitentis & innocentis respectu dilectionis Dei cōparatio secundum magis & minus.q.20.art.4.ad 4
Perditio hominis non est imputanda negligentiæ angeli custodientis.q.113.art.1.ad 3
Perfectio rei creatæ est triplex.prima secundū,quod in suo esse constituitur:secunda vt ei aliqua superaddantur ad suam perfectam operationem:tertia,vt aliquid attingat sicut finem.q.6.art.3
Perfectio rei est duplex,prima,s. forma totius,secunda operatio vel finis operationis: perfectio verò vltima vniuersi est perfecta sanctorum beatitudo.q.73.art.1
Perfectio rei non ex quacunque re ad quam inclinatur dependet:sed solùm ex superiori.q.59.art.3.ad 2
Perfectio vniuersi inequalitate requirit esse in rebus: vt omnis perfectionis gradus impleatur: quarum rerum triplex est gradus.q. 48 art.2
Perfectiones rerum perfectiori modo præexistunt in Deo quàm in ipsis rebus.q.4.art.2
Perfectionibus diuersis creaturarum sicut respondet vnum simplex principium:ita diuersis conceptionibus intellectus correspondet vnum simplex fundamentum. q.13.art.4
Perfectiones largiri rebus ad Dei bonitatem, iustitiam, & misericordiam spectat.q.21.art.3
Perfectiora secundum naturam numero vel magnitudine alia excedunt.q.50.art.3
Perfectius intelligens rerum naturas plura distinguit quàm qui minus per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus perfectè.q.108.art.3
Permittit Deus multa mala fieri per malos angelos & homines, & quare non coibet. q.109.art.4.ad 2
Per præpositio multipliciter suum casuale determinat. q.36.art.3
Per se nota potest dici aliqua propositio dupliciter. vno modo secũdum se & quo ad nos. Alio modo secũdum se & nõ quò ad nos. q.2.art.1
Per se notum dicitur aliquid dupliciter : vel quia per nihil in eius notitiam deuenitur: vel quia non est cognoscibile per accidens. q.87.art.1. ad 1
Persona dicitur aliquid Grammaticè: quod natura negatur. qu.39. artic.8
Persona diuina ab æterno processit à principio: non tamen ab æterno processit in mundum. q.43.art.2
Persona & hypostasis addunt super essentiã principia indiuiduantia. q.29.art.2.ad 3
Persona in diuinis significat relationem per modum substantiæ. q.29.artic. 4
Persona non significat essentiam vel materiã, sed personalem proprietatem : ideo pluraliter prædicatur de patre & filio & spiritu sancto. q.39.art.3. ad 4
Personas esse plures quàm tres in diuinis non est possibile : quod quadrupliciter ostenditur. q.41.art.6
Personarum cognitio dupliciter est nobis necessaria. quæst.32.arti. 1.ad 3
Personæ diuinæ conuenientius dicũtur vnius essentiæ, quam vnius naturæ. q 39.art 2.ad 3
Personæ diuinæ quare dicuntur suppositæ, cùm nulla sit ibi suppositio. q.39.art.1. ad 3
Personæ diuinæ sunt tres, & non possunt esse plures, quia duæ tantum sunt origines. q.32.art.3
Personæ nomen Deo non conuenit secundum nominis impositionem à quo imponitur, sed ad quod imponitur. quæst.29.artic.3. ad 2.
Personis remotis & angelicis existentibus Deus solus diceretur vel solitarius. q.31.artic.3.ad.1
Personis diuinis ex quatuor in creaturis consideratis fit appropriatio, re: virtute: vnitate: & habitudine. q 39.art.6
Pertinentia ad perfectionem intellectus beati: & eius naturalis desiderij. q.12.art.8.ad 4
Possibile dupliciter dicitur, scilicet per respectum ad potentiam: & absolutè ex habitudine terminorum. q.25.art.4
Possibile dupliciter dicitur, scilicet vt opponitur necessario : & vt sub necessario continetur. q.41.art.4.ad.2
Possibile tripliciter dicitur, scilicet secundum potentiam passiuam materiæ: secundum potentiam actiuam Dei: & secundum habitudinem terminorum, secundum quod impossibili opponitur. qu. 4.6.artic. 1.ad.1
Posita causa necessaria non sequitur effectus necessarius. q.19. arti. 3.ad.4
Posuit Deus hominem in paradiso vt operaretur & custodiret illũ: dupliciter exponitur. q.102.art.3
Potentia actiua fundatur in actu: nec contra ipsum diuiditur, quod potentiæ passiuæ non conuenit. q.25.art.1.ad.1
Potentia actiua quæ respicit finem vniuersalem mouet omnes actiuas potentias subordinatas quæ respiciunt fines particulares. q. 32.artic.4
Potentia agentis vniuoci tota manifestatur in suo effectu: non autẽ æquiuoci. q.25.art.2.ad.2
Potentia creaturæ propter quid differt ab eius essentia. quæst.79.artic.1
Potentia Dei manifestius cognoscitur ex eo quòd produxit mundum, quàm si fuisset ab æterno. q.46.art.2.ad.6
Potentia & actus, prius & posterius, causâ & causatum nõ sunt in Deo: sed vnum & simplex esse. q.3.art.7
Potentia generandi in recto significat naturam: & in obliquo relationem. q.41.art.5
Potentia generandi passiuè est in filio. q.41.art.6.ad.1
Potentia generatiua in quolibet generante est aliud in quo genitũ generanti similatur, scilicet natura. q.41.art.5
Potentia in creaturis non est ad non esse: sed in Deo qui postquàm res fecit vt essent, sic potest facere vt non sint. q.9.art.2
Potentia in omni creatura distinguitur ab esse. q.54. art.3
Potentia ordinata ad actum accidentalem est accidens, & ad actum substantialem est substantia. q.77.art 2.ad.2
Potentia passiua quòd sit in Deo non est possibile. q.3.art.1
Potentia vna & eadem est patris & filij secundũ qualitatem & perfectionem naturæ. q 42.art.6
Potentiarum distinctio est secundum formalem obiectorũ distinctionem & non materialem. q.59.art.4
Potentiarum distinctio est secundum obiectorum formalem distinctionem. q.77. art.3
Potentiæ actiuæ Dei & creaturæ differentia. q.25.art.1.ad 3
Potentiæ actiuæ & passiuæ, scilicet intellectus agentis & passibilis distinctio, & differentia ex parte obiectorum sumenda est. q.79. art.7
Potentiæ alicui non repugnat simul habere duas operationes. q.58. arti.7.ad 2
Potentiæ animæ priores ordine naturæ aliarum sunt principia per modum finis & actiui principij. q.77.art.7
Potentiæ animæ quomodo adinuicem se habent ratione prioris & posterioris: & quomodo intellectiuæ dirigunt sensitiuas. q.77. artic. 4
Potentiæ intellectiuæ & materiæ differentia: & quòd potentia receptiua creaturæ non adæquatur potentiæ creatoris. quæst. 75. artic.5.ad 1
Potentiæ partis vegetatiuę quare dicuntur naturales. quæst.78.artic,2.ad 1
Potentiæ rationales quomodo se habent ad oppositа & quomodo non. q.62.art.8.ad 2
Potestatum nomen quandam ordinationem circa diuinas actiones significat & diuinorum susceptionem. q 108.art.5.ad 3
Præceptum & consilium respectu quorum bonorum dantur. q. 19.artic.12.ad 4
Prædestinatio est in Deo: & in creatura eius executio. q. 13.art.2
Prædestinatio est transmissio rationalis creaturæ in finem non proportionatum. q.23.art.1
Prædestinationi subordinatur ordo secundarum causarum ad effectum prædestinationis. q.23.artic.8
Prædestinationis effectus infallibiliter consequitur ex causa contingente. q.23.art.6
Prædestinationis & præscientiæ ratio ex diuina bonitate sumitur. q.23.art. 5.ad 3
Prædicatio sumpta à diuersis formis ordinatis de aliquo erit per accidens, vel in secundo modo dicendi per se. q.76.art.3
Prædicamenta sunt tantum duo in diuinis. q.28.art.2.ad 1
Præesse malis magis miserum est quàm bonum. quæst.109.artic.2. ad 3
Prælatio in intellectuali natura penes subiectionem & operationem naturarum attenditur. q.109.art.2
Præseruatio corporis humani ne pateretur in statu innocentiæ qualiter fuisset. q.97.art.2.ad 4
Præsidentia spiritualis creaturæ super corporalem ad quam alicuem ordinem habet ex quibus totum constat vniuersum. q.61. arti.4
Præsidere gubernationi omnium gentium & regnorum primum & precipuum est in diuinis mysterijs. q.108.artic.6
Præsunt boni angeli malis. q.109.art.4
Prima principia speculabilium & agibilium sunt habitus naturales nobis naturaliter inditi. 479.art.12
Primo, alicui non conuenit secundum partem sed secundum totum. q.8.artic.4
Primogenitus omnis creaturę est Dei perfecta imago, &c. q. 93. art.1.ad 2
Primum mouens quomodo mouet seipsum. q.19.art.1.ad 3
Primum principium actiuum oportet esse maximè in actu & perfectissimum. q.4.art.1
Primum principium licet sit tantum vnum: plura tamen ratione distincta in eo intelligimus. q 44.art.4. ad 3
Primum vel principium in vnoquoque est quod ad naturam pertinet: quia quod pertinet ad prius, semper habet rationem principij. q.60.art.2
Princeps regis Persarum restitit mihi viginti & vno diebus, dupliciter exponitur. q.113.art.8
Principatus dicuntur qui priores existunt quasi præsint in executione eorum quæ imperantur. q.108. art.5.ad 3
Principium actiuum generationis perfectorum animalium est virtus formatiua seminis: eorum verò quæ per putrefactionem generantur est virtus cœlestis. q.71.art.1.ad 1
Principium essendi omnium est tantum vnum à quo omnia quæ quocunque modo sunt, habent esse. q.65.art.1
Principium in creaturis est prius eo quod est à principio: non autem in Deo. q.42.artic.2
Principium multipliciter dicitur, scilicet secundum situm, secundum intellectum & secundum omne genus causæ. q.42.art.3
Principium non de principio & principium de principio dicitur in diuinis siue priori & posteriori. q.33.art.4
Principium non illud significat à quo nomen imponitur ad significandum secundum originem. q.33.art.1.ad 3
Principium non importat diuersitatem siue dependentiam ab eo cuius est principium sicut causa. q.33.art. 1.ad 1
Principium passiuum in semina potest dici semen. quæst.115.ar.2. ad 3
Principium proprietatem patris & filij significat substantiuè. q.36. artic.4
Principium quo generans generat non semper distinguitur à genito. q.41.art.5.ad 1
Principium sicut se habet ad conclusiones in cognitiuis: ita se habet finis ad ea quæ sunt ad finem in appetitiuis. q.83.art.4
Priuatio est medium inter esse & non esse simpliciter. quæst. 48. art.2.ad 1
Priuatio entis fundatur in ente: quod in priuationibus aliarum formarum non accidit. q.11.art.2.ad 1.
Priuatio suscipit magis & minus non secundum se: sed secundum eius oppositum: cùm magis & minus dicitur. q.11.art.4.ad 1
Priuatio suscipit magis & minus per recessum à termino: sicut forma per accessum ad terminum perfectum. q.49.art.3.ad 3
Priuatio tribus modis sumitur. q.33.art. 4.ad 2
Priuationem per habitum cognoscimus. q.14.artic.10
Priuationes & malum dicuntur entia rationis secundum quod ens verita-
fectè significare non potest. quæst.13.artic.2
Nomina adiectiua numerum habent à suppositis: substantiua verò à forma significata per nomen. quæst.36.artic.4.ad.7
Nomina essentiam significantia substantiuè in singulari prædicantur: adiectiua verò in plurali. quæst.39.articu.3
Nomina in quorum significato modus perfectus imparticipatæ perfectionis includitur: metaphoricè Deo attribuuntur. quæ. 13. articu.3.ad.1
Nomina intentionum quomodò ponuntur in rerum diffinitionibus. quæst.29.artic.1.ad.3
Nomina licèt rerum proprietatibus imponantur: naturam tamen vel substantiam significant. quæst.13.artic.8
Nomina propriè Deo attribuimus ratione rei significatæ, & non ratione modificandi. quæst.13.artic.3
Nomina quæ negatiuè dicuntur de Deo vel quæ relationẽ ad creaturam significant, nullo modo substantiam Dei significant. quæ. 13.artic.2
Nomina, quæ vitare debemus in diuinis & quæ non. q.31.artic.2
Nomina substantiua pro alio supponunt: adiectiua verò non: sed copulant. quæst.39.artic.5
Nominibus abstractis & concretis quare vtimur in diuinis. quæst. 32.artic.2.ad.5
Nominibus abstractis & concretis quare Deum nominamus. quæstio.13.artic.1.ad.2
Nominibus pertinentibus ad motum localem vtimur in omnibus motibus & in alteratione. quæst.67.artic.2.ad.2
Nominis diuersa significatio à quo & ad quod imponitur ad significandum. quæst.13.artic. 2.ad.2
Nominis duplex consideratio, scilicet: secũdum impositionem, vel secundum vsum. quæst.67.articu.1
Nominum multiplicitas secundum quæ attendatur. quæstio.13.articu.10.ad.1
Nõ ens quomodò habet rationem cognoscibilis. q. 19.artic.3. ad.2
Non esse nulla potest esse causa per se: per accidens verò sic. quæst. 104.articu.3.ad.1
Non esse quomodò est appetibile per accidens. quæst.5.artic.2.ad.3
Non quæcunque Deus scit: sunt, vel fuerunt, vel erunt. quæstio.14. artic.9.ad.3.artic.1
Noxia nõ fuissent homini animalia venenosa ante peccatum. quæstio.72.artic.1.ad.6
Numero senario qui cõsurgit ex suis partibus quomodò correspondet perfectio diuinorum operum. quæst.74
Numero ternario debemus Deum honorare, quomodò debet intelligi. quæst.3.artic.1.ad.1
Numerus est duplex: vnus ex diuisione materiæ: & alius ex diuisione formarum. quæst.47.artic.2. & quæst.30.artic.3
Numerus pondus & mensura: modus species & ordo: quod cõstat, quod congruit, & quod discernitur: quomodò ista ad se inuicem reducantur. quæst.45.articu.7
Numerus, pondus, & mensura penes quid attendantur. quæstio.5. articu.5
Numerus simplex est in Deo non vt à rebus numeratis sumptus. quæstio.30.articu.1.ad.4
Nutritiua, augmentatiua, & generatiua quare dicantur virtutes naturales. quæstio.78.artic.2.ad.1
Nutritum quomodò idem consumptis partibus nutrientibus remanet. quæstio.119.artic.1.ad.5
Obiecta diuersa quomodò possunt esse obiectum vnius & diuersarum potentiarum. quæst.77.articu.3.ad.4.
Obiectum magis vel minus intelligi à diuersis dupliciter contingit. quæst.85.artic.7
Obiectum operationis animæ in triplici ordine potest considerari, scilicet vel vt vnitum, vel vt sensibile, vel vt ens vniuersale penes quæ vegetatiuum, sensitiuum, vel intellectiuum distinguuntur. quæst.78.artic.1
Obiectum quomodò in ratione principij & termini est plurium actuum distinctiuum. quæstio.77.artic.3
Oculi glorificati quomodò Deum videbunt. quæst.12.articu.3.ad.2
Officiorum angelorum executio alia est ducens in finem: & alia in finis consecutione manens. questio.108.articu.7
Omne agens agit aliquo supposito, Deus verò nullo. quę. 9. artic.3
Operatio nullius creaturæ est subsistens: sed solùm ipsius Dei. quæstio.54.artic.1
Operatio quædã est factiua finis, & quædam meritoria. quæst.62. artic.4
Operationis Dei & naturæ differentia. q.66.arti.1.ad.2
Operationis immanentis & transeuntis differentia ex parte terminorum. q.14.arti.2.
Operationum intellectualium quædam sibi locum determinant: & quædam non. q.112.arti.1.ad.1.
Operari vel moueri propter finem dupliciter contingit. quæst. 103. art.1.ad.1
Operari, iudicare & intelligere differentia cum sint tres actus non diuersificantes potentiam intellectiuam. q.79.art.9.ad.4
Opinio Abbatis Ioachim, quòd essentia generat essentiã. q.39. artic.5
Opinio Anaxagoræ dicentis solem esse lapidem ardentem, & non esse Deum, vel aliquid animatum. q.70.art.3
Opinio Anaxagoræ qui posuit distinctionem rerum fieri per intellectum distinguentem res extrahendo, quod erat permistum in materia. q.47.art.1
Opinio antiquorum de primi principij infinitãte, quod ponebant materiam. q.7.art.1
Opinio antiquorum de rerum substantia & causis transmutationis & distinctionis earũ qui solum sensibilia ponebãt. quęstion. 44. artic.2
Opinio antiquorum negantium aërem esse corpus & aquam corpus infinitum ponentium. q.68.art.3
Opinio antiquorum ponẽtium animam esse corpus & principium vitæ. q.75.art.1
Opinio antiquorum ponentium confusionem excludentẽ omnem distinctionem præter Anaxagoram, qui posuit intellectum immistum. q.66.art.1. ad 2. in contrarium.
Opinio antiquorum ponentium materiam esse ens in actu statuentes omne fieri alterari. q.76.art.4
Opinio antiquorum ponentium temporis æternitatem & non motus. q.46.art.1.ad 7
Opinio antiquorum, quod aër sit quoddam corpus actu infinitum. q.14.art.12.ad 3
Opinio antiquorum, quod anima esset corpus & composita ex principijs omnium corporum. q.75.art.1.ad 2
Opinio antiquorum, quod anima terræ, quæ est in ipsa, terram quę est extra ipsam, cognoscit: quia simile simili cognosci dicebant. q.85.art.2
Opinio antiquorum, quod Deus est corpus & aliorum corporum principium, & quod anima est de natura illius corporis: & per consequens de natura Dei. q.90.art.1
Opinio antiquorum, quod Dij, qui comedebant de quodam cibo facti sunt immortales. q. 79.art.4.ad 3
Opinio antiquorum, quod ex nihilo nihil fit. q.45.art.2.ad 1
Opinio antiquorum, quod materia prima est aliquod corpus actu: vt puta aër, ignis, aut aliquid huiusmodi. q.66.art.1
Opinio antiquorum, quod omne mouens mouetur, & eorũ ratio. q.75.art.1.ad 1
Opinio antiquorum, quod omne quod videtur est verum. q.85.articu.2
Opinio antiquorum, quod posita causa ponitur effectus : & quod omnia ex necessitate contingunt. q.115.art.6
Opinio antiquorum, quod rarum & densum sunt principia primarum qualitatum elementorum. q.115.art.3.ad 2
Opinio antiquorum, quod species rerum à casu proueniunt, & non ab aliquo intellectu. q.16.art.1.ad 2
Opinio Arrij & Origenis, quod personæ diuinæ secundum substantiam sunt differentes. q.32.art.1.ad 1
Opinio Arrij ne filium patri cœternum diceret: posuit duodecim generationis modos: quibus deest vel æqualitas naturę, aut durationis rei, quod ab alio procedit. quęstion. 42. articulo secundo. argumen.1
Opinio Arrij qui dixit filium patri non esse æqualem. q.42.artic.1. ad 2
Opinio Arrij, quod filius procedit à patre: sicut prima creatura, & spiritussanctus ab vtroque sicut vtriusque creatura. q.27.art.1
Opinio Arrianorum ponentium filium non esse eiusdem substãtię cum patre, neque propriè dici verbum. q.34.art.1.ad 1
Opinio Arrianorum qui Dei trinitatem gradibus numerorum variantes in pluralitatem deducunt. q.42.art.1
Opinio Arrianorum: vt filium dicerent creaturam dixerunt voluntate vt designat principium patrem ipsum genuisse. q.41.art.2
Opinio Arrij & aliorum antiquorum, de dispositione æquinoctialis regionis. q.102.art.2.ad 4
Opinio Ari. qui secundum numerum primorum motuum posuit numerum substantiarum separatarum. q.50.art.3
Opinio Ari. quod cœlum non sit de natura quatuor elementorum: sed est quintum corpus præter quatuor elementa. quęst. 68. articul.1
Opinio Ari. quod intellectus non habet aliquas species naturaliter inditas: sed in principio est in potentia ad omnes huiusmodi species. q.84.art.3
Opinio Auempace, quod per abstractionem à materialibus ad immaterialium cognitionem venire possumus. q.88.art.2
Opinio Auerrois de cognitione substantiarum separatarũ per vnionem intellectus agentis ad nos. in hac vita. q.88.art.1
Opinio Auerrois de vnione intellectus ad corpus per speciem intelligibilem. q.76.art.1
Opinio Auerrois, quod eadem numero scientia est in magistro & in discipulo. q.117.art.1
Opinio Auerrois, quod formæ elementorum sunt mediæ inter formas substantiales & accidentales, & quod suscipiunt magis & minus. q.76.art.4.ad 4
Opinio Auerrois, quod frustrà sunt substantiæ separatę si non intelligantur à nobis. q.88.art.1.ad 4
Opinio Auicebron, quod nullum corpus sit actiuum : sed quod sit per actionem, est à virtute quadam spirituali omnia penetrante. q.115.art.1
Opinio Auicebron, quod superiorum & inferiorum est vna materia ex vnitate formæ corporeitatis, quam vnam ponebant omnium. q.66.art.2
Opinio Auicebron, quod substantiæ separatæ sunt compositæ ex materia & forma. q.50.art.2
Opinio Auicennæ de causa fascinationis. q.17.art.3.ad 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opinio Auicennæ & Algazelis, quòd sit infinitum in actu non per se sed per accidens. q. 7. art. 4
Opinio Auicennæ memoriã non esse in parte intellectiua: & quòd intellectus agens est substantia separata. q. 79. art. 6
Opinio Auicennæ ponentis quintã potentiam inter æstimatiuam & imaginatiuam. q. 87. art. 4
Opinio Auicennæ, quod causa inferior inquantum agit virtute primæ causæ potest creare. q. 45. arti. 5
Opinio Auicennæ, quòd corpus cœleste est materia cœli in potentia ad vbi, & non ad esse: cui & motor subsistantia separata vnitur. q. 66. art. 2
Opinio Auicennæ, quòd Deus intelligẽdo se produxit primam intelligentiam compositam ex actu & potentia, quæ intelligendo causã primam produxit secundam intelligentiam: inquantum intelligit se vt est in potentia produxit corpus cœli: inquantum verò intelligit se secundum quod est in actu, produxit animam cœli. q. 47. art. 1
Opinio Auicennæ, quòd formæ elementorum in misto integrę manent: & mistionem fieri secundum quod qualitates contrariæ reducuntur ad medium. q. 79. art. 4. ad. 4
Opinio Auicennæ, quòd omnes formæ quæ sunt in materia proceduntà conceptione intelligentiæ: & quod agentia corporalia solùm disponunt ad formas. q. 110. art. 2
Opinio Auicẽne, quòd omnia animalia generari possunt sine semine, scilicet solùm commistione elementorum. q. 71. art. 1. ad 1
Opinio Auicen. quod omnium rerum sensibilium species intelligibiles præexistunt in intellectibus separatis: à quorum primo oriuntur in sequentes vsque ad vltimum separatum: quem vocat intellectum agentem à quo species influunt in animas nostras. q. 84. art. 4
Opinio Augustini & aliorũ diuersa an persona diuina mitti possit ab alia quàm ab ea à qua procedit. q. 4. art. 8
Opinio Augustini & aliorum diuersa in exponendo hoc, quod dicitur fiat firmamentum, factum est & fecit Deus firmamẽtum. q. 74. arti. 3. ad 5
Opinio Augustini & aliorum Doctorum de lucis productione. q. 67. art. 4
Opinio Augustini & aliorum Doctorum de plantarum productione tertia die. q. 69. art. 2
Opinio Augustini & aliorum Doctorum quid nomine terræ intelligitur cum dicitur terra erat inanis, &c. q. 66. art. 1. ad 1
Opinio Aug. & aliorum sanctorum de cõgregatione aquarum tertia die. q. 69. art. 1
Opinio Aug. & aliorum sanctorum de corporis & animę hominis productione. q. 91. art. 4. ad 5
Opinio Aug. & aliorum sanctorum diuersa quomodò materia formationem præcesserit natura & duratione. q. 69. art. 1
Opinio Aug. & aliorum sanctorum diuersa de numero & vnitate dierum productionis rerum. q. 74. art. 2
Opinio Aug. & aliorum sanctorum, quod pisces & aues quinta die aquarum naturam potentialiter produxit, alij verò sancti, quod actu produxit q. 71. art. 1
Opinio Aug. & Gregorij de cognitione animæ separatæ eorũ quæ fiunt in hac vita. q. 89. art. 3
Opinio Aug. & Origenis de animæ productione. q. 90. art. 4
Opinio Aug. Chrysostomi, Bedæ, Strabi, & Damasceni, de cœlo primo die producto. q. 68. art. 1. ad 1
Opinio Aug. quod anima alienata à sensibus ex sui natura vim habet vt possit futura cognoscere. q. 86. art 4. ad 2
Opinio Augustini, quod sex dies produxionis rerũ intelligit vnam diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus præsentem. q. 58. art. 6
Opinio Basilij, Bedæ, & Strabi de ratione positionis cœli empyrei. q. 63. art. 3
Opinio Basilij & Chysostomi diuersa de vnitate & pluralitate cœlorum q. 68. art. 4
Opinio Basilij & Origenis diuersa de aquis quæ sunt supra firmamentum, cuius sint naturæ. q. 68. arti. 2
Opinio Basilij quod pisces carent memoria q. 72. art. 1. ad 1
Opinio Basilij quod primò fuerunt lux & tenebræ per emissionem & contractionem luminis: & non per motum. q. 67. art. 4. ad 3.
Opinio Dauid de diuinando qui posuit Deum primam materiam: & aliorum ponentium ipsum principium formale omnium & animam mundi. q. 3. art. 8
Opinio de causa efficiente, quod terra sit discooperta aquis. qu. 69. art. 1. ad 4
Opinio de imagine quod attenditur secundum plura indiuidua: & non secundum vnum. q. 93. art. 6. ad 2
Opinio Democr. & aliorum antiquorum subtrahentium cursum rerum naturalium à diuina prouidentia, attribuentes ipsum necessitati materiæ. q. 22. art. 2. ad 3
Opinio Democriti & Epicuri ponentium mundum à casu factum: & solùm incorruptibilium prouidentiam esse. q. 22. art. 2
Opinio Democriti & Platonis de intellectiua & sensitiua cognitione: & positio Aristotelis. q. 84. art. 6
Opinio Democriti ponentis hunc mundum ex concursu atomorũ factum: & alios infinitos. q. 47. art 3
Opinio Democriti ponentis solam causam materialem: secundum quam distinctio rerum prouenit à casu secundum motum materiæ. q. 47. art. 1
Opinio Democriti quod actio fiat per effluxum atomarum à corpore agente, & passio per receptionem eorundem in poris corporis patientis. q. 115. arti. 1
Opinio de temporis & æternitatis differentia. q. 10. art. 4
Opinio de temporis vnitate diuersa. prima quod tempus est vnum omnium temporalium propter hoc quod est vnus numerus omnium numeratorũ. secunda quod tempus est vnum ratione vnitatis æternitatis. tertia quod tempus est vnum ratione materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus, cuius tempus est mensura. q. 10. artic. 6
Opinio Dionisij & Gregorij diuersa de numero assistentium & ministrantium angelorum. q. 112. artic. 4. ad 2
Opinio Dionisij quod substantiæ spirituales quodam ordine & gradu processerunt à Deo: & Origenis quod processerunt à Deo in quadam æqualitate. q. 10. art. 6
Opinio diuersa an angeli fuerint creati in gratia. q. 62. art. 3
Opinio diuersa de assumptione beatorum ad ordines angelorum. q. 108. art. 8
Opinio diuersa de paradiso terrestri q. 102. art. 1. ad 1
Opinio diuersa de effectu luminis circa medium & colores. q. 79. artic. 3. ad 2
Opinio diuersa de esse luminis cuius naturę sit prima. quod nõ habet esse naturale: sed intentionale. secunda quod sit solis forma substantialis. q. 67. arti. 3
Opinio diuersa de vnitate & pluralitate æui & substantiarum separatarum productione. q. 10. art. 6
Opinio diuersa de æui, temporis & æternitatis differentia. qu. 10 arti. 5
Opinio diuersa de fati mobilitate & immobilitate. q. 116. art. 3
Opinio diuersa de forma embrionis vsque ad finem generationis. q. 118. art. 2. ad 2
Opinio diuersa de luce primo die producta ante solis formationẽ. q. 67. arti. 4. ad 2
Opinio diuersa de mundi æternitate. prima quod substantia mundi non fit à Deo, secunda quod mundus est æternus: & tamẽ factus à Deo: non tamen habet initium temporis. q. 46. art. 2. ad 1
Opinio diuersa de præexistentia formarũ in materia: & quod fiunt ab agente separato. q. 45. art. 8
Opinio diuersa de quo ordine fuit diabolus & de quibus ordinibus ceciderunt: & de quibus non. q. 63. arti. 9. ad 3
Opinio diuersa de reuolutione fortuitorum & casualium in aliquã superiorem causam. q. 116. art. 1
Opinio diuersa de significatione huius nominis persona an significet essentiam vel relationem in recto vel in obliquo. q. 29. art. 4
Opinio diuersa de subiecto huius scientiæ quæ sumitur ex diuersitate eorum quæ in scientia tractantur. q. 1. art. 7
Opinio diuersa de suppositione huius nominis Deus, an supponat pro essentia vel persona. q. 39. art. 4
Opinio diuersa de tempore & principio custodię angelorum. q. 113 arti. 5
Opinio diuersa de tentatione diaboli semel à bono superati, an redeat ad eundem tentandum. q. 114. art. 5
Opinio diuersa huius quod dicitur pater & filius diligunt se spiritu sancto. q. 37. artic 2
Opinio diuersa quare spiritussanctus nõ dicitur imago patris: sicut filius: quod Græci concedunt. q. 35. art. 2
Opinio diuersa quid sit intellectus passiuus. q. 79. art. 2. ad 2
Opinio diuersa quod angeli & animę sunt eiusdem speciei. secunda quod solum angeli præter animas. tertia quod solũ angeli vnius hierarchiæ. q. 50. art. 4
Opinio diuersa quod beatitudo sanctorum & pœna dæmonum & animarum habent differri vsque ad diem iudicij. quæst. 64. artic. 4. ad 3
Opinio diuersa quod Deus cognoscit singularia per causas vniuersales vel applicãdo rationes vniuersales ad particulares effectus. q. 14. art. 11
Opinio diuersa, quod Deus produxit res de necessitate. quæstio. 10. art. 3
Opinio diuersa, quod hoc antecedens: Deus sciuit hoc contingens futurum: non est necessarium: sed contingens. q. 14. ar. 13. ad 2
Opinio diuersa de creatione hominis. q. 95. art. 1
Opinio diuersa quomodò persona est nomen commune prædicabile. q. 30. art. 4
Opinio diuersa quomodò terra aquis fuerit cooperta. q. 69. art. 1. ad 2. & 4
Opinio doctorum de informitate materię. q. 66. art. 1
Opinio doctorum de quatuor coæuorum productione siue creatione. q. 66. art 4
Opinio doctorum, quod angeli simul fuerunt creati cum creatura corporali. q. 61. art. 3
Opinio doctorum, quod angeli superiores mittuntur ex aliqua Dei dispensatione. q. 112. art. 2
Opinio Aegyptiorum, quod diuina prędestinatio mutari potest quibusdam sacrificijs. q. 23. art. 8
Opinio Eunomij qui dixit filium patri non esse similem. q. 42. art. 1. ad. 2
Opinio Empedoclis, Platonis, & aliorum antiquorum de cognitione animæ, & quid sit secundum essentiam. q. 84. art. 2
Opinio Empedoc. quod firmamentum sit ex elementis compositũ. q. 68. art. 1

Opinio

Opinio Heraclitj, quod nulla de rebus naturalibus cognitio haberi potest. q. 84. art. 1
Opinio Gentilium qui dicebant homines in Deo transferri: vt Iouem vel Mercurium. q. 25. art. 3. ad 2
Opinio Gilberti Porretani, quod hęc est falsa: Deus est trinitas. qu. 39. art. 6. ad 1
Opinio Gilberti, quòd proprietates in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ. q. 28. art. 2
Opinio Græcorum de processione spiritussancti. q. 36. art. 2
Opinio Gregorij Nazanzeni, & doctorum Græcorum, quod creatura spiritualis ante corporalem facta fuerit. q. 61. ar. 3. ad 1
Opinio Gregorij Niceni, quod non fuisset in statu innocentiæ generatio per coitum. q. 98. art. 2
Opinio Iacobi & aliorum Syriorum ponentiũ duas animas in vno homine: vnam qua animatur corpus, & immistam sanguini: & aliam spiritualem quæ rationi ministrat. q. 76. art. 3. arg. contra.
Opinio magistri Auicennæ & aliorũ, quod potentia creandi etiam potest creaturis communicari. q. 45. art. 5
Opinio magistri & aliorum diuersa an termini numerales ponant aliquid in diuinis. q. 30. art. 3
Opinio Manichæorum, quòd Deus est quædam lux corporea: & animam dixerunt partem illius lucis corpori alligatam. qu. 90. artic. 1
Opinio Manichæorum, quòd Deus veteris testamenti, Deus tenebrarum erat. q. 66. art. 3
Opinio Manichæorum, quod spiritualia & incorporalia diuinæ potestati subiecta sunt: sed corporalia potestati contrarij principij esse subiecta. q. 83
Opinio negantium angelos esse non distinguentes inter sensum & intellectum. q. 50. art. 1
Opinio negantium prouidentiam & gubernationem: sed omnia fortuita esse & euenire. q. 103. art. 1
Opinio negantium relationem esse rem naturæ. sed rationis tantum. q. 13. art. 7
Opinio Nestorianorum, quod spiritussanctus non procedat à filio. q. 36. art. 2. ad 3
Opinio nominalium antiquorum, quod est idem enuntiabile, Christum nasci, esse nasciturum, & esse natum. quæstio 14. articu. 15. ad 3
Opinio Origenis, Pelagianorum, & aliorum de causa prædestinationis. q. 23. art. 5
Opinio Origenis ponentis omnia in principio æqualia esse creata à Deo. q. 47. art. 2
Opinio Origen. quòd angeli & animæ sunt eiusdem speciei. q. 75. artic. 7
Opinio Origen. quòd animæ hominis accidit corpori vniri: ideò posuit eam simul cum angelis à principio esse creatam. quæst. 118. artic. 3
Opinio Origen. quòd natura corporalis est producta in pœnam spiritualis. q. 65. art. 2
Opinio Origenis de substantia incorporea vnita corpori. q. 51. arti. 1. ad 1
Opinio Origenis, quod omnis voluntas creaturæ potest flecti in bonum & in malum præter animam Christi. q. 64. art. 2
Opinio Peripateticorum, quod dæmones non sunt: sed ea quæ dæmonibus attribuuntur per artem necromantiæ fiunt virtute corporum cœlestium. q. 115. art. 5
Opinio Philosophi, quod moter inferioris cœli non posset mouere cœlum superius. q. 117. art. 4. ad 1
Opinio Pythagoræ & Leucippi qui primo principio non attribuunt optimum & perfectum. q. 4. art. 1
Opinio Pythagoræ, Platonis, & Auicennæ, de ratione entis. qu. 11. artic. 1. ad 1
Opinio Pythagoricorum qui ponebant malum quandam esse naturam: ideò bonum & malum genera esse ponebant. q. 48. art. 1. ad 1
Opinio Platonicorum materiam non distinguentium à privatione, & dicentium materiam esse ens. q. 11. art. 2. pa. 1
Opinio Platonicorum, Origenis, Hieronymi. Aug. Basilij, & Damasceni, an corpora cœlestia sint animata. q. 70. art. 3
Opinio doctorum huius quod dicitur, in principio creauit Deus cœlum & terram, &c. in exponendo diuersimodè. q. 67. arti. 4
Opinio Platonicorum quod anima corruptibili corpori vnitur per corpus corruptibile sibi naturaliter vnitum: quidam quod mediante spiritu corporeo: alij verò mediante luce quã corpus ponebant. q. 76. art. 7
Opinio Platonicorum, quod anima vnitur corpori vt motor solùm per contractum virtutis. q. 70. art. 3
Opinio Platonicorũ, quod dæmones sunt animalia corpore aërea, anima passiua. q. 115. art. 5
Opinio Platonicorum, quod quanto aliqua sunt in principio primo propinquiora, tantò sunt minoris multitudinis. qu. 112. articul. 4. ad 2
Opinio Platonicorum, quod scientia inest à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum. quæst. 117. art. 1
Opinio Platonis, Aristo. Auicen. & sanctorum de præsidentia substantiarum & separatarum super corporalia. q. 110. art. 1. ad 3
Opinio Platonis de Dijs & dæmonibus: quod omnes Dij erãt boni, sed dæmonum quidam boni, & quidam mali. q. 63. art. 7
Opinio Platonis de indiuiduorum denominatione ab ideis eas participando. q. 6. art. 4
Opinio Platonis de triplici prouidentia quam ponebat, quæstio. 22. arti. 3
Opinio Platonis & Aristotelis comparantium intellectum agentem ad lumen & ad solem. q. 79. art. 4
Opinio Platonis & antiquorum quod omnia corpora sunt de natura quatuor elementorum: & quare superiora sunt incorruptibilia fit à principio immateriali. q. 66. art. 2
Opinio Platonis & Auer. de modo acquirendi scientiam. qu. 117. art. 1
Opinio Platonis & Auicebron quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales ad formam substantialem: sed introductio formæ est à principio immateriali. q. 115. arti. 1
Opinio Platonis & Auicen, cognitionis nostræ per effluxum specierum à substantijs separatis in intellectum nostrum. quæst. 84. art. 4
Opinio Platonis & Auicennæ de formarum deriuatione à substantijs spiritualibus. q. 65. art. 3
Opinio Platonis ponentis diuersas animas in vno corpore secundum organa distinctas. q. 76. art. 3
Opinio Platonis, quod accidit animã intelligere per conuersionem ad phantasmata vt vnitam corpori. q. 89. art. 1
Opinio Platonis, quod corpora cœlestia Deos existimabat ex elementis composita. q. 50. ad 2
Opinio Platonis, quod eadem sunt principia cognoscendi & essendi. q. 85. art. 3. ad 4
Opinio Platonis, quod ex immutatione organi à sensibilibus anima excitatur vt in se formet species rerum sensibilium. q. 84. articu. 6
Opinio Platonis, quod firmamentum sit de natura quatuor elemẽtorum non ex vniuersis compositum: sed quasi simplex elementum. q. 78. art. 1
Opinio Platonis, quod homo sit anima intellectiua. q. 76. ar. 1
Opinio Platonis, quod intellectus noster naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus. q. 84. art. 3
Opinio Platonis, quod numerus substantiarum separatarum accipitur secundum numerum specierum sensibilium. q. 50. art. 3
Opinio Plato, quod obiectum intellectus nostri sunt ideæ separatæ, & quod non intelligimus abstrahendo: sed magis abstracta participando. q. 87. art. 1
Opinio Platonis, quod scientiæ & diffinitiones sunt de ideis & nõ de corporalibus rebus. q. 84. art. 1
Opinio Platonis, quod sicut intelligere conuenit animæ secundum seipsam, ita & sentire: quod Aristoteles dicit esse coniuncti. q. 75. art. 5
Opinio Platonis, quod substantiæ separatæ sunt obiecta intellectus nostri & primò intellectæ à nobis. q. 88. art. 1
Opinio Platonis de vi imaginatiua. q. 64. art. 6. ad 2
Opinio Platonis, quod vniuersalia sunt priora singularibus. q. 85. art. 3. ad 1
Opinio ponentium animam sensitiuam non generari, sed creari. q. 118 art. 1
Opinio ponentium duo principia. q. 49. art. 3
Opinio ponentium in diuinis hierarchiam, quã supercœlestem vocant. q 108. art. 1
Opinio ponentium nullam virtutem creatam in rebus operari: sed quod solus Deus omnia in mente operatur. q. 105. arti. 5
Opinio Porphyrij qui discernebat à dæmonibus angelos vt dæmonum aëra loca essent: æthera verò angelorum. q. 66. art. 3
Opinio Porphyrij, quod dæmones sunt naturaliter fallaces. & quod sunt animalia habentiam naturam sensitiuam. quæstio. 63. art. 4. ad 1
Opinio Prepositiui negantis proprietates personales & dotiones in diuinis: & sicut pater vno modo se habet ad creaturas: ita vna relatione refertur ad filium & ad spiritum sanctum. q. 32. art. 2
Opinio Præpositiui, quod vtraq; istarum est falsa, scilicet Deus genuit Deum, qui est Deus pater: & genuit Deum qui non est Deus pater. q. 36. art. 4. ad 5
Opinio Ptolemæi, quod luminaria habent motum seorsum à motu sphæratum. q. 70. art. 1. ad 3
Opinio, quod Adam ante peccatum falso decipi poterat respectu eorum quorum scientiam non habebat. q. 94. art. 4
Opinio, quod Adam non fuit creatus in gratia: sed tamen ante peccatum sibi gratia collata fuit. q. 95. arti. 1
Opinio, quod aliqua regio infinities fuit habitabilis & inhabitabilis & artes corruptæ & inuentæ. q. 46. art. 2. ad 4
Opinio, quod alius ordo rerum vel aliæ res effluere non possunt à Deo nisi sicut nunc est quasi ex necessitate naturæ Deus agat. q. 25. art. 5
Opinio, quod angeli causant animas rationales secundum quod diuina virtute operantur. q. 90. art. 3
Opinio, quod angeli & dæmones habent corpora sibi naturaliter vnita. q. 54. art. 5. ad 1
Opinio, quod angeli non assumunt corpora: sed eorum apparitiones in visione Prophetiæ contigisse, scilicet secundum imaginationem. q. 51. art. 2
Opinio, quod angeli peccare potuerunt in primo instanti suæ creationis: sed non peccauerunt. q. 63. art. 5
Opinio, quod angeli quò ad premium accidentale mereri possunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

q.62.artic.9.ad 3
Opinio, quod angeli suam beatitudinem nõ merentur per gratiam præuenientem: sed per ea quæ in diuinis mysterijs operantur iam beati.q.62.artic.4
Opinio, quod angelus cognitionem singularium non habet nisi in causis vniuersalibus ad quas omnes effectus particulares reducuntur.q.57.art.2
Opinio, quod angelus sit indiuisibilis sicut punctus.q.52.art.2
Opinio, quod anima habeat per se speciem & naturam completã & non vnitur corpori vt forma.q.90.art.4
Opinio, quod anima separata cognoscat singularia per abstractionem à sensibilibus.q.89.art.7
Opinio, quod anima sit composita ex quadam materia & forma.q.75.art.6
Opinio, quod anima sit composita ex quadam materia spirituali.q.90.art.2.ad 1
Opinio, quod animam Deus nõ de nihilo, sed de seipso fecit.q.90.artic.1.art.contra.
Opinio, quod animalia ferocia in statu innocentiæ fuissent mansueta circa hominem & circa alia animalia.q.96.art.1.ad 2
Opinio, quod animæ separatæ post determinata temporum curricula iterum ad corpora redeunt.q.46.art.2.ad 8
Opinio, quod aquæ vaporaliter resolutæ elcuentur supra cœlum sydereum.q.68.art.2
Opinio, quod caro secundum speciem est quæ primò accipit speciem & hæc semper manet: caro autẽ secundum materiam quæ ex alimento generatur non semper manet.q.119.art.1.ad 2
Opinio, quod cœlum & materia per generationem sunt producta.q.56.art.1.ad 3.
Opinio, quod corporalia à Deo creata sunt mediantibus angelis.q.46.art.3
Opinio, quod corpori hominis prius tempore formato animà infusa fuit.q.91.art.4.ad 3
Opinio, quod corpus mulieris per multiplicationem materiæ formatum fuit sine alterius materiæ additione: similiter & quinque panes.q.92.art.3. ad 1
Opinio, quod corpus naturale rarefieri potest in infinitũ, eo quod corpus diuisibile sit infinitum.q. 68.art.2
Opinio, quod corrupto corpore corrumpitur anima.quæst. 46. artic.2.ad 8
Opinio quod cum dicitur, formauit Deus hominem: intelligitur productio corporis & animæ simul, sed cum dicitur: spirauit in faciem eius, intelligitur de spiritu sancto.q.91.art.4.ad 3
Opinio, quod de libro vitæ nemo secundum veritatem potest deleri, sed solùm secundum hominum opinionem.q.24.art.3
Opinio, quod dæmones sunt animæ defunctorum.quæst.108. artic. 8.ad 3
Opinio, quod Deus dixit angelis, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.q.91.art.4.ad 2
Opinio, quod Deus licet nolit mala: vult tamen mala fieri vel esse.q.19.art.9.ad 1
Opinio, quod Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ.q.104.art.3
Opinio, quod diabolus fuit malus in primo instanti suæ creationis non per naturam, sed per peccatum propriæ voluntatis.quæstio. 63.art.5
Opinio, quod diffinitio personæ posita à Boëtio non est diffinitio personæ secundum quod personam in Deo dicimus. q.29.art.3. ad 4
Opinio, quod diuina prouidentia omnibus rebus necessitatem imponat.q.22.arti.4
Opinio, quod sunt duo, creationis principia, scilicet vnum bonorum, & aliud malorum.q.43.art.6
Opinio, quod ea quæ Deus produxit per causas necessarias sunt necessaria, & quæ per causas contingentes sunt cõtingentia, rationem ex causis medijs assumens.q.19.art.8
Opinio, quod forma sit solũ species naturalis, & quod materia non sit pars speciei.q.85.art.1.ad 2
Opinio, quod formæ materiales à formis immaterialibus deriuentur.q.91.art.2
Opinio, quod habilitatis subiecti diminutio secundum proportionem fiat sicut in quantitatibus continuis per substractionẽ proportionaliter.q.48 art.4.ad 3
Opinio, quod habitus & species intelligibiles nõ sunt in intellectu possibili, sed in viribus sensitiuis, nec species conseruantur in intellectu possibili.q.89.art.3
Opinio, quod hoc nomen Deus, non habeat naturalem suppositionem pro persona.q.39.art.4.ad 2
Opinio, quod homines nullo modo transferri possunt ad ordines angelorum.q.108.art.8
Opinio, quod hominis & iumenti sit idem processus, & idem interitus & æqua vtriusque conditio.q.75.art.6.ad 1
Opinio, quod hominis est talis volũtas, qualem inducit patet Deorum virorumque.q.11.artic.4.
Opinio, quod hominis vltima fœlicitas in substantiarum separatarum cognitione consistat.q.89.artic.2.ad.3
Opinio, quod homo factus sit solùm ad imaginem filij & non patris.q.93.artic.5.ad.4
Opinio, quod innascibilitas duo dicit, scilicet non esse ab alio, & aliorum esse principium: vel importat vniuersalẽ authoritatem: & non negationem.q.33.art.4.ad 1
Opinio, quod ista est concedenda: Deus genuit alium Deum.q. 39. art.4.ad.4
Opinio, quod in statu innocentiæ non fuisset superfluitatum emissio.q.97. art.3.ad 4
Opinio, quod intellectus agens sit substantia separata.quæstion.67. artic.4
Opinio, quod materiæ signatæ quę à principio fuit sub forma Adæ quicquid præter id quod ex primo parẽte in posteros deriuatur additum fuerit, non pertinet ad veritatẽ humanæ naturę. quęst. 119.art.1
Opinio, quod mens semper meminit: semper intelligit, & semper amat.q.93.artic.7.ad 4
Opinio, quod mobilia sunt æterna: sed non motus.quęst.46.artic.1. ad 5
Opinio, quod motus angeli dum mouetur de loco ad locum est in instanti.q.53.art.3
Opinio, quod motus corporum cœlestium est à principio intrinseco.q.18.art.1.ad 1
Opinio, quod mulier fuerit facta solùm in adiutorium generationis viri, & non alicuius alterius operis.q.92.art.1
Opinio, quod mundus semper fuerit, & tempus non habuisse principium.q.46.arti.3
Opinio, quod nomen dictũ de Deo & creaturis purè æquiuocè dicitur.q.13.art.5
Opinio, quod nullus intellectus Dei essentiam possit videre.qu.12. art.1
Opinio, quod numerus prædestinatorum est certus formaliter, sed non materialiter.quæst.23.art.7
Opinio, quod numerus secundum propriam numeri rationem ponitur in Deo: & non secundum rationem sui generis.q.30. artic.3
Opinio, quod omne ens est corpus: & quod nulla sit spiritualis substantia nisi corpori vnita: & quod Deus, est anima mundi.quæst. 51.arti.1.ad 1
Opinio, quod omnia sunt diuinæ potestati subiecta: non tamen diuinam prouidentiam vsque ad ista inferiora se extendere dicebant.quæst.8.arti.3
Opinio, quod ordo vniuersi à Deo propriè non est intentus: sed per accidens prouenies secundum successionem agentium. quæst. 15.artic.2
Opinio, quod pater & filius sunt duo spiratores sicut duo spirantes. quæst.36.arti.4.ad 7
Opinio, quod pater non voluntate concomitãte genuit filium: sed solum natura.quæst.41.artic.2.ad 1
Opinio, quod personæ diuinæ non distinguuntur relationibus: sed per origines, relationes autem solum manifestant hypostasum distinctiones.quæst.40.art.2
Opinio, quod Plato posuit materiam non esse creatam. 15.articu.3. ad 3
Opinio, quod potẽtia diuina ad hunc cursum rerum determinatur propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ, fine quo Deus non operatur.quæst.25.artic.5
Opinio, quod potentia generandi in diuinis relationem significat.quæst.41.art.5
Opinio, quod potentiæ animæ non distinguuntur ab eius essentia.quæst.77.artic.1
Opinio, quod potentiæ cognoscitiuæ in nobis non cognoscunt nisi proprias passiones siue species.q.85.artic.2
Opinio, quod potentiæ sensitiuæ corrupto corpore remanent in anima separata: & actus earum.q.77.art.1
Opinio, quod proprietates in diuinis sunt personæ: non autem in personis nisi secundum modum loquendi.q.40.art.1
Opinio, quod pueri in statu innocentiæ non fuissent nati cum iustitia gratuita quæ est principium merendi.q.110.art.1.ad 2
Opinio, quod quæcunque alicui nocitiua sunt secundum naturam mala sunt.q.65.arti.1.ad 5
Opinio de quinta essentia.q.91.arti.1.ad 2
Opinio, quod relatio diuina non sit subsistens persona: neque personam significans.q.33.arti.2.ad 1
Opinio, quod resistere tentationi non fuisset primo homini meritorium.q.99.arti.4.ad 3
Opinio, quod res gradatim processerunt à Deo: ita quod Deus primam produxit creaturam: & secunda produxit aliam & sic consequenter vsque ad creaturam corpoream.q.65.art.3
Opinio, quod scientia visionis quæ est eorum quæ sunt, vel fuerunt vel erunt, non esset infiniterum.q.14.art.12
Opinio, quod sola forma sit de ratione speciei & non materia: sed quod sit pars individui.q.75.art.4
Opinio, quod spiritus sanctus non datur: sed eius dona tantum.q.43.art.3.ad 1
Opinio, quod substantia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima.q.29.art.1.ad 2
Opinio, quod superfluæ sunt orationes: vel quicquid boni fiat ad vitam æternam, siue salutem consequendam.q.33.art.9
Opinio, quod tantum vna anima remanet corruptis corporibus.q.46.artic.2 ad 8
Opinio, quod virgines solũ vel perfecti ad angelorũ ordines assumuntur: alij vero suum ordinem constituunt. q.108.arti.8
Opinio, quorundam de instanti lapsus primi angeli.q.63.artic.6
Opinio, quorundam hæreticorum, quod Deus omnia est creator: sed

MAgi Pharaonis quod defecerint in tertio signo, quomodo intelligitur.q.32.artic.1.ad 1
Magi Pharaonis serpentes & ranas quos fecerunt naturaliter facti sunt.q.114.art.4
Magis & minus mutabilia sunt quæ magis & minus ab æternitate recedunt.q.10.artic.5
Magis & minus quomodo diuersificant speciem & quomodo non.q.50.artic.4.ad 2
Magis vniuersale comparatur ad minus vniuersale vt totum, & vt pars.q.85.artic.3.ad 2
Magis vniuersalia via generationis sunt priora minus vniuersalibus, sed via perfectionis minus vniuersalia sunt priora. quæstio. 85.artic.3.ad 1
Magister docendo nihil directè causat in intellectu discipuli: sed ipsum mouet vt virtute sui intellectus formet intelligibiles conceptiones.q.117.art.1. ad 3
Mala non est quælibet boni remotio negatiuè accepta sed priuatiuè.q. 48.artic.3
Malum boni dicit priuationem, & quid sit ex boni ratione oportet accipere.q.48.artic 1
Malum culpæ quid.quæst.17.artic.1
Malum culpæ & pœnæ dicitur per substractionem debitæ operationis.q.48.artic.5
Malum dicitur quod exit ab ordine boni particularis, & nihil quod erit ab ordine prouidentiæ.q.103.artic.7.ad 1
Malum esse vt in pluribus & bonum vt in pauciorib⁹ quomodo contingit.quæst.63.artic.9.ad 1
Malum habet causam per accidens & per se. quæst. 94.art.1
Malum non habet rationem appetibilis per se, sed per accidens. q. 5.artic.2.ad 3
Malum quomodo est in Deo, vt scitum & non vt causatum ab eo. q.18.artic.4.ad 4
Malum simpliciter non tollit modum, speciem, & ordinem.quæ.5. artic.5.ad 3
Malum vt in pluribus hominibus accidit quia bonum sensus, & non rationis secum: sed in generalibus, & corruptibilibus, vt in pauciorib⁹.q 49 artic.3. ad 5
Malum vt malum aliquo appetitu, siue naturali, siue animali, siue intellectiuo appeti est impossibile.q.19.art.9
Manifestatio veritatis non semper est illuminatio, nisi ordinet in Deum.quæst.109.artic.3
Mathematica non habent rationem finis, & boni.quæstione 5.articu.3.ad 4
Mathematicus non demonstrat per causam efficiencem. quæstione 44.artic.1.ad 3
Mare est terminus omnium aquarum, in quod confluunt omnes aquæ occultis vel manifestis meatibus. q.69.artic.1.ad 3
Mas & fœmina in hominibus coniunguntur non solum propter generationis necessitatem vt in alijs animalibus, sed propter domesticam vitam, in qua sunt quædam opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput mulieris.q.92.artic.2
Materia cœli est in potentia tantum ad vnam formam.q.97.art.1
Materia corporis cœlestis non compatitur secum priuationem alterius formæ: ideo cœlum est incorruptibile.quæst.9.artic.2
Materia dicitur vna, non vnitate alicuius formæ: sed per omnium formarum remotionem.quæst.16.art.7.ad 2
Materia diuiditur in partes, ratione quantitatis: qua remota remanet substantia indiuisibilis.quæst.50.artic.3
Materia est de intrinseca ratione rei naturalis.q.75.artic.4
Materia est duplex, communis & signata, communis est de specie: sed non signata.q.95.artic.1.ad 2
Materialia præexistunt in angelis simplicius & immaterialius, quã in ipsis rebus: multiplicius tamen quàm in Deo. q.57.art.1
Materia ingenita dicitur quia non habet subiectum de quo fit: & cœlum ingenitum dicitur: quia non habet contrarium ex quo generetur.quæst.46.art.1.ad 3
Materia intelligibilis communis à qua non abstrahit mathematicus est substantia secundũ quod subiacet quãtitati. q.85.art.1.ad 2
Materia non potest esse sine forma eo quod formam participat. q. 3.artic.2
Materia prima cognosci non potest, nisi secundum proportionem ad formam.quæst.77.artic.1
Materia prima licet non fi existat, tamen bonum quoddam est. q. 5.artic.2.ad 1
Materia prima mutari ad formam non potest: nisi à Deo vel à composito ex materia & forma.quæst.117.art.3
Materia prima non existit in rerum natura per seipsam: neque secundum potentiam est infinita simpliciter.q.7.art.2.ad 3
Materia prima quare est in potentia cum sit semper sub forma.q. 55.artic.1
Materia prima quod intelligitur sine forma implicat contradictionem: nec sub aliqua forma communi fuit creata, sed sub distinctis formis.q.66.artic.1
Materia prima quomodo habet ideam in Deo. q.15.artic.3. ad 3
Materia prima quomodo præintelligitur distincta ante formæ introductionem.q.76.art.6.ad 2
Materia quod non sit vna superiorum & inferiorum, probatio Aristot.q.66.art.2
Materia quod sit vna corporalium & spiritualium est impossibile. quæst.50.artic.2
Materia quomodò dicitur appetere bonum & rationem appetibilis non habere.q.5.art.3.ad 3
Materia sicut est propter formam ita formæ quæ est actus primus est propter operationem quæ est actus secundus.q.105.art.5
Materiam mouere ad formam est ipsam reduci de potentia ad actũ à potentia actiua.q.150.art.1
Materię duplex conditio, ad formam, scilicet & ad corruptionem. q.76.art.5.ad 1
Materiæ & intellectus diuersa ratio non recipiendi formas, &c.q. 75.art.5.ad 1
Materię fœtus statim inest à principio forma vegetabilis secundum actum primum, & non secundum actum secundum.q.118.artic. 1.ad 4
Materię inferiorum & superiorum distinctio & differentia. q.84. arti.3.ad 1
Materiæ magis repugnat esse sine forma quàm accidenti sine subiecto.q.66.art.1.ad 3
Materiæ non est determinatum esse nisi per formam.quæstio.44. art.2
Medijs duobus aliquid cognosci potest sine repugnantia.quæst.58. art.7.ad 3
Medium aliquid esse inter materiam & formam, penitus est impossibile.q.76.art.6
Medium cognitionis est duplex, quoddam est in quo res visa simul cum medio videtur, aliud per cuius notitiam in aliquod cognitum deuenimus.q.94.art.1.ad 3
Medium quomodo datur inter substantiam & accidens, vt animæ proprietates.q.77.art.1.ad 5
Melius est, quod in se bonũ est & alijs causa bonitatis, quàm quod solùm sibi bonum est.q.130.art.6
Memoria intellectiua non est obiectiua præteriti vt præteritum est, sensitiua tantum quę singularium est apprehensiua.q.79.art.6
Memoria intelligentia, & voluntas, quod sint tres potentię non est de intentione Augustini.q.79.art.7.ad 1
Memoria, intelligentia, & voluntas quomodo sunt vna essentia. q. 77.art.1.ad 1
Mens, & spiritus est essentia vel substãtia, quomodò intelligitur.q. 79.art.1.ad 1
Mensurę diuersa ratio est.q.10.art.5
Meritum penes gratiæ & operis quantitatem pensatur, quę est duplex.q.95.art.4
Metaphoricè dicta de Deo solum fœlicitudinem important siue significant ad creaturas.q.13.art.6
Metaphoricè quædam dicuntur de Deo & quędam propriè. q. 9. artic.11
Metaphoricè quędam nomina dicuntur de Deo, & quædam propriè.q.13.art.3.ad 1
Mihi minimo sanctorum data est gratia illuminare, &c. dupliciter exponitur.q.117 art.2.ad 1
Millia millium ministrabant ei, &c. qualiter exponitur.q.112.artic. 4. ad 2
Minima cognitio altissimarum causarum desiderabilior est omni cognitione inferiorum.q.1.art.5.ad 1
Ministeria angelorum eis vtilia sunt, inquantum sunt quędam pars ipsorum beatitudinis.q.62.art.9.ad 2
Miracula sunt præter virtutes actiuas & potentias passiuas naturales, non tamen præter rationes ideales.q.115.arti.2.ad 4
Miracula qualiter fiunt per magos dęmones & per bonos & malos Christianos.q.110.art.4.ad 2
Miracula quomodo conuenit viris sanctis facere mortuis vel viuis. q.108.art.8.ad 2
Miraculum dicitur per comparationem ad facultatẽ naturę, quam tripliciter potest excedere. q.105.art.8
Miraculum dicitur, quod habet causam occultam, excedentem naturę facultatem, consuetudinem & ordinem. quæstio.105.arti.7. ad 2
Miraculi duplex acceptio. strictè & largè.q.114.art.4
Miseria proprie est defectus rationalis creaturę quam cõtingit esse fœlicem.q.21.art.4
Missio importat originem & nouum modum essendi in alio.q.43. arti.1
Missio inuisibilis fit per gratię inhabitationem, &c. quæst.43.artic.6
Missio visibilis spiritussancti ad Christum & ad alios sanctos multiplex fuit, ad diuersos denotandum effectus.q.43.art.7.ad 6
Mitti non conuenit ei qui non procedit ab alio.q.43.art.4
Mitti quibus ordinibus conuenit ad exterius ministerium, quibus disponere & quibus non.q.112.art.4
Mitti quomodo differenter conuenit filio & spiritui sancto, filio vt actor sanctificationis, spiritui sancto vt donum sanctificationis.q. 47.art.7
Mobilia diuersa diuersimode mouentur secundũ etiam vnius motoris motionem.q.101.art.5.ad 2
Mobilia & possibilia reducuntur in vnam causam simpliciter immobilem.q.2.art.3.ad 2
Mobilia & variabilia omnia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur.q.113.art.1
Modi viuendi sunt quatuor secundum quatuor gradus viuentium. q.78.art.1
Modus recipiendi speciẽ obiecti ad intellectũ quid.q.50.art.2.ad 2

Universidad de Deusto
Biblioteca

Modus, species, & ordo aliter in Deo, & aliter in creaturis esse dicuntur, scilicet sicut in causa & causato. q. 6. art. 1. ad 1
Modus, species, & ordo qualiter bona sint. q. 5. art. 5. ad 2
Mors quomodò animali accidat. q. 118. art. 1. ad 4
Mortui, quod viuis appareant vel diuina fit dispensatione, vel bonorum vel malorum angelorum fit operatione. quæst. 89. articu. 8. ad 2
Motus cœli est causa generationis & corruptionis inferiorum. qu. 68. art. 2. ad 3
Motus cœli est causa transmutationum naturalium : non tamen transmutationum quæ sunt præter ordinem naturæ. q. 91. arti. 2. ad 3
Motus cœli non est naturalis propter principium actiuum intrinsecum, sed passiuum. & quomodò potest dici naturalis per principium intrinsecum. q. 70. art. 3. ad 4. & 5
Motus dilectionis angelorum in Deum est duplex. q. 63. art. 1. ad 3
Motus diurnus cõmunis totius cœli, causa est distinctionis diei & noctis: dierum verò temporum, & annorum speciales distinctiones quomodo fiant. q. 70. art 2. ad 3
Motus diurnus contingentis generationis est causa, qui verò est per Zodiacum causa est diuersitatis secundum generationem & corruptionem. q. 104. art. 4
Motus dupliciter sumitur, scilicet cõmuniter vt est actus perfecti, sicut intelligere & sentire: & propriè vt est actus imperfecti, scilicet mobilis. q. 18. art. 1
Motus est duplex in cœlo, vnus communis qui causat diem & noctem: alius diuersificatus, secundum quem diuersificantur dies, menses & anni. q. 67. art. 4. ad 3
Motus est vt vita quædam naturæ omnibus existentibus. q. 18. art. 1. ad 1
Motus & quies quomodo Deo attribuantur. q. 73. art. 2
Motus inferiorum corporum in corpus cœleste sicut in causam reducuntur. q. 115. art. 3
Motus localis instantaneus non potest dari. q. 67. art. 2
Motus localis quare perfactior est cæteris motibus. q. 110. art. 3
Motus partis intellectiuæ in homine retardatur & non in angelo ratione suæ compositionis. q. 62. art. 6
Motus quidam cõsequitur formam vt grauium & leuium, & quidam est via ad formam vt calefactio. q. 105. art. 2
Motus qui est à motore cõiuncto, proprium vitæ est opus, qui verò à motore separato, opus vitæ esse non potest. quæstio. 51. art. 3. ad 3.
Motus quilibet semper supponit aliquid immobile. quæst. 49. arti. 1. ad 3
Motu locali maximè aliquorum distinctio manifestatur. quæst. 70 artic. 1
Mouentia seipsa & mota respectu finis triplici gradu perfectionis distinguuntur secundum magis & minus perfectum. quæstio. 18. art. 3
Mouens est duplex, scilicet non motum mouens vniformiter, & non motum per se, sed per accidens mouens difformiter. q. 75. art. 1. ad 1
Mouens sicut dicitur, quod dat formam, quæ est principium motus in corporalibus: ita & mouẽs dicitur, quod causat formam intellectualis operationis. q. 105. art. 3
Mouere contingit dupliciter, scilicet per modum finis & per modum efficientis. q. 82. art. 4
Mouere corpora localiter quare quædam separata possunt, & quædam non. q. 117. art. 4. ad 1
Moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis inquantum huiusmodi, sed inquantum est in potentia. q. 56. art. 1
Moueri à se & ab alio non semper dicit coactionẽ & contradictionem. q. 15. art. 4. ad 1. & 2
Moueri contra naturam quid. q. 105. art. 6. ad 1
Moueri & mutatum esse motus continui & discreti differentia. q. 53. art. 2. ad 3
Moueri & pati intellectus & aliorum mobilium æquiuocè dicitur. q. 14. art. 2. ad 2
Moueri & quiescere ad quid reducantur. q. 79. art. 8
Moueri sufficienter non potest aliquod mobile nisi virtus mouẽtis excedat vel adæquet virtutem mobilis passiuam. q. 105. art. 4
Mouere vel moueri quomodò Deo conueniat. q. 9. art. 1. ad 1
Mulier quare de costa viri fit foamata duplex fuit significatio. q. 92. art. 3
Mulier quare de viro facta fit quadruplici ratione ostenditur. qu. 92. arti. 2
Mulier respectu particularis naturæ est animal occasionatum : sed non respectu naturæ vniuersalis. q. 92. art. 1. ad 1
Multa mala in rebus Deus permittit ne multa bona impediantur. q. 23. art. 5. ad 3
Multiplicatio numerabilis qualiter intendatur. q. 50. art. 4. ad 4
Multiplicatio specierum & indiuiduorum non est secundum eandem rationem. q. 62. art. 6. ad 3
Multiplicitas nominis non secundum prædicationẽ : sed secundum significationem attenditur. q. 13. arti. 10. ad 1
Multitudo ex vnitatibus constituitur, non secundum quod rationem indiuisionis habent: sed secundum id quod de entitate habent. q. 11. art. 2. ad 2
Multum duobus oppositis opponitur, scilicet vni & pauco secundum duplicem acceptionem. q. 11. art. 2. ad 3
Mundum esse æternum demonstrari non potest neq; rationes Aristotelis hoc demonstrant. q. 46. art. 1
Mundum incepisse neque per causam neque per effectum demonstrari potest. q. 46. art. 2
Mutabilitati omnis creatura subiecta est vel per potentiam quæ est in Deo, vel per potentiam in creaturis existentem. quæstione 9. artic. 2
Mutationis perfectio & dignitas à termino ad quem est, & non à quo. q. 45. arti. 1. ad 2
NArratio historiæ in sacra scriptura semper pro veritate & fundamento tenenda est. q. 102. art. 1
Nati ex Adam in statu innocentiæ poterant peccare. quæstio. 100. arti 2. ad 3
Natiuitas filij secundum intellectum filiationem præcedit, etiam secundum quod est constitutiua personæ filij. quæstion. 40. articulo 4
Natura assumpta à verbo quicquid de ea dicitur: & de filio Dei dicitur. q. 43. art. 7. ad 1
Natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis. q. 118. art. 2. ad 3
Natura corporalis comparatur ad animam sicut materia & instrumentum. q. 78. art. 1
Natura qualiter intendat corruptibile & incorruptibile perpetuũ. q. 98. art. 1
Natura diuina in filio non generatur neque per se neque per accidens : humana verò in nobis per accidens generatur & corrumpitur. q. 39. art. 5. ad 2
Natura est potentia generatiua qua generans sibi simile producit. q. 41. art. 5
Natura & voluntas quomodò differant in causando: & quare natura determinatur ad vnum, & non voluntas. q. 41. ar. 2
Natura ex determinato principio determinatur ad vnum & ex determinata materia aliquid producitur in determinata specie. qu. 92. art. 2. ad 2
Natura humana & angelica comparatæ ad gratiam sunt æquales: sed humana in Christo est magis dilecta & perfecta. q. 20. artic. 4. ad 2
Natura intellectualis sibi relicta potest à rectitudine deficere & peccare, & quid est peccatum. q. 63. art. 1
Natura quare dicitur de materia & forma. q. 29. art. 1. ad 4
Natura quælibet intellectualis naturaliter tendit in bonum, & per accidens in malum. q. 63. art. 4
Natura rationem principij importat : nõ autem essentiæ: ideò ordo naturæ in diuinis dicitur & non essentiæ. q. 42. art. 3. ad 4
Natura semper producit quod est perfectius & melius ex sui inclinatione vel semper, vel vt in pluribus. q. 103. art. 1
Naturale desiderium inest rationali creaturæ cognoscendi Deum. q. 12. art. 1
Naturalis non quærit cognoscere rerum naturas nisi vt sciat rationes eorum quæ videntur secundum sensum. q. 84. art. 4
Necessarium est duplex, scilicet absolutum & ex suppositione. q. 16. art. 3
Necessarium & contingens, quia consequuntur ens, inquantum ens cadunt sub diuina prouidentia. q. 22. arti. 4. ad 3
Necessarium quomodo potest dicere esse. q. 50. arti. 5. ad 3
Necessitas huius conditionalis : si Deus scuit aliquod futurũ, ergo illud erit. q. 14. art. 13. ad 2
Necessitas huius scientiæ. q. 1. art. 1
Necessitas materiæ quod sit talis dispositionis ex forma ratio sumi debet. q. 76. arti. 5
Necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum, est quædam impressio Dei dirigentis ad finem. q. 103. art. 1. ad. 3
Necessitas ponendi potentiam generatiuam in rebus animatis & non inanimatis. q. 78. art. 2. ad 2
Necessitas triplex, scilicet absoluta, finis & coactionis quæ voluntari repugnat. q. 82. art. 1
Necessitas vnionis animæ ad corpus. q. 101. art. 1
Necessitatis & contingentiæ effectuum causa est diuina voluntas. q. 19. art. 8
Necessitas & contingentia non auferuntur à rebus ex Dei omnipotentia. q. 25. art. 3. ad 4.
Negatio ad genus affirmationis reducitur. q. 33. art. 4. ad 3
Negatio, diffiniens non est aliquid ens quod diffinitur. q. 10. artic. 1. ad 1
Negatio priuatio & contraria quomodò differunt. q. 17. art. 4
Nihil est in intellectu quin prius fuerit in imaginatione. q. 86. arti. 2. ad 2
Nihil inuenitur in rebus quod sit totaliter malum. quæst. 103. artic. 7. ad 3
Nomen analogum secundum vnam significationem acceptum in eiusdem nominis diffinitione ponitur secundum alias significationes acceptum. q. 13. art. 10
Nomen collectiuum duo importat in sui significatione. s. pluralitatem suppositorum & vnitatem ordinis. q. 31. art. 1. ad 2
Nomen naturæ quomodo à viuentibus tractum est. q. 115. arti. 2
Nomen proprium est illud per quod res cuius est ab omni alia re discernitur. q. 33. art. 2
Nomen quantò communius tantò conuenientius assumitur in diuinis. q. 33. art. 1. ad 1
Nomen quod Deo attribuimus, totam diuinam perfectionem perfecte

veritatem propositionis significat. q. 48. art. 2. ad 2
Prius altero dupliciter dicitur, ordine naturæ, vel generationis. qu. 77. artic. 4
Priuationes & non ens ex apprehensione intellectus veritatem habent & non ex seipsis. q. 16. art. 5. ad 3
Procedere in infinitum in actibus intellectus non inconuenit. qu. 87. artic. 3. ad 2
Processio est duplex. s. ad intra & ad extra. q. 27. artic. 1
Processio spiritussancti est à patre & filio vt sunt vnũ & distincti. quæst. 36. artic. 4. ad 2
Processio verbi per modum intellectus est generatio: quia procedit per modum naturæ eo quod procedit secundum rationem similitudinis quod amori non conuenit. q. 30. art. 2. ad 2
Processione remota spiritussancti à filio, ipsum distingui à filio nõ est intelligibile. q. 36. art. 2
Processiones in diuinis sunt duæ tantum: ad intra. s. verbi per modum intellectus, & amoris per modum voluntatis. q. 27. art. 3
Productio rerum à prima causa nihil supponit, secunda verò quod est à prima causa supponit in sua actione. q. 65. arti. 3
Productionis rerum triplex opus intelligitur: scilicet creationis, distinctionis & ornatus. q. 70. artic. 1
Produxit Deus multas creaturas propter bonitatem suam communicandam, quod per vnam fieri non poterat. q. 47. art. 1
Produxit Deus res in esse ratione processionis verbi & amoris. q. 45. artic. 6
Propositio singularis directè concludi non potest ex aliqua vniuersali nisi mediante alia particulari. q. 86. art. 1. ad 2
Propositionis affirmatiuæ veræ subiectum & prædicatum idem secundum rem significant : diuersum tamen secundum rationem quæst. 13. artic. 12
Propositionis contingentis est duplex veritas. q. 16. art. 8. ad 3
Propria passio quomodo causatur à subiecto vt est in actu : & est ipsius susceptiuum vt est in potentia. q. 77. art. 6
Proprietatem accidentis intelligere qualiter possumus. quæst. 85. artic. 1. ad 1
Proprietates in diuinis quæ distinguantur. q. 30. art. 1. ad 2
Proprietas patris vt relatio actum notionalem præsupponit : sed vt constitutiua ipsum præcedit. q. 40. art. 4
Proprietates angelis communes perfectiori modo sunt in superioribus quàm in inferioribus. q. 108. art. 5
Proprietates diuinæ sunt in essentia per modum identitatis tantũ in personis vero non solum secundum rem tantum: sed etiam secundum modum significandi: ideo constituunt, & distinguunt. qu. 40. art. 1. ad 9
Proprium Dei est misereri & parcere : tripliciter exponitur. qu. 25. arti. 3. ad 3
Proprium esse prius & posterius appropriato non inconuenit. q. 39. artic. 7. ad 3
Proprium nõ est de essentia subiecti: sed ex principijs essentialibus speciei causatur. q. 77. art. 1. ad 5
Propter quod vnumquodque & illud magis quomodo habet intelligi. q. 87. artic. 2. ad 2
Prouidentia Dei aliter se habet ad incorruptibilia quàm ad corruptibilia. q. 113. art. 2
Prouidentia diuina quædam in finem ordinantur, & quædam ab ipso decidunt permissiuè. q. 23. art. 3
Prouidentia est ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta quæ cuncta disponit, vel ratio ordinandorum in finem. q. 22. art. 1
Prouidentia non est in rebus prouisis : sed est quædam ratio in intellectu prouisoris. q. 23. art. 2
Puer in vtero matris est aliquid matris, & non ab alio angelo quã ab eo qui est matris custoditur. q. 113. art. 5. ad 3
Pulchrum & bonum sunt idem subiecto : sed diuersis rationibus diuersas respiciunt personas. q. 5. art. 4. ad 1
Punctus non ponitur in definitione lineæ communiter sumptæ sed determinatæ. q. 85. art. 8. ad 2
Puniri non est malum sed fieri pœna dignum malum est. quæst. 48. art. 6
QValitates actiuæ elementorum se habent vt materiales dispositiones ad formas substantiales. quæstione 115. articulo 3. ad 2
Qualitates actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium. q. 45. art. 8. ad 2
Qualitates differenter fiunt in subiecto & quomodo. quæstion. 67. art. 3. ad 1
Quantitas molis materiam consequitur, virtutis vero attenditur in effectu formæ: qui duplex est. s. esse & operatio. quæst. 42. arti. 1. ad 1
Quantitas non impedit actionem alicuius formæ ne agat: sed impedit ne fit agens vniuersale. q. 115. art. 1. ad 3
Quantitas virtutis agentis ex quo modo sumatur. quæst. 65. art. 3. ad 3
Quantitati in actu infiniti ratio repugnat: sed non tempori & motui. q. 7. art. 3. ad 4
Quæcũque vni & eidem sunt eadem: inter se sunt eadem quomodo intelligatur. q. 28. art. 3. ad 1
Quædam animalia mox nata: quare habent vsum membrorum. q. 99. artic 1. ad 2
Quædam non possunt fieri nisi à Deo: quę tamen non sunt miracula etiam si fiant. q. 105. art. 7. ad 1
Quædam participatione dicuntur æterna diuersa ratione. quæst. 10. art. 3
Quædam quare manent in æternum & quædam non. q. 104. arti. 4. ad 2
Quædam sunt possibilia fieri à Deo & quædam non. q. 25. art. 3
Quæ facta sunt: quare non potest facere Deus ea non fuisse. qu. 25. art. 4. ad 2
Quicquid Deus sciuit scit, nec potest plura scire quàm scit. q. 14 art. 15. ad 2
Quicquid entitatis & perfectionis est in actione mala: reducitur in Deum sicut in causam: sed quicquid est ibi defectus est à causa secunda deficiente, & non à Deo. q. 49. art. 2. ad 2
Quidditas rei materialis est obiectum intellectus nostri. quæst. 84. art. 7
Quidditas rei materialis est primum quod intelligitur ab intellectu nostro & quomodo. q. 88. art. 3
Quidditates diuersæ magis conueniunt secundum rationem existendi quàm affirmatio & negatio: secundũ tamen rationem cognoscendi minus. q. 58. art. 4. ad 2
Qui est, significat esse absolutum infinitum & in præsenti. quæstio. 13, art. 11
Quod est in aliquo præter essentiam eius est causatum. q. 3. art. 4
Quod est par essentiam est causa eius quod est per participationem in quo differunt esse & essentia. q. 61. art. 1
Quod potest virtus inferior potest altiori modo virtus superior. q. 110. art. 2. ad 2
Quod quid est, & esse in omnibus quæ sunt in genere differunt. q. 3. art. 5
Quorum non sunt phantasmata quomodo cognosci possunt à nobis. q. 84. art. 7. ad 3
RAtiocinari ad intelligere cõparatur sicut moueri ad quiescere. q. 79. art. 8
Ratio circa contingentia quare se habet ad oppositа. quæstion. 83. art. 1
Ratio de numero siue quantitate partium alicuius totius sumenda est ex proportione ad bonum totius. q. 23. art. 7. ad 2
Ratio diuersarum rationum quas de Deo apprehendimus: vnde sumitur. q. 13. art. 4. ad 2. & 2
Ratio & intellectus solum quantum ad modum cognoscendi differunt. q. 59. art. 1. ad 1
Ratio generis & differentiæ ab eadem re sumitur. q. 85. art. 3. & 4
Ratio generis & differentiæ quomodo ab eadem re sumitur. q. 76. art. 3. ad 4
Ratio ordinis rerum in finem & executio ad prouidentiam pertinent. q. 22. art. 3
Ratio quam nomen definitio & enunciatio significant : compositionem & diuisionem significat intellectus. q. 85. art. 2. ad 3
Ratio quare creatura realiter refertur ad Deum & non econtrà. q. 13. art. 7
Rationale & sensibile vt differentiæ non sumuntur à potentijs sensus & intellectus : sed ab ipsa anima sensitiua & rationali. q. 77. art. 1. ad 7
Ratio scientiæ & voluntatis prior est ratione potentiæ in Deo secundum considerationem. q. 25. art. 1. ad 4
Ratio veri absoluti prior est ratione boni. q. 16. art. 4
Ratio veritatis ex conformitate rei ad intellectum sumitur. qu. 16. art. 5
Rationes contra Commentatorem de vnitate intellectus. quæstio. 76. art. 2
Rationes contra Commentatorem, quod per vnionem intellectus agentis intelligamus substantias separatas in fine vitæ. quæst. 88. arti. 1
Rationes contra Empedoclem & alios philosophos de animæ cognitione. q. 84. art. 2
Rationes contra Heraclitum & Platonem de naturis & cognitione rerum naturalium. q. 84. art. 1
Rationes contrariorum intellectu non sunt contrariæ, sed vna scientia. q. 75. art. 6
Rationes particularium per speciem vniuersalem perfectè intelliguntur ab angelis. q. 75. art. 2. ad argumenta.
Rationes seminales principaliter sunt in verbo. secundo in elementis, tertio in his quæ ex causis vniuersalibus procedunt, quarto in seminibus quæ ex animalibus & plantis producuntur. quæst. 115 art. 2
Rationes seminales simul cum ipsis rebus productæ sunt. quæst. 62. arti. 3
Rationis est aliquid in his quę dicuntur ad aliquid: quod non est in alijs generibus. q. 28. art. 1
Recipere & conseruare non diuersificant siue faciunt diuersas potentias. q. 79. art. 7
Recipere & retinere in corporalibus in diuersa principia reducuntur. q. 78. arti. 4
Rectitudo hominis in statu innocentiæ fuit triplex. q. 95. art. 1
Reducere materiam ad actum formæ non excedit virtutem agentis naturalis. q. 117. art. 2. ad 3
Reflectitur intellectus super se, vt se intelligat siue cognoscat. q. 14. art. 2. ad 3
Reguntur quæ magis terminata sunt, ab his quæ minus sunt terminata. q. 110. arti. 1

Universidad de Deusto
Biblioteca

Rei naturalis non solum est acquire & quiescere in bono: sed bonum quod habet alijs communicare. q. 19. art. 2
Relatio diuina à persona re non differt, sed ratione tantùm. q. 40. art. 1. ad 1
Relatio diuina est persona subsistens, humana verò est tantum relationem significans. q. 33. art. 2. ad 1
Relatio diuina non præsupponit distinctionem suppositorum: sicut creata cum sit subsistens & non accidens. q. 40. art. 2. ad 4
Relatio in creaturis distinguitur ab eo quod relatiuè dicitur, non autem diuina. q. 28. art. 2. ad 2
Relatio inter verbum & eum à quo procedit est realis. q. 28. art. 1. ad 4
Relatio non prædicatur de Deo per modum substantiæ. q. 28. arti. 2. ad 1
Relatio realis in Deo non est vt intelligentis ad rem intellectam in nobis. q. 28. art. 4. ad 1
Relatio realis in Deo super actionem immanentem fundatur & nõ transeuntem quæ solum est rationis. q. 26. art. 4
Relatio secundum quod huiusmodi non prædicatur de aliquo per modum inhærentis. q. 28. arti. 1. ad 1
Relatio secundum quod huiusmodi solum distinctionem dicit. q. 28. arti. 3
Relatio verbi ad creaturam quæ actionem immanentem sequitur non dicitur de Deo ex tempore. 34. art. q. 3. ad 2
Relationes dictæ de Deo quædam variatis rebus variantur, & quedam non. q. 14. art. 15. ad 1
Relationes in abstracto non alijs relationibus opponuntur: sicut pater & filius paternitate & filiatione. q. 42. art. 1. ad 4
Relationes non oppositæ distinctionem non faciunt personarum. q. 36. art. 2
Relationes reales rem secundum diuersam rationis habitudinem consequuntur. q. 28. art. 2
Relationis diuinæ duplex comparatio, scilicicet ad fundamentum & ad terminum: cuius esse non est aliud ab essentia. q. 28. art. 2
Relationum pluralitas non facit compositionem in Deo. q. 30. artic. 1. ad 3
Relatiua quod sint realia vel rationis secundum esse vel secundum dici, simul natura vel non sufficientia & differentia. quæstio. 13. artic. 7
Relaxare offensam est misericorditer operari. q. 21. art. 3. ad 2
Reliquit Deus hominem in manibus consilij sui, non propter hoc secluditur à diuina prouidentia. q. 22. art. 2. ad 4
Rem aliquam sicut cognoscimus ita nominamus. q. 13. art. 1
Reniti ordini vniuersalis gubernationis nõ est possibile: executioni verò secundum quod est à causa particulari sic. q. 103. art. 1
Reprobatio alicuius non est causa culpæ, sed pœnæ futuræ æternæ. q. 23. art. 3. ad 2
Requiemit Deus die septimo: dupliciter intelligitur. q. 73. art. 3
Res ab alio habet quod sit vera & quod sit causa veritatis intellectus nostri. q. 21. art. 2
Res naturales sunt nostri intellectus mensura, diuinus verò earum est mensura. q. 14. art. 8. ad 3
Res naturales verius esse simpliciter habent in mente diuina, quàm in seipsis: sed hoc esse verius habent in seipsis. quæstio. 18. art. 4. ad 3
Respectus multiplicantes ideas sunt in Deo & nõ in rebus creatis: non tamen sunt reales sed intellecti à Deo. q. 15. art. 2. ad 4
Rés quælibet visibilis habet angelicam potestatem sibi præpositã. q. 110. art. 1. ad 3
Res triplex habet esse. q. 74. arti. 3. ad 5
Responsio contra Græcos de processione spiritussancti. quæst. 36. art. 2. ad 2
Resolutio corporis fit ratione deperditi cuius restauratio fit vsque ad certum statum naturæ. q. 97. art. 4
Reuelatio mysteriorum Dei dæmonibus facta per bonos angelos non est illuminatio dæmonum. q. 109. art. 4. ad 1
SAmuel quomodò dicitur apparuisse Sauli, & quomodo viui dicantur etiam alijs viuis dormientibus apparere. quæst. 89. art. 8. ad 2
Sancti quomodo dicuntur facere miracula. q. 110. art. 4. ad 1
Sapientia ars & idea quomodo differunt respectu diuinæ cognitionis. q. 15. art. 2. ad 2
Sapientia diuina quomodò dicitur creata, cum dicitur ab initio & ante sæcula creata fuit: multipliciter exponitur. quæst. 41. articu. 3. ad 4
Sapientia est duplex secundum duplicem modum iudicandi. qu. 1. arti. 6. ad 3
Sapientia est nobilior omnibus moralibus, quomodò intelligitur. q. 9. art. 1. ad 2
Sapiens in vnoquoque genere dicitur qui altissimam causam illius generis considerat. q. 1. art. 2
Scibilia naturaliter priora sunt scientia nostra: scientia verò Dei eis prior est, quia eorum est causa & mensura. q. 14. art. 8. ad 3
Scientia ab eo denominatur de quo principaliter in ea tractatur. q. 1. art. 4
Scientia angelis inest à natura & non per inquisionem. quæst. 54. art. 4. ad 1
Scientia alij quæ potest dici speculatiua tripliciter, scilicet quantum ad res, quantum ad modum, & quantum ad finem. quæst. 14. artic. 16
Scientia Dei eius est cognoscitiua tantũ: creaturarum verò cognoscitiua & factiua, ita & verbum expressiuum est eius quod est in patre tantum: creaturarum verò expressiuum & operatiuum. q. 34. art. 3
Scientia Dei æterna non est causa vt res sint ab æterno. quæst. 14. artic. 8. ad 2
Scientia Dei quomodo est mensura rerum. q. 14. art. 13. ad 3
Scientia & rerum diffinitiones sunt secundũ quod per intellectum abstractæ sunt à conditionibus indiuidualibus & particularibus. q. 44. art. 3. ad 3
Scientia & voluntas in nobis vnius & eiusdem effectus quomodo sunt causa vt dirigens & vt imperans. q. 19. art. 4. ad 4
Scientia inferior non probat sua principia nec contra negantes disputat, sed superiori relinquit. q. 2. art. 8
Scientia licet sit rerum mobilium, immobilis tamen dicitur. q. 84. arti. 1. ad 3
Scientia nostra dicitur vniuersalis vel particularis, Dei verò non. q. 14. art. 1. ad 3
Scientia quomodo causatur in nobis ab interiori principio & ab exteriori, & quomodo ars imitatur naturam. q. 117. art. 1
Scientiæ habitus partim est in viribus sentiuis & partim in intellectu. q. 89. art. 5
Scientia rerum ipsius Dei est duplex, visionis scilicet & simplicis intelligentiæ. q. 14. art. 4
Scientiam quis acquirens per seipsum non potest dici suipsius magister: neque seipsum docere. q. 117. art. 1. ad 4
Scientiarum duplex est genus, scilicet subalternantis & subalternatæ. q. 1. art. 4
Scientiarum & principiorum sapientię consilij & prouidentiæ diuersa ratio nominationis. q. 14. art. 1. ad 2
Scientiæ nostræ est triplex discursus. q. 14. art. 7
Scientiæ omnes sunt de necessarijs, & tamen diuersa ratione quædam sunt de contingentibus & quædã de necessarijs. q. 86. arti. 3
Scientiæ speculatiuæ accidit vt à rebus scitis accipiatur. q. 14. artic. 16. ad 2
Scientificum opinatiuum & ratiocinatiuum non diuersificant potentiam, neque ad diuersa pertinent. q. 79. art. 9. ad 3
Scire diuinum necessariam habet habitudinem ad scita, sed non ad volita velle. q. 19. art. 3. ad 6
Scitum à Deo est necessarium quomodo est vera vel falsa propositio. q. 14. art. 13. ad 3
Scripti in libro vitæ quomodo quidam possunt deleri & quidam non. q. 24. art. 3
Sæculum est periodus cuiuslibet rei. q. 10. art. 2. ad 1
Semen à quo decidatur. q. 119. art. 2
Semen virile vtero mulieris immitti potuit salua integritate fœminei genitalis in primo statu. q. 98. ad 4
Sensibile excellens & intelligibile differunt. q. 75. art. 5. ad 2
Sensibile & intelligibile in actu sunt sensus & intellectus in actu. q. 14. art. 3
Sensibilia communia sunt media inter sensibilia per se, & sensibilia per accidens quæ reducuntur ad quantitatem. quæst. 78. articul. 3. ad 2
Sensualitas est nomen potentiæ: sic à sensibili motu denominatæ. q. 81. art. 1
Sensus agens nulla necessitate poni debet. q. 79. art. 3. ad 1
Sensus circa propria sensibilia non errat. q. 17. ad 2
Sensus communis non ratione prædicationis cõmunis dicitur sicut genus: sed quia est communis radix & principium exteriorum sensuum. q. 78. art. 4. ad 2
Sensus & appetitus an sufficiant ad mouendum. quæst. 78. articu. 1. ad 4
Sensus & imaginatio quomodo à dæmone immutari possunt. qu. 114. art. 4. ad 2
Sensus & imaginatio solum exteriorum accidentia vel corporum similitudines apprehendunt, intellectus verò rei naturam. qu. 57. art. 1. ad 2
Sensus exterioris distinctio ex diuersa obiecti immutatione sumitur. q. 78. arti. 3
Sensus spiritualis super literalem fundatur qui trifariàm diuiditur. q. 1. art. 10
Sensus tactus omnium aliorum sensuum est fundamentum. q. 76. articu. 5
Sentire & intelligere non sunt vnum, sed plurr subiecto. quæst. 77. artic. 5
Sentire non competit angelis in corporibus assumptis. q. 51. articu. 3. ad 2
Sentire non est operatio formæ subsistentis sicut intelligere. q. 75. artic. 3
Seraphin ex triplici ignis proprietate nominantur. q. 108. articu. 5. ad 5
Sexus diuersitas ad perfectionem humanæ naturæ pertinet. quæst. 99. art. 2
Sic cognoscere aliquid sicut est in cognoscente dupliciter intelligi potest vt propositio sit vera vel falsa. q. 14. art. 6. ad 1
Sydera inclinant sed non necessitant liberum arbitrium. q. 83. arti. 1. ad 5
Signa diuinæ voluntatis quomodo voluntates dicuntur. q. 19. artic. 11. ad 2
Significare substantiam cum qualitate significare suppositum cum natura vel formæ determinata. q. 13. art. 1. ad 3
Signorum diuinæ voluntatis sufficientia & differentia. quæstio. 19. artic. 12
Similitudo dupliciter comparatur ad imaginem, scilicet, vt præambula & vt subsequens. q. 93. art. 9
Similitudo & diuersitas secundum formam secundũ quatuor modos communicandi formam assignantur. q. 4. art. 3
Similitudo est principium amoris & non verbi quod est similitudo rei intellectæ: vnde differenter vtraque respicit. quæst. 27. arti. 4. ad 2
Similitudo rei tripliciter est in sensu. s. primo & per se: per se & nõ primo, & per accidens. q. 17. arti. 2
Sinderesis est habitus naturalis principiorum operabilium. quæst. 79. art. 12
Singulare non diffinitur: sed quod est de ratione singularitatis. qu. 29. arti. 1. ad 1
Singulare non repugnat intelligibilitati inquantum singulare: sed inquantum est materiale. q. 86. art. 1. ad 3
Singularitas non est impeditiua cognitionis singularium, sed materia. q. 59. art. 1. ad 2
Synonimi & nõ synonimi nominis, vnde sumitur ratio & differentia. q. 13. art. 4
Simplicia apud Deum perfectiora sunt, composita vero apud nos. q. 3. art. 7. ad 2
Simplicia & prima per negationes notificantur. quæstio. 33. artic. 4. ad 1
Simplicia non differunt, sed diuersa dicuntur. q. 3. art. 8. ad 3
Sol eclypsabitur vnde habet veritatem ista propositio. quæstio. 86. artic 4
Sol, luna & huiusmodi quomodo possunt de pluribus prædicari. q. 13. art. 9
Solutio rationum probantium æternitatem mundi. q. 46. art. 1
Solutio rationum probantium mundum incepisse. q. 46. art. 2
Solus pater est Deus quomodo potest esse vera vel falsa ista propositio. q. 31. art. 4
Somnia in dormientibus & apparitiones imaginariæ quomodo naturaliter fiunt. q. 111. art. 3
Somniorum diuersitatis causa est vaporum diuersus motus & syllogizandi aliquando. q. 84. arti. 8. ad 2
Species infusa & acquisita non diuersificant scientiam. q. 94. artic. 3. ad 1
Species intelligibiles quomodo reducuntur in primã causam, &c. q. 84. artic. 4. ad 1
Species intelligibilis ad intellectum tripliciter se habet. s. aliquando est in potentia, aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum, aliquando secundum vltimam completionem actus. q. 79. art. 2. ad 3
Species intelligibilis & habitus scientiæ nec per se nec per accidens corrumpi possunt. q. 89. art. 5
Species intelligibilis intellectus nostri eius est similitudo à quo abstrahitur. q. 14. art. 11. ad 1
Species intelligibilis quomodò causatur in intellectu possibili. qu. 95. art. 1. ad 3
Species principaliter est de intentione naturę & non indiuiduum: sed incorruptibilium etiam substantiarũ indiuidua sunt de principale intentione naturæ. q. 98. art. 1
Species rerum quibus angelus intelligit menti eius sunt impressæ à Deo per influxum. q. 56. art. 2
Species & simulitas generis prædicationem respicit. quæst. 77. artic. 4. ad 1
Specificatio actus intelligendi est per formam intelligibilem. q. 14. art. 5. ad 3
Speculari veritatem & eam cogitare differentia. q. 34. art. 1. ad 2
Spiratio non est proprietas neque relatio constituens personam. q. 30. art. 2. ad 1
Spiritussanctus in vi duarum dictionum comme est tribus personis: sed in vi vnius sumptum proprium est spiritussancti: & vnde dicitur spiritussanctus. q. 36. art. 1. ad 1
Spiritussanctus naturaliter à patre & filio procedit, quãuis per modum voluntatis procedat. q. 41. art. 2. ad 3
Spiritussanctus non dicitur filius neque imago patris, licèt naturam accipiat à patre, sicut & filius. q. 35. art. 2
Spiritussanctus quare nõ dicitur filius cum sit eiusdem naturę cum filio. q. 27. art. 4
Spiritussanctus quomodo mediatè & immediatè procedere dicitur à patre & filio. q. 36. art. 3. ad 1
Spiritussanctus quomodo procedit à patre & filio, vt tertia persona & quomodo est vtriusque sexus. q. 37. art. 1. ad 3
Spiritussanctus sua bonitate aliam personam producere nõ potest sicut pater. q. 30. art. 2. ad 4
Status animæ hominis diuiditur secundum diuersum modũ essendi, & secundum integritatem & corruptionem. q. 94. art. 2
Subiectio est duplex. s. seruilis & œconomica. q. 92. art. 1. ad 2
Subiectum idem simul perfici pluribus formis eiusdem generis est impossibile. q. 85. art. 4
Subiectum propositionis habet rationem materiæ: prædicatum vero formæ. q. 13. art. 12
Subiectum scientiæ est de quo est sermo & ad quod omnia ordinãtur, quod est idem principiorum & totius scientiæ. q. 1. art. 7
Subiectum quomodo est causa proprij finalis actiua & susceptiua. q. 77. art. 6. ad 2
Substantia dupliciter dicitur: vno modo pro quidditate quã diffinitio significat, alio modo pro supposito subsistente in prædicamento substantiæ, quod quatuor nominibus nominari potest. s. suppositum, subsistentia, substantia, & res naturæ. q. 29. art. 2
Substantia non solum significat hoc quod est per se esse. sed essentia cui competit sic esse. q. 3. art. 5. ad 1
Substantia non suscipit magis & minus, qualiter debet intelligi. q. 93. art. 3. ad 3
Substantia particularis non quælibet est hypostasis & persona, sed quæ habet naturam completam in specie. q. 75. art. 4. ad 2
Substantia per se indiuiduatur, accidentia vero per subiectum. qu. 29. art. 1
Substantiarum quare quædam habent potentiã ad non esse & quedam non. q. 9. art. 2
Substantiarum separatarum cognitio habetur per viam remotionis. q. 88. art. 2. ad 2
Substantiæ immateriales quanto magis distant à primo principio, tanto magis in eis diuinum lumen diminuitur & diuersificatur, q. 89. art. 1
Substantiæ separatæ conueniunt cum materialibus in genere logico, sed non physico. q. 87. art. 2. ad 4
Substantiæ separatæ non sunt frustrà etiam si à nobis non intelligantur, vt vult Commentator. q. 88. art. 1. ad 4
Substandi & subsistendi ratio ad diuersa reducitur principia: scilicet ad materiam & formam. q. 29. art. 2. ad 5
Substantiua à forma vnitatem habent: adiectiua verò à subiecto. q. 39. art. 3
Subsistens corrumpi vel generari per se vel per accidens est impossibile. q. 75. art. 6
Subsistere & substare generibus & speciebus non primo competit. q. 28. art. 2. ad 4
Successio prioris & posterioris non semper dicit tempus continuũ. q. 85. art. 4. ad 1
Summum relationem tantum & non esse absolutam addit supra bonum. q. 6. art. 2. ad 1
Superbia, inuidia, auaritia, & carnis oblectationes quomodo sunt in dæmonibus. q. 65. art. 2. & ad argumenta.
Superbi effectus velle subijci superiori vel inferiori differentia. qu. 63. arti. 8. ad 2
Suppositum & natura in compositis ex materia & forma realiter differunt, non autem in simplicibus. q. 3. art. 3
Supra cœlum nihil est, ly supra designat locum imaginatum tantum. q. 46. artic. 1. ad 8
TActu qui melior est, intellectu est acutior. q. 76. art. 5
Tactus est duplex, scilicet corporalis & virtutis, quæst. 105. art. 2. ad 1
Temporalia per æterna iudicamus, & disponimus, in quorum cognitionem per temporalia deuenimus. q. 79. art. 9
Temporis & æternitatis differentia, respectu eorum esse, & eorum quæ ipsis mensurantur. q. 10. art. 1
Tempus est numerus in numerato existens & non abstractus à re numerata. q. 18. art. 6
Tempus inter quæ duo instantia datur medium, & inter quæ non datur. q. 63. art. 6. ad 4
Tempus motus angeli, quomodo proportionatur tempori motus mobilis, & quomodo non. quæ. 53. art. 3. ad 3
Tempus motus continui angeli, non est idem cum tempore mensurante motum cœli, quia motus eius à motu cœli non dependet. quæst. 53. art. 3
Tempus præsens præteritum & futurum quomodo substantijs separatis attribuitur. q. 10. art. 5. ad 3
Tempus quomodo est mensura motus & quietis. q. 10. art 4. ad 3
Tempus secundum successionem conceptionum intelligibilium, est in intellectu angeli. q. 57. art. 3. ad 8
Tentatio diaboli quod non sit continua, duplex ratio. quæ. 114. articu. 5
Tentare Deum peccatum est, & carnis & mundi tentationis differentia qualis sit, & Dei, & diaboli. q. 114. art. 2
Termini numerales dupliciter sumuntur, scilicet in genere, & transcendenter. q. 30. art. 3
Terminus creationis est ens actu, & non in potentia. q. 65. artic. 1
Terra in mistione corporis animalis necessariò magis abundat cæteris elementis, quia est elementum minus actiuum. q. 7. art. 1. ad 2
Terra quod naturaliter sit cooperta aquis, & quod sit discooperta diuersa expositio. q. 69. art. 1. ad 2. & 4.
Terra quod sit alia ab ista, & quod sint alia elementa præter ista nõ est possibile. quæst. 47. art. 3. ad 3
Tot fuissent fœminæ, quot mares in statu innocentiæ. quæst. 99. art. 2. ad 3
Totaliter agnoscitur Deus, non tamen comprehenditur. quæst. 12. art. 7. ad 3
Tota trinitas mentem inhabitat per gratiam gratum facientem. q. 43. art. 5
Totum triplex scilicet quantitatiuum, essentiale, & potestatiuum. q. 76. art. 8
Totum quantitatiuum extra locum cui commensuratur, esse non potest, totum verò secundum essentiam extra locum esse potest, quia ei non commensuratur. q. 8. art. 2. ad 3
Totum vniuersale, integrale, & potestatiuum, differenter prædicatur de

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur de suis partibus. quæst. 77. arti. 1. ad. 1
Trimegistus vt dixit monas genuit monadē, qualis est sensus. q. 33. artic. 1. a d. 1
Trinitatem non dicimus esse trinam. quæst. 31. art. 1. ad. 5
Trinitas determinatum numerum personarum significat. quæst. 31. arti. 1
Trinitas in vnitate, & vnitas in trinitate quomodò intelligitur. q. 31 artic. 1. ad 4
Trinitas personarum in creatione, & rerū formatione insinuatur. q. 74. arti. 3. ad 3
Trinitias & triplicitatis differentia significationis. quæ. 31. artic. 1. ad. 1
Trinitatis nominis, duplex significationis acceptio: scilicet secundū etymologiam & secuadum vocabuli proprietatem. quæst. 31. artic. 1. ad. 1
Trinitatis nomen secundum etymologiam vna essentiā trium personarum significare videtur, sed secundum nominis proprietatem magis numerum trium personarum significat. quæstio. 31. artic. 1. ad. 1
Tristitia & dolor circa ea sunt quæ voluntati repugnant. quæst. 113. artic. 7
Throni numinantur in quatuor quæ in materiali sede consideranatur. q. 108. art. 5. ad. 6
Tullius quare diuinam prouidētiam humanarum rerum subtraxit. quæst. 22. arti. 2. ad. 4

VAcuum, est spatium capax corporis, in quo nō est corpus. q. 46. artic. 1. ad. 4.
Vegetatiua, & sensitiua, & intellectiua, non sunt plures animæ, sed vna tantum in homine. q. 86. artic. 3.
Velle esse fœlicē non est liberi arbitrij, sed ad naturalem instinctum pertinet. quæst. 19. arti. 10
Velle & eligere non sunt actus diuersarum potentiarum. q. 83. ar. 4
Velle rerum mutationes aut contraria succesiuè fieri, non est volun tatem mutari. quæst. 19. arti. 7.
Velle vel operari quodcunque sine boni intentione, vel ratione, est impossibile. q. 62. art. 8
Venatio animalium syluestrium, est iusta naturalis, tribus rationibus. quæst. 96. art. 1
Verba, participia, pronomina demonstratiua, & tempus quomodò Deo attribuuntur. quæst. 13. arti. 1. ad. 3
Verbi diuini conceptio, est naturalis: quia Deus seipsum naturaliter intelligit. quæst. 41. artic. 2. ad. 4
Verbum diuinum dicitur genitum, sed non verbum humanū. q. 33. arti. 2. ad. 3
Verbum diuinum relationem importat ad creaturam, non ratione relationis: sed ratione naturæ quam includit. quæst. 34. ar. 3. ad. 1
Verbum in nobis proprie, tripliciter dicitur. quæst. 34. arti. 1
Verbum interius est mentis conceptus, & dum mens se conuertit ad actum considerandū, quod habet in habitu, dicitur sibi loqui. quæst. 107. artic. 1
Verbum non est, quod intellectu non potest concipi: sicut quod implicat contradictionem. q. 25. arti. 3
Verbum nostrum, quare non dicitur filius, sicut verbum diuinum. quæst. 27. arti. 2. ad. 2
Veritas diuina, essentialiter dicta, nō dicitur per respectum ad principium, sed per resolutionem affirmatiuæ in negatiuam. q. 16. artic. 5. ad. 2
Veritas enuntiabilium, ab intellectu nostro æternitatem non habet sed à diuino, vt à causa æterna. q. 16. arti. 7. ad. 3. & 4
Veritas est lumē intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus. quæst. 107. artic. 2
Veritas & falsitas intellectus penes compositionem sunt, & diuisionem. quæst. 85. arti. 6
Veritas rei ad intellectum diuinum, per se ordinem habet, & ad nostrum per accidens. quæst. 16. arti. 1
Veritatem cognoscit intellectus, dum conformitatem rei ad ipsum apprehendit, quod non facit sensus. quæst. 16. art. 2
Veritatē mutari contingit, vel ex parte intellectus, vel ex parte rei. quæst. 6. arti. 8
Verum cognitum ordinatur ad opus. sub ratione boni. quæst. 79. artic. 11. ad. 2
Verum & falsum quare sunt in intellectu, & bonū & malum in rebus. quæst. 82. arti. 3
Verum quod est in rebus conuertitur cum ente secūdum subiectū: sed verū quod est in intellectu, cōuertitur cum ente, vt manifesta tiuum cum manifestato. quæst. 16. arti. 3. ad. 1
Vtrū respicit esse simpliciter, & primò cognoscitur ad quod sequitur ratio boni. quæst. 16. arti. 4
Vestigij & imaginis differentia, in representando causam. quæ. 45. arti. 7
Videbimus eum sicuti est. qualis est sensus. quæst. 12. arti. 6. ad 1.
Videre alicubi dupliciter intelligitur: secundum quod aduerbium actum visionis determinat. quæst. 8. arti. 4. ad. 6
Videntium Deum diuersa facultas ex diuersa luminis gloriæ participatione est. quæst. 12. artic. 6
Videre Deum facie ad faciem, non est referendum ad diuinā essentiam: sed ad figuram ipsam representantem. quæst. 12. arti. 11. ad. 1
Vidi sub sole, nec velocis cursu &c. sed tempus & casum quomodò debet intelligi illud Ecclesiastes. quæst. 103. artic. 5. ad. 1
Vir quomodò est principium & finis mulieris. quę. 93. arti. 4. ad. 1.
Virtuosus est mensura, & regula omnium humanorum actuum. q. 109. art. 4. ad 3
Virtus actiua in generatione animalis, est in semine maris, & materia fœtus ministratur à matre. q. 118. art. 1. ad 4
Virtus actiua seminis est impressio quædam derelicta ab anima generantis. q. 119. art. 1
Virtus actiua seminis, non potest producere principium intellectiuum in homine. q. 118. art. 2
Virtus angeli quare non potest se extendere ad totum vniuersum: & ita est hic quod non alibi. q. 12. art. 1
Virtus alicuius rei, non perfectè cognoscitur, nisi omnia ad quæ se extendit, cognoscantur. q. 14. art. 5
Virtus conuertiua quomodo se habet ad augmentum statum & decrementum in animali. q. 119. art. 1. ad 4
Virtus generatiua digaior est & perfectior augmentatiua, & nutritiua. q. 78. art. 2
Virtus generatiua est, quæ agit virtute animæ generantis. q. 118. artic. 2
Virtus actiua quæ est in semine, qui est in spiritu spumoso, non est anima, neque animæ pars quę definit esse generata anima sensitiua. q. 118. art. 1. ad 3. & 4
Virtus inferior non potest mouere nisi per imperium superioris. q. 81. art. 3
Virtus intellectiua est quædam ipsius diuini intellectus participata similitudo. q. 12. art. 2
Virtus motiua est duplex, scilicet imperans motum & exequens. q. 75. art. 3. ad 3
Virtus naturalis est qua ratio ordinatur in Deum. q. 95. art. 3
Virtus nutritiua deseruit generatiuæ. q. 119. art. 2
Virtus organica quę separata sunt non potest cognoscere. q. 12. artic. 3
Virtus primi motoris, si esset virtus in magnitudine moueret in nō tempore. q. 105. art. 2. ad 3
Virtus quanto superior fuerit, tanto ad plura se extendit: & est magis vnita. q. 57. art. 2
Virtus vnita quomodo est superior vel inferior multiplicata. q. 77. art. 2. ad 2
Virtutes actiuæ & passiuæ rerum corporalium dum per demones ad aliquos effectus adhibentur semina dicuntur. q. 115. articul. 2. ad 2
Virtutes angeli vocantur ab excessu fortitudinis quem importat. q. 108. art. 5. ad 1
Virtutes cognoscitiuæ & sensitiuę seipsas non cognoscunt: sed per se subsistentes sic. q. 14. art. 2. ad 1
Virtutes inferiores tam apprehensiuę quàm appetitiuæ obediunt rationi. q. 81. art. 3. ad 3
Virtutes quędam dicuntur esse in concupiscibili & quædam in irascibili, & quædam in voluntate. q. 59. art. 4. ad 3
Virtutes quædam important imperfectionem, quędam autem nō q. 95. art. 3
Virtutes quędam sunt circa passiones quę non sunt in Deo. Et quędam circa operationes quæ sunt in Deo. quæstione 21. articulo. 1. ad 1
Virtutes rationales in illis ad quę naturaliter ordinantur ad opposita se habent, ad quę verò naturaliter ordinantur non se habent ad oppositа. q. 62. art. 8. ad 2
Virtutis cognoscitiuæ triplex est gradus. q. 85. art. 1
Visio imaginaria fit per aliquam formam imaginatione formatam representantem secundum aliquem modum similitudinis. qu. 12. art. 3. ad 3
Visiones corporales imaginaria & intellectualis supernales tres cœli nominantur: vnde Apostolus raptus dicitur vsque ad tertium cœlum. 68. art. 4
Visioni imaginarię factę per angelum nō accidit deceptio, & si accidit, quomodo. q. 3. art. 3. ad 4
Visionis Dei inequalitas ex ipsa charitatis participatione sumitur. q. 12. art. 6
Visus est prior natura ceteris sensibus. q. 77. art. 4
Vita duplici opere, scilicet cognitionis & motus manifestatur. qu. 75. art. 1
Vitæ contemplatiuæ duplex est principium, scilicet potentia naturalis & habitus superadditus. q. 18. art. 2. ad 2
Viuentia sunt quę seipsa mouent & non ab alio mouentur. qu. 18. art. 1
Viuentium diuersus modus generationis & vitæ differentia. q. 92. artic. 1
Viuere est esse naturæ cui conuenit se mouere vel agere. quæstio. 18. arti. 2
Viuere quandoque sumitur pro esse viuentis, quandoque verò pro vitæ operatione. q. 54. art. 2. ad 1.
Viuificare effectiuè simpliciter perfectionis est, formaliter verò est non habentis integram naturam speciei in se. quæstio. 51. artic. 1. ad 3
Viuimus in ipso Deo mouemur, & sumus inquantum cōseruamur diuina virtute. q. 18. art. 4. ad 1
Voluntaria actione quis superiorum corporum effectū potest impedire. q. 115. art. 6
Voluntarium dicitur, quod est secundum voluntatis inclinationē, violentum verò, quod est contra naturæ inclinationem. q. 82. artic. 1

Voluntarium est, quod quis vult in particulari: quod tamen in vniuersali consideratum voluntarium non esset, & sic in angelis dicitur esse inquantum non dolent de pœnis eorum qui per eos cu stodiuntur. q. 113. art. 7
Voluntas etsi moueatur à Deo actio illa erit voluntaria & non violenta. q. 83. art. 1. ad 3
Voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem. q. 41. arti. 2. ad 3
Voluntas in Deo dupliciter distinguitur, scilicet beneplaciti & metaphoricè dicta. q. 19. art. 11
Voluntas memoria & intelligentia non sunt potentiæ distinctæ. q. 93. art. 7. ad 3
Voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris sensitiui, sicut intellectus accipit ex necessitate à viribus inferioribus apprehensiuis. q. 115. art. 4
Voluntas quomodo dupliciter moueri potest scilicet ab intrinseco & ab extrinseco. q. 111. art. 2
Voluntas quomodo non necessariò Deo adhæret, neque his sine quibus beatitudo esse non potest, & quando necessariò adhæret q. 82. art. 2
Voluntas quomodo potest mouere & moueri ab intellectu, & ecōtrà. q. 82. art. 4. ad 1
Voluntas respectu eius boni quo anima est ignobilior intellectu est altior, respectu verò eius quo ipsa est nobilior ipsa altior est intellectu, simpliciter tamen ipse intellectus est altior. q. 82. art. 3
Voluntas sic necessariò vltimo fini inhæret: sicut intellectus primis principijs. q. 82. art. 1
Voluntatis duplex est actus, scilicet appetere & delectari, quod est actus diuinæ voluntatis. q. 19. art. 1. ad 2
Voluntatis duplex est motio, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. q. 106. ad 2
Voluntatis & intellectus diuersa ratio mouendi est. Sed voluntas omnes vires animæ mouet ad suos actus præternaturales. qu. 82. art. 4
Vnio animæ ad corpus non est propter corpus sed propter animā. q. 70. art. 3
Vnitas & pluralitas veritatis quomodo sumuntur penes intellectū diuinum & creatum. q. 16. art. 6
Vnitas naturæ stat cum distinctione reali diuinarum personarum. q. 39. art. 1
Vnitas ordinis rerum vnitatem mundi demonstrat. quæstio. 47. articu. 3
Vnitas primi principij ex eius simplicitate & mūdi vnitate & eius infinita perfectione probatur. q. 11. art. 3
Vnitas rei compositæ ex materia & forma est per formam quę per seipsam vnitur materiæ vt actus eius. q. 76. art. 7
Vnitas scientiæ ex vnitate formalis rationis obiecti procedit. qu. 1. art. 3
Vniuersale directè, singulare indirecte & per reflexionem intelligitur. q. 86. art. 1
Vniuersale est duplex, scilicet ante rem & post rem: cui accidit abstrahi. q. 55. art. 3. ad 1
Vniuersale & particulare genus vel species non sunt in diuinis. q. 30. art. 4. ad 3
Vniuersale includit duo scilicet naturam & intentionē siue abstractionem. q. 85. art. 2. ad 2
Vniuersale in diuinis non reperitur, licet relatio de relationibus & persona de tribus personis prædictur. q. 42. art. 4. ad 3
Vniuersale & particulare genus & species non sunt in diuinis. q. 3. arti. 3
Vniuersale prædicatur vt totum, & non vt pars de suis partibus. q. 85. art. 5. ad 3
Vniuersale, quod sit vbique & semper quod etiam Deo conuenit, dupliciter exponitur. q. 16. art. 7. ad 2
Vniuersale quomodo est principium intelligendi, & non essendi vt Plato dixit. q. 85. art. 3. ad 4
Vniuersale quomodo est prius & posterius re vel intentione. q. 85. art. 3. ad 1
Vniuersi perfectio est diuersitas graduum essendi rerū quæ est principale bonum in rebus existens. q. 22. art. 4
Vniuersum extensiue & diffusiue est perfectius creatura intellectua li, sed non collectiue & intensiue. q. 93. art. 2. ad 3
Vniuersum nō esset perfectum si tantum vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus. q. 47. art. 2
Vniuoce aut æquiuoce aliqua prædicari, ratio fundamentalis. q. 13. art. 5
Vniuocum prædicabile prius est æquiuocis, & agens æquiuocum prius est causis vniuocis. q. 13. art. 5. ad 1
Vnum & multa quomodo per vnam speciem simul cognoscimus. q. 12. art. 10. ad 1
Vnum & multitudo, quia transcendentiā sunt, dicuntur in diuinis. q. 30. art. 3. ad 1. & 2
Vnum primum principium esse, quinque probatur rationibus. q. 2. arti. 3
Vnum, quod est principium numeri est de genere Mathematicorū: vnum verò, quod conuertitur cum ente est quoddam Metaphysicum, quia secundum esse non dependet, à materia. q. 11. artic. 3. ad 2
Vnum, quod est principium numeri & quod conuertitur cū ente, diuersam oppositionis rationem habent ad multa. quæstio. 11. artic. 2
Vnum quomodo est prius & posterius diuisione & multitudine. q. 11. art. 2. ad 4
Vnum rationem indiuisibilis dicit, tam simplicis quàm compositæ rei. q. 11. art. 1
Vnum vt plura, & plura vt vnum quomodo contingit simul intelligi & quomodo non. q. 58. art. 2
Vsus rationis in pueris non est perfectus propter nimiam cerebri humiditatem. q. 101. art. 2
Vti metaphoris viliū corporum: triplici ratione est cōueniens in scriptura sacra. q. 1. art. 9. ad 3

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX SINGVLARIVM LOCORVM QVAE IN COMMENTARIIS PRIMAE PARTIS SANCTI THOMAE HABENTVR.

ABSTRACTIONEM Iuxta totalem, abstractis proprietatibus non personæ, sed sola essentia remanet. pa.191.co.2.lin.78
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus non personalibus personæ remanent. pag.ead.co.2.lin.87
Abstractionem iuxta formalem, abstractis proprietatibus personalibus hypostales non remanent. pag.ead.col.2.lin.93
Abstractio specierũ à sensibilibus, an sensibus mediantibus, ab anima separata fiat. pag 407. co.2.lin.34
Abstractum & concretum secundum intellectum in quo differant, & similiter abstractum secundum rem & compositũ secundum rem. pa.21.co.2.lin.50
Abstractum quo pacto significat vt quo & non per modum subsistentis. pa.65.co.2.lin.76
Abstracta spiratione à filio, quomodò formaliter à spirituſſancto distinguatur. pa.191.co.2.li.92
Accidens per accidens, accideas per se naturaliter præsupponit. pag.22.co.1.lin.1
Accidentia determinata quam formam sequantur. pa.34.co.2.li.81
Accidens in substantijs immaterialibus nullum existit. pa.246.col.2.lin.35
Accidens secundum sanctum Tho. cum in virtute substantiæ agere dicatur, constructio intransitiua esse dicitur, id est, ipsa virtus substantiæ. pa.340.co.2.lin.90
Actio transiens (puta mouere) vt distinguitur contra effectum an dicat solum motum ab hoc aut aliquid aliud. pag.137.co.1.li.70
Actionem secundum immanentem quomodo quædam processio ad intra existat. pa.183.co.2.lin.43
Actio ipsa immanens an sit productio actiua eius, quod secundũ præcedere dicitur. pa.ead.lin.81
Actio Dei an sit actio ab æterno formaliter: vel materialiter. pagin. 219.co.2.li.21
Actio angeli, neque actio alicuius creaturę est eius esse. pag.249.co.co.2.li.55
Actus notionales personis sunt attribuendi. pa.194.co.1.li.1
Actuum quidam est ad æquatus potentiæ vt intelligere respectu intellectus: & videre respectu visus, quidam verò inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouem, & tale videre, puta albũ. pa.251.co.1.li.79
Actuum quidam est per se primò actus, & secundariò potẽtia, quidam autem econuersò, & similiter potentiarum quædam est per se primò actus & secundariò potentia, quædam autem econtrà. pa.ead.li.91
Actus quilibet voluntarius dæmonis an malus existat. pag.297.co.1.lin.93
Actum inter purum & potentiam puram mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ. pa.340.co.1.li.1
Actum & potẽtiarum distinctionis radix diuersitas obiecti existit. pa.341.co.2.li.8
Actum esse in genere intelligibili aliud est, & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium, cum primum importet esse actum absolutè & simpliciter, secundũ autẽ per compositionem.
Actu naturæ bono dæmones abutuntur. pa.297.co.1.li.93
Adam in statu innocentiæ animalibus dominabatur.
Adiectiua de tribus personis in numero plurali prædicantur. pagin. 184.co.1.li.19
Affectus ad spiritualia an aliud peccatum quàm superbia esse possit. pa.286.co.2.lin.86
Affectus ad spiritualia an malus sit: quia declinat à regula superioris. pa ead.li.87
Affirmatio sicut est causa affirmationis, ita negatio est causa negationis. pa.6.co.1.li.60
Agens proximum quid sit, & multa de agente proximo & immediato. pa.38.co.2.li.2
Agens immediatum & patiens, quod simile coniungi, vel oporteat esse, quæ ratio sit. pa.39.co.2.li.48
Agentium causarum impedimenta quomodo intelligẽda sunt. pa.115.co.2.li.25
Agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur sunt duplicia. pag.212.co.1.lin.80
Agens omne an finitum vel infinitũ facere intẽdat. pa.134.c.1.li.77
Agentia corruptibilia quomodo comparentur. pa.212.co.2.lin.52
Agens omne an sibi simile agat. pa.114.co.1.li.52
Agere per necessitatem naturæ dupliciter intelligi potest. pag.113.col.2.lin.5
Alimentum dupliciter sumitur: vno modo vt in substantiam nutriti conuersum est, alio modo vt est in potentia proxima, vt in eammet conuertitur. pag.491.co.2.li.29
Alimentũ superfluum quod dicatur, & quod necessariũ. pa.ea.li.39
Alimentũ dupliciter dicitur, vno modo vt est in cõmuni potentia, alio modo vt ad ipsa membra determinatũ est. pa.ead.co.1.li.77
Aliqua quanto sunt perfectiora an alia excedant magnitudine, vel multitudine. pag.232. col.1.lin.41
Aliquid dici tale ab aliquo dupliciter contingit. pag. 32. co.2.li.50
Aliquid esse, vel fieri voluntate contingit dupliciter. scilicet concomitanter vel casualiter, seu principaliter. pag.194.co.1.li.33
Aliquid conuenire alicui per se. i. non per accidẽs dupliciter contingit, vno modo physicè, alio modo simpliciter. pag.214.co.1.li.45
Aliud est à cõingenter euenire, & aliud est à necessario euenire: & aliud est infallibiliter, seu ineuitabiliter euenire. p.127.co.1.li.93
Aliud est dicere Sortes pater est causa per se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis, & aliud est dicere Sortes & Plato sunt per se causa Ciceronis. pag.221.co.1.lin.7
Alterans primum vniuersaliter est omnino inalterabile, & primum mouens localiter immobile, & prima causa omnino incausata. pag.22.co.1.lin.4
Amatum quo pacto in amante est. pag.146.co.2.lin.20
Amor est in Deo. pag.120.co.1.lin.17
Amor quomodo bonum in communi respiciat. pag.120.co.1.li.51
Amor cum primus actus voluntatis sit quomodo non possumus eligere, nisi præamemus. pag.130.co.2.lin.12
Amoris de ratione an sit procedere à verbo inquantum verbum, an solum inquantum verbum res intellecta est. pag. 147.co.1.li.27
Amor est ab amante & amabili vt concepto. pag. 176.co.1.lin.83
Amor essentialiter & personaliter sumi potest. pag. 179.co.2.lin.1
Amor personaliter est nomen proprium spiritusſancti. pag.ead.li.2
Amor naturalis dupliciter capitur, vno modo pro inclinatione naturali alicuius in aliquid, alio modo pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. pag.275.co.1.lin.25
Amor naturalis est in angelis. pag.ead.lin.35
Analogatum primum an poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. pag.70.co.2.lin.84
Analogum prius dicitur de eo: quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. pag.ead.lin.71
Analogum quo pacto in vno tantum secundum propriam rationem saluetur. pag.102.co.1.lin.74
Angeli operationes an æuo mensurentur. pag.47.co.1.lin.13
Angeli operationes an tempore mensurentur. pag.ead.lin.71
Angeli esse dupliciter distinguitur absolute. s. & vt coexistens differentijs temporis realis, vel imaginarij. pag.48.co.2.lin.50
Angeli sunt in maxima multitudine omnem materialem numerum excedentes. pag.231.co.2. li.vlt.
Angelorum multitudo an intelligatur materialis, s. secundum speciem, & secundum numerum, an multitudo specifica materialis tantum: an multitudo primarum partium materialium vniuersi. pa.232.co.1.li.88
Angeli secundum naturam suam incorruptibiles nõ existunt. pag.233.co.2.li.40
Angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. pagin. 234. co.2.lin.62
Angeli nunquid in genere esse dicantur. pa.235.co.1.li.1
Angeli interdum corpora assumunt. pa. 236.co.1.li.53
Angeli per corpora assumpta quædam vitæ opera operari possunt, quantum ad id, in quo cum corporibus vitalibus communicant, non autem quantum ad id, quod viuentium proprium existit. pagin.ead.li.66
Angeli nullum vitæ opus absolutè loquendo in corporibus assumptis exercent. pa.ead.co.2.lin.70
Angelus in loco est, æquiuocè tamen corporis respectu. pagin.237.co.1.li.74
Angeli quomodo per contractum virtualem in loco esse dicantur. pa.ead.li.86
Angeli secundum Scot. & sanct. doct. quo pacto in loco esse dicantur. pa.238.co.2.li.50
Angeli ratio essendi in loco secundum doctorem quænam sit. pag.ead.li.60
Angelus non est vbique, sed in vno particulari loco. pagin.239.co.2.lin.83
Angelus an possit in loco indiuisibili quantumcunque paruo, aut quantumcunque magno esse. pa.241.co.1.li.50
Angeli plures simul in vno loco esse non possunt. pagin.ead.col.2.lin.36

Angeli plures an simul in vno loco potẽtia naturali vel logica esse possint. pag.ead.li.52
Angelus localiter moueri potest: æquiuocè tamen corporis respectu. pag.242.co.1.li.93
Angelus an & quo pacto possit dici moueri: dum est in termino à quo vel ad quem. pa.243.co.1.li.45
Angelus motu continuo necessariò media pertransit. pag.ead.col.2.lin.74
Angelus motu non continuo non potest pertransire omnia media. pa.ead.li.84
Angelus an possit instantanea mutatione acquirere terminum distantem à termino à quo nisi pertransito medio. pag. 144.col.1.lin.89
Angelus non est intellectus agens: neque possibilis nisi æquiuoce. pag.252.co.1.li. 91
Angelus est sola intellectiua cognitio. pa.253.col.2.lin.3
Angelus an sit potentia motiua. pa. ead.lin.50
Angelus non cognoscit omnia per essentiam suam, sed per similitudines superadditas. pag.254.co.1.lin.3
Angeli an secundum proprias rationes omnia cognoscant. pa.ead.lin.54
Angeli quanto sunt superiores tanto per species vniuersaliores intelligunt. pa.256.co.1.li.87
Angelus per suam substantiam seipsum intelligit. pa. 258.colum.1.lin.36
Angelus quilibet alios cognoscit per inditas omnium rerum rationes in eo. pag.259.co.1.li. 87
Angeli per sua naturalia aliquam cognitionem de Deo habere possunt. pa.260.co.2.li.1
Angeli res naturales cognoscunt per species intelligibiles in eis existentes. pa.261.co.2 li.84
Angelorũ esse intelligibile an sit esse substantiale, vel intentionale. pag.262.col.1.li.1
Angeli singularia cognoscunt. pa.262.co.1.li.84
Angeli per species à Deo influxas singularia cognoscunt. pagi. 262. co.2.li.74
Angelus an singularia cognoscat per species à rebus acceptas, aut per influxas. pag.263.co.1.li.12
Angelis duplex est cognitio: vna scilicet naturalis, & hęc est per ipsorum essentias, & per species innatas: alia supernaturalis & beatifica, & hæc dicitur cognitio, quam in verbo Dei habent. pag.266. co.1.li. 78
Angeli cognitione naturali gratiæ mysteria non cognoscunt. pagi. ead.li.88
Angeli intellectus secundum Scotum vt obiecto mouetur: ita à gratiæ mysterijs in actu positis. pag.ead.li.vlti.
Angeli in verbo mysteria cognoscunt, non omnia: neque æqualiter, neque simul. pa.ead. co.2.li.5
Angeli cognitione beatifica an gratiæ mysteria cognoscere possint. pa.266.co.2.li.31
Angeli non sunt in potentia essentiali secundum naturalem cognitionem. pa. 267.co.1.li.25
Angeli sunt in tali potentia secundum cognitionem per reuelationem. pag. ead.li.28
Angeli eorum quæ naturaliter cognoscunt, non omnia actu considerant, sed secundum cogitationem in verbo semper actu considerant. pa.267.co.1.li.48
Angeli in verbo omnia simul cognoscunt. pa.ead.li.60
Angeli possunt naturali cognitione omnia simul cognoscere quæ per vnam speciem repræsentantur. pa.ead.li.63
Angelus secundum mẽtem sancti doctoris: an per tres species simul intelligat, scilicet per essentiam diuinam: per essentiam propriã: & per aliquam speciem innatam, & an singula ex quo cognoscit, & ponit differẽtiam inter cognita, per diuersas species simul cognoscit. pa.267. co.2.li.14
Angeli non possunt simul cognoscere naturaliter ea, quæ per diuersas species innatas eis repræsentantur. pagina eadem. columna 1. lin.64
Angeli inter substantias spirituales eum locum tenent, quem corpora cœlestia inter substantias corporeas. &c. pagi. 268. colum. 1. lin.35
Angelis negare omnem discursum, an de mente Scoti probabile sit. pa.ead.co.2.lin.85
Angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. pa.269.col.1.lin.75
Angelis est liberum arbitrium. pa.274.col.1.li.1
Angeli appetitus per concupiscibilem & irascibilem non distinguitur. pag. ead. col. 2. li. 24
Angelis est dilectio duplex, naturalis, scilicet & electiua. pagi. 276 co.1.li.vlt.
Angelus seipsum diligit dilectione naturali & electiua. pa.277.col.1.li.73
Angelus vnus diligit alium dilectione naturali quò ad aliquid, & quò & aliquid non. pa.ead.co.2.li.63
Angelus naturali dilectione diligit plus Deum quàm se. pa.278.co.1.li.36
Angelus est creatus à Deo. pa.279.co.1.li.66
Angeli in cœlo empyreo seu supremo creati sunt. pag.280.colum.1.li.38
Angelus fuit creatus beatus naturali beatitudine. pa.ead.li.78
Angelus non fuit creatus beatus beatitudine supernaturali. pa.281.co.2.lin. 1
Angelus in Deum conuerti non potest, nisi auxilio gratiæ adiutus fuerit. pa.ead.li.30
Angelus statim post primum charitatis actum quo beatitudinem meruit, beatus fuit. pa.282.co.2.li.88
Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum naturalium quantitatem. pa.283.co.2.li.48
Angelus beatus peccare non potest. pa.284.co.1.li.21
Angelus beatus in beatitudine proficere non potest. pagina eadem. li.76
Angelus peccauit appetendo esse vt Deus. pa.288.co.1.li.69
Angelus an ex parte rei electæ peccauerit & appetierit non solum malè, sed malum propria virtute beatitudine appetẽdo, & nunquid in hoc doctor sanctus sibi contrarius videatur. pag.289.col.1.lin.76
Angelus non peccauit in primo instanti sui esse. pag.290.colum.1.lin.67
Angelum voluntariè peccasse in primo instanti sui esse an Manichæum sapiat. pa.ead.co.2.li.30
Angelus an in primo instanti mereri potuerit, & ex consequenti peccasse. pa.290.co.2.li.59
Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei, homo autẽ est magis secundum quid. pag.317.co.1.li.1
Angeli secundum instans cum fuerit libertatis & meriti, ita quod liberum omnibus fuit immediate post creationis instãs mereri & demereri, an omnes angeli erant viatores. pa.291.co.2.li.58
Angeli vnus actus an sit primus naturalis & meritorius. pagi.292.co.1.li. 50
Angeli in primo instanti an verè & proprie vitam æternam meruerint. pa.292.co.2.li.19
Angeli omnes si in primo instanti verè meruerint per actum dilectionis Dei vt supernaturali beatitudinis obiectum est, ergo in secundo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendũ actum suum in charitatis obiectum. pa.ead.li.93
Angeli plures remanserunt quàm ceciderunt. pa.294.co.1.li.7
Angeli apprehensio, qua peccauit an sit immobilis. pagin.297.co.1.li.73
Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit: infernus, scilicet simpliciter, & aër caliginosus vsque ad diem iudicij. pagi.298.col.2.li.14
Angelorum locutio an prior illuminatione sit. vel econtrà. pa.449 co.1.li.2
Angelus vnus alium illuminat. pa.ead.li.32
Angelus vnus alterius voluntatem mouere non potest. pa.450.co.1.li.82
Angeli inferiores nunquam superiores illuminant, sed econtrà. pa. pa.451.co.1.li.7
Angeli superiores inferiores illuminant de omnibus quæ nouerũt. pa.ead.li.86
Angelis est aliqua locutio. pa.ead.co.2.li.39
Angeli omnes imò omnes creaturæ rationales sunt vdius hierarchiæ ex parte principis. pa.454.co.1.li.53
Angeli nec cum hominibus nec inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres inter se hierarchias constituunt ex parte multitudinis ordinatæ. pa.ead.li.pen.
Angeli multi sunt in vno ordine nobis noto. pagin.456.colum.1.li.13
Angelus quilibet habet proprium ordinem nobis incognitum. pag. ead.li. 24
Angeli boni prælati sunt malis & eos regunt. pagina 460.colum.1.lin.73
Angeli virtute propria miracula facere non possunt. pag.462.co.1.lin.95
Angelus tam bonus quàm malus naturali sua virtute imaginationem mutare potest. pa.464.co.1.lin.78
Angeli aliqui à Deo in ministerium mittuntur. pa.465.co.1.li.8
Angeli inferiores tantum de lege communi mittuntur: superiores autem ex diuina dispensatione. pa.466.co.1.li.44
Angeli omnes secũdæ hierarchiæ non mittuntur. pa.467.co.2.li.26
Angeli de custoditorum malis non dolent. pa.470.co.1.li.55
Angelos inter potest esse pugna non discordia voluntatũ, sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. pagi. ead.co.2.li.10
Angelus & anima sunt diuersarũ specierum, & naturaliter inæquales. pa.324.co.2.li.84
Anima Christi an omnia simul in verbo, vel successiue ad quodcũque se voluerit conuerti videat. pa.62.co.1.lin.82
Anima nostra duas virtutes ad intelligendum concurrentes habet, vnam actiuam vocatam intellectus agens, & aliam passiuam vocatam intellectus passibilis. pa.252.co.1.li.83
Anima non est corpus, sed corporis actus. pa.318.co.1.li.84
Anima humana est principium incorporeum & subsistens. pa.319.co.1.li.95
Anima nostra quomodo in potentia essentiali seipsam cognoscat, & tamen ipsa sit in seipsa intrinsece secundum esse naturale. pag. ead.co.9.lin.58
Anima nostra quomodo intrinsece naturam entis habeat, seu substantiæ secundum esse naturale, & tamen sit in potẽtia essentiali ad cognitionem entis substantiæ. pa.ead.li.60

Universidad de Deusto
Biblioteca

Anima quomodo sit perfectio corporis, & tamen nullam in se naturam corporis claudit. pa. 320. co. 1. li. 92
Animam habere operationes per se dupliciter intelligitur: vno modo scilicet absque corporeo organo, alio modo per se omninò, id est, quod non cõmunicet corpori vt organo, & hinc tota quæstio de animæ immortalitate pendet. pa. ead. co. 4. lin. 34
Animam operari per se quatuor modis dici potest. pag. ead. li. 65
Animæ brutorum non sunt subsistentes. pa. 321. co. 2. lin. 12
Anima intellectiua nõ est composita ex materia & forma. pa. 322. co. 1. li. 95. & vlt.
Anima humana est incorruptibilis. pa. 323. co. 1. li. 7
Anima humana an esse per se habeat. pa. ead. lin. 52
Animæ an nulla contrarietas insit. pa. ead. co. 1. li. 87
Animæ immortalitas an ex naturali desiderio certificari possit. pa. ead. co. 2. li. 68
Anima intellectiua secundum essentiam est corporis actus: sed secundum potentiam non, quia inquantum potest intelligere corpus non perficit. pa. 327. co. 1. li. 84
Animæ intellectiuæ esse an sit ipsum esse compositi. pagi. ead. col. 2. lin. 78
Animæ intellectiuæ esse an alijs formis conueniat. pagina eadem. lin. 80
Anima intellectiua quare non corrumpatur. pagina 328. colum. 1. linea 1
Animæ aliæ ab intellectiua quare corrumpantur. pagin. eadem linea 13
Animæ tres secundum Plato. quo pacto essentia & loco distinguantur. pa. 331. co. 2. li. 61
Anima eadem in homine est nutritiua, sensiriua, & intellectiua. pa. ead. lin. 79
Animæ omnes secundum sanctum doctorem quo pacto vna sunt in homine, & an ratio Scoti contra ipsum valeat. pagina 333. col. 1. lin. 44
Anima intellectiua quamuis in homine pro vegetatiua & sensitiua sufficiat, an etiam sufficiat pro forma mixtionis & corporeitatis. pa. ead. co. 2. li. vlt.
Anima & vniuersaliter omnis forma substantialis in materia recipitur nullo modo accidente mediante. pa. 336. co. 1. li. 47
Anima aliquo corpore mediante vniri non potest. pagin. 337. col. 1. lin. 2
Anima est tota in toto & tota in qualibet parte. pag. 337. colum. 1. lin. 70
Animam præter intellectiuam an ponatur aliqua alia forma in materia inextensa. s. anima sensitiua animalium perfectorum. pag. 338. co. 1. lin. 65
Animæ substantiam impossibile est suam potentiam esse. pa. 339. co. 1. lin. 50
Anima si esset immediatum principium suæ operationis, an semper habens animam actu opera vitæ habeat, cum anima secundum essentiam sit actus sicut semper est viuum, & an rationes Scoti contra ipsum procedant. pagina eadem. columna 2. linea 29
Animæ in potentijs est ordo. pag. 359. co. 1. lin. 36
Anima sola potens intelligere quomodo dicatur. pa. ead. co. 2. li. 34
Animæ sunt tres. pag. 346. co. 1. lin. 5
Anima inseparata cùm sit memoria quo ad vtranque cõditionem s. conseruationem obiecti & præteritionem tam actus quã obiecti sensibilis: an in parte intellectiua sit memoria completè. pag. 356. co. 2. lin. 14
Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali: vniuersali & necessaria. pag. 376. co. 1. lin. 33
Anima per species inditas non intelligit. pag. 378. co. 1. lin. 1
Animarum humanarum substantiæ an inequales sint. pag. 390. co. 1. lin. 89
Anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit. pag. 395. co. 1. lin. 56
Anima quod secundum substantiam sit pura potentia & quod secundum vnam eius & ab ea virtutem. s. intellectum agentem sit actus in eodem genere quomodo simul se compatiuntur. pagi. 397. co. 1. lin. 92
Anima an propter melius corpori vniatur. pag. 402. co. 1. lin. 85
Anima separata habet de aliis animabus perfectam cognitionem naturalem, de angelis autem imperfectam & deficientem. pagi. 404. co. 1. lin. 41
Anima nostra cum sit pura potentia in genere intellectionis quomodo per seipsam intelligi potest. pag. ead. lin. 68
Anima an tam inferiora quam superiora per propriam essentiam cognoscat. pag. ead. co. 2. lin. 86
Anima vna aliam per speciem intelligit, & ideo anima Lazari nosse potuit animam abrahæ sicut alias substantias separatas. pagin. 405. co. 2. lin. 9
Anima separata cognoscit omnia naturalia: in communi tamen & confusè. pag. ead. lin. 21
Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia etiã potentia. pag. ead. lin. 83
Anima an & quomodo per species abstractas singularia cognoscat. pag. 406. co. 1. lin. 65
Anima inseparata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. pag. 407. co. 1. lin. 40
Anima separata cum incorporea sit, & à nullo corpore localiter distet, quomodo quæritur. articu. 7. quæst. 89. vtrum distantia locatis, &c. pag. ead. lin. 73
Anima separata æquè propinquum & distans intelligit. pagin. ead. co. 2. lin. 94
Animæ separatæ quę hic aguntur naturaliter nesciunt. pagin. 498. co. 1. lin. 45
Anima non est substantia Dei. pag. 409. co. 1. lin. 21
Anima rationalis sola inter sensibilium formas per creationem fit. pag. ead. li. 68
Anima immediatè à Deo fit. pa. 410. co. 2. li. 4
Anima simul cum corpore producta est. pa. ead. li. 85
Anima sua virtute materiam corporalem immutare nõ potest: nisi aliquo corpore mediante. pa. 484. co. 1. li. 18
Anima separata sua naturali virtute aliquod corpus mouere nõ potest. pa. ead. li. 70
Anima sensitiua ab anima generante principaliter causatur, & à semine instrumentaliter. pa. 485. co. 1. li. 88
Animam intellectiuam cum semine traduci hæreticum est. pa. 486 co. 2. li. 73
Animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cum corporibus infunduntur. pa. 488. co. 2. li. vlti.
Anima humana vniuersaliter sumpta in communi an vnam numero materiam habeat. pa. 490. co. 1. lin. 37
Animalia per seipsa quomodo verum quod formam acquirant: qua se moueant.
Apparitio imaginaria ex tribus causis prouenire potest, scilicet ex voluntate imaginantis, & ex commotione naturæ sana vel egra: & ex commotione ab extrinseca causa. s. angelis. pagi. 464. co. 2. lin. 10
Appetere nihil aliud est quàm in aliquid inclinari. pa. 261. colum. 1. lin. 50
Appetere naturaliter contingit dupliciter, vno modo quò ad actus specificationem, alio modo quò ad illius exercitium. pag. 366. co. 1. lin. 54
Appetitus an sit actus elicitus naturæ intellectualis. pag. 110. col. 1. lin. 90
Appetitus sensitiuus quomodò per irascibilem & concupiscibilem distinguantur. pa. 274. co. 2. li. 93
Appetitus naturalis dupliciter sumitur, vno modo pro inclinatione à natura indita: & sic non est actus aliquis elicitus, alio modo pro actu secundo, quo in præcognitum tenditur. pa. 346. co. 1. li. 83
Appetitus intellectiuus & sensitiuus diuersæ potentiæ sunt. pa. 361. co. 1. li. 50
Appetitum an appetibile moueat in genere causæ efficientis. pagin. 364. co. 1. li. 15
Appetitus intellectiuus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalem, sicut cùm appetit aliquid, quia est bonum. pa. ead. co. 2. li. vlt.
Appetitus à quo mouetur, cùm in istas res singulares sensibiles fertur. pa. 363. co. 1. li. 92
Appetitus superior an quandoq; vel semper mediante inferiori appetitu moueat. pa. ead. co. 2. li. 17
Appetitus sensitiui ad voluntatem an tam arcta obedientia videatur, vt nisi in virtute eius mouere non possit. pa. 365. colum. 1. linea 16
Appropriari quid significet. pa. 178. co. 2. li. 39
Aquæ supra firmamentum quales sint. pag. 308. co. 1. li. 50
Aqua quare colorem non retinet, & aer lumen non conseruat. pag. 443. co. li. 2
Arbitrij liberi bonus vsus an causa prædestinationis existat. pa. 131. co. 1. li. 36
Articulus primus. 85. q. an superfluus vel impertinès existat. pa. 383. co. 2. li. 53
Articulus 8. 103. q. an superfluus videatur aut cum præcedenti coincidere. pa. 440. co. 1. li. 15
Assistentia, id est, immediata visio dupliciter dicitur, scilicet aut respectu Dei, aut respectu diuinorũ mysteriorum in Deo. pa. 466. co. 2. li. 50
Assistunt omnes ministrantes, quo ad visionem Dei. pa. 467. col. 2. lin. 5
Assumere significat ad se sumere, id est, ad suiipsius manifestationẽ & non ad sua opera peragenda. pagina 235. columna 2. linea penultima.
Beati vident Dei essentiam. pa. 53. co. 2. li. 78
Beati non possunt formare verbum de Deo clarè viso vt sic, quãuis possint formare verbum de his, quæ in Deo videantur. pa. 54 co. 2. li. 80
Beatitudo maximè Deo conuenit. pa. 141. co. 2. li. 87
Beatitudo attribuenda est Deo & alijs beatis secũdum intellectum pa. 142. co. 1. li. 4
Beatitudo vtrum naturaliter appetatur. pa. ead. li. 57
Beatitudo est duplex, scilicet obiectiua & formalis, quæ est ipse actus: alia est beatorum. pa. ead. co. 2. li. 77
Beatitudo obiectiua omnium beatorum Deus est. pagina eadem. linea 78
Beatitudo formalis creaturarum beatarum Deus non est. pag. ead. lin. 80
Beatitudo formalis suiipsius Deus est. pa. ead. li. 81
Beatitudo quomodo distribuat pa. 143. co. 1. li. 2
Beatitudine in diuina eminentius præexistit quicquid est desiderabile in bile in quacunque beatiudine tam vera quàm falsa. pag. eadem. li. 16
Beatitudo, seu vltimus finis dupliciter considerari potest in communi scilicet & in speciali. pa. 366. co. 1. li. 28
Beatitudinem in communi an naturaliter appetamus. pag. eadem. lin. 78
Beatitudinis appetitus quemadmodum est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiue, & quemadmodõ est liber elicitiue, ita est in potestate nostra elicitiue. pagina 367. colum. 1. lin. 89
Beatitudinem an quilibet secundum sanct. doct. vnico actu mereatur. pa. 282. co. 2. li. 94
Benedictio debetur diei septimo. pa. 315. co. 2. li. 43
Boni quæstio dupliciter ordinari potest, vno modo secundum se: alio modo vt est pars tractatus de perfectione. pag. 25. colum. 2. lin. 78
Bonum cùm non prius enti cõueniat, quàm vnum: verum, &c. neque prius cõueniat naturæ diuinæ bonitas, quàm vnitas, &c. cur quæstio à sanct. doct. de bono fiat. pa. 25. co. 2. li. 59
Bonum & ens sunt idem secundum rem, sed secundum rationem differunt. pa. 26. co. 1. li. 5
Bonum an appetibilis rationem habeat. pa. ead. li. 40
Bonum proximum fundamẽtum appetibiliter importat, quamuis bonum perfectum, ens in actu, & ens fundamentum, & causam appetibiliter importet. pa. ead. co. 2. li. 5
Bonum & ens cum rationibus distinguantur, oportet quod secundum eas ordinata sint, & quo etiam ordine. pa. ead. li. 50
Bonum quomodo primi & vltimi rationem habere dicatur. pa. 28. co. 2. li. 67
Bonum summum in genere, quod esse dicatur. pa. 30. co. 2. li. 48
Bonum simpliciter, quod dicatur. pa. ead. li. 53
Bona omnia sunt bonitate diuina extrinsecè & casualiter, bonitatibus autem proprijs formaliter & intrinsecè. pagin. 32. colum. 2. lin. 26
Boni cur quæstio fiat. pa. 25. co. 2. li. 58
Bonum causæ finalis rationem habet. pa. 28. col. 2. li. 58
Boni ratio quomodo sumatur. pa. 29. co. 2. li. 3
Boni ratio consistit in modo, specie, & ordine. pa. ead. li. 82
Bonum est, quod omnia appetunt. pa. 31. co. 1. li. 12
Boni significatione in Deo posita, an creaturæ bonitas claudatur. pa. 71. co. 2. li. 74
Bonum triplex est, scilicet forma, subiectũ & habilitas subiecti ad formam. pa. 225. co. 1. li. 93
Bonum vt forma per malum totaliter tollitur. pa. eadem. colum. 2. lin. 1
Bonum vt subiectum per malum nec tollitur, nec diminuitur. pag. ead. li. 9
Bonum est causa mali. pa. 227. co. 1. li. 50
Bonum est causa mali materialiter. pa. ead. co. 2. li. 6
Bonum distingui in substantiam & accidens dupliciter intelligi potest: vno modo vt sit distinctio in res, alio modo vt sit distinctio in modos. pa. 177. co. 2. li. 7
Bonũ illud spirituale appetitũ in primo peccato angeli, quod fuit: an scilicet fuerit ipsemet vt à seipso amatus puro amore amicitiæ: an beatitudo desiderata sibi. pa. 287. co. 1. li. 44
Bonum est obiectum voluntatis & verum intellectus. pa. 364. col. 2. li. 85
Bonum inter & verum triplex comparatio. pagina 370. colum. 1. lin. 84
Bonitate cur sub tractatu de perfectione quæratur. pa. 26. colum. 1. lin. 2
Bonitati diuinæ ex aliorum volitione an aliquid perfectionis accrescat. pa. 112. co. 2. li. 4
Bonitas diuina finis est omnium rerum. pa. 212. co. 1. li. 12
Bonitas diuina omnium corporalium finis est. pagin. 299 colum. 2. lin. 76
Calor cœlestis animalis & elementaris non est multiplex calor, sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari animali, aut cœlesti. pag. 486. co. 2. li. 25
Causæ de ratione efficacia est. pa. 15. co. 1. li. 32
Causam esse dupliciter contingit, effectiuã scilicet propriè & exemplarem. pa. 15 co. 2. li. 1
Causa prima effectiua rerum est causa æquiuoca. pag. 24. colum. 1. lin. 93
Causa exẽplaris ab effectiua distinguitur & coordinatur inter formales, quia est velut extrinseca suæ rei. pagina 32. columna 2. linea 84
Causam perfectius cognoscens an plures effectus in ea videat. pag. 60. co. 2. li. 7
Causa prima quomodo de facto causet. pa. 91. co. 1. li. 55
Causa libera cum diuina infallibilitate quomodo saluetur. pa. 127. cor. 2. li. 12
Causa efficiente indigere ex duobus consistit. pagin. 210. colum. 1. lin. 16
Causa instrumentalis an actionem propriam habeat. pag. 216. col. 1. li. 45
Causæ agentis absentia dicitur causa defectus, quando ipsa præsentia debebatur. pa. 228. co. 2. li. 75
Causa alicuius dupliciter dicitur: directè scilicet, & indirectè. pagi. 471. co. 2. li. 29
Causa deficiente in minori parte an semper deficiat propter aliquam causam impedientem, & an scilicet sit error stoicus. pagi. 478. co. 1. li. 55
Causatum omne an compositum sit. pa. 22. co. 1. li. 48
Cœlesti corpori non est coniuncta aliqua anima vt forma: sed vt motor. pa. 313. co. 1. li. 23
Cœlum empyreum, & cœlum sydereum ex quibus cõposita sint. pag. 309. co. 2. li. 87
Cœli nomen in tres significationes distinguitur, scilicet propriè, participatiue, & metaphoricè. pa. 309. co. 2. li. 68
Cœlum an sit animatum. pa. 313. co. 1. li. 68
Cogitabile omne excedere dupliciter dicitur. pagina 13. columna 1. lin. 29
Cogitabile omne excedens an sit. pa. ead. li. 79
Cogitatio dupliciter cognosci potest, scilicet in suo effectu, vel in seipsa. pa. 265. co. 1. li. 24
Cogitatio cordis alterius in suo effectu ab angelo cognosci potest. pa. ead. li. 30
Cogitationes cordium in seipsis, seu quod idem est, vt sunt in voluntate soli Deo sunt naturaliter cognitæ. pa. ead. li. 42
Cogitatiua quomodo omnia sensibilia in particulari cognoscit, & tamen ipsa est quoddam sensibile. pa. 320. co. 1. li. 56
Cognitione duo concurrunt, scilicet receptio & iudicium. pag. 63. co. 1. li. 90
Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest, primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscẽdi. secundo ex parte rei cognitæ. pa. 83. co. 2. li. 74
Cognitio attingens aliquid secundum prædicata communia tantum potest dici imperfecta in potentia confusa in communi vniuersalis, & est dupliciter, & alia multa de cognitione Dei, quo pacto seipsum cognoscit. pa. ead. li. 90
Cognitio sensus, pura visus, aut etiam simplicis intellectus, an quia conformis rei, ideò vera dici potest. pa. 99. co. 1. li. 79
Cognitio matutina & vespertina angelorum quæ dicatur. pa. 271. co. 2. lin. 11
Cognitio matutina & vespertina quot denotare posset. pagin. ead. lin. 50
Cognitio vespertina habere creaturã pro termino & medio essentialiter differt à cognitione matutina. pa. ead. li. 86
Cognitio vespertina habere creaturam pro termino tantum est eadem realiter cum cognitione matutina differens solũ secundum terminos seu cognita. pa. ead. li. 91
Cognitio matutina & vespertina penes quid differant. pa. 272. col. 1. lin. 8
Cognitio duplex scilicet naturalis & gratuita, & hæc duplex, scilicet speculatiua & affectiua. pa. 274. co. 1. li. 23
Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta. pa. ead. li. 28
Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. pa. ead. li. 35
Cognitio naturalis angeli est immobilis. pa. 296. co. 1. li. 66
Cognitio supernaturalis per modum naturalis est, etiam consequenter immobilis. pa. ead. li. 67
Cognitio intellectualis à sensibili fit, non sicut à perfecta & totali causa, sed magis sicut à materia causæ. pa. 381. co. 1. li. 1
Cognitio singularium est quò ad nos prior vniuersalium cognitione. pa. 386. co. 2. li. 71
Cognitum quo pacto in cognoscente sit, an sancti doct. super hoc consequentia valeat. pa. 56. co. 1. li. 50
Cognitum est principium specificatiuum cognitionis. pag. 79. col. 2. lin. 18
Cognitum est in cognoscente immaterialiter. pagina 56. colum. 2. lin. 17
Cognoscere cuius speciei sit, & cuius etiam est intelligere. pag. 105. co. 2. lin. 79
Cognoscere simul, & vna operatione cognoscere, an & quomodo distinguantur. pa. 267. co. 1. li. 93
Cognoscere quomodo potest ex natura suo habere actu aliquã ex natura cognoscibilium ab ipso, quãdo natura ipsa est habès affinitatem cum alijs, &c. pa. 259. co. 2. li. 5
Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur, in potentia essentiali, & in potentia accidentali, & alia multa ad hoc. pag. 319. col. 2. li. 30
Compositio formalis & accidentalis in quo conueniant & differant. pa. 328. co. 1. li. 72
Commune dupliciter dicitur, per modum, scilicet actus, & per modum potentiæ, & sic etiam communitas. pagina 23. columna 2. lin. 50
Communicabilitas duplex ponitur, propriè, scilicet & metaphoricè. pa. 75. co. 1. lin. 20
Conceptibus in pluribus duo claudũtur, scilicet assimulatio ad obiectum, & eorum pluralitas. pa. 68. co. 2. li. 10
Conditionalis quomodo valeat, si animæ sensitiuæ operatio sine organo esset, hæc anima esset hic homo. pagina. 321. colum. 2. linea penul.
Consequẽtia ista an valeat, nulla veritas est, ergo verum est nullam veritatem esse. pa. 13. co. 2. lin. 15
Consequentia bona est à propositione vera de inesse ad suam modalem de vero. pa. ead. li. 50
Consequentia ista sancti doct. an valeat & sit efficax, perfectio con

Universidad de Deusto
Biblioteca

uenit soli Deo per suam essentiam,ergo esse perfectum:ergo esse bonum, &c.pa.31.co.2.li.35
Consequentia ista sancti doc.an & quomodo valeat,forma finitur per materiam : ergo forma quæ non est nata esse in materia est finita.pa.33.co.1.lin.87
Consequentia sancti doc. quæ procedit à rerum conditionibus ad nominum conditiones,an & quomodo valeat. pa.69.colum.2. lin.38
Consequetia ista quomodo valeat: A est causa entium inquantum entia,ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse eorum.pa. 210.co.2.lin. 80
Consequentia ista sancti doctor.quomodo valeat:Deus agit secundum intellectum & voluntatem : ergo vniuersum quod est eius affectus perfectæ similis naturam intellectualem habet.pag.230. co.1.lin.8
Consequentia sancti doct. ab altissima operatione quæ est intelligere,ad talem intellectionem quomodo valeat. pag.53.colum.1. lin.53
Consequentia sancti doctoris an inferatur,cum ex hoc quod ponit aliquam creationē intellectualem : infert omninò incorpoream. pa.230.co.1.li.20
Consequentia sancti doctor. quomodo valeat: quando dicit, quod sunt aliquæ substantiæ intellectuales, &c. ergo aliqua substantia intellectualis perfecta.pa.234.co.2.li.88
Consequentia ista sanct.doc. quomodo vera sit si intelligere angeli esset eius substantia esset subsistens.pa.247.co.2.li.14
Consequentia ista sancti doc. intelligere angeli est subsistens : ergo vnum tantum,an gratia materiæ vel formæ intelligenda sit. pag. ead.li.32
Consequentia ista sancti doc. quomodo valeat,intelligere angeli est subsistens, &c. ergo non distinguitur à substantia Dei.pagi. ead. lin.88
Consequentia sanct. doc. quomodo valeat,substantialitas est substantia,seu subsistit.ergo nō distinguitur in diuersos gradus substantialitatis.pa.249.co.2.li.12
Consequetia ista sanct.doct.quomodo valeat res fluunt à Deo quo ad materiam & formam:ergo fluunt in mente angeli quò ad cognitionem singularitas.pa.262.co.2.li.93
Consequentia ista sanct. doc.an valeat,componere & diuidere seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione:ergo oppopposita perfectio conuenit intellectui angelico. pagi.267.co.1. li.54
Consequentia ista sanct. doc. an valeat, natura est intra rem, ergo appetitus ad extra non est ipsa natura.pa.273.co.1.li.4
Consequentia ista sanct.doc.an valeat,voluntas naturaliter inclinatur in bonum, ergo voluntas habens bonum infinitum ex se in aliquid extrinsecum tendit.pa.ead.li.83
Consequentia ista an valeat, sic non bene: ergo malè.pa.297.col.1. lin.10
Consequentia ista quomodo valeat:si res materialiter in anima esse deberet:ratio nulla esset, quare res extrà non cognosceret.pa.376. co.2.li.93
Consequentia isti sancti doct.an valeat si infinitum vnam speciem haberet,etiam rationem totius & perfecti haberet.pag.393.col. 2.lin.22
Consequentia ista sanct. doc. an valeat: anima habet duos modos essendi,scilicet coniunctum & separatum:ergo duo operādi,scilicet per conuersionem ad phantasmata, & superiora.pa.402.col. 2.lin.63
Consequētia ista sanct. doc.quomodo valeat,in homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem, ergo in eo est imago Dei imperfecta. pa.415.co.2.li.21
Consequentia est sancti doc.quomodo valeat : quælibet causa habet rationē principij : ergo à qualibet causa aliquis ordo in suos effectus deriuatur.pa. 447.co.1.li.14
Consequentia ista sanct.doct. quomodo valeat anima cōiuncta nō mouet corpus nisi viuificatum à se: ergo separata nullum corpus mouere potest.pa.484.co.1.li.82
Conseruatio duplex est:directa,scilicet & indirecta. pa.440.col.2. lin.62
Conscientiæ nomen dupliciter sumitur,scilicet propriè & communiter,& quomodo vtroque modo sumatur.pag.360.col.2.li.13. & li.35
Contactus seu applicatio virtualis secundū sanctum doctorē quid esse dicatur.pa.237.co.1.li.89
Contingens à Deo nihil est in quo necessitatis aliquid non sit.pag. 393.co. 2.li.80
Contingens vel necessarium sumitur,vel pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei.pag.ead.li.95
Contingens ex quo est contingens propter materiam, quæ est indiuiduationis principium, an propter hoc processus sancti doc. in discussione.art.3.86.etiam ex particularibus existat.pag.394.co. 1.lin.5
Contingētia futura à Deo cognoscuntur prout sunt actu in seipsis: ergo prout sunt in causis suis.pa.89.co.1.li.31
Contingentia futura Deus cognoscit secundū statum quo actu ab æterno simul existunt.pa.89.co.1.li.67
Contingentia ad vtrumlibet dupliciter inuenta fuit, scilicet quando que ex parte causæ,& quandoque ex parte eius ad quod dicitur.pa.113.co.1.li.1
Contingentia futura quomodo Deus certè cognoscat. pa.89.co.2. li.40
Contingentiæ diuinæ prima radix quæ sit.pa.117.co.2.li.60
Contingentia dupliciter:vt scilicet contingentia : & vt necessarium haberent incertum.pa.393.co.2.li.67
Contingentia vt sic directè sensu,indirectè intellectu, vt autem necessitatis vel voluntatis,aliquid habent,directe intellectu cognoscuntur.pa.ead.li.70
Conuenientia & differentia inter animam intellectiuam , & alias formas respectu esse quænam sit.pa.328.co.1.li.25
Conuenientia inter formam substantialem & accidentalem quæ sit.pa.359.co.2.li.69
Conuerti in Deum quid propriè esse dicatur.pa.281.co.1.li.12
Correlatiuum tertij modi:vt scibile seu dominus, & similia,an possint iudicari esse secundum duo ætatis genera. pa.74.co.1.li.84
Corpus cœleste an viuum sit, & an viuentia digniora non viuentibus existant.pa.17.co.1.li.5
Corpus & esse compositum ex materia & forma licet in via sancti doct.conuertantur, non tamen apud alios idem dicendum est.pagin.ead.li.8
Corpus quando propriè sumitur pro corpore, quod est in prædicamento substantiæ.pa.16.co.1.li.90
Corpus dupliciter capitur, physicè scilicet & mathematicè. pa.34. co.2.li.25
Corporis distinctio ab Alberto posita doctrinæ sancti doc. conuenit.pa.ead.lin.34
Corpus nullum naturale,infinitum esse potest.pa.ead.lin.68
Corpus cum anima intellectiua vnitur, oportet quod sit mistū, & maxime ad æqualitatem reductum, quale est nostrum.pagi.335. co.2.li.48
Corpus quemadmodū non est causa animæ,nec in esse,nec in fieri, seu occasio & materia in qua sit, ita non est causa multitudinis earum sed occasio,& differentia in qua.pa.330.co.1.li.89
Corpus quodcunque Deus immediate mouere potest.pa.444.co. 1.lin.61
Corpus agit secundum,quod est actu, in aliud secundū,quod est in potentia. pa.474.co.2.lin.1
Corpus est actiuum secundum suam substantiam dupliciter intelligi potest, vno modo vt sit elicitiuum alicuius suæ propriæ actionis,alio modo vt corpus non sit per seipsum elicitiuum alicuius actionis,sed sit radix & principium,&c.pa.ead. li.22
Corpora cœlestia aliquid agere dupliciter contingit , scilicet causaliter, & occasionaliter. pa.476.co.1.li.90
Corpora cœlestia non sunt humanorum actuum causa.pagi.477. co.1.li.18
Corpora cœlestia non imponunt subditis humanæ operationi necessitatem.pa.ead.co.2.li.36
Corporalia,imo omnia à Deo sunt.pa.298.co.2.li.77
Corporalia omnia per angelos reguntur.pa.461.co.2.li.8
Corporeum & incorporeum quid dicatur.pa.229.co.2.li.4
Creatio est ex nihilo.pa.213.co.2.lin.15
Creatio prō creatione passiua sumitur.pa.214.co.1.li.2
Creatio ponit in creato relationem tantum.pa ead.lin.5
Creationis relatio est accidens , & non est relatio transcendens & multa de ista materia.pa.214.co.1.li.37
Creatio secundum Sco. & posteriores dupliciter sumitur vno modo pro factione rei nulla omninò materia suppposita, alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente. pagin.409.col.2. lin.60
Creatum omne quomodo sub aliqua certa ratione creantis cōprehendatur.pa.37.co.1.li.81
Creato à quolibet ad infinita an inferri possit.pa.ead.li.74
Creatum dupliciter sumi potest, proprie scilicet & cōmuniter. pa. ead.li.91
Creatū per accidens,dupliciter intelligi potest.pa.ead.co.2.li.85
Creata propriè sunt tantum subsistentia.pa.214.co.2.li.72
Creandi potentia, quare naturæ communicari non potest.pa.217. co.1.lin.23
Creare est propria actio solius Dei.pa.215.co.2.li.54
Creare non est proprium alicuius personæ, sed commune toti trinitati.
Creaturæ sunt similes Deo, non secundum eandem rationem speci ficam,aut genericam, sed secundum aliqualem analogiam.pagi. 25.co.2.li.8
Creaturam aliquam incorpoream ponere necesse est. pa. 229.co.2. lin.52
Creatura omnis rationalis in solis naturalibus constituta peccare potest.pa.285.co.1.li.8
Creatura corporalis immediate à Deo existit.pa.300.co.1.li.35
Creaturæ intellectuales solæ proprie loquendo ad imaginem Dei sunt.pa.416.co.1.li.66
Creatura rationalis dupliciter considerari potest,vno modo absolute,alio modo vt ordinata ad fœlicitatem. pa.53.co.2.li.7
Culpa plus habet de ratione mali,quàm pœna quęcunque tam sensus quàm damni.pa.226.co.2 li.10

D Effectus de quo est sermo in litera sanct.doc.q.19.art.6.an negatiue vel contrarie sumatur.pa.115.co.2.li.8
Dæmones non sunt naturaliter mali.pa.289.co.2.li.95
Dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono.pa. 296.co.1.li.20

Dæmones

Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus secundum gloriæ statum.pa.459.co.2.li.47
Dæmones non sunt,sed fuerunt in omnibus secundum statum gratiæ meritoriæ.pa.ead.li.51
Dæmones in ordinibus perseuerant, secundum naturæ conditionē. pa.ead.li.58
Dæmonibus est prælatio.pa.402.co.1.li.9
Dæmonibus non est illuminatio. pa.ead.li.48
Dæmon superatus vacat à tentatione ad tempus.pa.473.colum.2. lin.11
Dæmones sunt substantiæ intellectuales,non vnitæ corporibus.pa. 477.co.1.li.90
Dæmones nec per se , nec per accidens , nec directe , nec indirecte cœlestium corporum actionis subduntur. pag. eadem. colum.2. lin.1
Demonstratio duplex,scilicet quia & propter quid.pa. 13.colum.2. lin. penult.
Denominatio extrinseca est duplex,quædam pura, & quædam cau salis.pa.32.co.2.li.76
Denominatio dupliciter esse dicitur , quædam scilicet intrinseca, & quædam extrinseca, & quid vtraque sit.pagin.eadem.columnn.1. lin.18
Deus secundum, quod est altissima causa,dupliciter exponi potest. pa.7.co.2.li.16
Deus quando formaliter capiatur, & quid Dei nomē importare habeat, & quomodo etiam quadrupliciter considerari potest.pa.8. co.1.lin.5
Deo quomodo nihil sit prius neque secundū rem neque secundum intellectum,& propterea genus non habet. pagi. 21.colum.1.lin. penulti.
Deus theologiæ subiectum est.pa.8 .co.1.li.78
Deum esse,est demonstrabile à posteriori seu per effectum.pag.14. co.1.li.1
Deus non est corpus.pa.16.co.2 .li.22
Deus tripliciter sumi potest.pa.18.co.2.li.76
Deus est idem,quod sua essentia, seu natura.pagina. 19.columnn.1. lin.53
Deus est suum esse.pa.ead.co.2.li.91
Deus an sit in aliquo genere reductiue. pagina 20. columna 2. linea 80.
Deus est omnino simplex.pa.22.co.1.li.30
Deus non potest esse accidens.pa.21.co.2.lin.34
Deus cum sit prima causa efficiēs,quomodo non sit forma,aut materia alicuius compositi.pa.22.co.2.li.45
Deus est maxime perfectus.pa.23.co.2.li.50
Deo sunt perfectiones omnium rerum. pagin. eadem colum.2.lin. penult.
Deus est bonus.pa.30.co.1.li.88
Deus est summum bonum simpliciter.pa.ead.co.2.li.39
Deus solus est bonus per essentiam.pa.31.co.2.lin.14
Deus pro naturæ nomine,quando sumatur. pagin.32.colum.2.linea 90
Deus est infinitus.pa.33.co.1.li.74
Deus dupliciter intelligitur,vno modo secundum seipsum,alio modo secundum virtutem diffusam.pa.38.co.1.li.70
Deus est in omnibus rebus intime.pa.ead.li.78
Deus quonam modo in omnibus rebus adsit. pagin. 40.colum.1. lin.48
Deus est vt in re, & vt in loco secundum aliquid vbique.pa.38.co.1. lin.81
Deus est in aliquo dupliciter, scilicet effectiue,& obiectiue.pa.ead. lin.84
Deus est vbique per essentiam, præsentiam & potentiam. pag.ead. co.2.li.29
Deus quo pacto in sanctis per gratiam existat.pagin.40.colum.2. lin.52
Deus quo pacto in omnibus per præsentiam existat. pag eadem.linea 89
Deus quonámmodo in omnibus per essentiam sit.pa.41.colum.1. lin.12
Deus quo pacto in omnbus per potentiam sit : pagina eadem,linea36
Deus solus omnino immutabilis existit.pa.42.co.1.lin.7
Deus est maxime æternus.pa.44.co2.li.80
Deus est vnus.pa.51.co.2.li.vlt.
Deus est maxime vnus.pa.52.co.1.li.48
Deus in se est maxime cognoscibilis.pa.ead.co.2.li.35
Deum ad videndum , an ex parte visiuæ virtutis aliqua similitudo exigatur.pa.54.co.1.li.12
Deum ad videndum,an impossibile est concurrere aliquam similitudinem ex parte rei visæ.pa.ead.li.16
Deum videri sensu,visu, & quacunque alia vi sensitiuæ partis est impossibile.pa.55.co.2.li.17
Deum videntium vnus perfectius videbit quàm alius.pa.58.col.2. lin.90
Deum videntes non vident in eo alia per species eorum , sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam. pa.61.co.2. lin.68
Deus ab homine puro per essentiam in hac vita mortali videri non potest.pa.63.co.1.li.1
Dei tria ex sensibilibus cognoscimus , scilicet causalia negatiua, & supereminentia.pag.64.co.1. lin.37
Dei cognitio perfectior habetur à nobis,per gratiam, quàm per notionem naturalem.pag.ead.lin.86
Dei cognitio per gratiam in hac vita naturali præfertur nō ex parte modi,sed ex parte obiecti.pa.ead.co.2.li.4
Deus ex creaturis à nobis nominari potest: non autem secundum quod est secundum se.pa.65.co.1.li.4
Deus cùm dicimus est bonus quis sensus sit.pa.66.co.2.li.52
Deus est vnus re, & plures secundum rationem dupliciter percipi potest.pa.68.co.1.li.48
Dei vnitas ex parte eius est eminens,ex parte verò intellectus nostri est proportio eius ad sensibilia. pa.ead.li.71
Deus an sit extra totū vniuersi ordinem:ita quòd creaturę ad ipsum ordinentur, & non econuerso.pa.73.co.2.li.83
Deus est nomen naturæ quò ad id ad quod nomen impositum est: operationis verò quò ad id in quo impositum est. pag.74.co.2. lin.86
Deus apud S.Tho.est vnius tantum rationis formalis eleuatæ comprehendentis omnis,&c.pa.78.co.2.li.38
Deus est scientia perfectissima. pa.79.co.1.li.2
Deus seipsum per seipsum intelligit.pa.ead.co.2.li.88
Deus seipsum perfectè comprehendit.pa.80.co.2.li.pen.
Deum alia à se cognoscere necesse est.pa.81.co.2.li.86
Deo alia cognoscuntur, non in seipsis: sed in ipso Deo.pa.82.col.2. lin.71
Deus quomodo alia videat.pa.83.co.1.li.4
Deus per essentiam suam & rationem cognoscendi an cognoscat alia à se in seipsis in esse obiectiuo seu cognito:positis per actum intelligendi diuini intellectus. pa.ead.li.65
Deus cognoscit alia à se cognitione propria. pagin. 84.columna.1. lin.65
Deus ad hoc vt in essentia intellecta secundum proprias rationes omnium intelligat:quid requiratur.pa.85.co.1.li.78
Deus non entium scientiam habet.pa.86.co.2.li.52
Deus mala cognoscit.pa.77.co.1.li.10
Deus an per essentiam suam singularia cognoscat. pagin.ead.col.2. lin.30
Deus contingentia futura cognoscit.pa.89.co.1.li.1
Deus quomodo apud se omnium rerum rationes habeat.pagi.90. co.1.li.87
Deus vult se & alia.pa.111.co.1.li.17
Deus an non solum vult alia, sed vult omnia,quæ velle potest.pag. ead.co.2.li.35
Deus necessitate absoluta vult aliquid, non omnia: nisi ex suppositione.pa.112.co.1.li.1
Deus amat omnia existentia,non tamen eo modo sicut nos.pa.121. co.2.li.15
Deus ex parte actus amandi, omnia æqualiter amat.pagin.eadem. lin.59
Deus magis meliora diligit. pa.ead.li.84
Deus non est iustitia commutatiua.pa.122.co.1.li.86
Deus quo pacto sub sua omnipotentia contineatur. pagi.138.co.2. lin.71
Deus absque ordine sapientiæ & iustitiæ suæ nihil operari potest. pa.140.co.1.li.64
Deus potest alia facere quàm quæ facit.pa.ead.co.2.li.16
Deus an qualibet re à se facta:aliam meliorem facere possit.pa.ead. lin.82
Deo quo pacto multa attribuantur.pa.152.co.2.li. 24
Deus quomodo quandoque pro essentia: & quandoque pro persona supponit,quandoque pro essentia tantum: quandoq; pro tribus suppositis.pa.185.co.1.li.30
Deus non generat cùm dicitur, an detur intelligi , quod generatio diuinæ naturæ repugnet.pa.ead.co.2.li.40
Deum esse ens per essentiam quo pacto exponatur.pag.209.col.2. lin.5
Deus dupliciter sumi potest, absolute scilicet, & vt primum agens. pa.212.co.1.li.54
Deus solus pater & filius & spiritus sanctus ab æterno est. pa.279. co.1.li.85
Deus non est primum quod à nobis cognoscitur.pa.401.colum.1. lin.34
Deus omnia in nihilum redigere potest.pa.443.co.2.li.38
Deus in omni operāte operātur : sic quod ipse res proprias operationes habeat.pa.446.co.1.li.81
Deus non potest facere contra rerum ordinem , vt à prima causa dependet.pa.447.co.2.li.5
Deus potest facere præter rerum ordinem, prout ex qualibet secundarum causarum dependet.pa.ead.li.24
Dies sex sufficienter numerantur.pa.316.co.1.li.30
Differentia bifariàm distinguitur , scilicet secundum rationē & secundum rem.pa.19.co.1.li.87
Differentia secundū rationem latitudinem habeat. pa.26.co.8.li.12
Differentia tangens entia inquantum sunt,& non sunt quæ sit.pa. 86.co.2.li.77
Differentia qualis sit inter ly Deus, & ly homo in supponendo.pa. 185.co.1.li.86
Differentia inter minus per se & per accidens qualis sit.pagin.226. colum.1.lin.30

Universidad de Deusto
Biblioteca

Differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus quę sit. pa. 231. co. 2. li. 16
Differentia inter consequentia formam, & consequentia materiam quòd ad necessitatem contingentium à sancto doctore posita an nulla sit. pa. 394. co. 1. lin. 31
Differentia quæ sit inter ea quę fiunt à natura, & quæ fiunt ab arte, non quacunque, sed cooperante natura quæ fit. pagin. 449. co. 2. lin. 85
Differentia inter intellectum & voluntatem quomodo saluari possit. pa. 476. co. 2. li. 73
Differentia assignata inter cognoscentia, & non cognoscentia an vera sit. pa. 79. co. 1. li. 52
Difinitio processu compositiuo ministrante diuisione inuestigatur. pa. 44. co. 2. li. 52
Difectio naturalis in beatis remanet. pagi. 283. co. 2. li. 90
Diligere dupliciter sumitur, scilicet notionaliter & essentialiter. pa. 180. co. 1. li. 18
Diligere sumendo essentialiter pater & filius nō diligunt se spiritu sancto. pa. ead. li. 22
Diligere sumendo notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto. pa. ead. li. 26
Distantia quadruplex, scilicet situalis, naturalis, suppositalis, virtualis. pa. 39. co. 2. li. 72
Distantia multum dupliciter dicuntur, scilicet dissimilitudine conditionum, vel proportione coniunctionis. pagina. 337. colum. 1. lin. 26
Distinctio omnis oportet, quòd sit per aliquod intrinsecum: formam scilicet & materiam. pa. 191. co. 1. li. 43
Distinctio cōtra res vnius ordinis causam & causarū an congruenter à Dionysio posita sit. pag. 25. co. 1. li. 51
Distinctio relatiua prima inter reales distinctiones ponitur. pa. 191 co. 2. li. 27
Distinctio sancti doctoris, quod dupliciter ordinetur aliquid ad alterum actiue scilicet vel passiue an sufficiens esse videatur. pagi. 453. co. 2. li. 60
Distinctio intelligere animæ à sancto doctore in litera posita videlicet, quod oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata: aut per conuersionem ad superiora an sufficiens sit. pa. 401. co. 2. li. 84
Distinctio minima est in diuinis, quoniam relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res summa & simplicissima: & omnino indiuisa. pag. 199. co. 1. li. 61
Diuisio propria boni humani esse dicitur. pa. 30. co. 1. li. 50
Diuisio propriè est boni in eo quod bonum. pa. ead. li. 53
Diuisio an sit prior vnitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem. pa. 51. co. 2. li. 5
Diuisio animalis in partem mouentem & in parrem motam in ceteris animalibus est diuisio in partes integrales formaliter, & nō in partes essentiales nisi causaliter, in homine autem quando duplex motiuum habet, scilicet sensituum & intellectiuū est diuisio in partes integrales quò ad motum prouenientem ab appetitu sensitiuo. pa. 334. co. 2. li. 49
Docens causat scientiam in addiscente reducendo de potentia ad actum primum. pa. 482. co. 2. li. 13
Dolor duplex esse dicitur, vt passio scilicet, & vt simplex actus voluntatis. pa. 298. co. 1. li. 1
Dolor necessariò est in dæmonibus. pa. ead. li. 81
Dominium duplex, vt distinguitur, scilicet cōtra seruitutem, & contra subiectionem quandocunque. pa. 427. co. 2. li. 38
Dominium primo modo in statu innocentię non erat. pag. eadem. lin. 43
Dominium secundum in illo statu erat. pa. ead. li. 46
Donum sapientiæ est in intellectu formaliter: in voluntate autem causaliter. pa. 7. co. 2. li. 95
Donum personaliter in diuinis sumptum est proprium nomen spiritussancti. pa. 181. co. 1. li. 91
Donum an significet primò proprietatem personalem spiritussancti. vel respectum aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud. pa. ead. co. 2. li. 13
Donum in communi tria manifestè importat. s. rem donabilem, respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis. pag. ead. lin. 58
Donum supernaturale secundum Scotum, non est gratia gratum faciens, seu charitas, secus secundum sanctum doct. pa. 424. col. 2. lin. 25
Dubium motum super litera an sanct. doct. circa declarationem rationis formalis obiecti in æquiuocationem inciderit. pagin. 5. co. 1. lin. 28
Dubium motum super litera an. s. omnia in sacra doctrina considerata in vna formali ratione conueniant. pag. ead. co. 2. li. 57
Dubium motum super litera simpliciter & ad hominem: an. s. omnia in theologia considerentur sub ratione Dei. pa. 8. co. 2. li. 50
Dubium motum super litera circa istam propositionē: tota scientia virtute in principijs continetur an. s. doctrinæ sancti Tho. aduersari videatur. pa. 9. co. 1. li. 38
Dubium motum super litera circa quandam conclusionem an. s. sensus literalis multiplicari possit: nulla certitudo erit quis sensus ad literam intentus sit quolibet proferente suam expositionem alterius interprerandum. pa. 12. co. li. 9
Dubium motum super litera an. s. ista consequentia valeat: nulla veritas est: ergo verum est nullam veritatem esse. pag. 13. colum. 2. lin. 18
Dubium motum super litera an. s. aliqua scientia probet suum subiectum esse. pa. 14. co. 1. li. 70
Dubium motum super litera an. s. doc. processus sophisticus videatur, quando sub hoc communi, scilicet se habere ad formam: disceditur determinate ad hoc speciale, scilicet esse formam. pag. 17. co. 2. li. 79
Dubium motū super litera causam, scilicet indiuiduationis recipi in materia, vel non posse recipi in ea. pa. 10. co. 1. li. 65
Dubium motū super litera pro quo supponit ly Deus quando sanctus doctor quærit, vtrum Deus sit idem, quod sua essentia. pag. ead. co. 2. li. 61
Dubium motum super litera an scilicet si sciamus. quod hæc propositio est vera, Deus est: ergo cognoscitur in re, quod Deus est: ita quòd hoc est cognoscere esse quod in ipso Deo est. pagin. 28. co. 1. lin. 50
Dubium motum super litera quomodo esse quandoque æquiuocè sumatur. pa. ead. co. 2. li. 54
Dubium motum super litera an. s. Deus sit in genere substantiæ reductiuè. pa. ead. li. 87
Dubium motum super litera quomodo Deus omnium rerū mensura dicatur. pa. 21. co. 1. li 31
Dubium motū in litera an videlicet sanct. doc. sermo sit de ordine in causando & essendo & absolute aut respectu huius & in hoc. pa. 28. co. 2. li. 91
Dubium motum super litera circa quandam cōsequentiam triplex perfectio soli Deo conuenit per suam essentiam: ergo esse perfectum esse bonum. &c. pa. 21. co. 2. lin. 65
Dubium motum in litera circa ordinem. art. 3. quæst. 4. pa. 24. col. 2. lin. 86
Dubium motū super litera tam de finitate, quàm infinitate formæ. pa. 33 co. 1. li. 50
Dubium motum super litera ex proprijs ipsius diuinæ cognoscibilitatis. pa. 61. co. 1. li. 49
Dubium motum super litera an de ly distinctio quædam à sancto doc. facta locum habere possit. pa. 78 co. 1. li. 2
Dubia tria mota super litera circa quasdam rationes à sancto doc. factas ordine relata. pa. 116. co. 2. li. 90
Dubium Scoticum motum super litera quomodo sumēdo diligere notionaliter pater & filius diligunt se spiritusancto. pa. 180. col. 1. lin. 65
Dubium motum super litera circa quandam sancti doc. regulam, & quandam eius rationem. pa. 184. co. 1. li. 60
Dubium motum super litera, an sanctus doc. intendat nouum modum existendi tāquàm disparatum à quatuor in litera numeratis. pa. 205. co. 2. li. 57
Dubium motum super litera circa quandam causam in litera reddita quæ non videtur esse causa. pa. ead. li. 84
Dubium motum super litera, quomodo ex dictis sanc. doc. excludisque sequatur, scilicet quod secundum solam gratiam nouus fit cognoscendi modus. pag. ead. li. 90
Dubium motum super litera circa rationem qua sanct. doc. vtitur contra Auicebron spiritualium pluralitatem ponentem. pag. 231. co. 1. li. 65
Dubium motum super litera in materia angelorum super ly differt quomodo scilicet capiatur. pa. 233. co. 1. li. 1
Dubium motum super litera circa vitales operationes & non vitales. pa. 236. co. 2. li. 5
Dubium motum super litera circa probationem secundæ particulę conclusionis, quod angelus non sit vbique, &c. pag. 240. co. 1. li. 1
Dubium motum super litera de causa vniuersali componendi diuidendique particularis est. pa. 269. co. 2. li. 4
Dubium motū super litera circa c. firmiter. de sum. tri. & fid. cath. cuius sanct. doc. non fuit recordatus. pa. 279. co. 2. li. 50
Dubium motū super litera videlicet, quod ex mereri & beatū esse non sequitur gratia perfecta & imperfecta simul. pagin. 282. co. 2. lin. 64
Dubium motum super litera nunquid quædam ratio sanc. doctor. fundata super illa propositione quælibet alia voluntas nō est sua regula, &c. sit efficax. pa. 286. co. 1. li. 40
Dubium motum super litera, primo circa discursum ab angelo negatum, secundo circa eius apprehensionem, tertiò circa radicem immobilitatis, quarto circa cōnaturalitatem, quinto circa immobilitatem apprehensionis. pa. 295. co. 2. li. 1. vsque ad li. 58
Dubium motum super litera circa illam propositionem, omnes potentiæ animæ ad animam solam comparantur sicut ad principium. pa. 345. co. 2. li. 22
Dubium motū super litera circa id quod sanct. doc. supponit omne volitum aut amatur vt finis, aut ad finem. pa. 368. co. 1. li. 18
Dubium motum super litera circa illam propositionē, quanto aliquid est abstractius, tanto nobilius. pa. ead. co. 2. li. 89
Dubium motum super litera circa differētiam positam inter intellectum & voluntatem. pa. 369. co. 1. li. 50
Dubium motū super litera cur scilicet animi nostri motus in Deū reducitur. pa. 371. col. 1. li. 65. Et quid doctor sanctus per primam motionem à Deo intelligat. ibid. li. 67
Dubium motum super litera circa particulam illius propositionis, natura rei materialis verè & perfecte cognosci non potest nisi vt in particulari existens cognoscatur. pa. 381. co. 2. li. 60

Dubium

Dubium motum super litera circa illam propositionem: proprium obiectum nostri intellectus est natura habens esse in particulari sensibili, &c. ergo intellectus ad hoc vt suum obiectū cognoscat: oportet vt conuertatur ad phantasmata. pag. ead. li. 93
Dubium motum super litera an sanct. doct. sibi contrarius sit, quando dicit, quod sensus exterior secundū solam mutationē ab obiecto operatur, &c. pa. 386. co. 1. li. 48
Dubium motum super litera circa quandam responsionem qua euaditur, quod voces non significent species intelligibiles, nō tamen quin significent conceptiones, seu formationes, &c. pagi. eadem. lin. 54
Dubium motum super litera circa rationem cuiusdam explanationis, an scilicet omnis actionis modus consequatur formam quæ est actionis principium. pag. 388. co. 1. li. 55
Dubium motum super litera circa rationem pro conclusione, quod intellectus non potest multa, &c. pa. ead. li. 67
Dubium motum super litera circa conclusionem principaliter intentam totumque articulum tertium. quæst. 86. an. s. totus labor otiosus esse videatur, & etiam per accidens. pa. 394. co. 1. li. 45
Dubium motum super litera an scilicet intellectus in se sit actus quidam & vnumquodque secundum quod in actu est cognoscibile sit. pa. 395. co. 2. li. 91
Dubium motum super litera an sibi. s. d. sit contrarius in eo, quod dixerit, quod species intelligibiles sunt actu intelligibiles, & postea dixerit quod habitum per actum cognoscimus. pag. 397. co. 2. lin. 95
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter angelum & ipsum Deum. pa. 398. co. 2. li. 48
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter imaginem & vestigium. pa. 418. co. 2. li. 9
Dubium motū super litera in eo quod. s. doct. dixerit quod dominium super animalia homini naturale existit. pag. 426. colum. 1. lin. 82
Dubium motum super litera circa probationem cuiusdam propositionis. s. an inconueniens sit quod propter bonum multiplicationis humanæ peccatum necessarium existat. pa. 431. co. 1. li. 2
Dubium motum super litera an. s. cōfirmati beati existant, vel contrà. pa. 433. co. 2. li. 29
Dubium motum super litera circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem, pag. 439. co. 1. li. 87
Dubium motum super litera quomodo omne agens directè secundum formam agat. pa. 441. co. 1. li. 95
Dubium motum super litera circa rationem assignatam in diuersa proportione inter causas vniuocas & equiuocas, vnde. s. aut quātum valet hæc conclusio, si Sortes esset causa per se formæ, in Platone esset causa suiipsius. pa. ead. co. 2. li. 42
Dubium motum super litera quomodo Deus cōtra ordinem suum facere possit. pa. 447. co. 2. li. 81
Dubium motum super litera circa primum miraculorū gradum, nunquid excedentia naturæ facultatem secundum facti substantiam primum locum miraculorum tenet. pa. 448. co. 2. li. 18
Dubium motum super litera quomodo virtus intellectualis inferioris angeli ex conuersione angeli superioris ad ipsum confortatur. pa. 449. co. 2. li. 87
Dubium motum super litera super probatione volūtatis: an. s. procedat de motione voluntatis ad actum proprium: vel de motione voluntatis ad actum extraneum. pa. 450. co. 2. li. 23
Dubium motum super litera super illa propositione: veritas est lumen intellectus. pa. 452. co. 2. li. 83
Dubium motum super litera in eo quod. s. doct. dicit quod ad intellectus perfectionem spectat scire. pa. 453. co. 1. li. 2
Dubium motum super litera vtrum angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, non à natiuitate extra vterum. pa. 469. co. 2. lin. 50
Dubium motum super litera circa tit. quæst. 114. vtrum. s. dæmones impugnent nos eo quia responsio sancti doct. ad aliud tendere videatur. pa. 471. co. 1. li. 36
Dubium motum super litera circa responsionem arti. 3. q. 115. an. s. doct. sanctus à proposito diuertere videatur cū primo proponit conditionalē de proportione qualitatū ad formas substantiales: deinde transit ad gradus causandi eorundem. pag. 475. co. 1. li. 69
Dubium motum super litera in eo quod sanct. docto. dicit: quod etiam generans inferius mouet ad speciem vt instrumentum cœlestis corporis. pa. ead. li. 85
Dubium motum super litera circa propositionem illam: posita causa necesse est sequi effectum, &c. pa. 478. co. 1. li. 10
Dubium motum super litera quo sanctus doctor arguitur de superfluitate pluries repetitæ propositionis causa posita, &c. pagi. ead. li. 70
Dubium duplex motum super litera alterum simpliciter: alterum autem ad hominem circa examen cuiusdam propositionis, scilicet omne quod est, &c. pag. ead. co. 2. li. 53. & li. 65
Dubium motum super litera cum sanct. docto. proposuit, quod naturalia & humana ad diuinam referantur prouidentiam, neque nisi de humanis probauit, & per consequens diminutus esse videtur. pa. 480. co. 2. li. 88
Effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo dupliciter contingit. pa. 30. co. 2. li. 78
Effectus in actu an & quo pacto causam in actu habeat. pa. 183. co. 1. lin. 68
Effectus dupliciter ad suam causam considerari potest: primò, scilicèt vt obiectum ad potentiam: secundò vt effectus ad causam. pag. 240. co. 1. lin. 83
Effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest. s. vt defectiuus: vt excessiuus, & vt adæquatus. pa. ead. co. 2. li. 52
Elementorum mistio quomodo dicatur esse in misto, vbi etiā Auerrois ratio cum sancti doctoris impugnatione. pa. 334. co. 2. li. 80
Elementa non actu, sed virtute secundum sanctum doc. in misto remanent, & quomodo secundum mentem. s. doc. & Sco. dupliciter elementa in misto remanere intelligitur. pa. 335. co. 2. li. 1
Elementa in homine esse secundum substantiam cur. s. doctor dixerit. pa. 411. co. 1. li. 92. & co. 2. li. 12
Emanationes diuinæ an per hoc distinguātur, quod vna est ab vno, altera verò à duobus. pa. 177. co. 1. li. 4
Ens an prius sit secundū rationem, quàm bonum. pa. 26. co. 2. li. 64
Ens an sit prius rationis ordine secundum se, aut quo ad nos. pagi. ead. li. 86
Ens omne quo pacto per physicas disciplinas sensibile sit. pa. 2. col. 2. li. 19
Ens omne inquantum ens est bonum. pa. 27. co. 1. li. 81
Ens per vnum & multa diuiditur quasi per vnū simpliciter, & multa secundum quid. pa. 50. co. 2. li. 67
Ens non est analogum Deo & creaturis secundum extrinsecam denominationem. pa. 70. co. 1. li. 78
Enti cum nihil opponatur nisi non ens, quid ex hoc inferatur. pag. 179. co. 1. li. 48
Entia plura quo pacto necessaria esse dicantur. pa. 210. co. 1. li. 50
Ens seu esse quomodo sumatur. pa. ead. li. penult.
Ens inquantum ens an causam defectiuam habeat. pa. ea. co. 2. li. 66
Ens esse in actu dupliciter contingit. pa. 303. co. 2. li. 90
Entis nomine non importatur analogia secundum causam finalē: neque secundum causam efficientem: sed secundum causam materialem. pa. 344. co. 2. li. 48
Entis an nulla differētia sit ex parte obiecti penes quam intellectiua vis diuersificari possit, & an sanctus doc. in hoc sibi cōtrarius videatur. pa. 357. co. 1. li. 79
Enuntiabilia Deus scit. pa. 93. co. 1. li. 4
Enuntiabilia Deus scit, non cōponendo & diuidendo: sed per simplicem intelligentiam. pa. ead. li. 12
Enuntiabile inter & rem quæ differentia sit. pa. ead. co. 2. li. 58
Aequalitatem in diuinis personis ponere necesse est. pag. 200. co. 2. lin. 78
Aequalitatis affirmatio quo pacto ex inæqualitatis negatione sequatur. pa. ead. li. 87
Aequalitas in substantia fundata quo pacto distinguatur à similitudine & identitate secundum modum. pa. ead. li. vlt.
Aequalitas diuinarum personarum an sit relatio realis & quomodo. pa. 201. co. 1. li. 59
Aequiuoca an & quomodo in vniuocum in prædicationibus reducantur. pa. 70. co. 2. li. 2
Errores Zabiorum, Almarianorum, Daujd de diuinando. pa. 22. co. 2. li. 26
Error Scoti imponentis sancto doc. quod anima separata nō intelligat per species conseruatas quas his accepit. pag. 406. ca. 2. li. 91
Esse in genere dupliciter dicitur, scilicet directè & reductiuè. pa. 20. co. 1. li. 76
Esse ad vitam tripliciter comparari potest. pa. 24. co. 2. li. 37
Esse & principia comparationis sunt extra essentias omnium substantiarum formaliter, in Dei autem substantia omnia formaliter clauduntur. pa. 31. co. 2. li. 54
Esse an à fieri & conseruari dependeat. pa. 38. co. 1. li. 91
Esse enim per se cuius effectus sit. pa. ead. co. 2. li. 48
Esse in loco dupliciter dicitur, scilicet vt in re, & vt in loco. pag. 40. co. 1. li. 48
Esse vbique & per se primò est proprium Deo. pa. 41. co. 1. li. 54
Esse rerum generabilium an tempore mensuretur. pa. 48. co. 1. li. 91
Esse & fieri aliquid connaturale quid est. pa. 58. co. 1. li. 95
Esse Dei quo pacto eius intelligere dicatur. pa. 82. co. 1. li. 8
Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per intellectum. pa. 86. col. 1. li. 76
Esse an sit effectus posterior primæ & vniuersalissimæ causæ quæ est Deus, producere esse absolute ad rationē creationis pertinet, cùm creatio sit propriè actio solius Dei. pa. 215. co. 2. li. 45
Esse alterius multis modis contingit, scilicet vt pars totius: vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ, & hoc etiam multipliciter. pa. 278. co. 2. li. 5
Esse contingit dupliciter, scilicet positiuè vt in Deo: negatiuè vt in vniuersali. pa. 57. co. 1. li. 79
Esse vnum, quod sit ab vna forma quomodo secundum sanctum doc. verificetur. pa. 331. co. 2. li. 88
Esse absolute dupliciter dici potest: vno modo per abstractionem à simpliciter secundum quid. alio modo per exclusionē secundum quid, & inclusionem simpliciter. pa. 336. co. 2. li. 9
Esse aliquid in aliquo dupliciter contingit, scilicet cognoscibiliter & realiter. pa. 335. co. 1. li. 16
Esse in particulari dupliciter sumi potest: radicaliter scilicet vel formaliter. pa. 382. co. 1. li. 65
Esse de ratione alicuius dupliciter contingit: vno modo simpliciter: alio modo vt modus intrinsecus, seu essentialis. pa. ead. li. 67

Est du-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est dupliciter determinari potest : ex parte scilicet prædicati, & ex parte subiecti.pa.9.co.2.li.50
Essendi modi ex parte rei cognitæ quot sint.pa.55.co.2.li.70
Essentia quid significet, & quid etiam esse.pa.19.co.2.li.83
Essentia diuina quomodo constituat intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis.pa.54.co.2.li.89
Essentia diuina an sit verè forma intelligibilis naturalis.pag.57.col.2.li.28
Essentiam diuinam esse formam intellectus, & videre Deum idem sunt.pag.ead.li.54
Essentia vna trium personarum & tres personæ vnius essentiæ.pa.183.co.2.li.65
Essentia diuina an habeat rationem materiæ & formæ subsistentis.pa.196.co.2.li.53
Essentia patris est in filio, & essentia patris est filius an idem sint.pag.203.co.2.li.81
Essentiali appropriari personis conueniens fuit ad fidei manifestationem.pa.187.co.2.lin.50
Essentialiter determinatum secundū esse specificū an sit res determinabilis essentialiter per plura esse specifica.pa.250.co.1.li.50
Aeternitas per tempus cognoscenda est.pa.43.co.2.li.51
Aeternitatis ratio, quod in vniformitatis apprehensione consistat quomodo exponatur.pa.ead.li.80
Aeternitas Dei an formaliter duratio sit.pa.45.co.li.25
Aeternitas verè & propriè est in solo Deo.pa.ead.co.2.li.18
Aeternitas participatiue in alijs inuenitur.pa.ead.li.27
Aeternitatem inter & tempus per se primo differentia est per esse totum simul & huiusmodi.pa.46.co.1.li.11
Euitari primum an æuo mensuretur.pa.49.co.1.li.19
Aeuum medium est inter æternitatem & tempus.pa.46.co.1.li.89
Aeuum nihil aliud est, quàm æternitatis participatio. pag.84.co.1.lin.4
Aeuum an totum simul sit.pa.48.co.2.li.28
Exempla ponimus non quod ita sint, sed vt sentiant quæ addiscāt.pa.70.co.1.li.76
Exemplar dupliciter Deo attribuitur, scilicet vel ratione substantiæ simpliciter, vel sic & sic mutabilis.pa.222.co.2.li.11
Exemplar primum omnium rerum Deus est.pa 211.co.2.li.34
FAlsitas simpliciter non est in rebus à Deo dependentibus:nisi forte in voluntarijs.pa.103.co.2.li.34
Falsitas secundum quid in rebus dupliciter existit.pa.ead.li.39
Falsitas non est in intellectu quod quid est, sed componente & diuidente.pa.105.co.1.li.91
Falsitas est in intellectu componente dupliciter, scilicet formaliter & obiectiue.pa.ead.co.2.li.83
Falsitas est in intellectu quod quid est per accidens.pa.ead.c.2.li.87
Falsum quomodo acceptionem inadæquatam rei deponat. pa.100 co.2. lin.65
Falsum quomodo in intellectu angeli inueniri possit si eius intellectio est simplex apprehensio cui compositio aut diuisio non admiscetur.pa.270.co.2.li.50
Fantasmatum conuersio nihil aliud significat, nisi vt phantasmate actualiter ad tale opus.pa.381.co.1.li.21
Fati nomine causam quandā occultam, à qua nihil declinare potest intelligere videmur.pa.480.co.2.li.1
Fatum poni potest pro prouidentia diuina omnia prædicante, & proloquente pa.481.co.1. li.36
Fati vocabulo sancti vti recusauerunt propter malum errorem euitandum.pa.ead.li.41
Fatum est in causis creatis inquantum ad effectus producendos à Deo ordinatæ sunt.pa.ead.li.56
Fatum nihil aliud est quàm causa contingentium secundum diuinæ prouidentiæ ordinem.pa.ead li.72
Fatum vt in causis secundarijs absolute est mobile vt à diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta sed conditionali.pa.481.co.1.li.44
Fato non omnia subduntur.pa.482.co.1.li.33
Fœcunditas non est omnis naturæ conditio.pa.149.co.1.li.6
Fœcunditas in illa natura cui cōuenit,eo modo inuenitur communicare se,quo inuenitur agere ad sui cōmunicationem.p.ea.li.20
Fœlicitatis contemplatiuæ materiam.pa.143.co.1.li.28
Fœlicitatis actiuæ materiam.pa.ead.li.69
Fœminam necesse fieri fuit.pa.413.co.1.li.91
Fœminæ etiā in statu innocentiæ natæ fuissent.pa.433.co.1.li.1
Filius est alius à patre.pa.161.co.2.li.35
Filius est genitus nō de nihilo sed de patris substātia.p.196.c.2.li.8
Filium necesse est esse cōæternum patri.pa.202.co.1.li.1
Filium necesse est esse æqualē patri in magnitudine ab æterno.pa.203.co.1.li.53
Filius est æqualis patri in potestate.pa.204.co.2.li.61
Filio & spiritusancto cōuenit inuisibiliter mitti.pa.206.co.2.li.68
Filium & spiritumsanctum visibiliter mitti conueniens fuit.pagi.207.co.2.li.67
Finis supernaturalis quare naturaliter nobis occultus sit. pagin. 2.co.li.49
Finis duplex scilicet finis rationis operandi, seu rei operatæ: & finis operantis.pa.7.co.1.li.5
Finis duplex.s.intrinsecus & extrinsecus.pa.ead.li.31
Finis consecutio quomodo distinguatur.pa.42.co.2.li.37
Finitas & infinitas est duplex.pa.32.co.2.li.vlt.
Finitas & infinitas perfectionis duplex, quædam.s.ex parte materiæ quædam ex parte formæ.pa.33.co.1.li.46.
Forma si ratio agendi sit, necesse est, quod vnumquodq; sicut se habet ad formam:ita se habeat ad rationem agendi, secus alio modo.pa.17.co.2.li.51
Formæ naturales dicuntur substantiæ corporeæ denominatiue à corporibus,quarum sunt formæ.pa.16.co.2.li.3
Forma dupliciter capitur.s.absolute & secundū quid.p.33.c.1.l.64
Forma communis dupliciter contrahi potest,& à contrahente denominari.pa.173.co.2.li.36
Formę intentio & remissio apud sanctum Thomam quo pacto sit ipsius essentiæ formæ & non solum ipsius esse.pa.200.co.2.li.91
Formæ quomodo esse per se conueniat. pa.233.co.2.li.87
Formæ corporum non per se fiunt.pa.301.co.1.li.24
Formæ corporum eo modo quo fiunt ab agentibus corporalibus vt à causis propinquis à substantijs separatis vt motoribus ad formas, à Deo autem vt à causa prima.pa.ead.
Formæ corporales in prima rerum conditione à solo Deo productæ sint.pa.ead.li.33
Formam fieri per transmutationem, & ipsam educi de potentia ad actum non differunt.pa.ead.co.2.li.25
Forma absoluta quomodo sumatur.pa.322.co.2.li.38
Formæ ad rationem duo requiruntur:primo,quod forma sit principium formale illius cuius est forma.secūdo,quod forma & materia conueniant in vno numero esse quo compositum ex eis est.pa.325.co.1.li. 55
Formis pluribus compositum in via sancti doct. Quo cōstet ex vltima forma & cōposito ex materia & forma,vel formis præcedentibus vt ex proprio actu, & propria potentia.pa.331.co.2.li.93
Formis diuersis quæ sumantur secundū sanctū doct. & quomodo adinuicem prædicentur,per accidens autē in secundo modo, &c.pa.332.co. 2.li.55
Forma nulla in hoc stabilis est nisi aīa intellectiua. p.333.c.1.li.86
Forma corporeitatis seu mixtionis præter aniuā intellectiuam an in composito esse dicatur.pa.334.co.1.li.44
Formam propinquam esse materiæ dupliciter cōtingit, vno modo quò ad vnionem, alio modo quo ad gradualem perfectionem.pa.ead.co.2.li.69
Formam vniri materiæ dispositæ quadrupliciter intelligitur.pagi.336.co.2.li.56
Formarum genus triplex.pa.338.co.1.li.85
Formam educi de potentia materiæ secundum secretam mentem Peripateticorum quid sit. pa.410.co.1.li.22
Formā p se causari aut à causa respici q̄d intelligatur.p.441.c.2.l.8
Formalis distinctio nulla est inter essentiam diuinā & proprietates personales & attributa, & reliqua.pa.146.co.1.li.78
Fortuitum & casuale quomodo relatiua sint & quæ inter absoluta & respectiua differentia sit.pa.126.co.1.li.74
Fortuitum vel casuale est aliquid ad causas inferiores relatū, quod tamen relatum ad causas superiores per se intentum est. pa.480.co.2.li.15
Fortuna & casu in rebus inferioribus quædam apparent. pag.ead.co.2.li. 12
Futura tam necessaria quàm vt in pluribus quàm in paucioribus in seipsis à solo Deo cognoscuntur.pa.264.co.2.li.88
Futura necessaria cognoscuntur in suis causis ab angelo per certitudinem.pa.ead.li.83
Futura dupliciter,scilicet secundum seipsa,vel secundum eorum rationes.pa.394.co.2.li.90
Futura vt sic intellectu non nisi reflexè noscuntur. pa.ead.li.92
Futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ de eis esse non possunt.pa.ead.li.93
Futura dupliciter in seipsis vel causis & his vel necessarijs, vel vt in pluribus.pa.ead.li.fin.
Futura in seipsis à solo Deo cognoscuntur propter æternitatis intuitum.pa.395.co.1.li.1
Futura in causis necessarijs à nobis noscuntur.pa.ead.li.2
Futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturam plus & minus iuxta causarum inclinationem.pa.ead.li.3
GEnera de Deo cognoscibilium principaliter duo sunt, demonstratiua.s.& per reuelationē cognoscibilia.pa.1.co.2.li.8
Generis alicuius propria dupliciter accipi possunt,s. secundum totum id quod sunt, & secundū rationē illius generis.p.15.co.2.l.5
Genus pro genere logico sumitur.pa.20.co.1.li.73
Genere in aliquo maxime tale est causa omnium aliorū quæ illius generis sunt.pa.15.co.1.li.93
Genere summi bonū quod sit, & quod simpliciter.pa.30.co.2.li.48
Genus duplex ad fidem pertinentem, scilicet directe & indirecte.pa.166.co.2.li.4
Genus actionis duplex, scilicet immanentis & transeuntis, & alia multa de huiusmodi actionibus.pa.249.co.2.li.67
Genus duplex perfectionis in Deo inuenitur,quædam sunt creaturis cōmunicabiles: vt sapientia, bonitas:quædam incommunicabiles,vt infinitas, deitas,pa.256.co.2.li.66
Genus in quo ea dilectio naturalis sit causa electiua. pagin.276 co.2.li. fin
Genera entium duo sunt,quædam ad hoc primò instituta : vt significent quamuis forte secundario alia representent & hæc vocamus res: quædam vero ad hoc primò instituta sunt naturaliter vt alia representent & hæc vocamus intentiones rerum, & species intelligibiles seu sensibiles.pag.257.co.2.li.1
Generæ causæ materialis reductio tripliciter fieri potest.pagin.322.co.2.lin.80
Generis humani multiplicatio an per se finis intētus sit, vel nullum agens multitudinē numeralem per se intendit. pa.431.co.2.li.63
Generatio,distinctio, & comparatio, quæ sint.pa.145. co.2.li.62
Generationis rationem quo pacto verbi processio in diuinis habeat.pa.ead.li.77
Generationis ratio quo pacto ad diuinam processionem applicetur.pa.146.co.1.li.50
Generans omne quo pacto sibi simile generet.pa.148.co.1.li.19
Generationis de ratione sunt duo, scilicet distinctio suppositorum & formæ vnitas:quæ communicatur.pa.167.co.2.li.61
Generandi potentia diuinam naturam in recto significat & paternitatem in obliquo. pa.198.co.1.li.73
Generatiua potentia quo pacto diuina natura esse dicatur. pa. ead.co.2.li.12
Generans inter & genitum duo inueniuntur, scilicet conuenientia & distinctio.pa.199.co.1.li.53
Generatio in genere operationum vitalium cum nō vitalibus communicantium an & quo pacto à sancto doctore posita sit. pagi.237.co.1.li.4
Generatione prius esse imperfectius quomodo intelligatur.pagin.370.co.2.li.71
Generatio in statu innocentiæ per coitum, quo ad coniunctionem maris & fœminæ fuisset,non autem quo ad immoderatam concupiscentiam.pa.432.co.li.54
Geniti forma dupliciter, vno modo vt similis formæ generantis, alio modo tacetur.pa.212.co.1.li.fin.
Glossa propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam.pa.ead.li.1
Graduentur ex quibus mouentia,scilicet sine forma & executione.pa.108.co.li.24
Graduationes rerum quomodo fiant.pa.251.co.1.li.82
Graduatio secundum causæ finalis ordinem quomodo fieri possit.pa.341.co.1.li.55
Gradus ipsārum rerum in triplici differentia esse dicuntur. pa.371.co.2.li.56
Gratia materiæ hæc duo mutuo se inferunt, A. est per suam essentiam bonum & A.est bonum per essentiam.pa.32.co.1.li.52
Gratiæ nouitas à gratia distincta non est:tanquam gratia noua esse possit,sed ad ostendendum tempus quando inuisibilis missio fit.pa.207.co.2.li.22
Gratia quando pro gratuito dono sumatur.pa.281.co.li.21
Gratia merentis an sit necessariò imperfectior gratia fruentis.pag.282.co.2.li.25
Gratuitum dicitur,quod naturæ non debetur,sed gratis datur.pag.281.co.2.li.24
Gubernationis effectus principalis est vnus, generales sunt duo in particulari nobis innumerabiles existunt.pa.281.co.1.li.65
Gubernationi diuinæ omnes subduntur.pa.ead.co.2.lin.63
Gubernatione exiguntur duo.s. ratio & executio.pa. 439.co.2.linea 33
Gubernationis diuinæ præter ordinē impossibile est quod aliquid contingat.pa.ead.co.2.li.95
Gubernationi diuinæ in generali nihil contrà nititur:sed in specialipa.440.co.1.li.82
Gubernat Deus omnia quantum ad rationem immediatè, quantū ad executionem verò quædam mediantibus alijs. pag.439.co.1.lin.36
HAbere rationem causæ finalis non sumitur identicè: sed dupliciter scilicet in actu exercito & signato.pa.28.co.1.lin.87
Habitus voluntatis in via nobilior est habitu intellectus, secus tamen in patria.pa.370.co.2.li.77
Habitus non per seipsum, sed per actum cognoscitur.
Habitus scientiæ secundū quod est in intellectu in anima separata remanet.pa.397.co.2.li.90
Hæresis ad rationem in se sufficit : quod sit error in his quæ fidei sunt,sed ad rationem hæretici formaliter vltra hoc pertinacia requiritur.pa.166.co.2.lin.23
Hæreticus an Damascenus fuerit. pa.176.co.2.li.92
Hypostasis diuina melius dicitur quod relationibus distinguatur quàm per originem.pa.191.co.1.lin.92
Hierarchia in qualibet sunt diuersi ordines.pa.455.co.2.lin.1
Homo non naturaliter, sed obedientialiter in fœlicitatem ordinatur.pa.53.co.1.li.96
Homines quosdam Deus reprobat, & quosdam prædestinat:vt sua bonitas repræsentetur, & per modum misericordię partitiue,& per modum iustitiæ primitiue.pa.131.co.2.li.96
Homo tactu cæteris animalibus præstat.pa.336.co.1.li.14
Homines inter meliorem habens tactum est melioris ingenij.pag.131.co.2.li.16
Homo est liberi arbitrij.pa.372.co.2.li.53
Homo conuenienter formatus dicitur de limo terræ, id est, terra aqua commista.pa.411.co.3.li.10
Hominis corpus fuit à Deo immediatè formatū.pa.ead.co.1.li.44
Hominis in productione scriptura speciali loquendi modo vtitur.pa.413.co.1.li.49
Homine est imago Dei imperfecta.pa.415.co.2.li.21
Homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundū mentem, secundum verò alias eius partes per modum vestigij.pa.418.co.1.li.74
Homo primus non vidit Deum per essentiam: secundum communem statum illius vitæ.pag.421.co.1.lin.15
Homo primus cognoscebat Deum altiore cognitione quàm nos media.s.inter cognitionem patriæ & huius exilij.pa. ead.li.70
Homo primus angelos per essentiam videre non potuit. pag.ead.co.2.li.62
Homo primus habebat excellentiorē cognitionis modum de angelis quàm nos.pa.422.co.1.li.78
Homo primus omnium naturaliter scibilium scientiam habebat, supernaturalium verò quantum ad vitæ regimen opus erat,neutra autem nesciebat.pa.ead. li.94
Homo primus nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quàm nescitorum. pa.423.co.1.li.86
Homo primus in gratia creatus fuit.pa. 424.co.1.li.58
Homo in statu innocentiæ omnes virtutes aliqualiter habuit.pag.425.co.2.lin.1
Hominis primi opera ex pte gratię efficatiora erāt.pa.426.c.1.li.16
Hominis primi opera erant efficaciora ad meritum ex quantitate operis absolute.pa.ead.li.30
Hominis primi opera erant minus efficacia ex quantitate proportionali operum.pa.ead.lin.30
Homo non dominabatur angelis:sed animalibus imperando:plantis verò & inanimatis vtendo, absque tamen impedimento.pag.427.co.1.li.7
Homines inter necesse est aliquam disparitatem in statu innocentiæ fuisse.pag.ead.lin.77
Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue: non autem formaliter.pa.428.co.1.lin.14
Homo fuissent nati cum iustitia.pa.433.co.1.li.23
Homo extra paradisum factus: & deinde in eo positus est,transferendus post vitam animalem in cœlum.pa.436.co.1.li.19
Homines non possunt assumi ad ordines angelorum quo ad naturæ gradum.pa.pa.459.co.1.li.33
Homines indifferenter ad angelorum ordines assumuntur.pa.ead.lin.71
Homines per angelos illuminantur pa.463.co.2.li.30
Homines ab angelis custodiri necesse est.pa.467.co.2.li.51
Hominibus singulis singuli angeli ad custidiam deputantur. pagi.468.co.1.li.7
Hominum custodia est duplex,particularis.s.& vniuersalis.pa.ead.84
Hominum custodia particularis ad infinitum ordinem angelorum tantum pertinet.pa.ead.li.89
Hominum custodia vniuersalis secundum diuersos ordines multiplicatur.pa.ead.co.2.lin.7
Homo duplicem statum habet,s.viæ & termini.pa.469.co.2.li.2
Homines omnes in statu viæ angelos custodes habent.pa.ead.li.7
Hominem suum angelus custos nunquā totaliter dimittit. pa.ead.lin.75
Homines in termino non habebunt custodes, sed cōgregantes aut punientes socios.pa.469.co 2.li.21
Hominum peccata omnia indirectè à dæmone causantur. pa.472.co.1.li.10
Hominum omnia peccata directe à dæmone non causantur. pagead.li.21
Homines non possunt docere angelos,sed tantummodo eis loqui.pa.482.co.2.lin.14
Humani actus dicuntur qui sunt proprij homini in eo quod homo in quibus à brutis differt,sunt actus intellectus & voluntatis,tam elicīti quàm imperati.pa.476.co.1.li.67
Humanum corpus Deus instituit in optima dispositione secūdum conuenientiam ad animam rationalem & eius opera.pa.412.co.1.lin.72
Humidum radicale quonam modo à nutrimentali distinguatur.pa.491. co.1.li.81
IDea inuenitur entis vnius & bonitata quod illa est Deus.pa.32.col.1.lin.95
Idea boni quo pacto Aristoteles cum Platone conueniant. pa.ead.co.2.li.3
Idea vnius & boni omnia bona denominantur.pa.ead.li.25
Ideæ an ipsa diuina essentia existant vt est obiectiua rerum ratio & quomodo ipsæ cū ratione se habeant, & alia multa de ideis.pag.90.co.2.li.33
Ideas in mente diuina ponere necesse est. pa.95.co.1.lin.70
Idea significat formam rei alicuius præter rem ipsam existentem.pa.ead.li.75
Idea an ponatur vt exemplar:vel vt principium essendi. pagin. ead.lin.93
Idea an sit essentia diuina.pa.ead.co.2.lin.23
Idea quomodo ad esse se habeat & quid esse obiectum sit. pag.95.co.2.lin.62
Ideas plures ponere necesse est.pa.96.co.2.lin.8
Idea significat essentiam diuinam exemplariter mutabilem. pa.97.co.1.li.91
Ideas tam in artificibus quàm in Deo dupliciter intelligi cōtingit.pa.ead.co.2.lin.16
Ideæ respectus quis & quomodo intelligatur.pa.ead.li.58
Idea secundum quod est omnium exemplar quæ à Deo secundum quodcun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quo dcunque tempus fuerunt.pa.97.co.2.li.83
Idea vt ratio est omnium factibiliu m & cognoscibilium secũdum proprias rationes tam speculatiue quàm practice.pagin. eadem. lin.85
Idea vt ratio respondens causæ primæ est idea corporis , quod est genus in prædicamento substantiæ. pag.ead.li.96
Identitas extremorum inter se an talis qualis est eorũ in tertio.pa. 152.co.2.li n.69
Imaginis conditiones quæ & vnde oriantur.pa.173.co.1.li.3
Imago in diuinis nomen personale est.pa.ead.lin.44
Imago est nomen proprium filij. pag.ead.lin.89
Imago trinitatis in creaturis rationabilibus existit. pag. 218. col.1. lin.56
Imago creationis in omnibus hominibus existit:recreationis in iustis tantum:similitudinis autem solum in beatis. pag.417.col.1. lin.46
Imago naturæ personarum imaginem non excludit : sed potius illam infert.pag.ead.col.2.li.36
Imago trinitatis in mente primo attenditur secundum actum verbi & amoris: secundariò autem & ex consequenti secundum potentias: & præcipuè habitus.pa.419.co.2.li.8
Imago trinitatis attenditur in anima secundum quod fertur aut nata est in Deum.ferri notitia & amore.ibid.lin.81
Immutabile quomodo impropriè sumatur, & quomodo proprie. pa.42.co.1.lin.54
In,quid denotare habeat:cùm dicitur lapis videtur in Deo. pag.85. co.1.lin.25
Inclinatio naturalis,& natura quomodo sumatur. pagi. 275.col.1. lin.50
Individuum quare individuum dicatur. pa.18.co.1.lin.67
Individuum substantiæ cum quibus conueniat. pagi.153.colum.2. lin.95
Individuationis causa an in materia recipiatur, vel non recipiatur. pa.18.co.1.li.67
Indiuisibile actu tam secundum continuitatem quàm secundum diffinitionem est prius notum opposita diuisione. pagi. 391.col. 1.lin.55
Indiuisibile omninò scilicet actu & potentia est posterius naturaliter diuisibili.pa.ead.li.88
Infallibilitas diuina quo pacto cum causa libera saluetur.pagi.127 co.2.li.18
Infinitum per essentiam quid significare habeat. pagi.34.colum.1. lin. 2
Infinitum secundum essentiam ab infinito secundum quantitatem in quo differat.ibid.
Infinita Deus an cognoscat.pa.88.co.1.li.52
Infinitorum an scientia visionis sit.ibid.li.61
Infinita propter quid Deus absolute nouit,& propter quid scientia visionis existat.ibid.lin.88
Ingenitum esse est patris proprium.pa.168.co.2.li.72
Ingenitum cum constet ex in,& genitum: vtrunque multiplex esse dicitur.pa.169.co.1.li.23
Ingenitæ duæ personæ quare in diuinis esse non possint. ibidem lin.70
Innocentiæ in statu an defectus aliquis fuerit.pagin.429.colum.2. lin.80
Innocentiæ in statu ad generis humani multiplicationem generatio fuisset.pa.430.co.1.li.78
Instrumentum defectiuum ad artis opus dupliciter concurrere contingit.pa.117.co.1.li.75
Intellectus creatus non humanus an possit absolutè : siue per potentiã in alio, siue in se videre per essentiã, id est, intelligere quidditatem,ita vt complete determinare sciat quæstionem quid est de Deo.pa.52.co.1.li.87
Intellectus creatus an Dei essentiam videre possit, & quorum hæc opinio fuerit. pag.53.co.1.li.3
Intellectus creatus an naturaliter Deum videre desideret. ibid.li.88
Intellectus aliquis creatus est impossibile , quod per sua naturalia essentiam Dei videat.pa.55.col.2.li.47
Intellectus creatus ad diuinam visionem lumine creato eget.pa.57. co.1.lin.69
Intellectus creati augmentum ad videndum Deum an sit extra totum ordinem conaturalium ad videndum Deum. pag.ead.col. 2.li.60
Intellectu cuicunque creato impossibile est Deum cõprehendere. pa.59.co.1. li.72
Intellectus nullus creatus in Deo omnia videri potest, sed iuxta Deum videndi motum plura vel pauciora.pa.59.co.2.li.35
Intellectus conceptus an aliud sit ab ipsa actuali intellectione.pag. 143.co.2.li.88
Intellectus à voluntate in quo actu differat, pagina 147. colum. 2. lin.85
Intellectus agens possibilis nunquid in angelis esse dicatur. pa.252. co.2.li.4
Intellectus noster quotupliciter considerari possit. pagi.195.col.2. li.39
Intellectus angelici species propter sui excellentiam,an sit ratio seu similitudo multorum distinctæ,quemadmodum essentia diuina est ratio omnium.pa.257.co.1.li.72
Intellectui an accidat ab obiecto moueri.pa.258.co.2.li.56
Intellectus angelicus an ab aliquo obiecto naturaliter mobilis existat.pa.265.co.2.li.59
Intellectui angelico falsitas per se esse non potest , sed per accidens: non quo ad naturalia,sed quo ad supernaturalia. pagi.270.col.1. lin.86
Intellectus & voluntas an & quomodo ad omnem veritatem determinatæ sint.pa.274.co.1.li.23
Intellectus solus an & quomodo ad vnũ determinatus sit. pa.276. co.2.li.93
Intellectum esse determinatum ad vnum tripliciter contingit: vno modo in actu primo,alio modo in secundo,tertio modo in particulari obiecto.pa.ead.li.pen.
Intellectus an voluntatis respectu motor sufficiens existat,& quomodo mobile tali motori proportionari oporteat. pa.295.col.2. lin.83
Intellectus immobilitas quomodo sit cum voluntatis mobilitate. pag.ead.lin.94
Intellectus an semper esse apprehendat.pa.323.co.2.li.83
Intellectu & homine quomodo vnio fiat, & quid vnio illa operetur.pa.326.co.1.li.1
Intellectus ab anima an realiter secundum Tho. distinguatur vel secundum Scotum formaliter.pa.327.co.1.li.97
Intellectus an essentia animæ abstractior sit. pag.eadem.colum.2. lin.65
Intellectum quo intelligimus esse vnum in omnibus est impossibile.pa.329.co.2.lin.5
Intellectus de vnitate quemadmodum Auerroistæ inter se dissentiunt.ibid.li.72
Intellectus in solo Deo est substantia:in reliquis est potẽtia.pa.349 co.2.lin.31
Intellectus noster est potentia passiua. pa.350.co.1.li.3
Intellectus an sit potentia passiua, vel sit potentia purè passiua.pa. 550.co.2.li.pen.
Intellectum agentem ponere necesse est, pagina 352.columna 2.linea 75
Intellectui agenti duo opera attribui possunt, vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu, alterum verò illuminare intellectum possibilem.ibid.li.63
Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas. pagi. 368.co.2.li.49
Intellectus agens secundum Durandum & Gofredum an de necessitate ponatur.pa.352.co.2.li.93
Intellectus agens de quo Philosophus loquitur: est aliquid animæ nostræ.pa.354.co.1.li.94
Intellectum agentem quidam Deum gloriosum intelligunt, qui verissimè est intellectus simpliciter, & summe agens: sed extra propria, quæ nobis inquirimus.ibid.lin.vlt.
Intellectus agens si sit substantia separata est vnus numero , si aliquid animæ multiplicatur cum ea.pag.355.co.1.li. 55
Intellectus ex hoc,quod reflexe respicit singularia an in eo memoria insit.pag.356.co.1.li.94
Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. pa.357. co.2.li.85
Intellectus ab intelligentia distinguitur non sicut potentia à potentia,sed sicut actus à potentia.pa.359.co.1.li.84
Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ.pa. ead.co.2.li.31
Intellectus mouet voluntatem finaliter.pag.370. columna secunda. li.89
Intellectus coniunctus corpori possibili non potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata.pa.381.co.1.li.37
Intellectus noster an singulare per seipsum cognoscat.ibid. co.2.li. 89
Intellectus iudicium ligato sensu impeditur. pagin. 383. columa 1. li.93
Intellectus iudicium cur ligato sensu fallatur. pag.eadem.colum.2. li.26
Intellectus noster intelligit materialia à phantasmatibus abstrahendo.pag.384.co.1.li.21
Intellectus agentis illuminatio super phantasmata an aliquid positiuum in eis ponat.ibid.co.2,li.82
Intellectus non potest multa per modum multorum intelligere. p. 387.co.2.li.fi.
Intellectus non intelligit componendo & diuidendo. pag.388.co. 2.li.95
Intellectus circa , quod quid est non fallitur nisi per accidens. pagi. 389.co.2.li.8
Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem falli potest componendo,diuidendo,vel ratiocinando.ibid.li.11
Intellectus non potest directe,& primo cognoscere singulare materiale.pa.391.co.2.li.13
Intellectus non potest intelligere singulare indirecte. ibid.li. 32
Intellectus noster an possit intelligere singulare in actu recto vel reflexo.pag.392.co.1.li.66
Intellectus noster nec in actu , nec in habitu infinita intelligere potest, sed in potentia tantum.ibid.co.2.li.72
Intellectus agens est actus ipsorum intelligibilium quæ à materia abstrahuntur, & eis mediantibus possibilis intellectus intelligit.pagin. 396.colum.2.lin. 88.& de intellectu possibili.ibidem lin. 90

Intel-

Intellectus agens cum vt quoddam lumen ponatur: dupliciter aliquid illuminare dicitur: vno modo vt in se lux quædam sit, & ex eo lumen diffusum maneat:alio modo vt in se lux non sit sed naturam actumque luminis tantum habeat, scilicet esse quo alia videntur.pag.397.col.2.li.2
Intellectu primum quod intelligitur est ipsum intelligere. pa.398. col.1.li.68
Intellectum aliquem per speciem intelligere dupliciter contingit, vno modo immediatè aspiciendo repræsentatum per illam speciem;alio modo immediatè aspiciendo ipsam speciem. pag.405. col.1.li.26
Intellectus an ex inferiori aliquo semper decipiatur.pa. 423.col.2. li.42
Intellectum creatum Deus vtroque modo mouet, scilicet dãdo virtutem: & dando speciem intelligibilem.pa.445.col.1.lin.35
Intellectiuũ principium necesse est esse hominis formam substantialem.pa.325.col.1.lin.90
Intellectiuus appetitus an feratur in res singulares secundum aliquam rationem vniuersalium: sicut cum appetit aliquid,quia est bonum.pa.362.col.2.lin.penultima
Intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso.pa.233.co. 1.lin.92
Intelligere Dei est eius substantia.pa.81.col.1.lin.47
Intelligere quo pacto in intelligente maneat.ibid.lin.86
Intelligere quo pacto speciem intelligibilem consequatur. Ibidem lin.91
Intelligere an sit ab anima, & an intellectus concurrat merè passiuè.& obiectum actiuè.pag.326.col.2.lin.82
Intelligat quo pacto homo per animam vt supergreditur. id est ipsam materiam non informet.pa.328.col.1.lin.9
Intelligere an sit causaliter pati.350.col.2.lin.24
Intelligere an pati formaliter sit. Ibidem.lin.95
Intelligere multa vt multa , & per multas species , & per modum vnius,& vnam speciem an idem dictu sit. pag 388.col.1.li.33
Intelligere nostrum si in actu intelligere sit , cur non statim positũ in intellectu intelligitur.pa.398.col.lin.87
Intelligere per conuersionem ad superiora, nũquid ipsi animę præternaturale sit.pa. 403.col.1 lin.29
Intelligere nec actio cuiusque creaturæ est eius substantia. pag.24. 6.col.2.lin.43
Intelligere per species vniuersales,quid sit, & quotupliciter contingat.pa.256.col.1.li.80
Intelligere non solum est perfectio simpliciter , sed etiã intelligere omnia per vnum.pa.256.col.2.lin.76
Intelligendi modus per conuersionem ad superiora quo pacto nobilior esse dicatur: positiuè scilicet aut permissiuè.pag.403.co.2. lin.66
Intelligibile dupliciter sumitur.pa.82.col.2.lin.19
Intelligibilis per seipsum conditiones.pa.258.col.1.lin.53
Intelligere ad hoc quod aliquid in actu fit,quæ requiratur. ibidem lin.62
Intelligibile in actu,quod est effectus intellectus agentis,an priusquam species intelligibilis fit.pa.383 col.1.lin.58
Intelligibile an cõmuniter pro omni re materiali sumatur. & tunc primũ est quærere an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium id est sub hoc genere: quod intelligibile vocatur : secundum verò an sit pura potentia in genere intelligibilium,id est entium materialium. pag.396.col.1.lin.1
Instans secundum an sit mora indiuisibilis in se : seu instantanea. pag.293.col.2.lin.42
Intentionale & cognoscitiuum quomodo distinguantur.pag.257. col.2.li.37
Inuidia in angelo nũquid non aliter potuit esse nisi affectata excellentia singularis.pa.287.col.1.li.60
Irascibilis concupiscibilis dupliciter sumi possunt : vno modo vt sunt passiones : seu potentiæ sensitiuæ alio modo vt absolutè significant vim seu appetitum iræ.pa.274.co.2.lin.3
Irascibilis & concupiscibilis,superiori parti obediunt.pag.364.colum.2.li.39
Iustitia commutatiua an in Deo sit.pa.123.col.2.li.15
Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur.pa.123.col.2.li.16

L Apidis natura cũ non inueniatur:nisi in hoc vel illo lapide existens,& scientia de rebus existat: oportet scientiam terminari ad lapideitatem in hoc existentem. pag.331.col.1.li.46
Latitudo infinuata in nominum communicabilitate quænam sit. pa.75.col.2.li.53
Liber vitæ in Deo est notitia firma: ac significatiua predestinatorũ. pa.135.col.2.li.13
Liber vitæ propriè gloriæ vitam respicit.pa.136.col.1.lin.3
Libro vitæ secundum rei veritatem nullus deletur.ibid.li.53
Libro vitæ secundum hominem opinionem aliqui delentur. ibid. lin.55
Libro vitæ deleri, vel non deleri non solum ad opinionem hominũ referendũ est, sed est etiam quantum ad rem.pa.136.col.1.li.76
Liber vitæ an & quo pacto ad omnes in vitam æternam ordinatos extendatur.ibid.li.84
Libertatis prima radix ratio esse dicitur: ita quod ex hoc primo aliqua libertas ineſt.pa.373.col.1.lin.45
Libertas an primo in voluntate sit & in voluntate primo formaliter: in ratione autem radicaliter,& quomodo Scoti motiuum solui possit.ibid.lin.57
Liberum dupliciter dicitur scilicet quò ad exercitium : vel quò ad actus specificationem, & eodem modo operatio. pag.275.col.1. lin.54
Liberum arbitrium est potentia.pag.373.col.2.li.85
Liberi arbitrij rationi an naturalitas repugnet, & sic quod esse naturalis dicatur.pag.374.col.1.li.22
Liberum arbitrium an ponatur habitus naturalis & potentia naturalis.ibid li.28
Liberum arbitrium potentia appetitiua est ibid.col.2.li.69
Liberum arbitrium & voluntas nõ sunt duæ, sed vna potentia.pa. 375.col.1.li.27
Lignum vitæ an virtutis specificę, & immortaliratis conseruatiuũ erat.pa.429.col.2.li.53
Lignum vitæ mortalitatem quodammodò causabat,non simpliciter.ibid.li.2
Litera vna scripturæ scripturæ non inconuenit secundum sensum literalem plures esse sensus. pa.12.col.li.1
Loca inter duo quælibet diuisibilia esse infinita loca media, quonã modo verum sit.pa.244.col.1.li.69
Locum replere dicitur scilicet formaliter & effectiuè.pag.40.col.1 lin.69
Localis distantia an impediat cognitionem tam angeli,quàm animæ separatæ.pa 266.col.1.li.60
Loqui de ratione humana aliud est, & aliud loqui de propositionibus notis naturæ humanæ.pa.10.col.2.lin.67
Loqui possunt angeli inferiores superioribus.pa.452.li.4
Locutio aliqua est angelis.pa.451.col.2.lin.40
Locutio non fit per angelum Deo: ordinando conceptum respectu Dei actiuè.pag.453.col.2.li. 70
Locutio fit per angelum Deo ordinando conceptum suum respectu Dei passiuè.ibid.lin.74
Locutionem vnius angeli & alium non omnes percipiunt.pagin. 454.col.1.li.22
Locutus an & quomodo Deus ad angelos fuerit, & de qua locutione intelligatur. pa.453.col.2.li.31
Lumen diuinæ revelationis ad aliquam scientiam dupliciter comparari potest.pa.5.col.2.li.55
Lumen intentionale an sit habere.pa.306.col.1.li.43
Lumen infusum nõ numeratur inter species sed inter virtutes intellectuas: quia nõ se habet vt ratio intelligendi,sed vt intellectum confortando efficaciam præstans.pa.445.col.1.li.76
Lux non est corpus. pa.306.col.1.li.8
Lux est qualitas actiua consequens substantiã corporis ex se lucentis.Ibid.col.2.li.65
Lux,an pro luce spirituali vel corporali supponat. pag. 307.col.2. lin.50

MAgnitudo si infinita esset an essent iam infinitã haberet. pa. 34. col.1.li.88
Malum culpæ Deus nullo modo vult:tamen vult per accidens malum naturalis defectus,& malum pœnæ.pa.118.col.2.li.59
Malũ culpę an & quomodo bono diuino priuat. pa. 119.col 1.li.8
Mala culpę quo pacto sint à Deo permissa propter vniuersi confectionem.pa.118.col.2.li 57
Malum quo pacto sit quædam absentia boni. pa.224 col.1.li.22
Malum inuenitur in rebus,sicut & corruptio. ibid.col.1.li.1
Malum est in bono vt in subiecto.pa.225.col.1.li.29
Malum totaliter bonum consumere non potest.ibid.li.88
Malum omne in rebus voluntarijs, est pœna vel culpa.pa.220.col. 1.li.49
Malum non habet causam formalem.pa.227.col.2.li.10
Malũ habet causam efficientẽ, non per se,sed per accidens.ibid.li.19
Malum non habet causam finalem. pa.227.col.1.li.13
Malum actionis & malum rei diuersimode causantur.ibid.li 23
Malum rerum aliquarum reducitur in Deum sicut in causam.pag. 228.col.li.74
Malum vnũ summũ primum principium omnium malorũ nõ datur,sicut econtrà datur vnum summum bonũ. pa.229.col.1.li.1
Malum actionis non reducitur in Deum, sicut in causam.pag.228. col.1.li.63
Malum culpæ quomodò opponitur proprio bono increato,non vt in nobis:sed vt in seipso.pa.229.col.1.li.88
Malum actionis quando dicitur quod non reducitur in Deum: an intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis an tantũ in voluntarijs.pa.228.col.2.li.7
Manifestare aliquod ignotum dupliciter contingit : vno modo per simplicem præsentationem obiecti : alio modo per adhibitionẽ luminis adiuuantis.pa.449.col.1.li.47
Mathematica cur prima bonitate bona non sint.pa.27.col.2.li.2
Mathematica dupliciter sumi possunt, scilicet absolute, & sub abstractionis modo.pa.27.co.2.li.28
Mathematica formaliter loquendo cũ non sint nec actu: nec potentia,& tamen rationem entis habent: cum ens non dicitur nisi de eo quod est in actu,vel potentia: quomodo ista duo simul stant. pa.28.col.1.li.59
Mathematica an ideo à fine abstrahant: quoniam abstrahunt à materia & motu.pa.27.col.2.li.5
Materiæ nomine quid veniat.pag.199.colum.2.li.15.& pagin.199. col.2.li.4
Materia quomodo per formam contrahatur sicut substantia. pag.

Universidad de Deusto
Biblioteca

199.co.2.li.5
Materiæ informitas an præcesserit duratione eius formationem: aut distractionem, sed natura tantum. pag.301. col.2.lin. 93. & pagi. 302. col.1.li.55
Materia corruptibilium & incorruptibilium non est vna. pag.302. co.2.li.7
Materia secundum id quod est in potentia ad formam an sit in potentia ad omnes formas: quibus communis est. ibid.li.16
Materia an in cœlo esse dicatur, & an alterius rationis existat. pagi. 303. col.1.li.33
Materia cœli an sit simplex substantia corporea. ibid.co.2.li.72
Materiæ vocabulum an sancto Doctori defecerit: ex hoc quod dixit: quod nomine corporis pars rei materialis intelligitur. pa.319. co.1.li.54
Materia prima quo pacto sit prima in potentia adesse substantiale primitate intentionis vel executionis. pag.336.co.1.li.73
Materiam ad formã Deus immediatè mouere potest. pa. 444.co. 2.li.in text.53
Materia corporalis non obedit angelis immediatè ad transformationem formalem. pa.462.co.1.li.15
Materia in primo individuo alicuius speciei per generationẽ propagandæ formata an ad certam quantitatem secundum se extendatur, quamuis nobis incertam. pa.489.co.2.lin.61.
Materia in qua anima habet esse perfectum dupliciter deperdi potest: vno modo per partium variationem: alio modo inquantum: perfecta: animam participat. pa.491.co.1.li.86
Materiam esse in Deo est impossibile. pa.17.co.1.li.90
Maximè esse tale in aliquo genere aliud est, & aliud est esse primã seu perfectissimam speciem alicuius generis. pa.15.co.1.li.9
Maxima quædam propositio de forma assumpta à sancto doctore, quo pacto vera sit. pag.57.col.1.li.95
Mediatio an attendatur penes carere innouatione & veteratione, & tamen prius & posterius habeat quatenus in primo cũ æternitate conueniunt, & in secundo cum tempore. pa.46.co.1.li.95
Memoria significat vim conseruatiuam cogitorum præteritorum vt præterita sunt. pa.355.co.1.li.71
Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. pa. 356.co.2.li.90
Mensuræ durationis secundum Scot. quot sint. pa.47.co.1.li.50
Metaphoris quomodo vti Theologi dicantur. pa.11.co.1.li.1
Metaphoris quomodo sacra doctrina vtatur propter necessitatem & vtilitatem. ibid.li.38
Minimum in homogeneis substantijs potens per se existere an detur. pag.35.co.1.li.21
Miracula dicuntur omnia quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas. pa.448.co.1.li.53
Miraculum vnum est maius alio. ibid.li.83
Miracula propriè dæmones facere non possunt. pa.472.co.1.li.69
Miraculis dæmones largè seducere possunt. ibid.li.74
Misericordia maximè est in Deo nõ secundum passionis affectum: sed secundum effectum. pa.123.col.2.li.69
Misericordiam & iustitiã in quolibet Dei opere inuenire oportet. pa.124.co.1.li.14
Missio quo pacto in visibilem & inuisibilem distinguatur. pa.205. co.1.li.93
Missio est nomen multiplex multas intentiones habens, sicut processio missi, &c. pa.208.co.1.li.37
Mobile aliquod an detur, quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. pa.285.co.1.li.21
Modus species & ordo, quid sint: & quomodo ipsis doctor sanctus vtatur. pa.29.co.2.li.5
Modus in bono substantiali angelorum quomodo saluetur. ibid.li. psaulti.
Modus subsistendi vltra naturã specificam indiuiduis cõuenit substantiæ. pa.154.co.2.li.59
Modus quo res naturalis perficitur, an causetur ex naturali modo essendi eiusdem. pag.255.co.1.li.71
Modus essendi peccati in aliquo dupliciter contingit, aut scilicet secundum reatum: aut secundum affectum. pa.286.co.2.li.2
Mouere dupliciter dicitur, scilicet finaliter & effectiue. pa.370.co. 2.li.89
Motus quilibet sicut habet propriũ prius & posterius in seipso: ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & consequenter proprium tempus. pa.48.co.2.li.95
Motus localis secundum sanctum Doct. proprie loquendo substantijs spiritualibus non conuenit. pa.242.co.2.li.73
Motus angeli necessariò est in tempore. pa.245.co.1.li.3
Motus angeli continuus est in tẽpore continuo: motus vero discontinuus est in tempore discreto. ibid.li.19
Motus angeli an & quo pacto non mensuretur tempore, quod est primi motus mensura, sed alio siue cõtinuo: siue discreto de mente sancti Doctoris. pa.246.co.1.li.21
Motus duplex quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se: quidam autem per oppositum. pa.285.col.1.li.36
Motus inferiorum corporum à corporibus cœlestibus causantur. pa.475.co.1.li.32
Moyses ex quatuor causis finalibus creaturarum vnã tantũ tetigit propter idololatriæ offensionem tollendam. pa.312.co.1.li.19
Mulier conuenienter ex viro formata est magis quã fœmina cuiuscunque animalis ex eo. pa.414.col.1.li.78
Mulier conuenienter fuit formata de costa viri. ibid.li.95
Multitudinem infinitam per se esse in actu est impossibile. pag.36. co.2.li.70
Multitudinem infinitam per accidens esse in actu est possibile. ibid. li.72
Multitudinem infinitam in actu siue per se. siue per accidens est impossibile. ibid.li.76
Multitudinem infinitam in potentia esse est possibile. 36.co.2.li.78
Multitudinis species an secundum numeri species existant. ibidem. li.81
Multitudo quomodo ex vnitatibus componatur. pa. 51.co.1.li.14
Mundum semper fuisse demonstratione probari nõ potest. pa. 219 co.2.li.6
Mundum incepisse sola fide tenetur. pa.220.co.1.lin.50
Mundus est tantum vnus. pag.223.co.li.8
Mundus ab vno gubernatur. pa.437.co.2.lin.5
Mutatio ex nihilo & in nihilum an sit possibilis, & quomodo. pa. 42.co.2.li.71

Natura & suppositum quomodò distinguantur. pa.19.colum.1. li.57
Naturam supra alicuius aliquid esse dupliciter contingit. pagi. 57. co.1.li.82
Naturæ nomen quomodo sumatur. pa.74.co.2.li.84
Natura nullum actum habere potest: nisi ille sit actio immanẽs aut transiens. pa.149.co.1.li.1
Naturam participans aliquam quomodo sibi simile faciat, nõ producendo naturam absolute: sed applicando. pagin.216.colum.2. li.74
Natura vna an per aliam determinabilis existat. pagin.259.colum. 2.li.91
Naturæ cognoscibiles duplicis ordinis esse dicuntur, scilicet cognoscibiles tantum, & cognoscibiles & cognoscitiuæ per accidens. pa.260.co.1.li.10
Naturæ cognoscibiles dupliciter considerari possunt, scilicet vt cognoscibiles præcisè, & vt cognoscentes cognitæ. ibid.li.27
Naturæ possibilis de ratione an sit esse in particulari. pag.381.co.2. lin.7
Naturæ rei materialis an possit vera & perfecta cognosci: absque eo, quod cognoscatur vt in particulari existens. ibid.li.40
Naturam existentem in hac materia non prout est in hoc, an sit à phantasmatibus abstrahere. pa.384.co.2.li.15
Natura corporalis nata est moueri immediate à non spirituali secundum locum. pa.462.co.1.li.46
Naturalia omnia & humana, quæ fiunt hic per accidens, reducuntur ad regulam diuinæ prouidentiæ: siue in aliquod intellectuale agens. pa.480.co.2.li.69
Necessarium dupliciter sumitur. pa.1.co.1.li.69
Necessarium ad finem dupliciter dicitur, scilicet ad esse & ad bene esse. Ibid.li.27
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem acceptam de multis: quæ humanam quæstionem excedunt. pa.1.co.2.li.1
Necessarium est ad humanam salutem esse doctrinam per reuelationem de his, quæ de Deo etiã naturali ratione inuestigari possunt. ibid.li.2
Necessarium quomodo à possibili differat. pa.43.co.1.li.16
Necessarium quomodo quendam veritatis modum significet. pag. 45.co.2.li.67
Necessarium quomodo distinguatur. pa.365.co.2.li.36
Necessarium dupliciter sumitur: vno modo simpliciter, alio modo immutabiliter. pa.91.co.1.li.34
Necessitas naturalis an auferat libertatem. pagina 367. columna 1. lin.84
Nihil præter Deum ab æterno fuit. pa. 219.co.1.li.64
Nihil omnino in nihilum redigitur. pa.443.co.2.li.76
Nomine sacræ doctrinæ seu disciplinæ quid intelligatur. pag.1.col. 2.li.78
Nominum quædam important absolutum: quædam relationem. pa.32.co.1.li.81
Nominum de Deo tria sunt genera: scilicet negatiua, relatiua: & positiua. pa.66.co.1.lin.67
Nomina dicuntur de Deo substantialiter: imperfecte tamen. ibid. co.2.lib.6
Nominibus Deo attributis sunt duo. s. perfectio significata, & modus significandi. pa.67.co.1.li.84
Nomina aliqua dicta de Deo propriè & magis & prius dicuntur de Deo quo ad rem significatam: nulla autem quo ad modum significandi. ibid.co.2.li.3
Nomina Deo attributa non sunt synonyma. ibid. lin.36
Nomina communia Deo & creaturis non dicuntur de eis vniuoce. pa.68.co.2.lin.3
Nomen sapientiæ absolute, quid significet. pa.69.co.2.li.59
Nomina non dicuntur de Deo, & alijs pure æquiuoce. pag.70.co.2 lin.29
Nomina quæcunque sunt communia Deo & creaturis de eis dicitur secundum analogiam vnius ad alterum. ibid.lin.66
Nomina metaphorica quæ dicantur. pa.71.co.1.li.8
Nomina communia proprie dicta si dicerentur de Deo causaliter, tantum de creaturis, quàm de Deo dicerentur. ibid.li.25

Nomina

Nomina an solum significent quod Deus sit causa, vel quod sit essentialiter talis. ibid.li.71
Nomina communia prius dici de Deo quantum ad rem significatam, quomodò intelligatur. pa.71.co.2.li.4
Nomina quædam importantia relationem ad creaturas, an ex tempore de Deo dicantur. pa.72.co.1.li.14
Nomen omne significans naturam ab indiuiduo distinctã est communicabile propriè secundum rem vel secundum rationem saltem. pa.75.co.1.li.42
Nomen omne significans singulare est incommunicabile propriè: tam secundum rem quàm rationem licet metaphoricè communicabile sit. ibid.co.2.li.1
Nomen omne significans formã non indiuiduam per aliud suppositiui: sed per seipsam secundum quod in se est communicabile propriè re & ratione quamuis re non metaphoricè. pa.75.col.1. lin.7
Nomen Deus est incommunicabile secundum rem: communicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinem. pa. 76.co.1.li.28
Nomen aliquod diuinum si esset significans naturam illam inquãtum hanc illud esset incommunicabile propriè ad extra. ibi.li.55
Nomen Deus de quibus verificetur. ibid.li.84
Nomen Deus de tribus dicitur non vniuocè, nec æquiuocè, sed analogicè. pa.76.co.2.li.30
Nomen quid est: est nomẽ Dei maxime proprium triplici ratione. pa.77.co.1.li.33
Nomen quid est an sit Deo maxime proprium præter alia nomina. ibid.lin.72
Nomine scientiæ cognitio intellectiua certa & euidens. pag.78.co. 2.li.penul.
Nomen hoc Spiritussanctus est proprium diuinæ personæ procedentis per modum amoris ex accommodatione sacræ scripturæ. pa.174.co.1.li.51
Nominum diuinorum essentialium quædam sunt substantiua, & quædam adiectiua. pag.184.co.1.li.11
Nomina abstracta pro personis supponere non possunt. pagin.187. co.1.li.1
Nomina tã personalia quàm notionalia si adiectiua fuerint: de essentia non prædicantur, si verò substantiua prædicantur de ea. ibi dem.li.52
Nomina significantia originem diuinarum personarum quomodò significare habeant. pa.25.co.1.li.40
Nomina tertij ordinis tantum temporaliter dicuntur, secundi verò æternaliter tantum, primi vtroque modo. ibid.li.68
Nomine animæ quid veniat. pa.318.co.1.li.31
Nota de Deo naturali lumine dupliciter sumũtur: vno modo secũdum se, alio modo vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumũtur secundum se, & vt crediti. pa.14.co.1.li.10
Notitia à qua cõceptus procedit, triplex esse potest: iuxta triplicem modum quo actualis notitia in nobis causatur. pa.154.colum.1. lin.87
Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. pag.386. co.2.lin.79
Notio quid sit, à quo introducta, & quo pacto à theologis sumatur pa.163.co.2.li.14
Notio in diuinis an ab eo, cuius est notio distinguatur. pa. 164.co. 1.lin.1
Notiones sunt quinque. s. innascibilitas, paternitas, communis spiratio, filiatio, & processio. pag.165.co.1.li.85
Notio sexta scilicet inspirabilitas, communis scilicet patri, & filio cur non ponenda sit. ibid co.2.lin.24
Numerus quilibet quo pacto sit vnius secũdum se formaliter, & ita in infinitum augeatur. pa.36.co.2.li.39
Numerus ad visionẽ requisitus duplex, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. pa.53.co.2.li.84

Obiectio Scoti contra sanctum doctorem de diffinitione rationis paternitatem & spirationem. pa. 166.co.1.li.32
Obiectiones Scoti in materia angelorum contra sanctum doctor. quomodo soluantur. pa.239.col.2.li.2
Obiectiua pluralitas quomodò in intellectu diuino existat. pag.97 col.1.li.71
Obiectio in primo & adæquato intellectus duo existunt ratio scilicet obiectiua: puta quod quid erat esse entis, & conditio obiectiua, scilicet ratio, seu modus quidditatis. pa.359.col.2.li.28
Obiectum intellectus nostri, nũquid infinitum compatiatur, vel illud in potentia tantum & quomodo. pa.392.co.2.li.72
Obiectum melius videri ab vno. quàm ab alio ex duobus oriri potest. pag.57.co.2.li.pe.
Occulta quæ sunt nobis de Deo quemadmodum magis sunt propria Deo in cognoscendo, ita & in essendo. pa.co.2.li.2
Obstinatio an sit effectus communis & vnius rationis in homine & angelo. pa.296.co.1.li.3
Omnia quæ in tempore fiunt an æternitati præsentia sint. pag.89. co.1.li.21
Omnia qui dicit nihil excludit. pa.125.co.2.li.21
Omne quod quocunque modo à Deo est quemadmodum necesse est esse. pa.29.col.1.li.33
Omnia esse creata à Deo non solum est possibile, sed etiam necessarium. pa.213.co.2.lin.91
Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt in prima rerum conditione secundũ quasdam rationes seminales producta fuerunt. pa.281.co.2.li.82
Omne quod est secundum se totum actus, an intellectum in actu sit. pag.303.col.2.lin.82
Omnia in esse à Deo conseruantur, & hoc tam fide, quàm ratione. pa.440.co.2.lin.63
Omnia à Deo in esse non indirectè conservantur. ibid.li.73
Omnia conseruari egent à Deo directe. ibid.lib.52
Operatio ita participata æternitate mensuratur. pag.47.colum.2. lin.92
Operatio intellectus vtrum sit omnium perfectissima, & vtrũ conclusio sancti doct. quò ad hoc vera sit. pag.142.co.1.li.60
Operationum quædam est vitalis, quæ scilicet est ab anima inquantum anima, & quædam non vitalis quæ, scilicet est à natura tantum: vt motus sursum vel deorsum. Item operationum vitalium quædam dicunt aliquid commune cum non vitalibus & aliquid proprium inquantum vitales sunt: quædam verò nihil cum non vitalibus commune habent. pa.226.co.1.li.85
Operatio angeli circa motus continuitatem an sit vna vel plures. pa.242.co.2.li.77
Operatio immanens dupliciter sumi potest, scilicet in communi puta intelligere, videre: & in speciali seu contracte: puta intelligere humanum, videre bouinum, &c. pa.249.col.2.li.72
Operatio omnis incipiens cum esse rei est ei ab agente à quo esse habet, quæ propositio cum sit sancti doctor, quomodo verificetur. pa.290.co.1.li.86
Operatio prima angeli quo ad specificationẽ & actus rectitudinem an naturalis fuerit. pa.291.co.1.li.82
Operatio animæ cum non sit in genere substantiæ ergo nec potentia operatiua: & an rationes Scoti contra hoc procedant. pa.339. col.1.li.50
Opinio Aristotelis, vtrum Platonis opinioni consentiat in materia de idea boni. pa.32.co.2.li.3
Opinio Aristotelis de anima intellectiua: & discordia inter ipsum, sanctum doctorem. pa.38.co.1.li.5
Opiniones multorum asserentium causam ipsius prædestinationis. pa.130.co.li.91
Opinio Poretani ponentis relationem esse personam: personam autem non esse essentiam an male adducta sit. pagina 189.colum.1. lin.36
Opiniones nunquid intellectus ab intelligibili patiatur. pa.351.col. 1.li.10
Opiniones de angelis & anima. pa.357.co.1.li.86
Opiniones multorum an appetibile appetitum moueat in genere causæ efficientis. pa.362.co.1.li.56
Opiniones antiquorum de sensibilium cognitione. pa. 375.colum. 2.li.32
Opiniones antiquorum quomodo anima corpora cognoscat. pag. 376.co.1.lin.91
Opiniones Philosophorum quomodo substantiæ immateriales à nobis cognoscantur, & intelligantur. pa 899.co.1.lin.92
Opiniones Philosophorum de felicitate. ibid.co.2.li.60
Opiniones Philosophorum de gubernatione mundi. pa.437.co.2. lin.29
Opinio antiqua de operationibus ipsius Dei. pa.446.co.1.li.47
Opinio Platonis, Auicennæ, & aliorum de corporum actionibus. pag.474.co.1.li.67
Opiniones an dæmones sint. pa.477.co.1.li.50
Opiniones an fatum concedatur. pa.480.co.2.li.50
Opiniones Philosophorum & Theologorum de his, quæ ad homi nis actiones pertinent. pa.302.co.1.li.82
Opiniones de animarum creatione. pa.488.co.1.li.62
Oppositorum vnum excludere reliquũ, dupliciter intelligi potest: formaliter scilicet & effectiue: & multa alia circa istam conditionalem: si vnum oppositorum, &c. pa.15.co.2.li.80. & ibid.li.88
Oppositum infinitum dupliciter contingit. pa.16.co.1.li.1
Oppositio relatiua an & quo pacto in Deo existat. pag.152.col.2. li.2
Oppositio sola relatiua an in diuinis realiter distinguatur. pa.174. co.2.li.86
Opus creationis triplex. pa.311.col.2.li.52
Ordo rationis in quo consistat. pa.26.co.2.li.57
Ordo rerum in essendo dupliciter considerari potest. pag.28.col.2. lin.82
Ordo articulorum sancti doctor. an prœposterus videatur. pagin.67 co.1.li.45
Ordinis rerum in finem in diffinitione prouidentiæ, an intelligatur & ipse ordo in finem, & peruentio ad finem an ordo tantum. pa. 125.co.1.li.62
Ordo originis an sit præcise id, quo realiter ipsæ processiones distinguantur. pa.147.co.1.lin.1
Ordo in materia diuinarum personarum à sancto doctore in litera positus qualis sit, an scilicet quo ad nos, an secundum se. pa.344. co.1.li.94
Ordo naturæ in personis diuinis existit. pa.202.co.1.li.54
Ordinis de ratione an prioritas & posterioritas sit. ibid.li.90
Ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, & in ordine potẽtiæ, qui est ordo causæ materialis qualis reductio fiat. pag.322.col.2. li.56
Ordo tertius potentiarum animæ cur tribus sensibus attribuitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

non autem alijs potentijs in litera à sancto doctore enumeratis. pa.343.co.1.li.35
Ordo naturalis inter potentias est triplex, scilicet secũdum causam actiuam, finalem, & materialem. pa.345.co.1.li.19
Ordo inter recipiens & receptum licet solius naturæ esse ponit: vt patet de subiecto, passione, &c. potest tamen esse durationis. pag. 350.co.1.li. 61.
Ordo quo indiuisibile à nobis cognoscitur ex habitudine ad quiditatem sensibilem pensendus est pa.391.co.1.li.34
Ordines duo operationum in actione & passione intellectus attenduntur. pa.392.co.1.li.4
Ordinem intelligibilium esse supra ordinem intellectuum quomodo intelligatur. pa.396.co.1.li.41
Ordo in vniuerso duplex inuenitur intelligibilis scilicet & sensibilis: aliter materialitate, aliter autem materia constat. ibi.li.59
Ordo, affectio, & cognitio quid determinent. pa.405.co.2.li.fi.
Ordines multiplicantur secũdum causarum multiplicationem. pa. 447.co.1.li.11
Ordo duplex est in rebus. ibid.co.2.li.3
Ordine ordinatur aliquid ad alterum dupliciter, scilicet actiuè & passiuè. pa.453.co.2.li.64
Ordo dupliciter distinguitur communis scilicet & specialis. pa.455 co.2.li.71
Ordinum distinctio in angelis vnde sit. pa.456.co.1.li.42
Ordinum distinctio in angelis per respectum ad finem supernaturalem inest completiue à gratia: inchoatiue autem à natura. ibid. li.47
Ordo angelicus habet duo. pa.458.co.1.li.67
Ordines quo ad gradum distinctionem remanebunt. ibid.li.75
Ordines quo ad executionem officiorũ partim remanebunt, & partim non. ibid.li.88
Ordinibus angelorum duo concurrunt, scilicet naturæ conditio, & dona gratiæ. pa.459.co.1.li.27
Ordines dupliciter dici, quò ad naturam & quò ad gratiam. pa.ead. co.2.li.35
Ordinatum ad Deum vt finem ignotum ratione naturali cõsequendum, quibus egeat. &c. pa 1.co.2.li.35
Origo passiue præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales. pa.192.co.li.60

PAradisus locus est in Orientis parte constitutus. pag.434.col.1. li.80
Paradisus est locus conueniens humanæ habitationi secundũ primæ immortalitatis statum. pa.435.co.2.li.25
Pars an naturaliter plus diligat totum quàm seipsam. pa.178.co.2. li.14
Pars nulla est perfecta extra suum totum. pa.279.co.2.li.20
Particularia ab illis denominantur. pa. 32.co.1.li.94
Passionum animæ aliæ circa bonum, aliæ circa malum: earum verò quæ circa bonum, aliæ circa bonum habitum vel suo tempore habendum: aliæ circa bonum non habitum, & tunc non habendum. pa.425.co.1.li.8
Passionum duplex est modus: per modum præuenientis & impedientis: & per modum consequentis & obedientis. ibidem.linea 44
Passio dupliciter dicitur, scilicet propriè dicta, & communiter. pa. 428.co.1.li. 75
Passione cõmuniter homo erat passibilis & anima & corpore: quoniam sentiebat. ibi.li.83
Passione proprie homo & anima & corpore impassibilis erat: quia virtus animæ passionem prohibebat sicut & mortem ibid. lineâ 89
Pater & Deus, pater est persona in diuinis cum dicimus, quod prædicatum existat. pa.160.co.1.li.92
Pater, quod ad filiũ refertur, nõ vna sed duabus relationibus quomodo intelligetur. pa.164.co.2.li.37
Pater est principium. pa 166.co.2.li.65
Patri an principij nomen conueniat. ibid.li.75
Pater est nomen proprium personæ patris. pa 167.co.1.li.42
Pater in diuinis quid significare habeat: & quomodo sumatur. pa. 167.co.2.li. 23
Pater de Deo dupliciter dicitur, scilicet personaliter & essentialiter. ibid.li.80
Pater per prius in diuinis dicitur personaliter, quàm essentialiter. pa.168.co.1.li.24
Pater quomodo plura principia dici possit. pa.178.co.2.li.70
Pater voluntate concomitante filium genuit. pa.194.co.1.li.45
Pater genuit filium natura non voluntate principiante: sed sic produxit creaturam. ibid.li.53
Pater quomodo æqualis sit filio & æquetur. pa.201.co.1.li.15
Pater quomodo nullo modo prior filio esse intelligatur. pa.202,co. 2.li.60
Pater est in filio & econuersò secundum essentiam, relationem, & originem. pa.203.co.1.li.vlt.
Patrem esse in filio quotupliciter intelligi potest. ibid.co.2.li.7
Patri mitti non conuenit, sed filio & spiritui sancto. pag.206.co.2. lin. 64
Paternitas cum prædicatur de essentia, an sit prædicatio per se. pag. 187.co.1.li.94
Pati causaliter esse nihil aliud est quàm ex passione causari. pa.351. co.1.li.
Peccator quomodo à diuina voluntate recedere videatur. pagi.11 co.2.lin.42
Peccata omnia secundum reatum in angelis esse possunt. pagi. 286, co.2.lin.13
Peccatum primum in angelis secundum effectum non potest esse aliud quàm superbia. ibid.li.17
Peccatum inuidiæ consequenter potuit esse in angelis secundum effectum. ibid.co.2.li.56
Peccatum angeli an fuit ex parte electionis, & non ex parte rei electæ, vel fuit peccatum superbiæ. pa.287.co.1.li.12
Peccatum primi angeli fuit alijs causa peccandi: non cogens, sed quasi exhortationem inducens. pa.293.co.2.li.14
Perfectio quid significet, & quomodo à sancto docto, sumatur. pa. 23.co.1.li.8
Perfectio duplex, scilicet in esse & absolutè. pa.29 co.1.li.97
Perfectionis quicquid est in inferiori an proportionaliter in superio ponendum sit. pa.111.co.1.li.63
Per se ptimo, secundum Philosophum quid significare habeat. pa. 17.co.2.li.93
Perfectio prima vniuersi congruè septimæ diei asscribitur: vltima autem consumationi sæculi. pag 315.co.2.li.7
Persona significat in genere rationalium substantiarum, quod hæc tria nomina, scilicet substitentiatres naturæ & substantia, seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. pa.154.co.2.li.penul.
Persona de Deo dicitur excellentiori modo, quàm de creaturis. pa. 155.co.1.li.21
Persona an significet perfectissimum in tota natura. ibid.li.53
Persona diuina significat relationem per modum substantiæ, id est, hypostasis in natura diuina. pa.156.co.1.li.42
Personam diuinam significare relationem dupliciter intelligi potest. ibid.co.2.li.40
Personæ diuinæ in diuinis, quod nec relatio, nec substantia prima, aut secunda, nec aliquid positiuum quidditatiuum diuinis personis significetur. pa.157.co.1.li.3
Personæ plures in diuinis sunt. pa.158.co.1.li.1
Personas tres necesse est tantum in diuinis ponere. ibid.li 10
Persona patris vna an referatur ad duas personas, scilicet filij & spiritus sancti non vna relatione. pa.164.co.1.li.75
Personæ nomen commune est tribus personis diuinis secundum rationem non sicut genus vel species: sed sicut individuum vagum. pa.160.co.1.li.43
Personæ diuinæ competit donum esse & dari. pag.181.co.1.li.70
Persona est idem realiter quod essentia. pa.182.co.2.li.26
Persona seu relatio non differt re vel ratione tantum ab essentia diuina. ibid.li.53
Persona in diuina præter essentiam tribus cõmunem & relationem ac originem cuique personæ propriam: an sit quædem entitas absoluta incommunicabilis, quæ diuinę personæ constitutiua est. pa.190.co.1.li.14
Personis de diuinis dupliciter loqui possumus. pa.191.co.2.li.5
Persona vna diuina an in alia secũdum relationem esse dicatur. pag. 204.co.1.li.43
Personæ alicui diuinæ potest conuenire mitti. ibid.co.2.li.94
Persona diuina inuisibiliter mittitur secundum solam gratiam gratum facientem. pa.205.co.2.li.5
Personæ diuinæ secundum rationem suæ processionis inquantum includunt essentialia, attributa, scientiam scilicet & voluntatẽ, habent causalitatẽ respectu productionis rerum. pa.217.co.2.li.88
Phantasmata diuersa eiusdẽ speciei quomodo in vno homine esse dicantur, cum duo accidentia eiusdem speciei simul in eodẽ esse non possint pa.330 co.1.li.52
Plantarum productio conuenienter tertia die facta est. pag.311.col. 2.li.12
Pluralitas duplex existit, scilicet materialis & transcendens. pa.158. co.2.lin.penul.
Ponere aliquid quid sit. ibid.li.88
Possibile absolute quid sit, & quomodo distribuatur. pa.138.col.1. lin.61
Potentia triplex esse dicitur. pa.2.co.1.li.62
Potentia nulla in Deo est. pa.116.co.2.li.1
Potentia est duplex, actiua scilicet & passiua. pa.137,co.1.li.8
Potentia passiua nullo modo in Deo est. ibid.lin.11
Potentia actiua in Deo maxime est. ibid.li.13
Potentia Dei est infinita. pa.137.co.2.li.96
Potentiam Dei fundari super esse infinito, & vniuersaliter perfecto quid ex hoc inferatur. pa.138.co.2.li 97
Potentiæ distinguuntur per actus, & actus per obiecta. pa.195.col. 2.lin.62
Potentia dupliciter sumitur. pa.197.co.1.li.45
Potentiam respectu actuum notionalium necesse est in diuinis ponere. ibid.lin.63
Potentia an & quorũ actuum in diuinis ponatur. pa.197.co.2.li.2
Potentia, quod in vnoquoque agente sit id, quo agens agit, quomodo verificetur. pa.198.co.1.li.84
Potentia actiui & passiui, quæ in se claudat. pa. 250.co.2.li.3
Potentias plures in anima ponere necesse est. pagin.341.colum.1. lin.5
Potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. pa.341,co.1.li.80

Potentias distingui per actus & obiecta dupliciter intelligi potest. pag.341.co.1.li.80
Potentiarum diuersitatis realis causa an rationis diuersitas in obiecto sufficiens videatur. pa.342.co.2.li.2
Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. pag.343. co.2.lin.4
Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt in subiecto. ibid.li.7
Potentiæ omnes animæ ab animæ essentia fluere dicuntur. pa.344 co.1.in.59
Potentia vna animæ ab alia oritur. ibid.co.2. lin.penult.
Potentiæ imperfectiores à perfectioribus oriuntur ordine finali & actiuo. pag.345 co.1.li.27
Potentiæ perfectiores ab imperfectioribus oriuntur ordine materiali. ibid.li.32
Potentiæ existentes in sola anima vt in subiecto corpore destructo remanent. ibid.lin.93
Potentiæ animæ secundum genus, quinque sunt. pa.346.colum.1. lin.7
Potentiam quandam animæ appetitiuam ponere necesse est. pagi. 361. co.1.li.4
Practicum & speculatiuum quid sint, & quomodo diuidantur. pa. 5.co.2.lin.vlti.
Prædestinatio est in Deo. pa.128.co.2.li.24
Prædestinatio quid proprie sit, & eius differentia. ibi.li.90
Prædestinato non est aliquid in prædestinato: sed in prædestinante tantum. pa.129.co.1.li.46
Prædestinatio est certa, non tamen necessitatem imponit. pag.133. co.1.lin.92
Prædestinatione duo sunt, scilicet præordinatio & effectus. pa.135. col.1.li.25
Prædestinatio, quò ad præordinationem nullo modo sanctorum precibus iuuatur. pa.135.co.1.li.29
Prædestinatus peccator secundum aliquod tempus an sit neque beatus: neque malus. pa.121.co.2.li.vlti.
Prædestinati omnes sunt electi & dilecti à Deo. pag.130.colum. 1. lin.44
Prædestinat cur Deus istos: illos autem reprobat, sola Dei voluntas est causa. pa.132.co.2.lin.82
Prædestinatum sicut omne: ita omne prouisum infallibiliter euenit. pa.133.co.2.lin.4
Prædestinatorum numerus est Deo certus: nõ solum formaliter sed & materialiter: non solum vt cognitus, sed vt electus & præfinitus. ibid.lin.88
Prædicationis modus medius inter vniuoca & æquiuoca. pag.70. col.1.lin.89
Præsentia in agentibus corporalibus & spiritualibus quotuplex sit. pa.39.co.1.li.90
Præsentiarum enumeratarum in materia angelorum in loco existentium, quæ certæ sint, & quæ ambiguæ. pa.238.co.1.li.15
Præteritum dupliciter sumitur, scilicet formaliter & denominatiue. pa.139.col.2.lin.46
Præterita non fuisse diuinæ voluntati non subiacet. ibid.li.71
Primum quandoque sumitur vt notat ordinem prioritatis cæterorum efficientium respectu: quandoque sumitur vt significat secundum quod ipsum. pa.17.co.2.lin.12
Principio non conuenit perfectio. pa.23.co.2,li.17
Principium quomodo confuse supponat. pa.179.co.1.li.15
Priuatio quomodo magis & minus propter diuisionem suscipiat. pa.52.co.1.li.64
Prius secundum sensum iudicamus magis commune quàm minus commune. pa.387.co.1.li.5
Processio in diuinis quomodo sumatur, & multi alij termini. pag. 146.co.1.lin. 86
Processio secundum actionem ad extra, an in infinitis creaturis sit propria. pa.145.co.2.li.35
Processio duplex est. pa.143.co.1.li.vlt.
Processionis amoris de ratione an sit in primo modo dicendi per se: an in secundo. pa.146.co.2.li.15
Processio amoris in diuinis non est generatio. pagin.147.colum.2. lin.54
Processio in diuinis per modum amoris procedit aut species. ibid. lin.56
Processiones an proprijs rationibus distinguantur. pagi.148.col.1. lin.50
Processio nulla in diuinis esse potest nisi verbi & amoris. ibi.li.69
Processus sancti doctoris, scilicet sub cõmuni se habere ad formam &c. an sophisticus videatur. pa.17.co.2.li.80
Processus sancti doctoris de spiratione & processione: in diuinis personis an nullus sit. Et an contradictoria implicet. pag.158.col. 1.li.50
Processus sancti doctoris in materia cognitionis angelorũ ex parte rerum materialium an procedat. ibid.co.2.li.92
Processus sancti doctoris secundum proportionalitatem angelorum ad corpora cœlestia an super aliqua ratione fundetur. pagi. 268.co.2.li.96
Processus sancti doctoris art.5.q.85. an sit sophisticus & secũdum accidens peccet. pa.387.co.1.li.47
Processus sancti doct. an intentum habeat: quando dicit, quod intellectus noster cum rebus generalibus proportionaliter similitudinem habet. 389.co.1.li.19

Processus sancti doctoris à destructione antecedẽtis ad destructionem consequentis quomodo valeat. pa.242.co.2.lin.6
Producto alicui potest dupliciter conuenire produci necessariò à pluribus personis diuinis. pa.174.co.2.li.5
Processus sancti doctoris circa species intelligibiles ab immaterialitate absolutè ad immaterialitem talem: qualis: an in materia angelorum sibi contrarius videatur. pa.330.co.2.li.24
Progressus sancti doct. an diminutus videatur in omissione difficilis quæstionis, Nunquid ipsa anima per species intelligat. pa.377 co.2.li.59
Proportio inter lumen gloriæ, & diuinam substantiam quid sit. pa.58.co.2.li.3
Proportio inter genus humanum & vniuersum elicita ex ratione sancti doctor. quomodo valeat, & alia quæ fuerunt impugnata. pa.132.co.1.li.37
Proportionalis similiudo sancti doct. quomodo declinet à forma intelligibili ad bonum per illam apprehensum. pa.110.co.1.li.80
Propositio illa sicut obiectum ad potentiam: ita subiectum ad scientiam, quomodo intelligatur. pa.8.co.1.lin.93
Propositio per se nota dicitur, quæ ex solis proprijs terminis nota est: euidentia certa & infallibili. pa.12.co.1.li.86
Propositio per se nota cur per se dicatur, videlicet an quemcunque alium modum excludat, & quomodo. pa.12.co.2.li.18
Propositio omnis, cuius prædicatũ cadit in ratione subiecti in via sancti doct. est per se nota: sed non econuersò. ibid.li.37
Propositio ista, Primũ est causa medij: quomodo intelligi habeat. pag.14. co.2.li.91
Propositio ista, Nullum corpus mouet nõ motum quomodo intelligatur. pa.16.co.2.li.34
Propositio ista, Præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo, quomodo intelligatur. pag.24.co.1.li.43
Propositio per se nota quotuplex sit. pa.12.co.1.li.87
Propositio ista, Deus est: est per se nota, secundum tamen se, nõ nobis. pa.13.co.1.li.4
Propositio ista, Deus est: quibus vijs probetur. pa.14.co.1.li.87
Propositio ista, Agens oportet coniungi ei, in quod mediatè agit, quomodo vera sit. pa.39.co.1.li.58
Propositio ista, Sicut res intelligitur, ita & nominatur, quomodo distinguatur. pa.65.co.1.li.70
Propositiones affirmatiuæ veræ de Deo formari possunt. pagi.78. co.2.lin.2
Propositio ista, Quicquid Deus sciuit, &c. quomodo vera sit. pa.93 co.2.li.2
Propositio ista, Quæcunque Deus scit: de necessitate scit: quomodo intelligatur. pa.113.co.1.li.32
Propositionum quatuor sancti doct. differentia. pag.114.co.2.li.78
Propositio ista, Quicunque intelligit, ex hoc ipso, quod intelligit, procedit aliqua intra ipsum quomodo intelligatur. pa.143.co.2. li.82
Propositio ista, Conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua: & eius notitia procedit, qualiter intelligatur. pa.144.co.1.li.37
Propositiones impropriæ non sunt in diuinis extendendæ: sed exponendæ. pa.162.co.1.li.57
Propositio ista, Deus non generat, an vera sit. pa.185.co.1.li.93
Propotio ista, Defectus assimilatur formę agentis, per quam agit, quomodo vera sit. pa.194.co.2.li.74
Propositio ista, In quocũq; genere perfectũ inuenitur: in eodẽ debet perfectũ præexistere, quomodo verificetur. pa.234.co.2.li.83
Propositio ista, Angelus est in loco per modũ continentis perfecti: an necessaria esse videatur. pa.242.co.1.li.63
Propositio causalis sancti doct. quod continuitas ex magnitudine: seu spatio in motum redundet: per hoc, quod mobile illi magnitudini commensuretur, an vera sit. ibid.co.2.li.14
Propositiones istæ sancti doct. Impossibile est aliquid in aliquo tẽpore quiescere, & in vltimo instanti illius temporis aliter se habere, & omne quiescens in aliquo tempore, in quolibet instanti illius temporis eodem modo se habet, an gratia formæ vel materiæ veræ sint. pa.245.col.1.li.34
Propositiones sancti doct. Circa probarionem intellectionis: seu cognitionis angelorum quo pacto intelligendæ sunt, formaliter. s. aut materialiter. pa.246.co.2.li.67
Propositio ista sancti docto. Nihil aliud ab actu puro est actualitas, an & quo pacto probetur & verificetur. ibid.co.2.lin.93
Propositio ista sancti doct. Intelligere subsistẽs non potest esse nisi vnum, an vera sit. pa.247.co.2.li.48
Propositione in ista sanci doct. Quodlibet abstractum subsistẽs est vnum tantum, de quali abstracto intelligatur. ibid.lin.71
Propositio ista sancti doct. Diuersitas actuum potentiarum diuersitatem exigit, quomodo intelligatur. pa.250.co.2.li.53
Propositio ista sancti doct. Quanto angeli Deo similiores existũt, tanto per pauciores species intelligũt, an vera sit. pag. 256.col.1. lin.91
Propositio ista sancti doct. Quæ sunt dispersa in inferioribus: in superiori adunantur. quomodo intelligatur. pa.263.co.1.li.95
Propositio ista, Vnumquodque est intelligibile in actu, secundum quod eius similitudo est in intellectu, an & in quibus locum habeat. pa.267.co.2.li.1
Propositio ista sancti doct. Semper prius saluatur in posteriori: quomodo sumatur. pa.275.co.2.li.43

Universidad de Deusto
Biblioteca

Propositio ista sancti doct. Vnumquod que: quod est alterius, magis diligit ipsum quam seipsum: quomodo saluetur. pag. 278. co. 1. li. 42
Propositio ista, Omnis virtus: quæ non est sua regulata rectitudine actus declinare potest, an falsa sit. pa. 285. co. 2. li. 56
Propositio ista, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterum ad aliam potentiam pertinere, quo modo verificetur. pa. 542. co. 1. li. 68
Propositio ista sancti doct. Medium & cõclusio ad eandem potentiam pertinent quomodo intelligatur. pa. 358. co. 1. li. 95
Propositio ista sancti doct. Actus rationis de vno in aliud procedẽs hoc de principio seu medio ad conclusionem est vt motus quomodo intelligatur. ibid. co. 2. li. 85
Propositio ista, Vnumquodque se habet ad formam quæ est principium actionis quæ ad actionem ipsam an vera sit in formis voluntarie principiantibus. pa. 378. co. 1. li. 41
Propositio ista sancti doctor. Quod ad omne opus melius viro per alium virum adiutorium præstatur, quàm per ipsam fœminam, generatione tamen excepta, an vera sit. pa. 413. co. 2. lin. 91
Proprietates esse in personis, transitiue & intransitiue intelligi potest. pa. 189. co. 2. li. 2
Proprietates sunt personæ, & in personis. ibid. co. 1. li. 88
Propositio ista sancti doctoꝛ. Proprietates constituunt personas, seu secum supposita seruat in quantum sunt ipsæ personæ, an singularis sit. pag. 192. co. 1. li. 66
Proprietates in diuinis an distinguere oporteat. pa. 164. co. 1. li. 55
Propriè dupliciter capitur, vno modo vt distinguitur contra communiter, alio modo vt distinguitur contra metaphoricè. pag. 67. co. 1. li. 12
Proprium & per essentiam quomodo distinguantur & determinentur. pa. 31. col. 1. li. 40
Proprium quomodo sumatur. pa. 77. co. 1. li. 3
Prouidentiam esse in Deo necesse est. pa. 125. co. 1. lin. 1
Prouidentiæ diuinæ omnia subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari. ibid. co. 2. li. 15
Prouidentia diuina quibusdam necessitatem imponit, non autem omnibus. pag. 127. co. 1. li. 79
Prouidet omnibus Deus immediate quo ad ordinis rationem. ibi. lin. 2
Prouidet Deus per aliqua media quantum ad executionem. Ibid. lin. 3
Pueri mox nati in statu innocentiæ habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus sed puritiæ conuenientes. pa. 432. co. 2. li. 5
Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati confirmati in iustitia. pa. 433. co. 1. li. 86
Pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent. pa. 434. co. 1. li. 17
Pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. ibid. lin. 43
Punctum motum sicut dicitur causare lineam, & tamẽ in nullo genere causæ causat illam in esse: ita nunc stans dicitur causare eternitatem, non in esse reali, sed in esse cognito. pa. 45. co. 1. lin. 74
QValitas in anima posita secundum Scotum corpus passibile preseruare non potest, quin ipsum patiatur. pa. 428. co. 1. li. 43
Quantitas duplex molis, scilicet, & perfectionis. pag. 32. co. 2. li. vlt.
Quantitas an sit vnum accidentium sequentium formam substantialem. pa. 36. co. 1. li. 25
Quantitatis passio an infinitum sit. ibid. li. 76
Quanticas secundum rem an in Deo sit. pa. 153. co. 1. li. 24
Quatuor concreata esse dicuntur. pa. 305. co. 2. li. 33
Quædam non inconuenit dici ad aliquid secundum nomina specifica, quæ non dicuntur ad illud secundum nomina generica. pag. 192. co. 2. lin. 9
Quæstio quid est, quando sequatur quæstionem an est. pa. 14. co. 1. lin. 63
Quæstio de creatura an misceri debeat quæstioni de naturæ diuinæ perfectione. pa. 24. co. 2. lin. 89
Quæstio de bono in communi cur à sancto doctore fiat. pa. 25. col. 2. lin. 18
Quæstio de necessitate scientiæ, vel presscientiæ Dei futurorum respectu quotupliciter discuti possit. pa. 90. co. 2. li. 79
Quæstio quæ à Scoto mouetur circa voluntatem absolutam & nostram, scilicet quò ad habitudinem voluntatis absolutæ volitorum respectu. pa. 366. co. 2. li. 85
Quæstio quæ à sancto doct. mouetur de cognitione omnium corporũ, non autem de cognitione simpliciter an sit contraria quæstioni quam mouet de omnium cognitione simpliciter. pa. 377. co. 2. lin. 5
Quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum: qui naturaliter ordinati apparent pag. 15. co. 2. li. 59
Quidditas quæcunque vel natura quantumcunque secundum rationem quidditatiuam actualis sit, relatã tamen ad esse potentiæ rationem habet pa. 20. col. 1. li. 11
Quidditatem singularitatem existentiam seu cõiunctionem vnius cum altero in rerum natura & durationem talis existentiæ, seu coniunctionis in rebus esse, certum est. pa. 263. co. 2. li. 47
Quidditates simplices in cognoscendo intellectus non potest esse falsus: sed aut verus, aut nullus. pa. 106. co. 1. li. 3
Quidditas cur propriũ intellectus obiectum esse dicatur. ibid. li. 84
Quidditas rei materialis an sit obiectum intellectus, vel ens. pa. 381. col. 2. li. 2
Quidditas rei materialis supponitur obiectũ & motiuum & adequatum intensiuè respectu intellectus nostri prò statu isto. pag. 392. co. 2. li. 82
Qui est Deo attributum quotupliciter considerari potest. pagi. 77. co. 2. li. 62
Quod verè est nulli accidit vniuocè sumptum, secus autem analogice. pa. 22. co. 1. lin. 12
Quod & quo in materia idearum quomodo intelligantur. pag. 96. co. 2. lin. 76
RAtio formalis obiecti in scientia est duplex: altera scilicet obiecti: vt res, altera obiecti vt obiectum, vel altera vt quæ, altera sub qua. pag. 4. co. 2. li. 46
Rationes duæ formales licet se habeant conuertibiliter vt subiectũ & passio, non tamen in vnitatis gradu conuertibiliter se habent. pa. 5. co. 1. li. 89
Ratio humana aliquid sit & quotuplex. pa. 10. co. 1. lin. 80
Rationes sancti doctoris quinque vijs probantes Deum esse, ad quid concludendum afferri possunt. pa. 14. co. 1. lin. 97
Ratio quam significat nomen an sit intellectus conceptio de re significata. pa. 67. co. 2. lin. 80
Ratio eadem est quò ad casus agentes & formales quo ad vniuersalem extensionem. pag. 115. co. li. 26
Ratio ista sancti doctoris forma alia si præter animã intellectiuam præexisteret: anima non daret esse singulariter, &c. an procedat, & an Scoti motiuum contra ipsam valeat. pagin. 333. colum. 1. lin. 38
Ratio sancti doctoris in responsione ad quartum, &c. nunquid eua cuet vim argumenti Auerrois, vel in æquiuoco laboret. pag. 330. co. 2. li. fin.
Ratio sancti doctoris ad probandam causalitatem subiecti proprij accidentis respectu, an & quomodo valeat. pagi. 344.. colum. 1. lin. 88
Ratio sancti doctoris ad probandam intellectus possibilitatem quantum valeat. pa. 352. co. 1. lin. 64
Ratio sancti doct. probantis: quod facere intelligibilia in actu sit opus nostrum, an vera sit. pa. 345. co. 2. lin. 83
Ratio sancti doctoris circa memoriam intellectiuam an sequatur quod nulla sit diuersitas specifica inter quoscunqus intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem. pagi. 356. co. 2. li. 91
Ratio interior & superior apud Augustinum non sunt diuersæ potentiæ, sed officijs & habitibus distinguuntur. pag. 358. colum. 1. lin. 30
Ratio veri an sit nobilior ratione boni. pa. 368. co. 2. lin. 79
Ratio boni an sit obiectum intellectus, bonum autem ipsum obiectum voluntatis. pa. 369. co. 1. lin. 11
Rationibus in æternis omnia duplociter cognoscuntur, scilicet obiectiuè, vel causaliter. pa. 379. co. 2. lin. 95
Rationibus in æternis obiectiue secundum præsentem statum, anima non cognoscit omnia, sed beata anima beata. pagin. 389. co. 1. lin. 1
Rationibus in æternis causaliter, sed non solis anima non cognoscit omnia. ibid. lin. 8
Rationes seminales in materia corporali multipliciter existunt. pa. 474. col. 2. lin. 12
Ratio sancti doct. quæ probat in materia intellectionis angelorũ, ordinum naturalium habere, vt corpora inferiora sint in potentia ad perfectiones suas, &c. corpora autem superiora congenitas habeant suas perfectiones, an probet. pa. 254. col. 2. lin. 25
Ratio sancti doct. an sufficiens sit, quæ probat, quod necesse est præter inferiora corpora ponere corpus cœleste inferiorũ effectuum actiuum esse. pag. 475. co. 1. lin. 43
Realis distinctio est in Deo secundum rem non absolutam, sed relatiuam. pa. 152. col. 2. lin. 1
Regulæ cuiusdam in applicatione an implicatio in adiecto committatur. pa. 92. col. 2. lin. 7
Regula quando in antecedente potitur aliquid ad actum animæ pertinens, consequens accipiendum est, non secundum esse quod in se habet, sed in ipsa anima, quomodo intelligatur. pa. 91. col. 2. lin. 74
Regula subiectionis defectus nõ est culpa, sed eam culpa sequitur, quomodo intelligatur. pa. 228. co. 1. lin. 36
Relatio quando est res naturæ, & quando non, & alia multa de relatione. pa. 72. co. 1. lin. 65
Relationes quædam sunt in diuinis realiter. pagi. 149. co. 2. li. 7. & multa alia dubia de ipsis relationibus eadem. ibid. lin. seq.
Relatio non omnis an sit in intellectu, vel aliqua voluntate, aliqua verò ab imaginatiua. pa. 150. co. 1. lin. 76
Relatio identitatis specificæ, seu genericæ, est relatio realis mutua. ibid. co. 2. lin. 41
Relatio quomodo distinguatur. pa. 199. co. 2. li. 83
Relatio realiter in Deo existens est idem essentiæ secundum rem, & non differt nisi secundum rationem. pa. 105. co. 2. lin. 82
Relationis esse, & esse essentiæ in Deo est omnino vnum & idem. ibid. lin. 89

Relatio

Relatio quo pacto à fundamento distinguatur. pa. 131. co. 1. lin. 5
Relatio an imperfectionem dicat. pa. 152. co. 1. lin. 75
Relationes reales tantum quatuor sunt in Deo, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & processio. ibid. co. 2. lin. 86
Relationi vni secundum speciem an duæ secundum speciem correspondere possint. pa. 164. col. 2. lin. 52
Relationis nomine quid sanct. Tho. intelligere dicatur. pa. 190. col. 1. lin. 92
Relatio & origo an in modo significandi differant. ibid. lin. 5
Relatio quoniam actum consequitur, an hypostases distinguere habeat. pag. 190. col. 2. lin. 84
Relationibus personas constitui inquantũ sunt ipsæ personæ quid significetur, & quam vim habeant illa verba. cum ista propositione adiuncta abstractum & concretum, &c. pa. 191. co. 1. lin. 25
Relatio subsistens facit distinctionem suppositalem, & quid dictio aliud significet ibid. co. 2. lin. 52
Relatio in via sancti doct. an personæ constitutiua sit. pagi. 193. co. 1. linea. 26
Relationes actus notionales consequuntur. pag. 192. co. 2. lin. 48
Relatio dependentiæ ad Deum in qualibet creatura quid sit. pagin. 214. col. 2. lin. 3
Relatiui specifica ratio quomodo in esse ad aliud consistat. pa. 164. co. 1. lin. fin.
Relatiuum vnum quonam pacto in alio esse dicatur. pag. 204. col. 1. lin. 41
Representari distinctè non dicitur res nisi illa conditio repræsentetur, qua formaliter in suo proprio, & essentiali esse constituitur. pa. 261. co. 1. lin. 19
Repræsentatiuum quantum contingit esse, tantum contingit esse ipsam cognitionem. ibid. lin. 56
Reprobat aliquos Deus. pa. 129. co. 2. li. 15
Reprobatio quid sit, & quo pacto sancti doct. ratio intentum inferat. ibid. li. 45
Reproborum numerus non est omninò certus. pa. 134. co. 2. li. 25
Res in sacra doctrina dupliciter signa fieri dicuntur. pa. 11. co. 2. li. 44
Res an sit causa finalis in intentione, an in executione. pag. 28. co. 2. lin. 6
Res diuersorum generum nullo modo cõparabiles dicuntur, quando vt sic accipiuntur. pa. 31. co. 1. li. 18
Res perfecta dupliciter dici potest, scilicet simpliciter, & secundum quid. ibid. co. 2. li. 90
Res graduantur ex suis essentijs in perfectione simpliciter nõ completiuè, sed rationaliter. pa. 32. co. 1. lin. 26
Res nulla alia à Deo est infinita simpliciter, quãuis secundum quid infinita esse possit. pa. 34. co. 1. lin. 40
Res pro re subsistente: cuius tantum est esse propriè loquẽdo quando sumatur. pa. 44. co. 2. lin. 94
Res vt in speculo voluntario, an in ipso Deo existant. pagi. 60. co. 1. lin. 21
Res sunt in Deo proprie vt in causa metaphoricè autem vt in speculo. ibid. lin. 56
Rerum causalitas dupliciter considerari potest, scilicet primo secundum se: alio modo vt est qualitas. pa 85. co. lin. 81
Res naturales an ab intellectu diuino dependeant: vt tamen artificiales ab humano. pa. 104. col. 1. li 95
Res sicut se habet ad esse, ita & ad cognosci. pa. 106. co. 1. lin. 58
Res eadem melior formaliter fieri non potest. pa. 104. co. 2. li. 77
Res eadem potest fieri melior accidentaliter. ibd. li. 81
Res qualibet à Deo facta, adhuc aliã meliorẽ facere potest. ibid. li. 85
Res omnis diuina an habeat quicquid inueniri potest infra latitudinem rationis formalis. pa. 200. co. 9. li. 39
Res per essentiam vocatur, quando tres conditiones habet. pa. 209. co. 1. lin. 93
Rerum distinctio seu multitudo est ex intentione primi agentis: qui est Deus. pa. 222. co. 1. li. 59
Rem locatam præsentem esse in loco, quot modis ex sensibilibus imaginamur. pa. 237. co. 2. li. 87
Rei præsentia existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua, & diffinitiua. ibid. li. 92
Re in qualibet duo sunt. s. quidditas, & existẽtia. pa. 369. co. 1. li. 93
Res cuius species intelligibilis est similitudo, est quod primo intellectus intelligit. pa. 385. co. 2 lin. 62
Rem eandem non contingit melius intelligere si ly melius, actum ex parte obiect determinet. pa. 390. co. 1. li. 64
Rem eandem melius intelligere contingit, si ly melius actum ex parte potentiæ determinet. ibid. li. 74
Res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis Deus conseruat. pag. 442. co. 2. li. 91
Res in duplici ordine existunt: quædã sunt quibus creari conuenit per se: quædã verò quibus per accidens cõuenit. pa. 443. co. 1. li. 65
Res omnis naturalis accipiendo rem vt cõtra cõcursum distinguitur, an habeat causam, ex qua necessariò fiat. pa. 480. co. 1. lin. 8
Rebus in inferiorbus quædam à casu & fortuna facta apparent. ibi. co. 2. li. 12
SAcra doctrina vt est, vna pro tota scientia theologica sumitur: & supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. pa. 4. co. 2. lin. 3
Sacra doctrina an sit scientia altioris ordinis quã sint physicæ scientiæ, & an contineat conditiones speculatiuas, & practicas formaliter. pa. 6. co. 2. li. 67
Sacra doctrina quomodo maximè sapientia inter omnes humanas sapientias existat non solum in genere sed simpliciter: & quomodo ly simpliciter capiatur. pag. 7. col. 1. lin. 90
Sacra doctrina, quòd de Deo propriissime consideret, & consequenter secundum, quod est altissima causa, quomodo probetur. ibid. li. 95
Sacra doctrina quando pro doctrina reuelate vt est conclusionum sumi habeat. pag. 2. col. 2. lin. 82
Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei, & beatorum. pag. 3. col. 1. lin. 67
Sacra doctrina credit principia sibi à Deo reuelata. pag 3. colum. 1. lin. 70
Sacra doctrina est scientia vna. pag. 4. col. 2. lin. 31
Sacra doctrina omnia considerata an in vna formali ratione conueniant, id est, diuina reuelabilitate. pag. 5. col. 2. lin. 40
Sacra doctrina est dignior secundum quod speculatiua omnibus speculatiuis, & secundum quod practica omnibus practicis. pag. 6. col. 2. lin. 62
Sacra doctrina est maxima sapientia inter omnes sapientias humanas non solum in genere, sed simpliciter. pagin. 7. columna. 1. lin. 89
Sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad cõclusiones ex principijs. pag. 9. col. 2. lin. 52
Sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si eius aliquid concedant. ibid. lin. 65
Sacra doctrina disputat soluendo tantum contra negantes principia, & nihil omnino concedentes. ibid. lin. 65
Sacra doctrina congruè vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. pag. 11. col. 1. lin. 1
Sacra doctrina sub vna litera plures sensus habet, scilicet literalem, & spiritualem. ibid. col. 2. lin. 4
Sanctus doctor cur sæpissimè multa dicat, quæ ipse non probat. pa. 264. col. 2. lin. 90
Sancti si vident omnia quæ hic aguntur, an vana videatur specialis q sancti Doct. an sancti videant orationes nostras ad se directas. pag. 408. col. 2. lin. 27
Sapientia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. pag. 223. col. 1. lin. 7
Sapientiæ nomen quid importet. pag. 7. col. 1. lin. 87
Sapientiæ nomen notitiam ordinatiuam & iudicatiuam quandoque importat. ibid. lin. 80
Scibilium limes in vna scientia quid sit. pag. 9. col. 2. lin. 22
Scientia physica seu naturalis dupliciter dici potest, scilicet obiectiuè & effectiuè. pag. 1. col. 1. lin. 73
Scientia vt est intellectualis virtus, quomodo sumatur. pagin. 2. col. 2. lin. 78
Scientiæ absolutæ de ratione, vt distinguitur contra alios habitus, seu virtutes intellectuales est habere conclusiones in principijs vt sibiles. pag. 3. col. 1. lin. 5
Scientia est duplex. i. subalternans, & subalternata. pa. 2. col. 2. li. 93.
Scientia subalternans, & subalternata, quam euidentiam conclusionum in seipsis habeant & fere totam materiam scientiarum subalternantium, & subalternatarum, pag. 3. col. 1. lin. 16
Scientiæ subalternatæ, quæ concurrant. pag. 3. col. 1. lin. 66
Scientia an virtute in principijs contineatur. pag. 9. col. 1. lin. 39
Scientia Dei nullo modo discursiua est. pag. 85. col. 2. lin. 14.
Scientia Dei est causa rerum. ibid. lin. 77
Scientia Dei causa est non nisi volũtate adiuncta. pa. 90. col. 2. li. 76
Scientia Dei quæ est prima an necessaria sit. ibid. li. 71
Scientia Dei non est variabilis. pag. 93. col. 1. lin. 96
Scientia quædam est speculatiua tantum, quædam practica tãtum, quædam secundum quid practica, & secundum quid speculatiua. pag. 94. col. 1. lin. 23
Scientia Dei de seipso est speculatiua tantum. ibid. col. 2. lin. 3
Scientia de alijs à Deo speculatiua est & practica. ibi. li. 4
Scientia Dei dupliciter loqui potest, absolutè & respectu sciti. ibi. li. 33
Scientia non omnis infusa specie ab acquisita distinguitur, sicut nec eiusdem speciei cum acquisita. pag. 421. col. 1. lin. 15
Scire omnes rationes cõtra fidem esse solubiles aliud est, & aliud est scire eas soluere. pag. 10. col. 1. lin. 23
Scita à Deo contingentia sunt propter causas proximas, necessariò autem relata ad scientiam Dei. pag. 90. col. 2. lin. 71
Scriptura diuina vtitur nominibus processionem significantibus, & alia multa ad materiam processionis in diuinis spectantia. pa. 143. col. 1. lin. 87
Scripturæ consuetudo attendenda est, in qua introducuntur angeli in corporibus apparentes. pag. 236. col. 1. lin. 1
Semen secundum Scotum nec est actiuum generationis substantialis nec organizationis sed cuiusdam præuiæ alternationis tantũ. pag. 485. col. 2. lin. 82
Seminis virtus, aut virtus quæ est in semine an adueniente anima rationali etiam remaneat, & similiter spiritus & quæ erat corporis formatiua, regitiua efficiatur. pag. 486. col. 2. lin. 57
Semen humanum, an & quo pacto materiam disponat pro anima ipsa intellectiua. pag. 487. col. 1. lin. 76
Semen non resoluitur ex alimento determinato iam ad membro. pag. 491. col. 2. lin. 85
Semen est superfluum alimenti. ibid. li. 94.
Sensus literalis an multiplicari possit. pag. 12. col. 1. lin. 10
Sensus vel intellectus quo pacto est aliud à sensibili vel intelligibili

Universidad de Deusto
Biblioteca

pa.80.co.1.li.28
Sensus proprij obiecti respectu,non est falsus nisi per accidens, sed respectu sensibilis communis & per accidens est falsus. pagi.105. co.1.li.13
Sensus dupliciter capitur:vno modo vt cognoscit res.secundo vt offert superiori potentiæ, & hoc dupliciter.ibid.li.60
Sensus distinguntur secundum diuersitatem immutatiui exterius pa.347.co.1.li.63
Sensus sunt quinque iuxta quinque immutatiui species. ibidem. lin.76
Sensus nomine rem exteriorem tantum significamus.pag.364.co. 2.li.5
Sensus dupliciter immutari potest ex parte obiecti, & ex parte organi.pa.464.co.2.li.46
Sensus ab angelo vtrinque scilicet ex parte obiecti & organi immutari potest.ibid.li.50
Sensualitas nomen est appetitus sensitiui.pa.363.co.2.li.94
Sensualitas est genus potentiæ appetitiuæ diuisum in irascibilem & concupiscibilem: vt diuersas species.pa.364.co.1.li.21
Sensitiuæ partis vires interiores nō est necesse ponere nisi quatuor scilicet sensum communem,phantasiam æstimatiuam, & memoratiuam.pa.348.co.1.li.16
Sermones interpretandi sunt semper secundum subiectam materiam.pa.18.co.1.lin.11
Significare quid est, & esse nomen substantiale an idem sit.pag.66. co.2.li.94
Significare aliquid vt distinctum: seu in ratione distincti dupliciter contingit,scilicet,formaliter,& fundamentaliter.pagin. 69.co.1. lin. 53
Significare oportet in diuinis in abstracto & concreto non solum nomina essentialia,sed etiam personalia scilicet , paternitatem & patrem.pa.164.co.1.lin.45
Significari vt res quid, & quid sit significari, vt ratio.pag.165.co.1. lin.23
Significari vt res quædam , est significari vt res singularis in rerum natura. pa.166.co.1.li.5
Signum sancti doctoris:quod radij stellarum diuersos effectus habent iuxta stellarum diuersitatem , quomodo ad propositum faciat.pa.306.co.2.li.70
Similitudo quotuplex sit.pa.25.co.1.li.1
Similitudo ex parte videntis an per accidens concurrat ad Dei visionem inquantum similitudo est.pa.54.co.2.li.7
Similitudo sancti doctoris an valeat , sicut corpus non potest formam diuersis figuris, &c.pa.62.co.li.49
Similitudo perfecta in genere creaturarum factibilium an & quomodo detur. pa.229.co.2.li.89
Similitudo dupliciter ab imagine distingui potest : vno modo , vt præambula adipsam. alio modo, vt subsequens & perficiens ipsam.420.co.1.li.64
Simplex quo pacto apud theologos & Philosophos sumatur. pag. 313.co.2.li.24
Syndereſis instigatorium ad bonum dicitur. pa.360.co.1.li.4
Syndereſis non est potentia, sed naturalis habitus intellectus respectu principiorum in operabilibus. ibid.li.33
Singularitas secundum Auerroim an intellectionem impediat accipiendo singulare vt distinguitur contra vniuersale in prædicando:vel vt distinguitur contra vniuersitatem speciei in essendo.pa. 330.co.2.lin.63
Singularitas materialis secundum Auerroim intellectionem impedit.ibid.75
Singularia quæcunque sunt per diuisionem naturæ specificæ secundum Auerroim in eis singularia materialia existunt.ibid. li.76
Singulare cognoscens in causis vniuersalibus an cognoscat singulare inquantum hoc.pa.262.co.li.45
Singularia secundum mentem sancti doct.quotuplicia sunt.pagin. 330.co.2.li. 85
Sint dictio, non denotat aliquem specialem modum essendi,sed absolutè sumitur.pa.33.co.2.li.82
Solus cathegoteumatice non potest addi termino essentiali in diuinis.pag.161.co.2.li.69
Solus multipliciter distinguitur.pa.162.co.1.li.26
Solus pater est Deus.ibid.li.22
Solus Deus omnia per essentiam suā cognoscit.pa.377.co.1.li.96
Somnijs & alienationibus à sensibus corporis an magis diuinæ reuelationes percipiantur: & futurorum præuisiones. pag.63.co.1. li.44
Sophisma figuræ dictionis est quando mutatur, quo in quod. pag. 50.co.2.li.13
Sophisma consequentis an sit: cum dicitur esse principium vitę cōuenit corpori inquantum tale.
Sortes an totum compositum significet, & an sit vnum simpliciter siue substantialiter non per informationem, sed per formæ assistentiam.pa.326.co.1.li.94
Speculatiuum & practicum quomodo sumantur.pa.94.col.1.li.51
Species rerum sunt separatæ.pa.32.co.1.li.94
Speciem intelligibilem vnitri perfectè intellectui an ipsam sit inhærere intellectui.pa.55.co.1.li.82
Species plurium repræsentatiua ad obiectum adæquatum vno modo comparatur,ad obiectum verò inadæquatum duobus modis comparari potest.pa.83 ,co.1,li.7
Species intelligibiles an dentur.pa.254.co.1.li.62
Species per quas angeli intelligunt à rebus acceptæ nō sunt , sed eis connaturales existunt.pa.254.co.2.li.13
Species aliqua intelligibilis ipsius Dei an ponenda sit.an ipsa essentia substantiæ intellectualis locum speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficiēter suppleat. pa.261.co.1.li.4
Species nulla creata an sit immediatum principium alicuius operationis.
Species-impressa angelo à Deo se habet sicut si in oculo esset naturaliter congenita ipecies alicuius obiecti:puta huius albi.pa.263 co.2.li.93
Species intelligibiles secundum sanct.doc.an numerentur inter formas naturaliter agentes quæ scilicet , ideò non agunt quia impediuntur. pa.378.co.2.li.6
Species intelligibilis est,qua intellectus intelligit.pa.385.c.2.li.55
Species intelligibilis est,quod secundario intellectus intelligat. ibid. lin.59
Spiritussanctus an & quo pacto vt amor diuinus procedere dicatur.pa.173.co.2.li.19
Spiritussanctus quotupliciter sumatur.pa.174.co.1.li.35
Spiritussancti quæstio cum sit vna,& scita duo quomodo litera sancti doctoris procedat.ibid.li.84.
Spiritussanctus necessariò à filio procedit.ibid.li.pen.
Spiritussanctus à patre per filium procedit.pa.177.co.1.li.85
Spiritussanctus pater & filius sunt vnū principium.pa.ea.c.2.li.38
Spiritussanctus an vt amor vel vt impressio procedat. pag. 181.col. 2.li. 26
Spiritussanctus cum sit à voluntate vt à principio , an possit sic & aliter se habere.pa.195.co.2 lin.13
Spiratiuum principium vt sit an suppositorū pluralitatem exigat. pa.178.co.1.li.7
Subsistens quomodo capiatur.pa.319.co.1.li.86
Subsistere dupliciter capitur : vno modo,vt significat tantum affirmationem essendi in rerum natura, & negationem sustentationis in alio quocunque alio modo subsistere importat quendam naturalem entis modum.pa.249.co.1.li.67
Subsistere quid faciat, & includat.pa.209.co.8.li.42
Substantia corporea sumpta quomodo, & contra quod distinguatur.pa.16.co.1.li.pen.
Substantia quomodo per seipsam indiuiduatur,quomodo ex parte accidentium & quomodo per subiectum.pa.154.co.1.li.3
Substantia materialis quomodo per materiam indiuiduatur sub certis dimensionibus tanquam per proprium & intrinsecum non solum constitutiuum,sed distinctiuum.pa.154.co.1.li.9
Substantia intellectualis vt sic, an materialis sit,id est, independens in esse à materia.pa.231.co.li.86
Substantijs quæ apud nos sunt ratio inuenitur generis seorsum existens in rerum natura absque nobilitate superaddita naturæ.pag. 233.co.1.li.88
Substantia intectualis quomodo corpus naturaliter vnitum habere possit, & quis modus à sancto doctore exclusus fuerit. pa.235. co.2.li.3
Substantiæ an corporibus simpliciter separatæ sint , vel inquantum sunt intellectuales. ibid.li.51
Substantias per naturales formas immateriales perfectè cognoscere non possumus.pa.400.co.1.li.46
Substantiua prædicantur de tribus personis singulariter tantum,ita quod non pluraliter.pa.184.co.1.li.15
Summum excessus supremi respectum addit.pa.30.co.2.li.28
TEmporalean per se de naturę intententione existat. pa.431.co.1. li.79
Tempus vtrumque motum angeli mensurans aliud est à tempore mensurante motum cœli, quoniam angeli motus ex eo non dependet.pa.245.co.1.li.26
Tentare est experimentum sumere, & quotuplex est tentatum.pag. 471.co.1.li.79
Tentare vt perpetratione peccati noceat,diaboli proprium est.ibid. lin.96
Theologia an sit scientia & scientiæ Dei subalternata.pagin.2.co.1. li.78
Theologia nostra dupliciter considerari potest:vno modo secundū se,alio modo vt in nobis viatoribus.pa.3.co.2.li.37
Theologia beatorum & nostra an conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est, & consequenter sunt vna scientia secundum speciem specialissimam.pa.5.co.1.li.57
Theologia nec est purè practica:nec purè speculatiua, sed est alior comprehendens in se eminentius practici & speculatiui rationē. ibid. co.2.li.87
Theologia ex quibus principijs procedere dicatur. pag. 10.colum. 1.li.70
Theologia si ex naturalibus rationibus procedit vt ex extraneis & probabilibus cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est.ibid.co.2.li.2
Theologia quomodo propter necessitatem & vtilitatem metaphoris vtatur.pa.11.co.1.li.35
Theologiæ proprium est accommodare res vniuersaliter ad sacram doctrinam spectantes,vt signa sint cum sunt.ibid.co.2.lin.90
Theologia nostra cum nihil aliud sit, quàm impressio, & sigillum essentiæ diuinæ proprium ad quid se extendat.pagin.6.colum.1. lin.46

Theolo-

Theologia sub se practicum & speculatiuum comprehendit. ibid. lin.33
Theologia est magi speculatiua, quàm practica.ibid. lin.67
Theologia an comprehendat sub se practicū & speculatiuum per modum aggregationis. pa.6.co.1.li.75
Theologus quo pacto Philosophorum rationes soluere habeat. pa.9.co.2.li.18
Terminus relatiui inquantum terminus an sit res absoluta : ac per hoc nullum oportet ponere correlatiuum: vt alterum relatiuum terminet:nec secundum rem, nec secundum rationem.pagin.72. co.2.li.27
Termini nomine quādo intelligatur id,ad quod relatiuum dicitur, & quod in relatiui diffinitione ponere oportet. pa.73.co.1.li.73
Termini numerales qui sint.pa.159.co.1.lin.16
Termini numerales in diuinis significant illa , de quibus dicuntur solam negationem addendo. ibid.li.31
Termini motus angelici cuius naturæ sunt.pa.243.co.1.li.83
Totalitas triplex,quantitatiua,essentialis, & potestatiua,& eorum differentia, & quomodò distinguantur.pa.337.co.2.li.37
Totalitas quantitatiua an sit differens habitudo formæ ad totum & partes:quæ in extensione formæ committatur.ibid.li.44
Totalitas essentialis an formis & animæ per se conueniat. ibidem. lin.84
Trinitas quo pacto impugnetur à negantibus productiones in diuinis esse ipsas actiones immanentes.pa.148.co.2.li.76
Trinitatis nomine in diuinis vtendum est.pa.160.co.2.li.91
Trinitatis diuinarum personarum ad cognitionem impossibile est per naturalem rationem peruenire.pa.162.co.2.lin.9
Tripliciter aliqua plura simplici & vno intuitu videri contingit. pa.269.co.2.li.67
Tristitiæ & delectationis nouus modus in angelis & animabus separatis.pa.299.co.1.li.12
VEgetatiuæ partes sunt tres.pa.346.co.2.li.43
Vegetatiuæ potentiæ in genere tres esse dicuntur. pag.347.col. 1.lin.16
Velle an potest aliquis incipere,quia incipit esse vel cognoscit bonū alteri.pa.115.co.2.li.pen.
Verbo omnia quæ videntur,non successiuè,sed simul videntur. pag. 62.co.1.li.3
Verbum diuinum quomodo , procedat vt res eiusdem naturæ cum Deo:quando ibi intelligere est esse . pa.145.co.2.li.86
Verbum vt verbum est ipsum intentum in actu interius quot habeat.pa.146.co.1.li.8
Verbi nomen in diuinis propriè sumptum est personale , & nullo modo essentiale.pa.169.co.2.li.89
Verbum in diuinis an conceptum intellectus significare habeat.pagin.170.co.1.li.92
Verbum Dei quomodo propriè & metaphoricè ponatnr. pag.171. co.1.li.3
Verbi nomen propriè dictum in diuinis est proprium nomen personæ filij.ibid.li.81
Verbo Dei respectus ad creaturas importatur.pa.171.co.2.li.24
Verbum Dei patris & creaturarum expressimum est.ibid.li.67
Verbum Dei eius,quod est in Deo patre est tantū expressiuū:creaturarum verò est expressiuum & operatiuum.ibid.li.78
Verbum Dei an ex vi productionis suæ nō procedat ex scientia creaturarum,sed diuinæ essentiæ.pa.172.co.1.li.37. & an verbum sic procedat de scientia solius essentiæ,quod non procedat vt verbū personæ nisi concomitanter. ibid.li.46
Verbum Dei quid significet. pa.172.co.2.li.82
Verè,quod est nulli accidit vniuocè sumptum:secus analogicè.pag. 22.co.2.li.11
Verum & ens conuertuntur.pa.100.co.1.li.77
Verum an in communi cognoscibile importet.pa.ead.co.1.li.92
Veri ratio quomodo entis apprehensionem assequatur. ibid. col.2. lin.48
Veri ratio absoluta prior est ratione boni.pa.101. co.1.li.50
Verum & falsum sunt contraria.pa.106.co.2.li.3
Veritatem esse in communi an per se notum sit.
Veritas principaliter est in intellectu , secundario in rebus in ordine ad intellectum à quo dependent.pa.98.co.1.li.26
Veritas propriè loquendo tantum est in intellectu componente & diuidente.pa.99.co.1.li.13
Veritas non solum est in Deo,sed ipse est veritas prima & summa. pa.101.co.2.li.1
Veritas qua omnia vera sunt quodammodo est vna, & quodammodo non.ibid.lin.76
Veritas quo pacto est conformitas intellectus & rei. pag. 100.colum.1.li.1
Veritas intellectus quomodo multiplicetur, & quomodo inueniatur vniuoce in omnibus intellectibus saltem creatis.pa.102.co.1. li.24
Veritatate diuina omnia esse vera quomodo intelligatur.ibid.lin.88
Veritas nulla creata est æterna.pa.102.co.1.lin.97
Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus mutabilis est.pa.103.co.1.li.62
Vestigium,quid sit,& quomodo sumatur.pa.218.co.1.li.5
Vestigio & imagini commune est repræsentare, & quæ differentia sit.ibid.li.19
Vestigium trinitatis in omnibus creaturis inuenitur.ibid.li.69
Videri aliquid dupliciter potest, vno modo in seipso obiectiuè,alio modo in alio obiectiuè.pa.60.co.2.li.61
Viæ duæ in materia intellectionis angelorum à sancto doctore positæ quomodo sustineantur. pa.255.co.2.li.51
Vires animæ affixæ organis,& aliæ formæ naturales sunt in materia corporali depressæ , animæ verò eleuatæ supra rerum ordinē corporum,vtpotè naturam excedens, quę est principium formale cuiusque actiui corporei.
Virtus agentis dupliciter augeri potest: vno modo per simplicem mansionem,alio modo per alterius formæ applositionem.pa.57. co.2.li.61
Virtus nulla operatiua siue angeli , siue cuiuscunque creaturæ est eius substantia.ibid.li.18
Vita in hac per rationem naturalem possumus cognoscere Deum secundum quod est in prima omnium causa excellentissima. pa. 64.co.1.lin.5
Vita propriè est esse substantiale, minus propriè verò est operatio. pa.107.co.2.lin.69
Vita maximè proprie est in Deo. pa.108.co.1.li.65
Vita diuina sunt omnia in Deo.pa.109.co.1.li.72
Vita vel viuere tripliciter dici potest.pa.ead.co.2.li.47
Viuentia propriè sunt illa , quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.pa.107.co.1.li.86
Viuentium modi sunt quatuor.pa.346.co.1.li.9
Vltimum & primum in propositionibus generationis ordinem denotant, & quomodo etiam supponant. pagina. 28,column.1.linea.72
Vniformitas vnitatis species est.pa.44 .co.1.li.9
Vnio animæ intellectiuæ ad corpus quid sit, & quomodo etiam naturalis.pa.328.co.2.li.62
Vnio dupliciter capitur,vno modo pro relatione vnionis intra materiam & formam,alio modo pro fundamento illius relationis. pa.97.co.1.li.78
Vnitus si actus intelligendi existat qui inferatur.pag.200.colum.1. li.21
Vnitas virtutis in angelo qualis sit , realis scilicet an formalis, an vtraque simul.pa.240.co.1.li.47
Vnitas effectus qualis in angelo existat formalis an numeralis. ibi. li.61
Vniuersalia physica,mathematica, & metaphysica,quomodo inter se differant pa.27.co.2.li.56
Vniuersale an ab intellectu nostro primo cognitum sit.pa.391.col. 2.li.48
Vniuersi suprema pars,id est, angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum non secundum quasuā perfectiones simpliciter,sed secundum omnes, magis tamen & minus secundum gradus suos.pa.256.co.2.li.79
Vniuocatio posita à sancto Doctore in quadam sua consequentia, quomodo intelligatur.pa.68.co.2.li.69
Vnum non dicit rationem perfectionis, ac cōsequenter nec vnitas: nec eius species dicunt perfectionem simpliciter formaliter loquendo,sed à perfectione, & imperfectione abstrahunt.pagin.32. co.1.li.68
Vnum an prius enti conueniat, quàm simplicitas & immutabilitas pa.49.co.2.li.44
Vnum supra ens addit non rem aliquam,sed solam diuisionis negationem.pa.50.co.1.li 5
Vnum cum ente conuertitur.pa.50.co.1.li.9
Vnum an supra ens aliquid addat. ibid.li.31
Vnum diuersimode multis opponitur. pagina 50. column. linea 90
Vnum & multa transcendenter dupliciter sumuntur , scilicet substantialiter & formaliter.pa.51.co.1.li.43
Vnumquodque secundum quod est actu operatur.pagina 79.col. 2.lin. 15
Volitum est aliquid vt finis , & vt ad finem. pagina 111. colum.2. lin.75
Voluntas pro quo sumatur.pag.110.co.1.li.3
Voluntas est in Deo sic, quod suum velle est intelligere.ibidem linea 25
Voluntas Dei est causa rerum. pagina. 113. colum.2.linea 2
Voluntatis diuinæ nulla est causa. pagina 114. columm. 2. linea 30
Volūtas quādo nō pro velleitate, sed pro velle simpliciter sumitur. pa.115.co.1.li.45
Voluntatem Dei semper impleri necesse est ibid.li.61
Voluntas diuina quibusdam à se volitis necessitatem imponit, & quibusdam non.pa.116.co.2.li.79
Voluntas Dei omninò immutabilis est. pagina columin. 2. linea 93
Voluntas signi à voluntate simpliciter in ipso Deo distinguitur.pa. 119.co.2. lin.48
Voluntas diuina circa quæ signa ponatur.ibid.li.62
Voluntatis per actum an procedat aliquid in ea tanquam eiusdem terminus.pa.146.co.2.li.1
Voluntas concomitans, & voluntas principians,quomodo vocentur.pa.194.co.1.li.85
Voluntas & natura in causando in quibus differant.ibidem.col.2. lin.16
Voluntas an verificetur vt productiua ad extra tātum: an vt ad intra pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra productiua.pa.195.co.1.lin.47
Voluntas in communi dupliciter considerari potest. ibid.li.62
Voluntas an mere naturaliter aliquem actum habeat.ibid.li.74
Voluntas quo pacto naturæ rationem habeat. pa.195.co.2.li.50
Voluntas quomodo æquinoce sumatur.pa.196.co.1.li.59
Voluntas est in angelis.pa.272.co.1.li.23
Voluntas angelorum neque est intellectus : neque natura eorum. pa.273.co.2.li.33
Voluntas angeli an intellectus esse dicatur.pa.272.co.1.li.22
Voluntas & liberum arbitrium an vna & eadem potentia secundum veritatem sint.pa.273.co.2.li.87
Voluntas perfecta an impossibilium respectu esse possit.pagi.288. co.2.li.21
Voluntas an antecedens velle possit absque consequentis volitione. ibid.li.62
Voluntas angeli an quadrupliciter post electionem inflexibilis sit. pa.296.co.1.lin.30
Voluntas coactionis necessitate nihil velle potest. pagina.365.co.2. lin.17
Voluntas an violentari possit:& aliquid coactionis necessitate velle.ibid.li.48
Voluntas potest aliquid velle ex finis seu suppositionis necessitate. ibid.lin.96
Voluntas necessitate naturali aliquid vult.pa.366.co.1.li.2
Voluntas non quæcunque vult de necessitate vult. pa. 367.col.1.li. penult.
Voluntas an vltimo fini in vniuersali necessariò inhæreat. pa.367. co.2.lin.79
Voluntas Deum videntis an Deo necessariò inhæreat. pa.398.co.1. li.03
Voluntas est interdum nobilior secundum quid intellectu. pagina 369.co.1.li.44
Voluntas mouet intellectum & omnes animæ vires effectiue.pag. 370.co.2.li.95
Voluntatis actus ab intellectu cognoscitur.pa.399.co.1.li.9
Volitas dupliciter mouetur:vno modo sicut obiectum, alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi.pa.445.co.2.li.2
Voluntatem vtroq; modo mouere, & maxime secundo, scilicet interius inclinando proprium Dei est.ibid.li.25
Voluntas dupliciter moueri potest : ex parte scilicet obiecti & ex parte potentiæ.pa.450.co.1.li.87
Voluntas etiam dupliciter moueri potest, scilicet ab intrinseco & extrinseco.pa.463.co.2.li.fin.
Voluntas à solo Deo ab intus immutari potest.pag.464.colum.1. li.12
Voluntatem obiectiue efficaci sufficientia solum Deus mouet: angelus verò persuasione.ibid.li.20
Voluntatem ex passionum parte angeli immutare possunt:non tamen necessitate.ibid.li.26
Voluntarium an soli Deo notum sit.pa.275.co.1.lin.72

FINIS.

Typis Ioannis Vvithagij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PRIMA PARS SVMMAE

THEOLOGIAE ANGELICI DOCTORIS SANCTI THOMÆ AQVINATIS, CVM COMMENTARIIS REVERENDISS. IN CHRIRSTO PATRIS D. D. THOMÆ DE VIO, Caietani, S.R.E. tit. S. Xisti, ordinis Prædicatorum Presbyteri, Cardinalis dignissimi, artium & sacræ Theologiæ Doctoris celebertimi.

BIBLIOTECA DE LA UNIVERSIDAD DE DEUSTO

1. Contr. capi. 1.

ATtentio diui Thomæ in hoc proœmio manifestata, & ex parte officij Doctoris, & ex parte nouitiorum, aduersari videtur prima fronte intentioni meæ: dum textus nouitijs construCtus, ame Doctorum subtilitatibus replendus creditur. Verùm, si autoris rationes hìc redditas, diligentiùs discusserimus, aberrasse meum propositum non videbitur. Nouitiis nanque opus hoc conuenire dicitur non ratione facilitatis, aut superficialis, aut epilogalis, aut introductorij tractatus, sed ratione sectarum, superfluitatum, omissæ repetitionis, & pulchertimi ordinis ab ipso inuenti. Vt enim in processu apparet, omnes theologales difficultates, & ex propriis hìc distinctæ tractantur. * Et quoniam quandoque minùs perspicaces ac imperes opus hoc sortitur interpretes, multosq; habuit impugnatores, & sectatores multò plures pareret, si perspicuum fieret necessarium fore duxi, prosecturis in theologia exponere opus hoc: & non maiora, sed posteriora, & modernis minùs nota apponere, iuxta mei vires ingenij: id omnes monens, vt dictorum tantùm rationes videant, atque examinent: & sic acquiescant vel refutent. Non enim tanti sum, nec sic arrogans, vt meam proponam autoritatem. Sed catenus dico hic & vbique, quatenus reddita ratio testatur. Propterea vbi defecero, correctori- vt adiutori gratias ago. Verba quoque errotis, falsitatis, deceptionis, ignorantiæ, & aliorum huiusmodi, non contra personas, sed contra opiniones, & hoc etiam quatenus minùs solidæ sunt vel apparent, interpretanda esse volo: quoniam personis nullo pacto, opinionibus verò nō nisi vt dissonant, aduersari intendo.

a ¶ *Super quæstionis primæ Articulum primum.*

IN titulo huius primi articuli tres terminos nota. Primò, ly necessarium: dupliciter enim sumitur quinto metaphysicæ, simpliciter, & ad finem. Hìc sumitur secundo modo. * Secundò, ly physicas disciplinas. Dupliciter nanque scientia potest dici physica seu naturalis, quod idem est: obiectiuè, & sic est vna pars scientiæ distincta, sexto metaphysi. contra mathematicam & metaphysicam. Et effectiuè: quia secundùm se nata est esse à principio naturali scientiarum: id est, lumine intellectus agentis: & sic distinguitur physicum contra supernaturale. Et hoc modo sumitur in proposito, vbi physicæ disciplinæ appellantur omnes notitiæ acquisibiles lumine intellectus. * Tertiò, ly aliam doctrinam. Non dicit scientiam, opinionem, aut fidem: quod bene notandum esse in dubitando apparebit.

d ¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito affirmatiuè. Prima est,

*vt symbolicas.

PROLOGVS.

QVIA catholicæ veritatis Doctor non solùm prouectos debet instruere: sed ad eum pertinet etiam incipientes erudire (secundùm illud Apostoli. 1. ad Corinth. 3. Tanquàm parvulis in Christo, lac vobis potum dedi, non escam:) propositū nostræ intentionis in hoc opere est: ea quæ ad Christianam religionem pertinent, eo modo tradere secundùm quod congruit ad eruditionem incipientium. ¶ Considerauimus nanque huius doctrinæ nouitios, in his quæ à diuersis conscripta sunt, plurimū impediri. Partim quidem propter multiplicationē inutilium quæstionum, articulorum & argumentorum. Partim etiam, quia ea quæ sunt necessaria talibus ad sciendum, non traduntur secundùm ordinem disciplinę: sed secundū quod requirebat librorum expositio, vel secundùm quod se præbebat occasio disputandi. Partim quidem, quia eorundem frequens repetitio, & fastidium & confusionem generabat in animis auditorū. ¶ Hæc igitur & alia huiusmodi euitare studentes, tentabimus cum confidentia diuini auxilij ea, quę ad sacram doctrinam pertinent, breuiter ac lucidè prosequi, secundùm quod materia patietur.

QVÆSTIO PRIMA, De sacra doctrina, qualis sit, & ad quæ se extendat, in decem articulos diuisa.

ET VT intentio nostra sub aliquibus certis limitibus comprehendatur, necessariū est primò inuestigare de ipsa sacra doctrina qualis sit, & ad quæ se extendat. ¶ Circa quod quærenda sunt decem. ¶ Primò de necessitate huius doctrinæ. ¶ Secundò, vtrum sit scientia. ¶ Tertiò, vtrū sit vna, vel plures. ¶ Quartò, vtrum sit speculatiua, vel practica. ¶ Quintò, de comparatione eius ad alias scientias. ¶ Sextò, vtrum sit sapientia. ¶ Septimò, quid sit subiectum eius. ¶ Octauò, vtrum sit argumentatiua. ¶ Nonò, vtrum vti debeat * metaphoricis locutionibus. ¶ Decimò, vtrum scriptura sacra huius doctrinæ, sit secundū plures sensus exponenda.

ARTICVLVS PRIMVS.

a. ¶ *Vtrum sit necessarium præter physicas disciplinas, aliam doctrinam haberi.*

Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationem acceptam de multis, quæ humanam rationem excedunt. Secunda est, Necessarium est ad humanam salutem, esse doctrinam per reuelationem, de his quæ de Deo etiam naturali ratione inuestigari possunt.

¶ Antequàm probentur conclusiones, ad euidentiam distinctionis & sufficientiæ cōclusionum, nota duas distinctiones. Prima est ex primo contra gentiles, capit. tertio. Duo sunt genera cognoscibilium de Deo principaliter: quædam demonstrabilia: quædam non nisi per reuelationem cognoscibilia. Ista sunt, trinitas personarum, beatitudo nobis promissa, incarnationis & redemptionis mysteria. Illa verò sunt, Deum esse vnū, immortalem, &c. Ratione reuelabilium tantùm, posita est prima conclusio: ratione verò demonstrabilium posita est secunda. Altera distinctio est ex quinto metaphysic. Necessariū est ad finem dupliciter, ad esse, & ad bene esse. In prima conclusione sumitur necessarium primo modo, in secunda secundo modo.

22^c. q. 2. art. 3. & 4. Et. 1. prolo. artic. 1. Et. 1. contr. ca. 4. & 6. Et veri. q. 14. artic. 11.

¶ His præhabitis probatur prima conclusio ex litera. Ordinarium ad Deum vt finem, ignotum ratione naturali, consequendū tamē propria intentione & actione, eget supernaturali disciplina, qua finem cognoscat, & operationes in illum ditigat: homo est huiusmodi: ergò. Probatur minor ex. 64. capit. Isai.

¶ *Num sacra doctrina ad humanam salutē necessaria, sit fides, vel theologia.*

CIrca hanc conclusionem dubium staim occurrit, quid intelligatur hìc nomine sacræ doctrinę seu disciplinę. Aut enim intelligitur fides, aut theologia. Si fides, sequuntur duo inconuenientia. Primū est, quòd idem bis quæreretur. Nā in secunda secundę, quæstio. secunda, artic. tertio, quæretur, an credere aliquid supernaturale, sit necessarium ad salutem. Secūdum est, quòd equiuocè sumirut sacra doctrina in hoc & in sequētibus articulis. Nam constat quòd in eis non sumitur pro fide. Si theologia, sequeretur quòd fides absq; theologia nō sufficeret ad salutem hominis: quod est falsum. Sequela patet, quia in litera dicitur, quòd ista doctrina est necessaria ad salutem humanam. Falsitas verò consequentis & ex se patet, & ex ratione in litera assignata conuincitur: quia scilicet homo potest intentiones & actiones suas per fidei cognitionem in finem supernaturalem dirigere.

58

¶ Ad hoc dicendum est, quòd sacra doctrina neque sumitur pro fide, vt distinguitur contra theologiam: neque pro theologia, vt distinguitur contra fidem: sed sumitur pro cognitione à Deo reuelata siue formaliter, siue virtualiter, vt habet rationem disciplinæ, & doctrinæ abstrahendo à ratione crediti, & sciti.

CONCLVSIONES.

1 *Necessarium est ad humanam salutem consequendam, doctrinam quandam per reuelationem esse de multis, quæ hominis intellectum excedunt.*

2 *Necessarium est præter scientias lumine naturali acquisitas, esse doctrinam per reuelationem de his, quæ lumine naturali inuestigari possunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necessarium fuit ad humanam salutem esse doctrinam quandam secundū reuelationem diuinam præter physicas disciplinas, quæ ratione humana inuestigantur. Primò quidem, quia homo ordinatur ad Deum, sicut ad quendam finem, qui comprehensionem rationis excedit^e, secundùm illud Isai. 64. Oculus non vidit Deus absque te, quæ præparasti diligētibus te. Finem autem oportet esse prænotum hominibus, qui suas intentiones & actiones debent ordinare in finem. Vnde necessarium fuit homini ad salutem, quòd ei nota fierent quædam per reuelationem diuinam, quæ rationem humanam excedunt.

¶ Ad ea etiam, quæ de Deo ratione humana inuestigari possunt, necessarium fuit hominem instrui reuelatione diuina, quia veritas

Universidad de Deusto Biblioteca

Cognitio enim, qua egemus ad salutem, prout à Deo docente in homine suscipitur, doctrina est & disciplina, iuxta illud Ioan. 6. Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. & de hac dicitur in conclusione hac, quòd est necessaria ad salutem. Et quoniam cognitio huiusmodi vt disciplina est reuelata, abstrahit à ratione credendi & sciendi, & à ratione reuelati formaliter, id est, in seipso, & virtualiter, id est, in suis principijs: ideò hoc in loco, vbi de doctrina reuelata præter physicas disciplinas quæritur, ad nullum horum licet determinatè descendere. Et sic aliud formaliter quæritur hic, & aliud quæretur inferiùs in secunda secundæ: quia hic de doctrina, ibi de credere: & vniuocè sumitur hic sacra doctrina & in sequenti articulo. Nec sequitur quòd theologia vt distinguitur contra fidem sit necessaria, sed quòd theologia vt abstrahit à fide & scientia, sit necessaria ad salutem. quod constat esse verum propter rationem in litera assignatam. Nec valet, fides sufficit: ergò theologia non requiritur. Tum quoniam in fide clauditur theologia (vt hic sumitur) sicut animal in homine. Tum quoniã scientia hęc apud Augustinum decimoquatto de trinitate, non solùm nutrit, defendit, & roborat fidem, sed gignit eandem. Et verè sic est ex parte credibilium: fides enim licet sit à Deo infundente inclinationem ad credendum, est tamen ea auditu per verbum Christi, quò ad credibilia: vt ad Roman. 10. habetur in litera: & à Sanct. Thoma, & sic Theologia clauditur in fide, vt gignens eam. Et si inferatur: ergò quilibet fidelis adultus explicitè credens, & cætera. est theologus: dicendum est, quòd non simpliciter, sed particeps est theologiæ secundùm quid, & cætera, scilicet, secundũ principia, &c.

de Deo per rationem inuestigata, à paucis & per longum tempus, & cum admistione multorum errorum homini proueniret. A cuius tamen veritatis cognitione dependet tota hominis salus, quæ in Deo est. Necessarium igitur est, vt salus hominibus & communis & certiùs proueniat, quòd de diuinis per diuinam reuelationem instruantur. Necessariũ igitur fuit, præter physicas disciplinas, quæ per rationem inuestigantur, sacram doctrinam per reuelationem haberi.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd licet ea, quæ sunt altiora hominis cognitione, non sint ab homine per rationem inquirenda, sunt tamen à Deo reuelata suscipienda per fidem. Vnde & ibidem subditur, Plurima supra sensum hominum ostensa sunt tibi. Et in huiusmodi sacra doctrina consistit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd diuersa ratio cognoscibilis diuersitatem scientiarum inducit. Eandem enim conclusionem demonstrat astrologus & naturalis, puta quòd terra est rotunda: sed astrologus per medium mathematicum, id est, à materia abstractum: naturalis autem per medium circa materiam consideratum. Vnde nihil prohibet de eisdem rebus, de quibus physicæ disciplinæ tractant, secundũ quod sunt cognoscibilia lumine naturalis rationis, & aliam scientiam tractare, secundũ quod cognoscuntur lumine diuinæ reuelationis. Vnde theologia, quæ ad sacram scripturam pertinet, differt secundùm genus ab illa theologia, quæ pars philosophiæ ponitur.

¶Num finis vltimus animæ nostræ sit naturalis nobis, supernaturaliter tamen consequendus, vel supernaturalis.

CIrca hanc partem est aduertendum, quòd Scotus in prima quæstione prologi primi sententiarũ, nec à conclusione, nec à ratione discordat: sed à causa quare finis ille est nobis naturaliter occultus. Nos enim dicimus, quòd ideò finis ille est nobis naturaliter occultus, quia est supernaturalis finis animæ nostræ: & propterea, quantumcunque perfectè nota esset nobis natura nostræ animæ quòad naturalia, nunquàm cognosceretur sub ratione, qua ordinatur in talem finẽ: quia extra naturalium latitudinem est tam finis quàm illa animæ ratio. Ipse verò tenet illum finem esse naturalem nostrę animę, quamuis supernaturaliter adipiscendum, & tamen esse naturaliter incognitum: quia anima nostra non nobis naturaliter est nota, saltem pro statu isto sub illa propria speciali ratione, qua ordinatur ad illum finem.

¶ Quòd autem finis ille sit naturalis, probat tripliciter, Primò autoritate Augustini in libro de prædestinatione sanctorũ. Proinde posse habere fidẽ sicut posse habere charitatem naturæ est hominum, habere autem gratiæ est fidelium.

¶ Secundò ex appetitu. Homo naturaliter appetit illum finem quem dicis supernaturalem, ergò est ei naturalis. ¶ Tertiò ex ratione naturalitatis. Potentia comparata ad actum aut est naturalis, aut violenta, aut neutra: nec est ibi aliqua supernaturalis: ergò intellectus seu anima naturaliter ordinatur ad visionem Dei, seu fruitionem. Antecedens quò ad partem affirmatiuam declaratur: quia potentia aut inclinatur ad talem actum, aut repugnat tali actui, aut neutraliter se habet: si primo modo, est naturalis: si secundo, violenta: si tertio, neutra. Quò ad partem verò negatiuam declaratur differentia naturalitatis, à supernaturalitate, attenditur penes comparationem potentiæ ad agens naturaliter, vel supernaturaliter impressum in talem potentiam. Igitur comparando potentiam ad actum nulla est supernaturalitas. Consequentia verò probatur, ex eo quòd anima inclinatur in omnem suam & præcipuè summam perfectionem, qualis est actus fruitionis Dei, &c.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd apud nos potẽtia, aut est naturalis, aut violenta, aut obedientialis: & hoc tam in comparatione ad actum quã ad agẽs: nec aliqua est in rerum natura potentia neutra, omissis artificialibus, vt in quæstione de potentia neutra iuxta hunc articulum dicetur. Vocatur autem potentia obedientialis aptitudo rei ad hoc, vt in ea fiat quicquid faciendum ordinauerit Deus: & secundũ talem potentiam, anima nostra dicitur in potentia ad beatitudinẽ pollicitam & finem supernaturalem, & alia huiusmodi.

¶ Vnde ad primum Scoti dicitur, quòd Augustinus non dixit, quòd posse habere fidem sit naturale homini, sed quòd sit naturæ hominum. Aliud est enim potentiam esse naturæ, & aliud esse naturalem. ✱ Primum enim significat subiectum potentiæ, secundum autem modum potentię: & ideò primum est verum in proposito, secundũ verò falsum. Potentia siquidem illa obedientialis ad fidem & charitatem, est in natura hominum: quia intellectiua est, non autem in natura leonina, quoniam sibi repugnat. Et hoc intendebat Augustinus. ✱ Ad secundũ negatur antecedens. ✱ Ad tertium verò negatur assumptum, & quò ad tertium membrũ partis affirmatiuè, & quò ad partem negatiuam: supernaturalitas siquidem attenditur etiam conferendo potentiam ad actum, quoniam sunt quidam actus qui ex genere suo sunt simpliciter supernaturales, vt gratia, gloria, & alia huiusmodi: vt in alia quæstione patebit.

Comment. ¶ Secunda autem conclusio probatur: disciplina qua communiùs, citiùs & tutiùs peruenitur ab hominibus ad cognitionem diuinorum demonstrabilium, est homini necessaria: disciplina reuelata est huiusmodi: ergò. Omnia patent in litera & diffusiùs in primo contra Gentiles, capitulo quatto.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd argumentum erat hoc: omne ens est scibile per physicas disciplinas: ergò non restat aliquid scibile per doctrinam reuelatam, & consequenter non est necessaria. Consequentia prima probatur: quia nihil scitur nisi verum, quod cum ente conuertitur. Antecedens verò patet sexto metaphysi. & inductiuè. ✱ Ad hoc autem dupliciter responderi potest secũdùm quòd antecedens dupliciter distingui potest. Primò sic, Omne ens secũdùm omnia, quæ sunt cognoscibilia, vel nõ secundũ omnia, sed abstrahibilia tãtùm à sensibilibus, est scĩbile per physicas disciplinas: in primo sensu est falsum, in secundo verũ. Secundò sic, Omne ens omni modo, vel non omni modo, sed inquantum illucescere potest per lumen intellectus agentis, est scibile per physicas disciplinas. In primo sensu est falsum: in secundo verum. Quamuis autem vtranque responsionem argumentum recipiat, placuit tamen autori secundam responsionẽ adhibere, non primam explicitè: tum vt ex propriis huius articuli, luminis scilicet diuinæ reuelationis, oppositas difficultates solueret, tum quia prima responsio iam in corpore articuli in prima conclusione habebatur.

3. dist. 33. q. 1. artic. 2. q. 4. & 1. sent. prolo. artic. quæ. 2. Et veri. quæ. 14. arti. 9. 3m. Et hoc tri. 2. artic.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum sacra doctrina sit scientia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit scientia. Omnis enim scientia procedit ex principijs per se notis: sed sacra doctrina procedit ex articulis fidei qui non sunt per se noti, cùm non ab omnibus concedantur: non enim omnium est fides, vt dicitur secundæ Thessalonic. 3. Non igitur sacra doctrina est scientia.

¶ Præterea, Scientia non est singularium. Sed sacra doctrina tractat de singularibus, puta de gestis Abrahæ, Isaac & Iacob, & similibus. Ergò sacra doctrina non est scientia.

¶SED CONTRA est quod August. dicit. xiiij. de Trinit. Huic scientiæ attribuitur illud tantummodo, quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. Hoc autem ad nullam scientiam pertinet, nisi ad sacrã doctrinam. Ergò sacra doctrina est scientia.

CONCLVSIO.

¶ *Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum, cùm procedat ex principijs in illa sciẽtia notis.*

b ¶RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam esse scientiã. Sed sciendum est quòd duplex est scientiarum genus. Quædam enim sunt, quæ procedunt ex principijs notis lumine naturali intellectus, sicut Arithmetica, Geometria, & huiusmodi. Quædam verò sunt, quæ procedunt ex principiis notis lumine superioris scientiæ: sicut perspectiua procedit ex princpiis notificatis per Geometriam: & Musica ex principiis per Arithmeticam notis. Et hoc modo sacra doctrina est scientia, quia procedit ex principiis notis lumine superioris scientiæ, quæ scilicet est scientia Dei & beatorum. Vnde sicut Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico, ita doctrina sacra credit principia reuelata sibi à Deo.

¶Num diuersa ratio cognoscendi siue modus eandem conclusionem inferat necessitatem scientiæ cum distinctione.

VEruntamen Scotus in primo, quæstione prima prologi, in solutione primi argumenti, pro philosophis hanc responsionem reprehendit, eò quòd secundum eam non saluatur necessitas theologiæ: quam argumentum infringere intendebat. probat autem hoc sic. Ex hac responsione nihil aliud habetur nisi eadem per theologiam & alias scientias cognosci, quamuis alio modo: sicut per astrologiam & physicam scitur quòd terra est rotunda: ergò non saluatur necessitas, sed distinctio theologiæ ab aliis. Tenet consequentia ex proportionalitate à te assignata: quoniam ex quo illa illa conclusio, terra est rotunda, est scita per alteram scientiarum, reliqua non est necessaria respectu illius quò ad sciendam conclusionem, quamuis sit distincta.

¶ Ad hoc respondetur, quòd diuersitatem modi sciendi diuersitas obiecti formaliter sumpti, seu rationis formalis obiecti comitatur: compatiendo tamen quandoque identitatem aliquo modo alicuius conclusionis, si adæquata est ratio modo: aut saltem comitatur diuersitas multarum veritatum scibilium, si inadæquata est: vt inferiùs articulo tertio patet. Vnde eædem res sub diuersis rationibus cognoscendi acceptæ, diuersitatem cognoscibilium inducunt. Et propterea dicendò, quòd est diuersa ratio cognoscibilis implicitè, insinuauit alienitatem quoque cognoscibilium: quam iam in prima conclusione expresserat. Et propter hoc negatur antecedens, quoniam ex hac responsione quamuis explicitè, non habeatur nisi diuersitas modi cognoscendi, implicitè tamen habetur etiam diuersitas cognoscibilium.

¶ Ad exemplum autem de Astrologia, licet dici posset, quòd exemplorum non requiritur assimilatio in omnibus: Tamen exemplum sequendo dicitur, quòd sicut Astrologia alio lumine quàm physica in aliquam conclusionem coincidit, & non in omnes: sic Theologia alio lumine & easdem veritates, quas aliæ scientiæ, & alias veritates de eisdem rebus considerat. Et sic quemadmodum Astrologia quamuis coincidat quò ad materiam in aliquam conclusionem physicam: quia tamen alio lumine & consequenter alias veritates considerat, est non solùm diuersa, sed necessaria scientia; sic & Theologia est ab alijs diuersa & necessaria.

e ¶ *Super Quæstionis primæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo huius secundi articuli, nota duos terminos. Primò ly scientia. Secundò ly sacra doctrina. Scientia enim sumitur hic propriè, vt est intellectualis virtus (sexto Ethicorum.) & habitus conclusionum per demonstrationem acquisibilis ex principijs. Et quoniam talia sunt subiecta qualia permittuntur à prædicatis: consequens est, quòd ly sacra doctrina sumatur hic pro doctrina reuelata, vt est conclusionum. Neque enim sumitur pro tota, quoniam stultum videtur quærere: an tota cognitio claudens in se principia & conclusiones sit scientia, cum cõstet principiorum non esse scientiam, sed pro ipsa absolutè, vt in primo articulo adiuncto respectu ad conclusiones: ita quòd sensus quæstionis est, an sacra doctrina, quam probauimus necessariam, quò ad conclusiones suas, habeat rationem scientiæ, an non: sed opinionis, & cætera. & sic idem omnino est subiectum quæstionis & conclusionis responsiuæ: & quæstiones æquantur verè scitis iuxta doctrinam secundi posteriorum.

Comment. ¶ In corpore proposita conclusione responsiua, tria facit. Primò ponitur vnica distinctio. Secundò modificatur conclusio responsiua. Tertiò deducitur corollarium. Distinctio est, scientia duplex: alternans & subalternata, ex primo posteriorum. Differentia inter has est, quòd subalternans procedit ex propositionibus per se notis: subalternata verò ex principiis notis non per se, sed lumine superioris scientiæ, vt patet in Arithmetica & Musica, Geometria & Perspectiua.

¶Circa

Annotat. ¶ Circa hanc distinctionem ac differentiam vide quòd ex propria ratione scientiæ absolutè nascitur hæc differentia assignata in litera: & propterea tanquàm prima & essentialis differentia inter subalternantem & subalternatam suscipienda est: & ex his oportet omnes difficultates solui, si doctrina vera est. Scito igitur quòd de ratione scientiæ absolutè vt distinguitur contra alios habitus seu virtutes intellectuales, est habere conclusiones visibiles in alio, id est, in principiis: quoniam omnis scientia ex principiis oritur necessariò. Et ex hoc sequitur quòd nec scientia subalternans, nec subalternata habet euidentiam conclusionum in seipsis, sed adiuta habitu principiorum. verùm in hoc differunt, quòd subalternantis conclusiones visibiles sunt ex & in principiis, immediatè: id est, absque alio medio habitu: subalternatæ verò conclusiones visibiles sunt ex & in principiis per se notis mediatè, mediante scilicet habitu scientifico subalternante. Et hæc est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam scientiam. Cæteræ autem conditiones sunt consequentes, aut sunt talis subalternæ, non subalternæ vt sic. Puta quòd vna dicat quia: & altera propter quid: aut quòd obiectum addat differentiam accidentalem extraneam. Hæc nanque est conditio subalternationis quò ad obiectum, illa verò subalternationis quò ad principia, gratia materiæ, vt infrà patebit. Essentiale ergò, omni scientiæ propriæ dictæ, id est, discursiuæ, est habere conclusiones visibiles non in & ex se, sed in & ex alio. Et ex his deducuntur quinque. Primò, quòd omnis scientia est scientia ex sua continuatione ad habitum superiorem: quoniam non nisi ex illa continuatione euidentiam habet conclusionem. Et vt dicitur primo posteriorum, Non sciet non habens demonstrationem demonstrabilium. Demonstratio enim est quæ continuat, non curando modò, actu vel potentia. Secundò, quòd scientia subalternata est scientia ex continuatione seu continuabilitate ad scientiam superiorem eadem ratione. Tertiò, quòd per se habitus principiorum proximorum subalternatæ est habitus scientificus subalternans. Quartò, quòd scientia subalternans & subalternata non necessariò opponuntur ex parte obiecti, nec ex parte subiecti, sed potiùs ex parte conditionum medij: quia scilicet medium in subalternante immediatè iungitur principiis per se notis, subalternatæ verò mediatè, mediante scilicet habitu alterius speciei. Quintò, quòd subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: quia non opponuntur ex parte subiecti. Et ex his deducitur sextum, quòd principia proxima subalternatæ possunt duplici habitu cognosci, scilicet scientia superiori, & fide, vt in litera expressè dicitur, dum in corollario ponitur fides de principiis, & in distinctione ponitur lumen superioris scientiæ de eisdem. Sed scientia superior est eorum habitus per se, quia ex essentiali comparatione, ex qua habet subalternata quòd sit scientia. Fides verò est eorum habitus per accidens, quia ratione subiecti in quo est, puta perspectui, non geometræ. Est autem vnum hîc aduertendum, quod in prima & essentiali conditione subalternatæ scientiæ concurrunt duo. Primum est ineuidentia in se, cum euidentia ex & in alio. Secundum est mediatio principiorum proximorum, quæ est causa illius ineuidentiæ in se: sed primum horum est formale, & consequenter omninò semper requisitum: secundum autem est materiale. Si enim posset saluari illa ineuidentia cum visibilitate in alio absque mediatione, nisi minùs subalternaretur illi: quia (vt iam patet ex dictis) penes illum modum euidentiæ est essentialis & per se differentia inter subalternantem & subalternatam: & hinc sequitur quòd non oportet principia subalternata ex formali ratione subalternationis habere propter quid, sed sat est esse illo modo propositiones ineuidentes & visibiles.

Commen. ¶ Conclusio modificata est, Sacra doctrina est scientia subalternata scientiæ Dei & beatorum. Probatur. habitus acquisitus ex principiis notis lumine scientiæ Dei & beatorum, est scientia subalternata illi: Sacra doctrina est huiusmodi: ergò.

✱ Corollarium est, sacra doctrinaa credit principia reuelata sibi à Deo. Probatur ex conditione subalterni artificis. Musica credit principia tradita sibi ab Arithmetico. ergò, &c.

1 *Num Sacra Theologia sit scientia.*

2 *Num Sacra Theologia sit scientia subalternata scientiæ Dei.*

CIrca hunc articulum aduerte conclusionem responsiuam habere duas partes: scilicet & quòd theologia est scientia: & quòd est subalternata scientiæ Dei.

Annot. ✱ Contra quidem primam partem multipliciter arguitur à Durando, Aureolo, & Gregorio de Arimino, vt habes hîc à Capreolo ex conditionibus ipsius scire & demonstrationibus assignatis primo posteriorum, & sexto Ethicorum. ✱ Ex parte obiecti: quia scientia est de necessariis: ista est de contingentibus, puta incarnatione, prædestinatione, glorificatione, &c. Ex parte principiorum: tum quia scientia est ex & per se notis: tum quia habitus principiorũ scientiæ est superior habitu conclusionis. Ex parte certitudinis: tum quia sciens scit se scire: tum quia scientia est virtus intellectualis. ✱ Et si dicatur quòd theologus scit se scire ex suppositione: scilicet si articuli fidei sunt veri: ergò inquit Aureolus, ista est scientia consequentiarum, & non consequentium: & necessitatis consequentiæ, & non consequentis: & breuiter illationum, non rerum. ✱ Ex parte modi: Sacra doctrina, inquit Scotus in tertio sent. distinct. vigesimaquarta, quæstione prima, non est tradita per discursum syllogisticum, sed omnibus æquè assentimus, ita quòd non vni propter aliud: ergò. antecedens manifestatur: quia licet arguatur primæ ad Corinth. decimoquinto, & à doctoribus. Nulla tamen maior certitudo est probatæ quàm probantis, aut probatæ, & non probatæ, sed simpliciter propositæ: quòd in scientia non contingit. ✱ Ex parte demum subiecti: fides & scientia apud te non stant simul, inquit Scotus ibidem: & quæstione tertia, prologi primi. ergò.

Comment. ¶ Contra secundam autem partem seu minorem allatæ rationis multipliciter arguitur impugnando duo. Primò diuersitatem theologiæ nostræ à theologia Dei & beatorum. Secundò, quòd distinctio illa, quæ est inter eas qualiscunque sit, non est distinctio cum requisitis conditionibus ad subalternantem & subalternatam. Scotus igitur in primo senten. q. tertia, prologi, dupliciter inuehitur contra primũ. Scientia Dei non potest esse nisi vna formaliter: igitur nulla est subalternata. antecedens patet, quia Deitas non est nisi vna ratio formalis. Præterea de eisdem veritatibus primò impossibile est esse subalternantem & subalternatam: quia vbi illa desinit, hæc incipit: istæ sunt de eisdem: ergò. Hæc duo motiua simul ab Aureolo innuuntur sub alia forma sic: subiectum subalternatæ addit ad subiectum subalternãtis: sed subiectum theologiæ nostræ non addit: ergò. Contra secundum autem Scotus ibidem, & in tertiò vbi suprà, dupliciter arguit. Scientia subalternata dependet à subalternante vt à causa: ista non dependet sic à scientia beatorum: ergò. Probatur minor: causa scientiæ non est nisi obiectum, potentia, subiectum, vel lumen: quorum nullum est scientia illorum. Præterea subalternata & subalternans sunt compossibiles in eodem subiecto: istæ non sunt compossibiles: ergò. Probatur minor: quia sequeretur quòd idem esset simul comprehensor & viator. Demum contra idem arguit Durandus, subalternas dicit propter quid, & subalternata quia: istæ non sic se habent: ergò. Probatur minor: quia theologalia non habent propter quid, & si habent, idem dicimus nos & beati. Puta propter quid Christus est incarnatus, scilicet propter humanam salutem, &c.

Ad primum. ¶ Ad euidentiam huius difficultatis scito duo. Primum est, quòd theologia nostra potest dupliciter considerari. Vno modo secundùm se. Alio modo vt in nobis viatoribus. Si consideretur secundùm se, sic proculdubiò est scientia subalternata scientiæ beatæ quò ad euidentiam, cùm ex eius continuabilitate scientiæ rationem induat, dum procedit ex principiis secundùm se notis lumine beato: & contra hoc paucæ, aut nullæ rationes militant. quoniam primæ rationes infringunt theologiam nostram in nobis non esse scientiam: secundæ verò, non esse subalternata totaliter, non quò ad aliquid. Si autem consideretur vt in nobis viatoribus, sic difficultates motæ emergunt. Et putatur quòd etiam apud Sanctum Thomam sic accepta non sit scientia, nisi æquiuocè, vt alibi ipse dicere videtur: nec sit subalternata nisi secundùm quid, scilicet quò ad euidentiam. & si hæc considerentur, facilis esset quæstionis solutio. Verùm mihi videtur aliter esse intrepretandum Sanctum Thomam quò ad secundum præcipuè punctum. Nam quò ad primum punctum, scilicet quòd theologia nostra vt in nobis viatoribus non sit, aut sit scientia, vtraque pars potest sanè intellecta dici, & quòd non est scientia: scilicet non habet scientiæ rationem perfectam: quia non verè scit qui non potest resoluere in principia euidentia: & hoc intendit vbicunque hoc innuit: & quòd est scientia imperfecta ratione status præsentis: scientia enim imperfecta non est extra latitudinem scientiæ: & hoc affirmauit hîc litera. & ne daretur occasio malè intelligendi, cùm fuisset tantùm quæsitum, vtrum esset scientia, responsum est affirmatiuè cùm aduersatiua subiuncta, vt completa responsio esset cum conditione specificante, & non absolutè. non enim probauit quòd est scientia, sed quòd est scientia subalternata, vt ex qualitate adiuncta intelligeres imperfectionem, quam in statu hoc habet.

Ad secundum. ¶ Quò ad secundum verò punctum de subalternatione, videtur mihi, quòd de subalternatione simpliciter intendat litera. Tum quoniam de tali distinxerat ante conclusionem. Tum quia, vt patet ex dictis, subalternatio quò ad euidentiam oritur ex ratione scientiæ. Et propterea tenendum arbitror, quòd theologia nostra secundùm se, est verè scientia simpliciter subalterna: vt in nobis verò viatoribus, est scientia imperfectè, sed simpliciter subalterna. Tu autem nouitie, cùm disputas, caue ne fallaris, pro eadem accipiens theologiam secundùm se, & theologiam nostram secundùm se: hæc enim valde differunt. quoniam theologia secundùm se est scientia, quam nata est parere Deitas secundùm se: & hæc est theologia, quam Deus de seipso habet: sed theologia nostra distinguitur si ly nostra demonstret humanam naturam simpliciter, in theologia beatorum & viatorum: non oportet autem distingui si ly nostra demonstret viatores: & sic accipitur in proposito: hæc tamen potest accipi secundùm se, & vt in nobis viatoribus. Habes autem distinctionem hanc vltimam ex litera, dum in corollario manifestè loquitur de theologia nostra, vt in nobis viatoribus: quorum est credere principia. Et in conclusione responsiua locutus est de eadem secundùm se: conuenit siquidem ei secundùm se oriri ex principiis notis secundùm se lumine superioris scientiæ, &c. Secundum est: quòd quia omnia nostra translata in Deum seclusis imperfectionibus transferri intelliguntur: consequens est & quòd scientia ratione euidentiæ & certitudinis non quò ad discursus imperfectionem: & quòd subalternate, non quò ad discursus demonstratiui probationem principia subalternatæ, sed quò ad euidentiam illorum & causalitatem notitiæ eorum in aliis, transferatur in Dei scientiam: ac per hoc non oportet ex subalternatione quòd principia Theologiæ nostræ sint conclusiones Theologiæ beatorum, sed sat est quòd sint propositiones euidentes Theologiæ beatorum. Sicut si geometria absque discursu esset, haberet quam nunc habet euidentiam de principiis perspectiuæ, sed non eodem modo, & nihil minùs subalternans esset. Quia igitur conclusiones theologales procedunt ex articulis fidei vt principiis non in se euidentibus, sed in scientia Dei & beatorum, consequens est quòd habet essentialem conditionem constitutiuam scientiæ subalternatæ, & quòd est scientia ex continuatione ad scientiam Dei & beatorum: & quòd habitus per se principiorum eius est scientia diuina, habitus verò per accidens eorum est fides: & quòd non opponitur scientiæ beatæ ex parte obiecti, nec subiecti: sed secundùm euidentiam & ineuidentiam negatiuè: & quòd sint compossibiles in eodem subiecto simul. Nec est idem iudicium de scientia subalternata & fide: quoniam lumen diuinum

Universidad de Deusto
Biblioteca

absolute est per se ratio formalis huius notitiæ: inquantum scientifica est. Lumen autem diuinum obumbratum est per se ratio assensus fidei, quæ per accidens est, vt dictum est, habitus principiorum horum: & ideò habitus principiorum non remanebit in patria, scientia autem acquisita ex eis remanebit, iuxta illud Hieronymi, Discamus in terris, &c. Vnde ad rationes in oppositum contra primam partem inductas sigillatim propter nouitios respondendo dicitur.

Ad ar. 1.

b ¶ Et ad primū dicitur, quòd incarnatio & alia huiusmodi secundum diuinum se contingentia, vt subsunt huic scientiæ, sunt necessaria, quamadodum vt fertur, Deo sunt necessitas, vt in quæstione decimaquarta patebit.

9 b

¶ Ad secundum verò iam patet, quòd ista scientia est ex per se notis, id est euidentibus mediatè, & hoc sufficit, iuxta illud primi Topicorum, Demonstratio est ex per se notis: vel ex his quæ per illa fidem sumpserunt: habitus quoque per se principiorū huius scientiæ est altior ipsa, quicquid sit de habitu per accidens, id est fide, quę dici potest altior scientia quò ad adhesionem, licet non quò ad euidentiam.

3 *Infrà ar. 4. Et 1. prolo. ar. 2. 3. & 4. cap. & 5.2.*

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Theologus scit se scire non conditionaliter, sed subalternè: hoc autem non est scire illationes tantùm, vno genere subiecti. Ergò sacra doctrina sed illata ex principiis

a

cui lentibus in superiori scientia. Nec plus potest inferri ex tali ineuidentia, nisi quòd tale scire non est perfectum, nisi continuetur cum superiori scientia: quod non solùm concedimus, sed docemus. Et similiter dicimus quòd scientia sub altera vsquequò non continuatur subalternanti, non est virtus intellectualis, sed habitus virtutis intellectualis, & ideò spectat ad eādē virtutis speciem, scilicet scientiā.

¶ Ad quartum, quod est Scoti, negatur antecedens: quoniam in sacra scriptura traduntur demōstrationes virtualiter, & generatur alius habitus à fide: ex deductione conclusionum ex articulis fidei. Nec est verum quòd omnibus assentiamus æquè seu eodem modo: quoniam articulis assentimus nō propter aliud: conclusionibus autem, de quibus solis est hæc scientia, assentimus propter articulos. Et cùm dicitur quòd æquè assentimus probatis & simpliciter propositis, respōdetur, si omnia simpliciter credenda proponerentur, theologia nostra in se quidem esset scientia, quia conclusiones suæ secundùm se natæ sunt deduci ex articulis fidei: sed quò ad nos, non esset scientia, sed fides: & non solùm æquè, sed eodem modo assentiremus omnibus: verùm quia de facto articuli proponuntur nobis simpliciter credendi, cætera autem vt ex articulis deducenda, ideò non eodem modo assentimus principiis & conclusionibus. Nec æquè assentimus conclusionibus probatis & nō probatis: propter quod circa non probatas tanta opinionum diuersitas in sacra doctrina tolleratur: & propterea est scientia nō solùm in se, sed quò ad nos, imperfecta tamē.

Ad ar. 1.

¶ Ad vltimum autem iam patet, quòd non ponimus fidem & scientiam de eodem simul: quia fides est de articulis, scientia autem de conclusionibus.

¶ Ad argumenta verò contra secundam partem respondendo dicitur, quòd scientia de Deo adæquata, non potest esse nisi vna, inadæquata verò potest multiplicari: talis autem est theologia Vel dicatur & melius, quamuis in idem redeat, quòd antecedens est simpliciter falsum, quoniam ad vnitatem scientiæ requiritur & vnitas rationis formalis obiecti vt res, & vnitas rationis formalis obiecti vt obiectum, vt in sequenti patebit articulo. In proposito autem, quamuis Deitas sit vna ratio formalis obiecti vtriusque theologiæ vt res est, alia tamen & alia est ratio formalis eiusdem obiecti vt obiectum est in veraque theologia: quoniam Deus vt clarè visus obiicitur beatis. Deus autem vt reuelatus abstrahendo à claritate & obumbratione, obiicitur theologiæ nostræ absolutè sumptæ.

¶ Ad secundum dicitur, quòd theologia nostra & beatorum non sunt de eisdem veritatibus: prout manifestè patet de veritatibus articulorum fidei, de quibus est theologia beatorum, non nostra. Et per hoc patet responsio ad formam argumenti Aureoli. Concedi siquidem potest, quòd subiectum theologiæ nostræ addit aliquo modo ad subiectum theologiæ beatorum, accipiendo subiectum nostræ theologię pro toto aggregato ex subiecto vt re & vt obiecto: sic enim subiectū est Deus reuelatus. Reuelationem autem constat addere differentiam accidentalem. At si pertinaciter ex parte obiecti vt res est, additionem talem quis exigat in subiecto subalternatæ, negatur assumptum vniuersaliter: licet in quibusdam verificetur. Nec oppositum dicitur primo posteriorum: sed docetur ibidem quòd vna scientia non descendit in aliam, nisi subiectum sit sub subiecto simpliciter: vel sic, quod concedimus, dum dicimus scientiam beatorum descendere in nostram: quia formale subiectum vt res, est omnino idem vtrobique: & vt obiectum huius, est subiectio illius.

70

¶ Ad reliqua verò obiecta contra secundum punctum dicitur, quòd ista scientia dependet à theologia beatorum vt à lumine: & quòd sunt compossibiles simul in eodem. Nec sequitur quòd idem sit simul viator & comprehensor, sed sit simul comprehensor & habens scientiam quam acquisiuit in via. Alio modo non solùm propter exclusionem discursus, sed propter perfectionem quam ex continuatione ad scientiam beatorum sortitur.

¶ Ad vltimum Durandi negatur theologales conclusiones non habere propter quid, quicquid sit de principiis. Et si idem propter quid nos & beati dicamus, non tamen eodem modo: quia illi euidenter, nos autem absque euidentia. At si principia dicatur oportere habere propter quid, responsum est, quòd sufficit quòd non sit euidentia in subalternata, sed in subalternante: & hoc loquendo de propter quid proprię. Nulla namque est propositio purè theologalis, quæ non habeat aliquo modo propter quid. Et sic patet responsio ad omnia obiecta.

ARTIC. III.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum tertium.

IN titulo nota duos terminos, scilicet subiectum & prædicatum: ly enim sacra doctrina, sumitur pro tota scientia theologicali vna, supponit pro vnitate specifica speciei specialissimæ. Et aduerte caute quòd hîc non quæritur vtrum sit vna simplex qualitas, sed vtrum sit vna scientia secundùm speciem, quicquid sit de modo vnitatis ipsius scientiæ in communi, an scilicet sit vna vnitate simplicitatis, an vnitate ordinis &c. Nihil enim refert ad propositum quid quisque sentiat. Sat est hîc discutere an theologia sit scientia vna secundum speciem specialissimam, an non, sed sit diuisibilis in multas species: & vt mathematica diuiditur in geometriam, arithmeticam, &c. ita hæc diuidatur in scientias plures, puta de Deo, de Christo, de moribus.

Annota.

¶ RESPONDEO dicendum, sacram doctrinam vnam scientiam esse. Est enim vnitas potentiæ & habitus considerandа secundum obiectum: non quidem materialiter, sed secundùm rationem formalem obiecti c: puta homo, asinus & lapis conueniunt in vna formali ratione colorati, quod est obiectum visus. Quia igitur sacra scriptura considerat aliquа secundum quod sunt diuinitus reuelata (secundùm quod dictum est c) omnia quæcunque sunt diuinitus reuelabilia, communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ: & ideo comprehenduntur sub sacra doctrina, sicut sub scientia vna.

b In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiè. Sacra doctrina est scientia vna. Probatur, vnitas potentiæ & habitus est secundum vnitatem rationis formalis obiecti, ergò sacra doctrina est scientia vna. Antecedens declaratur in potentia visiua, & ratione formali sui obiecti. Consequentia verò probatur. Omnia considerata in sacra doctrina communicant in vna ratione formali obiecti huius scientiæ, scilicet lumine diuinæ reuelationis: ergò.

Commenta.

c Ad euidentiam huius rationis nota duplicem esse rationem formalem obiecti in scientia, alteram obiecti vt res, alteram obiecti vt obiectum: vel alteram vt quæ, alteram vt sub qua. Ratio formalis obiecti vt res, seu quæ est ratio rei obiectæ, quæ primò terminat actum illius habitus. & ex qua fluunt passiones illius subiecti, & quæ est medium in prima demonstratione, vt entitas in metaphysica, quantitas in mathematica, & mobilitas in naturali. Ratio autem formalis obiecti vt obiectum vel sub qua, est immaterialitas talis, seu talis modus abstrahendi & diffiniendi: puta sine omni materia in metaphysica, cum materia intelligibili tantùm in mathematica, & cum materia sensibili, non tamen hac, vt in naturali. Necessitas autem, qualitas, & distinctio harum rationum sumenda est ex distinctione duorum generum, in quibus oportet locare obiectum scientiæ. Oportet enim quòd formaliter sit talis res, taliter scibilis. Et ideo oportet quòd habeat & rationem formalem constituentem formaliter ipsam in tali esse scibili, vt sic reponatur & in genere rerum, & in genere scibilium: quemadmodum obiectum sensus est in duobus generibus, scilicet sub passibili qualitate, & sub sensibili. Aliæ nanque sunt differentiæ & species passibiles qualitatis, & aliæ sensibilis. Illius enim sunt species, Color, Sonus, Odor &c. Istius verò species sunt, Visibile, Audibile, Odorabile, illius differentiæ sunt constitutiuæ rerum obiectarum, istius differentiæ nihil ponunt in ipsis rebus obiectis, illæ rursus cōstituunt subiecta, istæ passiones, iuxta illud secundi de Anima: vbi visibile prædicatum secundi mediante se seu passio ponitur coloris. Et quemadmodū sensus distinctio & multiplicatio non attenditur secundum quamcunque diuisionem sensibilis qualitatis, sed solùm secundum illum in quinque, ex quibus fluit diuisio per se sensibilis in eo quod sensibile, per proprias scilicet differentias ipsius sensibilis: puta taliter immutatium esse sensus, &c. quoniam sensus dicitur diuidi secundum diuisionem sensibilis inquantum sensibile: Ita obiectum scientiæ est in genere entis, & in genere speculabilis, ita quòd hæc duo genera alijs & alijs differentijs proprijs diuiduntur in proprias species. Entis enim differentiæ propriæ sunt constitutiuæ entium in suis generibus realibus sicut esse per se constitutos substantiam, & esse in alio accidens, &c. Speculabilis autem propriæ differentiæ nihil ponunt in entibus. Vnde illę intrinsecè constituunt subiecta, istæ constituunt quasi passiones eorum: quandoquidem & speculabilitas entis passio est. Et propterea illa sola entis diuisio diuersificat habitus speculatiuos, quæ infert propriam diuisionem speculabilis vt speculabile est per proprias differentias ipsius speculabilis: quæ penes diuersitatem modi abstrahendi à materia sumuntur sexto Metaphysicæ. Ita quòd primò diuiditur ratio entis in entitatem simpliciter, quantitatem, & mobilitatem, & Deitatem. Et ex hac fluit alia diuisio scibilis, in scibile per lumen metaphysicale, id est, medium illustratum per abstractionem ab omni materia: & per lumen mathematicum, id est, medium illustratum immaterialitate sensibili, obumbratum tamen materia intelligibili: & per lumen physicum obumbratum, id est, medium obumbratum materia sensibili, illustratum autem ex separatione individualium conditionum: & per lumen diuinum, id est, medium diuino lumine fulgens: quod scibile theologicum constituit. Habet igitur obiectum scientiæ duplicem rationem formalem, alteram quidditatiuam sibi vt res est: alteram denominatiuam sui simpliciter. Quidditatiuam autē sibi vt est sub genere scibilis, quod est esse sub genere obiecti, quoniam scibile species est obiecti. Et ideo dictum est, quòd altera est obiecti vt obiectum est: & quoniam quemadmodum sensus distinguitur secundum distinctionē sensibilis vt sic, ita scientia diuiditur secundū diuisionem sensibilis vt sic: ita quòd vbi est vna species specialissima scibilis, ibi oportet esse vnam tantùm speciem scientiæ, quemadmodum etiam in sensu & sensibili accidit. Et vbi plures differentiæ scibilis vt sic reperiuntur, diuersas oportet scientiæ species ponere: & si his aliunxeris quòd differentiæ scibilis vt sic, sunt ipse rationes formales obiecti

obiecti scibilis vt obiectum est, de necessitate sequitur quòd vnitas & diuersitas specifica scientiarum attendantur penes vnitatem & diuersitatem rationum formalium obiectorum vt obiecta sunt, vel quòd idem est rationum formalium sub quibus res sciuntur. Et hoc est quod in litera dicitur, dum ratio quare theologia sit vna scientia assignatur, ex vnitate rationis formalis sub qua, seu obiecti vt obiectum, id est, luminis diuinę reuelationis. Omnia enim dicuntur considerari in theologia, inquantum sunt diuinitus reuelabilia. Et sic patet vis & sensus rationis allatæ in litera.

1

¶ Circa hanc rationem sic expositam occurrit triplex dubium. Primum circa ipsam rationem: secundum circa antecedens: tertium circa propositionem assumptam in probatione consequentiæ. Et sunt figillatim absoluenda ordine proposito.

d 370

Annotat.

¶ Circa rationem igitur literæ dubium occurrit: quia in æquiuocationem cecidit: quoniam in antecedente loquitur de ratione formali obiecti vt res est (vt patet ex eius probatione in

a

visu: assumitur nanque coloris ratio pro ratione formali visibilis: coloris autem ratio est ratio formalis visibilis inquantum res, vt patet.) Probatio verò consequentiæ loquitur de ratione formali obiecti vt obiectum est: quoniam reuelabilitatem subsumit esse rationem formalem obiecti theologiæ. Ergò manifestè committitur æquiuocatio, sub ratione formali obiecti vt res subsumendo rationem formalem obiecti vt obiectum.

¶ Ad hoc dicitur, negando assumptum: Quoniam antecedens supponit indistinctè pro ratione formali obiecti siue vt res, siue vt obiectum: quamuis sit manifestatum quò ad rationem formalem obiecti vt res, tum quia notior est, tum quia conuertibiliter se consequuntur illæ duæ rationes formales, vt subiectum & passio, vt dictum est: & propterea absque æquiuocatione subsumi potuit de ratione formali obiecti vt obiectum est, scilicet reuelabilitate. Et meritò magis ratio obiecti vt obiectum subsumpta est, quàm ratio obiecti vt res: tum quia ratio obiecti theologici vt res adhuc non est assignata, sed in articulo septimo discutienda erat: alia verò est assignata & in primo & in secundo articulo. Tum quia ratio illius vt res, non infert speciem specialissimam obiecti vt sic, & consequenter nec speciem specialissimam scientiæ, vt nunc nunc patebit, & sic non habuisset intentum suum.

¶ Num ratio formalis obiecti vt obiectum est, & illius vnitas, & eiusdem formalis ratio vt res est, conuertibiliter se inferant vt subiectum & passio.

SEd contra responsionem insurgit maior difficultas: quoniam si verum est quòd ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, se habent vt subiectum & passio conuertibiliter (vt præfata responsio sustinet, & prius est dictum) sequitur quòd theologia beatorum & nostra conueniant in vna ratione formali obiecti vt obiectum est: & consequenter sint vna scientia secundum speciem specialissimam, & consequenter ruit tota subalternatio articuli præcedentis, vt ibi arguebat Scotus: quia idem non subalternatur sibi. Probatur sequela sic, istæ theologiæ conueniunt in ratione formali obiecti vt res, quia Deitas est ratio formalis vtrobique: ergo in ratione formali obiecti vt obiectum. Patet consequentia: quia illæ duæ rationes formales conuertibiliter se inferunt, vt subiectum & passio secundum dicta. Oportet enim conuenientia in vnitate subiecti, quòd conueniant in vnitate passionis illius: quoniam inseparabilis est passio à subiecto. Ad hoc dicitur, quòd illa propositio, scilicet ratio formalis obiecti vt res, & ratio eius vt obiectum, sunt conuertibiles, &c. verissima est, sanè intellecta: scilicet de ratione formali obiecti vt sic, adæquata rationi formali rei. Secus autem est de ratione formali obiecti vt obiectum, inadæquata rationi formali obiecti vt res, si contingit aliquod obiectum habere rationem inadæquatam: quoniam inadæquatam non oportet conuerti cum ratione rei: sed inferre quidem illam, & non necessariò inferri ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitati respondet vna tantùm ratio formalis adæquata obiecti vt obiectum est, & hæc est lumen diuinum. Sed illa ratio formalis non est vna in specie, sed in genere: & diuiditur in lumen diuinum euidens, & lumen diuinum reuelans abstrahendo ab euidentia & ineuidentia, & lumen diuinum ineuidens: & primum est ratio sub qua theologiæ beatorum, secundum nostræ, tertium fidei. Et propterea cum vnitate rationis formalis obiecti vt res, stat diuersitas specifica rationum formaliū obiecti illius vt obiectum: & consequenter diuersitas specifica habituum. Et ideò quamuis Deitas conuertatur cum illa ratione adæquata, & mutuò se inferant, non tamen conuertitur cum aliqua speciei illius: & consequenter nullam earum determinatè infert, sed infertur à singulis: valet enim Deus, sub ratione Deitatis est obiectum talis scientiæ: ergo sub lumine diuino, & econuerso. Sed non valet, ergo sub lumine euidenti: aut ergò sub lumine reuelationis, &c.

¶ Et vt scias radicem responsionis huius, aduerte, quòd licet duæ rationes formales fœpiùs nominatæ se habeant conuertibiliter, vt subiectum & passio, non tamen conuertibiliter se habent in gradu vnitatis, ita quòd si altera vna est vnitate specifica specialissimè, altera quoque sit sic vna: & si altera est vna genere, quòd reliqua quoque sit vna genericè, imò totum oppositum in pluribus apparet. Nam in obiecto metaphysicæ ratio minus est vna entis quàm genere: & tamen ratio suæ speculabilitatis, scilicet abstractio à materia sensibili & intelligibili, est vna secundum speciem specialissimam. Et idem apparet in geometria & arithmetica: quarum subiecta habent vnitatem genericam vt res, & speciei athomæ vt obiecta. Et per oppositum quandoque ratio rei est vna secundum speciem athomam, & ratio obiecti vt sic est vna secundum genus, vt in proposito contingit de Deitate & lumine diuino. Et meritò opposito modo obiectum theologiæ se habet ad obiecta prædictarum scientiarum: quia obiectum formale vt res est, infinitum est. Consonat quippe rationi, vt rei species infinita excedat species obiecti finitas, quamuis adæquatur generi. Posset quoque dici, quòd ratio formalis obiecti duplicitet assignatur, scilicet ex parte obiecti: & hæc conuertibiliter se habet ad rationem rei. Vel ex parte defectiuæ potentiæ: & hæc non conuertitur, sed infert rationem formalem rei, & non infertur ab illa. Sic autem est in proposito: quia Deitas & lumen diuinum conuertuntur: sed Deitas & lumen diuinum sic non conuertuntur: sed tale lumen infert & claudit in se Deitatem: non autem econuersō. Et ideò licitum fuisset etiam sub ratione formali rei subsumere lumen reuelationis: quoniam in hoc claudi-

4 *Infrà ar. 5. c. Et 1. prol. ar. 3. q. 1.*

tur illa.

Annotã.

¶ Circa antecedens est dubium, habens campum valde magnum, de vnitate & diuersitate habitus & potentiæ ex obiecto: & propterea oportuerat de hoc facere potiùs quæstionem specialem. Sat sit hîc quòd antecedens illud ex secundo de anima habetur, vbi potentiæ per actus, & actus per obiecta distingui dicuntur. Idem est enim de actu & habitu iudicium quò ad hoc.

¶ Num omnia considerata in sacra doctrina conueniant in vna ratione formali diuinæ reuelationis: & ideò vna ex hoc sit scientia.

CIrca propositionem assumptam in probatione consequentiæ, scilicet, omnia considerata in sacra doctrina conueniunt in vna ratione formali, id est, reuelabilitate diuina, dupliciter dubitatur. Primò contra ipsam in se. Secundò contra ipsam quidem in se arguit Albertus magnus in primo libro summæ suæ theologiæ, reuelabilitas nihil ponit in re reuelata: ergo non est ratio formalis. Tenet sequela, quia ratio formalis ponit aliquid in obiecto, cuius est ratio. ✻ Deinde arguit Aureolus: Lumen diuinum se habet ad theologiam, vt intellectus agens ad scientias acquisitas: ergo non est ratio formalis.

¶ Præterea, Deus se habet vt præceptor: ergo sua reuelatio non est ratio formalis.

¶ Contra ipsam autem vt infert vnitatem scientiæ arguit Aureolus: Si Deus reuelaret simul philosophiam & geometriam, non propterea esset vna scientia: ergo ex vnitate reuelationis non sequitur vnitas scientiæ, &c.

¶ Pro euidentia responsionum ad has obiectiones, vltra prædicta scito, quòd lumen diuinæ reuelationis dupliciter comparari potest ad aliquam scientiam. Primò vt infundens ad infusum: seu causa efficiens ad effectum: & sic non dat vnitatem scientiæ: quoniam potest omnes scientias quantumcunque diuersas infundere. Alio modo, vt ratio seu modus cognoscendi obiecti, sub quo seu qua attingatur res reuelata à cognoscente: & sic dat vnitatem scientiæ. Et quamuis ista duplex comparatio concurrat hîc simul, non tamen oportet semper simul concurrere: si enim Deus reuelaret mihi geometriam, non propterea reuelatio esset ratio sub qua obiecti geometriæ meæ: quoniam ego scirem geometricalia sub illamet ratione formali, qua alij geometræ scient. Sed in theologia concurrit vtraque comparatio, quoniam & hæc scientia non nisi per infusionem habita est, & res scitæ in ea omnes attinguntur, & eis assentitur vt subsunt diuino lumini, vt modo cognoscibilitatis earum. Et propterea vnitas theologiæ infertur in litera ex vnitate diuini luminis, non vt infundens est, sed vt est ratio formalis sub qua, modo superiùs exposito.

¶ Et ex his patet facilè responsio ad obiecta. Nam ratio Alberti æquinocat de ratione obiecti, ex conditionibus rationis formalis obiecti vt res, excludendo rationem formalem obiecti vt obiectum, &c. Prima autem ratio Aureoli deficit: quia lumen diuinum se habet vt intellectus agens, sed non tantùm: sed etiam vt ratio formalis obiecti vt obiectum est. Secunda verò eodem modo deficit: quia præceptoris illuminatio hîc non solùm est infusio, sed ratio rei infusæ sub qua. Et rursus falsum est, quòd ab vno præceptore vt sic, possint plures scientiæ prouenire. Ad vltimum autem Aureoli iam patet quòd consequentia nihil valet: quia lumen diuinum infundendo physicam simul & mathematicam, non concurrit vt ratio obiecti vt obiectum est, sed vt infundens tantùm, &c.

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum quartum.

IN titulo notandum est quid nominis scientiæ speculatiuæ & practicæ. Scientia speculatiua vocatur, cuius finis proprius non est nisi scire: scientia autem practica est, cuius proprius finis est operari, vel opere appetitus, vel potentiæ executiuæ, dicente Aristotele 2. Ethic. Huiusmodi sermonem suscipimus, non vt scientes simus: sed vt operantes, &c.

Commen.

¶ In corpore duæ conclusiones. prima est, Theologia nec est purè practica, nec purè speculatiua: sed altior, comprehendens in se eminentiùs rationem practici & speculatiui.

¶ Antequàm conclusio probetur ad euidentiam sensus conclusionis, scito, quòd practicum & speculatiuum, neque sunt differentiæ essentiales, neque quasi passiones consequentes differentias essentiales, primò diuidentes scientiam in communi: sicut nec visum & auditiuum sunt differentiæ primò diuidentes sensum in communi. Sed quemadmodum sensus priùs diuiditur in communem & proprium, & deinde sensus proprius diuiditur in visum, auditum, &c. ita scientia priùs diuiditur in scientiam infinitam & finitam: & deinde scientia finita

Annotat.

auditores tantùm. Ergò sacra doctrina est practica scientia.

¶ Præterea, Sacra doctrina diuiditur per legem veterem & nouam. Lex autem pertinet ad scientiam moralem, quæ est scientia practica. Ergò sacra doctrina est scientia practica.

¶ SED CONTRA, Omnis scientia practica est de rebus operabilibus ab homine, & moralis de actibus hominum, & ædificatiua de ædificijs: sacra autem doctrina est principaliter de Deo, cuius magis homines sunt opera: nō ergò est scientia practica, sed magis speculatiua.

CONCLVSIO.

¶ Tametsi sacra theologia altioris ordinis scientia est practica & speculatiua, eminenter vtranque continens, speculatiua tamen magis est quàm practica.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sacra doctrina (vt dictum est) vna existens se extendit ad ea, quæ pertinent ad diuersas scientias physicas propter rationem communem, quam in diuersis attendit: scilicet prout sunt diuino lumine cognoscibilia. vnde licet in sciētiis physicis alia sit speculatiua, & alia practica, sacra tamē doctrina cōprehendit sub se vtranque, sicut & Deus eadem sciētia se cognoscit, & ea, quæ facit. Magis tamen est speculatiua quàm practica: quia principaliùs agit de rebus diuinis quàm de actibus humanis: de quibus agit secundum quod per eos ordinatur homo ad perfectam Dei cognitionem, in qua æterna beatitudo consistit. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS V.

a *¶ Vtrum sacra doctrina sit dignior alijs scientijs.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd sacra doctrina non sit dignior alijs scientiis. Certitudo enim pertinet ad dignitatem scientiæ. Sed aliæ sciētiæ, de quarum principiis dubitari non potest, videntur esse certiores sacra doctrina: cuius principia, scilicet articuli fidei dubitationem recipiunt. Aliæ igitur scientiæ videntur ista digniores.

5 1.2.q.66. ā.5.3m. Et.1.prolo.art.1. Et.2.contra.ca.4.fin.

diuiditur in speculatiuam & practicam. Et ratio huius est, quia vna ratio formalis obiecti finita, non potest habere vtranque conditionem, & quòd sit ex qua sumatur regula operandi, & quòd sit in se scibilis, etiam si nulla posset ex ea regula operis sumi: sed oportet has duas conditiones in duabus fundari rationibus formalibus finitis, vt patet inductiuè. Sed si ratio formalis alicuius obiecti scibilis est infinita, iam ex sua infinitate vtranq; in se cōditionē comprehēdit altiori modo quàm sint in rebus finitis, eò quòd dispersa in inferioribus, vnitè præinueniuntur in superiori. Et propterea sicut præter sensus proprios datur sensus altioris ordinis, qui nō est visus, nec auditus, &c. ita præter scientias speculatiuas & practicas datur scientia altioris ordinis, non speculatiua nec practica: sed eminenter continens vtranque. Et iuxta hunc sensum intelligitur conclusio. Vnde in litera dicitur, quòd licet in scientiis physicis alia sit speculatiua & alia practica, id est, practicum & speculatiuum faciant alietatem, quæ est differentia substantialis: sacra tamen doctrina vna existens comprehendit vtrunq; vtpotè scientia altioris ordinis.

Comment. ¶ Probatur igitur conclusio in litera sic. Sacra doctrina vna existens extendit se ad ea, quæ spectant ad scientias speculatiuas & practicas: ergò ipsa est altior, comprehendens sub se vtrunque. Antecedens probatur ex præcedente articulo: sacra doctrina attendit vnam rationem communem speculabilibus & operabilibus: scilicet inquantum sunt diuinitus reuelabilia: ergò. Consequentia probatur: quia huiusmodi scientia est sicut scientia Dei, qui scientia eadem scit se & opera sua: ergò.

Annot. ¶ Aduerte hîc pro claritate literæ tria. Primum circa probationem consequentiæ ex antecedente probato: quòd illa probatio est optima, & à priori, & non per locum à simili. Cùm enim theologia nostra nihil aliud sit quàm impressio & sigillum proprium scientiæ diuinæ (quoniam vtraque est de Deo inquantū Deus: & hæc ab illa deriuatur sub illius luminis propria quàmuis parua participatione) consequens est quòd vnitas illius vnitatem istius, & altitudo illius qua ad vtrunque genus extenditur, altitudinem istius inferat. Et propterea ly sicut, in litera pro probatione appositum, non dicit puram similitudinem, sed assimilationem proprij exemplati ad proprium exemplar, &c.

¶ Secundum est quòd media in litera posita sic se habent, quòd hæc doctrina ideò comprehendit sub se vtrunque, scilicet speculatiuum & practicum, quia vna existens extendit se ad omnia. Et hoc ideò, quia sub vna ratione formali omnia considerat: & hoc ideò, quia est imitatio propria scientiæ, qua se, & cætera Deus scit, &c.

¶ Tertium est circa ly, vnde licet in scientiis: potest enim elici alia ratio ad probandam eandem consequentiam. Intendit enim quòd quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio erit causa negationis, & econuersò, vt dicitur in primo posteriorum: cùm ex antecedente habeatur vnitas rationis formalis in theologia cum diuersitate rationum formalium physicarum scientiarum: & constet quòd diuersitas rationum formalium diuersificat physicas in speculatiuam & practicam: sequitur quòd ex non diuersitate seu vnitate rationis formalis theologiæ, ipsa erit vna simul continens speculatiuam & practicam.

Comment. ¶ Secunda conclusio est: Theologia est magis speculatiua, quàm practica. Probatur dupliciter. Primò, Agit principaliùs de rebus diuinis quàm de actibus humanis: ergò. Secundò sic, Agit de actibus humanis propter Dei speculationem: ergò. probatur antecedens, quia in speculatione consistit æterna beatitudo.

Annot. ¶ Circa prædicta aduertenda sunt duo. Primum est, quòd hæc interpretatio primæ conclusionis non est ficta aut noua, sed in corpore articuli insinuata, vt patet diligenter ponderanti quid importat dicere quòd vna existens extendit se, &c. & consideranti quòd loquitur de vnitate specifica, quam constat per se vnum constituere. Per hoc enim manifestè excludit rudem interpretationem eorum, qui intelligunt theologiam comprehendere in se practicum & speculatiuum per modum aggregationis: iam enim non esset vna nisi per aggregationem, & non sub vna ratione formali, sed duabus: & propriè non comprehenderet sub se vtrunque, vt in litera dicitur, sed componeretur ex vtroque. Et quorsum ratio de identitate scientiæ Dei adducta esset in litera? ✱ Et vt omnis horum euacuetur fantasia, videant Sanctum Thomam secunda secundæ quæst. 45. articul. 3. vbi expressè ponit sapientiam infusam esse altioris ordinis quàm sit speculatiuum & practicum eadem ratione quam hîc assumit: quia scilicet quantò est altior ratio, tantò ad plura se extendit vna existens. Et affertur alia ratio: quia scilicet hoc pertinet ad dignitatem: cùm ergò ista scientia sit dignissima vt patebit, & habeat rationem vnam communē omnibus practicis & speculatiuis, & sit diuini ordinis: tenebris inuolui opus est eum, qui aliter interpretatur eam comprehendere vtrunque, quàm vt scientia altioris ordinis. Patet etiam idem ex calce præcedentis articuli: vbi expressè hæc doctrina ad alias scientias proportionem habere dicitur, sicut sensus communis ad sensus proprios: & ideò non diuersificari ex differentiis obiectorum earum, vtpotè altioris ordinis. Et tangitur vtraque ratio hîc assignata, & ex parte vnius rationis formalis altioris, & ex parte imitationis diuinæ scientiæ: quia scilicet est impressio & sigillatio propria illius, quæ est vna & simplex non per aggregationem omnium. Nec obstat comparatio subiuncta in secunda conclusione: quoniam cum hoc quòd est eminenter vtrunque, stat quod sit formaliter vtrunque, sicut sol est eminenter calefactiuus & exiccatiuus, & tamen formaliter. Et Deus est eminenter intelligens & volens & exequens, & tamen formaliter. Nec intendit aliud per illam comparationem, nisi quòd scientia speculatiua magis accedit ad naturam theologiæ quàm practica, sicut si diceremus quòd sensus communis magis habet de natura visus quàm auditus, sensus esset quòd conditiones visus & sensus communis magis conueniunt quàm conditiones auditus & sensus communis. Nec secus est in proposito. Nec etiam obstat si alicubi Sanctus Thomas dicit quòd est simpliciter speculatiua, & secundùm quid practica: quoniam ratio dicti est, quia speculatiuum sonat differentiam perfectam scientiæ, practicum verò minùs perfectam: & conditiones speculatiuæ magis conueniunt tam excellenti scientiæ, quàm conditiones practicæ. Dicitur ergò speculatiua simpliciter, id est, sine additione aliqua, quia est formaliter speculatiua, eminenter tamen. Dicitur autem practica secundùm quid, & non absolutè, ne detur intelligi quòd sit scientia imperfecta: quales sunt illæ, quæ absolutè dicuntur practicæ. Nec refert ad propositum, an ponatur habitus theologiæ & vniuersaliter scientiæ vnus propter simplicitatem qualitatis: an vnus propter vnitatem ordinis specierum intelligibilium: vtroque nanque modo oportet altioris gradus esse vel ordinem vel qualitatem, quàm sit ordo aut qualitas constituens speculatiuam distinctam contra practicam & econuersò. Secundùm est, quòd ex hac positione manifestè apparet, quòd nec ex eo quòd conditiones scientiæ speculatiuæ, nec ex eo quòd conditiones scientiæ practicæ conueniunt huic scientiæ, potest inferri: ergò theologia est speculatiua: aut ergò est practica, vt vna distinguit contra aliam: sed ergò est speculatiua, vel eminenter continens rationem speculatiuæ: & similiter ergò est practica vel eminenter continens rationes practicæ, & similiter ergò est affectiua vel eminenter continens rationem affectiuæ. Vnde rationes Scoti in prolo. quæstio. 4. ex diffinitione scientiæ practicæ & ex obiecto huius scientiæ: quia scilicet ex eo sumuntur principia regulantia praxim, & huiusmodi, non concludunt eam esse practicam. Sed si valent, concludunt (vt dictum est) eam esse vel practicam, vel eminenter continere rationem practicæ. Et propterea tu qui disputationibus vacas, vtere & hac responsione, & distinctione illa de præcisè & non præcisè tali, puta regula operis seu speculari, &c. quòd enim est præcisè tale, est aut practicum aut speculatiuum: quòd autem est tale, sed non præcisè, est quid altius, vt patet ex dictis. Iuxta hæc remanet quæstio specialis de praxi & practico seorsum habenda.

a *¶ Super Quæstionis primæ Articulum quintum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio bimembris responsiua quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina est dignior secundùm quòd speculatiua omnibus speculatiuis, & secundùm quòd practica omnibus practicis.

Annot. ¶ Antequàm probetur conclusio, aduerte quare in conclusione ponantur illæ specificationes, scilicet secundùm quòd speculatiua, secundùm quòd practica: non enim frustrà hoc actum est. Sed vt ex præcedenti articulo patet, ista doctrina habet in se duo. Primùm est, quòd est scientia altioris ordinis quàm sint scientiæ physicæ. Secundùm est, quòd continet conditiones speculatiuæ & practicæ formaliter. Ratione primi non est dubium quin sit dignior cæteris, cùm ponatur altioris ordinis. Sed quò ad secundum poterat dubitari: & propterea licet in titulo fuerit quæsitum absolutè, in responsione deuentum est ad id quod poterat sub dubio cadere. Et responsum est quòd ipsa inquantum speculatiua, est dignior speculatiuis: & inquantum practica, practicis: omisso illo liquido quòd absolutè est omnium dignissima, quia altioris ordinis.

Comment. ¶ Probatur ergò primò quò ad primam partem. inter speculatiuas dignior est vna altera propter certitudinem & dignitatem materiæ, ex primo de anima: hoc excellit quò ad vtrunque: ergò. Probatur minor quò ad primam partem: hæc est certa lumine diuino infallibili, aliæ lumine humano fallibili: ergò ista est certior. Intellige secundùm se, non nobis, vt patet ex responsione ad primum. Quò ad secundam verò, hæc est de excedentibus rationem humanam, aliæ de subditis rationi humanæ: ergò ista est de dignioribus. Fundatur hæc ratio super illud secundi Metaph. Sicut oculus noctuæ ad lumen solis, &c. inde siquidem habetur quòd excedentia vim intellectus nostri sunt manifestissima in se ac lucidissima: ac per hoc propriæ rationes substantiarum intellectualium, quæ remanent occultæ propter excellentiam earum, sunt digniores illis earundem conditionibus, quas ex sensibilibus abstrahere possumus in metaphysica, & cæt. & ideò cùm de huiusmodi excedentibus sit ista scientia, sequitur quòd sit de dignioribus, non rebus, quia nulla res Deo est dignior, sed rerum conditionibus. Secunda autem conclusionis pars probatur. Practicarum illa dignior, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur: sed finis huius est finis vltimus finium omnium aliarum: ergò. Probatur maior in ciuili & militari: Minor verò, quia finis huius est beatitudo æterna.

¶ Aduerte hîc, quòd maior intelligitur non absolutè vt iacet, sed de practicis subordinatis: quoniam non est verum inter practicas disparatas digniorem esse quæ ad vlteriorem finem non ordinatur. Dignius nanque est ministrare superioris ordinis arti, puta aurifici, quàm principari in arte inferioris ordinis, puta figuli: sed inter practicas, quarum vna subordinatur alteri, proculdubiò maior est vera: & propterea in litera non subsumptum est absolutè,

¶ Præterea. Inferioris scientiæ est à superiori accipere, sicut Musicus ab Arithmetico: sed sacra doctrina accipit aliquid à physicis disciplinis. Dicit enim Hieronymus in epistola ad magnum oratorem vrbis Romæ, quòd doctores antiqui in tantum philosophorum doctrinis atque sententijs suos resperserunt libros, vt nescias quid in illis priùs admirari debeas, eruditionem seculi, an scientiam scripturarum. Ergo sacra doctrina est inferior alijs scientijs.

¶ SED CONTRA est, quòd aliæ scientiæ dicuntur ancillæ huius: Prouerbiorum nono, Misit ancillas suas vocare ad arcem.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina est omnibus scientijs simpliciter dignißima, altioris existens ordinis, vt speculatiua: tamen omnes speculatiuas excedit, & omnes practicas vt practica.

a ¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm ista scientia quantum ad aliquid sit speculatiua, & quantum ad aliquid sit practica c, omnes alias transcendit tam speculatiuas quàm practicas. Speculatiuarum enim scientiarum vna altera dignior dicitur, tum propter certitudinem, tum propter dignitatem materiæ. Et quantum ad vtrunque, hæc scientia alias speculatiuas scientias excedit. Secundum certitudinem quidem: quia aliæ scientiæ certitudinem habent ex naturali lumine rationis humanæ, quæ potest errare: hæc autem certitudinem habet ex lumine diuinæ scientiæ, quæ decipi non potest. Secundum dignitatem verò materiæ: quia ista scientia est principaliter de his, quæ sua altitudine rationem transcendunt. Aliæ verò scientiæ considerant ea tantùm quæ rationi subduntur. Practicarum verò scientiarum illa dignior est, quæ ad vlteriorem finem non ordinatur, sicut ciuilis militari. Nam bonum exercitus ad bonum ciuitatis ordinatur. Finis autem huius doctrinæ, inquantum est practica, est beatitudo æterna, ad quam sicut ad vltimum finem ordinantur omnes alii fines scientiarum practicarum. Vnde manifestum est secundum omnem modum eam digniorem esse alijs.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est certius secundum naturam, esse quò ad nos minus certum propter debilitatem intellectus nostri: qui se habet ad manifestissima rerum, sicut oculus noctuæ ad lumen solis: sicut dicitur in secundo metaph. Vnde dubitatio, quæ accidit in aliquibus circa articulos fidei, non est propter incertitudinem rei, sed propter debilitatem intellectus humani: & tamen minimum, quod potest haberi de cognitione rerum altißimarum, desiderabilius est quàm certißima cognitio, quæ habetur de minimis rebus, vt dicitur in duodecimo de animalibus. ¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc scientia accipere potest aliquid à physicis disciplinis, non quòd ex necessitate eis indigeat, sed ad maiorem manifestationem eorum, quæ in hac scientia traduntur. Non enim accipit sua principia ab alijs scientijs, sed immediatè à Deo per reuelationem. Et ideo non accipit ab alijs scientijs tanquàm à superioribus, sed vtitur eis tanquam inferioribus & ancillis: sicut architectonicæ vtuntur subministrantibus, vt ciuilis militari. Et hoc ipsum quòd sic vtitur eis, non est propter defectum, vel insufficientiam eius, sed propter defectum intellectus nostri: qui ex his, quæ per naturalem rationem (ex qua procedunt aliæ scientiæ) cognoscuntur, facilius manuducitur in ea, quæ sunt supra rationem, quæ in hac scientia traduntur.

ARTICVLVS VI.

a *¶ Vtrum hæc doctrina sit sapientia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit sapientia. Nulla enim doctrina, quæ supponit sua principia aliunde, digna est nomine sapientię: quia sapientis est ordinare, & non ordinari. primo metaphysic. Sed hæc doctrina supponit principia sua aliunde (vt ex dictis patet c.) Ergo hæc doctrima non est sapientia.

¶ Præterea, Ad sapientiā pertinet probare principia aliarum scientiarum: vnde & caput dicitur scientiarum, vt sexto Ethic. patet c. Sed hæc doctrina nō probat principia aliarum scientiarum. Ergo non est sapientia.

¶ Præterea, Hæc doctrina per studium acquiritur, sapientia autem per infusionem habetur: vnde inter septem dona spiritus sancti connumeratur, vt patet Isa. 2. Ergo hæc doctrina non est sapientia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deuteron. quarto, in prin. le. Hæc est nostra sapientia & intellectus coram populis.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina, cùm de Deo determinet, vt est altißima causa inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter est maximè sapientia.

b ¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc doctrina maximè sapientia est inter omnes sapientias humanas, non quidem in aliquo genere tantū, sed simpliciter. Cū enim sapiētis

6 1. Pro.artic.3. Et.2. prolog. princip. Et.1.cōtra. ca.4.fin.

te, quòd theologiæ finis non subordinatur ad alterum, sed subsumpta sunt duo: & quòd omnes aliæ practicæ subordinantur isti, dicendo, quòd fines aliarum scientiarum practicarum ordinantur ad finem istius: & quòd finis istius est vltimus, &c. Sic enim perfecta est ratio, omni exclusa calumnia. Sed memento hîc primò illius distinctionis finis: scilicet in finem rationis operandi, seu rei operatæ: & in finem operantis: quoniam beatitudo æterna, non est finis vltimus omnium operantium, cùm multi operentur contra illam à virtute recedendo, secundum artes tamen rectè operando: sed est finis omnium rationum operandi, & omnium rerum operatarum: quoniam omnia ordinantur ad bonū rationis, quod tandē ordinatur in beatitudinem æternam: & ideò in litera cautè dicitur, quòd fines aliarum scientiarum: & non dicitur, fines scientium ordinantur ad beatitudinem æternam. Memento secundò alterius distinctionis: scilicet finis intrinseci & extrinseci: & intellige quòd finis extrinsecus theologiæ inquantum practica, est beatitudo, quæ est vltimus finis, id est, visio Dei, licet finis intrinsecus eius vt sic, sit operari. 4 Nec hoc obstat efficaciæ rationis in litera factæ, quæ de fine intrinseco practicarum scientiarum loquitur: quoniam litera loquitur de fine proximo siue extrà, siue intus: nihil enim refert quò ad dignitatem practicæ, an finis causa nobilitans afferatur intus vel extra, dummodo sit proximus. sic autem est in proposito, quoniam vt in præcedenti articulo dixit autor, de operibus nostris tractamus quatenus per ea ordinamur ad Dei contemplationem: cæteræ autem scientiæ docent operari propter hunc finem remotè. Hoc autem, scilicet quòd hæc scientia practica habet eundem finem proximum, quem habet inquantum speculatiua, licet alio modo, quia extrinsecè cōueuit huic scientiæ, quia est secūdum quid practica: si enim esset purè practica, speculari remotus eius finis esset.

Annot. ¶ Responsio ad secundum, duabus distinctionibus vtitur: accipere duplicitet, à superiori vel ab inferiori: & hoc dupliciter, vel propter defectum seu insufficientiam accipientis, vel subuentionem defectus alieni. Puta intellectus nostri in proposito,

¶ Super Quæstionis primæ Articulum sextum.

Annot. IN titulo nota ly sapientia, id est, notitia ordinatiua, & indicatiua de alijs, vt caput: hoc enim sapientiæ nomen importat, vt patet sexto Ethicor. in communi loquendo.

Comment. b ¶ In corpore vna conclusio est responsiua quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina est maximè sapientia inter omnes sapientias humanas, non solùm in genere, sed simpliciter.

Annot. ¶ Et aduerte quòd ly simpliciter, determinat sapientiam humanā: sicut etiam ly in genere: ita quòd sensus est, quòd sacra doctrina tam relata ad sapientias in genere quàm ad sapientiam humanam simpliciter, est maximè sapientia.

Comment. ¶ Probatur. Sacra doctrina determinat propriissimè de Deo secūdum quòd est altissima causa: ergo sacra doctrina est maximè sapientia, &c. Antecedens probatur. determinat de Deo non solùm vt cognoscibili per creaturas, sed secundum quod sibi soli naturaliter est notus: ergo propriissimè, &c.

¶ Circa antecedens & eius probationem nota, quòd ea, quæ nobis naturaliter occulta sunt de Deo, quemadmodum magis propria sunt Deo in cognoscendo, ita & in essendo: & propterea scientia determinans de Deo secundum illa, quæ soli Deo sunt nota, est scientia de Deo ex proprijs Dei: & ideo meritò dicitur quòd propriissimè determinat de Deo: & quoniam secundum huiusmodi propria habentur prima supremaque fundamenta causalitatis diuinæ: idcirco dicitur quòd determinat propriissimè de Deo secundum quod est causa altissima. Veruntamē hîc cautus esto, quoniam ly secūdum quod est altissima causa, dupliciter potest exponi. Vno modo vt ly secundum, determinet rationem formalem Dei, vt est subiectum sacræ doctrinæ: & sic falsum est assumptum: quoniam, vt sequenti patet articulo, Deus inquantum Deus, est subiectū eius, & non inquantum causa altissima. Alio modo, vt ly secundum, determinet quandam specialem rationem Dei, clausam infra latitudinem conditionum pertinentium ad consideratione sacræ doctrinæ, eò quòd consequitur deitatem: & sic est verum. Intendit enim litera, quòd sacra doctrina considerat de Deo propriissimè, & consequenter secundū quod etiam causa altissima: quod ad sapientiam spectat.

Comment. 2 ¶ Consequentia autem probatur: iudicium de inferioribus habetur per causam altiorem: ergo considerans causam altissimam generis alicuius est sapiens in illo genere: ergo considerans causam simpliciter altissimam totius vniuersi, id est, Deum, est maximè sapiens: ergo, si qua considerat Deum propriissimè secūdum quòd est causa altissima, illa est maximè sapientia inter omnes, tam in genere quàm simpliciter: quod erat consequentia probanda. assumptum est clarum, & prima consequentia probatur quidem: quia sapientis est iudicare & ordinare. Manifestatur verò in genere ædificij, & in genere totius humanæ vitæ, cum autoritatibus scripturæ adiunctis, vt patet in litera. Secunda verò ex eodem probata relinquitur medio, subintellecta proportionalitate causæ altissimæ in genere, ad sapientiam in genere, & causæ altissimæ simpliciter, ad sapientiam simpliciter: & ex testimonio Augustini confirmatur. Vocatur autem in hac deductione sapientia simpliciter maximè sapientia, ad denotandum excessum eius super sapientias in genere. tertia autem consequentia per se nota relinquitur: quoniam si considerans simpliciter altissimam causam, id est Deum, est simpliciter & maximè sapiens: respectu sapientium in genere hoc aut illo: oportet quòd considerans eandem causam altissimam ex proprijs, non solùm sit simpliciter, sed & maximè sapiens: & respectu sapientium in genere, & respectu sapientis simpliciter: vtpote transcendens ipsum in hoc, quòd propria altissimæ causæ rimatur: cùm illa sistat in communibus, & his, quæ per communia sciri possunt: omnes enim rationes, quas de Deo Metaphysica habet, aut sunt communes, si sunt simplices, vt ens, verum bonum: aut sunt ex communibus compositæ, si sunt propriæ Deo, vt actus purus, primum ens, &c.

Annot. c ¶ In responsione ad tertium inducitur laus Hierothei magistri Dionysij, quòd erat non solùm discens secundum intellectum, sed patiens secundum affectum diuina: quoniam donum sapientiæ est in intellectu formaliter, in voluntate autem causaliter: & dicitur patiens à passione, eo modo quo vehementer affecti circa aliquid passionati dicuntur: in quo denotatur maxima voluntatis

Universidad de Deusto Biblioteca

inclinatio, vt iam habituata & connaturalis affecta diuina, &c.

¶ Super Quæstionis primæ Articulum septimum.

Annot. IN titulo nota terminum vtrunque, ly subiectum stat pro subiecto formali, & ly Deus, tenetur formaliter, id est, inquantum Deus: ita quòd sensus est, an Deus inquantum Deus, sit subiectum formale huius scientiæ. Et ad bonitatem doctrinæ, penetra quid importet inquantum Deus: ex declaratione Scoti in hac quæstione, quemadmodum homo potest quadrupliciter accipi. Primò vt animal rationale: & sic intelligitur quidditatiuè inquantum homo. Secundò vt substantia, & sic concipitur in communi. Tertiò vt naturaliter mansuetum: & sic concipitur per accidens: quia esse mansuetum est accidens seu passio hominis. Quartò vt nobilissimum animalium, & sic concipitur relatiuè ad alfud. a 181 Ita in proposito ordine retrogrado procedendo, Deus potest considerari vt altissima causa & vniuersaliter secundum quodcunque prædicatum respectiuum ad extra, & sic consideratur relatiuè ad extra. Potest etiam considerari vt sapiens, bonus, iustus, & vniuersaliter secundum rationes attributales: & sic consideratur quasi per accidens, potest etiam considerari vt ens, vt actus, &c. & sic consideratur in communi: & ad hos tres modos quasi simplices reducuntur considerationes compositæ, puta vt actus purus, vt ens primum, &c. Consideratur nanque in huiusmodi Deus vt stat sub conceptu communi, & relatiuo aut negatiuo, vt patet. Ante omnes autem hos modos potest considerari Deus secundum suam propriam quidditatem: hæc enim est prima secundum naturam cognitio omniũ & fundamentum cæterarum: & hanc quidditatem circumloquimur deitatis nomine. Et sic quærendo an Deus sub ratione deitatis vt distinguitur contra rationem bonitatis, &c. sit subiectum huius scientiæ, est quærere, vtrum Deus sub ratione suæ propriæ quidditatis sit subiectum formale huius scientiæ: ita quòd quidditas Dei sit ratio formalis huius subiecti vt res est, &c.

sit ordinare & iudicare, iudicium autem per altiorem causam de inferioribus habeatur: ille sapiens dicitur in vnoquoque genere, qui considerat causam altissimam illius generis, vt in genere ædificij artifex, qui disponit formam domus, dicitur sapiens & architector respectu inferiorum artificum, qui dolant ligna vel parant lapides. Vnde dicitur. 1. Corinth. 3. Vt sapiens architector fundamentum posui. Et rursus in genere totius humanæ vitæ prudens sapiens dicitur, inquantum ordinat humanos actus ad debitum finem. Vnde dicitur Prouerb. 10. Sapientia est viro prudentia. Ille igitur, qui considerat simpliciter altissimam causam totius vniuersi, quæ Deus est, maximè sapiens dicitur. Vnde & sapientia dicitur esse diuinorum cognitio (vt patet per Augustin. 12. de Trin.) Sacra autem doctrina proprijssimè determinat de Deo secundùm quod est altissima causa: quia non solùm quantum ad illud quod est per creaturas cognoscibile (quod philosophi cognouerunt e, vt dicitur Rom. 1. Quod notum est Dei, manifestum est illis.) sed etiam quantum ad id, quod notum est sibi soli de seipso, & alijs per reuelationem communicatum. Vnde sacra doctrina maximè dicitur sapientia.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd sacra doctrina non supponit sua principia ab aliqua scientia humana, sed à scientia diuina, à qua sicut à summa sapientia omnis nostra cognitio ordinatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd aliarum scientiarum principia vel sunt per se nota, & probari non possunt: vel per aliquam rationem naturalem probantur in aliqua alia scientia. Propria autem huius scientiæ cognitio est, quæ est per reuelationem, non autem est per naturalem rationem. Et ideo non pertinet ad eam probare principia aliarum scientiarum, sed solũ iudicare de eis. Quicquid enim in alijs scientijs inuenitur veritati huius scientiæ repugnans, totum condemnatur vt falsum. Vnde dicitur. 2. Corint. 10. Consilia destruentes, & omnem altitudinem extollẽtem se aduersus scientiam Dei.

c ¶Ad tertium dicendum, quòd cùm iudicium ad sapientem pertineat secundum duplicem modum iudicandi dupliciter sapientia accipitur. Contingit enim aliquem iudicare vno modo per modum inclinationis, sicut qui habet habitum virtutis, rectè iudicat de his, quæ sunt secundum virtutem agenda inquantum ad illa inclinatur. Vnde & in. 10. Ethi. dicitur, quòd virtuosus est mensura & regula actuum humanorum. Alio modo per modum cognitionis, sicut aliquis instructus in scientia morali posset iudicare de actibus virtutis, etiam si virtutem non haberet. Primus igitur modus iudicandi de rebus diuinis pertinet ad sapientiam, quæ ponitur donum spiritus sancti, secundum illud Corinth. 2. Spiritualis homo iudicat omnia, &c. Et Dio. dicit. 1. cap. de di. no. Ierotheus doctus est non solùm dicens, sed & patiens diuina. Secundus autem modus iudicandi pertinet ad hanc doctrinam secundũ quòd per studium habetur: licet eius principia ex reuelatione habeantur.

Comment. b ¶In corpore duo ponuntur, primò conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: secundò referuntur aliorum dicta. Quò ad primum conclusio est: Deus est subiectum huius scientiæ. Probatur dupliciter: primò obiectum alicuius potentiæ vel habitus est id, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum: ergò subiectum scientiæ est, sub cuius ratione omnia considerantur in scientia: ergò subiectum huius scientiæ est Deus, antecedens manifestatur in obiecto visus. Prima verò consequentia probatur: subiectum ad scientiam se habet sicut obiectum ad potentiam vel habitum: ergò si obiectum, &c. Secunda autem consequentia probatur: omnia considerantur in sacra doctrina sub ratione Dei: ergò si subiectũ, &c. Assumptum probatur, quia omnia vel sunt Deus, vel ad Deum ordinantur, vt principium, aut finem, &c.

Annot. ¶ Circa probationem primæ consequentiæ, aduerte quòd illa propositio assumpta sicut obiectum ad potentiam, ita subiectum ad scientiam, non est opus quòd currat quò ad omnia, sed sat est proposito, quòd teneat quò ad proportionem rationis formalis: ita quòd sicut ratio formalis obiecti potentiæ est ea, qua omnia referuntur ad illam potentiam, ita ratio formalis subiecti scientiæ est illa, ratione cuius omnia considerantur in illa scientia. Vtrum autem teneat similitudo quò ad alia, puta quò ad communitatem, vt sicut obiectum formale potentiæ est aliquid commune omnibus per se obiectis illius potentiæ, ita subiectum scientiæ debeat esse aliquid commmune omnibus per se subiectis illius, non est præsentis propositi, quamuis manifestè pateat hinc quòd non oporteret hanc similitudinem saluare, quia ponitur subiectum huius scientiæ non aliquod commune, sed Deus vt Deus, quem vt sic constat esse singulare quoddã. Nec obstat quod in primo sententiarum, articulo quarto prologi dixerit Sanctus Thomas, quòd subiectum scientiæ habet hanc conditionem, scilicet quod est commune per prædicationem: quoniam illud est verũ secundùm communiter accidentia, & non necessariò: videmus enim cõmuniter in subiectis cõmuniter assignatis scientijs à doctoribus, illam conditionem inueniri, non tamen oportet, vt patet quarto Metaphysicæ, in scientia de sano. Posset quoq; saluari cõmunitas per prædicationem in omni subiecto, non in recto, sed in recto vel obliquo: sic enim etiam Deus de omnibus theologalibus prædicatur, quia sunt aut Deus, aut Dei, aut ad Deum, aut à Deo, &c. Prima tamen responsio est ad literam. 7 1. Prol. ar. 4. & 5. metaph. lc. 6.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum Deus sit subiectum huius scientiæ.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit subiectum huius scientiæ. In qualibet enim scientia oportet supponere de subiecto quid est, secundum Philosophum in primo posteriorũ: sed hæc scientia non supponit de Deo quid est: dicit enim Damascenus, In Deo quid est, dicere impossibile est. ergò Deus non est subiectum huius scientiæ.

¶Præterea, Omnia quæ determinantur in aliqua scientia, comprehenduntur sub subiecto illius scientiæ: sed in sacra scriptura determinatur de multis alijs quàm de Deo, puta de creaturis & de moribus hominum: ergò Deus non est subiectum huius scientiæ.

¶SED CONTRA, illud est subiectũ scientiæ, de quo est sermo in scientia: sed in hac scientia sit sermo de Deo (dicitur enim Theologia quasi sermo de Deo) ergò Deus est subiectum huius scientiæ.

CONCLVSIO.

¶Cùm omnia, quæ tractantur in sacra doctrina considerentur sub ratione deitatis per reuelationem cognoscibilis, Deus est illius subiectum.

b ¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus est subiectum huius scientiæ. Sic enim se habet subiectum ad scientiam, sicut obiectum ad potentiam vel habitum: propriè autem illud assignatur obiectum alicuius potentiæ vel habitus, sub cuius ratione omnia referuntur ad potentiam vel habitum. sicut homo & lapis referuntur ad visum inquantum sunt colorata: vnde coloratum est proprium obiectum visus: omnia autem pertractantur in sacra doctrina sub ratione Dei, vel quia sunt ipse Deus: vel quia habent ordinem ad Deum, vt ad principium & finem: vnde sequitur quòd Deus verè sit subiectum huius scientiæ. Quod etiam manifestum fit ex principijs huius scientiæ, quæ sunt articuli fidei, quæ est de Deo. Idem autem est subiectum principiorum, & totius scientiæ, cùm tota scientia virtute contineatur in principiis. Quidam verò attendentes ad ea, quæ in ista scientia tractantur, & non ad rationem, secundum quam considerantur, assignauerunt aliter subiectum huius scientiæ, vel res & signa: vel opera reparationis: vel totum Christum, id est, caput & membra. de omnibus enim istis tractatur in ista scientia, sed secundum ordinem ad Deum.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd licet de Deo non possimus scire quid est, vtimur tamen eius effectu in hac doctrina vel naturæ, vel gratiæ, loco diffinitionis ad ea, quæ de Deo in hac doctrina considerantur c: sicut & in aliquibus scientiis Physicis demonstratur aliquid de causa per effectum, accipiendo effectum loco diffinitionis causæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnia alia quæ determinantur in sacra doctrina, comprehenduntur sub Deo: non vt partes, vel species, vel accidentia, sed vt ordinata aliqualiter ad ipsum.

¶Num omnia considerentur in sacra doctrina sub ratione Dei.

Quæstio. CIrca propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ, scilicet omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei, dubitatur simpliciter, & ad hominem. Simpliciter quidem arguit Gregorius de Arimino, si Deus sub ratione deitatis esset subiectum theologiæ, tã beatorum quàm nostræ, oporteret quòd omnia cognoscibilia de Deo ratione deitatis caderent sub theologia: sed hoc est impossibile. 137. Tum quia omnia simpliciter caderent sub theologia. Tum quia infinitæ veritates caderẽt sub eadem. per deitatem enim omnia cognoscibilia sunt, & infinita, &c. vt patet in scientia, quam Deus habet de seipso per essentiam suam. Ad hominẽ verò, quia ipsemet S. Thomas in prologo primi sententiarum, articulo quarto, expressè dicit subiectum huius scientiæ esse ens diuinum per inspirationem cognoscibile, & non Deum, nisi sicut subiectum principale: ergò, &c.

¶ Ad primum horum neganda est consequentia propter duplicem rationem. Prima est, quia theologia siue nostra siue beata, est scientia inadæquata subiecto: conditionalis autem illa est vera de scientia adæquata subiecto: solus enim Deus habet theologiam adæquatam eius subiecto formali. Sed hæc ratio nihil videtur valere. Quoniam ratio formalis subiecti & scientia oportet quòd adæquatè sibi respondeant, alioquin scientiæ non distinguerentur per subiecta formalia, nec posset assignari ratio quare magis ista quàm illa de tali subiecto considerat. Vnde assignatur alia ratio negationis, & est, qua in antecedente illius conditionalis non fit mentio de ratione formali sub qua. Cùm tamen ex illa pendeat adæquatio vel limitatio cognoscibilium de subiecto formali per rationem formalem illius vt res est: DEVS enim etsi ex ratione deitatis sit infinitè cognoscibilis: tamen DEVS VT DEVS sub participato lumine gloriæ est cognoscibilis infra certum limitem. Respectu singulorum, & similiter sub participatione luminis gratiæ est cognoscibilis secundùm certos fines, &cæt. & ideò ad verificandam illam conditionalem oportet addere, si DEVS inquantum Deus, sub lumine sibi adæquato esset subiectum scientiæ alicuius, illa nosset omnia, &c. sed tunc patet falsitas subsumendæ propositionis: quia sola lux diuina in se ipsa est tale lumen: nostræ autem & beatæ Theologiæ Deus inquantum Deus quidem, sed sub lumine diminuto, subiectum est: & ideo iuxta facultatem luminis est extensio scientiæ: non est ergò secundum extensionem rationis formalis, vt res est absolutè, sed vt stantis sub ratione formali obiecti, vt obiectum est mensuranda scientia.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Sanctus Thomas non asserendo, sed opinando sequens communiter dictas conditiones subiecti ab aliis, illud dixit, vt patet ex modo loquendi: cùm inchoando illam positionem dicit, Si volumus ponere aliquod subiectum, in quo saluentur omnes hæ conditiones. hîc autem assertiuè determinauit: quod etiam ex tunc inchoauerat: quoniam & ibi dicit, quòd omnia considerantur in hac scientia sub ratione Dei: b 12 quare hoc est simpliciter tenendum: illud verò tanquam opinabile audiendum.

Commen. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est hæc, idem est subiectum principiorum, & totius scientiæ: Deus est subiectum principiorum huius scientiæ: ergò Deus est subiectum totius scientiæ. Maior probatur, quia tota scientia virtualiter continetur in principiis. Minor verò, quia Deus est subiectum articulorum fidei.

¶ Num tota scientia virtualiter contineatur in principijs.

Quæstio. CIrca propositionem assumptam ad probandum maiorem, scilicet, tota scientia virtute continetur in principiis, dubium occurrit: quoniam aduersari videtur doctrinæ Sancti Thomæ. Nam sequitur, tota scientia virtualiter continetur in principiis: ergò in subiecto principiorum: ergò in subiecto scientiæ: ergò duarum specierum disparatarum, imò generis & speciei secundum propria singulis non potest esse scientia vna secundum speciem specialissimam: hoc est falsum apud Sanctum Thomam: quoniam scientia de triangulo, & quadrato, & figura, &c. non solùm secundum communia, sed secundum propria singulis vnius est speciei: vt patet in prima secundæ: & in primo posteriorum: ergò. Prima consequentia patet, quia principia conficiuntur ex subiecti ratione. Secunda etiam patet: quia idem est subiectum principiorum, & scientiæ. Tertia autem, quia scientia vnius speciei omnino disparatæ, quò ad propria, non continetur virtualiter in alia specie, nec in generis ratione, vt sic: sicut nec passiones vnius speciei continentur virtualiter in alia, nec in ratione generis, vt patet.

¶ Ad hanc obiectionem oportet respondere, non solùm ad hominem, sed simpliciter: quoniam ista virtualis continentia ingerit dubium, non solùm quia posita est hîc in litera, sed simpliciter. Vnde Scotus in prologo quæstione tertia tenens, quòd virtualis continentia omnium veritatum pertinentium ad aliquam scientiam, est conditio constituens rationem subiecti formalis in scientia, obiectioni præfatæ consentit, concedens verum esse id, ad quod ratio deducit, quodque reputamus falsum. Sciendum est igitur, quod duplex est de huiusmodi continentia opinio. Scotus nanque putat subiectum scientiæ oportere continere primò virtualiter vt causam sufficientem omnes veritates pertinentes ad talem scientiam: & probat hoc dupliciter. Primò, quia continet propositiones immediatas, quæ sunt principia virtualiter continentia totam scientiam. Patet hoc, quia propositionis immediatè prædicatum continetur in subiecto: subiectum autem est subiectum scientiæ: ergò. Secundò, quia subiectum est adæquata causa habitus: ergò continet primò virtualiter totum ipsum: ergò omnes illius veritates. Et secundum hanc opinionem tot sunt scientiæ secundum species, quot sunt non solùm species rerum omninò disparatæ: quod dico propter species subordinatas, puta subiectum & passionem: sed etiam quòd sunt rationes formales rerum: quarum vna non continetur virtualiter in alia: & sic alia est scientia de animali vt sic, ad quam spectat considerare proprias animalis passiones tantùm: quoniam solæ ipsæ virtualiter in animali clauduntur: & alia de boue inquantum bos, & alia de leone inquantum leo, &c. Sanctus Thomas verò tenens scientias secari non secundum quòd secantur res absolutè, sed prout sunt scibiles: tenet, quòd subiectum formale scientiæ exigit duas conditiones, vt ex litera habetur. Prima est, quòd ratione ipsius omnia attingantur ab illa scientia. Secunda, quòd virtualiter contineat totam scientiam: non vt causa in seipso sufficiens, vt Scotus voluit, sed in seipso quidem sumptum sufficiens, vt causa prima, id est, in suo ordine, & non simpliciter. Sumptum autem, & in se, & participantibus ipsum, aut quomodolibet attributis ad ipsum sit sufficiens simpliciter. vocatur autem causa simpliciter sufficiens illa, quæ primò, id est, adæquatè est causa alicuius, vt subiectum propriæ passionis, siue immediatè, siue mediante aliqua priore passione. Causa autem sufficiens in suo ordine, quæ licet sola non sufficiat ad effectum, in suo tamen ordine completa, & totalis causa est: vt sol est causa sortis. Et hoc modo principia prima alicuius scientiæ continent virtualiter omnes veritates illius, scilicet vt primæ propositiones: non enim ex primis propositionibus solis immediatè, vt patet, neque mediantibus tantùm his, quæ totaliter ex illis pendent, omnes veritates sciuntur, sed ex illis vt primis, & aliis vt secundis, ac proximis causis conclusiones multæ sciuntur. Et hoc clariùs patet in ipsis passionibus, quæ demonstrantur. in scientia enim de numero, non oportet omnes passiones scibiles eadem scientia contineri virtualiter in numero primo, id est, adæquatè & sufficienter, loquendo de numero in seipso: quoniam sic nec passiones binarij, nec trinarij scirentur ibidem, vt patet: sed bene oportet numerum in se continere virtualiter omnes passiones huiusmodi, vt primam radicem earum: vt distinctum autem, & participatum in binario, & trinario, & cætera. oportet omnium passionum subiectum esse primum, id est adæquatum. Ac per hoc principia talis scientiæ, quæ habent numerum pro subiecto, continent virtualiter omnes veritates, vt primæ causæ. Nec oportet, quòd sufficiant ad inferendas omnes conclusiones, nisi adiuncta propositionibus, quarum subiectum sit binarius, aut trinarius, & cæt. vt causis proximis: quemadmodum nec numerus in se causa est sufficiens ad passiones binarij, sed vt prima radix earum: & hoc in eo quòd scibiles, id est, inquantum sunt in tali specie scibiles: quicquid sit inesse naturæ. Et secundum hanc viam manifestum est, quòd eandem scientiam secundum speciem, contingit esse de genere, & multis speciebus secundùm singulorum propria. Et si quæratur, quis ergò erit limes scibilium in vna scientia? 8 Iam patet responsio ex dictis: limitantur nanque scientiæ secundùm species scibilium vt sic, & non secundùm species rerum. Et ideò tot species, & genera rerum sub vna possunt comprehendi scientia, quot comprehendi contingit sub vna specie scibili. (1. prol. artic. 5. Et Boët. trin. q. 5. artic. 7. Et 1. contra, cap. 3. & 8.) Et ideò illa ratio formalis rerum, quæ primò fundat illam speciem scibilem, id est, cui priùs conuenit ille modus abstractionis, vel diffinitionis, vel cognitionis, qui constituit illam speciem scibilis, est ratio formalis subiecti in illa scientia: & est prima radix omnium pertinentium ad illam scientiam vt sic. Quòd autem continentia virtualis talis, vt declarata est, sufficit ad subiectum, & principia scientiæ, patet ex processibus scientiarum, tam in Mathematicis, quàm in naturalibus. Vtrobique nanque multarum specierum passiones propriè traduntur, puta trianguli & quadranguli: quas impossibile est adæquatè contineri in subiecto geometriæ, vt patet.

¶ Ad primam ergò Scoti rationem iam dictum est. ✳ Ad secundam verò ex eodem fundamento dicitur, quòd subiectum habitus continere virtualiter totum habitum potest dupliciter intelligi: vno modo, accipiendo subiectum in seipso, alio modo, vt inuentum in aliis per se participantibus quomodolibet ipsum. Et similiter continere virtualiter dupliciter, scilicet adæquatè, & vt primam causam. Subiectum in seipso continet virtualiter, vt prima causa totum habitum, & non partem. sicut sol continet virtualiter totum hominem, & non partem: vt prima tamen sui superior causa. Subiectum autem in se, & in participantibus, continet virtualiter, & adæquatè, vt tota causa totum habitum. Et sic patet ad dubium, & simpliciter, & ad hominem.

¶ Quò ad secundum referuntur tres aliorum assignationes. Prima est Magistri sententiarum. Secunda Hugonis de Sancto Victore. Tertia est Linconiensis. Comment.

¶Sed aduerte modestiam autoris, quoniam primò excusando illos dicit, quòd attenderunt ad materiam, quasi diceret quòd non intendebant assignare subiectum formale. secundò omnia supradicta reducit ad subiectum formale à se assignatum, dicens omnia hæc tractari in ordine ad Deum. Annotat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum hæc doctrina sit argumentatiua.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd hæc doctrina non sit argumentatiua. dicit enim Ambrosius in libro de Sacramentis, Tolle argumenta vbi fides quæritur. Sed in hac doctrina præcipuè fides quæritur, vnde

a ¶ Super Quæstionis primæ Articulum octauum.

IN titulo argumentatiua, id est, probatiua eorum, quæ docet, an non, sed fortè simpliciter proponit, vt Scotus dicit contra articulum secundum. Annot.

¶ In corpore tres conclusiones. Prima est, sacra doctrina non arguit ad principia, sed ad conclusiones ex principiis. Secunda est, sacra doctrina disputat arguendo contra negantes principia eius, si aliquid eius concedunt. Tertia, sacra doctrina disputat soluendo tantùm contra negantes principia, & nihil eius omnino concedentes. Comment.

¶ Et est semper sermo de principiis complexis cognitionis in hac scientia, id est articulis fidei: quicquid sit de principiis incomplexis, aut ipsius esse tantùm.

¶ Prima conclusio probatur, nulla scientia probat sua principia, sed ex eis conclusiones: ergò. Et confirmatur secunda pars conclusionis autoritate Apostoli primæ ad Corinthios 15. Secunda verò, & tertia conclusio similiter probantur: scientia suprema inter physicas disputat contra negantes principia, & defendit, soluendo saltem, si nihil concedunt: ergò & hæc doctrina habet vtrunque. Antecedens declaratur ex differentia inter scientias inferiores & supremam. Consequentia verò probatur: quia ista est scientia suprema. Deinde manifestantur sigillatim: secunda quidem, cùm contra hæreticos ex vno articulo probamus alium, &c. tertia verò, quia contra veritatem infallibilem nulla potest demonstratiua ratio esse: ergò omnes rationes contra ea quæ sunt istius scientiæ, sunt rationes solubiles. Tenet sequela: quia hæc doctrina innititur infallibili veritati. Annota.

¶ Circa tertiam conclusionem aduerte, quòd theologum posse soluere rationes Philosophorum contra ea quæ sunt fidei, contingit dupliciter. Vno modo ex creditis. vt puta, si dicenti, quòd omnis vna res numero est vna hypostaticè: respondet, Nego, quia Deus est trinus. Et sic theologalis solutio non soluit nisi credendo. ✳ Alio modo ex propositionibus scitis simpliciter, vel quò ad hoc. vt puta si responderet, Nego in re infinita: non quia sciat eius contradictoriam, scilicet \ res infinita est plures hypostaticè, sed quia scit negatiuè nullum haberi efficax medium ad illam probandum. Et dicitur scire negatiuè, quando nullo medio cogitur intellectus. Et sic theologus soluit ex scitis quò ad hoc. Quandoque autem ex scitis simpliciter: vt soluat rationem contra accidentia in Sacramento altaris: quia accidentis esse non est inesse actualiter, sed aptitudinaliter. In proposito literam hanc intelligo de solutione theologali secundo modo. Et si instetur, quia huiusmodi solutio non est theologi, vt theologus est: quia non ex principiis theologiæ: negetur assumptum: quoniam theologia, non solùm gaudet propriis, sed etiam facit de extraneis propria, dum ad defensionem suam aliarum scientiarum propositionibus vtitur propter nos, vt in articulo quinto, ad secundum tactum est. Et quamuis Annota.

pura theologalia oporteat ex principiis manare theologalibus: theologalia tamen ministerialiter non oportet, sed sat est eis seruire. Sic autem theologales sunt huiusmodi solutiones. Vnde minus bene videntur sentire, qui soluere theologice tribuunt, non nisi ex aliqua propositione credita, Et decepti sunt: quia non discreuerunt inter solutionis, & probationis naturas. Probatio nanque est ex euidentibus, solutio autem est etiam ex his, quæ non apparent esse falsa, dato quod non sciantur esse vera. Et propterea theologus potest semper soluere, nunquam coacto intellectu ab aliqua propositione contraria his, quæ sunt fidei: quamuis eorum falsitatem non videat.

Probare & soluere non idem.

¶ Circa probationem tertiæ conclusionis, scito, quod aliud est scire omnes rationes contra fidem esse solubiles: & aliud est scire soluere eas. Primum probatur in litera, & probatio assumit vnam propositionem creditam, scilicet hæc doctrina innititur veritati infallibili: & propterea conclusio hæc non nobis hic euidens est. Secundum verò in actu exercito consistit, & liber contra gentil. his plenus est. Et quoniam solutio (vt dictum est & experimur) non requirit euidentiam, sed non coactionem intellectus: & hoc in ipso exercitio solutionis conuincitur, dum ratio cogens non adest: ideo scire soluere, seu soluere contraria huius doctrinæ non est credere, aut ex credere, nisi occasionaliter: quoniam ex hoc quod credimus applicamus intellectum ad inueniendum defectus rationum, & propositionum contrariarum. Et hanc distinctionem bene nota: quia inaduertentia eius forte quosdam in hac litera errare permisit.

Annotat.

¶ In responsione ad secundum nota 4. enumerata, scilicet, autoritates sacræ scripturæ, autoritates sanctorum doctorum, rationes humanas, & autoritates Philosophorum. Et ex primis quidem doctrina hæc procedere dicitur, vt ex propriis, & necessariis: ex secundis autem vt ex propriis, sed probabilibus: ex quartis verò vt probabilibus, sed extraneis. Et sic tertiis nullus assignatur locus. Et propterea sciendum est, quod ratio humana, de qua hic est sermo, nihil aliud est quam argumentatio aliqua ex solo naturali lumine robur habens. Et est duplex. Quædam necessario concludens, quæ vocatur demonstratio. Et quædam probabiliter, quæ magnam habet latitudinem. Vtraque autem in aliqua certa scientia physica clauditur, & consequenter extranea est à genere scibili theologico: ac per hoc theologia procedit ex ratione humana vt sic, vt ex extraneis. Et quoniam nulla demonstratio physica potest afferri ad theologalia vt sic (quoniam theologalia, vt sic sunt, oportet resolui in principia euidentia non lumine naturali, sed diuino) ideo absolute loquendo, ex ratione naturali procedit theologia, vt ex extraneis & probabilibus: quemadmodum ex autoritatibus philosophorum. Et propterea sedes assignata autoritatibus philosophorum, intelligenda est assignata etiam rationi naturali quam cognouerunt. In cuius signum simul tractabatur vtrunque: & sic omnia enumerata sunt locata.

Ratio humana.

¶ Num sacra doctrina ex rationibus physicis procedens ad diuina, procedat ex proprijs vel extraneis.

dicitur Ioannis vigesimo, Hæc scripta sunt vt credatis. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ Præterea, Si sit argumentatiua, aut argumentatur ex autoritate, aut ex ratione. Si ex autoritate, non videtur hoc congruere eius dignitati (nam locus ab autoritate est infirmissimus secundum Boët.) Si etiam ex ratione, hoc non congruit eius fini: quia secundum Gregorium in homelia, fides non habet meritum, vbi humana ratio præbet experimentum. Ergo sacra doctrina non est argumentatiua.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur ad Tit. 1. de episcopo amplectente eum, qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere.

CONCLVSIO.

¶ Licet sacra doctrina, sicut aliæ scientiæ, ad sua principia probanda non argumentatur: contra tamen negantes illa procedit, vel ex concessis illos redarguendo, vel eorum apparentes rationes dissoluendo, ex principijs tamen ad conclusiones argumentatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut aliæ scientiæ non argumentantur ad sua principia probanda, sed ex principiis argumentantur ad ostendendum alia in ipsis scientiis: ita hæc doctrina non argumentatur ad sua principia probanda, quæ sunt articuli fidei: sed ex eis procedit ad aliquid ostendendum, sicut Apostolus primæ ad Corinthios 15. ex resurrectione Christi argumentatur ad resurrectionem communem probandam.

¶ Sed tamen considerandum est in scientiis Physicis, quod inferiores scientiæ, nec probant sua principia, nec contra negantem principia disputant, sed hoc relinquunt superiori scientiæ: suprema verò inter eas, scilicet Metaphysica, disputat contra negantem sua principia, si aduersarius aliquid concedit: si autem nihil concedit, non potest cum eo disputare, potest tamen soluere rationes ipsius. Vnde sacra scriptura, cum non habeat superiorem, disputat cum negante sua principia, argumentando quidem, si aduersarius aliquid concedat eorum, quæ per diuinam reuelationem habentur: sicut per autoritates sacræ doctrinæ disputamus contra Hæreticos: & per vnum articulum contra negantes alium. Si verò aduersarius nihil credat eorum, quæ diuinitus reuelantur, non remanet amplius via ad probandum articulos fidei per rationes, sed ad soluendum rationes, si quas inducit contra fidem. Cum enim fides infallibili veritati innitatur, impossibile autem sit de vero demonstrari contrarium, manifestum est probationes, quæ contra fidem inducuntur, non esse demonstrationes, sed solubilia argumenta.

Sed dubium hic occurrit non dissimulandum, Si ex rationibus naturalibus theologia procedit, vt ex extraneis, & probabilibus, cur tantus labor à doctoribus speculatiuis assumptus est? quorsum libri contra Gentiles rationibus naturalibus pleni? &c. Aut enim hi non tradunt theologiam, aut in extraneis nimis morati sunt.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod demonstrationes Metaphysicæ, & naturales, quæ afferuntur in sacra doctrina, simpliciter quidem sunt extraneæ, sed vt ministræ theologiæ ad destruendas positiones oppositas conclusionibus, aut principiis theologalibus, aut ad soluendas rationes contra theologalia factas, aut ad stabilienda ea de quibus theologia secundario est, vt Deum esse, & vnum esse, & immortalem, &c. non sunt extraneæ. Sed ex eis procedit theologia, vt ex propriis, & quandoque necessariis, ministerialiter tamen, & non ratione sui, sed propter nostri intellectus infirmitatem, vt in articulo quinto ad secundum dictum est. Et propterea sancti Doctores, qui speculatiuo ingenio præditi fuerunt, intellectus humani defectui subuenire cupientes, rationes philosophicas plurimas conati sunt afferre ad aliquod horum trium, vt sic viri docti ea, quæ fidei sunt, rationi non contraria comperientes, facilius his, quæ fidei sunt, adhærere possint, aut saltem ea non spernere, aut deridere. Suadetur autem huiusmodi rationes, vt ministras proprias effici huius scientiæ propter nos, ex litera in tertia conclusione, & eius manifestatione: non enim aliter possunt solui obiectiones oppositæ sufficienti solutione, nisi ex rationibus philosophicis. Si nanque ex creditis soluenda essent obiecta philosophorum, ridiculo philosophis theologi essent, &c.

Annotat.

¶ Circa hæc diligenter aduerte, quod aliud est loqui de ratione humana, & aliud loqui de propositionibus notis ratione humana. In litera, vt declarauimus, insinuatur, quod ex ratione humana absolute loquendo hæc doctrina procedit, vt ex extraneis, quoniam propositiones notæ naturali, non diuino lumine vt sic, sunt extraneæ. sed tamen multæ propositiones notæ naturali lumine & demonstratione secundum seipsas sumptæ sunt veræ & propriæ theologales, sub alio tamen lumine, vt in primo articulo in responsione ad secundum patet, vt patet de istis, Deus est: Deus est vnus: Deus est bonus, &c. Vnde, cum theologus arguit ex istis, arguit ex propriis quamuis non proprio tantummodo notis, pro quanto sunt non solum reuelata, sed etiam scita.

Assumpta enim à theol. efficiuntur propria.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet argumenta rationis humanæ non habeant locum ad probandum, quæ fidei sunt, tamen ex articulis fidei hæc doctrina ad alia argumentatur, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quod argumentari ex autoritate est maxime proprium huius doctrinæ, eò quod principia huius doctrinæ, per reuelationem habentur. Et sic oportet quod credatur autoritati eorum, quibus reuelatio facta est. Nec hoc derogat dignitati huius doctrinæ: nam licet locus ab autoritate, quæ fundatur super ratione humana, sit infirmissimus, locus tamen ab autoritate, quæ fundatur super reuelatione diuina, est efficacissimus. Vtitur tamen sacra doctrina etiam ratione humana: non quidem ad probandum fidem (quia per hoc tolleretur meritum fidei) sed ad manifestandum aliqua alia, quæ traduntur in hac doctrina. Cum igitur gratia non tollat naturam, sed perficiat, opertet quod naturalis ratio subseruiat fidei: sicut & naturalis inclinatio voluntatis obsequitur charitati. Vnde & Apostolus dicit secundæ ad Corinthios decimo, in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi. Et inde est, quod etiam autoritatibus philosophorum sacra doctrina vtitur, vbi per rationem naturalem veritatem cognoscere potuerunt: sicut Paulus Actuum decimoseptimo inducit verbum Arati, dicens: Sicut & quidam poëtarum vestrorum dixerunt, genus DEI sumus. Sed tamen sacra doctrina huiusmodi autoritatibus vtitur quasi extraneis argumentis, & probabilibus. Autoritatibus autem canonicæ scripturæ vtitur propriè ex necessitate argumentando. Autoritatibus autem aliorum doctorum ecclesiæ, quasi arguendo ex propriis, sed probabiliter. Innititur enim fides nostra reuelationi Apostolis, & Prophetis factæ, qui canonicos libros scripserunt. Non autem reuelationi, si qua fuit aliis doctoribus facta. Vnde dicit Augustinus in epistola ad Hieronymum. Solis enim scripturarum libris, qui canonici appellantur, didici hunc honorem deferre, vt nullum autorem eorum in scribendo errasse aliquid firmissime credam. Alios autem ita lego, vt quantalibet sanctitate doctrinaque præpolleant: non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt, vel scripserunt.

ARTICVLVS IX.

a *¶ Vtrum sacra scriptura debeat vti metaphoris.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quod sacra scriptura non debeat vti metaphoris. Illud enim quod est proprium infimæ doctrinæ, non videtur competere inter alias tenet

a *¶ Super Quæstionis primæ Articulum nonum.*

Annotat.

IN titulo vti metaphoris, est vti locutionibus, quæ non verificantur de his, de quibus dicuntur secundum propriam significationem, sed secundum aliquam similitudinem ad propriè significata, vt cum dicitur, quod Deus noster ignis consumens est, vtimur metaphora: quia Deus non est verè ignis, sed se habet ad modum ignis consumentis, & sic de aliis. Et occasionem sumit quæstio hæc ex secundo posteriorum, vbi prohibentur metaphoræ in scientiis.

Comment.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina congrue

congrue vtitur metaphoris corporalium ad diuina & spiritualia. Probatur dupliciter. Primò, Deus omnibus prouidet prout congruit eorum naturæ: ergò conuenienter homini in sacra doctrina spiritualia sub corporalibus similitudinibus traduntur. Antecedens patet. Consequentia verò probatur, quia naturale est homini ad intelligibilia per sensibilia duci. Probatur: quia omnis nostra cognitio oritur à sensu. Et confirmatur hęc ratio autoritate Dionysij. & cætera. Secundò sacra doctrina proponitur omnibus hominibus communiter: ergò congrue spiritualia sub similitudinibus corporalium traduntur. Antecedens probatur, ad Romanos primo. Consequentia autē probatur: quia plures non sunt idonei ad intelligibilia secundum se, qui vel sic ea capere possunt.

1. Prolog. Artic. 5. Et distin. 34. q. 3. a. 1. & 2. Et 3. contra. c. 110. Et trin. artic. 8. Et quol. 4. q. 1. Et opusc. 60 ca. 11. fi.

¶ Num Sacra Doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem, an propter vtilitatem.

IN responsione ad primum dubium occurrit, quomodo verificetur quod hæc doctrina vtatur metaphoris propter necessitatem & vtilitatem, vt dictum est. Nulla siquidem necessitas est, aut in corpore ostensa est. Secunda nanque ratio vtilitatem tantum infert, vt patet, prima verò conuenientiam vt ipsa litera testatur. Et conuinci potest ex eo quod cōnaturalitas nostra ad sensibilia non infert necessitatem ad talia sensibilia, scilicet metaphoras. Et augetur dubium: quia nihil est metaphoricè in scriptura traditum quod non possit propriè doceri: nulla ergò est necessitas vtendi metaphoris in hac doctrina, quamuis conuenienter & vtiliter eis vtatur.

¶ Ad hoc dicendum mihi videtur, quod vti metaphoris in hac doctrina est quodammodo necessarium, & quodammodo non: & hoc respectu nō horum aut illorum, puta minus idoneorum, sed respectu hominis viatoris. Et siquidem necessarium propter melius consequendum finē, scilicet cognitionem Dei. Et hæc necessitas ostenditur per primam rationem literæ. Ex hoc nanque quod connaturale est homini intelligilia per sensibilia tātum nosse, oportet si spiritualia facile & suo modo cognoscere debet, vt per metaphoras cognoscat: quoniā metaphoræ supplent vices spiritualium specierum, quæ de spiritualibus haberi deberent secundum se. Non est autem necessarium simpliciter, quia etsi non absq; fantasmatibus, tamē absque metaphoris posset homo etiam in hoc statu capere quæ dicuntur, licet non ita facile. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Prima nanque ratio ostendit non solum conuenientiam, sed ostendendo conuenientiam ex hoc ipso ostendit necessitatem, non simpliciter, sed propter melius. ¶ Et si contra hoc instetur autoritate Dionysij in litera allata, impossibile est: dici potest, quod impossibile distinguitur sicut & necessarium: quoniam impossibile & necessarium non æquipollent: & perinde est ac si diceretur, necesse est non aliter lucere nobis. &c.

a *¶ Super quæstionis primæ Articulum decimum.*

locum supremum, vt iam dictum est c. Procedere autem per similitudines varias & repræsentationes, est proprium poëticæ, quæ est infima inter omnes doctrinas: ergò huiusmodi similitudinibus vti non est conueniens huic scientiæ.

¶ Præterea, Hæc doctrina videtur esse ordinata ad veritatis manifestationem: vnde & manifestatoribus eius præmium promittitur Ecclesiastici. 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Sed per huiusmodi similitudines veritas occultatur: Non ergò competit huic doctrinæ diuina tradere sub similitudine corporalium rerum.

¶ Præterea, Quanto aliquæ creaturæ sunt sublimiores, tanto magis ad diuinam similitudinem accedunt: si igitur aliquæ ex creaturis transumerentur ad Deum, tunc oporteret talem transumptionē maxime fieri ex sublimioribus creaturis, & non ex infimis. Quod tamen in scripturis frequenter inuenitur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Osee duodecimo: Ego visionem multiplicaui eis, & in manibus Prophetarū assimilatus sum. Tradere autē aliquid sub similitudine, est metaphoricum. Ergò ad sacram doctrinam pertinet vti metaphoris.

CONCLVSIO.

¶ Sacra doctrina cum cunctis hominibus communiter proponatur, in ea metaphoris & corporalibus similitudinibus diuina exponi maximè conueniens est.

¶ RESPONDEO dicendmm, quod conueniens est sacrę scripturæ diuina & spiritualia sub similitudine corporalium tradere. Deus enim omnibus prouidet secundum quod competit eorum naturæ: est autē naturale homini vt per sensibilia ad intelligibilia veniat c: quia omnis nostra cognitio à sensu initium habet. Vnde conuenienter in sacra scriptura traduntur nobis spiritualia sub metaphoris corporalium, & hoc est quod dicit Dionysius primo capitulo cælestis hierarchiæ: Imposibile est nobis aliter lucere diuinum radium nisi varietate sacrorum velaminum circumuelatum. Conuenit etiam sacræ scripturę, quæ communiter omnibus proponitur (secundum illud ad Romanos primo, Sapientibus & insipientibus debitor sum) vt spiritualia sub similitudinibus corporalium proponantur, vt saltem vel sic rudes eam capiant: qui ad intelligibilia secundum se capienda non sunt idonei.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum quod poëta vtitur metaphoris propter repræsentationem: repræsentatio enim naturaliter homini delectabilis est. Sed sacra doctrina vtitur metaphoris propter necessitatem & vtilitatē, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quod radius diuinæ reuelationis non destituitur propter figuras sensibiles, quibus circunuelatur, vt dicit Dionysius, sed remanet in sua veritate, vt mentes quibus fit reuelatio, non permittat in similitudinibus permanere, sed eleuet eas ad

Annot. Comment.

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima respondet quæsito affirmatiuè. Sacra doctrina sub vna litera habet plures sensus, scilicet literalem & spiritualem: & hunc triplicem, scilicet allegoricum, moralem, & anagogicum. Probatur ex differentia inter hanc scientiam & alias, ex differentia inter autores deriuata. Autor huius doctrinę est Deus, cæterarum homo: ergò in potestate huius autoris est accommodatio & vocum & rerum ad significandum, & non in potestate autoris aliarum: ergò in cæteris scientiis voces tantum significant, in hac verò & voces & res: ergò in hac est duplex sensus, scilicet literalis & spiritualis. Omnes consequentiæ patent. Et vltima declaratur, quia iuxta significationem vocū attenditur sensus literalis: iuxta significationem autem rerū attenditur sensus mysticus. Quoad secundam verò partem declaratur distinguendo triplicem figurationem, vt clarè patet in litera.

Annot.

¶ Circa hanc partem nota, cum accommodare res ad significandum nihil aliud sit quam facere res esse non solum res, sed signa aliarum rerum: dupliciter intelligi potest res fieri signa. Vno modo in ipsa generatione rerum, vt scilicet simul fiant ad hoc vt sint res & signa aliarum rerum. Alio modò aduentitiè, vt res iam factæ accipiantur vt signa.

¶ Si accommodatio rerum ad hoc vt sint signa sumatur hoc secundo modo, non est proprium Dei, nec excedit hominis facultatem accommodare res ad significādum: nec est propriè huius scientiæ quod res significent: quoniam res gestæ narratæ in aliis historiis possunt ab homine interpretari vt signa aliarum, non solum per modum imitationis, vt gesta fortia antiquorum imitanda sint à successoribus, sed per modum significationis, vt scilicet gesta illa vt signa habeantur gerendorum.

quolib. 7. q. 6. arti. 1. 2. & 3. Et po. q. 4. artic. 1. Et. 4. dist. 21. q. 1. ar. 2. q. 1. 3m. Et Gal. 4. lect. 6. Cor. 3.

¶ Si autem sumatur accommodatio rerum ad significandū primo modo, dupliciter potest intelligi, scilicet vniuersaliter, & particulariter. Si particulariter, sic non excedit hominis potestatē: nam quilibet potest facere aliquos actus, vel aliquod artificiale, & faciendo illa intendere per illa significare aliam rem, vt patet. Sed quod omnia, quæ narrantur gesta in tot historiis vt res ad doctrinam aliquā spectātes, vt sic sint ex sui constitutione signa aliarum rerum, hoc excedit humanam facultatem: hoc Dei est proprium, in hoc hæc doctrina cæteras scientias excellit.

¶ Est igitur sensus literæ, quod accommodare res vniuersaliter spectantes ad doctrinam ad hoc vt signa sint cum fiunt, est proprium huius doctrinæ. quia hoc à solo autore huius doctrinæ fieri potest: non enim ex adinuentione nostra petra, de qua fluxit Iudæis aqua in deserto, facta est signū Christi, sed ad hoc ex illa petra fluxit aqua, vt in veritate esset fons aquæ, & esset signum Christi, qui fons est aquæ spiritalis, dicente apostolo, Bibebant autem de spiritali consequente eos petra: petra autē erat Christus, & sic de alijs.

cognitionem intelligibilium, & per eos, quibus reuelatio facta est, alij etiam circa hæc instruantur. Vnde ea, quæ in vno loco scripturæ traduntur sub metaphoris, in alijs locis expressius exponuntur. Et ipsa etiam occultatio figurarum vtilis est ad exercitium studiosorum, & contra irrisiones infidelium: de quibus dicitur Matthæi septimo, Nolite sanctum dare canibus.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut docet Dionysius capitulo secundo cælestis hierarchiæ, magis est conueniens quod diuina in scripturis tradantur sub figuris vilium corporum, quā corporum nobilium. Et hoc propter tria. Primò, quia per hoc magis liberatur humanus animus ab errore. Manifestū enim apparet, quod hæc secundum proprietatem non dicuntur de diuinis: quod posset esse dubium, si sub figuris nobilium corporum describerentur diuina, maxime apud illos, qui nihil aliud à corporibus nobilius excogitare nouerunt. Secundò, quia hic modus conuenientior est cognitioni, quā de Deo habemus in hac vita. Magis enim manifestatur nobis de ipso quid non est, quā quid est. & ideò similitudines illarum rerum, quæ magis elongantur à Deo, veriorem nobis faciunt æstimationem quod sit supra illud quod de Deo dicimus, vel cogitamus. Tertiò, quia per huiusmodi, diuina magis occultantur indignis.

ARTICVLVS X.

a *¶ Vtrum sacra scriptura sub vna litera habeat plures sensus.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quod sacra scriptura sub vna litera non habeat plures sensus, qui sunt historicus vel literalis, allegoricus, tropologicus siue moralis, & anagogicus: multiplicitas enim sensuum in vna scriptura parit confusionem & deceptionem, & tollit arguendi firmitatem: vnde ex multiplicibus propositionibus non procedit argumentatio: sed secundum hoc aliquæ fallaciæ assignantur. Sacra autem scriptura debet esse efficax ad ostendendam veritatem absque omni fallacia. Ergò non debent in ea sub vna litera plures sensus tradi.

¶ Præterea, Augustinus dicit in libro de vtilitate credendi, quod scriptura, quæ Testamentum vetus vocatur, quadrifariam traditur, scilicet secundum historiam, secundum etymologiam, secundum analogiam, secundum allegoriam. Quæ quidē quatuor à quatuor prædictis videntur esse aliena omnino. Non igitur conueniens videtur quod eadem litera sacræ scripturæ secundum quatuor sensus prædictos exponatur.

¶ Præterea, præter prædictos sensus inuenitur sensus parabolicus, qui inter illos sensus quatuor non continetur.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gregorius. 15. moralium: Sacra scriptura omnes scientias ipso locutionis suæ more tran-

¶ Secun-

Universidad de Deusto Biblioteca

Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à propria causa: ergò posito effectu necesse est causam præexistere: ergò ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam eius esse: ergò Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius patebit.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur. Vno modo secundùm se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundùm se, & vt crediti: si sumantur vtraque secundùm se, sic non est verum, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedunt, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principijs: quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundùm se, sunt inter principia: iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se, sunt per se principia theologiæ, vt crediti autem per accidens: si verò sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota, sunt præambula: propter rationem in litera positã: & hoc tantùm litera intendit: quare esto cautus.

Annot. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est vera, est quò ad nos: secundùm talem nanque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secundùm se autem econuersò: vt in secundo posteriorum docetur.

tio facit scire, fides autẽ de non apparentibus est, vt patet per Apostolum ad Hebræos vndecimo: ergò Deum esse non est demonstrabile. ¶ Præterea, medium demonstrationis est quod quid est: sed de Deo non possumus scire quid est: sed solùm quid non est: vt dicit Dama. ergò non possumus demonstrare Deum esse. ¶ Præterea, si demonstraretur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius: sed effectus eius non sunt proportionati ei, cùm ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autem ad infinitum non est proportio: cùm ergò causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse non possit demonstrari.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse: primum enim, quod oportet intelligi de aliquo, est an sit.

CONCLVSIO.

¶ Deum esse, quamuis à non priori, à posteriori tamen demonstrari potest ex aliquo eius notiori nobis effectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est demonstratio. vna, quę est per causam: & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter. alia est per effectum, & dicitur demonstratio: quia & hæc est per ea, quæ sunt priora quò ad nos. cùm enim effectus aliquis nobis est manifestior, quàm sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quò ad nos: quia, cùm effectus depẽdeant à causâ, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundùm quòd, non est per se notum, quò ad nos demonstrabile est per effectus nobis notos.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd Deum esse, & alia huiusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, vt dicitur Roma. 1. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos. Sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam: & vt perfectio perfectibile: nihil tamen prohibet illud quod secundùm se demonstrabile est, & scibile, ab aliquo accipi vt credibile, qui demonstrationem non capit. ¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm demonstratur causa per effectum, necesse est vti effectu loco diffinitionis causæ ad probandũ causam esse [c]: & hoc maximè contingit in Deo: quia ad probandum aliquid esse, necesse est accipere pro medio quid significet nomen, non autem quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est. Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt posteà ostẽdetur: vnde demonstrando Deum esse per effectum, accipere possumus pro medio quid significet hoc nomẽ Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per effectus nõ proportionatos causæ, non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunq; effectu potest manifestè nobis demõstrari causam esse: vt dictum est [c]: & sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deũ esse: licet per eos non perfectè possimus eum cognoscere secundùm suam essentiam.

¶ Super quæstionis secundæ articulum tertium.

¶ Num expediat quærere an Deus sit.

IN titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum: nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secundo Physicor. comment. vigesimosexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliundè: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est: ergò non debet hîc probari Deum esse: contra artem ergò hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hîc duplex accidens, propter quod scientia hîc probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet, quod est quasi extraneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet, notis naturali lumine, quæ absolutè sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

Comment. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet, Deus est. & proponitur quinque vijs probanda: quas non est opus formare, cùm & hîc, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sen. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter, quòd possunt afferri ad duo: primò ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eò quòd prima via, vt in primò contra Genti. capitulo vigesimosecundo dicitur, non ducit ad mortem, magis immobilem quã sit anima intellectiua. secunda autem, vt dicit Auer. non ducit, nisi ad corpus cæleste, & eius motorem. Reliquarum quoque nulla magis sursum ducere videtur: & ad hoc intentum non afferuntur hoc in loco hæ rationes, vt nunc patebit. Alio modo, afferri possunt ad concludendum quędam prædicata inueniri in rerum natura, quæ secundùm veritatem sunt propria Dei: non curando quomodo, vel qualiter sint, &c. Et ad hoc intentum hîc afferuntur: & sunt nihil ferè difficultatis habentes secundùm philosophiam. Et vt meliùs intelligatur quod dicimus, sigillatim explanando dicitur, quòd primæ viæ ex parte motus sat est, quòd inferatur, ergò datur primum mouens immobile, non curando vtrum illud sit anima cæli, aut mundi. hoc enim quæretur in sequenti quæstione. Secundæ quoque viæ ex parte efficientis, sat est, quòd ducat ad primum efficiens, non curando, an illud sit corpus, vel incorporeum: hoc enim quæretur in sequẽti quęstione. Tertiæ verò viæ ex parte necessarij, sat est, quòd ducat ad primum necessarium non ex alio, non curando an sit vnũ, vel plura: hoc enim quęretur in quæstione vndecima. Quartæ quoque viæ ex gradibus rerum, sat est ducere ad maximè ens, verum, bonum, nobile, à quo sunt omniũ participationes. Et similiter quintæ viæ ex gubernatione, sat est ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hæc prædicata, scilicet mouens, immobile, primum efficiẽs, necessarium non ex alio, maximè ens. & primum gubernans intelligendo, sunt secundùm veritatem propria Deo: & ideò cõcludendo hæc inueniri in rerum natura, concluditur directè, quasi per accidens, quòd Deus est, id est, Deus non vt Deus, sed vt habens talem conditionem est: & consequenter ipsum subtractum scilicet, Deus, vt Deus est. Ex his autem patet, quòd nec rationes Auerrois contra Auicennam, nec Aureoli contra has rationes sunt contra intentum huius articuli, nisi obiectio contra vltimam, & contra propositiones assumptas.

primo c. contr. 22.

d

55

66

e

ARTICVLVS TERTIVS.

a ¶ *Vtrum Deus sit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si vnum contrariorum fuerit infinitũ, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergò Deus esset, nullum malũ inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergò Deus non est. ¶ Præterea, Quòd potest compleri per pauciora principia, nõ fit per plura. Sed videtur, quòd omnia quæ apparent in mundo, possunt compleri per alia principia, supposito quòd Deus non sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principiũ, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exo. di tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

13. 1. dist. 3. q. 1. ar. 2. Et 1. cont. ca. 13. & opusc. 3. Et veri q. 1. artic. 4. Et p. 4.

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in rerum natura inueniri vnum primum ens immobile, primum efficiens, necessarium non ex alio, maximè ens bonum, & optimum, primum gubernans per intellectum, & omnium vltimum finem, qui Deus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deũ esse quinque viis probari potest.

¶ Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundùm quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundùm quod ex actu. Mouere enim nihil aliud est

Ephes. 1. & 8. Physic.

¶ Num primum sit causa medij.

VNde sciendum est secundò: quòd in prima ratione, quæ sumpta est ex. 7. & 8. Physicorum, sunt duæ propositiones impugnatæ: Altera est, nisi mouet seipsum primò. Contra hanc enim Scotus in materia de grauibus, & leuibus, & voluntate, &c. arguit: & quoniam hoc esset exire nostros limites, erit de hoc quæstio specialis. Altera est, primum est causa medij: hîc enim assumitur tam in prima quàm secunda, & tertia ratione ad probandum, quòd non proceditur in infinitum. Et contra eam, licet sit expressè Aristoteles in secundò Metaph. & octauo Physic. arguitur sic in substantia. Media causa, seu motor, si necessariò dependet à prima causa, seu motore, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa media: sed nihil horum est: ergò non oportet mediam causam dependere à prima. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio verò singulorum probatur: & primò, quòd non ex ratione medij: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc, scilicet, inde quorum est medium: & non

& non necessariò respectu primi & vltimi, vt patet in medijs partibus proportionalibus circuli, Secundò quòd non ex ratione causæ: quia causa vt causa respicit effectum, & non dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertiò quòd non ex ratione composita, scilicet causæ mediæ: quoniam causa media vt sic, nihil aliud exigit quàm vt in causando mediet: sed hoc, scilicet, in causando mediare sufficienter saluat, si inter aliquam priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergò media causa ex ratione qua media causa, non exigit dependentiam à prima causa, sed à priore. Et confirmatur: quia secundũ te, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causæ, omnes causæ essent causæ mediæ: ergò ad rationem causæ mediæ non requiritur dependentia à prima, sed à priore, respectu cuius & posterioris dicatur media.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo quòd causa media necessariò dependet à prima, ad cuius euidentiam oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici non
553 potest. Efficacia nanque causæ in illius causalitate actuali consistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergò ad hoc quòd causæ ratio seruetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cùm igitur causa media verè causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sic: complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia à prima causa: ergò causa media, vt est causa media,
234 dependet à prima: ergò optimè dicit Aristot. & habetur in litera, quòd primum est causa medij. Consequentia nota, & antecedens probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergò complementum mediatum depẽdet à prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & non à priore tantùm, vt patet ex conditionali: ergò à prima.

quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solùm secundùm diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergò quòd secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, vel quòd moueat seipsum: omne ergò quod mouetur, oportet ab alio moueri. Si ergò id à quo mouetur, moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio: hîc autem non est procedere in infinitũ: quia sic non esset aliquod primum mouens, & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouent, nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet nisi per hoc quòd est motus à manu: ergò necesse est deuenire ad aliquod primum mouens, quod à nullo mouetur [c]: & hoc omnes intelligunt Deum.

Ex. 2. Meth. ¶ Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est possibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantùm: remota autem causa, remouetur effectus: ergò, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum, nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiẽs: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergò est necesse ponere aliquam causam efficientem primam [c]: quam omnes Deum nominant.

¶ Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cùm quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse, & non esse. Impossibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est non esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset, quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inceperit esse, & sic modò nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergò omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est [c]. ergò necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶ Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minùs bonum & verũ & nobile, & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minùs dicuntur de diuersis secundùm quod appropinquant diuersimodè ad aliquid quod maximè est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maximè calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maximè ens: nam quæ sunt maximè vera, sunt maximè entia, vt dicitur secundo metaphysic. Quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere, est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa omnium calidorum, vt in eodem libro dicitur. ergò est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

¶ Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: videmus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentiùs eodem modo operantur, vt consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente & intelligente [c]: sicut sagitta à sagitante: ergò est aliquid intelligens, à quo omnes res naturales ordinantur ad finem [c]: & hoc dicimus Deum.

AD PRIMVM ergò dicendum, quòd sicut dicit August. in enchirid. Deus cùm sit summè bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeò omnipotens, & bonus, vt bene faceret etiam

¶ Ad obiectionem autem in oppositum, cùm dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cùm subsumitur, quòd hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici poterit. Ad confirmationem verò negatur quòd illa conditionalis, scilicet si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, si Aristot. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos nanque sequitur optimè, quòd cùm omnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur mediæ: sed secundum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergò nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt. quia sequitur, ergò non est prima: ergò nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.

Annot. ¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maximè tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. primò. quòd aliud est esse maximè tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis, vnde non assumitur hîc quòd perfectissima species sit causa cæterarum, sed quòd maximè tale, & cæt. ✱ Secundò, quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam propriè, vel exemplarem: hoc in loco confusè assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert quali causalitate maximè ens bonum & verum sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omnium horum, siue effectiuam proprium est Dei. ✱ Tertiò, quòd cætera illius generis possunt accipi dupliciter, scilicet absolutè, id est, secundùm totum id quod sunt: & possunt accipi secundùm rationem illius generis: in proposito non sumũtur absolutè, sed secundùm quòd habent illius rationem: non enim maximè calidum diximus causam reliquorum calidorum secundùm substantiam & totum quod sunt, sed solùm inquantũ calida sunt: ita quòd sensus propositionis assumptæ est, maximè habens rationem aliquam formalem est causa siuè exemplaris, siue effectiua reliquorum habentium eandem rationem formalem vt sic.
✱ Ex hoc patet quòd instantia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maximè color. Tum quia si esset maximè color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolutè, sed quantum ad rationem coloris tantùm. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarem reliquorum colorum quatenus colores sunt, nullum inconueniens est: cùm perfectiora sint naturaliter exemplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quantò magis accedunt ad albedinem, tantò plus habent lucis, & consequenter perfectionis ratione coloris.
Annot. ✱ Circa quintam viam est instantia quoque Aureoli: quam tamen priùs excluserat. S. Th. 3. cõtra genti. cap. 63. scilicet q; quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum, qui naturaliter apparent ordinatæ, &c. in vniuerso: vide ibidẽ. & in. q. de ve. q. 5. art. 2. & inuenies rationem insufficiẽtiæ esse vnitatem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrariorũ, &c. præter eam, quæ hîc ponitur in responsione ad secundũ: quia scilicet natura agit propter finem, & secundo physic. ergò aut à se conceptum, aut ab alio intendente directa, &c.

118

136

¶ Num vnum oppositorum excludat reliquum.

Quæstio. CIrca solutionem primi argumenti aduerte quòd respõsio literæ consistit in negatione consequentiæ: quia tamẽ non assignatur causa in communi, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in cõmuni loquendo scito primò, quòd vnũ oppositorum excludere reliquum potest, dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiuè: formaliter quidẽ, vnũ oppositorũ non excludit reliquum, nisi à suo receptiuo, vt patet, & sic in proposito: quia bonũ diuinũ infinitũ est, & omne malum excludit formaliter à Deo, non autem à creatura: quia non recipitur in creatura, sed in ipso tantùm Deo. Effectiuè verò vnum oppositorum excludit reliquum secũdùm quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aëre, secundùm quod assimilat sibi aërem in esse calido: & iuxta hanc oppositionem procedit argumentum: quòd si vnum oppositorum est infinitum, reliquum non solũ excluditur ab eo formaliter, sed etiam effectiuè in quocunq; inuentũ fuerit: & hoc propter infinitatem suæ efficaciæ, cui nihil resistere potest. nisi aliud oppositum etiam esset infinitum. Scito secundò, quòd Scot. in. 1. sent. dist. 2. q. 1. ad primũ examinans hanc conditionalẽ dicit, ipsam verã non solùm formaliter, sed effectiuè in oppositis naturaliter agentibus, non autem in agentibus volũtariè. Et soluit argumentum ad propositum, quia bonũ infinitum agit voluntariè in litera autẽ simpliciter negatur consequentia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agentis sequitur esse aliqua mala, ex quibus bonũ resultet. Sed quoniã, vt dictũ est, ista responsio immiscet modũ causandi, scilicet per voluntatẽ attribuendo mala permissioni diuinę, quæ ad

Universidad de Deusto Biblioteca

Deum esse est demonstrabile à posteriori, seu per effectum, probatur, effectus dependet à propria causa: ergò posito effectu necesse est causam præexistere: ergò ex quolibet effectu, dummodo sit nobis notior, potest demonstrari propriam causam eius esse: ergò Deum esse est demonstrabile per effectus notiores nobis: omnia clara sunt, supponendo quòd Deus habet aliquos notiores effectus: quod inferius patebit.

tio facit scire, fides autē de non apparentibus est, vt patet per Apostolum ad Hebræos vndecimo: ergò Deum esse non est demonstrabile. ¶ Præterea, medium demonstrationis est quod quid est: sed de Deo non possumus scire quid est: sed solùm quid non est: vt dicit Dama. ergò non possumus demonstrare Deum esse. ¶ Præterea, si demonstraretur Deum esse, hoc non esset nisi effectibus eius: sed effectus eius non sunt proportionati ei, cùm ipse sit infinitus & effectus finiti: finiti autem ad infinitum non est proportio: cùm ergò causa non possit demonstrari per effectum sibi non proportionatum, videtur quòd Deum esse non possit demonstrari.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Romanos primo, Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Sed hoc non esset, nisi per ea, quæ facta sunt, posset demonstrari Deum esse: primum enim, quod oportet intelligi de aliquo, est an sit.

CONCLVSIO.

¶ Deum esse, quamuis à non priori, à posteriori tamen demonstrari potest ex aliquo eius notiori nobis effectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est demonstratio. vna, quę est per causam: & dicitur propter quid: & hæc est per priora simpliciter. alia est per effectum, & dicitur demonstratio: quia & hæc est per ea, quæ sunt priora quò ad nos. cùm enim effectus aliquis nobis est manifestior, quàm sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse, si tamen eius effectus sint magis noti quò ad nos: quia, cùm effectus depēdeant à causā, posito effectu necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundùm quòd, non est per se notum, quò ad nos demonstrabile est per effectus nobis notos.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd Deum esse, & alia huiusmodi quæ per rationem naturalem nota possunt esse de Deo, vt dicitur Roma. 1. non sunt articuli fidei, sed præambula ad articulos. Sic enim fides præsupponit cognitionem naturalem, sicut gratia naturam: & vt perfectio perfectibile: nihil tamen prohibet illud quod secundùm se demonstrabile est, & scibile, ab aliquo accipi vt credibile, qui demonstrationem non capit. ¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm demonstratur causa per effectum, necesse est vti effectu loco diffinitionis causæ ad probandū causam esse [e]: & hoc maximè contingit in Deo: quia ad probandum aliquid esse, necesse est accipere pro medio quid significet nomen, non autem quod quid est: quia quæstio quid est, sequitur ad quæstionem an est. Nomina autem Dei imponuntur ab effectibus, vt posteà ostēdetur: vnde demonstrando Deum esse per effectum, accipere possumus pro medio quid significet hoc nomē Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd per effectus nō proportionatos causæ, non potest perfecta cognitio de causa haberi: sed tamen ex quocunq; effectu potest manifestè nobis demōstrari causam esse: vt dictum est [e]: & sic ex effectibus Dei potest demonstrari Deū esse: licet per eos non perfectè possimus eum cognoscere secundùm suam essentiam.

ARTICVLVS TERTIVS.

a *¶ Vtrum Deus sit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit. Quia si vnum contrariorum fuerit infinitū, totaliter destruetur aliud. Sed hoc intelligitur in hoc nomine Deus, scilicet, quòd sit quoddam bonum infinitum: si ergò Deus esset, nullum malū inueniretur. Inuenitur autem malum in mundo. ergò Deus non est. ¶ Præterea, Quòd potest compleri per pauciora principia, nō fit per plura. Sed videtur, quòd omnia quæ apparent in mundo, possunt compleri per alia principia, supposito quòd Deus non sit, quia ea quæ sunt naturalia, reducuntur in principiū, quod est natura. Ea verò quæ sunt à proposito, reducuntur in principium, quod est ratio humana, vel voluntas. Nulla igitur necessitas est ponere Deum esse.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exodi tertio, ex persona Dei, Ego sum qui sum.

CONCLVSIO.

¶ Necesse est in rerum natura inueniri vnum primum ens immobile, primum efficiens, necessarium non ex alio, maximè ens bonum, & optimum, primum gubernans per intellectum, & omnium vltimum finem, qui Deus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deū esse quinque viis probari potest.

¶ Prima autem & manifestior via est, quæ sumitur ex parte motus. Certum est enim & sensu constat, aliqua moueri in hoc mundo: omne autem quod mouetur ab alio mouetur. Nihil enim mouetur, nisi secundùm quod est in potentia ad illud, ad quod mouetur: mouet autem aliquid secundùm quod ex actu. Mouere enim nihil aliud est

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte, quòd nota de Deo naturali lumine dupliciter sumuntur. Vno modo secundùm se. Alio modo, vt nobis nota, & similiter articuli fidei sumuntur secundùm se, & vt crediti: si sumantur vtraque secundùm se, sic non est verùm, quòd illa sint præambula ad propositiones quæ sunt articuli fidei: sed quædam præcedunt, vt Deum esse: Deum esse vnum, bonum, & similia absoluta: quædam sequuntur, vt Deum esse primam causam rerum, & cætera huiusmodi: nec propter hoc sequitur, quòd sint propositiones in theologia priores primis principijs: quamuis sequatur, quòd sunt aliquæ priores illis principiis, quæ sunt articuli fidei: quoniam præcedentes secundùm se, sunt inter principia: iam enim dictum est in secundo articulo, quòd articuli fidei secundum se, sunt per se principia theologiæ, vt crediti autem per accidens: si verò sumantur vtraque vt nota nobis, sicut omnia huiusmodi naturaliter nota, sunt præambula: propter rationem in litera positā: & hoc tantùm litera intendit: quare esto cautus.

Annot. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd hæc doctrina de probatione quæstionis, an est vera, est quò ad nos: secundùm talem nanque ordinem quæstio quid est sequitur an est: secundùm se autem econuersò: vt in secundo posteriorum docetur.

¶ Super quæstionis secundæ articulum tertium.

¶ Num expediat quærere an Deus sit.

IN titulo dubium statim occurrit ex primo posteriorum: nulla scientia probat subiectum suum: & vt dicit Auerroes in secundo Physicor. comment. vigesimo sexto, nec à priori nec à posteriori, sed supponit illud esse, aut per se notum ad sensum, vel intellectum, vel accipit aliundè: sed in hac scientia subiectum est Deus, vt in prima quæstione dictum est: ergò non debet hîc probari Deum esse: contra artem ergò hic articulus mouetur. Ad hoc dicitur, quòd nulla scientia per se loquendo probat subiectum suum esse, per accidens autem non inconuenit scientiam aliquam probare suum subiectum esse. Sic autem est in proposito: quoniam occurrit hîc duplex accidens, propter quod scientia hîc probat Deum esse. Primum est imperfecta illius participatio in nobis: si enim lumen diuinum plenè participaremus, constaret statim Deum esse. Secundum est conditio medij, scilicet, quod est quasi extrąneum: licet enim nulla scientia ex simpliciter propriis probet subiectum suum, ex extraneis tamen appropriatis probare potest: si notiora nobis sunt extranea illa quàm esse illius subiecti. Sic autem contingit in proposito: quoniam theologia non ex propriis simpliciter, sed ex propriis ministerialiter, scilicet, notis naturali lumine, quæ absolutè sunt extranea, vt diximus, probat Deum esse: vt patet in decursu quæstionis.

Comment. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, scilicet, Deus est. & proponitur quinque vijs probanda: quas non est opus formare, cùm & hîc, & in primo contra Gent. & in quæstione de potentia. & in quæstione de ve. & in primo sen. habeantur.

¶ Circa has rationes in communi aduertendum est diligenter, quòd possunt afferri ad duo: primò ad concludendum illud ens incorporeum, immateriale, æternum, summum, immutabile, primum, perfectissimum, &c. quod & quale, Deum tenemus esse: & sic istæ rationes habent plurimum disputationis, eò quòd prima via, vt in primò contra Genti. capitulo vigesimosecundo dicitur, non ducit ad mortem, magis immobilem quā sit anima intellectiua. secunda autem, vt dicit Auer. non ducit, nisi ad corpus cæleste, & eius motorem. Reliquarum quoque nulla magis sursum ducere videtur: & ad hoc intentum non afferuntur hoc in loco hæ rationes, vt nunc nunc patebit. Alio modo, afferri possunt ad concludendum quędam prædicata inueniri in rerum natura, quæ secundùm veritatem sunt propria Dei: non curando quomodo, vel qualiter sint, &c. Et ad hoc intentum hîc afferuntur: & sunt nihil ferè difficultatis habentes secundùm philosophiam. Et vt meliùs intelligatur quod dicimus, sigillatim explanando dicitur, quòd primæ viæ ex parte motus sat est, quòd inferatur, ergò datur primum mouens immobile, non curando vtrum illud sit anima cæli, aut mundi. hoc enim quæretur in sequenti quæstione. Secundæ quoque viæ ex parte efficientis, sat est, quòd ducat ad primum efficiens, non curando, an illud sit corpus, vel incorporeum: hoc enim quæretur in sequēti quęstione. Tertiæ verò viæ ex parte necessarij, sat est, quòd ducat ad primum necessarium non ex alio, non curando an sit vnū, vel plura: hoc enim quęretur in quæstione vndecima. Quartæ quoque viæ ex gradibus rerum, sat est ducere ad maximè ens, verum, bonum, nobile, à quo sunt omniū participationes. Et similiter quintæ viæ ex gubernatione, sat est ducere ad primum gubernantem per intellectum, quicunque sit ille: omnia enim hæc prædicata, scilicet mouens, immobile, primum efficiēs, necessarium non ex alio, maximè ens. & primum gubernans intelligendo, sunt secundùm veritatem propria Deo: & ideò cōcludendo hæc inueniri in rerum natura, concluditur directè, quasi per accidens, quòd Deus est, id est, Deus non vt Deus, sed vt habens talem conditionem est: & consequenter ipsum subtractum scilicet, Deus, vt Deus est. Ex his autem patet, quòd nec rationes Auerrois contra Auicennam, nec Aureoli contra has rationes sunt contra intentum huius articuli, nisi obiectio contra vltimam, & contra propositiones assumptas.

primo c. conto. 22

d 55 66 e

13. 1. dist. 3. q. 1. ar. 1. Et. 1. con. ca. 13. Et opus. 3. c. 3. Et veri q. 1. artic. 4. 7. Et po. q. 7.

Ephes. 4. & 8. Physic.

¶ Num primum sit causa medij.

VNde sciendum est secundò: quòd in prima ratione, quæ sumpta est ex. 7. & 8. Physicorum, sunt duæ propositiones impugnatæ: Altera est, nisi mouet seipsum primò. Contra hanc enim Scotus in materia de grauibus, & leuibus, & voluntate, &c. arguit: & quoniam hoc esset exire nostros limites, erit de hoc quæstio specialis. Altera est, primum est causa medij: hîc enim assumitur tam in prima quàm secunda, & tertia ratione ad probandum, quòd non proceditur in infinitum. Et contra eam, licet sit expressè Aristoteles in secundò Metaph. & octauo Physic. arguitur sic in substantia. Media causa, seu motor, si necessariò dependet à prima causa, seu motore, aut hoc habet quia media, aut quia causa, aut quia causa media: sed nihil horum est: ergò non oportet mediam causam dependere à prima. Assumptum patet ex sufficienti distinctione: destructio verò singulorum probatur: & primò, quòd non ex ratione medij: quoniam medium dicitur respectu duorum: hinc, scilicet, inde quorum est medium: & non

& non necessariò respectu primi & vltimi, vt patet in medijs partibus proportionalibus circuli. Secundò quòd non ex ratione causæ: quia causa vt causa respicit effectum, & non dependentiam ad prius aut primum, vt patet. Tertiò quòd non ex ratione composita, scilicet causæ mediæ: quoniam causa media vt sic, nihil aliud exigit quàm vt in causando mediet: sed hoc, scilicet, in causando mediare sufficienter saluat, si inter aliquam priorem causam & effectum aliqua media causalitas sit: ergò media causa ex ratione qua media causa, non exigit dependentiam à prima causa, sed à priore. Et confirmatur: quia secundū te, ista conditionalis est vera, si procederent in infinitum causæ, omnes causæ essent causæ mediæ: ergò ad rationem causæ mediæ non requiritur dependentia à prima, sed à priore, respectu cuius & posterioris dicatur media.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd causa media ex eo quòd causa media necessariò dependet à prima, ad cuius euidentiam oportet recolere, quòd de ratione causæ est efficacia: nisi enim causa aliquid efficiat, causa in actu, de qua est sermo, dici non potest. Efficacia nanque causæ in illius causalitate actuali consistit, & propterea nisi causalitas compleatur, neque causa in actu neque efficacia seu efficientia aliqua saluatur: oportet ergò ad hoc quòd causæ ratio seruetur, vt causalitas illius compleatur, ac per hoc quicquid repugnat complemento causalitatis alicuius causæ, repugnat causæ illi. Cùm igitur causa media verè causa sit, oportet ipsam habere propriam causalitatem completam. Tunc sic: complementum causalitatis causæ mediæ nullatenus potest esse sine dependentia à prima causa: ergò causa media, vt est causa media, dependet à prima: ergò optimè dicit Aristot. & habetur in litera, quòd primum est causa medij. Consequentia nota, & antecedens probatur, si tolleretur prima causa, sic, quòd ante omnem causam esset alia causa, nunquam perficeretur causalitas istarum causarum essentialiter dependentium: ergò complementum mediarum dependet à prima. Conditionalis est clara, quia infinitas descensus vel ascensus repugnat complemento. Consequentia autem patet, quia constat quòd complementum mediæ causæ dependet ab aliqua antecedente, & non à priore tantùm, vt patet ex conditionali: ergò à prima.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum, cùm dicitur, causa media nihil exigit, nisi quòd in causando mediet, conceditur: sed cùm subsumitur, quòd hoc saluatur respectu prioris causæ, negatur: quoniam impossibile est mediam causalitatem perfici, nisi sustentetur in prima: si enim ab infinitis prioribus dependet, nunquam perfici poterit. Ad confirmationem verò negatur quòd illa conditionalis, scilicet si causæ essentialiter ordinatæ essent infinitæ, omnes essent causæ mediæ, si Aristot. aut nostra simpliciter, sed est ad hominem ponentem infinitatem in causis huiusmodi: apud hos nanque sequitur optimè, quòd cùm omnes ponantur causæ, & nulla prima: igitur mediæ: sed secundum veritatem ex illo antecedente proceditur in infinitum in causis, sequitur ergò nulla causa est, vt Arist. & S. Thomas deducunt. quia sequitur, ergò non est prima: ergò nec media: quia prima est causa mediæ, vt probatum est.

quàm educere aliquid de potentia in actum. De potentia autem non potest aliquid reduci in actum, nisi per aliquod ens in actu: sicut calidum in actu, vt ignis facit lignum, quod est calidum in potentia, esse actu calidum, & per hoc mouet, & alterat ipsum. Non autem est possibile vt idem sit simul in actu & potentia secundum idem, sed solùm secundùm diuersa: quod enim est calidum in actu, non potest simul esse calidum in potentia, sed est simul frigidum in potentia. Impossibile est ergò quòd secundum idem & eodem modo aliquid sit mouens & motum, vel quòd moueat seipsum: omne ergò quod mouetur, oportet ab alio moueri. Si ergò id à quo mouetur, moueatur, oportet & ipsum ab alio moueri: & illud ab alio: hîc autem non est procedere in infinitū: quia sic non esset aliquod primum mouens, & per consequens nec aliquod aliud mouens, quia mouentia secunda non mouet, nisi per hoc quòd sunt mota à primo mouente, sicut baculus non mouet nisi per hoc quòd est motus à manu: ergò necesse est deuenire ad aliquod primum
553 mouens, quod à nullo mouetur [e]: & hoc omnes intelligunt Deum.

Ex. 2c Meth. ¶ Secunda via est ex ratione causæ efficientis. Inuenimus enim in istis sensibilibus esse ordinem causarum efficientium, nec tamen inuenitur, nec est possibile quòd aliquid sit causa efficiens sui ipsius, quia sic esset prius seipso, quod est impossibile, non autem est posibile quòd in causis efficientibus procedatur in infinitum: quia in omnibus causis efficientibus ordinatis primum est causa medij, & medium est causa vltimi, siue media sint plura siue vnum tantùm: remota autem causa, remouetur effectus: ergò, si non fuerit primum in causis efficientibus, non erit vltimum, nec medium. Sed si procedatur in infinitum in causis efficientibus, non erit prima causa efficiēs: & sic non erit nec effectus vltimus, nec causæ efficientes mediæ, quod patet esse falsum. ergò est necesse ponere aliquam causam efficientem primam [e]: quam omnes Deum no-
234 minant.

¶ Tertia via est sumpta ex possibili & necessario, quæ talis est. Inuenimus enim in rebus quædam, quæ sunt possibilia esse, & non esse: cùm quædam inueniantur generari & corrumpi: & per consequens possibilia esse, & non esse. Imposibile est autem omnia, quæ sunt talia, semper esse: quia quod possibile est non esse, quandoque non est: Si igitur omnia sunt possibilia non esse, aliquando nihil fuit in rebus. Sed si hoc est verum, etiam nunc nihil esset, quia quod non est, non incipit esse nisi per aliquid quod est. Si igitur nihil fuit ens, impossibile fuit quòd aliquid inceperit esse, & sic modò nihil esset: quod patet esse falsum. Non ergò omnia entia sunt possibilia: sed oportet aliquid esse necessarium in rebus. Omne autem necessarium vel habet causam suæ necessitatis aliunde, vel non habet. non est autem possibile quòd procedatur in infinitum in necessariis, quæ habent causam suæ necessitatis, sicut nec in causis efficientibus, vt probatum est [e]. ergò necesse est ponere aliquid quod sit per se necessarium, non habens causam necessitatis aliunde, sed quod est causa necessitatis aliis: quod omnes dicunt Deum.

¶ Quarta via sumitur ex gradibus, qui in rebus inueniuntur. Inuenitur enim in rebus aliquid magis & minùs bonum & verū & nobile, & sic de aliis huiusmodi. Sed magis & minùs dicuntur de diuersis secundùm quod appropinquant diuersimodè ad aliquid quod maximè est: sicut magis calidum est, quod magis appropinquat maximè calido. Est igitur aliquid, quod est verissimum, & optimum, & nobilissimum, & per consequens maximè ens: nam quæ sunt maximè vera, sunt maximè entia, vt dicitur secundo metaphysic. Quod autem dicitur maximè tale in aliquo genere, est causa omnium, quæ sunt illius generis: sicut ignis, qui est maximè calidus, est causa omnium calidorum, vt in eodem libro dicitur. ergò est aliquid quod omnibus entibus est causa esse, & bonitatis & cuiuslibet perfectionis: & hoc dicimus Deum.

¶ Quinta via sumitur ex gubernatione rerum: videmus enim, quòd aliqua, quæ cognitione carent, scilicet corpora naturalia, operantur propter finem: quod apparet ex hoc quòd semper aut frequentiùs eodem modo operantur, vt consequantur id quod est optimum. Vnde patet quòd non à casu, sed ex intentione perueniunt ad finem. Ea autem, quæ non habent cognitionem, non tendunt in finem, nisi directa ab aliquo cognoscente
& intelligente [e]: sicut sagitta à sagitante: ergò est aliquid intelligens, à quo omnes res na- 118
turales ordinantur ad finem [e]: & hoc dicimus Deum. 136

AD PRIMVM ergò dicendum, quòd sicut dicit August. in enchirid. Deus cùm sit summè bonus, nullo modo fineret aliquid mali esse in operibus suis, nisi esset adeò omnipotens, & bonus, vt bene faceret etiam

Annot. ¶ Circa illam propositionem in quarta via assumptam, scilicet maximè tale in aliquo genere est causa omnium aliorum, quæ sunt illius generis, quoniam impugnatur ab Aureolo, nota tres terminos. primò, quòd aliud est esse maximè tale in aliquo genere, & aliud est esse primam seu perfectissimam speciem alicuius generis, vnde non assumitur hîc quòd perfectissima species sit causa cæterarum, sed quòd maximè tale, & cæt. ✳ Secundò, quòd esse causam contingit in proposito dupliciter: scilicet effectiuam propriè, vel exemplarem: hoc in loco confusè assumitur esse causam: quoniam ad propositum non refert quali causalitate maximè ens bonum & verum sit causa esse bonitatis & veritatis cæterorum. Esse enim causam siue exemplarem omnium horum, siue effectiuam proprium est Dei. ✳ Tertiò, quòd cætera illius generis possunt accipi dupliciter, scilicet absolutè, id est, secundùm totum id quod sunt: & possunt accipi secundùm rationem illius generis: in proposito non sumūtur absolutè, sed secundùm quòd habent illius rationem: non enim maximè calidum diximus causam reliquorum calidorum secundùm substantiam & totum quod sunt, sed solùm inquantū calida sunt: ita quòd sensus propositionis assumptæ est, maximè habens rationem aliquam formalem est causa siuè exemplaris, siue effectiua reliquorum habentium eandem rationem formalem vt sic. ✳ Ex hoc patet quòd instantia Aureoli de albedine respectu colorum nihil valet. Tum quia albedo non est maximè color. Tum quia si esset maximè color, non oporteret propterea ipsam causare cæteras species coloris absolutè, sed quantum ad rationem coloris tantùm. Tum quia dicere albedinem esse causam exemplarem reliquorum colorum quatenus colores sunt, nullum inconueniens est: cùm perfectiora sint naturaliter exemplaria imperfectiorum vt sic: & colores omnes quantò magis accedunt ad albedinem, tantò plus habent lucis, & consequenter perfectionis ratione coloris.

Annot. ✳ Circa quintam viam est instantia quoque Aureoli: quam tamen priùs excluserat S. Th. 3. cōtra genti. cap. 63. scilicet q̄ quidditates rerum naturalium sunt sufficientes causæ effectuum, qui naturaliter apparent ordinatæ, &c. in vniuerso: vide ibidē. & in. q. de ve. q. 5. art. 2. & inuenies rationem insufficiētiæ esse vnitatem ordinis, vtilitates mutuas, connexiones contrariorū, &c. præter eam, quæ hîc ponitur in responsione ad secundū: quia scilicet natura agit propter finem, & secundo physic. ergò aut à se conceptum, aut ab alio intendente directa, &c.

¶ Num vnum oppositorum excludat reliquum.

Quæstio. CIrca solutionem primi argumenti aduerte quòd respōsio literæ consistit in negatione consequentiæ: quia tamē non assignatur causa in communi, sed particulari materia, de qua est sermo: ideo in cōmuni loquendo scito primò, quòd vnū oppositorum excludere reliquum potest, dupliciter intelligi, scilicet formaliter & effectiuè: formaliter quidē, vnū oppositorū non excludit reliquum, nisi à suo receptiuo, vt patet, & sic in proposito: quia bonū diuinū infinitū est, & omne malum excludit formaliter à Deo, non autem à creatura: quia non recipitur in creatura, sed in ipso tantùm Deo. Effectiuè verò vnum oppositorum excludit reliquum secūdùm quod efficit aliquid sibi simile, sicut vis solaris excludit frigus ab aëre, secundùm quod assimilat sibi aërem in esse calido: & iuxta hanc oppositionem procedit argumentum: quòd si vnum oppositorum est infinitum, reliquum non solū excluditur ab eo formaliter, sed etiam effectiuè in quocunq; inuentū fuerit: & hoc propter infinitatem suæ efficaciæ, cui nihil resistere potest. nisi aliud oppositum etiam esset infinitum. Scito secundò, quòd Scot. in. 1. sent. dist. 2. q. 1. ad primū examinans hanc conditionalē dicit, ipsam verā non solùm formaliter, sed effectiuè in oppositis naturaliter agentibus, non autem in agentibus volūtariè. Et soluit argumentum ad propositum. quia bonū infinitum agit voluntariè in litera autē simpliciter negatur consequentia, & assignatur ratio: quia scilicet ex infinita bonitate agentis sequitur esse aliqua mala, ex quibus bonū resultet. Sed quoniā, vt dictū est, ista responsio immiscet modū causandi, scilicet per voluntatē attribuendo mala permissioni diuinę, quæ ad

quę ad voluntatem spectat: ideò particularis est: vniuersaliter autē distinguendum videtur antecedens: quoniam oppositum infinitum contingit dupliciter. Vno modo communicabile aliis secundùm eandem rationem: sicut si ignis esset infinitè calidus. Calor enim est communicabilis aliis secundùm eandem rationem, qua est in igne. Alio modo incommunicabile aliis secundùm eandem rationem, quamuis sit participabile per quādam analogiam: sicut esse Dei est infinitum, non tamen communicabile aliis secundùm eandem rationem. Alioquin possent esse plures dij, quamuis sit participabile ab omnibus plùs & minùs. Dico igitur, quòd si vnum oppositorum communicabile secundùm eandem rationem est infinitum, reliquum non erit nec in eodem susceptibili, nec in alio quocunque. Si autem vnum oppositorum incommunicabile secundùm eandem rationem: participabile tamen est infinitum: optimè sequitur quòd reliquum formaliter excludet à se, sed non sequitur: ergò reliquum effectiuè excludet à quolibet, etiam si ponatur naturaliter agere. Et ratio est: quia agens infinitum infinitè participatum non excludit à participantibus totaliter suum oppositum: sed oppositum infinitū incommunicabile seu bonum infinitum est huiusmodi: ergò maior patet ex inductione. Si enim sol esset infinitè calidus, & calor non esset communicabilis inferioribus secundū eandem rationem, sed secundum quandam analogam imitationem tantùm: sol inquantum calidus esset infinitum agens, finitè tamen participatum: quia non secundùm eandem rationem: ac per hoc non produceret in aliquo nisi caloris finitam participationem: & consequenter non excluderet omne frigus à participantibus ipsum: quia cum calore finitè impresso stat aliquis gradus frigoris. Patet & ratione, quia quantæcunque virtutis sit agens, non excludit effectiuè oppositum, nisi inquantum est incompossibile effectui: sed existente agente infinito in se, finitè autem participato, effectum non oportet esse incompossibilem cuilibet gradui oppositi: quia effectus finitè habet rationem vnius oppositi: ergò agens infinitum finitè tantùm participatum, non tollit effectiuè totaliter suum oppositum. ✳ Et proptereà Deus gloriosus, qui est infinitum bonum, etiam si naturaliter ageret, non tolleret omne malum ab vniuerso: quoniam finitè tantùm participatur à quocunque: & ex bonitate sua prodiret vniuersitas bonitatum constituentium gradus diuersos in vniuerso: ex quorum naturis necesse est oriri malum, sicut ex natura lupi mors agni: & ex natura elementorum corruptio mistorum, &c. ✳ Et ideò eleuando rationem in litera assignatam, meritò negatur consequentia, quia ex infinita bonitate Dei oritur mala esse propter bonum tamen vniuersi: & non oritur mala non esse. Et sic ad infinitam Dei bonitatem spectat, quòd malum sit in effectibus suis: non in seipso.

(b 136) (118)

de malo [e]: hoc ergò ad infinitam Dei bonitatem pertinet: vt esse permittat mala, & ex eis eliciat bona. ¶ Ad secundum dicendum, quòd cùm natura propter determinatum finem operetur ex directione alicuius superioris agentis [e]: necesse est ea quæ à natura fiunt, etiam in Deum reducere, sicut in primam causam. Similiter etiam quæ ex proposito fiunt, oportet reducere in aliquam altiorem causam, quæ non sit ratio & voluntas humana: quia hæc mutabilia sunt & defectibilia: oportet autem omnia mobilia deficere & possibilia reduci in aliquod primum principium immobile & per se necessarium: sicut ostensum est.

QVÆSTIO TERTIA,

De Dei simplicitate, in octo articulos diuisa.

COGNITO de aliquo an sit inquirendum, restat quomodo sit, vt sciatur de eo quid sit. Sed quia de Deo scire non possumus quid sit, sed quid non sit: non possumus considerare de Deo quomodo sit, sed potiùs quomodò non sit. ¶ Primò ergò considerandum est quomodo non sit. ¶ Secundò quomodo à nobis cognoscatur. ¶ Tertio quomodo nominetur.

¶ Potest autem ostendi de Deo quomodo non sit, remouendo ab eo ea, quæ ei non conueniunt, vtpotè compositionem, motum, & alia huiusmodi. ¶ Primò ergò inquiratur de simplicitate ipsius, per quam remouetur ab eo compositio. Et quia simplicia in rebus corporalibus sunt imperfecta & partes. ¶ Secundò inquiretur de perfectione ipsius. ¶ Tertiò de infinitate eius. ¶ Quartò de immutabilitate. ¶ Quintò de vnitate.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶ Primò vtrum Deus sit corpus. ¶ Secundò, vtrum sit in eo compositio formæ & materiæ. ¶ Tertiò, vtrum sit in eo compositio quidditatis, siue essentiæ, vel naturæ, & subiecti. ¶ Quartò, vtrum sit in eo compositio quæ est ex essentia & esse. ¶ Quintò, vtrum sit in eo compositio generis & differentiæ. ¶ Sextò, vtrum sit in eo compositio subiecti & accidentis. ¶ Septimò, vtrum sit quocunque modo compositus, vel totaliter simplex. ¶ Octauò, vtrum veniat in compositionem cum aliis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Deus sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit corpus. Corpus enim est quod habet trinam dimensionem: sed sacra scriptura attribuit Deo trinam dimensionem: dicitur enim Iob 2. Excelsior cælo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius & latior mari: ergò Deus est corpus. ¶ Præterea, Omne figuratum est corpus, cùm figura sit qualitas circa quantitatem: sed Deus videtur esse figuratus, cùm scriptum sit Gene. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. figura enim imago dicitur, secundùm illud Heb. 1. Cùm sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: id est, imago. ergò Deus est corpus. ¶ Præterea, Omne quod habet partes corporeas est corpus: sed scriptura attribuit Deo partes corporeas: dicitur enim Iob quadragesimoprimo. Si habes brachium vt Deus. & in Psalm. Oculi Domini super iustos: &, dextera Domini fecit virtutem: ergò Deus est corpus. ¶ Præterea, Situs non conuenit nisi corpori: sed ea, quę ad situm pertinent, in scripturis dicuntur de Deo, dicitur enim Esaiæ 6. Vidi Dominū sedentē. & Esaiæ 3. Stat ad iudicandum Dominus. ergò Deus est corpus. ¶ Præterea, Nihil potest esse terminus localis à quo, vel ad quem, nisi sit corpus vel aliquod corporeum: sed Deus in scriptura dicitur esse terminus localis vt ad quem, secundùm illud Psalm. Acce. ad eum, & illu. & vt à quo, secundùm illud Hierem. 17. Recedentes à te in terra scribentur. ergò Deus est corpus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 4. Spiritus est Deus.

CONCLVSIO.

a ¶ *Cùm Deus sit primum mouens immotum, ac primum ens, & omnium nobilißimum, impoßibile est corpus esse.*

¶ RESPONDEO dicendum absolutè Deum non esse corpus: quod tripliciter ostendi potest. ¶ Primò quidem, quia nullum corpus mouet non motum, vt patet inducendo per singula. Ostensum est autem suprà [c], quòd Deus est primum mouens immobile: vnde manifestum est quòd Deus non est corpus. ¶ Secundò, quia necesse est id, quod est primum ens, esse in actu, & nullo modo in potentia. Licet enim in vno & eodem quod exit de potentia in actum, priùs sit potentia quàm

Annot. a ¶ *Super quæstionis tertiæ articulum primum.*

IN titulo aduerte, quòd vt ex conditionibus, quas Deo conuenire dictum est in præcedenti articulo probando ipsum esse, manifestè pateat quòd non potest cadere in mentem alicuius Deum esse accidens, sed oportet ipsum esse substantiam: idcircò terminata quæstione an est, ex qua scitur ens de Deo, & ex annexis liquidò constante quòd est substantia, statim inquirit nunc an sit corpus, id est, an sit substantia corporea: ita quòd ly corpus hîc sumitur propriè pro corpore quod est in prædicamento substantiæ, siue illud sit res simplex, vt Auerrois credit de corpore cœlesti, siue non inueniatur simplex, non est curæ: Huiusmodi autem substantia trinam habet dimensionem annexam secundùm omnes, siue ipsa trina dimensio sit idem quod ipsa, siue non. Nullum enim horum variat propositum. ✳ Substantia autem corporea hoc modo sumpta non solùm distinguitur contra incorpoream, puta immaterialem substantiam: sed etiam contra non corpus, id est, formam etiam, quæ est corporis actus: neutrum enim horum est substantia corporea: vt ly corporea est differentia intrinseca constituens corpus: quamuis formæ naturales dicantur substantiæ corporeæ, denominatiuè à corporibus, quarum sunt formæ: & sic sumitur corpus propriè, vt patet ex secundo de anima in principio, vbi Arist. quærit, an anima sit corpus: & hoc modo sumitur hîc, vt singulariter etiā contra proteruos apparet ex tertia ratione in corpore adducta. (14 — 1. contra c. 26. Et lib. 2. 3. prin. Et li. 4. 11. col. 2. Et opus. 3. cap. 16. & 17.) ¶ Est ergò sensus tituli, an Deus sit corpus, id est, substantia, quæ verè & propriè est quanta, seu extensa an non: sed vel inextensa omnino, aut extensē actus: aut quouis aliò modò ab ipsa corpulentia distinguatur.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè. Deus non est corpus: probatur tripliciter. Primò Deus est primum mouens immobile: ergò non est corpus. Antecedens patet ex artic. prçcedente. Consequentia probatur: quia nullum corpus est mouens immobile: quod probatur inductiuè.

Annot. Ex 2º. Physic. ¶ Circa illam propositionem, nullum corpus mouet non motum, aduerte quòd dupliciter intelligi potest. Primò sumendo ly nō motum actu vel potentia: & sic est manifesta & verè patet inductiuè: & sic consonat minori, scilicet, Deus est mouens immobile, & habetur intētum. *Ex 3º. Physic.* Secundò sumendo ly nō motum actu: & sic propositio habet difficultatem: nec apparet inductiuè: sed eget ratione & limitatione: inductioni siquidem obstat, quòd magnes immotus trahit ferrum: & nix immota frigefacit: & coloratum immutat visum, &c. in de iudicio meo primo modo sumitur hic. *Ex 7º. Physic.* ✳ Veruntamē secundo etiam modo est vera, loquendo de motione purè locali, & ratio eius assignatur in primo contra Genti. cap. 20. quia mouens oportet simul esse cum moto: ex hoc enim euidenter sequitur, (13) quòd corpus mouens non potest manere, & corpus motum mutare locum: quoniam si motum tantum locum mutat, desinit esse simul cum corpore mouente, quod manere supponitur in loco contiguo illi toto: vnde in mouente motum est. Et ex hoc apparet exclusio instantiarum: quoniam non de motione purè locali erant, & de cæteris quidem patet. De magnete autem & similibus habes ab Auerroe septimo physic. comment. 10. quòd ipsa non mouet, sed alia mouentur ab ipsa: quamuis non vndecunque propter priuationem dispositionis, quam ab eis per modum alterationis spiritualis acquirunt alicubi. sed de his, cùm erit sermo de dependentia reliquorū motuum à motu cæli, ampliùs dicetur: nunc hæc sufficiant hîc, vbi ex locali motu proceditur.

Comment. ¶ Secundò, Deus est primum ens: ergò actus purus: ergò non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti artic. Prima consequentia probatur. Actus est simpliciter prior potentia: ergò primum ens est actus absque potentia: quod est esse actum purum. Assumptum declaratur, ostendendo differentiam ordinis inter actum & potentiam simpliciter, & respectu alicuius, cui conuenit vtrunque: quia scilicet in respectu ad hoc potentia est prior: sed simpliciter non in hoc, vel in illo, actus est prior: quod probatur: quia omne quod est in potentia, non reducitur ad actum, nisi per aliquod ens actu. Secunda verò consequentia probatur, omne corpus est in potentia: ergò. Assumptum probatur: quia omne corpus est continuum, in cuius ratione cadit potentia ad diuisionem: est enim diuisibile in semper diuisibilia, vt dicitur in 6. physic.

¶ Tertiò, Deus est nobilissimum omnium entium: ergò non est corpus. Antecedens patet ex præcedenti articulo. consequentia probatur: quia corpori repugnat esse nobilissimum: quod probatur. Corpus aut est viuum, aut non viuum: sed neutrum est nobilissimum: quia non viuo viuum præstat: & viuo præstat id quo viuit. quod esse aliud à corpore probatur: quia corpus inquantum corpus, non viuit: alioquin omne corpus viueret. omnia clara sunt.

¶Num

¶ *Num viuens sit nobilius non viuente.*

Quæstio. VEruntamen propter instantiam quorundam illa propositio, Viuens est nobilius non viuente, quibusdam non videtur vera: quia sequeretur quòd formica esset nobilior cælesti corpore: quod communiter tenetur non viuere.

¶ Ad hoc dicitur, quòd corpus cæleste fortè est viuū secundū veritatem: & tamen si comparetur ad formicam, non inquantum viuit, sed inquantum cæleste corpus, facilis est responsio. (13) Dicitur enim quòd formica vt viuens, est nobilior corpore cælesti seclusa vita: & hoc est necessarium: quia hoc nihil aliud est quàm dicere, quòd anima est nobilior quocunque corpore. (13) Totus nanque ordo animarum est supra totum ordinem corporū, vt patet. Sed si secundum veritatem cælum non est viuum: tunc difficilior est responsio: non enim potest dici quòd ista comparatio est vera formaliter: & non simpliciter, id est, quòd viuens vt sic, est nobilius non viuente vt sic. Tum quia ista cōparatio esset puerilis: (9) cùm lapis vt sic, sit etiam nobilior non lapide vt sic, & vniuersaliter omne positiuum sua negatione. Tum quia non haberetur intentum in proposito, intendit enim destruere Deū esse in latitudine corporum: quia vita est nobilior corporeitate. constat namq;, quòd gradus vitalis in vniuerso superior est gradu naturæ, vt distinguitur natura contra animam, & quòd corporeitas secūdùm totam latitudinē suā clauditur infrà ordinem vitæ. igitur non secundum quid, sed simpliciter tota latitudo corporis est infrà latitudinem vitæ: & propterea si Deus est nobilissimum ens, non potest esse corpus: quia datur ordo superior, scilicet vitalis, in quo patet esse viuentia. Dicendum ergò est, quòd viuētia sunt simpliciter nobiliora nō viuentibus, vt ratione adducta patet &. 16. de animalibus habetur. Et quòd si cælum non est viuum, quòd formica est simpliciter nobilius ens (a 2) quàm cælum: cælum tamen est nobilius corpus quàm formica: & propter hanc nobilitatem in genere corporum multæ nobilitates secundū quid respectu vitæ sibi conueniunt: puta incorruptibilitas, &c. Aristoteles tamen primo Ethic. dicit corpora cælestia esse nobiliora etiam homine: quia tenet illa viuentia, vt expressè in secundo cæli supponendum esse dicit.

actus tempore simpliciter, tamē actus prior est potentia, quia quòd est in potentia, nō reducitur in actum nisi per ens actu. Ostensum est autem suprà, quòd Deus est primū ens [c]. Impossibile est igitur ꝙ in Deo sit aliquid in potentia: omne autē corpus est in potētia: quia continuū inquantū huiusmodi diuisibile est in infinitum: impossibile est igitur Deum esse corpus. ¶ Tertiò, quia Deus est id quod est nobilissimū in entibus vt ex dictis patet [e]. Impossibile est autem aliquod corpus esse nobilissimum in entibus: quia corpus aut est viuum, aut non viuū. Corpus autē viuum manifestum est quòd est nobilius corpore nō viuo: corpus autem viuū non viuit inquātum corpus, quia sic omne corpus viueret: oportet igitur quòd viuat per aliquid aliud, sicut corpus nostrum viuit per animam. Illud autem, per quod viuit corpus, est nobilius quàm corpus: impossibile est igitur Deum esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd sicut suprà dictū est [e], sacra scriptura tradit nobis spiritualia & diuina sub similitudinibus corporalium. vnde, cū trinam dimensionem Deo attribuit sub similitudine quantitatis corporeę, quantitatem virtualem ipsius designat: vtpote per profunditatem, virtutem ad cognoscendū occulta: per altitudinem, excellentiam virtutis super omnia: per longitudinem, durationē sui esse: per latitudinem, affectum dilectionis ad omnia. Vel, vt dicit Diony. 9. ca. de diutino. per profunditatem Dei, intelligitur incomprehensibilitas ipsius essentiæ: per longitudinem, processus virtutis eius omnia penetrātis: per latitudinem verò, superextensio eius ad omnia: inquantum scilicet sub eius protectione omnia continentur.

¶ Ad secundū dicendū, quòd homo dicitur esse ad imaginem Dei, non secundū corpus, sed secundum id, quo homo excellit alia animalia: vnde sequitur Gene. 1. postquā dictum est, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinē nostrā, vt præsit piscibus maris, &c. excellit autem homo omnia animalia quantum ad rationem & intellectum: vnde secundū intellectum & rationem, quæ sunt incorporea, homo est ad imaginem Dei.

¶ Ad tertium dicendum, quòd partes corporeę attribuuntur Deo in scripturis, ratione suorum actuum secundū quandam similitudinē [c]. sicut actus oculi est videre: vnde oculus de Deo dictus significat virtutem eius ad videndum modo intelligibili, nō sensibili: & simile est de aliis partibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd etiam ea quæ ad situm pertinent, non attribuuntur Deo, nisi secundū quandam similitudinē, sicut dicitur sedens propter suam immobilitatem & autoritatem: & stans propter suā fortitudinem ad debellandum omne quod aduersatur.

¶ Ad quintum dicendū, quòd ad Deū non acceditur passibus corporalibus, cū vbiq; sit: sed affectibus mentis: & eodē modo ab eo receditur: & sic accessus & recessus sub similitudine localis motus designant spiritualem effectum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in Deo sit compositio formæ & materiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo sit compositio formæ & materiæ. Omne enim quod habet animam, est cōpositum ex materia & forma: quia anima est forma corporis. sed scriptura attribuit animā Deo. introducitur enim ad Hebræos. 2. ex persona Dei, Iustus autē meus ex fide viuit: quòd si subtraxerit se, non placebit animæ meæ: ergò Deus est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, ira, gaudiū, & huiusmodi, sunt passiones coniuncti, vt dicitur. 1. de anima: sed huiusmodi attribuuntur Deo in scriptura. dicitur enim in Psalm. Iratus furore Dominus in populum suum: ergò Deus ex materia & forma est compositus.

¶ Prçterea, Materia est principiū indiuiduationis: sed Deus videtur esse indiuiduum: nō enim de multis prædicatur. ergò est compositus ex materia & forma.

¶ SED CONTRA, omne cōpositum ex materia & forma est corpus: quātitas enim dimensiua est quæ primò inhæret materiæ. sed Deus non est corpus, vt ostensum est [e]. Ergò Deus nō est compositus ex materia & forma.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Deus sit actus purus, primum bonum & optimum, & primum agens simpliciter, non est aliqua materia in ipso.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est in Deo esse materiam. Primò quidem, quia materia est id, quod est in potentia: ostensum est autē [c], quòd Deus est purus actus non habens aliquid de potentialitate, vnde impossibile est quòd Deus sit compositus ex materia & forma.

¶ Secundò, quia omne compositum ex materia & forma est perfectum & bonum per suam formam: vnde oportet quòd sit bonum per participationem secundùm quòd materia participat formam. Primum autē quod est bonum & optimum, quod Deus est, nō est bonum per parti-

Annota. a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd licet apud sancti Tho. doctrinā esse corpus & esse compositum ex materia & forma, conuertantur, & idem sint, attamen quia non vt idē apud alios, nec conuertuntur. Auerrois enim ponit corpus in cælo: & tamen non compositum ex materia & forma. Auicebron autem ponit compositum ex materia & forma in substantiis spiritualibus: & tamen non corpus: ideò vt omnifariam completa sit doctrina, præsens mouetur quæstio, an Deus sit compositus ex materia & forma: & propterea omnes rationes in litera positæ vtuntur mediis abstrahentibus à corporeitate & quantitate, quatenus excludant etiam materiam spiritualem.

Commen. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, impossibile est in Deo esse materiam, probatur tripliciter. ✳ Primò Deus est purus actus: ergò non habet materiam, probatur sequela, quia materia est in potentia. ✳ Secundò, Deus est primum bonum & optimum: ergò bonum non per participationem, sed per essentiā: ergò non est cōpositus ex materia & forma. Antecedens ex prçcedentibus patet. prima consequentia probatur: bonum per essentiam priùs est bono per participationem: ergò si Deus est primum, &c. secunda verò, compositum est bonum per suam formam. ergò per participationem, secundū scilicet quòd materia participat formā. ergò si, &c. ✳ Tertiò, Deus est prima causa efficiens: ergò est primū & per se agens: ergò est primò & per se forma: ergò non est compositus ex materia & forma. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro constanti. Secunda verò probatur, omne agens agit per suam formam: ergò vnumquodque sic se habet ad esse agens, sicut ad esse formam, & econuersò: ergò si est primum & per se agens, est primò & per se forma, &c.

Annota. ¶ Circa primam consequentiam aduerte, quòd æquiuocè quodammodò sumitur ly primū in antecedēte & consequente. Nam in antecedente sumitur, vt notat ordinē prioritatis respectu cæterorum efficientium: in cōsequēte verò sumitur, vt significat secundùm quod ipsum, vt in primò posteriorum distinguitur primo, contra per se & de omni: ita quòd ex hoc quòd Deus est inter causas efficientes prima, infertur, ergò Deus est per se primò, id est, secundùm quod ipsum efficiens: (15 — 1. contra ca. 17. & 36. Et opus. 3. cap. 9.) & tenet sequela, quoniam non contingenter, sed necessariò: & secundùm essentialem causalitatem super alia efficientia conuenit ei esse primam inter efficientes causas, vt de se patet. his enim cōstantibus iam patet quòd ei conuenit esse agens non per aliud. & quod quibuscunque conuenit, conuenit per ipsum: igitur est primò agens iuxta doctrinam analyticam.

¶ Circa consequentiam assumptā in probatione secūdæ consequentiæ, illā scilicet, agens, agit per suam formam, &c. aduerte quòd si forma est ratio agendi, vt in antecedente assumitur, & pluries ab Aristo. dicitur, necesse est quòd vnumquodque sicut se habet ad formam, ita se habeat ad rationem agendi: (14) & consequenter ad esse actiuum à priori procedendo: & econuersò à posteriori procedendo: sicut aliquid se habet ad esse actiuum, ita se habeat oportet ad rationem agendi: & consequenter ad formam, ac per hoc valet secunda consequentia, si aliquid est primò actiuū, est primò ratio agendi & forma, & sic non est (13) compositum ex materia & forma. Hanc autem conuertibilitatem insinuat litera, (14) dum primò dicit, quòd secundùm quod aliquid se habet ad formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: & deinde cōuertibilitatem subaudiendam volens subdit, quòd igitur est per se primò agens, est primò & per se forma.

¶ *Num sicut aliquid se habet ad esse agens, ita ad esse formam.*

SEd circa hæc occurrit dubium: quoniā hic processus videtur sophisticus: quoniam sub hoc communi, scilicet se habere ad formā, descenditur determinare ad hoc speciale, scilicet esse formam: vnumquodq; enim ita se habere ad formam, vt ad esse agens verissimum est: sed ex hoc nō licet subsumere vnumquodq; ita se habere ad esse formam, sicut ad esse agens. Tum quia est sophisma consequentis. Tum quia hoc falsum est, quoniam ignis nō ita se habet ad esse calorem, sicut se habet ad esse calefactiuum: quia ignis est primò calefactiuus. non tamen est primò calor, imò non est calor, sed habens illum per se primò: & tamen calor est forma illa, quæ est ratio calefaciendi: igitur ex hoc quòd aliquid est per se primò agens, nihil aliud inferri potest, nisi quod per se primò habet formā, quæ est ratio agendi: & non quòd sit per se primò forma, vt in litera fit, & c.

¶ Ad hoc dicitur, quòd oportet hîc aduertere duo. primò, quid importet ly per se primò: secundò, quòd sermones interpretandi sunt semper secundùm subiectam materiā: ex his enim omnia erunt manifesta. ✳ Per se primò tale vt dicitur. 1. poste. significat quòd sit tale non per aliud, & reliqua sint talia per ipsum: sed cùm dicitur non per aliud, excluduntur non solùm extrinseca, sed etiam partes, vt dicitur 7. Phy. ita quòd illud, quod est tale ratione partis, non est per se primò tale: ac per hoc, illud cui conuenit esse agens ratione partis, scilicet formæ, non est per se primò agens: sed neque per accidens, sed per aliud, scilicet per partem.

Universidad de Deusto Biblioteca

cipationem : quia bonum per essentiam prius est bono per participationem : vnde impossibile est quòd Deus sit cōpositus ex materia & forma. ¶Tertiò, quia vnumquodq; agens agit per suam formam: vnde secundū quòd aliquid se habet ad suam formam, sic se habet ad hoc quòd sit agens: quòd igitur primū est & per se agens, oportet quòd sit primò & per se forma. Deus autem est primū agens, cū sit prima causa efficiens, vt ostensum est [c]. Est igitur per essentiam suam forma, & non compositus ex materia & forma.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd anima attribuitur Deo per similitudinē actus: quòd enim volumus aliquid nobis, ex anima nostra est: vnde illud dicitur esse placitū animae Dei, quod est placitum volūtati ipsius. ¶Ad secundum dicendum, quòd ira & huiusmodi attribuuntur Deo secundū similitudinē effectus: quia enim proprium est irati punire, eius ira punitio metaphoricè vocatur. ¶Ad tertium dicendum, quòd formae, quae sunt receptibiles in materia, individuantur per materiam, quae nō potest esse in alio, cùm sit primum subiectum substans. forma verò quātum est de se, nisi aliquid aliud impediat, recipi potest à pluribus. Sed illa forma, quae non est receptibilis in materia, sed est per se subsistens, ex hoc ipso individuatur, quòd nō potest recipi in alio, & huiusmodi forma est Deus. vnde non sequitur, quòd habeat materiam.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum sit idem Deus quod sua essentia vel natura.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nō sit idē Deus quod sua essentia vel natura. Nihil enim est in seipso, sed essentia vel natura Dei, quae est deitas, dicitur esse in Deo: ergò videtur quòd Deus non sit idem quod sua essentia vel natura.

¶Praetereà, effectus assimulatur suae causae: quia omne agens agit sibi simile [c]. sed in rebus creatis nō est idem suppositū quod sua natura: non enim idē est homo quod sua humanitas: ergò nec Deus est idem quod sua deitas.

¶CONTRA de Deo dicitur, quòd est vita, & nō solùm quòd est viuens, vt patet Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita. Sicut autem se habet vita ad viuentem, ita deitas ad Deum: ergò Deus est ipsa deitas.

CONCLVSIO.

¶*Cùm Deus non sit ex materia & forma compositus, idem est quod sua essentia & natura.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus est idem quod sua essentia vel natura. Ad cuius intellectum sciendum est, quòd in rebus compositis ex materia & forma necesse est quòd differant natura vel essentia, & suppositum: quia essentia vel natura comprehendit in se illa tantùm, quae cadunt in diffinitione speciei [c], sicut humanitas comprehendit in se ea, quae cadunt in diffinitione hominis: his enim homo est homo: & hoc significat humanitas: hoc scilicet quo homo est homo. Sed materia individualis cum accidentibus omnibus individuantibus ipsam, non cadit in diffinitione speciei [c]: non enim cadunt in diffinitione hominis hae carnes & haec ossa, aut albedo, vel nigredo, vel aliquid huiusmodi: vnde hae carnes & haec ossa & accidentia designantia hanc materiam non concluduntur in humanitate: & tamen in eo quòd est homo includuntur: vnde id, quod est homo, habet in se aliquid quod non habet humanitas: & propter hoc non est totaliter idem homo & humanitas: sed humanitas significatur vt pars formalis hominis: quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiae individuantis. In his igitur, quae non sunt composita ex materia & forma, in quibus individuatio non est per materiam individualem, id est per hanc materiam, sed ipsae formae per se individuantur, oportet quòd ipsae formae sint supposita subsistentia. vnde in eis non differt suppositū & natura. Et sic, cū Deus non sit compositus ex materia & forma, vt ostensum est [c], oportet quòd Deus sit sua deitas, sua vita, & quicquid aliud sic de Deo praedicatur.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd de rebus simplicibus loqui non possumus, nisi per modum compositorum: à quibus cognitionem accipimus: & ideò de Deo loquentes vtimur nominibus concretis, vt significemus eius subsistentiam: quia apud nos nō subsistunt nisi composita: & vtimur nominibus abstractis, vt significemus eius simplicitatem [c]. Quod ergò dicitur, deitas vel vita, vel aliquid huiusmodi esse in Deo, referendum est ad diuersitatē, quae est in acceptione intellectus nostri, & non ad aliquam diuersitatem rei.

¶Ad secundum dicendum, quòd effectus Dei imitantur ipsum nō perfectè, sed secundū quod possunt: & hoc ad defectū imitationis pertinet, quòd id, quod est simplex & vnum, non potest repraesentari nisi per multa: & sic accidit in eis compositio, ex qua prouenit quòd in eis nō est idem suppositum quod natura.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum in Deo sit idem essentia & esse.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit idē essentia & esse. Si enim hoc sit, tūc ad esse diuinū nihil additur: sed esse cui nulla sit additio est esse cōmune, quod de omnibus praedicatur: sequitur ergò, quòd Deus sit ens commune praedicabile de omnibus. hoc autem est falsum, secundū illud Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. ergò esse Dei non est eius essentia.

¶Praetereà, De Deo scire possumus an sit, vt suprà dictum est [c], non autē possumus scire quid sit, ergò non est idem esse Dei, & quòd quid est eius siue quidditas vel natura.

¶SED CONTRA est quod Hila. dicit in. 6. de Trini. Esse non est accidens in Deo, sed subsistēs veritas. id ergò, quod subsistit in Deo, est suum esse.

CONCLVSIO.

¶*Deus, cùm sit primum efficiens, ac actus purus & ens simpliciter primum, essentiam indistinctam ab esse habet.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus non solùm est sua essentia, vt ostensum est [c], sed etiam suum esse: quod quidē multipliciter ostendi potest. Primò quidem: quia quicquid est in aliquo quod est praeter essentiam eius, oportet esse causatum vel à principiis essentiae sicut accidentia propria consequentia speciem, vt risibile consequitur hominem, & causatur ex principijs essentialibus speciei, vel ab

Et propterea nullum compositum ex materia & forma, potest esse per se primò actiuum, quoniam omnia agunt non se totis: quia non ratione materiae: repugnant enim ei esse rationem agendi, cùm de ratione eius sit potentia opposita actui, qui est ratio agendi. * Et hinc patet qualiter ex se habere ad esse agens non solùm licet inferre se habere ad formam, sed se habere ad esse formam: vt in litera factum est: & econuerso fieri posset à priori, nec vllum est sophisma. Ad instantiam autem de calore dicitur, quòd si sermones ponderentur secundùm materiam subiectam, non fieret haec obiectio: esse enim actiuum in communi nullam imperfectionē includit. conuenireq; potest alicui rei subsistenti in natura per se primò propriissimè vt loquimur: esse verò calefactiuum imperfectionē claudit: quoniam dicit esse actiuum sic, id est, materialiter: & impossibile est quòd conueniat alicui primo simpliciter & absolutè loquendo: quia oportet quòd conueniat composito ex materia & forma, cui nō potest conuenire agere nisi secundùm partem, sed tamē huiusmodi materiales actiuitates secundùm proprias rationes sumptae, dicuntur conuenire alicui primo. eo modo quo possibile est inueniri primo in talium conuenientia, id est, in genere materialium agentiū, & non simpliciter. Et proptereà instantia non est contra propositum: quoniam licet de igne & calore & aliis materialibus rationibus actiuis, non appareat vis consequentiae: hoc est, quia in eis nō inuenitur esse agens nec esse tale agens primò, sed esse tale agens primò in genere agētium materialium: vbi primitas nō excludit partem, & tamen constat partem excludi per primitatem simpliciter. Stat igitur vis consequentiae, quòd si Deus est per se primò agens: ergò est per se primò forma: quia per se primò agens est agens non per aliud, id est, nec etiam per partem, sed se toto: ac per hoc oportet totum esse formam, & consequenter incompositum esse ex materia & forma.

Ex 3. Phy. — 13 — d — 17 — 16 — *1. contra, 42. & 45. 1. Et opusc. 3. c. 10. 103.*

¶*An posse recipi in materia, vel non posse recipi, ad individuationem spectet, vel potiùs non posse recipi in subiecto inferiori.*

Quaestio. IN responsione ad tertium, dubium nascitur ex Durando contra assignatam ibidem causam individuationis, scilicet recipi in materia, vel non posse recipi in ea. Individuum dicitur individuum per negationem diuisionis, qua superius diuiditur in sua inferiora: & est individuum per negationem essendi in alio sicut in subiecto inferiori, & non per negationem essendi in alio sicut in subiecto informationis: sed tam recipi in materia quàm non posse recipi in illa, spectant ad esse & non esse in alio, sicut in subiecto informationis: ergò nihil horum spectat ad individuationem: sed aequiuocatio commissa est circa ly esse in alio: & ly subiectum: Maior patet: alioquin hoc album non esset individuum: cùm sit in alio, sicut in subiecto informationis, scilicet in hac substantia. Minor verò est per se nota. Et confirmatur: materia non est primum subiectum praedicationis, id est, infimum subiicibile: sed est primum subiectum informationis: ergò ex hoc quòd est primum subiectum, non est individuans. consequentia nota. antecedens probatur: quia materiae etsi conueniat ex se negatio essendi in alio vt in subiecto informationis, non tamen conuenit ei negatio essendi in alio vt in subiecto inferiori: quoniam materia est quoddam vniuersale. & praedicatur de hac & illa materia, vt vniuersale superius de suis inferioribus, vt patet: alioquin materia non esset scibilis, cùm scientia non sit nisi vniuersalium: malè igitur videtur litera assignasse rationem individui ex materia.

¶Ad hoc est breuiter dicendum, concedendo quòd alius est modus essendi in alio vt in subiecto inferiori, & alius in subiecto informationis: & similiter quòd aliud est esse subiectum ibi & hic: sed cùm hoc stat, quòd naturam esse in alio vt superius in inferiori, non quocunque, sed singulari, & eam esse in alio per informationem, sunt idem non formaliter, sed causaliter: ita quòd ad quidditatem aliquam esse in alio per informationem naturaliter sequitur ipsam esse in alio vt inferiori singulari, & ad quidditatem non posse esse in alio per informationem: sequitur ipsam non posse esse in singulari vt inferiori, sed ipsam esse per se singularem, & hoc est, quod in litera dicitur. Assignat enim esse vel non esse in alio per formationem pro radice individuationis: & non pro formali constitutiuo individui: vt obiectiones malè interpretantur. Probare autem quòd haec sit radix individuationis, praesentis excedit limites negotij. Inferiùs potiùs, vbi de individuatione ex proposito agetur, tractabitur. Sat est hic pro notitia literae scire, quòd apud nos iste modus essendi in alio per informationem, non est constitutiuus formaliter, sed causaliter individui. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, ex hoc, quòd hoc album est individuum & in alio per informationem, nihil aliud habetur nisi quòd esse in alio per informationem non est formale constitutiuum individui: sed cùm hoc stat, quòd si albedinis natura non posset esse in alio per informationem, nunquàm album esset in hoc albo, vt superius in inferiori: & rursus, hoc album nō esset hoc per positionem differentiae individualis supra naturā, sed per negationem omnis differentiae individualis: 118 quoniam non esset diuisibilis in pura individua, vt in litera dicitur de formis non receptibilibus in materia. Ad confirmationem quoque negatur consequentia: quia ex hoc quòd materia est primum subiectum informationis, sequitur quòd sit prima radix individuationis positiuè vel negatiuè. Negatur quoque antecedens, quia materia est primum etiam subiicibile, id est, infimum, non totale vt individuum completū, sed partiale. Et cùm instatur contrà: quia est vniuersale quoddam: c 1 respondetur, quòd materia secundùm se non est vniuersale, nec praedicabile, vt patet ex eo quòd secundum se non est intelligibilis: & consequenter nec scibilis, sed materia in analogia ad formam vniuersalem, intelligitur vniuersalis: e 170 b 424 & sit praedicabile quoddam & scibile, &c. & proptereà in litera dicitur, quòd forma quantum est de se, potest esse in pluribus, materia autem est primum subiectum, quia ergò omnis vniuersalitas est à forma, materia secundùm se vniuersalis non est: & cùm primum subiectum sit omnium praedicamentorum, ipsa est & infimum subiicibile. partiale tamen, & primum subiectum informationis, ac per hoc vndique individuationis radix. Sed de his in commentariis de ente & essentia: & in q. duabus satis dictum est, & inferiùs ampliùs dicetur.

¶*Super Quaestionis tertiae Articulum tertium.*

Annot. IN titulo statim occurrit ambiguitas: pro quo supponit Deus in hoc quaesito, vtrum Deus sit idem quod sua essentia. ex secundo nanque argumento, & ex toto processu corporis articuli insinuatur, quòd supponit pro supposito diuino: quoniam nihil aliud hìc tractatur, nisi an suppositum naturae diuinae, & ipsa natura sint idem. Ex ratione verò suppositi ostenditur oppositum: quoniam ad rationem suppositi requiruntur quinque conditiones, scilicet quòd sit substantia, completa, individua, subsistens, incommunicabiliter: substantia, propter accidentia: completa, propter partes: individua, propter speciem: subsistens, propter humanitatem Christi: incommunicabiliter, propter essentiam diuinam, quae est communis tribus suppositis: & sic cùm suppositum diuinum idem significet quod persona diuina, & in hoc articulo nulla fiat mentio de personarum constitutiuis, consequens est quòd ly Deus, non stat pro supposito diuino: & confirmat hoc: quia inferiùs quaeretur ex proposito vtrum persona & essentia in Deo sint idem. ergò, &c.

¶Ad hoc est dicendum, quòd ly Deus potest tripliciter sumi. Primò vt significat concretum quasi specificum naturae diuinae, id est, habens deitatem: sicut homo significat habens humanitatem. * Secundò vt significat concretum individuale naturae diuinae, id est, hunc habentem deitatem seu hunc Deum: sicut homo potest supponere pro hoc homine. * Tertiò vt significat suppositum naturae diuinae, id est, hunc incommunicabiliter habentem deitatem, id est, hanc personam diuinam, sicut homo potest supponere pro sorte. * Sed hoc interest inter Deum ex vna parte, & hominem caeterarumque naturarum concreta, ex alia parte, quòd in aliis non distinguitur individuum naturae in concreto à supposito: non enim distinguitur hìc homo ab humano supposito, aut econuersò. In Deo autem distinguitur individuum naturae in concreto, id est, hìc Deus, à supposito diuino, id est, patre & filio & spiritu sancto: & ratio est, quia hìc Deus est simul terminus singularis & communis tribus suppositis, quod est impossibile cōuenire individuo aliarum substantiarum. * Tripliciter ergò cùm accipi possit, dico quòd hìc non sumitur primo modo: quia vt in corpore articuli patet, id pro quo supponit ly Deus, claudit in sua ratione principia individuantia Deum inquantum individuantia sunt: quae non significantur claudi in ly Deus quasi specificè supponente. Neque etiam sumitur tertio modo: tum quia nulla fit hìc mentio de personalibus: tum quia sub hoc sensu multa supponit praedeterminada: & proptereà inferiùs in hoc sensu quaeretur in tractatu de personis diuinis. sed sumitur secundo modo. Ita quòd sensus est, vtrum Deus, id est, hìc Deus, sit idem quod deitas. Sed aduerte, quòd hìc Deus significans individuum diuinae naturae, in concreto habet duas conditiones in re, alteram negatiuam, scilicet quòd non significat suppositum naturae diuinae, & hoc secundùm veritatem loquendo. Alteram affirmatiuā, scilicet quòd aequiualet supposito quò ad habitudinem identitatis vel distinctionis à natura: quoniā cōparatur ad illam vt habēs ad habitū: vt quod est ad quo est: vt subsistens ad naturā in qua & qua subsistit, &c. Et tertiā conditionē habet in opinione philosophorum, imò totius rationis humanae secundùm facultatē naturae, scilicet quòd ab omnibus accipitur vt suppositum naturae diuinae: quia nulla deest sibi conditio suppositi nisi incōmunicabilitas: quā nō conuenire sibi, quia cōmunis 1 d 8 est tribus personis, nō ratione, sed reuelatione fidei nouimus. Et ex hac sequitur quarta conditio quò ad nos: quòd licet hìc Deus non significet suppositum diuinū simpliciter, tamen significat suppositū diuinum stando infra limites tractatus de absolutis: qualis b 61 est praesens. Propter primam cōditionem cautè loquitur litera tā quaerendo quàm cōcludendo & respondēdo: semper enim de Deo in speciali sermonē habens, nominat Deū & deitatem, & nunquā suppositū diuinum: propter alias verò tres conditiones vtitur nomine suppositi & naturae in cōmuni loquendo: & ex communibus regulis identitatis aut distinctionis suppositi à natura quaestionem determinat: idem namq; est iudiciū de distinctione huius Dei à deitate, & suppositi à natura: quoniam aequiualet illud individuum supposito quò ad hoc: distinguitur enim suppositum à natura, vt habens ab habito: & quod est à quo est: & subsistens ab eo quo subsistit, &c. Nec congruebat doctrinae ordini, vt tractatui de absolutis immiscerentur respectiua reuelata, & tam remota ab his principiis tot intercedentibus mediis quaestionibus decidendis.

Comment. ¶In corpore est vna cōclusio responsiua quaesito affirmatiuè. Deus est idē quod sua essentia seu natura. Probatur. Ratio differentiae inter naturā & suppositū est distinctio naturae à materia individuali: ergò in formis simplicibus, quae per seipsas individuantur, non differt suppositū à natura: ergò Deus est sua deitas & sua vita, &c. Antecedens probatur ex ratione distinctionis naturae & suppositi in rebus materialibus notioribus nobis. Natura comprehendit in se ea tantùm, quae cadunt in diffinitione speciei: ergò non comprehendit materiam individualē: ergò ex hoc distinguitur à supposito. Assumptum patet. Et prima consequentia nunc facta probatur dupliciter. Primò, quia materia individualis non clauditur in diffinitione speciei, vt patet de his carnibus respectu naturae humanae. Secūdò, quia principia diffinientia habent se formaliter respectu materiae individuantis, in cuius signū humanitas significatur, vt pars formalis hominis. secunda autem probatur: quia in suppositi ratione si diffiniretur, clauderetur materia individualis vt in sorte. cōsequentia autem prima vt per se nota relinquitur. secunda autē probatur, quia Deus non est cōpositus ex materia & forma, vt ex praecedenti patet articulo.

Annot. ¶Circa terminos assumptos in antecedente, & consequenter in tota hac ratione distingue primò ly natura, & ly suppositis. Possumus enim de his loqui dupliciter: vno modo secundùm rem tantùm, alio modo secundùm modum significandi. Sumuntur natura & suppositum secundùm rem tantùm, quando sumuntur secundùm proprias rationes rei quam significat natura, & rei quam significat suppositum, abstrahendo à modis significandi. verbi gratia, quando sumitur natura humana secundùm eius propriam diffinitionem, & sortes secundùm eius rationem propriam non curando an natura significetur in abstracto vel cōcreto, &c. Sumuntur autem secundùm modos significandi, cùm sumuntur vt stant sub nominibus primae intentionis: puta humanitas homo, sortes sorteitas, &c. Sermo praesens est de natura & supposito secundùm rem, & non secundū modum significandi: hoc enim potiùs logici, illud metaphysici negotij est. Et ideo cessant omnes argumentationes & responsiones, quae immiscent significari per modum partis, vel excludere à significatione, aut nec excludere nec includere: & similia quae ad differentiam inter haec ex modis significandi, non ex rebus spectant. Nec obstat, quòd in corpore huius articuli inferatur, quòd humanitas significatur vt pars formalis hominis, ad probandum quòd natura nō includat materiam individualem: quoniā hoc allatum est vt signum à posteriori notius ad manifestandum etiam ex modō significandi distinctionem secundùm rem naturae à materia indiuaduali. Distingue secūdò ly differre seu differentia: est enim duplex secundùm rationem & secundùm rem. Et haec subdiuiditur in differentiam realem inter rem & rem, & in differentiam realem inter rem includentem aliquid reale, & nōn includentem illud. Includere autem & non includere nunc dicimus non ex modo significandi, sed ex ratione formali rei significatae formaliter sumptae. Et haec rursus subdiuiditur in differentiam realem penes inclusionem alicuius realis intrinsecè: sicut homo differt ab animali: quia includit intrinsecè rationales: & penes inclusionem alicuius realis extrinsecè: sicut disciplinabile differt ab homine, fingendo quòd disciplinabilitas sit eadem res quod natura hominis: quia includit extrinsecè disciplinam vt actum, per quem diffinitur, quam nō includit homo in sua ratione. Quatuor igitur cùm sint modi differentiae, secundùm rationem tantùm, vt est inter hominem & humanitatem: inter rem & rem, vt est inter sortē & Platonem: inter rem includentē intrinsecè aliquid reale & abstrahentem, & inter includentem extrinsecè aliquid reale, & abstrahentem ab illo: in antecedente assumpto, & tota hac ratione ac conclusione, sermo tantùm est de differentia tertio modo, id est, penes inclusionem intrinsecam. Non enim est hìc sermo de differentia secundùm rationem tantùm: quoniam suppositum & natura in omnibus, etiā in Deo sic distinguuntur. Deus enim & deitas ratione modi significādi distinguuntur intantū, quòd ista est haeretica, deitas generat deitatē: & ista catholica, Deus generat Deū, vt patet in principio decretalium. Neq; etiā est hìc sermo de differentia reali, qualis est inter rem & rem. Cōstat enim quòd natura substantialis & suppositum non possūt naturaliter sic distingui, vt sint totaliter duę res diuersę. Nec etiā est hìc sermo de differentia reali extrinseca: quoniam falsum esset antecedens, & falsum esset quòd in substantiis immaterialibus non differt suppositum & natura. In substantiis enim separatis suppositum à natura differt extrinsecè: quia suppositū vt sic, includit subsistere, quod est esse per se non intrinsecè, sed quodammodo quasi vt proprium actum, ad quem quodāmodo deberet diffiniri si diffiniretur, natura autum non. Et proptereà S. Thom. in quolibe. secundo, q. secunda. artic. 2. de tali differentia loquēs, dixit, quòd in angelis differt suppositum à natura. Relinquitur igitur, quòd sit hìc sermo de differentia penes inclusionem intrinsecam. Tū quia ratio assumpta in litera manifestè secundū talem differentiam distinguit suppositum à natura in rebus materialibus, quia scilicet suppositum includit materiā individualem, quā non includit natura, Constat enim hoc intelligi de intrinseca inclusione. Tum quia in separatis à materia tali differentia non distinguitur suppositum à natura, vt hìc affirmatur, ex eo quòd individuantur per se ipsa: id est, quia idem est cōstituens naturam & individuum: ac per hoc nihil intrinsecum includit individuū, quod non claudat natura, & econuersò. Tum quia idem censetur iudicium in litera de identitate suppositi naturae in substantiis separatis, & Dei cū Deitate: hoc enim non est simpliciter verū nisi de differētia intrinseca loquendo: quoniam (vt iam dictū est in quolibetis,) aliud protulit iudicium loquendo de differentia intrinseca. Est ergò sensus antecedentis, quòd ratio differentiae intrinsecè inter naturam & suppositum secundū rem seu rationes formales sumpta est distinctio naturae à materia individuali: & similiter sensus omnium conclusionum, quae implicitè hìc continentur de supposito & natura in rebus materialibus, & in separatis à materia, &c. eodē intellectu sumendus est. Et si praedicta diligenter inspexeris, cōplecteris dispositionem omnium rerum quò ad identitatem & distinctionē inter suppositum & naturam. Habes enim in primis quòd suppositum & natura nō substantialiter constituens suppositum: siue sit natura accidentis, vt sortes & eius complexio: siue sit substantia quasi aduentitia, vt humanitas verbi Dei: distinguuntur quadrupliciter, scilicet vt res & res, & intrinsecè, & extrinsecè, & secundū rationē. Habes secundò, quòd suppositū & natura in substantiis compositis distinguūtur intrinsecè & extrinsecè, & secundùm rationem. Habes tertiò, quòd in substantiis immaterialibus distinguuntur suppositum & natura non intrinsecè, sed extrinsecè secundùm rem, & secundùm rationem. Habes quartò, quòd in Deo nullo modo distinguuntur secundū rem Deus & Deitas, sed ratione tantū modi significandi. Habes & concordiam dictorum S. Thomae, & intellectū eorum quae in diuersis locis de hac materia scripta sunt.

17 — *1. dist. 8. q. 1. art. 1. Et 1. contra cap. 22. & 25. Et lib. 2. cap. 51. Et lib. 4. cap. 11. co. 4. Et po. q. 7. art. 2. Et quo. 3. q. 3. Et opusc. 3. c. 11. & 109, 12.* — 16

Annot. ¶Circa primam consequentiā in litera factā, aduerte, quòd ideo relicta est pro constanti: quia fundatur super illa regula posterioristica satis trita, si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, & econuersò: & quoniam haec maxima non tenet nisi in causis propriis, ideo in antecedente ly ratio, cùm dicitur ratio differentiae, &c. supponit pro ratione propria. Itaq; sensus est propria & praecisa ratio differentiae intrinsecè inter naturā & suppositū: & tunc manifestè patet vis consequentiae ex negatione talis rationis, negationem sui effectus inferens.

¶*Super Quaestionis tertiae Articulum quartum.*

Annot. IN titulo ly essentia significat deitatē, quae per diffinitionem Dei importaretur, si diffiniretur. ly esse importat significatum per ly est secundū adiacens, cū dicimus, Deus est: & similiter, homo est, &c. ly idem importat identitatem realem. Ita quòd sensus est, vtrum res significata per ly Deus, sit res significata per ly est: cùm dicitur Deus est. Et scito quòd ista quaestio est subtilissima, & propria antiquis metaphysicis, à modernulis autem valde aliena: quia tenent non solùm in Deo, sed in omni re essentiā identificari existentiae illius: sit ergò nostra haec quaestio. Ad alios autē erit quaestio specialis de distinctione esse ab essentia vniuersaliter.

Comment. ¶In corpore vna conclusio. Deus est suum esse, probatur tripliciter. Primò, Deus est primum efficiens: ergò habet esse non causatum ab extrinseco: ergò est suum esse. Antecedens ex dictis patet: consequentia prima patet ex terminis: secunda autem probatur, omne conueniens alicui distinctum ab essentia eius, aut causatur ab essentia tantùm, aut ab extrinseco: ergò si esse distinguitur, causatur vel ab intrà vel extrà: sed ab intrà tantùm, est impossibile: quia nihil est sibimet ipsi sufficiens causa vt sit: ergò si ab extrinseco non est causatum, est idem: quod est consequen-

Universidad de De[usto] Biblio[teca]

aliquo exteriori, sicut calor in aqua causatur ab igne. Si igitur ipsum esse rei sit aliud ab eius essentia, necesse est quòd esse illius rei vel sit causatum ab aliquo exteriori, vel à principiis essentialibus eiusdem rei. Impossibile est autẽ quòd esse sit causatum tantùm ex principiis essentialibus rei: quia nulla res sufficit quòd sit sibi causa essendi, si habeat esse causatum. Oportet ergò quòd illud, cuius esse est aliud ab essentia sua, habeat esse causatum ab alio. hoc autẽ non potest dici de Deo: quia Deũ dicimus esse primam causam efficientem [c]: impossibile est ergò: quòd in Deo sit aliud esse, & aliud eius essentia. ¶Secũdò, quia esse est actualitas omnis formæ vel naturæ [c]: non enim bonitas vel humanitas significatur in actu, nisi prout significamus eam esse: oportet igitur quòd ipsum esse comparetur ad essentiã, quæ est aliud ab ipso, sicut actus ad potentiam: cùm igitur in Deo nihil sit potentiale, vt ostensum est suprà [c]. sequitur quòd non sit aliud in eo essentia, quàm suũ esse: sua igitur essentia est suum esse. ¶Tertiò, quia sicut illud, quod habet ignem, & non est ignis, est ignitum per participationem, ita illud, quod habet esse & non est esse, est ens per participationẽ: Deus autem est sua essentia, vt ostensum est [c]: si igitur non sit suum esse, erit ens per participationem, & non per essentiam: non ergò erit primum ens, quod absurdum est dicere. Est igitur Deus suum esse, & non solùm sua essentia.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd aliquid, cui non fit additio, potest intelligi dupliciter: vno modo, vt de ratione eius sit quòd non fiat ei additio. sicut de ratione animalis irrationalis est, vt sit sine ratione. Alio modo intelligitur aliquid: cui nõ fit additio: quia nõ est de ratione eius quòd sibi fiat additio. Sicut animal commune est sine ratione: quia non est de ratione animalis communis vt habeat rationẽ, sed nec de ratione eius est, vt careat ratione. Primò igitur modo esse sine additione, est esse diuinum. Secundo modo esse sine additione, est esse commune.

¶Ad secundũ dicendum, quòd esse dupliciter dicitur: vno modo significat actum essendi: alio modo significat compositionem propositionis, quam anima adinuenit coniungens prædicatũ subiecto. Primo igitur modo accipiendo esse, non possumus scire esse Dei, sicut nec eius essentiam, sed solũ secundo modo. Scimus enim quòd hæc propositio, quã formamus de Deo, cùm dicimus, Deus est, vera est: & hoc scimus ex eius effectibus, vt suprà dictum est [c].

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum Deus sit in genere aliquo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus sit in genere aliquo. Substantia enim est ens per se subsistens: hoc autẽ maximè conuenit Deo: ergò Deus est in genere substantię. ¶Prætereà, Vnumquodque mensuratur per aliquid sui generis: sicut longitudines, per longitudinem: & numeri, per numerum: sed Deus est mensura omnium substantiarum, vt patet per Commentatorẽ. 10. meta. ergò Deus est in genere substantiæ.

¶SED CONTRA, Genus est prius secundũ intellectum, eo, quod in genere cõtinetur: sed nihil est prius Deo nec secundùm rem, nec secundũ intellectum: ergò Deus non est in aliquo genere.

CONCLVSIO.

¶*Cùm Deus sit actus purus, neque in eo esse ab essentia distinguatur, ac cuiuscunq; generis principiũ sit, in nullo directè vel reductiuè genere est.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd aliquid est in genere dupliciter: vno modo simpliciter & propriè, sicut species, quæ sub genere continentur. Alio modo per reductionẽ, sicut in principia & priuationes, sicut punctus & vnitas reducuntur ad genus quantitatis, sicut principia: cæcitas autẽ & omnis priuatio reducitur ad genus sui habitus. ¶Neutro autẽ modo Deus est in genere. ¶Quòd enim nõ possit esse species alicuius generis, tripliciter ostẽdi potest. ¶Primò quidẽ, quia species cõstituitur ex genere & differentia: semper autẽ id, à quo sumitur differentia constituens speciẽ, se habet ad illud vnde sumitur genus, sicut actus ad potentiã: animal enim sumitur à natura sensitiua per modũ cõcretionis. hoc enim dicitur animal, quod naturam sensitiuã habet: rationale verò sumitur à natura intellectiua, quia rationale est quod naturam intellectiuã habet [c]: intellectiuũ autem cõparatur ad sensitiuum, sicut actus ad potentiam, & similiter manifestum est in aliis: vnde, cũ in Deo nõ adiungatur potẽtia actui, impossibile est quòd sit in genere tanquàm species. ¶Secundò, quia cũ esse Dei sit eius essentia, vt ostensum est [c]: si Deus esset in aliquo genere, oporteret quòd genus eius esset ens: nã genus significat essentiã rei, cũ prædicetur in eo quod quid est. Ostẽdit autem Philosophus in. 3. meta. quòd ens non potest esse genus alicuius: omne enim genus habet differentias, quæ sunt extra essentiam generis: nulla autem differentia posset inueniri, quæ esset extra ens: quia non ens non potest esse differentia, vnde relinquitur, quòd Deus nõ sit in genere. ¶Tertiò, quia omnia, quæ sunt in genere vno, cõmunicant in quidditate vel essentia generis quod prædicatur de eis in eo quod quid est: differunt autem secundũ esse: non enim idem est esse hominis & equi: nec huius hominis, & illius hominis: & sic oportet quòd quæcunque sunt in genere, differãt in eis esse, & quod quid est, id est, essentia. in Deo autem nõ differt, vt ostensum est [c]: vnde manifestũ est, quòd Deus nõ est in genere, sicut species. ¶Ex hoc patet quòd nõ habet genus, neq; differẽtias, neq; est diffinitio ipsius, neq; demonstratio nisi per effectũ: quia diffinitio est ex genere & differentia: demonstrationis autẽ medium est diffinitio. ¶Quòd autem Deus non sit in genere per reductionẽ vt principium, manifestum est ex eo, quòd principiũ, quod reducitur in aliquod genus, nõ se extendit vltra genus illud: sicut punctũ non est principium, nisi quantitatis cõtinuæ, & vnitas quantitatis discretæ. Deus autem est principium totius esse, vt infrà ostendetur [c]: vnde non continetur in aliquo genere, sicut principium.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd substantiæ nomen non significat hoc solũ quod est per se esse: quia hoc quod est esse, nõ potest p se esse gen⁹, vt ostẽsum est [c], sed significat essentiã, cui cõpetit sic esse, id est, per se esse: quod tamen esse nõ est ipsa eius essentia, & sic patet quòd Deus non est in genere substantiæ.

¶Ad secundũ dicendum, q obiectio illa procedit de mẽsura proportionata: hãc enim oportet esse homogeneã mẽsurato: Deus autẽ non est mẽsura proportionata alicui [c]: dicitur tamẽ mensura omniũ ex eo quòd vnumquodq; tantum habet de esse, quantum ei appropinquat.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum in Deo sint aliqua accidentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sint aliqua accidentia. Substantia enim nulli est accidens, vt dicitur in 1. phys. quod ergò in vno est accidens, non potest in alio esse substãtia. Sicut probatur, quòd calor nõ sit forma substantialis ignis: quia in aliis est accidẽs, sed sapientia, virtus, & huiusmodi, quę in nobis sunt accidentia, Deo attribuuntur: ergò & in Deo sunt accidentia.

¶Prætereà, In quolibet genere est vnũ primũ. multa autẽ sunt genera accidentiũ. si igitur prima illorum generũ non sunt in Deo, erunt multa prima extra Deum: quod est inconueniens.

¶SED CONTRA, Omne accidens in subiecto est: Deus autem nõ potest esse subiectum: quia forma simplex non potest esse subiectum, vt dicit Boët. in libro de Trin. ergò in Deo non potest esse accidens.

CONCLVSIO.

¶*Cùm Deus sit actus purus, ac ipsum esse, primumq; ens, ac prima causa, & in eo nullũ accidens esse potest.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundùm præmissa [c], manifestè apparet quòd in Deo accidens esse non potest.

¶Primò quidẽ, quia subiectum comparatur ad accidens, sicut potentia ad actum, subiectum enim secundũ accidẽs est aliquo modo in actu. esse autẽ in potẽtia omnino remouetur à Deo, vt ex prædictis patet.

¶Secundò, quia Deus est suum esse: vt Boët. dicit in lib. de hebd. & licet id, quod est aliquid, aliud possit habere adiunctũ, tamen ipsum esse nihil aliud adiũctum habere potest: sicut quod est calidum, potest habere aliquid extraneum quàm calidum, vt albedinem: sed ipse calor nihil habet præter calorem.

¶Tertiò, quia omne quod est per se, prius est eo quòd est per accidens. Vnde cùm Deus sit simpliciter primum ens [c], in eo non potest esse aliquid per accidens. Sed nec accidentia per se in eo esse possunt, sicut risibile est per se accidens hominis: quia huiusmodi accidentia causantur ex principiis subiecti. In Deo autem nihil potest esse causatũ, cũ sit causa prima: vnde relinquitur, quòd in Deo nullum sit accidẽs.

¶AD PRIMVM ergò dicendum, quòd virtus & sapientia non vniuocè dicuntur de Deo & de nobis, vt infrà patebit [c]. Vnde non sequitur quòd accidentia sint in Deo, sicut in nobis. ¶Ad secundum dicendum, quòd cùm substantia sit prior accidentibus, principia accidentium reducuntur in principia substantiæ sicut in priora: quamuis Deus non sit primum contentum in genere substantiæ, sed primum extra omne genus respectu totius esse.

---

tia probanda. Secundò, Deus est actus purus: ergò essentia eius non se habet ad esse vt potentia ad actum: ergò est suum esse. antecedens patet: & prima consequentia est nota ex terminis. secunda probatur: esse est actualitas omnis formæ, seu naturæ: ergò omnis natura distincta ab esse comparatur ad ipsum, vt potentia ad actum: ergò, si non comparatur vt potentia, est ipsum esse. Assumptum probatur: quia nulla res significatur in actu nisi significetur vt est.

Annot. ¶Aduerte hîc q ista ratio fundatur super hoc, q quæcunq; quidditas vel natura, quantumcunque secundũ rationem quidditatiuã sit actualis, relata tamen ad esse, habet rationẽ potentiæ. Sapientia nanq; & bonitas, &c. actuatur per hoc quod dico est, & similiter humanitas & equinitas, &c. & propterea dicitur, & quòd esse est actualitas omnis formæ: & quòd nulla natura significatur in actu vltimato nisi prout significatur esse in actu exercito. 13 12

Comment. ¶Tertiò. Deus est primũ ens: ergò est ens per essentiam: ergò est suum esse. 13 14 Antecedens cũ prima cõsequentia patet. secunda verò probatur à destructione cõsequentis dupliciter: primò ex quid nominis entis per essentiam sic, non est suũ esse: ergò habet esse, & non est ipsum esse: ergò est ens per participationem: ergò nõ est ens per essentiam, 16 sicut si habet ignẽ & non est ignis, & cæt. secundò, Deus non est suũ esse, & sua est essentia: ergò non est ens per essentiam, sed per aliud additum. omnia clara sunt.

¶*Num cognoscens quòd aliquid est, cognoscat esse illius rei.*

Quæstio. IN responsione ad secundum, dubium occurrit: quia videtur implicare responsio duo contradictoria. si enim scimus quòd hæc propositio est vera, Deus est: ergò cognoscimus ita esse in re, quòd Deus est: hoc autẽ est cognoscere esse quod in ipso Deo est: ergò. Ad hoc dubiũ, quod in secundo posterio. c. 1. diffusè tractauimus, & Sco. in primo sen. dis. 3. q. 1. in principio affert reprehendendo hanc responsionem, breuiter dicitur, quòd hæc responsio est optima & singularis de Deo: in hoc enim differt esse Dei à reliquorum entium esse: quòd esse Dei est quod quid est ipsius Dei: vt hîc determinatur. Ita quòd hæc propositio, Deus est, est in primo modo dicendi per se: esse antem cæterorum non sic se habet, sed distinguitur à quidditatibus eorũ. Et ex hoc nascitur quòd esse Dei secundũ se, & absolutè est proprius terminus quęstionis quid est, & est terminus quæstionis an est secundùm quid, id est, vt fundat veritatem propositionis. esse verò aliorum non spectat ad quæstionẽ quid est, quia non est prædicatum primi modi, vt patet inductiuè: homo est, cælum est, &c. sed secundũ se & simpliciter spectat ad quæstionem an est. Et propterea cũ de aliis scimus quæstionem an est, & dicimur scire esse, quod significat veritatem propositionis, & esse ipsius rei: quia scitur secundũ proprium modum quo scibile est. Cùm autem de Deo scimus an est, dicimur scire esse, quod significat veritatem propositionis & nescire esse Dei: nõ quòd terminus vltimus cognitionis nostræ sit esse propositionis, vt obiectio intellexit: quoniam terminus est esse Dei non absolutè, sed vt respondet veritati propositionis: sed quia per hanc cognitionem non cognoscitur esse Dei propria quæstione, qua est secundùm se cognoscibile: quia non scitur per quid.

¶*Super Quæstionis tertiæ Articulum Quintum.*

Annot. IN titulo genus sumitur propriè pro genere logico, prout distinguuntur decem genera rerum.

Comment. ¶In corpore duo. Primò distinguitur. Secundò respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duo membra distinctionis adiuncto primæ conclusioni vno corollario. ¶Quò ad primum distinctio est: esse in genere dupliciter, directè & reductiuè, vt patet. Quò ad secundum prima conclusio responsiua quæsito negatiuè est: Deus non est directè in genere: probatur tripliciter. Primò, Deus est actus purus: ergò nõ est directè in genere: probatur sequela, genus sumitur à potentia respectu eius à quo sumitur differentia: ergò omne existens in genere, habet actum admixtum potentiæ: ergò si est actus purus, &c. Antecedens declaratur in animali & rationali: omnia clara sunt. Secũdò si Deus esset in genere: genus aliquod prædicaretur in quid de esse: ergò ens esset genus: sed hoc est impossibile, ergò. prima consequentia probatur, essentia Dei est ipsum esse: & genus prædicatur in quid de eo, cuius est genus. ergò si Deus esset in genere, &c. Secunda verò consequentia relinquitur pro constanti: quia ens aut solùm aut maximè significat formaliter esse. Destructio verò vltimi consequentis probatur ex. 3. meta, omne genus habet differentias extra se, ens non habet differentias extra se: ergò. probatur minor, quia extra ens non remanet nisi non ens: non entia autem impossibile est esse entis differentias. vt patet.

Annot. ¶Circa hanc rationem posset primò dubitari de significatione entis, secundò de prædicatione eiusdẽ, an scilicet prædicetur in quid, vt in hac ratione oportet tenere aduersarium dicentem Deũ esse in genere. tertio de communitate eiusdem ad omnes reales rationes formales, an scilicet in omnibus claudatur intrinsecè, vt hîc ex tertio meta. assumitur. De his autem omnibus in commentariis de ente & essentia scripsimus: nec censeo replicandum: præcipuè quia siue propter illam causam hîc adductam, siue propter aliam, destructio consequentis ab omnibus acceptatur: sensus autem rationis hîc adductæ est, quòd differentias oportet esse extra genus: sic quòd nec genus ponatur intrinsecè in formali significato differentiæ, neque econuerso: quamuis genus ponatur in ratione differentiæ extrinsecè, seu vt additum sicut subiectum in ratione passionis: nullæ autem inueniuntur rationes reales distinguentes ens: in quarum formalibus significatis non claudatur intrinsecè ens: ergò. Et scito, quòd Sco. in primo distinct. tertia quæst. tertia. tenet oppositum huius minoris: putat namque esse quasdam differentias, scilicet vltimas, non includentes formaliter & intrinsecè ens: & rursus tenet passiones entis non includere formaliter ac intrinsecè ens. Sed de b 233 passionibus in quæstione quinta dicetur: de differentiis autem quanuis dicendum hîc esset, quoniam tamen oportet nouos terminos ingerere, quia Sco. de differentiis sumptis non à formis, sed à realitatibus vltimis loquitur: expedit potiùs facere quæstionem 12 de hoc specialem ac diffusam præter id quod intractum est de hoc in commentariis de ente & essentia. 18

¶Tertiò probatur: omnia directè in genere cõmunicant in essentia, & differunt in esse. ergò habent essentiam distinctã ab esse: Deus non est huiusmodi: ergò. antecedẽs probatur: quia conueniunt in quid generis, & distinguũtur penes aliud & aliud esse: vt patet in homine & equo: consequentia autem relinquitur pro constanti: destructio quoq; consequentis applicat ad Deum. patet ex præcedenti articulo: ergò, &c. 1.di.8.q. 41. Et distin. 19.q.4.a.2. Et.1.contra.c.17. & 25. Et po.q. 7.3. Et opusc. 3.cap.12. Et opusc. 42.cap.3. & 5.

¶*Num ex esse seu specifico essentiæ, quo differunt quæ in genere sunt, liceat inferre distinctionem realem, seu formalem essentiæ ab esse actualis existentiæ eorundem.*

Quæstio. CIrca hanc rationem dubium est. Tum quia æquiuocè sumitur ly esse. In antecedente nanq; sermo est de esse specifico, ad quod differentia distinguens genus conducit: in consequente autem est sermo de esse actualis existentiæ, quod ab essentia distingui infertur. Tum quia ex distinctione inter principium conuenientiæ, & principium differentiæ in antecedente assumpta, non potest inferri maior distinctio, quàm formalis: essentia nanq; generis, in qua species conueniunt, & esse specificũ, quo quælibet species ab altera differt, non realiter, sed formaliter tantũ differunt: & tamen infertur in litera distinctio realis inter essentiam & esse: igitur processus iste malus videtur.

¶Ad hanc obiectionem valde diffusè dictum est in capit. sexto, de ente & essentia: vbi hanc rationem S. Tho. facit, & propterea nunc breuiter dicitur, quòd in antecedente sumitur esse & pro esse specifico & actualis existentiæ: quoniam de vtroq; verificatur, imò verificatio vnius infert verificationem alterius: quoniã ideò differentia dicitur conducere ad esse, quia cõstituit proprium receptiuũ ipsius esse actualis existentiæ: vt ibi declaratum est, & supra Porphyrium. Nulla ergò est æquiuocatio. Et licet ex hoc quòd aliquæ duæ rationes formales sic distinguuntur, quòd altera sit formale principium conuenientiæ, & altera sit formale principium differentiæ, nõ possit simpliciter inferri distinctio realis inter eas: alioquin omne genus realiter oporteret distingui à suis differentiis. attamen gratia materię, de qua est sermo, scilicet essentiæ & esse, optimè potest inferri distinctio realis esse ab essentia ex distinctione absolutè inter genus & esse, in quo distinguitur species. & ratio est: quia ista duo mutuò se consequuntur, existentia distinguitur formaliter à quidditate, & existentia distinguitur realiter à quidditate: vt ibidem declarauimus: ideò vide ibi, &c.

Comment. ¶Coroallarium autem annexum primæ conclusioni est. Dei neque est genus, nec differentia, nec diffinitio, nec demõstratio, nisi per effectum. patet sequela: quia diffinitio, &c.

¶Conclusio verò secunda est etiam negatiua, Deus non est in aliquo genere reductiuè. probatur. Deus est principium non alicuius generis tantùm, sed totius esse: ergò non continetur reductiuè in aliquo genere: antecedens supponitur: conquentia probatur: omne quod est reductiuè in aliquo genere, est principium tantũ illius generis: vt patet duodecimo metaph. de principiis prædicamentorum.

¶*Num Deus sit in aliquo genere reductiuè.*

CIrca hanc conclusionem occurrit dubium ad hominem: quia in primo senten. distinctione octaua, quæstione quarta, articulo secundo, ad tertium. & in quæstione de potentia. quęstione. 7. articulo tertio, ad vltimum Sanct. Tho. concedit Deum esse in genere substantiæ reductiuè, quomodo hîc determinatur oppositum?

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt manifestè apparet ex primo senten. nulla est repugnantia inter dicta hîc & alibi. distinguitur siquidem ibi, quòd esse in genere, vt principium, stat dupliciter.

Primo

Primo modo vt principium contentum in illo genere: & sic negatur Deum esse in genere, vt principium. Alio modo vt principium continens ipsum genus, & hoc modo Deus est quodammodo in omnibus generibus & per appropriationem in genere substantiæ, tanquàm sibi magis appropinquante: & hoc conceditur in locis prædictis. Aduertendo quòd id quod in q. de potentia tacuit, in primo sentent. suppleuit. Vnde cõgrue dici potest quòd Deus est in genere, vt principium: non quod reducitur ad genus, sed ad quod ipsum genus reducitur. Et quòd sit mẽs sancti Thom. ex eo conijcere potes: quòd in litera concludendo de Deo dicitur, vnde non continetur in genere sicut principium: dicendo enim non continetur, præseruauit se ab esse in genere, sicut principium continens, ad quod reducitur ordine quodam omne genus: & hoc idem insinuant verba præcedentia. s. principium, quod reducitur in aliquod genus, nõ se extendit extra, &c.

Annot. ¶In responsione ad secundum, dubium occurrit: quia responsio non satisfacit obiectioni. Responsio siquidem tria dicit. primò quòd maior est vera de mensura homogenea. secundò quòd minor est falsa, Deus est mensura homogenea. tertiò quasi glossando Auerroim dicitur, quomodo Deus dicitur mẽsura omniũ: quia vnumquodque tantùm habet de esse quantũ appropinquat sibi. Ex his autẽ non satisfit Auerrois authoritati d 371 inductę, volenti q Deus, qui est prima substantia, sit mensura substantiarum: sicut primus numerus aliorum numerorum, &c. 17 & hoc ex proposito in eo loco vbi de mẽsuris homogeneis est sermo, scilicet. 10. metaph. commenta. 7.

¶Ad hoc breuiter dicitur quòd S. Tho. ad rem nõ verba attendens optimè satisfacit etiã secundùm mentem Auer. Nã genus potest dupliciter sumi. vno modo propriè, vt hîc loquimur: & sic optimè negatur quòd Deus sit mensura homogenea generis substantiæ: imò Auer. nullam intelligentiam ponit sic homogeneam substantię: 17 & hoc in hac litera dicitur. Alio modo largè pro coordinatione: & hoc modo Deus est mẽsura homogenea coordinationis substantiarum magis q accidentium: quia ipse est substantia, & non est accidẽs: & hoc voluit ibi Auer. quod tamen est esse mensuram extra genus substantiæ prædicamentalis, & est esse mẽsuram omnium generum propriè extra ea, vt patet, & ideò dicitur in litera, quòd Deus dicitur mensura omnium.

234 ¶*Num aliquid prius sit Deo secundùm intellectum, vel secũdùm rationem.*

IN ratione, quæ ad oppositum in hoc articulo affertur, habetur verbum notandum, & dubitandum, scilicet quòd Deo nihil est prius, neq; secundũ rẽ, neq; secundũ intellectum: & propterea non habet genus. Videtur enim hoc esse falsum, quoniam prædicata communia Deo & aliis, priora sunt secundùm intellectũ ipso Deo: vt patet ex eo quòd non conuertitur consequentia. Sed hoc citò aperitur distinguendo prius secundũ intellectũ dupliciter, ex parte rei, seu rationum formalium, vel quò ad nos: nulla siquidem res, aut ratio formalis ex parte sui est prior Deo secundũ intellectũ, in cuius signũ nullum prædicatũ datur secundũ se abstractius, simplicius, prius ipso. Quò ad nos verò prior est sapientia quàm sapientia diuina secundũ intellectũ: & propterea non conuertitur consequẽtia quò ad nos. In litera autẽ intendit autor primo modo: sic enim genus prius est illo quod in genere reponitur. o

a ¶*Super Quæstionis tertiæ Artic. sextum.* e 72

Annot. IN titulo constat, quòd quæritur de inesse formali, an scilicet aliqua accidentia sint formaliter in Deo: & est sermo de accidentibus realibus, & non de accidentibus, id est, accidentalibus prædicatis. vt accidens est nomen secundæ intentionis: & ponitur quintum prædicabile. 19 1.dist.8. q.4.ar.3. Et 1.contra.c.23. & 31. Et po.q. 7.art.4. Et opusc. 3.c.13.23. 57.65.& 66.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiuè, In Deo non potest esse accidens, probatur tripliciter. Primò Deus est actus purus: ergò. Secundò, Deus est ipsum esse: ergò.

Comment. Tertiò, quia aut esset accidens per accidens, aut per se: non primum, quia Deus est primum ens. nec secundum, quia Deus est prima causa.

Annot. ¶Circa secundam rationem, aduerte quòd sicut inter abstractum & concretum secũdùm intellectum, hæc est differentia, quòd abstractum vt sic nihil compatitur secum secundùm intellectum, concretum autem multis permittitur misceri. 13 17 13 17 Album nanque non inconuenit intelligere esse dulce, &c. sed albedo vt sic, omne aliud à se excludit: nihil enim aliud est quo aliquid est album quàm albedo. 14 sed quod est albũ, est etiam aliud quandoque quàm album: puta pomum dulce, &c. Ita inter abstractũ secundũ rem & compositum secundùm rem, hęc est differentia, quòd res secundùm rem abstracta, est ipsa tantùm. Res verò cõposita aliquid compatitur secum quod non est ipsa: 13 & propterea hæc perfectio quam significat ly esse, si ponatur abstracta secundùm rem, ab omni eo, in quo esse est receptibile, id est, ab omni natura generis, est purum esse: & nihil præter se compatitur in se: & cõsequenter nullum accidens habere potest. 72 Compositum autem ex esse & natura, quod vocatur quod est, aliquid præter se in seipso permittitur habere: & hoc est q in litera dicitur, quod ipsum esse, quia est abstractum: & quod nihil habet adiunctum sicut calor. Id autem, quod est, quia concretum, & quod potest habere aliquid extraneum, vt calidum est etiam album.

Annot. ¶Circa tertiam rationẽ aduerte quòd ad vtrunq; membrum procedit ex propriis.

Universidad de Deusto Biblioteca

Radix enim primi est: quia accidens per accidēs naturaliter præsupponit accidens per se: quoniam vniuersaliter secundū quemcunq; rerum ordinē per se priùs est eo quod est per accidens, vt in. 2. &. 8. physi. dicitur. Radix autem secundi est: quia vniuersaliter primum alterans est omnino inalterabile: & primum mouens localiter est omnino immobile localiter: & consequenter prima causa omnino incausata: nō esset autem omnino incausata si aliquid causatum in se haberet, vt patet, &c.

Annot. 20 ¶ In responsione ad primum habes optimā glossam illius quod verè est: nulli accidit vniuocè sumptum: analogicè autem sumptum aliquid in vno est substantia & in alio accidens: vt patet de sapientia.

1. di.8.q. 2. arti.1. Et 1.contra. ca. 16. 18.& 19. Et po.q. 7.artic.1. Et opus. 3.cap.9. & 21. Et causis lec.21.

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Artic. septimum.*

Annotat. IN titulo omnino simplex in seipso, omnem à seipso compositionem, non componibilitatem excludens: de componibilitate enim erit sequens articulus, &cæt.

Comment. * In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: Deus est omnino simplex. probatur quinq; mediis. primò ex sufficiēti numeratiōe modorum compositionis: secundò, quia primū ens: tertiò, quia prima causa: quartò, quia actus purus: quintò, quia ipsum esse.

¶ *Num omne causatum sit compositum.*

¶ In responsione ad primum aduerte quòd Sco. in primo, di. 8. in quæsito iuxta primam quæstionem, refert hanc positionem: quòd omne causatum est compositum:
13 & reprehendit ea ratione. 1. quia si quodlibet causatum est compositum, accipiantur
17 componentia, aut sunt simplicia,
333 aut iterum composita: & sic aut procederetur in infinitum, aùt erit status ad res
133 simplices componentes: & cū constet componentia esse causata, sequitur quòd non omne causatum est compositum, vt hîc dicitur.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd obiectio procedit ex malo intellectu literæ: causatum enim vel creatura potest sumi dupliciter: propriè scilicet, & largè: si sumitur propriè sic cùm tam causati quàm creaturæ sit propriè fieri & esse, solæ res subsistentes dicuntur causata seu creaturæ, cætera autem dicuntur cōcausata & concreata: vt partes formæ, accidentia, &cæt. Largè autē omne aliud à Deo in rerum natura existēs, quocunque modo causatū dici potest. In
19 proposito igitur causatum sumitur propriè, vt distinguitur non solùm cōtra causam, sed etiam contra concausatum: & ideò obiectio, quæ de concausatis loquitur, nihil obstat: vnde in litera probatur causati compositio ex constantia ex esse & quidditate, hîc enim propriè causati sunt compositiua nō cōponentiū: & vt patet in primo sentiarum, distinc. 8. quæst. 5. artic. 1. Sanct. Tho. fecerat illam rationem adductam à Scoto.

¶ In responsione ad secundum esset videndum an simplicitas sit perfectio simpliciter: sed scripsi iam de hoc in commentariis de ente & essentia.

a ¶ *Super Quæstionis tertiæ Articulum octauum.*

Annotat. IN titulo venire in compositionem alicuius, exigit quatuor conditiones. * Prima est distinctio realis ab illo, quia eiusdem ad seipsum non est compositio. * Secunda est coniunctio realis cum illo: quia ex sola coniunctione secundùm rationem non fit compositio. * Tertia est, quòd coniunctio sit secundum situm esse: quia ex sola coniunctione reali secundùm situm, vel alium respectum extrinsecum non fit compositio. * Quarta est, quòd alterum sit actus alterius, vel tertij actuati ab vtroque, si sit compositio per accidens, qualis est inter album & dulce. si enim aliqua duo iungantur etiam secundum esse, & non in ratione actus & potentiæ, (vt diximus) nunquam est compositio, vt patet & de personis diuinis, & de verbo diuino incarnato: deest enim in huiusmodi ratio actus & potentiæ. Quærere ergò, vtrum Deus veniat in aliarum rerum compositionem, est quærere an rei alteri possit coniungi secundùm esse, secundùm rationem actus vel potentiæ.

Comment. ¶ In corpore duo. primò referuntur errores. secundò respōdetur quæsito. Quò ad primum sunt tres errores. primus fortè Zabiorum ex duodecima metaphysi. commenta. 41. Secundus Almarianorum. Tertius Dauid de diuinando, & patet. Quò ad secundum conclusio responsiua quæsito, ac destructiua horum errorum est negatiua. Deus non potest venire in cōpositionem alicuius: probatur tripliciter.

* Primò, Deus est prima causa efficiens: ergò non potest esse forma aut materia alicuius compositi, antecedens patet: consequentia probatur quò ad formam. Agens & forma effectus non coincidunt in idem numero: ergò si, &cæt. quò ad materiam verò, Agens & materia non coincidunt in idem specie: quia illud actu, hæc potentia: ergò si, &c.

21 1.dist.8. q.3. art.1. Et.1.contra. cap.17. 27.& 18. Et veri. q. 21. artic. 6. q.6.articul.6. Et mal. q.16. artic.12. Et opus. 3.cap.17. 18. 21. & 222.

¶ *Num causa efficiēs inferat non esse formam, vel materiam alicuius compositi vel effectus.*

Quæstio. CIrca hanc rationem ocurrit dubium. probatio nanque consequentiæ non videtur ad proopositum: ex hoc enim quòd efficiens non coincidit cum forma, aut materia effectus, nihil aliud sequitur, nisi quòd Deus, quia est efficiens, non est forma aut materia sui effectus, sed non sequitur quòd absolutè non sit forma alicuius compositi. Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia esse compositum infert esse effectum: quia omne compositum est factum, vt in præcedenti patet artic. esse autem effectum infert esse effectum primæ causæ efficientis, vt patet: ideo de primo ad vltimum esse compositum est esse effectum primi efficientis: & propterea hoc pro constanti supponens ratio literæ, optime deducit consequentiam: si Deus est prima causa efficiens, non est forma aut materia alicuius cōpositi: quoniam esset forma vel materia sui effectus, quod est impossibile: quia agens non coincidit, &c.

Comment. ¶ Secunda ratio, Deus est per se primò agens: ergò non est pars alicuius. probatur consequentia, nullum componens est per se primò agens: ergò si, &c.

Annot. ¶ Aduertè hîc quòd litera hæc cautè interpretanda est, non enim affirmat compositum per se primò agere, quod superiùs in artic. 2. negatum est: sed affirmat comparatiuam, quòd agere per se primò magis conuenit composito quàm componenti: quia illud est quod agit, hoc verò est quo: cum hoc tamen stat quòd absolutè nec componenens, nec compositum potest esse per se primò agens, vt prædictum est.

* Tertia

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum Deus omnino simplex sit.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino simplex. Ea enim, quæ sunt à Deo, imitantur ipsum: vnde à primo ente sunt omnia entia, & à primo bono sunt omnia bona: sed in rebus, quæ sunt à Deo, nihil est omnino simplex: ergò Deus non est omnino simplex.

¶ Prætereà, omne quod est melius, Deo attribuendum est: sed apud nos composita sunt meliora simplicibus: sicut corpora mixta elementis, & animalia plantis: ergò non est dicendū, quòd Deus sit omnino simplex.

¶ SED CONTRA est quod August. dicit. 6. de Trinit. quòd Deus verè & summè simplex est.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm Deus sit primum ens, prima causa, actus purus, & ipsum esse, omni prorsus simplicitate gaudet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deum omnino esse simplicem multipliciter potest esse manifestum. Primò quidem per suprà dicta in quæstione. Cùm enim in Deo non sit compositio, neq; quantitatiuarum partiū: quia corpus non est: neque compositio formæ & materiæ, neque in eo sit aliud natura & suppositum, neque aliud essentia & esse, neque in eo sit compositio generis & differentiæ, neque subiecti & accidētis, manifestū est, ꝗ Deus nullo modo cōpositus est, sed est omnino simlex. ¶ Secundò, quia omne compositum est posterius suis componentibus, & dependens ex eis: Deus autem est primum ens, vt suprà ostensum est [c]. ¶ Tertiò, quia omne compositum causam habet: quę enim secundùm se diuersa sunt, non conueniunt in aliquod vnum, nisi per aliquam causam adunantem ipsa [c]. Deus autem non habet causam, vt suprà ostensum est [c], cùm sit prima causa efficiens. ¶ Quartò, quia in omni cōposito oportet esse potentiam & actum, quod in Deo non est [c]: quia vel vna partium est actus respectu alterius: vel saltem omnes partes sunt sicut in potentia respectu totius. ¶ Quintò, quia omne compositum est aliquid, quod non conuenit alicui suarum partium, & quidem in totis dissimilium partium manifestum est: nulla enim partium hominis est homo: neque aliqua partium pedis est pes. In totis verò similium partium, licet aliquid quod dicitur de toto, dicatur de parte, sicut pars aëris est aër, & aquæ aqua: aliquid tamen dicitur de toto quod non conuenit alicui partium: non enim si tota aqua est bicubita, & pars eius. Sic igitur in omni composito est aliquid quod non est ipsum. hoc autem etsi possit dici de habente formam, quòd scilicet habeat aliquid quod non est ipsum: puta in albo est aliquid, quod non pertinet ad rationem albi: tamen in ipsa forma nihil est alienum. vnde, cùm Deus sit ipsa forma, vel potiùs ipsum esse [c], nullo modo compositus esse potest. Et hanc rationem tangit Hil. 7. de Trin. dicens, Deus qui virtus est, ex infirmis non continetur: neque qui lux est, ex obscuris occupatur.

¶ AD PRIMVM dicendum, quòd ea, quæ sunt à Deo, imitantur Deum, sicut causata primam causam [c]. Est autem hoc de ratione causati, quòd sit aliquo modo compositum: quia ad minus esse eius est aliud quàm quod quid est, vt infrà patebit. ¶ Ad secundum dicendum, quòd apud nos composita sunt meliora simplicibus: quia perfectio bonitatis creaturæ non inuenitur in vno simplici, sed in multis: sed perfectio diuinæ bonitatis inuenitur in vno simplici, vt infrà ostendetur.

ARTICVLVS VIII.

¶ *Vtrum Deus in compositionem aliorum veniat.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd Deus in compositionem aliorum veniat. Dicit enim Dion. 4. c. cæl. hierarc. Esse omnium est quæ super esse est deitas: sed esse omnium intrat compositionem vniuscuiusque. ergò Deus in compositionem aliorum venit.

¶ Prætereà, Deus est forma, dicit enim Augustinus in lib. de verb. domini, quòd verbum Dei, quod est Deus, est forma quædam non formata: sed forma est pars compositi: ergò Deus est pars alicuius compositi.

¶ Prætereà, Quæcunque sunt, & nullo modo differunt, sunt idem: sed Deus & materia prima sunt, & nullo modo differunt: ergò penitus sunt idem. Sed materia prima intrat compositionem rerum: ergò & Deus. Probatio mediæ, Quæcunque differunt, aliquibus differentiis differunt, & ita oportet ea esse composita: sed Deus & materia prima sunt omnino simplicia: ergò nullo modo differunt.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Diony. 2. cap. de diu. no. quòd neque tactus est eius, scilicet Dei: neque alia quædam ad partes commiscendas communio.

¶ Prætereà, dicitur in lib. de causis, quòd causa prima regit omnes res, præterquàm commisceatur eis.

CONCLVSIO.

¶ *Deus prima causa efficiens, ac primum simpliciter ens & agens cùm sit, impossibile est in alicuius compositionem venire, vel vt mundi anima, vel vt forma, seu materia, vt quidam falsò existemauerunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuerunt tres errores. Quidam enim posuerunt, quòd Deus esset anima mundi, vt patet, per Aug. in lib. 10. de ciu. Dei: & ad hoc etiā reducitur, quòd quidam dixerunt Deum esse animā primi cæli. Alij autem dixerunt Deū esse principiū formale omniū rerum. & hæc dicitur fuisse opinio Almarianorum. Sed tertius error fuit Dauid de diuinando, qui stultissimè posuit Deum esse materiam primā. Omnia enim hæc manifestam continent falsitatem: neque est posibile Deum aliquo modo in compositionem alicuius venire, nec sicut principium formale, nec sicut principium materiale.

Comment. ¶ Tertia ratio est. Deus est primum ens: ergò non potest esse pars etiam prima, puta materia aut forma. Probatur consequentia quò ad materiam quidem: quia potentia est posterior actu: quò ad formā verò, quia actus participatus est posterior actu per essentiam, &c.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum primum.*

Annot. 12 CIrca ordinem & titulum quæstionis aduerte, quòd perfectio non significat aliquam perfectionem, vt bonitas, vita, sapientia, &c. neque significat omnes perfectiones in communi. Non enim quærendo an aliquid sit perfectum, quæritur, an habeat omnes perfectiones siue determinatè, siue indeterminatè: sed significat modum essendi optimum secundùm quancunque rationem formalem: licet extenso iam ab vsu vocabulo, perfectio supponat sæpe pro re, aut ratione formali actuante
14 aliquid: vt patet cùm dicimus: quòd sapientia est perfectio, &cæt. Propriè igitur loquendo ly perfectio, licet à totali factione primò deriuatum sit, apud philosophos modum essendi significat, non quem-
13 cunque, sed optimum: non alicuius certæ rei, sed cuiuscunque rei, cui apponitur, siue sit substantia, siue accidens. Potest enim res intelligi & esse sub modo essendi multiplici, quorum vnus est melior altero, sicut natura plantarum & animalium habet in semine quendam modum essendi & alium essendi modum habet in indiuiduis genitis. Et rursus alium in eisdem augmentatis, &c. & constat quòd primus est, & dicitur imperfectus, quia in potentia tantùm est ibi natura specifica. secundus autem aliqualiter perfectus, tertius verò simpliciter perfectus, vt patet. 4. Meteo. Perfectum enim vnumquodque ibi dicitur, cùm potest facere alterum qualem ipsum est. Tunc enim habet naturam optimo modo. Vnde sicut quærere vtrum aliquid sit perfectum secundùm talem vel talem rationem, puta scientiam vel naturam, non est quærere vtrum illud habeat aliquam aliam perfectionem, sed vtrum habeat illam optimo modo: ita quærere absolutè & sine specificatione, vt in proposito fit, vtrum Deus sit perfectus, non est quærere vtrum Deus habeat aliquam perfectionem: neque vtrum habeat omnes, cùm hoc refertur. 2. articulo, sed est quærere, vtrum Deus id quod est, sit optimo modo. hoc est, enim esse perfectum. Testatur autem hunc esse manifestum sensum quæstionis, causa responsionis assignata in corpore articuli. Dicitur enim quòd Deus est perfectus: quia non est in potentia, sed in actu. Constat enim quod esse in actu vel in potentia ad modum essendi spectat, Et propterea ista quæstio immediatè pòst quæstionem de simplicitate naturæ diuinæ ordinata est: stabilita nanque essentia, quærendum statim occurrit de modo essendi ipsius intrinseco: qualem ly perfectum significat. Non enim importat modum essendi rei in respectu ad aliquod circunstans, aut quouis modo extrinsecum, sed in seipsa. Vnde & Aristot. in primo capite de natura vniuersi tractans, primò an sit perfectum determinat: quoniam & quæstio an est, & an simplex, an compositum esset, quæ priores erant, relinquebantur per se notæ.

22 1.contra. cap.28. Et veri. q.2.ar.3. 13m. Et Dio. 2.cap.13. le.1.

Comment. ¶ In corpore duo. primò refertur opinio Pythagoricorum, secundò respondetur quæsito. Quò ad primum duo: opinio quòd principio non conuenit perfectio. Radix, quia principium materiale tantùm intellexerūt, probat consequentiam, quia vt sic est in potentia: ergò.

¶ Quò ad secundum similiter duo, conclusio responsiua quæsito affirmatiuè. Deus est maximè perfectus. Radix opposita primæ: quia scilicet est principium actiuum, probatur: actiuum oportet esse in actu: ergò primum actiuum maximè in actu: ergò maximè perfectū. omnia patent. & vltima consequentia 13 declaratur ex quid nominis perfecti, scilicet cui nihil deest de requisitis. Existenti enim in potentia deest id quod in actu esse potest: existenti autem in actu vt sic, nihil deest.

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte duo. Primò, quòd responsio stat in hac distinctione commune dupliciter, per modum actus, & per modum potentiæ. Communitas per modum actus cousistit in recipi, communitas per modum potentiæ consistit in recipere. esse autem est communissimum per modum actus, quia ad omnia comparatur vt receptum ad receptiua, vt patet. * Secundò quòd hinc patet defectus Scoti in. 4. senten. distinct. 1. quæst. 1. contra hanc Sancti Thomæ positionem, scilicet quòd esse secundùm suam formalem rationem est perfectissima omnium, perfectionem arguentis ex communitate ipsius. Mirum est enim quòd hanc rationem affert ad concludēdum, quam expressè Sanctus Thomas soluerat tam clarè.

¶ *Super Quæstionis quartæ Articulum secundum.* 27

IN titulo ly sint, non denotat aliquem specialem modum essendi, sed absolutè sumitur: ita quòd non quæritur vtrum perfectiones sint in Deo formaliter aut virtualiter, sed absolutè quouis modo sint ly perfectiones, stat vniuersaliter pro omnibus perfectionibus tam simpliciter quàm non simpliciter, vt patet ex processu articuli.

22 5.dist.2. ar.2.&.3. Et.1.contra.c.28. &.31.& lib.2.c.2. Et opus. 3.c.21. 22. 28.&.33.

Comment. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè: In Deo sunt perfectiones omniū rerum. probatur tripliciter. Primò ab autoritate, Deus dicitur vni-

¶ Primò quidem, quia suprà diximus [c], Deū esse primam causam efficientem. Causa autem efficiens cū forma rei factæ non incidit in idē numero, sed solū in idem specie. homo enim generat hominē. Materia verò cū causa efficiente non incidit in idem numero, nec in idē specie: quia hoc est in potentia, illud verò in actu. ¶ Secundò, quia cùm Deus sit prima causa efficiens, eius est primò, & per se agere. quod autē venit in cōpositionem, non est primò & per se agens, sed magis cōpositum: non enim manus agit, sed homo per manum, & ignis calefacit per calorem: vnde Deus potest esse pars alicuius compositi.

¶ Tertiò, quia nulla pars compositi potest esse simpliciter prima in entibus, neque etiam materia & forma, quæ sunt primæ partes compositorum: nam materia est in potentia: potentia autem est posterior actu simpliciter, vt ex dictis patet [c]. forma autem, quæ est pars compositi, est forma participata: sicut autem participans est posterius eo quod est per essentiam, ita & ipsum participatum: sicut ignis in ignitis est posterior eo quod est per essentiam. Ostensum est autem [c], quòd Deus est primū ens simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd deitas dicitur esse omnium effectiuè & exemplariter, non autem per essentiam.

¶ Ad secundū dicendum, quòd verbum est forma exemplaris, non autem forma, quæ est pars compositi.

¶ Ad tertium dicendū, quòd simplicia non differunt aliquibus aliis differentiis, hoc enim compositorum est: homo enim & equus differunt rationali & irrationali differentiis, quæ quidem differentiæ nō differunt ampliùs abinuicē aliis differentiis: vnde si fiat vis in verbo, non propriè dicuntur differre, sed diuersa esse. Vnde secundū Philosophum. 10. metaph. diuersum absolutè dicitur, sed omne differēs aliquo differt: vnde si fiat vis in verbo, materia prima & Deus non differunt, sed sunt diuersa seipsis: vnde nō sequitur quòd sint idem.

QVÆSTIO QVARTA, De Dei perfectione, in tres articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ simplicitatis, de perfectione ipsius Dei dicendum est. Et quia vnumquodque secundùm quod perfectum est, sic dicitur bonum: primò agēdum est de perfectione diuina. Secundò de eius bonitate.

¶ Circa primū quæruntur tria. ¶ Primò, vtrum Deus sit perfectus. ¶ Secundò, vtrum Deus sit vniuersaliter perfectus, omniū in se perfectiones habens. ¶ Tertiò, vtrum creaturæ similes Deo dici possint.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum Deus sit perfectus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse perfectum nō conueniat Deo. Perfectū enim dicitur quasi totaliter factum: sed Deo non conuenit esse factum: ergò nec esse perfectum.

¶ Prætereà. Deus est primū rerum principium, sed principia rerum videntur esse imperfecta. Semē enim est principium animaliū & plantarum. ergò Deus est imperfectus.

¶ Prætereà ostensum est suprà [c], quòd essentia Dei est ipsum esse: sed ipsum esse videtur esse imperfectissimum, cùm sit communissimum & recipiens omnium additiones: ergò Deus est imperfectus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Matth. 5. Estote perfecti, sicut & pater vester cęlestis perfectus est.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cùm sit actiuum principium, perfectissimum esse oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Philosophus narrat in. 11. metaph. quidam antiqui philosophi, scilicet Pythagorici, & Leucippus, non attribuerunt optimum & perfectissimum primo principio. Cuius ratio est, quia philosophi antiqui considerauerunt principiū materiale tantùm: primū autem principium materiale imperfectissimum est. Cū enim materia inquantum huiusmodi sit in potentia: oportet quòd primū principium materiale sit maximè in potentia, & ita maximè imperfectum. Deus autem ponitur primū principium, nō materiale, sed in genere causæ efficientis [c]: & hoc oportet esse perfectissimum. sicut enim materia inquantum huiusmodi est in potentia, ita agēs inquantum huiusmodi est in actu: vnde primū principiū actiuū oportet maximè esse in actu: & per consequens maximè esse perfectum. secundū hoc enim dicitur aliquid esse perfectū, secundùm quod est actu: nam perfectum dicitur, cui nihil deest secundùm modum suæ perfectionis.

¶ AD PRIMVM ergò dicundum, quòd sicut dicit Gregorius, Balbutiēdo vt possumus excelsa Dei resonamus quod enim factum nō est, perfectum propriè dici non potest. Sed quia in his quæ fiunt, tunc dicitur esse aliquid perfectum, cū de potentia educitur in actum, transumitur hoc nomen perfectum ad significandū omne illud, cui non deest esse in actu, siue hoc habeat per modum perfectionis, siue non.

¶ Ad secundum dicendum, quòd principium materiale, quod apud nos imperfectum inuenitur, non potest esse simpliciter primum, sed proceditur ab alio perfecto. Nam semen, licet sit principium animalis generati ex semine, tamen habet ante se animal vel plantam, vnde deciditur. Oportet enim ante id quod est in potentia, esse aliquid actu: cùm ens in potentia nō reducatur in actum, nisi per aliquod ens in actu.

¶ Ad tertium dicēdum, quòd ipsum esse est perfectissimum omnium: comporatur enim ad omnia vt actus: nihil enim habet actualitatem, nisi inquantum est: vnde ipsum esse est actualitas omnium rerum, & etiam ipsarum formarū [c]: vnde non comparatur ad alia sicut recipiens ad receptum, sed magis sicut receptum ad recipiens. cùm enim dico esse hominis vel equi vel cuiuscunq; alterius, ipsum esse consideratur vt formale & receptum, non autem vt illud, cui competit esse.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in Deo sint perfectiones omnium rerum.*

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur quòd in Deo non sint perfectiones omnium rerum: Deus enim simplex est, vt ostensum est [c]: sed perfectiones rerum sunt multæ & diuersæ,

Universidad de Deusto Biblioteca

uersaliter perfectus, id est, secundùm nobilitates omnium generum: ergò. Antecedens probatur autoritate Auerro. 5. meta. ✱ Secundò ratione sumpta ex Dionysio, Deus est prima causa effectiua rerum, ergò omnium rerum perfectiones præexistunt in Deo eminentiori modo: antecedens supponitur: consequentia probatur, quò ad primam partem effectus præexistit virtute in causa agente: ergò quicquid perfectionis est in effectu, oportet in causa effectiua inueniri: ergò, si Deus, &c. omnium rerum perfectiones sunt in eo. Quò ad secundam verò partem probatur. Agens inquātum agens, est perfectum: ergò præexistere in virtute causæ agentis non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo: ergò quicquid perfectionis est in effectu, præexistit in causa effectiua, vel secundùm eandem rationem, vt in vniuoca, vel secundùm eminentiorem, vt in æquiuoca: ergò si Deus est prima causa omnium, oportet eminentiori modo omniū perfectiones habere. Assumptum patet ex præcedenti artic. prima consequentia probatur ex opposito, scilicet quia materia est imperfecta. Præexistere in potentia causæ materialis est esse imperfectiori modo. Reliqua relinquuntur per se nota.

ergò in Deo non sunt omnes perfectiones rerum.

¶ Præterea, Opposita non possunt esse in eodē: sed perfectiones rerum sunt oppositæ: vnaquæque enim species perficitur per suam differentiam specificam: differentiæ autem, quibus diuiditur genus & constituuntur species, sunt oppositæ: cū ergò opposita non possint simul esse in eodem, videtur quòd non omnes rerū perfectiones sint in Deo.

¶ Præterea Viuens est perfectius quàm ens, & sapiens quàm viuens: ergò & viuere est perfectius quàm esse, & sapere quàm viuere: sed essentia Dei est ipsum esse: ergò non habet in se perfectionem vitæ & sapientiæ, & alias huiusmodi perfectiones.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dionys. 5. cap. de diui. no. quòd Deus in vna existētia omnia præhabet.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit prima causa effectiua omnium, & ipsum esse per se subsistens, eminentiori modo oportet omnium perfectiones habere.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in Deo sunt perfectiones omnium rerum. Vnde & dicitur vniuersaliter perfectus: quia nō deest ei aliqua nobilitas, quæ inueniatur in aliquo genere, vt dicit Comment. in 5. metaphy. Et hoc quidem ex duobus considerari potest. Primò quidem per hoc, quòd quicquid perfectionis est in effectu, oportet inueniri in causa effectiua c: vel secundū eandem rationem, si sit agens vniuocum, vt homo generat hominē: vel eminentiori modo, si sit agens æquiuocum: sicut in Sole est similitudo eorum, quæ generantur per virtutem Solis. Manifestum est enim quòd effectus præexistit virtute in causa agente: præexistere autem in virtute causæ agentis nō est præexistere imperfectiori modo, sed perfectiori: licet præexistere in potentia causæ materialis sit prçexistere imperfectiori modo: eò quòd materia inquātum huiusmodi, est imperfecta, agens verò inquātum huiusmodi, est perfectū: Cùm ergò Deus sit prima causa effectiua rerum c, oportet omnium rerū perfectiones præexistere in Deo secundū eminentiorem modū. Et hanc rationem tangit Diony. 5. cap. de diui. no. dicens de Deo, quòd non quidem hoc est, hoc autem non est, sed omnia est, vt omnium causa. Secundò verò ex hoc, quod suprà ostensum est c, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens: ex quo oportet, quòd totam perfectionem essendi in se contineat c. Manifestum est enim quòd si aliquod calidum non habeat totam perfectionem calidi: hoc ideò est, quia calor non participatur secundū perfectam rationem: sed si calor esset per se subsistens, non posset ei aliquid deesse de virtute caloris: vnde, cū Deus sit ipsum esse subsistēs, nihil de perfectione essendi potest ei deesse. Omnium autē perfectiones pertinēt ad perfectionem essendi, secundū hoc enim aliqua perfecta sunt, quòd aliquomodo esse habent. vnde sequitur quòd nullius rei perfectio Deo desit. Et hanc etiam rationem tangit Diony. 5. cap. de di. no. dicens, quòd Deus non quodammodo est existens, sed simpliciter & incircumscriptè totū in seipso vniformiter esse præaccipit: & posteà subdit, quòd ipse est esse subsistentibus.

19 35

¶ AD PRIMVM ergò dicēdum, quòd sicut Sol, vt dicit Dio. 5. cap. de di. no. sensibiliū substantias & qualitates multas & differentes ipse vnus existens, & vniformiter lucendo in seipso vniformiter præaccipit, ita multò magis in causa omniū necesse est præexistere omnia secundùm naturalem vnionem: & sic quæ sunt diuersa & opposita in seipsis, in Deo prçexistūt vt vnum absq; detrimento simplicitatis ipsius.

¶ Et per hoc patet solutio ad secundum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in eodem cap. idem Diony. dicit, licet ipsum esse sit perfectius quàm vita: & ipsa vita quàm ipsa sapientia. si considerentur secundū quod distinguuntur ratione: tamē viuens est perfectius quā ens tantū: quia viuens etiam est ens, & sapiens est ens & viuens. Licet igitur ens non includat in se viuens & sapiens: quia non oportet quòd illud quod participat esse, participet ipsum secundùm omnem modum essendi, tamē ipsum esse Dei includit in se vitam & sapientiā: quia nulla de perfectionibus essendi potest deesse ei, quod est ipsum esse subsistens.

¶ Num effectus perfectio, præexistat in sua causa effectiua nobiliori & eminentiori modo, quàm in effectu.

14

Quæstio. Circa illam propositionem præexistere in virtute causæ agentis, non est præexistere imperfectiori, sed perfectiori modo, dubium statim occurrit, quia & est falsa, & contradicit alteri dicto literæ. Falsa quidem, quia effectus in causa efficiente quandoque præexistit æquè perfecto modo, vt patet, cùm Sortes generat Platonem. cōtra literam verò: quia expressè dicitur & bene, quòd in causa vniuoca præexistit effectus secundùm eandem rationem. igitur non perfectiori modo. Non deest quoque nouitiis occasio dubitandi: quia videmus effectus etiam imperfectiori modo præexistere in multis causis: quæ sunt causæ verè effectiuæ, vt patet in seminibus, ex quibus effectiuè producuntur animalia & plantæ.

13 234 7

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quòd ly perfectiori modo, potest exponi dupliciter. Primò comparatiuè, vt significat ex vi vocabuli: & tunc intelligitur non necessariò, sed permissiuè: ita quòd particula negatiua non imperfectiori modo, intelligitur necessariò: particula verò affirmatiua, sed perfectiori, intelligitur permissiuè. & sic est verissima propositio: & significat, quòd præexistere in causa efficiente necessariò est præexistere non imperfectiori modo quàm sit modus essendi effectus: sed possibiliter est præexistere perfectiori modo. ✱ Secundò potest exponi interpretando comparatiuum pro positiuo perfectiori modo, id est, modo perfecto, seu perfectionis. Prima tamen expositio literæ intento seruit: quoniam intendit probare quòd eminentiori modo in causa æquiuoca, Deoque perfectiones effectuum sunt. Ad nouitios autem respondetur ex doctrina Alexandri, vt refert Auerr. 12. meta. commen. 24. quòd semina & alia huiusmodi, quibus formæ effectum non assimilantur vniuocè vel imitatiuè, non sunt causæ efficientes, sed instrumenta causarum agentium: & propterea locantur in genere causarum affectiuarum ab Aristotele quinto metaph. & secundo physicorum. Præsens autem sermo de causis actiuis propriè, non solùm vt distinguuntur contra alia genera causarum, sed vt distinguuntur contra instrumenta causarum, quæ non propriè causæ sunt.

Annot. ¶ Circa vltimam consequentiam, aduerte quòd fundatur super hoc, quòd prima causa effectiua rerum est causa æquiuoca: quod pro constanti relictum est. Tum quia ab omnibus admittitur. Tum quia manifestè patet ex terminis: si enim est effectiua rerum diuersarum rationum, nulli earum est vniuoca: & si alicui earum est vniuoca, ergò non est effectiua aliarum: ergò non diuersarum.

Comment. ¶ Secunda ratio à Dionysio quoque tacta est. Deus est ipsum esse per se subsistens: ergò continet in se totam perfectionem essendi, ergò omnes perfectiones rerum omnium. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur à destructione consequentis, in terminis specialibus, scilicet caloris & calidi perfectione, sic. Non continet totam perfectionem essendi: ergò non habet esse secundùm perfectam rationem: ergò non est ipsum esse per se subsistens, quod est oppositum antecedentis: quemadmodum a calidum non habet totam calidi perfectionem: ergò non habet calorem secundùm perfectā rationem: ergò non est calor per se subsistens. secunda autem consequentia probatur. Res dicūtur perfectæ secundùm quòd habent esse: ergò omnium perfectiones pertinent ad perfectionē essendi: ergò si continet totā perfectionem essendi, &c.

Annota. ¶ In responsione ad tertium aduerte, primò, quòd vis argumenti fundatur super locum à coniugatis, dum dicitur, ens est imperfectius quàm viuens: ergò esse quàm vita, & veritas antecedētis consistit in hoc: quia ens non includit viuens, sed e conuersò. Aduerte secundò, quòd in responsione innuit hanc distinctionem ex parte rei, esse potest comparari, ad vitam tripliciter. Primò formaliter & præcisè vtrinque: ita quòd esse sumitur præcisè pro actu essendi: & vita præcisè pro eo quod formaliter addit supra esse, puta viuere vt sic, & sic significantur nominibus abstractis, puta esse, vita, sapientia, &c. & in litera dicuntur comparari prout distinguuntur ratione: & sic esse est perfectius, quàm viuere & cæterç perfectiones: quia est actualitas omnium, vt prædictum est. ✱ Secundò potest comparari esse ad vitam absque præcisione: ita quòd vita sumatur secundùm id quod includit, & nō tantùm pro eo quod formaliter addit supra esse: & sic significantur nominibus cōcretis in litera: & dicuntur ens, viuens, sapiens: & dicitur, quòd viuēs est perfectius quā ens; quia includit ens & aliquid perfectionis vltra. ✱ Tertio modo potest comparari esse in sua pura subsistentia ad reliqua quomodolibet sumpta: & sic significatur in litera per ly ipsum esse: & dicitur, quod includit in se vitam, sapientiam & omnē essendi perfectionem: vt in corpore probatum est: & consequenter est perfectissimū omnium. Ex his autem, quæ ex litera accepta sunt, habemus & quòd esse formaliter est perfectius cæteris formaliter: & quòd ipsum esse est simpliciter perfectius, omnes perfectiones in se præhabens, vt ex primo sciamus quòd prædicatum illud, quod soli Deo quidditatiuè conuenit, vt est formaliter nobilius cæteris perfectionibus. & ex secundo, quòd ex hoc quòd Deus est ipsum esse, habet omnes perfectiones. Habetur quoq; ex his responsio ad argumentum, quoniam neganda insinuatur consequentia: quoniam in antecedēte sumitur viuens vt includit ens & aliquid vltrà. In consequente verò sumitur secundū id tantū quod addit supra ens: & sic ostēditur quòd non arguitur per locū à coniugatis: qui tenet quando cōcreta præcisè formaliter tenentur sicut & abstracta, cuius oppositum hic accidit.

Nata de loco à coniugatis.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum aliqua creatura possit esse similis Deo.

24 2. di. 3. q. 2. art. 1. Et, 1. contra c. 29. Et lib. 2. cap. 1. Et veri. q. 2. ar. 11. Et po. q. 7. arti. 7.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd nulla creatura possit esse similis Deo. Dicitur enim in Psal. Non est similis tui in diis domine. sed inter omnes creaturas excellētiores sunt, quæ dicuntur dij participatiuè: multò ergò minùs aliæ creaturæ possunt dici Deo similes.

¶ Præterea, Similitudo est comparatio quædam: non est autem comparatio eorum

a ¶ Super Quæstionis quartæ Articulum tertium.

Annot. IN titulo dubium occurrit quorsum iste articulus hoc in loco: hîc enim arguitur de perfectione substantiæ diuinæ in se: ergò non debet admisceri quæstio de creatura, qualis est ista. Ad hoc quòd licet verbotenus hæc quæstio sit de creatura: secundū sensum tamen est de perfectione naturæ diuinæ. Quæritur enim hîc, an perfectio naturæ diuinæ sit tanta, quòd nulla creatura possit ei esse similis, an non: hoc siquidem inquirendum supererat, postquā determinatum fuerat. & quòd est perfecta & quòd est vniuersaliter perfecta. Sed aduerte quòd non quæritur vtrum perfectio diuina sit tanta, quòd nulla res possit ei esse similis, sed quòd nulla creatura. Primū enim pertinet ad quæstionem de pluralitate deorum, & tractabitur in quæst. 11. Secundum autem spectat ad hunc locum.

Comment. ¶ In corpore duo, primò distinguitur similitudo, secundò respondetur quæsito.

Quò

Quò ad primum similitudo triplex. prima secundùm formam eiusdem rationis & modi. secunda secundùm formam eiusdem rationis, sed non modi. tertia secundùm formam, sed nec eiusdem rationis, nec modi. Probatur distinctio. Similitudo est conuenientia in forma, ergò multiplicatur iuxta modum communicandi in forma: ergò tripliciter, &c. omnia patent in litera.

¶ Quò ad secundū conclusio responsiua quæsito est. Creaturæ sunt similes Deo, non secundū eandem rationem specificam, aut genericam, sed secundùm aliqualem analogiam. Conclusio hæc habet quatuor partes: primam affirmatiuam, scilicet quòd sunt similes Deo: secundam negatiuam, scilicet non secundùm speciem: tertiam negatiuam, scilicet nec secundùm genus: & quartam affirmatiuam, scilicet sed secūdùm aliqualem analogiam. Et primò probatur quò ad primam. omne agens agit per suam formam: ergò necesse est in effectu esse similitudinem formæ agentis. Et tunc potes subiungere: ergò necesse est creaturam esse similem Deo. consequentia probatur: quia omne agens agit sibi simile inquantū est agens, id est secundùm illud, quod est ei ratio agendi. Deinde quò ad secundā & tertiam & quartam: quia Deus non est agens contentum in specie, aut genere, sed principium vniuersale totius esse. omnia clara sunt in litera.

18

quæ sunt diuersorum generum: ergò nec similitudo. Non enim dicimus, quòd dulcedo sit similis albedini: sed nulla creatura est eiusdem generis cū Deo, cùm Deus nō sit in genere, vt suprà ostensum est c. ergò nulla creatura est similis Deo.

¶ Præterea, Similia dicuntur quæ conueniunt in forma: sed nihil conuenit cum Deo in forma: nullius enim essentia rei est ipsum esse, nisi solius Dei: ergò nulla creatura potest esse similis Deo.

¶ Præterea, in similibus est mutua similitudo: nam simile est simili simile. Si igitur aliqua creatura est similis Deo, & Deus erit similis alicui creaturç: quod est cōtra id quod dicitur Isa. 40. Cui similem fecistis Deum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Genes. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. & primæ Ioan. tertio, Cùm apparuerit, similes ei erimus.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus sit vniuersale agens, & principium totius esse, non contentum in aliqua specie, vel genere, creaturæ ei similes sunt, non secundùm eandem specificam, aut genericam rationem, sed secundùm aliqualem analogiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cùm similitudo attendatur secundùm conuenientiam vel communicationem in forma: multiplex est similitudo secundùm multos modos communicandi in forma. Quædam enim dicuntur similia, quæ communicant in eadem forma secundùm eandem rationem & secundùm eundem modū: & hæc non solū dicuntur similia, sed æqualia in sua similitudine. sicut duo æqualiter alba dicuntur similia in albedine, & hæc est perfectissima similitudo. Alio modo dicuntur similia, quæ communicant in forma secundùm eandem rationem, & non secundùm eundem modum, sed secundùm magis & minùs: vt minùs album dicitur simile magis albo, & hçc est similitudo imperfecta. Tertiò modo dicuntur aliqua similia, quæ communicant in eadem forma, sed non secundùm eandem rationem, vt patet in agentibus non vniuocis. Cùm enim omne agens agat sibi simile inquantum est agens, agit autem vnumquodque secundùm suam formam, necesse est quòd in effectu sit similitudo formæ agentis. Si ergò agens sit contentum in eadem specie cum suo effectu, erit similitudo inter faciens & factum in forma secundùm eandem rationem speciei, sicut homo generat hominem: si autem agens non sit contentum in eadem specie, erit similitudo, sed non secundùm eandem rationem speciei, sicut ea quæ generātur ex virtute Solis, accedunt quidem ad aliquam similitudinem Solis, non tamen vt recipiant formam Solis, secundùm similitudinem speciei, sed secundùm similitudinem generis. Si igitur sit aliquod agens, quod non in genere contineatur, effectus eius adhuc magis accedent remotè ad similitudinem formæ agentis, non tamen ita quòd participent similitudinē formæ agentis secundū eandem rationem speciei aut generis, sed secundū aliqualem analogiam, sicut ipsum esse est cōmne omnibus. Et hoc modo illa, quæ sunt à Deo, assimilantur ei inquantum sunt entia, vt primo & vniuersali principio totius esse.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd sicut dicit Dio. 9. c. de di. no. cùm sacra scriptura dicit aliquid non esse simile Deo, nō est contrarium assimilationi ad ipsum. Eadem enim sunt similia Deo & dissimilia: similia quidē secundū quòd imitātur ipsum prout conuenit eum imitari, qui non perfectè imitabilis est. Dissimilia verò secundùm quòd deficiunt à sua causa: non solùm secundùm suam intentionē & remissionem, sicut minùs album deficit magis albo, sed quia non est conuenientia nec secundùm speciem, nec secundùm genus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus non se habet ad creaturas sicut res diuersorum generum: sed sicut id, quod est extra omne genus & principium omnium generum c.

c 312

¶ Ad tertium dicendum, quòd non dicitur esse similitudo creaturæ ad Deum propter communicantiam in forma, secundùm eandem rationem generis & speciei, sed secundùm analogiam tantùm: prout scilicet Deus est ens per esse essentiam, & alia per participationem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet aliquo modo concedatur quòd creatura sit similis Deo, nullo tamen modo concedendum est, quòd Deus sit similis creaturæ: quia, vt dicit Dio. 9. cap. de diui. no. In his, quæ vnius ordinis sunt, recipitur mutua similitudo, non autem in causa & causato c: Dicimus enim quòd imago sit similis homini, & non econuersò. & similiter dici potest aliquo modo, quòd creatura sit similis Deo; non tamen quòd Deus sit similis creaturæ.

c 20

¶ Num contra res vnius ordinis, distinguatur causa & causatum, vel res diuersorū ordinum.

IN responsione ad vltimum, dubium occurrit circa autoritatē Dionysij: quoniā distinguit contra res vnius ordinis, causam & causatum: ex hoc enim oportet quòd aut causa & causatū sint vniuersaliter diuersorū ordinum, quod patet esse falsum in causis vniuocis: aut quod ambiguè & malè membrum hoc distinctionis sit positum. Ambiguè quidem, quia incertū est de quali causa & quali causato sit sermo. Malè autem: quia contra res vnius ordinis debent distingui res diuersorum ordinum, siue causa sint & causatum, siue non, hoc enim est per accidens.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ista artificiosa, certa, & formalis est, si rectè intelligitur. Est siquidem nō falsum, sed verissimum & necessarium, quòd causa & causatum vniuersaliter & formaliter sunt diuersorum ordinum: sed nomine causæ & causati vtimur non pro relationibus seu causalitatibus, sed pro re, quæ est ratio causandi: & similiter pro re, seu forma, quam causatum sortitur à causa: hæ enim res sunt fundamenta similitudinis inter causatum & causam, vt in omnibus. Possunt igitur fundamenta similitudinis inter aliqua dupliciter se habere, vt in litera dicitur. vno modo quòd sint eiusdem ordinis, vt hæc & illa albedo: & hoc & illud animal, &c. Et sic similitudo est relatio æquiparentiæ & mutua. Alio modo quòd alterum eorū formaliter ex propria ratione sit causatum ab altero: vt imago sortis & sortes. Non enim accidit imagini sortis dependentia à sorte: & sic similitudo non est relatio æquiparantiæ neque mutua: sed reducitur ad tertium genus relatiuorum, positum 5. metaphysic. de scientia & scibili, &c. Huiusmodi autem causam & causatum constat esse diuersorum ordinum. Impossibile namque est eiusdem ordinis res sic se habere, quòd de ratione formali vnius sit dependentia ab altera: quoniam quicquid est de ratione vnius, est de ratione alterius: & econtra.

¶ Vnde patet responsio ad instantiam de causis vniuocis: vbi enim est vniuocatio, ibi non est causa & causatum formaliter & per se, sed materialiter, & per accidens: quoniam forma effectus formaliter non dependet à forma causæ: non enim humanitas, quæ est in sorte formaliter sumpta, dependet in esse aut in fieri ab humanitate Platonis patris: sed humanitas sortis, quia est hæc, ideo dependet à patre: & consequenter humanitas, quæ est fundamentum similitudinis inter patrem & filium, non est de genere causæ, aut causati, nisi materialiter, & per accidens: sed est de genere fundamentorum eiusdem ordinis. Quæcunque igitur formaliter sumpta sunt causa & causatum, sunt diuersorum ordinum fundamenta similitudinis, vt subtiliter in litera adducitur: & consequenter est inter ea similitudo imitationis, & non puræ similitudinis: & propterea non est mutua.

¶ Et hoc bene nota, & proportionaliter applica ad materiam de relatiuis non mutuis.

QVÆSTIO QVINTA,
De bono in communi, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bono. Et primò de bono in communi. Secundò de bonitate Dei.

¶ Circa primum quæruntur sex.

¶ Primò, vtrum bonum & ens sint idem secundùm rem.

¶ Secundò, supposito quòd differant ratione tantùm, quid sit prius secundùm rationem, vtrum bonum, vel ens.

¶ Tertiò, supposito quòd ens sit prius, vtrum omne ens sit bonum. ¶ Quartò, ad quam causam ratio boni reducatur. ¶ Quintò, vtrum ratio boni consistat in modo, specie, & ordine.

¶ Sextò, quomodo diuidatur bonum in honestum, vtile & delectabile.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum bonum differat secundùm rem ab ente.

25 1. dist. 8. q. 2. art. 3. Et veri. q. 21. art. 1. c & artic. 80.

AD PRIMVM sic proceditur: Videtur quòd bonum differat secundùm rem ab ente. Dicit enim Boë. in libro de hebdoma. Intueor in rebus aliud esse quòd sunt bona, & aliud esse quòd sunt: ergò bonum & ens differunt secundùm rem.

¶ Præterea, Nihil informatur seipso: sed bonum dicitur per informationem entis, vt habetur in commen. libri de causis. ergo bonum differt secundùm rem ab ente.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum primum.

Annotat. IN titulo quæstionis statim occurrit dubium circa ordinem ipsius, cur hæc quæstio de bono fiat. Bonum enim neque priùs conuenit enti quàm vnum, verum, &c. neque priùs conuenit naturæ diuinæ bonitas quàm vnitas, aut veritas, vt patet. Neque hîc ordinantur tractanda de Deo secundùm rationem causæ, vt propterea bono debeatur primus locus: quia nominat rationem causæ finalis. Nulla igitur ratio apparet: quare hoc in loco quæstio de bono ordinata sit.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quæstio de bono dupliciter ordinari potest. Vno modo secundùm se, & sic non debetur sibi iste locus, vt obiiciendo deductum est: sed quæstionem de perfectione statim quæstio de infinitate sequitur, quærens de quantitate perfectionis diuinæ. Alio modo, vt est pars tractatus de perfectione: & sic in capitulo de perfectione ordinanda est: & hoc modo in litera ordinatur, Et hoc insinuauit litera iam in principio quæstionis quartæ: vbi tractatus de perfectione inchoatur, & dicitur: Et quia vnumquodque, secūdùm quod perfectum est, sic dicitur bonum: Primò agendum est de perfectione diuina: Secundò de eius bonitate. Quasi diceret, quòd propter perfectionem de bonitate tractandum est simul: quoniam in principio quæstionis septimæ, vbi aperiens quod de bono per accidens, id est ratione perfectionis tractauit, dicit, Post considerationem perfectio-

Universidad de Deusto Biblioteca

nis diuinę de infinitate, &c. Nulla facta mentione de bonitate: de qua fecerat duas quæstiones. Quare autem de bonitate sub tractatu de perfectione quæratur, in promptu causa est in litera assignata: quia scilicet, esse perfectum est ratio quòd aliquid dicatur bonum.

Comment. ¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, Bonum & ens sunt idem secundũ rem, sed differunt secundùm rationem tantùm.

Annotat. ¶ Antequàm probetur conclusio, aduerte nouitie terminos conclusionis differre: nanq; secundùm rationem tantũ latitudinẽ habet. Nam & quæ differunt in modo tantùm significandi, vt homo & humanitas, ratione sola differunt. Et multa quæ differunt rationibus diffinitiuis, vt lignum & dolabile, sola ratione differunt. Propterea distingue: quòd differre ratione dupliciter, scilicet ratione significata, seu cõcepta: Alio modo ratione concipiente seu significãte. In proposito est sermo de differentia secundùm rationem significante: ita q; sensus est, quod bonũ & ens differunt secundùm suas rationes formales significatas eorum nominibus.

17 22 Comment. c ¶ Probatur ergò conclusio: primò quò ad primam partem sic. Bonũ habet rationem appetibilis: ergò perfecti: ergò entis in actu: ergò entis: ergò bonum & ens sunt idem secundùm rem. Antecedens probatur ex primo Ethi. Prima consequentia probatur: quia omnia appetunt suam perfectionem. Secunda verò relinquitur vt not. Tertia autem probatur: quia esse est actualitas omnis rei. Vltima autem patet. Deinde quò ad secundam partem, Bonum dicit rationẽ appetibilis quam non explicat ens: ergò differunt ratione.

¶ Præterea, Bonum suscipit magis & minus, esse autem non suscipit magis & minus: ergò bonum differt secundùm rem ab ente.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in libro de doctrina Christiana, quòd inquãtum sumus, boni sumus.

CONCLVSIO.

¶ Bonum & ens idem sunt secundùm rem, distincta tamen ab inuicem secundum rationem: bonum enim rationem appetibilis dicit, quam non importat ens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd bonum & ens sunt idem secundùm rem, sed differunt secundùm rationem tantùm: quod sic patet. Ratio enim boni in hoc consistit, quòd aliquid sit appetibile. vnde Philosophus in. 1. Ethic. dicit, quòd bonum est quod omnia appetunt: manifestum est autem, quod vnumquodque est appetibile secundùm quod est perfectũ, nam omnia appetunt suam perfectionem. Intantum est autem perfectum vnumquodque, inquantum est actu: vnde manifestũ est, quòd intantum est aliquid bonum, inquãtum est ens: esse enim est actualitas omnis rei, vt ex superioribus patet [c]. Vnde manifestum est, quòd bonum & ens sunt idem secundùm rem: sed bonum dicit rationem appetibilis, quam non dicit ens.

¶ AD PRIMVM ergò dicẽdum, quòd licet bonum & ens sint idem secundùm rem: quia tamen differunt secundùm rationem, non eodem modo dicitur aliquid ens simpliciter & bonum simpliciter. Nam cùm ens dicat aliquid propriè esse in actu: actus autem propriè ordinem habeat ad potentiam: secundùm hoc simpliciter aliquid dicitur ens secundùm quod primò discernitur ab eo quod est in potẽtia tantùm: hoc autem est esse substantiale rei vniuscuiusque. vnde per suum esse substantiale dicitur vnumquodq; ens simpliciter: per actus autem superadditos dicitur aliquid esse secundũ quid, sicut esse album significat esse secundùm quid. Non enim esse album aufert esse in potentia simpliciter, cùm adueniat rei iam præexistenti in actu. Sed bonum dicit ratione perfecti, quod est appetibile: & per consequens dicit rationem vltimi. vnde id, quod est vltimò perfectum, dicitur bonum simpliciter: quod autem non habet vltimam perfectionem, quam debet habere, quamuis habeat aliquam perfectionem inquantum est actu, non tamen dicitur perfectum simpliciter, nec bonum simpliciter, sed secundùm quid. Sic ergò secundũ primum esse, quod est substantiale, dicitur aliquid ens simpliciter & bonum secundũ quid, id est, inquantum est ens: secundùm verò vltimum actum dicitur aliquid ens secundùm quid & bonum simpliciter. Sic ergò quod dicit Boët. quòd in rebus aliud est quòd sunt bona, & aliud quòd sunt, referendum est ad esse bonum & ad esse simpliciter: quia secundùm primum actum est aliquid ens simpliciter, & secundũ vltimum bonũ simpliciter; & tamen secundũ primũ actum est quodammodo bonũ: & secundũ vltimũ actum est quodãmodo ens.

¶ Num bonum habeat rationem appetibilis.

Circa antecedens dubitatur, quoniam illud, quod dicitur de aliquo in secundo modo dicendi per se, non clauditur in ratione illius subiecti, sed econuersò, vt patet primo posteriorũ. Sed appetibile dicitur de bono in secundo modo dicendi per se: ergò bonum non habet rationẽ appetibilis, sed econuersò. Minor probatur. Tũ quia ideò aliquid est appetibile, quia bonum, & non econuersò. Tũ quia bonum est obiectũ formale appetitus. Appetibile autem est denominatio extrinseca sumpta ab appetitu, & habent se sicut color & visibile. Constat autem quòd visibile dicitur de colore in secundo modo ex secundo de anima.

¶ Ad hoc potest dici dupliciter iuxta duos modos, quibus accipitur aliquid habere rationem appetibilis scilicet formaliter & fundamentaliter. Si sumatur ly appetibile formaliter, tunc bonũ dicitur habere rationem eius nõ vt intrinsecã, sed vt passionem: si verò sumatur fundamentaliter, tunc bonũ dicitur habere rationẽ appetibilis intrinsecè: quoniã propria ratio boni est fundamentum & causa propria appetibilitatis, sicut color visibilitatis. Et licet vtraque glossa sit absolutè vera, & prima ex principio commenti S. Tho. super libros Ethic. habeatur, secunda tamen in proposito est directè intenta: quoniam de intrinseca boni ratione est quæstio. Sed aduerte hîc quòd quãuis quodlibet horum, quæ in deductione rationis assumpta sunt, scilicet bonum, perfectum, ens in actu, & ens importet fundamentum & causam appetibilis: & propterea cõcluditur identitas realis inter ea solùm, tamen bonum importat proximum fundamentum appetibilis: quia solum bonum significat rem illam, quæ fundat appetibilitatem vt fundat & causat enim: ita quòd quantò aliquid propiùs accedit ad boni rationem, tantò magis exprimit fundamentum appetibilis, vt patet discurrenti per prædicta. Inter ens siquidem & bonum mediant ens in actu, & perfectum: & constat quòd magis exprimitur ratio appetibilis per ens in actu quã per ens, quoniã vnumquodque appetitur secundum aliquod esse in actu præsens vel futurum: & adhuc magis per perfectum, quod importat complementum: quia esse in actu appetitur ad complementum, & vltimò per bonum: quia nec complementum ipsum appetitur, nisi quia bonum est, aut appatet appetenti. Importat ergò bonũ rationẽ appetibilis, id est, fundamentum & rationem proximam, quare aliquid sit appetibile: quæ quia eadem est perfectioni, & esse, idem est quod ens: sed quia vt sic non exprimitur ab ente, sed absolutè secundùm se, ideo distinguitur ab ente ratione formali.

¶ Ad secundum dicendum, quòd bonum dicitur per informationem, prout accipitur bonum simpliciter secundùm vltimum actum.

¶ Et similiter dicendum ad tertium, quòd bonum dicitur secundùm magis & minus secundùm actum superuenientem, puta secundùm scientiam vel virtutem.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum bonum secundùm rationem sit prius quàm ens.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd bonum secundùm rationem sit prius quàm ens. Ordo enim nominum est secundùm ordinem rerum significatarũ per nomina. Sed Dio. inter alia nomina Dei, primò ponit bonum quàm ens, vt patet in. 3. cap. de. di. no. ergò bonum secundum rationem est prius quàm ens.

¶ Præterea, Illud est prius, secundùm rationẽ quod ad plura se extendit: sed bonum ad plura se extendit quàm ens: quia, vt dicit Dio. 5. c. de di. no. bonum se extendit ad existentia & nõ existentia, ens verò ad existentia tantùm. ergò bonum est prius secundùm rationem quàm ens.

¶ Præterea, Quod est vniuersalius, est prius secundùm rationem: sed bonum videtur vniuersalius esse quàm ens: quia bonũ habet rationẽ appetibilis: quibusdã autẽ appetibile est ipsum non esse: dicitur enim Mat. 6. de Iuda, Bonum erat ei, si natus non fuisset, &c. ergò bonum est prius quàm ens secundùm rationem.

¶ Præterea, Non solùm esse est appetabile, sed & vita & sapientia & multa huiusmodi: & sic videtur quòd esse sit quoddam particulare appetibile, & bonum vniuersale bonum. ergò simpliciter est prius secundùm rationem quàm ens.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de causis, quòd prima rerum creatarum est esse.

CONCLVSIO.

¶ Ens, cùm priùs cadat in conceptione intellectus, quàm bonum, ipso etiam prius est secundum rationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ens secũdum rationem est prius quã bonum. Ratio enim significata per nomen id est, quod concipit intellectus de re, & significat illud per vocẽ: illud ergò est prius secundùm rationẽ quod prius cadit in conceptione intellectus. Primò autem in conceptione intellectus cadit ens [c]: quia secundùm hoc vnumquodq; cognoscibile est inquantum est actu, vt dicitur in. 9. metaph. vnde ens est proprium obiectum intellectus: & sic est primum intelligibile, sicut sonus est primum audibile: ita ergò secundùm rationem prius est ens quàm bonum.

¶ AD PRIMVM ergò dicẽdum, quòd Dio. determinat de di. no. secundum quòd important circa Deum habitudinem causæ: nominamus enim Deum vt ipse dicit, ex creaturis, sicut causam ex effectibus: bonum autem cùm habeat rationem appetibilis, importat habitudinem causæ finalis, cuius causalitas prima est, quia agens non agit nisi propter finem, & ab agente materia mouetur ad formam: vnde dicitur quòd finis est causa causarum. Et sic in causando bonum est prius quàm ens [e], sicut finis quàm forma: & hac ratione inter nomina significantia causalitatem diuinam priùs ponitur bonũ quàm ens. Et iterum, quia secundùm Platonicos, qui materiam à priuatione non distinguentes, dicebant materiam esse non ens, ad plura se extendit participatio boni quàm participatio entis: nam materia prima participat bonum, cùm appetat ipsum: nihil autem appetit, nisi simile sibi: non autem participat ens, cùm ponatur non ens. Et ideò dicit Dio. quòd bonum extenditur ad non existentia. Vnde patet solutio ad secundũ.

¶ Vel dicendum, quòd bonum extenditur ad existentia & non existentia, non secundùm prædicationem, sed secundùm causalitatem: vt per non existentia intelligamus non ea simpliciter, quæ penitus non sunt, sed ea, quæ sunt in potentia, & non in actu: quia bonum habet rationem finis, in quo non solùm quiescunt, quæ sunt in actu, sed ad ipsum etiam ea mouentur, quæ in actu non sunt, sed in potentia tantùm: ens autem non importat habitudinem causæ nisi formalis tantùm, vel inhærentis, vel exemplaris: cuius causalitas non se extendit, nisi ad ea, quæ sunt in actu.

¶ Ad tertium dicendũ, q; non esse secundũ se non est appetibile, sed per accidens: inquantum scilicet ablatio alicuis mali est appetibilis: quod malum quidem aufertur per non esse: ablatio verò mali non est appetibilis, nisi inquantum per malum priuatur quoddam esse. Illud igitur, quod per se est appetibile, est esse: non esse verò per accidens tantùm [e]: inquantũ scilicet quoddam esse appetitur, quo homo non sustinet priuari, & sic etiam per accidens non esse dicitur bonum.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd vita & sciẽtia, & alia huiusmodi sic appetuntur, vt sunt in actu. vnde in omnibus appetitur quoddam esse, & sic nihil est appetibile nisi ens, & per consequens nihil est bonum nisi ens.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum secundum. Annotat.

IN titulo prius secundùm rationem, id est secundùm ordinem rationum formalium ipsorum: oportet enim ens & bonum cùm rationibus distinguantur, quòd secundùm eas ordinata sint, non alio proculdubio ordine quàm qui aptus natus est esse inter rationes formales: qui vocatur ordo rationis, & habet consequenter prius & posterius secundùm rationem, & consistit ordo iste in hoc q; ratio scilicet posterior, præsupponit aliam secundùm se, non econuersò. Ita quòd sensus est, an boni ratio præcedat meritò sui ratione entis.

26 1. dist. 8. q. 1. art. 3. Et 3. cont. capit. 20. Et veri. q. 20. ar. 3. Et de... co. 1.

d 52 ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Ens est prius secundùm rationem quàm bonum. Probatur, vnumquodque est cognoscibile inquantum est in actu: ergò ens est proprium obiectum intellectus: ergò est primum intelligibile: ergò primò cadit in conceptione intellectus: ergò est prius secundùm rationẽ quàm bonum. antecedens probatur ex. 9. meta. prima secunda, & tertia cõsequẽtia relinquũtur per se notæ, quarta autem probatur: quia ratio significata per nomen est id quod concipitur de re ab intellectu. omnia clara sunt. Concludit enim ratio hæc non solùm quòd ens est prius secundùm rationem bono, sed omnibus aliis, vt patet.

¶ Num ens sit prius ordine rationis secundùm se, an quò ad nos. Quæstio

Circa hanc rationẽ dubiũ occurrit: quia aut intenditur inferre quòd ens sit prius ordine rationis secundùm se, aut quò ad nos. Si secundùm se, hoc repugnat supradictis in quęst. 3. arti. 1. ibi enim dictũ est in litera, quòd Deo nihil est prius neq; secundũ rem, neque secundùm intellectũ. Ex hoc autẽ sensu sequitur quòd ens sit prius Deo secundùm rationem: quoniam si ens est primum intelligibile, sicut sonus primũ audibile, oportet cætera esse posteriora intelligibilia, vt patet ex primo poste. quod enim primo conuenit alicui, cæteris cõuenit ratione illius. Si quò ad nos, tunc non est respondendo satisfactum quæsito: vertitur nanque in dubiũ an ratio entis secundùm se sit prior ratione boni, & non an quò ad nos, sit prior.

¶ Ad hoc

¶ Ad hoc potest dupliciter dici. Primò quòd ens potest comparari ad alia, quæ sunt sui ordinis, id est ad alias rationes formales, & potest comparari ad res ipsas subsistentes. Si entis ratio comparetur ad alias rationes, accipiendo rationes rerum vt distinguuntur contra res ipsas: sic ens est primum intelligibile secundùm se, & cætera sunt posteriora secundùm intellectum. Sed inter ly cætera, non clauditur quòd quid erat esse Dei, quoniam non potest esse ita ratio quin sit res, quia non potest abstrahere ab existentia, cũ sit ipsum esse. Sed si entis ratio comparetur & ad rationes & ad res, tũc nõ est simpliciter primũ intelligibile, sed deitas est primũ intelligibile. Ita q; intelligibilitas priùs inest Deo quã enti, imò inest enti: quia inest Deo. Nõ enim Deus participatiuè est intelligibilis. Et sic vterque textus saluatur, quoniã ibi Deus absolutè dicitur primum secundùm intellectum, hîc verò ens dicitur primum inter rationes formales. 28

* Secundò potest dici, quòd hîc accidit amphibologia in ly quò ad nos: quoniam potest determinare vel ordinem vel intelligiblia. Si determinat ordinem, tunc distinguitur contra ordinem secundùm se: & sic procedit obiectio: & respondendum est, quòd intenditur de ordine secundùm se, quoniam vt patet ex titulo, non est hîc quæstio de ordine cognitionis, quid scilicet priùs à nobis cognoscatur: sed de ordine rationis, cuius scilicet ratio formalis sit prior. Si determinat intelligibilia, tunc distinguit intelligibilia nostra à non intelligibilibus à nobis. 113 Et ixta hunc sensum dicendum est, quòd hîc quæritur de intelligibilibus quò ad nos, id est, de intelligibilibus nostris, seu à nobis: sed ita quòd sermo præsens est de ordine secundùm se nostrorum intelligibilium: & secundũ hoc ens est primũ secundùm se intelligibile inter intelligibilia à nobis. Deus autem est primum intelligibile simpliciter. Et hic sensus consonat superficiei literæ loquenti de obiecto intellectus nostri, dum significare per vocẽ admiscet. Quãuis hoc non cogat, quin sequentia de intellectu absolutè inquantum intellectus est, cuius tantùm obiectum proprium constat esse ens, interpretanda sint: omnis nanque intellectus secundùm naturam propriam sumptus, aliud sortitus est propriũ obiectum. Diuinus siquidem deitatem, angelicus propriam substantiam, humanus quòd quid est rei materialis, &c. vt suis locis patebit.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum omne ens sit bonum.

1. contra. ca. 37. 79. & 40. Et lib. 3. capit. 10. Et veri. q. 21. ar. 2. & 5. 25.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omne ens sit bonum. Bonum enim addit supra ens, vt ex dictis patet [c]. Ea verò, quæ addunt aliquid suprà ens, contrahunt ipsum: sicut substantia, quãtitas, qualitas, & alia huiusmodi. ergò bonũ contrahit ens: nõ igitur omne ens est bonum.

¶ Pręterea, Nullũ malũ est bonũ. Isaię. 5. Vę qui dicitis malũ bonũ, & bonũ malũ. sed aliquod ens dicitur malũ: ergò nõ omne ens est bonũ.

¶ Præterea, Bonum habet rationem appetibilis: sed materia prima non habet rationem appetibilis, sed appetentis tantùm. ergò materia prima non habet rationem boni: non igitur omne ens est bonum.

¶ Præterea, Philesophus dicit in. 3. meta. quòd in mathematicis non est bonum: sed mathematica sunt quadam entia, alioquin de eis non esset scientia: ergò non omne ens est bonum.

¶ SED CONTRA, omne ens quod nõ est Deus, est Dei creatura: sed omnis creatura Dei est bona, vt dicitur. 1. ad Tim. 4. c. Deus verò est maximè bon⁹: ergò omne ens est bonũ.

CONCLVSIO.

¶ Omne ens inquantum ens, est bonum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne ens inquantũ est ens, est bonum. ¶ Omne enim ens inquantũ est ens, est in actu, & quodãmodo perfectũ: quia omnis actus perfectio quædã est: perfectũ verò habet rationem appetibilis & boni, vt ex dictis patet [c]: vnde sequitur omne ens inquãtũ huiusmodi, bonum esse.

¶ AD PRIMVM ergò dicẽdum, quòd substantia, quantitas, & qualitas, & ea quæ sub eis continentur, contrahunt ens applicando ens ad aliquam quidditatem, seu naturam, sic autem non addit aliquid bonum super ens, sed rationem tantùm appetibilis & perfectionis, quod conuenit ipsi esse in quacunque natura sit, vnde bonum non contrahit ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nullum ens dicitur malum inquantum est ens, sed inquantum caret quodam esse: sicut homo dicitur malus inquantum caret esse virtutis, & oculus dicitur malus inquantum caret acumine visus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd materia prima sicut non est ens nisi in potentia, ita nec bonũ nisi in potentia.

¶ Licet secundùm Platonicos dici possit, quòd materia prima est non ens propter priuationem adiunctam, sed tamen participat aliquid de bono, scilicet ipsum ordinem vel aptitudinẽ ad bonum: & ideò non conuenit sibi quòd sit apetibile, sed quòd appetat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd mathematica non subsistunt separata secundùm esse, quia si subsisterent, esset in eis bonũ scilicet ipsum esse ipsorũ. sunt autẽ mathematica separata secundũ rationẽ tantũ, prout abstrahuntur à motu & à materia [e]: & sic abstrahuntur à ratione finis, cùm finis habeat rationem mouentis.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum tertium. Annot.

IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiuè, omne ens inquantum ens, est bonum, & additur ly inquantum in conclusione, ad ostendendum quòd non per accidens, sed per se cõuenit omni enti esse bonũ. probatur sic: omne ens vt sic est actu, ergò perfectum: ergò appetibile & bonum. omnia clara sunt. Prima consequentia probatur, quia omnis actus perfectio quædam est.

¶ In responsione ad quartum aduerte, quòd litera duo dicit. ¶ Primò nanque verificat assignando rationem quare mathematica non sunt bona. Secundò respondet argumento.

¶ Primum quidem fundatur super hoc, quòd res sunt bonæ (Vt infrà patebit) aut quia sunt, aut quia talia sunt, aut quia ordinantur in bonum: mathematica autem vt sic abstrahunt ab his omnibus. Ab esse quidem: quia vt sic non sunt: ab esse autem tale, eadem ratione: quoniam esse tale supponit esse: ab ordine autem ad bonum, quia abstrahunt à fine. Probatur, finis habet rationem mouentis: hæc autem abstrahunt à materia & motu.

1 *Num mathematica bona non sint, quia non subsistunt separata.*

2 *Num mathematica à fine abstrahant, quia abstrahunt à materia, & à motu.*

Quæstio prima. Circa hanc partẽ occurrũt duo dubia. Primũ est circa illã rationẽ: quòd ideo mathematica nõ sunt bona prima bonitate, quia non subsistunt separata: si enim hæc ratio valet, sequitur quòd nulla res in vniuersali sumpta, est bona: quoniã nulla res vniuersaliter sumpta, subsistit per Peripateticos: consequẽs est falsum: ergò.

Quæstio secunda. * Secundum dubium est circa illã rationem, quòd ideo mathematica abstrahunt à fine, quia abstrahunt à materia & motu: quia finis habet rationem mouentis. dupliciter enim deficere videtur hæc ratio. Primò, quia sequeretur quòd metaphysicalia abstraherent à fine: quia magis abstrahunt à materia & motu quàm mathematica.

*Secundò: quia æquiuocatur de motu: quoniam finis non habet rationẽ mouentis motu propriè dicto, à quo abstrahit mathematic⁹, sed motu metaphoricè dicto: quãuis ergò cõclusio sit vera, ratio tamen nulla est.

Ad primũ. ¶ Ad primum dubiũ dicitur, quòd mathematica possunt sumi dupliciter. Vno modo secundũ id quod sunt absolutè, & sic idem est iudicium de eis & naturalib⁹ quò ad esse & bonitatem. Non enim triangulus magis abstrahit ab esse quàm albedo: & sic de eis non est hîc sermo: sed dici de ipsis potest quòd sunt bona eo modo, quo entia, scilicet secundùm sua indiuidua in rerum natura existentia, &c. 13 Alio modo considerantur vt mathematica sunt inquãtum subsunt tali abstractionis modo, & sic negatur par esse iudiciũ de eis & de aliis rebus in vniuersali sumptis.

¶ Ad cuius euidentiam scito, quòd licet omnia vniuersalia in hoc conueniant, quòd non subsistunt in sua vniuersalitate, inter vniuersalia tamen physica, mathematica, & metaphysica magna est differentia, quò ad subsistere in suis abstractionibus propriis. Metaphysicalia nanque secundùm propriam abstractionẽ sumpta subsistunt, quoniam habẽt in rerum natura indiuidua abstrahẽtia ab omni materia sensibili & intelligibili, vt patet de intelligentiis. b 424 Mathematica verò secundùm propriã abstractionẽ sumpta, nõ existunt, quoniã nullũ habent in rerum natura indiuiduum abstrahens à materia sensibili. Non enim inuenitur hæc linea, nisi in terminatione corporis sensibilis. Naturalia autem cùm nullam habeant propriam abstractionem, sed eam tantùm, quæ communis est omnibus scibilibus, scilicet qua vniuersale abstrahit à particulari, manifestè patet quòd subsistunt in rerũ natura dum habent indiuidua subsistentia cum materia sensibili, & cæteris conditionibus in vniuersali scitis. Cũ ergò in litera dicitur, quòd mathematica non subsistunt, non est interpretandum quòd vniuersalia mathematica vniuersaliter sumpta non subsistunt. hoc enim esset ridiculum pro ratione efferre: sed quòd mathematica, vt sic particulariter sumpta nõ subsistunt: seu (quod idem est) quòd mathematica vt sic nõ habent aliquod indiuiduum existens in rerũ natura. Et proptereà neque sunt in vniuersali, neq; in particulari: ac per hoc bona esse non possunt, quod de aliis rebus vniuersaliter sumptis dici non potest. Et sic patet nullitas consequentiæ ad oppositum factæ: & quare singulariter dicatur de mathematicis quòd non habent esse.

Ad secundum. ¶ Ad secũdũ verò dubiũ respõdetur, quòd quia sermones semper interpretãdi sunt secundũ subiectã materiã, ideò quãuis nõ valeat cõsequẽtia: abstrahit à materia & motu, ergò à fine, vt patet in. 12. meta. tex. 37. vbi ponitur finis in immobilibus: valet tamen consequentia hæc, mathematica abstrahunt à materia & motu: ergò à fine: quia mathematica non sunt nata habere finem nisi materiæ & motus: quoniã secundũ rẽ sunt entia naturalia: si enim abstrahunt à materia & motu, oportet ea abstrahere à fine materiæ & motus. Et si abstrahunt à tali fine, abstrahũt totaliter à fine: quia nõ sunt nata habere alio modo finẽ. Et per hoc patet etiam responsio ad secundã obiectionẽ. Cũ enim dicitur, finis habet rationẽ mouentis, ly mouentis, potest significare puram causalitatem finis: & sic æquiuocè dicitur mouens à motu propriè dicto: sed sic non sumitur hîc. Potest quoque significare, & cau-

Universidad de Navarra Biblioteca

& causalitatem finis & effectum eius: & tunc æquiualet huic quod dico, causans motum: & sic sumitur in proposito, nec est aliqua æquiuocatio, sed sumitur vtrobique eadem proprie. Et specificatur qualis finis est mathematicorum, quasi diceret, quòd quia finis mathematicorum habet rationem mouentis, id est, causantis motum proprie dictum, sicut & finis naturalium: consequens est quòd si mathematica abstrahat
a materia, et motu, quòd abstrahant a fine. & sic ex eadem radice soluitur vtraque obiectio.

Annotat. 26

¶ Secundò in eadem responsione satisfaciat argumento: & argumentum quidem est hocima thematica non sunt bona: mathematica sunt entia: ergò quædam entia non sunt bona, in secundo tertiæ figuræ. responsio autem consistit in negatione argumenti: quoniã sophisma est figuræ dictionis, vel à secundum quid ad simpliciter: ly nãque mathematica vi letur significare entia: & tamen significat entia sic abstracta: & propterea in litera & negatur conclusio illata scilicet quòd quædam entia non sunt bona: & conceditur conclusio quæ deberet inferri, scilicet quòd quædam entia, vt subsunt tali abstractioni, nõ sunt bona. Nec hoc inconuenit vt in litera dicitur: quia ratio entis etiam abstrahit a ratione boni: sicut quia ratio hominis est prior risibilitate, potest sumi homo in aliquo priori: quia in primo modo dicendi per se, in quo conuenit sibi esse animal rationale: & non conuenit sibi esse risibilem. Nec potest tamen inferri: ergò aliquis homo non est risibilis: sed ergò aliquis homo in aliquo priori abstrahit à risibili: in quo non abstrahit ab hominis ratione.

2. dist. 38. lit. 3. Et 1. contra. c. 40. fin. Et lib. 3. cap. 16. 17. & 19. Et veri. q. 2. artic. 1. ca. 2. 4.

Num mathematica, si non sint formaliter nec actu, nec potentia, possibile sit ea rationem entis habere.

Quæstio. Circa hanc partem occurrit dubium, quomodo stent ista duo simul: mathematica formaliter loquendo non sunt nec in actu, nec potentia, vt dictum est: & mathematica habent rationem entis, cùm ens non dicatur nisi de eo, quod est in actu vel potentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd hæc duo sanè intellecta stant simul. prima enim non negat esse vniuersaliter, sed negat esse sic, scilicet in tali abstractionis modo. Triangulus enim abstractus à materia sensibili, nec est, nec esse potest, scilicet secundum talem essendi modum in rerum natura. Et hoc est quod in principio huius responsionis dicitur. Secunda autem affirmat in confuso aliquod esse. Constat autem, quòd eum negatione vnius modi essendi stat affirmatio essendi in communi de eodem subiecto: quia potest verificari secundum alium essendi modum mathematica, ergò & non sunt entia tali modo, & sunt absolutè entia.

¶ Et si insistetur ad propositum, ergò eodem modo dicendum est, quòd non sunt bona tali modo: sed sunt absolutè bona: & consequitur malè dicitur quòd mathematica nõ sunt bona: neganda est sequela: quoniam ad hoc quòd aliquid habeat formaliter rationem entis, sufficit quòd in se sit tale quod ei non repugnet esse in rerum natura, quocunque id modo eueniat, siue secundùm suam abstractionem, siue non. Ad hoc autem quòd habeat formaliter rationem boni, vltrà hoc exigitur, quòd ipsum sumatur in ordine ad esse, vel ad finẽ, &c. Modò triangulus & cætera mathematica secundùm suas quidditates hoc possident, quòd eis non repugnat existere, & propterea entis rationem formaliter retinent: sed quia non considerantur in ordine ad esse & finem in rerum natura, ideo abstrahunt à boni ratione formaliter, non fundamentaliter, & propterea in eis essenegatur. Cuius signum manifestum est, quòd nulla ibi conclusio demonstratur propter bonum aut melius esse. Nulla ibi demonstratio per causam finalem aut effectuam, quæ respiciũt esse in rerum natura: sed tantùm per formalem: illa enim est propria bono, hæc enti.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum quartum.

Annotat. IN titulo habere rationem causæ finalis non sumitur hîc identicè, sed dupliciter: scilicet in actu signato, & in actu exercito. * Si primo modo habere rationem causæ finalis intelligitur, sumitur fundamentaliter fundamento proximo. Non enim quæritur vtrum bonum sit ratio causæ finalis, sed an sit proprium fundamentum illius. Quid autem sit ratio causæ finalis ex secundo physic. & quinto metaph. patet, scilicet cuius gratia aliquid fit, aut est. * Vnde sensus tituli est, an res eo quia bona vendicet sibi hoc proprium quod sit cuius gratia. Si verò secundo modo intelligitur, tunc habere rationem causę finalis sumitur formaliter: ita quòd sensus tituli, est, Vtrum bonum formaliter sit formaliter ipsa ratio finis in actu exercito, id est, exercear causalitatem finalem: verbi gratia, si dicatur quòd sit: aut est simpliciter, aut tale, quia est bonum: tan ex hoc ipso reddatur causa finalis.

* Et hic sensus est in iudicio meo intentus: quia formalis est, & tanto dignus ingenio. Et responsio ad hoc tendit.

¶ Num res habeat rationem causæ finalis in intentione, vel in executione.

Quæstio. CIrca hanc determinationem aduerte breuiter veritatem, quam hinc habes de illa quæstione vtrum res sit causa finalis in intentione, aut in executione, &c. Cùm enim hic habeas, quod in secundo quoq; physicorũ habetur, quòd bonum importat finis rationem in actu exercito, quod etiã inductiuè probatur: dũ omnis ratio propter bonum, aut melius, finem affert, oportet vt eadem ratione rem aliquam finem dicas, qua bonam eam asseris: ex supradictis autẽ patet quòd bonum formaliter vnumquodq; dicitur & est ratione esse: finis igitur rationem habet res rationem esse: ita quod sicut formalis est ratio causandi effectiuè: existere autẽ est conditio formæ efficientis: ita esse est ratio causandi finaliter: esse autẽ in intentione est conditio esse causantis finaliter: esse autem in executione non est finis, sed terminus & effectus, tam finis, quàm efficientis.

209 * Et hoc inductione, nõ ratione eget: sanitas enim, scientia, balneum &c. appetitur vt insit, vt habeatur &c. non in intentione, sed secundùm esse naturale ipsius: & sic esse est ratio quòd appetatur res: quod idem est quod finalizare: sed nunquam aliquod horũ finalizaret trahendo appetitum ad se, nisi esset in intẽtione, vt patet, ex hoc autẽ experimur sẽ & ex & & &

Universidad de Deusto
Biblioteca

efficientium, seu materialium, vt hîc dicitur, cùm in Angelis non sint principia materialia: & efficiens eorum sit solus Deus, cuius actio est sua substantia,

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iuxta compositionem in hoc loco positam saluatur modus boni Angelici secundùm substantiã quòd ad principia efficiens sic. Deus enim agens potest dupliciter sumi. Vno modo absolutè, & sic tam ipse quàm sua actio est supra omnem modum. Alio modo, vt agit secundùm hanc vel illam ideam, & sic actio Dei est commensurata ita huic, quòd non alij: sicut & idea est ita propria idea huius, quòd nõ alterius: & hoc modo actio productiua Gabrielis est modificata, & modificans essẽ & bonum substantiale Gabrielis: & hoc sufficit. Potest quoque secundùm materiale principium saluari modus in Angelis: quoniam essentia est vt materia ipsius esse, & est commensurata illi, sed hoc magis ad alias expositiones spectat: quoniam modus hic antecedit formam, vt patet in litera.

a ¶ Super Quæstionis quintæ Articulum sextum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duæ conclusiones, altera secundùm communem opinionem: altera propria. Prima est, hæc diuisio dicitur propriè esse boni humani. Secunda est, hæc diuisio propriè est boni in eo quod bonum. Probatur vtraque sic, Terminus corporalis motus conuenienter diuiditur per ea, quæ sunt proportionalia honesto, vtili, & delectabili: ergò terminus motus appetitiui bene diuiditur in honestum, vtile & delectabile: ergò & bonum. Antecedens declaratur ex diuisione termini motus in secundùm quid, & simpliciter. Et rursus termini simpliciter in ipsam rem terminantẽ & quietem in ea. Consequentia verò prima probatur: quia terminus motus appetitiui ex terminatione motus corporalis innotescit. Secunda verò: quia bonum est id quod appetitur. Omnia sunt clara.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Deus est bonus.

✻ Probatur ratione confirmata autoritate Dionysij, scilicet Deus est prima causa effectiua omnium, ergò appetibilis: ergò bonus, antecedens supponitur: prima verò consequentia probatur, vnumquodque appetit suam propriam perfectionem: ergò similitudinem sui efficientis: ergò à fortiori ipsa causa effectiua est appetibilis: ergò si est prima causa, &c. antecedens assumptum cum omnibus consequentiis ex se est notum. Prima quidẽ, quia propria perfectio rei, est ipsa similitudo agentis. Secunda verò, quia omne agẽs agit sibi simile: ea per hoc, si eius similitudo est appetibilis, multò magis ipsum agens erit appetibile. Cætera sunt clara.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum secundum.

IN titulo nihil est difficile, summum enim addit respectum excessus supremi: ita quòd idem est vtrum sit summum bonum, & vtrum sit bonum excedens omnia alia bona, tam actu quàm potentia.

¶ In corpore articuli vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè, Deus est summum bonũ simpliciter. Hæc conclusio declaratur primò, deinde probatur. Declaratur quidem distinguendo implicitè de summo bono simpliciter, vel in genere. Et vocatur summum bonum in genere, quod excedit cætera in illo ordine rerum, est sicut summum bonum humanum felicitas excedens omnia humana bona: & sic de aliis. Simpliciter verò quod in tota entium latitudine supremum tenet locum: & propterea apponitur in conclusione ly simpliciter. Probatur autem sic, Bonum conuenit Deo sicut primæ causæ effectiuæ omnium non vniuocæ: ergò conuenit ei excellentissimè: ergò est summum bonum simpliciter. Antecedens quòd ad vtramque partem ex dictis patet. Prima verò consequentia probatur ex differentia modi essẽdi effectus in causa vniuoca, & in causa æquiuoca seu analoga: quia in vniuoca eodem modo, in æquiuoca verò excellentiori. Aduerte tamen hîc, quòd effectum esse in causa æquiuoca excellentiori modo contingit dupliciter. Vno modo formaliter & virtualiter simul. Alio modo virtualiter tantùm. Exemplum primi, lumen & diaphaneitas in corporibus cælestibus respectu inferiorum. Exemplum secundi, calor in Sole & in corporibus inferioribus. In proposito est fermo, de effectu præxistente in causa non solùm virtualiter, sed etiam formaliter: vnde & Deus est

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum conuenienter diuidatur bonum per honestum & vtile, &c.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non conuenienter diuidatur bonum per honestum, vtile, & delectabile. Bonum enim, sicut dicit philosophus in primo ethic. diuiditur per decem prædicamenta: honestum autem, vtile, & delectabile inueniri possunt in vno prædicamento: ergò non conuenienter per hæc diuiditur bonum.

¶ Præterea, Omnis diuisio fit per opposita, sed hæc tria non videntur esse opposita: nam honesta sunt delectabilia: nullumque inhonestum est vtile, quod tamen oportet, si diuisio fieret per opposita, vt opponerentur honestum & vtile: vt etiam dicit Tullius in li. de offi. ergò prædicta diuisio non est conueniens.

¶ Præterea, Vbi vnum propter alterum, ibi vnum tantùm est: sed vtile nõ est bonũ, nisi propter delectabile vel honestum: ergò non debet vtile diuidi contra delectabile & honestum.

¶ SED CONTRA est, quòd Amb. in libro de offici. vtitur ista diuisione boni.

CONCLVSIO.

¶ Bonum non solùm humanum, sed, absolutè, cùm sit appetitiui motus terminus, diuiditur in honestum, vtile, & delectabile.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hæc diuisio propriè videtur esse boni humani. Si tamen altiùs & communiùs rationem boni consideremus, inuenitur hæc diuisio propriè competere bono secundùm quòd bonum est. Nam bonum est aliquid, inquantum est appetibile, & terminus motus appetitus: cuius quidem motus terminatio considerari potest ex consideratione motus corporis naturalis. Terminatur autem motus corporis naturalis simpliciter quidem ad vltimum, secundùm quid autem etiam ad medium, per quod itur ad vltimum, quod terminat motum: & dicitur aliquis terminus motus inquantum aliquam partem motus terminat. Id autem, quod est vltimus terminus motus, potest accipi dupliciter [c], vel ipsa res, in quam tenditur, vtpote locus, vel forma: vel quies in re illa. Sic ergò in motu appetitus id quod est appetibile terminans motum appetitus secundùm quid, vt medium per quod tenditur in aliud, vocatur vtile. Id autem, quod appetitur vltimum, terminans totaliter motum appetitus, sicut quædam res, in quam per se appetitus tendit, vocatur honestum: quia honestum dicitur, quod per se desideratur. Id autem quod terminat motum appetitus, vt quies in re desiderata, est delectatio.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd bonum, inquantum est idem subiecto cum ente, diuiditur per decem prædicamenta: sed secundùm propriam rationem competit sibi ista diuisio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hæc diuisio non est per oppositas res, sed per oppositas rationes. Dicuntur tamen illa propriè delectabilia, quæ nullam habent aliam rationem appetibilitatis, nisi delectationem, cùm aliquando sint & noxia & inhonesta.

¶ Vtilia verò dicuntur, quæ non habent in se vnde desiderentur, sed desiderantur solùm, vt sunt ducentia in alterum, sicut sumptio medicinæ amaræ. ¶ Honesta verò dicuntur, quæ in seipsis habent vnde desiderentur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd bonum non diuiditur in ista tria sicut vniuocum æqualiter de his prædicatum, sed sicut analogum, quod prædicatur secundum prius & posterius: per prius enim prædicatur de honesto, & secundariò de delectabili, tertiò de vtili.

QVÆSTIO SEXTA,
De bonitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de bonitate Dei.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor.

¶ Primò vtrũ esse bonum conueniat Deo.

¶ Secundò vtrũ Deus sit summum bonum.

¶ Tertiò, vtrum ipse solus sit bonum per suam essentiam.

¶ Quartò, vtrum omnia sint bona bonitate diuina.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ Vtrum esse bonum, Deo conueniat.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd esse bonum non conueniat Deo. Ratio enim boni consistit in modo, specie, & ordine: hæc autem nõ videntur Deo conuenire, cùm Deus immensus sit, & ad aliquid nõ ordinetur: ergò esse bonum, non conuenit Deo.

¶ Præterea, Bonum est quod omnia appetunt: sed deum non omnia appetunt, quia non omnia cognoscunt ipsum. nihil autem appetitur nisi notum. ergò esse bonum non conuenit Deo.

SED CONTRA est quod dicitur Trenorum tertio, Bonus est dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum.

CONCLVSIO.

¶ Deus omnium effectiua, & appetibilis causa existens, bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum quòd bonum esse præcipuè deo conuenit. Bonum enim aliquid est secundùm quod est appetibile: vnumquodque autem apperit suam perfectionem, perfectio autem & forma effectus est quædam similitudo agentis, cùm omne agens agat sibi simile. vnde ipsum agens est appetibile, & habet rationem boni: hoc autem est quod de ipso appetitur, vt eius similitudo participetur. cùm ergò Deus sit prima causa effectiua omnium [e], manifestum est quòd sibi competit ratio boni & appetibilis. vnde Dionysius in lib. de di. no. attribuit bonum deo, sicut primæ causæ efficienti, dicens, quòd bonus dicitur Deus, sicut ex quo omnia subsistunt.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd habere modum, speciem, & ordinem pertinet ad rationem boni causati, sed in deo est sicut in causa: vnde ad eum pertinet imponere alijs modum, speciem, & ordinem: vnde ista tria sunt in deo sicut in causa.

¶ Ad secundum dicendum, quòd omnia appetendo proprias perfectiones, appetunt ipsum deum, inquantum perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, vt ex dictis patet [e]. Et sic eorum, quæ deum appetunt, quædam cognoscunt ipsum secundùm seipsum, quod est proprium creaturæ rationalis. Quædam verò cognoscunt aliquas participationes suæ bonitatis, quod etiam extenditur vsque ad cognitionem sensibilem. Quædã verò appetitum naturalem habent absque cognitione: vtpote inclinata ad suos fines ab alio superiori cognoscente [e].

ARTICVLVS SECVNDVS.

a ¶ Vtrum Deus sit summum bonum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit summum bonum. Summum enim bonum addit aliquid supra bonũ, alioquin omni bono conueniret: sed omne, quod se habet ex additione ad aliquid, est compositum: ergò summum bonum est compositum. sed Deus est summè simplex, vt suprà ostensum est [e]. ergò Deus non est summum bonũ.

¶ Præ

est bonus formaliter & virtualiter, efficacia rationis fundatur super hoc, quòd vterque effectus causæ æquiuocæ excellentiori modo est in ipsa causa quàm in effectu. Et ideo litera indistinctè de modo essendi effectus in causa æquiuoca loquitur: quoniam hoc sufficiebat intento, scilicet, quòd excellentissimo, modo bonitas conueniret Deo. Iam enim in præcedenti articulo stabilitum erat quod formaliter conuenit eidem.

¶ In responsione ad secundum aduertẽ, quòd responsio consistit in conuersione propositionis. Bonum est quod omnia appetũt, id est, quod omnia appetunt est bonum.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd res diuersorum generum dicuntur nullo modo cõparabiles, quando accipiuntur vtsic, id est, inquantum sunt in diuersis generibus, si enim susmerentur secundùm aliquod prædicatũ in quo conuenirent, possent cõparari.

a ¶ Super Quæstionis sextæ Articulum tertium.

IN titulo ly proprium distinguitur cõtra cõmune. ly per essentiam potest determinare subiectum, & potest determinare prædicatum, & siquidẽ determinat subiectum, tunc ly per essentiã distinguitur contra omne id quod est extra subiecti essentiam. Et est sensus, vtrum solus Deus per essentiam, ita quòd non per aliquid extra suam essentiam sit sufficienter bonus formaliter. Si verò ly per essentiam, determinat prædicatum, tunc distinguitur contra esse tale per participationẽ. Et est sensus, vtrum solus Deus sit bonus per essentiam, id est, sit bonus non participatiuè. Vocatur autem participatiuè tale, quicquid habet aliquam rationem formalem non secundũ totam plenitudinẽ perfectionis possibilis conuenire tali rationi formali. Oportet enim quod huiusmodi, est partem illius tantùm habere: & propterea participatiuè tale dicitur. Et per oppositum tale per essentiam dicitur, quod ex ipso suo modo essendi, omnem plenitudinem illi rationi formali possibilem naturaliter claudit: vt calor si per se subsisteret. In proposito autem, quamuis gratia materiæ hi duo modi coincidant, sequendo doctrinam S. Thomæ: quia quòd est per essentiam primo modo bonum, est etiam bonum per essentiam secundo modo, & econuerso: quia tamen formaliter & vniuersaliter hi duo modi non coincidunt, quoniã Socrates est per suam essentiam homo, & tamẽ non est homo per essentiam, sed participatiuè. Solus enim homo Platonicus si inueniretur, esset homo per essentiã: & præsens quæstio mota est de ipso bono per essentiam, & non directè de ipsa essentia diuina: quoniam in quæstione tertia iam stabilita est illius simplicitas, & quòd nihil conuenit sibi per aliquid additum suæ essentiæ: ideo ly per essentiam, se tenet ex parte prædicati, & distinguitur contra per participationem: & est sensus, vt suprà diximus. Et hoc quantum est ex parte exponentis affirmatiuæ: nam ex parte negatiuæ ly per essentiam se tenet ex parte subiecti, & est sensus, vt suprà diximus. Et huic sensui fauent omnia argumenta literæ. & ratio in corpore assignata. Vnde hîc exclusiuè principaliter disputatur propter negatiuam exponentem: quasi affirmatiua ex tertia quæstione habita sit.

¶ In corpore vnica conclusio respõsiua quæsito affirmatiuè. Solus Deus est bonus per essentiam. probatur hæc exclusiua quòd ad vtranque exponentem simul sic. triplex perfectio, scilicet secundùm quòd res in suo esse constituitur, &c. soli Deo conuenit per suam essentiam. ergò esse perfectum, ergò esse bonum, ergò solus est bonus per essentiam. Antecedens declaratur distinguendo triplicem gradũ perfectionis rei: & ostendendo sigillatim soli Deo conuenire quidditatiuè: quia in primo clauditur esse, in secundo accidẽtia, in tertio finis vltimus. Prima consequentia relinquitur per se nota ex sufficienti diuisione. Secunda probatur: quia vnũquodque intantum est bonum, inquantum perfectum. Tertia relinquitur per se nota.

¶ Circa antecedens dubium primò est, quòd esse in omnibus citra Deum sit aliud ab essentia: sed hoc est alibi tractandum.

¶ Dubium secũdò esset, quomodo nulla essentia esset principium operationis, sed hoc infrà quæretur. Ad propositum tamen scito sufficere, quòd esse & principia operationis sint extra essentias omnium substantiarum formaliter in Dei autem substantia omnia claudantur formaliter. Istentio tamen literæ est de inclusione & exclusione reali, & non tantùm formali.

¶ Num esse sit de integritate primæ perfectionis rei.

CIrca primam consequentiam dubium occurrit: quia non videtur efficax. Tum quia quæliber res est perfecta quidditatiuè per suam essentiam, vt patet: nec huius oppositum sequitur ex illo antecedente. Tum quia consequentia hæc supponit, quòd esse sit de integritate primæ perfectionis rei, vt patet: hoc autem non videtur verum: quoniam esse est extra integritatem substantialem cuiusque rei citra Deum, in cuius signum nulla diffinitio dicit esse, vt dicitur primo posteriorum.

¶ Ad hoc dicitur breuiter, quòd res potest dici perfecta dupliciter: scilicet simpliter & secundùm quid, & quòd quãdiu res non est in rerum natura, quodcunque esse habeat siue obiectum siue

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum esse bonum per essentiam sit proprium Dei.

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quòd esse bonum per essentiam non sit proprium dei. Sicut enim vnum conuertitur cum ente, ita & bonum, vt suprà habitum est [e]: sed omne ens est vnum per suam essentiam, vt patet per philosophum in quarto metaphi. ergò omne ens est bonum per suam essentiam.

¶ Præterea, Si bonum est quod omnia appetunt, cùm ipsum esse sit desideratum ab omnibus, ipsum esse cuiuslibet rei est eius bonum. Sed quælibet res est ens per suam essentiam. ergò quælibet res est bona per suam essentiam.

¶ Præterea, Omnis res per suam bonitatem est bona. Si igitur aliqua res est quæ non sit bona per suam essentiam, oportebit quòd eius bonitas non sit sua essentia. Illa ergò bonitas cùm sit eius quoddam, oportet quòd sit bona, & siqui dem alia bonitate, iterum de illa bonitate quæretur: aut ergò erit procedere in infinitum, aut venire ad aliam bonitatem, quæ non erit bona per aliam bonitatem. eadem ergò ratione standum est in primo: res igitur quælibet est bona per suam essentiam.

SED CONTRA est quod dicit Boë. in lib. de hebdo. quòd alia omnia à Deo sunt bona per participationẽ: nõ igitur per essentiã.

CONCLVSIO.

¶ Cùm Deus solus omnimodam perfectionem habeat, cuius esse est sua essentia, sibique omnia essentialiter conueniant, & omnium rerum sit vltimus finis, ipse solus per essentiam bonus est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus deus est bonus per suam essentiam. Vnũquod que enim dicitur bonum secundùm quòd est perfectum. Perfectio autem alicuius rei triplex est. Prima quidem secundùm quòd in suo esse constituitur. Secunda verò prout ei aliqua accidentia superadduntur ad suam perfectam operationem necessaria. Tertia verò perfectio alicuius est per hoc, quòd aliquid aliud attingit sicut finem. Vtpote prima perfectio ignis consistit in esse, quod habet per suam formam substantialem. Secunda verò eius perfectio cõsistit in caliditate, leuitate, & siccitate, & huiusmodi. Tertia verò perfectio eius est secundùm quòd in loco suo quiescit. Hæc autem triplex perfectio nulli creato competit secundùm suam essentiam, sed soli deo, cuius solius essentia est suum esse: & cui non adueniunt aliqua accidentia: sed quæ de aliis dicuntur accidentaliter, sibi conueniunt essentialiter, vt esse potentem, sapientem, & huiusmodi, sicut ex dictis patet [e]. Ipse etiam ad nihil aliud ordinatur sicut ad finem, sed ipse est vltimus finis omnium rerum. Vnde manifestum est quòd solus deus habet omnimodam perfectionem secundùm suam essentiam: & ideo ipse solus est bonus per suam essentiam.

¶ AD PRIMVM ergò dicendum, quòd vnum non importat rationem perfectionis, seu indiuisionis tantùm [e]: quæ vnicuique rei competit secundùm suam essentiam. Simplicium autem essentiæ sunt indiuisæ & actu & potentia. Compositorum verò essentiæ sunt indiuisæ secundùm actum tantùm: & ideo oportet quòd quælibet res sit vna per suam essentiam, non autem bona,

ue quidditatiuum, siue in causa, non dicitur esse perfecta simpliciter, sed secundũ quid, id est, in tali esse. Secundùm autẽ esse in rerum natura dicitur perfecta simpliciter, quò ad perfectionem substantialem. Et propterea esse est de integritate primæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

primæ perfectionis cuiusque rei non vt pars quidditatis, sed vt actualitas eiusdem. Et per hæc patet responsio ad obiecta. Et si contra hoc instetur, eò quòd res secundum suas essentias comparatæ graduantur simpliciter ex perfectionibus essentialibus, ita quòd aqua est essentialiter perfectior quàm terra, & aër quàm aqua, & ignis quam aër & cætera: igitur esse perfectum simpliciter conuenit rei ex sua essentia. Ad hoc

17 est dicendum, quòd quòd dicitur, nulla res alia à Deo est per suam essentiam perfecta simpliciter: intelligitur quòd ly per, denotat causam formalem: nõ qualemcunque, sed sufficientem omnẽ alio præciso: licet enim ignis essentia sit, qua formaliter ignis habet substantialem perfectionem, non tamen est sufficiens ratio quòd ignis sit in sua subsistentiali perfectione: sed oportet quòd actuetur per ipsum esse. Vnde ad instantiam dicitur, quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non completiue, sed radicaliter. Vel dicatur (& parum differt) quòd res graduantur ex suis essentiis in perfectione simpliciter, non præscindendo ab earũ esse, imò includendo ordines ad ipsa, quoniam (vt diffusè ostendimus in commentariis de ente & essentia) differentia substantialis sumitur ab ordine ad esse: vt ectiã Porphyrius insinuauit in vltima ac intima differentiæ diffinitione dicens, quòd conducit ad esse, vt ibidem posuimus.

Annotat. ¶ Circa vltimam consequentiam aduertse, quòd (vt diximus in titulo) quia gratia materiæ hæc duo mutuò se inferunt: a, est per suam essentiam bonum, & a, est bonum per essentiam: ideo litera non discreuit inter hæc. Et conclusio, quòd solus Deus per essentiam

336 est bonus, conclusum esse voluit, quòd solus Deo

Annota. est bonus per essentiam. ¶ In responsione ad primum aduerte tu Thomista, quòd hic expresse habes, quòd vnum nõ dicit rationẽ perfectionis, ac consequenter nec vnitas, nec eius species dicũt perfectionem simpliciter formaliter loquendo, sed abstrahunt à perfectione & imperfectione.

a ¶ *Super Quæstionis sextæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte nouitie, quòd non quæritur hic, vtrum omnia sunt bona à bonitate diuina, sed vtrum omnia sint bona bonitate diuina: ita quòd sensus

Annota. quæstionis non est, vtrum omnia habeant quòd sint bona à diuina bonitate: sed sensus est, vtrum bonitas diuina sit, qua res bonæ denominantur bonæ, sicut albedine denominantur alba, aut loco locata.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. primò ponit duas distinctiones, simul innuens in quo conueniant & differant philosophi. secundò ponit opinionem Platonis. tertiò Arist. quartò respondet quæsito. ✻ Prima distinctio est: nominum, quædam important absolutum, & quædam relationem. ✻ Secunda est: denominatio est duplex, quædam intrinseca, & quædam extrinseca. Vocatur denominatio intrinseca, quando forma denominatiui est in eo quod denominatur, vt album, quantum, &c. Denominatio verò extrinseca quando forma denominatiui non est in denominato, vt locatum, mensuratum, & similia. Conueniunt autem omnes in hoc, quòd secundùm nomina importantia relationem potest fieri denominatio extrinseca, vt patet de locato & mensurato. Differentia verò est inter Platonem & Aristot. an secundum nomina importantia absolutum possit fieri denominatio ab extrinseco. Et hoc est ad nostrum propositum: quia bonum est nomen absolutum, & bonitas diuina est extrinseca rebus aliis.

¶ Quò ad secundum ibi, Plato: ponit quatuor propositiones Platonis. Prima est, species rerum sunt separatæ. secunda est, quòd particularia denominantur ab illis. tertia est, quòd inuenitur idea entis vnius & boni, ita quòd illa est Deus. quarta, ab illa omnia denominantur bona: & sic secundùm Platonem respondetur ad quæsitum affirmatiuè.

¶ Quò ad tertium ibi, & quamuis: positio Aristotelis in primis duabus propositionibus discordat, in tertia verò concordat, de quarta nihil dicitur.

¶ *Num consentiat Aristoteles Platoni ideam boni.*

CIrca hanc partem dubiũ occurrit, quo pacto verum sit Aristotelem consentire Platoni de idea boni: cùm expresse in primo ethicorum impugnet eam. Quæst. ¶ Ad hoc breuiter dicitur cum Eustratio & S. Tho. in 1. ethi. quòd inter Aristo. & Platonem non est hîc differentia nisi vetbalis. Reprehendit enim Aristot. hoc, scilicet bonum per essentiam non debet poni per modum speciei separatæ, sicut homo per essentiam, &cæt. Non autem quin detur primum bonum per essentiam, quod Deus est, vt patet in duodecimo metaphys. in fine.

¶ Quò ad quartum vnica est conclusio responsiua habens duas partes. omnia sunt bona bonitate diuina extrinsecè & causaliter, bonitatibus autem propriis formaliter & intrinsecè. Probatur, à primo per essentiam bono vnũquodque potest dici bonum per modum assimilationis: ergò vnumquodque, dicitur bonum bonitate diuina effectiuè & exemplatiter & finaliter, similitudine autem illius formaliter: ergò, Antecedens infertur, ex præmissis. consequentia autem notis terminis clara est ex se. Tres autem termini sunt notandi. Primus est ly per modum cuiusdam assimilationis. dupliciter enim contingit aliquid dici tale ab aliquo extrinseco: vno modo ita, quòd ratio denominationis sit ipsa relatio ad extrinsecum, vt vrina dicitur sana, sola relatione signi ad sanitatem. Alio modo ita, quòd ratio denominationis sit, non relatio similitudinis, aut quæuis alia, sed forma, quæ est fundamentum relationis similitudinis ad illud extrinsecum vt aër dicitur lucidus luce solari, ea ratione qua participat eam per formam luminis. Et quoniam vbi est denominatio primo modo, ibi est denominatio ab extrinseco puta: vbi autem est denominatio secundo modo, ibi est denominatio ab extrinseco, sed non sola: quoniam est etiam ab intrinseco: vt patet: & in proposito sic est. ideo in litera dicitur, quòd à primo per essentiam bono omnia dicuntur bona per modum assimilationis. Ex hoc enim statim sequitur, & quòd denominatione extrinseca & intrinseca possunt dici bona. Secundus est ly sicut. notanter non absolutè in litera dicitur, quòd vnumquodq; potest dici bonum diuina bonitate extrinseca denominatiue, sed appositur ly sicut, principio effectiuo, &c. Vt enim iam tactum est, denominatio extrinseca est duplex: quædam pura & quædam causalis. Pura quidem est, quando sola relatione ad denominatem formam denominatio fit. Causalis verò quando participatio effectus extrinsecæ causæ denominationem fundat. Vnde in proposito, quia vnumquodque dicitur bonum diuina bonitate extrinsecè, non quomodocunque, sed causaliter, ideo dictum est sicut in principio. Et si hoc diligentius consideraueris, inuenies quòd impossibile est in absolutis fieri denominationem extrinsecam puram, quamuis possit fieri causalis. Tertius est ly exemplari. causa exemplaris distinguitur ab effectiua, & coordinatur inter formales: quia est velut extrinseca forma rei. Significatur ergò Deum non solùm facere bonitatem aliorum, sed exemplari illas ex sua: quod non accidit sic, quum dicitur Deum facere bouem aut leonem, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum primum.*

IN titulo ly Deus, sumitur proprié, vt est nomen naturæ: ita quòd de essentia non de potentia, aut scientia Dei est quæstio. ly infinitum, cùm sit nomen compositum ex in, & finitum, habet ly in, negatiuè non priuatiuè: ly verò finitum, terminos quantitatis perfectionalis dicit, cùm finiti & infiniti ratio quãtitati congruet secundum philosophum primo physic. Et sicut duplex est quantitas, scilicet & molis & perfectionis: ita duplices sunt termini, & duplex est finitas

& infinitas. hic autem cùm exclusa iam sit quantitas molis à Deo, oportet intelligi de infinitate perfectionis. Et diligenter aduerte, quòd quia, vt dicitur tertio physicorum, infinitum non est substantia sed accidens rebus, consequens est, vt secundum rei naturam infinitas aut finitas requiratur. Alius siquidem est modus infinitatis rei, alius potentiæ, alius scientiæ. Infinitas siquidem quidditatiua attenditur penes exclusionem terminorũ essentialium, puta differentiarum & similium. & quia in proposito quæstio est de infinitate naturæ diuinæ, ideo de infinitate perfectionis substantialis sermo est. Ita quod sensus est, vtrum Deus secundũ suam essentiam sit tantæ perfectionis quòd omnes terminos seu limites essentiales excludat.

Comment. ¶ In corpore tria facit. primo refert opinionẽ antiquorum. secundò distinguit de finitate & infinitate. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duo facit. Primum est apud antiquos, primum principium est infinitũ, quia ex eo fiunt infinita.

✻ Secundum, quidam antiquorũ errantes infinitatẽ molis attribuerunt primo principio: quia posuerũt primum principiũ materiale: inde & consequens fuit ponere infinitatẽ quantitatiuam, eò quòd quãtitas sequitur materiam. Et sic error circa genus principij causauit errorẽ circa modũ infinitatis.

¶ Quo ad secundũ, tam finitas quàm infinitas perfectionis distinguitur: quia quædam sit tenet ex parte materiæ, & quædam ex parte formæ. Et diffinit in hoc, q̃ finitas ex parte materiæ dicit perfectionem, infinitas verò imperfectionem, ex parte verò formæ est econuerso: infinitas enim dicit perfectionem, finitas autem imperfectionem, vt satis clare dicitur in litera.

¶ *Num forma ex eo quod finita, sit imperfecta: & ex eo quòd infinita, sit perfecta.*

Quæstio. CIrca hanc partem antequam vltra procedatur, est dubium tam contra finitatem quàm contra infinitatem formæ. Contra finitatem quidem, quia forma bouis, imò apud S. Tho. etiam anima intellectiua perficitur ex coniunctione ad materiam. igitur finitas formæ non dicit imperfectionem, sed perfectionem. Contra infinitatem vero, quia negatio nullam perfectionem ponit, nec aliqua res ex sola separatione ab alia perfectionem acquirit. Igitur infinitas ex parte formæ non dicit perfectionem.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd forma potest sumi dupliciter, scilicet absolutè, in eo quòd forma: & secundum quid, id est, in eo quòd talis, puta informatiua materiæ, forma talis perficitur ex vnione ad materiam: non autem forma in eo quòd forma. Et quia in proposito est sermo absolute secundum latitudinem formæ, cuius deteriorem partem constat esse illam, quæ est finibilis per materiam. Altera parte libera ac nullis materiæ terminis conclusibili remanente, ideo negandа est consequentia obiecta.

¶ Ad secundum vero dicitur, quod licet negatio seu separatio non dicat formaliter perfectionem, dicit tamen fundamentaliter eam. Fundamentum enim negationis vnibilitatis ad materiam magnam perfectionem formæ significat: & hoc suffecit.

Comment. ¶ Quo ad tertium est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus est in finitus. Probatur, Deus est suum esse subsistens, ergo suum esse non est receptum in aliquo, ergo est infinitus & perfectus, id est, infinitæ perfectionis, scilicet infinitate tenente se ex parte formæ. antecedens patet ex quæstione tertia. Prima vero consequentia est per se nota. secunda autem probatur ex eo quòd esse est formalissimum omnium.

1 *Num forma finiatur per materiam*
2 *Num non recipi in materia, sit formæ ratio, quòd sit infinita.*
3 *Num probato quòd esse Dei nullo receptiuo coarctatur, probatum sit ipsum esse perfectionis infinitæ.*

Quæstio. CIrca hunc processum dubium occurrit ex Scoto in 1. sen, distin. 2. respondendo primæ quæstioni: reprehendit siquidem radices & processum. Inquit in primis, quòd processus noster est talis, Forma finitur per materiam: ergo forma, quæ non est nata esse in materia, est infinita. Contra antecedens arguit. Omnis forma prius natura quàm recipiatur in materia, est secundum se in tali gradu entium, igitur finita vel infinita. Non igitur primo finitur per respectum ad negationem alicuius extrinseci, puta materiæ, vel cuiuscunque alterius. Contra processum verò, tum quia sequeretur quòd essentia Angeli esset infinita: quia est forma non receptibilis in materia. Nec valet, inquit, si dicatur, quòd natura Angeli finitur per suum esse: quoniam apud nos esse est posterius essentia, & sic natura in primo signo abstrahens ab esse cum sit infinita, ergo in secundo si-

gno non est finibilis per esse. Tum quia peccat secundum sophisma consequentis sicut illud tertio physico. Corpus finitur ad aliud corpus, ergo corpus non finitum ad aliquid aliud est infinitum. Circa eundem processum dubium occurrit: quia concesso toto non videbitur nouitiis q̃ quod sit respõsum quæstio. Oportebat enim concludere, Deum esse perfectionis tantæ, vt omnes perfectionis limites excederet: nũc autem probatum est quòd Deus nullo est receptiuo coarctatus, quod distans valde videtur à primo.

¶ Ad euidentiam harum difficultatum, aduertendum est, quòd litera occulte subdistinguit infinitatem formalem in infinitatem formæ & infinitatem esse, seu actus, qui est communior forma. Sicut enim duplex est actus, scilicet esse, & forma: ita duplex est potentia receptiua, scilicet essentia & materia: & ita duplex est receptio & irreceptio: & similiter duplex est finitas & infinitas: semper loquendo ex parte actus. Et sicut esse est actus alterius rationis à forma, & essentia est alterius ordinis potentia à materia: vt differentia compositionis ex esse & essentia, & ex materia & forma ostenditur ita alterius rationis est receptio esse in essentia, & formæ in materia: & similiter finitas esse per essentiam, & formæ per materiam, & econuerso, finitas essentiæ per esse & materiæ per formam. Et vt sigillatim dicatur: esse secundum se perfectionem quandam dicit, sed non potest imaginati quantam perfectionem dicat, nisi alicui naturæ intelligatur applicatum: puta sapientiæ, aut Gabrielis, &c. & ideo esse per hoc quod recipitur in aliqua essentia, limites perfectionis sortitur, secundum modum naturæ recipientis: ac per hoc si nulli omnino quidditati coniungi ponitur, sed in seipso naturaliter subsistere, nullum essentialem terminum habebit: forma autem etsi secundum se perfectionem dicat, limitata tamen ad tantam perfectionem intelligi potest, etiam si nulli materiæ sit vnibilis, vt de intelligentiis patet. Vnde manifeste colligitur quàm differens sit finitio esse per essentiam, aut econuerso, & terminatio formę per materiam, vel econuerso: penes illam namque attenditur finitum vel infinitum simpliciter: penes istam verò finitum & infinitum secundum quid tantum. Verum quia esse & forma conueniunt in ratione actus & receptibilis in alio, ideo ex finitate & infinitate formæ ad infinitatem & finitatem esse procedi potest. Et propterea litera ad insinuandam identitatem proportionalem inter vtriusque finitatem, & infinitatem, ex forma ad esse ascendit: ad insinuandam verò diuersam vtriusque rationem, subsumpsit non quòd esse est prima forma, sed quòd est formalissimum omnium. Et ex his patet facile responsio ad obiecta Scoti. Dico enim primo, quòd antecedens illud, forma finitur per materiam, non loquitur de finitate simpliciter, sed tali, scilicet penes terminos materiales, & propterea obiectio nihil obstat. Et similiter ruunt instantiæ contra processum, quoniam verum est naturam Angeli esse infinitam secundum quid. Et si instetur, quomodo ergo ex illo fundamento probat litera infinitatem simpliciter ipsius Dei? patet responsio ex dictis: litera enim ex infinitate formæ, quæ est secundum quid, manu duxit ad infinitatem formalissimi omnium, id est esse, quæ est simpliciter, & ex illa infert Deum infinitum simpliciter. Et eodem modo posset quis sequendo Scotum arguere de esse, sicut arguit de forma: ideo dico secundo, quòd infinitum sicut & immateriale est prædicatum negatiuum, fundamẽtaliter tamen positiuum. Et sicut positiuum clausum in ly immateriale optime probatur ex naturali negatione materiæ, tam actu quàm in potentia, ita positiuum clausum in significatione infiniti simpliciter optime demonstratur conuenire Deo ex negatione terminorum essentialium, vt in litera fit. Vnde concedo quòd esse prius natura est in seipso tantæ perfectionis, puta finitæ vel infinitæ, quàm sit receptibile aut irreceptibile in hoc vel illo: cum hoc tamen dico, quòd hæc duo mutuo se consequuntur: ita quòd si esse est omnino irreceptibile, est infinitum simpliciter, & econuerso. Et similiter si est finitum, est receptibile, & econuerso, & propterea potest argui à destructione antecedentis ad destructionem consequentis absque sophismate, vt in conuertibilibus contingit. Et sic patet responsio ad 3co.

¶ Ad id verò, quod mouitij obiiciunt ex dictis iam patere potest. iam enim ostensum est, quòd omnimoda negatio receptionis ipsius esse fundatur super infinita perfectione simpliciter. Et aduerte quàm formalis & ex propriis doctrina sit Sancti Thomæ: de essentiæ namque infinitate agens, essentiales terminos tantum lustrauit, nec digressus est ad concomitantia, penes quæ attenditur infinitas potentiæ, aut intellectus, aut voluntatis: vt alij minus perspicaces faciunt.

Universidad de Deusto

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduertite, ly infinitum per essentiam, non significat idem quod res infinitæ perfectionis: quia ly infinitum non arctatur hic ad infinitum tenens se ex parte formæ, quòd dicit perfectionem: sed tenetur communiter, vt continet etiã infinitum ex parte materiæ: vt patet ex processu in corpore articuli, & in argumento tertio. Vnde infinitum per essentiam idem significat quod res essentiæ indeterminatæ omnino, id est, nec ad genus nec ad speciem aliquam, & hoc siue per se, siue reductiue. Et est quæstio de rebus singularibus: quarum tantum modo est inueniri posse in rerum natura: quod dico propter res in abstractione sumptas, quas contingit adeo abstrahere, vt secundum aliquam rationem ad nullum sit genus arctare: tamen secundum rem etiã illa ratio in hac re existens ad aliquod est genus & speciem determinata. Ens enim in homine est in specie humana, &c. Ita quòd sensus quæstionis est, an præter Deum aliqua res in rerum natura existens actu vel potentia, sit essentiæ indeterminatæ simpliciter.

¶ In corpore vnica est conclusio respõdua quæsito negatiue. Nulla res alia à Deo est infinita simpliciter: quãuis possit esse infinita secũdum quid. Hæc conclusio habet duas partes, vt patet, & in litera quo ad vtrãque probatur. verũ quia infinitum est duplex, scilicet ex parte actus, & ex parte potentiæ, seorsum primo probat vtranque conclusionis partem in infinito materiali, deinde in formali. De illo, quia materia semper finitur per formã aliquã, ac per hoc non est infinita simpliciter, & tamen quia remanet in potentia ad infinitas formas, datur infinitum secundum quid. De hoc verò, quia forma creata, aut est in materia, & consequenter finita per eam: aut subsistens sine materia & recipiens esse: & hæc, quia sine materia, ideo infinita secundum quid, id est secundum terminos materiales: quia tamen habet esse receptum, est finita simpliciter: esse enim coaptatum ita huic certæ naturæ, quòd non alij, limitatum oportet esse simpliciter: alioquin omnis in se naturæ perfectionem contineret, & à partibus vniuersi sufficienter enumeratis conclusio vniuersalis proposita probata est: & satis clare, si præcedentia recolantur.

¶ Aduerte nouitie, quòd non dubitando, sed philosophico more deferendo proprio tractatui de Angelis inferius habendo, dicit quosdam opinari Angelos esse subsistentes subsistentias.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum tertium.*

IN titulo possit simpliciter, secundum potentiam logicam.

¶ In corpore tria primo assignat causam quæstionis, quòd non est vana, sed necessaria secundo distinguit corpus, tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum necessitas quæsiti ostenditur extraneitate infinitatis secundum magnitudinẽ ab infinitate essentiæ: quia scilicet aliud est esse infinitum secundum essentiam, & aliud secundũ quantitatem, & probatur in naturalibus. Vbi aduerte, quòd inter itas infinitates est duplex differentia. Vna separationis, qua vna non est alia: & hæc est manifesta, dum in Deo repetitur infinitas essentiæ absque quantitate: & in istis inueniri forte potest infinitas quantitatis absque infinitate essentiæ, vt patet conditionali posita in litera. Altera consecutionis: quia vna non infert aliam: quia scilicet nec infinitum secundum essentiam infert infinitum quantitatis, nec quod magis dubitari poterat, infinita magnitudo infert iufinitam essentiam, vt in litera ostenditur, si esset ignis infinitus, & de hac differentia interpretanda est litera: quoniam est admodum ad propositum.

¶ *Num si quid habens magnitudinem infinitam, habeat essentiam infinitam.*

CIrca hãc partem statim occurrit dubium nouitiorum mentem turbans: scilicet quòd, vt dicitur octauo physicorũ, in magnitudine infinita oportet esse virtutem infinitam: ergo essentiam infinitam. virtus enim non excedit essentiã. quare, si esset ignis infinitus, esset virtutis infinitæ, & consequenter essentiæ infinitæ. falsum est ergo, quod in litera dicitur, quòd si esset magnitudo infinita, non haberet essentiam infinitam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd obiectio laborat in æquiuoco: ly enim infinita essentia, potest intelligi dupliciter. Primo de infinitate propria essentiæ, inquantum essentia, quæ, vt ex dictis patet, nihil aliud est quam indeterminatio, id est, carentia terminorũ essentialium, scilicet generis & differentiæ.

* Secundo de infinitate communiter sumpta siue quantitatiua, &c. In proposito obiectio procedit de infinitate secundo modo. Litera autem loquitur de infinitate primo modo: & ideo signanter in litera dicitur, infinitum secundum essentiam, & non dicitur infinita essentia. Melius enim explicatur infinitas essentialis per ly secundum essentiam, vt patet.

¶ Quo ad secundum distinctio est ista, corpus potest simi dupliciter, physice pro subiecto trinæ dimensionis: & mathematice pro ipsa trina dimensione absolute. litera est satis clara.

¶ Aduerte hic, quòd famosa illa distinctio corporis positi à Magno Alberto in primo physico. de corpore triplici, scilicet mathematico, physico, & metaphysico, quã uis non habeatur explicite à Sancto Thoma, doctrinæ tamen suæ nõ solum non aduersatur, sed congruit: quoniam apud ipsum etiam com positum ex materia & forma substantiali, vt præuenit aptitudinem subsistendi ad quãtitatem & motum, corpus est ad metaphysici considerationem spectans. Sed quoniam respectu infinitatis secundum magnitudinem, corpus physicum & metaphysicum non ponunt in numerum, ideo hic substractum trinæ dimensioni compositum, scilicet ex materia & forma vnicum tãtum membrum constituit: & corpus physicum appellatur: quia secundum formã naturalem speciem fortitur, vt patet inductiue.

¶ Quo ad tertium respondetur quæsito iuxta duo distinctionis positæ membra duabus conclusionibus negatiue. Prima est, nullum corpus naturale potest esse infinitum secundum magnitudinem. Probatur dupliciter, primo à priori, formam substantialem sequuntur accidentia: ergo determinatam formam determinata accidentia: ergo determinata quantitas & in maius & in minus. ergo omne corpus naturale habet determinatam quantitatem & in maius & in minus: ergo non potest esse actu infinitum. Secunda consequentia probatur: quia quantitas est vnum de accidentibus sequentibus formam substantialem. tertia verò probatur, quia omne corpus naturale habet determinatam formam substantialem.

¶ *Num entia naturalia sunt determinatæ quantitatis in maius & in minus ab intrinseco.*

CIrca primam consequentiam dubium occurrit quem sensum habeat. Aut enim ly determinata accidentia importat determinationem genericam, seu specificam: & tunc est sensus, quòd talem formam in specie, puta ignis, sequuntur talia accidentia secundum speciem, puta calor, lux, talis figura, leuitas, & cæt. iuxta hunc sensum consequentia est optima, sed non infert propositum: ex tali enim sensu non sequitur secunda consequentia. Ergo quantitas determinata & in maius & in minus. Quantitas enim maior & minor non sunt diuersarum specierum, vt patet. Aut significat etiam determinationem gradualem, quo ad qualitates, & extensionis, quo ad quantitatem: & tunc est sensus, quòd formam determinatam sequuntur non solum ita hæc accidentia secundum speciem, quòd non illa: sed ita accidentia in tali gradu seu extensione, quòd non in alio. Et secundum hunc sensum proculdubio est hic intentũ: sed potest adhuc dupliciter intellegi. Primo quòd certam formam sequuntur determinata accidentia non solum in toto, sed in omnibus & singulis partibus: puta quòd formam aquæ sequitur certa quantitas non solum in aliqua tota aqua, sed in quibuscunque partibus integralibus: & hic sensus alienus est à veritate & proposito: quoniam non datur minima pars aquæ, aut albi, vt dicitur in libro de sensu & sensato: sed quacunque parte data, datur minor inexistens in homogeneis

* Secundo

a ¶ Vtrum aliquid aliud quàm Deus possit esse.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd aliquid aliud quàm Deus possit esse infinitum per essentiam. Virtus enim rei proportionatur essentiæ eius. Si enim essentia Dei est infinita, oportet quòd eius virtus sit infinita. ergo potest producere effectum infinitum, cum quantitas virtutis per effectum cognoscatur.

¶ Præterea, Quidquid habet virtutem infinitã, habet essentiam infinitam: sed intellectus creatus habet virtutem infinitam: apprehẽdit enim vniuersale, quod se potest extendere ad infinita singularia: ergo omnis substãtia intellectualis creata est infinita.

¶ Præterea, Materia prima aliud est à Deo, vt supra ostensum est: sed materia prima est infinita: ergo aliquid aliud præter Deum, potest esse infinitum.

¶ SED CONTRA est, quòd infinitum non potest esse ex principio aliquo, vt dicitur in tertio physi. Omne autem quod est præter deũ, est ex Deo, sicut ex primo principio. ergo nihil, quod est præter Deum, potest esse infinitum.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus per essentiam & simpliciter infinitus est: alia verò omnia finita simpliciter sunt, infinita verò secundum quid.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquid præter Deum potest esse infinitum secundum quid, sed nõ simpliciter. Si enim loquamur de infinito secundum quod competit materiæ, manifestum est quòd omne existens in actu, habet aliquam formam, & sic materia eius est determinata per formam. Sed quia materia secundum quod est sub vna forma substantiali, remanet in potentia ad multas formas accidentales, quod est finitum simpliciter, potest esse infinitum secundum quid, vtpote lignum est finitum secundum suam formam, sed tamen est infinitum secum quid, inquantum est in potentia ad figuras infinitas. Si autem loquamur de infinito secundum quòd conuenit formæ, sic manifestum est, quòd illa, quorum formæ sunt in materia, sunt simpliciter finita, & nullo modo infinita. Si autem sint aliquæ formæ creatæ non receptæ in materia, sed per se subsistentes, vt quidã de Angelis opinantur, erunt quidem infinitæ secundum quid, inquantum huiusmodi formæ non terminantur, neque contrahuntur per aliquam materiam: sed quia forma creata sic subsistens habet esse, & non est suum esse, necesse est quòd ipsum eius esse sit receptum & contractum ad terminatam naturam. Vnde non potest esse infinitũ simpliciter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc est contra rationem facti, quòd essentia rei sit ipsum esse eius: quia esse subsistens non est esse creatum: vnde contra rationem facti est quòd sit simpliciter infinitum. Sicut ergo deus licet habeat potentiam infinitam, non tamen potest facere aliquid non factum: hoc enim esset contradictoria esse simul: ita non potest facere aliquid infinitum simpliciter.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc ipsum quòd virtus intellectus extendit se quodammodo ad infinita, procedit ex hoc quòd intellectus est forma non in materia, sed vel totaliter separata, sicut sunt substantiæ Angelorum, vel ad minus potentia intellectiua, quæ non est actus alicuius organi in anima intellectiua corpori coniuncta.

¶ Ad tertium dicendum quòd materia prima non existit in rerum natura per seipsam, cum non sit ens in actu, sed potentia tantum. vnde magis est aliquid creatum, quàm creatum. Nihilominus tamen materia prima etiam secũ potentiã non est infinita simpliciter, sed secũdum quid: quia eius potentia non se extendit, nisi ad formas naturales.

a ¶ Vtrum possit esse aliquid infinitum actu secundum magnitudinem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd possit esse aliquid infinitum actu secũdum magnitudinẽ. In scientiis enim mathematicis nõ inuenitur falsum: quia abstrahentium non est mendaciũm, vt dicitur in secundo physico. sed scientiæ mathemathicæ vt vtuntur infinito secundum magnitudinem: dicit enim Geometra in suis demonstrationibus, si linea talis infinita: ergo non est impossibile aliquid esse infinitum secundum magnitudinem.

¶ Præterea, Id, quod non est contra rationem alicuius, non est impossibile conuenire sibi: sed esse infinitum, non est contra rationem magnitudinis: sed magis finitum & infinitum videntur esse passiones quantitatis: ergo non est impossibile aliquam magnitudinem esse infinitam.

¶ Præterea, Magnitudo diuisibilis est in infinitum. Sic enim diffinitur continuum, quod est in infinitum diuisibile, vt patet in tertio physico. Sed contraria nata sunt fieri circa idem: cum ergo diuisioni opponatur additio, & diminutioni augmentum, videtur quòd magnitudo possit crescere in infinitum: ergo possibile est esse magnitudinẽm infinitam.

¶ Præterea, Motus & tempus habent quantitatem & continuitatem à magnitudine, super quam transit motus, vt dicitur in quarto physico. sed non est contra rationem temporis & motus quòd sint infinita, cùm vtrumquodque indiuisibile signatum in tempore & motu circulari sit principium & finis. ergo nec contra rationem magnitudinis erit, quòd sit infinita.

¶ SED CONTRA: Omne corpus superficiem habet: sed omne corpus superficiem habens, est finitum: quia superficies est terminus corporis finiti. ergo omne corpus est finitum. Et similiter potest dici de superficie, & linea. nihil est ergo infinitum secundum magnitudinem.

CONCLVSIO.

¶ Nullum corpus naturale, nec mathematicum potest esse infinitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliud est esse infinitum secũdum suam essentiam, & secundum magnitudinem. Dato enim quòd esset aliquod corpus infinitum secundum magnitudinem, vtpote ignis, vel aër, non tamen esset infinitum secundum essentiam: quia essentia sua esset terminata ad aliquam speciem per formam, & ad aliquod individuum per materiam. Et ideo habito ex præmissis, quòd nulla creatura est infinita secundum essentiam, adhuc restat inquirere, vtrum aliquid creatum sit infinitum secundum magnitudinem.

¶ Sciendum est igitur, quòd corpus, quod est magnitudo completa, dupliciter sumitur, scilicet mathematicè, secundum quod consideratur in eo sola quantitas: & naturaliter secundum quòd consideratur in eo materia & forma. Et de corpore quidem naturali, quòd non possit esse infinitum in actu, manifestum est. Nam omne corpus naturale aliquam formam habet determinatam: cum igitur ad formam substantialem consequantur accidẽtia, necesse est quòd ad determinatam formam consequantur determinata accidentia: inter quæ est quantitas. Vnde omne corpus naturale habet determiniatam quantitatem & in maius. Vnde impossibile est aliquod corpus naturale infinitum esse. Hoc etiam ex motu patet: quia omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem: corpus autem infinitum non posset habere aliquem motum naturalem, nec rectum, quia nihil mouetur naturaliter motu recto, nisi cum est extra suum locum: quod corpori infinito accidere non posset: occuparet enim omnia loca, & sic indifferẽter quilibet locus esset locus eius, & similiter etiam neque secũdum motum circularem: quia in motu circulari oportet quòd vna pars corporis transferatur ad locum, in quo fuit alia pars, quanto longius protrahuntur à centro, tanto longius distant abinuicem: si ergo corpus

otum argumentum ad naturam cæli, quæ non patitur diuisionem.

¶ Secundo, quia multiplicare non est soluere, quòd illa maior est vera de per se cõsequẽtibus positiue: nõ aũt nõ repugnãter. vnde velocitabilitas in infinitũ cõuenit motui per se non repugnanter. vnde & demonstratur de eo, motui tamen naturali cuilibet repugnat, vt patet secundo cæli, textu trigesimonono: & propterea motus & naturalitas non sunt incompossibiles. Posset tamen aliter dici, quòd illæ cõditiones non intelliguntur secundum actualem diuisionem, sed secundum designationem: & quòd sic omne quantum est diuisibile, & qualibet pars potest esse hoc aliquid secundum designationem: & tunc etiam nihil contra propositum nostrum sequitur.

¶ Ad primam consirmationem negatur sequela: quia aliquam conditionem requirit forma aquæ in per se primo perfectibili, quam non requirit in parte illius. Vna autem harum conditionum est tanta quantitas: & simile est iudicium de tanto calore, &c.

¶ Ad secundum quoque eodem modo dicitur: quòd non sufficit ad posse esse indiuiduum eiusdem speciei communicare in natura, sed oportet adiungere conditiones requisitas ad per se existere. Quicquid enim habet naturam aquæ cum conditionibus necessariis ad per se existendum, potest esse aquæ individuum, & non aliter.

¶ Ad tertiam negatur consequentia quò ad partes inexistentes tantum.

¶ Ad vltimum dicitur quòd si poneretur minimus ignis tantummodo: & diuideretur quòd non solum cõtrum peretur, sed annihilaretur, licet tam antecedens quàm consequens sit impossibile. Nec oportet quærere aliud destructiuum quàm diuisionem: quoniam etsi diuisio vt sic corruptiua, diuisio tamen talis, scilicet minimi naturalis, est vniuersaliter corruptiua: & in tali casu annihilatiua. Nec ignis minimus est vnus in actu & multi in potentia: nisi eo modo quo partes dicuntur esse in potentia in toto: quia scilicet sunt per esse non proprium, sed totius, sicut & partes cæli sunt in toto in potentia.

¶ Ad ea verò, quæ contra maximum obiiciuntur, respondetur, quòd maximum ignem dari potest intelligi dupliciter: vno modo loquendo de indiuiduo ignis per se vno: alio modo de vno quasi per aggregationem. Et dico quòd datur ex intrinseco maximus & minimus ignis in per se vno indiuiduo. quamuis non detur maximus vnus quasi per aggregationem, nisi ab extrinseco: quia scilicet vniuersi natura non patitur ignem superare cætera elementa, & cæt. Vocatur autem ignis indiuiduum per se vnum, illud quod constat sic est vna necessario in actu tam forma quàm materia, quòd per solam diuisionem non possent fieri duo ignes. Nec hoc consistit in indiuisibili, sed tota latitudo à quantitate minima ignis, ad quantitatem duorum minimorum exclusiue, constituit per se vnum numero ignem. Quantitas autem duorum minimorum, & maior facit vnum

Universidad de Deusto Biblioteca

quasi per aggregationem. Et idem est iudicium de aqua, & aliis elementis : & huiusmodi humidis. Nec ex his motus intelligas plantam non esse per se vnam. quæ est vna in actu & multæ in potentia: quoniam partes plantæ organicæ sunt: Et ad complementum naturale indiuidui eius requiritur quòd habeat omnes partes, & cæt. Non sic est in huiusmodi homogeneis, vt patet. Apposito ergo combustibili cuicunque igni, &c. concedendum est quòd combureret, & quòd cresceret in infinitum, sed non esset per se vnus numero ignis. Et sic patet responsio ad auctoritatem Aristotelis.

¶ *Num quantitas sit ex accidentibus sequentibus formam substantialem.*

Quæstio. CIrca probationem secundæ consequentiæ occurrit dubiũ: quia falsum assumitur, scilicet quòd quantitas sit vnum accidentium sequentium formam substentialem, cum constet quantitatem esse accidens consequens materiam. Nec valet dicere, quòd quantitas consideratur dupliciter, scilicet absolute, & vt terminata: & quòd licet absolute sit consequens materiam. terminatio tamen eius sequitur formam. hæc enim, licet sint vera, non tamen ad propositum: quia litera ex hoc quòd quantitas consequitur formam, infert: ergo est terminata. vnde b si assumptũ esset quòd 35 quantitas quo ad terminationem sequitur formam, esset petitio principij.

¶ Ad hoc videtur dicendum, quantitatem dupliciter sumi posse. vno modo secundum id, quòd est in ea de actu, & sic sequitur formam. alio modo secundum id quod est in ea de potentia, & sic sequitur materiam. Et quoniam plurimum in ea est quod spectat ad materiam potentiæ, vt patet in definitione quanti. quinto meta. ideo absolute ponitur accidens consequens compositum ratione materiæ. Et quoniam in proposito est sermo de quantitate in actu, quia de infinito in actu: ideo in proposito vtens litera quantitate ex parte actus. attribuit ipsam formæ. & ex hoc quòd ipsa secundum quòd est actu sequitur formam, infert: ergo est terminata sicut cætera consequentia formam.

esset infinitum, in infinitum lineæ distarent abinuicem, & sic vna nunquam posset peruenire ad locum alterius. De corpore etiam mathematico eadem ratio est: quia si imaginemur corpus mathematicum existẽs actu, oportet quòd imaginemur ipsum sub aliqua forma: quia nihil est actu nisi per suam formam: vnde, cum forma quanti inquantum huiusmodi, sit figura: oportebit quod habeat aliquam figuram : & sic erit finitum. est enim figura, quæ termino, vel terminis comprehenditur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd geometer non indiget sumere aliquam lineam esse infinitam actu : sed indiget accipere aliquã lineam finitam actu, à qua possit subtrahi quantum necesse est: & hanc nominat lineam infinitam.

¶Ad secundum dicendum, quòd licet infinitũ non sit contra rationem magnitudinis in communi, est tamen contra rationem cuiuslibet speciei eius, scilicet contra rationem magnitudinis bicubitæ, vel tricubitæ, siue circularis, vel triangularis, & similiũ. non autem est possibile in genere esse quod in nulla specie est : vnde non est possibile esse aliquam magnitudinem infinitam, cum nulla species magnitudinis sit infinita.

¶ Ad tertium dicendum, quòd infinitum quod conuenit quantitati, vt dictum est c, se tenet ex parte materiæ: per diuisionem autem totius acceditur ad materiam : nam partes se habent in ratione materiæ. per additionem autem acceditur ad totum secundum quòd se habet in ratione formæ : & ideo non inuenitur infinitum in additione magnitudinis, sed in diuisione tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd motus & tempus non sunt secundum totum in actu, sed successiue : vnde habent potentiam permixtam actui. Sed magnitudo est tota in actu: & ideo infinitum, quod conuenit quantitati: & se tenẽs ex parte materiæ, repugnat totalitati magnitudinis, non autem totalitati temporis vel motus: esse enim in potentia conuenit materiæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possit esse infinitum in rebus secundum multitudinem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd possibile sit esse multitudinem infinitam secundum actum. Non enim est impossibile id, quod est in potentia reduci ad actum : sed numerus est in infinitum multiplicabilis: ergo nõ est impossibile esse multitudinem infinitam in actu.

¶ Præterea, Cuiuslibet speciei possibile est esse aliquod indiuiduum in actu: sed species figuræ sunt infinitæ :ergo possibile est esse infinitas figuras in actu.

¶ Præterea, Ea quæ non opponuntur adinuicem, non impediunt seinuicem : sed posita aliqua multitudine rerum, adhuc possunt fieri alia multa quæ eis non opponuntur. ergo non est impossibile aliqua iterum simul

Comment. ¶ Secundo probatur conclusio ex ratione mobilitatis. Omne corpus naturale habet aliquem motum naturalem, ex primo cæli, textu quinto. Nullum corpus infinitum est naturaliter mobile. ergo. Probatur minor, vtendo distinctione motus naturalis facta primo cæli. Quia non potest moueri motu recto, eo quòd omne tale potest extra locum suum saltem secundum partes esse. Nec motu circulari, eo quòd lineæ à centro circuli protractæ, quanto longius protrahuntur, tanto inter se magis distant. ergo in corpore infinito distarent inter se infinite. ergo nunquam vna perueniret ad locum alterius. ergo nunquam vna pars corporis infiniti circularis potest venire ad locum vbi est alia. ergo implicat ipsum moueri: & sumpta est hæc ratio ex primo cæli, textu tricesimoprimo.

¶ Secunda conclusio est. nullum corpus mathematicum potest esse infinitum in actu. probatur, si est corpus in actu, ergo habet formam : ergo figuram: ergo terminum: ergo non est infinitum. prima consequentia probatur. quia nihil est actu nisi per formam suam. secunda verò : quia forma corporis de genere quantitatis vt sic est figura. tertia autẽ ex diffinitione figuræ: & hæc ratio sumpta est ex tertio physicorum, textu quadragesimo.

Annot. ¶ In responsione ad secundum aduerte, quòd si diligenter inspiciatur, negat infinitum esse passionem quantitatis, quanuis concedat ei non repugnare. Et si contra hoc afferatur textus decimusquintus primi phy. scilicet finiti & infiniti, ratio quantitati congruit, in promptu est responsio, quòd hoc non ideo dicitur quòd quantitas vẽdicet sibi infinitatem, sed econuerso: quia infinitas vendicat sibi quantitatem, quoniam non est intelligibile infinitum, nisi quantum, sicut etiam dicitur vacui ratio conuenit loco. Intendunt enim per hoc philosophi, quòd si ista inueniuntur, oportet reperiri in quantitate & loco, &c.

¶ *Num augmentum tendat in infinitum.*

Quæstio. IN responsione ad tertium aduerte, quòd licet responsio sumpta sit ex tertio physico. ex quo sumptæ sunt etiam reliquæ responsiones. ad primum quidem ex textu septuagesimoprimo, ad quartum autem ex septuagesimoquarto. Ad hoc verò ex sexagesimosexto. Licet inquam ita sit, obstant tamen huic responsioni dicta Sancti Thomæ in tertia parte, quæstione nona, articulo duodecimo, & in tertia sententia. distinctione decimatertia, quæstione prima. articulo secundo, quæstione tertia, ad primum: imò etiam hîc in articulo sequenti in responsione ad secundum, concedendo augmentum figuratum in infinitum. in tertio quoque physico. expresse Aristoteles concedit textu quinquagesimonono, & sexagesimo, magnitudinem augeri in infinitum, sicut & diuidi.

¶ Ad hoc breuiter respondetur cum Aristo. ibidem, quòd magnitudinem augeri in infinitum potest dupliciter intelligi. Primo ea ratione, quia semper potest fieri sibi additio secundum partes proportionales : & sic ibidem dicitur quòd augeri potest in infinitum : sed per tale augmentum nunquam excedetur certa magnitudo signata. ✠ Secundo, quia semper potest fieri additio simpliciter: ita quòd excedat omnem certam quantitatem. Et sic distinguendum est: quia aut loquimur de magnitudine, stando infra limites continui, aut de ea vt induit rationem discreti. Primo modo, nec augmento naturali, nec intellectuali continuum est augmentabile in infinitũ: & causa assignatur in litera. ¶ Secundo modo autem augmentabile est in infinitum, sicut & numerus. & ad hoc pertinet augmentum figuratum in infinitum. Dixi autem de continuo vt sic, quòd nec intelligibili augmento est augmẽtabile in infinitum, non quòd intellectus nõ possit quacũque magnitudine data fingere maiorem : & sic infinitum. sed quoniam in natura continui vt sic, non est potentia ad huiusmodi augmentum : in natura tamen numeri materialis est: & similiter in natura continui est potentia ad diminutionem in infinitũ, vt patet ex eius ratione. Et sic omnia cõsonant, diuersis modis intellecta.

38 ¶ *Num accessus ad totum, siue ad formã, prohibeat infinitum.* veri q.2 arti.10. & 9. quol. arti.1. Quæstio.

CIrca rationẽ assignatam in litera dubium occurrit ex Scoto in tertio senten. distin. decimatertia, quæstione prima. impugnat siquidem eam sic. Quilibet numerus est vnus secundum se formaliter ex octauo Meta. ergo in augmentatione numeri acceditur ad formam. ergo accessus ad formam non prohibet augmentũ in infinitum. ergo male in litera dicitur, quòd ideo magnitudo non augetur in infinitum : quia accedit ad totum & formam.

¶Ad hoc dicitur quòd cum numerus augmentabilis in infinitum non sit quilibet numerus, sed numerus continuorum, vt patet tertio physico. textu sexagesimooctauo, Augmentatio numeri non accedit ad numerum simpliciter, sed talem, scilicet partium continui, ac per hoc manifeste acceditur non ad totum, sed ad partẽ: sicut & diuisio continui ex qua causatur : augmentatio autem continui ad totum simpliciter accedit. Neganda est ergo prima consequentia Scoti, quoniam à numero ad numerum talem, id est, materialem arguit, quod non licet in proposito: quia ly materialis minuit rationem numeri quò ad formalitatem : quia addit materialitatem formæ, & permiscet actum potentiæ, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septimæ Articulum quartum.*

IN titulo secundum multitudinem quæcunque siue de genere quantitatis, siue extra genus. & hinc patet, quòd ista quæstio est altior & vniuersalior quàm inquisitio, quæ fit tertio physico. quoniam ibi de materiali tantum multitudine sequente diuisionem continui sermo est, hîc autem de multitudine vniuersaliter, siue materiali, siue immateriali.

¶ In corpore duo. primo refert opinionem Auicẽnæ & Algazelis. ¶ Secundo improbando eam respondet quæsito.

¶ Quo ad primum duas propositiones refert: ac eas declarat. Altera est, impossibile est esse in actu multitudinem infinitam per se. Altera, possibile est esse in actu multitudinem infinitam per accidens. Declarantur ambæ, manifestatis illis terminis: infinita per se multitudo & infinita per accidens: probantur verò: quia nunquam compleretur opus, si ex infinitis per se dependeret: secus autem per accidens, vt patet in exemplo literæ.

Quo ad secundum sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito secundum diuersitatem actus à potentia. Prima est, impossibile est esse in actu infinitam multitudinem siue per se, siue per accidens.

¶ Secunda est, possibile est esse multitudinem infinitam in potentia. Prima conclusio probatur dupliciter. Omnis multitudo actu existens, est in aliqua specie multitudinis. ergo est secundum aliquam speciem numeri. ergo est finita. antecedens patet. prima verò consequentia probatur: quia species multitudinis sunt secũdum species numerorum. secunda, quia numerus est multitudo mensurata per vnum.

¶ *Num species multitudinis sint secundum species numeri.*

Quæstio. CIrca primam consequentiam & eius probationem dubitatur: quia multitudo est quid communius quàm numerus : & consequenter debet habere species plures quàm numerus: alioquin communioris rationem non retineret: non ergo species multitudinis sunt secundum speciem numeri. Et confirmatur hoc: quia dici potest quòd species multitudinis finitæ sunt secundum species numeri: non autem species multitudinis absolute: & attestatur his Aristo. quinto Metaphy. capitu. de quanto, dicens, quòd pluralitas finita est numerus, quasi infinitatem excipiat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum ignota ex notioribus naturaliter cognoscamus, & experiamur omnis multitudinis species, quas nouimus proportionales esse speciebus numeri, satis consonat arti, vt possit vniuersalis propositio formari, quòd omnis species multitudinis est secundum aliquam speciem numeri. Ad obiectionem autem dicitur, quod aliud est omnes species multitudinis

titudinis esse species numeri, quòd falsum est. & aliud, omnes species multitudinis esse secundum species numeri, id est proportionales illis: quod assumptum est & verũ: vnde multitudo, quia vniuersalius quid est, habet multo plures species quàm numerus: quia habet omnes species numeri, & omnes species multitudinis immaterialis, quæ propriè non est numerus, &c. Et per hoc patet ad confirmationem, quòd illud voluntarie, non rationabiliter diceretur. Textus autem Arist. nihil officit, quandoquidem nihil ex illo ad propositum elici potest, nisi quòd pluralitas infinita non esset numerus. sed hoc non obstat processui huic: sed magis confirmat secundã consequentiam, vt patet.

Comment. ¶ Secundo probatur eadem conclusio. omnis multitudo in rerũ natura actu existens est creata. ergo comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis. ergo certo numero. ergo impossibile est quòd sit infinita. Antecedens patet: prima verò consequentia probatur : quia non in vnum agens aliquid operatur. Reliquæ relinquũtur vt euidentes.

1 *Num omne creatum, & quomodo cadat in intentione creantis.*

2 *Num ex eo quod quodcunque creatum est ex intentione creantis, sequatur non posse dari multitudinem creatam infinitam.*

3 *Num oporteat multa creata sub vna, vel multis intentionibus creantis cadere.*

f 247 CIrca hanc rationem dubitatur. quoniam aut assumit falsum, aut non infert intentũ. Quũ enim assumitur quòd omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur, aut intelligitur de intentione certa certitudine finis, aut certitudine medij, per quod acquiritur finis. Si certitudine finis, tunc dupliciter exponi potest: aut ita quòd ipsum creatum sit certus finis, aut ita quòd habeat certum finem. Si igitur sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis vt certus finis, propositio videtur manifeste falsa: quoniam aliquid creatũ nec est finis creantis, nec alicuius alterius creaturæ, puta infinita creatura. Si verò est sensus, quòd omne creatũ cõprehenditur sub aliqua creãtis intentione vt ad certum finẽ, propositio est verissima: quia Deus ipse & participatio suæ bonitatis est certus cuiusque creati finis intentus à creante, sed tũc nihil infert ad propositũ: ex hoc enim non sequitur, ergo sub certo numero. Si autem sensus est, quòd omne creatum comprehenditur sub aliqua intentione creantis vt certum mediũ per quod acquiritur finis, propositio videtur falsa: & non probata. Falsa quidẽ: quia potest aliter cõprehẽdi sub intentione creantis quàm hoc modo. potest enim intendi non vt certum medium ad acquirendũ finem: sed vt comitãs seu proueniens ex certo medio per quod acquiritur finis: vt patet ex Auer. 12. Meta. com. 37. vbi vult, quòd intelligentiæ moueant orbes vt assimilentur Deo in faciendo entia, & ad hoc sequitur infinitas circulationes esse causatas ab eis & infinitos effectus & infinitas animas esse creatas apud Auicennam. Non probata autem, quia ex illo medio, nullum agens operatur aliquid in vanum, nihil aliud potest inferri, nisi, ergo agit propter finem quo concesso diceretur quòd multitudo infinita est propter finem extrinsecum, scilicet Deum & conseruationem perpetuę assimulationis causantis ipsam ad Deum, vt philosophi dicunt.

¶ Circa candẽ rursus rationẽ dubiũ occurrit: quia committi in ea videt sophisma à sensu diuiso ad cõpositum: à quolibet creato ad multa, imò infinita collectiue procedendo. Quamuis enim quodlibet creatũ sit terminus alicuius certæ intentionis & operationis ipsius creantis, multa tamen creata non oportet esse terminum alicuius intentionis & operationis, sed multarum intentionũ & creationũ: & consequenter infinita creata erunt termini infinitarũ intentionum sicut & creationum.

¶ Circa eandem adhuc rationem dubium est: quia radix eius, scilicet omne creatũ comprehenditur sub aliqua certa intentione creantis, licet sit vera in creatis per se, in creatis tamen per accidens negaretur ab Auicen. Multitudo enim per accidens infinita non est intenta nisi per accidens, vt in litera dicitur. & consequenter non creatur nisi per accidens. Vocatur autem creatum per accidens, quod ad præparationem alterius opus est creari: vt contingit de anima intellectiua quæ præparato à natura corpore disposito semper creatur. Et quia infinita corpora fuerunt iam præparata, infinitæ animę sunt creatæ: quibus vt sic accidit remansisse in actu: quia incorruptibiles sunt: & sic earum infinitas non ponitur per se intẽta, sed consequẽs ad æternitatem generationis humanæ.

¶ Ad euidentiam huius processus. Nota primo, quòd ly creatum potest sumi propriè, vt distinguitur contra causatum : & potest sumi communiter, vt non referat dicere causatum, & creatum. Et quod sumatur communiter vniuersalis

esse, cum eis: & sic infinitum. ergo possibile est esse infinita in actu.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 11. Omnia in pondere, numero & mensura disposuisti.

CONCLVSIO.

¶ *Impossibile est esse multitudinem per se, vel per accidens actu infinitam: possibile est autem eam esse in potentia.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc fuit duplex opinio. Quidã enim sicut Aui. & Algazel dixerunt, quòd impossibile est esse multitudinem actu infinitam per se: sed infinitã per accidens multitudinem esse nõ est impossibile. Dicitur enim multitudo esse infinita per se, quando requiritur ad aliquid vt multitudo infinita sit: & hoc est impossibile esse, quia sic oporteret quòd aliquid dependeret ex infinitis. vnde eius generatio nunquam compleretur, cum nõ sit infinita pertransire.

¶ Per accidens autem dicitur multitudo infinita, quando non requiritur ad aliquid infinitas multitudinis, sed accidit ita esse. Et hoc sic manifestari potest in operatione fabri, ad quam quædam multitudo requiritur per se, scilicet quòd sit ars in anima : & manens mouens, & martellus: & si hæc in infinitum multiplicarentur, nunquam opus fabrile compleretur: quia dependeret ex infinitis causis. Sed multitudo martellorum, quæ accidit ex hoc, quòd vnum frangitur & accipitur aliud, est multitudo per accidens. accidit enim quòd multis martellis operetur, & nihil differt vtrum vno vel duobus, vel pluribus operetur: vel infinitis, si infinito tempore operaretur: per hunc igitur modum posuerunt, quòd possibile est esse actu multitudinem infinitam per accidens e. Sed hoc est impossibile, quia omnem multitudinem oportet esse in aliqua specie multitudinis. Species autem multitudinis sunt secundum species numerorum. Nulla autem species numeri est infinita: quia quilibet numerus est multitudo facta per vnum. Vnde impossibile est esse multitudinem infinitam actu, siue per se, siue per accidens.

¶Item multitudo in rerum natura existens est creata: & omne creatum sub aliqua certa intentione creantis comprehenditur: non enim in vanum agens aliquod operatur. Vnde necesse est quòd sub certo numero omnia creata cõprehendantur. Impossibile est ergo esse multitudinem infinitam in actu etiam per accidens. Sed esse multitudinem infinitam in potentia, possibile est: quia augmentum multitudinis cõsequitur diuisionem multitudinis. Quãto enim aliquid plus diuiditur, tanto plura secundum numerum resultant. Vnde sicut infinitum inuenitur in potentia in diuisione continui, quia proceditur ad materiam, vt suprà ostensum est e, eadem ratione etiam infinitum inuenitur in potẽtia in additione multitudinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnumquodque quòd est in potentia, reducitur in actum secundum modum sui esse: dies enim non reducitur in actum, vt sit tota simul, sed successiue: & similiter infinitum multitudinis non reducitur in actum vt sit totum simul, sed successiue: quia post quamlibet multitudinem potest sumi alia multitudo in infinitum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd species figurarum habent infinitatem ex infinitate numeri. Sunt enim species figurarum, vt trilaterum, quadrilaterum, & sic deinde. Vnde sicut multitudo infinita numerabilis non reducitur in actum, quòd sit tota simul, ita nec multitudo figurarum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet quibusdam positis alia poni non sit eis oppositum : tamen infinita poni opponitur cuilibet speciei multitudinis. Vnde nõ est possibile esse aliquam multitudinem actu infinitam.

probatio literæ insinuat, dum ad illius probationem assumpsit quòd non in vanum agens operatur. Quod autem sumatur propriè ipsa verbi formalis significatio ostendit : parum autem aut nihil refert vtro modo sumatur. Si enim sumitur propriè, ponderanda sunt verba probationis quum dicit, aliquid operatur, id est, proprium terminum operationis attingit. Et per hoc excluduntur omnia consequentia ad proprium & intentum opus agentis : & de omni creato verificatur quod est proprius terminus creationis. si verò sumitur communiter, creatum restringẽdum est ad propriè causatum, vt distinguitur contra creatum. Verum vtroque modo restringitur ad causata vel creata actu existentia: ita quòd collapsa excluduntur : & hoc insinuatur in litera, quum dicitur creantis, quod enim creatum est & perseuerat continue quodammodo creatur, quia conseruatur: pendet enim & in fieri, & in esse à creante. Comprehenditur autem sub creantis intentione non solum quòd actualiter cõprehẽditur, sed quòd comprehensibile est: dato quòd actu non comprehenderetur. Ex hoc c 37 autem quòd assumpta propositio non est nisi de actu existentibus, quę proprij termini actionis sunt : solutio omnium obiectorum habetur : omnia siquidem actu existentia potest creator & vt medium ad acquisitionem alicuius finis ordinare, & vt finem per aliquid aliud assequendum intendere: ex quo enim actu existere ponitur iam terminata eius productio ponitur: & consequenter vt medium ad aliquid acquirendum dirigi potest. Et similiter potuit esse finis intentus & acquisitus per aliquod mediũ: nec ratio finis, nec ratio medij ad finem repugnat ei quod actu existat. Et propterea cum intentio non sit propriè nisi finis, & medij per quod acquirendus est finis, omne actu existens comprehensibile est sub certa intentione creantis, tam vt finis quàm vt medium. vt finis quidem tum quia nulla est creatura adeo infinita, quæ non sit aut esse possit finis alicuius alterius. Tum quia saltem est certus finis suæ productionis. Tum quia hoc intelligitur quantum est ex se: nulli enim creato actu existenti repugnat quantum est ex se ratio finis, quamuis fortè aliquid nullius sit finis. Vt medium autem: quia post ipsum restant multæ, aut multorum productiones & nobilitates: ad quarum aliquam potest ordinari vt medium, quòd iam eẽns in actu. Nec obstat prima contra hoc membrum obiectio: quoniam vt iam patet ex dictis formaliter loquendo de creato, non potest esse consequens proprium creationis terminum: sed oportet creatum creationem terminare. tale autem oportet esse intentum vt finis aut medium ad finem. Nec est verum quòd non sit probata: quoniam ex illa assumpta propositione agens non operatur aliquid in vanum : optime ex fine operationis exterioris concluditur terminus interioris intentionis : ex eo enim quod nullius agentis operatio est in vanum, sed ad certum terminum proprium, oportet quòd intentio operantis sit etiam respectu certi termini: quoniam intentio agentis statuit finem operationi: & sic patet responsio ad primò obiecta.

¶ Ad secundam verò dubitationẽ dicitur, quod quia tota multitudo existentiũ in actu potest accipi vt vnũ creatũ, quoniã non excedit vniuersum, quod vnius primo intenti creati rationẽ habet : consequens est quòd non solum singula creata, sed omnia simul, modo actu coëxistant, sint cõprehensibilia sub aliqua vna certa intẽtione creantis. Et propterea nullũ sophisma in proposito committitur, vbi ex propositione aduersarij quòd actu existat infinita multitudo infertur, ergo est comprehensibilis sub certa intentione creantis ergo non est infinita: quia tam ratione medij ad cõsequẽdum finem, quàm ratione finis repugnat infinitas multitudini.

¶ Ad tertium autem dubiũ dicitur : quòd creatũ per accidens potest dupliciter intelligi. Vno modo vt per accidens distinguitur contra per se. Et hoc modo negatur dari creatum per accidens : quoniam omne creatum est per seipsum intentum à creatore, sicut etiam est per seipsum terminus creationis: alioquin non fieret ex nihilo. Alio modo vt per accidens distinguitur contra per se primo : & significat idem quod per aliud. Et hoc modo datur creatum per accidens, id est, per aliud, saltem occasionaliter. Et hoc modo animæ intellectiuæ tam apud aduersariũ quàm nos creantur per accidens : quamuis apud nos magis per accidens, quàm apud ipsum. Sed hoc non aufert, quin sint per seipsas intentæ singulæ, sicut & per seipsas creatæ: quoniam quãuis inter se habeãt ordinem per accidens, relatæ tamen ad creantem sunt & per se intentæ, & productæ: imò magis per se quàm quodcunque corruptibile: quoniam res incorruptibiles perfectiores & digniores sunt vniuersi partes, ac pro hoc magis intẽtæ. Cuius signũ est, quòd in sphæra

Universidad de Navarra
Biblioteca

actuorum solæ species sunt per se intentæ: quia solæ sunt perpetuæ. Et quoniam non solū singulæ, sed infinitæ simul ponuntur in actu, cōsequens est (vt dictū fuit) vt omnes sint per se intentæ & productæ, vtpote sub aliqua vna certa intentione comprehensibiles, imō & simul productibiles, quantum est ex se in actu.

Annot. ¶ Aduerte hic, q. ex hoc loco habetur, quòd S. Tho. ademit sibi omnē viā concordiæ, cū doctrina Arist. iuxta expositionem suā. Tenet nāque Aristotelē putasse animas intellectiuas immortales & numeratas secundū numerū corporum: & cōstat Aristo. tenuisse generationem æternam. Ex his autē manifestō sequitur animas humanas esse actu infinitas, quòd hic decernitur impossibile. Et in secundo cōtra gēt. ca. 81. dicitur non repugnare doctrinæ. Arist. in 3. physi. & primo cæli. quia vtrobique de infinito materiali sermo fuit.

¶ Circa hanc conclusionem multa asseruntur à Capreolo argumēta ex Gregorio & Adā, sed omnia ad tria reducuntur. Primo ergo arguit sic. Dantur infinitæ partes proportionales in actu continuo. ergo possūnt dari separatæ: ergo. Probatur sequela, quia omne absolutū existens, potest diuina potentia conseruari sine eo quod non est de essentia illius: sed cōtinuatio vnius cum alia non est de essentia partium. ergo. ¶ Secundo, Deus in quolibet initio cuiusque partis proportionalis vnius horæ, potest creare angelum: ergo in vna hora creare infinitos in actu. Et confirmatur: quia quicquid potest Deus successiue, potest simul in rebus permanentibus. ¶ Tertio non minoris potentiæ est Deus quàm infinitæ animæ si essent, & quàm ignis inferni: sed illæ possent infinita simul: & ignis infinitos cruciatus. si essent ibi infinitæ animæ. ergo.

¶ Ad prima duo argumenta respondetur breuiter, quòd ibi est sophisma à sensu diuisō ad compositum. Quamuis enim de ratione singularium partium non sit continuitas cum alia, est tamen ratione omnium simul: quia de ratione earum simul est esse in potentia cui repugnat singularum ab inuicem separatio. Et similiter implicat numerare initia omnia partium proportionalium horæ: quia potest ea successiua numeratione complexa in fine horæ, & tamen infinita: si enim infinita nunquam numerabuntur. & si complebuntur, non erunt infinita. potest ergo Deus in singulis initiis, non autem in omnibus. Et per hoc ad confirmationē: quia nec simul nec successiue potest producere infinita actu existentia.

¶ Ad tertium autem concesso toto nihil habetur contra intentum: quoniam non ex defectu diuinæ potentiæ, sed ex impossibilitate rei factibilis consurgit quòd infinita in actu esse nequeunt. Cum quo tamen stat quòd illæ conditionales sunt veræ: sicut si homo est leo, est rugibilis: non tamen sequitur, ergo Deus potest facere hominem rugibilem.

Comment. ¶ Secunda conclusio responsiua est. Infinitum secundum multitudinem inuenitur in potentia. Probatur: infinitum inuenitur in potentia secundum diuisionem continui. ergo secundum multitudinem. Probatur sequela: quia augmentum multitudinis sequitur diuisionem magnitudinis, antecedens patet & probatur: quia proceditur ad materiam.

QVÆSTIO OCTAVA DE EIXstentia Dei in rebus, in Quatuor articulos diuisa.

QVia verò infinito conuenire videtur quòd vbique & in omnibus sit: considerēdum est, vtrū hoc Deo conueniat. ¶ Et circa hoc quærunturi quatuor.

¶ Primo, vtrū Deus sit in omnibus rebus. ¶ Secundo, vtrum Deus sit vbique per essentiam & potentiam & præsentiam. ¶ Quarto, vtrum esse vbique sit proprium Dei.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ Vtrum Deus sit in omnibus rebus.

AD PRIMVM sic proceditur. videtur, quòd deus non sit im omnibus rebus. Quod enim est supra omnia, non est in omnibus rebus: sed deus est supra omnia, secundum illud Psal. Excelsus super omnes gentes dominus, &c. ergo deus non est in omnibus rebus.

¶ Præterea, Quod est in aliquo, continetur ab eo: sed deus non continetur à rebus, sed magis continet res: ergo deus non est in rebus, sed magis res sunt in eo. Vnde Aug. in lib. 83. quæst. dicit, quòd in ipso potius sunt omnia quàm ipse alicubi.

¶ Nota secundo quòd in consequente secūdæ cōsequentiæ subintelligitur ly immediatū. vt enim patet ex ꝓbatione, sermo est de agente ꝓximo seu immediate agente, vt sic. nec est sermo de quacunque immediatione, sed suppositi. Agens enī potest dupliciter dici immediatū, vt docetur in tertio contra Gent. cap. 70. scilicet immediatione virtutis, & immediatione suppositi. Est autem immediatio virtutis, quoniam virtus agentis iungitur effectui non mēdicando talem coniunctionem ab aliqua alia virtute. Et propterea quāto agens est superius, tanto immediatius agit immediatione virtutis: quoniam inferius agit virtute superioris, & nō econuerso. Immediatio autem suppositi est, quādo inter suppositum agens & effectum nullum mediat suppositum subordinatum coagens. Et propterea quanto agens est inferius, tanto est immediatius immediatione suppositi. Et quoniā hīc est sermo de ipso Deo secundum seipsum, an sit in rebus, ideo immediatio suppositalis est ad propositum: ita quòd cō sequens illud intendit, quod Deus est in omnibus vt agens immediatum suppositaliter, id est, proximum & propinquissimum suppositalitersita quòd inter Deum & quamlibet rem nullū mediat suppositum agēs illam. Patet autem hunc esse sensum literæ. Tum ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de ꝓximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis non infertur, ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primam intelligentiam tantum Deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc verum sit, facile manifestabitur.

¶ Nota tertio, quòd consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse proprio effectu, potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra commune: & sic est sensus, esse est effectus à solo Deo prouenies: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. distinct. primæ q. primæ, & male. sed de hoc in quæst. 45. inferius disputabitur. Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud ineſt, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & verus sensus. esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuiusq; rei, quòd sit à prima causa, vt in prædicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia literæ, volens quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse vt sic & proprius effectus, id est per se primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, possit multis modis verificari, ad propositum tamen vnus sufficiat, per quem magis liquet præsens litera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus Dei, quia solus Deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse ei⁹ exigitur materia, quę à solo Deo creatur & conseruatur: si immaterialis, à Deo solo est, vt inferius probabitur, cum de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo Deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediate immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera quòd Deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, quòd omnibus oportet esse commune. quod enim non participat esse, non est.

¶ Nota quarto quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & meritò, nihil enim in re aliqua est, quòd non actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue prædicatum substantiale vel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quæ non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat, est esse, &c.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit ipsum esse per essentiam, est in omnibus rebus non sicut accidens, sed per se seu intime.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd Deus est in omnibus rebus, nō quidē sicut pars essentiæ, vel sicut accidēs, sed sicut agens adest ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediate agit, & sua virtute illud cōtingere: vnde in 7 physi. probatur, ꝙ motum & mouens oportet esse simul. Cum autem Deus sit ipsum esse per suam essentiam, oportet quòd esse creatum sit proprius effectus eius c: sicut ignire est proprius effectus ipsius ignis. Hunc

142 516

¶ Præterea, Quanto aliquid agens est virtuosius, tanto ad magis distans eius actio procedit: sed Deus est virtuosissimum agens: ergo eius actio pertingere potest ad ea etiam, quæ ab ipso distant, nec oportet quòd sit in omnibus.

¶ Præterea, Dæmones res aliquæ sunt: nec tamen Deus est in dæmonibus: non enim est cōuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. ad Cor. 6. ergo Deus non est in omnibus rebus.

¶ SED CONTRA. Vbicunque operatur aliquid, ibi est: sed Deus operatur in omnibus, secundū illud Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis domine. ergo Deus est in omnibus rebus.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit ipsum esse per essentiam, est in omnibus rebus non sicut accidens, sed per se seu intime.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd Deus est in omnibus rebus, nō quidē sicut pars essentiæ, vel sicut accidēs, sed sicut agens adest ei in quod agit. Oportet enim omne agens coniungi ei in quod immediate agit, & sua virtute illud cōtingere: vnde in 7 physi. probatur, ꝙ motum & mouens oportet esse simul. Cum autem Deus sit ipsum esse per suam essentiam, oportet quòd esse creatum sit proprius effectus eius c: sicut ignire est proprius effectus ipsius ignis. Hunc

142 516

ex probatione ibidem inducta: quam constat non nisi de ꝓximo agente & mouente verificari. Tum quia ex sola immediatione virtutis non infertur, ergo Deus secundum seipsum est in omnibus: sed secundum eius diffusam & participatam virtutem, vt Auicen. ponens primam intelligentiam tantum Deum per seipsum produxisse, concederet. Quomodo autem hoc verum sit, facile manifestabitur.

¶ Nota tertio, quòd consequens primæ consequentiæ, scilicet ergo habet esse proprio effectu, potest dupliciter intelligi quantum ad præsens spectat. Vno modo vt ly proprium distinguitur contra commune: & sic est sensus, esse est effectus à solo Deo prouenies: excludendo omnem mediam causam effectiuam. Et hunc sensum accipit Scot. in 4. distinct. primæ q. primæ, & male. sed de hoc in quæst. 45. inferius disputabitur. Alio modo vt ly proprium distinguitur contra alienum. Alienum autem in proposito dicitur omne quod per aliud ineſt, etiam si per se insit: & sic proprium idem significat quod per se primo. Et hic est intentus & verus sensus. esse enim est per se primo effectus primæ causæ & ratio cuiusq; rei, quòd sit à prima causa, vt in prædicto loco patebit. Et hoc directe intendit consequentia literæ, volens quòd ab esse per essentiam deriuetur omne esse vt sic & proprius effectus, id est per se primo effectus. Et quamuis, vt ibi patebit, possit multis modis verificari, ad propositum tamen vnus sufficiat, per quem magis liquet præsens litera: dicitur ergo esse proprius, seu per se primo effectus Dei, quia solus Deus potest omnia facere quæ exiguntur ad hoc vt aliquid sit, quicquid sit illud: omnis enim res aut est materialis, aut immaterialis: si materialis ad esse ei⁹ exigitur materia, quę à solo Deo creatur & conseruatur: si immaterialis, à Deo solo est, vt inferius probabitur, cum de potentia creatiua tractabitur. Et hinc patet, quòd in omni re est aliquid productum & conseruatum à solo Deo proxime & immediate. In rebus quidem materialibus substantia materiæ primæ, in separatis autem ipsa substantia. Et propterea Deus dicitur agens omnium immediate immediatione suppositi. Non enim dicitur in litera quòd Deus est agens immediatum omnium quo ad omnia, sed quo ad aliquid, scilicet ad esse: quia omnia agit immediate quo ad aliquid requisitum ad esse illius. Et propterea assumpsit pro medio termino causalitatem quam habet Deus respectu ipsius esse, quòd omnibus oportet esse commune. quod enim non participat esse, non est.

¶ Nota quarto quòd in probatione secundæ partis conclusionis esse dicitur profundius ac intimius omnibus: quia est formale respectu omnium: & meritò, nihil enim in re aliqua est, quòd non actuetur per esse: siue pars essentialis, siue integralis: siue prædicatum substantiale vel accidentale. omnem enim gradum, omnem rationem esse attingit: multa tamen in re sunt, quæ non sunt substantia, aut corpus, &c. profundius ergo omnibus, & quod vltimo in resolutione restat, & quod primo compositionem terminat, est esse, &c.

¶ Num Deus adsit omnibus ratione operationis, aut immensitatis, & quid intendat autor.

CIrca sensum conclusionis & tituli dubium occurrit ex Scot. in 1. distinct. 2. quæst. 5. Ibi enim, Quæro, inquit, quid intendis quærere & concludere, aut præsentiam Dei in omnibus ratione operationis, aut ratione immensitatis. Si primum, ergo committitur petitio principij: quia conclusio est, Deus est in omnibus, id est, coniunctus omnibus vt agens, & medius terminus est hoc idem: vt patet in litera. Et præterea hæc conclusio non est ad propositum: quia quæstio tua est de præsentia, quæ spectat ad immensitatem Dei, vt in introductione quæstionis ponis. Si secundum, ergo præsentia immensitatis concluditur apud te à posteriori ex præsentia agentis vt sic. Et tunc sequitur vlterius, ergo substantia spiritualis est in loco prius natura quàm aliquid operetur, quod tu negas in materia de loco angelorum.

¶ Ad hoc dicitur quòd coniunctio Dei cum rebus potest sumi dupliciter. Vno modo pro ipso contactu, i quo Deus ipse rem per seipsum tangit. Alio modo pro relatione præsentiæ, qua denominatione relicta dicitur præsens secundum se alicui. Si sumitur primo modo, sic Deum esse in rebus, nihil aliud est quàm

quàm immediate producere & conseruare res. Si verò sumitur secundo modo, sic est relatio rationis in Deo consequens contactum prædictum.

¶ Ad obiectionem ergo Scoti dicitur, quòd formaliter loquendo hīc est quæstio de præsentia spectante ad immensitatem, sed non de illa, quam ipsa fingit priorem omni contactu, sed præsentia immensitatem consequens, cum non possit intelligi absque extremorum existentia, nisi sumatur in potentia. Aut est ipse cō-
508 tactus creaturarum, quo creaturæ fiunt & sunt sic, quòd impossibile esset aliquid fieri aut esse quod non taliter tangatur à Deo, sicut præsentia corporis infiniti ad omnia loca, esset contactus omnium locorum, sic quòd impossibile esset poni locum, qui non tangeretur ab eo. Sed in hoc falliter imaginatio:
17 225 quia contactus localis supponit vtrumque extremum, contactus autē diuinus non supponit, sed facit creaturas, alioquin non esset is quo res fiunt & sunt. Aut est relatio præsentiæ, qua Deo
66 relatiue dicitur actualiter præsens creaturæ, & hæc manifeste sequitur existentiam creaturæ.

¶ In proposito igitur dicendum est quod quæritur de præsentia immensitatis indistincte. Nec sequitur, ergo datur alia præsentia spiritualis substantiæ prior operatione: quoniam præsentia immensitatis, coincidit cum præsentia per operationem. Nec sequitur, ergo est ibi petitio principij: tum quia quæstio & conclusio est de præsentia indistincte: medium autem est per modum agentis immediati, & sic est processus ab inferioti ad superius affirmatiue. Tum quia data quòd quæstio & conclusio esset de coniunctione contactus, medium est diffinitio ipsius coniunctionis, & sic non est petitio: quoniam concluditur quasi passio de subiecto per diffinitionem passionis: dum ostenditur Deum esse per seipsum coniunctum omnibus, per diffinitionem eius quod est esse coniunctum per seipsum: quòd nihil aliud est quàm immediate immediatione suppositi agere ac conseruare omnia. Tum quia si quæstio & conclusio est de esse in rebus per relationem præsentiæ, medium est quasi causa seu fundamentum maioris extremitatis. ¶ Et sic patet quòd si quæstio ista intelligitur de esse in rebus specialiter, processus est à priori, scilicet à diffinitione passionis, vel à fundamento relationis. Si autem indistincte, sic est ab inferiori ad superius affirmatiue: & sic nunquam admittitur vitium.

¶ Num agens coniunctum esse oporteat ei in quod agit, & simul cum eo.

2 *Num ex quòd agens coniungitur ei quod agit, sequatur Deum omnia agentem cunctis coniungi secundum seipsum.*

CIrca probationem secundæ consequentiæ occurrit dubium ex Sco. in primo, 50
distinct. 37. q. vnica. vbi vult, & quòd ista assumpta propositio, agens oportet coniungi ei, in quod immediate agit, est falsa: & quòd illa Arist. mouens & motum oportet esse simul, est quasi per accidens: & quòd processus iste, ex his inferens Deum secundum seipsum esse præsentem omnibus, non valet. Primum igitur probat sic: Sol agit immediate vbi non est. ergo. antecedens probatur: quia Sol generat in visceribus terræ, mineram vel aliquod mixtum: & proximum principium elicituū talis generationis est substantia Solis. ergo. Quòd enim substantia Solis sit principium generationis substantialis illius mixti, patet. Quòd autem sit proximum principium, probatur: quia antecedens quodcunque siue lumen, siue quodlibet aliud, non potest esse principium substantiæ. Præterea agens naturale non posse agere in distans nisi prægat in præsens, oritur ex altero horum, scilicet 60
aut ex concursu duarum potentiarum subordinatarum in eodem agente, aut ex imperfectione potentiæ actiuæ non potentis producere perfectius, nisi procedendo de imperfectiori ad perfectius. exemplum primi, Sol non generat hoc nisi illum met medium. exemplum secundi, generans non generat nisi alterēt & disponat, &c. ergo agens non posse agere in distans quin agat in præsens, est propter istas conditiones. Igitur non est necessarium simpliciter. Quia potest dari agens, in quo neutra harum conditionum habet locum. Et hinc sequitur secundum, quia propter istas conditiones verificatur de mouentibus & motis. Et tertium, quia Deus est agens omnipotens, in quo nulla harum conditionum reperitur: & propterea ex hoc quod immediate producit aliquid, non sequitur necessario. ergo secundum seipsum est præsens illi. Et confirmatur, inquit, hoc tertium dupliciter. Primo, quia si Deus esset in aliquo certo situ, posset immediate producere aliquid in quacunque distantia: quia esset omnipotens: ergo ex immediata productione non necessario infertur præsentia secundum essentiam. Secundo, quia posito priori non necessario sequitur positio posterioris: sed præsentia Dei secundum potentiam est est prior præsentia eius secundum substantiam, ergo posita illa non est necesse poni istam. probatur minor, quia prius natura creata terminat actum diuinæ potentiæ quàm sit ei Deus præsens, vt patet in prima mundi productione.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est quòd quia in his agentibus, quæ apud nos sunt, inuenitur duplex præsentia agentis ad passum: Altera situalis, qua vltima eorum sunt simul. Altera virtualis, qua operatio agentis attingit effectum seu passum, nullum attingendo medium, siue interfit aliquid, siue non: distincta est etiam in agentibus spiritualibus duplex præsentia. Altera secundum substantiam, quia ipsa substantia agentis definita, aut quasi definita est huic 80
passo. Altera secundum virtutem, sicut in supradictis. Et propter hanc duplicem præsentiam laborauit tantum Scotus, imponens Sanct. Tho. vtranque contradictionis partem: & quòd posuit primam præsentiam in hoc articulo, & quòd negauit eam in materia de loco angelorum, & quòd plus est, quod apud Sanctum Thomam, hīc præsentia secundum substantiam est prior quàm secundum potentiam. Sed longe aliter est, quoniam apud Sanctum Thomam licet aliud sit esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiā, non tamen aliud est esse præsentem secundum substantiam, & aliud secundum potentiam immediate attingentem effectum seu passum: præsentia enim potentiæ, vt insequenti patet articu. non exigit immediatione suppositi. Nec tamen sunt omnino idē esse præsentem secundum substantiam, & secundum potentiam immediate agentem, &c. Sed distinguuntur sicut ratio præsentiæ & res præsens. Quoniam immediate attingere est ratio præsentiæ non solū potentiæ, sed substantię: ita quòd sicut substantia situata situ est præsens, & tamen ipsa substantia est præsens, ita substātia spiritualis immediata attinctione est præsens: ita quòd ipsa substantia est præsens & non operatio eius vt quod. Et sic istæ duę præsentiæ in spiritualibus, non omnino duæ sunt, nec omnino vna, sed habent se medio modo, sci licet vt quo & quod, &

corporalium dicuntur omnia esse in Deo, inquātum continentur ab ipso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nullius agentis quātumcunq; virtuosi actio procedit ad aliquid distans, nisi inquantum in illud per media agit. Hoc autem ad maximam virtutem Dei pertinet, quod immediate in omnibus agit. Vnde nihil est distans ab eo, quasi in se illud Deum nō habeat. Dicuntur tamen res distare à Deo per dissimilitudinem naturæ vel gratiæ: sicut & ipse est super omnia per excellentiam suæ naturæ.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in dæmonibus intelligitur & natura, quæ est à Deo, & deformitas culpæ, quæ non est ab ipso. Et ideo non est absolute concedendum, quòd Deus sit in dæmonibus, sed cum hac additione, inquantum sunt res quædam. In rebus autem, quæ nominant naturam non deformatam, absolute dicendum est Deum esse.

propterea diximus quòd in litera quæ ex immediate attingere concluditur præsentiam substantiæ, proceditur à diffinitione ad diffinitum, id est à ratione ad id cuius est ratio.

¶ Ad rationes ergo Sco. singillatim dicendo. Ad primam negatur quòd Sol agat immediate in distans, falsūmque est quòd forma substantialis sit elicitiuum principium generationis mineræ. quoniam substantia nullius operationis est proximum & elicitiuum principium, vt in q. 77. ostendetur diffuse. Nec inconuenit accidens esse principium instrumentale generationis substantiæ. Instrumentum enim non est causa: sed causæ organum.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd proter neutram illarum causarum conuenit agentibus naturalibus non posse agere in distans nisi in propinquum præagat, sed est propter imperfectionem negatiue pertinentem ad virtutem actiuam inquantum limitata est, & ideo referuatur hoc soli Deo: hanc rationem ex sensibus accepimus. Illa verò Sco. finxit vnde Ari. 7. phy. inductiue ex sensibilibus probat mouens etiam intentionale & motum oportere esse simul: vt patet ibi de obiectis sensuum. ¶ Et si quæratur quæ vniuersalis ratio sit quòd agens & immediatum patiens oportet esse simul, seu coniungi: Respondetur quòd eum esse simul, seu coniungi, & immediate attingere non vniformiter se habeant, non potest eis vniformis ratio assignari. Iam enim dictum est, quòd præsentia substantiæ & præsentia potentiæ immediate in quibusdam sunt omnino diuersæ, in quibusdam autem coincidunt. Et propterea dicendum est, quòd vbi hæ præsentiæ sunt omnino diuersæ, præsentia operationis infert præsentiam potentiæ, ex limitatione agentis. Vbi autem sunt quasi idem, illatio tenet ex identitate illarum. Et propterea propositio illa, omne agens, &c. est vniuersaliter vera in omnibus agentibus: quamuis ex diuersis radicibus in diuersis: & ideo ex ipsa merito procedi potuit ad inferendam præsentiam immensitatis diuinæ in omnibus. Et per hoc patet responsio ad vtranque confirmationem. Ad primam quidem negatur conditionalis, quoniam exillo antecedente sequitur & illud consequens & eius contradictorium, ac per hoc neutrum sequitur. Si enim Deus esset in aliquo certo situ, ex eo quòd Deus omnipotens, sequitur quòd posset in quodcunque vbicunque: ex eo verò quòd incerto situ, sequitur quòd in nihil posset nisi mediante proximo: hoc enim spectat ad rationem limitati situaliter: & sic patet quòd sequitur vtraque pars contradictionis simul: & consequenter multa.

¶ Ad secundam verò dicitur: quòd licet verum sit prius non inferre necessario posterius, quando sunt omnino diuersa: Attamen hæ præsentiæ non sunt omnino diuersæ, sed (vt dictum est) coincidunt in spiritualibus, vt ratio, & id cuius ratio: & propterea se habent aliquo modo vt prior & posterior.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte primo quòd distantia in proposito est quadruplex: scilicet situalis, naturalis, suppositalis, & virtualis. situalis patet. Naturalis verò est dissimilitudo naturæ. suppositalis autem mediatio suppositi. Virtualis demum mediatio virtutis virtualiter. Propositio autem illa agens quanto virtuosius, tanto potest agere in distantius, loquendo non de agente tali vel tali, sed absolute, de sola distantia naturæ est vera simpliciter. De distantia enim situs patet quòd est falsa: quia non omne agens habet situm etiam diffinitiue. De distantia quoque virtutis patet et etiam: quia quanto agens est superius & consequenter virtuosius, tanto est propinquius virtualiter, vt patet ex dictis. De distantia autem suppositi est aliquo modo vera: simpliciter autem, id est totaliter falsa. Potest siquidem dupliciter intelligi. Vno modo sic, agens quanto virtuosius tanto potest in distantius suppositaliter quo ad aliquid, & hic est verisiima. Vnde Deus posset per infinita quodammodo supposita media coopperantia educere formam bouis de potentia vel materia, vel aliquid huiusmodi facere, quæ ipse non produciit immediate immediatione suppositi, sed virtutis tantūm. Alio modo sic. Tanto potest indistantius suppositaliter secundum se totum, & sic propositio est falsissima: imò vt in litera dicitur, hoc ad maximam Dei potentiam spectat, vt nihil compati possit distans secundum se totum suppositaliter: quia in quolibet subsistente oportet aliquid esse productum ac conseruatum continuè à Deo immediate immediatione suppositi, vt dictum est. Et quia de ista distantia præsens articulus loquitur, de præsentia illi opposita: ideo in litera absque alia distinctione negata est, & bene propositio illa intendens de distantiori secundū se totū & non secundū aliquid sui. De distantia autem naturæ, cuius etiam litera meminit, propositio est simpliciter vera: quia quanto agens est virtuosius, tanto ex elongatiori potentia potest facere sibi simile: adeo vt creator ex nullo modo simili producere possit, scilicet ex nulla potentia: quia ex nihilo.

¶ Aduerte secundo quòd in litera fit mentio de distantia suppositali, & de coniunctione virtuali penetrante & superante quodammodo distantiam suppositalem, & de immediatione suppositali: & ex hoc quòd non distantia suppositalis, sed coniunctio virtualis penetrans inuentam suppositalem distantiam, spectat ad perfectionem virtutis, infertur implicite: ergo non distantia, sed coniunctio agentis cum effectu, sequitur perfectionem agentis. & ex hoc infertur explicite: ergo ad maximam Dei virtutem pertinet vt nihil à se distare suppositaliter possit secundum se totum, sed oporteat ipsum esse coniunctum suppositaliter omnibus. & est processus iste per locum à maiori si in productione in qua inuenitur distantia suppositalis, ipsa distantia non sequitur perfectionem agentis, sed potius coniunctio penetrans illam: ergo simpliciter ipsa distantia suppositalis non spectat ad perfectionem agentis, sed potius coniunctio: ergo posse agere in distantiis secundum se totum suppositaliter nõ sequitur perfectionem virtutis: sed potius coniunctum oportere esse in omnibus ad maximã virtutem spectat.

1.dist.37. q.2.arti. 1.& 3. Et 3.contra c.68.

a ¶ Vtrum Deus sit vbique.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit vbique. Esse enim vbique, significat esse in omni loco. Sed esse in omni loco non conuenit Deo: cui non conuenit esse in loco. nam incorporalia, vt dicit Boë. in lib. de hebdo. non sunt in loco. Ergo Deus non est vbique.

¶ Præterea, Sicut se habet tempus ad successiua, ita se habet locus ad permanentia. Sed vnum indiuisibile actionis vel motus, non potest esse in diuersis temporibus, ergo nec vnum indiuisibile in genere rerum permanentium potest esse in omnibus locis. Esse autem diuinum non est successiuum, sed permanens. Ergo Deus non est in pluribus locis. Et ita non est vbique.

¶ Præterea, Quod est totum alicubi, nihil eius est extra locum illum. Sed Deus si est in aliquo loco, & totus est ibi: non enim habet partes. Ergo nihil eius est extra locum illum. Ergo Deus non est vbique.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Hiere. 23. Cælum & terram ego impleo.

CONCLVSIO.

¶ Deus est in omnibus locis, tanquam in rebus quibus confert virtutem conseruatiuam locati: & est in omnibus locis, replens omnia loca, non sicut corpus impediens alia locari, sed causando quòd omnia alia sint in loco, & illum repleant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cũ locus sit res quædam: esse aliquid in loco, potest intelligi dupliciter. Vel per modum aliarum rerum, id est, sicut dicitur aliquid esse in aliis rebus quocũque modo, sicut accidentia loci sunt in loco. Vel per modum proprium loci, sicut locata sunt in loco. Vtroque autem modo secundum aliquid Deus est in omni loco: quod est esse vbique. Primo quidem sic est in omnibus rebus, vt dans eis esse, & virtutem & operationem: sic enim est in omni loco, vt dans ei esse, & virtutem locatiuam. Item locata sunt in loco inquantum replent locum: & Deus omnem locum replet: non sicut corpus (corpus enim dicitur replere locum, in quantum non cõpatitur secum aliud corpus:) sed per hoc quòd Deus est in aliquo loco, non excluditur, quin alia sint ibi: imo per hoc replet omnia loca, quòd dat esse omnib⁹ locatis, quæ replẽt omnia loca.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd incorporalia non sunt in loco per contactum quantitatis dimensiuæ, sicut corpora, sed per cõtactum virtutis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd indiuisibile est duplex: vnum quod est terminus continui, vt punctus in permanentibus, & momentum in successiuis. Et huiusmodi indiuisibile in permanentibus, quia habet determinatum situm, non potest esse in pluribus partibus loci, vel in pluribus locis: & similiter indiuisibile actionis vel motus, quia habet determinatam ordinem in motu vel actione, non potest esse in pluribus partibus temporis. Aliud autem indiuisibile est, quod est extra totum genus continui: & hoc modo substantiæ incorporeæ, vt Deus, angelus & anima dicuntur esse indiuisibiles. Tale igitur indiuisibile non applicatur ad cõtinuum, sicut aliquid eius, sed inquantum contingit illud sua virtute: vnde secundum quod virtus sua se potest extendere ad vnum vel multa, ad paruum vel magnum, secundum hoc est in vno vel pluribus locis, & in loco paruo, vel magno.

¶ Ad tertium dicendum quòd totum dicitur respectu partium. Est autem duplex pars, scilicet pars essentiæ, vt forma & materia dicuntur partes compositi: & genus & differentia partes speciei. Et etiam pars quantitatis, in quam scilicet diuiditur aliqua quantitas [c]. Quod ergo est totum in aliquo loco totalitate quantitatis, non potest esse extra locum illum: quia quantitas locati commensuratur quantitati loci: vnde non est totalitas quantitatis, si non sit totalitas loci. Sed totalitas essentiæ non commensuratur totalitati loci. Vnde non oportet quòd illud quod est totum totalitate essentiæ in aliquo, nullo modo sit extra illud. Sicut apparet etiam in formis accidentalibus, quæ secundum accidens quantitatem habent. albedo enim est tota in qualibet parte superficiei, si accipiatur totalitas essentiæ: quia secundum perfectam rationem suæ speciei inuenitur in quolibet parte superficiei. Si autem accipiatur totalitas secundum quantitatem quam habet per accidens, sic non est tota in qualibet parte superficiei. In substantiis autem incorporeis non est totalitas, nec per se, nec per accidens, nisi secundum perfectam rationem essentiæ. Et ideo sicut anima est tota in qualibet parte corporis [c], ita Deus totus est in omnibus & singulis.

a ¶ Super Quæstionis octauæ articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo: primo distinguit, secundo respondet quæsito vnica conclusione bimembri iuxta propositam distinctionem. Distinctio est ista. esse in loco dupliciter: vt in re, & vt in loco, probatur. quia locus est res, & locus. Conclusio vero responsiua est. Deus est vtroque modo secundum aliquid vbique. probatur quo ad primum modũ. Deus dat esse, virtutem, & operationem omnibus rebus: ergo omnibus locis. Quo ad secundam verò. Deus dat esse omnibus replentibus loca. ergo est in omnibus locis quodammodo vt replens omnia loca.

Annot. ¶ Circa hæc aduerte quòd replere locum dupliciter dicitur, scilicet formaliter & effectiue. corpus locatum replet locum formaliter, Deus effectiue. Et ex hoc sequitur differentia in litera posita, quòd corpus replens excludit alia: Deus autem replẽs non, imò facit alia locari.

Annot. ¶ Et propterea in conclusione non absolutè dicitur quòd Deus est in loco vt in loco absolute, sed secundum aliquid, id est, quodammodo: quia scilicet non formaliter, sed causaliter.

a ¶ Super Quæstionis octauæ Articulum tertium.

TItulus ex quid nominis in corpore clarus.

¶ In corpore duo, primo distinguit, secundo respondet quæsito ibi, sic ergo. Quo ad primũ distinctio est ista. De⁹ est in aliquo dupliciter. scilicet effectiue, & obiectiue. Differunt quo ad propositũ hi modi, quia primus est generalis, eo quòd effectiue Deus est in omnibus. Secundus specialis, eo quòd obiectiue est tantũ in creatura rationali. Et vocatur hic modus esse per gratiam, eo quòd cognoscat ac diligat Deum actu vel habitu. Rursus modus generalis essendi, in omnibus distinguitur in esse per essentiam, præsentiam, & potentiam. vt patet in rege respectu loci proprij, & loci, in prospectu suo, & regni sui: & inde applicando ad Deum.

¶ Aduerte hic primo quòd quamuis litera in principio corporis ponat distinctionem modi essendi Dei in rebus, scilicet effectiue vel obiectiue, postmodum tamen non subdiuidit modum essendi in esse per essentiem, præsentiam, & potentiam, quoniam falsa esset subdiuisio: sed intendit subdistinguere modum generalem quo Deus est in omnibus, & accipit distinctionem ex rebus humanis, applicatque ad Deum respectu omnium creatorum.

¶ Aduerte secundo, quòd in litera non solum applicantur declarati modi ad Deũ, sed probatur quodammodo rectam esse interpretationem eorum, ex eo quòd singuli contra singulos excellẽtium hominum errores ponuntur. Contra Manichæos nanque esse per potentiam, id est, esse in omnibus immediate immediatione virtutis. Ita quòd omnia agunt quicquid agunt virtute Dei. Contra Auer. verò esse per pręsentiam penetratiuam omnium & singulorum suo intuitu. Contra Auicen. autem esse per essentiam, id est, immediate immediatione suppositi: quia in quolibet est aliquid creatum à Deo immediate. Annot.

Comment. ¶ Quo ad secundum respondet quæsito affirmatiue. Deus est in omnibus per præsentiam, essentiam, & potentiam.

376

¶ *Num Deus speciali quodam modo sit in rationali creatura.* Quæstio.

CIrca singulos modos singula occurrunt dubia, ex Aureolo, vt refert Capreolus, in primo, distinct. 37. Circa illum, qui est modus specialis, dubium est. tum quia Deus est obiectiue in non sanctis: & in quibusdam sanctis, puta infantibus non obiectiue. tum quia Augustinus dicit Deum esse in sanctis, quia intensius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd iste modus, scilicet per gratiam, non distinguitur contra modum essendi Dei obiectiue: sed est pars eius à sacris doctoribus per gratiam nominatus: & importat Deum esse obiectiuè vt intellectum notitia pariente charitatem, quòd patet solis sanctis conuenire, & etiam infantibus: quia habitum fidei & charitatis ex baptismo sortiũtur. Augusti. autem & Magister modum hunc non formaliter vt Sanctus Tho. sed causaliter descripserunt. Ex hoc enim quod Deus deiformes facit rationales creaturas, quod est intensius & plenius operari, consurgit Deum cognosci & charum haberi ab eis. 376 41 1.dist.37. 1.art.1. in expo.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd male assignentur modi existendi Deum in rebus, cum dicitur, quòd Deus est in omnibus rebus per essentiam, potentiam, & præsentiam. Id enim per essentiam est in aliquo, quod essentialiter est in eo. Deus autem non est essentialiter in rebus: non enim est de essentia alicuius rei. Ergo non debet dici quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ Præterea, Hoc est esse præsentem alicui rei, scilicet non deesse illi. Sed hoc est Deum esse per essentiam in rebus, scilicet non deesse alicui rei: ergo idem est esse Deum in omnibus per essentiam & præsentiam. Superfluum ergo fuit dicere, quòd Deus sit in rebus per essentiam, præsentiam, & potentiam.

¶ præterea, Sicut Deus est principium omnium rerum per suam potentiam, ita per scientiam & voluntatẽ. Sed non dicitur Deus esse in rebus per scientiam & voluntatem. Ergo nec per potentiam.

¶ Præterea, Sicut gratia est quædam perfectio superaddita substantiæ rei: ita multæ sunt aliç perfectiones superadditæ. Si ergo Deus dicitur esse speciali modo in quibusdã per gratiam, videtur quòd secundum quamlibet perfectionem debeat accipi specialis modus essendi Deum in rebus.

¶ SED CONTRA est, quòd Grego. dicit super Cant. canticorum, quòd Deus communi modo est in omnibus rebus præsentia, potentia, & substantia: tamen familiari modo dicitur esse in aliquibus per gratiam.

CONCLVSIO.

Est Deus in omnibus per potentiam, quia ei omnia subiecta sunt. Est in omnibus per essentiam, quia omnia immediate creauit. Et in cunctis est per præsentiam, quia omnia cognoscit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd dicitur esse in re aliqua dupliciter. Vno modo per modum causæ agentis: & sic est in omnibus rebus creatis ab ipso. Alio modo sicut obiectum operationis est in operante: quod proprium est in operationibus animæ, secundum quòd cognitum est in cognoscente, & desideratum in desiderante. Hoc igitur secundo modo Deus specialiter est in rationali creatura, quæ cognoscit & diligit illum actu vel habitu. Et quia hoc habet rationalis creatura per gratiam, vt infrà patebit [c], dicitur esse hoc modo in sanctis per gratiam. In rebus verò aliis ab ipso creatis quomodo sit, considerandum est ex his, quæ in rebus humanis dicuntur. Rex enim dicitur esse in toto regno, scilicet per suam potentiam, licet non sit vbique præsens. Per præsentiam verò suam dicitur aliquid esse in omnibus, quæ in prospectu ipsius sunt. sicut omnia, quæ sunt in aliqua domo, dicuntur esse præsentia alicui, qui tamen non est secundum substantiam suam in qualibet parte domus. Secundum verò substantiam vel essentiam dicitur aliquid esse in loco, in quo eius substantia habetur. ¶ Fuerunt ergo aliqui, scilicet Manichæi, qui dixerunt diuinæ potestati subiecta spiritualia esse & incorporalia [c]: visibilia verò & corporalia subiecta esse dicebant potestati principij contrarij. Contra hos ergo oportet dicere, quòd Deus sit in omnibus per potentiam suam.

¶ Fuerunt verò alij, qui licet crederent omnia esse subiecta diuinæ potentiæ, tamen prouidentiam diuinam vsque ad hæc inferiora corpora non extendebant: ex quorum persona dicitur Iob 22. Circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. Et contra hos oportuit dicere quòd sit in omnibus per suam præsentiam.

¶ Fuerunt verò alij, qui licet dicerent omnia ad Dei prouidentiam pertinere, tamen posuerunt omnia non immediate esse à Deo creata: sed quòd immediatè creauit primas creaturas, & illæ creauerunt alias [c]. Et contra hos oportet dicere quòd sit in omnibus per essentiã. Sic ergo est in omnibus per potentiam, inquantum omnia eius potestati subduntur. Est per præsentiam in omnibus, inquantum omnia nuda sunt & aperta oculis eius. Est in omnibus per essentiam, inquantum adest omnibus vt causa essendi, sicut dictum est [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus dicitur esse in omnibus per essentiam, non quidem rerum, quasi sit de essentia earum: sed per essentiam suam: quia substantia sua adest omnibus, vt causa essendi, sicut dictum est [c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid potest dici præsens alicui, inquantum subiacet eius conspectui, quod tamen distat ab eo secundum suam substantiam vt dictum est [c]. Et ideo oportuit duos modos poni, scilicet per essentiam, & præsentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd de ratione scientiæ & voluntatis est, quod scitum est in sciente, & volitum in volente. Vnde secundum scientiam & voluntatem magis res sunt in Deo, quàm Deus in rebus. Sed de ratione potentiæ est, quòd sit principium agendi in aliud. vnde secundum potentiam agens comparatur, & applicatur rei exteriori, & sic per potentiam potest dici agens esse in altero.

¶ Ad quartum dicendum, quòd nulla alia perfectio superaddita substantiæ facit Deum esse in aliquo, sicut obiectum cognitum & amatum, nisi gratia. Et ideo sola gratia facit singularem modum essendi Deum in rebus. Est autem alius singularis modus essendi Deum in homine per vnionem: de quo modo suo loco agetur [c], tertia parte, quæstione secunda.

¶ *Num Deus sit in omnibus per præsentiam, quia omnia cognoscit.*

COntra modum per præsentiam arguit: quia cognitum est in cognoscente: & non econuerso. Ac per hoc secundum cognitionem non debet dici Deus esse in rebus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd in cognitione sunt duo. modus cognoscendi, & vis cognitionis. si attendatur modus, optime procedit obiectio: si verò vis cognitionis, sic est econuerso: quoniam vis cognitionis consistit in penetratione omnium vsque ad intima quæque. vnde ad Hebræos quarta dicitur de Dei sermone, quem constat esse intellectus signum, quod pertingit vsque ad diuisionem animæ & spiritus, compagum quoque ac medullarum, cognitionumque & intentionum cordis. Et ad hoc attendens diuus Thomas dixit Deum esse per præsentiam in omnibus. Quamuis etiam & dici possit quòd aliud est loqui de notitia absoluta: & aliud de notitia intuitiua de qua hîc est sermo. hîc enim ad res ex propria ratione qua intuitiua est, tendit. & propterea modum essendi per præsentiam optime constituit: quamuis ex ratione notitiæ in communi cognoscens non tendat in cognitum.

ARTICVLVS IIII.

1.dist.37. q.2.ar.2. Et 3.cont. cap.68. Et lib.4. cap.17.16. Et quol.

a ¶ Vtrum esse vbique sit proprium Dei.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd esse vbique non sit proprium Dei. Vniuersale enim secundum philosophum est vbique & semper: materia etiam prima, cum sit in omnibus corporibus, est vbique. Neutrum autem horum est Deus, vt ex præmissis patet [c]. Ergo esse vbique non est proprium Dei.

¶ Præterea, Numerus est in numeratis: Sed totum vniuersum est constitutum in numero, vt patet Sapi. 2. Ergo aliquis numerus est, qui est in toto vniuerso. Et ita vbique. 11.quæst.a. artic.2.

¶ Præterea, Totum vniuersum est quoddam totum corpus perfectum, vt dicitur in primo Cæ. & mun. Sed totum vniuersum est vbique. quia extra ipsum nullus locus est. Nõ ergo solus Deus est vbique.

¶ Præterea, Si aliquod corpus esset infinitum, nullus locus esset extra ipsum. Ergo esset vbique. Et sic esse vbique nõ videtur propriũ Dei.

¶ Præterea, anima vt dicit Aug. in 7. de Tri. est tota in toto corpore, & tota in qualibet eius parte. Si ergo non esset in mundo nisi vnum solum animal, anima eius esset vbique. Et sic esse vbique non est proprium Dei.

¶ Præterea, Vt Aug. dicit in epistola ad Volusianum, Anima vbi videt, ibi sentit: & vbi sentit, ibi viuit: & vbi viuit, ibi est. Sed anima videt quasi vbique: quia successiue videt etiam totum cælum. Ergo anima est vbique.

¶ SED CONTRA est, quod Amb. dicit in li. de Spiritu s. Quis audeat creaturũ dicere ipsum spiritũ sanctũ, qui in omnibus vbiq; & semper est? quod vtiq; diuinitatis est propriũ.

CONCLVSIO.

Deum vbique esse oportet, ac primò, id est, non secundum partem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd esse vbique primo & per se est proprium Dei. Dico autẽ esse vbique primò, quod secundũ se totum est vbiq;: si quid enim esset vbiq; secundum diuersas partes in diuersis locis existens, non esset primò vbiq;: quia quod conuenit alicui ratione partis suæ, nõ conuenit ei primò: sicut si homo est albus dentẽ, albedo non conuenit primò homini, sed denti. Esse autẽ vbiq; per se dico, cui non conuenit esse vbiq; per accidens, propter aliquam suppositionẽ factam: quia sic granũ milij esset vbiq;, supposito quòd nullum aliud corpus esset. Per se igitur conuenit esse vbiq; alicui, quando tale est quòd qualibet positione facta sequitur illud esse vbique. Et hoc propriè conuenit Deo, quia quotcunq; loca ponantur, etiam si ponerẽtur infinita pręter ista quæ sunt, oporteret in omnibus esse Deum: quia nihil potest esse, nisi per ipsum. Sic igitur esse vbique, primò & per se cõuenit Deo, & est proprium eius: quia quotcunq; loca ponantur, oportet ꝙ in quolibet sit Deus, non secundũ partem, sed secundum seipsum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd vniuersale & materia prima sunt quidem vbique, sed non secundum idem esse [c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd numerus cũ sit accidens, non est per se, sed per accidens in loco: nec est totus in quolibet numeratorum, sed secundũ partem. & sic non sequitur, quòd sit primò & per se vbique.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ totũ corpus vniuersi est vbiq;, sed nõ primò: quia nõ totũ est in quolibet loco, sed secũdũ suas partes. Nec iterũ per se, quia si ponerẽtur aliqua loca, nõ esset in eis.

¶ Ad quartum dicendum, quòd si esset corpus infinitũ, esset vbiq;, sed secundum suas partes.

¶ Ad quintum dicendum, quòd si esset vnum solum animal, anima eius esset vbique, non primò quidem, sed per accidens.

¶ Ad sextum dicendum, quòd cum dicitur anima alicubi videre, potest intelligi dupliciter. Vno modo secundum quod hoc abuerbium alicubi determinat actum videndi ex parte obiecti. Et sic verum est quod dum cælum videt, in cælo videt: & eadem ratione in cælo sentit: non tamen sequitur quod in cælo viuat, vel sit: quia viuere & esse non important actum trãseuntem in exterius obiectum. Alio modo potest intelligi secundũ quod aduerbiũ determinat actum videntis, secundum quod exit à vidẽte. Et sicut verũ est quod anima vbi sentit & videt, ibi est & viuit secundũ istũ modũ loquẽdi, et ita nõ sequitur ꝙ sit vbiq;

¶ *Num modus, quo Deus est in rebus per essentiam, distinguatur à modo per potentiam.*

COntra modum per essentiã instat: quia coincidit cũ modo per potentiã. Ad hoc dictum iam est: quia per potentiam ponit immediationem virtutis: per essentiam vero immediationem suppositi. Illa est respectu omnium quo ad omnia: ista est respectu omnium, sed non quo ad omnia, sed quo ad aliquid cuiusque, vt patet ex dictis.

¶ *Num Rex in regno sit per potentiam.* Quæstio.

COntra modum potentiæ instat: quia rex non est vere in regno secundum potentiam, sed secundum apprehẽsionem executorũ. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd rex est in regno secundum potentiam modo conuenienti suæ potentiæ. Talis autem modus est media apprehẽsione, &c. Deus autem est in omnibus secundum potentiã proportionaliter, id est modo suæ potentiæ congruo. Talis autem est participatio virtutis diuinæ secundum rem in omnibus. Vnde nihil obstat, nisi proportionales processus à doctrina alienos quis putet: quod est erroneum in arte sciendi.

a ¶ Super Quæstionis octauæ Articulum quartum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue sic. Esse vbique per se & primo, est propriũ Deo, hac posita, scilicet ly primo, & ly per se. Deinde probatur cõclusio. Deũ oportet nõ secundũ partẽ esse in omnibus locis quotcunque ponuntur. ergo esse vbique primo & per se, est proprium Deo. antecedens probatur, quo ad secundam partem: quia nihil potest esse sine Deo in eo: consequentia patet ex terminis.

Annot. ¶ Aduerte quod ratione claritatis materiæ litera breuitati studens non fuit solicita circa probationem exclusiue, scilicet quòd soli Deo cõueniat: sed sola exponens affirmatiua explicitè probata, negatiua relicta est vt nota ex eodem medio. Nihil enim aliud à Deo est quod oporteat esse non secundum partem in quotcunque locis, vt patet. Et propterea hoc non solũ conuenit Deo, sed soli Deo: quod est esse ei proprium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis nonæ Artic. primum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Deus est omnino immutabilis: probatur triplici ratione, & autoritate. primo sic, Deus est primũ ens: ergo actus purus: ergo omnino immutabilis. antecedés probatũ fuit in q. secunda. Prima cõsequẽtia probatur: quia actus est naturaliter prior potentia. secunda vero, quia in omni mutabili oportet esse potentiam. ✳ Secundo sic. Deus est omnino simplex: ergo non potest mutari. Probatur sequela: quia omne quod mutatur, est aliqualiter compositum, quia quo ad aliquid manet, scilicet subiectum: & quo ad aliquid non. ✳ Tertio sic. Deus est infinitus: ergo non potest se extendere vel pertingere ad aliquid de nouo. ergo non potest moueri. Prima consequentia probatur: quia infinitum comprehendit in se totam essendi perfectionem. secunda verò quia omne quod mutatur pertingit ad aliquid, ad quod prius non pertingebat. autoritas est antiquorũ philosophorum, qui quasi à veritate coacti primum principium immobile fecerunt.

a ¶ Super Quæstionis nonæ Artic. secundum.

Annot. IN titulo proprium sumitur, vt distinguitur contra cõmune: immutabile fumitur negatiue, vt negat omne mutabilitatis genus.

Comment. ¶ In corpore articuli vna est conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Solus Deus est omnino immutabilis. hæc conclusio cum sit exclusiua, habet exponentem affirmatiuam, Deus est omnino immutabilis, probatam in præcedente articulo: & negatiuam, nihil aliud à Deo est omnino immutabile, cui æquialet vniuersalis affirmatiua de prædicato finito, seu opposito, scilicet omne aliud à Deo est aliquo modo mutabile. Et pro pterea in litera hæc vniuersalis affirmatiua probatur primo. Deinde epilogando colligitur probatio totius exclusiuæ responsiue quæsito. probatio autem illius vniuersalis affirmatiuæ fit dupliciter. Primo quo ad vnam communem speciem mutationis, secundo quo ad singulas vniuersi partes secundum diuersas mutationes. Probatur ergo primo, quod omnis creatura est mutabilis per potentiam, in altero sic: omnis creatura est mutabilis de nihilo in aliquid, & rursus ex aliquo in nihil. ergo scilicet. Antecedens patet,

QVAESTIO NONA
De Dei immutabilitate, in duos articulos diuisa,

CONSEQVENTER considerandum est de immutabilitate, & æternitate diuina, quæ immutabilitatem consequitur. ¶ Circa immutabilitatem verò quæruntur duo. ¶ Primo, vtrum Deus sit omnino immutabilis. ¶ Secundo, vtrum esse immutabile sit proprium Dei.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum Deus sit omnino immutabilis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit omnino immutabilis. Quicquid enim mouet seipsum, est aliquo modo mutabile. Sed sicut dicit Augustinus 4. super Genesin ad literam: Spiritus creator mouet se, nec per tempus, nec per locum. ergo Deus est aliquo modo mutabilis. ¶ Præterea, Sapien. 7. dicitur de Sapientia, quod est mobilior omnibus mobilibus. Sed Deus est ipsa sapientia: ergo Deus est mobilis. ¶ Præterea, Appropinquari & elongari, motũ significant: huiusmodi autem dicuntur de Deo in scriptura Iacobi 4. Appropinquate Deo: & appropinquabit vobis. ergo Deus est mutabilis.

¶ SED CONTRA est quòd dicitur Malachiæ 3. Ego Deus, & non mutor.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum sit primum ens, omnino simplex & per essentiam infinitus, est simpliciter immutabilis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex præmissis [c], ostenditur Deũ esse omnino immutabilem. Primo quidem: quia suprà ostensum est [c], esse aliquod primũ ens, quod Deum dicimus: & quòd huiusmodi primum ens oportet esse purum actum absque permistione alicuius potentiæ, eò quòd potentia simpliciter est posterior actu [c]. Omne autem, quod quocunque modo mutatur, est aliquo modo in potentia. Ex quo patet, quòd impossibile est Deum aliquo modo mutari. Secundo, quia omne quod mouetur, quantum ad aliquid manet, & quãtum ad aliquid transit: sicut quod mouetur de albedine in nigredinem, manet secundum substantiam, & sic in omni eo quod mouetur attenditur aliqua cõpositio. Ostensum est autem suprà [c], quòd in Deo nulla est compositio, sed est omnino simplex. Vnde manifestum est, quòd Deus moueri non potest. Tertio, quia omne, quod mouetur, motu suo aliquid acquirit, & pertingit ad illud, ad quod prius non pertingebat: Deus autem, cum sit infinitus comprehendens in se omnem plenitudinem perfectionis totius esse [c], non potest aliquid acquirere, nec extendere se in aliquid ad quod prius non pertingebat. Vnde nullo modo sibi competit motus. Et inde est, quòd quidam antiquorum quasi ab ipsa veritate coacti, posuerunt primũ principium esse immobile [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augustinus ibi loquitur secundum modum, quo Plato dicebat, primum mouens mouere seipsum [c]: omnem operationem nominans motum: secundũ quod etiam ipsum intelligere & velle & amare motus quidam dicuntur. Quia ergo Deus intelligit & amat seipsum, secundum hoc dixerũt quòd Deus mouet seipsum, non autem secundum quòd motus & mutatio est existentis in potentia, vt nunc loquimur de mutatione & motu.

¶ An secundum dicendum, quòd sapientia dicitur mobilis esse similitudinariè, secundum quòd suam similitudinem diffundit vsque ad vltima rerum: nihil enim esse potest, quòd non procedat à diuina sapientia per quandam imitationem, sicut à primo principio effectiuo & formali, prout etiam artificia procedunt à sapientia artificis. Sic igitur in quantum similitudo diuinæ sapientiæ gradatim procedit à superiorib⁹, quæ magis participant de eius similitudine vsque ad infima rerum, quæ minus participant, dicitur esse quidam processus & motus diuinæ sapientiæ in res: sicut si dicamus Solem procedere vsque ad terram, inquantum radius luminis eius vsque ad terram pertingit. Et hoc modo exponit Dio. c. 1. cæ. hierarch. dicens, quòd omnis processus diuinæ manifestationis venit ad nos à patre luminum motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi dicuntur de Deo in scripturis Metaphorice. Sicut enim dicitur. Sol intrare domum vel exire, inquantum radius eius pertingit ad domum: sic dicitur Deus appropinquare ad nos vel recedere à nobis, inquantum percipimus influentiam bonitatis ipsius, vel ab eo deficimus.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum esse immutabile sit Dei proprium.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd esse immutabile non sit proprium Dei. Dicit enim Philosophus in 2. Metha. quòd materia est in omni eo, quod mouetur: sed substantiæ quædam creatæ sicut angeli & animæ non habent materiam, vt quibusdam videtur. Ergo esse immutabile non est proprium Dei.

¶ Præterea, omne quod mouetur, mouetur propter aliquem finem: quod ergo iam peruenit ad vltimum finem, non mouetur: sed quædam creaturæ iam peruenerunt ad vltimum finem, sicut omnes beati. Ergo aliquæ creaturæ sunt immobiles.

¶ Præterea, omne quod est mutabile, est variabile: sed formæ sunt inuariabiles: dicitur enim in libro Sexto principiorum, quòd forma est simplici & inuariabili essentia consistens. ergo non est solius Dei proprium esse immutabile.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augustinus in libro de natura boni, Solus Deus immutabilis est: quæ autem fecit, quia ex nihilo sunt, mutabilia sunt.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus immutabilis est, omnia verò alia aliquo modo mutabilia, vel per potentiam in alio, vel per potentiam in se, vel secundum esse substantiale & accidentale, seu secundum esse accidentale quocunque modo.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd solus Deus est omnino immutabilis, omnis autem creatura aliquo modo est mutabilis. Sciendum est enim, quòd mutabile potest aliquid dici dupliciter. Vno modo per potentiam, quæ in ipso est. Alio modo per potentiam, quæ in altero est. omnes enim creaturæ antequam essent, non erant possibiles esse per aliquam potentiam creatam, cum nullum creatum sit æternum, sed per solam potentiam diuinam, inquantum Deus poterat eas in esse producere. Sicut autem ex voluntate Dei dependet, quòd res in esse produxit, ita ex voluntate eius dependet, quòd res in esse conseruat: non enim aliter eas in esse conseruat, quàm semper eis esse dando: vnde si suam actionem eis subtraheret, omnia in nihilum redigerentur [c], vt patet per Augustinum 4. super Gene. ad literam. Sicut igitur in potentia creatoris fuit, vt res essent antequam essent in seipsis, ita potentia creatoris est postquàm sunt in seipsis, vt non sint. Sic igitur per potentiã, quæ est in altero, scilicet in Deo, sunt mutabiles inquantum ab ipso ex nihilo potuerunt produci [c] esse, & de esse possunt reduci in non esse [c]. Si autem dicatur aliquid mutabile per potentiam in ipso existẽtẽ, sic etiam aliquo modo omnis creatura est mutabilis. Est enim in creatura duplex potentia, scilicet actiua & passiua. Dico autem potentiam passiuam, secundum quam aliquid assequi potest suam perfectionem, vel in essendo, vel in consequendo finem. Si igitur attendatur mutabilitas rei secundum potentiam ad esse, sic non in omnibus creaturis est mutabilitas, sed in illis solum, in quibus illud quod est possibile in eis potest stare cum non esse. Vnde in corporibus inferioribus est mutabilitas & secundum esse substantiale: quia materia eorum potest esse cum priuatione formæ substantialis ipsorum: & quantum ad esse accidentale, si subiectum compatiatur secum priuationem accidentis: sicut hoc subiectum homo compatitur secum non album, & ideo potest mutari de albo in non album. Si verò sit tale accidens, quod sequatur principia essentialia subiecti, priuatio illius accidentis non potest stare cum subiecto. Vnde subiectum non potest mutari secundum illud accidens, sicut nix non potest fieri nigra. In corporibus verò cælestibus materia non compatitur secum priuationem formæ: quia forma perficit totam potẽtialitatem materiæ: & ideo non sunt mutabilia secundum esse substantiale [e], sed secundum esse locale: quia subiectum compatitur secum priuationem huius loci, vel illius. Substantiæ verò incorporeæ, quia sunt ipsæ formæ subsistentes, quæ tamen se habent ad esse ipsarum sicut potentia ad actum, non compatiuntur secum priuationem huius: quia esse cõsequitur formam, & nihil corumpitur nisi per hoc, quod amittit formam. Vnde in ipsa forma non est potentia ad non esse [c]: & ideo huiusmodi substantiæ sunt immutabiles & inuariabiles secundum esse: & hoc est quod dicit Dionysius 10. capite de diui. nom. quod substantiæ intellectuales increatæ mundæ sunt à generatione, & ab omni variatione, sicut incorporales & immateriales: sed tamen remanet in eis duplex mutabilitas: vna secundum quòd sunt in potentia ad finem, & sic est in eis mutabilitas secundum electionem de bono in malum, vt Dam. dicit. Alia secundũ locum, inquantum virtute sua finita possunt attingere quædam loca, quæ prius non attingebant: quod de Deo dici non potest, qui sua infinitate omnia loca repler, vt suprà dictum est [c]. Sic igitur in omni creatura est potentia ad mutationem: vel secundum esse substantiale: sicut corpora corruptibilia: vel secundum esse locale tantum, sicut corpora cælestia: vel secundum ordinem ad finem & applicationẽ virtutis ad diuersa, sicut in angelis [c]: & vniuersaliter omnes creaturæ communiter sunt mutabiles secundum potentiam creantis, in cuius potestate est esse & non esse earum. Vnde, cum Deus nullo istorum modorum sit mutabilis, proprium eius est omnino immutabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd obiectio illa procedit de eo, quod est mutabile secundum esse substantiale vel accidentale. De tali enim motu Philosophi tractauerunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd angeli boni suprà immutabilitatem essendi, quæ competit eis secundum naturam, habent immutabilitatem electionis ex diuina virtute, tamen remanet in eis mutabilitas secundum locum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd formæ dicuntur inuariabiles [c], quia non possunt esse subiectum variationis: subijciuntur tamen variationi inquantum subiectum secundum eas variatur. Vnde patet, quòd secundum quòd sunt sic variantur: non enim dicuntur entia quasi sint subiectum essendi, sed quia eis aliquid est [c].

¶ Et sic patet solutio ad obiecta.

QVÆSTIO DECIMA,
De Dei Æternitate, in sex articulos diuisa.

DEINDE quæritur de æternitate. Et circa hoc quæruntur sex. ¶ Primò, quid sit æternitas. ¶ Secundò, vtrum Deus sit æternus. ¶ Tertiò, vtrum esse æternum sit proprium Dei. ¶ Quartò, vtrum æternitas differat ab æuo, & tempore. ¶ Quintò de differentia æui, & temporis. ¶ Sextò, vtrum sit vnum æuum tantum, sicut est vnum tempus & vna æternitas.

ARTICVLVS I.

a ¶ Virum conuenienter diffiniatur æternitas, quòd est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit conueniens diffinitio æternitatis, quam Boët. ponit [c] de consol. dicens quòd æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Interminabile enim negatiue dicitur. Sed negatio non est de ratione, nisi eorum quæ sunt deficientia: quòd æternitati non competit. ergo in diffinitione æternitatis non debet poni interminabile.

¶ Præterea, Aeternitas durationem quandam significat: duratio autem magis respicit esse quàm vitam. Ergo non debuit poni in diffinitione æternitatis vita, sed magis esse

Universidad de Deusto Biblioteca

numerata constituunt tempus, ita permanentia actus vt vna vnitate vt habet rationem mensuræ, est æternitas: & ex hoc solutas putent omnes obiectiones Aureoli recitatas in 9. di. 1. à Capreolo: quia procedunt contra hoc dictum formaliter, & non materialiter intellectum. Ego tamen formaliter hunc textu sicut & cæteros intelligo, motus ea ratione: quia nihil cogit ad materialem sensum. semper enim formalis intellectus reliquis præponitur, si saluari æque potest. Scito igitur quòd cum vniformitas sit species vnitatis, dicit enim vnitatem cõtractam ad formam. Rem enim vniformem synonyme dicimus rem vnius formæ. Addere vnitatem ad vniformitatem est nugatio; sicut addere animal homini: vnde in primo sententiarum nõ dicitur quòd vniformitas actus vt vna, sed permanentia actus vt vna. Ac per hoc dicere æternitatem esse vniformitatem, & dicere esse vnitatem, non differunt: nisi quia specialius, perfectius atque melius dicitur vniformitas, sicut vniuersaliter melius explicat naturam rei genus proximum quàm remotum. Et propterea merito in hac litera postremo edita melior declaratio posita est. Consistit igitur æternitatis ratio in ratione vniformitatis vt vniformitas rationem mẽsuræ habet. Patet autem hanc esse mentem literæ, ex eo quòd expresse apprehensio, id est ratio vniformitatis, proportionaliter apponitur cõtra numerationem prioris & posterioris motus. Rationes autem Aureoli facile soluuntur. consistunt enim in his duobus punctis. ¶ Primum est, vniformitas est ipsa immutabilitas, & consequenter est quòd mensuratur æternitate: ergo non est formaliter æternitas: tenet cõsequentia, quia aliud attributum est immutabilitas, & aliud æternitas. Antecedens probatur: quia vniformitas opponitur motui, quo ad eius varietatẽ. ergo. ¶ Secundum est, tempus non est formaliter difformitas motus: ergo æternitas non est formaliter vniformitas eius quod est extra motum: & tenet sequela ex progressu huius literæ. Ad hæc siquidem respondetur ostendendo quomodo se habeat vniformitas ad immutabilitatem. res enim, vt in præmissa patuit quæstione, dicitur & est immutabilis per negationem potentiæ quomodolibet ad aliter se habere, & ex hoc innascitur in se negatio omnis successionis, & consequenter omnis numeri prioris & posterioris: hoc autem adiuncta ratione mensuræ est esse vniforme. vniformitas enim nihil aliud quàm vnum cui primo ratio mensuræ conuenit: vt dicitur 10. Metaph. in forma vniuersalissime accipiendo formam ponit. Et propterea vniformitatis nomine vtimur etiam in motu, sicut etiam vnitas omnia circuit: & hinc prouenit quòd vniformitas est multiplex iuxta res, quibus applicatur, sicut & vnitas. Alia est enim vniformitas motus, alia rei permanentis, alia mensurati, alia mensuræ: & tamen arguens vtitur vniformitatis vocabulo, ac si esset vniuocum contra Aristotelis doctrinam quarto Meta. Formaliter ergo ad rationes Aureoli negatur quòd vniformitas sit formaliter immutabilitas, imò est vt eius passio: & similiter negatur quòd sit quod mensuratur, imò est mensura. Ad probationem vero dicitur quòd varietati motus opponitur vniformitas non absolute, sed motus eo modo, quo primum motum vniformẽ dicimus, sed non de tali est hic sermo, sed de vniformitate vt mensura est immutabilitatis. Ad secundum vero negatur sequela: quoniam difformitas motus & vniformitas immobilis non proportionaliter se habent ad rationem temporis & æternitatis: quia ad rationem æternitatis sat est vnitas formæ immutabilitas. Ad rationem vero tẽporis non sat est diuersitas formæ motus, sed exigitur quòd sit diuersitas talis formæ, scilicet prioris à posteriore, vt sic: & ideo cum difformitas motus non dicat nisi diuersam formam motus, non ponit numerum talis formæ motus secundũ prioritatem & posterioritatem, & consequenter non sufficit ad temporis rationẽ. vniformitas autem rei immobilis, quia ponit vnitatem omnis formæ, id est conditionis rei immutabilis, omnia complectitur cõstituentia æternitatẽ formaliter.

¶ Præterea, Totum dicitur quod habet partes. Hoc autem æternitati non conuenit, cum sit simplex. Ergo inconuenienter dicitur tota.

¶ Præterea, Plures dies non possunt esse simul, nec plura tempora. Sed in æternitate pluraliter dicuntur dies & tempora. dicitur enim Micheæ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. & ad Roman. 16. capit. Secundum reuelationem mysterij temporibus æternis taciti. Ergo æternitas non est tota simul.

¶ Præterea, Totum & perfectum sunt idem. Posito igitur quòd sit tota, superflue additur quòd sit perfecta.

¶ Præterea, Possessio ad durationem non pertinet. æternitas autem quædam duratio est. Ergo æternitas non est possessio.

DIFFINITIO.

¶ *Aeternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in cognitionem simplicium oportet nos venire per composita, ita in cognitionem æternitatis oportet nos venire per tempus, quod nihil aliud est quàm numerus motus secundum prius & posterius. Cum enim in quolibet motu sit successio, vna pars post alteram, ex hoc quòd numeramus prius & posterius in motu, apprehendimus tempus, quod nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu. in eo autem quod caret motu & semper eodem modo se habet, non est accipere prius & posterius. Sicut igitur ratio temporis consistit in numeratione prioris & posterioris in motu, ita in apprehensione vniformitatis eius, quod est omnino extra motum, consistit ratio æternitatis. Item ea dicuntur tempore mensurari, quæ principium & finem habent in tempore, vt dicitur in quarto Physicor. & hoc ideo: quia in omni eo, quod mouetur, est accipere aliquod principium, & aliquem finem. Quod verò est omnino immutabile, sicut nec successionem, ita nec principium, aut finem habere potest. Sic ergo ex duobus notificatur æternitas. Primo ex hoc, quòd id, quod est in æternitate, est interminabile, id est, principio & fine carens: vt terminus ad vtrunque referatur. Secundo per hoc, quòd ipsa æternitas successione caret tota simul existens.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd simplicia consueuerunt per negationem diffiniri: sicut punctus est, cuius pars non est[c]. Quod non ideo est, quòd negatio sit de essentia eorum: sed quia intellectus noster, qui primò apprehendit composita, in cognitionem simplicium peruenire non potest, nisi per remotionem compositionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illud quod est verè æternum, non solùm est ens, sed viuens: & ipsum viuere se extendit quodammodo ad operationem, non autem esse[c]. Protensio autem durationis videtur attendi secundum operationem magis quàm secundum esse: vnde & tempus est numerus motus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas dicitur tota, non quia habet partes, sed inquantum nihil ei deest.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut Deus cum sit incorporeus, nominibus rerum corporalium metaphorice in scripturis nominatur, sic æternitas tota simul existens nominibus temporalibus successiuis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd in tempore est duo considerare, scilicet ipsum tempus, quod est successiuum: & nunc temporis, quod est imperfectum. Dicit ergo tota simul ad remouendum tempus: & perfecta ad excludendum nunc temporis.

¶ Ad sextum dicendũ, quòd illud quod possidetur, firmiter & quietè habetur. Ad designandam ergo immutabilitatem & indeficientiam æternitatis, vsus est nomine possessionis.

¶ Quo ad tertium, Res omnino immutabilis caret principio & fine. Probatur: quia caret successione. declaratur: quia mensuratum tempore habet principium & finem in tempore, ex eo quod omne momentum habet principium & finem. ¶ Aduerte hic breuiter, quia hæc ex quarto physi. sumpta sunt, quòd directe sermo præsens est de principio & fine durationis, excepta vltima propositione, in qua probatur mensuratum tempore habere terminos durationis, ex terminis subiecti motus. Non enim loquitur de terminis durationis subiecti, cum possit mobile, puta cælum poni æternum: sed de terminis magnitudinis subiecti. Et intendit quòd quia omne mobile, ab aliquo in se termino incipit moueri, & vsque ad aliũ in se terminum mouetur. ideo omne mensuratum tẽpore habet principium & finẽ durationis. Et est optima ratio à priori; eo quòd prius & posterius in motu & tempore ex priori & posteriori magnitudinis mobilis & spatij sunt, vt patet in 4. & 6. physi. Alium autem dixi terminum, à quo & ad quem siue formaliter & materialiter vt in motu recto, siue formaliter tantum, vt in motu circulari. Nec obstat si cælum ponatur semper ab æterno motum: quia vt in secundo cæli dicitur, sat est quòd inceperit virtualiter, id est habet in se, vnde si incepisset inchoatus esset eius motus, puta punctũ arietis. ¶ Quo ad quartum conclusio responsiua eliciti ue ponitur affirmatiue, scilicet diffinitio illa est cõueniens. Probatur: quia notificat æternitatem ex duobus, scilicet, ex proprio mensurato in ly interminabilis vitæ, & ex propria quidditate, in ly tota simul existens. ¶ Aduerte hic, quod quia diffinitio processu compositiuo inuestigatur ministrante diuisione, idcirco in litera distinxit, ex parte mensuræ mensurã durationis in mensuram per modum numeri successiui, & per modum vnitatis immobilis, & exclusa prima, quia tempus est, secundam intulit. ex parte vero mensurati distinxit mensuratum in terminatum principio & fine & in interminatum vtrinque. & excluso primo, quia temporale est, intulit secundum. Cumque hæc in æternitatis diffinitione adducta ponantur, conueniens conclusa est. Nec officit quòd omissum est ly perfecta. Tum quia implicitè tactum est, ponendo vniformitatem immobilis omnino. Talis enim non est vniformitas ipsius nunc temporis, cùm non sit extra motum. Tum quia in responsione ad quintum erat hoc explicandum.

Comment. Annot. d 52 111 Comment. 46 2. dist. 1. q. 1. art. 1. concl. Et 1. cap. 15 Et po. q. 1. artic. 17. 23m. & opusc. 3. 4. 5. 6. 7. & 8.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus sit æternus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit æternus. Nihil enim factum potest dici de Deo: Sed æternitas est aliquid factum. Dicit enim Boetius, quòd nunc fluens facit tempus: nunc stans facit æternitatẽ. Et Ang. dicit in lib. 83. quæst. quòd Deus est author æternitatis. Ergo Deus nõ est æternus.

¶ Præterea, Quod est ante æternitatem & post æternitatem, non mensuratur æternitate. Sed Deus est ante æternitatem (vt dicitur in libro de causis,) & post æternitatem. Dicitur enim Exodi tertio, quòd Dominus regnabit in æternum, & vltrà. Ergo esse æternum non conuenit Deo.

¶ Præterea, Aeternitas mensura quædam est. Sed Deo non conuenit esse mensuratum. Ergo non competit ei esse æternum.

¶ Præterea, In æternitate non est præsens, præteritum, vel futurum, cùm sit tota simul, vt dictum est[c]. Sed de Deo dicuntur in scripturis verba præsentis temporis, præteriti, vel futuri. Ergo Deus non est æternus.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito affirmatiue. Deus est maxime æternus. probatur. Deus est maxime immutabilis: ergo est maxime æternus. probatur sequela: quia æternitas cõsequitur immutabilitatẽ, sicut tẽpus motũ. Secundo assignatur modus, quo est æternus: ponẽdo aliam cõclusionem, scilicet Deus est sua æternitas: hoc enim est dicere quòd non est æternus denominatiue, sed essentialiter. Hanc autem conclusionem primo ostendit claudere in se quandam singularem Dei excellentiam. Secundo probat. Tertio declarat. Cum enim æternitas species sit durationis, dicendo quòd Deus est sua æternitas, dicitur quoque, quòd est sua duratio. hoc autẽ .i. rem esse suam durationem singulare est in Deo: nulli siquidem alteri cõuenire in litera dicitur. Probatur deinde simul & conclusio & singularitas inclusa in ea. Deus est suũ esse vniforme: & nihil aliud à Deo est suum esse. ergo solus est sua duratio, quæ æternitas in eo est. Declaratur postremo à simili: quia sicut est sua essentia, ita est sua æternitas. ¶ Circa vim ac sensum probationis secundæ conclusionis aduerte, quod res hic sumitur pro re subsistẽte: cuius tantũ est esse proprie loquẽdo. Ita quod nõ intẽdit litera quòd omnis res alia à Deo distinguatur à sua duratione, cũ tẽpus nõ distinguatur ab ipsa: sed intendit quòd nulla res quæ est quod est, & quòd durat est sua duratio. Annot.

duratio. Vis autem rationis consistit in hoc, quòd cum res esse & duratio ordine quodam se habeant: quoniam duratio non inest rei nisi mediante esse. Non enim res durat nisi ratione sui esse: quia nanque retinetur esse, durat res omnis, & non ob aliud. cum inquam ita sit, consequens est quòd si alterum extremorum non est idẽ medio, quòd nec sit idẽ reliquo extremo. Magis enim distant extrema inter se quàm à medio. Res autem durans alia à Deo, quæ est vnum extremum, non est idem quod suum esse, vt supponimus. ergo nec est idem quod sua duratio: quæ extremum alterum est.

¶ *Num æternitas Dei sit formaliter duratio.*

Circa eandem probationem dubium ex Aureolo apud Capreolum in nona distin. primi occurrit. impugnat siquidem id, quod implicite dicitur, quod æternitas Dei sit formaliter duratio: quia omnis duratio alteri comparata est maior, minor, aut æqualis. æternitas non est huiusmodi. probatur: quia non potest intelligi maior secluso post vel ante plus durare: ergo omnis duratio maior habet ante vel post: quod repugnat æternitati.

¶ Ad hoc breuiter potest dupliciter responderi. Primo negando minorem: & ad probationem dicitur, quòd durationem maiorem includere prius & pòst in se, contingit dupliciter. vno modo formaliter. alio modo virtualiter & eminenter: sicut calor est in sole. & quòd æternitas est maior cæteris. & verificatur de ea durare prius vel post tempus aliquod: quia in se illa præhabet eminenter. Secundo potest responderi negando maiorem propriè loquendo: quoniam comparatio propriè non fit nisi in vnius rationis rebus. Aeternitas autem est duratio alterius omnino rationis à tempore. Et hoc secundum se loquendo: quamuis concepta vt coëxistens tempori comparetur etiam à viris illustribus.

¶ In responsione ad primum, aduerte duo. Primum est, quòd sicut punctum motum dicitur causare lineam: & tamen in nullo genere causæ causat illam in esse: Et propterea non est causa lineæ in esse reali: sed est causa eius in esse cognito: quia facit cognitionem illius in nobis, ita nunc stans dicitur causare æternitatem non in esse reali, sed in esse cognito. quia causat rationem illius in nobis. Et quemadmodum impossibile est punctum moueri, & tamen concipimus & dicimus punctum motum, id est, si mouetur, causare lineam: ita dato quòd impossibile sit nunc stare: attamen optime dicimus, nunc stans facit æternitatem, id est, si staret, constitueret æternitatem. Secundum est: quòd hinc patet quàm vanus contra nos fuerit labor rationum. Auer. vbi supra ad impugnandum hoc dictum Boëtij & Sancti Thomæ, quia nunc non potest concipi vt stans: & ad remouendum nunc à Deo, æquiuocat nanque de nunc: imò supponit non dari nisi nunc temporis: cum tamen nunc æternitatis sit alterius rationis à nunc temporis. Et rursus, vt dictum est, ipsum nunc temporis si staret, æternitatem constitueret: sicut punctus si moueretur lineam faceret: quare non opus est sensui obiectiones suas adducere. Ex his enim facillime soluuntur.

45 Quæstio, 45 43 28 47 1. dist. 8. q. 2. ar. 2 & dis. 19. q. 1. ar. 1. Et 4. dist. 49. q. 1. artic. 2. q. 3. Et 1. contra gen. 15. & causis, l. 2. con. 1.

¶ SED CONTAA est quod dicit Athanasius, Aeternus pater, æternus filius, æternus spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶ *Deus immutabilis existens, æternus non solum est, sed est sua æternitas.*

¶ RESPONDEO dicendum quòd ratio æternitatis consequitur immutabilitatem, sicut ratio temporis consequitur motum, vt ex dictis patet[c]. Vnde cum Deus sit maxime immutabilis[c], sibi maxime competit esse æternum. Nec solum est æternus, sed est sua æternitas: cum tamen nulla alia res sit sua duratio, quia non est suum esse. Deus autem est suum esse vniforme. Vnde sicut est sua essentia, ita sua æternitas.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd nunc stans dicitur facere æternitatem secundum nostram apprehensionem. Sicut enim causatur in nobis apprehensio temporis, eò quòd apprehendimus fluxum ipsius nunc, ita causatur in nobis apprehensio æternitatis inquantum apprehendimus nunc stans. Quod autem dicit Augustinus, quòd Deus est autor æternitatis, intelligitur de æternitate participata. Eo enim modo communicat Deus suam æternitatem aliquibus, quo & suam immutabilitatem. ¶ Et per hoc patet solutio ad secundum. Nam Deus dicitur esse ante æternitatem, prout participatur à substantiis immaterialibus. Vnde & ibidem dicitur, quòd intelligentia parificatur æternitati. Quod dicitur in Exod. Dominus regn. in ætern. & vltra. sciendum quòd æternum accipitur ibi pro seculo: sicut habet alia trãslatio. Sic igitur dicitur quòd regnabit vltra æternum: quia durat vltra quodcunque seculum, id est vltra quancunque durationem datam. Nihil est enim aliud seculum quàm periodus cuiuslibet rei, vt dicitur libro primo, de cælo. Vel dicitur etiam, vltra æternum regnare: quia si etiam aliquid aliud semper esset (vt motus cæli secundum quosdã Philosophos) tamen Deus vltrà regnat: inquantum eius regnum est totum simul.

¶ Ad tertium dicendum, quòd æternitas non est aliud quàm ipse Deus. Vnde non dicitur Deus æternus, quasi sit aliquo modo mensuratus: sed accipitur ibi ratio mensuræ secundũ apprehensionem nostram tantùm.

¶ Ad quartum dicendum, quòd verba diuersorum temporum attribuuntur Deo inquantum eius æternitas omnia tempora includit[c]: non quòd ipse varietur per præsens, præteritum & futurum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum esse æternum sit proprium Dei.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd esse æternum sit soli Deo proprium. Dicitur enim Daniel. 12. quòd qui ad iustitiam erudiunt plurimos, erunt quasi stellæ in perpetuas æternitates. Non autem essent plures æternitates, si solus Deus esset æternus. non igitur solus Deus est æternus.

¶ Præterea Matth. 20. dicitur. Ite maledicti in ignem æternum. Non igitur solus Deus est æternus.

¶ Præterea, Omne necessarium est æternum. Sed multa sunt necessaria, sicut omnia principia demonstrationis, & omnes propositiones demonstratiuæ: ergo non solus Deus est æternus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus ad Marcellam: Deus solus est qui exordium non habet: quicquid autem exordium habet, non est æternum: solus ergo Deus est æternus.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus verè & propriè immutabilis cùm sit, æternus est: cætera verò eò æterna sunt, quò aliquam immutabilitatem participant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd æternitas verè & propriè in solo Deo est: quia æternitas immutabilitatem consequitur, vt ex dictis patet[c]. Solus autem Deus est omnino immutabilis, vt est superiùs ostensum. Secundum tamen quòd aliqua ab ipso immutabilitatem percipiunt, secundũ hoc aliqua eius æternitatẽ participant[c]. Quędam ergo quantum ad hoc, immutabilitatem sortiuntur à Deo, quòd nunquã esse desinunt: & secundum hoc dicitur Ecclesiastici primo de terra, quòd in æternnm stat: & sic æternitas angelis attribui potest, secundum illud Psalmistæ, Illuminans tu mirabiliter in montibus æternis. Quædam etiam æterna in scripturis dicuntur propter diuturnitatem durationis, licet corruptibilia sint. sicut in Psalm. dicuntur montes æterni. & Deute. 33. etiam dicitur, De pomis collium æternorum. Quædam autem amplius participant de ratione æternitatis, inquantum habent intransmutabilitatem vel secundum esse, vel vlterius secundum operationem: sicut angeli & beati, qui verbo fruuntur: quia quantum ad illam visionem verbi, non sunt in sanctis volubiles cogitationes, vt dicit Augustinus 15. de trinitate. Vnde & videntes Deum dicuntur habere vitam æternam: secundum illud Ioannis 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant, &c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicuntur multæ æternitates secundum quòd sunt multi participantes æternitatem ex ipsa Dei contemplatione.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ignis inferni dicitur ęternus propter interminabilitatem tantum. Est tamen in pœnis eorum transmutatio, secundum illud Iob 24. Ad niuium calorẽ transibunt ab aquis niuium. Vnde in inferno non vera æternitas, sed magis tempus, secundum illud Psal. Erit tempus eorum in se.

¶ Ad tertium dicendum, quòd necessarium significat quendam modum veritatis. Verum autem secundum Philosophum 6. Metaphi. est in intellectu. Secundum hoc igitur vera & necessaria sunt æterna, quia sunt in intellectu æterno, qui est intellectus diuinus solus. Vnde non sequitur, quòd aliquid extra Deum sit æternum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum tertium.*

IN titulo proprium distinguitur contra cõmune.

¶ In corpore duæ conclusiones. Prima est, æternitas vere & proprie est in solo Deo. Probatur. Solus Deus est omnino immutabilis: ergo solus Deus est vere & proprie æternus. tenet sequela: quia æternitas immutabilitatem consequitur. Secunda est, æternitas participatiue inuenitur in alijs. probatur. Immutabilitas participatur quadrupliciter ab alijs. ergo æternitas. tenet sequela: quia inquantum aliqua sunt immutabilia, intantum sunt æterna. antecedens declaratur secundum quatuor gradus immutabilitatis. Primus est secundum diuturnitatem: & in hoc sunt corruptibilia, sed longæua valde: vt montes & colles. Secundus est secundum perpetuitatem secundum totum. & in hoc sunt elementa corruptibilia secundũ partes, & non secundum totum: quamuis in litera præpostero ordine numerentur hi gradus. Tertius est secundum incorruptibilitatem substantialem simpliciter, & in hoc sunt cælestia & angeli. Quartus est secundum immutabilitatem operationis eiusdem numero omnino, & in hoc sunt beati vt sic.

¶ In responsione ad tertium, si nescis nouitie, quomodo intelligatur quòd necessarium significat quendam veritatis modum, memento secundi libri perihermenias, vbi de modalibus agitur: & videbis necessarium in actu signato modum cõpositionis, in qua sola est veritas, addere supra propositionem: Et sic intelliges necessarium in actu exercito: cuius argumentum hoc meminit, modum compositionis vere exercere: à quo necessaria dicuntur, & principia & conclusiones demonstrationum.

46 43 44 333 a Annot.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum æternitas differat ab æuo & tempore.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd æternitas nõ sit aliud à tẽpore. Impossibile est enim duas esse mẽsuras durationis simul, nisi vna pars alterius. Non enim sunt simul duo

a ¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quartum*

IN titulo aliud realiter.

¶ In corpore quinque. Primo ostendit, quod dubium in hoc quæsito sit, non quæsitum, sed ratio quæsiti. Secundo, refert quandam opinionem circa dubium: scilicet rationem alietatis inter hæc, scilicet propter habere principium & finem, & non habere, &c.

48 Infrà arti. 5. & 1. distin. 10. q. 2. art. 1. & 2. dis. 2. q. 1. artic. 1. Et quolib. 5. q. 4. & quolib. 10. q. 2. & po. q. 3. artic. 14. 18.

¶ Tertiò

* Tertio improbatur: quia hoc est per accidens. Probatur: quia hac differentia subl̃ata, remaneret alia à Boëtio posita: scilicet per totum simul, & esse successiuum: quæro saluatur improbata opinio secundum duplicem sensum, scilicet intelligendo illam differentiam quo ad mensurata, vel de principio & fine in potentia.

* Quinto respondetur quæstio inquantum dubitabile est, vna conclusione complectẽte quodammodo omnia dicta, & est prima. Inter æternitatem & tempus per se primo differentia est per esse totum simul, & non esse huiusmodi. Ita quod reliqua hanc consequuntur, & reliquitur ex dictis nota.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd opinio recitata in litera tres sensus habere potest. primo de habere principium & finem in seipsa mensura, in actu tamen, secundo in mensuratis similiter in actu. tertio. in potentia, in seipsa tamen mensura. Et quia cũm aliqua differentia dealiquo assignatur, intelligitur quòd illa differentia insit illi in seipso. Et rursus cũ absolute dicimus principium aut finem, intelligitur in actu, ideo primus sensus absolute improbatus est. secundus verò & tertius qui possunt exponendo sustineri: deinde appositi vt veri sunt. Sed quoniam non radicalem differentiam, sed secundariam tangebant, ideo vltimo respondendo radicem posuit: omnia in litera clare patent.

Annot. ¶ Circa illud dictum in secundo sensu, scilicet quòd motus cæli si esset æternus non mensuraretur tempore secundum totum, sed secundum partes. Dubium occurrit ex ¹ Scoto in secundo, dist. secunda, q. tertia. Sed quia hoc spectat ad quartum physicorum in textu 117. ideo hic vbi nõ ex proposito tangitur, omittatur. Et similiter dubitatio circa identitatem nunc in toto tempore tactam in responsione ad secundum: quum tractetur in eodẽ quarto à textu. 107. vsque ad textum 108. ibidẽ Deo dante tractabitur. & de his, est quæstio specialis.

Annot. ¶ In responsione ad tertium est dubium circa illud dictum, scilicet quòd esse rerum generabiliũ mẽsuretur tempore. Arguit enim contra illud Scoti in secundo dist. secunda, q. quarta, volens quòd absolute mensuretur æuo. Sed quia in sequenti articulo æui natura notificanda est, & eodem vtitur Sco. argumento contra hoc & contra mensuram operationis angelicæ: idcirco vsque in sequentem differatur articulum.

¶ *Super Quæstionis decimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore articuli quatuor. Primo respondet quid in hoc quęsito clarum, quidue ambiguum: secundo tractat quandam opinionem. tertio aliam: quarto propriam respondendo quæsito.

¶ Quo ad primum clarum est æuum mediatum esse inter æternitatẽ & tempus: ambiguum quomodo est medium propter multitudinem opinionum.

¶ Quo ad secundum. Primo ponitur opinio dicens, mediationem attendi penes habere principium & finem. Secundo improbatur: quia mediatio hæc est per accidens, vt patet si æuiterna producta essent ab æterno.

¶ Quo ad tertium. * Primo ponitur secunda opinio dicens: mediationem attendi penes carere innouatione & veteratione: & tamen habere prius & posterius: quatenus in primo conueniat cum æternitate: & in secundo cum tempore.

* Secundo improbatur dupliciter, iuxta duplicem intellectum, quem habere potest, scilicet vel referendo vtranque conditionem ad ipsum æuum: vel referendo secundam ad æuum, & primam ad æviternum mensuratum æuo. Contra primum sensum arguit sic, Prius & posterius secundum durationem non potest esse simul: ergo recedente priore de nouo aduenit posterius: ergo sin in æuo est prius & posterius, erit innouatio & inueteratio. Contra secundum sic, æviternum nec est innouabile, nec inueterabile, ergo est intransmutabile. ergo mensura eius caret priore & posteriore. Antecedens est tuũ prima consequentia patet ex se: & probatur ex quarto Physico. quia trãsmutabilitas est propria causa inueterationis: ergo intransmutabilitas non inueterationis: iuxta illud, si affirmatio est causa affirmationis, &c. secunda vero consequentia probatur ex quarto Physico. quia transmutabilitas mensurati est causa prioris & posterioris in mensura, ergo intransmutabilitas erit causa negationis prioris & posterioris in eodem, iuxta eandem rationem.

Annot. ¶ Circa has rationes aduerte quòd Scotus in secundo, distinct. secunda. quæstio. secunda, hanc opinionem nõ sequitur: soluere tamen nititur has rationes literæ defendendo secundum sensum. Dans exemplum sic: si poneretur caro non habens partem & partem sub quantitate, tunc in mensura essent partes, & non in eo cuius essent: & sic in proposito esse angeli est absque innouatione: & tamen mensura est successiua. Vnde ad rationem factam directe contra hoc respondet, negando in sententia quòd transmutabilitas mensurati, sit præcisa causa successionis in mensura. Sed contra, hæc responsio facile conuincitur falsa: tum ad hominem, tum simpliciter, Ad hominem quidem: quia si successio in mensura stat in mutatione & immutatione proprij subiecti seu mensurati. ergo arguere à successione mensuræ ad transmutationem subiecti non valet: sed est sophisma consequentis: sed ipse Scotus ibidem fatetur, quòd ille processus est bonus, & ab effectu ad causam: ergo. Et confirmatur: quia Arist. vsus est illo, nec processus literæ est alius ab illo. si enim successionis in mensura, dicimus, ergo in mensurato: quia variatio mensurati est causa successionis in mensura. Mirum valde est de hoc homine cum eandemmet rationem, quam Aristotel. approbat. quia Sanct. Thom. improbat. Et propterea necesse est vt aut approbationem aut improbationem propriam neget. Simpliciter autem quoniam indiuisibile impossibile est, quòd certificetur ex propriis per diuisibile: ergo impossibile quòd mensuretur per illud. & tenet sequela: quia mensura est certificatio mensurati. Antecedens vero patet in exemplo suo. Nunquam enim sciretur quanta esset caro indiuisibilis per quantitatem diuisibilem, si eius esset. Vnde & de facto per quantitatem specierum in Eucharistia non mensuratur corpus Christi: quia non est sub ea diuisibiliter. Et idem est iudicium in quantitate durationis: si enim ipsa est extensa, nunquam mensurabitur indiuisibile & inextensum secundum durationem. Quomodo enim scietur sic illius duratio naturalis, etiam fingi non potest. oportet igitur mensuræ extensæ respondere mensuratum extensum: & indiuisibili indiuisibile, vt litera ex Aristote. deducit.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua quæsito est. Aeum est medium inter æternitatem & tempus: quia est immutabile, murabilitati tamen coniunctum: probatur. Aeternitas est propria mensura esse totaliter permanentis. ergo penes recessum

accessum à permanentia attenditur elongatio ab æternitate. ergo mutatio aut inactionis subiectum maxime recedit ab ipso. ergo medium est immutabile, mutationi tamen annexum actu vel potentia. Patet secunda sequela, quia mutatio permanentiæ opponitur directe & æternitas ipsa nec mutatio est, nec mutationem quouis modo secum compatitur, vltima autem eum cæteris clare patet.

¶ *Num operationes angeli mensurentur æuo.*

IN responsione ad primum, Aduerte quòd Scotus arguit contra quatuor propositiones. Prima est affirmatiua, operationes angeli mẽsurantur tẽpore, Secunda est negatiua virtualiter inclusa in præcedente, operationes angeli non mensurantur æuo. Tertia est affirmatiua, visio beata in angelis mensuratur æternitate participata. Et hæ omnes habentur in hac responsione ad primum, vt patet in litera. Quarta vero cuiã affirmatiua est, Esse rerum generabilium mensuratur tempore: hæc enim in responsione ad vltimum articuli precedentis, & in corpore huius posita est, cum dictum est, quòd tam id quod in transmutatione consistit, id est, motus, quã id, quod mutationi subiicitur, quod experimur esse nostrum esse substantiale, tempore mensuratur. Arguit ergo primo in 2. sent. dist. 2. q. 4 contra secundam propositionem, probando illius contradictoriam, quam tenet vt veram, scilicet operationes angeli mensurantur æuo tripliciter. Primo sic, Esse & operatio angeli habent vnã formem modum manendi dum manent: ergo habent mensuram eiusdem ratiõis. Antecedens patet: quia vtrunque est indiuisibile, & tamen defectibile. probatur: quia mensuræ proportionantur diuersis modis manendi, vt patet de successiuis & permanentibus. Secundo sic, Actus beatificus mensuratur æuo, vt per Augustin. patet de fide ad Petrum, cap. 18. ergo. Tertio, operatio angeli non mensuratur æternitate nec tempore: ergo æuo.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis aduerte quòd Scotus ibidem tres mensuras durationis ponit: tempus, æuum, & æternitatem: ita quòd tempus tem successiuam, æuum permanentem, defectibilem tamen: æternitas autem tem omnino indefectibilem mensuret. Et propterea tenet esse substantiale rerum, ad quas impossibile est esse motum, & operationes angelicas, &c. secundum se mensurati æuo, & tota radix eius est illa maxima, Quæcunque vniformem habent modum manendi, dum manent, habent mensuram eiusdem rationis. In præsenti autem litera distinguuntur mensuræ durationis penes mutabilitatem & immutabilitatem rerum. Et verè sic est: quoniam mensura durationis est certificatiua naturalis durationis rei secundum se: alioquin frustra esset. naturalis autem duratio rei ex mutabilitate aut immutabilitate nascitur: loquor de mutabili vel immutabili proprie, id est ex intrinseco: quoniam ex tali mutabilitate tantum pendet naturalis duratio rei. Nihil enim refert ad naturalem durationem rei, an in alio sit potentia destructiua eius, an non: sed solum, an in ipsa sit vnde possit deficere, an non. & in hoc errauit manifeste Scot. dicens, nec aliquando non esse nec posse non esse per proprium tantum variat mensuram rei. Et fundamentum eius est valde debile, scilicet quia si angelus annihilandus esset, nil minus mensuraretur æuo. Liquet enim quòd naturaliter non fore aliquando, & similiter posse naturaliter non esse, variant naturam rei: quia corruptibile & incorruptibile, vt dicitur 10. Meaphy. sunt substantia aut in substantia. variant inquam naturam generice, adeò vt nihil sit eis vniuocum. ergo nec propria mensura est eadem. Et ex hoc proueniat, quòd annihilandus angelus mensuratur æuo: quia scilicet annihilatio non prouenit ex natura eius, sed ab extraneo: ipse enim quantum est per se, semper esset. Dicimus ergo rem omnino immutabilem æternitate mensurati, immutabilem autem simpliciter & mutabilem secundũ quid æuo, mutabilem autem simpliciter tempore. Et propterea, cum angelus sit immutabilis substantialiter, mutabilis tamen accidentaliter æuo mensuratur. Operationes vero eius naturales, quia naturaliter sunt mutabiles, æuo mensurari nequeũt, Aeuo nanque mensuratum æuiternum est, æuiternum autem naturaliter perpetuum est nullum autem naturaliter mutabile est naturaliter perpetuum. Ad fundamentum autem Scoticum, distinguenda primo est propositio illa: quoniam si fit in sensu composito est falsissima, quoniam, vt dicitur in primo perihet vnũquoque necesse est esse dum est: & sic omnia manentia dum manent habent vniformem modum essendi, quia sunt necessariò: & tamen non habent eandẽ mensuram. Nec ad hunc sensum arguens facit illam, sed absolute seu in sensu diuiso. Et tunc dicitur, quòd modus manendi est multipliciter distinguibilis, scilicet vel penes necessitatem & possibile, vel penes permanens & successiuum, vel penes defectibile & indefectibile: & quocunque modo sumatur, semper est falsa: quoniam nec omne necessarium conuenit in mensura, sed alia est mensura necessarij omnino, vt Dei, & alia necessarij simpliciter: possibilis autem secundum quid, vt sunt reliquæ incorruptibilia. Et similiter omnia possibilia nõ mensurantur vna mensura, quoniam quædam tempore continuo, & quædam tempore diſereto, vt dicetur. Similiter non omne permanens conuenit in mensura, vt patet de superioribus & inferioribus. Nec omnia successiua: quoniam alia est mensura successiuorum successione continua, & alia successibilium successione discreta, vt dicetur. De defectibili autem & indefectibili, iam patet defectibilitatem non esse modum rei, vt ab eis sumitur, sed dicere potentiam extraneam: & propterea non est ad propositum: & esset nihil minùs falsa, ex eo quòd non omne defectibile vnica mensura ceritificatur. Ex his autem simplicibus patet respõsio ad modos compositos: puta permanens, defectibile, & similes. Ad formam ergo propositionis dicendũ est, quod habere vniformem modum manendi intrinsecum rei & per se respicientem naturalem durationem rei, est ratio vniformis seu eiusdem mensuræ durationis, & nõ absolute habere vniformem modum manẽdi: & ideo falsum est antecedens illius consequẽtiæ. Et iam exclusa est eius probatio.

¶ Ad secundum negatur antecedens, vt patet in litera, nec est verũ quòd Augustin. dicat illud nisi in sensu inserius manifestando, accipiendo scilicet æuum pro æternitate participata.

¶ Ad tertiũ negatur antecedens pro secunda parte, quia operatio angeli mensuratur nunc tempore nõ continui, sed discreti.

¶ *Num operationes angeli mensurentur tempore.*

CONtra primam propositionem, scilicet angeli mensurantur tempore, arguit Scotus ibidem: sed quoniam argumenta sua militant contra tenentes eas mensurari tempore discreto, quod sit species quãtitatis: & hæc propositio nõ est S. Thomę, quoniam apud nos tempus discretum nihil aliud est quàm numerus prioris & posterioris in motu discreto: qui nihil aliud est quàm successio operationis spiritualis ad aliam operationem spiritualem: quales sunt duæ intellectiones sine fantasmatum seruitio. Numerus autem de prædicamento quantitatis sequitur diuisionem continui: oportet vt tempus hoc sit numerus transcendens compositus ex vnitatibus transcendẽtibus: quia (inquam) sic est, vnum tantum ex Scoto motiuũ afferendum censui, scilicet quia ponuntur multa tempora sine necessitate, oportet etiam multiplicari tempora non solum in pluribus, sed in eodem respectu actuum intellectus & voluntatis, &c. hæc autem vitiantur inconuenientia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd necessitas magna est multiplicandi tempus in continuum & diſeretum, propter spirituales operationes substantiarum spiritualium: carerent enim aliter proportionatis mensuris. Illæ enim cum sint immediate sibi inuicem succedentes, & instantia nec secundum se, quia quælibet est tota simul, eleuantur manifeste supra tempus continuum & eius instantia: ad æui autem excellentiam non attingunt, quia corruptibiles materialiter sunt. Oportet ergo vt sine propria mensura remaneant tam nobilia entia, aut tempus diſeretum ponere: cuius instantibus operationes ipsæ in se mensurentur. Hæc enim sunt ipse motus spiritualis angelorum: cuius numerus est tempus, per quod dicit Augustinus mouere Deũ spiritualem creaturam. Multiplicatio autem temporis diſeret in pluribus angelis aut in eodem, iudicio meo non est necessaria nisi materialiter: quemadmodum etiam tempus continuum, quo nostra mensuramur, materialiter multiplicatur in omnibus mobilibus: & æuum in omnibus æuiternis. Consonumi namque rationi videtur, vt sicut omnia æuiterna simplicissimo æuuo mensurantur, quod solum est æuum formaliter. ita omnis operatio huiusmodi simplicissima operatione seu simplicissimo nunc illius mensuretur. & similiter omnis successio operationum simplicissima successione. Talis autem operatio & successio est ea, quæ in primo operante temporaliter inuenitur: quę constat esse supremum angelum, in quo, vt dicitur, est etiam æuũ. Et quia operationes intellectus sunt naturaliter priores & simpliciores operationibus voluntatis, erit vnum tempus omnium huiusmodi temporalium, quod est primo mensura operationum succedentium in intellectu primi angeli: & ex consequẽti & extrinsece mensura æteraturn operationum tam suarum quàm aliorum spiritualiũ. Cum his tamen, vt dictũ est, stat quòd quasi materialiter multiplicetur huiusmodi tempus iuxta numerum mensuratorum operum: eò quòd vnum & multa, quæ consequuntur ens, multiplicantur cum rebus ipsis. Dixi autẽ quasi materialiter: quia non oportet quòd omnino vniuoce saluetur proportio temporum nostrorum ad tempus cuius subiectum est primus motus, & proportio horum temporum ad simplicissimum tempus eorum: sed sat est si est quasi talis.

¶ *Num beata visio in angelis mensuretur æternitate participata.*

CONtra tertiam verò propositionem, scilicet operatio beata mensuratur æternitate participata, arguit idem in 4. di. 49. q. 6. Operatio beata non est immutabilior æuiterno: ergo non mensuratur æternitate, sed æuo. Cõsequentia nota. Et antecedens probatur. Tum quia operatio beata est simpliciter minus nobilis quàm substantia angeli beati: quoniã substantia est nobilior accidente. Tum quia perfectio ipsius operationis beatæ nõ est immutabilior substantia eiusdem operationis: quoniam id quod inest alicui per accidens, non est immutabilius eo quod inest per se. Cõstat autẽ quòd substantia operationis mensuratur æuo: ergo.

Præterea

¶ Præterea. Aeternum vt distinguitur contra æuiternum, non solum est totum simul, sed est indefectibile carens potentia ad non esse: sed nullum creatum est huiusmodi. ergo.

Ad euidentiam huius difficultatis scito, quòd quamuis æuũ nihil aliud sit quàm æternitatis participatio, distinguitur tamen à S.Thoma hîc & in 3, contra gen.ca. 16. & in 4. sentent. 49. quæst.1.articu.2.quæst. 3. æternitas participata 44 ab æuo: non sicut perfe- 333 ctum à minus perfecto in eadem specie, sed si- a cut perfectius à minus perfecto diuersorum ordinũ. Aeternitas quippe cũ sit propria mensura diuini esse, participata æternitas consequetet est propria mensura esse diuini ordinis. Esse autem diuini ordinis dico, quod possibile est connaturale esse cuicunque creaturæ factæ, aut factibili: de quo in quæst. 12. latior erit b sermo. Aeuum autẽ est 108 mensura esse immutabilis quidem, sed naturalis ordinis. Et hæc est per se primo differentia inter æternitatem participatam & æuum. Ex hoc enim & aliæ differentiæ fluunt, & omnes difficultates soluuntur. Quia enim operatio beata diuini est ordinis, ideo æternitate decitur mẽsurari participatiue. Hinc etiam oritur vis conclusionis impugnatæ à Scoto, scilicet, Intellectus creatus non potest ex se in operationem beatam: ergo mensuratur æternitate. Ex primo siquidem antecedente sequitur, ergo diuini est ordinis: & pòst, ergo mensuratur æternitate.

¶ Vnde ad primam rationem Scoti negatur antecedens: quoniam operatio beata, dato, quòd ipsa in se non esset immutabilior æuiterno: est tamen immutabilioris ordinis: quia diuini: & propterea dicitur, est immutabilior secundum suum genus. Dixi autem, dato quòd non sit &c quia minor mutatio sufficit ad non esse operationis beatæ, quàm substantiæ angeli: quia hæc exigit annihilationem, illa nõ. Est & rursus immutabilior, quia plura mutabilia immutabilius continet. vna siquidem visio beata absque omni mutatione continet visiones omnium sperantium ad vniuersum eminenter. Nullum autem æuiternum ad hanc immutabilitatem ascendere potest.

¶ Ad probationem autem primam dicitur, quòd sicut actus est simpliciter nobilior potentia: & tamen substantia est simpliciter nobilior accidente: & ratione primi actus intelligendi est nobilior materia prima, ratione secundi econtrà. Ita in proposito, & hæc est vera, quòd substantia est nobilior accidente. Et similiter hæc, quòd esse diuini ordinis est nobilius esse naturali: & propterea vtrunque est verum in diuersis ordinibus. Substantia quippe angeli est nobilior secundum esse naturæ, operatio autem beata secundum excellentiam deitatis. Et si proprie loqui volumus, æquiuoce comparari videntur.

¶ Ad secundam autem probationem negatur quòd substantia operationis beatæ mensuretur æuo. substantia enim operationis & eius perfectio vna res numero sunt & eadem mensuratur mensura. Vnde non solum beatitudo operationis, sed ipsa operatio beata mensuratur æternitate participata. Falsum quoque est quòd perfectio non sit immutabilior substantia operationis, eo modo quo distinguuntur: quoniam substantia operationis si sine perfectione beatitudinis esset, in instanti temporis discreti mensuraretur. Perfectio autẽ deitatis mensuram æternitatis adducit: non eo modo quo accidens superinducitur, sed eo potius modo quo differentia generi adueniens naturam affert specificam. Et propterea non valet probatio in oppositum de Deo quod inest per accidens. constat enim quòd natura generica aut quasi generica secundum se non talis aut tantæ perfectionis ex perfectione differentiæ aduenientis: quæ tamen generi accidere conceditur, perfectionem tantam ac talem assequitur, ita quòd vnum ens perfectum sit. & sic est in proposito.

¶ Ad secundam autem obiectionem principaliter dicitur, quòd proprie loquendo beatus vt sic, caret potentia ad non esse beatum: sicut cælum caret potentia ad non esse rotundum. Quemadmodũ enim materia prima si reciperet formam vnam æquiualentem omnibus formis generabilium & corruptibilium, careret potentia ad non esse illius formæ: ita intellectus habens actum beatum, caret potentia ad non esse illius actus. Actus enim ille est omnium bonorum non aggregatione, sed eleuatione perfectus: & ideo beat, ac immutabilem beatum reddit. Extenso autem vocabulo vt arguens vtitur vocando potentiam non esse potentiam logicam vel obiectiuam, dicitur, quòd æternum per essentiam oportet carere omnino potentia ad non esse: non autem per participationem, sed sat est vt distinguatur contra æuiternum diuersitate ordinis: quia illud scilicet est ordinis æterni per essentiam, istud vero naturæ.

¶ Num esse rerum generabilium mensuretur tempore.

Contra quartam propositionem arguit Scotus in secundo vbi supra non aliter quàm contra primam, scilicet esse substantiale habet eundem manendi modũ quãdiu est, quem habet æuiternum: quia successione caret &c. ergo. Sed ad hoc non oportet aliter respondere quàm superius. Non enim penes habere esse modo successiuo vel permanenti distinguuntur mensuræ, sed penes mutabile & immutabile, vt dictum est. Sed aduerte hîc, quòd Scotus ibidem nititur soluere rationem Sancti Thomæ ad hoc in respõsione ad tertiũ in præcedenti articulo factam, scilicet quia motus est mensura non tantum motus, sed etiã quietis. Ait enim quòd substantia bouis absolute mensuratur æuo: quies autem eius, tempore: nec aliud ex illa sequitur ratione. Sed hæc responsio non est sufficiens euasio, quoniam tempus comprobatur in litera, mensurare non solum quietem, sed rem quiescentem: quoniam omne quiescens est mobile: omne autem mutabile secundum quod mutabile, mensuratur tempore. Constat autem quòd secundum substantiam nos sumus mutabiles. ergo secundum substantiam tẽporales. Et stat vis rationis in hoc. Motus & quies substantialiter accepti, id est mutatio substantialis, & quies sub esse substantiali non solum in actu, sed in potentia mensurantur tempore. ergo esse substantiale nostrum mensuratur tempore: antecedens patet ex eo quòd actus & potentia 153 ad eiusdẽ ordinis mensuram spectãt, vt ex primo cæli. & 4. Physi. habetur; consequentia autem tenet ex eo, quòd potentia talis, substantialis est, vt 10. Metaphy. dicitur.

cum transmutabilitate secundum electionem, quantum ad eorum naturam pertinet: & cum transmutabilitate intelligentiarum & affectionum & locorum suo modo [e]. Et ideo huiusmodi mensurantur æuo, quod est medium inter æternitatem & tempus. Esse autem, quod mensurat æternitas, nec est mutabile, nec mutabilitati adiunctum. Sic ergo tempus habet prius & posterius: æuum autem nõ habet in se prius & posterius, sed ei coniungi possunt: æternitas autem non habet prius neque posterius, neque ea compatitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturę spirituales, quantum ad affectiones & intelligentias, in quibus est successio, mensurantur tempore [e]. Vnde & Augustinus ibidẽ dicit, quòd per tempus moueri, est per affectiones moueri. Quantum verò ad eorum esse naturale, mensurantur æuo. Sed quantum ad visionem gloriæ, participant æternitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æuum est totum simul: non tamen est æternitas: quia compatitur secum prius & posterius.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in ipso esse Angeli in se considerato, non est differentia præteriti & futuri, sed solùm secundum adiunctas mutationes. Sed quòd dicimus angelũ esse vel fuisse vel futurum esse, differt secundum acceptionem intellectus nostri, qui accipit esse angeli per comparationem ad diuersas partes temporis. Et cum dicit angelum esse vel fuisse, supponit aliquid cum quo eius oppositum non subditur diuinæ potentiæ [e]. Cùm verò dicit futurum esse, nondum supponit aliquid. Vndo cum esse & non esse angeli subsit diuinæ potentiæ, absoluté considerando potest Deus facere, quod esse angeli non sit futurum: tamẽ non potest facere quod nõ sit dum est, vel quod non fuerit postquam fuit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd duratio æui est infinita: quia non finitur tempore. Sic autem esse aliquod creatum infinitum, quod non finiatur quodam alio, non est inconueniens.

ARTICVLVS VI.

a *¶ Vtrum sit vnum æuum tantum.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd non sit tantum vnum æuum. Dicitur enim in apocryphis Esdræ, Maiestas & potestas æuorum est apud te Domine.

¶ Præterea, Diuersorum generum diuersæ sunt mensuræ. Sed quædam æuiterna sunt in genere corporalium, scilicet, corpora cælestia: quædam vero sunt spirituales substantiæ, scilicet angeli. Non ergo est vnum æuum tantum.

¶ Præterea, Cum æuum sit nomen durationis, quorum est vnum æuum, est vna duratio. Sed non omnium æuiternorum est vna duratio: quia quædam post alia esse incipiunt, vt maxime patet in animabus humanis. Non est ergo vnum æuum tantum.

¶ Præterea, Ea, quæ non dependent ab inuicem, non videntur habere vnam mensuram durationis. Propter hoc enim omnium temporalium videtur esse vnum tempus: quia omnium motuum quodammodo causa est primus motus: qui prius tempore mensuratur. Sed æuiterna non dependent abinuicem: quia vnus angelus non est causa alterius. Non ergo est vnum æuum tantum.

¶ SED CONTRA, æuum est simplicius tempore, propinquius se habens ad æternitatem. Sed tempus est vnum tantum. Ergo multò magis æuum.

CONCLVSIO.

¶ Quò plura æuiterna sunt, æua etiam plura sunt, magis tamen vnum tantum æuum est, mensura vnius primi æuiterni, quod simplicissimum est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc est duplex opinio. Quidam enim dicunt, quòd est vnum æuum tantum: quidam quòd multa. Quid autem horum verius sit, oportet considerare ex causa vnitatis temporis. In cognitionem enim spiritualium per corporalia deuenimus [e]. Dicunt autem quidam esse vnum tempus omnium temporalium propter hoc, quòd est vnus numerus omnium numeratorum: cùm tempus sit numerus secundum Philosophum. Sed hoc non sufficit: quia tempus non est numerus, vt abstractus extra numeratum: sed vt in numerato existens, alioquin non esset continuus: quia decẽ vlnę panni continuitatem habent non ex numero, sed ex numerato. Mumerus autem in numerato existens, non est idem omnium, sed diuersus diuersorum. Vnde alij assignant causam vnitatis temporis ex vnitate æternitatis, quæ est principium omnis durationis. Et sic omnes durationes sunt vnum, si consideretur eorum principium. Snnt vero multæ, si consideretur diuersitas eorum, quæ recipiunt durationem ex influxu primi principij. Alij vero assignant causam vnitatis temporis ex parte materiæ primæ, quæ est primum subiectum motus, cuius mensura est tempus. Sed neutra assignatio sufficiens videtur: quia ea, quæ sunt vnum principio, vel subiecto, & maxime remoto, non sunt vnum simpliciter, sed secundum quid. Est ergo ratio vnitatis temporis, vnitas primi motus, secundum quem cum sit simplicissimus, omnes alij mensurantur, vt dicitur in 10. Metaphy. Si ergo tempus ad illum motum comparatur non solum vt mensura ad mensuratum, sed etiam vt accidens ad subiectum: & sic ab eo recipit vnitatem. Ad alios autem motus comparatur solum, vt mensura ad mensuratũ. Vnde secundum eorum multitudinẽ non multiplicatur: quia vna mensura separata, multa mensurari possunt. Hoc igitur habito sciendũ, quòd de substantijs spiritualibus duplex fuit opinio. Quidam enim dixerunt, quòd omnes processerunt à Deo in quadã æqualitate, vt Orige. dixit [e]: vel etiam multę earũ, vt quidam posuerunt [e]. Alij verò dixerunt, quòd omnes substantiæ spirituales processerunt à Deo quodã gradu & ordine. Et hoc videtur sentire Dio. qui dicit 10. cap. cælestis hierarchiæ, quòd inter substantias spirituales sunt primæ, mediæ, & vltimæ, etiã in vno ordine angelorũ [e]. Secundum igitur primã opinionẽ necesse est dicere quòd sunt plura æua secundũ quòd sunt plura æuiterna prima æqualia. Secundũ autem secundam opinionẽ oportet dicere, quòd sit vnum æuum tantũ: quia, cum vnumquodque mensuretur simplicissimo sui generis, (vt dicitur in 10. Metaphysi.) oportet quòd esse omniũ æuiternorum mensuretur esse primi æuiterni: quod tanto est simplicius, quanto prius. Et quia secunda opinio verior est (vt infra ostendetur [e]:) concedimus ad præsens vnum esse æuum tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd æuũ aliquando accipitur pro seculo: quod est periodus durationis alicuius rei: & sic dicuntur multa æua, sicut multa secula.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd licet corpora cælestia & spiritualia differant in genere naturæ, tamen conueniunt in hoc, quod habent esse intransmutabile. Et sic mensurantur æuo.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd nec omnia tẽpora simul incipiunt, & tamen omniũ est vnum tẽpus propter primũ, quod mensuratur tẽpore. Et sic omnia æuiterna habent vnũ æuum propter primum: etiã si non omnia simul incipiant.

¶ Ad quartum dicendum, quòd ad hoc quòd aliqua mensurentur per aliquod vnum, non requiritur quòd illud vnum sit causã omnium eorum, sed quòd sit simplicius.

¶ Num Aeuũ sit totum simul.

IN responsione ad secundum occurrit dubium circa illã propositionem, æuum est totũ simul: Impugnatur siquidẽ ab illa opinione refutata in litera sic. Aeuum continue fit à Deo. ac per hoc potest deficere ab esse, & consequenter potest annihilari: ac deinde iterum creari. igitur non est totum simul. Et habes in Scot. & in Capreolo in 2. di. 2. q. 2. 5° 2. dist. 1. 1. arti. 2. Et 5. q. 1. art. 4.

¶ Ad hæc facile patet responsio ex dictis. æuum enim, siue æuiternum non continue fit proprie loquendo, sed conseruatur à Deo. Nec potest deficere ab esse ex intrinseco, sed Deus potest ipsum annihilare. Et propterea non sequitur, ergo non est totum simul. Si enim posset ex intrinseco esse plus, aut minus, aut præcise tantum secundum durationem, tunc non esset totũ simul, sed ex eo quod Deus potest, non sequitur hoc in natura æui, seu æuiterni. Natura enim rei nõ est metienda secundum vires diuinas, sed proprias. In casu autem annihilationis & recreationis dicitur quòd esset successio instantium mensurantium creationem, annihilationem, & recreationem, & non ipsius æui. Instantia enim illa nihil æui sunt, sed sunt partes temporis discreti, cuius iam meminimus. Idem enim esset tunc iudicium de illo angelo, sicut esset de duobus augelis: quorum vnus prius altero crearetur, vtitur enim æuo tunc ille vnus quasi duo.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd ibi distinguitur esse angeli dupliciter, vno modo absolute, & sic non habet præteritum, nec futurum: sed subditur diuinæ potentiæ: & potest non esse per potentiam in alio. Alio modo vt coëxistens differentijs temporis realis vel imaginarij: & habet præteritum & futurum: & sic dicimus quòd fuit & quòd erit. & sic secundum futurum subditur diuinæ potentiæ: non secundum præteritum. Quia supponitur incompossibile, vt in litera dicitur. Et nota quòd autoritas Hierony. ad Macellam, solus Deus non nouit prætiritum & futurum. & similiter Augusti. Præsens si stat, est æternitas. & similes intelliguntur secundum se: & omnia quæ in eis sunt, Angelus enim secundum affectiones habet præteritum & futurum: similiter æuum. patet adiuncta, nõ stat: vt in præcedenti artic. dictum est.

a *¶ Super Quæstionis decimæ Articulum sextum.*

IN titulo vnum numero.

Comment. ¶ In corpore 4. Primo ponuntur opiniones diuersæ de quæsito. Secundo ponitur via discutiendi quæ opinio sit verior: & dicitur, quòd ex causa vnitatis tẽporis est procedendum: & probatur, quia in cognitione spiritualiũ per corporalia peruenimus. Tertio ipsam viam ingreditur, vbi 4. opiniões de causa vnitatis tẽporis afferuntur. Prima ex vnitate numeri. Secunda ex vnitate principij, scilicet æternitatis. Tertia ex vnitate primi subiecti, scilicet materiæ primæ. Quarta ex vnitate primi motus. Et prima quidem reprobatur sic, tempus non est numerus absolute, sed numeratus, in motu scilicet continuo: ergo nõ ex vnitate numeri est vnus. Secunda vero & tertia simul sic. Tempus est vnum simpliciter, ergo non est vnum principio, & subiecto remoto tantum. tenet sequela: quia vnum subiecto vel principio sunt vnum secundum quid. Quarto autem probatur sic, Primus motus est simplicissimus. ergo mensura cæterorum. ergo comparatur ad tempus, non solum vt mensuratum ad mensuram, sed vt subiectum ad accidens: ergo ex eius vnitate est tempus vnum. consequentia prima probatur ex 10. Metaphysi. Aliæ vero relinquuntur per se notæ, quoniam constat quòd quantitas primi mensurati est ipsius mensura coniuncta, cæterorum vero separatã. Et propterea non multiplicatur ad multiplicationem cæterorum, sed primi tantum, sicut vniuersaliter accidens multiplicatur ad multiplicationem subiecti. cum ergo primum non multiplicatur: ergo nec mensura, vt in proposito. Quarto principaliter ex ista assignata via ad quæsiti responsionem inducit, iuxta duas opiniones de angelis duas conclusiones ponens. Altera est: æua sunt multa. probatur: prima æuiterna sunt multa. ergo. Altera est, æuum est vnum tantum. probatur: primum æuiternum est vnum tantum. ergo. Antecedentia sunt ipsæ opiniones diuersæ. consequentiæ fundantur super processu facto de vnitate tẽporis: cuius radix fuit, mensura multiplicatur ad multiplicationem primi mensurati. & quoniam ex his non habetur responsio ad quæsitum certa, ideo subdit tenendam esse secundam conclusionem. Quia probabilior est illius opinio, vt inferiùs patebit, & sic conclusio responsiua est, Aeuum est tantum vnum.

Annot. ¶ Aduerte hîc, quòd sicut quilibet motus habet propium prius & posterius in seipso, ita etiam habet proprium numerum numeratum illorum: & consequenter proprium tempus: sed quoniam non cuiuslibet motus numerus est certificatiuus omnium motuum ex natura sua, sed tantum numerus primi motus propter

pter eius simplicitatem maximam. ideo solus primi motus numerus temporis complete rationem habet. Et propterea tempus est vnum numero formaliter completéque sumptum: & sunt multa tempora quasi materialiter seu incomplete. Et simile est iudicium de æuo. Eodem enim modo est vnum & multa. Vtrum autem æuum sit accidens, aut esse, aut essentia æuiterni in quæstione speciali quærendum est, Metaphysici quippe negotij hoc est.

¶ Num primum æuiternum mẽsuretur æuo: & vnum æuiternum mensuretur per alterum extrinsecè.

Circa ea quæ hic definita sunt, complura sunt dubia. Primo nanque Sco. in 2. di. 2. & q. 3. reprehendit quòd primum æuiternum mẽsuretur æuo, quamuis ipsum primum sit extrinseca mensura aliorum. Vnica ratione. Mensura ex natura rei est notior ex natura rei mensurato: sed nihil est in primo æuiterno notius ipsa substantia æuiterni. ergo nihil est in eo quod habeat rationem mensuræ substantię eius. Durandus autem reprehendit mensurationem extrinsecam vnius æuiterni per aliud æuiternum tripliciter. Primo sic. Illud cuius duratio est certior ex propria ratione quàm ex comparatione ad extrinsecum non mensuratur secundum durationem per extrinsecum: sed æuiternum est huiusmodi. 421 probatur: quia propria eius ratio est esse immutabile secundum naturam. Secundo: duratio infinita non est mensurabilis. ergo. Tertio non quantum, non est mensurabile. ergo. tenet sequela: quia æuum caret successione. Hæc & plura alia recitantur à Capreolo in secũdo, distin. secunda: consulto tamen omissis cæteris dicemus, vnde omnia soluentur.

¶ Ad euidentiam igitur huius scito, quòd vt ex dictis ponere iam potest, æuiternum nõ mensuratur æuo siue intrinsece, siue extrinsece per modum quantitatis continuæ aut successiuę aut etiam discretæ sed per modum vnitatis: quoniam æuum est indiuisibile: totum simul, &c. Cum enim æuum sit vnitas immutabilis, vitæ mutabilitati coniunctæ: quanto aliquod mutabile minus est immutabilitati cõiunctum, tanto est immutabilius & minus compositum: ac per hoc simplicius, & consequẽter magis vnũ: supponimus autem nũc quòd æuiternum quanto inferius tanto pluralitati maiori, coniunctius est: Vnde & habet species minus vniuersales. & operationes minus ambientes locorum, aut corporum. Et propterea supremum æuiternum tanquam maxime immutabile inter immutabilia sic, id est mutationi iuncta, est maxime vnum: & consequenter ex natura sua habet: vnde per accessum & recessum ab eo, cætera æuiterna vt sic mensurantur extrinsece.

¶ Ad Scotum ergo negatur minor. Dico nanque quòd æuum existens in primo æuiterno siue sit eius substantia, aut existentia, siue non, est notius in ratione mensuræ ipsa æuiterni substantia, vt immutabilis: quoniam æuum nihil aliud est quàm vnitas per modum mensuræ talis immutabilitatis: ac per hoc ipsum æuum est formaliter vnitas, cui primo debetur ratio mensuræ, vt patet 4. & 10. Meta. substantia autem sic immutabilis est denominatiue vna, & hanc denominationem importat ly æuiternum. Constat autem vniuersaliter, quod id, quòd est formaliter tale, est certius & notius ex natura rei, eo quòd est denominatiue tale.

Quamuis igitur substantia angeli sit simpliciter notissimum omnium, quæ in eo sunt, æuum tamen in genere seu in ratione mensuræ est notius illius substantia, sicut quamuis substantia corporea sit notior secundum se quantitate in genere, tamen mensuræ quantitas est notior secundum se.

¶ Ad durandum vero respondendum est negando maiorem, vt patet in perfectione: & mensura quidditatiua. Perfectio nanque quidditatiua melius cognoscitur ex intrinseco quàm ex extrinseco: & tamen vnaquæq; quidditas mensuratur prima quidditate sui generis. est ergo sophisma 250 secundum non causam 204 vt causam: non enim causa mensuræ extrinsecæ est melior certitudo ab extra quàm intra. Sed dependentia certitudinis intrinsecæ ab extrinseca, vt à simplicio- 530 ri, vt dictum est. Ad se- a b. cundum verò & tertium c d. similiter dicitur, quòd nihil valent de mensurabili per vnitatem. Infinitum enim & non quantum vniformitatis rationem non subterfugiunt. Restat adhuc dubium, quid sit illud primum æuiternum: sed quoniam per accidens esset huic proposito, in tractatu de angelis dicetur.

QVÆSTIO VNDECIMA, de vnitate Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST præmissa considerandum est de diuina vnitate. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum vnũ addat aliquid supra ens. ¶ Secundo, vtrum opponantur vnum & multa. ¶ Tertio, vtrum Deus sit vnus. ¶ Quartò, vtrum sit maxime vnus.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum vnum addat aliquid supra ens.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum addat aliquid supra ens, omne enim, quod est in aliquo gñe determinato, se habet ex additio-

a *¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum primum.* 264 250 Quæstio.

Circa ordinem quæstionis huius, & præcedentium, dubium est: quoniã vnum prius conuenit enti quàm simplicitas, & immutabilitas, & reliqua tractata à quæstione tertia huc usque: ergo incõuenienter vltimo loco tractatur de vnitate. antecedens probatur, quoniam omne ens est vnum. non autẽ simplex nec immutabile. prius autem est à quo non conuertitur consequentia.

¶ Ad hoc dicitur quòd sicut tractatus de animalis natura secundum omnia prædicata quidditatiua præcedit tractatum de vnitate animalis, ita tractatus de natura diuina secundum omnia prædicta quasi quidditatiua præcedit tractatum de vnitate illius, quoniam vnitas est quasi passio entis: & vnitas talis rei est quasi passio illius. Quatuor autem de quibus tractatum hactenus est, post quæstionem, An est de natura diuina, scilicet simplicitas & perfectio: infinitas & immutabilitas: in latitudine quidditatiuorum prædicatorum clauduntur, vt patet inductiue. & ideo prius de illis pertra- 51 ctatum est, & ad eo q 30. ar. rum complementum in- 3. c. sertæ sunt quæstiones de bonitate, de existentia Dei in rebus, déque æternitate. Et 1. dist. Et sic quasi expedita quidditate ad passionem primam, scilicet vnitatem deuenit. 24. 3. c. Hanc autem esse mentem autoris, ex introductione quæstionis tertiæ superius Et 3. in litera posita coniicere potes, ibi enim hæc quinque tractanda proponuntur. met. lib. Nec obstat obiectio allata, negatur enim quòd vnitas sit prior supradictis. 12. & 13. Et ad probationem dicitur, quòd prius est à quo non conuertitur si. consequentia ratione sui, non autem ly ratione alterius. V. g. esse coloratum respectu hominis est à quo non conuertitur consequentia, non tamen est prius homine quamuis sit communius prædicatum: & hoc quia coloratum non ratione sui, sed ratione subiecti sui est, à quo non conuertitur consequentia. ratione namque subiecti valet: est homo: ergo est coloratum, & non econuerso. Vnde id à quo non conuertitur consequentia, est prius, vel includit aliquid prius, ratione cuius non conuertitur consequentia, & sic in proposito,

Universidad de Sevilla Biblioteca

vnum non est formaliter prius, sed includit ens, ratione cuius non valet sequela, Est vnum, ergo immutabile, sed econuerso.

¶ Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duæ conclusiones. Prima directe respõsiua quæsito. vnum addit supra ens, non rem aliquam, sed solam negationem diuisionis. probatur. vnum nihil aliud significat q̃ ens indiuisum. Ergo. Secunda vero conclusio est corollaria, vnum conuertitur cum ente: & nihil omnino probatur. Esse cuiuslibet rei consistit in indiuisione. ergo. antecedens probatur dupliciter. primo inductiue in esse simplicium & compositorum. secundo á signo: quo vnumquodque custodit suam vnitatem sicut entitatem. omnia patent clare in litera.

¶ Num quod enti additur ex vno sit formaliter aliquid positiuum.

Quæstio. CIrca primam conclusionem occurrit dubium ex duplici capite: quoniá & Aui. tenet, vnum addere ré aliquam supra ens. & Sco. tenet addere realitatem quandam. Sed quia contra Aui. positionem in 4. Meta. ab Arist. & hic disputatur in litera. Sco. opinio in 4. Metaphy. tangenda est. Putás ergo vnum signare passioné entis, dicit ipsum importare formaliter ré positiuam, eandem realiter ipsi enti: sicut vniuersaliter tenet passionem idemificari proprio subiecto. probaréque nituntur sequaces eius intentum ibidem multipliciter. Primo vnum formaliter, id est vt distinctum contraens, est idem realiter quod ens. ergo est aliquid positiuum. tenet sequela: quia negatio non potest identificari enti reali. Secundo vnum formaliter est extra nihil, vtpote entis passio. ergo est positiuum. Tertio, vnum formaliter habet rationem primæ mensuræ & principij numeri: ergo vt prius. Quarto vnum dicit perfectionem simpliciter. ergo. probatur antecedens. tum quia in vnoquoque est melius ipsum quàm non ipsum. Tum quia fit reductio ad summe vnum: sicut ad summe bonum & iustum, &c. hoc enim est proprium perfectionum simpliciter.

¶ Ad hoc breuiter respondetur. & primo quidem distinguitur antecedens: quia est idem contingit dupliciter, scilicet positiue & negatiue. Vnum autem formaliter est idem enti negatiue: quia non aliam naturam significat, sed eandem alio modo, vt dicitur quarto Metaphysic. & sic consequentia nihil valet.

¶ Ad secundò vero dicitur, quod vnum formaliter non est magis extra nihil quã alia priuatiua, seu negatiua in genere: est ergo extra nihil sic: & tunc negatur consequentia.

¶ Ad tertiũ autem negatur consequentia. quoniá mensurare cõmune est positiuis & negatiuis, non solũ in generibus entiũ simplicissimũ mensurat reliqua, sed etiam in generibus ægritudinũ & peccatorũ, vt patet in moralibus. Minimum enim in virtijs gulæ mensura est reliquorũ: & minimũ absolute, id est vnũ mensurat multitudinẽ absolutè. vt runque tamẽ est negatiuũ, scilicet multitudo & vnũ, vt in litera huius quæstionis dicitur. Idẽ autẽ intelligo numerũ trãscendentẽ & multitudinẽ absolute: & propterea cõsequens est negatiui numeri negatiuum principium essẽ.

¶ Ad quartum negatur antecedens. Vnum enim non dicit perfectionem, nisi diuisio priuata dicat imperfectionem. Vnde sicut relatio formaliter non dicit perfectionem simpliciter, ita nec vnitas eius, alioquin paternitas & filiatio diuinæ essent simul imperfectæ: quia non vna. Et sicut esse substantiale dicit perfectionem: ita & vnitas eius. Abstrahit ergo vnum à perfectione, & imperfectione.

¶ Ad primam vero probationem ex diffinitione Ansel. dicitur, quòd deficit hic illa particula melior. Quoniam quod non est bonum, non potest esse melius.

¶ Ad secundam vero dicitur, quòd reductio illa non est propria perfectionibus simpliciter, sed communis etiam negatiuis generalibus. Vnde fit reductio ad summe immutabile, ad summe immateriale, &c. Quamuis etiam posset congrue dici, quòd quia, vt dicitur 4. & 7. Metaph. analogum soluꝝ inuestigatum quæritur pro primo, ac per hoc primo vnum, quod est vnum substantiale, est perfectio simpliciter, & reducitur ad summe vnum: sed ex hoc nihil habetur contra intentum nostrum: quia ratione substantiæ, quam implicat perfectio ista, inest.

manifestè falsum est: quia quælibet res est vna per suam substantiam. Si enim per aliquid aliud esset vna quælibet res, cum illud iterum sit vnum, si esset iterum vnum per aliquid aliud, esset abire in infinitum. Vnde standum est in primo c. Sic igitur dicendum est quòd vnum quod conuertitur cum ente, non addit aliquam rem supra ens c, sed vnum quod est principium numeri addit aliquid supra ens, ad genus quantitatis pertinens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet id, quod est vno modo diuisum, esse alio modo indiuisum: sicut quod est diuisum numero, est indiuisum secundum speciem: & sic contingat aliquid esse vno modo vnum, alio modo multa. Sed tamen si sit indiuisum simpliciter, vel quia est indiuisum secundum id, quod pertinet ad essentiam rei, licet sit diuisum quantum ad ea, quæ sunt extra essentiam rei: sicut quod est vnum subiecto, & multa secundum accidentia: vel quia est indiuisum in actu, & diuisum in potentia. sicut quod est vnum toto & multa secundum partes: huiusmodi erit vnum simpliciter, & multa secundum quid. Si vero aliquid econuerso sit indiuisum secundum quid & diuisum simpliciter, vtpote quia est diuisum secundum essentiam, & indiuisum secundum rationem, vel secundum principium siue causam, inerunt multa simpliciter, & vnum secundum quid: & ea quæ sunt multa numero, & vnum specie, vel vnum principio. Sic igitur ens diuiditur per vnum & multa e, quasi per vnum simpliciter, & multa secundum quid. Nam & ipsa multitudo non contineretur sub ente, nisi coutineretur aliquo modo sub vno. Dicit enim Dion. vlr. ca. de di no. quòd non est multitudo non participans vno: sed quæ sunt multa partibus, sunt vnum toto: & quæ sunt multa accidentibus, sunt vnum subiecto: & quæ sunt multa numero, sunt vnum specie: & quæ sunt speciebus multa, sunt vnum genere: & quæ sunt multa processibus, sunt vnum principio.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ideo non est negatio, cum dicitur ens vnum, quia vnum addit secundum rationem supra ens.

ARTICVLVS II.

¶ Virum vnum & multa opponantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd vnum & multa non opponantur. Nullum enim oppositũ prædicatur de suo opposito: sed omnis multitudo est quodammodo vnum, vt ex prædictis patet e. ergo vnum non opponitur diuiditur. Et est sensus, quòd ens diuiditur simpliciter per vnum, & secundum quid per multa, id est vnum continetur simpliciter sub ente, multa autem secundum quid, vnde & statim hoc probatur in litera. Nam & ipsa, inquit, multa non continentur sub ente, nisi vt participant vno. Et quoniam constat quòd natura talis diuisionis est, quòd membrũ simpliciter æquatur diuiso absolute sumpto: & merito, quoniam membrum secundum quid non sapit diuisum nisi secundum quid: ideo stat responsio optime, & quòd vnum conuertitur cum ente, & tamen est diuisionis membrum. Exemplum huius est. si distinguitur homo in hominem in actu, & hominem in potentia. Et similiter domus in domum in actu & potentia, &c. Reliqua in hac responsione posita sunt ad perfectionem doctrinæ, & ad explanationem intenti: quoniam & vnum tam simpliciter quàm secundum quid, & multa tam simpliciter qnàm secundum quid, vno participant.

¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum secundum.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, vnum opponitur multis diuersimode. probatur. vnum principium numeri opponitur numero & mensurato, vnum autem conuersum cum ente, opponitur vt indiuisum diuiso. ergo. Antecedens pro prima parte probatur ex 10. Metaphisic. quia vni primo conuenit mensura, & numerus est multitudo mensurata. pro secunda patet. consequentia autem est euidens, quia illa oppositio relatiua, alia priuatiua.

¶ Aduerte hic, quòd quamuis litera intendat de diuersis vnitatibus & multitudinibus loqui, ex hac tamen doctrina optime deducere poteris, quòd eadem vnitas

tas diuersimode sumpta, scilicet vt principium numeri: & vt indiuisa opponitur diuersimode eidem multitudini diuersimode sumptæ, scilicet sub ratione numeri, & sub ratione diuisi. Et sic distinctio erit, quandoque rerum, quandoque rationum. & quando est rationum conuenit vtrique vni, & vtrique multitudini: quoniam & vnum conuertum cum ente principium est numeri transcendentis, & vnum in prædicamento quantitatis est indiuisum.

¶ Num multitudo & quomodo ex vnitatibus componatur.

Quæstio. IN responsione ad secundum dubium occurrit quomodo verificatur quòd multitudo componitur ex vnitatibus, non secundum id quod habẽt de in diuisione, sed secũdum id quod habent de entitate, hoc enim in multitudine transcendenti, de qua litera loquitur, manifestè est impossibile. Quoniam aut hic est sermo de multitudine, vt multitudo est: aut de rebus multis. Non de rebus multis, vt patet ex viargumenti, & responsionis, cum dicitur, quòd multitudo est totum heterogeneum. De ipsa autem multitudine constat, quòd non componitur ex rebus vnis, sed ex vnitatibus. Alloquin multitudo transcendens vt multitudo est, esset substãtia, vtpote ex substantijs rerũ composita. ¶ Ad hoc dicitur quòd tam vnum quàm multa transcẽdenter sumi possunt dupliciter. Vno modo substantialiter, alio modo complectiue, seu formaliter. Si suman tur primo modo, eóstat quòd multitudo componitur ex rebus vnis, & quòd est substantia seu ens reale: & sic vi detur secũdum planum literæ sensum textus primò interpretandus. Et si obiciatur, ergo non loquitur de multitudine formaliter, dicetur, q̃ loquitur de multitudine formaliter quatum ad id quod realiter est. Altius tamen atque formalius loquendo dicendum mihi videtur, quòd hic est sermo de vnitate & multitudine formaliter & vniuersaliter; & q̃ per illa verba vnitates secundum quid habent de entitate, non intendit id quod habent de entitate, non intendit litera rem, quę est vna, sed intendit ipsam vnitatis naturã, prout entis actũ exercet. Quod vt clarius percipiatur ab vno in genere quantitatis incipiamus. Vnitas de genere quantitatis sumi potest dupliciter. Vno modo vt est non numerus, quod est esse non diuisum in se, quemadmodum numerus est diuisus in plures vnitates. Et sic patet quòd non componit numerum: sicut nec domus componit domum. Alio modo vt est in se talis entitas, puta accidens, & sic componit numerum. Vnitas quoque transcendens dupliciter sumi potest. Primo, vt est indiuisa quod est esse non multitudinem. Et sic impossibile est componere multitudinem ratione dicta. Alio modo secundum id quod est, id est secundum ipsam negationem diuisionis: non inquantum exercet actum priuationis, sed inquantum habet entis rationem. Et sic componit multitudinem formaliter, & compleiue sumptam. Ita quòd hæc distinctio contracta ad vnum & multa transcendenter, non est distinctio priuationis à subiecto positiuo, sed est distinctio actus priuatiui ab actu positiuo, Ita quod ipsa indiuisio vt exercet actum priuationis, non componit. Et ipsamet vt cuiusdam entitatis rationem habet, componit multitudinem: quæ secundum veritatem negatiuum ens formaliter est magis quàm vnum. & quòd hæc sit mens literæ, non solum ex formali sensu patet, sed ex respõsione ad quartum: vbi dicitur, quòd diuisa non habent rationem multitudinis, nisi vtrunque diuisorum habeat rationem vnius. hicenim manifestè apparuit, quòd multitudo formaliter ex vnitatibus formalitatis consurgit. & consequenter ex negationibus: quoniam solum negationem formaliter addere docuerat in præcedenti articulo.

¶ Num diuisio vnitatem præcedat secundum nostræ apprehensionis rationem, vel simpliciter.

IN responsione ad quartum dubium occurrit, quomodo verificentur illa verba, Diuisio est prior vnitate non simpliciter, sed secundum nostræ apprehensionis rationem. Videtur enim, quòd diuisio sit simpliciter prior vnitate: quoniam habitus naturaliter est prior priuatione. Diuisio autem se habet ad vnitatem vt habitus ad priuationem. ergo. Nec potest dici quòd diuisio nõ est vere habitus quo priuat vnitas secundum se. Sed est habitus secundum nostrum modum intelligendi: quia oporteret assignare saltem circumlocutiue quis est ille habitus quo priuat secundum se vnitas. Nec facile esset hoc fingere: quia ille habitus secundum se est quid positiuum, aut negatiuum. Si positiuum, ergo aliquid positiuum vltra ens est ante vnitatẽ: quod est impossibile. Si negatiuum, ergo aliqua negatio est ante vnitatẽ. Et si hoc non inconuenit cur inconuenit diuisioni, quæ negatio est esse ante vnitatem.

¶ Ad hoc dicitur quòd labor est in æquiuoco. Ambæ siquidẽ propositiones sunt veræ, & quòd diuisio est prior vnitate simpliciter, id est secundum se, in esse intelligibili tamẽ eo quòd diuisio negatio est, quæ ens rationis est. Et quòd diuisio est posterior vnitate simpliciter, id est secũdũ esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Esse enim intelligibile est secundum quid tantum. Prima propositio probatur ex dictis. Non enim intelligibile quòd affirmatio non sit prior negatione. Esse autem vnũ est esse hoc: & non esse non hoc. vbi patet, quòd in ratione vnius claudiatur negatio alterius extremæ contradictionis. Extrema igitur contradictionis, quorum est ipsa diuisio, præcedunt naturaliter vnitatẽ. Primo enim est homo, & in eodem priori est non homo in esse intelligibili. Et sic est diuisio. Deinde homo est homo, & non est homo, quod est esse vnum, id est indiuisum. Non enim est diuisum in se. ita vt sit homo & non homo.

¶ Penes priuationem enim huiusmodi diuisionis vnum quodque est & dicitur vnum. Si vnum priuatiuum nomen est secundum veritatem, vt supponimus. Nullum autem inconueniens est negationem diuisionis esse priorem negatione vnitatis. Quamuis impossibile sit positionem diuisionis in re esse ante positionem vnitatis. Secunda autem propositio patet ex se. Non enim oportet ad hoc quod homo sit, & intelligatur vnus, vt negatio hominis sit in aliqua natura, puta bouina, aut cælesti. Si enim solus homo esset, vnus nihilominus esset sicut ante muudi creationem Deus erat vnus. Et Deus in nulla erat re. Creatis autem aliis posita est diuisio Dei à non Deo in rerum natura. De qua diuisione dicit litera, quòd non est prior simpliciter, vt patet ex calce responsionis, vbi dicitur: Secundo apprehendimus quod hoc ens nõ est illud ens, & sic apprehendimus diuisionem. Quid clarius: hoc ens non est illud ens dicendo diuisionem in rerum natura expressiè. Et propterea eandem diuisionem dixit, quòd simplicia ex compositis diffinimus. Diuisionem ergo tam realem quàm positiuam posteriorem posuit vnitati formaliter. Non autem contradictoriam in esse intelligibili.

a ¶ Super Quæstionis vndecimæ Articulum tertium.

TItulus quærit de vnitate numerali.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Deus est vnus, probatur

Universidad de Deusto - Biblioteca

triplicitér. Primo, Deus eodem modo formaliter est Deus & hic: ergo est vnus. antecedēs patet ex quæstione tertia: quia idem est omnino hic Deus & natura diuina. consequentia probatur. Impossibile est plurificari hunc. ergo & Deum. Secundo, Deus est vniuersaliter perfectus: ergo vnus. probatur consequentia à destructione
76 consequentis ducendo ad oppositum antecedētis, vt clare patet in litera. Tertio, Deus omnia quæ in vniuerso sunt, per se reducit in vnum ordinem, ergo Deus est vnus.

¶ Quo ad primam partem, antecedens proba-
16 tur: quia diuersa non cōueniunt in vnum ordinem nisi ab aliquo.

¶ Quo ad secundum ve-
23 ro sic: Deus est perfectissimum & primum principium. ergo est per se & non per accidens principium. consequentia vero probatur dupliciter. Tū quia melius per vnum disponuntur res quàm per plura principia. Tum quia vnius non est causa per se nisi vnum, per accidens autem plura.

a ¶ *Super Quæstionis vndecimæ Articulum quartum.*

502 TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue, Deus est maxime vn⁹. ꝓbatur. De⁹ est maxime ens & maxime indiuisus. ergo. antecedens probatur. quo ad primam partem: quia est ipsum esse. quo ad secundā, quia omnino simplex omni diuisibilitate caret, consequētia autem probatur ex ratione vnius includentis ens & indiuisionem: omnia clara sunt in litera.

175 ¶ In responsione ad primum dubium est, quomodo priuatio suscipit magis & minus, propter diuisionem. Ipsa enim diuisio negatio est, de qua est eadem quæstio quomodo suscipit magis & minus.

¶ Ad hoc respondetur breuiter q̃ diuisio suscipit magis & minus ratione fundamenti. Magis enim rationale distat à lapide quàm boue. Et propterea maior est diuisio inter hominem &
54 lapidē: & propterea minor est vnitas generis in quo conueniunt homo & lapis, vt patet.

q.18. artic. 1.c. & q. 39. art.3.c. Et caussis 1.2.1.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum primum.*

52 IN titulo, intellectus creatus nō humanus, (& hoc bene nota) possit, absolute, siue per potentiam in alio, siue in se, videre per essentiā, id est intelligere q̄dditatiue: ita vt complete sciat terminare quæ-
33 stionem quid est de Deo.
a Cognoscere enī de aliquo quid, est videre illud per essentiam, complete autem dico terminare quid est. vt distinguitur contra incomplete: eo modo, quo sciens cōmunia prędicata essentialia alicuius incōplete scit. oportet enim scientem quid habere omnia prædicata quidditatiua vsque ad vltimam differentiam inclusiue. Et nō sumo cōplete, id est cōprehēsiue. 35 imò scire qd est, habet latitudinem quoad modum sciendi. 15 Diuiditur enim in comprehēdere & apprehendere. 20 Et rursus apprehendere habet multos gradus, vt infrà patebit. 260 Est igitur quæstio, an aliquis creatus intellectus possit scire de Deo quid est. Et si dubitas de hac expositione, vide primū contra gent. ca.3. & tertium eiusdem ca.4. & 5.

¶ In corpore 4. primo ponitur causa dubitandi. secundo recitatur opinio negatiua. tertio improbatur. quarto respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est vna propositio, Deus est in se maxime cognoscibilis: propter excessum tamen eius respectu alterius est alicui incognoscibilis. prima pars probatur: quia Deus est actus purus. secunda vero declaratur exemplo solis & visus.

¶ Aduerte hîc quòd cū ex 2. Meta. habeatur q̃ difficultas cognoscendi ex duobus oriri possit, scilicet ex obiecto vel potentia. & hîc est quæstio de huiusmodi difficultate seu possibilitate: consonū fuit vt non prętermitteretur hîc q̃ causa dubij non est ex parte obiecti: sed ex parte excellentiæ obiecti supra potentiam: quod est esse ex parte potentiæ.

est igitur dicendum, quòd Deus sit vnus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Deut. 6. Audi Israël, Dominus Deus tuus vnus est.

CONCLVSIO.

¶ *Deus, cū sit omnino simplex, & infinitæ perfectionis, est simpliciter vnus, à quo est totius vniuersi ordo.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd Deum esse vnū ex tribus demōstratur. Primo quidē ex eius simplicitate. Manifestū est enim q̃ illud vnde aliquid singulare est, hoc aliquid, nullo modo est multis cōicabile. Illud enī vnde sortes est homo multis cōicari potest: sed id, vnde est hic homo, non potest cōicari nisi vni tm̄ e. Si ergo sor. per id esset homo, per qd' est hic homo, sicut non possunt esse plures sortes, ita nō possent esse plures homines. Hoc autē conuenit Deo: nā ipse Deus est sua natura, vt supra ostensum est e. Secundum igitur idem est Deus & hic Deus. Impossibile est igitur esse plures Deos.

¶ Secundo vero ex infinitate eius perfectionis. Ostensum est enim supra e, quòd Deus cōprehendit in se totā perfectionē essendi. Si ergo essent plures dij, oporteret eos differre. Aliquid ergo cōueniret vni quod nō alteri, & sic ille, in quo esset priuatio, nō esset simpliciter perfect⁹. Si autem hoc esset, perfectio alteri eorū deesset. Impossibile est ergo esse plures deos. Vnde & antiqui Philosophi quasi ab ipsa coacti veritate ponentes principium infinitum, posuerunt vnū tantum principium. ¶ Tertio, ab vnitate mundi. Omnia enim quæ sunt, inueniuntur esse ordinata adinuicem, dum quædam quibusdam deseruiunt. Quæ autem diuersa sunt, in vnum ordinem non conuenirent, nisi ab aliquo vno ordinarētur. Melius enim multa reducuntur in vnū ordinem per vnum, quàm per multos e: quia per se vnius vnum est causa, & multa nō sunt causa vnius nisi per accidens: inquantum scilicet sunt aliquo modo vnum. Cum igitur illud, quod est primum, sit perfectissimum & per se, non per accidens, oportet q̃ primū reducens omnia in vnū ordinem sit vnum tantū. Et hoc est Deus.

¶ AD PRIMVN ergo dicendum, quòd dicūtur dij multi secundū errorē quorundā, qui multos deos colebant, existimantes planetas & alias stellas esse deos, vel etiam singulas partes mundi. Vnde subdit, Nobis autem vnus Deus, &c. ¶ Ad secundū dicendū quòd vnū secundum quod est principiū numeri, non prædicatur de Deo, sed solū de his, quæ habent esse in materia e. Vnum enim, quod est principium numeri, est de genere mathematicorum: quæ habēt esse in materia, sed sunt secundum rationē à materia abstracta. Vnum vero, quod conuertitur cum ente, est quoddā metaphysicum, quod secundū esse non dependet à materia. Et licet in Deo nō sit aliqua priuatio, tamen secundum modū apprehensionis nostræ non cognoscitur à nobis nisi per modum priuationis & remotionis. Et sic nihil prohibet aliqua priuatiue dicta de Deo prædicari, sicut quòd est incorporeus, infinitus, & similiter de Deo dicitur quòd sit vnus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum Deus sit maxime vnus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit maximè vnus. vnū enim dicitur secundū priuationē diuisionis e. Sed priuatio nō recipit magis & minus. Ergo Deus non dicitur magis vnus quàm alia, quæ sunt vnum.

¶ Præterea, Nihil vedetur esse magis indiuisibile q̄ id quod est indiuisibile actu & potentia, cuiusmodi est pūctus & vnitas. Sed in tantū dicitur aliquid magis vnū, inquantū est indiuisibile. Ergo nō est magis vnū quàm vnitas & pūctus.

¶ Præterea, Quod est per essentiā bonū, est maxime bonum. Ergo quod est per essentiam suā vnū, est maxime vnū. Sed omne ens est vnum per suā essentiam e, vt patet per Philosophum in 4. Meta. Ergo omne ens est maxime vnum. Deus igitur nō est magis vnum q̄ alia essentia.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boë. quòd inter omnia, quæ vnum dicuntur, arcem tenet vnitas diuinæ Trinitatis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cū vnum sit ens indiuisum, ad hoc quòd aliquid sit maxime vnū, oportet quòd sit maxime ens, & maxime indiuisum. Vtrūq; aūt cōpetit Deo. Est enim maxime ens, inquantū est nō habens aliquod esse determinatū per aliquā naturā, cui adueniat, sed est ipsum esse subsistēs omnibus modis indeterminatū e. Est aūt maxime indiuisum, inquantū neq; diuiditur actu, neq; potentia secundū quēcunq; modum diuisionis, cū sit omnibus modis simplex, vt supra ostēsum est e. Vnde manifestum est quòd Deus est maxime vnus.

ADPRIMVM ergo dicendū, quòd licet priuatio secundū se non recipiat magis & minus, tamen secundū quòd eius oppositū recipit magis & minus, etiā ipsa priuatiua dicuntur secundū magis & minus e. Secundū igitur quod aliquid est magis diuisum vel diuisibile, vel minus, vel nullo modo, secundum hoc aliquid dicitur magis & minus, vel maxime vnum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd punctus & vnitas, quæ est principium numeri, non sunt maxime entia, cum non habeant esse nisi in subiecto aliquo. Vnde neutrum eorum est maxime vnum. Sicut enim subiectum non est maxime vnum propter diuersitatem accidentis & subiecti, ita nec accidens.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet omne ens sit vnum per suam substantiam, non tamen se habet æqualiter substantia cuiuslibet ad causandam vnitatem: quia substantia quorundam est ex multis composita, quorundam vero non.

QVÆSTIO DVODECIMA QVOmodo Deus à nobis cognoscatur in 13. articulos diuisa.

QVIA in superioribus considerauimus qualiter Deus sit secūdum seipsum, restat cōsiderandum qualiter sit in cognitione nostra, id est quomodo cognoscatur à creaturis.

¶ Et circa hoc quæruntur. 13. ¶ Primo, vtrum aliquis intellectus creatus possit videre essentiam Dei. ¶ Secundo, vtrum Dei essentia videatur ab intellectu per aliquam speciem creatā. ¶ Tertio, vtrum oculo corporeo Dei essentia possit videri. ¶ Quartò, vtrum aliqua substantia intellectualis creata ex suis naturalibus, sufficiens sit videre Dei essentiam. ¶ Quinto, vtrum intellectus creatus ad videndam Dei essentiam, indigeat aliquo lumine creato. ¶ Sexto vtrū videntium essentiam Dei vnus alio perfectius videat. ¶ Septimo, vtrū aliquis intellectus creatus possit comprehendere Dei essentiam. ¶ Octauo, vtrum intellectus creatus videns Dei essentiam omnia in ipsa cognoscat. ¶ Nono, vtrum ea quæ ibi cognoscit, per aliquas similitudines cognoscat. ¶ Decimo, vtrum simul cognoscat omnia quæ in Deo videt. ¶ Vndecimo, vtrum in statu huius vitæ possit aliquis homo essentiam Dei videre. ¶ Duodecimo, vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita possumus cognoscere. ¶ Tertiodecimo vtrum supra cognitionem naturalis rationis sit in præsenti vita aliqua cognitio Dei per gratiam. 55

12.q.56. arti.1. & q.57. art.2. & 3. contra 5. 54. Et veri. quæ. 8. artic. 1. & quo 7. artic. 2. & quol. 10. fi. & opus. 1. & 104. & Matt. 5. co. 10. f.

ARTICVLVS PRIMVS.

¶ *Vtrum aliquis intellectus creatus possit Deum videre per essentiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullus intellectus creatus possit Deū per essentiam videre. Chryso. enī super Ioā. exponēs illud quod dicitur Ioā.1. Deū nemo vidit vnquam: sic dicit, ipsum quod est Deus nō solum prophetæ, sed nec angeli viderunt, nec archangeli. Quod enim creabilis est naturæ, qualiter videre poterit quod increabile est? Diony. etiam 1. ca. de di. no. loquens de Deo dicit, Neque sensus est eius, neq; phantasia, neque opinio, nec ratio, nec scientia.

¶ Præterea, Omne infinitū inquātū huiusmodi, est ignotum: sed Deus est infinitus, vt supra ostensum est e: ergo est secundum se ignotus.

¶ Præterea, Intellectus creatus non est cognoscitiuus nisi existentiū. Primum enim quod cadit in apprehensione intellectus est ens e. Sed Deus non est existens, sed supra existentia, vt dicit Dio. ergo non est intelligibilis, sed est supra omnem intellectum. 35 26

¶ Præterea, Cognoscentis ad cognitum oportet esse aliquam proportionem, cum cognitum sit perfectio cognoscentis. Sed nulla est pro- d 32

Comment. ¶ Quo ad secundum opinio quorundam est, intellectus creatus non potest videre Dei essentiam: ratio eorum est ipsa excellentia Dei supra intellectum creatum, vt in litera dicitur, ibi, hoc igitur quidam attendentes.

¶ Auerte hîc, quòd hæc opinio iudicio meo non est Aui. aut philosophorū: quoniam saltem prima intelligentia creata cognoscit quid est Deus, apud Auic. quoniā ipse est illius proximum principium: sed hæc opinio fuit aliquorum Christianorum, vt puto: & ideo contra eam ex his, quæ fidei sunt disputat vt patebit.

Comment. ¶ Quo ad tertium reprobatur opinio præfata dupliciter. Primo, si nullus intellectus creatus potest videre Deum: ergo vel nunquam suam beatitudinem obtinebit: vel beatitudo eius in alio consistit quàm in Deo. consequentia probatur: quia beatitudo hominis consistit in altissima eius operatione, quæ est intelligere. consequens autem pro prima parte est manifeste impossibile, pro secun-
311 da est alienum à fide. Et ne hoc voluntarie dici videatur, probatur. Deus est principium essendi creaturæ rationali: ergo felicitas creaturæ rationalis consistit in coniunctione ad Deum. consequentia probatur: quia vnumquodque intantū est perfectū inquātū suo coniungitur principio: & est propositio sumpta ex lib. de causis.

Annot. ¶ Circa probationē consequentiæ posset dubitari: quia arguit à superiori ad inferius affirma-
17 tiue, scilicet ab altissima operatione, quæ est intelligere, ad talem intellectionem. Sed facile respondetur: quia altissimæ operationis nomine nō intelligitur ipsum genus operis, puta intelligere vt superficies literæ prę se fert: sed summum illius generis, id est, intellectio altissima, &c. vnde nulla intercedit fallacia. Nec obstat, quòd determinauerit genus operis, hoc enim propter hominem cui insunt alterius generis opera, puta sensibilia, fecit. Meminit autem hominis in probatione: & tamen illatio erat de intellectu creato in communi, vt ex notioribus doctrinam traderet: & eandem esse rationem quo ad hoc de intellectu creato omni innueret: imò & à minori argumentum faceret, si nanque hominis beatitudo in intellectione altissima consistit, à fortiori aliorum quoque intellectualium felicitas, altissima erit speculatio.

Annot. ¶ Circa destructionem consequentis, quo ad secundam partem aduerte quòd volens autor aduersarios conuincere, quòd illud sit contra fidem, attulit propositionem quam oportet expresse credere, scilicet quòd Deus est creator omnis creaturæ rationalis. Et ex hac arguit: ergo in eo quiescit. vnde ista ratio assumit antecedens vt creditum: & consequentiam ratione deducit: & ideo optime concludit apud fideles. Et propterea errant qui contra Auicen. hanc rationem ex Sancto Tho. referunt.

Comment. ¶ Secundo improbatur opinio sic, si intellectus creatus non potest videre Deum: ergo non potest ipsam rerū causam videre: ergo desideriū naturæ erit inane. prima consequentia relinquitur per se nota. secūda autē probatur: homini inest naturale desiderium videndi causam visis effectibus, vt eius admiratio attestatur, ergo.

¶ *Num intellectus creatus naturaliter desiderat videre Deum.*

CIrca hanc rationem dubium duplex occurrit. Primum est simpliciter, & ad hominem. Non enim videtur verum, quòd intellectus creatus naturaliter desideret videre Deum: quoniam natura non largitur inclinationem ad aliquid, ad quod tota vis naturæ perducere nequit: cuius signum est, quòd organa natura dedit cuilibet potentiæ quam intus in anima posuit. Et in secundo cæli dicitur, quòd si astra haberent vim progressiuam natura dedisset eis organa opportuna. Implicaro igitur videtur, quod natura det desiderium visionis diuinæ. Et quòd non possit dare requisita ad visionem illam, puta lumen gloriæ, &c. Apud S.Tho. quoque doctrinam, vt dictum est in primo articulo huius operis quod homo non naturaliter sed obedientialiter ordinatur in felicitatem illam. ergo.

¶ Secundum verò dubium est: quia concesso toto processu non sequitur intentum: infert enim tantùm. ergo prima causa videri potest, & non, ergo Deus. Dicam enim quòd Deus inquantum causa rerum videri desideratur, & non secundum substantiam suam in se. Et sic scietur non quid est absolute, sed quid est vt creator, vt gubernator, &c. vt patet in nobis. Desideramus enim ex primo motu scire quid est illa substantia vt primus motor: & huius conditionibus, vt sic notis, quiescit desiderium, vt patet in complemento scientiarum.

¶ Ad euidentiam horū scito, quòd creatura rationalis potest dupliciter considerari, vno modo absolute, alio modo vt ordinata est ad felicitatem. Si primo modo consideretur, sic naturale eius desiderium non se extendit vltra naturæ facultatem. & sic concedo quòd non naturaliter desiderat visionem Dei in se absolute. Si verò secundo modo consideretur, sic naturaliter desiderat visionem Dei: quia vt sic nouit quosdam effectus, puta gratiæ, & gloriæ: quoniam causa est Deus vt Deus est in se absolute, non vt vniuersale agens. Notis autem effectibus naturale est cuilibet intellectuali desiderare notitiam causæ. Et propterea desiderium visionis diuinæ, etsi non sit naturale intellectui creato absolute, est tamen naturale ei supposita reuelatione talium effectuum. Et sic tam ratio hîc allegata quàm reliquæ rationes ad idē collectæ, in cap. 50. tertij contra Gen. concludunt inane fore desiderium intellectualis naturæ creatæ, si Deum videre non possit. Non oportuit autem exprimi, quòd de creatura intellectuali non absolute, sed vt ordinata ad felicitatem esset sermo. Quia commune est cuilibet scientiæ, quòd semper intelligantur termini formaliter, vt subsunt illi scientiæ, vt patet de quantitate in physicis. Constat autem ex secundo contra Gen. cap. 4. quòd creaturæ non sunt de consideratione theologica, nisi vt ordinantur, gubernantur, prædestinantur à Deo in Deum vt supremum omnium finē: alioquin non in ordine ad altissimam causam & propriam theologo theologica considerentur, vt de se patet.

4 433

portio intellectus creati ad Deum: quia in infinitum distant. ergo intellectus creatus non potest videre essentiam Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur primæ Ioan. 3. videbimus eum sicuti est.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm esse diuinum non sit determinatum ad aliquam naturam, ac simplicissimum, maxime vnum Deum ipsum esse oportet.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum vnumquodque sit cognoscibile secundum quòd est in actu, Deus qui est in actu purus absque omni permixtione potentiæ, quantum in se est, maxime cognoscibilis est. Sed quod est maxime cognoscibile in se, alicui intellectui cognoscibile non est, propter excessum intelligibilis supra intellectum. Sicut Sol, qui est maxime visibilis, videri non potest à vespertilione propter excessum luminis. Hoc igitur attendentes quidam posuerunt, quòd nullus intellectus creatus essentiam Dei videre potest. Sed hoc inconuenienter dicitur. Cum enim vltima hominis beatitudo in altissima eius operatione consistat, quæ est operatio intellectus e, si nunquam essentiam Dei videri potest intellectus creatus, vel nunquam beatitudinem obtinebit, vel in alio eius beatitudo consistet, quàm in Deo. Quod est alienum à fide. In ipso enim est vltima perfectio rationalis creaturæ: quod est ei principium essendi. Intantum enim vnumquodque perfectum est, inquantum ad suum principium attingit. similiter etiam est præter rationem. Inest enim homini naturale desiderium cognoscendi causam, cum intuetur effectum: & ex hoc admiratio in hominibus consurgit. Si igitur intellectus rationalis creaturæ pertingere non possit ad primam causam rerum, remanebit inane desiderium naturæ e. Vnde simpliciter concedendum est quòd beati Dei essentiam videant.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vtraque autoritas loquitur de visione comprehensionis. Vnde præmittit Dionysius immediate ante verba proposita dicens: Omnibus ipse est vniuersaliter incomprehensibilis, & nec sensus est, & cæt. Et Chrysostomus parum post verba prædicta subdit, notionem hîc dicit certissimam patris considerationem & comprehensionem tantam quantam pater habet de filio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd infinitum quod se tenet ex parte materiæ non perfectæ per formam, ignotum est secundum se e: quia omnis cognitio est per formam. Sed infinitum quod se tenet ex parte formæ non limitatæ per materiam, est secundum se maxime notum. Sic autem Deus est infinitus, & non primo modo, vt ex superioribus patet e.

¶ Ad tertium dicendum, quod Deus non sic dicitur non existens, quasi nullo modo sit existens, sed quia est supra omne existens: inquantum est suum esse: Vnde ex hoc non sequitur, quòd nullo modo possit cognosci, sed quòd omnem cognitionem excedat: quod est ipsum non comprehendi.

¶ Ad quartum dicendum, quòd proportio dicitur dupliciter. Vno modo certa habitudo vnius quantitatis ad alteram, secundū quod duplum, triplum, & æquale sunt species proportionis. alio modo quælibet habitudo vnius ad alterum proportio dicitur. Et sic potest esse proportio creaturæ ad Deum, inquantum se habet ad ipsum vt effectus ad causam, & vt potentia ad actum. Et secundum hoc intellectus creatus proportionatus esse potest ad cognoscendum Deum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd essentia Dei ab intellectu creato per aliquam similitudinem videatur. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ Præterea, August. dicit. 9. de Trinit. Cum Deum nouimus, fit aliqua Dei similitudo in nobis.

¶ Præterea, Intellectus in actu est intelligibile in actu, sicut sensus in actu est sensibile in actu. Hoc autem non est nisi inquantum informatur sensus similitudine rei sensibilis, & intellectus similitudine rei intellectæ. Ergo si Deus ab intellectu creato videtur in

56 4.di.49. q.1. ar.1. Et veri q 8. art.1. Et quo. 7. ar.1. & 3 contra ca.49. & opus.3. c. 105.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est, beati vident Dei essentiam. nec aliter probatur quàm reprobatione contradictoriæ. oportet enim alteram contradictionis partem esse veram. Comment.

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quòd aliud est quod quæritur, & aliud est occasio quærendi. Quæritur enim indefinite, An ad visionem diuinam concurrat aliqua similitudo quomodocunque concurrat. sed quærendi occasio est, quia dubitatur, An Deus possit videri per aliquam similitudinem ex parte rei visæ, id est, quæ sit repræsentatiua ipsius Dei, vt ratio videndi, sicut species visibilis repræsentat corporali visui coloratum. Annot.

¶ In corpore tria. Primo naturam visionis quo ad hoc quod est requirere similitudinem declarat. Secundo respondet quæsito, ibi, manifestum est autem. Tertio epilogat expressius quædam manifestans. Comment.

¶ Quo ad primum tria dicuntur, ex quibus quartum opportunum insinuatur.

¶ primum est numerus requisitorum ad visionem: & dicitur, quòd sunt duo, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum vidente. Et probatur, visio non fit actu nisi res visa sit aliquo modo in vidente, ergo.

¶ Secundum est modus vnionis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet per essentiam ipsius rei visæ, & per similitudinem eius. & manifestatur in corporalibus: quia lapis non est in oculo, sed species lapidis. vterque enim modus expressus est: quāuis alter negatur à corporalibus, quasi per hoc innueret in spiritualibus non impossibile fore.

¶ Tertium est modus similitudinis: & dicitur, quòd est duplex, scilicet ex parte rei visæ, & ex parte virtutis visiuæ: declaraturque secundum membrum ex vi illius conditionalis veræ: si virtus visiua habet esse à re, visa virtus visiua non solum esset ipsa, sed similitudo rei visæ, vt patet: quia effectus est similis causæ. Ex his autem habes quartum, scilicet quòd visio potest tripliciter fieri. primo per essentiam rei visę. secundo per essentiam virtutis visiuæ. tertio per similitudinem mediam repræsentantem rem visam visiuæ virtuti: vt enim patet, ex dictis tot

Universidad de … Biblioteca

modis contingit vnionem rei visæ cum vidente variari. Verùm vt literæ consoni simus, nomine essentiæ virtutis visiuæ, non intelligas tantum ipsam vim visiuam, sed quicquid se tenet ex parte eius, scilicet quodcunque confortatiuum, aut eleuatiuum, & cæt. ipsius vis visiuæ: siue illud sit lumen gratiæ, vel gloriæ. Totum enim hoc alio vocabulo dicitur similitudo ex parte videntis, vt patet in his, quæ subiunguntur in litera.

¶ Quo ad secūdum duæ conclusiones responsiuæ quæsito ponuntur. Prima affirmatiua. Ad videndum Deum exigitur aliqua similitudo ex parte virtutis visiuæ. Secunda negatiua. Ad vidēdum Deum impossibile est concurrere aliquam similitudinē mediam ex parte rei visæ. Prima conclusio probatur. Deus est autor intellectus creati potentis ipsum videre: ergo intellectus creatus est participata similitudo ipsius essentiæ diuinæ: ergo ad visionem Dei, & cæt. antecedens patet cum prima cōsequentia: quæ nihilominus conformatur per locum à diuisione: quia non est ipsa diuina substantia. consequens quoque confirmatur à signo: quia intelligibilis vis lumen dicitur, &c. omnia clara sunt. Secunda autē conclusio probatur tripliciter. Primo sic. Res superior non videtur per similitudinem inferioris ordinis: ergo Deus non videtur per aliquā creatam similitudinem. Antecedens probatur autoritate Dionysij. & declaratur exemplo corporeæ similitudinis. consequentia verò patet per locum à minori. Secundo. nulla res creata est suum esse: ergo per nullam rem creatam potest videri Deus. Antecedens supponitur. consequentia probatur: quia Deus est suum esse. Tertio sic, omnis res creata est determinata ad genus aliquod. ergo nulla est infinita. ergo per nullā potest videri Deus. vltima consequentia probatur: quia Deus est infinitus secundum omnem modū essendi & intelligendi.

actu, oportet quòd per aliquam similitudinem videatur.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustin. 15. de Trinit. quod cum Apostolus dicit, Videmus nunc per speculum & in ænigmate, Speculi & ænigmatis nomine quæcunque similitudines ab ipso significatę intelligi possunt, quæ accommodatæ sunt ad intelligēdum Deū. Sed videre Deum per essentiam, non est visio ænigmatica, vel speculatiua, sed contra eam diuiditur. Ergo diuina essentia non videtur per similitudines.

CONCLVSIO.

¶ Diuina essentia non per aliquam speciem ex parte diuinæ essentiæ ab intellectu creato conspicitur, sed ex parte intellectus creati, aliqua similitudine vigorati, lumine videlicet gloriæ, apprehenditur & videtur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad visionem tam sensibilem quàm intellectualem duo requiruntur, scilicet virtus visiua, & vnio rei visæ cum visu. Non enim fit visio in actu, nisi per hoc quòd res visa quodammodo est in vidente. Et in rebus quidem corporalibus apparet, quòd res visa non potest esse in vidente per suam essentiam, sed solum per suam similitudinem. Sicut similitudo lapidis est in oculo, per quam fit visio in actu, non autem ipsa substantia lapidis. Si autem esset vna & eadem res, quæ esset principium visiuæ virtutis, & quæ esset res visa, oporteret videntem ab illa re & virtutem visiuam habere, & formam per quam videret. Manifestum est autem, quòd Deus & est autor intellectiuæ virtutis, & ab intellectu videri potest. Et cùm ipsa intellectiua virtus creaturæ non sit Dei essentia, relinquitur quod sit aliqua participatiua similitudo ipsius, qui est primus intellectus. Vnde & virtus intellectualis creaturæ lumen quoddam intelligibile dicitur quasi à prima luce deriuatum ᶜ: siue hoc intelligatur de virtute naturali, siue de aliqua perfectione superaddita gratiæ, vel gloriæ. Requiritur ergo ad videndum Deum aliqua Dei similitudo ex parte visiuæ potentiæ, qua scilicet intellectus sit efficax ad videndum Deum. Sed ex parte visæ rei, quam necesse est aliquo modo vniri videnti, per nullam similitudinem creatam Dei essentia videri potest. Primo quidem: quia sicut dicit Dionysius primo de diuino nomine, per similitudines inferioris ordinis rerum, nullo modo superiora possunt cognosci. Sicut per speciem corporis non potest cognosci essentia rei incorporeæ. Multo igitur minus per speciem creatam quancunque potest essentia Dei videri. Secundo, quia essentia Dei est ipsum esse eius, vt suprà ostensum est ᶜ: quod nulli formæ creatæ competere potest. Non potest igitur aliqua forma creata esse similitudo repræsentans videnti Dei essentiam. Tertio, quia diuina essentia est aliquod incircunscriptum, continens in se supereminenter quicquid potest significari vel intelligi ab intellectu creato ᶜ. Et hoc nullo modo per aliquam speciem creatam repræsentari potest: quia omnis forma creata est determinata secundum aliquam rationem vel sapientiæ, vel virtutis, vel ipsius esse, vel alicuius huiusmodi. Vnde dicere Deum per similitudinem videri, est dicere diuinam essentiam non videri. Quod est erroneum. Dicendum ergo, quòd ad videndum Dei essentiam requiritur aliqua similitudo ex parte visiuæ potentiæ, scilicet lumen diuinæ gloriæ confortans intellectum ad videndum Deum. De quo dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen. Non autem per aliquam similitudinem crea-

¶Num species inferioris ordinis possit repræsentare rem superioris ordinis.

Contra has rationes quāuis Auteolus apud Capreolū in quarto di.49.q.5. multipliciter arguat: tota tamē vis rationum cōtra hoc consistit, in hoc quòd omnes allatæ rationes peccant non distinguendo, sed idem iudicium faciendo de specie in essendo, & in repræsentando: cum tamen constet valde magnam differentiā interesse. Vnde species inquit inferioris ordinis in essendo, & habens esse distinctū ab essentia atque finita in essendo, est in repræsentando, & supremi ordinis, & habens esse idem cum essentia atque infinita. hæc enim insunt ei obiectiue, illa formaliter: nec hoc inconuenit magis quàm speciem lapidis esse accidens formaliter: & substantiam obiectiue, &c.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd distinctio inter per se & per accidens errandi occasionem præbet. species quidem rerum, de quibus est sermo, per se quidem non habent quòd sint substantiæ, vel accidentia, sed hoc accidit eis: verùm per se exigit species quòd sit repræsentatiuum alterius non per modum signi, quoniam quodlibet potest significare quodcunque: sed per modum similitudinis. Vnde philosophi, vt primo de anima dicitur, conuenerunt in hoc quòd cognitio fit per assimilationem. Et si cognitio debet esse quidditatiua, oportet speciem esse similem non solum secundum genus, sed speciem specialissimam formaliter, vel eminenter. Nūquam enim anima nostra domum quidditatiue nouit, nisi apud se speciem domus, quæ sit quòd quid est domus, habeat. Oportet igitur speciem, qua videnda est res, esse quòd quid est ipsius rei, non secundum modum essendi naturalem rei visæ, sed in alio essendi modo: qui formaliter sumptus & abstrahit ab esse substantiali, & accidentali: vt de se patet. Et exigit quod sit nobilior, aut saltem æque nobilis quàm sit nobilitas modi essendi rei visæ, vt inductiue patet. Et ratione probatur: quia cognoscens vt sic habet nobiliorem essendi modum cognitum in seipso: vt cognitionem terminat. Ex his autem ad rationem literæ descendendo dicitur, quòd speciem esse inferioris ordinis potest dupliciter intelligi, scilicet per se vel per accidens: species inferioris ordinis per accidens, sumitur, quum consideratur quòd per accidens est in essendo. Per se verò, quum consideratur quòd est magis vel minus dearticulata aut eleuata: qualiter videmus species in sensibus propriis esse inferioris ordinis respectu specierum phantasiæ: & has respectu specierum intellectus nostri. Et constat quòd per species sensus non possunt imaginabilia, nec per imagines possunt intelligibilia videri: & iuxta hunc sensum militat prima ratio, vt patet in exemplo literæ. Deus enim adeò eleuatæ est naturæ, vt omnis quouis modo dearticulata species qualem oportet creatam quancunque esse, inferioris sit ordinis per se, inquantum scilicet species. Nec obstat distinctio, quòd in essendo vel in repræsentando. Iam enim ostensum est, quòd loquendo de esse speciei formaliter & per se vt sic, nihil refert dicere in essendo, & in repræsentando: quoniam oportet speciem secundum proprium esse, quodquid est rei visæ, & consequenter eiusdem ordinis cum re. Et secundum modum essendi per accidens se habere ad substantiale, aut accidentale esse, cum in aliquo sit substantia, & in aliquo accidens. ᶜ Si species igitur est inferioris 65 ordinis per se, impossibile est quòd sit similis 420 quidditatiuæ rei superioris ordinis. Et nota, quòd non dicitur quòd species inferior non possit visionem facere superioris, quoniā angelus inferior videt forte superiorem naturaliter, sed dicimus, q species inferioris ordinis hoc non potest. Constat enim Deum non solum superiorem omni creato intellectu, sed ordinis altioris esse, etiam apud philosophos, vt patet in 12. Metaphy. comment. 44. Secunda quoque ratio assumit, & bene, quòd quemadmodum species domus 17 in mente oportet quòd sit forma domus, ita species Dei, cuius forma est ipsum esse, oportet quòd sit ipsum esse: & super hoc fundetur similitudo ad Deum: 15 Nec vult ista ratio, quòd species Dei sit ipsum esse in esse naturali, sicut est Deus. Sed quòd sit ipsum esse in aliquo modo essendi. Alioquin similis non esset species quidditati diuinæ, sed repugnaret aliquid esse secundum rem ipsum esse, in quocunque modo essendi creato, aut creabili; quoniam quouis modo reali ponatur res esse, semper est ens per participationem in illo modo essendi. ergo. Tertia autem ratio ex eadem procedit radice: speciem nanque Dei quidditatiuam oportet esse non hoc vel illud, sed infinitum ens, aut secundum esse naturale, aut secundum aliquid aliud esse reale, alioquin realis similitudo & adæquata qualem cognitio exigit, non habetur: sed impossibile est secundum quodcunque esse creatum dari vnum aliquod simile adequatæ infinitis perfectionibus. ergo. Vnde patet quòd distinctio de esse & repræsentari contracta ad repræsentare per modum similitudinis, non est distinctio, nisi diuersarum conditionum essendi. Et propterea quòd vniuersaliter negatur de esse rerum, sufficienter negari probatur de esse in repræsentando per modum similitudinis. Et propterea diuinum S.Tho. ingenium ad distinctionem descendere dedignatum est: puerile siquidem putauit quæ de esse creato liquido negando probauerat, & talem & talem essendi conditionē creatam adaptare. Sed alij decepti sunt, vt dictum est, propter non distinguere inter se, per se & per accidens.

¶ Quo ad tertium duo epilogando concludit: & quòd exigitur similitudo rei ex parte potentiæ eleuandæ, & quòd nulla est similitudo ex parte Dei, scilicet repræsentatiua. Confirmaturque primum autoritate scripturæ. *Comment.*

¶ Aduerte, quòd licet superficietenus consideranti appareat, quòd similitudo ex parte videntis per accidens concurrat ad Dei visionem inquantum similitudo est: quoniam non ponitur vt assimilet, sed vt confortet eleuétque intellectum. Interius tamen perscrutanti apparebit, quòd per se requiritur inquantum similitudo non vt repræsendandi actum habeat, sed constituendi in esse simili ipsi Deo quasi eiusdem rationis. Oportet enim videntem Deum, esse Deum quodammodo diuinæque naturæ consortem. Constitutiuum autem intellectus creati in esse diuino est ipsum gloriæ lumen: & propterea meritò similitudo hæc à sanctis exaltatur atque reperitur. *Annot.*

¶ Aduerte hîc, quòd hinc habetur, quòd beati non possunt formare verbum de Deo clare viso vt sic, quamuis possint formare verbum de his, quæ in Deo videntur. Cum enim sit similitudo expressa, & clarius præsentans rem conceptam, quàm species impressa, si impossibile est inueniri speciem impressam creatam respectu alicuius, propter eminentiam rei cognitæ: multò magis impossibile est inueniri speciem expressam. Omnes enim rationes contra illam, sunt contra istam, & omnē aliam speciem. Videbunt ergo omnia in verbo Dei, quod in principio erat apud Deum, & non in aliquo verbo creato: quia iam non viderent vt in litera dicitur. *Annot.*

¶ In responsione ad tertiū. Aduerte quòd hîc ponitur essentia diuina cōstituens intellectum beatum in actu vice speciei intelligibilis. Hoc autem qualiter possibile sit, dupliciter exponi potest. Primo secundum communem cursum iudicantiū de intellectu & specie intelligibili, sicut de duobus agentibus partialibus. Secundum enim hanc viam dicitur quòd species intelligibilis potest dupliciter sumi: primo vt est forma inhærens, secundo vt gerit vicem intelligibilis. Et quòd primum per accidens concurrit ad intelligere, secundū verò per se. Quoniam ex hoc habet comprincipiare intellectionē. Et propterea si inuenitur obiectum per seipsum potens comprincipiare intellectionem cum tali intellectu, ipsum per seipsum dicitur *Annot.*

vniri

vniri intellectui & facere ipsum in actu: absque hoc quòd det esse formaliter ipsi intellectui. Et quamuis hanc viam quandoque sectatus docuerim, & forte scripserim, eleuatis tamen mentis oculis vilem nimis aspicere videor naturam cognoscitiuam, si de ea quæ de naturalibus agentibus iudicatur. Si anima enim supra naturam est, vt vegetatiua, quæ est infinita, testatur dum ad omnes propositionis differentias simul mouet, quāto magis intellectus. Dicendū est ergo quòd quamuis intellectus & species intelligibilis, se habent quasi duo partialia agentia: quorum alterū substantiam, alterum speciem intellectioni præbet: hæc tamen proportio non est prima, sed ante ipsam est, quòd se habent sicut materia & forma, & hoc per se loquendo. Et propterea quamuis secunda proportio ex dictis saluetur, non tamen prima, præsertim quòd ex intellectu & specie fit magis vnum, quàm ex materia & forma, vt Auerr. in tertio de anima recte docuit. Oportet igitur saluare quòd intellectus videns Deum prius natura sit Deus, & tamen nulla intentio intellecta sit in eo: & pòst videat Deum. Vt autē in tertio contra Gene. cap. 51. dicitur, essentia diuina, etsi nullius forma esse possit in genere entium, id est in essendo: potest tamen esse forma intellectus creati in genere intelligibilium. Et ibi quidem redditur pro causa: quia est ipsa actualitas in genere intelligibilium: quia est ipsa veritas, quæ est propria forma intellectus in genere intelligibili, vt habes ibi diffuse. Hîc verò assignatur pro causa: quia est ipsum esse, & intendit iudicio meo quòd ex hoc quòd natura aliqua non est suum esse, habet quòd non sit omne suum esse. Et per oppositum, ex hoc quòd natura aliqua est ipsum esse, habet q sit omne suum esse. suū autem dico, id est, sui ordinis. Ex his enim subintellecta illa maxima declarata in litera, scilicet cognitio quidditatiua non fit nisi per esse eiusdem vel superioris ordinis respectu rei cognitæ: manifestè sequitur, quòd essentia diuina habet hoc singulare, quod est illud
58 esse intelligibile, quod existimaretur dare in-
373 tellectui, si vniretur illi per speciem. Ac per hoc ipsa ex hoc quòd est ipsum esse, ha-
364 bet & quòd sit, & quòd sit forma intelligibilis seipse respectu intellectus videntis
381 ipsam. Sed adhuc mens non quiescit, oportet enim dicere quid importat hoc, scilicet essentiam diuinam facere formaliter intellectum in actu, in genere intelligibilium.

¶ Ad euidentiam huius scito, quòd in communi loquendo, speciem intelligibilem vniri perfecte intellectui, non est ipsam inhærere intellectui: quoniam ista vnio constituit intellectum non in actu, sed in habitu. sed est ipsum constituere in actu secundo. Ad hoc enim ponitur species intelligibilis vt sic, vt intelligens fit intellectum in actu completo. Ipsam autem constituere in actu secundo, est ipsam non esse actum secundum: sed habere se ad actum secundum vt forma ad esse. Quemadmodum enim forma est principium essendi materiæ, ita quòd idem est, esse materiæ & formæ diuersimode, vt patet de lumine in diaphano, & colore in aqua, & cæt. Ita species intelligibilis, si actus est in genere intelligibili, est intelligendi principium. Ita quòd intelligere est vt ipsius esse. Et propterea quamuis aliquo modo actiua sit species intellectionis, melior tamen & potior est proportio ipsius formalis quam actiua. Speciem igitur vniri actu intellectui, est constituere ipsum in hoc quod est esse actu intelligentem. Esse autem actu intelligentem, nihil aliud est quàm intellectum esse perfecte ipsum cognitum. Cognoscere nanque aliquid, vt inferius patebit, nihil aliud est quàm esse etiam illud in actu completo. Ex his autem ad diuina balbutiendo ascendentes dicimus, quòd diuinam essentiam vniri intellectui per seipsam, & constituere formaliter ipsum in actu in genere intelligibili, est ipsam facere formaliter intentionem esse actu vltimo ipsum Deum intelligibiliter, sublatis omnibus, quæ imperfectionis sunt. Hoc autem sufficienter fit substantia ipsa diuina concurrente ad visionem beatam immediate vt obiectum: & principium visionis formale. Dixit autem sublatis imperfectionibus: quia visio beata non est actus & esse substantiæ diuinæ, quia hoc imperfectionis esset: sicut esset speciei intelligibilis creatæ, si poneretur.

tam Dei essentia videri potest, quæ ipsam diuinam essentiam repræsentet vt in se est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd autoritas illa loquitur de similitudine, quæ est per participationem luminis gloriæ.

¶Ad secundum dicendum, q August. ibi loquitur de cognitione Dei, quæ habetur in via.

¶Ad tertium dicēdū, quod diuina essentia est ipsum esse. Vnde sicut aliæ formę intelligibiles, quæ non sunt suum esse, vniuntur intellectui secundum aliquod esse, quo informant ipsum intellectum, & faciunt ipsum in actu: ita diuina essentia vnitur intellectui creato vt intellectum in actu, per seipsam faciens intellectū in actu.

ARTICVLVS III.

27 4.di.49. q.2.ar.2.

a ¶Vtrum essentia Dei videri possit oculis corporalibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q essentia Dei videri possit oculo corporali. Dicitur enim Iob 19. In carne mea videbo Deum, &c. & 42. Auditu auris audiui te, nunc autem oculus meus videt te.

¶Præterea, August. dicit vlt. de ciuit. Dei, cap. 29. Vis itaque præpollentior oculorum erit illorum, scilicet glorificatorum, non vt acutius videant, quàm quidē perhibentur videre serpentes vel aquilę. Quantalibet enim acrimonia cernendi eadem animalia vigeant, nihil aliud possunt videre quàm corpora: sed vt videant & incorporalia. Quicunq; autē potest videre incorporalia, potest eleuari ad videndum Deū: ergo oculus glorificatus potest videre Deum.

¶Præterea, Deus potest videri ab homine visione imaginaria. Dicitur enim Isa. 6. Vidi dominum sedentem super sol. &c. Sed visio imaginaria à sensu originem habet: phantasia enim est motus factus à sensu secundum actum, vt dicitur in tertio de anima: ergo Deus sensibili visione videri potest.

¶SED CONTRA est quod dicit Augu. in libro de videndo Deum ad Paulinam. Deū nemo vidit vnquā: vel in hac vita sicut ipse est: vel in angelorū vita sicut visibilia ista, quæ corporali visione cernuntur.

CONCLVSIO.

¶Deus, cum sit omnino incorporeus, nullo exteriori, vel interiori sensu per se cognosci potest.

¶RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est Deum videri sensu visus, vel quocunque alio sensu, aut potentia sensitiuæ partis. Omnis enim potentia huiusmodi est actus corporalis organi, vt infra dicetur ᶜ. Actus autem proportionatur ei, cuius est actus. Vnde nulla huiusmodi potentia, potest se extendere vltra corporalia. Deus autem incorporeus est, vt supra ostēsum est ᶜ. Vnde nec sensu, nec imaginatione videri potest, sed solo intellectu.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, In carne mea videbo Deum saluatorem meum. non intelligitur quòd oculo carnis sit Deum visurus, sed quòd in carne existens post resurrectionem visurus sit Deū. Similiter quòd dicitur, nunc oculus meus videt te, intelligitur de oculo mentis: sicut Ephe. 1. dicit Apostolus: Det vobis spiritum sapientiæ in agnitione eius, illuminatos oculos cordis vestri.

¶Ad secundum dicendum, quòd August. loquitur inquirendo in verbis illis, & sub conditione. Quod patet ex hoc quod pręmittitur: Lōge itaque potentiæ alterius erunt, scilicet oculi glorificati, si per eos videbitur incorporea illa natura. Sed postmodū hoc determinat dicens: Valde credibile est sic nos visuros mundana tunc corpora cæli noui & terræ nouæ, vt Deum vbique præsentem: & vniuersa etiam corporalia gubernantē clarissima perspicuitate videamus: non sicut nunc inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta cōspiciuntur: sed sicut homines, inter quos viuentes motusque vitales exercentes viuimus: mox vt aspicimus non credimus videre: sed videmus. Ex quo patet, quòd hoc modo intelligit oculos glorificatos Deum visuros, sicut nunc oculi nostri vident alicuius vitā. Vita autem non videtur oculo corporali, sicut per se visibile, sed sicut sensibile per accidens. Quod quidem à sensu non cognoscitur, sed statim cū sensu ab aliqua alia virtute cognoscitiua. Quòd autē statim visis corporibus diuina præsentia ex eis cognoscatur per intellectū, ex duobus contingit, scilicet ex perspicuitate intellectus, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus innouatus.

¶Ad tertium dicendum, quòd in visione imaginaria non videtur Dei essentia, sed aliqua forma in imaginatione formatur, repræsentans Deum secundum aliquem modum similitudinis, prout in scripturis diuinis diuina per res sensibiles Metaphorice describuntur.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum aliquis intellectus creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod aliquis intellectꝰ creatus per sua naturalia diuinam essentiam videre possit. Dicit enim Dio. 4 ca. de diui. no. quod angelus est speculum pu-

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum tertium. 14

Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio negatiue responsiua quæsito. Impossibile est Deum videri sensu visus, & quacunque alia vi sensitiuæ partis. probatur, Potentia sensitiua est actus corporis: ergo est commensurata corpori. ergo non se exendit vltra corporalia. ergo non ad Deum. antecedens patet. consequētia prima probatur: quia actus proportionatur ei cuius est actus. secunda patet ex secund. tertia, quia Deus est omnino incorporeus. omnia plana sunt.

a ¶Super Quæstionis duodecimæ Articulum quartum.

IN titulo nihil est obscurum aduertentibus quòd ly per sua naturalia, denotat causam sufficientem. *Annot.*

¶ In corpore est vnica cōclusio responsiua quęsito negatiue. Impossibile est quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videat. Probatur vnica ratione sic. Cognitio fit secundum quòd cognitum est in cognoscente: ergo secundum modum cognoscentis: ergo secundum modum naturæ ipsius cognoscentis. ergo si modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modum naturæ cognoscentis, cognitio illius rei est supra naturam illius cognoscentis. ergo cognoscere ipsum esse subsistens, est supra facultatem naturalem cuiuscunq; intellectus creati, solique intellectui diuino connaturale: ergo intellectus creatus non potest Deum per essentiam videre, nisi per gratiam. Prima consequentia probatur: quia cognitum est in cognoscente secundum modum cognoscentis secunda verò relinquitur nota. tertia autem manifeste sequitur ex præcedentibus, & nihilominus in litera declaratur, & à posteriori inductiue probatur, distinguendo modos essendi rerum cognoscibilium, vt sic in tres, & ostendendo eos proportionaliter respondere tribus modis essendi naturæ cognoscitiuæ, vt clare patet in litera. quarta autem consequentia probatur: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum. vltima autem est per se nota. *Comment.*

58 *4.dis.49. q.2.art.6. Et veri. q. 8.art.3. Et 3. contra ca. 50.*

¶ Circa declarationem ac probationem tertiæ consequentiæ aduerte duo. Primo quòd licet in litera ponantur tres tantum modi essendi ex parte rei cognitæ, scilicet esse in hac materia, & esse sine materia, & esse ipsum esse subsistens, id est, sine omni potentia: quia tamen primus modus distinguitur, non in plures modos essendi, & ideo tres tantum sunt, sed in duos modos, quorum alter est rei, alter rationis, scilicet esse in hac materia, & abstrahere ab illa, seu singulariter, & vniuersaliter: & singularia vt sic ad naturam spectant cognoscitiuam cuius est esse actū corporis, quia ad sensitiuam: vniuersalia verò ad naturam, quæ quodammodo est in corpore, & quodammodo non, quia ad intellectiuam humanam, quę partim est separata & partim coniuncta, vt dicitur in secundo phy. tex. 26. ideo ordines cognoscentium multiplicari possunt, secundum modos essendi, magis quàm ordines cognitorum. Et propterea in litera in homine, in quo vtraque iungitur natura, ponitur intellectus in altiori ordine quàm sensus: ex hoc tamen nihil deperit rationis efficacię. Tum quia sicut vniuersale & singulare ad vnum essendi modum spectant, scilicet ad esse in materia, ita anima sensitiua & humana ad vnum modum *Annot.*

Universidad de D[…] Bibliote[…]

essendi pertinent, scilicet ad esse formam, quòd quid erat esse, & perfectionem corporis physici, vt in secundo de anima probatur. Tum quia ex his optime habetur quòd modus essendi naturæ cognitæ, nunquam excedit modum naturæ cognoscentis: quod est intentum. Secundo aduerte, quòd ex hoc processu literæ inducendo ex singularibus & sensu: vniuersalibus & intellectu humano, substantiis immaterialibus & intellectibus separatis optime infertur, quòd modus essendi naturæ cognitæ non excedit modum naturæ cognoscentis: & est signum, quòd ille excessus est causa non cognitionis vt in probatione consequentiæ à priori est assumptum, & sic optime infertur: ergo cognitio ipsius esse per se subsistentis soli intellectui diuino est connaturalis, ac per hoc supra cæteros est.

¶ Nũ ex eo quod cognitũ est in cognoscẽte secundũ modum cognoscentis, sequatur æquari cognoscens rei cognitæ, vel excedere: & quantum valeat prima ratio.

Circa tertiam consequentiam dubium occurrit. Scotus siquidẽ in quarto dis. 49. q. 11. & in primo dist. 3. q. 3. & in quolibet. q. 14. articu. 2. eam impugnat, ad diuersa tamen proposita. nam in primo quolib. arguit eam quo ad intellectum nostrum respectu sui naturalis obiecti: in quarto autem respectu essentiæ diuinæ & intellectus creati.

¶ Arguit ergo sic primo. conditionalis illa non sequitur ex præmissis: ergo. antecedẽs probatur: quia ex hoc quod cognitum est in cognoscente secundum modum naturæ cognoscentis, nihil aliud habetur, nisi quòd cognitio est perfectio proportionata cognoscẽti: & similiter obiectum cognitionis. Ex hoc autem non sequitur æqualitas intẽta, scilicet quòd cognoscentis natura debet æquari obiecto vel excedere. Et confirmatur. Ex proportione inter obiectum & potentiam sequitur magis dissimilitudo & inæqualitas: sicut inter motiuum & mobile, & materiam & formam. Talis siquidem est proportio inter potentiam & obiectum. vnde oculus videt & cælum & terram: & tamen non habet modum essendi similẽ cælo & terræ, quum illud sit incorruptibile, & magis ad propositum: idea lapidis non est similis lapidi in modo essendi.

¶ Secundo, quia si illa cõditionalis esset vera: sequeretur quòd angelus inferior non cognosceret superiorem: quia modus essendi superioris excedit modum inferioris.

¶ Tertio, quia ex illa sequitur quòd intellectus creatus etiam illustratus lumine gloriæ, non posset videre Deum. probatur sequela: quia modus essendi Dei excedit modum essendi totius huius, scilicet intellectus illustrati & habituati, &c.

¶ Quarto, specialiter arguit contra eam vt applicatur ad intellectũ nostrũ & obiectum in litera assignatũ: quia si ista cõditionalis est vera ex natura potentia cognoscitiuæ, sequitur quòd beati nunquam videbunt Deũ. probatur sequela, quia nulla potentia potest eleuari supra suum obiectũ adæquatũ. visus enim non potest eleuari ad videndum phantasma. nec aliquis habitus aut vis superaddita potest eleuare potentiam supra suũ obiectum, sed infra obiecti latitudinem: quoniam potentia prius respicit obiectum ex se quàm habitus adueniat, vt patet.

¶ Vltimo addit, quòd arguit litera ex propositionibus non syllogisticis.

rum clarissimum suscipiens totam (si fas est dicere) pulchritudinem Dei. Sed vnumquodque videtur dum videtur eius speculũ. Cum igitur angelus per sua naturalia intelligat seipsum, videtur quòd etiam per sua naturalia intelligat diuinam essentiam.

¶ Præterea, Illud, quod est maxime visibile, fit minus visibile nobis propter defectum nostri visus vel corporalis vel intellectualis. Sed intellectus angeli non patitur aliquem defectum. Cũ ergo Deus secundum se sit maxime intelligibilis, videtur quòd ab angelo sit maxime intelligibilis. Si igitur alia intelligibilia per sua naturalia intelligere potest, multò magis Deum.

¶ Præterea, Sensus corporeus non potest eleuari ad intelligendam substantiam incorpoream: quia est supra eius naturam. Si igitur videre Deũ per essentiam sit supra naturã cuiuslibet intellectus creati, videtur quòd nullus intellectus creatus ad videndum Dei essentiam pertingere possit. Quod est erroneum, vt ex supradictis patet[e]. Videtur ergo quòd intellectui creato sit naturale diuinam essentiam videre.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Rom. 6. Gratia Dei vita æterna. Sed vita æterna consistit in visione diuinæ essentiæ, secundum illud Ioan. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscamus te solũ verũ Deũ, &c. Ergo videre Dei essentiam, conuenit intellectui creato per gratiã, & non per naturam.

CONCLVSIO.

¶ Cùm diuina essentia sit supra conditionem cuiuscunque creati intellectus, non potest intellectus creatus per sua naturalia ipsam cognoscere, sed tantum per gratiam.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd impossibile est quòd aliquis intellectus creatus per sua naturalia essentiam Dei videat. Cognitio enim contingit secundum quòd cognitum est in cognoscente. Cognitum autem est in cognoscente secundum modum cognoscentis. Vnde cuiuslibet cognoscentis cognitio est secundum modum suæ naturæ. Si igitur modus essendi alicuius rei cognitæ excedat modum naturæ cognoscentis, oportet quòd cognitio illius rei sit supra naturam illius cognoscentis. Est autem multiplex modus essendi rerum. Quædam enim sunt quorum natura non habet esse nisi in hac materia indiuiduali, & huiusmodi sunt omnia corporalia: Quædam verò sunt quorum naturæ sunt per se subsistentes, non in materia aliqua, quæ tamen non sunt suum esse, sed sunt esse habentes. Et huiusmodi sunt substantiæ incorporeæ, quas angelos dicimus. Solius autem Dei proprius modus essendi est, vt sit suum esse subsistens. Ea igitur, quæ non habent esse nisi in materia indiuiduali, cognoscere est nobis connaturale[e]: eo quòd anima nostra, per quam cognoscimus, est forma alicuius materię. Quæ tamen habet duas virtutes cognoscitiuas. Vnam, quæ est actus alicuius corporei organi. Et huic connaturale est cognoscere res secundũ quòd sunt in materia indiuiduali. Vnde sensus non cognoscit nisi singularia. Alia verò virtus cognoscitiua eius est intellectus, qui non est actus alicuius organi corporalis. Vnde per intellectum connaturale est nobis cognoscere naturas, quæ quidem non habent esse nisi in materia indiuiduali, non tamẽ secundum quòd sunt in materia indiuiduali, sed secundum quòd abstrahuntur ab ea per considerationem intellectus. Vnde secundum intellectum possumus cognoscere huiusmodi res in vniuersali: quod est supra facultatẽ sensus. Intellectui autem angelico cõnaturale est cognoscere naturas nõ in materia existentes[e]: quod est supra naturalem facultatem intellectus animæ humanæ secundum statum præsentis vitæ, quo corpori vnitur. Relinquitur ergo quòd cognoscere ipsum esse subsistens, sit conaturale soli intellectui diuino, & quòd sit supra facultatem naturalem cuiuslibet intellectus creati[e]: quia nulla creatura est suum esse, sed habet esse participatum. Non igitur potest intellectus creatus Deum per essentiam videre, nisi inquantum Deus per suam gratiam se intellectui creato coniungit, vt intelligibile ab ipso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iste modus cognoscẽdi Deum est angelo cõnaturalis, vt scilicet cognoscat eum per similitudinem eius in ipso angelo resulgentem[e]. Sed cognoscere Deum per aliquã similitudinẽ creatã, non est cognoscere essentiam Dei, vt suprà ostẽsum est[e]. Vnde non sequitur quòd angelus per sua naturalia posit cognoscere essentiam Dei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus angeli non habet defectum, si defectus accipiatur priuatiue, vt scilicet careat eo quod habere debet. Si verò accipiatur negatiue, sic quælibet creatura inuenitur deficiens Deo comparata, dum nõ habet illã excellẽtiã, quæ inuenitur in Deo.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd sensus visus, quia omnino materialis est, nullo modo eleuari potest ad aliquid immateriale. Sed intellectus noster, vel angelicus, quia secundum naturam à materia aliqualiter eleuatus est, potest vltra suã naturam per gratiam ad aliquid altius eleuari. Et huius signum est, quia visus nullo modo potest in abstractione cognoscere id, quod in concretione cognoscit: nullo enim modo potest percipere naturam, nisi vt hanc. Sed intellectus noster potest in abstractione considerare quod in concretione cognoscit. Et si enim cognoscat res habentes formam in materia, tamen resoluit compositum in vtrumque, & considerat ipsam formam per se. Et similiter intellectus angeli licet connaturale sit ei cognoscere esse concretũ in aliqua natura: tamen potest ipsum esse secernere per intellectum, dum cognoscit quod aliud est ipse, & aliud est suum esse. Et ideo cũ intellectus creatus per suam naturam natus sit apprehendere formam concretam, & esse concretum, in abstractione per modum resolutionis cuiusdam: potest per gratiam eleuari vt cognoscat substantiam separatam in subsistẽtem, & esse separatum subsistens.

¶ Ad euidentiam horũ scito, quod in q. 14. latius dicetur: radicaliter initium cognitionis est, ex eo quòd natura aliqua est non solum ipsa, sed alia. Et quoniam esse alia non contingit vno tãtum modo, diuersi ordines cognoscentium surgunt ex diuersis modis essendi alia. Diuersi autem modi essendi alia surgunt ex diuersis gradibus ipsarum naturarum. Quæ sunt non solum ipsæ, sed alia. Et propterea secundum diuersum ordinẽ ipsarum naturarum cognoscẽtium oportet ponere diuersos modos, quibus cognoscens est cognitum. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd esse cognitum modificatur secũdum modum naturæ cognoscentis, & non econuerso. Et quia cognitio naturalis sequitur modum quo naturaliter cognoscens est cognitum: idcirco oportet quòd mensura naturalis cognitionis sit ipsa cognoscentis natura. verbi gratia, anima humana est substantia vltima inter intellectuales. Ac per hoc naturaliter sortitur quòd fiat infimo modo intellecta ea, quæ cognoscenda sunt. Et hinc surgit, quòd ipsam oportet esse cognitam dearticulate, iuxta ipsorum naturas: & hinc surgit, ꝙ ipsam oportet habere cognita à phantasmatibus: & consequenter ꝙ capacitas eius naturalis non extendat se ad hoc quòd sit illa cognoscibilia, quæ sunt separata à materia. Angelus autem, quia eleuatioris est essentiæ, vtpute materiam nullo modo requirentis ad sui modi essendi perfectionem, & ipse est alia excellentiori modo quàm anima nostra: vnde est hæc materialia & inferiora eminenter, superiora autem participatiue. Et hæc est radix rationis factæ in litera: quæ fundatur supra hoc quòd cognitum est in cognoscẽte secũdum modum naturæ cognoscentis: & quòd cognitio sit secũdum modum quo cognitum est in cognoscente. iam enim ex declarata radice patet, quòd ex his sequitur, quòd si cognoscentis natura est inferioris ordinis quàm sit natura cognita, quòd non poterit ex propriis viribus ad visionem illius se extendere, eo quòd non est illud nisi modo proprio sibi: quod est non esse illud nisi diminuta quadam participatione: quę ad visionem nõ sufficit. Ex hac eadem quoq; radice omnia obiecta facile soluuntur, terminos literæ prius notantibus. Est siquidem hic sermo non de cognitione vniuersaliter, sed de visione, id est, cognitione complete quidditatiua. Rursúsque sermo est de huiusmodi cognitione, non quocunque modo possibili, sed ex propria natura cognoscentis sufficienter. Modus autem essendi cognoscentis & cogniti, non secundum speciem, sed genus, aut quasi genus sumitur. Et ex his sequitur quòd obiecta, quæ assignantur potentiis, non sunt obiecta adæquata extensiue, sed sunt obiecta adæquata intensiue naturaliter: quia supra illa non potest naturaliter potentia quidditatiue penetrare, sed infra. ¶ Vnde ad primam obiectionem dicitur, quòd optime illa conditionalis sequitur ex præmissis subtiliter intellectis, vt expositum est. Ex hoc enim quòd cognitio naturalis debet proportionari naturæ cognoscenti, manifeste sequitur, quòd natura cognoscens non potest esse inferioris ordinis, quàm sit naturaliter cognitum ab ea quidditatiue. Talis nanque cognitio inferiores vires excedit. Nec est verum quod Scotus imponit literæ, scilicet ꝙ velit æqualitatem seu similitudinem inter cognitũ & naturã cognoscitiuam secundũ se. Hoc enim nec somniauimus, sed litera hic docuit quòd inter cognitum & naturam cognoscitiuam secundum se exigitur non excessus ex parte cogniti: & vt dictum est, sermo est de non excessu in modo essendi generico & cognito quidditatiue ac naturaliter. Vnde non oportet aliter ad opposita respondere. Intellectus siquidem diuinus aut angelicus excedit hæc omnia & genere & plusquã genere: & tamen omnia quidditatiue nouit. Quod autẽ de oculo respectu cæli affertur puerile est: quoniam cælum vt visibile nõ habet alium essendi modum quàm mixtum, vtrunq; enim est singulare sententiæ, &c. Corruptibile autẽ & incorruptibile sunt differentiæ accidentalis visibilis vt sic: quemadmodũ & cæteræ substantiales differentiæ accidunt visibili, cum substãtia sit per accidens visibilis. vnde visus nõ videt aliquod visibile excedens ipsum in modo essendi: quod est intentum literæ.

¶ Ad secundã verò obiectionẽ negatur sequela: quia Angeli nõ differunt inter se in modo essendi generice, sed omnes conueniunt, vt in litera dicitur, in hoc quod sunt formæ nõ in materia omnino.

¶ Ad tertiã similiter negatur sequela: quoniã excessus obiecti supra modũ cognoscentis non assignatur in litera pro causa visionis obiecti quomodocunq;, sed ex propriis viribus cognoscentis. Argumentum autẽ supponit esse causam nõ visiõis absolute, & ideo peccat secundũ non causam, vt causam.

¶ Ad quartam negatur quoque sequela: quoniam (vt iam patet) de obiecto non quocunque quidditatiue cognoscibili naturaliter est sermo. Concedo autem quòd intellectus ex natura sua non potest quidditatiue cognoscere altius quid quàm sit natura animæ nostræ, cum quo tamen stat quòd potest per gratiam eleuari ad quidditatiue cognoscendum etiam Deum, non enim conuenit potentiam eleuari ad cognoscendum aliquid quidditatiue, quod est extra obiectum quidditatiue, cognoscibile à se naturaliter. Sed obiectio procedit ac si obiectum hoc assignatum esset obiectum adæquatum extensiue, vt sonus respectu auditus, & ideo peccat. Iam enim dictum est, quòd hic est sermo de obiecto adæquato intensiue ex natura potentiæ secundum proprias vires: & non de obiecto adæquato extensiue, extra quod nullus habitus adducere quomodolibet potest potentiam. Propositiones autem, ex quibus litera procedit, etsi non sunt syllogisticæ formaliter, sunt tamen virtualiter, vt superius eas ordinauimus valde facile, absque tanta mixtura, quantam fecit Scotus.

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum intellectus creatus ad videndum Dei essentiam aliquo creato lumine indigeat.

3. contra gen. 51. 52. & 55. Et opusc. 3. c. 105. & 4. distinc. 49. q. 2. articul. 7. Et Veri. q. 3. art. 3. 14.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus creatus ad videndum essentiam Dei aliquo lumine creato non indigeat. Illud enim quòd est per se lucidum in rebus sensibilibus, alio lumine non indiget vt videatur. Ergo nec in intelligibilibus. Sed Deus est lux intelligibilis. Ergo non videtur per aliquod lumen creatum.

¶ Præterea, Cum Deus videtur per medium, non videtur per suam essentiam. Sed cum videtur per aliquod lumen creatum, videtur per medium. Ergo non videtur per suam essentiã.

¶ Præterea, Illud, quod est creatum, nihil prohibet alicui craturæ esse naturale. Si ergo per aliquod lumen creatum Dei essentia videtur, poterit illud lumen esse naturale alicui creaturæ. Et ita illa creatura non indigebit aliquo lumine ad videndum Deum. Quòd est impossibile. Non est ergo necessarium quòd omnis creatura ad videndum Dei essentiam lumen superadditum requirat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. In lumine tuo videbimus lumen.

CONCLVSIO.

¶ Cum essentia diuina naturam cuiusque creati intellectus excedat, indiget creatus intellectus ad eam intuendum aliquo creato lumine.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd omne quod eleuatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quòd disponatur aliqua dispositione, quæ sit supra suam naturã[e]. Sicut, si aër debeat accipere formam ignis, oportet quòd disponatur aliqua dispositione ad talem formam. Cum autem aliquis intellectus creatus videt Deum per essentiam, ipsa essentia Dei fit forma intelligibilis intellectus. Vnde oportet, quòd aliqua dispositio supernaturalis ei superaddatur ad hoc quòd eleuetur in tantam sublimitatem. Cum igitur virtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, vt ostensum est[e], oportet quòd ex diuina gratia superaccrescat ei virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectiuæ illuminationem intellectus vocamus, sicut & ipsum intelligibile vocatur lumen, vel lux. Et istud est lumen, de quo dicitur Apo. 21. quòd claritas Dei illuminabit eam, scilicet societatem beatorum Deum videntium. Et secundum hoc lumẽ, efficiuntur deiformes, id est Deo similes: secundum illud primæ Ioan 3. Cũ apparuerit, similes ei erimus, & videbimus eum sicuti est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd lumen creatum, est necessarium ad videndum Dei essentiam, non quòd per hoc lumen Dei essentia intelligilis fiat, quæ secundum se intelligibilis est, sed ad hoc quòd intellectus fiat potens ad intelligendum per modum, quo potentia fit potentior ad operandum per habitum. Sicut etiam & lumen corporale necessarium est in visu exteriori inquantum facit medium transparens in actu, vt possit moueri à colore.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd lumen istud non

Cõment.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum quintum.

IN titulo, intellectus creatus actu vel potentia indiget, non propter melius, sed simpliciter ad consequendam visionem Dei.

¶ In corpore vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Intellectus creatus eget lumine creato ad visionem diuinam. probatur. intellectus creatus videns Deum, habet essentiam diuinam pro forma intelligibili, ergo eget dispositione supernaturali eleuante ad tantam sublimitatem. ergo augmento gratuito virtutis intellectiuæ. ergo lumine creato. antecedens patet ex articulo secundo. consequẽtia prima probatur ex illa maxima, Omne quod eleuatur ad aliquid excedens suam naturam oportet disponi dispositione, quæ sit supra suam naturam. declaratúrque in natura aëris & ignis. secunda autem consequentia probatur: quia naturalis virtus intellectus creati non sufficit ad videndam Dei essentiam. tertia vero probatur: quia augmentatio intellectiuæ vis illuminatio vocatur. quòd declaratur: quia ipsum intelligibile vt sic, dicitur lumen vel lux. Et confirmatur autoritate Apocalypsis 21. Demum ponitur effectus formalis talis luminis: & dicitur quòd est facere deiformes: probatúrque autoritate primæ Ioan. 3. Et sic declaratum est, & quid est ipsius luminis.

Annota.

¶ Circa illam maximam, nota quòd aliquid esse supra naturam alicuius contingit dupliciter. Vno modo dignitate, quòd scilicet est supra gradum essentialẽ naturæ alterius: vt ignis respectu aëris. Alio modo potestate, seu efficacia: quia scilicet est supra posse alterius: vt lumen respectu aëris: quamuis aër sit substantia, & lumen sit accidens. In proposito sumitur secundo modo. Et propterea supernaturale simpliciter. si primo modo sumitur, Deus tantum est. secundo autem modo, charitas, gratia, lumen gloriæ, & alia huiusmodi supernaturalia sunt: quia superant facultatem omnis naturæ creatæ & creabilis tam actiue quàm passiue: actiue quidem quia possunt in effectus quos non potest natura aliqua. Passiue vero: quia non possunt fieri aut pullulare à quacunque natura: & sic sumitur hic supernaturalis dispositio.

Quæstio.

¶ Num, & quomodo omne, quod eleuatur ad aliquid suam naturam excedens, egeat dispositione excedente suam naturam.

CIrca primæ consequentiæ probationem dubium est. Primo, quia si illa maxima est vera. sequitur processus in infinitum in dispositionibus: & patet sequela: quia dispositio ipsa supernaturalis est quædã forma. ergo oportet ipsam antecedi ab alia dispositione supernaturali: & iterum illam ab alia eadem ratione: & sic deinceps. Secundo oritur dubium: quia dato quòd illa maxima sit vera, non tenet tamen nisi in vere formis & materiis. Modo essentia diuina non est vere forma intellectus creati videntis ipsam, cum non det formaliter illi esse vndique: ergo ratio ruere videtur.

¶ Ad primũ horũ breuiter dicitur cũ S. Tho. alibi: quòd illa ꝓpositio est verissima de forma quæ est vt terminus generationis: non autẽ de illa, quæ est vt via ad terminũ. videmus enim in naturalibus quòd est eadẽ ratio vt materia disponatur pro forma substantiali terminante generationem: & pro accidentalibus præuiis ad illam, vt patet de aqua, igne & calore: & propterea non sequitur processus in infinitum, sed est status in forma, quæ se habet vt dispositio. dispositionis enim non oportet esse dispositionẽ, sicut formæ oportet esse dispositionẽ. Ad secundum autem dicitur per interemptionẽ: essentia nanque diuina est vere forma intelligibilis, & nõ naturalis: & ideo nõ oportet quòd det formaliter esse, sed quòd det formaliter intelligere: speciei nanque intelligibilis in actu perfecto esse, est ipsum intelligere. *In 4. dist. 49.* Nec solũ essentia diuina est vere forma in esse intelligibili intellectus creati videntis ipsam, sed etiam est forma vt vltimus generationis terminus. Non enim est vt forma intelligibilis in habitu: sed in actu, cũ qua intelligere non ponit in numerum: sicut nec esse ponit in numerum cum forma cuius est. Non enim sunt duo termini generationis, forma & eius esse, sed vnus: eodem quippe cursu proportionaliter currit esse intelligibile.

¶ Circa probationẽ secundæ cõsequẽtię, aduerte, quòd litera simul duo facit: dũ & cõsequẽtiã ꝓbat, & quasi aliud mediũ ad cõclusionẽ innuit: ꝓbat quidẽ subintelligẽs, ꝙ essentiã diuinã esse formã intellectus, & videre Deũ, idẽ sint. Ac ꝑ hoc dispositio eleuans ad diuinã essentiã est id qđ eleuat ad videndũ. Et consequẽter, cũ intellectus creatus sit insufficiens ex se, illa dispositio est ipsa eleuatio seu augmentatio virtutis intellectiuæ reddens ipsam sufficientẽ ad videndũ. Aliud quodãmodo innuit mediũ pro quanto augmẽtũ hoc ad duo poni insinuatur: & ad disponendum intellectum: pro tam excelsa forma intelligibili: & ad vires præbendum eidem, vt possit elicere actum visionis. Hoc enim secundum tangitur cum de insufficientia intellectus ad videndum, & augmento virtutis intellectiuæ fit mentio. *Annot.*

¶ Circa terminos consequentis nota primo ly augmentum, ex 3. contra Gen. c. 53. quòd dupliciter potest virtus augentis augeri. Vno modo per simplicem intẽtionem, & sic aqua calida fit calidior. Alio modo per alterius formæ appositionem, sicut virtus aëris augetur per superadditum lumen. In proposito est sermo de augmento secundo modo, & non primo. Quoniã prima augmentatio non dat nisi operationẽ eiusdem rationis, perfectiorem tamen: secunda autem eleuat ad operationem alterius speciei & generis & ordinis quandoque, vt patet. Secundò, ly gratuitum. Cum enim quæstio sit de intellectu tam creato quàm creabili, oportet si augmento opus est, augmentum ipsum esse supra naturam omnis intellectus tam creati quàm creabilis. Ac per hoc extra totum ordinem connaturalium, & consequenter quòd si de ordine gratuitorum non ex modo consequendi tantum, vt vita resurgentium, sed ex ipsa substantia seu quidditate sua, vt charitas. *Annot.*

¶ Num creatus intellectus ad diuinã essentiã videndã egeat lumine gloriæ.

COntra hanc conclusionem multi arguunt: in primis Sco. in 3. dist. 14. q. 1. & in 4. dist. 49. q. 11. arguit quadrupliciter. Primo, obiectum ex se lux intelligibilis, sufficienter potens mouere intellectum ad sui visionem, non eget lumine coagente sibi ad causandam visionem. Deus est huiusmodi. ergo. Secundo, si lumen gloriæ ponitur vt forma, qua intellectus fiat & sit sufficiens ad videndũ Deum. ergo per aliquam formam creatam possibile esset naturaliter videre Deum. probatur sequela: quia sicut cæcus miraculose illuminatus naturaliter videt: ita beatus supernaturaliter illuminatus, naturaliter videt Deum. Lumen enim gloriæ sicut quælibet perfectio posita in intellectu, perficit intellectũ naturaliter, quamuis supernaturaliter ponatur. Tertio, quia quicquid potest Deus mediante causa effectiua secunda, potest sine illa. Sed lumen gloriæ ponitur vt efficiat visionem. ergo. Quarto, quia magis videtur necessarium ponere speciem intelligibilem Dei quàm lumen gloriæ: sed illa non ponitur: ergo. probatur antecedens: quia illa esset propter perfectionem intellectus, vt memoria est: istud autem perficit in actu secũdo, ad quod sufficit obiectum præsens in seipso, vt ex dictis patet.

¶ Durandus deinde dupliciter arguit. Primo lumen gloriæ ponitur propter excellentiã obiecti super intellectũ creatũ, vt patet in litera huius articuli. ergo frustra, probatur cõsequentia: quia obiectũ in infinitũ excedit, nõ solũ intellectũ creatum secundũ se, sed etiã cum tali lumine. Et consequẽter lumẽ tale nõ reddit intellectũ de improportionato proportionatum. Secundo, quia quicquid sit, frater Thomas in 4. dist. 49. tenet quòd visio Dei potest cõmunicari huiusmodi in solis dispositionib. viæ: ergo nõ exigitur lumẽ gloriæ, quod est propria dispositio patriæ. Multa alia recitantur Apud Capreolũ. dist. 49. q. 4. argumẽta: quæ cõsultò omitto. aut enim supponunt intellectum pure passiue concurrere ad visionem Dei: aut quia ex his

his facilè soluuntur: vel à suis autoribus soluta sunt. ¶Ad primum Scoti breuiter potest concedi totum: & dici quòd indigentia non est ex parte Dei seu obiecti: sed ex parte intellectus creati. vnde considerati vtrisque negatur maior.

¶ Ad secundum dicitur, quòd hic est seruandum illud, Sententiam tene, sed linguam cohibe: simpliciter aliquam formam creatam, non tamen vt speciem, intellectus creatus naturaliter videt Deum. Quoniam quilibet habitus, & omnis forma est ex propria natura principijs proprij actus. Habens enim charitatem vt sic, naturaliter diligit Deum meritorie, &c. Nō enim minus charitas inclinat ad actum proprium quàm cæteri habitus: signum autem naturalitatis est delectatio. Experimur enim nos delectabiliter omnia operari: quorum habitus habemus, siue naturales, siue supernaturales. Veruntamen ne errādi occasio sumatur, distinguēdum est, quòd videre Deū naturaliter per aliquam formam creatam, potest intelligi dupliciter. Vno modo per formam creatam & naturalem, seu cōnaturalem, alio modo per formam creatam supernaturalē, & non solum supernaturaliter. Et quòd primo modo est impossibile, ac refutatum: secundo verò modo est necessarium. Et tale est lumen gloriæ: illuminatus quidem illo, naturalissime videt Deum: adeo vt impossibile sit non videre illum stante lumine. Vnde patet, quòd non est simile de cæco illuminato, & de intellectu illuminato: quia ibi vis data est naturalis. licet supernaturaliter data: hic verò vis data est supernaturaliter, & data est supernaturalis.

¶ Ad tertium negatur argumentum. est enim sophisma figuræ dictionis: mutatur siquidem quid in quale, seu ad aliquid. Visio enim Dei creata nō significat rem absolute, sed significat actum in ordine ad agens creatum.

& sic est simile, sicut si argueretur: Deus producit actum meritorium mediante voluntate & charitate Petri. ergo potest producere illum sine eis.

¶ Ad quartum negatur antecedens: nec probatio aliquid valet: quoniam memoria intellectiua impertinens est felicitati, quæ consistit in actu & non in habitu. Et bene aduerte quòd Scotus cum sequacibus non potest amplius in hac materia sustineri: quoniam in Clementina, ad nostrū, de hæres. expresse erroris dānantur dicentes, quòd anima non indiget lumine gloriæ eleuante ipsam ad videndū Deum, vbi cernis ecclesiā amplexā S. Tho. doctrinā determinasse non solum indigentiā luminis, sed causam, scilicet vt eleuetur anima ad talem visionem, vt in litera dicitur.

¶ Ad primum Durandi, concessō antecedente negatur sequela. Ad probationē dicitur, quòd ex peruersa interpretatione procedit: poni enim propter excellentiam obiecti supra potentiam contingit vno modo vt adæquetur excessus augendo potentiam. Et iuxta hunc sensum procedit probatio, sed contra nullum militat. Alio modo: vt excessus non prohibeat attractionem potentiæ ad tam excellens obiectum. Et ad hunc sensum ponitur lumen gloriæ propter excellentiam obiecti supra potentiam. Contra autem hunc sensum manifestè patet probationem non procedere. Quod si fiat vis in hoc, quòd de non proportionato fieri dicitur proportionatus. Iam habita est responsio in litera. in arti. primo in responsione ad vltimum declarando, quomodo intelligitur proportionis nomen in proposito.

¶ Ad secundum dicitur, quòd Durandus noluit intelligere illa S. Tho, verba. q. secunda. arti. 7. Lumen siquidem gloriæ potest dupliciter haberi. Vno modo per modum passionis, alio modo per modum habitus. Primo modo non ponit hominem extra viam. Secundo modo est propria patriæ dispositio. & ideo quum in solis dispositionibus viæ dicitur, id est in dispositionibus non ponentibus hominem extra viam simpliciter intelligitur. Et quòd hæc sit mens vera San, Tho. ex eo liquet, quòd in q. de ve. q. 10. artic. 11. ponit idem, quod in quarto: & tamen in eiusdem q. de ve. q. 13. arti. primo. & q. vigesima, artic. secundo, sic exponit. & similiter in secunda secundæ. q. 185. artic. 3. quare indubie sic tenendum est.

Auuct. ¶ In responsione ad tertiū, quoniam subtilis valde doctrina traditur, aduerte duo. Primo quid est tam esse quàm fieri connaturale alicui. Secundo quæ sit proportio inter lumen gloriæ & diuinam substantiam. esse connaturale est oriri seu

pullulare ex intrinsecis illius naturæ, vt ex secundo physic. patet. & in motu elementorum apparet. Fieri verò connaturale est, quòd id, quod non fluit ex principijs alicuius, fluat ex principijs eius. hoc autem imaginari nullo modo potest, nisi natura transferatur in naturam: sic enim solummodo principia, à quibus aliquid fluit, effici possunt principia eius, à quo non fluit. Proportio inter lumen gloriæ & diuinā essentiam, non in esse naturæ, sed in esse intelligibili, est proportio proprij connaturalis ad naturā à qua fluit. Quod sic ex dictis probatur. lumen gloriæ nihil aliud est quàm vis vt propria dispositio vnitiua diuinæ essentiæ vt formæ intelligibilis, atque factiua visionis diuinę. Ad hæc enim duo lumen gloriæ poni patet ex dictis. sed habere diuinam essentiam vt formam intelligibilem. & similiter videre Deum, soli Deo est connaturale. ergo lumen gloriæ soli diuinæ naturæ connaturale est. Et hinc sequitur diuinā essentiam & lumen gloriæ esse eiusdem ordinis eo modo, quo dispositio vltima & forma sunt eiusdem ordinis, scilicet quo ad connaturalitatē: quia scilicet cuicunque naturale est vnum, & reliquum: & cui non vnū, neutrum: propterea in litera dicitur, quòd lumen gloriæ non potest esse connaturale alicui, nisi illa res transferatur in diuinam naturam. Ex his autem patet falsitas opinionis Scoti in prima quæst. prolo. primi sentent. vbi sentis quòd naturale & supernaturale non distinguant res, sed habitudines ad causas actiuas. Lumen siquidem gloriæ & charitas & dona spiritus sancti, & si qua sunt huiusmodi, omnia sunt supernaturalia entia: non solum quia à solo agente supernaturali causari possunt, sed quia nulli creaturæ factæ aut factibili connaturalia esse possunt, propter quod dicuntur entia supernaturalia, imò diuini ordinis. Et si contra hoc obiiciatur, de distantia loqui de lumine gloriæ per essentiam, & aliud de eo per participationem. Et quod licet lumen gloriæ per essentiam sit proprium Deo, non tamen per participationem: de quo tamen loquimur, facile responderi potest, quòd distantia infinita nihil aliud infert nisi quòd inter quodcunque lumen gloriæ creatum & Deum sunt infiniti medij gradus. Inter dispositionem namque propriam & formam substantialem est maxima distantia, & longe maior quàm inter duas substantias: & tamen illæ sunt eiusdem ordinis, quo ad connaturalitatem, & istæ non: quamuis istæ magis conueniat in natura: quia forte sunt eiusdem speciei, vt Sortes & Plato, &c. Maior ergo vel minor distantia nihil facit ad propositum. igitur non infinita. Nec decipimur vt secunda obiectio proponit. Quoniam sicut tota latitudo visionis diuinæ essentiæ soli Deo est connaturalis, diuersimode tamen: quia in summo incommunicabiliter ad extra. Circa summum vero communicabiliter plus & minus in infinitum: sic tota latitudo luminis gloriæ & charitatis, &c. similiter tota latitudo habendi diuinam essentiam vt formam intelligibilem soli Deo est connaturalis, sed in summo incommunicabiliter: limitate autem communicatur, non tamen connaturale sit alteri. Sicut si lux acciperetur propria qualitas solis, tota latitudo lucis est connaturalis soli tantum. sed in summo incommunicabiliter. Citra summum vero communicabilis, non ita vt sit connaturale aliis: quia non vt fluat ab illis (si astra ponātur extranea naturæ à solis natura) sed vt sit eorum ex diffusione à luce solari.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum videntium essentiam Dei vnus alio perfectiùs videat.

AD SEXTVM sic proceditur, Videtur, quòd videntium essentiā Dei vnus alio perfectius non videat. Dicitur enim 1. Ioan. 3. Videbimus Deū sicuti est. sed ipse vno modo est. Ergo vno modo videbitur ab omnibus. Non ergo perfectius & minus perfectè.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. 83. q. quòd vnā rem non potest vnus alio plus intelligere. Sed omnes videntes Deum per essentiam, intelligunt Dei essentiam. Intellectu enim videtur Deus, non sensu: vt suprà habitum est [c]. Ergo videntiū diuinam essentiam vnus alio non clarius videt.

¶ Præterea, Quòd aliquid altero perfectius videatur, ex duobus contingere potest: vel ex parte obiecti visibilis: vel ex parte potentiæ visiuæ videntis. Ex parte autem obiecti: per hoc quod obiectum perfectius in vidente recipitur, scilicet secundum perfectiorem similitudinem, quod in proposito locum non habet. Deus enim nō per aliquam similitudinem, sed per eius essentiam præsens est intellectui essentiam eius videnti. Relinquitur ergo quòd si vnus alio perfectius eum videat, quod hoc sit secundum differentiā potentię intellectiuæ. Et ita sequitur quòd cuius potentia intellectiua naturaliter est sublimior, clarius eum videat. Quod est inconueniens, cū hominibus promittatur in beatitudine æqualitas Angelorum.

¶ SED CONTRA est, quòd vita æterna in visione Dei cōsistit: secundū illud Io. 17. Hæc est vita æterna, &c. Ergo si omnes æqualiter Dei essentiā vident in vita æterna, omnes erunt æquales: cuius contrarium dicit Apostolus 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate.

CONCLVSIO.

¶ Cùm videntium diuinam essentiam vnus alio maiori gloriæ lumine illustretur, perfectius etiam vnus alio ipsam videbit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd videntiū Deum per essentiā vnus alio perfectius eum videbit. Quod quidē non erit per aliquam Dei similitudinē perfectiorem in vno quàm in alio: cum illa visio nō sit futura per aliquā similitudinē, vt ostensum est [c]. Sed hoc erit per hoc, quòd intellectus vnius habebit maiorem virtutem seu facultatem ad videndum Deum quàm alterius. Facultas autem videndi Deū non cōsistit in quadam deiformitate constituit, vt ex superioribus patet [c]. Vnde intellectus plus participans de lumine gloriæ perfectius Deum videbit. Plus autem participabit de lumine gloriæ, qui plus habet de charitate: quia vbi est maior charitas, ibi est maius desiderium. Et desideriū quodammodo facit desideranté aptum & paratum ad susceptionem desiderati. Vnde qui plus habebit de charitate, perfectius Deum videbit & beatior erit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum dicitur, videbimus eum sicuti est: hoc aduerbium sicuti determinat modum visionis ex parte rei visæ: vt sit sensus, videbimus eum ita esse sicuti est: quia ipsum esse eius videbimus, quod est eius essentia. Nō autē determinat modū visionis ex parte videntis: vt sit sensus, quòd ita erit perfectus modus videndi, sicut est in Deo perfectus modus essendi.

¶Et per hoc etiam patet solutio ad secundum. Cum enim dicitur quòd rem vnam vnus alio melius non intelligit, hoc habet veritatem si referatur ad modum rei intellectæ: quia quicunque intelligit rem esse aliter quàm

a ¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum sextum.

TItulus clarus.

¶In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. *Commen.* scilicet Videntium Deum vnus perfectius videbit quàm alius. Secundo excluditur falsa huius causa. Tertio probatur ex vera causa.

¶ Quo ad secundum aduerte, quòd idem obiectum melius ab vno videri quàm ab alio ex duobus oriri potest. Primo quia per limpidiorem speciem ab vno videtur quàm

quàm ab alio: sicut experimur quòd per speciem in aere melius videmus quàm per eam in aqua, & per meliora oculoria similiter. Secundo etiam oriri potest ex acutiore visu. patet. stante namque identitate visibilis cum æqualitate speciei & visiuæ virtutis, impossibile est fingere vnde melior fiat visio. Distantia namque & medium, &c. omnia ad speciei qualitatem spectant. litera ergo primā causam excludit sufficiēter, ex hoc, quòd visio illa non est futura per speciem: secundam autem amplectitur.

¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic. videntium Deum vnus alio habet maiorem charitatem: ergo maius desiderium. ergo est magis aptus & paratus ad susceptionem Dei. ergo habet maius lumen gloriæ. ergo maiorem facultatem ad videndum Deum. ergo perfectius videbit Deum quàm alius. Antecedens supponitur. prima consequentia nota est ex terminis eum secunda & tertia. charitas enim ipsa est de siderium Dei. Desideriū autem constat præparationem magnam esse ad desiderati complexum: lumen verò gloriæ nihil aliud esse quàm dispositionem ad Dei susceptionem, vt iam dictū est. Et propterea desiderij quantitati respondere oportet: sicut dispositionem aptitudini & præparationi. Quarta autem consequentia probatur: quia non naturæ, sed gloriæ lumen constituit intellectum in quadam Deiformitate. Ex hoc nanq; quòd diuinæ naturæ participes simus possumus ipsum videre. Vltima autem patet.

¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum septimum.

TItulus in corpore declaratur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, impossibile est cuicūq; intellectui creato comprehendere Deum. Probatur. Impossibile est lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu esse infinitum. ergo impossibile est cuicunque intellectui creato infinite cognoscere Deum. ergo impossibile est cognoscere quantum cognoscibilis est. ergo impossibile est cognoscere perfectè. ergo impossibile est comprehendere Deum. Antecedens patet. prima consequentia probatur, ex eo quòd magis & minus videre Deum attenditur secundum maius & minus lumen gloriæ: & consequenter infinite videre secundum infinitum lumen gloriæ, secunda vero consequentia probatur: quia Deus sit, non vere intelligit: non autem si referatur ad modum intelligendi: quia intelligere vnius est perfectius quàm intelligere alterius [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuersitas videndi non erit ex parte obiecti: quia idem obiectū omnibus præsentabitur, scilicet Dei essentia: nec ex diuersa participatione obiecti per differentes similitudines, sed erit per diuersam facultatem intellectus, non quidem naturalem, sed gloriosam, vt dictum est [c].

ARTICVLVS VII.

a ¶ Vtrum videntes Deum per essentiam ipsum comprehendant.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd videntes Deum per essentiam, ipsum cōprehendant. Dicit enim Apostolus Phy. 3. Sequor autem si quomodo comprehendam. Nō autem frustra sequebatur. Dicit enim ipse 1. Cor. 9. Sic curro non quasi in incertū. Ergo ipse comprehēdit: & eadem ratione alij, quos ad hoc inuitat dicens, sic currite vt comprehendatis.

¶ Præterea, Vt dicit Augusti. in lib. de videndo Deum ad Paulinam: illud cōprehenditur quòd ita totum videtur, vt nihil eius lateat videntem: sed si Deus per essentiam videtur, totus videtur, & nihil eius latet videntem: cum Deus sit simplex: ergo à quocunque videtur per essentiam, comprehenditur.

¶ Si dicatur quòd videtur totus: sed non totaliter. contrā. Totaliter vel dicit modum videntis, vel modum rei visæ. Sed ille, qui videt Deū per essentiā, videt eū totaliter, si significetur modus rei visæ: quia videt eum sicuti est: vt dictū est [c]. Similiter videt eum totaliter, si significetur modus videntis: quia tota virtute sua intellectus Dei essentiam videbit. Quilibet ergo videns Deum per essentiam, totaliter eum videbit. Ergo eum comprehendet.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Hiere. 32. Fortissime, magne, potens, Dominus exercituum nomen tibi: magnus consilio, & incomprehensibilis cogitatu. Ergo comprehendi non potest.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen gloriæ, quo perfusi diuinam intuentur essentiam, infinitum non sit, impossibile est quenquā creatum intellectum illam comprehendere, & ipsam cognoscere quantum cognoscibilis est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd comprehendere Deum impossibile est cuicunque intellectui creato: attingere verò mente Deum qualitercunque, magna est beatitudo, vt dicit Augusti. ¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd illud comprehenditur, quod perfectè cognoscitur. perfectè autem cognoscitur, quod tātum cognoscitur, quātum est cognoscibile. Vnde si id, quod est cognoscibile per scientiam demonstratiuam opinione teneatur, ex aliqua ratione probabili concepta, non comprehenditur, puta si hoc quod est triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis aliquis sciat, per demonstrationem non comprehendit illud. Si verò aliquis eius opinionem accipiat probabiliter, per hoc quòd à sapientibus vel pluribus ita dicitur, non comprehendit ipsum: quia non pertingit ad illum perfectum modum cognitionis quo cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus pertingere potest ad illum perfectum modum cognitionis diuinæ essentiæ, quo cognoscibilis est, quod sic patet. Vnumquodque enim sic cognoscibile est secundum quod est ens actu. Deus igitur cuius esse est infinitum, vt suprà ostensum est [c], infinite cognoscibilis est. Nullus autem intellectus creatus potest Deum infinite cognoscere. Intantum enim intellectus creatus diuinam essentiam, perfectius vel minus perfectè cognoscit, inquantum maiori vel minori lumine gloriæ perfunditur [c]. Cum igitur lumen gloriæ creatum in quocunque intellectu creato receptum, nō possit esse infinitum, impossibile est quòd aliquis intellectus creatus Deum infinite cognoscat. Vnde impossibile est quòd Deum comprehendat.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd comprehensio dicitur dupliciter. Vno modo strictè & proprie secundum quod aliquid includitur in comprehendente. Et sic nullo modo Deus comprehenditur, nec intellectu nec aliquo alio: quia cum sit infinitus nullo finito includi potest [c], vt aliquid finitum eum infinite capiat: sicut ipse infinitus est. Et sic de comprehensione nunc quæritur. Alio modo cōprehensio largius sumitur secundum quod comprehēsio insecutioni opponitur. Qui enim attingit aliquem quando iam tenet ipsum, comprehendere eum dicitur. Et sic Deus cōprehenditur à beatis, secundum illud Cānti. 3. Tenui eum, nec dimittam. Et sic intelliguntur autoritates Apostoli de comprehensione. Et hoc modo comprehēsio est vna de tribus dotibus animæ, quæ respondet spei, sicut visio fidei, & fruitio charitati. Non enim apud nos omne quod videtur iam tenetur vel habetur, quia videntur interdum distantia, vel quæ non sunt in potestate nostra. Neq; iterum omnibus, quæ habemus fruimur, vel quia non delectamur in eis: vel quia non sunt vltimus finis desiderij nostri, vt desiderium nostrum impleant & quietent. Sed hæc tria habent beati in Deo: quia & vident ipsum, & videndo tenent sibi præsentem in potestate habentes semper eum videre, & tenētes fruuntur sicut vltimo fine desiderium implente.

¶ Ad secundum dicendum, quod non propter hoc Deus incomprehensibilis dicitur quasi aliquid eius sit quod non videatur: sed quia non ita perfectè videtur sicut visibilis est: sicut cum aliqua demonstrabilis propositio per aliquam probabilem rationem cognoscitur, non est aliquid eius quod non cognoscatur, nec subiectū, nec prædicatum, nec compositio, sed tota non ita perfectè cognoscitur, sicut cognoscibilis est. Vnde August. diffiniendo comprehensionem, dicit, quòd totum comprehenditur videndo, quod ita videtur vt nihil eius lateat videntem: aut cuius fines circumspici vel circumscribi possunt: tunc enim fines alicuius circumspiciuntur, quando ad finem in modo cognoscendi illam rem peruenitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd totaliter dicit modum obiecti: non quidem ita quòd totus modus obiecti non cadat sub cognitione, sed quia modus obiecti non est modus cognoscentis [c]. Qui igitur videt Deum per essentiā, videt hoc in eo quod infinite existit, & infinite cognoscibilis est. Sed hic infinitus modus non competit ei, vt scilicet ipse infinite cognoscat. Sicut aliquis probabiliter scire potest aliquam propositionem esse demonstrabilem, licet ipse eam demonstratiue non cognoscat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ Vtrum videntes Deum per essentiam omnia in Deo videant.

AD OCTAVVM sic proceditur, Videtur, quòd videntes Deum per essentiam, omnia in Deo videāt. Dicit enim Gregor. in 4. dial. Quid est quòd non videant, qui videntem omnia vident? Sed Deus est videns omnia. Ergo qui vident Deum, omnia vident.

¶Item quicunque videt speculum, videt ea, quæ in speculo resplendent. Sed omnia quæcunque fiunt vel fieri possunt, in Deo resplendent, sicut in quodam speculo: ipse enim omnia in seipso cognoscit. Ergo quicunque videt Deum, videt omnia, quæ sunt & quæ fieri possunt.

¶ Præterea, Qui intelligit id quod est maius, potest intelligere minima, vt dicitur 3. de Anima. Sed omnia, quæ Deus facit vel facere potest, sunt minus quàm eius essentia. Ergo quicunque intelligit Deum, potest intelligere omnia, quæ Deus facit vel facere potest.

¶ Præterea, Rationalis creatura omnia naturaliter scire desiderat. Si igitur videndo Deum non omnia sciat, non quietatur eius naturale desiderium. Et ita videndo Deum non erit beata, quod est inconueniens. Videndo igitur omnia scit.

¶SED CONTRA est, quòd angeli vident Deum per essentiam, & tamen non omnia sciunt. Inferiores enim angeli purga-

Annot. *a* Super Quæstionis duodecimæ articulum octauum.

IN titulo, ly omnia, distribuit pro omnibus rebus rerumque rationibus absolutis, & respectiuis: realibus & rationibus, non solū quæ sunt quocunque modo, sed quæ non implicant contradictionem esse, id est, pro omnib⁹ simpliciter ly in deo, intelligitur obiectiue: ita quod in hoc obiecto quod est Deus, videāt omnia inclusa in eo quomodolibet.

Comment. ¶ In corpore vna cōclusio respōsiua quęsito negatiue. Nullus intellectus creatus videre potest in Deo omnia, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi Deum. Probatur. quæcunq; videntur in Deo, videntur secundum quod sunt in ipso, ergo videntur vt effectus virtualiter contenti in causa: ergo plura vel pauciora, secundum quod perfectius vel minus perfectè videtur Deus. ergo non omnia, nisi Deus totaliter comprehendatur. ergo à nullo intellectu creato videri possunt omnia in Deo, sed plura vel pauciora iuxta modum videndi ipsum.

Antecedens est infinitè cognoscibilis: quia est infinitę entitatis & actualitatis. tertia autem probatur inductione in propositione subili, quæ si opinione teneatur non perfectè cognoscitur. quarta autem probatur ex diffinitione ipsius comprehendere: quod scilicet est perfecta cognitio.

Universidad de Salamanca Biblioteca

Universidad de ... Biblioteca

Antecedens patet, consequentia prima probatur: quia omnia sunt in Deo vt in causa eminentissima. secunda vero probatur: quia quanto aliqua causa perfectius cognoscitur, tanto plures in ea effectus videntur. Et manifestatur hoc ex differentia intellectuum humanorum circa propositum aliquod principium multarum conclusionum. tertia ex secunda euidenter sequitur. quarta autem probatur: quia nullus intellectus creatus potest Deum comprehendere.

tur à superiobus à nescientia: vt Dicit Dio.7.ca. Cælest.hier.[e]. Ipsi etiam nesciunt futura contingentia & cogitationes cordium. hoc enim solius Dei est[e]. Non ergo quicunque vident Dei essentiam, vident omnia.

a 521 288 289 *¶ Num res sint in Deo sicut in causa tantum: & num ex eo quòd res sunt in Deo sicut in causa, sequatur eas in illo videri vt in causa præcise, vel vt in speculo voluntario.*

CONCLVSIO.

¶ Cum nullus intellectus creatus videndo Deum illum comprehendat, non potest etiam in ipso videre omnia quæ facit, vel facere potest, sed plura, vel pauciora, secundum quòd perfectius, vel imperfectius eam videt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus creatus videndo diuinam essentiã non videt in ipsa omnia, quæ facit Deus, vel facere potest. Manifestum est enim quòd sic aliqua videntur in Deo secũdum quod sunt in ipso. Omnia autem alia sunt in Deo, sicut effectus sunt virtute in sua causa[e]. Sic igitur videntur omnia in Deo sicut effectus in sua causa. Sed manifestum est, quòd quanto aliqua causa perfectius videtur, tanto plures eius effectus in ipsa videri possunt. Qui enim habet intellectum eleuatũ, statim vno principio demonstratiuo proposito ex ipso multarum conclusionum cognitionem accipit. Quod non conuenit ei, qui debilioris intellectus est, sed oportet quòd ei singula explanentur. Ille igitur intellectus potest in causa cognoscere omnes causæ effectus, & omnes rationes effectuum, qui causam totaliter comprehendit. Nullus autem intellectus creatus totaliter Deũ comprehendere potest, vt ostensum est. Nullus igitur intellectus creatus videndo Deum potest cognoscere omnia quæ Deus facit, vel potest facere. Hoc enim esset comprehendere eius virtutem. Sed horum, quæ Deus facit, vel facere potest, tanto aliquis intellectus plura cognoscit, quanto perfectius Deum videt.

Quæstio. Circa primam consequentiam dubium occurrit ex Scoto: & cæteris ponentibus in Deo esse res vt in speculo voluntario. Formaturque ratio contra literam sic. Res sunt in Deo non solum vt in causa, sed vt in 84 speculo voluntario. ergo sophisma consequentis committitur, inferendo, ergo res in Deo videntur præcise vt in causa. Constat enim quòd ly præcise subintelligitur in litera. Alioquin non inferret intẽtum, vt patet. Antecedens probatur & autoritate August. in lib. de videndo Deum. Deus est speculum voluntariũ, & si vult videtur, & si nõ vult nõ videtur, & ratione: quia Deus repræsentat omnia distincte, vt speculum: & non indistincte tantum vt causa. & propterea cum totus literæ processus fundetur super hoc, quòd Deus repræsentet non nisi vt causa indistincte, ruere videtur.

¶ Ad euidentiam huius scito ex quæstio. de ver. quæst.12.art.sexto, quòd res sunt in Deo proprie vt in causa. Metaphorice autem vt in speculo, Deus enim est vere & proprie causa, non vere & proprie speculum, sed Metaphorice. ×Dicitur enim speculum, quia distincte repræsentat: sed non est proprie speculum, quia non repræsentat impressa ab alio, vt speculi ratio habet, propter quam conditionem verbo Dei à patre procedenti speculum appropriatur. Sapien. 7. Candor est enim lucis æternæ, & speculum sine macula: vt pote patris expressa imago. Constat autem ex Diony. & August. theologiam symbolicam non esse argumentatiuam. nihil igitur ex hoc metaphorico nomine efficax inferri potest. Ad authoritatem ergo Augu. dicitur quòd est locutio metaphorica, propter illam conditionem, quia scilicet distincte repræsentat. Voluntarium autem dicitur ratione voluntariæ collationis luminis gloriæ, & tanti luminis. Et hoc respectu visionis beatæ: respectu verò nouarum reuelationũ, Deus non concurrit obiectiue, sed causaliter: & propterea omnino est voluntariũ, & quasi speculum exemplare.

¶ Ad rationem autem in oppositum dicitur, quod vere peccat secundum fallaciã consequẽtis: ac si repræsentare distincte vno modo contingat, scilicet sicut in speculo. Vbi scito quòd repræsentare distincte dupliciter contingit.

× Vno modo, quòd distinctio se teneat ex parte repręsentantis, vt apparet in speculo, in quo quælibet species repræsentans aliquid, remanet distincta à specie repræsentante aliud in eodem speculo. Alio modo ita quòd distinctio se teneat ex parte repræsentatorum: vt si dicamus, anima intellectiua repræsentat distincte formam corporeitatis, & formam mixti, & animam vegetatiuam, & animam sensitiuam. hæc enim non habent in natura intellectiuæ animæ distincta fundamenta similitudinum illarum ad eam, sed per vnum & idem natura animæ intellectiuæ omnibus respondet: vt similis non minus quàm si singulorum proprium similitudinis fundamentum haberet: ita enim repræsentat proprias conditiones cuiusque, ac si singulorum adæquata esset species. Et ratio est: quia excedere non impedit perfectionem repræsentandi: nihil enim minus species albi repræsentaret ipsum, si cum hoc per idem repręsentaret etiam nigrum. Peccat ergo ratio dupliciter. Primo, quia ex sensu Metaphorico arguit. Secundo, quia supponit quòd distincte repræsentare non sit nisi distinctio ex parte repræsentantis: quòd iam patet esse falsum: & in proposito falsissimum. Deus enim gloriosus non habet in sua natura effectus suos distincte ex parte sui: sed ex parte effectuum: quia ipse est actus perfectissimus omnia vnitissime præhabens: & ex perfectione tam eminẽte habet, quòd ita est proprium exemplar huius, & illius, id est, ita propria huius & propria illius habet, ac si singulorum distinctum exemplar esset. Vnde consequentia literæ intelligitur cum ly præcise: vt arguendo dicitur. & optima est: quia in Deo omnia alia à se non sunt nisi indistincte & vnitissime: quod est esse virtualiter in causa. Hæc enim est vere veritas secundum theologiam & philosophiam. vt in quęstio.14.S.Tho. docet. Et bene nota: quoniam sine hoc fundamento semper errabis de Deo: & aliis in eo existentibus aut visis loquens: & in pueriles vulgaresque loquacitates incides.

¶ Num qui plures effectus primæ causæ videt, perfectius primam causam cognoscat, sicut econuerso.

Quæstio. Circa probationem secundæ consequentiæ dubium occurrit. Nam Scotus in 3.dist.14.q.2. dicit quòd hæc probatio continet fallaciam consequentis, Quoniam dato quòd sit verum quod in litera dicitur, scilicet quòd cognoscens perfectius causam plures effectus in ea videat, non propterea sequitur esse verum econuerso, scilicet quòd eum, qui plura videt, oporteat causam perfectius videre.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Gregor. loquitur quantum ad sufficientiam obiecti, scilicet Dei, quòd quantum in se est, sufficienter continet omnia & demonstrat. Non tamen sequitur quòd vnusquisque videns Deum omnia cognoscat: quia non perfectè comprehendit ipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd videns speculum, non est necessarium, quòd omnia in speculo videat nisi speculum visu suo comprehendat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet maius sit videre Deum, quàm omnia alia: tamen maius est videre sic Deum, quod omnia in eo cognoscantur, quàm videre sic ipsum, quòd non omnia, sed pauciora vel plura cognoscantur in eo. Iam enim ostensum est [e], quod multitudo cognitorum in Deo, consequitur modum videndi ipsum vel magis perfectum vel minus perfectum.

¶ Ad quartum dicendum, quòd naturale desiderium rationalis creaturæ est ad sciendum omnia illa, quæ pertinent ad perfectionem intellectus. & hæc sunt species & genera rerum & rationes earum, quæ in Deo videbit quilibet videns essentiam diuinam. Cognoscere autem alia singularia & cogitata & facta eorum, non est de perfectione intellectus creati: nec ad hoc eius naturale desiderium tendit: nec iterum cognoscere illa, quæ nondum sunt, sed fieri à Deo possunt. Si tamen solus Deus videretur, qui est fons & principium totius esse & veritatis, ita repleret naturale desiderium sciendi, quòd nihil aliud quæreretur: & beatus esset. vnde dicit Augustin. confes. Infelix homo qui scit omnia illa, scilicet creaturas: te autem nescit. Beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat. Qui vero te & illa nouit, non

Et tamen totus processus fundatur super hac propositione subintellecta: & non super illa expresse posita in litera. Quòd autem ista propositio conuertens illam sit falsa, probat Scotus ibidem tripliciter in cõmuni. Primo, causa inquantum causa, nullam perfectionem accipit à causato: quia est prior. ergo cognitio principij, vt est causa non perficitur per cognitioné conclusionum.

¶Præterea. Accipio vnum principium cognitum in aliquo gradu, & quæro: vtrum eius cognitione non aucta possit per ipsum cognosci aliqua conclusio, aut non: si sic, habetur propositũ: & si vna, pari rõne possunt aliæ in eo clausæ sciri absq; perfectiori notitia principij. si non, ergo in hoc gradu cognitum principium, non est principium: quia nullius est principium.

¶Præterea. Primo posteriorum quid est supponitur: & quia est passionis scitur: sed cognitio quid est non perficitur per notitiam posterioris. quia. ergo notitia principij non fit perfectior propter hoc quòd facit scire principiatum.

¶Durandus quoque & Gottifre. contra eandem instãt probationem: pro quanto innititur manifestationi illi de principio & cõclusionibus. Tũ quia non simile est quo ad contineri: quoniam conclusiones continentur in principio, in potentia & confuse. in causa autem prima effectus continentur in actu & distincte. Tum quia non est simile quo ad cognosci: quoniã in principio non cognoscuntur conclusiones in actu: nisi facta deductione sub sumptione, applicatione &c. in prima autem causa simpliciter effectus videntur.

¶Ad horum euidentiam scito: quod videri aliquid potest dupliciter. Vno modo in seipso obiectiue: sicut speculum oppositum visui videtur in seipso. Alio modo in alio obiectiue: sicut res post tergum videntis sitæ, videntur in speculo. Videntur enim non in se, sed in sibi similibus speciebus in speculo relucentibus: & sicut est in corporalibus, ita in spiritualibus. In proposito igitur non est sermo de omnium visione in seipsis, sed in alio, obiecto scilicet, nõ tamen vt in speculo, sed vt in causa: vt ex dictis patet. Videri autem aliquid in vel ex causa, intelligimus non qualitercunque se habente visa causa ad effectus visionem, sed si se habeat vt per se sufficiens causa illius. Alioquin non ex vi visionis causæ viderentur effectus, sed aliunde. Hoc autem stante declaratur intentum sic. Idem manens idem semper quantum est ex se facit idem. ergo causa cognita in aliquo gradu manens eadem omnino tam in esse quàm in cognosci, semper faciet idem. ergo impossibile est quòd vt sic faciat cognosci aliquem effectum: quem à principio cognosci non fecit. ergo non potest plurium effectuum notitiam parere, nisi mutata: sed non in esse. ergo in cognosci. & non in minus, vt patet: ergo in magis cognosci: quod est intentum. Vnde patet quòd plura videre in causa & perfectius videre causam, sunt conuertibiliter se consequentia. quoniam & si perfectius causam videt, plura videt: & si plura in ea videt, perfectius ipsam videt. Alioquin plura in eo videre esset effectus sine causa. Si enim perfectior modus videndi causam, huiusmodi causa non est: aliqua alia causæ noua dispositio huius effectus causa erit, nec facilè erit fingere illam dispositionem in esse vel in cognosci.

¶Ex his autem iam patet responsio ad Scotum. In conuertibilibus enim non cadit sophisma consequentis: sed vno posito reliquum poni intelligitur.

¶Ad obiectiones autem, quas contra veritatem manifestatam, quæ est vera in causa & effectibus, & in principio: non solum in cognoscendo, sed essendo: &: conclusionibus facile respondetur, dicendo: quòd Scotus aut fuit aut simulauit se cæcum. Aliud est enim notitiã conclusionum in aut ex principio, vt causa sufficiente præexigere perfectiorem notitiam principij: Et aliud est facere ipsam perfectiorem. Hæc enim distant plusquam cælum & terra. In litera docetur primum: & non secundum. Et arguens in prima & tertia ratione impugnat secundum tantum. Vnde breuiter concedatur gratis: quòd nec cognitio principij vt causæ, perficitur per notitiam conclusionis: nec quod notia quid est, perficitur per notitiam quia est, quæ est demonstrationis effectus: sed vtrobique cæteris paribus supponitur maior notitia principij. & quicquid est, si ex vi cognitionis ipsorum illa sciuntur modo, & prius non.

¶Ad secundã vero obiectioné quæ interrogat, vtraq; pars respondet i potest. Primo dicendo quòd principiũ in aliquo gradu cognitũ vt sic nullius est principiũ in co-

in cognoscendo acta propter imperfectionem cognitionis: & non ex natura illius principij. hoc enim nullum inconueniens est. Secundo dato quòd in quolibet gradu cognitum sit principium alicuius conclusionis etiam in cognoscendo, negatur sequela. ergo ipsum non aucta eius cognitione erit principium cognoscendi vnam aliam. & si quæratur: quare est quòd ad aliquam conclusionem sufficiat minima visio principij: & ad aliam nõ, Respondet Sanct. Thom. in quæstionibus de ver. q. octa. arti.4. ad duodecimum, quòd visa causa in promptu est vnde aliquas cõclusiones in aut ex ea percipiamus: quia sunt manifestius in ea. 63 nõ sic autem est de omnibus: quia multi sunt latentiores affectus: vt experientia testatur.

Veri.8. artic.5.

¶ Ad primam autem aliorum obiectionem dicitur, quòd imò est similis continentia: quoniã principium demonstrationis inquantum habet vim actiuã respectu conclusionum, continet eas in actu: & consequenter non cõfuse: sed distincte ex parte contẽtorum: in suo tamen ordine. Commune est enim omni causæ actiuæ continere effectus in actu formaliter vel eminenter.

¶ Ad secundam autem dicitur quòd licet multum referat cognosci ex alio, & cognosci in alio: & per discursum & sine discursu, &c. Quo ad notitiam tamen pluralitatis affectuum, propter causam notam: ita q; ly propter denotat causam sufficientem: nihil refert. Par enim est iudicium cæteris partibus. Et propterea litera vtriusque meminit & cognitionis in alio, quasi per totum: & cognitionis ex alio, in manifestatione adducta, de principio demonstratiuo. Posset etiam dici, quòd litera intendit de cognitione in alio tantum: & quòd etiam conclusiones cognosci possunt in principio: & non solum ex principio: vt patet in termino scientiæ: vbi resolutis conclusionibus in principijs videntur omnia. Et quòd si quis in principio viso, plures videre incipit conclusiones, ille proculdubio absque omni discursu perfectius principium penetrat, & Angelicæ potius quàm humanæ naturæ est: quoniam illius est intelligere: nostrum est ratiocinari. Nec obstat quòd litera nominet cognitionem ex principio, quoniam declaratio est à posteriori. Ex hoc enim quòd experimur, quòd cognoscere ex principio plura prouenit ex maiori cognitione principij, signum habemus, quòd cognoscere plura in causa, non nisi ex maiori causæ cognitione procedit: quia si de quo minus videtur & inest: ergo de quo magis. non ergo adductum est principium demonstratiuum, vt simile causæ in cognitionis modo respectu conclusionum, &c. sed vt signum à posteriori, quare taceant mordaces.

¶ Num si omnia in Deo viderentur ab ipsum videntibus, propter hoc comprehenderetur.

Quæstio. Circa tertiam consequentiam dubium ex proprijs ipsius diuinę cognoscibilitatis occurrit. primo ex Aureolo & Gottifre. directe contra consequentiã sic. Cognoscere omnia in Deo habet latitudinem, ergo nõ infert cõprehendere Deum, quòd stat indiuisibili. consequentia nota. & antecedens probatur. Cognoscere omnia in Deo contingit dupliciter. & habendo cognitionem infinitam extensiue, & habendo cognitionem infinitam intensiue, quæ sola est comprehensio: quia perfectio cognitionis penes intensionem attenditur per se loquendo: ergo contingit cognoscere omnia in Deo clare & magis clare & infinitè clare, quod est comprehendere. habet igitur visio omnium in Deo latitudinem. Et confirmatur, omnia alia à Deo si ponerentur, non adæquarent in essendo, Dei infinitum esse. ergo si omnia ponantur cognosci non adæquant eius cognoscibilitatem, ergo non sequitur comprehensio ex cognitione omnium.

¶ Scotus quoque vbi suprà, dupliciter contra hoc arguit. Primo sic, si a, insunt b, & c, ordine quodam, ita quòd b, sit tota ratio, quare inest c si: videns b. non cõprehendit a. ergo multo minus videns c, comprehendit a. Exemplum de subiecto & de duabus passionibus, quarum vna inest mediante alia: si videns primam non comprehendit subiectum, ergo nec videns secundam. Sed Deo inest infinitas intensiuè: & in eo sunt omnia: & infinitas intensiua est ratio quare in eo sunt omnia. & ad videre infinitatem intensiuam, non sequitur comprehensio Dei: vt patet. ergo nec ad videre omnia in Deo sequitur Dei comprehensio.

¶ Secundo sic. Cognoscens vnum effectum in verbo non comprehendit illum effectum: nec verbum vt est illius causa, ergo quotcunque effectus cognoscat, non comprehendet vllum eorum nec verbum vt est causa alicuius eorum. ergo cognoscens omnes non comprehendit nec eos nec Deum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd videre omnia est non solum videre quot, sed quantum potest diuina virtus: quoniam ibi est non solum extensio secundum numerum, sed intensio secundum perfectionem: quoniam Deus non solum potest quocunq: facto facere aliud, sed quocunq; facto potest semper facere perfectius. vnde quamuis impossibile sit omnia fieri, siue in esse, siue in cognosci: hæc tamen conditionalis est vera, quòd si fierent, fieret adæquatus effectus diuinæ potentię: & similiter si cognoscerẽtur cognosceretur, adæquatus effectus eiusdem. Constat autem quod cognito adæquato effectu alicuius virtutis ipsam virtutem comprehendere facile est. Quod si sic accidit ex cognitione omnium in se, multo magis cognitio omnium in causa pręsupponit comprehensionem ipsius causæ. Quoniam tanta præsupponitur cognitio quanta est vis causandi: alioquin ex causæ notitia, effectus adæquatus, id est, vniuersalitas possibilium nesciretur.

¶ His autem prælibatis, Ad primum negatur antecedens. Probatio autem assumit aut supponit vnum falsum, quod possit in Deo sciri quod, absque eo quòd sciatur quantum potest. Hoc enim monstratum est esse falsum. Videre igitur omnia in Deo & Deum infinite, mutuo se consequuntur.

¶ Ad confirmationem potest dici dupbliciter, primo negando consequentiam vltimam: quia licet ex cognitione omnium non sequatur comprehensio, sequitur tamen ex cognitione omnium in Deo, seu causa. Et de hac est sermo non de illa. Videtur quoque mihi quòd possit dici secundo, quòd omnia adæquare diuinum esse aut cognosci, potest dupliciter intelligi. vno modo quòd æqulis sit entitas aut cognoscibilitas Dei & illorum. Et hoc modo non adæquarent. Alio modo, quod cognoscibilitas Dei seu diuinæ virtutis, vt sic, non esset maioris cognoscibilitatis, quàm eius quam repræsentarent omnia: sicut dicimus, quòd intelligere est effectus adæquatus animæ intellectiuæ, & tamen non est æqualis entitatis nec cognoscibilitatis primo modo, sed secundo: & hoc modo omnia adæquarent diuinum esse & diuinam cognoscibilitatem. Verùm, vt dictum est, contradictionem implicat omnia fieri siue in esse, siue in cognosci: semper enim quocũque facto potest aliud atque perfectius facere: & quocunque reuelato potest aliud reuelare. inexhauribilis quippe est diuina virtus.

¶ Ad primum Scoti dicitur quòd maior est vera seruato eodem modo essendi in, nõ autem variato. In his enim quæ formaliter alicui insunt ordine quodã &c. propositio illa est vera. & propterea tenet in exemplo adducto: In his autem, quorum primum inest formaliter, & secũdum causaliter, vera non est. Quoniam sicut à priori visio causæ infert visionem formaliter existentium in ea, nõ autem omnium contentorum virtualiter in illa: quoniam illa manifeste in ea apparent, hæc autem latent in virtute: ita è conuerso, visio omnium virtualiter contentorum in causa, infert à posteriori comprehensionem causæ: visio autem formaliter inexistentium infert visionem tantum ipsius causæ: quia illa sunt de ordine latentium, ista verò manifestorum in causa. Et propterea quãdo b, inest formaliter a, causæ: & c, inest virtualiter, stat quod visio bene inferat comprehensionem a: & tamen visio c, infert illam. Sic autem est in proposito: quoniam infinitas intensiua est in Deo formaliter. omnia autem sunt in eo non formaliter, sed virtualiter. Et consequenter illa patet viso Deo: & econtra. Ista autem quia latenter insunt, iuxta modum visionis Dei videntur. Et propterea visio istorum omnium in causa, vtpote de ordine occultorum præsupponit comprehensionem eius: non autem visio finitatis. Variato igitur modo essendi in, falsa est illa maior. hic autem constat variari: ergo.

¶ Ad secundum eiusdem dicitur, quòd comprehendere aliquem effectũ potest intelligi dupliciter, Vno modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia per potentiam in eo existentem. Alio modo quòd cognoscatur ipsum secundum omnia etiam possibilia quomodolibet: siue per potentiam in se, siue in alio. Si primo modo sumitur comprehendere, nego quod videns lapidem in verbo non comprehendat ipsum. Dico enim quòd anima Christi videt in verbo omnem creaturam, & quicquid est in potentia eius. Et consequenter comprehendit omne creatum primo modo. Et eadem ratione comprehẽdit verbum vt est illius vt sic causa. Cuius signum est, quòd ad comprehendendum hoc non exigitur quòd perfectius videat verbum: nec hoc est comprehendere Deum nisi secundum quid, quod non inconuenit. Si autem sumatur comprehendere secundo modo, sic negatur vltima consequẽtia. quoniam aliquis, & aliqui effectus quodcunque non sunt adæquatum obiectum diuinæ potẽtiæ. omne autem possibile est eius obiectum adæquatum, & effectus adæquatus. Et propterea non est idem iudiciũ de vno aut aliquibus & omnibus: sicut nec de inadæquato effectu. Peccat ergo argumentum ab inæquali ad æquale arguens. Cognoscere enim inæqualem effectum in causa, quamuis non præexigat comprehensionem illius, cognoscere tamen æqualem præexigit. Multa alia argumenta in hac materia habes in Capreolo in tertio, distinctio. decimaquarta, quæstione secunda. Et in quarto, distinctio. quadragesimanona, quæstione sexta. vide ibi. hæc enim loco huic opportuna visa sunt.

propter illa beatior est, sed propter te solum beatus.

ARTICVLVS IX.

a *¶ Vtrum ea, quæ videntur in Deo à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd ea, quæ videntur in Deo à videntibus diuinam essentiam, per aliquas similitudines videantur. Omnis enim cognitio est per assimilationem cognoscentis ad cognitum. sic enim intellectus in actu fit intellectum in actu, & visus in actu visibile in actu, inquantum eius similitudine informatur, vt pupilla similitudine coloris. Si igitur intellectus videntis Deũ per essentiam, intelligat in Deo aliquas creaturas, oportet quòd earum similitudinibus informetur.

¶Præterea, Ea quæ priùs videmus, memoriter tenemus. Sed Paulus videns in raptu essentiam Dei (vt Augustinus dicit duodecimo super Genesim ad literam.) postquàm desijt essentiam Dei videre, recordatus est multorum, quæ in illo raptu viderat. Vnde ipse dicit, quòd audiuit arcana verba, quę non licet homini loqui, 2. Corinth. 12. Ergo oportet dicere, quòd aliquæ similitudines eorũ, quæ recordatus est, in eius intellectu remanserint. Et eadem ratione, quando præsentialiter videbat Dei essentiã, eorum, quæ in ipsa videbat, aliquas similitudines vel species habebat.

¶SED CONTRA est, quòd per vnam speciem videtur speculum, & ea quæ in speculo apparent. Sed omnia sic videntur in Deo, sicut in quodam speculo intelligibili. Ergo si ipse Deus non videtur per aliquam

a *¶ Super Quæstionis duodecimæ Articulum nonum.*

Annot. Titulus clarus est. intendit enim per aliquas similitudines & species intelligibiles præter ipsam diuinam essentiam.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Videntes Deum non vident in eo alia per species eorum, sed per ipsam diuinam essentiam intellectui eorum vnitam. Probatur. vnumquodque sic cognoscitur, secundum quod similitudo eius est in cognoscente. ergo dupliciter contingit aliquid cognosci, scilicet per similitudinem sui, & per similitudinem similis. ergo in se & in alio: ergo alia videri in Deo, est videri non per proprias similitudines, sed secundum similitudines suas in Deo: ergo visa in Deo non per species, sed per solam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur, Prima consequentia probatur ex eo, quòd quæcunque vni & eidem sunt similia, sibi etiam inuicem sunt similia. Ex hoc enim manifeste sequitur alterum membrum, quod poterat verti in dubium. Secunda verò consequentia probatur per locum à conuertibilibus: cognosci nanque per sui speciem est in seipso vt obiecto cognosci, & è conuerso. & similiter cognosci per alterius speciem, est in alio obiecto cognosci. tertia autem probatione non eget. Constat nanque quòd res videri in Deo est videri in alio, cui res assimilantur, & pro tanto dicuntur habere suas similitudines in Deo sicut quilibet effectus habet aliquid in causa cui assimilatur. Vltima autem consequentia quò ad secundam partem tenet ex antè determinatis, quòd essentia diuina non per speciem sed per seipsam iungitur intellectui. Et propterea cum in litera ex vi præsentis discursus debuisset concludi, Ergo visa in Deo non per proprias species sed per speciem Dei videntur. Illatum tamen est, per ipsam essentiam diuinam intellectui vnitam videntur. Tenet nanque ipsa non solum locum obiecti in quo alia videntur, sed supplet etiam vices speciei qua intellectus assimilatur obiecto. Circa hæc Capreolus in tertio, distinctione decimaquarta, quæstione secunda. & in quarto, distinctione quadragesimanona, quæstione sexta, quædam recitat argumenta ex quodam Hibernico & Aureolo omissione digna hoc in loco: aut quia etiam ex litera pueri scirent soluere: aut quia quærunt distinctionem cognitionis matutinæ à vespertina: de quibus vt sic inferius erit tractandum.

Titulus

Universidad de Deu Bibliotec

Coment. a ¶ *Super quæstionis duodecimæ Articulum decimum.*

TItulus clarus ex dictis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Omnia quæ videntur in verbo non successiue, sed simul videntur. Probatur, omnia visa in verbo videntur non per proprias species, sed per solam essentiam diuinam. ergo simul. Antecedés ex præcedente articulo patet: consequentia probatur, Ratio quare non possumus simul multa intelligere est pluralitas specierum: ergo vbi non est pluralitas specierum, nihil prohibet multa simul intelligere. Assumptum probatur dupliciter, scilicet ratione & experientia. Ratione quidem sic,
56 intellectus non potest simul pluribus speciebus ad intelligendum, id est, in actu completo informari, vt patet à simili in corpore respectu figurarum. ergo pluralitas
84 specierum impedit simul
285 multa intelligere. Experientia autem, quoniam experimur quod intelligere multas partes alicuius totius per proprias species non possumus simul: & tamen easdé per
269 speciem totius simul intelligimus in toto. Cum
297 vnitate ergo speciei stat multa intelligere simul: non autem cum pluralitate.

Annot. ¶ Aduerte hic primo quod sunt multa dubia. An scilicet, de omnibus speciebus sit verum quòd pluralitas impediat: An tantum de his quę sunt eiusdem ordinis. Et rursus: an de quacunque pluralitate specierum sit sermo: An de aliqua, quæ scilicet nõ ordinetur ad vnum, &c. Verùm quia hæc ex proposito in tractatu de Angelis exquirentur: ideo differantur.

Annot. ¶ Aduerte secũdo, quòd ex hac ratione non habetur quòd oporteat omnia per vnam speciem repręsentata simul intelligi. Sed habetur quòd possibile est secundum naturam intellectus ex quo nullum adest impedimẽtum. Et quia in visione verbi omne bonũ possibile poni de facto debet: quoniam beatitudo est status omniũ bonorũ aggregatione perfectus. Et in bonis melior est actus potẽtia: vt dicitur nono Meta. ideo in litera declarata possibilitate conclusum est, quòd de facto omnia simul videntur.

similitudinem, sed per suam essentiam: nec ea quæ in ipso videntur, per aliquas similitudines siue species videntur.

CONCLVSIO.

¶ *Deum videntes, non alia vident in eo per species eorum, sed per ipsam essentiam diuinam, eorum intellectui vnitam.*

¶RESPONDEO dicendum, quod videntes Deum per suam essentiam, ea quæ in ipsa essentia Dei vident, non vident per aliquas species, sed per ipsam essentiam diuinam intellectui eorum vnitam [e]. Sic enim cognoscitur vnumquodque secundum quod similitudo eius est in cognoscente. Sed hoc contingit dupliciter. Cum enim quæcunque vni & eidem sunt similia, sibiinuicem sint similia, virtus cognoscitiua dupliciter assimilari potest alicui cognoscibili [e]. Vno modo secundum se, quando directè eius similitudine informatur. Et tunc cognoscitur illud secundum se. Alio modo secundum quod informatur specie alicuius: quod est ei simile. Et tunc non dicitur res cognosci in seipsa, sed in suo simili. Alia enim est cognitio, qua cognoscitur aliquis homo in seipso: & alia, qua cognoscitur in sua imagine [e]. Sic ergo cognoscere res per earum similitudines in cognoscente existẽtes, est cognoscere eas in seipsis seu in proprijs naturis: sed cognoscere eas prout earũ similitudines præexistunt in Deo, est videre eas in Deo. Et hæ duæ cognitiones differunt. Vnde secundum illam cognitionem, qua res cognoscuntur à videntibus Deum per essentiam, in ipso Deo non videntur per aliquas similitudines alias, sed per solam essentiam diuinam intellectui præsentem: per quam & Deus videtur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus creatus videntis Deum, assimulatur rebus quæ videntur in Deo, inquantum vnitur essentiæ diuinæ, in qua rerum omnium similitudines præexistunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquæ potentiæ cognoscitiuæ sunt, quæ ex speciebus primò conceptis alias formare possunt. Sicut imaginatio ex præconceptis speciebus montis & auri, format speciem montis aurei: & intellectus ex præconceptis speciebus generis & differentiæ, formationem speciei: & similiter ex similitudine imaginis formare possumus in nobis similitudinem eius, cuius est imago. Et sic Paulus vel quicunque alius videns Deum, ex ipsa visione essentiæ diuinæ potest formare in se similitudines rerum, quæ in essentia diuina videntur. Quæ remanserunt in Paulo etiam postquàm desiit Dei essentiam videre. Ista tamen visio, qua videntur res per huiusmodi species sic conceptas, est alia à visione qua videntur res in Deo.

¶ *Num anima simul vel successiue omnia videat in verbo.*

COntra conclusionem huius literæ Scotus in tertia, distinctio. decimaquarta, quæstione secunda, tenens quòd anima Christi non omnia simul in verbo, sed successiue ad quodcunque se voluerit conuerti, videat. Arguit dupliciter. Primo sic. Experimur quòd attentio circa plura obiecta simul est minus perfecta. ergo impossibile videtur potentiam finitam perfecta attentione videre infinita simul. Secundo sic, si actualiter videret infinita: ergo perfectio illius animæ in infinitum excederet perfectionem alterius animæ, quòd videtur inconueniens.

¶ Ad hæc breuiter supponendo quòd anima Christi videat in verbo infinita, vt etiam argumenta supponunt: & est verum, Facile respondetur quòd attentio circa plura vt plura intelligibilia est minus perfecta simul: sed non circa plura vt vnum intellectum. Quæcunque autem vnica specie intelliguntur, vt vnum intelligibile obiiciuntur. Vna enim species vnum intelligibile per se est: nec est multa, nisi vt vnum sunt. Et propterea videre siue plura, siue infinita in vno non minuit attentionem circa singula in illo: quoniam non ponunt in numerum, nec inter se: nec cum illo vt visa in eo. Et hoc bene nota. Vnde vana est ista alia causa ficta à Scoto ad impediendum multa simul intelligere. Diminutio siquidem attentionis ex diuersitate specierum causatur. cum vnitate enim speciei stat perfectissima attentio.

¶ Ad secundum verò & potest negari consequentia. videre enim finita aut infinita in Deo, non specificat aut per se modificat, seu quantificat visionem Dei: Sed eius causa, scilicet perfectius vel imperfectius videre Deum. Nec valet, Videt adeò perfecte vt videat infinita, ergo videt infinite: quoniã visis infinitis vnius ordinis, restant infinita alterius ordinis: & visis illis restant alia. Et vt patuit, nunquam omnia videri possunt. Et potest negari destructio consequentis. Anima quippe Christi, vt alibi videndũ est, excedit in infinitũ omnes alias animas & Angelos: non sicut infinitũ excedit finitum: quia etiam anima Christi finitum habet gloriæ lumẽ: sed sicut res superioris ordinis excedit omnia inferioris ordinis: quia scilicet si in infinitũ inferiora crescerent, nunquam adæquarent rem superioris ordinis: vt patet inductiue. Christus enim est caput super omnem ecclesiã triumphantem, &c. 64

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum videntes Deum per essentiam, simul videant omnia, quæ in ipso vident.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd videntes Deum per essentiam non simul vdeant omnia, quæ in ipso vident. Quia secundum Philosophum contingit multa scire, intelligere verò vnum. Sed ea, quæ videntur in Deo, intelliguntur. Intellectu enim videtur Deus. Ergo non contingit à videntibus deum simul multa videri in Deo.

¶ Præterea Augustin. dicit octauo super Gen. ad literam, quòd Deus mouet creaturam spiritualem per tempus, hoc est, per intelligentiam & affectionem. Sed creatura spiritualis est Angelus qui Deum videt. Ergo videntes Deũ successiue intelligunt & afficiuntur. tempus enim successionem importat.

¶SED CONTRA est, quod Augustin. dicit vlti. de trini. Non erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia euntes atque redeuntes: sed omnem scientiam nostram vno simul conspectu videbimus.

CONCLVSIO.

¶ *Quæcunque videntur in verbo, non successiue, sed simul videri necesse est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ea, quæ videntur in verbo, non successiue, sed simul videntur. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod ideo nos simul non possumus multa intelligere: quia multa per diuersas species intelligimus. diuersis autem speciebus non potest intellectus vnius simul actu informari ad intelligendum per eas [e]: sicut nec vnũ corpus potest simul diuersis figuris figurari. Vnde contingit quòd quando aliqua multa vna specie intelligi possunt, simul intelliguntur [e]. Sicut diuersæ partes alicuius totius, si singulæ proprijs speciebus intelligantur, successiue intelliguntur, & non simul. Si autem omnes intelligantur vna specie totius, simul intelligentur. Ostensum est autem quòd ea quæ videntur in Deo, non videntur singula per suas similitudines, sed omnia per vnam essentiam Dei [e]. Vnde simul & non successiue videntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sic vnum tantũ intelligimus, in quantũ vna specie intelligimus. Sed multa vna specie intellecta, simul intelliguntur. Sicut in specie hominis intelligimus animal & rationale: & in specie domus parietem & tectum. ¶ Ad secundũ, quòd Angeli quantum ad cognitionem naturalem, qua cognoscunt res per species diuersas eis inditas, non simul omnia cognoscunt. Et sic mouentur secundum intelligentiam per tempus, sed secundum quòd vident res in Deo, simul eas vident.

¶ *Num valeat similitudo illa: sicut impossibile est corpus simul pluribus figuris figurari, ita intellectum pluribus simul speciebus ad intelligendum informari.* 291

CIrca illam similitudinẽ in litera positam, scilicet, sicut corpus nõ potest simul formari diuersis figuris, &c. dubiũ occurrit: Scotus nanque in primo, dist. 2. q. prima. tertiæ partis illius distinctionis, in responsione ad tertium argumentũ, reprehendens Algazelem autorẽ huius similitudinis, dicit quòd nihil valet propter duo. Primo quia hic tollitur id quod ibi est ratio impossibilitatis. probatur, quia rationes oppositorum non sunt oppositæ in intellectu: vt patet nono methaphysicæ. Secundo, quia species intelligibiles non sunt figurę, sed formæ simplices secundum commentatorẽ sexto methephysicæ.

¶ Ad hæc breuiter dicitur cum sancto Thom. in prima secundæ, quęst. 54. artic. 1. ad vltimum, quòd ratio similitudinis cõsistit in hoc, quod est terminare. sicut enim figura est terminatio corporis, sic species intelligibilis nõ in habitu, sed in actu est terminatio intellectus, vt ex supradictis patet. Et propterea sicut impossibile est pluribus terminis idem corpus simul terminari, ita intellectum pluribus speciebus in actu. Vnde ad obiectionem primam dicitur, quòd peccat secundum non causam vt causam. non enim causa impossibilitatis figurarum est oppositio propriè dicta: cum inter figuras non sit contrarietas: nec in re, nec in intellectu. Et ideo illud ex nono metaphy. sic, non est ad propositum.

¶ Ad secundam autem dicitur, quod species intelligibiles in actu non sunt vt figuræ quo ad multa: puta extensionem, limitationem, &c. sunt tamen vt figuræ quo ad hanc conditionem, scilicet terminare id, cuius sunt: & hoc stat cum simplicitate formę: imò ex sua simplicitate habent, quòd termini sint in tam excellenti esse, quale est esse intellectiuum.

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum aliquis in hac vita possit videre Deum per essentiam.*

AD VNDECIMVM sic proceditur, Videtur, quòd aliquis in hac vita possit Deũ per essentiam videre. Dicit enim Iacob Gen. 32. Vidi Deũ facie ad faciem. Sed videre facie ad faciem, est videre per essentiam, vt patet per illud quod dicitur 1. Corinth. 13. Videmus nunc per speculum & in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Ergo Deus in hac vita per essentiam videri potest.

¶ Præterea, Numeri duodecimo dicit Dominus de Moyse, Ore ad os loquor ei. Sed qui ore ad os loquitur Deo palam, & non per ænigmata & figuras videt Deum. Sed hoc videre est, Deum per essentiam videre. Ergo aliquis in statu huius vitæ potest Deum per essentiam videre.

¶ Præterea, Illud, in quo alia omnia cognoscimus, & per quod de aliis iudicamus, est nobis secundum se motum. Sed omnia etiam nunc in Deo cognoscimus. Dicit enim August. duodecimo confess. Si ambo videmus verum esse quod dicit: & ambo videmus verum esse quod dico, vbi quæso illud videmus? Nec ego in te, nec tu in me, sed ambo in ipsa, quæ suprà mentes nostras est, incommutabili veritate. Idem etiam in libro de vera religione dicit, quòd secundum veritatem diuinam de omnibus iudicamus. Et duodecimo de Trinit. dicit, quòd rationis est iudicare de istis corporalibus secundum rationes incorporales & sempiternas [e]. Quæ nisi supra mentem essent, incommutabiles profecto non essent. Ergo & in hac vita ipsum Deum videmus.

¶ Præterea, Secundum Augustin. duodecimo super Genes. ad literam, Visione intellectuali videntur ea, quæ sunt in anima per suam essentiam. Sed visio intellectualis est de rebus intelligibilibus, non per aliquas similitudines sed per suas essentias, vt ipse ibidem dicit. Ergo, cum Deus sit per essentiam suam in anima nostra, per essentiam suam videtur à nobis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exod. 32. Non videbit me homo & viuet. glo. Quãdiu hic mortaliter viuitur, videri per quasdam imagines Deus potest, sed per ipsam naturæ suæ speciem non potest.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest Deus ab homine puro in hac mortali vita per essentiam videri.*

¶RESPONDEO dicendum quòd ab homine puro Deus videri per essentiam non potest, nisi ab hac vita mortali separetur. Cuius ratio est: quia, sicut suprà dictum est, modus cognitionis sequitur modum naturæ rei cognoscentis [e]. Anima autẽ nostra quandiu in hac vita viuimus, habet esse in materia corporali. vnde naturaliter non cognoscit aliqua nisi quæ habent formam in materia [e]: vel quæ per huiusmodi cognosci possunt. Manifestum est autem quòd per naturas rerum materialium diuina essentia coguosci non potest. Ostensum est enim suprà [e], quòd cognitio Dei per quancunque similitudinem creatam non est visio essentiæ ipsius. Vnde impossibile est animæ hominis secundum hanc vitam viuentis essentiam Dei videre. Et huius signum est, quòd anima nostra quanto magis à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractionum fit capacior [e]. Vnde in somniis & alienationibus à sensibus corporis magis diuinæ reuelationes percipiuntur, & præuisiones futurorum. Quòd ergo anima eleuetur vsque ad supremum intelligibiliũ, quod est essentia diuina, esse non potest quandiu hac mortali vita vtitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Dionysium quarto capite cælesti. hierar. sic in scripturis dicitur aliquis Deum vidisse, inquantum formatæ sunt aliquæ figuræ, vel sensibiles, vel imaginariæ secundum aliquã similitudinem aliquod diuinũ repræsentantes. Quod ergo dicit Iacob, Vidi Deũ facie ad faciẽ: referendum est non ad ipsam diuinam essentiam, sed ad figuram, in qua repræsentabatur Deus. Et hoc ipsum ad quandam prophetiæ eminentiam pertinet, vt videatur persona Dei loquentis, vel loquens Deus, licet imaginaria visione, vt infrà patebit [e], cum de gradibus prophetiæ loquemur. Vel hoc dicit Iacob ad designandam quandam eminentiam intelligibilem contemplationis supra communem statum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus miraculose aliquid supernaturaliter in rebus corporeis operatur, ita etiã & supernaturaliter & præter communem ordinẽ mentes aliquorum in hac carne viuentium, sed non sensibus carnis vtentium, vsque ad visionem suæ essentiæ eleuauit, vt dicit Augustinus duodecimo super Gene. ad literam, & in libro de videndo Deum, de Moyse, qui fuit magister Iudæorum, & Paulo, qui fuit magister Gentium. Et de hoc plenius tractabitur, cum de raptu eius agemus [e].

¶Ad tertium dicendum, quòd omnia dicimur in Deo videre, & secundum ipsum de omnibus iudicare, inquantum per participationem sui luminis omnia cognoscimus & diiudicamus. Nam & ipsum lumen naturale rationis participatio quædam est diuini luminis [e], sicut etiam omnia sensibilia dicimus videre & iudicare in Sole, id est, per lumen solis. Vnde dicit Augustinus primo soliloquiorum, Disciplinarum spectamina videri non possunt, nisi aliquo velut suo sole illustrentur, videlicet Deo. Sicut ergo ad videndum aliquid sensibiliter non est necesse quòd videatur substantia solis, ita ad videndum aliquid intelligibiliter, non est necessarium quòd videatur essentia Dei.

¶ Ad quartum dicendum, quod visio intellectualis est eorum, quæ sunt in anima per suam essentiam, sicut intelligibilia in intellectu. Sic autem Deus est in anima beatorum, non autem in anima nostra, sed per præsentiam, essentiam, & potentiam [e].

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum vndecimum.*

IN titulo possit absque speciali miraculo quo ad hoc quòd sit in hac vita: & nõ sumitur ly possit, id est, non implicet contradictionem.

¶ In corpo-

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quesito negatiue. Deus non potest videri per essentiam ab homine puro in hac vita mortali. Vbi nota duos terminos, ly puro, propter Christum qui simul erat viator & comprehensor: ly mortali, propter statum hominum post resurrectionem: in quo corpus non impedict visionem Dei per essentiam. Probatur autem conclusio dupliciter. Primo à priori. modus cognitionis sequitur modum naturæ cognoscentis. ergo modum essendi animæ nostræ, quo est in corpore mortali: sequitur cognoscere formas in materia, aut per eas. ergo non potest in statu tali videre Deum per essentiam. Antecedens cum prima consequentia patet: quia hoc cognoscere quidam modus cognoscendi est, præcipue respectu superiorum. Secunda autem probatur: quia per nullam speciem aut naturam creatam potest videri Deus. Secundò probatur à signo: quanto magis anima nostra à corporalibus abstrahitur, tanto intelligibilium abstractorum fit capacior. ergo eleuatio ad supremum intelligibilium quod est diuina essentia, exigit separationem ab hac vita mortali. Antecedens manifestatur: quia in som-
174 niis & alienationibus à sensibus corporis, magis diuinæ reuelationes percipiuntur & præuisiones
397 futurorum.

¶ *Num in somniis & alienationibus à sensibus corporis diuinæ reuelationes magis fiant.*

COntra signum aliarum in litera inuehit Scotus in quarto, distinctione quadragesimaquinta. quæstio. secũda, contra somnium dupliciter. Primo: quia tunc quanto somnus esset profundior, tanto magis talia viderentur. hoc est falsum. ergo. consequentia probatur: quia tunc est maior abstractio à sensibus. Secundo: quia maius miraculum videtur, quòd in somno reuelatur veritas quàm in vigilia, intellectu non nimis circa sensibilia intento: quoniam naturale est in vigilia habere vsum rationis, non autem in somno. Cõtra alienatio-
58 nes verò inuehit, quia hoc fundamentum videtur sumptum ex fictionibus Mahumeti, qui dicitur epilepticus fuisse:
424 & ad operiendam miseriam suam dicebat oportere se cadere Angelo loquente sibi, &c. In-
56 de Auicen. reueritus le-
63 gem suam in metaphysica, docuit hæc de alienationibus.

¶ Ad euidentiam horum scito primo ex Sancto Thoma in quæstione
b de ve. quæstio. duodecima, articulo nono, & se-
435 cunda secundæ quæstio. 172. articul. primo, Ad cognitionem duo concurrere, scilicet receptionem & iudicium. Quo ad receptionem cognoscibilium abstractio à sensibus confert, quo ad iudicium verò non: quoniam impressiones subtiles superiorum, quiescentes melius percipimus, sed iudicare perfectè nequimus nisi facta resolutione, an consonent sensibilibus, vt dicitur tertio cæli & sexto ethicorum. Vnde litera semper vtitur nominibus pertinentibus ad receptionem, scilicet capacem esse & percipere. Scito secundo: quòd cum sermones intelligendi sint infra genus, de quo est sermo: & hic sit sermo de nostro intellectu, & cõsequenter de fantasia in actu, quia oportet intelligentem fantasmata speculari, manifeste sequitur vt hic non sit sermo de quali, aut quantacunque abstractione à corporalibus, sed infrà latitudinem intellectus in actu. Et ex his omnia soluuntur: quoniam patet quòd prima sequela nihil valet: quia somnus profundus abstrahit extra latitudinem intellectus in actu. Et similiter, licet sit maius miraculũ iudiciũ veritatis in somno, non tamen receptio. Et simile est in omnibus alienationibus iudicium vndecunque veniant: si enim infra latitudinem intellectus in actu abstrahunt, quanto magis fantasia circa spiritualia occupatur ministrando intellectui, tanto intellectus intelligibilium superiorum est capacior: vt pote vicinior & minus turbata. Et inde prouenit, quòd melancholicorum alij omnino expertes sunt superiorum: quia scilicet adeò turbatam habent fantasiam vt intellectus in actu haberi nequeat: sicut in pueris ex humido accidit. Alij superiorum multa loquuntur, & prædicũt vera, alij pauca, secundum quod plus aut minus impediuntur interiores vires. Et secundum quod melius ha- 175
bent disposita fantasmata, & secundum altiora fantasmata in his quàm in illis, &c. Nec sunt hæc ex lege Mahumeti, vt hic dicere non est veritus, sed ex philosophia naturali, ex experientia, ex sacra scriptu- 420
ra, ex sacris doctoribus. 442
Et de philosophia & experientia dictum est: quamuis non desint philosophorum autoritates in de somno & vigilia. Sacra autem scriptura plena est visionibus in somniis: imò Numeri duodecimo Deus locuturum se prophetis in somniis promittit. Et Ioelis secundo dicitur: inter effectus spiritussancti, somnia somniabunt, &c. August. quoque duodecimo super Genesin ad literam inquit: animæ humanæ, secundum quòd à sensi- 49
bus abstrahitur, cõuenit futura præuidere. Greg. quoque in quarto dial. hoc idem docet: imò dicit hoc conuenire animæ, vel ex naturæ subtilitate, aut reuelatione superiorum. Taceat ergo præsumptuosa hæc vox: Christianissima doctrina hæc est, & philosophica simul. 66 *Boët. tri. q. 1. art. 2. Et 1. dist. 3. q. 1. art. 1.*

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum per rationem naturalem Deum in hac vita cognoscere possimus.*

AD DVODECIMVM sic proceditur, Videtur, quòd per naturalẽ rationẽ Deum in hac vita cognoscere nõ possimus. Dicit enim Boët. in lib. de conso. quòd ratio non capit simplicem formam: Deus autem maxime est simplex forma, vt suprà ostensum est [e]. Ergo ad eius co-

a ¶ *Super Quæstionis duodecimæ Articulum duodecimum.*

IN titulo cognoscere non dicit videre, vt superius: sed cognoscere, id est, intelligere: quomodocunque id contingat, per rationem naturalẽ, id est, naturali lumine acquisibilem.

¶ In corpore

e In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiue, cum corollario. Conclusio est. Possumus in hac vita per rationem naturalem cognoscere Deum secundum quòd est prima omnium causa excellentissima. Probatur, naturalis nostra cognitio oritur à sensu, ergo tantum extenditur quantum sensibilia manuducunt: ergo extenditur non ad visionem Dei, sed ad cognitionem eius secundum quòd prima omniū causa excellentissima. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda verò quo ad primā partem probatur. sensibilia nō sunt adaequatus effectus diuinae virtutis: ergo ex eis nō potest tota virtus diuina cognosci: ergo nec essentia eius videri. Quo ad secundam verò partem probatur. sensibilia sunt effectus dependentes à Deo, scilicet vt prima causa. ergo ex eis potest Deus vt prima causa cognosci. Corollarium est: tria cognoscimus ex sensibilibus de Deo. causalia negatiua, & supereminentia. Ad causalitatem quidē pertinentia sunt secundum triplex genus causae: non solum praedicata causalitatem importantia: puta exemplar, factiuū, finis, &c. sed praedicata absoluta, quae ex causalitate à posteriori inferuntur, vt esse, viuere, nosse, &c. e Et
422 ad haec reducuntur omnia relatiua ad creaturas. Negatiua autem, quae ex conditionibus antedictis consequuntur: vt quòd incorporeus, quòd infinitus, quòd immutabilis. Ad superuenientiam autem spectantia ex eisdē consequuntur: vt quòd
23 est super omne esse, & intelligibile, & intellectum. haec enim omnia ex necessitate cōsequuntur ex habitudine inter Deum & sensibilia. Reliqua autē obscura sunt naturaliter nobis in hac vita.

gnitionem ratio naturalis peruenire nō potest.

¶ Praeterea, Ratione naturali sine fantasmate nihil intelligit anima, vt dicitur in tertio de anima. Sed Dei, cum sit incorporeus, fantasma in nobis esse non potest. Ergo cognosci nō potest à nobis cognitione naturali.

¶ Praeterea, Cognitio, quae est per rationem naturalem, communis est bonis & malis, sicut natura eis communis est: sed cognitio Dei competit tantum bonis. Dicit enim August. primo de Trin. quòd mentis humanae acies in tam excellenti luce non figitur, nisi per iustitiā fidei emūdetur. Ergo Deus per rationem naturalem cognosci non potest.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Roman 1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis, id est, quod cognoscibile est de Deo per rationem naturalem.

CONCLVSIO.

¶ Possumus Deum in hac vita naturali lumine cognoscere secundum quòd omnium prima & eminentissima causa est, non autem secundum quòd in se est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd naturalis nostra cognitio à sensu principium sumit. Vnde tantum se nostra naturalis cognitio extēdere potest, inquantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest vsq; ad hoc intellectus noster pertingere, quòd diuinam essentiam videat: quia creaturae sensibiles sunt effectus Dei virtutem causae non adaequantes. Vnde ex sensibiliū cognitione non potest tota Dei virtus cognosci: & per consequēs nec eius essentia videri. Sed quia sunt eius effectus à causa dependentes ex eis in hoc perduci possumus, vt cognoscamus de Deo an est: & vt cognoscamus de ipso ea, quae necesse est ei conuenire: secundum quod est prima omniū causa excedens omnia sua causata e. Vnde cognoscimus de ipso habitudinem ipsius ad creaturas: quòd scilicet omnium est causa, & differentiam creaturarum ab ipso: quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quae ab eo causantur: & quòd haec non remouentur ab eo propter eius defectum, sed quia superexcedit e.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio ad formam simplicem pertingere non potest, vt sciat de ea quid est, potest tamen de ea cognoscere, vt sciat an est.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus naturali cognitione cognoscitur per fantasmata effectus sui.

¶Ad tertium dicendum, quòd cognitio Dei per essentiam, cum sit per gratiam, nō competit nisi bonis: sed cognitio, quae est per rationē naturalē potest cōpetere bonis & malis. Vnde dicit Aug. in lib. retractationū. Non approbo quod in oratione dixi, Deus, qui non nisi mundos verum scire voluisti. responderi enim potest multos etiam non mundos multa scire vera, scilicet per rationem naturalem.

a *¶Super Quaestionis duodecimae Articulum decimumtertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio responsiua quaesito affirmatiue. perfectior cognitio de Deo habetur per gratiā à nobis quàm per rationem naturae. Probatur. Humana cognitio per gratiam iuuatur, & quo ad lumen intellectuale, & quo ad fantasmata. ergo perfectior est cognitio. Consequētia probatur: quia cognitio nostra ex his duobus consurgit. Antecedens verò probatur, quia per gratiam interdum formantur fantasmata melius exprimentia diuina: interdum res sensibiles, interdum voces: ergo. Exemplum primi in visionibus Prophetarum.

67 q. 32. art. 1. et 1. dist 3. q. 1. art. 4. Et veri q. 10. art. vlt. Et Boë. tri. q. 1. arti. 4.

ARTICVLVS. XIII.

a *¶ Vtrum per gratiam habeatur altior cognitio Dei, quàm ea quae habetur per rationem naturalem.*

AD DECIMVMTERTIVM sic proceditur. Videtur, quod per gratiam non habeatur altior cognitio Dei quàm ea, quae habetur per naturalem rationem. Dicit enim Dionysius 1. libro de Mystica Theologia, quod ille, qui melius vnitur Deo in hac vita, vnitur ei sicut omnino ignoto. Quod etiam de Moyse dicit. Qui tamen excellentiam quandam obtinuit in gratiae cognitione. Sed coniungi Deo, ignorando de eo quid est, hoc contingit etiam per rationem naturalem. Ergo per gratiam non plenius cognoscitur à nobis Deus quàm per rationem naturalem.

¶Praeterea, Per rationem naturalem in cognitionem diuinorū peruenire non possumus, nisi per fantasmata e: sic etiam nec secundum cognitionem gratiae. Dicit enim Dion. primo cap. caele. hierar. quòd impossibile est nobis aliter lucere diuinum radiū, nisi veritate sacrorum velaminum circunuelatum. ergo per gratiam non plenius cognoscimus Deum, quā per rationem naturalem.

¶Praeterea intellectus noster per gratiam fidei Deo adhaeret. Fides autem non videtur esse cognitio. Dicit enim Gregor. in homil. quòd ea, quae non videntur, fidē habent & non agnitionem. Ergo per gratiam non additur nobis aliqua excellentior cognitio de Deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. Cor. 2. Nobis reuelauit Deus per spiritum suum, illa scilicet quae nemo principum huius seculi nouit, id est philosophorum: vt exponit glo.

CONCLVSIO.

¶Perfectior cognitio de Deo in hac vita habetur per gratiam, quàm per naturalem rationem.

¶RESPONDEO dicendum, quòd per gratiam perfectior cognitio de Deo habetur à nobis quàm per rationem naturalem. Quod sic patet. Cognitio enim quam per naturalem rationem habemus, duo requirit, scilicet fantasmata ex sensibilibus accepta, & lumen naturale intelligibile: cuius virtute intelligibiles conceptiones ab eis abstrahimus.

¶Et quantum ad vtrunque iuuatur humana cognitio per reuelationē gratiae. Nam & lumen naturale intellectus confortatur per infusionē luminis gratuiti: & interdum etiam fantasmata in imaginatione hominis formātur diuinitus magis exprimentia res diuinas: quā ea, quae naturaliter à sensibilibus accipimus: sicut apparet in visionibus prophetalibus. Et interdum etiā aliquae res sensibiles formantur diuinitus, aut etiā voces ad aliquid diuinum exprimendū, sicut in baptismo visus est spiritussanctus in specie columbę: & vox patris audita est, Hic est filius meus dilectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet per reuelationē gratiae in hac vita non cognoscamus de Deo quid est, & sic ei quasi ignoto coniungamur: tamen plenius ipsum cognoscimus inquantū plures & excellentiores effectus eius nobis demōstrantur, & inquantū ei aliqua attribuimus ex reuelatione diuina, ad quę ratio naturalis non pertingit, vt Deum esse trinum & vnum.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex fantasmatibus vel à sensu acceptis secundum naturalem ordinem, vel diuinitus in imaginatione formatis tanto excellētior cognitio intellectualis habetur, quanto lumē intelligibile in homine fortius fuerit. Et sic per reuelationē ex phātasmatibus plenior cognitio accipitur ex infusione diuini luminis.

¶Ad tertium dicendum, quòd fides cognitio quaedam est, inquantum intellectus determinatur per fidem ad aliquod cognoscibile. Sed haec determinatio ad vnum non procedit ex visione credentis, sed à visione eius, cui creditur. Et sic inquantū deest visio, deficit à ratione cognitionis, quae est in scientia. Nam scientia determinat intellectum ad vnum per visionem & intellectum primorum principiorum.

Secundi in columba baptismi Christi. tertij in voce ibidem audita.

Annot. ¶Aduerte hic, quod cognitio per gratiā in hac vita de Deo, praefertur naturali, nō ex parte modi, quia sic naturalis est potior, cum sit per modum euidentiae (vt in responsione ad tertium dicitur) sed ex parte obiecti extēsiue & intensiue: vt in responsione ad primum dicitur, quia plura & occultiora rationi naturali, ac per hoc nobiliora & manifestiora secundum se per gratiam cognoscimus: vt quòd est trinus, &c. Haec enim tanto aliis praestāt, quanto eorum cognoscibilitas tam alta est, vt soli Deo sint naturaliter euidentia: vt in principio libri contra Gentiles aperitur. c 411

QVAESTIO DECIMATERTIA,
De consideratione diuinorum nominum, in duodecim articulos diuisa.

CONSIDERATIS his, quae ad diuinam perfectionem pertinent, procedendum est ad considerationem diuinorum nominum: vnumquodq; enim nominatur à nobis secundum quod ipsum cognoscimus.

¶Circa hoc ergo quaeruntur duodecim. ¶Primo, vtrum Deus sit nominabilis à nobis. ¶Secundò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo, praedicentur de ipso substantialiter. ¶Tertiò, vtrum aliqua nomina dicta de Deo, proprie dicantur de ipso: an omnia attribuantur ei metaphoricè. ¶Quartò, vtrum multa nomina dicta de Deo, sint synonima. ¶Quintò, vtrum nomina aliqua dicantur de Deo & creaturis vniuoce, vel aequiuoce. ¶Sexto, supposito quod dicantur analogice, vtrum dicantur de Deo per prius, vel de creaturis. ¶Septimo, vtrum aliqua nomina dicantur de Deo ex tempore. ¶Octauo. vtrum hoc nomen Deus sit nomen naturae, vel operationis. ¶Nono, vtrum hoc nomen Deus sit nomen communicabile. ¶Decimo, vtrum accipiatur vniuoce vel aequiuoce secundum quod significat Deum per naturam, & per participationem & secundum opinionem. ¶Vndecimo, vtrum hoc nomen, Qui est, sit maxime proprium nomen Dei. ¶Duodecimo, vtrum propositiones affirmatiuę possint formari de Deo.

a *¶ Super Quaestionis decimaetertiae Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito affirmatiue cum modificatione. conclusio est, Deus potest à nobis nominari ex creaturis, non autem secundum quòd est secundū se. Probatur conclusio quo ad vtrāque partem simul. voces sunt signa intellectuum: & intellectus sunt similitudines rerū. ergo voces referuntur ad res significandas mediis intellectibus: ergo secundum quòd aliquid à nobis intelligitur sic potest à nobis nominari. ergo Deus potest nominari à nobis ex creaturis, & non secundum quòd est secundum se. Antecedens est philosophi primo perihermenias. consequentia verò tam prima quàm secunda relinquitur nota. Vltima autem probatur: quo ad primā consequentis partem: quia Deus cognoscitur à nobis ex creaturis tripliciter, vt dictum est. Quo ad secundum verò: quia Deus in hac vita non potest videri à nobis per essentiam. Et ad claritatem terminorū subditur in litera declaratio exemplaris ab opposito: quomodo nomina non significant Deum secundum quòd in se est. & intendit, quòd significare rem secundū quòd est, est significare terminum naturae illius: vt ly homo, quòd impossibile est hic de Deo haberi. quoniam omnia nomina significant terminos, aut rerum communiū, aut negationum: vel respectuum, &c. vel compositorum ex his, vt patet inductiue.

68 1. dist. 22. q. 1. arti. 1.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum aliquod nomen Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum nomen Deo conueniat. Dicit enim Dionysius primo capitulo, de Diuino nomine, quòd neque nomen eius est, neque opinio. Et Prou. 30. dicitur, Quòd nomen eius & quòd nomen filij eius si nosti.

¶Praeterea, Omne nomen aut dicitur in abstracto, aut in concreto: sed nomina significantia in concreto non competunt Deo, cum simplex sit: neque nomina significantia in abstracto, quia non significāt aliquid perfectum subsistens. Ergo nullum nomen potest dici de Deo.

¶Praeterea, Nomina significant substantiam cū qualitate, verba autem & participia significant cum tempore: pronomina autem cum demonstratione, vel relatione. Quorum nihil competit Deo: quia sine qualitate est & sine omni accidente, & sine tempore, & sentiri non potest vt demonstrari possit, nec relatiue significari: cum relatiua sint aliquorum antedictorum recordatiua, vel nominum, vel participiorum: vel pronominum demonstratiuorum. Ergo Deus nullo modo potest nominari à nobis.

¶SED CONTRA est quod dicitur Exo. 15. Quasi vir pugnator omnipotēs nomen eius.

1 *¶ Num nomina rebus imponantur secundum quòd illas intelligimus.*

2 *¶ Num Diuinorum nominū aliquod sit, quod diuinam essentiam exprimat.*

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus in hac vita secundum quòd in se est minime à nobis cognoscatur, sed secundum quòd principium omnium eminentissimum est, aliquibus nominibus hoc significantibus nominari potest: nullum est autem nomen diuinam essentiam adaequate repraesentans, Deo ab hominibus impositum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum voces sunt signa intellectuum, & intellectus sunt rerum similitudines. Et sic patet, quòd voces referuntur ad res significandas mediante conceptione intellectus. Secundum igitur quòd aliquid à nobis intellectu cognosci potest, sic à nobis potest nominari: ostensum est autem suprà e, quòd Deus in hac vita non potest à nobis videri per suam essentiam, sed cognoscitur à nobis ex creaturis secundum habitudinem principij, & per modum excellentiae & remotionis e. sic igitur potest nominari à nobis ex creaturis. Non tamen ita quòd nomen significans ipsum, exprimat diuinam essentiam secundum quòd est. Sicut hoc nomen homo exprimit sua significatione essentiam hominis secundum quòd est: significat enim eius diffinitionē declarantem eius essentiam. Ratio enim quam significat nomen, est diffinitio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ea ratione dicitur Deus non habere nomē, vel esse supra nominationem, quia essentia eius est supra id, quod de Deo intelligimus & voce significamus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quia ex creaturis in Dei cognitionem venimus, & ex ipsis eum nominamus: nomina, quae Deo attribuimus hoc modo significant, secundum quòd cō petit creaturis materialibus: quorum cognitio est nobis connaturalis, vt suprà dictum est e. Et quia in huiusmodi creaturis ea, quae sunt perfecta & subsistentia, sunt composita: forma autem in eis non est aliquid completum subsistens, sed magis quo aliquid est: inde est quòd omnia nomina à nobis imposita ad significandum aliquid completum subsistens, significant in concretione e, prout competit compositis. Quae autem imponuntur ad significandas formas simplices, significant aliquid non vt subsistens, sed vt quo aliquid est: sicut albedo significat vt quo aliquid est album. Quia igitur & Deus simplex est, & subsistens est, attribuimus ei nomina simplicia & nomina abstracta ad significandam simplicitatem eius, & nomina cō creta ad significandum subsistentiam & perfectionem ipsius e: quamuis nomina deficiant à modo ipsius e, sicut intellectus noster non cognoscit eum, vt est secundum hanc vitam.

¶Ad tertium dicendum, quòd significare substantiam cum qualitate, est significare suppositum cum natura, vel forma determinata in qua subsistit. Vnde sicut de Deo dicuntur aliqua in concretione ad significandum substantiam & perfectionem ipsius, sicut iam dictum est e, ita dicuntur de Deo nomina significantia substantiam cum qualitate. Verba verò & participia consignificantia tempus, dicuntur de ipso, ex eo quòd aeternitas concludit omne tempus. Sicut enim simplicia subsistentia non possumus apprehendere & significare nisi per modum compositorum, ita simplicem aeternitatem non possumus intelligere vel voce exprimere, nisi per modum temporalium rerum: & hoc propter connaturalitatem intellectus nostri ad res compositas & temporales. Pronomina verò demonstratiua dicuntur de Deo secundum quòd faciunt demonstrationem ad id, quod intelligitur, non ad id quod sentitur. Secundum enim quòd à nobis intelligitur, secūdum hoc sub demonstratione cadit. Et sic secundum illum modum, quo nomina & participia, & pronomina demonstratiua de Deo dicuntur, secundum hoc & pro nominibus nominibus relatiuis significari potest.

ARTICVLVS II.

Quaestio. Circa hanc partem occurrit dubium. Scotus siquidem in primo, distin. vigesimasecunda, quaesti. vnica, discutiens hanc propositionem assumptam, sicut res intelligitur, ita & nominatur: distinguit eam, scilicet quo ad impositionē nominis, vel quo ad vsum nominis impositi, &
65 tria dicit.

66 ¶Primo, quòd quo ad impositionem videtur falsa. quod probat sic. Substantia non intelligitur à nobis distinctè in propria natura: & tamē significatur. ergo imponere possumus nomina distinctius significantia quàm intelligimus: consequentia verò & antecedens pro secunda parte probatur: quia cognitis (verbi gratia) accidentibus, & proprietatibus lapidis, imponimus nomen illi substantiae lapidis, intendentes illam significatum iri per nomen: & tamen non cognoscimus distinctè illam. Secundo, quòd quo ad vsum est simpliciter falsa. Tertio, quòd multis nominibus potest vti viator exprimentibus diuinam essentiam sub ratione ipsius essentiae diuinae. Probātur haec duo: quia verisimile est esse in sacra scriptura huiusmodi nomina, vt Iudaei dicunt de nomine tetragammaton, & caet. siue imposita fuerint haec nomina à Deo, siue ab Angelo.

¶ Ad haec pro quanto veritati non consonant, dicendum est. Et ad primum quidem, quòd non est imaginabili imponi nomen distinctius significans quàm concipiatur: & in litera redditur causa: quia voces significant res non nisi media conceptione intellectus: igitur significatio causatur ex conceptione: ergo distincta significatio supponit distinctam conceptionem, & confusa confusam, & maior maiorem, & minor minorem, &c. Quare ab hac vniuersalissima regula de causa & causato haec excipienda sunt. Probatio autem sua nihil valet, tum quia antecedens prò prima parte est falsum. Tum quia pro secunda parte male probatur. Dico enim & ita esse experimur, quòd cognitis accidentibus cognoscimus rem quendam sublatēre, & secundum se esse & subsistere, & caet. & huiusmodi res nunquam magis significabitur quàm cognoscetur. si enim cognoscetur confuse, vt in exemplo dato, nunquam significabitur nisi confuse. ex tali siquidem nomine nunquam aliquis plus intelliget, quàm perfectus impositor apprehenderit: quamuis ex meliori ingenio proprio cognitio alicuius nominis significato in re discurrendo alia cognoscat: sicut ex principiis conclusiones deducimus: sed hoc non est ex vi significationis nominis. Vnde & ipsemet Scotus ibidem sub dubio primum dictum relinquere tandem videtur. De secundo verò bene dicit Scotus: experimur enim quod multis nominibus vtimur confuse nous antequam ad notitiam distinctam illorum terminorum veniamus. De tertio autem, quia experientia teste nullum tale nomē diuinum habeamus. Et rursus, quia frustra hominibus talia darentur nomina: quoniam nos non possumus Deum secundum se cognoscere. Et quia sine sufficienti autoritate nouitas haec dicitur. Et quia Dion. in primo caelest. Hierar. dicit, impossibile est nobis aliter lucere diuinū radium, nisi varietate sacrorum velaminum occultatum: videtur mihi simpliciter falsum dictū Scoti, & dicendum vt in litera dicitur, quòd Deus in hac vita non est à nobis nominabilis nisi ex creaturis: & hoc tam quo ad impositionem, quàm vsum. 58 182 16 a 70 72 b

¶Num nomen in abstracto ad subsistentiā spectet magis quàm concretum.

IN responsione ad secundum dubitare nouitius posset, quo pacto abstractum significatur quo & non per modum subsistentis: cum sit nomen substantiuum, vt Albeo. substantiuo autem proprium est per modum substantiae significare. Ad hoc breuiter dicitur, quòd incidit hic Sophisma consequentis, à modo substantiae ad hunc modū determinate affirmando: Substantiuum quidem significat per modum substantiae, id est per se stantis, id est, solitarie: & non per modum subsistentis. Et si instetur, quòd etiam simitas significat curuitatem in naso: & consequenter non significat formam solitarie, sed cum subiecto. Respondetur quòd hic non est quaestio de significatione & consequentibus ad ipsam, sed de modo significandi. abstractum autem & concretum in significatione conueniunt: quia vtrunque puram formam significat, vt in praedicamentis de albo dicitur. & ex natura significatae formę oportet vtrunque copulare subiectum formae significare. Sed ex modo significandi differentia est: quia concretum importat subiectum: & compositum ex modo significandi: vt primum significatum, in cuius signum dicimus quòd simum est nasus curuus: prius nasum quàm curuitatem exprimentes. Abstractum verò subiectum ex modo significandi, aut non importat, sed ex natura rei significatae: aut si importat, non importat principaliter, sed vltimò. Vnde econuerso dicimus quòd simitas est curuitas nasi. Significat igitur abstractum per modum substantiae, quo ad hoc, quia significat illud per se, id est, non cum alio. ex modo significandi: & hoc aut simpliciter, aut principaliter. Concretum autem ex modo significandi:

candi principaliter signi
ficat, aliud cum re pri
mo significata. Vnde di
ctum Auicennæ repre
hensum ab Auerroi quin
to metaphy. commen
ta. decimoquarto, si ra
tione modi significandi
intelligitur, verum fuit.
Nec ratio Auerrois con
clusit oppositum: quo
niam non tenet nisi in
formaliter significatis ex
vi significationis.

Annot.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum secundum.*

IN titulo nomen dica
tur, id est, secundum
suum formale signi
ficatum attribuatur, &
non secundum id quod
copulat: aut pro quo sup
ponit, &c. substantialiter
vt distinguitur contra
accidentaliter: vocan
do accidēs omne quod
est extra essē rei. sic enim
homo dicitur substan
tialiter de Sorte, discipli
nabile verò & album
dicuntur accidentali
ter de eodem. Nec re
stringens quæstionem,
sed iuxta tituli amplitu
dinem, siue substantialiter
complete, vt vltima
differentia, vel difinitio:
siue substantialiter im
complete, vt animal re
spectu hominis dicatur:
totum sub quæsito præ
senti concluditur, quum
quærimus an aliquod
nomen substantialiter
de Deo dicatur.

Comment.

¶ In corpore quinque.
primo ponit in quibus
nominibus habet locū
hæc quæstio. secundo re
fert duas opiniones ter
tio reprobat eas. quarto
respondet quæsito affir
matiue. quinto ostendit
quis sit sensus quum hu
iusmodi nomina Deo at
tribuuntur: & patet par
ticularum distinctio in
litera.

¶ Quo ad primum duo
dicit. Primo quòd sunt
tria genera nominum
de Deo. Negetiua, vt in
corporeus; immensus,
&c. Relatiua, vt Domi
nus, finis, efficiens. Et po
sitiua absoluta, vt ens, sa
piens, viuens, &c. Secun
do quòd quæstio non
est de primo, aut secun
do genere, sed tertio tan
tum. quia constat quòd
illa puram negationem,
aut relationem signifi
cant: sicut album purā
qualitatem.

¶ Quo ad secundum
duæ sunt opiniones: pri
ma est ponentium no
mina hæc dici de Deo
negatiue, vt patet.

¶ Quo ad tertium con
tra vtranque opinio
nem simul tripliciter
arguitur clare. in secun
da tamen ratione ad
uerte, quòd fundatur
super illa maxima: om
ne nomen primum di
citur de eo, de quo dici
tur formaliter, quam

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo substantialiter.*

AD SECVNDVM sic procedi
tur. Videtur, quòd nullum nomen di
catur de Deo substantialiter. Dicit e
nim Dam. Oportet singulū eorum,
quæ de Deo dicuntur, non quid est, secundum
substantiam significare, sed quid non est ostendere, aut habitudinem quandam, aut aliquid e
orum, quæ assequuntur naturam, vel operatio
nem.

¶ Præterea, dicit Dionys. primo capite de diuo.
no. Omnium sanctorum theologorum hymnū
imenies ad beatos thearchiæ processus mani
festatiue & laudatiue dei nominationes diuidē
tem. Et est sensus quòd nomina, quæ in diuinā
laudem sancti doctores assumunt, secundum
processus ipsius dei distinguuntur. Sed quod si
gnificat processum alicuius rei, nihil significat
ad eius essentiam pertinens. Ergo nomina di
cta de Deo, non dicuntur de ipso substantialiter.

¶ Præterea. Secundum hoc nominatur aliquid
à nobis, secundum quòd intelligitur. Sed non
intelligitur deus à nobis in hac vita secundum
suam substantiam: ergo nec aliquod nomen im
positum à nobis dicitur de Deo secundum suā
substantiam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Au
gust. 7. de Trini. Deo hoc est esse quod fortè es
se, vel sapientem esse, & si quid de illa simplici
tate dixeris, qua eius substantia significatur. Er
go omnia nomina huiusmodi significant diuinam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ Cum diuinam substantiam imperfectè cognoscamus, nomina negatiua, vel relatiua de Deo non dicuntur substantialiter, sed solum nomina positiua absoluta diuinam substantiam, licet imperfectè designant.

¶ RESPONDEO dicendum, quod de
nominibus, quæ de Deo dicuntur negatiue, vel
quæ relationem ipsius ad creaturam significāt,
manifestum est quòd substantiam eius nullo
modo significant e, sed remotionem alicuius ab
ipso, vel relationem eius ad alium, vel potius a
licuius ad ipsum. Sed de nominibus, quæ abso
lute & affirmatiue de Deo dicuntur, sicut bo
nus, sapiens, & huiusmodi, multipliciter aliqui
sunt opinati. Quidam enim dixerunt, quòd hęc
omnia nomina, licet affirmatiue de Deo dican
tur, tamen magis inuenta sunt ad aliquid remo
uendum à Deo, quàm ad aliquid ponendum in
ipso. Vnde dicunt, quòd cum dicimus Deum es
se viuentem, significamus quòd Deus non hoc
modo est sicut res inanimatæ. & similiter acci
piendum est in aliis, & hoc posuit Rabbi Moy.
Alij verò dicunt, quòd hæc nomina imposita
sunt ad significandum habitudinem eius ad cre
ata: vt cum dimus, Deus est bonus, sit sensus,
Deus est causa bonitatis in rebus. & eadem ra
tio est in aliis. Sed vtrunque istorum videtur es
se inconueniens propter tria. Primo quidem,
quia secundum neutram harum positionū pos
set assignari ratio: quare quædam nomina ma
gis de Deo dicerētur quām alia. sic enim est cau
sa corporum, sicut est causa bonorum. Vnde si
nihil aliud significatur. cum dicitur, Deus est bo
nus, nisi Deus est causa bonorum, poterit simili
ter dici, quòd Deus est corpus, quia est causa
corporum. Item per hoc quod dicitur, quod est
corpus, remouetur quòd non sit ens in po
tentia tantum sicut materia prima. Secundo,
quia sequeretur, quòd omnia nomina dicta
de Deo per posterius dicerentur de ipso. Si
cut sanum per posterius dicitur de medicina, eò
quòd significat hoc tantum quòd sit causa sani
tatis in animali, quod per prius dicitur sanum.
Tertio, quia hoc est contra intentionem lo
quentium de Deo. Aliud enim intendunt dice
re, cum dicunt Deum viuentem, quàm quòd sit
causa vitæ nostræ: vel quòd differat à corpori
bus inanimatis. Et ideo aliter dicendum est,
quòd huiusmodi quidem nomina significant
substantiam diuinam & prædicantur de Deo
substantialiter, sed deficiunt à repræsentatione
ipsius. quod sic patet. Significant enim sic nomi
na Deum, secundum quod intellectus noster
cognoscit ipsum. Intellectus autem noster
cum cognoscat Deum ex creaturis, sic cogno
scit ipsum secundum quòd creaturæ ipsum re
præsentant. Ostensum est autem suprā e, quòd
Deus in se præhabet omnes perfectiones crea
turarum, quasi simpliciter & vniuersaliter per
fectus. Vnde quælibet creatura intantum eum
repræsentat, & est ei similis, inquantum perfe
ctionem aliquam habet, non tamen ita quòd
repræsentet eum, sicut aliquid eiusdem speciei,
vel generis, sed sicut excellens principium, à
cuius forma effectus deficiunt: cuius tamen
aliqualem similitudinem effectus consequun
tur: sicut formæ corporum inferiorum repre
sentant virtutem solarem. Et hoc suprà expo
situm est e, cum de perfectione diuina agebā
tur. Sic igitur prædicta nomina diuinam sub
stantiam significant, imperfectè tamen, si
cut & creaturæ imperfectè eam repræsen
tant. Cum igitur dicitur, Deus est bonus, non
est sensus, Deus est causa bonitatis, vel Deus
non est malus: sed est sensus, id, quod bonita
tem dicimus in creaturis, præexistit in Deo: &
hoc quidem secundum modum altiorem. Vnde
ex hoc non sequitur, quòd Deo competat esse
bonum inquantum causat bonitatem: sed po
tius econuerso, quia est bonus, bonitatem re
bus diffundit: secundum illud Augustini de doctri
na Christiana, inquantum bonus est, sumus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum,
quod Damasc. ideo dicit, quòd hæc nomina nō
significant quid est Deus, quia à nullo istorum
nominum exprimitur quid est Deus perfecte,
sed vnumquodque imperfectè eum significat,
sicut & creaturæ imperfectè eum repræsen
tant.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in significa
tione nominum aliud est quandoque, à quo
imponitur nomen ad significandum, & id, ad
quòd significandum nomen imponitur e. Sicut
hoc nomen lapis imponitur ab eo quòd lædit
pedem, non tamen imponitur ad hoc significan
dum, quòd significet lædens pedem, sed ad si
gnificandam quādam speciem corporum, alio
quin omne lædens pedem esset lapis. Sic igitur
dicendum est, quòd huiusmodi diuina nomina
imponūtur quidem à processibus deitatis. Sicut
enim secundum diuersi processus perfectionem
creaturæ Deum repræsentant, licet imperfectè:
ita intellectus noster secundum vnumquem
que processum Deum cognoscit & nominat:
sed tamen hæc nomina non imponit ad signifi
candum ipsos processus, vt cum dicitur, Deus
est viuens, sit sensus, ab eo procedit vita: sed ad
significādum ipsum rerum principium prout in
eo præexistit vita, licet eminentiori modo quàm
intelligatur vel significetur.

¶ Ad tertium dicendum, quod essentiam Dei
in hac vita cognoscere non possumus secun
dum quod in se est, sed cognoscimus eam secun
dum quod repræsentatur in perfectionibus
creaturarum. Et sic nomina à nobis imposita
eam significant.

¶ Quo ad quartum con
clusio responsiua quæsi
to affirmatiue est. Hui
usmodi nomina dicun
tur de Deo substantiali
ter, imperfectè tamen.
probatur. nomina signi
ficant Deum, vt à nostro
intellectu cognitum. er
go vt cognitum ex crea
turis. ergo vt repræsen
tatum ex creaturis. ergo
vt assimilantur ei crea
turæ. ergo vt superemi
nens principium: cuius
forma defectiue partici
patur ab eis. ergo substā
tialiter. Antecedens pa
tet ex primo perthermenias cum prima &
secunda consequentia.
tertia autem est per se no
ta. quarta verò probatur
ex quarta quæstione:
quia non vt repræsenta
tum similitudine speci
fica aut generica. igitur
analoga vt principium,
&c. Vltima autem ma
nifestè sequitur: si enim
quod quid est cuiusque
creaturæ, diminuta quę
dam similitudo est sub
stantiæ diuinæ simpli
cissimæ. oportet vt ipsa
diuina substantia parti
cipetur, repræsentetur,
cognoscatur, nominetur
& significetur, &c.

¶ Quo ad quintum, sen
sus propositionum ex
dictis appetitur: explici
te dicendo, quòd quum
dicimus, Deus est bo
nus, sensus est, id quod
bonitatem in creaturis
dicimus, est in Deo: &
hoc altiori modo.

¶ Aduerte hic duo. Pri
mo, quòd ly est, denotat
habitudinem formalem:
ita quod intendit, est in
Deo formaliter. Non sic
potest exponi, Deus est
corpus, &c æt. Secundo
quòd ly. & hoc altiori
modo non est accipien
dum, vt para significati.
Non enim quum dici
mus, Deus est bonus, si
gnificatur bonitas Dei &
eminentia eius, sed bo
nitas tantum. Emi
nentia vero ex modo si
gnificandi innuitur, vt
ex sequenti articulo pa
tet: ita quòd dicendo,
Deus est bonus, ex signi
ficato non habetur, nisi
quòd id quod boni no
mine formaliter importa
tur, est in Deo formali
ter. Et quoniam boni
nomen importat boni
tatem in concretione:
quæ in Deo non habet
locum: quia est modus
imperfectus: ideo insi
nuatur quod bonitas est
in Deo eminentiori mo
do quàm significetur:
quia significatur vt est
in creaturis.

¶ In responsione ad pri
mū aduerte, quòd apud
excellentes doctores non
est idem significare quid
est: & esse nomen sub
stantiale: quoniam ad
primum exigitur perfe
ctio; ad secundum non.

vt in

vt in litera dicitur. Et radix est: quia loquuntur proprie de quid posteriotistice, & Metaphorice, quod absque propriis non est: & non topice, quod communibus contentatur.

¶ In responsione ad secundum. Distinctio est sub aliis verbis: importare processus dupliciter, formaliter, vel originaliter.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articuli tertium.*

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum aliquod nomen dicatur de Deo proprie.*

Annot. 70 Po. q. 7. ar. 4. ad. 6. Et 1 dist. 8. qō. 4. art. 3 Et dist. 22. art. 2. Et 1. cont. ca. 30 68

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nullum nomen dicatur de Deo proprie. Omnia enim nomina, quæ de Deo dicimus, sunt à creaturis accepta, vt dictum est e. Sed nomina creaturarū metaphorice dicuntur de Deo, sicut cum dicitur, Deus est lapis vel leo, vel ali quid huiusmodi. Ergo nomina dicta de Deo di cuntur Metaphorice.

¶ Præterea, Nullum nomen proprie dicitur de aliquo, à quo verius remouetur, quàm de eo prædicetur. Sed omnia huiusmodi nomina, bonus, sapiens, & similia, verius remouentur à deo, quàm de eo prædicētur, vt per patet Dionysiū secundo capitulo Cælestis Hierarchiæ. Ergo nullum istorum nominum proprie dicitur de Deo.

¶ Præterea, Nomina corporum non dicuntur de deo nisi metaphorice: cum sit incorporeus. Sed omnia huiusmodi nomina implicāt quasdam corporales conditiones: significant enim cum tempore, & cum compositione, & cum aliis huiusmodi, quæ sunt conditiones corporum. Ergo omnia huiusmodi nomina dicuntur de deo metaphorice.

¶ SED CONTRA est quod dicit Ambrosius lib. 2. de Trinit. Sunt quædam nomina quæ euidenter proprietatem diuinitatis ostendunt: & quædam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt veritatem. alia verò sunt quæ transitiue per similitudinem de deo dicuntur. Non igitur omnia nomina dicuntur de deo metaphorice, sed aliqua dicuntur proprie.

CONCLVSIO.

¶ Quia nomina Deo attributa modum significandi creaturarum retinent, Deo proprie ex modo ipso significandi minime competunt, sed quo ad significatum proprie de Deo dicuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut dictum est, Deum cognoscimus ex perfectionibus procedentibus in creaturas ab ipso: quæ quidem perfectiones in Deo sunt secundum eminentiorem modum quàm in creaturis. ¶ Intellectus autem noster eo modo apprehendit eas secundum quòd sunt in creaturis, & secundum quòd apprehendit, ita significat per nomina. In nominibus igi
secundū verò quæstio
nem constat esse quæstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia, scilicet sua an relatio, an negatio, &c. tertia verò quæstio, quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendū est quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationem: scilicet proprie vel metaphorice, secundus ad vnitatem & multitudinem: scilicet synonyme, & cæt. Constat autem quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec est verum quòd dici proprie sit communius quām dici substantialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter, contingit & proprie, & metaphorice. Possumus enim quod quid est rerum metaphoricè significare vt antiqui fecerunt, vnde post determinationem quòd dicuntur nomina de Deo substantialiter, merito dubitatum est an dicantur de Deo proprie.

Annot.

Quæstio.

¶ Quid prius quærendum, num aliqua nomina dicantur substantialiter, vel num aliqua nomina dicātur proprie de Deo.

Circa ordinem horum articulorum dubium occurrit: quoniā præposterus videtur ordo seruatus in 2. & 3. articulo: quia in ordine compositiuo cōmuniora prius tractāda sunt. Communius autē est nomen proprie dictum de aliquo quām substantialiter: quoniā accidentalia nomina etiam proprie dicuntur, vt patet dicendo, Sortes est albus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ordo horum articulorum est optimus. non tamen attenditur penes communitatem maiorem & minorem sed intimiorem ac priorem rationem dubitandi. Prima nanque quæstio cum sit quæstio an est, ideo prima quærendi ratio est, an Deus sit nominabilis. Secundū verò quæstionem quid est, & ideo secunda quærendi ratio est: quid in Deo est nominabile: substantia, scilicet sua an relatio, an negatio, &c. tertia verò quæstio, quoniam est quia est: ideo tertio loco quærendū est quomodo Deus nominatur, & inter hos modos datur latitudo. Nam primus spectat ad ipsam nominis prædicationem: scilicet proprie vel metaphorice, secundus ad vnitatem & multitudinem: scilicet synonyme, & cæt. Constat autem quòd talis est ordo seruatus in litera: optimus igitur est. Nec est verum quòd dici proprie sit communius quām dici substantialiter: sed habent se sicut excedentia & excessa: quoniam dici substantialiter, contingit & proprie, & metaphorice. Possumus enim quod quid est rerum metaphoricè significare vt antiqui fecerunt, vnde post determinationem quòd dicuntur nomina de Deo substantialiter, merito dubitatum est an dicantur de Deo proprie.

Comment.

¶ In corpore duo. primò distinguit. secundò respondet quæsito. Quo ad primum distinguit ea, quæ sunt in nomine dicto de Deo sic. In nominibus Deo attributis sunt duo: scilicet perfectio significata, & modus significandi. Probatur hæc distinctio sic. perfectiones procedentes in creaturas à Deo, sunt eminentiori modo in Deo quàm in creaturis: ergo habent in se duo, scilicet ipsam perfectionem & modum essendi: ergo conceptus nostri de Deo habent in se duo proportionabiliter, scilicet rem conceptam & modum concipiendi: ergo nomina attributa Deo habent in se duo, scilicet rem significatam, & modum significandi. antecedens patet cum prima consequentia: secunda verò probatur, quia Deum ex his perfectionibus cognoscimus non quomodolibet, sed secundum modum, quo sunt in creaturis: id est quòd Deum ex effectibus suis sic cognoscimus, quòd modus essendi effectuum, redundat in nostrum modum concipiendi proportionaliter. & sic conceptus de Deo in duo distingui oportet: non tamen quam in diuersa concepta, sed in vnum vt rem conceptam, & alterum vt modum non rei conceptæ, sed ipsius conceptus: qui tamen modus ipsius conceptus à modo rei conceptæ deriuatur. tertia autem sequela euidens est.

¶ Quo ad secundum iuxta membra duo distinctionis factæ respondet quæsito vnica conclusione bimembri. Est autem conclusio. Aliqua nomina dicta de Deo proprie, & magis & prius dicuntur de Deo quo a rem significatam, nulla autem quo ad modum significandi hæc vltimapars probatur. quia habent modum significandi proprium creaturarum. Prima autem pars relinquitur per se nota ex dictis in q. 4.

¶ In responsione ad primū. Aduerte ly in ipso nominis significato, q intelligitur de significato formali proprio, non autem de materiali & communi: sapientia enim non significat qualitatem nisi gratia materiæ, & tanquam quid commune. ex formali enim & sibi proprio significato: nec qualitas, nec habitus, nec aliquid aliud infinuatur, nisi ratio ordinandi, iudicandi, regēdi denique, &c, quam cōtingit esse substantiam & accidens, habitum & actum, &c.

115 9

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo synonyma, id est idem omnino significatum habentia. Annot. Ita quòd idem sit dicere, Deus est sapiens, &, Deus est bonus, &c.

¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusione negatiue sic. Nomina huiusmodi attributa Deo, non sunt synonyma. Probatur dupliciter. Primo, quia secundum illas duas vias in articulo secundo confutatas. Secundo iuxta sententiam, quām sequimur. Prima probatio est, rationes horum nominum sunt diuersæ secundum diuersa negata, aut causata apud illos: ergo non sunt synonyma. Secunda probatio est. Intellectus noster cognoscit Deum ex creaturis, ergo conceptiones nostræ de Deo sunt proportionatæ perfectionibus, procedentibus à Deo in creaturas: ergo sunt variæ & multiplices, atque vni omnino simplici correspondentes, ergo rationes huiusmodi nominum Deo attributorum sunt diuersæ: ergo nomina huiusmodi non sunt synonyma. Antecedens cum prima consequentia patet. Secunda autem probatur ex vi proportionis. Quia sicut idem simpliciter omnino multis perfectionibus repræsentatur in esse reali, ita in esse intentionali: quod est dicere ita multis conceptionibus, tertia verò probatur, quia conceptio ipsa est ratio nominis. vltima est per se nota.

Comment.

71 Po. q. 7. artic. 6. Et 1. contra cap. 35.

Annot.

¶ Num ratio, quam significat nomen, sit conceptio intellectus de re significata.

Quæstio.

Circa illam propositionem assumptam ad probandum tertiā cōsequentiam, scilicet ratio, quam significat nomen, est conceptio intellectus de re significata, est dubium: tum quia quarto metaphysicæ textu. cōmen. 28. dicitur, quòd ratio, quam significat nomen, est diffinitio. Constat autem quòd diffinitio non est conceptio, cum identificetur diffinito. tum quia ratio nomen est secundæ intentionis: conceptus autem primę.

Annota.

¶ Ad hoc breuiter dicitur q ratio apud philosophos & theologos in proposito dupliciter sumi potest: scilicet formaliter, vel denominatiue: sicut album sumitur pro albedine formaliter, & pro re, quæ est alba denominatiue. Si sumitur formaliter, sic est nomen intentionis secundæ, & significat relationē quandā: Si denominatiue, sic significat conceptionē & diffinitionem, sed diuersimode: conceptio enim mentalis ratio nominis dicitur: quia est id, quo refertur nomen significatū extra animā. Diffinitio autem, quia est id, quo explicatur nominis significatum. In præsenti autem litera constat rationem sumi denominatiue pro conceptione mentali: & dicta est significari per nomen, quia significatur proxime. Diffinitio, autem est ratio significata per nomen vltimo. & sic patet solutio obiectorum.

Annota.

¶ Aduerte hic q quæstio præsentis literæ non est de rebus, sed de nominibus. Et propterea, quāuis præsens quæstio potuisset forte decidi ex diuersitate rationū formalium obiectiuarū, vt Scotiste faciunt, immiscendo materiā de rebus, scilicet de distinctione attributorū diuinorū. Diuinum tamen autoris ingenium quum

dictis ex primo perihermenias quòd nomina sunt signa earum quę sunt in anima passionę, formalissime diuersitatem significationis in nominibus ostendit ex diuersitate conceptionũ animæ significatarũ absq; mixtione aliarũ difficultatũ de re. Cum hac enim decisione stat vtraque pars contradictionis in materia de attributis propter quod ne tota operis diuinitas fœdetur, non est hîc tractandum de distinctione illa attributorum. sed fit quæstio specialis.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, Nota q; in pluribus conceptibus claudũtur duo, scilicet assimilatio ad obiectũ, & pluralitas eorũ. Si quæratur ergo multis de rebus: puta de conceptibus, quid respondet in re? respondẽdũ est, quòd ipsis conceptibus respõdet res vna multipliciter imitabilis, seu repræsentabilis. Pluralitati autem ipsorum cõceptuũ non respondet pluralitas in re obiecta, sed eminentia illius: ex qua habet quòd vnite contineat, quod diuisim ab alio apprehenditur. Vnde arguere ex distinctione conceptuum ad distinctionem obiectæ rei, est arguere à distinctione effectuum ad distinctionẽ causæ. Quod patet esse ridiculum.

Quoniam cum multitudine effectuum stat vnitas causæ, vt patet: & propterea in litera vtrunque tangitur, dum dicitur, quòd eis respondet vnũ simpliciter multipliciter repræsentatũ.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, Aduerte quòd illa propositio: Deus est vnus re, & plures secundum rationẽ, potest dupliciter percipi. Vno modo vt sit multiplex ratione subiectiue, id est quod sit subiectũ pluriũ cõceptuum, & est falsa: quoniam vnicus est conceptus in intellectu diuino, quo se, & omnia simul intelligit. Alio modo obiectiue, id est quòd est obiectum pluriũ conceptuum, siue actualiter, siue virtualiter: & sic est vera, & ad propositum. Ita quòd Deus dicitur multiplex secundum rationem, id est obiectum verificans actu vel virtute plures conceptiones de eo.

¶ In eadem responsione aduerte radicem prædictæ propositionis ex parte Dei, esse eminentem eius vnitatem. Ex parte verò intellectus nostri esse proportionem eius ad sensibilia. Et intendit, quòd causa talis ac tantæ pluralitatis rationum de Deo, quæ nominibus significatur, est tanta elongatio nostri intellectus ab illa summa vnitate, quod adeo dearticulate intelligit, quemadmodum in rebus extra diuersificantur imitationes diuinæ. Sicut enim extra aliud est iustitia, aliud sapientia, & c. ita etiam in intellectu nostro, & hoc, vt infrà patebit, quia est infimus intellectus. Et nota quòd non dixit quia intellectus accipit à rebus, sed dixit, quia intellectus ita multipliciter apprehendit: sicut res multipliciter repræsentant. vnde si intellectus noster non acciperet scientiam à rebus, vt contingit in Adam, nihil minus idem sequitur, ex hoc quod intellectus proportionalis est rebus, vt in litera dicitur. Ex hac autem radice tu qui alios respicis, habere facile potes radicem pluralitatis rationum de Deo. Si enim tanta pluralitas oritur ex summa vnitate obiecti respectu intellectus tam remoti, minor pluralitas oritur ex eadem respectu intellectus propinquioris. Nulla autem pluralitas erit respectu propinquissimi. Et cum constet, quòd propinquissimus intellectus non sit, qui ab intellecto aliquo modo distinguitur, solus diuinus intellectus restat, respectu cuius ex illa summa vnitate nulla conceptuum pluralitas oritur. Radix ergo absolute & vniuersaliter loquendo, & non tantum respectu nostri, quare Deus est multiplex ratione, est eius perfecta vnitas, & finitas intellectus creati. Quod hic dicimus: quia ex hac litera deducitur non quòd ad hanc spectet quæstionem, quæ de nominibus est, & consequenter non nisi de dependentibus à nobis.

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum quintum.*

Comment. Annotæ. IN titulo ly vniuoce sumitur vt in prædicamentis diffiniuntur vniuoca. Nec oportet addere aut minuere, vt etiam in fine huius articuli dicetur.

¶ In corpore quatuor. primò respondet quæsito negatiue, quòd non significat nomen, est cõceptio intellectus de re significata per nomen. Intellectus autem noster, cum cognoscat Deum ex creaturis, format ad intelligendum deum conceptiones proportionatas perfectionibus procedentibus à deo in creaturas. Quæ quidem perfectiones in Deo præexistunt vnite & simpliciter, in creaturis verò recipiuntur diuise & multipliciter: Sicut igitur diuersis perfectionibus creaturarum respondet vnum simplex principium repræsentatum per diuersas perfectiones creaturarum varie & multipliciter, ita variis & multiplicibus conceptibus intellectus nostri respondet vnũ omnino simplex, secundum huiusmodi cõceptiones c, imperfecte in intellectu. Et ideo nomina Deo attributa licet significent vnam rem, tamẽ quia significant eam sub rationibus multis & diuersis, non sunt synonyma.

¶ Et sic patet solutio ad primum: quia nomina synonyma dicuntur, quæ significant vnum secundum vnam rationem. Quæ enim significat rationes diuersas vnius rei, non primo & per se vnum significant: quia nomen non significat rem, nisi mediante cõceptione intellectus, vt dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd rationes plures horum nominum non sunt cassæ & vanæ: quia omnibus eis respondet vnum quid simplex per omnia multipliciter, & imperfecte repræsentatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hoc ipsum ad perfectam Dei vnitatem pertinet: quòd ea, quæ sunt multipliciter & diuisim in aliis, in ipso sunt simpliciter & vnite. Et ex hoc contingit, quod est vnus re & plures secundum rationem: quia intellectus noster ita multipliciter apprehendit eum, sicut res multipliciter ipsum repræsentant.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Virum ea quæ de Deo dicuntur & creaturæ, vniuoce dicantur de ipsis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd ea, quæ dicuntur de Deo & creaturis, vniuoce de ipsis dicantur. Omne enim æquiuocum reducitur ad vniuocũ, sicut multa ad vnũ. Nã si hoc nomẽ canis, æquiuoce dicitur de latrabili & marino, oportet quòd de aliquibus vniuoce dicatur, scilicet de omnibus latrabilib. Aliter em esset procedere in infinitũ. inueniuntur autem quædam agentia vniuoca, quæ conueniunt cum suis effectibus in nomine & diffinitione, vt homo generat hominem: quædam verò agentia æquiuoca, sicut sol causat calidum, cum tamen ipse non sit calidus nisi æquiuoce. Videtur igitur quòd primum agens, ad quod omnia agentia reducuntur, sit agens vniuocum. Et ita quæ de Deo dicuntur, vniuoce prædicantur.

¶ Præterea, Secundum æquiuoca non attenditur aliqua similitudo. Cum igitur creaturæ ad Deum sit aliqua similitudo, secundũ illud Gen. 1. Fa. ho. ad ima. & si. no. videtur quòd aliquid vniuoce de Deo & creaturis dicatur.

¶ Præterea, mensura est homogenea mensurato, vt dicitur in 10. metaphys. Sed Deus est prima mensura omnium entium, vt ibidem dicitur. Ergo Deus est homogeneus creaturis. Et ita aliquid vniuoce de Deo & creaturis dici potest.

¶ SED CONTRA, Quicquid prædicatur de aliquibus secundum idem nomen & nõ secundum eandẽ rationem, prædicatur de eis æquiuoce. Sed nullum nomen conuenit Deo secundum illam rationem, secundum quam dicitur de creatura. Nam sapientia in creaturis est qualitas, non autem in Deo: genus autem variatum mutat rationem, cum sit pars diffinitionis: & eadem ratio est in aliis. Quicquid ergo de Deo & creaturis dicitur, æquiuoce dicitur.

¶ Præterea, Deus plus distat à creaturis quàm quæcunque creaturæ ab inuicem. Sed propter distantiam quarundam creaturarum contingit quòd nihil vniuoce de eis prædicari potest: sicut de his, quæ non conueniunt in aliquo genere. Ergo multo minus de Deo & creaturis aliquid vniuoce prædicatur, sed omnia prædicantur æquiuoce.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina de Deo & creaturis dicta, nõ vniuoce, nec pure æquiuoce, sed analogice dicuntur, secundum analogiam creaturarum ad ipsum.*

¶ RESPONDEO dicendum quòd impossibile est aliquid prædicari de deo & creaturis eodem modo. sicut Sol secundum vnã virtutem, multiformes & varias formas in illis inferioribus producit. Eodem modo, vt suprà dictum est e, omnes rerum perfectiones, quæ sunt in rebus creatis diuisim & multipliciter, in deo præexistunt vitæ. Sic igitur, cũ aliquod nomen ad perfectionem pertinens de creatura dicitur, significat illam perfectionem distinctam secundum rationem distinctionis ab aliis: puta cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, significamus aliquam perfectionem distinctam ab essentia hominis, & à potentia, & ab esse ipsius, & ab omnibus huiusmodi. Sed cum hoc nomen de deo dicimus, non intendimus significare aliquid distinctum ab essentia, vel potentia vel esse ipsius. Et sic, cum hoc nomen sapiens de homine dicitur, quodãmodo describit & comprehendit rem significatam, non autem cum dicitur de Deo: sed relinquit rem significatam vt incomprehensam & excedentem nominis significationem. vnde patet quòd non secundum eandem rationem hoc nomen sapiens de Deo & de homine dicitur. Et eadem ratio est de aliis. Vnde nullum nomen vniuoce de Deo & creaturis prædicatur. Sed nec etiam pure æquiuoce, vt aliqui dixerunt. Quia secundum hoc ex creaturis nihil posset cognosci de Deo, nec demonstrari, sed semper incideret fallacia æquiuocationis. Et hoc est tam cõtra Philosophum, qui multa de monstratiue de Deo probat, quàm etiam contra Apostolum dicentem Roman. 1. Inuisibilia

¶ Ad euidentiam horũ tria facere oportet a. primo declarare terminos assumptos. Secundo excludere falsum sensum huius processus. Tertio manifestare verum. Scito quòd significare aliquid vt distinctum seu in ratione distincti, contingit dupliciter. Vno modo formaliter: id est significare aliquam distinctionem illius ab aliis: & sic non intelligitur in litera. Alio modo fundamentaliter, seu causaliter: & hoc est significare aliquid vt fundans distinctionem sui ab aliis: & sic sumitur in proposito. Intendit enim litera, quòd sapientia & alia huiusmodi significent in creaturis, non quòd quid est sapientiæ & distinctionem eius à iustitia, sed quòd quid est sapientiæ, vt fundat diuersitatem sui à iustitia. Hoc autem, vt infrà patebit, non aliunde habet sapientia quàm ex sua quidditate. Et ideo hoc significare sapientiã, vt distinctam ab aliis, nihil aliud est quàm significare sapientiam vt quidditatẽ. Quum autem audit ly ab aliis, nõ intelligas ab vniuersis cæteris: quoniã sic omne nomẽ etiã in Deo significat aliquid distinctum. Nec est in hoc differentia aliqua inter nomina diuina & creaturarum. Sed intelligas ab aliis perfectionibus simpliciter. vel ab aliis possibilibus in eodem inueniri, vt litera aperte præ se fert. Potest autẽ processus iste habere duos sensus. Primus est, vt ex identitate & distinctione reali perfectionum, inferatur differentia nominum quo ad significare perfectionem vt distinctam, & significare non vt distinctam: & iuxta hunc sensum procedũt obiectiones factæ: sed hic sensus est falsus, vt obiiciendo probatum est: nec est intentus in litera. Alter verò sensus est, vt ex identitate distinctione formali perfectionum inferatur prædicta nominum differentia, & hic sensus est intentus verus, formalis & concludens intentum. Ad cuius euidentiam scito, quòd duas perfectiones iungi ad propositum, contingit dupliciter, scilicet identice & formaliter. Identice quidem, vt si fingamus quòd sapientia Sortis & eius iustitia sint vna mat res. Formaliter autem potest imaginari dupliciter. Primo si fingamus, quòd propria ratio formalis sapientiæ, & propria ratio iustitiæ sint vna ratio formalis. Ita quod illa vna ratio non sit tertia ratio, sed sit tantum propria sapientiæ, iustitiæ ratio, & huiusmodi identitas est simpliciter impossibilis implicansque duo contradictoria. Si enim illæ duæ non sunt vna ratio tertia, ergo non sunt vna ratio: quoniam nulla ratio est identitatis formalis vnius ad aliam. ex quo secundum se non sunt vna. & si sint vna ratio: erga sunt vna tertia ratio: eo quòd vna secundum se non est altera. Secundo potest intelligi, si fingamus rationem sapientiæ, & rationem iustitiæ eminenter claudi in vna ratione formali superioris ordinis, & identificari formaliter. Et hæc identitas est non solum possibilis, sed de facto, omnium perfectionum in Deo. non est enim putandum rationem formalem propriam sapientiæ esse in Deo: sed, vt in litera habetur, ratio sapientiæ in Deo non sapientiæ propria est, sed est propria superioris, puta deitatis, & communis eminentia formali iustitiæ, bonitati, potentiæ, &c. Sicut enim res quæ est sapientia, & res, quæ est iustitia in creaturis, eleuantur in vnam rem superioris ordinis, scilicet Deitatem: & ideo sunt vna res in Deo: ita ratio formalis sapientiæ, & ratio formalis iustitiæ, eleuantur in vnam rationem formalem superioris ordinis, scilicet rationem propriam deitatis: & sunt vna numero ratio formalis eminentur vtranque rationem continens: non tantum virtualiter, vt ratio lucis continet rationem caloris, sed formaliter, vt ratio lucis continet rationem **virtutis calefactiuæ**. Vnde subtilissime diuinum S. Tho. ingenium,

ex hoc quòd ratio sapientiæ in Deo est formaliter, non solum ipsa, sed etiam ratio iustitiæ, & consequenter est ratio propria nõ sapientiæ, sed aliculus tertij. In creaturis autem est formaliter ipsa propria ratio sapientiæ. Intulit, ergo alia est ratio sapientiæ in Deo, & alia sapientiæ in creaturis: ac per hoc nomen commune non dicitur de eis secundum vnam rationem. Quod vt clarius percipiatur, exempla subdamus. Si enim quæratur quid est homo inquantum sapiens: respõdebitur, quòd ordinatiuus vel aliquid huiusmodi. Si verò quę ratur, quid est Deus inquantum sapiens, respõdendum est, quòd aliquid eminenter præhabens in se esse ordinatiuum. Vbi manifeste patet, quòd licet ly sapiens sit nomen commune Deo & homini, ratio tamen vtriusque secundum illud nomẽ, non est omnino eadem: propter hoc: quia ratio sapientiæ in homine est solùm ipsa: in Deo verò est ipsa & aliæ: sed altiot quædam ratio. & hoc est quod in litera acute perspecta dicitur.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum dicitur. Et ad primam quidem dicitur, quòd processus iste non arguit ex cõditionibus rerum ad conditiones nominum absolute, sed ex diuersitate rationis formalis significatæ per nomen in hoc, & in illo, ad destruendam vniuocationem nominis. vt enim patet ex dictis, non ex identitate, aut diuersitate reali, sed ex identitate & diuersitate formali perfectionum inter se intellecta procedit litera. Nec licuisset etiam ex formali identitate perfectionum inter se distare vniuocationem nominis, nisi ex formali identitate eorum, quæ secundum se non sunt idem, constaret sequi tertiam rationem altiorem omnibus huiusmodi diuersis. Ex hoc enim quòd non nisi tertia ratio est, proxime liquet formalis distinctio perfectionis eleuatæ & nõ eleuatæ, seu identificatæ formaliter aliis, & non identificatæ formaliter aliis.

¶ Ad secundum verò dicitur, quòd argumentum supponit sapientiæ nomen absolute, non vt significet speciem qualitatis, sed transcendenter sumptum significat aliquam rationem formalem vnam simpliciter. Quod tamen hic quæritur, & disputatur, & concluditur esse falsum: quia significat rationem formalem vnam secundum analogiam, & non simpliciter. Quomodo autem ratio vna secundum analogiam prædicatur de pluribus, diffuse tractatum à nobis est in tractatu de analogia nominum. Vnde ad quæsitum dicendum esset quòd importat vtranque sapientiam, sed non per modum vniuoci, & ideo sequela nihil valet. quæ hoc supponit.

¶ Ad confirmationem autem dicitur, quòd quum dico, Deus est sapiens, ly sapiens ex formali suo significato importat sapientiam eandem formaliter iustitiæ, & c. imò vt rectius loquar, significat non sapientiam, sed aliquid eminenter præhabens rationem sapientiæ. Quum verò dico, homo est sapiens: ly sapiens prædicat ipsam sapientiæ rationem: vt patet ex responsionibus reddendis quærentibus quid est Deus vt sapiens, & quid est homo vt sapiens. Illud enim formaliter nomen significat, quod respondetur quærenti quid est a, inquantum habet illud nomen. Non est igitur deceptus autor: sed rationem vniuocorum formalem formalissime est intuitus, iuxta Arist. diffinitionem.

Quæstio. ¶ *Num aliqua nomina Deo & creaturis communia, vniuoca sunt.*

CONtra prædictam conclusionem Scotus in primo. dist. 2. quæstionibus prima & tertia. & dist. 8. q. 2. arguit multipliciter. Tum quia nomina huiusmodi habent conceptum eertum in communi, stante dubitatione de conceptibus Dei & creaturæ. Tum quia processus metaphysicales vtuntur vna ratione formali in huiusmodi, & auferendo ab ea omnes conditiones imperfectionis attribuunt eam Deo. Tum quia aliter Deus non esset naturaliter cognoscibilis aliquo simpliciter conceptu, eo quòd ille conceptus non claudereteur essentialiter, nec virtualiter in aliqno relucente in phantasmate. Tum quia omnis comparatio est in aliqualiter vniuoco ex 7. physi. Constat enim Deum esse perfectius ens quàm creatura. Et quamuis diffuse hæc in commentariis de ente & essentia tractata sint: nunc tamen breuiter respondetur.

¶ Ad primum quidem. Illud argumentum nihil aliud concludit, nisi alietatem conceptus sapientiæ. Verbi gratia: in communi sapientia Dei & sapientia creaturæ: sed ex hoc inferre, ergo vniuocus conceptus, est sophisma consequentis. Quoniam conceptus analogus est etiam alius ab inferioribus, non tamen eo alietatis modo, quo est alius conceptus vniuocus ab vniuocatis: quia hic est alius vt præcisus ab eis, ille verò vt continens eos, vt diffuse scripsimus in tractatu de analogia nominum.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd metaphysicales processus vtuntur vna ratione simpliciter in principio inquisitionis, sed in termino vtuntur ratione vna non simpliciter, sed secundum analogiam. sic enim est vna ratio sapiẽtię, quando

Universidad de De… Biblioteca

expoliata est ab imperfectionibus. Vnde non est par ratio, vt Scotus obiicit, de lapide & sapientia: quia ratio lapidis nec in principio, nec in termino inquisitionis potest remanere, vna analogice saluata formaliter in Deo & lapide: quia semper lapidis ratio imperfectionem claudit.

¶ Ad tertium autem dicitur, quòd Deus est cognoscibilis conceptu simplici contento in obiecto relucente in phantasmate participatiue vel imitatiue. Nec oportet quòd contineatur essentialiter, aut virtualiter, datur enim tertius modus.

¶ Ad quartum deinde dicitur, quòd comparatio fit etiam in analogo, quod medium est inter vniuocum & æquiuocum: & ideo negatur as-77 sumptum. Quum enim dicitur, Deus est perfectius ens creatura: comparatio fit in ratione entis vna secundum analogiam, & sic communis vtrique, vt alibi docuimus.

Comment. 68 ¶ Quo ad secundum conclusio negatiua est. huiusmodi nomina nō dicuntur de Deo & aliis pure æquiuoce. Probatur sic. si dicerētur æquiuoce, nihil possēt ex creaturis cognosci, aut demonstrari de Deo. Sed hoc est contra Philosophum & Apostolū: ergo. Consequentia probatur: quia incideret fallacia æquiuocationis: destructio verò consequentis patet.

Annot. ¶ Aduertenda sunt hîc duo Primum est, ly pure. non enim in litera dicitur absolute, quòd non æquiuoca, sed cum limitatione dicitur, quòd non sunt pure æquiuoca. Addita est autem hæc limitatio, quia secūdum veritatem, analoga comprehendūtur sub æquiuocis: quæ in prædicamentis diffiniuntur. Aequiuoca enim multipliciter inueniuntur. Quædam enim sunt, quorum nomen est commune, & ratio secundum illud nomen est diuersa totaliter, & hæc vocantur puræ æquiuoca. Et de his loquitur litera hæc. Quædam verò sunt, quorum nomen est commune, & ratio secudum illud nomen est diuersa secundum aliquid: & hæc multis modis inueniuntur, comprehēdūntque sub se analoga, vt alibi ostendimus. Secundum est, ly nihil in consequente positum, non supponit pro nihilo simpliciter: quoniam dato quòd omnia huiusmodi nomina æquiuoca essent, adhuc possemus cognoscere quòd Deus est creator & super omnia: & quòd non est corpus, &c. sed supponit pro nihilo formaliter communi Deo & creaturis: puta esse ens, actum, bonum, sapientem, &c. Nihil enim horum posset sciri de Deo, sed semper incideret fallacia æquiuocationis, vt patet.

Comment. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua affirmatiue hæc est, quæcunque nomina sunt communia Deo & creaturis, dicuntur de eis secūdum analogiam vnius ad alterum, id est creaturæ ad Deum. Declaratur, ly vnius ad alterum, distinguendo analogiam nominum, scilicet quia vel est ratione proportionis aliquorum inter se: & hæc vocatur vnius ad alterum: vel ratione proportionis aliquorum non inter se, sed ad tertium: & hæc vocatur duorum ad tertium, seu multorum ad vnum. Exempla patent in litera. Probatur deinde conclusio: quo ad primam quidem partem per locum à diuisione, propter quod in litera dicitur, dicendum est igitur, &c. Quo ad secundam verò sic: Deum non possumus nominare nisi ex creaturis. ergo nomina communia vtriusque dicuntur secundum ordinem vnius ad alterum. Quo ad tertiam verò, quia Deus est causa in qua præexistunt omnium rerum perfectiones.

Annot. ¶ Memento hîc, quòd exempla ponimus non quòd ita sint, sed vt discentes intelligant. Non enim ens est analogum Deo & creaturis secundum denominationem extrinsecam, vt sanum: sed in hoc tenet similitudo, quòd vtrobique est analogia ratione ordinis duorum inter se: quamuis dissimiliter sit hîc & ibi. Nā inter Deum & creaturam est similitudo formalis imitatiua, quæ etiam in litera tangitur, dum creaturas ordinari in Deum dicitur, vt causam, in qua præexistunt perfectiones omnes. Inter animal verò sanum, & vrinam, non est similitudo, sed relatio significationis: & propterea ibi est analogica communitas secundum prædicationem formalem. hîc autem proprie est communitas attributionis ad vnum secundum prædicationem quamcunque, siue extrinsece, siue intrinsece, &c.

Comment. ¶ Quo ad quartum conclusio est. Iste modus prædicationis medius est inter vniuoca & æquiuoca. probatur per locum à diffinitione ad diffinitum. hîc non est vna ratio simpliciter, nec diuersa totaliter, sed secundum quid eadem, & secundum quid diuersa. significat enim diuersas proportiones ad vnum: & propterea ratione diuersarum proportionum est diuersitas secundum quid: ratione verò vnius rei ad quam vel secundum quam illæ diuersæ proportiones fiunt, est secundum quid vna, vt patet in exemplo de sano, &c. ergo. Hanc materiam si vis plenè intelligere, vide sæpe dictum opusculum de analogia nominum.

¶ *Quomodo si æquiuoca reducuntur in vniuocum secundum prædicationem, verum sit vniuoca reduci in non vniuocum.*

Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur. Dicendum est igitur, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo & creaturis secundum analogiam, id est proportionem. Quod quidem dupliciter contingit in nominibus: vel quia multa habent proportionem ad vnum, sicut sanum dicitur de medicina & vrina: inquantum vtrunque habet ordinē & proportionem ad sanitatem animalis [e]. cuius hoc quidem signum est, illud verò causa: vel ex eo quòd vnum habet proprotionem ad alterum: sicut sanum dicitur de medicina & animali, inquantum medicina est causa sanitatis, quæ est in animali. Et hoc modo aliqua dicuntur de Deo & creaturis analogice, & non æquiuoce neque vniuoce. Non enim possumus nominare Deum, nisi ex creaturis, vt suprà dictū est [e]. Et sic quicquid dicitur de Deo & creaturis, dicitur secundum quod est aliquis ordo creaturæ ad Deum, vt ad principium & causam: in qua præexistunt excellenter omnes rerum perfectiones. Et iste modus communitatis medius est inter puram æquiuocationem & simplicem vniuocationē. Neq; enim in his, quæ analogica dicuntur, est vna ratio, sicut est in vniuocis: nec totaliter diuersa sicut in æquiuocis, sed nomen quod sic multipliciter dicitur, significat diuersas proportiones ad aliquid vnum. Sicut sanum de vrina dictum significat signum sanitatis animalis, de medicina verò dictum significat causam eiusdem sanitatis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet in prædicationibus oporteat æquiuoca ad vniuocum reduci, tamen in actionibus agens non vniuocum ex necessitate præcedit agens vniuocum. Agens enim non vniuocum est causa vniuersalis totius speciei, vt Sol est causa generationis omnium hominū. Agens verò vniuocum nō est causa agens vniuersalis totius speciei (alioquin esset causa sui ipsius, cùm sub specie cōtineatur) sed est causa particularis respectu huius indiuidui: quod in participatione speciei consistit. Causa igitur vniuersalis totius speciei non est agens vniuocum. Causa autem vniuersalis est prior particulari. Hoc autem agens vniuersale, licet nō sit vniuocū, nō tamen est omnino æquiuocū, quia sic non faceret sibi simile. sed potest dici agēs analogicū. Sicut in prædicationibus omnia vniuoca reducuntur ad vnum primum nō vniuocum, sed analogicum, quod est ens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd similitudo creaturæ ad Deum est imperfecta: quia etiam nec idem secundum genus repræsentat, vt suprà dictum est [e].

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus non est mensura proportionata mensuratis [e]. Vnde nō oportet quòd Deus & creaturæ sub vno genere contineantur.

¶ Ea verò, quæ sunt in contrarium, concludunt quòd non vniuoce huiusmodi nomina de Deo & creaturis prædicentur: non autē quòd æquiuoce.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia finis responsionis contradicit principio eiusdem. In principio siquidem dicitur, quod equiuoca reducuntur in vniuocum in prædicationibus. In calce autem dicitur, quòd in prædicationibus vniuoca reducuntur in non vniuocum. Quæstio.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. primo in hac responsione facta est duplex comparatio in prædicationibus. Prima est inter vniuoca, & pure æquiuoca: & hæc facta est in principio. Secunda est inter vniuoca & non vniuoca, & hæc facta est in fine: & ideo nulla est contradictio. Sed hæc responsio difficultatem patitur, eo quòd sic non est satisfactum argumēto. Vis enim argumenti stat in hoc, quòd vniuocū habet se ad æquiuocum, vt vnum ad multa. Constat autem quod hoc est verum nō solum de pure æquiuocis, sed quocunque modo æquiuocis, seu non vniuocis. Quoniam vnum non solū est prius multis simpliciter, sed multis secundum quid, Et sic vniuocum restat prius omnibus non vniuocis, vtpote aliquo mo- 24 18 b do multitudinem includētibus in se. Propterea respondendum videtur secundo, quòd vtrobique facta est comparatio inter eadem, scilicet vniuoca & æquiuoca in communi, seu non vniuoca. Et tamen nulla est contradictio. Quoniā in principio est sermo de reductione resolutiua prædicati in se: in fine autem de reductione- 73 1. contra gent. cap. 34. Comment. resolutiua diuersorum prędicatorū. Aliud est enim resoluere diuersa in vnum, aliud autem resoluere aliquid in seipso. Ibi enim vnum reducitur in aliud, hîc autem vnum distinguitur in sua: vt patet in naturalibus. Ad propositum igitur quando sermo fuit de ordine diuersorum prædicatorum, dictum est quòd non vniuocum est prius. Quia ens est primum ad quod cætera reducuntur. Quum vero sermo fuit de resolutione prædicati in se, dictū est quod vniuocum præcedit non vniuoca, sicut vnum multa. Eo quòd ens ipsum, quod analogice dicitur de homine & albo, resoluitur in seipsum vniuoce dictum de hominibus, & vniuoce quoque dictum de albis, & hoc concludebat vis argumenti. Concludo ergo quòd comparando diuersa prædicata inter se, analogum præcedit: resoluendo autem idem prædicatum in se, vniuocum præcedit, vt vnum multa. Reliqua quæ in hac responsione de agentium ordine dicuntur, infrà, quum de actione Dei ad extra tractabitur, patebunt.

ARTICVLVS VI.

a *Vtrum nomina per prius dicantur de creaturis quàm de Deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd nomina prius dicantur de creaturis quàm de Deo. Secundum enim quòd cognoscimus aliquid, secundū hoc illud nominamus, cū nomina secū-

a ¶ *Super Quæstionis decimatertiæ Articulum sextum.*

Titulus vt iacet in sua amplitudine intelligitur, vt ex responsione patet.

¶ In corpore quatuor. Primo regula traditur ad discernendum de quo per prius nomen dicitur, & de quo posterius. Secundo respondetur quæsito quo ad nomina metaphorica. Tertio, quo ad propriè dicta secundum opinionem in secundo articulo confutatam: quarto secundum veritatem.

¶ Quo ad primum regula est. Analogum prius dicitur de eo, quod ponitur in aliorum diffinitione quàm de aliis. Probatur. In omni nomine analogo est vnū respectu à cæteris, ergo illud vnum ponitur in diffinitione aliorum: ergo illud vnum est prius cæteris secundum rationem illius analogi. Declaraturque hoc exemplariter in hoc analogo, quod est sanum. Antecedens cum prima consequentia non aliter probatur. secunda verò consequentia probatur: quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, ac per hoc prius secundum diffinitionem illius nominis est prius secundum eius rationem: quod nihil aliud est quàm analogum prius dici de illo quod diffinit cætera, quàm de aliis.

¶ *Num primum analogatum poni oporteat in ratione aliorum analogatorum.*

¶ Circa antecedens & primam eius consequentiam dubium non dissimulandū occurit. Quæstio. Primo ad hominem: quia ipsemet S. Tho. in q. de ve. q. 2. arti. 11. dicit nō esse verum vniuersaliter, quòd primum analogatum poni debeat in rationibus aliorum analogatorum. Secundo simpliciter. Tum quia ex dictis patet, sapientiam analogice dici de Deo & aliis: & tamen creatura non dicitur sapiens in ordine ad Deum, nec econuerso, vt patet: sed vterque dicitur sapiens absolute. Tum quia in ratione hominis vt sapiens non clauditur sapientia Dei. Nec in ratione Dei vt sapiens est, clauditur sapientia hominis. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd analoga inueniuntur duobus modis. Quædam enim significant ipsos respectus ad primum analogatum, vt patet de sano. Quædā vero significant fundamenta tantum illorum respectuū: vt communiter inuenitur in omnibus vere analogis proprie & formaliter saluatis in omnibus analogatis. Propositio ergo illa vniuersalis in antecedente assumpta, intelligenda est vniuersaliter in primo modo analogiæ. Ita quòd sensus est, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus analogice, id est secundum diuersos respectus dicuntur, oportet poni vnum. In quæstione autem de veritate, de secundo modo analogiæ dixit oppositum. Et hæc responsio est vniuersalior ea, quā alibi assignauimus, ex q. de ver. quia ista responsio habet locum etiam in analogicis secundum proportionalitatem, metaphorice tamen dictis. in his enim etiā vnum ponitur in ratione alterius propter prædictam causam. Ad ea verò, quæ secundo loco obiiciuntur, in quarta parte huius articuli dicetur.

Comment. ¶ Quo ad secundū conclusio responsiua est. Nomina metaphorice dicta prius dicuntur de creaturis quàm de Deo. Probatur: ratio horum nominum, vt dicuntur de Deo, non potest intelligi absque ratione eorundem, vt dicuntur de creaturis: ergo. Antecedens patet exemplariter: in communi quidē de ridere, in proposito autem de leone. consequentia verò tenet ex regula assignata.

¶ Quo ad tertium conclusio hypothetica est. Si communia nomina proprie dicta dicerentur de Deo causaliter tantum, dicerentur per prius de creaturis quàm de Deo. Probatur. Eorū significatio vt de Deo dicuntur, non possēt intelligi sine significatione eorundum in creaturis: ergo. Antecedens patet in exemplo boni. consequentia vero tenet ex assignata regula.

¶ Quo ad quartum conclusio respōsiua est. Huiusmodi nomina quo ad rem significatā, prius de Deo: quo ad impositionem nominis, prius de creaturis dicuntur. Probatur hæc conclusio quo ad primam partem. Hæc nomina non solum significāt Deum esse talem causaliter, sed etiam essentialiter: & à
77 Deo emanant aliorum perfectiones. ergo de Deo per prius quàm aliis quo ad rem.

¶ Quo ad secundam verò partem. Creaturas prius cognoscimus & nominamus: ergo. Probatur secundo ex signo: habent modum significandi, quod conuenit creaturis: ergo.

¶ *Num nomina communia Deo & creaturis significent ipsum esse causaliter & formaliter tale.*

dum Philosophum sint signa intellectuū. Sed per prius cognoscimus creaturam quàm Deū. Ergo nomina à nobis imposita per prius conueniunt creaturis quàm Deo.

¶ Præterea, Secundum Dionys. in lib. de di. no. Deum ex creaturis nominamus. Sed nomina à creaturis tanslata in Deum per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo: sicut leo, lapis, & huiusmodi. Ergo omnia nomina quę de Deo & dę creaturis dicuntur, per prius de creaturis quàm de Deo dicuntur.

¶ Præterea, Omnia nomina, quæ communiter de Deo & creaturis dicuntur: dicuntur de Deo sicut de causa omniū, vt dicit Dio. Sed quod dicitur de aliquo per causam, per posterius de illo dicitur: per prius enim dicitur, animal sanū quàm medicina, quæ est causa sanitatis. Ergo huiusmodi nomina per prius dicuntur de creaturis quàm de Deo.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrē d. n. Iesu, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur: & eadem ratio videtur de nominibus aliis, quæ de Deo & creaturis dicuntur. Ergo huiusmodi nomina per prius de Deo quàm creaturis dicuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Nomina, quæ metaphorice de Deo dicuntur, cum similitudinem eius ad creaturas significent, de ipsis creaturis prius dicuntur: nomina verò Deo & creaturis communia, de Deo essentialiter dicta quo ad significatum priùs de Deo dicuntur, quo autem ad modum significandi, de creaturis prius.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in omnibus nominibus, quæ de pluribus anologice dicuntur, necesse est quòd omnia dicantur per respectum ad vnum. Et ideo illud vnū oportet, quòd ponatur in diffinitione omniū [e]. Et quia ratio, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in quarto metaphy. necesse est quòd illud nomen per prius dicatur de eo, quod ponitur in diffinitione aliorum, & per posterius de aliis secundum ordinem, quo appropinquant ad illud primum, vel magis vel minus. Sicut sanum, quod dicitur de animali, cadit in diffinitione sani, quod dicitur de medecina, quæ dicitur sana inquantum causat sanitatem in animali: & in diffinitione sani, quod dicitur de vrina, quæ dicitur sana, inquantum est signum sanitatis animalis. Sic ergo omnia nomina, quæ metaphoricè de Deo dicuntur, per prius de creaturis dicuntur quàm de Deo: quia dicta de Deo nihil aliud significant quàm similitudines ad tales creaturas. Sicut enim ridere dictum de prato, nihil aliud significat quàm quòd pratum similiter se habet in decore cum floret, sicut homo cum ridet, secundum similitudinem proportionis: sic nomen leonis dictum de Deo nihil aliud significat, quàm quòd Deus similiter se habet vt fortiter operetur in suis operibus, sicut leo in suis [e]. Et sic patet, quòd secundum quod dicuntur de Deo, eorum significatio diffiniri non potest, nisi per illud, quòd de creaturis dicitur. De aliis autem nominibus, quæ non metaphorice dicuntur de Deo, esset etiam eadem ratio, si dicerentur de Deo causaliter tantum, vt quidam posuerunt [e]. Sic enim cum dicitur, Deus bonus, nihil aliud esset quàm Deus est causa bonitatis cræturæ. Et sic hoc nomen bonum dictum de Deo clauderet in suo intellectu bonitatem creaturæ. Vnde bonum per prius diceretur de creatura quàm de Deo.

¶ Sed supra ostensum est [e], quòd huiusmodi nomina non solum dicūtur de Deo causaliter, sed etiam essentialiter. Cum enim dicitur, Deus est bonus, vel sapiēs, non solum significatur quòd ipse sit causa sapientiæ vel bonitatis, sed quòd hæc in eo eminentius præexistunt. Vnde secundum hoc dicendum est, quòd quātum ad rem significatam per nomen, per prius dicuntur de Deo quàm de creaturis, quia à Deo huiusmodi perfectiones in creaturas manant: sed quantum ad impositionem nominis per prius à nobis imponuntur creaturis quas prius cognoscimus. Vnde & modum significandi habent, qui competit creaturis, vt supra dictum est [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd obiectio illa procedit quantum ad impositionē nominis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non est eadem ratio nominibus, quæ metaphorice de Deo dicuntur, & de aliis, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendnm quòd obiectio illa procederet, si huiusmodi nomina solum de Deo causaliter dicerentur, & non essentialiter, sicut sanum de medicina.

CIrca illud dictum in probatione primæ partis conclusionis, scilicet huiusmodi nomina non solū significant quòd Deus sit causa, sed quòd sit essentialiter talis, dubium occurrit. Si enim quum dicitur Deus est bonus, sensus est, Deus est causaliter & formaliter bonus, sequitur primo, quòd ly bonus dictum de Deo non significet vnum, contra Arist. 4. metaph. Sequitur secundo oppositum intenti: quoniam esset sensus: Deus est causa bonitatis aliorum, & in seipso bonitatem habens, vbi manifeste patet aliorum bonitatem cadere in ratione Dei, vt bonus est.

¶ Ad hoc dicitur quòd verba illa possunt dupliciter sane intelligi. Primo vt intelligantur de possibili seorsum, id est quòd huiusmodi nomina possunt dici & verificari de Deo vtroque modo, scilicet causaliter & formaliter, seorsum tamē: ita quòd ista, Deus est bonus, est vera causaliter sumpta: & est etiam vera formaliter sumpta: & non quòd simul importet vtrunque. Et sic nullam ambiguitatem ingerit obiectio opposita: quia de vtraque simul significatione loquitur.

¶ Secundo vt exponantur de vtroq; significato simul: & sic oportet dicere, quòd huiusmodi nomina dicuntur de Deo formaliter & causaliter, sed fundamentaliter, verbi gratia, quum dicitur Deus est bonus, nō solum significatur quòd Deus est habens bonitatem, sed etiam quòd Deus habet rationem bonitatis talem, qualis nata est fundare causalitatem bonitatis aliorum: ita quòd ly talem non modum aut rationem aliquam addit, supra bonitatem diuinam, sed circumloquitur illam formalem rationem, secundum quam Deus dicitur bonus. Iam enim diffinitum est, quòd illa non est eadem cum nostra, nisi secundum analogiam. Illa autem ratio quamuis causalitatem non importet, fundat tamen eam proxime, & simile est de aliis. Et sic nulla remanet ambiguitas: quoniam secundum hoc nomina huiusmodi significant vnum. Nec oportet cointelligi bonitatem creaturæ: quoniam non important causalitatem formaliter, sed fundamentaliter tantum. Vtraque responsio est bona, prima tamen magis literalis, eo quòd contra opinionem confutatam loquitur litera. Et constat quòd opinio illa loquebatur de significatione causaliter, non fundamentaliter, sed formaliter, vt patet.

Annot. ¶ Circa eiusdem partis probationem & ipsam primam partem, aduerte quòd quum dicitur nomina huiusmodi communia, prius dici de Deo quantum ad rem significatam, non intelligas hoc materialiter, sed formaliter. Ita quòd hoc verificari oportet de re formaliter significata. Et ratio assignata in litera cōplectitur vtrunque necessariū ad hoc, scilicet & quòd nomen saluatur formaliter, & quòd illa ratio formalis, est prior secundum rem cæteris: quod probatur, quia est causa cęterarū. 187 Neutrum enim horum seorsum sufficeret ad concludendum nomina prius dici de illo, vt patet inductiue. Ratio enim sani in causa licet sit prior secundum rem ratione sani in animali: quia tamen ratio sani non formaliter 69 in causa est, posterius de causa dicitur. Ratio quoque boni licet sit formaliter in homine, non tamen prius dicitur de eo quàm de aliis. Nec te conturbet quispiam dicens: ergo non est eadem ratio de 69 omnibus nominibus cōmunibus Deo & aliis. Eo quòd quædam sunt, quorum formales rationes & si saluantur in Deo, non sunt causæ quòd cætera sint talia: quoniam illæ rationes formales nullam causalitatem habent: momento autoritatis Apostolicæ in litera positæ ad Ephes. 3. Flecto genua mea ad p. d. mei Iesu Christi: ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Si nanque paternitas diuina, quæ relatio est atque per hoc à causalitate aliorum remotis- 70 sima, causa est cæterarum paternitatum, à fortiori bonitas est causa omnis bonitatis: & scientia omnis scientiæ, & sic de aliis. Et si quæratur in quo genere causæ, nunquam duo genera desunt, scilicet finalis & formalis exemplaris: quicquid sit de efficientia. acd 70

¶ *Num nomina communia Deo & creaturis, vt de Deo dicuntur, includant in sui ratione respectum aliquem ad creaturas, & consequenter posterius de eo dicta sint.* Quæstio.

CIrca eandem partem dubium adhuc occurrit ad hominē. Tum quia in articulo secundo huius quęstionis oppositū videtur dictum: quum dictū est, quòd dicendo Deus est bonus, sensus est, id quòd bonitatem in creaturis dicimus, eminentius in Deo præexistit. Ecce aperte vides in significatione boni in Deo posita, claudi bonitatem creaturæ: & consequenter prius dici debere de creaturis. Rursus in articulo quinto dictum est, quòd hæc nomina dicuntur de creaturis, in ordine ad Deum: ergo in ratione horum nominum vt dicuntur de creaturis, clauditur Deus: ergo prius de Deo: ita quòd Deus ponitur in diffinitione aliorum, cuius oppositum hîc tenetur, & patet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd secundū veritatem hæc nomina dicuntur analogice, id est proportionaliter, & prius de Deo quàm aliis: quia cū vtrisque dicantur formaliter, formalitas tamen in Deo prior est secūdū rem formalitate illa in aliis. Nō tamen est sic prior, vt scilicet diffiniens est prius diffinito, sed est prior vt causa exemplaris saltem est prior exēplato. Et propterea, sicut omnia exēplata sunt talia in ordine ad exēplar, sic omnes creaturæ dicuntur tales: puta bonæ in ordine ad diuinā bonitatem. Et sicut non oportet exēplata significari cū ordine ad exēplar, quāuis illud habeant: ita nō oportet bonitatē creaturæ significari in ordine ad bonitatem diuinā: quāuis secūdū esse illā semper respiciat vt exēplar. verba igitur quinti articuli, & similia, hîc nō sunt cōfutata, sed exposita: quòd, s. intelliguntur secundū esse, & nō secūdū significari, nisi fundamētaliter, pro quāto rationes formales per ea significatæ in creaturis fundant ordinē ad Deum vt causam. Verba autem secundi articuli non fuerunt inducta vt diffiniretur significatio nominis in Deo posita, sed vt exponeretur ex notioribus nobis, & ideo nihil obstant. Nulla enim comparatio aut connotatio alterius clauditur in ratione huiusmodi nominum, tam cum de Deo, quàm quum de creaturis dicuntur, sed vere absolute dicuntur, quum absolutas significant perfectiones. Et per hæc patet solutio obiectorum in prima parte huius corporis articuli.

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum nomina quæ important relationem ad creaturas, dicantur de Deo ex tempore.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd nomina, quæ important relationem ad creaturas, non dicantur de Deo ex tempore. Omnia enim huiusmodi nomina significant diuinam substantiam, vt communiter dicitur. Vnde & Ambrosius dicit quòd hoc nomen dominus, est nomen potestatis, quæ est diuina substantia: & creatio significat Dei actionem, quæ est eius essentia. Sed diuina substantia non est temporalis, sed æterna. Ergo huiusmodi nomina non dicuntur de Deo ex tempore, sed ab æterno.

¶ Præterea. Cuicunque conuenit aliquid ex tēpore, potest dici factum. Quod enim ex tempore est album, fit album. Sed Deo non conuenit esse factum. Ergo de Deo nihil prædicatur ex tempore.

¶ Præterea: Si aliqua nomina dicuntur de Deo ex tempore propter hoc quòd important relationem ad creaturas, eadem ratio videtur de omnibus, quæ relationem ad creaturas important. Sed quædam nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ab æterno. Ab ęterno enim sciuit creaturam & dilexit, secundum illud Iere. xxxj. In charitate perpetua dilexi te. Ergo & alia nomina, quæ important relationem ad creaturas, vt dominus & creator, dicuntur de Deo ab æterno.

¶ Præterea. Huiusmodi nomina relationem significant. Oportet igitur quòd relatio illa vel sit aliquid in Deo, vel in creatura tantum. Sed non potest esse quòd sit in creatura tantum: quia sic Deus denominaretur dominus à relatione opposita, quæ est in creaturis: nihil autē denominatur à suo opposito. Relinquitur ergo quòd relatio est aliquid in Deo. Sed in Deo nihil potest esse ex tempore, cum ipse sit supra tempus. Ergo videtur quòd huiusmodi nomina non dicantur de Deo ex tempore.

¶ Præterea. Secundum relationem dicitur aliquid relatiue: puta secundum dominium dominus: sicut secundum albedinem albus. Si igitur relatio dominij non est in Deo secundum rem, sed solum secundum rationem, sequitur, quòd Deus non sit realiter dominus: quod patet esse falsum.

¶ Pręterea, In relatiuis, quæ non sunt simul natura, vnum potest esse altero non existente: sicut scibile non existente scientia, vt dicitur in prædicamentis. Sed relatiua, quæ dicuntur de Deo & creaturis, non sunt simul natura. Ergo potest aliquid dici relatiue de Deo ad creaturam, etiam creatura non existente. Et sic huiusmodi nomina dominus & creator dicuntur de Deo ab æterno, & non ex tempore.

¶ SED CONTRA, est quod dicit Augustinus quinto de Trin. quòd hæc relatiua appellatio dominus, Deo conuenit ex tempore.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum sit extra ordinem vniuersi, sic quòd omnes creaturæ ad ipsum referantur, & non econtra, nomina, quæ huiusmodi relationem important, de Deo dicuntur ex tempore, & non ab æterno, nisi sequantur actionem intellectus vel voluntatis ipsius Dei.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd quædam nomina importantia relationem ad creaturam, ex tempore de Deo dicuntur, & non ab æterno. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quidam posuerunt relationem non esse rem naturæ, sed rationis tantum. Quod quidē apparet esse falsum, ex hoc, quòd ipsæ res naturalem ordinem & habitudinem habent adinuicem c. Veruntamen sciendum est quòd cum relatio requirat duo extrema, tripliciter se habere ad hoc quod sit res naturæ & rationis. Quandoque enim ex vtraque parte est res rationis tantum quando scilicet ordo, vel habitudo non potest esse inter aliqua nisi secundū apprehensionem rationis tantum, vtpote cum dicimus idem eidē idem. Nam secūdum quòd ratio apprehendit bis aliquod vnum, statuit illud vt duo: & sic apprehendit quandam habitudinem ipsius ad seipsum. Et similiter est de omnibus relationibus, quæ sunt inter ens & non ens: quas format ratio inquantum apprehendit non ens vt quoddam extremum. Et idem est de omnibus relationibus, quæ consequuntur actum rationis, vt genus, & species, & huiusmodi. Quædam vero relationes sunt quantum ad vtrunque extremum res naturæ c: quando scilicet est habitudo inter aliqua duo, secundum aliquid realiter conueniens vtrique. sicut patet de omnibus relationibus, quæ sequuntur quantitatem: vt magnum & paruum, duplum & dimidium, & huiusmodi. nam quantitas est in vtroque extremorum. & simile est de relationibus, quæ consequuntur actionem & passionem, vt motiuum & mobile, pater & filius, & similia. Quandoque vero relatio in vno extremorum est res naturæ, & in altero est res rationis tantum: & hoc contingit, quandocunque duo extrema non sunt vnius ordinis. sicut sensus & scientia referuntur ad sensibile & scibile, quæ quidem inquantum sunt res quædam in esse naturali existentes, sunt extra ordinem esse sensibilis & intelligibilis. et ideo in scientia quidem & sensu est relatio realis, secundum quòd ordinantur ad sciendū vel sentiendū res: sed res ipsæ in se cōsideratæ sunt extra ordinē huiusmodi. Vnde in eis nō est aliqua relatio realiter ad scientiā & sensum, sed secundū rationē tantū, inquantū intellectus apprehendit ea vt terminos relationū scientię & sensus. Vnde Philosophus dicit in 5. metaph. quod nō dicūtur relatiue, eo quòd ipsa referantur ad alia, sed quia alia referuntur ad ipsa. Et similiter dextrum non dicitur de columna, nisi inquantum ponitur animali ad dextram. Vnde huiusmodi relatio non est realiter in columna, sed in animali.

¶ Cum igitur Deus sit extra totum ordinem creaturæ, & omnes creaturæ ordinentur ad ipsum, & non e conuerso: manifestū est quòd creaturæ realiter referuntur ad ipsum Deū c: sed in Deo non est aliqua realis relatio eius ad creaturas, sed secundum rationem tantum, inquantum creaturæ referuntur ad ipsum. Et sic nihil prohibet huiusmodi nomina importantia relationem ad creaturam, prædicari de Deo ex tēpore, nō propter aliquam mutationē ipsius, sed propter creaturæ mutationē c, sicut columna fit dextera animali, nulla mutatione circa ipsam existente, sed animali translato.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd relatiua quædam sunt imposita ad significandum ipsas habitudines relatiuas, vt Dominus & seruus, pater & filius, & huiusmodi: & hæc dicūtur relatiua secundum esse. Quædam vero sunt imposita ad significandas res, quas consequuntur quædam habitudines, sicut mouens & motum, caput & capitatum, & alia huiusmodi, quæ dicuntur relatiua secundum dici. Sic igitur & circa nomina diuina hæc differentia est consideranda dupliciter. Nam quædam significant ipsam habitudinem ad creaturam, vt Dominus. Et huiusmodi non significant substantiam diuinam directe, sed indirecte inquantum præsupponunt ipsam: sicut Dominium præsupponit potestatem: quæ est diuina substantia. Quædam vero significant directe essentiam diuinam, & ex consequenti important habitudinem, sicut saluator, creator, & huiusmodi, significant actionem Dei, quæ est eius essentia. Vtraque tamen nomina ex tempore de Deo dicuntur quantum ad habitudinem, quam important vel principaliter vel consequenter, non autem quantum ad hoc quòd significant essentiam, vel directe vel indirecte.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut relationes, quæ de Deo dicuntur ex tempo-

Comment. a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus ex tempore, scilicet dominus, saluator, & creator, &c. ¶ In corpore quinque facit. ¶ Primo proponit conclusionem responsiuam quæsito. ¶ Secundo claudit amplam viam probandi conclusionem. ¶ Tertio ibi, veruntamen, veram viam aggreditur. ¶ Quarto ibi, quum igitur Deus, probat conclusionem. ¶ Quinto ibi, non propter aliquam: excludit tacitam obiectionem.

74 ¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito est affirmatiua & particularis, scilicet quædā nomina importantia relationem ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore.

q. 34. ar. 3. 2 m. & q. 43. articu. 2. & Et. 1. di. 14. q. 1. art. 1. 5 m. & di. 30. artic 1. per totum. & 2. cap. & di. 37. q. 2. arti. 3. c. & 3 m & di. 38. art. 4. 1 m. 32. arti. 3.

¶ Quo ad secundum scitò, quòd hæc conclusio ideo difficultatē aliquā habere videtur, quia nulla res noua potest Deo aduenire: & propterea si huiusmodi nomina non ponūt rē aliquā realem in Deo, nulla erit difficultas. Si autem ponunt rē realē, secus esset. Et quoniam litera intendit probare conclusionē ex hoc medio, scilicet quia non ponunt in Deo nisi relationem rationis, idcirco amplissima via, quæ ad hoc statim ducebat, scilicet, nulla relatio est res naturæ: quia erronea est statim exclusa, & hoc est primum. Recitatur autem hic error ab Auerroe, 12. metaphy. cōmen. 19. Confutatúrque hic sic. Res naturales habēt ordinem, habitudinéque naturalem adinuicē. ergo. consequētia patet: & antecedens, præter euidentiam quam habet ex 12. metaph. commē. 52. vbi ordo vniuersi bonum eiusdem dicitur, vt per se manifestum assumit.

Annot. ¶ Hic esset quærendum an dentur relationes reales: sed quoniam egrederemur propositi limites, fiat quæstio specialis.

Comment. ¶ Quo ad tertium: via propria ad inuestigandum mediū cōclusionis inferendæ, est videre, quando relatio est res naturæ, & quando non: & vnde habet quòd sit res naturæ, & vnde quòd non nisi rationis. Hanc ergo viam ingrediendo, sic proceditur. Relatio exigit duo extrema, ergo tripliciter potest inueniri res naturæ aut rationis, scilicet aut ex parte vtriusque erit res rationis, aut ex parte vtriusque erit res naturæ: aut ex altero res naturæ, & ex altero res rationis. antecedens patet: consequentia verò probatur. Extrema tripliciter variantur, scilicet quòd inter aliqua non nisi per rationem est habitudo: aut in vtroque est res aliqua: vnde alterum respiciat: aut vnum respicit alterum non eiusdem rationis. Assumptum quo ad primam partem declaratur ex contentis sub ea tribus modis relatiuorum, scilicet respicientium idem & non entium: & iuxta secundas intentiones. Vbi nota quòd in primo gradu intellectus facit extrema, non entia, sed extrema: dum distinguit vnum in duo. In secundo verò intellectus facit vnum extremum, & ens ei extremum. Quo ad secundam verò partem declaratur ex duobus generibus relatiuorum sub ea cōtentorum, scilicet consequentiam, quantitatem & actionem & passionē vt patet in quinto metaph. Quo ad tertiam verò declaratur similiter ex duobus, scilicet sensu, seu scientia, &c. & dextro in columna: Autoritatéque Aristotelis cōfirmatur.

1 ¶ *Num exigatur ad intelligentiam relatiui alterum correlatiuum, ad hoc vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui.*

2 ¶ *Num terminus relatiui sit ens absolutum, vel respectiuum.*

Quæstio. Hic multa dicuntur, contra quæ obiicitur ab aliis: puta quòd inter ens & non ens, non est relatio realis. Et quòd inter motiuum & mobile est relatio realis. Et quòd scientia habet relationem realem ad scibile: sed quoniam hæc per accidens hîc dicuntur, ideo fient de his speciales quæstiones. ¶ Veruntamen vnum valde arduum dubium dissimulādum non est circa illa verba literę, in quibus dicitur, quòd relationes rationis in altero extremo, puta scibili & sensibili sunt, inquantum intellectus apprehendit ea vt terminos relationum oppositarum: puta scientiæ & sensus. Est autem dubium duplex. primo circa sensum literæ: Deinde circa rem. Circa sensum quidem, An intendat quòd correlatiuum exigatur ad hoc vt extremum subintelligatur sub ratione termini ipsius relatiui. verbi gratia. An relatio dominij exigatur ad hoc, vt Deus intelligatur, vt dominus est creaturæ, inquantum eius est serua: vel potius intendat, quòd correlatiuum comitatur intellectum alterius extremi sub ratione termini: ita quod relatio dominij concomitatur Deum apprehensum vt terminum. Multum autem refert an sic aut sic intendat. Quoniam in primo, correlatiuum ponitur de intrinseca ratione termini, imò ponitur terminus ipse: in secundo verò ponitur correlatiuum consequi rationem termini. Et consequenter in primo sensu ponitur, quòd terminus relatiui oportet esse relatiuum: in secundo verò, quòd est absolutum ens. Et propterea nascitur ardua de hoc quæstio, An terminus relatiui vt sic, sit ens absolutum, vel respectiuum.

¶ Et quoniam hæc quęstio necessaria est hîc, & intacta, nisi à Scoto, à quo videtur male definita, idcirco tractanda est. Scotus ergo in primo. dist. 30. quæst. prima, motus, vt reor, ex verbis huius literæ, vt more suo caperet, probat multipliciter: quòd terminus relatiui inquā tū terminus, est res absoluta: ac per hoc nullū oportet ponere correlatiuum, vt terminet alterū relatiuū: nec secundū rē, nec secundū rationē. Probatque hoc quadrupliciter. Primo sic. Per se differentia inter relatiua tertij modi & alia est: quia cętera sunt mutua. Ista autem quę sunt tertij modi, non sunt mutua. ergo in relatiuis tertij modi, terminus est res absoluta. Antecedens patet, quinto metaphysi. cap. ad aliquid: consequentia verò est per se nota: quia ex quo non est correlatiuum & est terminus: ergo res absoluta est, quæ terminat. 165 Secundo sic. Actus diffinit potentiam, & non econuerso: ergo actus vt terminus est res absoluta: Antecedens patet. 9. metaph. consequētia probatur. Actus diffinit potentiam vt terminat relationem potentiæ ad ipsum, & diffinit vt prior est quàm potentia. ergo vt terminus est prior potentia, sed vt correlatiuum nō est prior potentia: quia correlatiua mutuo se diffiniunt, vt dicit Porphyrius: ergo vt correlatiuum non est terminus. ergo vt res absoluta. Tertio sic. Relatiuum vt sic diffinitur per terminum. ergo terminus est prior relatiuo. ergo terminus non est ipsum correlatiuum. Antecedens patet. prima vero cōsequētia tenet ex septimo & nono metaph. ibi enim prioritas substantiæ respectu accidētis: & hic actus respectu potētię habetur: ex hoc quòd diffiniunt illa, secunda verò cōsequētia patet: quia aliter daretur circulus in priore & posteriore secundū diffinitionē, quod est impossibile. ¶ Quarto sic. In relatiuis tertij modi alterum extremum nullā relationē habet, nisi dū actualiter consideratur, & terminat relationem reliqui extremi ad se nullo intellectu cōsiderante, imò etiā existēte: ergo terminat ratione absoluti & non ratione relationis cointellectę. Hæc sunt motiua Scoti satis subtilia: & putauit ea efficacia, ita vt eorum conclusionem veram afferat. Vt autē cognoscatur quantum à vero distet opinio hæc, ex textu quinti metaphysicæ, in quo se fundauit, inchoandum est. Errauit siquidem dupliciter in illo textu. Primo, quia ipse supponit textum illum intelligi de extremis seu fundamentis relatiuorum. Ita quòd Aristo. voluerit dicere, quòd quædam extrema sunt, quæ dicuntur ad aliquid propter relationes, quas habent adinuicem. Quædam verò propter relationem quæ est in vno extremo tantum. Hoc enim esse contra sensum, imo verba Aristo. patet sic. Aristoteles ibi explicite dicit se ponere differentiam inter ea, quæ secundum se sunt ad aliquid. Sed constat quòd fundamenta relationum non sunt ad aliquid nisi per accidēs, vt ibidem expresse dicitur: ergo non intelligitur textus ille de rebus, quæ denominantur relatiue, sed de ipsis ad aliquid. Nec potest aliter saluari textus ille.

¶ Secundo. Errat in differentia assignata. In textu siquidem illo nō dicitur, quòd quædam sunt mutua relatiua, & quædam non sunt, vt Scotus somniauit: sed differentia assignatur in causa, seu ratione essendi ad aliquid. Ita quod textus affirmat etiam relatiua tertij modi vtrinque esse ad aliquid. Sed differentiam ponit in hoc: quòd in relatiuis primi & secundi modi ratio quòd sint ad aliquid, est vtrunque hoc ipsum quod est ad aliud se habere. In relatiuis verò tertij modi ex parte vnius extremi, ratio quòd sit ad aliquid non est: hoc ipsum quod est ad aliud se habere, sed aliud se habere ad ipsum: vbi manifeste patet quòd tota differentia consistit in ratione essendi ad aliquid, & non in esse mutua, vel non mutua. Et quoniam textus ille est fundamentum thelogorum in materia huius

articuli speculatiue scribentium, ideo ad maiorem claritatem discutiendus est sic. Textus ille implicat duo contradictoria. ergo antecedens manifestatur. Textus loquitur de his, quæ secundum se sunt ad aliquid. & negat de aliquo illorū hoc ipsum quod est, esse ad aliud se habere. ergo negat distinctione à diffinito, seu quod æquiualet à parte subiectiua per se diffiniti. Antecedens patet pro vtraque parte. In illo textu dicit enim scibile & sensibile, & alia huiusmodi sunt per se ad aliquid, & 165 quod non dicuntur ad aliquid, quia ipsa ad aliud sint, sed quia alia dicuntur ad ipsa: consequentia patet ex diffinitione ad aliquid posita ab ipso Aristotele in prædicamentis. Et cum hæc contradictio sit manifesta, dicendum videtur, quod Aristo. loquitur de ad aliquid secundum sua fundamenta, quum dicit, ipsa non sunt ad aliud, sed alia ad ipsa. Et hic paralogismus (vt reor) mente retentus decepit omnes, qui in hoc textu errauerunt. Ad cuius solutionem scito, quod quia metaphisicus tractat de relatiuis vt sunt per se partes entis, id est vt sunt entia realia: Idcirco differentia ista est intelligenda de relatiuis secundum quòd entia realia sunt, & non de eis sumptis vt abstrahunt ab ente reali, id est secundum quòd important, ad, non curando de esse eorum: quemadmodum in prædicamentis diffinita sunt. Et propterea omissa ibidem est differentia ista. Inter relatiua ergo per se differentia ponitur, quoad esse reale, quod ponunt, non quod supponūt, in 169 hoc quod quædam relatiua sunt, quæ ideo entia realia sunt, quia ipsa sunt in rerū natura talia entia, quod ad aliud se habent. Quædā vero non sunt entia realia, quia ipsa in rerum natura sint ad aliud. Sed hac sola ratione inter realia numerari possunt: quia alia realia dicuntur ad ipsa, ita quod differentia consistit in hoc: per se relatiuorum quædam sunt relatiua realia per denominationem seu prædicationem intrinsecam. Quædam vero per denominationem extrinsecam. Ab alterius enim realitate relatiua ipsa quoque inter realia relatiua connumerantur. Et iuxta hūc sensum consonat dictum commune, scilicet quod ex hoc textu habetur, quod omnia relatiua non sunt mutua quo ad realitatem. Nec obstat si obiiciatur quod textus non meminit de esse reali: quoniam supponitur quòd de tali esse loquatur, ex eo quòd metaphy. sic est tractare de rebus, vt sunt partes entis realis. & consequenter de relatiuis vt sunt ad aliquid in re, & non vt intelliguntur ad aliquid. Et hinc patet, quod nulla est contradictio: quoniam non negatur diffinitio de diffinito, sed insinuatur quod illa diffinitio conuenit ad aliquid siue sit ens reale, siue sit ens rationis: nec illa negatur ad aliquid, sed negatur à quibusdam, poni esse in rerum natura quod sit ad aliud: cum quo tamē stat quod formaliter illamet, hoc ipsum quod sunt ad aliud sunt, vt diffinitio eorum exigit. Laborat ergo argumētum in æquiuoco. Singulare ergo est in relatiuis tertij modi, quod alterum ideo tantum est in re ad aliquid, quia reliquum est ad ipsum.

¶ Ex his autem facile patet responsio ad quæsitum quo ad relatiua tertij modi. Sed vt vniuersalis doctrina habeatur, scito quòd nomine termini, in proposito intelligitur id, ad quod relatiuū dicitur, & quod in diffinitione relatiui oportet ponere. hæc enim duo ipsemet Scotus concedit cōuenire in termino. Tunc sic: si absolutum vt sic, esset terminus relatiui. sequeretur primo quod cùm in diffinitione ad aliquid dicitur: Ad aliquid sunt quibus hoc ipsum quod sunt, est ad aliud se habere: ly aliud supponeret pro re absoluta: & sic duplū, hoc ipsum quod est, non est ad aliud, id est dimidiū: nec seruus est ad Dominū: nec pater ad filium, & c. hoc autem ex prædicamentis & expositoribus constat esse falsum. omnes enim dicunt quod ly aliud supponit pro termino: & assignando illud, dant correlatiuū: Imò textus expresse dicit, quòd Dominus non dicitur ad aliquid aliud in seruo existēs, nisi ad ipsum sub ratione serui. Et Auer. ibidem dicit quòd semper id, ad quod dicitur relatiuum, oportet esse in prædicamento relationis. Sequeretur secūdo, quod in diffinitione alicuius creaturæ necessario caderet Deus sub propria ratione absoluta. Et cùm hoc sit impossibile, sequeretur quod aliqua creatura naturalis remaneret incoginoscibilis naturaliter: patet sequela de creatione passiua: de relatione vniuersi ad Deum vltimum finē, & c. Sequeretur tertio quod relatiuum exigeret in diffinitione sua ex parte termini duo, scilicet correlatiuum & absolutum. Et quum ex prædicamentis patet quod correlatiuum exigitur vt id ad quod dicitur, illud absolutum quare exiget nulla est ratio.

¶ Sequeretur quarto, quod in diuinis personis non possent saluari relationes ad intra, nisi ponēdo personas distingui realiter in absolutis. tenet sequela, quia relatiuum reale exigit terminum realiter à se distinctum. Si ergo paternitatis diuinæ terminus est res absoluta, ergo aliqua res absoluta in diuinis distinguitur à patre realiter. Dicendum est ergo cum peripateticis & cæteris philosophis, quantum vidisse me recolo, quòd terminus relatiui & correlatiuum idem sunt: imò terminare relatiuum est in ratione correlatiui cuiusque.

Responsiones. ¶ Et ad primam obiectionem Scoti iam patet responsio. Terminus enim relatiui tertij modi est correlatiuum illius: & hoc ex illo textu 5. metaphy. expresse dicitur, quum dicitur ibidem de termino, quòd est ad aliquid secundū se: & quòd ad ipsum dicitur aliud: hoc enim non potest nisi de correlatiuo verificari. ergo. Quomodo autem de eodem verificetur etiam quòd ipsum non dicitur ad aliud, iam declaratum est.

b 227 ¶ Ad secundam autem obiectionem dicitur, quod falsum supponitur, scilicet quòd de actu vt terminat relationem potentiæ, ibi sit sermo. Ibi enim tractatur de natura potentiæ, & de natura secundum transcendentes ralationes, quibus essentialiter potentia respicit actum. Et actus talis respicit potētiam. Et vult Aris. quòd quia potentia non potest absque actu intelligi: actus autem potest & intelligi & esse absque potentia, vt patet de actu puro: ideo actus est prior potentia, ex malo ergo intellectu literæ illius procedit obiectio. quamuis possit dici quod huiusmodi relatiua, quorum vnum importat actum, & reliquum potentiam, non sunt bene assignata: & ideo nec sunt simul natura, nec se diffiniunt inuicem, &c. vt Auerrois in prædicamentis dixit.

¶ Ad tertiam obiectionem proprie loquendo negandū est antecedens: quia vt Magnus docuit Albert. Relatiuum non diffinitur per terminū, sed ad terminū: quia nō habet esse per terminū, in quocūq; genere causæ, sed ad terminū. cōsequētia autē omnino est falsa: quia stat diffiniens esse simul natura & intellectu cum diffinito.

¶ Ad autoritates autem Aristo. dicitur quòd tenent: quia loquuntur de materia, in qua inter diffiniens & diffinitum est ordo. vbicunque enim inter diffiniens & diffinitum oportet esse ordinem, ibi valet consequentia: ergo diffiniens est prius. vbi autem nullus est ordo, non potest inferri prioritas. Inter correlatiua autē nullus est ordo, sed sunt omnino simul, vt patet in pōstprædicamentis. ergo. Et aduerte quòd hîc obiectio militat contra autorem suum: arguendo sic. Quicquid sit de termino, certum est in relatiuis mutuis vnum esse diffinitiuum alterius, & econuerso. ergo prius & posterius secundum diffinitionem, & c. consequentia nota. antecedens vero est Porphyrij hîc allegati à Scoto pro se. ergo.

¶ Ad vltimam, quæ terret nouitios, patet solutio ex verbis Aristo. Negatur siquidem antecedens: quoniam in relatiuis tertij modi vtrunque extremum simul habet relationem, sed dissimiliter: quia vnum est relatiuum propter relationem, quæ est in ipso ad aliud. Reliquum vero est relatiuum propter relationem realem alterius ad ipsum relatiuum. Nec requirenda est alia existentia istius correlatiui, quàm existentia sui comparis: quoniam ab ea extrinseca denominatione etiam ipsum dicitur esse. Hoc enim est singulare in relatiuis tertij modi, quòd relatiuum reale dicitur ad terminum non realem formaliter nisi denominatione extrinseca: qui tamen est realis fundamentaliter: seu quo ad substractum, vel denominatum. Ex his autem patet responsio ad dubitationem motam circa sensum literæ huius. Ex quo nanque constat quòd Deus non terminat seruitutem, nisi vt Dominus formaliter: quia ly Dominus, est proprius terminus serui: patet quòd intentio literæ est, quòd correlatiuum oportet cointelligi in aliquo, si illud debet intelligi sub ratione termini. Nec obstant his verba Sancti Thomæ in quæstione de potentia Dei. quæst. 7. articu. 10. ad quartum: vbi dicit, quòd terminare ordinem seruitutis creatæ, quod clauditur in ratione Dominij, conuenit Deo. Et intendit quod conuenit Deo secundum rem, vt patet ex argumento ad quod respondet. Hoc inquam non obstat, quoniam intelligitur determinare fundamentaliter. Hoc enim conuenit Deo secundum rem, sicut potestas coercendi subditos. Et quòd hoc intendat ex eo manifestatur, quia quo ad ordinem ad subditos negat conuenire Deo: quoniam nec formaliter, nec fundamentaliter Deus habet vnde ordinetur ad subditos.

Comment. ¶ Quo ad quartum probatur conclusio intenta sic. Deus est extra totum ordinē vniuersi, ita quòd creaturæ ordinantur ad ipsum, & non econuerso. ergo creaturæ realiter referuntur ad Deum. In Deo autem non est ad creaturas relatio nisi rationis. ergo nihil prohibet quædam nomina importantia relationem dici de Deo ex tempore. Antecedens patet. prima autem consequentia ex illa maxima in præcedenti parte posita scilicet quandocunque extrema non sunt vnius ordinis, & vnum respicit aliud in reliquo, non est relatio nisi rationis: ergo, si Deus est extra ordinem, & c. secunda autem consequentia est per se nota.

¶ *Num ex eo quòd in Deo non est ordo efficaciter, probetur in ipso non esse realem ordinem ad creaturas, & per hoc quæcunque ab ipso excludatur realis relatio.*

Quæstio. Contra rationem adductam in litera pro hac conclusione, Scotus dupliciter instat in loco præallegato. Primo inquit: Ratio ista petit principiū: quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quum Deus manifeste sit prior creatura, ac per hoc aliquem ordinem habet, vt prius ad posterius assumendo quòd in eo non est ordo, nihil aliud est quàm assumere quòd Deus non habet ordinem realem ad creaturam: hoc autem erat probandum. Secundo peccat vt dicit, secundum sophistica consequentis: quia negatio ordinis non infert negationem relationis in communi: quoniam non negationem relationum æquiparantiæ. Et tamen litera ex negatione ordinis, negat omnem realem relationem.

¶ Aureolus quoque, vt habes in tertia distinctu. primi in Capreolo, contra hanc rationem instat: sed quoniam assumit vel motiua soluta à Sancto Thoma expresse: vel assumit aliud ab hac ratione loco illius, ideo omittenda censui.

¶ Ad obiecta ergo Scoti dicitur, quòd in quinto loco laboramus. in litera enim est sermo non de ordine formaliter, quia est relatio, sed de ordine fundamentaliter: Ita quòd esse eiusdem ordinis nihil aliud est quàm esse eiusdem rationis quo ad causam relationis: & esse non eiusdem ordinis, est esse alterius rationis. Ita quòd inter ea sola est relatio realis vtrinque, in quibus est eadem causa referendi vnum ad aliud. Sed hoc contingit multis modis: quia in relatiuis primi modi, scilicet pertinentium ad quantitatem, est identitas specifica in causa. In relatiuis autem secundi modi, scilicet pertinentium ad actionem & passionem, est identitas quasi specifica, seu formalis: quia vtrinque causa est perfectior propria: quamuis in patiente vt habeatur, & in agente vt conferuetur, vt Auerro. de intelligentiis 12. metaphy. commen. 5. docuit. In relatiuis autem tertij modi, scilicet spectantium ad mensuram & mensuratum, in altero extremo nulla causa est referibilitatis suæ ad aliud: & propterea alterius ordinis dicitur quo ad causam relationis. Vnde patet, quòd non petit principiū: non est enim idem dicere, in Deo nulla est causa, vt referatur ad creaturā, quamuis in creatura sit causa referendi ipsum ad Deum. Et dicere in Deo nō est ordo realis ad creaturas, sed illud est causa huius. Et propterea processus iste est à causa ad effectum. Nec peccat secundum consequens: quia non loquitur de ordine formaliter, sed fundamentaliter: quem etiam in relatiuis æquiparantiæ oportet esse. duo enim alba eiusdē rationis sunt & simpliciter: & quo ad hoc vt causent ad se inuicem respectus: hoc autem est esse eiusdem rationis.

Comment. ¶ Quo ad quintum. Aduerte, quòd intenta conclusio ex duobus impediri posset. Primo ex ipso significato formali horum nominum, scilicet. si significarent in Deo aliquam rem naturæ: quia in Deo nulla res naturæ potest temporaliter poni. Secundo ex fundamento illius rationis. Dato enim quòd Dominus nō ponat supra Deum nisi relationem rationis, & ex hoc non prohibeatur temporalitas: si tamen ista relatio rationis non posset denominare temporaliter, nisi propter mutationem aliquam in ipso denominabili, oporteret dicere, quòd nullum huiusmodi nomen potest dici de Deo ex tempore: quoniam in Deo nulla possibilis est mutatio, sed est omnino immobilis, vt in quæstione nona dictum est. Quia igitur litera ista iam impedimentum ex formali significato excluserat, vt confirmatam conclusionis probationem afferret: secundum impedimentum excluſit, præfatæ obiectioni tacite respondendo, dum dixit, quòd Deus dicitur ex tempore Dominus. verbi gratia, non propter mutationem aliquam in ipso, sed in creatura probatúrque hoc ex simili.

¶ In responsione ad quartum perspicaciter aduerte, quòd correlatiuum tertij modi vt habilis seu in proposito Dominus, & similia, possunt iudicari esse secundum duo entis genera. Primo in genere entis simpliciter. Secundo in genere entis secundum quid: id est entis rationis. Si loquamur de eis secundò esse simpliciter, tunc ipsa non alia ratione sunt, nisi quia comparia sua, quæ terminantur ad ipsa formaliter (sunt in rerum natura, ita quòd ad eorum esse extra animā hoc sufficit. sunt enim contenta hoc debilissimo essendi modo. Et sic essē Dominū nihil ponit in Deo secluso omni intellectu, nisi terminare formaliter relationē seruitutem Deus secundum se terminat subiectiue, id est vt quasi subiectū termini formalis: sed ponit vel supponit bene aliquid in creatura: scilicet relationem seruitutis ad Deum vt subiectum, &c. nec ipsum terminare formaliter seruitutis relationem plus aliquid ponit, quàm sit esse ipsius terminati: licet alio modo illud ponat. Et secundum hoc Deus est Dominus de nouo, & sine omni intellectu sola seruitute creaturæ: quia esse Dominum nullum esse in rerum natura ponit nisi esse sui oppositi. Nec est inconueniens in materia relatiua vnum oppositorum esse, quia aliud est, vt Aristoteles docuit. & ratio est: quia opposita relatiua in hoc à cæteris oppositis differunt, quòd se simul ponunt: nec vnum in distinctione alterius constituitur, vt Sanctus Thomas docuit.

habitum vel secundum actum. Vnde scibile secundum modum suæ significationis præexistit scientiæ. Sed si accipiatur scibile secundū actū, tunc est simul cum scientia secundum actum, Nam scitum non est aliquid, nisi sit eius scientia. Licet igitur Deus sit prior creaturis: quia tamē in significatione Domini clauditur quòd habet seruum, & è conuerso, ista duo relatiua Dominus & seruus, sunt simul natura. Vnde Deus non fuit Dominus antequam haberet creaturam sibi subiectam.

ARTICVLVS VIII.

¶ Virum hoc nomen Deus sit nomen naturæ.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen Deus non sit nomen naturæ. Dicit enim Dauasscenus in primo libro, quod Deus dicitur à thein quod est curare & fouere vniuersa. vel ab ethin, id est ardere. Deus enim noster ignis consumēs est. vel à theasthe quod est considerare omnia. Hæc autem omnia ad operationem pertinēt. Ergo hoc nomen Deus, operationem significat, & nō naturam.

¶ Præterea, Secundum hoc aliquid nominatur à nobis, secundum quod cognoscitur. Sed diuina natura est nobis ignota. Ergo hoc nomen Deus non significat naturam diuinam.

¶ SED CONTRA est quod dicit Amb. in lib. de trinit. quòd Deus est nomen naturæ.

CONCLVSIO.

¶ Hoc nomen Deus quo ad id, ad quod deponitur, diuinam substantiam importat: operationem vero quo ad id, à quo nomen imponitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd non est semper idem id, à quo imponitur nomen ad significandum, & id ad quod significandum nomen imponitur c. Sicut enim substantiam rei vel proprietatibus vel operationibus eius cognoscimus. ita substantiā rei denominamus quādoque ab aliqua eius operatione vel proprietate. Sicut substantiā lapidis denominamus ab aliqua actione eius, quia lædit lapidem: non tamen hoc nomen impositū est ad significandum hanc actionem, sed substantiam lapidis. Si qua vero sunt. quæ secundum se sunt nota nobis vt calor, frigus, albedo, & huiusmodi, non ab alijs denominantur. Vnde in talibus idem est quod nomen significat, & id à quo imponitur nomē ad significandum. Quia igitur Deus non est notus nobis in sui natura, sed innotēscit nobis ex operationibus vel effectibus eius, ex his possumus eum nominare, vt suprà dictū est c. Vnde hoc nomen Deus, est nomen operationis, quantū ad id à quo imponitur ad significandū. Imponitur enim hoc nomen ab vniuersali rerū prouidentia. Omnes enim loquentes de Deo, hoc intendunt nominare Deum, quod habet prouidentiam vniuersalē de rebus. Vnde dicit Dionysius 12. cap. de diuino nomine, quòd deitas est, quæ omnia videt prouidentia & bonitate perfecta. Ex hac autem operatione hoc nomē Deus assumptum, imposītum est ad significandum diuinam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia quæ posuit Damascenus, pertinent ad prouidentiam, à qua imponitur hoc nomen Deus ad significandum.

¶ Ad secundum dicendū, quòd secundū quod naturam alicuius rei & eius proprietatibus & effectibus cognoscere possumus, sic eam nomine possumus significare. Vnde, quia substantiā lapidis ex eius proprietate possumus cognoscere secundū seipsam, sciendo quid est lapis, hoc nomen lapis ipsam lapidis naturam secundum quid in se est, significat. Significat enim diffinitionē lapidis, per quam scimus quid est lapis. Ratio enim, quam significat nomen, est diffinitio, vt dicitur in 4. Metaph. Sed ex effectibus diuinis diuinam naturam nō possumus cognoscere secundū quod in se est, vt sciamus de ea quid est, sed per modum eminentiæ & causalitatis & negationis, vt suprà dictū est. Et sic hoc nomen Deus, significat naturam diuinam. Impositum est enim nomen hoc ad aliquid significandum suprà omnia existens: quod est principium omnium, & remotum ab omnibus. Hoc enim intendunt significare nominantes Deum.

ARTICVLVS IX.

¶ Virum hoc nomen Deus sit communicabile.

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomē Deus sit cōmunicabile. Cuicunque enim communicatur res significata per nomen, communicatur & nomen ipsum. Sed hoc nomen Deus (vt dictum est e) significat diuinam naturam, quæ est communicabilis aliis, secundum illud 2. Petri primo. Magna & pretiosa promissa nobis donauit, vt per hoc efficiamur diuinæ consortes naturæ. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ Præterea, Sola nomina propria non sunt communicabilia. Sed hoc nomen Deus, non est nomen proprium, sed appellatiuum: quòd habet plurale, secundum illud Psalm. Ego dixi, Dij estis. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ Præterea, Hoc nomen Deus imponitur ab operatione, vt dictum est e. Sed alia nomina quæ imponuntur Deo ab oprationibus siue ab effectibus, sunt communicabilia, vt bonus, sapiens, & huiusmodi. Ergo hoc nomen Deus est communicabile.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 14. Incommunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt: & loquitur de nomine deitatis. Ergo hoc nomen Deus est nomen incommunicabile.

CONCLVSIO.

¶ Hoc nomen Deus secundum rem est multis incommunicabile: Communicabile autem secundum existimationem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquod nomen potest esse communicabile dupliciter. Vno modo proprie. Alio modo per similitudinem. Proprie quidem communicabile est, quod secundum totam significationem nominis est communicabile multis. Per similitudinem autem communicabile est, quod est communicabile secundum aliquid eorum, quæ ineluduntur in nominis significatione. Hoc enim nomen leo proprie communicatur omnibus illis, in quibus inuenitur natura, quam significat hoc nomen leo. Per similitudinem vero communicabile est illis, qui participant quid leoninum, vtputa audaciam vel fortitudinem c: qui metaphoice leones dicuntur. Ad sciendum autem quæ nomina proprie sunt communicabilia, considerandum est, quòd omnis forma in suppositō singulari existens, per quod individuatur, cōmunis est multis, vel secundum rem, vel secundum rationem saltem. Sicut natura humana communis est multis secundum rem & rationem: natura autem solis non est communis multis secundum rem, sed secundum rationem tantum. Potest enim natura solis intelligi vt in pluribus suppositis existens. Et hoc ideo: quia intellectus intelligit naturam cuiuslibet speciei per abstractionem à singulari. Vnde esse in vno supposito singulari vel in pluribus, est præter intellectum naturæ speciei. Vnde seruato intellectu naturæ speciei potest intelligi vt in pluribus existens. Sed singulare ex hoc ipso quòd est singulare, est diuisum ab omnibus aliis. Vnde omne nomen impositum ad significandum aliquod singulare, est incommunicabile & re & ratione. Non enim potest in apprehensione cadere pluralitas huius individui. Vnde nullum nomen significans aliquod individuum, est communicabile multis proprie, sed solum secundum similitudinem, sicut aliquis metaphorice potest dici Achilles, inquantum habet aliquid de proprietatibus Achillis, scilicet fortitudinem. Formæ vero, quæ non individuantur per aliud suppositum, sed per seipsas: quia scilicet sunt formæ subsistentes, si intelligerentur secundum quòd sunt in seipsis, non possent communicari, nec re neque ratione: sed forte per similitudinem: sicut dictum est de individuis e. Sed, quia formas simplices per se subsistentes non possumus intelligere secundum quòd sunt, sed intelligimus eas ad modum rerum compositarum habentium formas in materia: ideo, vt dictum est e, imponimus eis nomina concreta significantia naturam in aliquo suppositō e. Vnde quantum pertinet ad rationem nominum, eadem ratio est de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas rerum compositarum, & de nominibus, quæ à nobis imponuntur ad significandum naturas simplices subsistentes. Vnde cùm hoc nomen Deus impositum sit ad significandum naturam diuinam, vt dictum est: natura autem diuina multiplicabilis non est, vt supra ostensum est e: sequitur quòd

Et manifestatur exemplo lapidis, quo ad secundam partem: & qualitatum sensibilium, quo ad primam, Minor patet ex dictis in quæstione duodecima. Secūda autem conclusionis pars probatur: ly Deus est impositum ab vniuersali prouidentia. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex communi vsu loquentium. Secundo autoritate Dio. Et confirmatur in responsione, autoritate Damas.

¶ Super Quæstionis decimæterciæ Articulum nonum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore quatuor, Primo distinguit ly cōmunicabile. Secūdo tradit regulas quasdam. Tertio respondet quæsito. Quarto perficit doctrinam de communicabilitate diuinorum nominum.

¶ Quo ad primum. Cōmunicabilitas duplex ponitur, scilicet propria & metaphorice: & satis clara est litera: in qua & definitur vtrunque membrum, & exemplo in leonis nomine apponuntur.

¶ Quo ad secūdum ponuntur quatuor regulę, ad discernenda nomina cōmunicabilia ab alijs: & quàm differenter sint communicabilia. Duæ regulæ ad sensibilia spectāt, duæ autem ad formas separatas, & sic nihil vniuersi prætermissum est.

¶ Prima regula est: omne nomen significans naturam distinctam ab individuo, est communicabile proprie: secundum rem vel secundum rationem saltem. Probatur à priori. omnis forma in supposito individuante existens, est secundū se prædicto modo communis: ergo. Antecedens quo ad cōmunitatem rei probatur in natura hōminis: quo ad commutatem verò rationis tantum probatur ex natura solis. Sic natura specifica intelligitur à nobis abstrahendo à singulari: ergo esse in vno vel pluribus singularibus est præter intellectum naturæ specificæ: ergo seruato intellectu naturæ specificę, potest etiam sol intelligi vt in pluribus existens.

Annot. 76 ¶ Aduerte hic quòd cōmunicabilitas proprie subdiuisa insinuatur in hac regula, scilicet in communicabilitatē secundum rem, & rationem simul: & secundū rationem tantum: & insinuatū est simul, quòd fundamentum communicabilitatis realis est inuentio illius naturæ in multis. Quæ vt Auicē. dixit: trifariam inuenitur, scilicet, Aut in actu simultaneo, vt patet in natura humana, cuius sunt simul actu plura singularia. Aut in actu successiuo, vt dicitur de Phœnice, quòd vita sequentis mortem exigit prioris. Aut in potentia tantum, vt domus mille angulorum, si nūquam fiet. Fundamentum autem communicabilitatis secundum rationem tantum, ex parte nostri intellectus assignati est, & dictum, quòd est cognitio naturæ absque cognitione indiuiduantium. & hæc pluribus modis contingit, vt infrà patebit.

¶ Secunda regula est, omne nomen significans figulare, est incommunicabile proprie, tam secundum rem quàm rationem: licet sit communicabile metaphorice. Probatur à priori quo ad primam partem. quia singulare vt sic est diuisum ab omnibus aliis. Quo ad secundam vero: quia non potest in apprehentione intellectus cadere pluralitas huius individui. Quo ad tertiā autē exemplo Achillis.

¶ Tertia regula est: omne nomen significans formam non individuatam per aliud suppositum, sed per seipsam secundum quòd in se est, est incommunicabile proprie, & re & ratione: quamuis non metaphorice. probatur à priori quo ad primam partem: quia sunt per seipsas subsistētes. Quo ad secundam vero: quia sic intelligerentur secūdū quòd sunt. Sed scito quòd huiusmodi nominibus caremus: quia nō possumus intelligere tales formas, secundum quòd in se sunt.

¶ Quarta regula est, omne nomen, quod habemus, significans huiusmodi formas per se subsistentes, est cōmunicabile proprie nō secundū ré sed secundū rationē tātum. probat vltima pars à priori, huiusmodi forme intelliguntur à nobis nō suo modo, sed modo rerū compositarum, scilicet habentiū formam in materias: ergo quantū ad rationem nominum idem est iudicium de nominibus significantibus formas, siue separatæ sint, siue in alio, Antecedens probatur ex signe, imponimus illis formis nomina concreta: ergo intelligimus illas modo compositorum. Antecedens patet. & consequētia probatur. Concreta significant naturam in aliquo. ergo, si, &c.

Annotaꝰ ¶ Aduerte hic latitudinē insinuatā in communicabilitate nominū secundum rationem. Sol enim, & Gabriel, ver. g. nomina cōmunia sunt secundum rationē, sed dissimiliter. Sol enim ideo cōmunicabilis dicitur est, quia natura sua abstrahit ab hoc: & consequenter præter eius rationē est vnitas, aut pluralitas singularium. Gabriel vero, quia intelligitur per modū quo intelliguntur naturæ cōpositorū. Quæ vt plani⁹ intelligas, scito quòd ly secundum rationē vniuersaliter & proprie loquendo in proposito nō sonat idem quòd secundum diffinitionem, sed importat modum essendi in ratione nostra. Ita quòd sensus est, quòd omnis natura specifica, vt obiecta est intellectui nostro cōmunis ex pluribus: quia obiicitur nō vt hęc, sed vt natura specifica: siue ipsa secundū rem sit ex alio hic, vt natura solis, & sensibilium omniū: siue ex se sit hic, vt de Deo patet, & de angelis probabile est. Latitudo autem manifeste hic habetur, quòd natura Solis cum nō sit ex se hic, & ex parte sui, & ex parte intellectus, habet quod obiiciatur intellectui nostro, nō vt hic & cōsequenter cōmunitas eius secundū rationē, habet vtrinq; fundamentū. Natura autē Gabrielis cum sit ex se hic, ex solo modo intelligendi nostro, sortitur, quòd nobis obiiciat vt ipsa, & nō vt hic. Et propterea cōicabilitas ista ex nostra tantū parte habet fundamētū. Vnde

Universidad de Deusto Biblioteca

Vnde hinc habere potes, quomodo intellĝdum sit, q Gabriel est vniuersale & prædicabile de multis, & species, &c. Hęc enim & similia sufficit verificari, nō de eis absolute: sed vt obiectis seu cognitis à nobis. Et quoniam diffuse de his in commentariis de ente & essentia scripsimus, nō est opus hîc eadem replicare.

Comment. ¶ Quo ad tertiū respondet quæsito vna conclusione trimēbri, hoc nomen Deus est incōmunicabile secūdum rem, communicabile autem secundum opinionem, & secundum similitudinem. Probatur prima pars: natura diuina significata hoc nomine est incōmutabilis secūdū rem. ergo. Secunda quoq; declaratur exēplo solis: & cōfirmatur autoritate glosæ ad Galat. 4. Tertia vero pars declaratur in participantibus diuina, adiuncta autoritate Psalmi.

Annot. ¶ Aduerte hîc q quia prædicta conclusio cum sequente ex prędictis regulis sequitur manifeste, ideo non oportuit alias addere probatiōes. ¶ Quo ad quartum ponitur hæc cōclusio. si esset aliquod nomen diuinum significans naturā illam inquantum hanc, illud esset omnino incommunicabile proprie ad extra. Manifestaturque exemplo ficto in sole: inferiturque dubium de nomine retragrammaton. Aduerte hîc q hæc conclusio non solū ad doctrinæ huius complementū posita est, sed ex vera (vt reor) dubitatione, quę est de illo nomine quod apud Heb. in tanta fuit reuerentia. Nos enim nomen illud in actu exercito latet: quamuis in actu signato dicatur retragrāmaton. Et propterea litera dubitatiue loquitur.

77 *supra artic. 5. ca. & infra q. 29. arti. 4. & 1. prol. arti. 2. 2. & di. 35. art. 4. & 1. contra ca. 32. 33. & 34. & veri. q. 2. artic. 11. & po. q. 7. arti. 7. & opusc. 3. cap. 27.*

a ¶ Super Quæst. decimætertiæ, Arti. decimū.

Annot. IN titulo. Aduerte q ly Deus quandoque verificatur de his tribus suppositis: scilicet Deo vero, & deo participatiue, & Deo opinatiue: vt patet quum Moyses dictus est Deus Pharaonis: & Beelzebūb, Deus Accaron. Quandoque autē de solo vero Deo affirmatur: vt cum dicitur q vnus tantū est Deus. Non vertitur hîc in dubium, an ly Deus, vt significat habentem verā Deitatem, sit vniuocū: hoc enim est per se notum, esse nō solum vniuocum, sed incōmunicabile, vt dictum est. Et propterea de omnibus aliis prædicatur negatiue secundū illam significationē. Sed quod dubitatur hîc, est, an quum vere affirmatur ly Deus de his tribus: cum scilicet dicitur quòd Dominus ipse est Deus, & q Moyses est De⁹ Pharaonis: et Beelzebub est De⁹ Accaron, vniuoce sumatur, an ęquiuoce, vel analogice, id est, vnam vel plures. Et si plures, omnino aut secundū quid habeat significationes. Et sic patet titulus cū responsione ad primum.

hoc nomen Deus incommunicabile quidem sit secundum rem, sed communicabile quidem sit secundum opinionem: quemadmodum hoc nomen Sol esset communicabile secundum opinionem ponentium multos soles. Et secundum hoc dicitur Gala. 4. His qui natura non sunt dij, seruiebatis. Glos. non sunt dij natura, sed opinione hominum. Est nihilominus communicabile hoc nomen Deus, non secundum aliquid eius per quandam similitudinem, vt dij dicantur, qui participant aliquid diuinum per similitudinem, secundum illud, Ego dixi, dij estis. Si vero esset aliquod nomen impositum ad significandum Deum non ex parte naturæ, sed ex parte suppositi secundum quòd consideratur ad hoc aliquid, illud nomen esset omnibus modis incommunicabile: sicut forte est nomen tetragrammaton apud Hebræos. Et est simile si quis imponeret nomen soli designans hoc indiuiduum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd natura diuina non est communicabilis, nisi secundum similitndinis participationem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc nomen Deus, est nomen appellatiuum & non proprium: quia significat naturam diuinam, vt in habente: licet ipse Deus secundum rem non sit nec vniuersalis nec particularis. Nomina enim non sequuntur modum essendi qui est in rebus: sed modum essendi secundum quòd in cognitione nostra est. Et tamen secundum rei veritatem est incommunicabile, secundum quòd dictum est de hoc nomine sol.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hæc nomina bonus, sapiens, & huiusmodi similia, imposita quidem sunt à perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: non tamen sunt imposita ad significandum diuinam naturam: sed ad significandum ipsas perfectiones absolute. Et ideo etiam secundum rei veritatem sunt communicabilia multis. Sed hoc nomen Deus impositum est ab operatione propria Deo: quam experimur continue ad significandam diuinam naturam.

ARTICVLVS X.

a ¶ Vtrū hoc nomen Deus vniuoce dicatur de Deo per participationē, & secundū naturā, & secundū opinionē.

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen Deus vniuoce dicatur de Deo per naturam & per participationem, & secundum opinionem. Vbi enim est diuersa significatio, non est contradictio affirmantis & negantis: æquiuocatio enim impedit contradictionem. Sed catholicus dicens, idolum non est Deus, contradicit pagano dicenti, idolum est Deus. Ergo Deus vtrobique sumptum vniuoce dicitur.

¶ Præterea sicut idolum est Deus secundum opinionem & non secudum veritatem, ita fruitio carnalium delectationum dicitur felicitas secundum opinionem & non secundum veritatem. Sed hoc nomen beatitudo vniuoce dicitur de hac beatitudine opinata, & de hac beatitudine vera: ergo & hoc nomen Deus vniuoce dicitur de Deo secundum veritatem, & de Deo secundum opinionem.

¶ Præterea. Vniuoca dicuntur quorum est ratio vna. Sed catholicus cum dicit vnum esse Deum, intelligit nomine Dei rem omnipotentem, & super omnia venerandam: & hoc idē intelligit gentilis cum dicit, idolum esse Deū. Ergo hoc nomen vniuoce dicitur vtrobique.

¶ SED CONTRA: illud, quod est in intellectu, est similitudo eius quod est in re, vt dicitur in primo periher. Sed animal dictum de animali vero & de animali picto, æquiuoce dicitur. Ergo hoc nomen Deus dictum de Deo vero, & de Deo secundum opinionem, æquiuoce dicitur.

¶ Præterea. Nullus potest signare id quod non cognoscit. Sed gentilis non cognoscit naturā diuinam. Ergo cum dicit, idolum erit Deus, non significat veram Deitatem: hanc autem significat catholicus dicens vnum esse Deum. Ergo hoc nomen Deus non dicitur vniuoce, sed æquiuoce de Deo vero, & de Deo secundum opinionem.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus participatiue, & æstimatiue non nisi ex veri Dei ratione intelligatur, hoc nomen Deus de Deo participatiue, opinatiue, & vero Deo nec vniuoce nec pure æquiuoce, sed analogice dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen Deus in præmissis tribus significationibus non accipitur neque vniuoce, neque æquiuoce: sed analogice. Quod ex hoc patet. Quia vniuocorum est omnino eadem ratio, æquiuocorum est omnino ratio diuersa. In analogicis veró, oportet quòd nomen secundum vnam significationem acceptum ponatur in diffinitione eiusdem nominis secundum ailas significationes accepti e. sicut ens de substantia dictum ponitur in diffinitione entis secundum quod de accidente dicitur: & sanum dictum de animali ponitur in diffinitione sani secundum quod dicitur de vrina & de medicina factiua. sic accidit in proposito. Nam hoc nomen Deus, secundum quòd pro Deo vero sumitur in ratione Dei, sumitur secundū quòd dicitur Deus secundum opinionem vel participationē. Cum enim aliquem nominamus Deum secundum participationem, intelligimus nomine Dei aliquid habens similitudinē veri Dei. Similtter cum idolum nominamus Deū, hoc nomine Deus intelligimus significari aliquid, de quo homines opinantur quòd sit Deus. & sic manifestum est, quòd alia & alia est significatio nominis: sed vna illarum significationum clauditur in significationibus alijs. Vnde manifestum est quòd analogicè dicitur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nominum multiplicitas non attenditur secundum nominis prædicationem, sed secundum significationem. Hoc enim nomen homo, de quocunque prædicetur, siue vere, siue false, dicitur vno modo. Sed tunc multipliciter dicetur, si per hoc nomen homo intenderemus significare diuersa: puta, si vnus intenderet significare per hoc nomen homo, id quod vere est homo, & alius intenderet significare eodem nomine lapidem, vel aliquid aliud. Vnde patet quòd catholicus dicēs idolū non esse Deū, contradicit Pagano hoc asserēti: quia vterque vtitur hoc nomine Deus ad significandū verū Deum. Cum enim Paganus dicit idolū esse Deū, nō vtitur hoc nomine secundū quòd significat Deū opinabilem. Sic enim verū diceret, cum etiā catholici interdum in tali significatione hoc nomine vtātur: vt cū dicitur, omnes dij gentiū dæmonia. ¶ Et similiter dicendū ad tertiū. Nā illę rationes procedūt secundū diuersitatē prędicationis nominis: & nō secundum diuersam significationem.

¶ Ad quartum dicendum: quòd animal dictum de animali vero & de picto, non dicitur pure ęquiuoce. Sed Philosophus largo modo accipit æquiuoca secundum quòd includunt in se analoga: quia & ens quod analogice dicitur, aliquando dicitur æquiuoce prædicari de diuersis prędicamentis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd ipsam naturam Dei prout in se est, neque catholicus, neque paganus cognoscit, sed vterque cognoscit eam secundum aliquam rationem causalitatis, vel excellentiæ, vel remotionis, vt supra dictum est e. Et secundum hoc in eadem significatione accipere potest gentilis hoc nomen Deus (cum dicit, idolū est Deus) in qua accipit ipsum catholicus dicens, idolum non est Deus. Si vero aliquis esset, qui secundum nullam rationem Deum cognosceret, nec ipsum nominaret, nisi forte sicut proferimus nomina, quorum significationes ignoramus.

55 66 78 *1. dist. 8. q. 1. ar. 1. & 3. & po. q. 7. art. 1. & quæ. 7. art. 1. & 1. & 10. arti. 4. Et Dion. 5. li. 3. in principio 76.*

ARTICVLVS XI.

a ¶ Vtrum hoc nomen, qui est, sit maxime nomen Dei proprium

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen, qui est, non sit maxime proprium nomen Dei. Hoc enim nomen Deus est nomen incommunicabile, vt dictū est e. Sed hoc nomen, qui est, non est nomen incommunicabile. Ergo hoc nomen, qui est, non est distin- … maxime proprium nomen Dei.

Comment. ¶ In corpore vna cōclusio responsiua quæsito, hoc nomē Deus, dicitur de his tribus non vniuoce, nec æquiuoce, sed analogice. Probatur ex rationibus terminorum quo ad singulas partes. vniuoca eandem omnino: Æquiuoca diuersam omnino: Analoga primā in alijs clausam ratione habet. Sed ly Deus, dictū de his nō primo, nec secundò, sed tertio modo se habet. ergo est analogū. Maior est ex se nota: quā optime notabis ad effugandam à te & alijs ignorantiā prauæ dispositionis in materia de analogia, & cęt. Minor autem probatur inducendo in singulis. Constat enim, quòd participatiue Deus, & similiter opinatus Deus absque veri Dei ratione intelligi nequit, sed bene è conuerso: sicut depictus aut opinatus leo absque veri leonis cointellectione intelligi non potest.

71 73

a ¶ Super quæstionis decimæ tertiæ Articulum vndecimum.

IN tit. Propriū cū tripliciter sumi possit, vt distinguitur contra commune, & vt distinguitur contra metaphoricū, & vt distinguitur contra extraneum. In proposito directe sumitur tertio modo: ita quod proprium intimum, maxime autem proprium, id est maxime intimum significat in proposito. Inter nomina siquidem non metaphorice dicta de aliquo, datur latitudo, dū vnius formalis ratio magis intrinseca est illi, quā alterius, &c.

Ly maxime autem comparationem excessiuam dicit respectu cæterorum diuinorum nominum, siue communia sint, vt bonus, sapiens, &c. siue propria, vt Deus, creator, &c. Vtrū autem hæc comparatio extendatur etiam ad nomina diuina composita, non apparet: quoniam nulla sit in toto articulo de compositis mentio: sed solum de simplicibus: propterea restabit adhuc sub dubio an ly qui est, sit magis proprium nomen Dei, quàm ly summū bonum, seu ly ens infinitum, &c.

¶ Præterea, Dionysius dicit 3. cap. de di. no. quòd boni nominatio excellenter est manifestatiua omnium Dei processionum. Sed hoc maxime Deo conuenit, quod sit vniuersale rerum principium. ergo hoc nomen bonum, est maxime proprium Dei: & non hoc nomen, qui est.

¶ Præterea, Omne nomen diuinum videtur importare relationem ad creaturas, cum Deus non cognoscatur à nobis, nisi per creaturas. Sed hoc nomen, qui est, nullam importat habitudinem ad creaturas. Ergo hoc nomen, qui est, non est maxime proprium nomen Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exodi 3. quòd Moysi quærenti, si dixerint mihi quod est nomen eius? quid dicam eis? & respondit ei Dominus, sic dices eis: Qui est, misit me ad vos. Ergo hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei.

CONCLVSIO.

¶ Quòd hoc nomen, qui est, triplici ratione est maxime proprium nomen Dei.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen, qui est, triplici ratione est maxime proprium nomen Dei. Primò quidē propter sui significationem. Non enim significat formam aliquam, sed ipsum esse. Vnde cum esse Dei sit ipsa eius essentia: & hoc nulli alij conueniat, vt supra ostensum est e: manifestū est quòd inter alia nomina hoc maxime proprie nominat Deum. Vnumquodque enim denominatur à sua forma. Secundo propter eius vniuersalitatem. Omnia enim alia nomina vel sunt minus communia- vel, si conuertantur cum ipso, tamen addunt aliqua supra ipsum secundum rationem. Vnde quodammodo informant & determinant ipsum. Intellectus autem noster non potest ipsam Dei essentiam cognoscere in statu viæ secundum quòd in se est: sed quemcunque modum determinet circa id quod de Deo intelligit, deficit à modo quo Deus in se est. Et ideo quanto aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia & absoluta, tanto magis proprie dicuntur de Deo à nobis. Vnde & Damascenus dicit quòd principalius omnibus, quæ de Deo dicuntur nominibus, est, qui est: totum enim in seipso comprehendens velut quoddam pelagus substantiæ infinitum & indeterminatum. Quolibet enim alio nomine determinatur aliquis modus substantiæ rei: sed hoc nomen, qui est, nullum modum essendi determinat, sed se habet indeterminate ad omnes. Et ideo nominat ipsum pelagus substantiæ infinitum. Tertio vero ex eius significatione. Significat enim esse in præsenti. Et hoc maxime proprie de Deo dicitur, cuius esse non nouit præteritum vel futurum, vt dicit Augustinus in quinto de Trinitate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hoc nomen, qui est, est magis proprium nomen Dei, quàm hoc nomen Deus, quantū ad id, à quo imponitur, scilicet ad esse: & quātum ad modum significandi & consignificandi, vt dictum est e. Sed quantum ad id ad quod imponitur nomen ad significandum, est magis proprium hoc nomen Deus, quod imponitur ad significandum naturam diuinam. Et adhuc magis proprium nomen est tetragrammaton: quod est impositum ad significandam ipsam Dei substatiam incōmunicabilem, & (vt sic liceat loqui) singularem.

¶ Ad secundum dicendum, quòd hoc nomen bonum, est principale nomen Dei, inquantum est causa, non tamen simpliciter. Nam esse absolute præintelligitur causæ e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd non est necessarium quòd omnia nomina diuina importent habitudinem ad creaturas, sed sufficit quòd imponantur ab aliquibus perfectionibus procedentibus à Deo in creaturas: inter quas prima est ipsum esse, à qua sumitur hoc nomen, qui est.

Comment. ¶ In corpore vna est cōclusio responsiua quæsito affirmatiue.

Annot. ¶ Sed aduerte quòd hęc conclusio potest dupliciter formari. Primo sic. hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei triplici ratione, Ita quod ly triplici ratione sit pars conclusionis: & sit determinatio ly maxime proprium: & sic sensus est maxime proprium quo ad tria, scilicet significationem, modum significandi, & consignificandi: vt in responsione ad primam exprimitur. Alio modo potest formari sine tali limitatione, sic: hoc nomen, qui est, est maxime proprium nomen Dei: & sic ly triplici ratione, non est pars conclusionis. sed continuatio cōclusionis cum probationibus: quasi diceret, & probatur tripliciter. * Primo sensui duo fauent, scilicet interpositio ly triplici ratione inter subiectum & prædicatum conclusionis in litera: & explicatio in respōsione ad primum facta. * Secundo quoque sensui fauent duo. * Primo, quia in litera secundum singulas rationes sigillatim infertur conclusio sine limitatione. Secundo, quia sine limitatione conclusio est simpliciter vera, & quoniam parui refert quo quis modo eam formet, age vt lubet.

17 15

ratio significata per nomen est amplior, aut absolutior, tanto minus recedit ab illo interminato pelago diuinæ substantiæ: & hoc est magis proprie dici. non enim aliquod nomen adæquat modum Dei: sed quia minus deficit, magis proprium dicitur. Ita quòd minime inter alia recedere, est maxime proprie dici. Deficere autem in proposito communiter sumitur: quædam enim nomina vt transcendētia minus determinata deficiunt negatiue: plus tamen & minus vt dictum est: adeo vt quædam alia scilicet determinata, deficiant contrarie, vt corpus, &c. Omnis ergo determinatio deficit, quamuis dissimiliter.

Annot. ¶ Aduerte hîc, quòd ly est, dupliciter potest determinari: scilicet ex parte prædicati, & ex parte subiecti. Prædicati quidem, quum dicitur, est sapiens, vel bonus, &c. Subiecti autē quum dicitur, homo vel bos est, &c. hoc autem nomen, qui est, merito indeterminatissimū dicitur: quia vtrinque ly qui est, indeterminatū significat. Non enim significat qui est bonus, aut sapiens, aut substantia: sed absolutissime, qui est absque quacunque determinatione. Ex parte etiam ly, qui cum nulla significetur natura, sed cum sit relatiuū substantiæ, communissime importat substantiam: non vt est certū genus, sed vt omnis essentia, substantia dicitur. Et propterea Damascenus pelagus infinitum substantiæ significare dixit: substantiæ quidem, ratione ly qui. pelagus autem infinitū ratione ly est, absque omni determinatione: 4
potest enim determinari infinitis determinationibus: hoc autē maxime manifestat. quoniam adeo eminens est, vt infinities infinitos essendi modos etiam cogitabiles eminentissime comprehendat. 2

Comment. ¶ Probatur ergo in litera conclusio quo ad primum, vel primo sic. Qui est, significat non formam aliquam, sed ipsum esse: ergo significat essentiam solius Dei: ergo est maxime propriūm Dei. Prima consequentia probatur, quia solius Dei essentia, est esse. secūda aut ē, quia vnūquodque denominatur à sua forma.

¶ Circa hanc rationem dubitatur: quia non concludit intentum. secunda enim consequentia non infert, quod hoc nomen sit magis proprium quàm alia nomina: sed quòd hoc nomen conueniat magis Deo quàm aliis rebus: quia significatio eius in Deo saluatur essentialiter: in aliis vero est extra essentiā: & tamen concludendum erat vt etiam in litera infertur, quod hoc nomen est magis proprium quàm alia nomina.

¶ Ad hoc breuiter dicendum est, quod ratio literæ concludit vtrunque: quoniam ex hoc quòd significatum formale ly qui est, est ipsum esse, optime sequitur, & quod magis conueniat Deo quàm aliis: quia illa essentialiter, aliis non: & quod magis conueniat Deo quàm alia nomina: qui est essentiale prius cæteris, cum cætera posterius quid significent. Hoc autem implicite in litera insinuatum est in ly esse, vel in ly non formam aliquam. quasi diceret, non significat formam aliquam, vt cætera nomina, puta sapiens, viuens, &c. De transcēdentibus autem constabat ea posteriora esse ipso esse, & propterea non oportuit solicitare autorem circa hæc.

¶ Quo ad secundum vel secundo probatur conclusio sic. essentia Dei non potest à nobis pro statu viæ intelligi modo quo in se est. ergo omne intellectum quocunque modo determinatum, deficit à modo quo Deus in se est. ergo quanto aliqua nomina sunt minus determinata, tanto magis proprie dicuntur de Deo à nobis. ergo qui est, est maxime proprium nomen Dei. vltima consequentia probatur in litera: quia cætera nomina, aut sunt minus communia: aut si conuertuntur, addunt aliquid rationis, saltem supra ipsum. Et confirmatur autoritate Damasc. Priores autē consequētiæ in litera nō probantur. Et prima quidē ratione nō egebat. quoniam ex se satis liquet. Si enim modus Dei incognitus, sequitur q omnis modus cognitus deficiat à modo Dei. Secūda quoq; plane inde deducitur, quoniā si omnis modus cognitus deficit à modo Dei: ergo quāto determinatior modus, tanto magis deficit: quoniā defectus iste ex eminētissima amplitudine modi essendi Dei procedit, ac per hoc quanto

Comment. ¶ Quo ad tertium vero, vel tertio probatur conclusio ex significatione. qui est, significat esse in præsenti. ergo maxime proprie conuenit Deo. tenet sequela. præsentialitas enim est maxime propria Deo, vt patet per Augustinum.

Anno ¶ Aduerte hîc quòd ly, qui est, tripliciter potest considerari. Vno modo absolute & formaliter, & sic considerandum est hîc, nec differt ly, qui est, ab ente formaliter, sed quo ad tres conditiones. Prima est: quia ens non ita explicite explanat actum essendi. Secunda est: quia ens non consignificat tempus aliquod. Tertia est: quod relatiuum clausum in ly ens, est neutri generis, vt patet exponendo ens, id est, quod est, vt expresse ab Aristotele exponitur pluries. neutrum autem genus cum informe sit, magis ex parte materiæ se tenet. Masculinum autem cum formatum sit, actualitatem insinuat. Vnde dicendo, qui est, actualitas magis insinuatur existentis quàm dicendo quod est propter aliquas conditiones adiunctas his quæ in litera dictæ sunt, *ly* qui est. Secundo modo consideratur vt merito appropriatum Deo: & sic cum ratio appropriationis sit, quia ipse solus in rei veritate est. cætera autem sunt & non sunt, pro quanto deesse possunt: & dum non sunt, nisi sic, id est, tantæ & talis perfectionis, & non absolute: & oportet, vt hoc nomen sic sumptum eminentiam summam in essendo insinuet, non ex significatione, sed ex appropriatione: sicut si hoc nomen cognoscens, inter homines alicui excellentissimi intellectus approprietur, quasi cæteri in comparatione ad ipsum non cognoscerent, & cætera. Tunc enim, licet non varietur nominis significatio, plus tamen insinuaret quàm significaret formaliter, cum ex huiusmodi appropriatione ostenderetur excellentia illius. Vnde in proposito, licet qui est, formaliter sumptum de omni existente verificetur, nec pelagus substantiæ infinitum deuotet nisi eo modo quo ens, vt appropriatum tamen, consideratur esse quod est ipsa Dei essentia, eminentissima in Deo ponit, pelagusque illud infinitum in diuino esse ponit: ac per hoc infinitatem per indeterminationem, quam in communi importat: ad infinitatem per eminentiam trahit æternum esse illud innuendo: propter quod nullum nomen simplex, quo ad conceptum, habemus quod magis explicet diuinam naturam quidditatiue, quàm ly, qui est. Tertio modo consideratur, qui est, non ex appropriatione, sed ex propria ratione est nomen proprium Dei: & verificantur de eo omnia supradicta. Alia tamen ratione: quia non ex appropriatione, sed ex propria significatione, vt dictum est: & quoniam analogum simpliciter prolatum stat pro primo, idcirco ly qui est, absolute pro primo sumitur: & est propriissimum Deo propter supradicta: & hæc sequere, quoniam & vera, & autori consona sunt absolute ac formaliter loquenti.

ARTI.

ARTICVLVS XII.

79 a ¶ *Vtrum propositiones affirmatiuæ possint formari de Deo.*

1.dis.4.q.2.ar.1. & 1.contra cap.36.

AD DVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd propositiones affirmatiuæ non possint formari de Deo. Dicit enim Dionysius 2. cap. cælestis Hierar. quòd negationes de Deo sunt veræ, affirmationes autem incompactæ.

¶ Præterea, Boëtius dicit in lib. de Trin. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Sed Deus maxime est forma simplex, vt suprà ostensum est c. Ergo non potest esse subiectum: sed omne illud de quo propositio affirmatiua formatur, accipitur vt subiectum. Ergo de Deo propositio affirmatiua formari non potest.

¶ Præterea, Omnis intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus: sed Deus habet esse absque omni compositione, vt suprà probatum est c. Cum igitur omnis intellectus affirmatiuus intelligat aliquid cum compositione, videtur quòd propositio affirmatiua vere Deo formari non possit.

¶ SED CONTRA est, quòd fidei non subest falsum, sed propositiones quædam affirmatiuæ subduntur fidei, vtpote quòd Deus est trinus & vnus, & quòd est omnipotens. Ergo propositiones affirmatiuæ possunt formari de Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cum humanus intellectus nequeat Deum, vt vnus est, cognoscere, sed sub diuersis rationibus, multas de ipso propositiones affirmatiuas veras formare potest.*

18 d ¶ RESPONDEO dicendum, quòd propositiones affirmatiuæ possunt vere formari de Deo. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd in qualibet propositione affirmatiua vera oportet quòd prædicatum & subiectum significent idem secundum rem aliquo modo, & diuersum secundum rationem. Et hoc patet tam in propositionibus quæ sunt in prædicato accidentali, quàm in illis quæ sunt de prædicato substantiali. Manifestum est enim, quòd homo & albus sunt idem subiecto, & differunt ratione. alia est enim ratio hominis, & alia ratio albi. Et similiter cùm dico, homo est animal: illud enim ipsum quod est homo, vere animal est. In eodem enim supposito est & natura sensibilis, à qua dicitur animal, & rationalis, à qua dicitur homo c. Vnde & hîc etiam prædicatum & subiectum sunt idem supposito, sed diuersa ratione. Sed in propositionibus, in quibus idem prædicatur de seipso, hoc aliquo modo inuenitur, inquantum intellectus id quod ponit ex parte subiecti, trahit ad partem suppositi: quod vero ponit ex parte prædicati, trahit ad naturam formæ in supposito existentis: secundum quòd dicitur quòd prædicata tenentur formaliter, & subiecta materialiter. Huic verò diuersitati, quæ est secundum rationem, respondet pluralitas prædicati & subiecti: identitatem verò rei significat intellectus per ipsam compositionem. Deus autem in se consideratus est omnino vnus & simplex: sed tamen intellectus noster secundum diuersas conceptiones ipsum cognoscit, eò quòd non potest ipsum vt in seipso est, videre. Sed tamen quamuis intelligat ipsum sub diuersis conceptionibus, cognoscit tamen quòd omnibus suis conceptionibus respondet vna & eadem res simpliciter c. Hanc ergo pluralitatem, quæ est secundum rationem, præsentat per pluralitatem prædicati & subiecti: vnitatem verò repræsentat intellectus per compositionem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Diony. dicit affirmationes de Deo esse incompactas vel inconuenientes secundum aliam translationem, inquantum nullum nomen Deo competit secundum modum significandi, vt suprà dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus noster non potest formas simplices subsistentes secundum quòd in seipsis sunt, comprehendere: sed apprehendit eas secundum modum compositorum, in quibus est aliquid quod subijcitur, & est aliquid quod inest. Et ideo apprehendit formam simplicem in ratione subiecti, & attribuit ei aliquid.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hæc propositio, intellectus intelligens rem aliter quàm sit, est falsus, est duplex, ex eo quod hoc aduerbium aliter, potest determinare hoc verbum intelligit, ex parte intellecti, vel ex parte intelligentis c. Si ex parte intellecti, sic propositio vera. Et est sensus. Quicunque intellectus intelligit rem esse aliter quàm sit, falsus est. Sed hoc non habet locum in proposito: quia intellectus noster formans propositionem de Deo, non dicit eum esse compositum, sed simplicem. Si verò ex parte intelligentis, sic propositio falsa est. Alius est enim modus intellectus in intelligendo, quàm rei in essendo. Manifestum est enim quòd intellectus noster res materiales infra se existentes intelligit immaterialiter, non quòd intelligat eas esse immateriales, sed habet modum immaterialem in intelligendo. Et similiter cum intelligit simplicia, quæ sunt supra se, intelligit ea secundum modum suum, scilicet composite: non tamen ita quòd intelligat ea esse cōposita. Et sic intellectus noster nō est falsus, formās cōpositionē de Deo.

¶ In responsione ad primum dubium occurrit, quia distinctio facta ibidem non habet locum in proposito, quoniam in ly qui est, idem est, à quo nomen imponitur, & ad quod nomen imponitur: ergo si est magis proprium nomen quo ad vnum, erit quo ad vtrunque: & tamen in litera dicitur, quòd est magis proprium quo ad id à quo, & non quo ad id ad quod. quo
371 modo possunt hæc simul stare?
c
428 ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet idem sit: non tamen ad idem comparatur. In vtroque enim nomine: scilicet ly qui est, & ly Deus, sunt duo, scilicet à quo & ad quod: & comparationem proportionaliter faciendo, scilicet cōparando à quo vnius ad à quo alterius: & ad quod vnius ad quod alterius: facile patet sensus clarus literæ, quod esse est magis proprium Deo, quàm vniuersalis prouidentia: & quòd deitas est magis propria Deo, quàm esse: quoniam deitas importat illam naturā quasi secundum differentiam specificam: ly vero qui est, importat eandem quasi secundum genus. Veruntamen quòd quia conceptū. ly Dei, quantum ad id ad quod imponitur, non habemus nisi in alio. Conceptum vero ly, qui est: quantum ad vtrunque habemus. Idcirco licet Deus secundū se magis proprium nomen ac intimius sit, quo ad nos: tamen magis explicatiuū est Dei ly, qui est: quàm ly Deus: propter rationem dictā. Et scito quòd ly qui est, vt appropriatum, seu primum analogatum nomen est, vnicum tantum conceptū formalem importat: ita quòd non componitur ex duobus conceptibus, vt calor albus: neque vt ens per se, neque vt summum bonum, neque vt ens infinitum. Et cum tanta simplicitate explicat pelagus infinitum substantiæ: imò si rectè ac perfecte concipitur, explicat quasi causam quare Deus sit ens infinitum: non enim quia ens infinitum ideo est qui est: sed quia est qui est, ideo esse infinitæ perfectionis est. Vnde nō rectè sensisse videtur Scotus in 1. di. 3. q. 1. dicēs, quòd simplicior & perfectior cō ceptus pro prius Deo, nobis possibilis sit conceptus huius nominis ens infinitum. Iam enim patet quòd conceptus ly, qui est simplicior, perfectior ac prior est.

QVAESTIO DECIMAquarta, De scientia Dei, in sexdecim articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam substantiam pertinent, restat considerandum de his, quæ pertinent ad operationem ipsius. & quia operatio quædam est, quæ manet in operante, quædam verò quæ procedit in exteriorē effectum. Primo agemus de scientia & volūtate (nam intelligere in intelligente est, & velle in volēte) & postmodū de potētia Dei, quæ cōsideratur vt pricipiū operationis diuinæ in effectū exteriorē procedētis. Quia verò intelligere quoddā viuere est: post consideratione diuinæ scientiæ considerandū est de vita diuina. Et quia sciētia verorū est, erit etiā considerandum de veritate & falsitate. Rursum, quia omne cognitum in cognoscente est, rationes autem rerum secundum quòd sunt in Deo cognoscente, ideæ vocantur, cum consideratione sciētiæ erit etiam adiungenda consideratio de ideis.

¶ Circa scientiam verò quæruntur sedecim. ¶ Primo, vtrum in Deo sit scientia. ¶ Secundo, vtrum Deus intelligat seipsum. ¶ Tertio, vtrū comprehendat se. ¶ Quarto, vtrum suum intelligere sit sua substantia. ¶ Quinto, vtrum intelligat alia à se. ¶ Sexto, vtrum habeat de eis propriam cognitionem. ¶ Septimo, vtrum scientia Dei sit discursiua. ¶ Octauo, vtrum scientia Dei sit causa rerum. ¶ Nono, vtrum scientia Dei sit eorum, quæ non sunt. ¶ Decimo, vtrum sit malorum. ¶ Vndecimo, vtrum sit singularium. ¶ Duodecimo, vtrum sit infinitorum. ¶ Decimotertio, vtrum sit contingentium futurorum. ¶ Decimoquarto, vtrum sit enuntiabilium. ¶ Decimoquinto, vtrum scientia Dei sit variabilis. ¶ Decimosexto, vtrum Deus de rebus habeat speculatiuam scientiam vel practicam.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit scientia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sit scientia. Scientia enim habitus est qui Deo non competit, cum sit medius inter potentiam & actum. Ergo scientia non est in Deo.

¶ Præterea, Scientia (cum sit conclusionum) est quædam cogitio ab alio causata, scilicet ex cognitione principiorum. Sed nihil causatum est in Deo. Ergo scientia non est in Deo.

a ¶ *Super Quæstionis decimætertiæ Articulum duodecimum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, propositiones affirmatiuæ vere possunt de Deo formari. Probatur. omnis propositio affirmatiua significat identitatē aliquā secundū rem prędicati & subiecti, cū distinctione eorundē secundum rationē: sed in deo inueniūtur hęc duo. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo inductiue in propositionibus accidētalibus, & essentialibus duplicibus, scilicet & in quibus prædicatū & subiectū habent secundū se rationes diuersas, & in quibus nō. Secūdo ratione, propositio affirmatiua habet copulam prædicatū & subiectum. ergo importat identitatem ratione copulæ: & distinctioné ratione pluralitatis extremorū. Minor vero probatur. Deus non cognoscitur à nobis, vt est in sua ōnimoda vnitate, sed sub diuersis rationibus vnus & simplex: ergo.

¶ Aduerte Thomista quod hinc habes quod Deus apud Sanctū Thomā, est vnius tantū rationis formalis eleuare cōprehendentis omnia, &c. hoc enim intēdit cùm dicit hic, quòd est ōnino vnus & simplex. Alioquin aduersatiua subiūcta cū eius causa nō consona scilicet, sed tamen intellectus noster secundū diuersas conceptiones ipsum cognoscit: quia non potest ipsum vt in se est videre. Si ergo posset ipsum vt est videre, nō distinguet deitatem à sapiētia: nec sapientiā à bonitate secundum rationem: vt modò facit, dicēdo Deus est sapiens & bonus, etc. vnica ergo est in deo formalis ratio tantum.

Annot. 71 1. dist. ... artic.2. dist.34. art.1. cor. & po.q.7. artic.5. 2.70. Annot. 80 1. dist.15. artic.1. Et 1. contra c.44. & po.q... art.1. ... & q.9. artic.5. cor. Et veri.q... artic.1. Et opusc... c.28. & ... Et 12. me. 6. col. 5 & 6.

a ¶ *Super Quæst. decimaquartæ Art. primū.*

Titulus scientia. nomine scientiæ intelligimus cognitionem intellectiuam certam & euidentem.

¶ Præterea, Omnis scientia vel vniuersalis, vel particularis est. Sed in Deo non est vniuersale & particulare, vt ex superioribus patet c. Ergo in Deo non est scientia.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit, Rom. 2. O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit omnino immaterialis, in ipso scientia est perfectissimo modo.*

¶ RESPONDEO dicendum. quòd in Deo perfectissime est scientia. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cognoscentia à non cognoscentibus in hoc distinguuntur: quia non cognoscentia nihil habent nisi formam suam tantum: sed cognoscens natum est habere formam etiam rei alterius: nam species cogniti est in cognoscente. Vnde manifestum est, quòd natura rei non cognoscentis est magis coarctata & limitata. Natura autem rerum cognoscentium habet maiorem amplitudinem & extensionem. Propter quod dicit Philosophus 3. de anima. quòd anima est quodammodo omnia. Coarctatio autem formæ, est per materiam. Vnde & suprà diximus, quòd formæ secundum quòd sunt magis materiales, secundum hoc magis accedunt ad quandam infinitatem c. Patet igitur, quòd immaterialitas alicuius rei est ratio quòd sit cognoscitiua, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis. Vnde in 2. de anima dicitur quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem c. Sensus autem cognoscitiuus est, quia receptiuus est specierum sine materia: & intellectus adhuc magis cognoscitiuus, quia magis separata est à materia, & immixtus, vt dicitur in 3. de anima. Vnde cum Deus sit in summo immaterialitatis, (vt ex superioribus patet c) sequitur, quòd ipse sit in summo cognitionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia perfectiones procedentes à Deo in creaturas, altiori modo sunt in Deo, vt suprà dictum est c) oportet quòd quandocunque nomen sumptū à quacunque perfectione creaturę Deo attribuatur, secludatur ab eius significatione omne illud quod pertinet ad imperfectum modum, qui competit creaturæ. Vnde scientia non est qualitas in Deo, vel habitus: sed substantia, & actus purus.

¶ Ad secundū dicendum, quòd ea quę sunt diuisim & materialiter in creaturis, in Deo sunt simpliciter & vnicè, vt supra dictum est c. Homo autem secundum diuersa cogitata habet diuersas cogitationes. Nam secundum quòd cognoscit principia, dicitur habere intelligentiam: scientiam verò, secundum quod cognoscit conclusiones: sapientiam, secundū quòd cognoscit causam altissimam: consilium vel prudentiam, secundum quòd cognoscit agibilia. Sed hæc omnia Deus vna & simplici cognitione cognoscit, vt infrà patebit c. Vnde simplex Dei cognitio omnibus istis nominibus nominari potest: ita tamen, quòd ab vnoquoque eorum secundum quòd in diuinā prędicationem venit, secludatur quicquid imperfectionis est, & retineatur quicquid perfectionis est. Et secundum hoc dicitur Iob 12. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consilium & intelligentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd scientia est secundum modum cognoscentis. Scitum enim est in sciente secundum modum scientis c. Et ideo cum modus diuinæ essentiæ sit altior quā modus, quo creaturæ sunt, scientia diuina non habet modum creatæ scientiæ, vt scilicet sit vniuersalis vel particularis, vel in habitu, vel in potentia, vel secundum aliquem talem modum disposita.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus intelligat se.*

AD secundū sic proceditur. Videtur q̄ Deus nō intellegat se. Dicitur enim in lib. de causis, quòd omnis sciens qui scit suam essentiā, est re-

Veri. q.2. art.2. & 1. contra ca.47. & 48. & l.4. ca.11. co.3. Et 1. dist. 35. art.2. Et 12. me. l.8. co.4.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In Deo est scientia perfectissime. probatur. Immaterialitas ratio est quòd aliquid sit cognoscitiuum, & secundum modum immaterialitatis est modus cognitionis: sed Deus est in summo immaterialitatis: ergo Deus est in summo cognitionis: quod est habere perfectissime scientiam.

Maior habet duas partes, & quo ad vtranq; probatur. Quo ad primam partem dupliciter. Primo, ratione sic. Esse cognoscens est ex
18 habere formam suam
76 & alterius: ergo ex am-
b plitudine naturæ: ergo ex immaterialitate. Antecedens probatur: quia in hoc differt cognoscens à non cognoscente. Prima vero consequentia ex se est euidens: quia quod est ipsum & alia, est magis amplum quàm quod est ipsum tantum: & confirmatur autoritate tertij de anima, Anima est quodammodo omnia. Secunda vero consequentia probatur ex dictis in q. 7. quòd coarctatio formæ est ex materia: & infinitas formarum per recessum à materia. Secundo probatur maior autoritate Arist. 2. de anima, quòd plantæ non cognoscunt propter suam materialitatem. Quo ad secun-
35 dam vero partem pro-
36 batur maior ex gradibus cognoscendi in sensu & intellectu. Ille enim cognoscitiuus est:
427 quia receptiuus specierum sine materia. Iste magis: quia separatus & immixtus, vt dicitur 3. de anima. Minor autē ex supradictis est nota.

¶ *Num cognoscens distinguatur à non co-*
35 *gnoscēte, quod est ipsum*
25 *& alia, non autem non cognoscens.*

Quæstio. Circa differentiam assignatam inter cognoscentia, & non cognoscentia dubitatur. Aut quum dicitur quòd cognoscens natum est esse etiam alia, intendis quòd ly esse intelligatur per identitatem: & sic falsum est, quoniam anima intellectiua non est nata esse idem quod lapis, quod bos, &c. Aut per informationem, & tunc aut per intentionalem: & sic est falsa differentia: quia aër non est cognoscens, & tamen recipit colores intentionaliter. Aut naturalem. & tunc est falsissima. Tum quia lapis non est in anima. Tum quia non cognoscentia hoc modo sunt alia. Similiter ly alia, aut stat pro omnibus, & sic est falsum: quia sensus non est natus esse omnia, sed quædam. Aut pro quibusdam: & sic differentia est nulla: quoniam commune est omnibus, quæ apud nos sunt, esse non solum ipsa, sed quædam alia aliquo modo, scilicet per informationem: quoniam omnia, non solum sunt substantiæ in se, sed habent ad minus sua accidentia conformia naturis propriis. Ignis enim non solum est ignis, sed leue, rarum, lucidum, calidum. Et quemadmodum hæc habent sua accidentia, ita cognoscens habet sua propria accidentia, species intentionales. vnde in hoc nulla apparet differentia inter cognoscentia & non cognoscentia.

¶ Ad euidentiam huius difficilis ac ardui fundamenti magnæ partis, Metaphysicæ ac Philosophiæ naturalis, duo facienda sunt. Primo formaliter dicendum est ad obiectiones. Secundo radix omnium producenda est in lucem. Ad obiecta facile dicitur, quòd ly esse abstrahit à modis essendi per identitatem, aut informationem: & similiter ly alia, abstrahit ab omnibus aut quibusdam. Sicut etiam ly cognoscitiuum abstrahit à tali & tali cognoscitiuo. Aliquod enim cognoscens est, quod est omnia per identitatem, vt Deus. Aliquod quod est aliqua per identitatem, & aliqua per informationem: vt Angeli. Aliquod quod est omnia per informationem, vt anima nostra. Aliquod quod est aliqua per informationem, vt anima pure sensitiua. Et propterea differentia in communi posita, abstrahit ab omnibus his modis, vt nullus excludatur, sed omnes in confuso contineantur.

¶ Radix autem ista elucescit, si intuemur per se differentiam, inter modum quo cognoscens est cognitum, & quo materia habet formam. Et similiter quàm differenter fit vnum ex cognoscente & cognito, & materia & forma. Idem enim iudicium est de esse & de vno, cum eandem naturam significent, vt in 4. Metaph. dicitur. Sciendum est ergo, quòd per se differentia in hoc est. Quòd cognoscens est ipsum cognitum actu vel potentia. Materia autem nunquam est ipsa forma. Et ex hac differentia quo ad esse sequitur differentia quo ad vnitatem: quòd scilicet cognoscens & cognitum sunt magis vnum, quàm materia & forma, vt egregie dixit Auer. in 3. de ani. commen. 5. Et rationem reddidit modo dictam: quia ex intellectu & intellecto non fit tertium, sicut ex materia & forma: assignando enim pro ratione maioris vnitatis exclusionem tertij: aperte docuit vnitatem consistere in hoc, quia vnum est aliud. Vnde Ari. in 3. de ani. hoc idem prædocuit dicens: quòd anima est omnia sensibilia & intelligibilia. Ostenditur autem hanc esse veram per se differentiam ex eo quòd omnes communes animi conceptiones & conclusiones ei consonant: scilicet quòd accidit cognoscitiuo & cognito diuersitas inter ea. & similiter compositio eorum. Et similiter quòd cognitum habeat esse intentionale in cognoscente, & quòd in nulla natura possunt adeo eleuari materia & forma, subiectum & accidens, vt vnum sit idem alteri saluis rationibus eorum, vt de cognoscente & cognito comperimus. 24 34 23

¶ Necessitas autem hoc ponendi, ex duabus nascitur positionibus. Altera est, vnumquodque operatur secundū quod est actu. 3. Physico. Altera est, cognitum est principium specificatiuum cognitionis, ex 11. Metaphy. Ex his sequitur, quòd cum cognoscens debeat esse sufficiens principium suæ propriæ operationis, quæ est cognoscere: quia hoc omnibus perfectis naturis commune est: oportet quod sit specificatiuum principium illius quod est esse cognitum. Et si his adiungas ex 2. cæli. t. con. 17. quòd vnumquodque est propter suam operationem: sequetur quod natura cognoscitiua est talis secundum se, vt sit actu vel potentia ipsum cognitum: quod est esse non solum ipse, sed alia vt in litera dicitur. Et si hæc comparaueris ad reliqua entia, videbis differentiam inter cognoscentia manifestari ex hoc. Reliqua nanque entia, aut recipiunt formas propter ipsarum formarum operationes, aut propter operationem tertij compositi ex recipiente & recepto. Exemplum primi in aqua calida, & vniuersali in subiecto & accidentali forma. Calefactio enim non est propria operatio aquæ, sed caloris. Et idem est iudicium quo ad hoc de aqua frigida: licet enim frigiditas sit naturalis potentia aquæ, frigefacere tamen frigidi, non aquæ propria est operatio. Exemplum secundi patet in formis substantialibus: materia enim non recipit formam propter operationem ipsius materiæ, sed compositi ex ipsa & forma. Cognoscens autem recipiens cognitum, non recipit ipsum propter operationem alicuius compositi resultantis ex eis: neque propter operationem ipsius cogniti: sed propter specificationem propriæ operationis ipsius cognoscentis. Visus enim recipit visibile, propter speciem visionis: quam constat esse visus propriam operationem. Nec obstat quod visibile vt receptum in visu sit accidens, & visus sit subiectum: quoniam hoc est per accidens, id est ex necessitate materiæ: & non est per se primò intentum. forma enim, intentio seu species visibilis, non inquantum accidens: sed inquantum visibile & transiens in visum specificat: sed quia hoc non patitur talis natura sensibilis, nisi per intentionem esse, ideo gratia materiæ concurrit accidens, non tamen destruit per se intentum, sed in gradu minus perfecto constituit. Vt enim alibi discutiendum est, & ab Auerroi 11. Metaphy. 3. de anima habetur, Cognoscibile & cognitum non eadem intentione in omnibus sunt vnum: sed magis & minus diminute: adeo quòd in solo Deo sunt omnino idem. Et sic patet sensus differentiæ assignatæ: & quàm subtiliter naturam cognoscentium tradidit hic diuus Thomas. Quam in hoc consistere non solum ex Aristo. & Auer. (vt patet ex dictis) sed etiam ex Alberto ostenditur in tractatu de intellectu & intelligibili. Et hoc diligentissime oportet pro fundamento habere, quotiens de intellectu est sermo: quoniam ex eo multarum quæstionum conclusiones pendent: puta de concursu obiecti, & intellectus ad intellectionem. Et similiter de concursu speciei intelligibilis, &c. Et hinc apparebit, quàm rudes fuerint qui de sensu & sensibili, intellectu & intelligibili, deque intelligere & sentire tractantes, tanquam de alijs rebus iudicant. Et disces eleuare ingenium, aliumque rerum ordinem ingredi.

a ¶ *Super Quæstionis decimaquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus intelligit seipsum per seipsum. probatur. Deus est absque omni potentialitate actus purus: ergo intellectus & intellectum sunt omnibus modis idem: ergo intelligit seipsum per seipsum. Antecedens patet. prima vero consequentia fundatur super duas propositiones. Altera est: obiectum intellectus oportet esse actu intelligente ad hoc vt intelligat. Altera est: omnis diuersitas intellectus ab obiecto est propter admixtam naturam potentiæ. Prima probatur ex differentia inter operationem transeuntem & immanentem: quia ista intus habet

habet terminum, Secúda ex libro de anima sic: sensus in actu est idem cum sensibili in actu: & similiter intellectus in actu cum intelligibili in actu. Non autem est hic eadem potentia, ergo identitas horum sequitur actualitatē status eorum: diuersitas vero potentialitatem. Ex his enim manifeste patet sequela prima sic. Intelligibile oportet esse in intelligente, & non est aliquo modo distinctum nisi per potētiam.

ergo intellectuale illius in quo nulla est potentia, nullo modo distinguitur ab eo. Si ergo Deus est adsque potentia, & c. ergo, &c. Deinde in litera explanatur cōsequens, quo ad ly omnibus modis, excludendo duos diuersitatis modos, scilicet inter actum & potentiam, & inter substantiam & accidēs, secunda consequentia patet.

Annot. ¶ Circa verba literæ in secunda propositione fundante consequentiam, Aduerte quòd hoc quod dicitur, scilicet secundum hoc tantū sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili, quia vtrunque est in potentia: dupliciter exponi potest. Primo vt ly vtrunque referat potentiam & obiectum. Secundo vt referat ambas potentias, quas nominauerat, scilicet sensitiuam & intellectiuam. Et si iste secundus sensus teneatur, nihil scabrositatis occurrit & planus literæ sensus seruatur, Si verò primus sensus intentus dicatur eget nitore: quoniam ex hoc habetur expresse, quòd ad distinctionem inter cognoscentem & cognitum exigitur potentialitas non solum in cognoscente, sed etiam in cognito: quod non est vsquequaque verum. Potest enim hoc dupliciter intelligi. Primo quod exigatur potentialitas in vtroque, ita quod vtrunque sit secundum se potentiam habens: & hæc duplex potentia sit radix distinctionis. Et hoc est falsum vt patet, quum Deus videtur ab aliquo intellectu creato. Tunc enim obiectum est actus purus, & tamen distinctio est inter intellectum & obiectum. Secundo, quod exigatur potentialitas vtriusque respectu huius, id est quod obiectum sit potentia intelligibile ab ipso intellectu, & intellectus sit in potentia aliqua ad intelligendum illud: & hoc est verum. Sed iudicio meo non est hic intentum. Tum quia vna potentialitas, scilicet potentia sufficit. Tum quia ista potentialitas obiecti non in se, sed respectu huius non est potentialitas imperfectionis, de qua loquimur. Tum quia vtraque ista potentia resoluitur tandem

b 280

quo ad hunc effectum, qui est distinctio inter obiectum & potentiam: inter potentialitatem ipsius cognoscitiuæ virtutis. Tum quia planus sensus literæ primam expositionem optime amplectitur, & propositō satisfacit: & ideo primum sequamur.

Quæstio. ¶ *Num in his, quæ carent potentia, & quorum species intelligibilis non distinguitur à sua substantia, intelligens & intellectum sit omnibus modis idem.*

Circa expositionem consequentis: vbi ly omnibus modis idem explanatur per exclusionem duorum: scilicet status potentialitatis: & diuersitatis intellectus, diens ad essentiam suam reditione completa: sed Deus non exit extra essentiam suam, nec aliquo modo mouetur. Et sic non competit sibi redire ad essentiam suam. ergo ipse non est sciens essentiam suam.

¶ Præterea, Intelligere est quoddam pati & moueri, vt dicitur in 3. de anima: scientia etiā est assimilatio ad rem scitam: & scitum etiā est perfectio scientis. Sed nihil mouetur vel patitur vel perficitur à seipso, neque similiter do sibiipsi est, vt Hilarius dicit. Ergo Deus non est sciens seipsum.

¶ Præterea, præcipue Deo sumus similes secundum intellectum: quia secundum mentē sumus ad imaginē dei, vt dicit Aug. Sed intellectus noster nō intelligit se, nisi sicut intelligit alia, vt dicitur in 3. de anima. Ergo Deus non intelligit se, nisi forte intelligendo alia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Corint. 2. Quæ sunt Dei nemo nouit nisi spiritus Dei.

CONCLVSIO.

¶ Deus cum sit actus purus in summo immaterialitatis, intelligit se per seipsum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus se per seipsum intelligit. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd licet in operationibus, quæ transeunt in exteriorem effectum, obiectum operationis quod singificatur vt terminus, sit aliquid extra operantem: tamen in operationibus, quæ sunt in operante obiectum, quod significatur vt terminus operationis, est in ipso operante: & secundum quod est in eo, sic est operatio in actu. Vnde dicitur in lib. de anima, quòd sensibile in actu est sensus in actu, & intelligibile in actu est intellectus in actu c. Ex hoc enim aliquid in actu sentimus vel intelligimus, quod intellectus noster vel sensus informatur in actu per speciem sensibilis vel intelligibilis. Et secundum hoc tantum sensus vel intellectus aliud est à sensibili vel intelligibili: quia vtrunque est in potentia. Cum igitur Deus nihil potentialitatis habeat, sed sit actus purus, oportet quòd in eo intellectus & intellectum sint idem omnibus modis, ita scilicet vt neque careat specie intelligibili: sicut intellectus noster cum intelligit in potentia, neque species intelligibilis sit aliud à substantia intellectus diuini: sicut accidit in intellectu nostro, cum est actu intelligens: sed ipsa species intelligibilis est ipse intellectus diuinus. & sic seipsum per seipsum intelligit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd redire ad essentiam suam, nihil aliud est, quàm rem subsistere in seipsa. Forma enim inquantum perficit materiam dando ei esse, quodammodo supra ipsam effunditur: in quantum verò in seipsa habet esse, in seipsam redit: virtutes igitur cognoscitiuæ, quæ non sunt subsistentes, sed actus aliquorum organorum, non cognoscūt seipsas: sicut patet in singulis sensibus. Sed virtutes cognoscitiuæ per se subsistentes cognoscunt seipsas. Et propter hoc dicitur in lib. de causis, quòd sciens essentiam suam redit ad essentiam suam. Per se autem subsistere maxime conuenit Deo. Vnde

à specie intelligibili: dubium occurrit. Quia exclusio horum non sufficienter explanat omnimodam identitatem intellectus & intellecti: & hoc probatur in angelo intelligente seipsum. Constat enim quòd nec est in potentia. Neque species, qua se intelligit est aliud à substantia sua: & tamen intellectus & intellectum non sunt omnibus modis idem etiam intelligendo seipsum. Tum quia secundum hunc modum loquendi, ipse est maxime rediens ad essentiam suam, & cognoscens seipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd moueri & pati sumuntur æquiuoce secundum quòd intelligere dicitur esse quoddam moueri vel pati c, vt dicitur in 3. de anima. Non enim intelligere est motus, qui est actus imperfecti, qui est ab alio in aliud: sed actus perfecti existens in ipso agente c. Similiter etiam quòd intellectus perficiatur ab intelligibili, vel assimiletur ei hoc conuenit intellectui, qui quandoque est in potentia: quia per hoc quod est in potentia, differt ab intelligibili, & assimilatur ei per speciem intelligibilem, quæ est similitudo rei intellectæ: & perficitur per ipsam, sicut potentia per actum. Sed intellectus diuinus, qui nullo modo est in potentia, non perficitur per intelligibile, neque assimulatur ei: sed est sua perfectio & suum intelligere.

¶ Ad tertium dicendum, quòd esse naturale non est materiæ primæ, quæ est in potentia: nisi secundum quòd est reducta in actum per formam: intellectus autem noster possibilis se habet in ordine intelligibilium sicut materia prima in ordine rerum naturalium: eò quòd est in potentia ad intelligibilia, sicut materia prima ad naturalia. Vnde intellectus noster possibilis non potest habere intelligibilium operationē, nisi inquantum perficitur per speciem intelligibilem alicuius. Et sic intelligit seipsum per speciem intelligibilem e: sicut & alia. Manifestum est autem quòd ex eo quòd cognoscit intelligibile, intelligit ipsum suum intelligere: & per actum cognoscit potentiam intellectiuā. Deus autem est sicut actus purus tam in ordine existentium quàm in ordine intelligibilii: & ideo per seipsum seipsum intelligit.

ARTICVLVS III.

a Virum Deus comprehendat seipsum.

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd deus non comprehendat seipsum. Dicit enim Augustinus in libro 83. quæstionum, quòd id quod comprehendit se, finitum est sibi. Sed deus est omnibus modis infinitus. Ergo non comprehendit se. ¶ Si dicatur quòd deus infinitus est nobis, sed sibi finitus. Contra. Verius est vnumquodque secundum quod est apud deum, quàm secūdum quod est apud nos. Si igitur deus sibiipsi est finitus, nobis autem infinitus: verius est deum esse finitum, quàm infinitum. Quod est contra primam determinata e. Non ergo deus comprehendit seipsum.

¶ SED CONTRA est, quod Augustinus dicit ibidem: Omne quod intelligit se, comprehendit se. Sed deus intelligit se. Ergo comprehendit se.

CONCLVSIO.

¶ Deus perfecte seipsum comprehendit, cum cognoscat seipsum quantum cognoscibilis est.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd deus perfecte comprehendit seipsum. Quod sic patet. Tunc enim dicitur aliquid comprehendi, quando peruenitur ad finem cognitionis ipsius. & hoc est quando res cognoscitur ita perfecte sicut cognoscibilis est e. Sicut propositio demonstrabilis comprehenditur quan-

bilem per statum intellectus in actu secundo, insinuauit, quòd vniuersaliter de specie loqueretur concurrente ad actum secundum, qui est intelligere. Constat autem ad illum concurrere vtrasque species. De specie ergo vniuersaliter est sermo interpretandus, vt vniuersalior sit sensus.

a ¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum tertium.

TItulus clarus ex corpore.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus perfecte comprehendit seipsum. Probatur, Deus ita perfecte cognoscit seipsum, sicut

cut perfecte cognoscibilis est: ergo perfecte comprehendit seipsum. Antecedens probatur sic. vnumquodque tantum est cognoscibile, quantum est actu: ergo tanta est Dei cognoscibilitas, quanta est actualitas. Rursus: Deus est cognoscitiuus per hoc quòd est actus ab omni materia & potentia separatus: ergo tanta est vis cognoscitiua quanta est actualitas. igitur vtrunque concludendo, sequitur, tanta est cognoscibilitas quanta vis cognoscitiua, & econuerso. Assumptum primum patet ex nono Metaphy. Assumptum vero secundum ex articulo primo & secundo. Cōsequentia autem probatur ex ratione comprehensionis sic. Comprehendere est ad finem cognitionis alicuius peruenire: ergo est ita perfecte cognoscere rem, sicut res est cognoscibilis. ergo si Deus ita perfecte cognoscit, sequitur. ergo cōprehendit. omnia sunt clara: & tamen in litera declaratur ratio cōprehensionis exemplariter, in cognitione propositionis demonstrabilis: finis enim cognitionis ipsius non habetur, quousque demōstretur: quoniam semper manet plus cognoscibilis quàm cognita esset.

61 61 80 61

a ¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo: primo cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. secundo epilogus antè dictorum.

¶ Quo ad primum, conclusio est. Intelligere Dei est eius substantia: probatur dupliciter. Primo ducendo ad impossibile cum Aristo. si intelligere Dei esset aliud à substantia, sequeretur quòd diuina substantia se haberet ad aliquid aliud, vt potentia ad actum perfectiore: hoc est impossibile. ergo. consequentia probatur: quia intelligere est perfectio & actus intelligētis. Secundo probatur ostensiue: substantia Dei est suum esse: & sua species intelligibilis. ergo intelligere Dei est sua substantia. Antecedens quo ad primam partem patet ex quæstione tertia.

¶ Quo ad secundum ex secundo articulo huius quæstionis. consequentia vero probatur. Intelligere est actus manens in intelligente, vt esse: ergo si substantia intelligentis est suum esse, & ipsa species intelligibilis, oportet quòd sit sui intelligere. Assumptum probatur: quia intelligere consequitur speciem, vt esse formam.

¶ Ad euidentiam consequentiæ cum sua probatione, quoniam occulta aliqualiter est propter sui profunditatem, ac formalitatem, notanda sunt duo. Primo quòd in litera quatuor dicuntur de intelligere, scilicet quòd manet in intelligente: quòd vt actus & perfectio eius: quòd vt esse est actus existentis: quòd consequitur intelligibilem speciem, vt existere formam, quorum duo prima non probantur, quia clara sunt: tertium autem probatur per quartum: quod relictum est pro constanti. Aduerte secundo quòd quartum dictum, scilicet quòd intelligere consequitur speciem intelligibilem, vt esse formam, quo ad tria, quantum ad propositum spectat, verificatur. Primo quo ad causalitatem: quoniam forma est ratio essendi: & species intelligibilis est ratio intelligendi. Secundo quo ad necessitatem: quoniam formam in actu necessario comitatur existere: & speciem intelligibilem in actu, non medio modo inter potentiam & actum, necessario comitatur intelligere. Tertio quo ad modū causandi: quoniam forma complendo quod est, facit esse: & species intelligibilis in actu non in genere entis, sed in genere intelligibilis, compleddo intellectum, facit intelligere: vt ex primo articu. huius quæstionis, & dictis in quæstio. 12. patere potest. Ex his autem & præcipue ex hoc vltimo liquet tertium dictum literæ, quod est effectus huius quarti. Sequitur enim ex his quòd intelligere est perfectio intelligentis, vt existere est perfectio existentis, id est intelligere ea proportione perficit intelligentem, qua esse perficit existentem: imò intelligere est ipsum esse intelligentis in genere intelligibili, sicut esse est ipsum esse entis in genere entium. Aduerte tertio, quòd substantia diuina & est forma: imò actus purus: & in genere entium & in genere intelligibilium. Et ratione primi est ratio essendi, & dicitur ens. Ratione vero secundi est ratio intelligendi, & vocatur forma, seu species intelligibilis. Vnde esse Dei respōdet substantiæ suæ, vt puro actui in genere entium. Intelligere vero respondet eidem in genere intelligibilii. Et proportionabiliter sic, quòd intelligere est esse substantiæ diuinæ vt species est intelligibilis in genere intelligibili: vt existere est esse eiusdem in genere entium. Et propterea consequentia cum sua probatione fuit optima & formalis: arguens ex cō cursu vtriusque formæ in vnam: & identificatione illius vnius cum proprio esse secundum vnum genus. Ex his enim duobus in antecedente assumptis, primo quòd substantia est ipsa species intelligibilis, ac per hoc est forma in vtroque genere: & quòd substantia Dei est suum esse, ac per hoc identificat sibi esse in genere entium, infertur. ergo oportet etiam quòd sit suum intelligere, id est quòd identificet sibi esse suum, quod sibi conuenit in genere intelligibili. Nō enim minor est efficacia, infinitas, aut actualitas substantiæ diuinæ in genere intelligibili, quàm in genere entium. Et si oppositum diceretur, sequeretur quòd non esset actus purus in genere intelligibili. Intellectus enim in actu in genere intelligibili, qui claudit in se naturam cognoscentis & cogniti vt sic, comparatur ad in telligere vt potentia ad actum, vt ens ad esse.

61 80 61 61 61

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes effectus præexistentes in prima causa, sunt in eius intelligere: ergo sunt in ea modo intelligibili. probatur sequela: quia vnumquodque est in altero modo eius, in quo est.

¶ Num esse primæ causæ, sit eius intelligere.

Quæstio. CIrca has ratiões aduerte, quòd bis in litera sumitur hęc propositio, Esse Dei est eius intelligere: semel ad probandu[m] antecedẽs primæ rationis, & semel constituitur antecedens secundæ rationis. Et prima quidem vice, de diuinis humano more loquendo interpretari potest vtroque modo, scilicet formaliter & identice. For 83 maliter quidem: quia intellegere est formaliter esse Dei: inquantum intelligens est, vt patet ex dictis. Et propterea si esset imperfectum, esse Dei concluderetur Imperfectum. Identice vero: quia etiam sic infertur intentum, subintellectis propositionibus communibus: quoniam cum intelligere Dei subiectiue & obiectiue sit capax perfectionis omnimode secundum se: & sic idem cum esse Dei: si est imperfectum, necesse[a] sequitur, ergo esse Dei est imperfectum à posteriori: ex imperfectione posterioris inferẽdo imperfectionẽ prioris identificantis sibi posterius. si enim omnino perfectum esset identificans, nullam imperfectionẽ identificati permitteret. Sed secunda vice ambiguum est, quòn[a] pacto sumatur. Si enim sumitur formaliter, falsum est: quoniam hic est sermo non de esse Dei quasi in communi vt prius, sed de esse Dei vt fundat virtutem actiuam, quia in tali esse præexistant omnes effectus causæ actiuæ. Tale autem esse aliud est formaliter ab intelligere, cum sit perfectio naturaliter prior, &c. Si vero sumitur identice, assumptum est verum: sed ratio nihil valet: quoniam ex formali & identica non sequitur formalis. sic autem esset in proposito: quoniam ista, omnes effectus præexistunt in esse primæ causæ, est formalis, ista verò, esse primæ causę, est suum intelligere, est identica. Et consequenter ex eis non potest inferri ista formalis, ergo omnes huiusmodi effectus sunt in intelligere Dei. Et confirmatur dubitatio: quia non valet, omnes effectus sunt in esse Dei: esse Dei est relatio: ergo omnes effectus sunt in relatione: & per modum relationis. Et similiter non valet subsumendo, esse Dei est eius velle: ergo omnes effectus sunt in velle Dei, & per modum voluntatis: igitur nec de intelligere valet.

¶ Ad hoc dicitur dupliciter. Primo: quòd in hoc antecedente illa propositio, intelligere Dei est suum esse: identica est quo ad nos: licet secundum se sit formalis. Et cum dicitur, ex identica & formali, &c. conceditur. Sed cum hoc stat, quòd ex tali identica cum tali formali, sequatur formalis, id est, licet nõ sequatur gratia formæ, sequitur tamen gratia materiæ. Sic autem est in proposito: quoniam de perfectionibus naturalibus Dei loquendo, ex identitate earum sequitur, quòd quicquid est in vna modo proprio illius, est in alia modo proprio illius alius. Et hoc ideo est: quia perfectiones naturales Dei habẽt naturaliter quicquid perfectionis habere possunt, secundum suas rationes formales. Et cum omnes possint esse infinitæ, sunt æquales. Et sic quælibet modo sibi proportionali ad omnia se naturaliter extendit, ad quæ vna se extendit. Et propterea cum intelligere Dei sit perfectio naturalis ipsius Dei, & esse similiter, & sunt idem, consequens est quòd quæcunque sunt in esse vt esse, & per modum entis, sunt intelligere, vt in intelligere & per modum intelligibilem. Et ex hoc patet solutio ad instantias. Nam relationes diuinæ & pertinentia ad illas, non sunt perfectiones formaliter: velle autem alia, cũ pertinentibus ad ipsum, licet sit perfectio, non tamen est naturalis, sed libera. ¶ Secũdo dicitur & melius & proculdubio ad mẽ tem literæ, quòd illa propositio est formalis: quicquid enim sit de esse Dei, Esse tamen Dei vt primæ causę vt sic intelligere est: quoniam non ex eo quòd est, sed ex eo quòd intelligit: & vt intelligit, non vt est, causat & causatiuus natura liter est. Nec est verum quòd effectus intellectualis causæ vt sic, præexistant quòd neque quicquam Deus extra seipsum intuetur. Ergo non cognoscit alia à se.

¶ Præterea, Intellectum est perfectio intelligẽtis. Si ergo Deus intelligat alia à se, aliquid aliud erit perfectio Dei, & nobilius ipso. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Ipsum intelligere speciem habet ab intelligibili, sicut & omnis alius actus à suo obiecto. Vnde & ipsum intelligere tãto est nobilius quanto etiam nobilius est ipsum quod intelligitur. Sed Deus est ipsum suum intelligere, vt ex dictis patet[e]. si igitur Deus intelligit aliquid aliud à se, ipse Deus specificatur per aliquid à se: quod est impossibile. Non igitur intelligit alia à se.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Hebr. 4. Omnia nuda & aperta sunt oculis eius.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum perfecte se ipsum intelligat, omnia alia à se non per speciem propriam, sed per essentiam suam intelligit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est Deum cognoscere alia à se. Manifestũ est enim quòd seipsum perfecte intelligit[e]. Aliquin suum esse non esset perfectum, cum suum esse sit suum intelligere. Si autem perfecte aliquid cognoscitur, necesse est quòd virtus eius perfecte cognoscatur. Virtus autem alicuius rei perfecte cognosci non potest, nisi cognoscantur ea, ad quæ virtus se extendit[e]. Vnde cum virtus diuina se extendat ad alia, eò q ipsa est prima causa effectiua omnium entium (vt ex supradictis patet[e],) necesse est quòd 40 Deus alia à se cognoscat. Et hoc etiam euidentius fit, si adiungatur, quòd ipsum esse causæ agentis primæ, scilicet Dei, est eius intelligere. Vnde quicunque effectus præexistunt in Deo, sicut in causa prima, necesse est, quòd sint in seipso eius intelligere: & quòd omnia in eo sint secundum modum intelligibilem. Nam omne quod est in altero, est in eo secundum modum eius, in quo est.

¶ Ad sciendum autem qualiter alia à se cognoscat, considerandũ est, quòd dupliciter aliquid cognoscitur[e]. Vno modo in seipso: alio modo in altero. In seipso quidẽ cognoscitur aliquid, quãdo cognoscit[r] p speciẽ ppriã adęquatã ipsi in esse vt præuenit intelligere: imò quòd præexistant in esse, est per accidens, id est, ex hoc quòd intelligere est esse: vt in nobis respectu artificialium experimur. Intelligere quippe fundat actiuam virtutem omnis intellectualis causæ vt sic, & consequenter primæ. Et propterea notanter in litera dicitur, hoc esse euidentius, si adiungatur, quòd esse primæ causæ sit eius intelligere. Et sic cessant obiectiones. velle enim est determinans causam intellectualem ad alterum oppositorum producendum, non autem constituens ipsam: & propterea esse primæ causæ non est velle formaliter sed intelligere.

¶ Circa consequentiam secundam eiusdem rationis, aduerte, quòd cõsequens dupliciter interpretari potest, secundum quòd intelligibile dupliciter sumitur. Vno modo vt distinguitur contra sensibile, & sic esse modo intelligibili in aliquo, nihil aliud est quàm esse immaterialiter in illo: & iuxta hũc sensum plana est consequentia: quoniam si esse est idem quod intelligere, cum intelligere sit necessario immateriale quod est in esse, erit immaterialiter: quia vnũquodque est in aliquo modo illius in quo est. Alio modo vt distinguitur contra ens. prout genus intelligibile distinguitur à genere entis. Et sic esse modo intelligibili in aliquo, est reluctere in eo vt obiectum possibile intelligi. Et iuxta hunc sensum consequentia quoque plana est: quia si esse est intelligere omnia, quæ sunt in esse, sunt in intelligere vt intelligere est, id est, intelliguntur: & si intelliguntur: ergo sunt vt intellecta seu intelligibilia: quoniam vnumquodq; est in aliquo per modum eius in quo est ac per hoc quæ sunt in intelligere, sunt modo intelligibili. Inter hos autem duos sensus hoc referre videtur in proposito, quòd iuxta primũ sensum ex primo antecedente, absque medio sequitur. Iuxta secundũ vero per consequẽtiam aliam mediam, quæ in litera fit. Et quãuis litera neutrã excludat: quia tamen secundus infert primum, & subtilior ac formalior est, ideo a nplectendus est.

¶ Quo ad secundum assignatur modus, quo alia à Deo cognoscuntur ab ipso vnica conclusione. Alia à Deo, cognoscuntur à Deo, non in seipsis, sed in ipso Deo. Probatur: Deus videt seipsum & alia per essentiam suam. ergo seipsum in seipso: alia autem à se, non in seipsis, sed in substantia sua. antecedens patet. consequentia vero probatur, distinguendo videre dupliciter, in seipso, & in alio, & diffiniendo vtrunque. Ex diffinitionibus namque eorum, patet sequela: nam si videri in seipso est videri per propriam & adæquatam speciem, videri vero in alio, est videri per speciem alterius in quo illud est, vt in litera dicitur, cõsequens est, quod ex hoc quòd Deus per essentiam suam, vt speciem vi der se & alia, quòd se in se, alia non in seipsis, sed in ipso videat: quia constat quòd essentia sua est species adæquata Deo, & non alius.

¶ Aduerte hic duo pro explanatione literæ. Primo sensum distinctionis factæ in litera de cognitione in seipso, vel in alio, quòd ly in seipso seu alio teneatur obiectiue: ita quòd videri in seipso, significat videri non in alio obiecto seu viso. Videri autem in alio, significat videri in alio obiecto, seu in alio viso. Secundo verificationem diffinitionum membrorum: cum enim quælibet species intelligibilis aut sensibilis habeat aliquod adæquatum obiectum, & illud proculdubio sit primo & primum, & illius repræsentatum & obiectũ, oportet quòd si aliquod est adæquatum obiectũ speciei, quòd non in alio obiecto repræsentetur ab illa, sed in seipso, & econuerso, si aliquod non in alio obiecto repræsentatur ab aliqua specie, oportet quòd sit adæquatum, repræsentatum per illam. Si enim est inadæquatum, ergo repræsentatur in alio, scilicet adæquato. nam omni speciei oportet respondere aliquod obiectum adæquatum, in quo omnia cõtinentur re præsentata per illam: alioquin nõ esset adæquatũ illi. Et similiter si aliquid repræsentatur in alio obiecto, oportet quòd sit inadæquatum obiectum repræsentatũ per illam speciem, vt patet. vnde patet ratio vtriusq; diffinitionis. optime enim diffinitur visum in alio esse, quod per speciẽ continentis, in quo scilicet relucet, videtur.

Num

¶ Num videri in seipso, sit videri per speciem adæquatam sibi.
¶ Num & quomodo Deus videat alia à se.

Quæstio. CIrca has diffinitiones occurrit simul dubium difficile, cum radice diuersitatis opinionum, de modo quo Deus videt alia.

¶ Ad cuius euidentiam oportet prælibare, quòd species repræsentatiua plurifariã ad obiectũ adæquatum cõparatur vno modo: ad obiectũ vero inadæquatũ comparari potest duobus modis. Nam obiectum adæquatum non nisi immediate immediatione obiectiua repræsentare potest: obiectum vero inadæquatum potest repræsentare mediate, & immediate: mediate quidẽ, repræsentãdo ipsum prout est in obiecto adæquato: tunc enim repræsentat ipsum mediante obiecto adæquato. immediate vero repræsentando ipsum secundum se absthrahendo à modo, quo est in obiecto adæquato: tunc enim immediate immediatione obiectiua, de qua sola est hic sermo, ipsum repræsentat: & vt sic non repræsentat ipsum mediate obiecto primo. Exemplum huius est: si ponatur aliquod visibile, puta lignum iuxta speculum: & in prospectu sortis videntis, & ponamus siue vere siue falsè, quòd nõ sit alia species in sorte quã videt ipsum lignum in seipso, & quã videt lignũ in speculo (vtroq; enim modo experimur nos simul idem videre) apparet enim quòd species visibilis illa existens in vidente comparatur ad lignum dupliciter, scilicet immediate, inquantũ est ratio videndi illud in seipso: & mediate, inquantum est ratio videndi illud in speculo. Ex hac autem enucleatione ruit primo definitio prima. Nam hanc manifeste sequitur: quòd stat aliquid videri in seipso, & tamen non per speciem adæquatã sibi, vt patet in adæquato repræsentato inquantum immediate refertur ad speciem repræsentantem. Ruit secundo totus processus literæ circa modum, quo alia à Deo cognoscuntur. Nam hîc dicitur, quòd licet valeat consequentia. a, videtur per speciem continentis: ergo videtur in alio, non tamen valet: ergo videtur tantum in alio: seu quòd idem est, ergo nõ videtur in ipso: quia illa species, continentis potest ad contentum dupliciter comparari, immediate scilicet, & mediate, & c. & tamen in litera expressè vtrunq; infertur. Oritur tertio hinc diuersa circa modum diuinæ cognitionis opinio. Nam opinãtes quòd essentia diuina, quæ sola est ei ratio intelligendi, seu species intelligibilis, respicit alia à Deo dupliciter, immediate scilicet, & mediate: concedunt consequenter, quòd Deus cognoscit alia à se dupliciter, scilicet in seipso, & in ipsis rebus cognitis per vnam tantum rationem cognoscendi, essentiam scilicet diuinam solam. Opinantes vero, essentia diuina vt ratio cognoscendi, non potest repræsentare cognitum aliquod immediate, nisi obiectum adæquatum: consequenter dicunt Deum seipsum tantum in seipso, alia vero in se Deo, & non in seipsis videre.

¶ Num visum in alio, sit visum per speciem continentis.
¶ Quomodo & an Deus intelligat alia in seipsis.

Quæstio. CIrca conclusionem quoq; diffinitionem visi in alio, occurrit dubium ex Scoto in 45. dist. primi, videnter, quòd Deus per essentiam suam vt rationem cognoscendi cognoscit alia à se in seipsis inesse obiectiuo seu cognito positis, per actum intelligendi diuini intellectus. Ex cuius positione potest contra præ- 60 dicta talis formari ratio: visum in alio, & visum per speciem cõtinentis nõ conuertuntur: igitur hæc non est diffinitio illius. consequentia patet, & antecedens probatur: lapis videtur à Deo per speciem continentis, quia per essentiam Dei, quæ est species sui & aliorum eminenter, & tamen videtur in seipso obiectiuè: ergo. Probatur hæc secunda pars assumpti. Intellectus diuinus actuatus quodammodo essentia sua vt specie intelligibili, est in actu primo sufficienti ad producẽdum in esse intelligibili quodcunque intelligibile: ergo intellecto se, intelligendo lapidem producit lapidem in esse cognito: ac per hoc intelligit lapidem in seipso. Argumenta vero Scoti, quæ in eadem quæst. facit, ad sequentem articulum magis spectant: vbi de cognitione distincta aliorum agetur.

Ad euidentiam huius difficultatis, duo notanda sunt. ¶ Primo quòd licet in hoc omnes conueniant, quòd essentia diuina siue vt ratio cognoscendi, siue vt obiectum cognitionis (vtrunque enim sibi conuenit) eminenter contineat omnia intelligibilia: in hoc tamẽ est dissentio. quoniam rudiores putant q; in essentia diuina contineatur alia cum quadam distinctione vt relucent res in speculo. Sapientes vero docent, quod in essentia diuina contineantur omnia indistincte & eleuate, vt effectus in causis eminentibus, sic tamen perfecte, ac si distincte continerentur. Et quoniam hoc proculdubio est verum, vt naturæ causarum ostendunt: ex hoc patere potest, quòd essentia diuina vt species intelligibilis non refert alia immediate, sed mediante seipsa vt obiecto: habet enim se ad alia sicut species causæ ad effectus, ad quos causa illa se potest extendere. ¶ Secundo notandum est quòd esse cognitum seu obiectiuũ, &c. nõ vniformiter ab omnibus doctoribus interpretatur. Scotus enim ibidem & in sequenti distinctione putat, quod esse cognitum præsentatum & quicquid aliud æquiualet, est esse quod dam distinctum contra esse in rerum natura: nõ tamen est apud eũ esse essentiæ, sed potius esse secundũ quid, & essentiæ & existentiæ rerũ. Nec putat tale esse, esse relatiuũ, sed absolutũ, secundũ quid tamen, & fundans relationẽ vt patet ibidem. Et quo ad hoc nõ differre dicit respectu huius intellectus, puta humani, aut illius, puta diuini. & in tali esse ponit omnia alia à Deo produci per actũ intellectus diuini: & sic intelligi in seipsis: & nõ solũ in essentia diuina vt in causa. ¶ S. Thomas autem in quæst. de ve. q. 21. docuit chimericum hoc esse: quoniam ens rationis distinctum contra ens reale, sufficienter euacuari dixit per negationem & relationem. Constat enim quòd tale esse non est reale: igitur rationis igi tur negatiuum, aut relatiuum. Et vere mirũ est, quomodo in medium lumen offenderunt isti. Constat enim primo ex significatione nominũ, q; cognosci est denominatio extrinseca: et quòd res dicitur visa aut cognita denominatione extrinseca: & consequẽter non per aliquod esse cognitum quòd formaliter habeat. Constat secundo, quòd esse repræsentatum nõ est aliquid in repræsentato, sed sola extrinseca denominatio: alioquin imago alicuius chimeræ, haberet vim producẽdi chimeræ in tali esse. quod est fatuum. Constat tertio, quòd quia non est pluralitas sine necessitate ponenda, & omnia optime saluãtur, ponendo esse cognitũ repræsentatũ, &c. esse tãtummodo esse relatiuum, frustra excogitatum est tale esse. secunda pars assumpti patet inductiuè & ideo nolo morari. Aduertatur quoq; hoc propriis dictis Scoti: quoniam sequitur ex hoc, quòd lapis prius habeat tale esse quàm intelligatur à Deo. probatur: quia prius ponitur in esse repræsentato per essentiam diuinam vt speciem intelligibilem, quàm in esse cognito per actum intellectionis: quia prior est repræsentatio quàm cognitio, vt causa effectu. Non bene quoque sonat apud fideles, dicere quòd Deus naturali necessitate non libere producit extra se alia à se in esse absoluto, quamuis secundum quid. Cõtrariatur demum hoc philosophię explicite ac optime confitenti, quòd Deus nihil intelligit extra se, non solum formaliter, sed obiectiue: quia quicquid intelligit, intelligit per essentiam propriam vt formam intelligibilem: & in essentia propria vt obiecto: nec aliò potest diuertere intuitum suum, vt isti fingunt.

¶ Ad obiectiones ergo in oppositum dicitur, quòd illæ diffinitiones formaliter intellectæ, nullam habent instantiam, sed sunt in cõmuni verisimę: etiã quæcunque hypothesi facta. Visum enim in se vt sic, nõ per alterius speciẽ, sed propriam aut vt proprium, quod est idẽ quod per propriã, formaliter videri oportet: apud species cõcedentes: inter quos est sermo: & econuerso, qđ per propriã aut cõmunem vt propriã videtur, in seipso videtur. Et similiter est de diffinitione visi in alio. Visum enim in alio vt sic, per illius cõtinentis speciẽ videtur: & econuerso, quod per continẽtis speciẽ vt sic videtur, in alio videtur. Vnde siue verum siue falsum sit, quòd eadem species posit mediate, & immediate repræsentare inadæquata, nihil refert in proposito: quoniã formaliter loquimur. Illa autẽ diffinitio materialiter speciem continẽtis, seu adæquatam cõsiderat, vt patet ex dictis.

¶ Ad obiectionẽ autẽ ex Scoto dicitur, quòd fundamentũ illud Scoticũ supponit hoc falsum, scilicet quòd esse cognitũ sit quoddã esse absolutũ, & c. extra intellectum: quoniã (vt ex dictis patet) nihil aliud est quàm esse relatiuũ denominatiõe extrinseca. Vnde ad rationẽ formaliter concedatur: quòd Deus per essentiã suã vt speciẽ, est in actu primo sufficiẽti ad producendũ quodcunq; in esse cognito. Et cum infertur: ergo lapidẽ: concedatur. Sed cũ vlterius infertur: ergo talis productа habẽt esse in seipsis. negatur: quoniã nihil aliud tali productione fit, nisi denominatio extrinseca. Ex hoc enim quòd Deus intuendo suã essentiã intuetur in ea lapidẽ, cõsequitur quòd lapis habet istã denominationẽ extrinsecã, quòd dicitur cognitus à Deo: nec aliquid oportet acquirere, vt pater, cũm hoc sufficiat.

a ¶ Super quæstionis decimæquartæ Articulum sextum.

Annota. TItulus propriæ cognitionis. Cognitio propria de aliquo dupliciter intelligi potest. Primo vt distinguitur contra communem ex parte actus cognoscẽdi, id est de ipso solo: & sic de nulla re Deus habet propriam cognitionem, quia solam vnicã habet cognitionẽ, quæ nullius est solius, sed ita est huius quòd etiam omnium aliorum. ¶ Secundo, vt distinguitur contra communem ex parte rei cognitæ, id est de propriis ipsius. Et sic sumitur in proposito. Quærimus enim, an Deus sic cognoscat alia à se, vt intueatur quæ sunt propria singulorum.

Comment. ¶ In corpore tria. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo assignat modũ verificationis eius. Tertio probat simul conclusionem responsiuam & modum eius, duabus rationibus.

¶ Quo ad primum tria. Primo ponitur opinio Auerro. ex 12. Meta. comment. 51. Et de hac recitantur duo, scilicet ipsa opinio, scilicet quòd Deus cognoscit omnia secundum quod communicant in esse: & modus eius, quia scilicet cognoscendo se vt est primum essendi principium, declarabatur hoc exemplo ignis.

¶ Secundo reprehenditur, ducendo ad impossibile. si Deus sciret alia tantum inquantum entia. ergo intelligeret entia in communi tantum. ergo in confuso & in potentia, ergo imperfecte: ergo intelligere Dei non esset omnibus modis perfectum: ergo nec esse Dei: quod est impossibile.

Annot. ¶ Aduerte quod cognitio attingens aliquid secundum prædicata cõmunia tantum, potest dici imperfecta in potentia, confusa in communi vniuersalis, & c. dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ: & hoc modo proculdubio verũ est quòd cognitio talis habet has conditiones. Alio modo ex parte ipsius cognitionis in se: & sic non semper est verum quòd cognitio talis, id est sistens in communibus habeat has conditiones: alioquin metaphysica, quæ sistit in cõmunibus omniũ esset imperfecta ex parte actus, &c. Vnde tres primæ consequentiæ, ex parte rei cognitæ, sumptæ sunt ex se euidentes: & probantur in litera ex primo Physic.

Universidad de Deusto Biblioteca

vt patet. Nec euadit responsio Auerrois dicentis: quòd quia obiectum scientiæ Dei non est ens, quod est vniuersale ad omnia entia in cōmuni in potentia confuse & imperfecte omnia comprehendens. Sed essentia Dei, quæ nec est vniuersalis, nec particularis, &c. ideo scientia Dei nō est vniuersalis, nec particularis, nō communis, nec propria, sed æquiuoce est à nostra scientia eleuata. Hoc enim licet sit verum, non tamen soluit obiectū: quia prędicata cognita de rebus in essentia diuina, oportet esse aut communia, aut propria rebus, aut particularia, aut vniuersalia: quamuis primum obiectū neutrum sit: & ad prædicata cognita 416 referendo procedunt oprimæ tres primæ consequentię: oportet enim scientiam Dei si terminatur ad communia tātum rerum: ꝙ vt sic ex parte rerum cognitarū dicatur in cōfuso in po- 82 tentia, &c. quia istę sunt 83 conditiones prædicato- 84 rum cognitorum.

¶ Circa quartam consequentiam in qua ad perfectionem cognitionis in seipsa trāsitur: aduerte ꝙ non infertur, ergo cognitio Dei est imperfecta priuatiue: quia negaret cōsequentiā Auerrois, dicendo quòd cognitio Dei est perfectissima: & tamen non attingit res nisi vt sunt entia: quia non est apta nata attingere plus de rebus. Sed infertur, ergo non est omnibus modis perfecta: quod negari non potest à ponentibus antecedens: quia de esse ponitur hic modus perfectionis: quo scilicet attingat ad propria rerum. Hic enim modꝰ aliquam perfectionem dicit cū nulla admixta imperfectione: & consequenter aptus natus est esse in illo intelligere, in quo sunt omnes nobilitates omnium intel- 23 ligentiū ab imperfectionibus præcisibiles: quale est intelligere Dei: sicut & esse eius habet omnium entium nobilitates: vt in litera dicitur.

Comment. ¶ Tertio ex hac reprehensione infertur conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus cognoscit alia à se propria cognitione. Ex quo enim impossibile est quòd sistat in cōmunibus, ergo oportet quòd veniat ad ppria: & declaratur in litera, quid importet cognoscere propria cognitione, scilicet cognoscere res non solum secundum conditiones in quibus communicant, sed secūdum eas, quibus adinuicem distinguuntur: hæc enim sunt singulis propria.

¶ Quo ad secundum tria fiunt. Primo recitantur exempla, quibus alij nituntur ostendere modum, quo Deus cognoscendo se nouit alia: & sunt de luce & colore, & patet. Secundo ostenduntur hæc exempla non ostendere intentum sic, Res in & à Deo sunt secundum duo, scilicet secundum id in quo communicant: & propria quibus distinguūtur: hæc exēpla non sunt similia quo ad propria, sed quo ad id in quo communicant. ergo huius rationis in litera primo ponitur, & declaratur minor: in vtroque exemplo de lineis respectu centri: & coloribus respectu lucis: & patet secundo maior sic: quicquid perfectionis est in rebus continetur in Deo eminenter: sed non solū id in quo communicant, sed destinguēs est perfectio, ergo totum est in & à Deo: hæc vltima minor declaratur inductiue in viuentibus: in cognoscentibus in propriis formis rerum. ⁎Tertio affertur proportionatum exemplum ad declarandum intentum, & est, quòd Deus se habet ad alia, sicut actus perfectus ad imperfectos: vt homo ad animal. probatur quo ad esse: quia essētia Dei cōtinet omnes rerū perfectiones excellenter. Deinde probatur quo ad cognosci: quia perfecte cognito actu perfecto, cognoscūtur in eo oēs imperfecti: & quo ad cōia: & quo ad ppria: vt patet in exēplo adducto.

Annota. ¶ Aduerte hic quod essentia Dei habet duas conditiones in continentia aliorum, vna est excellentia: quia scilicet est in infinitum perfectior cæteris: & sic eminenter res continet. Altera comprehensio: quia scilicet comprehendit in seipsa omnem perfectionem positiuā reperibilem in quacunque: ita quòd nulla res comparata ad ipsam addit aliquid positiuum, quod non contineatur in essentia Dei.

di, cognoscit naturā entis & omnia alia inquātū sunt entia. sed hoc nō potest esse. Nā intelligere aliquid in cōmuni & non in speciali, est imperfecte aliquid cognoscere. Vnde intellectus noster, dūdc potentia in actū reducitur, pertingit prius ad cognitionē vniuersalē & cōfusam de rebus, quàm ad propriā rerū cognitionē: sicut de imperfecto ad perfectū procedēs [a], vt patet in primo Physicorū. Si igitur cognitio Dei de rebus aliis à se esset in vniuersali tantū & nō in speciali, sequeretur quòd eius intelligere non esset omnibus modis perfectum, & per consequens eius esse. quod est contra ea, quæ superius ostensa sunt [c]. Oportet igitur dicere quod alia à se cognoscat propria cognitione, non solū secundū quod cōmunicant in ratione entis, sed secundum quòd vnum ab alio distinguitur. Et ad huius euidentiam considerandum est: quod quidam volentes ostendere, quòd Deus per vnum cognoscit multa, vtuntur quibusdam exemplis: vtputa quod si centrū cognosceret seipsum, cognosceret omnes lineas progredientes à centro. vel lux si cognosceret seipsam, cognosceret omnes colores. Sed hæc exempla, licet quantum ad aliquid similia sint, scilicet quantum ad vniuersalem causalitatem, tamen deficiunt quantum ad hoc, quòd multitudo & diuersitas non causantur ab illo vno principio vniuersali, quantum ad id quod principium distinctionis est: sed solum quantum ad id, in quo communicant. Non enim diuersitas coloris causatur ex luce solum, sed ex diuersa dispositione diaphani recipientis. Et similiter diuersitas linearum ex diuerso situ. Et inde est quòd huiusmodi diuersitas, & multitudo non potest cognosci in suo principio secundum propriam cognitionem, sed solum in cōmuni. Sed in Deo non sic est. supra enim ostensum est [c], quòd quicquid perfectionis est in quacunque creatura, totum præexistit & continetur in Deo secundum modum excellentem. Non solum autem id in quo creaturæ communicant: scilicet ipsum esse ad perfectionem pertinet, sed etiā ea, per quæ creaturæ adinuicem distinguuntur. Sicut viuere & intelligere, & huiusmodi: quibus viuentia à non viuentibus, & intelligentia à non intelligentibus distinguūtur. Et omnis forma, per quam quælibet res in propria specie constituitur, perfectio quædam est. Et sic omnia in Deo præexistunt, non solum quantum ad id quod commune est omnibus, sed etiam quantum ad ea, secundum quæ res distinguuntur. Et sic cum Deus in se omnes perfectiones cōtineat, comparatur Dei essentia ad omnes rerum essentias, non sicut commune ad propria, vt vnitas ad numeros, vel centrum ad lineas, sed sicut perfectus actus ad imperfectos: vt si dicerem, homo ad animal: vel, senarius, qui est numerus perfectus, ad imperfectos sub ipso contentos. Manifestum est autem quòd per actum perfectum cognosci possunt actus imperfecti, non solū in communi, sed etiam propria cognitione. Sicut qui cognoscit hominē, cognoscit animal propria cognitione, & qui cognoscit senarium, cognoscit trinarium propria cognitione. Sic igitur cum essentia Dei habeat in se quicquid perfectionis habet essentia cuiuscunque rei alterius, & adhuc amplius, Deus in seipso potest omnia propria cognitione cognoscere. Propria enim natura vniuscuiusque consistit, secundum quòd per aliquem modum diuinam perfectionem participat. Nō autem Deus perfecte seipsum cognosceret, nisi cognosceret, quomodocunque participabilis est ab aliis sua perfectio. Nec etiam ipsam naturam essendi perfecte sciret, nisi cognosceret omnes modos essendi. Vnde manifestum est quòd Deus cognoscit omnes res propria cognitione, secundum quod ab aliis distguuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sic cognoscere aliquid, sicut in cognoscēte est, potest dupliciter intelligi. Vno modo secundū quòd hoc aduerbium sic importat modum cognitioni ex parte rei cognitæ, & sic falsum est. Non enim semper cognoscens cognoscit cognitum secundum illud esse quod habet in cognoscente. Oculus enim cognoscit lapidem secundum esse quod habet in oculo, sed per speciem lapidis quam habet in se, cognoscit lapidem secundum esse quod habet extra oculum. Et si aliquis cognoscens cognoscat cognitum secundum esse quod habet in cognoscente, nihilominus cognoscit ipsum secundum esse quod habet extra cognoscentem. Sicut intellectus cognoscit lapidem secundum esse intelligibile, quod habet in intellectu: inquantum cognoscit se intelligere, sed nihilominus cognoscit esse lapidem in propria natura. Si vero intelligatur secundum quòd hoc aduerbium, sic, importat modum ex parte cognoscentis, verum est quòd sic solum cognoscens cognoscit cognitum, secundum quod est in cognoscente. Quia quanto perfectius est cognitum in cognoscente, tanto perfectior est modus cognitionis.

¶ Sic igitur dicendum est, quòd Deus non solum cognoscit res esse in seipso, sed per id

Et hoc quia est ipsum esse, præhabens in se omnem essendi modum. Ambas autem has conditiones inueniri in aliqua re creata non videtur possibile: comparando tamē actum perfectum posteriorem ordine generationis ad actus imperfectos priores generatione, vt hominem ad animal, animam intellectiuā ad alias: tetragonum ad trigonum: senarium ad trinariū, &c. aliquo modo hoc saluatur: & idcirco in litera exēpla hæc afferuntur, vt scilicet ostēdatur & excellentia & comprehensio omnis positiui: vtrūque enim hæc exempla ostendunt: & ideo ostendunt intérum, quamuis inepta sint exempla omnia ad tam eminētem continentiam. Et propterea in litera inducēdo exempla dicitur, vt si dicerem homo ad animal: quasi diceret, si cō cessa licentia licet, &c.

Comment. ¶ Quo ad tertium probatur conclusio simul cum declarato eius modo, dupliciter. Primo essentia Dei habet in se quicquid pfectionis est in quocūq; & amplius: ergo Deus cognoscendo se, cognoscit omnia propria cognitione. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero probatur à destructione cōsequentis sic. Si Deus cognoscendo se non nouit alia propria cognitione: ergo non nouit quomodocunq; est participabilis sua perfectio. Patet ista sequela ex illa propositione implicite contenta in antecedente: scilicet propria cuiusque natura consistit in aliquo modo participandi diuinam perfectionem: ergo non perfecte nouit seipsum. Tenet ista, ex ipso antecedente: in quo dicitur quòd ipse claudit in se omnem modum perfectionis.

¶ Sequitur igitur ex destructione consequētis, aut falsitas antecedentis, aut hoc impossibile quòd Deus non perfecte nouit seipsum: quod etiam redundat in falsitatem antecedētis: quia si sic esset, essentia diuina nō esset infinitæ perfectionis, & consequenter nō omnem modum perfectionis possibilem eminenter contineret.

¶ Secundo probatur sic. Si Deus cognoscendo se non cognosceret alia propria cognitione: ergo non perfecte cognosceret omnes modos essendi. ergo non perfecte cognosceret naturā essendi: omnes consequentiæ sunt euidentes formaliter, seu vt sic acceptæ ex antedictis.

Annot. ¶ Et aduerte quòd hæc ratio directe est contra opinionem in principio corporis recitatam: imò ex illius fundamento procedens contra ipsam: quia quum sit ipsum esse, cognoscendo perfecte se cognoscit naturam essendi: sicut homo separatus apud Platonem cognoscendo se cognosceret perfecte humanitatis naturā, ergo omnem modum essendi, ergo omnem naturam. Quia omnis natura nihil aliud est, quàm aliquis modus essendi.

¶ Nec fallaris in exemplo adducto: quia homo separatus non cognosceret humanitatem cum hoc modo quo est in materia sortis, & cū illo quo est in materia Platonis: imò ex hoc consurgas ad intuendum propositum. Ideo enim homo separatus cognoscendo se, non cognosceret hos modos particulares: quia isti modi aliunde sunt, quàm ex ipsius participatione, scilicet ex materia: sed si fingas præter id, quod ex parte humanitatis se tenet, quòd nihil aliud adsit, de necessitate sequetur quòd cognita humanitate cognoscentur omnes eius modi. Sic autem constat se habere esse ad omnia. Nihil enim est in quacunque re, quin sit aliquod esse. Et propterea esse quod est in re, non aliunde quàm ab esse prouenit. Et secluso eo quod ex parte ipsius esse se tenet, nihil restat: quoniam & materia & omnia, participationes quædam & modi quidam essendi sunt. Et ideo propter ipsius esse vniuersalitatem, ex qua modi essendi omnia constituunt secundum quamcunque positiuam rationem, sequitur quòd cognita natura essendi cognoscantur omnia secundum proprias conditiones. Et quia hanc vniuersalitatem non vidit prima opinio, ideo errauit, iudicans de esse sicut de aliis perfectionibus specialibus: scilicet viuere, intelligere, &c. præter quæ & eorū modos sunt alia: cum tamen, vt patet, præter esse & illius modos restet nihil.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd quū tota dissentio in hac quæstione versetur circa modum, quo in vno obiecto cognito omnia (c, 282, b) cognosci possint, manifeste apparet, quòd communis animi conceptio sapientum fuit, quòd Deus non aliter intelligit alia à se, nisi intelligendo ea in se. Quare cautus esto, quum nouas legis adinuentiones.

Annot. 86

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd quum dicitur, lapis videtur in Deo: ly in, potest denotare modum obiecti, id est modum quo lapis obiicitur: & potest denotare modū rei cognitæ vt sic, id est modum cognitū: quia lapis non solum obiicitur in ipso Deo, sed etiam modus ille essendi in Deo cognoscitur. Sed inter hæc est differentia: quoniam denotando modum obiecti verificatur cum dictione exclusiua: ita quòd ista est vera, lapis videtur à Deo in ipso Deo tantum, quia non aliter obiicitur Deo, quàm in ipso Deo contentus: vt ex dictis patet. Sed denotando modum cognitum, non verificatur cum dictione exclusiua: ita quod lapis videtur à Deo secundum esse quod habet in ipso Deo, sed non tantum: quia lapis etiam videtur à Deo secundum esse quod habet in hoc & illo lapide: & secundum esse quod habet in causis suis: tam materiali quàm effectiua, & breuiter secundum omnes modos essendi, non solum sibi conuenientes, sed possibiles. Deus enim videndo in seipso tantum lapidem, videt lapidem secundum omnes modos essendi quos habet & habere potest: & hoc in litera aliis verbis dicitur, vt patet.

1. contr. ca. 55. 56. & 57. & po. 9. 9. arti. 2. 10m. & quolib. 11. arti. 2. 2m. Et opusc. 3. cap. 29. — 84 83 64 292 427 84

Annot. 85 ¶ In responsione ad tertium, aduerte quòd hinc patet quòd apud sanctum Thomam, ad hoc, vt Deus in essentia intellecta intelligat omnia secundum proprias rationes, sufficit eminens perfectio diuinæ essentiæ: qua omnes & singulas perfectiones omnium ipsam 119 diuersimode imitantiū obiicit, & amplius. 0 84 Nec exigi ponit ad hoc aliquas relationes: vt in secunda opinione recitata à Scoto in 35. distinct. primi dicitur. 85 Propterea rationes, quas contra illas relationes Scotus facit: non sunt contra sanctum Thomam in hac materia.

quòd in seipso continet res, cognoscit eas in propria natura, & tanto perfectius, quāto perfectius est vnumquodque in ipso.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia creaturæ comparatur ad essentiā Dei, vt actus imperfectus ad perfectum. Et ideo essentia creaturæ non sufficienter ducit in cognitionem essentiæ diuinæ, sed econuerso.

¶ Ad tertium dicendum, quòd idem nō potest accipi vt ratio diuersorum per modum adæquationis [c]. Sed diuina essentia est aliquid excedens omnes creaturas. Vnde potest accipi vt propria ratio vniuscuiusque secūdum quòd diuersimode est participabilis, vel imitabilis à diuersis creaturis.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit discursiua.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd scientia Dei sit discursiua. Scientia enim Dei non est secundum scire in habitu. Sed secundum Philosophum in 2. Topic. scire in habitu contingit multa simul: sed intelligere actu vnū tātum. Cum ergo Deus multa cognoscat (quia & se & alia, vt ostensum est [c],) videtur quòd non simul omnia intelligat, sed de vno in aliud discurrat.

¶ Præterea, Cognoscere effectum per causam est scire discurrentis. Sed Deus cognoscit alia per seipsum, sicut effectum per causam. Ergo cognitio sua est discursiua.

¶ Præterea, Perfectius Deus scit vnamquāque creaturam quàm nos sciamus. Sed nos in causis creatis cognoscimus earum effectus, & sic de causis ad causata discurrimus. Ergo videtur similiter esse in Deo.

¶ SED CONTRA est, quòd August. dicit in 3. de Tri. Quòd Deus nō particulatim vel sigillatim omnia videt, velut alternāte conceptu hinc illuc, inde huc, sed oīa videt simul.

CONCLVSIO.

¶ *Scientia Dei nullo modo discursiua est, sed omnia simul perfecte intelligit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in scientia diuina nullus est discursus, quod sic patet. In scientia enim nostra duplex est discursus. Vnus secundum successionem tantum. Sicut cum postquā intelligimus aliquid in actu, conuertimus nos ad intelligēdum aliud. Alius discursus est secundum causalitatem. Sicut per principia peruenimus in cognitionem conclusionum. Primus autem discursus Deo conuenire non potest. Multa enim, quæ successiue intelligimus, si vnumquodque eorum in seipso consideretur, omnia simul intelligimus, si in aliquo vno ea intelligamus [c]. Puta si partes intelligamus in toto, vel si diuersas res videamus in speculo. Deus autem omnia videt in vno, quod est ipse, vt habitum est [c]. Vnde simul & non successiue omnia videt. Similiter etiam & secundus discursus Deo competere non potest. Primo quidem: quia secundus discursus præsupponit primū: procedentes enim à principiis ad conclusiones non simul vtrunque cōsiderant. Deinde quia discursus talis est procedentis de noto ad ignotum. Vnde manifestum est, quòd quando cognoscitur primum, adhuc ignoratur secundum. Et sic secundum non cognoscitur in primo: sed ex primo. Terminus vero discursus est, quando secundum videtur in primo, resolutis effectibus in causas. Et tūc cessat discursus [c]. Vnde cū Deus effectus suos in seipso videat sicut in causa, eius cognitio nō est discursiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet sit vnum tantum intelligere in seipso: tamen contingit multa intelligere in aliquo vno, vt dictum est [c].

¶ Ad secundum dicendum, quod Deus non cognoscit per causam, quasi prius cognitam effectus cognitos: sed eos cognoscit in causa. Vnde eius cognitio est sine discursu: vt dictum est [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd effectus causarum creatarum videt quidem Deus in ipsis causis, multo melius quàm nos: non tamen ita ꝙ cognitio effectuum causetur in ipso ex cognitione causarum creatarum sicut in nobis [c]. Vnde eius scientia non est discursiua.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum scientia Dei sit causa rerum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd scientia Dei non sit causa rerum. Dicit enim Orige. super epistolam ad Ro. Non propterea aliquid erit: quia id scit Deus futurum est, ideo dicitur à Deo antequàm fiat.

¶ Præterea, Posita causa ponitur effectus: sed scientia Dei est æterna. Si ergo scientia Dei est causa rerum creatarum, videtur quòd creaturæ sint ab æterno.

¶ Præterea, Scibile est prius scientia & mensura eius, vt dicitur 10. Meta. Sed id, quod est posterius & mensuratum, non potest esse causa. Ergo scientia Dei non est causa rerum.

¶ SED CONTRA est, quod dicit August. 5. de tri. vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit Deus: sed ideo sunt, quia nouit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum esse & intelligere in Deo indistincta sint, ipsum per suam scientiam causare res oportet, adiuncta tamen voluntate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum. Sic enim scientia Dei se habet ad omnes res creatas: sicut scientia artificis se habet ad artificiata. Scientia autem artificis est causa artificiatorum, eo quòd artifex operatur per suum intellectum. Vnde oportet quòd forma intellectus sit principium operationis: sicut calor est principium calefactionis. Sed considerandum est, quòd forma naturalis, in quantum est forma manens in eo, cui dat esse, nō nominat principium actionis, sed secundum quòd habet inclinationem ad effectum. Et similiter forma intelligibilis non nominat principium actionis secundum quòd est tātum in intelligente, nisi adiungatur ei inclinatio ad effectum, quæ est per voluntatem. Cum enim forma intelligibilis ad opposita se habeat (cum sit eadem scientia oppositorum) non produceret determinatum effectum, nisi determinaretur ad vnum per appetitum, vt dicitur in nono Metaphy. Manifestum est autē quòd Deus per intellectum suum causat res [c]: cum suum esse sit suum intelligere. Vnde necesse est quòd sua scientia sit causa rerum, secundum quod habet voluntatem coniunctam. Vnde scientia Dei secundum quòd est causa rerū, consueuit nominari scientia approbationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Orig. locutus est attendens rationem scientiæ, cui non competit ratio causalitatis, nisi adiuncta voluntate, vt dictum est [c].

¶ Sed quod dicit ideo præscire Deum aliqua, quia sunt futura, intelligendum est secundum causam consequentiæ, non secundum causam essendi. Sequitur enim, si aliqua sunt futura, ꝙ Deus ea præscierit: non tamen res futuræ sunt causa quòd Deus sciat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei est causa rerum secundum quòd res sunt in scientia. Non fuit autem in scientia Dei, quòd res essent ab æterno. Vnde quamuis scientia Dei sit æterna, non sequitur tamen quod creaturæ sint ab æterno.

¶ Ad tertium dicendum, quod res naturales sunt mediæ inter scientiam Dei & scientiam

Quantum autem valeant contra positionem sancti Thomæ de ideis in sequenti quæstione videbitur. o 293

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum septimum.* 119

Comment. Titulus clarus est in principio corporis. 87

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Scientia Dei nullo modo est discursiua. Probatur: in scientia Dei non est discursus secundum successionem, neque secundum causalitatem. ergo nullo modo est discursus. consequentia probatur ex sufficienti distinctiōe discursus, quæ in nobis manifestatur clarè. Antecedens autem quo ad primam partem probatur. discursus secundum successionem consistit in intelligendo vnum post aliud. Sed Deus omnia videt in vno quod est ipse: ergo non discurrit intelligendo vnum post aliud. Quo ad secundum vero probatur dupliciter. Primo: quia discursus secundus includit primum. Secundo, quia secundus est de noto ad ignotum. & consequenter est notitia secundi ex primo: & non in primo. sed Deus cognoscit omnia in primo: ergo non discurrit. Sed scientia sua est sicut scientia in termino discursus. ea enim resolutis iam effectibus in causas, videt effectus in causis, sicut proportionaliter, absque præuia tamen resolutione, Deus omnia in seipso omnium causa videt. Et memento hic corrigere codicē si hoc modo se habet, Tertius vero discursus: debet enim legi, Terminus vero discursus est.

1. dist. 8. art. . & 1. contra ca. 61. & 62. Et veri. q. 2. art. c. 14.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum octauum.*

Annot. Titulus. Aduerte quòd hic 118 articulus est magni momēti: quoniā hic inchoat quæstio de modo, quo Deus producit res extra se. Quærere enim an scientia Dei sit causa rerum, nihil aliud est quàm quęrere, vtrum Deus causet per intellectum. Verum, 132 quia causalitas rerum potest dupliciter considerari. Primo secundum se, & sic de ea inferius erit specialis tractatus, vbi omnia plene examinabuntur. Alio modo vt est qualitas scientiæ diuinæ: & sic hoc in loco quæritur, vt complete ostendatur qualis sit scientia Dei, an scientia Dei habeat hanc conditionem, scilicet esse causam rerum.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affir-

sito affirmatiue. Scientia Dei est causa rerum. Circa quam conclusionem in litera tria fiunt. Primo probatur. Secundo ostenditur in communi modus, quo sciétia Dei est causa in actu secundo. Tertio probatur efficaciter conclusio cum modo iam expresso.

¶ Quo ad primum scientia Dei se habet ad res vt scientia artificis ad artificiata, sed scientia artificis est causa artificialium. ergo scientia Dei est causa rerum. Maior non probatur vsque ad tertiam partem corporis. Minor autem probatur. Artifex operatur per suum intellectum: ergo forma intellectꝰ est principium operationis: sicut calor calefactionis: & tunc subaudi, sed scientia est ipsa forma intellectus eius. ergo omnia sunt clara. 83

88 1.dist.38. artic.4. Et veri. quæstio. 2. artic.8 Et 1. contra, cap. 69.

¶ Quo ad secundum determinatur in communi scientia est causa non nisi adiuncta voluntate. Probatur. scientia nõ significat rationem causæ ex hoc tantum quòd est in sciente, sed ex inclinatione ad effectum. ergo non nisi ex adiuncta voluntate. Antecedens probatur ex simili in forma naturali, puta calore. consequentia vero probatur: scientia ex se, se habet ad opposita, ergo determinatio ad alteram partem est ex appetitu adiuncto. Assumptum & consequentia habentur 9. Metaphysi.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd litera satis cautè loquitur de forma naturali. Non enim dicit quòd forma naturaliter actiua puta calor eget aliqua inclinatione superaddita ad hoc vt sit principium actionis, cum hoc sit falsum: sed dicit quòd ipsa forma, scilicet calor inquantũ habet hoc, scilicet esse seu manere in subiecto ex hoc siue vt sic, non habet quòd sit seu significetur vt principium actionis. Et hoc verum est: quoniam aliter sequeretur quòd omnis forma, quæ est in aliquo, esset principium actionis: quod est falsum. Sed quamuis ex hoc non habeat rationem actiui, requiritur tamen hoc ad rationem actiui. Inclinatio autem ad opus est, quæ dat formæ rationem actiui. Nec refert quo ad propositum an talis determinatio sit ab extrinseco ex ipsa natura formæ, vt patet de calore. An ab extrinseco vt contingit in scientia, quæ vt probatum est causæ in actu secundo rationem non habet, nisi vt habet voluntatem adiunctam. Sola enim sumpta nihil vnquam causabit nisi causaret opposita simul: quod est impossibile.

Comment. ¶ Quo ad tertium repetitur conclusio adiuncto modo, scilicet scientia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Probatur ratione: quæ est etiam probatio maioris in principio assumptæ. Esse Dei est suum intelligere. ergo Deus est causa rerum per intellectum. ergo sciétia Dei est causa rerum secundum quòd habet voluntatem adiunctam. Antecedés patet: & prima consequentia relinquitur, vt nota. secunda autem ex assignato modo, quo intellectus est causa rerum patet. Et nihilominus confirmatur in litera ex singularitate nominis: quia scientia Dei vt causa consueuit dici scientia approbationis.

¶ Num ex eo quòd esse Dei est suum intelligere, sequatur, ergo est agens per intellectum.

Quæstio. Circa primam consequentiam huius rationis dubium occurrit: quæ scilicet sit radix huius consequentiæ, Esse Dei est suum intelligere: ergo Deus est agens per suum intellectum: habet enim instantiam dupliciter. Primo secũdũ veritatem. non enim valet, esse Dei est suum intelligere: Ergo Deus producit filium vel spiritum sanctum, per intellectum: cum vterque producatur à Deo per naturam, vt infrà patebit. Secundo secundum opinionem tenentium Deum agere ex necessitate naturæ. Concederent enim illi philosophi, quòd esse Dei est eius intelligere: sed negarent sequelam dicẽdo, quòd Deus producit res per intellectum concomitanter tantum: quia scilicet intelligit se facere eas, sed per naturam solam causaliter.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd radix huius consequentiæ est ista propositio: agere per intellectum est perfectius superius & vniuersalius, quàm agere per naturam. quæ propositio probatur in secundo contra Gentiles .23. super hac enim supposita, optime sequitur: si esse Dei est eius intelligere, ergo omnes effectus Dei sunt in Deo intelligibiliter, vt ex supradictis patet: quia oportet effectus præexistere in sua essentia causæ secundum modum essentiæ ipsius causæ: si autem omnia sunt. & in esse Dei & in intelligere eius, vt sic, & perfectius superius vniuersaliúsq́; est esse causam rerum per intelligere, quàm per esse tantum, cum constet Deo tribui deberi quòd perfectissimum, quòd supremum, quòd vniuersalissimum est in causando & causandi modo: absque vlla calumnia sequitur: ergo Deus est causa rerum per intellectum.

¶ Ad obiectionem ergo in oppositum pro philosophorum aliquorum opinione iam patet: quòd male negarent consequentiam. Ad eam vero, quæ tangit materiam de Trinitate, dicitur quòd obiectio non est ad propositum, quia sermo est de vere causa effectiua, quæ non potest intelligi absque essentiali diuersitate causæ & causati. Productiones autem ab intra non sunt causalitates verè & propriè. Nec pater est vere & proprie causa filij: cum eadem numero sit vtriusque substantia, & ideo non est mirum si non tenet ibi. Posset quoque nihilominus aliter dici. quòd hæc consequentia tenet, supposito quòd ex parte producibilis, non repugnet produci per intellectum: si enim repugnaret ex parte producibilis: quamuis haberet esse intelligibiliter in causa, &c. nunquam tamen sequeretur quòd posset per intellectum produci vt patet. Constat autem quòd sic est in proposito. nam personis diuinis repugnat produci per modum artificiati, non autem aliis rebus. Et ideo respectu aliarum rerũ infertur: ergo Deus est agens per intellectum, & non respectu personarum diuinarum. Earum enim est autor per naturam, vt infrà patebit. 91 Annot. 101

¶ In responsione ad secundum, expecta discussionem eius: quoniam, cum per se de causalitate rerum tractabitur, discutietur.

nostram. Nos enim scientiam accipimus à rebus naturalibus, quarum Deus per suam scientiam causa est. Vnde sicut scibilia naturalia sunt priora quàm scientia nostra & mensura eius, ita scientia Dei est prior quam res naturales, & mensura ipsarum [c]. Sicut aliqua domus est media inter scientiam artificis, qui eã fecit, & scientiam illius, qui eius cognitionem, ex ipsa iam facta capit.

ARTICVLVS IX.

¶ Vtrum Deus habeat scientiam non entium.

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non habeat scientiam nisi entium. Scientia enim Dei non est nisi verorum. Sed verũ & ens conuertuntur. Ergo scientia Dei non est non entium.

¶ Preterea, Scientia requirit similitudinem inter scientem & scitum. Sed ea, quæ non sunt, non possunt habere aliquam similitudinem ad Deum, qui est ipsum esse. Ergo ea, quæ non sunt, non possunt sciri à Deo.

¶ Præterea, Scientia Dei est causa scitorum ab ipso. Sed non est causa non entium, quia non ens non habet causam. Ergo Deus non habet scientiam de non entibus.

¶ Sed contra est, quod dicit Apostolus ad Romanos 4. Qui vocat ea, quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt.

CONCLVSIO.

¶ Cognoscit Deus non entia secundum quid quomodocunque non sint, scientia visionis, non entia vero simpliciter notitia simplicis intelligentiæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Deus scit omnia quæcunque sunt quocunque modo. Nihil autem prohibet ea, quæ non sum simpliciter, aliquo modo esse. Simpliciter, enim sunt, quæ actu sunt. Ea vero, quæ non sunt actu, sunt in potentia, vel ipsius Dei, vel creaturæ: siue in potentia actiua, siue in passiua: siue in potentia opinandi, vel imaginandi, vel quocunque modo significãdi. Quæcunque igitur possunt per creaturam fieri, vel cogitari, vel dici, & etiã quæcunq; ipse facere potest, omnia cognoscit Deus: etiamsi actu non sint. Et pro tanto dici potest quod habet etiam non entium scientiã. Sed horũ, quæ actu non sunt, est attẽdenda quædã diuersitas. Quędã enim licet nõ sint nũc in actu, tamẽ vel fuerunt, vel erunt, & omnia ista dicitur Deus scire scientia visionis. Quia cũ intelligere Dei, quod est eius esse, æternitate mensuretur, quæ sine successione existens totũ tempus cõprehẽdit, præsens intuitus Dei fertur in totum tẽpus [c], & in omnia quæ sunt in quocunq; tempore, sicut in subiecta sibi præsentialiter.

¶ Quædam vero sunt, quæ sunt in potentia Dei vel creaturæ, quæ tamen nec sunt, nec erunt, neque fuerunt. Et respectu horum non dicitur habere scientiam visionis, sed simplicis intelligentiæ. Quod ideo dicitur, quia ea, quæ videntur apud nos, habent esse distinctum extra videntem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quòd sunt in potentia, sic habent veritatem [c] ea, quæ non sunt actu, verũ est enim ea esse in potentia, & sic sciuntur à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cũ Deus sit ipsum esse, intantũ vnumquodq; est, inquantũ participat de Dei similitudine: sicut vnũquodque intantum est calidum, inquantum participat calorem. Sic & ea, quę sunt in potentia, etiã si non sunt in actu, cognoscuntur à Deo.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd scientia est causa rerum voluntate adiuncta [c]. Vnde nõ oportet quòd quæcunque scit Deus, sint vel fuerint, vel futura sint, sed solum ea, quæ vult esse, vel permittit esse. Et iterum. Non est in scientia Dei, vt illa sint, sed quòd esse possint.

ARTICVLVS X.

¶ Vtrum Deus cognoscat mala.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum nonum.* 118 87

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito affirmatiue. Secundo assignat differentiam quandam inter scientiam diuersimode non entium.

¶ Quo ad primum conclusio est. Potest dici quòd Deus habet scientiam non entium. Probatur: Deus scit omnia quæ sunt quocunque modo: ergo omnia quæ possunt per potentiam tam suam, quàm creaturæ fieri, cogitari, & dici. ergo eorum quæ non sunt actu. ergo potest dici, quòd Deus habet scientiam non entiũ. Prima consequentia probatur: distinguendo modos essendi, id est simpliciter & secundum quid, & subdiuidendo secundum iuxta multiplicem diuersitatem potentiæ, scilicet creatoris vel creaturæ, actiuæ vel passiuæ, realis vel opinatiuę, &c. Secunda vero consequentia est per se nota: quæ non sunt actu hæc omnia. Tertia quoque est euidens, quia ex quo non sunt entia simpliciter, sed in potentia, quæ est conditio diminuens optime de eis verificatur absolute negatio entis, & sic sunt non entia: sicut de homine in potentia vere dicitur non homo, & de area in potentia non arca.

¶ Quo ad secundum differentia est nominalis, quòd quædam non entia dicitur Deus scire scientia visionis, quædam vero simplicis intelligentiæ. Et ratio nominum est, quia visa apud nos habent duas conditiones. Altera est quòd sunt præsentialiter obiecta videnti. Altera quòd habent esse distinctum extra videntem. Et propterea illa quæ quandoque sunt, visionis scientia intelligi dicuntur: quæ vero nunquam, non videri, sed simplici intelligentia sciri dicuntur. Illa enim habent has duas conditiones propter æternitatem scientiæ diuinæ, &c. ista neutrũ.

¶ Num non entia, quæ quandoque sunt, ad scientiam visionis spectant, ea vero, quæ nunquam sunt, ad notitiam simplicis intelligentiæ.

Quæstio. Circa hanc partem est dubitatiuncula: quoniam ista differentia non spectat ad non entia vt sic, sed magis ad non entia inquantum sunt entia: & consequenter per accidens pertinet ad hunc articulum: in quo de scientia non entium agitur. Assumptum patet, quia ea quæ quandoque sunt pertinent ad scientiam visionis, ea ratione, quia sunt entia: quandoque in actu, & non inquantum non entia. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd ista differentia tangit non entia vtroque modo, scilicet inquantum sunt, & inquantum non sunt. Eorum enim, quæ nunquam sunt, sed semper sunt in potentia, non solum ipsæ entitates in potentia, sed negationes actualitatis simplici intelligentia noscuntur. Et similiter eorũ, quæ quandoque actu sunt non solum entitatis in actu tali tempore, sed negationes ab actu tali alio tempore: visionis scientia cognoscuntur ab æterno. Et horum ratio est: quia negatio per affirmationem cognoscitur: & illius genus sequitur in essendo & cognoscendo secundum se. Et sic differentia ista est complete complectens nõ entia ad propositum.

¶ Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum.

Titulus

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non cognoscat mala. Dicit enim Philosophus in 3. de Anima, quòd intellectus, qui nõ est in potentia, nõ cognoscit priuationem: sed malum est priuatio boni, vt dicit Augustinus. Igitur, cum intellectus Dei nunquam sit in potentia, sed semper actu (vt ex dictis patet [c],) videtur quòd Deus non cognoscat mala.

¶ Præterea, Omnis scientia vel est causa sciti, vel causatur ab eo. Sed scientia Dei non est causa mali nec causatur à malo. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶ Præterea, Omne quod cognoscitur, cognoscitur per suam similitudinem, vel per suũ oppositum. Quicquid autem cognoscit Deus, cognoscit per suam essentiam: vt ex dictis patet [c]. Diuina autem essentia neque est similitudo mali, neq; ei malum opponitur. Diuinæ enim essentiæ nihil est contrarium, vt dicit Augustinus duodecimo de Ciuitate Dei. Ergo Deus non cognoscit mala.

¶ Præterea, Quod cognoscitur non per seipsum, sed per aliud imperfecte cognoscitur. Sed malum non cognoscitur à Deo per seipsum; quia sic oporteret quòd malum esset in Deo. Oportet enim cognitum esse in cognoscẽte. Si ergo cognoscitur per aliud, scilicet per bonum, imperfecte cognoscetur ab ipso. Quod est impossibile, quia nulla cognitio Dei est imperfecta [c]. Ergo scientia Dei non est malorum.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur prouer.15. Infernus & perditio coram Deo.

CONCLVSIO.

¶ Deum, cum quæcunque bona cognoscat, mala etiam per bona scire oportet, quæ bonis accidunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quicunque perfecte cognoscit aliquid, oportet quòd cognoscat omnia, quæ possunt illi accidere. Sunt autem quædam bona, quibus accidere potest, vt per mala corrumpantur. Vnde Deus non perfecte cognosceret bona, nisi etiã cognosceret mala. Sic autem est cognoscibile vnumquodque secundum quod est: vnde cum hoc sit esse mali, quod est priuatio boni, per hoc ipsum quòd Deus cognoscit bona, cognoscit etiam mala, sicut per lucem cognoscuntur tenebræ. Vnde dicit Diony. 7. capit. de diui. no. Quod Deus per semetipsum tenebrarum accipit visionẽ, non aliunde videns tenebras quàm à lumine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod verbum Philosophi est sic intelligendũ, quod intellectus, qui nõ est in potentia, nõ cognoscit priuationem per priuationem in ipso existentem. Et hoc congruit cum eo, quod suprà dixerat, quòd punctum & omne indiuisibile per priuationẽ diuisionis cognoscitur [c]. Quod contingit ex hoc, quia formæ simplices & indiuisibiles non sunt actu in intellectu nostro, sed in potentia tantum. Nam si essent actu in intellectu nostro, non per priuationem cognoscerentur. Et sic cognoscuntur simplicia à substantiis separatis. Deus igitur non cognoscit malum per priuationem in se existentem, sed per bonum oppositum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scientia Dei non est causa mali, sed est causa boni: per quod cognoscitur malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet malum nõ opponatur essentiæ diuinæ, quæ non est corruptibilis per malum: opponitur tamen effectibus Dei, quos per essentiam suam cognoscit. Et eos cognoscens mala opposita cognoscit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cognoscere aliquid per aliud tantum est imperfectæ cognitionis, si illud sit cognoscibile per se. Sed malum non est per se cognoscibile: quia de ratione mali est quod sit priuatio boni. Et sic neque diffiniri, neque cognosci potest, nisi per bonum.

ARTICVLVS XI.

¶ Vtrum Deus cognoscat singularia.

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non cognoscat singularia. Intellectus enim diuinus immaterialior est quàm intellectus humanus. sed intellectus humanus propter suã immaterialitatẽ nõ cognoscit singularia. sed sicut dicitur in primo de Anima, ratio est vniuersaliũ, sensus vero particulariũ. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ Præterea, Illæ solæ virtutes in nobis sunt singularium cognoscitiuæ, quæ recipiunt species non abstractas à materialibus conditionibus. Sed res in Deo sunt maxime abstractæ ab omni materialitate. Ergo Deus non cognoscit singularia.

¶ Præterea, Omnis cognitio est per aliquam similitudinem: sed similitudo singularium, inquantum sunt singularia, non videtur esse in Deo: quia principium singularitatis est materia: quæ cum sit ens in potentia tantum, omnino est dissimilis Deo, qui est actus purus. Non ergo Deus potest cognoscere singularia.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur prouerbio.16. Omnes viæ hominum patent oculis eius.

CONCLVSIO.

¶ Cum cognoscere singularia ad creaturarum perfectionem spectet, & si non secundum eandem potentiam, Deum ipsum cognoscere singularia oportet, non quidem vniuersales illorum causas sciendo, seu per applicationem vniuersalium principiorum, sed per essentiam suam singulis propria intuendo, cum non tantũ formæ, sed materiæ causa sit.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd Deus cognoscit singularia. Omnes enim perfectiones in creaturis inuentæ, in Deo præexistũt secundum altiorem modum, vt ex dictis patet [c]. Cognoscere autem singularia pertinet ad perfectionẽ nostram. vnde necesse est quòd Deus singularia cognoscat. Nam & Philosophus pro inconuenienti habet, quòd aliquid cognoscatur à nobis, quòd non cognoscatur à Deo. Vnde contra Emped. arguit in 1. de Anima, & in 3. Metap. quòd accideret Deum esse insipientissimum, si discordiam ignoraret. Sed perfectiones, quæ in inferioribus diuiduntur, in Deo simpliciter & vnitæ existunt [c]. Vnde, licet nos per aliam potentiam cognoscamus vniuersalia & immaterialia, & per aliam singularia & materialia: Deus tamen per suum simplicem intellectum vtraq; cognoscit. Sed qualiter hoc esse posit, quidam manifestare volentes dixerunt, quòd Deus cognoscit singularia per causas vniuersales [c]. Nam nihil est in aliquo singularium, quod non ex aliqua causa oriatur vniuersali. Et ponunt exemplum. Sicut si aliquis Astrologus cognosceret omnes motus vniuersales cæli, posset pronuntiare omnes eclypses futuras. Sed istud non sufficit, quia singularia ex causis vniuersalibus sortiuntur quasdam formas & virtutes, quæ quantumcunque adinuicem coniungantur, non indiuiduantur, nisi per materiam indiuidualem. Vnde qui cognosceret Socratẽ per hoc quod est albus, vel Sophronici filius, vel quicquid aliud sic dicatur, non cognosceret ipsum inquantum est hic homo. Vnde secundum modum prædictũ Deus nõ cognosceret singularia in sua singularitate. Alij vero dixerũt, quòd Deus cognoscit singularia applicando causas vniuersales ad particulares effectus. Sed hoc nihil est: quia nullus potest ap-

Comment. 29 1.dist.36. q.1. arti.2. & ver. q.2. art.15. & 1.1.c.71. & 11. quol. q.2. arti. vnico.

Titulus clarus. ¶ In corpore primo respõdet quęsito affirmando quòd sic est. secundo quomodo est.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua directe quæsito affirmatiue est, Deus cognoscit mala. probatur. Deus perfecte cognoscit omnia bona, ergo scit omnia quæ possunt quibuscunque illorum accidere: ergo scit mala. Antecedens cum prima consequentia relinquitur pro euidenti: secunda vero probatur, quia sunt quędam bona, quibus potest accidere vt per mala corrumpantur, vt patet tam de bono naturali, quàm morali. 81 84 85

¶ Quo ad secundũ modus cognoscendi est per aliud: ita quòd hæc cõclusio, Deus cognoscit mala per bona, probatur, declaratur & confirmatur. Probatur. Primo. esse mali consistit in priuatione boni. ergo cognoscibilitas mali consistit in negatione boni. igitur Deus propter hoc cognoscit mala, bona scit. Antecedens patet. consequentia vero probatur: quia vnũquodque eo modo quo habet esse, habet cognosci. Declaratur deinde exẽplo: sicut tenebrę noscuntur per lumẽ. Cõfirmatur demũ autoritate Dion. vt patet in litera. 85

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum vndecimum.*

Titulus singularis rerum materialiũ. De his enim est dubium, non de singularibus immaterialibus. cum iam dictũ sit, quòd nouit seipsum, quẽ singularem esse constat.

¶ In corpore primo respondet directe quæsito quòd sic. Secundo. tractatur quomodo.

Comment. ¶ Quo ad primum tria. Primo respondet quæsito affirmatiue. Deus cognoscit singularia. Probatur. omnes perfectiones in creaturis inuentæ præexistunt in Deo altiori modo: cognitio singularium est perfectio homini: ergo præexistit in Deo altiori modo. 50 d 431

¶ Secundo ostendit vim huius motiui ex autoritate Aristotelis. Ratio enim ista fundatur in hoc, quòd opus sit omne cognitum à nobis cognosci à Deo, & hoc assumpsit Aristoteles cõtra Empedoclem. Tertio declarat illam particulam in conclusione adiunctam ex vi medij, scilicet altiori modo in hoc attendi dicens, quòd nos per diuersas potentias cognoscimus singularia & vniuersalia. Deus autem simplici intellectu omnia tam materialia quàm immaterialia comprehendit, & probatur: quia quæ diuiduntur in inferioribus sunt simpliciter & vnitæ in Deo.

Annot. ¶ Aduerte hic: quòd quia maior propositio non est vera de præexistentia formali, nisi in perfectionibus simpliciter: ideo licet nostrũ cognoscere singulare & sentire sint idem, litera non dixit, sentire: sed cognoscere singulare pertinet ad perfectionem nostram. Sentire enim non est perfectio simpliciter, nec præexistit in Deo formaliter, sed virtualiter tantum. Cognoscere autem singulare, est perfectio simpliciter. & concludendum erat hic quòd præexistit in Deo formaliter. 90 1.distin.3. ar.3. & di.36. q.2. articu.1. & 1. contra ca.50. 63. vsque 71. & lib.3. cap.75. & 76. Et veri. q.2. articu. 4. & 5. Et opusc. 3. cap.134. & 135.

Comment. ¶ Quo ad secũdum tria sunt, iuxta opiniones duas & determinationem. prima ergo opinio circa modum, quo Deus intelligit singularia, stat in hoc, quòd Deus cognoscit singularia cognoscẽdo omnes eorum causas vniuersales. Probatur hoc sufficere. Nihil est in aliquo singulari quod non ex aliqua vniuersali causa insit, ergo cognitis omnibus causis vniuersalibus, cognoscitur totum singulare. Declaratur etiam exemplo in eclypsi. Refutatur hæc opinio, si Deus cognosceret singularia cognoscendo tantum vniuersales causas: ergo non cognosceret singularia in sua singularitate. cuius oppositum probatum est, consequentia probatur. 32 Totum aggregatum, quod est in singulari ex causis vniuersalibus, vt sic, non sufficit ad constituendum singulare, ergo. 33 Assumptum probatur & manifestatur. Probatur: quia dempta materia signata seu principio indiuiduationis, quicquid illud sit, cum vniuersale non esse cõstet, nunquam constituetur singulare. Manifestatur vero hoc in homine exemplariter.

¶ Secunda vero opinio stat in hoc. Deus cognoscit singularia applicando vniuersalia ad particularia. 80 Contra applicatio non est nisi ad præcognitum, ergo applicatio vniuersalis ad particulare præsupponit cognitionem singularis. 257.b 85

¶ Determinatio autem est. Deus cognoscit singularia per essentiam suam. Probatur quo ad primam partem sic. Scientia Dei est causa rerum. Ergo se extendit ad omnia, ad quæ se extendit eius causalitas. ergo ad singularia. Antecedens cum prima cõsequentia est notum. Secunda vero probatur. quia Deus est causa non solum formæ, sed materiæ indiuiduãtis. Quo ad secundam partem sic, Deus scit alia

alia à se per essentiam suam, vt similitudo seu actuum principium est eorum. ergo essentia sua est sufficiens principium cognoscédi omnia, quæ per ipsum sunt etiam in singularia, ergo cognoscit singularia per suam essentiam. Antecedens patet ex dictis: consequentia vero ex terminis & probatione primæ partis patet. Vltimo declaratur tota ratio exemplo scientiæ artificis, si hingamus quòd sit causa formæ & materiæ artificiati.

Annot. ¶ Aduerte, quòd tota determinatio huius literæ supponit Deum esse causam proximam materiæ primæ: de quo quia inferius erit specialis quæstio, supponatur nunc. hoc enim concesso reliqua clara sunt & indubitata.

C ¶ In responsionibus ad argumenta multa discutienda sunt, sed nó hic, sed inferius in locis propriis patebunt.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum duodecimum.*

Comment. TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo respondet quæstio absolute. Secúdo specialiter de scientia visionis. Tertio assignat causam vtriusque conclusionis.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua de scientia absolute est. Deus scit infinita. Probatur. Deus scit omnia in actu, & omnia, quæ sunt in potentia tam sua quàm creaturæ: ergo scit infinita. Patet sequela. omnia ista constat esse infinita.

91 ¶ Quo ad secundum, an
3. q. 8. arti. 3. Et 1. d. 39. q. 1. a. 6. Et *Veri. q. 2. art. 9. & articul. 5. 4 m. Et 1. contra. cap. 69. & 71. Et opus.* 3. c. 135. scientia visionis sit infinitorum: huo dicit. Primo refertur opinio negatiua, cum eius motiuo: generatio nec est æterna à parte ante, nec à parte post, ergo quæ sunt erunt & fuerunt sunt finita: ergo scientia visionis non est infinitorum. Secundo constatur motiuum: & probatur conclusio affirmatiua. Cogitationes & affectiones creaturæ rationalis multiplicabuntur æterno à parte post: ergo scientia visionis est infinitorum. Et sic opinio prima non lustrauit omnem generationem, sed eam tantum, quæ ex cæli motu pender: & ideo errauit.

¶ Quo ad tertium assignatur propter quid Deus nouit infinita absolute & scientia visionis sic. cognitio se extendit secundum extensionem formæ quæ est cognitionis principium: ergo cognitio Dei est secundum extensionem essentiæ suæ: ergo extendit se ad infinita etiam secundum quod plicare aliquid ad alterum, nisi illud præcognoscat: vnde dicta applicatio non potest esse ratio cognoscendi particularia, sed cognitionem singularium præsupponit. Et ideo aliter dicendũ est, quòd cum Deus sit causa rerum per suam scientiam, vt dictum est c, intantum se extendit scientia Dei, inquantum se extendit eius causalitas c, Vnde cum virtus actiua Dei se extendat non solum ad formas, quibus accipitur ratio vniuersalis, sed etiam vsque ad materiam (vt infra ostenderur e) necesse est quòd scientia Dei vsque ad singularia se extẽdat, quæ per materiam indiuiduantur. Cum enim sciat alia à se per essentiam suam inquantum est similitudo rerum vel vt principium actiuum earum: necesse est quòd essentia sua sit principium sufficiens cognoscendi omnia, quæ per ipsum fiunt, non solum in vniuersali, sed etiam in singulari. Et esset simile de scientia artificis, si esset productiua totius rei, & non formæ tantum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ intellectus noster speciem intelligibilem abstrahit à principiis indiuiduantibus. Vnde species intelligibilis nostri intellectus non potest esse similitudo principiorum indiuidualium e. Et propter hoc intellectus noster singularia nõ non cognoscit e. Sed species intelligibilis diuini intellectus, quæ est Dei essentia, non est immaterialis per abstractionem, sed per seipsam, principium existens omnium principiorum, quæ intrant rei compositionem, siue sint principia speciei, siue principia indiuidui. Vnde per eam Deus cognoscit nõ solum vniuersalia, sed etiam singularia.

¶Ad secundum dicendum, quod quamuis species intellectus diuini secundum esse suum nõ habeat conditiones materiales, sicut species receptæ in imaginatione & sensu: tamen virtute se extendit ad immaterialia & materialia, vt dictum est e.

¶Ad tertium dicendum, quòd materia licet recedat à Dei similitudine secundum suam potẽtialitatem, tamen inquantum vel sic esse habet similitudinem quãdam, retinet diuini esse.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Virum Deus possit cognoscere infinita.*

ADDVODECIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus nõ possit cognoscere infinita Infinitum enim secundum quod est infinitum, est ignotum: quia infinitum est cuius quantitatem accipientibus semper est aliquid extra assumere, vt dicitur in tertio physico. Augustinus etiam dicit. 12. de ciuitate Dei, quòd quicquid scientia comprehenditur scientis comprehensione finitur. Sed infinita non possunt finiri. Ergo non possunt scientia Dei comprehendi.

¶Si dicatur quòd ea, quæ in se sunt infinita, scientiæ Dei finita sunt. Contra. Ratio infiniti est, quòd sit imperrransibile, & finiti quod sit pertransibile, vt dicitur in tertio physicorum. Sed infinitum non potest transiri nec à finito, nec ab infinito, vt probatur in sexto physicorum: Ergo infinitum non potest esse finitum finito, neque etiam infinito. Et ita infinita non sunt finita scientiæ Dei, quæ est infinita.

¶Præterea, Scientia Dei est mensura scitorum. Sed contra rationem infiniti est quòd sit mensuratum. Ergo infinita non possunt sciri à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicit Augustinus duodecimo de ciuitate Dei: Quamuis infinitorum numerorum nullus sit numerus, non tamen incomprehensibilis ei, cuius scientiæ non est numerus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sciat omnia quæ sunt in actu, & in potentia tam sua quàm creaturæ, scire infinita, etiam scientia visionis necessarium est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (cũ Deus sciat non solum ea, quæ sunt actu, sed etiam ea, quæ sunt in potentia vel sua vel creaturæ, vt ostensum est c: hæc autem constat esse infinita:) necesse est dicere, quòd Deus sciat infinita. Et licet scientia visionis, quæ est tantũ eorum, quæ sunt, vel erunt, vel fuerunt, non sit infinitorum, vt quidam dicunt, cum non ponamus mundum ab æterno fuisse, nec generationem & motum in æternũ mansura, vt indiuidua in infinitum multiplicentur: tamen, si diligentius considerentur, necesse est dicere quòd Deus etiam scientia visionis sciat infinita. Quia Deus scit etiã cogitationes & affectiones cordium, quæ in infinitum multiplicabuntur creaturis rationalibus permanentibus absque fine. Hoc autẽ ideo est, quia cognitio cuiuslibet cognoscentis se extendit secundum modum formæ, quæ est principium cognitionis. Species enim sensibilis, quæ est in sensu, est similitudo solum vnius indiuidui: vnde per eam solũ indiuiduum cognosci potest. Species autem intelligibilis intellectus nostri est similitudo rei quantum ad naturam speciei, quæ est participabilis à particularibus infinitis. Vnde intellectus noster per speciem intelligibilem hominis, cognoscit quodammodo homines etiã infinitos, sed tamen non inquantum distinguuntur ab inuicem, sed secundum quod cõmunicãt in natura speciei, propter hoc quòd species intelligibilis intellectus nostri non est similitudo hominũ quantũ ad principia indiuidualia, sed solũ quantum ad principia speciei. essentia autẽ diuina, per quã intellectus diuinus intelligit, est similitudo sufficiens omnium, quæ sunt, vel esse possunt, non solũ quantũ ad principia cõmunia, sed etiam quantũ ad principia propria vnuiscuiusque, vt ostensum est c. vnde sequitur quòd scientia Dei se extendat ad infinita, etiam secundum quod sunt ab inuicem distincta. Et sic simul probatur quia & propter quid quæsiti. Antecedẽs probatur inductiue, inchoãdo à cognitione & specie sensibili, & procedendo per intellectionẽ & speciem intelligibilẽ nostram. in sensu species se extendit ad vnũ numero tantum, & sic sensatio. in intellectu nostro species ad vnum formaliter. in quo communicant infinita in potentia, & similiter intellectio nostra se extendit. Prima consequentia probatur: quia essentia Dei est forma, per quã intellectus diuinus intelligit. Secunda vero, quia essentia Dei extenditur in repræsentando, ad omnia, quæ sunt, & esse possunt non solum quo ad principia communia sed propria, cuiusque, vt iam dictum est.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimum tertium.*

TItulus clarus tam quo ad ly futura, quàm quo ad ly contingentia. *Annot.*

¶ In corpore quatuor. Primo respondet q, sic. Secundo quomodo ex parte cogniti. ibi, Ad cuius euidẽtiã. Tertio quomodo, & quare ex parte cognoscẽtis. ibi, Et licet. Quarto ponitur quoddam correlarium. ibi, Vnde manifestum est. *Comment.*

¶ Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ: & aliud est loqui de statu contingentiæ. Cum enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturã in seipso ẽstens contingens, vel necessarium &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res contingens siue sit in actu & præsens, siue in potentia futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingẽs in actu & in potentia præsens & futurum, non est differentia naturæ: quasi aliam naturã habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturę. Potest enim vna eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere ſtatus in actu & in potẽtia, præsentis & futuri. &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alterum partem contradictionis: status vero in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Constat autem quod contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quo ad statum vt præsens autem in actu dicitur habere rationem in quo necessarii ad statum. Rursus res quantumcunque contingẽs, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsum sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est quando est necessario est. Res autem vt futura seu in potẽtia. cum nõ sit, talem necessitatis modum non cõtrahit sed contingẽs & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: quod cõtingens vt præsens potest subdi infallibili & certæ scientiæ, & in calce respõsionis ad se cundum dicitur, quod vt sic est necessarium. *Annota.* *Comment.*

¶ Quo ad secũdum ponũtur duo modi, quibus contingẽtiæ futura subdũtur diuinæ cognitioni: differenter tamen. Et sic ponitur hæc conclusio. contingentia futura cognoscũtur à Deo, put sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis sed primo modo certe, secundo modo vero inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum, scilicet in actu, & in potentia causarum: & ponendo differẽtias tres inter hos ſtatus. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu habet rationem determinari ad vnum, vt in potentia, contingentis ad vtranque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturę &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶ Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ & aliud est loqui de ſtatu contingentiæ. Cum enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturã in seipso ẽstens contingens, vel necessarium &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res contingens siue sit in actu & præsens, siue in potentia futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingẽs in actu & in potentia præsens & futurum, non est differentia naturæ: quasi aliam naturã habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturę. Potest enim vna eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere ſtatus in actu & in potẽtia, præsentis & futuri. &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alterum partem contradictionis: status vero in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Constat autem quod contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quo ad statum vt præsens autem in actu dicitur habere rationem in quo necessarii ad statum. Rursus res quantumcunque contingẽs, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsum sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est quando est necessario est. Res autem vt futura seu in potẽtia. cum nõ sit, talem necessitatis modum non cõtrahit sed contingẽs & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: quod cõtingens vt præsens potest subdi infallibili & certæ scientiæ, & in calce respõsionis ad se cundum dicitur, quod vt sic est necessarium. *Annota.* *Comment.*

¶ Quo ad secũdum ponũtur duo modi, quibus contingẽtiæ futura subdũtur diuinæ cognitioni: differenter tamen. Et sic ponitur hæc conclusio. contingentia futura cognoscũtur à Deo, put sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis sed primo modo certe, secundo modo vero inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum, scilicet in actu, & in potentia causarum: & ponendo differẽtias tres inter hos ſtatus. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu habet rationem determinari ad vnum, vt in potentia, contingentis ad vtranque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturę &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶ Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ: & aliud est loqui de ſtatu contingentiæ. Cum enim contingentia sit differentia entium non accidentalis, sed substantialis: quoniam vnumquodque secundum propriam naturã in seipso ẽstens contingens, vel necessarium &c. & natura rei non varietur, sed sit eadem in actu & in potentia: oportet quod res contingens siue sit in actu & præsens, siue in potentia futura, semper sit naturæ contingentis: ac per hoc differentia posita in litera inter contingẽs in actu & in potentia præsens & futurum, non est differentia naturæ: quasi aliam naturã habeat sic, & aliam sic: sed est differentia status eiusdem naturę. Potest enim vna eadem natura, sua ratione salua, diuersos habere ſtatus in actu & in potẽtia, præsentis & futuri. &c. Status enim actualitatis est status determinati ad alterum partem contradictionis: status vero in causa ad vtramlibet, est status indeterminationis. Constat autem quod contingentia se tenet ex parte indeterminationis, necessitas autem ex parte determinationis. Et ideo res contingens vt futura & in potentia dicitur habere rationem contingentis quo ad statum vt præsens autem in actu dicitur habere rationem in quo necessarii ad statum. Rursus res quantumcunque contingẽs, ex statu præsentiæ contrahit quendam necessitatis modum ex suppositione status ad ipsum sub tali statu pertingentem, vt patet ex primo perihermenias: quia vnumquodq; quod est quando est necessario est. Res autem vt futura seu in potẽtia. cum nõ sit, talem necessitatis modum non cõtrahit sed contingẽs & in statu cõtingente absque tali necessitate relinquitur. Et propterea in litera dicitur: quod cõtingens vt præsens potest subdi infallibili & certæ scientiæ, & in calce respõsionis ad se cundum dicitur, quod vt sic est necessarium. *Annota.* *Comment.*

¶ Quo ad secũdum ponũtur duo modi, quibus contingẽtiæ futura subdũtur diuinæ cognitioni: differenter tamen. Et sic ponitur hæc conclusio. contingentia futura cognoscũtur à Deo, put sunt actu in seipsis, & prout sunt in causis suis sed primo modo certe, secundo modo vero inquantum cognoscibilia sunt. Probatur & declaratur, distinguendo contingentia futura secundum duplicem statum, scilicet in actu, & in potentia causarum: & ponendo differẽtias tres inter hos ſtatus. Prima est quo ad differentiam temporis: quia vt in actu, habet rationem præsentis: vt in potentia, futuri. Secunda quo ad contingentiam: quia vt in actu habet rationem determinari ad vnum, vt in potentia, contingentis ad vtranque partem. Tertia quo ad cognitionem: quia vt in actu, potest subdi certæ cognitioni, vt patet de visione corporali: vt in potentia non nisi coniecturę &c. Ex his enim manifeste sequitur intentum.

¶ Aduerte hic, quod aliud est loqui de natura contingentiæ

Universidad de Deusto Biblioteca

omnia dicta verificātur & cōsonant. Cum enim nunc siue temporis, siue æternitatis nō possit distingui in præsens, præteritum, & futurum, sed præsens tantum est demonstrando in actu signato nunc æternitatis: verum est dicere, omnia æternitate esse præsentia, vt patet dicendo, omnia in nunc æternitatis sunt præsentia æternitati. Et similiter consignificando in actu exercito nunc æternitatis. Verissimum est dicere, omnia sunt præsentia æternitati. Sed fallitur imaginatio dum respicit ly sunt, & ex consuetudine nostra puta cōsignificare oportere nunc tēporis. Secundo ex eo quòd sic optime redditur ratio quæsiti & intenti in litera. Ex hoc nanque quod omniū existentiæ tēporales secundū nunc æternitatis sumptæ sunt præsentes æternitati, optime ac directe sequitur, quòd illi visiōi, quæ æternitate mensuratur, omnia secundū suas existentias simul simultate
288 instantanea æternitatis
435 sunt præsentia. Ac per hoc visio illa, quia terminatur ad res præsentes, certa ac infallibilis est, sicut & nostra.

ipso secundum quod iam in actu est. & sic non consideratur vt futurum, sed vt præsens: neque ad vtrumlibet cōtingens, sed vt determinatū ad vnum. Et propter hoc sic infallibiliter subdi potest certę cognitioni, vtpote sensui visus, sicut cum video Sortē sedere. Alio modo potest considerari contingens, vt est in sua causa. Et sic consideratur, vt futurū & vt contingens, nondum determinatum ad vnum: quia causa contingens se habet ad opposita. & sic contingens nō subditur per certitudinē alicui cognitioni. Vnde quicunque cognoscit effectū contingentem in causa sua tantum, non habet de eo nisi coniecturalem cognitionem. Deus autē cognoscit omnia contingentia, non solū prout sunt in suis causis, sed etiā prout vnumquodq; eorum est actu in seipso [e]. Et licet contingentia fiant in actu successiue, non tamē Deus successiuè cognoscit contingentia, prout sunt in suo esse, sicut nos, sed simul: quia sua cognitio mensuratur æternitate, sicut etiam suum esse. Aeternitas autem tota simul existens, ambit totum tempus', vt suprà dictum est [c]. Vnde omnia quæ sunt in tempore, sunt Deo ab æterno præsentia, non solùm ea ratione, qua habet rationes rerum apud se præsentes, vt quidam dicūt: sed quia eius intuitus fertur ab æterno supra omnia [c], prout sunt in sua præsentialitate. Vnde manifestum est, quòd cōtingentia & infallibiliter à Deo cognoscuntur, inquantū subduntur diuino conspectui secundū suam præsentialitatem, & tamen sunt futura contingentia suis causis comparata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet causa suprema sit necessaria, tamen effectus potest esse contingens propter cau-

¶ Et confirmatur: quia quemadmodum ad hoc quòd aliquid sit præsens visioni nostræ corporali, nihil aliud exigitur nisi quòd illud visibile sit, & adsit pro mensura durationis qua mensuratur & est ipsa visio: ita ad hoc quòd aliquid sit præsens secundū se diuino conspectui, exigitur quòd sit & adsit secundū illam durationis mensuram, qua mensuratur visio diuina. hæc autem est æternitas: ergo sat est quòd sint secundum æternitatem sumpta, præsentia & non præterita aut futura, quamuis secundum tempus sumpta sint futura. Vnde patet responsio ad omnes obiectiones, contra illam propositionem. Omnia sunt præsentia Deo ab æterno. Omnes enim laborant in æquiuoco accipientes res vt sunt in tempore, vel instantibus: cum tamen hīc sit sermo de temporalibus, & ipso tempore, & eius instantibus: vt sunt seu vtuntur æternitate. ¶ Et per hæc eadē patet responsio ad argumenta quæ afferuntur à Capreolo in 36.d. primi ex Aureolo.

¶ Ad obiectiones autem secundo loco contra applicationē rationis ad propositum, respondetur, & ad primam, quum dicitur. Sessio mea crastina vt futura aut scitur certe, aut nō. respōdetur distinguendo: quòd quia ista sessio futura vt futura, nō habet esse nisi in suis causis: ad causas autem suas potest dupliciter comparari. Vno modo vt indeterminatas ad producendā crastinam sessionem meam, vel eius negationem. Alio modo vt determinatas ad illius productionem magis quàm oppositi: vel cum exclusione oppositi. Futura primo modo nō sumuntur vt futura, sed vt futura penitus contingentia: Futura autē secundo modo sumuntur quidem vt futura, sed declinant ad cōtingentia: secundū quòd determinatio causarum ad alteram partem magis vel minus, vel totaliter exigit. Futura igitur contingentia vt futura ex causis indeterminatis non sunt scibilia, vt in litera dicitur, nec à Deo, nec à quocunque: quia non sunt entia, nec in actu, nec in potētia magis ipsa quàm opposita. Ex causis autem determinatis sunt cognoscibilia iuxta determinationem causarum. Et quum dicitur: Ergo Deus aliter nouit facta quàm fienda. simpliciter negatur consequentia. quia ly aliter in autoritate Aug. dicit modum cognoscendi ex parte cognoscentis, qui in Deo non variatur.

¶ Ad probationem autem superfluum est respondere, adeo puerilis videtur. dicit enim: cognoscit autem sessionem certitudinaliter Deus: cum illa fuerit actu. quis enim ignorat Deo nullam accedere cognitionē, vnde debet dicere, & tamen cognoscit illam certitudinaliter secundū eius actualem existentiam, sed hoc non probat consequentiā. Aliud est enim quòd aliter se habeant res vt factæ, quàm vt fiendæ ad Dei cognitionem: & aliud quòd aliter Deus nouit facta quàm fienda. Illud enim est verum in materia contingenti loquendo, hoc autē est falsum. Illud significat quòd res aliā dispositionē habet vt facta, & aliā vt fienda: quia vt facta inducit necessitatē quandā, vt fienda non. Et sic vt facta est scibilis certe, vt fiēda non. Et rursus vt facta potest certum intuitum Dei terminare, vt fienda non.

¶ Ad secundam dicitur, quòd aliud est scientiam Dei capere certitudinem ex sessione sortis, & aliud est sessionem sortis non esse capacem vt sit terminus certe Dei notitię, nisi secundum quòd est in se certa. Primum enim inconuenit. Secundum autem est necessarium. Primum non habetur ex litera; sed secundū. quare conceditur tota ratio, vtpote nihil contra nos dicens: sed supponens falsum, scilicet quòd ex hac positione habeatur, quòd scientia Dei capiat certitudinem ab alio obiecto quàm subiecta sua: deberet enim supponere, quod exigit certitudinē etiam in alio obiecto seu termino scientiæ suæ, non solum in substantia sua. hoc enim hinc habetur & non quod capit certitudinem ab alio.

¶ Ad tertiā dicit, quòd dupliciter deficit. Primo: quia cognitio angeli, qua cognoscit temporalia, nō mensuratur æuo, & ideo ratio nihil infert. Secūdo: q̄a repræsentatio singularium temporaliū per principium cognitionis angelicæ, scilicet speciei intelligibilis non mensuratur æuo, sed de nouo aduenit. Et ideo impossibile est quòd futura contingentia naturaliter sciant angeli, vt inferius patebit.

¶ Num quia rationes omnium rerum, seu ideæ sunt in mente diuina præsentes, ideo omnia futura contingentia nouit certe.

Quæstio.

CONtra secundā aūt rationē conclusionis, scilicet quia Deus habet apud se rationes omniū rerū: arguit Scotus vbi supra, interpretans per rationes rerum ideas earū quadrupliciter. Tū quia rationes extremorū quātumcūq; perfectæ, nō pariunt notitiā cōpositionis eorū cōtingentis. Tū quia mere naturaliter ante omnem determinationē voluntatis diuinæ repræsentāt: quādo adhuc cōtingētia determinata nō sunt. Tum quia ex eadē radice sequitur quòd eodē modo sunt cōtingentiū futurorū de facto & nō futurorum, sed simpliciter possibilium. Tum quia non magis repræsentant hoc fore illo tempore quàm alio ex eadē radice.

¶ Ad huius difficultatis solutionē pręmittēda sunt tria. Primo quòd licet idea & ratio se habeant sicut superius & inferius: quoniā idea est terminus tantū intellectus, ratio autem cōmunis est, & ad terminum, & ad principium intellectionis. Quia tamen vt in quæstione sequēte dicitur, principiū intelligēdi in Deo nō plurificatur, sed terminus in intelligendo creaturas: & in litera pluraliter dicitur rationes rerū esse apud Deum pręsentes: Idcirco merito per ly rationes rerū interpretamur ideas earum, quas constat comparari ad intellectum diuinum vt quod intelligit: & non vt quo: vt in sequenti quæstione dicitur. * Secundo præmitto quod hæc quæstio non coincidit cum illa, an per eandem ideam Deus cognoscat subiectum & accidentia: quoniam aduersarij per has argumentationes intendunt inferre, quod nec per eandem, nec per diuersas ideas Deus cognoscit complexionem contingentem. Hæc dixerim, ne quis credat anticipari hic quæstionem ibi tractandam. Sed disputatur hic, quod ideę nō
46. dist. se extendunt ad repræ-
45. sentandū cōplexionem
48. contingentem: quod potius esset in sequēti quæstione differendum, sed propterea rationē San. Thomæ hic inclusam, &
58 à Scoto, Aureolo & Gregorio in hac materia
435. impugnatam, hoc in loco tractāda visa est. Præmitto tertio, quod licet secundum viā tenētium quod ideæ nō sunt idē cū substātia diuina, hoc sit difficile, aut impossibile, apud tenentes tamē ideas esse ipsam diuinā essentiam, facillime patet ideas se extendere ad repræsentandas veritates contingentes. Cum enim essentia diuina sit & ratio intelligendi omnia vt principiū & ratio intelligendi omnia vt obiectum, vt patet ex supradictis: & ipsa vt principium seu species intelligibilis sit etiam secūdum Scotum hic sufficiens repræsentatiuum omnium etiam veritatum contingentium: oportet quod ipsamet vt obiectum sit etiam sufficiens ratio omnium etiam veritatum contingentium alioquin ipsa vt obiectum non adæquaret seipsam vt speciem intelligibilē, quod est impossibile. Et sic cum ideæ sint ipsa essentia vt est obiectiua ratio rerū consequens est quod se extendant etiam ad veritates contingentes.

¶ His prælibatis dicitur quod cum apud S. Tho. ideæ sint ipsa essentia Dei vt est obiectiua rerum ratio: optime dictum est, quod quia rationes seu ideas rerū præsentes apud se habet Deus, ideo nouit omnia futura contingentia certe, Vnde ad primam obiectionem simpliciter negandum est assumptum. Potest tamen pro claritate doctrinę distingui: quod idea alicuius quidditatis potest dici dupliciter perfecta. Vno modo vt perfectio dicit modum intrinsecum rei cuius est, & sic verum est assumptum: quia quātumcunque perfecte repræsentetur homo secundum omnem scilicet suæ intrinsecæ entitatis modum, nunquā repræsentaretur coniunctio eius cum sessione seu fortuita inuētione thesauri. Alio modo vt perfectio dicit totalitatem omnimodam rei: & sic falsum est assumptum: quoniam si homo repræsentatur secundum omne esse suum: hoc enim totaliter repræsentari. quia secundum omnia sua esse necesse est, quod repræsentetur secundum esse quod habet in tali, & tali coniunctione contingenti. Sic autem perfecte repræsentant ideæ diuinæ res, & ideo assumptum in proposito est falsum.

¶ Ad secundum autem & reliqua negatur antecedens, quod est radix omnium scilicet quod ideæ mere naturaliter repræsentēt quicquid repræsentāt. Dicimus nanque quod aliquid repræsentent mere naturaliter, puta quidditates rerum: & aliquid non mere naturaliter, sed naturaliter ex suppositione libera, scilicet existentias rerum & coniunctiones contingētes. Illa enim repræsentāt ante omnem actum voluntatis diuinæ: ista autem supposita libera determinatione diuinæ voluntatis ad alteram partem contradictionis, vt ipsemet Scotus acceptat de repræsentatione horum in essentia, vt ratione intelligendi. Et sic patet cætera ruere: quoniam non eodem modo se habent ad futura, & non futura, & ad hoc tēpus & aliud, sed determinatæ sunt ex supposita voluntate diuina.

¶ Et hæc patet responsio ad argumēta Gregorij contra idem in 38. dist. primi.

1 *¶ Num diuina scientia sit causa necessaria.*

2 *Num scita à Deo sint contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad diuinam scientiam.*

Quæstio.

IN responsione ad primum aduerte, quod [illegible] ex ea habētur ābigua. Primū est, quod scientia Dei, quæ est prima causa est necessaria. Secundum est, quod scita, Deo sunt contingentia propter causas proximas, necessaria autem relata ad diuinā scientiā Dei. Et quāuis secūda pars huius dicti nō habeatur hic formaliter, explicatur tamen formaliter in responsione ad secundum, & tertium.

¶ Contra primum enim dictum manifeste obstat libertas diuinę [illegible], respectu creaturarum vt factibilium: & diuinę causalitatis. Deus enim libere fecit scibilem factionem creaturarum: quia ipsam voluit, si ipsam noluisset, nec à Deo, nec ab alio sciretur, Et ex eadem radice patet quod est causa libera. Igitur sciētia Dei respectu eorum, quæ fiunt, vt sic nec est necessaria quo ad scire, nec quo ad causare: omnino igitur falsum est, quod scientia Dei, quæ est prima causa, est necessaria.

¶ Contra secundum autem dictū obiicitur. aut intendit quod vnum & idem in se est contingens & necessariū simul, scilicet quod contingentiā habeat à causis propriis, necessitatem vero à causa prima, Et hoc est impossibile. quia contingēs & necessarium sunt differentiæ substantiales entium & oppositæ, vt patet: ergo impossibile est quod idem sit contingens & necessarium secundum idem, quantumcunque ad diuersas causas compareretur. & tenet sequela. quia natura rei non mutatur in se propter diuersitatem habitudinum ad diuersas causas. Aut intēdit quod res in se contingens ad primam causam, habet habitudinem necessariam. Ad causas autem proximas habet habitudinem contingentem, seu econuerso, quod prima causa habet habitudinē necessariam ad effectum in se contingentem. Causæ vero proximæ habent habitudinē contingentem ad eundem. Et contra hoc arguit Scotus in 1. dist. 2. q. 2. & dist. 8. q. 4. & dist. 39. in hac q. 4. Primo sic Causa, quæ mouet inquantū mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secunda mouet seu agit inquantum mota à prima. ergo, si necessario mouetur à prima, necessario quoq; mouet ipsa: & sic nulla datur causa contingēs ¶ Prætereà, Causa prior prius naturaliter & simpliciter respicit effectum quàm causa posterior: ergo in illo priori, causa prima dabit effectui necessitatem. Igitur in secundo instanti naturæ causa proxima non potest eidem dare contingentiā. ¶ Prætereà eā, Omnis effectus contingēs causæ secūdæ potest produci à Deo immediate, stante identitate naturæ illius effectus. ergo esset contingens sublatis causis

causis secundis: à sola prima causa dependens. ergo.

¶ Prætereà, Deus de facto multa contingentia immediate produxit. ergo res nō sunt contingentes ex proximis causis, sed à prima causa principaliter.

¶ Ad huius difficultatis euidentiam scito, quòd de radice vnde oritur cōtingentia disputare directe non spectat ad hunc locum, in quo de contingentibus in eo quòd scitis non in eo q; causatis est quæstio, sed spectat partim ad quæstionē decimānonā, in qua de voluntate Dei vt causa est rerū quæritur: quoniā scientia nō cau-
136 sat nisi determinata à voluntate: partim ad q. 115. in qua de necessitatione inferiorum à superioribus corporibus disputatur. Sed quia in hoc primo argumento literæ agitur de contingētibus in eo quòd causatis à scientia Dei: quia illa scientia est non solū scientia, sed causa scitorum. & in respōsione dicitur nō solū quod stat causam proximam esse contingentem & remotam necessariā: sed quod stat etiam causam simpliciter primam esse necessariam, & hoc isti reputant impossibile, ideo duo agenda sunt. Primo agetur hoc in communi an repugnent ista. Secundo ostenditur quid de facto sit: quomodo scilicet Deus est causa necessaria, & quis sit sensus huius literæ.

sam proximam contingentē. Sicut germinatio plantę est contingēs propter causam proximā cōtingentē, licet motus solis, qui est causa prima sit necessarius. Et similiter scita à deo sunt cōtingētia propter causas proximas, licet scientia Dei, quæ est causa prima, sit necessaria [c].

¶ Ad secundum dicendū, quòd quidā dicunt. quòd hoc antecedens, Deus sciuit hoc contingens futurum, non est necessariū sed contingens: quia licet sit præteritum, tamen importat respectum ad futurū. Sed hoc non tollit ei necessitatem, quia id, quod habuit respectum ad futurum, necesse est habuisse, licet etiam futurum non sequatur quandoque. Alij vero dicunt hoc antecedens esse contingens: quia est compositum ex necessario & contingenti, sicut istud dictum est contingens, Sortē esse hominem album. Sed hoc etiā nihil est: quia cum dicitur, Deus sciuit esse futurum hoc contingens, contingens non ponitur ibi nisi vt materia verbi, & non sicut principalis pars propositionis. Vnde contingentia eius vel necessitas nihil refert ad hoc, quod propositio sit necessaria vel contingēs, vera vel falsa. Ita enim potest esse verum, mè dixisse hominem esse asinum, sicut me dixisse sortem currere vel Deum esse, & eadē ratio est de necessario & contingenti. Vnde dicendū est, quod antecedens est necessarium absolute. Nec tamen sequitur (vt quidam dicūt) quod consequens sit necessariū absolute: quia antecedens est causa remota cōsequentis: quod propter causam proximā cōtingēs est. Sed hoc nihil est. Esset enim conditionalis falsa, cuius antecedens esset causa remota necessaria, & consequens effectus contingens. Vtputa, si dicerem, si sol mouetur, herba

¶ Quo ad primū ne simus in æquiuoco, necessarium dupliciter sumitur ad propositum. Primo modo simpliciter: scilicet q; omnino impossibile est aliter se habere. Alio modo immutabiliter, q; scilicet non potest mutari de hoc in oppositū: quāuis absolute potuisset esse oppositū, & nō hoc. In litera de vtraq; necessitate fit mentio respondendo ad primū, De necessitate quidē simpliciter, quū dicitur in cōmuni, quòd causa remota potest esse necessaria & effectus cōtingens, & exemplificatur de motu solis, quē constat numerari à Philosophis inter causas necessarias simpliciter. Dę necessitate autē immutabilitatis: quū in speciali de sciētia Dei dicit, quòd est causa necessaria. Nō enim est necessaria causa simpliciter, cum potuisset non esse causa, sed est necessaria immutabilitatis necessitate: quia ex quo determinata est vt causa sit, & ad tales effectus tantū producendo, nō potest mutari. In proposito igitur dico quòd non repugnat effectum esse contingentem & causam remotā, siue illa ponatur prima simpliciter, siue non esse simpliciter necessariā. Et hoc conuincitur in syllogismis vbi conclusio contingens sequitur ex maiore necessaria, & minore contingente, & ex primis principiis necessariis omnes propositiones pendent. Conuincitur etiā ratione: quia pluralitas ab vniformitate, motus ab immobili, difforme ab vniformi oportet quòd procedat. Sed contingens habet rationem pluralitatis, motus, & difformitatis: quia potest aliter se habere. Necessarium autem vnius immobilis, & vniformis: quia impossibile est aliter se habere. ergo contingens à necessario, & nō econuerso procedit naturaliter: ac per hoc non repugnat, sed consonat contingenti. quòd à simpliciter necessariò ortum habeat. Conuincitur etiam euidentia casualiū, quæ apud nos accidunt, vt in litera dicitur: nisi quis negat veram contingentiam in istis inferioribus. Suadetur quoq; autoritate Arist. & Auer. & plurium Philosophorū.

¶ Nec sustinendus est Scotus in 2. dist. 1. q. 3. dicens quòd Philosophi cōcesserūt latenter duo cōtradictoria, dicēdo aliquid cōtingenter fieri, & primā causam necessario causare. Nec rationes eius hoc deducunt. Vnde ad primam, quæ est eius Achilles, quā toties replicauit, respondetur ex duplici capite. distinguitur enim primo ly inquantum mota ab anima: aut ostendit causam præcisam, aut concausam. si præcisam, sic illa propositio implicat in adiecto. si enim causa secunda est causa: ergo nō præcise mouet, quia mota: sed etiā ex se aliquid confert. Et si præcise mouet, quia mota, nihil ex se confert: & sic non est causa. Si vero cōcausam: principalē tamē negatur assumptum: quoniā stat quòd necessario moueatur. & nō necessario moueat aliud: quia motio causæ prioris modificatur in causa secūda secundum modum ipsius causæ secūdæ. Et sic, licet à prima causa moueatur necessario secunda recepta, tamen motio in secūda: si secūda causa imaginetur cōtingens modificatur contingentia recipientis. Et quoniā prius natura modificatur quā impellat ad mouendū, motio illa iam modificata ad causam cōtingentē: mouebit secundam ad mouendū non necessario, sed contingenter. Et si causa secūda ponatur causa naturalis: possibilis tamen deficere, motio illa iā modificata ad naturam causæ secūdæ, mouebit illā secundā ad mouendū non necessario, sed vt in pluribus iuxta modum propriū ipsius causæ secundæ, & non primæ. Et sic patet ruina totius Scotici ædificij ex vno capite. Rursus distinguitur ly mota ab alia altera distinctione, scilicet aut motione præuia propriæ actioni: sicut aqua calefacit calefacta ab igne. Aut motione cooperante intrinsece ad propriam actionem. Primo modo dato quòd esset vera aut sustētabilis. secūdo tamē modo sustineri non potest dicta propositio: quoniā causa cooperans intrinsece, cooperatur vnicuique secundum modū eius, cui cooperatur. Talis est aūt cooperatio primæ causæ, de qua scriptum est, quòd attingit à fine vsque ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter: iuxta scilicet modum cuiusq; cooperans vnicuique. Ad secundā vero obiectionē dicitur, quòd illa prioritas vniuersaliter non est secundū aliquā quasi durationē naturæ, vt in vno instanti naturę effectus attingatur à prima causa, & in alio à secūda, vt arguēs imaginatur: sed est secundū independentiā & immediationē virtutis. quia prior indepēdētius & immediatius immediatione virtutis attingit effectū quàm secūda: in eodē tamē instanti naturæ effectus ab vtraq; attingitur. Nec propterea sequitur, ergo simul suscipit necessitatē & contingentiā: quia non attingitur à prima secundum se & seorsum, sed modificata in secunda: sed sequitur, ergo suscipit contingentiam à duabus causis simul necessaria & contingente. Ad tertiam autem & quartam obiectiones dicitur, quòd non est contra hoc quod modo discutimus in communi, sed descendunt ad causalitatem causæ primæ de facto. Et propterea patebit nunc quid dicendum.

De prima causæ causalitate.

¶ Quo ad secundū igitur, scilicet quomodo prima causa de facto causet, breuiter dicitur, quòd prima causa proprie loquendo nec est causa necessaria simpliciter, neq; contingens, sed superior vtraq;. Nec habemus magis propriū vocabulū, quā vt dicatur quòd est causa libera. Necessitas enim simpliciter repugnat libertati, contingentia vero imperfectionē in libertate importat: quia ponit immutabilitatem: & idcirco diuus Tho. in primo sen. dist. 38. præueniēs inepta modernorū vocabula, negat Deum causare cōtingenter. Cum enim regulare sit, quòd superius præhabet in se vnite quæ in inferioribus sunt sparsa, consequens est vt causa prima superior necessarijs & contingentibus, præhabeat in se nō formaliter, eminēter naturā & modum causarum necessariarum & contingentiū, & sit causa vtrorunque: & cooperatur vtrisq; ad earum proprios effectus secundum modos earū. Et propterea nos, quib9 omnis causa videtur necessaria aut contingens, stupemus, nō præualentes videre quomodo vna causa sit communis necessariis & contingentibus immediate. sed si eleuemus mentis oculos in excellētius genus causæ eminentioremque causandi modum, cessat stupor, & omnia consonāt: quāuis remaneamus in caligine non intuētes illum modum, quo omnibus intrinsece illabens, cunctis iuxta suos modos cooperatur: & hoc est valde attendendū in huiusmodi materiis. Appellatur tamen Deus vel eius scientia causa necessaria, propter necessitatem non simpliciter, sed immutabilitatis: quæ in eo etiam inquantum causa formaliter saluatur. Vnde cum quæritur, vtrum prima radix contingentiæ sit diuina voluntas, an causæ proximæ. Respondendum est cum duplici distinctione circa sensum quæsiti. Prima est, de ly diuina voluntas: potest enim intelligi diuina voluntas, id est contingentia in diuina voluntate, vt moderni intelligūt: & sic respondendum est negatiue. Tum quia supponit falsum, scilicet velle diuinū esse contingens, cum non contingens nec necessarium, sed liberum & necessariū immutabilitatis necessitate sit. Tum quia etiā si voluntas diuina necessario simpliciter causaret, adhuc saluari potest cōtingentia, vt patet ex dictis, propter modificatam pertingentiam ad effectus vltimarum causarum defectibilium, aut ad vtrumlibet. Potest etiā intelligi diuina voluntas absolute, id est efficacia sui velle & sic respondetur cū diuo Thoma affirmatiue: quoniā diuina volūtas est causa adeò efficax, vt suo imperio efficiat & necessaria, & contingentia. Secūda autem distinctio est de ly, prima radix. Potest enim intelligi prima, id est propria: & dicendum est negatiue, vt patet ex dictis. Potest quoq; intelligi prima, id est principalis & primaria: & sic patet, quod respondendū est affirmatiue. Ex his autem patet quid ad tertiam, & quartam obiectionem Scoti dicendum est: concedēdo enim assumpta dicitur, quod illa essent contingentia propter efficaciam primæ causæ, & propter supplementum supplens vicem causæ cōtingentis in tertia obiectione. Et ipse est causa proxima in quarta obiectione, non contingens formaliter, sed cōtingens virtualiter, vt patet ex dictis. Sensus autem verborum literæ in respōsione ad secundum & tertium, quo ad hoc, res scitæ relatæ ad scientiam Dei sunt necessariæ, nihil obstat proposito: quoniam non est ibi sermo de rebus scitis relatis ad scientiā Dei vt causam, sed vt scientiam. Si enim omnia scita referantur ad scientiā diuinam, vt effectus, ad causam sic quædā sunt necessaria: & quædam contingentia. nec aliquid est simul necessarium & contingens, nec aliquid habet habitudinem necessariam ad talem causam ex parte causæ seu rectius loquendo, nec ad aliquid habet habitudinem necessariā talis causæ, sed liberam ad omnia & immutabilē, vt patet ex dictis. si autē referantur ad diuinam scientiā vt scientiā: cum omne scitū, vt sic, sit impossibile aliter se habere, vt patet primo posteriorū. sic omnia scita sunt necessaria, nō in se simpliciter, sed ex suppositione, secundū eā dispositionē: ex qua habēt, quod sint scita, id est terminantia diuinū intuitū: hoc est dictū, quod licet cursus sortis sit in se & simpliciter cōtingēs, tamē cursus sortis supposito quod sit, necessarius est, dum est, vt patet primo peri hermenias. Et si adiūgas his, quod cursus sortis nō est capax, vt terminet intellectum certum, nisi vt præsens dum est: consequens erit, quod cursus sortis relatus ad diuinam scientiā vt sic, est necessarius, id est, in statu necessitatis. quāuis in se sit contingens, & relatus ad causas proximas sit contingens. Et sic patet & ratio & sensus omnium, & responsio ad obiecta. benedictus Deus.

¶ Num hoc antecedens sit necessarium, Deus sciuit hoc contingens futurum.

Quæstio

IN responsione ad secundum tria sunt ambigua. Primum est, quod illud antecedens est absolute necessarium. Secundum est: illa regula, quādo in antecedēte ponitur aliquid pertinēs ad actum animæ, cōsequens est accipiendū non secundū esse quod habet in se, sed in anima. Tertium est applicatio huius ad proprium.

¶ Circa primum diligenter aduerte: quod disceptātibus de hoc æquiuocatio pabulum præbet. Adeòq; abducit vt Thomistæ quidā cæcutiant in medio lumine, glosantes literam cōtra eius intentionem, Scito igitur, quod quæstio de necessitate sciētiæ, vel præscientia Dei respectu futurorum potest, quantum ad propositū spectat. dupliciter discuti. Primo absolute & secundū rem. An scilicet Deus necessario sciat a. esse futurum. & hæc quæstio clara iam est: quia nō necessario absolute, sed libere nouit a. esse futurū: cum quo tamen stat, quod necessario necessitate immutabilitatis, nouit a. esse futurum, vt patet ex dictis. Et in hoc nescio doctorem aliquem discordare. Sed hoc est extra propositū præsentis argumenti, quod vim propositionū discutit, non rerū absolute. Alio modo potest discuti vt significatur per tales propositiones. Et sic de ea in hoc argumēto est sermo. Vnde licet primo modo, id est secundum rem absolute, nulla sit differētia inter istam, Deus scit a. futurum, & istam, Deus sciuit a. futurum: quia scientia Dei in se est æterna, nec transit in præteritum & c. Magna tamen differentia est inter eas secundo modo: quia in prima significatur scire Dei. vt præsens, in secūda vero vt præteritum. Et ideo tanta est differentia inter eas, quāta inter necessitatē propositionis de præsenti & de præterito in materia contingenti: accipiendo contingens, vt est differentia materiæ propositionū, quum distinguitur triplex materia propositionum, scilicet remota, necessaria, & contingens. Constat autem ex communibus, quod inter propositionem de præsenti & præterito veram in materia contingenti, puta sortes sedet. & sortes sedit, hæc est differētia: quod illa de præsenti non est necessaria absolute: quāuis sit necessaria cum appositione, dum sedet vt dicitur in prima peri her. Ista vero de præterito est necessaria absolute, vt patet

Universidad de Deusto Biblioteca

vt patet ex contradictoriis earum: huius enim cõtradictorium est simpliciter impossibile, etiam per diuinam potentiam, scilicet sortes non sedit. illius vero contradictorium absolute est impossibile, scilicet sortes non sedet. Quia quãuis vere sedeat, non tamen necessario, sed qui iam sedit, non solum vere sedit, sed necesse est ipsum sedisse: quoniam impossibile est ipsum nõ sedisse. Hoc enim solo priuatur Deus, ingenita facere quæ facta sunt, dixit Agathon sexto Ethi. Cum igitur omnis propositio vera de præterito sit necessaria, conse-
63 quẽs est, quòd licet ista sit contingẽs, Deus vult a, fore, ista tamen est necessaria, Deus voluit a, fore. Et similiter licet hæc sit contingẽs, Deus scit a, fore: ista tamen est necessaria, Deus sciuit a, fore. Et sic patet quàm
574 optime, ac subtiliter diuus Thomas in litera dixerit, quòd istud antecedens, Deus sciuit a, fore, est necessarium absolute. Et quod non intendit quod sit tantum necessarium, id est immutabile (vt quidam glosant, & male) nam frustra addidisset ly absolute, & laborasset alios reprehendendo. Patet etiã quòd nihil officit necessitati absolute illius transitus actus sciẽdi super futuro
435 contingẽti: quãuis multum hoc referat, loquendo de sciẽtia Dei absolute. Patet etiam quod posteriores non videntur intellexisse hũc locum. Et ideo ventilantes hoc argumentum ad scientiam Dei in se absolute, & propositiones de præsenti diuerterunt, ac si æquiualerent illis de præterito. hæc de primo.

germinabit. Et ideo aliter dicendum est, quod quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens est accipiendum non secundum esse quod in se est, sed secundum quod est in anima. Aliud enim est esse rei in seipsa, & esse rei in anima[e]. Vt puta, si dicam, si anima intelligit aliquid, illud est immateriale: intelligendum est quòd illud est immateriale secundum quod est in intellectu, non secundum quod est in seipso. Et similiter si dicam, si Deus sciuit aliquid, illud erit[e]. Consequens intelligendum est prout subest diuinæ scientiæ, scilicet prout est in sua præsentialitate. Et sic necessarium est sicut & antecedens. Quia omne quod est quum est, necesse est esse, vt dicitur in 1. periher.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ea, quæ temporaliter in actum reducuntur, à nobis successiue cognoscuntur in tempore, sed à Deo in æternitate, quæ est supra tempus. Vnde nobis, quia cognoscimus futura contingentia inquantum talia sunt, certa esse non possunt, sed soli Deo. cuius intelligere est in æternitate supra tempus[c]. Sicut ille, qui vadit per viam, non videt illos, qui post eum veniunt: sed ille, qui ab aliqua altitudine totam viam intuetur, simul videt omnes transeuntes per viam. Et ideo illud, quod scitur à nobis, opor-

¶ Num quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ, consequens sit exponendum secundum esse quod habet in se, an secundum esse, quod habet in anima.

QVo ad secundum Greg. de Arimono in primo dist. 38. arguit hanc regulam falsitatis: quia valet, Scio lapidem esse materiale: ergo lapis est materialis. & tamen constat, quòd consequens intelligitur de lapide in seipso, & non secundum esse quod habet in anima. Et similiter possunt afferri mille instantiæ: puta, Scio Sortem currere: ergo Sortes currit, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod ista regula formaliter & bene intellecta, est verissima. Formaliter quidẽ. Tum quia intelligẽda est de consequẽtia quo ad id, quo infertur in eo ex vi actus animæ positi in antecedẽte, & non ex aliquo alio assumpto in antecedente. Tum quia intelligenda est de illo ex vi actus animæ illato vt sic, seu inquantũ infertur ex tali actu, & non absolute. Bene autem, quia esse in anima & ly esse in se, non sic interpretanda sunt vt prima facie apparet, prout scilicet esse in anima distinguitur contra esse in rerum natura. Sed ly esse in anima sumitur hîc, vt est commune ad illum modum essendi, quo distinguũtur entia in anima ab entibus extra animam: & ad illud esse seu illam dispositionem, qua res terminat actum animæ. Esse vero in se sumitur hîc stricte, pro esse quod debetur ei absolute, vt sic, id est inquantum conuenit ei absolute, siue tale esse conueniat sibi secundũ prædicata quidditatiua. Puta, homo est animal: siue secundum prædicata existentię, vt sortes est, aut currit. Ita quòd sensus regulæ est, quod quando in antecedente ponitur aliquid pertinens ad actum animæ: consequens inquantum sequitur ex vi illius actus animæ, est intelligendum secundum esse quod habet in anima, id est secundum esse obiectiuum, vel secundum conditiones in obiecto terminantes actum animæ, & non secundum esse quod habet in se, id est, & non est illud intelligendũ absolute & simpliciter, vt sic. Quod autem regula sic intellecta sit verissima, probatur: quia actus animæ, de quibus est sermo, sunt immanentes: nec sunt nisi cognoscere & appetere. Tales autẽ actus vt sic nihil ponunt in suis obiectis, & ideo quòd ex eorum vi infertur cõuenire obiectis vt sic, non conuenit rebus obiectis absolute. Dico autem vt sic, quia gratia materię, propter coincidentium cõuenientiam absolute alicui: & illatorum de eodem ex vi actus animæ, contingit id quod infertur ex actu animæ conuenire rei absolute & in se: sed hoc accidit illato inquantũ pendet ex actu animæ. Vnde quum ista consequentia, scio sortem cursurum, ergo sortes curret, sit optima: & consequentia teneat ex vi actus sciendi: quia scilicet est certus, verus, & infallibilis: consequens non est accipiendũ in se, id est tanquam vna propositio vera, certa & infallibilis per seipsam seorsum: sed vt consequẽs ex tali antecedente, id est, ergo sortes curret, ea veritate, certitudine & infallibilitate, qua scitur cursurus. Et hoc ideo dictum est, quia actus animæ non infert in eo aliam certitudinem, veritatem, & infallibilitatem. Ista vero consequentia, scio hominem esse corruptibilẽ, ergo est corruptibilis, est bona, sicut præcedens: & formaliter intellecta infert consequens intelligendũ sicut pręcedẽs: sed gratia materiæ, conseqẽs etiam seorsum sumptũ, est certum. Quòd autẽ hæc sit mens literæ, patet ex eo quòd in litera sub ly esse in anima, duo subsumũtur. Alterum pertinẽs ad esse obiectiuũ in illo exemplo, intelligendo lapidẽ, ergo lapis est immaterialis. Alterũ spectãs ad conditionem inhærentẽ rei obiectæ, quæ res terminat actum animæ in illa propositione, quæ est consequẽs cõditionalis propositę, scilicet, a, erit, exponendo quod debet accipi, vt subest diuinę sciẽtię, id est, vt est in sua pręsentialitate. Constat enim quod de esse in actu præsentialiter ipsius a, in rerũ natura loquitur. Illud enim est illa cõditio, secundũ quã terminat diuinũ intuitũ, vt patet ex dictis.* Et si iũxeris simul, quod esse in actu cõuenit a, in seipso. & quod accipere a, vt terminat scientia Dei, id est, secundũ suã præsentialitatẽ, nõ est accipere a, in se ipso, sed secundũ quod est in anima: manifeste videbis quòd a, tũc tantũ sumitur secundum esse in se quando sumitur secundum id quod conuenit ei absolute vt sic, & non vt infertur ex actu animæ, vt exposuimus.

¶ Et sic patet responsio ad obiecta: quia materialiter militant, non formaliter: & male interpretantur, ly esse in anima. hæc de secundo.

¶ Num aliquod futurum contingens vt scitum à Deo sit necessarium, & scitum vt præsens.

tet esse necessarium etiam secundum quod in se est: quia ea, quæ in se sunt contingẽtia futura, à nobis sciri non possunt. Sed ea, quæ sunt scita à Deo, oportet esse necessaria secundum modum, quo subsunt diuinæ scientiæ (vt dictum est) non autem absolute secundum quod in propriis causis considerantur. Vnde & hæc propositio. omne scitum à Deo necessariũ est esse, cõsueuit distingui: quia potest esse de re vel de dicto. si intelligatur de re, est diuisa & falsa. Et est sensus: omnis res, quam Deus scit, est necessaria. Vel potest intelligi de dicto: & sic est composita & vera, & est sensus, hoc dictum scitum à Deo esse est necessarium. Sed obstant quidem dicentes, quòd ista distinctio habet locum in formis separabilibus à subiecto. Vt si dicam, album possibile est esse nigrum. Quæ quidem de dicto est falsa, & de re est vera. Res enim, quæ est alba potest esse nigra; sed hoc dictum, album esse nigrum, nũquam potest esse verum. In formis autem inseparabilibus à subiecto non habet locum prædicta distinctio. Vt si dicam, coruum nigrum possibile est esse album: quia in vtroque sensu est falsa. Esse autem scitum à Deo est inseparabile à re: quia quod est scitum à Deo, non potest esse non scitum. Hæc autem instantia locum haberet, si hoc quod dico scitum

Quæstio. QVo ad tertiũ scilicet applicationẽ regulæ ad proposita, ambiguitas surgit. ¶ Primo quia in litera cõmittitur implicatio in adiecto, dicendo quòd consequens sumitur vt subest scientiæ Dei, scilicet prout est in sua pręsentialitate, implicat .n. quod aliquid si sumitur vt futura vt sic sumatur vt præsens. Constat autem quòd in consequente dicẽte, a erit, a sumitur vt futurũ. ergo nõ stat quòd hoc cõsequens significans a vt futurũ, sumat vt præsens. quãuis stet, quòd res futura sumat vt præsens. Aliud enim est iudiciũ de ipsa re absolute, et de ipsa vt significata per orationẽ de futuro, vt patet ex dictis. vnde nõ videtur intelligibile quòd hoc cõsequens, a erit, sumatur vt pręsens: quia si sumitur vt præsens, iam non est ly a erit, sed a est, & si est illa ꝓpositio, a erit, iam non sumitur vt pręsens. Secũdo dubitatur, quia incompacta & dissona videtur responsio hęc: quoniã antecedẽs accipit sciẽtiam vt significatã in præterito: & non vt æternitate mensuratã. Et consequens accipiendũ dicit, vt præsens. hæc enim non congruũt ad inuicẽ: eo quòd, vt patet ex dictis, res vt præsens respondet æternitati, & actui cognitionis, vt mensuratur æternitate. Tertio dubitatur: quia ista responsio dato quòd sit vera, non tamen est sufficiens: quia tota responsio recurrit tandẽ ad necessitatẽ rei in sua præsentialitate. Ex dictis autẽ superius constat, quòd etiã sublata illa ratione præsentialitatis rerũ ad æternitatẽ, adhuc Deus habet certã notitiã contingentium, propter rationes rerũ apud se præsentes. Igitur cum hoc argumentũ militet simpliciter: & non secundum illam rationem tantum, oportebat respondere simpliciter, & non iuxta illam rationem tantum, vt in litera fit. ergo sufficiens.

¶ Ad euidentiã horũ prædeclarãdus est sensus literæ. Ad cuius perceptionẽ nota quòd istud cõsequẽs verũ, scilicet a, erit, claudit duo, scilicet futuritionẽ ipsius a, et præsentialitatẽ quãdoq; ipsius a. Oportet enim ad eius veritatẽ vtrũq; concurrere, & quòd sit futurũ, & quòd quãdoq; illa de secũdo adiacẽte de pñti sibi correspõdẽs. s. a est, sit vera. Cũ autẽ (vt ex dictis patet) a in sua tãtũ futuritiõe inspectũ, nõ sit certe intuitus capax, propter sui defectũ: quia s. nõ habet rõnẽ certi cognoscibilis, oportet quòd a vt pñs sumatur ad hoc vt certi intuitus terminus sit. Ac per hoc istud cõsequẽs, a erit, quũ ratione futuritionis nõ sit terminus certi intuitus, quòd a quãdoq; sit, relinqtur quòd ratio quare terminet certũ intuitũ est inclusa in eo propositio de pñti sibi correspõdens, s. a est. ita quòd istud cõsequẽs, a erit, nõ aliũde certo intuitu cognoscit verũ, nisi quia videtur ista sibi respõdens & inclusa in eo, s. a est quandoq;. Est igitur sensus literæ, quòd ista propositio. s. a erit, quæ est cõsequẽs in cõditionali proposita, potest sumi dupliciter. Primo absolute, & sic nõ est necessaria: & potest sumi vt substantia diuinę sciẽtiæ. i. vt est terminus intuitus certi & infallibilis: & sic est necessaria illo necessitatis modo, quo ista est necessaria, a est dũ est: quia ly a erit, est terminus diuini intuitus inquantum includit in se illã de pñti, scilicet a est, & nõ inquantũ est futurum.

¶ Ad primã ergo obiectionẽ negatur, quòd hîc sit implicatio in adiecto, quoniã hîc non accipitur futurum formaliter, vt præsens: sed est applicatio & distinctio inclusorũ in propositione de futuro. Distinguitur hîc præsentialitas futura ipsius a, contra futuritionem eius: & vtraque clauditur in illo consequente. Et dicitur, quòd illud, consequens, est certe cognitionis capax, ratione præsentialitatis, & non ratione futuritionis. Et quia sub præsentialitate est necessarium, sequitur quòd hoc consequens sumptum secundũ eam dispositionem, qua subest diuinæ scientiæ sit necessarium: vbi patet nullam intercedere implicationem.

¶ Ad secundam autem obiectionem facile dicitur, quod actus sciendi in Deo per verbum præteriti temporis non consignificatur vt præteritus: con significaretur enim falso. sed consignificatur vt coexistens præterito. Nihil autem obest æternitati actus coexistentia a, ad præteritum: imò eam concomitatur.

¶ Ad tertiam autem dicitur breuiter, quod obiectio procedit ex malo intellectu literæ. Non enim responsio ista fundatur super æternitate actus aut super coexistentia rerum ad æternitatem, vt obiectio supponit: sed fundatur super dispositione, secundum quam res est scibilis, aut non scibilis. Res enim contingens futura vt sic, non est scibilis, sed vt præsens est scibilis: vt patet ex dictis: & hoc est verum: siue sciatur præsentialitas rei ratione æternitatis, siue ratione idearũ in mente diuina repræsentantium res cum conditionibus existentiæ: siue ratione essentiæ diuinæ repræsentantis prædicta in ratione speciei intelligibilis, siue ratione specierum infusarum in mente alicuius: puta alicuius angeli, vel animæ Christi. Nihil enim refert in proposito, quo quis modo ponat præsentiã rei cognosci. Sat est in proposito, quòd consequens non est cognoscibile, certe nisi ratione præsentialitatis inclusæ correspõsiuè.

Annotat. ¶ In responsiõe ad tertiũ omnia ex prædictis patẽt, Illud tamẽ aduerte quod in principio responsionis, vbi assignatur differentia inter necessitatem sciti à nobis & à Deo: quia illud dupliciter oportet esse certum, scilicet in se: & vt subest sciẽtiæ hoc autem vt scitũ tantũ. Redditur ratio huius differẽtiæ ex æternitate intuitus diuini. Et quidẽ ratio est bona sufficiensq;, sed nõ est sola. quare caue ne fallaris.

¶ Super

Comment. a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primò respondet quæsito, quod sic. Secundo, quomodo.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Deus scit enuntiabilia, probatur. Deus scit quicquid est in potentia tam sua quàm creaturæ: sed enuntiabilia sunt in potestate nostra. ergo Deus scit omnia illa.

¶ Quo ad secundũ ostẽditur modus, quo Deus cognoscit enuntiabilia vna conclusione. Deus scit enuntiabilia non cõponendo & diuidendo, sed per simplicem intelligentiam. id est, nõ per
93 Infrà, q. 16 artic. 5 primum. Et 1. dist. 38 artic. 3. & di. 41. arti. 5. c. Et 1. contra 58. sextum. & cap. 59. Et veri. q. 2. art. 7.
modum secundæ operationis intellectus, sed primæ. Probatur dupliciter. Primo à simili. Deus scit materialia immaterialiter: composita simpliciter. ergo enũtiabilia non enuntiando, sed intuẽdo. Et declaratur quo modo hoc esse possit, ex emplo ficto in intellectu nostro: si intelligendo quid hominis, intelligeremus ipsum esse albũ &c.

* Secunda ratione. Species intellectus diuini, id est, eius essentia, sufficit ad demonstrandum omnia, ergo Deus intelligendo essentiam suam intelligit essentias omnium, & quæcunque eis accidere possunt. Antecedens patet: consequẽs fundatur super hoc, quod ratio necessitans ad intelligendum componendo & diuidendo est, quia species intelligibilis est limitata in repræ-
88 sentãdo: quod probatur
294 in litera sic. Species intelligibilis repræsentat sic vnum quod nõ aliud: ergo intelligendo per illam speciem vnum, puta quid est homo, nõ intelliguntur alia, quæ ei accidunt, seu possunt accidere: ergo diuisim homo & accidentia intelliguntur. ergo oportet ea in vnum redigere cõponendo, vt intelligamus vnum inesse alij.
921 igitur de primo ad vltimum, si species repræsentat sic vnũ quod nõ aliud, intellectus cogitur componere. Et quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis, in causis propriis, consequens est, quòd si species intelligibilis repræsentat sic
413 vnum quod etiam alia, quod nulla est componendi necessitas, sed simplici intuitu obiecti per illam speciem repręsentati omnia intelliguntur, vt consequentia, assumpta dicebat.

importaret aliquã dispositionẽ subiecto inhærentẽ: sed cũ importaret actũ sciẽtis ipsi rei scitæ (licet semper sciatur) potest aliquid attribui secundũ se, quod nõ attribuitur ei inquantũ stat sub actu sciendi. Sicut esse materiale attribuitur lapidi secundum se, quod non attribuitur ei secundum quòd est intelligibile.

ARTICVLVS XIIII.

¶ Vtrum Deus cognoscat enuntiabilia.

AD Decimumquartũ sic procediiur. Videtur, quod Deus nõ cognoscat enũtiabilia. Cognoscere enim enũtiabilia cõuenit intellectui nostro, secundũ quod cõponit & diuidit. Sed in intellectu diuino nulla est cõpositio. Ergo Deus nõ cognoscit enũtiabilia.

¶ Præterea, Omnis cognitio fit per aliquam similitudinem. Sed in Deo nulla est similitudo enuntiabilium, cum sit omnino simplex. Ergo Deus non cognoscit enuntiabilia.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psalmo Dominus scit cogitationes hominum. Sed enuntiabilia continẽtur in cogitationibus hominum. Ergo Deus cognoscit enuntiabilia.

CONCLVSIO.

¶ Cum sciat Deus quæcunque in sua & creaturæ potestate sunt, enuntiabilia omnia ei nota esse necesse est, non quidem per aliquam compositionem, vel diuisionem, sed per simplicem intuitum suæ essentiæ.

¶ Respõdeo dicendũ quod cũ formare enũtiabilia sit in potestate intellectus nostri: Deus autẽ scit quicquid est in potẽtia sua, vel creaturæ, vt supra dictũ est[c] necesse est quod Deus sciat omnia enũtiabilia, quę formari possunt. Sed sicut scit materialia ĩmaterialiter & cõposita simpliciter: ita scit enũtiabilia nõ per modũ enũtiabilium,[c] quod scilicet in intellectu eius sit cõpositio vel diuisio enuntiabiliũ, sed vnũquodq; cognoscit per simplicẽ intelligentiã intelligendo essentiã vniuscuiusq;. Sicut si nos in hoc ipso quod intelligimus quid est homo, intelligeremus omnia, quę de homine prędicari possunt. Quod quidẽ in intellectu nostro nõ cõtingit: qui de vno in aliud discurrit, ꝓpter hoc quod species intelligibilis sic repręsentat vnũ quod nõ repræsentat aliud[e]. Vnde intelligẽdo quid est homo, non ex hoc in ipso alia, quæ ei insunt, intelligimus, sed diuisim secundũ quandã successionem. Et propter hoc ea, quę seorsum intelligimus, oportet nos in vnũ redigere per modum cõpositionis vel diuisionis enuntiationẽ formãdo. Sed species intellectus diuini, scilicet eius essentia sufficit ad demonstrandũ omnia. Vnde intelligẽdo essentiam suam cognoscit essentias omnium. & quæcunque eis accidere possunt[e].

Annot. ¶ Aduerte hic quod ista verba literæ possunt dupliciter accipi. primo vt limitatio speciei intelligibilis in repræsentando, sit ratio componendi & diuidendi. Et hic sensus est falsus & contra mentem sancti Thomæ. infert enim, quòd angeli componendo intelligerent, quoniam habent species limitatas.* Secundo vt limitatio talis, id est respectu eorum, quæ nata sunt alicui cõuenire, sit ratio componendi. Et hic sensus est verus & intentus. Verus quidem, quia ex hoc, quod species ita repræsentat subiectum & non prædicatũ, oritur compositio. Et non ex hoc quod repræsentat subiectum & non quodcunque aliud omnino impertinens tali subiecto. Intentus autem: quia in litera bis hoc innuitur. Primo in exemplo de homine: & quum dicitur, intelligeremus omnia, quæ de homine prædicari possunt.

* Secundo quum in ratione infert sequendo idem exemplum. Non ex hoc ipso alia, quæ ei insunt intelligimus. Verum de hac materia in tractatu de Angelis diffuse dicetur inferius.

Comment. a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumquintum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Scientia Dei nõ est variabilis. probatur, subiecta Dei est omnino immutabilis: ergo scientia Dei est omnino inuariabilis. Probatur consequentia: quia scientia est ipsa substantia Dei.

a *¶ Num hæc sit vera, quicquid Deus sciuit, scit.* Quæstio.

IN responsione ad tertium, circa illud dictũ, scilicet hæc non est vera, quicquid Deus sciuit scit: si ad enuntiabilia referatur, dubium occurrit ex triplici capite. Primo sic. Sicut enuntiabilia quandoq; sunt vera & quandoq; nõ, & ideo prius scita nesciuntur: ita res quædam. puta Sor. quandoque est ens, & quandoq; nõ. ergo etiam res corruptibiles prius scitæ nesciũtur: ergo nulla est differentia inter enuntiabilia & res quo ad hoc: cuius oppositum ex litera habetur. consequentia patet. & propositio probatur: quia non magis fundat scibile verũ quàm ens. Vnũquodq; enim cognoscibile est secundum quòd est ens. Et cõfirmat, quia sicut Deus ab æterno intuetur natiuitatem Christi pro tali tempore, ita hoc enũtiabile, Christus nascitur pro eodem tempore. Et sicut intuetur non esse natiuitatis Christi pro aliis tẽporibus: ita falsitatem prædicti enuntiabilis: ergo sicut nõ dicitur nescire natiuitatem Christi quam sciuit, sic non debet concedi nescire illud enuntiabile quod sciuit. * Secundo sic optime sequitur, Deus nescit aliquid eorũ quæ sciuit: ergo pauciora scit quàm sciuit: cõsequens dicitur non concedendum in responsione ad secundũ: quia implicat sensum compositũ. cõsequentia autem probatur. quia minutus est de facto numerus scitorũ.

294

94 infra q. 8. 19. art. 7. cont. Et 1. dis. 38. ar. 2. & arti. 5. cont. & dist. 39. q. 1. artic. 3. quintum. Et ver. q. 2. artic. 5

¶ Tertio sic. Deus sciuit aliquod enuntiabile quod nescit: ergo scire suum transiuit in nescire: ergo variatio est in sciẽtia dei. Nec videtur sufficere responsio posita in litera: quia non idem esse iudicium de enuntiabili & de re litera sustinet.

a 80 43 44

¶ Ad euidentiam huius materiæ notanda sunt duo. Primo quòd inter enũtiabile et rem hęc est differẽtia ad propositũ, quod enuntiatio eadem manens & perseuerans mutatur de vera in falsam: & consequẽter de scibili in nescibilem, & econuerso, vt patet. Res autẽ si mutatur de esse in nõ esse aut ecõuerso, non perseuerat: & propterea nõ potest demonstrari vna & eadem res manẽs modo scibilis, & modo nescibilis, sicut vna enuntiatio. Secundo aduertendũ est, quòd de variatione scientiæ Dei pôt dupliciter esse sermo. Primo ex parte actus sciendi: & sic omnino est immutabilis, tam actu quàm potentia, vt dicitur in respõsione ad secundũ: quamuis scientia visionis potuisset ad plura vel pauciora determinari: ab æterno absolute loquẽdo. Sed semel determinata omnino ex parte Dei inuariabilis est. Alio modo ex parte scitorum. Et sic nõ quo ad res, sed quo ad enũtiabilia, nihil prohibet ipsam mutari: quia mutatio ista nullã mutationẽ ponit in Deo, sed in enuntiabili scito: quia scilicet mutatur de scibili in nescibile, & ecõuerso. Ex his aũt patet responsio ad obiecta. Ad primũ enim iã assignata est differentia inter rem & enũtiationẽ illius: quare nõ est eadẽ ratio, &c. Et ad cõfirmationẽ nihilominus addẽdũ est: quòd res, scilicet natiuitas Christi, determinat sibi certũ sui esse tẽpus. Enuntiatio autẽ, scilicet Christus nascitur, nullum certum tempus consignificat, sed præsens in cõmune, seu vage secundum tempus quo formatur aut profertur: & ideo modo est verũ, & modo falsum: quia alicui præsenti adæquatur, & alicui non: perseuerans tamen idem omnino quod non potest dici de re, quæ certum habet sui esse tempus præsens.

c 174 191 b

¶ Ad secundũ autẽ cõceditur referendo ad enũtiabilia ex parte eorũ: nec oppositũ docuit litera in respõsione ad secundũ: quoniã ibi est sermo de augmento & diminutione scientiæ diuinæ ex parte Dei, & reputatur incõueniens augmẽtatio non solum de facto, sed de possibili. Et propterea quantũ ex parte Dei, negandũ est plura scire quã sciat. Et quod hæc sit mens literæ patet. quia potentiã Dei ad determinandã scientiã visionis pertractat, inferens non debere concedi Deum posse plura scire quàm sciat, propter sensum compositum inferentem mutabilitatem ex parte

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet, si Deus cognosceret enũtiabilia per modum enuntiabilium.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod cõpositio enũtiabilis significat aliquod esse rei. Et sic Deus per suũ esse quod est eius essentia, est similitudo omniũ eorum quæ per enuntiabilia significantur.

ARTICVLVS XV.

a *¶ Vtrum scientia Dei sit variabilis.*

AD DECIMVM QVINTVM sic proceditur, Videtur, quod scientia Dei sit variabilis. Scientia enim relatiue dicitur ad scibile. Sed ea, quę important relationẽ ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, & variantur secundum variationem creaturarum. Ergo scientia Dei est variabilis secundũ variationem creaturarum.

¶ Præterea, Quicquid potest Deus facere, potest scire: sed Deus potest plura facere quàm faciat: Ergo potest plura scire quàm sciat. Et sic scientia sua potest variari secundum augmentum & diminutionem.

¶ Præterea Deus sciuit Christũ nasciturũ. Nunc autẽ nescit Christum nasciturũ: quia Christus nasciturus nõ est. Ergo non quicquid Deus sciuit, scit. Et ita scientia Dei videtur esse variabilis.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Iac. primo, quòd apud Deũ non est transmutatio, neque vicissitudinis obumbratio.

CONCLVSIO.

¶ Scientia Dei cum non distinguatur ab ipsa eius immutabili substantia, variabilis nullo modo est.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd cum scientia Dei sit eius substantia, vt ex dictis patet a: sicut substantia eius est omnino immutabilis, vt supra ostensum est[e], ita oportet scientiam eius omnino inuariabilem esse.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dñs & creator & huiusmodi important relatiões ad creaturas secundũ quòd in seipsis sunt. Sed scientia Dei importat relationẽ ad creaturas, secundũ quòd sunt in Deo: quia secundũ hoc est vnũquodque intellectũ in actu quod est in intelligente. Res aũt creatæ sunt in Deo inuariabiliter, in seipsis autẽ variabiliter. Vel aliter dicendũ est, quòd dñs & creator & huiusmodi important relationes, quæ consequũtur actus, qui intelliguntur terminari ad ipsas creaturas secundum quòd in seipsis sunt: & ideo huiusmodi relationes varie de Deo dicuntur secũdum variationem creaturarum. Sed scientia & amor & huiusmodi important relationes, quæ consequuntur actus, qui intelliguntur in Deo esse[e]. Et ideo inuariabiliter prædicantur de Deo.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd Deus scit etiam ea, quæ potest facere & nõ facit. Vnde ex hoc

Universidad de Deusto Biblioteca

ex parte Dei : quia infert scientiam Dei iam determinatam posse à Deo mutari. ¶ Ad tertium vero negatur sequela, vt patet ex dictis : quia hoc non est propter variationem scientiæ, sed sciti. Et licet non sit idem iudicium de re & enuntiatione, quo ad hoc, quod idem se saluo mutetur de scibili in non scibile, vt dictũ est : tamen quo ad hoc quòd variatio vtriusque non redundat in variationẽ diuinæ scientiæ, idẽ est iudiciũ. Et quo ad hoc adducitur in litera declaratio à simili, ex rerum variatione sumpta, non quo ad primum. 88

quòd potest plura facere quàm facit, non sequitur quòd possit plura scire quàm sciat, nisi hoc referatur ad scientiam visionis [c], secundum quã dicitur scire ea, quæ sunt in actu secundum aliquod tempus. Ex hoc tamen quód scit quòd aliqua possunt esse, quę non sunt, vel etiam non esse, quę sunt, non sequitur quòd scientia sua sit variabilis : sed quòd cognoscat rerum variabilitatem. Si tamen aliquid esset, quòd prius Deus nesciuisset & postea sciret, esset eius scientia variabilis : sed hoc esse non potest, quia quicquid est, vel potest esse secundum aliquod tempus, Deus in æterno suo scit. Et ideo ex hoc quod ponitur aliquid esse secundum quodcunque tempus, oportet poni quòd ab æterno sit scitum à Deo. Et ideo non debet concedi, quòd Deus possit plura scire quàm sciat. quia hæc propositio implicat quòd antè nesciuerit, & postea sciat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd antiqui nominales dixerunt idem esse enuntiabile Christum nasci, & esse nasciturum, & esse natum : quia eadem res significatur per hæc tria, scilicet natiuitas Christi. Et secundum hoc sequitur, quòd Deus quicquid sciuit, sciat : quia modo scit Christum natum, quod significat idem ei, quod est Christum esse nasciturum. Sed hæc opinio falsa est. Tum quia diuersitas partium orationis diuersitatem enuntiabiliũ causat. Tum etiam quia sequeretur quòd propositio, quæ semel est vera, esset semper vera. quod est contra Philosophum, qui dicit, quòd hæc oratio, Sor. sedet, vera est eo sedente: & eadem falsa est, eo surgente. Et ideo concedendum est quòd hæc non est vera, quicquid Deus sciuit, scit, si ad enuntiabilia referatur : sed ex hoc non sequitur, quòd scientia Dei sit variabilis. Sicut enim absque variatione diuinæ scientiæ est quòd sciat vnam & eandem rem quandoque esse, & quandoque non esse, ita absque variatione diuinæ scientiæ est, quòd scit aliquod enuntiabile quandoque esse verum, & quandoque esse falsum. Esset autem ex hoc scientia Dei variabilis, si enuntiabilia cognosceret per modum enuntiabilium componendo & diuidendo, sicut accidit in intellectu nostro. Vnde cognitio nostra variatur, vel secundum veritatem & falsitatem : puta si mutata re eandem opinionem de re illa retineamus. Vel secundum diuersas opiniones, vt si primo opinemur aliquem sedere, & postea opinemur eum non sedere: quorum neutrum potest esse in Deo.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquartæ Articulum decimumsextum.*

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore duo. Primo in communi distinguit scientiã speculatiuã & practicam. Secũdo respõdet quæsito. ¶ Quo ad primum distinctio est ista. Scientia quædam est speculatiua tantum, quædam practica tantũ, quædam secundum quid practica, et secundum quid speculatiua. Declaratur sic. scientia dicit speculatiua tripliciter, scilicet ex obiecto, aut modo aut fine: ergo quædam est speculatiua tantũ, &c. Antecedẽs declaratur exemplariter. cõsequẽtia probatur: quia speculatiua ex obiecto est speculatiua tantum. speculatiua vero ex modo tantum, aut fine tantum, est secũdum quid practica, et secundum quid speculatiua. quæ vero nullo horum modorũ speculatiua est, relinquitur quòd practica tantum sit.

Annot. ¶ Circa hanc partẽ aduerte primo, quòd practicum & speculatiuum hic sumitur non solũ vt sunt conditiones scientiæ secũdum se, sed etiã ex parte scientis. Et propterea dicitur quòd ars domificatiua nõ intendẽtis domificare, est speculatiua ex fine, & practica ex modo & obiecto. glossandũ est enim de fine ex parte scientis: & non ipsius scientiæ. Quoniã si loquitur de fine ipsius scientiæ, ipsa est etiam practica ex fine, quoniã finis eius est domificatio. Et hoc si aduerteris, deludes irrisiones aduersariorũ. Aduerte secundo, quòd sicut speculatiua est tripliciter, ita practica. Prima ex obiecto, modo, & fine etiã scientis, & hæc est tantum practica. Secunda ex obiecto modo & fine scientiæ nõ scientis, & hæc est vere practica. Sed in litera dicitur secundum quid speculatiua ex parte finis scientis. Tertia ex obiecto: sed non modo neque fine scientiæ, & hæc est etiam secundũ quid practica, scilicet ex parte obiecti. & secundum quid speculatiua, scilicet ex modo & fine sciẽtiæ:

95 *Infrà, qõ. 34. art. 3. co. & 12. q. 3. art. 5. primũ. & 1. senten. in prolog. Et veri. q. 3. ar. 3. con.*

ARTICVLVS XVI.

a ¶ *Vtrum Deus de rebus habeat scientiam speculatiuam.*

AD DECIMVMSEXTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus de rebus non habeat scientiã speculatiuam. Scientia enim Dei est causa rerum, vt supra ostensum est [c]. Sed scientia speculatiua non est causa rerum scitarum. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

¶ Præterea, scientia speculatiua est per abstractionem à rebus: quod diuinæ scientiæ non competit. Ergo scientia Dei non est speculatiua.

¶SED CONTRA, Omne quod est nobilius, Deo est attribuendum. sed scientia speculatiua est nobilior quàm practica, vt patet per Philosophũ in principio metaphysic. Ergo Deus habet de rebus scientiã speculatiuã.

CONCLVSIO.

¶ Deus, cum non sit quoddam operabile, cætera verò omnia, quorum scientiam habet, per se vel per accidens, operabilia ab ipso sint, seipsum scientia tantum speculatiua cognoscit, alia vero à se, & practica & speculatiua scientia scit.

RESPONDEO dicendũ, quod aliqua scientia est speculatiua tantum, aliqua practica tantum, aliqua vero secundum aliquid speculatiua, & secundum aliquid practica. Ad cuius euidentiam sciedum est, quòd aliqua scientia potest dici speculatiua tripliciter.

¶ Primo ex parte rerum scitarum, quæ non sunt operabiles à sciente. sicut est scientia hominis, de rebus naturalibus, vel diuinis.

¶ Secundo, quantum ad modum sciendi. Vt puta, si ædificator consideret domum diffiniendo & diuidendo & cõsiderando vniuersalia prædicata ipsius. Hoc siquidem est operabilia modo speculatiuo considerare, & non secundum quòd operabilia sunt. Operabile enim est aliquid per applicationem formæ ad materiam, non per resolutionem compositi in principia vniuersalia formalia.

¶ Tertio, quantum ad finem. Nam intellectus practicus differt fine à speculatiuo, sicut dicitur in tertio de anima. Intellectus enim practicus ordinatur ad finem operationis : finis autem intellectus speculatiui est consideratio veritatis, Vnde, siquis ædificator consideret qualiter posset fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, sed ad cognoscendum tantum, erit (quantum ad finem) speculatiua cosideratio, tamen de re operabili. Scientia igitur, quæ est speculatiua ratione ipsius rei scitæ, est speculatiua tantum. Quæ vero speculatiua est secundum modum vel finem, est secundum quid speculatiua, & secundum quid practica. Cùm vero ordinatur ad finem operationis, est simpliciter practica. Secũdum hoc ergo dicendum est, quòd Deus de seipso habet scientiam speculatiuam tantum: ipse enim operabilis non est. De omnibus vero aliis habet scientiam & speculatiuam & practicam. Speculatiuam quidem quantum ad modum. Quicquid enim in rebus nos speculatiue cognoscimus diffiniendo & diuidendo, hoc totum Deus multò perfectius nouit. Sed de his, quæ potest quidem facere, sed secundum nullum tempus facit, non habet practicã scientiã, secundũ quòd practica scientia dicitur à fine. Sic autem habet practicam scientiam de his, quæ secundum aliquod tempus facit. Mala vero licet ab eo non sint operabilia, tamen sub cognitione practica ipsius cadunt : sicut & bona, inquantum permittit vel impedit vel ordinat ea, sicut & ægritudines cadunt sub practica scientia medici, inquantum & per artem suam curat eas.

quia se concomitantur. Quum enim aliquid practice scitur, iam ex se ad opus ordinatur, & econuerso. Aduerte tertio quòd per speculatiuam ex modo tãtum, id est, de obiecto operabili modo speculatiuo non intelligitur scientia de operabili in vniuersali: quoniam scientia de operabili siue sit per principia proxima operationis, siue per principia remota & vniuersalia operationis, sub eodem membro cadit. Sed intelligitur scientia de operabili scrutans non quomodo res fiat, sed quid est, &c. vt in litera dicitur. Talis enim cognitio non spectat ad artifices, sed ad Philosophos: qui cum sciant quid est cithara, aut domus, scientiam tamen illa faciendi non habent.

Cõment. ¶ Quo ad secundum tria dicuntur. Primo cõparatur scientia Dei ad ipsum Deũ. secundo ad alia à se. tertio respondetur cuidam tacitæ obiectioni. De primo ponitur conclusio, Scientia Dei de seipso est speculatiua tantum : probatur, quia ipse non est operabilis. De secundo ponitur conclusio. Scientia de alijs à se est speculatiua & practica: etiã diuersimode, probatur primo, quod sit speculatiua: quia omnia nouit modo speculatiuo quid sunt, &c. Deinde quòd sit practica, diuersimode: quia de factibilibus, quæ nũquam fiunt, practicam habet virtute, id est ex obiecto & modo & fine sciẽtiæ, non fine scientis. De his vero quæ de facto quandoq; fiunt, habet practicam simpliciter & actu. Obiectio autem, cui respõdetur, est, quia mala non facit deus, neq; sunt de numero factibilium aut factorũ à Deo. quomodo ergo hæc ad sciẽtiam practicam spectabũt? Respõdetur quod sicut medicina est non solum sani, sed ægri: ita scientia Dei non faciendo, sed permittendo, ordinando, impediendo, & c.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd de sciẽtia Dei possumus loqui dupliciter. Primo absolute secundũ quòd in se est: & sic cum sit vna & simplex præhabẽs in se eminenter omnẽ sciẽtiæ perfectionem, neque est practica, neque speculatiua, sed altius quid eminenter continens vtrũque, iuxta ea, quę in prologo dicta sunt, Alio modo in respectu talis sciti: & sic dicitur hic de ea quod est speculatiua, aut practica. Respectu quidẽ huius sceti quod est essentia sua, non vt essentia est adæquatum obiectum scientiæ, sic enim pertinet ad scientiam Dei absolute : sed vt est quoddam speciale scitum distinctum contra alia scita, scilicet alia à Deo, est speculatiua. Respectu verò aliorum est practica, &c. vt in litera dicitur.

a ¶ *Num sciẽtia, quam Deus de se & de alijs habet, sit practica, an speculatiua.*

CIrca positas conclusiones dubium occurrit ex Scoto. ipse siquidem in prologo primi sententiarum tenet oppositum primæ conclusionis, dum definit scientiam Dei de seipso esse [illegible] cam: aut nihil sibi deesse quin sit practica, nisi quod voluntas Dei non est bona ex regula, sed naturaliter ex sei ipsa. & in 38. distinct. primi tenet oppositum secundæ cõclusionis, quo ad hoc quòd Deus habet scientiam practicam de alijs à se: vult enim quòd nõ habeat scientiam practicam de alijs à se, sed speculatiuam. Ratio eius contra primam conclusionem consistit in hoc, scientia de essentia Dei est prior naturaliter amore illius essentiæ, & rectificatiua illius: ergo est practica. Et ad rationem pro conclusione in litera positam, scilicet quia deus non est operabilis, respondet quod Deus est operabilis: id est, attingibilis per operationem immanentem, amoris scilicet. Ratio verò contra secundam consistit in hoc. Nulla notitia de rebus ante determinationem diuinæ voluntatis dictat res esse agendas : ergo nulla est ibi notitia practica de rebus. Antecedens patet, & consequentia probatur: quia scientia practica est dictatiua ad operandum. In prologo autem fundat se super prioritate sic, nulla notitia de rebus, &c. est prior actu voluntatis diuinæ, &c. ergo non est practica.

¶ Ad has

¶ Ad has autem obiectiones suppositis his, quæ in Prologo dicta sunt, & in quæstione speciali de praxi, non est difficile respondere. Ad primam enim neganda est consequentia, quicquid sit de antecedente: plus enim exigitur ad notitiã practicam, vt ibi patuit. Solutio rationis nostræ à Scoto data valeret quidẽ, si Deus, aut operatio, qua à se amatur, fieret, vel etiam regulariter scientia practica.

¶ Oportet nanq; omnẽ causam esse causam vel operationis vel effectus: scientia autem practica causam sonat, vt patet ex nomine: & 9. meta. Et respectu quidem creaturarum factibiliũ causa in Deo ponitur in ordine ad effectũ, non in ordine ad factionẽ: quia illa est substantia Dei. Respectu autem ipsius Dei quo ad neutrũ poni potest: quia nec ipse, nec operatio sit, aut pendet. Ridiculum ergo est audire Deum esse operabilem scientiã sua practica. ¶ Ad obiectionem vero contra secundã conclusionem primo loco factam, negatur cõsequentia: falsum enim manifeste est, quòd notitia practica debeat esse dictatiua ad operandum, satis est enim quòd sit regulatiua. Ars enim domificatiua non dictat domificandũ esse, imò est indifferens ad opposita, vt patet 9. metaphy. ¶ Et per hoc patet respõsio ad obiectionẽ secundo loco adductã: falsum quippe est assumptum. quoniam vt dicitur 9. meta. potentia rationalis quã constat esse notitiam practicã, determinatur ab appetitu, & nõ e conuerso. Et ideo præsupponitur ab appetitu vt indifferẽs. Vnde mirũ est de isto homine, quomodo præclarũ eius ingeniũ non aduertit, quemadmodũ ars domificatiua absolute, præuenit actum voluntatis: & pręuenitur à volũtate vt determinatiua ipsius ad operandũ, & præuenit executionem, scilicet ipsam domificationẽ: ita rationes omniũ operũ factibilium à Deo, naturaliter in essentia diuina relucent, præueniendo omnem voluntatis actum: sed præueniri eas oportet à voluntate diuina, vt determinentur ad operandum. Vnde quædã rationes sunt determinatæ ad operandum, & quædã nõ, vt in litera dicitur. Et illæ etiam, quę determinatæ sunt à diuina voluntate, pręueniunt executionem, scilicet factionem ad extra. Nec refert ad propositum, vtrum potentia executiua in Deo sit ipsa voluntas, an tertia potentia: quoniam etiam ipsa voluntas vt determinans præuenit, & vt exequens sequitur.

96 *infrà, quæ. 44 art. 3. Et 2. dist. 36. quæ. 2. artic. 2. Et veri. q. 3. art. 1.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd scientia Dei est causa, nõ quidem suiipsius, sed aliorum. Quorundam quidem actu, scilicet eorum, quę secundũ aliquod tempus fiunt. Quorundam verò virtute, scilicet eorum, quę potest facere, & tamen nunquam fiunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd scientiam esse acceptam à rebus scitis, non per se conuenit scientiæ speculatiuæ, sed per accidens inquantum est humana.

¶ Ad id verò quod in contrarium obiicitur, dicendũ, quòd de operabilibus perfecta scientia non habetur, nisi sciantur inquantum operabilia sunt. Et ideo, cum scientia Dei sit omnibus modis perfecta, oportet quòd sciat ea, quę sunt à se operabilia inquantum huiusmodi, & non solum secundum quòd sunt speculatiua. Sed tamen non receditur à nobilitate speculatiuæ scientiæ, quia omnia alia à se videt in seipso. Seipsum autem speculatiue cognoscit, & sic in speculatiua suiipsius scientia habet cognitionem, & speculatiuam & practicam omniũ aliorum.

QVAEST. DECIMA QVINTA, de Ideis, in tres articulos diuisa.

POST Considerationem de scientia Dei, restat cõsiderare de ideis. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, an sint ideæ. ¶ Secundo, vtrum sint plures vel vna tantum. ¶ Tertio, vtrum sint omniũ quæ cognoscũtur à Deo.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum ideæ sint.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quòd ideæ non sint. Dicit enim Dio. 7. capitulo de di. no. quòd Deus nõ cognoscit res secundum ideam. Sed ideæ nõ ponuntur ad aliud, nisi vt per eas cognoscantur res. Ergo ideæ non sunt.

¶ Præterea. Deus in seipso cognoscit omnia, vt supra dictum est [c]: sed seipsum non cognoscit per ideam. Ergo nec alia.

¶ Præterea, idea ponitur, vt principium cognoscendi, & operandi: sed essentia diuina est sufficiens principium cognoscendi & operandi omnia: non ergo necesse est ponere ideas.

¶SED CONTRA est, quod dicit August. in libro 83. q. Tanta vis in ideis constituitur, vt nisi his intellectis, sapiens esse nemo possit.

CONCLVSIO.

¶ Cum omnia sint à Deo, non à casu facta, necessarium est in eius mente omnium ideas præexistere obiectiue, ad quarum similitudinem omnia condita sunt.

¶RESPONDEO dicendum quòd necesse est ponere in mente diuina ideas. Idea enim græce, latine forma dicitur. Vnde per ideas intelliguntur formæ aliarum rerum præter ipsas res existentes. Forma autem alicuius rei præter ipsam existens ad duo esse potest : vel vt sit exemplar eius cuius dicitur forma [c] : vel vt sit principium cognitionis ipsius, secundum quòd formæ cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente. Et quantum ad vtrunque est necesse ponere ideas. quod sic patet. In omnibus enim, quæ non à casu generantur, necesse est formam esse finem generationis cuiuscunque. Agens autem non ageret propter formam nisi inquantum similitudo formæ est in ipso [c]. Quod quidem contingit dupliciter. In quibusdam enim agentibus præexistit forma rei fiendæ secundum esse naturale, sicut in his quæ agunt per naturam. sicut homo generat hominem, & ignis ignem. In quibusdam vero secundum esse intelligibile, vt in his, quæ agunt per

a ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum primum.*

Annot. Comment. IN titulo nihil aliud notandũ est, nisi quòd quid nõis ideæ in corpore declaratur. ¶ In corpore tria, Primo proponit conclusionem respõsiuam quæsito. secundo assignat quid nominis ideæ. Tertio probat conclusionem responsiuam.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Necesse est ponere ideas in mente diuina. Vbi aduerte quòd esse in mente sumitur formaliter, id est inquantum [illegible] est. Hoc autem est esse obiectiue. vt intellectum in intel[illegible] forma in eo, cuius est forma. Sensus ergo conclusionis est, quòd necesse est ponere ideas obiectiue in intellectu diuino.

¶ Quo ad secundum, idea significat formam alicuius rei præter rem ipsam existentem, & declaratur ex idiomate Græco. Si vis ideæ diffusæ diffinitionem videre, lege quæstione 3. de veri. arti. primo.

¶ Quo ad tertiũ probatur conclusio proposita sic. Mundus nõ est factus à casu, sed est factus à Deo per intellectũ agentẽ: ergo forma mũdi est finis suæ generationis. ergo in mente diuina est forma, ad similitudinẽ cuius mũdus est factus. ergo in mente diuina est idea. Antecedẽs quo ad vtranq; partẽ supponitur, vt in tertius monstrandũ in loco suo. Prima autẽ consequentia probatur ex illa maxima: in omnibus, quæ generantur nõ à casu, forma est finis generationis. secũda vero consequẽtia duo infert, scilicet, & quòd forma ad cuius similitudinẽ, & c. est in Deo, & quòd est tali modo, scilicet in mẽte diuina, id est obiectiue, & quo ad vtrunque in litera probatur. quo ad primũ: quia cõmune est omni agẽti præhabere similitudinẽ intentæ formæ. quo ad secundum vero est differẽtia inter agens naturale, & à proposito in modo habendi illam similitudinem: quia illud secundũ esse naturale, vt patet in igne, hoc secundum esse intelligibile, vt patet in artifice. si ergo Deus est agens per intellectum: ergo, &c. Tertia deinde consequẽtia probatur: quia in hoc consistit ratio ideæ. probatur. Ratio ideæ est vt sic forma præter rem, exemplar rei, & principium cognitionis. &c.

Annot. ¶ Aduerte hic diligẽter, quòd in litera caute dicitur, quod idea ponitur vt exẽplar, & nõ dicitur vt principiũ essendi. Quia principiũ essendi sonaret formã qua agẽs agit. Idea autẽ nõ significat talẽ formã, sed formã, quã agẽs cõcipit, ad cuius similitudinẽ operat, & nõ qua operatur. & hoc est proprie exẽplar. Et propterea in exẽplo de domificatore expresse subiũgitur, quod idea domus est forma, quã mẽte cõcipit, & non ars domificatiua. Similiter cùm litera dixisset, quod idea est principiũ cognitionis, statim addidit limitationẽ secundũ quod formę cognoscibilium dicuntur esse in cognoscente, quasi diceret, non dico quòd idea est principiũ cognitionis: quia hoc sonaret quòd ipsa esset ratio cognoscendi, vt species intelligibilis: sed quòd ipsa est principiũ cognitionis eo modo, quo formæ cognoscibilium obiectiue in cognoscente existentes, principia cognitionis ipsarũ rerũ cognoscibiliũ dicuntur. Et quĩ in penultimo consequente totũ hoc cõtinebatur, scilicet forma mũdi præter mũdum existens, & causalitas exẽplaris, & modus essendi intelligibiliter seu obiectiue, 84 ideo merito vltima consequentia 85 ex his quæ ad rationẽ ideæ spectant & iam posita erant, probata est, prægnantibus verbis scilicet. & in hoc consistit ratio ideæ.

¶ *Num idea in Deo sit essentia diuina.*

Quæstio. IN responsione ad tertiũ dubiũ occurrit: quia falsum & incõsonãs videtur, quòd idea sit essentia diuina. Falsum quidẽ inquit Sco. in 1. dis. 35. quia tota ratio ideę saluatur in lapide habẽte esse obiectiuũ in intellectu diuino: ergo idea in Deo nõ est essentia diuina. Antecedens patet applicando totã ideę rationẽ. Et cõfirmari posset assumẽdo diffinitionẽ positã in quæst. de veri. q. 3. artic. 1. & eam 236 quæ ex hoc ar. habetur, scilicet quòd est forma alicuius rei pręter ipsam rem exemplar atq; principium sic cognitionis eiusdẽ. consequẽtia autẽ probatur. esse obiectiuũ non est esse reale, sed est esse diminutũ. ergo nõ est essentia diuina. Incõ- b sonãs autẽ, quia idea aut 236 est essẽtia diuina aut est obiecta intellectui diuino. si primo modo, vt in artic. sequenti innuitur, vbi dicit, quòd idea vt essentia diuina est sic immutabilis. hoc enim cõuenit essentiæ diuinæ secundũ quòd ens est. Male ergo responsum est ad principale quæsitũ articuli. Et probatur sequela. quæstioni an est de re habente esse in rerum natura, & in intellectu, male respondetur affirmatiue, per esse quòd habet in intellectu, prętermisso esse in rerũ natura: sicut quęrẽti an sphera ignis sit, male respõderetur, quòd est in intellectu. Et ratio est: quia esse in intellectu est esse secundum quid, esse in rerũ natura est esse simpliciter. Quæstio autẽ an est, quęrit de esse simpliciter : & propterea si respõdeatur de esse in mẽte, insinuatur quòd illa res nõ habet aliud esse, sed esse in mẽte est eius esse simpliciter. Si igitur idea est essentia secundũ esse reale, male respõsum est quęsito, Necesse est ponere ideas in mente diuina. Si autẽ idea est essentia vt obiecta est intellectui diuino, male ergo dictũ est quòd est ipsa essentia diuina: quoniã essentia diuina vt obiecta, nõ habet esse reale sed obiectiuũ. Et si per impossibile essentia diuina nõ esset in rerũ natura, & esset obiecta intellectui, ideæ ratio saluaretur, Ideã ergo esse idẽ quod essentia est per accidẽs, imo superfluũ: quia natura cuiusque rei est obiecta intellectui diuino, secundario tamen, etiã si nunquã idẽtificaretur essentiæ diuinæ vt obiecta est intellectui diuino: quoniam ipsa cognoscitur à Deo non solum vt est in priori obiecto, sed secundum se. Hæ rationes non sunt ex Sco. formaliter: sed vt veritas elucescat, partim ex ipso, partim ex litera, eas formandas credidi.

¶ Ad euidentiam horum duo videnda sunt: ex quibus solutio omnium pendet. Primo quomodo idea se habeat ad esse. Secundo quid sit esse obiectiuum.

¶ Quo ad primũ scito quòd (vt ex allegatis locis patet,) de ratione ideæ est esse exẽplar rei: De ratione autẽ exẽplaris est esse formatiuũ rei mediãte agẽte per intellectũ. Vnde ibidẽ dicit, quòd si omnia agerẽt de necessitate naturæ, nõ ponerẽtur ideæ. De ratione autẽ formatiui sic est esse in mente. nunquã enim exẽplar aliquod est sic formatiuũ, nisi potentia remota, nisi sit in mente. & si est in mente, tantũ formatiuũ sic saluatur. Modus ergo essendi exẽplaris necessarius est esse in mente. Cæteri autẽ modi essendi sunt per accidẽs absolute loquendo. Et propterea in litera, quæstioni an est, de ideis responsum est, quòd sunt in mente diuina. Esse nanq; in mente est simpliciter necessariũ esse idearum, & formaliter cõuenit ideæ vt idea est. Nec curauit autor de esse idearũ in rerũ natura, vt Platoni ascribitur. Quoniã hic theologiã tradebat & de diuino intellectu: Illa autẽ discussio metaphysicalis est, ad tractatũ de separatis substãtiis spectans. Vnde patet quòd idea in Deo est, formaliter loquẽdo, essentia diuina, vt in mente est diuina. Nec oppositũ in illis verbis sequentis articuli dicitur. Quoniã ly immutabile, claudere intelligitur in se rationẽ exẽplati, ac per hoc vt ex dictis patet, idea dicitur essentia diuina vt exemplar est, id est vt formatiua est rei medio intellectu: hoc autẽ patet non conuenire essentiæ secundũ quòd est mere naturaliter, sed secundum quòd est obiectiua diuinæ menti. Sed quod est esse sic, scilicet obiectiue, quod secundo loco videndum erat. Sco. in 1. distinct. 36. determinat quod esse cognitum non est esse reale absolutum, aut respectiuum, nec est esse relatiuũ secundum rationem, sed est esse diminutum rei, siue absolute, siue relatiue: quod vocatur esse secundum quid: ita quòd res habens talem modum essendi, fundat relationem rationis ad intellectum; putatque lapidem & cætera entia

producta

Universidad de Deusto Biblioteca

producta esse ab æterno à Deo peractum intellectus diuini in tali esse, & huiusmodi entia secundum quid esse & vocari ideas: quia eis conueniunt omnes conditiones idearum, vt arguendo fuit deductum. Ego autem peripatetico lacte, educatus, ac in aere, vt aiunt, loqui nesciens, præter latitudinem entis realis, solũ ens rationis noui. 5. & 6. meta. Ens autem rationis relationem, aut negationẽ didici à Sanct. Thom. in quęst. de ver. q. 21. artic. Vnde, cum esse obiectiuũ non sit modus essendi secundum rem, neque sit negatio, restat quòd sit esse
246 relatiuum secundũ rationem in communi loquendo. Sed quoniã esse
118 diuinum est tantę excellentiæ, vt omnes essendi modos siue extra animam,
97 siue in anima emi-
236 nẽter præhaberet, oportet vt & esse naturale ipsius diuinæ essentiæ, sit nõ solum ordinis intelligibilis & in actu purissimo, sed sit etiam (& nõ per accidens) esse obiectiuum eiusdẽ respectu intellectus sui: alioquin non omnes essendi modos vnico modo eminentissime cõtineret. ac per hoc nec essentia diuina vt obiecta intellectui habet esse diminutũ, nec aliqua res vt obiecta diuino intellectui habet esse diminutum. Et de essentia diuina quidẽ manifesta sequitur, quia eius esse obiectiuũ est esse naturale ipsius Dei propter eius emi-
67 nentiam. De aliis vero sequitur ex eo quòd alia nõ aliter possunt obiici Deo quàm in obiecta essentia diuina: nihil enim Deus intelligit extra se, sed omnia in se tantum. Ita quòd in se cognoscit vtrunque, scilicet & lapidem in essentia obiecta, & lapidẽ absolute, & lapidem hũc, & lapidem in anima mea, &c. omnia enim hęc nouit: sed modus, quo hęc obiiciuntur, est vnus, scilicet in essentia diuina. Et consequenter esse obiectiuum rerum respectu intellectus diuini, nõ est esse relatiuum, sed absolutum realissimum, scilicet esse Dei. Et quia idea in Deo, de qua est sermo, significat res secundum tale esse, ideo merito dictum est quòd est ipsa essentia diuina, &c.

1. dist. 36. q. 2. a. 2. & 1. contra c. 54. Et veri. q. 3. artic. 2. Et opus. 9. q. 66.

intellectum, sicut similitudo domus præexistit in mente ædificatoris. Et hæc potest dici idea domus: quia artifex intendit domum assimilare formæ, quã mente concepit. Quia igitur mundus non est casu factus, sed est factus à Deo per intellectum agente (vt infra patebit[c]) necesse est quòd in mente diuina sit forma, ad similitudinem cuius mundus est factus. Et in hoc consistit ratio ideæ[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Deus non intelligit res secundum ideã extra se existentem, & sic etiam Arist. improbat opinionem Platonis de ideis, secundum quòd ponebat eas per se existentes, non in intellectu.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet Deus per essentiam suam se & alia cognoscat, tamen essentia sua est principium operatiuum aliorum, non autem suiipsius: ideo habet rationem ideæ secundum quòd ad alia comparatur: non autem secundum quòd comparatur ad ipsum Deum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus secundum essentiam suam est similitudo omnium rerum. Vnde idea in Deo nihil est aliud quàm Dei essentia.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum sint plures ideæ.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd non sint plures ideæ. Idea enim in Deo est eius essentia: sed essentia Dei est vna tantum: ergo & idea est vna.

¶ Præterea, sicut idea est principium cognoscendi & operandi, ita ars & sapientia: sed in Deo non sunt plures artes & sapientiæ: Ergo nec plures ideæ.

¶ Si dicatur quòd ideæ multiplicantur secundum respectus ad diuersas creaturas: Contra. Pluralitas idearum est ab æterno: si ergo ideæ sunt plures, creaturæ autem sunt temporales: ergo temporale erit causa æterni.

¶ Præterea. Respectus isti, aut sunt secundum rem in creaturis tantum, aut etiam in Deo:

¶ Ad primam ergo obiectionem in oppositum negatur sequela. Ad probationẽ autem dicitur quòd licet esse obiectiuum in communi, non sit reale: esse tamen obiectiuum apud intellectum diuinum, est reale.

¶ Ad secundum autem iam patet, quòd idea in Deo est essentia diuina, vt obiecta diuino intellectui, &c. Et cum arguitur: ergo male dictum est, quòd essentia sit: negatur sequela. Tum quia non est dictum, quòd est essentia inquantum habet esse naturale. Tum quia si hoc sine reduplicatione fuisset dictum, verificaretur propter vnitatem vtriusque in Deo. Essentia enim diuina habet vtrunq; modum essendi eminenter: in suo vnico excellentissimo modo essendi. Et propterea affirmando identitatem ideæ cum essentia, non sequitur formaliter loquendo more humano: ergo affirmatur identitas cum essentia, inquantum est in rerum natura. In litera autem non affirmatur hoc secundum, sed primum. Et ideo illæ duæ consequentiæ, quæ obiiciendo subiunctæ sunt, scilicet, ergo ideam in Deo esse idem cum essentia diuina, est per accidens, et ergo est superfluum, nihil valent: quia identitas cum essentia est per se & necessaria, ex eo quòd nihil potest obiici intellectui diuino nisi in essentia diuina: ita quòd modus, quo res obiectæ obiiciuntur: necessario est esse in obiecta essentia: alioquin Deus intelligeret aliquid extra se, & vilesceret eius intellectus, vt 12. metaphy. patet. vnde falsum & impossibile est, quòd lapis obiiciatur in Deo in seipso lapide obiectiue. Quod tamen argumentum assumit & supponit ex ignorantia metaphy.

¶ Ad illam autem hypotheticam deductionem, si essentia diuina non esset in rerum natura, & esset obiecta suo intellectui, saluaretur ratio ideæ: ergo identitas ideæ cum essentia est per accidens. Admissa conditionali, negatur vlterior sequela: imo sequitur oppositum: quia stante illa conditionali, idea esset ipsa essentia vt obiecta. Et si dicatur: ergo ideam esse essentiam diuinam secundum esse reale est accidens, negatur sequela. Quoniam esse obiectiuum essentiæ diuinæ apud intellectum Dei non est per accidens reale. sed per se, ex eminentia propria ipsius. Sed falli multos contingit in hoc, ex eo quòd consideratur esse obiectiuum absolute, & reale absolute: quæ constat non esse idem. Cum hic sit sermo de esse obiectiuo tali, & tali reali: ex quibus oritur identitas, balbutiendi tamen accepta licentia.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria facit. Primo respõdet quæsito affirmatiue. Secũdo ostendit quòd hæc pluralitas non repugnat diuinæ simplicitati. Tertio ostẽdit quomodo hic pluralitas est. *Comment.*

si in creaturis tantũ (cum creaturæ non sint ab æterno) pluralitas idearum non erit ab æterno, si multiplicentur solum secundum huiusmodi respectus. Si autem realiter sunt in Deo, sequitur quod alia pluralitas realis sit in Deo, quàm pluralitas personarum: quod est contra Damas. dicentem, quòd in diuinis omnia vnũ sunt, præter ingenerationem, generationem & processionẽ. Sic igitur nõ sunt plures ideæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustin. in lib. 83. quæst. ideæ sunt principales quædam formæ, vel rationes rerum stabiles atq; incommutabiles: quia ipsæ formatæ non sunt: ac per hoc æternæ, ac semper eodem modo se habentes, quæ diuina intelligentia continentur. Sed cum ipsæ neque oriantur, neque intereant, secundum eas tamen formari dicitur omne quod oriri & interire potest, & omne quod oritur & interit.

CONCLVSIO.

¶ Cum in mente diuina sint omnium rerum propriæ rationes, plures ideas in eius mẽte esse, necesse est, vt intellectas tamen.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere plures ideas. Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd in quolibet effectu illud, quod est vltimus finis, proprie est intentum à principali agente: sicut ordo exercitus à duce. Illud autem, quod est optimum in rebus existens, est bonum ordinis vniuersi, vt patet per Philosophum in 11. metaphy. Ordo igitur vniuersi est proprie à Deo intentus, & non per accidens proueniens secundum successionem agentium: prout quidam dixerunt, quòd Deus creauit primum creatum tantum: quòd creatum creauit secundum creatum[e], & sic inde quousque producta est tanta rerum multitudo. secundum quam opinionem Deus non haberet nisi ideam primi creati. Sed, si ipse ordo vniuersi est per se creatus ab eo, & intentus ab ipso, necesse est quod habeat ideam ordinis vniuersi. Ratio autem alicuius totius haberi non potest, nisi habeantur propriæ rationes eorum. ex quib[illegible] totum constitui-

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Necesse est ponere ideas plures. Probatur. vltimus finis in quolibet effectu est proprie intentus à principali agente: ergo ordo vniuersi est proprie intentus & per se factus à Deo: ergo in mẽte diuina est idea ordinis vniuersi: ergo in ea sunt propriæ rationes omnium rerum, ergo in ea sunt plures ideæ. Antecedẽs manifestatur in ordine exercitus & duce. Prima vero consequentia probatur: quia optimum in rebus existens est ordo: quod firmatur ex 12. meta. Et cõfirmatur veritas consequentis ex destructione opinionis Aui. &c. secunda autem est per se nota. tertia vero probatur: quia ratio totius haberi non potest, nisi habeantur rationes omniũ ex quibus totum constituitur, vt patet in domo & eius partibus. Confirmaturq; veritas consequentis autoritate Aug. vltima demum consequentia non eget probatione.

Annot. ¶ Aduerte, quòd notãter in primo antecedente non dicitur vltimus finis, sed dicitur vltimus finis in quolibet effectu: quoniam hic est sermo de fine intrinseco effectus, & non de fine, qui est extra effectum: vt enim patet 12. meta. text. 51. Bonum vniuersi est duplex, scilicet in ipso vniuerso manẽs, & aliud extra ipsum. primum est ordo: secundũ est Deus: propter quem est etiam ipse ordo. Ordo ergo vniuersi, quia est optimum in toto vniuerso oportet esse vltimũ in hoc effectu, qui est vniuersum, & consequenter respondere pr[illegible]ali agenti: quòd supponimus esse Deum. Et sic Deus est actor per se, & finis ip[illegible] ordinis: quemadmodũ dux respectu ordinis exercitus. 245

¶ Aduerte secundo, quòd litera, vt ostenderet [illegible] huius medij, ad inferẽdam pluralitatem idearũ in Deo, inseruit opinionem [illegible]i. de modo, quo pluralitas emanauit creaturarum: de qua inferius erit sermo. [illegible]nim distinctio creaturarũ non per se intenta esset à Deo, sed ex parte Dei esset per [illegible]dẽs, scilicet propter successionem agentium: seu quouis alio modo; non haben[illegible]dendi in Deo exemplaria multorũ, sed vnius tantum. Nullus enim opifex exigit [illegible] eorum, quæ sunt per accidens.

Comment. ¶ Quo ad secundum ostenditur, quòd pluralitas ideatũ non repugnat diuinæ simplicitati ex differentia, quæ est inter quod & quo aliquis intelligit: vtrunque tali ratione: multiplicare quod, non repugnat simplicitati, sed multiplicare quo: sed idea est quod, & non quo: ergo multitudo idearum nõ repugnat simplicitati diuinæ. maior probatur: quia multa intelligere non ponit compositionem, aut imperfectionẽ, & c. sed bene hoc ponit multis speciebus intelligere. minor probatur inductiue ex idea domus in mente artificis, &c.

Quæstio *¶ Num quod, vel quo intelligitur, ponat in Deo pluralitatem realem, siue rationis.*

Circa differentiam in litera assignatam, inter quod & quo intelligitur, dubiũ occurrit. Primo aut est sermo de pluralitate reali, aut rationis. si reali, vtriusque pluralitas præiudicat diuinæ simplicitati. si rationis, vtrunque potest pari ratione plurificari. Quoniam essentia diuina vt species comprehendit omnes species intelligibiles, quemadmodum ipsa vt obiecta comprehẽdit omnia obiecta: & sic æqua est vtrinque pluralitas secundum rationem. Secundo intellectum á Deo non potest esse nisi vnum numero, vt patet 12. metaphy, ergo repugnat multiplicare quod intelligitur à Deo: falsum est ergo, quod pluralitas eius quod intelligitur, non præiudicat. Tertio in Deo est sapientia, & ars, & scientia: ergo quo intelligitur, multiplicatur in Deo. probatur sequela: quia se habent vt quo Deus intelligit: vt etiam expresse litera dicit in responsione ad secundum.

¶ Ad euidentiam horum scito, quantum ad ly quo & quod, quod hic est sermo de quo & quod in actu exercito, scilicet de illis rationibus formalibus, seu rebus quæ

bus quæ exercent actum ipsius quo, vel actum ipsius quòd vt in proposito. Idea est quòd intelligitur in actu exercito: quoniã significat id quod se habet ad intellectionẽ vt obiectum vel terminus. Ars verò est quo in actu exercito: quia importat id quòd se habet vt principiũ formale intellectionis, & sic de aliis. Quantum verò ad multitudinẽ seu pluralitatem scito quòd hic est sermo nõ de pluralitate realis, nec de pluralitate rationis, formaliter loquendo: sed de pluralitate simpliciter quòd aut quo. Ita quòd intẽtio literę est ponere differentiam in hoc, quòd ratio formalis exercens actũ quòd potest multiplicari simpliciter potestq; absolute dici multæ. Ratio vero exercens actũ quo non potest sic multiplicari, vt possit absolute dici multæ. Ad primam ergo obiectionem in oppositũ patet responsio, dicimus enim. quòd quia idea est quod intelligitur, & ad pluralitatem cogniti sufficit omnis distinctio rationis. nam aliud cognitum est punctum vt principium & aliud vt finis. ideo ad pluralitatẽ idearum sufficit distinctio illa relatiua: qua essentia vt sic imitabilis est vnum cognitũ, & vt sic imitabilis est aliud cognitũ, &c. Ad pluralitatẽ vero principij intelligendi non sufficit quælibet distinctio rationis, sed requiritur distinctio secundum propriam & per se rationẽ principij intelligendi.
85 Ideo non est par ratio multitudinis ipsius quo & ipsius quòd quum ergo dicitur, essentia diuina, ita plura continet obiecta sicut ratio, conceditur, sed negatur, quòd sicut pluralitas illa, quæ intelligitur in ipsa obiecta sufficit ad pluralitatem simpliciter ipsius quod. ita eadẽ pluralitas quæ intelligitur in eadem vt ratio seu spẽs intelligendi, sufficiat ad pluralitatẽ ipsius quo, propter rationẽ iam dictã. Ad secundã autẽ obiectionẽ dicitur dupliciter Primo quòd intellectũ à Deo non est nisi vnum, vt distinguitur contra multa disparata, & nõ vt simpliciter distinguitur contra multa. Ideo non sunt multa cognita disparata nec inter se, nec ab essentia diuina: quoniã quælibet est ipsa essentia. Contra simplicitatẽ namque intellectus est, si multa disparata cognita vt sic. i. in esse cognito (formaliter enim loquimur) haberet: vt in nobis contingit, quoniã triangulum & bouem intelligimus. Habere autẽ mu[illegible]a cognita nõ disparata, imò in vno numero cõmunicãtia nõ præiudica[illegible]icitati. Secundo quòd intellectum per se primo à Deo oportet esse vnũ [illegible] autem est intellectum per se secundo, & ideo compatitur multitudinẽ. N[illegible] enim dictum est in litera, quòd omne quòd potest multiplicari, sed quòd m[illegible]plicare, quod non præiudicat simplicitati. Sat autem hoc verificatur, si quod[illegible] se secundo plurificari potest.

¶ Ad tertium autem dicitur, [illegible]d laborat in æquiuoco. Non enim intendit litera quòd in Deo non possi[illegible] plura diuersarum rationum quo: sed quòd nullum eorum potest mu[illegible]icari: non enim sunt in Deo multæ sapientiæ, neque multæ artes, &c. [illegible]t in Deo multæ ideæ.

Comment. [illegible] ostenditur modus, quo prædicta pluralitas obiectiua est intellectu diuino: Deus perfecte intelligit essentiam: ergo cognoscit eam omni modo, quo cognoscibilis est: ergo cognoscit eã non solũ secundũ se, sed secundũ quòd est quocunque modo participabilis à creatura: ergo cognoscit vt sic imitabilẽ à tali creatura: ergo vt propriam rationẽ huius creaturæ: ergo cognoscit plures rerum rationes: quas vocamus ideas. Antecedẽs patet cum prima consequentia. secunda autẽ probatur. Quia Deus vtroque modo est cognoscibilis. Quarta autem probatur: quia species creaturarum sunt secundum modos participandi diuinæ essentiæ similitudinem. Quinta autem patet ex eo, quia par est de creatura hac & aliis iudicium.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte diligenter, quòd hic non est sermo de quacunq; similitudine, sed exemplari tantũ. Imitabile autẽ exemplariter non est, nisi obiectum intellectus. Et propterea, licet essentia diuina absolute sit prius imitabilis quàm sit obiecta, non tamen est prius imitabilis exemplariter quàm sit obiecta: quia de ratione exemplaris, vt dictum fuit, est esse obiectũ. vnde, si Deus nõ esset intellectuale agens, essentia sua esset quidem imitabilis, sed non exemplariter: ac per hoc nõ haberet rationem ideæ, & hoc insinuat litera dicens quòd nõ nominat essentiam, sed rationem intellectam ex ea.

Annot. ¶ In respõsione ad secundũ & tertiũ, ꝑpter clariorẽ intellectũ nota simul tria. Primo quòd idea significat essentiã diuinã imitabilẽ exẽplariter. Et quia imitabilitas potest sumi dupliciter. s. fundamẽtaliter, id est, pro absoluto, & formaliter. i. pro respectu: tripliciter ideę significatio imaginari põt: Primo vt significet absolutum tantũ. secũdo respectiuũ tantũ. tertio vtrunq;. Et quidẽ quòd nõ tantũ fundamentum imitabilitatis significet ex eo probatur: quia cũ illud sit omnino vnũ in omnibus ideis, quia est ipsa simplicissima essentia diuina, in qua non potest distingui absolutum imitabile à lapide, ab absoluto imitabili à leone, non posset sustineri pluralitas idearum in Deo. Plures enim ideas intelligere est impossibile, nisi significatum ideæ plurificatum intelligatur. Quod etiam nõ tantũ respectum significaret ex eo patet quòd essentiã diuinam significare dicitur. Vnde relinquitur quòd vtrunque significet, non eo modo quo ly vestis significaret hominẽ album, si vtrique imponeretur: quoniã sic idea nõ haberet vnã rationẽ, sed eo modo quo nomina significant absolutum relatiue, vt saluator & creator

tur. Sicut ædificator speciem domus concipere non posset nisi apud ipsum esset propria ratio cuiuslibet partiũ eius. Sic igitur oportet quòd in mente diuina sint propriæ rationes omniũ rerum. Vnde dicit August. in lib. 83. q. quòd singula propriis rationibus à Deo creata sunt. vnde sequitur, quòd in mente diuina sint plures ideę. Hoc aũt quomodo diuinę simplicitati nõ repugnet, facile est videre, si quis cõsideret ideã operati esse in mente operantis, sicut quòd intelligitur, non autẽ sicut species, qua intelligitur, quæ est forma faciens intellectum in actu. Forma enim domus in mente ædificatoris est aliquid ab eo intellectum, ad cuius similitudinem domum in materia format. Non est autem cõtra simplicitatẽ diuini intellectus, quòd multa intelligat, sed contra simplicitatem eius esset, si per plures species eius intellectus formaretur. Vnde plures ideæ sunt in mente diuina, vt intellectæ ab ipso. Quod hoc modo potest videri. Ipse enim essentiam suam perfecte cognoscit: vnde cognoscit eam secundum omnem modum, quo cognoscibilis est. Potest autem cognosci non solum secundum quod in se est, sed secundũ quod est participabilis secũdum aliquẽ modum similitudinis [e]à creaturis. Vnaquæque autem creatura habet propriã speciem secundũ quod aliquo modo participat diuinæ essentiæ similitudinem. Sic igitur in quãtum Deus cognoscit suam essentiam vt sic imitabilem à tali creatura, cognoscit eam vt propriam rationem & ideam huius creaturæ[e]. Et similiter de aliis. Et sic patet, quod Deus intelligit plures rationes proprias plurium rerum, quæ sunt plures ideæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod idea non nominat diuinam essentiam inquantum est essentia, sed inquantum est similitudo, vel ratio huius vel illius rei. Vnde secundum quòd sunt plures rationes intellectæ ex vna essentia, secundum hoc dicuntur plures ideæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sapientia & ars significantur, vt quo Deus intelligit, sed idea, vt quod Deus intelligit. Deus autem vno intelligit multa, & non solum secundum quòd in seipsis sunt, sed etiam secundum quòd intellecta sunt: quod est intelligere plures rationes rerum. Sicut artifex dum intelligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum: dũ autem intelligit formam domus vt à se speculatam (ex eo quod intelligit se intelligere eam) intelligit ideam vel rationem domus. Deus autem non solum intelligit multas res per essentiam suam, sed etiam intelligit se intelligere multa per essentiam suam[e]. Sed hoc est intelligere plures rationes rerum vel plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. 191.d.

¶ Ad tertium dicendum, quòd huiusmodi respectus, quibus multiplicantur ideæ, non causantur à rebus, sed ab intellectu diuino comparante essentiam suam ad res.

¶ Ad quartum dicendum, quòd respectus multiplicantes ideas non sunt in rebus creatis, sed in Deo. ¶ Non tamen sunt reales respectus: sicut illi quibus distinguntur personæ: sed respectus intellecti à Deo.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum omnium, quæ cognoscit Deus sint ideæ.* 98

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd non omnium quæ cognoscit Deus, sint ideæ in ipso. Mali enim idea non est in Deo, quia sequeretur malum esse in Deo: Sed

1. dis. 36. q. 2. artic. 3. & 1. d. 1. q. 1. arti. 2. c. & ver. q. 3. art. 4. 5. 6. & 7. & 8.

&c. ac per hoc de ratione ideæ in Deo sunt & essentia & religio: non vt partes componẽtes vnam cõmunem rationem, sed vt res & modus, vt determinabile & determinatio, vt commune & proprium. Secundo nota, quòd ideas tam in artificibus quàm in Deo contingit intelligi dupliciter. primo vt aliorum sunt ideæ. secundo vt in seipsis sunt. Exemplum vtriusq; mẽbri habetur in litera, in respõsione ad secũdum. Quum artifex faciendam domum cõtemplatur, ad ideam domus intellectio terminatur, vt idea est domus. Quum autem artifex in actu reflexo ipsam quam mente concipit ideam considerat, ad ipsam intellectio terminatur, vt in se est. eodem quoque modo in Deo contingit, Ex hac autem distinctione facile percipere potes ideas constitui non per intelligi ipsas vt in se: sed per intelligi ipsas vt ideas aliorũ. Nec refert ad propositũ, an illud intelligi sit actualiter, aut habitualiter. Et propterea conceditur q; in Deo sunt plures idęę: antequam sint ideæ intellectæ secundum se. Et propter hoc in litera in calce responsionis ad secũdũ de secũdo modo quo intelliguntur, dicitur, & hoc est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas: quia aliud est plures ideas esse in intellectu eius & aliud est plures ideas esse in intellectu eius vt intellectas. Primum enim dicit eas esse obiectiue in intellectu, vt aliorum rationes: secundum verò dicit eas esse obiectiue, vt secundum se intellectæ, ideo addidit vt intellectas. Tertio nota quòd respectus isti distinguentes ideas, quũ sint etiã cõstitutiui earũ nõ consequũtur actum intellectus diuini intelligẽtis ideas, sed fiũt per actum intellectus diuini intelligẽtis essentiam suam comparatiue. Ita quod nõ est imaginandum, quòd prius intelligatur essentia vt imitabilis, & deinde sequatur respectus idealis: sed q; ipsa intellectio essentiæ, vt imitabilis, est cõstitutio respectus idealis. Ex hoc autem habes, quòd respectus idealis non ponuntur necessarij ad hoc, vt Deus distincte intelligat creaturas vt quidam interpretari videntur. Constat enim quòd perfectio intellectionis diuinæ non mendicat à respectibus rationis. sed ponuntur necessarij, vt necessario constitui ex perfectione intellectionis diuinæ. Vnde in corpore articuli autor dixit, quòd quia Deus perfectissime intelligit essentiam suam, ideo intelligit eam vt tot modis imitabilem: hoc enim est constitui plures respectus ideales, intelligique plures ideas, vt aliorum rationes sunt: & intelligere creaturas distincte in essentia diuina sibi obiecta. Et hæc si bene contemplatus fueris, obiectiones aliorum deridebis: quas non adduxi, quia nõ contra sensum expositum doctrinæ Sanc. Tho. militant.

a ¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo primo distinguit, secundo respondet quæsito. *Comment.*

¶ Quo ad primum, Idea diuina dupliciter sumitur, vt exemplar, & vt ratio. Manifestatur distinctio dupliciter. primo ex differentia duorum officiorum attributorum ideis à Platone generare & cognitionem facere: secundo ex differentia speculatiui & practici.

¶ Quo ad secundum respondet quæsito duabus propositionibus affirmatiuis, iuxta membra distinctionis præmissæ. Prima est idea secundum quod exemplar, est omnium, quæ à Deo secundum quodcunque tempus fiunt. Secunda est idea vt ratio, est omnium factibilium & cognoscibilium secundum proprias rationes tam speculatiue quàm practice. Hæ præpositiones non aliter in litera probantur: quoniam ex quæst. 14. ex prædictis patent. Illud tamen non prætereas, quòd idea vt ratio sumitur pro ratione obiectiua, vt in primo articulo ipsa litera exposuit: dicitur igitur idea ratio obiectiua rei. Hoc etiam modo idea Platonica ratio cognoscendi esset.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, aduerte. quòd hic Sanct. Thom. retractat dicta in quæst. de ve. quæst. 3. articul. 5. & in 1. sent. distin. 36. articul. vltimo, de idea materiæ primæ. Nec oportet fingere glossas: quoniam medius terminus hic assumptus, scilicet quia secundum se non est cognoscibilis, expresse alibi dicta elidit vt patet intuenti. Sed dubium hic restat: cuius compositi idea, materiæ primæ sit idea. Si tamen litera perspicaciter videatur, facile patebit, quòd idea vt ratio respondens materiæ primæ, est idea corporis, quòd est genus in prædicamento subiectæ: quoniam secundum illius formam diffiniretur si diffinire-

tur. Idea enim vt ratio, est omnis cognoscibilis per propriã rationem: vt in litera dicitur. Idea autem eius vt exẽplar, 88 non est alio modo quęrenda quàm ideæ generum, de quibus in litera dicitur, quod nõ habẽt aliam ideã à specie, &c.

a ¶ *Super Quæstionis decimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore duo, primo respondet quęsito, secũdo assignat rationẽ plurium diffinitionum veritatis, ibi, Et secũdum hoc veritas.

Comment. ¶ Quo ad primum, conclusio responsiua quæsito est, veritas principaliter est in intellectu, secundario in rebus in ordine ad intellectum, à quo dependent. Hæc conclusio habet tres partes: & quo ad primam quidẽ probatur, verum est terminus intellectus: ergo est in intellectu. Antecedens declaratur, ex proportionali conuenientia inter verum & bonum: quia sicut bonum significat id, in quod tendit appetitus, ita verum id, ad quod tendit intellectus. consequentia verò probatur ex differentia inter appetitum & cognitionem ex 6. metaphysi. quia ille extra, hęc intus perficitur.

¶ Quo ad secundam verò partem, scilicet ꝙ secundario in rebus probatur ibi, (sicut autem bonum) verum est in intellectu secũdũ quòd conformatur rei intellectæ: ergo ratio veri ab intellectu ad rem intellectam deriuatur: ergo res intellecta vera dicitur secũdũ quòd habet ordinem ad intellectum. Antecedens manifestatur, ex proportionali conuenientia inter bonum & verum: quia sicut bonum est in re vt conueniens est appetitui, ita verum in intellectu, &c. consequentia quoque vtraque ex eadẽ radice probatur: prima, quia ex bono in re bonitas ad appetitum deriuatur. secunda quoque, quia ex hoc appetitus boni dicitur bonus.

¶ Quo ad tertiã autem [c] partem, scilicet à quo 235 dependent, probatur ibi 241 (Res autem intellecta) b c dupliciter. primo ratione, secundo ab effectibus.

* Ratio est. Iudicium de vnaquaque re non fit secũdum ea, quæ insunt per accidens, sed per se: ergo vnaquæque res dicitur vera absolute secũdum ordinem ad intellectum à quo dependet. Antecedens patet: consequentia vero probatur ex differẽtia inter ordinem rei ad intellectum causatiuum vel cognoscitiuum tãtũ: quia scilicet ad istum per accidens, ad illum per se.

mala cognoscuntur à Deo. Ergo nõ omnium, quæ cognoscuntur à Deo sunt ideæ.

¶ Præterea, Deus cognoscit ea quæ nec sunt, nec erunt, nec fuerunt: vt suprà dictũ est [e]. Sed horum non sunt ideæ: quia dicit Dio. v. c. de di. no. ꝙ exẽplaria sunt diuinæ volũtates determinatiuæ & effectiuę rerum. Ergo non omnium, quæ à Deo cognoscuntur, sunt ideæ in ipso.

¶ Præterea, Deus cognoscit materiam primã, Quæ non potest habere ideam, cum nullam habeat formam. Ergo idem quod prius.

¶ Præterea, Constat quòd Deus scit nõ solum species, sed etiam genera & singularia & accidentia. Sed horum non sunt ideæ, secundum positionem Platonis, qui primus ideas introduxit, vt dixit August. Non ergo omnium cognitorum à Deo sunt ideæ in ipso.

¶ SED CONTRA Ideæ sunt rationes in mente diuina existentes, vt per Aug. patet. Sed omnium, quæ cognoscit Deus, habet proprias rationes. Ergo omnium, quæ cognoscit habeat ideam.

CONCLVSIO.

¶ Omnium eorum, quæ secundum quodcunque tempus fiunt, sunt ideæ in Deo, quo exemplaria sunt, vt verò rationes cognoscendi omnium ab ipso factibilium in ipso ideæ sunt tam speculatiue, quàm practice.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (cũ ideæ à Platone ponerentur principia cognitionis rerum & generationis ipsarum) ad vtrunq; se habet idea, prout in mente diuina ponitur. Et secundum quod est principium factionis rerum, exemplar dici potest, & ad practicam cognitionem pertinet. Secundum autem quòd principium cognoscitiuum est proprie dicitur ratio, & potest etiam ad scientiam speculatiuã pertinere. Secũdum ergo quod exemplar est secundum hoc se habet ad omnia: quæ à Deo fiunt secundum aliquod tempus. Secundum vero quod principium cognoscitiuum est se habet ad omnia, quæ cognoscuntur à Deo, etiã si nullo tempore fiant: & ad omnia, quæ à Deo cognoscuntur secundum propriam rationem. & secundum quod cognoscuntur ab ipso per modum speculationis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd malum cognoscitur à Deo non per propriam rationem, sed per rationem boni. Et ideo malũ non habet in Deo ideam, neque secundũ quòd idea est exemplar, neque secũdum ꝙ est ratio.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ eorũ quæ neq; sunt neque erunt neque fuerunt, Deus non habet practicam cognitionem, nisi virtute tantũ. Vnde respectu eorum non est idea in Deo secundum quod idea significat exemplar, sed solum secundum quòd significat rationem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Plato secundũ quosdam posuit materiam non creatam, & ideo non posuit ideam esse materiæ, sed materiæ concausam. Sed quia nos ponimus materiam creatam à Deo, non tamen sine forma [e]: habet quidem materia ideam in Deo, non tamen aliam ab idea compositi. Nam materia secundum se neque esse habet, neque cognoscibilis est.

¶ Ad quartum dicendum, ꝙ genera non possunt habere ideam aliam ab idea speciei secundum quòd idea significat exemplar: quia nunquam genus fit nisi in aliqua specie. Similiter etiam est de accidentibus, quæ inseparabiliter concomitantur subiectum: quia hæc simul fiunt cum subiecto. Accidentia autem, quæ superueniunt subiecto, specialem ideam habent. Artifex enim per formam domus facit omnia accidentia, quæ à principio concomitantur domum. Sed ea, quæ superueniunt domui iam factæ, vt picturæ vel aliquid aliud, facit per aliquam aliam formam. Indiuidua vero secundum Platonem nõ habebant aliam ideam quàm ideam speciei. Tum quia singularia indiuiduantur per materiam, quam ponebat esse increatam (vt quidam dicunt) & concausam ideæ. Tum quia intentio naturæ consistit in speciebus, nec particularia producit, nisi vt in eis species saluentur. Sed prouidentia diuina non solum se extendit ad species, sed ad singularia, vt infrà dicetur [e].

QVÆSTIO SEXTADECIMA, De veritate, in octo articulos diuisa.

QVONIAM autem sciẽtia verorũ est: post cõsiderationẽ scientiæ Dei de veritate inquirendũ est. ¶ Circa quã quęritur octo. ¶ Primo, vtrũ veritas sit in re, vel tantũ in intellectu. ¶ Secundo, vtrũ sit tantũ in intellectu cõponente & diuidente. ¶ Tertio, de cõparatione veri ad ens. ¶ Quarto, de cõparatione veri ad bonũ. ¶ Quinto, vtrum Deus sit veritas. ¶ Sexto, vtrum omnia sint vera veritate vna, vel pluribus. ¶ Septimo, de æternitate veritatis. ¶ Octauo, de incommutabilitate ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum veritas sit tantum in intellectu.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd veritas non sit tantũ in intellectu, sed magis in rebus. August. enim in lib. sol. reprobat hanc notificationem veri. Verum est id quòd videtur quia secundũ hoc lapides, qui sunt in abditissimo terræ sinu non essent veri lapides: quia non videntur. Reprobat etiam istam, verum est quod ita se habet vt videtur cognitori, si velit & possit cognoscere, quia secundum hoc sequeretur quòd nihil esset verũ, si null[9] posset cognoscere. Et diffinit sic verũ, Verũ est id quod est. Et sic videtur ꝙ veritas sic in rebus, & non in intellectu.

¶ Præterea, Quicquid est verum, veritate verum est. Si igitur veritas est in intellectu solo, nihil erit verum nisi secundũ quòd intelligitur: quòd est error antiquorum philosophorum, qui dicebãt omne quod videtur esse verum. Ad quod sequitur contradictoria simul esse vera, cum contradictoria simul à diuersis vera esse videantur.

¶ Præterea, Propter quod vnumquodque & illud magis, vt patet primo posteriorum. Sed ex eo quòd res est, vel non est, est opinio, vel oratio vera vel falsa secundum Philosophum in prædicamentis. Ergo veritas magis est in rebus quàm in intellectu.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus dicit sexto metaph. quòd verum & falsum non sunt in rebus, sed in intellectu.

CONCLVSIO.

Verum, cum sit terminus in[illegible]ctus, sicut bonum appetitus, veritatem omnem in intellectu esse oportet princip[illegible] secundario autem in rebus secundũ ordinem ad intellectum, à quo dependent.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ si[illegible] bonũ nominat id in quod tẽdit appetitus, ita verũ nominat, id, in qu[illegible] tendit intellectus. Hoc autem distat inter appetitum & intellectu[illegible] quamcunque cognitionem. Quia cognitio est secundũ quòd cog[illegible] est in cognoscente: appetitus autẽ est secundũ quòd appetẽs in[illegible] rem appetitã [e]. Et sic terminus appetitus, quod est bonum, est in re 101 appetibili. Sed terminus cognitionis, quod est verum, est in ipso in- 169 tellectu. Sicut autem bonum est in re inquantum habet ordinem ad appetitum, & propter hoc ratio bonitatis deriuatur à re appetibili in 404 appetitum, secundum quòd appetitus dicitur bonus prout est boni: 409 ita (cum verum sit in intellectu secundum quod conformatur rei intellectæ) necesse est quòd ratio veri ab intellectu ad rem intellectam 107 deriuetur vt res etiã intellecta vera dicatur, secundũ quòd habet ali- 231 quem ordinẽ ad intellectũ. Res autẽ intellecta ad intellectũ aliquem potest habere ordinem [e], vel per accidens. Per se quidem habet ordinem ad intellectum, à quo dependet secundũ suũ esse, per accidens autem ad intellectum, à quo cognoscibilis est. Sicut si dicamus quod domus comparatur ad intellectum artificis per se, per accidens autẽ comparatur ad intellectum, à quo nõ dependet. Iudiciũ autem de re non sumitur secundũ id quod inest ei per accidens, sed secundum id quod inest ei per se. Vnde vnaquęque res dicitur vera absolute secundum ordinẽ ad intellectum, à quo depẽdet. Et inde est quòd res artificiales dicuntur vere per ordinem ad intellectũ nostrũ, dicitur enim domus vera, quæ assequitur similitudinem formæ, quæ est in mente artificis. Et dicitur oratio vera, inquãtum est signum intellectus veri. Et similiter res naturales dicuntur esse veræ secundum quod assequuntur similitudinem specierum, quæ sunt in mente diuina. Dicitur enim

ordinem habet: quod declaratur exemplo domus respectu artificis & non artificis. Effectus autem testimonium præbentes his, sunt artificialia & naturalia. artificialia enim tam mechanica, vt domus: quam 137 liberalia, vt oratio: vera 145 absolute sunt, si conformia sunt artibus. Naturalia quoque vera absolute sunt, si consonant opifici, quem supponimus esse primum intellectum.

¶ Circa prædicta duæ ꝓpositiones aduertendę sunt. prima est, verũ est id in quod tendit intellectus sicut bonum, &c. hæc enim inferius articulo 3. ad tertium discutietur. Altera est: cognitio est secũdũ quòd cognitũ est in cognoscẽte. Appetitus autem secundum inclinationẽ ad rẽ. Et hæc in quæst. 80 2. artic. 3. defendetur: vbi cõparabitur intellectui voluntas.

¶ Quo ad secundum redditur ratio sex diffinitionũ veritatis: quòd tres pertinent ad verum in re, duæ ad verũ in intellectu, & vna ad verũ vtrobique. omnia clara sunt. 99

¶ *Super Quæstionis decimæquintæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus apud retinentes, quòd intellectus componens & diuidens non significat substantiam aut potentiam aliquam: sed operationem intellectus, vocatam compositio & diuisio in tertio de anima.

Comment. ¶ In corpore est vnica cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue, veritas proprie loquendo est tantum in intellectu cõponente & diuidente. Hæc conclusio habet duas exponentes, scilicet veritas proprie loquendo est in intellectu componente & diuidẽte, & quod in nullo alio. Probãturque ambæ simul in litera sic. omnis res est vera secundum quod habet propriã formam suæ naturæ: ergo intellectus vt cognoscẽs est verus secundũ quòd assimilatur rei cognitæ: ergo veritas est conformitas intellectus & rei: ergo cognoscere veritatem est cognoscere conformitatem cognitionis ad cognitũ: ergo nec sensus nec intellectus quod quid est, sed intellectus iudicans ita esse sicut apprehenditur cognoscit primo & dicit verum: ergo intellectus componens & diuidens cognoscit verum. ergo in eo tantũ est verum secundũ proprium modũ nomine veri importatũ: ergo in eo tantum est verum proprie loquendo. Prima consequentia ꝓbatur. quia similitudo rei cognitę est propria forma intellectus vt cognoscens. Secũda vero manifeste tenet ex suo antecedente probato: adiecta illa propositione in principio corporis articuli posita: scilicet verũ secundum sui primam rationem est in intellectus. Si enim sic est & veritas intellectus attenditur secundum similitudinem ad rem: consequens est, quòd veritas per cõformitatẽ intellectus & rei definiẽda sit. Tertia autem vt nota relinquitur, & vere nota est, quoniam si ve[illegible] cognitionis consistit in similitudine seu conformitate intellectus & rei, o[illegible]et vt cognoscere veritatem sit cognoscere conformitatem hanc, scilicet in[illegible]ctus & rei: & econuerso, cognoscere hanc conformitatem, sit cognoscere v[illegible]atem. Quarta verò quo ad partes negatiuas declaratur in visu & inte[illegible] simplici. Quo ad affirmatiuam verò, nec probatione, nec [illegible]get. Quinta autem probatur: quia in omni propositione ali[illegible] formam significatam per prædicatum applicat rei significatæ per subiectum, vel remouet ab ea. Sexta verò & probatur: quia verum est perfectio intellectus vt cognitum. & manifestatur ex differentia, ex supradictis consequente inter cognoscentem esse verum & cognoscentem cognoscere verum. Illud enim est cognoscentem esse verum vt quandam rem. Et ideo conuenit sensui & intellectui quod quid est, & vocibus incomplexis: hoc autem est habere verum vt cognitum in cognoscente, & ideo in intellectu cõponente vocibusque complexis vt signis, &c. Vltima demum consequentia per se nota est, vt patet.

Annot. ¶ Ad euidentiam horũ aduerte, quòd planus sensus, quẽ superficies huius literæ prima fronte ostendit, videtur quòd quia cognitio sensus, puta visus, aut etiã simplicis intellectus, cõformis est rei: ideo vera dici potest, Sed quia non potest illam conformitatem, quæ est inter ipsam cognitionẽ simplicẽ & rem cognoscere, ideo non cognoscit verum. Et quia intellectus componens illã cognoscit, ideo cognoscit verũ. Sed huiusmodi sensus alienus est ab hac litera secundũ veritatem. Tum quia falsum est, quòd intellectus simplex non cognoscat illã conformitatẽ, quoniam conformitas illa diffinibile quoddã est, & consequenter simplici intellectu cognoscitur. Tum quia illa conformitas non cognoscitur nisi reflexe ab intellectu, verum autem cognoscitur directe & nõ reflexe tantũ. Tum quia medius terminus in litera adductus ad probandũ, quòd cõformitas, in qua cõsistit veritas: cognoscatur ab intellectu componendo vel diuidendo, nõ esset ad propositum, vt patet applicanti. Vt igitur præsens litera cum qualibet sibi simili pateat, notato quatuor. Primo quòd aliud est loqui de intellectu etiam in actu secundo, & aliud de intellectu inquantum cognoscens: & similiter aliud est loqui de veritate illius, & aliud de veritate istius. Ad veritatem enim intellectus in actu secundo non plus requiritur quàm ad veritatem sensus in actu secundo. vnde & intellectus & sensus in actu, verus dicitur vt quædam res vera, quando cognitio assimilatione ad cognitum informatur. Ad veritatem autem intellectus vt cognoscens est, exigitur quòd veritas sit in eo vt est cognoscens, hoc autem non est nisi sit in eo vt cognita. Et propterea litera inuestigans vbi proprie verum sit à propria forma intellectus non in actu primo aut secundo, sed vt cognoscens est procedit: & vult quòd propria eius forma ac perfectio est similitudo cogniti, non quæ est principium cognitionis, sed quæ est terminus, vel quasi terminus seu perfectio ad quam attingẽdo cognitio perficitur. Pro quo nota secundo, quòd similitudo rei cognitæ dupliciter sumitur quãtum ad propositum spectat. Primo pro specie intelligibili siue sensibili simplici, id est, per modum incomplexi repræsentantis, quicquid sit illa species. Secundo pro specie repræsentatiua cogniti, vt sic siue complexe siue incomplexe quicquid sit illa, siue species impressa, siue expressa, siue ipsa cognitio. hęc enim non variant propositum. In præsenti litera non sumitur similitudo cogniti primo modo, vt superficialis expositio intelligit, sed secundo, ita quòd sensus literæ est, quòd similitudo attacta seu assequuta à cognitione est propria forma: & perfectio intellectus vt cognoscens est & illa cognitio quæ suiipsius cõformitatem cum re cognoscit, illa cognoscit verum: & nulla alia quomodocũque sit illa conformitas, scilicet siue per modum complexi siue incomplexi. Tertio nota, quòd cognoscere conformitatem sui ad cognitum contingit dupliciter, scilicet in actu signato, & in actu exercito. Cognoscere cõformitatem in actu signato, est cognitionem terminari ad relationem conformitatis. Cognoscere vero conformitatem in actu exercito, est cognoscere aliquid in se vt conforme cognito: quòd vt clarius percipiatur, manifestatur in actu dicendi, quoniam clarius apparet propositũ in ipso. Dicit quispiã conformitatẽ intellectus & in rei in actu signato, quum hæc verba seu significata eorum in communi vel in speciali materia, quam intelligit, dicit mentialiter vel vocaliter: dicit autem in actu exercito, quando aliquid dicit vt conforme rebus. Nunquam autem dicit aliquid vt conforme vel disforme rei: quandiu incomplexũ aliquod dicit: dicendo enim homo, aut centaurus, aut vacuum: nihil dico vt conforme vel disforme rei alicui: sed cum primo dicit, homo est: aliquid dicitur conforme vel disforme rei: quoniam dicit aliquid significans hominem esse, vt de se patet: & simile est de credere, & cognoscere. Cognoscere igitur conformitatem sui ad rem: nihil aliud est quam cognoscere aliquid in se vt conforme rei: hoc autem nihil aliud est quàm apprehendere complexum aliquod. Apprehendendo enim ly homo est, apprehendo aliquid vt conforme. In proposito non sumitur cognoscere conformitatem primo modo, vt superficialis illa expositio accepit, sed secundo. Et propterea in litera probatur, quòd cognoscere sui conformitatem ad rem, est proprium intellectus componentis & diuidentis. Ex eo quòd enuntiatio omnis ponit vel remouet aliquid à subiecto. si enim cognoscere conformitatem sui ad rẽ, est cognoscere aliquid in se vt conforme rei. Et nunquam cognoscitur aliquid in se vt conforme, nisi quum cognoscitur enuntiatio, quam constat esse in enuntiante & conformitatem, vel disformitatem ad rem importare: oportet quòd solus intellectus enuntians cognoscat ac dicat cõforme vel disforme vt sic. Et quia hoc solum est dicere & cognoscere verum in actu exercito, ideo solus intellectus componens & diuidens cognoscit & dicit verum. Et verum in actu exercito est in solo intellectu componente & diuidente, vt cognitum & dictum in cognoscente & dicente. Ita enim distinguendum est de cognitione veri in actu exercito & signato, sicut de prædictis. Quam distinctionem si non capis, ex distinctione hac quo ad significatiõem percipiet etiam nouitius quilibet. significare enim verum, vt in logicalibus instructionibus habetur. dupliciter inuenitur. scilicet in actu exercito & significato. Nam ly verum, significat verum, sed non exercet ipsum, sed ly homo est bipes. significat verum, quia exercet ipsam veritatem. Et ly homo est alatus, significat falsum in actu exercito, & cæt. Et propterea in primo perihermenias dicitur: quod enuntiatio est oratio significans verum vel falsum, scilicet in actu exercito: quòd est significare conforme rei, vel disforme vt sic.

¶ Ex his autem patet quartum, quòd obscuritatem magnam in hac materia po-

enim verus lapis, quia assequitur propriam lapidis naturam secundũ præconceptionem intellectus diuini. Sic ergo veritas principaliter est in intellectu, secundario vero in rebus secũdum quòd comparatur ad intellectum vt ad principium. Et secundum hoc veritas diuersimode notificatur. Nam August. in lib. de vera religio. dicit, quòd veritas est qua ostenditur id quod est. Et Hilarius dicit, quòd verum est declaratiuum aut manifestatiuum esse. Et hoc pertinet ad veritatem secundum quòd est in intellectu. Ad veritatem autem rei secundum ordinem ad intellectũ. pertinet diffinitio Aug. in lib. de vera reli. talis, Veritas est summa similitudo principij, quæ sine vlla dissimilitudine est. Et quędam diffinitio Ansel. talis, Veritas est rectitudo sola mente perceptibilis. Nam rectũ est, quod principio concordat. Et quædam diffinitio Auic. talis, Veritas vniuscuiusque rei est proprietas sui esse quod stabilitũ est ei. Quod autem dicitur quòd veritas est adæquatio rei & intellectus, potest ad vtrunque pertinere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Augusti. loquitur de veritate rei, & excludit à ratione huius veritatis comparationẽ ad intellectum nostrum. Nam id, quod est per accidẽs ab vnaquaque diffinitione excluditur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd antiqui philosophi species rerum naturalium non dicebant procedere ab aliquo intellectu, sed eas prouenire à casu. Et quia considerabant, quòd verum importat comparationem ad intellectum, cogebantur veritatem rerum constituere in ordine ad intellectum nostrum. Ex quo inconuenientia sequebantur, quæ Philosophus prosequitur in quarto metaphy. Quæ quidem inconuenientia non accidunt, si ponamus veritatem rerum consistere in comparatione ad intellectum diuinum.

¶ Ad tertium dicendum, quod licet veritas intellectus nostri à re causetur, non tamen oportet quod in re per prius inueniatur ratio ve[illegible]tis, sicut neque in medicina per prius inuenitur ratio sanitatis quàm in animali. Virtus enim medici[illegible] non sanitas eius causat sanitate[illegible]n non sit agens vniuocum. Et simil[illegible] esse rei non veritas eius causat veritatem intellectus. Vnde Philosophus dicit ꝙ opinio & oratio vera est ex eo, quòd res est, nõ ex eo quòd res vera est.

ARTICVLVS II.

a *Vtrum veritas sit in intellectu componente & diuidente.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd veritas non sit solum in intellectu componente & diuidente. Dicit enim Philosophus in 3. de anima, quòd sicut sensus propriorum sensibilium semper veri sunt, ita & intellectus eius quòd quid est. Sed compositio & diuisio non est neque in sensu neque in intellectu cognoscente quòd quid est. Ergo veritas non solum est in compositione & diuisione intellectus.

¶ Præterea, Isaac dicit in libro de diffinitionibus, quod veritas est adæquatio rei & intellectus: sed sicut intellectus complexorum potest adæquari rebus, ita intellectus incomplexorũ & etiam sensus sentiens rem vt est. Ergo veritas nõ est solum in compositione & diuisione intellectus.

¶ SED CONTRA est quòd dicit Philosophus in 6. metaph. quòd circa simplicia & quòd quid est, non est veritas, nec intellectus, neque in rebus.

CONCLVSIO.

¶ Verum est tantum in intellectu componente, vel diuidente, non autem in sensu, vel intellectu quid est rei concipiente.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd verum (sicut dictum est [e]) secundum sui primam rationem est in intellectu. Cum autem omnis res sit vera secundum quod habet propriam formam naturæ suæ: necesse est quod intellectus inquantum est cognoscens, sit verus inquantum habet similitudinem rei cognitæ, quæ est forma eius inquantum est cognoscens. Et propter hoc per conformitatem intellectus & rei veritas diffinitur. Vnde conformitatem istam cognoscere, est cognoscere veritatem. Hanc autem nullo modo sensus cognoscit [e]. Licet enim visus habeat similitudinem visibilis, non tamen cognoscit comparationem, quæ est inter rem visam, & id

100 *1.d.19.q.5.articu.1.7.m.& veri.q.1.articul.3.* 93 108

nit scilicet, quòd veritas est cõformitas intellectus & rei hoc enim potest intelligi de veritate rei, vel de veritate absolute. Et primo modo est optime dictũ quoniã veritas, quà omnis res in suo gradu essendi dicitur vera, siue cognoscat siue nõ, consistit in conformitate horum duorum, vt patet ex litera hac & praecedente. Secundo autem modo vt prima fronte appatet est benedictum, sed particulariter intelligẽdum quia non conformitas cuiuscunque intellectus, sed intellectus cõplexi tantum est veritas, vt patet ex dictis. Sed si altius diffinitionem hanc perscrutati fuerimus, inueniemus quòd vniuersaliter & proprie loquẽdo haec diffinitio soli veritati absolute conuenit, & nõ veritati rei nisi extensiue. Conformitas enim intellectus ad rem dupliciter potest in intellectu inueniri. Vno modo per antecedens, alio modo per se. Nulli enim intellectui incõplexo vt sic, conuenit per se conformitas ad rem: quia incõplexum vt sic respectum nullũ aequalitatis, aut inaequalitatis, ad alterum exercet: quamuis forte adaequatum alteri de facto sit, vt patet, inductiue. Complexa autem enuntiatio mentalis omnis per se exercet in propria ratione ꝙ sit aequalis & inaequalis enuntiatae rei: quoniam essentialiter est similitudo ꝙ hoc insit vel non insit illi. Et si quidem inest quod repraesentat in esse, conformis dicitur, sin autẽ, difformis. Quũ igitur aliquis intellectus sit ex propria ratione conformis aut difformis: & de ratione veritatis absolute sit cõformitas intellectus: cõsentaneũ est, quod de intellectu, cui per se cõuenit conformitas, est sermo. Ita quòd sensus est, veritas est cõformitas intellectus & rei, id est. veritas est intellectus per se conformis, rei, vel conformitas intellectus per se subiecti conformitatis, vt sic in diffinitione veritatis ponatur intellectus tanquã subiectum non per antecedens, sed per se. Talis autem est intellectus componens vt dictum est. Vnde Ari. 4. metaph. tex. 27. diffiniuit verum & falsum per enuntiabile dicens, quòd verum est ens esse & non ens non esse: falsum autem ens non esse & nõ ens esse. Ita quod enuntiabile diffinit verum, & verum enuntiationem: vt ostendatur verum proprie in huius compositione tantum inueniri, vt verum, exercite.

101 ver. q. 1. artic. 2. 1 m & 1. di. 19. q. 5. a. 1. 7 m
99

quod ipse apprehendit de ea. Intellectus autẽ conformitatẽ sui ad rem intelligibilem cognoscere potest: sed tamen non apprehendit eam secundũ quòd cognoscit de aliquo quod quid est. Sed quando iudicat rem ita se habere sicut est forma, quam de re apprehendit, tunc primo cognoscit & dicit verum. Et hoc facit componendo, & diuidendo. Nam in omni propositione, aliquam formam significatam per praedicatum vel applicat alicui rei significatae, per subiectum, vel remouet ab ea, & ideo bene inuenitur quòd sensus est verus de aliqua re vel intellectus cognoscendo quod quid est, sed nõ quod cognoscat aut dicat verum. Et similiter est de vocibus complexis, aut incomplexis. Veritas quidem igitur potest esse in sensu, vel in intellectu cognoscẽte quod quid est, vt in quadam re vera, non autem vt cognitum in cognoscente: quod importat nomen veri. Perfectio enim intellectus est verum vt cognitum. Et ideo proprie loquendo, veritas est in intellectu componente & diuidente, non autem in sensu, neque in intellectu cognoscente quod quid est.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum verum & ens conuertantur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd verum & ens nõ conuertantur. Verum enim est proprie in intellectu (vt dictum est[c]) ens autem proprie est in re. Ergo non conuertuntur.

¶Praeterea, Id quod se extendit ad ens & non ens, non conuertitur cum ente. sed verum se extendit ad ens & non ens. nam verũ est quod est esse: & quod non est non esse. Ergo verum & ens non conuertuntur.

¶Praeterea, Quae se habent secundum prius & posterius, non videntur conuerti. sed verum videtur prius esse quàm ens. nam non intelligitur nisi sub ratione veri. Ergo videtur quòd nõ sint conuertibilia.

¶SED CONTRA, est quod dici Philosophus 2. metaphysi. quòd eadem est dispositio rerum in esse & veritate.

CONCLVSIO.

¶*Cum quodcunque sit cognoscibile & verum, inquantum ens, verum ipsum cum ente certi necesse est. sicut & bonum: addit tamen verum ipsi enti ordinem ad intellectum.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut bonum habet rationem appetibilis, ita verum habet ordinem ad cognitionem. Vnum quodque autem inquantũ habet de esse, in tamen est cognoscibile. Et propter hoc dicitur in 3. de anima: quòd anima est quodammodo omnia secundum sensum & intellectum. Et ideo sicut bonum conuertitur cum ente[c], ita & verum. Sed tamen sicut bonum addit rationem appetibilis supra ens, ita & verum comparationem ad intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verum est in rebus & in intellectu (vt dictum est[c].) Verum autem quod est in rebus, cõuertitur cum ente secundum substantiam. Sed verum quod est in intellectu, cõuertitur cũ ente, vt manifestatiuũ cum manifestato. Hoc enim est de ratione veri, vt dictum est[c]. Quamuis posset dici, quòd etiam ens est in rebus & in intellectu sicut & verum: licet verum principaliter in intellectu. ens vero principaliter in rebus. Et hoc accidit propter hoc, quòd verum & ens differunt ratione.

¶Ad secundum dicendum, quòd non ens non habet in se vnde cognoscatur, sed cognoscitur, in quantum intellectus facit illud cognoscibile. Vnde verum fundatur in ente, inquantum non ens est quoddam ens rationis apprehensum, scilicet à ratione.

¶Ad tertium dicendum, quòd cum dicitur, quòd ens non potest apprehendi sine ratione veri: hoc potest dupliciter intelligi. Vno modo ita quòd non apprehendatur ens, nisi ratio veri assequatur apprehensionem entis. Et sic locutio habet veritatem. Alio modo posset sic intelligi, quòd ens non posset apprehendi, nisi apprehenderetur ratio veri. Et hoc falsum est. Sed verum non potest apprehendi, nisi apprehendatur ratio entis: quia ens cadit in ratione veri. Et est simile, sicut si cõparemus intelligibile ad ens. non enim potest intelligi ens, quin ens sit intelligibile. Sed tam[illegible]otest intelligi ens ita quòd non intelligatur eiu[illegible]lligibilitas. Et similiter ens intellectum est ve[illegible], non tamen intelligendo ens, intelligitur ver[illegible].

a ¶*Super Quaestionis decimaesextae Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly verum, in suae analogiae communitate sumitur, vt ex respõsione ad primum habetur.

Commen. ¶In corpore vna conclusio respõsiua quaesito affirmatiue, verum & ens conuertuntur. Probatur ratione includente simul vim medij & manifestationem ex proportionali similitudine veri & boni. Vis medij est, vnunquoque inquantum habet de esse intantum est cognoscibile: ergo ens & verum conuertuntur. Antecedens manifestatur ex autoritate 3. de anima, in qua dicitur, animam esse omnia: quia est omnia cognoscibilia. hoc enim non esset verum, nisi cognoscibilitas adaequaret esse, vt patet. consequentia vero probatur: quia verũ importat ordinem ad cognitionem, id est, cognoscibile. Proportionalis autem similitudo consistit in tribus. Primo in hoc, sicut bonum significat appetibile, ita verum cognoscibile. Secundo quòd sicut bonum conuertitur cum ente, ita verum. Tertio sicut bonum addit supra ens ordinem ad appetitum, ita verum ordinem ad intellectum.

¶*Num verum importat cognoscibile in communi, an cognoscibile ab intellectu.*

Quaestio. ¶Circa hoc est vnum dubium: quoniam vis medij consistit in hoc, quòd verum importet cognoscibile in communi, vt patet & in verbis literae & ex authoritate inducta ex 3. de anima. hoc autẽ esse falsum litera in calce dicit. Quoniã dicit, quòd importat ordinem ad intellectum: ac per hoc importat cognoscibile sic. scilicet per intellectum: & non cognoscibile in communi: & vere sic est, quoniam vt in primo articulo dictum est, verum importat id in quod tendit intellectus.

¶Ad hoc breuiter dicitur negando: quòd vis medij exigat quòd verum significet cognoscibile, in communi. sufficit enim quòd vel significet cognoscibile in communi, vel significet tali modo: sic quòd ille modus sit ita amplus quòd se extendat ad omnia, ad quae se extendit cognoscibile in communi: nihil enim refert ad vim rationis, an verum importet cognoscibile in communi, an aliquid illi aequiualens: vtrobique enim sequitur conuertibilitas veri cum ente. Sic autẽ est in proposito: quoniam intelligibilitas ad omnia se extendit ad quae se extendit cognoscibilitas, omne enim cognoscibile est intelligibile, & vnũquodq; quãtũ habet de esse, tãtũ habet de intelligibilitate. Inchoauit autem à cognoscibili litera, & peruenit ad intelligibile, vt à facilioribus traderet 17 disciplinam, hoc quod 25 diximus subintelligendum relinquens. Sicut etiam dicens, vnũquodque inquantum habet esse, in tantum est cognoscibile, relinquit, & ecõuerso, quod tamẽ subintelligi oportet, vt conuertibiliter se consequantur ens & verum.

Quaestio. ¶*Num verum sit obiectum intellectus & quomodo sequatur comprehensionem intellectu.* 95

¶In responsione ad tertium dubium occurrit: quoniam responsio haec repugnare videtur supra & alibi dictis Sanc. Tho. Dictũ est enim in 1. arti. quòd verũ est, in quod tendit intellectus, sicut bonũ est in quod tendit appetitus. Et alibi dicitur quòd verũ est obiectũ intellectus. Modo autem, dicitur, quod veri ratio assequitur apprehensionem entis: obiectum enim intellectus non sequitur, sed praeuenit potius intellectio non videtur etiam contra veritatem: quoniam non ideo ens est verum quia apprehenditur, sed econuerso quia est verũ, ideo apprehenditur siue actu siue potentia. 93 93

¶Ad hoc dicit, quòd verũ dupliciter sumitur, vt patet ex dictis. s. pro veritate rei & proprie: & quòd proprie est terminus intrinsecus intellectionis, & obiectum intrinsecum eius: imo prop[illegible]ntelligentis perfectio obiectiua. Et sic verum non consequitur, nec praecedit [illegible]ctionem, sed simul est perficiens ipsam. Et de hoc non loquitur praesens litera, [illegible]itera articuli primi: quae infertur verum esse in intellectu. Verum autem rei [illegible] ente, prius autem cognitione, & est obiectum intellectus non formale: quoni[illegible] illud est ens: sed est conditio propria obiecti formalis ens enim licet secundum omnes conditiones & modos & rationes terminet intellectum, dum omnia intelliguntur actu vel potentia: certam tamen exigit conditionem generalem: qua exercet hoc quòd est perficere intellectum obiectiue: & hanc addit verum supra ens. Non enim quomodolibet perficit intellectum, sicut nec quomodolibet perficit appetitũ, nec quomodolibet agit. Vnde inter verũ & bonum, quamuis conueniant in hoc quòd vtrunque est obiectum & terminans, &c. hoc interest. quòd bonum obiectum formale voluntatis: verum autem conditionem obiecti formalis significare videtur. Et propterea omnis appetitio est appetitio boni formaliter, omnis autem intellectio non est intellectio veri formaliter, vt in litera dicitur: sed rei vere. ita quòd ly rei notat rem intellectuam, & ly vere conditionẽ qua res intelligitur. propter quod rationes Scoti in 1. dist. 3. quaest. 4. vol. 5. quibus impugnat verum esse proprium obiectum intellectus. non oportet soluere: quoniam de obiecto formali loquuntur, quod in hac litera docetur non esse. Ad opposita igitur dicendum est, quòd dicta S. Thom. nec inter se nec veritati aduersantur: quoniam non intendit hoc litera, quod ratio veri consequatur apprehensionem de veritate rei loquendo: sed quod ratio veri astat seu assistit apprehensioni, hoc enim intendit per ly assequatur. assequi enim proprie loquendo non est sequi, sed potius pertingere. Manifeste enim litera ostendit quòd nihil aliud intendit, nisi quod verum est quando ens intelligitur: & tamen verum non intelligitur: vt etiam exemplum de intelligibilitate ostendit. Constat enim prius obiectum esse intelligibile quàm apprehẽdatur. Nec propterea ponimus verum in re absque ordine ad intellectum, sed ponimus primo ens, deinde ens vt perfectiuum intellectus, & tertio intelligibile: quoniam intelligibile est, quia verum est: & non econtra. In hoc autem quod est esse perfectiuum intellectus manifeste patet ordo ad intellectum. 108

Super

a ¶*Super Quaestionis decimaesextae Articulum quartum.*

Annot. IN titulo ly secũdum rationẽ, proprie cadit supra ly bonum & verum, & non supra ly prius: quanuis in idem redeat vterque sensus, si accipiatur prioritas rationis secundum se, vt ex responsione ad primũ sumi potest, non quo ad nos tantum. Est ergo sensus. vtrum ratio boni sit prior ratione veri.

102 verific. q. 21. art. 3.

100 Comment. ¶In corpore duo. primo excluditur tacita obiectio cõtra ipsam quaestionem. Secundo respondetur quaesito.

¶Quo ad primũ dicitur quòd licet vtrunque horum conuertatur cum ente supponẽtur: distinguuntur tamẽ ratione. Dixit enim hoc: quoniam cum ordo supponat distinctionem, & quaestio haec est de ordine boni & veri: oportet ipsorum distinctionem praehabere. Ex dictis autem hactenus habetur quòd idem sunt bonum & verum, quod ens: & consequenter inter se. Quomodo ergo nunc quaeritur de ordine? Haec enim obiectio per pauca illa verba in principio literę excluditur: quoniã in eis declaratur quod identitas est in supposito, non in ratione formali horũ: sed in hac distinguuntur.

25 26 ¶Quo ad secundum: respondetur quaesito vnica conclusione: veri ratio absolute est prior ratione boni. Probatur dupliciter, primo verũ sequitur esse simpliciter, & immediate. Bonum autem cõsequitur esse secundum quòd est aliquo modo perfectũ, id est, secundũ quòd habet aliquo modo rationem perfectionis: ergo verum est propinquius enti quàm bonum: ergo est prius. Antecedens pro secunda parte probatur: quia ens est sic appetibile, id est, ens non habet ration[illegible] appetibili[illegible] [illegible]ctionis in- 26 duit. Quod patet. Tum quia ens non secundum quancunque considerationem comitatur boni ratio: vt patet in Mathe. Tum quia omne appetens appetit perfectionẽ aliquam. Secunda quoque cõsequentia probatur: quia ens constat esse prius bono, imò primum simpliciter. Secundo probatur conclusio. verum respicit cognitionẽ, bonum autem appetitum: ergo verum est prius bono. Probatur sequela: quia cognitio naturaliter prę cedit appetitionem. 110 107 99

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum bonum secundum rationem sit prius quàm verum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd bonũ secundum rationem sit prius quàm verũ. Quod enim est vniuersalius, secundũ rationẽ prius est: vt patet ex primo physi. Sed bonum est vniuersalius quàm verum. Nam verũ est quoddam bonum scilicet intellectus. Ergo bonum prius est secũdum rationẽ quàm verũ.

¶Praeterea bonum est in rebus, verum autem in compositione & diuisione intellectus, vt dictum est[c]. Sed ea quae sunt in re sunt priora his, quae sunt in intellectu. Ergo prius est secundum rationem bonum quàm verum.

¶Praeterea veritas est quaedam species virtutis, vt patet in 4. ethi. Sed virtus continetur sub bono. Est enim bona qualitas mentis, vt dicit Aug. Ergo bonum est prius quàm verum.

¶SED CONTRA, quod est in pluribus est prius secundum rationem. Sed veru est in quibusdam, in quibus non est bonum, scilicet in mathematicis. Ergo verum est prius quàm bonum.

CONCLVSIO.

¶*Verum, cum propinquius sit enti quàm bonum & ipsam cognitionem respiciat, quae prior est appetitione, quàm respicit bonum, est prius secundum suam rationem quàm bonum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd licet bonum & verum supposito conuertantur cum ente, tamen ratione differunt. Et secundũ hoc verum absolute loquendo prius est quàm bonum, quòd ex duobus apparet. Primo quidẽ ex hoc, quòd verum propinquius se habet ad ens, quòd est prius, quam bonum. Nam verũ respicit ipsum esse simpliciter & immediate: ratio autem boni consequitur esse, secundũ quòd est aliquo modo perfectum. sic enim appetibile est[c]. Secundo apparet ex hoc, quòd cognitio naturaliter praecedit appetitum. Vnde, cum verum respiciat cognitionem, bonum autem appetitum, prius erit verum quàm bonum secundum rationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd voluntas & intellectus mutuo se includunt[c]. nã intellectus intelligit voluntatẽ, & volũtas vult intellectum intelligere. Sic ergo inter illa, quae ordinantur [illegible]ctũ voluntatis, continentur etiam [illegible] sunt intellectus, & ecõuerso. Vnde in[illegible]dine appetibiliũ bonũ se habet vt vniuer[illegible], & verũ vt particulare. in ordine autem in[illegible]gibiliũ est econuerso. Ex hoc ergo, quòd [illegible]um est quoddam bonum: sequitur quod bonum sit prius in ordine appetibilium, non autem quòd sit prius simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd secundũ hoc est aliquid prius ratione, quod prius cadit in intellectu[c]. Intellectus autem per prius apprehendit ipsum ens, & secundario apprehendit se intelligere ens, & tertio apprehendit se appetere ens. Vnde primo est ratio entis, secundo ratio veri, tertio ratio boni: licet bonum sit in rebus.

¶Ad tertium dicendum, quòd virtus, quae dicitur veritas, non est veritas communis, sed quaedam veritas, secundum quam homo in dictis & factis ostendit se vt est. veritas autem vitae dicitur particulariter: secundum quod homo in vita sua implet illud, ad quod ordinatur per intellectum diuinum[c]: sicut etiam dictum est veritatem esse in caeteris rebus. Veritas autem iustitiae est secundum quod homo seruat id, quod debet alteri secundum ordinem legũ. Vnde ex his particularibus veritatibus nõ est procedendum ad veritatem communem.

a ¶*Super Quaestionis decimaesextae Articulũ quintum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio responsiua quaesito. In Deo non solum est veritas, sed ipse est veritas prima & summa. Conclusio haec claudit in se quatuor partes, prima est, quod in Deo est veritas, vt in re. secũda, quòd in Deo est veritas obiectiue: tertia, quòd Deus est veritas. quarta, quòd est prima & summa. Et quo ad omnes in litera probatur.

103 12. q̃. 3. artic. 7. co. & q. 93. arti. 1. 3. m & 22. q. 27. arti. 4. cor. & 1. contra. c. 59. & 60. 61. & 62. Et lib. 3. cap. 51. & opus. 3. cap. 105. & Ioan. 14. le 2. col. 1. fin.

¶Quo ad primam quidem: esse Dei est non solum conforme suo intellectui, sed etiã ipsum intelligere: ergo est maxime verum veritate rei. probatur sequela: quia veritas in re est secundum quòd habet esse conformabile intellectui.

¶Quo ad secundum vero, Intelligere Dei est mensura omnis alterius esse & intellectus: ergo cognoscit verum. probatur sequela: quia veritas in intellectu est secundum quod apprehẽdit rem vt est. Constat enim intellectionẽ mensurantem omne esse oportere apprehẽdere res esse vt sunt: & similiter mensurantẽ omnem intellectum etiam componentem & diuidentem oportere apprehendere quicquid à quocunque apprehenditur. 99 100 83 132

¶Quo ad tertiam autẽ. Deus est suum esse & suum intelligere: ergo est ipsa veritas, & patet sequela. ex eo enim quod est suum esse, sequitur ergo est ipsa veritas rei. Ex eo autem quod est suum intelligere: sequitur ergo est ipsa veritas in intellectu.

¶Quo ad quartam autem particulam, probatio non specialiter affertur: sed ex insertis in praecedẽtibus habetur. Ex eo nanque quòd est suum esse & intelligere, habet rationem primae mensurae, & causae omnis esse, & intellectus, manifeste sequitur quòd quae illic est veritas, summa et prima est.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum Deus sit veritas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non sit veritas. Veritas enim consistit in compositione & diuisione intellectus[c]. sed in Deo non est compositio & diuisio. Ergo non est ibi veritas.

¶Praeterea, Veritas secundum Aug. in lib. de vera relig. est similitudo principij. Sed Dei non est similitudo ad principium. Ergo in Deo non est veritas.

¶Praeterea, Quicquid dicitur de Deo dicitur de eo vt de prima causa omniũ. Sicut esse Dei est causa omnis esse: & bonitas eius est causa omnis boni. Si ergo in Deo sit veritas, ergo omne verum erit ab ipso. Sed aliquem peccare est verum. Ergo hoc erit à Deo. Quod patet esse falsum.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 14. Ego sum via, veritas & vita.

CONCLVSIO.

Deus, cum sit suum esse & intelligere, & mensura omnis esse & intellectus in ipso non solum est veritas: sed ipse summa & prima veritas est.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictum est[c], veritas inuenitur in intellectu secundum ꝙ apprehendit rem vt est, & in re secundum quod habet esse conformabile intellectui. Hoc autem maxime inuenitur in Deo. Nã esse suum, non solum est conforme suo intellectui, sed etiã est ipsum suũ intelligere[c]: & suũ intelligere est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus[c]: & ipse est suũ esse & intelligere. Vnde sequitur, quòd non solum in ipso sit veritas, sed quod ipse sit ipsa summa & prima veritas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ licet in intellectu diuino nõ sit compositio & diuisio: tamen secundum suam simplicem intelligentiã iudicat de omnibus, & cognoscit omnia cõplexa. Et sic intellectu eius est veritas.

¶Ad secundũ dicendum, quòd verũ intellectus nostri est secundum ꝙ conformatur suo principio. s. rebus à quibus cognitionem accipit, veritas etiam rerum est secundũ quod cõformantur suo principio, scilicet intellectui diuino. sed hoc proprie loquendo non potest dici in veritate diuina: nisi forte secundum quod veritas appropriatur filio, qui habet principium. Sed si de veritate essentialiter dicta loquamur, nõ potest intelligi, nisi resoluatur affirmatiua in negatiuam: sicut cum dicitur, pater est à se: quia nõ est ab alio. Et similiter dici potest similitudo principij veritas diuina, inquantum esse suum non est suo intellectui dissimile.

¶Ad tertium dicendũ, quòd non ens, & priuationes non habent ex seipsis veritatem, sed solum in apprehensione intellectus[c]. Omnis autem apprehensio intellectus à Deo est. Vnde quicquid est veritatis in hoc, quod dico, istum fornicari est verum, totum est à Deo. Sed si arguatur, ergo istũ fornicari est à Deo. est fallacia accidentis.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum sit vna sola veritas, secundum quam omnia sunt vera.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod vna sola sit veritas, secundum quam omnia sunt vera. Quia secũdum Aug. nihil est maius mente humana nisi Deus. Sed veritas est maior mente humana: alioquin mens iudicaret de veritate. Nunc autem omnia iudicat secundum veritatem, & non secundum seipsam. Ergo solus Deus est veritas. Ergo non est alia veritas quàm Deus.

¶Praeterea Ansel. dicit in lib de veritate, quod sicut tempus se habet ad temporalia, ita veritas ad res veras. sed vnum est tempus omnium tẽporalium. Ergo vna est veritas qua omnia vera sunt.

¶SED CONTRA est quod in psal. di-

a ¶*Super Quaestionis decimaesextae Articulum sextum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore vna conclusio respõsiua quaesito. Veritas qua omnia sunt vera, quodammodo est vna, & quodammodo non. Probatur haec conclusio, quo ad vtrãque partem simul hoc modo. Veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus in ordine ad intellectum diuinũ: ergo veritas in intellectu existens, secundum propriam rationẽ multiplicatur & in diuersis intellectibus creatis, & in vno & eodem secundum diuersa cognita: veritas autem, qua omnes res verae dicuntur, est vna ac prima. Antecedens patet ex dictis. consequentia au-

104 12 q. 95. arti. 1. 3. m Et 1. di. 19. q̃. 5. artic. 2. Et ver. q̃. 1. articul. 4. & 8. Et psal. 11, col. 2

Universidad de Deusto Biblioteca

tem quo ad vtriusque partis illationem probatur ex differentia inter vniuocum & analogū, in hoc, quòd illud in quolibet vniuocato saluatur secundū propriam rationem, istud autem in primo tantum ponit propriā rationem, in aliis autem fundatum ordinem ad primū. Exempla habentur in litera. Quo ad id verò, quod in secunda parte consequentis implicite clauditur, s. quod omnia respiciant veritatē intellectus diuini, probatur: quia illi vnumquodq; assimilatur secundum suam entitatem. Et confirmatur prima pars cōsequētis autoritate glosæ, vt patet in litera.

¶Nū veritas, prout intellectus existit, multiplicetur iuxta intellectus multiplicationem in diuersis, & in vno secundum diuersa obiecta.

Quæstio. ¶Circa partem primam consequētis, dubium occurrit. Aut illa pars, scilicet veritas intellectus multiplicatur: nō est in litera probata nisi autoritate glosæ, aut veritas inuenitur vniuoce in omnibus intellectibus saltem creatis. vtrunque autem horū est inconueniens. ergo. c Assumptū probatur. in litera nulla probatio est nisi ex differentia inter 45 vniuocum & analogū. & ex parte analogi (vt patet in litera) non infertur multiplicatio, sed ex parte vniuoci: ergo aut non probatur: aut probatur ex conditione vniuoci, qđ multiplicat ad multiplicationē vniuocatorum. & sic supponitur veritatē vniuoce inueniri in omnibus intellectib⁹ creatis. Quòd autem vtrunque horū sit inconueniens, manifestatur. Et primū quidem: quia in litera post differentiā inter vniuocum & analogum ac applicationem eius ad materiam, de qua est sermo statim cū nota illationis concluditur, dicēdo, si ergo loquamur &c. Secundum autem, quia veritas in intelle- c ctu nostro est compositio & diuisio. in intelle 65 ctu vero angelico & diuino est simplex intelligentia eminenter, præhabens quicquid & nostra simplex intelligentia & compositio & diuisio habet.

Eadem quæstio. ¶Circa eandem quoque partem dubiū occurrit: quia videtur litera implicare. Quoniā si analogum in vno tantum secundum propriam rationem saluatur, & ex quæst. 13. constat omnia nomina communia Deo & aliis esse analoga: & cōsequenter veritatem analogice inueniri in intellectu diuino & aliis intellectibus, sequitur quòd in multis intellectibus non sunt multæ veritates: sed omnes intellectus sunt veri vna sola veritate scilicet intellectus diuini: & econuerso, si veritas multiplicatur ad multiplicationē intellectuum verorum: ergo non per prius & posterius dicitur de eis: quia quod per prius & posterius dicitur, in vno tantum formaliter inuenitur, vt litera sonat.

¶Num & quomodo omnia sint vera veritate prima quæ Deus est.

Quæstio. ¶Circa secundam quoque partem consequentis dubium occurrit. Quia cum dicitur omnia esse vera veritate diuina, loquendo de veritate rei: aut intelligitur secundum denominationem extrinsecam, aut intrinsecam: non intrinsecam, vt patet: ergo extrinsecam: & si sic, ergo res aut non sunt veræ formaliter: quod est inconueniens: quia vnaquæque res habet in se propriam veritatem rei, qua dicitur vera: vt patet de sensu respectu proprij sensibilis. Aut sunt veræ vtroque modo: sicut in q. de bono dictum est: quod omnia sunt bona bonitate diuina exemplariter, finaliter, & effectiue, & tamen cum hoc sunt bonitatibus proprijs formaliter bonæ. Et si sic, ergo non sunt veræ sola veritate diuina.

¶Ad primam dubitationem dicitur negando disiunctiuā illā: quoniā datur tertius modus exponendi literam. Ad cuius euidentiam scito, quòd in vniuoca prædicatiōe duo clauduntur scilicet prædicari formaliter de vniuocatis, & prædicari de eis secundum eandem omnino rationem formalem, vt patet in animali respectu bouis & leonis. Multiplicatio autem eius ad multiplicationem subiectorum, non conuenit ei ex secundo, quoniā ipsi soli conuenit et: quod cōstat esse falsum, sed conuenit ei ex primo: in quo communicat cum aliquibus non vniuocis. Vnde, cum in proposito sit sermo de vniuoco inquantum multiplicatur ad multiplicationem subiectorum, cōsequens est, quòd propositio, in cuius virtute tenet sequela, quo ad primam partem nō est ista, vniuocū multiplicatur ad multiplicationē vniuocatorum, sed ista cōmunior, & clausa in prædicta prædicatū formaliter multiplicat ad multiplicationē subiectorū. Et tūc cōcedo, quòd sub sumi intelligit quòd veritas sit formaliter prædicatū respectu intellectus: & sic infertur. ergo veritas multiplicatur ad multiplicationē intellectuū, imò intellectorum: siue in vno siue in diuersis intellectibus. Meminit autem litera potius vniuoci quàm prædicari formaliter, vt à notioribus traderetur disciplina. (1. dist. 19. Et ver. in a. 2.)

¶Ad secundam vero dubitationē dicitur, quòd illa regula de analogo tradita in litera non est vniuersalis de omni analogiæ modo, imò proprie loquendo, vt patet primo ethic. nulli analogo cōuenit: sed cōuenit nominibus ad vnū vel in vno, aut ab vno quæ nos abusiue vocamus analoga. Veritas autē, si cōparetur ad res 46 & intellectus est nomē ab vno: quoniā in intellectu solo est veritas, à qua res dicuntur veræ. Si vero comparetur ad intellectus inter se, sic est nomen analogum. Nam proportionaliter saluatur, formaliter tamen in quolibet intellectu cognoscente verū. Esse ergo nomē aliquid secundum propriam rationem in vno tantum est conditio nominum, quæ sunt ad vnum, aut ab vno, &c. & non nominum proportionaliter dictorū. Veritas autē respectu intellectus diuini & aliorum proportionale nomen est. & c 47 ideo nō sequitur quòd in solo Deo sit. Iam etiā dictum est in solutione primi dubij, quòd omni 46 [...]icato formaliter de [...] conuenit 105 plurificari [...] tionem subiectorum: siue illud sit vniuocum, vt animal: siue proportionale, vt ens, &c. ✱ De huiusmodi autem differentia nominum plene scriptum inuenies in tractatu de analogia nominum.

¶Ad dubium autem contra secundam partem conclusionis responsio ex litera habetur. vbi dicitur, quòd licet plures sint essentiæ vel formæ rerum tamen vna est veritas, &c. ✱ Hæc enim verba post probatam conclusionem adiuncta sunt, ad declarandam differentiam inter bonitatem & veritatem, quo ad hoc: quoniam res omnes dicuntur bonæ dupliciter, intrinsece & extrinsece, vt in q. 6. dictum est: veræ autem dicuntur extrinsece tantum denominatione: ita quòd nulla est in rebus formaliter veritas, sed imitatiue seu adimpletiue respectu intellectus diuini, & causaliter respectu nostri intellectus speculatiui. Si enim nullus esset intellectus, nulla res vera, nullus sensus verus dici posset, nisi æquiuoce, vt in q. de ve. q. 1. art. 4. dicitur. quemadmodum si non esset sanitas animalis medicina nullaque diæta sana dici posset. Et omnium vna est ratio: quia scilicet in ratione veri in rebus cadit veritas intellectus, & sani in medicina & dieta cadit sanitas animalis, & sic de aliis, sublata enim diffinitione non remanet idem nomē nisi æquiuoce.

a *¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum septimum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, nulla veritas creata est æterna. Probatur, veritas enuntiabilium, & rerum, nihil aliud est quàm veritas intellectus: ergo, si nullus intellectus esset æternus nulla veritas creata est æterna: ergo in solo intellectu diuino veritas ęternitatē habet: ergo nulla veritas creata est æterna. Antecedēs quo ad primam partem pbatur, enuntiabile in voce est verum significatiue tantum, sicut vrina est sana. In mente autem est per seipsum. i. formaliter verum: ergo. Quo ad secundam vero ex dictis assumitur prima consequentia relinquitur nota per se: eò quòd non datur alia veritas præter tres has, s. in re, in signo, & in intellectu, secunda pbatur, quia solus intellectus diuinus est æternus. tertia autem: quia veritas in intellectu diuino est ipse Deus, vt in art. 5. dictum est. Creata autem veritas est aliud à Deo.

Annot. ¶Aduerte hic duo primo quòd cōclusio principalis non ponitur formaliter in litera, sed virtualiter in illa vniuersaliore propositione, nihil aliud, quàm De⁹ est æternum: quia veritas Deus est. ¶Secūdo quòd ex hoc loco apertissime habes, quòd nullum secūdario obiectum diuini intellectus ponēdū est quod sit aliud à Deo: quoniam si propositiones cognitæ seu earum veritas quòd idem est in intellectu diuino sunt Deus: quanto magis lapis, & quicquid aliud incomplexe significatur? & hoc est bene notandum, ad confirmandam notitiam de intelligere diuino traditam. 106

citur, Diminutæ sunt veritates à filiis hominū.

CONCLVSIO.

¶Veritas relata ad intellectū, in quo primus est quā in rebus, multiplicatur secundum intellectuum multiplicationem: relata vero ad res non nisi vna est & prima, cuius ratione omnia vera dicuntur.

¶RESPONDEO dicēdum, quod quodāmodo vna est veritas, qua omnia sunt vera, & quodammodo non. Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd quando aliquid prædicatur vniuoce de multis, illud in quolibet eorum secundum propriam rationem inuenitur, sicut animal in qualibet specie animalis. sed quando aliquid dicitur analogice de multis, illud inuenitur secundum propriam rationem in vno eorum tantum, à quo alia denominantur. Sicut sanum dicitur de animali, & vrina, & medicina: non quod sanitas sit nisi in animali tantum, sed à sanitate animalis denominatur medicina sana, inquantum est illius sanitatis effectiua: & vrina inquantum est illius sanitatis significatiua. Et quamuis sanitas non sit in medicina, neque in vrina, tamen in vtroque est aliquid, per quod hoc quidem facit, illud autem significat sanitatem. Dictum est autem c, quod veritas per prius est in intellectu, & per posterius in rebus, secundum quod ordinātur ad intellectum diuinum. Si ergo loquamur de veritate, prout existit in intellectu secundum propriam rationē, sic in multis intellectibus creatis sunt multæ veritates: & in vno & eodem intellectu, secundum plura cognita. Vnde dicit glos. super illud psal. Diminutæ sunt veritates à fi. hom. &c. quod sicut ab vna facie hominis, resultant plures similitudines in speculo, sic ab vna veritate diuina resultant plures veritates. Si vero loquamur de veritate secundum quod est in rebus, sic omnes sunt veræ vna prima veritate, cui vnumquodque assimilatur secundum suā entitatem. Et sic licet plures sint essentiæ vel formæ rerum, tamen vna est veritas diuini intellectus: secundum quam omnes res denominantur veræ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quod anima non secundum quamcunque veritatem iudicat de rebus omnibus, sed secundum veritatem primam c: inquantum resultat in ea sicut in speculo secūdum prima intelligibilia. Vnde sequitur quod veritas prima sit maior anima. Et tamen etiam veritas creata, quæ est in intellectu nostro, est maior anima non simpliciter: sed secundum quid: inquantum est perfectio eius, sicut etiam scientia posset dici maior anima. Sed verum est quod nihil subsistens est maius mente rationali, nisi Deus.

¶Ad secundum dicendum, quod dictum Augustini veritatem habet, secundum quod res dicuntur veræ per comparationem ad intellectum diuinum.

ARTICVLVS VII.

a *¶Vtrum veritas creata sit æterna.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd veritas creata sit æterna. Dicit enim Aug. in lib. de libero arbitr. quòd nihil est magis æternum quam ratio circuli. & duo & tria esse quinque. Sed horum veritas est veritas creata. Ergo veritas creata est æterna.

¶Præterea, Omne quod est semper est ęternū: sed vniuersalia sunt vbique & semper. Ergo sunt æterna. Ergo & verum quod est maxime vniuersale.

¶Præterea, Id quod est verum in præsenti, semper fuit verum esse futurum. Sed sicut veritas propositionis de præsenti est veritas creata, ita veritas propositionis de futuro. Ergo aliqua veritas creata est æterna.

¶Præterea, Omne quòd caret principio & fine est æternum, sed veritas enuntiabilium caret principio & fine. Quia si veritas incipit cū ante non esset: verum erat veritatem non esse, & vtique aliqua veritate verum erat, & sic veritas erat antequam inciperet. Et similiter si ponatur veritatem habere finē: sequitur quòd sit postquam desietit. verum enim erit veritatem non esse. Ergo veritas est æterna.

¶SED CONTRA est, quòd solus Deus est æternus, vt supra habitum est c.

CONCLVSIO.

¶Nulla creata veritas est æterna, sed sola veritas diuini intellectus, qui solus est æternus, & à quo ipsa eius veritas indistincta est.

¶RESPONDEO dicendū quòd veritas enuntiabilium non est aliud quàm veritas intellectus. Enuntiabile enim est in intellectu, & est in voce. Secundū autem quod est in intellectu, habet per se veritatem: sed secūdum quòd est in voce, dicitur verum enuntiabile, secundum quòd significat aliquam veritatem intellectus: non propter aliquam veritatē in enuntiabili existentem, sicut in subiecto: sicut vrina dicitur sana non à sanitate, quæ in ipsa sit, sed à sanitate animalis, quam sig[nific]at. Similiter etiam suprà dictū est c, quòd res [deno]minantur veræ à veritate intellectus. Vnde [si nu]llus intellectus esset æternus, nulla verita[s e]sset æterna: sed quia solus intellectus diuin[us es]t æternus, in ipso solo veritas æternitatem habet c. Nec propter hoc sequitur quòd aliquid aliud sit æternum quàm Deus: quia veritas intellectus diuini est ipse Deus, vt suprà ostensum est c.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio circuli & duo & tria esse quinque habent æternitatem in mente diuina.

¶Ad secundum dicendum quòd aliquid esse semper & vbique, potest intelligi dupliciter. Vno modo, quia habet in se vnde se extendat ad omne tempus & ad omnem locum, sicut Deo competit esse vbique & semper. Alio modo, quia non habet in se quo determinetur ad aliquem locum vel tempus, sicut materia prima dicitur esse vna, non quia habet vnam formam: sicut homo est vnus ab vnitate vnius formæ: sed per remotionem omnium formarum distinguentium. Et per hunc modū quod licet vniuersale dicitur esse vbique & semper: inquantum vniuersalia abstrahuntur ab hic & nunc, sed ex hoc non sequitur ea esse æterna nisi in intellectu si quis sit æternus.

¶Ad tertium dicendum, quòd illud, quid nunc est, ex eo futurum fuit antequam esset: quia in causa sua erat, vt fieret. Vnde sublata causa non esset futurum illud fieri. sola autē causa prima est æterna. Vnde ex hoc non sequitur quòd ea quæ sunt semper, fuerit verum ea esse futura, nisi quatenus in causa sempitēna fuit, vt essent futura. Quæ quidem causa solus Deus est.

¶Ad quartum dicendum, quòd quia intellectus noster non est æternus, nec veritas enuntiabilium, quæ à nobis formantur, est æterna. sed quandoque incœpit. Et antequam veritas esset, non erat verum dicere veritatem talem nō esse, nisi ab intellectu diuino, in quo solum veritas est æterna: sed nunc verum est dicere veritatem tunc non fuisse. Quod quidem non est verum, nisi veritate, quę nunc est in intellectu nostro, non autem per aliquam veritatem ex parte rei: quia ista est veritas de non ente. Non ens autem non habet ex se vt sit verum, sed solummodo ex intellectu apprehendente ipsum. Vnde intantum est verum dicere veritatem non fuisse, inquantum apprehendimus non esse ipsius vt præcedens esse eius.

ARTICVLVS VIII.

a *¶Vtrum veritas sit immutabilis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd veritas sit immutabilis. Dicit enim Aug. in lib. de li. arb. quòd veritas non est æqualis menti: quia esset mutabilis sicut & mens.

¶Præterea, Id, quod remanet post omnem mutationem, est im[mu]tabile, sicut prima materia est ingeni[ta & in]corruptibilis: quia remanet post o[mne]m generationem & corruptionem. Sed [veri]tas remanet post omnem mutationē. qui[a p]ost omnem mutationem verum est di[cere] esse vel non esse. Ergo veritas est immu[tabi]lis.

¶Præterea, Si veritas enuntiationis mutatur maxime, mutatur ad mutationem rei. Sed sic non mutatur. Veritas enim secundum Ansel. est rectitudo quædam in quantum aliquid implet id, quod est de ipso in mente diuina. Hæc autem propositio, sortes sedet, accipit à mente diuina, vt significet sortem sedere. quod significat etiam eo non sedente. Ergo veritas propositionis nullo modo mutatur.

¶Præterea, Vbi est eadem causa, & idem effectus. sed eadem res est causa veritatis harum trium propositionum, sor. sedet, sedebit, & sedit. Ergo eadem est harum veritas. Sed oportet quòd alterum horum sit verum. Ergo veritas harum propositionum immutabiliter manet. Et eadem ratione cuiuslibet alterius propositionis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in psal. Diminutæ sunt veritates à filiis hominū.

CONCLVSIO.

¶Sola diuini intellectus veritas immutabilis est, nostri vero mutabilis, in quo est opinionū alternatio, & quē res multæ latent: veritas autem rerum naturaliū immutabilis est.

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est c) Veritas proprie est in solo intellectu, res autem dicuntur veræ à veritate, quæ est in aliquo intellectu. Vnde mutabilitas veritatis consideranda est circa intellectū. Cuius quidem veritas in hoc consistit, quod habeat conformitatem ad res intellectas. Quę quidem conformitas variari potest dupliciter, sicut & quælibet alia similitudo ex mutatione alterius extremi. Vnde vno modo variatur veritas ex parte intellectus ex eo quòd de re eodem modo se habente aliquis aliam opinionē accipit. Alio modo si opinione eadem manente res mutetur. Et vtroq; modo fit mutatio de vero in falsum. Si ergo sit aliquis intellectus in quo non possit esse alternatio opinionum, vel cuius acceptionem non potest subterfugere res aliqua, in eo est immutabilis veritas, talis autē est intellectus diuinus vt ex superioribus patet c. Vnde veritas diuini intellectus est immutabilis, veritas autem intellectus nostri mutabilis est. Non quòd ipsa sit subiectum mutationis c, sed inquantum intellectus noster mutatur de veritate in falsitatem. sic enim formæ mutabiles dici possunt. Veritas autem intellectus diuini est, secundum quam res naturales dicuntur veræ, quæ est omnino immutabilis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. loquitur de veritate diuina.

¶Ad secundum dicendum, quòd verum & ens sunt conuertibilia. Vnde sicut ens non generatur, neque corrumpitur per se, sed per accidēs, inquantum hoc vel illud ens corrumpitur vel generatur, vt dicitur in 1. physi. ita veritas mutatur nō quòd nulla veritas remaneat, sed quia non remanet illa veritas quæ prius erat.

¶Ad tertium dicendum, quod propositio non solum habet veritatem sicut res aliæ veritatem habere dicuntur, inquantum implent id quod de eis est ordinatum ab intellectu diuino, sed dicitur habere veritatem quodam speciali modo inquantum significat veritatem intellectus. Quæ quidem consistit in conformitate intellectus & rei. Qua quidem subtracta mutatur veritas opinionis: & per consequens veritas propositionis c. Sic igitur hæc propositio, sortes sedet, eo sedente vera est: & veritate rei inquantum est quędam vox significatiua, et veritate significationis, inquantum significat opinionem veram: sorte vero surgente remanet prima veritas, sed mutatur secunda.

¶Ad quartum dicendum, quòd sessio sortis, quæ est causa veritatis huius propositionis Sortes sedet: non eodem modo se habet dum sortes sedet, & postquam sederit, & antequā sederet. Vnde & veritas ab hoc causata diuersimode se habet & diuersimode significatur propositionibus de præsenti, præterito, & futuro. Vnde non sequitur qđ licet altera trium propositionum sit vera, quòd eadem veritas inuariabilis maneat.

1. dist. 19. q. 5 art. 3. & ver. q. 1. art. 6. Comment. a *¶Super Quæstionis decimæsextæ Articulum octauum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vna cōclusio responsiua quæsito cum vno corollario, conclusio est. Veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri autem intellectus est mutabilis. Circa quam conclusionem tria dicuntur. Primo redditur ratio, quare respondetur de v[...] c [...] [...]uui fuerit, de veritate in communi: & dicitur in principio corporis quòd hoc fit, quia veritas in solo intellectu est formaliter ergo & mutabilitas & immutabilitas eius. Cæteræ. n. conditiones sequuntur esse. Secundo probatur conclusio. Tertio declaratur ille terminus mutabilis in conclusione positus, Potest. n. sumi dupliciter, scilicet subiectiue & terminatiue. in pposito sumi dicitur terminatiue & non subiectiue: & ratio est, quia formę sic. i. terminatiue vocantur mutabiles, non subiectiue. Probatur igitur conclusio sic. Veritas intellectus est conformitas intellectus ad res. ergo potest variari ex parte intellectus & rei: ergo si sit aliquis intellectus absque alternatione opiniorum, & cuius acceptionem nulla res subterfugiat: eius veritas 99 est immutabilis. ergo veritas intellectus diuini est immutabilis, nostri vero mutabilis. antecedens patet. prima consequentia probatur: quia omnis similitudo potest ex parte extremorum variari. secūda autem quia ista variatio ex parte intellectus consistit in mutatione acceptionum: ex parte vero rei in latente mutatione rei. tertia autem relinquitur euidens. Corollarium autem est veritas, secundum quam res naturales dicuntur veræ est omnino immu 88 tabilis. probatur: quia 92 est veritas intellectus 44 diuini. c

a *¶Super Quæstionis decimæseptimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore tria. primo declaratur quid significat falsitas simpliciter & secundū quid rerum. Deinde ponuntur duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima est, falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo: nisi forte in voluntariis. Secunda est, falsitas secundum quid est in rebus dupliciter. ¶Quo ad primum intendit, quòd falsitas simpliciter rei, consistit in difformitate rei ad intellectum, à quo dependet: falsitas autem secundum quid in difformitate rei ad intellectum à quo non dependet. Vtrunque autem horū simul probatur sic. verum & falsum opponū c tur: ergo vbi primo est 94 veritas, ibi primo falsitas

QVÆSTIO DECIMASEPTIMA DE Falsitate, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de falsitate. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo vtrum falsitas sit in reb⁹. ¶Secundo verum sit in sensu. ¶Tertio vtrum sit in intellectu. ¶Quarto, de oppositione veri & falsi.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum falsitas sit in rebus.*

107 supra q. 16. arti. 1. & 2. & 1. di. 9. q. 5. articul. 1. & 1. contra. cap. 60. & ver. q. 1. art. 10. & periher. li. 3. 99

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd falsitas non sit in rebus. Dicit enim Aug. in libro soliloq. Si verū est id quod est, falsum non esse vspiam concludetur quouis repugnante.

¶Præterea, falsum dicitur à fallendo: sed res non fallunt, vt dicit August. in lib. de vera relig. quia non ostendunt aliud quàm suam speciem. Ergo falsum in rebus non inuenitur.

¶Præterea, Verum dicitur in rebus per comparationem ad intellectum diuinum, vt supra dictum est c. sed quælibet res in quātum est imitatur Deum. Ergo quęlibet res vera est absque falsitate. Et sic nulla res est falsa.

Universidad de Deusto Biblioteca

sitas: e ergo falsitas est in intellectu, & non in rebus, nisi in ordine ad intellectum: ergo falsitas simpliciter rerum consistit in differentia ad intellectum, quem per se respicit: ergo ad intellectum, à quo dependet: ergo falsitas secundum quid rei consistit in differentia ad intellectum per accidens: ergo à quo non dependet. prima consequentia probatur: quia opposita sunt circa idē, secunda quoque, quia veritas est in intellectu & non in rebus nisi in ordine ad intellectum. tertia autem, quia vnumquodq; nominatur simpliciter ab eo quod conuenit per se. quarta vero, quia intellectus, à quo dependet res per se respicitur. quinta autem cum sexta probatur ex oppositis tertiæ, & quartæ: quia scilicet ab intellecta per accidens denominatur res secundum quid. Et quia intellectus, à quo res non pendet, est per accidens.

¶ Quo ad secundum prima conclusio respondua, scilicet falsitas simpliciter non est in rebus dependentibus à Deo nisi forte in voluntariis, probatur, res naturales dependent ab intellectu diuino, sicut artificiales ab intellectu humano: ergo falsitas simpliciter naturalium consisteret in differentiate ad intellectū diuinum: ergo in rebus dependentibus à Deo non est falsitas simpliciter nisi forte in voluntariis. Antecedens supponitur: consequentia probatur: quia res artificiales dicuntur falsæ simpliciter inquantum deficiunt à forma artis. & manifestatur hoc ex vsu loquendi, dicitur enim aliquis falsam grammaticam fecisse, quia defecit ab arte grammaticæ. Et sumitur hic deficere nō negatiue, sed contrarie, quod idē est quod esse difforme. defectus enim negatiue consistit in opus imperfectū. Sed contrarie constituit falsum. Et ideo vt clarior esset sensus vsus sum in cōsequētis differentiatis nomine, secunda verò consequētia probatur, quicquid in rebus accidit exceptis his, in quotū potestate est subducere se ab ordine diuini intellectus, ex ordinatione intellectus diuini procederet ergo in rebus dependentibus à Deo, &c. Et eon firmatur exceptio auctoritate scripturæ directè, & ex oppositio autoritatē quoque scripturæ cōfirmato scilicet veritate vitæ dicta de actu virtuoso.

Annot. ¶ Aduerte hic tria. Primū est, quòd litera res naturales, ponit dependere ab intellectu diuino,

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. in lib. de vera reli. quod omne corpus est vera corpus, & falsa vnitas: quia imitatur vnitatem, & non est vnitas. Sed quælibet res imitatur diuinam bonitatem, & ab ea deficit. Ergo in omnibus rebus est falsitas.

CONCLVSIO.

¶ In rebus ad diuinum intellectum relatis non est falsitas simpliciter, nisi forte in voluntariis, in quorū potestate est subducere se à regula diuina: in rebus vero ad nostrum intellectum relatis est secundum quid falsitas & significatiue & causaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quod cum verum & falsum opponantur: oppositā autem sunt circa idem: necesse est, vt ibi prius quæratur falsitas, vbi primo veritas inuenitur, hoc est in intellectu [c]. In rebus autem neque veritas neque falsitas est nisi per ordinem ad intellectum. Et quia vnumquodque secundū id, quod conuenit ei per se, simpliciter nominatur: secūdum autē id, quod cōuenit ei per accidens, nō nominatur nisi secundum quid: res quidē simpliciter falsa dici posset per cōparationem ad intellectum, à quo dependet, cui comparatur per se, in ordine autem ad alium intellectū, cui comparatur per accidēs, nō posset dici falsa nisi secundum quid. Dependent autem ab intellectu diuino res naturales, sicut ab intellectu humano ars artificiales. Dicuntur igitur res artificiales falsè simpliciter & secundum se inquantum deficiunt à forma artis. Vnde dicitur aliquis artifex opus falsum facere, quando deficit ab operatione artis. Sic autem in rebus dependentibus à Deo, falsitas inuenirī nō potest per comparationē ad intellectū diuinū, cū quicquid in rebus accidit, ex ordinatione diuini intellectus procedat: Nisi forte in voluntariis agentibus tantū, in quorum potestate est subducere se ab ordinatiōe diuini intellecti[b]; in quo malū culpæ cōsistit, secūdū quē ipsa peccata falsitates & mendacia dicuntur in scripturis, secundum illud Psal. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum operatio virtuosa veritas vitæ nominatur inquantum subditur ordini diuini intellectus[c], à quo malū culpæ cōsistit, secūdū quē ipsa peccata falsitates & mendacia dicuntur in scripturis, secundum illud Psal. Vt quid diligitis vanitatem & quæritis mendacium? Sicut per oppositum operatio virtuosa veritas vitæ nominatur inquantum subditur ordini diuini intellectus[c]; in

hoc hi modi, quòd error in secundo constituit quod quid est in se falsum, primus autem falsum huic.

¶ Corollarium est quòd in cognoscendo quidditates simplices intellectus non potest esse falsus, sed aut verus aut nullus.

¶ Circa primum modum falsitatis & hoc corollarium occurrit dubium, tum quia coniunctio diffinitionis cum diffinito est extra intellectum quod quid est. Intellectus enim quod quid est lineæ non dicit, linea est longitudo cuius extrema sunt duo puncta, sed dicit tantum longitudo cuius extrema sunt duo puncta. hæc enim est diffinitio quã solam constat ad primam operationem intellectus spectare. Illud autem totum*, linea est longitudo &c. ab intellectu componente dicitur. sicut etiam dicitur linea est curua vel recta: cur ergo magis falsitas illius coniunctionis quàm huius primæ imponitur operationi. Tum quia iste modus falsitatis ita habet locum in simplicibus, sicut in compositis: potest enim simplicissimus conceptus iungi, cui non conuenit quidditatiue. Et sic in simplicibus potest etiam esse error per accidens: cuius oppositum litera sonat in corollario.

422

CONCLVSIO.

a *Num in quidditatibus simplicibus contingat falsitas, & coniunctio definitioni cum finito spectet ad intellectum quod quid est.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quia quidditas rei est proprium obiectum intellectus*: propter hoc tunc proprie dicimur aliquid intelligere, quando reducentes illud in quod quid est sic de eo iudicamus: sicut accidit in demonstrationibus in quibus non est falsitas. Et hoc modo intelligitur verbum August. quòd omnis, qui fallitur, non intelligit id in quo fallitur: non autem ita, quòd in nulla operatione intellectus aliquis fallatur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intellectus semper est rectus, secundum quod intellectus est principiorum, circa quæ non decipitur ex eadem causa, qua non decipitur circa quod quid est. Nam principia per se nota sunt illa, quæ statim intellectis terminis cognoscuntur, ex eo quòd prædicatum ponitur in diffinitione subiecti.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum verum & falsum sint contraria.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd verum & falsum non sint contraria. Verũ enim & falsum opponuntur, sicut quod est & quod non est. nam verum est id quod est, vt dicit Augustinus. Sed quod est & quod non est, non opponuntur contrarie. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non est in alio. Sed falsum est in vero. Quia sicut dicit Augusti. in lib. solil. Tragœdus non esset falsus Hector, si non esset verus Tragœdus. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ Præterea, in Deo non est contrarietas aliqua: nihil enim diuinæ substantiæ est contrarium, vt dicit Augusti. 14. de ciui. Dei. Sed

110 12. c. quæ. 64. art. 3. 3 m. & 1. dist. 9. qõ. 5. artic. 1. 8 m. & ver. qõ. 1. artic. 10. 5 m.

¶ Ad euidentiam horũ sciẽdo, quòd sicut res se habet ad esse, ita ad cognosci: & propterea quantum differt coniũctio diffinitionis cum diffinito à coniunctione cum cæteris, tantum interest vt exigatur cognitio illius coniũctionis ad quod quid est: & non coniunctionis cum aliis. Coniunctio enim diffinitionis cum diffinito dat diffinitioni quòd sit quod quid est. Nulla enim ratio est quidditas nisi inquantum est alicuius entis quidditas. Et propterea cognoscere quod quid est, non contingit nisi cognoscatur coniunctio diffinitionis cum diffinito. Si enim cognosceretur diffinitio nesciendo cuius rei sit, non sciretur quidditas aliqua, sed quid significat nomen: sic enim se haberet huiusmodi diffinitionem apprehendens, sicut modo se habet formans conceptum montis aurei vel cuiuscunque alterius figmenti ex non impossibilibus. non sic autem se habet ad quod quid est coniunctio cum passionibus & aliis, quoniam absque illis quidditatis ratio saluatur. Quia ergo quòd quid est essentialiter exigit in essendo id cuius est; quamuis non hoc vel illud, oportet vt etiam in cognosci illud exigat. ac per hoc illa coniunctio ad primam spectat operationem intellectus, sicut & coniunctio partium diffinitionis: quãuis hæc vltima magis. Et quoniam coniunctio diffinitionis cum diffinito, si secundum se iudicetur, consurgit ex compositione diffiniti, nisi enim esset compositum, locum in eo non haberet abstractio diffinitionis ab eo, quantum est ex se: cum nihil abstrahat secundum se ab omnino seipso. Propterea si aliqua quidditas inuenitur ita simplex, vt scilicet sit rei simplicis quidditas, circa illam nullus ex parte sua error esse potest, sicut nulla est compositio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

Annotat. ¶ In responsione ad primam aduerte, quòd ideo quidditas dicitur proprium obiectum intellectus, quia intellectus in communi se habet ad quidditatem sicut visus ad colorem, ita quòd per se primo cognoscit quod quid est, & ab ipso tantum perficitur, & mouetur per se primo. Huius autem ratio assignatur. Tum quia species intelligibilis primo est quidditatis, vt in corpore articuli dicitur. Tum quia in quod quid est clauditur cognitio omnis complexionis, siue conuenientis, siue disconuenientis: adeo quòd, si quis perfecte penetraret quidditates rerum, perfecte intelligeret in eis omnes propositiones de earum accidentibus, vt inferius in tractatu de Angelis patebit. Tum quia quòd quid est, cognoscibile est ex se. complexio autem non nisi ex quod quid est. In cuius signum principia cognoscimus inquantum terminos cognoscimus, vt dicitur primo Poster. Et omnes dubitationes resoluendo in quod quid est iudicamus.

a ¶ *Super quæstionis decimæseptimæ Articulum quartum.*

Annotat. IN titulo ly contraria sumitur proprie, vt contrarietas distinguitur contra alias oppositionum species.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, verum & falsum sunt contraria. Probatur sic, falsum est dici, vel videri ens non esse, aut non ens esse: ergo falsum significat acceptionem inadæquatam rei: ergo falsum ponit aliquid & determinat sibi subiectum: ergo nec contradictorie nec priuatiue, sed contrarie opponitur vero. Antecedens probatur ex quarto Metaphysicorum, textu vigesimoseptimo. Prima consequentia patet, & ex significatione veri, quia scilicet ponit acceptionem adæquatam rei: confirmatur. secunda autem est ex se euidens: quia acceptio difformis est aliquid. vltima autem probatur ex differentia inter opposita contradictorie, priuatiue & contrarie: quia scilicet in illa alterum est pura negatio absque subiecto. In secunda negatio in subiecto. In tertia positio in subiecto.

¶ Aduerte hic, quod litera supponit verum & falsum opponi tanquã per se notum, & solum modum oppositionis venatur ac determinat. Et ideo consequentia tertia nullam patitur calumniam. Confirmatio quoque primæ consequentiæ ex significatione veri valde efficax est, si quarto Metaphysicorum creditur: quoniam ibidem nulla disparitas, quo ad significare positiuum ponitur: & tamen vtrunque diffinitur. verum enim inquit Aristo. est ens esse, & non esse: falsum autem ens non esse, & non ens esse. Vnde qua ratione verum significat positiuum, scilicet enuntiationem enti & non enti conformem, eadem falsum significat enuntiationem vtrique difformem: & non significat negationem conformitatis, vt illi in litera recitati putauerunt.

Deo opponitur falsitas. nam idolum in scriptura mendacium nominatur. Iere. 8. Apprehenderunt mendacium: gloss. id est, idola. Ergo verum & falsum non sunt contraria.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo periher. Ponit enim falsam opinionem veræ contrariam.

CONCLVSIO.

¶ *Verum est falsum, cum subiectum sibi determinet, & in eo aliquid ponat, contrarie tantum opponuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod verum & falsum opponuntur vt contraria, & non sicut affirmatio & negatio, vt quidam dixerunt.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod negatio neque ponit aliquid neque determinat sibi aliquod subiectum. Et propter hoc potest dici tam de ente, quam de non ente. sicut non videns & non sedens. Priuatio autem non ponit aliquid, sed determinat sibi subiectum e. Est enim negatio in subiecto vt dicitur quarto Metaphysicorum. Cæcũ enim non dicitur nisi de eo quod est natum videre. Contrarium vero & aliquid ponit & subiectũ determinat. Nigrum enim est aliqua species coloris. Falsum autem aliquid ponit. Est enim falsum (vt dicit Philosophus quarto metaphysicorum) ex eo quod dicitur vel videtur aliquid esse quod non est, vel non esse quod est. Sicut enim verum ponit acceptionem adæquatam rei, ita falsum acceptionem rei non adæquatam. Vnde manifestum est, quod verum & falsum sunt contraria. 58

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod id, quod est in rebus, est veritas rei, sed id quod est vt apprehensum, est verum intellectus, in quo primo est veritas. Vnde & falsum est id quod non est vt apprehensum. Apprehendere autem esse & non esse, contrarietatem habet, sicut probat Philosophus in secundo periher. quod huic opinioni, bonum est bonum, contraria est, bonũ non est bonum.

¶ Ad secundum dicendu[...] quod falsum non fundatur in vero sibi c[...], sicut

Annotat. ¶ Circa primum consequens, scilicet falsum, ponit acceptionem inadæquatam rei. aduerte, quod dupliciter potest intelligi. Vno modo quod falsum significat formaliter acceptionem difformem, vt nigrum colorem congregati[...]. Alio modo quod ponat relationem difformitatis formaliter, & acception[...] fundamentaliter: sicut dissimile significat relationem & ponit qualitatem. [...] modo non potest intelligi: quoniam sequeretur quod vnum contrariorum [...]naliter sumptũ transiret in reliquum: quod non est intelligibile: non enim p[...]ercipi quod albedo fiat nigredo. sed quod res quæ est alba mutetur in nigra[...] [...]ret autem sequela ex prædicamentis, vbi dicitur, quod eadem numero oratio [...] verum & falsum. si enim vnamet enunciatio modo est vera & modo est f[...] quam falsum formaliter significat enuntiationem, oportet quod vnum contrariorum formaliter recipiat alterum. Vnde ex hoc ipso, quod vnamet numero oratio est modo vera, modo falsa: patet quod verum & falsum aliquid in oratione significant, & non ipsam enuntiationem. In cuius signum, cum subsumen dum esset in litera: quod falsum significat aliquod positiuum in certo subiecto nihil aliud subiunctum est nisi quod falsum ponit acceptionem inadæquatã. vt inadæquationem significari in acceptione intelligeres. Est tamen circa hoc aduertendum, quod sicut simile & dissimile contrarie opponuntur: & dupliciter contingit ea contrariari, scilicet ratione fundamenti, sicut cum album simile alteri albo mutatur in nigrum, quod est dissimile albo: & ratione termini, si sci licet terminus mutaretur in nigrum: ita verum contrarie quidem opponitur falso: & dupliciter potest contingere. Ex parte quidem termini, cum eadem oratio de vera fit falsa, propter mutationem rei significatæ, vt patet in materia contingenti. Ex parte autẽ fundamenti, quum fundamẽta ipsa sunt contraria: fundamentum autem veritatis & falsitatis vt ex dictis patet, est enuntiatio seu acceptio intellectus. Enuntiationum autem vt in secũdo periher. probatur, contrarietas inuenitur primo inter affirmatiuam & negatiuam eiusdem de eodem & c. quarum alteram oportet esse veram, & alteram falsam. igitur de primo ad vltimum, mutatur intellectus de vero in falsum ex parte fundamenti, dum de enuntiatione vnius partis contradictionis transit in aliam. Quoniam autem mutatio ex parte termini in vero & falso, aut non est vere contrarietas, eo quod sine sui mutatione de vno in aliud mutatio transit: aut si pro vera contrarietate. qualis inter relatiua esse potest, acceptatur, non habet contrarietatis rationem, ex mutatione termini: quoniam mutatio termini contingit, & de contrario in contrarium, & de affirmatione in negationem, aut econuerso: mutatio autem de vero in falsum ex parte fundamenti, habet rationem contrarietatis ex mutatione inter fundamenta: quia scilicet mutatio intellectus de opinione affirmatiua in negatiuã, aut econuerso est vere inter contraria. Et quia plus est ex contrarietate fundamentorũ innascitur cõtrarietas veri & falsi secundum terminum. nam ideo hæc oratio, sort. sedet eo surgente, dicitur suscipere aliud contrarium, scilicet falsum. quia est contraria illi, quæ est vera, scilicet sortes non sedet: nisi enim esset inter ipsas orationes contrarietas, mutatio de vero in falsum, veræ contrarietatis rationem non haberet. Et propterea in litera non fit mentio nisi de contrarietate ex parte fundamenti innata, & merito: quia relationis naturam secundum fundamenti naturam maxime videmus, eo quod aut est idem cum eo, aut naturalis eius quasi passio.

¶ In responsione ad secundũ: videto quod large vtitur contrarietatis vocabulo ibidem: prout .s. et priuatiuam continet oppositionem: vt patet de bono & malo transcendenter sumptis: & ex verbis subiũ ctis .s. sicut omnis priuatio fundatur in subiecto: ita omne malum &c. Fecit aũt hoc autor: non incuria. sed, quia, quo ad vim argumẽti idem est iudicium de contrariis & priuatiue oppositis: insinuare voluit quod responsio propria etiam dicitur esse eadem: siue contrarie siue priuatiue opponantur. Et propterea contrarietatis nomẽ extendere docuit.

nec malum in bono sibi contrario, sed in eo quod sibi subiicitur c. Et hoc ideo in vtroque accidit: quia verum & bonum contraria sunt falso & malo, & conuertuntur cum ente. Vnde sicut omnis priuatio fundatur in subiecto, quo d est ens, ita omne malum fundatur in ali quo bono, & omne falsum in aliquo vero.

¶ Ad tertium dicendum, quod quia contraria & opposita priuatiue nata sunt fieri circa idem, ideo Deo prout in se consideratur, non est aliquid contrarium: neque ratione suæ bonitatis, neque ratione suæ veritatis: quia in intellectu eius non potest esse falsitas aliqua. Sed in apprehensione nostra habet aliquid contrarium. Nam veræ opinioni de ipso contrariatur falsa opinio. Et sic idola mendacia dicuntur opposita veritati diuinæ, inquantum falsa opinio de idolis contrariatur veræ opinioni de vnitate Dei.

QVAESTIO DECIMAoctaua, De vita Dei, in quatuor Articulos diuisa.

QVONIAM autem intelligere viuentium est, post considerationem de scientia & intellectu diuino, considerandum est de vita ipsius. Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo quorum sit viuere. ¶ Secundo, quid sit vita. ¶ Tertio, vtrum vita Deo conueniat. ¶ Quarto, vtrum omnia in Deo sint vita.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum omnium naturalium rerum sit viuere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod omnium rerum naturalium sit viuere. Dicit enim Philosophus in octauo physicorum quod motus est vt vita quædam natura existentibus omnibus. Sed omnes res naturales participant motum. Ergo omnes res naturales participant vitam.

¶ Præterea, Plantæ dicuntur viuere, inquantum habent in seipsis principium motus augmenti & decrementi. Sed motus localis est perfectior & pri[...] secundum naturam quam motus au[...] & decrementi, vt probatur in oct[...] physico. Cum igitur omnia corpora natu[...]a habeant aliquod principium motus lo[...], videtur quod omnia corpora naturalia [...]nt.

[...]ræterea, Inter corpora naturalia imperfectiora sunt elementa. Sed eis attribuitur vita. Dicuntur enim aquæ viuæ. Ergo multo magis alia corpora naturalia vitam habent.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dionysi. sexto capi. de diui. nomi. quod plantæ secundum vltimam resonantiam vitæ habent viuere. Ex quo potest accipi, quod vltimũ gradum vitæ obtinent plantæ. Sed corpora inanimata sunt infra plantas. Ergo eorum non est viuere.

CONCLVSIO.

¶ *Cum motu viuentia à non viuentibus cognoscantur, ea proprie vt vere dicentur quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent.*

RESPONDEO dicendum, quod ex his, quæ manifeste viuunt, accipere possumus, quorum sit viuere, & quorum non sit viuere. Viuere autem manifeste animalibus conuenit. Dicitur enim in libro de vegetabilibus, quod vita in animalibus manifesta est. Vnde secundum illud oportet distinguere viuentia à non viuentibus secundum quòd animalia dicuntur viuere. Hoc autem est in quo primo manifestatur vita, & in quo vltimo remanet. ¶ Primo autem dicimus animal viuere, quando incipit ex se motum habere, & tandiu iudicatur animal viuere, quandiu talis motus in eo apparet: quando vero iam ex se non habet aliquem motum, sed mouetur tantum ab alio, tunc dicitur animal mortuum per defectum vitæ. Ex quo patet, quòd illa proprie sunt viuentia, quæ seipsa secundum aliquam speciem motus mouent, siue accipiatur motus proprie, sicut motus dicitur actus imperfecti, id est existentis in potentia: siue motus accipiatur communiter, prout motus dicitur actus perfecti, prout intelligere & sentire dicitur moueri e, vt dicitur in tertio de anima: vt sic viuentia dicantur quæcunque se agunt ad motum vel operationem aliquam, ea vero, in quorum natura non est vt se agant ad aliquem motum vel operationem, viuentia dici non possunt, nisi per aliquam similitudinem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Philosophi potest intelligi vel de motu primo, scilicet corporum cælestium, vel de motu communiter. Et vtroque modo motus dicitur quasi vita corporum naturalium per similitudinem, & non per proprietatem. Nam motus cæli est in vniuerso corporalium naturarum, sicut motus cordis in animali quo conseruatur vita. Similiter etiam quicunque motus naturalis hoc modo se habet ad res naturales. vt quædam similitudo vitalis operationis. Vnde si totum vniuersum corporale esset vnum animal, ita quòd iste motus esset à mouente intrinseco, vt quidam posuerunt, sequeretur quòd motus esset vita omnium naturalium corporum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corporibus grauibus & leuibus non competit moueri nisi secundum quòd sunt extra dispositionem suę naturæ, vtpote cum sunt extra locum proprium. Cum enim sunt in loco proprio & naturali quiescunt. Sed plantæ & aliæ res viuentes, mouentur motu vitali: secundum hoc quòd sunt in sua dispositione naturali, non autem in accedendo ad eam vel in recedendo ab ea, Imò secundum quòd recedunt à tali motu recedunt à naturali dispositione. Et præterea corpora grauia & leuia mouentur à motore extrinseco vel generante, qui dat formam e, vel remouente prohibens, vt dicitur in octauo physico. & ita non mouent seipsa, sicut corpora viuentia e.

¶ Ad tertium dicendum quòd aquæ viuæ dicuntur quæ habent continuum fluxum. Aquæ enim stantes, quæ non continuantur ad principium continue fluens: dicuntur mortuæ, vt aquæ cisternarum & lacunarum. Et hoc dicitur per similitudinem. Inquantum enim videntur se mouere, habent similitudinem vitæ. Sed tamen non est in eis vera ratio vitæ: quia hunc motum non habent à seipsis, sed à causa generante eas: sicut accidit circa motum aliorum grauium & leuium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum vita sit quædam operatio.*

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur quòd vita sit quædam operatio. Nihil enim diuiditur nisi per ea, quæ sunt sui generis. Sed viuere diuiditur per operationes quasdam, vt patet per Philosophum in 2. lib. de anima: qui distinguit viuere per quatuor, scilicet alimento vti, sentire, moueri secundum locũ & intelligere. ergo vita est operatio quædã. 112 1 r. quæ 3. a. 2. 1. m. & qõ. 56. ar. 1. 2. m. & 32. qõ. 19 arti. 7. cor. & 1. metap. co. 5. princip.

¶ Præterea, Vita actiua dicitur alia esse à contemplatiua. Sed contemplatiui ab actiuis non diuersificantur nisi secundum operationes quasdam. ergo vita est quædam operatio.

¶ Præterea, Cognoscere Deum est operatio quædam. Hæc autem est vita, vt patet per illud Ioan. 17. Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum Deum. Ergo vita est operatio.

¶ SED CONTRA est quod dicit Philosophus in secundo de anima, Viuere, Viuentibus est esse.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum primum.*

513

TItulus clarus.

368 ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Illa proprie sunt viuentia quę seipsa secundũ aliquã speciem motus mouẽt. Hæc conclusio primo proba[...] deinde [...] [...]a vi uentium à non viuentibus: ex manifeste viuentibus sumenda est ergo ex vita animalium: ergo ex eo in quo primo manifestatur vita: & in quo vltimo remanet. ergo ex mouere seipsum: ergo illa proprie sunt viuentia quæ seipsa secundũ speciẽ aliquã motus mouẽt. prima consequẽtia probatur autoritate libri, de vegetabilibus autẽ probatur: quia tãdiu iudicatur animal viuere quãdiu ex eo motus apparet &c. Explanatur vero quo ad terminos: dicẽdo quod ly motus communiter sumitur & ab opposito: quia quæ non se agunt nõ nisi similitudinarie viuere dicũtur.

11. 117. 1. 9. 3. an. 1 m. et 9. 56. an. 1 m. 5. 32. 9. 19. art. 7. cor. 2. 1. met. co. 5. principio.

¶ In respõsione ad secũdum. Aduerte quod nõ intendit litera limitare conclusionem iam probatam: quasi addenda fuisset hæc particula, scilicet in sua naturali dispositione: sed intendit, quòd ex ista differentia, scilicet quòd grauia & leuia non mouent se in sua naturali dispositione, viuentia autẽ sic, habetur quòd illis non conuenit absolute mouere se, sed viuentibus tantum: propterea quia hinc manifestatur, quòd motus illorũ per se spectat ad accessum ad perfectionem naturalem, et consequenter spectat ad cõplementum generationis ipsorum. Et quia nihil generat se, sed ab eo à quo generatur completur suum generari: ideo motus grauium & leuium generanti attribuitur. In motu autem viuentiũ manifeste patet nihil horum inueniri. Et propterea sola viuentia seipsa mouent. Et hæc sunt valde notanda in materia de motu grauium & leuium: quoniam subtilissima & clarissima ratio eorum motus hinc habetur. 113 a

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito: vita proprie est esse substantiale, minus proprie vero est operatio. Hæc conclusio quo ad vtranque partem simul probatur sic. Intellectus noster accipit à sensu: ergo ex his, quæ apparent exterius de re cognoscimus essentiã: ergo plerunque ex proprietatibus exterioribus imponũtur nomina ad significandas essentias rerum. ergo huiusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie pro ipsis essentiis, & minus proprie pro proprietatibus, à quibus imponuntur: ergo vitæ nomen sumitur proprie 513 385

prie pro substantia cuius naturę conuenit mouere se, & minus proprie pro operatione vitali: ergo viuere proprie nihil aliud est quàm esse in tali natura: ergo vita significat hoc ipsum: er-
109 go viuum non est prædicatũ accidentale, sed substantiale: ergo de pri-
66 mo ad vltimũ vita pro-
107 prie est esse substantiale, minus proprie est operatio. Prima consequentia secundum duo clausa in consequente, scilicet exteriora & qdditas: ex duobus in antecedente clausis, scilicet intellectu & sensu probatur. Primum est, quia intellectus est cognitiuꝰ quidditatis rei, secundũ
b
60 vero est, quia accidentia exteriora sunt propria sensus. Secunda consequentia probatur: quia sicut cognoscimus, sic nominamus. Tertia declaratur in hoc nomine corpus, respectu substãtiæ & quãtitatis. Quarta probatur, quia vitæ nomen sumitur ex exterius apparente, scilicet mouere se, &c. Quinta per se nota relinquitur. Sexta probatur: quia vita non differt à viuere nisi penes modũ significandi, scilicet in abstracto: et declaratur exemplo cursus. Septima est per se nota. Et confirmatur nihilominus secunda pars conclusionis autoritate 9. Ethicorum.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ Articulum tertium.*
b
265

Annot. IN titulo, conueniat, intelligitur formaliter: nam virtualiter ideo vitæ perfectionem conuenire in quæst. quarta probatum est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito. Vita maxime proprie in Deo est. vbi antequam probetur, nota quòd autor aliud quærit, & aliud respondet. Quærit enim simplicẽ quęstionem an est de vita Dei. Respondet autẽ de eminentissimo modo viuendi. fecit autem hoc quoniam Deum viuere ex supradictis satis constabat cum declaratũ iam sit ipsum esse intellectualis naturę. Sed quomodo viuat ex propriis ostendendum erat. probatur ergo sic. viuere dicũtur aliqua inquãtum operãtur ex seipsis non quasi ab aliis mota: ergo quanto perfectius hoc cõuenit alicui, tanto perfectius in eo conuenitur vita: ergo mouentia se quo ad finem, formam & executionẽ, perfectius viuunt quàm mouentia se quo ad formam & executionẽ tantum: & hæc quàm mouentia se tantum quo ad executionem: ergo illud, cuius natura est ipsum esse & intelligere, & id quod naturaliter habet, non determinatur sibi ab alio, obtinet summum vitæ gra-

CONCLVSIO.

¶ *Vitæ nomen substantiam & esse propriæ illius naturæ cui conuenit se mouere significat, nonnunquam vero & minus propriæ vitalem operationem.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex dictis patet [c]) intellectus noster, qui proprie est cognoscitiuus quidditatis rei vt proprij obiecti, accipit à sensu [c]: cuius proprij obiecta sunt accidentia exteriora. Et inde est, quòd ex his, quæ exterius apparent de re, deuenimus ad cognoscendam essentiam rei. Et quia sic nominamus aliquid sicut cognoscimus illud (vt ex supradictis patet [c]) inde est quòd plerunque à proprietatibus exterioribus imponuntur nomina ad significandas essentias rerum. Vnde huiusmodi nomina quandoque accipiuntur proprie pro ipsis essentijs rerum, ad quas significandas principaliter sunt imposita [a]: aliquando autem sumuntur pro proprietatibus, à quibus imponuntur. & hoc minus proprie. Sicut patet quòd hoc nomen corpus impositum est ad significandum quoddam genus substantiarum, ex eo quòd in eis inueniuntur tres dimensiones. Et ideo aliquando ponitur hoc nomen corpus ad significandas tres dimensiones, secundum quod corpus ponitur species quantitatis. Sic ergo dicendum est & de vita. Nam vitæ nomen sumitur ex quodam exterius apparenti circa rem, quod est mouere seipsum: non tamen est impositum hoc nomen ad hoc significandum, sed ad significandam substantiam, cui conuenit secundum suam naturam mouere seipsam, vel agere se quocunque modo ad operationem. Et secundum hoc viuere nihil aliud est quàm esse in tali natura, & vita significat hoc ipsum, sed in abstracto. sicut hoc nomen cursus significat ipsum currere in abstracto [c]. Vnde viuum non est prædicatum accidentale, sed substantiale, Quandoque tamen vita sumitur minus proprie pro operationibus vitæ, à quibus nomen vitæ assumitur: sicut dicit Philosophus nono Ethicorum, quòd viuere principaliter est sentire vel intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus ibi accipit viuere pro operatione vitæ. Vel dicendum est melius quòd sentire & intelligere & huiusmodi quandoque sumuntur pro quibusdam operationibus, quandoque autem pro ipso esse sic operantium. Dicitur enim nono Ethico. quòd viuere est sentire vel intelligere, id est habere naturam ad sentiendum, vel intelligendum. Et hoc modo distinguit Philosophus viuere per illa quatuor. Nam in istis inferioribus quatuor sunt genera viuentium. Quorum quædam habent naturam solum ad vtendum alimento, & ad consequentia, quæ sunt augmentum & generatio. Quædam vlterius ad sentiendum, vt patet in animalibus immobilibus, sicut sunt ostrea. Quædam vero cum his vlterius ad mouendum se secundum locum, sicut animalia perfecta, vt quadrupedia & volatilia & huiusmodi. Quædam verò vlterius ad intelligendum sicut homines.

¶ Ad secundum dicendum, quòd opera vitæ dicuntur quorum principia sunt in operantibus vt seipsos inducant in tales operationes. Contingit autem aliquorum operum inesse hominibus non solum principia naturalia (vt sunt potentiæ naturales) sed etiam quædam superaddita, vt sunt habitus inclinantes ad quædam operationum genera quasi per modum naturæ, & facientes illas operationes esse delectabiles. Et ex hoc dicitur quasi per quandam similitudinem, quòd illa operatio quæ est homini delectabilis, & ad quam inclinatur, & in qua conuersatur, & ordinat vitã suam ad ipsam, dicitur vita hominis. Vnde quidã dicũtur agere vitam luxuriosam quidam vitã honestã. Et per hunc modum vita cõtemplatiua ab actiua distinguitur. Et per hũc etiã modũ cognoscere Deum dicitur vita æterna. ¶ Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deo conueniat vita.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deo non conueniat vita. Viuere enim dicuntur aliqua secundum quod mouent seipsa, vt dictum est [c]. Sed Deo nõ competit moueri. Ergo neque viuere.

¶ Præterea, in omnibus quæ viuunt est accipere aliquod viuendi principium. Vnde dicitur in 2 de anima, quod anima, est viuẽtis corporis causa & principium. Sed Deus non habet aliquod principium. Ergo sibi non competit viuere.

¶ Præterea, principium vitæ in rebus viuentibus, quæ apud nos sunt est anima vegetabilis, quæ non est nisi in rebus corporalibus. Ergo rebus incorporalibus non competit viuere.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Cor meum & caro mea exul. in de. vi.

CONCLVSIO.

¶ *Dei natura cum sit ipsum esse & intelligere, ei maxime vita conuenit.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod vita maxime proprie in Deo est. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quod cum viuere dicantur aliqua secundum quod operantur ex seipsis, & non quasi ab aliis mota [c]. quanto perfectius competit hoc alicui tanto perfectius in eo inuenitur vita. In mouentibus autem & motis tria per ordinem inueniuntur. Nam primo finis mouet agentẽ. Agẽs vero principale est quod per suam formã agit. Et hoc interdum agit per aliquod instrumentũ, quod nõ agit ex virtute suæ formæ, sed ex virtute principalis agẽti[illegible]m instrumento cõpetit sola executio actionis[illegible]ur igitur quædã, quæ mouẽt seipsa non habit[illegible]ectu ad formam vel finem, quæ inest eis à [illegible]ra: sed solum quantum ad executionẽ motus[illegible]d forma, per quam agunt, & finis propter q[illegible] agũt, determinãtur eis à natura: Et huiusmo[illegible] sunt plãte: quæ secundum formam inditã eis à natura mouent seipsas secundũ augmentũ & decrementũ [c]. Quædã vero vlterius mouẽt seipsa non solũ habito respectu ad executionem motus, sed etiam quantum ad formam, quæ est principium motus, quam per se acquirunt. Et huiusmodi sunt animalia, quorum motus principium est forma non à natura indita, sed per sensum accepta. Vnde quanto perfectiorem sensum habent, tanto perfectius mouent seipsa. Nam ea quæ non habent nisi sensum tactus, mouentur solum infra seipsa motu dilatationis & constrictionis, vt ostrea parum excedentia motum plantæ. Quæ vero habent virtutem sensitiuam perfectam, non solum ad cognoscendum coniuncta & tangentia, sed etiam ad cognoscendum distantia, mouent seipsa in remotu processiuo. Sed quamuis huiusmodi animalia formam, quæ est principium motus, per sensum accipiant, non tamen per seipsa præstituunt sibi finem suæ operationis, vel sui motus. sed est eis inditus à natura, cuius instinctu ad aliquid agendũ mouẽtur per formã sensu apprehensam. Vnde supra talia animalia sunt illa, quæ mouent seipsa [c], etiam habito respectu ad finem, quẽ sibi præstituunt. Quod quidem non fit nisi per rationem & intellectum cuius est cogno-

dum: ergo in Deo maxime est vita.
¶ Ad euidentiam secundæ consequentiæ, quia cõparatio intelligi non potest nisi gradus comparatorum ostendatur. litera graduat mouentia se, & ex ipsa graduatione necessitatem consequentiæ ostendit. Duo ergo facit. primo ostendit ea, ex quibus gradu- 113
antur viuentia. secundo tres gradus viuentium ordinat. Tria autẽ sunt ex quibus mouentia se graduantur. scilicet, finis forma & executio. Et propterea aliqua mouent se ad executionem tantum. Aliqua ad executionem & formam, & hæc perfectius mouent se. Aliqua ad executionem & formam & finem: & hæc perfectissime. In primo ordine sunt plantæ, vt patet ex motu augmenti. In secundo sunt animalia, vt patet ex eo quod principium motus eorũ non est forma à natura indita, sed per sensum accepta: & ratione latitudinis in ipsis animalibus inuentæ, scilicet quod quanto perfectius sentiunt, tanto perfectius mouẽt seipsa: quod manifestatur in differenti motione animaliũ perfectorum & imperfectorum. In tertio sunt intellectum habentia, quod probatur: quia solius rationis ac intellectus est cognoscere proportionem finis & eius quod est ad finem: vnũmque in alterum ordinare: ergo & prestituere sibi finem & declaratur signo eminentia huius vitę, ex eo quod in vno & eodem homine pars intellectiua mouet potentias sensitiuas, & per illas corporalia organa. Cõfirmaturque exemplo in artificialibus. Pro tertia autem consequentia ponit litera in supremo viuendi gradu latitudinem: & sic summum in eo declarat. Mouẽtium ergo se ad executionem [illegible]ormam & finem: alia [illegible] se quo ad quædam, alio sortiuntur. Alia mouent se quo ad omnia, id est ita quod nihil ab alio habent. In primo ordine sunt intellectus creati. In secundo vero Deus ipse. Et primum probatur in intellectu nostro. Quo ad intellectum quidem, quia pręstituta sunt ei prima principia. Quo ad voluntatem vero, quia pręstitutus est ei vltimus finis: quem non potest nõ velle. Cætera sunt nota & confirmatur processus ex processu Aristo. 12. Metaphysi.
¶Num

¶ *Num animalia per seipsa formam, qua se moueant, acquirant.*
500

Annot. CIrca secundum viuendi gradum dubiũ occurrit, quo modo verũ sit: quod animalia per seipsa acquirant formam, qua se mouent. Sensus enim vt in secundo de Anima dicitur, est potentia passiua à sensibili: & sentire in pati consistit: ergo animalia ad habendam formam sensibilem pure passiue concurrunt, non ergo acquirunt tam per seipsa.
114
407 ¶ Ad hoc breuiter, vetamen, quia non est hic locus proprius huius materiæ, dicitur, quod licet ad habendam formam sensibilem in genere entium seu medio modo inter potentiam & actum sensus exterior concurrat pure passiue: ad habendam tamen eam in genere cognoscibiliũ seu in actu simpliciter, seu puro, sensus etiam exterior concurrit, non solum passiue, sed etiam actiue. Et ratio est, quia anima, vt in 2. de anima dicitur, est causa affectiua illius alterationis, in qua consistit sentire: seu & in idem redit illius
425 alterationis, quæ est sen-
276 tire. Cõstat autem quod
213 sentire non est pati à sensibili, quoniã etiam diaphanum videret, sed est pati vitaliter à sensibili, hoc autem est sensum esse actu ipsum sensibile vt sic, vt ex dictis in q. 14. patet. Igitur animal habet formam sensibilem & ab alio, & facit eam in se. Et propterea optime in litera dicitur, quod mouet se quo ad formam: & acquirit ea per seipsum &c. Et hæc bene nota, vt scias diuersa & Aristotelis & Sancti Thomæ dicta sane intelligere.

a ¶ *Super Quæstionis decimæoctauæ, Articulum quartum.*

Comment. T[illegible]tulus cla[illegible] [illegible] cõ[illegible] responsiua quæsito affirmatiue. Omnia in Deo sunt vita diuina: probatur, In Deo idem est intellectus. intellectum & intelligere: ergo quicquid est in Deo vt intellectum est Dei vita: ergo omnia in Deo sunt vita diuina: prima consequentia probatur: quia viuere Dei est eius intelligere: secunda vero: quia omnia quæ facta sunt, in ipso sunt vt intellecta.
¶ Aduerte hic. Primo quod quia perfecta vitæ ratio non saluatur nisi in rebus, quæ quandoque fiunt, vt in responsione ad quartum patebit, ideo litera quasi limitauit ly omnia ad omnia facta, id est, quæ secundum aliquod tempus facta sunt, fiunt aut fient. Aduerte secundo

scere proportionem finis, & eius quod est ad finem [c]: & vnum ordinare in alterum. Vnde perfectior modus viuendi est earum quæ habent intellectum. Hæc enim perfectius mouent seipsa. Et huius est signum, quod in vno & eodem homine virtus intellectiua mouet potentias sensitiuas, & potentiæ sensitiuæ per suum imperium mouet organa, quæ exequuntur motum. Sicut etiam in artibus videmus, quod ars, ad quam pertinet vsus nauis, scilicet ars gubernatoria, præcipit ei, quæ inducit formam nauis: & hæc præcipit illi, quæ habet executionem tantum in disponendo materiam. Sed quamuis intellectus noster ad aliqua se agat, tamen aliqua sunt ei præstituta à natura, sicut sunt prima principia, circa quæ non potest aliter se habere, & vltimus finis, quem non potest non velle [c]. Vnde licet quantum ad aliquid moueat se, tamen oportet quod quantum ad aliqua ab alio moueatur. Illud igitur, cuius sua natura est ipsum eius intelligere, & cui id, quod naturaliter habet non determinatur ab alio, hoc est quod obtinet summum gradum vitæ. Tale autem est Deus. Vnde in Deo maxime est vita. Vnde philosophus in 2. meta. ostenso, quod Deus sit intelligens, concludit quod habeat vitam perfectissimam & sempiternam: quia intellectus eius est perfectissimus & semper in actu.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut dicitur in 9. metaphysi. duplex est actio. Vna quæ transiuit in exteriorem materiam. vt calefacere & secare. Alia, quæ manet in agente, vt intelligere, sentire & velle [c]. Quarum hæc est differentia. Quia prima actio non est perfectio agentis quod mouet, sed ipsius moti: secunda autem actio est perfectio agentis. Vnde quia motus est actus mobilis, secunda actio inquantum est actus operantis, dicitur motus eius ex hac similitudine, quod sicut motus est actus mobilis, ita huiusmodi actio est actus agentis, licet motus sit actus imperfecti: scilicet existentis in potentia, huiusmodi autem actio est actus perfecti, id est existentis in actu, vt dicitur in 3. de anima. Hoc igitur modo quo intelligere est motus id quod se intelligit, dicitur se moueｒe. Et per hunc modum etiam Plato posuit quod Deus mouet seipsum, non eo modo quo motus est actus i[illegible]rfecti.

¶ Ad secu[illegible]cendum, quod sicut Deus est ips[illegible]m esse & suum intelligere, ita & suum[illegible]ere. Et propter hoc sic viuit, quod non[illegible]bet viuendi principium.

¶[illegible] tertium dicendum, quod vita in istis in[illegible]oribus recipitur in natura corruptibili, quæ indiget & generatione ad conseruationem speciei, & alimento ad conseruationem indiuidui. Et propter hoc in istis inferioribus non inuenitur vita sine anima vegetabili. Sed hoc non habet locũ in rebus incorruptibilibus.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum omnia sint vita in Deo.*

114 4. contra, cap. 13. f. & veri. q. 4. ar. 8.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non omnia sint vita in Deo. Dicitur enim actuum 17. In ipso viui. mo. & su. sed non omnia in in Deo sunt motus. ergo non omnia in ipso sunt vita.

¶ Præterea, Omnia sunt in Deo sicut in primo exemplari. Sed exemplata debent conformari exemplari. Cum igitur non omnia viuant in seipsis, videtur quod non omnia in Deo sint vita.

¶ Præterea, Sicut Augustinus dicit in libro de vera celi. substantia viuens est melior qualibet substantia non viuente. Si igitur ea quæ in seipsis non viuunt in Deo sunt vita, videtur quòd verius sint res in Deo quàm in seipsis. Quod tamen videtur esse falsum, cum in seipsis sint in actu, in Deo vero in potentia.

¶ Præterea, Sicut sciuntur à Deo bona & ea quæ fiunt secundum aliquod tempus, ita mala, & ea quæ Deus potest facere, sed nunquam fiunt. Si ergo omnia sunt vita in Deo inquantum sunt scita ab ipso, videtur quòd etiam mala, quæ nunquam fiunt, sunt vita in Deo: inquantum sunt scita ab eo. Quod videtur inconueniens.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Quod factum est, in ipso vita erat. Sed omnia prærer Deum facta sunt. Ergo omnia in Deo sunt vita.

CONCLVSIO.

¶ *Viuere Dei, cum sit eius intelligere, quæcunque sunt in ipso vt per se intellecta, vita in ipso sunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd (sicut dictum est [c]) viuere Dei est eius intelligere. in Deo autem est idem intellectus, & quod intelligitur, & ipsum intelligere eius [c]. Vnde quicquid est in Deo vt intellectum, est ipsum viuere vel vita eius. Vnde cum omnia quæ facta sunt à Deo, sint in ipso vt intellecta, sequitur quòd omnia in ipso sunt ipsa vita diuina.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd creaturæ in Deo esse dicuntur dupliciter. Vno modo inquantum continentur & conseruantur virtute diuina, sicut dicimus ea esse in nobis quæ sunt in nostra potestate. Et sic creaturæ dicuntur esse in Deo, etiam prout sunt in proprijs naturis. & hoc modo intelligendum est verbum Apostoli dicentis, in ipso vi. mo. & sumus: quia etiam nostrum viuere & nostrum esse, & nostrum moueri causantur à Deo. Alio modo dicuntur res esse in Deo sicut in cognoscente. Et sic sunt in Deo per proprias rationes, quæ non sunt aliud in Deo ab essentia diuina. Vnde res prout sic in Deo sunt, sunt essentia diuina. Et quia essentia diuina est vita, non autem motus, inde est quòd res hoc modo loquendi in Deo non sunt motus, sed vita.

¶ Ad secundum dicendum, quòd exemplata oportet conformari exemplari secundum rationem formæ, non autem secundum modum essendi. Nam alterius modi esse habet forma quandoque in exemplari, & in exemplato. Sicut forma domus in mente artificis habet esse immateriale & intelligibile, in domo autem, quæ est extra animam, habet esse materiale & sensibile. Vnde & rationes rerum, quæ in seipsis non viuunt, in mente diuina sunt vita: quia in mente diuina habent esse diuinum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd si de ratione rerum naturalium non esset materia, sed tantum forma omnibus modis, veriori modo essent res naturales in mente diuina per suas ideas, quam in se ipsis. Propter quod & Plato posuit, quòd homo separatus erat verus homo, homo autem materialis est homo per participationem. Sed quia de ratione rerum naturalium est materia [c], dicendum quòd res naturales verius esse habent simpliciter in mente diuina quam in seipsis: quia in mente diuina habent esse increatum, in seipsis autem esse creatum. Sed esse hoc vtpote homo vel equus, verius habent in propria natura quàm in mente diuina: quia ad veritatem hominis pertinet esse materiale, quod non habent in mente diuina. Sicut domus nobilius esse habet in mente artificis quàm in materia: sed tamen verius dicitur domus quæ est in materia quàm quæ est in mente: quia hæc est, domus in actu, illa autem domus in potentia. 363

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet mala sint in Dei scientia, inquantum sub Dei scientia comprehenduntur [c], non tamen sunt in Deo sicut creata à Deo, vel conseruata ab ipso: neque sicut habentia rationem in Deo. Cognoscuntur enim à Deo per rationes bonorum. Vnde non potest dici, quòd mala sint vita in Deo. Ea vero, quæ secundum nullum tempus sunt, possunt dici esse vita in Deo, secundum quod viuere nominat intelligere tantum, inquantum intelliguntur à Deo [c]: non autem secundum quòd viuere importat principium operationis. a 89 97

quòd vt ex responsione, ad quartum patet, hæc propositio hic posita, quicquid est in Deo, vt intellectũ est vita eius, interpretanda est de intellecto per se, ad excludendum mala quæ sunt intellecta per aliud, scilicet per bona.
¶ In responsione ad tertium: si eleuare vis responsionem ac rationem hanc ad omnia, nomine materiæ, intellige omne quod se tenet ex parte materiæ, id est, potentiam. Idea enim diuina in hoc excedit Platonicam: quòd ista est immaterialis tantum: illa vero & materiæ & potentiæ expers, actus purus est. Et propterea Gabriel de cuius ratione non est materia sed potentia: verius in 113
seipso est Gabriel quàm in Deo: sed litera me- 83
minit materiæ tantum: quia de non viuentibus 103
argumentum loquitur: quæ constat materialia esse & manifestum impedimentum habere: ne sint verius ipsa in Deo.
¶ In respõsione ad quartum: recolito quòd in articulo secundo dictũ est: quòd viuere proprie significat ipsum esse viuentis, quod est principium operationis vitalis, minus proprie vero operationem vitalem. Ex hoc autem sequitur, quòd aliquid potest dici viuere vel vita dupliciter. vno modo quia est ipsa operatio vitalis, & sic omnia quorum in Deo est ratio seu similitudo viuunt in ipso: quia sunt eius intelligere. Secundo: quia est principium vitalis operationis, & sic sola bona, quæ quandoque fiunt, viuunt in deo quoniam sola hæc in Deo mouent seipsa ad se esse extra Deum. sunt enim in Deo velut creatrices essentiæ.

essentiæ

essentiæ. Reliqua autem factibilia non viuunt hoc modo: quoniam nunquam mouent se ad hoc quòd sint in seipsis. Et intendit litera in calce huius responsionis quod clarius expressum fuerat in quæstio. de ve. quæstio 4. articulo vltimo.

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum primum.*

Annotat. IN titulo voluntas sumitur dupliciter. Primo pro actu volendi. Secundo pro principio seu potentia elicitiua actus volendi. Nec refert in proposito, quo quis modo accipiat: quia vbi vnum, ibi reliquum & econuerso.

Comment. ¶ In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua quęsito cum suo medio termino. Secundo probatur medium: manifestatur vis eius, deduciturque conclusio quo ad primam partem. Tertio idem probatur quo ad secundam partem in calce.

¶ Quo ad primum conclusio est. In Deo est voluntas sic, quòd suum velle est suum esse: medium autem est, voluntas sequitur intellectũ. in Deo autem est intellectus. ergo.

Annot. ¶ Aduerte hîc duo. Primo, quòd licet secunda conclusionis pars non expresse ponatur in litera, sed concludatur tantum in calce: implicite tamen proposita intelligitur in ly, sicut, quum proponitur voluntatem esse in Deo sicut intellectum. Secundo, quòd quia medium est proprium subiectum voluntatis. Intellectiuũ enim est per se primo volitiuum. Idem erit probatum quòd intellectum sequitur voluntas: & probatur à priori voluntatem esse: & quid est voluntas: & propter quid est voluntas: quamuis voluntatem esse in communi probatione non egeat: quia experimur eam esse in nobis. Et propterea valde notanda sunt quæ sequuntur, vtpote arduum arcanũ indicatura.

115 3. quæ. 18. art. 1. cor. Et 2. dist. 45. art. 1. Et 1. contra. capi. 72. & 73. §. 2. & li. 4. cap. 19. co. 2. Et veri. q. 23. arti. 1. Et opusc. 3. capit. 32. & 35.

Comment. ¶ Quo ad secundum proceditur sic. Intellectus intelligens actu est per suam formam intelligibilem, sicut res naturalis est per suam formam. ergo natura intellectualis bonum apprehensum per formam intelligibilem, quum non habet, quærit: quum habet, quiescit in illo: ergo in quolibet habente intellectum est voluntas: ergo in Deo est voluntas. Prima consequentia probatur ex vi proportionalis similitudinis inter formam naturalem & intelligibilem in antecedente assumptæ: quia quælibet res naturalis habet hæc duo. Primum est, habitudo talis ad formam seu perfectionem naturalem vt in habita quiescat, in non habitam vero inclinetur. Secundum est, quòd talis habitudo in carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis. Secunda vero probatur ex eadem radice, dupliciter: Primo, quia vtrunque illorum spectat ad voluntatem. Secundo ex proportionali: quia ex eadem causa, in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Tertia autem consequentia probatur: quia in Deo est intellectus.

Quæstio. ¶ Circa primam consequentiam dubium est, quia expresse declinat proportionalis similitudo à forma intelligibili ad bonum apprehensum per illam. Exigebat enim processus iste, vt illatum esset: ergo natura intellectualis ita se habet ad formam intelligibilem, quòd in habita quiescit, & in non habitam inclinatur: quia forma intelligibilis est sicut forma naturalis. Et tamen in litera declinatum est ad bonum apprehensum per formam intelligibilem. Malus ergo videtur hic processus: vtpote sine fundamento. Et augetur dubitatio: quia forma intelligibilis est intus, bonum vero apprehensum est extra: vt patet in sexto metaphysicorum.

Quæstio. ¶ Circa secundam quoque consequentiam dubium est. Quia ex tali processu nihil habetur, nisi quòd in natura intellectuali est appetitus formę intelligibilis, vel etiam rei apprehensæ: sed non habetur ex hoc, quòd ille appetitus sit actus elicitus: quod tamen probandum erat: probatio siquidem illius consequentiæ, scilicet quia istud appetere spectat ad voluntatem, præsupponit voluntatem quã quærimus.

¶ Ad euidentiam horum prænotanda est differentia inter appetitum naturalem & animalem, prout diuiditur in rationale & sensitiuum &c. Differunt nanque primo, quia animalis est speciale genus potentiæ animæ, vt patet secundo de anima: naturalis vero communis est omnibus. Secundo quia naturalis consequitur rationem formalem rei absolute, animalis vero sequitur naturam inquantum apprehensiua. est Tertio, quia naturalis est actu ex sola natura, animalis vero non potest exire in actum nisi ex apprehensione. Quarto quia appetere naturaliter non est actus elicitus, sed ipsa inclinatio huius ad hoc, appetere autem animaliter, est operatio, quæ est actus secundus. Quinto quia appetitus naturalis est ad vnum, animalis vero ad multa, iuxta multitudinem apprehensorum bonorum. Sexto, quia naturalis est rei, quia conueniens illi particulare potentiæ appetenti. Animalis vero est rei, quia conueniens toti seu supposito. Septimo, quia naturalis in actu inest rei ab alio, animalis vero ex se: quia bonum mouet inquantum apprehensum à seipso appetente, & non ab alio. Ex his autem patet, quod modo intendimus, scilicet quod quicquid appetitur non quatenus apprehensum, naturali appetitu appetitur. Quicquid autem appetitur quia apprehensum elicito actu appetitus sensitiui aut intellectiui appetitur. Vnde apprehensio ipsa dupliciter potest appeti. Primo naturali appetitu, & sic ab intellectu appetitur, inquantum intellectus naturaliter inclinatur in hanc perfectionem suam, quæ est apprehendere res. Secundo rationali appetitu, & sic à voluntate appetitur, vt apprehensa, vt patet. Cum considerando quàm excelsum ac optimum sit videre Deũ aut intelligere naturas corporum cęlestiũ &c. optamus illam habere cognitionem, & gauderemus si illam haberemus, hos enim actus voluntatis, non naturę opera esse experimur in nobisipsis. Habetur autem ex hac veritate ma[illegible]ste, quod appetere [illegible] sequitur na- actu elicito sequitur apprehensionem, sicut appetere na[illegible] turam aliquam etiam imperfectissimam, puta materiam [illegible] templatus fueris, quod cognoscere est cognoscentem esse actu cognitum. & quod quia omne esse est secundum aliquam formam: quod hoc esse quod significat cognoscere est secundum formam cognoscibilem actu in genere cognoscibili: videbis duo: Primo, quod formam intelligibilem constituere intellectum in actu est constituere ipsum in esse rem apprehensam vt sic. Et consequenter in processu literæ à forma intelligibili ad rem apprehensam in prima consequentia, nullum fuit vitium, nulla obliquitas, sed artificiosa expressio: quod de forma intelligibili loquebatur, non in genere entium, sed in genere intelligibili: non qualitercunque, sed inquantum constituit intellectum esse ipsum cognitum apprehensibiliter. Secundo, quod quia omne esse sequitur appetitus, & proportionaliter quale esse, talis appetitus: merito, quia duo tantum sunt genera essendi: primum secundum quod res est aliquid secundũ naturale esse: secundum vero, secundum quod res est aliquid apprehensibiliter oportet duplicem appetitum ponere, & proportionaliter, vt scilicet quia primum genus essendi consistit in esse per modum actus primi, secundum autem consistit in esse per actum secundum, qui est apprehendere: ideo appetere appetitu sequente esse naturale non est actus secundus, sed inclinatio, vt dictum est. Appetere vero appetitu sequente esse quod in cognitione consistit, est actus secundus elicitus à virtute appetitiua consequente naturam, inquantum apprehensiua est. Et hoc est vere fundamentum in litera assumptum. hæc est proportionalis similitudo formæ naturalis & intelligibilis. Vnde manifeste incepit ex hoc quod sicut forma naturalis constituit ens, ita forma intelligibilis constituit cognoscens, id est ens tali modo: vt hic & ex precedentibus patet. Ac per hoc patet solutio ad vtrunque dubium. Neque enim probatio secũdæ consequẽtiæ præsupponit voluntatem, sed conclusio ex prima consequẽtia, quod tendere in apprehensum non habitum & quiescere in habitu in natura intellectuali vt sic sunt, quod est esse actus elicitos, optime illatũ est, ergo voluntas ibi est: quia actus hi ad voluntatem spectant vt experientia testatur, & ratio conuincit.

¶ Quo ad tertium probatur secunda pars conclusionis sic. Intelligere Dei est suum esse: ergo velle Dei est suum esse. consequentia probatur: ex similitudine proportionali per ly sicut. Cum enim vtrunque sit actus secundus & immanens &c. oportet si alterum identificatur esse diuino, quod etiam reliquum.

QVAESTIO DECIMANONA, De voluntate Dei, in duodecim Articulos diuisa.

POST considerationem eorum, quæ ad diuinam scientiam pertinent, considerandum est de his, quæ pertinent ad voluntatem diuinam, vt sit prima consideratio de ipsa Dei voluntate. secunda de his, quæ ad voluntatem, absolute pertinent. Tertia de his quæ ad intellectum in ordine ad voluntatem pertinent.

¶ Circa ipsam autem, voluntatem quæruntur duodecim. ¶ Primo, vtrum in Deo sit voluntas. ¶ Secundo, vtrum Deus velit alia à se. ¶ Tertio, vtrum quicquid Deus vult ex necessitate velit. ¶ Quarto, vtrum voluntas Dei sit causa rerum. ¶ Quinto, vtrum voluntatis diuinæ sit assignare aliquam causam. ¶ Sexto, vtrum voluntas diuina semper impleatur. ¶ Septimo, Vtrum voluntas Dei sit mutabilis. ¶ Octauo, vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat. ¶ Nono, vtrum in Deo sit voluntas malorum. ¶ Decimo, vtrum Deus habeat liberum arbitrium. ¶ Vndecimo, vtrum sit distinguenda in Deo voluntas signi. ¶ Duodecimo, vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit voluntas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in Deo non sit voluntas. Obiectum enim voluntatis est finis & bonum. Sed Dei nõ est assignare aliquẽ finẽ. Ergo volũtas nõ est in Deo.

¶ Præterea, Voluntas est appetitus quidam. Appetitus autem (cum sit rei non habitæ) imperfectionem designat, quæ Deo non competit. Ergo voluntas non est in Deo.

¶ Præterea, Secundum Philosophum in 3. de anima, voluntas est mouens motũ. Sed Deus est primum mouens immobile, vt probatur 8. physi. Ergo in Deo non est voluntas.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Apostolus Roman. 12. Vt probetis quæ sit voluntas Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in Deo sit ita intellectus qaod suum intelligere, idem est intellectus & esse, & ita in eo sic voluntas est, quod eius velle est suum esse.*

¶ RESPONDEO dicendum, in Deo voluntatem esse, sicut & in eo est intellectus. Voluntas enim intellectum consequitur. Sicut enim res naturalis habet esse in actu per suam formam ita intellectus intelligens actu per suam formam intelligibilem. Quælibet autem res ad suam formam naturalẽ hãc habet habitudinem, vt quando non habet ipsam, tendat in eam, & quando habet ipsam quiescat in ea. & idem est de qualibet perfectione naturali quòd est bonum naturæ. Et hæc habitudo ad bonum in rebus carentibus cognitione vocatur appetitus naturalis [e]. Vnde & natura intellectualis ad bonum apprehensum per formam intelligibilem similem habitudinem habet, vt scilicet cum habet ipsum quiescat in illo, cum vero nõ habet quærat ipsum, & vtrunque pertinet ad voluntatem. Vnde in quolibet habente intellectum est voluntas, sicut in quolibet habente sensum est appetitus animalis. Et sic oportet in Deo esse voluntatem, cum sit in eo intellectus. Et sicut suum intelligere est suum esse [e], ita suum velle. 198 83

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet nihil aliud à Deo sit finis Dei, tamen ipsemet est finis respectu omnium, quæ ab eo fiunt, & hoc per suam essentiam, cum per suam essentiam sit bonus, vt suprà ostensum est [e]. Finis enim habet rationem boni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas in nobis pertinet ad appetitiuam partem. Quæ licet ab appetendo nominetur, non tamen hunc solum habet actum vt appetat, quæ non habet, sed etiam vt amet quod habet & delectetur in illo. Et quantum ad hoc voluntas in Deo ponitur. Quæ semper habet bonum quod est eius obiectum, cum sit indifferens ab eo secundum essentiam, vt dictum est [e]. 33 35

¶ Ad tertium dicendum, quòd voluntas cuius obiectum principale est bonum, quod est extra voluntatem, oportet quod sit mota ab alio. Sed obiectum diuin[illegible] voluntatis est bonitas sua, quæ est eius esse[illegible]de, cum voluntas Dei sit eius essentia, no[illegible]etur ab alio à se, sed à se tantum, eo modo [illegible]endi intelligere & velle dicitur motus. Et secundum hoc Plato dixit, quòd primu[illegible]o uens mouet seipsum. 111

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

Commen. ¶ In corpore articuli duo: primo respõdet quæsito, quod sic est secũdo ostendit quomodo est in calce, ibi. sed se vt finem.

116 1. dist. 45. Et 1. con- tra capit. 74. 75. & 4. & ve. ti. quæst. 23. art. 4.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Deus vult se & alia. probatur. Res naturales inquantum perfectę sunt naturaliter inclinantur ad communicandũ suũ bonum aliis, ergo ad rationem voluntatis pertinet, vt bonum, quod quis habet, aliis cõmunicet: ergo hoc præcipue pertinet ad voluntatem diuinã: ergo Deus vult se & alia. Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguẽdo duplicem inclinationem naturę scilicet ad bonum propriũ & aliorum, procatur vero ab effectu: quia omne agens perfectum agit sibi simile. Prima consequẽtia probatur ex proportionali similitudine inter naturalem inclinationem & rationalem, quæ est voluntas. Secunda autem probatur quia a diuina voluntate deriuatur omnis perfectio tanquam illi similis, vt domus in lignis, est similis domui volitæ ab artifice. Tertia autem probatione non eget. 114

¶ *Num velle alia à se perfectionem aliquã dicat ipsius voluntatis, & diuinæ.*

23 b Quæstio. Circa hũc processum dubium est. Processus iste videtur fundari in hoc, quod quicquid perfectionis est in inferiori, ponẽdum est proportionaliter in superiori. Super hoc enim videtur fundari tam prima quam secunda consequentia. Prima quidẽ, quoniam ex quo inclinatio naturæ in[illegible] inclinatio apprehensiua tendat etiam in bonum alterius. Secunda quoque quia si hoc inuenitur in aliqua voluntate, præcipue in diuina, vtpote perfectissima, & quæ magis facit sibi simile, quam quæcunque alia voluntas, & quodcunque agens perfectum, quoniam ab ea omnis deriuatur perfectio. In hoc autem processu sic fundato. latet hæc propositio falsa, scilicet Deum velle. alia est perfectio quædam suæ voluntatis, ergo processus malus. Quod enim ista propositio in hoc claudatur processu patet: quia si inclinatio in bonum alterius, perfectio non supponeretur, non valeret processus, ergo ponenda est in voluntate: & ergo in diuina, præsertim, quod omnia, quæ Deo & creaturis communia sunt, vt voluntas & intellectus &c. ad ipsum omni imperfectione sublata transferri intelligimus, quo ad id. quod perfectionis est. Quod autem illa propositio sit falsa: patet, quia si De⁹ nullũ aliud à se vellet, esset æque perfectus sicut modo est. Velle igitur alia, nullam ei perfectionem addit.

¶ Ad hoc potest dupliciter responderi, iuxta duos sensus, quibus potest intelligi Deum velle alia. Primo velle actualiter alia esse. Secundo velle potentialiter alia, id est esse volitiuum aliorum, siue velit alia, siue non. Et siquidem intelligatur conclusio ista secundo modo, nulla est ambiguitas: quoniam esse volitiuũ aliorum est perfectio in Deo, sicut esse factiuum aliorum est perfectio naturæ. Nec potuit Deus non esse volitiuus aliorum, quãuis potuit non velle alia. Si vero intelligatur conclusio etiam primo modo, difficile est soluere. dicendum tamen mihi videtur, quod de voluntate in communi loquendo, consequentia est optima: quoniam ad perfectionem actus voluntatis spectat amor amicitiæ, & liberalitas &c. quibus aliorum bona volumus: deesset enim huiusmodi perfectio actibus voluntatis: in cuius signum charitas voluntati infunditur. gratia enim non mutat naturam subiecti, sed perficit illud per modum ipsius. De voluntate autẽ diuina loquendo, consequentia bona est: Sed proportionalitas valde ponderanda, si inclinatio in bonum aliorum est perfectio naturæ per modum naturæ, consequens est quòd inclinari in bonum aliorum erit perfectio voluntatis per modum voluntatis, id est voluntaria. Et si inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis, est perfectio voluntatis. ergo inclinari in bonum aliorum per modum voluntatis diuinæ, erit perfectio voluntatis diuinæ. Sed quum dices per modum voluntatis diuinæ, duas limitationes addis perfectioni: altera est, quòd est voluntaria, altera est quòd omnino libera, ac independens: vtpote primæ voluntatis naturæ conformis. Concedere autem quòd Deum velle alia, est perfectio voluntaria & omnino libera, nullum inconueniens est. Neq; enim ex hoc sequitur, quòd Deo potuit deesse aliqua perfectio, scilicet velle alia, sed quòd potuit deesse aliqua perfectio voluntaria ac omnino libera. Hæc enim est conditio diminuens rationẽ perfectionis, respectu eius in quo est: quoniam significat suum oppositũ non esse imperfectionẽ. 71 78 b 11

¶ *Num Deus velit omnia, quæ velle potest.*

Quæstio. Circa eandem deductionem, imò verba literæ dubium occurrit. Quoniam & ex hoc processu sequi videtur, quòd Deus non solum velit alia, sed quòd velit omnia quæ velle potest. Et hoc in litera exprimitur dum dicitur, quòd ad diuinam spectat volũtatem vt bonum aliis communicet secundum quòd possibile est. hoc autẽ est falsum: quoniã multa posset Deus velle: quæ nõ vult: vt patet. ¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum deũ velle alia, vt in sequenti articulo patebit, sit omnino liberum: nec vllam habeat causam, non potest nisi post factum, aut ex reuelatione cognosci, quòd Deus vult alia, & consequẽter quòd vult hæc vel illa. Nec ad hoc ostendendum factus est literæ huius processus. Sed ad ostendendum q; velle alia ad perfectionem voluntariam, tamẽ voluntatis diuinæ spectatur: omnia autẽ vel quædã, hęc vel illa velle: hinc non habetur nec haberi potest: quoniam cũ hîc concludatur perfectio voluntaria, & diuina voluntas sibiipsi sit lex & ratio, nihil aliud rationabiliter dici hinc potest quàm cum in litera dicitur, quòd scilicet ad eam spectat alia velle secundum quòd possibile est: sumendo possibile à potentia ordinata, & non à potentia simpliciter. Nam hoc tantundem est, ac si diceretur, secundum quòd ipsa diuina voluntas vult. c 115

¶ Quo ad secundum distinguitur duplex modus, quo aliquid est volitũ, scilicet, vt finis, & vt ad finem, & dicitur quòd Deus vult se vt finem, alia vt ad finem. Et probatur seu manifestatur quomodo vtrunque horum fit, quum dicitur inquantum condecet diuinam bonitatem etiam alia ipsam participare. Experimur siquidem in nobis, quòd quum nosipsos perfecte amamus, nõ solum volumus nos esse viuere, &c. sed etiã volumus nobis quod nos decet: & ex hoc volumus benefici esse, non principaliter, vt aliis bona velimus, sed quia volum⁹ quod nos decet, sequitur aliorũ bonũ. Cũ autẽ deceat diuinã bonitatẽ participari, Deus aliis vult bona: quia decẽt se, seu bonitatẽ suã, & consequenter se vult vt finẽ, & alia à se vt ad finẽ: quia propter se modo dicto. Nec hoc est minuere liberalitatẽ aut amorẽ Dei erga nos adeo cõmendatũ, sed est aperire quã immensæ amabilitatis sit diuina bonitas, ostendereque creaturã nõ esse talis modi amabilitatis capacẽ. Nihil enim minus habet, quod eo quo nõ potest modo amari, à Deo nõ amatur: quinimò amor liberalissimus versus nos manifestat, quũ videt quod diuinã bonitatẽ sic participari decet, q; oppositũ non dedecet, sic decet quod nihil sibi, sed nobis tantum confert. Hinc enim patet, quòd Deum velle libere hanc decentiam est nostrum eligere bonum: quia est velle sic suam bonitatem, vt etiam nos simus. poterat enim absque vllo damno suo velle etiam sic eam, quod nihil eam participaret, vt in sequenti patet articulo.

117 1. dist. 43. qõ. 2. per totũ. &c. distin. 47. articul. 1. Et 1. contra capit. 80. 81. 82. 83. & 89. fin. Et libro 2. capitu. 25. & 27. fi. Et lib. 3. c. 97. co. 3. Et veri. q. 23. art. 4. Et po. qõ. 3. artic. 1.

a ¶ *Super quæstionis decimænonæ Articulum tertium.*

Titulus in corpore declaratur.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo declaratur ly necessario in titulo positum, quod modis sumitur. & distinguitur necessarium absolute, & ex suppositione, vt claro

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus velit alia á se.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non velit alia à se. Velle enim diuinum est eius esse: sed Deus non est aliud à se, ergo non vult aliud à se.

¶ Præterea, Volitum mouet volentem, sicut appetibile appetitum, vt dicitur in 3. de anima. Si igitur Deus velit aliquid aliud à se, mouebitur eius voluntas ab aliquo alio: quod est impossibile.

¶ Præterea, Cuicunque voluntati sufficit aliquod volitum, nihil quærit extra illud. Sed Deo sufficit sua bonitas, & voluntas eius ex ea satiatur. Ergo Deus non vult aliquid aliud à se.

¶ Præterea, Actus voluntatis multiplicatur secundum volita. Si igitur Deus velit se & alia à se, sequitur quod actus voluntatis eius sit multiplex, & per consequens eius esse: quod est eius velle. Hoc autem est impossibile. Nõ ergo vult alia à se.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. Thessa. 4. Hæc est voluntas Dei sanctificatio vestra.

CONCLVSIO

¶ *Cum ad perfectionem voluntatis spectet, vt bonum, quod quis habet, aliis communicet, hoc diuinam præcipue voluntatem decet vt se & alia velit, se vt finem, cætera vero vt ad finem ordinata, id est propter se, quo condecet eius summam bonitatem alia participare.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deus non solum se vult, sed etiam alia à se. Quod apparet à simili prius introducto [e]. Res enim naturalis non solum habet naturalem inclinationem respectu proprij boni, vt acquirat ipsum cum non habet, vel vt quiescat in illo cum habet, sed etiam vt proprium bonum in alia diffundat [e] secundum quod possibile est. Vnde videmus; quod omne agens inquantum est actu perfectum, facit sibi simile. Vnd[illegible] & hoc pertinet ad rationem volun[illegible] bonum quod opus habet alijs co[illegible]cet secundum quod possibile est. E[illegible]c præcipue pertinet ad voluntatem diui[illegible]: à qua per quandam similitudinem de[illegible]tur omnis perfectio. Vnde si res naturales inquantum perfectę sunt, suum bonum [illegible]iis communicant, multo magis pertinet ad voluntatem diuinam, vt bonum suum aliis per similitudinem communicet, secundum quòd possibile est. Sic igitur vult & se esse, & alia: sed se vt finem: alia verò vt ad finem: inquantum condecet diuinam bonitatem, etiam alia ipsa participare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet diuinum velle sit eius esse secundum rem, tamen differt ratione secundum diuersum modum intelligendi & significandi, vt ex superioribus patet [e]. In hoc enim quòd dico, Deum esse, non importatur habitudo ad aliquid, sicut in hoc quod dico, Deum velle. Et ideo licet non sit aliquid aliud à se, vult tamen aliquid aliud à se.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in his, quæ volumus propter finem, tota ratio mouendi est finis: & hoc est quod mouet voluntatem. Et hoc maxime apparet in his, quæ volumus tantum propter finem. Qui enim vult sumere potionem amaram, nihil in ea vult nisi sanitatem: & hoc solum est quod mouet eius voluntatem. Secus autem est in eo, qui sumit potionem dulcem, quam non solum propter sanitatem, sed etiam propter se aliquis velle potest. Vnde, cùm Deus alia à se non velit, nisi propter finem, qui est sua bonitas, vt dictum est [e]: non sequitur quòd aliquid aliud moueat voluntatem eius, nisi bonitas sua. Et sic sicut alia à se intelligit intelligendo essentiam suam, ita alia à se vult volendo bonitatem suam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex hoc quòd voluntati diuinæ sufficit sua bonitas, non sequitur quòd nihil aliud velit, sed quòd nihil aliud vult, nisi ratione suæ bonitatis. Sicut etiam intellectus diuinus, licet sit perfectus, ex hoc ipso quòd essentiam diuinam cognoscit, tamen in ea cognoscit alia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd sicut intelligere diuinum est vnum, quia multa non videi nisi in vno, ita velle diuinum est vnum & simplex: quia multa non vult, nisi per vnum, quod est bonitas sua.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum quicquid Deus vult, ex necessitate velit.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd quicquid Deus vult, ex necessitate velit. Omne enim ęternum est necessariũ: sed q̃cquid De⁹ vult ab æterno vult, alias vo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Num ex aliorum volitione, aliquid perfectionis diuinæ bonitati accrescat.

CIrca probationem secundæ partis dubiũ occurrit. Falsum nanque videtur quod nihil perfectionis accrescat diuinæ bonitati ex aliorum volitione. Nam & in articulo præcedẽte, & in primo contra gen. capi. 76. expressius habetur, quod ex hoc Quæstio quod Deus vult suam perfectionem, vult alia: Igitur ex volitione aliorum pendet perfecte esse volitam essentiam diuinam. Et si sic est, cum oporteat essentiam diuinam esse perfectissime volitam à Deo sequitur, ergo necessario alia sunt volita à Deo: cuius oppositum hic & ibi determinatur: nec potest dici ad hoc, quod præsens litera non dicit, quod ex volitione aliorum nil perfectionis diuinæ bonitati accrescit, sed ex ipsis aliis volitis nil perfectionis ei accrescit, hoc enim puerile est. Tum quia sic processus literæ de volitione inquirẽs aliorum nullus esset. Tum quia obiectio militat contra ipsam volitionem: etiam si nunquam esset hæc litera. Nec potest rursus dici, quod diuinam bonitatẽ perfecte amari non pendet ex volitione aliorum, sed potius econuerso, scilicet quod volitio aliorum pendet ex hoc quod diuina bonitas est perfecte volita. Quoniam licet hoc sit verum, vt ibidem di citur non euaditur tamen à difficultate obiecta: stante enim hoc adhuc sequitur alia necessario esse volita à Deo: quoniam diuina bonitas necessaria est ab eo non solum volita: sed perfecte volita: hoc autem necessario concomitatur aliorum volitio, vt dictum est. ergo.

¶ Ad hoc est dicendum, quod modus, quo res est volita, est duplex: quidam intensiuus, qui dam extensiuus. Et quod inter hos tantum differt, quod primus graduat perfectionem amoris, secundus autem non, sed extendit ipsum. Et si quandoqte inue- [illegible] scriptum quod [illegible] pertinet ad [illegible] gendum est de perfectione extensiua, & non simpliciter. Vnde in proposito diuina bonitas necessario est perfectissime volita, à Deo perfectione intensiua: quia est infinite amabilis: sed non necessario est perfecte volita perfectione extensiua, sed libere. Amari autem sic, scilicet secundum condecentiam ad extra, seu vt diffundatur, participetur, & multiplicetur secundum suam similitudinem, non ad perfectionem intensiuam, sed extensiuam pertnet: & co nsequenter non cum necessario, sed cum libere conuenientibus Deo comput andum est. Quia igitur diuina bonitas libere est sic perfecte volita à Deo, ideo libere alia vult, & non econuerso. Et ideo proprie loquendo nec ex aliis, nec ex aliorum volitione, aliquid perfectionis etiam extensiue diuinæ bonitati accrescit, sed econuerso, ex perfecta extensiue volitione suæ bonitatis, Deus esse & alias perfectiones vult aliis.

¶ In responsione ad quintum & quartum, nota diligentissime doctrinam in pri mo

1 dist. 4. art. 3. q. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40.

patet. Et aduerte, quòd ista ratio concludit, quòd Deus non potest naturaliter agere aliquem vnum effectum per seipsum solũ. Si quis autem poneret Deum solum, nullam rem integraliter causare, sed cõcausantibus aliis causis ipsum dare esse effectibus, diceret quòd proprius effectus diuini esse infiniti est esse indeterminate secundũ se, sed determinate tamẽ semper inuentũ ꝑpter secundas causas. Sed hoc à seipso discordat: quoniam si esse diuinum est infinitum, oportet ab ipso præemanasse esse omnium illarum causarum concausantiũ: quoniam omnẽ essendi modum ab infinito esse oportet prouenire: & si sic est, ergo cõcedere oportet quòd Deus aliquam effectum per seipsum solum integraliter producere potest. ergo non per necessitatem naturæ, nisi dari possit effectus infiniti esse, vt in litera dicitur: stat ergo ratio.

119 1. dist. 41. artic. 3. co. Et 1. conc. cap. 86. & lib. 2. c. 28. & 29. Et lib. 3. cap. 97.

¶Tertio probatur ex habitudine effectuum ad causam sic: effectus præexistunt in causa secundum modum causæ. ergo effectus præexistunt in Deo secundum modum intelligibilem: ergo procedunt ab eo secundum modum intelligibilem: ergo per modũ voluntatis. ergo voluntas Dei est causa rerum, prima consequẽtia probatur: quia esse Dei est eius intelligere, secunda probatur: quia effectus procedunt à causa secundum modum, quo præexistunt in causa: quod probatur, quia omne agẽs agit sibi simile. tertia cõsequẽtia probatur, quia inclinatio ad agendum id, quod per intellectum conceptum est, voluntatis est. Vltima est per se nota.

218

nat immediatum principium operationis. Sed hæc omnia in Deo vnum sunt.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum voluntatis diuinæ sit aßignare aliquam causam.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntatis diuinæ etiam sit assignare aliquam causam. Dicit enim August. in lib. 83. q. Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidisse? Sed agenti volũtario, quod est ratio operandi, est etiam causa volendi. Ergo voluntas Dei habet aliquam causam.

¶Præterea, In his quæ fiunt à volente, qui propter nullam causam aliquid vult, non oportet aliam causam assignare nisi voluntatem volẽtis. sed voluntas Dei est causa omnium rerũ, vt ostensum est [c]. Si igitur voluntatis eius non sit aliqua causa, non oportebit in omnibus rebus naturalibus aliam causam quærere, nisi solam voluntatem diuinam. Et sic omnes scientiæ essent superuacuæ: quæ causas aliquorum effectuum assignare nituntur: quod videtur inconueniens. Est igitur assignare aliquam causam voluntatis diuinæ.

¶Præterea, Quod fit à volente, non propter aliquam causam dependet ex simplici voluntate eius. si igitur voluntas Dei non habeat aliquam causam, sequitur quòd omnia quæ fiunt dependeant ex simplici eius voluntate, & non habeant aliquam causam aliam: quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est, quòd dicit August. in lib. 83. q. Omnis causa efficiens maior est eo quod efficitur: nihil tamẽ maius est voluntate Dei. Nõ ergo causa eius quęrenda est.

CONCLVSIO.

¶*Cũ Deus vnico & simplicißimo actu velit omnia in sua bonitate, eius volũtatis nulla prorsus causa est.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod nullo modo voluntas Dei causam habet.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ cum voluntas consequatur intellectum [c]: eodem modo contingit esse causam alicuius volentis vt velit, & alicuius intelligentis vt intelligat. In intellectu autem sic est quòd si seorsum intelligat principium, & seorsum conclusionem, intelligentia principij est causa scientiæ cõclusionis. Sed si intellectus in ipso principio inspiceret conclusionem, vno intuitu apprehendens vtrunque in eo scientia conclusionis non causaretur ab intellectu principiorum: quia idem non est causa suiipsius, sed tamen intelligeret principia esse causas conclusionis. Similiter est ex parte voluntatis, circa quam sic se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, sicut in intellectu principia ad conclusiones [c]. Vnde si aliquis vno actu velit finem, & alio actu ea, quæ sunt ad finem, velle finem erit ei causa volendi ea quæ sunt ad finem: sed, si vno actu velit finem & ea, quæ sunt ad finem, hoc esse non poterit: quia idem non est causa suiipsius. Et tamen erit verum dicere, quòd velit ordinare ea, quæ sunt ad finem in finem. Deus autem sicut vno actu omnia in essentia sua intelligit [c], ita vno actu vult omnia in sua bonitate [c]. Vnde sicut in Deo intelligere causam non est causa intelligendi effectus, sed ipsa intelligit effectus in causa [c] ita velle finẽ, non est ei causa volendi ea, quæ sunt ad finem. Sed tamen vult ea, quæ sunt ad finem ordinari in finem [c]. Vult ergo hoc esse propter hoc, sed non propter hoc vult hoc.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas Dei rationabilis est, nõ quòd aliquid sit Deo causa volendi, sed inquantum vult vnũ esse propter aliud.

¶Ad secundum dicendum, quòd cũ velit Deus effectus sic esse vt ex causis certis proueniant ad hoc quòd seruetur ordo in rebus, nõ est superuacuum etiam cum voluntate Dei alias causas quærere. Esset tamen superuacuum, si aliæ causæ quærerentur vt primæ, & non dependentes à diuina voluntate. Et sic loquitur August. in 3. de Trini. Placuit vanitati philosophorum etiam aliis causis effectus contingentes tribuere. cum omnino videre non possent superiorem cæteris omnibus causam, id est, voluntatem Dei.

¶Ad tertium dicendũ, quòd cũ Deus velit effectus esse propter causas, quicunq; effectus præsupponunt aliquẽ aliũ effectũ, non dependent ex sola Dei volũtate, sed [illegible] alio. Sed primi effectus ex sola diuina vo[illegible] dependẽt, vtpote, si dicamus quòd Deus volu[illegible] minem habere manus vt deseruirẽt intellectu[illegible] do diuersa opera: & voluit eũ habere [illegible]lle-

¶*Num & quomodo verum sit quòd effectus procedunt à suis causis prout in illis existũt.*

115 *Quæstio.* Circa propositionem assumptam in probatione secundæ consequentiæ dubium occurrit. Quia aut est falsa, aut dissonat à sua probatione. vtrũque est inconueniens: ergo. propositio enim literæ est ista, effectus procedunt à causa secundum quòd præexistunt in ea: & probatio eius subditur, quia omne agens agit sibi simile. Tũc sic, aut propositio intendit de modo effectus procedẽtis, aut de modo procedendi, si intendit quòd effectus procedens à causa habet modum essendi similem modo, quo præexistit in causa, probatio quidem est consona, vt patet, sed ipsa est falsissima: quoniam domus procedens ab artifice non assimilatur domui in mente in modo essendi, nec sequitur ex illa maxima, quæ intelligitur quantum ad formam qua agit. Si autem intendit de modo procedendi, scilicet, quòd effectus à causa procedit illo vel simili modo, quo præexistit in ea, tunc probatio nõ est ad propositum: quia vt diximus intelligitur quo ad formam qua agens agit: & non quo ad modum, quo forma est in eo: & nihilominus habet multas instantias: quoniam domus habet esse intelligibile in agente, procedit tamen ab eo sensibiliter: & calor habet esse incorruptibile & vniuersale in luce solis, procedit tamen corruptibiliter & particulariter. Vndique igitur ambiguitas est.

¶Ad hoc dicitur, quòd illa maxima, omne agẽs agit sibi simile, quamuis vniuersaliter non verificetur, nisi quo ad formam, non tamen est arctãda ad formã, sed est intelligẽda cũ ly quãtũ potest. Videmus eñ quod si fuerit actiuũ vniuocũ vehementis virtutis, quod facit sibi simile, nõ solũ quo ad formã, sed quo ad indiuiduales conditiones. Mas eñ fortis generat marem, & iracũdus iracundum, vt in 7o. dicitur. Ethi. In modo igitur quo effectus procedit à causa, cõsideranda sunt duo. Primo modus processionis tenens se ex parte causæ. Et secundo modus eiusdem tenens se ex parte effectus. Si enim attẽdimus ad modum procedẽdi ex parte causæ vniuersaliter verificatur, quòd processio est similis modo existendi in causa: quia est illius modus prius effectus in genere causæ efficientis: ita quòd sicut forma procedens est à forma in causa: & propterea similis illi: ita modus procedẽdi ex parte causæ, est à modo præexistẽdi in causa & cõsequenter similis illi: quia omne agens agit sibi simile: & sic patet quomodo illa propositio assumpta est vera, de modo procedendi: & optime probatur per illam maximam.

¶Sed si attendamus modum procedendi ex parte effectus, sic propositio assumpta vt dictũ est, nõ vniuersaliter verificatur, nec ad hoc est inducta sua probatio neque ipsa, quoniam modus iste proprie loquendo magis est modus participandi vel suscipiendi causam, quàm procedendi ab ea: & ideo instantiæ allatæ non militant contra intentum, quoniam de modo participandi loquuntur ex parte effectus. Litera autem loquitur de modo procedendi à causa ex parte ipsius causæ. Domus enim procedit ab arte intelligibiliter, quoniam à prohæresi, vt dicitur 9. Metaphy. quamuis in materia sensibiliter suscipiatur, ac per organa fiat. Effectus quoque corporum cælestium ex parte eorum procedunt incorruptibiliter, & vniuersaliter iuxta modum formarum, quibus agunt, procedunt enim per actiones eorum æternas, & commensuratas eis, quãuis participatio eorum apud sphæram generabilium, &c. sit corruptionis & dearticulationis plena: quia passio non æquatur actioni. 415

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum quintum.*

Titulus intelligendus, vt sonat de vera causa. 44 89 Comment.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Voluntatis diuinæ nulla est causa. Hæc cõclusio probatur, manifestatur, & saluatur simul id, quod difficultatem in hac re facit, scilicet Deus vult alia propter finem. Probatio est, volũtas eodem actu volens finem, & ea quæ sunt ad finem, non habet volitionẽ causatam: ergo volũtas diuina nõ habet causam: antecedens probatur, quia idẽ nõ est causa suiipsius: & manifestatur ab opposito, scilicet quando alio actu volumus finem, & alio ea, quæ sunt ad finem. consequentia vero probatur. quia voluntas diuina vno actu vult omnia in sua bonitate. Manifestatio vero consistit in ꝑportionali similitudine inter intellectum & volũtatẽ quo ad modum habendi, vel non habẽdi causam: habendi quidem, quia intellectus alio actu intelligens principia & conclusiones, habet scientiã causatam. Non habẽdi vero: quia intellectus eodem actu principia & conclusiones intelligẽs, non habet conclusionum scientiam causatam ex [illegible]piis eadem ratione: quia scilicet idem non est causa suiipsius. Idem autem quo[illegible] [diffic]ultatem ingerit, scilicet quòd Deus vult alia propter finẽ saluatur: primo [illegible] est velle alia propter finem: & aliud est velle alia esse propter [illegible] secundum est verum, non autẽ primũ. Secundò aperiendo hoc ex inchoata proportionalitate: quia intellectus intelligẽs vno actu cõclusiones & principia, non intelligit conclusiones ex principiis: tamen intelligit conclusiones esse ex principiis, & proportionaliter est in voluntate: causa autem totius proportionalitatis huius in litera tangitur, cum dicitur, quia voluntas sequitur intellectum. 1 139 143

¶Ad euidentiã eorum, quæ hic dicuntur, & in responsione ad tertiũ aduerte has quatuor propositiones. Prima est, hoc est propter hoc. Secunda, Deus vult hoc esse propter hoc. Tertia, hoc est volitum à Deo propter hoc aliud volitũ ab eodẽ. Quarta, Deus vult hoc, quia vult illud aliud. Inter has autẽ manifesta est differentia. qm̃ prima de rebus absolutè loquitur. Secũda autẽ de eisdẽ vt volitis simplici voluntate à Deo. Tertia autẽ & quarta causalitatẽ vnius volitionis respectu alterius includere vidẽtur. Et quantũ ex hac litera apparet, negandæ vidẽtur istæ duæ vltimę, cũ expresse dicit, quòd Deus non ꝑpter hoc vult hoc, verũ, si diligẽtius consideremus intentionẽ autoris & responsionẽ ad tertiũ cũ doctrina tradita in 1. cõtra Gẽt. c. 87. & 88. Quo ad rem quidẽ dicendũ est, quòd actus voluntatis diuinæ attingens hoc volitũ, puta vniuersum, vel hominẽ ex parte actus, caret causa nõ solũ vt tale ens est, sed etiã vt attingens tale volitũ, ita quòd attingentia velle diuini respectu vniuersi ex parte actus nõ causatur ex attingentia velle diuini respectu bonitatis suæ. Et hoc intendit cũ dicit, quòd Deus non ꝑpter hoc vult hoc. Idẽ tñ actus ex parte voliti habet causam, ita quòd attingentia passiua vnius causatur ex attingentia passiua alterius, id est, esse volitũ vnius causatur ex esse volito alterius: ita quòd nõ solũ hominẽ esse causatur in genere causæ finalis ex vniuersi pfectione, sed etiã hominẽ esse volitũ à Deo causatur ex hoc quòd vniuersum est volitũ à Deo. Et si instetur à passiua ad actiuã, volitum causatur à volito, ergo velle causatur à velle. Negandus est processus. Vel distinguendum est, quòd processus talis tenet, qñ passiuũ æquatur actiuo. Quãdo autẽ actio excedit passionẽ, ita quòd actio est vna, passiones sunt multæ: stat passionẽ causari ex passione absque

hoc, ꝙ actio causetur. & merito: quia causare & causari diuersitatẽ exigũt. Et ꝑpterea vnitas actionis attingẽtis tot passa causalitatẽ à se excludit, multiplicatio autẽ passionũ iuxta numerũ passorũ causalitatẽ vnius ab altera nõ excludit. Quo ad ꝑpositiones vero dicendũ videtur, quòd nõ solũ primæ duæ, sed etiam tertia bene sonat, quoniã nõ ponit dependentiã volitionis ex parte actus, sed ex parte voliti: & expresse in loco allegato dicitur, quòd vnũ volitũ à Deo est causa alteri, quòd ea dat sub ordine volũtatis diuinę. Quarta aũt, quoniã dependentiã significat ex parte actus cõcedenda seu in vsum deducenda nõ est, sed pie exponenda, & ex parte voliti interpretanda, si alicubi inuenit. Hinc quoque habes differentiã inter secundum argumentũ & tertiũ in litera. secũdũ enim loquitur de causis rerũ volitarũ absolute. Tertium vero de causis rerũ in ordine ad voluntatẽ diuinã: ex parte tamẽ voliti. Verbi gratia, primũ intendit ꝙ nõ sit querendũ, quare homo habet manus. secundum vero, ꝙ nõ sit quærendum quare Deus voluit hominen habere manus. & illud quidem spectat ad primam propositionẽ, hoc ad tertiã proprie loquendo: & sic intelliges responsiones.

234 120 1. dist. 47. art. 1. & artic. 2. co. Et veri. q. 23. art. 2. coro. Et quol. 11. art. 3. colũn. & quol. 12. artic. 4. co. b c 119 137

ctum ad hoc quòd esset homo: & voluit eum esse hominem vt frueretur ipso [c], vel ad complementum vniuersi. Quæ quidem non est reducere ad alios fines creatos vlteriores. Vnde huiusmodi dependent ex simplici voluntate Dei, alia vero ex ordine etiam aliarũ causarũ.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum voluntas Dei semper impleatur.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei non semper impleatur. Dicit enim Apostolus, primæ ad Timo. 2. quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Sed hoc non ita euenit. Ergo voluntas Dei non semper impletur.

¶Pręterea, Sicut se habet scientia ad verum, ita voluntas ad bonũ. sed Deus scit omne verum. Ergo vult omne bonũ, sed non omne bonum fit. Multa enim bona possunt fieri quæ nõ fiũt. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶Præterea, Voluntas Dei cum sit causa prima, nõ excludit causas medias [c], vt dictum est. Sed effectus causæ primæ potest impediri per defectum causæ secundæ. Sicut effectus virtutis motiuæ impeditur propter debilitatem tibiæ. Ergo & effectus diuinæ voluntatis potest impediri propter defectum secundarum causarũ. Non ergo voluntas Dei semper impletur.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Omnia quæcunque voluit Deus fecit.

CONCLVSIO.

¶*Cum diuina voluntas sit vniuersalißima omniũ causa, ipsam semper impleri oportet.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est voluntatem Dei semper impleri [c].

¶Ad cuius euidentiam considerandũ est, quòd cum effectus conformetur agenti secundum suam formam, eadem ratio est in causis agentibus, quæ est in causis formalibus. In formis autẽ sic est, quòd licet aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari, tamen à forma vniuersali nihil defi[illegible] potest. Potest enim esse aliquid, q[illegible] est homo vel viuum, nõ autem p[illegible] aliquid quod non sit ens. Vnde hoc [illegible] in causis agentibus contingere oportet. [illegible] est enim aliquid fieri extra ordinem alicu[ius] causæ particularis agentis, nõ autẽ extra [ordi]nem alicuius causæ vniuersalis, sub qua omnes causę particulares comprehenduntur [c]: quia si aliqua causa particularis deficiat à suo effectu, hoc est propter aliquam aliam causam particularem impedientem. quæ continetur sub ordine causæ vniuersalis. Vnde effectus ordinem causæ vniuersalis nullo modo potest exire. Et hoc etiam patet in corporalibus. Potest enim impediri, quòd aliqua stella non inducat suum effectum. Sed tamen quicunque effectus ex causa corporea impediẽte in rebus corporalibus consequatur, oportet quòd reducatur per aliquas causas medias in vniuersalem virtutem primi cæli. Cum igitur voluntas Dei sit vniuersalis causa omnium rerum, impossibile est, quòd diuina voluntas suum effectum non consequatur. Vnde quod recedere videtur à diuina voluntate secundum vnum ordinem, relabitur in ipsam secundum alium. Sicut peccator, qui quantum est in se, recedit à diuina voluntate peccando, incidit in ordinem diuinæ voluntatis, dum per eius iustitiam punitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud verbum Apostoli, quòd Deus vult omnes homines saluos fieri, &c. potest tripliciter intelligi. Vno modo vt sit accommoda distributio secundum hunc sensum, Deus vult saluos fieri omnes homines, qui saluantur: non quia nullus homo sit quem saluũ fieri non velit: sed quia nullus saluus sit quem non velit saluũ fieri, vt dicit August. Secundo potest intelligi vt fiat distributio pro generibus singulorũ, & non pro singulis generum, secũdum hunc sensum: Deus vult de quolibet statu hominum saluos fieri mares & fœminas, Iudæos, & Gentiles, paruos & magnos, nõ tamen omnes de singulis statibus. Tertio secundum Damasce. intelligitur de voluntate antecedente. non de voluntate consequente. Quæ quidem distinctio nõ accipitur ex parte ipsius voluntatis diuinæ, in qua nihil est prius vel posteri⁹, sed ex parte volitorum.

¶Ad cuius intellectum considerandum est, ꝙ vnumquodque secundum quod bonum est, sic est volitum à Deo. Aliquid autem potest esse in prima sui consideratione, secundũ quod absolute cõsideratur bonum vel malum, quod tamen prout cum aliquo adiuncto consideratur, quæ est consequens consideratio eius, econtrario se habet. Sicut hominem viuere est bonum: & hominem occidi est malum secundum absolutam considerationem. Sed si addatur circa aliquem hominem, quod sit homicida vel viuens in periculum multitudinis, sic bonum est eum occidi, & malum est eum viuere. Vnde potest dici quòd iudex iustus antecedenter vult omnem hominem viuere, sed consequenter vult homicidam suspendi. Similiter Deus antecedenter vult omnem hominem saluari, sed consequenter vult quosdam damnari secundũ exigentiam suæ iustitiæ. Neque tamẽ id quod antecedenter volumus, simpliciter volumus, sed secundum quid: quia voluntas comparatur ad res secundum quòd in seipsis sunt, in seipsis autem sunt in particulari. Vnde simpliciter volumus aliquid secundum quod volumus illud consideratis omnibus circunstantiis particularibus: quòd est consequenter velle. Vnde potest dici, quòd iudex iustus simpliciter vult homicidam suspendi, sed secundum quid vellet eum viuere, scilicet inquantum est homo. Vnde magis potest dici velleitas, quàm absoluta voluntas. Et sic patet quod quicquid Deus simpliciter vult, fit, licet illud quod antecedẽter vult, non fiat.

¶Ad secundum dicendum quod actus cognoscitiuæ virtutis est secundũ quod cognitum est in cognoscente: actus autem virtutis appetitiuæ est ordinatus ad res secundum quod in seipsis sunt [c]. Quicquid autem potest habere rationem entis & veri, totum est virtualiter in Deo, sed non tantum existit in rebus creatis. Et ideo Deus cognoscit omne verum, non tamen vult omne bonum: nisi inquantum vult se in quo virtualiter omne bonum existit.

¶Ad tertium dicendum, quòd causa prima tũc potest impediri à suo effectu per defectũ causę secundæ, quando non est vniuersaliter prima sub se omnes causas comprehendens: quia sic effectus nullo modo posset suum ordinem euadere. Et sic est de voluntate Dei, vt dictum est [c].

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum voluntas Dei sit mutabilis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas Dei sit mutabilis. Dicit enim dominus Genes. 6. Pœnitet me fecisse hominẽ. Sed quemcunque pœnitet de eo quod fecit, ha-

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum sextum.* Annot.

In titulo nota duo. Primo quòd volũtas sumitur hic nõ pro velleitate, sed pro velle simpliciter. Secundo quòd aliud est quęrere, vtrum omne qđ fit Deus velit: & aliud vtrũ omne qđ Deus vult fiat: hic non quæritur primum, sed secundũ: quoniam hoc solum importat titulus. de primo autem in articulo nono erit sermo. 136

Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est voluntatẽ Dei semper impleri. Probatur sic, informis sic est, quòd à forma vniuersali nihil potest deficere: quamuis aliquid possit deficere ab aliqua forma particulari. ergo hoc idẽ oportet esse in causis agentibus: quod extra ordinem agentis simpliciter vniuersa[illegible] arti[illegible]culares comprehenduntur, nihil fieri potest: quãuis extra ordinẽ alicuius agentis particularis aliquid fiat. Ergo impossibile est quòd diuina volũtas suũ effectũ non cõsequatur. Oportet igitur ipsam semper impleri. antecedens declaratur in prædicatis essentialiter ordinatis: quoniam ibi manifesta est vniuersalitas formarũ. Prima vero consequentia probatur: quia effectus conformatur agenti secundum suam formam. secunda vero cõsequẽtia probatur: quia voluntas Dei est vniuersalis causa omnium rerum. Præter has autem probationes primũ consequens, quod est proprium fundamentũ huius conclusionis confirmatur, & manifestatur. Confirmatur quidem ex ratione deficiendi ab intento effectu: quia scilicet est concursus alterius causæ non contentæ vt sic sub illa. Manifestatur autem in effectibus stellarum & primi cæli. Secundum quoque consequens, quod est ipsa conclusio, manifestatur ex peccatore: in quo videtur non impleri diuinam voluntatem, & omnia clara sunt in litera.

¶Circa hunc processum nota quatuor. Primo, quòd defectus, de quo est sermo in litera, non sumitur hic negatiue, sed contrariè: quoniam in vtroque genere causæ potest defectus negatiue ab vniuersalissima causa inueniri. Cæcitas enim non est ens, nec tamen est enti contraria, sed tali enti, puta visui: & peccator peccando deficit à diuina voluntate negatiue: non enim agit quod Deus vult, non tamen contrariè, vt patebit. Secundo quòd eadem ratio est quo ad causas agentes & formales quo ad hoc expressum, id est, vniuersalem extensionem: & non oportet quo ad cætera: hoc enim sequitur ex illa maxima. effectus conformatur agenti secundum formam: manifeste nanque hic sequitur, quòd extensio formæ & agentis proportionaliter se habet. Tertio quod notanter in litera dicitur: Peccator recedere videtur à diuina voluntate, quoniam simpliciter non agit peccans contra voluntatem Dei consequentem, vt patet ex eo, quod Deus vult permittere hunc nunc sic, &c. peccare: sed agit pro tanto contra diuinam voluntatem, quia contra antecedentem eius voluntatem agit: & quia non volitum à Deo voluntate consequente agit: et quia contra præcepta ac prohibtiones eius, quod dicitur in litera: agere contra vnum ordinem voluntatis eius facit: & quia digna odio voluntatis diuinæ perpetrat. Quarto, quòd ea, quæ hic dicuntur de impedimento causarũ agentium, intelligenda sunt formaliter, infra ordinem causarum effectiuarum vt sic, quoniam si considerarentur impedimenta materiæ vt sic, aliter forte diceretur. Sed de his inferius erit sermo diffusus, cum de gubernatione rerum loquemur. Nunc hæc sat sunt, quoniam voluntas diuina adeo vniuersalis est causa, vt etiam omnis materiæ conditiones eidem subsint. 99 117 f o 121

1. dist. 39. q. 1. arti. 1. cor. & ad 3.m. & 4. Et 1. contra. c. 82. Et lib. 2. a. 25. fi. Et lib. 3. cap. 91. & 78. fin. Et po. b. 3. art. 15. 7 m.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum septimum.* Comment.

Titulus est clarus. ¶In corpore est vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Volũtas Dei est omnino immutabilis. Probatur. voluntas est boni: ergo dupliciter tantum potest incipere velle, scilicet, quia

quia incipit vel esse, vel cognosci sibi bonum. ergo non potest incipere velle absque præsupposita mutatione intellectus, vel dispositionis substantiæ propriæ. ergo non est mutabilis absque aliqua harum mutationum. ergo voluntas Dei est immutabilis omnino. Prima consequentia aliter non probatur: ipsum tamen consequens declaratur quo ad vtranque partem, ex calefieri & consilio. Secunda est per se nota. Tertia autem ex differentia inter mutare voluntatem, & velle mutationem, manifestatur. Quarta demum probatur: quia tam substantia quàm scientia Dei est omnino immutabilis.

Annota. ¶ Circa has consequentias duo nota. Primo quod antecedens tanquam vulgata propositio est diminute scriptum: subintelligi enim oportet ly intellecti. Et tunc manifeste patet primam consequentiam non egere probatione: quoniam si velle est tantum respectu boni intellecti, oportet quod noua volitio sit aut ex nouitate boni, aut ex nouitate intellectionis. Secundo quod tertia consequentia in litera non habetur in se, sed in suo tantum probatione, sed ad claritatem maiorem expressimus illam. 12

bet mutabilem voluntatem. ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ Præterea, Ieremiæ 18. ex persona domini dicitur, Loquar aduersus Gentem & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud: sed si pœnitentiam egerit Gens illa à malo suo, agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei. Ergo Deus habet mutabilem voluntatem.

¶ Præterea, Quicquid Deus facit voluntariè facit. sed Deus non semper eadem facit. Nã quandoque præcepit legalia obseruari, quandoque prohibuit. Ergo habet mutabilem voluntatem.

¶ Præterea, Deus non ex necessitate vult quod vult, vt supra dictum est[c]. Ergo potest velle & non velle idem. Sed omne, quod habet potentiam ad opposita, est mutabile. Sicut quod potest esse & non esse, est mutabile secundum substantiam: & quod potest esse hic & nõ esse hic, est mutabile secundum locum. Ergo Deus est mutabilis secundum voluntatem.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Nume. 23. Non est Deus quasi homo, vt mentiatur: neque vt filius hominis, vt mutetur.

Num aliquis incipiat velle, quod incipiat sibi esse vel cognosci bonum, an quod incipiat alteri esse bonum.

CONCLVSIO.

¶ Substantia diuina, & eius scientia cum sint inuariabilia, voluntatem quoque eius immutabilem esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicendum, quod voluntas Dei est omnino immutabilis. Sed circa hoc considerandum est, quod aliud est mutare voluntatem, & aliud est velle aliquarum rerum mutationem. Potest enim aliquis eadem voluntate immobiliter permanente velle quod nunc fiat hoc, & postea fiat contrarium. Sed nunc voluntas mutaretur, si aliquis inciperet velle, quod prius non voluit, vel desineret velle, quod voluit. Quod quidem accidere non potest, nisi præsupposita mutatione vel ex parte cognitionis, vel circa dispositionem substantiæ ipsius voluntatis. Cum enim voluntas sit boni, aliquis de nouo dupliciter potest incipere aliquid velle. Vno modo sic, quod de nouo incipiat sibi illud esse bonum, quod non est absque mutatione eius. Sicut adueniente frigore, incipit esse bonum, sedere ad ignem, quod prius non erat. Alio modo sic, quod de nouo cognoscat illud esse sibi bonum, cum prius hoc ignorasset. Ad hoc enim consiliamur, vt sciamus quid nobis sit bonum. Ostensum est autem supra[c], quod tam substantia Dei, quam eius scientia est omnino immutabilis. Vnde oportet voluntatem eius omnino esse immutabilem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod illud verbum domini, metaphoricè intelligendum est, secundum similitudinem nostram[c]. Cum enim nos pœnitet, destruimus quod fecimus: quamuis hoc esse possit absque mutatione voluntatis, cũ etiam aliquis homo absq; mutatione voluntatis interdum velit aliquid facere, simul intendens postea illud destruere. Sic igitur Deus pœnituisse dicitur secundum similitudinem operationis inquantum hominem quem fecerat, per diluuium à facie terræ deleuit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd voluntas Dei cum sit causa prima & vniuersalis, non excludit causas medias, in quarum virtute est vt aliqui effectus producantur. Sed quia omnes causæ mediæ non adæquant virtutem causæ primæ[c], multa sunt in virtute & scientia & voluntate diuina, quæ non continentur sub ordine causarum inferiorum, sicut resuscitatio Lazari. Vnde aliquis respiciens ad causas inferiores dicere poterat, Lazarus non resurget: respiciens vero ad causam primam diuinam poterat dicere, Lazarus resurget. Et vtrunque horum Deus vult, scilicet quòd aliquid quandoque sit futurũ secundũ causam inferiorem: quod tamen futurũ non sit secundum causam superiorem, vel econuerso. Sic ergo dicendum est, quòd Deus aliquando pronuntiat aliquid futurum secundum quòd continetur in ordine causarum inferiorum, vt puta secundum dispositionem naturæ vel meritorum: quod tamen non fit, quia aliter est in causa superiori diuina. Sicut cum prædixit Ezechiæ, Dispone domui tuæ, quia morieris & nõ viues (vt habetur Esa. 38.) neque tamen ita euenit, quia ab æterno aliter fuit in scientia & voluntate diuina quæ immutabilis est. Propter quòd dicit Greg. quòd Deus immutat sententiam, non tamen mutat consilium, scilicet voluntatis suæ. Quod ergo dicit, pœnitentiam agam ego, intelligitur metaphoricè dictum. Nam homines quando non implent quod comminati sunt, pœnitere videntur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ex ratione illa non potest concludi, quòd Deus habeat mutabilem voluntatem, sed quò[d mu]tatione velit.

¶ Ad quartum dicendum, q[uòd lice]t Deum velle aliquid non sit necessarium ab[solute], tamen necessarium est ex suppositione, [pro]pter immutabilitatem diuinæ voluntatis, v[t su]pra dictum est[c].

ARTICVLVS VIII.

a *¶ Vtrum voluntas Dei necessitatem rebus volitis imponat.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas Dei rebus volitis necessitatẽ imponat. Dicit enim Aug. in Enchi. Nullus fit saluus, nisi quem Deus voluerit saluari. Et ideo rogandus est vt velit, quia necesse est fieri si voluerit.

¶ Præterea, Omnis causa, quæ non potest impediri, ex necessitate suum effectum producit: quia & natura semper idem operatur, nisi aliquid impediat, vt dicitur in 2. Physic. sed voluntas Dei nõ potest impediri[c]. dicit enim Apost. ad Ro. 9. Voluntati enim eius quis resistit? Ergo volũtas Dei imponit rebus volitis necessitatẽ.

¶ Præterea, Illud, quod habet necessitatem ex priori est necessarium absolute. Sicut animal mori est necessariũ, quia est ex cõtrariis compositũ. Sed res creatæ à Deo comparantur ad voluntatem diuinam sicut ad aliquid prius, à quo habent necessitatem: cũ hæc cõditionalis sit vera est necessaria. sequitur ergo, quòd omne, quod Deus vult, sit necessarium absolute.

¶ SED CONTRA, Omnia bona, quæ fiunt, Deus vult fieri. Si igitur eius voluntas imponat rebus volitis necessitatem, sequitur quòd omnia bona ex necessitate eueniunt. Et sic perit lib. arbitrium, & consilium, & omnia huiusmodi.

CONCLVSIO.

¶ Diuina voluntas non omnibus, sed quibusdam necessitatem imponit, quibus s. causas necessarias aptauit, cõtingentibus autẽ aptauit cõtingentes causas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd diuina voluntas quibusdam volitis necessitatem imponit, non autem omnibus. Cuius quidem rationem aliqui assignare voluerunt ex causis mediis: quia ea, quæ producit per causas necessarias, sunt necessaria: ea vero, quę producit per causas contingentes sunt contingentia[c]. Sed hoc non videtur sufficienter dictum propter duo. Primo quidem: quia effectus alicuius primæ causæ est contingens propter causam secundam, ex eo quòd impeditur effectus causæ primæ per defectum causæ secundæ. Sicut virtus solis per defectum plantæ impeditur. Nullus autem defectus causæ secundæ impedire potest quin voluntas Dei effectum suum producat[c]. Secundo quia si distinctio contingentium à necessariis referatur solum in causas secundas, sequitur hoc esse præter intentionem & voluntatem diuinam: quod est inconueniens. Et ideo melius dicendum est, quòd hoc contingit propter efficaciam diuinæ voluntatis. Cum enim aliqua causa efficax fuerit ad agendum, effectus consequitur causam: non tantum secundum id quod fit, sed etiam secundum modum fiendi vel essendi. Ex debilitate enim virtutis actiuæ in semine contingit quòd filius nascitur dissimilis patri in accidentibus, quæ pertinent ad modum essendi. Cum igitur voluntas diuina sit efficacissima, non solum sequitur quòd fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd eo modo fiant, quo Deus ea fieri vult. Vult autem quædam fieri Deus necessario, quædam contingenter, vt sit ordo in rebus ad complementum vniuersi. Et ideo quibusdã

Quæstio. Circa primam consequentiam dubium occurrit propter ly sibi in consequente positũ. Videtur enim quod illa particula falsificet cõsequens, & non sequatur ex antecedente. Falsum quidem reddat consequens, quia potest aliquis incipere velle, quia incipit esse vel cognosci bonum alteri: vt manifeste patet in amore amicitiæ. Quod non sequatur vero ex antecedẽte, clare liquet: quoniam bonum alterius sub bono clauditur intellecto. ¶ Ad hoc dicitur, quòd vt patet 8. Ethic. Amabile quidem bonũ, vnicuique autem propriũ: & propterea voluntas primo est boni proprij, secundo autem est boni alieni. vnde & ibidẽ dicitur, quòd amicabilia quæ sunt ad alios, venerunt ex amicabilibus, quæ sunt ad se. Propter quod consequentia ista, si de bono per se primo volito seu volibili intelligatur, est optima formaliter. Si autem de bono vniuersaliter intelligitur, vt antecedens sonat, consequentia tenet etiam formaliter: & fundatur super hoc, quod mutabilitas seu nouitas volitionis circa aliena, oritur ex mutabilitate amoris proprij, & immutabilitas circa aliena ex immutabilitate circa propria. Et hoc rationabiliter: quia amor aliorum oritur ex proprio. Ex hoc enim patet, quòd in consequente, alienus amor etsi non formaliter, virtualiter tamen est inclusus: & consequenter incipere velle. quia incipit esse vel cognoscit bonum alteri, non est alia ratio seu alius modus incipiendi velle ab his, qui in consequẽte sunt expressi. Et sic cessat obiectio falsitatis: quia illi alij modi non ponuntur in numerum cum istis, nec excluduntur: sed clauduntur in his virtualiter. Et obiectio consequentiæ, quia vt dictum est infertur nouitas volitionis respectu boni vniuersaliter quamuis difformiter: quia respectu proprij formalis, respectu alieni virtualiter. Fecit autem hoc autor non tantum breuitatis gratia, sed ea potius ratione motus: quia de voluntate diuina loquebatur, de qua perspicuum ex dictis erat, quòd alia non vult nisi bonitatem propriam volendo: ita quòd ipsa sola est ei volendi causa. Et sic in materia, de qua est quæstio, sat fuit vniuersalé maiorem de proprio bono assumere, verissimam formaliter. minor enim iam probata est, scilicet, Deus quicquid vult, bonitatem propriam volendo vult. 43 94

¶ In responsione ad quartum diligenter aduerte, quòd intentio eius est negare in Dei voluntate potentiam ad opposita: quoniam in ea nulla omnino est potentia, sed est velle eius aut necessarium simpliciter, vt velle se: aut necessarium immutabiliter, vt velle alia: & huc tendunt manifeste verba literæ in responsione ex negatione necessarij absolute, eligendo necessarium immutabiliter: quasi dixisset, quòd ex negatione necessarij absolute non sequitur potentia seu possibile secundum aliquã potẽtiam, sed stat quòd ponatur necessariũ immutabiliter. Non enim cum dicitur Deus potest velle hoc, aut oppositum: ly potest, denotat possibile secundũ aliquam potentiam, sed possibile ex habitudine terminorum, vt expresse habes in primo contra Gentiles, cap. 83. Et propterea imaginatio Scotica in primo. dist. 39. quæst. 1. de potentia priore naturaliter actu absq; mutabilitate, quã in voluntate diuina fingit, voluntaria est: omnis enim potentia contradictionis est cum mutabilitate aliqua, vt 9. Metaphysic. habetur, & argumentum hoc in litera factum conuincit. 125 66 72

a ¶ *Super Quæstionis decimænonæ Articulum octauum.* *Annota.*

IN titulo nota duo. Primo quòd hic est sermo de necessitate absoluta, qua quædam partes vniuersi dicuntur necessaria, vt corpora cælestia, & intelligentiæ: quædam vero contingentia vt fortuita, & casualia & libera. Secundo quòd aliud est quærere, vtrum omnia sint necessaria: & aliud est quærere, vtrũ omnibus volitis à Deo imponatur necessitas, primum enim non est præsentis negotij, quoniam non est hic consideratio de vniuerso, aut partibus eius, sed de diuina voluntate. Secundum autem importat, an ex hoc, quòd aliquid est volitum à Deo, sequatur illud esse in se necessariũ absolute. Et hoc hic quæritur nil enim aliud ad hunc spectat tractatum, nisi quid ex diuina volitione res volitæ sortiũtur. hic est ergo sensus tituli. 117

Comment. ¶ In corpore tria facit. [Pr]imo ponit conclusionem [re]sponsiuam quæsito. [illegible] ca rationem [illegible] clusionis quandam opinionem. Tertio assignat ipse veram rationẽ conclusionis. ¶ Quo ad primũ cõclusio responsiua clare patet in litera. Diuina volũtas quibusdã volitis à se necessitatẽ imponit, & quibusdã non.

art. 14. Et 1. contr. ca. 84. Et 2. cap. 29. & 3. 73. & 79. Et ver. 23. art. 5. Et 1. peri her. lect. 14. col. 5.

¶ Quo ad secundum duo facit. Primo recitat opinionem, scilicet quòd quidam putarunt rationem huius esse disparitatem mediorum agentium: quia scilicet quædam agit per causas medias necessarias, & quædam per causas contingentes. Deinde reprehendit hanc opinionem dupliciter. Primo sic, Diuina voluntas est causa prima non impedibilis ob defectum cuiuscunque causæ secundæ: ergo diuina voluntas non habet effectum contingentem propter causam secũdam. & probatur consequentia: quia effectus primæ causæ est contingens propter defectũ causæ secundæ: ex eo quòd impeditur effectus primæ causæ per defectũ secundæ: vt patet de Sole, & planta, respectu perficiendi fructus. Secundo ducendo ad incõueniens sic, distinctio necessarij à contingente refertur tantũ in causas secundas: ergo est præter intentionem, & voluntatem diuinam: quod est incõueniens.

Quæstio. *¶ Num effectus contingens propter contingentiam secundæ causæ proueniat ex impedimento primæ causæ semper.*

¶ Circa primam rationem dubium est: eo quòd prima propositio, supra quam tota fundatur ratio, falsa videtur. Non enim distinguit inter modificari & impediri. Effectus enim contingens propter contingentiam secundæ causæ nõ prouenit ex impeditione semper primæ causæ, sed quandoque ex modificatione Primæ causæ in secunda: & sic videtur intellexisse opinio illa, quòd quia diuina voluntas modificatur in causa contingente, ideo habet effectus contingentes.

Num

Quæstio. *¶ Num distinctio necessarij & contingentis referatur tantum in causas secundas contingentes, & propter hoc non sint effectus contingentes à Deo voliti.*

¶ Circa secundum quoque rationem duplex dubitandi ratio occurrit. Tum quia antecedens recedit à quæsito, vt in titulo declaratum est. Loquitur enim de distinctione inter necessarium & contingens absolute: tum quia consequẽtia nihil valet. Dato enim quòd contingẽtia esset propter causas secundas, stat cõtingentiam esse volitam à Deo, quoniã ab eo sunt volitæ propter perfectionem vniuersi ipsæ causæ contingentes: & consequenter effectus earum: & sic vndique ruere videntur rationes ambæ. 120

Quæstio. *¶ Quæ sit vera contingentia causa.*

¶ Circa ipsam opinionis reprehensionem etiã dubiũ occurrit, quoniã irrationabiliter reprehendi videtur. Quia dato, quòd sit aliqua alia altior causa contingentiæ, ipsa tamen natura causarũ secundarũ defectibilium seu liberarũ, propria contingentia causa est: ac per hoc reprehensioni non debuit esse locus, quando effectui propria est reddita causa, quãuis nõ omnis. ¶ Ad euidẽtiam horum sciẽdũ est, quòd quãuis, vt in titulo dictũ est, alia quæstio formaliter sit de causa contingentiæ, & alia de causa contingentiæ volitæ à Deo: quia tamen voluntas diuina vnumquodque vult esse propter suam causam in quocunque genere causæ, coincidũt ambæ quæstiones quo ad materiam, & propterea non extra propositum, imò ad hoc necessarium est de causa contingentiæ disserere. Et reuera nihil aliud in dubium vertitur hic, nisi quæ sit prima propria radix contingentiæ: & hoc in genere causæ efficientis. 115

¶ Nec descendit sermo præsens ad contingentiam talem vel talem, sed contingentiæ absolute, propriam ac primam radicem quærit, an scilicet sit aliqua conditio causarum secundarum, an sit aliqua conditio ipsius diuinæ voluntatis, quę est prima omnium causa. ¶ Et opinio quidem in litera recitata, ac reprehensa, credit radicem huiusmodi, esse conditione secundæ causæ, id est defectibilitatem seu possibilitatem contradictionis in causis secundis inuentam. Quod vt melius intelligatur, sciendum est quòd instrumentũ defectiuum dupliciter contingit concurrere ad artis opus. ¶ Vno modo vt defectus non sit electus ab artifice, sed sit consequens instrumentum electum ex necessitate materiæ. ¶ Secundo modo vt defectus ipse sit electus ab artifice. Verbi gratia. scriptor dupliciter potest vti malo calamo. Primo, quia statuit se vti omni genere calami. Secundo, quia statuit se facturum malas literas. In [primo c]asu cum scriptor vtens calamo lapideo, malas format literas, adue[rtenda s]unt duo. Primo quòd tam malitia calami, quàm malitia literarum [non c]adit sub electione scriptoris, sed consequitur malitia ex necessitate mate[riæ]. ¶ Non enim ipse malum elegit calamum, sed quia omne genus calami ele[git, e]x necessitate lapideæ materiæ defectus in calamo resultauit: & propterea [def]ormitas literarum reducitur vt in propriam & primam radicem in ipsam [con]ditionem calami, & non in scriptorem, qui si idoneo vteretur calamo, b[onas l]iteras faceret, & sic conditio calami est impeditiua virtutis scriptoris [appli]catæ per calamum. In secundo vero casu deformitas [illegible] calami sub electione cadit scriptoris: imò ex hoc ipso ma[lum calamum eli]git, vt malas literas formet, quatenus instrumentum habeat conforme malo effectui intento, & sic virtus scriptoris modificatur quidem in calamo malo, sed non impeditur, imò defectus ipse calami obsequitur eidem, quoniam electus est ad modificationem virtutis suæ, vt suauiter intentum defectuosum effectum attingat. ¶ Tenet igitur ad propositum applicando, recitata opinio, quòd Deus gloriosus, quia omni genere causarum secundarũ vti statuerit, & infra latitudinem causarum secundarum inueniuntur quædam defectiuæ vel ad vtrũlibet, propterea sequatur contingentia. Et sic intellecta opinio hæc, optime reprehensa est: est enim reprehensibilis, vt in litera dicitur ob modestiam autoris: quia insufficienter causam reddit contingentiæ: imò vt in fine corporis huius articuli tangitur, & ex dictis iam patere potest, propriam causam contingentiæ non reddidit. Quoniam dum conditionem secundæ causæ propriam radicem dixit, primæ causæ in qua est vera radix locum non reliquit, vt in exemplo dato apparet. Et per hoc patet solutio tertiæ dubitationis. ¶ Reprehensa quoque rationabiliter vtroque ex medio: quoniam virtutem primæ causæ modificari in secunda etsi contingat dupliciter, scilicet cum impedimento & sine impedimẽto eius, vt in exemplo dato manifestum est: vtrobique enim virtus scriptoris malo modificata est calamo, semper tamen quando defectus in effectu reducitur in conditionem causæ secundæ tanquam in primam radicem, oportet quòd conditio causæ secundæ sit impediens: & non solum modificans primæ efficaciam. Et quia sic opinio illa tenet, ideo prima ratio efficax contra ipsam est: & sic prima dubitatio clarificata est. Ad ea autem quæ in secunda dubitatione allata sunt, ex eodem fundamento patet responsio: non enim recessum est à proposito: quia quæstiones, vt iam diximus, quo ad materiam coincidunt. ¶ Neque sub directa voluntate diuina caderet contingentia, sed esset in vniuerso ex necessitate materiæ, id est ex necessitate naturarum causarum secundarum, vt in exemplo dato apparet: hoc autem est valde inconueniens: quoniam contingentia est de primis partibus entis, & inuenitur in naturis pure sensibilium, & in naturis pure intellectualium, & in natura media inter vtranque, puta humana.

Comment. ¶ Quo ad tertium tria facit. ¶ Primo reddit causam veram propositæ conclusionis dicens, quòd est efficacia diuinæ voluntatis. Secundo manifestat hoc sic. effectus cõsequitur causam efficacem, nõ tamen secundũ id quòd fit, sed etiam secundum modũ essendi vel fiendi: ergo ea, quæ Deus vult fieri, sortiuntur à voluntate sua, non solũ quòd fiãt, sed etiam modum quo vult quòd sint & fiant: ergo quædam ab ea habent quòd fiant necessario, & quędam contingenter. ergo ex hoc quibusdam effectibus adaptauit causas necessarias, & quibusdam contingentes: non imponit ergo omnibus volitis necessitatem diuina voluntas: quia tantæ efficacię est vt fiant res etiã quomodo vult. Antecedens manifestatur in litera in generatione filij quo ad similitudinem accidentium. prima vero cõsequentia probatur: quia voluntas Dei est efficacissima causa. secunda autem, quia Deus vult contingentiam & necessitatem: quòd probatur ex causa finali: propria scilicet ex perfectione vniuersi. tertia autẽ manifestatur: quia contingentia præexigunt causas contingentes: & necessaria necessarias, vt proximas & conformes sibi causas: aliter enim non essent omnia disposita suauiter. Vltima autem patet de primo ad vltimum. ¶ Tertio ex determinatione iam facta redit ad reprehendendum prætecitatam opinionem dicens, quòd est totũ oppositum eius, quòd illa dixerat: quoniam ex hoc sequitur, quòd ideo Deus voluit causas contingentes, quia voluit contingentia in vniuerso: & non econuerso: quia causæ contingentes sunt volitæ, ideo consecutiue volita est contingentia. Et hæc quidem iam in exẽplis suprà positis explanata sunt. Ad pleniorẽ tamẽ determinationis huius intelligentiã scire debẽt nouitij, quòd aliud est velle aliquid, & aliud est facere illud, vt in nobis experimur, & propterea in illa voluntate, quæ non solum est voluntas, sed efficax causa, quamuis respectu causabilis idem sit velle & facere: ex velle tamen discurri conceditur ad facere: & sic in litera, quia Deus vult res & modos essendi ac fiendi rerum, ad efficere proceditur. vt scilicet quia illud velle efficacissimum est, & res & modi voliti fiunt. 22 120

Annotat. De Radice vera contingentiæ. ¶ Circa istam materiam, quoniam hic est proprius locus, iterum sciendum est, quòd post hæc scripta diui Thomæ noua surrexit opinio de prima radice contingentiæ, posita à Scoto in primo sentent. distinct. 2. quæst. 2. & distin. octaua, quæst. 2. & distinct. trigesimanona. quæst. Credit enim, quòd prima radix contingentiæ sit quidem conditio diuinæ voluntatis, & in hoc cõcordat nobiscum: sed nos dicimus, quòd illa conditio est summa efficacia illius: ipse autem dicit, quòd est contingentia illius. Et quantum ad propositum spectat, nomine contingentiæ in diuina voluntate, intendit libertatem illius, ita quòd imaginatur, quòd quia Deus libere vult & causat, ideo est contingentia in vniuerso, adeoq; huic scientiæ inhæret vt dicat nihil posse euenire contingenter, si Deus omnipotens libere non causaret: dixitque Aristot. cum cæteris philosophis contradictoria concessisse, cum aliquid contingenter fieri asseruerunt: & tamen Deum agere de necessitate putauerunt. Affert autem complura tum ad probationem, tum ad defensionem suæ positionis. Verum, quia quædam spectant ad contingentiam talium, id est, rerum subditarum corporibus cœlestibus: & de his erit sermo proprius, cum de gubernatione rerum inferius agetur, ideo illa tantum hic afferenda censui quæ contingentiam absolute respiciunt. Afferam ergo primo rationes suas, deinde dicam quid mihi de hac opinione videtur. tertio respondebitur rationibus eius. ¶ Prima ratio & potissima, quæ mouit Scotum est hæc. Causa mouens inquantum mota, si necessario mouetur, necessario mouet. sed omnis causa secunda est mouens inquantum mota à prima. ergo si necessario mouetur, necessario mouet: igitur si prima causa non contingenter causat, nihil in vniuerso contingenter fit: & sic contingentia in vniuerso est, ex hoc quòd Deus contingenter vult & causat. & probatur minor: quia nulla causa secunda agit aliquid nisi in virtute primæ. ¶ Secunda ratio est. prima causa prius naturaliter respicit effectum, quàm quæcunque alia causa: ergo si necessario causat, omnis effectus in illo priori habet necessariam habitudinem ad ipsam: ergo nullus effectus fit contingenter. & probatur secunda sequela: quia impossibile est, quòd idem effectus habeat habitudinem contingentis & necessarij, respectu tam eiusdem quàm diuersarum causarum. Videtur autem mihi hanc opinionem & in se & in suis fundamentis esse falsam. ¶ Primo, quia ex ipsa sequitur hanc partem vniuersi non esse à Deo vt ab agente à proposito. Quod est & contra Theologos, & contra Philosophos: & probatur sequela sic. effectus agentis à proposito vt sic oportet esse electum ab eo, vt patet 9. Metaphysi. vbi potentia rationalis à prohæresi determinari ad agendum dicitur: sed si contingentia oritur ex modo volendi ipsius Dei, ipsa non est electa, sed consequens modum eligendi. ergo ipsa non est effectus Dei vt agentis à proposito. Et sic contingentia est in vniuerso præter intentionem Dei: vtpote consequens modum volendi eius, non volitionem ipsam. ¶ Secundo, quia dato quòd diuina voluntas non libere, sed naturali necessitate vellet & cau-

Universidad de Deusto Biblioteca

tum vniuersi. Et ideo quibusdam effectibus aptauit causas necessarias, quæ deficere non possunt, ex quibus effectus de necessitate proueniunt. quibusdā autem aptauit causas contingentes defectibiles, ex quibus effectus contingenter eueniant ᵉ. Non igitur propterea effectus voliti à Deo eueniunt cōtingenter, quia causæ proximæ sunt cōtingentes, sed propterea quia Deus voluit eos contingenter euenire, contingentes causas ad eos præparauit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod per illud verbum August. intelligenda est necessitas in rebus volitis à Deo, non absoluta, sed conditionalis ᵉ. Necesse est enim hanc conditionalem veram esse, si Deus hoc vult, necesse est hoc esse.

¶Ad secundum dicendum, quòd ex hoc ipso quòd nihil voluntati diuinæ resistit, sequitur quòd non solum fiant ea, quæ Deus vult fieri, sed quòd fiant contingēter vel necessario, quæ sic fieri vult.

¶Ad tertium dicendum, quòd posteriora habent necessitatem à prioribus secundum modum priorum. vnde & ea, quæ fiunt à voluntate diuina, talem necessitatem habent, qualem Deus vult ea habere, scilicet, vel absolutam, vel conditionalem tantum. Et sic non omnia sunt necessaria absolute.

ARTICVLVS IX.

a ¶*Vtrum voluntas Dei sit malorum.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas Dei sit malorum. Omne enim bonum, quod fit, Deus vult: sed mala fieri bonum est. Dicit enim August. in Enchi. Quamuis ea, quæ mala sunt, inquantum mala sunt, non sint bona, tamen vt non solum sint bona, sed etiam vt sint mala, bonum est fieri. Ergo Deus vult mala.

¶Præterea, dicit Dionys. 3. cap. de di. no. Erit malum ad omnis, id est, vniuersi perfectionē conferens. Et August. dicit in Enchi. Ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. in qua etiam illud, quod malum dicitur bene ordinatum, & loco suo positum, eminentius commendat bona, vt magis placeat, & laudabiliora sint dum comparantur malis. Sed Deus vult omne illud, quod pertinet ad perfectionem & decorem vniuersi ᵉ, quia hoc est, quod Deus maxime vult in creaturis. Ergo Deus vult mala.

¶Præterea, Mala fieri, & non fieri sunt contradictorie opposita: sed Deus non vult mala nō fieri, quia cum mala quædam fiant, non semper voluntas Dei impleretur. Ergo Deus vult mala fieri.

¶SED CONTRA est, quod dicit August. in lib. 83. quæst. Nullo sapiente homine autore, fit homo deterior. Est autem Deus omni sapiente homine præstantior, multo igitur minus Deo autore fit aliquis deterior. illo autem autore fit aliquid quod fit illo volente. Nō ergo volente Deo fit homo deterior. Constat autem quòd quolibet malo fit aliquis deterior. Ergo Deus non vult mala.

CONCLVSIO.

¶*Cum nil magis Deus velit quàm bonitatem suā cui culpæ malum oppositum est, & ex aliis bonis vnū alio magis velit culpæ malum nullo modo vult, malum vero naturalis defectus, ac pœnæ, nonnunquam ipsum velle non dedecet.*

¶RESPONDEO dicendum, quod cū ratio boni sit ratio appetibilis (vt supra dictum est ᵉ) malum autē opponatur bono: impossibile est quòd aliquod malum inquantum huiusmodi appetatur nec appetitu naturali, nec animali nec intellectuali, qui est voluntas. Tamen aliquod malum appetitur per accidens ᵉ, inquantum consequitur ad aliquod bonum. Et hoc apparet in quolibet appetitu. Non enim agens naturale intendit priuationem vel corruptionem, sed formam, cui coniungitur priuatio alterius formæ: & generationem vnius, quę est corruptio alterius. Leo enim occidens ceruum, intendit cibum, cui coniungitur occasio animalis. Similiter fornicator intendit delectationem, cui coniungitur deformitas culpæ. Malum autem, quod coniungitur alicui bono, est priuatio alterius boni. Nunquam igitur appeteretur malum, nec per accidens, nisi bonum, cui coniungitur malum, magis appeteretur, quàm bonum quod priuatur per malum. Nullum autem bonum Deus magis vult quàm suam bonitatem. Vult tamen aliquod bonum magis quàm aliud quoddam bonum. Vnde malum culpæ, quòd priuat ordinem ad bonum diuinum, Deus nullo modo vult, sed malum naturalis defectus, vel malum pœnæ vult, volendo aliquod bonum, cui coniungitur tale malum. Sicut volendo iustitiam vult pœnam, & volendo ordinem naturæ seruari, vult quædam naturaliter corrumpi ᵉ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod quidam dixerunt, quod licet Deus non velit mala, vult tamen mala esse vel fieri, quia licet mala nō sint bona, bonū tamē est mala esse, vel fieri. Quod ideo dicebant, quia ea, quæ in se mala sunt, ordinantur ad aliquod bonum. Quē quidem ordinem importari credebant in hoc, quod dicitur mala esse vel fieri. Sed hoc non rectè dicitur, quia malum non ordinatur ad bonum per se, sed per [...]idens. Præter intentionem enim peccantis [...] ex hoc sequatur aliquod bonū. Sicut præ[...]tionē tyrannorū fuit, quod ex eorū persecu[...]ibus clarescerent patientia martyrum. Et ideo [...]potest dici, quod talis ordo ad bonum impo[...]r per hoc, quod dicitur, quod malum esse vel [...] sit bonum, quia nihil iudicatur secundum illud quod competit ei per accidens, sed secundum illud, quod competit ei per se.

¶Ad secundum dicendum, quod malum non operatur ad perfectionem & decorem vniuersi nisi per accidens, vt dictum est ᵉ. Vnde & hoc quod dicit Dionysius, quod malum est ad vniuersi perfectionem conferens, concludit inducendo quasi ad inconueniens.

¶Ad tertium dicendum, quod licet mala fieri & mala non fieri, contradictorie opponantur: tamen velle mala fieri & velle mala non fieri, non opponuntur contradictorie, cum vtrunq; sit affirmatiuum. Deus igitur neque vult mala fieri, neque vult mala non fieri, sed vult permittere mala fieri. Et hoc est bonum.

fatet, salua tamen efficaciæ suæ virtute hoc vniuersum quale nunc est, adhuc contingentia saluaretur. Tum quia essent causæ defectibiles. Tum quia essent agentia libera: puta homines. Et hoc euidentius apparet, si fingamus mundum non esse à Deo, sed quasi ex se: tunc enim manifeste apparet, quòd ex hoc ipso, quòd non omnis effectus habet per se causam, aliquid contingenter euenit. vt patet 6. Metaphysic.

¶Ad primam autem rationem Scoti multipliciter responderi potest. ¶Primo distinguēdo ly mota, seu ly mouetur. 238 Dupliciter enim contingit secundam causam moueri à prima. Vno modo motione præuia propriæ actioni, sicut baculus mouet lapidem motus à manu. Alio motione cooperatiua intrinsece propriæ actioni. & quicquid sit de maiore in primo sensu, in secundo tamen est falsa: 117 in quo tantum verificatur minor. non enim oportet cū aliquis vult aliquid, seu cum sol illuminat primam causam præuia motione cooperari, sed sufficit & exigitur eam intrinsece cooperari tali electioni vel illuminationi. & hoc quia cooperatio in vnoquoque est secundum naturam vniuscuiusq;, sic enim disponit omnia suauiter. Vnde siue necessario siue libere cooperatur Deus, nihil minus creata voluntas libere vtitur illa cooperatione.

¶Secundo distinguendo 123 ly inquantum mota, quoniam potest denotare causam præcisam, & potest denotare concausam. ¶Et si quidem denotet causam præcisam, minor est falsa. non enim causa secunda mouet ob hoc præcisē, quia mouetur, sed etiam ex virtute propria. Si autem denotet concausam, maior est falsa: quoniam stat causam secundam necessario moueri à prima, & cum hoc ipsum moueri modificari ex natura causæ secundæ: & sic mouere causæ secundæ prouenit non ex moueri tantum, sed ex moueri & 97 modo proprio ipsius causæ secundæ. Ex tali autem modo consurgere potest, quod non necessario mouet, vt patet in causis defectibilibus. illa autem propositio adiuncta scilicet causa secunda, nihil agit nisi in virtute primæ, non iuuat: quoniam nō est sensus quod causa secunda nullam virtutem habeat nisi primæ, sed quod ipsa secunda nullum effectum producit, nisi in virtue primæ concurrente, & coniungente virtutem secundæ suo effectui: quoniam prima omnia attingit immediate immediatione virtutis, vt in quæstione 8. declaratum est. Ad secundam vero rationem dicitur, quod prima consequentia nihil valet: quoniam prima causa non attingit effectum secundæ causæ in seipsa, sed modificata cooperatione sua iuxta modum ipsius causæ secundæ, & propterea effectus secundæ causæ in illo priori haberet necessariam habitudinem ad primam, sed solam ex se contingenter fieri habitudinem haberet. Illa enim propositio assumpta non est sic intelligenda: quasi sit aliqua duratio naturæ, in cuius primo instanti causa prima respiciat effectum: & in secundo causa secunda. ¶Puerilis enim hic est sensus, ex quo tamen consequentia processibile videtur, sed est intelligenda quo ad independentiam & intimitatem. attingit enim prima causa effectum secundæ & inde pendētis & intimius quàm secunda, vt patet in principio libri de causis. Et propterea dicitur respicere prius. Ex hoc autem sensu nihil consequentiā valere patet.

2.di.46. articul.4. Et 1. contra c.95. Et lib.2. c.25.fin. Et po. q. 2.artic.6. & 5.quo. q.3.arti.2.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum nonum.*

IN titulo aduerte duo. ¶Primo quòd voluntas hic non sumitur vt se extendit ad velle & nō velle, eo modo quo videre se extendit ad videre & non videre: dum visu percipimus tenebras. Constat enim bonum & malum opponi, & ad voluntatem spectare per velle aut non velle. Nec rursus sumitur velle vt se extendit ad velle & nolle: quoniā constat Deū multa mala nolle, quæcunque scilicet non permittit suos electos incurrere: sed sumitur velle proprie pro actu positiuo per modum acceptantis: nolle enim significat actum positiuum, sed per modum repellentis: & quod sic sumatur hic voluntas, patet ex ratione, quæ in litera ponitur ad probandam conclusionem responsiuam: in hoc enim solo sensu probatur. ¶Secundo, quòd malum est priuatio boni debiti: oportet enim omnes has conditiones habere negationem, si mali rationem habet. Malum vero pœnæ præter hoc includit rationem inuoluntarij, culpæ autem volūtarij. hic autem quæritur de malo in communi. respondebitur autē distinctè. ¶In corpore vna est cōclusio responsiua quæsito, habens tamen plures partes: Deus nullo modo vult malum culpæ, vult tamen per accidens malum naturalis defectus, & malum pœnæ. ¶Probatur. malum bono opponitur: ergo impossibile est malum appeti, nisi coniunctum bono magis appetito quàm al[...] [...]m bonum priua[...] [...] ergo imp[...] culpæ esse volitum à Deo, possibile tamen est malum tam naturalis defectus, quàm pœnæ esse à Deo volitum. prima cōsequentia probatur: quia ratio boni est ratio appetibilis. & quo ad primam partem declaratur, atque manifestatur in omni genere appetitus, scilicet naturalis animalis, & intellectualis: in actione naturali, & appetitu leonis, & voluntate fornicatoris. Quo ad secūdam autem partem probatur: quia omne malum coniunctum alicui bono est priuatio alterius. secunda autem consequentia. quo ad primam partem probatur: quia nihil est magis volitum à Deo quàm bonum suum, cui malum culpæ opponitur. quo ad secundam manifestatur: quia Deus vult vnum bonum magis alio, & in pœnalibus quidem magis vult iustitiam quàm bonum pœna priuatum: in naturalibus quoque magis vult ordinem naturæ, quàm vitam huius agni comesti à lupo.

Annot. 25 26 6 130 Comment. 4

¶Circa

ARTICVLVS X.

a ¶*Vtrum Deus habeat liberum arbitrium.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non habeat liberum arbitrium. Dicit enim Hieronymus in Homelia de filio prodigo, Solus Deus est, in quem peccatum non cadit, nec cadere potest: cætera, cum sint liberi arbitrij, in vtranque partem flecti possunt.

¶Præterea, Li. arbitrium est facultas rationis & voluntatis, qua bonum & malum eligitur: sed Deus non vult malum, vt dictum est ᵉ. Ergo lib. arbitrium non est in Deo.

¶SED CONTRA est, qđ dicit Ambrosius in lib. de Trin. Spiritus sanctus diuidit singulis prout vult: id est, libero voluntatis arbitrio, non necessitatis obsequio.

CONCLVSIO.

¶*Deus liberum arbitrium habet respectu aliorum à se, quæ non necessario vult. respectu sui vero nullam libertatem habet, cum se necessario velit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd lib. ar. habemus respectu eorum, quæ non necessario volumus, vel naturali instinctu. Nō enim ad li. ar. pertinet quòd volum⁹ esse fœlices, sed ad naturalem instinctum ᵉ. Vnde & alia animalia, quæ naturali instinctu mouentur ad aliquid, non dicuntur lib. arb. moueri ᵉ. Cum igitur Deus ex necessitate suam bonitatem velit, alia vero non ex necessitate (vt suprà ostensum est ᵉ.) respectu illorum, quæ non ex necessitate vult, lib. ar. habet.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hierony. videtur excludere à Deo lib. ar. non simpliciter, sed solum quantum ad hoc quod est deflecti in peccatum.

¶Ad secundum dicendum, quòd cum malum culpæ dicatur per auersionem à bonitate diuina: per quam Deus omnia vult (vt suprà ostensum est ᵉ) manifestum est quòd impossibile est eum malum culpæ velle. Et tamen ad opposita se habet inquantum velle potest hoc esse, vel non esse. Sicut & nos non peccando possumus velle sedere, & non velle sedere.

ARTICVLVS XI.

a ¶*Vtrum sit distinguenda in Deo volūtas signi.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd non sit distinguenda in Deo voluntas signi. Sicut e[...] voluntas Dei est causa rerum, ita [...]a. Sed non assignantur aliqua si[...] parte diuinæ scientię. Ergo neque deb[...] assignari aliqua signa ex parte diuinæ vol[...]atis.

¶[...]terea, Omne signum, quòd non concor[...] ei, cuius est signum, est falsum. Si igitur signa, quæ assignantur circa voluntatem diuinam, non concordant diuinæ voluntati, sunt falsa: si autē concordant superflue assignantur. Non igitur sunt aliqua signa circa voluntatem diuinam assignanda.

¶SED CONTRA est, quòd voluntas Dei est vna, cum ipsa sit Dei essentia, quandoque autem pluraliter significatur, vt cum dicitur, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Ergo oportet, quòd aliquando signum voluntatis pro voluntate accipiatur.

CONCLVSIO.

¶*Distinguitur in Deo voluntas signi à voluntate simpliciter, siue beneplaciti.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in Deo quædam dicuntur proprie, & quædam secundum metaphoram, vt ex suprà dictis patet ᵉ. Cum autem aliquæ passiones humanæ in diuinam prædicationem metaphoricè assumuntur, hoc fit secundum similitudinem effectus. vnde illud, quod est signum talis passionis in nobis, in Deo nomine illius passionis metaphorice significatur. Sicut apud nos irati punire consuerunt. Vnde ipsa punitio est signum iræ. Et propter hoc ipsa punitio nomine iræ significatur, cum Deo attribuitur. Similiter id, quod solet esse in nobis signum voluntatis, quandoque metaphorice in Deo volūtas dicitur. Sicut cum aliquis præcipit aliquid, signum est, quòd velit illud fieri. Vnde præceptum diuinum quandoque metaphorice volūtas Dei dicitur, secundum illud Matthæi 6. Fiat voluntas tua, sicut in cælo & in terra. Sed hoc distat inter voluntatem & iram: quia ira de Deo nunquam proprie dicitur, cum in suò principali intellectu includat passionem: voluntas autem proprie de Deo dicitur. Et ideo in Deo distinguitur voluntas proprie, & metaphoricè dicta. Voluntas enim proprie dicta vocatur volūtas enim proprie dicta vocatur voluntas beneplaciti. Voluntas autem metaphorice dicta est voluntas signi, eo quòd ipsum signum voluntatis dicitur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd scientia non est causa eorum, quæ fiūt, nisi per voluntatem ᵉ. Non enim quæ scimus facimus, nisi velimus. Et ideo signum non attribuitur scientiæ, sicut attribuitur voluntati.

¶Ad secundum dicendum, quòd signa voluntatis dicuntur voluntates diuinæ, non quia sint signa quòd Deus velit, sed quia ea, quæ in nobis solent esse signa volendi, in Deo diuinæ voluntates dicuntur. Sicut punitio non est signū quòd in Deo sit ira, sed punitio ex eo ipso quòd in nobis est signum iræ, in Deo dicitur ira.

ARTICVLVS XII.

a ¶*Vtrum conuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa*

AD DVODECIMVM sic proceditur. videtur quòd inconuenienter circa diuinam voluntatem ponantur quinque signa, scilicet prohibitio, præceptum, consilium, operatio, & permisio. Nam eadem, quę nobis præcepit Deus, vel consulit, in nobis quandoque operatur: & eadem, quæ prohibet, quandoque permittit. Ergo non debent ex opposito diuidi.

¶Præterea, Nihil Deus operatur, nisi volens, vt dicitur Sapientiæ 2. Sed voluntas signi distinguitur à voluntate beneplaciti. Ergo operatio sub voluntate signi comprehendi non debet.

¶Præterea, Operatio & permisio communiter ad omnes creaturas pertinent, quia in omnibus Deus operatur, & in omnibus aliquid fieri permittit. Sed præceptum, consilium, & prohibitio pertinent ad solam rationalem creaturā. Ergo non veniunt conuenienter in vnam diuisionem. cum non sint vnius ordinis.

¶Præterea, Malum pluribus modis contingit quàm bonum: quia bonum contingit vno modo, sed malum omnifariam, vt Patet per Philosophum in 2. ethic. & per Dionysi. in 4. c. de di. no. Inconuenienter igitur respectu mali assignatur vnum signum tantum, scilicet prohibitio, respectu vero boni duo signa, scilicet consilium & præceptum.

CONCLVSIO.

Quinque signis diuina dignoscitur voluntas, quæ & voluntas signi denominatur, scilicet prohibitio & permissio respectu mali, præceptum, consilium, & operatio respectu boni.

¶RESPONDEO dicendum, quòd huiusmodi signa voluntatis dicuntur ea, quib⁹ consueuimus demonstrare nos aliquid velle. potest autem aliquis declarare se velle aliquid vel per seipsum, vel per alium. per seipsum quidem inquantum facit aliquid vel directe vel indirecte, & per accidens. Directe quidem, cum per se, aliquid operatur. & quantum ad hoc dicitur esse signum operatio. Indirecte autem inquantum non impedit operatio

¶*Num malum culpæ non sit à Deo volitum, quia priuat ordine ad bonum diuinum.*

124 1.dist.25. q.1.artic.1. Et 1. contra. cap.88. Et veri. quæst. 23. ar.3. & mal. quæst. 16. art.5. corolla. 113 Quæstio.

¶Circa probationem secundæ cōseqentiæ aduerte, quòd in litera nō dicitur, quòd malū culpæ priuat bono diuino, sed quòd priuat ordine ad ipsum. ¶Et propter hoc dubiū oritur, quia nihil videtur valere illa ratio: omne enim malū priuat aliquo ordine ad bonitatem diuinā: quoniā omnis ordo ad eam est, sicut ad vltimum finem, & primum fontem &c. ergo ex hoc quod malum culpæ priuat ordine ad bonum diuinum, nō sequitur quod non possit esse volitum à Deo per accidens, & si de ipso sequitur, ergo & de quolibet alio malo. ¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd malum culpæ in hoc differt à cæteris malis, quòd ipsum quantum est ex se est priuatiuum boni diuini secundum seipsum, si esset priuabile: quemadmodum amor amicitiæ erga Deum est positiuum boni diuini secundum se, si esset ponibile: cætera autē mala respiciunt bonitatem diuinam in aliquo particulari effectu. ¶Et propterea caute in litera vtrunque insinuatū est. scilicet, & quòd priuaret bono diuino secūdum se, in hoc quod dixit, quòd Deus nihil magis vult quàm bonitatem suam: & quòd de facto nō priuat ipso, sed ordine ad ipsum, quod intellige secundū seipsum, vt hinc habeas differentiam à cæteris malis. Et per hoc patet responsio ad dubium. Non enim est eadem ratio de ordine ad diuinam bonitatem secundum seipsam, & de ordine ad eam secundum aliquam certam participationem ipsius. ¶In responsione ad primum aduerte duo. ¶Primo, quòd in litera iudicium de malo cul[...] secundum [...] [...]co- [...]a, quia malum culpæ non est effectus reducibilis in causas superiores, sed pro propria causa habet ipsum peccantem vt sic. Iudicium autem de vnaquaque re secundū propriam eius causam agendum est. ¶Secundo, quod autoritati August. arguendo adductæ nihil in litera respondetur, & nisi fit defectus codicis, omissa non videtur, quia ex dictis hic apparet glossa illorum verborū Augustini, scilicet quod intelligenda sunt per accidens: mala enim esse est bonum fieri non per se, sed per accidens.

412 113 411 117 116 117 125 2.di.q.5. & vlti. & ver. q.13. art.3. Annot. a d e 14 70 73 121 a 7 a a 84

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum decimum.*

TItulus in corpore & ex vsu clarus est, quo ad quid nominis: quòd hic sufficit.

¶In corpore vna conclusio responsiua, Deus habet liberum arbitrium. Probatur. Deus vult non ex necessitate alia à se. ergo respectu illorum habet liberum arbitrium. probatur cōsequentia: quia liberū arbitrium est eorum, quæ non necessario, vel naturali instinctu sunt volita: quòd manifestatur: & in nobis respectu fœlicitatis: & in aliis animalibus, respectu eorum, quæ naturali instinctu appetunt.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum vndecimum.* 84

TItulus in corpore declarabitur, quo ad illum terminū voluntas signi. ly vero distinguenda, signat nō participationem ipsius voluntatis signi in plures, sed distinctionem ipsius à voluntate beneplaciti, de qua hactenus habitus est sermo. Ita quòd sensus quæstionis est, vtrum distinguenda sit voluntas signi in Deo à voluntate simpliciter, seu beneplaciti. Annot.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, in Deo distinguitur voluntas signi à voluntate simpliciter. ¶Manifestatur, in Deo signum voluntatis dicitur voluntas: ergo voluntas dicitur in Deo metaphorice: ergo distinguenda est voluntas signi à voluntate beneplaciti. Antecedens declaratur autoritate Matthæi 6. consequentia vero prima manifestatur ex ꝓportionalitate signi alicuius passionis & signi volitionis: vt patet in ira & punitiōe, &c. secūda autem consequētia manifestatur ex differentia inter iram & voluntatem: in hoc quòd illa inuenitur etiam proprie in Deo, & ex terminis: quia voluntas signi nihil aliud est quā voluntas metaphorice dicta: voluntas vero beneplaciti, est voluntas proprie dicta. Vnde patet quòd distinctio voluntatis diuinæ in volūtatem beneplaciti & signi non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes.

126 1. dist. 45. artic. 4. Et veri. quæst. 23. articul. [...]. Comment.

a ¶*Super Quæstionis decimænonæ Articulum duodecimū.*

TItulus in primo argumento explanatur, dū explicantur ipsa quinque signa in hoc versu cōtenta, Præcipit, ac prohibet, permittit, consulit, implet. Annotat.

Universidad de Deusto Biblioteca

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiue. Ista quinque signa cõuenienter ponuntur circa diuinam voluntatem, ¶ Manifestatur primo ex parte volentis, ex eo quòd his quinque modis declaramus nos aliquid velle. Secundo ex parte voliti, ex eo quòd distinguuntur penes præsens, vel futurum malum & bonum, necessariũ & superabundans, interseriturq; quod ita sit de facto. s. quòd hæc quinq; dicantur diuinæ voluntates autoritate Matth. 6. & Augustini.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulũ primum.

Annotat. Titulus clar⁹ est, quęrit enĩ de inesse formaliter. Iam enĩ manifestum est omnia in Deo esse virtualiter.

Comment. ¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. In Deo est amor. ¶ Probatur motus voluntatis & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tẽdit in bonũ p se, in malũ aũt per aliud: ergo prim⁹ volũtatis motus & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est in bonũ in cõi: ergo primus act⁹ volũtatis & appetitus est amor: ergo in quocũq; est volũtas, vel appetitus oportet esse amorem: ergo in Deo necesse est ponere amorẽ. Antecedens declarat. quia malum non cadit sub appetitu: nisi inquãtum apponitur bono. ¶ Cõsequentia vero prima quo ad primã partẽ, s. quòd primus actus tendat in bonũ. Probatur ex eo q; id quod est per se, prius est eo quòd est per aliud. Quo ad secũdã vero scilicet, in cõi, quia, cõmuni⁹ naturaliter est prius: cui⁹ signũ ad propositũ est, quod intellect⁹ pri⁹ respicit verũ cõe quàm vera particularia. ¶ Scdã aũt consequentia pbatur ex differẽtia obiecti amoris ad obiecta aliorũ actuũ volũtatis & appetitus: quia amor est respectu boni in cõi: desideriũ aũt spes & delectatio respectu boni specialis, puta pñtis vel futuri. Et cõfirmatur ex hoc, q oés alij motus appetitiui nascunt ex amore: qđ manifestatur inductiue in actibus desiderij, gaudij, odij, tristitiæ, &c. ¶ Tertia aũt consequentia probatur: qa remoto primo remouẽtur alia. ¶ Quarta aũt probatur: quia in Deo est volũtas.

Annotat. ¶ Circa prædicta duo occurrunt notanda. ¶ Primo, quod cũ in litera dicitur, q amor respicit bonũ in cõi, ly in cõmuni, non significat idẽ quod vniuersale, sed significat idem quod absolute. Amor enĩ omnis est boni absq; alia limitatione, delectatio autem est boni cõiũcti, &c. Dixit autẽ hoc: quia litera vsq; ad vltimam consequentiam loquitur tam de amore, qui est in appetitu sensitiuo, quẽ cõstat non attingere bonũ secũdũ sensum vniuersale, hoc absolute. Nec tamen efficaciæ illius probatiõis, quod est cõmunius naturaliter est pri⁹ per hoc aliquid adimitur: quoniam bonũ absolute, ad bonũ cũ certa conditione se habet proportionaliter, vt cõ-

nem, namremouens prohibens dicitur moués per accidens, vt dicitur in 8. Physic. Et quantũ ad hoc dicitur signum permissio. Per alium autem declarat se aliquid velle inquantum ordinat alium ad aliquid faciendum vel necessaria inductione. quod fit præcipiendo, quod quis vult: & prohibendo contrarium, vel aliqua per suasoria inductione, quod pertinet ad consiliũ. Quia igitur his modis declaratur aliquem velle aliquid: propter hoc ista quinque nominantur interdum nomine voluntatis diuinæ, tanquam signa voluntatis. Quod enim præceptũ, consilium, & prohibitio dicantur Dei volũtas, patet per id quod dicitur Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Quod autem permissio vel operatio dicantur Dei voluntas, patet per Aug. qui dicit in Enchi. nihil fit nisi omnipotens fieri velit. vel sinẽdo vt fiat, vel faciendo. Vel potest dici, quòd permissio & operatio referantur ad præsens. Permissio quidem ad malum, operatio vero ad bonum. Ad futurũ vero prohibitio respectu mali, respectu vero boni necessarij præceptum, respectu vero superabundantis boni consilium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd nihil prohibet circa eandem rem aliquem diuersimode declarare se aliquid velle. Sicut inueniuntur multa nomina idem significantia. Vnde nihil prohibet, idem subiacere præcepto & consilio & operationi, prohibitioni, vel permissioni.

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Deus potest significari metaphorice velle id, quòd non vult voluntate propriè accepta, ita potest metaphorice significari velle id, quòd proprie vult. Vnde prohibet de eodem esse voluntatem beneplaciti, & voluntatem signi. Sed operatio semper est eadem cum voluntate beneplaciti, non autem præceptum, vel consilium. Tum quia hæc est de præsenti, illud de futuro. Tum quia hæc per se est effectus voluntatis, illud autem per alium, vt dictum est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd creatura rationalis est domina sui actus. Et ideo circa ipsam specialia quædam signa diuinę voluntatis asignãtur, inquantum rationalem creaturam Deus ordinat ad agendum voluntarie & per se. Sed aliæ creaturæ non agunt nisi motæ ex operatione diuina. Et ideo circa alias non habent locũ nisi operatio & permissio.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd omne malũ culpæ, licet multipliciter contingat, tamen in hoc conuenit quòd discordat à voluntate diuina. Et ideo vnum signum respectu malorum asignatur, scilicet prohibitio. Sed diuersimode, bona se habent ad bonitatem diuinam, quia quædam sunt, sine quibus fruitionem diuinæ bonitatis consequi non possumus, & respectu horum est præceptum: quædam vero sunt, quibus perfectius consequimur, & respectu horum est consilium. Vel dicendum quòd consilium est non solum de melioribus bonis assequendis, sed etiam de minoribus malis vitandis.

QVÆSTIO VIGESIMA de amore Dei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ absolute ad voluntatem Dei pertinent. In parte aũt appetitiua inueniũt in nobis, & passiones animæ, vt gaudium, amor, & huiusmodi, & habitus moralium virtutum, vt iustitia, fortitudo, & huiusmodi. Vnde primo considerabimus de amore Dei. Secundo de iustitia Dei & misericordia eius.

¶ Circa primũ quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum in Deo sit amor. ¶ Secundo, vtrum amet omnia. ¶ Tertio, vtrum magis amet vnum quàm aliud. ¶ Quarto, vtrum meliora magis amet.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum amor sit in Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd amor non sit in Deo. Nulla enim passio est in Deo. Amor est passio. Ergo amor non est in Deo. 127 Infrà q. [illegible] arti. 5. 1m. Et 3. dist. 32. arti. 1. 1m. Et 1. cõt. 89. 90. & 96. Et lib. 4. c. 19. col.

¶ Præterea, Amor, ira, tristitia, & huiusmodi contra se diuiduntur. Sed tristitia & ira non dicuntur de Deo nisi metaphorice. Ergo nec amor.

¶ Præterea, Dionysius dicit 4. cap. de diui. nomi. Amor est vis vnitiua & concretiua. Hoc autem in Deo locum habere non potest, cum sit simplex. Ergo in Deo non est amor.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur primæ Ioan. 4. Deus charitas est.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in Deo sit voluntas, in eo amorem ponere fas est, causam & radicem cuiusque motus appetitiuæ virtutis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd necesse est ponere amorem in Deo. Primus enim motus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis est amor. Cum enim actus voluntatis, & cuiuslibet appetitiuæ virtutis tendat in bonum & malum, sicut in propria obiecta: bonum autem principalius & per se est obiectum voluntatis & appetitus: malum autem secundario & per aliud, inquantum scilicet opponitur bono: oportet naturaliter esse priores actus voluntatis & appetitus, qui respiciunt bonum his, qui respiciunt malum, vt gaudium, quàm tristitia, & amor quàm odium. Semper enim quod est per se, prius est eo, quod est per aliud. Rursus quod est communius naturaliter est prius. Vnde & intellectus per prius habet ordinem ad verũ commune, quàm ad particularia quædam vera. Sunt autem quidam actus voluntatis & appetitus respicientes bonum sub aliqua speciali conditione. Sicut gaudium & delectatio est de bono præsenti & habito, desiderium autem & spes de bono nondum adepto. Amor autem respicit bonum in communi siue sit habitum siue non habitum. Vnde amor naturaliter est primus actus voluntatis & appetitus. Et propter hoc omnes alij motus appetitiui præsupponunt amorem, quasi primam radicem. Nullus enim desiderat aliquid nisi bonum amatum: neque aliquis gaudet nisi de bono amato. Odium etiam non est nisi de eo, quod contrariatur rei amatæ. Et similiter tristitiam & cætera huiusmodi, manifestum est in amorem referri sicut in primum principium. Vnde in quocunque est voluntas vel appetitus, oportet esse amorem. Remoto enim primo remouentur alia. 315 Ostensum est autem in ᵉ Deo esse voluntatem. Vnde necesse est in eo ponere amorem.

¶ AD PRIMVM erg[o dice]ndum, quòd vis cognitiua non mouet nisi mediante appetitiua: [illegible] in nobis ratio vniuersalis mouet mediante ratione particulari, v[t dic]itur in tertio de Anima, ita appetitus intellectiuus, qui dicitur vol[unt]as, mouet in nobis mediante appetitu sensitiuo. Vnde proximum [m]otiuum corporis in nobis est appetitus sensitiuus. Vnde semper act[um] appetitus sensitiui concomitatur aliqua transmutatio corporis, & [maxi]me circa cor, quod est primum principium motus in animali. Si[c] [illegible] appetitus sensitiui inquantum habent transmutationem corp[oralem] [illegible] passiones dicuntur, non autem actus voluntatis. Amor igitur & gaudium & delectatio secundum quod significant appetitus sensitiui passiones sunt ᵉ, non autem secundum quòd significant actus appetitus intellectui. Et sic ponuntur in Deo. Vnde dicit Philosophus in 7. Ethic. quòd Deus vna & simplici operatione gaudet. Et eadem ratione sine passione amat. 101

¶ Ad secundum dicendum, quòd in passionibus sensitiui appetitus est considerare aliquid quasi materiale, scilicet corporalem transmutationem: & aliquid quasi formale, quod est ex parte appetitus. Sicut in ira (vt dicitur in primo de Anima) materiale est accensio sanguinis circa cor, vel aliquid huiusmodi, formale vero appetitus vindictæ. Sed rursus ex parte eius, quod est formale in quibusdam horum designatur aliqua imperfectio. Sicut in desiderio, quod est boni non habiti, & in tristitia, quæ est mali habiti. Et eadem ratio est de ira, quæ tristitiam supponit. Quędam vero nullam imperfectionem designãt, vt amor & gaudium. Cum igitur nihil horum Deo conueniat secundum illud, quod est materiale in eis (vt dictum est ᵉ) illa, quæ imperfectionem important, etiam formaliter Deo conuenire non possunt, nisi metaphorice propter similitudinẽ effectus, vt supra dictum est ᵉ. Quæ autem imperfectionem non important de Deo proprie dicuntur, vt amor & gaudium, tamen sine pasione, vt dictum est ᵉ.

¶ Ad ter-

¶ Ad tertium dicendum, quod actus amoris semper tendit in duo, scilicet in bonum, quod quis vult alicui, & in eum, cui vult bonum. Hoc enim est proprie amare aliquem velle ei bonum. Vnde in eo, quod aliquis amat se, vult bonum sibi. Et sic illud bonum quærit sibi vnire inquantum potest. Et pro tanto dicitur amor vis vnitiua etiam in Deo, sed absque compositione: quia illud bonum, quod vult sibi, non est aliud quam ipse, qui est per suam essentiam bonus, vt supra ostensum est ᵉ. In hoc vero quod aliquis amat alium, vult bonum illi. Et sic vtitur eo tanquam seipso, referens bonum ad illum, sicut ad seipsum. Et pro tanto dicitur amor vis concretiua, quia alium aggregat sibi habens se ad eum sicut ad seipsum. Et sic etiam amor diuinus est vis concretiua absq; compositione, quæ sit in Deo, inquantum aliis bona vult.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus omnia amet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non omnia amet. Quia secundum Dion. 4. capi. de diuin. nom. amor amantem extra se ponit, & eum quodammodo in amatum transfert. Inconueniens autẽ est dicere, quod Deus extra se positus, in alia transferatur, Ergo inconueniens est dicere, quod Deus alia à se amet.

¶ Præterea, Amor Dei æternus est. Sed ea, quæ sunt alia à Deo, non sunt ab æterno nisi in Deo. Ergo Deus non amat ea nisi in seipso: sed secundum quod sunt in eo non sunt aliud ab eo. Ergo Deus non amat alia à seipso.

¶ Præterea, Duplex est amor, scilicet concupiscentiæ & amicitiæ ᵉ. sed Deus creaturas irrationales non amat amore cõcupiscentiæ: quia nullius extra se eget. Nec etiam amore amicitiæ: quia non potest ad res irrationales haberi, vt patet per Philosophum in 8. Ethicorum. Ergo Deus non omnia amat.

¶ Præterea, In Psal. dicitur, Odisti omnes, qui operantur iniquitatem. Nihil autem simul odio habetur & amatur. Ergo Deus non omnia amat.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur Sapien. 2. Diligis omnia quæ sunt: & nihil odisti eorum, quæ fecisti.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia existentia sint bona, & à Deo, ab illo amari credendum est: sed secus quam nos, qui à rerum bonitate ad amorem impellimur, ipse vero cuncta diligit creando & infundendo illis bonitatem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod Deus omnia existentia amat. Nam omnia existẽtia inquantum sunt, bona sunt. Ipsum enim esse cuiuslibet rei quoddam bonum est, & similiter quælibet perfectio ipsius. Ostensum est autem supra ᵉ, quod voluntas Dei est causa omnium rerum. Et sic oportet, quod intantum habeat aliquid esse, aut quodcunque bonum, inquantum est volitum à Deo. Cuilibet igitur existenti, Deus vult aliquod bonum. Vnde, cum amare nil aliud sit, quam velle bonum alicui ᵉ, manifestum est, quod Deus omnia quæ sunt, amat. Non tamen eo modo, sicut nos, Quia enim voluntas nostra non est causa bonitatis rerum ᵉ, sed ab ea mouetur sicut ab obiecto: amor noster, quo bonum alicui volumus, non est causa bonitatis ipsius, se[d e] conuerso bonitas eius vel vera vel æstimata prouocat am[orem, q]uo ei volumus & bonum conuersari, quod habet, & [illegible] quod non habet: & ad hoc operamur. Sed amor Dei est in[fun]dens & creans bonitatem in rebus.

¶ AD PRIMVM [er]go dicendum, quod amans sic fit extra se in amatum translatu[s], inquantum vult amato bonum, & operatur per suam pro[uiden]tiam sicut & sibi. Vnde dicit Dionysius quarto ca. de di[uino n]omine. Audendum est autem & hoc pro ve[ro dicere, qu]od & ipse omnium causa per abundantiam amati[uæ] bonitatis, extra seipsum fit ad omnia existentia prouidentiis.

¶ Ad secundum dicendum, quod licet creaturæ ab æterno non fuerint nisi in Deo ᵉ, tamen per hoc quod ab æterno in Deo fuerunt, ab æterno Deus cognouit res in propriis naturis. Et eadem ratione amauit. Sicut & nos per similitudines rerum, quæ in nobis sunt cognoscimus res in seipsis existentes.

¶ Ad tertium dicendum, quod amicitia non potest haberi, nisi ad rationales creaturas, in quibus contingit esse redamationẽ & communicationem in operibus vitæ: & quibus cõtingit bene euenire vel male secundum fortunã & fælicitatem: sicut & ad eas proprie beneuolentia est. Creaturę autem irrationales non possunt pertingere ad amandum Deum, neque ad communicationem intellectualis & beatæ vitæ, qua Deus viuit. Sic igitur, Deus proprie loquẽdo, non amat creaturas irrationales amore amicitiæ, sed amore concupiscentiæ, inquantum ordinat eas ad rationales creaturas: & etiam ad seipsum, non quasi eis indigeat, sed propter suam bonitatem & nostram vtilitatem. Concupiscimus enim aliquid & nobis & aliis.

¶ Ad quartum dicendum, quod nihil prohibet vnum & idem secundum aliquid amari, & secundum aliquid odio haberi, Deus autem peccatores inquantum sunt naturę quędã amat. Sic enim & sunt & ab ipso sunt. Inquantum vero peccatores sunt, non sunt, sed ab esse deficiunt. Et hoc in eis à Deo non est. Vnde secundum hoc, ab ipso odio habentur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus æqualiter diligat omnia.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur, quòd Deus æqualiter diligat omnia. Dicitur enim Sapien. 6. æqualiter est ei cura de omnibus. Sed prouidentia Dei quam habet de rebus est ex amore, quo amat res. Ergo æqualiter amat omnia.

¶ Præterea, Amor Dei est eius essentia. Sed essentia Dei magis & minus non recipit. Ergo nec amor eius. Non igitur quædam alijs magis amat.

¶ Præterea, Sicut amor Dei se extendit ad res creatas, ita & scientia & voluntas. Sed Deus non dicitur scire quædam magis quam alia, neque magis velle. Ergo nec magis quædam alijs diligit.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Augu. super Io. Omnia diligit Deus quæ fecit, & inter ea magis diligit creaturas rationales: & illis eas amplius, quæ sunt membra vnigeniti sui: & multo magis ipsum vnigenitum suum.

CONCLVSIO.

¶ *Ex parte actus voluntatis Deus æqualiter omnia amat, cum simplici & eodem modo se habẽte actu voluntatis amet, ex parte vero boni voliti ab ipso non omnia æqualiter amat sed vni maius bonum vult quàm alij.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum amare sit velle bonum alicui, duplici ratione potest aliquid magis vel minus amari. Vno modo ex parte ipsius actus voluntatis, qui est magis vel minus intensus. Et sic Deus non magis quædam alijs amat, quia omnia amat vno & simplici actu voluntatis ᵉ: & semper eodem modo se habente. Alio modo ex parte ipsius boni, quod aliquis vult amato. Et sic dicimur aliquem magis alio amare, cui volumus maius bonum: quamuis non magis intensa voluntate. Et hoc modo necesse est dicere quod Deus quædam alijs magis amat. Cum enim amor Dei sit causa bonitatis rerum, (vt dictum est ᵉ) non esset aliquid alio melius, si Deus non vellet vni maius bonum quàm alteri.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dicitur Deo æqualiter esse cura de omnibus, nõ quia æqualia bona sua cura omnibus dispenset, sed quia ex æquali sapientia & bonitate omnia administrat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ratio illa procedit de intentiõne amoris ex parte actus voluntatis, qui est diuina essentia. Bonum autem quòd Deus creaturæ vult, non est diuina essentia. Vnde nihil prohibet illud intendi vel remitti.

¶ Ad tertiũ dicendum, quòd intelligere & velle significant solum actus, non autem in sua significatione includunt aliqua obiecta, ex quorum diuersitate possit dici Deus magis, vel minus scire aut velle; sicut circa amorem dictum est ᵉ

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *An Deus semper magis diligat meliora.*

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur, quod Deus nõ semper magis diligat meliora. Manifestum est enim quòd Christus est melior toto genere humano cũ sit De⁹ & homo. Sed Deus magis dilexit genus humanũ, quàm Christum, quia dicitur Rom. 8. Proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum.

munc ad proprium, seu vt communius ad minus commune. ¶ Secũdo quòd cum in litera dicitur, quòd amor est [pri]mus actus voluntatis & appetitus, nomine appetitus intelligit totam latitudinem appetitiuæ virtutis in qualibet natura, & nõ quamlibet potẽtiam appetitiuam. Et per hoc excluditur instantia de primo actu irascibilis. Licet enim primus eius actus non sit amor, sed spes: primus tamen actus totius appetitus sensitiui distincti in cõcupiscibilem & irascibilem est amor.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum secundum.

Titulus est clarus.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio. Deus amat omnia existentia, non tamen eo modo sicut nos. Hæc conclusio quo ad primam partem sic probatur. omnia existentia inquãtũ sunt, bona sunt: & sic quòd hoc habent inquantum sunt volita à Deo: ergo cuilibet existenti Deus vult aliquod bonũ ergo Deus omnia quæ sunt, amat. Antecedens quo ad primã partẽ probatur: quia ipsum esse & quælibet rei perfectio bonitas quædam est, quo ad secundam vero, quia voluntas Dei est causa rerũ, cõsequentia vero prima probatione non eget, secũda autem pbatur ex eo, quod amare nihil aliud est quã velle alicui bonũ. Quo ad secundam autẽ partem manifestatur conclusio, quia amamus moti à bonitate rei amatæ, Deus autem amat creando & infundendo bonitatem quam amat. 119 2. dist. 26. a. 1. 3m. Et 3. dist. 19. ar. 5. q. 1. & dist. 23. art. 4. Et 1. contra ca. 91. col. 2. & 3.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore duo facit. ¶ Primo distinguit quòd inęqualiter amare contingit dupliciter: & probat distinctionem ex eo, quòd amare est velle bonum alicui. ¶ Secũdo respondet quæsito duabus conclusionib⁹ iuxta prædicta membra distinctionis. ¶ Prima conclusio est, Deus ex pte actus amandi omnia æqualiter amat, probatur, amat vno simplici & semper eodem modo se habente actu voluntatis: ergo æqualiter. Secunda conclusio est. Deus ex parte boni voliti amato, quædam amat magis alijs. probatur, si Deus nõ vellet vni maius bonũ quã alteri: non esset aliquid alio melius, hoc est manifeste falsum: ergo consequentia probatur: quia amor Dei est causa bonitatis rerum.

a Super Quæstionis vigesimæ Articulum quartum.

Titulus clarus est,

Cõment. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Deus magis diligit meliora, probatur. Voluntas Dei est causa bonitatis in rebus: ergo Deum magis diligere aliquid, nihil aliud est quàm velle illi maius bonum, ergo ex hoc aliqua sunt meliora quòd Deus magis bonũ vult, ergo meliora plus amat. 130 3. dist. 31. artic. 5. q. 1.2.3. & 4. & dist. 31. quæ. 2. ar. 3. quæst. 3.

¶ In

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ In respōsione ad quintum dubiū ingerunt verba in calce posita, scilicet quod peccator prædestinatus secūdū aliquod tempus non est nec bonus neque malus. Videtur enim sententia hæc & falsa & contra autoris doctrinā: quoniā tam angelus quàm homo secundū ipsum fuit creat⁹ in gratia: & quilibet homo contrahit peccatum originale. Et dato quòd non essent creati in gratia vno tantū instanti, & non per aliquod tempus fuissent neq; boni neque mali: omnino igitur apparēt hæc verba falsa. Ad hoc tripliciter dicitur.

¶ Primo quòd hæc verba sunt vera de possibili: quicquid sit de facto & nomine temporis intelligitur omnis mensura durationis: etiam instantanea. Tam angelus enim quàm homo quādoque, scilicet in primo instanti potuit esse neque bonus neque malus moraliter.

¶ Secundo quòd verificatur de bonitate & malitia morali personali, id est per proprium actum, infans enim quamuis sit malus peccato naturæ, ex proprio tamen opere neque bonus neque malus est.

¶ Tertio quòd ista sunt simpliciter vera & absolutè intelligenda absque restrictione aliqua: & licet peccator prædestinatus postquam habuit esse, semper fuerit bonus
128 aut malus: quādoque tamen,
129 scilicet per infinitum tēpus quo non fuit neque bonus neque malus fuit.

¶ Et hæc expositio magis formalis est & proposito consona, & absq; quęstione. Intendit enim litera docere non esse mirum peccatorum prædestinatum, esse pro aliquo tempore peiorem & minus amatum, ex eo quòd pro aliquo tempore non erat aliquo modo amatus, quando scilicet non erat: quoniam tunc neq; bonus neque malus erat vniuersaliter loquēdo de bono & malo: vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum primum.*

Annota. Titulus vt iam patet ex dictis quærit, vtrum iustitia sit formaliter in Deo.

Cōment. ¶ In corpore duo facit. ¶ Primo enim distinguit iustitiam in duas species,
229 scilicet commutatiuam, & distributiuam.
536 ¶ Secūdo respondet quęsito duabus conclusionibus, iuxta numerum specierum iustitiæ.

¶ Prima conclusio est negatiua, ideo non est iustitia commutatiua, probatur autoritate Apostoli, quis prior &c.

¶ Secunda est affirmatiua, in Deo est iustitia distributiua, & probatur. Iustitia distributiua est, secundum quam datur vnicuiq; secūdum suam dignitatem, ergo ordo

Ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Angelus est melior homine, Vnde in Psalm. dicitur de homine, Minuisti eum paulominus ab Angelis. Sed Deus plus dilexit hominem quàm Angelum. Dicitur enim Heb. 2. Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit, ergo Deus non semper magis diligit meliora.

¶ Præterea Petrus fuit melior Ioanne: quia plus Christum diligebat. Vnde dominus sciens hoc esse verum, interrogauit Petrum dicens: Simon Ioannis diligis me plus his? Sed tamen Christus plus dilexit Ioannem quàm Petrum. Vt enim dicit Augu. super illud Io. 20. Simon Ioannis diligis me? hoc ipso signo Io. à cæteris discipulis discernitur, non quòd solum eum, sed quòd plus eum cæteris diligebat. Non ergo semper magis diligit meliora.

¶ Præterea, Melior est innocens pœnitente, cum pœnitentia sit secunda tabula post naufragium, vt dicit Hier. Sed Deus plus diligit pœnitentem quàm innocentem, quia plus de eo gaudet. Dicitur enim Luc. 15. Dico vobis, quòd maius gaudium erit in cælo super vno peccatore pœnitentiam agente, qnàm super nonagintanouem iustis, qui non indi. pœni. Ergo Deus non semper magis diligit meliorem.

¶ Præterea, Melior est iustus præscitus quàm peccator prædestinatus. Sed Deus plus diligit peccatorem prædestinatum, quia vult ei maius bonum, scilicet vitam æternam. Ergo Deus nō semper magis diligit meliora,

¶ SED CONTRA vnumquodq; diligit sibi simile, vt patet per illud, quod habetur Ecc. 13. Omne animal diligit sibi simile. Sed intantū aliquid est melius, inquātum est Deo similius. Ergo meliora magis diliguntur à Deo.

CONCLVSIO.

¶ *Cū ex eo aliqua alijs meliora sint, quòd eis maius bonum Deus vult, ipsum meliora diligere dicendū est.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd necesse est dicere secundum prædicta quòd Deus magis diligat meliora. Dictum est enim e, quòd Deum diligere magis aliquid nihil aliud est quàm ei maius bonum velle. Voluntas enim Dei est causa bonitatis in rebus. Et sic ex hoc sunt aliqua meliora, quòd Deus eis maius bonum vult. Vnde sequitur ꝙ meliora plus amet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus Christum diligit, non solum plus quam totam vniuersitatem creaturarum: quia scilicet ei maius bonum voluit, quia dedit ei nomen quod est super omne nomen, vt verus Deus esset. Nec eius excellentiæ deperijt ex hoc, quòd Deus dedit eum in mortem pro salute humani generis: quinimo ex hoc factus est victor gloriosus. Factus enim est principatus super humerum eius, vt dicitur Esa. 9.

¶ Ad secundum dicendum, quòd naturam humanam assnmptā à Dei verbo in persona Christi (secundum prædicta e) Deus plus amat quā omnes Angelos: & melior est maxime ratione vnionis. Sed loquendo de humana natura communiter, eam Angelicæ comparando secūdum ordinem ad gratiam & gloriam æqualitas inuenitur e: cum eadem sit mensura hominis & Angeli, vt dicitur Ap. xx. ita tamen quòd quidam Angeli quibusdam hominibus, & quidam homines quibusdam Angelis quantum ad hoc potiores inueniuntur. Sed quantum ad conditionem naturæ Angelus est melior homine. Nec ideo naturam humanam assumpsit Deus quia hominem absolute plus diligeret, sed quia plus indigebat. Sicut bonus paterfamilias aliquid pretiosius dat seruo ægrotanti, quod non dat filio sano.

¶ Ad tertium dicendum, quòd hæc dubitatio de Petro & Ioanne multipliciter soluitur. Aug. nanque refert hoc ad mysterium dicens: quòd vita actiua, quæ significatur per Petrum, plus diligit Deum quàm vita contemplatiua, quæ significatur per Ioannem, quia magis sentit præsentis vitæ angustias, & æstuantius ab eis liberari desiderat, & ad Deum ire. Contemplatiuam vero vitam Deus plus diligit: quia magis eam conseruat. Non enim finitur simul cum vita coriporis, sicut vita actiua.

¶ Quidam vero dicunt, quod Petrus plus dilexit Christum in membris. Et sic etiam à cō Christo plus fuit dilectus. Vnde ei ecclesiā cōmendauit. Ioannes vero plus dilexit Christū in seipso. Et sic etiam plus ab eo fuit dilectus. Vnde ei commendauit matrem. Alij vero dicunt, quod incertum est quis horum plus Christum dilexit amore qualitatis, & similiter quem Deus plus dilexerit in ordine ad maiorem gloriam vitæ æternæ. Sed Petrus dicitur plus dilexisse quantū ad quandā promptitudinē, vel feruorē. Ioannes vero plus dilectus quantū ad quædam familiaritatis indicia, quæ Christus ei magis demonstrabat propter eius iuuentutem & puritatem. Alij vero dicunt, quod Christus plus dilexit Petrum quantum ad excellentius donum charitatis. Ioannem vero plus quantum ad donum intellectus. Vnde simpliciter Petrus fuit melior & magis dilect⁹ sed Ioānes: secundū qd Presumptuosum tamē videtur hoc diiudicare, quia, vt dicitur prouerb. 16. Spirituum ponderator est dominus & non alius e.

¶ Ad quartum dicendum, quod pœnitentes & innocentes se habent sicut excedentia & excessa. Nam siue sint innocentes, siue pœnitētes illi sunt meliores & magis dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocentia dignior est & magis dilecta. Dicitur tamē Deus plus gaudere de pænitente quam de innocente: quia plerunque pænitentes cautiores, humiliores, & feruentiores resurgunt. Vnde Greg. dicit ibidem, quod dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conuersus fortiter hostem premit. quam qui nunquā fugit, nec vnquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia æquale donum gratiæ plus est comparatum pænitenti, qui meruit pænam, quam innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchæ maius donum est si dentur pauperi, quam si dentur regi.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum volūtas Dei sit causa bonitatis in rebus, secundū illud tēpus pensanda est bonitas eius, qui amatur à Deo secundum quod dan[illegible] est ei ex bonitate diuina aliquod bonum [illegible] dum ergo illud tempus, quo prædestinato [illegible] ri dandum est ex diuina voluntate maius [illegible] um, melior est, licet secundum aliquod ali[illegible] mpus sit peior: quia & secundum aliquod [illegible] pus non est nec bonus, neque malus.

vniuersi demonstrat Dei iustitiam: igitur in eo est iustitia. consequētia probatur ex proportionali, quia sicut ordo familiæ congruus ostendit iustitiam in gubernante, ita ordo vniuersi &c. & cōfirmat autoritate Dioñ.

¶ *Num in Deo sit iustitia commutatiua.*

¶ Circa primam conclusionem dubium est. *Tum quoniā falsum videtur in Deo non esse iustitiam cōmutatiuam: quoniam forma diuini iudicij fit secundum iustitiam commutatiuam, dum recōpensat & præmia meritis & supplicia peccatis vt expresse autor dicit in secunda secundæ quæst. 61. artic. 4. ad primum. *Tum quoniam probatio non videtur sufficiēs: quoniam ad iustitiam commutatiuam spectat nō solum retributio, sed etiā ipsa prior datio. Non solum enim emptio, sed etiam venditio iustitia commutatiua regulatur. Et propterea ex negatione secundi actus in Deo nō videtur sufficienter illata negatio talis iustitiæ quoniam saluatur etiam in primo actu. Ad hæc retrogrado ordine respondetur, quod neuter actus commutatiuę iustitiæ locū habet in Deo quia sicut non potest dare pro acceptis, ita nec potest dare pro accipiēdis: nihil enim sibi ex creaturis accrescere potest. *Excluditur quoq; ex hoc, quod nemo potest prius aliquid dare Deo: vterque actus ab ipso: quoniam si nemo potest prius dare, consequens est, quod nemo possit ęquiualens reddere, & cōsequenter quod Deus non possit proæquiualente accipiendo dare: & sic cōmutatiua iustitia, quæ æqualitatē inter datū, & acceptum facit, locum in eo habere non potest. Ad primā vero dicitur ꝙ inde nō potest haberi, nisi quod quidam modus commu[illegible] iustitiæ in diuina [illegible] seruatur, du[illegible] plicia, & pro meri[illegible] mia dispēsat. hic autem intenditur quod in Deo non est ipsa iustitia commutatiua,

¶ In responsione ad tertium aduerte doctrinā, traditam in secunda contra gent. in cepit. 28. &
contra

QVÆST. VIGESIMAPRIMA de Iustitia & Misericordia Dei, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationē diuini amoris de iustitia & misericordia eius agendū est. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum in Deo sit iustitia. ¶ Secundo, vtrum iustitia eius veritas dici possit. ¶ Tertio, vtrum in Deo sit misericordia. ¶ Quarto, vtrū in omni opere Dei sit iustitia & misericordia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit iustitia*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ in Deo nō sit iustitia. Iustitia enim cōtra temperantiā diuiditur. Temperantia autem non est in Deo. Ergo nec iustitia. *4 dist. 46. q. 1. art. 1. & quæst. 1. contra*

¶ Præterea, Quicunque facit omnia pro libito suæ voluntatis, non secundum iustitiam operatur. Sed sicut dicit Apost. ad Ephe. 1. Deus operatur omnia secundum consilium suæ voluntatis. Non ergo ei iustitia debet attribui. *93.*

¶ Præterea, Actus iustitiæ, est reddere debitum, sed Deus nulli est debitor: ergo Deo non competit iustitia.

¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est eius essentia: sed hoc nō competit iustitiæ. dicit enim Boe. in lib. de heb. quod bonum essentiam iustum vero actum respicit. Ergo iustitia non competit Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Iustus dominus & iustitiam dilexit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnia nostra ex Deo sint, nec quisquam quippiam dederit pro quo sibi à Deo retribuatur, iure in ipso iustitiæ commutatiua non est, sed distributiua, qua singulis quod sibi ad sui complementum spectat, tribuere dicitur, vt inde vniuersi ordo seruetur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod duplex est species iustitiæ. Vna, quæ consistit in mutua datione & acceptione: vt puta quæ consistit in emptione & venditione, & alijs huiusmodi communicationibus, vel commutationibus. Et hæc dicitur à philosopho in 5. Ethic. Iustitia commutatiua, vel directiua commutationū, siue communicationum: & hæc non competit Deo, quia vt dicit Apost. Roma. 2. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Alia, quæ consistit in distribuendo. & dicitur distributiua iustitia, secundum quod aliquis gubernator, vel dispensator dat vnicuique secundum suam dignitatem. Sicut igitur ordo congruus familiæ, vel cuiuscunq; multitudinis gubernatæ demonstrat huiusmodi iustitiam in gubernante: ita ordo vniuersi, qui apparet tam in rebus naturalibus, quam in rebus voluntariis, demonstrat Dei iustitiam. Vnde dicit Dio. 8. ca. de diui. no. Oportet videre in hoc veram Dei esse iustitiam, quod omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatē: & vniuscuiusque naturā in proprio saluat ordine & virtute.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtutum moralium quædam sunt circa passiones: sicut temperantia circa concupiscentias: fortitudo circa timores & audacias: mansuetudo circa iram. Et huiusmodi virtutes Deo attribui non possunt, nisi secūdum metaphoram: quia in Deo neque passiones sunt (vt supra dictum est e)
117 neque appetitus sensitiuus, in quo sunt huiusmodi virtutes, sicut in
125 subiecto, vt dicit philosophus in quarto Ethi. Quædam vero virtutes morales sunt circa operationes, vt puta circa dationes & sumptus, vt iustitia & liberalitas & magnificentia, quæ etiam non sunt in parte sensitiua, sed in volūtate. Vnde nil prohibet huiusmodi virtutes in Deo ponere: non tamen circa actiones ciuiles, sed circa actiones Deo conuenientes. Ridiculum est enim secundum virtutes politicas Deo laudare. vt dicit philosophus in 10. Ethic.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum bonum intellectum sit obiectum voluntatis, impossibile est Deum velle nisi quod ratio suæ sapientiæ habet. Quæ quidem est sicut lex iustitiæ, secundum quam eius voluntas recta & iusta est. Vnde quod secundum suam voluntatem facit, iuste facit, sicut & nos quod secundum legem facimus iuste facimus. Sed nos quidem secundum legē alicuius superioris, Deus autem sibiipsi est lex.

¶ Ad tertium dicendum, quod vnicuique debetur quod suum est. Dicitur autem esse suum alicuius, quod ad ipsum ordinatur. Sicut seruus est domini, & non econuerso. Nam liberum est, quod sui causa est. In nomine ergo debiti, impor[illegible] quidam ordo exigentiæ vel necessitatis alicuius ad quo[illegible] atur. est autem duplex ordo considerandus in rebus. V[illegible] uo aliquid creatum ordinatur ad aliud creatum. Sicut part[illegible] rdinantur ad totum, & accidentia ad substantias, & vnaquæq[illegible] es ad suum finem. Alius ordo quo omnia creata ordinantur in [illegible] eum. Sic igitur & debitum attendi potest dupliciter in oper[illegible] ne diuina. Aut secundum quod aliquid debetur Deo. Aut [illegible] dum quod aliquid debetur rei creatæ. Et vtroque m[illegible] debitum reddit. Debitum enim est Deo, vt [illegible] id, quod eius sapientia & volūtas habet & quod suam bonitatem manifestat. Et secundum hoc iustitia Dei respicit decentiam ipsius, secūdum quam reddit sibi quod sibi debetur.
119 Debitum etiam est alicui rei creatæ, quod habeat id, quod ad ipsam
c ordinatur e. Sicut homini quod habeat manus, & quod ei alia ani-
234 malia seruiant. Et sic etiam Deus operatur iustitiam, quando dat vnicuique quod ei debetur secundum rationem suæ naturæ & conditionis. Sed hoc debitum dependet ex primo: quia hoc vnicuique debetur, quod est ordinatum ad ipsum secundum ordinem diuinæ sapientiæ. Et licet Deus hoc modo debitum alicui det, non tamen ipse est debitor, quia ipse ad alia non ordinatur, sed potius alia in ipsum. Et ideo iustitia quandoque dicitur in Deo condecentia suæ bonitatis: quandoque vero retributio pro meritis. Et vtrunq; modum tangit Ansel. dicens: Cum punis malos, iustum est: quia illorū meritis conuenit. Cum vero parcis malis, iustum est: quia bonitati tuæ condecens est.

¶ Ad quartum dicendum, quod licet iustitia respiciat actum, non tamen per hoc excluditur quin sit essentia Dei: quia etiam id, quod est de essentia rei, potest esse principium actionis. Sed bonum non semper respicit actum, quia aliquid dicitur esse bonum non solum secundum quod agit, sed etiam secundum quod in sua essentia perfectum est. Et propter hoc ibidem dicitur, quod bonum comparatur ad iustum, sicut generale ad speciale.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum iustitia Dei sit veritas.*

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur, quòd iustitia Dei non sit veritas. Iustitia enim est in volūtate. Est enim rectitudo voluntatis, vt dicit Ansel. veritas autem est in intellectu secundum Philosophum in 6. metaph. & in 6. Ethic. Ergo iustitia non pertinet ad veritatem.

¶ Præterea, Veritas secundum Philosophum in 4. Ethi. est quædam alia virtus à iustitia. Non ergo veritas pertinet ad rationem iustitiæ.

¶ SED CONTRA est, quod in Psal. dicitur, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Et ponitur ibi veritas pro iustitia.

CONCLVSIO.

¶ *Iustitia in Deo reperta cōuenienter veritas nominatur, secundum quam res intellectui conformantur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd veritas consistit id adæquatione intellectus & rei, sicut supra dictum est e. Intellectus autem, qui est causa rei, cōparatur ad ipsam sicut regula & mensura. Econuerso autem est de intellectu qui accipit scientiam à rebus e. Quando igitur res sunt mensura, & regula intellectus, veritas consistit in hoc quòd intellectus adæquatur rei vt in nobis accidit. Ex eo enim, quòd res est vel non est, opinio nostra & oratio vera vel falsa est. Sed quando intellectus est regula vel mēsura rerum, veritas cōsistit in hoc, quod res adæquantur intellectui. Sicut dicitur artifex facere verum opus quando concordat arti. Sicut autē se habent artificiata ad artem, ita se habent opera iusta ad legem, cui concordant. Iustitia igitur Dei, quæ constituit ordinem in rebus conformem rationi sapientiæ suæ, quæ est lex eius e, conuenienter veritas nominatur. Et sic etiam dicitur in nobis veritas iustitiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd iustitia quantum ad legem regulantem est in ratione vel intellectu, Sed quantum ad imperium, quo opera regulantur secundum legem est in voluntate.

¶ Ad secundum dicendum, quòd veritas illa, de qua loquitur Philosophus ibi, est quædam virtus, per quam aliquis demonstrat se talem in dictis vel factis qualis est e. Et sic consistit in conformitate effectus ad causam & regulam, sicut de veritate iustitiæ dictum est e.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum misericordia competat Deo.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur, quòd misericordia Deo nō cōpetat. Misericordia enim est species tristitiæ, vt dicit Damasce. Sed tristitia non est in Deo. Ergo nec misericordia.

¶ Præterea, Misericordia est relaxatio iustitiæ: sed Deus non potest prætermittere id quod ad iustitiam suam pertinet. Dicitur enim 2. ad Thi. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, seipsum negare non potest. Negaret autem seipsum, vt dicit glo. ibidem, si dicta sua negaret. Ergo misericordia Deo non competit.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Miserator & misericors dominus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum de aliorum miseria tristari minime Deo conueniat, sed magis eam repellere, misericordia non secundum passionis affectum, sed effectum maxime ei conuenire dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd misericordia est Deo maxime attribuenda, tamen secundum effectum non secundū passionis affectum e ad cuius euidentiam considerandum est, quod misericors dicitur aliquis quasi habēs miserū cor: quia scilicet afficitur ex miseria alterius per tristitiā, ac si esset eius propria miseria. Et ex hoc sequitur quod operetur ad depellēdam miseriā alterius, sicut miseriam propriam.

contra Gent. in c. 28. & 29. & melius hæc intelliges, videns quòd hoc potius est iustum condecentiæ in ordine ad Deum, quàm simpliciter iustum. 132 4. di. 4. q. 1 artic. 1. & 3.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum secundum.*

Titulus ex dictis est clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. Comment. ¶ Probatur: veritas intellectus regulantis, & mensurantis res, consistit in adæquatione rerum ad intellectum: iustitia autem consistit in conformitate operum ad legem, cui concordat, ergo iustitia Dei conuenienter veritas nominatur. 99 Antecedens pro prima parte probatur ex conuenientia, & 100 differentia veritatis in intellectu accipiente à rebus, & causante res. Conuenientia quidem quia veritas consistit semper in adæquatione intellectus, & rei. Differentia autem, quia in intellectu causato est adæquatio intellectus ad res: in causante autem est adæquatio rerum ad intellectum, pro secunda vero parte: quia sicut se habēt artificiata ad artem, 131 b ita se habent opera iusta ad legem, consequentia autem probatur, quoniā iustitia Dei facit ordinem in rebus conformē sapientiæ suæ, quæ est omnium lex. Et confirmatur tota manifestatio ex eo quod etiam in nobis sic inuenitur veritas iustitiæ.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum tertium.* 102

Titulus iam patet ex vsu.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo clarificat responsionē. Comment. Conclusio responsiua est, misericordia est maxime in Deo non secundum passionis affectum, sed secundum effectum. 123 Probatur, tristari de miseria aliena non cōuenit Deo, sed repellere eam, hoc maxime ei conuenit, ergo misericordia nō quātum ad affectum, sed quantū ad effectum maxime Deo conuenit. Antecedēs explanatur, quo ad ly miseria, vt scilicet sonet defectum quemcunque, & probatur quo ad secundam partem sic. defectus non tolluntur nisi per alicuius bonitatis perfectionem: ergo hoc maxime pertinet ad Deum, quia ipse est prima bonitatis origo. Consequentia autem probatur: quia affectus misericordiæ est tristitia, effectus vero est depulsio alienæ miseriæ. Clarificatio autem consistit in differenti habitudine diffusæ
à Deo

2. 2æ. q. 30. art. 2. 1m. & 4. distin. 46. q. 2. art. 1. q. 1. & 1. con. capit. 91. fin. & Psal. 24. col. 6.

a 127

Universidad de Deusto Biblioteca

à Deo perfectionis ad eius bonitatem, iustitiã, liberalitatem, & misericordiam: & satis clare est in litera.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæprimæ Articulum quartum.*

34 *Comment.* Titulus est clarus.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, scilicet in quolibet opere Dei misericordiam & iustitiam oportet inueniri.

32 ¶ Circa quam tria facit.
34 Primo misericordię nomen extendit, extenden
116 do nomen miseriæ ad
131 omnem defectum: & ra
c tionem extensionis assi
128 gnat: quia cum miseria opponatur felicitati, in sola rationali creatura, quę felicitatis est capax, miseria propriè inueniri potest.

¶ Secundo probat conclusionem quo ad iustitiam sic: debitum ex diuina iustitia contingit dupliciter, scilicet Deo vel creaturæ: & neutrũ potest in aliquo opere Dei prætermitti: ergo in omni opere Dei oportet esse iustitiam. Antecedens quo ad primam partẽ habetur ex dictis in primo articulo ad tertium: quo ad secundam vero manifestatur, quia non potest facere Deus aliquid, quod non congruat sapientiæ & bonitati ipsius: & similiter quicquid in rebus creatis facit, conuenienti ordine & proportione disponit.

134
4. dist. 46. q. 2. artic. 2. quæst. 2. art. 1. contra ca. 28. & ver. q. 2. artic. 1. 8 m. & po. q. 5. arti. 4. 6 m. Et post. 24. col. 6. & ad ro. 15. col. 4.

¶ Aduerte hic, quod illa propositio in litera posita, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti, non est intenta ab autore prout sonat, quoniam in opere creationis propriè nulla potest inueniri ratio debiti respectu alicuius creaturæ, sed solum respectu sapientiæ & voluntatis diuinæ, vt in responsione ad quartum hic habes: sed est interpretanda quo ad opera prouidẽtiæ & gubernationis: ad quod insinuandum cum illa manifestatur in litera, notanter dicitur: quicquid in rebus creatis facit Deus, quasi diceret, quod quicquid facit, facit creatione supposita.

¶ Probatur deinde conclusio quo ad misericordiam sic, opus diuinæ
318 iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur: ergo in quolibet opere Dei apparet misericordia, quarum ad primam eius radicem. Antecedẽs probatur, quia reducitur debitũ in aliquid ex sola diuina bonitate collatum, quod probatur: quia aliter procederetur in infinitum & declaratur exemplariter.

¶ Tertio, quia ex hac probatione videbatur quòd misericordia concurreret ad opera Dei quasi remota causa, ideo

& hic est misericordiæ effectus. Tristari ergo de miseria alterius non competit Deo, sed repellere miseriam alterius hoc maximè ei competit, vt per miseriam quemcunque defectum intelligamus. Defectus autem non tolluntur, nisi per alicuius bonitatis perfectionẽ. Prima autem origo bonitatis Deus est, vt suprà ostẽsum est c. Sed considerandum est quòd elargiri perfectiones rebus pertinet quidem & ad bonitatem diuinam & ad iustitiam, & ad liberalitatem & misericordiam: tamen secundum aliam & aliam rationem. Communicatio enim perfectionum absolute considerata pertinet ad bonitatem, vt suprà ostensum est c. Sed inquantũ perfectiones rebus à Deo dantur secundum earum proportionem, pertinet ad iustitiam, vt dictũ est suprà c. Inquantum vero non attribuit rebus perfectiones propter vtilitatem suam, sed solum propter suam bonitatem c, pertinet ad liberalitatem. Inquantum vero perfectiones datæ rebus à Deo omnem defectum expellunt, pertinet ad misericordiam.

¶ AD PRIMVM igitur dicendũ, quòd obiectio illa procedit de misericordia quantum ad passionis affectum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd Deus misericorditer agit, non quidem contra iustitiam suam faciendo, sed aliquid supra iustitiam operando. sicut si alicui, cui debentur centum denarij, aliquis ducentos det de suo, tamen nõ contra iustitiam facit, sed liberaliter vel misericorditer operatur. Et similiter si aliquis offensam in se cõmissam remittat. Qui enim aliquid remittit, quodammodo donat illud. Vnde Apostolus remissionem donationem vocat Ephe. 5. Donate inuicem sicut & Christus vobis donauit. Ex quo patet quòd misericordia non tollit iustitiam, sed est quædam iustitiæ plenitudo. Vnde dicitur Iacobi 2. quòd misericordia superexaltat iudicium.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum in omnibus operibus Dei sit misericordia & iustitia.*

AD QVARTVM sic proceditur, Videtur, quòd non in omnibus Dei operibus sit misericordia & iustitia. Quædam enim opera Dei attribuuntur misericordiæ, vt iustificatio impij. Quædam vero iustitiæ, vt damnatio impiorum. Vnde dicitur Iac. 2. Iudicium sine misericordia fiet ei, qui non fecerit misericordiam. Non ergo in omni opere Dei apparet misericordia & iustitia.

¶ Præterea, Apostolus ad Ro. 15. cõuersionem Iudæorum attribuit iustitiæ & veritati, conuersionem autem gentium misericordiæ. Ergo nõ in quolibet opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ Præterea multi iusti in hoc mũdo affliguntur. Hoc autem est iniustum. Non ergo in omni opere Dei est iustitia & misericordia.

¶ Præterea, Iustitiæ est reddere debitum, misericordiæ autem subleuare miseriam. Et sic tam iustitia quàm misericordia aliquid præsupponit in suo opere. Sed creatio nihil præsupponit c. Ergo in creatione neque misericordia est, neque iustitia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Omnes viæ dñi misericordia & veritas.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in cunctis Dei operibus quod sibi & creaturæ debetur nullo prorsus modo à Deo prætermitti oporteat, & debitum omne in aliquid ex diuina bonitate collatum reducatur, necesse est in quouis illius opere iustitiam & misericordiam inueniri.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd necesse est quòd in quolibet opere Dei misericordia & veritas inueniantur, si tamen misericordia pro remotione cuiuscunque defectus accipiatur, quãuis non omnis defectus propriè possit dici miseria, sed solum defectus rationalis naturæ quam cõtingit esse fœlicem. Nam miseria fælicitati opponitur. Huius autẽ necessitatis ratio est: Quia cum debitum, quod ex diuina iustitia redditur, sit vel debitum Deo, vel debitum alicui creaturæ, neutrum potest in aliquo opere Dei prætermitti. Non enim potest facere aliquid Deus, quod non sit conueniens sapientiæ & bonitati ipsius, secundum quem modum diximus c aliquid esse debitum Deo. Similiter etiam quicquid in rebus creatis facit, secundum conuenientem ordinem & proportionem facit, in quo consistit ratio iustitiæ. Et sic oportet in omni opere Dei esse iustitiam. Opus autem diuinæ iustitiæ semper præsupponit opus misericordiæ, & in eo fundatur. Creaturæ enim non debetur aliquid nisi propter aliquid in eo præexistens, vel præconsideratum. Et rursus si illud creaturæ debetur, hoc erit propter aliquid prius. Et cum non sit procedere in infinitum, oportet deuenire ad aliquid, quod ex sola bonitate diuinæ voluntatis dependeat, quæ est vltimus finis. Vtpote si dicamus quod habere manus debitum est homini propter animam rationalem c: animam vero rationalem habere ad hoc quod sit homo, hominem vero esse propter diuinam bonitatem. Et sic in quolibet opere Dei apparet misericordia quantum ad primam radicem eius. Cuius virtus saluatur in omnibus consequentibus, & etiam vehementius in eis operatur, sicut causa primaria vehementius influit quam causa secunda. Et propter hoc etiam ea, quæ alicui creaturæ debentur, Deus ex abundantia suæ bonitatis largius dispensat quàm exigat proportio rei. Minus enim est quod sufficeret ad conseruandum ordinem iustitiæ quam quod diuina bonitas confert, quæ omnem proportionem creaturæ excedit.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod quædam opera attribuuntur iustitiæ, & quædam misericordiæ: quia in quibusdam vehementius apparet iustitia, in quibusdam misericordia. Et tamen in damnatione reproborum apparet misericordia: non quidem totaliter relaxans, sed aliqualiter alleuians, dum punit citra condignum. Et in iustificatione impij apparet iustitia, dum culpas relaxat propter dilectionem, quam tamen ipse misericorditer infundit. Sicut de Magdalena legitur Luc. 7. capit. Dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum.

¶ Ad secundũ dicendum, quod iustitia & misericordia Dei apparet in conuersione Iudæorũ, & gentiũ. Sed aliqua ratio iustitiæ apparet in conuersione Iudæorum, quæ non apparet in conuersione gentiũ, sicut quod saluati sunt propter promissiones patribus factas.

¶ Ad tertium dicendum, quod in hoc etiam quod iusti puniuntur in hoc mundo, apparet iustitia & misericordia, inquantum per huiusmodi afflictiones aliqua leuia in eis purgantur & ab effectu terrenorum in Deum mag[...]ntur, secundum illud Greg. Mala, quæ in hoc mundo nos pre[...] Deum nos ire compellunt.

¶ Ad quartum dicendum, quod in [c]reationi non præsupponatur aliquid in rerum natura, præsuppo[nitur] tamen aliquid in Dei cognitione, Et secundum hoc etiam salu[at]ur ibi ratio iustitiæ inquantum res in esse producitur, secundum q[uod] conuenit diuinæ sapientiæ, & bonitati. Et saluatur quodammo[do ratio] misericordiæ, inquantum res de non esse in esse mutatur.

QVÆSTIO VIGEIM[A SE]cunda de Prouidentia Dei, in quatuor articulos diuisa.

CONSIDERATIS autẽ his, quę ad voluntatẽ absolute pertinẽt, procedẽdum est ad ea, quæ respiciũt simul intellectum & voluntatem. Huiusmodi autẽ est prouidentia quidem respectu omniũ. prędestinatio vero & reprobatio quæ ad hæc consequũtur, respectu hominũ specialiter in ordine ad æternã salutem. Nam & post morales virtutes in sciẽtia morali consideratur de prudentia, ad quam prouidentia pertinere videtur.

¶ Circa prouidentiam autem Dei quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum Deo conueniat prouidentia. ¶ Secundo, vtrum omnia diuinæ prouidentiæ subsint. ¶ Tertio, vtrum diuina prouidentia immediate sit de omnibus. ¶ Quarto, vtrum prouidentia diuina imponat necessitatem rebus prouisis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum prouidentia Deo conueniat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod prouidentia Deo non conueniat. Prouidentia enim secundum Tullium est pars prudentiæ. Prudentia autem (cum sit bene consiliatiua secundum philosophum in 6. ethico.) Deo competere non potest qui nullum dubium habet, Vnde eum consiliari oporteat. Ergo prouidentia Deo non competit.

declarat, quod cõcurreret eminentius quam iustitia, & hoc dupliciter. ¶ Primo, quia causa primaria vehementius influit quam secũda: & sic vis misericordiæ & saluatur, & vehemẽtius operatur in omnibus cõsequentibus.

131 ¶ Secũdo ab effectu: quia debita alicui creaturæ largius Deus dispensat, quam proportio rei exigat: & hoc ex abundantia bonitatis suæ. Patet autem sic esse, quia minus eo quod de facto diuina bonitas confert, ad conseruandum iustitiæ ordinem sufficeret.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue, necesse esse prouidentiam in Deo. Et probatur: omne bonum quod est in reb. est creatum à Deo: ergo bonũ ordinis rerum in finẽ, & pręcipue vltimũ est creatũ à Deo: ergo ratio ordinis rerum in finem in mente diuina pręexistit: ergo in eo est prouidentia. Antecedẽs patet. prima vero consequentia probatur: quia in rebus creatis non solũ inuenitur bonitas secundum substãtias rerũ, sed secũdum ordinẽ earũ in finem, & præcipue vltimum. Secunda autẽ probatur: quia Deus est causa rerum per intellectũ. Tertia autẽ probatur, ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerũ in finem: & declarantur singulæ particulæ. Primo quod sit ratio: quia est principalis pars prudentiæ. Secundo quod sit ordinis in finem: quia proprium prudentię est ordinare in finem. Tertio quod sit rerum ex differentia inter prudentiam monasticam & œconomicam, vel politicam: quoniã illa est ratio ordinis propriorum actuum ad finẽ vitę suę, ista vero est ratio ordinis subiectorum sibi in finem eorum, vt patet Matth. 24. Ex hac enim distinctione sequitur, ꝙ prouidentia diuina non est pars prudentiæ monasticæ: quoniã ista impossibilis est Deo: quia nihil habet ordinabile in finẽ, sed est pars prudentiæ quasi politicæ, imò monarchicæ: & cõsequenter oportet quod sit ordinans res ipsi subiectas in suos fines. Et confirmatur hæc definitio autoritate Boë. &c. & ex differentia inter prouidentiam & dispositionem.

34 116 33 134 115 77 123

¶ *Quomodo prouidentia sit ratio ordinis rerum in finem.*

¶ Circa diffinitionẽ prouidentię dubium difficile occurrit, an quum dicitur ordinis rerũ in f[inem] [...] finẽ: & an ordo tantũ. Est autem ratio dubitãdi: quia expresse in quæstionib9 de veritate q. 6 art. 1. dicitur quod prouidentia diuina est ratio ordinis in finem & non euentus. i. consecutionis ipsius finis: in sequentibus autem pluries habetur in oppositum, & in sequenti arti. In responsione ad primum: & in articu. 4. apertissime: & arti. 6. sequentis quæstionis: ita vt non sit locus inficiationi. Ad hoc breuiter iudicio meo dicendum est, quod autor mutauit sententiã in melius: & id de mente sua tenẽdum est quod hinc & ex tertio contra gent. cap. 94. habetur: scilicet quod prouidentia est ratio ordinis in finẽ quo ad vtrunq; scilicet ordinationis, & consecutionis. Et hoc rationabilius est: quoniam prouidentia ad voluntatem Dei consequentem spectat: & ad omnia quomodolibet entia, vt in sequentibus patebit, se extendit vt causa per se: cum his enim non stat prouidentiam ordinem tantũ respicere. sic enim multa prçter ipsam euenirẽt, sicut de facto præter rerum ordinem eueniunt, sed nõ præter ordinem & euentum.

137 505

¶ Præterea. Quicquid in Deo est, est æternũ. Sed prouidentia non est aliquid æternum. est enim circa existentia, quæ non sunt æterna secundũ Dam. Ergo prouidentia nõ est in Deo.

¶ Pręterea, Nullũ compositũ est in Deo. Sed prouidentia videtur esse aliquid compositum: quia includit in se voluntatem & intellectum. Ergo prouidentia non est in Deo.

¶ SED CONTRA est, ꝙ dicitur Sapiẽ. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in mente diuina præexistant omnium rerũ rationes, prout in finem, & præcipue vltimum ordinãtur, in eo prouidentiam esse necesse est: quæ est ratio ordinis rerum in finem.*

¶ RESPONDEO dicendũ ꝙ necesse est ponere prouidentiam in Deo. Omne enim bonum, quod est in rebus, à Deo creatum est, vt supra ostensum est c. In rebus autem inuenitur bonum non solum quantum ad substantiã rerum, sed etiam quantum ad ordinem earum in finem, & præcipue in finẽ vltimum, qui est bonitas diuina, vt supra habitum est c. Hoc igitur bonum ordinis in rebus creatis existẽs à Deo creatum est. Cum autẽ Deus sit causa rerum per suum intellectum, & sic cuiuslibet sui effectus, oportet rationem in ipso præexistere (vt ex superioribus patet c) necesse est ꝙ ratio ordinis rerum in finem in mente diuina præexistat. ratio autem ordinandorum in finem propriè prouidentia est. Est enim principalis pars prudentiæ, ad quam aliæ duæ partes ordinantur, scilicet memoria præteritorum & intelligentia præsentium: prout ex præteritis memoratis & præsentibus intellectis coniectamus de futuris prouidendis. Prudentiæ autem proprium est secundum Philosophum in sexto Ethic. ordinare alia in finem, siue respectu suiipsius, sicut dicitur homo prudens, qui bene ordinat actus suos ad finem vitæ suę: siue respectu aliorum sibi subiectorum in familia, vel ciuitate vel regno. secundum quem modũ dicitur Matth. 24. Fidelis seruus & prudens quem constituit do. super familiam suam. Secundum quem modum prudentia, vel prouidentia Deo cõuenire potest. Nam in ipso Deo nihil est in finẽ ordinabile, cũ ipse sit finis vltimus. Ipsa igitur ratio ordinis rerum in finem prouidentia in D[eo no]minatur. Vnde Boe. 4. de consola[tione, q]uod prouidentia est ipsa diuina rati[o in su]mmo omnium principe cõstituta, q[uæ] cuncta disponit. Dispositio autẽ potest d[ici] tam ratio ordinis rerum in finem, qua[m r]atio ordinis partium in toto.

¶ [A]D PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ secun[du]m Philosophũ in sexto Ethi. Prudentia propriè est præceptiua eorum, de quibus eubulia rectè cõsiliatur: & synesis rectè iudicat. Vnde licet consiliari non cõpetat Deo secundum ꝙ cõsilium est inquisitio de rebus dubiis, tamen præcipere de ordinandis in finem, quorum rectam rationem habet, competit Deo: secundum illud Psal. Præceptum posuit, & non præteribit. Et secundum hoc competit Deo ratio prudentiæ & prouidentiæ. Quãuis etiam dici possit, quod ipsa ratio rerum agendarum consilium in Deo dicitur, non propter inquisitionem, sed propter certitudinem cognitionis, ad quam consiliantes inquirendo perueniunt. Vnde dicitur Ephes. 1. Qui operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod ad curã duo pertinent c, scilicet ratio ordinis, quæ dicitur prouidentia, & dispositio & executio ordinis, quæ dicitur gubernatio. Quorum primum est æternum, secundum temporale.

¶ Ad tertium dicendum, quod prouidentia est in intellectu, sed præsupponit voluntatem finis. Nullus enim præcipit de agendis propter finem nisi velit finẽ. Vnde præsupponit & prudentia virtutes morales, per quas appetitus se habet ad bonum, vt dicitur in 6. Ethi. Et tamẽ si prouidentia ex æquali respiceret voluntatem & intellectum diuinum, hoc esset absque detrimento diuinæ simplicitatis, cũ voluntas & intellectus in Deo sint idẽ, vt supra dictum est c.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur, Videtur, quòd non omnia sint subiecta diuinæ prouidentiæ. Nullum enim prouisum est fortuitum: Si ergo omnia sunt prouisa à Deo, nihil erit fortuitum. Et sic perit casus, & fortuna. Quod est contra communem opinionem.

¶ Præterea, Omnis sapiẽs prouisor excludit defectum & malum quantum potest ab his, quorum curam gerit. Videmus autem multa mala in rebus esse. Aut igitur Deus non potest ea impedire (& sic non est omnipotens) aut non de omnibus curam habet.

¶ Præterea, Quæ ex necessitate eueniunt, prouidẽtiã, seu prudentiã non requirunt. Vnde secũdum Philosophũ in sexto Ethi. Prudentia est recta ratio cõtingentium de quibus est consilium, & electio. Cum igitur multa in rebus ex necessitate eueniãt, non omnia prouidentiæ subduntur.

¶ Præterea, Quicunque dimittitur sibi, non sub est prouidentiæ alicuius gubernantis. Sed homines sibiipsius dimittuntur à Deo, secundùm illud Eccle. 15. Deus ab initio cõstituit hominem & reliquit eum in manu consilij sui. Et specialiter mali secundum illud, Dimisit illos secũdum desideria cordis eorum. Non igitur omnia diuinæ prouidentiæ subsunt.

¶ Præterea, Apostolus 1. Co. 9. dicit, quòd non est Deo cura de bobus. Et eadem ratione de aliis creaturis irrationalibus. Non igitur omnia subsunt diuinæ prouidentiæ.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Sapien. 8. de diuina sapientia, quòd attingit à fine vsque ad finem fortiter & dispo. omnia sua.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum omnium sit prima causa, omnia etiam in particulari cognoscẽs, quæuis subiecta esse diuinæ prouidentiæ non tantum in vniuersali, sed etiã in singulari, necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam totaliter prouidentiã negauerunt, sicut Democritus & Epicurei, ponẽtes mundũ factũ esse casu c. Quidam vero posuerunt incorruptibilia tantum prouidentiæ subiacere, corruptibilia vero non secũdum indiuidua, sed secũdũ species: sic enim incorruptibilia sunt. Ex quorũ persona dicitur Iob 22. c. Nubes latibulũ eius, & circa cardines cæli perãbulat, neque nostra considerat. A corruptibiliũ autẽ generalitate excepit Rabbi Moyses homines propter splendorem intellectus, quo participant. In alijs autem indiuiduis corruptibilibus aliorum opinionem est secutus. sed necesse est dicere omnia diuinæ prouidentiæ subiacere, non in vniuersali tantum, sed etiã in singulari. Quod sic patet. Cũ enim omne agẽs agat propter finem tantũ se extendit ordinatio effectuũ in finem, quãtũ se extẽdit causalitas primi agentis. Ex hoc enim cõtingit in operib9 alicuius agẽtis aliquid prouenire non ad finem ordinatum, quia effectus ille consequitur ex alia causa præter intẽtionẽ agentis. Causalitas autem Dei, qui est primum agens, se extendit vsq; ad omnia entia non solũ quantũ ad principia speciei, sed etiam quantum ad indiuidualia principia c, non solum incorruptibilium, sed etiam corruptibilium. Vnde necesse est omnia, quæ habent quocunque modo esse, ordinata esse à Deo in finem, secundum illud apostoli ad Romanos decimotertio. Quæ à Deo sunt ordinata sunt.

b d 11 118 136
Infrà q. 103 ar. 5. & 1. dist. 39. q. 2. arti. 2. & 3 cõtra. c. 194. 94. & 111. & veri. q. 5 arti. 2. & 4. & op. 3. ca. 124. 132. & 133. & opus. 15. 13. 14. & 15.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæsecundæ Articulum secundum.*

Cõment. Titulus nulla eget expositione. qui enim dicit oĩa nihil excludit. ¶ In corpore duo facit. Primo refert tres opiniones circa quæsitum, Prima est Democriti & Epicuri, dicentium nihil esse subiectum diuinæ prouidentiæ. Secũda est Auerrois in 12. metaph. commen. 52. et 54. dicẽtis res incorruptibiles solas subdi diuinæ prouidentiæ. Tertia est Rabbi Moysi, dicentis non solum incorruptibilia, sed etiam singularia, humanæ tamen speciei tantũ diuinæ subiecta prouidentiæ: rationes autem ex quibus emanarũt opiniones in litera arguẽdo adducuntur. Secũdo respondet quæsito secũdum veritatẽ vnica conclusione, quam dupliciter probat. Est ergo conclusio responsiua, omnia diuinæ prouidẽtiæ subiacent, non tantum in vniuersali, sed etiam in singulari, & probatur primo sic. Omne agens agit propter finem: ergo omnia subiecta causalitati primi agentis sunt etiam subiecta ordinationi eiusdem in finem. ergo omnia quæ habent quocunque modo esse, sunt ordinata à Deo in finem. ergo omnia inquantum habent quomodolibet esse, in tantũ diuinæ subiiciuntur prouidentiæ. 251 Prima consequentia manifestatur ab opposito: quia scilicet propterea in operibus alicuius agẽtis aliquid interuenit, nõ subditum illius ordini, quoniam effectus ille non subiicitur causalitati illius causæ, sed ex aliqua alia causa præter intentionem ipsius prouenit. Secũda vero consequentia probatur ex eo quòd causalitas Dei extendit se vsque ad omnia etiam indiuidualia, &c. Et cõfirmatur eius consequẽs autoritate Apostoli. Tertia autem consequentia probatur ex ipsa diffinitione prouidentiæ: quia scilicet est ratio ordinis rerum in finem.

Annota. ¶ Circa hãc rationem notã tria. Primũ est ꝙ prima consequentia ꝓpterea est à posteriori, quoniam per se ex vi antecedentis tenet. cum enim dico, omne agens agit propter finem, causalitatem

287 135

Universidad de Deusto
Biblioteca

litatem agentis significo, in hoc quod dico, agit. ordinationem vero effectus in finem significat ly propter finē. Causalitas ergo amplior nō est ordinatione nisi agat non propter finē: & propterea optime sequitur, & sine alio medio, quòd si actio est propter finē, tantū se extendit ordinatio in finē, quātum causalitas: quia ly, propter, adequat ly agit.

235 ponderandū est: & satis proprie accipiendū: quoniam non sumitur pro quocūq; modo aliquid 88 facere, sed pro facere ali 85 quid sic quod per ipsam actionem suam faciat id quod effectus dicit per seipsum: ita quòd illud 90 vere illam conditionem 87 quæ facta est ab illa cau 99 salitate habeat, in cuius 107 signum in litera effectus per accidēs alicuiu? causæ, dicitur esse per causalitatem alterius causę, 120 & nō illius causæ, cuius dicitur effectus per accidēs. sic autem intellecta causalitas nihil aliud est quàm causalitas per se. Nec tamen oportuit in litera exprimi ly per: ęs quoniam in sermonibus scientificis omnia interpretanda sunt per se.

¶ Tertiū est, quòd quā dicitur hic, quòd causalitas Dei extēdit se vsq; ad omnia, &c. intelligēdum est prout dictū & expositū fuit in questione octaua, scilicet per effentiam, & potentiam, alias processus iste nihil valeret, vt facile patebit potest consideranti.

Commen. ¶ Secunda ratio ad conclusionem est: Deus omnia cognoscit etiam in particulari, vt artifex eo rū ergo necesse est quòd omnia supponātur suo ordini. & ꝓbatur sequela: quia omnia artificiata subdunt ordini artis.

Annotat. ¶ Aduerte hic, quòd nō est intentio literę ponere identitatē artis, & ꝓuidentiæ: quoniā earum differentia est manifesta dum ars respicit ipsam substantiā artificiatorū, ꝓuidentia autē ordinē in finē, sed intendit proportionaliter se habere arte, & prouidētiam, & propterea, &c. In cuius 123 signum literā in probatione cōsequentiæ vtitur ly sicut, quod est nota non identitatis, sed similitudinis proculdubio proportionalis hic.

Annot. ¶ In responsione ad primū: aduerte quòd tam fortuitū quàm casuale relatiuum est: & ꝓpterea non oportet quòd id quod in se, & simpliciter est fortuitū, esse fortuitū respectu omnis agentis. Hæc est enim differentia inter absoluta, & respectiua, quòd quando est aliquid in se simpliciter tale secundū aliquod prędicatū absolutū, non definit esse aut dici tale ex comparatione ad quodcūque; quando vero aliquid est tale in se, & simpliciter secundum aliquod prædicatum respectiuū: non solum non habet tale prædicatum in ordine ad quodcunque, sed ad correlatiuum tantum, verum etiam oppositum prædicatum respectiuum in ordine tamen ad aliud correlatiuū sortiri potest: vt patet de albo, quod cum absolute sit alteri albo simile, ad nigrum tamen comparatum est dissimile. Sic igitur quia res dicuntur fortuite vel casuales in ordine ad naturam, & intentionem creatam, nō inconuenit, quòd in ordine ad diuinam intentionem non fortuitę, sed per se intentę sint & dicantur: ita tamen, quòd secundū se sumptæ simpliciter casuales, seu fortuitæ, & sunt & dicantur ea ratione, quia vnaquæque res est, & iudicatur secundum proprias causas. Et per hoc patet non contradicere doctrinæ hanc de prouidentia diuinæ doctrinæ traditæ in philosophia naturali, &c. 6. metaph. quoniam vtrobique res examinatæ iudicatæque sunt secundum quòd pendent ex proximis vel saltem particularibus causis, quales sunt omnes causæ creatæ: quarum nec intentionibus nec causalitatibus subest modus, quo effectus causatur, scilicet necessario, vel contingenter. hoc enim proprium est primæ causæ, quæ respicit ens in eo quod ens.

¶ *Num mala culpæ sint permissa à Deo propter perfectionem vniuersi, & quomodo.*

Cum ergo nihil aliud sit Dei prouidētia quam ratio ordinis rerū in finē, vt dictū est e, necesse est omnia in quantū participant esse, in tantū subdi diuinæ prouidentiæ, Similiter etiā suprà ostēsum est e, quòd Deus omnia cognoscit, & vniuersalia & particularia. Et cū cognitio eius comparetur ad res sicut cognitio artis ad artificiata (vt suprà dictum est c) necesse est quòd omnia supponantur suo ordini, sicut omnia artificiata subduntur ordini artis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ aliter est de causa vniuersali, & de causa particulari. Ordinē enim causæ particularis aliqd potest exire, non aūt ordinē causæ vniuersalis c. Non enim subducitur aliquid ab ordine causæ particularis, nisi per aliquā aliā causam particularem impedientē. Sicut lignū impeditur à cōbustione per actionē aquæ. Vnde, cum oēs causæ particulares concludātur sub vniuersali causa, impossibile est aliquē effectū ordinē causæ vniuersalis effugere. Inquantū igitur aliquis effectus ordinē alicuius causę particularis effugit, dicitur esse casuale, vel fortuitum respectu causæ particularis: sed respectu causæ vniuersalis, à cuius ordine subtrahi non potest, dicitur esse prouisum. Sicut & cōcursus duorū seruorum, licet sit casualis inquantum ad eos, est tamen prouisus à domino, qui eos scienter sic ad vnū locum mittit, vt vnus de alio nesciat.

¶ Ad secundū dicendū, quòd aliter de eo est, qui habet curā alicuius particularis, & de prouisore vniuersali, quia prouisor particularis excludit defectū ab eo, quod eius curæ subditur, quantū potest: sed prouisor vniuersalis permittit aliquē defectū in aliquo particulari accidere, ne impediatur bonum totius e. Vnde corruptiones, & defectus in rebus naturalibus dicuntur esse contra naturā particularem, sed tamen sunt de intentione naturæ vniuersalis, inquantū defectus vnius cedit in bonū alterius, vel etiā totius vniuersi. Nam corruptio vnius est generatio alterius, per quā species conseruatur. Cū igitur Deus sit vniuersalis prouisor totius entis, ad ipsius prouidentiam pertinet, vt permittat quosdam defectus esse in aliquibus particularibus rebus, ne impediatur bonū vniuersi perfectum e. Si enim omnia mala impedirentur, multa bona deessent vniuerso. non enim esset vita leonis, si nō esset occisio animalium: nec esset patiētia martyrū, si nō esset persecutio tyrannorū. Vnde dicit Aug. in Enchi. Deus omnipotens nullo modo sineret malum aliquod esse in operib. suis, nisi vsque adeo esset omnipotens, & bonus, vt benefaceret etiā de malo. Ex duabus autē rationibus quas nūc soluimus, videnē moti fuisse, qui diuinæ prouidentiæ subtraxerunt corruptibilia, in quib⁹ inueniuntur causalia & mala.

¶ Ad tertiū dicendū quod homo nō est institutor naturæ, sed vtitur in operib. artis & virtutis ad suum vsum rebus naturalibus. Vnde prouidētia humana non se extendit ad necessaria, quæ ex natura proueniunt, ad quę tamē se extendit prouidentia Dei. qui est autor naturæ. Ex hac ratione videtur moti fuisse, qui cursum rerum naturalium subtraxerūt diuinæ prouidētię attribuētes ipsum necessitati materiæ, vt Democritus & alij naturales antiqui.

¶ Ad quartum dicendum, quod in hoc quod dicitur, Deum hominem sibi reliquisse, non excluditur homo à diuina prouidentia, sed ostenditur, quod non præfigitur ei virtus operatiua determinata ad vnum sicut rebus naturalibus c: quę aguntur tantum quasi ab alterо directe in finem, non autem seipsa agūt, quasi se dirigentia in finem, vt creaturæ rationales per liberum arbitrium, quo consiliantur & eligunt. Vnde signāter dicit, In manu consilij sui. Sed quia ipse actus lib. ar. reducitur in Deum sicut in causam, necesse est vt ea, quæ ex libe. arbitrio fiunt, diuinæ prouidentiæ subdantur. Prouidentia enim hominis cōtinetur sub prouidentia Dei, sicut causa particularis sub causa vniuersali. Hominum autem iustorum quodam excellentiori modo Deus habet prouidentiam quam impiorum, inquantum nō permittit contra eos euenire aliquid, quod finaliter impediat salutem eorum. Nam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, vt dicitur Roma. 8. Sed ex hoc ipso, quod impios non retrahit à malo culpæ, dicitur eos dimittere: non tamen ita, quod totaliter ab eius prouidentia excludantur, alioquin in nihilum deciderent, nisi per eius prouidentiā conseruarentur. Et ex hac ratione videtur motus fuisse Tullius, qui res humanas, de quibus consiliamur, diuinæ prouidentiæ subtraxit.

¶ Ad quintum dicendum, quod quia creatura rationalis habet per libe. arbit. dominum sui actus (vt dictum est e) speciali quodam modo subditur diuinæ prouidētię, vt scilicet ei imputetur aliquid ad culpam vel ad meritum: & reddatur ei aliquid vt [illegible] vel præmium e. Et quantum ad hoc cura [illegible] Apostolus à bobus remouet, non tamen [illegible] d indiuidua irrationalium creaturarum a[illegible]ei prouidentiam non pertineant, vt Rabbi [illegible]oyses existimauit e.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum Deus immediate omnibus prouideat.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod Deus non immediate omnibus prouideat. Quicquid enim est dignitatis, Deo est attribuendum. Sed ad dignitatem alicuius regis pertinet ꝙ habeat ministros, quibus mediatib⁹ subditis prouideat. Ergo multo magis Deus non immediate omnibus prouidet.

¶ Præterea, Ad prouidentiā pertinet res in finē ordinare. Finis autem cuiuslibet rei est eius perfectio & bonū. Ad quālibet autem causam pertinet effectū suum perducere ad bonum.

Quælibet igitur causa agēs est causa effectus prouidētię. Si igitur De⁹ omnib⁹ mediate prouidet, subtrahuntur omnes causæ secundæ.

¶ Præterea, Augu. dicit in ench. quòd melius est quædam nescire quā m scire, vt vilia. Et idem Philosophus in 2. mēta. Sed omne quod est melius, Deo est attribuendum. Ergo Deus non habet immediate prouidentiam quorundam vilium & minorum.

¶ SED CONTRA est ꝙ dicitur Iob 34. Quē cōstituit alium super terram? aut quem posuit super orbem, quem fabricatus est? Super quo dicit Greg. Mundum per seipsum regit, quem per seipsum condidit.

CONCLVSIO.

¶ Immediate Deus omnibus prouidet quo ad ordinis rationem, quo vero ad executionem ordinis per aliqua media prouidet.

¶ RESPONDEO dicendum quod ad prouidentiā duo pertinēt. s. ratio ordinis rerū prouisarum in finem, & executio huius ordinis, quę gubernatio dicitur c. ¶ Quantū igitur ad primum horum Deus immediate omnibus prouidet, qui in suo intellectu habet rationē omniū etiam minimorū c. & quasēunq; causas aliquibus effectibus præfecit dedit eis virtutem ad illos effectus producēdos. Vnde oportet quod ordinē illorū effectuū in sua ratione præhabuerit. ¶ Quantum autem ad secundum sunt aliqua media diuinæ prouidentiæ: quia inferiora gubernat per superiora, non propter defectum suæ virtutis, sed propter abundantiā suæ bonitatis, vt dignitatem causalitatis etiā creaturis cōmunicet. Et secundū hoc excludit opinio Platonis (quam narrat Greg. Nice. nus (triplicem prouidentiam ponētis. Quarū prima est summi Dei, qui primo & principaliter prouidet rebus spiritualibus, & consequenter toti mundo quantum ad genera, species & caus[illegible]ales. Secunda vero prouidentia [illegible]a prouidetur singularibus generabi[illegible]& corruptibilium. Et hanc attribuit d[illegible] qui circueunt cælos, id est substātiis.

Commen. ¶ In corpore tria facit. Primo distinguit actus prouidentiæ in duo: scilicet in ordinare, & executionem statuti ordinis, & primus proprie dicitur prouidere, secundus vero gubernare. Secundo respondet quæsito duabus conclusionibus iuxta hos duos actus. Prima est, Deus immediate prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secunda vero est, Deus per aliqua media prouidet quantum ad executionem. Probatur prima, Deus habet in intellectu suo rationem omnium etiam minorum. & dedit causis quas affectibus perfecit virtutē ad illos effectus ꝓducēdos: ergo in sua ratione præhabet ordinem illorum effectuum in finem: ergo Deus per seipsum prouidet omnibus quo ad rationem ordinis. Secūda vero probatur: quia Deus guberbat inferiora per superiora. & excluditur statim tacita obiectio cōtra eādū dicitur, quod gubernare per media conuenit Deo non propter defectū virtutis, &c. vt pater in litera.

¶ Attēde notitiæ, quod inter prouidere & gubernare hoc inter est. ꝙ prouidere est operatio immanēs, gubernare vero transiens. Et propterea prouidere nō per seipsum, ponit imperfectionem in ipso prouidēte, quoniam importat ipsum non statuere in mēte sua totum ordinē ordinem in omnē finem, sed partem tantum: gubernare vero per media non ponit imperfectionem in gubernante, nisi ex cius defectu procedat, sed ponit actionem eius transeuntem multis quasi instrumētis exple tis quod non incōuenit Deo patet.

Commen. ¶ Tertio excluditur ex dictis opinio Plat. satis clare, de qua tamē li diffuse videre cupis quomodo impugnetur, lege tertium contra gen. cap. 76. ibi enim aduertes etiam quod nō est intentionis præsentis, excludere medios prouisores vt executores diuini ordinis pertingentis vsque ad minima: hoc enim est etiā tollere prudentia humanam, sed excludere medios prouisores vt prouisores tantū, id est ita prouisores quod nō executores præstū ordinis, sed alterius, in diuinis, sed alterius, in diuinis, sed alterius, in diu

ad Deum: actus eueniens est de facto ineuitabilis respectu Dei, non autem respectu nostri. Hoc enim æquiualet in nihilo: quoniam si de facto ineuitabilis est à Deo, ergo & de facto ineuitabilis est & simpliciter, & à nobis: quoniam impossibile est à quocunq; vitari, quòd à Deo de facto vitari nõ potest: propter ipsius summam efficatiam. Oportet igitur, si quæstionis huius veritas quietare debet intellectum nostrum alterum duorum dicere, aut quòd esse prouisum non sequatur ineuitabilitas, aut quòd ineuitabilitas euentus prouisi nõ deroget euitabilitati eorundem euentuũ. Et hoc secundum quidem propter rationem supra adductã nõ capio quomodo possit verificari. Liquet enim quòd non nisi secundum quid euitabilitas saluari apparet. Primũ autẽ, quamuis cõmuniter à doctorib⁹ destruat, dicẽtib⁹ quòd esse ꝓuisum seu volitũ seu prædestinatũ (pro eodẽ enim quo ad hanc
a b difficultatẽ omnia accipio) sequitur ineuita-
105 bilitas. Ego autẽ non vt opponã me contra torrentẽ, nec asserendo, sed stante semper captiuita-
143 te intellect⁹ in obsequiũ
c Christi, suspicor, quòd quemadmodũ esse prouisum, nec contingentiam, nec necessitatẽ ponit in euẽtu prouiso, vt in litera dicitur: eo quia Deus est causa super ex-
122 cedens eminenter præhabens necessaria & cõtingentia: per hoc enim euadit S. Thom. ab illa ratione 6 meta. hic allata. Intendit enim quòd propositiones Ari. verificantur in causis particularibus, quarum aliæ sunt necessariæ, aliç contingentes: aliæ per se, & aliæ per accidens, non autem in causa vniuersalissima excedente necessarias & contingẽtes per se & per accidens: quoniã ad eam spectat producere, vt effectus electos nõ solum res, sed omnes rerum & euentuum modos. Ita eleuãdo altius mentis oculos ipse Deus ex sua altiori, quã cogitari possumus, excellentia, sic reb. euentibusq; prouidet, vt esse prouisum ab eo, sequatur aliquid altius, quàm euitabilitas vel ineuitabilitas, vt sic ex passiua prouisione euentus, neutrius cõbinationis alterum membrũ oporteat sequi. Et si sic est quiescet intellectus non euidẽtia veritatis in specie, sed altitudini inaccessibili veritatis occultæ. Et hoc ingeniolo meo satis rationabile videtur. Tum propter rationem prædictam. Tum quo-
135 niam vt ait Gre. minus
146 de Deo sentit, qui hoc tantum de illo credit, quod suo ingenio metiri potest. Nec propterea negandum aliquid eorum, quæ ad diuinam immutabilitatem, actualitatem certitudinem, atque vniuersalitatẽ, & similia spectare scimus, aut ex fide tenemus, sed suspicor aliquod occultum latere, vel ex parte ordinis, quę est inter Deum & euentũ prouisum: vel ex glutino inter ipsum euentum, & esse prouisum arbitror: & sic intellectum animæ nostræ oculum noctuę esse considerans, in ignorantia sola quietem illius inuenio. Melius est enim tam fidei catholicæ, quàm philosophiæ fateri cæcitatem nostram, quàm asserere tanquam euidentia, quę intellectum non quietant: euidentia nanque quietatiua est. Nec propterea omnes doctores prçsumptionis accuso: quoniam balbutiendo vt potuerunt, immobilitatem ac efficaciam summam, & æternam diuini intellectus voluntatis potestatisque insinuare intenderũt omnes per ineffabilitatem ordinis diuinę electionis ad euentus omnes: quorum nihil præfatæ suspitioni obstat: quæ altius quid in eis latere credit. Et vere si sic prædicaretur, nullus forte circa prædestinationem erraret Christianus, sicut non errat in materia trinitatis: quia dicitur, & scribitur. & ita est, quod occulta est humano intellectui, & sola fides sufficit. Optimum autem atque salubre consilium est in hac re, inchoare ab his, quæ certo scimus & experimur in nobis scilicet, quod omnia, quæ sub libero arb. nostro continentur, euitabilia à nobis sunt, & propterea digni sumus pœna vel præmio. Quomodo aũt hoc saluo, diuina saluetur prouidentia ac prædestinatio &c. credere quod sancta mater ecclesia credit. Scriptum est enim altiora te ne quęsieris plurima enim sunt tibi supra sensus hominum reuelata. Et hoc est vnũ de illis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Dio. 4. c. de diu. no. quòd corrumpere naturam nõ est diuinæ prouidentiæ. Hoc autẽ habet quarundam rerum natura quòd sint cõtingentia. Non igitur diuina prouidentia necessitatem rebus imponit contingentiam excludens.

CONCLVSIO.

¶ Cum ad diuinam prouidentiam propter vniuersi perfectionem spectet quoscunque essendi gradus in ipso producere, non omnibus rebus à se prouisis necessitatem imponit, sed quibusdam, quibus præparauit causas necessarias.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prouidentia diuina quibusdam rebus necessitatem imponit, non autem omnibus, vt quidã crediderunt. Ad prouidentiam enim pertinet ordinare res in finem. Post bonitatem autem diuinã, quæ est finis à rebus separatus c, principale bonum in ipsis rebus existens est perfectio vniuersi. Quæ quidem non esset, si non omnes gradus essendi inuenirẽtur in rebus a. Vnde ad diuinam prouidentiam pertinet omnes gradus entium producere. Et ideo quibusdam effectibus præparauit causas necessarias vt necessario euenirent, quibusdam vero causas contingentes vt euenirent contingenter secundum conditionem proximarum causarum c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus diuinæ prouidentiæ non solum est aliquid euenire quocunque modo, sed aliquid euenire vel contingenter, vel necessario. Et ideo euenit infallibiliter & necessario, quòd diuina prouidentia disponit euenire infallibiliter & necessario: & euenit contingenter, quod diuinæ prouidentiæ ratio habet vt contingenter eueniat.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in hoc est immobilis & certus diuinæ prouidentiæ ordo, quòd ea, quæ ab ipso prouidentur, cuncta eueniunt eo modo, quo ipse prouidet, siue necessario siue contingenter.

¶ Ad tertium dicendum, quòd indissolubilitas illa & immutabilitas quam Boë. tangit, pertinet ad certitudinem prouidentiæ, quæ non deficit à suo effectu neque à modo eueniendi, quem prouidit, non autem pertinet ad necessitatem effectuum. Et considerãdum est quòd necessarium & contingens proprie consequũtur ens inquantum huiusmodi. Vnde modus contingentiæ & necessitatis cadit sub prouisione Dei, qui est vniuersalis prouisor totius entis: non autem sub prouisione aliquorũ particularium prouisorum.

QVÆST. VIGESIMATERTIA de Prædestinatione, in octo articulos diuisa.

POST considerationem diuinæ prouidentiæ agendum est de prædestinatione. ¶ Et circa prædestinationem quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum Deo conueniat prædestinatio. ¶ Secundo, quid sit prædestinatio: & vtrum ponat aliquid in prædestinato. ¶ Tertio, vtrum Deo competat reprobatio aliquorum hominum. ¶ Quarto, de comparatione prædestinationis ad electionem, vtrum scilicet prædestinati eligantur. ¶ Quinto, vtrum merita sint causa vel ratio prædestinationis, vel reprobationis, aut electionis. ¶ Sexto, de certitudine prædestinationis, vtrum scilicet prædestinati infallibiliter saluentur. ¶ Septimo, vtrum numerus prædestinatorum sit certus. ¶ Octauo, vtrum prædestinatio possit iuuari precibus sanctorum.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum homines prædestinentur à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quòd homines non prædestinentur à Deo, Dicit enim Damas. in 2. lib. Oportet cognoscere ꝙ omnia quidẽ præcognoscit Deus: nõ autem oĩa prędeterminat. Prę cognoscit enim ea, quę in nobis sunt: nõ autẽ prędeterminat ea: sed merita & demerita humana sunt in nobis, inquantum sumus nostrorum actuum domini per liberum arb. Ea ergo, quæ pertinent ad meritum vel demeritum, non prædestinantur à Deo. Et sic hominum prædestinatio tollitur.

¶ Præterea, Omnes creaturæ ordinantur ad suos fines per diuinam prouidentiam, vt supra dictum est c. Sed aliæ creaturæ non dicuntur prædestinari à Deo. Ergo nec homines.

¶ Præterea, Angeli sunt capaces beatitudinis, sicut & homines. Sed angelis non competit prædestinari (vt videtur, cum in eis nunquam fuerit miseria: prædestinatio autem est propositum miserendi, vt dicit Aug.) Ergo homines non prædestinantur.

¶ Præterea, Beneficia hominibus à Deo collata per spiritum sanctum viris sanctis reuelantur, secundum illud Apostoli 1. Cor. 2. Nos autem non spiritum huius accepimus mundi, sed spiritum, qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Si ergo homines prædestinarentur à Deo (cum prædestinatio sit Dei beneficium) esset præde[illegible]tis nota sua prædestinatio, Quod patet e[illegible]

¶ SED CONTRA e[illegible] dicitur Roma. 8. Quos prædestinauit, hos [illegible]ocauit.

CONCLVSIO.

¶ Prædestinantur homines à Deo, prout [illegible] ipsorum transmissionis in vltimum finem, ra[illegible] ip[illegible]so præexistit.

¶ RESPONDEO dicendum, quo[illegible] Deo conueniens est homines prædestinare. Omnia enim diuinæ prouidentiæ subiacent, vt supra ostensum est c. Ad prouidentiam autem pertinet res in finem ordinare, vt dictum est c. Finis autem, ad quem res creatæ ordinantur à Deo, est duplex. Vnus, qui excedit proportionem naturæ creatæ & facultatem, & hic finis est vita æterna, quæ in diuina visio-

a *¶ Super Quæstio. vigesimætertiæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte ꝙ hic quæritur de diuina prędestinatione, non simpliciter ex modo quærendi, sed respectu hominum: vtrunque tamen est intentum. Et propterea in corpore determinat quęstionem an est simpliciter, in responsionibus vero argumentorum respectu hominum.

Comment. ¶ In corpore ponitur vnica conclusio responsiua quæsito affirmatiue in Deo est prædestinatio: cum vno corrolario in calce. Probatur conclusio sic. vita æterna in diuina visione cõsistens est finis excedens proportionem & facultatem naturæ creatæ: ergo rationalis creatura illius capax perducitur in ipsam, quasi à Deo transmissa: ergo huius transmissionis ratio in Deo pręexistit: ergo in Deo est prædestinatio. Antecedens declaratur distinguendo duplicem finem, in quẽ à diuina prouidẽtia creatura ordinatur, scilicet proportionatum & superexcedentem: & probatur ex supradictis in quæstione 12. prima cõsequẽtia probatur: quia ad id, quod non potest aliquid sua virtute pertingere, oportet ab alio transmitti: sicut sagitta à sagittante. secunda vero probatur: quia in eo est ratio ordinis omnium in finem, quæ vocatur prouidentia tertia autem probatur sic. ratio rei fiendæ in mente actoris præexistens est quædam præexistentia: ergo ratio huiusmodi trãsmissionis fiendæ est præexistens transmissio: ergo est prædestinatio. [illegible] vltimum: [illegible]tere: & prædestinatio est ratio huiusmodi trãsmissionis in vitam ętternam. Corollarium vero est: prædestinatio quantum ad obiecta, est pars prouidentiæ: & probatur: quia prouidentiæ diuinæ subiacent omnia quo ad ordinem in finẽ.

136 1.dist. q.2.art. 3.contr. cap. 136

Annot. ¶ Aduerte hic, quod prædestinatio ex parte actus non ponitur pars prouidentiæ: quoniam actus diuinus nec partis, nec totius rationem in se habet: sed quantum ad obiecta pars ponitur prouidentiæ, quoniam quodlibet trium subiectorum prædestinationi, pars est subiectorum prouidentiæ. res est enim creatura rationalis: ordo vero transmissio, finis vita æterna. constat autem quodlibet horum, partem esse totius entis, ordinis, & finis creati, prouidentiæ subiecti.

¶ Circa hanc partem nota differentiam inter S.Tho. doctrinam & alios, de quorum numero est Sco. in 40. distinct. primi. putabat enim prædestinationem proprie electionem & consequenter actum diuinæ voluntatis significare. Hic autẽ expresse dicitur, quod actum intellectus importat sicut & prouidentia: quoniã pars est prudentiæ. Ad cuius maiorem claritatem recolito, quod diuinus intellectus, nostro more loquendo, Primo excogitauit ordinem eligendorum ac mittendorum in vitam æternam, cùmque suæ voluntati proposuit acceptandum: deinde libera sua voluntas illum ordinem exequendum elegit, & sic tertius ordo, qui prius, id est secundum se rationem excogitati habebat, modo habet rationem statuti. Diuersitas igitur opinionum
135 in hoc cõsistit, quòd illi ipsam electionem, quæ ordinem illum excogitatum ac propositum statuit, prædestinationis nomine intelligendam dicunt. Nos autem non ordinem excogitatum, sed ordinem statutum in ipsa autoris mente prædestinationis nomine significamus. Et
b quoniam diuersitas hæc
238 de vocabulis est potius quam rebus: eo quod hæc omnia requiri ad prædestinationem nullus ambigit, & vnusquisque in suo sensu abundet, modo nominibus vtamur vt plures.

nec consistit: quæ est supra naturam cuiuslibet creaturæ, vt supra habitu est c. Alius autẽ finis est naturæ creatę proportionatus: quẽ scilicet res creata potest attingere secundum virtutem suæ naturæ. Ad illud autẽ, ad quod non potest aliquid virtute suæ naturæ peruenire, oportet quòd ab alio transmittatur, sicut sagitta à sagittante mittitur ad signum. vnde proprie loquendo rationalis creatura, quæ est capax vitę ętternæ, perducitur in ipsam quasi à Deo transmissa. Cuius quidem transmissionis ratio in Deo præexistit, sicut & in eo est ratio ordinis omnium in finem, quam diximus esse prouidentiam c. Ratio autem alicuius fiendi in mente actoris existens est quædam præexistentia rei fiendæ in eo. Vnde ratio prædictæ transmissionis creaturæ rationalis in finem vitæ æternæ, prædestinatio nominatur. Nam destinare est mittere. Et sic patet quod prædestinatio quantum ad obiecta, est quædam pars prouidentiæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Damas. nominat prædeterminationem impositionem necessitatis: sicut est in rebus naturalibus, quæ sunt prædeterminatæ ad vnum. Quod patet ex eo quod subdit, non enim vult malitiam, neque compellit virtutem. Vnde prædestinatio non excluditur.

¶ Ad secundum dicendum, quod creaturæ irrationales non sunt capaces illius finis, qui facultatem humanæ naturæ excedit. Vnde non proprie dicuntur prædestinari. Etsi aliquando abusiue prædestinatio nominetur respectu cuiuscunque alterius finis.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ prædestinari conuenit angelis, sicut & hominibus: licet nunquam fuerint miseri. Nam motus non accipit speciem à termino à quo, sed à termino ad quem c. Nihil enim refert quantum ad rationem dealbationis, vtrũ ille, qui dealbatur fuerit niger, aut pallidus, vel rubeus. Et similiter nihil refert ad rationem prædestinationis, vtrum aliquis prædestinetur in vitam æternam à statu miseriæ, vel non. Quamuis dici possit quod omnis collatio boni supra debitum eius, cui confertur, ad miseriam pertineat: vt supra dictum est c.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ etiã si aliqbus ex speciali priuilegio sua ꝓdestinatio reueletur, non tamẽ cõuenit vt reueletur omnib⁹ qa sic illi, qui nõ sunt ꝓd[illegible]i, desperarent: & securitas in pr[illegible]us negligentiam pareret.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum prædestinatio aliquid ponat in prædestinato.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod prædestinatio ponat aliquid in prædestinato. Omnis enĩ actio ex se passionẽ infert. Si ergo prædestinatio actio est in Deo, oportet quod prædestinatio pasſio sit in prædestinatis.

¶ Præterea, Orig. dicit super illud Roman. 1. Qui prædestinatus est, &c. Prædestinatio eius est qui non est, sed destinatio eius est qui est. Et Augus. dicit in lib. de prædestinatione sanctorum: Quid est prædestinatio nisi destinatio alicuius existentis? Ergo prædestinatio non est nisi alicuius existentis. & ita ponit aliquid in prædestinato.

¶ Præterea, Præparatio est aliquid in præparato. Sed prædestinatio est præparatio beneficiorum Dei, vt dicit Aug. in lib. de prædestinatione sanctorum. Ergo prædestinatio est aliquid in prædestinatis.

¶ Præterea, temporale non ponitur in diffinitione æterni. Sed gratia, quæ est aliquid temporale, ponitur in diffinitione prædestinationis. Nam prædestinatio dicitur esse præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Ergo prædestinatio non est aliquid æternum. Et ita oportet quòd non sit in Deo, sed in prædestinatis. Nam quicquid est in Deo, est æternum.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit, quod prædestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Sed præscientia non est in præscitis, sed in præsciente. Ergo nec prædestinatio est in prædestinatis, sed in prædestinante.

CONCLVSIO.

¶ Sicut prouidentia est ratio ordinis rerum in finẽ in mente prouisoris existens, & non in rebus prouisis, ita prædestinatio tantum in mente diuina ponit rationem ordinis electorum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd prædestinatio non est aliquid in prædestinatis, sed in prædestinante tantum. Dictum est enim c, quod prædestinatio est quædam pars prouidẽtiæ. Prouidentia autem non est in rebus prouisis, sed est quædam ratio in intellectu prouisoris, vt supra dictum est c. Sed executio prouidẽtiæ, quæ gubernatio dicitur, passiue quidem est in gubernatis, actiue autem est in gubernante. Vnde manifestum est, quod prædestinatio est quædam ratio ordinis aliquorum in salutem æternam in mente diuina existens: executio autem huius ordinis est passiue quidem in prædestinatis actiue autem est in Deo. Est autem executio prædestinationis vocatio & magnificatio, secũdum illud Apostoli ad Ro. 8. Quos prædestinauit, hos & vo. & quos vocauit, hos & magnificauit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod actiones in exteriorem naturã trãseuntes inferunt ex se passionem, vt calefactio & secatio c, non autem actiones in agente manẽtes vt sunt intelligere & velle, vt supra dictum est c. Et talis actio est prædestinatio. Vnde prædestinatio non ponit aliquid in prædestinato. Sed executio eius, quæ transit in exteriores res, ponit in eis aliquẽ effectum.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod destinatio aliquãdo sumitur pro reali missiõe alicuius ad aliquẽ terminum: & sic destinatio non est nisi eius ꝙ est. Alio modo sumitur destinatio promissione, quã aliquis mente concipit, secũdum quod dicimur destinare quod mente firmiter proponim⁹. Et hoc secũdo modo dicitur 2. Macha. 6. cap. quod Eleazarus destinauit non admittere illicita propter vitę amorem. Et sic destinatio potest esse eius quod non est. Tamẽ prædestinatio ratione antecessionis quam importat, potest esse eius quod non est qualitercunque eius destinatio sumatur.

¶ Ad tertium dicendum, quod duplex est pręparatio. Quædã patientis vt patiatur. & hæc præparatio est in præparato. Quædam alia est agẽtis vt agat. Et hæc est in agente. Et talis præparatio est prædestinatio, prout aliquod agens per intellectum dicitur se pręparare ad agendũ inquantum præconcipit rationem operis fiendi. Et sic Deus ab æterno præparauit prædestinando concipiens rationem ordinis aliquorũ in salutem.

¶ Ad quartũ dicẽdũ quod gratia nõ ponitur in diffinitione prædestinationis quasi aliquid existẽs de essentia eius: sed inquãtũ prædestinatio importat respectum ad gratiam, vt causæ ad effectum: & actus ad obiectum. Vnde nõ sequitur quod prædestinatio sit aliquid temporale.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum Deus aliquem hominem reprobet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus nullum hominẽ reprobet. Nullus enim reprobat quem diligit, sed Deus omnem hominem diligit, secundum illud sapientię. Diligis omnia, quæ sunt & nihil odisti eorum, quæ fecisti. Ergo deus nullum hominem reprobat.

¶ Præterea, Si Deus aliquem hominem reprobat, oportet quòd sic se habeat reprobatio ad

a *¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo vtrũ ponat aliquid, id est cum dicitur, Sortes est prædestinatus, vtrum ly prædestinatus, prædicet aliquod ens in Sor. substantiale, aut accidentale, vt cum dicitur, Sor. est animal, vel Sor. est albus: aut nihil ponit in eo, sed denominat tantum denominatione extrinseca, sicut cum dicitur album videtur.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito negatiue. prædestinatio non est ali-
133 quid in prædestinato,
4 sed in prædestinante tantum. probatur & manifestatur conclusio. Probatur quidem sic, prouidentia nihil ponit in prouisis, sed in intellectu tantum prouisoris rationem ordinis, &c. ergo prædestinatio in mente
140 tantum diuina ponit rationem ordinis electorũ &c. Et probatur consequentia, quia prædestinatio pars est prouidẽtię. Manifestatur vero ex differentia inter ipsam prædestinationem, & illius executionem: quoniam hæc actiue sumpta ponit aliquid in exequente ipso, scilicet Deo, & aliquid in prædestinatis. Et dec[illegible]ratur hoc [illegible] [illegible]en, & gubernationem, quæ actiue quidem in gubernante, passiue vero in gubernatis ponit aliquid. Et quoniam executio prædestinationis aliquo vno proprio caret nomine, idcirco in litera duobus exprimitur, dum subditur, quòd est vocatio, & magnificatio, ex testimonio apostoli. &c.

1.di.40. q.1.ar.1.

a *¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo, reprobare in communi significat repulsionem alicuius tanquam indigni. in proposito autem, indignitas ista attenditur respectu vitæ æternæ.

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue determinando quæstionem an est, Secundo ibi, sic igitur. determinat quæstionẽ quid est. Et quanuis hoc non fuerit directe quæsitũ: quia tamen propria causa an est, est quid est, vt in 2. poste. dicitur, merito vtrũque simul determinat. Quo ad primum omnium est hæc conclusio. Deus aliquos reprobat. Probatur, ad prouidentiam pertinet permittere aliquem defectum in rebus illi subiectis: ergo ad prouidentiam diuinam pertinet permittere aliquos à vita æterna deficere. ergo aliquos reprobare. Antecedens patet ex dictis. prima vero consequentia probatur: quia ad diuinam prouidentiam pertinet ordinare homines in vitam æternam. Secunda autem quia nihil aliud est quã reprobare. 139 135

¶ Quomodo ex prouidentia ad aliquarum reprobationem fiat transitus.

Quæstio. ¶ Circa hanc rationẽ dubium occurrit: quoniã tota vis eius nõ infert intentum. Aut enim intendit inferre, quòd reprobatio, seu permissio defectus à vita æterna recte infertur ex hoc quòd prouisoris est pmittere: aut intẽdit quod ex hoc recte infertur quod pmissio si est, pertinet ad prouidentiam. Et si quidem intendit hoc secundum non respondet quæsito: quoniam ex hoc non habetur, quod Deus aliquos reprobat, sed quod si reprobat, reprobare ad prouidentiam suam spectat. Si autẽ intendit primum, tunc ratio nihil valet. imo committitur sophisma consequentis, dum arguitur à prouidentia in cõmuni respectu finis, in cõmuni ad prouidentiam respectu huius finis in vita æterna. Quamuis enim ad prouidentiam vniuersi exigatur promissio alicuius defectus, & similiter prouidentiæ in cõmuni non repugnet permittere aliquos defectus, non tamen omnis prouidentia hoc exigit, vt patet de prouidentia necessariorum vt sic: & tamen litera infert, ac si illa propositio, scilicet ad prouidentiam pertinet permittere, esset vniuersalis. Ad hoc breuiter respondetur, quòd primus sensus est directe de intentione literæ: quoniã sic respondet quæsito. Nec oportet propterea sophisma aliquod admittere, nec illa propositione vt simpliciter vniuersali vti, sed vniuersali in materia defectibili secundum se. Ita quod sensus est, ad prouidentiam rerum secũdum se defe-

275 113 141 1.di.40. q 4.arti. 1.& 2. Et 3.con. cap. vlti. Et ro.9. l.1 fina.

stibilium à fine spectat permittere &c. et tũc optime sequitur, ergo prouidẽtia diuina habet hunc actum, scilicet permittere aliquos deficere a vita æterna: quoniam creaturæ rationales sunt defectibiles ab hoc fine. Et si quæras fundamentũ illius pręmissæ, scito quòd est suauis dispositio rerum prouisarũ, ex hoc enim quòd prouidentia suauiter disponit, defectibilia suis viribus relinquit, & sic eueniunt defectus.

Comment. 130 ¶Quo ad secundum tria de reprobatione dicit. Primo, quod est pars ꝓuidentiæ: & probat hoc ex proportionalitate ad prædestinationẽ. Secundo, ꝙ non est tantũ pręscientia, & probat hoc ex suo toto, s. ex prouidẽtia, quę manifeste addit supra præscientiam. Tertio ꝙ includit volũtatẽ permittendi casum & puniendi culpam: & probat hoc rursus ex ꝓportionalitate ad prædestinationem in hoc, ꝙ illa respicit & id, quod est præsentis seculi, & quod futuri &c. Ex his autem facile colligitur quid est reprobatio, ꝙ s. est præscientia cum voluntate permittendi culpam & damnandi propter culpam.

136 *a Super quæstionis vigesimætertiæ Articulum quartum.*

Annot. 139 b IN titulo electionis vocabulum propriè sumitur, prout sonat actum voluntatis quo optione proposita vnum mauult altero.

Comment. ¶In corpore vna est cõclusio responsiua affirmatiue, omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo. Probatur, prudentia est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorũ in finẽ, ergo prouidentia est ratio pceptiua &c. Ergo ꝑdestinatio est ratio præceptiua ordinis aliquorũ in vitã æternam, ergo prædestinatio aliquorũ præsupponit, ꝙ Deus illorũ velit salutem: ergo prædestinatio præsupponit electionem, & electio dilectionẽ: ergo omnes prædestinati sunt electi & dilecti à Deo, prima consequentia probatur, quia sicut est de prudẽtia, ita de prouidentia. Et aduerte ꝙ ly sicut, potius expressiue quã similitudinarie tenetur, quoniã prouidentia, vt supra dictũ fuit, principalis prudentiæ pars est, imò est ipse præcipuus actus prudentiæ politicæ. Secunda vero in litera explicite nõ habetur, sed ob clariorem cõtextum apposita est: & patet ex eo qđ prædestinatio est pars prouidentiæ. Tertia autem probatur, quia non præcipitur aliquid ordinãdũ in finem nisi præexistente voluntate finis. Et hoc intellige de vere interiori præcepto: quod dico propter exterius præceptũ: quod signum diuinę voluntatis in qõ. 19. positũ est: illo enim modo pręceptum sumendo multa Deus pręcepit quæ non vult, vt patet in peccatoribus. Quarta autẽ probatur, quia ad tale velle diuinum pertinet electio & dilectio. Et quoniã in hac quarta cõsequentia tria inferuntur, s. electio & dilectio & ordo inter electionẽ & dilectionẽ diuinam: ideo singula in litera manifestãtur. Et primo quòd ex tali velle sequatur dilectio: quia eis vult hoc bonũ, diligere enim est velle illi bonũ. Secũdo, ꝙ electio quia hoc bonum vult illis præ alijs quos reprobat.

(margin: 135 b; 138; 138; b)

reprobatos sicut prædestinatio ad prædestinatos. Sed prædestinatio est causa salutis prædestinatorum c. Ergo reprobatio erit causa perditionis reproborũ. Hoc autẽ est falsum. Dicitur enim Osee 13. perditio tua Israel ex te est, tantummodo ex me auxilium tuum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶Preterea. Nulli debet imputari ꝙ vitare non potest. Sed si Deus aliquẽ reꝓbat, nõ potest vitare quin ipse pereat. Dicitur enim Ecc. 7. Cõsidera opera Dei, ꝙ nemo possit corrigere quẽ ipse despexit. ergo non esset hominibus imputandum ꝙ pereunt. Hoc autem est falsum. Non ergo Deus aliquem reprobat.

¶SED CONTRA est quod dicitur Mal. 1. Iacob dilexi, Esau autem odio habui.

CONCLVSIO.

a ¶Cum ad diuinam prouidentiam pertineat aliquos permittere à vita æterna deficere, ad eum pertinet etiam aliquos consequenter reprobare.

¶RESPONDEO dicendũ qđ Deus aliquos reprobat. Dictũ enim est c supra, qđ prædestinatio est pars ꝓuidentiæ: Ad ꝓuidentiã autẽ pertinet permittere aliquẽ defectũ in rebus quę ꝓuidentię subdũtur, vt supra dictum est c. Vnde, cũ per diuinam prouidentiam homines in vitam æternã ordinentur, pertinet etiam ad diuinã ꝓuidentiã vt permittat aliquos ab isto fine deficere. Et hoc dicitur reprobare. Sic igitur sicut prædestinatio est pars prouidentiæ respectu eorum, qui diuinitus ordinantur in æternam salutem, ita reprobatio est pars prouidentiæ respectu illorum qui ab hoc fine decidunt. Vnde reprobatio non nominat præscientiam tantum, sed aliquid addit secundum rationem sicut & prouidentia: vt supra dictum est c. Sicut enim prædestinatio includit voluntatem conferendi gratiam & gloriam, ita reprobatio includit voluntatem permittendi aliquem cadere in culpam & inferendi damnationis pœnam pro culpa.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Deus omnes homines diligit, & etiam omnes creaturas, inquantum omnibus vult aliquod bonum, non tamen quodcũq; bonum vult omnibus. Inquantum igitur quibusdam non vult hoc bonum quod est vita æterna, dicitur eos habere odio, vel reprobare.

¶Ad secũdum dicendũ, quod aliter se habet reprobatio in causando quã prædestinatio. Nam prædestinatio est causa & ei9 quod expectatur in futura vita à prædestinatis, s. gloriæ, & eius quod percipitur in pręsenti, s. gratiæ. Reprobatio vero nõ est causa eius quod est in præsenti, s. culpæ, sed est causa derelictionis à Deo. Est tñ causa eius quod redditur in futuro, s. pœnæ æternæ. Sed culpa prouenit ex lib. arbi. eius, qui reprobatur & à gratia deseritur. Et secundum hoc verificatur dictum prophetæ, s. Perditio tua Israel ex te.

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ reprobatio Dei nõ subtrahit aliquid de potentia reprobati, Vnde cum dicitur quod reprobatus non potest gratiã adipisci, non est hoc intelligendum secundũ impossibilitatem absolutã, sed secundũ impossibilitatem conditionatã, sicut supra dictum est c quod prędestinatũ necesse est saluari necessitate conditionata, quæ non tollit libertatem ar. Vnde licet aliquis non possit gratiam adipisci

Tertio quod electio dilectionem præsupponit: & hoc ex differẽtia inter ordinem horum actuum in nobis & in Deo: quoniam in Deo dilectio electionem præcedit, in nobis vero econtra: & ratio est, quia voluntas sua causat bonitatem rerum, nostra autem à bonitate rerum mouetur.

¶Circa differentiam nũc assignatam, aduerte quod ꝑdicta differẽtia est intelligẽda respectu vnius & eiusdem obiecti, & rursus de prima ratione electionis aliter non apparet vera differentia ista vniuersaliter intellecta. Cũ enim amor sit prim9 actus voluntatis, nõ possumus eligere nisi ꝑamemus: sed tñ ex amore circumstantiarum eligimus hũc vt ipsum amemus, vt patet in electione vxoris. & sic respectu huius & non simpliciter in nobis electio dilectionẽ præcedit: manifeste quoq; in dilectione nostra benefica patet, quodq̃uis benefacere præcedat electionem eiusdem cui benefaciat, dũ omnes æquo amore prosequeremur: fieri tñ nõ potest, vt effectus in amato ex solo nostro amore proueniens ad electionem eiusdẽ nos ducat: quoniã stãte paritate amoris sequi nõ potest electio. disparitas autẽ si fiat in amãdo ab obiecti circunstantiis magis amatis mouemur ad eligendum hunc præ aliis vt ametur. Et sic dilectio nostra non potest esse prima electionis ratio respectu eiusdẽ, quãuis possit esse secundaria: vt cũ ex amore alicuius eligitur ille, vt ametur ad aliquod aliud bonũ, vt quotidie fit. In Deo autẽ oportet dilectionem huius præcedere vt primã & totam causam ex parte amati electionis illius: quia electio disparitatem vnius ab altero supponit. & tota disparitatis ratio in creatura est bonũ illi à Deo volitũ, & sic dilectio electionis est ratio apud Deum.

qui reprobatur à Deo, tamẽ ꝙ in hoc peccatũ vel illud labatur, ex eius lib. arbi. contingit. Vnde & merito sibi imputatur in culpam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum prædestinati eligantur à Deo.

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur, quod prædestinati non eligantur à Deo. Dicit enim Dio. 4. ca. de di. no. quod sicut sol corporeus non eligendo omnibus corporibus lumẽ immittit, ita & Deus suã bonitatem c. Sed bonitas diuina cõmunicatur pręcipue aliquib9 secundum participationem gratiæ & gloriæ. Ergo Deus absque electione gratiam & gloriam communicat. Quod ad prædestinationem pertinet.

¶Præterea, electio est eorũ quæ sunt: sed prædestinatio ab æterno est, etiã eorũ quę nõ sunt. Ergo prædestinantur aliqui absque electione.

¶Præterea, Electio quandam discretionẽ importat. Sed Deus vult omnes homines saluos fieri, vt dicitur 1. Tim. 2. Ergo prædestinatio quę ꝓordinat hoies in salutẽ, est absq; electione.

SED CONTRA est ꝙ dicitur Eph. 1. Elegit nos in ipso ante mũdi constitutionem.

CONCLVSIO.

¶Omnes à Deo prædestinati sunt electi & dilecti, cum prædestinatio electionem & ea dilectionem sequatur.

¶RESPONDEO dicendũ, quod prædestinatio secundũ rationẽ pręsupponit electionẽ & electio dilectionẽ. Cuius ratio est, quia prędestinatio (vt dictum est c) est pars prouidentiæ. Prouidentia autem sicut & prudentia, est ratio in intellectu existens præceptiua ordinationis aliquorum in finẽ, vt supra dictum est c. Non autem præcipitur aliquid ordinandũ in finẽ nisi præexistente voluntate finis. Vnde prędestinatio aliquorum in salutem æternã præsupponit secundum rationẽ quod Deus illorũ velit salutẽ. Ad quod ꝑtinet electio & dilectio. Dilectio quidẽ inquãtũ vult eis hoc bonũ salutis æternę. Nam diligere est velle alicui bonũ, vt supra dictũ est. Electio autẽ inquãtum hoc bonũ aliquib9 prę alijs [illegible] quosdam reprobet, vt supra dictũ est c. E[lectio t]amẽ & dilectio aliter ordinãtur in nobis & in [De]o, eo quod in nobis voluntas diligendo non [cau]sat bonum, sed ex bono pręexistente inci[tat]ur ad diligendũ c. Et ideo eligimus aliquẽ, qu[em dili]gamus. Et sic electio dilectionem pręcedit in nobis. In Deo autẽ est econuerso. Nã volũtas eius, qua vult bonum alicui diligẽdo, est causa quod illud bonũ ab eo prę alijs habeatur. Et sic patet, quod dilectio pręsupponitur electioni secundũ rationẽ, & electio prędestinationi. Vnde oẽs prædestinati sunt electi & dilecti.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ quod si cõsideretur cõmunicatio bonitatis diuinę in cõmuni, absq; electione bonitatẽ suã cõmunicat, inquãtũ s. nihil est ꝙ non participet aliqd de bonitate eius, vt supra dictũ est c. Sed si cõsideretur cõmunicatio isti9 vel illi9 boni, nõ absq; electione tribuit, quia quædam bona dat aliquibus, quæ non dat alijs. Et sic in collatione gratiæ & gloriæ attenditur electio.

¶Ad secundum dicendũ quod quãdo volũtas eligẽtis ꝓuocatur ad eligẽdũ à bono in re præexi-

a ¶Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum quintum.

Titulus in corpore declaratur.

¶In corpore tria facit. primo declarat titulum secundo tractat tres o[pinio]nes circa quæstiõ[nem] [illegible]. Quo [ad primum dicit] quod ꝑdestinationẽ causari ex præscitis meritis potest intelligi dupliciter: primo ex parte actus, & sic nulla est quęstio. secundo ex parte effectus, & sic vertitur in dubium. Manifestatq; hanc distinctionem cum suis membris ex diuina voluntate: quoniã ipsa clauditur in prædestinatione: eadem siquidem distinctione vti oportet cum de causa quæritur quare Deus velit aliquid quæstio est, vt ex supra dictis patet: & litera est clara.

¶Quo ad secundũ prima opinio est Ori. dicẽtis pręterita ãte hãc vitã merita, animarũ causam esse ꝑdestinationis. Et cõfutatur autoritate Apli, Cũ nõdũ boni aliqd egissent, &c. Secũda est Pelagianorũ dicẽtiũ quod merita pręexistẽtia in hac vita, sunt ratio prædestinationis, quia initium benefaciendi ex nobis est. sed hæc confutatur autoritate Apostoli, quod non sumus sufficientes cogitare, & cętera. Constat enĩ quod cogitatio est primũ ex nobis initiũ cooperandi bene. Tertia opinio

opinio est, quòd merita futura in hac tantũ vita sunt causa prędestinationis. Et ad hãc opinionẽ reducitur opinio retractata ab Au. s. quòd fides futura fuit ratio prædestinationis Iacob magis quã Esau. Sed hãc opinionẽ cõfutat autor in litera sic: Si aliquid ex parte nostra esset causa prædestinationis, illud non clauderetur sub prædestinationis effectu: sed totum quod inuenitur in bono vsu gratiæ, est effectus prædestinationis: ergo nihil, quod est in bono vsu gratiæ, est causa prædestinandi. probatur destructio consequentis sic. nõ est distinctum id quod est à causa secunda & à causa prima. ergo nõ est distinctum quod est ex libero arbitrio & prædestinatione. ergo id quod est per liberum arbitriũ, est ex prædestinatione. prima consequentia nunc facta probatur: quia diuina prouidentia producit effectus per operationes causarum secundarum.

¶Num bonus vsus liberi arbitrij sit causa prædestinationis.

¶Circa hãc partẽ aduerte quòd Hẽricus de Gandauo quæst. 4. artic. 9. & quæst. 5. art. 5. tenet opinionẽ satis propinquam huic mõ cõfutatæ, dicẽs quòd bonus vsus nõ gratiæ, vt præcedens dixit opinio, sed liberi arbitrij, est causa prædestinationis. Et quoniam ratio facta in litera directẽ militat cõtra talem opinionẽ, idcirco conatur soluere eam & probare suã opinionẽ. Et suam quidem probat autoritate Augusti. Venit de occultissimis meritis, &c. vt habes à magistro. 41. distin. deinde ratione tripliciter. Tum quia electio præsupponit disparitatem eligẽdi à reprobando, tum quia iustitia semper est comes misericordiæ, & sic aliquam congruentiam ex parte prædestinandi oportet inueniri ad misericordem prædestinationem: tum quia reprobationis est aliqua causa ex parte nostri: ergo & prædestinationis. Rationem autem præsentem arguit negando quòd ex indistinctione eius quod est ex libero arbitrio & diuina gratia, sequatur quòd id quod est ex parte liberi arbitrij, totaliter datur [illegible] quoniam stat indistinctum esse bonum vsum liberi arbitrij, qui est à gratia & libero arbitrio, & tamen ipsum esse quodam modo à libero arbitrio, quo non est à gratia: & sic eo modo quo est noster & nõ gratiæ, potest esse causa prædestinationis. Quòd autem bonus vsus liberi arbitrij aliquo modo sit ipsius quo nõ est gratiæ, patet autoritate August. super illud, Adiuua nos Deus salutaris noster: vbi vult nos cooperari gratiæ.

¶Ad hæc quoniam manifeste eiusdem est difficultatis hæc opinio cũ recitata in litera, breuiter nunc est dicendum. Et autoritati Aug. magister rñdet dicẽs eã retractatam in simili. & bene dicit: quoniã expsse ipse Au. hãc retractationũ suarũ regulã tradidit vt sententia alicubi retractata vbiq; in operibus suis retractata cẽseatur. Ad rationes autẽ dicitur, quòd electio supponit dilectionẽ, ex qua est disparitas: sed dilectio non est extra ꝑdestinationẽ: iustitia quoq; in primis effectibus nõ in ordine ad creaturas & bonitatẽ, sed sapientiã diuinã comes est requirẽda. Nec est idẽ iudiciũ de reprobatione & ꝑdestin. qm̃ in reprobatione est aliqd extra totũ reprobationis effectũ s. culpa: nõ sic autẽ est prædestinatio, in quo totum ordinans ipsum in vitã æternam, est prædestinationis effectus. Et ex hoc appatet error solutionis allatæ: videtur enim quòd iste idẽ fecit iudiciũ de gratia gratũ faciẽte, de qua loquitur Aug. & de qua verificatur, quòd bon9 vsus liberi arbitrij aliquo modo est à nobis, quo nõ est à gratia & de gratia prædestinationis, i. gratuita prædestinatione: cũ tamẽ distent plusquã cælũ & terra: quoniã sub ista cadũt nõ solũ actus charitatis, sed omnes eorũ modi & gratuita auxilia. Et breuiter, vt in litera dicitur, omne ordinans prędestinatũ in vitã æternã: & sic, cũ bonus vsus liberi arbitrij prout est à nobis, sit vnum de his quibus ordinamur in vitam æternã: quia ordinamur vt libere cooperando, bene illam consequamur: sequitur, quòd non solũ ipse bonus vsus lib. arbi. sed etiã modus quo est à nobis, cadat sub prædestinatione, quamuis non cadat sub gratia gratũ faciente. & sic in litera cũ dicitur nõ esse distinctũ qđ est à li. arb. & ꝑdestinatione, intelligendũ est nõ solũ quo ad ipsũ actũ sed etiã quo ad omnem modum eius: ac per hoc de omnimoda distinctione interpretandũ est. & sic sit finis opinionum. 250 361

stente, tunc oportet quòd electio sit eorũ quæ sunt, sicut accidit in electione nostra. Sed in Deo est aliter, vt dictum est c. Et ideo sicut dicit Aug. Eliguntur à Deo qui non sunt, neque tamen errat qui eligit.

¶Ad tertiũ dicẽdũ ꝙ (sicut suprà dictum est c) De9 vult omnes homines saluos fieri antecedẽter: (qđ nõ est simpliciter velle sed secũdũ qd) non autẽ cõsequenter, qđ est simpliciter velle.

ARTICVLVS V.

a ¶Vtrum præscientia meritorum sit causa prædestinationis.

AD Quintũ sic ꝓceditur. Videtur ꝙ præscientia meritorũ sit causa prædestinationis. Dicit enĩ Apost. Roma. 8. Quos præsciuit, hos & prędestinauit. Et glo. Ambro. super illud Rom. 9. Miserebor cui miserebor, &c. dicit, misericordiam illi dabo quem præscio toto corde reuersurum ad me. Ergo videtur quòd præscientia meritorum sit causa prædestinationis.

¶Præterea, prædestinatio diuina includit diuinam voluntatem, quæ irrationabilis esse non potest, cum prædestinatio sit propositum miserendi, vt Augu. dicit. Sed nulla alia ratio potest esse prædestinationis nisi præscientia meritorum. Ergo præsciẽtia meritorum est causa vel ratio prædestinationis.

¶Præterea, Nõ est iniquitas apud Deũ vt dicitur Ro. 9. Iniquum autẽ esse videtur, vt æqualibus inæqualia dentur. Omnes autẽ homines sunt equales & secundũ naturã & secundũ peccatũ originale. Attenditur autem in eis inæqualitas secundum merita vel demerita propriorum actuum. Non igitur inæqualia præparat Deus hominibus prædestinando & reprobando, nisi propter differentium meritorum præscientiã.

¶SED CONTRA est quod dicit Apost. ad Tit. 3. Nõ ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundũ suã misericordiam saluos nos fecit. Sicut autem saluos nos fecit, ita prædestinauit nos saluos fieri. Non ergo præscientia meritorũ est causa vel ratio prædestinationis.

CONCLVSIO.

¶Prædestinatio cũ sit æterna, nulla ex parte actus prædestinantis c[ausam] habet, sed ex parte effectus: ita tamẽ quo[d] [illegible] effectus inuicẽ causatur vt meritũ & pr[æmium], gratia & gloria, totus tamen prædestinati[onis] effectus nullam causam habet præter diuinã bo[nita]tem.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd prędestinatio includat volũtatẽ (vt suprà dictũ est c.) sic inquirenda est ratio prædestinationis, sicut inquiritur ratio diuinæ voluntatis. Dictum est autẽ supra c, quòd nõ est assignare causam diuinæ voluntatis ex parte actus volendi, sed potest assignari ratio ex parte volitorũ, inquantũ s. Deus vult esse aliquid propter aliud. Nullus ergo fuit ita insanæ mentis, qui diceret merita esse causam diuinæ prædestinationis ex parte actus prædestinantis. Sed hoc sub quæstione vertitur, vtrũ ex parte effectus prædestinatio habeat aliquã causam. Et hoc est quærere, vtrũ Deus præordinauerit se daturũ effectũ prædestinationis alicui propter merita aliqua. Fuerunt igitur quidã qui dixerunt quòd effectus prædestinationis præordinatur alicui propter merita præexistentia in alia vita. Et hæc fuit positio Orige. qui posuit animas humanas ab initio creatas, & secundũ diuersitatem suorũ operum diuersos status eas sortiri in hoc mundo corporibus vnitas c. Sed hanc opinionem excludit Apostolus Ro. 9. dicens, Cũ nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni vel mali, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: quia maior seruiet minori. Fuerunt ergo alij qui dixerunt, ꝙ merita pręexistentia in hac vita sunt ratio & causa effectus prædestinatiõis. Posuerunt enĩ Pelagiani ꝙ initiũ benefaciendi sit ex nobis, consummatio autem à Deo. Et sic ex hoc contingit quòd alicui datur prædestinationis effectus, & non alteri: quia vnus initium dedit se præparando, & non alius.

¶Sed contra hoc est quod dicit Apost. 2. Cor. 3. quòd nõ sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis. Nullum autẽ anterius principium inueniri potest, quã cogitatio. Vnde non potest dici, quòd aliquod in nobis initium existat, quod sit ratio effectus prædestinationis. Vnde fuerunt alij, qui dixerunt, quòd merita sequentia prædestinationis effectum, sunt ratio prædestinationis: vt intelligatur ꝙ ideo Deus dat gratiam alicui, & præordinauit se ei daturum, quia presciuit eum bene vsurum gratia. Sicut si rex det alicui militi equum, quẽ scit eo bene vsurum. Sed isti videntur distinxisse inter id quod est ex gratia & id quod est ex lib. arb. quasi non possit esse idem ex vtroque. Manifestum est autem, quòd id quod est gratiæ, est prędestinationis effectus, & hoc nõ potest poni vt ratio prædestinationis, cũ hoc sub prædestinatione concludatur. Si igitur aliquid aliud ex parte nostra sit ratio prędestinationis, hoc erit præter effectum prędestinationis. Nõ est autẽ distinctum quod est ex lib. arb. & ex prędestinatione: sicut nec est distinctum quod est ex causa secũda & causa prima. Diuina enĩ prouidentia producit effectus per operationes causarum secundarum, vt supra dictũ est c. Vnde & id quod est per lib. arb. est ex predestinatione. Dicendum est ergo, quòd effectum prędestinationis cõsiderare possumus dupliciter. Vno modo in particulari, & sic nihil prohibet aliquem effectũ prædestinationis esse causam & rationem alterius. Posteriorem quidẽ prioris secundum rationem causæ finalis, priorem vero posterioris secũdũ rationem causæ meritoriæ. Quæ reducitur ad dispositionẽ materiæ. Sicut si dicamus, quòd Deus præordinauit se daturum alicui gloriã ex meritis, & quòd præordinauit se daturum alicui gratiã, vt mereretur gloriam. Alio modo potest considerari prędestinationis effectus in communi. Et sic impossibile est, quòd totus prædestinationis effectus in cõmuni habeat aliquã causam ex parte nostra. Quia quicquid est in homine ordinans ipsum in salutẽ, cõprehenditur totum sub effectu prædestinationis, etiam ipsa præparatio ad gratiam. Neque enim hoc fit nisi per auxilium diuinum c, secundum illud Thren. vl. Cõuerte nos domine ad te, & conuertemur. Habet tamẽ hoc modo prædestinatio ex parte effectus pro ratione diuinam volũtatem, ad quã totus effect9 ꝑdestinationis ordinatur vt in finẽ, & ex qua ꝓcedit sicut ex principio primo mouente.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ vsus gratiæ præscitus non est ratio collationis gratiæ,

¶Quo ad tertium, respõdet qlito cũ distinctione tribus cõclusionibus. Distinctio est effectus ꝑdestinationis, potest sumi dupliciter, s. in cõmuni, vel in particulari. Et non intendit de cõmunitate & singularitate secũdũ ꝑdicationẽ, sed secundũ totalitatẽ & partitionẽ: ita quòd ꝑ cõmune intẽdit ꝑdestinationis totũ effectũ siue in omnibus siue in aliquo vno ꝑdestinato: per particulare vero intendit partẽ aliquã toti9 effect9 ꝑdestinationis i aliquo vno ꝑdestinato particulari: siue etiam in omnibus incõmuni, hoc enim nihil refert ad ꝓpositũ. Prima ergo conclusio est, effectus particulares prædestinationis nihil ꝓhibet habere causam: sic ꝙ alter alteri9 sit cã, & ecõuerso. Declarat, quia posterior est finis prioris: & prior velut materia posterioris, vt meritũ ꝑmij, &c. Secunda vero conclusio est: totus effectus ꝑdestinationis nullã habet causam ex parte nostra. Probatur: quia totũ in nobis nos ordinans in vitã ętetnã. est prædestinationis effectus: quia etiam ipsa præparatio, iuxta illud, Conuerte nos domine ad te, & conuertemur. Tertia autẽ cõclusio est, totus effectus prædestinationis habet pro causa diuinam bonitatem. probatur: quia ipsa est & vltimus illius finis, & eiusdem prima ratio tanquam primum mouens voluntatem diuinam ad prædestinandum.

(margin: b; 119; 317; 138; 122; 312)

¶Responsio ad tertium quoniam multa cõtinet, & singula fere verba impugnata sunt ab Henrico & Aureolo, distincte tractanda ac examinanda est. Tria igitur in hac responsione facit. primo causam reprobationis & prædestinationis in communi assignat. Secundo causam earundem in singulari, ibi, Sed quare hos elegit. Tertio directe respondet argumento, ibi: Neque tamen, &c.

¶Quo ad primũ, intẽdit hãc cõclusionẽ, Deus homines quosdã reprobat, & quosdã ꝑdestinat, vt bonitas sua repsentet, & ꝑ modũ misericordię parcitiuę & ꝑ modũ iustitię punitiuę. Probatq; hoc dupl'r. primo rõne, secundo autoritate Apli ad

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ro.9. & ad Ti.1. Ratio sumit ex ꝓportionali similitudine vniuersi & gñis humani in ordine ad vitã ętnã: & constituit in hoc quòd quãdmodũ bonitas diuina est causa finalis ꝓfectionis vniuersi, sic ex ea habetur tõ diuersitatis graduũ rerũ secũm summũ & infimũ qđ ꝓmissionis malorũ ita ex eadẽ habetur ratio diuersorũ graduũ in gñe humano secũm misericordiã parcẽdo: & secũm iustitiã puniẽdo: & declaratur assumptõ: quia bonitas diuina est finis omniũ vt refertur ibidẽ.

49 250 38 ¶ *Nũ sicut in vniuerso ex diuina bonitate diuersos etiã gradus oportuit esse, ita necessariũ fuit in vniuersitate humani generis diuersos hominũ gradus inuenirĩ: vt aliquibus parcẽdo misericordia, quosdã puniendo iustitia appareret.*

b 136 ¶ Circa hanc rõnẽ.4. occurrunt impugnata. primum est ꝓpositio inter genus humanũ & vniuersum. arguit enim hoc Henricus dicens debuisse fieri proportionẽ inter vniuersam creaturã rõnalẽ, & vniuersum, saluatur namq; repræsentatio diuinæ bonitatis in iustitia punitiua respectu dæmonum, & sic ratio in hominibus nihil valet.

¶ *Nũ malũ culpæ, & quomodo ꝓpriè dixerit Aug. de vniuersi perfectionem.*

¶ Secundũ est proportio inter gradus vniuersi & gradus hominum nõ est inquit Henr. par de eis ratio: quoniam omnes species vniuersi sunt de perfectione per se vniuersi, non autẽ omnes actus moralis, quod probatur, quia nullus defectus siue culpæ siue pœnæ pertinet per se ad perfectionẽ vniuersi. Constat autem multos actus morales vt mendacium, furtum, & his similia mali culpæ esse species.

¶ *Num iustitiæ opus in reprobatis tantum, an etiam in prædestinatis reluceat.*

¶ Tertiũ est applicatio iustitiæ ad re, ꝓbos. Saluatur enim iustitia inquit Aur. in prædestinatis, iusta illud Apostoli, Quam reddet mihi dñs in illa die iustus iudex.

¶ *Num iustitia punitiua sit finalis causa ceteius reprobationis.*

¶ Quartũ est causalitas finalis attributa iustitiæ, punitiuæ respectu reprobationis in communi ectra hoc enim arguit vterq;. Hẽr. quidẽ quia nõ videtur rationabile vt Deus fieri peccata permittat vt ea postmodũ puniat. imõ in hoibus videmus qđ qui pereuntur aliquẽ peccare si possit eũ ꝓhibere, vel impedire peccat. non igitur hoc attribuẽdũ est Deo, Et cõfirmat hoc Aureo. quia nõ sunt faciẽda mala vt veniãt bona: sed re ꝓbatio absq; omni demerito est mala: ergo non est à Deo faciẽda, ꝓpter hoc solũ vt appareat in ea iustitia bonitas. Præterea inquit Aur. iustitia punitiua nõ est per se intenta, sed tantũ ex suppositione culpæ punibilis. ergo ipsa nõ est principalis causa reprobationis, sed peccatũ ꝑius ipsa, & rursus ergo nulla necessitas est vt aliquid fiat in vniuerso, ad hoc vt iustitia punitiua eluceleat.

Comment. Ad 1m. ¶ Ad primũ horũ dicendũ est. quòd licet potuisset tota creatura rationalis poni vt vniuersum rõnabiliter: in autor gen⁹ humanũ possit nõ quia duo vniuersa cõstituant hoies & Angeli, sed quia de facto cõstat quosdã hominẽ reprobari & quosdã prædestinari: tanquã ipsum genus humanũ cuiusdã vniuersi ex tot gradibus constãtis ratione habeat, & quòd hęc sit mẽs licere, insinuãdi illa verba. Si igitur cõsideraremus totũ genus humanũ vt totã rerũ vniuersitatẽ, ex nota ꝙ quidẽ cõditionali inueniẽ quòd nõ ita ex vi rationis, quã ex facto proportionalitatẽ hanc exercebat.

Ad 2m. ¶ Ad secundum dicitur quòd arguens forte somnians, hoc obiecit huic literæ nusquam enim reperitur talis proportio facta.

Ad 3m. ¶ Ad tertium vero dicitur dupliciter. Primo quod non ex relucentia iustitiæ, sed iustitiæ talis reprobationem litera infert, talis autem non saluatur in prædestinatis. Secundo dicitur quòd ętiã ex ratione iustitiæ potest inferri reprobatio: quoniam iustitia proprie dicitur opus in quo maxime ipsa relucet ei minus misericordia: sicut econuerso misericordia, absolute dicitur vbi quasi totum ipsius est parum relinquens locum iustitiæ: & sic licet in prædestinatis aliquid iustitiæ saluetur, vt abundantia tamen eius eluceat, reprobatio fit.

Ad 4m. ¶ Ad quartũ, vt bene intelligat respõsio & S. Th. doctrina prælibare oportet, quòd in reprobatione sunt tria, permissio peccati, ipsum peccatũ & ætærna punitio. nec hæc tria sunt effectus reprobationis diuinę quemadmodũ omne ordinans in vitã ætærnã erat effectus prædestinationis, ꝓpter qđ' non possumus hic recte dicere totũ effectũ reprobationis, vel partẽ vt diligentius de effectu prædestinationis, sed debemus cautius loquendo dicere totũ quod est in reprobatione, vel id qđ' est in ea ex virtute reprobatis. Et tunc scito, quòd apud diuũ Tho. vt patet super 9.c. epist. ad Rom. diuersa est sententia de causa ꝓdestinationis & reprobationis. qm̃ vltimus effectus reprobationis, scilicet punitio, habet causam ex parte reprobati, scilicet peccatum cuius nullo modo Deus est actor: prædestinationis autẽ vltimi effectus, scilicet beatitudinis, licet sit aliqua causa in nobis, scilicet meritũ, id tamen totũ est à prædestinante. Et sic, si de effectu toto vtrusque, scilicet reprobationis & prædestinationis est sermo, nulla de peccato quæstio inferi debet, sed de his tantũ, quæ à reprobante & prædestinante sunt: quæ bona oportet esse: & de his dicitur, quòd diuina bonitas eorũ causa est. Si autẽ est sermo de toto eo quod in reprobo inuenitur, sic aliquid est à Deo, atq; diuina bonitate: aliquid verò nec à Deo, nec propter diuinam bonitatem, imò auersio est ab illa, vt patet de peccato mortali. Et ideo licet præscientia meritorũ nõ concedatur causa prædestinationis, præscientia tamẽ demeritorũ causa quodã spiritualis modo est reprobationis, quia propter demerita præscita nec à se præparata statuit Deus à se quosdã perpetuo puniendos, vt sua bonitas etiã in tali iustitia participetur. Atq; sic modi illã participandi à sua sapientia statuti implentur. Cũ igitur relucentia diuinæ bonitatis in iusti tia punitiua finis & ratio reprobationis in litera dicitur, referendũ est ad ipsos effectus reprobationis, scilicet permissionẽ peccatorũ, & pœnas culpæ præparatas vel redditas, & nõ quo ad peccatum. Nõ emi finis eius est bonũ aliquid, vt ex suprædictis patet. Nec ad ipsos effectus sic referendũ est vt aliæ causæ singulorũ excludantur, vt aduersarij intellexisse videtur. Et ideo decepti sunt: quia, vt in litera expresse dicitur, permissiones malorũ, cõseruatio diuersorum est causa. Et ad mala culpæ applicando, suauis dispositio creaturarum rationalium & hominũ, manifeste est causa permissionis peccatorũ: dũ homines quidã relinquuntur in manu propriã, cõsiliju punitionis quoq; culpa, quæ nullo modo est à Deo, est causa demeritoria. Vnde ofa argumentã Henrici quã Aureoli à falsa interpretatiõe huius literæ procedunt, dũ relucentiã diuinæ iustitiæ finẽ reprobationis effectuũ excludendo, alias causas & præcipue culpã intellexerunt à S. Th. poni: cuius oppositũ ifẽ manifestauimus. Sigillatim igitur respondendo, ad primũ dicitur, quòd alius est ordo inter effectus prædestinationis & effectus reprobationis, nõ enim posterior est finis prioris, quẽadmodũ, ibi ꝑmissio est finis meriti. non esset dicimus quòd ideo Deus permittit peccata vt puniat, sed dicimꝰ quòd permittit & punit propter relucentiã iustitiæ suę: & quia hoc est totus reprobationis effectus, idcirco reprobationis ratio diuina iustitia meritoꝝ dicitur. Nec est verũ quòd quicũq; potẽs impedire peccatũ alterius: peccat si permittit. hoc enim nõ habet locũ nisi in eo qui tenetur ad impediendũ, vt in regimine etiã humano expertitia docet: multa enim suauitas regiminis deperiret si permissio nõ esset licita. Ad cõfirmationẽ vero Augustini dicitur, quòd reprobatio quo ad primũ effectum id est, punitionẽ, dato quòd esset mala sine omni demerito, quo ad primũ tamen, scilicet permissionẽ demeritis ętiã nulla subesset causa nisi relucẽtia iustitiæ diuinæ, mala non est, qm̃ permissio ipsa nihil adimit cadẽti de his quæ sibi debentur, sed tantũ gratuitũ negat amorẽ Dei ad tenendũ ne cadat. Vnde, cũ permissio secundũ se nõ sit mala, & relucẽtia diuinæ bonitatis in iustitia punitiua magnũ bonũ, si ad nihil aliud permissio ordinaretur, adhuc bona esset. Negat[illegible] & quòd reprobatio quo ad primum eius effectum (seclusa omnia alia causalitate, & quòd reprobatio quo ad oẽs eius effectus ponatur à nobis sine omni alia[illegible] vt iã patet ex dictis. Ad vltimũ dicitur negando assumptũ, scilicet iustitia punitiua[illegible] per se intenta, nõ est vno modo dicitur per se intentũ aliquid. est enim per se p[illegible] intentũ, & aliquid per se nõ primo: id est, quod per se primo intẽtũ, qđ' bonũ est, & quod non sic intentorum est omnium ad quod nullo modo intẽtio accedit, & de horũ numero est iustitia punitiua, quomodolibet facientiũ adæquat, i. quòd tam quã ofa ad ipsum quomodolibet cõcurrentia intẽduntur, ab eo respectu cuius[illegible] per se primo intẽtũ. Id autẽ dicitur per se nõ primo intẽtũ, qđ' in se quidẽ bonum[illegible] ex peccatis punitionis occasionẽ habet. Quòd autẽ huiusmodi pœnitiones malorũ præsupponẽtes, per se intẽtæ sint & dicendæ sint, relucẽtia diuinæ bonitatis in passione Christi testatur. Cõstat enim ea per se intentã esse à Deo dũ per ipsam intẽta fuerit tota latitudo felicitatis omniũ pure hominũ præsentiarum: & gloria sui corporis cum cæteris, quæ sibi & aliis meruit. & tamen ex malo culpæ occidentium ipsum occasionari oportuit. Vnde neutra cõsequentia aliquid valet, & de prima quidẽ satis patet. de secunda quoque solicitari non oporteret quoniã manifeste liquet, quod propter hæc bona ex malo culpæ occasionata, multa in vniuerso rationabiliter fieri expedit, vt patet in exemplis adductis.

Comment. ¶ Quo ad secundũ intẽdit hãc cõcludere, causa quare Deꝰ istos ꝓdestinat, illos reprobat, est sola Dei volũtas. Et ꝓbat eã autoritate Aug. dicẽs, ꝓportionali similitudine ad partes ac tũ materiæ tã in naturalibꝰ quã artificialibus, vt clare patet in litera.

Comment. ¶ Circa hanc partem tria occurrunt in pugnata. primum est ipsa cõclusio, secundum est exemplum naturale, tertium exemplum artificiale. Contra exemplũ quidem vtrunque obiicit Hent. primo quia in partibus materiæ siue artificialis siue actoꝝ naturæ subiectis æqua est ratio. in hominibus autem istis & illis est dispar ratio, aliter disposito hoc quãm illo. Aureo. deinde quia huiusmodi partes materiæ carent sensu, ac experientia boni & mali: hominesautẽ isti & illi experiuntur & bona & mala pœnæ & propterea non est par ratio: quoniã in exemplis sola volũtas sufficit, quia nulli fit iniuria in proposito autẽ non sufficit: quia fit iniuria patientibus & afflictis. Contra conclusionem quamuis arguat Aureolus ac Hẽricus, quia tamen non talia tangitur difficultas, quam dudũ discussa & manifestata, pertransire expedit. Non enim hæc conclusio aliud intendit nisi quòd stantibus suprædictis, scilicet causis reprobationis & prædestinationis in communi, nulla est causa quare illæ causæ cum suis effectibus magis applicentur ad hunc hominẽ, quàm ad illum, nisi diuina voluntas: quare enim hunc permittat cadere, illũ vero teneat ne cadat, ex sola eius voluntate dependet: quare vero hunc puniat, nõ ex sola Dei voluntate dependet, sed ex demerito huius, vt diximus de punitione reprobatorum in communi. Vnde concludendo quare in hoc reprobationis effectus primum & non in illo sola Dei volũtas est causa. Non enim ex diuina bonitate, aut ex inæquali dispositione (quoniam nulla est ante primum effectum: vt in corpore articuli probatum fuit contra Henrici positionẽ) ratio habetur quare ponatur effectus. Ex his autem patet primo solutio obiectionum Aureoli.

144. b. 40. Ibi. 3. artic. Prim. & 3. artic. 3. dist. 40. quæst. artic. 3. & ver. 3. ad 3. & 4. ad 4. & 5. ad 5. & 6. ad 6. & 7. ad 7. & 8. ad 8. & 9. ad 9. & 10. ad 10. & 11. ad 11. & 12. ad 12. & 13. ad 13. & 14. ad 14. & 15. ad 15. & 16. ad 16. & 17. ad 17. & 18. ad 18. & 19. ad 19. & 20. ad 20. & 21. ad 21. & 22. ad 22. & 23. ad 23. & 24. ad 24. & 25. ad 25. & 26. ad 26. & 27. ad 27. & 28. ad 28. & 29. ad 29. & 30. ad 30. & 31. ad 31. & 32. ad 32. & 33. ad 33. & 34. ad 34. & 35. ad 35. & 36. ad 36. & 37. ad 37. & 38. ad 38. & 39. ad 39. & 40. ad 40. & 41. ad 41. & 42. ad 42. & 43. ad 43. & 44. ad 44. & 45. ad 45. & 46. ad 46. & 47. ad 47. & 48. ad 48. & 49. ad 49. & 50. ad 50. & 51. ad 51. & 52. ad 52. & 53. ad 53. & 54. ad 54. & 55. ad 55. & 56. ad 56. & 57. ad 57. & 58. ad 58. & 59. ad 59. & 60. ad 60. & 61. ad 61. & 62. ad 62. & 63. ad 63. & 64. ad 64. & 65. ad 65. & 66. ad 66. & 67. ad 67. & 68. ad 68. & 69. ad 69. & 70. ad 70. & 71. ad 71. & 72. ad 72. & 73. ad 73. & 74. ad 74. & 75. ad 75. & 76. ad 76. & 77. ad 77. & 78. ad 78. & 79. ad 79. & 80. ad 80. & 81. ad 81. & 82. ad 82. & 83. ad 83. & 84. ad 84. & 85. ad 85. & 86. ad 86. & 87. ad 87. & 88. ad 88. & 89. ad 89. & 90. ad 90. & 91. ad 91. & 92. ad 92. & 93. ad 93. & 94. ad 94. & 95. ad 95. & 96. ad 96. & 97. ad 97. & 98. ad 98. & 99. ad 99. & 100. ad 100. & 101. ad 101. & 102. ad 102. & 103. ad 103. & 104. ad 104. & 105. ad 105. & 106. ad 106. & 107. ad 107. & 108. ad 108. & 109. ad 109. & 110. ad 110. & 111. ad 111. & 112. ad 112. & 113. ad 113. & 114. ad 114. & 115. ad 115. & 116. ad 116. & 117. ad 117. & 118. ad 118. & 119. ad 119. & 120. ad 120. & 121. ad 121. & 122. ad 122. & 123. ad 123. & 124. ad 124. & 125. ad 125. & 126. ad 126. & 127. ad 127. & 128. ad 128. & 129. ad 129. & 130. ad 130. & 131. ad 131. & 132. ad 132. & 133. ad 133. & 134. ad 134. & 135. ad 135. & 136. ad 136. & 137. ad 137. & 138. ad 138. & 139. ad 139. & 140. ad 140. & 141. ad 141. & 142. ad 142. & 143. ad 143. & 144. ad 144. & 145. ad 145. & 146. ad 146. & 147. ad 147. & 148. ad 148. & 149. ad 149. & 150. ad 150. & 151. ad 151. & 152. ad 152. & 153. ad 153. & 154. ad 154. & 155. ad 155. & 156. ad 156. & 157. ad 157. & 158. ad 158. & 159. ad 159. & 160. ad 160. & 161. ad 161. & 162. ad 162. & 163. ad 163. & 164. ad 164. & 165. ad 165. & 166. ad 166. & 167. ad 167. & 168. ad 168. & 169. ad 169. & 170. ad 170. & 171. ad 171. & 172. ad 172. & 173. ad 173. & 174. ad 174. & 175. ad 175. & 176. ad 176. & 177. ad 177. & 178. ad 178. & 179. ad 179. & 180. ad 180. & 181. ad 181. & 182. ad 182. & 183. ad 183. & 184. ad 184. & 185. ad 185. & 186. ad 186. & 187. ad 187. & 188. ad 188. & 189. ad 189. & 190. ad 190. & 191. ad 191. & 192. ad 192. & 193. ad 193. & 194. ad 194. & 195. ad 195. & 196. ad 196. & 197. ad 197. & 198. ad 198. & 199. ad 199. & 200. ad 200. & 201. ad 201. & 202. ad 202. & 203. ad 203. & 204. ad 204. & 205. ad 205. & 206. ad 206. & 207. ad 207. & 208. ad 208. & 209. ad 209. & 210. ad 210. & 211. ad 211. & 212. ad 212. & 213. ad 213. & 214. ad 214. & 215. ad 215. & 216. ad 216. & 217. ad 217. & 218. ad 218. & 219. ad 219. & 220. ad 220. & 221. ad 221. & 222. ad 222. & 223. ad 223. & 224. ad 224. & 225. ad 225. & 226. ad 226. & 227. ad 227. & 228. ad 228. & 229. ad 229. & 230. ad 230. & 231. ad 231. & 232. ad 232. & 233. ad 233. & 234. ad 234. & 235. ad 235. & 236. ad 236. & 237. ad 237. & 238. ad 238. & 239. ad 239. & 240. ad 240. & 241. ad 241. & 242. ad 242. & 243. ad 243. & 244. ad 244. & 245. ad 245. & 246. ad 246. & 247. ad 247. & 248. ad 248. & 249. ad 249. & 250. ad 250. & 251. ad 251. & 252. ad 252. & 253. ad 253. & 254. ad 254. & 255. ad 255. & 256. ad 256. & 257. ad 257. & 258. ad 258. & 259. ad 259. & 260. ad 260. & 261. ad 261. & 262. ad 262. & 263. ad 263. & 264. ad 264. & 265. ad 265. & 266. ad 266. & 267. ad 267. & 268. ad 268. & 269. ad 269. & 270. ad 270. & 271. ad 271. & 272. ad 272. & 273. ad 273. & 274. ad 274. & 275. ad 275. & 276. ad 276. & 277. ad 277. & 278. ad 278. & 279. ad 279. & 280. ad 280. & 281. ad 281. & 282. ad 282. & 283. ad 283. & 284. ad 284. & 285. ad 285. & 286. ad 286. & 287. ad 287. & 288. ad 288. & 289. ad 289. & 290. ad 290. & 291. ad 291. & 292. ad 292. & 293. ad 293. & 294. ad 294. & 295. ad 295. & 296. ad 296. & 297. ad 297. & 298. ad 298. & 299. ad 299. & 300. ad 300. & 301. ad 301. & 302. ad 302. & 303. ad 303. & 304. ad 304. & 305. ad 305. & 306. ad 306. & 307. ad 307. & 308. ad 308. & 309. ad 309. & 310. ad 310. & 311. ad 311. & 312. ad 312. & 313. ad 313. & 314. ad 314. & 315. ad 315. & 316. ad 316. & 317. ad 317. & 318. ad 318. & 319. ad 319. & 320. ad 320. & 321. ad 321. & 322. ad 322. & 323. ad 323. & 324. ad 324. & 325. ad 325. & 326. ad 326. & 327. ad 327. & 328. ad 328. & 329. ad 329. & 330. ad 330. & 331. ad 331. & 332. ad 332. & 333. ad 333. & 334. ad 334. & 335. ad 335. & 336. ad 336. & 337. ad 337. & 338. ad 338. & 339. ad 339. & 340. ad 340. & 341. ad 341. & 342. ad 342. & 343. ad 343. & 344. ad 344. & 345. ad 345. & 346. ad 346. & 347. ad 347. & 348. ad 348. & 349. ad 349. & 350. ad 350. & 351. ad 351. & 352. ad 352. & 353. ad 353. & 354. ad 354. & 355. ad 355. & 356. ad 356. & 357. ad 357. & 358. ad 358. & 359. ad 359. & 360. ad 360. & 361. ad 361. & 362. ad 362. & 363. ad 363. & 364. ad 364. & 365. ad 365. & 366. ad 366. & 367. ad 367. & 368. ad 368. & 369. ad 369. & 370. ad 370. & 371. ad 371. & 372. ad 372. & 373. ad 373. & 374. ad 374. & 375. ad 375. & 376. ad 376. & 377. ad 377. & 378. ad 378. & 379. ad 379. & 380. ad 380. & 381. ad 381. & 382. ad 382. & 383. ad 383. & 384. ad 384. & 385. ad 385. & 386. ad 386. & 387. ad 387. & 388. ad 388. & 389. ad 389. & 390. ad 390. & 391. ad 391. & 392. ad 392. & 393. ad 393. & 394. ad 394. & 395. ad 395. & 396. ad 396. & 397. ad 397. & 398. ad 398. & 399. ad 399. & 400. ad 400. & 401. ad 401. & 402. ad 402. & 403. ad 403. & 404. ad 404. & 405. ad 405. & 406. ad 406. & 407. ad 407. & 408. ad 408. & 409. ad 409. & 410. ad 410. & 411. ad 411. & 412. ad 412. & 413. ad 413. & 414. ad 414. & 415. ad 415. & 416. ad 416. & 417. ad 417. & 418. ad 418. & 419. ad 419. & 420. ad 420. & 421. ad 421. & 422. ad 422. & 423. ad 423. & 424. ad 424. & 425. ad 425. & 426. ad 426. & 427. ad 427. & 428. ad 428. & 429. ad 429. & 430. ad 430. & 431. ad 431. & 432. ad 432. & 433. ad 433. & 434. ad 434. & 435. ad 435. & 436. ad 436. & 437. ad 437. & 438. ad 438. & 439. ad 439. & 440. ad 440. & 441. ad 441. & 442. ad 442. & 443. ad 443. & 444. ad 444. & 445. ad 445. & 446. ad 446. & 447. ad 447. & 448. ad 448. & 449. ad 449. & 450. ad 450. & 451. ad 451. & 452. ad 452. & 453. ad 453. & 454. ad 454. & 455. ad 455. & 456. ad 456. & 457. ad 457. & 458. ad 458. & 459. ad 459. & 460. ad 460. & 461. ad 461. & 462. ad 462. & 463. ad 463. & 464. ad 464. & 465. ad 465. & 466. ad 466. & 467. ad 467. & 468. ad 468. & 469. ad 469. & 470. ad 470. & 471. ad 471. & 472. ad 472. & 473. ad 473. & 474. ad 474. & 475. ad 475. & 476. ad 476. & 477. ad 477. & 478. ad 478. & 479. ad 479. & 480. ad 480. & 481. ad 481. & 482. ad 482. & 483. ad 483. & 484. ad 484. & 485. ad 485. & 486. ad 486. & 487. ad 487. & 488. ad 488. & 489. ad 489. & 490. ad 490. & 491. ad 491. & 492. ad 492. & 493. ad 493. & 494. ad 494. & 495. ad 495. & 496. ad 496. & 497. ad 497. & 498. ad 498. & 499. ad 499. & 500. ad 500. & 501. ad 501. & 502. ad 502. & 503. ad 503. & 504. ad 504. & 505. ad 505. & 506. ad 506. & 507. ad 507. & 508. ad 508. & 509. ad 509. & 510. ad 510. & 511. ad 511. & 512. ad 512. & 513. ad 513. & 514. ad 514. & 515. ad 515. & 516. ad 516. & 517. ad 517. & 518. ad 518. & 519. ad 519. & 520. ad 520. & 521. ad 521. & 522. ad 522. & 523. ad 523. & 524. ad 524. & 525. ad 525. & 526. ad 526. & 527. ad 527. & 528. ad 528. & 529. ad 529. & 530. ad 530. & 531. ad 531. & 532. ad 532. & 533. ad 533. & 534. ad 534. & 535. ad 535. & 536. ad 536. & 537. ad 537. & 538. ad 538. & 539. ad 539. & 540. ad 540. & 541. ad 541. & 542. ad 542. & 543. ad 543. & 544. ad 544. & 545. ad 545. & 546. ad 546. & 547. ad 547. & 548. ad 548. & 549. ad 549. & 550. ad 550. & 551. ad 551. & 552. ad 552. & 553. ad 553. & 554. ad 554. & 555. ad 555. & 556. ad 556. & 557. ad 557. & 558. ad 558. & 559. ad 559. & 560. ad 560. & 561. ad 561. & 562. ad 562. & 563. ad 563. & 564. ad 564. & 565. ad 565. & 566. ad 566. & 567. ad 567. & 568. ad 568. & 569. ad 569. & 570. ad 570. & 571. ad 571. & 572. ad 572. & 573. ad 573. & 574. ad 574. & 575. ad 575. & 576. ad 576. & 577. ad 577. & 578. ad 578. & 579. ad 579. & 580. ad 580. & 581. ad 581. & 582. ad 582. & 583. ad 583. & 584. ad 584. & 585. ad 585. & 586. ad 586. & 587. ad 587. & 588. ad 588. & 589. ad 589. & 590. ad 590. & 591. ad 591. & 592. ad 592. & 593. ad 593. & 594. ad 594. & 595. ad 595. & 596. ad 596. & 597. ad 597. & 598. ad 598. & 599. ad 599. & 600. ad 600. & 601. ad 601. & 602. ad 602. & 603. ad 603. & 604. ad 604. & 605. ad 605. & 606. ad 606. & 607. ad 607. & 608. ad 608. & 609. ad 609. & 610. ad 610. & 611. ad 611. & 612. ad 612. & 613. ad 613. & 614. ad 614. & 615. ad 615. & 616. ad 616. & 617. ad 617. & 618. ad 618. & 619. ad 619. & 620. ad 620. & 621. ad 621. & 622. ad 622. & 623. ad 623. & 624. ad 624. & 625. ad 625. & 626. ad 626. & 627. ad 627. & 628. ad 628. & 629. ad 629. & 630. ad 630. & 631. ad 631. & 632. ad 632. & 633. ad 633. & 634. ad 634. & 635. ad 635. & 636. ad 636. & 637. ad 637. & 638. ad 638. & 639. ad 639. & 640. ad 640. & 641. ad 641. & 642. ad 642. & 643. ad 643. & 644. ad 644. & 645. ad 645. & 646. ad 646. & 647. ad 647. & 648. ad 648. & 649. ad 649. & 650. ad 650. & 651. ad 651. & 652. ad 652. & 653. ad 653. & 654. ad 654. & 655. ad 655. & 656. ad 656. & 657. ad 657. & 658. ad 658. & 659. ad 659. & 660. ad 660. & 661. ad 661. & 662. ad 662. & 663. ad 663. & 664. ad 664. & 665. ad 665. & 666. ad 666. & 667. ad 667. & 668. ad 668. & 669. ad 669. & 670. ad 670. & 671. ad 671. & 672. ad 672. & 673. ad 673. & 674. ad 674. & 675. ad 675. & 676. ad 676. & 677. ad 677. & 678. ad 678. & 679. ad 679. & 680. ad 680. & 681. ad 681. & 682. ad 682. & 683. ad 683. & 684. ad 684. & 685. ad 685. & 686. ad 686. & 687. ad 687. & 688. ad 688. & 689. ad 689. & 690. ad 690. & 691. ad 691. & 692. ad 692. & 693. ad 693. & 694. ad 694. & 695. ad 695. & 696. ad 696. & 697. ad 697. & 698. ad 698. & 699. ad 699. & 700. ad 700. & 701. ad 701. & 702. ad 702. & 703. ad 703. & 704. ad 704. & 705. ad 705. & 706. ad 706. & 707. ad 707. & 708. ad 708. & 709. ad 709. & 710. ad 710. & 711. ad 711. & 712. ad 712. & 713. ad 713. & 714. ad 714. & 715. ad 715. & 716. ad 716. & 717. ad 717. & 718. ad 718. & 719. ad 719. & 720. ad 720. & 721. ad 721. & 722. ad 722. & 723. ad 723. & 724. ad 724. & 725. ad 725. & 726. ad 726. & 727. ad 727. & 728. ad 728. & 729. ad 729. & 730. ad 730. & 731. ad 731. & 732. ad 732. & 733. ad 733. & 734. ad 734. & 735. ad 735. & 736. ad 736. & 737. ad 737. & 738. ad 738. & 739. ad 739. & 740. ad 740. & 741. ad 741. & 742. ad 742. & 743. ad 743. & 744. ad 744. & 745. ad 745. & 746. ad 746. & 747. ad 747. & 748. ad 748. & 749. ad 749. & 750. ad 750. & 751. ad 751. & 752. ad 752. & 753. ad 753. & 754. ad 754. & 755. ad 755. & 756. ad 756. & 757. ad 757. & 758. ad 758. & 759. ad 759. & 760. ad 760. & 761. ad 761. & 762. ad 762. & 763. ad 763. & 764. ad 764. & 765. ad 765. & 766. ad 766. & 767. ad 767. & 768. ad 768. & 769. ad 769. & 770. ad 770. & 771. ad 771. & 772. ad 772. & 773. ad 773. & 774. ad 774. & 775. ad 775. & 776. ad 776. & 777. ad 777. & 778. ad 778. & 779. ad 779. & 780. ad 780. & 781. ad 781. & 782. ad 782. & 783. ad 783. & 784. ad 784. & 785. ad 785. & 786. ad 786. & 787. ad 787. & 788. ad 788. & 789. ad 789. & 790. ad 790. & 791. ad 791. & 792. ad 792. & 793. ad 793. & 794. ad 794. & 795. ad 795. & 796. ad 796. & 797. ad 797. & 798. ad 798. & 799. ad 799. & 800. ad 800. & 801. ad 801. & 802. ad 802. & 803. ad 803. & 804. ad 804. & 805. ad 805. & 806. ad 806. & 807. ad 807. & 808. ad 808. & 809. ad 809. & 810. ad 810. & 811. ad 811. & 812. ad 812. & 813. ad 813. & 814. ad 814. & 815. ad 815. & 816. ad 816. & 817. ad 817. & 818. ad 818. & 819. ad 819. & 820. ad 820. & 821. ad 821. & 822. ad 822. & 823. ad 823. & 824. ad 824. & 825. ad 825. & 826. ad 826. & 827. ad 827. & 828. ad 828. & 829. ad 829. & 830. ad 830. & 831. ad 831. & 832. ad 832. & 833. ad 833. & 834. ad 834. & 835. ad 835. & 836. ad 836. & 837. ad 837. & 838. ad 838. & 839. ad 839. & 840. ad 840. & 841. ad 841. & 842. ad 842. & 843. ad 843. & 844. ad 844. & 845. ad 845. & 846. ad 846. & 847. ad 847. & 848. ad 848. & 849. ad 849. & 850. ad 850. & 851. ad 851. & 852. ad 852. & 853. ad 853. & 854. ad 854. & 855. ad 855. & 856. ad 856. & 857. ad 857. & 858. ad 858. & 859. ad 859. & 860. ad 860. & 861. ad 861. & 862. ad 862. & 863. ad 863. & 864. ad 864. & 865. ad 865. & 866. ad 866. & 867. ad 867. & 868. ad 868. & 869. ad 869. & 870. ad 870. & 871. ad 871. & 872. ad 872. & 873. ad 873. & 874. ad 874. & 875. ad 875. & 876. ad 876. & 877. ad 877. & 878. ad 878. & 879. ad 879. & 880. ad 880. & 881. ad 881. & 882. ad 882. & 883. ad 883. & 884. ad 884. & 885. ad 885. & 886. ad 886. & 887. ad 887. & 888. ad 888. & 889. ad 889. & 890. ad 890. & 891. ad 891. & 892. ad 892. & 893. ad 893. & 894. ad 894. & 895. ad 895. & 896. ad 896. & 897. ad 897. & 898. ad 898. & 899. ad 899. & 900. ad 900. & 901. ad 901. & 902. ad 902. & 903. ad 903. & 904. ad 904. & 905. ad 905. & 906. ad 906. & 907. ad 907. & 908. ad 908. & 909. ad 909. & 910. ad 910. & 911. ad 911. & 912. ad 912. & 913. ad 913. & 914. ad 914. & 915. ad 915. & 916. ad 916. & 917. ad 917. & 918. ad 918. & 919. ad 919. & 920. ad 920. & 921. ad 921. & 922. ad 922. & 923. ad 923. & 924. ad 924. & 925. ad 925. & 926. ad 926. & 927. ad 927. & 928. ad 928. & 929. ad 929. & 930. ad 930. & 931. ad 931. & 932. ad 932. & 933. ad 933. & 934. ad 934. & 935. ad 935. & 936. ad 936. & 937. ad 937. & 938. ad 938. & 939. ad 939. & 940. ad 940. & 941. ad 941. & 942. ad 942. & 943. ad 943. & 944. ad 944. & 945. ad 945. & 946. ad 946. & 947. ad 947. & 948. ad 948. & 949. ad 949. & 950. ad 950. & 951. ad 951. & 952. ad 952. & 953. ad 953. & 954. ad 954. & 955. ad 955. & 956. ad 956. & 957. ad 957. & 958. ad 958. & 959. ad 959. & 960. ad 960. & 961. ad 961. & 962. ad 962. & 963. ad 963. & 964. ad 964. & 965. ad 965. & 966. ad 966. & 967. ad 967. & 968. ad 968. & 969. ad 969. & 970. ad 970. & 971. ad 971. & 972. ad 972. & 973. ad 973. & 974. ad 974. & 975. ad 975. & 976. ad 976. & 977. ad 977. & 978. ad 978. & 979. ad 979. & 980. ad 980. & 981. ad 981. & 982. ad 982. & 983. ad 983. & 984. ad 984. & 985. ad 985. & 986. ad 986. & 987. ad 987. & 988. ad 988. & 989. ad 989. & 990. ad 990. & 991. ad 991. & 992. ad 992. & 993. ad 993. & 994. ad 994. & 995. ad 995. & 996. ad 996. & 997. ad 997. & 998. ad 998. & 999. ad 999. & 1000. ad 1000.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum prædestinatio sit certa.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod prædestinatio non sit certa. Quia super illud Apoc. 3. cap. Tene quod habes, ne alius accipiat coronã tu. dicit Aug. ꝙ alius non est accepturus, nisi iste perdiderit. Potest ergo & acquiri & perdi corona, quæ est prædestinationis effectus. Non est igitur prædestinatio certa.

¶ Præterea, posito possibili nullum sequitur impossibile. Possibile est autem aliquem prædestinatum (vt Petrum) peccare & tunc occidi. Hoc autẽ posito sequitur prædestinationis effectum frustrari. Hoc igitur non est impossibile. Non ergo est prædestinatio certa.

¶ Præterea, Quicquid Deus potuit potest. Sed potuit non prædestinare quem prædestinauit. Ergo nunc potest non prædestinare. Ergo prædestinatio non est certa.

¶ SED CONTRA est, quod super illud Rom. 8. Quos præscíuit, hos & prædestinauit. &c. dicit glo. Prædestinatio est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, qua certissime liberantur quicunque liberantur.

CONCLVSIO.

¶ Prædestinatio non ita certa est quod prædestinatis necessitatem imponat, sed sicut stante infallibili prouidentiæ ordine multa contingenter eueniunt, ita certus est prædestinationis ordo, quod iuxta arbitrij libertatem prædestinationis effectus contingenter eueniunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod prædestinatio certissime & infallibiliter consequitur suum effectum, nec tamen imponit necessitatem, vt. s. effectus eius ex necessitate proueniat. Dictum est enim supra[c], quod prædestinatio est pars prouidentiæ. Sed non omnia, quæ prouidentiæ subduntur, necessaria sunt: sed quædam contingenter eueniunt secundum conditionem causarum proximarum, quas ad tales effectus diuina prouidentia ordinauit. Et tamen prouidentiæ ordo est infallibilis, vt supra ostensum est[c]. Sic igitur & ordo prædestinationis est certus, & tamen libertas arbitrii [illegible] tollitur ex qua contingenter pr[illegible] prædestinationis effectus.

¶ Ad [illegible]uam considerandum est quæ supra [illegible]a sunt e de diuina scientia & de diuina[illegible]untate, quæ contingentiam à rebus non [illegible]nt, licet certissima, & infallibilia sunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quod corona dicitur esse alicuius dupliciter. Vno modo ex prædestinatione diuina & sic nullus coronam suam amittit. Alio modo ex merito gratiæ. Quod enim meremur quodammodo nostrum est. Et sic suam coronam aliquis amittere potest per peccatum mortale sequens. Alius autem illam coronam amissam accipit, inquantum loco eius subrogatur. Non enim permittit Deus aliquos cadere, quin alios engat, secundũ illud Iob 34. Conteret multos & innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Sic enim in locum angelorum cadentium substituti sunt homines & in locum I

Universidad de Deusto Biblioteca

mensuratum parietis, &c. & numerum lapidum respectu ædificatoris, quo ad ly prædefinitus, & probat sic. omne agens intendit facere aliquod finitum: ergo intendit aliquam determinatam mensuram in suo effectu: ergo excogitat aliquem numerum in partibus principalibus per se requisitis ad totum, ergo Deus præordinauit, in qua mensura debet esse totũ vniuersum: ergo prædifiniuit quis esset conueniens numerus vniuersi essentialibus partibus, id est, perpetuis: ergo prædefiniuit certum numerũ prædestinatorũ. Antecedens ex quæstione septima supponitur, secũda autẽ consequentia declaratur ex differentia inter numerum principaliter requisitorum ad opus, & numerũ eorum, quæ requiruntur solũ propter aliud. illorum nanq; numerus prædefinitur. istorum autẽ tantus præcipitur, quanto opus erit ad constructionem priorum. tertia autẽ probatur: quia totum vniuersum est proprius effectus Dei. quarta vero, quo ad illum terminũ. s. partes vniuersi, declaratur ex differentia inter corruptibilia, & incorruptibilia, vt sic: in hoc quòd illa propter se, hæc autem propter speciei salutem ad vniuersum spectant. & ex hoc infertur corollariũ pertinens ad prouidentiam Dei, s. quòd numerus indiuiduorum corruptibilium extra speciem humanã est Deo certus non prædefinitiue, sed præcognoscitiue numerus autẽ specierum vtroque modo est Deo certus: & similiter numerus elementorum, astrorum & sphærarũ. Quinta demum probatur: quia creaturę rationales beatitudinem consequentes ordinantur ad bonũ vniuersi præ cæteris creaturis, quod probatur: quia ex eo quòd rationales sunt simpliciter incorruptibiles vt sic, ex eo autem quod beatitudinem cõsequuntur immediatiꝰ attingũt ipsum vltimum finem totius vniuersi, scilicet Deum.

merus saluandorum.

¶SED CONTRA est quòd Aug. dicit in lib. de correptione & gratia, Certus est prædestinatorum numerus qui neque augeri potest, neque minui.

CONCLVSIO.

¶ Numerus prædestinatorum soli Deo certus est, nõ solum formaliter, sed materialiter, non solum vt cognitus, sed vt electus & prædiffinitus, nõ sic autem certus est numerus reproborum.

¶RESPONDEO dicendũ quòd numerus prædestinatorum est certus. Sed quidam dixerunt eum esse certum formaliter, sed nõ materialiter, vtputa si dicerem certum esse, quod centum vel mille saluentur, non autem quòd hi, vel illi. Sed hoc tollit certitudinem prædestinationis, de qua iam diximus [e]. Et ideo oportet dicere, quod numerus prædestinatorum sit certus Deo non solum formaliter, sed etiam materialiter. Sed aduertendum est, quod numerus prædestinatorum certus Deo dicitur non solũ ratione cognitionis, quia scilicet scit quot sunt saluandi, (sic enim Deo certus est etiam numerus guttarum pluuiæ & arenæ maris) sed ratione electionis & diffinitionis cuiusdam. 144

¶Ad cuius euidentiam est sciendum, quod omne agens intendit facere aliquid finitum, vt ex supradictis de infinito apparet [e]. Quicunque autem intendit aliquam determinatam mensurã in suo effectu, excogitat aliquem numerum in partibus essentialibus eius, quæ per se requirũtur ad perfectionem totius. Non enim per se eligit aliquem numerum in his, quæ non principaliter requiruntur, sed solum propter aliud. Sed in tanto numero accipit huiusmodi, inquãtum sunt necessaria propter aliud. Sicut ædificator excogitat determinatam mẽsuram domus, & etiam determinatum numerũ mãsionũ, quas vult facere in domo, & determinatum numerum mensuratum parietis vel tecti. Non autem elegit determinatum numerum lapidum, sed accipit tot quot sufficiunt ad explendam tantam mensuram parietis. Sic igitur cõsiderandũ est in Deo respectu totius vniuersitatis, quæ est eius effectus. Præordinauit enim in qua mensura deberet esse totum vniuersum, & quis numerus esset conueniens essentialibus partibus vniuersi: quæ scilicet habent aliquomodo ordinem ad perpetuitatem, quot scilicet sphæræ, quot stellæ, quot elementa, quot species rerum. Indiuidua vero corruptibilia non ordinantur ad bonum vniuersi quasi principaliter, sed quasi secundario, inquantum in eis saluatur bonum speciei [e]. Vnde licet Deus sciat numerum omnium indiuiduorum non tamen numerus vel boum vel culicum, vel aliquorum huiusmodi est per se præordinatus à Deo. Sed tot huiusmodi diuina prouidentia produxit, quot sufficiunt ad specierum conseruationẽ. Inter omnes autẽ creaturas principalius ordinantur ad bonum vniuersi creaturæ rationales, quæ inquantum huiusmodi incorruptibiles sunt, & potissimè illę, quæ beatitudinem consequuntur, quæ immediatius attingũt vltimum finem. Vnde certus est Deo numerus prædestinatorum, non solum per modum cognitionis, sed etiam per modũ cuiusdam principalis præfinitionis. Non sic autem omnino est de numero reproborũ, qui videntur esse præordinati à Deo in bonum electorum, quibus omnia cooperantur in bonum. De numero autem omnium prædestinatorum hominũ quis sit, dicunt quidã quòd tot ex hominibus saluabuntur quot angeli ceciderunt. Quidam vero, quòd tot saluabuntur quot angeli remanserunt. Quidam vero, quòd tot ex hominibus saluabuntur quot angeli ceciderunt, & insuper tot quot fuerunt Angeli creati. Sed melius dicitur, quòd soli Deo est cognitus numerus electorum in superna felicitate locandus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod verbum illud Deutero. est intelligendũ de illis, qui sunt prænotati à Deo respectu præsentis iustitiæ. Horum enim numerus & augetur & minuitur, & non numerus prædestinatorum.

¶Ad secundũ dicendum, quòd ratio quãtitatis alicuius partis accipienda est ex proportione illius partis ad totũ. Sic enĩ est apud Deũ ratio, quare tot stellas fecerit, vel tot rerum species, & quare tot prædestinauit ex proportione partium principalium ad bonum vniuersi.

¶Ad tertium dicendũ quòd bonum proportionatum cõmuni statui naturæ accidit, vt in pluribus, & deficit ab hoc bono vt in paucioribus. Sed bonũ, quod excedit communem statũ naturæ, inuenitur vt in paucioribus, & deficit ab hoc bono vt in pluribus. Sicut patet, quòd plures homines sunt qui habẽt sufficientem scientiam ad regimen vitæ suæ, pauciores autem qui hac scientia carent qui moriones vel stulti dicuntur: sed paucissimi sunt respectu aliorũ, qui attingunt ad habendam profundam scientiam intelligibilium rerum. Quum igitur beatitudo æterna in visione D[ei] consistens excedat cõmunem statum natu[ræ] [pr]æcipue secundũ quòd est gratia destitut[a] [per cor]ruptionem originalis peccati, pauciores sun[t qui] saluantur. Et in hoc etiam maxime miser[icor]dia Dei apparet, quòd aliquos in illam salutem [er]igit, à qua plurimi deficiunt, secundum com[mu]nem cursum & inclinationẽ naturæ.

ARTICVLVS VIII.

¶ Vtrum prædestinatio poßit iuuari precibus sanctorum.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd prædestinatio non possit iuuari precibus sanctorum. Nullum enim æternum impeditur ab aliquo temporali. Et per consequens non potest temporale iuuare ad hoc quod aliquod ęternum sit. Sed prędestinatio est æterna. Cum igitur preces sanctorũ sint tẽporales, nõ possunt iuuare ad hoc quod aliquis prædestinetur. Non ergo prædestinatio iuuatur præcibus sanctorum.

¶Pręterea, Sicut nihil indiget consilio, nisi propter defectum cognitionis, ita nihil indiget auxilio, nisi propter defectum virtutis. Sed neutrum horum competit Deo prædestinanti. Vnde dicitur Rom. vndecimo, Quis adiuuit spiritum domini? aut quis consiliarius eius fuit? Ergo prædestinatio non iuuatur præcibus sanctorum.

¶Præterea, Eiusdem est adiuuari & impediri. Sed prædestinatio non potest aliquo impediri. Ergo non potest aliquo iuuari.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 25. quòd Isaac rogauit Deum pro Rebecca vxore sua, & dedit conceptum Rebeccæ. Ex illo autem conceptu natus est Iacob, qui prædestinatus fuit. Non autem fuisset impleta prædestinatio, si natus non fuisset. Ergo prędestinatio iuuatur precibus sanctorum.

CONCLVSIO.

¶ Prædestinatio quo ad ipsam præordinationẽ nullo iuuari potest: quo vero ad effectum iuuari sanctorũ precibus potest, ac multis aliis piis operibus.

¶RESPONDEO dicendum, quod circa hanc quęstionem diuersi errores fuerunt. Quidem enim attendentes certitudinem diuinę prędestinationis dixerunt superfluas esse orationes, vel quicquid aliud fiat ad salutem ęternam consequendam: quia his factis vel nõ factis prędestinati consequuntur, reprobati nõ consequuntur. Sed contra hoc sunt omnes admonitiones sacræ scripturæ exhortantes ad orationem, & ad alia bona opera. Alij vero dixerunt, quòd per orationes mutatur diuina prædestinatio. Et hæc dicitur fuisse opinio Ægyptiorum, qui ponebant ordinationem diuinã, quam fatum appellabant, aliquibus sacrificiis & orationibus impediri posse. Sed contra hoc etiam est autoritas sacræ scripturæ. Dicitur enim 1. Reg. 15. Porrò triumphator Israël non parcet, neque pœnitudine flectetur. Et Rom. 2. dicitur quòd sine pœnitentia sunt dona Dei & vocatio. Et ideo aliter dicendum quod in prædestinatione duo sunt consideranda, scilicet ipsa præordinatio diuina & effectus eius. Quantum [quidem] ad principium, nullo modo præd[estinati]o iuuatur precibus sanctorum. Non [enim] precibus sanctorum fit quòd aliquis [præ]destinetur à Deo. Quantum ad vero [secu]ndum dicitur prædestinatio iuuari pre[cibu]s sanctorum & alijs bonis operibus: quia [pr]ouidentia (cuius prædestinatio est pars) non subtrabit causas secundas [e]: sed sic prouidet effectus, vt etiam ordo causarum secundarum subiaceat prouidentiæ. Sicut igitur sic prouidentur naturales effectus vt etiam causæ naturales ad illos naturales effectus ordinentur, sine quibus ille effectus non prouenirent, ita prædestinatur à Deo salus alicuius, vt etiam sub ordine prædestinationis cadat quicquid hominem promouet in salutem, vel orationes propriæ, vel aliorum, vel alia bona, vel quicquid huiusmodi, sine quibus aliquis salutem non consequitur. Vnde prædestinatis conandum est ad bene operandum & orandum: quia per huiusmodi prædestinationis effectus certitudinaliter impletur. Propter quod dicitur 2. Pet. 1. Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis.

AD PRIMVM ergo dicendũ quod ratio illa ostendit, quod prædestinatio non iuuatur precibus sanctorum quantum ad ipsam præordinationem.

¶Ad secundum dicendum, quod aliquis dicitur adiuuari per alium dupliciter. Vno modo inquantum ad eo accipit virtutem, & sic adiuuari, infirmi est: vnde Deo non competit, & sic intelligitur illud, quis adiuuit spiritum domini? Alio modo dicitur quis adiuuari per aliquem, per quem exequitur suam operationẽ, sicut dominus per ministrum. Et hoc modo Deus adiuuatur per nos inquantum exequimur suam ordinationem, secundum illud 1. ad Cor. 3. Dei enim adiutores sumus. Neque hoc est propter defectum diuinæ virtutis, sed quia vtitur causis mediis vt ordinis pulchritudo seruetur in rebus, & vt etiam creaturis dignitatẽ causalitatis communicet [e].

¶Ad tertium dicendum, quòd secundæ causæ non possunt egredi ordinem causæ primæ vniuersalis (vt sup. à dictum est [e]) sed ipsum exequuntur. Et ideo prædestinatio per creaturas potest adiuuari, sed non impediri.

QVÆST. VIGESIMA QVARTA, de Libro vitæ, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de lib. vitæ. ¶Et circa hoc quæruntur tria. ¶Primo quid sit liber vitæ. ¶Secũdo, cuius vitæ sit liber. ¶Tertio, vtrum aliquis possit deleri de libro vitæ.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum liber vitæ sit idem quòd prædestinatio.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod liber vitæ non sit idẽ quod prædestinatio. Dicitur enim Eccle. xxiiij. Hæc omnia liber vitę. Gl. Id est, Nouum & vetus testamentum. Hoc autem non est prædestinatio. Ergo liber vitæ non est idem quod prædestinatio.

¶Præterea, Aug. in lib. xx. de ciui. Dei. ait, quòd liber vitæ est quædã vis diuina, qua fiet vt cuicunque opera sua bona vel mala in memoriam reducantur. Sed vis diuina non videtur pertinere ad prædestinationem, sed magis ad tributum potentiæ. Ergo liber vitæ non est idem quod prędestinatio.

¶Præterea, Prædestinationi opponitur reprobatio. Si igitur liber vitæ esset prædestinatio, inueniretur mortis, sicut liber vitæ.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in gl. super illud psal. Deleantur de libro viuentium. Liber iste est notitia Dei, qua prædestinauit ad vitam quos præsciuit.

CONCLVSIO.

¶ Liber vitæ in Deo metaphorice dictus, est firma notitia significatiua prædestinatorum.

¶RESPONDEO dicendũ, quod liber vitæ in Deo dicitur metaphorice secundũ similitudinẽ à rebus humanis acceptã. Est enim consuetũ apud homines, quod illi, qui ad aliquid eliguntur, cõscribũtur in libro: vtpote milites vel consiliarii, qui olim dicebantur patres conscripti. Patet aũt ex præmissis [e], ꝙ omnes prædestinati eligũtur à Deo ad habendã vitam æternam. Ipsa ergo prędestinatorũ cõscriptio dicitur liber vitæ. Dicitur enim metaphorice aliquid conscriptũ in intellectu alicuius, quod firmiter in memoria tenet secundũ illud Prou. iij. Ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuum custodiat. Et post pauca sequitur, Describe illa in tabulis cordis tui. Nã & in libris materialibꝰ aliquid cõscribitur ad succurrendũ memorię. Vnde ipsa Dei notitia, qua firmiter retinet se aliquos prædestinasse ad vitã æternam, dicitur liber vitæ. Nam sicut scriptura libri est signum eorum, quę fienda sunt, ita Dei notitia est quoddã signũ apud ipsum eorũ qui sunt perducẽdi ad vitã ęternã secũdũ illud 2. Tim. 2. Firmũ fundamẽtũ Dei stat, habẽs signaculum hoc, nouit dñs qui sunt eius. 142

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd liber vitę potest dici dupliciter. Vno modo conscriptio eorũ, qui sunt electi ad vitam, & sic loquimur nunc de libro vitę. Alio modo potest dici liber vitæ cõscriptio eorum, quę ducunt in vitam. Et hoc dupliciter. Vel sicut agendorum, & sic nouum & vetus testamentum dicitur liber vitę. Vel sicut iam factorum, & sic illa vis diuina, qua fiet vt cuilibet in memoriam reducantur facta sua, dicitur liber vitę. Sicut etiam liber militię potest dici, vel in quo scribuntur electi ad militiam, vel in quo traditur ars militaris, vel in quo recitantur facta militum. Vnde patet solutio ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd non est consuetum conscribi eos, qui repudiantur, sed eos qui eliguntur. Vnde reprobationi non respondet liber mortis, sicut prędestinationi liber vitę.

¶Ad quartum dicendum, quòd secundum rationem differt liber vitę à prędestinatione. Importat enim notitiam prędestinationis, sicut etiam ex glosa inducta apparet [e]. 148

¶ Num omne agens intendat semper facere aliquod finitum.

Quæstio. ¶ Circa antecedens dubium occurrit propter infinitatem motus. Constat enim ꝙ apud philosophos motores orbium intendunt semper mouere: & cõsequenter intendunt facere effectũ infinitũ: & tamen in litera assumitur, quòd omne agens intendit facere finitum. Ad hoc dupliciter respondetur. Primo quòd hoc assumptum intelligitur de effectu in actu. de tali enim probatum est in quæstione septima, quòd non potest intendi ab aliquo agente: motus autẽ cæli constat, quòd non est infinitus in actu: & propterea nõ obstat proposito. Dicerent secundo Philosophi, quod motores orbiũ nõ intendunt per se primo circulationes infinitas, sed assimilationẽ ad Deum in causando alia: quæ quia mouendo cõseruantur, ideo quasi per accidens intẽdunt semper mouere, tanquam infinitæ circulationes nõ sint propter se, sed quia tot requiruntur ad motorũ perfectionem conseruandam, seu diffundendam quo ad Deum gloriosum. b 251 488

¶ Num tantum simplicia corpora sint partes vniuersi.

Quæstio. ¶ Circa declarationem partium vniuersi dubiũ occurrit, quoniam in primo cœli, Arist. & san. Tho. corpora tantũ simplicia partes secundũ speciem vniuersi ponunt, hic autem adiunguntur species mixtorum & vegetabilium & animaliũ. Ad hoc dupliciter dici potest, primo, quod in primo cæli est sermo de pfectione substantiali vniuersi: hic autẽ de perfectione quasi per modũ passionis habẽt enĩ se omnes corporales species ad simplicia corpora, vt passiones ad subiectum, dum ex eis & actiue & materialiter fiunt & constant. Secundo dicitur, ꝙ vniuersum potest sumi dupliciter. Vno modo pro vniuerso corporeo vt sic, & hoc modo tractatur in primo cæli, & constituitur ex solis simplicibus corporibꝰ: quia nulla corpulentia est in vniuerso nisi simpliciũ corporũ: omnis enim mixtorum corporalis materia ex elementis est alio modo pro vniuerso perfectionis, & sic tractatur hic, & ad eius integritatem exiguntur omnes species, vt in litera dicitur. non enim perfectiones specificæ corporum istorum ex simplicibus corporibus vt sic sunt, sed ex altiori quadam natura, vt patet de perfectione vitali.

Annot. ¶ Circa conclusionem ipsam aduerte quòd Aureolus apud Capreolũ in quarto di. primi: eam nititur impugnare, sed quoniam non arguit ex propriis certi numeri, sed ex omnibus pertinentibus ad discretionem prædestinatorum à reprobis, & æquiuocat de fine vniuersi, & hæc superius patent: idcirco pertranseundum censui: ex his enim facile patet omniũ solutio.

Comment. ¶ Quo ad secundum est hæc conclusio, numerus reproborum non est omnino sic certus. Et probatur: electis omnia cooperantur in bonum: ergo reprobi præordinati sunt à Deo in bonũ electorum: ergo numerus reproborum non est sic omnino certus.

Annot. ¶ Aduerte hic ly sic omnino: in reprobis enim sunt duo, scilicet ipsa creatura: & id, quod pertinet ad esse reproborum: quo ad naturã eodem modo prædefinitus est numerus electorum & reproborum, qm̃ vtrique eiusdem naturæ sunt incorruptibilis, rationalis, &c. quoad gratuita vero, sicut electi prædiffiniti sunt propter seipsos, vt scilicet propriis actibus atque felicibus vltimũ finem simpliciter attingant, reprobi vero quasi irrationabiles creaturę prout sunt non ad bonum proprium, quoniã felicitate priuati sunt, sed alienum: scilicet Dei & electorũ, ita numerus electorum est certus propter se. Numerus autem reproborum propter aliud, id est, electos. Vnde considerando reprobos ratione subiecti, dicimꝰ quòd est certus eorũ numerus etiam prædiffinitiue considerando autem eos quatenus reprobi sunt, dicimus quòd [n]on sunt in certo nu[mero] prædiffinitiue, se[d] [pr]ouidentia reproborum [...] tur quot ad electorum bonũ conferre conspicit. Et hanc distinctionem per illa verba (non sic autem omnino est) intẽdit litera, dicẽs enim (non sic) excludit reprobos à principalibus & per se primo partibus vniuersi, apponens autem ly (omnino) exemit eos à partibus pure propter aliud, sic quasi medios locauit propter incorruptibilitatem subiecti, &c. vt diximus. 149 1. di. 41. ar. 4. & 3. di. 17. ar. 3. q. tertia. & 4. di. 45. q. 3. ar. 1. & 5. m. & ver. q. 6. artic. 6.

¶ Quo ad tertium, tractatur numerus prædestinatorum hominũ an nobis sit certus, referunturque tres opiniones: & nulla earum approbatur: sed quarta apponitur melior.

Comment. ¶ Aduerte hic quòd opiniones istæ non reprehenduntur. Tum quia in materia valde dubia, & per certitudinem occulta nobis opinatiue locuti sunt autores. Tum quia autores opinionum harum illustres ac etiam sancti videtur fuisse: secundam nanque opinionem Gregorij esse constat: melior autem omnibus quæ ta dicitur: quia autoritati ecclesiæ innititur dicentis in collecta secreta, Deus qui soli cognitus est numerus electorum in superna felicitate locãdus: & ad hoc innuendum eisdem verbis autor vsus est in litera. Annot.

a ¶ Super Quæstionis vigesimætertiæ Articulum octauum.

Annot. Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo duas opiniones tractat. Secundo respondet quæsito. Quo ad primũ opiniones & earum improbationes satis in litera patent. Et scias, quòd vt in articulo sexto quæstionis sextæ de veritate habetur, prima opinio ex Epicureis, secunda ex Stoicis orta videtur aut potius ex Ægyptijs in Stoicos deriuata, & in eam Auicenna quoque incidisse videtur. Et quoniam extremæ sunt, prima credente quòd nostra nihil conferunt, secunda vero, quod totum faciunt, dum etiam ipsum prædestinantem mutant, rationabiliter media sententia vero cõprobatur, scilicet quod aliquo modo sic, & aliquo modo non, vt in litera subiungitur. Quo ad secundum ergo respõdet quæsito duabus conclusionibus iuxta duo distinctionis membra, distinctio est, in prædestinatione sunt duo, scilicet præordinatio & effectus. Prima conclusio est prædestinatio quo ad pręordinationem nullo modo iuuatur precibus sanctorum, & probatur quia non fit sanctorum precibus quòd aliquis præordinetur à Deo in vitam æternam. Secunda est, prædestinatio quo ad effectum iuuatur precibus sanctorum & alijs bonis operibus, & probatur, prouidentia non subtrahit causas secundas, sed eis vtitur sic, vt sine illis prouisi effectus non prouenirent, ergo prædestinatio salutis alicuius continet sub suo ordine quicquid illum promouet in salutem, quæcunque sint illa, itaquod sine eis salutem ille non consequeretur: ergo præ destinationis effectus per huiusmodi orationes, & opera certitudinaliter impletur, quod erat intentum. Antecedens patet ex dictis, & manifestatur in naturalibus: prima vero consequentia, quæ sola explicite habetur in litera, probatur: quia prædestinatio est pars prouidentiæ: reliqua ex se patent, annectitur quoque corollarium in litera: imò inferitur per modum exhortationis: quia ad mores pl[...] mum re[...] [autori]tate Petri Apostoli: vt satis clare patet in litera.

a ¶ Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum primum.

Annot. In titulo aduerte, quod non incipit à quæstione an est, sed à quęstione quid est, supponens ex autoritate scripturæ librum vitæ esse, & propter affinitatem cum prædestinatione quærit quid sit, quęrendo an sit idem quod prędestinatio, quatenus ex diuersitate illa, habeatur quid est.

Comment. ¶ In corpore duo facit. primo dicit quid nominis. secundo quid rei. Quo ad primum tria dicit. Primo quòd liber vitæ non propriæ, sed metaphorice dicitur in Deo. Secundo quod significat scriptionem prædestinatorum. Tertio originem huius metaphoræ, quòd scilicet ex humanis libris, in quibus scribuntur consiliarij, seu milites sumpta est.

¶ Quo ad secundum est hæc conclusio. Liber vitæ in Deo est notitia firma ac significatiua prædestinatorum. hæc conclusio quo ad duas partes manifestatur. Primo quo ad ly firma, autoritate Prouerb. 3. deinde ratione: quia conscriptio in libris materialibus fit ad succurrendum memoriæ. Secundo quo ad ly significatiua, & hoc ex ratione metaphoricę, quia sicut scriptura libri est signum agendorum, ita notitia Dei est signũ repræsentans ipsi perducendos in vitam æternam: & confirmatur secundæ ad Thimo. secundo. Ex his autem facile patet quæsitum, quod in responsione ad quartum exprimitur: quoniam principaliter quærebatur quid est liber vitæ, quod in corpore decisum est. 137 120 136 147 1. di. 40. q. 1. artic. 1. 2. 5. m. & 3. di. 31. q. 1. art. 2. q. 2. per totum. & q. 3. 1. m. & ver. q. 7. art. 4. & psal. 39. co. 8. & phil. 4. co. 1. fi.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquartæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus est.

¶ In corpore est vna cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Liber vitæ propriæ respicit vitam gloriæ. Probatur sic. Liber vitæ est notitia electorum ad vitã: ergo ad vitam supra naturam, & finalem: ergo proprie ad vitam gloriæ. prima consequentia probatur: quia ad id quod aliqui eliguntur, habet duas cõditiones, s. & quod non conueniat eis secundum suas naturas, & quod habeat rationem finis, & declaratur hoc secundũ exemplo militis, secũda vero consequentia probatur: quia vita gloriæ est finis supernaturalis. Aduerte hic, quod littera assignans primam conditionem eius, ad quod ali quid eligitur, non dixit quod est supra facultatẽ naturæ: quia hoc falsum fuisset, cum pugnare ac consulere, vires naturæ non excedant: sed dixit negatiuam s. non conuenit ex natura: non enim ex natura sortitur aliquis, q. ad hanc, ré publ. tutãdam pugnet, aut cõsulat: sed ex alio principio gubernante, scilicet tempub. & ex hac accõmodatione extulit librũ vitæ ad vitam, non solũ non ex natura, sed supra omnem facultatem eu. iusq; naturæ creatę.

a ¶ *Super Quæst. vigesimæquartæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo fa cit. primo tractat quandam opinionem, secundo respõdet quæsito secũdũ propriã sententiã. Quo ad primũ, primo refert duas propositiones quorũdam opinantiũ. prima est, nullus deletur de libro vitæ secundũ rem & veritatem. secũda est, aliqui delentur de libro vitæ secundũ opinionẽ hominũ & declaratur secũdę propositionis cõsonantia. cum ista scriptura: quia apud ipsam quandoq; dicitur res fieri, quãdoque inno escit, & consequenter deleri, quãdo apparet de Icti propter priuationẽ gratiæ. Deinde arguit primam propositionem cum summa modestia falsitatis: quia præmium repromissum sanctis, secũdũ rem & non solum secundũ opinionem intelligendum est, &c.

¶ Quo ad secũdum duo facit. primo respondet quæsito, sic: deleri vel non deleri de libro vitę, non solum ad opinionem hominũ referendũ est, sed etiam quantum ad rem. Et probatur hęc conclusio quo ad partem vltimã, quam intendit si, Liber vitæ est cõscriptio ordinatorum in vitam æternã: ergo ordinatorum ex prædestinatione & præsenti gratia: ergo ordinatorũ in defectibiliter & defectibiliter: ergo scriptorum simpliciter & secũdum quid ergo indebilium secũdũ veritatẽ rei: quod erat intẽtũ. prima consequẽtia probatur: quia ad vitã æternam ex his duobus aliquis ordinatur, & de prædestinatione quidem patet, de præsenti autẽ gratia probatur: quia quicũq; habet gratiã ex hoc ipso dignus est vita æterna. secunda autẽ probatur: quia ordo gratiæ est defectibilis, prædestinationis vero, indefectibilis. Tertia vero, quia indefectibiles sunt scripti ad vitã ętẽrnã in seipsa, defectibiles vero sunt scripti ad vitã ętẽrnã in sua causa, scilicet meritoria. Vltima autẽ patet ex terminis. secũdo ex pianatur sensus, in quo intelligẽda est dicta cõclusio ibi (vt deletio nõ referatur, &c.)potest enim dupliciter interpretari. Vno modo ex parte intellectus diuini, secundo modo ex parte rei scripturæ, vt clarè patet in litera.

¶ Præterea, Quicquid est in aliquo, est in eo per modum eius in quo est, sed liber vitæ est quid æternum & immutabile. Ergo quicquid est in eo, est ibi non temporaliter, sed immobiliter & indelebiliter.

¶ Præterea, Deletio scripturæ opponitur. Sed aliquis non potest de nouo scribi in libro vitæ. Ergo neque inde deleri potest.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Deleantur de lib. viuentium.

CONCLVSIO.

Cum liber vitæ, conscriptio sit ordinatorum ad vitam æternam ex prædestinatione & præsenti gratia, de ert aliquos de libro vitæ, non solum secundum hominum opinionem, sed secundum rei veritatem, asserendum est.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quidã dicunt, quod de libro vitę nullus potest deleri secundũ rei veritatẽ, potest tamen aliquis dele ri secundum opinionem hominum. Est enim consuetum in scripturis vt aliquid dicatur fieri, quando innotescit, & secundum hoc aliqui dicun ur esse scripti in lib. vitæ, inquantum homines opinantur eos ibi scriptos propter præsentem iustitiam quam in eis vident. Sed quando apparet vel in hoc seculo vel in futuro, qđ ab hac iustitia exciderunt, dicuntur inde deleri. Et sic etiam exponitur in glo. deletio talis, sũper illud Psal. Deleantur de lib. viuentium. Sed quia non deleri de libro vitæ ponitur in præmia iustorum, secundum illud Apoc. 3. Qui vicerit sic, vestietur vestimentis albis, non delebo nomen eius de lib. vitæ (quod autem sanctis repromittitur, non est solum in hominum opinionem) potest dici, quod deleri vel non deleri de lib. vitæ, non solum ad opinionem hominum referendum est, sed etiam quãtum ad rem. Et enim liber vitæ conscriptio ordinatorum in vitam æternam. Ad quam ordinatur aliquis ex duobus, s. ex prædestinatione diuina, & hæc ordinatio nunquam deficit, & ex gratia. Quicunque enim gratiam habet, ex hoc ipso est dignus vita æterna. Et hæc ordinatio deficit interdum, quia aliqui ordinati sunt ex gratia habita ad habendũ vitam æternam, à qua tamen deficiunt per [illegible] mortale. Illi igitur qui sunt ordinati ad [illegible]dum vitam æternam ex prædestinatione dic[illegible] sunt simpliciter scripti in libro vitæ: quia [illegible]tibi scripti vt habituri vitam æternam in sẽp[illegible] & isti nunquam delentur de libro vitæ. Se[illegible] qui sunt ordinati ad habendum vitam æternam, non ex prædestinatione diuina, sed solum ex gratia dicuntur esse scripti in libro vitæ, non simpliciter, sed secundum quid: quia sunt ibi scripti vt habituri vitam æternam non in seipsa, sed in sua causa. Et tales possunt deleri de lib. vitæ, vt deletio non referatur ad notitiam Dei, quasi Deus aliquid præsciat, postea nesciat, sed ad rem scitam: quia scilicet Deus scit aliquem prius ordinari in vitam æternam, & postea non ordinari cum deficit a gratia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod deletio (vt dictum est c) non refertur ad librum vitæ ex parte præsentiæ, quasi in Deo sit aliqua mutabilitas, sed ex parte præscriptorum, quæ sunt mutabilia.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd licet res in Deo sint immutabiliter, tamen in seipsis mutabiles sunt. Et ad hoc pertinet deletio libri vitæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd eo modo quo aliquis dicitur deleri de libro vitæ, potest dici quod ibi scribatur de nouo vel secundũ opinionem hominum, vel secundum quod de nouo incipit habere ordinem ad vitam æternam per gratiam. Quod etiam sub diuina notitia comprehenditur, licet non de nouo.

QVAESTIO VIGESIMAquinta, De Diuina potentia, in sex articulos diuisa.

POST consideratione diuinæ præscientiæ & voluntatis & eorũ quæ ad hoc pertinẽt: restat considerandum de diuina potẽtia. ¶ Et circa hoc quæritur sex. ¶ Primo, vtrum Deo sit potentia. ¶ Secundo, vtrũ eius potentia sit infinita. ¶ Tertio, vtrũ sit omnipotẽs. ¶ Quarto, vtrũ possit facere q. ea quæ sunt præterita, nõ fuerint. ¶ Quinto, vtrũ Deus possit facere quæ nõ facit, vel ptermittere quę facit. ¶ Sexto, vtrum quæ facit possit facere meliora.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in Deo sit potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in Deo non sit potẽtia. Sicut enim prima materia se habet ad potẽtiam, ita Deus (qui est actẽs Primum) se habet ad actum. Sed prima materia secundum se considerata, est absque omni actu. Ergo agens primum (quod est Deus) est absque potentia.

¶ Præterea, Secundum Philo. in 9. Meta. quælibet potentia, melior est eius actus. Nam forma est melior quam materia, & actio quam potentia actiua. Est enim finis eius. Sed nihil est melius eo quod est in Deo: quia quicquid est in Deo, est Deus, vt supra ostensum est c. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶ Præterea, Potentia est principium operationis. Sed operatio diuina est eius essentia, cũ in Deo nullum sit accidens c. Essentiæ autem diuinæ non est aliquod principium. Ergo nulla potentia est in Deo.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Potens es Domine, & veritas tua in circuitu.

CONCLVSIO

¶ Cum Deus sit maxime in actu, ac simpliciter perfectus, maxime ei conuenit esse principium actiuum, ac potentia actiua, non autem passiua.

RESPONDEO dicendum, quod duplex est potentia, scilicet passiua (quæ nullo modo est in Deo) & actiua, quam oportet in Deo summè ponere. Manifestum est enim, quod vnumquodque secundum quod est actu & perfectum, secundum hoc est principium actiuum alicuius. Patitur autem vnumquodque secundum quòd est deficiens & imperfectum. Ostensum est autem supra c, quod Deus est purus actus & simpliciter & vniuersaliter perfectus: neque in eo aliqua imperfectio locum habet. Vnde si maxime compitit esse principium actiuum, & nullo modo pati. Ratio autem actiui principij conuenit potentiæ actiuæ. Nam potentia actiua est principium agendi in aliud, potentia vero passiua est principium patiendi ab alio, vt Philosophus dicit 5. Meta. Relinquetur ergo quòd in Deo maxime sit potentia actiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd potentia actiua non diuiditur contra actum, sed fundatur in eo. Nam vnumquodq; agit secundum quòd est actu

perfectias in forma, qua agit, tãto maior esl potẽ tia eius, vt patet in calefactiuo & aliter a est clara.
¶ In rnsione ad tertium multa dicenda essent de infinitate potentie mati, quę plura valde sunt: & in speciali, quã de hoc fecimus quæstione, discussa sunt, quare pro nũc transeundum puto.
a ¶ *Super Qꝙſt. vige ſimęquintæ Ar. tertiꝰ.*
Annot.
IN titulo ly oſpotẽs, du pliciter distribui põt, ſ. pro omnipotẽtia, & p oſ possibili. nõ quæritur hic, vtrũ ſit õnipotens, id est, habeat omnẽ potẽtiã. Q ñ iam in 1. art. de terminatũ est. q in Deo
150 nulla est potẽtia passiua
Commẽti. ſed quæritur vtrũ sit oſpotẽs, id est, possit omnia.
¶ In corpore duo primi paliter facit. Primo quid hic certũ & ambiguũ ſit dicit. Secũdo ambiguitate ſoluit, ibi, Sed ſi qs &c.
35 ¶ Quo ad primũ duo dicit: primo q pars affirmatiua qõnis est ab õnibus eõſeſſa. Sedo q. diffinitio õnipotentiæ, quę deberet esſe ꝓpriũ medium ad inferẽdã cõſeſsã cõclusionẽ difficilis est: q̃a dubitatur ꝙ quis di stribuitur ly oſa, quũ dicitur Deũ posſe omnia.
¶ Quo ad secũdũ tria dicit primo q ly oſa, distri
35 buit possibile absolute. Secũdoquod ly possibile absolute denotat q equid habet rõnem entis, actu, vel potẽtia, ibi, Est autẽ cõſiderandũ. Tertio excludit ab huiusmodi distributione & denominatione sola implicãtia cõtradictionem, ibi, Nihil autẽ opponitur &c.
¶ Primũ horũ, ſ. ly oſa, distribuit possibile absolute. ꝓbatur distinguendo possibile dupliciter. ſ. ſecũdũ aliquã potẽtiã, vel absolute, ex 5. Metap. Et destruẽdo q. nõ põt stel ligi de possibili primo modo: q̃a nec reſpectu potẽtiæ creatæ: qm diuina potẽtia excederet datũ obiectũ nec reſpectu potẽtiæ increatæ: qm esſet circulus in huiusmodi explanatiõe: & infert
18 per locũ à diuiſiõe, quòd intelligitur de possibili
24 ſecũdo modo explanans
36 a q̃d significat huiusmodi possibile, quod ſ. cõſiſtit in habitudine terminorũ, &c. Secũdũ aũt, ſ. q̃d possibile absolute denominat quicquid põt esſe, ꝓbat sic. omne agẽs agit ſibi simile. ergo vniuerſi potẽtiæ actiuæ rñdet vt ꝓpriũ obiectũ possibile ſed m illũ actũ, qui est rõ agẽdi. ergo potentiæ actiuæ Dei rñdet possibile ſed m rõnẽ entis. prima cõſequẽtia manifeſtat in potẽtia calefactiua, & eiꝰ
513 c obiecto. ſecũda aũt, ꝓbat quia esſe Dei quòd est ei rõ agẽdi, est esſe prædicta quidem in ſe totius eſſe pfectionẽ, nõ tñ esſe tale vel tale ſed m quodcũq; genus. Tertiũ vero prędictorũ duo claudit. primũ est, ola, quę cõtra dictionem nõ implicant, claudũt sub õnipotẽtia, tionabiliter citius, quod est mouere in nõ tempore. Sed mouens incorporeum est agens nõ vniuocum. Vnde non oportet, quod tota virtus eius manifeſtetur in motu ita, quod mouet in non tempore. Et prædictum, quia mouet ſecundum diſpoſitionem ſuæ voluntatis.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum Deus ſit omnipotens.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod Deus non ſit omnipotens. Moueri enim & pati aliqd omnium est: ſed hoc Deus non po teſt Est enim immobilis, vt ſupra dictum esſt c. Non igitur est omnipotens.
¶ Præterea, Peccare aliquid agere est. Sed Deus non potest peccare, neque ſeipſum negare, vt dicitur ſecundæ Tim. ſecundo, ergo Deus non est omnipotens.
¶ Præterea, De Deo dicitur, quod omnipotentiam ſuam parcendo maxime & miſerendo manifeſtat. Vltimum igitur, quod potest diuina potentia, est parcere & miſereri. Aliquid autẽ est multo magis quam parcere & miſereri, ſicut creare alium mundum, vel aliquid huiuſmodi. Ergo Deus non est omnipotens.
¶ Præterea, Super illud primæ Corin. 1. Stultam fecit Deus ſapientiam huius mundi. dicit gl. Sapientiam huius mundi fecit Deus ſtultã oſtendẽdo possibile, quod illa impoſſibilia iudicabat. Vnde videtur quod non ſit aliquid iudicandum possibile vel impoſſibile ſecundum inferiores cauſas, prout ſapientia huius mundi iudicat, ſed ſecundum potentiam diuinam. Si igitur Deus ſit omnipotens omnia erunt possibilia. Nil ergo impoſsibile. Sublato autem impoſsibili tollitur neceſſarium. Nam quod neceſſe est eſſe, impoſsibile est non eſſe. Nil ergo erit neceſſarium in rebus, ſi Deus est omnipotens. hoc autem est impoſsibile. Ergo Deus non est omnipotens.
¶ SED CONTRA est, quod dicitur Lucæ primo, Non erit impoſsibile apud Deum omne verbum.

CONCLVSIO.

¶ Cum poſſit Deus omnia efficere quæ eſſe poſſunt, non autem ea, quæ contradictionem implicant, omnipotens merito dicitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod communiter conſitentur omnes Deum esſe omnipotentem. Sed rationem omnipotentię aſſignare, videtur difficile. dubium enim potest esſe quid comprehendatur ſub iſta diſtributione, cum dicitur omnia poſſe deum. Sed ſi quis recte conſideret (cum potentia dicatur ad poſsibilia) cum Deus omnia poſſe dicitur, nihil intelligitur quam quod poſsit omnia poſsibilia, & ob hoc omnipotens dicitur. Poſsibile autem dicitur dupliciter ſecundum phi. in 5. Me[illegible]uo modo per reſpectum ad aliquam potentiam. Sicut quod ſubditus humanæ potentiæ dicitur esſe poſsibile homini. Non autem potẽtia dici, quod Deus dicatur omnipotens, quia poſsit omnia quæ ſunt poſsibilia naturæ creatæ: quia diuina potentia in plura extenditur. Si [illegible] dicatur ꝙ Deus ſit omnipotens, quia potest omnia quæ ſunt poſsibilia abſolute. Quod est alter modus dicendi poſsibile. Dicitur autem aliquid poſsibile vel impoſsibile abſolute ex habitudine terminorum. Poſsibile quidem quia prædicatum non repugnat ſubiecto, vt ſortem ſedere. Impoſsibile vero abſolute, qa prædicatum repugnat ſubiecto, vt hominem esſe aſinum. Est autem conſiderandum quod cum vnumquodq; agens agat ſibi ſimile, vnicuique potentiæ actiuæ correſpondet poſsibile vt obiectum proprium ſecundum rationem illius actus, in quo fundatur potentia actiua. Sicut potentia calefactiua refertur vt ad proprium obiectum ad esſe calefactibile. Esſe autem diuinum, ſuper quod ratio diuinæ potentiæ fundatur, est esſe infinitum non limitatum ad aliquod genus entis, ſed præhabens in ſe totius esſe perfectionem c. Vnde quicquid poteſt habere rationem entis, continetur ſub poſsibilibus abſolutis, reſpectu quorum Deus dicitur omnipotens. Nihil autem opponitur rationi entis niſi non ens. Hoc igitur repugnat rationi poſsibilis abſoluti, quod ſubditur diuinæ omnipotentiæ: quod implicat in ſe esſe & non esſe ſimul. Hoc enim omnipotentiæ non ſubditur, non propter defectum diuinæ potentiæ, ſed quia non potest habere rationem factibilis, neque poſsibilis. Quæcunque igitur contradictionem non implicant ſub illis poſsibilibus continentur, re

¶ Num ex eo, quod potentia actiua Dei fundatur ſuper eſſe infinito ſequatur, ergo obiectum diuinæ potentiæ est, poſsibile eſſe abſolute, an poſsibile eſſe infinite.

¶ Circa probationẽ ſecũdi, dubiũ occurrit, quoniã nõ videtur ſufficiẽter inferri intentũ. Ex hoc enĩ, quod potẽtia actiua Dei fũdatur ſuper eſſe infinito & vniuerſaliter profecto, debuiſſet bile esſe infinite & vniuerſaliter perfecte: sicut de potentia calefactiua infertur quod est calefactibile: quod in littera non fit, ſed inferitur ergo obiectum eius est poſsibile esſe abſque alia probatione.
¶ Ad hoc dicitur, quod ex prædicti patet articulo: hæc est differentia inter cauſam vniuocam & æquiuocam, ſ. cauſæ vniuocæ reſpondet aliquod adæquatũ obiectum in effectu, æquiuoce vero nom. & propterea cum esſe Dei duas habet conditiones ad propoſitũ, ſcilicet eſſe natione ſupra genera & vniuerſalitatẽ per tertio nis, nec potiit fingi aliquod cauſabile eñ his cõditionibus in ſingulari: conſequẽs est vt ſumatur in vniuerſali. Tale autẽ est eſſe, quoniã ad nullũ determinatũ eſt genus: & ad oẽs ſe perfectionũ modos extẽdit, & propterea ſatis ſubtiliter in littera ꝓportionale obiectũ ſicut potẽtiis vniuocis aſſignatũ est quicqd põtentis rõnem habere.
1340 *¶ Nõ ſola implicantia contradictionem poſsibili abſolute opponantur.*
Circa probationẽ tertij dicti dubium occurrit: quoniam prætermiſſum, videtur nõ ens. Ex eo nãq; q. nihil oppo nitur enti niſi nõ ens in ſecũdũ erat: ergo nõ ens opponitur poſsibili abſolute: quia opponitur enti: & nõ debebat tãũ inferri: ergo quæcunq; implicant nihil ens & nõ ens, repugnat poſsibili. Nec potest ad hoc dici, q. implicite vtrũq; Aliter cuiquonia vt patet in littera illatũ est, q. ſola implicãtia cõtradictionẽ repugnat poſsibili. Cẽſtat cuiquod nõ omnia absq; implicatione cõtradictionis inueniuntur. Vnde ambitas relinquit [illegible] ad
137. 33. c. quæ. 1. Artic. 2. ad. 3. c. 3. q. 42. ens & non ad ens simul.
¶ Ad hoc dicitur, quod vt patet 5. Met. &. 2. phy. eadem est cauſa actiua obiecti & ſui oppoſiti, diuerſimode tamẽ, quia ſa ciẽdo cauſat obiectũ, ꝓpriũ, nõ faciẽdo autẽ oppoſitũ, vt patet de natura ibidem. Et ſic in dubio non erat, non ens cadere ſub actiua potentia Dei cuius proprium obiectũ aſſignatum est ens, oportet enim illam faciendo ens non faciendo non ens respicere: & cum nulla non entia abſque implicatione contradictionis ſint non entia, vt patet in materia contingente: conſequens est, quod non ens prætermiſſum non ſint, ſed claudatur ſub non implicantibus contradictionem. Propter quod ſaltus nullus in littera factus est, ſed ex eo quod ſolũ non ens opponitur enti, & conſtat q. nõ opponitur ei diuiſum, ſed cõiunctum in eodẽ de eodẽ ad idem &c. optime illatum est. ergo continens ens & non ens ſimul ſolum repugnat poſsibili. Et non debuit, nec potuit inferri, ergo non ens repugnat poſsibili: quia nec repugnat enti, niſi cũ illis cõditionibus cõſtituentibus cõtradictionẽ, vt de ſe patet.
a Circa hãc poſitionẽ aduerte q. præſenti ꝓpoſito ſufficit, q. æq implicat cõtradictionẽ inquantũ huiuſmodi excludatur ab omni potẽtia: nec hoc verendũ est
g. 2. ar. 2. Et 2. con. ſtra. c. 25. Et po. q. 1. ar. 3. Et 5. quo. quæ. 2 artic. 1. Annot.
magis est impoſsibile, quàm quod est impoſsibile per accidens. Sed Deus poteſt facere id quod est impoſsibile per ſe, vt cæcum illuminare, vel mortuum reſuſcitare. Ergo multo magis poſsit Deus facere illud, quod est impoſsibile per accidens. Sed prætenta non fuiſſe est impoſsibile per accidens. Accidit enim fortem non currere, esſe impoſsibile ex hoc quod præterijt. Ergo Deus poteſt facere quòd prætenta non fuerint.
¶ Præterea, Quicquid Deus facere potuit, poteſt, cum eius potentia nõ minuatur Sed Deus potuit facere antequam fortes curreret, quòd non curreret. Ergo poſtquam cucurrit, poteſt Deus facere quòd non cucurrerit.
¶ Præterea, Charitas est maior virtus quàm virginitas. Sed Deus poteſt reparare charitatem amiſſam. Ergo & virginitatem. Ergo poteſt facere quòd illa, quę corrupta fuit, non fuerit corrupta.
¶ SED CONTRA est, quod Hier. dicit: Cum Deus omnia poſſit, non poteſt de corrupta facere incorruptam. Ergo eadem ratione non poteſt facere de quocunque alio prætenta quòd non fuerit.

CONCLVSIO.

Quòd prætenta non fuerint non ſubiacet diuinæ poteſtati.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſicut ſupradictum est c, ſub omnipotentia Dei non cadit aliquid quod contradictionem implicat. Prætenta autem non fuiſſe contradictionem implicat. Sicut enim contradictionem implicat dicere, quòd ſortes ſedet & non ſedet: ita quòd ſederit & non ſederit. Dicere autem quòd ſederit, est dicere quòd ſit prætenitum. Dicere autem quòd non ſederit, est dicere quòd non fuerit. Vnde prætenta non fuiſſe non ſubiacet diuinæ potentiæ. Et hoc est quod Auguſti. dicit contra Fauſtum. Quiſquis ita dicit: Si Deus omnipotens est, faciat vt quæ facta ſunt, facta non fuerint: non videt hoc ſe dicere: ſi Deus omnipotens est, faciat vt ea, quæ vera ſunt, eo ipſo quòd vera ſunt, falſa ſint. Et philoſophus dicit in ſexto Ethic. quòd hoc ſolo priuatur Deus, ingenita facere quæ ſunt facta.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet prætenta non fuiſſe ſit impoſsibile per accidens, ſi conſideretur id, quod est prætenitum, id est, curſus ſortis: tamen ſi conſideretur prætenitum ſub ratione prætenti, ipſum non fuiſſe est impoſsibile non ſolum per ſe, ſed abſolute contradictionem implicans. Et ſic est magis impoſsibile quàm mortuum reſurgere, quod non implicat contradictionem. Quod dicitur impoſsibile ſecundum aliquam potentiam, ſcilicet naturalem. Talia enim impoſsibilia diuinæ potentiæ ſubduntur.
¶ Ad ſecundum dicendum, quòd ſicut Deus quantum est ad perfectionem diuinæ potentiæ omnia poteſt, ſed quædam non ſubiacent eius potentiæ, quia deficiunt à ratione poſsibilium: ita ſi attendatur immutabilitas diuinę potentiæ, quicquid Deus potuit poteſt. Aliqua tamen olim habuerunt rationem poſsibilis dum erãt fienda, quę iam deficiunt à ratione poſsibilium ſunt facta. Et ſic dicitur Deus ea non poſſe, quia ea non poſſunt fieri.
¶ Ad tertium dicendum, quòd omnem corruptionẽ mentis & corporis Deus auferre poteſt à muliere corrupta: hoc tamẽ ab ea remoueri nõ poterit, ꝙ corrupta nõ fuerit: ſicut etiã ab aliquo peccatore auferre non poteſt quòd non

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum Deus poſsit facere quod prætenta non fuerint.*

AD QVARTVM ſic proceditur. Videtur quod Deus poſsit facere quod prætenta non fuerint. Quod enim est impoſsibile per ſe,

Annot.
Annot.
Annot.

Universidad de ... Biblioteca

peccauerit, & quòd Charitatem non amiserit.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum Deus possit facere quæ non facit.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus non possit facere nisi ea, quæ facit. Deus enim non potest facere quæ non præsciuit & præordinauit se facturum. sed non præsciuit, neque præordinauit se facturum, nisi ea, quæ facit. Ergo non potest facere nisi ea, quæ facit.

¶Præterea, Deus non potest facere nisi quod debet, & quod iustum est fieri. sed Deus non debet facere quæ non facit: nec iustum est vt faciat quæ non facit. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶Præterea, Deus non potest facere nisi quod bonum est, & conueniens rebus factis. Sed rebus factis à Deo non est bonum, nec conueniens aliter esse quàm sint. Ergo Deus non potest facere nisi quæ facit.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 26. An non possum rogare patrem meum & exhibebit mihi modo plusquam duodecim legiones Angelorum? Neque autem ipse rogabat neque pater exhibebat ad repugnandum Iudæis, ergo Deus potest facere quod non facit.

CONCLVSIO.

¶*Cum Deus propter bonitatem suam, agat, quæ improportionabiliter, omnia à se facta excedit, nec ex natura, seu quouis in ipso habitu in existente limitatur ad certum ordinem rerum, sed plura & maiora facere potest, quàm quæ facit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc quidã dupliciter errauerunt. Quidam enim posuerunt Deum agere quasi ex necessitate naturæ, vt sicut ex ratione rerum naturalium non possunt alia prouenire, nisi quæ eueniunt, vtpote ex semine hominis homo, ex semine oliuæ oliua: ita ex operatione diuina non possint aliæ res, vel alius ordo rerum effluere, nisi sicut nunc est. Sed supra ostendimus [c], Deum non agere quasi ex necessitate naturæ, sed voluntatẽ eius esse omnium rerum causam: neque etiam ipsam voluntatem naturaliter & ex necessitate determinari ad has res [c]. Vnde nullo modo iste cursus rerũ sic ex necessitate à Deo prouenit, quod aliæ prouenire non possent. Alij vero dixerũt, quod potentia diuina determinatur ad hunc cursum rerum propter ordinem sapientiæ & iustitiæ diuinæ, sine quo Deus nihil operatur. Cum autem potentia Dei, (quæ est eius essentia,) non sit aliud quã Dei sapiẽtia: conuenienter quidem dici potest ꝙ nihil sit in Dei potẽtia, quod non sit in ordine diuinæ sapientiæ. Nã diuina sapiẽtia totum posse potentiæ cõprehendit. Sed tamen ordo à diuina sapientia rebus inditus (in quo ratio iustitiæ consistit, vt supra dictũ est [c]) non adæquat diuinam sapientiam [c], sic, vt diuina sapientia limitetur ad hunc ordinem [c]. Manifestũ est autẽ, quod tota ratio ordinis, quam sapiens rebus à se factis imponit, à fine sumitur. Quando igitur finis est proportionatus rebus propter finem factis, sapientia facientis limitatur ad aliquem determinatum ordinem. Sed diuina bonitas est finis improportionabiliter excedens res creatas. Vnde diuina sapientia non determinatur ad aliquem ordinem rerum, vt non posit alius cursus rerum effluere. Vnde dicendum est simpliciter, quod Deus potest alia facere quàm quæ facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in nobis, in quibus est aliud potentia & essentia à voluntate & intellectu, & iterum intellectus aliud à sapientia, & voluntas aliud à iustitia, potest esse aliquid in potentia, quod non potest esse in voluntate iusta, vel in intellectu sapiente. Sed in Deo est idem potentia & essentia, & voluntas & intellectus, & sapientia & iustitia. Vnde nihil potest esse in potentia diuina, quod non possit esse in voluntate iusta ipsius & intellectu sapientiæ eius. Tunc, quia voluntas non determinatur ex necessitate ad hæc vel illa, nisi forte ex suppositione, vt supra dictum est [c]: neque sapientia Dei & iustitia determinatur ad hunc ordinem (vt supra dictum est [c]) nihil prohibet esse aliquid in potentia diuina, quod non vult: & quod non continetur sub ordine quem statuit rebus. Et quia potentia intelligitur vt exequens, voluntas autem vt imperans, & intellectus & sapientia vt dirigens: quod attribuitur potentiæ secundum se consideratæ, dicitur Deus posse secundum potentiam absolutam. Et huiusmodi est omne illud, in quo potest saluari ratio entis, vt supra dictum est [c]. Quod autem attribuitur potentiæ diuinæ secundũ quod exequitur imperium voluntatis iustæ, hoc dicitur Deus posse facere de potentia ordinata. Secũdum hoc ergo dicendũ est quod Deus põt alia facere de potentia absoluta, quã quæ præsciuit & præordinauit se facturũ: non tamen põt esse ꝙ aliqua faciat, quæ non præsciuerit & præordinauerit se facturũ: quia ipsum facere subiacet præscientiæ & præordinationi: non autem ipsum posse, quod est naturale. Ideo enim De⁹ aliquid facit quia vult, nõ tamẽ ideo potest quia vult: sed quia talis est in sua natura.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ Deus non debet aliquid alicui nisi sibi. Vnde cum dicitur. Deus non potest facere nisi quod debet, nihil aliud significatur nisi ꝙ Deus nõ potest facere nisi quod ei est cõueniens & iustum. Sed hoc quod dico cõueniens & iustum, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, ꝙ hoc quod dico conueniens & iustum, prius intelligatur cõiungi cum hoc verbo est, ita quod restringatur ad standum pro præsentibus, & sic referatur ad potentiam. Et sic falsum est, quod dicitur: est enim sensus, Deus [illegible] est facere nisi quod modo conueniens est & [illegible] Si vero prius cõiungatur cum hoc verbo po[illegible] quod habet vim ampliandi) & postmodum c[illegible] hoc verbo est, significabitur quoddam præs[illegible] & confusum, & erit locutio vera sub hoc se[illegible] Deus non potest facere, nisi id, quod si fac[illegible] esset conueniens & iustum.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ licet iste cursus rerũ sit determinat⁹ istis rebus, quæ nũc sunt, nõ tamẽ ad hũc cursum limitatur diuina sapientia & potestas. Vnde licet istis reb⁹, quę nũc fiunt, null⁹ alius cursus esset bon⁹ & cõueniens, tamen Deus posset alias res facere, & alium eis imponere ordinem.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum Deus possit meliora facere ea, quæ facit.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit meliora facere ea, quæ facit. Quicquid enim Deus facit, potentissime & sapientissime facit: sed tanto fit aliquid melius quanto fit potentius & sapientius. Ergo Deus non potest aliquid facere melius quam facit.

¶Præterea, Augu. contra Maximum sic argumentatur: si Deus potuit & noluit gignere filium sibi æqualem, inuidus fuit. eadem rõne si Deus potuit res meliores facere quam fecerit & noluit, inuidus fuit. Sed inuidia est omnino relegata à Deo: ergo Deus vnumquodq; fecit optimum. Non ergo Deus potest aliquid facere melius quam fecit.

fuisse ver fuit. non fuisset autem, quia expoliatus esset ipso fuisse. & sic duo contradictoria essent simul vera, quod non est intelligibile. Ex hoc etiam patet quòd nihil officit pposito quod fuisse acciderit Ade: sicut & esse & fore, nõ enim magis contradicunt, sortes est homo & nõ est homo: quã sortes currit & nõ currit: & quàm curret & nõ curret: & quàm cucurrit & nõ cucurrit. Nihil enim refert ad contradictionẽ materia necessaria vel cõtingẽs. Et propterea in respõsione ad primũ vtrunq; tangitur scilicet, accidentalitas & impossibilitas absoluta concomitans implicationem contradictionis.

1. dist. 43. qõ. 23. Et 2. contra c. 23. vsque 30. Et lib. 3. c. 98. fin. Et po. qõ. 1. artic 5.

¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo tractat quandã opinionẽ, secũdo tractat aliã. tertio respondet quæsito.

¶Quo ad primũ opinio quædam erronea tenet partẽ negatiuam, quia tenet Deũ agere ex necessitate naturæ, & declaratur ex actione naturaliũ proportionaliter: & tandem repræhẽditur, quia falso innititur fundamẽto, vt patet ex dictis in qõ. 19. vbi vterq; modus naturalis necessitatis, scilicet spectans ad naturam, & spectans ad voluntatem, à diuina actione remotus est.

¶Quo ad secũdũ tria ordinate facit. primo ponit ipsam opinionẽ tenentẽ quoq; partẽ negatiuam, sed alia ratione, quæ est talis. Deus nihil põt operari absq; ordine sapiẽtiæ & iustitiæ suæ: ordo autẽ sapiẽtiæ & iustitiæ suæ non extẽdit se vltra ea, quæ quandoq; fiũt. ergo. Secũdo examinatur hæc ratio quo ad primam propositionẽ approbando eam, quia diuina potẽtia æqualis est suæ sapiẽtiæ, & ecõuerso propter idẽtitatẽ mu-
117 tuã. Tertio examinatur
122 & reprẹhenditur quoad secundã propositionem probãdo suã cõtradictoriã, scilicet diuina sapientia non arctatur ad ordi-
138 nẽ stabilitũ qui nũc est, tali ratione. Tota ratio ordinis, quã sapiẽs rebus à se factis imponit, sumitur à fine: ergo à fine proportionato rebus ꝑpter finẽ sapiẽtia facientis limitatur ad certũ ordinem, & à fine improportionabiliter excedẽte limitatur: ergo diuina sapiẽtia nõ determinatur ad aliquẽ rerum ordinẽ sic, vt nõ posit alius effluere. Antecedens pa-
132 tet, cũ prima cõsequen-
66 tia: cuius cõsequentis se-
72 cundam partẽ apposui,
b c quoniã implicite tantũ in litera habetur: & ta-
131 men ex illa pẽdet vis ra-
118 tionis. Cõstat autẽ eam subintelligendam fuisse ex posteriori ista regula, si affirmatio est causa affirmationis &c. si enĩ cõmensuratio finis ratio est limitationis ad certũ ordinẽ, qa tota ratio ordinis est à fine: oportet ꝙ incõmensuratio finis per excessum sit ratio nõ limitationis ex eadẽ causa, secũda vero cõsequentia probatur: quia diuina bonitas, quę finis est omnium improportionabiliter excedit omnem stabilitum ordinem rerum.

¶ Quo ad tertium cõclusio respõsiua quæsito est: Deus põt alia facere quã quæ facit. Nec aliter hæc cõclusio probatur: qa examinãdo ꝓpositas opiniones exclusæ sunt oẽs causæ restrictiuę diuinæ potẽtiæ ad ea quæ facit. Cũ enĩ obiectũ eius vt dictũ est, sit possibile absolutæ: si restringeret ad possibile qđ facit, aut hoc esset rõne naturæ agẽtis, aut rõne quasi potẽtiarũ, aut rõne quasi habituũ, cũ in Deo non cadãt impedimẽta & indispositione &c. Hæc autẽ oĩa sunt exclusa in litera. in prima quidẽ opinione, natura & volũtas, ac ꝑ hoc intellectus implicite. in secũda vero habitus, scilicet sapientia & iustitia. Vnde omnibus restrictiuis exclusis restat ambitua diuinæ potentiæ in sus latitudine ad possibile absolute. 117. 118.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæquintæ Articulum sextum.* Comment.

IN titulo cõtinẽtur duę quæstiones: altera formaliter: scilicet, vtrum Deus possit meliora facta. Altera virtualiter, scilicet, vtrũ Deus possit facere alia meliora factis. Clauditur enĩ hæc secũda in prima rõne primi facti. quod est vniuersum. quĩ melior ratio vniuersi ex alijs reb⁹ pẽdet, vt in respõsione ad tertiũ dicit. 152

¶ In corpore vtriq; quęsito respõdetur duabus distinctionibus, & trib⁹ cõclusionibus. Prima distinctio explicata est de bonitate, scilicet substãtiali vel accidẽtali. Secũda est implicite de re eadẽ, vel diuersa. Prima cõclusio est, res eadẽ nõ potest fieri melior substãtialiter, & ꝓbatur quia differẽtia substãtialis se habet vt vnitas in numeris &c. Secũda est, res eadẽ põt fieri melior accidẽtaliter. Tertia est De⁹ qualibet re à se facta potest facere aliã meliorẽ. Nec aliter hic ꝓbãtur hę cõclusiones: qm̃ ex prædictis sequũtur, si enĩ obiectũ diuinæ potẽtiæ est possibile absolute: & hæc sunt de numero possibiliũ, quod ex eo ꝑcipi potest, quod nulla apparet contradictio in his: Consequens est, quod hæc possit Deus facere.

¶ *Num quacunque* [illegible] *possit meli*[illegible]

¶ Circa tertiã cõclusionẽ dubitatur ex Scoto & ex Aureolo. Scot⁹ siqdẽ ĩplicite in tertio sn̄iarũ di. 13. q. 1. tenet oppositũ tali rõne. Accepta aliqua terminata creatura ex parte inferiori quæ sit A, quæritur ascẽdẽdo, aut est status ad aliquam supremã, & habetur oppositũ: aut nõ, sed põt procedi ĩ infinitũ, & tũc sic: quanto aliqua creatura magis excedit A, tanto est pfectior, & per cõsequẽs creatura quæ in infinitũ excedit est in infinitũ perfectior: & ita erit in se intẽsiue infinita, quod est impossibile. Aureolus vero apud Capreolũ in 43. dist. primi sex medijs contra hanc cõclusionẽ inuehitur valde prolixis: quorũ vim tantũ afferã. Primo ergo arguit

115. 1. dist. 44. art. 1. 2. & 3. Et 3. 13. art. 2. qõ. 2. & 3. Et po. q. 3. 16. & 17.

¶Præterea, Id quod est maxime & valde bonum, non potest melius fieri: quia maxime nihil est maius. Sed sicut Aug. dicit in ench. bona sunt singula, quæ Deus fecit, sed simul vniuersa valde bona: quia ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Ergo bonum vniuersi non potest melius fieri à Deo.

¶Præterea, Homo Christus est plenus gratia veritate, & Spiritum habet non ad mensuram. Et sic non potest esse melior. Beatitudo etiam creata dicitur esse summum bonum: & sic non potest esse melius. Beata etiam virgo Maria est super omnes choros Angelorum exaltata: & sic non potest esse melior. Non igitur omnia quæ fecit Deus, potest facere meliora.

¶SED CONTRA est quod dicitur ad Ephe. 3. quòd Deus potest omnia facere abundantius quàm petimus, aut intelligimus.

CONCLVSIO.

¶*Non potest à Deo res eadem melior fieri substantialiter, sed accidentaliter: potest tamen Deus quanuis re à se facta meliorem simpliciter facere.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd bonitas alicuius rei est duplex. Vna quidem, quæ est de essentia rei: sicut esse rationale est de essentia hominis: & quantum ad hoc bonũ, De⁹ non potest facere aliquã rem meliorem quàm ipsa sit (licet possit facere aliquã aliam ea meliorem) sicut etiam non potest facere quaternarium maiorem. Quia si esset maior iam non esset quaternarius, sed alius numerus. sic enim se habet additio differẽtiæ substantialis in diffinitionibus, sicut additio vnitatis in numeris [c], vt dicitur in 8. Meta. Alia bonitas est, quæ est extra essentiam rei. Sicut bonum hominis est esse virtuosum vel sapientẽ: & secundũ tale bonum potest Deus res à se factas facere meliores. Simpliciter autem loquendo qualibet re à se facta potest Deus facere aliam meliorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cũm dicitur Deum posse aliquid facere melius quàm facit, si ly melius sit nomen, verum est: qualibet enim re potest facere aliam meliorẽ. Eandem vero potest facere meliorẽ quodammodo, & quodam modo nõ, sicut dictũ est. Si vero ly meli[illegible]uerbium, & importet modum ex[illegible]acientis: sic Deus non potest facere [illegible]us quã sicut facit, quia non potest facere [illegible] maiori sapientia & bonitate. Si autem im[illegible]ortet modũ ex parte facti, sic potest facere [illegible]ius: quia potest dare rebus à se factis meliorem modum essendi quantum ad accidentalia, licet non quantum ad essentialia.

¶Ad secundum dicendum, quòd de ratione filij est quòd æquetur patri, cum ad perfectum venerit, non est autem de ratione creaturæ alicuius, quòd sit melior quàm à Deo facta est. Vnde non est similis ratio.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd vniuersum (suppositis istis rebus) non potest esse melius propter decentissimum ordinem his rebus attributum à Deo, in quo bonum vniuersi cõsistit. Quorum si vnum aliquod esset melius, corrũperetur proportio ordinis. Sicut si vna chorda plus debito intenderetur, corrumperetur cytharæ melodia. Posset tamen Deus alias res facere, vel alias addere istis rebus factis: & sic esset illud vniuersum melius.

¶Ad quartum dicendũ, quòd humanitas Christi ex hoc, quod est vnita à Deo, & beatitudo creata ex hoc quòd est fruitio Dei: & beata virgo ex hoc quòd est mater Dei, habent quandam dignitatem infinitam ex bono infinito quod est Deus: & ex hac parte non potest aliquid fieri melius eis: sicut non potest aliquid melius esse Deo.

QVÆSTIO VIGESIMASEXTA, De Diuina Beatitudine, in quatuor Articulos diuisa.

VLTIMO autẽ post consideratione eorum quę ad diuinę essentiæ vnitatem pertinent, considerandum est de diuina beatitudine. Et circa hocquęruntur quatuor. Primo, vtrũ beatitudo Deo competat. ¶Secundo, secundũ quid dicitur Deus esse beatus. Vtrum secundũ actum intellectus. ¶Tertio, vtrum sit essentialiter beatitudo cuiuslibet beati. ¶Quarto, vtrum in eius beatitudine omnis beatitudo includat.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum beatitudo Deo competat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd beatitudo Deo non cõueniat. Beatitudo enim secundum Boët. in 4. de Conso. est status omnium bonorum aggregatione perfectus: sed aggregatio bonorum nõ habet locum in Deo, sicut nec compositio. Ergo Deo non conuenit beatitudo.

¶Præterea, Beatitudo siue felicitas est præmiũ virtutis secundum Philosophum in 1. Ethi. Sed Deo non conuenit præmium, sicut nec meritum. Ergo nec beatitudo.

¶SED CONTRA est quod dicit Apostolus 1. ad Timo. vlti. Quem suis temporibus ostendet Deus beatus & solus potens Rex Regum & Dominus Dominantium.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus sit perfectissimo modo & secundum omnem gradum perfectionis intellectualis naturæ simpliciter perfectus, beatitudo sibi quã maxime conuenit.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd beatitudo maxime Deo cõpetit. Nihil enim aliud sub nomine beatitudinis intelligitur nisi bonum perfectum intellectualis naturæ, cuius est suam sufficientiã cognoscere in bono quod habet: & cui competit, vt ei contingat aliquid vel bene vel malè, & sic suarum operationum domina. Vtrunque autem istorum excellentissime Deo conuenit, scilicet perfectum esse & intelligentem [c]. Vnde beatitudo maxime conuenit Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ aggregatio bonorũ est in Deo nõ per modum com-

arguit si procederetur in infinitum in perfectionib⁹ specificis, superior esset quod dato tale perfectionale respectu inferioris: & cõsequẽter esset cõtinens perfectiones omniũ aliarũ creaturarũ, & cõsequẽter infinitæ perfectionis, quod est impossibile. prima cõsequẽtia tenet: quia superior cõtinet pfectionẽ inferioris, & adhuc plus. Vltima autẽ tenet: quia huiusmodi pfectiones apud se sunt infinitæ. Scđo sic, processus ad mẽsurã est infinit⁹: ergo ꝓcessus ad superi⁹ in specificis perfectionibus est finitus. cõsequentia patet ex 10. Meta. Tertio sic, vniuersitas specierũ creabilium distat à diuina perfectione, sicut finitũ ab infinito. ergo est finitæ perfectionis. ergo impossibile est in ipsa in infinitũ procedere ascẽdẽdo. patet sequela: quia processus in infinitũ secũdum perfectionẽ excedit omnem finitã perfectionẽ. Quarto processus ad vnitatẽ & totalitatẽ est finitus: ergo processus iste est finit⁹. probat sequela, quia est ad vnitatẽ & totalitatẽ vniuersi. Quinto sic, id ĩ quod primo à Deo incipiẽdo descẽditur, oportet dari: ergo nõ proceditur in infinitũ ascẽdẽdo. cõsequẽtia nota, & antecedẽs probatur ex illa maxima Diony. infima iungũtur supremis per media, ita ꝙ supremũ infimi attingit infimũ supremi, &c. Sexto sic, De⁹ & infima creatura sunt duo extrema, nõ distãtia in infinitũ per modũ intercidẽtis medij, sed per infinitatẽ alterius extremi. ergo inter ea non possunt esse infinita media.

29 ¶Ad euidentiã horũ scito, qđ quũ hic nõ sit sermo nisi de potentia Dei & possibili absolute: quũ dicimus, ꝙ quæcũq; creatura facta potest fieri alia perfectior, nõ denotatur aliqua potentia in creatura ad aliã vlteriorem creaturã, sicut in numeris accidit, sed denotatur incõsummabilitas possibilis absolute: est enĩ infinitũ sicut infinitũ materiale, qđ quocũq; posito vel accepto semper restat aliud accipiẽdũ. Denotatur quoq; inexhaustibilitas diuinæ potentię: qm̃ est infinitę actualitatis simpliciter. ita quod nullo participato actu exhauritur, [illegible] semper restat vltr[illegible] [illegible]one Scoti faciẽ respõdetur cõcesso processu in infinitũ, negãdo ꝙ sequeretur aliqua creatura in infinitum excedẽs infimã: qm̃ inter infimã & quãcũq; aliã signabilem, semper est finita distãtia, vt patet in numeris. Omnes enim hæ obiectiones adductæ, aut multę earũ in hoc fallũtur, ꝙ nõ discernũt inter processum in infinitũ, id est in aliquod vnũ numero infinitũ, & inter ꝓcessum. In infinitũ, id est nũquã in vltimũ: sed semper in aliquod sic, qđ restat aliud vlterius. Et si bene aduertimus iuxta primũ sensum, ly infinitũ est terminus, ad quem processus: & habet vim nominis, in 2. aut habet vim aduerbij, & est modus ipsius processus. Nos enim vtimur processũ in infinitũ iuxta secundũ sensum: quoniã nominibus est vtendũ vt plures vtuntur: & manifeste patet ex 3. Phy si. sic accipit. Arguentes autẽ accipiunt implicite vel explicite procedi in infinitũ iuxta primũ sensum, quod nec somniauimus, nec ex processũ in infinitũ quẽ ponimus, sequtur.

¶ Ad primã autẽ Aureoli obiectionẽ dicitur, ꝙ ratio illa peccat tripliciter, Primo in hoc quod modo diximus. Secũdo in hoc, ꝙ male interpretatur illã propositionem, perfectio superior includit inferiorẽ, & aliquid vltra: ista enim non est vera de pfectionibus vltimarũ differẽtiarũ: in nulla siquidẽ intelligẽtia clauditur virtualiter quicquid positiue perfectionis ponit vltima differentia bonis: hoc enim est Dei propriũ, vt alibi videndũ est. Tertio in hoc ꝙ nõ distinguit inter esse infinitæ perfectionis simpliciter, & esse infinitæ perfectionis in genere. In quo etiã errauit tertia rõ. qm̃ si tota vniuersitas creabilium esset, essẽt qdẽ infinitæ pfectiõis specifice nõ tñ essent infinitũ ens: qm̃ singula & oĩa simul essent entia per participationẽ. Et similiter si essẽnt alia vna creatura æquiualẽs oĩbus illis, nõ esset infinitæ pfectionis simpliciter, sed in gñe. Sicut si essẽnt infinita aĩalia, aut vnũ animal eis æquiualẽs, nõ sequeret nisi infinita perfectio in gñe aĩalis. Et sic minima intelligentiarũ cum sit altioris ordinis forma, esset perfectior oĩbus eius, vtpote sub genere animalis.

¶ Ad secũdã obiectionẽ dicitur, ꝙ peccat tripliciter. Primo quia ꝓcessus iste nõ est ad mẽsurã, cũ nõ sit ad tertiũ aliquẽ. Secũdo, quia nõ distinguit inter totalẽ ꝓcessum, de quo tamẽ est tota qõ: & singulos partiales processus, de quibus non est quæstio: quoniã constat quẽlibet esse finitũ & ad mensurã materialiter, i. ad rem, quæ si esset, esset mẽsura. Et hic est tertius error, ꝙ s. nõ distinguit inter processum ad mensurã materialiter & ĩ potẽtia, nõ naturali, sed logica, & diuina: & mensurã in actu, & vt sic. tertia quoq; rõ tripliciter errat. Primo, qa putat vniuersitatem creabiliũ plus posse actu accipi quã vniuersitatẽ numerorũ. Secũdo ĩ hoc qđ diximus, ꝙ æquocat de infinita pfectiõe. Tertia ĩ hoc, quòd nõ videt, quòd infra infinitũ in genere, finitũ aũt simpliciter: põt in infinitũ ꝓcedi simpliciter, qđ est intẽtũ. Quarta aũt peccat sicut secũda. Tũ quia processus iste totalis nõ est ad vnitatẽ & totalitatẽ vniuersi: quia nullũ habet tertiũ, vt iã dicẽdum est. Tũ quia singuli partiales, ꝓcessus sunt ad vnitatẽ & totalitatẽ vniuersi nõ nisi in posita logica & diuina. Tũ quia sunt ad huiusmodi vnitatẽ & totalitatẽ materialiter & formaliter: nõ enĩ ĩplicat cõtractionẽ, quòd fierent plures creaturæ absque aliquo vniuerso per se ex eis resultante.

156 infrà qõ. 61. arti. 4. cor. Et 2. dist. 1. q. 2. art. 2. 4m. Et dis. 15. q. 2. arti. 3. 1m. Et 1. cõ. c. 100. & 101.

¶ Ad quintã aũt patet responsio, quòd illud dictũ Dio. intelligitur de creaturis inter se & nõ de cõnexiõe inter creaturã & Deũ. Vnde nõ datur primũ possibile descẽdendo à Deo, nec vltimũ ascendendo ad eundem: & sic vana est qõ, vtrũ sit finitum vel infinitum. De facto autem semper datur primũ factum, quod est perfectionis finitæ. Sexta demũ obiectio seipsã interimit: quoniã infinita distantia ex infinitate alterius extremi, infert necessario infinita inter-
cidẽtia media, si nõ actu, 22
tamẽ in potentia, vt ma- 33
nifeste patet in quãtita- 20
te cõtinua: nõ enim potest intelligi, quod inter lineã infinitam & lineã pedalem, non posint intercidere infinitæ lineæ mediæ, scilicet bipedalis, tripedalis, & sic in infinitum. vnde consequentia allata nihil valet.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsexte Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna est cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Beatitudo maxime cõuenit Deo. Probatur, beatitudo est bonũ pfectũ intellectualis naturæ: ergo maxime cõuenit Deo. Añs habet duas partes, s. quòd sit bonũ pfectũ: & ꝙ sit intellectualis naturę. prima quasi ꝑ se nota relinquit. Scđa aũt ꝓbatur rõne triũ cõditionũ intellectualis naturæ, s. cognitionis, sufficiẽtiæ, capacitatis boni vel mali, & dñij operationũ, & secunda quidẽ rñdet bono, prima perfecto, tertia autẽ vtriq;, cõsequẽtia vero probatur: quia vtraq; pars añcedentis maxime inuenitur in Deo. Comment.

¶ *Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus formaliter intelligendus est: ita quòd est sermo de intellectu vt intelligitur formaliter distinctus à substantia & voluntate diuina. Et quoniam Annot.

niam eadē est ratio,vt in corpore dicitur de beatitudine sanctorū.Idcirco ad hūc articulū spectat quæstio illa cōis ac trita,vtrū beatitudo cōsistat in actu intellect⁹, aut voluntatis.reliquorū enī beatitudo similitudo quędā diuinæ est beatitudinis. ¶In corpore vnica est cōclusio rńsiua quæsito affirmatiue.Beatitudo attribuenda est Deo,& aliis beatis secūdū intellectū.Hæc cōclusio & ꝓbatur & declaratur.ꝓbatur quidē sic, beatitudo est bonū perfectū intellectualis naturæ: ergo est ꝑfectissimū in intellectuali natura: igitur consistit in intelligēdo: ergo tam Deus quā alij, beati sunt secundū intellectū. Antecedens & patet ex dictis, & manifestatur ab effectu: quia scilicet intellectualis natura naturaliter appetit esse beata,sicut vnaquęq; res suā perfectionē. Prima vero cōsequētia in litera non habetur explicite,sed apposuimus eam ad claritatem doctrinæ: & ex se patet. secūda aūt probatur,quia perfectissimū in qualibet intellectuali natura est intellectualis operatio. quod probatur, quia secundū eam capit quodāmodo omnia. Vltima autē & patet ex se, & quo ad alios probatur,quia alij dicūtur beati per assimilationem ad beatitudinē Dei:manifestatur autē quo ad ly intellectum in Deo ex hoc, quòd licet esse & velle & intelligere in Deo sint idē, quia tamen differūt ratione,ideo conuenienter secundū rationē formalem loquendo, intellectui Dei specialiter attribuitur beatitudo.

1 ¶*Num beatitudo naturaliter appetatur.*

2 *Num intellectus operatio sit perfectißima.* 156

3 *Num beatitudo consistat in actu intellectus vel voluntatis.*

¶Circa hic dicta triplex est quæstio.prima, vtrū beatitudo naturaliter appetatur.Secūda,vtrū operatio intellectus sit omniū perfectissima, & quātum valeat ratio hic assignata ad hoc. Tertia, vtrū ipsa conclusio vera sit. hæc enim omnia dicūtur in litera, & habent diuersos opinantes. Et quoniā prima quæstio in quæstione octuagesimasecunda tractabitur, sufficiat hic scire, quòd natura intellectualis tripliciter naturaliter appetit beatitudinē. Primo appetitu, id est inclinatione naturali: & sic verificatur vniuersaliter.Secūdo appetitu,id est actu appetēdi naturali simpliciter: & sic verificatur de Deo & beatis. Tertio appetitu,id est actu appetendi naturali quo ad specificationem actus, libero autem quo ad exercitiū eiusdē: & sic verificatur quo ad homines. ✱ Experimur enim quòd respectu beatudinis non possumus habere nolle: quamuis in potestate nostra sit libere velle, vel non velle illam actualiter. Sed de his erit tunc sermo latior.

Ad 2m. ¶Secūda quoq; quæstio ibidē ex proposito tractabitur. & propterea pertranseundum nunc est. Circa tamē rationē hic illatā aduerte,quòd nobilitatē actus intelligendi supra cæteros non ex obiecto, vt tunc fiet, sed ex modo probat: intellectio enim fit capiēdo intellectū:quod cōstat esse omnia. Amatio autē & vniuersaliter volitio nō fit capiēdo rem amatā,sed potius ecōuerso.Intellectus enim intelligendo habet intellectum in se:volūtas autē amando quasi exit ad amatū: & cū nobilius sit(cæteris paribus)habere aliquid,quàm tendere in illud: ideo intellectio ex modo proprio sui generis nobilior est omni alia operatione.Vnde cū Deus essentiam propriam habeat pro obiecto tam intellectus quā voluntatis, & actus intellectus ex modo sui generis sit nobilior, merito secundū intellectū beatus dicitur: & idē est iudiciū de aliis beatis.quoniā ex parte obiecti æqualitas est. ✱ Vnde ad

Ad 3m. tertiā quæstionē descēdendo scito,quod Scotus in quarto,di.quadragesimanona, q.4.tenet oppositum: volens beatitudinē cōsistere principaliter in actu volūtatis, quæ est nō delectatio,sed amor. probatq; intetū tripliciter.Primo,sic velle tendit immediate in Deū,vt in finē vltimū.ergo immediatius est vltimo fini: & cōsequēter primo appetibili quā intelligere. Secundo,aut velle est propter intelligere, vel ecōuerso,aut neutrū propter alterū:sed primū est peruersum secundū Ansel.li.ij. cur Deus homo,c.1.tertiū autem est impossibile,vt patet.ergo relinquitur secundū.ergo amare est finis intellectionis, & cōsequenter nobilius. Tertio sic inter intrinseca summe volēdū est aliqd velle:ergo in eo cōsistit beatitudo. Aňs ꝓbatur: & de appetitu naturali,qui est inclinatio: & de appetitu libero recto,quoniā volūtas plus appetit perfectionē sui in vltimò fine quā perfectionē intellectus. Fiūt & multa alia argumēta cōtra hāc cōclusionē recitata à Capreolo quadragesimanona dist.quarti.q.secūda,quā breuitatis causa omitto,presertim,quia ex dicēdis in qō.82.& in solutione horū oīa quodāmodo patebūt.Scito igitur,quòd valde differt cōparare intellectionē & amorē beati inter se & viatoris. Et rursus simpliciter aut secundū quid.i.secūdum hoc genus.Tā simpliciter enim quā in beato, intellectio melior est & finis volitionis. In viatore aūt dilectio ꝓstat,quia tēdit in Deū secundū seipsum.Et similiter secūdūquid.i.in ratione agētis seu mouētis primū tenet locū. Et inde prouenit quòd secūdū volūtatē dicamur simpliciter boni ac mali. Et cōsequēter quòd act⁹ ei⁹ dicatur pessimus & optimus: & q⁹ tēdat in Deū secūdū gen⁹ nobilissimū causæ, s. vt finē. eius enī est mouere agēs,& quòd sit dña & formaliter libera,&c. hæc enim omnia ad nobilitatē secūdū quid spectāt. Vnde ad primū Scoti patet respōsio: quoniā peccat secūdū nō cām vt causam: oportet enim immediatius coniunctū esse optimo absolute & nō vt fini,si beatitudo concludenda est, quæ consistit in perfectissimo simpliciter. ¶Ad secundum quoque iam patet quod Anselmus de amore viatoris interpretandus est. ¶Ad tertiū aūt nihil omnino valet,Tū quia sicut volūtas naturali appetitu magis vult volitionē, ita ītellect⁹ intellectionē: oīs potentia tali appetitu tendit in sua primo. Tū quia falsū est, q⁹ volūtate libera, volūtas sibi magis quā intellectui velit: quoniā actus elicitus ad hoc ab īstitutore naturæ datus est appetitui animali, vt primo appetat supposito.Et propterea si intellectio est maior perfectio suppositi, quam volitio, recta voluntas mauult intellectionem quàm volitionem.

positionis,sed per modū simplicitatis: qa quæ in creaturis multiplicia sunt, in Deo præexistunt simpliciter & vnite:vt supra dictū est[c].

¶Ad secundum dicendū, quòd esse præmium virtutis accidit beatitudini vel felicitati inquātum aliquis beatitudinem acquirit: sicut esse terminum generationis accidit enti inquantū exit de potentia in actū,Sicut igitur Deus habet esse quāuis non generetur,ita habet beatitudinem quamuis non mereatur.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum Deus dicatur beatus secundū intellectū.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q Deus non dicatur beatus secundū intellectum. Beatitudo enim est summū bonū: sed bonum dicitur in Deo secundum essentiam[c].Et bonum respicit esse secundū essentiam,secundum Boēt.in lib.de hebdo.Ergo & beatitudo dicitur in Deo secundum essentiam,& non secundum intellectum.

¶Præterea,Beatitudo habet rōnem finis.Finis autem est obiectum voluntatis,sicut & bonū. Ergo beatitudo dicitur in Deo secundum voluntatem,& non secundum intellectum.

¶SED CONTRA est quod Greg. dicit xxxij.moraliū: Ipse gloriosus est qui dū seipso perfruitur, accidentis laudis indigens nō est.Esse autem gloriosum significat esse beatū. Cum igitur Deo fruamur secundum intellectum,quia visio est tota merces(vt dicit Aug.) videtur quòd beatitudo dicatur in Deo secundum intellectum.

CONCLVSIO.

¶*Cum beatitudo sit bonum perfectum secundū intellectū,ipsa intellectus operatione Deus beatus dicitur.*

¶RESPONDEO dicendum q beatitudo (sicut dictum est[c])significat bonum perfectum intellectualis naturæ.Et inde est,q sicut vnaquæq; res appetit suam perfectionem, ita & intellectualis natura naturaliter appetit esse beata[c]. Id autem quod est perfectissimum in qualibet intellectuali natura, est intellectualis operatio. secundum quam capit quodammodo omnia.Vnde cuiuslibet intellectualis naturæ creatæ beatitudo cōsistit in intelligendo In Deo autem non est aliud esse & intelligere secundum rem, sed tantum secundū intelligentiæ rationem. Attribuenda ergo est Deo beatitudo secundum intellectum,sicut & aliis beatis, qui per assimilationem ad beatitudinem ipsius beati dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ex illa ratione probatur,quòd De⁹ sit beatus secundū suā essentiā, non autē quòd beatitudo ei conueniat secundum rationē essentiæ, sed magis secundum rationem intellectus.

¶Ad secundum dicendū,quòd beatitudo cum sit bonū,est obiectum voluntatis:obiectū autē præintelligitur actui potentiæ. Vnde secundū modum intelligendi prius est beatitudo diuina,quā actus voluntatis in ea requiescentis.Et hoc non potest esse nisi actus intellectus. Vnde in actu intellectus attenditur beatitudo.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum Deus sit beatitudo cuiuslibet beati.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q De⁹ sit beatitudo cuiuslibet beati.De⁹ enim est summū bonū,vt supra ostensum est[c].Impossibile est autem esse plura summa bona, vt etiā ex superioribus patet[c]. Cum igitur de ratione beatitudinis sit quòd sit summū bonum, videtur quòd beatitudo non sit aliud quàm Deus.

¶Præterea,Beatitudo est finis rationalis naturæ vltimus. Sed esse vltimum finem rationalis naturæ,soli Deo conuenit. Ergo beatitudo cuiuslibet beati est solus Deus.

¶SED CONTRA,Beatitudo vnius est maior beatitudine alterius, secundum illud 1. Cor. 15. Stella differt à stella in claritate. Sed Deo nihil est maius. Ergo beatitudo est aliquid aliud quàm Deus.

CONCLVSIO.

¶*Deus est ipsa omnium beatorum obiecta beatitudo,non formalis nisi suiipsius.*

¶RESPONDEO dicendū,quòd beatitudo intellectualis naturæ cōsistit in actu intellectus.In quo duo possunt considerari,s.obiectū actus,quod est intelligibile: & ipse act⁹,qui est intelligere. Si igitur beatitudo cōsideretur ex parte ipsius obiecti,sic solus De⁹ est beatitudo: quia ex hoc solo est aliquis beatus, quòd Deū intelligit,secundū illud Augu.in iij.lib.confes. Beatus est qui te nouit etiā si alia ignoret.Sed ex parte actus intelligentis beatitudo est quid creatum in creaturis beatis, in Deo autem est etiam secundum hoc aliquid increatum.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum,quòd beatitudo quantū ad obiectum, est summum bonū simpliciter:sed quan[illegible] in creaturis beatis,est summū bonū,no[illegible]ter, sed in genere bonorum participabiliū [illegible]ura.

¶Ad secundum dicendum , quod finis [illegible]duplex, scilicet cuius & quo, vt Philosoph[illegible] dicit, scilicet ipsa res & vsus rei[c]. Sicu[illegible] uaro est finis pecunia, & acquisitio pecu[illegible]niæ: creaturæ igitur rationalis est quidem Deus finis vltimus vt res, beatitudo autem creata vt vsus vel magis fruitio rei.

158 121.q.1.art.1. 4.dist.49. q.1.art.1. q.1.Et 1. con.c.101. 33 34 53 15

a ¶*Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum tertium.* 36 *Annot.*

IN titulo ly Beatitudo [illegible] standum ad [illegible] bea[illegible] simpliciter & absolute respectu omnis beati interpretandum est. *Comment.*

¶In corpore duæ sunt distinctiones bimembres cum tribus cōclusionibus.Prima distinctio est.beatitudo est duplex,scilicet obiectiua & formalis,qui est ipse act⁹. Secunda est beatorum, scilicet Dei & creaturarū beatarum.Prima conclusio est, Deus est beatitudo obiectiua omniū beatorū: & ad hoc affertur autoritas Augu. Secunda est, Deus non est beatitudo formalis creaturarum beatarum. Tertia est, Deus est beatitudo formalis suiipsius. Nec alia ratione probatur, nisi quia actus intelligendi creaturæ est quid creatum: in Deo autem increatus.

¶*Num Deus sit formalis omnium beatorum beatitudo.*

¶Circa secundā conclusionē scito,quòd quidā apud Capreolū in secundo di.tertia.q.ij.impugnant illam, moti tum ex perpetuitate infinitæ visionis beatæ, tum ex impossibilitate naturali infinitarū intensissimarum specierū in eodē intellectu creato:tum ex possibilitate partis affirmatiuæ, scilicet quòd ipsa intellectio diuina potest esse æquē præsens & intima cuilibet intellectui creato, sicut intellectio creata: tum autoritate Augu. & Philosophorum:sed hęc parū valent. Visio nanq; beata sanctorū,creatū quid est finitę perfectionis simpliciter,infinitæ vero secūdū quid.i.obiectiue:incorruptibilis quoq; est vndiq; secūdū potētiā naturalē loquendo:quoniā & ex parte subiecti & obiecti,& coiunctionis vtriusq; nulla ad corruptionē potētia est.Nec ex hoc sequitur, animā nō tot posse recipere species intensas simul quin plures:visio in primis beata nō ponit in numerū cū aliis intellectionibus:quoniā cōissimi,altiorisq; ordinis est. Datur deinde status in speciebus,ad quas est naturalis potētia & præcipue simul in actu,vt in tractatu de Angelis clarius patebit. Impossibile quoq; est operationem vitalē meā nō ab intrinseco meo esse:cū in hoc ratio meæ vitæ cōsistat:esset enim vitalis & nō vitalis,& propterea cū beatitudo sit operatio vitalis beatorū, implicat diuinā essentiā esse illā: & aut antecedens est falsum, aut est sophisma figuræ distinctionis ab æquali præsentia ad modum.Autoritates quoque obiectiue intelligendæ sunt, si vere adducuntur.

¶Super

a ¶*Super Quæstionis vigesimæsextæ Articulum quartum.* *Annot.*

IN titulo omnis beatitudo distribuit pro omni specie felicitatis.Ly vero in eius beatitudine nō significat substantialem,seu primam simpliciter beatitudinem, de qua in præcedentibus duobus articulis habitus est sermo, sed statum potius beatificum: de quo primo articulo tractatum est: Ita quod sensus quæstionis est, vtrum scilicet Deus sit in tali statu beatitudinis, quod omnem habeat felicitatis speciem ac perfectionē. 159 1.cont.cap.100.§7.

¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito. In diuina beatitudine eminentius præexistit quicquid est desiderabile in quacunq; beatitudine tam vera quam falsa. Et probatur inductiue in triplici genere felicitatis, scilicet contemplatiuæ, actiuæ, & terrenæ consistentis in quinque: vt omnia clare patent in litera. *Annot.*

¶Circa cōtemplatiuam felicitatē aduerte, quod quidam ex verbis Arist. tertio de anima dicentis, quod intellectus speculatiuus nihil dicit de fugiendo aut prosequendo, resecant à contemplatiua felicitate omnē delectationem & amorem:glossantes,vt potuerunt admirabiles delectationes decimi Ethi. Sed te vera errasse videntur. in communi siquidem loquendo, contemplationē rerum excellentium sequitur delectatio intellectualis ꝑ modum naturalis resultantiæ, quoniam operationem optimam coniungentem naturalissimo obiecto necessario sequitur delectatio, vt patet ex delectationis diffinitione 2.rheto: Nec contra hoc militat autoritas tertij de anima, quæ de prosecutione animaliter non naturaliter loquitur,id est,de actu appetitus tanquam eligibili, non tanquam naturaliter concomitante, vt hic accidit. Ad propositum autem descendendo ambiguitas hæc non habet locum, quoniam visio beata nec practica, nec speculatiua est, sed altioris ordinis eminenter vtranque præh[illegible] *Annot.* [illegible]atem aduerte hic,quod quidam minus penetrantes perfe[illegible] rerum,ac per hoc non aduertentes,quod perfectio actiuæ partis consistit in agere,dixerunt quod felicitas practica consistit in actu voluntatis.Litera autem propter dictam rationem ponit eam in actione executiua, vniuersali tamen, scilicet gubernatione vniuersi: & merito,quoniam finis practicæ est operari.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum in Dei beatitudine omnis beatitudo includatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur,quod beatitudo diuina non complectatur omnes beatitudines. Sunt enim quędam beatitudines falsæ. Sed in Deo nihil potest esse falsum. Ergo diuina beatitudo non complectitur omnem beatitudinem.

¶Præterea, Quędam beatitudo secundum quosdam consistit in rebus corporalibus, sicut voluptatibus,diuitijs,& huiusmodi. Quæ quidem Deo conuenire non possunt, cum sit incorporeus. Ergo beatitudo eius non complectitur omnem beatitudinem.

¶SED CONTRA est quod beatitudo est perfectio quædam: diuina autem perfectio complectitur omnem perfectionem vt supra ostensum est. Ergo diuina beatitudo complectitur omnem beatitudinem.

CONCLVSIO.

¶*Quicquid desiderabile est in quacunque felicitate,id omne eminenter in diuina felicitate continetur.*

¶RESPONDEO dicendum, quod quicquid est desiderabile in quacunque beatitudine vel vera vel falsa, totum eminentius in diuina beatitudine præexistit. De cōtemplatiua enim felicitate habet continuam & certissimam contemplationem sui & omnium aliorum: de actiua vero, gubernationem totius vniuersi.

¶De terrena vero felicitate, quæ consistit in voluptate, diuitijs, potestate, dignitate & fama,secundum Boet.in iij. de consol.habet gaudium de se & de omnibus alijs pro delectatione. Pro diuitijs habet omnimodam sufficientiam,quam diuitiæ promittunt. Pro potestate omnipotentiam: pro dignitate, omnium regimē: p fama vero,admirationē totius creaturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quod beatitudo aliqua secundum hoc est falsa secundū quod deficit à ratione veræ beatitudinis: & sic non est in Deo.Sed quicquid habet de similitudine [illegible]umcunque tenuis beatitudinis,to[illegible] [illegible]xistit in diuina beatitudine.

¶Ad s[illegible]um dicendum, quod bona, quæ sunt i[illegible]orporalibus corporaliter, in Deo sunt spirit[illegible]iter secundum modum suum. Et hæc di[illegible] sufficiant de his quæ pertinent ad diuinæ essentiæ vnitatem.

TRACTAT. DE TRINITATE.

QVAESTIO VIGESIMA-septima, De Processione diuinarum personarum, in V. Articulos diuisa.

CONSIDERATIS autē his quæ ad diuinæ essētiæ vnitatē pertinent, restat considerare de his quæ pertinent ad trinitatē personarum in diuinis. Et quia personæ diuinæ secundum relationes originis distinguuntur,secundum ordinem doctrinæ, prius considerandum est de origine, siue de processione. Secundo de relationibus originis. Tertio de personis.

¶Circa processionem quæruntur quinque.

¶Primo,vtrum processio sit in diuinis. ¶Secundo, vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit. ¶Tertio, vtrum præter generationem aliqua alia processio possit esse in diuinis. ¶Quarto, vtrum illa alia processio possit dici generatio. ¶Quinto vtrum in diuinis sint plures processiones quàm duæ.

ARTICVLVS. I.

a ¶*Vtrum processio sit in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non possit esse aliqua processio. Processio enim significat motum ad extra: sed in diuinis nihil est mobile neque extraneum[c]. Ergo neque processio.

¶Præterea, Omne procedens est diuersum ab eo à quo procedit. Sed in Deo non est aliqua diuersitas, sed summa simplicitas. ergo in Deo non est processio.

¶Præterea, Procedere ab alio, videtur rationi primi principij repugnare. sed Deus est primū principium, vt supra ostensum est[c]. ergo in Deo processio locum non habet.

¶SED CONTRA est quod dicit Io. Ioan.septimo,Ego ex Deo processi.

CONCLVSIO.

¶*Cum Deus sit super omnia intellectualis naturæ existens,nulla in eo processio est, nisi sequens intelligibilem eius operationem, secūdum quā in ipso aliquid procedit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd diuina scriptura in rebus diuinis nominibus ad processionem pertinentibus vtitur. Hanc autem processionem diuersi diuersimode

a ¶*Super Quęstionis vigesimæseptimæ Articulum primum.* *Annot.*

ORdo præsentis tractatus satis patet in litera. Vnde ad articulum primum descendendo aduerte in tit. illius.primo,quod ly processio, sumitur communiter non descendendo ad talem, vel talem processionem, secundo quod ly esse sumitur proprie vt distinguitur esse contra intelligi, id est,esse secundum rem contra esse secundum rationem. Tertio,quod ly in, sumitur proprie,vt denotat modum essendi in aliquo formaliter. Quarto quod ly diuinis,sumitur strictissime pro his quæ sunt vere Deus. Ita quod sensus quæstionis est, an in ipso Deo formaliter inueniatur secundum rem processio aliqua. *Comment.*

¶In corpore tria facit.Primo respondet quęsito quo ad id quod liquet. Secundo duos errores circa id,quod latet,tractat. Tertio respondet quæsito determinando & aperiendo occultum.

¶Quo ad primum vnum dicit,de quo non est dubium,scilicet diuina scriptura vtitur nominibus processionem significantibus quum de Deo loquitur: ex hoc enim subintellecto, quod scriptura non dicit falsum, nec loquitur in hac parte Metaphorice,manifeste habetur,quod oportet in diuinis aliquam processionem esse ac saluari: sed ambiguum restat qualis sit illa processio.Vnde circa hoc ambiguum reliquum huius literæ occupatur.

¶Quo ad secundum ponitur primo error Arrij dicentis hanc processionem esse effectus à causa:& reprehenditur autoritatibus scripturæ. Ponitur deinde error Sabellij exponentis hanc processionem esse causæ in effectum: & similiter reprehenditur.Et quidem hic breuiter errores hi tanguntur,quoniam diffusius sunt alibi confutati & tractati, vt patet in quarto contra Gentiles.

¶Quo ad tertium tria dicit, Primo iter parans ad duo processionum genera vtriusque erroris cæcitatem aperit, ex eo quod diligenter intuenti dum vterque studet saluare processionem in Deo,neuter in eo,sed extra eum processionem ponit.& causa fuit,quia vterque processionem ad extra tantum posuit.Secundo duplex processionis genus inueniri dicit,scilicet ad extra & ad intra:manifestatur hoc sic,sicut actio est duplex,scilicet transiens,& immanēs: ita processio quædam est secundum actionem transeuntē,& quædam secundū immanentem:cum omnis processio actionē sequatur. ergo quædam est processio secundū hanc actionem,quæ est intelligere: & probatur hæc sequela, quia processio ad intra,id est,secundū actionem immanentem maxime patet in intellectu: quod probatur, quia in quocunque intelligente ex hoc ipso quod intelligit, procedit cōceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & ei⁹ notitia ꝓueniens, nuncupata verbū cordis & significata verbo vocali apud nos. Tertio & vltimo ponit conclusionem responsiuam:In Deo est processio secundū emanationē intelligibilem,& probatur sic,Deus est super omnia: ergo eā quæ in Deo dicūtur, sunt intelligenda secundum similitudinem non corporum,sed intellectualium substantiarum. ergo processio non est in eo secundum actionem in exteriorem effectum, sed secundum emanationem intelligibilem. Et confirmatur, quia sic fides catholica ponit processionem in diuinis. prima consequētia probatur ex eo quòd corpora sunt infimæ creaturæ, intellectus vero supremę,quamuis etiam ipsæ deficiant à diuina similitudine. secunda vero vt nota inductiue in motu locali & alteratione relinquitur. 160 1.dist.13. articul.1. Et 4. contra cap.11. Et po.qō.10.artic.1. 19

¶*Num secundū actionem immanētem sit aliqua processio ad intra: ita quod ipsa actio immanens actiue producere dicatur id quod procedit.* 13

Quæstio. ¶Circa prædicta plura occurrunt dubia primo circa illam propositionem, secundū actionem immanētem est processio quædam ad intra: vt enim apud Capreolū 27. di. primi.q.1.patet, arguūt cōtra hoc Scot. Aureolus, Durād⁹,Petrus de Palu.& Gerar.de Carmelo.Et cōsistit vis arguēdi in hoc inter actionē immanētē & transeūtē hoc interest,& per istā aliqd operatū:p illā nihil. ergo ruit ꝓpositio fundamētalis in materia de ꝓcessione diuina. Ancedēs patet ex 9.Meta.& 1.Ethi. cōsequētia vero est per se nota.Et cōfirmatur inqt Durād⁹,quia ex sentire & velle nihil ꝓducit ergo nec ex intellectione.Et cōfirmat addit Gerar. quia cuiuscunq; operationis est aliquid operatū,illud est ea nobilius,actu autē secundo immanēte nihil est nobilius.ergo.Circa eādē propositionē aliud occurrit dubiū:an ipsa actio immanēs sit ipsa ꝓductio actiua eius quod ꝓcedere dicitur secundū ipsam.Scot.siquidē in 27.dist.primi.q.1.tenēs partē negatiuā arguit cōtra hoc tripliciter.Primo ex ratione iam dicta:quia operatio immanēs est actus vltimus.Secūdo,quia si intellectio esset actio ꝓductiua termini,impossibile esset intelligere eam esse & nō esse illius terminū,vt patet de calefactione & calore: sed non est impossibile intelligere intellectionem esse absque termino. ergo. Tertio quia sic intelligentia gigneret verbum, & non memoria:quod est contra Augus.

¶*Num intelligens ex hoc ipso quòd intelligit, aliquid intra ipsum procedat,distinctum ab ipsa intellectione.*

¶Circa illā ꝓpositionē,scilicet quicunq; intelligit ex hoc ipso q intelligit,ꝓcedit aliqd intra ipsum. Dubiū occurrit.Tum qa beati vt sic intelligūt Deū:& tamē nō formāt verbū de eo.ergo falsa est dicta ꝓpositio. Ans: patet qa aliter De⁹ vt obiectū beatitudinis posset aliqua specie creata repsentari: q in 12.q.reprehensum est. Tū quia seclusa fide scim⁹ q De⁹ intelligit: & tñ nō possum⁹ ex hoc ꝓbare ꝓcessionē esse in eo,ergo ista ꝓpositio est credita,& nō scita aut intellecta,vel est falsa. ¶Circa eādē ꝓpositionē dubiū occurrit,an cōcept⁹ intellect⁹ sit aliud ab ipsa actuali intellectiōe, vt litera vult, an sit idē qd ipsa.Scot.eīn in 17.dis.primi oppositū tenet cū multis aliis à Capreolo recitatis ibidē. q.2.quadrifariā aūt diuisi sūt impugnatores. Quidā nāq; ipsā dis.ab actu intellegēdi impugnāt. quidē vero causā dixit verā.Alij aūt causā eiusdē nō verā,sed impossitā,scilicet ad pfecti⁹ repręsētādū vel cognoscēdū.Alij demū ducēdo ad impossibile. Et distinct. ipsam quidē Scot. & Du-

& Durandus conantur infringere ratione & autoritate. Ratio quidem Scoti in 27. distin. primi, per viam diuisionis infert verbum esse actualem intellectionem. Et quoniam exclusio viæ nostræ in secundo dubio adducta fuit, nunc pertranseamus. Durandus autem ibidem arguit sic, Verbū seu conceptus consistit in ratione manifestatiui sibi, vel alteri, ergo ne detur processus in infinitum, primum verbum quod est verbū cordis, est ipsa manifestatio per essentiam: hæc autē est ipsa actualis intellectio. ergo. Et confirmatur, quia tale per denominationem extrinsecā reducitur ad tale intrinsecè, ergo quū ratio manifestatiui nō conueniat nisi intrinsece verbo exteriori, oportet fieri reductionem ad aliquid, quod intrinsece per essentiam manifestet: hoc autem est actualis intellectio, ergo vt prius. Secundo sic, quandocunq; aliqua virtus eget duabus formis ad operādū, habita vna adhuc est in potentia essentiali, quia est in potentia non solū ad operationem, sed formā. ergo si ponitur verbum, intellectus in actu primo erit adhuc in potentia essentiali. Tertio arguit in 6. dist. primi. quia duæ formæ eiusdē speciei essent in eodem subiecto. Cętera autem, quæ contra causam distinctionis aut cōtra possibilitatē eius adducuntur, vide si vis sigillatim in Capreolo, ex dicendis nāq; omniū solutio facillime exercitatis patebit.

512. 225 315

¶ *Nam conceptio rei intellectæ & quomodo ex vi intellectiua & eius notitia procedat.* Quæstio.

¶ Circa aliam propositionem, scilicet conceptio rei intellectæ ex vi intellectiua & eius notitia procedit, dubium est de quali notitia intelligatur, scilicet habituali, an actuali. Quod enim non verificetur de habituali probat Durandus in 27. distin. primi. quia perfectius non procedit à minus perfecto. intellectus autem cum sola specie imperfectior est verbo, seu conceptu. Nec valet si dicatur, quòd licet species sit imperfectior conceptu: tamen intellectus cum specie, est perfectior conceptu: hoc inquam nihil est. Tum quia sicut producens est intellectus cum specie, ita productū est intellectus cum verbo. Tum quia de quasi formali principio & termino processionis est quæstio quid eorum sit perfectius, & non de compositis, vt patet inductiue in omnibus: hic autem constat terminum, id est conceptum esse nobiliorem specie: igitur species non est illa notitia à qua procedit. Quod autem non sit actualis notitia, multipliciter probat Scotus in primo distin. 2. cuius argumenta omitto: quia vt patebit non sunt contra nos.

¶ Ad primum dubium dicitur, quòd differentia illa inter actionem immanētem & transeuntem non est sic ample intelligenda vt sonat, sed vel quo ad necessitatem, vel quo ad ordinem. Et iuxta primam glossam sensus est: operatio transiens habet necessario operatum, immanens autem non necessario infert aliquod operatum: & sic cessant obiectiones omnes, vt patet. Et absque dubio hęc fuit mens Phylosophi, & manifeste continet veritatem: ex eo enim quòd habitus ex frequentatis actibus immanentibus generantur, manifeste patet non repugnare actioni immanenti habere opus præter se. Iuxta secundam vero glossam sensus est, quòd actio transiēs habet opus: sic quòd ordinatur ad ipsum opus. Actio vero immanens non habet opus, quia non per se ordinatur ad opus aliquod: sed si quando habet opus, illud ordinatur ad ipsam. Et vtrunque horum accidit in proposito: quia nec intelligere necessario producit conceptum, nec quando format ipsum ordinatur ad conceptum, sed econuerso conceptus ordinatur potius ad perfectionem ipsius intelligere. Vnde patet responsio ad omnia obiecta. Et etiam ad additionem Gerardi: quoniam operatum est nobilius, quando operatio per se ordinatur ad ipsum, non autem quando est potius econuerso, vt manifeste patet in actu & habitu.

¶ Ad secundam dubitationem dicendum, quòd omnes videntur in hoc conuenire, quòd productio intellectualis verbi est dicere intellectualiter, excepto Durando in 27. dis. primi. Sed differentia opinionum est in hoc, an dicere in ratione sua claudat actum intelligēdi, an solam productionem: siue illa sit aliquis alius actus secundus, siue relatio significata per modum actus secundi. Scotus enim vt patet in 1. dist. 2. quæst. vlti. & dist. 27. & in quolibetis, quæst. 1. distinguit in intellectu duplicem actū secundum: alterum qui est operatio, & alterum, qui est productio: & vult, quòd intelligere sit actus secundus, qui est operatio: dicere vero sit actus secundus, qui est productio: ordinatque istos duos actus inter se respectu eiusdem principij, scilicet intellectus in actu primo, sic, quòd intellectus prius naturaliter est operans quàm producens, seu dicens: & sic apud ipsum dicere seu producere verbum non est actus intelligendi: quamuis sit actus intellectus. Sed quòd hæc positio non sit conueniens vnica tantum ratione ad hominem, suadetur sic. Causa habens duos effectus inter se ordinatos, ita quòd neuter est alterius causa, sic se habet, quòd essentialior est comparatio vtriusque ad causam, quam inter se: ita quòd si per impossibile adimeretur primus, non propter hoc negan-

acceperunt. Quidam enim acceperunt hanc processionem secundum quòd effectus procedit à causa. Et sic accepit Arrius, dicens filium procedere à patre sicut primam eius creaturam a: & spiritumsanctū procedere à patre & filio sicut creaturam vtriusq;. Et secundu hoc neq; filius neq; spiritussanctus esset ver⁹ Deus. Quod est contra id, quod dicitur de filio. 1. Ioan. vlti. Vt simus in vero filio eius. Hic est verus Deus. Et de spiritusancto dicitur 1. Cor. 3. Nescitis quia membra vestra templum sunt Spiritussancti. Templum autem habere solius Dei est. Alij vero hanc processionem acceperunt secundum quod causa dicitur procedere in effectum, inquantum vel mouet ipsum, vel similitudinem suam ipsi imprimit. Et sic accipit Sabellius dicens, ipsum Deum patrem filium dici, secundum quod carnem assumpsit ex virgine, & eundem dicit Spiritum sanctum secundum quod creaturam rationalem sanctificat, & ad vitam mouet. Huic autem acceptioni repugnant verba Domini de se dicentis Ioan. 5. Non potest facere à se filius quicquam e. & multa alia, per quæ ostenditur quod non est ipse pater qui filius. Si quis autem diligenter consideret, vterq; accepit processionem, secundum quod est ad aliquid extra. Vnde neuter posuit processionem in ipso Deo. Sed cum omnis processio sit secundum aliquam actionem, sicut secundum actionem quæ tendit in exteriorem materiam, est aliqua processio ad extra, ita secundū actionem, quæ manet in ipso agente, attenditur processio quædam ad intra. Et hoc maxime patet in intellectu, cuius actio, scilicet intelligere manet in intelligente. Quicunque autem intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, procedit aliquid intra ipsum, quod est conceptio rei intellectę ex vi intellectiua proueniēs, & ex eius notitia procedens. Quam quidem conceptionem vox significat: & dicitur verbum cordis significatum verbo vocis. Cum autem Deus sit super omnia, ea quæ in Deo dicuntur non sunt intelligenda secundum modum infimarum creaturarum, quæ sunt corpora, sed secundum similitudinem supremarum creaturarum quæ sunt intellectuales substantiæ, à quibus & similitudo accepta deficit à repræsentatione diuinorum. Non ergo accipienda est processio secundum quod est in corporalibus, vel per motum localem, vel per actionem alicuius causæ in exteriorem effectum, vt calor à calefaciente in calefactum, scilicet secundum emanationem intelligibilem, vtpote verbi intelligibilis à dicente, quod manet in ipso. Et sic fides catholica processionem ponit in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum. quod obiectio illa procedit de processione, quæ est motus localis, vel quæ est secundum actionem tendentem in exteriorem materiam, vel in exteriorem effectum. talis autem processio non est in diuinis, vt dictum est e.

¶ Ad secundum dicendum, quod id, quod procedit secundum processionem: quæ est ad extra, oportet esse diuersum ab eo à quo procedit. Sed id, quod procedit ad intra processu intelligibili, non oportet esse diuersum, imò quanto perfectius procedit, tanto magis est vnum cum eo à quo procedit e. Manifestum est enim quod quanto aliquid magis intelligitur, tanto conceptio intellectualis est magis intima intelligenti, & magis vnum. Nam intellectus secundum hoc quod actu intelligit, secundum hoc fit magis vnum cum intellecto. Vnde cum diuinum intelligere sit in fine perfectionis (vt supra dictum est e) necesse est quod verbum diuinum sit perfecte vnum cum eo, à quo procedit absque omni diuersitate.

da est habitudo secundi ad causam: sed intellectus in actu primo est vt causa habens hos duos effectus, scilicet intelligere & dicere, ordinatos inter se, ita quod neutrum est causa alterius: ergo si per impossibile subtraheretur intelligere, non propter hoc sequitur quod subtrahatur dicere: & sic ista conditionalis est possibilis, si intellectus non intelligeret, diceret: quod manifeste implicat contradictionem: quid enim diceret si nihil consideraret? Maior est ipsius Scoti in 1. distin. 1. quæst. 1. artic. 3. minor autem est eiusdem in locis prædictis. Impossibilitas autem cōclusionis est euidens Sanct. Thom. autem vbique tenet, quod dicere est intelligere exprimendo, vel exprimere intelligendo, ita quod vtrunque horum est de eius ratione. Et si diligentius verba huius articuli considerentur, intellectio ipsa est productio conceptus, non curando pro nunc, an omnis intellectio sit productio verbi, an non. Dicit enim expresse, litera, quod per actionem immanentem, quæ est intelligere. conceptus seu verbum procedit: nulla ergo remanet apud ipsum actio alia ab intelligere quæ sit actio seu productio conceptus. Si enim tertium actionis genus intenderet, processus hic totus rueret. Fiunt autem contra hanc positionem obiectiones bifariam. Aliæ enim intendunt, quod intelligere non est actio productiua: aliæ vero quod dicere non est intelligere. & primæ quidem allatæ sunt mouendo dubitationem, reliquæ autem, quoniam notionalia immiscentur, in quæsti. 34. vbi de verbo specialiter tractabitur, soluentur. Hic enim in communi est sermo. Et quoniam principium est, prolixum esse decet secundum Platonis præcepta: quatenus ex principalis bene discussis facilior sit ad reliqua aditus.

6 218 81 91

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti ex dictis iam patet responsio: quia ideo operatio immanens dicitur, & est actus vltimus: & quia non necessario producit opus, & quia si producit illud, magis est propter ipsam quam econuerso.

¶ Ad secundam vero dicitur, quod aliquam operationem esse actionem productiuam termini contingit du[illegible]ter: vno modo necessario, alio modo permissiue: & quod conditionalis a[illegible] Scoto non est vera in actione productiua permissiue, qualis est intellectio, vt [illegible] one primi dubij dictum est.

¶ Ad tertium autem dicitur quod æquiu[illegible]r, intelligentia enim apud Augustinum non gignit verbum vt principium formale [illegible] actiuum vt quo, sed memoria: cum hoc tamen stat quod aliquid intelligent[illegible] it ipsa gignitio verbi, vt nos dicimus.

¶ Ad tertium dubium dicitur, quod ly quicun[illegible] distribuit tantū pro hominibus viatoribus: intendit enim ex his, quæ in nobi[illegible]ntur, eleuare ad inuisibilia & incomprehensibilia Dei. Nos enim intelligen[illegible] per conceptum aliquem formamus adæquatum, vel inadæquatum actui [illegible] imperfectum &c. Vnde ad obiectiones non est aliter respondendum, sed concedenda est earum conclusio scilicet, quod non oportet omnem intellectum in actu proferre verbum, & non solum in Deo & beatis, sed etiam in intelligentijs quo ad intellectionem suiipsius. hoc verum videtur. Beatus enim verbum partiale, non autem adæquatum visioni proferre potest. plus enim videt quam dicere possit quocunque creato verbo. Angelus autem seipsum per seipsum etiam obiectiuè præsentialiter habens vane verbum formaret de se sibi. Vnde vniuersaliter de omni intellectu loquendo illa propositio, quicunque intelligit &c. credita est, non scita.

¶ Ad quartam dubitationem, licet multi cum Scoto in 27. distin. primi, respondeant affirmando identitatem conceptus & actualis intellectionis cuiusdam primo genitæ &c. San. Thom. tamen vt expresse habetur inferius, quæst. 14. arti. 1 ad secundum tenet conceptum esse aliud ab actu intelligendi, vt terminū ab eo cuius est terminus.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod in parte intellectiua præter potentias actus, & habitus posuit terminum actus ea necessitate, vt obiectum actus secundi haberetur præsens ipsi actui obiectiue. Obiectum enim intellectus dupliciter potest esse præsens intellectui. Primo vt comprincipium actus intelligendi, & hoc fit per speciem intelligibilem. Secundo vt obiectum. obiectum enim vt obiectum non significat causam, vel principium actus, sed terminum actus: & hoc oportet fieri per conceptum; qui verbum speciesque expressa quandoque dicitur. Alioquin obiectum intellect⁹ non esset intra actualiter actualitate actus secūdi. Quod enim ad hoc officium non sufficiat species intelligibilis, ex eo patet: quia hoc est officium termini. illi autem competit ratio principij. Quod etiā non sufficiat ipse actus intelligēdi, ex eo probatur, quod officiū obiecti non est officiū ipsius actus secundi, nisi intellectione reflexa. Vnde conceptus seu verbum apud nos est res non intelligibilis, sed intellecta actu in esse intentionali & ea

& ea necessitate ponitur, qua ponitur obiectū intellectus in actu intus. Hanc autē esse mentem sanc. Tho. si quis dubitat, legat ipsum in primo contra Gen. c. 5. 3. & in 4. cap. xj. & in quæstionibus de potentia. q. 8. art. 1. & q. nona, art. 1. & tertio. Vnde patet eos, de quorum numero videtur Durandus in 29. dist. primi, qui imponunt nobis verbum poni propter notitiā perfectiorem, aut expressiorem repræsentationem: minus bene dixisse. Aduerte tamen & diligenter, quòd conceptum seu verbum esse obiectū & terminū actus intelligendi, potest intelligi dupliciter. Vno modo, inquantum imago alterius, id est, secundum rem repræsentatā, id est, quod ipsa res cōcepta terminat actū intelligendi. Modus vero essendi sic spiritualiter intus est conditio rei obiectæ & intellectæ. Alio modo inquantum res talis est, puta qualitas spiritualis, &c. & primo quidem modo intendimus nos cōceptum esse obiectum intellectus in actu, & non secundo nisi respectu actus reflexi. Vnde patet ruina omnium argumentorum contra hanc viam procedentiū, & ex eo, quòd res ipsa, puta leo, bos &c. intelliguntur actu recto, & nō species in anima, & ex eo quòd idem quod quid est, obiectū est omnium intellectuū, & ex alijs huiusmodi. Nō discernere enim inter obiectū, vt rem, & obiectum, vt rei imaginem, vt sic: causa erroris est. Discernentes autē hæc, & attendentes duabus præfatis cōditionibus cōceptus, scilicet quòd est res, & quòd est imago: vtendo illa propositione Arist. Inde memoria & reminiscentia, idem est motus in imaginem, & rem cuius est imago: facile omnia soluūt & interpretantur: qua ratione dicitur, quod verbū est obiectum &c. & quoniam actus intelligendi & conceptus simul sunt & nō sunt, simul quoque sunt & non sunt principium alicuius: ita quod sicut contingit actum intelligendi esse causam alterius actus intelligendi vel volendi, ita & conceptum: pro vno enim computantur quo ad agere.

138 161 160 54 35 17 83

¶ Ad tertium dicendū, qd' procedere à principio, vt extraneū & diuersum, repugnat rationi primi principij e: sed procedere vt intimum & absque diuersitate per modum intelligibilem includitur in ratione primi principij. Cū enim dicimus ædificatorē principium domus in ratione huius principij, includitur cōceptio suæ artis: & includeretur in ratione primi principij, si ædificator esset primū principium. Deus autem qui est primum principium rerum, comparatur ad res creatas vt artifex ad artificiata.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aliqua processio in diuinis generatio dici possit.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd processio quæ est in diuinis, non possit dici generatio. Generatio enim est mutatio de non esse in esse corruptioni opposita, & vtriusque subiectum est materia. Sed nihil horum competit diuinis. Ergo non potest generatio esse in diuinis.

¶ Præterea, In Deo est processio secundum modum intelligibilem, vt dictum est e, sed in nobis talis processio non dicitur generatio. Ergo neque in Deo.

¶ Præterea, Omne genitum accipit esse à generante. Esse ergo cuiuslibet geniti est esse receptum. Sed nullum esse receptu est per se subsistens. Cum igitur esse diuinum sit esse per se subsistens (vt suprà probatum est e) sequitur quòd nullius geniti esse sit esse diuinum. Non est ergo generatio in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Ego hodie genui te.

CONCLVSIO.

¶ *Processio, secundum quam verbum in diuinis procedit, est generatio, non quidem communiter, sed proprie. quæ origo viuentis à viuente coniuncto secundū similitudinem eiusdem naturæ est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod processio verbi in diuinis dicitur generatio.

¶ Ad cuius euidentiam, sciēdum est, quod nomine generationis dupliciter vtimur. Vno modo communiter ad omnia generabilia & corruptibilia: & sic generatio nihil aliud est quam mutatio de nō esse ad esse. Alio modo proprie in viuentibus: & sic generatio significat originem alicuius viuentis à principio viuente coniuncto: & hæc proprie dicitur natiuitas e. Non tamen omne huiusmodi dicitur genitum, sed proprie quod procedit secundum rationem similitudinis. Vnde pilus vel capillus non habet rationem geniti & filij, sed solū quod p̄cedit secundū rationem similitudinis nō cuiuscunque. Nā vermes qui generantur in animalibus, non habent rationē generationis & filiationis, licet sit similitudo secundum genus. sed requiritur ad rationem talis generationis, quod p̄cedat secūdū rationē similitudinis in natura eiusdem speciei, sicut homo p̄cedit ab homine, & equus ab equo e. In viuentibus aūt, quæ de potentia in actū vitæ procedunt, sicut sunt homines & animalia, generatio vtranque generationem includit. Si autem sit aliquod viuens, cuius vita non erat de potentia in actum, processio (si qua in tali viuente inuenitur) excludit omnino primā rationē generationis, sed potest habere rationem generationis, quæ est propria

¶ Ad rationem autem Scoti in oppositum non oportet aliter respondere, satisfactum est enim illi in secundo dubio.

¶ Ad Durandum aūt dicitur, quod prima ratio sua peccat quadrupliciter. Primo in fundamēto: quia esse manifestiuū, quāuis sit de rōe verbi, nō tamē vt differētia eius constitutiua, cum conueniat etiā non verbo, vt pater si intelligamus Deum quo ad absoluta tantū, vt philosophi faciunt: omnia siquidē manifestari intelligeremus, simplici intellectione absq; con[illegible]. Secūdo, quia ratio manifestatiui cum ad manifestatū fit, relationē [illegible]ationis dicit. Vnde inferius dicetur quod Pater manifestat se & Sp[illegible]ctū, & omnia suo verbo. Tertia quia esse manifestatiuū nō qualitercūq[illegible]uenit verbo: sed esse manifestatiuū expressum ab alio, vt inferius patebit. V[illegible]e nō oportet fieri reductionē ad manifestationem simpliciter per essentian[illegible]d ab alio expressam. Tale aūt non est intellectio, quā vt in 34. q. manifesta[illegible]r: cōstat nō includere esse ab alio. Quarto quia nisi abutamur vocabulis, si [illegible]ū est manifestatiuū rei dictæ, manifestatio cōsequēter nihil aliud est [illegible] prolatio verbi. Cōstat aūt quod verbū non debet reduci ad prolatio[illegible]dine reducēdi, quo participās reducitur ad essentiā, de [illegible]. Reducendū est igitur verbum extra ab interius tanquam [illegible]cedens ad id, à quo dependet: & inter ipsa verba cordis quodlibet creatum reducitur ad diuinum, quod solū est per essentiā, iuxta illud. Et Deus erat verbum.

¶ Ad secundam respondetur, quod maior non est vera, nisi vtraque forma sit præuia actui: cōnceptus autem est forma non præuia, sed terminans actum, vt patet ex dictis.

¶ Ad tertiā vero dicitur, quod cōceptus, & actus, & species nō sunt formæ eiusdē speciei in essendo: sed species est cōpletiuū subiecti, actus est esse, cōceptus obiectum: licet in reprēsentādo se attingendo, id est, obiectiue, omnia sint eiusdem rationis tanquā partialia concurrētia ad vnum completum esse in actu tale, &c.

¶ Ad quintā dubitationē dicendū est tres esse hic opiniones. Prima est quod notitia, quę concurrit ad productionem conceptus seu verbi, vt forma qua agens agit, est actus secundus, s. intelligere: & hanc viā videtur sequi Henricus. Secunda est, quod talis notitia est velut actus primus tantū. hanc viā videtur sequi Scotus in primo dist. 2. q. 7. Tertia est, quod necessario est notitia per modū actus primi, contingenter tamen est quandoque actualis intellectio: & hæc est via sanc. Tho.

¶ Ad cuius euidentiā scito ex q. de ve. q. 4. ar. 1. quod notitia, à qua procedit cōceptus, pōt esse triplex: iuxta triplicē modū, quo causatur in nobis actualis notitia. Prima est quasi habitualis, id est, per modū actus primi: fit enim intelligere actu primo. Secunda est notitia cōplexa principiorum: fit enim ex ipsa scire. Tertia est simplex intelligentia prioris quidditatis: fit enim ex ipsa notitia posterioris. Et quoniam hic vltimi modi talem conceptum respiciunt, & non conceptum absolute, ideo absolute loquendo, per se conceptus à notitia per modum primi actus procedit tantum: talis tamen conceptus potest aliunde procedere, vnde non oportet hic multum solicitum esse.

¶ Ad rationem tamen Durandi dicendū est, quod species seu habitus & actus dupliciter comparari possunt: Vno modo quo ad modum essendi: & alio modo quo ad specificationem. Inuenitur enim vtrunq; horū in eorū quolibet. Si comparentur primo modo, sic actus est nobilior habitu, seu specie, vt dicitur primo Ethic. & ratio est: quia actus est simpliciter actus, illa vero habent esse medium inter actum & potentiam: & hoc nihil aliud est quàm dicere, quòd & res cognita nobiliori modo adest animæ, cum adest actu secundo, quā quum adest habitu seu actu primo: & anima nobiliori modo se habet cum actu attingit res, quàm quū habitu. Nec act⁹ quo ad modum essendi prædictum producitur à specie, se ab intellectu. Si autem comparentur secundo modo, sic respectu eiusdē obiecti loquendo, paris nobilitatis sunt: & sic actus adæquatus speciei manat ab ea quasi effectus à causa vniuoca: habet enī act⁹ q̄ sit talis à principio formali, quod est species, vt accidit etiam in aliis. Et sic patet solutio rationis Durādi: quę non solum contra nos, sed & cōtra ipsum Aristo. militabat.

¶ *Num processio secundum actionem ad intra sit propria infimis creaturis.* 567 Quæstio.

¶ Circa secundam consequentiam ad cōclusionem principalem dubiū occurrit: eo quòd falsum est q̄ processio secundū actionē ad extra sit propria infimis creaturis. s. corporalibus. Manifestum est enim quòd ipsę intellectuales substantiæ procedūt à Deo secundum actionem ad extra, & sic processus literæ falso videtur inniti fundamento. 464

¶ Ad hāc dubitationem breuiter dicitur, q̄ procedere secundum actionem ad extra computari videtur in litera inter processiones corporales, non ea ratione, quòd ipsa in corporalibus tantum inueniatur: sed quia est à Deo communis, vt etiam in corporibus inueniatur, & in ipsis corporalibus manifestius relucet. Valde enim vilem oportet esse processionem quæ rei omni quantumcunque infimæ conuenit. propter quod in proposito vbi graduantur processiones inter corporales tanquam infimas, merito computata est & exclusa à proprio processionis modo inuento in substantiis intellectualibus, quæ supremum tenent locum in vniuerso.

¶ In responsione ad tertium caue ne sis præceps, colligendo ex verbis istis in ratione primi principij claudi realē processionem: quam ponit fides absolute, sed quomodo hoc intelligatur inferius quæstione 45. artic. 6. patebit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus de generatione formaliter intendit, & clarior erit in corpore. *Comment.*

¶ In corpore duo facit. Primo distinguit prædicatum quæsiti, id est, generationem. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum, distinguit, describit et comparat generationem. Distinctio est generatio dupliciter, scilicet communiter & propria viuentibus. Descriptio vero membrorum est. Generatio communis omnibus, est mutatio de non esse ad esse, vt patet 5. Physi. Generatio propria viuentibus, (quæ natiuitas proprie dicitur,) est origo viuentis, à viuente coniuncto secūdum similitudinem eiusdem naturæ. Comparatio demum est quo ad separationem & coniunctionē vtriusq;: cum enim cōstet, quòd prima separatur à secunda, & rursus, quòd in viuentibus, quæ apud nos sunt, vtraque simul concurrit: ea ratione, quia exeunt de potētia ad actum, de necessitate sequitur, quòd si aliquod viuēs nascitur absq; exitu de potentia ad actum, quòd ibi generatio secunda separatur à prima.

¶ Circa diffinitionē natiuitatis sola illa particula coniuncto obscura aliqualiter est, eius tamen expositionem prolixam habens in quarto contra Gen. cap. xj. *Annot.*

¶ Quo ad secundum cōclusio responsiua est, processio verbi in diuinis habet rationem generationis, secundo modo. Et probatur, sigillatim probando tali processioni conuenire quatuor conditiones integrantes rationem natiuitatis. Quòd enim sit operatio vitalis, patet ex actione intelligibili. Quòd vero à principio coniuncto, patet ex articulo præcedente: & præcipue in responsione ad secundam. Quòd autem sit secundū rationem similitudinis, probatur: quia conceptio intellectus similitudo est rei intellectæ. Quod demū sit in eadem natura, probatur: quia in Deo idem est intelligere & esse: & sic non solum infertur conclusio, sed etiam ipsius corollarium, scilicet quòd verbum procedens in diuinis est filius.

¶ Circa rationē vltimi dicti in litera, scilicet quod ideo verbū diuinum procedit, vt res eiusdem naturæ cū Deo, quia ibi intelligere est esse. Aduerte quod hæc ratio pluries in hoc opere repetita in quarto contra Gētiles ca. xj. exponitur: & dicitur, quod tenet p̄ tāto, quia in cōi loquēdo esse cōceptus seu verbi, est intelligi. & propterea vbicunq; intelligere qd idētificatur ipsi intelligi, est accidēs, ipsum quoque verbū est accidens: vbi autem intelligere est esse substantiale, ibi quoque verbum est substantia: & quia sic est in diuinis, ideo verbum diuinum est substātia diuina. Cōceptus autem omnium creaturarū intellectualium sunt accidētia.

¶ Sed circa hanc rationem dubium occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quod intelligit, nihil ponit in re intellecta: & consequenter non potest esse reale esse ipsius conceptus. Secundo, quia actus intelligendi distinguitur realiter à conceptu: & secundum hanc viam est ipsum esse intellectus in actu perfecto, igitur nō potest Esse ipsum esse conceptus. *Quæstio.*

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad euidentiam horum sciẽdum est, quòd quia verbũ vt verbum est ipsum intellectũ in actu interius, habet tria. Ex eo enim quòd est intellectũ in actu, sequitur ergo, esse eius vt sic est intelligi: vt patet inductiue de viso in actu, & reliquis. Ex eo vero quod est interius intellectum, id est, in quo res intellecta actu intelligẽdi exprimitur sequitur, ergo esse eius est sic intelligi, vt scilicet interius in quo &c. Sic autem intelligi est aliquod esse reale, quoniam est esse expressam actu similitudinem
260 b obiecti. Ex eo vero quod est sic obiectum in actu, habet quod sit vnũ concurrẽtibus ad perfectionẽ actus intelligendi. Et
8 cõsequenter quod intellectio, quæ est ipsum esse intellectus in actu, ac per hoc est esse omniũ concurrentium ad perfectionẽ intellect⁹ in actu, sit esse ipsius verbi.

¶Vnde ad primam obiectionẽ dicitur, quòd licet intelligi nihil ponat in re intellecta: intelligi tamẽ sic, id est, vt propriũ
90 interius intellectũ aliquid reale ponit, non in re intellecta vniuersaliter, sed in re intellecta sic, id est, secundum esse quod habet interius in cõceptu.

83 ¶Ad secundam vero dicit, quòd intellectio est esse, & intellectus, & speciei intelligibilis, & verbi: diuersimode tamen quia intellect⁹ & speciei est esse intelligere: verbi aũt in intelligi, illorum quasi principiorũ, istius vt termini illorum quasi vnius completi subiecti istius vt obiecti. Vnde
e d nullum inconueniens se-
106 quit, nisi quis putet eodẽ esse nõ posse distincta realiter existere: quod falsum esse patet in materia, forma et composito.

¶Circa rationẽ generationis applicatæ ad diuinam processionem dubiũ occurrit ex Aureolo apud Capreolũ in 9. distin. primi. Arguit enim sic, si diuina processio prædicta ratione diceretur generatio: sequerentur duo impossibilia. Primũ est, quod fili⁹ nõ esset eo verbũ quo filius: & ecõtra, contra August. 7. de Trin. cap. 4. & tenet sequela: quia nec generatio verbi in nobis est generatio substantiæ viuę,
83 nec generatio filij apud nos est generatio verbi. Secũdũ est quod processio Spiritussancti esset generatio.
23 Et probatur sequela: quia sibi cõpetit tota illa definitio. Sed ad hæc facilis est responsio, negando vtranque consequentiam: nec probatio primi aliquid valet: quia in nobis filius procedit per actionem transeuntem: & verbum per operationem quæ est accidens; in Deo autem nihil horum locum habet. Quare autẽ proprietas filij exprimatur etiam verbi nomine, in 34. quęst. ar. 2. ad tertiũ patet. Probatio quoque secundæ consequẽtiæ falsum assumit: quoniam vt in articu. 4. ex proposito tractabitur: deficit illa conditio per modum similis.

Annot. ¶In respõsione ad tertiũ notato aurea verba in calce illius, s. in ipsa processiõe diuini esse cõtinetur & verbũ, &c. Perspicue enim apparet hic, quod nulla est distinctio formalis actu in essentia diuina & proprietates personales, & attributa, & reliqua quæ in Deo formaliter saluãtur, ipsa enim perfectio diuini esse si secundũ se (vt sic liceat loqui) diffiniret, hęc omnia in se cõcluderet: & propterea oẽm huiusmodi distinctionẽ in Deo nõ nisi virtualiter, in intellectu vero secũdũ rationẽ ponito.

a ¶*Super quæstionis vigesimæseptimæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly alia significat veram alietatẽ, & propter ly sit, oportet quod significet alietatem realem. Non enim est vera alietas processionũ realium, nisi sit realis. ly in diuinis, sumitur sicut in primo art. declaratũ est: & eodem modo est intelligendũ in singulis istius quęstionis articulis: nec oportet idẽ pluries repetere.

Comment. ¶In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. In diuinis præter processionem verbi est alia processio, quæ est processio amoris. Et probatur sic, in natura intellectuali apud nos, præter processionẽ verbi secũdũ actionẽ intelligibilẽ, est alia processio, s. amoris secũdũ operationẽ volũtatis: ergo in diuinis præter processionẽ verbi est alia processio, &c. Antecedens probatur ex proportionali: quia sicut per conceptionem verbi intellectum est in intelligente: ita per processionem amoris amatum est in amante. consequentia vero probatur: quia in diuinis nõ est processio nisi secundum actionem immanentem naturæ intellectualis: quam constat esse secundum hanc duplicem intellectus & voluntatis.

Quæstio. ¶*Nũ per actionẽ volũtatis procedat aliquid in ea tanquã terminus eiusdem.*

¶Circa hoc occurrit primo dubiũ simile dubio moto circa processionem verbi, an s. per actũ volũtatis procedat aliquid in ea tanquã terminus eiusdẽ. Et præter cões rationes ex parte actionis immanentis sunt aliæ ex proprijs voluntatis. Videtur enim primo contradicere hoc ipsimet S.T. in q. de ve. q. 4. ar. 2, ad septimũ, vbi dicit, quod in volũtate nihil procedit nisi per modũ operatiõis: & quod secus est in intellectu. Secũdo cõtra hoc arguũt tã Sco, quã alij, tenẽtes amorẽ productũ esse actũ amãdi, vt spiratũ: quẽadmodũ verbũ tenent esse actum intelligendi genitũ magisque autoritatibus arguũt quã rõnibus. Omnes autẽ autoritates & rationes huc tendũt, quod Spũssanctus est amor: amor autem amor est amãdi.

viuentium. Sic igitur processio verbi in diuinis habet rationem generationis. procedit enim per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ: id est, à principio coniuncto, vt suprà iam dictum est[c]: & secundum rationem similitudinis. Quia cõceptio intellectus est similitudo rei intellectæ, & in eadem natura existens. Quia in Deo idem est intelligere & esse, vt suprà ostensum est[c]. Vnde processio verbi in diuinis dicitur generatio, & ipsum verbum procedens dicitur filius.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd obiectio illa procedit de generatione secundũ rationem primam, prout importat exitũ de potẽtia in actũ. Et sic nõ inuenitur in diuinis, vt suprà dictum est[c].

¶Ad secũdũ dicendũ, quod intelligere in nobis nõ est ipsa substantia intellectus. Vnde verbũ quod secundũ intelligibilem operationẽ procedit in nobis, nõ est eiusdem naturę cũ eo à quo procedit. Vnde nõ proprie & cõplete cõpetit sibi ratio generatiõis. Sed intelligere diuinũ est ipsa substantia intelligentis, vt suprà ostensum est[b]. Vnde verbum procedens procedit vt eiusdẽ naturæ subsistẽs. Et propter hoc proprie dicitur genitũ & filius. Vnde & his quæ pertinent ad generationẽ viuentiũ, vtitur Scriptura ad significandã processionẽ diuinę sapiẽtiæ, scilicet cõceptione & partu. Dicitur enim ex persona diuinæ sapientiæ. Prouer. 8. Nondũ erãt abyssi, & ego iam concepta erã. Ante colles ego parturiebar. Sed in intellectu nostro vtimur nomine conceptionis[c], secundũ quod in verbo nostri intellectus inuenitur similitudo rei intellectæ, licet non inueniatur naturæ identitas.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, quòd nõ omne acceptũ est receptũ in aliquo subiecto, alioquin nõ posset dici, quod tota substantia rei creatæ sic accepta à Deo, cũ toti⁹ substãtiæ nõ sit aliquod subiectũ receptiuũ. Sic igitur id quod est genitũ in diuinis, accipit esse à generãte, nõ tanquã illud esset sit receptũ in aliqua materia, vel subiecto, quod repugnat subsistẽtiæ diuini esse. Sed secundũ hoc dicitur esse acceptũ inquantũ procedẽs ab alio habet esse diuinũ, nõ quasi aliud ab esse diuino existens. In ipsa enim perfectione diuini esse continetur & verbũ intelligibiliter procedẽs & principiũ verbi, sicut & quęcunq; ad eius perfectionem pertinent, vt suprà dictum est[e].

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum sit in diuinis alia processio à generatione verbi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod non sit in diuinis alia processio à generatione verbi. Eadẽ enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia, processione & sic procederetur in infinitum: quod est inconueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna tantum processio in diuinis.

¶Præterea, in omni natura inuenitur tantum vnus modus cõicationis illius naturę[c]. Et hoc ideo est: quia operationes secũdum terminos habẽt vnitatem & diuersitatem. Sed processio in diuinis non est nisi secundum cõicationem diuinæ naturæ. Cum igitur sit vna tantum natura diuina (vt suprà ostẽsum est[c]) relinquitur quòd vna sit tantum processio in diuinis.

¶Præteria, Si sit in diuinis alia processio ab intelligibili processione verbi, non erit nisi processio amoris: quæ est secundũ volũtatis operationẽ. Sed talis processio nõ potest esse alia à processione intellectus intelligibili: quia voluntas in Deo non est aliud in intellectu, vt suprà ostensum est[c]. Ergo in Deo non est alia processio præter processionem verbi.

¶SED CONTRA est, quod spiritussanctus procedit à patre: vt dicitur Io. 15. Ipse autem est alius à filio, secũdum illud Ioan. 14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter processionem verbi.

CONCLVSIO.

¶*Præter verbi diuini processionem sequentem intelligibilem eius operationem, alia quædam amoris processio est insequens actionem voluntatis.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in diuinis sunt duæ processiones, scilicet processio verbi & quædam alia.

¶Ad cuius euidentiam considerandũ est, quod in diuinis non est processio nisi secundũ actionẽ, quæ non tẽdit in aliquid extrinsecũ sed manet in ipso agente. Hmõdi aũt actio in intellectuali natura est actio intellectus & actio voluntatis. Processio autẽ verbi attenditur secundum actionem intelligibilem [illegible] secundũ aũt operationem volũtatis inuenitu[r] [illegible] quædam alia processio, s. processio amoris, [illegible] ndũ quã amatum est in amante, sicut per c[illegible]ceptio-

Num secundũ processionem amoris aliquid fiat secundum quod amatum est in amante.

¶Circa illa verba, secundũ quam amatum est in amante, dubiũ occurrit ex Aureolo apud Capreolum, x. dist. primi. Is enim multis argumentis nititur hoc impugnare & simpliciter & ad hominẽ. Verumtñ omnia eius motiua in hoc consistũt, amor, seu impulsus voluntatis consistit in tẽdẽtia ad rẽ amatã, & non in similitudine illius: ergo per processionem amoris non fit amatũ in amante: sed econuerso amans trahitur, transformatur & est in re amata: iuxta illud Matth. 6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum.

¶Ad euidentiam horum sciendũ est, quod quæ ea quæ sunt voluntatis, minus nota minusq; nominata sunt, ex his quæ in intellectu apparẽt proportionaliter: ea quæ in voluntate sunt, autor definiuit: itaq; quemadmodũ intelligendo formamus cõceptum, ita amãdo inclinationem quãdam in amatũ facim⁹ intus: quę qa nomine caret amor, impulsus, inclinatio, affectioq; vocatur. Verum inter intellectũ & voluntatẽ non solũ differentia est in hoc, quod terminus illi⁹ est similitudo, istius autẽ affectio: sed etiã in hoc, quod res quę in intellectu est terminus, habet modũ & nomen termini, vt patet de verbo & cõceptu. Res vero terminans in voluntate, licet secundum rem sit terminus, nec modũ tamẽ, nec nomen habet termini, quia & est & significatur vt in aliud tendẽs: cõstet autẽ, quod [a]liud tendere, cõditio est non termini, sed viæ. Et propter hanc rationem scrip[illegible] verba illa in q. de ve. vt patet diligenter totam responsionẽ conferenti ac pen[illegible] vnde nihil officiunt proposito. Et ex eadẽ radice patet responsio ad reliqua, [illegible] penuria siquidem vocabulorum amoris, nomen ad eius te[illegible] extendi.

¶Ad secũdã autẽ dubitationẽ dicit quod argumẽta in duobus peccãt. Primo in hoc, quod nõ videt tertiũ modũ essendi in præter presentiã & similitudinẽ, s. per inclinationẽ seu affectionẽ, quomodo esse deorsum est in graui, & esse sursum in leui: hic enim vt in 4. cõtra Gẽt. c. 19. explanatur: tertius est modus: & iuxta hũc amatũ est in amante, vt de se patet. Secundo in hoc, quod nõ librando quid sit amatum esse in amãte, putãt hanc consequentiã valere, amatũ fit à volũtate in amãte, ergo amatũ trahitur ad amantẽ: cũ tamẽ nihil valeat: quia amatũ nõ aliter fit in amãte nisi secũdũ affectionẽ amantis in amatũ: & consequẽter ex hoc ipso quod sic fit, trahitur trãsformatur, impellitur amans in amatũ obiectiue. Et sic in eo est. Patereq; facile poterat hoc ex ipsa amati ratione. Amari enim non est trahi, sed trahere amantẽ: & consequẽter fieri vt amatũ nõ est fieri vt tractũ, sed vt trahẽs: ac per hoc si aliquid sit in voluntate vt amatũ: non fit vt tractũ ad ipsam: sed econtrario vt trahẽs ipsam. Et hoc modo fatemur similitudinem proportionalem literæ inter intellectum & voluntatem currere, scilicet quo ad hoc quòd sicut ibi fit res intellecta, ita hic res amata. sed diuersimode: vt dictum est, & amplius dicetur inferius.

¶In responsione ad secundum aduerte, quod responsio consistit in hoc quod maior illa non tenet in natura infinita idẽtificante sibi omnia: quamuis inueniatur vera in alijs: quia finitæ sunt, & propterea ex eis assumpta est velut maxima.

¶In rñsione ad tertiũ nota duo. Primũ est, quod tertiũ argumentũ intẽdebat cõcludere nõ esse maiorẽ distinctionẽ inter has processiones, quã sit inter intellectũ & voluntatẽ, & cõsequẽter sicut inter intellectũ & voluntatẽ in Deo non est verę alietas, ita nec inter processiones. Rñsio aũt intẽdit ostẽdere, quod distinctio inter processiones est maior: imò quod inter eas est alietas stãte identitate intellectus & voluntatis: & hoc propter ordinẽ originis inter eas: quę tñ oritur ex rõnibus principiorum, s. intellectus & volũtatis: inter quę nõ est talis ordo. Ita quod est dictũ in principijs

piatis: & non est in principijs, & ex ratione ipsorum principiorum est ordo originis, non in seipsis, sed in processionibus secundum ipsa: & sic alietas processionũ quæsita in corpore articuli: implicite tantum determinata, hic implicite manifestatur ex ordine originis.

Quæstio. ¶*Num processio secundum voluntatem, per se procedat ab intellectuali processione in secundo modo dicendi per se.*

¶*Num amor procedat à verbo inquantũ verbum, an vt intellectum & an solo originis ordine, verbi & amoris processiones distinguantur.*

¶Secundũ aduertendum hic est, quod in litera dicitur, quod de rõne amoris est, quod procedat à conceptione intellectus, & cõsequenter in diuinis, quod processio sit à processione. Est enim primo hic dubiũ an sit de rõne processionis amoris in primo dicẽdi per se an in secũdo. Est & rursus dubium an de ratione amoris sit procedere à verbo inquantum verbum, an solum inquãtum verbũ est res intellecta. Est & tertio dubiũ, an præfat⁹ ordo originis sit præcise id quo realiter distinguũtur ipsæ processiones. Ita quod secluso ipso non esset realis inter eas distinctio. Sed quia in q. 36 art. 2. discutienda hæc sunt, vbi melius quoq; intelligentur post tractatum personarũ duarũ, id circo hic pertrãseamus.

163 ¶Quinq; tamẽ nullo pacto prætereunda censui. Primũ est, quod constat quod accipiendo conceptum pro re cõcepta seu cognita vt sic, processionem amoris oportet esse à conceptu: incognita enim nequaquã diligere possimus: & propterea in litera quasi per se notum dicitur, quod de ratione amoris est oriri à conceptu. Secundum est quod res cognita est causa amoris in genere causæ efficientis: quod ex eo patet quòd in litera dicitur, quòd amor habet ordinem originis ad conceptum. Constat e[illegible] nem originis in proposito ordinem esse secundum modum efficien[illegible] [c]onatque huic sententiæ illud Auerrois in 12. metaph. con. 36 balne[illegible] anima est agens desiderium, &c.

¶Tertiũ est, quod quãuis amor ori[illegible] effectiue à duobus, s. à voluntate & à re amabili cognita sicut & verbum ab [in]tellectu & intelligibili vna cum intellectu: magna tamẽ differentia percipienda in hoc. Conceptus enim producitur ab vtroq;, in vi vnius efficientis comple[illegible] n rõne rei. Amor aũt producitur à volũtate & re amabili cognita, non v[illegible] tãtibus vnũ agens, sed vt è diuerso ac diuersis rationibus concurren[illegible] volũtate enim oritur in ratione rei, ab amabili autem in [illegible] lis enim vt cognitũ amorẽ parit, voluntas autẽ vt talis rẽs. Hæc pro nunc sufficiant pro fundamẽtis dicendorum de amore & Spũsancto.

¶Quartũ est, quod Sco. in 1. di. 13. ex primo verbo ordinis intellexit hunc locum de di. processionum secundũ prius & posterius: & impugnauit tripliciter, primo, quia ista nõ est prius distĩo processionum, nam iõ illa prior, hæc posterior: quia illa est talis & ista talis. secũdo, quia processiones diuinæ sunt relationes. Relationes autẽ nõ distinguuntur primo per alias relationes. ¶Tertio, quia istæ relationes ordinis sunt aliæ à relationibus originis: quod probatur quia sunt inter alia extrema. Nã relatio originis est inter productũ & producens, relatio vero ordinis est inter originem & originẽ, male ergo exposita est litera, sed ad hęc facilis est responsio: ex ipso enim progressu istius tractatus apparet sensus literę simul cum rõne: quare sic quasi diminute locutus sit hoc in loco autor: manifestabitur enim inferius, quod in diuinis non est ordo nisi originis: & quod ille non includit relationes prioris & posterioris. Et propterea distinctio ordinis hic posita male exposita est pro distinctione secundum prius & posterius: quia est distinctio ordinis originis. Et si contra hoc dicatur quod ista distinctio non est prima, de distinctione reali loquendo, negatur assumptum: nam vt inferius patebit, solæ relationes originis realiter distinguunt in diuinis: de formali autem distinctione iam patet responsio ex corpore articuli, & ex articulo sequenti: quod, s. distinguuntur vna per intellectum, alia per voluntatem. Vnde iste ordo non addit super ipsas origines alias relationes, vt secũda obiectio vult. Nec est verũ quod alia sunt secundũ rẽ extrinseca relationũ originis & ordinis: quia productũ & eius passiua origo in diuinis sunt vnum: et relatio, eodemq; ordine quo productum, s. Spiritussanctus est à producto, s. filio: processio illius est à processione istius, quod est oriri ab illa. Tacuit autem autor hic, hæc, quoniam more suo à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia suo loco tractanda procedit: ordinem hic, ordinem deinde specificabit originis.

¶Quintũ est, quod argumẽta Scoti ibidẽ contra tenẽtes processiones istas distingui penes principia distincta secundũ rõnem, puta intellũ & voluntatẽ, nõ sequuntur viã nostrã: quia nõ militant nisi cõtra tenẽtes quod distĩo realis processionũ pendet ex distĩone rõnis principiorũ, quod alienũ est à doctrina S.T. Quãuis enĩ (vt in litera dicitur) ex rõne intell's & volũtatis nascat harũ distĩo, nõ tñ distĩo harũ oritur ex distĩone illorũ. Aliud est enĩ dicere, ex intell'u & volũtate seu ex rõnib⁹ eorũ, & aliud est dicere ex distĩone ipsorũ, primũ enĩ significat ipm Deũ seu rem realẽ: secũdũ vero ens rationis.

nem verbi res dicta vel intellecta est in intelligẽte. Vnde & præter processionẽ verbi ponitur alia processio in diuinis, quæ est processio amoris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non est necessarium procedere in diuinis processionibus in infinitum. Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura, terminatur in processione voluntatis.

¶Ad secundũ dicendum, quod quicquid est de Deo, est Deus, vt suprà ostẽsum est[e]. Quod nõ cõtingit in alijs rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ non est ad extra, communicatur diuina natura, non autem aliæ naturæ.

¶Ad tertiũ dicendum, quod licet in Deo non sit aliud volũtas & intellectus, tamen de rõne volũtatis & intellectus est, quod processiones, quæ sunt secundum actionem vtriusq;, se habeant secundũ quendã ordinẽ. Non enim est processio amoris nisi in ordine ad processionẽ verbi. Nihil enim potest voluntate amari, nisi sit in intellectu cõceptum. Sicut igitur attenditur quidã ordo verbi ad principiũ à quo procedit, licet in diuinis sit eadem substantia intellectus & conceptio intellectus: ita licet in Deo sit idẽ voluntas & intellectus, tamen quia de rõne amoris est quod non procedat nisi à cõceptione intellectus, habet ordinis distinctionem processio amoris à processione verbi in diuinis.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum processio amoris in diuinis sit generatio.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod processio amoris in diuinis sit generatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viuentibus, dicitur generatũ & nascens. Sed id quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudine naturæ: aliàs esset extraneum à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modũ amoris, procedit vt genitum & nascẽs.

¶Præterea, Sicut similitudo est de rõne verbi, ita est etiã de rõne amoris. Vñ dicit Eccl 13. quod oẽ animal diligit simile sibi, si igit rõne similitudinis, verbo procedẽti cõuenit gñare & nasci, videt etiã quod amori procedẽti cõuenit generari.

¶Prẹterea, Nõ est in gñe quod nõ est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quędã processio amoris, oportet quod pręter nomen cõe, habeat aliquod nomen speciale. Sed nõ est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur quòd processio amoris in diuinis sit generatio.

¶SED CONTRA est, quia secũdũ hoc sequeretur, quod spiritussanctus qui procedit vt amor, procederet vt genitus. Quod est cõtra illud Athanasij. Spũssanctus à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedẽs.

CONCLVSIO.

¶*Cum processio amoris non sit secundum rationẽ similitudinis, ea minime generatio est, & quod procedit in ea, non genitus seu filius, sed spiritus est.*

¶RESPONDEO dicẽdũ, quod processio amoris in diuinis non debet dici gñatio. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum & voluntatem, quod intellectus fit in actu per hoc quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem fit in actu, non per hoc quod aliqua similitudo voliti sit in volũtate[e], sed ex hoc quod volũtas habet quandã inclinationẽ in rẽ volitã. Processio igitur, quæ attẽditur scd̃m rationẽ intellectus, est scd̃m rõnẽ similitudinis. Et intñ potest habere rõnem gñationis, quia omne generãs gñat sibi simile. Processio autẽ quæ attẽditur secundũ rõnẽ voluntatis, nõ cõsideratur scd̃m rõnem similitudinis, sed magis scd̃m rationẽ impellentis & mouẽtis in aliquid[e]. Et ideo quod procedit in diuinis per modũ amoris, non procedit vt genitum, vel vt filius, sed magis procedit vt Spiritus. Quo nomine quędam vitalis motio & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri vel impelli ad aliquid faciendum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod quicquid est in diuinis, est vnũ cum diuina natura. Vñ ex parte huius vnitatis non põt accipi propria rõ huius processionis, vel illius: secundum quã vna distinguatur ab alia, sed oportet quòd propria rõ huius vel illius processionis accipiatur secundum ordinẽ vnius processionis ad aliam. Hmõi aũt ordo attenditur scd̃m rõnem voluntatis & intellectus. Vnde secundũ horũ

a ¶*Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quartum.*

Annotat. IN titulo aduerte diligẽter ly generatio. Cũ enĩ in præcedenti art. determinatũ sit quod processio amoris non est processio verbi, & in 2. art. determinatũ fuit quod processio verbi est gñatio: absq; qstiõe liquet quod processio amoris nõ est illa gñatio, quæ est processio verbi: & cõsequẽter cõstat, quod processio amoris realiter distinguitur à gñatione illa in diuinis, & de his non hic est qõ. Vñ nil aliud hic qritur, nisi vtrũ amoris processioni in diuinis cõueniat ratio formalis generationis. Et sic diligenter perscrutanti apparet quod sicut pcedẽs titul⁹ qsiuit distinctionẽ realẽ processionis à processiõe, 99
ita, hic quærit formalẽ: non secundũ quãcunq; rõnẽ, sed scd̃m rõnẽ generationis. Et vere restabat hoc quærẽdum: qm stabilitis processionibus verbi & amoris in diuinis, & quod illa est gñatio & illud filius: oportebat inquirere ac decidere an ista quoque sit gñatio. & consequẽter iste quo- 194
que filius, an nõ. Et hoc est quod quæritur.

¶In corpe duæ sunt conclusiones, prima est directe rñsiua qsito. Processio amoris in diuinis nõ est gñatio. Secunda est rñsiua intẽto. Procedens in diuinis p modũ amoris procedit vt spiritus. Anteq tñ probentur conclusiões, aduerte quod licet qsitũ vnũ fuerit, ad perfectionẽ tñ doctrinæ probatio non solũ quæsito simplici, sed etiam intentæ differentiæ quasi constitutiuæ ipsius processionis satisfacit. Ita quòd simul manifestatur in litera, & quare processio amoris non est generatio, & quæ sit differentia eius constitutiua: quæ differt à generatione, & est spiratio. *Comment.*

¶Probat ergo directe primo. prima concl'o ex differẽtia inter intell'm & volũtatẽ sic. Intell's habet hęc tria ordinarie: prio quòd fit in actu p silitudinẽ rei intellectę. scd̃o quod ex hoc processio in intellectu est secundũ rationẽ similitudinis. tertio quod hic ex hoc habet rõnẽ gñationis. quia oẽ generãs gñat sibi sile. Voluntas aũt totalr ex opposito. primo fit in actu: nõ secundũ similitudinẽ voliti, sed secundũ inclinationẽ in illud. secundo, ex hoc processio in volũtate nõ est secundũ rationẽ similitudinis, sed impelletĩs. tertio, ex hoc processio ista nõ est generatio, nec procedens est genitus, aut filius: & tũc subiũgitur probatio secũdæ conclusionis: quia, s. procedat vt Spũs per modũ subsequentis cõsequẽtiæ sic. Spũs importat vitalẽ quandã motionẽ cũ impulsu nõ qualẽcũq; sed eã quã ex amore dicimur moueri vel impelli. ergo procedẽs in volũtate p modũ impulsus procedit vt Spũs: quod erat intentũ. Et sic vtraq; cõclusio simul est probata. Et fundatur processus vis sup illa particula posita in diffĩone gñatiõis, scilicet secũdũ similitudinẽ. Ita quod quia processio aliqua ex ppria rõne formali est vel nõ est, scd̃m similitudinẽ est aut nõ est gñatio. Sane tñ intelligẽdo quo ad cõstructiuã: quia intelligit cõcurrẽtib⁹ cæteris pticulis, quæ sunt de rõne gñationis: ad destructiuã enĩ sufficit istius tñ priculę negatio, eo quod rõnes formales sũt sicut numeri, vt dicitur 8. metaphy.

¶*Num & quo actu intellectus fiat in actu per similitudinem rei intellectæ. nõ autem voluntas: & ex hoc illa sit secundum similitudinem, hæc vero non.* *Quæstio.*

¶Circa differentiã primã inter intellectũ & voluntatẽ asignatã dubiũ occurrit: de quo actu interpretãda sit, an de primo, an de secũdo. Et si quidẽ interpretat de actu primo, falsa videt ex parte volũtatis: quia fictio videt, quod ad hoc quod volũtas velit aliquid, pexigat in ea aliqua inclinatio faciẽs ipsã formal'r in actu primo, sicut spẽs intelligibilis se habet ad intellectũ pportional'r. Si vero intelligitur de actu secũdo, oportet asignare quõ oriatur ex hac differentia secũda. cũ hac enim stat, quod vtrobiq; sit processio secundũ similitudinẽ, vt patebit in sequenti dubio.

¶*Num secundum conceptionem intellectus procedat aliquid secundum rationem similitudinis, non autem secundum actionem voluntatis: & ex hoc in illa inferatur generatio, non autem in isto.* *Quæstio.*

¶Circa secũdã differẽtiã dubiũ occurrit: quia falsa quoq; videt ex pte volũtatis, nec sequtur ex prima, imò poti⁹ cõtradiceret primæ: quod sic manifestat. Procedere secundũ similitudinẽ in pposito, est terminus processionis ex vi processionis esse similem producenti in actu, vt patet de verbo respectu intellectus in actu primo

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

propriam rationem sortitur in diuinis nomen vtraq; processio, quod imponitur ad propriã rationem rei significandam. Et inde est quod procedens per modum amoris: & diuinam naturã accipit, & tamen non dicitur natum.

¶ Ad secundum, dicendũ quod similitudo aliter pertinet ad verbũ, & aliter ad amorẽ. Nã ad verbũ pertinet inquãtũ ipsum est quædã similitudo rei intellectæ, sicut genitũ est similitudo generãtis. Sed ad amorẽ pertinet, non quòd ipse amor sit similitudo, sed inquantum similitudo est principiũ amandi. Vnde non sequitur ꝙ amor sit genit⁹, sed ꝙ genitũ sit principiũ amoris.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quod Deũ nominare non possum⁹ nisi ex creaturis, vt dictũ est supra[c]. Et quia in creaturis, cõicatio naturę nõ est nisi ꝑ generationem, processio in diuinis non habet propriũ vel speciale nomen nisi gñationis. Vnde processio quæ non est generatio, remãsit sine speciali nomine: sed potest nominari spiratio, quia est processio spiritus.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum sunt plures processiones in diuinis, quàm duæ.*

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur, quod sint plures processiões in diuinis, quam duæ: Sicut enim scientia & volũtas attribuitur Deo, ita & potentia. Si igitur secundum intellectum & voluntatem accipiuntur in Deo duæ processiones, videtur quòd tertia sit accipienda secundum potentiam.

¶ Præterea, Bonitas maxime videtur esse principium processionis, cum bonum dicatur diffusiuum sui esse. Videtur igitur ꝙ secundũ bonitatẽ aliqua processio in diuinis accipi debeat.

¶ Præterea, Maior est fœcunditatis virtus in Deo, quàm in nobis. Sed in nobis nõ est tantũ vna processio verbi, sed multæ: quia ex vno verbo in nobis procedit aliud verbum, & similiter ex vno amore alius amor. Ergo & in Deo sunt plures processiones, quam duæ.

¶ SED CONTRA est quod in Deo nõ sunt nisi duo procedentes, s. filius & spiritussanctus. Ergo sunt ibi tantũ duæ processiones.

CONCLVSIO.

¶ *Cum processiones in diuinis sequãtur actiones immanẽtes, quæ in natura intellectuali sunt tãtum duæ, intelligere & velle: duæ duntaxat processiones sunt in diuinis, verbi scilicet & amoris*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ ꝓcessiones in diuinis accipi nõ possunt nisi scd̃m actiões quę in agente manẽt. Hmòdi autẽ actiones in natura intellectuali & diuina nõ sunt nisi duæ scilicet intelligere & velle. Nã sentire, ꝙ etiã videtur esse operatio in sentiẽte, est extra naturã intellectualẽ: neq; totaliter est remotũ à genere actionum quæ sunt ad extrà. Nam sentire perficitur per actionem sensibilis in sensum. Relinquitur igitur, quòd nulla alia processio possit esse in Deo nisi verbi & amoris.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ potẽtia est principiũ agẽdi in aliud. Vnde secundũ potentiã accipitur actio ad extra. Et sic secũdũ attributũ potẽtiæ nõ accipitur processio diuinæ personæ, sed solum processio creaturarum.

¶ Ad secũdũ dicendũ, ꝙ bonũ (sicut dicit Boët. in lib. de hebdomadibus) pertinet ad essentiã, & nõ ad operationẽ, nisi forte sicut obiectum voluntatis. Vnde, cum processiones diuinas secundũ aliquas actiones necesse sit accipere, secundũ bonitatẽ, & hmõi alia attributa: non accipiuntur aliæ processiones nisi verbi & amoris: secundum quod Deus suam essentiam veritatem & bonitatem intelligit & amat.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd (sicut supra habitũ est[c]) Deus vno simplici actu omnia intelligit, & similiter omnia vult. Vnde in eo non potest esse processio verbi ex verbo, neque amoris ex amore, sed est in eo solum vnum verbum perfectum, & vnus amor perfectus[c]. Et in hoc eius perfecta fœcunditas manifestatur.

sed amor ꝓcedit siĩs volũtati in actu primo: qa impulsus ꝓcedit ab impulsu sicut in intellectu siĩtudo exp̃ssa à siĩtudine imp̃ssa. ergo & falsũ est, ꝙ in volũtate nõ sit ꝓcessio scd̃m siĩtudinẽ. & ex hoc ipso, ꝙ volũtas sit in actu ꝑ inclinatiouẽ sequit quod ꝓducat inclinationẽ, et cõsequẽter sibi siẽ agat nõ min⁹ q̃ intellectus proportionaliter seruata. Nec refert quo ad propositum, vtrũ voluntas sit in actu primo per seipsam aut per inclinationem super additã, ip̃a nãq; secũdũ se est inclinatio quędã.

Quæstio. ¶ *Nũ ex eo qui generans generat sibi simile, inferatur, ergo in voluntate nõ procedit aliquid secundum rationem similitudinis.*

¶ Circa tertiã differẽtiã, imò poti⁹ circa ipsius rationẽ in litera allatã, s. qa oẽ gñans gñat sibi siẽ, dubiũ occurrit qm̃ affertur non causa vt causa. facere eñ sibi siẽs non
88 est ꝓpriũ gñanti, sed cõe est oĩ agẽti. oẽ eñ agens ꝓducit sibi simile scd̃m formã qua agit: & cõsequẽter, cũ voluntas sit agẽs nõ minus ista causa cõcludet de ꝓcessiõe voluntatis q̃ de processione intellectus. & sic non solũ est hic p̃tũ secundum non causam differentiæ vt causã, sed qđ peius est, infertur oppositum intenti.

Quæstio. 164 *Infrà qõ. 28. artic. 4. cõt. & q. 37 artic. 1. co. & qõ. 41. art. 1. coro. & po. q. 10. artic. 1. artis ad op.*

¶ *Num generationis processio et amoris destinguantur seipsis, vel proprijs rationibus.*

¶ Circa totũ hũc processum dubiũ occurrit ad hõem: qm̃ cõtradicere videt doctrina hęc dictis in qõnibus de potentia Dei. q. x. art. 2. ibi nãque negatur processiões has distingui seipsis: hic vero determinatur eas distingui proprijs earum rationibus: hoc autẽ idẽ est qđ seipsis formaĩr.

¶ Ad euidẽtiã horũ prælibãda sunt duo. Primo, ꝙ illa maxima, oẽ agens agit sibi simile scd̃m formã qua agit, est vera, qñ forma est rõ agendi in rõne rei. non oportet aũt verã esse, quãdo forma est rõ agendi vt cognita. Et est rõ diuersitatis: quia agere vt res, est agere quia talis est: ac per hoc oportet agere tale quale ipsum est: agere vero vt cognitũ, non est agere quia est tale, sed quia cognoscitur esse tale. Ex hoc aũt quod aliquid cognoscitur tale, nõ oportet sequi siẽ illi, sed stat, sequi solã inclinationẽ in illud, vt in nobis experimur. Secũdo quod appetitiua, qm̃ necessariò mouetur à cognito, hoc habet singulare: & quod aliquo mõ agat in rõne rei, & aliquo mõ rõne cogniti. Cũ eñ amor primũ locũ tenens in appetitu, ab appetitu & appetibili cognito necessario oriatur, si consideremus amorẽ vt ꝓcedit ab appetitu: sic ꝓcedit vt à re. si aũt ab appetibili sic vt à cognito. & si vt ab vtroq; siĩr quasi ab agẽte, & quasi ratione agẽdi: diuersa tñ rõne vt prædiximus: sic meliori vocabulo, mixtũ hoc fieri, ꝓcedẽdiq; modũ exprimere non occurrit, ꝙ per modũ appetitus vitalis. Et secundũ hoc facilis est respõsio ad tria dubia primo mota: & vt ordine retrogrado respondeatur sigillatim à radice incipiendo. ¶ Ad tertiũ dubiũ, dicitur quod licet nõ sit propriũ gñantis, vt distinguitur cõtra agẽs, agere simile: est tamen propriũ ei, vt distinguitur cõtra agens per modũ impulsus, seu vitalis appetitus intus, vt in litera accipitur: quia hic distinguitur cõtra agens in se ratione cogniti: quale est appetitiuum: & sic est sibi proprium. & sic assignata causa, & est vere causa seu differentia. & infert intẽtũ. ¶ Ad secundũ aũt dicitur, quod cõparando amorẽ ad quasi p̃riales cãs, sic inuenitur oriri à siĩ & à non simili: à simili quidẽ, pro quãto oritur ab appetitiua, à non siĩ vero, ꝓ quanto ab appetibili. Sed cõparando ip̃m ad totale suũ ꝓductiuũ, s. voluntatẽ quasi agẽte & volibile cognitũ quasi rationẽ agẽdi sic procedit à non siĩ. non eñ amor est similitudo rei amatæ, sed inclinatio in illã: & sic manifeste tractatur in litera. Ponit nanque differentiã in hoc quod conceptus est similitudo rei intellectę, Amor autẽ vt sic nõ est similitudo eiusdã quę res est amata: vnde patet responsio ad obiecta. ¶ Ad primũ aũt dubiũ dicitur, quod litera potest de vtroque actu intelligi. Et de primo qdẽ nõ sic intelligenda est, vt argumẽtũ fingit: sed quod volũtas in actu primo in se sit actu per inclinationẽ, non curando vtrũ illa inclinatio sit rei superaddita voluntati: an sit idẽ qđ ipsa. vtrũque nãq; videtur verũ, respectu diuersorum voluntate nostra: inclinnãter nãq; naturaliter voluntas in habitudinẽ: & inclinenter rursus affectiõe superaddita in hęc vel illa bona, quibus afficitur ex cõsuetudine, passione, aut rõne. De actu vero secundo non est dubium. Quo ad illationẽ vero cõsequentium, differentiarum, & literæ cõtextũ, de actu secũdo interp̃tanda est. Ex hoc eñ ipso, ꝙ terminus intell'ũs in actu est siĩtudo rei intellectæ. Terminus aũt voluntatis in actu nõ est similitudo rei volitę: sed impulsus poti⁹ in illã, manifeste seq̃tur ꝙ totale ꝓductiuũ cõceptus facit sibi siẽ secũdũ formã, q̃ est ei rõ agẽdi. Totale vero ꝓductiuũ amoris non facit sibi simile secundum illã formã, quę est ei quasi ratio agendi, id est, rem volitam: & sic satisfit obiectis. ¶ Ad quartũ dubij euidentiam sciendum est, primo quod aliud est aliqua distingui seipsis formaliter, & aliud est aliqua formaliter distingui seipsis primo. Ad primum enim sufficit, ꝙ per aliquid sibi essentiale fiat diffõ siue illud sit pars diffõnis, siue tota diffõ. Ad scd̃m aũt non sufficit hoc: sed exigit ꝙ sint primo diuersa: ita ꝙ distinguãtur nõ per aliud distinctiuũ, Scd̃o scito, qđ queadmodũ diuersorũ ordinũ entia sunt, ita & rões formales eorũ: & ꝓpterea oportet quorũdã entiũ diffões includere aliqd extra essentiã diffinitã. nõ propter melius, sed ex necessitate absoluta, vt patet de relationibus: ꝓpter qđ: cũ de huiusmodi entibus sermo est, & dicim⁹ qđ seipsis distinguũtur, aut non distinguũtur, aut aliqd aliud habẽt: attendere oportet, qđ dubitãter potest intelligi. Vno mõ vt ly seipsis ostẽdat ꝓprias essẽtias. Alio mõ vt ostẽdat ꝓprias essẽtias cũ pcisione: non solũ eorum q̃ sunt in suis diffinitionib⁹ p additamentũ clausa, sed et trãscendẽtis ordinis ad simi lia. Et siqdẽ hoc secũdo modo intelligat, vt primũ ꝓprie vocis ignorãtia est, qm̃ huius essẽtiæ intrinsecę claudũt talem ordinẽ in seipsis, nec ab coabstrahi pñt. primo aũt tem mõ optima est interp̃tatio: qm̃ vnaquęq; res intrinsecũ constitutiuũ, & consequenter distinctiuũ oportet ꝙ habeat: & qm̃ hmõi intrinseca ordinem quendã ad extrinseca habent, ideo & à Philosophis & à S. T. frequenter dñr hæc conuenire ꝑ extrinseca: puta terminũ obiectum subiectũ, &c. Idem enĩ est sensus horũ cũ primo apud sane intelligentes. Et hic oportet valde notare in materia de potentijs, operationib⁹, motibus, & alijs hmõdi. Ex his nãq; oĩm veritas facile apparet. His prælibatis, ad dubiũ dicendũ est: qđ apud S. T. ꝓcessiones istæ non distinguũtur seipsis primo, imò exponendo ly seipsis cũ præcisione ordinis transcendentis ad principia, terminos, & cætera huiusmodi: dicere ꝙ distinguãtur seipsis primo, est nihil dicere. & hic duo intẽdebat in loco adducto, vt ibidẽ patet: qm̃ de vltimate distinctiuis loquitur: & principia terminosq; examinat. Sed distinguit apud ip̃m formaliter per illas particulas, seu differẽtias in earũ diffõnibus clausas intrinsece, super modũ siĩs, & per modũ impulsus, vt expresse patet in litera. Et hũc sensum seruãdo, potest cõcedi qđ distinguũtur seipsis, sicut etiã põt eodẽ mõ cõcedi de boue & homine nõ tñ consueuim⁹ hmõdi sermone vti, nisi in vltimate distinctiuis & distinctis, sed non est [...] faciẽda de verbis. Hinc aũt patet in hoc Sco. in 1 5. di. prima, dissentire à S.T. [...] istas processiones distingui seipsis primo, ita quod in nullo conueniunt: ne[...] [a]liqua hoc rõne probat. Et in promptu erat & est contra eũ obiectio, quòd istæ [proces]siones conueniunt in multis prædicatis quidditatiuis, vt puta quòd processio [diu]inæ personæ sit immaterialis.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæseptimæ Articulum quintum.* Comment.

TItulus ex prędictis est clarus.

¶ In corpore vnica est cõclusio respõsiua q̃sit[o] [nu]lla ꝓcessio põt esse in diuinis nisi verbi & amoris. Probat sic, ꝓcessiones diu[inæ n]on pñt accipi nisi scd̃m actiones immanentes, ergo non nisi secundum intelli[gere &] velle: ergo non nisi verbi & amoris, prima cõsequentia probatur dupliciter: [...] intellectuali non est aliud genus actionis immanentis: cõstat enim Deum na[turam] esse pure intellectualis. Secundo, quia sentire, quod tertium est genus immanentiũ, nõ est omnino extra operatiões trãseũtes: ꝓ quãto sit ab obiecto extrinseco.

Num processiones diuinæ sint secundum actiones immanentes intellectus & voluntatis, an secundum actus naturæ. Quæstio.

¶ Circa antecedens, quod est fundamentum dictorum & dicendorum in materia de Tri. aduerte quod dupliciter impugnari potest à negantibus productiones in diuinis esse actiones immanẽtes. in hac enim negatiua conueniunt Sco. & Durãdus, vt superius allegatum fuit. & cõtra Sco. quidem argumentũ est, recitata eius opinione. Vnde nunc restat durãdi dicta refellere. Ipse namque in 2. dist. primi nõ annuens huic rationi ad sextam distinctionẽ se remittit: in qua & hanc literam impugnauit, & suam fundauit opinionem. Arguit ergo quod processiones diuinæ non attenduntur penes intelligere & velle: quia hæc sunt essentialia communia omnibus personis, & idem realiter. productiones autem secundum omnes actus notionales: nec omnibus conueniunt & distinguuntur realiter. Opinatur autem ipse, processiones diuinas attendi secundum naturæ, præcisis intellectu, & voluntate, omnibus actibus eorum: & in hoc etiam à Sco. dissentit, ponenti eas attendi secundum actus intellectus & voluntatis quamuis illos actus distinguat intelligere & velle. Fundatque Durandus opinionem suam sic: Communicatio naturæ prouenit ex fœcunditate naturæ. ergo non prouenit ex intellectu & voluntate. Seclusis igitur his, sicut remanet natura, & remanet fœcũditas & act⁹ cõicatiuus naturę. ergo, & c. Añs & patet inductiue, & est ꝑ se notũ, & firmatur autoritate Hilarij, omnib⁹ creaturis substãtiã volũtas attulit, & c. consequẽtia vero ꝓbatur ex eo ꝙ qualis est ordo inter aliqua, cũ distinguũtur realiter siĩs est ordo inter illa cũ distinguũt ratiõe, patet aũt ꝙ, nã prior est intellẽu & volũtate: & siĩr act⁹ naturę actib⁹ eorũ. Et & cõfirmat, qa si calor eẽt intelligẽs & volẽs, nõ calefaceret inq̃tũ intelligẽs aut volẽs, sed ex natura nũc, sicut ꝑ se ignis & p̃rio cõicare naturã est actus naturæ, oĩ alio secluso: hæc est vis positionis, Du. ¶ Ad

QVAESTIO VIGESIMA octaua, de Relationibus Diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerãdum est de relationibus diuinis. ¶ Et circa hoc quęrũtur quatuor. ¶ Primo, vtrum in Deo sint aliquę de relationes reales. ¶ Secundo, vtrum illę relationes sint ipsa essentia diuina, vel sint extrinsecus affixæ. ¶ Tertio, vtrum possint esse in Deo plures relationes realiter distinctæ ab inuicẽ. ¶ Quarto, de numero harũ relationũ.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum in Deo sint aliquæ relationes reales.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in Deo non sint aliquæ relationes reales. Dicit enim Boë. in li. de trin. quod cũ quis prædicamẽta in diuinã vertit prædicationẽ, cuncta mutãtur in substantiam, quæ prædicari possunt[c]: ad aliquid vero oĩno nõ potest prędicari. Sed quicquid est realiter in Deo, de ipso prædicari potest. Ergo relatio non est realiter in Deo.

¶ Præterea dicit Boe. in eodẽ lib. quod similis est relatio in trinitate patris ad filium, & vtriusque ad Spiritumsanctum, vt eius quod est idẽ ad id quod est idem. Sed huiusmodi relatio est rationis tantum: quia omnis relatio realis exigit duo extrema realiter[c]. Ergo relationes quæ ponũtur in diuinis, non sunt reales relationes, sed rationis tantum.

¶ Præterea relatio paternitatis est relatio principij. Sed cum dicitur, De⁹ est principiũ creaturarum, non importatur aliqua relatio realis, sed rationis tantum. Ergo nec paternitas in diuinis est relatio realis. Et eadem ratione nec aliæ relationes, quæ ponuntur ibi.

¶ Præterea, Generatio in diuinis est secũdum intelligibilis verbi processionem. Sed relationes quæ consequuntur operationem intellectus, sunt relationes rationis. Ergo paternitas & filiatio, quæ dicuntur in diuinis secundum generationem, sunt relationes rationis tãtum.

¶ SED CONTRA est, quod pater non dicitur nisi paternitate, & filius filiatione: si igitur paternitas & filiatio non sunt in Deo realiter, sequitur, quòd Deus non sit realiter pater aut filius, sed secundum rationem intelligentiæ tantum: quod est hæresis Sabelliana[c].

CONCLVSIO.

¶ *Relationes, quæ in diuinis, cum sint secundũ processiones in identitate naturæ, reales quadam in diuinis esse relationes necessarium est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ relatiões quędã sunt in diuinis realiter. Ad cuius euidentiã cõsiderandũ est, quòd solũ in his q̃ dicuntur ad aliquid, inueniuntur aliqua secundũ rationẽ tantũ, & nõ secundũ rẽ. Quod nõ est in alijs generibus: quia alia genera (vt quantitas & qualitas) secundum propriam rationẽ significant aliquid alicui inhærẽs. Ea vero quæ dicũtur ad aliquid significãt secundum propriã rationẽ solũ respectũ ad aliud. Qui quidẽ respectus aliquando est in ipsa natura rerum, vtpote quando aliquæ res secundũ suã naturã adinuicẽ ordinatæ sunt, & inuicem inclinationẽ habẽt[c]. Et huiusmodi relatiões oportet esse reales. Sicut in corpore graui est inclinatio & ordo ad locum medium. Vnde respectus quidam est in ipso graui respectu loci medij: & similiter est de aliis huiusmodi. Aliquando vero respectus significatus per ea quæ dicuntur ad aliquid, est tantum in ipsa apprehensione rationis conferentis vnum alteri: & tunc est relatio rationis tantum. Sicut cum comparat ratio hominem animali, vt speciem ad genus. Cum autem aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, necesse est quòd ambo, scilicet procedens & id à quo procedit, in eodem ordine conueniant[c]. & sic oportet quòd habeant reales respectus adinuicem. Cũ igitur processiones in diuinis sint in identitate naturæ (vt ostensum est c) necesse est quod relationes quæ secundum processiones diuinas accipiuntur, sint relationes reales.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis nota primo, ꝙ natura nullũ actũ habere põt, nisi ille sit actio immanẽs aut trãsiẽs impossibile nanq; est tertiũ gen⁹ operatiõis seu productionis inuenire, etiã si fingendi detur licẽtia: eo ꝙ oportet oẽm actum, secundũ esse perfectiuũ, esse agẽtis aut acti. & inducẽdo singulas vniuersi naturas sufficiẽs huic propositioni testimoniũ perhibetur, etiamsi adducta ratio deesset.

¶ Nota secũdo, ꝙ fœcunditas nõ est conditionis naturæ: nõ enim oĩs natura põt cõicare seipsam secũdũ eãdẽ rõnẽ: seu vniuoce. sic enim nõ loquimur. cõstat nanq; solem non posse gñare aliũ solem, & sic procul est ab intelligentijs actus cõicatiuus propriç naturç: cuius rõ redditur inferius q. 45. art. 5. ad primũ. ¶ Nota tertio, ꝙ in illa natura, cui conuenit fœcunditas, eo modo inuenitur cõicare se, quo inuenitur agere ad cõmunicationẽ sui. Quũ autẽ in diffinitione naturæ 2. Phys. ponatur primũ nõ proximũ principiũ, non est in quãtũq; natura requirẽdũ quod sit seclusa qualibet potentia proximũ & immediatũ principiũ operationis, sed sat est quod sit primũ illius principium mediãte potentia eius naturali, vt in elementis & animalibus patet. Ex his autẽ inductiue manifestis atq; rationi cõsonis deducitur prĩo, ꝙ si qua est natura secunda cõicabilis ꝑ suã actionẽ transeuntẽ, illa noninquantũ intelligẽs, volẽs aut sentiẽs: sed seclusis omnibus his habet actũ sui cõicatiuum per potẽtiã suã, qui est actio trãsiens. Si qua autẽ natura est fœcũda, cui repugnet cõicari per actionẽ trãseuntẽ, qualis est omnis natura purè intellectualis, illa habet per potentiã vel potentias suas actũ communicatiuũ sui de gñe actionũm immanentiũ: & cũ huiusmodi actiones in natura intellectuali nõ sint nisi act⁹ intellectus & voluntatis solæ nanq; istæ sunt naturales potentiæ propriæ naturæ purè intellectualis: sequitur quòd si qua natura purè intellectualis est [fœ]cũda, actus communicatiuus ipsius est actus intellectus, aut voluntatis [...]que: & hæc est ratio literæ huius inchoata iam à primo articulo h[...] [...]itionis contra Arrium, & c.

¶ Ad obiectiones igitur in opposit[um dicit]ur: & primo ad primam, quod ex omnibus illis nihil aliud habetur, nisi [quod] processiones seu productiones nõ sunt actiones immanentes præcisè: quod [...] docemus, tenentes qđ sunt intelligere exprimendo verbum, & similiter velle spirãdo: & sic de alijs, vt inferius latius patebit. Ad radicem autem opinion[is co]ncessa antecedente propositione, neganda est sequela: quoniam stat qđ [...] communicatiuus naturæ sit ex fœcũditate eius: & tamen non præuenia[t ...]nq; ordine actũ intellectus aut volũtatis, eo ꝙ naturę illi repug[net ...]ari per aliũ actũ quam intellectus aut voluntatis. Ad probationem vero sequelæ [...]ũ dicitur, qualis est ordo, & c cõcessa maiore negatur minor quo ad id quod supponit, s. qđ naturę secundæ debeatur actus sui cõmunicatiuus seclusis cæteris. hoc enim est falsum: vt declarauimus. Et si instetur, quia intellectus prę supponit naturã fœcundã, ergo actus intellectus prę supponit actũ naturę fœcundę. negãda est causalis & sequela, quãuis præiacẽs illius causalis sit vera: & ratio negationis est, qm̃ huiusmodi argumentationes non tenẽt in subordinatis, quorũ eadẽ est operatio: ita quod primũ nõ nisi per secũdũ operari põt, vt cõtingit in proposito. Et si quæratur causa quare natura nõ potest seclusa potẽtia operari, nulla est alia ratio, nisi quia est natura. debetur enim sibi ex hoc esse primũ, non proximũ operis principiũ. repugnat enim naturę cõicari ꝑ talẽ priorẽ actũ, vt diximus. Falli autẽ videtur imaginatio ex hoc quod imaginatur quis naturam & intellectũ se habere quasi duas naturas: cũ tamẽ ad ꝓpositũ oporteat imaginari quod intellectualitas sit differentia cõstitutiua naturę in tali ordine, seu genere rerum quod aut sit infœcunda, aut fœcunditas eius sit per actus intelligibiles: & sic est in rei veritate. Et ex hoc patet, nihil officere proposito veritatem illius conditionalis, de calore & similibus: quoniam veræ sunt de formis communicalibus per actionem ad extra. & quas fingimus habere se vt sic ad intellectualitatem vt proprietatem: & non vt determinatiuam differentiam ad modum communicationis sui, vt in proposito accidit. Vnde processiones diuinæ putandum est quod omnium processionum in se perfectione præhabeant eminenter. Et quia sunt ex fœcunditate naturę, ideo sunt ipsius communicatiuæ. Et quia sunt in natura purè intellectuali, ideo sunt actus intellectus & voluntatis. Et quia sunt perfectæ simpliciter, ideo neutra multiplicatur, & c.

¶ *Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum primum.*

IN titulo ly reales, quid significet patet; quare autẽ addatur, In corpore, litera dicet: quia scilicet non oẽs relationes sunt reales ly sint in Deo significat modum essendi in Deo formaliter. Et qm̃ in numero plurali quęritur: insinuãtur & quod intendit an in Deo sint plures relationes reales: & quòd de relationibus ab intra est quæstio. Relationes enim ad extra & superius tractatæ sunt, & magis essent Dei ad alia, quàm in ipso Deo secũdũ seipsum: quo modo de eo loquimur. ¶ In corpore tria facit: primo proponit conclusionem responsiuã: secũdo tractat illum terminum reales: tertio probat conclusionẽ. Quo ad primũ cõclusio responsiua quęsito affirmatiue est: Relationes quędam sunt in diuinis realiter. Quo ad secũdũ, & redditur ratio quare apponatur supra relationẽ realitas, & quis sit respectus realis, & quis rationis. Ratio primi est differentia inter ad aliquid & alia genera: qm̃ cæterorũ generũ oĩa sunt secũdũ rẽ: ad aliquid verò aliqua sunt secundũ rationẽ tm̃, & aliqua secundum rẽ. Et nascitur hæc differentia ex vna alia, s. quòd cętera secũdũ propriam rationẽ significat aliquid alicui inhærere, ad aliquid vero secundũ ꝓpriã rationẽ significat tm̃ respectũ ad aliud. Comment. 160

Quæstio. ¶ *Num in solo genere ad aliquid inueniantur aliqua secundum rem, & aliqua secundũ rationem.*

¶ Circa hæc dicta multa sunt dubia. primo circa primam differentiam ex parte vtriusque extremi. 74
Ex parte quidem ad aliquid, sic. Ad aliquid, vt est vnum gen⁹ distinctũ contra alia genera secundum propriã rationem suam formalem, est ens reale: qm̃ est pars, membrũ seu modus entis realis, diuisi in decẽ genera. ergo falsum est, ꝙ hoc sit singulare in genere ad aliqd quod aliqua inueniant secũdũ rationẽ. Et si diceret, quod hic nõ est sermo de ad aliquid, vt est vnũ genus sed vt est 161
analogũ quoddã ad omnia relatiua. Repellitur hæc responsio ex litera distinguente ad aliquid contra alia genera. Constat enim distinctũ contra genera, vnum ex generibus esse. 163 a
Ex parte autem reliquorum generum dubitatur. Quoniam in omnibus videtur inueniri aliquid secundum rem et aliquid secundum rationem. rosa enim intellecta, substantia est secundum rationem: & similiter triangulus abstractus, & sic de aliis. Ergo nõ est proprium relationi haberi aliquid secundum rem. & aliquid secundum rationem In genere quoque quantitatis inueniuntur vtroque modo species reales, quidem vt corpus. rationis autem formaliter, vt tempus, saltem apud sanctum Tho. ergo.

¶ *Num quoduis aliud genus entis præter ad aliquid significet aliquid inhærens alicui, & ipsum ad aliquid significet solum ad.* Quæstio.

¶ Circa secundam differentiam dubium quoque vtrinque occurrit. Ex parte quidem ad aliquid simile præmisso: quoniam genus ad aliquid non significat ex propria ratione solum ad, sed ad reale: alioquin pars entis realis non esset formaliter. Ex parte vero aliorum generum: quoniam actio secundum propriam rationem non significat aliquid alicui inhærens, vt etiam sanctus Tho. testatur alibi, id est, in quæst. de potentia. quæst. 8. art. 2. Non ergo omne aliud genus accidentis secundum propriam rationem significat aliquid inhærens alicui.

¶ Ad has dubitationes ordine retrogrado respondendo, vt à radice inchoemus: dicendum est quòd ad aliquid seu relatio secundum propriam rationem nihil aliud est, quàm id quo primo à cæteris diuersum est, hoc autẽ neque est esse ens, neque esse accidens, seu inhærens, neque esse quid reale: quoniã hæc omnia communia sunt: sed est aliud se habere, quod dictione simplici optimè significatur per ly ad. Et propterea quandocunque de ad aliquid seu relatione secundũ propriam rationem loquimur, de ad, est sermo. Et quoniã multæ relationes sunt reales, multæ rationis tantum, & quælibet habet suum ad consequens est ad inquantum ad neque reale neque rationis ens necessario sit: sed vtrũque permissiuè. Nec conuenit, aliquod sic abstrahens à reali, esse secundum quandam sui partẽ modificatum ad differentiam entis realis. & quoniam in illa parte includitur formaliter ly. Ad tanquam proprium distinctiuum, licet modificatũ, idcirco etiam de relationibus realibus loquẽdo formaliter, secũdum id quod est eis proprium, quo distinguntur à reliquo rerum genere, intelligi potest de ad inquantũ ad. Et sic patet, quòd non refert quandoque loqui de ad aliquid, & de ad aliquid reali, cum, scilicet, loquimur de eis secundũ eam conditionem simplicem quæ est eis propria: quia interpretandum est vtrobique de ad. hoc enim non solum est inter simplicia proprium, vt de se patet. Et per hoc patet respõsio tam ad primũ quàm ad secundũ dubiũ ex parte ad aliquid. Et patet ratio quare dicatur: quod relationes secundum propriam rationem nihil ponũt in relatiuo. & c. hæc enim omnia quantum est ex ratione ad, vt sic vera sunt: quantus ex tali ad, puta reali falsa

Universidad de Deusto Biblioteca

AD PRIMVM ergo dicēdum, quod aliquid dicitur omnino non prædicari in Deo secūdum propriā rationē eius quod dicitur ad aliquid, inquantum s. propria ratio eius quod ad aliquid dicitur, nō accipitur per cōparationem ad illud cui inest relatio, sed per respectum ad alterum: non autem per hoc excludere voluit quod relatio nō esset in Deo, sed quòd nō prædicaretur per modum inhærentis secundū propriam relationis rationem, sed magis per modum ad aliud se habentis [e].

¶ Ad secundum dicendum, quod relatio quæ importatur per hoc nomē idem, est relatio rationis tantum. si accipiatur simpliciter idem: quia huiusmodi relatio non potest consistere nisi in quodam ordine, quem ratio adinuenit alicuius ad seipsum secundum aliquas eius duas considerationes. Secus autem est, cum dicūtur aliqua eadem esse non in numero, sed in natura generis, siue speciei. Boē. igitur relationes quæ sunt in diuinis, assimilat relationi idētitatis: non quantum ad omnia, sed quantum ad hoc solum, quod per huiusmodi relationes non diuersificatur substantia, sicut nec per relationem identitatis.

¶ Ad tertiū dicendum, quod cū creatura procedat à Deo in diuersitate naturæ, Deus est extra ordinem totius creaturæ [e], nec ex eius naturę est eius habitudo ad creaturas. Nō enim producit creaturas ex necessitate suæ naturæ [e], sed per intellectum & per voluntatem, vt supra dictum est [e]. Et ideo in Deo non est realis relatio ad creaturas, sed in creaturis est realis relatio ad Deū: quia creaturæ continentur sub ordine diuino, & in earum natura est quòd dependeant à Deo. Sed processiones diuinæ sunt in eadem natura. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad quartū dicēdū est, quod relationes quæ consequuntur solam operationem intellectus, in ipsis rebus intellectis sunt relationes rationis tantū: qa scilicet eas ratio adinuenit inter duas res intellectas. Sed relationes quæ consequūtur operationē intellectus, quæ sunt inter verbum intellectualiter ꝓcedēs, & illud à quo procedit, nō sunt relationes rōnis tantum, sed rei [e]. quia & ipse intellectus & ratio est quædā res: & cōparatur realiter ad id quod procedit intelligibiliter: sicut res corporalis ad id quod procedit corporaliter. Et sic paternitas & filiatio sunt relationes reales in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum relatio in Deo sit idē quod sua essentia.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod relatio in Deo non sit idem quod sua essentia. Dicit enim August. in 5. de trini. quod non omne quod dicitur in Deo, dicitur secundum substantiam. Dicitur enim ad aliquid sicut pater ad filium. Sed hæc non secundum substantiam dicuntur. Ergo relatio non

essent. Et propterea caute loqui oportet: nam aliter loquendum est de speciebus & vniuersaliter relationibus necessario realibus ex propriis rationibus, vt paternitas & filiatio, & alia huiusmodi: & aliter de relationibus absolute: istæ enim significant tantum ad aliquid, illæ vero ad aliquid reale. Ad obiectionem vero ex parte aliorum generum in secundo in dubio dicitur, quòd litera non comparat ad aliquid ad cætera omnia genera in secunda differentia: sed ad genera absoluta, vt scilicet quantitatē & qualitatē, quæ tantum in litera exprimuntur. Et hanc esse San. Tho. mētem testantur verba eiusdem in primo distinctio. 26. quæst. 2. articu. primo expresse in hac differentia explicantis omnes alias for-
266 mas absolutas. Et ꝓpterea si actio est forma absoluta, quicquid sit de modo significandi de quo loquitur autor in quæstio. de potentia: ex parte rei & est & habet quod significetur inhærens. Si autem est forma respectiua, nihil obstat proposito. posse tamen concessa extensione ad alia genera dici, quòd per ly Inhærens, intelligitur non hoc quod significat formaliter hoc vocabulū inhærens: sed omnis modus essendi, ex sua ratione formali significans esse in rerum natura. Et hoc modo
74 clauduntur omnia gene-
117 ra alia ab ad aliquid, etiā substantia: imò & reliqua entia, siue in genere siue extra genus. Et hanc
118 esse mentē literæ sumi pōt eo, quod nec ꝓpria ratio qualitatis, nec quantitatis cōsistit in inesse: cum inesse cōmune sit omnibus generibus accidentis, sed consistit in quodā modo inessendi: tali tamē, quod ex proprio sibi soli formali ponit aliquid in rerum natura: cuius oppositum in relatione intendebat litera ostēdere.

¶ Ad primum vero dubium ex parte aliorum generum dicitur, quòd procedit ex malo intellectu assignatæ differentiæ. Relatio enim est (vt sic loquar) essentia quædam, cuius quibusdam subiectiuis partibus repugnat esse in rerum natura: & vendicant sibi esse rationis tantum, quibusdam autem conuenit esse in rerum natura. Et rursus relatio est tale ens, cui additum esse in ratione non est conditio diminuens, sicut in aliis. rosa enim secūdum rationem est rosa, neque Homerus in opinione est Homerus. Relatio autem in ratione est vera relatio. Et iterum relatio non secundum aliquid non est ens naturæ, & secūdum aliquid rationis, puta completiue, sed simpliciter quandoque est ens rationis. Et per hoc patet responsio ad obiecta. tempus enim & similia complectiue tantū pendet à ratione. Nec rosa aut triangulus, secundum esse rationis est vera rosa, aut triangulus verus. Nec distinctio rosæ in esse naturæ & esse rationis est distinctio diuersarum quidditatum: quarum vna sit ens reale, & altera, sit ens rationis: vt in relatione contingere diximus: sed est distinctio vnius & eiusdem secundum diuersos modos essendi, scilicet simpliciter vel secundum quid.

Comment. ¶ Quis autem sit respectus realis, & quis rationis, explanatur distinguēdo quòd respectus quandoque est in ipsis naturis rerum: quandoque in apprehensione rationis tātum: & ille quidem est, cum duæ aliquæ res inclinationem seu ordinem ad inuicem habent, vt patet de graui & loco deorsum: iste autem est cum ratio confert vnum alteri, vt ostenditur in specie & genere.

¶ Aduerte hic duo. Primū est, quod litera interpretanda est de relationibus realibus mutuis: quoniā de his intendimus, & de ordine seu inclinatione fundamentali, vt quæstio. 13. expositū est. Secundum est, quod nomine rationis cōferentis, intelligēdus est intellectus quouis modo intelligens vnum in comparatione ad alterum, vt vniuersalis sit doctrina, quot autem modis hoc contingat in 1. sentē. distin. 26. quæst. 2. arg. 1. quæstio. de potentia quæstio. 7. art. 11. habes.

¶ Num omnis relatio rationis sit ex solo ipsius intellectus opere.

Quæstio. ¶ Circa hanc partē dubium occurrit ex 45. distinc. primi ipsius Sco. putātis quod non omnis relatio rationis sit ab intellectu, sed aliqua à voluntate, & aliqua ab imaginatiua: probatque hoc tali ratione. Omnis potentia potens habere actum circa obiectum existens, non vt existens, & illud obiectum comparare ad aliud ad quod ex natura rei nō comparatur, potest in obiecto vt obiectū est, causare relationem ipsius ad aliud: sed voluntas est huiusmodi, quoniam potest vti Deo ad creaturam & aliis similiter. ergo potest causare huiusmodi relationē. Tunc vltra talis relatio constat quod non est realis: ergo rationis, non per opus intellectus.

¶ Ad hoc ex 5. & 6. metaphysicæ, dicendū est, quod quum ens non inueniatur distinctum ac tractatum nisi in ens per se diuisum in decem genera: & ens per accidens discussum in 6. metaphysicæ: & ens verum in 5. inchoatum & in 6. determinatum: fictio videtur ponere alium modum essēndi: ipse nanque Aristoteles ens in anima sufficienter se determinasse putauit determinando de ente vero. Vnde huiusmodi relationes nullum aliud habent actuale esse, nisi quoniam propositio de ipsis est vera. Distinguendum tamen est quod relatio rationis potest considerari dupliciter. Vno modo secundum suū esse, & sic nō habet esse nisi in intelligi. Alio modo secūdum suā quasi proximam causam seu fundamentum: & sic causatur & à volūtate & ab imaginatiua: imò etiam à visu exteriori: visus nanque attingendo colorem, causat in eo relationem visi ad videntem. Et similiter dextrum animalis causat relationem dexteritatis in columna: & tamen hæ relationes non sunt actu nisi cum intelliguntur. Vnde cum voluntas ex se distincta contra rationem, & similiter quælibet alia potentia sic causent relationem in obiecto: quia non alio modo causant, quàm si essent causæ naturales in

patiente disposito, &c. efficerent vt resultaret relatio realis. faciunt enim & hoc modo vt resultet relatio rationis: quādo ens rationis esse potest, hoc autē quum consistat in intelligi, nunquam est actualiter nisi intelligatur: præexistentibus nanq; prędictis fundamētis quasi habitualiter est. Vnde Maior Scoti intellecta de causalitate & relatione rationis secundum esse actuale, falsa est: vera autem secundum esse fundamentale. Et propterea in litera dicit, quod huiusmo-
123 di respectus est in sola apprehensione rationis.

Comment. ¶ Quo ad tertium probatur proposita conclusio sic, quandocunque aliquid procedit à principio eiusdem naturæ, ambo sunt eiusdem ordinis, & consequenter habent reales respectus ad inuicem: sed processiones in diuinis sunt in i-
168 dentitate naturæ: ergo relationes secundū processiões diuinas sunt reales quod erat intentum, oīa ex dictis clara sunt.

Annotatio ¶ In responsione ad primū nota nouitie, quòd quia prædicari fundatur super inesse, eadem ratione qua relatio ex propria ratione non inest, &
166 tamen secundum rem quandoque inest, dicitur etiam quòd non prędicatur & tamen prædicatur sic, scilicet per modum ad aliud.

¶ In responsione ad secundum habes, quòd relatio identitatis specificæ seu genericæ est relatio realis mutua, ex illo verbo, Secus autem est &c. quamuis etiā si hoc non diceretur, posset ratione conuinci. Quia non minus duæ humanitates similes sunt in natura, quam duæ albedines: sed relatio similitudinis specificæ inter duo alba est realis: ergo & inter duos homines, &c. Et est hoc valde notandum & aduertendum, quū tractatur de fundamēto relationis, aut de distinctione relationis à fundamēto. Habes enim hinc qđ relatio immediate fundatur in substātia, & qđ distinguitur realiter à fundamēto, qm̄ constat apud S.T. huiusmodi relationes esse accidentia in prædicamento relatiōis posita. Nec obstat primo dicto, qđ alibi dicatur relationē oportere fundari in substantia mediantibus alijs generibus propter sui debilitatem: hoc enim intelligitur non realiter, sed formaliter. Similitudo enim est relatio, quæ dicitur fundari supra quantitatē: quia vnum fundat illam, vt patet 5. metaphysi. & tamen constat quòd secundum rem qualitates & vniuersaliter formę eiusdē rationis fundant illam, sub ratione tamē vnius, prout vnum in substantia facit idem, in quantitate æquale, in qualitate simile. Secundo autem dicto quomodo reliqua consonent, posterius perscrutandum est.

1. dist. 33. art. 1. & 4. con. gen. 14. co. 1. & 11. Ephes. 4. art. 1. & 1. 6. art. 1. opusc. 4. 52. 55. & 57. & opusc. 9. q. 6. & 10. 16. lib. 4. sin.

a *¶ Super Quæstionis vigesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus in corpore artic. clarificatur.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primo refert errorem quendam. Secundo tractat radicem recitati erroris, & eliciēd[illegible]tis. Tertio ibi (quicquid autem) respondet quæsito secundum veritatem. [illegible]imum tria dicit. Primum errorem circa quæsitum, scilicet relationes in diu[illegible]nt assistentes seu extrinsecus affixæ: Secundum est quòd hic error dicitur que[illegible]it Gilberti Porretani. Tertium est, quòd dicitur errorem suum postmodum r[illegible]casse.

¶ Quo ad secundum tria dicitur. Primo distinguitur tam relatio quàm quodcunq; aliud genus accidentis in duas rationes form[illegible]es, quarum altera cōmunis est omnib⁹ hmōdi generibus: & hęc est ratio accid[illegible]d est, inesse subiecto, qm̄ accidētis esse est inesse. Altera est ꝓpria rō vniuscuiusq, [illegible] & penes hanc relationis genus differt ab alijs absolutis: qđ aliorū proprię rō[illegible] rem in ordine ad subiectū, relationis aūt nō in ordine ad subiectū, se[illegible]termin[illegible] ferunt quo ad affirmationē & negationē, huius causalis, ex à propria rōne ponit aliquid in subiecto. Affirmatiua enim est vera in alijs generibus. Negatiua autem in relatione, vt ex supradictis patet. Secundo quòd relationes etiā in rebus creatis si sumantur secundū id qđ habent ex propria rōne relationis tantum: sic sunt assistentes, Si aūt secundū id qđ habent inquantū sunt accidentia, sic sunt inhærentes. Tertio quòd ratio erroris Gilberti fuit, quia considerauit relationē secundum id tantum quod ex propria ratione habent: propterea enim dixit eas extrinsecus affixas. Si enim inhæsionem cōsiderasset, vt litera subsequenter facit, aīr dixisset.

¶ Quo ad tertiū ergo vnica ponitur conclusio responsiua cū vno corollario. Conclusio est. Relatio realiter existens in Deo, est idē essentiæ secundū rem, & non differt nisi secūdū rōnē. Et ꝓbatur quo ad primam partē sic: quicquid in rebus creatis habet esse accidētale, translatū in Deū, habet esse substātiale, ergo relatio in Deo existēs habet esse essentię. Antecedēs ꝓbatur: qa in Deo nihil est vt accidens in subiecto, sed quicquid est, est eius substātia: consequētia vero, qa relatio in creaturis, ex parte in, habet esse accidentale. Quo ad secundā autē partē sic: in relatione importatur respectus ad suum oppositum: in essentiæ vero nomine non, ergo, &c.

Annotatio ¶ Corollarium est: esse relationis, & esse essentiæ in Deo, est omnino vnū & idē. Vbi diligenter aduerte qđ qa esse in, significat esse actualis existētiæ accidētis in proposito. Actualis autē existentia etiam relationis non est ad aliquid, vt expresse docet S.Th. in primo dist. 33. q. 1. art. 1. ad primū. Ideo actualis existentia relationis diuinæ est omnino idem cū actuali existentia ipsius diuinæ essentię, qa non differt ab illa etiā rōne, sicut quicquid relationis intelligitur differre à quod quid est essentiæ, vt respectiuū ab absoluto. Et hoc est quod Aug. dixit, qđ idem est quo pater est Deus, & quo est: non autē eo pater, quo Deus, & sic habemus non solū realem identitatē relationis cum essentia, sed omnimodā identitatē existentiæ vtriusq;. Et propterea vna est actualis existentia omnium diuinarum relationum, quam-

est diuina essentia.

¶ Præterea, Aug. dicit 7. de tri. Omnis res quę relatiue dicitur, est etiā aliquid excepto relatiuo: sicut homo dominus, & homo seruus. Si igitur relationes aliquæ sunt in Deo, oportet esse in Deo aliquid aliud præter relationes. Sed hoc aliud non potest esse nisi essentia. Ergo essentia est aliud à relationibus.

¶ Præterea, Esse relatiuī est ad aliud se habere, vt dicitur in prædicamentis. Si igitur relatio sit ipsa diuina essentia, sequitur quod esse diuinæ essentiæ sit ad aliud se habere. Quod repugnat perfectioni diuini esse: quod est maxime absolutum & per se subsistens, vt suprà ostensum est [e]. Non igitur relatio est ipsa essentia diuina.

¶ SED CONTRA, Omnis res quæ non est diuina essentia, est creatura. Sed relatio realiter competit Deo. Si ergo non est diuina essentia, erit creatura. Et ita ei non erit adoratio latriæ exhibenda. Contra quod in præfatione cantatur. Vt in personis proprietas, & in maiestate adoretur æqualitas.

CONCLVSIO.

¶ Relatio realiter in Deo existens, idem est essentiæ secundum rem: non differt autem nisi secundum rationem, quod relatio importat respectum ad oppositum, essentia autem non.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc dicitur Gilbertus Porretanus errasse, sed errorē suum postmodū in Remensi concilio reuocasse. Dixit enim quòd relationes in diuinis sunt assistentes, siue extrinsecus affixæ [e].

¶ Ad cuius euidentiā considerandum est, ꝙ in quolibet. 9. generū accidentis est duo considerare. Quorum vnum est esse quod cōpetit vnicuiq; ipsorū secundum quod est accidēs: & cōmuniter in omnibus est inesse subiecto. Accidētis enim esse, est inesse. Aliud quod pōt considerari in vno quoq;, est propria ratio vniuscuiusq; illorū generum. Et in alijs quidē generibus à relatione, vtpote quantitate & qualitate, etiā propria ratio generis accipitur secundum comparationē ad subiectū. Nā quantitas dicitur mēsura substantiæ: qualitas verò dispositio substātiæ. Sed ra[illegible] ꝓpria relationis non accipitur secun[illegible]omparationem ad illud in quo es[illegible]ecūdum comparationē ad aliquid extr[illegible]igitur consideremus etiā in rebus creatis [illegible]tiones secundū id quod relationes sunt, sic inueniuntur esse assistentes non intrinsecus [illegible]tæ, quasi significantes respectū quodammodo contingentē ipsam rem relatā, prout ab ea tendit in alterum. Si vero consideretur relatio secundum quod est accidens, sic est inhærens subiecto, & habēs esse accidentale in ipso. Sed Gilbertus Porretanus considerauit relationē primo modo tātum. Quicquid autem in rebus creatis habet esse accidentale, secundum quod transfertur in Deum, habet esse substantiale, nihil enim est in Deo vt accidens in subiecto: sed quicquid est in Deo, est eius essentia.

Sic igitur ex ea parte qua relatio in rebus creatis habet esse accidentale in subiecto, relatio realiter existens, in Deo habet esse essentiæ diuinæ, idē omnino ei existens. In hoc vero ꝙ ad aliquid dicitur, non significatur aliqua habitudo ad essentiam, sed magis ad suū oppsitum. Et sic manifestum est ꝙ relatio realiter existens in Deo, est idem essentiæ secundū rem, & non differt nisi secundum intelligentiæ rationem, prout in relatiōe importatur respectus ad suum oppositum, qui non importatur in nomine essentiæ. Patet ergo ꝙ in Deo non est aliud esse relationis & esse essentiæ, sed vnum & idem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ verba illa Aug. non pertinent ad hoc quod paternitas, vel alia relatio quæ est in Deo secundum esse suum, non sit idem quod diuina essentia, sed quòd non prędicatur secundum modū substantiæ, vt existēs in eo de quo dicitur: sed vt ad alterum se habēs. Et propter hoc dicuntur duo tantū esse prædicamēta in diuinis: qa alia prædicamenta important habitudinem ad id de quo dicūtur, tam secundū suum esse q̄ secundum proprij generis rationē. Nihil autem quod est in Deo, potest habere habitudinē ad id in quo est, vel de quo dicitur, nisi habitudinē identitatis propter summā Dei simplicitatem.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut in rebus creatis, in illo quod dicitur relatiue, non solū est inuenire respectū ad alterū, sed etiam aliquid absolutum: ita & in Deo. Sed tamen aliter, & aliter. Nā id quod inuenitur in creatura, præter id qđ continetur sub significatione nominis relatiui, est alia res. In Deo autē non est alia res, sed vna & eadem [e]: quæ non perfecte exprimitur relationis nomine, quasi sub significatione talis nominis comprehensa. Dictū est enī suprà [e], cum de diuinis nominibus agebatur, quod pl⁹ cōtinetur in perfectione diuinę essentiæ, quam aliquo nomine significari possit. Vnde nō sequitur, quod in Deo, præter relationem, sit aliquid aliud secūdum rem, sed solum considerata nominum ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quod si in perfectione diuina nihil plus contineretur, quàm quod significat nomen relatiuum, sequeretur quod esse eius, esset imperfectum, vtpote ad aliquid aliud se habens: sicut si non contineretur ibi plus, quàm quod nomine sapientiæ significatur, non esset aliquid subsistens. Sed qa diuinæ essentiæ perfectio est maior quàm quod significatione alicuius nominis comprehēdi possit, non sequitur, si nomen relatiuum, vel quodcūque aliud nomen dictum de Deo, non significat aliquid perfectum, quod diuina essentia habeat esse imperfectum: quia diuina essentia cōprehendit in se omnium generum perfectionem, vt suprà dictum est [e].

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum relationes quæ sunt in Deo, realiter ad inuicem distinguantur.

quamuis inter se distinguantur realiter ipsæ relationes.

Comment. a *¶ Num relatio distinguatur realiter à fundamento.*

¶ In responsione ad secūdum, circa illa verba (id quod inuenitur in creatura, prçter id quod continet sub significatione noīs relatiui, est alia res: in Deo aūt non est alia res, &c) dubiū magnum est de relationis distinctione à fundamento, & simplr: & in doctrina S. T. Quidam enim etiam Th. tenent relationē esse eandem rē cū fundamento. Quidā autē tenēt qđ distinguitur realiter à fundamēto. Alij aūt tenent quasdā relationes identificari fundamentis, quasdam vero distingui realiter ab eis. Quid aūt horū veri⁹ sit, aut secūdū mentē S.T. ex rōnibus & propositionibus suis discutere oportet. Opinio er-
7 go prima consona videt
13 S.T. ex quatuor propositionibus eius. Prima est cōis oībus, scilicet, esse ꝓpriū vniuscuiusq; formæ simplicis incipit & desinit cū illa. Scda etiā cōis est quinto phy. relatio generatur in aliquo nulla mutatione in eo facta. Tertio ꝓpria scilicet Tho. inesse cuiusq; formæ accidētis, distinguitur realiter essentia accidentis, & ab ex esse subiecti. Quarta etiā ꝓpria sancti Tho. inesse relatiōis non est ad aliud se habere. Ex his eīn sequit, qđ forte solo existēte albo, similitudo coalborū nō est, genito
114 aūtē pōne albo in Sor. est similitudo: & nullū absolutū de nouo acqsiuit: alioquin vere mutat⁹ esset. Ergo aut inesse similitudinis est idē qđ inesse albedinis, & consequenter similitudo est idē qđ albedo scdm rē: aut præter inesse similitudinis absq; similitudine: quod est cōtra primā propositionē. Simplr autē & ad hominē fundat hæc opinio sup iacto fundamēto, s. gñationis absq; mutatiōe. Super cōpositiōe: quia, s. nō est cōpositi⁹ albū siue q albū, & expresse in q. 7. de potētia Dei. ar. 8. dicit, qđ relatio nō cōponit cū eo cuius est. Et super minima sua entitate inter cætera prædicamēta, vt dicit Auer. in 12. met. cōment. 19. hoc eīn oportet [illegible] tēpus, quod est vtcuuque ens sine anima, vt dicit 4. phy. Opinio vero distinguens quasdā relationes à fūdamētis, & quasdā nō, est Scoti in secundo distinct. 1. q. 5. & in tertio. di. 8. & in quolibetis, quęst. 3. tenētis has duas vniuersales. Relatio, cuius fundamētum potest remanere sine termino, distinguitur realiter à fundamento. Altera est. Relatio, cuius fundamentum non potest esse sine termino, est eadem realiter fundamento. Probātq; vtranq; propositionē ex eadem radice: primā quidem, quia ex quo non implicat contradictionē, fundamentū remanere absq; relatione: sequitur q; sunt duæ res. implicat enim vnā & eandē rem, simul esse & nō esse: secundū vero ex opposito: quia ex quo implicat cōtradictionē fūdamentū esse sine relatione, sequitur qđ sunt vna res. Opinio vero dicens relationem omnē realem distingui realiter à fundamento, est sine dubio S. Tho. quāuis multi Thomistæ ipsum non intellexerint: habeturq; manifeste & ex autoritatibus eius, & sequitur ex propositionibus suis. Manifeste siquidē in hac litera ponit differentiam inter relationem in creaturis & in diuinis, quo ad hoc, quod in creaturis id quod inuenitur præter contentum sub significatione nominis relatiui est alia res: in diuinis autē est eadem. constat autē quod fundamentū non cōtinetur sub significatione nominis relatiui. Habētur quoq; propositiones indubitatæ, apud eum tres. Prima est, quòd nulla substātia in genere, potest idem esse realiter quod relatio, vt patet in quæst. de potentia. quæstio. 8. ad primum. Secunda est: aliqua relatio realis fundatur immediate in re quæ est substantia, vt patet in art. præcedente de

relationibus similitudinis seu identitatis specificæ: ita ꝙ inficiari non potest: patet quoq; ex relatione creationis passiuæ, de qua in suo loco erit sermo. constat enī eam supra substantiā fundari. Tertia autē, quæ ex istis manifeste sequitur ꝙ in realibus relationibus creaturarū relationes sunt substantiis, & cōpositione faciūt accidētis ad subiectū, vt patet in primo sentētiarū dist. 33. qō. 1. ar. 1. in calce corporis. Ex his enī manifeste sequitur ꝙ omnis relatio realis fundata immediate in substantia, distinguitur realiter à fundamēto apud S. Tho. Ex his autē & radice primæ propositionis deducitur alia vniuersalis simpliciter, s. quòd omnis relatio b realis in creaturis distin-
212 guitur realiter à funda-
218 mento. Habetur enī ex his, ꝙ relatio realis fundata in substantia habet propriū esse in, & ꝓpriū esse ad. & quum constet
69 quod esse in, est ei⁹ actualis existētia: sequit ꝙ gen⁹ generalissimum relatiōis
79 est forma habens propriā existentiam: & cum non per accidens sit res cui debeatur inesse, qm̄ ly accidēs essentialiter prædicat de eo: cōsequens est quod cuilibet suo inferiori hoc cōuenit. Et cōfirmat, quia alioquin non prædicaretur accidēs in primo modo dicendi per se de qualibet relatione contenta sub gñe ad aliquid: & tenet sequela: quia non ex seipsa formaliter esset res ex qua flueret inesse: sed
b d ex forma fundamenti tan-
211 tum. Radix autem primæ propositionis est quia est diffinita ad vnum genus: & per consequens excluditur ab alio genere, vt i-
218 bi dicitur, hæc enim rō, si bona est ac sufficiens, infert distinctionē quoque realem relationis à quantitate & æqualitate: opor-
69 tet enim maiorem seu an-
79 tecedens sic formare. Res diffinita ad vnū genus realiter excluditur ab alio gñe: sed substantia creata, &c & similiter æquē vera est subsumptio. sed qualitas est diffinita ad vnū genus: ergo. Est igitur mēs San. Tho quod omnis relatio realis prædicamenti ad aliquid distinguitur realiter à fundamento. Quòd autē positio hæc magis consonet veritati, ex doctrina Aristo. 12. meta. ponentis alia esse principia relatiōis, & alia qualitatis, et aliorū generum, percipi potest: & ex ratione adducta, scilicet quod relatio est essentialiter accidens: & consequenter habet proprium in, vtpote secundum propriam essentiam, & ex solutione obiectionum ad oppositum. ad rōnē igitur Sco. 25 dicit quod falso innititur fundamēto. multa enim sunt distincta realiter, quorū vnū implicat cōtradictionē esse sine altero: vt patet apud ipsum de partibus essentialibus simul sumptis, & tertia entitate, & vniuersaliter de illis, inter quæ est essentialis depēdentia. Nec ꝓdest dicere quod ipsemet Sco fecit hāc exceptionē: satis est enim proposito, quod nō posse esse sine altero, nō infert indistinctionem realē. Et sicut tu de essentiali dependentia excipis, ita & aliis licebit excipere de necessaria connexione, &c. Nec etiā est verū vniuersaliter, quod remanens distinguatur realiter à corrupto: vt manifeste patet in calore remisso. non enim distinguitur realiter à seipso prius intenso. Vnde radix illa sic absolute: in distinctionē realē non probat vniuersaliter, quāuis suadeat. Quòd autē vtatur illa Arist. in Topi. & vti illa possumus, alterius est negotij. hæc enī sufficiunt proposito. Ad rōnes vero primæ opinionis dicitur: & primo ad primā, quæ maximā vim habet: ꝙ in esse similitudinis Sorte tm̄ existēte albo, neq; oīno est, neq; oīno nō est: sed quodāmodo est, & quodāmō nō est: est enī incōplete, nō est autē cōplete: & qm̄ esse actualiter sonat esse cōplete, ideo ista negatiua est vera, inesse relationis non est: cū qua tn̄ stat veritas affirmatiue cū cōditiōe scdm quid, sc. inesse relatiōis est quodāmō, id est, incōplete: & ꝓpter debilitatē sui esse ex sola appositiōe termini cōpletur: resultante siquidē ad, resultat & cōplemētū ipsius in qm̄

non ex defectu fundaméti similitudo incompletũ esse habebat, sed ex defectu termini; & propterea cõsequens, quod posito termino, qui deficiebat, cõpleat fundamentũ quasi prolé aut fructũ seu effectũ suũ. Cuius exemplũ simile, & ad hoc propositũ affert S. Th. in q. 7. de potẽtia Dei ar. 9. ad septimũ de esse actiõis: subtracto nãq; calefactibili si esset calor calefactiuus, calefactio actiua nõ esset actualiter, nec inesset agenti, vt accidens in subiecto, & tamen opposito calefactibili statim esset & inesset actio in agente propter eandẽ cãm: qa, s. tãtũ q̃ actio tollit actu, subtracto extrinseco termino, vel passo, & remanet, radicaliter seu causaliter. Et ex hoc vt ibidem dicit, soluitur rõ de mutatione: qd eñ sic remanet, nõ oportet noua mutatiõe generari: qm̃ ex parte causarũ sufficientia iam est in actu, sed quasi impediũtur ex subtractione extrinseci. Et sic in corruptione non proprie est mutatio: ex quo remanet actu illa causarũ sufficientia: mutatio enim proprie dicta terminus est alterationis: hic autẽ interuenit tantũ naturalis quædam resolutio, aut illius definitio. Cõponere autẽ relationẽ cũ fundamento, cõpositũq; esse albũ sic, quàm albũ non solũ non incõuenit, imò est necessariũ: quia similitudo realis est essentialiter accidens. Sed fallitur imaginatio quique: qm̃ relationũ omnia nõ explicite offerũt sua significatione inesse. Nec obstãt autoris verba in loco obiecto: quoniã causa ibidẽ ostendit: quod de relatione formaliter, id est, de ad, loquitur: dũ dicit, quia nõ significat aliquid in subiecto, &c. vt expresse in sequenti ar. ad septimũ aperuit. Minimæ demum entitatis relatio inter cætera præsentia, & est & dicitur: quia ex proprio sibi, id est ad, non habet quod sit reale, imò quantũ est ex hoc, põt in responsione solũ inuenire: & ideo quidam putauerunt esse de secundis intellectis. Tẽ

167 1. q. 30. articul. 1. cõ. Et po q. 1. articu. 5. & 6. cor.

140

160

165

ADTERTIVM sic proceditur. Videtur, quod relationes, quæ sunt in Deo realiter abinuicẽ non distinguantur. Quæcunque enim vni & eidem sunt eadẽ, sibijnuicẽ sunt eadem. Sed omnis relatio in Deo existens est idem secundum rem cum diuina essentia. Ergo relationes secundum rem abinuicem nõ distinguuntur.

¶ Prætera, Sicut paternitas & filiatio secũdum nominis rationem distinguuntur ab essentia diuina, ita & bonitas & potentia. Sed propter huiusmodi rõnis distinctionem non est aliqua realis distinctio bonitatis & potentiæ diuinæ. Ergo neque paternitatis & filiationis.

¶ Præterea, In diuinis non est distinctio realis nisi secundum originem: sed vna relatio non videtur oriri ex alia. Ergo relationes non distinguuntur realiter abinuicem.

¶ SED CONTRA est, quod dici Boë. in lib. de tri. quòd substantia in diuinis cõtinet vnitatem, relatio multiplicat trinitatem. si ergo relationes non distinguuntur abinuicẽ realiter non erit in diuinis trinitas realis, sed rationis tantum. quod est Sabellianei erroris[e].

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur reales relationes in Deo realiter: non quidem secundum absolutum sed respectum.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quod ex eo q̃ aliquid alicui attribuitur, oportet q̃ attribuantur ei oĩa quæ sunt de rõne illi[9]. Sicut cuicũq; attribuit homo, oportet q̃ attribuatur ei esse rationale. De rõne autem relationis est respectus vnius ad alterũ, secundum quẽ aliquid alteri opponitur relatiuè. Cũ igitur in Deo realiter sit relatio (vt dictum est[e]) oportet q̃ realiter sit ibi oppositio. Relatiuã autem oppositio in sui ratione includit distinctionem. Vnde oportet quòd in Deo sit realis distinctio, nõ quidẽ scdm rem absolutã quę est essentia, in qua est summa vnitas & simplicitas, sed secundũ rem relatiuam.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod secũdũ Philoso. in 3. physi. argumẽtũ illud tenet, quod quæcũq; vni & eidẽ sunt eãdẽ, sibinuicẽ sunt eadem, in his quæ sunt idem re & rõne, sicut tunica & indumentũ: non aũt in his quæ

ergo realis distinctio: ergo non secundũ rem absolutã, quia in ea est summa vnitas & simplicitas: ergo secundũ rem relatiuã. Prima cõsequentia cũ cæteris probatur ex illa maxima. Q̃ si aliquid attribuit alicui, oportet attribui etiã oĩa quæ sunt de ratione illius: hæc enim patet inductiue in hoĩe & reliquis, subsumendo sub ista, quod respectus oppositus est de ratione relationis, & opposito de ratione respectus

differunt ratione. Vnde ibidem dicit, quòd licet actio sit idem motui, similiter & passio: nõ tamen sequitur quòd actio & passio sint idem: quia in actione importatur respectus, vt à quo est motus in mobili[e], in passione vero, vt qui est ab alio. Et similiter licet paternitas sit idem secundum rem cum essentia diuina, & similiter filiatio: tamen hæc duo in suis proprijs rationibus important oppositos respectus. Vnde distinguuntur ab inuicem[e].

¶ Ad secundũ dicendũ, quod potentia, & bonitas non important in suis rationibus aliquam oppositionem. Vnde non est similis ratio.

¶ Ad tertium dicendum, quod quamuis relationes, proprie loquendo non oriuntur vel procedant ab inuicem, tamen accipiuntur per oppositum secundum processionem alicuius ab alio.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum in Deo sint tantũ quatuor relationes reales, scilicet paternitas filiatio, spiratio & processio.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo non sint tantum quatuor relationes reales, scilicet paternitas, filiatio, spiratio & processio. Est enim cõsiderare in Deo relationes intelligentis ad intellctum, & volentis ad volitum. Quæ videntur esse relationes reales, neque sub prædictis continentur. Non ergo sunt solum quatuor relationes reales in Deo.

¶ Præteria, Relationes reales accipiuntur in Deo secundum processionem intelligibilem verbi. Sed relationes intelligibiles multiplicantur in infinitum, vt Aui. dicit. Ergo in Deo sunt infinite relationes reales.

¶ Præteria, Idæ sunt in Deo ab æterno, vt supra dictum est[e], non autem distinguntur abinuicem nisi secundum respectum ad res, vt supra dictum est[e], ergo in Deo sunt multo plures relationes æternæ.

¶ Præterea, Aequalitas & similitudo & identitas sunt relationes quædam, & in Deo ab æterno in Deo, quàm quæ dictæ sunt.

huiusmodi, & distinctio de ratione oppositionis, &c. vt clare patet in litera. c 178 214

¶ Num quando quippiã alicui attribuitur, necesse sit omnia, quæ sunt illius ratione, ei attribui.

¶ Circa prædicta duplex occurrere potest nouitio dubiũ. Primo circa illam maximã, quia non videtur vera, qui multa attribuũtur Deo absque his quæ sunt de diffinitione eorũ, vt pater de sapiẽtia & iustitia, & allijs huiusmodi. Secundo circa illã cõsequentiam, ergo in eo est oppositio relatiua, qoniam non valet, in Sorte albo est respectus realis similitudinis relatiue oppositus, ergo in eo est oppositio relatiua: sed ergo in eo est alterũ extremũ oppositionis relatiuæ: & consequenter non valde vlterior illatio literæ, ergo in eo est distinctio relatiua: sed in eo est vnum extremum distinctionis relatiuæ: & sic ruit totus processus literæ. b Quæstio. b c 214 173 c 168 1. q. 30. ar. 1. co. et ar. 2. ad 4.

¶ Ad primum horum facilime ex supradictis patet responsio: quòd scilicet illa maxima intelligitur de ratiõe formali quo ad id quod est illi proprium, nõ excludendo cõmunia transcẽdentia: quicquid eñ clauditur in huiusmodi ratione formali rei attributæ Deo, saluatũ in Deo. Obiectiões aũt in oppositũ supersumũt falsum, puta quòd de tali ratione iustitiæ seu sapientiæ sit qualitas aut habitus, &c. 97 97

¶ Ad scdm vero dicitur, qd in primo antecedẽte ex supradictis ac manifestatis includitur ly ad intra. Ita qd añs totũ est, in Deo e[...] relatio ad intra: & tũc optime valẽt consequẽtiæ, qm̃ sequitur vtrũq; extrem[...] esse in ipso Deo: & per hoc cessant obiectiones ad appositum tactæ, quo[...] procedunt de relatiuis ad extra.

¶ Num quæ vni & eidem sunt eadem, in[...] se sint eadem.

¶ In rñsione ad primũ, aduerte Aureoli obiecti[...] apud Capreolũ in primo, di. secunda q. tertia ar. 1. talis est idẽtitas extremorũ inter se, qualis est eorũ in tertio: sed ista in proposito est realis: ergo & illa, maior pr[...], quia aliter rueret fundamẽtũ syllogismorũ. ex vnitate medij inferẽs extrema [...]cta, vel diuisa. Ad hoc breuiter negatur simplr maior, nec sup illa fundant syllog[...] in primo priorũ, sed sup ista, eadẽ medio, sunt eadẽ inter se, aliud est eñ loqui [...] aliud de qualitate idẽditatis. Hæc aũt ꝓpositio dupliciter quantũ ad propositũ spectat glossatur. Primo vt litera dicit, qd est absolute vera quãdo sunt omnino eadẽ tertio, id est realiter & formaliter: alioquin sophisma accidẽtis nõ cõmitteretur in syllogismis ex hmõi variatiõe. Secũdo, q̃ est vera quo ad id, scdm qd idẽtificantur medio, seu quo ad rõnẽ identificationis in medio. secundũ id eñ eadẽ medio, sũt etiã eadẽ inter se. Et hęc est directe mẽs Arist. (vt puto) & cõprẽhẽdit sub se primã glossam, & sic vniuersaliter videtur vera. Nõ aũt oportet eadẽ medio idẽtificari inte se. scdm id in quo nõ identificat medio: id est, q̃ non est rõ identificatio nis ipsi medio. Et propter hoc multa accidũt sophismata in his, quę aliquo modo vniũt, & aliquo modo nõ: & sic est in proposito, vt ex pręcedenti patet articulo.

Quæstio.

pus autem & reliqua oportet (vt dictum est) esse entia realia aliquo modo. q̃

Annot. ¶ Circa prædicta aduerte, quod licet q̃busdã relationibus assentiat. Scot. S. Th. q̃ distinguãtur realiter à fundamẽtis, vt patet ex dictis: nõ tñ cõueniunt in hoc q̃ inesse relationis distinguatur realiter ab eius essentia: sicut nec vniuersaliter, q̃ esse & essentia distinguantur in creaturis realiter. Nec eñ intelligas inesse relatõis distingui ab ipsa sicut alia relatio, aut sicut res omnino absoluta. vtrũq; eñ horũ est falsum: esse nãq; relationis in gñe est relationis, reductiue tñ, vt eius actualitas: sicut esse substantiæ in gñe substãtiæ, & esse qualitatis in gñe qualitatis, &c. Sco. aũt nõ potest vitare vnũ impossibile, scilicet, quod idẽ relatiuũ dicatur bis, id est, ad terminos ex duabus partib[9]. Si enim n. g. similitudo realiter refertur ad terminũ & fundamẽtũ seipsa, manifestũ est quod simile bis dicitur: sed actualis inhærentia similitudinis in fundaméto apud Sco. est ipsa relatio similitudinis: quia ipsa relatio similitudinis quasi fundans relationem inhæsionis non potest absq; cõtradictione esse sine fundamẽto, vt ipsemet dicit: ergo similitudo bis dicitur.

Annot. ¶ In responsione ad tertiũ dubiũ occurrit circa illa verba: sequeret q̃ ei[9] esse esset impfectũ, vtpote ad aliqd aliud se habẽs. Ex hoc eñ videt quod relatio dicat imperfectionẽ: q̃ tñ cõstat esse falsum: quia nec perfectionẽ dicit, alioquin vel imperfectio esset in Deo, vel vna persona haberet aliquã perfectionẽ, quam nõ haberet alia. Quòd aũt hoc sequat ex his verbis, manifestatur sic. Si esse ad aliquid nõ diceret imperfectionẽ, ex hoc quod alicuius esse esset ad aliud se habere, nõ sequeretur quòd esset imperfectũ, vt patet: sed secundũ literã sequitur, illud esse, esse imperfectũ: ergo esse ad aliquid dicit imperfectionẽ. Ad hoc dicitur quod litera nõ assumpsit pro antecedente esse aliquid, sed esse solũ ad aliquid, excludẽdo oẽ absolutũ: nõ tñ formaliter, sed realiter, vt patet ex illo verbo, In perfectione diuina: non solum in abstractione conceptus, sed in rerũ natura, vt patet in litera. Ex hoc autẽ antecedẽte liquido sequitur, ergo esset imperfectum: quia omne quod nihil aliud est secundum rem in rerum ordine, quã relatio: aut est eius rationis, aut accidens, quorum vtrunque est imperfectum. Non obstant ergo verba literæ veritati illi: quod relatio formaliter nec imperfectionem nec perfectionem dicit.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ octaua Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly relationes indefinite, nõ vniuersaliter tenẽtur: qm̃ nõ est præsentis intentionis discutere, an omnes relationes diuinæ distinguantur realiter abinuicem, vt patet de paternitate & spiratione actiua: sed an sint aliquæ in Deo relationes reales, quæ distinguantur realiter abinuicem.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, in Deo est realis distinctio secundũ rem, nõ absolutã, sed relatiuã. Probatur sic, In Deo est realiter relatio, ergo in eo est respectu relatiue oppositus alteri. ergo relatiua oppositio,

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ octauæ Articulum quartum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶ In corpe vnica cõclio rñsiua q̃sito affirmatiue. In Deo sunt tñ quatuor relationes reales, s. paternitas, filiatio, spiratio & ꝓcessio. Probat sic in Deo sunt relationes reales, & nõ cõsequẽtes quãtitatẽ nec actionẽ ad extra, ergo sunt cõsequẽtes actiões ad intra, ergo in eo sũt tñ relatiões cõsequẽtes duas ꝓcessiones ad intra, ergo sũt quatuor tñ relationes reales: ergo sunt istę, paternitas, filiatio, spiratio & ꝓcessio. Añs quo ad quãtitatẽ probat, quia in eo non est q̃titas, vt patet ex Au. qui ad actionẽ ad extra ꝓbat ex supradictis in qõ. 13. Prima vero consequentia ꝓbatur ex quinto met. quia s. relatio oĩs fũdatur sup quãtitatẽ, aut actionẽ & passionẽ. Scda aũt ꝓbatur ex dictis, qa s. scdm actiões manẽtes duæ tñ sũt ꝓcessiones. Altera scdm intellectũ, & altera scdm volũtatẽ: illa verbi, hæc amoris. Tertia aũt, qa scdm quãlibet ꝓcessionẽ oportet duas oppositas relatiões esse, ꝓcedentis, & à quo procedit. Quarta demũ probatur, quo ad nomina primarum duarũ sic, processio verbi dicitur generatio secundũ propriam rationem natiuitatis viuentiũ & relatio principij huius natiuitatis dicitur paternitas, nati vero dicitur filiatio, ergo, quo ad duas vero reliquas manifestatur sic, ꝓcessio amoris caret nomine

proprio: ergo & relationes secundum ipsam. Et rursus vocatur processio seu spiratio, ideo conuenienter relatio principij hic vocatur spiratio. Relatio vero spirati vocatur vsur pato nomine processio, & sic patet in toto.

¶ Circa processionẽ illa m ex 5. meta. iterum aducite ex quæs. de poten. Dei q. 6. artic. 9, quod intelligitur secundum modum, non secundum rem, id est omnis relatio realis fundatur super quantitatem, &c. id est super re quę est quantitas, aut alia re quæ induit rationem quantitatis, vnde vnũ in substantia facit idem, & vnum in qualitate facit simile: vnum enim ad quantitatem pertinet modaliter,

¶ SED CONTRA videtur q̃ sint pauciores: quia secundum Philoso. in 3. phy. eadem via est de Athenis ad Thebas, & de Thebas ad Athenas. Ergo videtur quod pari ratione eadẽ sit relatio de patre ad filium, quæ dicitur paternitas: & de filio ad patrẽ, quæ dicitur filiatio. Et sic non sunt quatuor relationes in Deo.

CONCLVSIO.

¶ In Deo quatuor tantum reales relationes sunt, paternitas, filiatio, spiratio & processio.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod secundũ Philo. in 5. meta. relatio omnis fundatur vel supra quantitatẽ, vt duplũ & dimidiũ: vel supra actionẽ & passionẽ, vt faciẽs & factũ, pater & filius, dñs & seruus, & huiusmodi. Cũ aut quantitas non sit in Deo: est enim sine quantitate magnus, vt dicit Aug. Relinquitur ergo quod realis relatio in Deo esse non possit nisi super actionẽ fundatã: nõ aut super actiones secundũ quas procedit aliquid extrinsecũ à Deo: quia relationes Dei ad creaturas non sunt realiter in ipso, vt supra dictum est[e]. Vnde relinquitur quod relationes reales in Deo nõ possunt accipi nisi secundũ actiones, secundũ quas est processio in Deo intra: sed nõ extra. Huiusmodi aũt processiones sunt duæ tantum, vt supra dictũ est[e]. Quarum vna accipitur secundum actionem intellectus, quæ est processio verbi alia secundũ actionem voluntatis, quæ est processio amoris. Secũdum quamlibet autem processionem oportet duas accipere relationes oppositas, quarum vna sit procedentis à principio & alia ipsius principij. Processio autem verbi dicitur generatio secundum propriam rationẽ, quæ competit rebus viuentibus. Relatio autem principij generationis viuentib. perfecta, dicitur paternitas. Relatio vero procedens à principio dicitur filiatio. Processio vero amoris non habet nomen proprium, vt supra dictum est[e]. Vnde neque relationes, quæ secundum ipsam accipiuntur. Sed vocatur relatio principij huius processionis, spiratio: relatio autem procedentis, processio: quamuis hæc duo nomina ad ipsas processiones, vel origines pertineant, & non ad relation[...]

¶ AD PR[...]M ergo dicendum, quod in his, in [...]us dicitur intellectus & intellectum, v[...]s & volitum, potest esse realis relatio, & [...]ientiæ ad rem scitam, & volentis ad rem volitam. Sed in Deo est idem omnino intel[...]s & intellectum[e]: quia intelligendo [...]ntelligit omnia alia, & eadem ratione voluntas & volitum. Vnde in Deo huiusmodi relationes non sunt reales, sicut neque relatio eiusdem ad idem. Sed tamen relatio ad verbum est realis[e]: quia verbum intelligitur vt procedens per actionem intelligibilem, non autem vt res intellecta. Cum enim intelligimus lapidem, id quod ex re intellecta concipit in-

Quæstio. *¶ Num hic processus valeat, in Deo non est quantitas, ergo in Deo nulla relatio fundata in quantitate est.*

¶ Sed nunc duplex occurrit hic dubiũ. primo quantum valeat ratio literæ ꝓcedẽs ex eo quod in Deo non est quãtitas secundum rem, vt patet ex inducta autoritate Aug. 1. quia falsò adduci videtur autoritas ex 5. meta. quoniam ibi ponitur tertius modus relatiuorum, vt etiam ibi San. Thom. exponit, scilicet mensuræ & mensurabilis non quantitatiuæ.

74 165 c

¶ Ad primum horũ dicitur, quod quia secũdum veritatẽ autor tenet nullam relationẽ realem in Deo consequi quantitatem, tam secundum rem quam secundum modũ: & inferius tractaturum se pmittit in respõsione ad quartum de hmõi relationibus cõsequentib[9] quantitatẽ scdm modũ: puta æqualitate & similitudine: ideo hic summatie pertransiuit contentus ratione de quantitate secundum rem. Et si instes, ergo ex hoc art. non sufficienter concluditur intentum: respondetur quod sufficienter quantum præsentis loci erat, quoniam ab hoc loco illæ relationes relegantur inferius tractandæ: quauis non sufficienter absolute, si omnia hic fuissent perlustrãda. pro pter quod ne limitatus hic tractatus, errãdi occasio alicui foret, protestatur in responsione ad quartum se inferius hoc completurũ in loco proprio, vbi de conditi[...] [...]s [...] [...]nis agetur: sic enim institutus ordo exigebat,

94 a 161 164 1 1 3

¶ Ad secundum vero dubium dicitur quod quia hic est sermo de realibus relationibus inter res eiusdẽ ordinis: imò eiusdem naturæ seu saltem

195 d

mutuis. Relatiua autem tertij modi, vt ibidem patet, in hoc differunt ab alijs: quia nõ sunt mutua: ideo nulla commissa est in allegãdo falsitas: est enim vera illa vniuersalis in realibus relationibus mutuis, de quibus est sermo.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimæ nonæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo aduerte quod cum vnaquæque ars terminis vtatur, prout in illa arte consueuerunt accipi, quod ex eo licet quia significatio nominum est ad placitum, & tanto magis translatio ex vna significatione in aliam: cum inquam sic sit rationabile est vt princeps omnium sententiarum sacra theologia proprijs quoq; gaudeat vocabulis. Et propterea non quæritur hic de personæ nomine vtcunq; sed vt est in vsu theologorum, constat enim aliter personam accipi apud canonistas, & aliter apud alios. Et propterea Laurentius Valla ineruditè Boëtium arguit malæ diffinitionis personæ. est enim ea optima, vt in hoc patebit ar. si de persona hoc modo intelligatur, vt etiam ipse intendebat.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primo ostenditur dignitas indiuidui substantiæ: secũdo dignitas indiuidui rationalis naturæ: tertio respõdetur quæsito. Quo ad primũ intendit, quod indiuiduum substantiæ conuenit quidẽ cum indiuiduis omniũ generum in hoc, quod vnumquodque est particulare seu indiuiduum. differt tamen ab alijs quo ad duo, scilicet quo ad causam indiuiduationis, & quo ad nominis specialitatem. Substantia enim indiuiduatur per seipsam accidens autem

per subiectũ, quod est substãtia: quod manifestatur in hac albedine. Et propterea indiuiduum substantiæ speciale sortitum est nomen: & vocatur hypostasis, seu prima substantia: quod non inuenitur in generibus accidentium.

¶ Quomodo substantia indiuiduatur per seipsam.

¶ Circa hæc dicta multiplex occurrit dubium. Primo ex parte substantiæ, quomodo sit verum in doctrina S. T. quòd substantia indiuiduatur per seipsam, cũ apud ipsum distinctio numeralis primo cõueniat quantitati, & p illã substantiis materialibus ac cęteris: & sic de ratione indiuidui substantię, cũ sit distinctio ab aliis: sequitur quòd in substã tia indiuidiẽ quo ad intrinsecũ distinctũ p quãtitatem, & non per seipsam, vt in litera dicitur. b 438 o

¶ Quantitas per quid indiuiduatur. 97

¶ Secũdo dubium est ex parte accidentiũ: quoniã quãtitas per seipsam indiuiduatur, vt patet ex diffinitione 5. Meta. quã tum est quòd diuidit in ea quæ insunt, quorũ singulũ natũ est esse hic: & in mathematicis abstractionibus manifeste patet dari hanc lineã, &c. nullo imaginato subiecto. Dubiũ quoque nonnullũ parit litera in eo, quòd exprimit subiectũ indiuiduãs accidens esse substantiã, cũ manifeste pateat, hanc conditionalem esse veram, si albedo esset in hac quantitate, sine substantia esset hæc: & cõsequenter illa categorica est falsa. 220 197 a c

¶ Num accidentia indiuiduuntur per subiectũ.

¶ Tertio dubiũ est ex parte quoq; accidẽtis, quomodo intelligitur, quia indiuiduantur per subiectum, an, scilicet in trinsece an extrinsece, id est an quũ dicitur hęc albedo, in ly hæc claudat intrinsece subiectũ an extrinsece, eo modo quo nasus cadi in significatione similitatis vel simi. Si eñ clauditur extrinsece tantum, sequitur quòd accidens indiuiduatur per seipsum intrinsece. Si autem clauditur intrinsece: sequitur quòd hęc albedo non est ens, nec vnũ per se, & consequenter in nullo genere: ac p hoc male dicitur in litera, quòd in quolibet genere inuenitur vniuersale & particulare. Quæstio. 169 3. q. 2. ar. 2. cor. & 1. dis. 25. art. 1. & pos. q. 9. art. 2 & de vnio. artic. 1.

¶ Ad primũ horũ quãtũ spectat ad hanc literã, facile dici potest, quòd hic nõ est sermo de substantia tali, puta materiali, sed de substantia absolute: ac per hoc de vniuersis substantiæ indiuiduis: nõ quatenus indiuidua sunt talis, vel talis substantiæ, sed quatenus indiuidua sunt substantiæ. Tũ quia sic tantũ est sermo formalis. Tũ quia sic proprie interpretatur intenta differentia inter indiuiduum substantiæ & indiuiduum accidentis. hæc enim differunt, primo inquantũ indiuiduũ substantiæ & inquantũ indiuiduũ accidentis: per communia omnib. substantiæ indiuiduis ex vna parte & p cõia omnib[9] accentidibus indiuiduis ex alia parte. Talia eñ sunt quæ conueniunt his inquantũ hmõi sunt indiuidua. Et per hoc patet rñsio ad reliqua dubia: qm̃ instantias afferũt de indiuiduis accidẽtiũ: nõ quatenus accidentiũ sunt indiuidua, sed quatenus sunt taliũ accidẽtiũ indiuidua, puta quãtitatis vel qualitatis mediate afficiẽtis substantiã: vt albedo est, quæ ex pli causa in litera est adducta, vt addiscẽtes intelligãt. stat ergo literæ veritas incõcussa, quòd indiuiduũ substãtiæ, vt sic per seipsum est indiuiduũ, qm̃ constat vt sic, nullã habere dependentiã ab accidente, & quòd indiuiduũ accidẽtis, vt sic, qm̃ à nullo alio oportet dependere subiecto, nisi substãtia per substãtiã subiectã indiuiduetur.

¶ Ad vltimũ aũt dubiũ dicẽdã est, ꝓpter rõnẽ in obiiciẽdo tactã, q̃ hoc accñs nõ includit subiectũ intrinsece, sed p additamẽtũ: ita quòd sicut in diffiniõe accñtis clauditur subiectũ, nõ vt essentię intrinsecũ, sed per additamẽtũ: ita in diffiniõe huius accidẽtis, si diffiniret, clauderet hoc subiectũ per additamẽtũ, & nõ intrinsece. Nec hoc repugnat literæ in differẽtia assignata: quoniã sicut accidens non potest

QVÆSTIO VIGESIMANONA de personis diuinis, in quatuor articulos diuisa.

PRÆMISSIS autẽ his quæ de processionib[9] & relationib[9] præcognoscẽda videbãtur, necessariũ est aggredi de personis. ¶ Et primo secundũ consideratiõnẽ absolutã, & deinde secundum cõparatiuam cõsiderationẽ. Oportet autẽ absolute de personis, primo quidem in cõmuni considerare, deinde de singulis personis.

¶ Ad communem autem considerationẽ personarũ quatuor pertinere videntur. primo quidem significatio huius nominis persona. Secũdo vero numerus personarum. Tertio, ea quæ consequuntur numerum personarũ, vel ei opponuntur, vt diuersitas & similitudo & huiusmodi. Quarto vero, eã quæ pertinent ad notitiam personarum.

¶ Circa primũ quæruntur quatuor. ¶ Primo de diffinitione personæ. ¶ Secundo de comparatione personæ ad essentiam, subsistentiã & hypostasim. ¶ Tertio, vtrum nomẽ personæ conpetat in diuinis. ¶ Quarto quid ibi significet.

ARTICVLVS I.

¶ De diffinitione personæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd incompetens sit diffinitio personæ, quàm Boëtius assignat in lib. de duabus natu. quæ talis est, Persona est rationalis naturæ indiuidua substantia. Nullum enim singulare diffinitur. Sed persona significat quoddam singulare. Ergo persona inconuenienter diffinitur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in nobis relationes intelligibiles in infinitum multiplicãtur, quia alio actu intelligit homo lapidem, & alio actu intelligit se intelligere lapidem, & alio etiam intelligit hoc intelligere: & sic in infinitum multiplicantur actus intelligendi[e], & per consequens relationes intellectæ. Sed hoc in Deo non habet locum, quia vno actu tantum omnia intelligit.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd respectus ideales sunt intellecti à Deo[e]. Vnde ex eorum pluralitate nõ sequitur, quòd sunt plures relationes in Deo: sed quòd Deus cognoscat plures relatiões.

¶ Ad quartum dicendũ, quod æqualitas & similitudo in Deo non sunt relationes reales, sed rationis tantum: vt infrà patebit[e].

¶ Ad quintum dicendũ, quòd via est eadem ab vno termino ad alterum, & econuerso, sed tamen respectus sunt diuersi[e]. Vnde ex hoc non potest concludi quòd eadem sit relatio patris ad filiũ, & econuerso. Sed posset hoc concludi de aliquo absoluto, si esset medium inter ea.

Universidad de D[...] Biblioteca

intelligi absq; dependẽtia à subiecto, ita nec hoc absq; dependentia ab hoc subiecto. hæc autẽ substantia vt sic nullã includit depẽdentiã ad aliquid extrinsecũ, & ideo per seipsam substantia indiuiduatur: accidens autem per substantiam.

Quæstio. ¶ De substantia autẽ materiali & de talibus accidentibus quomodo indiuiduentur, alterius negotij est: eritq; de hoc quęstio specialis. Nunc aũt scito, quòd apud me substãtia materialis indiuiduatur per materiã sub certis dimensionibus tanquam per proprium & intrinsecũ, non solũ constitutiuum, sed distinctiuum: chimericũ est enim hos actus separare secundum rem. Per materiam autẽ sub certis dimensionibus non intelligo (vt olim exposui in commentariis de ente & essentia) materiã cum potentia ad quantitatem: quoniam potentia illa (vt patet in 12. met. in tractatu de principiis prædicamentorũ) est in genere quantitatis & sic Sortes non esset vnum per se. Sed intelligo materiam distinctã numero: non vt subiectum quantitatis, sed vt prius natura ipsius fundamẽtum, radix & causa: ita quòd ipsa materia in se est prius sic distincta quã quãta: vt sic effect9 proportionetur causæ. Distinctio enim numeralis qua Sort. distinguitur à Platone inquãtum sunt isti homines, non est distinctio quãtitatiua, sed fundamẽtum quantitatiuæ distinctionis. Et similiter principiũ distinctiuũ huius hominis ab illo: vt sic est radix & fundamentum quantitatis, & consequenter distinctionis sequentis ipsam. 340 Hoc autem est materia, quæ est altera pars compositi primo terminantis generationẽ substantialem in rerum natura in primo instãri naturæ ante adhæsionem accidentium, oportet enim pro tunc esse singulare distinctum ab vniuersali, & per se ens: ac vnũ: quod absq; constitutiuo in esse hoc intelligi nequit: per idem autem vnumquodque est hoc, & à cæteris distinguit. Nec ꝓpterea nego illam maximam ex sensibus Arist. ac S. Th. habitam, scilicet quod distinctio numeralis materialis primo conuenit quantitati: & consequenter per illam cæteris secundum doctrinam posteriorum: quoniã participare naturam eius, cui primo conuenit aliquid pluribus modis contingit. Nec oportet illã formaliter saluari in omnibus ipsam participantibus, vt in primo posteriorum ostẽdimus. Materia autem, quæ radix fundamentũque est quãtitatis, non est etiam in illo priori extra participantia quantitatis naturam: imò (vt melius loquamur) est quasi præhabens quantitatis naturam. Et quoniam magis est præhabere quam participare, si participantia naturam aliquam, quoquomodo possunt in effectum illius: quanto magis præhabentia naturam illam, hoc poterunt: oportet enim omnem effectum primo alicui conuenientem ab illo in se vel suis participantibus aut à præhabentibus fieri, vt inductiue patet etiam in effectibus formalibus in vegetatiuo & sensitiuo & similibus: quãuis distinctio de qua loquimur, non sit formalis effectus quantitatis: nec materia huiusmodi sic contineat quantitatem. Sed hæc dicta sunt, vt legentes intelligant: reliqua autem huius materiæ ibidem tractata sunt.

Comment. ¶ Quo ad secundum ostenditur dignitas indiuiduorum rationalis naturæ inter omnia indiuidua substãtiæ: similiter quo ad duo. Primo quo ad modũ essendi principium operationum: quia scilicet indiuiduum rationalis naturæ solum habet dominiũ sui actus: & quod hoc spectet ad dignitatẽ indiuidui probat litera ex hoc, q actiones sunt singularium: primo Metaphysi. Secundo quo ad specialitatem nominis. qa reliqua vt indiuidua sunt talis naturæ, puta irrationabilis, nomẽ proprium non meruerunt: hoc autem sortitum est speciale nomẽ, quod est persona, propter prædictam dignitatem. Et sic habemus & propositas dignitates & quid nominis personæ in hoc quod dicitur, quod est nomen indiuidui rationalis naturæ. restat ergo tertiũ.

¶ Quo ad tertium igitur respondetur quæsito vnica conclusione responsiua affirmatiue: implicite tamẽ. diffinitio personæ est competens, & manifestatur sic, pręfata diffinitio explanat ambas ꝓprietates indiuidui rationalis naturæ: ergo est competens. Antecedens declarać, quia eam, quæ conuenit sibi inquantũ est singulare substantię, explanat per ly substãtia indiuidua. Eam vero quę conuenit sibi inquãtum singulare rationalis naturæ explanat per ly rationalis naturæ: cũ enim indiuiduũ inferioris sit etiam indiuiduum superioris, vtriusque conditiões habere oportet. Et rursus quum indiuiduo duo attribuãtur, scilicet esse & operari: vniuersalia enim neutrũ habent: per vtrunque, primo scilicet per esse, secũdo per operari, indiuidua dignificauit. 564

Annot. ¶ In responsione ad primum & tertium, habes, quod aliquid reale, scilicet modus subsistẽdi vltra naturam specificam cõuenit indiuiduis substantiæ, vt latius declarauimus in prædicamentis. 5 165 Ex responsione vero ad secũdum habes, quod substantia indiuidua nõ sumitur hic, vt distinguitur contra substantiam vniuersalẽ, sed vt distinguitur contra essentiam [...] vniuersalem quam particu[...] 371 1. dist. 23. artic. 1. Hęc enim tantũ vocatur substantia prima, suppositũ, persona, &c. 169 Quid autem addat supra hanc humanitatem substantia prima, seu suppositum, cum tractabitur de vnione verbi cũ natura humana, discutietur.

¶ Ad propositum autem sufficit scire, quod addit omnimodam incommunicabilitatem, ita quod nec communis esse potest, nec assumi: ratione enim primi deitas, ratione vero secundi hæc humanitas, suppositum non est.

¶ In respõsione ad quintum, aduerte quod hinc habes, quod ex hac Boëtij diffinitione nõ sequitur, animam esse personã, vt Sco. in primo distinct. 23. voluit, non penetrans quid importat substantia prima, quæ hic dicitur indiuidua.

¶ Præterea, Substantia (prout ponitur in diffinitione personæ,) aut sumitur pro substantia prima, aut pro substantia secunda: si pro substantia prima, superflue additur indiuidua, quia substantia prima est substantia indiuidua: si vero stat pro substantia secunda, falso additur & est oppositio in adiecto. Nam secundæ substantiæ dicuntur genera vel species. Ergo diffinitio est male assignata.

¶ Præterea, Nomen intentionis non debet poni in diffinitione rei. Non enim esset bona assignatio siquis diceret, homo est species animalis. Homo enim est nomen rei, & species est nomen intentionis. cum igitur persona sit nomen rei: significat enim substantiam quãdam rationalis naturæ. Ergo inconuenienter indiuiduum (quod est nomen intentionis) in eius diffinitione ponitur.

¶ Præterea, Natura est principium motus & quietis in eo in quo est per se, & non per accidens, vt dicitur in secundo physi. Sed persona est in rebus immobilibus, sicut in Deo & in Angelis. Non ergo in diffinitione personæ debuit poni natura, sed magis essentia.

¶ Præterea, Anima separata est rationalis naturæ indiuidua substãtia: non autẽ est persona. Inconuenienter ergo persona sic diffinitur.

CONCLVSIO.

¶ Persona est rõnalis naturæ indiuidua substantia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd licet vniuersale & particulare inueniantur in omnibus generibus, tamen speciali quodãmodo indiuiduũ inuenitur in genere substantiæ. Substantia enim indiuiduatur per seipsam, sed accidentia indiuiduantur per subiectum, quod est substantia [c]. Dicitur enim hæc albedo inquantum est in hoc subiecto. Vnde etiam cõuenienter indiuidua substantię habent aliquod speciale nomen præ aliis. Dicuntur enim hypostases vel primæ substantiæ. Sed adhuc quoddam specialiori modo inuenitur particulare & indiuiduum in substantiis rationalibus, quæ habent dominiũ sui actus: & non solã agũtur sicut alia, sed per se agunt, actiones autẽ in singularibus sunt. Et ideo etiam inter cæteras substantias, etiam quoddam speciale nomen habent singularia rationalis naturæ: & hoc nomen est persona. Et ideo in prædicta diffinitione personæ proponitur substantia indiuidua, in quantum significat sigulare in genere substantię: additur autem rationalis naturæ inquantum significat singulare in rationalibus substantijs.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod licet hoc singulare vel illud diffiniri nõ possit, tamẽ id quod pertinet ad cõmunem rationẽ singularitatis, diffiniri potest. Et sic Phi. diffinit substãtiã primã, & hoc modo diffinit Boëtius pſonã.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd secundũ quosdã substantia in diffinitione personæ ponitur pro substantia prima, quæ est hypostasis: neq; tamẽ superflue additur indiuidua, quia nomine hypostasis vel substantiæ primæ excluditur ratio vniuersalis & partis. Non enim dicimus quòd homo cõmunis sit hypostasis: neq; etiam manus cum sit pars. Sed per hoc quod additur, indiuiduum, excluditur à persona ratio assumptibilis. Humana enim natura in Christo non est persona, quia est assumpta à digniori, scilicet à verbo Dei. Sed melius dicendum est, quòd substantia accipitur communiter prout diuiditur per primam & secundam, & per hoc, quod additur indiuidua, trahitur ad standum pro substantia prima.

¶ Ad tertium dicendum, quod quia substãtiales differentiæ non sunt nobis notæ, vel etiam nominatæ non sunt: oportet interdum vti differentijs accidentalibus loco substantialium, puta siquis diceret, ignis est corpus simplex calidũ & siccum. Accidẽtia enim propria sunt effectus formarum substantialium, & manifestãt eas. Et similiter nomina intentionum possunt accipi ad diffiniendum res, secundum quod accipiuntur pro aliquibus nominibus rerum quæ non sunt posita. Et sic hoc nomen indiuiduũ ponić in diffinitione pſonę ad designandũ modũ subsistẽdi, qui cõpetit substãtjs particularib9.

¶ Ad quartũ dicendũ, q secundũ Philosophum in 5. meta. nomen naturę primo impositum est ad significandam generationẽ viuentiũ, quæ dicitur natiuitas [c]. Et quia huiusmodi generatio est à principio intrinseco, extensum est hoc nomen ad significandum principium intrinsecum cuiuscunque motus. Et sic diffinitur natura in 2. phy. Et quia huiusmodi principium est formale vel materiale, communiter tam materia quam forma dicitur natura. Et quia per formã completur essentia vniuscuiusq; rei, communiter essentia vniuscuiusq; rei (quam significat eius diffinitio) vocatur natura. Et sic accipitur hic natura. Vnde Boẽ. in eodem lib. dicit, quod natura est vnumquodque informans specifica differentia. Specifica enim differentia est quæ complet diffinitionem, & sumitur à propria forma rei. Et ideo cõueniẽtius fuit, quod in diffinitione personæ, quæ est singulare alicuius generis determinati, vtereć noïe naturę, quã essentiæ, quæ sumitur ab esse q est cõmunissimum.

¶ Ad quintũ dicendũ, quod anima est pars humanæ speciei. Et ideo licet sit separata, quia tamen retinet naturam vnibilitatis, non potest dici substantia indiuidua, quæ est hypostasis, vel substantia prima, sicut nec manus, nec quæcunque alia partium hominis [c]. Et sic non competit ei neque diffinitio personæ, neque nomen.

ARTICVLVS [II.]

¶ Vtrum persona sit idem quod hyposta[sis,] subsistentia & essentia.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, q persona sit idẽ qu[od hy]postasis, subsistẽtia & essentia. Dicẽ[t] enim Boẽ. in li. de duabus naturis q Græci naturæ rationalis indiuiduã substãtiam hypostaseos nomine vocauerũt. Sed hoc etiam apud nos significat nomen personę [c]. Ergo persona omnino idem est quod hypostasis.

¶ Præterea, Sicut in diuinis dicimus tres personas, ita in diuinis dicimus tres subsistentias. Quod non esset nisi persona & subsistentia idẽ significarent. Ergo idem significant persona & subsistentia.

¶ Præterea, Boẽ. dicit in cõ. prędicamẽtorũ q vsia (qđ est idẽ quid essentia) significat cõpositum ex materia & forma. Id aũt quod est cõpositum ex materia & forma, est indiuiduum substãtiæ: qđ & hypostasis & persona dicitur. Ergo omnia prędicta noïa idem significare videntur.

¶ SED contra est quod Boẽ. dicit in lib. de duabus naturis, q genera & species subsistunt tantum, indiuidua vero non subsistunt tãtum, verũ etiã substãt. Sed à subsistẽdo dicũtur subsistẽtię, sicut à substãdo substãtię vel hypostases. Cum igitur esse hypostases vel personas non conueniat generibus vel speciebus, hypostases vel personæ non sunt idẽ quod substantiæ.

¶ Præterea, Boẽ. dicit in com. prædicamentorũ quod hypostasis dicitur materia vsiosis autem (id est substantia) dicitur forma. Sed neque forma neque materia potest dici persona. Ergo persona differt à prædictis.

Annot. ¶ *Super Quæstionis vigesimænonæ Articulum secundum.*

IN titulo ly sit, ostendit quod de vera identitate est quæstio.

¶ In corpore vna est cõclusio respõsiua. Persona significat in gñe rõnaliũ substãtiarũ qđ hęc tria noïa, s. subsistẽtia, res naturæ & substantia, seu hypostasis significant communiter in toto genere substantiarum. Et manifestatur duabus distinctionibus. Prima est substantiæ in essentiam & substantiam primã, Secũda est ipsius primæ substantiæ in nomina tria quidem rei, & vnũ intentionis, vt clare patet in litera. Ex his nãque manifestatur, & quo modo persona non est idem quod essentia: & quõ est idem quod hypostasis & subsistentia.

CONCLVSIO.

¶ Persona in genere rationabilium substantiarũ id significat, quod in toto genere substãtiarũ subsistentia res naturæ substantia seu hypostasis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod secundum Philosophum in 5. meta. substãtia dicitur dupliciter. Vno modo dicitur substantia quiditas rei, quam significat diffinitio, secundum quod dicimus q diffinitio significat substantiã rei. Quã quidem substantiã Gręci vsiam vocãt, quod nos essentiã dicere possumus. Alio modo dicitur substãtia subiectũ vel suppositũ, quod subsistit in genere substãtiæ. Et hoc quidem cõmuniter accipiẽdo nominari potest, & nomine significãte intentionẽ. Et sic dicitur suppositũ. Nominatur etiã tribus nominibus significãtib9 rẽ. Quæ quidẽ sunt res naturæ, subsistẽtia, & hypostasis secundũ triplicẽ considerationẽ substãtiæ sic dictæ. Secundũ enim quod per se existit: & nõ in alio vocatur subsistentia. Illa enim subsistere dicimus quę non in alio, sed in se existut. Secundũ vero quod supponitur alicui naturæ cõmuni, sic dicitur res naturæ, sicut hoc, homo est res naturæ humanæ: secundum vero quod supponić accidẽtibus, dicitur hypostasis vel substãtia. Quod aũt hæc tria nomina significãt cõmuniter in toto genere substãtiarũ, hoc nomẽ pſona significat in gñe rationabiliũ substãtiarũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hypostasis apud Græcos ex propria significatione nominis habet, quod significet quodcũq; indiuiduum substãtiæ: sed ex vsu loquẽdi habet quod sumatur pro indiuiduo rationalis naturæ ratione suæ excellentiæ.

¶ Ad secundũ dicẽdũ, q sicut nos dicimus in diuinis plura[liter tres] personas & tres subsistentias, ita G[ræci] dicunt tres hypostases [c]. Sed qa nomen [sub]stantię quod secundum proprietatẽ signifi[cat]ionis respondet hypostasi æquiuocatur apud nos, cum quandoq; significet essentiã q[uandoq]ue hypostasim, ne possit esse erroris [oc]casio: maluerunt pro hypostasi trãsferre subsistentiam quàm substantiam.

¶ Ad tertium dicẽdum, quod essentia proprie est id quod significatur per diffinitionem. Diffinitio autem complectitur principia speciei: non autem principia indiuidualia. Vnde in rebus compositis ex materia & forma, essentia significat non solam formam, nec solum materiam, sed cõpositum ex materia & forma cõmuni, prout sunt principia speciei. Sed compositum ex hac materia & ex hac forma habet rationem hypostasis & personæ. Anima enim & caro & os sunt de ratione hominis. Sed hæc anima, & hæc caro, & hæc os, sunt de ratione huius hominis. Et ideo hypostasis & persona addunt supra rationem essentiæ principia indiuidualia, neque sunt idem cum essentia compositis ex materia & forma: vt supra dictũ est [c], cũ de simplicitate diuina ageretur.

¶ Ad quartũ dicendũ quod Boẽ. dicit genera & species subsistere inquãtum indiuiduis aliquib9 cõpetit subsistere, ex eo quod sunt sub generibus & speciebus in prædicamento substantię comprẽhensis, non quod ipse species vel genera subsistãt nisi secundum opinionem Platonis [c]: qui posuit species rerũ separatim subsistere à singularibus. Substare vero competit eisdem indiuiduis in ordine ad accidẽtia quæ sunt præter rationem generum & specierum.

¶ Ad quintum dicendum, quòd indiuiduum compositum ex materia & forma habet quòd substet accidenti ex ꝓprietate materiæ. Vnde & Boẽ. dicit in libro de trinit. Forma simplex subiectum esse non potest. Sed quod per se subsistit, habet ex proprietate suæ formæ, quæ nõ aduenit rei subsistenti, sed dat esse actuale materiæ, vt sic indiuiduum subsistere possit. Propter hoc ergo hypostasim attribuit materiæ, & vsiosim siue subsistentiam formæ, quia materia est principium substandi, & forma est principium subsistendi.

Annot. ¶ *Super Quæst. vigesimænonæ Art. tertium.*

IN titulo quærić vtrũ sit formaliter.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio habens duas partes. Persona de Deo dicitur excellentiori modo quam de creaturis. Probatur quo ad primã partem, essentia Dei cõtinet in se omnem perfectionem: ergo omne quod est perfectionis, est Deo attribuẽdum. ergo id quod est perfectissimũ in tota natura: ergo persona. Et declaratur hæc vltima consequentia: quia significat subsistẽs in rationali natura. Quo ad secundam vero partem, quia alia nomina cõmunia Deo & creaturis excellẽtiori modo dicuntur, vt patet ex prædictis.

¶ Num persona significet perfectissimum in tota natura.

¶ Circa hunc processum dubiũ est, quomodo sit verum, quod persona significet perfectissimum in tota natura. Tũ quia natura specifica perfectior videtur indiuiduo. Tũ quia sequereć quod in diuinis esset distinctio imperfectissima.

¶ Ad horum euidentiã sciendum est quod persona in communi loquẽdo significat perfectissimum in tota natura: nõ 73 quia personalitas sit perfectissimum omniũ: sed quia natura intellectualis (quæ est omniũ perfectissima in suo cõpleto esse) est ens perfectissimũ omnium. constat autem quod nisi per seipsam [...] terum natu[...] quocunq; nõ [...] perfecte non est. Et propterea quia pſona significat dignitatem talis naturæ subsistentis, ideo perfectissimũ in tota natura merito significat. Vnde non obstat si indiuidua materialia sint ꝑpter naturam. Tum quia non sit hic comparatio personæ ad naturã: imò natura clauditur in persona. Tum quia sermo præsens de persona in communi & non in naturis materialibus est. Secunda vero obiectio soluitur per hoc, quod 16 in ratione personæ in communi, etsi claudatur aliquid perfectissimum in tota natura: claudit tamen aliquid abstrahẽs à perfectione & imperfectione. significat enim tem naturę intellectualis subsistentem incommunicabiliter. incommunicabilitas enim nec perfectionem nec imperfectionem dicit. Et quo ad hoc distinguũtur personæ diuinæ, nõ autẽ quo ad ea quæ perfectionis sunt. 54 Et sic neganda est sequela, vel distinguendum, vt diximus. Sed adhuc restat dubium, quoniam si persona quo ad aliquid abstrahit à perfectiõe, sequeretur quod ex vi processus facti in litera, integra ratio personę non concluderetur in Deo: quoniã ex perfectione essentiæ diuinæ litera infert ratione personæ tanquam rẽ perfectissimã in Deo reperiri.

¶ Ad hoc dicitur, quod ex perfectiõe diuinæ essentiæ prouenit, non solum quòd sit omnis perfectio: 171 sed quicquid necessario inest his quæ perfectionem dicunt: 1. dist. 23. art. 2. & pos. q. 9. artic. 3. de quorum numero est incõmunicabilitas, & propterea ex perfectione essentiæ diuinæ est, quòd sit pſona quo ad omnia quæ claudunć in ratione personæ, imò (vt superi9 habitum est de ratione perfectionis diuinæ) est quòd

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum nomen personæ sit ponendum in diuinis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd nomen personæ non sit ponendũ in diuinis. Dicit enim Diony. in princ. de di. no. Vniuersaliter non est audendũ aliquid dicere nec cogitare de superstantiali occulta diuinitate, præter ea quæ diuinitus nobis ex sanctis eloquiis sunt expressa. Sed nomen personę nõ exprimitur nobis in sacra scriptura noui vel veteris testamenti. Ergo non est nomine personæ vtendum in diuinis.

¶ Præterea, Boẽt. dicit in lib. de du. na. Nomen personæ videtur traductum ex his personis quæ in comœdiis tragœdisque homines repræsentabant. Persona enim dicta est à personando, quia concauitate ipsa, maior necesse est vt voluatur sonus. Græci vero has personas prosopa vocant ab eo, quòd ponantur in facie, atque ante oculos obtegant vultum. Sed hoc non potest competere in diuinis, nisi forte secundum metaphoram. Ergo nomen personæ non dicitur de Deo nisi metaphoricè.

¶ Præterea, Omnis persona est hypostasis. Sed nomen hypostasis nõ videtur Deo competere: cum secũdum Boẽ. significet id quod subiicitur accidentibus, quæ in Deo non sunt. Hiero. etiam dicit, quòd in hoc nomine hypostasis venenum latet sub melle. Ergo hoc nomen persona non est dicendum de Deo.

¶ Præterea, A quocunque remouetur diffinitio & diffinitũ. Sed diffinitio personæ supra posita [c], nõ videtur Deo cõpetere. *a argument.* 169 Tum quia ratio importat discursiuam cognitionem, quę non competit Deo, vt supra ostensum est [c]. 86 Et sic Deus non potest dici rationalis naturæ. 15 Tũ etiam quia Deus dici non potest indiuidua substantia, cum principium indiuiduationis sit in materia. Deus autem immaterialis est [c]. Neque etiam accidentibus substat [c], vt substantia dici possit. Nomen ergo personæ Deo attribui non debet.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in symbolo Athanasij, Alia est persona patris: alia filij: alia spiritussancti.

CONCLVSIO.

¶ Cum quæcunque nomina ad perfectionem attinent, in Deum assumãtur, personæ nomen in Deo dicitur, & excellentiori modo quàm in creaturis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod persona significat id quod est perfectissimum in tota natura, scilicet subsistens in rationali natura. Vnde cum omne illud quod est perfectionis, Deo sit attribuendum, eo quod eius essentia continet in se omnem perfectionem [c]: conueniens est vt hoc nomen persona de Deo dicatur. 23 Nõ tamen eodem modo quo dicitur de creaturis, sed excellentiori modo: sicut & alia nomina, quę creaturis à nobis imposita Deo attribuuntur, sicut supra ostensum est [c], cum de diuinis nominibus ageretur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod licet nomen personę in 70 scriptura veteris vel noui testamenti non inueniatur dictũ de Deo: 72 tamen id quod nomẽ significat multipliciter in sacra scriptura, inuenitur assertum de Deo, s. quod est maxime per se ens [c], & perfectissimè intelligens [c]. 54 Si autẽ oporteret de Deo dici solum illa secundũ vocẽ, quę sacra scriptura de Deo tradit, 80 sequeretur quod nunquã in alia lingua posset aliquis loqui de Deo nisi in illa, in qua primo tradita est scriptura veteris vel noui testamẽti. Ad inueniedũ autem noua nomina antiquam fidem de Deo significãtia, coëgit necessitas disputandi cum hæreticis. Nec hęc nouitas, vitanda est cũ non sit prophana vtpote à scripturarum sensu non discordans [c]. *a* Docet autem Apostolus prophanas vocum vanitates vitare 1. ad Timot. vltimo. 182

¶ Ad secundum dicendum, quod quamuis hoc nomen persona non 195 conueniat Deo quantum ad id à quo impositum est nomen, tamen *a* quantum ad id ad quod significandũ imponitur, maxime Deo conuenit. Quia enim in comœdijs & tragœdijs repræsentabantur aliqui homines famosi, impositum est hoc nomen persona ad significandum

Universidad de Deusto Biblioteca

quod Deus ipse sit trin⁹ secundũ huiusmodi res incommunicabiles, quas personas dicimus.

269 a ¶ *Super Quæst. vigesimanonæ artic. quartũ.*

Titulus clarus est, & in corpore magis explanabitur.

Annot. 169 a *Comment.*

¶ In corpore quatuor facit. primo ronẽ difficultatis insinuat, secũdo refert quasdã opiniones. tertio respondet quæsito. quarto ex determinatione præmissa saluat quodammodo prærecitatas opiniones.

¶ Quo ad primum duas cõditiones oppositas in hoc noĩe inuenias, causas assignat difficultatis. Nõ significat enĩ ad aliquid & pluraliter tamẽ in diuinis ponitur. hæc enim est conditio relatiuorũ repugnãs absolutis. illa ad absoluta spectat.

¶ Quo ad secundum tres affert opiniones. prima personæ nomẽ æquiuocat: & videt magistri 25. dist. primi. Sed hæc refellitur quo ad causam & rem: quia maior data fuisset occasio calũniæ, &c. Secunda essentiã in recto, relationem vero in obliquo: tertia vero ecõuerso, personam significare dicit, vt satis clare habetur in litera. a 15 170 6

¶ Quo ad tertiũ cõclusio responsiua quæsito est, persona diuina significat relationẽ per modũ substantiæ .i. hypostasis in natura diuina. hæc conclusio ex parte subiecti includit duos terminos scilicet persona diuina: ex parte vero prædicati includit tres terminos, scili et ly relationem, ly per modum hypostasis, & ly natura diuina: & quo ad singulos declaratur in litera. quo ad subiectũ quidẽ dicitur primo, q̃ aliud est quærere & loqui de significatiõe personæ & aliud de significatione personæ diuinæ: secũdo quod psona & persona diuina se habent sicut animal & homo. & ex hoc sequitur tertiũ q̃ ly persona diuina ponitur ad circũloquendũ incõplexũ nomẽ, sicut si animal rationale poneremus loco hominis. Et sic titulus quæstionis clarior apparet: qm̃ quæstio est de significatione nõ ly personæ cũ pdicatur de Deo, qm̃ sic discussa est ei⁹ distinctio, pdicatur enim persona cõiter dicta: sed personæ diuinæ an scilicet totum hoc significet relationem aut essentiã. Ex parte aũt prædicati sigillatim manifestatur conclusio, & primo quidem q̃ significet relationem sic persona in cõi significat substantiã indiuiduam rationalis naturæ: ergo persona talis naturæ significat distinctum in illa natura, ergo persona diuina significat relationem originis. Prima consequẽtia probatur: quia de ratiõe indiuidui est in distinctio sic & distinctio ab alijs:

1. dist. 23. articul 3. & di. 26. q. art 1. & pos. qõ. 9. artic 4. — 169 *argu. a.*

candum aliquos dignitatẽ habentes. Vnde cõsueuerunt dici psonæ in ecclesiis quæ habent aliquã dignitatẽ. Propter quod quidam diffiniunt personã dicẽtes, q̃ persona est hypostasis proprietate distincta ad dignitatẽ pertinente. Et quia magnæ dignitatis est in rationali natura subsistere: ideo oẽ idiuiduũ rationalis naturę dicitur psona, vt dictũ est c. Sed dignitas diuinę naturę excedit omnẽ dignitatẽ. Et secundum hoc maxime competit Deo nomen personæ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod nomen hypostasis non competit Deo quantũ ad id, à quo est impositum nomen: cum nõ substet accidentibus. cõpetit autem quãtum ad id, ad quod est: impositum est enim ad significandũ rem subsistẽtem. Hiero. autem dicit, sub hoc nomine venenum latere: quia antequam significatio hui⁹ nominis esset plene nota apud Latinos, hæretici per hoc nomen simplices decipiebant vt cõfiterentur plures essentias, sicut confitentur plures hypostases, propter hoc quod nomen substantiæ (cui respondet in græco nomẽ hypostasis) cõiter accipitur apud nos pro essentia.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quod Deus potest dici rationalis naturæ secundũ quod ratio non importat discursum, sed cõmuniter intelligibilẽ naturam. indiuiduum autem Deo competere non potest quantum ad hoc, quod indiuiduationis principium est materia, sed solũ secundũ quod importat incõmunicabilitatem c. Substantia vero cõuenit Deo secundũ quod significat existere per se c. Quidã tamen dicũt q̃ diffinitio superius à Boẽ. data nõ est diffinitio personæ, secundũ quod personas in Deo dicimus. Propter quod Ricard. de sanct. Victo. corrigere volens hanc diffinitionem, dixit, quod persona secundum quod de Deo dicitur, est diuinæ naturæ incommunicabilis existẽtia.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum hoc nomen persona significet relationẽ.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod hoc nomẽ psona nõ significet relationem, sed substantiã in diuinis. Dicit enim Augu. in 7. de trini. Cum dicimus personam patris, non ad aliud dicimus quam substantiam patris. ad se quippe dicitur persona, non ad filium.

¶ Præterea, Quid quærit de essentia. Sed sicut dicit Augustinus in eodẽ loco cũ dicitur. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater verbum, & spiritussanctus. & quæritur, quid tres? respondetur tres personæ. Ergo hoc nomen persona significat substantiam.

¶ Præterea, secundũ Phylosoph. in 4. meta. Id quod significatur per nomẽ, est eius diffinitio: sed diffinitio personæ est rationalis naturæ indiuidua substantia, vt dictum est c. Ergo hoc nomen persona significat substantiam.

¶ Præterea, Persona in hominibus & Angelis non significat relationem, sed aliquid absolutum. Si igitur in Deo significaret relationem diceretur æquiuoce de Deo & hominibus & Angelis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Boẽ. in libro de trinitate q̃ omne nomẽ ad psonas pertinẽs, relationẽ significat. Sed nullũ nomẽ magis ptinet ad personã quã hoc nomẽ psona. Ergo hoc nomẽ persona relationẽ significat.

CONCLVSIO.

¶ *Persona diuina relationem originis significat per modum substantiæ, seu hypostasis in diuina natura.*

¶ RESPONDEO dicendũ q̃ circa significationẽ huius noĩs persona in diuinis, difficultatem ingerit, quod pluraliter de trib⁹ prædicatur præter naturã essentialium nominum, neq; etiã ad aliquid dicitur, sicut nomina quæ relationẽ significãt. Vnde quibusdam visum est quod hoc nomẽ persona simpliciter ex virtute vocabuli essentiam significet in diuinis, sicut hoc nomen Deus, & hoc nomen sapiens, sed propter instãtiam hæreticorum est accõmodatum ex ordinatione concilij, vt possit poni pro relatiuis, & præcipue in plurali, vel cũ nomine partitiuo: vt cum dicimus tres personas, vel alia est persona patris, alia filij. In singulari vero põt sumi pro absoluto & pro relatiuo. Sed hæc non videtur sufficiens ratio. Quia si hoc nomen persona, ex vi suæ significationis nõ habet qd significet nisi essentia in diuinis, ex hoc quod dictu est, tres personas, nõ fuisse hæreticorum quietata calumnia, sed maioris calũniæ data esset eis occasio. Et ideo alij dixerũt quod hoc nomen persona in diuinis significat simul essentiam & relationẽ. Quorũ quidã dixerunt, quod significat essentiã in recto, & relationẽ in obliquo: quia persona dicitur quasi per se vna. vnitas autem pertinet ad essentiam quod autem dicitur per se, implicat relationem obliquæ. Intelligitur enim. pater per se esse quasi relatione distinctus à filio. Quidam vero dixerunt econuerso, quod significat relationem in recto, & essentiam in obliquo: quia in diffinitione personæ natura ponitur in obliquo. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt.

¶ Ad euidentiã igitur huius quæstionis considerandu est, quod aliquid est de significatione minus communis, quod tamẽ non est de significatione magis communis. Rationale enim includitur in significatione hominis, quod tamen non est de significatione animalis. Vnde aliud est quærere de significatione animalis: & aliud est quærere de significatione animalis, quod est homo. Similiter aliud est quærere de significatione huius nominis persona in cõmuni, & aliud de significatione personæ diuinæ. Persona enim in cõmuni significat substantiã indiuiduam rationalis naturæ, vt dictum est c. Indiuiduum autẽ est quod in se in distinctũ, ab alijs vero distinctũ. Persona igitur in quacunq; natura significat id quod est distinctum in natura illa. Sicut in humana natura significat has carnes, & hæc ossa, & hanc animam: quæ sunt principia indiuiduãtia hominem: quæ quidem licet non sint de significatione personæ, sunt tamen de significatione personæ humanę. Distinctio aũt in diuinis non fit nisi per relationes originis, vt dictũ est supra c. Relatio aũt in diuinis nõ est sicut accidẽs inhærens subiecto, sed est ipsa diuina essentia c. Vnde est subsistẽs sicut essentia diuina subsistit. Sicut ergo deitas est Deus, ita paterr[ni]tas diuina est Deus pater, qui est persona diui[na. Per]sona igitur diuina significat relationẽ vt subsi[stentem]. Et hoc est significare relationem per modum [su]bstantiæ: quæ est hypostasis subsistens in n[atur]a diuina: licet subsistens in natura diuina, non sit aliud quàm natura diuina. Et secundu[m hoc] verũ est, quod hoc nomẽ persona significat relationem in recto & essentiam in obliquo: nõ tamen relationem inquantum est relatio, sed inquantum significatur per modũ hypostasis. Similiter etiam significat essentiã in recto & relationem in obliquo, inquantũ essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autẽ significatur in diuinis vt relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, q̃ hæc significatio huius nominis persona, nõ erat percepta ante hæreticorum calumniam. Vnde non erat in vsu hoc nomen persona, nisi sicut vnum aliorum absolutorum. Sed postmodum accõmodatum est hoc nomen persona ad standũ pro relatiuo ex congruentia suæ significationis: vt scilicet hoc quod stat pro relatiuo, nõ solum habeat ex vsu (vt prima opinio dicebat) sed etiã significatione sua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ hoc nomen persona dicitur ad se, non ad alterum: quia significat relationem non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ

& explanatur in persona humana. Secunda autem consequentia probatur: quia distinctio in diuinis non est nisi per relationes originis. Deinde pbatur quod per modũ substantiæ .i. hypostasis sic: relatio in diuinis nõ est accidens, sed diuina essentia. ergo est subsistens sicut illa. ergo paternitas diuina est Deus pater: sicut Deitas est Deus. ergo persona diuina significat relationẽ subsistentem: ergo per modum hypostasis. demum quo ad ly in natura diuina declaratur: excludendo tacitam obiectionẽ de identitate naturæ & hypostasis in diuinis: & intendit, quod licet subsistens in diuina natura sit idẽ quod ipsa, cum hoc tamẽ stat quod persona significat rem subsistentem, nõ per modum naturę, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis in illa natura, quia ratione distingunt.

¶ Circa illam particulã Relationẽ aduerte quod vt S. Tho. in quæstione de potentia, q. 8. artic. 4. exponit, personam diuinam significare relationem: potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter. alio modo materialiter, & vult ibidem quod materialiter tantũ significet relationem originis, formaliter vero hypostasim diuinæ naturæ. Et per hanc distinctionẽ multæ soluuntur obiectiones. Videtur tamen mihi quod hoc in loco altius perscrutatus propriam rationem subiecti .i. personæ diuinæ, intendat quod non solũ materialiter .i. tanquam id in quo necessario saluatur: sed etiam formaliter relationem diuina persona includat, nõ tamen determinate paternitatem aut filiationem. De ratiõe enim formali diuinæ hypostasis secundum veritatem est relatio originis, quãuis non ista vel illa. In cuius signũ nihil hic soluitur ex illa distinctione: sed omnium difficultatũ ratio [red]ditur, diuersitas inter m[...] ficandi & rem significatã: quia licet res significata est relatiua, significatur autem absolute per modũ hypostasis. 169 166 167 2

¶ Circa probationem illius particulæ per modũ hypostasis, aduerte quod licet nõ valeat a. significat relationem subsistentem: ergo significat eam vt subsistentem, vt in litera fieri videtur: valeret tamen si .a. ex propria ratione significaret per modum subsistentis id quod significat: & quoniam persona manifeste significat per modũ subsistentis ad probandum, quod significaret relationem per modum subsistentis, non erat opus nisi probare quod significaretur relatio, & quod ipsa subsisteret: & hoc fit perspicue in litera. *Comment.*

¶ Num

Quæstio. ¶ *Num nomine personæ relatio, vel substantia, seu positiuum aliquid in diuinis personis significetur.*

¶ Circa prædicta simul occurrunt obiectiones Sco. ex primo dist. 23. & 11. arguit enim quod nec relatio, nec substãtia prima aut secũda, nec aliquid positiuũ quidditatiuũ diuinis personis, significatur nomine personę in diuinis. Et quod nõ relatio quidẽ, pbat, quia ad quodcunq; dicitur relatiuũ inferius ad idẽ dicitur relatiuũ superius licet non primo. ergo, si persona dicit relationẽ, sicut pater est pater filij primo. ita esset persona filij nõ primo. quod est falsum. Quod vero nihil positiuum quidditatiuũ personis, probat: quia ab vltimis distinctiuis & cõstitutiuis personarum nihil potest abstrahi cõmune dictum de eis in quid, quia sunt primo diuersa: alioquin posset de eis quæri in quo conueniunt, & in quo differũt. Quod aũt nec substantia prima probat, quia subsistens, indifferens est ad absolutũ & relatiuũ. 16 17 a

¶ Ad has obiectiones. loquendo de psona diuina de qua videtur etiã Sco. loqui, vt patet ex secũdo motiuo adducto, breuiter dicendũ est, propter rationẽ adductam in litera, quod ipsa significat relationem originis in communi, nõ per modũ relationis, sed hypostasis. Et quia resolutio originis cõstitutiua diuinæ personæ, nõ solũ in speciali vt paternitas, sed etiam secundum rationem relationis hypostaticæ, clauditur quidditatiue in ratione diuinæ personæ: puta patris eo modo quo superius clauditur in ratione inferioris: & ipsa eadem relatio est substantia prima, seu hypostasis diuinæ naturæ. Idcirco oppositum omnium trium illatorũ à Sco. tenemus. Et ad primam obiectionẽ patet responsio ex litera: quoniam illa maior non est vera: quando relatiuũ significatur per modũ absoluti, vt cõtingit in proposito: & idcirco sequela est nulla. Ad secundã vero obiectionẽ dicitur, quod aliud est loqui de rebus, & aliud de conceptibus: quamuis enim à rebus sub cõceptibus [...] dis[...] [...]on [...] abstrahi cõmune aliquid dictũ in quid de illis conceptibus, pręter trãscendentia: à rebus tamen ipsis absolute quantumcunque simplicibus potest abstrahi prædicatum aliquod cõmune vniuocum quasi generis vel speciei: & non solum quasi propriũ modo nulla causa est in proposito quod si persona diuina significat aliquid commune prædicatũ in quid de diuinis psonis, quod illud oportet esse commune constitutiuis personarũ: quo ad vltimos suos cõceptus abstracte & præcise sumptis. hanc enim conditionalẽ supponit illud motiuũ, quã non oportet esse veram. nec ab ipso est probata. Ad tertiã ante obiectionem negatur, quod ratio

71 a 173 *Id. artic. 4. & 1. & 4. con. cap. 1. & 25. & 10. 98. 9. 83. 5. & 3. 14. 5. & 93. 7. q. 3. arti. 1.* 167 20 172 165 167 168

est hypostasis. Et secundum hoc August. dicit quod significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi c, quia in Deo non differt quod est, & quo est.

¶ Ad secũdũ dicendũ q̃ quid qñq; quærit de natura quã significat diffinitio: vt cũ quæritur, quid est homo? respondetur, animal rationale mortale c. Quandoque vero quærit suppositũ, vt cum quæritur, quid natat in mari? respondetur, piscis. Et sic quærentibus quid tres, respõsum est, tres personæ.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ in intellectu substãtiæ indiuiduæ .i. distinctæ vel incommunicabilis, intelligitur in diuinis relatio vt dictum est c.

¶ Ad quartum dicendũ quòd diuersa ratio minus cõmunium nõ facit æquiuocationẽ in magis cõmuni. Licet enim sit alia propria diffinitio equi & asini, tamẽ vniuocãtur in nomine animalis: quia cõmunis diffinitio animalis conuenit vtriq;. Vnde non sequitur quod licet in significatione personæ diuinæ contineatur relatio, non autem in significatione angelicę per sonæ vel humanæ, quod nomen personæ æquiuoce dicatur. Licet nec etiam dicatur vniuoce, cum nihil vniuoce de Deo dici possit & de creaturis, vt supra ostensum est c.

QVÆSTIO TRIGESIMA

de pluralitate personarum in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE quæritur de pluralitate personarũ. ¶ Et circa hoc quęrũt quatuor. ¶ Primo vtrũ sint plures personę in diuinis. ¶ Secũdo, quot sunt. ¶ Tertio, quid significẽt termini numerales in diuinis. ¶ Quarto, de communitate huius nominis persona.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sit ponere plures personas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quod non sit ponere plures personas in diuinis. Persona enĩ est rationalis naturę indiuidua substãtia. Si ergo sunt p[lures] personę in diuinis, sequit q̃ sint plur[...] [...]ratię. Quod videt hæreticũ.

¶ Præt[erea], Pluralitas, proprietatũ absolutarũ nõ fa[cit] distinctionẽ personarum, neq; in Deo nequ[e i]n nobis, multo igitur minus pluralitas rel[ati]onum. Sed in Deo non est alia pluralitas [...] relationum, vt supra dictũ est c. Ergo nõ potest dici, quod in Deo sint plures personæ.

¶ Præterea, Boẽ. dicit de Deo loquens, quod hoc vere vnum est in quo nullus est numerus. Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in diuinis.

¶ Præterea, Vbicunque est numerus, ibi est totum & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere, totum & partem. Quod simplicitati diuinæ repugnat c.

¶ SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Alia est persona patris, alia filij, alia spiritussancti. Ergo pater & filius & spiritussanct⁹ sunt plures personæ.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in diuinis sint plures res subsistentes in diuina natura, plures quoque personas ibi esse necesse est.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ plures esse personas in diuinis, sequit ex pmissis. Ostẽsum est enim supra c, q̃ hoc nomẽ persona, significat in diuinis relationẽ, vt rem subsistentem in natura diuina. Supra autẽ habitũ est c, q̃ sunt plures relatiões reales in diuinis. Vnde sequit quod sint plures res subsistẽtes in diuina natura. Et hoc est esse plures personas in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod substantia non ponitur in diffinitione personæ secundum qd significat essentiã, sed secundum quod significat suppositũ. Quod patet ex hoc quòd additur indiuidua. Ad significandũ autẽ substantiam sic dictam, habent Græci nomen hypostasis. Vnde sicut nos dicimus tres personas, ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autẽ non consueuimus dicere tres substantias, ne intelligerentur tres essentiæ, propter nominis æquiuocationem.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd proprietas absolute in diuinis (vt bonitas, & sapientia) nõ opponuntur adinuicẽ: vnde neq; realiter distinguũtur. Quamuis ergo eis conueniat subsistere, nõ tamen sunt plures res subsistentes, qd est esse plures psonas. proprietates autẽ absolutę in rebus creatis nõ subsistunt, licet realiter abinuicem distinguantur, vt albedo & dulcedo. Sed proprietates relatiuæ in Deo & subsistunt, & realiter abinuicem distinguuntur vt supra dictum est c. Vnde pluralitas taliũ proprietatum sufficit ad pluralitatem personarum in diuinis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd à Deo propter summam vnitatẽ & simplicitatẽ excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autẽ pluralitas relationum, quæ relationes prædicantur de aliquo vt alterum c. Et sic compositionem in ipso de quo dicuntur non important, vt Boẽ. in eodem libro docet.

¶ Ad quartum dicendũ, quòd numerus est duplex, scilicet numerus simplex vel absolutus, vt duo & tria & quatuor. Et est numerus, qui est in rebus numeratis, vt duo homines & duo equi. Si igitur in diuinis accipiatur numerus absolute siue abstracte, nihil prohibet in eo esse totum & partem. Et sic nõ est nisi in acceptione intellectus nostri. Non enim numerus absolutus à rebus numeratis est, nisi in intellectu. Si autem accipiamus numerum prout est in rebus numeratis, sic in rebus quibus creatis vnum est pars duorũ, & duo triũ, vt vnus homo duorũ, & duo trium. Et sic non est in Deo: quia tantus est pater quanta tota trinitas, vt infrà patebit c.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in Deo sint plures personæ quam tres.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in Deo sunt plures personæ quam tres. Pluralitas enim personarum in diuinis est secundum pluralitatem proprietatum relatiuarum, vt dictum est c. Sed quatuor sunt relationes in diuinis (vt supra dictũ est) scilicet paternitas filiatio communis spiratio & processio. Ergo quatuor personæ sunt in diuinis.

¶ Præterea, Non plus differt natura à voluntate in Deo, qua natura ab intellectu: sed in diuinis est alia persona, quæ procedit per modũ voluntatis, vt amor, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt filius. Ergo est etiam alia, quæ procedit per modum intellectus, vt verbum, & alia, quæ procedit per modum naturæ, vt filius. Et sic iterum sequitur quòd non sunt tantum tres personæ in diuinis.

¶ Præterea, In rebus creatis quod excellẽtius est, plures habere operatiões intrinsecas. Sicut homo supra alia animalia habet intelligere & velle. sed Deus in infinitum excedit omnẽ creaturam. Ergo non solũ est ibi persona procedens per modum voluntatis & per modum intellectus, sed infinitis alijs modis. Ergo sunt infinitæ personæ in diuinis.

¶ Præterea, Ex finita bonitate patris est quod

subsistentis, accipiendo subsistens per modum hypostasis, vt tam in diffinitione Boẽ. quàm in diffinitione Ricar. exprimitur, applicando ad diuina, abstrahat ab absoluto & respectiuo: imò est respectiua: quãuis possit à nobis absolute cõcipi, vt de facto significatur personæ diuinæ nomine. Et quoniã nihil aliud est prima substantia in diuinis quã huiusmodi res respectiua subsistens, &c. Ideo persona diuina significando rem respectiuã huiusmodi, significat substantiam primam diuinæ naturæ: & significando substãtiam primam diuinæ naturæ, significat relationem originis subsistentem, &c.

¶ Quo ad quartum redit ad opiniones prærecitatas. Et primo ad tertiã de relatione in recto, & natura in obliquo: dicitque hoc verificari de relatione, nõ vt relatio, sed vt subsistens. Relatio enĩ dupliciter sumi potest, scilicet: vt relatio, puta paternitas, seu quam aliquid aliud refertur: & vt hypostasis, seu quod quasi denominari intelligitur relatiuum, vt ly Pater substantiue sumptum. Deinde ad secundam opinionẽ de essentia in recto, & relatione in obliquo: & dicit hoc verificari de essentia nõ formaliter, sed identice: id est, vt identificatur hypostasi: & de relatione, vt relatio est. Demũ ad primã opinionẽ de ęquiuocatione & accõmodatione, & dicit tria primo significationẽ fuisse olim occultã: secundo affirmat accommodationem: tertio, quod causa accommodationis non est vsus, vt prima dicebat opinio, sed ipsa vera & propria significatio nominis: & sic patet solutio nodi propositi in principio corporis, nam personę nomen rationem rei significatæ plurificatur realiter in diuinis: ratione vero modi significandi non dicitur ad aliquid.

Comment. 172 166 167 a 165 c 166 a

Annot. a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum primum.* 0174. 220 & a b c 23

Titulus manifeste quærit de reali pluralitate. *Comment.* 174

¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. In diuinis sunt plures personæ: & probatur sic ex dictis. In diuinis sunt plures relationes reales: ergo sunt plures res subsistentes in diuina natura, ergo plures personæ, & tenet sequela, quia persona diuina significat relationẽ vt rem subsistentem.

infra q. 31. arti. 1. & q. 41. arti. 6. & 1. dist. 10. arti. 5. & 4 con. ca. 12. vel 13. & ca. 25. vel 26. & pos. q. 9. artic. 9. & opus. 2. ca. 56. & 60. 173 168

¶ In responsione ad secundum, vbi ex eo quod non opponuntur in diuinis sapientia & bonitas infertur quod nõ distinguãtur realiter, nõ oportet aliud huius consequẽtiæ fundamẽtum iacere, quam quod sola oppositio relatiua res diuinas distinguit. Non enĩ absolute intulit ex negatione oppositionis, negationem distinctionis: sed explicite apposuit ly in diuinis. Et propterea hoc sufficit ad oppositũ.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæ Articulum secundum.*

IN titulo aduerte, quod intentio literæ est non solum discutere, an sint plures

plures personæ quàm tres, sed etiam an sint pauciores, puta duæ tantum. Et hoc patet tum ex propositione quæ fitorũ in principio huius quæstionis. dicit enim litera ibi, quòd secundo quærendum est quot sint. Tum ex conclusione responsiua in corpore articuli, ꝓposita & illata: est enim vna exclusiua, scilicet personæ diuinæ sunt tantũ tres, ad cuius veritatẽ patet oportere verificari, quòd nec sunt plures nec pauciores.

Comment.

¶ In corpore vnica conclusione exclusiua respõdet quæsito, Necesse est ponere personas in diuinis tres rãtum. Et probatur simul quoad vtrãque exponẽtem sic. Plures personæ diuinæ sunt plures relationes subsistentes ab inuicẽ realiter distinctę sola oppositione relatiua: ergo omnes relationes oppositæ ad distinctas personas, non oppositæ, ad eandẽ pertinent: ergo paternitas & filiatio ad duas speciãt personas. sicque paternitas est persona patris, & filiatio est persona filij. Tunc vltra, ergo
172 aliæ duæ relationes, sci-
173 licet spiratio & processio, neutri prædictarum, sed sibinuicẽ oppositæ, ad vnam personam non spectant: ambæ ergo vel vna earũ cõuenit vtriq; dictarũ personarum, vel vna vni, & alia alij: sed processio nõ potest conuenire vtriq;, quia processio intellectus prodiret ex processione amoristergo spiratio conuenit vtrique, vtpote nulli earũ opposita: ergo processio conuenit alij personæ. ergo sunt tantum tres, personæ, scilicet pater & filius & spiritussanctus.

¶ Circa hunc processum dubiũ occurrit non parum de modo procedẽdi: diminutus enim manifeste videtur & truncus. Tum quia proponit disiunctiuã, s. quòd spiratio & processio sic se habent, quòd vel vna earum conuenit patri & filio, vel vna patri & alia filio: & tamen non dicit secundam partem disiunctiuæ, ex cuius dissolutione pendet, an personæ sint pauciores quã tres. Tum quia proponit etiam negatiuam habẽtem duas partes, scilicet
162 processio non conuenit
163 patri & filio vel alteri
c eorũ. Et tamen non probat eam nisi quo ad primam partẽ: vt manifeste conuincit ratio litęræ & subiũcta verba testãtur: scilicet, si persona generans & genita procederent à spirante.

¶ Circa eundem quoque processum dubium est: quoniam implicare videtur contradictoria. Ex vna enim parte dicitur quòd sola relatiua oppositio distinguit realiter in diuinis: & quòd relationes secundæ combinationis, scilicet spiritio & processio, non opponuntur relationibus primæ, scilicet paternitati & filiationi: & ex illa parte probatur realis distinctio ꝓcessionis à paternitate & filiatione. Ex his enim arguo sic: ex primo dicto sola oppositio relatiua distinguit realiter: sed processio non opponitur relatiue paternitati aut filiationi ex secũdo dicto. ergo non distinguitur realiter. Et e cõuerso, processio distinguit realiter à paternitate & filiatione: ergo opponit illi relatiue vel. ergo nõ sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis: ꝑ sunt contra litęrã: ergo.

¶ Ad primam dubitationem dicendum est, quòd decuit omnia membra discutienda proponere explicite, ne aliquod eorum videretur obliuioni traditum: & vt ostenderetur ex conclusione processus proposita omnia implicite fuisse discussa. Modus autem, quo absque defectu omnia discussa intelliguntur in hac breui litera, est hic: illato in communi, quòd altera earum, scilicet spirationis & processionis inest vtriq;, scilicet patri & filio, aut vna vni, & altera alteri: & subiũcto in speciali, quod processio nec vtriq; nec alteri inest: incipit prosequi primam partem tam primæ quàm secundæ propositionis: an, scilicet vna vtrique, id est patri & filio insit & hoc examinando inchoaut à processione, intulitque partem negatiuam, scilicet, quòd ipsa non conuenit vtrique. Et eadem via gradiendo consequẽter reliquam, scilicet spirationem, concluſit conuenire vtrique.

Et sic absoluto prius membro, prius proposito, vt rectus ordo poscebat. Reliqua membra propolita non fuit opus amplius discutere: quoniam ex affirmatione primi, & præmissis huius processus manifeste inueniuntur exclusa: dictum est enim quod spiratio & processio ad eandem non possunt pertinere personam, & nunc illatum est, quod spiratio conuenit patri, & filio: ergo manifeste sequitur quod processio nec vtri-
que nec alteri conuenit, & quod non potest esse quod vna vni, & altera alteri cõueniat: quæ propositæ fuerant. Nec obstat processui huic sic expositio, quod cum nota illationis litera inferat dicens: Relinquitur ergo, quod spiratio illatio enim illa non respicit omnia antedicta; sed communes canones hic præmissos & vim dualitatis relationum, scilicet processionis & spirationis: & intendebat, quod quia si non obuiat oppositio altera harum identificatur vtrique, scilicet pater & filio: & processio non potest identificari vtrique: relinquitur quod spiratio identificetur vtrique: vtpote nullam habens ad veram quę oppositionem: sicenim infert litera: & non absolute sine additione præfati medij, vt pater intuenti.

¶ Ad secundam vero dubitationem, breuiter dicitur, quod cum oppositio relatiua distinguens diuina sit secundum originis: dupliciter possunt dici aliqua ibidem relatiue opposita, scilicet ratione relationis, vel ratione originis: opposita ratione relationis sunt tãtum correlatiua, vt pater & filius abinuicem: & spirans & procedens ab inuicem. ratione autem originis opposita sunt quæcunque sic se habent, quod vnum non est ab alio, & non econtra. Dã eo ergo primo, quod secunda combinatio non opponitur primo ratione relationis: & hoc intendit litera dicens: nec tamen harum oppositionem habere ad aliquam illarum. Secundo, quod processio opponitur vtrique ratione originis: quia origo amoris est ab intellectu, & nõ econtra. Et hoc intendebat litera dicens: processio-
nem a patre & filio enim oppositio hic opposita relatiua originis spiritato autem nec ratione relationis, nec ratione ordinis originis aliquam habet ad patrem nitarem & filiationem

oppositionem: & propterea merito coincidit cum vtraque. Et si diuersis ratio nibus interpretando oppositionem relatiuam, nulla est implicatio in hoc processu. vt patet ex dictis, & efficaciter probatum est personas diuinas esse tres tantum.

¶ In responsione ad secundum aduerte, si vis complete videre quare processio intellectus & naturę coincidit, nõ autem voluntatis: tres differentias positas in quæstionibus de potentia q. 10. artic. 2. ad vndecimum.

a ¶ Super Quæstionis trigesimæ Articulum tertium.

Annot.

IN titulo termini numerales sunt, vnus, duo, tres, &c. ponere aliquid, est significare aliquid positiuũ: ita quod sensus est, cum dicimus quod pater & filius sunt duo, an ly duo ꝓdicet aliquid positiui, vt sapiens, aut pater, an solam, negationem, vt ly incorporeus,

Commun.

¶ In corpore quatuor facit. Primo refert duas extremas opiniones: alteram magistri in 24. distin. 1. tenentis solam negationẽ his terminis significari, alteram oppositam. Secundo ponit quãdam distinctionem de pluralitate pro fundamento tam veritatis inueniendæ, quam erroris vitandi. Tertio præcitatarum opinionum radices ostendit. Quarto respondet determinando.

¶ Quo ad secundum, quia primũ patet, distinctio est ista, pluralitas est duplex, s. materialis & transcendens. Et probatur sic: diuisio est duplex, s. continui & oppositarum vel diuersarum formarum: ergo & pluralitas, quoniam diuisionem sequitur. Et manifestantur membra distinctionis ex duabus alijs differentijs præter prædictam radicalem: quia scilicet materialis est species quantitatis, transcendens autem, in nullo est genere. Et rursus, illa non est nisi in quantis, ista est in separatis à materia.

¶ Quo ad tertium vtrąque opinio solam materialem multitudinẽ quę numerus vocatur, insipexit, sed alio calle incessit, dum imperfectionẽ altera, altera vero vltimam differentiam quasi abstq; imperfectione cõsideraũit. Et sic illa ad removendum, ista ad ponẽdum terminos numerales assumptos dixit.

¶ Quo ad quartum, cõclusio responsiua quæsito est, termini numerales in diuinis significant illa de quibus dicuntur, solam negationem addendo. Et probatur ac declaratur. probatur quidem sic. Termini numerales in diuinis non sumuntur à numero, qui est species quantitatis, sed à multitudine transcẽdente, ergo significant illa de quibus dicuntur sola negatione addita. Antecedẽs quo ad partem negatiuam, quæ directe est cõtra tradictem vtriusque opinionis prędictæ probatur: quia aliter sequeretur, quod non diceretur de Deo nisi metaphorice, & probatur sequela: quia proprietates corporales non nisi metaphorice de Deo dicuntur, vt patet de latitudine & longitudine, &c. Quo ad partem veram affirmatiuam, licet explicite non probetur, sequitur tamen ex dictis litera inter vtranq; multitudinem: & præcipue ex illa, quæ se tenet ex parte subiecti: constat enim diuina esse de ordine immaterialium. Consequentia vero probatur ex differẽtia inter vtramque multitudinem ac vtrumque principium numerandi, scilicet quia aliquid positiui vel negatiui sit, vnum transcendenter signi geat rẽ, quæ vna dicitur, addita tantum negatione diuisionis: ergo multa transcendenter significat res, quæ plures dicuntur addita tantum negatione diuisionis circa vnamquamque: multitudo enim ex vnitatibus constat. vnum vero quod est principium numeri, & ipse numerus: certum accidens positiuũmque significat: alioquin quãtitatis species non esset, &c. ergo si termini numerales in diuinis sumpti sunt à multitudine transcendenti significatę res illæ, quibus ad dunc tur sola negatione addita: quod erat probandum: manifestatur au-

Ergo omnis terminus numeralis in diuinis significat essentiam. Ergo ponit aliquid in Deo.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de Deo & creaturis, eminentius cõuenit Deo & creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

¶ Præterea, Si termini numerales non ponũt aliquid in diuinis, sed inducuntur ad remouendum tantum, vt per pluralitatem remoueatur vnitas, & per vnitatẽ pluralitas: sequitur quod sit circulatio in ratione confundens intellectũ, & nihil certificans. quod est inconueniens. Re & nihil certificans. quod est inconueniens. Relinquitur ergo quod termini numerales aliqd ponunt in diuinis,

SED CONTRA est, quod Hila. dicit in 4. de tri. Sustulit singularitatis ac solitudinis intelligentiã, ꝓfessio cõfortij, ꝙ est, ꝓfessio pluralitatis. Et Amb. dicit in li. de tri. Cũ vnũ Deũ dicimus, vnitas pluralitatẽ excludit deorũ, nõ quantitatẽ in Deo ponim⁹. Ex quib⁹ videtur ꝙ huiusmodi nomina sunt inducta in diuinis ad mouendum, non ad ponendum aliquid.

CONCLVSIO.

¶ Termini numerales in diuinis significant ea, de quibus dicuntur sola negatione superaddita.

RESPONDEO dicendum, quod magister in sententijs ponit, quod termini numerales non ponũt aliquid in diuinis, sed remouent tantum. Alij vero dicunt contrarium.

¶ Ad euidentiam igitur huius considerandum est, quod omnis pluralitas consequitur aliquã diuisionem, est autem duplex diuisio. Vna materialis, quæ fit secundum diuisionẽ continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Vnde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est diuisio formalis, quæ fit per oppositas vel diuersas formas. Et hanc diuisionẽ sequitur multitudo quæ non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus, secundum quod ens diuiditur per vnum & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus. Quidam igitur non considerantes nisi multitudinem solam, quę est species quantitatis discretæ (quia videbant quod quantitas discreta non habet locum in diuinis) posuerunt, quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed remouent tantũ. Alij vero eandem m[ultitu]dinem considerantes dixerunt, [quod] aut scientia ponitur in Deo secundur[n] [rationem] propriam scientiæ, non aut[em] secun[dum] rationem sui generis ᵉ (quia in Deo nulla [est] qualitas) ita numerus in Deo ponitur [non] ꝑ[ro]pr[ium] rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis, quod est quantitas. Nos autem dicimus, quod termini numerales secundum, quod veniunt in prædicationem diuinam, non sumuntur à numero, qui est species quantitatis: quia sic de Deo non diceremur nisi metaphorice, sicut & aliæ proprietates corporalium, sicut latitudo, longitudo & similia. Sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad inulta de quibus prædicatur, sicut vnum quod conuertitur cum ente ad ens. Huiusmodi autem vnum (sicut supra dictum est[c], cum de Dei vniate ageretur) non addit aliquid supra ens nisi negationem diuisionis tantum. Vnũ enim significat ens indiuisum. Et ideo de quocũq; dicatur vnũ, significatur illa res indiuisa: sicut vnũ dictũ de homine significat naturã, vel substantiã hominis nõ diuisam. Et eadẽ ratione esi dicitur res multæ, multitudo sic accepta signi ficat res illas eũ in diuisione circa vnaquamq; earum. Numerus autem qui est species quãtãtis, ponit quoddam accidens additum supra res, similiter vnum quod est principium

a ¶ Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd hoc nomen persona non possit esse commune tribus personis, nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona nõ significat essentiam in recto[a]. Ergo non est commune tribus.

¶ Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personę est, quòd sit incommunicabilis: vt patet ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. supra posita[c]. Ergo hoc nomen personæ non est commune tribus.

¶ Præterea, Si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem: aut secundum rationem. Sed non secundum rem: quia sic tres personę essent vna persona. Nec iterũ secundum rationem tantum, quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species: vt supra ostensum est[c]. Non ergo hoc nomen personę est commune tribus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Aug. 8. de Trini. quòd cum quæreretur quid tres, responsum est, tres personæ: quia commune est eis id quod est persona.

CONCLVSIO.

¶ Personæ nomen commune est tribus personis non secundum rem, secundum rationem: non quidem sicut genus, vel species, sed vt individuum vagum.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ipse modus loquendi ostendit hoc nomen persona tribus esse commune, cum dicimus tres personas: sicut cum dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus.

numeri. Termini ergo numerales significeant in diuinis illa de quibus dicũtur, & super hoc nihil addunt nisi negationem, vt dictum est[c]. & quantum ad hoc, veritatem dixit magister in sentẽtijs. Vt cum dicimus, essentia est vna, vnum significat essentiam indiuisam. Cum dicimus, persona est vna, significat personam indiuisam. Cum dicimus, personę sunt plures, significantur illæ personæ, & indiuisio circa vnamquamque earum: quia de ratione multitudinis est, quòd ex vnitatibus constet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vnum cum sit de transcendẽtibus, est communius quàm substantia, & quàm relatio: & similiter multitudinẽ. Vnde potest stare in diuinis & pro substantia & pro relatione secundũ quòd competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationem: additur ex eorum significatione propria, negatio quædam diuisionis, vt dictũ est[c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd multitudo, quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transfumitur in diuinam prædicationem, sed tantũ multitudo transcendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi in diuisionẽ circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vnum non est remotiuum multitudinis, sed diuisionis, quę est prior secundum rationem, quam vnũ vel multitudo. Multitudo autem non remouet vnitatem, sed remouet diuisionem circa vnũquodq; eorum, ex quibus constat multitudo. Et hæc supra exposita sunt[c], cum de diuina vnitate ageretur. Sciendum tamen est quòd autoritates in oppositũ inductæ, non probant sufficienter propositum, licet enim pluralitate excludatur solitudo, & vnitate deorum pluralitas: non tamen sequitur quòd his nominibus hoc solũ significetur. Albedine enim excluditur nigredo, non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.

AD QVARTVM sic procedi-
tur. Videtur, quòd hoc nomen persona non possit esse commune tribus personis, nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona nõ significat essentiam in recto[a]. Ergo non est commune tribus.

¶ Præterea, Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personę est, quòd sit incommunicabilis: vt patet ex diffinitione Ricar. de sancto Victo. supra posita[c]. Ergo hoc nomen personæ non est commune tribus.

¶ Præterea, Si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem: aut secundum rationem. Sed non secundum rem: quia sic tres personę essent vna persona. Nec iterũ secundum rationem tantum, quia sic persona esset vniuersale. In diuinis autem non est vniuersale, nec etiam particulare, neque genus, neque species: vt supra ostensum est[c]. Non ergo hoc nomen personę est commune tribus.

¶ SED CONTRA est, quòd dicit Aug. 8. de Trini. quòd cum quæreretur quid tres, responsum est, tres personæ: quia commune est eis id quod est persona.

CONCLVSIO.

¶ Personæ nomen commune est tribus personis non secundum rem, secundum rationem: non quidem sicut genus, vel species, sed vt individuum vagum.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd ipse modus loquendi ostendit hoc nomen persona tribus esse commune, cum dicimus tres personas: sicut cum dicimus tres homines, ostendimus hominem esse commune tribus.

tem adplicando ad essentiam & personas, vt clare patet in litera.

Annot.

¶ Circa prædicta aduertę primo, quòd ex litera habes, quòd opinio auctoris differt quo ad radicem ab vtraque opinione præmissa. Quo ad elonclusionem vero simpliciter differt à secũda, quam tamen absque ratione aliqua approbare videtur Scotus in quolibet. quæstio. 14. circa principium artic. primi, dum trini nomen de Deo dictum à specie quantitatis discretæ abstrahit. A prima vero differt secũm aliquid: quia scilicet non pure negatiue significare dicit, quamuis etiam negationẽ importare concedat cum ipso magistro.

¶ Aduerte secũdo, quòd sunt hic multæ propositiones disputabiles, scilicet quòd numerus est vna certa species quantitatis, & quòd non inuenitur nisi in rebus quãtitatis. Et quòd vnum principium numeri est aliquod accidens positiuũ materiale. Sed quoniam præsentis negotij non sunt, erit, si tempus dabitur, de his quæstiõ specialis.

¶ Aduerte tertio, quòd cum in litera dicitur, quòd multitudo nihil addit supra res nisi indiuisionem circa vnamquamque, dupliciter intelligi potest, Primo, & ly Nihil supponat propositiuo: præsens enim diuisuũ ad hoc fit, vt sciatur an positiuum aliquid addat, aut solam negationem non curando, vtrum vnam vel plures: certum est enim multitudinem includere plures negationes: scilicet eam quã claudit vnitas, quæ est indiuisio in se, & eam quam addit multitudo, quæ est distinctio vnius vnitatis ab alia. Secundo, quòd ponderetur ly Res illas in numero plurali: significat enim in actu exercito diuisionem vnius ab alia: & sic supra res diuisas multitudo nõ addit, nisi negationem diuisionis circa vnã quamque, & hoc modo ly Nihil stat tam pro positiuo quam pro negatiuo.

a ¶ Super quæstionis trigesimæ Articulum quartum.

Commun.

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo ostendit quid clarũ & quid ambiguum hic sit. Secũdo refert aliorum opiniones, circa illud ambiguum. Tertio respõdet quæsito determinando. Quo ad primum, tria dicit. Primo, de cõmunitate huius nominis, quod est manifesta: & ꝓbat ex ipso modo loquẽdi: dicimus enim tres personas. Secundo, de modo communitatis, quòd est tam manifesta, quæ

tia diuina est communis quia est non est vna persona communis tribus personis. Tertio de modo communitatis, quod restat ambiguus: quomodo scilicet persona sit communis tribus.
¶ Quo ad secundũ duæ referuntur opiniones. Altera, quod est communitas negationis. Altera, quod est cõmunitas intentionis, illa super diffinitione Ricardi, ista super diffinitione Boëtij fundata est: vtraque tamen
170 reprehenditur ex prædeterminatis in præcedenti quæstione, de significatione personæ, quod scilicet est nomen significans in diuinis relationem per modũ hypostasis, & in communi substantiam primam rationalis creaturæ: ac per hoc nec intentionis nec negationis est nomẽ. Et cum communitas attendatur penes significatũ, sequitur, quod non sit communitas intentionis aut negationis, sed rei significatæ.
¶ Quo ad tertium: conclusio responsiua quæsito est, nomen personæ est commune tribus personis diuinis secundum rationem, non sicut genus, vel species, sed sicut indiuiduũ vagum. Hæc conclusio primo declaratur, secũdo probatur. Declaratur quidem ex differentia inter significationes nominum generici, seu specifici, indiuidui, vagi & singularis, & rursus ex differentia diuersorum nominũ indiuidui vagi: quia scilicet homo seu animal significat ipsam naturã: aliquis homo, seu persona humana significat naturam cum determinato modo essendi. Sortes vero
a 16 significat hoc subsistens in natura.
89 Sed & aliquis homo, & persona non eodem modo idem significant: quoniã
1 persona ex parte modi,
223 scilicet subsistentiæ. Aliquis vero homo ex parte naturæ particularizationis adiuncto modo significat. Probatur autem sic. Esse subsistens distinctum ab alijs, commune est tribus personis diuinis: ergo personæ nomen est eis sic commune: etsi antecedenti adiungas, quod ipsum non se habet ad personas diuinas vt species, aut genus, sed vt indiuiduum vagũ, infertur tota conclusio vt proposita est.
Annot. ¶ Circa prædicta aduerte quod cum in diuinis dicimus, Pater est Deus, & rursus, Pater est persona diuina, licet prædicatum secundæ respectu prædicati primæ dicat modum illius, ac propterea dicatur commune, vt indiuiduũ vagũ. Respectu tamen subiecti est prædicatum essentiale. Tum ex ratione communi: quia modus subsistendi essentialis, est ex singularibus substantiæ. Tum ex ratione speciali

Manifestum est autem, quòd non est communitas rei, sicut vna essentia communis est tribus: quia sic sequeretur vnam esse personam trium, sicut essentia est vna. Qualis autem sit communitas, inuestigantes diuersimode locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quòd est communitas negationis propter hoc, quòd in diffinitione personæ ponitur incommunicabile. Quidam autem dixerunt, quòd est comunitas intentionis, eo quòd in diffinitione personæ ponitur indiuiduum, sicut si dicatur, quòd esse speciem est commune equo & boui: & vtrunque horum excluditur per hoc, quòd hoc nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis: sed est nomen rei c. Et ideo dicendum est, quòd etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis: non sicut genus vel species, sed sicut indiuiduum vagum. Nomina enim generum vel specierum, vt homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarũ communium, quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed indiuiduum vagum (vt aliquis homo) significat naturam communem cum determinato modo essendi, qui competit singularibus, vt scilicet sit per se subsistens distinctum ab alijs. Sed in nomine singularis designati significatur determinatum distinguens. Sicut in nomine Sor. hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest, quòd aliquis homo significat naturam, vel indiuiduum ex parte naturæ cum modo existendi, qui competit sigularibus. Hoc autem nomen persona non est impositum ad significandum indiuiduum ex parte naturæ, sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est cõmune secundum rationem omnibus personis diuinis, vt vnaquæque earum subsistat in natura diuina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis diuinis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de communitate rei.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet persona sit communicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet sit communitas rationis & non rei, tamen non sequitur quòd in diuinis sit vniuersale vel particulare, vel genus vel species c: tum quia personæ diuinæ habent vnum esse, genus autem & species & quodlibet vniuersale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

QVÆSTIO TRIGESIMAprima de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis, in quatuor articulos diuisa.

POST hæc considerandum est de his quæ ad vnitatem vel pluralitatem pertinent in diuinis. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, de ipso nomine trinitatis. ¶ Secundo, vtrum possit dici filius est alius à patre. ¶ Tertio, vtrũ dictio exclusiua, quæ videtur alietatem excludere, possit adiungi nomine essentiali in diuinis. ¶ Quarto, vtrum possit adiungi termino personali.

ARTICVLVS. I.

a ¶ *Vtrum trinitas in diuinis.*

AD PRIMVM sic proceditur, Videtur, quod non sit trinitas in diuinis. Omne enim nomen in diuinis vel significat substantiam vel relationem. Sed hoc nomen trinitatis non significat substantiam. Prædicaretur enim de singulis personis: neque significat relationem, quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶ Præterea, Hoc nomen trinitas, videtur esse nomen collectiuum, cum significet multitudinem. Tale autem nomen non conuenit in diuinis, cum vnitas importat per nomen collectiuum sit minima vnitas. In diuinis autem est maxima vnitas. Ergo hoc nomen trinitas non conuenit in diuinis.

¶ Præterea, Omne trinum est triplex, sed in Deo non est triplicitas, cum triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec trinitas.

¶ Præterea, Quicquid est in Deo, est in vnitate essentiæ diuinæ, quia Deus est sua essentia. Si igitur trinitas est in Deo, erit in vnitate essentiæ diuinæ. Et sic in Deo erunt tres essentiales vnitates. quod est hæreticum.

¶ Præterea, In omnibus quæ dicũtur, de Deo concretum prædicatur de abstracto. Deitas enim est Deus, & paternitas est pater. Sed trinitas non potest dici trina: quia sic essent nouem res in diuinis. quod est erroneum. Ergo nomine trinitatis non est vtendum in diuinis.

¶SED CONTRA est, quod Athanasius dicit quod vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate veneranda sit.

CONCLVSIO.

¶ *In diuinis trinitatis nomine vtendum est, ad significandum determinate quod pluralitas indeterminate.*

¶RESPONDEO dicendum, quod nomen trinitatis in diuinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in diuinis, ita vtendum est nomine trinitatis: quia hoc idem, quod significat pluralitas indeterminate, significat hoc nomen trinitas determinate.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod nomen trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare vnam essentiam trium personarum, secundum quod dicitur trinitas quasi trium vnitas. Sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerũ personarum vnius essentiæ, & propter hoc nõ possumus dicere quod pater sit trinitas: quia nõ est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum, s[illegible]nis numerum personarum adinuicem relatarum: & inde est, quod sec[illegible]m nomen ad aliud non refertur.

¶ Ad secundum dicendum, quod no[illegible]n collectiuum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum & [illegible]itatem quandam, scilicet ordinis alicuius. populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo [illegible]rimum, hoc nomẽ trinitas conuenit cum nominibus collectiuis, se[illegible]uantum ad secundũ differt, quia in diuina trinitate non solum est vnit[illegible]rdinis, sed hoc est etiam vnitas essentiæ.

¶ Ad tertium dicendum, quod trinitas absolute dicitur. Significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis. Est enim species proportionis inæqualis, sicut patet per Boë. in arithmetica. Et ideo non est in Deo triplicitas sed trinitas.

¶ Ad quartum dicendum, quod in trinitate diuina intelligitur & numerus, & personæ numeratæ. Cum ergo dicimus trinitatem in vnitate, non ponimus numerũ in vnitate essentiæ, quasi sit ter vna, sed personas numeratas ponimus in vnitate naturæ, sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. E conuerso autem dicimus vnitatem in trinitate, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

¶ Ad quintum dicendum, quod cum dicimus, trinitas est trina ratione numeri importati, significatur multiplicatio eiusdem numeri in seipsum, cum hoc quod dico trinum, importat distinctionem in suppositis illius, de quo dicitur, Et ideo non potest dici quod trinitas sit trina: quia sequeretur, si trinitas esset trina, quod tria essent supposita trinitatis: sicut cum dicitur, Deus est trinus, sequitur quod sunt tria supposita deitatis.

Arti-

quia persona diuina relationem significat, quã constat essentialiter prædicari de paternitate vel filiatione. Et esset simile de colore respectu albedinis & nigredinis, si albedo & nigredo constituerent singulari substãtiæ. Vnde patet q; Scotus de significatione & communitate personæ in supradictis tractans locis, & ponens cõmunitatem negationis, aut positiui per modũ proprij, & à præsenti deuiauit doctrina, & nihil probauit oppositum. 177 .1 dist. q.2. cul.2. 2.dist. 1. col. 3.cap. 50.51. 52.

a ¶ *Super Quæstionis vigesimaterija Articulum primum.*

Annot. IN titulo trinitas secundum propriam significationem vocabuli sumitur.

Comment. ¶ In corpore vnica est cõclusio affirmatiue respondens, trinitatis nomine in diuinis est vtendum. Et probatur sic. in diuinis ponitur pluralitas personarum: ergo ponenda est etiam trinitas earundem. probatur consequentia: quia quod significat pluralitas indeterminate, significat trinitas determinate. importat enim determinatum numerum, scilicet trinarium. Et procedit hæc ratio supposita veritate fidei, scilicet, quod in diuinis sunt vere tres personæ.

Super

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum filius sit alius à patre.*

178 3.dist.5.& d.24.ar.1 q2.ã.1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod filius non sit alius à patre. Alius .n. est relatiuũ diuersitatis substantiæ. Si igitur filius est alius à patre, videtur quod sit à patre diuersus. Quod est contra Aug. 7. de trinit. vbi dicit quod cum dicimus tres personas, non diuersitatem intelligere volumus.

¶ Præterea quicunq; sunt alij abinuicem, aliquo modo abinuicem differunt, si igitur filius est alius à patre, sequitur quod sit differens à patre. Quod est contra Amb. in 1. de trini. vbi ait, Pater & filius deitate vnum sunt, nec est ibi substantiæ differentia neque vlla diuersitas.

¶ Præterea, Alienum ab alio dicitur. Sed pater non est alienus à filio. Dicit enim Hil. in 7. de trin. quod in diuinis personis nihil est diuersum, nihil alienum, nihil separabile. Ergo filius non est alius à patre.

¶ Præterea, Alius & aliud idem significant: sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo filius est alius à patre, videtur sequi quod filius sit aliud à patre.

¶SED CONTRA quod Aug. dicit in lib. de fide ad Bene. Vna est enim essentia Patris & Filij Spiritussancti in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritussanctus, quamuis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritussanctus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nomen Alius masculinè acceptum non nisi distinctionem suppositi in natura significet, filius, alius à patre conuenienter dicitur.*

¶RESPONDEO dicendum quod quia ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis (vt Hie. dicit) ideo cum de trinitate loquimur, cum cautela & modestia est agendum: quia vt Aug. dicit in 1 de trini. Nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius aliquid inuenitur. Oportet autem in his quæ de trinitate loquimur, duos errores oppositos cauere, temperate inter
160 vtrunque procedentes, s. errorem Arrij c, qui posuit cum trinitate personarum trinitatem substãtiarum: & errorem Sabellij, qui posuit cum vnitate essentiæ vnitatem personæ.

¶ Ad euitandum igitur errorem Arrij vitare debemus in diuinis, nomen diuersitatis & differentiæ, ne tollatur vnitas essentiæ. Possumus autẽ vti nomine distinctionis propter oppositionẽ relatiuam. Vnde sicubi in aliqua scriptura authentica diuersitas vel differentia personarum inuenitur, sumitur diuersitas, vel differentia pro distinctione. Ne autem tollatur simplicitas diuinæ essentiæ, vitandum est nomen separationis & diuisionis quæ est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandum est nomen disparitatis. Ne vero tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni & discrepantis. Dicit enim Am. in li. de trinitate, quod in patre & filio nõ est discrepans, sed vna diuinitas.
e Et secundum Hil. (vt dictum est c) in diuinis nihil est separabile. Ad
Argum. vitandum vero errorem Sabellij vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentię diuinę. Vnde Hil. dicit 7. de tri. Patrem & filium singularem Deum prædicare sacrilegũ est. Debemus etiam vitare nomen vnici, ne tollatur numerus personarum. Vñ Hil. in eodem lib. dicit, quòd à Deo excluditur singularitas, atq; vnici intelligentia. Dicimus tamen vnicum filium, quia non sunt plures filij in diuinis. Neq; tamen dicimus vni[illegible] Deum, quia pluribus deitas est communis. Vitamus etiam [illegible]men confusi, ne tollatur ordo naturæ à personis. Vnde Amb. di[illegible] 1. de trini. Neq; confusum est quod vnum est, neq; multiplex e[illegible] potest quod indifferens est. Vitandum est etiam nomen solitarij ne tollatur consortium trium personarum. Dicit enim Hil. in 4. de[illegible] Nobis neq; solitarius neq; diuersus Deus est confitendus. H[illegible] autẽ nomen alius, masculine sumptum, non importat nisi distinctione suppositi: vnde cõuenienter dicere possumus quòd filius est alius à patre: quia scilicet est aliud suppositum diuinæ naturæ: sicut est alia persona & alia hypostasis.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod alius, quia est sicut quoddam particulare nomen, scilicet ex parte suppositi, vnde ad eius rationem sufficit distinctio substantiæ, quæ est hypostasis vel persona. Sed diuersitas requirit distinctionem substantiæ, quæ est essentia. Et ideo non possumus decere quòd filius sit diuersus à patre, licet sit alius.

¶ Ad secundum dicendum, quod differentia importat distinctionem
b formę. Est aũt tantũ vna forma in diuinis, vt patet per id quod dicitur
Argum. Phil 2. Qui cũ in forma Dei esset. Et ideo nomen differentiæ non proprie cõpetit in diuinis, vt patet per autoritatẽ inductãe. Vtitur tamẽ Dam. nomine differentiæ in diuinis personis, secundũ quod proprietas relatiua significatur per modum formæ. Vnde dicit q; non differunt abinuicẽ hypostases secundũ substãtiam, sed secũdum determinatas proprietates. Sed differẽtia sumitur pro distinctione, vt dictum est e.

¶ Ad tertium dicendum, quod alienum est quod est extraneum & dissimile. Sed hoc non importatur cum dicitur alius. Et ideo dicimus filium alium à patre, licet non dicamus alienum.

¶ Ad quartum dicendũ, quod neutrũ genus est informe, masculinum autẽ est formatũ, & distinctum, similiter fœmininum. Et ideo conuenienter per neutrũ genus significatur essentia cõis, per masculinum autẽ & fœmininũ aliquod suppositũ determinatũ in cõmuni natura.

Vnde etiã in rebus humanis, si quæratur Quis est iste, respondetur, Sor. Quod nomen est suppositi. Si autem quæratur quid est iste, respondetur, animal rationale & mortale c. Et ideo quia in diuinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus quòd pater est alius à filio, sed non aliud. Et e conuerso dicimus, quòd sunt vnum, sed non vnus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum dictio exclusiua Solus sit addenda termino essentiali in diuinis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod dictio exclusiua solus non sit addenda termino essentiali in diuinis, quia secundum Philosophum. 2. elenc. Solus est qui cum alio non est. Sed Deus est cum angelis & sanctis animab'. Ergo non possumus dicere Deum solum.

¶ Præterea, Quicquid adiungitur termino essentiali in diuinis, potest prædicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul. Quia eñ conuenienter dicitur sapiens Deus, possumus dicere, pater est sapiens Deus, & trinitas est sapiens Deus. Sed August. in 8. de trinit. dicit, Cõsideranda est illa sententia, qua dicitur, non esse patrem verum Deum solum. Ergo non potest dici solus Deus.

¶ Præterea, Si hæc dictio solus adiũgitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed non respectu prædicati personalis. Quia hæc est falsa, solus Deus pater, cum etiã homo sit pater. Neq; etiam respectu prędicati essentialis quia si hæc esset vera, solus Deus creat, videtur sequi, quod hæc esset vera, solus pater creat. Quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de patre. Hæc autem est falsa, quia etiam filius est creator. Non ergo hæc dictio solus potest in diuinis adiungi termino essentiali.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. ad Ti. primo, Regi sec. immortali, inuisibili, soli Deo

CONCLVSIO.

¶ *Dictio exclusiua non categorematice, sed syncategorematice termino essentiali in diuinis addenda est.*

¶RESPONDEO dicendũ, quod hæc dictio Solus, potest accipi vt categorematica, vel syntategorematica. Dicitur autem dictio categorematica, quę absolute ponit rẽ significatã circa aliquod suppositum, vt albus circa hominẽ, cum dicitur homo albus. Si ergo si accipiatur hæc dictio solus, nullo modo potest adiungi alicui termino in diuinis, quia poneret solitudinẽ circa terminum cui adiungeretur: & sic sequeretur Deũ esse solitarium. Quod est cõtra prędicta c. Dictio vero syncategorematica dicitur quæ importat ordinẽ prædicati ad subiectũ: sicut hęc dictio omnis vel nullus. Et similiter hęc dictio sol', quia excludit omne aliud supplementũ à cõsortio prædicati, Sicut cum dicitur, solus sortes scribit, nõ datur intelligi quod sor. sit solitarius, sed quod nullus sit ei cõsors in scribẽdo: q̃uis cum eo multis existentibus. Et p hũc modum nihil phibet, hãc dictionem solus adiungere alicui essentiali termino in diuinis, inquantum includuntur omnia alia à Deo consortio prædicati. vt si dicamus, solus Deus est ęternus: quia nihil præter Deum est æternum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet ang. & animæ sanct. semper sint cum Deo: tñ si non esset pluralitas personarum in diuinis, sequeretur, quod Deus esset solus vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius quod est extraneæ naturæ dicitur enim aliquis solus esse in horto, quamuis sint ibi multæ plantæ & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus vel solitarius angelis & hominibus cum eo existentibus, si non essent in diuinis personæ plures. Consociatio igitur angelorum & animarum non excludit solitudinem absolutam à diuinis, multo minus solitudinẽ respectiuã & per cõparationẽ ad aliquod pdicatũ.

¶ Ad secundum dicendum, quod hæc dictio solus proprie loquendo, non ponitur ex parte prædicati quod sumitur formaliter. respicit enim suppositum, inquantum excludit aliud suppositum ab eo

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum secundum.* Annot.

b IN titulo hoc & sequentibus huius quæstionis quæsitio est de his terminis secundum proprias suas significationes, ita q; veras ac sanas reddant ppositiones, puta filius est alius à patre, & cæt. 17

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo ostendit modum seruandum in sermone de trinitate, s. caute & modeste, & declarat hoc dupliciter. Primo in communi, autoritatibus Hieronymi & Augustini. Secundo in speciali, propter extremos errores Arrij & Sabellij. Secundo dicit quatuor cauenda nomina propter Arrium, scilicet diuersitatis, diuisionis, disparitatis, & alieni. Tertio quatuor similiter cauenda propter Sabellium, scilicet singularis, vnici, confusi, & solitarij. Quarto respondet quæsito affirmatiue, filius est alius à Patre: probãtque hoc sic. Alius masculine sumptus non importat nisi distinctionem suppositi. ergo probatur consequentia: quia filius est aliud suppositum diuinæ naturæ: quod patet ex æquiualenti, quia scilicet est alia persona & alia hypostasis. Quòd autem distinctio locum habeat in diuinis, vt deductio supponit in corpore articuli, probatur ex natura oppositionis relatiuæ.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæprimæ Articulum tertium.*

Comment. TItulus intelligentib' terminos satis clarus est.

¶ In corpore tria dicuntur. Primo distinguitur quod ly. sol', potest accipi dupliciter, s. vt dictio categorematica, & syncategorematica: & satis clare explanantur membra in litera. Deinde ponitur vna communio responsiua quæsito negatiue, scilicet solus categorematice non potest addi termino essentiali: in diuinis probatur, quia sequeretur, Deum esse solitarium. 178 Deinde ponitur altera conclusio affirmatiue, solus syncategorematice potest addi termino essentiali in diuinis: & probatur quia possunt excludi cætera à consortio prædicati, vt patet dicendo, Solus Deus est æternus.

a ¶ Super Quaestionis trigesimaeprimae Articulum quartum.

Annot.

TItulus limitatus est: non est enī quaestio vtrū possit addi dictio exclusiua termino personali, puta patri absolute, sed respectu praedicati communis, puta viuere, intelligere, esse, &c.

Comment.

¶ In corpore respondet quaesito quatuor conclusionibus & corollario: posuit autem eas tali arte. Accipit primo vnam propositionem, in qua dictio exclusiua additur termino personali respectu praedicati communis: vt in ipsa clare caeterae inspiciantur, s. solus pater est Deus. Deinde distinxit
188 quatuor sensus eiusdem, distinguēdo ly solus mul
180 tipliciter: & iuxta singulos sensus posuit singulas conclusiones. Distinctio est ly solus dupliciter: categorematice, & sic est falsa, quia ponit patrem solitarium: syncategorematice, & tunc dupliciter vel à forma subiecti, & sic vera & impropria: vera quidem autoritate Aug. Impropria autem, quia nonnisi cum implicito sub intellecto, vel à cōsortio praedicati. Et hoc dupliciter s. vel masculine, & sic falsa & propria vel neutraliter, & sic vera & impropria. & probantur ambae: quo ad proprie & improprie: quia solus proprie respicit subiectum, magisque excludit aliū quam aliud. Quo ad veritatem vero & falsitatem, quia filius & similiter est alius à patre & non aliud: creatum enim oportet esse quod est aliud. Corollarium autem est, quod huiusmodi propositiones impropriae non sunt extendēdae, sed pie exponendae.

cui adiungitur. Sed hoc aduerbium tantum cū sit exclusiuum, potest poni ex parte subiecti & ex parte praedicati. Possumus enim dicere, tantum sortes currit, i. nullus alius. Et sortes currit tantum .i. nihil aliud facit. Vn̄ nō ꝓprie dici potest, pater est solus Deus: vel trinitas est solus Deus: nisi forte ex parte praedicati intelligatur aliqua implicatio, vt dicatur, trinitas est Deus qui est solus Deus Et secundum hoc etiā posset esse vera ista, pater est Deus qui est solus. Deus: si relatiuum referret praedicatum & non suppositum. Aug. aūt cum dicit patrem nō esse solum Deum, sed trinitatem esse solum Deum, loquitur expositiue, ac si diceret, cū dicitur, regi seculorum inuisibili, soli Deo nō esse exponēdum de persona patris, sed de sola trinitate.

¶Ad tertium dicendū, quod vtroque modo potest haec dictio solus adiūgi termino essentiali. haec enim ꝓpositio, solus Deus est pater, est duplex: qa ly pater pōt praedicare personā patris [e]. Et sic est vera. Nō em̄ homo est illa persona, vel pōt p̄dicare relationē [e] tm̄. Et sic est falsa. Quia relatio paternitatis etiā in aliis inuenit: licet non vniuoce [e]. Similiter haec est vera, sol' Deus creat. Nec tamē sequitur: ergo solus pater. Quia, vt sophistae dicunt, dictio exclusiua immobilitat terminū cui adiungitur, vt nō possit fieri sub eo descensus pro aliquo suppositorum. Non enim sequitur, solus homo est animal rationale mortale: ergo solus sortes.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum dictio exclusiua possit adiungi termino personali.

AD QVARTVM sic proceditur, videtur, quod dictio exclusiua possit adiungi termino personali, etiam si praedicatum sit cōmune. Dicit enim dominus ad patrem loquens, Io. xvij. vt cognoscant te solum Deum verum. Ergo solus pater est Deus verus.

¶Praeterea, Mat. 2. dicitur, Nemo nouit filium nisi pater. Quod idem significat ac si diceretur solus pater nouit filium. Sed nosse filium est cōmune. Ergo idem quod prius.

¶Praeterea, Dictio exclusiua nō excludit illud quod est de intellectu termini cui adiūgitur. Vnde non excludit partem neque vniuersale. Non enim sequitur, solus sortes est albus: ergo man' eius nō est alba. vel, ergo homo nō est albus. Sed vna persona est in intellectu alterius, sicut pater in intellectu filij, & econuerso. Non ergo per hoc quod dicitur, solus pater est Deus, excluditur filius vel spiritussanctus. Et sic videtur haec locutio esse vera.

¶Praeterea, ab ecclesia cantatur. Tu solus altissimus Iesu Christe.

¶SED CONTRA haec locutio, solus pater est Deus, habet duas expositiuas, s. pater est Deus, & null' alius à patre est Deus. Sed haec secunda est falsa: quia filius alius est à patre, qui est Deus. Ergo haec est falsa, solus pater est Deus. & sic de similibus.

CONCLVSIO.

¶Dictio exclusiua non adiungitur terminis personalibus respectu praedicati communis.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ cum dicimus, solus pater est Deus, haec propositio pōt habere multiplicē intellectū. Si enim solus ponat solitudinem circa patrē, sic est falsa secundum ꝙ sumitur categorematice. Secundum vero quod sumitur syncategorematice, sic iterum potest intelligi multipliciter. Quia si excludat à forma subiecti sic est vera: vt sit sensus, solus pater est Deus, id est, ille cum quo nullus alius est pater est Deus. Et hoc modo exponit Augu. in 6. de tri. cum dicit. Solum patrem dicimus, non quia separatur à filio, vel spiritusancto, sed hoc dicentes significamus, quod illi simul cum eo nō sunt pater. Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi nisi intellecta alia implicatione: vt si dicatur, ille qui solus dicitur pater, est Deus. Secundum vero proprium sensum excludit à consortio praedicati. Et sic haec propositio est falsa, si excludit alium masculinè. Est autem vera si excludit alium naturaliter tantum. Quia filius est alius à patre non tamen aliud [e]. Similiter & spi. sanc. Sed quia haec dictio solus respicit proprie subiectum (vt dictum est [e]) magis se habet ad excludendum alium quàm aliud. Vnde non extendenda talis locutio
128 sed pie exponenda sicubi inueniatur in authentica scriptura.
c ¶AD PRIMVM ergo dicendū quod cū dicimus te solū Deū
b verum, non intelligitur de persona patris, sed de sola trinitate, vt Augustin. exponit. Vel si intelligatur de persona patris, non excludun-tur aliae personae propter essentię vnitatē pro- ut ly excludit tantum aliud vt dictum est [e].

¶ Et similiter dicēdum est ad secundum. Cum enim aliquid essentiale dicit de p̄re, nō excluditur fili' vel spi. sanc. ꝓpter essentię vnitatē. Tn̄ sciēdū est ꝙ ita autoritate p̄dicta. hęc dictio nemo nō, idē ꝙ null' homo quod videtur significare vocabulum. Non em̄ posset excipi persona patris: sed sumitur secūdū vsum loquendi distributiue pro quacunque rationali natura.

¶Ad tertium dicēdum, ꝙ dictio exclusiua non excludit illa quę sunt de intellectu termini cui adiungitur: si non differunt secundum suppositum, vt pars & vniuersale. Sed filius differt supposito à patre. Et ideo non est similis ratio.

¶Ad quartum dicēdum ꝙ non dicimus absolute, qd̄ solus filius sit altissimus, sed qd̄ solus sit altissimus cum spi. san. in gloria Dei patris.

QVAESTIO TRIGESIMASECVNDA, De diuinarum personarum cognitione, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER inquirēdum est de cognitione diuinarū personarum. Et circa hoc quaeruntur quatuor. ¶Primo, vtrum per rationem naturalē possit cognosci diuinę personę. ¶Secūdo, vtrū sint aliquę notiones diuinis personis attribuēdę. ¶Tertio, de numero notionum. ¶ Quarto, vtrum liceat diuersimode circa notiones opinari.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum trinitas diuinarum personarum possit per naturalem rationem cognosci.

AD PRIMVM sic procedit. Videtur ꝙ trinitas diuinarum personarū possit per naturalē rationē cognosci. Philosophi enim nō deuenerūt in Dei cognitionē nisi per rationē naturalē. Inueniūtur autē à Philosophis multa dicta de trinitate personarū. Dicit enim Ari. in 1. de cae. & mun. Per hunc numerū, s. ternarium, adhibuimus nosipsos magnificare Deum vnū eminentē ꝓprietatibus eorum quae sunt creata. Aug. etiā dicit 7. confes. Ibi legi, s. in lib. Platonicorū: non quidē his verbis, sed hoc idem omnino multis & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat verbū & verbum erat apud Deū & Deus erat verbū: & huiusmodi quae ibi sequunt. In quib' verbis distinctio diuinarū personarum traditur. Dicit etiā in glo. Ro. 1. & Exod. 7. quod magi Pharaonis defecerunt in tertio signo .i. in notitia tertiae personae, s. spi. sanc. Et sic ad minus duas cognouerunt. Trimegistus etiā dixit, Monas ge[illegible] monadē, & in se suum reflexit ardorē. Per quod vr̄ generatio filij & sp[illegible] ꝓcessio intimari. Cognitio ergo diuinarum personarum potest per ra[illegible]nem naturalem haberi. Praeterea, Ric. de sanc. Vict. dicit in lib. de Tri. Credo sine dubio, quod ad quamcunq; explanationem veritatis no[illegible]modo probabilia, imò etiā necessaria argumenta nō desint. Vnde eti[illegible] ad probandum trinitatem personarum aliqui induxerunt ratione[illegible] infinitate bonitatis diuinae, quae ipsam infinite communicat in pro[illegible]sione diuinarum personarum. Quidam vero per hoc, quod nullius bo[illegible] sine consortio potest esse iucunda possessio. Aug. vero procedit ad manifestandum trinitatem personarum ex processione verbi & amoris in mente nostra. Quam viam suprà secuti sumus [e]. ergo per rationem naturalem potest cognosci trinitas personarum.

¶Praeterea, Superfluum videtur homini tradere quod humana ratio 168
ne cognosci non potest. Sed non est dicendum quod traditio diuina 161
de cognitione trinitatis sit superflua. Ergo trinitas personarum ratione humana cognosci potest.

¶SED CONTRA est quod Hil. dicit in lib. de tri. Non putet homo sua intelligentia generationis sacrm̄ posse cōsequi. Am. etiam 161
dicit: Impossibile est generationis scire secretum. Mēs deficit: vox silet. Sed per originem generationis & ꝓcessionis distinguitur trinitas 164
in personis diuinis, vt ex suprà dictis patet [e]. Cū ergo illud hō nō possit scire & intelligētia cōsequi, ad qd̄ ratio necessaria haberi non pōt, sequitur quod trinitas personarum per rationem cognosci nō possit.

CONCLVSIO.

¶Impossibile est per rationem naturalem ad diuinarum personarum cognitionem peruenire.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ impossibile est per rationē natura 58
lem ad cognitionē trinitatis diuinarū personarū peruenire. Ostēsum 66
est enim suprà [e], quod homo per rōnē naturalem in cognitionē Dei peruenire nō pōt, nisi ex creaturis. Creaturae aūt ducūt in Dei cognitionem sicut effectus in causam. Hoc igitur solum ratione naturali de Deo cognosci potest, quod cōpetere ei necesse est secūdum quod est omnium entiū principium. Et hoc fundamento vsi sumus supra [e] in cōsideratione Dei. Virtus autē creatiua Dei est communis toti trinita
66 ti [e]. Vn̄ pertinet ad vnitatem essentię, nō ad distinctionē personarum.
134 Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea quę pertinent ad vnitatem essentiae, non autē ea quae pertinent ad distinctionem personarū. Qui autē ꝓbare nititur trinitatē personarū naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidem quātum ad dignitatē ipsi' fidei, quę est vt sit de reb' inuisibilib' q̄ rōnē humanā excedunt. Vn̄ Ap. dicit ad He. 2. quod fides est de nō apparentib'. Et Apo. dicit 1. Co. 2. ca. Sapientiā loquimur inter perfectos. Sapientiam vero non huius seculi, neq; principium huius seculi, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, q̄ est abscondita. Secundo quātum ad vtilitatem trahendi alios ad finē. Cum em̄ aliquis ad ꝓbādā fidē inducit rationes, q̄ nō sunt cogentes, cedit in irrisionē. Credunt em̄ quod huiusmodi rationib' innitamur, & propter eas credamus. Quae igit fidei sunt, non sunt tentanda probare nisi per autoritates [e] his qui autoritates susci-
8 piunt. Apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quod praedicat fides. Vnde Dio. dicit 2. ca. de di. no. Si aliquis est qui totaliter eloquijs resistit, longe erit nostra phia. Si autem ad veritatem eloquiorum scilicet sacrorum respicit, hoc & nos canone vtimur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod phi nō cognouerunt mysterium trinitatis diuinarum personarū per ꝓpria, q̄ sunt paternitas, filiatio, & processio, secundum illud apos. 1 ad Cor. 2. Loquimur Dei sapiētiam, quam nemo principum huius seculi cognouit .i. phorum secundum gl. Cognouerunt tn̄ quędā essentialia attributa, quę appro-
109 priantur personis, sicut potentia patri, sapientia filio, bonitas spiritui sancto, vt infra patebit [e]. Quod ergo Ari. dicit, per hunc numerum adhibuimus nosipsos, &c. non est sic intelligendū, quod ipse poneret ternarium numerum in diuinis. Sed vult dicere, quod antiqui vtebantur ternario numero in sacrificijs & orationibus propter quandam ternarij numeri perfectionem. In lib. etiam Platonicorum inuenitur, In principio erat verbū, nō secundū quod verbum significat personā genitam in diuinis, sed secundum quod per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quę filio appropriatur. Et licet appropriata tribus personis cognoscerent, dicuntur tantum in tertio signo defecisse .i. in cognitione tertiae personae: quia à bonitate, quę spirituisancto appropriatur, deuiauerūt: dum cognoscentes Deū, non sicut Deum glorificauerunt, vt dicitur Ro. 1. vel quia ponebant Platonici vnum primum ens quod etiam dicebant esse patrem totius vniuersitatis rerum: communiter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem vel paternum intellectum. In qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius recitat super somnium Scipionis. Non autem ponebant aliquam substantiam tertiam separatam, quae videtur spirituisancto respondere Sic autem nos non
119 ponimus patrem & filium secundum substantiam differentes, sed
e fuit error Origenis & Arrij [e] sequentium Platonicos. Quòd vero Trismegistus dixit, monas monadem genuit, & in se suum redexit ardorem: non est referendum ad generationem filij vel processionem Spiritussancti, sed ad productionem mundi. Nam vnus Deus produxit vnum mundum propter su[illegible]s amorem.

¶Ad secundum dicendum, qu[illegible] ad aliquā rem dupliciter inducitur ratio. Vno modo ad proband[illegible] sufficienter aliquam radicem. Sicut in scientia naturali inducitur [illegible]o sufficiens ad probandum quod motus caeli semper sit vniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, non quae sufficienter pro[illegible] radicem, sed quę radici iam positae ostendat congruere conse[illegible]entes effectus. Sicut in astrologia ponitur ratio eccentricorum & epicyclorum ex hoc, quod hac positione facta possunt saluari apparentia sensibilia circa motus cęlestes: non tamen ratio haec est sufficienter probans, quia etiam forte alia positione facta saluari possent. Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum Deum esse vnum, & similia. Sed secundo modo se habet ratio quae inducitur ad manifestationem trinitatis: quia, s. trinitate posita congruunt huiusmodi rationes, modo tamen ita quod per has rationes sufficienter probetur trinitas personarum. Et hoc patet per singu
141 la, bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione crea
135 turae, quia infinitae virtutis est ex nihilo producere [e]. Non enim opor
c tet si infinita bonitate se communicat, quod aliquid infinitum à Deo procedat, sed secundum modum suum recipiat diuinam bonitatem. Similiter etiā quid dicitur quod sine consortio non potest esse iucunda possessio alicuius boni: locum habet, quando in vna persona non inuenitur perfecta bonitas. Vnde indiget ad plenā iucunditatis bonitatem bono alicuius alterius cōsociari sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficiēter probat aliquid de Deo, ꝓpter hoc quòd intellectus nō vniuoce inuenitur in Deo & in nobis. Et inde est ꝙ Au. super Io. dicit, quod per fidē venitur ad cognitionē, & nō econuerso.

¶Ad tertium dicēdum, quod cognitio diuinarū personarū fuit necessaria nobis dupl'r. Vno modo ad recte sentiendum de creatione rerū. Per hoc enim quod dicim' Deū omnia fecisse verbo suo, excludit error ponentiū Deum produxisse res ex necessitate naturae. Per hoc aūt quòd ponim' in eo processionē amoris, ostēditur quòd Deus nō propter aliquā indigentiam creaturas ꝑduxit neq; ꝓpter aliquā aliā causam extrinsecā, sed propter amorē suę bonitatis. Vn̄ & Moyses postq̄ dixerat, In principio creauit De' caelū & terrā: subdit, dixit Deus, fiat lux, ad manifestationē diuini verbi. Et postea dixit, vidit De' lucē quòd esset bona, ad ostēdēdū ꝓbationē diuini amoris. Et sil'r in aliis operib'. Alio mō & principalius ad recte sentiendū de salute generis humani, quae perficitur per filium incarnatum, & per domum spiritus sancti.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum sint ponendae notiones in diuinis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd nō sint ponendae notiones in diuinis. Dicit em̄ Dio. in 1. ca. de diui. no. quòd nō est audēdū dicere aliquid de Deo, p̄ter ea quae nobis ex sacris eloquiis sunt expressa [e]. Sed de notionibus nulla sit mentio in eloquiis sacrae scripturae. Ergo non sunt ponēdae notione in diuinis.

¶Praeterea, Quicquid ponitur in diuinis, aut ꝑtinet ad vnitatē essentiae, aut ad trinitatē personarū. Sed notiones nō pertinent ad vnitatē essentiae nec ad trinitatē personarū. De notionib' em̄ neq; p̄dicātur ea quae sunt essentiae. nō em̄ dicimus quòd paternitas sit sapiens, vel creet. Neq; etiā ea, quae sunt personae. Nō em̄ dicim' quòd paternitas generet & filiatio generetur. Ergo non sunt ponendae notiones in diuinis.

¶ Praeterea, in simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quae sint principia cognoscendi: quia cognoscuntur seipsis. sed diuinae personae sunt simplicissimae. Ergo non sunt ponendę in diuinis personis notiones.

¶SED contra est quod dicit Io. Dam̄. differētiam hypostasē, i. personarū in tribus proprietatibus, id est paternali & filiali & processionali, recognoscimus. Sunt ergo ponendę proprietates & notiones in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Notiones quasdā in diuinis necesse est poni inquātū essentialia nomina significare oportet in abstracto & in cōcreto quod nullatenus diuinae simplicitati obstat.

¶RESPONDEO dicēdū quòd p̄positiuus attēdēs simplicitatē personarū dixit nō esse ponēdas proprietates & notiones in diuinis. Et sicubi inueniātur exponit abstractū pro cōcreto. Sicut em̄ consueuimus dicere, rogo benignitatem tuā .i. te benignū: ita cū dicitur in diuinis paternitas intelligitur De' pater. Sed sicut ostēsum est suprà [e], diuinae simplicitati nō p̄iudicat, quòd in diuinis vtamur nominibus cōcretis & abstractis. Quia scd̄m quod intelligimus sic nominamus. Intellect' aūt noster nō pōt pertingere ad ipsam simplicitatē diuinā scd̄m quod in se est cōsiderāda: & ideo scd̄m modū suū diuina apphēdit & nominat .i. scd̄m ꝙ inuenitur in rebus sensibilib', à quib' cognitionē accipit. In quib' ad significādū simplices formas nominibus abstractis vtimur: ad significandū vero res subsistētes vtimur nominib' cōcretis, Vn̄ & diuina sicut supra dictū est [e], ratione simplicitatis per nomia abstracta significam', rōne vero subsistētię & cōplemēti per nomina cōcreta. Oportet aūt nō solū nomina essentialia in abstracto & in concreto significare (vt cū dicim' deitatē & Deum, vel sapientiā & sapientem) sed etiam personalia, vt dicamus paternitatem & patrē. Ad quod duo p̄cipue nos cogunt. Primo quidē haereticorū instātia. Cū enim confiteamur patrem & filiū & spi. sanc. esse vnū Deum & tres personas, querentibus quo sunt vnus Deus, & quo sunt tres, sicut respōdetur quòd sunt essen

a ¶Super Quaestionis trigesimae secundae Articulum primum.

Comment.

TItulus satis patet. ¶In corpore tria facit. Primo rñdet quęsito vnica conclusione negatiua, scilicet impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem trinitatis diuinarum personarum peruenire. Et probatur sic. Homo per rationem naturalem cognoscit Deum tantum ex creaturis, ergo cognoscit ipsum secundum id tantum quod est principium entiū: ergo secundum id tantū quod pertinet ad vnitatem essentiae: ergo non cognoscit ea quae pertinent ad distinctionē personarum. Prima consequentia probatur, quia creaturę ducunt tantū in Dei cognitioné sicut effect' in causam. Scd'a vero, quia virtus creatiua cōis est toti trinitati, & oia sunt manifesta. Secundo declarat, quod afferre rationes naturales ad trinitatem personarum, nocet dupliciter. Primo, ratione dignitatis fidei. Secundo, vtilitatis hominum: quę clare habētur in litera. Tertio infert quomodo ea quae sunt fidei, tractanda sunt, tam cum fidelibus quàm cum infidelibus: adiuncta autoritate Dyonisij, quae ex supradictis in quaestione prima clara sunt. 181

a ¶Super Quaestionis trigesimae secundae Articulum secundum.

Annot.

IN titulo aduerte duo qm̄ quaestio est de quaestione an est, an, s. sint notiones in diuinis. Primo quid nominis ipsi' nonōis. Notio nāq; in cōmuni notificationē seu manifestationē importat ꝓprie loquendo passiue seu formal'r: sicut lectio & auditio & similia. Ad diuina aūt applicata sumit ꝓ ꝓprietate vni' vel duarū ꝑsonarū. Et vr̄ ꝙ beatus Aug. primo introduxerit in hāc materiā notionis vocabulū: dū 5. de tri. ca. ait, ꝙ alia est notio qua intelligit ingenitus, & alia qua genitor. Scd'o ad pfectionē doctrinae scito, quòd notio vt sumit à theologis, in litera sequētis articuli diffinitur sic, notio est ꝓpria rō cognoscēdi diuinā ꝑsonā. Vbi nota ꝙ ly rō co 181
gnoscēdi, insinuat quòd *infra. q.*
sit formale principiū co *40. artic. 1.*
noscēdi: & ex hoc sequit, *contr. & 1.*
stricte loquēdo q̄ significetur in abstracto: sicut *dis. 26. q. 1.*
em̄ formale principiū essendi oportet esse formā, *artic. 1. Et*
ita formale principiū co *di. 33. ar.*
gnoscendi vt sic, oportet *2. con.*
concipi ac significari vt a
formā. hoc aūt vt quoad *argu.*
aliquid est: hoc aūt impor- 171
tat abstractū. Et ꝓpterea 195
in pn̄ti art. disputatio cū *argu.*
ꝑpositiuo circa abstractū a
& concretū versatur: nō em̄ est hic qō de reb' absolute, sed vt significatis ac innotescētib' p nomina, ly vero ꝓpria, insinuat quòd significat aliquid speciale: aliter nō esset ꝓpria cognoscēdi ratio, & ꝓpter hoc (vt dicetur) esse ab alio non est notio. Ly vero diuinā personā, insinuat tria. Primo quòd significat aliquid pertinēs ad originē: quia ordine originis distinguūtur diuinę ꝑsonę. Scd'o quòd illud pertineat ad dignitatē nō essentialē, sed ꝑsonalē, quia persona dignitatis nomē est. Tertio quòd sit vni' in eo quod vnū. i. quòd si significet aliquid cōueniēs plurib' (vt de spiratione patet) cōueniat illis inquātū vnum. Et sic patet titulus.

Comment.

¶In corpore duo principaliter facit. ꝓponit opinionem praepositiui. Secundo cōfutando illā respondet quaesito. ¶ Quo ad primum, tria Praepositiuus dicit. s. opinionē: qd̄, s. non sunt ponendae ꝓprietates in abstracto, seu notiones in diuinis. Et radicē opinionū, s. propter simplicitatē personarū diuinarum. Et expositionem sacrorum eloquiorū, quo ad hos, s. quòd abstractū exponendum est per concretum.
¶ Quo ad secūdum duo a
ex opposito fiunt. primo 16
destruitur radix opinionis 68
praedictae. Secūdo ꝓbatur opposita opinio. Comment.
Primū fit sic, scd̄m quòd intelligim', sic nominamus. ergo nominamus diuina mō non suo, sed sensibiliū, ergo nominamus ea 68
rō simplicitatis nomini- 66
b' abstractis, rōne vero a
subsistentiae, nominibus concretis. ergo nō praeiudicat diuinae simplicitati vti in diuinis abstractis & concretis. prima cōsequentia ꝓbatur, quia intellectus noster non pertingit ad cognoscendū Deū scd̄m quòd in se est, sed cognoscit eum more

Universidad de Deusto Biblioteca

sensibiliū. Secunda vero probatur: quia in sensibilibus abstracti nomen ex simplicitate, concreti vero ex complemento standi sumptum est: reliqua per se patent.

¶ Num notio in diuinis ex parte rei distinguatur ab eo cuius est notio.

¶ Cōtra hāc rōnē Aureo. apud Capreolū in 26. dist. primi, arguit, volens probare quod notio in diuinis distinguitur ab eo cuius est notio, puta paternitas à patre: nō solū ex modo intelligēdi ex sensibilibus orto vt dicit litera, sed etiā ex parte rei. Et arguit sic. vbicunq; abstractū differt à cōcreto, solo modo significādi, quicquid reale dicitur de vno, dicit de reliquo, vt patet de deitate & Deo: sed paternitas & pater nō sic se habent, quoniā paternitas se totā distinguitur à filio, nō autē pater. ergo.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod distinct. inter abstractū & concretū in diuinis ex diuina re oriri potest dupl. intelligi. Vno modo, q in Deo est aliqd, vnde verificat abstractū & concretum. & hoc procul dubio est verū: quoniā simplicitate abstractū, subsistētia cōcretum fundat. Alio modo q in diuinis sit aliqua distinctio, ex qua oritur distinctio inter abstractū & cōcretum: & hoc est chimericū. Vnde ad rationē in oppositū neganda est maior: eiusq; probatio falsa est, qm generare prædicatur de Deo, nō autem de deitate. Ad veritatē nāq; locutionū exigitur quod prædicatū conueniat rei significatæ per subiectū sub illo modo, quo significatur, vt patet extra de trinitate & fide catholica. 165 c 74

tia vel deitate vnū: ita oportuit esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit personas distingui. & hmōi sunt proprietates vel notiones in abstracto significantes vt paternitas & filiatio. Et ideo essentia significatur in diuinis vt quod, psona vero vt quis, pprietas autē vt quo. Secundo, quia vna persona inuenitur in diuinis referri ad duas personas, s. persona patris ad personam filij & personam spi. sanct. Nō autem vna relatione, quia sic sequeretur, quod etiam filius & spiritus sanctus vna & eadem relatione referrentur ad patrem c. Et sic, cū sola relatio in diuinis multiplicet trinitatē, sequeretur, quod filius & spiritus sanctus non essent duæ personæ. Neq; tamen potest dici (vt ppositiuus dicebat) quod sicut Deus vno modo se habet ad creaturas, cum tñ creaturæ diuersimode se habeant ad ipsum, sic pater vna relatione refertur ad filium & ad spi. san. cum tñ illi duo duabus relationibus referātur ad patrem. Quia cum ratio specifica relatiui consistat in hoc quod ad aliud se habet: necesse est dicere quod duæ relationes non sunt diuersæ secundū speciem, si ex opposito vna relatio eis correspōdeat. Oportet enī aliā speciem relationis esse dñi & patris secundū diuersitatē filiationis & seruitutis. Omnes autem creaturæ sub vna specie relationis referuntur ad Deum vt sunt creaturæ ipsius. Filius autem & spiritus sanctus non secundum relationes illius rōnis referuntur ad patrem. vnde non est simile. Et iterum in Deo non requiritur relatio realis ad creaturam, vt suprà dictum est c: Relationes autem rationis in Deo multiplicare non est inconueniens. Sed in patre oportet esse relationem realē, qua refertur ad filiū & spi. san. Vñ secundū duas relationes filij & spi. san. quibus referuntur ad patrē, oportet intelligi duas relationes in patre, quibus referatur ad filium & spi. san. Vñ, cū nō sit nisi vna patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quæ dicunt pprietates & notiones.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q licet de notionibus non fiat mentio in sacra scriptura, fit tñ mentio de personis, in quibus intelliguntur notiones, sicut abstractum in concreto.

¶ Ad secundum dicendū, quod notiones significantur in diuinis, non vt res, sed vt rationes quædā, quibus cognoscuntur personæ c, licet ipsæ notiōes vel relationes realiter sint in Deo, vt suprà dictū est c. Et ideo ea quę habent ordinē aliquem ad actum aliquē essentialē vel personalē, nō possunt dici de notionibus: quia hoc repugnat modo significādi ipsarū c. Vnde non possumus dicere quod paternitas generet, vel creet, sicut sapientia vel intellectus. Essentialia verò, quæ non habent ordinem ad aliquem actum, sed remouent conditiones creaturæ à Deo, possunt prædicari de notionibus, possumus enim dicere quod paternitas est æterna, vel immensa, vel quodcunq; huiusmodi. Et similiter propter identitatem rei possunt substantiua personalia & essentialia prædicari de notionibus: possumus enim dicere quòd paternitas Deus, & paternitas est pater.

¶ Ad tertiū dicēdū, q licet psōę sint simplices, tñ absq; piudicio simplicitatis pñt pprie rōnes personarū in abstracto significari, vt dcm est c.

quod sit vna. Nullū enim inconueniens est multiplicare relationes rōnis in Deo.

¶ Circa antecedens assumptum, s. ratio specifica relatiui consistit in esse ad aliud, Aduerte quod non intendit per hoc, q ratio specifica relatiui sumatur ex correlatiuo ad quod est: quem tamen sensum superficies deductionis præ se fert: quasi arguere velit, qđ quia species relatiui sumitur ex termino, impossibile est relationi vnius speciei correspondere termino diuersarū specierum: hoc enī est falsum, quoniā apud ipsum ex causa seu fundamēto cōsurgit relationis species. Sed intendit q specifica rō relatiui cōsistit in esse ad aliud proportionale sibi: quemadmodū enī relatiuū in cōi consistit in esse ad aliud in cōi, ita relatiui species consistit in ordine ad aliud scdm speciē: ac per hoc vnicū specie relatiuum cōsistit in esse ad aliud vnicū specie correlatiuū. Sic enī per se descendit ad aliquid pprijs differentijs in suas species. 183 b

¶ Num pater referatur ad filiū & spiritum sanctum vna vel duabus relationibus. 165 Quæstio. 210 c

¶ Num vni relationi secundum speciem duæ correspondeant secundū speciem.

¶ Circa prædicta occurrit multiplex dubiū. Dubitatur enī primo de illa ppositione. Pater refertur ad filiū & spiritū sanctū: non vna: sed duabus relationib9. Aut enī est sensus, qđ ibi sunt relationes duæ secundum rem, & hoc est falsissimum, quoniā spiratio et paternitas in patre sunt vna res numero. Aut est sensus, qđ sunt duæ secundū rationē. Et hoc licet sit verū, nō est tamē ad propositum. Tum quia de rebus in hac ratione est sermo: quæ ex natura relationū pcedit. Tū quia ex præmissis pdictę rationis manifeste sequitur, si est valida, qđ diuersis specie relationibus oportet diuersas specie relationes correspondere. Cōstat autem, quòd ad diuersitatē specificam in rerū natura nō sufficit distinctio rationis.

¶ Dubium secundo est circa propositionem illam assumptam contra propositiuum, scilicet vni relationi secūdū speciem non possunt correspondere duæ secundum speciem. Manifeste enim tenemus oppositum: quoniam vni filiationi formaliter respondent diuersarum specierum relationes, scilicet paternitas & maternitas parentum ipsius, vt in tertia parte, quæstio 35. articu. 5. expresse habetur.

¶ Ad primum dubiū dicendū est, quod hic sunt duo, scilicet pluralitas relationis, & modus pluralitatis. De pluralitate quidē asserit litera partem affirmatiuam, volens quod paternitas & spi[ratio] sunt duæ relationes reales: quia distinguuntur differentijs relationis. De mo[do a]utem quo sunt duæ, superius negata fuit distinctio realis: quia non opponuntur a[d inui]cem relatiue, & si non sunt duæ realiter, quia non distinguuntur differentij[s relation]i. Affirmare vero qđ sunt duæ formaliter secundū rationem tantum, non quiet[at] multorū intellectū, quia esse duo secundū rationem, nō est esse duo, sed intellig[i du]o sicut esse quātū secūdū rationem, non est esse quantum, sed intelligi quantū. Vnde cū nulla sit actualis distinctio præter realem aut rationis, restat quod sin[t duæ] virtualiter, id est, perinde se habent ac si essent duæ & hoc consonat excellentiæ [diu]inæ rei. Et est in rerum natura absque omni opere intellectus: sufficitque propo[sit]o, reliquisq; difficultatibus soluendis, nam specifica diuersitas duarum relationum infert specificam diuersitatem relationum sibi correspondentium formaliter vel virtualiter, id est, quòd illæ relationes correspondentes habeant specificam distinctionem in rerū natura actualiter, vel perinde se habeant ac si haberent illam distinctionem actualiter. Et sic, quoniā persona patris habet relationes duas, sic quod vnaquæq; vendicat sibi propria, ac si essent seorsum actualiter duæ in re: ideo oportet duas relationes in abstracto tāquam duas patris notiones ponere. Alioquin responderi non posset quærenti, quo pater, & quo spirator: cum constet patrem ad filium, spiratorem vero ad spiritum sanctum esse: veruntamen proposito sufficere videtur affirmare, quod distinguuntur formaliter: quoniam tractatus iste non est de rebus absolute, sed vt intellectis & significatis, vt patet ex litera.

¶ Ad secundū vero dubiū dicitur, qđ cum radix propositionis S. Tho. sit illa propositio Arist. 5. meta. c. de ad aliquid, scilicet nullū relatiuum dicitur bis propter eandē rōnem: quia ad aliquid hoc ipsum quod est, sui primo termini est, quē patet esse vnū: iuxta limitationem illius fundamenti limitanda sunt consequentia. Relatiuū igitur non dici bis, potest dupliciter intelligi. Primo non dicitur bis, id est, ad duo correlatiua solo numero distincta. & sic credimus hoc esse falsum: quia Sortes albus eadē similitudine similis est omnibus albis. Secūdo nō dicitur bis, i. ad duo correlatiua diuersarū rationū, & sic potest intelligi dupliciter, scilicet vel diuersarū rationū partialium. Et sic etiā nō est verū, vt ex illo articulo tertiæ partis patet. Vel nō partialium, & sic est verū. Vnde notanter S. Tho. ibidem in vltimo argumento ex hoc eodem fundamento nō infert: Ergo impossibile est vnum relatiuū dici ad duo: sed, ergo impossibile est, quòd vna relatio terminetur ad extrema omnino diuersa: per ly omnino, nō partialia innuens. Voco autem relatiua partialia in proposito, illa, quorū fundamenta partialiter concurrunt ad vnū numero effectum, vt patet de patre & matre respectu filij, consona autem veritati glosa hæc ostenditur, ex eo quòd proprie loquendo, relatiuum non dicitur bis, quando plura ex eadem parte respicit, quasi partes adæquati extremi. sed

Comment. ¶ Secundo pponit oppositam opinionem, & est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: oportet in diuinis significari in abstracto & concreto non solum nomina essentialia, sed etiā personalia, scilicet paternitatē & patrē, &c. Et probatur cōclusio duab9 rationib9: quarum prima extēdit se ad essentialia & personalia. Secunda autem ad personalia tantū. Est ergo prima ratio, vt hæreticorū instanti habeamus ppria responsiua: & formatur sic ratio à confitentibus patrem & filium & spi. san. esse vnum Deum & tres personas: oportet responderi interrogātibus, quo sunt vnus Deus, & quo vel quibus sunt tres personæ: ergo oportet dicere quod deitate sunt vnū, proprietatibus autem, s. paternitate, filiatione, &c. sunt plures, sic enī & nō aliter tribus interrogatiuis, scilicet quid quis, & quo, reddimus tria propria responsiua.

¶ Contra hanc rationem Greg. de Arimino in 26. distin. primi instat, intendens eam soluere, dicens, quod propter hæreticorum instantiā non oportet proprietates has distinguere. Quia Aug. docuit respōdere in sermone de fide & symbolo: credimus trinitatem personis distinctam substantia vnitam. Et Hiero. in expositione fidei cathol. substantia vnū sunt: sed personis ac nominib9 distinguunt ergo absque proprietatibus habemus responsiuam, quo sunt vnum, & quo plures.

Annot. ¶ Ad hoc tripliciter dicitur. Primo quod Gregorius malè immiscere videt hanc literæ huius rationem tractatui de rebus absolute: quem videtur ipse ibidē intendere. vt enim patet ex titulo totius quæstionis. hic tractatur de cognitione diuinarum personarum, & non de esse earundem. Secundo dicitur quòd male pōderauit verba literæ dicentis, quòd oportet habere responsiuum ad interrogatiuum quo, non respectu huius termini qui est trinitas, sed respectu etiam huius termini persona: quod constat ex neutra illarum autoritatum haberi. Tertio, quòd litera iuxta morem suum loquitur formaliter, & consistit vis eius in hoc quod interrogatiuo quo: oportet reddi responsiuum, quod ex proprio modo significandi significat vt quo, alioquin non quiescet instantia quærentium. Constat autem quod persona non significat vt quo, cum sit concretū nomen. Oportet igitur vt habeamus proprium responsiuum quo, non respectu huius, aut illius termini, sed simpliciter respectu concretorum diuinorum proprietates in abstracto admittere in diuinis: & hoc directe intendit litera.

¶ Secunda vero ratio primo ponitur, deinde à Præpositiuo saluatur. Tertio excluditur solutio dupliciter. Est ergo secunda ratio persona patris vna refertur ad duas personas, s. filij & spiritus sancti, non vna relatione: ergo oportet in patre distinguere rationes. Antecedens quo ad secūdā partē, probatur ducendo ad impossibile sic. Si pater vna relatione respiceret filium & spi. sanc. filius & spi. san. vna quoque relatione respicerēt patrē: & si sic, ergo filius & spiritus sanctus nō essent duæ personæ. Et pbat hæc vltima sequela: quia sola relatio multiplicat trinitatem. Præpositiuus aūt secūdā partem antecedētis negās cōsequentiā quoque primā ducēte ad impossibile negabat: asserebatq; instātiā. Ex eo quod Deus vnica relatione se habet ad creaturas & tamē creaturæ pluribus relationibus referūt ad ipsum: sicque proportionaliter censebat de filio & spiritu sancto ad patrem.

¶ Contra hāc aūt respōsionē dupliciter in litera arguitur. Primo, sic. ratio specifica relatiui cōsistit in hoc quod est ad aliud se habere. ergo vni relationi scdm speciē nō possunt ex opposito correspōdere, duę diuersæ scdm speciē: ergo relationibus filij & spi. san. nō pōt respōdere vna relatio patris: quāuis omnib9 relationib9 creaturarū possit respōdere vna relatio ex parte Dei. Prima cōsequētia declaratur in patre & domino respectu filij & serui. Secūda aūt, quia relatiōes spi. san. & filij sunt diuersarum rationum, creaturarum autem ad Deū vnius sunt rationis. Secundo peccat instantia: quia sermo præsens est de relationibus realibus vtrinque. Ratio autem Dei ad creaturam non est realis: & propterea non oportet

sed quando vnum ex vna, & vlterum ex altra parte respiceret, bis diceretur, vt species ad genus, & ad indiuiduum: & scientia diceretur ad scibile & scientē, &c. San. Tho. ergo hic contra Præpositiuum intendit impossibile esse, quod vna relatio secundum speciem habeat extrema diuersarum rationum non partialium: processio nanque & filiatio non habent partialia fundamenta, sed diuersarum omnino rationū secundum se perfectarū: quoniam filius perfecte terminat processum intellectus, & similiter spiritussanctus perfectus est terminus processionis voluntatis. In tertia autem parte extrema diuersarum rationum partialia reddidit filiationi, vt patet.

163 o 1. di. 26. q. 2. art. 3. & di. 27. q. 1. a. 1. et pot. 9. art. 9. 21. & 27. et q. 10. ar. 5. 12. & op. 3. c. 57. 58. 59. 60. & 61.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum sint quinque notiones.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quòd non sint quinq; notiones. Proprie enim notiones personarum sunt relationes quibus distinguuntur. Sed relationes in diuinis non sunt nisi quatuor, vt suprà dictum est c. Ergo & notiones sunt tantum quatuor.

¶ Præterea, Propter hoc quòd in diuinis est vna essentia, dicitur Deus vnus, propter hoc autem quòd sunt tres personæ dicitur. Deus trinus. Si ergo in diuinis sunt quinque notiones, dicetur quinus. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Si tribus personis existentibus in diuinis sunt quinque notiones, oportet quòd in aliqua personarum sint aliquæ notiones duę vel plures, sicut in persona patris ponitur innascibilitas, & paternitas & communis spiratio. Aut igitur istæ tres notiones differunt re, aut non: Si differunt re sequitur quod persona patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantum, sequitur quòd vna earum possit de alia prędicari, vt dicamus, quòd sicut bonitas diuina est eius sapientia propter in differentiam rei: ita communis spiratio sit paternitas. Quod non conceditur. Igitur non sint quinque notiones.

¶ SED CONTRA Videtur quòd sint plures. Quia sicut pater à nullo est, & secundū hoc accipitur notio, quæ dicitur innascibilitas: ita à spiritusancto non est alia persona. Et secundum hæc oportebit accipere sex notiones.

¶ Præterea, Sicut patri & filio commune est quod ab eis procedat spiritussanctus: ita commune & filio est spiritusancto quod procedāt à patre. Ergo sicut vna notio ponitur communis patri & filio: ita debet poni vna notio communis filio & spirituisancto.

CONCLVSIO.

Quinque tantum notiones sunt in diuinis, innascibilitas, paternitas, filiatio communis, spiratio & processio.

¶ RESPONDEO dicendum, quod notio dicitur id q[uo]d est propria ratio cognoscendi diu[in]am personam. Diuinæ autem person[æ m]ultiplicantur secundum originem. Ad o[ri]ginem autem pertinet à quo alius, & qui a[b] alio: & secundum hos duos modos potest innotescere persona. Igitur persona patris non potest innotescere per hoc quòd sit ab alio, sed per hoc quod à nullo est. Et sic ex hac parte eius notio est innascibilitas e. Sed inquantum est ab eo, innotescit dupliciter. Quia inquantum filius est, ab eo innotescit notione paternitatis: inquantum autem spiritus sanctus est, ab eo innotescit notione communis spirationis. Filius autē potest innotescere per hoc, quod est ab alio nascendo, & sic innoscit per filiationē. Et per hoc quod est alius ab eo, s. spiritus sanctus, & per hoc innotescit eodem modo sicut & pater, scilicet communi spiratione. Spiritus sanctus autem innotescere potest per hoc quod est ab alio vel ab alijs, & sic innotescit processione. Non autē per hoc quod alius sit ab eo: quia nulla diuina persona procedit ab eo. Sunt igitur quinque notiones in diuinis, s. innascibilitas, paternitas, filiatio, communis spiratio & processio. Harum autem tantū sunt quatuor relationes. Nam innascibilitas non est relatio nisi per reductionem, vt infra dicetur c. Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietas: quia conuenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiatio & præcessio c. Nam communis spiratio & innascibilitas dicuntur notiones personarum, non autem personales, vt infrà magis patebit c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod præter quatuor relationes oportet ponere aliam notionem, vt dictum est c.

¶ Ad secudum dicendū, quod essentia in diuinis significatur vt res quædam, & similiter personæ significantur vt res quædam, sed notiones significantur vt rationes significantes personas. Et ideo licet dicatur Deus vnus propter vnitatem essentiæ, & trinus propter trinitatem personarum: non tamen dicitur quibus propter quinque notiones.

¶ Ad tertium dicendum quod cum sola oppositio relatiua faciat pluralitatem realem in diuinis, plures proprietates vnius personæ cum non opponantur adinuicem relatiue, non differunt realiter. Nec tamen de inuicem prædicantur: quia significantur vt diuersæ rationes personarum. Sicut etiam non dicimus quòd attributum potentiæ sit attributum scientiæ: licet dicamus quod scientia sit potentia c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cum persona importet dignitatem, vt suprà dictum

Quæstio. *¶ Quidnam sit significari vt res, & vt ratio.*

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit: quid sit significari vt res, & quid significari vt ratio. Si enim hoc idem est quod significari in concreto & in abstracto: litera contradicit sibi, quia sapientia abstractum nomē est: & tamē de Deo dicitur quod disponit omnia suauiter, &c. Non obstante sibi tali modo significandi. Si autem intenditur differentia inter rem realem & rationis, manifeste falsum dicitur, quoniam paternitas rem realem significat, sicut & sapientia.

¶ Ad hoc dicitur, quòd quia ly vt, aliquam conditionē importat, & conditio rei est existere vel subsistere: nulla siquidem res vt res est nisi sit & similiter nulla res vt res significatur nisi vt ens, seu existens significetur. Ratio autem, quia innotescendi gratia, 6. Topico, dicitur inuenta principiumque notitiæ sit actus & forma, ex nono meta. conditio rationis est, vt sit formaliter notificatiua: & proportionaliter vt significetur vt rationale principium in cognoscendo. sic enim modus significandi correspondet conditioni rationis vt ratio est. Et quia hæc excercent abstractum & cōcretum, ideo conceditur quòd significari vt res, coincidit cū cōcreto, & vt ratio cum abstracto.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur quòd licet omnibus abstractis ex modo significandi commune sit non cōgruere operationibus, inter abstracta tamen est magna latitudo, ex parte ipsius rationis formalis significatæ. Quorundā enim ratio formalis secundum se nullum habet ordinem ad opus, vt patet in relationibus quorundam autem secundum se habet ordinem ad opus: vt sapientia ad ordinare, iustitia ad reddere vnicuique ius, &c. illa abstracta, quæ ex re formaliter significata opus respiciunt, congruam propositionem admittunt, vt in litera de sapientia & intellectu dicitur. Reliqua autem vt paternitatis & reliquæ notiones, quia, nec ex modo significandi, nec ex propria ratione formali operis principia sunt, congruas enuntiationes habere non possunt circa operationes, vt in litera dicitur, vnde nulla est contradictio.

Annot. a *¶ Super Quæstionis trigesimæsecundæ Articulum tertium.*

TItulus intendit de numero quinario adæquate: ita quod neque plures neque pauciores sint notiones quàm quinque.

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito. Secundo ponit differentiam inter notiones, relationes, proprietates & notiones personales, quo ad numerum.

¶ Quo ad primū conclusio responsiua quęsito affirmatiue est, notiones sunt quinque, s. innascibilitas, paternitas, cōmunis spiratio, filiatio, & processio. Et probatur sic. notio est propria ratio cognoscendi diuinā personam: ergo attendit scdm originem: ergo secundum hęc duo, s. à quo alius, & qui ab alio: ergo sunt quinq;. Antecedens est descriptio notionis superius exposita. Prima consequentia probatur: quia diuinæ personæ multiplicantur secundū originem. Secunda autē, qa hæc duo spectant ad originē, & secundum ea innotescunt diuinæ personæ. Tertia verò manifestatur sigillatim ad singulas applicando personas vtrunq; modū originis. Et quo ad personā quidem patris, ex illo modo qui ab alio non positiue licet negatiue habetur innascibilitas. Ex illo vero à quo alius, paternitas & spiratio, quo ad personam vero filij, ex ly qui ab alio habetur filiatio: ex ly vero à quo alius, habetur eadem spiratio. Quo ad personam vero spiritussancti, ex ly qui ab alio, habetur processio. Ex ly vero à quo alius, nec posuit, nec negatiue aliqua ponitur, propter rationem subiunctam in responsione ad quartum.

¶ Quo ad secundum determinatur & numerus simul cum ipsis rebus numeratis illorum quatuor, s. notionis, relationis, proprietatis, & personalitatis, vt formaliter possit locutio interpretari: nec vnū confuse pro alio accipiatur. Et in litera satis clare patent. Si qua vero circa hæc sunt dubia cōstitutiua aut circa innascibilitatē, inferius propriis locis patebunt.

¶ Num præter quinque in diuinis notiones detur sexta, inspirabilitas scilicet communis patri & filio. 188 Quæstio.

¶ Circa discussionem factā in litera post responsiones ad argumenta occurrit dubium motū à Scoto in 28. distinct. prima. q. prima argumento 2. & hic intactū. Quare s. non est ponenda sexta notio, s. inspirabilitas communis patri & filio: sicut enim pater innotescit positiue dupliciter & negatiue negatione vtriusque originis, vel primæ earū: ita filius, cū sibi conueniat negatio vnius earū, debet illa innotescere. 188 c

¶ Ad hoc dubium nihil inuentio à S. Tho. dictū in speciali respectu personæ filij. Inferius nāq; q. 33. artic. 4. Et in primo sent. di. 28. qu. ar. 1. solutionem huius dubii dedit inquantum tangit personā patris dicens, q innascibilitas importat negationem vtriusq; originis. Ex hoc enī manifeste patet quod in patre non est opus inspirabilitate. Sed præsens dubium est de persona filij. Ea quoque quæ de sufficientia notionū. 26. di. primi dicit, male posset ad hoc applicari. Tum quia etiam inspirabilitas dicit aliquid speciale: est enim negatio in genere, &c. Tum quia etiam innascibilitas conceditur à S. Thom. notitio, vt est negatio natiuitatis, vt patet infrà. Scotus autē vbi suprà quasi vellet introducere sextam notionem, non audet tñ se cōtra torrentem opponere doctorū, quinq; tñ notiones approbantiū. Vñ nisi (inquit) assignetur aliqua rō de hoc, sexta erit concedenda notio. Videtur autem mihi quod sufficiens habetur ratio quare inspirabilitas non est ponenda inter notiones. 174 a 210 a 188 82 a 71

¶ Ad cuius euidētiā scito, quod cū notio innotescendi gratia ponenda sit (vt eius nomen ostendit) & priuatio per habitū negatioq; per affirmationē naturaliter cognoscatur, & nō econuerso: consequens est quod negationes modorum originis inter notiones cōputari regulariter nō debeant, in cuius signū persona spūs sancti vnā tantū notionē habet, & tamē sibi conuenit negatio natiuitatis filio cōuenientis. Et qm inspirabilitas negatio quædā est ideo inter notiones locum habere non debet. Quòd autē innascibilitas notio posita sit negatiua, præter regulariter est propter tres singulares rationes locū non habentes in aliis negationibus. Prima est quia persona patris sola se habet in trinitate in ratione primi principij. solus enim pater ibi est principium, non de principio. Et proptereatū quia ratio primi optime per negationem notificatur. Tum ad commendandā hāc tantam patris autoritatem propter quā secūdū Hilarium maior dicitur filio: & filius in euāgelio solitus est omnia referre ad patrē. & ecclesia omnes fere orationes ad patrem diligit: merito hmōi negatio notio posita est. Et hæc ratio tāgitur in litera in responsione ad quartū in calce, & in primo sententiarū vbi supra. Secunda ratio est propter variā connexionē istorum terminorū in cōmuni, s. pater & ingenitus. hæc enī duo separata inueniuntur apud nos: oīs enim pater est genitus, i. ab alio, vel etiam genitus proprie, excepto Adā, qui fuit pater & ingenitus. Ex propriis tñ rationibus coniungi possunt, & in paterna persona iuncta sunt, non sic autem est de filio & inspirabili: hæc enim vbique connexa sunt: & ideo merito negatio illa inter notiones numerata est. Et sumitur hæc ratio ex Aug. 5. de trini. cap. 8. Tertia ratio ex Hilario in lib. de synodis ad commendandam vnitatem diuinæ naturæ: ponendo siquidem innascibilē vnam personā ponitur vnū principiū & caput in natura diuina. Inquit enī Hilarius, quod ponere duos innascibiles, est ponere plures deos, & plures naturas diuinas, ac p hoc ponere vnū innascibilem cōmendat vnitatē diuinæ naturæ propter qđ sacri doctores nō qualitercunq; ponunt innascibilitatē esse notionē sed vt propria est patris

Universidad de Deusto Biblioteca

ita quod nec essentiæ, nec spūi san. cōuenit. Accessit forte ad hæc, quod nominibus ppriis processinis spiritussancti caremus. Quia igitur ratione habemus quare singulari priuilegio innascibilitas est notio. & regulariter negationes à notionibus excluduntur, rationabiliter a sacris doctoribus inspirabilitas omissa est.

¶ In responsione ad secūdū aduerte, quod significari vt res quædam, est significari vt res singularis in rerum natura: & quoniā nominibus personarum in actu exercito, (vt pater & filius & spiritussanctus) & nomine similiter essentiæ (vt Deus) significantur personæ & natura in diuinis vt res singulares: notionū autem proprietatum & relationū vt sic nominib⁹ i. abstractis, rationes potius rerum significātur: ideo ex horum numero non dicitur Deus quinus vel quætimus, &c.

271 b

est, non potest accipi notio aliqua spiritus sancti ex hoc, quod nulla persona est ab ipso. Hoc em̄ non ptinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad autoritatem patris, quod sit à nullo.

¶ Ad quintum dicēdum quod filius & spiritus sanctus non conueniunt in vnō speciali modo existendi à patre: sicut pater & filius conueniunt in vno speciali modo producendi spiritū sanctum. Id autem quod est principium innotescendi, oportet esse aliquid speciale. Et ideo non est simile.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Vtrum liceat contrarie opinari de notionibus.*

AD QVARTVM sic pceditur. Videtur quod non liceat contrarie opinari de notionibus. Dicit enim Aug. in 1. de trinit. quod non erratur alicubi periculosi⁹ quā in materia trinitatis, ad quam certū est notiones pertinere. Sed cōtrariæ opiniones nō possunt esse absq; errore. Ergo cōtrarie opinari circa notiōes nō licet.

¶ Præterea, per notiones cognoscuntur personæ, vt dictum est. Sed circa personas nō licet contrarie opinari. Ergo nec circa notiones.

¶ SED CONTRA, Articuli fidei nō sunt de notionibus. Ergo circa notionis licet sic vel aliter opinari.

CONCLVSIO.

¶ *Cum notiones ad fidem non nisi indirecte spectent contrarie opinari de ipsis licet, si nihil adsit, vel censeretur consequi fidei contrarium.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Vno modo directe, sicut ea quæ nobis sunt principaliter diuinitus tradita, vt Deum esse trinum, & vnum, filium Dei esse incarnatum: & hmōi. Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim: maxime si pertinacia adiūgatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea ex quibus cōsequitur aliquid contrarium fidei. Sicut si quis diceret Samuelem non fuisse filium, Helcanæ. Ex hoc enim sequitur, scripturam diuinam esse falsam.

¶ Circa huiusmodi, ergo absque periculo hæresis aliquis falsum potest opinari antequam consideretur vel determinatum sit quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, & maxime si non pertinaciter adhæreat. Sed postquā manifestum est & præcipue si sit per ecclesiam determinatū, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare, non esse absque hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica, quæ prius non reputabantur propter hoc, quod nunc est magis manifestum quid ex eis sequatur. Sic igitur dicendum est, quòd circa notiones aliqui absque periculo hæresis contrarie sunt opinati, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinaretur circa notiones, considerans quod ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laberetur. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

¶ *Num distinctio rationis inter paternitatem & spirationem impediat prædicationem in abstracto.*

¶ In responsione ad tertium dubiū est propter obiectionē Scot. in quo lib. 5. in calce articuli secundi. Si distinctio inquit rationis inter paternitatem & spirationem sufficeret ad impediendam prædicationem in abstracto, impediretur etiam ista, sapientia est bonitas: quū distinguuntur formaliter. Cōsequēs autē est falsum apud te hic. ergo. Exemplū quoque qd de attributo adducitur, non est ad propositum, sed potius ad oppositū. Extra propositū quidē, quia attributum est nomen intentionis, quęstio autem est de nominibus primæ intētionis. Ad oppositū vero, quia ex illo exemplo habetur, quod sicut attributum potentiæ non est attributū scientiæ, & tū pontentia est scientia: ita notio paternitatis non est notio spirationis, & tamen paternitas est spiratio: quod est oppositū intentæ conclusionis. 183

¶ Ad hoc dicitur, q obiectio procedit ex malo intellectu literæ, imò ex diminuta inspectione eius. Non enim dicitur in litera, q ideo nō prædicantur de inuicē, quia distinguuntur ratione: sed quia significātur vt diuersę rationes personarū, id est, vt diuersæ rationes relatiuę Personæ enim diuinæ relationes sunt subsistentes: vt prædictū fuit. Et intendit de diuersitate in actu exercito, non sub notionis vocabulo, sed sub relationis ratione. Fū datur enim responsio hæc super doctrina in 5. metaph. cap. vno, sc. quod sub illo aliqua pprie multiplicantur, cuius differentiis distinguūt, ita quod intēdit q quia paternitas & spiratio sub diuersis differētiis diuinæ relationis sunt, illa enim est ad filium, hæc ad spiritū sanctum, ideo et duæ relationes reales diuinę sunt. Et quia hanc distinctionem important in actu exercito, paternitas & spiratio, ex hoc quod significantur vt diuersæ rōnes personarū, i. relatiuorum personalium: ideo non prædicantur de se inuicem. Vñ ad obiectionem negandum est antecedens. Et de exemplo dicendum est, quod est valde ad propositum si sane intelligatur: non enim adductum est nisi ad manifestandū fundamentum illud ex 5. meta. s. quod sub illo retinent aliquam pluralitatem, sub cuius pluribus differentiis comprehenduntur. Et quia sub attributi intentione & non rei, scientia & potentia Dei distinguuntur, ideo plura attributa dicuntur, nec vnum dicitur aliud: licet vna sit alia, quia non distinguuntur rei differētia. Ita quoque dicitur in proposito: non solum respectu intentionis importatæ per ly notio, sed etiam respectu rationis formalis substractæ, i. relationis diuinæ. sicut enim attributum numeratur in potentia & scientia, ita relationis ratio, & non solum notionis intentio numeratur in paternitate & spiratione. Et propterea sicut hoc attributum non est illud, & ita hæc notio non est illa (quod in litera tacetur) & paternitas non est spiratio: sunt enim relationis nomina, Et quod hæc sit San. Tho. intentio, percipi potest ex primo sent. distinct. 17. q. prima articulo primo in corpore, & ad tertium.

¶ Contra hanc quoque responsionem inquantum dicit quòd paternitas & spiratio sunt idem, realiter argumenta extant Durandi apud Capreolum. 13. distin. primi, articulo secundo, contra primam conclusionem. Sed non sunt mihi visa recitatione digna.

a ¶ *Super Quæst. trigesimæsecundæ Articulum quartum.*

Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo docet in communi, in qua fidei materia liceat vel non liceat contrarie opinari. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primū duplex ponit genus pertinentiū ad fidem, s. directe & indirecte. De primo genere dicit, quod opinari falsum, est hæresis, & maxime adiuncta pertinacia. De secundo vero dicit duo, primo quòd antequam consideretur, seu determinatum sit, consequi aliquid contrarium fidei, opinari falsum, non est hæresis, maxime sine pertinacia. Secundum est, quòd error huiusmodi post manifestationem, aut ecclesiæ determinationem est hæresis. Et ex his deducitur corollarie, quòd multa hodie reputantur hæretica, &c.

Annot.

¶ Aduerte hic qd ad rationem hæresis in se sufficit quòd sit error in his quæ sunt fidei, sed ad rationem hęretici formaliter requiritur vltra hæc pertinacia: & propterea in litera per modum additionis adiungitur si adsit, aut absit, pertinacia. Rursus in secundo genere quando deest determinatio ecclesiæ, nō vocatur manifestum consequi aliquid contrarium fidei ex aliqua positione, ex hoc quòd multi doctores credunt sic, alijs oppositum sentientibus. Vnde in huiusmodi opinantes non solum ab hæresi, sed etiam à peccato excusantur: qui iuxta gradum suum quantum cognoscunt, rationabiliorem vnam arbitrantur sequi: salua ecclesiæ reuerentia. 185 10

¶ Quo ad secundum cōclusio responsiua est, qd licet contrarie opinari de notionibus si nihil est aut consideratur consequens contrarium fidei: & probatur, quia notiones sunt in secundo genere.

QVAESTIO TRIGESIMATERtia de persona patris, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER cōsiderandum est de personis in speciali. Et primo circa personam patris. ¶ Circa quam quęruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum patri competat esse principiū. ¶ Secūdo, vtrum persona patris proprie significetur hoc nomine pater. ¶ Tertio, vtrum per prius dicatur in diuinis pater secundum quod sumitur personaliter, quàm secundum quod sumitur essentialiter. ¶ Quarto, vtrū sit proprium patri esse ingenitum.

ARTICVLVS I.

a *Vtrum competat patri esse principium.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod pater nō possit dici principium filij, vel spiritussancti. Principium enim & causa idem sunt secundum Philosophum. Sed non dicimus patrem esse causam filij. Ergo non debet dici quod sit eius principium.

¶ Præterea, Principium dicitur respectu principiati. Si igitur pater est principium filij, sequitur filium esse principiatum: & per consequēs esse creatum. Quod videtur esse erroneum.

¶ Præterea, Nomen principij à prioritate sumitur. Sed in diuinis non est prius & posterius. vt Athan. dicit. Ergo in diuinis non debemus vti nomine principij.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 4. de trinit. Pater est principium totius deitatis.

CONCLVSIO.

Cum pater sit à quo est filius, & spiritussanctus, conuenienter sibi esse principium conuenit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen principium nihil aliud significat quàm id à quo aliquid procedit. Omne em̄ à quo aliquid procedit quocunque modo dicimus esse principium, & econuerso. Cum ergo pater sit à quo procedit alius, sequitur quod pater est principium.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio. Pater est principium. Probatur, principium est à quo aliquid procedit: & econuerso. Pater est à quo procedit alius, s. filius, & spiritus sanctus, ergo pater est principium.

¶ *Num Latini vtantur in diuinis nomine causæ, sicut & Græci.*

¶ *Num ratio aliqua principij conueniat Deo.*

¶ In responsione ad primum aduerte, quòd Aureolus apud Capreolum in primo distin. 29, duo dicta huius literæ impugnat. Primum est differentia inter Græcos & Latinos doctores. Affert enim contra hoc Hilarium in quarto de trinitate patri autoris nomen tribuentem: & Augustinum in septimo de trinit. capitulo quarto dicentem de patre, illud quod est ei causa vt sit est ei causa vt sapiens sit. Secundum est quòd ideo nomine principij & non causæ vtimur in diuinis, quia est communis: quoniam extendit se, &c. Contra hoc instat, nomen ratione communitatis conueniens Deo hoc habet, quia ratio minus communis non conueniret ei. sed principium non est huiusmodi secundum dicta tua: qm̄ nulla ratio principij posita in 5. meta. conuenit patri respectu filij, vt patet discurrenti.

¶ Ad primum horum dicitur dupliciter. primo quòd satis est literæ quòd Latini doctores non habuerunt causæ vocabulū in vsu: dato quòd aliquando inueniretur. Secundo dicitur ad illud Hilarij cum S. Th. in primo sententiarum distin. 29. quæstione prima, articulo primo. quòd autor non importat causalitatem, sed principium non ab alio: & ideo patri attribuitur. Illud vero August. non est ad propositum: de essentialibus enim loquitur, in quibus constat non esse causam nisi secundum rationem.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd falsum est, nullam rationem principij ex 5. metaph. in patre saluari, expresse nanque ibidem dicitur, communissimam rationem principij esse primum ex quo est vt cognoscitur aliquid. Constat autem patrem esse primum ex quo est filius, iuxta illud, ex patre natum ante omnia secula. In litera autem manifestatur ista maior communitas ex notioribus nobis, scilicet puncto, &c. non quòd istæ acceptiones locum habeant in diuinis, sed vt ex his tanquam ex notioribus notificetur maior abstractio principij, quàm causæ.

Super

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod Græci vtuntur in diuinis indifferenter nomine causę, sicut & nomine principij. Sed Latini doctores nō vtūtur nomine causæ sed solū nomine principij. Cuius rō est: quia principiū communi⁹ est quam causa: sicut causa communius quam elementum. Primus enim terminus, vel etiā prima pars rei dicitur principium, sed non causa. Quanto autem aliquod nomen est communius, tanto conuenientius accipitur in diuinis vt suprà dictum est c. Quia nomina quanto magis specialia sunt, tanto magis determinant modū cōuenientem creaturæ. Vnde hoc nomen causa videtur importare diuersitatem substantiæ, & dependentiam alicuius ab altero, quàm non importat nomen principij. In omnibus enim causæ generibus semper inuenitur distantia inter causam, & id cuius est causa secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principij vtimur etiam in his quæ nullam huiusmodi differentiā habent, sed solum secundum quendam ordinem. Sicut cū dicimus punctum esse principium lineæ, vel etiam cum dicimus frontem lineæ esse principium lineæ.

¶ Ad secundū dicendū, q apud Grecos inuenitur de filio vel Spiritusancto, dici q principientur. Sed hoc non est in vsu doctorum nostrorū. Quia licet attribuamus patri aliquid autoritatis ratione principij nihil tamen ad subiectionem vel minorationem quocunque modo pertinens attribuimus filio vel Spirituisancto, vt vitetur omnis erroris occasio. Secundum quem modum. Hila. dicit 8. de trini. Donantis autoritate pater maior est, sed minor non est filius, cui vnum esse donatur c.

¶ Ad tertium dicendū quod licet hoc nomen principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum, videatur à prioritate sumptum: non tamen significat prioritatem, sed originem, Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, vt suprà dictum est c.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum hoc nomen pater sit nomen proprie diuinæ personæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd hoc nomen pater non sit proprie nomen diuinæ personæ. Hoc enim nomē pater significat relationē. Persona autē est substantia indiuidua. Non ergo hoc nomen pater est proprie nomen significatiuum personæ.

¶ Præterea, Generās communius est quàm pater. Nam omnis pater est generans, sed non econuerso. Sed nomen communius magis proprie dicitur in diuinis, vt dictum est c. Ergo magis proprium nomen est personæ diuinæ generans & genitor, quàm pater.

¶ Præterea, Nihil quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomen ppriū alicuius. Sed verbum metaphorice apud nos dicitur genitum vel proles. Et per consequens ille cuius est verbum, metaphorice dicitur pater. Non ergo principium verbi in diuinis potest proprie dici pater.

¶ Præterea, Omne quod dicitur in diuinis, per prius dicitur de Deo quàm de creaturis, sed generatio per prius videtur dici de creaturis quā de Deo. Vereor enim ibi videtur esse generatio vbi aliquid procedit ab alio distinctum, nō secundum relationem tantum, sed etiam secundum essentiam. Ergo nomen patris quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicuius diuinæ personæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit in psal. Ipse inuocabit me, pater meus es tu.

CONCLVSIO.

¶ *Cum ipsa paternitate pater in diuinis distinguatur ab omnibus aliis personis, conuenienter sibi patris nomen conuenit.*

¶ RESPONDEO dicendum, q nomen proprium cuiuslibet personæ significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Sicut enim de ratiōe hominis est anima & corpus, ita de intellectu huius hominis est hęc anima & hoc corpus. vt dicitur in 7. meta. His aūt hic homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autem per quod distinguitur persona patris ab omnibus aliis, est paternitas. Vnde proprium nomen personæ patris est hoc nomen pater, quod significat paternitatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod apud nos relatio nō est subsistens persona. Et ideo hoc nomen pater apud nos nō significat personā, sed relationē personæ c, non autem est ita in diuinis, vt quidā falso opinati sunt. Nā relatio quā significat hoc nomē pater, est subsistēs persona. Vnde suprà dictū est c, q hoc nomen persona in diuinis significat rationem vt subsistentem in diuina natura.

¶ Ad secūdū dicēdū, q scdm Philos. in 2. de anima denominatio rei maxime debet fieri à perfectione & fine. Generatio autem significat vt in fieri. Sed paternitas signigcat complementum generationis: & ideo potius est nomē diuinę personæ pater: quā generans vel genitor.

¶ Ad tertium dicendum, quòd verbum non est quid subsistens in natura humana. Vnde non proprie potest dici genitum vel filius. Sed verbum diuinum est aliquid subsistens in natura diuina c. Vnde proprie & non metaphorice dicitur filius, & eius principium pater.

¶ Ad quartum dicendum, quod nomen generationis & paternitatis, sicut & alia nomina: quæ proprie dicuntur in diuinis, per prius dicuntur de Deo, quàm de creaturis quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi c. Vnde & Apostol. dicit ad Ephe. 3. Flecto genua mea ad patrem domini mei Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur. Quod sic apparet. Manifestū est enim quod generatio accipit speciem à termino qui est forma generati. Et quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tanto verior & perfectior, est generatio. Sicut generatio vniuoca est perfectior quam non vniuoca. Nam de ratione generantis est, quod generet sibi simile secūdum formam. Vnde hoc ipsum quod in generatione diuina est eadem numero forma generantis & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum c: ostendit quòd generatio, & per consequens paternitas per prius sit in Deo quàm in creaturis. Vnde hoc ipso, quod in diuinis est distinctio geniti à generante secundum relationem tantum ad veritatem diuinæ generationis & paternitatis pertinet.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum hoc nomen pater, dicatur in diuinis per prius secundum quod personaliter sumitur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod hoc nomen pater nō dicatur in diuinis per prius, secundū quod personaliter sumitur. Commune enim secundum intellectum est prius proprio, sed hoc nomen pater secundum quòd personaliter sumitur, est proprium personæ patris: secundum vero quod sumitur essentialiter est commune toti trinitati. Nam toti trinitati dicimus, pater noster. Ergo per prius dicitur pater essentialiter sumptū, quàm personaliter.

¶ Præterea, In his quæ sunt eiusdem rationis, non est prædicatio per prius & posterius. Sed paternitas & filiatio secundum vnā rationem videntur dici secundum quòd persona diui-

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum secundum.*

Annot.

IN titulo ly pater, vt in solutione dubij patebit, sumitur prout in diuina trinitate admittitur. Ly proprie, sumitur & vt distinguitur contra metaphorice, & vt distinguitur contra commune, & vt distinguitur contra extraneæ. Extraneum autem dico quomodo libet adiacens quemadmodum dicim⁹ de aliquo, qd Sortes est nomen proprium eius, filius vero Platonis primogeniti, non esse eius nomen proprium, quia significat accidens adiacens Sorti, & non eius substantiam. Et hoc tertio modo principaliter & directe sumitur in hoc titulo: vtroq; autem alio modo concomitantur. Ita quod intentio quæstionis est, an pater sit nomen sigñificans ppriam substantiam seu propriū substantiale alicuius diuinæ personę: an significet aliquid adiacens illi. Vnde ly diuinæ personæ, supponit pro ipsa hypostasi, vt sic. 78

Comment.

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater est nomen proprium personæ patris. Et probatur sic significās id per quod persona quæcunque distinguitur ab omnibus alijs, est nomen propriū illius, sed pater significat paternitatem, per quam persona patris distinguitur ab omnibus alijs: ergo est nomen proprium personæ patris. Minor probatur in litera virtualiter sic. Nomen proprium huius hominis significat hanc animam & hoc corpus: ergo significat id per quod distinguitur ab omnibus alijs, par autem ratio est de cæteris: igitur: Antecedens manifestatur: & ratione: quia sicut de intellectu hominis sunt carnes & ossa: ita &c. & autoritate, 7. metaphy. 75 69 b 186

¶ *Num patris nomen sit distinctiuum patris à cæteris personis.*

¶ Circa hanc rationem dubiū occurrit: quoniā medius terminus, s. significare id quo persona hæc distinguitur à cęteris, aut importat significare formaliter & in actu ipsum distinctiuum personæ, aut materialiter & impotentia: eo modo quo superius dicitur significare cōtenta sub eo. Si sumitur pro significatione formali, sic falsa est minor: pater enim non significat personale, distinctiuū diuinę personæ. Quoniam significat formaliter id quo pater conuenit cum cæteris patribus, conuenientia saltem analoga. Non est autem idem distinctiuum alicuius, et quo cum alijs conuenit: quia hoc est commune, illud proprium. Si vero sumitur de significatione in potentia, vana est maior, vanusq; est totus processus corporis: qm̄ expresse loquuntur de significare actualiter: alioquin homo esset nomen proprium huius hominis, nec oportuisset hæc adducere. 78 18 a

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic est sermo de significare actualiter. Et ad obiectionem ad oppositum respōdetur, quod ly pater, dupl'r sumi potest. Primo vt est nomen analogum ad omnem quomodolibet patrem, & sic proculdubio falsa esset minor: sic enim significat commune quid proportionaliter omni patri. 166 Alio modo est vt primum & caput huius analogiæ, & sic significat constitutiuum distinctiuumq; personale primæ personæ trinitatis diuinæ: vt em̄ qō. 13. declaratum est. 172 Alia est formalis ratio reddenda quęrēdi qd est prima psona diuina quatenus pater, & quid est sortes quatenus pater: sicut in aliis analogis cōmunibus Deo & creaturæ. Ipsa autē realitas rationis consurgit ex eleuatione relationis paternitatis ad subsistentiā personalitatem, &c. 161 b Et propterea ly pater, sic sumptum ex propria sua ratione significat illius personalitatem, propter quod absque additione tradidit dominus baptizandum esse in nomine patris, &c. Dubium aūt remanens circa minorem: an scilicet paternitas sit personale distinctiuū patris, in q. 4. articulo secundo, tractabitur. 73 70

Annotat.

¶ In respōsione ad quartum nota, quod de ratione generatiōis sunt duo, scilicet distinctio suppositorum, & vnitas formę quæ communicatur. Et quoniā generans vt sic assimilat sibi genitum, similitudo autē speciei est vnitatis quanto stante distinctione suppositali maior est vnitas formæ tanto generatio est perfectior. 161 a b c

a ¶ *Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum tertium.*

Annotat.

IN titulo aduerte tria, Prima ly pater secundū, quod psonaliter. Pater enim dupliciter de Deo dicitur, scilicet personaliter, quum dicitur, pater domini nostri Iesu Christi & essentialiter, quum dicitur, pater misericordiarum. 187 1. dist. 2. Et ideo non immerito additur ly secundū quòd personaliter. Secundo ly dicatur. nō em̄ quęritur an in diuinis prius sit esse patrem ad intra, an esse patrem ad extra: sed an ratio formalis patris nomine significata, per prius dicatur de Deo, vt est pater intra, quàm de Deo, vt est pa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter extrà, Tertio ly prius: quamuis enim ex ratione in oppositum facta in litera prioritatem indistincte significare videatur, directe tamen in proposito stat proprietate secũdum naturæ ordinem, qui inter intẽtiones vnius nominis inueniri est solitus, vt patet in toto quinto metaphysic. Ita quod sensus est, an ratio patris nomine significata, personaliter dicta, sit naturæ ordine prior intentio talis nominis, quàm ratio eiusdem essentialiter dicta.

Comment. ¶ In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Pater per prius dicitur in diuinis personaliter quàm essentialiter. Probatur sic. omnia imperfecta sumũtur à perfectis: ergo omne nomen prius dicitur de illo in quo saluatur tota eius ratio perfecte, quàm de illo in quo saluatur secũdum aliquid: ergo paternitas prius dicitur in diuinis secundum quod importat respectum personæ ad personam, quàm secundum quod dicit respectũ Dei ad creaturas: ergo. Prima consequentia probatur. primo, quia de eo de quo nomen dicitur secundum aliquid, dicitur
861 quasi per similitudinem
d ad id in quo perfecte saluatur,
186 manifestatur deinde in leonis nomine. Secunda autem probatur, quia in Deo patre & Deo filio inuenitur perfecta ratio paternitatis & filiationis, in Deo autem & creatura non, sed secundum aliqualẽ similitudinem. Et probatur prima pars huius assumpti, quia diuinarum personarũ vna est natura ac gloria. Secunda vero pars quo ad negationem, quia creatura non eiusdem naturæ est cum Deo. Quo ad affirmationem vero manifestatur graduando latitudinem filialis assimilationis creaturę ad Deum iuxta quatuor modos similitudinis, s. vestigij, imaginis, gratiæ, & gloriæ. Cõfirmanturq; omnia autoritatibus vt satis clare in litera.

Annot. ¶ In responsione ad primum diligenter notato tria, scilicet distinctionem, comparationes, & rationes earum. Distinctio est hæc, communium, i. essentialium quędam dicuntur absolute, vt bonus, sapiens, &c. quædam respectiue ad extrà, vt dominus, & cætera. Cõparationes sunt duæ, prima est communia absoluta sunt priora secundũ intellectum personalibus. Altera est, communia respectiua ad extra sunt posteriora personalibus. Ratio primæ cõparationis est, quoniam communia absoluta clauduntur in personalibus, & non econuerso, priora enim constat esse, à quibus

na est pater filij. & secundum quod tota trinitas est pater noster vel creaturæ, cum secundum Basilium accipere sit commune creaturę, & filio. Ergo non per prius dicitur pater in diuinis secundũ quod sumitur essentialiter, quã secundum quod sumitur personaliter.

¶ Præterea, Inter ea quæ non dicuntur secundũ rationẽ vnã, non potest esse cõparatio. Sed filius comparatur creaturæ in ratione filiationis, vel generationis, secundũ illud Col.1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Ergo nõ p prius dicitur in diuinis paternitas personaliter sumpta, quàm essentialiter, sed secundum rationem eandem.

¶ SED CONTRA est quòd æternum prius est temporali. Ab æterno aũt Deus est pater filij, ex tempore autem pater est creaturæ. Ergo per prius dicitur paternitas in Deo respectu filij, quàm respectu creaturæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deo patre perfecta paternitatis ratio inueniatur respectu filij, in Deo autem & creatura non nisi secundum aliqualem similitudinem: prius nomen patris in diuinis dicitur personaliter, quam essentialiter.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd per prius dicitur nomen de illo in quo saluatur tota ratio nominis perfecte, quam de illo in quo saluatur secũdũ aliquid. De hoc em̃ dicitur quasi per similitudinem ad id in quo perfecte saluatur: quia omnia imperfecta sumuntur à perfectis. Et inde est quod hoc nomen leo per prius dicitur de animali in quo tota ratio leonis saluatur, quod proprie dicitur leo, quam de aliquo homine in quo inuenitur aliquid de ratione leõis, vt puta audacia, vel fortitudo, vel aliquid huiusmodi. De hoc em̃ p similitudinẽ dicitur. Manifestum est autẽ ex præmissis [c], quod perfecta ratio paternitatis & filiationis inuenitur in Deo patre & Deo filio, quia patris & filij vna est natura & gloria. Sed in creatura filiatio inuenitur respectu Dei, non secundum perfectã rationem, cum non sit vna natura creatoris & creaturæ, sed secundum aliqualem similitudinem. Quæ quãto perfectior fuerit, tanto propinquius acceditur ad veram filiationis rationem. Dicitur enim Deus alicuius creaturæ pater ꝑpter similitudinẽ vestigij tm̃, vt pote irrationalium creaturarum: secũdum illud Iob.38. Quis est pluuiæ pater? aut quis genuit stillas roris? Alicuius vero creaturæ, scilicet rationalis secundum similitudinem imaginis: secundum illud Deutero.32 Nonne est ipse pater tuus qui possedit & fecit & creauit te? Aliquorum vero est pater secundum similitudinem gratiæ. Qui etiam dicuntur filij adoptiui, secundũ quod ordinantur ad hæreditatẽ æternæ gloriæ per munus gratiæ acceptum: secundum illud Rom.8. Ipse spiritus reddit testimoniũ spiritui nostro, quod sumus filij Dei. Si autem filij, & hęredes. Aliquorum vero secundum similitudinem gloriæ, prout iam gloriæ hæreditatem possident, secundum illud Rom. 5. Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Sic igitur patet, quod per prius paternitas dicitur in diuinis secundũ quod importatur respectus personæ ad personã, quã secundum quod importatur respectus Dei ad creaturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ cõia absolute dicta secdm ordinẽ intellectus nostri, sunt priora q̃ ꝑpria, quia includuntur in intellectus propriorum, sed non econuerso. Intellectu em̃ personæ patris intelligitur Deus, sed non conuertitur. Sed cõia quæ important respectum ad creaturã per posterius dicũtur, quã propria, quæ important respectus personales: quia persona procedens in diuinis, procedit vt principium productionis creaturarum. Sicut enim verbũ cõceptũ in mente artificis per prius intelligitur procedere ab artifice, q̃ artificiatũ quod ꝑducitur ad similitudinẽ verbi cõcepti in mente: ita per prius procedit filius à patre, quàm creatura, de qua nomen filiationis dicitur secundum quòd aliquid participat de similitudine filij vel patris: vt patet per illud quod dicitur Ro.8. Quos præsciuit & prædestinauit fieri conformes imaginis filij Dei.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod accipere dicitur esse cõmune creaturę & filio, nõ secundũ vniuocationẽ, sed secundũ similitudinẽ quãdã remotã: ratione cuius dicitur primogenitus creaturæ. Vñ in autoritate inducta subditur [c]. Vt sit ipse primogenitus in multis fratribus: postquã dixerat conformes fieri aliquos imaginis filij Dei. Sed filius Dei naturaliter habet quoddam singulare prę alijs, scilicet habere per naturam id quod accipit: vt idẽ Basili⁹ dicit. Et secũdum hoc dicitur vnigenitus: vt patet Io.1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse nobis enarrauit. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum esse ingenitum, sit patri proprium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod esse ingenitũ, non sit patri proprium. Omnis enim proprietas ponit aliquid in eo cuius est proprietas. Sed ingenitus nihil ponit in patre, sed remouet tantum. Ergo non significat proprietatem patris.

¶ Præterea, ingenitum aut dicitur priuatiue, aut negatiue. Si negatiue, tunc quicquid non est genitũ, potest dici ingenitum. Sed spũssanctus non est genitus, neq; etiam essentia diuina. Ergo ingenitum etiam eis conuenit. Et sic non est proprium patri. Si autẽ priuatiue sumatur, cum omnis priuatio significet imperfectionem in priuato, sequitur quod persona patris sit imperfecta. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Ingenitus in diuinis non significat relationem, quia non dicitur relatiue: significat ergo substantiam. Ingenitus igitur & genitus secundum substantiam differunt. Filius aũt qui est genitus, non differt à patre secundũ substãtiam. Pater ergo non debet dici ingenitus.

¶ Præterea, Proprium est quod vni soli conuenit. Sed cum sint plures ab alio procedentes in diuinis, nihil videtur prohibere quin etiam sint plures ab alio non existentes. Non igitur est proprium patri esse ingenitum.

¶ Præterea, Sicut pater est principium personæ genitæ, ita personæ procedentis. Si ergo propter oppositionem quam habet ad personam genitam, proprium patris ponitur esse quod sit ingenitus: etiam propriũ eius debet poni quod sit improcessibilis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Hil.4. de trin. Est vnus ab vno, scilicet ab ingenito genitus: proprietate videlicet in vnoquoque & innascibilitatis & originis.

CONCLVSIO.

¶ Ingenitum esse, est proprium patri, inquantum sibi proprium est non ab alio esse.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod sicut in creaturis inuenitur principium primũ: & principium secundum: ita in personis diuinis, in quibus non est prius & posterius, inuenitur principium nõ de principio, quod est pater, & principiũ à principio quod est filius. In rebus autẽ creatis aliquod principium primũ innotescit dupl'r. Vno quidẽ modo inquantum est principium primũ, per hoc quod habet relationem ad ea quæ ab ipso sunt. Alio modo inquãtum est primũ principiũ, per hoc quod non est ab alio. Sic igitur, & pater innotescit quidem paternitate & cõmuni spiratione per respectũ ad personas ab eo procedentes. Inquantum autem est principium non de principio, innotescit per hoc quod non est ab alio. Quod pertinet ad proprietatem innascibilitatis [c], quam significat hoc nomen ingenitus.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quod quidã dicũt, quod innascibilitas quã significat hoc nomẽ ingenitus, secundũ q̃ est proprietas patris

non conuertitur consequentia. Ratio vero secundæ comparationis est, quoniam processio diuinarum personarum est principium processionis creaturarum, ac per hoc personalia præsupponuntur à respectibus ad extra. Et aduerte diligenter hanc secundæ comparationis rationẽ, quòd non loquitur nisi de respectibus ad extrà consequentibus actiones transeuntes, hi enim tantum spectant ad propositionem creaturarũ. Et propterea ex hoc loco non habemus mentem autoris, circa communia respectiua ad creaturas spectantia ad actiones immanentes, an scilicet posteriora sint personalibus, puta an secundum ordinem intellectus prius sit, Deum intelligere creaturas, quàm producere filium, aut econuerso. Et est dubitatio de simplici intelligentia quę inest Deo naturaliter, non autem de scientia visionis quæ inest ei libere. Et quoniam impertinens est difficultas hæc proposito, quoniam secundum huiusmodi non dicitur Deus pater: erit de hoc specialis quæstio iuxta hunc articulum. Alia autem difficultas, an scilicet processio personarum sit principium processionis creaturæ: inferius quæst. 45. articulo sexto ex proposito tractabitur.

188 1.di.13. q.4.

a *¶ Super Quæstionis trigesimætertiæ Articulum quartum.*

IN titulo proprium distinguitur cõtra commune. Ex excludit, vt in responsione ad secundum habetur non solum alias personas diuinas sed etiam naturam ipsam.

¶ In corpore vnica est conclusio non nisi implicite responsiua quæsito, ac posita: ingenitum esse est proprium patris. Probatur sic, pater & filius in diuinis sunt principium non de principio, & principium de principio: quemadmodum in creaturis hæc est principium primum, illa principium secundum: ergo pater dupliciter innotescit, scilicet inquantum principium paternitate & communi spiratione: & inquantum non de principio per non esse ab alio: ergo peresse ingenitum. Et si subintellexeris, quòd esse principium non de principio, seu non esse ab alio, est proprium patri concludens non solum quòd ingenitum conuenit patri, quod in litera explicatur: sed etiam quod est proprium patri: quod quæsitum erat: & quod determinare intendebat litera. Antecedens decla- 185

declaratur, quia in personis diuinis non est prius & posterius, vt inferius patebit. Consequẽtia vero prima probatur, quia principiũ primũ in creaturis dupliciter innotescit, scilicet relatione ad ea quæ sunt à se, & negatione sui ab alio. Secũda vero cõsequẽtia ꝓbatur: quia nõ esse ab alio spectat ad innascibilitatẽ significatã ingeniti noie.

Anno. ¶ In rñsione ad secundũ aduerte, q̃ ingenitũ cum cõstet ex in, & genitum: vtrũq; est multiplex. Nã ly in, dupliciter sumitur scilicet pure negatiue, aut priuatiue: & hoc multipliciter, aut in certo ente, aut in genere, aut in seipso: & hoc solo modo dicit imperfectionẽ. Hic autẽ sumitur priuatiue in genere, aut principij personaliter, aut diuinæ rei. Genitum quoq; dupliciter sumit', scilicet proprie, id est, ab alio per generationẽ: & cõmuniter, id est quouis modo ab alio. Vnde in litera quinq; dicũtur. Primo, q̃ ingenitũ pure negatiue non est propriũ patri. Secũdo quod ingenitũ priuatiue in seipso non conuenit patri. Tertio, quod ingenitũ priuatiue in genere diuini suppositi non est proprium patri: quia conuenit spũi sancto. Quarto, quod ingenitũ in genere pricipij personaliter dicti, est ꝓpriũ patri. Et in his quatuor acceptionib⁹ ly genitũ, sumit' ꝓprie. Quinto, quod in genere rei diuinæ sumẽdo ly genitũ, cõmuniter, ingenitũ est propriũ patri: qm̃ solus nullo modo est ab alio. Essentia nanq; & si non simpliciter, tamen vt in filio & spũ s. est à patre.

45 d 52 d 431

Anno. ¶ In rñsione ad quartum aduerte, quod litera duas assignat rõnes quare nõ possunt esse in diuinis duæ psonæ ingenitę: iuxta illud Hilarij, cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt vnitatem diuinæ naturę assignantis pro causa vnitatis personæ innascibilis. Et prima quidẽ deductio literæ est, quia in omni natura oportet ponere vnũ primum, ac per hoc si plura prima sunt, plures naturæ erunt. Secunda est, quia si essent duo innascibiles, distinguerẽtur diuersitate naturarũ, quia nõ relationibus originis oppositis: neuter em̃ esset ab altero, aut alio. Veruntamẽ Sco. in 1. dist. 2. q. 5. hanc secundã rationẽ reprehẽdit, eo quod mediũ non est noti⁹ cõclusione: qui em̃ plures personas ingenitas poneret, non concederet eas relationib⁹ originis distingui, & Hilarius quidẽ inquit hoc dici, sed non probat. Sed re uera tam Hilarij rõ quã illius in litera deductio, nõ solũ rationabilis, sed necessaria est: qm̃ aut in diuinis nõ est personarũ distinctio, vt dicũt Philos. & sic vna tm̃ persona est ingenita: aut sunt tres p

18

non dicitur tantũ negatiue, sed importat vel vtrunq; simul, scilicet quod pater à nullo est, & quod est principiũ aliorum: vel importat vniuersalem autoritatẽ, vel etiam fontalem plenitudinẽ. Sed hoc nõ videtur verũ: quia sic innascibilitas nõ esset alia proprietas à paternitate & spiratione, sed includeret eas, sicut includitur propriũ in cõmuni. Nam fontalitas & autoritas nihil aliud significant in diuinis, quam principium originis. Et ideo dicendũ est secundum Aug. in 5. de Trini. quod ingenitus negationẽ generationis passiue importat. Dicit em̃ quod tantũ valet quod dicitur ingenitus, quantum valet quod dicitur non filius, nec propter hoc sequitur quod ingenitus non debeat poni propria notio patris: quia prima & simplicia per negationes notificantur. Sed dicimus punctum esse cuius pars non est [c].

¶ Ad secundum dicendum, quod ingenitum quandoque sumitur negatiue tantum. Et secundũ hoc Hie. dicit spiritumsanctum esse ingenitum, id est non genitum. Alio modo potest dici ingenitum aliquo modo priuate. Non tamen aliquam imperfectionem importat. Multipliciter enim dicitur priuatio. Vno modo, quãdo aliquid non habet quod natum est haberi ab alio, etiamsi ipsum non sit natum habere illud: sicut si lapis dicatur res mortua: quia caret vita quam quædam res natæ sunt habere. Alio modo dicitur priuatio quando aliquid non habet quod natum est haberi ab aliquo sui generis, sicut si talpa dicatur cæca. Tertio modo quando ipsum non habet quod natum est habere. Et hoc modo priuatio imperfectionem importat. Sic autem ingenitum non dicitur priuatiue de patre, sed secundo modo, prout scilicet, aliquod suppositum diuinæ naturæ nõ est genitum, cuius tamen naturæ aliquod suppositum est genitum. Sed secundum hanc rationem etiam de spiritusancto potest dici ingenitum. Vnde ad hoc quod sit proprium soli patri, oportet vlterius in nomine ingeniti intelligere quod cõueniat alicui personæ diuinæ quę sit principium alterius personæ, vt sic intelligatur importare negationẽ in genere principij personaliter dicti in diuinis. Vel vt intelligatur in nomine ingeniti, quod omnino non sit ab alio: & non solum quod non sit ab alio per generationẽ. Sic enim nec spirituisancto conuenit esse ingenitũ: qui est ab alio per processionem, vt persona subsistens: nec etiam diuinæ essentiæ de qua potest dici quod est in filio vel in spiritusancto ab alio, scilicet à patre.

¶ Ad tertium dicendum, quod secundum Damasc. Ingenitum vno modo significat idem quod increatum, & sic secundum substantiam dicitur. per hoc enim differt substantia creata ab increata. Alio modo significat id quod non est genitum. Et sic relatiue dicitur eo modo quo negatio reducitur ad genus affirmationis [c]: sicut non homo ad genus substantiæ, & nõ album ad genus qualitatis. Vnde cum genitum in diuinis relationem importet, ingenitũ etiam ad relationem pertinet. Et sic non sequitur quod pater ingenitus distinguatur à filio genito secũdum substantiam, sed solum secũdum relationem, inquãtum scilicet, relatio filij negatur de patre.

¶ Ad quartum dicendum, quod sicut in quolibet genere oportet ponere vnum primum, ita in diuina natura oportet ponere principium quod nõ sit ab alio, quod ingenitũ dicim⁹. Ponere igitur duos innascibiles est ponere duos Deos, & duas naturas diuinas. Vnde Hilar. dicit in libro de Synodis, Cum vnus Deus sit, duo innascibiles esse non possunt. Et hoc præcipue, quia si essent duo innascibiles, vnus eorum non esset ab alio. Et sic non distinguerentur oppositione relatiua. Oporteret igitur quòd distinguerentur diuersitate naturæ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd proprietas patris, prout non est ab alio, potius significatur per remotionem natiuitatis filij, quàm per remotionem processionis spiritussancti. Tum quia processio spiritussancti nõ habet nomen speciale, vt supra dictum est [c]. tum quia etiam ordine naturæ præsupponit generationem filij [e]. Vnde remoto à patre quòd non sit genitus, cum tamen sit principium generationis: sequitur consequenter quòd non sit procedens processione spiritussancti: quia spiritussanctus non est generationis principiũ, sed à genito procedens.

QVÆSTIO TRIGESIMAquarta, De persona filij, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de persona filij. Attribuuntur autẽ tria nomina filio, scilicet filius, verbũ & imago. Sed ratio filij ex ratione patris cõsideratur. Vnde restat cõsiderãdum de verbo & imagine. ¶ Circa verbũ quęrũtur tria. ¶ Primo, vtrum verbum dicatur essentialiter in diuinis, vel personaliter. ¶ Secundo, vtrum sit propium nomẽ filij. ¶ Tertio, vtrũ in noie verbi importetur respectus ad creaturas.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum verbum in diuinis sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd verbum in diuinis non sit nomen personale. Nomina enim personalia proprie dicuntur in diuinis, vt pater & filius. Sed verbum metaphoricè dicitur in diuinis, vt Orige. dicit super Ioan. Ergo verbum non est personale in diuinis.

¶ Præterea, Secundum August. in lib. de Trini. Verbum est notitia cum amore. Et secundum Anselm. in monol. dicere summo spiritu nihil aliud est, quàm cogitando intueri. Sed notitia & cogitatio & intuitus in diuinis essentialiter dicuntur. Ergo verbum non dicitur personaliter in diuinis.

¶ Præterea, De ratione verbi est quòd dicatur. Sed secundum Ansel. sicut pater est intelligẽs, & filius est intelligens, & spiritussanctus est intelligens: ita pater est dicens, filius est dicens, & spiritussanctus est dicens, & similiter quilibet eorum dicitur. Ergo nomen verbi essentialiter dicitur in diuinis, & non personaliter.

¶ Præterea, Nulla persona diuina est facta. Sed verbum Dei est aliquid factum. Dicitur enim in Psal. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. Ergo verbum non est nomen personale in diuinis.

¶ SED CONTAA est quod dicit Aug. in 7. de Trinit. Sicut filius refertur ad patrem, ita & verbum ad eum cuius est verbum. Sed filius est nomen personale. quia relatiue dicitur. Ergo & verbum.

CONCLVSIO.

¶ Verbum in diuinis cum procedens ab alio importet, non essentialiter, sed personaliter tantum sumitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd nomen verbi in diuinis si proprie sumatur, est nomen personale, & nullo modo essentiale.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quòd verbum tripliciter quidem in nobis proprie dicitur. Quarto autem modo dicitur impropriè, siue figuratiue. Manifestius autem & communius in nobis dicitur verbum quod voce profertur, quod quidem ab interiori procedit quantum ad duo, quæ in verbo exteriori inueniuntur, scilicet vox ipsa & significatio vocis. Vox enim significat intellectus conceptum secundum Philosophum in libro primo periher. Et iterum vox ex significatione vel imaginatione procedit, vt in libro de Anima dicitur. Vox autem quæ non est significatiua, verbum dici non potest. Ex hoc ergo dicitur verbum vox exterior, quia significat interiorem mentis conceptum. Sic igitur primo & principaliter interior mentis conceptus verbum dicitur. Secundario vero ipsa vox interioris conceptus significatiua. Tertio vero ipsa imaginatio vocis verbum dicitur. Et hos tres modos verbi ponit Damasce. in primo libro, capitu. decimoseptimo, dicens quòd verbum dicitur naturalis intellectus motus secundum quem mouetur, & intelligit, &

sonæ, vt fides catholica docet: & sic cum distinctio per absoluta non sit intelligibilis, restat q̃ p ordinem tm̃ originis esse possit. Vñ mediũ notius est cõclusione: sicut notius est, nõ posse esse distinctionẽ realẽ personarũ in absolutis absq; diuersitate pfectionis. Sed Sco. astus concepta passiõe quã expressur⁹ erat in 26. dist. eiusdem: hæc dixisse videtur: qua de re inferius erit sermo.

163 c 168 162 c

a *¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum primum.*

Annot. TItulus satis clar⁹ est ex cõi vsu vocabulorũ in materia trinitatis. Et ly sit, denotat quod est qõ, an ex propria sui significati rõne sit nomen personale, an nõ. Nõ em̃ quęrit vtrũ possit supponere pro persona: vel an ex accommodatione sit personale nomẽ: sed simpliciter in diuinis tñ, id est cũ de Deo prędicat'.

¶ In corpore tria facit. Primo proponit conclusionẽ rñsiuã quæsito, scilicet verbi nomen ꝓprie sumptum in diuinis, est personale, & nullo modo essentiale. Secũdo statim declarat illos terminos cõclusionis, proprie sumptũ in diuinis. Tertio ꝓbat conclusionẽ ibi, ipse aũt cõceptus cordis.

189 12.q.93. artic.1. & Veri.2.q.4.ar.2.& 4.& opus. 1.cap.11.

Comment. ¶ Quo ad secdm ad declarationẽ ly ꝓprie sumptũ, distinguit verbi nomen, & ordinat eius modos. Distinguit quidẽ quod sumit' dupliciter, scilicet ꝓprie & metaphorice. Et rursus ꝓprie sumitur tripliciter: & sic adiuuãdo omnes modos, quadrupliciter dicitur: trib⁹ quidẽ primis modis ꝓprie, & quarto similitudinarie. Primo igit' ꝑ verbo in voce. Secũdo in cogitatiua. Tertio in intellectu. Quarto aũt ꝑ aliquo facto, quod verbo significatũ imperatũ vel effectũ est. Ordinat autẽ primo verbũ cordis, secundo oris, tertio cogitatiue locans: probãsque primorum ordinem, ex hoc quòd

hoc quòd vox exterior verbi rationem non habet, nisi quia significat interiorem mentis conceptum. Ad declarandum vero ly in diuinis, dicit, quòd verbũ in Deo sumitur pro verbo intellectus, confirmatque hoc autoritate Augu. De his modis accipiendi verbum, diffuse ac clare scriptum inuenies in q. de ve. q. 4. artic. primo & secundo. Et in primo sent. distin. 27. q. 1. artic. primo, secundo, quare vide ibi.

¶ Quomodo variæ verbi acceptiones ordinentur.

Quæstio. ¶ Circa ordinẽ inter verba positum in litera, dubiũ est qualis sit, an quo ad nos, an secundum se. Quòd enim nõ sit quo ad nos, ex eo patet, quòd iuxta hũc ordinẽ nõ verbũ cordis, sed verbũ vocis, locũ primũ habere debet, vt etiã in literæ principio insinuatur. Quod vero non sit secundũ naturã, ex eo apparet, quia verbũ cogitatiue secũdũ in hoc ordine locũ sibi vendicat: quoniã cõstat vocale verbũ ex imaginatione dependere. Et sic quouis ordine dicatur, male verbum oris secundo loco positũ videtur, debetur enim sibi naturæ ordine vltimus, quo ad nos vero primus.

¶ Ad hoc dicitur quòd assignatus ordo est naturæ ordo inter intentiones verbi nomine significatas. ¶ Ad cuius euidẽtiã scito duos esse canones in huiusmodi. Prim⁹ 163 est, omne nomẽ p prius 162 dicitur formaliter, quã secundũ denominationẽ extraneã, vt patet inductiue. Alter est, omne nomen formaliter dictũ de pluribus, prius dicitur de eo à quo aliud depẽdet, quã de dependẽte ab 160 illo, & hoc etiã patet inductiue. verbum igitur, quia formaliter saluatur in verbo cordis & oris tantũ, in cogitatiua autẽ causaliter. ideo iuxta primam regulã vltimo dicitur de verbo cogitatiue. Et ad hoc insinuandũ litera dixit, imaginatio verbũ dicit, innuẽs quod in cogitatiua ea rõne dicitur verbũ: quia est verbi imaginatio talis tantum. * Quia autẽ verbi ratio formalis in intellectu sine dependẽtia à verbo vocis, in voce autem cũ dependentia est à verbo cordis: ideo prius de verbo cordis quã de verbo vocis dicitur: formaliter tamen, vt dictũ est, & nõ secundũ extrinsecam denominationẽ, vt Durãdus putauit. Quod ex eo patet, quod vox prius verbi nomen habuit, quàm mentis cõceptus: in illo enim priori vox verbum erat, & ratio verbi in conceptu ignota erat: ergo vox verbi appellationem non sumpsit à verbo cordis.

¶ Præterea, Vox est signum expressiuum non denominatione extrinseca, sed formaliter, sicut Sortes est albus: sed ratio verbi in voce est esse expressiuum, seu manifestatiuum signum cõceptus mentis alteri, vt in litera dicitur: sicut etiam ratio verbi in conceptu est esse expressiuum signum habitualis notitiæ sibi, vt in quæstio. de veri. dicitur. Igitur significatiua vox formaliter est verbum, sicut formaliter est expressiua.

¶ Ad obiectionem autem in oppositũ dicitur, quòd ordo naturæ inter intentiones nominis multiplicis, nec attenditur secundum orbinem rerum, in quibus intentiones saluantur: nec secundum ordinem illarum intentionum in esse naturę. Sol enim quamuis sit prior calefacto à se, & causalitas solis prior sit naturaliter, quàm calor causatus per illam: non tamen prius dicitur calidum de eo, quàm de calefacto, sed econtra: sed attenditur secundum habitudinem ipsarum intentionum in hoc, quod est includi in alia, & non econtra. Sic autem se habent intentio formalis & secundum denominationem extrinsecam. Et propterea licet causalitas cogitatiue, qua in ea dicitur verbum, sit prior vocali verbo, posterius tamen prædicationem eius recipit.

Comment. ¶ Quo ad tertium probatur conclusio sic: verbum in diuinis significat conceptũ intellectus, ergo significat aliquid ab alio procedens, ergo aliquid personale. ergo non sumitur essentialiter, sed personaliter tantum. ¶ Prima consequentia probatur: quia de ratione ipsius conceptus cordis est quòd procedat ab alio, scilicet à notitia concipientis. Secunda vero probatur: quia personæ diuinæ distinguuntur secundum originem. Tertia est per se nota.

¶ Quantum valeat literæ processus.

Quæstio. ¶ Circa hanc rationem ac conclusionem dubium occurrit propter tria. Primo

cogitat, velut lux & splendor quantum ad primum. Rursus verbum est quod non verbo profertur, sed in corde pronuntiatur quantum ad tertium. Rursus etiam verbum est angelus id est nuntius intelligentiæ quantum ad secundum. Dicitur autem figuratiue quarto modo verbum id quod verbo significatur vel efficitur, sicut consueuimus dicere, hoc est verbum quod dixi tibi: vel quod mandauit rex, demonstrato aliquo facto, quod verbo significatum est, vel simpliciter enuntiantis, vel etiã imperantis. Dicitur autem proprie verbum in Deo secundum quòd verbum significat cõceptum intellectus. vnde Augu. dicit in 15. de Trin. Quisquis potest intelligere verbum, non solum antequam sonet, verumetiam antequã sonorum eius imagines cogitatione inuoluantur, iam potest videre aliquam verbi illius similitudinem, de quo dictum est: in principio erat verbum. Ipse autem conceptis cordis de ratione sua habet quòd ab alio procedat, scilicet à notitia concipientis. Vnde verbum secũdum quod proprie dicitur in diuinis, significat aliquid ab alio procedens, quod pertinet ad rationem nominum personalium in diuinis, eo quòd personæ diuinæ distinguuntur secundũ originem, vt dictum est[e]. Vnde oportet quòd nomen verbi, secundum quòd proprie in diuinis accipitur, nõ sumatur essentialiter, sed personaliter tantum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Arriani, quorum fons Origenes inuenitur, posuerunt filiũ à patre esse in diuersitate substantiæ[e]. Vnde conati sunt, quia filius Dei verbum dicitur, astruere nõ esse proprie dictum, ne sub ratione verbi procedentis cogerentur fateri filium Dei non esse extra substantiam patris. Nam verbum interius sic à dicente procedit, quòd in ipso manet. Sed necesse est si ponitur verbum Dei, metaphorice dictum, quòd ponatur verbum Dei, proprie dictum. Non enim potest aliquid metaphorice verbum dici, nisi ratione manifestationis. Quia vel manifestat sicut verbum, vel est verbo manifestatum. Si autem est manifestatum verbo, oportet ponere verbum quo manifestetur. Si autem dicitur verbum, quia exterius manifestat ea, quæ exterius manifestant, non dicuntur verba nisi inquantum significant interiorẽ mentis cõceptũ, quem aliquis etiã per exteriora signa manifestat. Etsi ergo verbum aliquando dicatur metaphorice in diuinis, tamen oportet pone verbum proprie dictũ, quòd personaliter dicatur.

quia procedere abstrahit à processu reali & processu secundum rationem. Et similiter ly ab alio, potest vtroque modo intelligi, scilicet alio secundum rem, vel secundum rationem: & tamẽ litera infert & processum & alietatem realitatẽ. Secũdo est confirmatio præcedentis, propter multas instantias: intelligere enim, amare, & quodcunque aliud simile, significat aliquid procedens ab alio, puta intellectu & voluntate, &c. & tamen non sequitur, ergo huiusmodi sunt nomina personalia in diuinis. Tertio est argumentatio præcedentiũ, propter ipsummet autorẽ, qui & in q6. de ve. & in primo sententiarum. vbi supra, propter hæc quæ adduximus, hanc rationem in litera adductam tenet, non concludere: sustinetque oppositum conclusionis hic probatæ, dicẽs verbũ quãdoq; personale, quandoque essentiale nomen esse. ¶ Ad euidentiam huius dubitationis, primo de 514 re ipsa, deinde de autore dicendum est. Quo ad rem scito duo. Primo quia ly secundũ rationem, est conditio diminuens, sicut pictum vel mortuum: moueri enim secundum rationẽ nõ est moueri, ideo procedere secundum rationem non est procedere, sed est intelligi quod procedat, id est, per modum processus. Et propterea cum de processu est sermo, de reali oportet intelligi: sicut cum de motu aliisque quæ per rationem diminuuntur loquimur, alioquin incerta essent omnia. Scito secundo, quod aliud est significare aliquid procedens ab alio, & aliud significare aliquid p modum procedẽtis ab alio. In primo enĩ dicicitur q res significata procedit ab alio. In secundo vero q res significata intelligitur & significatur vt procedens seu per modum procedẽtis ab alio. ¶ Inter hæc autem duo maior est distantia, quã inter cœlũ & terrã, quoniã tanta est quanta est inter esse & significari. In primo enim res significata est ab alio, in secundo vero significatur vt ab alio. His autem stantibus respondetur quod propositiones in litera assumptę nõ sunt distinguendæ: quoniam expresse significant processionem cadere supra rem significatam, stat ergo ratio in hoc, verbi nomen proprie sumptum in intellectu, significat conceptum procedentem ab alio: ita quod processio determinat ly conceptum secundum rem, quoniam aliter processio non est, Et proprie dicitur in diuinis. ergo saluatur ibi quo ad vtrunque, aliter non proprie diceretur, ergo est nomen personale: quia ibi nihil est ab alio nisi persona: quamuis multa intelligantur vt ab alio. Et per hoc patet responsio ad instantias. Amare enim non significat aliquid procedens ab alio, sed significat aliquid per modum procedentis ab alio. Et eadem ratio est de cæteris huiusmodi. Quo ad autorem vero dicitur, quod vt apparet diligenter intuenti eius libros, paulatim in hac dubitatione ad veritatis perfectionem peruenit. Nam in primo sen. secutus est illorum opinionem qui verbi nomen, sicut amoris nomen, considerantes, quandoque essentiale quandoque personale dixerunt. postmodum in quæst. de veri. declinauit in alteram partem, scilicet quod dicitur personaliter, non tamen absque formidine alterius, vt patet ex eo quod respondet rationibus ad vtranque partem: altera vt rationabiliori amplexa. * Postremo hoc in loco alteram partem, scilicet quod personaliter dicitur, asseruit cum expressa destructione alterius, scilicet quod nullo modo essentialiter. * Et hoc, quia vidit omnia illa quæ dubium fecerant aliquando, hac vna ratione cessare, scilicet quod verbi nomen significat aliquid procedens ab alio, per hoc secernens ipsum ab his quæ signigcant per modum procedentis. Contra hoc enim nulla instantia militat, in hoc nulla distinctio habet locum, vt patet ex dictis. Neque assumpsit hoc absque probatione, sed probauit hoc ex ipsa ratione rei significatæ: Ipse, inquit, conceptus cordis de ratione sua habet quod ab alio procedat. Non ergo est aliquod essentiale, quoniam in nullius essentialis ratione clauditur siue intrinsece, siue vt necessario concomitans, quod procedat ab alio. Nec derogat hoc dignitati doctoris, quoniam naturale est intellectui humano perfici in processũ tẽporis. ¶ Retractauit ergo andicta non cõmemorãdo seipsum aliter sensisse, sed replẽdo opinionẽ quã sustinuerat.

¶ Ad secundum dicendum quod nihil eorum quæ ad intellectum pertinent, personaliter dicitur in diuinis, nisi solum verbum. Solũ enim verbum significat aliquid ab alio emanans. Id enim quod intellectus in concipiendo format, est verbum. Intellectus autem ipse secundum quod est per speciem intelligibilem in actu, cõsideratur absolute. Et similiter intelligere, quod ita se habet ad intellectum in actu, sicut esse ad ens in actu, nõ enim intelligere significat actionem ab intelligente exeuntem, sed in intelligente manentem. Cum ergo dicitur, quod verbum est notitia, non accipitur notitia pro actu intellectus cognoscentis, vel pro aliquo eius habitu: sed pro eo quod intellectus concipit cognoscendo[e]. Vnde & Aug. dicit, quod verbum est sapientia genita. Quod nihil aliud est quam ipsa conceptio sapientis. Quæ etiam pari modo notitia genita dici potest. Et per eundẽ modum potest intelligi, quod dicere Deo, sit cogitando intueri, inquantũ scilicet intuitu cogitationis diuinæ concipitur verbum Dei. Cogitationis tamen nomen, Dei verbo proprie non conuenit. Dicit enim Aug. 15. de tri. Ita dicitur illud verbum Dei, vt cogitatio non dicatur, ne aliquid esse quasi volubile credatur in Deo, quod non accipiat formam vt verbum sit, eamque dimittere possit, atque informiter quodãmodo volutari. Cogitatio enim proprie in inquisitione veritatis consistit. Quæ in Deo locum non habet. Cum vero intellectus iam ad formã veritatis pertingit, non cogitat, sed perfecte veritatem contemplatur. Vnde Anselmus improprie accipit cogitationem pro cõtemplatione.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut proprie loquendo, verbum dicitur personaliter in diuinis & non essentialiter: ita & dicere. Vnde sicut verbum non est commune patri & filio & spirituisancto, ita non est verum quod pater & filius & spiritussanctus sint vnus dicens. Vnde Augu. dicit 7. de Tri. Illo coæterno verbo non singulis intelligitur in diuinis, sed dici conuenit cuilibet personæ. Dicitur enim non solum verbum, sed res quæ verbo intelligitur vel significatur. Sic ergo vni soli personæ in diuinis conuenit dici eo modo quo dicitur verbum. Eo vero modo quo dicitur res, in verbo intellecta, cuilibet personæ conuenit dici, pater enim intelligendo se, & filiũ & spiritũsan[ctum], & oĩa alia quæ eius scientia continentur, cõcipit verbum: vt sic tota trinitas verbo dicatur, & etiã omnis creatura. Sicut intellectus hominis

¶ In rñsio

Annot. ¶ In rñsione ad primũ aduerte quod cõditionalis illa, si ponit' verbũ dei metaphorice dictũ oportet poni verbũ Dei, pprie dictũ, non tenet gratia formæ, sed gratia materiæ. ¶ Quod vt in litera dicit' si ponit' verbũ Dei metaphorice ponit' aut manifestatũ vbo Dei, aut manifestans verbũ Dei. his 81 82 enim duob⁹ modis dicitur metaphori. vtrobiq; aũt claudit' verbũ proprie dictũ, & cõsequẽter personaliter, vt deductũ est in litera: nihil enim est in rõne verbi quod imperfectionem importet, sed tantum esse ab alio, &c. ¶ In rñsione ad secundũ aduerte, q cũ dicit' in litera, q intelligere ita se habet ad intellectũ in actu, sicut esse ad ens in actu, est locutio nõ similitudinaria, sed potius expressiua: ad si diceret, q sicut esse in cõi ad ens in actu in cõi, ita tale esse, id est intelligere ad tale ens in actu, id est intellectũ in actu. Declaratũ est enim superi⁹, q cognoscere aliqd est esse illud. & quod in cognoscẽtib⁹ in 190 potẽtia, cognoscitiuum est primo in potẽtia ipm cognitũ: deinde medio mõ iter potẽtiã, & actũ: & demũ est ipm, & tũc tantũ dicit' actu cognoscẽs. Nec obst. q intelligere dicatur actio: tunc quia est manẽs, vt in litera dicit': tũ quia secũdũ veritatẽ magis habet de significari, quã eẽ actiõis. ¶ In rñsione ad tertiũ dubiũ est, an verbũ diuinũ procedat ex omnib⁹ quæ sunt in sciẽtia patris, scilicet patre, filio & spũsa. & oĩbus creaturis. ¶ Sed quia hoc in artic. 3. huius 183 quõnis tractat' magis ex proposito, ibidẽ diffiniet'.

1. dist. 27. q. 1. art. 2. Et ve. q. 4. ar. 3. Et opus. he. 14

a ¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo ly propriũ, distinguit' & cõtra cõmune, & cõtra extraneum, id est adiacẽs, vt de patris nomine dictũ fuit. ¶ Ita quod sensus quõnis est, vtrũ vbi nomẽ in diuinis soli filio cõueniat vt eius personalis proprietas, vt patet ex argumentis.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. vbi nomẽ proprie dictũ diuinis est propriũ nomẽ psonę filij. Et probatur t.c. verbũ significat emanationẽ intellectus, id est, procedẽs secũdũ emanationẽ intellectus. ergo significat 161 filiũ. ergo solus filius proprie est verbũ. Probatur prima cõsequentia, quia & persona procedens secundũ talem emanationẽ est filius, & huiusmodi processio est generatio.

Annot. ¶ Aduerte hic, q si vis huius probationis pspicue inspicatur, secũda consequentia absq; probatiõe 87 merito posita est. ¶ Ex eo nãq. quod psona procedens secundũ emanationẽ intellectus, est fili⁹, sequit' quod vbi nomẽ cõuenit filio. Ex eo vero q talis processio est ipsa generatio, quã cõstat termi nari ad filiũ, sequit' q idẽ sit esse filiũ & esse vbũ. Ac per hoc esse, vbũ est propriũ ipsi filio, queadmodum esse filiũ: & sic soli proprie conuenit.

verbo quod concipit intelligendo lapidem, dicit. Anselm. vero improprie accepit dicere pro intelligere. Quæ tamen differunt. nam intelligere importat solam habitudinem intelligentis ad rem intellectam. In qua nulla ratio originis importatur: sed solum informatio quædam in intellectu nostro, prout intellectus noster sit in actu per formam rei intellectæ. In Deo autem importat omnimodã identitatem, quia in Deo est omnino idem intellectus & intellectum, vt supra ostensum est[e]. Sed dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum. nihil enim est aliud dicere quam proferre verbum. Sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quę in verbo prolato manifestatur intelligenti. Et sic sola psona quę profert verbum, est dicens in diuinis, cum tamen singula personarum sit intelligens & intellecta, & per consequens verbo dicta.

¶ Ad quartum dicendum, quod verbum sumitur ibi figuratiue, prout significatum vel effectus verbi dicitur verbum. Sic enim creaturę dicuntur facere verbum Dei inquantum exequuntur effectum aliquem, ad quem ordinatur ex verbo concepto diuinæ sapientiæ. sicut aliquis dicitur facere verbum regis, dum facit opus ad quod ex verbo regis instigatur.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum verbum sit proprium nomen filij.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod verbum non sit propriũ nomẽ filij. Fili⁹ enĩ est persona subsistens in diuinis. Sed verbum non significat rem subsistentem, vt in nobis patet. Ergo verbum non potest esse proprium nomen personæ filij.

¶ Præterea, Verbum prolatione quadam procedit à dicente: si ergo filius proprie verbum, non procedit à patre, nisi per modum prolationis. Quod est hæresis Valentini, vt patet per August. in lib. de hęresibus.

¶ Præterea, Omne nomẽ proprium alicuis personæ significat proprietatem aliquam eius. si igitur verbum sit proprium nomen filij, significabit aliquam proprietatem eius: & sic erunt plures proprietates in diuinis quam supra enumeratæ sunt[e].

¶ Præterea, Quicunque intelligit, intelligendo concipit verbum. Sed filius intelligit. Ergo filij est aliquod verbum. Et sic non est proprium filij esse verbum.

¶ Præterea, Hebræ. 1. dicitur de filio. Portans omnia verbo virtutis suæ. Ex quo Basilius accipit quod spiritussanctus sit verbum filij. Non est, ergo proprium filij esse verbum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 6. de trin. Verbum solus filius accipitur.

CONCLVSIO.

¶ Verbum in diuinis, cum dicatur secundum quid est procedens emanatione intellectus, Filius personæ proprium nomen est,

¶ RESPONDEO dicendum, quod verbum proprie dictum in diuinis personaliter accipitur, & est propriũ nomen personæ filij. significat enim quandam emanationem intellectus. Persona autem, quę procedit in diuinis secundũ emanationem intellect. dicit' filius, & huiusmodi processio dicitur generatio, vt supra ostensum est[e]. Vnde relinquitur, quod solus filius proprie dicatur verbum in diuinis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q in nobis nõ est idẽ esse & intelligere. Vnde illud, quod habet in nobis esse intelligibile, nõ pertinet ad naturã nostrã: sed esse Dei est ipsum ei⁹ intelligere[e]. Vnde verbũ Dei, nõ est aliquod accidẽs in ipso, vel aliquis effectus ei⁹, sed ptinet ad ipsam naturã eius. Et ideo oportet quod sit aliquid subsistẽs. Quia quicquid est in natura Dei, subsistit. Et ideo Damas. dicit, quod verbũ Dei est substãtiale, & in hypostasi ens. Reliqua vero verba, scilicet nostra, virtutes sunt animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non propter hoc error Valentini est damnatus, quia filium dixit prolatione natum, vt Arriani calumniabantur, sicut Hila. refert 6. de trinita. sed propter varium modum prolationis, quem posuit, sicut patet per Augus. in lib. de hæresibus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nomine verbi eadem proprietas importatur, quæ in nomine filij. Vnde dicit August. Eo dicitur verbum quo filius. Ipsa enim natiuitas filij quæ est proprietas personalis eius, diuersis nominibus significatur: quæ filio attribuuntur ad exprimendum diuersimode perfectionem eius. Nam vt ostendatur connaturalis patri, dicitur filius: vt ostendatur coæternus, dicitur splendor, vt ostendatur omnino similis, dicitur imago, vt ostendatur immaterialiter genitus, dicitur verbum. Non autem potuit vnum nomen inueniri, per quod omnia ista designarentur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd eo modo conuenit filio esse intelligentem, quo conuenit ei esse Deum[e], cum intelligere essentialiter dicatur in diuinis, vt dictum est[e]. Est autem filius Deus genitus, non autem generans Deus. Vnde est quidem intelligens, non vt producens verbum, sed vt verbum procedens, prout, scilicet in Deo verbum procedens secundum rem non differt ab intellectu diuino, sed relatione sola distinguitur à principio verbi.

¶ Ad quintũ dicendum, quòd cum de filio dicitur, portans omnia verbo virtutis suæ, verbũ figurate accipitur pro effectu verbi. Vnde glos. ibi dicit, quòd verbum sumitur pro imperio, inquãtum, scilicet ex effectu virtutis verbi est, quòd res conseruentur in esse, sicut ex effectu virtutis verbi est, quòd res producãtur in esse. Quod vero Basilius interpretatur verbum pro spiritussanct. inproprie & figurate locutus est, prout verbum alicuius dici potest omne illud, quod est manifestatiuum eius, vt sic ea ratione dicatur spiritussanctus verbum filij, quia manifestat filium.

ARTICVLVS. III.

a ¶ Vtrum in nomine verbi importetur respectus ad creaturam.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd in nomine verbi nõ importetur respectus ad creaturam. Omne 191 enim nomen connotans effectum, in creatura essentialiter in diuinis dicitur: sed verbum nõ dicitur essentialiter, sed personaliter, vt dictum est[e]. Ergo verbum non importat respectum ad creaturam.

1. dist. 27. q. 1. arti. 2. Et veri. q. 4. art. 5. & quoli. 4. q. 4. ar. 1. 1m. 198

¶ Præterea, Quæ importãt respectum ad creaturas, dicuntur de Deo ex tempore, vt Dominus & creator: sed verbum dicitur de Deo ab æterno. Ergo non importat respectum ad creaturam.

¶ Præterea, Verbũ importat respectũ ad id à quo procedit. si ergo importat respectum ad creaturam, sequitur quòd procedat à creatura.

¶ Præterea, Ideæ sunt plures secundum diuersos respectus ad creaturas. Si igitur verbum importat respectum ad creaturas, sequitur quòd in Deo non sit vnum verbum tantum, sed plura.

¶ Præterea, Si verbum importat respectum ad creaturam, hoc non est nisi inquantum creaturæ cognoscuntur à Deo. sed Deus non solũ cognoscit entia, sed etiam non entia. Ergo in verbo importabitur respectus ad non entia. Quod videtur falsum.

¶ SED CONTRA est quod dicit August. in lib. 28. quæstionum, quòd in nomine verbi significatur non solum respectus ad patrem, sed etiam ad illa quæ verbum facta sunt operatiua potentia.

CONCLVSIO.

¶ Cum Deus intelligendo se in productione verbi, intelligat creaturas, in verbi nomine intelligitur respectus ad creaturas.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in verbo importatur respectus ad creaturam. Deus enim cognoscendo se, cognoscit omnem creaturam. verbum igitur in mente conceptum, est repræsentatiuum omnis eius, quod actu intelligitur. Vnde in nobis sunt diuersa verba, secundum diuersa, quæ intelligimus. Sed quia Deus vno actu & se & omnia intelligit, vnicum verbum eius est expressiuum, non solum patris, sed etiam creaturarum. Et sicut Dei scientia Dei quidem est cognoscitiua tantum, creaturarum autem cognoscitiua & factiua[e]: ita verbum 95

Dei eius

a ¶ Super Quæstionis trigesimæquartæ Articulum tertium.

Annot. IN titulo nota in nomine verbi: nõ enĩ quęritur vnũ res quę est verbũ, respiciat creaturas, sed vtrũ res illa diuina, vt verbi nomine significatur, claudat respectum aliquem ad creaturas.

Comment. ¶ In corpore tria facit. *Primo proponitur conclusio directe rñsiua quęsito affirmatiue, simul cũ modio, ac per hoc rñdet quo ad respectũ in cõi. * Secũdo determinando qualis est ille respectus, rñdet de tali respectu: cõmuni sc. patri & creaturis. *Tertio distinguẽdo, d 174. rñdet de respectu quo tantũ respicit creaturas. 189 Quo ad primũ cõclusio b c est de respectu in cõi, sicut 198 in cõi quoq; quæsitũ fuit: & est ista in vbo Dei importatur respectus ad creaturas. Et subiungitur statim mediũ: quia Deus cognoscendo se, cognoscit creaturas. ¶ Quo ad secũdum autẽ ppositũ, mediũ explicat magis applicãdo ipsum ad conclusionẽ cõtractã ad respectũ talẽ, scilicet verbũ Dei est expressiuũ patris & creaturarũ. Probatur enĩ sic, vbũ est repræsentatiuũ omnis ei⁹ quod actu intelligit': ergo verbũ Dei est expressiuũ, non solũ patris, sed etiã creaturarũ. Antecedẽs pbat', in nobis apud quos sunt diuersa verba secũdũ diuersa intellecta in actu

Universidad de Deusto Biblioteca

in actu. consequentia vero probatur: quia Deus vnico actu se & omnia intelligit
¶ Quo ad tertiū est hæc cōclusio, verbū Dei eius quod est in Deo patre, est expressiuum tantū, creaturam vero est expressiuum & operatiuum. Probatur scientia Dei est Dei quid est cognoscitiua tantū: creaturarum autē cognoscitiua & factiua: ergo verbum Dei: &c. Et cōfirmatur autoritate scripturæ. Dixit & facta sunt.

¶ *Num verbum in diuinis procedat ex creaturarum notitia, vel diuinæ essentiæ tantum, & non vt verbum personæ.* *Quæstio.*

¶ Circa prædicta vniuersamque hanc materiam, aduerte hic esse 4. * Primo, res dicta verbo. * Secundo, relatio inter verbum & rem dictā. * Tertius modus, quo verbū refertur ad res dictas. * Quarto, ratio quare sic referē. Et quo ad res dictas, quidem in primo arti. huius quæstio in responsione ad tertiū habuimus, quod sunt hæc tria scilicet essentia diuina, psonę diuinæ, & omnis creatura. Patet enim dicit hæc omnia verbo. Relatio vero verbi ad res dictas vt sic, est relatio relationis: & est relatio expressiui ad expressum, vt in litera dicitur: & in his duobus conueniunt alij nobiscum, coacti forte autoritate Augu. In reliquis autē duobus, scilicet in modo & causa, diuersitas est opinionū. Sco. enim in 2. di 1. q. ar. 1, & in quolibetis. q. 14. ar. 2. tenet quod verbū Dei ex vi pductionis suę nō pcedit ex sciētia creaturarū, sed diuinę essentiæ. Et rursus (vt ex dis. 32. 1. q. 1. ad vltimū eiusdē sumit) tenet quod verbū sic pcedit de sciētia soli' essentię, quod nō pcedit vt verbū psonæ, nisi cōcomitāter: ita quod imaginat patrē ex hoc quod intelligit diuinā essentiā verbū pducere, quod quidē ex vi productiōis suæ exprimit essentiā, personas aūt diuinas cōcomitāter tanquā res necessario iūctas essentia, creaturas vero habet, quod repræsentet cōpleta iam productione ipsius verbi. ¶ Est autem fundamentū positionis suæ: quia ponit in 35. di. primi creaturas produci à Deo in esse cognito. Et propterea imaginat quod essentia diuina primo quasi mouet intellectū paternū ad productionem termini infiniti, id est verbi, & deinde ad terminum finitum, id est creaturā in esse cognito. Et sic verbum nō potest produci de scientia creaturarū, quę est in secūdo instāti naturæ. Arguit quoq; ad hoc in secūdo vbi s. tripliciter. Primo, si verbū procederet vt verbū diuinę essentię & oīs intelligibilis, pari rōne spūssan. spiraret vt amor diuinæ essentiæ, & oīs amabilis intellecti: sed hoc est falsum. ergo probat falsitas: quia tūc vel De' necessariō amaret creaturas, vel spūssan. nō necessario produceret: quorū vtrunq; est impossibile. Secūdo, si verbū procederet ex oībus, &c. ergo procederet de seipso verbo vt noto patri, quod est incōueniēs. & tenet seqla. quia vnū de intellectis formaliter à patre est verbū. Tertio nulla relatio realis alicuius personæ diuinæ est ad creaturam, sed geniti ad id de quo gignitur. sic est distinctum realiter, est relatio realis, ergo verbum non est genitum de lapide vt noto patri. * Sanct. Tho. autem, vt hic patet. tenet verbum Dei natum esse in omnibus quæ sunt in scientia patris, scilicet essentia psonis & omni alio intelligibili simplici, quod dico propter scita à Deo sciētia visionis. Imaginat eīn, vt expresse in 1. ar. dixit quod pater intelligēdo se & filiū & spiritūsan. & oēm creaturam, subaudi tu simplici intelligētia, cōcipit verbū: ita quod prius scd̄m rōnem Deus pater intelligit quicquid naturaliter reducet in diuina essentia, quā producat filiū. Veruntamen est quod verbū principaliter exprimit essentiā suā, & secūdario creaturas, sicut & De' pater principaliter intelligit essentiā suā, & secūdario creaturas: ita quod ly principaliter & ly secūdario nihil aliud significāt nisi in se & in alio. Creatura enim in essentia diuina, ipsa autem essentia in se intelligitur & exprimitur.
¶ Ad imaginatiōes aūt Scoticas facile est rñdere. Primariū enim fundamentum nihil valere ex eo patet, quod productio illā creaturarū chimerica est & periculosam ingerēs doctrinā. sequitur eīn, Deū gloriosum non posse esse absq; hoc quod sit creaturæ in esse diminuto, quod in philosophia ridiculū, in fide aūt scandalū videtur. sed de his aliàs. Nos enim essentiā diuinā & formaliter & obiectiue omne intelligibile cōprehendere tenētes, ex superius determinatis, dicim' quod quia verbū procedit nō ex qualicunq; cognitione essentiæ diuinæ, sed ex cōprehēsione eiusdē. oportet vt procedat ex notitia omniū quę sciūtur comprehendēdo diuinā essentiā. sed hæc sunt omnia supradicta, vt patet ex q. 14. ergo. Et hoc pculdubio fuit fundamētū S.T. Et quo ad primā obiectionē Sco. dicit breuiter, q vniformiter loquendo, scilicet de creatura intellecta in Deo, & similiter amata in Deo: par ratio est de verbo & spiritussan. nec aliquod sequitur incōueniēs. Posset tamē simpliciter negari sequela, & paritas rationis: quia amor respicit res amabiles in sepsis, verbū aūt res in intellectu. Ad secundā vero dicit, quod nullū incōueniens est verbū pcedere ex seipso & spiritussā. vt notis patri, id est ex notitia quā habet pater de eis, imò hoc est necessariū propter allatam rōnem. Quin potius, quū ipse Sco. expsse in 6. dis. primi teneat, quod pater prius intelligit filiū, quā pducat ipsum, volūtarie reputat hoc incōueniēs. ¶ Tertia aūt obiectio responsione non est digna qm̄ verbū nō distinguit realr ab his, à quib' pcedit vt cognitis, sed à quo pcedit vt dicēte, vt de se patet. Esto tamen in hac materia cautus, propter veritatē cōditionalē, scilicet si Deus nihil intelligeret in sua essentia nisi ipsam solā, adhuc haberetur productio verbi. Ex hac eīn seq videt. q productio verbi nō est posterior intellectione creaturarū in Deo. Habes nāq; aliā cōditionalē, si De' nō esset pductiu' ad intra intelligēdo se, intelligeret nihilominus omne intelligibile. Ex hac eīn sequitur q Deū itelligere creaturas in se nō est posteri' pductiōe ad intra. Quare ne ex his fallaris, quid naturalr de facto sit sequendū, dicito vt supra. Dixi aūt nālr, qm̄ ea quę Deus de facto libere nouit, cū nāle pręcedat liberū, pcul ab ista disputatiōe sunt. Et qm̄ in cōprēhēsione nālis vis sciētiæ diuinę claudit ars creaturæ factiua, quāuis non concludatur volitio earum: idcirco verbū Dei adæquans naturalē eius scientiam, habet respectum ad creaturam, non solum expressiui, sed etiam operatiui, vt in litera ex Augustino, dicitur.

172 · 74 c · 94 a · 97 b · 98 · 98

Dei eius quod in Deo patre est, est expressiuū tantum, creaturarum vero est expressiuum & operatiuum. Et propter hoc dicitur in psal. Dixit & facta sunt, quia importatur in verbo ratio factiua eorum quæ Deus facit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod in nomine personæ includitur etiam natura oblique [c]. Nam persona est rationalis naturæ indiuidua substantia: in nomine igitur personæ diuinæ quantum ad relationem personalē non importatur respectus ad creaturam, sed importatur in eo quod pertinet ad naturam. Nihil tamen prohibet inquantum includitur in significatione eius essentia, quod importetur respectus ad creaturam. Sicut enim proprium est filio quod sit filius, ita proprium est ei, quod sit genitus Deus, vel genitus creator. Et per hunc modum importatur relatio ad creaturam in nomine verbi.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum relationes consequantur actiones, quædam nomina important relationem Dei ad creaturam, quæ consequitur actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem, sicut creare & gubernare, & talia dicunt de Deo ex tempore [c]. Quædam vero relatio est, quæ consequitur actionē non transeuntem in exteriorem effectum, sed manentem in agente, vt scire & velle. & talia non dicuntur de Deo ex tempore [c]. Et huiusmodi relatio ad creaturam importatur in nomine verbi. nec est verū, q nomina importātia relationē Dei ad creaturas omnia dicātur ex tēpore, sed sola illa nomina quæ important relationem cōsequentem actionem Dei in exteriorem effectum transeuntem ex tempore dicuntur [c].

¶ Ad tertium dicendum, quod creaturæ non cognoscuntur à Deo per scientiam à creaturis acceptam, sed per essentiam suam. Vnde non oportet quod à creaturis procedat verbum, licet verbum sit expressiuum creaturarum.

¶ Ad quartum dicendum, quod nomen Ideæ, principaliter est impositum ad significandum respectum ad creaturam. Et ideo pluraliter dicitur in diuinis [c], neque est personale. Sed nomen verbi principaliter impositum est ad significandam relationem ad dicentem, & ex consequenti ad creaturas, inquantum Deus intelligendo se, intelligit omnem creaturam. Et propter hoc in diuinis est vnicum tantum verbū & personaliter dictum.

¶ Ad quintum dicendum, quod eo modo quo scientia Dei est non entium, & verbum Dei est non entium, quia non est aliquid minus in verbo Dei quam in scientia Dei, vt Augustin. dicit. Sed tamen verbum est entium vt expressiuum & factiuum. non entium autem vt expressiuum & manifestatiuum [c].

QVAESTIO TRIGESIMAQVINTA, De Imagine, in duos Articulos diuisa.

DEINDE quęritur de imagine. ¶ Et circa hoc quærūtur duo. ¶ Primo, vtrū imago in diuinis dicat personaliter. Secūdo, vtrū sit proprium filio.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum imago in diuinis dicatur personaliter.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod imago non dicatur personaliter in diuinis. Dicit enim Augus. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Igitur imago dicitur essentialiter & non personaliter.

¶ Præterea, Hila. dicit in lib. de syno. quod imago est eius rei ad quam imaginatur, species indifferens. Sed species, siue forma, in diuinis dicitur essentialiter: ergo & imago.

¶ Præterea, Imago ab imitando dicitur. In quo importatur prius & posterius. Sed in diuinis personis nihil est prius & posterius. Ergo imago non potest esse nomē personale in diuinis.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augusti. Quid est absurdius quam imaginem ad se dici? Ergo imago in diuinis relatiue dicitur. Et sic est nomen personale.

CONCLVSIO.

¶ *Cum imaginis nomen originem in diuinis importet, personaliter in diuinis dicitur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod de ratione imaginis est similitudo. Non tamen quæcunque similitudo sufficit ad rationē imaginis, sed similitudo quæ est in specie rei [e], vel saltem in aliquo signo speciei. Signum aūt speciei in rebus corporeis maxime videtur esse figura. Videmus enim, quod diuersorum animalium secundum speciem sunt diuersæ figuræ, non autem diuersi colores. Vnde si depingatur color alicuius rei in pariete, non dicitur esse imago nisi depingatur figura. Sed neque ipsa similitudo speciei sufficit vel figuræ, sed requiritur ad rationē imaginis origo. Quia vt Aug. dicit in lib. 83. quæstionum, vnum ouum non est imago alterius, quia non est de illo expressum [e]. Ad hoc ergo quod vere aliquid sit imago, requiritur quod ex alio procedat simile ei in specie, vel saltē in signo speciei. Ea vero quę processionem siue originem important in diuinis, sunt personalia. Vnde hoc nomen imago est nomen personale.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod imago proprie dicitur quod procedit ad similitudinem alterius. Illud autem, ad cuius similitudinem aliquid procedit, proprie dicitur exemplar, improprie vero imago. Sic tamē Augustin. vtitur nomine imaginis cum dicit diuinitatem sanctæ trinitatis esse imaginem ad quam factus est homo.

¶ Ad secundū dicendū, quod species (prout ponitur ab Hila. in diffinitione imaginis) importat formā deductā in aliquo ab alio. Hoc enim modo imago dicitur esse species alicui' sicuti id quod assimilatur alicui, dicitur forma eius, inquantum habet formam illi similem.

¶ Ad tertium dicendum, quod imitatio in diuinis personis non significat posteritatem, sed solam assimilationem.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum nomen imaginis sit proprium filio.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod nomen imaginis non sit proprium filio. Quia, vt dicit Damas. spiritussan. est imago filij. Non est ergo proprium filij.

¶ Præterea, De ratione imaginis est similitudo cum expressione [e]. (vt Augu. dicit in lib. 83. quæstionum) Sed hoc conuenit spirituisancto. Procedit enim ab alio secundum modum similitudinis. Ergo spiritussan. est imago. & ita non est proprium filij, quod sit imago.

¶ Præterea, Homo etiam dicitur imago Dei, secundum illud primæ ad Corint. 2. Vir non debet velare caput suum, quoniam imago & gloria Dei est. Ergo non est proprium filio.

¶ SED CONTRA est quod Augus. dicit 7. de trini. q solus filius est imago patris.

CONCLVSIO.

¶ *Cum filius in diuinis procedat vt verbum, spiritus autem sanctus vt amor: nomen imaginis propriū est filio, non autem spirituisancto.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod doctores Græcorum communiter dicunt spiritumsan. esse imaginem patris & filij. Sed doctores Latini soli filio attribuunt nomen imaginis. non enim inuenitur in canonica scriptura, nisi de filio. Dicitur enim Colos. 1. Qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus creaturæ. Et ad Heb. 1. Qui cum sit splendor gloriæ, & figura substantiæ eius. huius autem rationē assignant quidā ex hoc, quod filius cōuenit cum patre, non solū in natura, sed etiā in notione principij: spiritus aūt sanctus non cōuenit cū filio, nec cum patre in aliqua notione. Sed hoc nō videtur sufficere: quia sicut secundū relationes non attēditur in diuinis, neque æqualitas neque inæqualitas [e] (vt August. dicit) ita neque similitudo, quæ requiritur ad rationē imaginis. Vnde alij dicunt, quod spiritussan. nō potest dici imago filij, quia imaginis nō est imago, neque imago patris: quia etiam imago refertur immediate ad id cuius est imago. Spiritussan. autē refertur ad patrē per filiū. Neq; etiam est imago patris & filij, quia sic esset vna imago duorum, quod videtur impossibile. Vnde relinquitur, quòd spiritussanct. nullo modo sit imago. Sed hoc nihil est, quia pater & filius sunt vnum principium spiritussan. vt infra dicetur [e]. Vnde nihil prohibet sic patris & filij (inquantum sunt vnum) esse vnam imaginem, cum etiam homo totius trinitatis sit vna imago.

¶ Et ideo aliter dicendum est, quòd sicut spiritussan. (quāuis sua processione accipiat naturā patris, sicut & filius, non tamen dicitur natus ita licet accipiat speciem similem patris, non dicitur imago: quia filius procedit vt verbū, de cuius ratione est similitudo speciei ad id à quo procedit: non autem de ratione amoris [e], quāuis hoc conueniat amori, qui est spiritussanct. inquantum est amor diuinus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Damasce. & alij doctores Græcorum cōmuniter vtuntur nomine imaginis, pro perfecta similitudine.

¶ Ad secundum dicendum, quòd licet spiritussan. sit similis patri & filio, non tamen sequitur quòd sit imago ratione iam dicta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd imago alicuius dupliciter in aliquo inuenitur. Vno modo, in re eiusdem naturæ secundum speciem, vt imago regis inuenitur in filio suo. Alio modo, in re alterius naturæ, sicut imago regis inuenitur in denario. Primo autem modo filius est imago patris, secundo autem modo dicitur homo imago Dei. & ideo ad designādam in homine imperfectionem imaginis, homo non solum dicitur imago, sed ad imaginem, per quod motus quidam tendentis in perfectionem designatur. Sed filius Dei non dicitur esse ad imaginem, quia est perfecta patris imago.

QVÆSTIO TRIGESIMASEXTA, de persona spiritussan. in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationem prædictam considerādū est de his quæ pertinent ad personā spiritussancti: qui nō solum dicitur spiritussanctus, sed etiam amor & donum Dei.

¶ Circa spiritumsan. ergo quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum hoc nomen spiritussan. sit proprium alicuius diuinæ personę. ¶ Secundo, vtrū illa persona diuina quæ spiritussan. dicitur procedat à patre & filio. ¶ Tertio, vtrum procedat à patre per filium. ¶ Quarto, vtrum pater & filius sint vnum principium spiritussan.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum hoc nomen spiritussanctus sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd hoc nomen spiritussanctus non sit proprium nomen alicuius diuinæ personæ. Nullum enim nomen commune tribus personis est proprium alicuius personæ: sed hoc nomen Spiritussanctus est commune tribus personis.

165 · 191 c · 466

¶ In rñsione ad primū. Nota q cōtra eā sunt argumēta Aureoli, apud Capreolūin 17, di. 1. q. 1. in cōclusi. 5. ad pbandū, q verbū ex psonali pprietate habet qd referat ad creaturas: omnia enim ex hoc ruunt, quod supponūr, q idē sit dicere, verbū scd̄m propriā rōnē referē ad creaturas, & dicere, verbū ex proprietate psonali habet qd referat ad creaturas, cū tñ hęc multū differt, & primū cōcedi possit: secundū aūt nō. Et huius ratio est: qm̄ verbū claudit in ppria rōne notitiā quæ est de numero essentialiū: pter quā (vt in litera dicit) refertur ad dicta nota & faciēda.
¶ In rñsione ad quartū aduerte q in illis vebis nomē verbi principaliter īpositū est ad significādā relationē ad dicentē, iudicio meo retractat S.T. id qd in q. de veri. q. 4. ar. 5. dixerat, s. quod verbi nomen principaliter significet absolutum Et sequitur hæc tractatio determinationem quā in 1. ar. hic fecerat, s. quod verbum sit nomen personale tātum: ita quod verbū significat primo pprietatem psonalem ipsius filij in cōcreto & qm̄ quasi substractū est notitia connotata, ideo refertur etiam ad dicta, &c. Et hoc consonat rñsioni ad primū, & verbis præcedētis art. s. verbum significat quandā emanationem intellectus. Constat enim quod emanatio illa, proprietas personalis est filij. Nisi enim hoc esset, primo eius significatū ex propria eius significatione non significaret proprietatem personalem filij in diuinis, sed ex connotato tantum, cuius oppositum ibidem dicitur.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum primum.*

TItulus ex supradictis clarus est.
¶ In corpore duo facit. Primo ponit tres conditiones requisitas ad imaginē Secundo respondet quæsito.
¶ Quo ad primum conditiones sunt similitudo, specifica seu secundum specificū signum, puta figuram, orta ex illo cuius dicitur imago. Et prima quidem conditio, scilicet similitudo per se nota, relinquitur. Secunda autem quo ad figurā declaratur in animalibus & picturis. * Tertia autem probatur autoritate Aug. afferendo instantiam de ouis. * Et aduerte diligēter quod hęc tertia cōditio intelligitur per se, id est, q origo terminetur ad ipsam in quātum similitudo est, id est, ad hoc q sit similitudo, & non per accidēs tes illa sit siīs. * Et hoc bene nota, qm̄ super hoc fundatur pcessus sequētis articuli: nisi enim sic intelligeretur, oēs imaginis conditiones conuenirent spirituisancto:

¶ *Num imago oriatur à repræsentato.* *Quæstio.* 163 · 192

¶ Contra hanc tamē tertiā imaginis conditionē arguit Aureo. quia seqtetur q soli artifices imaginū haberent imagines.
¶ Sed hæc obiectio ex rudi intellectu procedit qm̄ etsi verum sit, imaginem semper oriri à repræsentando, memorē tamen oportet esse quod hoc nō cōtingit vno tantum modo: quoniā quandoq; oritur à repræsentato secundū esse naturale principiante, sicut fili' oritur à patre: quandoq; secundū esse intellectū, seu cogitatū, vt statua Cæsaris oritur à Cæsare cogitato in mente artificis: vnde patet, consequentiam nihil valere.
¶ Quo ad secundū conclusio tāliua quæsito affirmatiue est, imago in diuinis est nomē personale. ¶ Probatur, nomina importantia originē in diuinis, sunt personalia: ergo imago est nomen personale. Antecedens patet, consequentia vero tenet ex ratione imaginis assignata.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæquintæ Articulum secundum.*

TItulus clarus est:
¶ In corpore tria facit. Primo dicit quid vsus de hoc quęsito habeat. secūdo tractat duas opin. tertio determinat.
¶ Quo ad primū tria dicit, primo vsum Græcorum, secūdo Latinorum, tertio sacræ scripturæ: quæ omnia clare patent in litera. t 197 b 213
¶ Quo ad secūdū, quia vsus Latinorum autoritate scripturæ sacræ confirmatus est, circa eius rationem diuersæ afferuntur opiniones, quare scilicet solus filius imago dicitur. ¶ Et prima quidem opinio propter conuenientiam in notione cum patre excluditur, quia secundum notionalia non attenditur æqualitas: ergo nec similitudo ergo nec imago. ¶ Secunda autem discurrens per singula: nec inueniens cuius possit dici spiritussanctus, imago, excluditur: quia posset dici patris & filij inquantum sunt vnum. ¶ Et cōfirmatur, quia homo est vna imago toti' trinitatis.
¶ Quo ad tertium redditur prædicti vsus Latinorum & scripturæ ratio, & quia vt dicitur in secundo. Post idem est scire causam conclusionis & ipsam simul, respondetur quæsito affirmatiua conclusione, scilicet imago est nomen proprium filij: & eius probatio nihil aliud est, quam ratio quare spiritussanctus nō dicatur imago, filius autem sic. Et consistit ratio in hoc, filius procedit vt verbum, de cuius ratione est similitudo specifica ad id à quo procedit: spiritus vero sanctus procedit vt amor. de cuius ratione non est talis similitudo, ergo filius solus est imago. Antecedens ex quæstio. 27. quo ad vtranque partem patet. Consequentia autem tenet ex ratione imaginis. Et manifestatur ac confirmatur vis rationis huius assignantis pro causa modum procedendi: ex simili differentia propter similem causam ibi inuentam, inter filium & spiritumsanctum, in hoc quod est esse natum. quamuis enim vterque sua processione patris accipiat naturam, solus tamen filius dicitur natus, propter modum procedendi differentem vtriusque, vt supra manifestatum est: quia scilicet procedit vt similis, &c. Et ne aliquis sollicitus restaret vnde habet spiritussanctus, quòd sit similis patri & filio: aut crederet hoc ex modo procedendi habere, subiunxit, quòd similitudo conuenit spirituisancto non inquantum amor, sed inquantum amor diuinus.

¶ *Num ex eo quod spiritussanctus procedit vt amor diuinus, sequatur, ipsum non esse imaginem.* e

¶ Circa hæc dubium occurrit ex Aureolo, apud Capreolum in vigesima septima, distinctio. primi quæsti. secunda conclusione sexta. Et est dubium ex præsenti litera ortum habens, eademque infringens sic. spiritussanctus procedit vt amor diuinus: ergo vt similis. ergo ratio adducta nihil valet. prima cōsequentia tenet ex litera dicente, quòd spiritussanctus inquātum amor diuinus, habet quod sit similis. secunda autem & antecedens per se patent. 197 b 223 197 *Quæstio* b 163 b 163
¶ Ad euidentiam huius difficultatis distinguendi sunt termini in antecedente positi, scilicet, ly amor diuinus & ly proceditur. Quo ad primū scito, quòd forma communis potest dupliciter contrahi, & à contrahente denominari. primo per aliquam differentiam per se illius. secundo per aliquid extra latitudinem formalem illius. Exemplum primi, color albus. Exemplum secundi, color naturalis. albedinis enim differentia est coloris per se diuersificatiua, natura vero, sicut & ars, extra genus coloris est. * Amor igitur dupliciter cōtrahi potest. Primo per amoris proprias differentias, puta amicitiæ, vel concupiscentiæ. secundo per naturas amantes puta angelicam vel humanam. Etsi quidem amor contrahatur per omnes suę latitudinis per se differentias: nunquā inuenies aliquā, ex qua habebit rationem similis ei à quo procedit. Tū quia omnes per se differentiæ infra appetitus ambitum continentur, in quo nihil habet rationem similis. Tum quia vt infra patebit, impulsio quædam est. Ac per hoc, omnes per se eius differentias oportet esse impulsionis per se diuersificatiuas, quòd à similis ratione, quamuis non causaliter, formaliter tamen remotum est. Si vero per aliquid extraneū contrahatur, nihil prohibet similis quandoque rationem habere: sed hoc est per accidens naturaliter & identice, vt de se patet. Quando ergo dicitur amor diuinus, si ly diuinus non trahat amorem extra latitudinem differentiatum per se amoris, sed infra latitudinem voluntatis, inquantum voluntas est, latitudinem stando, denotet cuius sit vt obiecti & amantis scilicet Dei. Negandum est quòd inquantum huiusmodi sit similis. * Nec in hoc sensu intelligenda est propositio in calce literæ subiuncta. Ratio autem patet ex dictis. Si autem ly diuinus sit denominatio sumpta, quasi ab extraneo, puta à natura, cui identificatur, tunc concedendum est ratione identitatis, inter amorem & naturam, quòd amor diuinus, vt sic est similis ei à quo procedit. Et in hoc sensu intelligas literam præsentem. Quo ad alium terminum aduerte, quòd cum, dicitur, spiritussanctus procedit vt amor diuinus, & in aliis similibus locutionibus: duplex sensus fieri potest: * Primo proprie, vt denotentur tantum formalia & propria illius modi procedendi. * Secundo extensiue, vt denotentur etiam communia & concomitantia modum procedendi, siue terminum. * Verbi gratia in proposito. Cum dicitur, spiritussan. procedit vt amor diuinus: si ly vt, sumat proprie, ppositio nō est vera accipiendo amorem di

184 · 22. q. 14. articu. con. & 1. dist. 10. arti. 4. Et 4. cont. genti. capi. 19. si. Et mal. q. 3. artic. 14. cor. & opus. 3. cap. 46. & 47

Ostendit enim Hila. 7. de trinit in spiritu Dei aliquando significari patrem, vt cum dicitur, spiritus Domini super me. Aliquando significari filium, vt cum dicit filius. In spiritu Dei eijcio dæmonia, naturæ suæ potestate eijcere se dæmonia demonstrans. Aliquando de spiritussanc. vt ibi, Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Ergo hoc nomen spiritussan. non est propium alicuius diuinæ personæ.

¶Præterea, Nomina diuinarum personarum ad aliquid dicuntur, vt Boëtius dicit in lib. de trini. Sed hoc nomen spiritussanc. non dicitur ad aliquid. Ergo hoc nomen non est proprium diuinæ personæ.

¶Præterea, Quia filius est nomen alicuius diuinæ personæ, non potest dici filius huius vel illius. Dicitur autem spiritus huius vel illius hominis. Vt enim habetur Num. 11. Dixit Dominus ad Moy. de spiritu tuo accipiam, tradamq; eis. Et 4. Reg. 2. Requieuit spiritus Eliæ super Elisæum. Ergo spiritussanctus non videtur esse proprium nomen alicuius diuinæ personæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur 1. Ioan. vlti. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo, pater, verbum, & spiritussan. Vt autem Augu st. dicit 7. de trini. cum quæritur quid tres? dicimus, tres personæ. Ergo spiritussanctus est nomen diuinæ personæ.

CONCLVSIO.

¶Spiritussancti nomen proprium est personæ diuinæ procedentis, vt amor.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum sint duæ processiones in diuinis, altera earum quæ est per modum amoris, non habet proprium nomen, vt suprà dictum est c. Vnde & relationes, quæ secundum huiusmodi processionẽ accipiuntur, innominatæ sunt, vt etiam suprà dictum c. Propter quod & nomen personæ hoc modo procedentis eadem ratione non habet proprium nomen, sed sicut sunt accommodata aliqua nomina ex vsu loquentium ad significãdum prædictas relationes, cum nominamus eas nomine processionis & spirationis, quæ secundum proprietatem significationis magis videntur significare actus notiõales quàm relationes: ita ad significandum diuinã personã, quæ procedit per modum amoris accommodatum est ex vsu scripturæ hoc nomen spiritussanctus. Et huius quidẽ conuenientiæ ratio sumi potest ex duobus. Primo quidem ex ipsa communitate eius, quòd dicitur spiritussanct. Vt enim Augusti. dicit 15. de trinit. Qui communis est ambobus, id vocatur ipse proprie quod ambo communiter. Nam & pater est spiritus, filius est spiritus, & pater est sanctus, & filius est sanctus. Secundo vero ex propria significatione. Nam nomen spritus in rebus corporeis impulsionem & motionem significare videtur. Nam flatum & ventum spiritum nominamus. Est autem proprium amoris, quod moueat & impellat voluntatem amantis in amatum c. Sanctitas vero illis rebus attribuitur, quæ in Deũ ordinantur. Quia igitur persona diuina procedit per modum amoris, quo Deus amatur, conuenienter spiritussanc. nominatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc ꝙ dico spiritussan. prout sumitur in virtute duarum dictionum commune est toti trinitati, quia nomine spiritus significatur immaterialitas diuinæ substantiæ. Spiritus enim corporeus inuisibilis est, & parum habet de materia. Vnde omnibus substantijs immaterialib⁹ & inuisibilibus hoc nomen attribuimus. Per hoc vero quod dicitur sanctus, significatur puritas diuinæ bonitatis. Si autem accipiatur hoc quod dico spiritussanctus, in vi vnius dictionis sic ex vsu ecclesiæ est accommodatum ad significandum vnam trium personarum, scilicet quæ procedit per modum amoris ratione iam dicta.

¶Ad secundum dicendum, quod licet hoc quod dico spiritussanctus, relatiue non dicatur, tamen pro relatiuo ponitur, inquantum est accommodatum ad significandam personam sola relatione ab alijs distinctam. Potest tamen intelligi in nomine aliqua relatio, si spiritussanctus intelligatur quasi spiratus.

¶Ad tertium dicendum, quod in nomine filij intelligitur sola relatio eius qui est à principio ad principium: sed in nomine patris intelligitur relatio principij. Et similiter in nomine spiritus prout importat quandam vim motiuam. Nulli autem creaturæ cõpetit esse principium respectu alicuius diuinæ personæ, sed ecõuerso. Et ideo potest dici pater noster, & spiritus noster: non tamen potest dici filius noster.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum spiritussanctus procedat à filio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod spiritussanctus non procedat à filio. Quia secundum Dionysi. non est au[illegible]dum dicere aliquid de substantiali diuinitate præter ea quæ diuinitus nobis ex sacris e[illegible]ijs sunt expressa. Sed in scriptura sacra non

rem diuinũ indentice, quoniã ex propriis processionis amoris etiã diuini infra latitudinẽ voluntatis solius stando, spiritussan. nõ habet quod sit De⁹, sed quod sit amor Dei, vt amãtis & amati: sed est vera ꝑ amore diuino formaliter. Sed tũc cõcesso ancedente nihil valet prima cõsequẽtia, vt patet ex dictis. ¶Nec oppositum habetur in litera loquẽte de amore diuino identice. Si vero ly vt, denotet etiã cõmunia, tunc est vera de amore diuino. & formaliter & identice: & sic habet rationem similis, sed qm̃ proprie & formaliter de modis ꝓcedẽdi à theologis sermo habetur, idcirco illud ãntecedens de amore diuino primo mõ intelligendũ est & admittendũ, sed negãda est prima consequẽtia, s. ergo ꝓcedit vt similis.

Quæstio. ¶Et ad ꝓbationẽ dicẽdũ est, quod laborat in æquiuoco, vt patet ex dictis: qm̃ ly diuinus, æquiuocũ est cũ sumitur obiectiue & effectiue, vt in antecedẽte sumitur, & cũ sumitur identice, vt in probatione consequentiæ fit.

a Super Quæstionis trigesimæsextæ, Articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, ꝙ ly spiritussan. dupliciter sumi potest. Primo in vi duarum dictionũ, vt scilicet ly spiritus, sit substãtiuũ, & ly sanctus adiectiuum. Alio modo in vi vnius nominis: sicut si alicui imponeretur nomen propriũ, homo bonus. In proposito hoc secũdo modo quæritur, ad quod denotandum dicitur in titulo vtrum hoc nomen, &c.

Comment. ¶In corpore vna est conclusio rñsiua quæsito affirmatiue, hoc nomẽ spiritussanc. est ꝓpriũ diui-
163 næ ꝑsonæ ꝓcedentis per
c modũ amoris ex accommodatione sacræ scripturæ. Et qm̃ conclusio hæc
168 duo includit, scilicet ne-
161 cessitatem accõmodationis, & conuenientiã talis accommodationis: ideo in litera vtrunque fit: Declaratur enim primo necessitas accommodatiõis sic. Altera processio in diuinis, quæ scilicet est per modũ amoris, caret nomine proprio: ergo & relationes: ergo & persona procedens: ergo sicut relationes nominatæ sunt ex accommodatione, ita & ꝑsona. Deinde assignatur rõ talis accõmodationis ex partialibus significationibus, Tum quia cõmunes patri & filio. Tũ quia amoris diuini quo ad vtrunque proprietatem insinuant, vt clare patet in litera.

a ¶Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd articulus iste continet in se duas quæstiones, scilicet an spiritussanc. procedat à filio, & an spiritussan. sic procedat à filio, quòd si non procederet ab eo, non distingueretur personaliter ab ipso. Et prima quidẽ quæstio inter Græcos & Latinos versatur. ¶Secunda autem inter Latinos inter se.

¶Num ad vnam quæstionem spectet quærere spiritussancti processionem à filio & illius processionis ratio.

Quæstio. ¶Propter quod, dubium statim occurrit circa titulum: quoniam quæstiones sunt æquales numero his quæ vere scimus, hæc autem quæstio est vna, & scita sunt duo: vt patet in corpore. ¶Et inconuenit hoc, præcipue articulatim scribenti eius est enim sigillatim singulas quæstiones discutere.

¶Ad hoc dupliciter responderi potest. ¶Primo, quòd quia vt dicitur in 1. Poste. idem est quærere an luna eclypsetur, & an sit aliqua ratio eclypsis lunæ: idem est quærere, an spiritussan. procedat à filio, & an sit aliqua ratio processionis eius à filio: pari autem quæsito constat optime responderi, & quòd ita est, & quòd propter talem rationem ita est, vnde in hoc articulo nihil est vitij. sed respondendo explicatum est quod implicite in titulo continebatur. ¶Nec oportuit in duos articulos diuidere quæsitum & quæsiti rationem, alioquin oporteret omnẽ articulũ diuidere in duos. ¶Secundo dicitur, quod quia in omni quæsito scibili subintelligitur per se, & inquantũ tale, & non est præsentis intentionis discutere processionem spiritussancti qualitercunque, sed per se: ita quòd intentum est, vtrum spiritussan. procedat à filio, id est vtrum de ratione propria personæ spiritussan. sit procedere à filio, quod enim conuenit alicui per se, conuenit ei ex propria ratione. ¶Ad hoc autem quæsitum affirmatiue respondendo oportet non solum ostendere spiritumsan. procedere à filio, sed ipsum vendicare hoc sibi ex sua personali proprietate siue formataliter non ostenderetur hoc conuenire ei inquantum huiusmodi.

¶Ad cuius euidentiam pleniorẽ, scito, quod alicui ꝓducto potest dupliciter cõuenire produci necessario à pluribus personis diuinis. * Vno modo ex parte producentis, alio modo ex parte producti. * Exemplum primi habetur in productione creaturæ à Deo, necessario enim est à trib⁹ personis: quia indiuisa sunt opera trinitatis ad extra, & non ratione producti: quia creatura posset produci & esse sicut est, etiam si à solo patre produceretur *. Exemplum secundi haberetur si creatura suo formali constituto priuaretur, si non esset à pluribus personis. * Ad propositum spiritussan. procedit à patre & filio necessario, ex parte producentis secundum omnes, quia omnia patris non repugnantia filio, sunt necessario communia ipsi filio. An autem ex parte producti procedat necessario à filio, in dubium vertitur. Quia vero conuenientia producto per se conueniunt ei ex parte sua, cætera enim cõueniunt per accidens, aut quasi per accidens ideo per se loquẽdo, quæritur vtrum spiritussan. ex proprio cõstitutiuo ac distinctiuo habeat quod ꝓcedat à filio.

Comment. ¶In corpore duo facit. Primo rñdet quæsito. Secundo arguit Græcos.

¶Quo ad primũ ponit vna cõclusio rñsiua quæsito affirmatiue, scilicet spũsan. necessario procedit à filio. Et ꝓbat trib⁹ rõnibus. Prima est, si spiritussan. non esset à filio non posset ab eo ꝑsonaliter distingui. ergo. * Et ꝓbatur sequela sic, personæ diuinæ non distinguũtur abinuicẽ per aliquid absolutũ, sed solũ relationib⁹ oppositis originis secundũ esse principiũ & à principio: ergo, si spũsan. non habet huiusmodi relationẽ originis à filio, non distingueret ab eo personaliter. Assumptum quo ad oẽs sui partes, sigillatim ꝓbatur. Prima quidẽ, scilicet nõ per aliquid absolutũ, quia deesset vnitas essentiæ, eo quod oẽ absolutũ est essentiale. Secunda vero, scilicet quod solis relationibus ex prima sequitur manifeste. Tertia autem, scilicet oppositis manifestatur ex eo, quod in patris vnica persona sunt duæ relationes non distinguentes ipsam, quia non sunt oppositæ relatiue. Quarta autem, scilicet originis: quia in diuinis non possunt esse aliæ relationes oppositæ, nisi originis, quod est intelligendum de relationibus proprijs. Quinta demum, scilicet secundum principium & à principio, ex præcedentibus manifeste sequitur. consequentia vero probatur sic, stante assumpto, aut filius procedit à spiritusancto, aut econtra: sed primum nullus dicit, ergo necesse est spiritum esse à filio.

Quæstio. *¶Num sola relatiua oppositio distinguat personas in diuinis.*

¶Circa conditionalem assumptam & eius probationem, dubium occurrit ex Scoto, in primo distinct. 11. quæstio. 2. tenente oppositum. * Arguitque contra fundamentum positionis, scilicet sola oppositio relatiua distinguit realiter in diuinis, ex quatuor capitibus. * Primo disparatio rationum formalium realium incompossibilium in eodem supposito distingit realiter vbicunque inuenitur: sed duo modi totales accipiendi naturam eandem, scilicet per modum natiuitatis & processionis, sunt disparati, & in diuinis modo prædicto. ergo non sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas personas. ¶Iuxta hoc motiuũ soluit probationẽ adductam in litera de duabus relationibus in patre, dicẽs, quod non est eadẽ ratio de actiuis & passiuis ꝓductionibus. vnũ enim potest dare esse pluribus, nõ tamẽ potest accipere esse pluries, nisi forte desierit esse. Et cõfirmatur motiuũ hoc ex parte productionũ argumẽtis Aureoli in nona, distin. primi, quæst. prima, articulo primo, cõsistẽtibus in hoc. ¶Generari & spirari sunt incõpossibilia in eodẽ supposito secluso, ꝙ ipsi generati cõiunctũ sit spirare. ergo

scipsis

exprimitur quòd Spiritussanctus à filio procedat, sed solum quod procedat à patre, vt patet Ioan. 15. spiritum veritatis qui à patre procedit. Ergo Spiritussanctus, non procedit à filio.

¶Præterea, In symbolo Constãtinopolitanę synodi sic legit. Credim⁹ in spiritũsanc. Dominũ & viuificantẽ ex patre procedentẽ cum patre & filio adorandũ & glorificandũ. Nullo igitur modo debuit addi in symbolo nostro, quod spiritussanc. procedat à filio: sed vidẽtur esse anathematis rei qui hoc addiderunt.

¶Præterea, Damas. dicit spiritumsan. ex patre dicimus & spiritũ patris nominam⁹: ex filio aũt spiritũsanc. nõ dicimus spiritum vero filij nominam⁹. Ergo spiritussanc. nõ ꝓcedit à filio.

¶Præterea, Nihil procedit ab eo, in quo quiescit. Sed spiritussanc. quiescit in filio. Dicitur enim in legenda beati And. Pax vobis: & vniuersis qui credunt in vnum Deum patrem, & vnum filium eius vnicum dominum nostrum Iesum Christ. & in vnũ spiritũsanc. procedentem ex patre in filio permanentem. Ergo spiritussanc. non procedit à filio.

¶Præterea, Filius ꝓcedit vt verbũ: sed spirit⁹ noster in nobis nõ videt procedere à verbo nostro. Ergo spiritussanc. nõ procedit à filio.

¶Preterea, Spiritussanctus perfecte procedit à patre. Ergo superfluum est dicere quod procedit à filio.

¶Præterea, In perpetuis non differunt esse & posse (vt dicitur in 2. Phys.) & multo minus in diuinis. Sed spiritussan. potest distingui à filio, etiamsi ab eo non procedat. Dicit enim Ansel. in lib. de processione spiritussan. Habent vtiq; à patre esse filius & spiritussan. sed diuerso modo: quia alter nascendo, & alter procedendo, vt alij sint per hoc abinuicem. Et postea subdit. Nam si per aliud non essent plures filius & spiritussan. per hoc solum essent diuersi. Ergo spiritussanc. distinguitur à filio ab eo nõ existẽs.

¶SED CONTRA est quod dicit Athanasius, Spiritussanctus à patre & filio non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens.

CONCLVSIO.

¶Spiritussanctus ita necessario procedit à filio, quòd si non procederet, non distingueretur ab eo personaliter.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere spiritumsanctum à filio esse. Si enim non esset ab eo, nullo modo posset ab eo personaliter distingui. Quod ex supradictis patet c. Non enim est possibile dicere, quòd secũdum aliquid absolutum diuinæ personæ abinuicem distinguantur: quia sequeretur, quòd non esset trium vna essentia. Quicquid enim in diuinis absolute dicitur, ad vnitatem essentiæ pertinet. Relinquitur ergo, quòd solum relatiõnibus diuinæ personæ abinuicem distinguantur. Relationes autẽ personas distinguere non possunt, nisi secũdũ quòd sunt oppositæ. Quod ex hoc patet, quia pater habet duas relationes, quarũ vna refertur ad filiũ, & alia ad spiritũsanctũ: quæ tamen, quia nõ sunt oppositæ, nõ constituunt duas personas, sed ad vnã personã patris tantũ pertinent. Si ergo in filio & in spiritusan. non esset inuenire nisi duas relationes, quibus vterq; refertur ad patrẽ, illæ relationes nõ essent adinuicẽ oppositæ, sicut neq; duæ relationes, quibus pater refertur ad illos. Vnde sicut persona patris est vna, ita sequeretur quod persona filij & spiritussan. esset vna, habẽs duas relationes oppositas duabus relationibus patris. hoc autem est hæreticũ, cũ tollat fidem trinitatis. Oportet ergo quod filius & spiritussan. abinuicem referantur oppositis relationibus. Non autem possunt esse in diuinis aliæ relationes oppositæ nisi relationes originis, vt suprà probatũ est c. Oppositæ autem relationes originis accipiuntur secundũ principium & secũdum quod est à principio. Relinquitur ergo,

seipsis realiter distinguũtur consequentia plana est, & antecedens quo ad primã partẽ est euidẽs. Quo ad secundã vero probatur tripliciter. Primo, quia quicquid in diuinis conuenit alicui rei, cõuenit ei formaliter & ex se: ergo etiã incõpossibilitas istorũ cõuenit ex se. Et cõfirmatur, quia incõpossibilitas ista oritur ex ordine, quo vna processio præsupponit aliã. Ordo autẽ oritur ex rationibus formalibus: ergo ex seipsis primo sunt incõpossibiles. * Secũdo si incompossibilitas ista est ex eo quod generari coniũgitur spirare, in quo genere causæ, spirare dat hãc incõpossibilitatem ipsi generari nõ effectiue, aut finaliter, vt patet: nec formaliter, quia tũc sequeretur, ꝙ generari & spirari essent idẽ formaliter. * Tertio quia si hinc est incõpossibilitas ista, aut hoc est quia generari & spirare sunt idẽ re: aut quia simul cõueniũt in filio: aut quia vnũ est præuiũ alteri: sed nihil horũ põt dici, quia hæc oĩa conueniũt ipsi spirare respectu essentiæ, cui constat non dare incompossibilitatem adspirari. ¶Secundum caput, vnde mouetur Sco. est, si in patre per impossibile non esset actiua spiratio, sed in solo filio, adhuc esset trinitas personarũ: ergo nõ requiritur oppositio relatiua, inter spiritũsanctum & personã, à qua distinguitur, & sic ruit totus processus. ¶Tertiũ caput ex parte cõstitutiui ipsius filij est filius constituitur in esse personali filiatione: ergo de facto distinguitur personaliter à spũsan. filiatione: ergo seclusa à filio per intellectũ spiratione actiua, adhuc remanet, quo filius personaliter distinguitur à spiritussan. ergo, &c. prima consequentia probatur ex illa maxima: idem est principiũ constitutiuũ & distinctiuum ab alijs, vt patet per Porphyrium, & inductiue.

¶Quartum autem caput econuerso sumitur ex personali distinctiuo ad constitutiuum sic, filius distinguitur personaliter à spiritusancto. ergo per aliquid, quod est de ratione personali ipsius filij, ergo non per spirationem actiuam: ergo seclusa illa adhuc remaneret personalis distinctio inter filium & spiritumsanctum.

¶Prima consequentia probatur inductione & ratione. * Inductione quidẽ, quoniam valet, a distinguit b realiter, ergo est de eius ratione reali: distinguit essentialiter, ergo est de ratione essentiali: distinguit suppositaliter. ergo est de ratione suppositali: distinguit relatiue, ergo est de ratione relatiua, &c. Ratione autem, quia si distinctio personalis posset fieri per aliquid quod non est de ratione personali, non poterit sustineri human[illegible]tem Christi non distingui personaliter à verbo: dicam enim quod distinguitur personaliter per aliquid, quod tamen non cõstituit personam. Et confirmatur hoc motiuũ ex parte distinctiui personalis, ab Aureolo vbi supra arti. 2. sic. S[illegible] ratio distingueret personaliter filium à spiritusancto, pater & filius essent vna persona: sed hoc est falsum ergo consequentia probatur: spiratio distinguit patrẽ & filiũ à spiritusancto, vt sunt vnus spirator. Et per te distinguit ꝑsonaliter: ergo esse vnũ spiratorem est esse vnã personã: & si non est esse vnã personã, ergo nõ distinguit ꝑsonaliter. Et fundatur ꝓcessus super illa maxima, omne vnũ formale distinctiuũ pluriũ ex vna parte ab aliquo ponit in illis pluribus aliquod vnũ fundamentũ illius distinctionis proportionale illi.

¶Ad euidentiam huius difficultatis, quamuis tractare de constitutiuis personarum spectet ad 40. q. propter tamen discussam ex consuetudine hanc materiam scito, quod cum in diuinis non sit formaliter nisi substantia & relatio, & substantia vtpote communis, nec constituat nec distinguat hypostases: oportet quod vtrunq; relationi tribuatur. Relationi autem cum possit aliquid conuenire dupliciter, s. secundum propria relationis, & secundum communia sibi & absolutis: quæcunque attribuuntur diuinis relationibus. necesse est conuenire eis inquantum relationes sunt. Et sic constituere ac distinguere, relationi diuinæ (prout relatiua res est) conuenit. Inter rem autem relatiuam & absolutam hoc interest, quod res absoluta constituit rem in se, relatio vero constituit rem ad aliam. Et quoniam vnumquodque sicut est ens, ita vnum & distinctum: constitutiuum absolutum sicut constituit ens in se, ita distinguit illud secundum se: & consequenter ab vniuersis alijs. Constitutiuum vero in esse relatiuo, quia constituit ens ad aliud vnum correlatiuum, s. ita distinguit illud ab illo vno tantum, alioquin diuersitas seu distinctio non esset proportionata passio entis. Plus enim faceret cõstitutiuum aliquid distinguendo quam constituendo, quod non videtur intelligibile. * Si igitur in diuinis sola relatio multiplicat trinitatem, & hæc non conuenit relationi per accidẽs, sed quatenus res relatiua est. Et res relatiua vt sic, constituit & distinguit relatiue tãtum: quamcunque enim aliã distinctiõẽ habet, non facit inquantum res relatiua: sed haberet eam ex communibus sibi & absolutis: vt patet de disparatione. hæc enim non est propria relatiuis, & sic non potest causari à relatione secundũ rationẽ relationis. Consequẽs est, quod in diuinis nulla sit distinctio realis nisi relatiua, ita ꝙ nõ solũ res distinctæ sunt relatiuæ, sed distinctio ipsa est relatiua. Et cũ cõstet distinctionẽ relatiui nõ esse sine relatiua oppositionẽ, & esse respectu correlatiui tm̃: manifeste sequit, quòd sola oppositio relatiua distinguit realiter diuinas ꝑsonas. Et hæc nõ aduertere aut penetrare, fuit cã dissensiõis in hac materia. * Si em̃ aduertissent, quòd ecclesia tradẽdo vnitatẽ substãtiæ, & trinitatẽ rerũ relatarũ ex formali locutiõe insinuat, quòd hoc formaliter intelligẽdũ est. vidissent ꝓfecto ex hoc ipso, quòd distinctio nõ tradit nisi relatiuorũ, ꝙ etiã distinctio ipsa propria relatiuis, quatenus relatiua sunt esse debet, qđ saluare nõ pñt, dũ dicũt res quidẽ distinctas esse relatiuas, distingui tñ absq; oppõne relatiua: quia sunt disparatæ & icõpossibiles, &c. hæc em̃ cõia sunt nõ ꝓpria relatiuis, vt iã diximus. Ex his aũt habetur rñsio ad obiectiones ex parte cõstitutiui ipsi⁹ filij. quũ 162
em̃ dicit, quòd idẽ est cõstitutiuũ & distinctiuũ ali- c
cui⁹, ab oĩ alio distinguẽ- 174
dũ est de duplici cõstitutiuo, s. absoluto, vel respectiuo: & quòd in absolutis verũ est. In relatiuis vero subdistinguẽdũ est de duplici distõne, s. relatiua vel quacũq; alia, puta disparata seu cõtradictoria, seu ẽt priuatiua. ¶Et dicẽdũ, quòd de distõne relatiua loquẽdo, falsissimũ est assũptũ, qm̃ cõstitutiuũ alicu⁹ in esse relatiuo, nõ est distinctiuũ illi⁹ distõne relatiua, nisi à correlatiuo, ꝓpter ipsam relatiõis naturã. à cęteris aũt distinguit quouis alio mõ. duplũ em̃ vt sic, quia nõ est nisi ad dimidiũ, nõ distinguit etiã relatiue nisi à dimidio, à triplo aũt & quadruplo & reliquis entib⁹, distinguit quidẽ duplicare inquãtũ est hoc ens non relatiue, vt de se patet. Et quia in diuinis ꝑsona est formalr relo, nõ est distin-
ctio personalis, neq; rea- 168
lis nisi sit relatiua. Et ꝓ-
pterea de facto ista ẽ fal- 283
sa, fili⁹ distinguitur realr siue ꝑsonaliter à spũsan. filiatiõe: quia ista est falsa, filius filiatione distinguit relatiue à spũsan. quãuis ista sit vera, filius distinguitur filiatione à spũsan. sed talis distõ non sufficit ad realẽ distõnem, imò est sophisma consequentis, arguere à distõne ad distõnem relatiuã. Et bene hoc aduerte, quia ex hoc omniũ pẽdet solo. * Patet quoq; ex his, quòd signũ literæ, de duab⁹ relõnib⁹ in patre, stat in suo robore. Est em̃ signũ, quòd sola relatiua distinctio & oppõ est ibi realis. Solutio aũt Sco. non est ad ꝓpriũ, quia diuertit à relationibus ad processiones: de relationibus enim litera loquitur, non de emanationibus. quare. Sed cõtra hæc. S. T. verba vehemẽtius quidã arguũt, de ipsis relationibus loquẽdo, dicentes, quòd peccãt secũm non cãm vt cãm. Cã enim quare duæ relationes non oppositæ non constituunt duas personas, non est negatio oppositionis. Tũ quia constat quòd de facto processio & paternitas, & similiter filiatio, constituunt plures personas. & tamen processio nulli earũ opponitur relatiue, Tum quia si negatio esset causa negationis, affirmatio esset causa affirmationis, scilicet quòd oppositæ relationes constituerent duas personas: hoc aũt constat esse falsum, quia communis spiratio & processio sunt relationes oppositæ, & tamen spiratio nullã personã constitui. ¶Ad hæc breuiter dicit, quòd ꝓcedunt ex mala interꝓtatione literæ. Quum enim dicitur, quod quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas, ly constituunt. determinat ly duas, & non determinat ly personas, nisi inquantũ duas secũdũ rem ita quod sensus est, quod quia non sunt oppositæ, non constituunt duas personas. i. non faciũt distinctionẽ realem personarũ. constituere em̃ duo vt sic, nihil aliud est quã distinguere, &c. Et sic assignat vera & præcisa cã. Spũs em̃ sanc. nõ constituit in eẽ distinctio à filio & patre, nisi vt spirantibus: ita quòd spiratio constituit patrẽ & filiũ in hoc, quòd sint distinctæ ꝑsonæ à spũsctõ, quãuis inter distinguãt ꝑnitate & filiatiõe. * Radix aũt horũ est, quia sunt res relatiuæ, &c. non em̃ salua vnitate substãtiæ potest alr distinctio personarũ saluari, nisi ꝑ relationes originis: de quarũ rõne fit distinctio realis ꝓpria relationib⁹ originis. hãc aũt constat ex oppõne fieri, vt patet ex dictis. * Vñ patet rñsio ad obiecta, æquiuocant em̃ dũ constituere in eẽ distincto, non aduertũt in sermone versari, & hoc in mã relatiue habere singulari constituendi distinguẽdiq; modũ, &c. obiectũ ex parte distinctiui, difficultatẽ ex verborũ magis quã rei facere videntẽ. * Secũdũ rẽ quidẽ dicẽdũ est, quòd spiratio distinguit realr relatiue ꝑsonã filij à spũsan. Et ꝓpter hoc dr distinguere ꝑsonalr: patet aũt quòd non oportet quòd relatiue distinguit ꝑsonã esse ꝑsonalitatẽ, aut de intrinseca rõne ꝑsonalitatis. * Facientibus aũt vim in verbis, & quærẽtibus quo filiis distinguit ꝑsonaliter à spũsan. dicendũ, quòd distinguere ꝑsonaliter cũ sit facere formalr ꝑsonã distinctã ab alia ꝑsona, contingit dupliciter. vno mõ, quòd faciat vtrũq;, s. personã & distinctionẽ, alio mõ, quòd faciat alterũ. s. distinctionẽ in persona. * Sicut dicimus, quòd dupliciter contingit facere domũ albã, s. vel faciendo vtrũque. vel iungendo vnũ alteri: nec refert ad propositum, facere effectiue vel formaliter. Quod igitur distinguit personaliter faciendo totum & singulas partes, oportet esse de ratione ꝑsonali, tale aũt non est spiratio, quòd aũt distinguit personaliter, faciẽdo totum ratione vnius partis in alia, non oportet esse de ratione personali: sed satis est, quòd sit notio personæ relatiua, &c. Et sic esse vnum spiratorem, non est esse vnã personam, quia spiratio non est constitutiua

personæ

quòd necesse est dicere, vel filium esse à spiritussan. (quod nullus dicit) vel spiritumsan. esse à filio, quod nos confitemur. & huic quidem consonat ratio processionis vtriusq;. Dictum enim est suprà[c], quod filius procedit per modū intellectus vt verbū, spiritussan. autem per modum voluntatis vt amor. Necesse est autē quòd amor à verbo procedat. Non enī aliquid amamus nisi secundū quòd cōceptione mentis apprehendimus[e]. vnde & secundū manifestū est quòd spiritusan. procedit à filio. Ipse etiam ordo rerū hoc docet. Nusquam enim hoc inuenimus, quòd vno procedant plura absq; ordine nisi in illis solū quæ materialiter differūt. Sicut vnus faber producit multos cultellos materialiter abinuicem distinctos, nullum ordinē habētes adinuicem. Sed in rebus in quibus nō est sola materialis distinctio, semper inuenitur in multitudine productorū aliquis ordo. Vnde etiam in ordine creaturarum productarū, decor diuinæ sapientiæ manifestatur. Si ergo ab vna persona patris procedunt duæ personę, scilicet filius, & spiritussan. oportet esse aliquem ordinem eorum adinuicem. Nec potest aliquis ordo alius assignari, nisi ordo naturæ, quo alius est ex alio. Nō est igitur possibile dicere, quòd filius & spiritusan. sic procedant à patre, quòd neuter eorū procedat ab alio, nisi quis poneret in eis materialem distinctionem, quod est impossibile. Vnde etiam ipsi Græci processionem spiritussan. aliquē ordinem habere ad filiū intelligunt. Concedunt enim spiritumsan. esse spiritum filij, & esse à patre per filium. Et quidam eorum dicuntur concedere quòd sit à filio vel profluat ab eo, nō tamē quòd procedat. Quod videtur vel ex ignorantia, vel ex proteruia esse. Quia si quis rectè consideret, inueniet processionis verbum inter omnia quæ ad originem qualemcunque pertinent, communissimum esse. Vtimur enim eo ad designādum qualemcunque originem. Sicut quòd linea procedit à puncto, radius à sole, riuus à fonte. Et similiter in quibuscunque aliis. Vnde ex quocūque alio ad originem pertinente potest concludi, quòd spiritussanctus procedit à filio.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd de Deo dicere non debemus quod in sacra scriptura non inuenitur, vel per verba, vel per sensum. Licet autem per verba non inueniatur in sacra scriptura, q̀ spiritussan. procedit à filio, inuenitur tamen quantum ad sensum, & præcipue vt dicit filius, Ioan. 16 de spiritusan. loquens, Ille me clarificabit: quia de meo accipiet. Regulariter etiam in sacra scriptura tenēdum est, quod id quod de Patre dicitur, oportet de filio intelligi: etiam si dictio exclusiua addatur, nisi solum in illis, in quibus pater & filiꝰ secundum oppositas relationes distinguuntur. Cum enim Dominus Matth. 11. dicit, Nemo nouit filium, nisi pater, non excluditur quin filius seipsum cognoscat[c]. Sic igitur cum dicitur, quod spiritussanctus à patre procedit, etiā si adderetur, quod à solo patre procedit, non excludrentur inde filius: quia quantum ad hoc, q̀ est esse principium spiritussancti, non opponūtur pater & filius: sed solum quantum ad hoc, quod hic est pater, & ille filius.

¶ Ad secundum dicendum, quod in quolibet concilio, institutum fuit symbolum aliquod propter errorem aliquem qui in aliquem concilio damnabatur. Vnde sequens conciliū non faciebat aliud symbolum, quam primum: sed id quod implicite continebatur in primo symbolo, per aliqua addita explanabatur contra hæreses insurgentes. Vnde in determinatione Calcedoneñ. synodi, dicitur, quod illi qui fuerunt congregati in concilio Constantinopolitano, doctrinam de Spiritussanct. tradiderunt nō quod minus esset in pręcedētibus, qui apud Niceam congregati sunt, inferentes: sed intellectum eorum aduersus hæreticos declarantes. Quia igitur in tempore antiquorum conciliorum, nondum extortus fuerat error dicentium Spiritumsanct. non procedere à filio, nō fuit necessarium, quod hoc explicite poneretur. Sed postea insurgente errore quorundam, in quodam concilio in Occidentalibus partibus congregato, expressum fuit autoritate Romani pontificis: cuius autoritate etiam antiqua concilia congregabantur & confirmabantur. Continebatur tamen implicite in hoc ipso quod dicebatur Spiritussanctus à patre procedere.

¶ Ad tertium dicendum, quod Spiritumsanctum non procedere à filio, primo fuit à Nestorianis introductum, vt patet in quodam symbolo Nestorianorum damnato in Ephesina synodo. Et hūc errorem sequutus fuit Theodoricus Nestorianus, & plures post ipsum. Inter quos fuit etiam Damasc. Vnde in hoc, eius sententiæ non est standum. Quāuis à quibusdam dicatur, quod Dam. sicut non confitetur Spiritumsanctum esse à filio, ita e[...]n non negat ex vi illorum verborum.

¶ Ad quartum dicendum, quod per hoc, quod Spiritussanctus dicitur quiescere vel manere

personæ, & tñ spiratio distinguit personā & filij & patris personaliter, faciēdo distinctionē, nō psonalitatē à spūsan. Ad obiecta aūt ex pte emanationū rñsio habet in litera ad 7. & cōsistit in hoc q. emanationes filij & spūssan. possunt sumi dupliciter. Vno mō secūdū suas integras rōnes, & sic includūt ordinē originis vnius ab alia: & cōsequēter filiū & spiritūsa. distingui ex suis pductionibꝰ, & distingui oppositione relatiua originis, idē est. Alio mō possunt sumi secluso ordine originis inter eas, vt arguētes accipiūt. Et sic dicimus, 160 primo quòd acci161piūt scdm suas rōnes in168cōpletas: & ppterea non est mirū, si fallūt vtentes eis tāquā cōpletis. Scdo, quòd nō sunt duæ totales acceptiōes eiusdē na162turæ. Sed prima est acceptio naturæ simplr, scda aūt scdm quid. Si enī secluderetur ordo originis inter eas, filiꝰ p gñationē acciperet naturā simplr: & ipsemet per pcessionē acciperet eā scdm quid. Et sic argumēta quę supponunt vel assumūt has emanationes esse totales & incōpossibiles, secluso ordine originis inter eas ruūt. incōpossibilitas enī totalitas, & alia huiusmodi cōueniūt eis integraliter, & non imperfectè sumptis. Ad obiectiones aūt Aure. iuxta hoc motiuum, ex pte pductionū, sigillatim rndet. Et ad primū quidē ex dictis patet, quòd sumēdo generari & spirari secluso ordine originis inter se, non sunt incōpossibilia. Nec est verū, q̀ incōpossibilitas eorū oriatur ex illo ordine, quo vna præexigit aliā, sed ex ordine originis, quo vna est ab alia, constituit. Ad scdm autē quū quæritur de gñe cālitatis, dicitur quòd spirare dat genito icōpossibilitatē hāc formalr, sicut albedo dr dare formaliter subiecto icōpossibilitatē nigredinis. Nec valet cōsequētia ergo generari eēt spirari, qđ est correlatiuū ipsius spirare, sicut nō valet, ergo subiectū albedinis est nigredo: quę est cōtraria albedini. Ad tertiū aūt dicitur, quod ppter nullū illorū triū est ista incompossibilitas, sed propter hoc, quia spiratio est notio personæ relatiua ad ipsum spiritumsanctū. ¶Ad vnicū vero motiuū ex parte Patris, dicit q. si spūssan. pcederet à solo filio, adhuc distingueret à parte ordine originis, & si nō immediate, tñ mediate. ¶Et eodē mō eēt inter eos relatiua oppositio, dū ista eēt vera: pater spirat mediate spūsan. Sic enī pater sub altero oppositorū clauderetur. ¶Non eēt tamē consubstantialitas triū psonarū. Exclusio nāq; patris ab immediata spiratiōe in substātiæ inęqualitatē redūdaret.

Comment. ¶Secunda ratio in litera posita ad probandam principalem conclusionem est, nihil amamus nisi quod conceptione mentis apprehendimus, ergo amor procedit à verbo, ergo Spiritussanctus à filio, quia ille vt amor, iste vt verbum procedit.

Annot. ¶Circa hanc rationē aduerte, quòd in litera adducitur magis vt rationabilis, quā vt necessaria, vt illa verba ostendūt, scilicet huic consonat ratio pcessionis vtriusque. Dico autē hoc, quia ratio ista fundatur super hoc, quòd amor est ab amante & amabili vt cōcepto, quia incognita diligere nō possumus. hoc autē fundamentum de amore & cōceptiōe essentiali, in omni natura intellectuali verū est, quāuis (vt dicitur) de amore notionaliter, & similiter de cōceptu notionaliter euidentem necessitatē nō ostendat. Dicere enī quispiā posset, quòd pater pducit amorē sui notialē cognoscēdo se essentialiter. ¶Veruntamē satis rationabile est, vt qualis sit ordo inter essentialia intellectus & voluntatis, talis etiā sit ordo inter notionalia vtriusq;, ac per hoc amor notionaliter, qui est spūsan. sit ex conceptu notionaliter quod verbū est, sicut amor essentialis oritur secūdū rationē ex cōceptu essentiali, quo formaliter pater omnia nouit. Quidam tamē consequentiā huius rationis labefactare conati, arguunt contra eam dupliciter. Primo potest fieri apprehensio intellectus absq; conceptu, ergo potest fieri etiam amor, igitur antecedens est falsum. Assumptum probatur, tum id visione beata: tum in actu credendi: tum quia verbum est aliud apud te & ab actu intelligendi. Secundo, quia non valet, non possumus intelligere sine sensu, ergo intellectio est à sensu, vt à principio productiuo: igitur cōsequētia nihil valet, &c. Ad hæc dicitur quòd antecedēs est verum de intellectione naturali. vnde nihil obstat beata visio. Per actū autem credendi formatur fidei verbum. Et licet verbū sit aliud ab intellectione, inseparabile tamen est ab ipsa, nec potest ab ipsa secludi in naturalibus. Secūda vero obiectio pueriles valde est, credit enim latuisse diuū Thomā, quod ex cōcurrentia alicuius nō sequatur cōcursus illius, vt principij productiui, quod infantes sciūt litera enī supponit cōia, scilicet q̀ bonū cognitū sit principiū productiuū amoris vt patet 3. de anima: & 11. Met. & assumit quod esse cognitum, est esse conceptum mēte: quod in q. 17. stabilitum est: & sic infert intētum. vnde instantia allata contra rudem illum sensum, non contra verum & intentum militat.

206 Comment. ¶ Tertia ratio est ex rerum ordine talis ab vno nunquā procedunt plura absq; ordine inter se, nisi in materialiter tantum differentibus, ergo ab vno patre non procedunt Filius & Spiritusss. absq; ordine inter se: ergo inter eos oportet esse ordinem originis. Antecedens manifestatur: quo ad primam partem in creaturis quia in hoc manifestatur decor diuinę sapientiæ. Quo ad secundam vero in artificialibus, puta duobus martellis. Vltima autem consequētia probatur ex eo quod psonę diuinę non distinguuntur materialiter, nec quemcunq; ordinem, nisi originis, compatiuntur, cæteris namq; imperfectionem aliquā claudunt. ¶ Et hanc rationē si confirmare noueris, efficacem inuenies vbi enim est pluralitas realis sine reali ordine, ibi est confusio.

¶ Num ab vno plura procederd possint absque ordine tantum in materialiter differentibus.

¶ Contra hanc tamen rationem quidam arguūt. Primo quia antecedens falsum est. Tum quia si Deus produceret plures Gabrieles, esset pluralitas immaterialis sine ordine. Tum quia Deus immediate potest per se omnia producere. secundo quia litera obstat sibiipsi: dū subdit, q̀ Græci concedunt ordinē importatum per ly, per, & absque probatione assumit quod non potest esse ibi ordo nisi importatus per ly aut ab. ¶ Ad hæc dicitur, q̀ pluralitatis materialis noie hic intelligitur pluralitas materialis, vt distinguitur contra specificam, qualis de facto est inter duas intellectiones eiusdem speciei, & esset inter Gabrieles. Plura quoque seu omnia à Deo non producuntur specifice distantia sine ordine inter se, quamuis à Deo immediate. Nec alium ordinem Græci mente tenus intellexerunt, per ly per, quā nos intelligamus per ly a: quoniam (vt in articulo sequēti patet) ly per causalitatem denotat: & soluendo facillime patet, quod ad efficientis genus in proposito reduci oportet. Et propterea patet quod non absque subintellecta probatione assumpsit litera, quod ibi non potest esse ordo realis, nisi à quo alius, & qui ab alio; cæteros enim constat imperfectionem claudere.

Comment. ¶ Quo ad secundam partem huius articuli, Græcos arguit, tria eorum dicta recitando, scilicet quod communiter concedunt, ordinē inter filium & spiritumsanctum. Secundo, quod aliqui concedunt, quod vel profluat à filio. Tertio, quod negatur, quod procedit à filio. Ex quibus arguit eos ignorantiæ, vel proteruiæ: quoniam tertium contradicit primo & secundo, quod probat sic, procedere est communissimum inter omnia spectantia ad originem, ergo ex quocunque concesso pertinente ad originem, puta ordine, seu esse a, seu profluere, sequitur affirmatio processus: & sic priores affirmationes repugnant negationi processionis. Antecedens probatur, quia vtimur processione in omnibus, vt patet inductiue.

Annot. ¶ In responsione ad tertium, scito, quod quidam inuehuntur contra hæc verba: quia ex his sequitur, Damasc. fuisse hæreticum, quod & simpliciter est inconueniens, & in illo specialiter opere, quia illud recipit papa Eugenius. Ad hoc dicitur, quod non sequitur illum fuisse hæreticum, quoniam vt in quæstione 32. art. vltimo dictum est. Antequam consideretur aut determinetur per ecclesiam absq; hæresis vitio: opinatur quis falsum, quod postmodum si pertinaciter sustineret esset hæreticus. Dicitur autem, Damascenum illo fuisse tempore quo decisum hoc non erat. quare, &c.

¶ In

in filio, nō excluditur quin ab eo pcedat: quia & filius in patre manere dicitur, cū tamē à patre procedat. Dicitur etiam Spūssanctus in filio quiescere, vel sicut amor amantis quiescit in amato: vel quantū ad humanā naturā Christi, propter id quod scriptum est Ioann. 1. Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat.

¶Ad quintum dicendū, quod verbū in diuinis, non accipitur scdm similitudinē verbi vocalis à quo non procedit spiritus: quia sic tantū metaphorice diceretur, sed secundum similitudinem verbi mentalis, à quo amor procedit.

¶Ad sextū dicendū, qđ per hoc, q̀ Spūssanctus perfecte pcedit à patre, non solū nō superfluū est dicere, quod spūssanctus pcedat à filio, sed omnino necessarium: quia vna virtus est patris & filij. Et quicquid est à patre, necesse est esse à filio, nisi proprietati filiationis repugnet. Non enim filius est à seipso, licet sit à patre.

¶Ad septimū dicendū, quod spūssanctus distinguitur personaliter à filio in hoc, quòd origo vnius distinguitur ab origine alterius. Sed ipsa differentia originis est propter hoc, quòd filius est solum à patre, spiritussanctus vero à patre & filio. Non enim aliter processiones distinguerentur: sicut suprà ostensum est[e].

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrū spiritussanctus procedat à patre per filiū.*

AD TERRIVM sic proceditur. Videtur, quod spiritussanctus non procedat à patre per filium. Quod enim procedit ab aliquo per aliquem, non procedit ab eo immediate. Si igitur spiritussanctus procedit à patre per filium, non procedit à patre immediate. Quod videtur inconueniens.

¶Præterea, Si Spiritussanctus procedit à patre per filiū, non procedit à filio, nisi propter patrē. Sed propter quod vnumquodque, & illud magis. Ergo magis procedit à patre quam à filio.

¶Præterea, Filius habet esse per generationē, si igitur Spūssanctus est à patre per filiū, sequitur q̀ prius generetur filius, & postea procedat Spiritussanctus. Et sic processio Spiritussancti non est æterna. Quod est hæreticum.

¶ Præterea, Cum aliquis dicitur per aliquem operari potest econuerso dici. Sicut enim dicimus quod Rex operat per Basilliuū, ita pōt dici q̀ Balliuus operatur per Regem. Sed nullo modo dicimus quòd filius spiret spiritumsanctum per patrem. ergo nullo modo potest dici quod pater spiret Spiritumsanctum per filium.

¶SED CONTRA est quod Hila. dicit in li. de [...] Cōserua hāc, oro, fidei meæ religionē vt semper obtineam patrē, s. te: & filium tuum vna[...]um adorem, & spiritumsanctum tuum, qui est per vnigenitum tuum, promerear.

CONCLVSIO.

¶*Cum filius à patre habeat, quòd ab eo spiritus sanctus procedat, pater per ipsum filium spirare spiritumsanctum dicitur.*

¶RESPONDEO dicendū, quod in omnibus loquutionibus, in quibꝰ dicitur aliquis per aliquē operari, hæc prępositio per, designat in causali aliquā causam, seu principiū illiꝰ actus. Sed cū actio sit media inter faciens & factum, quādoq; illud causale cui adiūgit hæc præpositio per, est causa actionis, secūdū quod exit ab agente: & tunc est causa agenti q̀ agat, siue sit causa finalis, siue formalis, siue effectiua, siue motiua. Finalis quidē, vt si dicamus q̀ artifex operatur per cupiditatem lucri. Formalis vero, vt si dicamus quod operatur per artē suā. Motiua vero, si dicamus q̀ operatur per imperiū alterius. Quandoq; vero dictio causalis cui adiungitur hæc prępositio per, est causa actionis, secūdū quod determinatur ad factū: vt cum dicimus artifex operatur per martellum, non enim significatur, q̀ martellus sit causa artifici, quòd agat, sed quòd sit causa artificiato, vt ab artifice procedat, & hoc ipsum habeat ab artifice. Et hoc est quod quidam dicunt, quòd hæc præpositio per, quandoque notat autoritatē in recto, vt cū dicitur, Rex operatur per Balliuū. Quādoq; aūt in obliquo, vt cum dicitur, Balliuus operatur per Regem. Quia igitur filius habet à patre, quòd ab eo procedat spiritussanctꝰ, potest dici quòd pater per filium spirat spiritumsanctum, vel quòd spiritussanctus procedat à patre per filium: quòd idem est.

¶AD PRIMVM ergo dicendū quod in qualibet actione est duo cōsiderare, scilicet suppositum agens, & virtutē qua agit, sicut ignis calefacit calore. Si igitur in patre & filio consideretur virtus qua spirant spūmsanctum, non cadit ibi aliquod medium: quia hæc virtus est vna & eadem. Si aūt considerentur ipsæ personæ spirātes, sic cū spūssanctus cōiter procedat à patre & filio, inuenitur spūssanctus immediate à patre procedere, inquantum est ab eo, & mediate inquantū est à filio. Et sic dicitur procedere à patre per filiū. Sicut etiā Abel processit immediate per Adā, inquātum Adā fuit pater eius: & mediate, inquātum Eua fuit mater eius, quæ processit ab Adam. Licet hoc exemplum materialis processionis ineptum videatur ad significandam immaterialem processionem diuinarum.

¶Ad secundū dicendum, quod si filius acciperet à patre aliā virtutē numero ad spirandū spiritūsanctū, sequeretur quod esset sicut causa secunda & instrumētalis: & sic magis procederet à patre, quàm à filio: Sed vna & eadem numero virtus spiratiua est in patre & filio: & ideo æqualiter procedit ab vtroq;. Licet aliquando dicatur principaliter vel proprie procedere de patre, propter hoc quòd filius habet hanc virtutem à patre.

¶Ad tertium dicēdū, q̀ sicut generatio filij est coæterna generanti (vnde nō prius fuit pater, quàm gigneret filium) ita processio spiritussancti est coæterna suo principio. Vnde non fuit prius filius genitus, quàm spiritussanctus procederet: sed vtrunque æternum est.

¶Ad quartū dicendum, quod cū aliquis dicitur per aliquid operari, nō semper recipitur conuersio. Non enim dicimus q̀ martellus operetur per fabrū: dicimꝰ autē q̀ Balliuus operatur per Regē. Quia Balliui est agere, cū sit dominus sui actus. Martelli autem nō est agere, sed solū agi: vnde nō designatur nisi vt instrumentū. Dicitur autē Balliuus operari per Regem: quamuis hæc præpositio per, denotet mediū: quia quanto suppositū est prius in agendo, tanto virtus eiꝰ est immediatior effectui: quia virtus causæ primæ coniungit causam secūdā suo effectui. Vnde & prima principia dicuntur immediata in demonstratiuis scientiis. Sic igitur inquantū Balliuus est medius secundum ordinē suppositorū agentium, dicitur Rex operari per Balliuū: secundum ordinē vero virtutum, dicitur Balliuus operari per Regem: quia virtꝰ Regis facit quòd actio Balliui consequatur effectum. Ordo autem non attenditur inter patrem & filium quantum ad virtutem, sed solū quantum ad supposita. & ideo dicitur quod pater spirat per filium, & non econuerso.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum pater & filius sint vnum principiū spiritussancti.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur q̀ pater & filius non sint vnum principiū spiritussancti. Quia spiritussanctus non videtur à patre & filio procedere inquantum sunt vnum: neque in natura, quia spiritussanctus sic etiam procederet à seipso, qui est vnum cum eis in natura. Neque etiam inquantum sunt vnum aliqua proprietate: quia vna proprietas non potest esse duorum suppositorum, vt videtur. Ergo spiritussanctus procedit à patre & filio, vt

Annot. ¶In responsione ad septimum, aduerte, quòd ex istis verbis videtur elicitum quod apud S. Tho. emanationes diuinæ distinguunt per hoc quod vna est ab vno, altera vero à duobus: vt in 13. distin. 1. Scotus attulit. Sed re vera ista dicta distant sicut cælum & terra, dicere quod differentia sit: quia vna est ab vno, & alia à duobus suppositis: & dicere quòd differentia est, quia vna est à patre solum, alia vero à patre & filio. ¶Ibi enim sola differentia inter vnitatem & pluralitatem suppositorum pro causa redditur: quod est ridiculum: contra quod & laborauit Scotus. Hic autem ordo originis inter 162 eas pro causa redditur. c Hoc enim verba illa im163portant. Non enim potest aliter originis ordo e saluari, nisi altera sit à pa190tre & filio. Hunc autem ordinem originis: quia ad integritatem rationū formalium ipsarum originum, vt distinctæ realiter sunt: spectare iam ostensum est, ideo hoc sano sensu intelligendo, nihil nocet concedere, personam Spiritussancti ex sua origine distingui à filio.

1.di.11.ar.3. Et op.2. cap.41. Et op.6. q.27.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo nihil est ambiguum accipiendo ipsum sic communiter vt sonat, absque, scilicet dictione exclusiua, &c.

Comment. ¶In corpore duo facit. Primo ostendit quot modis sumitur ly per, in huiusmodi propositionibus. Secundo respondet quæsito in calce articuli.

¶Quo ad primum quatuor dicuntur. Primum est, quòd ly per, denotat aliquam causalitatem in accusatiuo casu, super quem cadit. Secundum est, quòd illa causalitas quandoque est respectu actionis secūdum quod exit ab agente: & declaratur hoc in triplici genere causæ. Tertium est, quòd illa causalitas quādoque est respectu actionis, secundum quod determinatur ad factum, vt patet in artificialibus instrumentis. Quartum est, quæ hæc distinctio coincidit cum illa aliorū, scilicet: quòd quandoque denotat autoritatem in recto, & quandoque in obliquo.

¶Quo ad secundum, cōclusio responsiua quæsito affirmatiue est, spiritussanctus procedit à patre per filium. Et probatur, filius habet à patre quòd ab eo procedat spiritussanctus, ergo potest dici quod pater spirat per filium spiritumsanctum, &c. Consequētia tenet ex exposita significatione ly per, quādo denotat medium ex parte producti, scilicet qđ denotat qđ sit mediū habēs à principali, quod producat: sic enim sumitur in proposito, & non primo modo: filius enī non est medius ex parte patris, non enī est ratio spirationis vt exit à patre, sed potius vt terminetur ad spiritū sanctū. Et hoc considerando spiritumsanctum vt est à patre mediate: secus enī dicendum est loquendo de ipso, vt est immediate à patre. Et ideo litera dicit, quod potest dici patrem spirare per filiū & spūmsanctū: & nō dixit quòd oportet omnino sic dici: secundum vnam etiam acceptionem tantum verificatur.

a ¶*Super Quæstionis trigesimæsextæ Articulum quartum.*

Annot. IN titulo scito quod hic est quæstio, & de re, an ita sit, s. quod pater & filius sint vnū numero principiū spiritussancti: & de ppositione ista, an sit pprie supra vera.

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito quo ad rem. Secūdo, quo ad proprietatē propositionis.

¶ Quo ad primū est hęc conclusio, pater & filius sunt vnum principium spiritussancti. Et probatur. Pater & filius sunt vnum in omnibꝰ in quibus non distinguuntur relatiua oppositione: ergo sunt vnum principiū spiritussancti: & tenet sequela: quia in hoc quod est esse principium spiritussancti, nō opponuntur relatiue adinuicem.

¶ Quo ad secundum tria facit. Primo refert quandam opinionem tenentem hāc propositionem esse impropriam, tali ratione: ly principium significat proprietatem, ergo tenetur adiectiue: ergo non potest addi alteri adiectiuo: & sic ly vnum nō tenetur nominaliter: ergo vt si vera, tenetur ly vnum aduerbialiter: & consequenter est impropria. Secundo arguit opinionem, & vtrūq; eius fundamētum ordine retrogrado. Et primo qdē, q̀ ly vnū, nō sit sumendum aduerbialiter: quia sic posset dici pater nō vnum principiū filij & spūssancti; quia pluribus modis est illorū principiū. Secundo, quod nō valet sequela, principiū significat pprietatem: ergo tenetur adiectiue: quoniā significat proprietatem substantiue, sicut patet etiā in creaturis, in nominibus patris & filij. Et sic tertio infert oppositum præfatæ opinionis ratione & exemplo ipsum confirmans. Ratio est, principiū est nomē substantiuum: ergo accipit numerū iuxta numerū formæ significatæ per ipsum: sed forma significata, id est proprietas, est vna numero in patre & filio: ergo conuenientissime dicitur, pater & filius sunt vnum

197 1.lib.9. artic.4. Et 4. contra.c.25. fi. & op. 1.c.11.fi. Et opusc. 9.q.25 & 10.8. li.3.co.3. & 1.15. lec.3.

principium spiritussancti. Exemplum vero est: quia ista eadem ratione dicitur, pater & filius & spũsanctus sunt vnus De⁹: quia, s. deitas est vna numero in eis.

Quæstio. *¶ Num spiritussanctus à duobus necessario procedat.*

¶ In responsione ad primum, circa illa verba, spiritussanctus procedit à patre & filio vt sunt plures, dubium occurrit: an principium spiratiuũ quod, exigat vt sic, pluralitatem suppositorum. Dico autem vt sic, ad excludendum cõcursum pluralitatis per accidens, vt contingit in principio creatiuo. Accidit enim creationi, quòd à tribus sit personis: nihil enim minus Deus crearet, si non esset trinus. Est igitur hic dubium, an ipsa spiratio per se sit à duobus, an non: sed quasi per accidens, vt creatio est à tribus. Scotus enim in primo dist. 12. tenens pluralitatem non exigi, fundat se super omnimoda perfectione principij spiratiui in vno supposito. Sanctus Thomas autem in primo sentent. distinct. 11. articu. vlti. ad secundum, ponens differentiam inter creationem & spirationem, quo ad hoc sentire videtur oppositum, iuxta determinationem à se factam in secundo articulo eiusdem distinctionis: quod & in hac litera confirmare videtur. Est autem ratio dubitandi in hac re: quoniam nulla appareret ratio conuincens alteram partem. perfectio nanque principij quod & quo, in solo vnico supposito saluari ex eo videtur, quia aliter pater solus imperfectum esset principium spiritussancti. stante autem omnimoda perfectione vtriusque principij in vno supposito, sequitur veritas istius conditionalis: quòd si illud solum esse posset perfecte spirare spiritũsanctum: & sic non per se requiritur pluralitas in principio quod spirationis. Modus autem procedendi, vt nexus communio atque mutuus amor vnitiuus qui conuenire dicitur spirituisancto, intelligi non potest nisi sit à duobus ad minus: ac per hoc oportet per se pluralitatem inuenire in spiratiuo principio qđ. Neutra tamen harũ viarum ducit necessario ad intẽtum. Prima quidem deficit, quoniam non ratione imperfectionis. sed ratione non habitæ, nec possibilis haberi cõditionis in vnico supposito, solus pater, aut solus filius non posset spirare spiritumsanctũ consubstantialem & personaliter distinctum, &c. Secunda autẽ deficit, qa connectere, vnire, & similia, non conueniunt spirituisancto ex ꝓprietate personali, sed ex essentiali incluso: scilicet amore, vt in quæstione sequenti, articulo primo ad secundum litera dicit, & ibidem clarius patebit. Et quanuis huiusmodi non cogant, quia tamen Sanct. Tho. expresse superius dixit in hac eadem quæstione, quòd de ratione spiritussancti est quòd sit à patre & filio, & hic apponit notam reduplicationis, dicens, quòd procedit à patre & filio, vt sunt plures personaliter. Communeque sanctorum dictum sit, spiritumsanctum mutuã esse charitate patris & filij, tenendũ esse arbitror, quod principiũ spiratiuũ vt quod, inquãtũ huiusmodi, exigit pluralitatẽ: ita quod dualitas est cõditio spiratoris, nullã addens perfectionem supra vnitatem suppositi: sed secunda persona addit solam conditionẽ requisitam ad principium quod. Ob cuius defectum (negatiue sumẽdo defectũ) vna sola persona non spiraret, sicut ob eius abstractionem à perfectione et imperfectione nulla imꝑfecte, sed singula quæq; perfecte spirat. Nec hoc absq; ratione credimus. Si eñi processio spiritussancti necessario est à patre & filio, vt superius probatum est, necessario sequitur quòd sit ab eis inquantum tales: ergo inquantum plures, non enim sunt intelligibiles vt sic, nisi vt plures. Ratio quoque assumpta ex litera, quia, scilicet procedit vt amor vnitiuus, manifestat intentum, si animaduertimꝰ quòd in hac re etiam vocabulis caremus: & sic ex appropriatis propria intelligere ac insinuare oportet. Accedit ad hoc ratio in primo sentent. distinct. 29. artic. vltimo, à San. Tho. assignata: quia scilicet spirare est actio personalis. Nec propterea ex his oblitum me credat supradictorum: stat enim hæc simul, scilicet quòd spiritussanctꝰ procedit à patre & filio inquantum duo sic, id est, inquantum habẽt talem pluralitatẽ, seu dualitatem: & quod ꝓcessio spiritussancti non differt à generatione sufficienter, ex hoc, qđ est à duobus, & ista ab vno, quoniam dualitas suppositalis absolute ad hoc enim sufficit, vt supra diximus. Argumenta autem Scoti non oportet afferre: quia non militant contra positionem nostram dualitatem suppositorũ ex parte principij quod, tantum dicentem, nisi id quod adduximus de perfectione, sed contra Hæricum ponentem concordiam, &c.

204 a 318 113 183 395 133 b

sunt plures. Non ergo pater & filius sunt vnũ principium spiritussancti.

¶ Præterea, Cum dicitur pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, non potest ibi designari vnitas personalis: quia sic pater & filius essent vna persona. Neque etiã vnitas proprietatis. Quia si propter vnam proprietatem pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, pari ratiõe propter duas proprietates pater videtur esse duo principia filij & spiritussancti. Quod est inconueniens. Non ergo pater & filius sunt vnum principium spiritussancti.

¶ Præterea, Filius non magis conuenit cum patre quam spiritussanctus, sed spiritussanctus & pater non sunt vnum principium respectu alicuius diuinę personæ. Ergo neq; pater & filius.

¶ Præterea, Si pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, aut vnum quod est pater, aut vnum quod non est pater, sed neutrum est dare. Quia si vnum quod est pater, sequitur quòd filius sit pater. Si vnum quod non est pater, sequitur quod pater non est pater. Non ergo dicendum est quod pater & filius sint vnũ principium spiritussancti.

¶ Præterea, Si pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, videtur econuerso dicendum, quòd vnum principium spiritussancti sit pater & filius. Sed hæc videtur esse falsa. Quia hoc quod dico principium, oportet quòd supponat vel pro persona patris, vel pro persona filij: & vtroque modo est falsa. Ergo etiam hæc est falsa: pater & filius sunt vnum principium spiritussancti.

¶ Præterea. Vnum insubstantia facit idem. Si igitur pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, sequitur quòd sint idem principiũ, sed hoc à multis negatur. Ergo non est concedendum quòd pater & filius sint vnum principium spiritussancti.

¶ Præterea, Pater & filius & spiritussanc. quia sunt vnum principiũ creaturæ, dicuntur esse vnus creator. sed pater & filius non sunt vnus spirator, sed duo spiratores, vt à multis dicitur. Quod etiam consonat dictis Hilar. qui dicit in secundo de Trin. quòd spiritussanctus à patre & filio autoribus confitendus est. Ergo pater & filius non sunt vnum principium spiritussancti.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. dicit in septimo de Trin. quod pater & filius nõ sunt duo principia, sed vnũ principiũ spiritussancti.

CONCLVSIO.

¶ Pater & filius ad spiritũsanctum relati, cũ nulla relatiua oppositione distinguantur, vnum principiũ sunt spiritussancti.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ pater & filius in omnibus vnum sunt, in quibus non distinguit inter eos relationis oppositio. Vnde, cũ in hoc quod est esse principiũ spiritussanct. non opponantur relatiue, sequitur quòd pater & filius sunt vnũ principium spi. san. Quidam tamen dicunt hanc esse impropriam, pater & filius sunt vnũ principiũ spiritussancti. Quia cũ hoc nomen principium singulariter acceptum non significet personam, sed proprietatem, dicunt ꝙ sumitur adiectiue. Et quia adiectiuum nõ determinatur per adiectiuũ, non potest cõueniẽter dici, ꝙ pater & filius sint vnũ principium spiritussancti: nisi vnũ intelligatur quasi aduerbialiter positũ, vt sit sensus, sunt vnum principiũ, id est, vno modo. Sed simili ratione posset dici pater duo principia, filij & spiritussancti, id est, duobus modis. Dicendũ est ergo quod licet hoc nomen principiũ significet proprietatẽ, tñ significat eam per modũ substantiui: sicut hoc nomen pater & filius etiã in rebus creatis. Vnde numerum accipit à forma significata, sicut & alia substantiua. Sicut igitur pater & filius sunt vnus Deus propter vnitatem formę significatæ per hoc nomen Deus [c], ita sunt vnũ principium spiritussanc. propter vnitatem proprietatis significatæ in hoc noĩe principiũ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod si attendatur virtus spiratiua, spiritussan. procedit à patre & filio, inquantũ sunt vnũ in virtute spiratiua, quæ quodãmodo significat naturã cum proprietate, vt infrà dicetur. Neq; est inconueniens, vnã proprietatẽ esse in duobus suppositis, quorũ est vna natura [c], si vero cõsiderentur supposita spirationis, sic spiritussanctus procedit à patre & filio, vt sunt plures. Procedit enim ab eis, vt amor vnitiuus duorum.

¶ Ad secundũ, dicendũ, ꝙ cũ dicitur, pater & filius sunt vnũ principiũ spũsan. designatur vna ꝓprietas, quæ est forma significata per nomẽ. Nõ tamen sequitur ꝙ propter plures proprietates non possit dici pater plura principia, quia implicaretur pluralitas suppositorum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ secundum relatiuas ꝓprietates non attenditur in diuinis similitudo, vel dissimilitudo, sed secundum essentiã [c]. Vnde sicut pater non est similior sibi quàm filio, ita nec filius similior patri quã spiritussanctus.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ hęc duo, s. pater & filius sunt vnum principium quod est pater, aut vnũ principium quod nõ est pater: nõ sunt cõtradictorie opposita, Vnde non est necesse alterum eorũ dare. Cum eñ dicimꝰ, pater & filius sunt vnũ principiũ, hoc quod dico principium, non habet determinatam suppositionem, imò confusam pro duabus personis simul. Vnde in processu est fallacia figuræ dictionis à confusa suppositione ad determinatam.

¶ Ad quintum dicendum, quod hæc etiam est vera, vnum principium spiritussancti est pater & filius: quia hoc quod dico principium, non supponit pro vna persona tantum, sed indistincte pro duabus, vt dictum est [c].

¶ Ad sextũ dicendũ, quod conuenienter potest dici quod pater & filius sunt idem principium secundum quod ly principium suppo[nit] confuse & indistincte pro duabus personis simul.

¶ Ad septimũ dicẽdũ, quod quidã dicun[t], pater & filius, licet sint vnum principiũ spũsan. sunt tamen duo spiratores ꝓpter distinctionẽ suppositorum, sicut etiam duo spirantes, quia actus referuntur ad supposita. Nec est eadẽ ratio de hoc nomine creator, quia spiritussanctus ꝓcedit à patre & filio vt sunt duæ personæ distinctæ (vt dictum est [c]) nõ autem creatura procedit à tribus personis vt sunt personæ distinctæ, sed vt sunt vnum in essentia. Sed videtur melius dicendum, quod quia spirans adiectiuum est, spirator vero substantiuum, possimus dicere quòd pater & filius sunt duo spirantes, propter pluralitatem suppositorum, non autẽ duo spiratores propter vnam spirationem. Nã adiectiua noĩa habent numerũ secundũ supposita, substantiua vero à seipsis scđm formam significatã [c]. Quod vero Hil. dicit, quod spũsanctus est à patre & filio autoribus, exponendũ est quod ponitur substantiuũ ꝓ adiectiuo.

¶ Num pater dici non possit plura principia, quia implicarẽtur plura supposita. d Quæstio.

¶ In responsione ad secundum dubium, est circa illa verba, pater non potest dici plura principia: quia implicaretur pluralitas suppositorũ. Quia si regula de pluralificatione nominis substantiui, penes pluralitatem formæ significatæ, vera est, voluntariũ appareret excipere plurificationem principij in patre. Constat enim formas significatas esse plures: puta paternitatem & spirationem. Nec potest dici recte (vt quidam credunt) quòd illa regula est vera tantũ, quãdo est pluralitas realis formæ significatæ. Nam constat artem futoriam distingui realiter à fræncfactiua, & tamen Sortes habens vtranque non est duo artifices. 264

¶ Ad hoc dicitur, quod aliud est loqui de nomine substãtiuo, & aliud de substãtiuo concreto: substantiuũ enim vt sic, penes pluralitatem formæ significatæ plurificatur: sufficienter quidem, si est abstractũ, exactiue aut absolute, id est, qđ ad sui pluralitatem exigit pluralitatem formæ significatæ, siue hoc, sufficiat, siue non. Substantiuum autẽ concretũ, quia substantiuum, exigit pluralitatem formę, quia vero

vero concretum exigit pluralitatem suppositorũ. Et sic cum principium sit substantiuum concretum, optime in litera dicitur, quòd implicaretur pluralitas suppositorum, dicendo, pater est plura principia. Nec disceditur a regula de substantiuo sane intellecta, vt exposuimus.

Quæstio. *¶ Num quando dicitur, pater & filius sunt vnum principium spiritussancti, ly principium supponat confuse.*

¶ In respõsione ad quartum & quintũ, dubium est logicale, motum à Gregorio in duodecima distinctio. primi: tractatumque à Capreolo in fine, quomodo, scilicet ly principium supponat confuse. Tum quia nullum est confusiuũ. Tum quia si staret confuse, liceret descẽdere sub prædicato ad eius singularia per propositionẽ de disiuncto extremo: quòd hic non licet.

198 1. di. 10. ar. 3. & di. 27. q. 1. ar. 2. q. 2. coro. et veri. q. 4. ar. 1. 7m.

¶ Ad horum primum dicitur dupliciter. Primo, quòd non oportet quærere confusiuum, respectu termini communis concreti substãtiui: quia hoc habet ex naturali sua suppositione, vt Sanctus Tho. dicit in tertio sententiarum, distinct. prim. quæstio. 2. artic. 4. sed oporteret quærere discretiuũ, quando supponeret determinate. Secundo dicitur quod confunditur à ly & quando est prædicatum.

¶ Ad secũdum vero motiuum, similiter dupliciter respondetur. Primo, quòd illa regula nõ habet locum vbi sub prædicato non sunt plura singularia, vt contingit in proposito: 395 singulare enim principij non est pater, aut filius, sed hoc principia: cum autem ibi nõ sint plura numero principia, sed pater & filius sunt vnum numero principium spiritussancti, nõ restat descẽsus ad singularia principij: sed si ad patrem vel filium venitur, iam extra regulam sumus. Et est sophisma figuræ dictionis. Secundo dicitur ab alijs concedendo consequentiam, & negando falsitatem consequentis, videre potes in Capreolo.

Annot. 164 162 ¶ In responsione ad sextum, aduerte quòd hoc in loco autor determinauit, quod indecise dimisit in primo sententiarum, distinctio. 29. ad vltimum.

Annot. ¶ In responsione ad septimum, aduerte, quòd hoc in loco autor arguit opinionem quam ipse sequutus fuit in primo sententiarum, distinct. 1. & 29. articulis vltimis. 163 168 Ratio autem in litera adducta examinabitur in tertio articulo. 36. quæstionis, vbi ex proposito tractabitur de adiectiuis & substantiuis.

a *¶ Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus ex dicẽdis in corpore, & superius discussis, de nomine patris & verbi.

¶ In corpore vna est distinctio cum vna conclusione. Distinctio est, amor potest sumi essentialiter & personaliter: Conclusio autem est, amor personaliter est nomen proprium spiritussancti. Manifestatúrque simul quatuor faciẽdo, tali ordine. Primo ponitur in cõmuni differẽtia inter processiones diuinas, quo ad notitiam & nominationem spectantium ad ipsas. Secundo ibi. & tamen similiter ponitur cõuenientia inter eas quo ad duo, scilicet modum producendi, quia sicut intelligẽdo se producit verbũ, quod est conceptus rei intellectæ in intelligente, ita amãdo se, ꝓducit impressionẽ seu affectionẽ rei amatę in amante, & numerũ habitudinũ: quasi sicut ibi tres sunt habitudines, scilicet ad rem intellectã & ad verbum: & econuerso, scilicet verbi ad eius principium: ita hic tres sunt, scilicet ad rem amatam, ad affectionem, & istius ad eius principium. Tertio ibi, sed ex parte, in speciali ostẽdit differentiam inter has ꝓcessiões quo ad nominationẽ habitudinũ prædictarum: quia scilicet in intellectu omnes sunt noĩatæ. In voluntate autem sola prima, cæteris enim primæ nomina accommodantur. Quarto ibi. sic igitur. infert ex dictis distinctionem prius & cõclusionem: deinde, vt clare patet in litera.

Annot. ¶ Aduerte hic quòd illa distinctio amoris in essentialẽ & personalem, vt clare ex hoc articulo habetur, non est distinctio rei, sed vocis in suas significationes. Tota enim ratio distinctiõis est accommodatio vocabuli ad aliam significationẽ: sicut si notitiæ nomen accõmodaretur verbo. Vnde nõ sunt duo amores in diuinis, vnus essentialis & alter personalis. Sed ly amor propter penuriam vocabulorum, quandoque significat diuinũ amorẽ: qui procul dubio essentiale quoddam est. Quandoque vero tertiam personã procedentem per modum voluntatis & amoris. Vnde vanus est labor argumentorum Aureoli. in trigesimasecunda distinctione prima, apud Capreolum contra hãc distinctionem, inquantum est Sanct. Tho. quoniam sic intelligitur. Reliqua ad hũc articulum spectantia, superius in decimaseptima quæstione discussa sunt. a 81 113 a

a *¶ Super Quæstionis trigesimæseptimæ Articulum secundum.* d 190

Annotat. IN titulo aduerte, quòd licet quæstio proponatur de re, dicẽdo vtrum pater & filius, &c. difficultas tamen circa veritatẽ propositionis versatur. An scilicet propositio ista sit vera. pater & filius diligunt se spiritusancto. De re enim siue diligere sumatur notionaliter, siue essentialiter: constat quomodo se habeant pater & filius & spiritussanctus.

109 *1. dist. 14. q. artic. 1. cor. Et di. 32. q. 2. arti. 1. Et 4. cont. c. 13. fin. & po. q. 2. articul. 9. 11m.*

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primo ostendit causam difficultatis: secundo refert 5 opiniones: tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, ratio

QVAESTIO TRIGESIMAseptima de nomine Spiritussancti, quod est amor, in duos articulos diuisa.

DEINDE quæritur de nomine amoris. ¶ Et circa hoc quęruntur duo. ¶ Primo, vtrũ sit propriũ nomẽ spũtussan. ¶ Secundo, vtrum pater & filius diligant se Spiritusancto.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum amor sit propriũ nomen Spiritussancti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod amor non sit proprium nomen Spiritussancti. Dicit enim Aug. 15 de trin. Nescio cur sicut sapientia dicitur & pater & filius & spiritussanc. & simul omnes non tres, sed vna sapientia: non ita & charitas dicatur pater & filius & spiritussan. & simul omnes vna charitas. Sed nullum nomen quod de singulis personis prædicatur, & de omnibus in communi singulariter, est nomen proprium alicuius personæ. Ergo hoc nomẽ amor nõ est propriũ Spiritussancti.

¶ Præterea, Spũsan. est persona subsistens, sed amor nõ significatur vt persona subsistens, sed vt actio quędã ab amãte transiens in amatum. Ergo amor non est proprium nomen spũsan.

¶ Præterea, Amor est nexus amantium: quia scđm Dio. 4. c. de diui. no. est quædam vis vnitiua: sed nexus est medium inter ea quæ connectit, non autem aliquid ab eis procedens. Cum igitur Spiritussanctus procedat à patre & filio (sicut ostensum est [c]) videtur quòd non sit amor aut nexus patris & filij.

¶ Præterea, Cuiuslibet amãtis est aliqs amor: sed Spũsanctus est amãs. Ergo eius est aliquis amor. Si igitur spũsanctus est amor, erit amor amoris. & spũs à spiritu. Quod est incõueniẽs.

SED CONTRA est qđ Gre. dicit 1. Homel. Pẽtecostes, Ipse Spiritussanctus est amor.

CONCLVSIO.

a *¶ Amor personaliter acceptus proprium nomen est spiritussancti.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod nomẽ amoris in diuinis sumi potest essentialiter & personaliter. Et secundũ quod personaliter sumitur, est proprium nomen Spiritussanc. sicut verbu[m] est proprium nomen filij.

¶ Ad cuius euidentiã sciendũ est, ꝙ cũ in diuinis, [sicut] suprà ostensum est [c], sint duæ processiones, vna per modũ intellectus, quę est ꝓcessio verbi: alia per modũ volũtatis, quę est ꝓcessio amoris: quia prima est nobis magis nota ad singula significanda q̃ in ea cõsiderari possunt, & sunt magis propria noĩa adinuẽta, nõ aũt in ꝓcessione volũtatis. Vnde & quibusdã circũlocutionibus vtimur ad significãdã personã procedentẽ: & relatiões etiã quæ accipiunt secundũ hãc processionẽ & ꝓcessionis & spirationis nominibus nominant, vt supra dictũ est [c]: quæ tamẽ sunt magis nomina originis: q̃ relationis scđm proprietatẽ vocabuli. Et tamen similiter scđm vtranq; processionẽ considerari oportet. Sicut eñ ex hoc ꝙ aliquis rẽ aliquã intelligit, prouenit quædam intellectualis conceptio rei intellectę in intelligẽte, quæ dicit verbũ: ita ex hoc ꝙ aliquis rẽ aliquã amat prouenit quædã impressio (vt ita loquar) rei amatæ in affectu amantis, scđm q̃ amatum dicit esse in amante, sicut & intellectum in intelligẽte: ita cum aliquis seipsum intelligit & amat, est in seipso, nõ solũ per idẽtitatẽ rei, sed etiã vt intellectum in intelligente, & amatum in amante. Sed ex parte intellectus sunt vocabula adinuẽta ad significandũ respectũ intelligẽtis ad rẽ intellectam, vt patet in hoc ꝙ dico intelligere. Et sunt etiã alia vocabula adinuenta ad significãdũ processum intellectualis cõceptiõis, s. ipsum dicere & verbũ. Vnde in diuinis intelligere solum essentialiter dicitur, quia nõ importat habitudinem ad verbũ procedens: sed verbũ personaliter dicitur, quia significat id quod procedit. Ipsum vero dicere dicitur notionaliter, quia importat habitudinẽ principij verbi ad verbum ipsum. Ex parte aũt volũtatis præter diligere & amare, quæ importãt habitudinẽ amãtis ad rẽ amatã, non sunt aliqua vocabula imposita, quæ important habitudinẽ ipsius impressionis vel affectiõis rei amatæ, quæ ꝓuenit in amãte ex hoc quod amat, ad suum principiũ aut ecõuerso. Et ideo propter vocabulorũ inopiã huiusmodi habitudines significamus vocabulis amoris & dilectionis, sicut si verbũ nominaremus intelligẽtiam conceptam, vel sapientiam genitã. Sic igitur inquãtum in amore vel dilectione non importatur nisi habitudo amantis ad rẽ amatam, amor & diligere essentialiter dicuntur, sicut intelligentia & intelligere. Inquantum vero his vocabulis vtimur ad exprimendã habitudinẽ eius rei quæ ꝓcedit per modũ amoris ad suũ principiũ, & econuerso: ita ꝙ per amorẽ intelligatur amor ꝓcedens, & per diligere intelligatur spirare amorẽ ꝓcedẽtẽ, sic amore est nomẽ personæ, & diligere vel amar est verbum notionale, sicut dicere vel generare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Aug. loquitur de charitate secundum quod essentialiter sumitur in diuinis, vt dictum est [c].

¶ Ad secundũ dicendum, quòd intelligere & velle & amare licet significẽtur per modum actionum transeuntium in obiecta: sunt tamen actiones manentes in agentibus (vt suprà dictum est [c]) ita tamẽ quòd in ipso agente important habitudinem quandam ad obiectum. Vnde amor etiã in nobis est aliquid manens in amante, & verbum cordis manens in dicẽte: tamẽ cũ habitudine ad rẽ verbo expressam vel amatã. Sed in Deo in quo nullũ est accidẽs, plus habet: quia tã verbũ q̃ amor est subsistẽs. Cũ ergo dicit, ꝙ spũsanctus est amor patris in filiũ, vel in quicquã aliud, nõ significat aliquid transiens in aliũ, sed solũ habitudo amoris ad rem amatam: sicut & in verbo importatur habitudo verbi ad rem verbo expressam.

¶ Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ spũsanctꝰ dicitur esse nexus patris & filij inquãtũ est amor: quia cũ pater amet vnica dilectione se & filium, & econuerso, importatur in spũsancto (prout est amor) habitudo patris ad filiũ, & econuerso, vt amantis ad amatũ. Sed ex hoc ipso quod pater & filius se mutuo amãt, oportet quod mutuus amor qui est spũsanctus, ab vtroq; procedat. Secundum igitur originem spiritussanctus nõ est medius, sed tertia in trinitate persona. Secundum vero prædictam habitudinem est medius nexꝰ duorum ab vtroque procedens.

¶ Ad quartũ dicendũ, ꝙ sicut filio licet intelligat, nõ tñ sibi cõpetit ꝓducere verbũ [c], qa intelligere conuenit ei vt verbo procedenti: ita licet spũsanctꝰ amet, essentialr accipiẽdo, nõ tñ conuenit ei, ꝙ spiret amorẽ: qđ est diligere notionaliter sumptũ: quia sic diligit essentialiter vt amor procedens, non vt à quo procedit amor.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum pater & filius diligãt se spiritussanctus.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd pater & filius nõ diligant se spiritusancto. August. enim 7. de trinitat. probat quòd pater non est sapiens sapientia genita. Sed sicut

Universidad de Deusto Biblioteca

difficultatis est circa propositionem: quia ille ablatiuus spiritusancto videtur importare habitudinem principij respectu dilectionis in patre & filio: quod tamen est impossibile.
¶ Quo ad secundum opiniones satis claræ sunt in litera.
¶ Quo ad tertium ponit duas cōclusiones iuxta membra distinctionis præmissæ,
b scilicet diligere sumitur
189 dupliciter, essentialiter
162 & notionaliter. Prima
198 conclusio est, quòd sumendo diligere essentialiter, pater & filius non diligūt se spiritusancto. Secūda est, quod sumendo diligere notionaliter, pater & filius diligunt se spiritusancto. Declarat eas ac probat, trahendo quintam opinionem ad bonum sensum ex duobus fundamentis: alterū est de ly formalis, alterū de modo denominandi. Primum igitur est omne denominans vt sic habet ratiōe formalis. Et declaratur dupliciter. primo, quia res communiter à formis deōminantur. secundò exemplo de vestimento. Secundum vero est, producens denominari potest ab eo quod ab ipso procedit, non solum vt actio, sed etiam vt effectus: sed hoc quando ipse effectus in intellectu actionis clauditur. Prima pars huius declaratur in igne & calefactione. Secunda autem in arbore & floribus. ex his enim subiuncto intellectu ipsius, diligere notionaliter pro secunda conclusione talis est formanda ratio, quandocunq; in intellectu actionis clauditur effectus, agens potest denominari ab actione & effectu: sed diligere notionaliter sumptum, est actio huiusmodi. ergo pater & filius possunt denominari & dilectione & spiritusancto. Minor declaratur dupliciter, primo ex ponendo ly diligere notionaliter, secundo ex simili illi dicere. Prima autem conclusio Aug. autoritate probata relinquitur, vtpote euidens.

Annotat. ¶ Circa hæc dicta pro secunda conclusione dubium est multiplex. Scotus enim in 1. distinctio. 32. quæstione prima, arguit quadrupliciter. Primo contra fundamētum positionis, ædificare importat ædificium, cum sit eadem facere: & tamen non dicitur, ædificator ædificat ædem, & in proposito, spirare importat spiritum. Est eñi emittere spiritum, & tamen nō cōceditur quod spirent spiritusancto. ergo fundamētum nullū. Secundo, dato quòd talis positio quandoque concederetur, nō tamen esset conuersiua super agens: quod tamen in proposito accidit, cum dicitur, diligunt se. Tertio, in cōstructione trāsitiua nūquam effectus vt effectus construitur in ablatiuo: diligere autem est verbum transitiuum, ergo. Quarto arguit cōtra exemplū de florere: dupliciter, primo, quia florere non est florem producere. Tum quia est verbum neutrum, quod significat idem quod suum adiectiuum, si esset impositum: sicut calere est esse calidum. Tum quia addit Aur. si Deus arbori flores imprimeret, nihil minus arbor diceretur florere. Tum quia exemplum non est simile, quia ablatiuus in verbo neutro, quale est florere, non construitur vt terminus actionis, in proposito autem est sermo de termino actionis in ablatiuo, respectu verbi actiui quale est diligere.
¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis nota duo. Primo quòd cum in fundamento positionis dicitur, quando intellectu actionis, &c. dupliciter intelligi pōt. primo de intellectu actionis absolute, scdo, de intellectu actionis sic significatæ. In proposito non intelligitur primo, sed secundo. Actus enim notionalis quo pater & filius producunt Spiritumsanctū, vnius tantū rationis est absolute. Alterius tamē est significatus nomine spirare & nomine diligere: pro quanto aliquid in ratione sua, vt significatur dilectionis nomine, quod nō claudit, vt significatur spiratiōis vocabulo: vt in litera habetur in responsione ad secundū. Secūdo aduerte, qđ in intellectu actus sic significati claudi effectū, cōtingit dupliciter. Vno modo vt specificantem seu determinantē qualitatem actionis: sicut in dealbare clauditur albedo, & in calefacere claudit calor: & sic de alijs: vt eñi ostēdatur, qđ non quodcūq; facere, sed tale significet, calefacere & dealbare & ædificare dicimus. 198 Secundo modo clauditur effectus vt cōiūctus illi actiōi, vt productum suæ productiōni: vt in ly dico, vocaliter sumpto, claudit verbū vocale: est eñi dicere, verbū pferre. Et hoc modo sumitur in proposito: ita q sensus illius fundamēti est, quādocunq; in intellectu actiōis tali termino significāte, claudit effect⁹ vt effectus cōiūct⁹ suę pductioni, tūc producens denoīari pōt ab illo effectu in ablatiuo, &c. Et si quęrat causa quare qdā termini sic significāt & qdā nō, nō est alia rō. nisi q a hi sunt impositi ad sic significādū, hi aūt nō. Discernuntur tamē hi ab alijs i hoc qđ verba sic includentia effectū, si cōstruuntur cū aliquo alio transitiue nō significātur habere habitudinem ad aliud producētis ad productum, vt patet quum Sortes dicit historiam Troiæ. Illa vero sic, vt patet dicendo, Sortes ędificat cœlū. b Et hoc ex prima oritur differentia: quia scilicet illa claudunt in se propriū effectum, ista non. Et sic habitudo ad effectum manet in illis immutata quo ad terminū: in istis aūt determinatur scdm adiunctū. His autē stātibus ad primā patet rñsio, negādo assumptū: qm̄ ædificare, spirare, & alia hōi non important effectū nisi specificatiue.
¶ Ad secūdū aūt dicitur, q pōt fieri cōstructio cōuersiua super se, qñ obiectum actus potest esse ipsum agens, vt accidit in proposito, & in similibus. 191 potest enim Sortes dicere seipsum, non minus quàm Troiæ historiam.
¶ Ad tertium autem negatur quoque assumptum in verbis claudentibus in se effectum & transeuntibus super obiectum: qualia sunt diligere, dicere, &c. con-

filius est sapiens sapientia genita [c], ita spiritussanctus est amor procedens, vt dictum est [c]. Ergo pater & filius non diligunt se amore procedente, qui est spiritussanctus.

¶ Præterea, Cum dicitur, pater & filius diligūt se spiritusancto, hoc verbum diligere aut sumitur essentialiter, aut notionaliter. Sed non potest esse vera secundum quod sumitur essentialiter: quia pari ratione posset dici quod pater intelligit filio. Neque etiam secundum quod sumitur notionaliter: quia pari ratiōe posset dici quod pater & filius spirant spiritusancto, vel quod pater generat filio. Ergo nullo modo hæc est vera, pater & filius diligunt se spiritusancto.

¶ Præterea, Eodem amore pater diligit filium & se & nos. Sed pater non diligit se spiritusancto: quia nullus actus notionalis reflectitur super principium actus. Non enim potest dici quod pater generat se, vel spirat se. Ergo etiam nō potest dici quod diligat se spiritusancto, secundum quod diligere sumitur notionaliter. Item amor quo diligit nos nō videtur esse spiritussanctus: quia importatur respectus ad creaturam: & ita ad essētiam pertinet. Ergo & hæc est falsa, pater diligit filium spiritusancto.

¶ SED CONTRA est quod Augusti. dici 6. de trini. quod spiritussanctus est quo genitus à generante diligitur, genitoremque suum diligit.

CONCLVSIO.

¶ Pater & filius non diligunt se spiritusancto prout diligere essentialiter sumitur, diligunt autem se si diligere notionaliter accipiatur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod circa hanc quæstionem difficultatem affert, quòd cum dicitur, pater diligit filium spiritusancto, cum ablatiuus construatur in habitudine alicuius causæ, videtur quòd Spiritussanctus sit principium diligendi & patri & filio: quod est omnino impossibile. Et ideo quidam dixerunt hanc esse falsam, pater & filius diligunt se spiritusancto. Et dicunt hanc esse retractatam ab Augustino in suo simili, cum scilicet retractauit istam, pater est sapiens sapientia genita. Quidam vero dicunt quòd est propositio impropria: & est sic exponenda, pater diligit filiū spiritussancto, id est amore essentiali quo appropriatur spiritussanctus. Quidam vero dixerunt quòd ablatiuus iste construitur in habitudine signi: vt sit sensus, spiritussanctus, est signum quòd pater diligat filium, inquantum procedit ab eis spiritussanctus vt amor. Quidam vero dixerunt quòd ablatiuus iste cōstruitur in habitudine causę formalis, quia spiritussanctus, est amor quo formaliter pater & filius se inuicem diligunt. Quidam vero dixerunt quod construitur in habitudine effectus formalis. Et isti propinquius ad veritatem accesserunt. Vnde ad huius euidentiam sciendum est, quòd cum res communiter denominentur à suis formis, sicut album ab albedine, & homo ab humanitate: omne illud à quo aliquid denominatur, quantum ad hoc habet habitudinem formæ. Vt si dicam, iste est indutus vestimento, iste ablatiuus construitur in habitudine causæ formalis, quamuis non sit forma. Contingit autem aliquid denominari per id quod ab ipso procedit, non solum sicut agens actione, sed etiam sicut ipso termino actionis qui est effectus, quando ipse effectus in intellectu actionis includitur. Dicimus enim quod ignis est calefaciens calefactione: quāuis calefactio nō sit calor, qui est forma ignis, sed actio ab igne procedens. Et dicimus quòd arbor est florens floribus: quamuis flores non sint forma arboris, sed quidam effectus ab ipsa procedentes. Secundū hoc ergo dicendum, quod cum diligere in diuinis dupliciter sumatur, essentialiter, scilicet & notionaliter, secundum quod essentialiter sumitur, sic pater & filius non diligunt se spiritusancto, sed essentia sua. Vnde Aug. in 2. de tri. Quis audet dicere patrem nec se nec filium nec spiritumsanct. diligere nisi per spiritumsanctum? Et secundum hoc procedunt primæ opiniones. Secundum vero quod notionaliter sumitur, sic diligere nihil est aliud quàm spirare amorem, sicut dicere est producere verbum, & florere est producere flores. Sicut ergo dicitur arbor florens floribus, ita dicitur pater dicens verbo vel filio se & creaturam. Et pater & filius dicūtur diligentes Spiritusancto, vel amore procedente, & se & nos.

AD PRIMVM ergo dicendū, quòd esse sapientem, vel intelligentem, in diuinis non sumitur essentialiter [e]. Et ideo non potest dici quòd pater sit sapiens, vel intelligens filio. Sed diligere sumitur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter. Et secundum hoc possumus dicere quòd pater & filius diligunt se Spiritusancto, vt dictum est [e].

¶ Ad secundū dicendū, q quando in intellectu alicuius actionis importatur determinatus effectus, potest determinari principium actionis ab actione & ab effectu: sicut possumus dicere q arbor est florēs floritione & floribus. Sed quādo in actione nō includitur determinatus effectus, tunc non potest principium actionis denoīari ab effectu, sed solum ab actione. Non eñ dicimus quod arbor pducit florē flore, sed productione floris. In hoc igitur quod dico, spirat vel generat, importatur actus notionalis tm̄. Vnde nō possum⁹ dicere quod pater spiret Spiritusancto, vel generet filio. Possumus autē dicere quòd pater dicit verbo tanquā persona procedente, & dicit dictione tanquam actu notionali: quia dicere importat determinatam personam procedentem: cum dicere sit producere verbum. Et similiter diligere, prout notionaliter sumitur, est producere amorem. Et ideo potest dici quòd pater diligit filium spiritusancto tanquam persona procedente, & ipsa dilectione tamque actu notionali.

¶ Ad tertium dicendum, quòd pater nō solum filium, sed etiam se & nos diligit Spiritusancto, quia (vt dictum est [e]) diligere prout notionaliter sumitur, non solum importat productionem diuinæ personæ, sed etiam personam productam per modum amoris, qui habet habitudinem ad rem dilectam. Vnde sicut pater dicit se & omnem creaturam verbo quod genuit inquantum verbum genitum sufficienter repræsentat patrem & omnem creaturam: ita diligit se & omnem creaturam Spiritusancto, inquantum Spiritussanctus procedit vt amor bonitatis primæ, secundum quam pater amat se & omnem creaturam. Et sic etiam patet quòd respectus importatur ad creaturam, & in verbo [e] & in amore pcedente quasi secūdario, inquantū scilicet bonitas & veritas diuina est principiū intelligēdi & amādi omnē creaturā.

struuntur enim cū obiecto transitiue, vt termino transitus in accusatiuo: & cum effectu vt denominante: vt patet dicendo, Sortes dicit verbo historiam. Ad ea vero quæ quarto loco contra exemplum de florere adducuntur, facile dici potest: quòd exempla ponimus non vt ita sit, &c. Veruntamen sustinendo exemplum, dicimus quòd florere, vere significat flores emittere, vt patet ex vsu loquentium. Nec huic repugnat neutralitas verbi. quoniam hęc ad modum significādi spectat, non ad significatum. Si autem Deus flores imprimeret, quamuis vere diceretur arbor florida, non tamē quòd floruit, esset enim ista vera: arbor quæ non floruit, est florida. Vltimum quoque assumptum falsum esse in hoc exemplo apparet, nec oppositum ab eis est probatum. Et aduerte quòd in hac materia satis iudicio meo est rationabilia afferre ratione materiæ, scilicet vocabulorum. Hæc enim omnia ex terminis sic significantibus accidunt. Vnde & in responsione ad secundum patet, quòd & si cōuenienter dicatur, Sortes dicit verbo historiam inconuenienter tamen poneretur loco dicit totum eius significatum, dicendo, Sortes profert verbo historiam Troiæ. Hoc enim ex diuersa habilitate terminorum ad constructionem accidit, quia scilicet ly pferre, non potest construi cum illo effectu denominante, ly autem dicit, sic. Et simile est de spirare & diligere respectu Spiritussancti: generare & dicere respectu verbi, vt patet in litera.

QVAESTIO TRIGESIMA-octaua de nomine Spiritussancti, quod est donum, in duos articulos diuisa.

CONSEQVENTER quęritur de dono. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, vtrum donum possit esse nomen personale. ¶ Secundo, vtrum sit proprium Spūsan.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum donum sit nomen personale.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod donum non sit nomen personale. Omne enim nomen personale importat aliquam distinctionem in diuinis. Sed nomen doni non importat aliquam distinctionem in diuinis. Dicit enim Augu. 15. de trini. quod spiritussanctus, ita datur, sicut Dei donum: vt etiam seipsum det, sicut Deus. Ergo donum nō est nomē personale.

¶ Præterea, Nullum nomen personale conuenit essentiæ diuinæ. Sed essentia diuina est donum quod pater dat filio, vt patet per Hil. 8. de tri. Ergo donum non est nomen personale.

¶ Præterea, Secundum Dama. nihil est subiectum aut seruiens in diuinis personis. Sed donum importat quandam subiectionem, & ad eum cui datur, & ad eum à quo datur. Ergo donum non est nomen personale.

¶ Præterea, donū importat respectū ad creaturā. Et ita videtur de Deo dici ex tpe. Sed noīa personalia dicuntur de Deo ab æterno, vt pater & filius. Ergo donū non est nomen personale.

SED CONTRA est quod Au. dicit 16. de tri. Sicut corpus carnis nihil aliud est quàm caro: sic donum, s.s. nihil aliud est quā s.s. Sed spi. san. est nomen personale. Ergo & donum.

CONCLVSIO.

¶ Cum personæ diuinæ conueniat alicuius esse per originem, & haberi à creatura rationali non ex propria virtute, competit necessario personæ diuinæ donum esse, & dari.

¶ RESPONDEO dicendum, quod in nomine doni importatur aptitudo ad hoc quod donetur. Quod aūt donatur, habet aptitudinē vel habitudinem, & ad id à quo datur, & ad id cui datur. Non enim daretur ab aliquo nisi esset eius: & ad hoc alicui datur, vt eius sit. Persona autem diuina dicitur esse alicuius, vel secūdū originē, sicut filius est patris: vel inquātum ab aliquo hr̄. Habere aūt dicimus id quo libere possumus vti vel frui [e] vt volumus. Et per hunc modum diuina persona non potest haberi nisi à rationali creatura Deo coniuncta. Aliæ autem creaturæ moueri possunt à diuina persona: non tamen sic, quòd in potestate earum sit frui diuina persona, & vti effectu eius. Ad quod quandoque pertingit rationalis creatura: vtputa cum sic sit particeps diuini verbi & pcedentis amoris, vt possit libere Deū vere cognoscere & recte amare. Vnde sola creatura rationalis potest habere diuinam personam. Sed ad hoc quòd sic eam habeat, nō potest propria virtute peruenire. Vnde oportet quod hoc ei desuper detur. Hoc enim dari nobis dicitur quod aliunde habemus. Et sic diuinæ personæ competit dari & esse donum.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quòd nomen doni importat distinctionē personalem secundum quòd donum dicitur esse alicui⁹ per originē. Et tamen spiritussanctus dat seipsum inquantum est suiipsius, vt potēs se vti, vel potius frui: sicut & homo liber dicitur esse suipsius. Et hoc est quod Aug. dicit super Ioā. Quid tam tuum est quam tu? Vel dicendum, & melius, quod donum oportet esse aliquo modo dantis. Sed hoc esse huius dicitur multipliciter. Vno modo per modū idētitatis, sicut dicit Aug. super Ioan. Et sic donum nō distinguitur à dante, sed ab eo cui datur. Et sic dicitur quod spiritussanctus dat se. Alio modo dicitur aliquid esse alicuius, vt possessio vel seruus. Et sic oportet quod donū essentialiter distinguatur à dante. Et sic donum Dei est aliquid creatum. Tertio modo dicitur hoc esse huius per originem tantum. Et sic filius est patris, spiritussanctus vtriusque. Inquantum ergo donum hoc modo dicitur esse dantis, sic distinguitur à dante personaliter, & est nomen personale.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia dicitur esse donum patris primo modo [e]: quia essentia est patris per modum identitatis.

¶ Ad tertium dicēdū, q donum secundū quod est nomē personale, nō importat subiectionē: sed originē tm̄ in cōparatione ad dantē. In cōparatione vero, ad eum, cui datur, importat liberum vsum vel fruitionem, vt dictum est [e].

¶ Ad quartum dicendum, quod donum nō dicitur ex eo quòd actu datur, sed inquantum habet aptitudinē vt possit dari. Vnde ab æterno diuina persona dicitur donum, licet ex tēpore detur. Nec tamē per hoc, quod importatur respectus ad creaturam, oportet quod sit essentiale: sed quòd aliquid essentiale in suo intellectu in claudatur, sicut essentia includitur in intellectu personæ, vt suprà dictum est [e].

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum donum sit propriū nomen spūsancti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd donum non sit proprium nomen spiritusan. Donum enim dicitur ex eo quod datur. Sed sicut dicitur Isa. 9. Filius datus est nobis: ergo esse donum conuenit filio, sicut spiritusancto.

¶ Præterea, Omne nomen proprium alicuius personæ significat aliquam eius proprietatem. Sed hoc nomen donum non significat proprietatem aliquā spiritussancti. Ergo donum non est proprium nomen spiritussancti.

¶ Præterea, Spiritussanctus potest dici spiritus alicuius hominis, sed non potest dici donum alicuius hominis, sed solum donum Dei. Ergo donum nō est proprium nomen spiritussancti.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte quòd vt patet ex introductione huius quæstionis in litera, præsentis intentionis est quærere an donum sit nomen personale, non necessario, sed possibiliter, id est an secundum aliquam eius significatione sit nomen personale, cum eo vtimur in diuinis.

Comment. 218 ¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quęsito affirmatiue. Diuinæ personæ competit donum esse & dari. Probatur sic, Diuinæ personæ conuenit esse alicuius per originem, & haberi à creatura rationali sola, non ex propria virtute: ergo conuenit sibi donum esse & dari. Antecedens quo ad primam partem patet, quia filius est patris per originem. Quo ad secundum vero, quia creatura rationalis libere potest frui persona diuina, & vti eius effectu. Quo ad tertiam aūt, quia nulla alia creatura potest adduci in potestatem fruendi diuina persona. Quarta demum per se patet. Consequentia autem probatur ex tribus cōditionibus doni, s. qđ sit alicuius vt donatoris, & possit haberi ab eo cui est donabile: & qđ sit supra vires illius, id est non debitū illi. Et primę quidā conditiones ponuntur in principio literæ: atq; probantur ad hoc quòd donum importat aptitudinem vt donetur. Tertia autem ponitur in calce literæ. Et si vis potes vertere hanc rationem, & conditiones doni assumere pro antecedente.

Comment. a ¶ *Super Quæstionis trigesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus ex prædictis est clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Donum personaliter sumptum in diuinis est proprium nomen spiritussancti. Et probatur. Donum est datio irreddibilis: ergo claudit in se rationem gratuitæ donationis: ergo amorem. ergo amor est primum donum, ergo spiritussanctus procedit vt primum donum: & sic donum est eius proprium nomen. Antecedens patet autoritate Philosophi. Prima vero consequentia explanatur, quia irreddibilis datio est gratuita donatio. Secunda autem, quia ideo gratis damus alicui, quia bonum illi volumus. Tertia autem, quia amor cum hoc quòd est ratio dandi, est etiam datum. Quarta autem, quia solus Spiritussanctus procedit vt amor. Et confirmatur conclusio autoritate Augustini.

¶ Num donum significet personalem proprietatem spiritussancti, & nū procedat spiritussanctus vt amor.

¶ Circa prædicta occurrit primo commune dubium, an donum significet primo proprietatē personalē spiritussancti, vel respectū aptitudinalem ad creaturas rationales, vel aliquid aliud. Quæstio

¶ Occurrit quoque dubium ex Aureo. apud Capreolum in 18. distinct. primi, multiplex. Tum quia hæc litera cōtradicit quæstioni præcedenti. Ibi siquidem dictum est quòd spiritussanctus procedit vt impressio. hic autem quod procedit vt amor. Tum quia hoc dictum est falsum. Si eñi spi. sanct. procedit vt amor, igitur quo spiritus, eo amor. igitur eo Deus bonus & sapiens, &c. quoniā amor essentiale quid est. Tum quia cum dicitur spiritussanctus procedit, vt amor, aut ly amor sumitur essentialiter, aut personaliter. Si essentialiter, non est ad propositum. Et etiam sequeretur quòd spiritussanct⁹ ex vi processionis suæ specialem clauderet causalitatem respectu creaturę: illam, scilicet quam clauditamor essentialiter dictus, Si personaliter, consequētia nihil valet, ergo procedit vt donum primū: quoniam ratio primi doni probata est de amore essentialiter dicto: is eñi est ratio omnis gratuitę collationis.

¶ Ad horum euidētiam sciendum est, quòd donum in communi tria manifeste importat, scilicet rem donabilem, respectum donabilitatis, & respectum quasi possessionis, id est, quòd est filius qui potest illud donare. Sed rem donabilē importat denominatiue: quia denominat illā. Respectum vero donabilitatis, id est, vt aptum sit alteri donari, significat primo, vt ex litera sumitur vtriusque articuli. Ex hac enim parte in vtroque processit articulo, vt patet intuenti. Respectum vero ad donatorem cum significat magis (iudicio meo) quàm significet, Vel dicatur quòd significat illum secundario. Donum autem in diuinis personaliter, quia primum donum denominat amorem vt rem donabilē: quia donantis per originē est, relationē processionis constitutiuæ spūsancti significat: quia vero donabile creaturis tm̄ rationalibus, respectū ratiōis ad eas significat. Eodē (iudicio meo) ordine, quem diximus in dono in cōmuni. Veruntñ non est idem ordo in re, qui est in significari, Spiritui nāque sancto primo conuenit sua proprietas personalis, ratione cuius est patris & filij donantiū: secundo amor, ratione cuius dicitur primo donabilis: & tertio respectus donabilitatis. Quòd eñi respectus donabilitatis cōueniat spirituisancto ratione amoris essentialis inclusi, & ratione probatur, quia scilicet nullū personale, vt sic includit respectū ad creaturas. Et literæ testimonio cōuincit in rñsione ad quartum primi ar. vbi expresse docemur, q sicut in diffinitione psonæ clauditur aliquid essentiale, ita in rōne doni, & q ratione illius essentialis importatur respectus ad creaturam, & ratione notionalis est nomen personale. Quod autē amor essentialis claudatur in doni nomine, ex eodē patet fundamento: quia s. respectus ad creaturam exigit aliquid essentiale claudi in significante ipsum. Vñ secundū rē & secundum nomē, excepto ordine signifi-

178 191 a 202 1. dist. 18. articul. 1. Et ver. q. 7. artic. 3. 5.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶ Præterea, Spiritussanct. potest dici spūs alicuius hominis: sed non potest dici donum alicuius hominis, sed solum donum Dei. Ergo donum non est proprium nomen spiritussancti.

¶SED CONTRA est, qđ Aug. dicit in 4. de tri. Sicut natū esse est filio à patre esse, ita spiritumsanctum donum Dei esse est à patre & filio procedere. Sed spi.s. sortitur propriū nomē inquantum procedit à patre & filio. Ergo & donum est proprium nomen spiritussancti.

CONCLVSIO.

¶ Cum Spiritussanctus procedat in diuinis vt amor, donum est ei proprium nomen & personale.

¶RESPONDEO dicendum, quòd donum secundum quod personaliter sumitur in diuinis, est proprium nomen spiritussancti.

¶Ad cuius euidentiā sciendū est, ꝙ donū proprie est datio irredibilis, secūdum Philosophū, id est, ꝙ nō datur intentione retributiōis. Et sic importat gratuitā donationem. Rō aūt gratuitę donationis est amor: Ideo enim damus gratis alicui aliquid, quia volumꝰ ei bonū. Primum ergo, quòd damꝰ ei, est amor quo volumus ei bonū. Vñ manifestū est, ꝙ amor habet rōnē primi doni, per qđ omnia dona gratuita donātur. Vñ cū s.s. procedat vt amor (sicut iā dictū est [c]) procedit in rōne doni primi. Vñ dicit Aug. 15. de tri. quod per donum quod est spi. san. multa propria dona diuiduntur membris Christi.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd sicut filius, quia procedit per modum verbi, quod de ratione sua habet quod sit similitudo sui principij, dicitur proprie imago, licet etiam spiritussanctus, sit similis patri: ita etiam spiritussanctus quia à patre procedit vt amor, dicitur proprie donum, licet etiam filius detur. Hoc enim ipsum, quod filius datur, est ex patris amore, secundum illud Ioan. 3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret.

¶ Ad secundum dicendum, quòd in nomine doni importatur quòd sit dantis per origenem. Et sic importatur proprietas originis spiritussancti, quæ est processio.

¶Ad tertiū dicēdum, quòd donum antequā detur, est tm̄ dantis: sed postq̄ datur, est eius cui datur. Quia igitur donum nō importat dationē actu, nō potest dici quòd sit donū hominis, sed donum Dei dantis [c]. Cum autem iam datum est, tunc hominis est vel spiritus vel datum.

candi, donū se habet vt verbū. Sicut enī verbū tria dicit, s. respectū originis, notitiā, & respectū ad res dictas & faciēdas: ita donū dicit respectū originis, amorem, respectum ad amata & susceptiua doni. Et sicut ibidē argumētū à rebus, ad noīa, & ecōuerso nō tenet: quī nō valet, verbū inquātū verbum dicit respectū ad res dictas, ergo proprietas filij dicit talē respectū, nec ecōuerso ꝓprietas filij non dicit respectū talem: ergo nec verbū inquātū verbū, quī plus importat verbi nomē, quā ꝓprietas illa: ita proportionaliter de dono cēseudū est. Non enī valet à doni noīe arguerē ad ꝓprietatē spūssancti, aut ecōuerso: quī plꝰ includit doni nomen, vt patet ex dictis. Esto igiť tantus intuēdo, an de rebus pure sit sermo, an digrediatur ad res sub nominibus. Si enim de rebus pure est sermo, nulla persona ꝓcedēs ex vi ꝓcessiōnis suæ, habet aliquā rem realē, aut rōnis propriā, nisi relationem originis, quæ est idē qđ ipsa. Et sic neq; personæ verbi conuenit notitia seu respectus ad res dictas, neq; personæ spūssancti amor, seu relatio vt donet. Sed si de eisdē personis vt significantur his terminis, s. verbo & dono, est sermo, tunc dicimꝰ verbi personæ esse ꝓpriū respectū ad res dictas, & doni psonæ respectū ad res doni capaces,
198 &c. & p hoc patet solu-
168 tio argumentorū multorū apud Capreolū, vbi supra. volētiū quod respectus donabilitatis nō est proprius alicui personæ. Hoc enim est verum rōne ꝓprietatis personalis simpliciter consideratæ: falsum autē rōne absoluti inclusi non extraneæ: sed vt in obliquo cadentis in eius rōne, sicut in diffinitiōe psonæ ponit rōnalis natura. & si diffiniret psona diuina, caderet in eius rōne natura diuina: & sic, si diffiniretur verbū diuinū, diffiniretur per notitiā diuinā: & similiter donū per amorem diuinū, &c. Ad argumenta ergo Aureo. veniendo, dicitur, quod ex inopia vocabulorum modo dicit quod spūssanctꝰ ꝓcedit vt impressio,
200 modo vt impulsus: mo-
b d do vt amor, &c. vt vel tot nominibꝰ rē obscurā, atq; innominatā significare possimus. Quòd aūt addit falsum esse, quod spūsſctūs ꝓcedit vt amor, negatur, quī hoc cōe dictū sctōrū esse videtur: Et ad primā in oppositū probationē negānda est sequela, de amore essentiali loquendo, quī nō eo spi.s. quo amor, quāuis eadē processione sit spi.s. & Deus, & amor, & beatus &c. vt patet per Aug. & Hila. in 18. dist. primi. Ad secūdam vero dicitur quod ly amor sumitur personaliter, & quod valet consequentia: spi.s. procedit vt amor, id est, vt impressio amando procedens: ergo procedit vt primum donum, quia amor essentialiter sumptus ex mō procedēdi clauditur in rōne illius impressionis in obliquo, sicut diximus de verbo respectu notitiæ, & persona respectu naturæ. Et sic nihil obstat quod de amore essentiali probatū sic esse donū, & tū hoc cōueniat amori personaliter sumpto rōne illius inclusi. Quāuis dici possit & vere, quod esse primū donū ꝓbatur de impressione illa in cōi, & deinde ascēdendo ad diuina infertur cōuenire spūisancto, quia est illa impressio. Sed quī est res relatiua, & iste respectus doni inuenitur cōuenire impressioni in communi ratione absoluti, ideo subintelligimus quod spiritusancto conueniat hoc ratiōe absoluti, vt clausi in ratione respectiui. Posset & tertio dici, quod cum spiritussanctus procedit vt amor, ly vt, notat modū amoris essentialis: quoniam reuera ad modum illius procedit. Et sic ex modo procedendi magis quàm ex proprietate procedentis, probatur, donum quo ad respectum rationis ad illius susceptiua esse proprium nomen spiritussancti: cointellecta relatione originis. Et ne fallaris in huiusmodi nominibus plura importantibus, iudica de eis, sicut de complexis ex notionali, & essentiali, puta sapientia genita, amor ꝓductus, & similibus. Quod licet enī horū ꝓpriū nomē est alicuius personæ, ratione totius cōiūcti similis, vel vna pars ratione alterius inter propria cōputatur, si enim accidit de dono & similibus, vt de se patet resoluēdo clausa in eorum significationibus.

a *¶ Super quæstionis trigesimænonæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo ly idem, significat identitatem realem.

¶ In corpore quatuor facit. primo reddit rationem quæsitis secundo refert opinionem quandam ibi, & quia Boē. tertio improbat eam ibi, sed sicut suprà ostēsum est. quarto respondet quæsito ibi, ex quo sequitur.

Comment. ¶ Quo ad primū aduerte, quod potuisset obiici autori superfluitas huius articuli. Quoniam superius in q. 3. de diuina simplicitate quęsitū & determinatū fuit in Deo esse idē oīno suppositū cū essentia. Et propterea in principio huius articuli rationē necessitatis eius assignauit, intēdens qđ quātū est ex parte simplicitatis, quęstio ista manifesta erat, nec iterāda, sed ex parte trinitatis suppositorū seu personarū oltēsæ postmodū in vnitate essentiæ difficilis emersit qō. Et ꝓpterea de nouo discutiēda: tunc enī non erat locꝰ huic tractatui.

QVAESTIO TRIGESIMAnona de personis ad essentiam relatis, in octo articulos diuisa.

POST ea, quæ de personis diuinis absolute tractata sunt, considerandū restat de psonis in cōparatiōe ad essentiā, & ad proprietates, & ad actꝰ notionales, & de cōparatiōe ipsarū adinuicē. ¶Quantum igitur ad primum horum octo quæruntur. ¶Primo, vtrum essentia in diuinis, sit idem quod persona. ¶Secundo, vtrum dicendum sit quòd tres personæ sunt vnius essentię. ¶ Tertio, vtrum nomina essentialia prædicanda sint de personis in plurali, vel in singulari. ¶Quarto, vtrum adiectiua notionalia, aut verba, vel participia prædicari possint de nominibus essentialibus concretiue acceptis. ¶Quinto, vtrum prædicari possint de nominibus essentialibus in abstracto acceptis ¶ Sexto, vtrū nomina personarum prædicari possint de nominibus essentialibus concretis. ¶Septimo, vtrū essentialia attributa sint appropriāda personis. ¶Octauo, quòd attributum cuique persona debeat appropriari.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum in diuinis essentia sit idem quod persona.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in diuinis, essentia non sit idem quod persona. In quibuscunq; enim essentia est idem quod persona, seu suppositum, oportet quòd sit tantum vnum suppositum vnius naturæ, vt patet in omnibus substantijs separatis. Eorum enim quæ sunt idem re, vnum multiplicari non potest quin multiplicetur & reliquum. Sed in diuinis est vna essentia [c], & tres personæ, vt ex supradictis patet [c]. Ergo essentia non est idem quod persona.

¶ Præterea, Affirmatio & negatio simul & semel non verificātur de eodē. Sed affirmatio & negatio verificātur de essentia & persona. Nā persona est distincta, essentia vero non est distincta. Ergo persona & essentia nō sunt idem.

¶Pręterea, Nihil subiicitur sibiipsi. Sed persona subiicitur essentię. Vñ suppositū vel hypostasis noīatur. Ergo persona nō est idē quod essentia.

¶SED CONTRA est quod Au. di. 7. de trin. Cum dicimus personam patris, non aliud dicimus quàm substantiam patris.

¶ Quo ad secūdum opinionē (vt videť) Porretanorum refert, qđ persona non est idem quod essentia: quia relatio est tantū assistens, & consequenter non trāsit in essentiam, ergo nec persona, cum sit ipsa relatio. ¶ Quo ad tertiū reprehēditur hæc opinio, qđ falsum antecedēs assumat: qa relatio in rebꝰ creatis non solū assistit, sed inest: ergo in Deo non solum adest: sed substantiale esse habet vt latius in 24. quæst. dictum est. ¶ Quo ad quartum conclusio respōsiua est. Persona est idem realiter qđ essentia, ipse tū personæ inter se distinguuntur realiter. Et probatur quo ad vtranq; partem, persona est relatio subsistēs in diuina natura: ergo est idem realiter quod essentia, & distincta realiter ab altera persona relatiue illi opposita. Et probatur sequela, quia relatio in Deo comparata ad essentiam non differt re, sed ratione tātū. Cōparata aūt ad oppositam relationem, habet distinctionē realem, & hoc vi oppositionis relatiuæ realis.

¶ Num persona ab essentia distinguatur tātū secundum rationem.

¶ Circa illam propositionem relatio seu persona non differt re, sed ratione tantum ab essentia di 55
uina, occurrunt obiectiōnes Sco. in primo dist. 2. q. 4. vult enī quòd persona & essentia distinguantur sine omni actu intellectus. Arguit ergo rationibus & autoritatibus. Prima ratio est, pater secluso actu intellectꝰ habet in re entitatē cōicabilem & entitatem incōicabilem: ergo habet in se rem diuersarum rationum formalium: probatur sequela, quia si esset vnius rationis in se, vel esset tantū cōmunicabilis, vel tantū incōmunicabilis: quorū vtrunq; est hęreticum. Secunda ratio est, pater intelligens in primo signo originis se, aut intelligit essentiā & paternitatem, vt duo obiecta formaliter distincta, aut non si sic, habetur intentum: quia cognitio intuitiua est rei secundū esse præsens in se: si non ergo distinguūtur tantū in modo cōcipiendi: ergo ex distinctione inter ea nō est hoc cōicabile, & hoc incōmmunicabile, & tenet sequela, quia distinctio secūdū modū cōcipiendi nihil facit in re. Autoritates autem sunt Aug. 7. de tri. omnis essentia quæ relatiue dicitur, est aliquid excepto relatiuo. Et rursus ibidem, si pater non est aliquid ad se, non est ad aliud. Et rursus, de filio nō eo verbum quod sapientia. Ex his enim omnibus patet, non idem esse formaliter in rem absolutam & ad aliud.

¶ Ad euidentiā horū scito, qđ sicut in Deo secundū rē siue in ordine reali est vna res non pure absoluta, nec pure respectiua, nec mixta, aut composita, aut resultās ex vtraq;, sed eminentissimè & formaliter habens quod est respectiui, imò multarum rerum respectiuarum, & quod est absoluti: ita in ordine formali seu rationum formaliū secundū se, non quo ad nos loquendo, est in Deo vnica ratio formaliter, nō pure absoluta nec pure respectiua, non pure cōicabilis nec pure incōmunicabilis, sed eminentissime ac formaliter continens, & quicquid absolutę perfectiōis est, & quicquid trinitas respectiua exigit, Oportet aūt sic esse: qa oportet cuilibet simplicissimæ rei secūdū se maxime vni, respondere vnā adæquatā ratio-
nē formalē. Alioquin nō esset per se primo vnū intelligibile à quouis intellectu. 63
Et confirmatur, quia verbū Dei vnicū tantum est. Cōstat enī verbū, si perfectū est adæquare id cuius est. Fallimur aūt ab absolutis & respectiuis ad Deū procedendo: eo qđ distinctionē inter absolutum & respectiuū quasi priorē re diuina imaginamur: & consequenter illam sub altero membro oportere poni credimus: & temen est totum oppositū. Quoniā res diuina prior est ente & omnibus differentijs eius, est enim super ens & super vnum, &c. Et propterea quęadmodū virtutes inferiores non vt de articulatę ac distinctæ inter se ad vnā solis virtutem etiam formaliter eleuantur, multo magis absolutū & respectiuum ad vnā rē & rōnem formalem diuinā eleuātur. Vnde ad primū Scoti negatur cōsequentia. Et ad probationem eius negatur assumpta conditionalis, ex hoc enim qđ est vnius rōnis in se, nō sequitur, ergo tm̄ cōicabili: sed stat qđ sit & cōicabilis & incōmunicabilis, vel tantum incōmunicabilis, & hoc propter infinitatē illius rōnis formalis. Nec est mirabilius vnicā rationē formalē habere vtrūq;, quā vnicā rē, imò illud secūdū rectam philosophiam sequitur ex hoc posito per fidē. Poteris quoq; nouitijs distinguere illā cōditionalē, dicēdo, qđ est vera de vna ratione formali limitata, nō autem de illimitata, vt in proposito contingit.

CONCLVSIO.

¶Cum persona sit relatio subsistens in diuina natura, idem realiter est quod diuina essentia, distinguūtur tamen personæ diuinæ inter se realiter, ratione oppositæ realis relationis.

¶RESPONDEO dicendū, quòd considerantibus diuinā simplicitatē, quęstio ista in manifesto habet veritatē. Ostēsū est enim supra [c], quòd diuina simplicitas hoc requirit, quòd in Deo sit idem essentia & suppositū, quòd in substantijs intellectualibꝰ nihil est aliud quā persona. Sed difficultatem videtur ingerere, quia multiplicatis personis diuinis, essentia retinet vnitatē. Et quia vt Boē. dicit, Relatio multiplicat personarū trinitatem, posuerunt aliqui hoc modo in diuinis differre essentiam & personā, quarū relatiōes dicebāt esse assistētes, cōsiderātes in relationibus, solum quod ad alterū sunt, & nō quod res sunt. Sed (sicut suprà ostensum est [c].) sicut relationes in rebus creatis accidentaliter insunt, ita in Deo sunt ipsa essentia diuina. Ex quo sequitur, quòd in Deo non sit aliud essentia, quàm persona secundū rem, & tamen quod personæ realiter abinuicem distinguantur. Persona enim (vt dictum est suprà [c]) significat relationem, prout est subsistens in natura diuina. Relatio autem ad essentiam comparata non differt re, sed ratione tantum [c]. Comparata autem ad oppositā relationem habet virtute oppositionis realem distinctionem. Et sic remanet vna essentia & tres personæ.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod in creaturis non potest esse distinctio suppositorū per relationes, sed oportet quòd sit per essentialia principia, quia relationes nō sunt subsistentes in creaturis. In diuinis autem relationes sunt subsistentes. Ideo secundum quod habent oppositionem adinuicē, possunt distinguere supposita: neq; tamen distinguitur essentia, quia relationes ipsæ non distinguuntur abinuicem, secundū quod sunt realiter idem cum essētia.

¶Ad secundū dicendū, ꝙ inquantū essentia & persona in diuinis differūt secundū intelligentiæ rationē, sequit quod aliquid posit affirmari de vno quòd negatur de altero: & per consequē quod supposito vno nō supponit alterū.

¶Ad tertiū dicēdū, quod rebus diuinis nomina imponimus secūdū modū rerū creatarū: vt suprà dictū est [c]. Et quia naturę rerum creatarum indiuiduantur per materiā quę subiicitur naturæ speciei: inde est quod indiuidua dicūtur substantia vel supposita vel hypostases. Et propter hoc etiam diuinæ personæ supposita vel hypostases nominantur, non quod ibi sit aliqua suppositio vel subiectio secundum rem.

ARTICVLVS II.

¶Vtrum sit dicendū tres personas esse vnius essentiæ.

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quòd non sit dicendum, tres personas esse vnius essentiæ. Dicit enim Hilarius in lib. de synodis, quòd pater & filius & Spiritussanctus sunt quidem per substantiam tria, per consonantiā vero, vnum. Sed substantia Dei est eius essentia. Ergo tres personæ non sunt vnius essentię.

¶Præterea, Non est affirmandum aliquid de diuinis quod autoritate scripturæ sacræ nō est expressum, vt patet per Dion. 1. cap. de di. no. Sed nunquā in scriptura sacra exprimitur quod pater & filius & Spiritussanctus sunt vnius essentiæ. Ergo hoc non est asserendum.

¶ Præterea, Natura diuina est idem quod essentia. Sufficeret ergo dicere quòd tres personæ sunt vnius naturæ.

¶Præterea, Non cōsueuit dici quòd persona sit essentiæ, sed magis quòd essentia sit personæ. Ergo neq; cōuenienter videtur dici quod tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶ Præterea, Aug. dicit quòd non dicimus tres personas esse ex vna essentia, ne intelligatur in diuinis aliud esse essentia & persona. Sed sicut propositiones sunt transitiuæ, ita & obliquæ. Ergo pari ratione non est dicendum, quod tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶Præterea. Id quod potest esse erroris occasio, non est in diuinis dicendum. Sed cū dicuntur tres personæ vnius essentiæ, vel substantiæ, datur erroris occasio: Quia, vt Hilarius dicit in lib. de syno. vna substantia patris & filij prædicata, aut vnum qui duas nuncupationes habet, subsistentem significat, aut diuisam vnam substantiam duas imperfectas fecisse substantias, aut tertiam priorem substantiam, quæ à duobus & vsurpata sit & assumpta. Non est ergo dicendum, tres personas esse vnius substantiæ.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in lib. 2. contra Maximum, Quòd hoc nomen omousion, quod in concilio Niceno aduersus Arrianos firmatum est, idem significet quod tres personas esse vnius essentiæ.

CONCLVSIO.

¶Essentia diuina, cū in diuinis significetur vt forma, erit vna triū personarū, quæ tres erunt vnius essentiæ.

¶RESPONDEO dicēdum, quod (sicut suprà dictum est [c]) intellectus noster res diuinas nominat: non secundum modū earū, quia sic eas cognoscere non potest, sed secundū modū in rebus creatis inuentum. Et quia in rebus sensibilibus, à quibus intellectus noster scientiam capit, natura alicuius speciei per materiā indiuiduatur, & sic natura se habet vt forma, indiuiduum autem vt suppositū formæ: propter hoc etiam in diuinis quātum ad modum significandi, essentia significatur vt forma trium personarum: dicimus autem in rebus creatis formā quācunq; esse eius cuius est forma, sicut sanitatē vel pulchritudinē hominis alicuius. Rē autē habentē formā non dicimus esse formæ nisi cū adiectione alicuius adiectiui, quod designat illā formā. Vt cū dicimus, ista mulier est egregiæ formæ, iste homo est perfectæ virtutis. Et similiter quia in diuinis multiplicatis personis non multiplicatur essentia, dicimus vnā essentiam esse trium personarum, & tres personas vnius essentiæ, vt intelligantur isti genitiui construi in designatione formæ.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, quod substātia sumit pro hypostasi, & non pro essentia.

¶Ad secundū dicendum, quòd licet tres personas esse vnius essentiæ, non inueniatur in sacra scriptura per hæc verba: inuenitur tamen quantum ad hunc sensum. Sicut ibi, Ego & pater vnum sumus. Et ego in patre, & pater in me est. Et per multa alia haberi potest idem.

¶Ad tertium dicendum, quod quia natura designat principium actus, essentia vero ab essendo dicitur, posūt dici aliqua vnius naturæ, quæ conueniunt in aliquo actu, sicut omnia calefacientia. Sed vnius essentiæ dici non possunt nisi quorū est vnum esse. Et ideo magis exprimitur vnitas diuina per hoc, quod dicitur, tres personæ sunt vnius essentiæ, quam si diceretur quod sunt vnius naturæ.

¶Ad quartum dicendum, quod forma absolute accepta consueuit significari, vt eius cuius est forma, vt virtus Petri. Econuerso autem res habens formam aliquam non conuenit significari vt eius, nisi cum volumus

¶Ad secundā vero dicit qđ pater nō intelligit essentiā & paternitatē vt duo obiecta formalia secūdum se, sed vt vnā formaliter & multa virtualiter, & patet ex dictis. nū ita quòd in illa summa re atq; rōne formali paternitas & essentia sint virtualiter, sed ita qđ sint formaliter et realiter, sed distinctio earum est vir-
16 tualiter: quia ita ibi sunt aci essent distinctæ: & rursus qa ita exercet propria vtriusque aci essent
166 distinctæ. Vnde Sco. er-
272 rauit dimittendo hunc modū loquēdi, & introducēdo vt proprijssimū aliū de distōne formali ex natura rei. Nouus siquidem hic modus alienus valde est à diuinitatis eminentia formali. Dearticulat enī eam formaliter. Is autē quē nos sequuti sumus, tātæ rei, vtcunque consonat.

Annot. ¶ Ad autoritates autem dicitur, qđ qa babultien do vt possumus excelsa Dei resonamus, ideo Au. & doctores de essentia & relatione, vt de distin-
166 ctis formaliter loquuntur, hoc enī ex parte rei fundatur super hoc, quia sunt formaliter distincta virtualiter, quamuis non actualiter, ex parte autem nostri, quia rōne obiectiua apud nos distinguuntur actualiter: sed hoc nihil in Deo ponit nisi relatiuā denoīationem entis rationis.

¶In responsione ad primū, aduerte qđ summa rāsionis consistit in hoc, quod illa maxime non tenet vbi natura est absoluta, & suppositum respectiuū: & hoc propter oppositionē relatiuam, vt patet ex supradictis.

¶In rñsione ad secundū, aduerte quòd argumentum confirmatur ab Au-
68 teolo contra hāc respon-
70 sionem apud Capreolū in 2. dist. primi quęst. tertia, sic. effectus in actu habet causam in actu: sed non cōtradicere cōicabile & incōicabile, distingui & nō distingui est effectus in actu, ante oēm actū intellectus: ergo habet cum in actu: sed causa eius est distinctio, er-
205 go est ibi distinctio ante oēm actum intellectus. Nec sufficit respōdere ꝙ ibi est distinctio fundamētaliter, sic enim causa non esset in actu, & tamē effectus esset in actu cōtra Philosophū quinto metaphysi. & secundo physicorum.

¶ Ad hoc à quibusdam respondetur negādo minorem, quoniam negatio, quæ est alterum extremum contradictiōis, non est actu ante opus intellectꝰ: quoniam non est nisi ens rationis. Sed hæc responsio nihil valet. errat enī non discernendo inter non esse. quod negatio significat in actu exercito, & inter illudmet non esse inquantum induit rationem entis rationis. hominem enim non esse bouem, nec ens reale, nec ens rationis significat, sed non esse bouem. Et quamuis nullo intellectu considerante, ista propositio non esset, & illud non esse non haberet rationem entis: significatū tamen propositionis ab intellectu non pendet. Verum argumētum potest quasi fortius fieri, effectus in actu habet causam in actu: sed affirmationes includentes in se contradictoria, scilicet cōmune & proprium, sunt effectus in actu, &c. Vnica tamen responsione ad hæc omnia & similia dicitur, negando vniuersaliter illam propositionē. scilicet quòd sola distinctio est causa huius effectus. nam iste effectus potest oriri à distinctione, vt à causa quasi vniuoca: & à virtualiter continente distinctionem, vt à causa æquiuoca: modo constat, quod quando effectus potest oriri à causa vniuoca sola, & à causa æquiuoca sola, ad positionem effectus in actu, non sequitur determinate altera causarum, sed sub disiunctione. & quia sic est in proposito, concedo quòd effectus in actu habet causam in actu: sed illa est vel distinctio in actu, vel continens virtualiter distinctionem, & hoc secundum membrum est verum in proposito, nec aliquid obiectorum contra hoc militat. Et bene hoc nota in omnibus materiis, vbi de
causa distinctionis secundum 68
rationem ex 69
parte rei à Scotistis & 78
aliis molestaberis. hoc enim vno omnium ora obstrues.

a *¶ Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum secundum.*

IN titulo id solum aduertendum est, quòd de propositione est quæstio, an sit vera & congrua. Annotat.

¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, scilicet dicimus vnam essentiam triū personarum, & tres personas vnius essentiæ. Probatur, diuina nominantur à nobis secundum modum non suum, sed in rebus creatis inuentum, ergo essentia in diuinis significatur, vt forma trium personarum. ergo dicimus vnam essentiam trium, & tres vnius. Antecedens probatur, quia sic diuina cognoscimus: cōsequentia autem, quia in sensibilibus natura per materiam indiuiduatur, & se habet vt forma, & indiuiduum vt suppositum illius. Secunda vero probatur: quia in istis forma dicitur esse suppositi, & suppositum formæ, si adiectiuum appositum sit determinans formam, vt patet exemplariter, omnia enim clara sunt in litera. Comment.

¶ Super

determinare siue designare formam. Et tunc requirũtur duo genitiui, quorum vnus significet formam, & alius determinationem formę, vt si dicatur, Petrus est magnæ virtutis. Vel etiã requiritur vnus genitiuus habens vim duorum genitiuorum, vt cum dicitur, vir sanguinum est iste, id est effusor multi sanguinis. Quia igit̃ essentia diuina significatur vt forma respectu personæ, cõuenienter essentia personæ dicitur, nõ autem econuerso, nisi aliquid addatur ad designationem essentiæ, vt si dicatur quòd pater est persona diuinæ essentiæ vel quòd tres personæ sunt vnius essentiæ.

¶Ad quintum dicendum, quod hæc præpositio ex, Vel de, non designat habitudinem causę formalis, sed magis habitudinem causæ efficientis, vel materialis. Quæ quidem causæ in omnibus distinguuntur ab his quorum absũt causæ. Nihil enim est sua materia, neq; aliquid est suum principium actiuũ. Aliquid tamẽ est sua forma, vt patet in omnibus rebus immaterialibus. Et ideo per hoc quod dicimus, tres personas vnius essentiæ, significando essentiam in habitudine formæ, non ostenditur aliud esse essentia quàm persona. quod ostenderetur si diceremus tres personas ex eadem essentia.

¶Ad sextũ dicẽdũ, quod sicut Hila. dicit in lib. de syno. male sanctis rebus piudicatur: si, quia nõ sancte à quibusdã habentur, esse nõ debeãt. Sic, si male intelligitur omousion, quid ad me bene intelligentem? Sic ergo vna substantia ex vna geniti proprietate, non sic aũt ex proportione, aut ex vnione: aut ex communione.

ARTICVLVS III.

¶Vtrum nomina essentialia prædicantur singulariter de tribus personis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videt̃ quod noĩa essentialia (vt hoc nomẽ De⁹) nõ prædicentur singulariter de tribus personis, sed pluraliter. Sicut enim homo significatur vt habens humanitatem, ita Deus significatur vt habens deitatem. Sed tres personæ sunt tres habentes deitatem. Ergo tres personæ sunt tres dij.

¶Præterea, Gene. 1. vbi dicit̃, in principio creauit De⁹ cælũ & terrã, Hebraica veritas habet, Elohim: quod potest interpretari dij siue iudices. Et hoc dicitur propter plr̃itatẽ personarũ. Ergo tres psonæ sunt plures dij & nõ vn⁹ De⁹.

¶Pręterea, Hoc nomẽ res (cũ absolute dicatur) videtur ad substantiã pertinere. Sed hoc nomẽ pluraliter prædicatur de tribus personis. Dicit enim Aug. in lib. de doc. Christiana. Res quib⁹ fruẽdum est, sunt pater & filius & spiritussanc. Ergo & alia nomina essentialia pluraliter prædicari possunt de tribus personis.

¶Præterea, Sicut hoc nomen Deus significat habentem deitatẽ: ita hoc nomẽ persona significat subsistentẽ in natura aliqua intellectuali. Sed dicimus tres personas. Ergo eadem ratiõe dicere possumus tres deos.

¶SED CONTRA est q dicitur Deu. 6. Audi Israël, dñs Deus tuus, Deus vnus est.

CONCLVSIO.

¶Nomina essentialia substãtiua in diuinis in singulari tantum prædicantur de personis, nomina vero adiectiua in plurali tantum.

¶RESPONDEO dicẽdũ, quod nominũ essentialiũ q̃dã sigñant essentiã substãtiue, q̃dã vero adiectiue. Ea q dẽ quæ substãtiue essentiã significãt pdicantur de tribus personis singulariter tm̃, & non pluraliter. Quæ vero adiectiue essentiã significant, prædicantur de tribus personis in plurali. Cuius ratio est, quia noĩa substantiua significãt aliquid per modum substantiæ, noĩa vero adiectiua significant aliquid per modum accidentis quod inhæret subiecto. Substantia autem sicut per se habet esse, ita per se habet vnitatem vel multitudinem: vnde & singularitas vel pluralitas nominis substantiui attenditur secundum formam significatam per nomen ᵉ. Accidẽtia aũt sicut esse habent in subiecto, ita ex subiecto suscipiũt vnitatem, vel multitudinem ᵉ. Et ideo in adiectiuis attenditur singularitas & pluralitas secundum supposita. In creaturis autem non inuenitur vna forma in pluribus suppositis nisi vnitate ordinis, vt forma multitudinis ordinatæ. Vnde nomina significantia talem formam si sint substantiua, prædicantur de pluribus in singulari: nõ autem si sint adiectiua. Dicimus enĩ q multi homines sunt collegiũ vel exercitus, aut populus: dicimus tamẽ q plures homines sunt collegiati. In diuinis autẽ essentia diuina significatur per modũ formæ, vt dictum est ᶜ. Quæ quidẽ simplex est maxime vna, vt suprà ostẽsum est. Vñ noĩa significẽtia diuinã essentiam substãtiue, singulariter & non pluraliter de tribus personis prædicãtur. Hæc igitur est ratio quare Sortẽ & Platonẽ & Ciceronem dicimus tres homines, patrem autem & Filium & Spiritumsanctum non dicimus tres deos, sed vnum Deum: quia in tribus suppositis humanæ naturæ sunt tres humanitates, in tribus autem personis est vna diuina essentia. Ea vero quæ significant essentiam adiectiue, prædicantur pluraliter de tribus, propter pluralitatẽ suppositorũ. Dicimus enim tres existẽtes, vel tres sapientes, aut tres æternos & increatos & immensos, si adiectiue sumãtur, dicimus vnũ increatum, immensum & æternũ, vt Atha. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod licet De⁹ significet habentẽ deitatẽ, est tamen alius modus significandi. Nam Deus dicitur substãtiue, sed habens deitatem dicitur adiectiue. Vnde licet sint tres habentes deitatem, non tamẽ sequitur quòd sint tres dij.

¶Ad secundum dicendum, quòd diuersæ linguæ habent diuersum modum loquendi. Vnde sicut propter pluralitatem suppositorum Græci dicunt tres hypostases: ita & in Hebræo dicitur pluraliter Elohim. Nos autem non dicim⁹ pluraliter neque deos neq; substantias, ne pluralitas ad substantiam referatur.

¶Ad tertium dicendum, quòd hoc nomen res est de transcendentibus. Vnde secũdum quod pertinet ad relationem, pluraliter prædicatur in diuinis: secundum vero quod pertinet ad substantiam, singulariter prædicatur. Vnde Augustinus dicit ibidem, quòd eadem trinitas quædam summa res est.

¶Ad quartum dicendum, quòd forma significata per hoc nomen persona, non est essentia vel natura, sed personalitas. Vnde cũ sint tres personalitates, id est tres personales pprietates in patre & filio & Spiritusancto: non singulariter sed pluraliter prædicatur de tribus.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum nomina essentialia concreta possint supponere pro persona.

AD QVATVM sic proceditur. Videtur quòd nomina essentialia concretiua non possunt supponere pro persona, ita quòd hæc sit vera, Deus genuit Deũ. Quia (vt sophistę dicũt) terminus singularis idẽ significat & supponit. Sed hoc nomẽ De⁹ videt̃ esse terminus singularis, cum pluraliter prædicari non possit; vt dictum est

a ¶Super Quæstionis trigesimanonæ Articulum tertium.

Annot. IN titulo notanter dicitur, vt hoc nomẽ Deus, ad insinuandum quòd præsens quæstio est de noĩb⁹ essentialibus in cõcreto siue adiectiua, siue substãtiua sint. ¶In corpore duo facit. Primo distinguit subiectum quæstionis, proponens iuxta distinctionis mẽbra, duas cõclusiones respõsiuas quæsito. Secũdo pbat eas simul.

¶Quo ad primũ, distinctio est, nominum diuinorũ essentialium quædam sunt substantiua, & quædã adiectiua. Prima cõclusio est, substantiua prædicãtur de tribus personis singulariter tantũ: itaque non pluraliter. Secunda, adiectiua prædicãtur de tribus personis in numero plurali.

¶Quo ad secũdum, probatur vtraque conclusio tali ordine. Primo ponitur maior in communi. Secundo antequam subsumatur minor in diuinis, explanatur in creaturis ipsa maior ibi, in creatutis autem. Tertio subsumitur minor, & infertur vtraque conclusio, explanando etiam Athanasij verba. est ergo ratio ex differentia inter substantiua & adiectiua in modo significãdi sumpta: substantiua significant per modũ substantiæ. Adiectiua vero per modum accidentis: ergo singularitas vel pluralitas substantiui attẽditur penes formam significatam, adiectiui autem penes suppositum & tenet sequela: quo ad primam partem: quoniam substãtia sicut esse habet ex se, ita vnitatem & pluralitatem: accidens vero sicut esse non habet nisi in subiecto, ita vnitatem & multitudinẽ ex ipso suscipit.

204

1. dist. 42. art. 2. 5ᵐ. Et Boët. trini. q°. 1. art. 4.

Quæstio. *¶Num secũdum plures formas in subiecto plurificentur nomina, & quando.*

¶Circa hãc partẽ dubiũ occurrit. Primo, de regula. secundo, de efficacia rationis adductæ. Circa regulam quidem dubiũ est. Tum quia vt in quæstione 36. tactum fuit, Sortes habens plures artes non dicitur plures artifices. Tum quia sanct⁹ Thomas expresse inferius in tertia parte q°. tertia. artic. 7. ad secundũ, dicit: quod si verbum Dei assumeret duas naturas humanas, nõ diceretur duo homines, & tñ forma significata hominis nomine plurificaret̃.

¶Circa rationem vero: qm̃ Scot⁹ in primo dist. 12. putat hanc rationem insufficientẽ, arguens cõtra eã sic. Terminus numeralis ponit signficatũ suum circa significatum sui determinabilis: sed signficatum adiectiui & substadtiui est idem, qm̃ vtrumq; significat formã: ergo vtrobique determinat formam, nec hoc ei auferre põt modus significandi: igitur ratio nihil valet.

¶Ad primũ dubiũ dicendũ ẽ, q differẽtia, ĩter adiectiuũ & substãtiuũ cõsistit in hoc, q pluralitas substãtiui exigit pluralitatẽ formæ & pluralitatem suppositi. Ad adiectiui vero pluralitatẽ sufficit pluralitas suppositorũ. Nec diminuta est pptereã autoris doctrina: qm̃ nõ oportet hic exprimere nisi id in quo differt substãtiuũ ab adiectiuo. Cõparanti enĩ ea facile apparet, qđ conueniũt in pluralitate suppositorum & differũt quo ad vnitatẽ & pluralitatẽ formę. Vtriusq; enĩ pluralitas requirit plura supposita: sed adiectiui pluralitas non requirit pluralitatẽ formæ. substãtiui aũt sic. Sat ergo fuit hoc in loco hanc expressisse differẽtiã: de substãtiuis concretis loquendo vt differũt ab adiectiuis. 179 Nec tamen reticuit reliquã conditionẽ: quoniã superius in q. 6. eius meminit in destructione illius ppositiõis, pater est plura principia, & claris- 79 sime eadẽ docuit in loco pprio: vbi, s. opus erat, s. in tertia parte loco allegato: vbi & reprehendit oppositã opinionẽ quã ipsemet sequutus fuerat in tertio sent. dist. prima q. 2. ar. 5, quicquid alij dixerint prætermittendo.

¶Ad secundã vero dubitationem dicitur, qđ maior est oĩno falsa: qm̃ per 16 se primo terminus nu- 103 meralis ponit significa- 20 tum suum circa suppositum determinabilis: & 54 hoc tam in substantiuis quàm adiectiuis: vt patet ex dictis: sed in concretis substantiuis, quia substãtiua sunt, ponit et significatum suum circa significatum illius. Et sic nec obiectio aliqđ valet, nec modus significandi exclusus est quid operet̃ quòd substantiua etiam quo ad formam numerẽtur, seu termino numerali determinentur.

¶Stabilita igit̃ regula vñ loco maioris ex ratione, manifestat eam autor in creaturis, vbi & duo docet. Primum est, qđ inter vnitatẽ formæ in pluribus suppositis diuinis, & in suppositis creatis tm̃ interest, quod in plibus suppositis creatis, nõ inuenit̃ forma vna nũero, nisi vnitate ordinis: in diuinis aũt suppositis inuenit̃ vna nũero essentialit̃ & indiuisibilr̃. Scdm est, q etiã ĩ ista minima vnitate attestãtur res creatæ præfatæ regulæ: vt patet in collegiatis. Demum subsũpta minore: qđ essẽtia diuina est simplex, & maxime vna in tribus personis, cõcludit primã cõclõnẽ, s. de substãtiuis, & applicat eam ad differentiã inter tria indiuidua hominis, & tria supposita diuina. Deĩde infert cõclusionem scdm, de adiectiuis adiectiue sũptis propter Athanasiũ q substãtiue vsus est adiectiuis in symbolo: nec op⁹ ẽ ãpliori declaratiõe.

a ¶Super Quæstionis trigesimanonæ Articulum quartum.

TItulus clarus est ex præcedentibus.

¶In corpore duo facit. Prĩo refert opinionẽ q̃dã. Secũdo improbat eã: simulq; respondet q̃sito. 205 1. di. 4. q. 1. ar. 2.

¶Quo ad primũ, opinio q̃dã fuit, qđ noĩa essẽtialia ex se supponunt propriã pro essentia. Sed ex adiũcto notiõali trahũt ad stãdũ pro persona. Et est hui⁹ fundamẽtũ diuina simplicitas, q̃ sit qđ essentia pro qua supponit abstractum, est idem supposito pro quo supponit conceptum.

¶Quo ad secuudũ improbatur primo pfata opinio: quia in pprietate locutionis attendẽda sunt ãbo, s. significatio & modus significãdi. Prædicta aũt opinio significationem tantũ inspexit, ad quã spectat idẽ esse habentẽ & rẽ habitã. Ponit̃ deinde altera opinio respõsiua quæsito, s. nomina essentialia in cõcreto possunt proprie supponere pro personis. Et probatur ex 204 codẽ fundamẽto, exemplo significandi, Deus, & similia significant naturam in habẽtẽ: ergo possunt supponere pro personis. Antecedens manifestatur inductiue, in ly homo, &c. Tertio explanatur quomodo de facto ly Deus quinq; pro persona vna, vel duabus vel tribus supponit.

est ᵉ. Ergo cum significet essentiã, videtur quod supponat pro essentia & non pro persona.

¶Pręterea, Terminus in subiecto positus non restringitur per terminum positum in prædicato ratione significationis, sed solum ratio tẽporis consignificari. Sed cum dico, Deus creat, hoc nomen Deus supponit pro essentia. Ergo cum dicitur, Deus genuit: non potest ille terminus Deus ratione prædicati notionalis supponere pro persona.

¶Præterea, Si hæc est vera, De⁹ genuit, q a pater gñat, pari rõne hæc erit vera, Deus non generat, q a fili⁹ nõ gñat. Ergo est Deus gñans & Deus nõ gñans. Et ita videt̃ seq q sint duo dii.

¶Præterea, Si Deus genuit Deum, aut se Deum, aut alium Deum. Sed non se Deũ, quia vt Aug. dicit in 1. de trinita. nulla res generat seipsam. Neq; alium Deũ: quia non est nisi vnus Deus: ergo hæc est falsa, Deus genuit Deum.

¶Præterea, Si Deus genuit Deum, aut Deum qui est Deus pater, aut Deũ qui nõ est De⁹ pater. Si Deũ qui est Deus pater, ergo Deus pr̃ est genitus. Si Deũ qui nõ est Deus pater. Ergo Deus est qui est Deus pater. Quod est falsum non ergo potest dici q Deus genuit Deũ.

¶SED CONTRA est quod in simbolo dicitur, Deum de Deo.

CONCLVSIO.

¶Nomina essentialia in diuinis cõcreta nonnunquã pro essentia, aliquando pro vna persona, nonnunquam etiam pro tribus supponũt personis secundum quod ad iungitur nomen ad essentiam seu personam spectans.

¶RESPONDEO dicẽdũ, q quidã dixerũt quod hoc nomẽ De⁹, & similia pprie scdm suam naturã supponũt pro essentia, sed ex adiũcto notionali trahunt ad supponẽdum pro psona. Et hęc opinio pcessisse videtur ex cõsideratione diuinę simplicitatis: quę requirit quod in Deo idem sit habẽs, & quod habetur. Et sic habẽs deitatem, quod significat hoc nomen Deus, est idem quod deitas. Sed in proprietatibus locutionum, nõ tãtum attendẽda est res significata, sed etiã modus significãdi. Et ideo quia hoc nomen Deus significat diuinã essentiam, vt in habẽte ipsum, sicut hoc nomẽ hõ humanitatem significat in supposito: alij melius dixerunt, quod hoc nomen Deus ex modo significandi habet vt proprie possit supponere pro psona, sicut & hoc nomen homo. Quandoque ergo hoc nomen homo Deus supponit pro essentia, vt cũ dicitur, Deus creat ᵉ: quia hoc pdicatum cõpetit subiecto ratione formæ significatæ, quæ est deitas. Quandoq; vero supponit personã vel vnã tantum, vt cum dicitur Deus generat: vel duas, vt cum dicitur. Deus spirat: vel tres, vt cum dicitur, Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo, &c. 1. Timo, 1.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, q hoc nomen Deus, licet cõueniat cũ terminis singularibus, in hoc quod forma significata nõ multiplicatur: conuenit tñ cum terminis cõibus in hoc quod forma significata inuenitur in pluribus suppositis. Vnde non oportet quod semper supponat pro essentia quam significat.

¶Ad secũdũ dicẽdũ, quod obiectio illa pcedit cõtra illos qui dicebant, quod hoc nomẽ Deus nõ habet naturalẽ suppositionem pro persona.

¶Ad tertiũ dicẽdum, quod aliter se habet hoc nomẽ De⁹ ad supponendũ pro psona, quã hoc nomen homo. Quia enĩ forma significat per hoc nomen homo, i. humanitas, realiter diuidit̃ in diuersis suppositis, per se supponit pro persona etiam si nihil addatur quod determinet ipsum ad personã, quæ est suppositũ distinctũ. Vnitas autem siue cõmunitas humanæ naturę non est secundũ rem, sed solum secundũ considerationem ᶜ. Vnde iste terminus homo nõ supponit pro natura cõmuni: nisi propter exigentiam alicuius additi, vt cum dicitur, homo est species. Sed forma significata per hoc nomen Deus, scilicet essentia diuina, est vna & cõmunis secundum rem. Vnde per se supponit pro natura communi, sed ex adiuncto determinatur eius suppositio ad personam. Vnde cũ dicitur, Deus generat, ratiõe actus notionalis supponit hoc nomen Deus pro persona patris. Sed cum dicimus, Deus nõ generat, nihil additur quod determinet hoc nomen ad personam filij. Vnde datur intelligi quod generatio repugnet diuinæ naturæ. Sed si addat̃ aliquid pertinens ad personã filij, vera erit locutio, vt si dicatur, Deus genit⁹ non generat. Vnde etiã non sequitur, est Deus generans & Deus non generãs, nisi ponatur aliquid pertinẽs ad personas: vtputa si dicamus, pater est Deus generãs & filius est Deus non generãs, & ita nõ sequitur quod sint plures dij, quia pater & fili⁹ sunt vnus Deus, vt supra dictum est ᵉ.

¶Ad quartum dicendum, quod hæc est falsa, pater genuit se Deum: quia ly se (cum sit reciprocum) refert idem suppositum. Neque est contrarium quod Augu. dicit ad Maximum, quod Deus pater genuit alterum se. Quia ly se vel est casus ablatiui, vt sit sensus, genuit alterum à se: vel facit relationem simplicem, & sic refert identitatem naturæ: sed est impropria vel emphatica locutio: vt sit sensus, genuit alterũ simillimum sibi. Similiter & hæc est falsa, genuit alium Deum: quia licet filius sit alius à patre (vt supra dictum est ᵉ), non tamen est dicendũ, quod sit alius Deus, quia intelligeret̃ quod hoc adiectiuum alius, poneret rem suam circa substantiuum, quod est Deus: & sic significaretur distinctio deitatis. Quidam tñ cõcedunt istã, genuit aliũ Deũ, ita quod ly alius, sit substantiuũ, & ly Deus, appositiue cõstruatur cum eo. Sed hic est im pprius modus loquẽdi. & euitandus ne detur occasio erroris.

¶Circa dicta hic tria occurrunt dubia, iuxta tria dicta impugnata ab Aureolo apud Capreolũ in 1. dist. 4. q. 1 art. 3. Primũ est, q ly Deus q̃nque pro essentia, & q̃nque pro psona supponit. De⁹ semper supponit pro habẽte deitatẽ: ergo semper pro persona. Et confirmatur: quia ista est ratio literæ fundans responsiuã conclusionem.

Quæstio. *¶Nũ hoc nomen Deus supponat pro essẽtia quãdoque, quandoque autẽ pro supposito.*

¶Secũdũ est, quod in ista Deus creat, ly Deus supponit pro essentia. Actiones sunt suppositorum. ergo. Præterea creatio non abstrahit à suppositis, sicut nec clare videri essentiam: ergo.

¶Tertiũ est, quod in ly regi sęculorum, &c. ly Deo, supponit pro trib⁹ Hoc enĩ repugnat præcedẽti dicto: illi enim soli qui creat, debetur honor & gloria: sed ille per te, non demonstat aliquid suppositum: ergo nec hic si hic ostendit tria supposita: ergo & ibi.

¶Præter hæc autem tria dubia adhuc, tria alia dubia sunt circa tria dicta in responsione ad tertiũ, quæ oportet simul cum istis tractare, vt facilior ac breuior sit disciplina connexorũ. Dicitur ergo primo in responsione ad tertiũ, quod differentia est inter ly Deus & ly homo, in supponendo, &c. vbi duplex est ratio dubij. Prima est, aut ista differentia attenditur penes suppositionem pro 243 psona determinata, aut 181 pro persona indistincte. Si primo modo, nulla est differentia: quia nec Deus stat pro patre aut filio, sine addito: nec homo pro Sorte aut Plat. sine aliquo contractiuo. Si secũdo modo, nulla est quoque differentia, quia sicut homo naturaliter supponit pro habẽte naturam humanam indefinite, ita Deus pro habente naturam diuinam indistincte, vt etiam San. Tho. in primo, distinctione quarta dicit. Secunda vero ratio est, quia videtur differentia hæc cõtradicere his quæ dicta sunt in corpore. Dum ibi dictũ est, quod Deus ex se ratione modi significandi stat pro persona: reprehensaque est altera opinio dicens quod supponere pro persona habet ex adiuncto notionali: hic autem in reprehensam incidit opinionem, dum dicit, quod in hoc differunt ly Deus & ly homo: quod ly Deus ex se pro natura, ex adiuncto pro persona: ly homo vero econtra supponit, manifeste nanque hæc videntur contrariari.

Quæstio. *¶Num hæc sit vera, Deus generat.*

¶Secundum autem dubium est, quod ibi dicitur, hãc esse falsam. Deus non generat. Contra hoc enim multa habes argumenta apud Capreolum in primo, distinctio. 4. quæst. 1. artic. 2. quæ oportet soluere. Aureolus ergo arguit primo sic. In ista, Deus non generat, ly Deus stat pro natura, vt tu dicis. ergo est vera. probatur sequela: quia natura non generat, vt patet extra de summa trinitate. Præterea, non generare est notionale. ergo contrahit ly Deus ad standum pro persona. Antecedens probatur: quia affirmatio & negatio sunt eiusdem generis. Præterea, Deus non generat, & omnis Deus generat, sunt contradictoriæ: ergo supponunt pro eisdem: sed in secunda supponit pro persona, ergo & in prima. Deinde arguunt Durandus & Greg. de Arimi. quòd de virtute sermonis vera est hæc propositio, quamuis propter erroris periculum à magistris non acceptetur. Durandus quidem igitur sic, de Deo prędicantur omnia quæ de personis diuinis verificantur: sed non generare verificatur de duabus psonis. ergo. Præterea, Deus secundũ naturam est singularis, secũdũ vero supposita plurificatur: ergo respectu prædicatorum essentialium habet vim termini singularis, respectu vero personaliũ habet vim termini cõmunis indefiniti, vt patet: quia dicimus, Deus est generãs, Deus est genit⁹: & verificatur p distĩctis suppositis: ergo & cõsequẽtia seu cõcomitãtia, scilicet generat & nõ generat, similiter verificari oportet. Gregorius autem sic, ista est indefinita, & habet duas singulares veras, sicut & ista, persona diuina nõ generat: quã cõstat esse simul verã cũ altera indefinita, 207 scilicet psona diuina generat: ergo non est falsa.

Quæstio. *¶Nũ ex hac, Deus nõ generat, aliqua naturæ repugnantia inferatur.*

¶Tertiũ dubiũ est circa rationẽ literæ, scilicet q cũ dicit̃, Deus non generat, datur intelligi quod generatio repugnat diuinę naturę. Hoc enim inquit Aureolus, nõ est verum. quoniã ex negatione alicuius ab aliqua natura, non sequitur repugnantia: stat enim quod abstrahat.

¶Ad euidentiã horũ notandũ est diligentissimẽ quod inter Deũ & cęteras substantias hoc interest, q in reliquis hæc duo scilicet naturã & habens naturã, oportet sic se habere, vt habẽs naturam sit suppositũ. Natura vero sit ipsa essentia: 204 in Deo autẽ habẽs naturam dupliciter inuenit̃, scilicet suppositũ, vt pater vel filius, & singulare, i. hic Deus. Itaq; in diuinis consideranda sunt tria, s. essẽntia, hic Deus, & supposita diuina, s. pater & filius & spiritussanctus. In reliquis autẽ duo tantũ inueniuntur puta humanitas & Sor. non enim hic homo est aliud quã Sortes. Hic tamẽ Deus est pater & fi- 18 lius & spiritussanctus, & gñat & genitus est, &c. de quo scriptũ est Exod. 15. Iste Deus me⁹, & glorificabo eum: vt in calce vltimi articuli hui⁹ quæstionis S. Th. exponit. Est autẽ ratio diuersitatis: q a natura diuina ex seipsa subsistit, nec mendicat substantiam à suppositis: imò confert eam illis. Reliquę autem naturæ non subsistunt nisi in supposito. Cum aũt naturalissimum sit cuique termino cõcreto supponere pro habente significatã formã, consequẽs est quod Deus primo supponat pro hoc Deo. Et quia hic Deus significat singulare naturæ diuinę, ideo dicitur, quod pro natura in cõcreto. Et quia hoc singulare est cõmune tribus suppositis, ideo quandoq; dicit quod stat pro psonis distincte. Et quia est idem cuilibet supposito, & cõcreto significatur: ideo potest stare pro singulis personis. Ex hoc autem fundamento sigillatim respondẽdo & inchoando à primo dubio, in respondẽdo ad tertiũ, propter ordinẽ doctrinæ dicit̃ quod inter Deũ & hominem in supponẽdo, differentia attenditur, quo ad suppositiondem p psona indeterminate. Et stat differentia in hoc quod De⁹ sine aliquo adiuncto reddit propositionem singularẽ quoniã supponit pro hoc Deo communi secundũ rẽ tribus psonis. homo vero sine aliquo adiuncto cõstituit propositionem definitã quoniã supponit psonaliter, quãuis indeterminate. Et ecõtra, homo ex adiũcto constituit propositionẽ singularẽ, quũ habet suppositionẽ simplicẽ vtputa, homo est species. Deus vero ex adiuncto cõstituit propositionẽ in defînctã supponendo personaliter. Et oritur hoc, vt in litera dicitur, ex hoc quod inuenitur hic Deus in rerum natura tribus personis cõmunis, non autem hic homo. Nec repugnant hæc dictis in corpore, vt secunda ratio obijciebat, quoniam in corpore articuli

Universidad de Deusto Biblioteca

de potentia ad supponēdū personaliter, fuit sermo. Et dictū est ꝙ potest ex modo significādi supponere pro ꝑsona, sicut & homo. In responsione autē ad tertiū est sermo de modo reductionis potentiæ ad actū. Et dicitur ꝙ ly Deus, quū possit ex se supponere pro essentia, i. pro hoc Deo pro persona, i. pro patre & filio & spiritusancto, ad supponendū actualiter pro hoc Deo non eget reducente, ad supponēdū vero pro personis reducit per aliquid additum. In homine vero, in cuius significato non inuenitur vnum cōmune, nisi vt subest intellectui: ecōtra accidit reductio. vnde nulla est repugnātia interdicta.

¶ Ad primū autē dubiū in corpore articuli motū, breuiter ex dictis patet respōsio, neganda est in sequela. supponit pro hūte deitatē: ergo ꝑ persona: stat enim ꝙ supponat ꝑ hoc Deo. Nec approbo qđ alij sentire videnť de mente S. Tho. esse ꝙ semper Deus stat pro ꝑsona distincte, vel indistincte. Tū quia in ꝑsenti litera expresse distinguitur, qñ Deus stat ꝑ personis etiam oībus, & qñ stat pro essentia. Tū quia aliter nō saluatᷓ differentia posita in litera in respōsiōe ad tertiū. Tū qa in ista Deus nō generat: si ly Deus staret pro personis indistincte, esset vera: vtpote indefinita. Tū quia in ista, Deus est pater & filius & spiritus sanctus, seu trinitas, ly Deus nō stat pro supposito vt in articul. 6. litera contra Porretanū dicet, sed pro vna numero re communi. Nec obstat si qñque supponendo pro natura dicatur, etiā supponere pro ꝑsonis indistincte. Hoc enim cōcomitāter intelligendū est.
17 primo enim pro natura
16 in concreto supponit. Et
20 quia etiā verificatur pro
205 personis aliquādo prædicatū, ideo supponere pro personis indistincte, tunc secundario tamen acceptari potest.

¶ Ad secundū autē dubiū in corpore motum, iam patet quòd arguēs deceptus est, intelligens pro essentia essentiam in abstracto: cum tamē autor intelligat de essentia in concreto, quū dicit ꝙ in ista, Deus creat, ly Deus supponit pro natura: stat enim secundū veritatem pro hoc Deo vnico singulari cōi tribus suppositis. Et propterea creationis actio ratiōe illius omnibus suppositis cōuenit. Nec est verū, quòd actiones sint suppositorū vniuersaliter, sed singularū subsistētiū, quale est hic Deus: & nihil refert nō abstrahere à suppositis huiusmodi actiones, vt de se patet.

¶ Ad tertiū autem dubiū ibidē motū dicit, quod vt iam ex dictis patet, nō repugnat: imò quandoq;
205 vnum sequitur ad alterū Deū supponere pro natura & pro omnib⁹ personis: quāuis difformiter vt dictū est. Vnde licet in vtraque istarum, scilicet Deus creat, & soli Deo honor & gloria, Deus verificetur & pro hoc Deo, & pro trinitate: quia tamē Aug. de tota trinitate exclusiuam exponit, vt in q. 31. habitum est: ideo hanc in exemplū allatam puto. oportet autem distingui hoc membrum cōtra primum, quia primus separatur ab eo: stat enim Deus quandoq, pro natura, & non pro aliquo supposito, vt dictum est.

¶ Ad secundū autē dubiū motū in respōsione ad tertiā circa veritatē istius, Deus non generat, ex fundamēto iam dicto respondeť. Et ad primū quidē Aureo. iam prętер, ꝙ ęquiuocat de natura. qm̄ nos dicimus, quod stat pro natura in cōcreto, i. pro hoc Deo, de quo falsum est dicere, non generat: quāuis verificetur de deitate. Ad secundū vero negať, quod nō gñare sit notionale: qm̄ ad esse notionale requiritur ꝙ sit aliqd speciale: non gñare aūt est cōe, cū cōueniat etiā naturę. Nec ex hoc ꝙ negatio & firmatio sunt eiusdē gñis, sequiť ꝙ nō gñare sit notionale: qm̄ illud intelligitur de genera rei, nō aūt in genere principij cognoscēdi. Nō em̄ si affirmatio est ꝑpria ratio cognoscendi aliquid sequitur quod negatio sit propria ratio cognoscendi aliquid aliud speciale, quū negatio verificetur tam de ente quā de nō ente. Notionale autē ꝑpriā rationē cognoscē disonare patet ex dictis. 51

¶ Ad tertiū vero dicitur quod q̄uis nefas sit dicere, oīs Deus: quoniā vn⁹ numero tantū est: respōdendo tantū negaťquod in ly oīs Deus, ly Deus stet pro suppositis: qm̄ non pōt distribuere nisi pro indiuiduis deitatis: quod constat esse vnum tātum. Et si tu accipis ea pro suppositis, non sunt contradictoria. 208 316

¶ Ad argumēta aūt Durandi & Gregorij breuiter diciťquod cōueniētia ꝑsonis sunt duplicia: quędam propria suppositis, vt generare & generari, & similia. Et quædā cōia suppositis & naturis, vt distingui, non generare, & similia. Inter quæ tñ differt quod ꝑpria trahūt terminos ad stādum suppositaliter, eo, quia propria suppositis sunt. Communia aūt quia cōia sunt nō contrahūt. Et ex hoc sequitur alia differātia, scilicet quod propria prædicta de ꝑsonis prædicanť etiā de cōcretis substātialib⁹. Ex eo em̄ quod trahūt illa ad supponēdū ꝑsonaliter, ly significāt ꝑsonale determinate essentiam, sed tantū supposita. Communia vero, quāuis verificata de ꝑsonis nō prædicanť de concretis substantialibus. ex eo enim quod nō contrahūt ipsa, significaretur personalia cōuenire essentię. Et propterea quāuis concedať pater distinguiť realiter à filio, non tñ ista, Deus distīguiť realiter à Deo. Et ex hoc patet ad argumenta tam Durādi quā Greg. qm̄ vterq; fundaťsup hoc, quod quicquid ꝑdicatur de aliqua ꝑsona pōt prædicari de Deo. Quāuis etiā sit aliud peccatum vtriusq; in hoc, quod putāt quod ista, Deus nō generat, sit indefinita: cū tñ sit singularis tm̄ supponit ꝑ hoc Deo. 310

¶ Ad vltimū demū dubiū diciť, quod quāuis ex negatione nō sequaťrepugnantia vniuersaliter, sequiťtamen in materia necessaria: oportet em̄ vel conuenire vel repugnare quicquid necessario attribuiť: cōstat aūt quod generare & nō gñare Deo nō nisi necessario attribui pōt cum hęc nō conueniāt ꝑ actū volūtatis.

¶ Ad quintū dicēdū, quod hęc est falsa, De⁹ genuit Deū qui est De⁹ pater. Quia cum ly pr̄, appositiue construatur cū ly De⁹, restringit ipsum ad stādū ꝑ persona patris: vt sit sensus, genuit Deū qui est ipse pater: & sic pater esset genit⁹. Quod est falsum. Vñ negatiua est vera, genuit Deum qui nō est De⁹ pater. Si tñ intelligeretur constructio nō esse appositiua, sed aliquid esse interponendū, tunc ecōuerso affirmatiua esset vera, & negatiua falsa: vt sit sensus, genuit Deum, qui est Deus, qui est pater. Sed hæc est extorta expositio. Vñ melius est ꝙ simpliciter affirmatiua negetur, & negatiua cōcedatur. Præpositiuus tñ dixit ꝙ tā negatiua q̄ affirmatiua est falsa: quia hoc relatiuum qui, in affirmatiua ponit referre suppositū, sed in negatiua refert & significatum & suppositū. Vnde sensus affirmatiue est, ꝙ esse Deū patrē, cōueniat personæ filij. Negatiue vero sensus est, ꝙ esse Deum patrem, nō tantum remoueatur à persona filij, sed etiam à diuinitate eius. Sed hoc irrationabile videtur, cum secundum Philosophum de eodē, de quo est affirmatio, possit esse negatio.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum nomina essentialia in abstracto significata possint supponere pro persona.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd noīa essentialia in abstracto significata possunt supponere pro persona, ita quod hæc sit vera, essentia gñat essentiā. Dicit em̄ Aug. 7. de tri. Pr̄ & filius sunt vna sapientia, quia vna essentia: & sigillatim sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia.

¶ Præterea, Generatis nobis vel corruptis: generātur vel corrūpuntur ea quæ in nobis sunt: sed filius generatur. Ergo cū essentia diuina sit in filio, videtur quod essētia diuina generetur.

¶ Præterea, Idem est Deus & essentia diuina, vt ex supradictis patet [e]. Sed hæc est vera, De⁹ generat Deum, sicut dictum est [e]. Ergo hæc est vera, essentia generat essentiam.

¶ Præterea, De quocunq; prædicatur aliquid, potest supponere pro illo. Sed essentia diuina est pater. Ergo essentia potest supponere pro persona patris. Et sic essentia generat.

¶ Prętera, Essētia est res gñans, qa est pr̄ q est gñans. Si igiť essentia nō sit gñans, erit essētia res gñans & non gñans. Qđ est impossibile.

¶ Prętera, Aug. Dicit 14. tri. Pr̄ est principium totius deitatis: sed nō principiū nisi generando vel spirando. Ergo pr̄ gñat vel spirat deitatem.

¶ SED CONTRA est qđ August. dicit in 1. de tri. ꝙ nulla res gñat seipsam. Sed si essentia generat essentiā nō generat nisi seipsam, cum nihil sit in Deo quod distinguatur à diuina essentia. Ergo essentia non generat essentiam.

CONCLVSIO.

¶ *Essentialia nomina in abstracto minime pro persona supponere possunt.*

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc errauit Abbas Ioachim, asserēs quod sicut dicitur, Deus genuit Deū: ita pōt dici ꝙ essētia genuit essentiā, considerās quod ꝑpter diuinā simplicitatē nō est alius Deus quā diuina essētia. Sed in hoc decept⁹ fuit. quia ad veritatē locutionū nō solū oportet cōsiderare res significates, sed etiā modū significādi, vt dictū est [e]. Licet autē secūdm rē sit idē Deus qđ deitas, nō tamē est idē modus significandi vtrobiq;. Nam hoc nomen Deus, quia sigñat diuinā essentiā, vt in habēte, ex modo suæ sigñationis naturaliter, habet ꝙ possit suppoēre pro ꝑsona. Et sic ea q̄ sunt ꝑpria ꝑsonarū, possūt ꝑdicari de hoc noīe De⁹, vt dicatur quod Deus est genitus vel generās, sicut dictū est [c]. Sed hoc nomē essentia nō habet ex modo suæ significationis quod supponat ꝑ persona: quia sigñat essentiā vt formā abstractā. Et ideo ea quæ sunt propria personarū, quibus abinuicē distinguūtur, nō possunt essentię attribui. Significaretur enim quod esset distō in essentia diuina, sicut & distinctio in suppositis.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quod ad exprimendā vnitatē essentię & personæ, sancti doctores aliqñ expressius loquuti sunt quam proprie tas locutiōis patiatur. Vnde huiusmodi locutiones nō sunt extendēdæ, sed exponēdæ, vt s. nomina abstracta exponātur per cōcreta, vel etiā per nomina personalia: vt cū dicitur, essentia de essentia, vel sapiētia de sapiētia, sit sensus, filius qui est essentia & sapientia, est de patre, qui est essentis & sapiētia [c]. In his tamē nominibus ab stractis est quidā ordo attēdēdus: quia ea quæ pertinēt ad actū, magis propinque se habēt ad personas, quia actus sunt suppositorū. Vnde minus impropria est ista, natura de natura vel sapientia de sapientia, quam essentia de essentia.

¶ Ad secūdū dicēdū, quod in creaturis gñtū nō accipit naturā eādē numero quā gñans habet, sed aliā numero, q̄ incipit in eo esse per gñatio nem de nouo, & desinit esse per corruptionem, & ideo gñatur & corrūpitur per accidens. Sed Deus genitus eandē naturā numero accipit, q̄ generans habet. Et ideo natura diuina in filio non generatur neq; per se, neq; per accidens.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ sed Deus & diuina essentia sint idē secūdū rē, tñ rōne alteri⁹ modi significandi, oportet loqui diuersimode de vtroque.

¶ A quartū dicēdū ꝙ essentia diuina prædicaťde pr̄e per modū idētitatis ꝑpter diuinā simplicitatē: nec tamē sequitur quod possit supponere pro pr̄e, propter diuersum modū significandi. Ratio aūt procederet in illis quorū vnū prædicatur de altero, sicut vniuersale de particulari.

¶ Ad quintū dicēdū, quod hęc est dr̄ia īter noīa substātiua & adiectiua, qa nomina substantiua ferūt suū suppositū, adiectiua vero nō, sed rē significatā ponūt circa substantiuū. Vnde sophistæ dicūt quod nīa substātiua supponūt, adiectiua vero nō supponūt, sed copulāt. Noīa igitur personalia substātiua posūnt de essentia ꝑdicari propter idētitatem rei. Neq; sequiť quod proprietas ꝑsonalis distinctā determinet essentiam [e]. Sed poniť circa suppositū importatū per nomē substantiuū. Sed notionalia & personalia adiectiua non pn̄t prædicari de essentia, nisi aliquo substātiuo adiuncto. Vñ non posumus dicere quod essēia est gñans: posumus tamē dicere quod essētia est res gñans, vel Deus gñans, si res & De⁹ supponāt pro ꝑsona, nō aūt si supponāt pro essentia. Vñ nō est cōtradictio, si dicaťquod essentia est res gñans & res nō gñans qa primo res tenet pro ꝑsona, secundū pro essētiā.

¶ Ad sextū dicēdū, quod deitas inquātū est vna in pluribus suppositis, habet quādā cōuenientia cum forma noīs collectiui. Vnde cū dicitur, pater est principium totius deitatis, pōt sumi pro vniuersitate personarū: inquantū, s. in omnibus personis diuinis ipse est principiū. Nec oportet quod sit principiū suijpsius, sicut aliquis de populo dicitur rector totius populi non temen suijpsius. Vel potest dici quod est principiū totius deitatis, non quia eam generet & spiret, sed quia eam generādo & spirando communicat.

a ¶ *Super Quæstionis trigesimænonæ Articulum quintum.* Comment.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo refert errorem Abbatis Ioachim. Secundo respondet quæsito.

80 ¶ Quo ad primum, Abbas Ioachim, vt patet in principio Decretalium, tenuit partem affirmatiuam: & fundamentum eius erat diuina simplicitas, cum autoritate Augustini male intellecta.

¶ Quo

¶ Quo ad secundū cōclusio respōsiua est negatiua, scilicet ꝙ huiusmodi nomina abstracta non possunt supponere pro ꝑsonis. Et probatur ad veritatē ꝑpositionū oportet seruare & rem significatā & modū significandi: sed Deus & deitas habēt diuersos modos significādi, ergo &c. litera enim plana est. Et additur cōfirmatio ducens ad inconueniēs: quia si de huōi abstractis diceretur personalia, significaretur distinctio in ipsis.

¶ In responsione ad quintū, aduerte quod in illis verbis (possumus dicere quod essentia est res, vel Deus generans: si res & Deus supponūt pro persona, non autē si supponant pro essentia) ly supponere pro essentia, sumitur iuxta propositum præsentis articuli, scilicet pro essentia in abstracto, & non sumitur pro essentia in cōcreto: iuxta propositum præcedentis articuli. Et ratio conuincens ad hāc expositionē est, quia de quolibet de quo cōtingit negare, potest affirmari contradictorie: & cōsequenter, cū de essentia in concreto falsa sit negatiua, scilicet Deus nō generat, veram oportet esse affirmatiuā contradictoriam, scilicet Deus generat. & sic hæc affirmatiua est vera: non solū accipiendo ly Deus pro patre, sed etiam pro essentia in concreto. Sumitur ergo in hac litera essentia pro essentia in abstracto.

208 1. dist. 48. 1. 1. arti. 2 ad 3um.

a ¶ *Super Quæst. trigesimænonæ Art. sextū.* Comment

TItulus clarus.

106 ¶ In corpore est vna cōclusio habēs duas partes: & est hæc, nomina tā personalia quā notionalia si sunt adiectiua, non prædicantur de essentia si vero substantiua, prædicātur de ea. Et quo ad primā quidē partē satis probata relinquitur ex præcedēti articulo. Quo ad secundā vero manifestatur ex reali identitate inter essentiam & personas singulas & omnes, & hoc respectu essentiæ tā in abstracto quā in concreto. Ita quod vtraq; est vera: essentia est tres personę: & Deus est tres personę, vt clare patet in litera. Et aduerte ꝙ id qđ dicitur de substātiuis, licet verificetur respectu essentiæ tā in abstracto quā in cōcreto: qđ tamē dictum est de adiectiuis in prima parte conclusionis respectu essentiæ in abstracto, tantū intelligatur eo quod idē est iudiciū de adiectiuis & verbis, ac per hoc de quo verificaťquod generat, verificatur etiam quod est generans, & de quo negatur vnū, negatur aliud. Et iam patet ex dictis: quātum hæc differant, respectu cōcreti & abstracti substantialis.

¶ In respōsione ad secundum dubium occurrit: quoniā expresse in quæstione 8. de potentia Dei artic. 2. ad 6. autor dicit non esse prædicationem per se, quum paternitas prædicatur de essentia: imò ibi incidere fophismą accidētis. hic autem dicit ꝙ hæc est per se, & nullo modo per accidēs, pater est Deus. Et posset augeri dubitatio simpliciter: sed quoniā vnico verbo difficultas euacuatur, pertranseo distinguēdo, quòd prædicatio per se est duplex: quædam identica, & quædam formalis. Inter quas tantum distat, ꝙ identica per se non vocatur absolute per se, sed cum determinatione, scilicet per se identica. illa autem simpliciter vocatur per se: quum autem vtrobique dicantur huiusmodi propositiones identicæ, salua veritate, potuit ibi dici, quod non sunt per se: quia non formales, vt ibi exponiť. Et dic quod sunt per se in latitudine identicarum, vt hic innuitur, & in principio responsionis & in intētorintendit nāque quòd non accidit Deo esse patrem: cum tamē accidat animali identificari homini. Est ergo nullo modo per accidēns, quo ad identitatem. Et tamen interuenit fallacia accidentis, quo ad formalitatem. Et sic omnia consonant: & euacuātur argumenta de prædicationibus formalibus & directis, & per se iuxta modos positos in libris posteriorū: nihil enim horum identicam prædicationem molestat, proprie loquendo.

a ¶ *Super Quæst. trigesimænonæ Articulum septimum.* 181 Annot.

IN titulo appropriari non significat propriū fieri. quoniā essentialia nulli ꝑsonę possunt fieri propria, sed significant accōmodari & adaptari vt consueuerūt doctores facere, attribuentes sapientiam filio, quia est verbum, &c. a 181

¶ In corpore duo facit. Primo respōdet quæsito affirmatiue vnica cōclusione, conueniens fuit ad manifestationē fidei essentialia appropriari ꝑsonis. Et probatur breuiter sic, trinitas, quāuis indemōstrabilis est, tamen notificabilis ꝑ magis manifesta nobis: ergo conuenit ipsam manifestari per essentialia: ergo essentialia conuenit appropriare ꝑsonis. Prima cōsequentia probatur dupliciter. primo, quia essentialia possunt ratione naturali cognosci: personales autē proprietates non. Secundo, ex simili, sicut ꝑsona manifestatur per similitudinem vestigij vel imaginis, ita per essentialia. Secunda autem sequela declaratur quia appropriatio in ꝑposito nihil aliud est quā manifestatio personarū per essentialia attributa. Secundo pōit duos gñales modos appropriādi. s. ꝑ simitudinem ad propria ꝑsonarū aūt ꝑ dissimilitudinē ad imperfectiones inuentas apud nos in ꝑsonis eorūdē nosum, puta patribus aut filijs, & c. vt in sequēti articulo clare patet. Comment.

¶ *Super Quæst. trigesimænonæ Arti. octauū.*

TItulus valde amplus est, cōphēdit eñi qōnes de tot appropriatis, quot arguēdo tāgūtur: q omnia in scriptura tradita contineri videntur. 209 1. dist. 2. q. 1. articul. vnico. Et ibidē q. 3. articul. 1. & di. 34. q. 2. arti. vnico.

¶ In corpore nihil addēdum puto, qm̄ distinct⁹ ordinatus, format⁹, facile quā intelligibilis ex se est. Vnde lectiōe potius quam expositione eget. Comment.

ARTICVLVS VI.

¶ *Vtrum personæ possint prædicari de nominibus essentialibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ ꝑsonę nō possunt pręedicari de nominib⁹ essentialib. cōcretis, vt dicatur, Deus est tres personæ, vel est trinitas. Hæc em̄ est falsa, hō est oīs homo qa pro nullo suppositorū verificari potest. Neque enim sor. est oīs homo, neq; Plato, neq; aliquis alius. Sed similiter ista, Deus est trinitas, pro nullo suppositorū naturæ diuinæ verificari potest. Neq; em̄ pater est trinitas, neq; fili⁹ neq; spiritussan. Ergò hæc est falsa De⁹ est trinitas.

¶ Præterea, Inferiora non prædicantur de suis superioribus nisi accidentali prædicatione, vt cum dico, animal est homo. Accidit enim animali esse hominē. Sed hoc nomen Deus se habet ad tres personas, sicut commune ad inferiora, vt Damascenus dicit. Ergo videtur quod nomina personarum non possint prædicari de hoc nomine Deus nisi accidentaliter.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in libr. de fide ad Petrum, Credimus vnum Deum vnam esse diuinis nominis trinitatem.

CONCLVSIO.

a ¶ *Nomina tam personalia quàm notionalia, si sunt adiectiua, non prædicantur de essentia: si vero sint substantiua, de ea prædicantur.*

¶ RESPONDEO dicēdum, quod (sicut iā dictum est [e]) licet nomina personalia vel notionalia adiectiua nō possint prędicari de essētia, tñ substātiua possunt propter realē identitatem essentiæ & personæ. Essentia autem diuina non solum idem est realiter cum vna persona, sed cum tribus. Vnde & vna persona & duæ & tres possunt de essentia prędicari, vt si dicamus, essentia est pater & filius & spiritus sanctus. Et quia hoc nomē Deus per se habet quod supponat pro essentia (vt dictum est [e]) ideo sicut hæc est vera, essentia est tres personæ, ita hæc est vera, Deus est tres personæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū quod (sicut supra dictum est [e]) hoc nomen hō per se habet supponere pro sua persona, sed ex adiuncto habet ꝙ stet ꝑ natura cōmuni. Et ideo hęc est falsa, hō est omnis homo: qa pro nullo supposito verificari potest. Sed hoc nomen Deus per se habet quod stet pro essentia. Vnde licet pro nullo suppositorū diuinæ naturę hęc sit vera. Deus est trinitas, est tamē vera pro essentia. Quod nō attendens Porretanus, eam negauit.

¶ Ad secundū dicendū, quod cum dicitur, De⁹ vel diuina essentia est pater, est ꝑdicatio p idē titatē, non aūt sicut inferius de superiori: quia in diuinis nō est vniuersale & singulare [e]. Vñ sicut est per se ista pater est Deus, ita & ista De est pater: & nullo modo per accidens.

ARTICVLVS VII.

¶ *Vtrū nomina essētialia sint appropriāda personis.*

AD SEPTIMVM sic procediť. Videtur. quod nomina essentialia non sint appropriāda ꝑsonis. Quod em̄ potest vergere in errorē fidei, vitādū est in diuinis: quia vt Hiero. dicit ex verbis inordinate prolatis incurritur hæresis. Sed ea quæ sunt communia tribus personis appropriare alicui, potest vergere in errorē fidei: qa potest intelligi quod vel illi tantum personæ conueniāt cui appropriantur, vel quod magis conueniat ei quàm alijs. Ergo essentialia attributa non sunt approprianda personis.

¶ Præterea, Essentialia attributa in abstracto significata significant per modum formæ. Sed vna persona nō se habet ad aliā vt forma cum ab eo cui⁹ est forma supposito nō distinguūtur. Ergo essentialia attributa maxime in abstracto significata, non debent appropriari personis.

¶ Præterea, Proprium prius est appropriato. Proprium enim est de ratione appropriati. Sed essentialia attributa secundum modum intelligendi sunt priora personis, sicut commune est prius proprio: ergo essentialia attributa nō debent esse appropriata.

¶ SED CONTRA est quod Apostol⁹ dicit 1. Cor. 1. Christū Dei virtutē & Dei sapientiam.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit ad fidei manifestationem essentialia nomina personis diuinis appropriari & accōmodari, vel per viam similitudinis, vel dissimilitudinis.*

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ ad manifestationē fidei cōueniens fuit essentialia attributa personis appropriari. Licet enim trinitas personarum demōstratione probari nō posit (vt supra dictum est [c]) conuenit tamen, vt per aliqua magis manifesta declareť. Essentialia vero attributa sunt nobis magis manifesta secundum rationē, quā propria personarū: qa ex creaturis ex quibus cognitionem accipimus, possum⁹ per certitudinē deuenire in cognitionē essentialiū attributorū, non autē in cognitionē personaliū proprietatum, vt suprà dictum est [c]. Sicut igitur similitudine vestigij vel imaginis in creaturis inuenta vtimur ad manifestationē diuinarum personarū, ita & essentialib⁹ attributis. Et hæc manifestatio personarū per essentialia attributa, appropriatio nominatur. Possunt autem manifestari personę diuinę per essentialia attributa dupliciter. Vno modo per viā similitudinis, sicut ea quæ pertinent ad intellectū, appropriātur filio, qui procedit per modū intellect⁹, vt Verbum. Alio modo per modū dissimilitudinis: sicut potentia appropriatur patri (vt Augu. dicit) quia apud nos patres solent esse propter senectutē infirmi, ne tale aliqđ suspicemur in Deo.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod essētialia attributa non sic appropriantur personis, vt eis esse propria asserantur, sed ad manifestandū personas per viam similitudinis vel dissimilitudinis: vt dictum est [e]. Vnde null⁹ error fidei sequitur, sed magis manifestatio veritatis.

¶ Ad secūdū dicēdū, quod si sic apꝑpriarenťessentialia attributa personis, ꝙ essent eis ꝑpria sequeretur quod vna ꝑsona se haberet ad aliā in habitudine formæ. Quod excludit Augu. in 6. de tri. ostendēs, quod pater nō est sapiētia q̄ genuit, quasi solus fili⁹ sit sapientia, vt sic pater & filius simul tātū posint dici sapiētia, nō autem pater sine filio. Sed fili⁹ dicitur sapīa patris quia est sapiētia de patre sapientia. Vterq; enim per se est sapientia & simul ambo vna sapientia. Vnde pater non est sapiens sapientia quam genuit, sed sapientia quæ est sua essentia.

¶ Ad tertiū dicēdū, ꝙ licet essentiale attributum secūdū rōnem ꝑpriā sit prius q̄ ꝑsona secundū modū intelligēdi: tñ inquātū habet rōnem appropriati, nihil prohibet proprium personæ esse prius quā appropriatum. Sicut color posterior est corpore, inquātū est corpus: prius tamen est naturaliter corpore albo, inquantum est albū.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum cōuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Vr̄ quod incōuenienter à sacris doctoribus sint essentialia personis attributa. Dicit enim Hila. in 2. de trinita. æternitas est in patre, species in imagine, vsus in munere. In quibus verbis

verbis ponit tria noia ppria psonarū, s. nomen patris, & nomen imaginis, quod est ppriu filio (vt supra dictū est ᶜ) & nomē muneris siue
193 donū, quod est ppriū spiritus. (vt supra habitū estᶜ). Ponit etiá tria ap-
201 propriata. Nā æternitatē appropriat patri, speciē filio, vsum spiritui s. Et videt ꝙ irrationabiliter. Nā æternitas importat durationē essendi, species vero est essendi principiū, vsus vero ad operationē pertinere videtur. Sed essentia & operatio nulli personæ appropriari inueniuntur. Ergo inconuenienter videntur ista appropriata personis.

¶ Præterea, Aug. in 1. de doc. Christiana sic dicit. In patre est vnitas, in filio æqualitas, in spiritus. æqualitatis vnitatisq; cōcordia. Et vr̄ quod inconueniēter: quia vna psona nō denoiatur formaliter per id qd ap-
208 propriatur alteri. Non. n. est sapiens pr̄ sapia genita, vt dictu est ᶜ. Sed
199 sicut ibidē subdit, tria hæc vnu oia sunt propter prēm, æqualia oia ppter filiu, cōnexa oia propter spiritus. Nō ergo cōueniēter appropriat personis. Itē secundū Aug. pr̄i attribuit potētia, filio sapiētia, spiritui s. bonitas. Et vr̄ hoc esse inconueniens. Nā virtus ad potentiā pertinet. Virtus autē inuenit appropriari filio, secundū illud 1. ad Cor. 1. Christu Dei virtutem. Et etiam spiritui sancto, secundū illud Luc. 6. Virtus de illo exibat & sanabat omnes. Nō ergo potētia patri est appropriāda.

¶ Itē Aug. in lib. de tri. dicit, Non cōfuse accipiēdū est quod ait Apl's, Ex ipso, & per ipsum, & in ipso: ex ipso dicēs propter patrē, per ipsum propter filiu, in ipso ppter spiritūsanctū. Sed videtur ꝙ incōueniēter: quia per hoc, quòd dicit in ipso, videtur importari habitudo caussæ finalis, quæ est prima caussarum. ergo ista habitudo caussæ deberet appropriari patri, qui est principium non de principio.

¶ Itē inuenitur veritas appropriari filio, scd'm illud Io. 14. Ego sum via, veritas, & vita. similiter liber vitæ. secundum illud Psal. in capite libri scriptū est de me. glo. j. apud patrem q est caput meū. Et similiter hoc ꝙ dico qui est. Quia super illud Isa. 63. Ecce ego ad gentes, dicit glo. Filius loquitur qui dixit Moysi. Ego sum qui sum. Sed videtur quòd propria sint filij, & nō appropriata. Nā veritas secundum Aug. in lib. de vera religione, est summa similitudo principij absque omni dissimilitudine. Et sic videtur quod propria cōueniat filio qui habet principiū. Liber etiá vitæ videtur propriū aliquid esse: quia significat ens ab alio. Omnis enim liber ab aliquo scribitur. Hoc etiá ipsum qui est, videtur esse propriū filio. Quia si cū Moysi dicitur, Ego sum q sum, loquitur trinitas. Ergo Moyses poterat dicere, ille qui est pater & filius & spiritussan. misit me ad vos. Ergo & vlterius dicere poterat, ille qui est pater & filius & spiritus s. misit me ad vos, demonstrando certam personā. Hoc autem est falsum. Quia nulla persona est pater & filius & spiritus. Non ergo pōt esse commune trinitati, sed est propriū filij.

CONCLVSIO.

¶ In consideratione Dei, qua Deus absolute secundū esse suum consideratur, Patri æternitas, filio species, vsus vero spiritui s. in consideratione vero Dei, qua vnus consideratur. patri vnitas filio æqualitas, spiritui s. concordia, vel cōnexio: in consideratione vero Dei secundū rationē caussalitatis, patri potentia, filio sapientia, spiritui s. bonitas attribuitur in consideratione vero Dei vt suos respicit effectus, appropriatur patri à quo, filio per quem, spiritui sancto in quo.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ intellect⁹ noster qui ex creaturis in Dei cognitionē manu ducitur, oportet ꝙ Deū cōsideret secundum modum quē ex creaturis assumit. In cōsideratione aūt alicuius creaturæ quatuor per ordinē nobis occurrunt. Nā primo cōsideratur res ipsa absolute, inquātum est ens quoddā. Secundo autē cōsideratio rei est, inquātum est vna. Tertia cōsideratio rei est secundū quod inest ei virt⁹ ad operādum, & ad caussandum. Quarta autem consideratio rei est secundum habitudinē, quā habet ad caussata. Vnde hæc etiā quadruplex cōsideratio circa Deum nobis occurrit. Secundum igitur primā considerationem, qua consideratur absolute Deus secundum esse suum, sic sumitur appropriatio Hila. secundum quā æternitas appropriatur patri, species filio, vsus spiritui sancto, æternitas enim inquantum significat esse non principiatum, similitudinem habet cū proprio patris, qui est principium nō de principio. species autem siue pulchritudo habet similitudinem cum proprijs filij. Nā ad pulchritudinē tria requirūtur. Primo quidem integritas siue perfectio. Quæ enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt. Et debita proportio siue cōsonantia. Et iterū claritas. Vnde quæ habent colorē nitidū, pulchra esse dicuntur.

¶ Quantum igitur ad primum, similitudinem habet cum proprio filij, inquantum est filius habens in se vere & perfectè naturam patris. Vnde ad hoc innuendum Aug. in sua expositione dicit, vbi scilicet in filio summa & perfecta vita est, &c.

¶ Quantum vero ad secundū conuenit cum proprio filij, inquantū est imago expressa patris. Vnde videmus quod aliqua imago dicitur esse pulchra, si perfecte reprēsentat rem, quamuis turpem. Et hoc tetigit. Aug. cum dicit; Vbi est tanta conuenientia, & prima æqualitas, &c.

¶ Quantum vero ad tertiū cōuenit cū proprio filij, inquantū est verbum, ꝙ quidem lux est, & splēdor intellectus: & Damas. dicit. Et hoc tangit Aug. cum dicit, Tanquā verbum perfectū cui nō desit aliquid, & ars quædā omnipotētis Dei, &c. Vsus autem habet similitudinem cum proprijs spiritus s. largo modo accipiendo vsum: scd'm quod Vti cōprehendit sub se etiam frui: prout vti est assumere aliquid in facultatem voluntatis, & frui, est cum gaudio vti, vt Aug. 10. de tri. dicit. Vsus ergo quo pater & filius se inuicē fruūtur, cōuenit cum proprio spiritus s. inquantu est amor. Et hoc est quod Aug. dicit, illa dilectio, delectatio, felicitas, vel beatitudo, vsus ab illo appellatus est. Vsus vero, quo nos fruimur, similitudinem habet cū proprio spiritus s. inquantu est donum. Et hoc ostendit Aug. cū dicit, Est in trinitate spiritussanctus, genitoris, genitiq́ue suauitas, ingenti largitate atque vbertate nos vel creaturas perfundens. Et sic patet quare æternitas, species, & vsus personis attribuantur vel approprientur. non autē essentia vel operatio: quia in ratione horu, propter sui cōmunitatē nō inuenitur aliquid similitudinem habens cum proprijs personarum.

¶ Secunda vero consideratio Dei est, inquantu consideratur vt vnus. Et sic Aug. patri appropriat vnitatem, filio æqualitatē, spiritui sancto concordiam siue connexionem. Quæ quidē tria vnitatem importare manifestum est, sed differenter. Nam vnitas dicitur absolute, non præsupponens aliquid aliud. Et ideo appropriatur patri, qui non præsupponit aliquam personam: cū sit principiu non de principio: æqualitas autem importat vnitatem in respectu ad alterū. Nam æquale est quod habet vnam quantitatē cum alio. Et ideo æqualitas appropriatur filio qui est principium de principio. Connexio autē importat vnitatem aliquorum duorum. Vnde appropriatur spiritui s. inquantū est 196 à duobus: ex quo sensu etiam intelligi potest quod dicit Aug. tria esse vnum propter patrem, æqualia propter filium, connexa propter spiritumsanctum. Manifestū est enim, quod illi attribuitur vnuquodque in quo primo inuenitur: sicut omnia inferiora dicuntur viuere propter animam vegetabilem, in qua primo inuenitur ratio vitæ in istis inferioribus. Vnitas autē statim inuenitur in persona patris, etiā per impossibile remotis alijs personis. Et ideo aliæ personæ à patre habēt vnitatem. Sed remotis alijs personis non inuenitur æqualitas in patre. Sed statim posito filio inuenitur æqualitas. Et ideo dicūtur omnia æqualia propter filium: non quod filius sit principium æqualitatis patri, sed quia nisi esset patri æqualis filius, pater æqualis non posset dici. æqualitas enim eius primo consideratur ad filium. Hoc enim ipsum, quod spiritussanctus patri æqualis est, à filio habet. Similiter excluso spiritusancto qui est duorum nexus, non posset intelligi vnitas connexionis inter patrem & filiū. Et ideo dicitur omnia esse connexa propter spiritū. b Quia posito spiritusancto, inuenitur ratio connexionis in diuinis personis. Vnde pater & filius possunt dici cōnexi.

¶ Secundum vero tertiam cōsiderationem, qua in Deo sufficiens virtus consideratur ad causandum, dicitur sumi tertia approbatio scilicet potentiæ, sapientiæ, & bonitatis. 143 Quæ quidem appropriatio fit & secundum rationem similitudinis, si consideretur quod in diuinis personis est: & secundum rationem dissimilitudinis, si consideretur quod in creaturis est potentia enim habet rationem principij. 180 Vnde habet similitudinem cum patre cælesti ᶜ, qui est principium totius diuinitatis. Deficit autē interdum patri terreno propter senectutem. Sapientia vero similitudinem habet cum filio cælesti inquantum est verbum, quod nihil aliud est quā conceptus sapientiæ. Deficit autē interdum filio terreno propter temporis paucitatem. Bonitas autem cum sit ratio & obiectum amoris: habet similitudinem cum spiritu diuino qui est amor: sed repugnantiam habere videtur ad spiritum terrenum secundū quod importat violentiā quandā & impulsionem: prout dicitur Isa. 26. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem. Virtus autē appropriatur filio & spiritui sancto: nō secundum quod virtus dicitur ipsa potētia rei, sed secundū quod interdū virtus dicitur id quod à potentia rei procedit, sicut dicimus aliquod virtuosum factum esse virtutem alicuius agentis. Secundum vero quartam considerationem prout cōsideratur Deus in habitudine ad suos effectus, sumitur illa appropriatio ex quo, per quē, & in quo. Hæc enim præpositio ex, importat habitudinem quandā causæ materialis, quæ locum non habet in diuinis. Aliquando vero habitudinē causæ efficientis. Quæ quidē competit Deo ratione suæ potentiæ actiuæ. Vnde & appropriatur patri, sicut & potentia. Hæc vero præpositio, Per designat quidē quādoq; causam mediā: sicut dicimus quod faber operatur per martellū. 195 Et sic ly per, quādoq; nō est appropriatum, sed proprium filij ᶜ: b secundū illud Ioā. 1. Omnia per ipsum facta sunt: nō quia fili⁹ sit instrm, 143 sed quia ipse est principiū de pricipio. Quandoque vero designat habitudinē formę, per quā agens operat, sicut dicimus ꝙ artifex operat per artē. Vnde sicut sapiētia & ars appropriātur filio: ita & ly per quē. Hæc vero præpositio in, denotat proprie habitudinē cōtinentis. cōtinet aūt De⁹ res dupliciter. Vno modo secundū suas similitudines: prout, s. res dicunt esse in Deo inquantū sunt in eius sciētia. Et sic hoc quod dico in ipso, esset appropriatū filio. Alio vero modo cōtinētur res à Deo, inquantū Deus sua bonitate eas cōseruat & gubernat, ad finē conuenientē adducēdo. Et sic ly in quo, appropriatur spiritui sancto, sicut & bonitas. Nec oportet quod habitudo causæ finalis (quāuis sit prima causarū) approprietur patri qui est principium nō de principio, quia personæ diuinæ, quarū pater est principiū, non procedūt vt ad finem (cū quælibet illarū sit vltimus finis) sed naturali pcessione, quæ magis ad rationē naturalis potētiæ ptinere videtur.

¶ Ad illud

¶ Ad illud vero quod de alijs quęrit dicēdū, ꝙ cū veritas pertineat ad intellectū (vt supra dictum est ᶜ) appropriatur filio nō tn̄ est propriū eius. Quia veritas: vt supra dictum est ᶜ, cōsiderari potest prout est in intellectu, vel prout est in re: sicut igit intellect⁹ & res essentialiter sumpta, sunt essentialia & nō personalia, ita & veritas. Diffinitio aūt Aug. inducta datur de veritate secundū quod appropriatur filio. Liber autē vitę in recto quidē iportat notitiā, sed in obliquo vitā. Est em̄, vt supra dictū est ᶜ, notitia Dei de his qui habituri sunt vitā æternā. Vnde appropriatur filio, licet vita approprietur spiritui sancto, inquātum iportat quēdā interiorē motum, & sic conuenit cum proprio spiritussancti inquātum est amor. Esse autē scriptum ab alio, nō est de ratione libri inquātum est liber, sed inquātum est quoddā artificiatū. Vnde nō iportat originē, neq; est personale, sed appropriatur personę: Ipsum autē nomē, qui est, appropriatur personæ filij, non secundū propriā rationē, sed ratione adiuncti: inquātum scilicet in locutione Dei ad Moysen præfigurabatur liberatio humani generis, quę facta est per filium. Sed tn̄ secundum quod ly qui, sumitur relatiue, posset referri interdum ad personā filij: & sic sumeretur personaliter, vtputa si dicat. filius est genitus, qui est, sicut & De⁹ genitus personale est. Sed infinite sumptū est essentiale. Et licet hoc pronomen iste, grammatice loquendo, ad aliquam certam personā videatur pertinere: tamē quælibet res demōstrabilis, grammatice loquēdo persona dici potest, licet secundum rei naturam nō sit persona. Dicim⁹ em̄, iste lapis & iste asinus. Vnde & grammatice loquendo, essentia diuina secundum quod significatur & supponitur per hoc nomen Deus, potest demonstrari hoc pronomine iste, secundum illud Exod. 15. Iste Deus meus, & glorificabo eum.

QVAESTIO QVADRAGESIMA DE PERSONIS IN CŌPARATIONE AD RELATIONES & PROPRIETATES, IN QUATUOR ARTICULOS DIUISA.

DEINDE quæritur de personis in cōparatione ad relationes, siue proprietates. ¶ Et quæruntur quatuor. ¶ Primo vtrum relatio sit idem quod persona. ¶ Secundo, vtrum relationes distinguant & constituant personas. ¶ Tertio, vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis remaneāt hypostases distinctæ. ¶ Quarto, vtrū relationes secundū intellectū psupponāt actus personarū, vel ecōuerso.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum relatio sit idem quod persona.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod in diuinis non sit idē relatio quod persona. Quęcunq; enim sunt idē, multiplicato vno eorū, multiplicatur & aliud. Sed cōtingit in vna persona esse plures relationes, sicut in persona patris est paternitas & communis spiratio. Et iterum vnam relationem in duabus personis esse, sicut cōmunis spiratio est in patre & filio. Ergo relatio non est idem quod persona.

¶ Præterea, Nihil est in seipsó secundum Philosophum in 4. physic. Sed relatio est in persona. Nec potest dici quod ratione identitatis, quia sic esset etiā in essentia: ergo relatio, siue proprietas, & persona non sunt idem in diuinis.

¶ Præterea, Quæcunq; sunt idē, ita se habent, ꝙ quicquid prędicatur de vno, pdicatur & de alio. Non aūt quicquid prędicatur de psona prędicatur de pprietate. Decimus em̄, pater gnat, sed nō dicimus ꝙ paternitas sit generās. Ergo proprietas non est idē quod persona in diuinis.

¶ SED CONTRA, in diuinis nō differunt quod est, & quo est, vt habetur à Boē. in lib. de hebdo. Sed pater paternitate est pater. Ergo pater idem est quod paternitas. Et eadē ratione aliæ proprietates idem sunt cum personis.

CONCLVSIO.

¶ Relationes ac proprietates in personis & personæ ipsæ sunt.

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ circa hoc aliqui diuersimode opinati sunt. Quidā enim dixerunt proprietates neq; esse personas, neq; in personis. Qui fuerūt moti ex modo significādi relationū, quę quidē nō significāt vt in aliquo, sed magis vt ad aliquid. Vnde dixerunt relationes esse assistentes, sicut supra expositum est ᶜ. 16 Sed quia relatio secundum quod est quædā res 202 in diuinis, est ipsa essentia: essentia autē idem est quod persona (vt ex dictis patet ᶜ) oportet quòd tunc relatio sit idem quòd persona. Hāc igitur identitatē alij cōsiderātes, dixerunt proprietates quidē esse personas, nō autem in personis: quia nō ponebāt proprietates in diuinis, nisi secūdū modū loquendi, vt supra dictū est ᶜ. 182 Necesse est aūt ponere proprietates in diuinis, 181 vt suprà ostēdimus ᶜ. Quæ quidē significātur in abstracto, vt quædā formæ psonarum ᶜ. Vnde, 68 cum de ratione formæ sit, ꝙ sit in eo cuius est b forma, oportet dicere proprietates esse in personis, & eas tamen esse personas, sicut essentiā esse in Deo dicimus, quæ tamen est Deus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod persona & proprietas sunt idem re, differūt tamē secūdum rationē. Vnde nō oportet quod multiplicato vno multiplicetur reliquum. Considerandum tamen est ꝙ propter diuinā simplicitatē consideratur duplex realis identitas in diuinis, eorum quę differūt in reb⁹ creatis. Quia enim diuina simplicitas excludit cōpositionem formę & materię, sequitur quod in diuinis idē est abstractum & cōcretum, vt deitas & Deus. Quia vero diuina simplicitas excludit compositionem subiecti & accidentis, sequitur quòd quicquid attribuitur Deo, est eius essentia: & propter hoc sapientia & virtus idem sunt in Deo, quia ambo sunt in diuina essentia. Et secundum hanc duplicem rationem identitatis, proprietas in diuinis est idem cum persona. Nam proprietates personales sunt idem cum personis, ea ratione qua abstractum est idem cum concreto, Sunt enim ipsæ personæ subsistentes, vt paternitas est ipse pater, & filiatio, filius, & processio, spiritussanctus. Proprietates autē nō personales sunt idē cum personis secundum aliam rationem identitatis, qua ratione illud quod attribuitur Deo, est eius essentia. Sic igitur cōmunis spiratio est idem cum psona patris & cum persona filij: nō quòd sit vna persona per se subsistens: sed sicut vna essentia, est in duabus psonis, ita & vna proprietas, vt suprà dictum est ᶜ. 174

¶ Ad secundum dicendum, quòd proprietates dicuntur esse in essentia per modum identitatis tantum, in personis autem dicuntur esse 197 per modum identitatis, non quidē secundum rem tantum, sed quantum ad modum significandi, sicut forma in supposito. Et ideo proprietates determināt & distinguunt personas, non autem essentiam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd participia & verba notionalia significant actus notionales. Actus autem suppositorum sunt. Proprietates autem non significant vt supposita, sed vt formæ suppositorum ᶜ. b Et ideo modus significandi repugnat, vt participia & verba notionalia de proprietatibus prædicentur. 182

ARTICVLVS. II.

a ¶ *Vtrum personæ distinguantur per relationes.* 211

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd personæ non distinguantur per relationes. Simplicia enim seipsis distinguuntur: sed personæ sunt maxime simplices. Ergo distinguuntur seipsis, & non relationibus. 1. dist. 26. q. 2. artic. & post. q. 8. ar. 3. & q. 9. art. 5. ad 18. m.

¶ Prætet

Comment.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore tria facit. Primo tractat opinionē Porretani: secundo Præpositiui: tertio respōdet quæsito. Antequā vltra pcedatur, aduerte ꝙ quatuor modis possūnt variari opiniones in proposito. Primo tenendo proprietates neq; esse personas, neq; in personis. Secūdo esse psonas, sed non in personis. 39 Tertio ecōtra, esse in personis, 97 sed non esse personas. Quarto esse personas & in psonis, non potest em̄ quintus modus imaginari. Et significāt diuersas habitudines ly esse, & ly in, Nam ly esse idētitatē, ly vero in, formalē denominationē significant. 147 Vnde oēs hi modi, excepto tertio, sortiti sunt opinātes, vt in articulo patet. Primū enim, scilicet proprietates neque esse personas neque in psonis, Porretani ea ratione dicebāt, quia relationes vt assistētes considerabant in ordine ad aliud. Sed hoc in litera repræhenditur, ratione pluries dicta: quia scilicet relatio est idē quod essentia diuina.

¶ Circa hanc partem dubiū occurrit: quia male adduci videt opinio Porretani: quoniam vt in q. præcedente allegatū est, ponebat ipse relationem esse personam, personam autem nō esse essentiam: male ergo hic sibi attribuitur, relationem nō esse personam.

¶ Ad hoc breuiter dicit quod in hoc loco supponit autor personam idētificari essentię: quod nō supposuit, sed quęrebat in primo articulo quæstionis præcedentis. Et propterea hic & ibi verum recitauit. Nā loquēdo de psona diuina, non curādo vtrum sit eadem essentiæ, dicebat Porretanus ipsam relationem assistentem esse personā. Supposito autem quod persona sit idem quod essentia, sequebatur ex Porretano, quod relatio non est persona: quia relatio assistit, & non idētificatur essentiæ: sic autem patet, in hoc articulo sermonem haberi de persona: quare nullus error est.

Comment.

¶ Quo ad secūdū Pręposituus dicebat proprietates esse personas & nō in personis, ea ratione qua in quæst. 31. negauit notiones, exponēdo sem- 210 1. dist. 26. q. 2. art. 1. & dist. 33. arti. 2. & opusc. 3. c. 4. 58. 66. & 67. per abstractum pro concreto. Vnde & in litera repræhenditur, quia necesse est ponere proprietates in abstracto, vt formalia principia personarum, vt ibidem probatum fuit.

¶ Quoad tertiū cōclusio responsiua amplectitur quartum modum, & est proprietates sunt personę & in personis, & manifestatur dupliciter. Prima ratione sic, de rōne formæ est esse in eo cuius est forma: ergo proprietatē oportet esse in persona. Et probatur sequela qa est forma personæ. Secundo quo ad vtramque partem simul ex simili. deitas est in Deo, & est Deus: ergo,

¶ Aduerte hic, quod proprietates esse in psonis, potest intelligi & trāsitiue & intrāsitiue. Et si quidē intrāsitiue intelligatur, redit opinio præpositiui: qm̄ nihil aliud significatur nisi proprietates esse personas. Si autem transitiue, dupliciter intelligi potest. Primo vt ly in, denotet trāsitionē secūdū rem: & sic est falsum. Alio modo vt denotet trāsitionē secundū rationē, non qualemcunq;, sed velut formæ in supposito: & sic sumitur in proposito. Est autē ratio necessitans ad vtranque affirmationē, scilicet esse personam & in personas: quia si sola identitas poneretur, cum proprietas sit etiā eadē essentię, non pluribꝰ modis esset proprietas in persona quam in essentia. Et sic idē esset iudiciū in hac, paternitas est in patre, & paternitas est in essentia: cum tamen ista sit identica tantū, prima autē sit identica & formalis. Et scito ꝙ fundamētum idētitatis est indistinctio realis, fundamētum autē denominationis formalis exigit aliquid secundum rationē, scilicet distinctionē inter quod & quo. Et ex his facile respondere potes ad arg. Greg. de Arimino in 26. & 27. dist primi, negantis dari proprietates in personis. omnia enim soluūtur, aduertendo ꝙ non denotatur transitio formalis nisi secundum rationem. Vnde & ratio facta in litera ex hoc eodem fundamento tenet, scilicet quòd sicut de ratione formæ inhærentis secūdum rem supposito, est quòd realiter insit illi: ita de ratione formæ seu principij formalis in cognoscendo, est quòd secundum rationem insit: ita quod sola distinctio importata per ly in-est, est secundum rationem. coniunctio enim proprietatis in supposito est secundū rem, sicut formæ in supposito.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum secundum.*

IN titulo quæritur non de quocunque, sed de primo distinctiuo, an scilicet relationes distinguant primo personas. Annota.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo pmittit quędā necessaria. Secūdo refert quādā opinionē. Tertio improbat eam. Et quarto respondet quæstio.

¶ Quo

¶ Praeterea, Nulla forma distinguitur nisi secundum suum genus. Non enim album à nigro distinguitur nisi secundum qualitatem. Sed hypostasis significat indiuiduum in genere substantiae. Non ergo relationibus hypostases distingui possunt.

¶ Praeterea, Absolutum est prius quàm relatiuum, sed prima distinctio est distinctio diuinarum personarum. Ergo diuinae personae non distinguuntur relationibus.

¶ Praeterea, Id quod praesupponit distinctioné, non potest esse primum distinctionis principium. Sed relatio praesupponit distinctioné, cũ in eius diffinitione ponatur. esse enim relatiui est ad aliud se habere. Ergo primũ principium distinctiuum in diuinis non potest esse relatio.

¶ SED CONTRA est quod Boë. dicit in libr. de trinit. quòd sola relatio multiplicat trinitatem diuinarum personarum.

CONCLVSIO.

¶ *Relationibus potiusquam per originem, diuinae personae, seu hypostases distinguuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in quibuscunque pluribus inuenitur aliquid commune, oportet quaerere aliquid distinctiuum. Vnde cum tres personae conueniant secundum essentiae vnitatem, necesse est quaerere aliquid quo distinguantur ad hoc quòd plures sint. Inueniuntur autem in diuinis personis duo, secundum quae differunt, scilicet origo & relatio. Quae quidem quamuis re non differant, differunt tamen secundum modum significandi. Nam origo significatur per modum actus, vt generatio [c], relatio vero per modum formae, vt paternitas. Quidam igitur attendentes quòd relatio consequitur actum, dixerunt quòd hypostases in diuinis nõ distinguũtur per originem, vt dicamus quòd pater distinguitur à filio, inquãtum ille generat, & hic est genitus. Relationes autem siue proprietates manifestant consequenter hypostaseõ siue personarum distinctiones: sicut & in creaturis proprietates manifestant distinctiones indiuiduorum, quae fiunt per materialia principia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem quia ad hoc quòd aliqua duo distincta intelligãtur, necesse est eorum distinctionem intelligi per aliquid intrinsecum vtrique: sicut in rebus creatis, vel per materiam, vel per formam. Origo autem alicuius rei non significatur vt aliquid intrinsecum, sed vt via quaedam à re, vel ad rem. Sicut generatio significatur vt via quaedam ad rem genitam, & vt progrediens à generante. Vnde non potest esse quod res genita & generans distinguãtur sola generatione, sed oportet intelligere tam in generante quàm in genito ea quibus abinuicem distinguuntur. In persona autem diuina non est aliud intelligere nisi essentiam & relationem siue proprietatem. Vnde cum in essentia conueniant, relinquitur quod per relationes personae abinuicem distinguantur. Secundo, quia distinctio in diuinis personis non est sic intelligenda quasi aliquid cõmune diuidatur: quia essentia communis remanet indiuisa, sed oportet quod ipsa distinguentia constituant res distinctas. Sic autem relationes vel proprietates distinguunt vel constituunt hypostases, vel personas inquantum sunt ipsae personae subsistentes, sicut paternitas est pater, & filiatio est filius, eo quod in diuinis non differũt abstractum & cõcretum [c]. Sed contra rationẽ originis est quod cõstituat hypostasim vel psonam. Quia origo actiue significata significatur vt progrediés à persona subsistente, vnde praesupponit eam. Origo autem passiue significata (vt natiuitas) significatur vt via ad personã subsistentem, & nondum vt eã constituens. Vnde melius dicitur quod personae seu hypostases distinguantur relationibus quã per originẽ. Licet enim distinguantur vtroque modo [c], tamen prius & principalius per relationes secundum modum intelligendi. Vnde hoc nomen pater non solum significat proprietatem, sed etiam hypostasim. Sed hoc nomen genitor vel generans significat tantum proprietatem. Quia hoc nomen pater significat relationem, quae est distinctiua & constitutiua hypostasis [c]. Hoc autem nomen generans vel genitus significat originem, quae non est distinctiua & constitutiua hypostasis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod personae sunt ipsae relationes subsistentes. Vnde non repugnat simplicitati diuinarum personarum, quod relationibus distinguantur.

¶ Ad secundum dicedũ, quod personae diuinae non distinguuntur in esse in quo subsistunt neque in aliquo absoluto, sed solum secundum

¶ Quo ad primũ tria praemittit, scilicet necessitaté quaesiti: quia sunt ibi plura cõmunicantia in vno. Et limites quaestionis: quia non est vagandũ in quaerendo distinctiua, sed standum infra haec duo, scilicet relationé & originem: quia secundũ haec duo personae differũt. Et differentiã inter haec duo atque cõueniẽtiã: quoniã sunt vna res, & differunt in modo significandi. Nam relatio significatur per modum formae, origo vero per modum actus.

¶ Circa limites quaesiti aduerte primo, ꝙ Scotus in 26. dist. primi, nisi timeret ecclesiae cõtradicere, ostendit se velle libẽter tenere quod in persona diuina praeter essentiam cõmunem tribꝰ, & relationé ac originé cuique personae propriã, sit quaedã entitas absoluta incõmunicabilis, quae est constitutiua diuinae personae. Inchoátq; positionem hanc à dicto quodã Bonauenturae in 25. dist. primi, Fundatq; se super autoritate scripturae, Prouerb. 30. quod nomé eiꝰ & quod nomé filij eiꝰ si nosti. arguẽs sic. Quaestio quaerit dubiũ, & supponit aliquid certũ. ista supponit filij nomé, & quaerit nomen propriũ eius: ergo filiatio non est eius nomen propriũ & constitutiuum. Affert quoq; multas rationes & autoritates: quibus, quia ipsemet respondet, dimissis, praedicta duo declarãda sunt. S. Bonauentura in primis non est talis opinionis, ꝙ personae diuinae sint absolutae, vt expresse patet in 26. dist. primi sui. vbi ponit proprietates & origines distinguere personas: ita quod eis abstractis non remanẽt hypostases. Ponítque omnes proprietates esse relatiões seu origines excepta innascibilitate quae est negatiua. Illa vero verba quae Scotus adducit, sunt quidé Bonauẽturae, sed ad aliud propositũ: ipse enim in 25. dist. primi. ar. primo, quaerẽs de significatione huius nominis persona, tenet quod psona de generali & primo significato importat substantiam: de speciali vero & vltimo significato importat relationé: quia in diuinis ꝓprietas personalis est relatio. Et arguit contra se: quia dici secundũ substantiã & secundum relationem, distinguuntur in diuinis ex opposito. ergo non potest persona simul dici secundum substantiã ex generali & primo, & secundũ relationé ex speciali & vltimo. Et respondet, quòd dici secundũ substantiã inuenitur dupliciter. primo secundũ substãtialé essentiã: secundo secundũ hypostasim. Et quòd dici secũdum substantiã, primo modo distinguitur cõtra dici secundũ relationé, non auté secundo modo: quia substãtia, id est, hypostasis ad diuina cõtrahitur per relationé. Ex hoc auté dicto liquet etiã caecis, quòd non ponitur à Bonauentura duplex res absoluta: altera essentialis & altera hypostatica, vt Scotus fingere vellet: sed habetur tantũ, quòd substãtia dupliciter sumitur, & pro essentia & pro hypostasi: quod etiam habetur 5. meta. & quòd substantia secundo modo, id est, hypostasis, dicitur formaliter de persona diuina, & quòd simul & semel persona diuina est hypostasis, & tamé relatio, &c. Haec enim omnia cõmunia sunt omnibus theologis. Valde auté mirũ est hoc imponi Bonauenturae: cum in calce illius articuli expresse dicat, quod psona patris non potest abstrahi à paternitate, salua sua personalitate, quid clarius, &c. Ad id vero Salomonis, quod Scotus tãti facit, facillime respõdetur, quod est aequiuocatio de nomine filij Dei. Dupliciter enim potest nominari, sicut & concipi. Vno modo secundũ suũ (vt ita dicam) quod quid est. Alio modo secundũ conceptus & nomina ex creaturis abstrahibilia. Et primo quidé modo nullum nomé non solum filij, sed nec Dei habemus. scriptũ est enim Isaiae 54. generationé eius quis enarrabit? & sic filius est nomen proprium secundae personae diuinae inter nomina parientia nobis cognitionem, quia est. Et cum hoc nomen proprium pertinés ad cognitionem quid est, est ineffabile. Sicut etiam Deus est nomen proprium ipsius Dei, & tamen nomen significans quid est Deus ineffabile est.

212.

¶ Circa eosdem limites quaesiti aduerte secundo, quòd relationis nomine autor intelligit ipsam relationem indistincte, id est, non curando ipsam distinguere in seipsam vt habet actum relationis, & in seipsam vt habet actum proprietatis. Et propterea pluries in hac litera simul dicit proprietaté vel relationem. Dico auté hoc, (quoniam vt inferius patebit) in persona diuina est vna res respectiua significata vt origo, & vt relatio inquantum relatio, & vt proprietas indiuidualis seu personalis. Litera tamen vltimos modos sub vno hic comprehendit triplici, vt reor ratione. Primo quia non habemus nomina primarum intentionum pertinentia ad proprietates nisi relationis vel originis vt patet discurrendo. Secundo quia alterum membrum, scilicet relatio, salua sua ratione, poterat subdistingui, vt de facto subdistinctũ est in litera quarti articuli huius quaestionis. Tertio, quia cum personalitas secundum veritaté sit relatio, personamque reponat in genere ad aliquid, generis nomine large accepto, consequens est vt relationi daretur hic actus.

¶ Num relatio ab origine ex modo tantum significandi diuersitas sit — Quaestio

¶ Circa differentiam assignatam inter relationé & originem dubium occurrit: quoniam falsum videtur quod differãt in modo significãdi. Ambae enim significãtur, & in abstracto & in concreto & adiectiue & substantiue, & caeteris modis significandi: ergo in hoc non differũt. Est & aliud maius dubium circa subiunctam differentiã, scilicet quod relatio significatur per modum formae origo vero per modũ actus. Aut enim per significari per modum formae, intendit significari per modum principij formalis in denominando, id est vt quo aliquid est tale, & sic differentia nulla est: quoniã sicut paternitas est qua aliquis est, & dicitur pater: ita generatio est qua aliquid est, & dicitur generans. Aut intendit significari vt rem inhaerẽtẽ: & sic falsum est, quod relatio significatur per modum formae: quoniã vt ipsemet S. Tho. in q. de potentia q. 8. artic. 2. docuit, relatio licet insit non tamen significatur vt inhaerens: imò differentia nulla esset: quoniam vt ibidem dicitur, & eadem est de actione & relatione quo ad hoc, ratio. Ad haec simul dicitur quod non est hic sermo de modis significandi grammatice, seu ex parte nominis significantis: sed potius metaphorice, seu ex parte rei significatae plures vnius rei rationes appellando plures illius modos. Itaque intentio literae est, quod illa vna res, alio modo, id est, alia ratione significatur nomine originis & nomine relationis, siue in abstracto, siue in concreto, siue quouis alio modo grammaticali. Et ex hoc consequenter consequitur ad secundam ambiguitatem: quod quia forma est quae dat esse rei formaliter, significari per modum formae est in proposito significari per modum dantis esse formaliter. Et quoniam hoc contingit dupliciter, scilicet ex parte nominis, & ex parte rationis significatae: & iam dictum est, quod hic non est sermo de modo significandi ex parte nominis, ideo conceditur secundum membrum. Et ad obiectionem in oppositũ dicitur, vt iam tactum est. quod aliud est loqui de relatione, vt relatio, & est aliud loqui de reali relatione simpliciter. Relatio enim vt relatio non est aliquid inhaerens, de ratione tamen relationis realis est vt insit. Itaque inter realem actionem & realem relationem hoc interest, quod actio tam vt actio quàm vt realis actio, habet rationem egredientis: quamuis forte insit. Relatio autem realis etsi vt relatio non habeat rationé nisi assistentis, tamen vt relatio realis habet rationem assistentis & inhaerẽtis, & propterea ex parte rationis significatae significatur per modum formae. Et in hoc differt ab origine: & est ratio quare inferius relationi attribuitur distinguere ac cõstituere personam, & non origini, vt plenius patebit in 4. articulo. — Comment.

¶ Quo ad secundum, recitatur opinio quam sequitur Bonauentura, tria dicens, primo quod relatio non distinguit hypostases, quia consequitur actum. Secundo quod origo distinguit eadem ratione, quia scilicet est prior relatione. Tertio quod relationes manifestant distinctionem, sicut in creaturis proprietates indiuiduales.

¶ Quo ad tertium duae rationes contra praefatam opinioné adducuntur. Prima est, distinctiuum oportet esse intrinsecum & propriũ: ergo nec origo, nec essentia distinguit, ergo relatio. Antecedés probatur in creaturis: in quibus distinctio aut est per materiam, vt per formã. prima vero cõsequentia quo ad primã partẽ probatur: quia origo vt sic, habet rationé viae à re, vel ad rem. & sic non est intrinseca. quo ad secundã vero, quia essentia est communis: & sic non est propria, secundã vero cõsequentia probatur per locũ in diuisione: quoniã in persona praeter essentiã & originé, sola relatio restat. Secũda autem ratio est: distinctiuũ personale in diuinis est constitutiuum personae, sed origini repugnat esse constitutiuum personae, non autem relationi. ergo non origo, sed relatio distinguit. Antecedés declarauit intuendo duplicem modum distinguendi, scilicet cõstituendo distinctum: vel distinguendo tantum, iuxta duplicem modum se habendi ad distinctũ contingit: enim rem praexistentem distinguere, vt patet in diuisione aquae, & tunc sola distinctione opus est: contingit etiam rem non praexistentem distinguere, & tunc constitutione & distinctione simul opus est. Essentia igitur diuina, quamuis praexistere intelligatur relationibus distinctiuis non tamen patitur seu distinguitur per relationes: quoniam semper indiuisa restat. Et propterea distinctiua oportet & distinguere & constituere personas, vtpote non praexistẽtes: vt in antecedente assumptum est. Minor auté quo ad primam partem probatur, quia origo actiue praesupponit personam: passiue auté est via in eam. Quo ad secundã autem quia relationes sunt ipsae personae subsistentes, eo quod nõ differũt ibi abstractum & concretum.

id, quod ad aliquid dicuntur. Vnde ad earum distinctioné sufficit relatio.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod quanto distinctio prior est, tanto propinquior est vnitati. Et ideo debet esse minima. Et ideo distinctio personarum non debet esse nisi per id quod minimum distinguit, scilicet per relationem.

¶ Ad quartũ dicédũ, quod relatio praesupponit distinctionem suppositorũ quãdo est accidés [c]: sed si relatio sit subsistens, nõ praesupponit, sed secum fert distinctionem. Cum enim dicitur, quod relatiui esse, est ad aliud se habere: per ly aliud, intelligitur correlatiuum quod nõ est prius, sed simul natura.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum abstractis per intellectum relationibus à personis, adhuc remaneant hypostases.*

AD TERTIVM sic proceditur: Videtur, quod abstractis per intellectum proprietatibus, seu relationibus à personis, adhuc remaneãt hypostases. Id enim ad quod aliquid se habet ex additione, potest intelligi remoto eo quod sibi additur. Sicut homo se habet ad animal ex additione, & potest intelligi animal remoto rationali. Sed persona se habet ex additione ad hypostasim. Est enim persona hypostasis proprietate distincta ad dignitatem pertinente [c]. Ergo remota proprietate personali à persona intelligitur hypostasis.

¶ Praeterea, Pater non ab eodé habet quod sit pater, & quod sit aliquis. Cũ enim paternitate sit pater: si paternitate esset aliquis, sequeretur quod filius in quo non est paternitas, nõ esset aliquis. Remota ergo per intellectum paternitate à patre, adhuc remanet quod sit aliquis, quod est esse hypostasis. Ergo remota proprietate à persona, remanet hypostasis.

¶ Praeterea, August. dicit 5. de trini. Non hoc est dicere ingenitum quod est dicere patrem. Quia si filium non genuisset, nihil prohiberet cũ dicere ingenitũ, sed si filiũ nõ genuisset, nõ inesset ei paternitas. Ergo remota paternitate, adhuc remanet hypostasis patris vt genita.

¶ SED CONTRA est quod Hila. dicit 4. de trini. Nihil habet filius nisi natum. Natiuitate autem est filius. Ergo remota filiatione, non remanet hypostasis filij. Et eadem ratio est de alijs personis.

CONCLVSIO.

¶ *Abstractis totali abstractione proprietatibus, sola essentia, & non personae remanẽt. formali vero abstractione abstractis proprietatibus nõ personalibus, remanent personae: sed abstractis formali abstractione personalibus proprietatibus, non remanent hypostases.*

¶ RESPONDEO dicédũ, ꝙ duplex sit abstractio per intellectũ. Vna quidé secundum quod vniuersale abstrahitur à particulari, vt animal ab homine. Alia vero secũdũ qd forma abstrahitur à materia. Sicut forma circuli abstrahitur p intellectum ab omni materia sensibili.

¶ Inter has aũt abstractiones haec est differẽtia quod in abstractione quae fit secundũ vniuersale & particulare, nõ remanet id à quo fit abstractio. Remota eñ ab homine differẽtia rõnali non remanet in intellectu hõ, sed solũ animal.

¶ In abstractione vero quae attéditur secundũ formam à materia vtrunq; manet in intellectu. Abstrahédo enim formam circuli ab aere, remanet seorsum in intellectu nostro & intellectus circuli & intellectus aeris. Quãuis auté in diuinis non sit vniuersale neque particulare, nec forma & materia secundũ rem, tamé secundũ modũ significãdi inuenitur aliqua similitudo horũ in diuinis, secundũ quẽ modũ Dam. dicit, ꝙ cõmune est substantia, particulare vero hypostasis. Si igitur loquamur de abstractione quae fit secundũ vniuersale & particulare, remotis proprietatibus, remanet in intellectu essentia cõmunis, nõ aũt hypostasis patris, quae est quasi particulare. Si vero loquamur secundum modũ abstractionis formae à materia, remotis proprietatibus nõ personalibus, remanet intellectꝰ hypostasiωn & psonarũ. Sicut remoto per intellectũ à patre ꝙ sit ingenitus, vel spirãs, remanet hypostasis, vel persona patris. Sed remota proprietate personali per intellectum, tollitur intellectus hypostasis. Non enim proprietates psonales sic intelligũtur aduenire hypostasibꝰ diuinis, sicut forma subiecto praeexistẽti, sed ferunt secũ sua posita inquantũ sunt ipsae psonae subsistẽtes. Sicut paternitas est ipse pater. Hypostasis enim significat aliquid distinctum in diuinis, cum hypostasis sit substãtia indiuidua. Cum igitur relatio sit quae distinguit hypostases & constituit (vt dictum est [c]) relinquitur quod relationibus personalibus remotis per intellectum, non remaneant hypostases.

¶ Quomodo intelligitur, & num verũ sit, relationem cõstituere personas, in quantum personae sunt, quia ibi non distinguuntur abstractum & concretum.

¶ Circa hanc rationem dubiũ est de hac vltima probatione, quo ad duo. Primo quid sibi velint illa verba, relationes cõstituunt personas inquãtum sunt ipsae personae. Secundo. quam vim habeant, cum illa adiuncta propositione, abstractũ & concretum ibi nõ differunt. Est auté ratio dubitandi, quoniã si est verum, omni ei quod est ipsa persona, conuenit constituere personam, vt patet ex illatione reduplicatiua, & sic origo inquãtum est ipsa persona constituit eam, & similiter essentia, &c. Nihil etiã videtur dictũ, quod hoc constituit illud inquantum est ipsum: nisi quod idem constituat se quod non est ad propositum. Extra propositum quoq; subiuncta videtur verba illa, de abstracto & concreto. De efficatia autem nulla apparentia est, dato quod sint vera: quoniã & esse personas, & abstractũ non differre à concreto, verificatur de originibus.

¶ Ad haec dicitur quod per esse personas, non intelligit autor tantummodo identitatem, sed idẽtitatem ex ratione ipsius proprietatis, seu relationis. In hoc enim vt supra dictum est, differt ab origine: ꝙ ipsa ex sua ratione inest, loco cuius in diuinis est idem illi cuius est, origo autem secundũ propriam rationem non inest: & consequenter non identificatur ei cui attribuitur. Ly autem inquantũ, nõ tenetur reduplicatiue, sed specificatiue, determinat enim conditionem secũdum quam conuenit relationi constituere, & non origini: sicut cum dicitur, homo est crispus inquantum capillatus, conuenit enim relationi secundum quod esse aliquid significat in diuina persona constituere ipsam. Et quia non cõstituit ipsam vt pars, nec distinguit vt aduentitium: ideo dixit quod constituit ipsam inquantum est ipsa. Itaque sensus est, quod quia relatio est ex propria ratione non pars nec aduenìens aliquid, licet ipsa persona, ideo & constituit & distinguit, sub intelligendo semper sermonem de proprijs personarum. Et ad manifestandũ quod relatio sit ipsa persona, & nõ pars vel aliquid adductum est. quod ibi abstractum est idem quod concretum, hoc enim nõ est verum in his, quae se habẽt vt totũ & pars. Vnde patet responsio ad obiecta omnia, latens enim sententia, occasio fuit obiectionum. Haec autem intelligas de his inquantum huic rationi deseruiunt. Sed quomodo absolute vera sit apud autorem haec propositio, relatio constituit inquantum est persona ipsa, in articulo sequenti dicetur. — Annot.

¶ Circa dicta in his rationibus aduerte duo. Primum est in prima ratione, quod omnis distinctio oportet quod sit per aliquid intrinsecum, formam scilicet vel materiam: hoc enim oportet habere pro fundamento, in materia de principio indiuiduationis, vt non ponatur quantitas intrinsecum distinctiuum Sortis à Platone. Secundum est in secunda ratione, quod distinguere etiam personã contingit constituendo & non constituendo. Et hoc oportet habere prae oculis in quaestione de distinctione filij & spiritussancti, vt in quaestione 36. diffuse diximus. — Comment.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua est, hypostases diuinae, melius dicitur quod distinguantur rationibus, quam per originem. Et quoniam melius supponunt vtrunq; bonum declarando conclusionem, primo dicit quod vtrunq; est verum. Secundo, quod hoc est melius: quia secundum modum intelligendi, prius & principalius distinguũtur per relationes. Et demum deducit corollarium consistens in differentia inter patris & genitoris nomen: quia pater est non solum proprietatis, sed personae nomen, genitor autem proprietatis tantum. Et patet sequela: quia relatio constituit, origo autem non. Ad fundamentum autem alterius opinionis, scilicet origo est prior relatióe, vtpote consequente ipsam: respondebitur in quarto articulo, vbi distinguitur relatio.

¶ In responsione ad primum aduerte, quod de personis diuinis possũmus loqui dupliciter, scilicet secundum se: & sic verum est quòd distinguuntur seipsis: vt Praepositiuus & Gregor. de Arimino tenent. Et hoc expresse concedit Sanct. Thom. in primo sententiarum dist. 29. quaest. secũda articulo primo ad quintum. Si autem considerentur vt notae & significatae nobis, sic quũ non distinguantur à relationibus nisi in modo significandi, constituuntur & distinguuntur relationibus, sicut Deus constituitur & distinguitur deitate à reliquis. — Annot.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd distinctio relatiua ponitur prima inter distinctiones reales. Tum quia secundum veritatem ipsa sola est simpliciter & omnino necessaria: reliquas enim non implicat contradictioné non esse quoniam extra Deum sunt. Tum quia nihil imperfectionis ponit, aut praesupponit. Et propterea ordine perfectionis est prima, & hoc intellige ordinãdo distinctiones in ordine entiũ simpliciter: secus enim esset in ordine distinctionum vt sic, vt in post praedicamentis diffuse diximꝰ. — Annot.

¶ In respõsione ad quartum habes tria. Primo, quòd relatio subsistens facit distinctionem suppositalem: & de hoc inferius erit sermo. Secundo quod ly aliud, positũ in diffinitione ad aliquid seu relatiui, stat pro correlatiuo. Et ex hoc habes quam conformiter dixerimus in quaest. decimatertia de termino relatiui. Tertio quòd ly aliud, non praesupponitur à relatiuo, sed est simul cum eo. Et hinc habes quàm bene quoque dictum sit, quòd vnum relatiuum diffinit reliquum, non vt prius, sed vt simul natura & intellectu. — 121

a ¶ *Super Quaestionis quadragesimae Articulum tertium.*

IN titulo ly abstractis, quod distinguendũ erat, in principio corporis distinguitur: per propietates autem intelligit notiones, siue personales, siue non.

¶ In corpore tria facit. Primo distinguit obstractioné in titulo positam. Secundo respondet quaesito. Tertio tractat quandam oppositam opinionem. — Annot.

¶ Quo ad primum distinguit abstractionem: & applicat eam ad diuina. Distinguit quidem in abstractionem totalem & formalem, id est, qua totum vniuersale abstrahit à partibus subiectiuis: & qua forma abstrahit à materia, ponitque inter eas vnicam differentiam, scilicet quòd in totali, abstracti tantum conceptus remanet: in formali vero vtriusque scilicet abstracti & eius é quo abstrahitur, vt patet in exemplis literae. Et si vis diffuse has abstractiones videre, lege commentaria nostra in De ente & essentia, in prima quaestione: applicat vero ad diuina non secundum rem, sed secundum modum significandi, autoritate vtens Damasceni. — Comment.

¶ Quo ad secundum respondet quaesito tribus conclusionibus. Prima iuxta abstractionem totalem: abstractis proprietatibus, non remanent personae, sed sola essentia. Et probatur, quia personae se habent vt particularia, essentia vt vniuersale, id est remanet Deus, & non remanet pater & filius & spiritussanctus: habet enim se Deus ad personas vt vniuersale ad particularia, vt Damascenus dixit. Secunda conclusio iuxta abstractionem formalem est, abstractis proprietatibus nõ personalibus, remanent personae: & declaratur in ambabus, scilicet innascibilitate & spiratione.

¶ Num abstractis proprietatibus non personalibus, remaneant personae. — Quaestio

¶ Circa hãc conclusioné dubiũ occurrit. Quoniã cõtradicere videt doctrinae traditae

ditæ in quæstione trigesimasexta, vbi dictũ est quòd abstracta spiratione à filio, nõ distingueretur personaliter à spiritusancto: si enim abstracta spiratione, filius remanet persona, vt hic dicitur: ergo remanet hypostasis distincta à psonis, quæ esse possunt in natura diuina: & consequẽter non distinguitur personaliter à spiritusancto per spirare. Et econuerso, si distinguitur personaliter per spirare, ergo non remanet hypostasis
211 distincta, abstracta spiratione: cuius oppositum hic dicitur.

Comment. ¶ Ad hoc breuiter ex fundamento suprà posito dicitur quòd vtrũque sane intellectum est verũ: abstracta siquidẽ spiratione, remanet hypostasis filij, vt hic dicitur: & tamen abstracta spiratiõe, non remanet distinctio
211 illius hypostasis à spiritu sancto, vt ibi dicitur. Hęc autem non contradicũt, & ratio est, quia hypostasis illa est relatiua, & cui non remaneret, relatiua ab illa non remaneret distincta. Falsum enĩ
169 est quòd persona diuina
argument. a & vniuersaliter res relatiua per vnum & idem constituatur & distinguatur relatiue à cæteris, etiam in eadem natura, vt suprà ostensum est.

Comment. ¶ Tertia vero conclusio est iuxta eandem abstractionem formalem, abstractis ꝓprietatibꝰ personalibus, non remanent hypostases. Et probatur ex vtroq; actu proprietatis personalis, scilicet constituere & distinguere. Et constituere quidẽ proprietates personales non adueniunt præexistentibus hypostasibus, sed ferũt secum sua supposita, inquantum sunt ipsa: ergo ipsis abstractis non remanent supposita. Ex distinguere vero, hypostasis est substantia indiuidua, ergo est aliquid distinctum in diuinis: ergo remota relatione personali, nõ remanet hypostasis. & tenet hæc vltima sequela, quia sola relatio ibi distinguit.

o 188 ¶ Circa hanc partem aduerte, quòd illa propositio pluries repetita, scilicet proprietates constituunt personas, seu ferũt secum supposita inquantum sunt ipsæ personæ: non est singularis, sed in omnibus puris & simpli-
213 cibus communis. Deitas enim constituit Deum inquãtum est ipse Deus: & gabrielitas Gabrielem inquantum est Gabriel, si sunt omnino idem. Et significant hæ propositiones specialem modũ constituendi: dupliciter enim contingat constituere, primo, sicut forma constituit compositum: secundo sicut simplex constituit simplex, cum de primo modo constituendi loquimur, quoniam realis est constitutio: simpliciter dicimus quòd anima rationalis constituit hominem, &c. Et sic constituens non est constitutum. Quum autem de secundo constituendi modo est sermo, ad differentiam primi dicitur cum additione, quòd constituit inquantum est ipsum constitutum, nihil aliud intendendo per hoc, nisi quòd constitutiuum pro tanto dicitur constituere, pro quãto ponit se: ponẽdo enim se, constituit, quia ly se monstrat constitutum, & hoc significat ly inquantum est ipsum. Itaque paternitas ponendo se, constituit patrem, quia ipsa est pater. Et sic ly inquantum, tenetur reduplicatiue: modumque constituendi reduplicat in simplicibus. Vnde ex hoc habes facilem viam respondendi obiicientibus contra huiusmodi propositiones.

1. dist. 27. q. 1. arti. 2. & pos. qõ. 10. artic. 3. & opusc. 3. cap. 63. & 64.

Comment. ¶ Quo ad tertium refert & confutat opinionem quãdam dicentem, quòd abstractis relationibus remanent hypostases, sed non personæ. Et ratio primi est, quia remanent origines distinguentes. Ratio vero secundi: quia relationes pertinent ad dignitatem quæ est de ratione personæ, non autẽ hypostasis. Confutatur autẽ dupliciter. Primo, ratio primi dicti, quia relationes probatum est esse prima distinctiua. Secundo, ratio secũdi dicti: quia dignitas qua differt persona ab hypostasi, tenet se ex parte naturæ. Persona enim addit supra hypostasim ex parte naturæ intellectualitatẽ. Ex parte autem ipsius indiuidui nihil penitus addit, vt patet ex diffinitione Boë. Vnde quia relationes se tenent ex parte indiuiduationis, falsum est quod relationes sint proprietates personæ, & non hypostasis. sunt enim æque abstracta, persona & hypostasis ex parte indiuiduationis: quamuis ex parte naturæ dignioris, persona sit quid magis determinatum.

Sed (sicut dictũ est[c]) aliqui dicunt quòd hypostases in diuinis nõ distinguũtur per relatiões, sed per solã originẽ, vt intelligatur pater esse hypostasis quædã per hoc quòd nõ est ab alio: filius autẽ per hoc quòd est ab alio per generationem. Sed relationes aduenientes quasi proprietates ad dignitatẽ pertinentes constituunt rationẽ personæ. Vnde & personales dicuntur. Vnde remoti huiusmodi relationibus per intellectum, remanent quidem hypostases, sed non personæ. Sed hoc non potest esse propter duo. Primo, quia relationes distinguunt & constituunt hypostases, vt ostensum est[c]. Secundo, quia omnis hypostasis naturæ rationalis est persona, vt patet per diffinitionẽ Boë. dicentis, quòd persona, est rationalis naturæ indiuidua substãtia[c]. Vnde ad hoc quod esset hypostasis, & nõ persona oporteret abstrahi ex parte naturæ rationalitatem, non autem ex parte personæ proprietatem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd persona non addit supra hypostasim proprietatem distinguentem absolute, sed proprietatem distinguentem ad dignitatem pertinentem. Totũ enim hoc est accipiendũ loco vnius differentiæ. Ad dignitatem autem pertinet proprietas distinguens, secundum quod intelligitur subsidens in natura rationali. Vnde remota proprietate distinguente à persona non remanet hypostasis, sed remaneret, si tolleretur rationalitas naturę. Tã enim persona quàm hypostasis est substantia indiuidua. Vnde in diuinis de ratione vtriusque est relatio distinguens.

¶ Ad secundum dicendum, quòd paternitate pater nõ solum est pater, sed est persona: & est quis siue hypostasis. Nec tamen sequitur quòd filius non sit quis siue hypostasis, sicut non sequitur quòd non sit persona.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd intentio Aug. non fuit dicere quòd hypostasis patris remaneat ingenita, remota paternitate: quasi innascibilitas constituat & distinguat hypostasim patris. Hoc enim esse nõ potest: cũ ingenitũ nihil ponat, sed negatiue dicatur[c]: vt ipsemet dicit. Sed loquitur in communi: quia non omne ingenitum est pater. Remota ergo paternitate, nõ remanet in diuinis hypostasis patris, vt distinguitur ab aliis personis, sed vt distinguitur à creaturis: sicut Iudæi intelligunt.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum actus notionales præintelligantur proprietatibus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd actus notionales pręintelligantur proprietatibus. Dicit enim magister 27. dist. 1. sentẽtiarũ, quod pater semper est, quia genuit filium. Et ita videtur quòd generatio secundum intellectum præcedat paternitatem.

¶ Præterea, Omnis relatio præsupponit in intellectu id supra quod fundatur: sicut æqualitas quantitatem. Sed paternitas est relatio fundata super actione, quæ est generatio. Ergo paternitas præsupponit generationem.

¶ Præterea, Sicut se habet generatio actiua ad paternitatem, ita se habet natiuitas ad filiationem. Sed filiatio præsupponit natiuitatẽ. Ideo enim filius est, quia natus est. Ergo & paternitas præsupponit generationem.

¶ SED CONTRA, generatio est operatio personæ patris. Sed paternitas constituit personam patris. Ergo prius est secundum intellectum paternitas quam generatio.

CONCLVSIO.

¶ *Origo passiue præcedit proprietates personarum præcedentium etiam personales: actiue vero præcedit originantis relationem non personalem.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod secundũ illos qui dicũt, quod ꝓprietates nõ distinguũt & cõstituunt hypostases[c], sed manifestãt hypostases distinctas & cõstitutas, absolute dicendũ est quod relatianes secundũ modũ intelligendi consequũtur actus notionales, vt dici possit simpliciter, quod quia generat, est pater. Sed supponẽdo quod relationes distinguãt & constituant hypostases in diuinis[c], oportet distinctione vti. Quia origo significatur in diuinis actiue & passiue: actiue quidẽ, sicut generatio attribuitur patri, & spiratio sumpta pro actu notionali attribuitur patri & filio. Passiue aũt, sicut natiuitas attribuitur filio & processio spiritusancto. Origines enim passiue significatæ simpliciter præcedunt secundum intellectum proprietates personarum præcedẽtium etiam personales. Quia origo passiue significata significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Similiter & origo actiue significata prior est secundũ intellectum, quàm relatio personę originantis. quæ non est personalis. Sicut actꝰ notionalis spiratationis, secundum intellectũ præcedit proprietatem relatiuam innominatã, communem patri & filio. sed proprietas personalis patris potest considerari dupliciter. Vno modo vt est relatio. & sic iterum secundum intellectum præsupponit actũm notionalẽ. Quia relatio inquantum huiusmodi fundatur super actum. Alio modo secundum quod est constitutiua personæ. Et sic oportet quod præintelligatur relatio actui notionali, sicut psona agẽs præintelligitur actioni.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quod cum magister dicit, quod quia generat est pater: accipitur nomen patris secundum quod designat relationem tantum, non autem secundum quod significat personam subsistentem. Sic enim oportet econuerso dicere, quod quia pater est, generat.

¶ Ad secundum dicendum, quod obiectio illa procedit de paternitate, secundum quod

Aureol. ¶ In responsione ad secũdũ aduerte, quod vt dicit 5. meta. non inconuenit quædam dici ad aliquid secundũ noĩa specifica, quæ non dicũtur ad illud secundum nomina generica. Et propterea nõ inconuenit similiter accidere in ꝓposito, scilicet quod pater, patris nomine & re referat ad filium, personę autem re quidem, sed nõ nomine referatur ad eundẽ. Accidit enim hoc quia (vt in litera dicitur) paternitate pater est pater, & persona: sed persona significat esse illam per modum absoluti. Dixi autem hæc propter argumenta Aureoli, & Scoti: quæ tacenda censui. Ex hoc enim facile soluuntur. 212

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ Articulum quartum.*

TItulus satis ex præcedentibus est clarus.

211 Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo respondet secundum opinionẽ superius minꝰ probatam. Secũdo respondet iuxta viam quam sequitur.

¶ Quo ad primum, conclusio secundum illos est vnica, relationes consequuntur actus notionales: & manifestatur, quia apud eos non distinguũt nec constituunt hypostases, &c.

¶ Quo ad secundum primo distinguit originem in actiuam & passiuam, manifestando eas exemplariter. Secundo ponit conclusionem vnam de origine passiua. Origo passiue præcedit ꝓprietates personarum præcedentium etiam personales. Probatur quia significatur vt via ad personam proprietate constitutam. Tertio ponit secundam conclusionem de origine actiue. Origo actiue præcedit relationem originantis nõ personalẽ. Et manifestatur in communi spiratione, vt est actus, & vt est relatio. Quarto distinguit personalem proprietatẽ patris, quæ sola restabat quod potest dupliciter cõsiderari, scilicet, vt relatio, & vt constitutiua personæ. Et ponit hanc conclusionem, quod paternitas, vt relatio, sequitur generationem: vt vero constitutiua personæ, præcedit generationem. Et declarat primam partem, quia relatio fundatur super actum. Secundum vero, quia actio præsupponit personam agentem.

¶ *Num sola relatio, & qua ratione cõstituat & distinguat personas diuinas.* Quæstio

¶ Circa vltima dicta dubium occurrit. Primo quia videntur hæc contrariari supradictis in artic. 2. Quia aut loquimur de origine & relatione secũdum rem, & sic non differunt. Aut secundum rationem: & sic, cum vtraque earum sit multiplex, quoniam potest sumi origo, vt origo, & vt constitutiua personæ, sicut & relatio. Et nec relatio vt relatio, nec origo vt origo constituit: aut distinguendum erat de origine, sicut de relatione distinctum est: aut affirmandũ non erat, quod relatio magis quàm origo constituit & distinguit.

¶ Circa eandem quoque partem dubium occurrit maius. Quoniam paternitas, verbi gratia, aut est forma constitutiua sub expressa ratione patrenitatis: aut sub alia ratione: si sub ratione paternitatis, ergo inquantum relatio: & sic distinctio nulla. Si sub alia ratione, ruunt supradicta: quibus conatus est autor ostendere, quod constituere & distinguere personam sit actus relationis, vt distinguitur

stinguitur contra essentiam, & contra originem, vt patet in art. 2. & 3. Et confirmatur atq; augetur dubium quoniã à S. T. quatuor prędicata habemus realia ratione quorum attribuitur relationi constituere personam. Primũ est essentia diuina, inquit enim in quęstionibus de potentia. q. 8. ar. 3. in rñsione ad septimũ quod relationes constituunt hypostases inquantum sunt essentia diuina, Secundum est ly diuina, inquit enĩ in 1. sent. di. 26. art. 2. ad primũ, quod relatio in quã tũ diuina distinguit hypostasim. Tertium est ly subsistens. dixit enĩ in 2. art. huius qõnis in rñsione ad quartũ, quod relatio si sit subsistens, fert secum distinctionẽ suppositalem. Quartũ est ly ipsa psona. dixit enĩ, in p dicto articulo, qđ relationes constituũt & distinguũt, hypostases inquãtum sunt ipsæ personæ subsistentes. Ex quibus omnibus conflatur ambiguitas: an de mente S. T. relatio sit constitutiua personę, stando infra latitudinem relationis & conditionum eius, an vt includit essentiã, seu aliquod essentiale. Vndiq; enim angustię sunt. Si enim infra latitudinem relatiuam constituit, ruũt allegata ex locis prædictis. Si autem vt est idem alicui absoluto, constituit, sequitur quod personalitas in diuinis est formaliter absoluta, cuius oppositum confessi sumus. Accedunt quoq; argumẽta Aur. apud Cap.
214 Vide 3. cap. 14. in 16. di. 1. specialiter cõtra illud dictum sumptũ ex quæstionibus de potentia Dei. Et rursus contra tertium dictũ sumptum ex secundo articulo huius quæstionis, scilicet relatio vt subsistens constituit
& 166 quærendo quid importat ly vt subsistens: & breuiter inferẽdo, quòd hoc nihil aliud est nisi q̄ idem constituat se, vel quod constituens vt cõstitutum constituat.

¶ Ad euidentiam horum scito qđ licet non desint Thomistæ tenentes oppositum propter illa adducta ex quęstionibꝰ disputatis, & illis alludẽtia in primo sententiarum: mihi tamen videtur de mente S. Th. quod relationes illę [illegible] dicimus personales, scilicet primę & incommunicabiles: infra latitudinẽ relatiuã sua:tñ cõstituũt psonas. Moueor aũt ex doctrina huius quęstionis: expresse enĩ in primis, actus constituẽdi personaliter in secũdo articulo attributus est relatio[ni, vt] distinguitur contra essentiã, & etiã originẽ: ergo nõ inquantũ est essentia, cõstituit psonã. Deinde in ar. 3. expresse dictũ est qđ relationes psonales ferũt secũ sua supposita: si ergo secũ ferũt nõ in quantũ sunt essentia suppositãt, qm̃ cõstat qđ nõ ferũt secũ essentiã. Postmodũ etiã ibidẽ rñsione ad secundũ explicite dictũ est, qđ pater est paternitate non solũ pater, sed quis & hypostasis. Cõstat aũt qđ id qđ cõuenit psonę paternitate formaliter, nõ cõuenit ei in quãtũ est eadẽ essentię, sed vt potius distinguitur ab ea. Vt tñ oĩa cõsonẽt, & melius pcipiatur intentũ scito qđ aliud est relationẽ habere aliquid, qa est eadẽ essentiæ: & aliud est relationẽ habere aliquid vt est essentia. Primũ enim significat relationẽ habere illud ab essentia radicaliter, secundum autem formaliter. Exemplũ primi relatio est realis, exẽplũ secũdi relatio est creatrix. Vñ in ꝓposito imaginor, qđ queadmodũ relatio illa nõ ex hoc quod relatio, sed ex esse quod de numero essentialiũ est, est realis, vt supra dictũ est cõtra Porretanos: & tñ realitas cõuenit relationi illi per se ipsam formaliter, per essentiã aũt radicalr. Ita esse subsistẽtis naturę subsistẽtia hypostatica, cõuenit illa relationi. puta paternitati per se ipsam formaliter: per essentiã aũt radicalr. & sic relatio illa, non inquãtũ relatio, qa conueniret oĩ relationi, sed inquãtũ illa, i. inquantum res relatiua hypostatica & prima constituit personã. Itaq; esse constitutũ hypostasis seu esse hypostaticũ, nõ ratione alicuius absoluti formaliter illi conuenit, sed ratione sui. Nec oppositũ volunt loca allegata: quoniã in quæstionibus disputatis intẽdit qđ constituere habent ab essentia radicaliter, vt patet ex quæstione 9. ar. 5. ad 13. vbi idem iudiciũ de hoc cẽset & de rõne quare pater est paternitas, scilicet ꝓpter identitatẽ cũ essentia: quod constat radicaliter intelligi. Relatio quoq; potest duplr dici diuina, vno modo identice, quia scilicet est eadẽ deitati. alio modo formaliter, quia, scilicet est in genere diuinorum. In proposito hoc secundo modo relatio est diuina, est enim paternitas illa increati & supremi, ac per hoc diuini ordinis se ipsa formaliter quãuis ab essentia hoc habeat radicaliter, cui est eadẽ. Et qm̃ res ex hoc quod diuina formaliter subsistens, seu substantifica est: nihil enim diuinũ accidentis naturam habere potest, idcirco in idẽ redit: dicere relatio vt diuina, & vt subsistẽs: ita quod relatio, puta paternitas vt substantifica relatiua res est personam patris constituit: subintellectis alijs conditionibus, scilicet incommunicabilitate & primitate ad differentiam spirationis: quæ etiam si soli patri conueniret, quia non est prima, non constitueret personam. Vnde patet quidẽ dictu relatio vt subsistens, scilicet vt substãtificę naturę secũdũ se formaliter est. Ex hoc enĩ habet quod cõstituat hypostasim, & quod nõ includit essẽtiã intrinsece, sed cõnotatã vt radicẽ. Et quoniã secũdũ veritatẽ hic nõ est distinctio inter cõstituens & cõstitutũ, nisi in modo significãdi: idcirco ad hoc insinuãdũ, dicẽdũ est q̄ relatio cõstituit inquãtũ est ipa psona relatio cõstituit psonam, hoc solo modo. scilicet ponẽdo seipsã, qa est ipsa psona. Et ꝓpterea cõstituens & cõstitutũ sunt oĩno idẽ realiter & formaliter, soloque modo significãdi distincta. Colligẽdo igitur omnia, quæ dictum est, relatio constituit psonã, quia est diuina essentia, quia diuina, quia subsistẽs, quia ipsa psona essentia radicẽ diuina denominatio conditione formalẽ in cõmuni, subsistẽtia eãdẽ in speciali, et ipsa persona modũ cõstituendi personã expressit: Tantæ enim celsitudinis constitutio pluribus debuit quo ad plures cõditiões nominibus explicari. 218 Vñ Aureoli rõnes oẽs cessãt. Aduertentes nãq, qñ de radice, qñ de conditione formali, & qñ de modo cõstituẽdi est sermo: nec miscẽtes vnũ alteri: animaduerterẽt pariter, aut in æquiuoco laborare, 213 aut nõ esse incõueniens quod inconueniens apparet: puta quod cõstituens cõstituat inquãtũ est ipsum cõstitutũ, si ly inquantũ specificet modũ 118 constituendi, &c. Expedita igitur vltima difficultate retrogradũ ꝓsequendo ordinem ad reliquas dicẽdũ est. Et ad secũdã quidẽ dicitur, quod sicut apud logicos relatio dupliciter significatur, scilicet vt concepta, & vt exercita, & tñ vnamet relatio est: ita in proposito paternitas vt exercita consequitur actũ generationis, & ipsamet sub expressa ratione paternitatis vt cõcepta, ꝓcedit generationẽ & constituit hypostasim, vnde nõ coincidunt mẽbra. Nec sequitur, ergo paternitas præcedit inquãtũ relatio, cõmunicando in vocabulis cũ litera. qm̃ b
in litera paternitas vt relatio, significat paternitatẽ, vt exercet actũ relationis vt relatio est: paternitas vero vt constitutiua personæ significat, paternitatem eandem vt exercet actum hypostaticæ formæ. Et licet vtrunque infrã relatiuam illius latitudinẽ cõprehendatur, simul tamen non sunt secũdũ rationis ordinẽ, sed paternitas vt ꝓcedit generationẽ, cõstituit & distinguit relatiuã psonã patris, in esse hypostatico relatiuo realiter & formaliter. sed nõ relatiue exercito: & ideo vocatur paternitas, nõ vt relatio, sed vt cõstitutiua. Vt cõsequitur aũt generatiõem cõstituit, & distinguit eandẽ personã non esse in hypostatico, sed in esse relatiue exercito. & ideo vocatur paternitas vt relatio: ita quod nõ sunt duo esse relatiua in patre, sed vnũ tãtũ datũ à paternitate formaliter ante generationẽ vt hypostaticũ, & post vt exercitũ. Et similiter vnica est distinctio relatiua patris à filio. sed data prius vt hypostatica, & post vt exercita: & sic de similibus. Et hæc si perspicies, omnia cõsonabũt & videbis quomodo Sco. ratio in 1. di. 28. q. vlt. contra hãc distinctionem literæ nihil valet, quia laborat in æquiuoco: nõ percipiẽs, quod ly vt relatio, hic significat nõ naturã, sed actum seu officiũ relationis, vt expositũ iã est. Percipies quoq; quã vanꝰ fuerit tãtus. eiusdẽ labor in quoli. q. 4. codẽ polutꝰ peccato paternitas enĩ vt cõstitutiua, & vt relatio nõ duas naturas, sed vnã, & illã atomã. scilicet paternitatẽ importat, significando distincta eiusdem relatione relationes secũdũ quarũ vnã pręcedit generationẽ, & secũdũ alterã sequitur: sed relatiõis vocabulũ eũ decipit, & motiuũ de quo in q. 42. art. 1. erit sermo, vbi reliqua soluẽtur. 239 a 108

¶ Ad primã vero dicitur, quod relatio distingui & affirmari debuit, & nõ origo. Primo quia opinantes oppositũ nõ distinguũt de origine, sed vt originem ipsam constituentem faciunt, non curantes de modo significandi. Secundo, quia relatio realis, vt dictum est, secundum propriam rationem, non solum adest, sed est vt dictũ est, contra Porretanos, origo autẽ vt sic, viæ tantũ habet rationẽ. Tertio & potissime quia in diuinis duo tãtũ genera saluantur, secundũ Boẽtiũ, scilicet substantia & ad aliquid: persona aũt diuina est formaliter ad aliquid, vt supponimus, & consequenter oportet constitutiuum personę esse ad aliquid. Et propterea oportuit relationem affirmare, & deinde distinguere in duplicẽ eius actũ, scilicet relationis, & talis vt expositum est. Si cõmunis autẽ doctrina sanctorum in diuinis genera originis. puta actionis, & passionis posuisset, & non relationis, proculdubio origo affirmaretur constituens, & distingueretur. Quia igitur oppositum de facto est, ideirco optime relatio præaffirmata ac distincta est.

est relatio, & non secundum quod est constitutiua personæ.

¶ Ad tertiũ dicẽdum, quod natiuitas est via ad personam filij. Et ideo secundũ intellectũ præcedit filiationẽ etiã secũdũ quod est cõstitutiua personę filij. Sed generatio actiua significatur vt ꝓgrediens à persona patris. Et ideo pręsupponit proprietatem personalem patris[c].

QVAESTIO QVADRAGESIMAPRIMA de personis in comparatione ad actus notionales, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de personis in comparatione ad actus notionales. ¶ Et circa hoc quærũtur sex. ¶ Primo, vtrũ actus notionales sint attribuẽdi personis. ¶ Secundo, vtrum huiusmodi actus sint necessarij, vel voluntarij. ¶ Tertio, vtrum secundum huiusmodi actus persona procedat de nihilo, vel de aliquo. ¶ Quarto, vtrum in diuinis sit ponere potentiam respectu actuum notionaliũ. ¶ Quinto quid significet huiusmodi potentia. ¶ Sexto, vtrum actus notionales, ad plures personas terminari possint.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum actus notionales sint attribuendi personis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod actus notionales non sint personis attribuẽdi. Dicit enim Boë. in li. de tri. quod omnia genera cum quis in diuinam vertit prædicationem, in diuinam mutantur substantiam, exceptis relatiuis[c]. Sed actio est vnum de decem generibus. Si igitur actio aliqua Deo attribuitur, ad eius essentiam pertinebit, & nõ ad notionem.

¶ Pręterea, Aug. dicit 5. de tri. quod omne quod de Deo dicitur, aut dicitur secundum substantiam, aut secundum relationem. Sed ea quæ ad substantiam pertinent, significantur per essentialia attributa: quæ vero ad relationem per nomina personarum, & per nomina proprietatum. Non sunt ergo præter hæc attribuendi personis notionales actus.

¶ Præterea, Propriũ actionis est ex se passionẽ inferre. Sed in diuinis nõ ponimus passiones. Ergo neq; actus notionales ibi ponendi sunt.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit in li. de fi. ad Pe. Propriũ quidẽ patris est q̄ filiũ genuit. Sed generatio actus quidã est. ergo actus notionales ponendi sunt in diuinis.

CONCLVSIO.

¶ *Actus notionales propter ordinem originis conueniẽter attribuuntur diuinis personis.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod in diuinis personis attẽditur distinctio secũdum originem. Origo autẽ conueniẽter designari nõ potest nisi per aliquos actus[c]. Ad significandũ igitur originis ordinem in diuinis personis necessariũ fuit attribuere personis actus notionales.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnis origo designatur per aliquem actũ. Duplex aũt ordo originis attribui Deo potest. Vnus quidem secundũ quod creatura ab eo progreditur: & hoc commune est tribus personis. Et ideo actiones quæ attribuuntur Deo ad designãdum processum creaturarum ab ipso, ad essentiam pertinent. Alius autem ordo originis in diuinis attenditur secundum processionem personæ à persona. Vnde actus designãtes huiꝰ originis ordinem, notionales dicũtur: quia notiones personarum sunt personarum habitudines adinuicem, vt ex dictis patet.

¶ Ad secundum dicẽdum quod actus notionales secũdum modũ significandi tantũ differunt à relationibus personarum, sed re sunt omnino idem[c]. Vnde magister dicit in primo sententiarum 26. di. quod generatio & natiuitas aliis nominibus dicuntur paternitas & filiatio.

¶ Ad cuius euidentiã attendendũ est, quod primo oportet cognoscere originem alicuius ab alio ex motu: Quia enim aliqua res à sua dispositione remoueretur per motum, manifestum fuit hoc ab aliqua causa accidere. Et ideo actio secundum primam nominis impositionem importat originẽ motus. Sicut enim motus prout est in mobili ab aliquo, dicitur passio: ita origo ipsius motus secundũ quod incipit ab alio, & terminatur in id quod mouetur, vocatur actio. Remoto igitur motu, actio nihil aliud importat, quàm ordinem originis, secundũ quod à cã aliqua, vel principio ꝓcedit in id quod est à principio. Vnde, cum in diuinis non sit motus,

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus ex prædictis patet, sunt enim actus notionales generare, spirare, dicere, & cætera.

¶In corpore vnica est conclusio responsiue quæsito affirmatiue. Actus notionales attribuēdi sunt psonis, & pbatur sic. in diuinis personis est distinctio secūdū ordinē originis: ergo necesse fuit actus notionales attribuere psonis. & probatur sequela 211 qa huiusmodi ordo nō pōt cōuenienter designari, nisi cum his actibus.

Annot. ¶In responsione ad secūdum aduerte, quod duo dici, s. quod actiones istæ sunt idē realiter quod relationes & quod differūt rōne ab eis. Et primū pbatur, quia actio substracto motu nō est nisi relatio, &c. Secūdū vero, quia de diuinis sensibiliū more, intelligimus & loquimur, &c. Et hic est locus quo vtūt dicētes actionē esse subiectiue in passo. Sed facile ad hoc respondet, q hic est sermo de actione vt actio est, & nō vt accidēs est, vel substantia: & ideo nihil iuuat.

actio psonalis pducētis psonā, nihil aliud est quam habitudo principij ad personā quæ est à principio. Quæ quidem habitudines sunt ipsæ relatiōes vel notiōes[e]. Quia tñ de diuinis & intelligibilib⁹ rebus loqui nō possum⁹, nisi secundū modū rerū sensibilium à quibus cognitionē accipimus, & in quibus actiones & passiones in quantū motum implicāt, aliud sunt à relationibus quæ ex actionibus & passionibus consequuntur: oportuit seorsum significari habitudines psonarū per modū act⁹, & seorsum per modū relationū. Et sic patet q sunt idē secūdū rē sed differunt solū secundū modū significandi.

¶Ad tertiū dicendū, q secundū quod actio importat originē motus, infert ex se passionē: sic aūt nō ponitur actio in diuinis personis. Vnde nō ponuntur ibi pasiōes, nisi grāmatice loquēdo quantum ad modum significandi, sicut patri attribuimus generare, & filio generari.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum actus notionales sint voluntarij.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q act⁹ notioles sint voluntarij. Dicit em̄ Hila. I. lib. de Syno. Non naturali necessitate duct⁹ pater genuit filium.

¶Præterea, Apoca. cap. I. Transtulit nos in regnū filij dilectionis suæ. Dilectio autem voluntatis est. Ergo filius genitus est à pr̄e volūtate.

¶Præterea, Nihil magis est volūtariū quam amor: sed spiritussanctus procedit à patre & filio vt amor. Ergo procedit voluntariè.

¶Præterea, Filius procedit per modum intellectus vt verbum: sed omne verbum procedit à dicente per voluntatem. Ergo filius procedit à patre per voluntatem, & non per naturam.

¶Præterea, Quod non est voluntariū, est necessarium. si igitur pater genuit filium non voluntate, videtur sequi quòd necessitate genuerit. Quod est contra Augu. in li. ad Orosium.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem libro, quòd neque voluntate genuit pater filium, neque necessitate.

CONCLVSIO.

¶*Actus notionales non nisi concomitantur voluntarij esse dicuntur.*

¶RESPONDEO dicēdum quod cū dicitur aliquid esse vel fieri voluntate dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ablatiuus designet concomitantiam tantum: sicut possunt dicere quod ego sum homo mea voluntate, quia scilicet volo me esse hominem. Et hoc modo potest dici quod pater genuit filiū volūtate, sicut & est volūtate Deus: quia vult se esse Deū, & vult se generare filium. Alio modo sic, quod ablatiuus importet habitudinē principij. Sicut dicitur quod artifex operatur voluntate, quia voluntas est principiū operis. Et secundū hunc modū dicēdū est, quod Deus pater non genuit filium voluntate, sed voluntate produxit creaturā. Vnde in lib. de Syno. dicitur, quod siquis voluntate Dei tanquā vnum aliquid de creaturis filium factum dicat, anathema sit. Et huius ratio est: quia voluntas & natura secundū hoc differūt in causando quia natura determinata est ad vnū[e]: sed voluntas non est determinata ad vnum. Cuius ratio est: quia effectus assimilatur formę agentis per quā agit. Manifestum est autē, quod vnius rei non est nisi vna forma naturalis per quam res habet esse[e]. Vnde quale ipsum est, tale facit. Sed forma per quam voluntas agit, nō est vna tantū sed sunt plures, secūdū qđ sunt plures rationes intellectæ. Vñ quod volūtate agit, nō est tale quale est agēs, sed quale vult, & illud intelligit esse agens. Eorū igitur volūtas principiū est, quæ possunt sic, vel aliter esse. Eorū autē quæ non possunt nisi sic esse, principium natura est. Quod autē pōt sic, vel aliter esse, longe est à natura diuina sed hoc pertinet ad rōnem creaturę, quia Deus est per se necesse esse, creatura autem est facta ex nihilo. Et ideo Arriani volentes ad hoc deducere quod filius sit creatura, dixerunt, quod pater genuit filium voluntate, secundum quod voluntas designat principium, Nobis autem dicendum est quod pater genuit filium non voluntate sed natura. Vnde Hil. dicit in lib. de Sy. Omnibus creaturis substantiam Dei voluntas attulit, sed naturam dedit filio ex impassibili, ac non data substantia perfecta natiuitas. Talia enim cuncta creata sunt qualia Deus esse voluit: filius autem natus ex Deo, talis subsistit qualis & Deus est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod autoritas illa inducitur contra illos qui à generatione filij etiam concomitantiam paternę voluntatis remouebant dicentes, sic eum natura genuisse filium, vt tamen voluntas generandi ei non adesset, sicut & nos multa naturali necessitate contra voluntatem

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulū secūdum.*

Annot. Titulus intelligend⁹ est ita ample vt sonat: in corpore nāque distinguetur.

Comment. ¶In corpore vnica est distinctio bimembris. cū singulis conclusionibus iuxta ipsa membra. Distinctio est, aliquid esse, 215 vel fieri voluntate, contingit dupliciter, s. cōcomitanter, vel causaliter seu principatiue, exemplum primi, sortes est homo sua voluntate. exemplum secundi, sortes ædificat domum sua voluntate. Conclusio prima iuxta primum membrum, pater genuit filium voluntate cōcomitante. Et manifestatur, quia etiam pater est Deus voluntate cōcomitante. ergo à fortiori, &c. Secunda vero cōclusio iuxta secūdum membrum est. Pater genuit filium natura, non voluntate principiante, sed sic produxit creaturam. Hæc conclusio quo ad oēs sui partes primo probatur autoritate Hil. Secundo ratione. Tertio ab opposita hæresi Arriana. Et autoritas quidē Hilarij plana est in litera. Ratio vero sumitur ex quadruplici differentia naturæ & voluntatis in causando sic. Vnius rei vna tantum est forma naturalis quæ est: voluntatis autem non vna est forma per quam agit, sed plures, secūdum quod sunt plures rationes intellectæ: ergo natura est determinata ad vnum, voluntas vero non. ergo naturale agens, quale ipsum est tale agit: voluntarium autē quale vult & intelligit, & nō quale ipsum est, agit. ergo natura est principium eorum quę non possunt nisi sic esse: voluntas autem eorum quæ possunt sic, vel aliter esse. ergo natura non voluntas est principium diuinæ personæ, creaturæ autem voluntas. Prima consequentia manifestatur in litera: quia effectus assimilatur formæ agentis per quam agit. Vltima autem, quia persona diuina, vtpotē diuinæ naturæ, procul est à sic & aliter se habere, quia Deus est per se necesse esse: quo ad creaturā vero, quia est ex nihilo. Reliqua, vt nota, relinquūtur. Testimonium autem ab Arrij errore affertur: quod satis patet in litera, cum ipsius confutatione ex Hil. autoritate vulgata.

1. dist. 6. artic. 1. 2. & 3. & po. q. 2. art. 3.

Annot. ¶Circa hæc dicta aduerte, quòd communia sunt productioni filij & spiritussancti, vt patet, & ex titulo de actibus notionalibus vniuersaliter quærente, & ex tertio argumento. Expressit autem in conclusionibus autor generationem filij tanquam priorem secundum intellectum, vt in actu exercito actus notionales sub illius nomine patefaceret quomodo se habeant ad voluntatem.

Annot. ¶Circa primam conclusionem & distinctionem simul aduerte quod voluntas cōcomitans vocatur volūtas comparata ad illud, vt ad obiectum pcise. Volūtas autem principians vocatur volūtas cōparata ad illud, vt causa seu principium ad effectum. Et propterea voluntas concomitans potest inueniri dupliciter, scilicet antecedenter, sicut cum desidero pluuiam futuram: & consequenter, sicut cum pluit pluuiā quæ est aut fuit. Vtrum autem conclusio prima verificetur de volūtate concomitante, & prius post secundum intellectum, an non, in litera non exprimitur. Sco. tamen in primo distinctione sexta tenuit partē affirmatiuā, quam credo consonam Sancto Thomæ. Tamen quoniam apud ipsum superius in quæstione trigesimatertia articulo tertio ad primū, docuit, quod absoluta cōmunia toti trinitati sunt priora notionalibus, constat autē quod velle generationē filij, sicut etiam velle essentiam diuinam, est absolutū cōmuneq; toti trinitati: ergo prius pater vult generationem filij quàm generet. Tum qm̄ par videtur ratio de processione spiritussancti, quam constat prius amari secundum rationem, quàm oriri: quoniā pater amando se & filium & spiritumsanctum, & eadē ratione spirationē ipsam, spirat spiritūsan. Nec obstant dicta in q. de potentia Dei q. 2. ar. 3. qm̄ ibi per voluntatem præcedentem & voluntatē priorē tempore, natura, siue intellectu, intelligit voluntatem, vt principium, vt patet diligenter consideranti.

Annot. ¶Circa rationē adductā p secūda cōclusione aduerte, quod tres ibi differentiæ inter voluntatem & naturam in causando ponuntur. Et quarta in essendo. Alio tamen ordine eas numerauimus quā in litera ponuntur, vt vis illationis à priori fieret. Differentia ergo in essendo in antecedente assumpta est, reliquæ autē tres in tribus consequētib⁹ successiue ponū-228 tur. Est aūt sensus primæ differentiæ, qđ vnius rei naturalis in actu vnica est forma. Et quātum ad propositū spectat, nihil refert, vtrū vna res naturalis habeat plures formas subordinatas, vt pu-378 tant tenentes pluralitatē formarum in eodem, an sit solum vna forma substantialis. Tum quia cōs quo ad propositum sumūtur vt habent vim vnius. Tum quia quęlibet vna tantum est. Voluntas aūt vna & eadē plures vt plures, i. non vnius vim habētis formas sortitur: vt patet quū omo disparata vult: & nulla sua forma dat vnū velle, sed opposita: qm̄ vt dicitur 6. meta. potentia rōnalis oppositorū est. Differt igitur voluntas à natura, quia natura constituitur in esse per vnicam formā, voluntas autem constituit in sua esse, qđ est velle, per multas formas, i. obiecta volita. Tū volendo multa per multa. Tum volendo opposita per vnum. Vltima aūt differētia ex parte pductorum se tenēs: intelligēda est non absolute, sed vt stant sub talibus causis, hoc siquidem duplici modo intelligi pōt. s. simpliciter, & sic falsum est, qđ effectus naturæ non possint aliter se habere vt manifeste patet. Et vt stat sub [illegible] causa, & sic est verum intentum: quoniam effectus naturalis deductis impedimentis, oportet quod sit talis quale est agens: nec potest aut potuit secus ab illo agente fieri: effectus vero voluntarius potest, aut potuit sic & aliter fieri, ex quo voluntarius est.

Quæstio. ¶*Num & quomodo verū sit, effectū aßimilari formæ agentis per quā agit.*

¶Circa probationem primæ consequentiæ, quā deducitur secunda differentia, & tertia ex prima, ex ista propositione, Effectus assimilatur formæ agentis per quam agit: dubium occurrit. Aut ista propositio est vera de assimilatione ad formam & modum essendi illius formæ. Aut de assimilatione ad formam tantum. Si quo ad formam tantum, ergo vane affertur in litera ad probandum naturā determinari ad vnum, & quale est naturale agens, tale agere ex hoc quòd vnius rei naturalis est vna forma, per quam res constituitur in suo esse naturali: quia effectus assimilatur formę agentis. Et manifestatur, sequela ex differentia inter secundam & tertiam differentiam, nam secunda, scilicet naturam determinari ad causandum vnum, spectat ad assimilationem ad formam: nam si agens, vnicam habet formam, & producit simile, oportet quòd producat simile vni formæ, & consequenter vnum tantum.

¶Tertia aūt scđm agere tale quale ipsum in se est, pertinet ad assimilationē ad formā & modū essendi illius, vt patet, & est hic principaliter intēta: qm̄ ex hac sequitur quarta, quę pximū mediū est conclusionis. Si igitur, ppositio illa nō tenet quo ad assimilationem ad modū essendi, nō pbatur intentū. Si autem dicatur qđ est vera quo ad similationem vtriusq;, s. formæ & modi sequitur contra alterum membrum, nam sequitur, ergo effectus voluntatis assimilatur formæ in mente in modo essendi: quod patet esse falsum: nam domus in mente est sine materia.

¶Ad hoc dubium quamuis ad pauca respicientes distinguerent de agente naturali & voluntario, si tamen attendimus, quòd hac propositione litera communiter vtitur ad naturale & volūtarium, & infert ex ea qđ illud agit quale ipsum est. hoc autem quale vult, non quale est, aliter oportet dicere. Dicito ergo propositionem illam esse verā quo ad formā & modū per se illius inquantū est ratio agēdi. Omne nanque agens siue naturale, siue voluntarium, quantum potest facit simile sibi secundum formam, & per se conditiones seu modum eius. Vocatur autem & est

& est modus per se alicuius, qui modificat eam infra propriam latitudinem. Modus enim per se docendi infra doctrinæ latitudinem est, & sic de aliis. Inter naturale autem & voluntarium agens, hoc interest, quòd naturale agit quia est, voluntarium vero quia vult: ac per hoc forma naturalis est ratio agendi quia est: forma vero voluntaria est ratio agendi quia volita. Et propterea modus per se formæ naturalis, est sic vel sic esse: nam sic esse ad latitudinē essendi spectat. Modus vero per se formę volūtariæ, est sic vel sic volitū, & non sic essentiam sic volitum spectat ad latitudinē voliti: sic aūt esse distinguitur contra illud. Ex his autem vlterius sequuntur duo. Primo q forma voluntaria habet duplicem essendi modum, vnum in quātum est vnū entium in mundo: & hic est esse immaterialiter in mēte. Et alterum inquātum 117 est ratio agendi: & hic est esse sic, vel sic volitum. forma autem naturalis eūdem essendi modum habet, inquantum est ens, & inquātum est ratio agendi, & ratio est quàm diximus: quia ista agit quia est, illa quia volita: velle em̄ est aliud ab esse. Secundo quòd agens naturale assimilat sibi in forma, & modo formæ quantum potest effectum absque distinctione aliqua: & propterea filius assimilatur patri, etiam in indiuidualibus conditionibus, si virtus generatiua sit fortis. Et inde prouenit etiam quòd tantum substantiæ compositæ possunt immediate producere substantias materiales apud peripateticos. Agens vero voluntarium assimilat effectum formæ qua agit, & modo eius inquantum ratio agendi, non autem modo eius inquantum ens. Et hinc patet solutio ad obiecta: quia, s. maior subsumitur quòd modus essendi formæ voluntariæ, sit modus formæ de quo est sermo in illa maxima: nam in ea est sermo de modo per se formæ inquantum est ratio agendi: & est vniuersaliter vera. Agens enim voluntarium conatur quantum potest vt faciat quod vult, sicut quando vbi & quomodo vult, vt patet. Et sic vides quàm perspicue ex illa maxima autor tertiam differentiam intulerit, quòd scilicet naturale agit quale ipsum est: voluntarium vero quale vult, non quale est: & hæc bene notato & applicato quando oportet.

patimur, vt mortem, senectutem, & huiusmodi defectus. Et hoc patet per præcedentia & subsequētia, sic enim ibi dicitur, Non enim nolente patre, vel coactus pater, vel naturali necessitate inductus, genuit filium.

¶Ad secundum dicendū quod Apo. nominat Christum filium dilectionis Dei, inquantum est à Deo superabundanter dilectus nō quod dilectio sit principium generationis filij.

¶Ad tertium dicendum quod etiam volūtas inquantum est natura quædā, aliquid naturaliter vult, sicut voluntas hominis naturaliter tendit ad beatitudinem[e]. Et similiter Deus naturaliter vult & amat seipsum. Sed circa alia à se voluntas Dei se habet ad vtrunque quodammodo, vt dictum est[e]. Spiritus autē sanctus procedit vt amor, inquantū Deus amat seipsum. vnde naturaliter procedit, quanuis per modum voluntatis procedat.

¶Ad quartū dicendū, quod etiā in conceptionibus intellectualib⁹ fit reductio ad prima, quę naturaliter intelliguntur. Deus autem naturaliter intelligit seipsum. Et secundum hoc conceptio verbi diuini est naturalis.

¶Ad quintū dicendū, q necessariū dicitur aliquid per se, & p aliud. Per aliud quidē dupliciter[e]. Vno modo sicut p cām agētē & cogentē & sic necessariū dicitur, qđ est violentū. Alio modo sicut per causam finalē: sicut dicitur aliquid esse necessariū in his q̄ sunt ad finē, inquantū sine hoc non potest esse finis, vel bene esse. Et neutro istorum modorum diuina generatio est necessaria. Quia Deus nō est propter finē neq; coactio cadit in ipsum. Per se aūt dicitur aliquid necessariū quod non potest non esse. Et sic Deum est esse necessarium. Et hoc modo pattem generare filium est necessarium.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum actus notionales sint de aliquo.*

Annot. ¶Circa has differentias aliud occurrit dubium ex parte voluntatis, an scilicet verificentur de ea vt productiua ad extra tantum, an etiam vt productiua ad intrà. Nam si ad extrà tantum, vanus est hic labor vbi de productionibus ad intrà est quæstio. Si vero etiam ad intrà, sequitur quòd nihil erit productum à voluntate intus, nisi in actu reflexo: & tenet sequela, quia ex prædictis omne voluntarie productum, est productum vt volitum nihil est enim in voluntate volitum nisi reflexe, & cætera.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd aliquid esse in voluntate volitum contingit dupliciter: vno modo vt rem quādam, & sic reflexe est volitum. Alio modo vt tendentiam in obiectum amatum, & sic est directe volitum, eadem volitione qua volitum. potest quoque & aliter volitum distingui in volitum vt rationem volendi, & vt obiectum volitum. Et iuxta vtranque distinctionem intus & extra saluatur id quod de voluntate hic dicitur. Est enim intus productum, quia volitum actu recto, vel vt ratio volendi, vel vt tendentia in aliud. Et hoc sufficit sic enim voluntarium est ipsum velle, & liber ipse amor.

Respo. ¶In responsione ad tertium nota distinctionem & responsionem. Distinctio est de voluntate in communi: quod potest considerari dupliciter, scilicet vt natura quædam & vt se habet ad vtrunque, & quod primo modo naturaliter vult, secundo autem modo, libere. Et declaratur primus modus, in voluntate Dei respectu sui, & nostra respectu beatitudinis. Secundus vero in voluntate Dei respectu aliorum à se. Responsio autem consistit in applicatione primi membri, quòd scilicet spiritussanctus procedit naturaliter, per modū tamen voluntatis.

¶*Num voluntatis sit aliquis actus naturaliter.*

¶Circa distinctionem voluntatis dubium occurrit. Sco. enim in primo distinctione secunda in quæstione de numero productionum diuinarum, & distinctione decima eiusdem, & in quolibetis, quæstione decimasexta. tenens spiritum sanctum procedere libere, conatur infringere hanc distinctionem: & ostendere quòd voluntas nullum actum habet mere naturaliter. Arguit ergo primo sic. Voluntas & natura habent oppositos modos principianda, ita quod nec ambo reducuntur in tertium, nec alter in alterum, & neuter dicit imperfectionem. ergo voluntas non potest naturaliter operari, nec natura libere. Antecedens quo ad primam partem manifestatur, quia natura est de se determinata ad agendum: voluntas autem non ex se naturaliter inclinatur, sed se ipsam determinat ad exercitum operis. Quo ad illam vero partem, quòd vnus non reducitur in alterum, probatur: quia tunc alterum secundum totum genus suum esset imperfectum. Quo ad reliqua breuitatis gratia pertranseo. Et confirmatur: quia oppositi modi agendi primo distinguentes potentiam actiuam, non sunt eiusdem potentiæ actiuæ, sed libere & naturaliter operari sunt huiusmodi: ergo probatur minor ex Arist. & in phy. & in metaphy. ponente primas differentias actiui principij, naturale & liberum, sub diuersis tamen nominibus. Nam in secundo phy. vocatur à proposito & in 9. metaphy. vocatur potentia rationalis, &c. Et confirmatur, quia voluntas tendit in ea quæ sunt ad finem, vt potentia libera: ergo sub ratione etiam potentiæ libræ vult ipsum finem. Et tenet sequela quia eadem est potentia circa vtrunque.

¶Præterea, Conditio intrinseca potentiæ absolutæ vel in ordine ad actum perfectum, non repugnat perfectioni in operando: sed libertas est hmōi. ergo potest stare cum conditione perfecta possibili in operando. Talis conditio est necessitas, ergo libertas stat cum necessitate. Et confirmatur, firmitas operationis perficit: sed necessitas importat firmitatem: ergo perficit operationem liberam. Et cōfirmatur vltimo: quia nō est eadem diuisio in principiū actiuū necessarium & contingens, & in naturale & liberum. sicut igitur aliquid naturale potest contingenter agere, quia potest impediri, ita aliqđ liberum potest necessario agere,

Affert quoq; ad hoc autoritatem Aug. aut volūtas nō est, aut libera dicenda est, qua beati sic esse volumus, vt esse miseri non solū nō velimus, sed nequaquā velle possimus. Ex quibus omnibus duo intendit, s. q omnis actus voluntatis est liber: & quod cum libertate actus stat necessitas simpliciter eiusdem: & dicit spiritum procedere libere & necessario.

Quæstio. ¶*Num spiritussanctus in diuinis procedat à voluntate vt principio naturaliter.*

¶Circa eandē distinctionē applicatā ad spiritūsanc. dubiū occurrit ad hominē. Spiritussā. est à volūtate vt principio. ergo spūssan. pōt sic & aliter se habere. 407 Antecedēs probat: quia volūtas paterna est principiū spūs. sicut itellectus paternus est principiū verbi. cōsequētia aūt tenet ex dictis in corpe huius art. vbi dictū est, qđ est à volūtate vt pricipio, pōt aliter se habere. Et si dicat quod esse à volūtate vt pricipio distincto contra naturā dat sic & ly se habere est se aūt à volūtate vt natura non Contra. spūssan. est à voluntate, vt voluntas est distincta cōtra naturā: ergo antecedēs pbatur tripliciter: qa aliter numerus processionū diuinarū male fuisset probatus superius in q. 27 art. 5. ex hoc quod in natura intellectuali non est nisi intelligere & velle. Secundo, quia voluntas in productione spiritussancti concurrit vt potentia distincta secundū rationem ab essentia, seu natura, & ab intellectu. Tertio, quia vt in hac responsione dicitur spiritussanctus procedit per modum voluntatis.

¶Ad euidētiā huius difficultatis, distinctiōis, ac pprie locutionis aduerte primo q quēadmodū intellect⁹ trifariā cōsideraē. Primo absolute, vt est potētia intellectiua: & sic vocatur intells. Scđo put est cognoscitiu⁹ absq; discursu, & sic etiā vocaē intellect⁹. Tertio put est discursiu⁹, & sic vocaē rō. Ita pportionalr: nō eodem tñ ordine, volūtas trifariā sumi pōt. primo p potētia volitiua: & sic vocaē voluntas. Scđo p eadē potētia inquantū est naturaliter determinata ad aliquod obiectū seu opus, & sic vocatur volūtas vt natura. Tertio p eadē potētia vt est indeterminata ad vtrumlibet: & sic vocatur qñq; liberū arbitriū, qñq; voluntas. Et qa contingit volūtatē determinari ex se dupl'r. vno modo quo ad specificationem actus, i. q si operatur circa tale obiectū, oportet exire in actū talē, ita q non oppositū, sicut voluntas nostra determinata est ad beatitudinē. Alio modo quo ad specificationem & exercitiū actus, sicut voluntas videntis Deū determinatur ad amādū ipsum: ita q non solū nō potest habere actū odij erga ipsum, sed etiā nō pōt suspēdere actū amandi eundē. Ita dupl'r volūtas habet rōnē naturæ. Primo vt determinata est ex se respectu alicuius obiecti ad velle, ita q nō pōt nolle illud: vel econuerso, ad nolle aliqd. ita q nō pōt velle illud. Et sic cōcorditer dicimus. q voluntas habet rōnē naturæ respectu beatitudinis & miseriæ: sed cum hac naturalitate stat libertas quo ad exercitiū act⁹, id est velle, aut nō velle, & similiter nolle, aut non nolle. Scđo vt determinata est ex propria natura respectu alicuius obiecti ad velle: nō solū vt distinguitur contra nolle, sed etiā vt distinguitur contra nō velle, s. quod oportet ipsam ex se præsentatū tale obiectum velle absque libertate suspendēdi actū. Et in hoc dissentire intēdit Scotus, ita quod ratio naturę in voluntate respectu exercitij actus est in qua dissentimus, & quæ impugnatur.

¶Aduerte scđo quod qa potētię distinguūtur p actus, & actus p obiecta: cōsequēs est, quod si actus plures habēt distinctiōes ac differētias, oportet distinguēdo cōsiderare, quod differētiæ actuū, quæ attendūtur penes per se primo differētias obiectorū formaliū, sunt distinctiuę potētiarū. Reliquę aūt differētię actuū nō distinguunt potētias, quātūcūq; inter se sint diuersæ. Et ppterea, si naturale & liberū nō sunt differētiæ actuū penes p se, primo obiecta distinctiua potētiarū nō inferēt ex hac parte distictionē potētiarū. Vidētur aūt naturale & liberū esse dñæ modi agēdi, quemadmodū discurrere & simpl'r intueri sunt modi intelligēdi. Et quem admodū intelligere per discursum & simpl'. sūt quidē oppositi modi cognoscēdi, & per se primo nō diuersificāt potētias, sed modū operādi psupposītiue tñ potest dici diuersificare potētiā, pro quāto, s. præsupponūt diuersas potētias, vnā ita intellectualē, quod nō rōnalē. Alterā vero ita rationalem, quod etiam intellectualē, nō em̄ potest esse rōnalis absq; intellectu, quia posterius nō pōt absolui à participatione prioris. Ita naturale & liberū per se primo diuersificat non potentiā, sed modū operādi, præsupponūt tñ diuersitatē potentiarū naturalis & liberæ: nō ita quod sicut datur potētia mere naturalis, ita detur potentia mere libera, quia hoc est impossibile: qm̄ in posteriori oportet saluari rationē prioris, & in summū inferioris participare superius. constat em̄, quod nā prior est volūtate, sed datur potētia vere libera, quæ scđm sui supremū habet rationē naturæ, scđm vero reliquū est mere libera. His igitur prælibatis, ad rationē Sco. negatur quod neuter istorū modorū agēdi reducaē in alterū: qm̄ liberū reducitur ad naturale, habet em̄ se liberū ad naturale vt multa ad vnū: vt motus ad immobile, vt variū ad vniforme. Et ppterea oportet quod oriātur ab ipso, & fundetur in ipso, sicq; ipsius effectus: vt inferius in q. 60. ar. 2. & 82. ar. 1. manifestat. Et cū pbatur oppositū: quia sequeretur quod liberū scđm totū genus suū esset imperfectū, accipiēdo imperfectum priuatiue & pprie negatur cōsequētia loquēdo de naturali & libero ex pte pducentis. Si aūt est sermo ex pte etiā pducti, dico quod pductio libera dicit imperfectionē in realr pducto libere: qm̄ dicit illud in se posse sic & alr se habere, vt in corpe ar. deductū est. Dixi aūt realr pducto, propter liberā volitionē qua Deus vult bonū creaturis, ipsa em̄ nō est pducta realr, & propterea non potest in se sic & alr se habere, aut habuisse, q̄uis possit alr habuisse habitudinē rōnis ad creaturas, ppter impfectionē termini. Et sic ruit fundamentū Sco. ex hoc art. ex hac ppositione, pductio libera vt distiguitur contra naturalē, dicit imperfectionē in realiter pducto. & propterea poni non potest in diuinis ad intrà. Et hic est alius defectus sui fundamenti. Vnde ad confirmationem primam dicitur, quod quia differentiæ posteriores non variant suum prius & naturale & liberum sunt, differentiæ modi agendi: ideo non variant differentias actionum quibus distinguunt potentias. Concedo ergo quod naturale & liberum sunt distincti mo-

Universidad de Deusto Biblioteca

diagendi, non tamen quod sint oppositi modi distinctiui potentiarum: sed proprie loquendo sunt distinctiui modorum possendi. Et hoc intendit Aristo. in locis adductis: non enim intendit excludere à proposito & rationali naturam identice & causaliter, sed vt sic formaliter: vt etiam autor in hoc articulo distinxit voluntatem contra naturam. Et tamen non sequitur, ergo est alia potentia: sed, ergo est alia potentia, vel alia ratio eiusdem potentiae. Posset tamen haec materia vnico verbo absolui, dicẽdo, quod volũtas distinguitur contra naturam praecise & non cõtra naturam intraneam voluntati, quae est simul natura & voluntas. Ad aliam verò confirmationem dicitur, quod eadẽ quidem est potentia attingens finem & referens in finem, sed non eodem modo. Sicut etiã idem est intellectus principiorum & conclusionum, non tamen eodem modo. Ita enĩ se habent liberum & naturale in voluntate, sicut discurrere & naturalis notitia in intellectu. Ad aliam vero rationem distinguendũ est de necessitate aut simpliciter aut immutabilitatis: & dicendũ quod actui libero vt sic, repugnat necessitas simpliciter, de qua est sermo: quia spũs sanctus necessario procedit, ita quod eius oppositum implicat contradictionem secundum se. [206 & c 203] Necessitas autem immutabilitatis, est firmitas quae stat cum libertate, & perficit operationem liberam. Et per hoc patet rñsio ad confirmationes: supponũt enim libertatẽ esse compossibilem necessitati simpliciter alicuius actus vt sic: quod vt ex nouo metha. patet falsum est. oportet enim libertatem esse respectu alicuius oppositionis.

¶ Ad secundam dubitationẽ quae est ad hominẽ dicit, quod labor, est in aequiuoco, nã spũssanct' procedit à voluntate vt principio, & à voluntate vt voluntas. sumẽdo voluntatis nomen p potẽtia volitiua: & hoc concludunt omnes obiectiones. Sic enĩ voluntatẽ accipiẽdo, verũ est quod productio spũsãcti est à voluntate vt principio, & vt distincta contra naturam, i. substantiã volẽtis: non aũt cõtra naturã. i. rõnem naturę in se quasi participatã. i. contra modũ operandi naturae: [255 186 187] & q penes intellectum & volũtatẽ sumitur numerus processionũ diuinarũ, & quod spũsanct. procedit per modũ volũtatis. Ex hoc enĩ q procedit per operationẽ volitiuae potẽtiae, habet illas tres conditiones, in quibus differt modus volũtatis à modo naturae: quas vide in quaestionibus disputatis de potẽtia Dei q. 10. art. 2. ad 11. Cũ his omnibus tamen stat, quod cõueniunt in hoc vnico modo, s. naturaliter, vt in litera habes. Accipiẽdo aũt volũtatis nomẽ pro rõne volũtatis inquãtũ est libera: sic negat. quod processio spũsancti sit à volũtate: & dicitur quod est à voluntate, non inquantum voluntas, sed inquantum natura & similia. Vnde hic oportet aduertere quomodo vtatur quis vocabulis.

¶ Restat vnum dubiũ, an volũtas aequiuoce sumatur in prima & secũda cõclusione, quae tamen sunt communes omnibus theologis, & determinatae in primo sententiarum di. 6. Si enim sumitur vniuoce, sequitur quod pater voluntate concomitãte ad vtrunlibet, velint generationem filij: de hac enim est sermo in secũda. Si autem aequiuoce, satis leuis videtur disputatio & differentia.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod sumitur vniuoce vtrobique, s. pro potentia volitiua, seu actu volendi absolute & indistincte. Et in prima ostenditur, quod actus volendi non curando qualis respicit generationem filij, siue processionem spiritussancti, vt obiectum. in secunda vero determinatur, quod velle etiam non curando quale, non habet rationem principij ad vtrumlibet respectu actuum notionalium. Verum habere rationem principij ad vtrumlibet significatur per actum procedendi & ablatiuum voluntatis, vt puta, genuit voluntate: & sic non est aequiuocatio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q act' notionales non sint de aliquo. Quia si pater generat filium de aliquo, aut de se ipso aut de aliquo alio. Si de aliquo alio, cum id de quo aliq generatur, sit in eo quod generatur, sequitur q aliquid alienum à patre sit in filio. Quod est contra Hil. 7. de tri. vbi dicit, Nihil in his diuersum est vel alienum. Si autem filium generat pater de seipso, id autem de quo aliquid generatur, si sit permanens, recipit eius pręddicationem qđ generatur: sicut dicimus quod homo est albus, quia homo permanet, cũ de nõ albo fit albus. Sequitur igitur quod pater vel nõ permaneat genito filio, vel quod pater sit filius q est falsum. Non ergo pater generat filium de aliquo, sed de nihilo.

¶ Praeterea, Id de quo aliquid generatur, est principium eius quod generatur, si ergo pater generat filiũ de essentia vel natura sua, sequitur quod essentia vel natura patris sit principium filii. Sed non principium materiale, quia materia locum in diuinis non habet. Ergo est principium quasi actiuum, sicut generans est principium geniti. Et ita sequitur quod essentia generet. Quod supra improbatum est [e].

¶ Praeterea, Aug. dicit q tres psonę nõ sunt ex eadẽ essentia: quia nõ est aliud essentia & psona. Sed persona filij non est aliud ab essentia. Ergo filius non est de essentia patris.

¶ Praeterea, Oĩs creatura est ex nihilo, sed fili' in scripturis dicitur creatura. Dicit enim Eccl. 24. Ex ore sapientię genitae. Ego ex ore altissimi pdii primogenita ante omnẽ creaturam. Et postea ex ore eiusdẽ sapientię dicitur, Ab initio & ante saecula creata sum. Ergo filius non est genitus ex aliquo, sed ex nihilo. Et similiter potest obiici de spiritusancto pter hoc qđ dicitur Zach. 12. Dixit dominus extẽdens coelum & fundãs terrã, & creans spiritum hominis in eo. Et Amos 4. secundum aliam literam. Ego formans montes: & creans spiritum.

¶ SED CONTRA est qđ Augu. dicit in lib. de fi. ad Pe. Pater Deus solus est de sua natura, sine initio genuit filium sibi ęqualem.

CONCLVSIO.

¶ Filius Dei proprie & vere filius non ex nihilo, sed ex tota substantia patris genitus cum sit, actus notionales ex aliquo necessario sunt.

RESPONDEO dicendum, q filius non est genitus de nihilo, sed de substantia patris: Ostẽsum est enim supra [e], q paternitas & filiatio, & natiuitas vere & proprie est in diuinis. Hoc autem interest inter generationem veram per quam aliquis procedit vt filius, & factionẽ qua faciens facit aliquid de exteriori materia, sicut scamnum facit artifex de ligno, homo autem generat filium de se ipso. Sicut autem artifex creatus facit aliquid ex materia, ita Deus facit ex nihilo (vt infra ostendetur [e]) non quod nihilum cedat in substantiam rei, sed quia ab ipso tota substantia rei producitur, nullo alio pręsupposito. Si ergo filius procederet à patre, de nihilo existens, hoc modo se haberet ad patrem, vt artificiatum ad artificem, quod manifestum est nomen filiationis proprie habere non posse, sed solum secũdum aliquam similitudinem. Vnde relinquitur quod si filius Dei procederet à patre, quasi existens ex nihilo, non esset vere & proprie filius. Cuius contrarium dicitur. 1. Ioan. vlti. Vt simus in vero filio eius Iesu Christo. Filius igitur Dei verus non est ex nihilo, nec factus, sed tantum genitus. Siqui autem ex nihilo à Deo facti filii Dei dicantur, hoc erit metaphorice secundum aliqualem assimilationem ad eum qui vere filius est. Vnde inquantum solus est verus & naturalis Dei filius, dicitur vnigenitus, secundum illud Ion. 1. Vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. inquantum vero per assimilationem ad ipsum alij dicuntur filij adoptiui, quasi metaphorice dicitur esse primogenitus, secundum illud Rom. 8. Quos praesciuit & praedestinauit fieri conformes imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Relinquitur ergo quod Dei filius sit genitus de substantia patris, aliter tamen quam filius hominis. Pars enim substãtię hominis generãtis transit in substantiã geniti. Sed diuina natura impartibilis est. Vnde necesse est quod pater generando filiũ, non partem naturae in ipsum transfuderit, sed totã naturam ei cõmunicauerit, remanente distinctione solum secundum originem, vt ex dictis patet [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum filius dicitur natus de patre, haec propositio de, significat principiũ generãs consubstantiale, non aũt principiũ materiale. Quod enim producitur de materia, fit per transmutationem illius de quo producitur in aliquam formam. Diuina autem essentia, non est transmutabilis. neque alterius formae susceptiua [e].

¶ Ad secundũ dicendum q cum dicitur filius genit' de essentia patris, scdm expositionẽ magist. 5. di. 1. sententiarũ designat habitudinẽ principij quasi actiui. Vbi sic exponit. Fili' est genitus de essentia patris, id est de patre essentia, propter hoc quod August. 15. lib. de trinitate dicit, Tale est quod dico de patre essentia, acsi expressius dicerem de patris essentia. Sed hoc non videtur sufficere ad sensum huiusmodi locutionis. Possumus enim dicere, quod creatura est ex Deo essentia, non tamen quod sit ex essentia Dei. Vnde aliter dici potest, quod haec propositio de, semper denotat consubstantialitatem. Vnde nõ dicimus quod domus sit de aedificatore, cum non sit causa consubstantialis. Possumus autẽ dicere q aliquid sit de aliquo, quocunq; modo illud significetur vt principiũ consubstantiale, siue illud sit principium actiuũ, sicut filius dicitur esse de patre: siue sit principiũ materiale, sicut cultellus dicitur esse de ferro: siue sit principium formale in his duntaxat, in quibus ipsae formae sunt subsistentes, & non aduenientes alteri possumus enim dicere, qđ Angelus aliquis est de natura intellectuali. Et per hunc modũ dicim', quod filius est genitus de essentia patris, inquantum essentia patris filio per generationem communicata, in eo subsistit.

¶ Ad tertium dicendũ, quod cum dicitur filius est genitus de essentia patris, additur aliquid, respectu cuius potest saluari distinctio. Sed cum dicitur, quod tres personae sunt de essentia diuina, non ponitur aliquid, respectu cuius possit importari distinctio per praepositionem significata. Et ideo non est simile.

¶ Ad quartum dicendum, quòd cũ dicitur, sapientia est creata, potest intelligi, nõ de sapiẽtia, quae est filius Dei, sed de sapientia creata, quam Deus indidit creaturis. Dicitur enim Ecc. 1. Ipse creauit eam, scilicet sapientiam spiritusancto & effundit illã super omnia opera sua. Neq; est conueniẽs quod in vno cõtextu locutionis loquatur scriptura de sapientia genita & creata, q a sapientia creata est participatio quaedã sapientiae increatae. Vel põt referri ad naturam creatã assumptã à filio, vt sit sensus. Ab initio & ante secula creata sum, i. praeuisa sum creaturae vniri. Vel p hoc, quod sapiẽtia creata & genita nuncupatur: modus diuinae generationis nobis insinuatur. In generatione enĩ quod gñatur, accipit naturã generãtis, quod perfectionis est. In creatione vero creans non mutatur, sed creatum non recipit naturam creantis. Dicitur ergo filius simul creatus & genitus: vt ex creatione accipiatur immutabilitas patris, & ex generatione vnitas naturae in patre & filio. Et sic exponitur intellectus huius scripturę ab Hil. li. de synodis. Autoritates autem inductae non loquuntur de Spiritusancto, sed de spiritu creato: qui quandoque dicitur ventus, quandoque aẽr, qñque flatus hominis, quandoque etiam anima vel quaecunque substantia inuisibilis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum in diuinis sit potentia respectu actuum notionalium.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis non sit potentia respectu actuum notionalium. Omnis enim potentia est vel actiua, vel passiua. Sed neutra hic competere potest. Potentia enim passiua in Deo non est, vt suprà ostensum est [e]. Potentia vero actiua non competit vni personae respectu alterius: cum personae diuinae non sint factae, vt ostensum est [e]. Ergo in diuinis non est potentia ad actus notionales.

¶ Praeterea, Potentia dicitur ad possibile. Sed diuinę psonę nõ sunt de numero possibilium, sed de numero necessariorũ: ergo respectu actuũ notionaliũ, quibus diuinae personae procedunt, non debet poni potentia in diuinis.

¶ Praeterea, Filius procedit vt verbum, quod est conceptio intellectus: spiritus autem sanctus procedit vt amor, qui pertinet ad voluntatem. Sed potẽtia in Deo dicit' per cõparationẽ ad effectus: non aũt per cõparationẽ ad intelligere & velle, vt suprà habitum est [e]. Ergo in diuinis non debet dici potentia per comparationem ad actus notionales.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. contra Maxi. haereticum, si Deus pater nõ potuit generare filium sibi aequalem, vbi est omnipotentia Dei patris? Est ergo in diuinis potentia respectu actuum notionalium.

CONCLVSIO.

¶ Cum in diuinis sint actus notionales, potentiam quoque ibi horum actuum ponere oportet: vt in patre potentiam generandi filium: in patre & in filio spirandi Spiritumsanctum potentiam.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quod sicut ponuntur actus notionales in diuinis, ita necesse est ibi ponere potentiam respectu huiusmodi actuũ, cum potentia nihil aliud significet q̃ principium alicuius actus. Vnde cũ patrẽ intelligamus vt principium generationis, & patrẽ & filiũ vt principiũ spirationis, necesse est quod patri attribuamus potentiam generãdi, & patri & filio potentiam spirandi. Quia potentia generandi significat id quo generãs generat: omne aũt generans gñat aliquo. Vñ in omni generante oportet ponere potentiã generandi, & in spirante potentiam spirandi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod sicut secundum actus notionales non procedit aliqua persona vt facta, ita neque potentia ad actus notionales dicitur in diuinis per respectum ad aliquam personam factam, sed solum per respectum ad procedentem personam.

¶ Ad secundũ dicẽdum, quod possibile secundum quod necessario opponitur, sequitur potentiam, passiuã, quae non est in diuinis. Vnde neq; in diuinis est aliquid possibile per modũ istũ, sed solũ secundũ quod possibile continet sub necessario. Sic aũt dici põt, quod sicut Deũ esse est possibile, sic filiũ generari est possibile.

¶ Ad tertium dicendum, quod potẽtia significat principium [e]. Principium autem distinctionem importat ab eo cuius est principium. Consideratur autẽ duplex distinctio in his quę dicuntur de Deo. Vna, secundum rẽ, alia secundum rationem tm. secundum rem quidem Deus distinguitur per essentiam à rebus, quarum est per creationem principium: sicut vna persona distinguitur ab alia cuius est principium, secundum actum notionalem. Sed actio ab agente non distinguitur in Deo nisi secundum rationem tantum, alioquin actio esset accidens in Deo. Et ideo respectu illarum actionum, secundum quas aliquae res procedunt distinctae à Deo, vel essentialiter, vel personaliter: potest Deo attribui potentia secundum propriam rationem principij. Et ideo sicut potentiam ponimus creandi in Deo, ita possumus ponere potentiam generãdi vel spirandi. Sed intelligere & velle non, sunt tales actus, qui designent processionem alicuius rei à Deo distinctę, vel essentialiter, vel personaliter [e]. Vnde respectu horum actuum non potest saluari ratio potentiae in Deo, nisi secundum modum intelligendi & significandi tantum: prout diuersimode significatur in Deo intellectus & intelligere, cum tamen ipsum intelligere Dei sit eius essentia non habens principium.

a ¶ Super Quaestionis quadragesimaeprimae Articulum tertium. [Annot.]

Titulus quaerit de actibus notionalibus, &c. in actu exercito, an scilicet pater generet filium de sua substantia, an de nihilo.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quaesito, filius est genitus non de nihilo, sed de substantia patris. [Comment. 233 14] Probatur primo quo ad partem negatiuam ducendo ad impossibile: si filius produceretur de nihilo, ergo esset factus: ergo non esset vere & proprie filius. Prima consequentia, probatur ex proportione materiae ad artificem, & nihil ad Deum. Secunda autem est ex differentia inter factionem & natiuitatem. Destructio autem consequentis manifestatur autoritate Ioan. Apostoli. Deinde respondet obiectioni tacitae: scilicet quod in scriptura filius Dei verificatur de aliquo qui est ex nihilo, dicẽs quod hoc non verificatur de vero filio, sed de filio per assimilationem, allatis ad haec autoritatibus. Infertur postmodum Secunda pars conclusionis per locum à diuisione, & subiungitur quàm differenter intelligatur haec secunda pars, de substantia patris humani, & de substantia patris diuini: quia ibi de parte, hic de toto.

¶ Num Filius ex essentia patris sit genitus, vt ex materia, seclusa omni ratione imperfectionis ab ipsa. [Quaestio. 161 6 106 233 265]

¶ In responsione ad primum, in quo negatur essentiam diuinam habere rationem materiae: & secundum, in quo dicitur, quod habet rationem formae subsistentis, argumenta occurrunt Henrici & Durandi, apud Capreolum in 5. dist. primi ad probandum quod filius est genitus de substantia patris vt materia, quo ad conditiones materiae non importantes imperfectionem. [6 34] Afferuntur autem quatuor conditiones sic: esse intrinsecum genito, non accipiens esse, & praeexistere ac inexistere, & manere idem in tota generatione, & esse de quo genitum generatur, vt ly de quo distinguitur contra de nihilo, conueniunt essentiae diuinae respectu generationis filij: & sunt propriae conditiones materiae. ergo de essentia vt materia, vel quasi materia generatur filius. Assumptum quo ad omnia manifestatur inductiue. Ei quo ad vltimum probatur, ex differentia inter creationem & generationem: quod illa de nullo subiecto, haec de praeexistenti subiecto est. Adducuntur & confirmationes, si pater de parte, aut de aliena substantia generaret filium, proculdubio substantia illa haberet rationem materiae, ergo si de tota & propria generat, eandem habet rationem. Totum enim & pars, proprium & alienum, non variant propositum. Et confirmatur rursus, quia essentia recipit proprietatem constitutiuam geniti. & est quasi potentia passiua in generatione alioquin non omnipotentiae actiuae naturali responderet passiua, ergo habet rationem materiae.

¶ Ad haec breuiter dicitur: quod quanuis secundũ quid tolerari possit diuinam essentiam habere aliquam conditionem materiae in generatione, vt in distinc. 5. primi. q. 2. art. 1. sustinuit autor simpliciter: tamen cũ litera huius articuli negandũ est filiũ genitũ de patris substãtia vt materia, & affirmãdũ vt forma. Nec aliqua propria cõditio materię saluat' in diuina essentia. Esse enĩ de quo, vt distinguit' cõtra de nihilo, nõ est ppriũ materię sed p̃existẽtis intrinsici qđ est cõe formę & materiae, vt patet si fingam' ex p̃existẽte Sortis aĩa, & nũc noua materia fieret à Deo Sortem, tunc enim non crearetur: quia ex pręexistẽte aliquo fieret, & tamen non fieret ex aliquo subiecto. Sed error in hac & in alijs conditionibus accidit, quia vt plurimum ista consueuimus per subiectũ, seu materiam declarare, vt etiã in hoc articulo fit, vbi de nihilo, per proportionẽ. Ad de subiecto artificialiũ declaratur: cum tñ opponatur. Ad de aliquo siue vt subiecto, siue vt forma praeexistẽte. Et similiter reliquę tres conditiones communes sunt praeexistenti intrinseco. Ad confirmationem autem de parte & alieno negandum est assumptũ: & quo ad alienũ quidem pater in natura angelica, quo ad patrem vero in fictione propositi exempli de Sorte. Ad ea autem quae in vltima confirmatione adducuntur, negandum est essentiam recipere proprietatem, quoniam comparantur vt idem, & non vt recipiens & receptum. Potentia quoque passiua, procul est à productione omnino simpliciũ, de quorũ numero cõstat esse diuinã personam. Nec aliquod inconueniens est huiusmodi potentijs actiuis non respondere passiuas: sufficit enim respondere terminos, vt potentia creatiua (quae tamen inferior est) testatur.

a ¶ Super Quaestionis quadragesimaeprimae Articulum quartum. [Annot.]

IN titulo, potentia, vt patet quinto & nono metaph. dupliciter sumitur. Primo pro potentia logica: quae consistit in non repugnantia terminorum, & de hac non est sermo. Secundo pro principio operationis, & sic sumitur hic, vnde in diuinis esse potentiam significat esse potentiae rationem formalem respectu notionalium, sicut etiam cum quaeritur vtrum in Deo sit scientia, nil aliud quaeritur nisi an scientia dicatur de Deo formaliter.

¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quęsito affirmatiue, necesse est ponere in diuinis potẽtiam respectu actuum notionalium. [Comment.] Haec conclusio primo in litera probatur sic: in diuinis ponuntur actus notionales, ergo necesse est ibi ponere potentiam horum. [217 li. 7. q. 1. ar. 1. & post. 1. 2. art. 1.] Et probatur sequela: quia potentia nihil aliud significat, quã principium actus. Secundo explanatur vis rationis huius in speciali, sic. [150 210] Omne generans generat aliquo: ergo in omni generante oportet ponere potentiam generandi: ergo necesse est patri attribuere potentiam generandi. Prima consequentia probatur: quia potentia generandi significat id quo generans generat. Secunda vero probatur: quia pater est generationis principium. Et similiter potes formare rationem de spirante & potentia spiratiua, idem enim est iudicium.

¶ Num actus inferat potentiam in eo cui est, & num potentia generandi inferat potentiam simpliciter. [Quaestio.]

¶ Circa haec aduerte, quòd quamuis multipliciter Aureolus apud Capreolum in 7. distin. primi, contra rationem & conclusionem arguat: duo tamen afferenda censui. Alterum contra rationem & conclusionem sl. Alterũ contra conclusionẽ. Arguitur ergo primo sic, aut potentia ponitur in Deo respectu actuũ notionalium secundum rem: & hic non, quia non est secundum rem principium elicitiuum actus notionalis, vt patet: quoniam actus est idem cum ipsa potentia. Aut secundum rationem tantum: & hoc nõ, quia sic etiam intellectus haberet rationem potentiae: quoniam secundum rationem est principium intelligendi. nullo igitur modo valet ratio literae fundata super hoc, quòd potentia est principium actus. Secundo arguitur sic, ex opposito. Negatio potentiae generandi non est negatio potentiae: ergo affirmatio potentiae generandi non est affirmatio potentiae. [e d 150 164] Antecedens est Augustini: consequentia vero patet ex primo Periherminias: affirmatio & negatio de eodem sunt.

¶ Ad primum horum dicitur, quod potentia ponitur in diuinis respectu actuum notionalium secundum rem. Sed aduertendum est, quòd aliquis actus potest inferre potentiam sui principium, ex duplici conditione. Prima est esse elicitum. Secunda est terminus, eius realiter per ipsum productus. Ita quod quodlibet horum per seipsum separatim infert potentiam secundum rem. Verum quando actus est elicitus, infert potentiam principium illius secundum se. Quando vero actus non est elicitus, sed tantum effectus seu terminus realiter productus, infert potentiam principium illius, non secundum se, sed secundum suum effectum, seu terminum. Et quoniam generatio non est actus elicitus à patre, sed ipse pater, habet tamen quasi effectum filium realiter distinctum. [23] Ideo in patre est potentia generandi: quae est principium secundum rem generationis, non secundum se: sed secundum quod ponit genitum. Vnde ratio literae ex actu sumpta valida est, cum distinctione tamen praedicta intelligenda, scilicet de actu vel secundum se, vel secundum suum terminum realiter emanante. Et ad hoc insinuandum, in litera expresse dicitur, quod sicut ponuntur ibi actus, ita potentiae, significando per ly sicut, & ly ita, quòd iuxta modum actus est modus potentiae. Et hoc quia pluribus modis actus vendicare potest sibi potentiam, vt diximus, & in litera respondendo ad tertium exprimitur. [b 289] Ad secundum vero conceditur totum: quoniam potentia generandi non affirmat potentiam, sed potentiam sic, id est potentiam respectu talis actus, scilicet notionalis, nihil enim aliud in hoc articulo concluditur. Vnde & Augustinus optime dixit, quòd filius non genuit: non quia non potuit, hoc enim esset negatio potentiae absolutae, quam constat communem esse toti trinitati: cum quo tamen stat, quòd in solo patre, vt infra dicetur, est potentia generandi.

a Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum quintum.

Annot. Titulus clarus est ex præcedentibus. Tantùm hoc aduertat nouitius, quòd potentia sumitur hic, non pro respectu principij, sed pro re cui conuenit ille respectus, vtrunque namque clauditur in ratione potentiæ: sed de illa re dubitatur hic, an sit essentia, vel paternitas, &c.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo refert opinionem quandam. Secundo reprehendit illam. Tertio reprehendit quandam aliam opinionem ibi, nec etiam essentiam, &c. Quarto respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, recitata opinio est, quod potentia generandi significat relationem tantum. Quo ad secundum reprehenditur hæc opinio, ostendendo quòd significat diuinam essentiam principaliter sic: potentia in vno quoque agente, id est quo agens agit: ergo est forma cui fit assimilatio: ergo potentia generatiua est in quo genitum assimilatur generanti: ergo natura diuina in patre est potentia generandi: ergo potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, & non relationem tantum. Prima consequentia probatur: quia omne producens producit sibi simile quantum ad formam qua agit: quod manifestatur in generatione hominis. Tertia autem probatur, quia filius Dei assimilatur patri in natura diuina. Et confirmatur autoritate Hilarij. Quarto vero consequens quo ad primam partem confirmatur autoritate magistri in 7. dist. primi.

¶ Quo ad tertium reprehendenda opinio est quòd potentia generandi significat essentiam in quantum est idem relationi: ita quòd ex æquo significat vtrunque: reprehenditur autem sic, forma indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantem, & non est quo generans generat: ergo in diuinis paternitas est constituens personam patris generantis, & non est quo pater generat. Antecedens probatur quo ad secũdam partem: quia alioquin Sortes generaret Sortem. Consequentia vero probatur: quia paternitas licet sit forma, est tamen forma indiuidualis: & applicatur probatio secundæ partis antecedentis secundæ parti consequentis, ducendo ad impossibile, scilicet quòd pater generaret patrem sicut ibi, Sortem gigneret.

¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est: potentia generandi significat diuinam naturam in recto, & paternitatem in obliquo. Et infertur ex supradictis sic quo pater generat est diuina natura, quia in ea sibi assimilatur filius: & generatio apud Dam. opus est naturæ, non vt quod, sed vt quo ergo.

Annot. ¶ Et aduerte quod pro cõstanti cum cæteris theologis supponit autor, potentiam generandi claudere in se relationem: & ideo non fuit solicitus vt probaret ipsam includi sed sat fuit probare quòd nõ sola, & quod non sic, s. ex ęquo includitur. Et scito, quòd secunda opinio reprehensa in litera, est ea quam autor sequutus fuerat in 7. di. primi. q. 1. art. 2. ac per hoc est hic retractata.

Quæstio. *¶ Num potentia in agente id sit quo omne agens agit.*

¶ Circa primũ assumptũ, s. potentia in vno quoque agente est id quo agens agit, dubium occurrit: an hoc sit verum de omni quo agens agit, aut solum de quo primo, aut solum de quo proxime. Non potest dici, quòd omne quo agens agit, sit potentia: quia tunc sequeretur qđ in Sorte essent plures potentię generatiuæ: quoniam generat humanitates, & generat potentia generatiua, quę est vis partis vegetatiuæ. Nec potest dici quòd verificatur solum de quo primo: quoniam sequeretur quod calor in igne non esset potentia calefactiua, sed eius substãtia quę est primum principium calefactionis. Nec põt dici, qđ verificatur tñ de quo proxime: qa sic falsum dictũ esset in litera, quod natura humana est potẽtia gñatiua hoĩs. Et similiter male inferret cõclusio principalis: qm natura diuina nõ nisi mediante intellectu & volũtate est principiũ gñatiõis & spiratiõis, vt ex suprà dictis patet.

¶ Ad hoc dicitur, qđ assumptũ est verũ de omni quo agens agit, duabus conditionibus seruatis, s. qđ illud sit aliqua forma agẽtis, & hoc ad differẽtiã instrumentorũ: & quòd sit per se principium illius actionis, siue elicitiuũ, siue principale. & hoc ad differentiam concomitantiũ. Nec propterea sequitur esse plures potentias eiusdem rationis in eodem: quia secundum se potentiæ in eodẽ sunt diuersorum ordinũ, dum altera prima altera proxima est, vt patet de natura humana & potentia generatiua: in ordine vero ad actũ vnitatẽ habẽt: sunt enim vnius & eiusdem generationis principium: & ideo vt sic, computantur quasi vnum principium & vna potentia, constans ex proximo & primo concurrentibus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum potentia generandi significet relationem & non essentiam.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod potentia generandi vel spirandi significet relationem & non essentiam. Potentia enim significat principium, vt ex eius diffinitione patet. Dicitur enim potentia actiua esse principium agendi, vt patet in 5. meta. Sed principium in diuinis respectu personæ dicitur notionaliter. Ergo potentia in diuinis non significat essentiam sed relationem.

¶ Præterea, in diuinis non differt posse, & agere: sed generatio in diuinis significat relationem. Ergo & potentia generandi.

Præterea, ea quæ significant essentiam in diuinis communia sunt tribus personis. sed potentia generandi non est communis tribus personis, sed propria patri. ergo non significat essentiam.

¶ SED CONTRA est quod sicut Deus potest generare filium, ita & vult. Sed voluntas generandi significat essentiam. Ergo & potentia generandi.

CONCLVSIO.

¶ Potentia generandi principaliter diuinam significat essentiam & in recto, paternitatem vero ac relationem non nisi in obliquo.

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt, quod potentia generandi significat relationem in diuinis. Sed hoc esse nõ potest. Nam illud proprie dicitur potentia in quocunque agente quo agens agit. Omne autem producens aliquid per suam actionẽ, producit sibi simile quãtum ad formam qua agit. Sicut homo genitus est similis generanti in natura humana, cuius virtute pater potest generare hominem. illud ergo est potentia generatiua in aliquo generante, in quo genitum similatur generanti. Filius autem dei similatur patri gignenti in natura diuina. Vnde natura diuina in patre est potentia generandi in ipso. Vnde Hil. dicit in secũdo de tri. Natiuitas Dei non potest eam ex qua perfecta est nõ tenere naturã: nec eñi aliud quã Deus subsistit, quod non aliũde quam de Deo subsistit.

¶ Sic igitur dicendum est, quod potentia generandi principaliter significat diuinam essentiam, vt magister dicit 7. di. primi sen. non autem tantum relationem. Nec etiam essentiam inquantum est idem relationi, vt significet ex æquo vtrunque. Licet enim paternitas vt forma patris significetur, est tamẽ proprietas personalis habens se ad personam patris vt forma indiuidualis ad aliquod indiuiduum creatum. Forma autem indiuidualis in rebus creatis constituit personam generantẽ, non autẽ est quo generans generat: alioquin Sortes generaret Sortẽ. Vnde neq; paternitas potest intelligi vt quo pater generat, sed vt constituens personam generantis: alioquin pater generaret patrem. Sed id quo pater generat est natura diuina, in qua sibi filius assimulatur. Et secundum hoc Damas. dicit, quod generatio est opus naturæ non sicut generãtis, sed sicut eius quo generans generat. Et ideo potentia generandi significat in recto naturam diuinam, sed in obliquo relationẽ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod potẽtia non significat ipsam relationem principij, alioquin esset in genere relationis, sed significat id quod est principium, non quidẽ sicut agens dicitur principium, sed sicut id quo agens agit, dicitur principium. Agens autem distinguitur à facto, & generans à generato. Sed id quo generans generat, est commune genito & generanti: & tanto perfectius quãto perfectior fuerit generatio. Vnde, cum diuina gñatio sit perfectissima e, id quo generãs generat, est commune genito & generãti & idem numero non solum specie, sicut in rebus creatis. Per hoc ergo quod dicimus, quòd essentia diuina est principium quo generans generat, non sequitur quod essentia diuina distinguatur: sicut sequeretur, si diceretur quod essentia diuina generat.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut est idem in diuinis potentia generãdi cum generatione: ita essentia diuina cum generatione & paternitate est idem re, sed non ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quod cum dico potentiam, potentia generandi significatur in recto, & generatio in obliquo. sicut si dicerẽ essentiam patris. Vnde quantum ad essentiam quæ significatur, potentia generandi communis est tribus personis. Quantum autem ad notionem quæ connotatur, propria est personæ patris.

Quæst. *¶ Num potentia generandi naturæ vel essentia sit, & quomodo.*

¶ Circa positionem quatenus affirmat potẽtiam generatiuã esse diuinam naturã, ex duplici capite dubium occurrit. Primo ex diuina natura, vt distinguitur cõtra perfectiões attributales, puta intellectũ & volũtatẽ: & cõtra hoc afferuntur argumenta à Sco. Secũdo ex eadẽ vt distinguitur cõtra relationẽ. Et cõtra hoc efferuntur argumenta Bonauẽturę, Garronis, Hẽr. & Duran. Verũ quia autor non sumit hic diuinam naturã vt distinguitur cõtra intellectum & volũtatẽ, nisi forte secũdum q̃d: quia apud ipsum, etsi natura diuina sit primũ principiũ quo gñationis non tamen sola, sed ipsa est vt primũ quo, intellectus autẽ est vt proximũ quo, vt ex tractatis de processione filij & spũssan. manifeste patet. Vñ diuina natura hic sumitur non solum vt ipsa, sed comprehendens quodcunque absolutum vt principium quo concurrens ad huiusmodi act⁹ notionales. Et propterea nihil refert quantum ad propositum spectat, loqui de diuina natura, & de quocunque alio absoluto essentiali. Propter quod Scotica argumenta omittenda sunt. Aliorum vero qui essentiam vt distinguitur contra relationes impugnant rõnes ex essentiæ ratione, ex forma personali, ex actu notionali atq; autoritate procedunt. Ex essentia quidem primo sic, formæ quæ est formalis rõ alicuius actionis, debetur illa actio, etiam si sit separata à subiecto, vt patet de albedine separata respectu disgregationis: sed deitati vt intelligitur separata à patre, non debetur ista actio, puta generare: ergo [...] non est ratio generandi. Præterea deitas est vnius simplicissimæ rationis, ergo non est ratio tantum duarum actionum, s. generationis & spirationis, sed aut vnius aut infinitarum. Præterea deitas est communis tribus personis, ergo non est propria ratio actus proprij vnius personæ. Ex forma vero cõstitutiua patris paternitate, quia idem est principium essendi & operãdi, imperfectionis enim est vt forma det actum primum & non secundum. Ex actu vero, quia sicut actus essentialis à forma essentiali, ita personalis à personali. autoritas autem est Aug. 5. de Trin. c. 6. Eo pater quo est ei filius, ergo non diuinitate, sed paternitate est eius filius. & tenet sequela: quia paternitate est pater.

¶ Ad euidentiam horum scito, quòd in hoc videtur opponentes decipi: quia nõ differunt quantum interfit inter diuinam naturam & diuinam naturam in hoc, puta in patre. Non intendit autor quod diuina natura sit potentia generatiua, sed quòd natura diuina in principio nõ de prĩcipio est potẽtia gñatiua. Et ad hoc insinuandũ, in litera immediate ante autoritatẽ Hilarij dicit inde diuina natura in patre est potentia generatiua in ipso: vbi bis psonã noiauit, semel ex parte naturæ, & semel ex parte potentię generandi, vt ostenderet qđ neutrum sumitur pure absolute. Diuina siquidẽ natura cõis est tribus, cum oĩbus suis proprietatibus. Diuina aũt natura non solũ vt patet, sed vt in patre, solius est patris: ipsa eñi vt sic, i. vt in patre, seu vt patris, potentia est gñandi. Et propterea in litera dicitur, quod potentia generandi includit paternitatem, nõ in recto, sed in obliquo. Deitas eñi non vt paternitas, sed vt patris potentia est generãdi, & patri propria. Et per hoc facile rñdetur obiectionibus: vnde primæ rationis licet possit negari maior, qm albedo separata à quãtitate non disgregaret: distinguatur tñ quod actus attribuitur dupliciter alicui formæ, vno mõ absolute, ac p se positiue. Et sic dato qđ maior esset vera, minor est falsa: qm generatio non attribuitur diuinæ naturæ absolute, nec per se positiue, qm conueniret ei in quocũque inueniretur: sed quasi permissiue, eo mõ quo particularia conueniũt vniuersalibus, sic eñi cõparantur personæ ad essentiam, vt in q. 40. dictũ est. Alio modo attribuitur actus formæ vt in hoc: & sic maior est falsa, & minor vera. Et per hoc patet rñsio ad tertium. Cõmune enim vt cõmune, nõ est ppria rõ proprij, sed bene cõmune vt proprij, i. personæ, est propria ratio actus proprij ipsi personæ.

¶ Ad secundã vero põt per idẽ rñderi: quod licet deitas secundũ se nõ magis respiceret duo quã mille, tñ vt in hoc, i. vt in principio nõ de principio, & vt in eo, & principio de principio simul, duos tantũ inchoat actus. Potest tamẽ ratio hæc pluribus alijs modis solui, s. quia deitas & cũ intellectu vnius cum voluntate alteri⁹ est principiũ. Nec pluriũ quia præter actũ intellectus & volũtatis, nõ datur tertius in natura intellectuali. Ex parte quoq; certi ordinis ipsarũ productionũ inter se dici potest quod non incõuenit ab vno ordinate oriri. Ad rationẽ vero ex parte formę falsum est assumptũ secundũ communẽ philosophiæ viam, tenẽtem non omnẽ formam esse actiuam, & specialr relationẽ. Posset tamen dici quod quodammodo paternitas cõstituendo patrem, dat generare pro quanto, dat ei concurrere actiue ad generationẽ vt quod, nec plus sibi debetur. Ad illud vero de actu neganda est proportionalis similitudo, quia actus essentialis infra latitudinem pure essentialium inuenit qđ & quo: actus vero personalis infra latitudinẽ pure personaliũ repugnat, quod sue [sit] quo: quia personalitas non potest esse ratio faciendi sibi simile, nisi idem posset generare se: quod non est intelligibile. Ad autoritatem demũ Aug. dicendũ est, quod labor est in æquiuoco: qm loquit de quo formaliter, Deitas autẽ Patris est quo causalr pater gñat, & ei est filius.

¶ In responsione ad primum aduerte, quod inter generans & genitũ inueniuntur duo, s. conuenientia & distinctio. Et distinctio quidem cõditio est. Assimilatio autem ratio est. generans enim non generat vt distinguat, sed vt assimilet distinctum. Et propterea quanto maior est conuenientia, tanto perfectior est generatio, salua distinctione hypostatica. Et quanto minor est huiusmodi suppositalis distinctio tanto perfectior est generatio. Vnde in diuinis distinctio est minima: quia relatiua & conuenientia est summa: quia sunt eadem res numero simplicissima & omnino indiuisa, &c.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum actus notionalis ad plures personas terminari possit.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod actus notionalis ad plures personas terminari posit, ita quòd sint plures personæ genitæ, vel spiratæ in diuinis. Cuicunque enim inest potentia generandi, potest generare: Sed filio inest potentia generandi. Ergo potest generare. Non autem seipsum. Ergo alium filium. Ergo possunt esse plures filij in diuinis.

¶ Præterea, Au. dicit cõtra Max. Filius nõ genuit creatorẽ. Neq; enim nõ potuit, sed nõ oportuit.

¶ Preterea, De⁹ pater est potentior ad generandũ q̃ pater creatus. Sed vnus homo põt generare plures filios. Ergo & De⁹, pręcipue cũ potẽtia patris vno filio generato nõ diminuatur.

¶ SED CONTRA est, quod in diuinis non differt esse & posse. Si igitur in diuinis possent esse pl̃es filij, essent pl̃es filij. Et ita essent pl̃es psonæ q̃ tres in diuinis. Quod est hæreticum.

CONCLVSIO.

¶ In diuinis vnus tantum est pater, vnus filius, vnus spiritussanctus.

¶ RESPONDEO dicẽdũ, quod sicut Atha. dicit in diuinis est tantũ vnus, pater vn⁹ filius, vnus spũssan. Cuius quidẽ rõ quadruplex assignari potest. Prima quidem ex parte relationum: quibus solum personæ distinguuntur. Cum enim personæ diuinæ sint ipsæ relationes subsistentes e, nõ possent esse plures patres, vel plures filij in diuinis, nisi essent plures paternitates & plures filiationes. Quod quidem esse non posset nisi secundum materialem rerum distinctionem. Formæ enim vnius speciei nõ multiplicantur nisi secundum materiã: quæ in diuinis non est. Vnde in diuinis non potest esse nisi vna tantum filiatio absistens, sicut & albedo subsistens non posset esse nisi vna e. Secunda vero ex modo processionum: quia Deus omnia intelligit, & vult vno & simplici actu. Vnde non potest esse nisi vna persona procedens per modum verbi, quæ est filius: & vna tantum per modum amoris, quæ est spiritussanct⁹ e. Tertia vero sumitur ex modo procedendi, quia personæ ipsæ procedunt naturaliter, vt dictum est e. Natura autem determinatur ad vnum e. Quarta ex perfectione diuinarum personarum. Ex hoc enim est perfectus filius, quod tota filiatio diuina in eo continetur, & quod est tantum vnus filius. Et similiter dicendum est de alijs personis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod quanuis simpliciter concedendũ sit quod potentiã, quã habet pater, habeat filius, nõ tamẽ concedendũ est quod filius habeat potentiam generandi, si generandi sit gerundiuum verbi actiui, vt sit sensus, quod filius habeat potentiã ad generandum. Sicut licet idem esse sit patris & filij: non tamen conuenit filio esse patrem propter notionale adiunctum. Si tamen hoc quod dico generandi, sit gerundiuũ verbi passiui potentia gñandi, est in filio, i. vt generetur. Et similiter si sit gerundiuum verbi impersonalis, vt sit sensus, potentia generandi .i. qua ab aliqua persona generatur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod Aug. in verbis illis nõ intẽdit dicere, quod filius posset generare filiũ: sed quod hoc non est ex impotentia filij, quod non generet, vt infra patebit e.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quod immaterialitas & perfectio diuina reqrit vt nõ possint esse plures filij in diuinis, sicut dictũ est e. Vnde quod nõ sint plures filij, nõ est ex ĩpotẽtia patris ad generãdũ.

QVAESTIO QVADRAGESIMASECVNDA de Aequalitate & similitudine diuinarum personarum ad inuicem, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de comparatione personarũ ad inuicẽ, Et primo quantũ ad ęqualitatẽ & similitudinẽ. Scd̃o quantũ ad missionem.

¶ Circa primũ quęrũtur sex.

¶ Primo, vtrũ æqualitas locũ habeat in diuinis

a ¶ Super Quæstionis quadragesimæprimæ Articulum sextum.

Annot. IN titulo aduerte, quod nõ quæritur hic, an personæ diuinæ possint esse plures tribus: hoc enim in q. 30. discussum est: sed hic tantum quæritur an ratio formalis atomis alicuius personæ [possit] plurificari: ita, s. quod nõ sit tantũ vn⁹ filius, aut vnus spiritussanctus, vt sic ista quæstio differat ab illa, quod ibi de pluralitate personarũ simpliciter: hic autẽ de pluralitate personarum eiusdem rationis formalis quæstio est. Dupliciter autẽ imaginari possumus talem pluralitatẽ. Primo vt sint plures filij, quorum neuter sit pater, aut spiritus. Secundo vt sint plures filij, vt etiã spiritusſ. sit filius alia filiatione. Et similiter potest distingui de duobus spiritibus sanctis, s. aut vt neuter sit filius aut vt etiã fili⁹ sit spũssan. alia numero spiratione passiua. Vtroque enim modo essent plures filij & plures spiritussancti, & vno modo essent plures personæ quam tres. Alio vero modo non, propter qđ si subtiliter consideretur quæstio ista stat cum trinitate personarum, & ideo posita est post determinatum numerum personarum. Nec ad eam spectat discutere nisi pluralitatem pure numeralem, seu indiuidualem.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio ex Athanasij symbolo, in diuinis est tñ vnus pater, vnus filius, vnus spiritussanctus. Et probatur quadrupliciter, & rationes quidẽ in litera satis formatæ sunt: quia tñ impugnantur, sigillatim examinabuntur.

Quæstio. *¶ Num forma vnius speciei multiplicetur tantum secundum materiam.*

¶ Prima ergo ratio fundata super hoc quod forma vnius speciei nõ multiplicatur nisi secundum materiã, multos habet aduersarios, s. Sco. Aureolũ, Adã, &c. Quorum instantiæ consistũt in hoc, quod inuenitur multiplicatio formę accidentalis in eadẽ materia, & afferunt lumẽ, speciẽ in medio, seu oculo, & relationẽ. In eadem siquidem parte diaphani videmus multa lumina secundũ multitudinẽ illuminantiũ: vt opposita multitudo vmbrarũ & illuminationũ testatur. In eodem quoque medio species est vtriusque parietis eiusdem quantitatis, coloris, figuræ, &c. ita vt non sit aliqua ratio diuersitatis specificæ. Vnũquodq; album multas habet similitudines ad reliqua alba. Et similiter vnus pater plurib⁹ paternitatib⁹ refertur ad plures filios. Alioquin relatio remaneret correpto termino. Afferuntur & alia contra hãc rõnẽ: quæ vide, si vis, apud Capreolum in septima dist. pri. ex dicẽdis quidem soluetur omnis ambiguitas. Arguit quoq; Sco. in quol. q. secũda directe multipliciter, quod immaterialitas formę, nõ est ratio quod ipsa sit ex se hæc, seu multiplicabilis numero. Primo sic, quo primo aliquid est in actu ex extra causam & intellectum. eo est hoc primo: sed quælibet entitas absoluta seipsa primo est extra causam & intellectum: ergo probatur maior: quia esse extra cãm & intellectũ, nõ cõuenit nisi huic. Et confirmatur, res nõ est hoc per illud, quod nõ est per se causa eius: sed materia nõ est causa formæ, secundum Auicen. ergo forma nõ est hæc per materiã. Præterea sequeretur quod Gabriel esset ex se hic, & consequenter absque contradictione non potest poni vniuersalis, prædicabilis de pluribus. &c. Præterea contra hanc propositionem sunt articuli Parisijs dãnati, si formæ non recipiũt diuisionem nisi secundũ materiam: error, &c. Et tandem infert, nõ esse sanam doctrinam, conclusionem adeo certam & necessariam tenere per propositiones generales nimis & cum tot instantijs.

¶ Ad horum euidentiam nota primo, quod materiæ nomine hoc in loco intelligitur omne receptiuũ. Nã cõstat quod charitas forma est vnius speciei multiplicata ad multitudinem beatorum angelorũ & hominum, & tñ nulla est in voluntate materia, quæ est pars compositi: sed receptiua tñ potentia. Vñ sensus propositionis est: quod forma specifica non multiplicatur nisi secundum receptiuũ: & intendit quod si est forma receptibilis, plurificatur ad plurificationẽ receptiuorum actu vel potentia: quod dico propter animas intellectiuas: si autem est irreceptibilis, eo ipso est implurificabilis. Aduerte secundo, quod (vt patet quinto metaphysic. vbi fundamenta omnis sciẽtiæ traduntur,) dũ oĩm seminum rationes habemus, vnũ numero sunt quorũ materia est vna: identitas igitur numeralis penes vnitatem attenditur materiæ: nec cum vnitate materiæ stat pluralitas numeralis formæ eiusdẽ speciei. Et propterea Aristotelem consequentes, negamus omnia in instãtijs assumpta. Quoniã stat formã esse vnã in essendo, & multiplicem in dependendo, vel repræsentãdo, vel respiciendo, vel alijs hmõi. Et sic similitudo albi ad oĩa alba, vna est relatio, in essendo, & multiplex in respiciendo. De defectu autem ad defectum termini, distingue, quod deficit ad defectum termini adæquati, non autem inadæquati, cuiusmodi sunt singula respecta ab vno: singulum enim inadæquatẽ extensiue. Et ideo altero remanente, non sufficit ad hoc vt desit relatio quæ erat ad ipsum, sed ad hoc quod designat ipsum respicere. Species quoque in medio etiam respectu obiectorum intensi & remissi vnica est secundum esse, multiplex autem in repræsentando, & dependendo. Et propterea vt intentio est huius, ducit ad hoc, & vt illius ad illud. Et similiter est de lumine. est enim vnum lumen secundum esse, & multiplex in dependentijs. Et propterea conceduntur multæ illuminationes, & conceditur quod est multiplex secundum vias, seu tendentias & obstacula. Et propterea apparent multæ vmbræ. Stat igitur in suo robore assumpta propositio, in tractatu de angelis stabilienda. ad primam autem Scoti rationem dicitur primo, quod ipse non intellexit propositionem tanto studio à se impugnatam. non enim immaterialitas, id est carentia materiæ (quæ est altera pars cõpositi) sed immaterialitas, id est carentia materiæ, id est potẽtiæ receptiuæ, est de qua autor loquitur, vt manifestauimus, & etiam litera insinuat hic in exemplo de albedine, si subsisteret. Et propterea vane articulos Parisienses, qui de materia vt materia loquuntur, affert cum secundum veritatem materia, vt potentia receptiua, formaliter loquendo: in hac propositione intelligatur. Verum ne eadem argumenta fierent contra in receptibilitatem, respondetur ad singula. Ad primum quidem, falsa est minor: quia vnumquodque est primo extra causam & intellectum esse, significato per secundum adiacens, & tamen non est illo hoc. Probatio vero nihil valet, etiam secundum apparentiam, ex hoc quod non nisi singulari aliqua duo, scilicet esse extra intellectum & causam, & esse hoc conueniunt, inferens identitatem formalem, vtriusque quo. Ad secundã vero quod nec somniauimus, quod forma in materia existens, sit hæc per materiam intrinsece, seu formaliter, sed causaliter. Et licet materia secundum Auicen. non sit causa materialis formæ, sed compositi: quia causa materialis nominat causam intrinsecã, est tñ materia causa formæ in gñe causæ materialis: educitur enim de ea vt materia: & hoc sufficit. Ad ea vero quæ de angelis tangũt, suo loco dicetur. & dictum est in commentarijs de ente & essentia, vbi etiam articulos Parisienses glossauimus. Et aduerte, quod hæc doctrina modo tradita, non est noua, sed forte ascendens ad altitudinem intenti diui Thomæ. Nominauit autem irreceptibilitatem immaterialitatem. Tum quia in substantijs separatis, sic receptibilitas non nisi immaterialitatem subsistentem in specie significat. Tum quia po-

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

tentia recepitiua ex parte materiæ se tenet : & facile propterea erat ex hac illam intelligere. Et sic patet prima ratio sumpta ex communibus omnibus omnino immaterialibus formis subsistentibus. Nec inconuenit eam adduxisse ad proprietates personales: imò necessē fuit, quoniam ipsæ de talium numero sunt, & non cognoscimus eas secundum seipsas, sed ex creaturis vt possumus, ad eas ascendimus, vt teneamus conclusionem certam & necessariam, ex propositione certissima communi omnibus philosophis, imò cōi animi conceptioni sapientum.

Commēt. ¶ Secunda ratio sumitur ex modo specificante processiones, s. per modum verbi & amoris, & fundatur super vnitate actus intelligendi,
220 ac vnitate actus amandi in diuinis. Contra quam ratione instant quidā sic. Si vnitas actus intelligendi infert vnitatem filij, aut intendis de vnitate reali, aut secūdum rationē. Si reali, ergo vnitas realis actus intellectus & voluntatis in Deo inferret vnitatē personæ productæ: si secundum rationem, ergo distinctio secundū rationem inferret distinctionem personarum: sicut
201 enim vnitas ad vnitatem sic distinctio ad distinctionem se habet.

3. q. 5. 8. ar. 3. & 3. di. 19. q. 1. ar. 1. & 4. con. ca. 9.

personis. Secundo, vtrum persona procedens sit æqualis ei à qua procedit secundum æternitatem. ¶ Tertio vtrum sit aliquis ordo in diuinis personis. ¶ Quarto vtrum personæ diuinæ sint æquales secundū magnitudinē. ¶ Quinto, vtrum vna earū sit in alia. ¶ Sexto, vtrū sint æquales secundum potentiam.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum æqualitas locum habeat in diuinis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod æqualitas non competat diuinis personis, æqualitas enim attenditur secundum vnum in quantitate, vt patet per Philosophum 5. metaphysi. In diuinis autem personis non inuenitur, neque quantitas continua intrinseca, que dicitur magnitudo: neque quantitas continua extrinseca, quę dicitur locus & tempus: neq; secūdū quantitatē discretā inuenitur eis æqualitas, quia duæ psonæ sunt plures q̄ vna. Ergo diuinis psonis non conuenit æqualitas.

¶ Præterea, Diuinæ personæ sunt vnius essentiæ, vt supra dictum est [c]. Essentia autem significatur per modum formæ. Conuenientia autem in forma non facit æqualitatem, sed similitudinem. Ergo in diuinis personis est dicenda similitudo, & non æqualitas.

¶ Præterea, In quibuscunq; inuenitur æqualitas, illa sunt sibijnuicem æqualia, quia æquale dicitur æquali æquale. Sed diuinæ personæ nō possunt sibi inuicem dici æquales. Quia vt Aug. dicit 6. de Tri. imago si perfecte implet illud cuius est imago, ipsa coæquatur ei, non illud imagini suæ. Imago autem patris est filiꝰ. Et sic pater non est æqualis filio. Non ergo in diuinis personis inuenitur æqualitas.

¶ Præterea, Aequalitas relatio quædam est, sed nulla relatio est communis omnibus personis, cum secundum relationes personæ ab inuicem distinguantur. Non ergo æqualitas diuinis personis conuenit.

¶ SED CONTRA est qđ Atha. dicit ꝙ tres psonæ coæternæ sibi sunt, & coæquales.

CONCLVSIO.

¶ Cum in diuinis sit vna essentia, æqualitatem quoque ibi ponere necessarium esse.

¶ RESPONDEO dicendū quod necesse est ponere æqualitatem in diuinis personis. Quia secundū Philosophū in ix. meta. æquale dicitur quasi per negationem minoris & maioris. Non autem possumus in diuinis personis ponere aliquid maius & minus. Quia vt Boë. dicit in li. de Tri. eos differentia, s. deitatis comitat̄, qui vel augēt vel minuūt, vt Arri. qui gradibus numerorum trinitatē variātes distrahunt, atq; in pluralitatē deducūt. Cuius rō est: quia inæqualiū nō potest esse vna quātitas numero. Quātitas aūt in diuinis nō est aliud quā eius essentia. Vñ relinquit̄, quòd si esset aliqua inæqualitas in diuinis personis, quòd nō esset in eis vna essentia. Et sic nō essent tres psonę, vnus Deus. Quod est impossibile. Oportet igitur æqualitatem ponere in diuinis personis.

AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd duplex est quātitas. Vna, s. quæ dr̄ quantitas molis, vel quantitas dimēsiua, quæ in solis rebus corporalibus est. Vñ in diuinis personis locū nō habet. Sed alia est quantitas virtutis, quę attenditur secūdū perfectionē alicuius naturę, vel formæ. Quæ quidē quātitas designatur scd̄m qđ dicitur aliquid magis vel minus calidū, inquātū est perfectius vel minus perfectū in tali caliditate. Hm̄oi aūt quātitas virtualis attēditur primo quidē in radice. i. in ipsa perfectione formæ, vel naturæ: & sic dicitur magnitudo spūalis: sicut dicitur magnus calor ꝑpter suā intensionem & perfectionē. Et ideo dicit Aug. 9. de Trin. ꝙ in his quæ non mole magna sunt, hoc est maius esse, quod est melius esse. Nā meliꝰ dr̄ quod perfectiꝰ est. Secūdo autem attēditur quātitas virtualis in effectibus formæ. Primus aūt effectus formæ est esse. Nā omnis res habet esse secūdū suā formā. Secundꝰ aūt effectꝰ est operatio. Nā omne agens agit per suā formā. Attēditur igitur quātitas virtualis, & secūdū esse, & secūdū operationē. Secūdū esse quidē, inquantū ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt maioris durationis. Secūdū operationē vero, inquantū ea quæ sunt perfectioris naturæ, sunt magis potentia ad agendum. Sic igitur, vt Aug. dicit in li. de fi. ad Pe. Æqualitas intelligitur in patre & filio [e] & s. s. in quantum nullus horum aut præcedit æternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate.

¶ Ad scd̄m dicēdū, ꝙ vbi attēditur ęqualitas secundū quātitatē virtualē, æqualitas includit in se similitudinē, & aliquid plꝰ: quia excludit excessum. Quæcunq; em̄ cōicant in vna forma pn̄t dici sim̄ia, etiā si inæqualiter illā formā participāt, sicut si dicatur aër esse similis igni in calore. Sed nō possunt dici æqualia, si vn[...] altero perfectius formam illam participet. Et quia non solum vna est natura patris & fil[...] sed

Quæstio. *¶ Num vnitas intellectionis inferat vnicum verbum in diuinis.*

¶ Scotus autem in quolibetis, vbi supra contra hanc rationem: dicit, quod nō est valida: quia fundatur super hac propositione. Vbi nō potest esse nisi vnicus actus intelligēdi non potest esse nisi vnicū dicere & vnicū verbū, hæc aūt propositio est vera in nobis gratia materiæ: quia in nobis omne intelligere est expressum per actum dicendi, non sic autem est in diuinis, &c. Et breuiter inquit ex vnitate formæ absolutæ eiusdem rōnis, non potest inferri vnitas productionis & termini vniuersaliter, & in omni materia: ergo ex vnitate intellectionis non sequitur gratia formæ, vnitas dictionis & verbi.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod hic est sermo de vnitate numerali quæ supponit vnitatem formalē, vt patet 5. meta. c. De vno: qm̄ de multiplicatione numerali tantum personalium est quæstio, ita quod ratio cōsistit in hoc, intellectio Dei est vna numero, ergo verbū est vnum numero, & si essent intellectiones Dei plures secundum numerum, essent plura verba secundum numerum. Ad argumentū ergo dicitur, quod intendit de vnitate numerali formali, i. quæ infert vnitatem formalem: non autem de vnitate numerali identica, qualis est inter actum intellectus & voluntatis diuinæ, & propterea negatur sequela. Quomodo autem ex distinctione formali secundum rationem inter intellectum & voluntatem inferatur distinctio personarum, in q. 27. declaratum fuit, & dictum quod hoc non sequitur immediate, sed mediante ordine originis. Ad obiectionem vero Scoti dicitur, quod ratio literæ non fundatur super illa propositione, sed super hoc, quod vbi est vnum tantum intelligere & dicere adæquatum illi, ibi non est nisi vnum dicere & vnum verbum, quod patet esse verum: superflueret nanque aliud dicere. Et similiter ex vnitate formæ absolutæ, optime infertur vnitas formæ respectiuæ, seu actionis adæquatę. Et ad hanc adęquationem insinuandam dicitur in litera quod Deus omnia simplici actu intelligit, ac per hoc dicit.

Quæstio. *¶ Num natura sit determinata ad vnum.*

¶ Tertia ratio sumitur ex communi modo procedendi, qui vere est modus, quod scilicet procedunt naturaliter, distinguitur contra libere. Et fundatur super hoc quod natura determinatur ad vnum.

Comment. ¶ Contra quam etiam rationem instant quidam. Aut intendis, quod natura determinatur ad vnum numero: & hoc est falsum, etiam in naturis limitatis. Aut ad vnum modum producendi: & hoc est falsum in natura infinita. Neutro igitur modo ratio aliquid valet.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod intendit tertio modo, s. quod natura determinatur ad vnum formaliter: sub hac enim subsumitur & recte de natura eadem pluribus modis cōmunicabili, quod secundū vnumquēq; modū est determinata ad vnū formaliter illius modi, & cōsequēter quod hęc natura secundum hunc modum est determinata ad hoc vnum: & sic concluditur vnitas numeralis producti vno modo. Et inducta est hæc ratio ad ostēdendum differentiam inter naturale & voluntarium agens, in largiendo vnitatē numeralē effectui vnica simul actione agendo: ab agente enim voluntario possunt simul plura produci, vt inquit Auerrois, consil. 44. 12. meta. à naturali autē non nisi vnū ab vno. Et ex his patet responsio ad obiectionem Scoti, vbi suprà infringentis quoq; hanc rationem, quia natura non determinatur ad vnum numero.

¶ Quarta vero ratio ex perfectione diuina sumitur. Et fundatur super hoc, quòd omnis res diuina habet quicquid inueniri potest infra latitudinē illius rationis formalis. Ex hoc enim manifeste sequit̄, quòd non cōpatitur sui partitionē & consequenter nec pluralitatem.

Quæstio. *¶ Num ex eo quòd res diuina continet totā perfectionem vnius rationis formalis inferatur vnitas in singulis personis diuinis.*

¶ Sed contra hanc quoque rationē instat̄ quod nihil valeat: quia sic sequeretur quòd esset vnum tantū productum in diuinis: & probatur sequela, quia productū est res diuina, ac per hoc habens quicquid infra latitudinē producti inueniri potest, & sic excludit multiplicationem sui: quòd si hic nō valet, ergo nec in ratione tua.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd fundamētū illud intelligendum est de re diuina, quæ est vna per modum speciei specialissimæ, & non de re diuina, quæ est vna per modum generis: quoniam sub specie non nisi materialis restat differentia: sub genere aūt latent multa, & sic directe deseruit proposito: quoniam de pluralitate numerali, vt iam dictum est, quæritur, & cessant obiectiones, productum enim non specificā, sed genericam rationē, significat, filius autem specificam, & ideo de filiatione tenet ratio, de productione autem non. Et nota hanc rationem: quoniam concludit vniuersaliter nullū prędicatū specificū, siue absolutū, siue respectiuum in Deo plurificari. Vnde patet, quòd nulla sit instātia Scoti vbi suprà, contra hanc rationē: quia filius est perfectus Deus, & tamen non habet deitatem omni modi habendi: ergo filiatio potest esse perfecta, & tamen haberi alia ab alio. Similitudo enim nulla est, vt patet: quia est à modo habendi ad diuersitatem numeralē: imò quia filius est perfectus Deus sequitur: ergo habet quicquid est infrà latitudinē deitatis, & consequēter est multiplicabilis secundū deitatem.

Annot. a *¶ Super Quæstionis quadragæsimæ secundæ Articulum primum.*

Titulus satis clarus est: ita enim indeterminate vt sonat, interpretandus est: discutiendum est enim & an sit & quomodo sit, &c.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio directe responsiua quæsito, necesse est ponere æqualitatē in diuinis personis. Et probat̄ sic. in diuinis personis nō possumus ponere maius & minus: ergo necesse est ponere æqualitatē. Cōsequētia probatur, ex 10. meta. quia æquale dicitur quasi per negationē maioris & minoris. Antecedēs vero probatur dupliciter: primo autoritate Boetij: secundo ratione sic, si esset inęqualitas in diuinis personis, nō esset in eis vna numero quantitas, ergo nec vna essentia: ergo tres personæ non essent vnus Deus: quod est impossibile. prima consequentia probatur: quia inæqualium non potest esse vna numero quantitas. Secundo autem, quia quantitas in diuinis nihil aliud est quàm essentia.

Annot. ¶ Circa hāc rōnē aduerte, quod licet ex negatione inæqualitatis nō sequat̄ simpliciter affirmatio æqualitatis, vt patet de puncto respectu lineæ, & ꝑpter hoc in litera dixit autor, quòd æquale dicitur quasi per negationē. Supposita tn̄ quātitate in distinctis extremis sequitur ex negatione inæqualitate, affirmatio æqualitatis. Vtrum aūt sequatur æqualitas quæ sit relatio realis, aut non, inferius patebit.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte Thomista, quòd apud S. T. hic, intentio & remissio formæ est ipsius essentiæ formæ, & non solum ipsius esse: hoc in primo modo quantitatis virtualis habes.

Comment. ¶ In responsione ad secundum habes solutionem omnium argumentorum Aureoli apud Capreolū in dis. 19. primi, ęqualitas enim fundata in substātia distinguit̄ à simili

à similitudine & identitate secundum modum: sicut etiam fundamēta sic distinguuntur, vt in litera manifestatur de æqualitate & similitudine alborum, vt sic: album enim vt habet rationem albi non excedentis, nec excessi in perfectione ab alio albo, dicitur simile & æquale eadem relatione, & idem est iudicium de substantia per modum quantitatis sumpta, semper nanque æqualitas includit priorem relationem, & addit modum fundamēti.

etiam æque perfecte est in vtroque, ideo non solum dicimus filium esse similem patri, vt excludatur error Eunomij, sed etiam dicimus æqualem, vt excludatur error Arrij.

¶ Ad teritum dicendum, quod æqualitas vel similitudo dupliciter potest significari in diuinis scilicet per nomina, & per verba. Secundum quidem, quod significatur per nomina, mutua æqualitas dicitur in diuinis personis, & similitudo. Filius enim est æqualis, & similis patri, & econuerso. Et hoc ideo, quia essentia diuina non magis est patris quam filij. vnde sicut filiꝰ habet magnitudinem patris, quod est esse eū æqualem patri, ita pater habet magnitudinē filij, quod est esse eum æqualem filio. Sed quantum ad creaturas (vt Diony. dicit 9. cap. de di. no.) non recipitur conuersio æqualitatis, & similitudinis [c]. Dicuntur enim causata similia causis inquantum habent formam causarum, sed non econuerso: quia forma principaliter est in causa, & secundario in causato. Sed verba significant æqualitatem cum motu. Et licet motus non sit in diuinis, est tamen ibi accipere. Quia igitur filiꝰ accipit à patre, vnde est æqualis ei, & non ecōuerso, ꝑpter hoc dicimus, ꝙ filius coæquatur patri, & nō ecōuerso.

¶ Ad quartum dicendum, quod in diuinis personis nihil est considerare nisi essentiam, in qua communicant, & relationes in quibus distinguuntur. æqualitas autem vtrunque importat, scilicet distinctionem personarum, quia nihil sibijpsi dicitur æquale, & vnitatem essentiæ, quia ex hoc personę sunt sibijnuicem æquales, quod sunt vnius magnitudinis & essentiæ. Manifestum est autem quod idem ad seipsum refertur aliqua relatione reali. Nec iterum vna relatio refertur ad aliam per aliquam aliam relationem. Cum enim dicimus, quod paternitas opponitur filiationi, oppositio non est relatio media inter paternitatem & filiationem. Quia vtroque modo relatio multiplicaretur in infinitum. Et ideo æqualitas & similitudo in diuinis personis non est aliqua realis relatio distincta à relationibus personalibus, sed in suo intellectu includit & relationes distinguentes personas & essentiæ vnitatem. Et propterea magister dicit in trigesima prima, distin. primi sen. quod in his appellatio tantum est relatiua.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum persona procedens sit coæterna suo principio, vt filius patri.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd persona procedens non sit coæterna suo principio, vt filius patri. Arrius enim 12. modos generationis assignat. ¶ Primus modus est iuxta fluxum lineæ à puncto. Vbi deest æqualitas simplicitatis. ¶ Secundus modus est iuxta emisionem radiorum à sole. Vbi deest æqualitas naturæ. ¶ Tertius modus est iuxta characterem seu impresionem à sigillo. Vbi deest consubstantialitas & potentiæ efficientia. ¶ Quartus modus est iuxta immisionem bonæ voluntatis à Deo. Vbi etiam deest consubstantialitas. ¶ Quintus modus est iuxta exitum accidentis à substantia. Sed accidenti deest subsistētia. ¶ Sextus modus est, iuxta abstractionem speciei à materia: sicut sensus accipit speciem à re sensibili. Vbi deest æqualitas simplicitatis spiritualis. ¶ Septimus modus est, iuxta excitationem volūtatis à cogitatiōe. Quæ quidem excitatio temporalis est. ¶ Octauus modus est, iuxta transfigurationem, vt ex ære fit imago: quæ materialis est. ¶ Nonus modus est motus à mouente, & hic etiam ponitur effectus & causa. ¶ Decimus modus est, iuxta eductionem specierū à genere. Qui non competit in diuinis: quia pater non prædicatur de filio, sicut genus de specie. ¶ Vndecimus modus est, iuxta ideationem: vt arca exterior ab ea quæ est in mente. ¶ Duodecimus modus est, iuxta nascentia: vt homo est à patre. Vbi est prius & posterius secundum tempus. Patet ergo, quod in omni modo quo aliquid est ex altero, deest æqualitas naturæ aut æqualitas durationis. Si igitur filius est à patre, oportet dicere, vel eum esse minorem patre, aut posteriorem, aut vtrunque.

¶ Præterea, Omne quod est ex altero, habet principium, sed nullum æternum habet prin-

221 4. contra. cap. 11. Et po. q. 2. artic. 2. co. & q. 3. art. 15. Et opu. 3. cap. 41.

Quæstio. *¶ Num patris & filij sit mutua æqualitas.*

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod Aureolus apud Capreolum ibidem impugnat vltima verba, volens quod pater est æqualis & ęquatur filio. Et consistunt rationes suæ in hoc. Aequari non significat æqualitatē accipere, sed æqualitatem habere per modum fluxus, vt cętera verba: ergo potest conuenire patri. Antecedens patet ex se, & inductiue: dicimus enim quod duę lineæ coæquantur, & tamen neutra ab altera æqualitatē sumit, &c. Ad hoc dicitur, quod æquari secundum proprietatem vocabuli significat motum, seu accessum quendam ad id cui ęquatur: vnde non proprie dicimus lineam æquari lineæ, nisi cum sit secundum rem vel designationem æqualis alteri: vnde negandū est antecedens. & inductio est ad oppositum. Verum gratia materię in diuinis omne accipere, accedere, &c. spectat ad originem. & propterea ibi sequitur differentia in litera posita, inter nomen & verbū quo ad patrē & filium: quanuis etiā in creaturis quū linea æquatur per se lineæ, ab illa æquatur: sicut imago Cæsaris à Cæsare fit.

¶ In respōsione ad quartum aduerte opinionem doctoris & eius fundamenta. Opinio est, quod æqualitas diuinatū personarum non est relatio realis, & quod quum dicitur, pater & filius sunt æquales. ly æquales, tria includit, scilicet vnitatem essentiæ: distinctionem realem relationum subsistentium, id est personarum, & relatiuam appellationem, qua formaliter denominantur æquales. & quod secundum illa duo, æqualitas pon[...] aliquid reale in diuinis: secundum tertium autem relationem tātum rationis pōnit, quod & autoritate magistri confirmatur in trigesimaprima distinctio. pr[...]i. Fundamenta autem positionis sunt duo, secundum duas conditiones req[...]as ad mutuas relationes reales hic deficientes. Altera est distinctio realis fundamentorum, altera est fundatio non super alia relatione.

Quæstio. *¶ Num æqualitas ponat aliquid reale in his quæ æqualitatem habent.*

¶ Verum contra hæc arguitur à tenentibus oppositum, de quorum numero est Scotus in trigesimaprima distinct. primi, & in quoli. q. 6. vbi contra hæc obijcit. Arguitur igitur primo contra illam conditionem de reali distinctione fundamentorum. Aequalitas fundatur super vna quātitate distinctorum extremorū: ergo super simpliciter vna quantitate distinctorum verior est æqualitas, quam super quantitate vna secundum quid: ergo super quantitate vna numero verissima fundatur æqualitas. Secundo, quia ad relationes reales sufficiunt tres conditiones, scilicet distinctio realis extremorum realium, fundamentum reale, & quod insint extremis absque omni opere intellectus: ergo. Tertio quia sic relationes originis non possent distingui realiter, quoniam si essentia est fundamentū, ipsa est indistincta: si relatio, obstat secunda conditio. Et confirmatur, quia si vna albedo esset in duabus superficiebus, illæ essent similes. Deinde arguitur contra conclusionem sic. Æqualitas est in filio ex vi productionis: & est prima æqualitas apud August. sexto de Trini. cap. vlti. & est perfectio simpliciter apud eundem de quantitate animæ, cap. septimo, ergo est relatio realis. Et confirmatur: quia secluso omni intellectu, filius est realiter æqualis patri, ergo aliqua æqualitate æqualis: ergo non æqualitate quæ est relatio rationis.

¶ Præterea, Inquit Scotus, si esset inæqualitas inter patrem & filium, esset relatio realis: ergo æqualitas est realis. Et confirmatur, inuenitur inæqualitas perfecta in re, ergo & æqualitas, sed nulla potest esse nisi in diuinis personis, quoniam omnis alia quantitas est imperfecta, ergo.

¶ Ad euidentiam horum aduerte, quod defectus primæ conditionis positæ in litera, id est, si non est distinctio realis fundamentorum, infert quod impossibile est fundatas relationes esse reales, quoniam ipsa sunt quæ primo referuntur, sicut albedo primo disgregat. Et de eis primo intelligitur quum dicitur quod exigitur distinctio extremorum: (est enim æquale) primo conuenit quanto, & cuicunque substracto vel coniuncto non conuenit nisi ratione quanti. Secunda autem conditio non facit relationes non esse reales, sed facit eas non esse alias à fundamentis. Vnde quælibet duo correlatiua realibus relationibus oppositionis opponuntur adinuicem, sed sunt illamet correlatiua, seipsa enim paternitas opponitur relatiue filiationi. Et propterea si prima conditio non deficeret, æqualitas filij ad patrem esset ipsa filiatio, & patris ad filium esset paternitas. Vnde ad rationem primam dicitur, quod antecedens est sane intelligendum. Potest enim dupliciter intelligi. Primo, vt sonant verba, scilicet quod vnitas quantitatis faciat æquale. Alio modo, ꝙ vnitas, id est indistinctio quantitatis ab alia secundum magis & minus faciat ęquale. Rursus ęquale potest dupliciter sumi. Vno modo vt significat relationem æqualitatis realis: alio modo vt significat æqualitatē indistincte siue secundum rem, siue non. Si primo modo sumatur, antecedens verū est de æquali secundo modo, id est cōfuse sumpto, & non de æqualitate, id est reali relatione, & ideo ratio nihil valet. Si secundo modo, antecedēs verum est de æqualitate reali, & est radix positionis nostræ. Et ex his patet quod secunda ratio male interpretatur conditiones relationum realium, debēt enī extrema realiter distingui secundum fundamenta, si relationes sunt præexigentes fundamenta. Ad tertium autem dicitur dupliciter. primo, quod relationes originis fundantur super actibus notionalibus. Et cū dicitur, illi sunt tres respectiue, respondetur ꝙ ex hoc bene sequitur, ergo relationes originis non sunt alię relationes ab illis, & non sequitur, ergo nō sunt relationes reales. Secūdo dicitur & melius, quod illa cōditio intelligitur de relationibus in exigentibus fundamentū. Sunt enim relationes duplicis ordinis. Quædam ferunt secum non solum fundamenta, sed etiam supposita. Et hæ sunt relationes originis, quas diximus constituere hypostases, &c. Quædam vero non ferunt, sed supponunt fundamenta & hypostases, & tales sunt æqualitas & similitudo, & ideo illæ reales, istæ non. Et per hoc patet solutio rationum Scoti in quoli. procedūt enim ex hoc, quod essentia est fundamentum relationum originis, quod non est verum proprie loquendo. Ad confirmationem vero de albedine, negatur quod ibi esset similitudo pro relatione reali, nisi forte ratione diuersarum partium ipsius albedinis extensæ, quod est extra propositum,

¶ Ad ea vero quæ primo contra conclusionē obijciūtur, vnica est rn̄sio, quod filiꝰ est secluso omni intellectu vere & realiter æqualis patri, quo ad vnitatē essentiæ, & distinctionen personarū, & quo ad relatiuā appellationē fundamentaliter: hæc em̄ habet ex vi gn̄ationis, Et sic est prima æqualitas, & nō per realitatē additæ relationis. Sicut etiā filius est idē sibi ipsi realissime secluso omni intellectu: & hoc habet à patre, &c. tn̄ nō sequit̄, ergo relatio idētitatis sibi est realis, est em̄ idē sibi idētitate fundamētaliter, & ita filius ęqualis æqualitate fundamētaliter sumpta. Hæc em̄ instantia manifestat vitiū obiectionū. Nec est verū, quod æqualitas formaliter sumpta sit perfectio simpliciter. Nec Aug. hoc dicit, quāuis dicat, quod æqualitatē inæqualitati iure præponis. Albū em̄ nigro iure præpones, & tn̄ neutrū est pfectio simpliciter. Scito tn̄ veritatē, ꝙ æquale nō quo ad relatioē: sed quo ad fundamentū præponit̄ inęquali: q̄a vnū præponit̄ multo, & sicut vnū præponitur multo, vnū aūt perfectionē simpliciter nō dicit, nisi ens denotatum vnū sit perfectio simpl'r, & ꝑpterea æquale à genere perfectionū simpl'r est valde remotum. Nec realitas inæqualitatis, si esset in diuinis, infert realitatē æqualitatis, qm̄ illa habet duas quantitates numero distincta, maiorē scilicet & minorē. Hęc aūt vnā tantū de facto habet. De perfectione aūt æqualitatis dupliciter contingit loqui, scilicet absolute & vt realis relatio. Et vtroq; modo concedo quod inuenit̄ in re, pfecta æqualitas, sed primo modo sumpta in diuinis, secūdo aūt mō in alijs rebꝰ. Falsum est em̄, imò īpossibile, ꝙ secūdo modo inueniat̄ in diuinis: qm̄ est forma imperfectionē coexigēs, s. distinctionē numeralē absolutorū. Et bene in re hac aduertas, & cōcedas in diuinis verā æqualitatē, & perfectā, & primā summā, &c. vt in corpore articuli ꝓbatū est: sed nō inquantū est relatio realis, vt in rn̄sione ad quartū dicit̄. Nec fallaris disgrediēdo ab æqualitate vno modo ad eā alio modo.

a *¶ Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue: necesse Comment.

Universidad de Deusto Biblioteca

est filium esse coæternũ patri. Probatur sic, omne ex principio existens posterius illo, aut procedit ab illo voluntate, aut à naturali paulatim perfecta, aut actione successiua: sed pater non generat filium voluntate, sed natura ab æterno perfecta & absq; actione successiua: ergo habet filiũ coæternum. Et similiter est de spiritusancto. Maior declaratur distinguẽdo causam posterioritatis ex parte agentis, vel actionis, &c. vt patet in litera. Minor vero quo ad vltimam partem declaratur ducendo ad impossibile, & scilicet quod filius esset successiue natus & cum materia & motu. Nec fundatur hic illatio materiæ sup hoc, quod vbicunq; est successio, ibi sit materia: sed, quod vbicunque est generatio successiua substantiæ, ibi est materia.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo ly naturæ, nõ est obliquus determinatus per ly ordo: sed ecõtra determinãs ipm ordinem. Ita quod non est sensus: vtrum sit ordo naturæ, tanquam rei ordinatæ, sed vtrum sit ordo naturæ, id est naturalis: vt naturale distinguitur contra voluntarium. 215 246

¶ In corpore vna est conclusio, in personis diuinis est ordo naturæ. *Commẽt.* Probatur. ordo semper est per comparationem ad aliquod principium. ergo est multiplex iuxta multiplicitatem principij. ergo est in diuinis secundum originẽ absq; prioritate. ergo est ordo naturæ. Prima consequẽtia explanatur in situ, intellectu & singulis causis. Secunda autem probatur, quia principium in diuinis est secundum originem absque prioritate. ex quæstio. trigesimatertia, artic. primo. Tertia autem manifestatur autoritate Augusti. qui & hoc vocabulum induxit. 215 33 46 160 161

¶ *Num de ratione ordinis originis sit prioritas & posterioritas.*

Quæstio. ¶ Circa hanc partem: pro quanto ponitur ordo absque prioritate: dubium insurgit apud multos putantes de ratione ordinis esse prioritatem & posterioritatem: & sicut ibi ponitur ordo originis, ponendũ est quod ibi sit prioritas & posterioritas originis, verum, quia non est Theologorum contentionibus deseruire, & in re hac nulla dissensio est nisi in verbis: idcirco breuiter scito, quod cum ordo originis nihil aliud sit nisi hoc esse ab hoc: & in eo secundum rem inuenitur à quo alius, & qui ab alio: & rursus à quo alius est quandoque à se producens, vt pater de primo producente: & in

cipium. Ergo filius non est æternus, neque spiritussanctus.

¶ Præterea, Omne quod corrumpitur, desinit esse. Ergo omne quod generatur, incipit esse. Ad hoc enim generatur, vt sit. Sed filius est genitus à patre. Ergo incipit esse, & non est coæternus patri.

¶ Præterea, Si filius genitus est à patre, aut semper generatur, aut est dare aliquod instãs suæ generationis. Si semper generatur (dum autem aliquid est in generari, est imperfectũ: sicut patet in successiuis, quæ sunt semper in fieri, vt tempus & motus) sequitur quòd filius semper sit imperfectus. Quod est inconueniens. Est ergo dare aliquod instans generationis filii. Ante illud ergo instans filius non erat.

¶ SED CONTRA est quod Athanasius dicit, quòd totæ tres personæ coæternæ sibi sunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum pater non voluntate, sed natura ab æterno perfecta, absque successiua actione filiũ generet, eundem ipsum sibi coæternum habet.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod necesse est dicere filium esse coæternũ patri. ¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, ꝙ aliquid ex principio existens posterius esse suo principio, potest contingere ex duobus. Vno modo ex parte agentis: alio modo ex parte actionis. Ex parte agentis quidem, aliter in agentibus voluntariis, aliter in agentibus naturalibus. In agentibus quidem voluntariis, propter electionem temporis. Sicut enim in agentis voluntarij potestate est eligere formã quam effectui conferat, vt suprà dictum est [c]: ita in eius potestate est eligere tempus in quo effectum producat [c]. In agentibus autem naturalibus hoc contingit, quia agens aliquod non à principio habet perfectionem virtutis naturalis ad agendum, sed ei aduenit post aliquod tempus, sicut homo non à principio generare potest. Ex parte actionis impeditur ne id quod est à principio, simul sit cum suo principio, propter hoc quòd actio est successiua. Vnde dato quòd aliquod agens tali actione agere inciperet statim cum est, non statim eodem instanti esset effectus, sed in instanti ad quod terminatur actio. Manifestum est autem secundum præmissa [c], quòd pater non generat filium voluntate, sed natura. Et iterum quòd natura patris ab æterno perfecta fuit [c]. Et iterum quòd actio, qua pater producit filium, non est successiua [c]: quia sic filius Dei successiue generatus esset, & eius generatio materialis & cum motu esset, quod est impossibile. Relinquitur ergo quòd filius fuit quandocunque fuit pater. Et sic filius est coæternus patri, & similiter spiritussanctus vtriq;.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit in lib. de verbis Domini, nullus modus processionis alicuius creaturæ perfecte repræsentat diuinam generationem. Vnde oportet ex multis modis colligere similitudinem: vt quod deest ex vno, aliqualiter suppleatur ex altero. Et propter hoc dicitur in synodo Ephesina. Coëxistere semper coæternum patri filium splendor tibi denuntiet. Impassibilitatem natiuitatis ostendat verbum, consubstantialitatem filii nomen insinuet. Inter omnia tamen expressius repræsentat processio verbi ab intellectu. Quod quidem nõ est posterius eo à quo procedit: nisi sit talis intellectus qui exeat de potentia in actum. Quod in Deo dici non potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd æternitas excludit principium durationis, sed non principium originis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnis corruptio est mutatio quedam. Et ideo omne quod corrumpitur, incipit non esse, & desinit esse. Sed generatio diuina non est transmutatio, vt dictum est supra [c]. Vnde filius semper generatur, & pater semper generat.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in tempore aliud est quod est indiuisibile, scilicet instans: & aliud est quod est duraus, scilicet tempus. Sed in æternitate ipsum nunc indiuisibile est, & semper stans, vt suprà dictum est [c]. Generatio vero filij non est in nunc temporis: aut in tempore, sed in æternitate. Et ideo ad significandum præsentialitatem & permanentiam æternitatis, potest dici quòd semper nascitur, vt Origenes dixit. Sed (vt Grego. & Augusti. dicunt) melius est quòd dicatur semper natus: vt ly semper, designet permanentiam æternitatis: & ly natus, perfectionem geniti. Sic ergo filius non est, imperfectus est, neque erat quando non erat, vt Arria. dixit.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in diuinis personis sit ordo naturæ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in diuinis personis non sit ordo naturæ. Quicquid enim in diuinis est, vel est essentia, vel persona, vel notio. Sed ordo naturæ non significat essentiam, neque est aliqua personarum aut notionum. ergo ordo naturæ non est in diuinis.

¶ Præterea, In quibuscunque est ordo naturę, vnum est prius altero, saltem secundum naturam & intellectum, sed in diuinis personis nihil est prius & posterius, vt Athan. dicit. Ergo in diuinis personis non est ordo naturæ.

¶ Præterea, Quicquid ordinatur, distinguitur: sed natura in diuinis non distinguĩtur. Ergo non ordinatur. Ergo non est ibi ordo naturæ.

¶ Præterea, Natura diuina est eius essentia. Sed non dicitur in diuinis ordo essentiæ. Ergo neque ordo naturæ.

¶ SED CONTRA, vbicunque est pluralitas sine ordine, ibi est confusio, sed in diuinis personis non est confusio, vt Athana. dicit. Ergo est ibi ordo.

CONCLVSIO.

¶ Quendam in diuinis naturæ ordinem necesse est esse: secundum quod ibi quoddam originis principium est absque prioritate.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo semper dicitur per comparationem ad aliquod principium. Vnde sicut dicitur principium multipliciter, scilicet secundum situm, vt punctus: secundum intellectum, vt principium demonstrationis, & secundum causas singulas: ita etiam dicitur ordo. In diuinis autem dicitur principium secundum originem absque prioritate, vt supra dictum est [c]. Vnde oportet ibi esse ordinem secundum originem absque prioritate [c]. Et hic vocatur ordo naturæ secundum Augus. non quo alter sit prius altero, sed quo alter est ex altero.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ordo naturæ significat notionem originis in communi, non autem in speciali [c].

¶ Ad secundũ dicendum, quòd in rebus creatis etiam cum id quod est à principio, sit suo principio coæuum secundũ duratione, tamẽ principiũ est prius secundum naturam & intellectum, si consideretur id ꝙ est principium. Sed si considerentur ipsæ relationes causæ & causati & principii & principiati, manifestũ est ꝙ relatiua sunt simul natura & intellectu inquantum vnũ est in diffinitione alterius.

Sed in diuinis ipsæ relationes sunt subsistentes personæ in vna natura. Vndę neque ex parte naturæ, neque ex parte relationum, vna persona potest esse prior alia, neque etiã secundũ naturã & intellectũ.

¶ Ad tertium dicendum quòd ordo naturæ dicitur, non quòd ipsa natura ordinetur, sed quòd ordo in diuinis personis attenditur secundum naturalem originem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd natura quodammodo importat rationem principij, non autem essentiæ [c]. Et ideo ordo originis melius nominatur ordo naturæ, quàm ordo essentiæ.

ARTIC-

161 his nulla sit discordia consequens est quòd internos & Scotum his omnibus consentientem: in prima distinct. vigesimaoctaua, quæstio vlt. & quolibetis quęstio. 5. non sit controuersia secundum rem: sed tantum differentia est in vocabulis. Quoniam ipsi vocant prius origine à quo alius, & etiam à se producens: posterius vero origine, qui ab alio: ita quod prioritas originis est ly à quo, seu à se: posterioritas vero ly ab alio: vt patet ab ipsomet in prima distin. decimasecunda, quæstio. secunda, & alibi. Vnde in huiusmodi propter sanctorum doctorum reuerentiam qui his vocabulis vsi non sunt, & ad tollẽdas erroris occasiones: sententiam teneant, sed linguam cohibeant. Pariunt quoque huiusmodi loquutiones obscuritatem in rebus manifestis, vt patet quum sit quæstio de identitate vel diuersitate signi originis, quo vel quibus pater & filius spirant: cum tamen res clara sit, quod pater à se, & filius à patre, vnico simul actu spirant, vt vnicum principium, vt dictum est.

¶ *Num pater sit aliquo modo prior filio.*

Quæstio. ¶ In responsione ad secundum, dubium occurrit, non præteritum à Sco. in vigesimaoctaua distin. primi, quæstio vltima, quod hoc dictum repugnat dictis in quæstio. quadragesima, articulo vltimo. Hic nãque dicitur: paternitas sine pater nullo modo est prior filio; ita quod nec secundum naturam, nec secundum intellectum: ibi autem expresse dictũ est quod hypostasis patris est prior secundum intellectum actu notionali, qui est generatio actiua, & consequenter prior filio, qui sequitur generationem passiuam: vt ibidem dicitur: non ergo stãt hęc duo simul.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis, & simpliciter & ad hominem scito, quod de patre & filio in diuinis contingit loqui dupliciter. Vno modo secundum rem pure. & sic loquitur hic autor negans omnẽ prioritatẽ & posterioritatẽ & probat hoc efficacissima ratione, scilicet quod in eis non est nisi relatio & essentia, in essentia nulla est prioritas, cum sit vna: relationes sunt simul na-

mul natura & intellectu: ergo. Alio modo cõtingit loqui de eis sub aliquo partiali cõceptu seu modo cõcipiẽdi, & sic loquut' est superi'. Et merito: quia titul' articuli erat de pręintellectione ꝓprietatũ respectu actuũ, & ecõuerso. Et sic pater similiter & paternitas, cõcept' vt Hypostasis, præcedat secundũ intellectũ gñationẽ & filiũ, vñ nulla est in dictis contradictio. Imo & hoc loco manifeste apparet, qđ Sco. tam in loco allegato, quã in quolibetis. q. 4. imposuit S. T. motiuũ ad faciẽdã illã distõnẽ de paternitate vt constitutiua & vt relatio, vt saluaret patrem esse priorem filio: neq; enim hoc somniauit autor vnquã, sed hic docuit oppositũ, dicens ipsas relationes subsistẽtes quæ sunt pater & filius, oportere esse oĩno simul etiã intellectu: & hoc ex meritis rerũ. Rõ eñi quę mouit autorẽ ad illã distõnẽ, fuit, quia relatio vnica habet duos act', scilicet constituere hypostasim, & referre: vt ibi patuit, & scito, quod cum hac vnica distõne pręmissa, scilicet de reb' secundũ se, aut de eis secũdũ aliquẽ spãlem cõceptũ seu concipiendi modũ: solues obiectiões eorũ qui oĩno prioritatẽ in diuinis ꝓbare volunt: vel ex eo quod Au. dicit, quod nihil generat se, eo quòd esset añ quã esset: et sic de rõne generantis est esse añ genitũ, vel ex eius similib'. Hæc eñ omnia non cõcludunt rem, seu ꝑsonã generãtẽ, &c. esse priorem etiam secundũ intellectũ, sed rẽ illam sic cõceptã, esse priorẽ secũdũ rõnẽ. Cõstit autẽ nõ valere argumẽtũ à re sic cõcepta ad eandẽ simpliciter. Est eñ sophisma à secundũ quid ad simplr.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio, necesse est filiũ esse æqualẽ patri in magnitudine ab ęterno. Et ꝓbatur primo quo ad primã partẽ sic. De rõne paternitatis & filiationis est, qđ fili' accipiat perfectionẽ naturæ, sicut pater. Ergo filius in diuinis habet pfectionẽ naturæ paternæ: ergo est ęqualis patri in magnitudine. Antecedens declarat' in creaturis. Prima vero cõsequentia ꝓbat' qa in diuinis est vere & ꝓprie paternitas & filiatio. Secũda aũt: quia magnitudo nihil aliud significat quã perfectionẽ naturę. Quo ad secundũ vero partẽ s. ab æterno ꝓbat'. Virtus Dei patris nõ est defectiua, neq; fili' Dei succesiue perficit: ergo ab æterno, & declaratur seqla: quia ex horum oppositis accidit in humanis, qđ filius non statim æquatur patri. Et confirmatur totum autoritate Hilarij.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ secundæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio habens tres partes: pater est in filio, & ecõuerso secundũ essentiã, & relationem, & originẽ. Quo ad primã partem ꝓbat' sic, essentia patris est in filio: ergo pater est in filio. antecedens manifestatur: quia

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrũ filius sit æqualis patri secundũ magnitudinẽ.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod filius non sit æqualis patri in magnitudine. Dicit enim ipse Ioa. 14. Pater maior me est. Et Apo. 1. Cor. 15. Ipse filius subiectus erit illi qui sibi subiecit omnia.

¶ Præterea, Paternitas pertinet ad dignitatem patris, sed paternitas nõ cõuenit filio. ergo nõ quicquid dignitatis habet pater, habet filius. Ergo non est æqualis patri in magnitudine.

¶ Præterea, Vbicunq; est totum & pars plures partes sunt aliquid maius quã vna tñ vel pauciores, sicut tres homines sunt aliquid maius quã duo vel vnus. Sed in diuinis videt' esse totum vniuersale & pars. Nam sub relatione vel notione plures notiones cõtinentur, cũ igitur in patre sint tres notiones, in filio autẽ tãtum duę, videtur quòd filius non sit æqualis patri.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Phi. 2 Non rapinã arbitratus est esse se ęqualẽ Deo.

CONCLVSIO.

¶ In diuinis necessẽ est filiũ esse æqualem patri in magnitudine, accipiẽdo totam naturæ patris perfectionẽ.

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ necesse est dicere filiũ esse æqualem patri in magnitudine. Magnitudo enim Dei non est aliud quàm perfectio naturæ ipsius. Hoc autẽ est de ratione paternitatis & filiationis, quòd filius per generationẽ pertingat ad habendã perfectionem naturæ, quæ est in patre, sicut & pater. Sed quia in hominibus generatio est transmutatio quędam exeuntis de potentia in actum, non statim à principio homo filius est ęqualis patri generanti, sed per debitum incrementũ ad æqualitatem perducitur: nisi aliter eueniat propter defectum principij generationis. Manifestũ est autẽ ex dictis [c], quòd in diuinis est proprie & vere paternitas & filiatio. Nec potest dici, quòd virtus Dei patris fuerit defectiua in generãdo, neq; quòd Dei filius successiue & per transmutationẽ ad perfectionẽ peruenire [c]. Vnde necesse est dicere quòd ab ęterno fuerit patri æqualis in magnitudine. Vnde & Hila. dicit in lib. de synodis. Tolle corporum infirmitates, tolle conceptus initium, tolle dolores & omnem humanam necessitatem omnis filius secundũ naturalẽ natiuitatẽ ęqualitas [illegible]ris est, quia est & similitudo naturæ.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ver[illegible]la intelliguntur dicta de Christo secundum humanam naturam, in qua minor est patre, & ei subiectus. Sed secundum naturam diuinam ęqualis est patri. & hoc est quod Atha. dicit, Aequalis patri secundum diuinitatem, minor patre secundũ humanitatẽ. Sed secundum Hil. in 18. lib. de Trinita. donantis autoritate pater maior est, sed minor non est cui vnum esse donatur [c]. Et in lib. de Syno. dicit quòd subiectio filij naturæ pietas est, id est recognitio autoritatis paternæ. Subiectio autem cæterorum, creationis infirmitas.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd æqualitas attenditur secundum magnitudinem. Magnitudo autem in diuinis significat perfectionem naturæ (vt dictum est [c]) & ad essentiam pertinet. Et ideo æqualitas in diuinis & similitudo secundum essentialia attenditur: nec potest secundum distinctionem relationum inæqualitas vel dissimilitudo dici. Vnde Augus. dicit cõtra Maximinum, Originis quęstio est quid de quo sit, ęqualitatis autem qualis aut quantus sit. Paternitas igitur est dignitas patris, sicut & essentia patris. Nam dignitas est absoluta, & ad essentiam pertinet. Sicut igitur eadem essentia quę in patre est, paternitas in filio est filiatio [c]: ita eadem dignitas quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio. Vere ergo dicitur quòd quicquid dignitatis habet pater, habet filius: nec sequitur, paternitatem habet pater, ergo paternitatem habet filius. Mutatur enim quid in ad aliquid. Eadem enim est essentia & dignitas patris & filij. Sed in patre est secundum relationem dantis, in filio secundum relationem accipientis.

¶ Ad tertium dicendu, quòd relatio in diuinis non est totum vniuersale, quamuis de similibus relationibus prædicetur, quia omnes relationes sunt vnum secundum essentiã & esse. Quod repugnat rationi vniuersalis: cuius partes secundum esse distinguuntur. Et similiter persona (vt supra dictũ est [c]) nõ est vniuersale in diuinis. Vnde neque omnes relationes sunt maius aliquid quàm vna tantum: nec omnes personæ maius aliquid quàm vna tantũ: quia tota perfectio diuinæ naturæ est in qualibet personarum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum filius sit in patre, & econuerso.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd filius non sit in patre, & ecõuerso. Philosophus eñ in 4. physi. ponit octo modos essendi aliquid in aliquo, & secundum nullum horum filius est in patre, aut econuerso: vt patet discurrenti per singulos modos. Ergo filius non est in patre, nec econuerso.

¶ Præterea, Nihil quod exiuit ab aliquo, est in eo, sed filius ab æterno exiuit à patre, secundum illud Michææ 5. Egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Ergo filius nõ est in patre.

¶ Præterea, Vnum oppositorum non est in altero. Sed filius & pater opponuntur relatiue. Ergo vnus non potest esse in alio.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 14. Ego in patre, & pater in me est.

CONCLVSIO.

¶ In diuinis pater est in filio, & econtra secundum essentiam, relationem, & originem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in patre & filio tria est considerare, scilicet essentiam, & relationem, & originem, & secundum quodlibet istorum filius est in patre, & econuerso. Secundum essentiam enim pater est in filio, quia pater est sua essentia, & communicat suam essentiam filio, non per aliquam suã transmutationem. Vnde sequitur quòd cum essentia patris sit in filio, quòd in filio sit pater. Et similiter cum filius sit sua essentia, sequitur quòd sit in patre, in quo est eius essentia. Et hoc est quod Hil. dicit 5. de Trin. Naturam suam (vt ita dicã) sequitur immutabilis Deus, immutabilem gignens Deum subsistentem. Ergo in eo Dei naturam intelligimus, cum in Deo Deus insit. Secundam etiam relationes manifestum est, quòd vnum oppositorum relatiue est in altero secundum intellectum. Secundum originem etiam manifestum est, quòd processio verbi intelligibilis non est aliquid extrà, sed manet in dicente. Id etiam quod verbo dicitur, in verbo continetur. Et eadem ratio est de spiritusancto.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ea quæ in creaturis sunt, non sufficienter repræsentant ea quæ Dei sunt. Et ideo secundũ nullum eorum modorum quos Philosop. enumerat, filius est in patre, aut ecouerso. Accedit tamen magis ad hoc modus ille, secundum quẽ aliquid dicitur esse in principio originante: nisi quod deest vnitas essentię in rebus creatis inter principium, & id quod est à principio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd exitus filij à patre est secũdum modum processionis inte-

pater cõmunicat essentiã filio absq; aliqua transmutatione. cõsequẽtia vero probatur, quia pater est sua essentia: & similiter ecõuerso, essentia filij est in patre: ergo filius est in patre: quia filius est sua essentia. Et confirmatur autoritate Hilarij.

¶ Circa hanc partẽ aduerte duo. Primũ est qđ patrẽ esse in filio rõne essentiæ, potest intelligi dupľr. Vno mõ qđ ipsa essentia secundũ se, sit rõ essendi in filio: quẽadmodũ dicimus, qđ pater intelligit rõne essentiæ. Et hic sensus alienus est à mente autoris: sic eñ optime sequeret', ergo filius est in filio, sicut sequit', ergo fili' intelligit. Alio mõ qđ essentia vt vna in pluribus sit rõ vni, qđ sit in alio: quẽadmodũ etiã dicim' qđ essentia, vt in principio, est rõ generãdi. Et sic verificatur in proposito. Esse enim in alio quum duo exigat, coniunctionem & distinctionẽ extremorum, dupliciter contingit: vel secũdum rationẽ quo ad distõnẽ, vt Deitas in Deo, & vniuersaliter forma in supposito à quo nõ distiguit' realiter: vel secundũ rẽ, in ꝓposito intelligit' secundũ rẽ, ita qđ adesse in inuicẽ diuinarũ personarũ cõcurrit, & realis alietas, & realis coniunctio. Est enim pr̃ in filio, vt cõsubstantialis in alio consubstantiali: rõne vni' essentię in vtroq; ex hoc autẽ scito secũdo, qđ esse in persona, vt mõ loqmur, est de numero notiõaliũ mixtorũ, sicut potẽtia generãdi, qñ claudit in se distinctionẽ personarũ, & vnitatẽ essentiæ. Et propterea sicut in alijs huiusmodi medijs inter essentialia & notionalia nõ valet argumẽtũ ad essentialia pure sumpta, ita nec hic. Vñ sicut essẽtia non generat, & tñ in patre est rõ generãdi, ita ipsa nõ est in aliqua persona eo mõ quo persona vna est in alia: & ipsa tñ in plurib' est rõ essendi in inuicẽ. Et ex his patet primo efficacia rõnis literæ, quę non ex identitate patris, aut filij cum essentia, vt quidã intellexisse videnť, sed ex vnitate essentiæ vtriusq; procedit. Et optime hic insinuať in ipsis patris & filij ac essentiæ nominib'. Patet secundo solutio rõnũ allatarũ in 19. di. primi apud Capreo. Ambæ nanque conditiones simul iunctę reddunt processum validum. 225 276 224 1. di. 19. q. 2. art. 2. & 4 contra G. 9. fi. & 65. Et 10.10. l. 6 col. 2. fi. & c. 16. l. 7 col. 2.

¶ *Num ex vnitate essentiæ in personis diuinis inferatur, vnam in alia esse.*

Quæstio. ¶ Vnde tamen restat dubium: an ista ratio valeat ex vnitate essentiæ vtriusque, ita quòd par fuerit dixisse, essentia patris est in filio: ergo &c. & essentia patris est filius: ergo, &c. id est, an ad vim processus exigatur ille modus in, vt iacet in litera, scilicet essentia patris est in filio, ergo, &c. Et ratio dubij est, quia ly in, non nisi relationem rationis dicit: Pater autem in filio secundum rem. Et rursus essentia alio modo est in filio quàm pater in filio: quia illa vt forma in supposito, hic vt suppositum substantiale in alio supposito.

¶ Ad

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad hoc dicitur, quod quia ad veritatẽ propositionũ modus significandi tantum spectat, quod quãdoq; variat veritatẽ, idcirco licet ꝓcessus iste quo ad rem super vnitate essentiæ in pluribus fundetur (hic enim consubstantiales personas reddit, & vnam substantialiter in alia ponit secundum rem) tamen quo ad manifestandũ quod ꝓprie verificatur hæc loquutio, pater est in filio, & econuerso: fundatus etiã supra ly in. Ex hoc enim qđ vna est essentia plurium congrue admittit ly in respectu singularum personarũ: optime sequitur, ergo quælibet persona rõne illius essentiæ potest quoq; dici esse in alia. Nec obstat diuersitas modi, imò de necessitate oportet diuersum esse modum rõnis essendi & entis, vt patet inductiue: nec officit qđ relationẽ significat rationis: qm rõnis quoque relatio est, quum dicitur, pater est in filio, sicut quum dicitur æqualis filio: nulla siquidem in diuinis est realis relatio præter illas quatuor relationes originis. Vnde sicut de æqualitate & similitudine personarum distinctũ est, quo ad fundamentum & extrema, &c. ita de esse in inuicẽ proportionaliter dicendum est: includit enim vnitatẽ essentię, & distinctionẽ personarum, sicut ille, vt ex dictis patet.

225 1. dist. 20. artic. 2.

Comment. ¶ Quo ad secundam vero partem probatur, vnũ correlatiuum est in alio secundum intellectum: ergo vna persona diuina est in alia secundum relationem.

Aduer. d 290 219 ¶Contra hanc rationem arguũt Aureolus & Durandus apud Capr. vbi supra. Primo quia vnum relatiuum non est in alio, sed ad aliud, & distinguitur ac opponitur. Secundo, quia sic Spiritussanctus non esset in patre & filio: quia non refertur ad eos, sed in spiratore ad quem refertur. Sed hæc & similia faciliter apparet nihil obstare: in solisq; verbis differentiam esse. Neq; enim vult autor patrem esse in filio secundum rem quo ad relationem: quoniam liquet, patrem vt sic ad filium esse, non in filio, sed secundum intellectum, seu diffinitiuam rationem: frequentissimo nanq; vsu dicimus, vnum correlatiuũ in ratione alteri⁹ esse, vt Porphy. in prędicabilib⁹ dicit. (e 220 223) Et cũ in litera explicite ponatur ly secundũ intellectum, mirum est quomodo isti arguant contra hoc. Rursus quũ vnicuiq; mõ sat sit propria habere infra suam rationem formalẽ, nullũ inconueniens est concedere, qđ Spũssanctus nõ est secundum intellectũ quo ad relationẽ in patre & filio, nisi vt sunt spirãtes ipsum. Non enim à quolibet modo exigẽdum est quicquid ex omnibus simul modis habetur: vt arguens somniat fuisse de intentione autoris. Vnde si ex hoc inferretur, ergo spũssanct. non est in patre & filio: vel, ergo non est in patre & filio, nisi vt spirantibus: sophisma est à (e 219) secundum quid ad simpliciter. Est nanq; in eis

rioris, prout verbum exit à corde, & manet in eo e. Vnde exitus iste in diuinis est secundum solam distinctionem relationum, non secundum essentialem aliquam distantiam.

¶Ad tertium dicendum, quòd pater & filius opponuntur secundum relationes, non autem secundum essentiam, & tamen oppositorum relatione vnum est in altero, vt dictum est e.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum filius sit æqualis patri secundum potentiã.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd filius non sit æqualis patri secundum potẽtiam. Dicitur enim Ioã. 5. Nõ potest filius à se facere quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Pater autem à se potest facere. Ergo pater maior est filio secundum potentiam.

¶Præterea, Maior est potentia eius qui præcipit & docet, quàm eius qui obedit & audit: sed pater mandat filio, secundum illud Ioan. 14. Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio. Pater etiam docet filium secundum illud Ioan. 5. cap. Pater diligit filium, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit. Similiter & filius audit, secundum illud Ioã. 5. Sicut audio, iudico. Ergo pater est maioris potentię quã filius.

¶Præterea, Ad omnipotentiam patris pertinet quòd possit filium generare sibi æqualem. Dicit enim Augusti. in lib. contra Maximinum. Si non potuit generare sibi ęqualem, vbi est omnipotentia Dei patris. Sed filius nõ potest generare filium, vt suprà ostensum est e. Non ergo quicquid pertinet ad omnipotentiam patris, potest filius. Et ita non est ei in potestate æqualis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioan. 5. Quæcunque pater facit, hæc & filius similiter facit.

CONCLVSIO.

¶*Cum filius æqualis sit patri in perfectione naturæ, æqualem ei esse in potentia necesse est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd filius est æqualis patri in potestate. Potentia enim agendi consequitur perfectionem naturæ. Videmus enim in creaturis, quòd quanto aliquis habet perfectiorem naturam, tanto est maioris virtutis in agendo. Ostensum est autem suprà e, quòd ipsa ratio diuinæ paternitatis & filiationis exigit quòd filius sit æqualis patri in magnitudine, id est in perfectione naturæ. Vnde relinquitur quòd filius sit æqualis patri in potestate. Et eadem ratio est de spiritussancto respectu vtriusque.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc quòd dicitur filius, non potest à se facere quicquam, non subtrahitur filio aliqua potestas, quàm habeat pater, cum statim subdatur, quòd quodcunque pater facit, filius similiter facit: sed ostenditur, quòd filius habet potestatem à patre, à quo habet naturam. Vnde dicit Hila. 9. de Trinita. Naturæ diuinæ hæc vnitas est, vt ita per se agat filius quod non à se agat.

¶Ad secundum dicendum, quòd in demonstratione patris & auditione filij non intelligitur, nisi quòd pater communicat scientiam filio, sicut & essentiam. Et ad idem potest referre mandatum patris, per hoc, quòd ab æterno dedit ei scientiam & voluntatem agendorum, eum generando. Vel potius referendum ad Christum, secundum humanam naturam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut eadem essentia, quæ in patre est paternitas, in filio est filiatio: ita eadem est potentia qua pater generat, & qua filius generatur e. Vnde manifestum est quòd quicquid potest pater, potest filius, non tamen sequitur quòd possit generare, sed mutatur quid in ad aliquid. Nam generatio significat relationem in diuinis. Habet ergo filius eandem potentiam quam pater, sed cum alia relatione. Quia pater habet eam vt dans. Et hoc significatur, cum dicitur quòd potest generare. Flius autem habet eam vt accipiens. Et hoc significatur, cum dicitur quòd potest generari.

sic, & est in eis ratione essentię vt consubstantialis, vt in primo modo dictum est: & etiam secundum originem, vt dicetur. Non valet igitur argumentum, spiritussanctus secundum rationem non est in patre & filio nisi sic, ergo spiritussanctus non est in eis nisi sic, ly enim secundum relationem, se habet vt secundum quid.

Comment. ¶ Quo ad tertiam autẽ partẽ, probatur, verbũ nõ procedit extra dicentẽ, & quod verbo dicitur, in verbo cõtinetur: ergo vna persona diuina est in alia secundum originem.

Aduer. ¶ Cõtra hanc rationem arguit Aureo. suprà dupliciter. Primo, quia modus essendi in alio, sicut principio, est imperfectior: vt commentator vult. 4. Physic. con. 14. & non est reciprocus. Modus autem quo vna persona diuina est in alia, est perfectissim⁹ & reciprocus: ergo. Secũdo, qa secũdũ hãc rõnẽ pr̃ esset in verbo, sicut totus mũdus est in verbo, probat sequela: qa esset vt res dicta, & cõstat totũ mundũ verbo Dei dictũ esse. ¶Ad hæc dicit, quod esse in principio actiuo contingit dupliciter, scilicet extraneo & intraneo, id est secũdum operationẽ transeuntẽ & immanentẽ. Et ꝙ licet esse in principio actiuo extraneo sit imperfectionis, sicut esse causarũ: esse tamẽ in principio intraneo, nullius ĩperfectionis est: vñ in litera ꝓbatio sumpta est, qa verbũ non ꝓcedit extra dicentẽ. Reciprocatio autẽ etiã in extraneis admittit dũ cãm in effectibus esse per imitationẽ, seu repræsentationẽ cõcedim⁹, ad secũdũ vero dicẽdũ, qđ res dicta non est vno mõ. Quædã enĩ est res essẽtialiter dicta: quędã vero repręsentatiue. Pater igitur est in filio vt res essentialiter dicta verbo. Creaturę autem oẽs dñr repręsentatiue inquãtum, scilicet repræsentant in Deo, cuius essentialiter est verbum, vt dicti & dicentis.

226 1. di. 15. q. 1. art. 1. & 4. cõ. cor. art. 24. 3.

QVAESTIO QVADRAGESIMATERTIA, de Missione diuinarum personarum, in octo Articulos diuisa.

DEINDE considerandũ de missione diuinarũ personarũ. ¶Circa hoc quæruntur octo. ¶Primo, vtrum alicui diuinę personæ cõueniat mitti. ¶Secũdo, vtrũ missio sit æterna, vel tẽporalis tantũ. ¶Tertio, secundũ quid diuina persona inuisibiliter mittatur. ¶Quarto, vtrũ cuilibet personæ cõueniat mitti. ¶Quinto, vtrũ inuisibliter mittatur tam filius quàm spiritussanctus. ¶Sexto, ad quos fiat missio inuisibilis. ¶Septimo, de missione visibili. ¶Octauo, vtrum aliqua persona mittat seipsam visibiliter, aut inuisibiliter.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum alicui personæ diuinæ conueniat mitti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd personæ diuinæ non conueniat mitti. Missus enim minor est mittente. Sed vna persona diuina non est minor alia. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶Præterea, Omne quod mittitur, separatur à mittente. Vnde Hier. dicit super Ezech. Quod cõiunctum est, & in corpore vno copulatum, mitti non potest. Sed in diuinis personis nihil est separabile, vt Hila. dicit. Ergo vna persona non mittitur ab alia.

¶Præterea, Quicunque mittitur, ab aliquo loco discedit, & ad aliquem locum de nouo vadit. Hoc autem diuinę personę non conuenit, cum vbiquæ sit. Ergo diuinæ personæ non conuenit mitti.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 8. Non sum ego solus, sed ego & qui misit me, pater.

CONCLVSIO.

¶*Diuinæ personæ conuenit mitti, inquantũ originatur ab alia. Et nouo modo essendi incipit esse, vt filius à patre missus est in mundum per assumptam carnem, vbi semper fuit secundum diuinitatem.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in ratione missionis duo importantur. Quorum vnum est habitudo missi ad eum à quo mittitur. Aliud est habitudo missi ad terminum ad quem mittitur. Per hoc autem, quòd aliquis mittitur, ostenditur processio quędam missi à mittente: vel secundum imperium, sicut Dominus mittit seruũ: vel secundum consilium, vt si consiliarius mittere dicatur regem ad bellandum: vel secundum originem, vt si dicatur ꝙ flos emittitur ab arbore. Ostenditur etiam habitudo ad terminum ad quem mittitur, vt aliquo modo ibi esse incipiat: vel quia prius ibi omnino nõ erat, quo mittitur: vel qa incipit ibi aliquo non esse, quo prius nõ erate. Missio igitur diuinæ personæ cõuenire potest secundum quod importat ex vna parte processionem originis à mittente, & secundum quod importat ex alia parte nouum modum existendi in alio. Sicut filius dicitur esse missus à patre in mundum, secundum quod

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæsecundæ Articulum sextum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna cõclusio respõsiua affirmatiue. Filius est ęqualis patri in ptãte, probat, ratio paternitatis & filiatiõis exigit æqualitatẽ in magnitudine & perfectione naturæ: ergo æqualitatẽ in ptãte. Antecedẽs patet ex ar. 4. cõsequẽtia vero probatur, quia potentia actiua sequit perfectionem naturæ, quod probatur, quia in creaturis quãto aliqđ est perfectioris naturæ, tanto est maioris virtutis in agẽdo, vt patet inductiue, & in eadem specie in genere corporum, & vniuersaliter substantiarum.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum primum.*

Comment. 549 Titulus ex consuetudine scripturę clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiuæ. Alicui personæ diuinæ potest conuenire mitti. Probatur sic, missio includit duo, scilicet habitudinem processionis à mittente, vel secundum imperiũ vel secundũ consiliũ, vel secundũ originem, & habitudinẽ ad id quo mittitur inceptionis essendi simpliciter, vel nouo modo: ergo personæ diuinæ potest cõpetere missio, vt importat habitudinẽ processionis secundũ originẽ, & habitudinẽ inceptionis noui modi essendi in alio. Et cõfirmatur cõsequẽs, quia de facto filius est missus à patre, vt nouo modo esset in mundo, scilicet per assumptam carnem.

Aduer. ¶Aduerte hic, quod simul litera tradidit & qđ sit missio, & quot includat & quotupliciter dicatur, & absq; alio medio intulit conclusionẽ: quoniã cõstat alicui personæ diuinæ conuenire processionẽ secundũ originem, & nouum modũ essendi in aliquo, vt de filio explanatur. (e 223 225) Dubiũ autem quod circa rationẽ missionis est, in vltimo huius quõnis art. tractabit: qm ibi ex proposito accidit.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum secundum.*

IN titulo ly tãtum, positum est propter processionem quæ distinguitur in æternam & temporalem 14. dist. primi sententiarũ. Ita quod qõ est an missio diuinæ personæ distinguenda sit in æternam & temporalem, an inueniatur tantũ missio temporalis: & nulla sit missio æterna.

21 1. di. 15. q. 1. arti. 2. Comment. ¶ In corpore ponitur vna distĩctio trimẽbris, cũ tribus conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est nominum significantium originem diuinarũ personarũ, quę dã significãt solũ habitudinẽ ad principiũ, vt processio. Quædã cũ habitudinẽ ad principiũ processionis terminũ æternũ, vt generatio & spiratio. Quædã cum habitudine ad principiũ ꝓcessionis terminũ temporalem, vt missio & datio. Quod probatur: quia mittitur aliquid ad hoc quod in aliquo sit simpliciter, vel nouo modo. Datur vero ad hoc vt habeatur, vtrũq; aũt horũ est tẽporale. Cõclusiones autem sunt quod noĩa tertij ordinis dicũtur tẽporaliter tantũ: secundi vero æternaliter tantũ, primi autẽ vtroq; modo. Et sic patet responsio satis clara. ¶In rñsione ad tertiũ, aduerte diligẽter, quod duę rñsiones ibi datæ nõ differũt in numero significatorũ, quoniã secundũ vtrãq; missio importat processionem à principio, & terminũ, seu effectũ tẽporalẽ, sed in qualitate seu specie processionis. Nã prima responsio intẽdit quod missio importat processionẽ in cõmuni in terminum temporalem. Secunda autem intendit quod missio includit processionem æternam & effectum temporalem. Et hanc responsionem secundam præfert autor primæ ex hoc, quia habitudo diuinæ personæ ad suum principium est vna tantum, illa scilicet qua æternaliter procedit ab ea. secundum autem primam responsionem persona missa, puta filius, præter generationis respectum, refertur ad patrem vt mittentem ipsum in terminum temporalem, puta assumptam carnem. Et ad hoc confirmandum exponitur distinctio quæ fit de gemina processione temporali, scilicet & æterna, quod ibi non geminatur respectus ad principium, sed ad terminum: quoniam alter est æternus, alter temporalis. Et hanc secundam responsionem sectatur autor communiter.

Aduer. a ¶ *Super Quæstionis quadragesimætertiæ Articulum tertium.*

IN titulo missio inuisibilis dicitur, qm (vt ab Aug. 4. de Trin. & in 15. dist. primi, tractatur) missio distĩguitur in missionẽ visibilẽ, & in missionẽ inuisibilẽ. Et dicitur visibilis illa quæ fit cum aliquo signo sensibili sicut spiritusſ. missus est in forma ignis & columbæ. Et filius, in carne humana. Inuisibilis autem cũ fit intus in anima absq; exteriorib⁹ signis, vt cũ infunditur gratia cõmuniter. De hac ergo inuisibili missione diuinæ personæ ad animã, est nũc qõ. vtrũ attẽdatur tũ secundũ gratiã gratũ faciẽtẽ, quę filios Dei cõstituit: an etiã secũdũ alia dona cõia bonis & malis: puta secundũ sciẽtiã, fidẽ, prophetiã, &c. Et dicitur gratia gratũ faciẽs. ad differẽtiã gratiæ gratis datæ, vt sunt illæ de quib⁹ Apost. ad Cor.

Comment. ¶In corpore tria intẽdit probare. Primũ est ꝙ persona diuina mittitur inuisibiliter secũdũ solã gratiã gratũ faciẽtẽ: & hæc est conclusio directe responsiua quæsito. Secundum est, quod persona diuina dat etiã secundum solam gratiã. Tertium est, quod persona diuina in ipso gratiæ dono simul dat & mittitur ibi, sed tamen in ipso dono. Probat autẽ hæc, adunando duo principia sic, diuinæ personæ missio quidẽ exigit existentiam nouo modo in aliquo, datio autem exigit quod habeatur ab aliquo: ergo vtrunque exigit gratiam gratum facientem. Et probatur sequela, quia neutrum horum est nisi secundũ perfectam gratiam, quod in litera sigillatim ꝓbatur. 74 & primo de nouo modo existendi sic. modi existendi Dei in creaturis sunt duo: communis, scilicet & specialis. Prim⁹ attenditur secundũ participationem causæ ab effectib⁹, & distinguitur per essentiã, præsentiam, & potentiam, de quibus in q. 8. diffuse tractatũ est. Secundus vero specialis attenditur secundum esse obiectiuum respectu solius creaturæ rationalis. Et quia secundũ hũc modum Deus ipse attingitur vt amatus & cognitus, ideo sic existit nouo modo in creatura rationali vt in templo suo, & consequenter secundum solam gratiam nouo modo existit. 228 2. dist. 24. q. 2. arti. 1.

incœpit in mundo esse per carnem assumptã: & tamen ante in mundo erat, vt dicitur Io. 1.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ missio importat minorationem in eo qui mittitur, secundum quod importat processionem à principio mittente, aut secundum imperiũ, aut secundum consiliũ: quia imperans est maior, & consilians est sapientior. Sed in diuinis non impotrat nisi processionem originis, quæ est secundum ęqualitatẽ, vt suprà dictum este. Ad secundum dicendum, ꝙ illud quod sic mittitur, vt incipiat esse vbi prius nullo mõ erat, sua missione localiter mouetur. Vnde oportet ꝙ loco separetur à mittente. Sed hoc non accidit in missione diuinæ personæ, quia persona diuina missa, sicut non incipit esse vbi prius non fuerat, ita nec desinit esse vbi fuerat. Vnde talis missio est sine separatione, sed habet solam distinctionem originis.

¶Ad tertium dicendum, quòd obiectio illa procedit de missione quæ fit secundum motum localem, quæ non habet locum in diuinis.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum missio sit æterna, vel temporalis tantum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quód missio possit esse æterna. Dicit enim Gregeco mittitur filius, quo generatur. Sed generatio filij est æterna. Ergo & missio.

¶Pręterea, Cuicunque conuenit aliquid temporaliter, illud mutatur. Sed persona diuina non mutatur. Ergo missio diuinæ personæ non est temporalis, sed æterna.

¶Præterea, Missio ꝓcessionẽ ĩportat. Sed ꝓcessio diuinarũ ꝑsonarũ est ęterna. Ergo & missio.

¶SED CONTRA est quod dicitur Galat. 4. Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum.

CONCLVSIO.

¶*Missio contra generationem & spirationem distincta, temporalis est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in his quæ impotant originem diuinarũ personarum, est quædam differentia attendenda. Quædam enim in sui significatione important solam habitudinem ad principium, vt processio & exitus. Quædam vero cum habitudine ad principium determinant processionis terminum. Quorum quædam determinant terminu[m] æternum, sicut generatio & spiratio. Nam generatio est processio diuinæ personæ in naturam diuinam. Et spiratio passiue accepta importat processionem amoris subsistentis. Quædam vero cum habitudine ad principium importãt terminum temporalem, sicut missio & datio. Mittitur enim aliquid ad hoc vt sit in aliquo, & datur ad hoc quod habeatur. Personam autem diuinã haberi ab aliqua creatura, vel esse nouo modo existendi in ea, est quiddam temporale. Vnde missio & datio in diuinis dicuntur temporaliter tantum. Generatio autem & spiratio solum ab æterno. Processio autem & exitus dicuntur in diuinis & æternaliter & temporaliter, nam filius ab æterno processit vt sit Deus, temporaliter autem, vt etiam sit homo secundum missionem visibilem vel etiam vt sit in homine secundum inuisibilem missionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod Greg. loquit de generatione tẽporali filii, nõ à patre, sed à matre. Vel quia ex hoc ipso fili⁹ habet quod possit mitti, ꝙ est ab æterno genitus.

¶Ad secundum dicendum, quod diuinam personam esse in nouo modo in aliquo, vel ab aliquo haberi temporaliter, non est propter mutationem diuinæ personæ, sed propter mutationem creaturæ, sicut & Deus temporaliter dicitur Dominus propter mutationem creaturę.

¶Ad tertiũ dicendum, quod missio non solum importat processionẽ à principio, sed determinat processionis terminum temporalem. Vnde missio solum est tẽporalis, vel missio includit processionẽ æternam, & aliquid addit, scilicet temporalẽ effectũ. Habitudo enim diuinę personæ ad suũ principium non est nisi ab ęterno. Vnde gemina dicitur processio æterna, scilicet & temporalis, non propter hoc quod habitudo ad principium geminetur, sed geminatio est ex parte termini temporalis & ęterni.

ARTICVLVS III.

¶*Vtrum missio inuisibilis diuinæ personæ sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis.*

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur quod missio inuisibilis diuinę personæ non sit solum secundum donum gratiæ gratum facientis. Diuinam enim personam mitti, est ipsam donari. Si igitur diuina persona mittitur solum secundum dona gratiæ gratum facientis, non donabitur ipsa persona diuina, sed solum dona eius. Quod est error dicentium spiritumsanctũ non dari, sed eius dona.

¶Præterea, Hæc prępositio secundum, denotat habitudinem alicuius causę, sed persona diuina est causa quod habeatur donum gratiæ gratum facientis, & non econuerso, secundũ illud Rom. 5. Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritumsanctum qui datus est nobis. Ergo incõuenienter dicitur, quod persona diuina secundum dona gratiæ gratum facientis mittatur.

¶Præterea, Augusti. dicit 4. de Tri. quod filius cum ex tempore mente percipitur, mitti dicitur. Sed filius cognoscitur, non solum per gratiam gratum facientem, sed etiam per gratiam gratis datam, sicut per fidem & per scientiam. Non ergo persona diuina mittitur secundum solam gratiam gratum facientem.

¶ Præterea, Rabanus dicit quod Spiritussanctus datus est Apostolis ad operationem miraculorum. Hoc autem non est donum gratiæ gratum facientis, sed gratię gratis datę.

¶*Quem modum essendi in rationali natura ipsa gratia dicat, cum diuina persona per solã gratiam mitti dicitur.*

Quæstio. ¶Circa hanc deductionem dubium occurrit, de intento & de vi processus. De intento quidem, an intendat nouũ modum existendi tanquam disparatum ab illis quatuor enumeratis, scilicet per essentiã, præsentiam, potentiam, & vt cognitũ ac amatum: ita quod detur quintus modus proprius gratiæ, secundum quem persona diuina existat cũ mittitur: aut intendit nouũ modum existendi tanquam nouam spem alicuius istorum quatuor modorum. Si primum intendit, ergo falsum dicit, quod secundum illũ modum quo amatum est in amante. Deus habitat in creatura rationali, vt in templo. Si vero intendit secundũ, patri & forte meliori ratione nouus hic modus potest poni noua alicuius illorum trium priorum modorum species, puta esse per essentiam: quoniam gratia est in essentia animæ à Deo immediatione virtutis & suppositi.

¶*Num cognoscere Deum & ipsum diligere, efficiat ipsum rationalis naturæ mentem, vt templum suum inhabitare, & per solam gratiam hoc esse dici dignũ sit.*

Quæstio. ¶De vi autem processus dubium est primo, quoniam causa reddita in litera non est causa. In litera enim dicitur, quia cognoscendo & amando creatura rationalis attingit operatione sua ad ipsum Deum: ideo secundum istum modum Deus habitat in ea vt in templo. Quod enim hoc nõ sit causa, manifeste probatur: quia cum posita causa ponatur effectus, sequeretur quod in omni creatura rationali cognoscente & amante Deum habitaret vt in templo suo, quod patet esse falsum in Gentibus Philosophis, &c.

¶Dubium est secundo, quia concesso quod assignata causa sit efficax, ambiguum tamen restat vnde sequatur exclusiua, scilicet quod secundum solam gratiam sit nouus modus. Quamuis enim Deus vt cognitus & amatus nouo modo sit per gratiam, non tamen per solam: quia per fidem & prophetiam etiam est vt cognitus & amatus nouo modo, vt patet in christianis existentibus in mortali peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccato: & multa opera bona amore Dei faciebus. Et quicquid sit de re, dato q̃ sit verũ q̃ per solã gratiã sit nouus mod⁹, vt hoc ꝓbat in litera, & tñ cũ nota illatione subditur, sic igit ut nullo alius effect⁹ possit esse ratio quod diuina psona existat nisi grata gratum faciens, &c. Nulla enim alia causa huius illationis in litera appatet, nisi supradicta, quæ aut solam exponentẽ affirmatiuam, aut nullam inter. Voluntarie igitur exclusiua illata est, &c.

¶ Ad primum dubiũ dicitur quod intẽdit nõ de disparato mõ, sed de spẽ noua, quarto modi: & quod quart⁹ modus sit magis habilis, ad hoc in litera duplex ratio insinuat secundũ duas differẽtias inter ipsum & alios positas. Prima est q̃ iste est spãlis, i. ꝓpriã rationali creature, telo vero cõmunes sunt oibus. Secunda est q̃ p istũ Deꝰ ipse attingit a creatura p illos effect⁹ cr̃tos. Oportet em ei excellẽtẽ missionẽ, vtpote diuinã psonã ad rõnalia, attẽdi secũdũ ꝓpria & supremũ rõalis creaturæ. Hoc aũt cõstat nõ esse actu aliquẽ primũ, qm̃ est sicut dormiens, nec quelibet actũ secundũ, sed eũ quo cognoscit ac amat ipse Deꝰ optim⁹. vñ Deꝰ vt p gratiæ habitũ in anima existens ignobilnori mõ existit, quãpse in eade p gratiæ actũ, cognitionẽ & amorẽ quẽdo actꝰ p̃stat habituũ & tãgere sed nõ p̃stat actus p̃limus solus igit quart⁹ modus est, secũdũ quẽ nouꝰ ingrẽdus est modus existẽdi Dei in creatura rõnali.

¶ Ad secundũ vero & tertiũ dubiũ sic nul dicitur quod litera põ duplr exponi. Primo, vt reddat causam quasi ꝓpriã gnis. Sedo. vt reddat causam quasi ꝓpriæ for nis. Põt siquidẽ intelligi de amore & cognitione Dei absolute & pot intelligi de amore & cognitione Dei inquãtum est ex charitate diligẽdus. Si de amore Dei absolute intelligamus, tunc redditrõ ꝓpriã & per se generis illius nouꝰ modꝰ q̃ quæritur. Ex eo enim quod iste modus quart⁹ est spãlis creaturę rõnali & secundũ eũ Deus ipse attingit operatione creaturæ, sequitur quod excellens ille modus quæ strus infra latitudinem istius continẽatur. & hic sensus aperte prætenditur in litera. Et sic patet nihil obstare obiectionis secũdi dubij: quãtũcunq; quod sit vera causa assignans ꝓprium genus, & tamẽ non valet. ergo vbi est illa eã, ibi est illa spẽcies: sed, ergo ibi est illud genus: licet tem animal sit ꝓprium leonis genus, inueniꝝ tñ extra leonem. Et tñ ois spẽs constituit differentia per se sui generis, & non differẽtia accidẽs vt patet 7. Met. Ideo exhoc quod quart⁹ ille mod⁹ est ꝓprii generis istius nouꝰ, oportet quod sit nouꝰ mod⁹ cõsistat in differẽtia Dei, vt amant & cognit. Et quũ Deꝰ vt amat & cognitꝰ ꝑpter eõem modũ nõ sit nisi vno mõ, simpler loquẽdo, c. per charitatem seu gratiã sanctificãtẽ tẽplũ suum constq̃ ens est quodex illa causa habeat etiã exclusiua, de qua est

Ergo persona diuina non solum datur secundum gratiam gratum facientem.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit 5. de Tri. quod spirituſſan. ꝓcedit tẽporaliter ad sanctificandã creaturã. Missio autẽ est tẽporalis processio. Cũ igitur sanctificatio creaturæ non fit nisi per gratiam gratum faciẽtem, sequitur quod missio diuinæ personæ non fit nisi per gratiam gratum facientem.

CONCLVSIO

¶ Non mittitur diuina persona inuisibiliter nisi secundum solam gratiam gratum faciẽtem, quo simul datur ac mittitur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod diuinæ personæ conuenit mitti, secundũ quod nouo modo existit in aliquo: dari autem, secũdum quod habetur ab aliquo: neutrũ autem horum est nisi secundum gratiam gratum faciẽtem. Est enim cõmunis modus quo Deus est in omnibus rebus per essentiã, potentiã, & præsentiam, sicut causa in effectibus participantibus bonitatem ipsius. Super istum modum autem cõmunem est vnus specialis, qui cõuenit naturæ rationali in qua Deus dicitur esse sicut cognitum in cognoscente: & amatũ in amante[c]. Et quia cognoscendo & amãdo creatura rationalis sua operatione attingit ad ipsum Deum, secundum istum specialem modum Deus non solum dicitur esse in creatura rationali, sed etiam habitare in ea sicut in templo suo. Sic igitur nullus alius effectus potest esse ratio, quod diuina persona sit nouo modo in rationali creatura, nisi gratia gratũ faciens. Vnde secundum solã gratiam gratum facientem mittitur & procedit temporaliter persona diuina. Similiter illud solum habere dicimur, quo libere possumus vti, vel frui[c]. Habere autem potestatem fruendi diuina persona est solum secundum gratiam gratum faciẽtem, & tamen ipsa persona diuina datur.

¶ Ad secundum dicen dum, quod gratia gratũ faciens disponit animam ad habendam diuinam personam: & significatur hoc cum dicitur, quod spirituſſanctus datur secundum donum gratiæ. Sed tamen ipsum donum gratiæ est à spiritusſancto. Et hoc significatur, cum dicitur quod charitas Dei diffunditur in cordibus nostris per spiritumsanctum.

¶ Ad tertium dicendum, quod licet per aliquos effectus filius cognosci possit à nobis, non tamẽ per aliquos effectus nos inhabitat, vel etiam habetur à nobis.

¶ Ad quartũ dicendũ, quod operatio miraculorũ est manifestiua gratiæ gratũ faciẽtis, sicut & donũ ꝓphetiæ. & quælibet gratia gratis data. Vnde 1. Corin. 12. Gratia gratis data nominat manifestatio spirit⁹. Sic igit Apostolis dicitur dat⁹ spirituſſanct⁹, ad operationẽ miraculorũ: quia data est eis gratia gratũ faciens cum signo manifestãte. Si aũt daret solũ signũ gratiæ gratũ faciẽtis sine gratia, non diceretur dari simpliciter spirituſſanctus: nisi forte cum aliqua determinatione, secundũ quod dicitur quod alicui datur spiritus propheticus vel miraculorũ, inquantum à spiritusſancto habet virtutem prophetandi, vel miracula faciendi.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum patri conueniat mitti.

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quod patri etiam conueniat mitti. Mitti enim diuinam per sonam est ipsam dari, sed pater dat seipsum (cum haberi non possit nisi seipso dãte) ergo potest dici q̃ pater mittat seipsum.

¶ Præterea, Persona diuina mittitur secundũ inhabitationẽ gratiæ. Sed per gratiã tota trinitas inhabitat in nobis, secundũ illud Ioan. 14. Ad eũ veniem⁹, & mansionẽ apud eũ faciem⁹. Ergo quælibet diuinarũ personarum mittitur.

¶ Præterea, Quicquid conuenit alicui personæ, conuenit omnibus, præter notiones & personas. Sed missio non significat aliquam personam, neq; etiam notionem, cum sint tantum quinque notiones, vt supra dictum est[c]. ergo cuilibet personæ diuinæ conuenit mitti.

SED CONTRA est quod Augustinus dicit in 2. lib. de Trini. quod solus pater nunquam legitur missus.

CONCLVSIO.

¶ Cum pater in diuinis ab alio non sit mitti minime dicitur, sed solum filius & spiritusſanctus, qui ab alio sunt.

¶ RESPONDEO dicendum, quod missio in sui ratione importat processionẽ ab alio: & in diuinis secundum originem, vt supra dictum est[c]. Vnde cum pater non sit ab alio, nullo modo conuenit sibi mitti, sed solũ filio & spirituſan. quibus cõuenit esse ab alio.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod si dare importet liberalem communicationẽ alicuius, sic pater dat seipsum inquantu se libe raliter communicat creaturæ ad fruendum. Si vero importet autoritatẽ dantis respectu eius quod datur, sic nõ cõuenit dari in diuinis, nisi personæ quæ est ab alio, sicut nec mitti.

¶ Ad secundũ dicendũ q̃ licet effectus gratiæ sic etiã à patre qui inhabitat per gratiam, sicut & filius & spiritusſanctus: quia tamen non est ab alio, nõ dicitur mitti. Et hoc est quod dicit Augusti. 4. de Triui. quod pater cum in tẽpore à quoquã cognoscitur, non dicitur missus. Nõ em habet de quo sit, aut ex quo procedat.

¶ Ad tertium dicendum, quod missio inquantum importat processionem à mittente, includit in sui significatione notionem nõ quidem in speciali, sed in generali[c], prout est ab alio est commune duabus notionibus.

ARTICVLVS V.

¶ Vtrum filio conueniat inuisibiliter mitti.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod filio non conueniat inuisibiliter mitti. Missio enim inuisibilis diuinæ personæ attendi tur, secundum dona gratiæ, sed omnia dona gratiæ pertinẽt ad spiritumsanctum, secundũ illud 1. Corin. 12. Omnia operatur vnus atq; idem spiritus. ergo inuisibiliter non mittitur nisi spirituſſanctus.

¶ Præterea, Missio diuinæ personæ fit secundum gratiam gratum faciẽtem. Sed dona quæ pertinent ad perfectionem intellectus, non sunt dona gratiæ gratum facientis, cum sine charitate possint haberi, secundum illud 1. ad Corin. 13. Si habuero prophetiam, & nouerim o. & omnem scientiam, & si habuero omnem fi. ita vt mon. transf. charitatem autem non habeam, nihil sum. Cum ergo filius procedat vt verbum intellectus, videtur quod nõ conueniat sibi inuisibiliter mitti.

¶ Præterea, Missio diuinæ personæ est quædam processio, vt dictum est[c]. Sed alia est processio filij, alia spirituſſancti. Ergo & alia missio, si vtrq; mittitur. Et sic altera earum superflueret, cum vna sit sufficiens ad sanctificandam creaturam.

¶ SED CON-

¶ SED CONTRA est, quod Sapien. 9. dicitur de distin. Sapientia. Mitte illam de cælis sanctis tuis, & à sede magnitudinis tuæ.

CONCLVSIO.

¶ Cum filio & spiritusſanctio rationalis naturæ mentem per gratiam inhabitare conueniat, & ab alio esse, eis quoque conuenire necesse est inuisibiliter mitti, non autem patri, cui & toti trinitati conuenit per gratiam inhabitare.

¶ RESPONDEO dicendum, quod per gratiam gratum faciẽtem tota Trinitas inhabitat mentem, secundum illud Ioan. 14: Ad eum veniemus, & mansionem apud eum facie. Mitti autem personam diuinam ad aliquem per inuisibilem gratiam significat nouũ modum inhabitandi illius personæ, & originem eius ab alia. Vnde cum tam filio quàm spirituſancto conueniat, & inhabitare per gratiam, & ab alio esse, vtrique conuenit inuisibiliter mitti. Patri autem licet conueniat inhabitare per gratiam, non tamen sibi conuenit ab alio esse, & per consequens nec mitti[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod licet omnia dona inquantum dona sunt, attribuantur spirituſancto (quia haber rationẽ primi doni secundum quod est amor, vt supra dictum est[c]) aliqua tamen dona secundum proprias rationes attribuũtur per quandam appropriationem filio, scilicet illa quæ pertinent ad intellectum. Et secundum illa dona attẽditur missio filij. Vnde Augu. dicit 4. de Trinita. quod tunc inuisibiliter filius cuiquam mittitur, cum à quo quàm cognoscitur atque percipitur.

¶ Ad secundum dicendum, quod anima per gratiam conformatur Deo. Vnde ad hoc, quod aliqua persona diuina mittatur ad aliquem per gratiã, oportet quod fiat assimilatio illius ad diuinam personam, quæ mittitur per aliquod gratiæ donum. Et quia spirituſanctus est amor, per donũ charitatis anima spirituſancto assimilatur. Vnde secundum modum charitatis attenditur missio spirituſancti. Filius autem est verbum, non qualecunque, sed spirans amorem. Vnde Aug. dicit in 9. lib. de Trini. Verbum autem quod insinuare intendimus, cũ amore notitia est[c]. Nõ igitur secundũ quamlibet perfectionẽ in tellectus mittitur filius: sed secundum talem institutionem vel instructionem int ellectus, qua prorumpat in affectum amoris, vt dicit Ioan. 6. Omnis qui audiuit ab patre, & didicit, venit ad me. Et in Psal. In medi. mea exardescit ignis. Et ideo signanter dicit Auguſt. quod filius mittitur cum à quoquàm cognoscitur atque percipitur. Perceptio autem experimentalem quandam notitiam significat. Et hæc proprie dicitur sapientia quasi sapida scientia, secundum illud Eccle. 6. Sapientia doctrinæ secundum nomen eius est.

¶ Ad tertium dicendum, quod cum missio importat originem personæ missæ, & inhabitationem per gratiam (vt supra dictum est[c]) si loquamur de missione quantum ad originẽ, sic missio filij distinguitur à missione spirituſancti, sicut & generatio à processione. Si autẽ quantum ad effectum gratiæ, sic communicant duæ missiones in ratione gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illumina dice gratiæ, sed distinguuntur in effectibus gratiæ: qui sunt illuminatio intellectus & inflammatio affectus. Et sic manifestum est, quod vna non potest esse sine alia, quia neutra est sine gratia gratum faciente, nec vna persona separatur ab alia.

ARTICVLVS VI.

¶ Vtrum missio inuisibilis fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod missio inuisibilis non fiat ad omnes qui sunt participes gratiæ. Patres enim veteris ſtamenti, gratiæ participes fuerunt. Sed ad illos non videtur fuisse facta missio inuisibilis. Dicitur enim Ioan. 7. Nondũ erat spiritus datus, quia nondum erat Iesus glorificatus. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes qui sunt participes gratiæ.

¶ Præterea, profectus in virtute non est nisi per gratiã. Sed missio inuisibilis non videtur attendi secundum profectum virtutis: quia profectus virtutis videtur esse continuus, cum charitas semper aut proficiat, aut deficiat. Et sic missio esset continua. Ergo missio inuisibilis non fit ad omnes participes gratiæ.

¶ Præterea, Christus & beati plenissime habent gratiam. Sed ad eos non videtur fieri missio. Quia missio fit ad aliquid distans. Christus autem secundũ quod homo, & omnes beati, perfecte sunt vniti Deo. Non ergo ad omnes participes gratiæ fit missio inuisibilis.

¶ Præterea, Sacramenta nouæ legis continent gratiam, nec tamen ad ea dicitur fieri missio inuisibilis. Nõ ergo ad omnia quæ habent gratiam, fit missio inuisibilis.

¶ SED CONTRA est, quod secundum Augu. missio inuisibilis fit ad sanctificandam creaturam. Omnis autem creatura habẽs gratiam sanctificatur. Ergo ad omnem creaturam huiusmodi fit missio inuisibilis.

CONCLVSIO.

¶ Ad omnes participes gratiæ conuenit vt inuisibilis missio fiat.

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut supra dictum est[c]) missio de sui ratione importat, quod ille qui mittitur vel incipiat esse vbi prius non fuit (sicut accidit in rebus creatis) vel incipiat esse vbi prius fuit, sed quodammodo novo, secundum quod missio attribuitur diuinis personis. Sic ergo in eo ad quem fit missio, oportet duo considerare, scilicet inhabitationem gratiæ & innouationem quandam per gratiam. Ad omnes ergo fit missio inuisibilis, in quibus hæc duo inueniuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd missio inuisibilis est facta ad patres vetꝰ. Testamenti. Vnde dicit Auguſti. 4. de Trinita. quòd secundum quod filius mittitur inuisibiliter, sit in hominibus, aut cum hominibus. Hoc autem antea factum est in patribus & prophetis. Cum ergo dicitur, nondum erat datus spiritus, intelligimus de illa datione cum signo visibili, quæ facta est in die Pentecostes.

¶ Ad secundum dicendum, quòd etiam secundum profectum virtutis, aut augmentum gratiæ fit missio inuisibilis. Vnde Augustinus dicit 4. de Trini. quòd tunc cuiquàm mittitur filius, cum à quoque cognoscitur, atque percipitur quantum cognosci & percipi potest pro captu, vel proficientis animæ in Deum, vel perfectæ animæ rationalis in Deo. Sed tamẽ illud secundum augmentum gratiæ præcipue missio inuisibilis attenditur, quando aliquis proficit in aliquem nouum actum vel nouum statum gratiæ: vt puta cum aliquis proficit in gratiam miraculorum, aut prophetę, vel in hoc quòd ex feruore charitatis exponit se martyrio, aut abrenuntiat his quæ possidet, aut quodcunque opus arduum aggreditur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ad beatos est facta missio inuisibilis in ipso principio beatitudinis. Postmodum autem ad eos fit missio inuisibilis: non secundum intentionem gratiæ. sed secundum quod aliquod mysteria eis reuelantur de nouo. Quod erit vsque ad diem iudicij. Quod quidem attenditur secundum extensionem gratiæ ad plura se extẽdentis. Ad Christum autem fuit facta inuisibilis missio in principio suæ conceptionis[c]: non autem postea, cum à principio suæ cõceptionis fuerit plenus omni sapientia & gratia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd gratia est in sacramentis nouæ legis instrumentaliter, sicut forma artificiati est in instrumentis artis, secũdum quendam discursum ab agente in patiẽs. Missio autem non dicitur fieri nisi respectu termini. Vnde missio diuinæ personæ non fit ad sacramenta, sed ad eos qui per sacramenta gratiam suscipiunt.

ARTICVLVS VII.

¶ Vtrum spirituſancto conueniat visibiliter mitti.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod spirituſancto non conueniat visibiliter mitti. Filius enim secundum quod visibiliter missus est in mundo, dicitur esse minor patre. Sed nunquam legitur spirituſanctus minor patre. Ergo spirituſancto nõ cõuenit visibiliter mitti.

¶ Præterea, Missio visibilis attenditur secundũ aliquam creaturam visibilem assumptam, sicut missio filij secundum carnem. Sed spirituſanctus non assumpsit aliquam creaturam visibilem. Vnde non potest dici quòd in aliquibus creaturis visibilibus sit alio modo quàm in aliis nisi forte sicut in signo: sicut est etiam in sacramentis & in omnibus figuris legalibus. Non ergo spirituſanct⁹ visibiliter mittitur: vel oportet dicere, quòd secundum omnia huiusmodi, eius missio visibilis attenditur.

¶ Præterea, Quælibet creatura visibilis est effectus demonstrans totam Trinitatem. Non ergo per illas creaturas visibiles magis mittitur spirituſanctus, quam alia persona.

¶ Præterea, Filius visibiliter est missus secundum dignissimam visibilium creaturam, scilicet secundum naturam humanam. Si igitur spirituſanctus visibiliter mittitur, debuit mitti secundum aliquas creaturas rationales.

¶ Præterea, Quæ visibiliter fiunt diuinitus, dispensantur per ministerium angelorum, vt Aug. dicit 3. de Trini. Si ergo aliquæ species visibiles apparuerunt, hoc factum fuit per angelos. Et sic ipsi angeli mittuntur, & non spirituſanctus.

¶ Præter

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum sextum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna est cõclusio implicite insinua quæsito affirmatiue. Missio inuisibilis fit ad omnes gratiæ participes, Probat, missio importat inceptionẽ essendi vel simpliciter, vel nouo modo. ergo in eo ad quem fit missio inuisibilis, oportet ponere gratiã & eius nouitatẽ. ergo missio in uisibilis fit ad oẽs in quibus sunt hæc duo. ergo ad oẽs gratiæ participes gratiæ.

Annot. ¶ Aduerte hic, q̃ nouitas gratiæ nõ est à gratia diffinẽda, tanquam gratia possit esse non noua, sed ad ostendendũ tẽpus q̃ fit inuisibilis missio. Ad hoc enim sufficit, sola inhabitatio gratiæ vt para ret in his qui sunt in gratia pro illo tempore quo eorũ gratia nõ auget. Et siquidem tunc inhabitat gratia: sed qa deest innouatio aliqua, ideo tũc eis nõ fit missio. Et ꝓpterea puto autorẽ subticuisse cõclusionẽ vltimo illatã, quasi intulisset q̃ missio inuisibilis fit ad oẽs participes gratiæ cũ aliqua nouitate: nõ ad excludẽdum quosdã participes, sed quoddã tẽpus: vt dictũ est, et diffuse pater in rõnibus argumentorũ, in quibꝰ equæ dñr de sacramentis & ꝓpo, loco proprio discutienda sunt.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ tertiæ Articulum septimum.*

Annot. Titulus ex præcedentibus est not⁹ & de solo querit spirituſanctus: qm̃ de filio cõstat q̃ missus est visibiliter mittitur, quia Filius visibiliter missus est. cũ verbũ caro factũ est,

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo tñdet q̃stio vniuersali⁹ quã quæstitũ fuerit, i. nõ solũ de spirituſan. sed filio. Secundo ponit differentiam inter modum vtriusq; missionis.

Loci supra, ar. 6. indutis. ¶ Quo ad primũ conclusio est. Conuenit⁹ fuit filiũ & spirituſancto visibiliter mitti, quia sic, Missus est in mundo, dicitur esse minor patre. Sed filio, Secundo ponit differentiam inter modum vtriusq; missionis. ergo filio conuenit visibiliter mitti. Sed spirituſancto non conuenit visibiliter mitti. ergo filio conuenit

¶Præterea, Si spiritussanctus visibiliter mittatur, hoc non est nisi ad manifestandum inuisibilem missionem, quia inuisibilia per visibilia manifestantur. Ergo ad quem missio inuisibilis facta non fuit, nec missio visibilis fieri debuit: & ad omnes ad quos fit missio inuisibilis, siue in nouo, siue in veteri testamento, missio visibilis fieri debet. Quod patet esse falsum. Non ergo spiritussanctus visibiliter mittitur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Matth. 3. quòd spiritussanctus descendit super Dominum baptizatum in specie columbæ.

CONCLVSIO.

¶Filium & spiritumsanctum decuit visibiliter mitti, filium vt sanctificationis autorem, spiritumsanctum vt indicium sanctificationis.

¶RESPONDEO dicendum, quòd Deus prouidet omnibus secundum vniuscuiusque modum. Est autem modus connaturalis hominis, vt per visibilia ad inuisibilia manu ducatur, (vt ex supradictis patet [c].) Et ideo inuisibilia Dei oportuit homini per visibilia manifestari. Sicut igitur seipsum Deus & processiones æternas personarũ per creaturas visibiles secundũ aliqua iudicia hominibus quodãmodo demõstrauit: ita cõueniens fuit vt etiam inuisibiles missiones diuinarũ personarũ secundum aliquas visibiles creaturas manifestarentur. Aliter tamẽ filius & spiritussanctus. Nã spiritussanct. inquantũ procedit vt amor, cõpetit esse sanctificationis donum: filio autem inquantum est spiritussancti principium, competit esse sanctificationis huius autorẽ. Et ideo filius visibiliter missus est tanquã sanctificationis autor: sed spirituss. tanquam sanctificationis indiciũ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd filius creaturam visibilem in qua apparuit, in vnitatem personæ assumpsit: sic, vt quod de illa creatura dicitur, de filio Dei dici posſit. Et sic ratione naturæ assumptæ filius dicitur minor patre. Sed spiritussan. non assumpsit creaturam visibilem, in qua apparuit in vnitatem, personæ, vt quod illi conuenit, de illo prædicetur. Vnde non potest dici minor patre, propter inuisibilem creaturam.

¶Ad secundum dicendum, quòd misio visibilis spiritussancti non attenditur secundum visionem imaginariam quæ est visio prophetica: quia, vt Augu. dicit 2. de Trini. visio prophetica non est exhibita corporeis oculis per formas corporeas, sed in spiritu per spirituales corporum imagines. Columbam vero illam & ignem oculis viderunt quicunque viderunt. Neque iterum sic se habuit spiritussanctus ad huiusmodi species, sicut filius ad petram: quia dicitur, Petra erat Christus. Illa enim petra iam erat in creatura, & per actionis modum nuncupata est nomine Christi, quam significabat. Sed illa columba & ignis ad hæc tantum significanda repente extiterunt. Sed videntur esse similia flammæ illi quæ in rubo apparuit Moysi, & illi columbæ quam populus in eremo sequebatur, & fulguribus ac tonitruis, quæ fiebant cum lex daretur in monte. Ad hoc enim rerum illarum corporalis extitit species, vt aliquid significaret atque prædiceret. Si igitur apparet, quòd misio visibilis neque attenditur secundum visiones propheticas, quæ fuerunt imaginariæ & non corporales, neque secundum signa sacramentalia veteris & noui testam. in quibus quædam res præexistentes assumuntur ad aliquid significandum. Sed spiritussanctus visibiliter dicitur esse missus inquantum fuit monstratus in quibusdã creaturis, sicut in signis ad hoc specialiter factis.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet illas creaturas visibiles tota trinitas operata sit, tamen factæ sunt ad demonstrandum specialiter hanc vel illam personam. Sicut enim diuersis nominibus significatur pater & filius & spiritussanctus, ita etiam diuersis rebus significari potuerunt: quamuis inter eos nulla sit separatio, aut diuersitas.

¶Ad quartum dicendum, quòd personam filij declarari oportuit, vt
232 sanctificationis autorem (vt dictum est [c].) Et ideo oportuit quòd misio visibilis filij fieret secundum naturam rationalem, cuius est agere, & cui potest competere sanctificari. Indicium autem sanctificationis esse potuit quæcunque alia creatura. Neque oportuit quòd creatura visibilis ad hoc formata esset assumpta à spiritusancto in vnitatem personæ, cum non assumeretur ad aliquid agendum, sed ad indicandum tantum. Et propter hoc etiam non oportuit quòd duraret, nisi quandiu perageret officium suum.

¶Ad quintum dicendum, quòd illæ creaturæ visibiles formatæ sunt ministerio angelorum: non tamen ad significandum personam angeli, sed ad significandã personã spiritussancti. Quia igitur spiritussanct⁹ erat in illis creaturis visibilibus, sicut signatum in signo, propter hoc secũdum eas spiritussanctus visibiliter mitti dicitur & non angelis.

¶Ad sextum dicendũ, quod non est de necessitate inuisibilis missionis, vt semper manifestetur per aliquod signum visibile exterius, sed sicut dicitur. 1. Corin. 12. manifestatio spiritus datur alicui ad vtilitatem sanctæ ecclesiæ. Quæ quidem vtilitas est, vt per huiusmodi visibilia signa fides confirmetur & propagetur. Quod quidem principaliter factum est per Christum & per Apostolos, secundum illud Hæbræ. 2. Cum initium accepisti enarrari per dominum ab eis qui audierunt, in nos cõfirmata est. Et ideo specialiter debuit fieri missio visibilis spiritussancti ad Christum, ad Apostolos, & ad aliquos primitiuos sanctos, in quibus quodammodo ecclesia fundabatur, ita tamen quod visibilis missio facta ad Christum, demonstraret missionem inuisibilem: non tunc, sed in principio suæ conceptionis ad
eum factam [c]. Facta autem est missio visibilis ad Christum, in baptismo quidem sub specie columbæ, quod est animal fœcundum, ad ostendendum in Christo autoritatem donandi gratiam per spiritualem regenerationem (vnde vox patris intonuit, Hic est filius meus dilectus) vt ad similitudinem vnigeniti alij regenerarentur. In transfiguratione vero sub specie nubis lucidæ ad ostendendam exuberantiam doctrinæ. Vnde dictum est, Ipsum audite. Ad Apostolos autem sub specie flatus, ad ostendendam potestatem ministerij in dispensatione sacramentorum. Vnde dictum est eis, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. Sed sub linguis igneis ad ostendẽdum officium doctrinæ. Vnde dicitur quod cœperunt loqui varijs linguis. Ad patres autem veteris testamenti missio visibilis spiritussancti, fieri non debuit, quia prius debuit perfici missio visibilis filij quàm spiritussancti, cum spiritussanctus manifestet filium, sicut filius patrẽ. Fuerunt aũt factæ visibiles apparitiones diuinarũ personarũ patribus veteris testamenti. Quæ quidem missiones visibiles dici non possunt: quia non fuerunt factæ (secundum Augusti.) ad designandum inhabitationem diuinæ personæ per gratiam, sed ad aliquid aliud manifestandum.

235 6

ARTICVLVS VIII.

¶Vtrum aliqua persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. 335 1. di. 15. q. 3. Et po. 9. 10. art. 4. ad 4.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod nulla persona diuina mittatur, nisi ab ea à qua procedit æternaliter. Quia sicut dicit August. 1. de Trinit. Pater à nullo mittitur, quia à nullo est. Si ergo aliqua persona diuina mittitur ab alia, oportet quod sit ab illa.

¶Præterea, Mittens habet autoritatem respectu misi, sed respectu diuinæ personæ non potest haberi autoritas, nisi secundum originẽ. Ergo oportet quod diuina persona quę mittitur, sit à persona mittẽte.

¶Præterea, Si persona diuina potest mitti ab eo à quo non est, nihil prohibet dicere quod spiritussanctus detur ab homine, quamuis non sit ab eo. Quod est contra August. 3. de Trinita. Ergo diuina persona non mittitur nisi ab ea à qua est.

¶SED CONTRA est, quod filius mittitur à spiritusancto secundum illud Isa. 48. Nunc misit me Dominus Deus & spiritus ei⁹. Filius autem non est à spiritusancto. Ergo persona diuina mittitur ab ea à qua non est.

CONCLVSIO.

¶Secundum missionem, vt processio est, non mittitur persona nisi ab ea à qua æternaliter procedit, vt filius à patre, spiritussanctus à patre & filio.

¶RESPONDEO dicendum, quod circa hoc inueniuntur aliqui diuersimode locuti esse. Secundum quosdam enim persona diuina non mittitur nisi ab eo à quo est æternaliter. Et secundum hoc cum dicitur filius Dei missus à spiritusancto, referendum est hoc ad humanam naturam, secundum quam missus est ad prædicandum à spiritusancto. August. autem dicit 2. de Trinita. quod filius mittitur & à se & à spiritusancto: & spiritussanctus etiam mittitur & à se & à filio, vt sic mitti in diuinis non conueniat cuilibet personæ, sed solum personæ ab alio existenti: mittere autem conueniat cuilibet personæ. Vtrunque autem habet aliquo modo veritatem, quia cum dicitur aliqua persona mitti, designatur & ipsa persona ab alio existens, & effectus visibilis, aut inuisibilis, secundum quem missio diuinæ personæ attenditur. Si igitur mittens designetur vt principium personæ, quæ mittitur, sic non quælibet persona mittit, sed solum illa cui conuenit esse principium illius personæ. Et sic filius mittitur tantum à patre, spiritussanctus autem à patre & filio. Si vero persona mittens intelligatur esse principium effectus, secundum quem attenditur missio, sic tota Trinitas mittit personam missam. Non autem propter hoc homo dat spiritum sanctum, quia nec effectum gratiæ potest causare. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVÆST.

¶Quo ad secundũ differentia est, quia est filius missus visibiliter tanquã sanctificationis actor, vt patet in processu sacræ scripturæ, Spũs autẽ sanctus tanquã sanctificationis indiciũ, vt in baptismo Christi apparet. Rõ autẽ huius differentię satis accommoda reddit ex cõditionibus notionalibus: quia scilicet fili⁹ est principiũ spũssancti, ipe aũt spũssan. est donũ, inquantũ ꝑcedit vt amor, vt ex supradictis patet.

a *¶Super Quæstionis quadragesimatertiæ Articulum octauum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore tria facit. Primo refert duas opiniones: secundo saluat vtranq;: tertio excludit obiectionẽ ibi, nõ aũt ꝓpter hoc homo. & quoniã omnia ordinate sunt
9 69 in litera ac clare, nõ op⁹ est mora. Ad euidẽtiam tñ hui⁹ q̃onis, scito, quod optima via oẽs difficultates soluẽdi, est dicere, ꝙ missio est nomẽ multiplex, habẽs multas intẽtiones, quẽadmodũ nomina tractata in 5. meta. & ꝙ intentiones ei⁹ sunt hę quę narranę in litera, scilicet processio missi à mittẽte secundũ se, & secundũ nouũ modũ essendi. Et rursus ꝓcessio missi secundũ se ab aliquo, & secundũ nouũ modũ essendi à mittente. & secũda intẽtio reducię ad primã, tanquã ad potiorem. Et ꝓpterea in 1. art. huius q̃onis autor dixit, ꝙ de rõne missionis est processio missi à mittente: loquebaę eñ de primaria intẽtione missionis, hic autẽ non oblitus distinguit, vt secundam intentionẽ eiusdẽ adijceret, præsertim ob reuerentiã Aug. sanctorũ, & magistri in 15. dist. 1. vbi q. 3. art. 1. diffusè rationẽ secũdę intẽtiõis inuenies.

a ¶Super

QVAESTIO QVADRAGESIMA quarta, de processione creaturarum à Deo, & de omnium entium prima causa, in quatuor articulos diuisa.

POST considerationem diuinarum personarum considerãdum restat de processione creaturarum à Deo. Erit autẽ hæc cõsideratio tripartita, vt primo cõsideretur de productione creaturarum. Secũdo de earum distinctione. Tertio de conseruatione & gubernatione. Circa primum tria sunt consideranda, primo quidem quæ sit prima causa entium. Secundo de modo procedendi creaturarum à prima causa. Tertio vero de principio durationis rerum.

¶Circa primũ quæruntur quatuor. ¶Primo vtrum Deus sit causa efficiens omnium entiũ. ¶Secũdo, vtrũ materia prima sit creata, à Deo, vel sit principium ex æquo coordinatum ei. ¶Tertium, vtrum Deus sit causa exemplaris rerum, vel sint alia exemplaria præter ipsum. ¶Quarto, vtrum ipse sit causa finalis.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum sit necessarium omne ens esse creatum à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod non sit necessarium omne ens esse creatum à Deo. Nihil enim prohibet inueniri rem sine eo quod non est de ratione rei: sicut hominem sine albedine. Sed habitudo causati ad causam non videtur esse de ratione entiũ, quia sine hac possunt aliqua entia intelligi. Ergo sine hac possunt esse. Ergo nihil prohibet esse aliqua entia non creata à Deo.

¶Præterea, Ad hoc aliquid indiget causa efficiente vt sit. Ergo quòd non potest non esse, nõ indiget causa efficiente. Sed nullum necessarium potest non esse: quia quod necesse est esse non potest esse non esse. Cum igitur multa sint necessaria in rebus, videtur quod non omnia entia sint à Deo.

¶Præterea, Quorumcunque est aliqua causa, in h[is] potest fieri demonstratio per causam illam. Sed in mathematicis non fit demonstratio per causam agentem, vt per Philosophum patet in tertio metaphysicorum. Non igitur omnia entia sunt à Deo sicut à causa agente.

¶SED CONTRA est quod dicitur Romanorum vndecimo cap. Ex hoc ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit ipsum subsistens esse, quod vnum tantum est, necesse est oratione quocunque modo est, à Deo esse.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd necesse est dicere omne ens, quod quocunque modo est, à Deo esse. Si enim aliquid inuenitur in aliquo per participationem, necesse est quòd causetur in ipso ab eo cui essentialiter conuenit: sicut ferrum sit ignitum ab igne. Ostensum est autem suprà [c] cum de diuina simplicitate ageretur, quòd Deus est ipsum esse per se subsistens. Et iterum ostẽsum est [c], quod esse subsistens non posset esse nisi vnũ, sicut si albedo esset subsistens, non posset esse nisi vna, cum albedines multiplicentur secundum recipientia. Relinquitur ergo quòd omnia alia à Deo non sint suum esse, sed participant esse. Necesse est igitur, quòd omnia quæ diuersificantur secundum diuersam participationem essendi, vt sint perfectius, vel minus perfecte, causari ab vno primo ente, quod perfectissime est [c]. Vnde & Plato dixit, quòd necesse est ante omnem multitudinem ponere vnitatem. & Aristot. dicit in secundo metaphysicorum, quòd id quòd est maxime ens & maxime verũ, est causa omnis entis & omnis veri: sicut id quòd maxime calidum est, & causa omnis caliditatis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd licet habitudo ad causam non intret diffinitionem entis, quòd est causatum: tamen sequitur ad ea quæ sunt de eius ratione: quia ex hoc quod aliquid per participationẽ est ens, sequitur quòd sit causatum ab alio. Vnde huiusmodi ens non potest esse quin sit causatum, sicut nec homo quin sit risibile. Sed quia esse causatum nõ est de ratione entis simpliciter, propter hoc inuenitur aliquod ens nõ causatum.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ ex hac ratione quidã moti fuerũt ad ponendũ qđ id qđ est necessarium, nõ habeat causam, vt dicitur in 8. physi. Sed hoc manifeste falsum apparet in scientijs demonstratiuis, in quibus principia necessaria sunt causæ cõclusionũ necessariarum. Et ideo dicit Arist. in 5. metap. quòd sunt quædam necessaria, quæ habent causam suæ necessitatis. Nõ ergo ꝓpter hoc solũ requiritur causa agẽs quia effectus potest non esse, sed quia effectus non esset si causa non esset. Hæc enim conditionalis est vera, siue antecedens & consequens sint possibilia, siue impossibilia.

¶Ad tertiũ dicẽdum, quod mathematica accipiuntur, vt abstracta secundum rationem [c], cum tamen non sint abstracta secundum esse. Vnicuiq; autem cõpetit habere causam agentem, secundum quod habet esse. Licet igitur ea quæ sunt mathematica, habeant causam agentem: non tamen secundum habitudinem quam habent ad causam agentem, cadunt sub consideratione mathematici. Et ideo in scien-

a *¶Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo, omne ens, non stat pro omni re alia à Deo, alioquin superflueret sequens articulus, sed stat pro omni re quæ proprie dicitur ens, vt sunt apud nos cõposita, & in superioribus, quæ subsistunt, ly creatum non proprie sumitur quoniam in toto decursu hui⁹ articuli, nulla fit difficultas de causalitatis modo significato per creationem: sed significat ly creatũ in proposito, causatum effectiue. hoc enim intendit discutere. Vnde hic idem titulus in distinctione articulorum huius quæstionis proponitur in litera primo sic, vtrũ Deus sit causa efficiens omniũ entiũ, vbi manifeste patet qđ diximus: & idẽ etiã ostẽdit litera in conclusione responsiua. Vsus est aũt autor non casu ly causa efficiens & ly creatũ, sed ea ratione, vt ostenderet quòd gratia materiæ hęc duo coincidunt, omne ens est creatũ, & omne ens est factum à Deo, &c.

Comment. ¶In corpore vnica est cõclusio responsiua quæsito affirmatiue. Necesse est omne quod quocunque modo est, à Deo esse, & probatur sic, omne inuentum in aliquo per participationem causatur, ab eo cui inest per essentiam. Sed esse inuenitur in omnibus alijs à Deo per participationẽ & in Deo per essentiam: ergo omnia alia entia causata sũt ab ipso Deo. Maior manifestatur in ferro ignito & igne. Minor vero quo ad Deum. probatur ex quæstione tertia, in qua probatum est quòd Deus est ipsum esse subsistẽs, quo ad alia vero à Deo sic: esse subsistens, non est nisi vnum: ergo omnia alia à Deo nõ sunt suum esse: ergo participant esse. Antecedens & probatũ dicitur, quæstione septima articulo primo ad tertiũ, & clarius articulo secundo eiusdẽ quæstionis: & manifestatur exemplo, sicut si albedo esset subsistens, &c. & additur ratio, qa multiplicatio est secundum recipientia. Et confirmatur ratio autoritatibus Platonis & Arist.

234 & di. 1. q. 1. art. 2. & 3. & di. 17. q. 1. art. 2. Et con. ca. 6. 15. & 16 Et op. 3. ca. 68. & 69. & opusc. 15. cap. 9.

¶Circa hanc rationem multa sunt aduertẽda, & circa literã & circa rem. Circa literã quidem aduerte primo, ꝙ quum in cõclusione dicitur, omne quod quocunque modo est, significat omnis mod⁹ entis cõstitutiuus cuiuscũq; generis: & nõ communis, seu transcendens modus: quo ens distinguitur per actum & potentiam: ita quòd sensus est, omne quod est quid, quale, vel quantum, &c. & non est sensus, omne quod est actu, vel potentia, dico autem hoc propter materiam primam quæ sequenti reseruatur articulo: & propter ipsum actum essendi, de quo verificari non potest quòd non est suum esse, quod tamen in minore subsumitur de omni alio à Deo. Aduerte secundo, quòd pro eodem reputat litera, quòd omnia alia à Deo non sunt suum esse, & participant esse. Quo ad rem vero scito quòd illa ratio in terminis communibus communis est sapientibus fere omnibus: dissensio autem est in expositione terminorum & probationibus. Ad euidentiam igitur maioris, scito quòd illa cõmunis est Platonicis & Peripateticis: si illud per essentiam inuenitur, & est proposito secundum se immediata: quo ad nos autem manifestatur: quia imperfecta à perfectis, & per aliud à per se naturaliter deriuantur. Vocatur autem res per essentiam, quando habet tres conditiones. Primò quòd est ipsa natura, puta bonitas vel albedo. Secundo, quòd non est contractata quouis modo: quod dico propter animam intellectiuam & imaginarias positiones; si albedo vt quatuor separetur, & sic conseruaretur absque etiam quantitate. Tertio, quòd est in se ipsa naturaliter subsistens: quod dico propter modum significandi nominis abstracti: res enim albedinis nomine significata, non est albedo per essentiam nisi secundum modum significandi. Res autem per participationem constituitur ex contractione latitudinis alicuius rationis formalis quouis modo contingat siue substantiue gradualiter, siue quouis alio modo.

¶Circa minorem nota, quòd omnes concedunt solum Deum esse ens per essentiam: diuersimode tamen exponunt, Scot. enim in primo quæstione tertia ad tertium principale: & distinctione octaua ad secũdum iuxta primam quæstionẽ exponit, ideo Deum dici ens per essentiam: quia esse eius est perfectissimum, & infinitum, & ideo creaturam dici ens per participationem, quia esse eius est pars, id est minus respectu ipsius esse quod natum est esse infinitum: & ideo reduci ad infinitum vt imperfectũ ad perfectum. A sancto Thoma autem Auicen. Boet. Alphabio & Algazele exponitur: quia esse est ipsa quidditas Dei: in creaturis vero esse est actualitas quidditatis contracta per illam. Et propterea in litera ex subsistentia ipsius esse manifestatur quod est per essentiam. Annot.

27 25 33 & 6 264 229

34 337 Annot.

¶Circa probationem vtriusque partis minoris, aduerte diligenter, quòd subsistere solum, non facit rem subsistentem esse talem per essentiam, vt patet de subsistentijs separatis: & etiam compositis materialib⁹. Sed subsistere actus receptibilis secũdum suum ordinem, constituit talem actum per essentiam: & negatio subsistentiæ cõstituit eundem per participationem. Vnde quia esse secundum suum ordinem est receptibile in alio, & similiter, sapientia, bonitas, &c. & apud Plat. quidditates sensibiles receptibles erant in materia. Ideo quodcunque horum si subsistat, est tale per essentiam, & si non subsistat per participationẽ. Et propterea in litera datur exemplum de albedine quam constat esse formã receptibilẽ in alio. Et quoniam naturaliter subsistere includit irreceptibilitatẽ, & non subsistere receptionem in alio, propterea in litera à subsistentia ad recipi declinatur, dum dicitur quòd albedo non multiplicatur nisi secundum recipientia. Restant tamẽ hic duo dubia. 27 d Alterum superius prætactum, & infrà discutiẽdum, scilicet an multiplicatio indiuiduorum eiusdem rationis sit solum penes recipientia. Alterum an verùm sit quòd omnia alia à Deo non sunt suum esse quod in commentarijs de ente & essentia capi. quinto require: ibidem quoque multa pertinentia ad vnitatem ipsius esse per essentiam ex eius irreceptione reperies: vnde & hic pertranseo.

¶Circa vim huius rationis aduerte duo. Annot. Primo quòd licet non cõcludat explicite, nisi ergo omne ens est à Deo, omittendo quòd effectiue, pro constanti tamen relictum est, quòd effectiue: quoniam cum naturalissimum sit vnicuique agere sibi simile, & impossibile sit aliquid aliud perfectius suam similitudinem efficere quàm id quod est tale per essentiam: consequens est necessario, quòd ipsum sit primum faciens talia per participationem: nisi forte inuenitur aliquid eminentius præhabens illud: quòd in proposito non habet locum, cum nihil possit etiam cogitari eminentius ipso esse per essentiam. Secundo quòd autor tractans de creatione hic, subtilissima arte vsus est: processit nanq; ex vere proprijs. Creare enim, cum nihil aliud sit quàm facere ꝙ res sint, & non includat quòd sint tales vel tales, idem est quærere creatorem entium omnium, & causam effectiuam omnium, inquantum entia, vt etiam inferius clarius patebit. Non potest autem magis propria causa entium inquantum entia sunt, assignari, quàm esse per essentiam, vt sic, sicut viuentium (inquantum viuentia) vita per essentiam, & verorum (inquantum vera) veritas per essentiam: iuxta autoritatem secundi met-

Universidad de Deusto Biblioteca

& propositionem 18. lib. de causis subintellecta proprietate causæ effectiuæ, quæ est facere sibi simile.

¶In responsione ad primum esset dubium an relatio creationis passiue distinguatur realiter à re creata: sed de hoc erit sermo. art. j. qōnis quadragesimæquintæ.

Annot. ¶In responsione ad secundū aduerte, qđ respōsio formalis consistit in negatione illius maioris, quod nō potest non esse, non indiget causa efficiente, seu nō indiget causā dāte sibi qđ sit: & ratio assignatur in litera: quia est fallacia consequentis, à pluribus causis veritatis &c. Indigere em̄ causa efficiente contingit ex duobus: vel ex eo quod pōt esse & non esse, vel ex eo qđ non esset si causa inquantū causa nō esset, id est si ab alio non haberet illud esset, hunc em̄ sensum causæ nomen insinuat. Et hanc interpretationē diligenter notato: per eā em̄ soluitur dubitatio minus penetrantiū hāc literam, & instantiū, qđ nō valet: hoc nō esset si illud non esset: ergo illud est causa huius, vt patet in correlatiuis: & etiā in hoīe & risibili, homo em̄ nō esset, si risibile nō esset, & tn̄ risibile nō est causa hoīs. Cessant em̄ hæc oīa, si perspectū fuerit qđ litera de causa inquātū cā, & nō de re, quę est causa, absolute loquitur. Valet em̄. A non esset, si causa illius non esset, id est si nō causaret, ergo A eget cā. Illi autē interpretabant de re quę est causa materialiter.

235 Sup. q. 14. art. 11. cor. Et 1. di. 36 q. 1. art. 1. Et ver. q. 3 arti. 5. cor. Et po. q. 3 ar. 5. et q. 4. Et opu. 3. c. 69. 98. 229. 239. Et ro. 11. l. 5. co. 3. Et phy. lis. 8. l. 1, 10. 3.

tijs mathematicis non demonstratur aliquid per causam agentem.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum materia prima sit creata à Deo.*

AD SECVNDVM, sic proceditur. Videtur quòd materia prima non sit creata à Deo. Omne enim quòd fit, componitur ex subiecto & ex aliquo alio, vt dicitur in 1. phy. sed materiæ primæ non est aliquod subiectum. Ergo materia prima non potest esse facta à Deo.

¶Præterea, Actio & passio diuiduntur contra se inuicē. Sed sicut primū principiū actiuū est Deus, ita primū principiū passiuū est materia. Ergo De⁹ & materia prima sunt duo principia cōtra se inuicē diuisa: quorū neutrū est ab alio.

¶Præterea, Omne agens agit sibi simile. Et sic cum omne agens agat inquantū est actu, sequitur quòd omne factū aliquo modo sit in actu. Sed materia prima est tantum in potentia inquantum huiusmodi. Ergo contra rationem materiæ primæ est quòd sit facta.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 11. confes. Duo fecisti dn̄e, vnum prope te, s. angelum: aliud prope nihil, s. materiam primam.

CONCLVSIO.

¶*Necessarium est primam materiam creatam esse ab vniuersali entium causa, quæ Deus est.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd antiqui philosophi paulatim, & quasi pedetetim intrauerunt in cognitionem veritatis. A principio enim quasi grossiores existentes nō existimabant esse entia nisi corpora sensibilia ᵉ. Quorum qui ponebat in eis motū, non considerabāt motum nisi secundū aliqua accn̄tia, vt puta secundū raritatem & densitatē, per cōgregationem & segregationem. Et supponentes ipsam substantiā corporū increatam, assignabāt aliquas causas hmōi accidentalium transmutationū, vt puta amicitiā, litē, intellectum, aut aliquid hmōi. Vlterius vero procedentes distinxerūt per intellectū inter formā substantialem, & materiā, quā ponebāt increatam: & perceperūt transmutationem fieri in corporibus secundum formas essentiales. Quarū trāsmutationum quasdam causas vniuersaliores ponebant, vt obliquum circulū, secūdū Arist. vel ideas, secundū Platonem. Sed considerandum q̄ materia per formam contrahitur ad determinatam speciem ᵉ, sicut substantia alicuius spēi per accn̄s ei adueniēs cōtrahit ad determinatū modū essendi vt homo cōtrahit p albū. Vtrique igitur cōsiderauerūt ens particulari quadā cōsideratione: vel inquātū est hoc ens, vel inquātū est tale ens. & sic rebus cās agentes particulares assignauerūt. Et vlterius aliqui erexerunt se ad cōsiderādum ens inquātū est ens: & cōsiderauerunt cām rerū, nō solū secundū quòd sunt hæc vel talia, sed secundū quod sunt entia. Hoc igitur qđ est cā rerū inquantū sunt entia, oportet esse cām rerū, non solū secūdū q̄ sunt talia per formas accidentales, nec secundū q̄ sunt hæc per formas substātiales, sed etiā scđm oē illud qđ ptinet ad esse illorū quocūq; mō ᵉ. Et sic oportet ponere etiā materiā primā creatā ab vl̄i cā entiam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus in 1. phy. loquitur de fieri particulari, quod est de forma in formam siue accidentalem, siue substantialem: nunc autem loquimur de rebus secundū emanantionem earum ab vniuersali principio essendi. A qua quidem emanātione, nec materia excluditur, licet primo modo factionis excludatur.

¶Ad secūdū dicendum qđ passio est effectus actionis. Vnde & rationabile est quòd primū principium pasiuum sit effectus primi principij actiui. Nam omne imperfectum causatur a perfecto. Oportet enim primum principiū esse perfectissimū, vt dicit Ari. in 11. met.

¶Ad tertiū dicēdum, quod rō prima nō ostendit, q̄ materia nō sit creata, sed q̄ non sit creata sine forma. Licet em̄ omne creatū sit i actu, nō tn̄ est actus pur⁹. Vnde oportet, qđ et illud quod se habet ex partæ potentiæ, sit creatū, si totum quod ad esse ipsius pertinet, creatū est.

Annot. 261 ¶Circa eandē rn̄sionē diligēter aduerte, qđ autor explicite concedit plura entia necessaria qđ etiam pbat in scđo cōtra Gēt. cap. tertio. Et scito, q̄ secundū rē nulla forte est dissentio Scoti ab autore: sed tātūmodo in vocabulis: qm̄ Scot⁹ & alij sequaces ei⁹, noīe necessarij simpliciter intelligunt id qđ nulla potentia potest nō esse: & sic solū Deū dicūt necessarium simpliciter. S.Tho. aūt peripateticis sermonibus assuetus, iuxta intentiones quinti meta. necessariū simpliciter vocat id qđ nō pōt non esse per potentiā in se. Et ppterea cōcedit & probat multa entia necessaria simpliciter. Et reuera: quia iudiciū de rebus debet dari & dici secundū propria ipsarū rerū, & non secundū extranea: rationabilior est nominatio autoris: quoniā multa entia sunt quę in se nullā habēt potentiā ad non esse, & sic verū est simpliciter, qđ nō possunt nō esse: & consequenter qđ sunt entia necessaria: quāuis secundum potētiam logicam, & potentiam in alio, s. Deo, omnia alia à Deo possint non esse. Et hinc habes quam pueriliter (ne dicam ignoranter) præsumpserunt quidam dicere, quòd verba S. Thom. in hac materia malesonāt. Attendant naturis rerum, sermoni formali ac proprio, & intentionibus metaphysicis: & deprahendent cæcitatem propriam.

¶Circa eandem responsionē nota, qđ quidā autoritates allatas in litera ex quinto met. tex. 6. & 8. phy. tex. 15. dicunt nō esse ad propositū: quia Arist. loquitur de cōplexis & non de incōplexis. Sed rudis valde interpretatio hęc est. Tū quia. 8. phys. hoc dicit tractando de principio motus æterni cōtra Democritum: volens qđ rei æternę, quęrenda sit causa: & ad hoc manifestandum inducit de triangulo habente tres angulos. Tum quia 5. met. postquam de complexis tractauit, subdit duplex esse necessarium, scilicet ex se & ab alio: & vult quòd necessariū ex se sit omnino simplex: & loquitur de Deo. Tum quia causa complexorum in essendo est causa in rerum natura illius esse quod sub affirmatione vel negatione subiacet: quod constat esse incomplexum: omnis namque complexio in sola est anima.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo creatum non accipitur proprie vt distinguitur contra cōcreatum, sed vt distinguitur contra increatum, scilicet in causatum effectiue.

Comment. ¶In corpore duo facit. Primo ponit tres ordines causarum efficientium, paulatim à philosophis inuentos. Secundo ibi: hoc igitur, respondet quæsito.

¶Quo ad primū, quatuor dicit. Primo, primū ordinem causarū trāsmutationum accidentalium. Secundo, secundū ordinē causarū trāsmutationū substantialium. Tertio ibi: sed considerandū est: cōuenientia inter hos ordines inter se, & cōsistit in hoc qđ vtrobiq; philosophi, causas agētes particulares reb⁹ assignauerūt: quod probatur, quia vtroq; modo cōsiderauerūt ens particulare particulariter, s. inquātum est tale ens: vel inquātū est hoc ens: qđ pbatur, quia sicut subiectū per formā accidētale contrahit ad determinatū modū essendi, ita materia prima per formā substātialē ad determinatā spēm. Quarto, tertiū ordinē ponit causarū, & in eo est cā entiū inquantū sunt entia: & inuestigata dicitur hęc cā ex cōsideratione entiū, nō solū secundū quod sunt hęc vel illa, vt in prioribus, sed secūdū qđ sunt entia.

Annot. ¶Circa hos causarum ordines aduerte primo, quō sumatur ens seu esse in loco. Tres enim hic ponūtur rerū conditiones, s. esse accidētale, esse substātiale, & esse absolute, quæ inter se nō vniformiter distinguūtur. Nam inter esse substātiale & accidētale manifesta est disparatio. Esse aūt absolute nō est tertia rēs, sed se habet ad illa, quasi sicut animal ad tale, & tale aīal. Et propterea, quāuis semper quū fit aliquod esse, siue substātiale, siue accidētale fiat esse, sicut quū fit homo, fit aīal: & quū albū fit coloratū. Nō tn̄ semp esse fit p se, sed qn̄q; per accn̄s, & qn̄que per se. Et quū qdē fit esse p accidēs, ab omni causa fit: & extra psens est ppositum quū autē fit per se, à sola cā entis inquantū ens fit. Et hoc modo phs litera de ipso esse seu ente loq̄tur: & hoc insinuat illa specificationis nota in quantū entia. Et ppterea in litera dicitur qđ cōsiderātes cās trāsmutationum tā substātialiū quā accn̄taliū: cōsiderauerūt res sub quadā particulari cōsideratione, i. secundū quandā rōnē specialem, & non scđm rōnem vniuersalissimā, i. considerauerūt inquātū sunt hęc, puta homo, bos, aīal, &c. vel talia, puta graue, rarum, album, dulce, &c. & non inquantum sunt.

Quæstio. ¶*Num ens fieri inquantum ens, excludat quamuis transmutationē, & distinguat ab eo quod est ex ente in potentia fieri ens in actu.*

136 ¶Circa cōuenientiā inter primos ordines, & differentiā eorū à tertio, dubium occurrit, quātum valeat ratio reddita in litera: dū dicit, q̄ quia materia cōtrahitur per formā sicut substantia, &c. ideo vtrobiq; cōsideratæ sunt rōnes, & causæ particulares: & ppterea restat cōsiderandū ens secundū quod ens, & causa prima ac vniuersalissima. Hæc satis ambigua sunt, & ppter autoritatem & propter rationē. Propter autoritatem quidē: quia vt patet 12. met. tex. 28. causæ entis inquātū ens, sunt causę facientes substantiā ex pura potētia. Et 5. phys. tex. 9. dicitur, quòd in generatiōe substantiali fit ens simpliciter ex non ente simpliciter: ergo fit ens secundū qđ ens: & idē millies habetur in philosophia Ari. Propter rōnē aūt, qa fieri ens inquātū ens, & inquātum ens actu, idē est, qm̄ potētia est conditio diminuēs, vt dicitur 4. met. con. 15. sed ens in actu fit per se ex ente in potētia pura: ergo per trāsmutationem substātialē fit ens inquātū ens. Et sic differētia assignata in litera, nulla est, & ratio eius ruit: quia materia etsi cōtrahatur, non [illegible]ntrahitur quasi secundū se sit, sed quia ex cōtractione accipit esse in actu simpliciter: quoniā secundū se neq; quid, nec quale, neq; aliquid est aliorū generum, vt dicitur 7. metaphysicorum, tex. 8.

Quæstio. ¶*Num entis inquantum ens, sit aliqua eff[illegible]iua causa.*

¶Circa ipm̄ tertiū ordinē, dubiū occurrit, falsum supponit qđ ens inquātum ens, habeat causam effectiuā: Si em̄ ens inquantū ens haberet cām effectiuā. omne ens haberet cām effectiuā secundū qđ est ens: & sic Deus vt ens esset causatus, &c. & valet sequela: etiam si ly inquantū, teneat specificatiue, vt patet quū dicit, ens inquantū ens, est subiectū metaphysice: ergo omne ens, scđm qđ est subiectū meta.

Comment. ¶Antequā ad hoc rn̄deatur, secunda pars corporis articuli tractanda est, vt simul omnia pateāt: qm̄ cōnexa sunt. Rn̄det igit autor quęsito affirmatiue, s. oportet materiā primā esse creatā ab vniuersali entiū cā, q̄ Deus est. Probatur cā entium inquantū entia est causa entiū secundū omne illud qđ pertinet ad esse ipsorū quocunq; mō: ergo oportet materiā primā esse ab vniuersali entiū cā cōsequētia patet, & ans infert in litera, ex pmissa differētia inter cām entiū inquātū entia & cās trāsmutationū, s. q̄ istæ sunt cāę entiū inquātū hęc, vel talia illa inquātū sūt entia.

Quæst. ¶*Num quid est causa entis inquantum ens est, sit causa omnium illorum que quoquo modo ad esse eius spectant.*

¶Circa anshuius rōnis dubiū occurrit: quātū valeat. A est cā entiū inquātū entia: ergo est cā omnis eius qđ pertinet ad esse eorū. Quū non valeat. A est cā hominis in quantum homo: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis: & similiter de causa bouis, & cæterorum. Et quod non valeat, patet si fingamus ideas Platonicas esse per se causa sensibilium: constat enim quod idea hominis esset causa hominum, vt sic: & tamen non causaret materiam quæ tamen est pars hominis: & idem iudicium de quocunque transmutante est.

¶Ad euidentiā harū difficultatū, prælibandū est qn̄ ens fit per se. Iuxta doctrinam igit primi phy. tex. 76. dupliciter in cōi loquēdo contingit fieri aliqd, s. per se & per accn̄s. Et vt ibi dicit, illud fit p se, cui⁹ ratio immediate ante hoc nō fuit. Illud vero fit per accn̄s, cui⁹ rō antequā fieret, erat. Exemplū primi, qn̄ coloratū fit ex nō colorato, exemplū scđi, qn̄ ex nigro fit coloratū, quia fit albū. In nigro em̄ perat coloratū: & rō huius differētię assignat ibidē optima, s. quia nullū agēs per se intendit facere id qđ est, sed quod nō est vt sit. Et sumitur ly ex in proposito, non vt denotat habitudinē subiecti, sed ordinē durationis ad terminū à quo, ita quòd significat idē qđ post, vt patet ibidē. Ens igitur dupliciter contingit fieri, s. p accn̄s & per se. Per accidens quidē fit, qn̄ factio inuenit ens, seu quando fit ex ente, sicut quando coloratum fit ex nigro, per se aūt qn̄ fit ex nō ente, sicut quum coloratū fit ex non colorato propter eandem cām. Et qm̄ omne transmutans aliquod ens in actu inuenit, ex quo facit aliud ens in actu, ideo nullū transmutās facit per se ens, sed per accidēs tm̄. Ex quo enim inuenit ens, licet nō illud quod intēdit generare, non ideo agit pse vt faciat ens: sed accidit vt intēdendo facere tale ens, faciat etiā ens: vnde si nō intēderet facere nisi ens, nō ageret: quia iā ante actionē suam est. Si itaque peripatetica hæc doctrina, & optime fundata super continua experiētia & ratione vera est, oportet dicere quod sicut ad hoc qđ coloratum fiat per se, oportet quòd nō pfuerit coloratū, ita ad hoc qđ ens fiat per se, oportet quòd nō pfuerit ens: hoc autem est nihil pesse, & totum fieri non ex aliquo. Et sic oportet quod si ens fit p se, quod fiat post nihil ipsi⁹ ētis. Et ex his patet ratio dictorū in litera. ex eo nāq; quod trāsmutās oē inuētum subiectū determinat manifeste patet sequi quod nō facit p se ens, sed determinat ad hoc vel illud. Materia em̄ prima etsi secundum se nō sit quid, vel quale, est tamen tali pacto ens, qđ vnūquodq; ex se pducibile seipa ponit extra nihil. Est em̄ aliquid omniū. Et ppterea meritò impedit causationē entis in eo qđ ens, & ab agente per se ens, oportet produci effectam totum syncategorematice, vt in litera dicitur.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrū causa exemplaris sit aliquid præter Deū.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd causa exemplaris sit aliquid prҿter Deum. Exemplatum enim habet similitudinem exemplaris: sed creaturę longe sunt à diuina similitudine. Non ergo Deus est causa exēplaris earū.

¶Præterea, Omne quod est per participationem, reducitur ad aliquid per se existens, vt ignitum ad ignem, sicut iam dictum est ᵉ. Sed quæcunq; sunt in sensibilibus rebus, sunt solū per participationem alicuius speciei. Quod ex hoc patet, quod in nullo sensibilium inuenitur solum id quod ad rationē speciei pertinet, sed adiunguntur principijs speciei principia indiuiduantia. Oportet ergo ponere ipsas spēs per se existentes ᵉ, vt per se hominem, & per se equum, & huiusmodi. Et hæc dn̄r exemplaria. Sunt igit exemplaria res quædā extra Deum.

¶Præterea, Scientiæ & diffinitiones sunt de ipsis speciebus, nō secundū quod sunt in particularibus, qa particulariū non est sciētia, nec diffinitio. Ergo sunt quædā entia quæ sunt entia vel species non in singularibus. Et hæc dicuntur exemplaria. Ergo idem quod prius.

¶Præterea, Hoc idem videtur per Diony. qui dicit 5. cap. de diui. no. quòd ipsum secundum se esse prius est eo quòd est per se vitam esse, & eo quod est per se sapientiam esse.

¶SED CONTRA est quod exēplar est idē quod idea. Sed ideæ (secundum quod Aug. lib. 38. q. dicit) sunt formæ principales, quæ diuina intelligentia continentur. Ergo exemplaria rerum non sunt extra Deum.

CONCLVSIO.

¶*Cum ex diuina sapientia determinatæ naturales formæ procedant, Deum ipsum exemplar primum rerum omnium esse, asserendum est.*

¶RESPONDEO dicēdū, quòd Deus est prima causa exemplaris omniū rerū. Ad cuius euidentiā considerandum est quod ad productionem alicuius rei ideo necessarium est exemplar, vt effectus determinatam formā consequatur. Artifex em̄ producit determinatam formā in materia ppter exēplar ad quod inspicit, siue illud sit exēplar ad quod extra intuet, siue sit exēplar interius mēte conceptū. Manifestū est aūt quod ea quę naturaliter fiunt, determinatas formas cōsequuntur. Hæc autē formarū determinatio oportet quod reducatur, sicut in primū principiū, in diuinā sapiētiā, q̄ ordinē vniuersi excogitauit, q̄ in rerū distōne cōsistit. Et ideo oportet dicere qđ in diuina sapiētia sunt rōnes oīm rerū: quas supra diximus ideas ᵉ, i. formas exemplares in mente diuina exn̄tes. Quę qdē, licet multiplicētur scđm respectū ad res, tn̄ nō sunt realr aliud à diuina essentia, put eius sil̄itudo à diuersis participari pōt diuersimodè. Sic igitur ipse De⁹ est primū exēplar oīm. Pn̄t etiā in creatis quædā aliorū exēplaria dici secundū quod quædā sunt ad similitudinē aliorum, vel secundum eandē speciem, vel secundum analogiam alicuius imitationis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet creaturę nō pertingāt ad hoc quod sint similes Deo secundū suā naturā similitudine speciei, vt homo genit⁹ hoī gn̄anti: ᵉ attingunt tamen ad eius similitudinē secundū repræsentationē rationis intellectæ à Deo, vt domus quæ est in materia, domui quæ est in mente artificis.

¶Ad secundum dicendum, quod de ratione hominis est quod sit in materia. Et sic non potest inueniri homo sine mā. Licet igitur hic homo sit per participationē speciei, non tamē potest reduci ad aliqd exn̄s per se in eadē specie, sed ad speciē super excedentē ᵉ, sicut sunt substātię separatæ. Et eadem rō est de alijs sensibilibus.

¶Ad tertiū dicēdū, q̄ licet q̄libet sciētia, & diffinitio sit solū entiū, nō tn̄ oportet q̄ res eundē modū habeāt in essendo, quē intells habet i intelligēdo ᵉ. Nos em̄ p virtutē intellect⁹ agētis abstrahimus spēs vl̄es à particularibus conditionib⁹: nō tn̄ oportet q̄ vniuersa p̄ter particularia subsistant vt particularium exemplaria.

¶Ad quartum dicendum, quod sicut dicit Dio. 11. c. de diui. no. per se vitam, & per se sapientiā quandoq; nominat ipsum Deum, quandoque virtutes ipsis rebus datas: non autem quasdam subsistentes res, sicut antiqui posuerunt.

¶Ad primū ergo dubiū dicit, quod de causis intrinsecis loquēdo, eadē, quāuis nō eodem modo sunt causæ entium in eo pentia: & transmutabiliū vt sic, s. materia & forma, vt patet primo phy. & 7. meta. Transmutabilia em̄ entia inquantū entia, ex materia & forma cōstant separata aūt à materia ex sola forma. De principijs quoq; extrinsecis loquendo, principia transmutabilium & entiū vt sic materialiter coincidunt, quoniam Deus gloriosus est, & primus motor, & supremus finis, & primū essendi principiū: & propterea in[di]stincte quandoq; inuenitur de causis entiū in eo quod entia, & causis transmut[ati]onū. Oportet tn̄ diligenter lectorē discernere, quādo formaliter, & qn̄ materialiter sermo verificatur. Nos em̄ hic quia formaliter loquimur, ideo causas enti[um i]n eo q̄ entia à causis transmutationis separamus. Id vero qđ addit ex 5. phy. & similibus, non obstat: qm̄ aliud est fieri ens simplr, & aliud est fieri ens secūdū qđ ens: illud em̄ importat fieri ens ex pura potentia, vt subiecto, hoc autē fieri ens post nō ens simpliciter. Ad ratione autem concesso quod idē sit fieri per se ens & ens in actu, negādū est q̄ ens in actu fit per se, qn̄ fit ex pura potētia, nūquā em̄ per se fit, nisi qn̄ fit post nō ens in actu: hoc autē nūquā pōt per transmutationē cōtingere, vt patet ex dictis. Et caue ne fallaris nesciens discernere inter has propositiones, ens in actu fit ex ente in potētia per se, & ens in actu fit per se. In prima em̄ notatur habitudo termini ad subiectū, & est vera: quia si ens in actu habet subiectum, eius subiectum per se est ens in potentia: & in hoc sensu ponitur in 12. met. tex. 8. In secunda autem notatur habitudo termini ad suū fieri absolute: & ppterea nunquā verificat, qn̄ rō termini præerat.

¶Ad secūdū dubiū dicit, q̄ à specificatiua ad vniuersalē: nec valet cōsequētia simpliciter, nec cū nota specificatiōis formaliter loquēdo. Nō enim valet, Sortes est crispus secūdū qđ capillatus: ergo oīs capillatus vt sic, est crispus, &c. vnde, cū in ista, ens inquantū ens habet causas, teneat ly inquātū specificatiue: qm̄ sensus est, quod ens habet causas non solū secundū speciales rationes essendi, puta humanū, equum, &c. sed etiā secundum ipsam entis rationē, quāuis non in quolibet, quia non in Deo, non solum enim Sortes dependet, quia est homo, vel animal: sed etiā quia est, &c. De instantia vero allata, nihil nocet: quia tenet gratia materiæ.

¶Ad tertium vero dubium dicit, q̄ formaliter loquendo, in omni materia valet. A est causa effectiua per se B. inquātum B. ergo causa est omnis eius quod pertinet ad esse B, vt sic, alioquin non esset sufficiens & per se propria causa B. & sic propria causa hominis inquantum homo, est causa omnis eius quod pertinet ad hominis esse, vt sic, & similiter causa entis inquantum ens, est causa omnis eius quod pertinet ad ens, vt sic: & in hoc non est differentia. Sed disparitas est vlteriori consequētia, gratia materiæ. Quum enim inter ens, & reliqua specialia, puta hominem, animal, &c. tātum distet, quod in alijs aliud est materia absolute, & aliud materia vt est ens, quoniam materia absolute est in generalib⁹ & incorruptibilis, vt autem est propria hominis, est ab agente hominem. In ente vero, idem est materia, & materia vt entia: quoniam materia absolute non nisi entis esse potest: ideo in terminis specialibus non valet sequela, A est causa per se hominis, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad hominem: sed oportet addere vt sic, & postmodum non valet vlterior sequela, ergo est causa omnis eius quod pertinet ad esse hominis: & ergo est causa materiæ quæ est pars hominis: sed in termino vniuersalissimo, scilicet ens, valet primo, A est causa entis vt ens: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad ens, vt sic: & valet vlterius: ergo est causa omnis eius quod pertinet ad ens: & ergo est cā materiæ, quæ est pars entis, vt in litera infertur.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo causa exemplaris, non est quintū genus causæ: sed coordinatur in quinto meta. inter causas formales: est enim causa formalis rei, separata tamen. Nec vocatur exemplar ars factiua rei, sed id ad cuius imitationē ars facit effectum: siue illud sit res extra animam, siue intus: siue sit idem quod ipsa ars, siue non: formaliter enim loquimur. Præter Deum autem dicitur directe contra positionem Plat. attributā, de exemplaribus sensibiliū, &c. 96 97

Comment. 24 ¶In corpore est vna conclusio responsiua q̄sito. Deus est primum exemplar omniū rerum: hæc conclusio primo probatur, secundo ibi, possunt etiam in rebus creatis: manifestatur illa particula primum. Probatur determinatio formæ effectus est à causa exemplari, & res naturales determinatas formas consequuntur: ergo determinatio formarum naturalium reducit, sicut in primum principium in diuinam sapientiam, quæ ordinē vniuersi excogitauit: ergo in diuina sapientia sunt exemplares formæ: omnium rerum, ergo ipse Deus est primum exemplar omnium rerum. Antecedēs pro prima parte declaratur in artificialibus, de exemplari tam intus quàm extra. Quo ad secūdam vero partem manifestum est. cōsequentia vero probatur, quia ordo vniuersi in rerum distinctione consistit. Consequentia autem tertia probatur, excludendo simul obiectionem quandam. Probatio est: quia illæ exemplares rationes non sunt aliud realiter à diuina substātia. Obiectio vero est, quia huiusmodi formæ sunt multæ, substantia vero Dei vna. Exclusio autem obiectionis est, quòd multitudo ista non multiplicat diuinam rem, sed respectum ad creatas seu creabiles res, vt in 15. q. patuit. Deinde declaratur cur dixerit in conclusione ly primum, dicens, quia possunt dari secundaria exemplaria perfectoria siquidem entia exemplaria dici possunt inferiorum, vt Philosophi dicunt.

Annot. ¶Circa necessitatem exemplaris causæ, scito quòd determinationem formæ effectus esse proprium effectum causæ exemplaris, vt in litera dicitur, inductiua experiētia manifestat. Videmus enim artifices formas artificialibus determinare, secundum quòd proponunt, petentes huiusmodi artificialia: ipsum autem proponere, quòd tale quid sit tantum, &c. volo: est exemplar dare: ex quo certa datur forma effectus. Veruntamen est, quòd huiusmodi operationem non habet exemplar per seipsum, sed per agens: diuersimode tamen, quia per agens à proposito immediate: per agens vero naturale, mediate: mediate, scilicet datore naturæ. Et sic pro quanto opus naturæ est opus intelligentiæ: exemplaris causa ad determinandum omnibus effectus formas, necessaria est. Et exemplaris causa sufficientiam agentis siue naturalis, siue à proposito non tollit. Nec ipsa superfluit: sed in suo ordine idem facit quod agens alio causandi genere facit.

¶Circa radicem conclusionis rursus aduerte, quòd quia autor supra determinationē formarum naturalium, quam manifeste videmus, fundat processum suum; ad ponendum Deum esse causam exemplarem: & Aristo. confutat Plat. credentem exemplaria esse præter particularia agentia, vt res certas formas sortiantur, nec creari hæc contingat: dupliciter potest ex determinatione formarum inferri, quòd sunt exemplaria. Vno modo sic, quòd ex determinatis formis concludamus determinata exemplaria tanquam proximas rerum causas. Et sic falsum est: quoniam periret principaliter actio agentis quæ sunt apud nos, bos enim non generaret bouem. Alio modo sic, vt ex determinatis formis, inquantum ex eis consurgit ordo vniuersi, concludamus earum exemplaria in prima causa: quæ ordinem excogitauit vniuersi, tanquam partes ideæ ipsius ordinis. Et hæc est rationabile, eo quòd exemplar alicuius totius perfecte non habetur; nisi propria partium exemplaria habeantur, & sic manifeste hoc procedit: vnde non aufertur causalitas proximarum causarum, sed cum opus naturæ sit opus intelligentiæ, primæ rationes naturalium operum assignantur. Et sic habes vim primæ consequentiæ.

Universidad de Deusto Biblioteca

¶In responsione ad secundum, habet glossam illius propositionis: omne tale per participationem reducitur ad tale per essentiam: glossatur enim vel ad aliquid eminentius continens illud.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquartæ Articulum quartum.*

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum Deus sit causa finalis omnium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non sit causa finalis omnium. Agere enim propter finem videtur esse alicuius indigentis fine. Sed Deus nullo est indigens. Ergo non competit sibi agere propter finem.

¶Præterea, Finis generationis & forma generati, & agens non incidunt in idem numero (vt dicitur in secundo physic.) Quia finis generationis est forma generati. Sed Deus est primum agens omnium [c]. Non ergo est causa finalis omnium.

¶Præterea, Finem omnia appetunt. Sed Deum non omnia appetunt: quia neque omnia ipsum cognoscunt. Deus ergo non est omnium finis.

¶Præterea, Finalis causa est prima causarum. Si igitur Deus sit causa agens & causa finalis, sequitur q in eo sit prius & posterius. Quod est impossibile.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouerb. 6. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus.

CONCLVSIO.

¶*Cum Deus sit primum agens, primus quoque finis omnium necessario est.*

RESPONDEO dicendum, quod omne agens agit propter finem. Alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quàm illud nisi à casu [c]. Est autem idem finis agentis & patientis inquantum huiusmodi, sed aliter & aliter. Vnum enim & idem est quod agens intendit imprimere, & quod patiens intendit recipere. Sunt autem quædam quæ simul agunt & patiuntur, quæ sunt agentia imperfecta: & his conuenit quòd etiam in agendo intendant aliquid acquirere. Sed primo agenti, qui est agens tantum, non conuenit agere propter acquisitionem alicuius finis, sed intendit solum communicare suam perfectionem, quæ est eius bonitas. Et vnaquæque creatura intendit consequi suam perfectionem, quæ est similitudo perfectionis & bonitatis diuinæ [c]. Sic ergo diuina bonitas est finis rerum omnium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agere propter indigentiam non est nisi agentis imperfecti: quod natum est agere & pati. Sed hoc Deo non competit. Et ideo ipse solus est maxime liberalis: quia non agit propter suā vtilitatem, sed solū propter suā bonitatem.

¶Ad secundū dicendum quod forma generati non est finis generationis, nisi inquantum est similitudo formæ generantis [c], quod suam similitudinem communicare intendit. Aliâs forma generati esset nobilior generante, cum finis sit nobilior his quæ sunt ad finem.

¶Ad tertium dicendū, quod omnia appetunt Deum [c] vt finem, appetendo quodcunque bonum, siue appetitu intelligibili, siue sensibili, siue naturali, qui est sine cognitione. Quia nihil habet ratione boni & appetibilis, nisi secundū quod participat Dei similitudinem.

¶Ad quartum dicendum, quod cum Deus sit causa efficiens, exemplaris & finalis omnium rerū, & materia prima sit ab ipso: sequitur quod primum omnium rerum sit vnum secundum rem. Nihil tamen prohibet in eo considerari multa secundum rationem, quorum quædam prius cadant in intellectu nostro, quàm alia.

QVAESTIO QVADRAGESIMAQVINTA de Modo emanationis rerum à primo principio, in octo articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Modo emanationis rerū à primo principio: qui dicitur creatio. De qua quærūtur 8. ¶Primo, quid sit creatio. ¶Secundo, vtrū Deus possit aliquid creare. ¶Tertio, vtrum creatio sit aliquod ens in rerum natura. ¶Quarto, cui competit creari. ¶Quinto, vtrum solius Dei sit creare. ¶Sexto, vtrum cōe sit toti trinitati, aut proprium alicuius personæ. ¶Septimo, vtrum vestigium aliquid trinitatis sit in rebus creatis. ¶Octauo, vtrum opus creationis admisceatur in operibus naturæ & voluntatis.

Annot. IN titulo ly omnium, distribuit pro omnib[us] rebus alijs à Deo: quoniam tractatus iste de causalitate Dei ad extra est.

Comment. 237 Infra q. 65. ar. 1. et q. 103. arti. 2. Et 2. dist. 1 12. ar. 2. co. Et 3. con. c. 17. & 18. 13

¶In corpore vnica est conclusio, diuina bonitas est finis rerū omniū. Probatur sic. primum agens intendit solum cōmunicare suam bonitatem, & vnaquæque creatura intendit consequi illius similitudinem: ergo diuina bonitas est finis omnium rerum. Antecedens quo ad primam partem declaratur, ex differētia inter primum agens & reliqua agentia imperfecta, scilicet quod illa etiam agendo intendunt aliquid acquirere, quia similiter agunt & patiuntur. hic vero non propter acquisitionem, sed propter communicationem tantum finis agit. Quo ad secundam vero partem probatur: quia idem est finis agentis & patientis, vt sic quamuis diuersimode. Consequentia vero probatur quo ad primum agens ex duabus propositionibus. prima est, quòd omne agens agit propter finem. quod probatur, quia alioquin ex actione agentis non magis sequeretur hoc quam illud, nisi casu. secunda est, idem est finis agentis & patientis. Quo ad creaturas vero, ex antedicta propositione, scilicet idem est finis agentis & patientis.

336

Annot. ¶Circa prædicta pro quanto ponunt quòd omnium rerum, comprehendendo etiam primum agentem, diuina bonitas est finis, aduerte quòd Deus potest simpliciter sumi, Primo modo absolute, & sic eius nullus est finis. Alio modo vt primum agens: & tunc dupliciter. Vno modo quantum ad rem, quæ est actio qua dicitur agens. Et sic rursus nullum habet finem, quia actio Dei est eius substantia: & sic consueuit dici, quòd Deus agit propter finem non sui, sed aliorum, vt in quæstio. 19. articul. 1. ad primum, tactum est. Alio modo formaliter secundum rationem actionis, & sic habet suam bonitatem finem suæ actionis: quia omne agens, vt in litera dicitur, agit propter finem. Et confirmatur, quia finis est causa causarum, id est causalitatis cæterarum causarum: ergo est causalitatis agentis: quod est esse causam suæ actionis: si igitur finis, propter quem agit Deus, est sua bonitas, ipsa erit causa quare Deus agit. Et hoc expresse conatur litera docere in corpore, & in responsione ad primum, distinguendo de agente propter finem consequendum vel communicandum, & in responsione ad quartum, docendo quòd non inconuenit in Deo secundum rationem distinguere bonitatem suam, vt priorem causam à seipso vt agente. Et sic responsio amplior quodammodo est quàm quæstio. Dixi autem quodammodo: quia non est extensa causalitas diuinæ bonitatis, vt finis ad plures res, quàm sint omnes creaturæ: sed ad aliquam rationem in ipso creatore, vt sic, vt patet ex dictis.

Annot. ¶Circa differentiam inter alia agentia: & primum scito, quòd agentia imperfecta quæ agunt & patiuntur, sunt duplicia. Quædam quæ agunt & patiuntur ab his in quæ agunt per reactionem. Et ista sunt quæ communicant in materia, vt dicitur in secundo de generatione. Quædam vero sunt quæ agunt & patiuntur, id est agunt mota ab alio. Et ista est conditio omnium secundorum agentium. Et dicūtur imperfecta eodem imperfectionis modo, quo etiam omnia entia citra primum dicuntur imperfecta: quia deficiunt à primi nobilitate, & de his loquitur directe litera condistinguens contra ea primum agens: ex eo nanque quod agunt quasi acta, consequens est vt in agendo tendant quasi patientia in acquirendum seu conseruandum (non enim refert quid horum dicatur in proposito: quoniam agere ad conseruandum extra acquisitionis ordinem non est) aliquam propriam perfectionem: & vt inquit Auer. 12. meta. con. 36. saltem assimulationem ad primam causam in faciendo entia. Et hæc est summa perfectio, quoniam vt Dion. inquit, om[n]i[u]m diuinissimum, est Dei cooperatorem fieri.

¶*Forma geniti quomodo diuidatur, & quomodo eam contingat esse finem generationis.*

¶In responsione ad secundum nota tria. Primum est, quòd innuitur quædam distinctio, cuius alterum tantum membrum exprimitur, scilicet forma geniti dupliciter: vno modo vt similis formæ generationis. Alio modo tacetur: Innuitur enim hæc distinctio, quū dicitur, quòd non nisi vt similis, est finis: est igitur alia eius acceptio. Secundū est quod ibi dicitur, scilicet quòd forma geniti non nisi vt similis generanti est finis. Tertium est, quòd hoc probatur: quia finis est nobilior his quæ sunt ad finem. Circa quorum singula est dubium. Circa distinctionem ambiguū est, quod sit alterū distinctionis membrū. Circa responsionem vero: tum quia falsa videtur, qm̄ forma geniti etiam absolute est finis generationis: vt de se patet. Tum quia ex ea non satisfit argumento inferenti, ex hoc q forma geniti est finis generationis, quod ipsum agēs nō est finis suæ actionis: qm̄ finis generationis non coincidit in idem numero cum agente. Cū enim ex hac respōsione, hoc solum habeatur, qd forma geniti non est finis nisi vt similis, confirmatur potius argumentū: quia siue sit finis vt similis, siue non vt similis, sufficit q ipsa est finis, quā constat non coincidere in idem numero. Et confirmatur, quia ipsa vt similis est distincta à forma agentis: quoniam de ratione similitudinis est diuersitas, vt dicitur 5. metaph. Circa rationem demū dubium est. quia quum in vniuocis par sit nobilitas generantis & geniti, (si forma geniti non potest esse finis: quia non est nobilior his quæ sunt ad finem) pari ratione nec forma generantis, nec forma geniti, vt similis generanti, potest esse finis. 31

31 b ¶Ad euidentiam huius difficultatis sciendum, q quāuis comparādo corruptibilia ad sempiterna, vt in 2. de Anima, tex. 34. & in 2. cæli, con. 17. dicitur, agentia corruptibilia agunt propter aliud. Etem̄ vt hic ostendit, omnia agunt vt participent perfectionē diuinā. Absolute tn̄: & nō de his vel illis agentibus loquēdo, & comparādo ea ad affectus, vt in hoc argumento fit. dicendum est quod omnibus agētibus cōmune est agere ppter se, quāuis diuersimode. Quod sic manifestatur, omne agens intendit facere sibi simile: ergo intendit seipsum diffundere, extende[re] & ampliare. ob hoc nanq; generās generat, vt perseueret semper, eo quo potest modo, vt Philsophus dixit ibidē. In hoc autem quod dico seipsum diffundere seu cōmunicare, duo clauduntur, s. diffundere, & ly seipsum, & quū cōstet quod [p]rimū agens seipsum intēdat propter diffundere seu cōicare vt finem, restat vt diffundere intendat propter seipsum vt finem: & sic ipsum est cōicationis finis, & non econuerso. Differunt aūt agentia cætera à primo, quo ad hoc: quod reliqua cōicationē ordinant ad se, id est ad suā vtilitatem. Quamuis hoc etiā sit diuersimode in substantijs sempiternis & corruptibilibus: quoniā illæ ad conseruandā indiuidualiter assimulationē ad primam causam, istæ ad cōseruandā assimulationē, vt possunt ad eandē agūt. Prima autem causa cōicationē ordinat ad se, id est ad suā bonitatē: & ideo reliqua agunt vt sic sint, aut conseruētur. Deus aūt, quia est. Et propterea liberalissimæ actionis etiam à philosophis dicitur vt in respōsione ad primum dicitur. His prælibatis ad primū dubiū dicitur, quod distinctio est hæc, forma geniti dupliciter, s. vt est geniti, & vt est similis generanti: qm̄ intendit autor excludere, qd vt est geniti, nō est finis agentis: vt sustineat, quod Deus non agit propter creatā naturam vt finem, sed propter seipsum. Ad secūdū vero negat qd hoc sit falsum: generatio enim potest dupliciter sumi vno modo vt ab agente, alio modo absolute: puta vt via. Et hoc quidem modo finis generationis est forma etiā vt geniti, sed primo modo non, vt in litera dicitur. Nec est verū q hinc nō satisfit argumēto: qm̄ forma vt similis formæ generantis significat formā geniti quidē, sed ex ea parte quæ est vna cum illa, quæ est altera ipsa: quæ est quasi vicaria illius, ac per hoc insinuat, si ipsa vt quasi induit illā, est finis: qa illa est vere finis. Et sic formaliter satisfit argumēto: quod licet finis generationis nō coincidat in idem numero cū forma agentis: redundat tamen in idē numero: & ex eo quod forma geniti nō est finis nisi vt similis formæ agētis. Ad confirmationē vero dicitur, quod similitudo quū distinctorū eadē qualitas sit, ex parte vnitatis magis se tenet, quā significat, quā distinctionis, quàm vt subiectorū conditionem exigit: & ideo autor ad vnitatē insinuandam illa vsus est. Ad dubiū demū contra rationē dicitur, quod ratio literę optime concludit, quòd forma geniti, vt sic, non potest esse finis generationis vt ab agente: quia nō est nobilior agente. Sed nō potest reflecti contra formam geniti, vt similem agenti, id est contra formam agentis: quia nulla comparatio habet locum seclusa distinctione: non enim oportet idem esse nobilius se, quum agit propter se: sed quum finis est aliud ab agente, oportet finem esse nobiliorem agente.

Super

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere.*

238 1. di. 1. q. 4. artic. 2. Et po. q. 3. artic. 1.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod creare nō sit ex nihilo aliquid facere, dicit enim Aug. contra aduersarium legis & prophetarum. Facere est quod omnino nō erat: creare vero est ex eo quod iam erat, educendo aliquid constituere.

¶Præterea, Nobilitas actionis & motus ex terminis consideratur. Nobilior igitur est actio, quæ ex bono in bonum est, & ex ente in ens, quàm quæ est ex nihilo in aliquid. Sed creatio videtur esse nobilissima actio: & prima inter omnes actiones. Ergo non est ex nihilo in aliquid, sed magis ex ente in ens.

¶Præterea, Hæc præpositio ex importat habitudinem alicuius causę & maxime materialis: sicut cùm dicimus quod statua fit ex ære. Sed nihil non est materia entis, nec aliquo modo causa eius. Ergo creare non est ex nihilo aliquid facere.

¶SED CONTRA est quod super illud Ge. 1. In principio creauit De[us] cœlū, &c. dicit glo. quod creare est aliquid ex nihilo facere.

CONCLVSIO.

¶*Creare est in ex nihilo aliquid facere.*

235 ¶RESPONDEO dicendū, quod (sicut supra dictū est [c]) non solū oportet considerare emanationē alicuius entis particularis ab aliquo particulari agēte, sed etiā emanationē toti[us] entis à causa vniuersali, quæ est Deus, & hanc quidem emanationem designamus nomine creationis. Quod autem procedit secundū emanationem particularem nō præsupponitur emanationi. Sicut si generatur homo, non fuit prius homo, sed homo fit ex non homine, & album ex non albo. Vnde si consideretur emanatio totius entis vniuersalis à primo principio, impossibile est quod aliquod ens præsupponatur huic emanationi. Idem autem est nihil, quod nullum ens. Sicut igitur generatio hominis est ex non ente, quod est non homo: ita creatio quę est emanatio totius esse, est ex non ente, quod est nihil [c]. 353

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. æquiuoce vtitur nomine creationis secundum quod creari dicuntur ea quæ in meli[us] reformantur, vt cum dicitur aliquis creari in episcopum. Sic autem non loquimur hic de creatione, sed sicut dictum est [c].

¶Ad secundū dicendum, quod mutationes accipiunt speciē & dignitatē non à termino à quo, sed à termino ad quem. Tanto ergo perfectior & prior est aliqua mutatio, quanto terminus ad quem illius mutationis est nobilior & prior, licet terminus a quo, qui opponitur termino ad quem, sit imperfectior. Sicut generatio simpliciter est nobilior & prior quam alteratio, propter hoc quod forma substantialis est nobilior, quam forma accidentalis, tamē priuatio substantialis formæ, quæ est terminus à quo in generatione, est imperfectior quàm contrarium, quod est terminus à quo in alteratione. Et similiter creatio est perfectior & prior quàm generatio & alteratio, quia termin[us] ad quem est tota substantia rei. Id autem quod intelligitur vt terminus à quo, est simpliciter non ens.

¶Ad tertiū dicendū, quod cū dicitur aliquid ex nihilo fieri, hæc præpositio ex, nō designat causam materialē, sed ordinē tm̄, sicut cū dicitur, ex mane fit meridies, id est post mane fit meridies. Sed intelligendū est, quod hæc præpositio ex, pōt includere negationem importatam

b in hoc quod dico nihil, vel [illegible]cludi ab ea. Si primo modo, tunc ordo remanet affirmatus, & ostenditur ordo eius quod est ad non esse prę

247 cedens. Si vero negatio in[illegible]dat præpositionem, tunc ordo negatur, & est sensus. Fit ex nihilo, id est non fit ex aliquo [c], sicut si dicatur, iste loquitur de nihilo, quia non loquitur de aliquo. Et vtroq; modo

c verificatur cum dicitur ex nihilo aliquid fieri. Sed primo modo hęc prępositio ex, importat ordinem, vt dictum est [c]. Secundo modo importat habitudinem causę materialis quę negatur.

ARTICVLVS II.

¶*Vtrum Deus possit aliquid creare.*

239 1. di. 1. q. 1. artic. 2. & 3. & dist. 17. q. 1. artic. 1 Et 1. con. cap. 6. 15. & 16. Et po. q. 1. artic. 16.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit aliquid creare. Quia secundum Philosophū primo physi. antiqui philosophi acceperunt vt communem conceptionem animi, ex nihilo nihil fieri. Sed potētia Dei non se extendit ad contraria primorum principiorum, vtpote quod De[us] faciat q totū nō sit maius sua parte, vel q affirmatio & negatio sint simul vera. ergo De[us] nō potest aliqd ex nihilo facere vel creare.

¶Præterea, Si creare est aliquid ex nihilo facere, ergo creari est aliquid fieri. Sed omne fieri est mutari, ergo creatio est mutatio. Sed omnis mutatio est ex subiecto aliquo, vt patet per diffinitionem motus. Nam motus est actus existentis in potentia. ergo est impossibile aliquid à Deo ex nihilo fieri.

¶Præterea, Quod factum est, necesse est aliquando fieri. Sed non potest dici quod illud quod creatur, simul fiat & factum sit, quia in permanētibus quod fit non est, quod aūt factū est iā est, simul ergo aliquid esset & nō esset. Ergo si aliquid fit, fieri eius pręcedit factū esse. Sed hoc non potest esse, nisi pręexistat subiectum in quo sustentetur ipsum fieri. Ergo impossibile est aliquid fieri ex nihilo.

¶Præterea, Infinitā distantiā non est ptrāsire. Sed infinita distantia est inter ens & nihil. Ergo non contingit ex nihilo aliquid fieri.

¶SED CONTRA est quod diciur Ge. 1. In principio creauit Deus cælū & ter. vbi dicit glo. quod creare est aliquid ex nihilo facere.

CONCLVSIO.

¶*Cum nihil in vniuersitate entium sit non causatum ab ipso, non solum possibile, sed necessarium est omnia à Deo creata esse.*

¶RESPONDEO dicendū q nō solū est īpossibile à Deo aliqui[d] creari, sed necesse est ponere à Deo oīa creata esse, vt ex pmissis hr[ur]. Quicūq; em̄ facit aliqd ex aliquo, illud ex quo facit, psupponitur actioni ei[us], & nō pducitur per ipsam actionē. Sicut artifex operatur ex rebus naturalib[us], vt ex ligno & ære, q̄ per artis actionē nō cāntur, sed causantur per actionem naturę. Sed & ipsa natura causat res naturales quātū ad formā, sed psupponit materiā. Si ergo De[us] nō ageret nisi ex aliquo psupposito, seqretur quod illud psuppositum nō esset causatum ab ipso. Ostēsum est aūt supra [c] quod nihil potest esse in entib[us] quod non sit à Deo, qui est causa vniuersalis toti[us] esse. Vnde necesse est dicere quod Deus ex nihilo res in esse producit.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod antiqui philosophi, sicut supra dictū est [c], non considerauerūt, nisi emanationē effectuū particulariū à causis particularib[us], quas necesse est psupponere aliquid in sua actione. Et secundū hoc erat eorū cōis opinio, ex nihilo nihil fieri. Sed tamen hoc locū non habet in prima emanatione ab vniuersali rerum principio.

¶Ad secundū dicendū, quod creatio non est mutatio nisi secundū modū intelligēdi tm̄. Nā de rōne mutatiōis est, quod aliquid idē se habeat aliter nūc, & pri[us]. Nā quādoq; est idē ens actu aliter se habēs nūc & pri[us], sicut in motib[us] secundū quantitatē & qualitatē. Quādoq; vero est idē ens in potētia tm̄, sicut in mutatiōe secundū substantiā cui[us] est subiectū materię, sed in creatiōe (per quā pducitur tota substātia rerum) non pōt accipi aliquid idē aliter se habēs nunc & pri[us], nisi secundū intellectū tm̄: sicut si intelligatur aliqua res prius nō fuisse totaliter, & postea esse. Sed cū actio & passio conueniāt in substātia mot[us], & differāt solū secundū habitudines diuersas [c], vt dicitur in 3. phy. oportet quod substracto motu nō remaneāt nisi diuersæ habitudines [c], in creante & creato. Sed qa mod[us] significādi sequit[ur] modū intelligēdi, vt dictū est [c], creatio significatur p modū mutationis. Et ppter hoc dicitur quod creare est ex nihilo aliquid facere q̄uis facere & fieri magis in hoc conueniāt q̄ mutare & mutari: quia facere fieri īportant habitudinē causę ad effectū, & effectus ad cām: sed mutationē ex consequēti.

¶Ad tertiū dicendum, quod in his quę fiunt sine motu, similiter est fieri & factum esse, siue talis factio sit terminus motus, sicut illuminatio (nam simul aliquid illuminatur & illuminatum est [c]) siue non sit terminus motus, sicut simul formatur verbum in corde & formatum est. Et in his quod fit, est cum dicitur fieri. Sed

a ¶*Super quæstionis quadragesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus in principio corporis manifestabitur. Annot.

¶In corpore duo facit, primo dicit quid nōis creationis, sec[un]do rñdet quæsito.

¶Quo ad primū duo dicit, primo quod creatio significat emanationem totius entis à causa vniuersali. Comment. secundo quod significatū inuenitur: quod probat, quia non solū oportet in rebus inspicere emanationem particularem, sed vniuersalem, vt iam patet ex dictis.

¶Quo ad secūdum conclusio rñsiua est. Creatio est ex nihilo. Et probatur sic. quod procedit secundum emanationem particularem, non præsupponitur. ergo quum totū ens procedit emanatione vniuersali impossibile est aliquod ens præsupponi: ergo quod creatur, fit ex non ente, quod est nihil. 234 235 238 antecedēs probatur inductiue. Quū fit homo, & album, &c. consequentia aūt manifesta relinquitur, ex cōmuni ratiōe factionum proportionaliter applicata. Secunda aūt sequela manifestatur & quo ad terminos (quia nihil, idē est quod nullū ens: & creatio est emanatio toti[us] ētis) & quo ad similitudinem proportionis in generatione hominis. 234 235

235. Annot. ¶Circa prædicta aduerte duo. Primū est, quod antecedēs cum suis inductionibus & consequentibus nō loquitur de fieri ex non homine, aut non albo, & vniuersaliter ex non tali vt subiecto: quoniam sic intelligēdo, nihil cōcluderet. Posset em̄ dici, quam sit totū ēs ex nō ente: quod est ens in potentia: sicut homo ex nō hoie, quod tamen est homo in potentia, & albū ex non albo: quod tn̄ est album in potentia. Sed intēdit ex, id est Posterio. Oportet em̄ hoīem fieri post non hominē, & albū post nō albūm, si per se fit. Nihil em̄ aliud hic intēdit, nisi supradictum fundamentum in primo physi. tex. 76. Vñ & verba sua hic manifeste insinuant hūc sensum, quū dicit, sicut si generatur homo, non fuit prius homo, contra ex non homine, distinguens prius hominē, insinuauit, quod ly ex, significat post. Secūdo quod nomine totius entis in pposito nihil refert vtrū intelligas totum vniuersum, aut aliquod particulare ens totum syncategorematice: semper em̄ oportet quod creatur, ex nihilo sui fieri, i. post nihil sui. Et ex hoc habes solutionem dubitationis quomodo anima intellectiua creatur, & tn̄ fit semper in subiecto: quia scilicet post nihil subsit per se: qd de nulla alia forma in materia verificatur. 167 a 234 b 68 70 274

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus patet.

¶In corpore vnica est cōclusio. Non solū est possibile, sed etiam necessarium, omnia esse creata à Deo. Comment. Et probatur sic: si Deus nō ageret nisi ex aliquo præsupposito, sequeret quod illud per suppositum nō esset causatū ab ipso: sed nihil est in entibus incausatum ab ipso. ergo necesse est quod Deus ex nullo præsupposito res in esse produxerit: hoc autem est creare. Conditionalis assumpta probatur ex illa categorica vniuersali, omne faciens aliquid, ex aliquo non facit, sed præsupponit illud ex quo facit: quæ manifestatur inductiue, primo in artificialibus, secundo in naturalibus. Destructio autem consequentis probatur ex q. præcedente, vbi ostensum est quod Deus est causa vniuersalis totius esse.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Antor. Comment.

4 ¶ *Super quæstionis quadragesimæquintæ Articulum tertium.*

IN titulo creatio sumitur pro creatione passiua, quia scilicet aliquid significatur creari. Et ly aliquid sumitur pro ente reali, vt patet ex propositione articulorum in principio quæstionis.

¶ In corpe vnica est concesio, creatio ponit in creato relationẽ tm̃. Et probatur sic. productio totius esse à causa vniuersali, non est ex aliquo præexistentes ergo Deus creãdo produ cit res sine motu & mutatione: ergo creatio in creatura nõ est nisi relatiõ quædã ad creatorem principium sui esse. Aſſcedẽs probatur ex differentia inter productiões particulares, & productionem totius esse, seu vniuersalẽ. Prima vero cõsequentia probat̃ quia oẽ quod fit per motũ vel mutationẽ, fit ex aliquo præexistẽte. Sed a autẽ, quia ſubſtracto motu ab actione & paſſione nihil remanet nisi relatio. Et cõfirmatur, quia sicut in paſſione, ꝙ eſt cẽ motu, ſportatur relatio ad principiũ motus, ita in creatiõe paſſiua, importat̃ relatio ad prĩcipiũ eſſendi. ¶ In rnſione ad ſectum, manifeſte habes cõferendo ea argumẽto, quod relatio creationis eſt accidens, & non eſt relatio tranſcẽdens: quod etiam manifeſte in quæſtionib⁹ de potentia, q6. tertia. art. 3. ad tertiũ explicat. Et quñ omne accidens diſtinguitur realiter à ſubſtantia, oportet vt creatio diſtinguatur realiter à ſubſtantia creata quacunq; ſecundum doctri nam quam ſequimur.

240 1. diſtinc. 40. qũ. 1. art. 1. ꝛ. Et po. q. 3. art. 3.

229 b

¶ *Num relatio creaturæ ad creatorẽ ſit relatio trãſcendens, diſtincta à ſuo fundamento.*

74

Quæſtio.

¶ Circa tamẽ hoc dubiũ eſt. Sco. enĩ in Scõo diſt. 1. quæſtionb⁹. 4. & 5. tenens creationem paſſiue ſumptam eſſe relationẽ tranſcendentem: & eandẽ realiter fundamento tripliciter nititur probare. Primo, illud quod ꝓprie ineſt alicui, & ſine quod illud nõ poteſt eſſe abſque contradictione, eſt idem ſibi realiter. ſed relatio lapidis ad Deum eſt huiuſmodi: ergo probatur maior ſic, cõtradictio, ſecundũ eſſe & non eſſe, dicta de aliquibus, infert diſtinctionem realem illorũ: ergo impoſſibilitas reſipiendi talia contradictoria, infert identitatem illorum. Et hoc inquit ipſe vbi non eſt depẽdẽtia eſſentialis. Et declaratur ait quia in poſſibilitas quod A ſit in ne B, aut eſt propter ide titatem illorũ, aut ꝓpter ſimultatem in natura eo rũdẽ, aut ꝓpter poſteritatẽ ipſi⁹ A, ſed nihil horũ duorũ vltimorũ conuenit lapidi reſpectu illius relatiõis ad Deũ, vt patet, & tñ nõ põt eſſe ſine illa: ergo eſt idẽ illi. Præterea, quod vniformiter dicitur de omni alio à Deo ad ipm̃, nulli accidit: ſed talis relatio vniformiter cõuenit oĩ creaturæ ad Deũ: ergo nulli accidit. & ſic eſt idẽ fundamẽto. Probat̃ maior quia par rõ eſt de oĩbus. Præterea ſubſtãtia 7. meta. eſt prior ac cidẽte, natura, diffinitione, & tpe, & ly tpe intelligitſie, quod nulla eſt cõtradictio ex parte ſubſtantiæ, qñ poſſit eſſe prior duratione od accidẽte: ergo nõ eſt cõtradictio, ꝙ lapis eſſet prior durationẽ omni depẽdẽtia ad Deũ, & ſi eſſet abſq; eo quid ſignificatur ab alio eſſe, & prius non fuiſſe, Vnde cum creatio ſit ſine motu, ſimul aliquid creatur & creatum eſt.

¶ Ad quartum dicendũ, quod obiectio illa procedit ex falſa imaginatione, ac ſi ſic aliquod in finitum medium inter nihilum & ens. Q uod patet eſſe falſum. Procedit autẽ falſa hæc imaginatio ex eo quod creatio ſignificatur vt quædam mutatio inter duos terminos exiſtens.

ARTICVLVS III.

¶ *Virum creatio ſit aliquid in creatura.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quod creatio nõ ſit aliquid in creatura. Sicut enĩ creatio paſſiue accepta attribuit creaturæ, ita creatio actiue accepta attribuit creatori: ſed creatio actiue accepta nõ eſt aliquid in creatore. Quia ſi ſic, ſequeretur quod in Deo eſſet aliqd tẽporale, Ergo creatio paſſiue accepta non eſt aliquid in creatura.

¶ Præterea, Nihil eſt mediũ inter creatorẽ & creaturã. Sed creatio ſignificatur vt mediũ inter vtrunq;. Nõ enĩ eſt creator (cum nõ ſit ęter nus) neq; creatura: quia oportet eadẽ ratione aliã ponere creationẽ qua ipſa crearetur, & ſic in infinitum. Creatio ergo non eſt aliquid.

¶ Præterea, Si creatio eſt aliquid præter ſubſtãtiã creatã, oportet ꝙ ſit antecedẽs eĩ⁹. Oẽ aũt antecedẽs eſt in ſubiecto. Ergo res creata eſſet ſubiectum creatiõis, & ſic idẽ eſt ſubiectũ creatiõis & terminus. Quod eſt impoſsibile. Quia ſubiectum pti⁹ eſt accñte, & conſeruat̃ acens. Terminus aũt poſterius eſt actiõe & paſsione cuius eſt terminus: & eo exiſtente ceſſat actio & paſsio. igitur ipſa creatio non eſt aliqua res.

¶ SED CONTRA, maius eſt fieri aliquid ſcẽm totã ſubſtantiã, q̃ ſcẽm formã ſubſtantia lem vel accidentalẽ. Sed generatio ſimpliciter vel ſcẽm quid, qua fit aliquid ſecundũ formã ſubſtãtialẽ vel accidẽtalẽ, eſt aliquid in gnato. Ergo multo magis creatio, qua fit aliquid ſecũ dum totam ſubſtantiam eſt aliquid in creato.

CONCLVSIO.

¶ *Creatio in creatura non eſt niſi relatio quædam ad creatorem, vt ad principium.*

¶ RESPONDEO dicendũ, ꝙ creatio po nit aliqd in creato ſcẽm rõnẽ tm̃, qa qđ creat, nõ fit ꝑ motũ, vel per mutationẽ. Q đ em̃ fit ꝑ motũ vel mutationẽ, fit ex aliquo præexiſtẽti. Q đ qđ cõtingit in ꝓductionib⁹ particularibus aliquorũ entiũ. Nõ aũt põt hoc cõtingere in ꝓductione totius eſſe à cauſa vñ oĩm entiũ, q̃ eſt De⁹. Vnde Deus creãdo producit res ſine motu. Subtracto aũt motu ab actione & paſsione, nihil remanet niſi rõ, vt dictũ eſt⁹. Vnde relinquitur, quod creatio in creatura nõ ſit niſi relatio quædam ad creatorẽ, vt ad principiũ ſui eſſe: ſicut in paſsione quę eſt cũ motu, importatur relatio ad principium motus.

234 b

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod creatio actiue ſignificata ſignificat actionẽ diuinã quę eſt eius eſſẽtia, cũ rẽlone ad creaturã. Sed rẽſo in Deo ad creaturã nõ eſt realis, ſed ſcẽm rationẽ tm̃, Rẽſo vero creaturę ad Deũ eſt rẽſo re alis, vt ſupra dictum eſt⁹. cũ de di.no. agereſ.

¶ Ad ſecũdũ dicẽdũ, quod qa creatio ſignificat vt mutatio, ſicut dictũ eſt: mutatio aũt media quodãmodo eſt inter mouẽs & motũ, ideo & creatio ſignificatur vt media inter creatorẽ & creaturã. Tñ creatio paſsiue accepta eſt in creatura, & eſt creatura. Neque tñ oportet quod dependeret à Deo, ſi dependentia eſt accidens: hoc autem eſt abſurdum ergo.

¶ Ad euidentiã huius difficultatis nõ eſt opus alia iacere fundamẽta: ſed ſuperius determinata ſequẽdo, dicendũ eſt quod hmõi relatio dependẽtiæ ad Deũ in qualibet creatura eſt accidẽs diſtinctũ realiter à ſubſtãtia, & quod tñ creatura nõ põt eſſe ſine hmõi depẽdẽtiãſicut nec hõ qn ſit riſibilis, vt in q. præcedẽti, art. 1. ad pri

alia creatione creatur. Quia relatione (cum hoc ipſum quod ſunt, ad aliquid dicantur) non referuntur per aliquas alias relationes, ſed per ſeipſas, ſicut etiam ſupra dictum eſt⁸ cum de æqualitate perſonarum ageretur.

¶ Ad tertium dicendum quod creationis, ſecun dum quod ſignificatur vt mutatio, creatura eſt terminus. Sed ſecundum quod vere eſt relatio creatura eſt eius ſubiectum, & prius ea in eſſe, ſicut ſubiectum accidente. Sed habet quãdam rõnem prioritatis ex parte obiecti, ad quod dicitur quod eſt principium creaturę. Neq; tñ oportet quod quãdiu creatura ſit, dicatur creati: quia creatio importat habitudinẽ creaturæ ad creatorẽ, cum quadam nouitate ſeu incœpti⁹.

ARTICVLVS IIII.

¶ *Virum creari ſit proprium compoſitorum & ſubſiſtentium.*

AD QVARTVM ſic procedi tur. Videtur quod creari non ſit ꝓprium compoſitorum & ſubſiſtentium. Dicitur enĩm ii. de cauſis. Pri ma rerum creaturarum eſt eſſe. Sed eſſe rei cre atæ non eſt ſubſiſtens. Ergo creatio proprie non eſt ſubſiſtentis & compoſiti.

¶ Præterea, Quod creatur eſt ex nihilo. Compoſita aũt non ſunt ex nihilo, ſed ex ſuis componentibus. Ergo compoſitis non cõuenit creari.

¶ Præterea, Illud ꝓprie ꝓducitur per primam emanationẽ quod ſuppoũitur in ſecũda. Sicut res naturalis per generationẽ naturalẽ, quę ſup ponitur in operatiõe artis. Sed illud ꝙ ſuppo nitur in gnatiõe naturali, eſt materia. Ergo ma teria eſt qua proprie creatur, & non compoſitũ.

¶ SED CONTRA eſt quod dicitur Genelis 1. In ꝓncipio creauit Deus cæ. & ter. Cælum autem & terra ſunt res compoſitæ ſub ſiſtentes. Ergo horum proprie eſt creatio.

CONCLVSIO.

¶ *Creari proprie ſubſiſtentibus in ſuo eſſe conuenit aliis vero concreari.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod creari eſt quoddã fieri, vt dictũ eſt⁸. Fieri aũt ordinatur ad eſſe rei. Vñ illis proprie conuenit fieri & creari, quib⁹ conuenit eſſe⁸. Quod quidẽ conuenit proprie ſubſiſtentibus, ſiue ſint ſimplicia, ſicut ſubſtãtiæ ſeparatæ: ſiue ſint compolita, ſicut ſubſtãtiæ materiales. Illi enĩ ꝓprie conue nit eſſe quod habet eſſe, & quod eſt ſubſtãtes in ſuo eſſe. Formæ aũt & aĩa, & alia hmõi, non dñr ẽna quaſi ipſa ſint, ſed q̃ a eis aliquis eſt⁸. vt albedo ea ratione dicitur ens, quia ei⁹ ſubiectũ eſt albũ. Vñ ſecundũ Philoſophũ accidẽs magis proprie dicitur entis quã ens⁸. Sicut igitur accidẽtia & formæ & hmõi, q̃ non ſubſiſtunt, magis ſunt coexiſtentia quam entia, ita magis debent dici concreta quam creata. Proprie vero creata ſunt ſubſiſtentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod cũ dicitur, pria rerũ creatarũ eſt eſſe, ly eſſe, non importat ſubſtãtiã creatã, ſed importat ꝓpriã rõnẽ obiecti creatiõis. Nã ex eo dicitur aliquid creatũ, quod eſt ens, nõ ex eo quod eſt hic ens cũ creatio ſit emanatio totiꝰ eſſe ab ente vñ, vt dictũ eſt⁸. Et eſt ſimilis mod⁹ loquẽdi, ſicut ſi diceretur quod primũ viſibile eſt color, quãuis illud, quod proprie videtur, ſit coloratum. ¶ Ad ſecundũ dicẽdũ, quod creatio nõ dicit cõ ſtitutionẽ rei cõpoſitæ, ex principijs ꝓexiſtentib⁹, ſed compoſitũ ſic dicitur creari quod ſimul cũ omnib⁹ ſuis principijs in eſſe producitur⁸. in hoc, quod ſubſiſtentia habent eſſe ſic, quod in ſuo eſſe ſubſiſtũt. reliqua autem dicuntur habere eſſe non quaſi ipſa ſint, ſed quia eis aliquid eſt, vt patet de albedine. Et confirmatur autoritate Philoſophi, & ex hac ſequitur alia differẽtia in concluſione contenta. nam ſicut ſola ſubſiſtentia, ſunt entia & reliqua ſunt exiſtentia: ita ſola ſubſiſtentia ſunt creata, & reliqua ſunt concreata.

Super

Comment.

4 ¶ *Super quæſtionis quadrageſimæquintæ Articulum quintum.*

242 2. diſt. 1. q. 1. artic. 3. Et. 4. diſt. 6. q. 1. art. 3. ſ. 3. Et 2. cont. c. 24. ſ. 6. col. 1. Et lib. 3. cap. 68. Et po. q. 3. artic. 5. Et quod. 3. a. 3. & 36. Et opu. 35. cap. 10. artic. 39. 264 253 ꝙ. 2 36 37 33 Quæſtio.

TItulus ex prædictis clarus eſt.

¶ In corpore quatuor facit. * Primo reſpondet quæſito quo ad creare virtute propria. Secũdo refert quandam opinionem quo ad creare inſtrumentaliter, ibi, conſingit autem. Tertio improbat præfatã opin. cõi, ibi: ſed hoc eſſe non põt. Quarto im probat eãdem in ſpeciali, quo ad agens corporeũ, ibi & hoc præcipue.

¶ Quo ad primum concluſio reſponſiua quæſito eſt, creare eſt propria actio ſolius Dei. Et probatur ſic, Eſſe eſt prius effectus primæ, & vniuerſaliſſimæ cauſæ, quæ eſt Deus: & producere eſſe abſolute pertinet ad rationẽ creatiõis. ergo creatio eſt propria actio ſolus Dei. Prima ꝓpoſitio probatur dupliciter. Primo ratione, quia effectus vniuerſalio res oportet in vniuerſaliores & priores cauſas reducere. Eſſe autem inter omnes effectus eſt vniuerſaliſſimũ. Secundo autoritate ex lib. de cauſis: quod neq; intelligen tia, neque anima nobilis dare poteſt eſſe, niſi inquantum operat operatione diuina.

¶ *Num eſſe & quo ſit vniuerſaliſſimum effectus & proprius primæ cauſæ vniuerſaliſſimæ.*

¶ Circa hanc parte mul tiplex dubium occurrit. Et primo circa primã, ꝓpoſitionẽ aſſumptã. Arguit enĩ Sco in 4. diſt. 1. cõtra ea dicẽs eã eſſe fal ſam quod probat ſic. Eſſe compoſiti eſt à generan te compoſitũ, ergo non eſt proprio effect⁹ Dei: & tenet ſeq̃la, qa cõpoſitũ puta bos eſt ab vniuerſaliſſimo generãte. &c.

¶ Dubiũ eſt ſecũdo circa Probationes illas, Arguit enim ibidẽ cõtra eas. Et primo contra primã: aut ibi eſt ſermo de vniuerſalitate cauſæ & effectus ſecundũ prædicationẽ, aut ſecũdum perfectiõnẽ: aut de vniuerſalitate effectus ſecundũ prædicationem, cauſæ vero ſecundũ perfectionẽ. Si ſemper eſt ſermo de vniuerſalitate ſecundũ prædicationẽ, minor etiã eſt falſa: quia Deus non eſt cauſa vniuerſaliſſima in prædicãdo, & vt patet nõ cõcluditur intẽtũ. Si vero eſt ſermo de vniuerſalitate ſecundũ perfectionẽ, minor etiã eſt falſa, quia eſſe nõ eſt perfectiſſimus effectus: quod ꝓbatur, quia quodcũq; includitur in multis, nõ põt eſſe perfectius quocun que illorũ in quo includitur. Si aũt diffˢmiter accipiatur, ita ꝙ ex parte cauſę ſu matur vniuerſalius ſecũdũ perfectionẽ, & ex parte effectus ſecũdũ ꝑdicationẽ, tũc dupliciter peccat ratio, quia p. mo maior eſt falſa. Nã effectus vniuerſaliſſimꝰ in ꝑdicatione poteſt eſſe à cauſa imperfecta: quia ſaluatur in pluribus effectibus imperfectis. Secõdo quia peccat ſecundum ſophiſma cõſequentis: quñ ex hoc quod effectꝰ vniuerſaliſſimus in ꝑdicatione eſt à cauſa vniuerſaliſima ſecundũ perfectionẽ, & eſſe eſt hmõi, ſequitur iſta cõſuſio. ergo eſt ingẽs hmõi nõ põt eſſe niſi à ea vniuerſaliſſima ſecundũ perfectionẽ: ſed ex hoc nõ ſequitur, ergo eſſe huius creabilis non poteſt eſſe niſi à tali cauſa. patet ergo ꝙ in illatione eſt fallacia conſequentis. Quod ſi diſtinguat, quod in iſto ꝓducto eſt cõſiderare eſſe huius & eſſe ſimpliciter, hoc non ſoluit, quia iſta non tic diſtinguũtur quin ab eadẽ ſint cauſa, quñ ſunt idẽ. Deinde contra aliã ꝓbationẽ inuehitur, quod creatio oppoſitũ intẽtꝰ: quia non abſolute negat ꝓpoſitio illa intelligentiã dare eſſe, imõ magis affirmat: dum dicit, quod non competit ſibi dare eſſe niſi inquantũ operatur operatione diuina.

¶ Circa vim illationis rationis factæ dubitatur ſic. Aut autor intendit quod eſſe ſic, eſt proprius effectus primæ cauſæ, quod eſt à ſola prima cauſa, & tunc militant obiectiones Sco. Aut quod ſic eſt proprius, quod per ſe primo eſt à ſolo Deo: & tunc illatio nihil videtur valere, niſi in virtute iſtius categoricæ, ꝓducere eſſe per ſe primo eſt creare. hæc autem eſt falſa, quoniam producere per ſe primo eſſe in boue, non eſt creare. alioquin cum bos generatur, vel eſſe eius à nullo ꝓducitur per ſe primo, vel creatio ſemper admiſcetur omni operationi naturę: quod eſt contra Sanctum Thomam in vlt. art. huius quæſtionis.

¶ Ad euidentiã horũ ſcito, quod magna differẽtia eſt inter aliquę effectũ & ſeipſim cũ conditione per ſe primo. Valde enĩ riſtãt A fit à B, & A per ſe primo fit. à B. In primo enĩ ſignificatur ſolũ quod A fit, in ſecundo quod per ſe primo ſit. Vñ hæc duo, eſſe fit, & eſſe per ſe primo fit, diſtãt pluſq̃ cælũ & terra. In primo nãq; ſignificatur tantũ, quod eſſe terminat factionẽ: in ſecundo vero quod terminat, & modus quo terminat. In primo quoq; non inferr, ergo immediate ãte hoc nõ erat ens, in ſecũdo aũt ſic, vt patet ex ſupradictis ex primo phyſi. In primo rurſus non inferr ages ꝓprium, in ſecundo aũt inferr ages ꝓprium, & per ſe primo. In primo demũ non inferr quod in quoctũq; fiat ab illa cauſa. In ſecundo aũt inferr, quod in quocunq; fit. ab illo agẽte fit quoniã oportet vniuerſaliter ab illo fieri à quo per ſe primo fit. Vñ cũ in ſpiritibꝰ rõne non ſit ſermo de effectibus, vt quo libet fiunt, ſed vt per ſe primo fiunt, vt patet ex verbis literæ dicẽtis, quod vniuerſaliores effectus oportet in priores & vniuerſaliores cauſas reducere, reductio enim A per ſe primo fit: manifeſte liquet, quod male intellecta eſt rõ iſta à Sco. interptante eã de fieri effectũ abſq; ly per ſe ꝓtimo. Vñ ad primũ dubiũ dicitur quod ꝓpoſitio illa eſt veriſſima, ſed male intellecta ab arguẽte. debet enim accipi concluſio vt ſequitur ex premiſſis, ex quibus habetur quod eſſe eſt ꝓprius effectꝰ cauſæ vniuerſaliſſimæ, q̃ eſt Deus, id eſt eſſe eſt per ſe primo effectus Dei. hoc enĩ ſignificat ly ꝓprius, & non ſignificat idẽ quod ſolũ, ſeu tm̃, vt argues intellexi ita ponẽs autor, quod eſſe eſt effectus ſolius Dei, hoc enim nunquam ſonaui aut⁹.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ ſatis apparet in primo aſpectu ſcẽm ꝓmiſſa ⁸. ꝙ creare non poteſt eſſe ꝓpria actio niſi ſoli⁹ Dei. Oportet em̃ vniuerſaliores effect⁹ in vniuerſaliores & proprias cauſas reducere. Inter omnes aũt effect⁹ vniuerſaliſsimum eſt ipm̃ eſſe⁸. Vnde oportet quod ſit propri⁹ effect⁹ primæ & vniuerſaliſſimæ cauſæ, q̃ eſt De⁹ ⁸. Vñ etiam dicit in lib. de cauſis, quod neq; intelligentia, vel aĩa nobilis dat eſſe, niſi in quãtũ operatur operatiõe diuina. Producere aũt eſſe abſolute, nõ inquantum eſt hoc, vel tale, pertinet ad rõnẽ creatiõis. ¶ Ad primã ſenſus eſt, quod effectus vniuerſalior ſecundũ prædicationẽ, reducitur in eãm vniuerſaliorẽ ſecundũ cauſalitatẽ, ſeu ſcẽm pfectionẽ. Et ad primã obiectionẽ in oppoſitũ dicit⁹, quod iſta maior eſt veriſsima, vt etiam ipſe poſtmodũ cogitur fateri ibidem. Et quod ꝓbatio ad oppoſitũ nihil valet. Nã cũ hoc quod eſſe⁸. vniuerſaliſſimus ſit à ꝓbatiõe

Universidad de Deusto
Biblioteca

Annot.
Comment.

¶ Aduerte hic, quod autor recitando magistrũ, refert quoq; ipsum in prima dist. secundũ q. 1. art. 1. o. & 5. dist. quarti q. 1. art. 1. q. 2. ad quartũ, nõ aspernatũ opinionem magistri, quã hic repellit cum sequacibus, etiam si ipsemet fuit vnus ex illis.

¶ Quo ad tertiũ repetẽdũ positio prædicta, tali rõne. Cã secunda instrumẽtalis nõ participat actionẽ causæ superioris, nisi inquantũ per aliquid sibi propriũ dispositiue operatur ad effectũ principalis agẽtis: sed nullũ agẽs secũdum, põt aliquid dispositiue operari ad effectum Dei creantis: ergo nulla põt esse causa instrumentalis ad creationis actum. maior probatur dupliciter, ducendo ad inconueniẽs primo, quia si nihil ageret causa instrumentalis secundũ sibi propriũ, frustra adhiberetur ad agendũ. Secũdo, quia nõ oporteret esse determinata in strumẽta determinatarũ actionũ. Deinde manifestatur inductiõe ad sensum, quia sic videmus in securi. &c. Minor quoq; probat dupliciter. Primo, ex termino: quia esse absolute qd est ppriũ effectũ creatis otiõ alijs psupponit se cundo, ex nõ, qa creatio non est ex aliquo: & sic excludit oẽ dispositibile.

Quæstio. ¶ *Num causa instrumentalis propria aliqã actionem habere oporteat præter actionẽ principalis agentis, & num dispositiue tantum agat.*

¶ Circa hanc rõnẽ occurrũt obiectiões, primo Scoti: quia vbi supra dupliʳ maioꝛẽ assumptã impugnat, vocã

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶*Super quæstion is quadragesimæquintæ Articulum septimum.*

244 Suprà q. 5. artic.3. & infrà, quæstio.93. art. 16.co. Et 1.di.3. q.2. art.3. & .4. & cont. c. 25. fi. & pos. q.9.ar.9. col.fin.

IN titulo vestigiũ metaphorice sumitur pro repræsentatiuo per modum quo vestigium repræsentat impressorem eius. Et sumptum est ex 3.dist.primi sentent. vbi a thelogis hoc tractatur.

¶In corpore tria, primo quid nominis vestigij & imaginis. Secundo conclusionem responsiuam. Tertio, quo ad vestigiũ.

181 Comment. ¶Quo ad primum. Cõmune est vestigio & imagini repræsentare: qa omnis effectus repræsentat suam causam. Differentia est inter ea, quia 243 vestigiũ repræsentat causalitatem, imago formã eius. declaratur: quoniã his duobus modis inueniuntur effectus repræsentare causam: & hi congruunt vestigij & imaginis rationibus.

¶Aduerte hic quòd quia vestigium metaphorice tantum sumitur in proposito, & translatio metaphorica potest secundum multas cõditiones fieri: ideo non conuenit quòd vestigiũ dicatur, vt repræsentatiuum causalitatis, & non formæ, vel vt repræsentatiuum partis & non totius: vel repręsentatiuum imperfectum, id est secundum cõmunia omnibus creaturis: & non propria rationalibus, &c. Vnicuiq; namq; in hoc suo abundãte sensu concedit, modo à vero nõ declinetur.

161 162 164 ¶Quo ad secundum cõclusio est: in creaturis rationalibus est imago trinitatis. Probatur: processiones diuinæ sunt verbi & amoris intellectualis. ergo in creaturis rationalibus est imago earũ. 468 probat, quia in eis sunt verbũ & amor. Sed quoniam de re hac erit q.93. ideo transeamus.

¶Quo ad tertiũ, conclusio est: In creaturis omnibus inuenitur vestigiũ trinitatis. Probatur: in qualibet creatura 29 inueniũtur aliqua quę oportet reducere in diuinas personas, sicut in causam: ergo in qualibet est vestigiũ trinitatis. Antecedens manifestatur secũdum quatuor assignationes triplicitatis inuentæ in qualibet creatura: & clare patet litera.

468 Annot. ¶Aduerte in antecedẽte duo. Primo quod ly in qualibet creatura distribuit etiam pro rationalibus, quoniã in his habet locum imago vt infra patebit, secundum rationem: & vestigium secundum proportionales cõditiones earum, puta modi, speciei, & ordinis, &c. Secũdo: quòd quum dicitur quòd oportet reducere in diuinas personas, vt causam, intelligitur modo iam determinato, scilicet in diuinas personas ratione appropriatorũ, ratione quorum sunt causæ creaturarum.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum in creaturis sit necesse inueniri vestigiũ trinitatis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in creaturis non sit necesse inueniri vestigiũ trinitatis. Per sua enim vestigia vnũquodque inuestigari potest. sed trinitas psonarũ nõ põt inuestigari ex creaturis, vt suprà dictũ est[c]. Ergo vestigia trinitatis non sunt in creatura.

¶Præterea, Quicquid in creatura est, creatum est. Si igitur vestigium trinitatis inuenitur in creatura secundum aliquas proprietates suas, & omne creatum habet vestigium trinitatis, oportet in vnaquaque illarum inueniri etiam vestigium trinitatis. Et sic in infinitum.

¶Pręterea, Effectus non repræsentat nisi suam causam. Sed causalitas creaturarũ pertinet ad naturam cõmunem[c]: non autem ad relationes quibus personæ & distinguũtur & numerantur. Ergo in creatura non inuenitur vestigium trinitatis, sed solum vnitatis essentiæ.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit sexto de trinitate, quòd trinitatis vestigium in creatura apparet.

CONCLVSIO.

¶*In rationalibus creaturis est imago trinitatis, in cæteris vero creaturis est vestigiũ trinitatis, quo in eis inueniũtur aliqua, quæ reducũtur in diuinas personas.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd omnis effectus aliqualiter repræsentat suam causam, sed diuersimode. nam aliquis effectus repræsentat solam causalitatem causæ, non autẽ formam eius, sicut fumus repræsentat ignem: & talis repræsentatio dicitur esse repræsentatio vestigij. Vestigium autẽ demonstrat motum alicuius transeuntis, sed non qualis sit. Aliquis autem effectus repræsentat causam, quantum ad similitudinẽ formæ eius, sicut ignis generatus, ignem generantem: & statua Mercurij, Mercurium. Processiones autem diuinarũ personarum attenduntur secundum actus intellectus & voluntatis, sicut suprà dictũ est[c]. Nam filius procedit vt verbum intellectus: spiritussanctus vt amor voluntatis. In creaturis igitur rationalibus, in quibus est intellectus & voluntas, inuenitur repræsentatio trinitatis per modum imaginis, inquãtum inuenitur in eis verbum conceptum, & amor procedens[c]. Sed in creaturis omnibus inuenitur repræsentatio trinitatis per modum vestigij, inquantũ in qualibet creatura inueniũtur aliqua quæ necesse est reducere in diuinas personas, sicut in causam. Quælibet enim creatura subsistit in suo esse, & habet formam per quã determinatur ad speciem, & habet ordinẽ ad aliquid aliud[c]. Secundum igitur quod est quædã substantia creata, repræsentat causam & principium: & sic demonstrat personã patris, qui est principiũ, non de principio. Secũdum autẽ quod habet quandam formam & speciẽ, repræsentat verbũ secundũ quod forma artificiati est ex cõceptione artificis. Secundum autẽ, quod habet ordinem, repræsentat spiritumsanctum inquantũ est amor[c]: quia ordo effectus ad aliquid, alterũ est ex voluntate creãtis. Et ideo dicit Aug. in 6.li.de tri. quòd vestigium trinitatis inuenitur in vnaquaq; creatura, secundũ quod vnum aliquid est, & secundum quod aliqua specie formatur, & secundũ quòd quædã ordinẽ tenet. Et ad hæc etiã reducuntur illa tria, numerus, põdus, & mẽsura, quæ ponũtur Sap.11. Nã mensura refertur ad substantiã rei limitatam suis principiis, numerus ad speciẽ, pondus ad ordinẽ. Et ad hæc tria reducuntur alia tria quæ ponit Aug. modus, species, & ordo. Et ea quæ ponit in lib.83.q. quod constat, quòd discernitur, quod congruit. Constat enim aliquid per suam substantiam, discernitur per formã, congruit per ordinem. Et in idem de facili reduci possunt quæcunque sic dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod repræsentatio vestigij attenditur secundum appropriata: per quẽ modum ex creaturis in trinitatem diuinarum personarum veniri potest, vt dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quòd creatura est res proprie subsistens, in qua est prædicta tria inuenire. Neq; oportet quod in quolibet eorũ quæ ei insunt, hæc tria inueniantur, sed secundum ea vestigium rei subsistendi attribuitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam processiones personarum sunt causa & ratio creationis aliquo modo, vt dictum est[c].

ARTICVLVS VIII.

¶*Vtrum creatio admisceatur in operibus naturæ & artis.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio admisceatur in operibus naturæ & artis. In qualibet enim operatione naturæ & artis producitur aliqua forma. Sed non producitur ex aliquo, cũ non habeat materiam partẽ sui: ergo pducitur ex nihilo. Et sic in qualibet operatione naturæ & artis est creatio.

¶Præterea, Effectus nõ est prior sua causa, sed in rebus naturalib⁹ nõ inuenitur aliquid agẽs nisi forma accidentalis, quæ est forma actiua vel passiua. non ergo per operationem naturæ producitur forma substãtialis. Relinquitur igitur quòd fit per creationem.

¶Præterea, Natura facit sibi simile. Sed quædam inueniuntur generata in natura non ab aliquo sibi simili, sicut patet in animalibus generatis per putrefactionem. Ergo eorum forma nõ est à natura, sed à creatione. Et eadem ratio est de aliis.

¶Præterea, Quod non creatur, non est creaturã. Si igitur in his quæ sunt à natura, non adiũgatur creatio, sequitur quod ea quæ sunt à natura, non sunt creaturæ. Quod est hæreticum.

¶SED CONTRA est quòd Aug. super Ge. ad lit. distinguit opus propagationis, quod est opus naturæ ab opere creationis.

CONCLVSIO.

¶*Creatio non admiscetur operibus naturæ & artis, sed aliquid ad illius operationem præsupponitur.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd hæc dubitatio inducitur propter formas, quas quidam posuerunt nõ incipere per actionẽ naturæ sed prius in materia extitisse, ponentes latitationẽ formarũ. Et hoc accidit eis ex ignorantia materiæ: quia nesciebant distinguere inter potentiam & actum. Quia enim formæ præexistunt in materia, in potentia p[...]erunt eas simpliciter præexistere. ¶Alij vero posuerunt formas dari vel causari ab agente [...]parato per modũ creationis. Et secundum hoc cuilibet operationi naturę adiungitur creatio. Sed hoc accidit eis ex ignorantia formæ. Non enim considerabant, quòd forma naturalis corporis non est subsistens, sed qua aliquid est. Et ideo cum fieri & creari non conueniat proprie nisi rei subsistenti, sicut suprà dictum est[c], formarum nõ est fieri, neq; creari, sed concreata esse. Quod autem proprie fit, ab agente naturali est cõpositũ[c], quod fit, ex materia. Vnde in operibus naturæ nõ admiscetur creatio, sed præsupponitur aliquid ad operationẽ naturæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod formæ incipiunt esse in actu compositis factis: nõ quod ipsæ fiant per se, sed per accidens tantũ.

¶Ad secundum dicendum, quod qualitatis actiuæ in natura agunt in virtute formarum substantialium: & ideo agens naturale non solum producit sibi simile secundum qualitatem sed secundum speciem.

¶Ad tertium dicendum, quod ad generationem animalium imperfectorum sufficit agens vniuersale, quod est virtus cælestis, cui assimilantur non secundum speciem, sed secundum analogiã quandam[c]. Neq; oportet dicere, ꝙ eorũ formæ creantur ab agente separato. Ad generationẽ vero animalium perfectorum nõ sufficit agens vniuersale, sed requiritur agens propriũ, quod est generans vniuocũ. 24

¶Ad

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæquintæ Articulum octauum.*

IN titulo hoc aduerte, quòd quæstio est non de singulis operibus naturæ & artis, sed de omnibus aut pluribus, an creatio in omnibus aut pluribus operib⁹ naturæ & artis misceatur. Dico autẽ hoc, propter generationẽ hominis: quoniã de ea nulla hic fit mentio, quia quod in pluribus est, tractatur hic. 234

¶In corpore quatuor facit: primo reddit causam quæsiti: secundo tractat vnam opinionem, tertio oppositam: quarto respõdet quæsito. 245

¶Quo ad primum, ratio quęsiti est factio formarum, de qua apud omnes fuit, & est maxima quæstio. Quũ enim cõmunis animi conceptio omnium esset, quòd ex nihilo nihil fit: & similiter nihil reuertitur in nihil. Et intelligitur ex nihilo sui, & similiter in nihil sui: & non vt rudes intelligũt, ex nullo præsupposito: & viderẽt formas substantiales præcipue quandoq; apparere, & quandoq; non: in varias inciderũt opiniones extremas. Nam quidam ponentes latitationẽ respõdebãt negatiue quæstioni: quia negabant omne fieri, ne ponerẽt aliquid ex nihilo fieri: & hos reprehendit autor ignorantiæ materiæ. Alij de quorum numero videtur Plato & Aui. &c. ponẽtes formas proprie fieri, responderunt affirmatiue, quia fiunt ex nihilo sui: subiecta tamen materia velauit oculos eorũ, ne aduerterent ponere se ex nihilo aliquid fieri. Et hos arguit autor quia nescierunt naturã formæ: quòd scilicet formæ materialis (de qua loquimur) non est fieri nec esse. Solus diuinus ille Ari, quo ad ingeniũ, viam inuenit mediam, qua & vere res fierẽt, & nihil fieret ex nihilo sui. Ponẽdo enim quòd formæ sunt & nõ sunt absque generatione & corruptione, id est quòd earũ non est fieri, nec corrumpi, sed quòd sola cõposita fiunt, generantur & corrumpũtur, omnia saluauit: semper enĩ aliquid compositi præest & remanet materia: & sic respondetur negatiue quæstioni, sed non quia nihil fit, se quia sola cõposita fiunt: formæ autẽ sunt ad factionem compositorũ, & nõ sunt ad corruptionẽ eorundem: Creatio autẽ non admiscetur 541 542

operibus naturæ, sed præsupponitur eidẽ: & sic patent omnia quæ sunt in litera.

¶In responsione ad secundum tractandum esset an qualitates actiuæ possint inducere formas substantiales virtute substãtiarum. Sed quoniam inferius vbi de potentijs angeli & animæ agetur, vniuersaliter tractabitur an substantia creata possit esse immediatũ principium alicuius operationis, ideo illuc vsque differatur, &c.

¶In responsione ad tertiũ, aduerte duo. Primo quòd quum dicitur ad generationem animaliũ imperfectorum sufficere agens vniuersale, nõ excluditur virtus proportionalis semini, quæ est proxima causa generationis: sed excludit proximum vniuocũ formaliter, à quo deriuata sit vis illa. Sicut à boue generãte dicitur semen generatiuũ bouis, &c. An autem illæ virtutes necessario ponendæ sint, alterius negotij est. Sat est hic quòd illæ non excluduntur ex sufficientia agentis vniuersalis: quoniã illæ sunt instrumẽta vniuersalis agẽtis, si sunt de quibus vide Auer. 11. meta.com.13. Secundo, quod quia adhuc nõ est decisum, an virtus cælestis sit animata vt possit animal facere, aut virtutem separatæ vitæ sufficienter participans: idcirco nõ ad hunc spectat locũ, quo cælum viuum facere potest: suo igitur loco quæstio relinquať.

146 1.dist.1. q. 2.art.5. & dist.29. 1. artic.3.col. Et 2.con.c. 34. & 37. fi. Et pos. q.3.ar.17 Et quol. 3. quæst. 14. artic.2.cor. & 1.cole. 6.col.3. & 4.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore vnica est conclusio cũ duobus corollarijs. cõclusio est. Nihil præter Deum fuit ab æterno, ita quod hoc non est impossibile. Vbi aduerte, quod conclusio dicit duo, asserit enim primo nihil aliud à Deo fuisse semper. Et quoniã hoc ex fide tenetur, nec hoc est probandũ, addit secundum, scilicet quod hoc assertũ est possibile. Et hoc probat sic, volun tas Dei est causa rerum, ergo sic necesse est aliqua esse sicut necesse est Deum velle illa, ergo nõ est necessariũ Deũ velle quòd mũdus fuerit semper: ergo eatenus mũdus est, quatenus Deus vult illum esse: ergo non est necessariũ mũdum semper esse. Antecedens patet ex supradictis: prima vero consequentia probatur, quia necessitas effectus ex necessitate causæ dependet, ex 5. meta. 221 Secundo vero: quia non est necesse Deum velle aliquid nisi seipsum. Tertia autẽ: quia esse mundi ex volũtate Dei pendet, sicut ex causa.

¶Primum corporũ est. Non potest demonstratiue probari mundum semper fuisse. Secũdum

¶Ad quartum dicendum, quòd operatio naturæ nõ est nisi ex præsuppositione principiorum creatorum. & sic ea, quæ per naturam fiunt, creaturæ dicuntur.

QVÆST. QVADRAGESIMAsexta de Principio durationis rerum creaturarum, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER cõsiderandũ est de principio durationis rerum creatarum.

¶Et circa hoc quærũtur tria.

¶Primo, vtrũ creaturæ semper fuerint. ¶Secũdo, vtrũ eas incepisse sit articulus fidei. ¶Tertio, quomodo De⁹ dicatur in principio cælũ & terrã creasse.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum vniuersitas creaturarum semper fuerit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd vniuersitas creaturarũ, quæ nunc mundi nomine nuncupatur, non incœperit, sed fuerit ab æterno. Omne enim, quod incœpit esse antequam fuerit, possibile fuit ipsum esse: alioquin impossibile fuisset ipsum fieri. Si ergo mũdus incœpit esse antequam inciperet possibile fuit ipsum esse. Sed qđ possibile est esse, est materia: quæ est in potentia ad esse, quod est per formã: & ad non esse, quod est per priuationẽ. si ergo mundus incœpit esse, ante mundum fuit materia. Sed non potest esse materia sine forma. Materia autem mundi cum forma, est mundus. Fuit ergo mundus antequam esse inciperet. Quod est impossibile.

¶Præterea, Nihil qđ habet virtutem vt sit semper, quãdoq; est, & quãdoq; nõ est: qa ad quantum se extendit virtus alicuius rei, tandiu est. Sed omne incorruptibile habet virtutem vt sit semper. non enim virtutẽ habet ad determinatum durationis tempus. Nihil ergo incorruptibile quãdoq; est, & quandoque nõ est. Sed omne qđ incipit esse, quandoq; est, & quãdoq; non est. nullũ ergo incorruptibile incipit esse. Sed multa sunt in mundo incorruptibilia, vt corpora cælestia: & omnes substantiæ intellectuales. Ergo mundus non incœpit esse.

¶Præterea, Nullũ ingenitum incœpit esse. Sed Philosophus in 1. phy. dicit quòd materia est ingenita. Et in 1. de cæ. & mun. ꝙ cælum est ingenitũ. Nõ ergo vniuersitas rerũ incœpit esse.

¶Præterea, Vacuum est vbi non est corpus, sed possibile est esse. Sed si mundus incœpit esse vbi nunc est corpus mundi, prius non fuit aliquod corpus, & tamen poterat ibi esse. Alioquin nunc ibi non esset. Ergo ante mundum fuit vacuum. Quod est impossibile.

¶Præterea, Nihil de nouo incipit moueri nisi per hoc, quòd mouens & mobile aliter se habet nunc, quàm prius. Sed quod aliter se habet nunc quàm prius, mouetur. Ergo ante omnẽ motum de nouo incipientem fuit aliquis motus. Motus ergo semper fuit. Ergo & mobile. quia motus non est nisi in mobili.

¶Præterea, Omne mouẽs aut est naturale, aut est voluntarium, sed neutrum incipit mouere, nisi aliquo motu præexistente. Natura enim semper eodem modo operať. Vnde nisi præcedat aliqua immutatio vel in natura mouentis, vel in mobili, nõ incipit à mouente in naturali esse motus, qui non fuit prius. Volũtas autem absque sui immutatione retardat facere quod proponit. Sed hic nõ est nisi per aliquã immutationem, quã imaginatur ad minus ex parte ipsius tẽporis[c]. Sicut qui vult facere domum cras & nõ hodie, expectat aliquid futurũ cras quod hodie nõ est: & ad minus expectat, quòd dies hodiernus transeat, & crastinus adueniat, quod sine mutatione non est: quia tempus est numerus motus. Relinquitur ergo quòd ante omnem motum de nouo incipientẽ, fuit alius motus. Et sic idem quod prius.

¶Præterea, Quicquid est semp in principio, & semper in fine, nec desinere, nec incipere põt. Quia quod incipit, nõ est in suo fine: quod aũt desinit, nõ est in suo principio. Sed tẽpus semper est in suo principio & fine: quia nihil est temporis nisi nunc, quod est finis præteriti, & principium futuri. Ergo tempus nec incipere nec desinere potest. Et per cõsequens nec motus cuius numerus tempus est.

¶Præterea, Deus aut est prior mundo natura tantũ, aut duratione. Si natura tantũ, ergo cum Deus sit ab æterno[c], & mundus est ab æterno. Si autẽ est prior duratione, prius autem & posterius in duratione cõstituũt tẽpus: Ergo ante mundum fuit tempus. Quod est impossibile.

¶Præterea, Posita causa sufficienti poniť effectus. Causa enĩ ad quã nõ sequitur effectus, est causa impfecta indigẽs alio ad hoc ꝙ effectus sequatur. Sed Deus est sufficiens causa mundi, & finalis ratione suæ bonitatis, & exemplaris ratione suæ sapientiæ, & effectiua ratione suæ pœnæ, vt ex superioribus patet[c]. Cum ergo Deus sit ab æterno, & mundus fuit ab ęterno.

¶Præterea, Cuius actio est æterna, & effectus æternus. Sed actio Dei est eius substantia, quæ est æterna. Ergo & mundus est æternus.

¶SED CONTRA est qđ dicitur Io.17. Clarifica me pater apud temetipsum claritate quã habui priusquã mũdus fieret. Et Prouerb. 8. Dominus possedit me in initio viarum suarum, antequam quicquam faceret ab initio.

CONCLVSIO.

¶*Non est necessariũ mũdum semper fuisse cum ex volũtate diuina processit: quã nuis possibile hoc fuerit, si Deus noluisset, nec demonstratiue hoc probari ab aliquo vnquam potuit.*

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ nihil potest pręter Deũ ab æterno fuisse. Et hoc quidẽ ponere nõ est impossibile. Ostensum est enim suprà[c], ꝙ volũtas Dei est causa rerũ. Sic ergo aliquã necesse est esse, sicut necesse est Deum velle illa cũ necessitas effectus ex necessitate causæ dependeat, vt dicitur in 5. meta. Ostensum est autẽ suprà[c], quod absolute loquendo non est necesse Deum velle aliqd nisi seipsum. Non est ergo necessariũ Deum velle ꝙ mundus fuerit semper, sed eatenus mundus est, quatenus Deus vult illũ esse, cum esse mundi ex voluntate Dei dependeat, sicut ex sua causa. Non est igiť necessariũ mundum semp esse. Vnde nec demõstratiuẽ pbari potest. Nec rationes quas ad hoc Arist. inducit, sunt demõstratiuę simpliciter, sed scđm quid, s. ad contradicendum rationibus antiquorum ponentium mundũ incipere scđm quosdã modos in veritate impossibiles[c]. Et hoc apparet ex tribus. Primo quidem, quia tã in 8. phy. quã in 1. de cæ. præmittit quasdã opiniones, vt Anax. & Emp. & Plat. contra quos rõnes cõtradictorias inducit. Secundo, quia vbicunq; de hac materia loquitur, inducit testimonia antiquorũ. Quod non est demonstratoris, sed pbabiliter persuadentis. Tertio quia expresse dicit in primo lib. topi. quòd quædã sunt problemata dialectica, de quibus rationes non habemus vtrum mundus sit æternus.

¶AD primũ ergo dicendũ, ꝙ anteq̃ mũdus esset, poſſe fuit mũdũ esse, nõ qdẽ scđm potẽtiã passiuã, quæ est materia: sed scđm potentiã actiuã Dei[c]. Et etiã scđm qđ diciť aliqd absolute poſſe nõ scđm aliq̃ potentiã, sed ex sola habitudine terminorũ, q sibi nõ repugnãt, scđm qđ possibile opponiť impossibili, vt patet per Philosophũ in 5. meta. 152

¶Ad scđm dicendum, quòd illud quod habet virtutem vt sit semper, ex quo habet illã virtutem, non quandoq; est, & quãdoq; non est: sed antequã haberet illã virtutem nõ fuit[c]. Vnde hæc ratio quæ ponitur ab Arist. in 1. de cæ. non concludit simpliciter, quòd incorruptibilia non incœperunt esse, sed quòd non incœperunt esse per modum naturalem, quo generabilia & corruptibilia incipiunt esse. b 238

¶Ad tertiũ dicẽdum, ꝙ Arist. in 1. phy. probat, materiã esse ingenitã per hoc, quòd non habet subiectum de quo sit: in primo autem de cę. & mun. probat cælum ingenitum, quia non habet cõtrarium ex quo generetur. Vnde patet, quòd per vtrunq; non concluditur nisi quòd materia & cælum non incœperunt per generationem, vt quidam ponebant: præcipue de cælo. Nos autem dicimus, quòd materia & cælum producta sunt in esse per creationem, vt ex dictis patet[c]. 234

¶Ad quartum dicendum, quòd ad rationem vacui non sufficit in quo nihil est, sed requiritur quòd sit spatium capax corporis, in quo non sit corpus, vt patet per Arist. in 4. physic. Nos autem dicimus nõ fuisse locum aut spatium ante mundum. 325 239 b

est, rationes quas ad hoc probandũ adducit Aris. non sunt demonstratiue simpliciter, sed secũdum quid. Quod manifestatur, tripliciter, scilicet ex opinionibus confutatis, ex testimoniis inductis, & expressa eius confessione: omnia plana sunt in litera.

¶In responsione ad decimum, dubium est, an actio Dei sit actu ab ęterno formaliter, id est inquãtum actio: an solum materialiter, id est secũdũ quod res est. 46 Si enim primo modo intelligitur, sequitur quòd Deus ab æterno non est actu agens, creans, causans, &c, & si sic, ergo ab æterno est aliquid creatũ, actum, causatum, &c. Et tenet sequela, ex 5. meta. causæ singulares in actu inquantum causæ, & effectus simul sunt & non sunt. 234 237 Si autem secundo modo tantum intelligitur, 256 ergo ab æterno est causa agens in potentia, 152 & postmodum est causa in actu agens: quod est inconueniens.

¶Ad hoc dubium cum cautela respondendum est, nec dicamus vel Deũ ab ęterno causam in potentia tãtum: quod in secundo contra Genti. c. 5. reprobatur, vel Deũ ab æterno creãtem mundũ, quod constat esse erroneum, quoniam creans ad creatum dicitur, sicut creatiuum ad creabile, vt dicitur 5. metaph. 117 Media ergo via distinguendo dicamus, quòd actio Dei est in actu ab ęterno non 136

Ad

¶Ad quintum dicendum, quod primus motor semper eodem modo se habuit, primum autē mobile non semper eodem modo se habuit, quia incœpit esse cum prius non fuisset. Sed hoc non fuit per mutationem, sed per creationem, quę non est mutatio, vt supra dictū est [e]. Vnde patet quod hæc ratio, quam ponit Arist. in 8.physic. procedit contra eos qui ponebant mobilia æterna, sed motum non æternum, vt patet ex opinionibus Anax. & Empe. Nos autem ponimus, ex quo mobilia incœperunt, semper fuisse motum.

¶Ad sextum dicendum, quod primum agens est agens volūtarium. Et quamuis habuit voluntatem æternam producendi aliquem effectum, non tamē producit æternum effectum. Nec est necesse quod præsupponatur aliqua mutatio, nec etiam propter imaginationem temporis. Aliter enim est intelligendum de agente particulari quod præsupponit aliquid, & causat alterum, & aliter de agente vniuersali quod producit totum, sicut agens particulare producit formam, & præsupponit materiam, vnde oportet quod formam inducat secundum proportionem ad debitā materiam. Vnde rationabiliter in ipso consideratur quod inducit formam in talem materiam, & non in aliam ex differentia materiæ ad materiā. Sed hoc non rationabiliter videtur in Deo, qui simul producit formam & materiam, sed consideratur rationabiliter in eo quod ipse producit materiam congruam formæ & fini. Agēs autem particulare præsupponit tempus sicut & materiam. Vnde rationabiliter consideratur in eo quod agit in tempore posteriori, & non priori secundum imaginationem successionis temporis post tēpus. Sed in agente vniuersali, quod producit rem & tempus, non est considerare quod agat nunc & non prius secundum imaginationem temporis post tempus, quasi tempus præsupponatur eius actioni, sed considerandum est quod dedit effectui suo tempus quantū voluit, & secundum quod conueniens fuit ad suam potentiam demonstrandam. Manifestius enim mūdus ducit in cognitionem diuinæ potētiæ creantis, si mūdus nō semper fuit quā si semper fuisset, omne enim ꝙ nō semper fuit, manifestū est habere cām. Sed nō ita manifestū est de eo ꝙ semper fuit.

¶Ad septimum dicendum, quod sicut dicitur in 4.phy. prius & posterius, est in tempore secundum quod prius & posterius est in motu. Vnde principium & finis accipienda sunt in tempore, sicut & in motu. Supposita autem æternitate motus necesse est quod quodlibet momentum in motu acceptum sit principium & terminus motus. Quod non oportet si motus incipiat. Et eadem ratio est de nunc temporis. Et sic patet quod ratio illa instātis nunc quod semper sit principium & finis temporis, præsupponit æternitatem temporis & motus. Vnde Arist. hanc rationem inducit in 8. physi. contra eos qui ponebant æternitatem temporis, sed negabant æternitatem motus.

¶Ad octauum dicendum, quod Deus est prior mundo duratione. Sed ly prius non designat prioritatem temporis, sed æternitatis. Vel dicendum quod designat æternitatem temporis imaginati, & non realiter existentis, sicut cum dicitur, supra cælum nihil est, ly supra designat locum imaginatum tantum, secundum quod possibile est imaginari, dimensionibus cælestis corporis dimensiones alias superaddi.

¶Ad nonum dicendum, quod sicut effectus sequitur à causa agente naturaliter secundum modum suæ formæ, ita sequitur ab agente per voluntatem secundum formam ab eo præconceptam & diffinitam, vt ex superioribus patet [e]. Licet igitur Deus ab æterno fuerit sufficiens causa mundi, non tamen oportet quod ponatur mundus ab eo productus, nisi secundum quod est in prædefinitione suę volūtatis vt scilicet habeat esse post non esse, vt manifestius declarat suum autorem.

¶Ad decimum dicendum, quod posita actione sequitur effectus secundum exigētiam formæ quæ est principium actionis. In agentibus autem per voluntatem quod conceptum est & prædiffinitum, accipitur vt forma, quæ est principium actiōis [e]. Ex actione igitur Dei æterna non sequitur effectus æternus, sed qualē Deus voluit, vt scilicet haberet esse post non esse. 221

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum mundum incœpisse sit articulus fidei.*

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, quod mundum incœpisse non sit articulus fidei, sed conclusio demōstrabilis. Omne enim factum habet principium suæ durationis. Sed demonstratiue probari potest, quod Deus sit causa effectiua mundi: & hoc etiam probabiliores philosophi posuerunt. Ergo demōstratiue probari potest quod mundus incœperit.

¶Pręterea, Si necesse est dicere quod mundus factus est à Deo, aut ergo ex nihilo, aut ex aliquo. Sed nō ex aliquo, quia sic materia mundi præcessisset mundum, contra quod procedunt rationes Arist. ponentis cælum ingenitum. Ergo oportet dicere quod mundus sit factus ex nihilo. Et sic habet esse post non esse. Ergo oportet quod esse incœperit.

¶Præterea, Omne ꝙ operatur per intellectum à quodā principio operatur, vt patet in omnibus artificialibus. Sed Deus est agēs per intellectū. Ergo à quodā principio operatur. Mundus igitur qui est eius effectus, nō fuit semper.

¶Præterea, Manifeste apparet, artes aliquas & habitatiōes regionum, ex determinatis temporibus incœpisse. Sed hoc nō esset, si mundus semper fuisset. Mundum igitur nō semper fuisse manifestum est.

¶Præterea, Certum est nihil Deo æquari posse. Sed si mundus semper fuisset, æquipararetur Deo in duratione. Ergo certum est non semper mundum fuisse.

¶Pręterea, Si mūdus semper fuit, infiniti dies præcesserunt diē istum. Sed infinita non est pertransire. Ergo nunquam fuisset peruentum ad hunc diem. Quod est manifeste falsum.

¶Præterea, Si mūdus fuit æternus, & generatio fuit ab æterno. Ergo vnus homo genitus est ab alio in infinitum. Sed pater est causa efficiens filij, vt dicitur in 2.physic. Ergo in causis efficientibus est procedere in infinitum. Quod improbatur in 2. metaphy.

¶Præterea, Si mundus & generatio semper fuit, infiniti homines præcesserunt. Sed anima hominis est immortalis. Ergo infinitæ animæ humanę nunc essent actu. Quod est impossibile. Ergo ex necessitate sciri potest, quod mundus incœperit, & non sola fide tenetur.

¶SED CONTRA, fidei artic[ul]i demonstratiue probari non possunt: quia fides de non apparentibus est, vt dicitur ad Heb.2. Sed Deum esse creatorem mundi, sic quod [m]undus incœperit esse, est articulus fidei. Dicimus enim, Credo in vnum Deum, &c. Et iterum Greg. dicit in Homel. prima Ezechielis, quod Moyses prophetizauit de pręterito dicens, In principio creauit Deus cęlum & terram, In quo nouitas mundi traditur. Ergo nouitas mundi habetur tantum per reuelationem. Et ideo non potest probari demonstratiue.

CONCLVSIO.

¶*Mundum incœpisse sola fide tenetur: nec demonstratiue hoc sciri potest, sed id credere maxime expedit.*

¶RESPONDEO dicendum quod mundum nō semper fuisse sola fide tenetur, & demonstratiue probari nō potest, sicut & supra de mysterio trinitatis dictū est [e]. Et huius ratio est, quia nouitas mundi non potest demonstrationē recipere ex parte ipsius mundi. Demōstratiōis enim principium est quod quid est. Vnumquodq; autem secundum rationem suę speciei abstrahit ab hic & nunc, propter quod dicitur quod vniuersalia sunt vbiq; & semper [e]. Vnde demonstrari nō potest quod homo, aut cęlum, aut lapis, nō semper fuit. Similiter etiā neq; ex parte causę agentis, quæ agit per voluntatem. Voluntas enī Dei ratione inuestigari nō potest, nisi circa ea quæ absolute necesse est Deum velle. Talia autem nō sunt quæ circa creaturas vult, vt dictum est [e]. Potest autē voluntas diuina homini manifestari per reuelationē, cui fides innititur. Vnde mūdum incœpisse est credibile, non autem demōstrabile vel scibile. Et hoc vtile est vt consideretur, ne forte aliquis quod fidei est demōstrare præsumēs, rationes nō necessarias inducat, quæ præbeant materiam irridēdi infidelibus existimantibus nos propter huiusmodi rationes credere quę fidei sunt. 181 105 117

¶Ad

non solum materialiter, sed formaliter. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Primo, vt sit in actu secūdum id quod ponit actio, inquantum actio
235 in agente. Secundo, se-
240 cundum quod infert ex se passionem vel effectū. Primo modo actio Dei est in actu ab æterno, secundo modo, non. Et propter primū Deus non est causa in potētia, sed in actu ab æterno. Propter secundum vero Deus non creauit mundū ab æterno, nec creat modo animā Antichristi. Et si quæratur quomodo illatio passionis vel effectus est in Deo ab æterno actu vel potētia. Responsio in promptu est, quod est in eo & in potētia actiua, & nūquam est, fuit, aut erit in eo formaliter. De inexistentibus enim formaliter, inconueniens est ponere aliquid in potentia in Deo. Et propterea actionem secundū totū id quod in ag[en]te ponit formaliter, oportet ab æterno in Deo esse actu, &c.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo, articulus fidei sonat quòd sola fide tenere oportet.

Comment. ¶In corpore vnica est cōclusio responsiua quæsito, scilicet mūdum incœpisse solā fide tenetur ita quod demonstratiue probari non potest. Quā conclusionē primo probat quo ad secundā partem. Secūdo manifestat, quo ad primā. Et tertio ostendit quantæ vtilitatis sit nosse propositam conclusionem. Quo ad primum igitur, intendit talem rationē. Nouitas mundi non potest demōstrari ex parte mūdi, nec ex parte suæ causæ: ergo est indemōstrabilis. Antecedēs quo ad primam partē probatur. demonstrationis principium est quod quid est, & vnumquodque secundum rationem suæ speciei abstrahit ab hic & nunc: ergo non potest demonstrari, quod homo, aut cælum, aut lapis nō semper fuit. Secunda pars ātecedētis manifestatur à communi dicto quod vniuersalia sunt vbiq; & semper. Quo ad secundā vero partē probatur voluntas Dei ratione inuestigari non potest nisi circa necessario volita: ergo non potest demonstratiue sciri quid circa creaturas voluerit, & tenet sequela: quia nihil circa creaturas necessārio vult.

Annot. ¶Circa probationē primæ partis antecedentis assumpti, aduerte quod vis rationis consistit in hoc quod quid est vniuscuiusque rei creatæ specifice sumptū, abstrahit
218 ab hoc & nunc: ergo non
215 potest esse sufficiens me-
87 dium ad inferēdam nouitatem rei: quia nouitas ipsa temporis differentiam continet. Liquido enim cōstat, non esse rationem essendi nunc, & non prius, quod secundū se indifferēs est ad nunc & prius vnde autor non solum de mundo, sed de quacunque re mundi intulit: quod ex eius quidditate non potest monstrari eius nouitas simpliciter.

Annot. ¶Circa principalem consequētiam aduerte, quod quum mūdus significet vniuersitatem rerum, & extra vniuersum nihil sit nisi caput ipsi[us]: cōsequēs est quod nullus locus relinquatur demonstrationi: quia ad inferendum nouitatem mūdi, & propterea litera, exclusa causa & quod quid est ipsi[us] & omnium eius partiū pro constanti relinquit nouitatem mundi indemonstrabilem. 147

¶Quo ad primam vero partē conclusionis, scilicet quod fide teneatur, manifestatur. Voluntas diuina pōt homini manifestari per reuelationem. ergo mundum incœpisse est credibile, & tenet sequela, quia fides reuelationi innititur.

¶Tertio, vtile est, inquit, hoc considerare: & hoc ex duabus vtilitatibus manifestat. Prima est repressio præsumptionis. Secunda est euitatio irrisionis ab infidelibus, vt clare patet in litera.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut dicit Au. 11. de ci. Dei, philosophorum ponentium æternitatem mundi, duplex fuit opinio. Quidam enim posuerunt, quòd substantia mundi non sit à Deo. Et horum est intolerabilis error. Et ideo ex necessitate refellitur. Quidam autem sic posuerunt mundum æternum, quòd tamen mundum à Deo factum dixerūt. Non enim mundum temporis volunt habere, sed suæ creationis initium, vt quodam modo vix intelligibili semper sit factus. Id autem quomodo intelligant, inuenerunt, vt idem dicit in 10. de ciuita. Dei. Sicut enim inquiunt, si pes ex æternitate semper fuisset in puluere, semper subesset vestigium, quod à calcante factum nemo dubitaret: sic & mundus semper fuit, semper existente qui fecit. ¶Et ad hoc intelligendum considerandum est, quòd causa efficiens, quæ agit per motum, de necessitate præcedit tēpore suum effectum, quia effectus non est nisi in termino actionis: agens autem omne oportet esse principium actionis. Sed si actio sit instantanea, & non successiua, non est necessarium, faciens esse prius facto duratione, sicut patet in illuminatione. Vnde dicunt quòd non sequitur ex necessitate, si Deus est causa actiua mundi, quòd sit prior mundo duratione, quia creatio qua mundum produxit, non est mutatio successiua, vt suprà dictū est [e].

¶Ad secundum dicendum, quòd illi qui ponerent mundum æternum, dicerēt mundum factum à Deo ex nihilo: non quòd factus sit post nihilum secundum quod nos intelligimus per nomen creationis [e], sed quia non est factus de aliquo. Et sic etiā non recusant aliqui eorum creationis nomē: vt patet ex Auic. in sua met.

¶Ad tertium dicendum, quòd illa est ratio Anax. quæ ponitur in 3.phy. Sed non de necessitate concludit, nisi de intellectu qui deliberando inuestigat quid agendum sit, quod est simile motui. Talis autem est intellectus humanus, sed non diuinus, vt suprà patet [e].

¶Ad quartum dicendum, quod ponentes æternitatem mundi, ponunt aliquam regionē infinities esse mutatam de inhabitabili in habitabilem, & econuerso. Et similiter ponunt, quòd artes propter diuersas corruptiones & accidentia infinities fuerunt inuentæ, & iterum corruptæ. Vnde Arist. dicit in lib. meteo. quòd ridiculum est, ex huiusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de nouitate mundi totius.

¶Ad quintum dicendum, quòd etsi mundus semper fuisset, non tamen parificaretur Deo in æternitate, vt dicit Boē. in fine de cōso. quia esse diuinum est esse totum simul, absque successione. Non autem sic est de mundo [e].

¶Ad sextum dicendum, quòd transitus semper intelligitur à termino in terminum. Quæcunque autem præterita dies signetur, ab illa vsque ad istam sunt finiti dies, qui pertransiri poterunt. Obiectio autem procedit ac si positis extremis sint media infinita.

¶Ad septimum dicendum, quòd in causis efficientibus impossibile est procedere in infinitum per se [e], vt puta si causæ quæ per se requiruntur ad aliquem effectum: multiplicarentur in infinitum. Sicut si lapis moueretur à baculo, & baculus à manu, & hoc in infinitum. Sed per accidens in infinitum procedere in causis agentibus non reputatur impossibile, vt puta si omnes causæ quæ in infinitum multiplicantur, non teneant ordinem nisi vnius causæ, sed earum multiplicatio fit per accidens [e]. Sicut artifex agit multis martellis per accidens: quia vnus post vnum frangitur. Accidit ergo huic martello, quod agat post actionem alterius martelli. Et similiter accidit huic huiusmodi inquantum generat quòd sit generatus ab alio. Generat enim inquantum homo, & non inquantum est filius alterius hominis. Omnes enim homines generantes habent gradum vnum in causis efficiētibus, scilicet gradum particularis generantis. Vnde non est impossibile quòd homo generetur ab homine in infinitum. Esset autem impossibile, si generatio huius hominis dependeret ad hoc homine, & à corpore elementali, & à sole: & sic in infinitum.

¶Ad octauum dicendum, quòd hanc rationē ponentes æternitatem mundi, multipliciter effugiunt. Quidam enim non reputant impossibile esse infinitas animas actu, vt patet in Met. Algazelis, dicentis hoc esse infinitum per accidens. Sed hoc improbatum est superius [e]. Quidam verò dicunt animam corrumpi cum corpore. Quidam verò, quòd ex omnibus animabus remanet vna tantū. Alij vero (vt Aug. dicit) posuerunt propter hoc circuitum animarum, vt scilicet animæ separatæ à corporibus post determinata temporum curricula iterum redirent ad corpora. De quibus omnibus in sequentibus est agendum [e]. Considerandum tamen quòd hæc ratio particularis est. Vnde posset dicere aliquis quòd mundus fuit æternus, vel saltem aliqua creatura, vt angelus: non autem homo. Nos autem intendimus vniuersaliter an aliqua creatura fuerit ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum creatio rerum fuerit in principio tēporis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatio rerum non fuit in principio temporis. Quod enim non est in tempore, non est in aliquo tempore. Sed creatio rerū nō fuit in tēpore. Per creationem enim rerū substātia in esse producta est. Tempus autem nō mensurat substantiā rerum, & præcipue incorporalium. Ergo creatio non fuit in principio temporis.

¶Præterea, Philosophus probat quòd omne quod fit, fiebat. Et sic omne fieri habet prius & posterius. In principio autem temporis (cum sit indiuisibile) non est prius & posterius. Ergo cum creari sit quoddam fieri, videtur ꝙ res non sint creatæ in principio temporis.

¶Præterea, Ipsum etiam tempus creatum est. Sed non potest creari in principio temporis: cum tempus sit diuisibile, principium autem temporis indiuisibile. Non ergo creatio rerum fuit in principio temporis.

¶SED CONTRA est quod Gen.1. dicitur. In principio creauit Deus cælum & terram.

CONCLVSIO.

¶*In principio temporis omnia à Deo creata sunt, & in principio, id est in filio, & in principio, id est ante omnia.*

¶RESPONDEO dicendū, quod illud verbum Gen.1. In principio creauit Deus cælum & terram, tripliciter exponitur ad excludendum tres errores. Quidam enim posuerunt mundum semper fuisse, & tempus non habere principium. Et ad hoc excludendum exponitur, In principio, scilicet temporis. Quidam vero posuerunt duo esse creationis principia, vnum bonorum, aliud malorum. Et ad hoc excludendum exponitur, in principio, id est, in filio. Sicut enim principium effectiuum appropriatur patri propter potentiam, ita principium exemplare appropriatur filio propter sapientiam: vt sicut dicitur, omnia in sapientia fecisti, ita intelligatur Deum omnia fecisse in principio, id est in filio, secundum illud Apostoli ad Col.1. In ipso, scilicet filio, condita sunt vniuersa. Alij vero dixerunt corporalia esse creata à Deo mediantibus creaturis spiritualibus. Et ad hoc excludendum exponitur, in principio creauit Deus cælum & terram, id est ante omnia. Quatuor enim ponuntur simul creata, scilicet cælum empireum, materia corporalis quæ nomine terræ intelligetur, tempus, & natura angelica.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non dicuntur in principio temporis res esse creatæ, quasi principium temporis creationis sit mensura: sed quia simul cum tempore cælum & terra creata sunt.

¶Ad secundum dicendum, quòd verbum illud Philosophi intelligitur de fieri quod est per motū, vel quod est terminus motus. Quia cum in quolibet motu sit accipere prius & posterius, ante quodcunque signum in motu signato, dum scilicet aliquid est in moueri, & fieri, est accipere prius, & etiam aliquid post ipsum, quia quod est in principio motus vel in termino, non est in moueri. Creatio autem neque est motus neque terminus motus, vt suprà dictum est [e]. Vnde sic aliquid creatur quod non prius creabatur. b c 239

¶Ad

sumptionis. Secunda est euitatio irrisionis ab infidelibus, vt clare patet in litera.

Annot. ¶In responsione ad primū, aduerte nouitie, ꝙ aliud est dicere, Sortes pater est causa per se Platonis filij, & Plato per se causa Ciceronis: & aliud est dicere, Sortes & Plato sunt per se causæ Cice. Primum enim est verissimum: quoniā sicut homo generat hominē per se, ita te pater tuus, vt dicitur 12. meta. tex.27. Secūdum autem est falsissimum, quoniā causæ per se ordinatę respectu alicuius effectus sunt, vt in litera dicitur, diuersorum ordinum simul causantes effectum illum, & propterea non possunt infinitari. Pater autem & auus eiusdem ordinis causæ sunt, non simul causātes tertium: quāuis, vt dictum est, interse auus fuerit per se causa patris, & pater fi-
b lij: & propterea ad pro-
239 ductionem Sortis nō refert finitas, vel infinitas progenitorum.

¶In respōsione ad octauum diligenter aduerte quid ibi dicitur, & quare
238 dicatur. Post recitatas
e nanq; opiniones subdit considerandū esse, quod hæc ratio particularis est & verum dixit: quoniā particularis est nō in se, sed respectu quæsiti, vt ipsemet subdit. Quæsitū est enim hic, vtrum mūdum, id est vniuersitatē
86 creaturarū incœpisse sit articulus fidei, & non v-
135 trū singulas species creaturarū incœpisse, sit articulus fidei. Dato nanq; quòd hominē incœpisse sit demonstrabile, adhuc dubium restat, vtrū vniuersum incœpisse sit demonstrabile: quoniā stat cum inceptione hominis æternitas mundi, vel angelorū vt in litera dicitur. Causa autē quare hoc dixerit est, quia secundum doctrinam autoris ratio inducta cogit: parum tamen vtilis
43 ab eodē dicitur in 2. con
49 tra Genti. c.38. quoniam multa supponit in quib[us] discordant philosophi.

¶Circa eandem responsionem aduerte, quòd secundum autoris doctrinam sustinētem immortalitatem animę numeratæ sine circulo, & impossibilitatem infinitatis in actu simul etiam per accidens: intelligibile
13 non est, quòd generatio humana sit ęterna. Et ꝓpterea cauti sint Tho. in concedendo mundum potuisse esse ab æterno: concedant mūdum quo ad substantiam, constantēs quinq; corporibus simplicibus. Concedant
18 mundum etiam quo ad motum cæli & generationes omnes, præter humanā. Ineuitabile enim est quin aut sit infinitum in actu, aut ad miracula recurratur, ponēdo vnum hominem infinito tempore vixisse, & à certo tempore generasse, & sic etiam non saluaretur generatio humana æterna, sed species humana. Sed ridiculum, iudicio meo, est, hoc miraculum interponere: vbi de possibilitate productionis mundi talis, qualem videmus, est sermo.

a ¶*Super Quæstionis quadragesimæsextæ Articulum tertium.*

TItulus satis clar[us] est.

¶In corpore conclusio respōsiua est, quòd ly in principio creauit De[us] cælum & terrā, triplici- *Comment.*
ter exponitur, cōtra tres errores, scilicet in princi- 58
pio temporis contra philosophos. In filio, contra Pythagoricos & Manichæos. Ante omnia, contra Platonem, Aui. & se- 582
quaces, omnia plana sūt 367
in litera. Ex quibus ha- 370
betur conclusio respon- & b
siua quęsito affirmatiue & ad perfectionē doctrinæ cū multis adiunctis.

¶In responsione ad pri- *Annot.*
mum aduerte, quòd autor negat primum temporis instans mensurasse
creationem. Non quòd 248
diutius emanatio illa du- 2.dis.1.q.1
rauerit, cùm instantanea ar.6. tertiū
sit, vt in responsione ad Et quol.5.
primum in articulo pre- q.1. ar.1.
cedēte dictū est: sed quia cor. & opu.
creatio ad substantias e- 9. q.100.
tiā incorporales, quæ supra tēpus & tēporis instantia sunt, se extendit. Vnde primum instans temporis, etsi non fuerit mensu-

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad tertium dicendum, quod nihil fit nisi secundum quod est. Nihil autem est temporis nisi nunc. Vnde non potest fieri nisi secūdum aliquod nunc. Non quia in ipso primo nūc sit tempus, sed quia ab eo incipit tempus.

QVAESTIO QVADRAGESIMAseptima de Rerum distinctione in communi, in tres articulos diuisa.

POST productionem creaturarū in esse cōsiderādū est de distinctione earū. ¶Erit autē hæc cōsideratio tripartita. Nā primo cōsiderabim⁹ de distinctione rerum in cōmuni. ¶Secundo, de distinctione boni & mali. ¶Tertio, de distinctione spiritualis & corporalis creaturæ. ¶Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, de ipsa rerum multitudine, seu distinctione. ¶Secūdo, de earum inæqualitate. ¶Tertio, de vnitate mundi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum rerum multitudo & distinctio sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod rerum multitudo & distinctio non sit à Deo. Vnum enim semper natum est vnū facere. Sed Deus est maxime vn⁹, vt ex præmissis patet e. Ergo non producit nisi vnum effectum.

¶Præterea, Exemplatū assimulatur suo exemplari: sed Deus est causa exēplaris sui effectus, vt suprà dictum est e. Ergo cū Deus sit vnus, effectus eius est vnus tantū, & nō distinctus.

¶Præterea, Ea quæ sunt ad finem, proportionantur fini. Sed finis creaturæ est vnus, scilicet diuina bonitas, vt suprà ostensum est e. Ergo effectus Dei non est nisi vnus.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. quòd Deus distinxit lucem à tenebris, & diuisit aquas ab aquis. Ergo distinctio & multitudo rerum est à Deo.

CONCLVSIO.

¶*Cum propter bonitatem suam communicandam condiderit Deus creaturas, & per illas representandā non ex materia, vel ex agente & materia, aut ex secundis causis, sed ex intentione primi agentis & Dei, multæ & diuersæ creaturæ processerunt.*

¶RESPONDEO dicendū, quod causam distinctionis rerum multipliciter aliqui assignauerūt. Quidā enim attribuerūt eam materiæ vel soli, vel simul cum agente: soli quidē materiæ, sicut Democritus & omnes antiqui naturales, ponentes solā causam materialē, secundum quos distinctio rerū prouenit à casu secundum motum materiæ. Materiæ vero & agenti simul distinctionē & multitudinem rerum attribuit Anaxa. qui posuit intellectū distinguentem res, extrahendo quod erat permixtum in materia. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidē, quia suprà ostēsum est e, quòd etiā ipsa materia à Deo creata est. Vnde oportet & distinctionē, siqua est ex parte materiæ, in altiorem causam reducere. Secundo, quia materia est propter formā, & non econuerso, distinctio autem rerum est per formas proprias. Non ergo distinctio est in rebus propter materiā, sed potius econuerso in materia creata est difformitas, vt esset diuersis formis accōmodata. Quidam vero attribuerunt distinctionē rerum secundis agentibus, sicut Auic. qui dixit, quòd Deus intelligendo se produxit intelligentiam primam e: in qua, quia non est suum esse, ex necessitate incidit cōpositio potentiæ & actus, vt infrà patebit e. Sic igitur prima intelligentia inquantum intelligit causam primā, produxit secundā intelligentiam: inquantū autem intelligit secundū quod est in potentia, ꝓduxit corpus cęli, quod mouet inquantum vero intelligit, secundum illud quod habet de actu, produxit animam cæli. Sed hoc non potest stare propter duo. Primo quidem, quia suprà ostensum est e, quòd creare solius Dei est. Vnde ea quę non possunt causari nisi per creationem, à solo Deo producuntur. Et hæc sunt omnia quæ non subiacent generationi & corruptioni. Secundo, quia secundum hanc positionem non proueniret ex intentione primi agentis vniuersitas rerum, sed ex concursu multarum causarum agentium: tale autē dicimus prouenire à casu. Sic igitur complementum vniuersi, quod in diuersitate rerum consistit, esset à casu, quod est impossibile. Vnde dicendum est, quòd distinctio rerum & multitudo est ex intentione primi agentis, quod est Deus. Producit enim res in esse propter suam bonitatem communicandam creaturis e, & per eas repręsentandam. Et quia per vnam creaturam sufficienter repræsentari non potest, producit multas creaturas & diuersas: vt quod deest vni ad repræsentandam diuinam bonitatem, suppleatur ex alia. Nam bonitas quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim e. Vnde perfectius participat diuinam bonitatem, & repręsentat eam totum vniuersum, quam alia quæcunque creatura e. Et quia ex diuina sapientia est causa distinctionis rerum, ideo Moyses dicit res esse distinctas verbo Dei, quod est conceptio sapientiæ. Et hoc est quod dicitur Gene. 1. Dixit Deus, Fiat lux. Et diuisit lucem à tenebris.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd agēs per naturam agit per formam per quam est, quę vnius tantum est vna. Et ideo non agit nisi vnum. Agens autem voluntarium, quale est Deus, vt suprà ostensum est e, agit per formam intellectam. Cum igitur Deum multa intelligere non repugnet vnitati & simplicitati ipsius, vt suprà ostensum est e, relinquitur quòd licet sit vnus, possit multa facere.

¶Ad secundum dicendum, quòd ratio illa teneret de exēplato quòd perfecte repræsentat exemplar, quod non multiplicatur nisi materialiter. Vnde imago increata quæ est perfecta, est vna tantum. Sed nulla creatura repræsentat perfecte exemplar primum, quod est diuina essentia: & ideo potest per multa repræsentari. Et tamen secundum quod ideæ dicuntur exemplaria, pluralitati rerum correspondet in mente diuina pluralitas idearum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in speculatiuis medium demonstrationis, quod perfecte demonstrat conclusionem, est vnum tantū. Sed media probabilia sunt multa. Et similiter in operatiuis quando id quod est ad finem, adæquat (vt ita dixerim) finem, non requiritur quod sit nisi vnum tantum. Sed creatura non sic se habet ad finem, qui est Deus e. Vnde oportuit creaturas multiplicari.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum inæqualitas rerum sit à Deo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inæqualitas rerum non sit à Deo. Optimi enim est optima adducere. Sed inter optima vnum non est maius altero. Ergo Dei qui est optimus, est omnia æqualia facere.

¶Præterea, Aequalitas est effectus vnitatis vt dicitur in metaphy. Sed Deus est vnus. Ergo fecit omnia æqualia.

¶Præterea, Iustitiæ est inæqualia inæqualibus dare e. Sed Deus est iustus in omnibus operibus suis. Cum ergo operationi eius qua esse rebus communicat, non præsupponatur aliqua inæqualitas rerum, videtur quòd fecerit omnia æqualia.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ecc. 33. capit. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annū, sol solem à domini scientia separata sunt.

mensurans creationem, fuit tamē coëxistēs creationi: quæ instanti temporis discreti quo mensuratur, operationes spirituales, vt infrà patebit, mensurata est.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo quæritur an distinctio sit à Deo nō quomodolibet, sed vt per se intenta, vt in processu articuli patet.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primo tractat opinionē antiquorum: secundo opinionē Auic. tertio respondet quæsito.

¶ Quo ad primum refertur opinio Democriti & Anaxagoræ, quòd distinctio rerum est à materia sola & causaliter, vel à materia simul & agente. Reprehenditur aūt vtraque opinio quo ad hoc in quo cōmunicat, scilicet ꝙ distinctio est à materia vt à causa prima, id est in reducibili in aliam priorē causam, dupliciter. Primo, quia ipsa materia est à Deo. Secundo, quia etiā forma est prior materia: quoniā materia est propter formam.

249 2. con. c. 39. vsq; 45. inclusiue & li. 3. c. 97. et pos. q. 3. ar. 1. 9m. et ar. 16. co. & opu. 3. c. 71 72. 73. & 101. & 12. me. 1. 2. in fin.

¶ Quo ad secundum refertur opinio Aui. quòd distinctio est ex secūdis agentibus: & improbatur dupliciter. Primo, qa

54 hoc est falsum de distinctione

236 incorruptibiliū,

237 quoniā à solo Deo fieri possunt. Secundo, quia distinctio rerum esset à casu: & cōsequēter complementū vniuersi esset à casu, & tenet prima sequela, quoniam quod fit ex concursu multarum causarum agentium, nō per se intentū ab aliquo dirigente eas in vnum, casu fit, secunda autē sequela tenet, quia perfectio vniuersi in rerū diuersitate consistit.

¶ Quo ad tertium cōclusio respōsiua est. Distinctio, seu multitudo rerū est ex intentione primi agētis, qui est *Deus*. Probatur. Deus produxit res in esse propter suā bonitatem communicādam creaturis & per eas repræsentādam: ergo produxit multas creaturas, & diuersas, & tenet sequela,

235 quia per vnā creaturam sufficiēter repræsentari nō potest. Quod probatur, quia bonitas, quæ in Deo est simpliciter & vniformiter, in creaturis est multipliciter & diuisim. Quod & confirmatur: quia perfectius participat diuinam bonitatem totū vniuersum, quàm quæcunque creatura. Secunda probatur conclusio autoritate scripturæ, Gene. primo. Dixit Deus, &c.

235

242

¶ Circa hanc rationē aduerte, quòd cū dicitur,

e

262 nominatur, aut quęritur sufficiens repræsentatio bonitatis diuinæ: nō est sermo de sufficiētia simpliciter: quoniā nec mille mundi sufficerent ad id, sed de sufficientia cōsona perfectiōi vniuersi. huc enim tendit ratio, vt huiusmodi repræsentationem diuinæ bonitatis in rerum vniuersitate per se intentam à Deo fateamur: qa vnica creatura ad huiusmodi repræsentationem non sufficeret. 241

¶ In responsione ad secundum, aduerte quòd exēplar dupliciter Deo attribui litera vult. Primo ratione substantiæ simpliciter, & sic De⁹ est vnum exemplar omniū. Secundo, ratione substātiæ sic vel sic imitabilis: & sic in mente diuina sunt multa rerum exemplaria iuxta multitudinē idearum. 234

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum secundum.*

TItulus intelligendus est sicut præcedens. 34 71

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo tractat opinionē Originis. Secūdo respondet quæsito. 71 234

¶ Quo ad primum ponitur in litera opinio Origenis satis clare, continens tria, scilicet rationales creaturas, æquales creatas, & inæqualitatē ex libero arbitrio, & diuersitatem, imò & creationem corporū ex punitione: & sic respondet 211 quæsito negatiue. Refertur quoq; & occasio huius 215 opinionis, quia scilicet excludere conat⁹ est 87 opinionem ponentē distinctionem ex contrarietate principiorū boni & mali, quæ videt fuisse Empedoclis & Manichæorum. De quibus omnibus, si diffuse tractatum videre vis in 2. contra Genti. à ca. 29. vsque ad 46. hic enim hæc breuiter tangūtur. ¶ Contra hanc autem opinionem arguitur in litera. Quia sequeretur, quòd vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter Dei bonitatē communicandam, sed propter peccatum puniendum: sed hoc esse inconueniens probatur autoritate Genesis, & Aug. 18

¶ Aduerte hic, quòd non excluditur in hac ratione c totaliter diuina bonitas, 154 quoniam etiam iustitiæ punitiuæ finis est diuina bonitas: sed excluditur diuina bonitas à solitudine sufficienti. 250 Hæc enim est differentia inter bona absolute, & bona non nisi punitiue: quòd primorum ratio sola diuina bonitas est, secundorum vero nunquā diuina bonitas causa est nisi de merito supposito, quod non est à Deo. Et propterea in litera non est simpliciter negata diuina bonitas, sed opposita est aduersatiua, scilicet ad puniendum peccatum. Ex hoc enim insinuatur quod diximus. Manifestatur vero optime inconueniens ex inducta autoritate. Vidit Deus cūcta quæ fecerat, & erāt valde bona: q enim nō nisi ad puniēdū bona

2. con. c. 39. vsq; 45. inclusiue & l. 3. c. 97. & post. q. 3. ar. 16. & anima ar. 7. cor. 131 34

CONCLVSIO.

¶*Sicut ex diuina sapientia multæ & diuersæ creaturæ in esse processerūt, ita eadē ex causa rerū inæqualitas processit, & nō ex meritis seu demeritis creaturarum.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd Orig. volens excludere positionem ponentium distinctionem in rebus ex contrarietate principiorum boni & mali, posuit, à Deo à principio omnia creata esse æqualia. Dicit enim quòd Deus primo creauit creaturas rationales tantum, & omnes æquales e. In quibus primo exorta est inæqualitas ex lib. arbit. quibusdā conuersis in Deum secundū magis & minus, quibusdam etiam secundum magis & minus à Deo auersis. illæ igitur rationales creaturæ, quæ ad Deum per li. ar. cōuersæ sunt, promotę sunt ad diuersos ordines angelorū pro diuersitate meritorum. Illæ autem quæ auersæ sunt à Deo, sunt corporibus alligatæ diuersis secundum diuersitatē peccati: & hanc causam dicit esse creationis, & diuersitatis corporum. Sed secundum hoc vniuersitas corporalium creaturarum non esset propter bonitatem Dei communicandam creaturis, sed ad puniendū peccatum. Quod est contra illud quod dicitur Genes. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat, &c. erant valde bona e. Et vt Augu. dicit 2. de ciui. Dei. Quid stultius dici potest, quàm istum solē vt in vno mundo vnus esset, non decori pulchritudinis, vel saluti rerum corporalium consuluisse artificē Deum: sed hoc potius euenisse quia vna anima sic peccauerat: ac per hoc si centum animę peccassent, centum soles haberet hic mundus? Et ideo dicendum est, quòd sicut sapientia Dei est causa distinctionis rerum e, ita & inęqualitatis. ¶Quod sic patet. Duplex enim distinctio inuenitur in rebus e. Vna formalis, in his quę differunt specie. alia vero materialis, in his quę differūt numero tantum. Cum autem materia sit propter formam e, distinctio materialis est propter formalem. Vnde videmus, quòd in rebus incorruptibilibus non est nisi vnum indiuiduum vnius speciei: quia species sufficienter conseruatur in vno. In generalibus autē & corruptibilibus sunt multa indiuidua vnius speciei ad conseruationem speciei. Ex quo patet, quòd principalior est distinctio formalis quam materialis. Distinctio autem formalis semper requirit inæqualitatem e: quia (vt dicitur in 8. metap.) formæ rerum sunt sicut numeri, in quibus species variantur per additionem vel subtractionem vnitatis. Vnde in rebus naturalibus gradatim speciē ordinatæ esse vidētur. Sicut mixta perfectiora sunt elementis, & plantæ corporibus mineralibus, & animalia plantis, & homines alijs animalibus, & in singulis horum vna species perfectior alijs inuenitur. Sicut ergo diuina sapientia causa est distinctionis rerum propter perfectionem vniuersi, ita & inæqualitatis. Non enim esset perfectum vniuersūm, si tātū vnus gradus bonitatis inueniretur in rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd optimi agentis est producere totum effectum suum, optimum, non tamē quamlibet partem totius faciāt optimam simpliciter, sed optimā secundum proportionem ad totum e. Tolleretur enim bonitas animalis si quælibet pars eius, oculi haberet dignitatem. Sic igitur & Deus totum vniuersum constituit optimum secundum modum creaturæ: non autem singulas creaturas, sed vnam alia meliorem. Et ideo de singulis creaturis dicitur Gen. 1. Vidit Deus lucem quod esset bona. Et similiter de singulis. Sed de omnibus simul dicitur. Vidit Deus cuncta quæ fec. & erant valde bona.

¶Ad secundum dicendum, quod primū quod procedit ab vnitate, est æqualitas e, & deinde procedit multiplicitas. Et ideo à patre (cui secundum Augu. appropriatur vnitas) processit filius, cui appropriatur æqualitas: & deinde creatura, cui competit inæqualitas: sed tamen etiam à creaturis participatur quædam æqualitas scilicet proportionis.

¶Ad tertium dicendū, quòd ratio illa est quæ mouit Orig. sed non habet locum, nisi in retributione præmiorum, quorum inæqualitas debetur inæqualibus meritis e. Sed in constitutione rerum non est inæqualitas partium per quamcunque inæqualitatem præcedētem vel meritorum, vel etiam dispositionis materiæ, sed propter perfectionem totius e: vt patet etiam in operibus artis: non enim propter hoc differt tectum à fundamento, quia habet diuersam materiam: sed vt sit domus perfecta ex diuersis partibus, quærit artifex diuersām materiam, & facere eam si posset.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum sit vnus mundus tantum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit, vnus mundus tantū, sed plures. Quia vt Aug. dicit in lib. 83. q. inconueniens est dicere quòd Deus sine ratione res creauit. Sed ea ratione qua creauit vnum, potuit creare multos: cum eius potentia non sit limitata ad vnius mundi creationem, sed est infinita, vt suprà ostensum est e. Ergo Deus plures mundos produxit.

¶Præterea, Natura facit quod melius est, & multo magis Deus. Sed *Annot.* melius esset esse plures mundos quàm vnum: quia plura bona pau- 35 cioribus meliora sunt e. Ergo plures mundi facti sunt à Deo. 151

¶Præterea, Omne quod habet formam in materia, potest multipli- 148 cari secundum numerum manente eadem specie: quia multiplicatio secundum numerum est ex materia. Sed mundus habet formam in materia. Sicut enim cum dico, homo, significo formam, cum autem dico, hic homo, significo formam in materia: ita, cum dicitur mūdus, significatur forma, cum autem dicitur hic mundus, significatur forma in materia. Ergo nihil prohibet esse plures mundos.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ioan. 1. Mundus per ipsum factus est. Vbi singulariter mundum nominauit, quasi vno solo mundo existente.

CONCLVSIO.

¶*Cum vniuersas creaturas ad se, & inuicem mirabili quodam ordine instituerit Deus, vnum tantum mundum, & non plures ponere conueniens est.*

¶RESPONDEO dicendū, quod ipse ordo in rebus sic à Deo creatis existēs vnitatem mundi manifestat. Mundus enim iste vnus dicitur vnitate ordinis secundum quòd quædam ad alia ordinantur. Quæcunque autem sunt à Deo, ordinem habent abinuicem & ad ipsum Deum, vt suprà ostensum est e. Vnde necesse est quod omnia 53 ad vnum mundum pertineant. Et ideo illi potuerunt ponere plures 27 mundos, qui causam mundi non posuerunt aliquam sapientiam or- 31 e dinantem, sed casum, vt Democ. qui dixit, ex concursu atomorum factum esse hunc mundum, & alios infinitos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd hæc ratio est quare mundus est vnus, quia debent omnia esse ordinata vno ordine ad vnum. Propter quod Arist. in 2. meta. ex vnitate ordinis in rebus existentis concludit vnitatem Dei gubernantis. Et Plato ex vnitate exemplaris probat vnitatem mundi, quasi exemplari. 488

¶Ad secundū dicendū, quòd nullum agens intendit pluralitatē ma- 145 terialē vt finem e: quia materialis multitudo non habet certum ter- 274 minum sed de se tendit in infinitū. Infinitum autē repugnat rationi d finis. Cum autē dicitur plures mundos esse meliores quā vnum, hoc autē dicitur secundū multitudinē materialē. Tale autem melius non est de intentione Dei agentis, quia eadem ratione dici posset, quòd si fecisset duos, melius esset quòd essent tres. Et sic in infinitum.

¶Ad tertium dicendum, quòd mundus constat ex sua tota materia: non enim est possibile esse aliam terram, quā istam: quia omnis terra ferretur naturaliter ad hoc medium vbicunque esset. Et eadem ratio est de alijs corporibus quæ sunt partes mundi.

QVAESTIO QVADRAGESIMA OCTAua de rerum distinctione in speciali, in sex articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de distinctione rerū in speciali. Et primo de distinctione boni & mali. Deinde de distinctione spiritualis & corporalis creaturę. ¶Circa primum quęrendum est de malo, & de causa mali. ¶Circa malum quæruntur sex. ¶Primo, vtrum malum sit natura aliqua. ¶Secundo, an malū inueniatur in rebus. ¶Tertio, vtrum bonū sit subiectum mali. ¶Quarto, vtrum malum totaliter corrumpat bonum. ¶Quinto, de diuisione mali per pœnam & culpam. ¶Sexto, quid habeat plus de ratione mali, pœna vel culpa.

Artic-

bona sunt, inter simpliciter bona non cē numerantur: quoniā non sunt simpliciter appetibilia.

¶ Quo ad secundū, conclusio responsiua est, sapiētia Dei sicut est causa distinctionis rerum, ita & inæqualitatis. Et probatur primo, qđ sit causa inæqualitatis: secundo

50 quòd sicut est causa di-

368 stinctionis, ita inæqualitatis. Primum ergo probatur sic, sapientia Dei est causa distinctionis rerum, ergo est causa distinctionis formalis: ergo est causa inæqualitatis. Prima consequentia probatur: quia distinctio formalis est principalis distinctio, quod probatur, quia duabus tantum existētibus distinctionibus, scilicet numerali & formali, materia est propter formam: ergo distinctio materialis est propter formalem. Et rursus manifestatur à signo, quòd videmus vni-

134 tatem & pluralitatē numeralē esse propter formam specificam. Secunda autem consequentia probat: quia distinctio formalis semper inęqualitatē requirit, quod ꝓbatur dupliciter, primo, quia formæ rerum sunt sicut numeri ex octauo

143 metaphy. secundo, quia

236 in rebus naturalibus species ordinatæ gradatim apparent, vt patet indu-

249 ctiue. Secundo probatur

275 quòd sicut est causa di-

242 stinctionis, ita inæquali-

373 tatis, sic vniuersum non esset perfectum si vnus tātum bonitatis gradus inueniretur, ergo perfectio vniuersi requirit inæqualitatem: ergo sic inæqualitas est à Deo propter perfectionem vniuersi, sicut & distinctio. Totus processus patet.

368 a ¶*Super Quæstionis quadragesimæseptimæ Articulum tertium.*

Annot. IN titulo sermo est de vnitate numerali, & de mundo non solū corpore, sed vniuerso, & de facto, nō de possibili. nō enim nunc de potentia Dei disputamus, sed de diuersitate inuenta in rebus in communi.

Comment. ¶In corpore duo facit. Primo respondet quęsito: secundo ex ratione data deducit corollarie quid alij potuerunt opinari.

¶Quo ad primum conclusio responsiua est, qđ

219 mundus est tātum vnus.

435 Et probatur sic, quæcun-

95 que sunt à Deo, ordinem habent abinuicem ad ipsum Deū: ergo omnia ad vnum mundum necesse est ꝑtinere, & probatur sequela, quia mundus iste vnus est vnitate ordinis. Ex hoc autem deducitur secundo corollarie differentia inter philosophos, scilicet qđ

209 illi qui posuerunt mūdi causam aliquam ordinantem sapientiam, non posuerunt plures mundos: qui vero res à casu dixerūt, vt Democritus, plures potuerunt dicere mundos.

Annot. ¶ In responsione ad tertium aduerte, quòd tota responsio sumpta est ex Arist. in primo cæli & mundi. Verūtamen cum in litera dicit, quòd non c est possibile esse aliam 334 terram: ly possibile, non sumitur pro possibili secundum actiuam potentiam Dei, neq; pro pos- 243 sibili logico, sed pro possibili sumpto ex potētia indita rebus creatis: secundum quam dicimus, qđ impossibile est mortuum resurgere. Tractatus enim iste, vt iam diximus, attestatur quòd 251 non quid possit, aut non possit Deus, sed quid distinctio rerum habeat, requiritur.

Pos. q. 3. ar. 16. ad 1. & 12. met. l. 7. co. 9. fi. & l. 9. fi. et 1. con. l. 16. vsque 22.

¶ Circa rationem in litera adductam ex Arist. ad probādam vnitatem terræ, quia omnis terra natu-

Universidad de Deusto Biblioteca

naturaliter mouetur ad hoc medium vbicunque esset, dubiũ est: sed quoniam hoc ex intentione spectat ad librũ de cælo, vnde sumpta est ratio: idem fiet aut hic quęstio specialis, aut in loco proprio.

Comment. 252 1. dist. 46. ar. 3. co. & 4m. & 2. di. 34. qu. 1. ar. 2. & 3. cõc. 7. 8. 9. & 11. ra. 1. et post q. 3. ar. 6. & mal. q. 1. ar. 1. pri. & opusc. 3. c. 115.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶ In corpore tria facit. Primo ponit modũ sciẽdi quæsitum. Secũdo exequendo illum respondet quæsito. Tertio reddit rationem cuiusdam dicti Dionysij.

¶ Quo ad primũ, modus consistit in hoc, quòd oportet ex ratione boni accipere quid sit malũ. Probatur, quia vnum oppositorum cognoscitur per reliquum, vt tenebra per lucem.

¶ Quo ad secundum, malum est quædã absentia boni. Probatur, omne appetibile est bonum: ergo esse & perfectio cuiusq; naturæ est bonitas, ergo malũ non significat esse, aut formã aut naturam aliquam: ergo est quædã boni absentia, prima cõsequẽtia probatur: quia omnis natura appetit suum esse & suam perfectionem.

Annot. ¶ Aduerte, quòd in conclusione ideo dicit quædam absentia, quia non omnis negatio boni est malum, sed negatio boni debiti, vt in tertio cõtra Genti. capit. 6. patet: absentia ergo debitæ præsentiæ boni malum est: debita autem præsentia est, quando, sicut, vbi, in quo, &c. debet.
25 Probatio vero conclusionis, ideo de hoc non curauit, quia
322 præsenti intentioni sufficit genus mali inuenire: per hoc enim scitur an natura sit aliqua. merito igitur inuento quòd est absentia quam negationem cõstat esse, sicut processus.

¶ Quo ad tertium, quia malum negatione boni stabilitum est. & Diony. (vt in argumẽto ad oppositum litera dicit) malum negatione non solum boni, sed entis definiuit: ideo autor dicit hoc dictum esse secũdario: quoniam ens vt sic est bonum: negatio igitur vnius est negatio alterius, & econuerso: &
342 ideo malum negatio vtriusque à Dionysio ponitur, sed quia boni est primo, ideo per bonum est diffinitum à nobis.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ, Articulum secundum.*

Annot. IN titulo malum inueniri in rebus non significat esse reale: quoniam iam hoc exclusum est. Sed significat esse communiter in rebus: in rebus autẽ dicitur propter ea quę solum inueniuntur in anima, vt secundę intentiones. Et est quæstio de inuẽtione formalitatis quòd non intendimus vtrũ malum habeat

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum malum sit natura quædam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod malum sit natura quędã. Quia omne genus est natura quędã. Sed malũ est quoddã genus. Dicitur enim in prædicamentis, ꝙ bonũ & malum non sunt in genere, sed sunt genera aliorum. Ergo malum est natura quædam.

¶ Præterea, Omnis differentia constitutiua alicuius speciei est natura quædam. Malum autem est differentia constitutiua in moralibus. Differt enim specie malus habitus à bono, vt liberalitas ab illiberalitate. Ergo malũ significat naturam quandam.

¶ Præterea, vtrunq; contrariorum est natura quædam. Sed malum & bonum non opponũtur, vt priuatio & habitus, sed vt contraria, vt probat Philosophus in prædicamẽtis, per hoc quod inter bonum & malum est aliquid medium: & à malo potest fieri reditus ad bonũ. ergo malum significat naturam quandam.

¶ Præterea, Quod non est, non agit. Sed malum agit, quia corrumpit bonum. ergo malũ, est quoddam ens, & natura quædam.

¶ Præterea, Ad perfectionem vniuersitatis rerum non pertinet, nisi quod est ens & natura quædam. Sed malum pertinet ad perfectionẽ vniuersitatis rerum. Dicit Aug. in ench. quod ex omnibus consistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. In qua etiam illud quod malum dicitur bene ordinatum & suo loco positum, eminentius commendat bona. Ergo malum est natura quædam.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. capit. de di. no. Malum est non existens, neque bonum.

CONCLVSIO.

¶ *Non esse, vel natura aliqua, sed ipsa boni absentia malum est.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod vnum oppositorum cognoscitur per alterũ, sicut per lucem tenebra. Vnde & quid sit malum, oportet ex ratione boni accipere. Diximus autem suprà [e], ꝙ bonum est omne id quod est appetibile, & sic, cum omnis natura appetat suum esse & suam perfectionem [e], necesse est dicere quod esse & perfectio cuiuscunq; naturæ rationem habeat bonitatis. Vnde nõ potest esse quòd malum significet quoddã esse, aut quandam formam, seu naturam. Relinquitur ergo quod nomine mali significetur quædam absentia boni, & pro tanto dicitur quod malũ neque est existens, nec bonum. Quia cum ens inquantum huiusmodi sit bonum, eadem est remotio vtriusque.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd Arist. ibi loquitur secundũ opi. Pythagoricorum, qui malum existimabant esse naturam quandam. Et ideo ponebant bonum & malũ genera. Cõsueuit enim Arist. & præcipue in libris logicalib' ponere exẽpla quæ ꝓbabilia erant suo tempore secundũ opinionẽ aliquorum philosophorum [e]. Vel dicendum, sicut dicit philosophus in 4. met. quòd prima contrarietas est habitus & priuatio: quia scilicet in omnibus contrarijs saluatur, cum semper vnum contrariorum sit imperfectum respectu alterius: vt nigrũ respectu albi, & amarum respectu dulcis. Et pro tanto bonum & malum dicuntur genera, non simpliciter, sed contrariorum: quia sicut omnis forma habet rationẽ boni: ita omnis priuatio inquantum huiusmodi habet rationem mali.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd bonum & malum non sunt differentiæ constitutiuæ: nisi in moralibus quæ recipiunt species ex fine, qui est obiectum volũtatis à quo moralia dependent. Et quia bonum habet rationẽ finis, ideo bonum & malum sunt differentię specificę in moralibus. Bonum per se, sed malum inquantum est remotio debiti finis. Nec tamen remotio debiti finis constituit speciẽ in moralibus, nisi secundum quod adiungitur fini indebito. Sicut neque in materialibus inuenitur priuatio formæ substantialis, nisi adiuncta alteri formæ. Sic igitur malum quod est differentia constitutiua, in moralibus est quoddam bonũ adiunctũ priuationi alterius boni. Sicut finis intemperati est non quidem carere bono rationis, sed delectabile sensus absque ordine rationis. Vnde malum inquantum malum non est differentia constitutiua, sed ratione boni adiuncti. ¶ Et per hoc etiam patet respõsio ad tertiũ. Nam ibi philosophus loquitur de bono & malo, secundũ quod inueniuntur in moral'. Si enim inter bonum & malum inuenitur medium: prout bonum dicitur quod est ordinatum: malum autem quod nõ solum est deordinatum, sed etiam nociuum alteri. Vnde dicit Philosophus in 4. Ethic. quòd prodigus vanus quidem est, sed non malus.

¶ Ad hoc etiam malo quòd est secundum morem, contingit fieri reditum ad bonum: non autem ex quocunque malo: non enim ex cæcitate fit reditus ad visionem, cum tamen cæcitas sit malum quoddam.

¶ Ad quartum dicendum, quòd aliquid agere dicitur tripliciter. Vno modo formaliter eo modo loquendi quo dicitur albedo facere album. Et sic malum etiam ratione ipsius priuationis dicitur corrumpere bonum: quia est ipsa corruptio vel priuatio boni. Alio modo dicitur aliquid agere effectiue, sicut pictor dicitur facere album parietem. Tertio modo per modum causæ finalis, sicut finis dicitur efficere mouendo efficientem. His autem duobus modis malum non agit aliquid per se, id est secũdum quod est priuatio quędam, sed secundum quod ei bonum adiungitur. Nam omnis actio est ab aliqua forma, & omne quod desideratur vt finis est, & perfectio aliqua. Et ideo, vt Dio. dicit 4. capite de di. no. malum non agit, neq; desiderat nisi virtute boni adiũcti. Per se autẽ est infinitũ, & pręter volũtatem & intentionẽ.

¶ Ad quintum dicendum, quòd sicut suprà dictum est [e], partes vniuersi habent ordinem adinuicem secundum quod vna agit in alteram: & est finis alterius & exemplar. Hæc autem, vt dictũ est [e], non possunt conuenire malo nisi ratione boni adiuncti. Vnde malum neque ad perfectionem vniuersi pertinet, neque sub ordine vniuersi concluditur nisi per accidens, id est ratione boni adiuncti.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum malum inueniatur in rebus.*

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur, quòd malum nõ inueniatur in rebus. Quicquid enim inuenitur in rebus, vel est ens aliquod, vel priuatio entis alicuius quod est non ens. Sed Dio. dicit 4. capit. de diuin. nomi. quòd malum distat ab existente, & adhuc plus distat à non existente: ergo malum nullo modo inuenitur in rebus.

¶ Præterea, Ens & res conuertuntur. Si ergo malum est ens in rebus, sequitur quòd malum sit res quædam. Quod est contra prædicta [e].

¶ Præterea, Albius est quod est nigro impermixtius: vt dicitur in tertio libro topicorum Arist. ergo & melius est quod est malo impermixtius. Sed Deus facit semper quòd melius est multo magis quàm natura. Ergo in rebus à Deo conditis nihil malum inuenitur.

¶ SED CONTRA est, quòd secundum hoc remouerentur omnes prohibitiones & pœnæ, quæ non sunt nisi malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ad vniuersi perfectionem oportuit non tantum incorruptibilia & indefectibilia à bono esse, ita necesse est in rebus inueniri malum, sicut defectus & corruptio boni, non quidem positiue, sed formaliter remotiue.*

fundamentum in rebus, sed an inueniatur formaliter in rebus.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio respõsiua quęsito affirmatiue. Malum inuenitur in rebus, sicut & corruptio.

¶ Et probatur, perfectio vniuersi requirit inæqualitatẽ in rebus, vt omnis bonitatis grad' impleatur: ergo sicut requirit vt sint entia incorruptibilia, & corruptibilia: ita requirit vt sint indefectibilia à bono: ergo quædã in vniuerso deficiunt quãdoque, ergo malum inuenitur in rebus sicut corruptio. Antecedens habetur ex dictis: prima consequentia probatur: quia isti sunt duo grad' bonitatis inuenti in vniuerso, iuxta illos duos gradus entis, vt de se patet. secunda vero consequentia relinquitur per se nota. Et vere sic est, quoniã impossibile est, seclusis miraculis, possibilia nunquam deficere, tertia autem probatur, quia ratio mali consistit in defectu à bono, subintellige debito. Et confirmatur illa modificatio & expressio: sicut q̃a corruptio ipsa quoddã malũ est, ita est malum corrupti.

Annot. ¶ Et bene nota ly sicut: quoniam soluit dubium nouitiorum, quærẽtium quomodo si malum est negatio formaliter, & negationes non habent esse nisi in anima, vt etiã in responsione ad secundum litera dicit applicando ad esse mali: quomodo inquam verificatur quòd malum est formaliter in rebus: habes solutionẽ, quia non verificatur, quòd est in rebus vt ens, sed est in rebus vt corruptio in actu exercito, id est, vt rei remotio formalis, ipsa nãque absentia boni formaliter malum est: & vt in responsione ad quartum pręcedentis articuli dictum est, malum formaliter corrumpit bonum oppositum: quia est ipsa priuatio boni in subiecto apto, &c. Dicitur ergo mala in rebus esse non positiue, sed remotiue, id est non ponendo, sed remouendo formaliter aliquid à rebus. Et sic mala formaliter inueniuntur in rebus vt mala, sunt enim rerũ mala: in anima autem per compositionem & quamcunque aliam intellectus operationẽ inueniũtur, vt entia & bona. Et ideo nihil obstat, imò prodest proposito, quòd malũ nullum esse ponat in re, quoniam de malo vt malũ est in actu exercito, loquimur, q̃d constat, quòd vt malum in actu exercito non inuenit vbi ponit aliquid, sed tantum vbi remouet bonũ debitũ: hic est enim actus eius formalis, vt patet ex dictis. Nihil ergo valet cõsequentia, malũ est vel priuatio nullum esse ponit in re, sed est tantum ens in anima: ergo non inuenitur formaliter in rebus. Quoniam stat quòd inueniatur formaliter, vt remotio rei in actu exercito imò sequitur oppositum, remouet esse in subiecto: ergo inuenitur in re vt exercens negationis non positionis actũ. Sic autem hæc inueniri in rebus, est simpliciter ipsa inueniri, quia formaliter inueniuntur: & secundum modum proprium sui generis, puta non entis, vel priuationis.

53 231 c 351 d 354 2. dist. 34. ar. 1. & di. 34. & 3. 353 249 230 265

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ, Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Malum est in bono vt in subiecto. Probatur. Malum est boni remotio non negatiue, sed
17 b priuatiue: ergo malum & bonũ priuatum sunt in eodem subiecto, s. ente, in potentia simpliciter, vel secundum quid: ergo malum est in bono sicut in subiecto. Antecedens quo ad secundam partem probatur ducendo ad impos-
103 c sibile duplex. Primũ est quod ea quæ nullo modo sunt, essent mala, secũdum est quod omnia essent mala. Quo ad tertiam vero ex sufficientia bimẽbris distinctionis, ipsius remotionis boni, prima cõsequentia probatur, quia priuationis & formæ idem est subiectum, s. ens in potentia simpliciter, vel secundũ quid: secunda vero, quia vtrunque est bonum, & de ente quidem in potẽtia secundum quid, pro-
350 batur quia ens est in actu: actus autem bonitas quædam est: de ente vero in potentia simpliciter, quia bonum dicitur sicut & ens, ac per hoc sicut ens in potentia ens quoddam est, ita bonum in potentia, bonũ quoddam est.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæ octauæ, Articulum quartum.*

Annot. b IN titulo: corrumpere sumitur formali-
136 ter, totum vero bonum sumitur pro toto integrali, vel quasi integrali: circa quod malum ponitur. Ita quòd sensus est, vtrum malum positum in aliquo auferat formaliter quicquid bonitatis inuenitur in illo.

254 1. di. 34. q. 1. art. 2. & 3. con. c. 11. & mal. q. 1. art. 2. & op. 3. c. 118. & 176. ¶ In corpore vnica est principalis cõclusio directe respõsiua quęsito negatiue. Malum nõ potest totaliter consumere bonum. Hanc autem cõclusionem manifestat vna distinctione trimembri, adiunctis singulis membris conclusionibus specialibus. Distinctio est, bonum triplex est, s. forma, subiectum, & habilitas subiecti ad formam

¶ RESPONDEO dicendum, quod (sicut suprà dictum est [e]) perfectio vniuersi requirit inæqualitatem esse in rebus, vt omnes bonitatis gradus impleantur. Est autem vnus gradus bonitatis, vt aliquid ita bonum sit quod nunquam deficere possit. Alius autem gradus bonitatis est, vt sic aliquid bonum sit quod à bono deficere possit, qui etiam gradus in ipso esse inueniuntur. Quædam enim sunt, quæ suum esse amittere non possunt, vt in corporalia [e]. Quædam vero sunt, quæ amittere possunt, vt corporalia. Sicut igitur perfectio vniuersitatis rerum requirit, vt non solum sint entia incorruptibilia, sed etiam corruptibilia, ita perfectio vniuersi requirit vt sint quædam quæ à bonitate deficere possint, ad quod sequitur ea interdum deficere. In hoc autem consistit ratio mali, vt scilicet aliquid deficiat à bono. Vnde manifestum est quòd in rebus malum inuenitur, sicut & corruptio. Nam & ipsa corruptio malum quoddam est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod malum distat ab ente simpliciter, & non ente simpliciter: quia neque est sicut habitus, neque sicut pura negatio, sed sicut priuatio.

¶ Ad secundum dicendũ, quod sicut dicitur in 5. metaphysi. ens dupliciter dicitur. Vno modo secundum quod significat entitatem rei, prout diuiditur per decem prædicamenta. Et sic conuertitur cum re. Et hoc modo nulla priuatio est ens. Vnde nec malum. Alio modo dicitur ens quod significat veritatem propositionis, quæ in compositione consistit [e], cuius nota est, hoc verbum est. Et hoc est ens quo respondetur ad quæstionem an est. Et sic cæcitatem dicimus esse in oculo, vel quamcunque aliam priuationem. Et hoc modo etiam malum dicitur ens. Propter huius autem distinctionis ignorantiam, aliqui considerantes quòd aliquę res dicuntur malæ, vel quòd malum dicitur esse in rebus: crediderunt quod malum esset res quædam.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Deus & natura, & quodcunque agens facit quod melius est in toto: sed non quod melius est in vnaquaque parte, nisi per ordinem ad totum, vt suprà dictum est [e]. Ipsum autem totum, quod est vniuersitas creaturarum, melius & perfectius est, si nõ eo sint quædam quæ à bono deficere possunt: quę interdum deficiunt, Deo hoc non impediente. Tum quia prouidentię non est naturã destruere, sed saluare: vt Dio. dicit 4. ca. de diuino nomine. Ipsa autem natura rerum hoc habet, vt quæ deficere possunt quandoque deficiant. Tum quia, vt dicit Aug. in Enc. Deus est adeò potens, quòd etiam bona potest facere de malis. Vnde multa bona tollerentur si Deus nullum malum permitteret esse [e]. Non enim generaretur ignis nisi corrumperetur aër. Neque conseruaretur vita leonis, nisi occideretur asinus. Neque etiam laudaretur iustitia vindicans & patientia sufferens, si non esset iniquitas.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum malum sit in bono sicut in subiecto.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd malum non sit in bono sicut in subiecto. Omnia enim bona sunt existentia. Sed Dio. dicit 4. cap. de di. no. quòd malum non est existẽs, neque in existentibus. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ Præterea, Malum non est ens: bonum vero est ens. Sed non ens non requirit ens, in quo sit sicut in subiecto. Ergo nec malum requirit bonum, in quo sit sicut in subiecto.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non est subiectum alterius. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum non est in bono sicut in subiecto.

¶ Præterea, Id in quo est albedo sicut in subiecto, dicit' esse album. Ergo & id in quo est malũ sicut in subiecto, est malũ. Si ergo malũ sit in bono sicut in subiecto, sequitur ꝙ bonũ sit malũ, cõtra id quod dicitur Esa. quinto, Væh qui dicitis malum bonum, & bonum malum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit Enchir. quod malum non est nisi in bono.

CONCLVSIO.

¶ *Cum malum sit priuatio boni, & in eodem subiecto sint, malum in bono non negatiue, sed priuatiue est vt in suo subiecto.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est [e]: malum importat remotionẽ boni. Non autem quælibet remotio boni malum dicitur. Potest enim accipi remotio boni & priuatiue & negatiue. Remotio igitur boni negatiue accepta mali rationem non habet. Alioquin sequeretur quod ea quæ nullo modo sunt, mala essent. Et iterum, quod quælibet res esset mala ex hoc, quod nõ habet bonum alterius rei, vtpote quod homo esset malus: quia non habet velocitatem capreæ, vel fortitudinẽ leonis, sed remotio boni priuatiue accepta malum dicitur: sicut priuatio visus cęcitas dicitur. Subiectum autem priuationis & formæ est vnum & idem, scilicet ens in potentia: siue sit ens in potentia simpliciter, sicut materia prima, quæ est subiectum formæ substantialis & priuationis oppositæ: siue sit ens in potentia secundum quod & in actu simpliciter, vt corpus diaphanum, quod est subiectum tenebrarum & lucis. Manifestum est autem quod forma per quam aliquid est actu, perfectio quædam est, & bonum quoddam, & sic omne ens in actu bonum quoddam est. Et similiter omne ens in potentia, inquantum huiusmodi bonum quoddam est secundum quod habet ordinem ad bonum. Sicut enim est ens in potentia, ita & bonum in potentia. Relinquitur ergo quod subiectum mali sit bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdum ꝙ Dio. intelligit malũ nõ esse in existẽtib' sicut partẽ, aut sicut ꝓprietatẽ naturalẽ alicui' existẽtis [e].

¶ Ad secundum, dicendum, quod non ens negatiue acceptum, non requirit subiectum: sed priuatio est negatio in subiecto [e]: vt dicitur in 4. meta. Et tale non ens est malum.

¶ Ad tertiũ dicendũ quod malum non est sicut in subiecto in bono quod ei opponitur, sed in quodam alio bono. Subiectum enim cæcitatis non est visus, sed animal. Videtur tamẽ (vt Aug. dicit) hic fallere dialecticorum regula: quæ dicit contraria simul esse non posse. Hoc tñ intelligendũ est secundũ communẽ acceptionẽ boni & mali: nõ aũt scdm quod specialiter accipitur hoc bonum, & hoc malũ. Albũ aũt & nigrũ, dulce & amarũ, & hmõi cõtraria nõ accipiunt nisi specialiter: quia sunt in quibusdã generibus determinatis. Sed bonum circuit omnia genera. Vñ vnum bonum potest simul esse cum priuatione alterius boni [e].

¶ Ad quartum sic dicẽdum, ꝙ propheta imprecatur, væh illis qui dicũt id quod est bonum secundum quod est bonum esse malũ: hoc autẽ nõ sequitur ex pręmissis, vt p prędicta patet [e].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum malum corrumpat totum bonum.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur quod malũ corrumpat totum bonũ. Vnum enim contrariorum totaliter corrumpitur per aliud. Sed bonum & malum sunt contraria. Ergo malum potest corrumpere totum bonum.

¶ Præterea, Augusti. dicit in Enchir. quod malum nocet inquantũ adimit bonum. Sed bonum est sibi simile, & vniforme. Ergo tota-liter tollitur per malum.

Prima conclusio est, bonum vt forma, tollitur totaliter per malũ, probatur: quia est sibi oppositum: & manifestatur, sicut lumen tollitur per tenebras, & visus per cæcitatem. Secunda conclusio est bonum vt subiectum, nec tollitur, nec diminuitur per malũ. & manifestatur in aëre & tenebra. Tertia est, bonum vt habilitas subiecti ad actũ, diminuitur per malum, & non totaliter tollitur. Et declaratur hæc conclusio. Primo quantũ ad diminutionẽ secundo ibi, si igitur contrariæ, dispositiones quãtũ ad non totalẽ ablationem. 258 Intendens ergo declarare qualis & quanta sit hmõi diminutio, insinuat duplicem diminuẽdi modũ inueniri, s. per substractionẽ, & per remissionẽ. prima est quantitatiua, secũda est qualitatiua. & rursus diminutio per remissionem, seu qualitatiua dupliciter cõtingit. Primo per remissionẽ ipsius qualitatis, & per cõtrarias dispositiões subiecti ad talẽ actũ. In proposito diminutio sumẽda est per remissionẽ, nõ in quolibet, sed per appositionẽ cõtrariarũ dispositionum. Et probatur hoc secundum sic, habilitas intenditur per dispositiones prępara ntes materiam ad actũ: ergo remittitur per dispositiones impedientes potentiam ad actũ. Añs manifestatur: quia quanto magis multiplicãtur dispositiones materiæ, tanto habilior est actu. Consequentia vero probatur: quia remissio sumitur econtratio intentioni. a
253 Deinde intendens manifestare quomodo nun-
110 quam tollitur habilitatis bonũ distinguit remissionem per contrarias dispositiones dupliciter inueniri posse, primo finite, secundo infinite. Et neutro modo totaliter habilitatem subiecti ad actum tolli ostendit. Quod enim finita sit quãdoq. remissio habilitatis, probatur ex eo ꝙ finita est multiplicatio dispositionum contrariarũ, vt patet in multiplicatione qualitatũ elemẽtorum quibus materiæ habilitas ad formam ignis verbi gratia diminuitur. 42 a Quod vero in huiusmodi remissione a nõ tollatur totaliter habilitas, ex eo patet quod finitis existẽtibus, appositione contrariorum & remissione non est opus eradicari habilitatem remanentis subiecti. Quod autem infinita quandoque sit remissio, manifestatur ex infinita multiplicatione opacorum corporum inter solem & aërem, Et proportionaliter ex infinita multiplicatione peccatorum inter iusti-

355 12. q. 85. ar. 1. 2. & 4. & 2. d. 34. art. 5. Et 3. con. ca. 10. & 12. & mal. q. 2. arti. 9. 11. & 12. & opusc. 3. 117. & 118.

Universidad de Deusto Biblioteca

iustitiæ solē &animam. Quód vero ex hmōi infinita remissione non totaliter tollitur habilitas, ꝓbatur rōne. Quia semper manet in sua radice quod est substātia subiecti, & manifestatur in allatis exemplis, in naturalibus & moralibus, in diaphano siquidē respectu luminis, & aīa respectu gratiæ. Et sic patet principalis conclusio, s. quod nūquā malū totaliter aufert bonū, qm̄ relinquit subiectū & aliquid habilitatis ad actum.

¶ In rñsione ad tertium nota quod tanta est differentia inter diminui p se, & per accidens, i. rōne sui vel alterius, quod cū impossibile sit finitū non consumi infinita & çquali substractione per se: possibile tamen est, vt in litera dicit', à finito in infinitum etiā æqualiter subtrahi, & tñ illud non consumi, qñ diminutio est per accidens, i. per aliud, vt in proposito, minuitur enim habilitas propter oppositū impedimentū, & nō secundū se.

260 a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulū quintum.*

Annot. Titulus suscipiatur vt iacet intelligendo per culpam, malum quod agimus: per penam vero malum quod patimur.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio rñsiua q̄sito limitate, s. oē malū in rebus voluntarijs est pœna vel culpa. In qua conclusione tria cōtinentur, s. oē malū: & in rebus voluntarijs, & pœna vel culpa. ✱ Et propterea hæc tria ordinate procedēdo declarat. Primo igitur distinguit malū in cōmuni, in malū rei, & malū ꝑperis. Quā distinctionē ꝓbat ex distinctione boni in bonitatem per modū actus primi, & actus secūdi. Secundo ostēdit quod rationabiliter malū in volūtarijs sortitum est speciales rōnes distinctiōe, & noīa sic, bonum simpl'r est obiectum voluntatis, ergo malū secūdū specialē rōnē inuenit' in voluntarijs, creaturis. Probat' cōsequentia, quia malū est priuatio boni, ac per hoc, sicut bonum specialiter reperit' in volūtario. ita & malum. Demum tertium principaliter intentum manifestat sic. Malum rei habet rōnem pœnæ in rebus voluntarijs, supposito præcipue, quod oīa diuinç ꝓuidentiæ & iustitiæ subdūtur, malum vero operationis in eiusdē habet rōnem culpæ. ergo omne malū in rebus voluntarijs est pœna, vel culpa. Añs quo ad primam partē manifestatur, quia de ratiōe pœnç est quod sit contraria voluntati. quo ad secundam vero, quia hoc alicui imputat' in culpam, qñ, s. deficit à perfecta actione existente in potestate eius, consequentia vero no-

¶ Præterea, Malū quandiu est nocet, & aufert bonum. sed illud à quo semper aliquid aufertur ōnq; consumitur nisi sit infinitū: quod nō potest dici de aliquo bono creato. Ergo malum consumit totaliter bonum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in Enchir. quod malum non potest totaliter consumere bonum.

CONCLVSIO.

¶ *Malum corrumpit totum sibi oppositum bonum. nunquam aūt bonū quod est subiectum, nec bonum totum quod est habilitas subiecti ad actū, corrūpere pōt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod malum non potest totaliter consumere bonum. ¶ Ad cuius euidētiā considerandū est, quod est triplex bonū. Quoddam, quod per malū totaliter tollitur, & hoc est bonum oppositū malo. Sicut lumen totaliter per tenebras tollitur, & visus per cæcitatem. Quoddam vero bonū est, quod nec totaliter tollitur per malū, nec diminuitur, s. bonum quod est subiectum mali. Non enim per tenebras aliquid de substantia aëris diminuitur. Quoddā vero bonū est quod diminuitur quidē per malum, sed nō totaliter tollitur, & hoc bonū est habilitas subiecti ad actum. Diminutio aūt hui' boni non est accipienda per substractionem, sicut est diminutio in quantitatibus, sed per remissionē, sicut est diminutio in qualitatibus & formis. Remissio autem huius habilitatis est accipienda econtrario intensioni ipsius c. Intēdit' enim hmōi habilitas per dispositiones quibus materia præparatur ad actum: quæ quanto magis multiplicantur in subiecto, tāto habilius est ad recipiendam perfectionē & formā, & econtrario remittitur per dispositiōes cōtrarias. Quæ quanto magis multiplicatæ sunt in materia & magis intensæ, tanto magis remittitur potentia ad actum. Si igitur cōtrariæ dispositiōes in infinitū multiplicari & intēdi non pñt, sed vsq; ad certū terminum, neq; habilitas prædicta in infinitū diminuitur vel remittitur, sicut patet in qualitatibus actiuis & passiuis elementorū. Frigiditas eñi & humiditas, per q̄ diminuitur siue remittit' habilitas mãæ ad formam ignis, nō pñt multiplicari in infinitum. Si vero dispositiones contrariæ in infinitū multiplicari possunt, & habilitas prædicta in infinitū diminuit' vel remittitur: non tñ totalr tollitur, quia semꝑ manet in sua radice q̄ est substantia subiecti, sicut si in infinitū interponantur corpora opaca inter solē & aërē, in infinitū diminuit' habilitas aëris ad lumē, nūq̄ tñ manēte aëre tollitur totalr, qui secundū naturā suā est diaphan'. Sil'r in infinitū pōt fieri additio in peccatis, per quæ semper magis ac magis minuitur habilitas aīç ad grām. Quæ quidē peccata sunt quasi obstacula interposita inter nos & Deū, scd̄m illud Isa. 69. ca. Peccata nr̄a diuiserunt inter nos & Deū. tñ Neq; tollitur totaliter ab anima prędicta habilitas, quia consequitur naturam ipsius.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quod bonū ꝙ opponitur malo totaliter tollitur, sed alia bona non totaliter tolluntur, vt dictū est c.

¶ Ad secundū dicendū quod habilitas prædicta est mediū inter subiectū & actū. Vñ ex ea parte qua attingit actū diminuitur ꝑ malū, sed ex ea parte qua tenet se cū subiecto, remanet. Ergo licet bonum in se sit simile, tamen propter comparationem eius ad diuersa, non totaliter tollitur, sed in parte.

¶ Ad tertiū dicēdū ꝙ quidā imaginātes diminutione boni prędicti ad similitudinē, diminutiones quantitatis dixerūt, quod sicut cōtinuū diuiditur in infinitū facta diuisiōe secundū eā dē ꝓportionē, vtputa quod accipiatur mediū medij, vel tertiū tertij, sic in ꝓposito accidit. Sec hæc ratio hic locū non habet, quia in diuisione, in qua seruatur eadē proportio, semper substrahit' minus. Min' enim est medium medij, q̄ medium toti'. Sed secundum peccatū nō de necessitate minus diminuit de habilitate prædicta, quàm præcedens, sed forte aut æqualiter, aut magis. Dicendum est ergo, quod licet ista habilitas sit quoddam finitum, diminuitur tamen in infinitum, non per se, sed per accidens, secundum quod contrariæ dispositiones etiam in infinitum augentur, vt dictum est c.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod malum sufficienter diuidatur per pœnam & culpam. Omnis enim defectus malū quoddam esse videtur. Sed in omnibus creaturis est quidam defectus, quod se in esse conseruare non possunt, qui tamen nec pœna, nec culpa est. Non ergo sufficienter malum diuiditur per pœnam & culpam. 256 2. di. 35. art. 1. & 3. di. 34. q. 1. art. 3. q. 1. con. & mal. q. 1. art. 4.

¶ Præterea, in rebus irrationalibus non inuenitur culpa nec pœna, inuenitur tamē in eis corruptio & defectus, quæ ad rōnē mali pertinēt. Ergo non omne malum est pœna vel culpa.

¶ Præterea, Tētatio quoddam malum est. Nec tamen est culpa, quia tentatio cui non consentitur, non est peccatum, sed materia exercendę virtutis, vt dicitur in gl. 2. Cor. 12. Nec etiam pœna, quia tentatio præcedit culpam pœna autem subsequitur. Insufficienter ergo malum diuiditur per pœnam & culpam.

¶ SED CONTRA videtur, quod diuisio sit superflua. Vt eñi Aug. dicit in Ench. malum dicitur quia nocet. Quod autē nocet, pœnale est. Omne ergo malum sub pœna continetur.

CONCLVSIO.

¶ *Quodcū malum cum bono oppositum sit, in rebus voluntariis est pœna, vel culpa.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd malum (sicut suprà dictum est c) est priuatio boni, quod in perfectione & actu consistit principaliter & est per se. Actus aūt est duplex, primus & scd̄us, Actus quidē primus est forma & integritas rei. Actus autē secundus est operatio. Cōtingit ergo malum esse dupl'r. Vno modo per substractionem formæ, aut alicuius partis, quæ requiritur ad integritatē rei, sicut cæcitas malum est, & carere mēbro. Alio modo per subtractionē debitæ operationis: vel quia omnino nō est, vel quia debitū modū & ordinē non habet. Quia vero bonū simpliciter est obiectū voluntatis, malū quod est priuatio boni secundū specialē rōnē, inuenitur in creaturis rōnalibus habētibus voluntatē. Malum igitur, quod est per subtractionem formæ & integritatis rei habet rōnem pœnę: & præcipue supposito, quod omnia diuinæ prouidentiæ & iustitiæ subdantur, vt suprà ostensum est c. De rōne enim pœnę est quod sit contraria voluntati. Malū aūt quid consistit in subtractione debitæ operationis in rebus voluntarijs, habet rationē culpæ. Hoc enim imputatur alicui in culpam, cū deficit à perfecta actione, cuius dñs est secundū voluntatem. Sic igitur oē malum in rebus voluntarijs cons[ide]randū est pœna vel culpa. 254 150

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, quòd quia malū priuatio est boni & non negatio pura, vt dictum est suprà c, non omnis defectus boni est malum, sed defectus boni quod natum est, & debet haberi. Defectus enim visionis non est malū in lapide, sed in animali: quia contra rationem lapidis est quod visum habeat. Similiter etiam contra rationem creaturæ est quod in esse conseruetur à seipsa, quia idem dat esse & conseruat c. Vnde iste defectus non est malum creaturæ. 254

¶ Ad secundum dicendum, quod pœna & culpa nō diuidunt malum simpliciter, sed malum in rebus voluntarijs. 509

¶ Ad tertium dicendū, quod tentatio prout importat prouocationem ad malum, semper malū culpæ est in tentanre: sed in eo qui tentatur nō est proprie nisi secundum quod aliqualiter immutatur. Sic enim actio agentis est in patiente. Secundum autem quod tentatus immutatur in malum à tentante, incidit in culpam.

¶ Ad quartū dicēdū, ꝙ de rōne pœnę est quod noceat agēti in seipso. Sed de rōne culpę est, quod noceat agēti in sua actione. Et sic vtrūq; sub malo continetur secundum quod habet rationem nocumenti. 252 22. q. 19. ar. 1. & q. 76. ar. 4. con. & 31 di. 37. q. 3. art. 2. & mal. q. 1. ar. 5.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa.*

AD SEXTVM sic proceditur. Vr̄ quod habeat plus de ratione mali pœna quàm culpa. Culpa enim se habet ad pœnam, vt meritum ad præmium. Sed præmium habet plus de ratione boni quàm meritum, cum sit finis eius. Ergo pœna plus habet de ratione mali, quàm culpa.

¶ Præterea, illud est maius malum quod opponitur maiori bono. Sed pœna sicut dictū est c, opponitur bono agētis, culpa aūt bono actionis. Cū ergo melius sit agēs quā actio, vr̄ quod pei' sit pœna q̄ culpa. 259

ta est ex distinctione mali præposita.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimæoctauæ Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus ex præcedentibus.

¶ In corpore vna est cōclusio responsiue quæsito, culpa plus habet de ratione mali quam pœna quæcunq; tam sensus quàm damni. Et probatur dupliciter: primo, ex malo culpæ sic aliquis malus, ex malo pœnæ, non: ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo auctoritate Dionysij, secundo, ratione sic. Bonū simpl'r consistit in actu, ergo bonum homīnis simpliciter consistit in bono vsu rerum habitarum: ergo ex bona voluntate qua homo bene vtitur rebus habitis, dicitur bonus homo, & ex mala malus: ergo perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna. prima consequentia probatur: quia vltimus actus est operatio, seu vsus rerū: secunda vero, quia vtimur rebus omnibus per voluntatem: & explanatur secunda pars consequentis eius, s. ex mala malus, quia potest quis etiam bono male vti, vt patet de grammatico. tertia autem, quia culpa consistit in deordinato actu voluntatis, pœna vero in priuatione alicuius eorum quibus vtitur voluntas. Secunda vero ratio est, Deus est actor mali pœnæ, & non mali culpæ: ergo malum culpę est incomparabiliter prius. Antecedens probatur sic: malū pœnæ priuat bono creaturæ, malum vero culpæ opponitur proprie bono increato. ergo illius potest esse causa Deus, non huius. Antecedens hoc quo ad primā partem manifestatur in duplici bono creaturæ, s. possessio & participatio. Quo ad secundam vero probatur sic, Malum culpæ contrariatur impletioni diuinæ voluntatis, & diuino amori, quo bonum diuinum in seipso amatur. ergo opponitur bono increato.

¶ Esset hic dubitandum quomodo bono diuino pōt aliquid opponi, & diuina voluntas non impleri. Sed quoniam hoc in tractatu de voluntate diuina discussum est, & illud in quæstione sequenti, articulo tertio tractatur, ideo nunc transeamus.

Præterea, Ipsa priuatio finis pœna quædam est, quæ dicitur carentia visionis diuinæ. Malū autem culpæ est per priuationē ordinis ad finem: ergo pœna est maius malum quā culpa.

¶ SED CONTRA, sapiēs artifex inducit minus malum ad vitandum maius, sicut medicus præcidit membrum ne corrumpatur corpus. Sed Dei Sapientia infert pœnam ad vitandam culpam. Ergo culpa est maius malum quàm pœna.

CONCLVSIO.

¶ *Culpæ malum, cum sit quo mali sumus & à nostra sit tantum voluntate, non autem malum pœnæ est ipsa pœna, malum culpæ longe maius malum.*

RESPONDEO dicendū quòd culpa habet plus de rōne mali q̄ pœna. Et non solum quā pœna sensibilis, quæ cōsistit in priuatione corporalium bonorum, cuiusmodi pœnas plures intelligunt, sed etiā vniuersaliter accipiendo pœnā, scd̄m qd' priuatio gratiæ, vel gloriæ pœnæ quædā sunt. Cuius est duplex ratio. Prima quidem est, quia ex malo culpæ fit aliquis malus, non autem ex malo pœnæ, scd̄m illud Dio. 4. cap. de di. no. Puniri non est malum, sed fieri pœna dignum. Et hoc ideo est, quia cum bonum simpliciter consistat in actu, & non in potentia, vltimus autem actus est operatio vel vsus quaruncunq; rerum habitarum, bonū hominis simpliciter consideratur in bona operatione, vel bono vsu rerum habitarum. Vtimur autem rebus omnibus per voluntatem. Vnde ex bona voluntate qua homo bene vtitur reb' habitis, dicitur homo bonus c, & ex mala malus. Potest enim qui habet malam voluntatē, etiam bono quod habet, male vti, sicut si grammaticus voluntarie incongrue loquatur. Quia ergo ipsa culpa cōsistit in deordinato actu voluntatis, pœna vero in priuatione alicuius eorum quibus vtitur voluntas, perfectius habet rationem mali culpa quàm pœna.

¶ Secunda ratio sumi potest ex hoc, quòd De' est autor mali pœnæ, non autem mali culpæ. Cuius ratio est, quia malū pœnæ priuat bonū creaturæ siue accipiatur bonū creaturę aliquid creatū, sicut cæcitas priuat visum: siue sit bonū increatum, sicut per carentiam visionis diuinæ tollitur creaturæ bonum increatum. Malum vero culpæ opponitur proprie bono increato. Cōtrariatur enim impletioni diuinæ voluntatis & diuino amori, quo bonum diuinū in seipso amatur, & non solum secundum quod participatur à creatura. Sic igitur patet quod culpa habet plus de ratione mali quàm pœna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd licet cu[lpa] terminetur ad pœnam, sicut meritum ad præmium: tñ culpa non intenditur ꝓpter pœnam, sicut meritum propter præmium, sed potius econuerso pœna inducitur vt vitetur culpa. Et sic culpa est peius quàm pœna.

¶ Ad secundū dicendum, quòd ordo actionis qui tollitur per culpā, est perfectius bonū agentis, cum sit perfectio scd̄a: q̄ bonum quod tollitur per pœnam, quod est perfectio prima.

¶ Ad tertium dicendū, quòd nō est cōparatio culpę ad pœnā, sicut finis & ordinis ad finem: quia vtrunq; potest priuari aliquo modo, & per culpam & per pœnā. Sed pœnam quidem secūdum quod ipse homo remouetur à fine & ab ordine ad finem. Per culpam vero, secundū quod ista priuatio pertinet ad actionem, quæ non ordinatur ad finem debitum.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimanonæ Articulum primum.*

Annot. Titulus vt iacet de causa in communi, sumendus est.

Comment. ¶ In corpore duo facit: Primo respondet quæsito in communi affirmatiue. Secundo in speciali secundum singula genera causarum.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, causa mali est bonum. Et ꝓbatur sic. Malum est defectus boni debiti, ergo omne malū habet aliquā causam: ergo causa mali est bonum. Prima consequentia probatur: quia defectus à naturali & debita dispositione necessario prouenit ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Quod probatur inductiue, primo in malo rei exēplo motus grauis: secūdo in malo actionis, qm̄ non nisi ex impedimento prouenit. Secunda autem consequētia probatur, quia esse causam soli bono conuenit. quod dupliciter probatur. Primo vniuersaliter, quia esse causam, conuenit soli enti, ergo soli bono, & tenet sequela: quia omne ens inquantum huiusmodi, est bonum. Secundo in singulis generibus causarum, quia agens, finis & forma perfectionem & consequenter bonitatem important. Materia quoque boni rationem habet, prout potentia bonum est. omnis igitur causalitas bono soli conuenit.

QVAEST. QVADRAGESIMANONA, de Causa mali, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de causa mali. ¶ Et circa hoc quęrūtur tria. ¶ Primo, vtrū bonū possit esse causa mali. ¶ Secundo, vtrū summū bonū, quod est Deus, sit causa mali. ¶ Tertio vtrū sit aliquod summum malū, quod sit prima causa omnium malorū.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum bonum possit esse causa mali.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd bonum non possit esse causa mali. Dicitur enim Matthæi 7. Non potest bona arbor malos fructus facere. 258 12. q. 75. art. 1. Et 2. dist. 1. q. 1. art. 1. 2m. Et dist. 34. art. 3. Et 5. con. c. 46. Et li. 3. c. 8. & 10. Et mal. q. 1. artic. 3.

¶ Præterea, Vnum contrariorum non potest esse causa alterius. Malum autem est contrariū bono. Ergo bonum non potest esse causa mali.

¶ Præterea, Effectus deficiens non procedit nisi à causa deficiente. sed malum si causam habeat, est effectus deficiēs. Ergo habet causam deficientem. Sed omne deficiens malum est. Ergo causa mali non est nisi malum.

¶ Præterea, Diony. dicit 4. cap. de diui. nomi. ꝙ malum non habet causam. ergo bonum nō est causa mali.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit contra Iulianum, Non fuit omnino vnde oriri posset malum nisi ex bono.

CONCLVSIO.

¶ *Bonum non nisi materialiter, vt videlicet subiectum mali, & vt agens, sed per accidens est causa mali, non autē vt est forma, vel finis, vel per se agens.*

¶ RESPONDEO dicēdū, quòd necesse est dicere, quòd omne malum aliqualiter causam habeat. Malū eñ est defectus boni, quòd natum est, & debet haberi c. Quòd aūt aliquid deficiat à sua naturali & debita dispositione, 154 non potest prouenire nisi ex aliqua causa trahente rem extra suam dispositionem. Non enim graue mouetur sursum, nisi ab aliquo impellēte. Nec agens deficit à sua actione nisi propter aliquod impedimentum. Esse autem causam non potest conuenire nisi bono: quia nihil potest esse causa nisi inquantū est ens. Omne autē ens inquantum huiusmodi, bonum est. Et si cōsideremus speciales rationes causarum, agens & forma, & finis perfectionem quandam important, quæ pertinēt ab rationem boni. Sed & materia, inquantū est potentia ad bonū, habet rationē boni. Et quidem quòd bonū sit causa mali per modum causæ materialis, iā ex præmissis patet c. Ostensum est enim, quòd bonum est subiectum mali. 155 Causam autem formalem malum non habet, sed est magis priuatio formæ. Et similiter nec causam finalem, sed magis est priuatio ordinis ad finem debitum. Non solum enim finis habet rationem boni sed etiam vtile, quòd ordinatur ad finem c. Causam autem per modum agentis habet malum, nō autem per se, sed per accidens.

¶ Ad cuius euidentiam sciendū est, quòd aliter causatur malum in actione, & aliter in effectu c. In actione quidem causatur malum propter defectum alicuius principiorum actionis, vel principalis agentis, vel instrumentalis. Sicut defectus in motu animalis potest contingere, vel ꝓpter debilitatē virtutis motiuę, vt in pueris: vel propter solā ineptitudinē instrumenti, vt in claudis. Causatur autē malū in re aliqua, non tamen in proprio effectu agentis, quandoque ex virtute agentis, quandoque autē ex defectu ipsius, vel materiæ. Ex virtute quidem vel perfectione agentis, quoniam ad formam intentam ab agente sequitur ex necessitate alterius formæ priuatio, sicut ad formā ignis sequitur priuatio formæ aëris vel aquæ. Sicut ergo quanto ignis fuerit perfectior in virtute, tanto perfectius imprimit formam suā, ita etiam tanto perfectius corrumpit contrariū. Vnde malū & corruptio aëris & aquæ est ex perfectione ignis: sed hoc est per accidens. quia ignis non intendit priuare formam aquæ, sed inducere formam propriam: sed hoc faciendo causat & illud per accidens. Sed si sit defectus in effectu proprio ignis, puta quòd deficiat à calefaciēdo, hoc est vel propter defectum actionis, qui redundat in defectū alicuius principij, vt dictum est c: vel ex indispositione materiæ, quæ non recipit actionem ignis agentis. Sed & hoc ipsum quod est esse deficiens, accidit bono, cui per se competit agere c. Vnde verum est, quòd malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. Sic autem bonum est causa mali. 153

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit contra Iulianum, arborem malam appellat Dominus voluntatem malam: & arborem bonam, voluntatem bonam. Ex voluntate autē bona non producitur actus moralis malus, cum ex ipsa voluntate bona iudicitur actus moralis bonus. Sed tamen ipse motus malæ voluntatis causatur à creatura rationali, quæ bona est. Et sic est causa mali.

¶ Quo ad secundum ponit quatuor conclusiones, iuxta quatuor genera causarum. prima est iuxta causam materialem: bonū est causa mali materialiter. Probatur: quia est eius subiectum. Secūda est, malum non habet causam formalem. Probatur: quia est priuatio formæ. Tertia est, malum non habet causam finalem. Probat: quia est priuatio ordinis ad debitū finem, ac per hoc boni vtilis, id est ad finem. Quarta est, malum habet causam efficientem non per se, sed per accidens. Et hanc manifestat distinguendo sic. Malum actionis & malum rei diuersimode causantur: nā malum actionis causatur ex defectu principij principalis, vel instrumentalis: malum vero rei, non curando vtrum illa res sit effectus proprius agentis, vel non, causatur tripliciter: quādoq; ex virtute agentis, quandoque ex defectu agentis, quandoque ex defectu materię. Hac distinctione stāte probatur, quòd nunquam malū habet cām efficientem, nisi per accidens.

Universidad de Deusto Biblioteca

cidens, & primo quidem quando causatur ex virtute agentis: quia agens per se intendens inducere formam propriam per accidens, intendit nocere opposite. Secundo reducit cæteros modos in vnum, quod est agens esse deficiens. & probat intentum sic, esse deficiens accidit bono: ergo malum secundum nullum modum habet causam nisi per accidens. & tenet sequela, quia bono per se cõpetit agere. Reductio autem præfata fit sic, reliqui modi cõtinebãt malum, aut effectus proprij, aut actionis: sed defectus effectus proprij est vel ex defectu actionis, vel ex defectu passionis: & hic quidem ex materia, ille vero ex defectu actiui principij procedit: & vterque rursus constituit causam deficere: ergo omnis modus quo malum prouenit ad deficere agentis, reducitur vndecunque oriatur defectus. Et sic breuiter autor omnia membra totius diuisionis perlustrauit ad duo reducta, scilicet malum effectus extranei, & malum effectus proprij, in hoc enim etiam malum actionis comprehendit quo ad causam.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod cum dicitur quod defectus subiectionis regulæ, non est culpa, sed cum sequitur culpa, potest bene & male intelligi. Si intelligatur de defectu tali absolute, verum dicitur: si autem de defectu hoc, id est applicato ad hunc operantem sine regula, falsum est: quoniã ex ipsa applicatione ad hunc nunc sic operantem, culpæ rationem sortitur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd bonũ nõ causat illud malũ quod est sibi cõtrariũ, sed quoddam aliud. Sicut bonitas ignis causat malũ aquæ, & homo bonus secũdũ suã naturã causat malũ actũ scd̃m morem. Et hoc ipsum per accidens est, vt dictum est c. Inuenitur autem quòd etiam vnum contrariorum causat aliud per accidens. Sicut frigidum exterius ambiens calefacit inquantũ calor retrahitur ad interiora.

¶ Ad tertium dicendum, quòd malum habet causam deficientem aliter in rebus volũtariis & naturalibus. Agens enim naturale producit effectum suum talem quale ipsum est, nisi impediatur ab aliquo extrinseco, & hoc ipsum est quidem defectus eius. Vñ nunquã sequitur malum in effectu, nisi præexistat aliquod aliud malũ in agente, vel materia, sicut dictum est c. Sed in rebus voluntariis defectu actionis à voluntate actu deficiẽte procedit inquantum non subiicit se actu suæ regulæ. Qui tñ defectus nõ est culpa, sed eum sequitur culpa ex hoc quòd cum tali defectu operatur.

¶ Ad quartũ dicẽdũ, quòd malũ nõ habet causam p se, sed p accidẽs tãtum, vt dictum est c.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrũ summũ bonũ, quod est Deus, sit causa mali.*

AD SECVNDVM sic pceditur. Videt q summũ bonum, qd est Deus, sit causa mali. Dicitur enim Esa.43. Ego dñs: & non est alter Deus for.luc.& cre.te.fa.pa.& creans malum. Et Amos 3. Si erit malum in ciuitate quod dominus non fecerit.

¶ Præterea, Effectus causæ secundæ reducitur in causam primam. Bonum autem est causa mali: vt dictum est c. Cum igitur omnis boni causa sit Deus (vt suprà ostensum est c) sequitur quòd etiam omne malum sit à Deo.

¶ Præterea, Sicut dicitur in 2. phy. idem est causa salutis nauis & periculi. Sed Deus est causa salutis omnium rerum. Ergo est ipse causa omnis perditionis & mali.

¶ SED CONTRA est qd dicit Aug. in li.83.q. q Deus non est autor mali, quia non est causa tendendi ad non esse.

CONCLVSIO.

¶ *Cum summum bonum perfectißimum sit, mali causa esse non potest, nisi per accidens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd, sicut ex dictis patet c, malum quod in defectu actionis consistit, semper causatur ex defectu agentis. In Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio, vt suprà ostensum est c. Vnde malum quod in defectu actionis consistit, vel quod ex defectu agentis causatur, non reducitur in Deum sicut in causam. Sed malum quod in corruptione rerum aliquarum consistit, reducitur in Deum sicut in causam. Et hoc patet tam in naturalibus, q̃ in voluntariis. Dictum est enim c, quòd aliqd agens in quantum sua virtute pducit aliquam formam, ad quam sequitur corruptio & defectus causat sua virtute illam corruptionem & defectum. Manifestum est autem, quòd forma, quam principaliter Deus intendit in rebus creatis, est bonum ordinis vniuersi. Ordo autem vniuersi requirit, vt suprà dictum est c, quòd quidam sint qui deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus in rebus causando bonum ordinis vniuersi, ex consequenti & quasi per accidens causat corruptiones rerum, secundum illud quod dicitur 1.Reg.2. Dñs mort. & viuificat. Sed quod dicitur Sapi. 1. quòd Deus mortem non fecit, intelligitur quasi per se intentam. Ad ordinem autem vniuersi pertinet ordo iustitiæ, qui requirit vt peccatoribus pœna inferatur. Et secundum hoc Deus est autor mali quod est pœna, non autẽ mali quod est culpa, ratione suprà dicta c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd autoritates illæ loquuntur de malo pœnæ: nõ autem de malo culpæ.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd effectus causæ secundę deficientis reducitur in causam primã non deficientem, quantũ ad id quod habet entitatis & perfectionis: nõ autẽ quantum ad id quod habet de defectu. Sicut quicquid est motus in claudicatiõe, causatur à virtute motiua: sed quod est obliquitatis in ea, non est ex virtute motiua, sed ex curuitate cruris. Et similiter quicquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam: sed quod est ibi, defectus, non causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiente.

¶ Ad tertium dicendum quòd submersio nauis attribuitur nautæ vt causæ, ex eo quòd non agit quod requiritur ad salutem nauis. Sed Deus deficit ab agendo quod est necessarium ad salutem: Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum sit vnum summum malum, quod sit causa omnis mali.*

AD TERTIVM sic pceditur. Videtur quod sit vnũ summũ malũ quod sit causa omnis mali. Contrariorũ eñ effectuũ cõtrariæ sunt causæ. Sed in rebus inuenitur contrarietas, secundum illud Eccl.33.cap. Contra malum bonum est, & contra vitam mors. Sic & contra virum iustum peccator. Ergo sunt contraria principia: vnum boni, & aliud mali.

¶ Præterea. Si vnũ cõtrariorum est in rerũ natura, & reliquũ, vt dicitur in 2. de cęlo & mundo. Sed summum bonũ est in rerũ nã quod est causa oĩs boni, vt suprà ostensum est c. Ergo est & summũ malum ei oppositũ causa oĩs mali.

¶ Præterea, Sicut in reb9 inuenit bonũ & melius: ita malũ & peius. sed bonũ & meli9 dicuntur per respectũ ad optimũ. Ergo malũ & pei9 dñr per respectũ ad aliquod summum malũ.

¶ Præterea, omne quod est per participationẽ, reducitur ad illud quod est p essentiã c. Sed res quæ sunt malæ apud nos, nõ sunt malę p essentiã, sed p participationẽ. Ergo est inuenire aliquod summũ malum quod est causa oĩs mali.

¶ Pręterea, Omne quod est per accedens, reducitur ad illud quod est per se. Sed bonum est causa mali per accidens. Ergo oportet ponere aliquod summum malum quod sit causa malorum per se. Neq; potest dici quod malum non habeat causam per se sed per accidens tãtum, Quia sequeretur quòd malũ nõ esset vt in pluribus, sed vt in paucioribus.

¶ Præterea, Malũ effectũ reducitur ad malum causæ: quia effectus deficiens est à causa deficiente, sicut suprà dictũ est c. Sed hoc nõ est pcedere in infinitum. Ergo oportet ponere vnũ primum malum quod sit causa omnis mali.

¶ SED CONTRA est, q summũ bonũ est causa omnis entis: vt suprà ostensum est c. Ergo nõ potest esse aliquod principium ei oppositum, quod sit causa malorum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum nullum sit per essentiã malum, non datur in rebus aliquod summũ malũ omniũ malorũ causam, sicut datur summum bonum, omniũ bonorũ causam.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q ex prædictis patet c, nõ esse vnũ primum principiũ malorũ, sicut est vnũ primũ principiũ bonorum.

¶ Primo quidẽ qa primũ principium bonorũ est p essẽtiã bonũ vt sup. ostẽsũ ẽ c. Nihil aũt

123

259 3.dis.32.q.2.art.1. Et di.37.q.3.art.1.& 2.con.ca.40 co.3.& li.3.ca.71. et 10.9.co.2.& ro.1.l.7.co.5.fi.
258
34
31

Comment.

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulum secundum.*

Titulus satis ex prædictis patet.

¶ In corpore duas conclusiones responsiuas ponit iuxta duo genera malorum superius distincta. prima est, malum actionis non reducitur in Deum sicut in causam. Et probatur sic. Malum actionis causatur ex defectu agentis: ergo non reducitur in Deum vt causam: & tenet sequela, quia in Deo nullus est effectus, sed summa perfectio.

258
23
22

¶ Secunda conclusio est. Malum rerum aliquarum reducitur in Deum sicut in causam: & probatur hoc tam in naturalibus quàm in voluntariis. & primo in naturalibus, sic. Deus intendit vt formam principaliter intentam in rebus creaturis, bonum ordinis vniuersi, exigens quædam defectiua & actualiter interdum deficientia: ergo causando bonum ordinis vniuersi per accidens causat mala rerum. Consequentia probatur: quia agens per se producens formã, ad quam sequitur corruptio & defectus, causat illam corruptionem & defectum per accidens. Et confirmatur consequẽs autoritate Scripturæ,

2.art.3.
136 b

¶ *Num actionis malum quoduis, & quomodo non, reducatur in Deum.* Quæstio.

¶ Circa hæc dubium occurrit: an prima conclusio intelligatur vniuersaliter de omni malo actionis, an tantum in voluntariis. Si enim intelligitur vniuersaliter, tũc sequitur quod claudicatio Sortis non sit in Deo, quia est malũ actionis. Et si hoc concedatur, manifeste sequitur, Deum non esse actorem mali pœnæ, quum claudicatio sit de numero pœnarum. Et quod de hoc dicitur, simile potest adduci de cæteris defectibus actionum, puta visionis, auditionis, &c. Et sic periret scriptorum sanctorum hæc doctrina tradens hæc omnia esse à Deo, vel ad punitionem, vel ad augmentum meriti, & cætera. Si autem intelligitur in voluntariis tantum, oblitus videtur autor limitationis: quod literæ non consonat, eo quod manifeste secundam conclusionem vniuersaliter tractat: & locus iste de malo vniuersalem tractatum exigit. 257

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quòd conclusio intelligitur de omni malo actionis, sed formaliter, in quantum actio est. Et quum dicitur: ergo claudicatio Sortis non reducitur in Deum, distinguatur q claudicatur inquantum sonat defectum actionis vt sic, non reducitur in Deum vt effectiuam causam, sed in defectum causæ secundæ. Et rursus claudicatio inquãtum est voluntaria, reducitur in Deum vt autorem pœnæ: inquantum vero est à charitate ordinata, reducitur in Deum vt autorem meriti: & sic de aliis.

260 2.q.17.art.6.co.& 1.di.1.q.1.ar.1. di.34.art.3.4. 3.con.c.15. & 15. & po.q.3.ar.6. & pus.15.c.6.
34
32
234

¶ In responsione ad tertium aduerte, q tunc tantum absentia causæ agentis dicitur causa defectus, quando debebatur præsentia. Et propterea quia nunquam cum rebus debetur, deus subtrahit influxum: ideo non sequitur propriæ loquendo, q Deus sit causa defectuum ex hoc solo q non facit. Quãuis quandoque scriptura ipsum tali modo causam appellet: vt patet circa indurationem Pharaonis.

252
258
258 b
259
34
234

a ¶ *Super Quæstionis quadragesimænonæ Articulum tertium.*

Annot. Comment.

Titulus directè quærit de causa efficiente.

¶ In corpore duo facit. Primo respondet quæsito vnica conclusione negatiue. Secundo radicem erroris aliter opinantium ostendit.

Quo

¶ Quo ad primum conclusio est. Non datur vnũ summum malum primum principium omnium malorum, sicut econtra datur vnum summum bonum. Et pbatur tripliciter. Primo, quia non datur malum per essentiã, i. aliquid per essentiam malum. Secundo, quia non datur malum summum, i. integrum. Tertio, quia hęc duo repugnant primum principium, & malum & omnia clare patent in litera.

potest esse per suam essentiam malum. Ostensum est enim, quòd omne ens inquantum est ens, bonum est, & quòd malum non est nisi in bono, vt in subiecto.

¶ Secundo, quia primũ bonorum principiũ est summum & perfectum bonum qd præhabet in se oẽm bonitatem, vt suprà ostensum est c. Summum aũt malum esse non põt, quia sicut ostensum est c, & si malum semper diminuat bonum nunquam tamen illud potest totaliter consumere. Et sic semper remanente bono, nõ potest esse aliquid integre & perfecte malum. Propter quod Philosophus dicit in 4. Ethic. q si malum integrum sit, seipsum destruet. Quia destructo omni bono (quod requiritur ad integritatem mali) subtrahitur etiam ipsum malum cuius subiectum est bonum.

¶ Tertio quia ratio mali repugnat rationi primi principij, tũ quia malum causatur ex bono, vt suprà ostensum est c, tum quia malum non potest esse causa nisi per accidens. Et sic nõ potest esse prima causa, quia causa per accidens est posterior ea quæ est p se, vt patet in 2. phy. Qui autem posuerunt duo prima principia, vnum bonum & alterum malum c, ex eadem radice in hunc errorem inciderunt, ex qua & alię extraneæ positiones antiquorum ortum habuerunt: quia, s. non considerauerunt causam vniuersalem totius entis, sed particulares tñ causas particularium effectuum c. Propter hoc enim, si aliquid inuenerũt esse nociuum alicui rei per virtutem suæ naturæ, æstimauerunt naturam illius rei esse malam c. Puta si quis dicat naturam ignis esse malam, quia combussit domum alicuius pauperis. Iudicium autem de bonitate alicuius rei non est accipiendum secundum ordinem ad aliquid particulare, sed secundum seipsum & secundum ordinem ad totum vniuersum; in quo quælibet res suum locum ordinatissime tenet, vt ex dictis patet c. Similiter etiam qui inuenerunt duorum particularium effectuum cõtrariorum duas causas particulares contrarias, nesciuerunt reducere causas particulares contrarias in causam vniuersalem communem. Et ideo vsque ad prima principia contrarietatem causis esse iudicauerunt. Sed cum omnia contraria conueniant in vno communi, necesse est in eis supra causas contrarias proprias inueniri vnam causam communem. Sicut supra qualitates contrarias elementorum inuenitur virtus corporis cæleſtis. Et similiter supra omnia quæ quocunque modo sunt inuenitur vnum primum principium essendi, vt suprà ostensum est c.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q cõtraria conueniunt in genere vno, & etiam cõueniunt in ratione essendi. Et ideo licet habeant causas particulares contrarias, tamẽ oportet deuenire ad vnã primam causam cõmunẽ.

¶ Ad secundum dicẽdum, q priuatio & habit9 nata sunt fieri circa idẽ. Subiectum autẽ priuationis est ens in potentia, vt dictum est c. Vnde cum malum sit priuatio boni, vt ex dictis patet c, illi bono opponitur cui adiungit potẽtia, non autẽ summo bono, quòd est actus purus.

¶ Ad tertium dicendũ, q vnumquodq; intenditur secundum propriam rõnẽ. Sicut autem forma est perfectio quædam, ita priuatio est quędam remotio. Vñ oĩs forma & perfectio, & bonum per accessum ad terminũ perfectũ attenditur, priuatio autem & malum per recessum à termino c. Vñ non dr malum & peius per accessum ad summũ malũ, sicut dicitur bonum & melius per accessum ad summum bonum.

¶ Ad quartum dicẽdum, q nullum ens dicitur malum per participationẽ, sed priuationẽ participationis. Vnde non oportet fieri reductionem ad aliquid quod sit per essentiã malum.

¶ Ad quintum dicẽdum q malum non potest habere causam nisi per accidens, vt suprà ostensum est c. Vnde impossibile est fieri reductionem ad aliquid quod sit per se causa mali. Quod autẽ dicitur quòd malum est, vt in pluribus simpl͠r, falsum est. Nam generabilia & corruptibilia, in quibus solum contingit esse malum naturæ, sunt modica pars totius vniuersi. Et iterum in vnaquaq; specie defectus naturæ accidit, vt in paucioribus. In solis aũt hoĩbus malum videtur esse vt in pluribus: qa bonum hoĩs scd̃m sensum corporis non est bonum hoĩs inquantũ homo, sed scd̃m rõnẽ. Plures autem sequuntur sensum quam rationem.

¶ Ad sextum dicendũ, q in causis mali non est procedere in infinitum, sed est reducere oĩa mala in aliquam causam bonam, ex qua sequitur malum per accidens.

QVÆST. QVINQVAGESIMA de Substantia Angelorum absolutè, in quinque articulos diuisa.

POST hæc cõsiderãdum est de distinctione corporalis & spiritualis creaturæ. Et primo de creatura purè spirituali, quæ in Scriptura sacra Angelus nominatur. Secundo de creatura pure corporali. Tertio, de creatura cõposita ex corporali & spirituali, quę est homo.

¶ Circa vero Angelos considerãdũ est primo, de his quæ pertinent ad eorũ substantiã. Secũdo de his quæ pertinẽt ad eorum intellectum. Tertio, de his quæ ptinent ad eorũ volũtatem. Quarto, de his quæ ptinent ad eorum creationem. De substantia aũt eorũ cõsiderãdũ est & absolute, & per comparationem ad corporalia. Circa substantiam vero eorum absolute quinque quærũtur. ¶ Primo, vtrum sit aliqua creatura omnino spiritualis, & penitus incorporea. ¶ Secũdo, supposito q Angelus sit talis, quæritur vtrum sit compositus ex materia & forma. ¶ Tertio, quæritur de multitudine eorum. ¶ Quarto, de differentia ipsorum abinuicem. Quinto, de immortalitate, seu incorruptibilitate ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Angelus sit omnino incorporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus non sit omnino incorporeus. Illud eñ quod est incorporeum solũ quo ad nos, non est incorporeum simpliciter quo ad Deum. Sed Damas. dicit in lib.2. quòd Angelus incorporeus & immaterialis dicitur quantũ ad nos: sed cõparat9 ad Deũ corporeus & materialis inuenit. Nõ ergo est incorpore9 simpliciter.

¶ Præterea, Nihil mouetur nisi corpus, vt probatur in 6. physic. Sed Damasc. dicit ibidem, q Angelus est substantia intellectualis semper mobilis. Angelus ergo est substãtia corporea.

¶ Præterea, Amb. dicit in lib. de spiritusancto, Omnis creatura certis suæ naturæ circunscripta est limitibus. Circumscribi autem propriũ est corporum. Ergo omnis creatura est corporea. Angeli autem sunt Dei creaturæ, vt patet in Psal. Laudate Dominũ omnes Angeli eius. Et postea subditur. Quoniam ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ergo Angeli sunt corporei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Qui facit Angelos suos spiritus.

¶ Quo ad secundum, narrantur errores, & confutantur ex vna communi radice. Errarunt ponentes duo prima principia, bonum & malum in duobus. Primum est, aliqua natura est in se mala. Secundum est prima principia sunt contraria. Rõ primi erroris fuit, quia considerauerunt naturam aliquam puta igneam vt nociuam huic. Confutatio autem eius est, quia simpliciter debet considerari vt pars totius vniuersi, quoniam sic omnis res ordinatissime suum locum obtinet, atque bona est. Ratio vero secundi erroris fuit, quia effectus contrarios in causas tantũ contrarias reducere nouerunt. Confutatio vero ei9 est, quod reducenda sunt contraria in cõmunem & vniuersalem causam: quod probatur, quia omnia contraria conueniunt in aliquo, puta genere & subiecto. Par enim est iudicium de vnitate formæ & agentis quum similia sint, & actiui & passiui quum debeant adæquari. Et manifestatur in corpore cæleſti respectu inferiorum.

23
32
255
258
248
333
215 b
253

¶ Communis autẽ radix horũ & similiũ errorum est, quia particulares causas & non vniuersalem causam entiũ in eo quòd entia attigerunt. Omnia eñ ad vnũ essendi principiũ reducuntur, quoniam omnia in participatione esse conueniunt vt patet ex supradictis.

53
250 a
253
352

¶ In responsione ad secundum dubium occurrit. Quoniam in articulo vltimo præcedentis quæstionis dictum est & pbatum, quòd malum culpæ opponitur pprie bono increato, non vt in nobis, sed vt in seipso: hic autem dicitur & probat, quòd bono increato nullum malum opponitur, non videntur ergo stare hæc duo simul.

13
254
255

¶ Ad hoc breuiter dicit, quòd malum opponitur increato bono, potest intelligi dupliciter, s. formaliter, vel obiectiue. Formaliter quidem est impossibile, malum aliquo opponi diuino bono, propter rationem in litera tactam, s. bonum habens malum formaliter oppositum exigit potentia, circa quam habet fieri malum: Deus autem est actus purus. Ergo. Obiectiue autem malum culpæ opponitur bono diuino in se ipso: quod optime probatur in loco allegato, ex obiecto charitatis. Vult enim explicite vel interpretatiue quilibet peccans quantum in se est, Deum non esse vltimũ finẽ, quod est opponi ei obiectiue secũdum id quod in se est: sicut econtra Amans ex charitate vult Deo quicquid est & ei debetur, & sic non repugnant dicta.

254
252
253
254
54 a
255

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum primum.*

Annot.

IN titulo nota, quòd ly incorporeus, & ly omnino. Corporeum dicitur quantum seu, extensum, siue per se vt quantitas, siue per accidens, vt albedo. Incorporeum ergo dicitur quòd neutro mõ est extẽsum. Omnino dupl͠r intelligi põt, primo ad differentiam animæ nostræ, quæ licet in se sit inextensa, est tñ forma corporis, & sic non sumitur hic, vt patet ex primo articulo quæstionis sequentis, vbi dubitatur an angelus sit forma corporis, non ergo hic hoc excluditur. secũdo ad differẽtiã animarũ animalium perfectorum quæ licet sint incorporeæ, i. inextensæ apud S. Tho. qõ.76. artic.8. non tamen sunt omnino incorporeæ, quia nullam habent operationem nisi corporalem. Per omnino ergo incorporeum intendit substantiam sic eleuatam supra corpus, quòd nec ipsa, nec operatio sua sit corporea, id est per organum corporeum exercita. 258

Comment.

¶ In corpore tria, primo respondet quæsito vnica conclusione, secundo antiquos & Sadducæos arguit ibi antiqui autẽ. tertio cõclusionem confirmat ex reprehensione eorum, ibi, sed hoc ipm. Conclusio est, necesse est ponere aliquam creaturam incorporeã. Probatur, necesse est vniuersum esse perfectũ, ergo perfecte simile Deo: ergo simile Deo secundũ intellectiuam naturam, ergo necesse est ponere aliquam creaturã incorpoream. Añs patet prima vero consequentia probatur, quia perfectio vniuersi consistit in assimilatione ad Deũ quod probatur, quia est præcipue intenta inter omnia in rebus ipsis creatis à Deo. Secunda vero consequẽtia probatur: quia Deus agit secundum intellectũ & voluntatem. Tertia vero consequentia probatur, eo quod intellectus nullius corporis est actus: quod pbatur, quia omne corpus determinatur ad hic & nunc.

Quæstio. 26.

¶ *Quomodo vniuersum aßimilari Deo oporteat.*

2 cont. c. 46. & 8. 4. & pos. q.6.art.6. cor. & spõ. artic.5. & opus. 2. c. 74. & opu. 15.ca.1.

¶ Sed sunt hic plura dubia. Dubitatur eñ primo circa sensum consequentis primæ consequentię. hoc eñ videtur falsum. Quia aut intendit de similitudine perfecta simpliciter, quæ est similitudo vniuoca, & sic patet esse falsum. Aut de perfecta in tali genere, puta creaturarum. Et cum hoc cõtingat dupliciter, s. aut in genere creaturarum factibilium, aut factarum: si factibilium est falsum, quia quacũque facta põt perfectiorem ac similiorem sibi Deus facere. Si factarum, quamuis sit verum, nõ tñ infert propositum suum: qm ex hoc quod effectus perfectis-

Universidad de Deusto Biblioteca

sime assimilatur suæ causæ analogę seu æquiuoce inter omnes effectus factos ab ea: non sequitur ergo assimilatur sibi in natura, qua agit, vt patet de effectibus inferioribus respectu corporum, cælestium, & intelligentiarum.

Quæstio. *¶ Num ex eo quod Deus est agens per intellectum & voluntatem, oporteat in vniuerso esse naturam pure intellectualem.*

CONCLVSIO

¶ Cum necessarium sit vniuersum assimilari Deo, qui est agens per intellectum & voluntatem, oportuit inter creaturas reperiri aliquas pure intellectuales & incorporeas.

¶ RESPONDEO dicendũ quòd necesse est ponere aliquas creaturas incorporeas. Id enim quod præcipue in rebus creatis Deus intendit, est bonum, quod cõsistit in assimilatione ad Deum. Perfecta autẽ assimilatio effectus ad causam attenditur: quando effectus imitatur causam secundũ illud per quod causa ꝓducit effectum, sicut calidum facit calidum. Deus aũt creaturã producit per intellectum & volũtatem, vt suprà ostensum est [e]. Vnde ad perfectionem vniuersi requiritur, quòd sint aliquæ creaturæ intellectuales. Intelligere autem non potest esse actus corporis, nec alicuius virtutis corporeę, quia omne corpus determinatᷣ ad hic & nunc. Vnde necesse est ponere ad hoc quòd vniuersum sit perfectũ, ꝙ sit aliqua incorporea creatura. Antiqui aũt ignorantes vim intelligẽdi, & non distinguentes inter sensum & intellectũ [z], nihil esse existimauerãt in mundo, nisi quod sensu & imaginatione apprehendi põt. Et quia sub imaginatione nõ cadit nisi corpus, existimauerunt quòd nullũ ens esset nisi corpus [e], vt Philosophus dicit in 4. physi. Et ex his processit Sadduceorũ error, dicentium nõ esse spiritũ. Sed hoc ipm quòd intellect⁹ esset altior sensu rationabiliter, ostẽdit esse aliquas res incorporeas à solo intellectu comprehensibiles.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd substantiæ incorporeę medium sunt inter Deũ & creaturas corporeas. Medium autem comparatum ad vnum extremum, videtur alterum extremũ, sicut tepidum comparatũ calido, videtur frigidũ: & hac rõne dicitur quòd angeli Deo cõparati, sunt materiales & corporei, non quòd in eis sit aliquid de natura corporea.

¶ Ad secundũ dicẽdum, ꝙ motus ibi accipitur prout intelligere & velle motus quidam dicũtur. Dicitur ergo angelus substãtia semper mobilis, quia semper est actu intelligens, nõ quãdoq; actu quandoq; potentia [e], sicut nos. Vnde patet quòd ratio procedit ex æquiuoco.

¶ Ad tertium dicendum, quòd circunscribi terminis localibus est proprium corporum, sed circunscribi terminis essentialibus, est commune cuilibet creaturæ tam corporali quàm spirituali. Vnde dicit Ambro. in libro de Spiritusancto, quòd licet quædam locis corporalibus nõ contineantur, circumscriptione tamen substantiæ non carent.

ARTICVLVS II.

4 *¶ Vtrum angelus sit cõpositus ex materia & forma.*

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur quod angelus sit cõpositus ex materia & forma. Omne enim quod continetur sub aliquo genere est compositum ex genere & differentia, quæ adueniens generi, constituit speciem. Sed genus sumitur ex materia [e], differentia vero ex forma, vt patet in 8. meta. Ergo omne quod est in genere, est compositum ex materia & forma. Sed angelus est in genere substantiæ. Ergo est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, In quocunque inueniuntur ꝓprietates materiæ, ibi inuenitur materia. Proprietates autem materiæ sunt recipere & substare. Vnde dicit Boët. in lib. de Trinit. quòd forma simplex subiectum esse non potest. Hoc autẽ inuenitur in angelo. Ergo angelus est compositus ex materia & forma.

¶ Præterea, Forma est actus. Quod ergo est forma tm̃, est actus purus. Sed angelus nõ est actus purus. Hoc enĩ solius Dei est. Ergo non est forma tantum, sed habet formã in materia.

¶ Præterea, Forma proprie limitatur & finitur per materiam [e]. Forma ergo quæ non est in materia, est forma infinita [e]. Sed forma angeli non est infinita, quia omnis creatura finita est. Ergo forma angeli est in materia.

¶ SED CONTRA est quod Diony. dicit 4. cap. de. di. no. quòd primæ creaturæ sicut incorporales, ita & immateriales intelliguntur.

CONCLVSIO.

¶ Errant qui angelos ex materia & forma compositos esse affirmant.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd quidam ponunt angelos esse compositos ex materia & forma: & hanc opinionem astruere nititur Auicebron. in lib. fontis vitæ. Supponit enĩ quòd quæcunque distinguuntur secũdum intellectum, sint etiam in rebus distincta. In substantia autem incorporea intellectus apprehendit aliquid per quod distinguitur à substãtia corporea, & aliquid per quod cum ea conuenit. Vnde ex hoc vult concludere quòd illud per quod differt substantia incorporea à corporea, sit ei quasi forma: & illud quod subiicitur huic formæ distinguenti quasi commune, sit materia eius. Et propter hoc ponit, quòd eadẽ est materia vniuersalis spiritualium & corporalium: vt intelligatur quòd forma incorporeę substantiæ sic sit impressa in materia spiritualium, sicut forma quãtitatis est impressa in materia corporalium. Sed primo aspectu apparet esse impossibile vnam esse materiam spiritualium & corporalium [e]. Non enim est possibile quòd forma spiritualis & corporalis recipiatur in vna parte materiæ: quia sic vna & eadem res numero esset corporalis & spiritualis. Vnde relinquitur quòd alia pars materiæ sit quæ recipit formam corporalem & alia quæ recipit formam spritualem. Materiam autẽ diuidi in partes non conuenit nisi secundũ quod intelligitur sub quantitate: qua remota remanet substantia indiuisibilis, vt dicitur in 1. physi. Sic igitur relinquitur, quod materia spũaliũ sit substãtia subiecta quãtitati, quod est impossibile. Impossibile est ergo quòd vna sit materia corporalium & spiritualium. Sed adhuc vlterius impossibile est quòd substantia intellectualis habeat qualẽcunque materiam. Operatio enim cuiuslibet rei est secũdum modum substantiæ eius. Intelligere autẽ est operatio penitus immaterialis [e]. Quod ex eius obiecto apparet, à quo actus quilibet recipit speciem & rationem. Sic enim vnumquodque intelligitur inquantum à materia abstrahitur, quia formæ in materia sunt indiuiduales formæ, quas intellectus non apprehendit secundum quod huiusmodi. Vñ relinquitur, ꝙ substantia intellectus est oĩno immaterialis. Non est autem necessarium ꝙ ea quæ distinguuntur secundũ intellectum, sint distincta in rebus, quia intellectus non apprehendit res scđm modũ rerum,

¶ Secundum dubium est circa mediũ assignatum ad probandam secũdam consequentiam, s. Deus agit secũdũ intellectum & voluntatem, ergo vniuersum, quod eius est effectus perfecte similis, habet in se naturã intellectualem. Non enĩ videtur valere, quia secundum ipsum & omnes cõmuniter ad perfectam similitudinem inter effectum & causam requiritur, & sufficit quòd effectus sit similis non naturæ, aut potentiæ agen
87 tis, sed rationi agendi:
118 non vt res est, sed vt rõ agendi est, vt patet de arte & artificiato. Intellectus autem & volũtas & natura intellectualis siue in Deo siue in quocunque alio agente per artem, non se habet vt ratio agendi, vt ex se patet igitur male illatum est, ergo oportuit esse
418 naturas intellectuales.

Quæstio. 235 *¶ Num ex eo quòd oportet in vniuerso esse naturam intellectualẽ, inferri possit, ergo naturam incorpoream oportet in vniuerso esse.*

¶ Tertio dubitatur circa tertiam cõsequentiã. Non enim videtur concludere intentum, quia ex hoc qđ ponitur aliqua creatura intellectualis, non sequitur, ergo omnino incorporea. Dicit enĩ quispiam qđ illa est anima intellectiua, quæ est pars substantiæ incorporeæ, puta cæli, aut aëreæ, aut humanæ creaturæ.

¶ Ad primũ horũ dicitur quòd sermo est de simi-
278 litudine perfecta in genere creaturarum factibilium. Vbi sciendũ, ꝙ aliud est comparare vniuersum ad grad⁹ rerũ, & aliud ad speciales modos habendi gradus illos. Gradus siquidem rerum finiti sunt actu & potentia, nisi forte in thesauris esse per essentiam lateat aliquis. &,
262 supremus inter eos simillimúsque Deo apud August. 14. de trini. est intellectualis. Modi autem essendi quamuis & actu simpliciter sint finiti, de potentia tamen logica & Dei loquendo, sunt infiniti: quia non datur suprema creatura factibilis à Deo. Vnde perfectio vniuersi exigit quidẽ continentiam omnium graduũ creabilium, sed non oẽs creaturas creabiles. Et ideo ex perfectione vniuersi optime infertur gradus intellectualis, ac per hoc perfectissima similitudo vniuersi ad Deum, vtpote consequens etiam perfectissimum gradũ factibilem. Vniuersum igitur esse perfecte simile Deo in genere factibiliũ, dupl'r potest intelligi, s. graduum aut creaturarũ. primo modo est verũ, secũdo modo nõ. Et quia vt ex dictis patet, vniuersum perfecte simile secundo modo non est dabile, nec perfectio vniuersi exigit talem similitudinem: consequens est quòd simpliciter & absolute loquendo, recte dicitur, vniuersum perfecte simile Deo, quum secundum omnes essendi gradus ei est simile.

(2.d.8 q.5. art.1.& 2. con.ca.49. & 50. & spũ. ar.1. et quol. 9. art. 6. & opusc.c. 74.& 95. & op.15.c. 3.5.6.7.8. &18.& op.30. l.6. & 9.& op.42.c.4. & 5.)

¶ Ad secundum dubium dicitur præmittendo, quòd aliud est cõparare quęcunque singularem effectũ suę causę, & aliud ipsum vniuersum, qui effectus est primo intentus, propter quem cæteri sunt effectus. ad hoc enĩ requiritur assimilatio ad causam scđm omnes gradus possibiles participari ab illa causa. Ad primũ vero hoc nõ requiritur. Dicitur ergo, quòd per intellectũ & volũtatem S.Tho. intẽdit formã intelligibilẽ, seu artẽ Dei qua egit mundum per actionem intellectus & voluntatis.

¶ Et ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd cum ratio agendi claudat in se duo, s. ipsam agendi rõnem & modũ essendi eiusdem effectus, qui assimilantur causis in ratione agendi, tãtum minus perfecte eis assimilantur, quàm illi qui assimilantur etiam in 35 modis essendi. 36 Domus enim in materia producta ab artifice similior esset arti domificatoris si esset immaterialis. Et ideo, cum Deus agat per formam habentem esse intelligibile: consequens est ꝙ vniuersum in quo similitudo illius formæ secundum omnes modos possibiles saluanda est, assimiletur illi & in forma & in modo essendi, ac per hoc & sit tale quale ibi descriptũ est, & sit talis qualis illa est, & sic contineat in se esse intellectuale.

¶ Ad tertium dubiũ dicitur tripliciter. Primo quòd instantia nõ est ad propositũ, eo quòd sermo noster est de creaturis. Anima aũt, quæ pars est cuiusq; substantiæ, constat nõ esse creaturã proprie loquendo, sed creaturæ partẽ essentialẽ. Secũdo dicitᷣ iuxta calcem corporis huius articuli, quòd ex ista instãtia cõfirmatur magis propositũ, eo quòd si ponitᷣ natura intellectiualis creata, vt pars substantiæ corporeæ, rõnabile est quòd ponatur 338 in genere creaturarũ substantia intellectualis altior, & à corpore absoluta. Tertio põt dici iuxta explanationem tituli, quòd ly omnino incorporeum non sumitur hic adeo stricte. Reliqua sunt plana.

a *¶ Super Quæst. quinquagesimæ Articulum secundum.* Annot.

Titulus clarus est. In eo tamen aduerte, quòd remota ab angelis corporeitate, hoc est substantia quantitatis substracta, remanebat adhuc dubium, an talis substantia indiuisibilis quãtitatiue, 366 esset diuisibilis es- 369 sentialiter, i. composita 261 ex materia & forma.

¶ In corpore duo principaliter facit. Primo refert opinionem Auicebrõ, scđo improbat eã. Comment.

¶ Quo ad primũ, quia ordinate refert fundamentũ, positionẽ, & modũ, s. quòd materia, quã ponebat in angelis, ponebatur tali modo, quòd erat vna omnium, non oportet aliter laborare.

¶ Quo ad secundũ retrogrado ordine hęc tria impugnãtur. Vnitas quidẽ materię quia sequeretᷣ quòd angelus esset quant⁹. Positio vero materiæ, quia intelligere eĩ opatio penitus immaterialis, ergo substantia intellectualis est penitus immaterialis. consequentia tenet, quia modus operandi attestatur modo operantis. Añs vero probatur ex natura obiecti, quia intellectũ oportet esse immateriale, ergo & intel-

sed secundũ modũ suũ [e]. Vnde res materiales, quæ sunt infra intellectũ nostrum, simpliciori modo sunt in intellectu nostro, quã sint in seipsis. Substantię aũt angelicæ sunt supra intellectum nostrum. Vnde intellectus noster nõ potest attingere ad apprehendẽdum eas secundũ quod sunt in seipsis, sed per modũ suũ secũdũ quod apprehendit res compositas. Et sic etiam apprehendit Deum, vt supra dictum est [e].

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ quod differentia est, quæ constituit speciẽ. Vnũquodq; autem constituitur in specie, secundum quod determinatur ad aliquem specialem gradum in entibus. quia species rerum sunt sicut numeri, qui differunt per additionem & subtractionem vnitatis, vt dicitur in 8. met. In rebus autẽ materialibus aliud est quod determinat ad specialẽ gradũ, s. forma, & aliud quod determinatur, s. materia. Vñ ab alio sumitur genus, & ab alio dñra. Sed in rebus immaterialibus non est aliud determinans & determinatum [e], sed vnaquæq; earum secundum seipsam tenet determinatum gradum in entibus. Et ideo genus & differentia in eis non accipitur secundũ aliud & aliud, sed secũdum vnum & idẽ [e]. quæ tñ differunt secundum consideratione nostrã. Inquantum enim intellectus noster cõsiderat illam rem vt indeterminate, accipitur in eis ratio generis: inquantum vero considerat, vt determinate, accipitur ratio differentiæ.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd ratio illa ponitur in libro fontis vitæ. Et esset necessaria si idẽ esset modus quo recipit intellectus, & quo recipit materia. Sed hoc patet esse falsum [e]. Materia enim recipit formam, vt secundum ipsam constituatur in esse alicuius speciei, vel aëris vel ignis, vel cuiuscunq; alterius. Sic autẽ intellectus non recipit formam: alioquin verificaretur opinio Empedo. qui posuit quòd terram terra cognoscimus, & ignem igne. Sed forma intelligibilis est in intellectu, secundum ipsam rõnẽ formæ: sic enĩ cognoscitur ab intellectu. Vnde talis receptio non est receptio materiæ, sed est receptio substantiæ immaterialis.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd licet in angelo non sit compositio formæ & materiæ, est tñ in eo actus & potentia. Quod quidem manifestum potest esse ex consideratione rerũ materialiũ. In quibus inuenitur duplex cõpositio. Prima quidẽ formæ & materiæ, ex quibus constituitur natura aliqua. Natura autem sic composita non est suum esse, sed esse est actus eius. Vnde ipsa natura comparatur ad suum esse sicut potentia ad actum [e]. Substracta ergo materia, & posito quòd ipsa forma subsistat non in materia, adhuc remanet cõparatio formæ ad ipsum esse, vt potentiæ ad actum. Et talis compositio intelligenda est in angelis. Et hoc est quod à quibusdam dicitur, quòd angelus est compositus ex quo est & quod est, vel ex esse & quòd est [e], vt Boẽ. dicit. Nam quod est, est ipsa forma subsistens. Ipsum autẽ esse, ex quo substantia est, sicut cursus est quo & currẽs currit. Sed in Deo non est aliud esse, quo est: vt supra ostẽsum est [e]. Vnde solus Deus est actus purus.

¶ Ad quartũ dicendũ, quod omnis creatura est finita simpliciter inquantum esse eius non est absolute subsistens, sed limitatur ad naturam aliquam cui aduenit. Sed nihil prohibet aliquã creaturam esse secundũ quid infinitam. Creaturæ autem materiales habent infinitatem ex parte materiæ: sed finitatem ex parte formæ, quæ limitatur per materiam in qua recipitur. Substantiæ autem immateriales creaturæ sunt finitæ secundum suum esse, sed infinitæ secundum quod eorum formę nõ sunt receptæ in alio [e], sicut si diceremus albedinem separatam existentẽ esse infinitã quantum ad rationẽ albedinis. quia nõ contrahitur ad aliquod subiectũ. Esse tamen eius esset infinitum, quia determinatur ad aliquam naturã specialem. Et propter hoc dicitur in libro de causis, quòd intelligentia est finita superius, inquantum, s. recepit esse à suo superiori: sed est infinita inferius, inquantum non recipitur in aliqua materia.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum angeli sint in aliquo magno numero.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non sint in aliquo magno numero. Numerus enim species quantitatis est, & sequitur diuisionem continui. Hoc autem non potest esse in angelis, cum sint incorporei, vt suprà ostensum est [e]. Ergo angeli non possunt esse in aliquo magno numero.

¶ Præterea, Quanto aliquid est magis propinquum vni, tanto minus est multiplicatum, vt in numeris apparet. Natura autem angelica inter alias naturas creatas est Deo propinquior. Cum ergo Deus sit maxime vnus, videtur quòd in natura angelica inueniatur minimum de multitudine.

¶ Præterea, Proprius effectus separatarũ substantiarum videtur esse motus corporum cælestium. Sed motus corporum cælestium sunt secundum aliquem determinatum numerum paucum, qui à nobis apprehendi potest. Ergo angeli non sunt in maiori multitudine, quàm motus corporum cælestium.

¶ Præterea, Dion. dicit 4. cap. de diui. no. quod propter radios diuinæ bonitatis subsistunt intelligibiles, & intellectuales omnes substantiæ. Sed radius non multiplicatur, nisi secundum diuersitatẽ recipiẽtiũ. Nõ autem põt dici quod materia sit receptiua intelligibilis radij, cũ substantię intellectuales sint immateriales, vt suprà ostensum est [e]. Ergo videtur quòd multiplicatio substantiarum intellectualium non possit esse nisi secundum exigentiam pri-

intelligere, quia ab obiecto operatio specificatur, fundamentum autẽ elidit. Tum in communi: quia modus quo res intelligitur à nobis, non est modus quo res est in se, cui⁹ signũ est, quod materialia simpliciori modo sunt in intellectu, quã in se. Tum in speciali proposito, quia superiora intelligimus per modum rerum com-
75 c positarũ, in quibus aliud est in quo cõueniũt, & aliud in quo distinguũt: & ex hoc
85 c emanauit fundamẽtũ illud: tũ in natura diuina.

Quæstio. *¶ Num si esset vna communis materia spiritualium & corporalium, spiritualia essent corporalia.*

¶ Circa improbationem vniuersitatis materiæ du-
16 a bitatiuncula occurrit.
79 Nam posset dici conse-
66 quentiam non valere, eo qđ materia ista cõis omnibus sic diuisa, est quod per receptionẽ quantitatis facta est vna pars materiæ corporalium. Reliquũ vero materię absque quantitate remansit, & sic est materia spũalis distincta à corporali per hoc quod non est affecta quantitate.

71 d ¶ Ad hoc põt tripliciter
441 d responderi. primo, quod quia S.T. præuidit hanc fugam: ideo adiungit reprobationẽ materię simpliciter, quod erat principaliter intentũ. Secundo & melius potest dici, qđ
264 a ista responsio non euadit quin materia spũalis sit diuisibilis quantitatiue, quamuis sustineat, quod non sit diuisa actu: quoniam quum sit vna ante receptionem quãtitatis, non est maior ratio cur secundum hãc portionẽ vel illam affecta sit quãti-
366 a tate. Ponere aũt substantias spirituales, esse actu vel potentia quantas, seu actu vel potentia diuisibiles quantitatiue, eiusdem rationis est. Tertio & melius potest dici, ꝙ ista responsio non potest dari ab aliquo, qui teneat dari ad minus duos angelos, quia pari, imo eadem ratione arguere tur, quomodo materia communis duobus angelis vel pluribus, cum sit eiusdem rationis, partita fuerit & distributa in plures angelos. Si materia absque quantitate caret partibus, &c. Vnde quia Auicebron consentiebat pluralitati spiritualium, ratio sancti Th. efficax fuit.

Quæstio. *¶ Num substantia intellectualis excludat compositionem materiæ & formæ.*

366 c ¶ Circa efficaciam rationis in litera factæ contra positionẽ Auicebrõ, dubium ex Durando occurrit. Quia non videtur valere nisi contra tenentes angelos esse substantias intellectuales secundum se totos. Stat nanque quòd detur substantia intellectualis secundum partem, i. formã: & tamen sit cõposita ex materia & forma, vt patet de homine & cælo, si est animatum, &c. Et si sic est, ergo nihil valet ratio contra Auicebron: quoniam ipse non videtur tenere illam viam.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod quicquid sit de mente Auicebrõ, ratio literę manifeste concludit, quod substantia intellectualis vt sic est immaterialis, i. independens in esse à materia, hoc enim ex operatione & obiecto probatur. Ac per hoc si est substantia in specie completa omnino est immaterialis, vt patet. Et quoniã angeli nomine intelligimus omnes substantias completas in specie, cuius signum est, quia alia est quæstio de animabus cælorum & aliorum animatorum. Et alia de angelis, ideo euidenter sequitur quod euadi non potest ab hac ratione per illam responsionem obijciendo allatam. negando enim quod supponamus angelos esse secundum se totos intellectuales, dicimus, quòd supponimus quid nominis terminorum, scilicet quòd angelus significat substantiam intellectualem in specie completam. Et sic procedit formaliter ratio. Annot.

¶ In responsione ad primũ aduerte, ꝙ quia vis argumenti cõsistit in illa propositione Philosophi, ideo S.T. tria facit. Primo ostendit quid formaliter requiritur ad rationem differentiæ, s. determinare ad aliquem gradũ in entibus. Scđo ex hoc declarat in quibus habeat locum propositio Philosophi, s. in materialibus. Tertio ex eodem fundamento ostendit aliter poni in angelis differentiam & genus.

¶ In eadem responsione diligenter notato S.Th. à Peripaticis non discrepare, in ponendo angelos in genere: quia vt hic patet etiam verba Aristo. ex 8. met. textu vltimo imitatur: & non ex parte rei, sed nostræ considerationis, genus dicit in Annot. eis distingui à differentia. Et hæc intellige de in- 366 c trinsecis eorũ loquendo.

Quæstio. 17 *¶ Num intellectus recipiat secundum rationẽ formæ: & quodnam hoc sit, quo receptio in materia & intellectu distinguuntur.*

¶ In responsione ad secũdũ, dubium est de differentia assignata inter receptionem materiæ & intellectus: quia illa recipiẽdo cõstituitur in esse specifico, & naturali receptæ formæ: hic aũt recipit formã scđm ipsam rõnẽ formæ, qđ est reci- 36 pere secundũ ipsam rõnem formæ. Aut hoc est recipere quod quid erat esse formæ: & hoc non, qa etiã materia hoc recipit. Aut est recipere solã formã: & hoc non, quia etiã materia hoc habet. Aut est recipere intentionalr: & hoc nõ, quia etiã aër recipit intentionaliter. Aut recipere vniuersaliter: & hoc non põt scđm S.T. dici: quia apud ipsum quicquid recipitur in intellectu, est indiuidualis, seu singu- 263 laris res, puta hæc species intelligibilis.

¶ Et augetur difficultas, quia hic distinguitᷣ receptio formę secũdũ ipsam rõnẽ formę contra receptionẽ q̃ res cõstituũtᷣ in esse. Constat enĩ ꝙ receptio cõtra istã distincta, est receptio intẽtionalis. 261 Et tñ hæc est etiam rece- 54 ptio materialis, vt patet ex S.T. scđo cõtra Gentiles c. 51. ratione tertia.

(Et in di. 3. q̃. 1. art. 3. Et 2. con. c. 91. & 92. Et po. q. 6. ar. 6. cor. fi. & op. 15. c. 2. 3. & 4.)

¶ Ad hoc dicitur, qđ recipere secundũ ipsam rõnem formæ, est recipere formam per modũ formæ. Modus autẽ formę est, quem secundũ se forma habet, hic autem est indeterminatio ad hoc, vel ad illud. Et ideo de primo ad vltimũ est recipere formã, salua eius cõmunitate & amplitudine ad quæcunq;: & hoc est recipere vniuersalr.

¶ Ad obiectionem autem in oppositum dicitᷣ, quod recipere vniuersaliter nõ 269 opponitᷣ cuilibet singularitati, sed singularitati materiali, quæ est ad hic & nunc: quoniam vnũ indiuiduum immateriale ęquiualet infinitis materialis ordinis. Et species lapidis in anima est lapis vniuersalis, quãuis sit vna quędam res numero alterius ordinis, s. immaterialis.

¶ Ad secundam obiectionem dicitur quod receptio intentionalis habet magnã latitudinem. Diuiditur enim in vniuersalem & particularem, quæ conuenit sensui & medio, &c. Vnde non est intentio san. Th. insinuare, quod receptio secundum ipsam rationem formæ & receptio intentionalis conuertantur. Sed cum receptio sit triplex, scilicet pure materialis, quæ consistit in esse. Et pure formalis, scilicet quæ abstrahit ab omnibus materialibus. Et media, quæ est partim materialis, & partim formalis: & hæc est intentionalis particulariter conueniens sensibus. Contra vnum extremum scilicet receptionem simpliciter materiæ S.T. alterum extremum distinxit, s. receptionem intentionalem vniuersalem, insinuans etiam ex hoc sapientibus distinctionem ipsius recipere intellectus à tota latitudine receptionis materiæ, siue totaliter, siue partialiter.

a *¶ Super Quæstionis quinquagesimæ, Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore sunt duo. Primo referuntur tres opiniones, Platonis, Aristotelis, & Rabbi Moysi, & sigillatim improbantur. Secundo respondetur quęsito tali conclusione. Angeli sunt in quadam maxima multitudine, omnem materialẽ nume- comment.

rum excedētes. Et ꝓbatur dupliciter, s. autoritate Dio. & rōne tali: quāto aliqua sunt in entib⁹ pfectiora, tāto in maiori excessū creata sunt. Angeli sunt perfectissimi, ergo. Maior ꝓbatur dupl'r, primo qa perfectio vniuersi est principl'r intenta. Scdo, quia videm⁹ corpora cęlestia creata in maximo excessū scdm magnitudinē.

Annot. ¶ Circa hāc rōnē aduerte quod ꝓbatio maioris satis obscure habet in litera, quia clarius posita fuerat in secundo cōtra Genti. ca. 91. vbi aperte probatur, ex hoc quod perfectio vniuersi quę in ordine cōsistit exigit vt partes eius principales, quæ propter seipsa sunt, ꝓlurificētur quātū possibile est, eo quod hæc differentia est inter quæsita ꝓpter aliud, & quæsita propter se: quod q̄sita ꝓpter aliud exigūtur in tanto numero quātus sufficit ad illū finē. Quæsita vero propter se quanto plura sunt, tāto melius est vniuersum. Et quia perfectiora in entib⁹, inter partes
14 propter se sunt, & imperfectiora sunt propter ipsas: ideo ab intendente principaliter vniuersi ꝑ
365 fectionem, quāto aliqua sunt perfectiora, tāto in maiori excessū secundū multitudinem vel magnitudinē erāt creanda.

Quæstio. ¶ *Numquanto aliqua sunt perfectiora, excedant alia magnitudine vel multitudine.*

a 541 ¶ Circa maiorē eiusdem rationis occurrit dubiū. quia nō vedetur verum, quod quāto aliqua sunt pfectiora, excedunt alia magnitudine, vel multitudine. Aurū em̄ neutro modo excedit ferrum. Gemmæ quoque incomparabiliter exceduntur à lapidibus: & tamē constat, hęc pretiosiora esse. ¶ Ad hoc videtur dicendū, quod, vt in primo de cęlo & mūdo discutitur, partes vniuersi sunt duplices. Quædā velut integrantes substātiā eius: & hæc pertinent ad primam integritatē vniuersi. Quædā vero sunt velut perficiētes ipsum ad secundariam perfectionē vniuersi, & sunt effectus primariū. Primæ partes sunt tantū elemēta, corpora cælestia & intellectuales creaturæ. Secundæ vero sunt quælibet mixta. In primis partibus intelligenda est maior sancti Thomæ, & in illis est verissima: & satis sufficit ꝓposito suo. Quoniam ex hoc nō solū concluditur, quod nu
b 552 merus angelorū, i. intellectualiū substātiarū excedit numerū cœlorū & elementorū. Sed quēadmodū excessum magnitudinis incōparabiliter intuemur inter superiora corpora & inferiora, à fortiori, quum longe plus distēt substātiæ immobiles & spūales à corporalibus, quàm quæcunq; corpora inter se, consequens est eas incomparabiliter excedere & prædictorum & cæterorum materialium multitudinem.

morum corporum, scilicet cælestium, vt ad ea quemadmodū processus prædictorum radiorum terminetur. Et sic idem quod prius.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Dani. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli, cum longe perfectiores sint corporalibus creaturis, in quadam maxima multitudine sunt omnem materialem multitudinem excedentes.*

¶ RESPONDEO dicendū, quod circa numerū substantiarū separatarū diuersi diuersis vijs processerūt. Plato enim posuit [e], substātias separatas esse species rerū sensibilium, vtpote si poneremus ipsam naturam humanam esse separatam, & secundū hoc oportebat dicere, quod substantiæ separatæ sint secundū numerū specierū sensibiliū. Sed hanc positionem improbat Ari. ex eo quod materia est de rōne sperum sensibilium [e]. Vñ substantiæ separatæ nō pñt esse spēs exemplares horum sensibiliū sed habēt quasdā naturas altiores naturis rerū sensibilium. Posuit tñ Ari. quod illæ naturæ ꝑfectiores habēt ordinē ad sensibilia ista secundum rōnem mouentis & finis. Et ideo secūdū numerū primorum motuum conatus est adinuenire numerū substantiarum separatarum [e]. ¶ Sed quia hoc videtur repugnare documētis sacræ scripturæ Rabbi Moysi, Iudæus volens vtrunq; cōcordare, posuit q̄ angeli secundum quod dicūt substātiæ immateriales multiplicātur secundū numerū motuū vel corporū cælestiū, secundū Ari. Sed posuit quod angeli in scriptura dicūtur etiā hoīes diuina annuntiantes. Et iterū virtutes rerum naturalium, quæ Dei omnipotentiam manifestant. Sed hoc est alienū à cōsuetudine scripturæ, quod virtutes rerum irrōnabilium angeli nominentur. Vnde dicendū est, quod etiā angeli, secundū q̄ sunt immateriales substantię, in quadam multitudine maxima sunt oēm materialē multitudinē excedentes. Et hoc est quod di. Dio. 9. ca. cæl. hierar [e]. Multi sunt beati exercitus supernarū mentium, infirmā & constrictā excedētes nostrorum materialium numerorū commensurationē [e]. Et huius rō est, quia cum perfectio vniuersi sit illud, quod præcipue Deus intendit in creatione rerum quanto aliqua sunt magis perfecta tāto in maiori excessū sunt creata à Deo, sicut aūt in corporibus attenditur excessus secundum magnitudinem, ita in rebus incorporeis pōt attendi excessus secundum multitudinem. Videmus aūt, quod corpora incorruptibilia, quæ sunt perfectiora inter corpora, excedunt quasi incomparabiliter secundum magnitudinem corpora corruptibilia. Nam tota sphęra actiuorum & passiuorum est aliqd modicum respectu corporum cælestium. Vnde rationabile est quod substantiæ immateriales excedant secundum multitudinem substantias materiales, quasi incomparabiliter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ in angelis nō est numerus, qui est quantitas discreta, causatus ex diuisione continui, sed causatus ex distinctione formarū prout multitudo est de transcendentibus, vt supra dictum est [e].

¶ Ad secundum dicendum, quod ex hoc quòd natura angelica est Deo propinqua, oportet quòd habeat minimum de multitudine in sui compositione [e], non autem ita quòd in paucis saluetur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd ratio illa est Ar. in 2. met. Et ex necessitate concluderet si substantiæ separatę essent propter substantias corporales. Sic enim frustra essent inmateriales substantiæ nisi ex eis aliquis motus in rebus corporalibus appareret. Non est autem hoc verum, quòd substantiæ immateriales sint propter corporales: quia finis nobilior est his quæ sunt ad finem. Vnde etiam Arist. dicit ibidem, quòd hæc ratio non est necessaria, sed probabilis. Coactus autem fuit hac ratione vti: quia ad cognoscendum intelligibilia non possumus peruenire, nisi per sensibilia.

¶ Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit secundum opinionem eorum, qui causam distinctionis rerum ponebant esse materiam. Hoc autem improbatum est [e]. Vnde multiplicatio angelorum neque secundum materiam, neq; secundum corpora est accipienda, sed secundum diuinam sapientiam diuersos ordines immaterialium substantiarum excogitantem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli differant specie.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videtur, quod angeli non differant specie. Cum enim differentia sit nobilior genere, quæcunq; conueniūt secundum id quod est nobilissimum in eis, conueniunt in vltima differentia cōstitutiua, & ita sunt eadem secundum speciem. Sed omnes angeli conueniunt in eo quod est nobilissimum in eis, s. in intellectualitate [e]. Ergo omnes angeli sunt vnius speciei.

¶ Præterea, Magis & minus non diuersificant speciem. Sed angeli non videntur differre adinuicem nisi secundum magis & minus: prout scilicet vnus alio est simplicior, & perspicacioris intellectus. Ergo angeli non differunt specie.

¶ Præterea, Anima & angelus ex opposito diuiduntur: sed omnes animę sunt vnius speciei. Ergo & angeli.

¶ Præterea, Quanto aliquid est perfectius in natura, tanto magis debet multiplicari. Hoc autem non esset, si in vna specie esset vnum tantum indiuiduum. Ergo multi angeli sint vnius speciei.

SED CONTRA est, quòd in his quæ sunt vnius speciei, non est inuenire prius & posterius, vt dicitur in 3. met. Sed in angelis etiam vnius ordinis sunt primi, & medij, & vltimi, vt dixit Dion. 10. cap. angelicæ hierar. Ergo angeli non sunt eiusdem speciei.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnes spirituales substantiæ ex materia & forma composita non sint, eiusdem non sunt speciei.*

Quæstio. a ¶ *Num multitudo substantiarum spiritualium excedat multitudinem materialem corporalium specificam, vel numeralem.*

¶ Circa conclusionem principalem dubium occurrit, an intelligatur de omni multitudine materiali, s. secundum species, & secundum numerum, an de multitudine specifica materialium tantum, an de multitudine primarum partium materialium vniuersi. Si hoc tertio vel secundo modo intelligitur, non tam magnus & excessiuus videtur numerus angelorum quatenus dici solet. Et tamen tertio modo intelligi oportere, solutio præcedēs ostendit, alioquin æquiuocatio contingeret in præmissis & conclusione. Si autem primo modo, absurditas non parua videtur, puta quod sint plures angeli quàm grana milij, frumenti, &c. numerus enim horum, & lapillorum, & arenæ, & aliorum huiusmodi, non sapienter comparari videtur rebus intellectualibus.

¶ Ad hoc dicitur quòd sermo iste per se loquendo est de multitudine specifica. Tum quia in angelis non reperitur alia multitudo. Tum quia vis medij super quo fundatur ratio, non exit limites talis multitudinis: quia primæ partes vniuersi, elementa, & corpora cælestia scilicet singulis indiuiduis contenta sunt. Nec ex hoc sequitur non esse excessiuum numerū angelorum: quia multitudo incomparabiliter excedens multitudinē specificam materialem, val de magna est: quemadmodum magnitudo primi orbis incomparabiliter excedēs quantitatem elementalem, valde etiam magna est. Et hæc est absq; dubio mens S. Thomæ. Vnde inferius, q. 112. ar. 6. ad secūdum de hoc loquens apposuit naturæ nomen dicens, quod excedunt omnes naturas corporeas. Et in quol. de potentia Dei. q. 6. art. 4. in corpore, apposuit nomen speciei, dicens quod excedunt omnes species materialium. Id autē quod in oppositum obijcitur de primis partibus vniuersi, non obstat: quoniam primæ partes corporales vniuersi continent cæteras species: & si non formaliter, saltem virtualiter. Et ideo loqui de multitudine primarum partium vniuersi, & loqui de multitudine specifica omnium materialium, non refert nisi secundum implicitum & explicitum. Ac per hoc excedens improportionabiliter multitudinem primarum materialium partium vniuersi, excedere etiam improportionabiliter intelligitur multitudinem implicite & virtualiter contentam in illis. Et si obijciatur, ergo intelligitur etiam de materiali distinctione: quia etiam virtualiter continetur in illis primis, patet responsio, quòd non est similis ratio: quoniam cum ex habitudine partium vniuersi eiusque perfectione, ratio robur trahat, vt patet ex dictis: & propterea de illa tantum multitudine sermo esse debet, quę ad perfectionem spectat vniuersi, qualis non est multitudo numeralis, sed specifica primarum partium formaliter, secundarum virtualiter.

52 175 a 262 289 264 461

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quartum.* Comment.

Titulus clarus. ¶ In corpore duo. primo recitat tres opiniones clare. tertia est quam sequitur Sco. Secundo impugnat simul omnes quo ad propositum dupliciter: vt patet.

¶ Prima ratio, angeli non sunt compositi ex materia & forma: ergo nec plures in vna specie. consequentia probatur, quia quæcunque conueniunt in specie, & differunt numero, conueniunt in forma, & differunt materialiter. Comment.

¶ Secundo impugnat, posito quòd essent materiales, probando eandem conclusionem, sic. Distinctio causata ex materia, aut est secundum diuersitatem quantitatis, aut secundum diuersitatem potentiæ: ibi non est prima, quia sunt incorporei. ergo esset secunda. sed hæc non solum excludit identitatem specificam, sed genericam: ergo.

Quæstio. a ¶ *Num ex eo quòd angeli ex materia & forma compositi non sint, materialiter non differant.*

¶ Circa probationē consequentiæ in prima rōne occurrit dubiū: qa aut assumit, falsum, aut nihil probat. Si em̄ ly differūt materialiter, significat differre materia proprie dicta, q̄ sit altera pars rei differētis, falsum assumitur, quia duę animę differūt materialiter, & tn̄ nō differūt in materia, quia carēt illa. Et similiter duę lineę mathematice sumptæ, & similiter duo accidētia eiusdē spēi in angelis. Si vero ly differūt materialiter, significat differētiā in materia proprie dicta, nō tn̄ q̄ sit pars rei differētis: tunc & falsum assumitur, vt patet in duab⁹ instātijs vltimo dictis. Et de hoc sunt argumēta multa Sco. q̄ in q. de ēte & essentia habes. Et intentū nō probat eo q̄ differre māliter hoc mō superius est ad differre māliter, ꝑ hoc quod est cōpositū ex materia & forma, & ad differre materialiter ꝑ hoc quod aliquo mō differt secundū materiā. Ac ꝑ hoc ex negatione compōnis nō pōt inferri negatio differentiæ materialis: sed est fallacia cōsequētis ab inferiori ad superius negatiue. Si aūt ly differunt māliter, significat differentiā in materia cōiter sumpta, i. eo qd se habet vt māle respectu speciei: hoc mō acceptatur ab oībus. Sed tunc nihil ōnino probatur ad ꝓpositū propter eandē rōne: quia scilicet minor sub intellecta, s. angeli nō differūt māliter, non probatur ex hoc, q̄m nō sunt cōpositi ex materia & forma, sed est sophisma consequētis.

368 368 262 234 a 162

¶ Ad hoc dicitur cū propositio. S. T. sit vniuersalis, tertio modo intelligēda est: in cui⁹ signū subdit exemplū de plurificatione albedinis, quā constat indiuiduari non ex materia, sed ex quāto. Ad instantiam aūt in oppositū dicitur quod S. T. breuitati studenti sat fuit afferre probationem efficacem in illa materia, de qua loquebatur. Ad cuius euidentiam scito quod cum apud ipsum omnis differentia pure materialis oriatur aut ex quātitate (vt accidit in rebus materialib⁹,) aut ex subiecto, vt accidit in accidentibus spūalibus, differentia v̄o ex quātitate orta in substantijs locū non habeat nisi rōne materiæ. Materia aūt non alio pacto in substantia completa sit, nisi vt pars eius: consequēs est quod de substātijs cōpletis quales sunt angeli, loquendo sufficienter excluditur ab eis differenta mālis per hoc quod excluditur ab eisdem compositio ex materia & forma.

245 b 521 426

¶ Circa primum argumētum nota quod S. T. non ex defectu argumētorum ex proprijs vt consueuit argumentatur ex communibus: sed argumentū hoc propria angelorū scrutatur. ¶ Ad cuius euidentiā aduertēdę sunt duæ propositiones quasi per se notæ. Prima est, quod in substantijs quę apud nos sunt, ratio gnis inuenitur seorsum existens in rerum natura absque nobilitate superadditæ naturæ. Corporeitas em̄ inuenitur absq; perfectione mixtionis, vt patet in elementis: & mixtū absq; vita, vt patet in mixtis inanimatis. Et viuū absq; sensu, vt patet in plantis: & sensus absq; motu, vt patet in ostreis. Et hoc absq; intellectu, vt patet in brutis. Secūda est quod intellectualitas est vltima & summa natura in vniuerso. Ex his em̄ duab⁹ propositionibus productū est argumētū. Maior em̄ ex prima, & minor ex secūda, s. propositione. Si enim genus seorsum inuenitur à summa nrā, quia nā imperfectior: cōsequēs est quod nō oēs angeli cōueniāt in summa nrā. Et si conueniūt in summa nrā, quod illa nō sit genus, quia non pōt extra seipsam inueniri: sed angeli conueniunt in intellectualitate, quæ est nobilissimum omnium. ergo

Annot. ¶ Circa rīsionē ad primū aduerte duo. Primo, quod ibi nō est sermo de quacūq; alietate inter nām gnis & differētiæ. Sed de alietate realis separatiōis, nō rōnis genericæ à rōne pfectioris differētiæ, sed rōnis gnicæ à tota vna latitudine differētiarū perfectioris ordinis: puta viui à rōnibus sentiēdi, & sensitiui à rōnibus bipedis & quadrupedis, &c. Ita quod intēdit autor interimere primā propositionē, volēs eam non esse necessariā vniuersaliter quāuis quādoq; verificet. & probat hoc dupliciter: primo ostēsiue, quia gen⁹ & differētia sat est quod differāt, vt indeterminatū & determinatū. Secūdo ducēdo ad incōueniēs, scilicet quod in irrōnalibus aīalib⁹ esset ꝑter naturā sensitiuā, quæ est genus, alia pfectior forma: vel essent vnius speciei: vtrūque enim est inconueniēs, vt inferius patebit. ¶ Secūdo qd' rīsio formaliter cōsistit in hoc q̄ cōuenire i nobilissimo sui cōtingit dupliciter. Primo in nobilissima natura. Secūdo i nobilissimo gradu naturæ eius cōis. Primo mō maior est falsa, secūdo vero mō est vera. sed tūc minor ē falsa. 36

RESPONDEO dicendum, quod quidam dixerunt omnes substantias spirituales esse vnius speciei, etiam animas [e].

¶ Alij vero, quod omnes angeli sunt vnius speciei, sed non animæ. Quidam vero, quod omnes angeli vnius Hier. aut etiam vnius ordinis. Sed hoc est impossibile. Ea enim quæ conueniunt specie, & differunt numero, conueniunt in forma, sed distinguuntur materialiter. Si ergo angeli non sunt compositi ex materia & forma, vt dictum est supra [e]: sequitur quod impossibile sit esse duos angelos vnius speciei sicut etiam impossibile esset dicere, quod essent plures albedines separatæ [e], aut plures humanitates, cum albedines non sint plures; nisi secundum quod sint in pluribus substantijs [e]. Si tamen angeli haberent materiā, nec sic possent esse plures angeli vnius speciei. Sic enim oportet quod principium distinctionis vnius ab alio, esset materia: non quidem secundum diuisionem quantitatis, cum sint incorporei, sed secundum diuersitatem potentiarū. Quæ quidem diuersitas materiæ causat diuersitatē & speciei & generis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod differentia est nobilior gñe: sicut determinatū indeterminato, & propriu cōmuni, non aūt sicut alia, & alia nra [e]. Alioquin oporteret quod omnia animalia irrationalia essent vnius speciei, vel quod esset in eis aliqua alia pfectior forma, quam anima sensibilis. Differut ergo specie animalia irrationalia secundū diuersos gradus determinatos naturæ sensitiuæ. Et similiter omnes angeli differunt specie secundum diuersos gradus naturæ intellectiuę.

¶ Ad secundum dicendum, quod magis & minus secundum quod causantur ex intensione & remissione vnius formæ, non diuersificant speciem. Sed secundum quod causantur ex formis diuersorum graduum, sic diuersificant speciem, sicut si dicamus, quod ignis est perfectior aëre. Et hoc modo angeli diuersificantur secundum magis & minus.

¶ Ad tertium dicendum, quod bonum speciei præponderat bono indiuidui. Vnde multo melius est quod multiplicētur species in angelis, quàm q̄ multiplicētur indiuidua in vna specie.

¶ Ad quartum dicendum, quod multiplicatio secundū numerum cum in infinitum protendi possit, non intenditur ab agente, sed sola multiplicatio secundum speciem, vt supra dictū est [e]. Vnde perfectio naturæ āgelicæ requirit multiplicationem specierum, non autem multiplicationē indiuiduorum in vna specie.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angeli sint incorruptibiles.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod angeli non sint incorruptibiles. Dicit enim Dam. de angelo, quod est substantia intellectualis, gratia & non natura immortalitatem suscipiens.

¶ Præterea, Plato dicit in Timæo, O Dij deorū quorum opifex idem paterq; ego, Opera siquidem vos mea dissolubilia natura. Hos autem deos non aliud quàm angelos intelligere potest. Ergo angeli natura sua sunt corruptibiles.

¶ Præterea, Secundum Grego. omnia in nihilum tenderent, nisi ea manus omnipotentis conseruaret. Sed quod in nihilum redigi potest, est corruptibile. Ergo cum angeli sint à Deo facti, videtur quod sint corruptibiles secundum suam naturam.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 3. cap. de Di. No. quod intellectuales substantiæ vitam habent indeficientem ab vniuersa corruptione, morte & materia, & generatione, mundæ existentes.

CONCLVSIO.

¶ *Quæuis substantia intellectualis, & angeli cum simplices sint, incorruptibiles sunt secundum suā naturā.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere angelos secundum suam naturam esse incorruptibiles. Cuius ratio est: quia nihil corrumpitur nisi per hoc quod forma eius à materia separatur. Vnde cum angelus sit ipsa forma subsistens, vt ex dictis patet [e], impossibile est quod eius substantia sit corruptibilis. Quod enim conuenit alicui secundum se, nunquam ab eo separari potest [e]. Ab eo autem cui conuenit per aliud, potest separari, separato eo, secundum quod ei conueniebat. Rotunditas enim à circulo separari non potest: quia conuenit ei secundum seipsum: sed ęneus circulus potest amittere rotunditatem per hoc quod circularis figura separatur ab ære. Esse autem secundum se competit formæ [e]. Vnūquodque enim est ens actu secundum quod habet formam. Materia vero est ens actu per formam. Compositum igitur ex materia & forma desinit esse actu per hoc, quod forma separatur à materia. Sed si ipsa forma subsistat in suo esse, sicut est in angelis, vt dictum est [e], nō potest amittere esse, ipsa igitur immaterialitas angeli est ratio quare angelus est incorruptibilis secundum suam naturam. Et huius incorruptibilitatis signum accipi potest ex eius intellectuali operatione. Quia enim vnūquodque operatur secundum quod est actu, operatio rei indicat modum esse ipsius [e]. Species autem & ratio operationis ex obiecto comprehenditur. Obiectum autem intelligibile cum sit supra tempus, est sempiternū. Vnde omnis substantia intellectualis est incorruptibilis secundum suam naturam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Damasc. accipit immortalitatem perfectam, quæ includit omnimodam immutabilitatem [e]: quia omnis mutatio est quędā mors, vt Augusti. dicit. Perfectam autem immutabilitatem angeli non nisi per gratiam assequūtur, vt infra petebit [e].

¶ Ad secundū dicendū, quod Plato deos intelligit corpora cælestia, quæ existimabat esse ex elementis composita. Et ideo secundū suam naturā erant dissolubilia, secundum voluntatem diuinam semper conseruabantur in esse [e].

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut suprà dictum est [e], quoddam necessariū est quod habet causam suæ necessitatis. Vnde non repugnat necessario nec incorruptibili, quod esse eius dependeat ab alio sicut à causa. Per hoc ergo quod dicitur, quod omnia deciderent in nihilū nisi continerētur à Deo, & etiā angeli,

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ Articulum quintum.* 262 367 Comment.

Titulus clarus est. ¶ In corpore vna conclusio. Angeli sunt incorruptibiles secūdum suā naturā. Probat' dupliciter. Primo sic. omne qd' corrūpitur, per hoc corrūpitur, qd' ei⁹ forma separatur à mā. ergo angeli sunt incorruptibiles. 44 367 tenet cōsequētia: quia āgeli sunt formæ subsistētes, & oīno immateriales: ac ꝑ hoc in eis nō pōt hēre locum separatio formæ à materia. 262 Añs vero ꝓbatur sic. esse ꝑ se cōuenit formæ: ergo inseparabile est à forma. ergo in omni corruptiōe fit separatio à mā. 67 261 Añs primū nūc assumptū probatur ex eo, qd' cuicūq; conuenit esse, cōuenit ratione formæ, vt patet in mā, q̄ 44 maxime distat à forma. Prima vero cōsequentia patet ex ꝑmo posteriorū: & declaratur exēplo rotūditatis circuli & æris, seu circuli ænei. Secūda vero cōsequētia fundatur sup duob⁹: primū est corruptio ē mutatio de esse in nō esse. 312 Secūdum est, in omni corruptione 338 oportet materiā remanere. b 234 Ex his em̄ manifeste sequitur separatio formę à 122 materia: quia cū in oī corruptiōe destruatur aliqd' esse, & esse nō possit separari à forma, oportet qd' eē & forma simul pgāt. & cū ex alia pte i oī corruptiōe oporteat subiectū remanere, necesse est q̄ si corruptio sit, q̄ eē separet' à subiecto remanēte: ac per hoc forma et ab eodē separet'. alioqui corruptio intelligi nō potest.

Quæstio. ¶ *Num esse per se conueniat formæ.*

¶ Circa primā rōnē dubitatio accidit de v̄itate illius ꝓpōnis assumptæ, s. esse per se cōuenit formæ. Hæc em̄ aut est falsa, aut nihil infert ad ꝓpositū. Dupliciter em̄ interpretari potest. Primo vt ly per se, distinguatur contra per aliud, & idē signat quod sine medio seu immediate. Et hoc mō licet sit vera, ꝓpositū tn̄ nō ꝓbat: quia ex hoc non sequitur ipsum esse inseparabile esse à forma. Non em̄ valet, A cōuenit B immediate. ergo inseparabiliter, vt patet de forma respectu mæ, & de albedine respectu superficiei. Obstat etiā huic interpretationi declaratio S. T. ex rotunditate & circulo, &c. Secūdo modo potest accipi ly per se, vt distinguitur contra per accidēs. Et sic ꝓpositio est falsa, tū in doctrina S. T. tū simpliciter. Apud S. T. quid ē esse ꝑ accidēs prædicat' de qualibet forma citra Deū: ita q̄ nec est de essentia alicui⁹ formę, nec fluit

ab illa vt passio: vt superius in q.3.ar.4.dixit: quia nulla res est sibi sufficiens causa quod sit. Simpliciter autem, quia nulla res potest intelligi sub opposito eius quod conuenit per se. Constat aūt quod absq; cōtradictiōe, de quacunq; forma, excepta diuina, potest dici quod non est. igitur esse non per se conuenit formæ. ¶Ad hoc dicitur, quod l[y] per se, vtroq; modo interp̄tari potest. Et quo ad primū modū distinguēdum est de medio, scilicet de media actione & de media forma. ex coniunctione eīn aliquorū immediate, id est sine media forma nō pōt cōcludi in separabilitas, vt obijciēdo probatū est. Quādocūq; vero aliqua duo sic se habēt, quod cōiungūtur vniuersaliter absque media actiōe coniūgēte, tūc illa duo oportet esse inseparabilia abinuicē: propterea, quia quæcunque eadē gñatione gñantur, eadē quoq; corruptione corrūpuntur. Talis autē immediatio actionis nō inuenitur inter materiā & formā, & alias huius modi: qm̄ constat præexistentibus subiectis agens sua actione cōiungere illa. Sed inter formam quācūq; & existētiā rei, nulla media actio iungēs hāc illi: qm̄ non prius fit forma, & per aliam actionem iungitur existere: sed ipsum fieri formæ ad illā coniūctionē terminat, & ꝑpterea inseparabiliter se habent.

non datur intelligi quod in angelis sit aliquod corruptionis principiū, sed quod esse angeli dependeat à Deo sicut à causa. Nō aūt dicitur aliquid esse corruptibile, per hoc quod De⁹ possit illud in non esse redigere, subtrahendo suā cōseruationē, sed per hoc quod in seipso aliquod principium corruptionis habet[e], vel contrarietatem, vel saltem potentiam materiæ.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAPRIMA, de comparatione Angelorum ad corpora, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quæritur de Angelis per comparationem ad corporalia. Et primo de comparatione angelorum ad corpora. Secundo, de comparatione angelorum ad loca corporalia. Tertio, de comparatione angelorum ad motum localem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶Primo, vtrum angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Secūdo, vtrum assumant corpora. ¶Tertio, vtrum in corporibus assumptis exerceant opera vitæ.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrū angeli habeāt corpora naturaliter sibi vnita.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod Angeli habeant corpora naturaliter sibi vnita. Dicit eīn Orig. in lib. periarchôn. Solius Dei id est Patris, & Filij, & Spiritussancti, naturæ illud proprium est, vt sine materiali substantia & absque vlla corporeæ adiectionis societate intelligatur existere. Bernardus etiam dicit in 6. Home. super cant. Demus Deo soli sicut immortalitatem, sic incorporeitatem, cuius natura sola neque propter se neq; propter alium solatio indiget instrumenti corporei. Liquet autem omnem spiritum creatum corporeo indigere solatio. Augus. etiam dicit super Gene. ad lit. Dæmones aërea dicūtur animalia: quia corporum aëreorum natura indigent. Eadem autem est natura dæmonis &

266 ¶Ad euidentiā vero secūdi modi sciendum est quod aliquid cōuenire alicui p se, id est nō p accidens, contingit dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo physice. Vocatur aūt perseitas simpliciter, quæ fundatur super habitudine terminorum absolute sumptorum. Perseitas vero physica, quę fundatur super habitudine terminorum in esse naturali positorum. Exemplum primi. quinarius est impar. Exemplum secundi. Sortes quādoq; corrūpetur. Cōueniunt aūt hæ duæ perseitates in hoc, q quēadmodū quod conuenit alicui per se simpliciter, necessario & inseparabiliter adhęret illi absolute sumpto ita ꝓportionabiliter quod cōuenit alicui p se physice, necessario & inseparabiliter comitatur illud in esse naturali positū. Dicūtur vero quia prædicata per se simpliciter nihil non necessariū supponūt, qm̄ respiciūt substantia absolute sumpta: prædicata vero per se physice supponunt aliquid non necessarium, s. substantia producta fuisse in rerū natura: productio autem rerū nō semper est necessaria, & hoc est, quia talia prædicata respiciunt subiecta in esse physico. Ex hoc autem differunt secundo, quia perseitas prima adeo est necessaria vt oppositum implicet contradictionem. Perseitas vero secunda non est necessaria, nisi necessitate naturalis cursus. & ideo oppositū non implicat contradictionem. Patent hæc oīa dicta de perseitate physica cōparando actualem corruptionem, non nūc, sed qñq; sed per se cōuenit illi ex principijs essentialib⁹: & tñ non implicat cōtradictionem illud nunquā corrūpi, sed illud suæ naturæ dimissum nunquā corrūpi. Et p hoc patet rñsio ad obiecta, quia existere est prædicatū accidentale respectu cuiusq; naturæ citra diuinam, i. non per se simpliciter, & ideo oppositū non implicat cōtradictionem. Dicitur vero prædicatum per se respectu formæ, quia perseitate physica illi coniungitur: qm̄ forma producta necessario comitatur existere. & nō per accidens: & hoc est verum & efficaciter infert propositū. Notandū est aūt & præ oculis hñda dictō hæc: qm̄ & ad theologalia, & ad physica in multis materijs est vtilis & necessaria. Soluitur quoq; ex dictis obiectio de separatione exñtiæ ꝓprie ab aīa Christi producta in rerū natura. Quoniam illa apud S.T. proprium nō habet esse exñtiæ. Iam eīn ex dictis patet quod esse per se & inseparabiliter, comitatur formā productā quantū est ex se, seu sibi dimissam. Anima aūt Christi producta non sibi dimissā est, sed pręuenta à verbo diuino & ad illius esse assumpta est.

2.di.8.ar.ti.1. Et 2. contra. ca. 48.89. & 90. Et po. q.6. ar. 6. Et mal.q. 16. arti. 1. Et spū. ar. 5. Et opus. 211. ar. 3. c.21. Et opus.15.cap. 81

Comment. ¶Secūda rō à signo est ista. Obiectū intellectus est sempiternū, ergo intellectualis substātia est incorruptibilis. Añs ꝓbatur: quia est supra tp̄s. cōsequētia vero, quia intellectionis spēs & rō ex obiecto cōpræhenditur: & operationis modus, operantis essendi modum ostendit: quia vnumquodq; operatur secundū quod est actu.

Annot. ¶Notanda hic sunt duo circa añs. Primo, quod subiectū antecedentis, s. ly obiectū intellectus, dupl'r sumi pōt, s. materialiter pro re obiecta intellectui. Alio mō formaliter, i. ꝓ intelligibili in actu, vt sic prīo mō nō sumit hic, sed secūdo. Secundo quod p̄dicatū añtis, s. ly sempiternū, dupl'r sumi pōt, s. positiue & negatiue. Et quāuis secūdo mō expositum sit indubie verū: & primo mō aliqualiter sit ābiguū, in vtroq; tñ sensu ꝓposito seruit, & magis in primo. Nulli siquidē dubiū est quod intelligibile in actu vt sic, cū abstrahat à motu & mutatiōe, sit immutabile & necessariū, ac per hoc ꝑpetuū negatiue. Siquis quoq; ꝓfundius scrutatus fuerit, inueniet, quod quia intelligibile, vt sic supra temp⁹ & motū, cōsequēs est & quod intelligibile per se loquēdo, vendicet sibi sempiternitatē: quēadmodū motus velocibilitatē in infinitū, ac per hoc accidit intelligibili corrumpi, quia est sic intelligibile, puta in phantasmatibus: & q̄d intelligibile in actu si extra animā inquantū tale existeret, sempiternum positiue secundum suum esse poneretur: qm̄ existere supra tēpus & motū poneretur habere, intelligibile ergo in actu vt sic, si existit, est sempiternum positiue: & si non, est sempiternum per se negatiue.

Annot. ¶Circa cōsequētiā aduerte, quod vis cōsequentię cōsistit in hoc, intelligibile in actu vt sic est supra tēpus, ergo intellectio est eorū quę sunt supra temp⁹, ergo & intellectualis substātia. Prima cōsequētia ꝓbatur, quia rō operationis ex ꝓprio obiecto formaliter sumpto sumit. Si eīn intelligibile vt sic supra motū & tempus eleuat, immobilitatē sempiternitatēq; exposcit: consequēs esse debet, vt intellectionis cōditio ex immobilitate & sempiternitate sumat: ac per hoc ad eundē spectet ordinē. Secunda vero cōsequētia ꝓbat: qa si intelligere est operari hoc modo, s. supra tēpus, & c. ergo modus essendi intellectualis substātię erit etiā supra tēpus & motū, ergo erit sempiternū ens. 365 Aduerte bene hic quòd 414 ex sempiternitate obiecti nō intulimus sempiternitatē operationis: sed illā esse de ordine sempiternorū, id est eleuatā supra 390 tēpus & motū. Et hoc p se loquendo de intellectione vt sic: qm̄ per accidēs contingit, quod intellectio tali mō, s. per phātasmata sit cū cōntinuo 42.11 & tpe. Ex hoc autē quod 443 intellectio sic est eleuata supra tp̄s, signum habemus magnū, quod intellectus vt sic, magis est eleuatus[e], ac per hoc subsistit incorruptibiliter.

angeli. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶Præterea, Gre. in Hom. Epiphaniæ, nominat angelum rationale animal. Omne autem animal componitur ex corpore & anima. Ergo angeli habent corpora naturaliter sibi vnita.

¶Pręterea, Perfectior est vita in angelis, quàm in animabus. Sed anima non solum viuit, sed etiam viuificat corpus. Ergo angeli viuificant corpora naturaliter sibi vnita.

¶SED CONTRA est quod dicit Dion. 4. cap. de di. no. quòd angeli sicut incorporales intelliguntur, ita & immateriales.

CONCLVSIO.

¶*Substantiæ intellectuales & angeli, cum non suscipiant scientiam à sensibilibus, non habent corpora sibi naturaliter vnita.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli non habent corpora sibi naturaliter vnita. Quod enim accidit alicui naturæ, non inuenitur vniuersaliter in natura illa: sicut habere alas, quia non est de ratione animalis, non conuenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis, nec alicuius virtutis corporeę, vt infrà patebit[e]: habere corpus vnitum non est de ratione substantiæ intellectualis inquantum huiusmodi, sed accidit alicui substantiæ intellectuali propter aliquid aliud, sicut humanæ animæ competit vniri corpori: quia est imperfecta & in potentia existens[e] in genere intellectualium substantiarum non habens in sui natura plenitudinem scientiæ, sed acquirēs eam per sensus corporeos à sensibilibus rebus, vt infrà dicetur[e]. In quocunque autem genere inuenitur aliquid imperfectum, oportet præexistere aliquid perfectum in genere illo. Sunt igitur aliquæ substantię perfectæ intellectuales in natura intellectuali non indigentes acquirere scientiam à sensibilibus rebus. Non igitur omnes substantiæ intellectuales sunt vnitæ corporibus, sed aliquæ sunt à corporibus separatæ. Et has dicimus Angelos.

¶Ad primum ergo dicendum, quod sicut suprà dictū est[e], quorundā opinio fuit, q omne ens esset corpus. Et ex hac existimatione deriuatū

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæprimæ, Articulum primum.*

Titulus clarus est. 265

Comment. ¶In corpore articuli vna cōclusio rñsiua, s. angeli non hñt corpora sibi naturalr̄ vnita. Probat sic. Dantur aliquæ substantiæ intellectuales perfectæ non indigentes accipere scientiā à sensibus: ergo dantur substantiæ intellectuales separatæ à corporibus. Tales dicimus angelos, ergo. Añs ꝓbatur: quia in quolibet genere in quo inuenitur imperfectū, oportet præexistere perfectū. Sed in gñe substantiali intellectuali inuenitur aliqua imperfecta indigēs sensibus ad acquisitionē sciæ: quia est potētia in gñe intelligibiliū, vt patet de anima hñana. ergo, &c. cōsequētia vero ꝓbatur sic, in añte duo assumpsimus, s. ly substantiæ intellectuales, & ly pfectę absq; indigētia, &c. Et ideo prīo probat, q̄d inquātū substātiæ intellectuales nō hñt quod sibi cōueniat vniri corpori: deinde probat quod nec inquantū tales substātiæ hoc hñt. Primū ergo ꝓbatur sic: intelligere nō est actus corporis, nec alicuius virtutis corporeæ, ergo esse vnitū corpori non est de rōne intellectualis substātiæ vt sic: ergo nō cōuenit oī intellectuali substātiæ. Ista vltia cōsequētia ꝓbat, qa quod accidit alicui naturæ, nō vl'r inuenit in illa. & declarat exemplo aīatum respectu aīalis. Secundū vero ꝓbat sic: substātiæ intellectuali accidit vniri corpori propter imperfectionem & indigentiā scientiæ, vt patet de anima hominis, sed hæc non inuenitur in substantijs perfectis, &c.

Quæstio. ¶*Num & quo ex eo quod in quocunq; genere imperfectū est, ibi oporteat perfectum præexistere, sequatur, intellectuales substātias à corporibus separatas esse.*

¶Circa añs & eius probationē occurrit triplex dubiū. Primo eīn dubitat de terminis assumptis, s. perfectū & imperfectū, quo in illa ꝓbatione sumātur, quū dicit, in quocunq; gñe inuenit imperfectū, in eodē oportet pręexistere perfectū. Aut eīn hæc propō fundatur super illo principio. Actus est naturaliter prior potentia. Et hoc non: quia veritas illius principij non certificatur nisi ex hoc: quia id quod est in potentia, oportet reduci ad actū ab eo q̄d in actu, quod in proposito nō habet locum. Ex hoc nanq; principio non pōt concludi, nisi aliqua substātia intellectualis quæ sit reductiue in actu aīæ nr̄æ, quæ est in potētia: talis autē est intellectus agēs quicquid ille sit. Aut fundatur super illo alio principio, s. differentiarū eiusdē gñis oportet vnā se hr̄e vt habitū & perfectionē, alterā vero vt priuationem & imperfectionē. Et hoc etiā nō sufficit proposito: qm̄ ex hoc nihil aliud pōt cōcludi, nisi quod datur aliqua substātia intellualis scd̄m nām suæ spēi pfectior aīa hūana. Vtrū aūt illa pfectior spēs habeat sciam cōpletā ex se inditā, aut nō, ex hoc principio nō sufficiēter cōcludit: quia stat esse spēm perfectiorē, & tñ nō hr̄e tali mō sciam, Et cōfirmat hoc ex nā sensitiua: in qua qm̄ īuenit nā sēsitiua imperfecta in aīalib⁹ imperfectis, cōsequēs ē vt dent aīalia pfectiora, i. hñtia virtutes sensitiuas pfectiores. Non tñ ex hoc seq̄t, q̄d dent animalia hñtia spēs sensibiles congenitas siue interiores, siue exteriores. sic ergo erit in ꝓposito. Scd̄o dubitat circa aliū terminū ibidē assumptū, s. ly in eodē gñe. Aut qm̄ sumitur genus stricte. Et hoc non quia sequeretur quòd ista rō nō valeret, nisi ex suppositione q angeli sunt in gñe: quod ab omnibus nō conceditur, imò à Peripateticis discrepare videt. Aut sumitur genus pro coordinatione, iuxta consuetudinē qua solemus dicere in gñe entiū, & in gñe intelligibiliū, &c. Et si sic sumitur, intentū non concluditur, quāuis verū assumatur. Quoniā dicetur, q substātia illa intellectualis perfecta, quā oportet præexistere in genere intellibigiliū, est De⁹ gloriosus: ac p hoc male illatum est, tales dicimus Angelos. 21 Tertio circa ipsum añs dubitatiuncula occurrit: qm̄ in numero plurali dicit, quòd sunt aliquæ substantiæ intellectuales, &c. Et tamē ex probatione adducta nō potest inferri nisi in numero singulari, ergo est aliqua substantia intellectualis perfecta, &c. Male igitur conclusum videtur illud antecedens.

a 267 268 ¶Ad euidentiā harū dubitationū notādū est, q vis ratiōis assumptæ ad probandum añs cōsistit in hoc q qñcunq; datur aliqua natura distinguibilis per plures modos, aut differentias essentiales, necesse est q si inuenitur secundū imperfectiorē modū aut differētiā, q inueniatur etiā secundū perfectiorē. Et huius rō est multiplex: tum quia cū vtrunq; sit possibile, natura nō est magis solicita circa imperfecta, quā circa perfecta. Tum quia imperfectiora sunt propter magis perfecta. Tū qa diuisiua naturæ plurificabilis, aut sunt simul natura, vt patet de differētiis cōdiuidentibus genus ex pōst prædicabilib⁹: aut alterū se habet vt prius, & alterum vt posterius, vt contingit in diuisione analogi: & sic etiam posterius infert prius.

267 2.di.8. art. 2. Et po. q. 6. artic. 7.

266 ¶Hoc igitur stante, dicitur ad primum dubiū, q hic accipitur ꝓpositio ex secundo fundamēto. ¶Et ad obiectionē in oppositum rñdetur dupliciter. Primo, quòd quia hæc duo, scilicet perfectior natura intellectualis quā sit tota aīa humana: & natura intellectualis, ita perfecta q nō indiget acquirere scientiā à sensibilibus, cōuertuntur adinuicē: ideo S.T. efficaciter conclusum antecedēs pro cōstanti dimisit. Et declaratur cōuertibilitas hic ex inferius dicendis: dum manifestabitur in qō.70. aīam intellectiuā propter ipsum intelligere in solo hoīe indigere corpore. Et p[ot]est etiā colligi ex dictis Aristo. in 3. de anima, in fi. & potest rōne probari: sed nolo nūc insistere. Secūdo dicit, q dato, q supra animā hominis essent aliquæ substantiæ intellectuales, nō habētes scientiā inditā à natura, adhuc tamē ratio cōcludit intentū: quoniā habere sciētiā congenitā est mod⁹ possibilis secundū naturā intellectualis substātię, & est perfectus: ergo si dē tur impfecti modi habēdi naturā intellectualē, debet inueniri modus perfectus habēdi eandē: ac per hoc dentur substātiæ intellectuales nō indigētes acq̄sitione sciētię. Et per hoc patet rñsio ad cōfirmationē: q a nō est similis rō in natura intellectuali & sensitiua quo ad hoc, scilicet q in natura intellectuali mod⁹ habēdi illā cū plenitudine virtutis & specierū ab intrinseco est mod⁹ possibilis in natura. Modus vero habēdi naturā sensitiuā sic pfectā q habet etiā spēs sensibiles inditas, est mod⁹ impossis in natura: & ideo rō ꝓcedit in natura ītellectuali, nō aūt ī sensibili. ¶Ad secundā dubitationem dicitur, quòd quomodocūque sumatur genus, intentum cōcluditur. Tum quia Deus non clauditur in coordinatione substantiarum intellectualium: quoniam non est pars vniuersi, sed bonū separatū eiusdē: vt dicitur in 12. met. tex. 52. Tū quia restringēdo minorē, scilicet in genere intellectualiū substantiarū conditarum, nihilominus sequitur propositum, vt patet discurrēti. ¶Ad tertium dubium dicitur, quòd numero plurali vsus est San. Tho. nō ex vi rationis huius præcisæ: sed ex hac ratione simul & supradictis in præcedente quæstio. de numero intellectualium substantiarum.

Quæstio. ¶*Num quod accidit, non vniuersaliter conueniat.*

¶Circa probationem illius consequentiæ, scilicet, accidit, ergo nō conuenit vniuersaliter, dubitari potest: quia non videtur necessaria. Quoniam stat aliquid accidere alicui, & tamen conuenire omni: nihil enim prohibet colorem, vel quoduis aliud accidere animali: & tamen inueniri in omni animali.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd accidentia, id est prædicata accidentalia sunt in duplici ordine: quædā sunt accidētalia & superiori & inferioribus: quædam vero sunt accidētalia quidē superiori, essentialia tamē & constitutiua inferiorū: vel cōsequentia essentialiter constitutiua inferiorū, vt rationale vel risibile, respectu animalis est accidens: respectu vero hominis est essentiale. Quū ergo dicitur q accidens alicui naturæ nō cōuenit ei vniuersaliter, vera & necessaria propositio est de accidēte secūdo mō. Vera etiam vt in plurib⁹ de accidēte vt primo mō. Et quia S.T. de accidēte secūdo mō loquebat, ideo nō solū ex ꝓ̄is, sed ex necessariis ꝓcessit.

videtur, q aliqui existimauerūt nullas substantias incorporeas esse nisi corporibus vnitas: adeo quòd quidā etiā posuerūt Deū esse animā mundi[e]: vt Aug. narrat in 7. de Ciui. Dei. Sed quia hoc fidei catholicæ repugnat, quæ ponit Deū super omnia exaltatū, secundū illud Psal. Eleuata est magnificētia tua super cælos. Ori. hoc de Deo dicere recusans, de aliis secutus est aliorū opinionē, sicut & in multis aliis deceptus fuit, sequēs antiquorū Philosophorū opiniones. Verbū aūt Ber. potest exponi q spirit⁹ creati indigeant corporali instrumento, nō naturaliter vnito, sed ad aliqd assumpto, vt infrà dicet[e]. Aug. autē loquitur nō asserēdo, sed opinione Platonicorum vtens, qui ponebant esse quædā aīalia aërea, quę dæmones nominabāt.

¶Ad secundum, dicendū quòd Greg. nominat Angelū rationale animal metaphoricè propter similitudinem rationis.

¶Ad tertium dicendum, q viuificare effectiue simpliciter perfectionis est. Vnde & Deo conuenit, secūdū illud 1. Reg. 2. Dñs mortificat & viuificat, sed viuificare formaliter est substātię, quæ est pars alicuius naturæ, & non habentis in se integram naturam speciei. Vnde substantia intellectualis, quæ non est vnita corpori, est perfectior quàm ea quæ est corpori vnita.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum angeli assumant corpora.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non assumant corpora. In opere eīn angeli nihil est superfluum, sicut neque in opere naturæ. Sed superfluū esset si angeli corpora assumerent. Angelus enim non indiget corpore, cum eius virtus omnē virtutē corporis excedat. Ergo angelus nō assumit corpus.

¶Præterea, Omnis assumptio ad aliquā vnionem terminatur: quia assumere dicitur quasi ad se sumere. Sed corpus non vnitur angelo vt formæ, sicut dictum est[e]. Ex eo autem quòd vnitur sibi vt motori, non dicitur assumi: alioquin sequeretur quòd omnia corpora mota ab angelis, essent ab eis assumpta. Ergo angeli non assumunt corpora.

¶Præterea, Angeli non assumunt corpora de terra vel aqua: quia non subito disparerēt. Neque iterum de igne: quia comburerent ea quæ contingerent. Neque iterum ex aëre, quia aër infigurabilis est, & incolorabilis. Ergo angeli corpora non assumunt.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Ciui. quòd angeli in assumptis corporibus Abrahæ apparuerunt.

CONCLVSIO.

¶*Cum angeli corpora non sint, nec ea naturaliter vnita habeāt, & interdum corporibus visa sint: nonnunqnam corpora assumere illos non dedecet.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd quidā dixerunt angelos nunquā corpora assumere: sed omnia quæ in scripturis diuinis legūtur de apparitionibus angelorum, contigisse in visione prophetiæ, hoc est secundum imaginationem. Sed hoc repugnat intentioni scripturæ. Illud enim quod imaginaria visione videtur, est in sola imaginatione videntis. Vnde nō videtur indifferēter ab oībus. Scriptura autē diuina sic introducit interdum angelos apparentes, vt communiter ab omnibus viderētur. Sicut angeli apparentes Abrahæ visi sunt ab eo, & tota familia eius, & à Loth, & à ciuibus Sodomorum. Similiter angelus qui apparuit Tobiæ, ab omnibus videbatur. Ex quo manifestū fit huiusmodi cōtigisse secundum corpoream visionē, qua videtur id quod positum est extra vidētem: vnde ab omnibus videri potest. Tali autem visione non videtur nisi corpus. Cū igitur angeli neq; corpora sint[e], neq; habeant corpora naturaliter sibi vnita, vt ex dictis patet[e], relinquitur quòd interdum corpora assumant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non indigent corpore assumpto propter seipsos, sed propter nos, vt familiariter cum hominibus conuersando demonstrent intelligibilem societatem quam homines expectant cum eis habēdam in futura vita. Hoc autem quod angeli corpora assumpserunt in veteri testamento, fuit quoddā figurale indicium, quòd verbū Dei assumpturū esset corp⁹ humanum. Omnes enim apparitiones veteris

¶*Quomodo valeat hæc probatio, angeli non indigent corpore ad intelligendum, ergo sunt separati à corpore.*

Quæstio. ¶Circa probationē cōsequētiæ, quo ad secūdā partē dubitari posset, quòd nō nisi vnus modus excluditur quo substātia intellectualis corpus naturaliter vnitū habere potest, illa scilicet, q aīæ humanæ cōpetit. Posset eīn aliquis dicere, quòd insufficiēter cōcluditur separatio nalis à corpore ex hoc, nisi ꝓbetur, quòd null⁹ ali⁹ mod⁹ est possibilis, quod cū S.T. nō fecerit, insufficienter conclusisse videtur.

¶Ad hoc dicit, quòd formaliter loquēdo de substātia intellectuali & tota eius latitudine per se, id est de oībus substātiis intellectualib⁹, & inquātū intellectuales sunt, & inquantū sic vel sic intellectuales sunt: sufficiens fuit ꝓcessus S.T. qm̄ hoc tm̄modo cōtingit, intellectualē operationē egere corpore, scilicet ꝓpter acquisitionē scientiæ & seruitiū phātasmatū, vt cōtingit in hoīe. Et quia S. T. formaliter de substantia intellectuali loquebatur, ideo hoc vno modo excluso pertransiuit. Et vere sapiēter processit: qm̄ dato quòd alicui substātię intellectuali, puta aīę cæli, vel alicuius corporis ac rei, aliunde posset cōpetere naturalis vnio ad corpus: nihilominus rō ista in suo perseuerat robore: qm̄ si in latitudine intellectualiū discurrendo per oēs differētias intellectualitatis vt sic, nō inuenitur vnio ad corpus, nisi propter imperfectionem vis intellectualis: cōsequens est vt præinueniatur pfecta vis intellectualis absque indigentia corporis. Et sic interpretandus est processus S.T. 166 266

¶Sed cōtra hāc rñsionē quāuis subtilē instari potest: qm̄ vt ex vi istius ꝓcessus non potest inferri, quòd sunt substantiæ tales à corporibus separatę simpliciter, sed inquantum intellectuales sunt. Diceret autē quispiam, quòd cum hoc stat, quòd sint coniunctę corporibus aliunde, puta quia motiuę seu operatiuæ sunt ad extrà. Ad hoc dicitur quòd opinari talem causam vnionis ad corpus, non est rationabile circa omnes substantias intellectuales: quamuis circa aliquas sit fortè dubium propter earum imperfectionem: oportet enim tales esse tam limitatæ & imperfectę virtutis motiuę, vt non nisi coniuncto secundum esse organa applicari possunt immediate: cæteris autem mediante illo. Vnde si substantia intellectualis inuenitur secundum hunc gradum imperfectum, necesse est quòd prænueniatur secundum gradum perfectum, in quo vis operatiua ad extra sit proportionalis virtuti intellectiuæ, quòd scilicet vtraque sit eleuata, ita quòd neutra egeat coniuncti secundum esse corporis adminiculo. Quia ergo intentio San. Tho. erat concludere particularem, scilicet quòd aliqua substantię intellectuales sunt separatæ à corporibus, non discutere vniuersalem, scilicet an omnes substantiæ intellectuales perfectæ secundum scientiam sunt separatę à corporibus: imò inferius quæstioni. 70. vertetur in dubium. Et per istammet rationem quam vsus est, excludebatur obiectio ista, pro quanto obstaret illi particulari, & ista instantia sumpta est à conditione extra latitudinem intellectualitatis, vt sic: & idcirco ab intendente processum ex vi intellectualitatis potuit silentio pertransiri. Secundo potest dici quòd instantia ista quamuis possit facere ambiguitatem simpliciter, non potest tamen hanc parere, stantibus supradictis de numero angelorum, quòd tantus est numerus talium substantiarum, & quòd nō sunt propter mouere: necesse est enim vt latitudo earum attendatur nō penes mouere, sed penes intelligere. Tertio potest dici, quòd intentio S.T. est quidem concludere specificatiuam hanc, scilicet quod angeli quantum est ex meritis intellectualitatis eorum, sunt separati à corporibus. Affirmare autem simpliciter hanc, scilicet angeli sunt separati à corporibus: nec hoc vitiosum est. Tum ex parte medij quo vsus est de perfecto & imperfecto, quod eadem ratione infert illam præiacentem, vt in prima responsione dictum est. Tum ex parte illatæ conclusionis: qm̄ esse intellectiuum est principale & essentiale. Esse vero motiuum quasi accidentale & secundarium est: vtpote ratione primi conueniēs. Ac per hoc si essentiale præcipuum non exigit corpus, & vnibile esse corpori, sit de numero essentialiū, consequens est vt aliquę tales sint non egentes corporibus, iuxta secundā rñsionē. Tum ex parte dicendorū inferius, vbi de eis, inquantū motores, erit sermo. Nunc eīn cum de substantia eorū sit sermo, & substātialia rerū ex operatione principali pensanda sint, & cætera suis propriis locis discutienda: sat est ostendere quod operatio propria & essentialis earum ducit ad ponendam substantiā earū posse ita eleuatā, q corpore nō egēt. Ac per hoc hic simpliciter dici potest, q separatæ sunt à

sunt à corporibus. In substantialibus enim nõ differunt possibile & necessarium.

a ¶ *Super quaestionis quinquagesimaeprimae Articulum secundum.*

Annot. Titulus quo ad quid nominis, nihil aliud exigit nisi notari duo. Primo ly assumere, quod significat ad se sumere, id est ad suipsius manifestationem, & non ad sua opera peragenda. Secundo, scripturae consuetudo attendenda est: in qua introducũtur angeli in corporibus apparentes.

Comment. ¶ In corpore tria facit. Primo refert quandam opinionem Rabbi Moysi. Secundo improbat eã. Tertio respondet quaesito vnica conclusione.

¶ Quo ad primum opinio illa dicit duo, scilicet, & quòd angeli non assumunt corpora. Et q̃ ea quae dicuntur in scripturis de corporea apparitione angelorũ, intelligũtur de imaginatia tantum apparitione.

¶ Quo ad secundũ arguitur contra vltimum dictum sic. Cõmuniter, visum ab omnibus videt visione corporali, qua videtur illud quod est positum extra videntẽ: sed angeli corporaliter apparentes fuerunt visi communiter ab omnibus: ergo. Maior patet ex differentia inter visionẽ corporalem exteriorem & imaginariã ex parte obiecti: quia pura imaginaria terminatur ad obiectũ: intra oculorũ vero visio terminatur ad obiectum extrinsecum. Et ex hoc sequitur alia differẽtia: quia visum imaginatie, vt sic, solũ est in imaginante, & consequenter sibi soli apparet, Visum autem oculis, quia extra videntẽ existit, ab omnibus cõiter videri potest. Minor vero ex scriptura probatur, de angelis: quia apparuerunt Abrahae, Loth & Tobiae.

¶ Quo ad tertium cõclusio rñsiua est ista: angeli interdum assumunt corpora Probatur sic, quòd est substãtia, quę non est corpus, nec habet corp⁹ naturaliter vnitum, & quãdoq; videtur visione corporali, interdum assumit corpus: Angeli sunt huiusmodi: ergo. Minor nota est ex hoc articulo & praecedẽtibus: & similiter maior.

testamenti ad illam apparitionẽ ordinatae fuerunt, qua filius Dei apparuit in carne.

¶ Ad secundum dicendũ, quod corpus assumptum vnitur angelo, non quidem vt formae, neque solum vt motori, sed sicut motori repraesentato per corpus mobile assumptum. Sicut enim à sacra scriptura proprietates rerum intelligibilium sub similitudinibus rerum sensibilium describuntur: ita corpora sensibilia diuina virtute sic formantur ab angelis, vt congruant ad repraesentandum angeli intelligibiles proprietates. Et hoc est angelum assumere corpus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet aër in sua raritate manens non retineat figuram neq; colorem: quando tamen cõdensatur, & figurari & colorari potest: sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumunt corpora ex aëre, condensando ipsum virtute diuina, quantum necesse est ad corporis assumendi formationem.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli in corporibus assumptis opera vitae exerceant.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in corporibus assumptis opera vitę exerceant, angelos enim veritatis non docet aliqua fictio. Esset autem fictio, si corpus ab eis assumptum quod viuum videtur, & opera vitae habens, non haberet huiusmodi. Ergo angeli in assumpto corpore opera vitae exercent.

¶ Pręterea, In operibus angeli non sunt aliqua frustra, frustra autem in corpore assumpto per angelũ formarentur oculi & nares, & alia sensuum instrumẽta, nisi per ea angelus sentiret. Ergo angelus sentit per per corpus assumptũ. Quod est propriissimum opus vitae.

¶ Praeterea, Moueri motu processiuo est vnum de operibus vitae, vt patet in ij. de anima manifeste autẽ angeli apparent in assumptis corporibus moueri. Dicitur enim Gene. 18. quod Abraham simul gradiebatur deducẽs angelos qui ei apparuerant. Et angelus Tobiae quęrẽti, Nosti viam quę ducit in ciuitatem Medorum, respõdit, Noui, & omnia itinera eius frequenter ambulaui. Ergo angeli in corporibus assumptis frequenter exercent opera vitae.

¶ Praeterea, Locutio est opus viuentis. Fit eñ per vocem, quę est sonus ab ore animalis prolatus, vt dicitur in ij. de anima. Manifestum est autem ex multis locis scripturę, angelos in assumptis corporibus locutos fuisse. Ergo in corporibus assumptis exercent opera vitae.

¶ Praeterea, Comedere est proprium opus animalis. Vnde Dominus post resurrectionem in argumentum resumptae vitae cum discipulis manducauit, vt habetur Lucae vlti. Sed angeli in assumptis corporibus apparentes comederunt, & Abraham eis cibos obtulit: quos tamẽ prius adorauerat: vt habetur Gene. 17. Ergo angeli in assumptis corporibus exercent opera vitae.

¶ Praeterea, Generare hominem est actus vitae. Sed hoc competit angelis in assumptis corporibus. Dicitur enim Gene. 6. Postquàm ingressi sunt filij Dei ad fil. hominum: illaeq; genuerunt, isti sunt potentes à seculo viri famosi. Ergo angeli exercent opera vitae in corporibus assumptis.

¶ SED CONTRA, corpora assumpta ab angelis, non viuunt, vt suprà dictum est[e]. Ergo nec opera vitae per eos exerceri possunt.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli in corporibus assumptis opera quaedam vitae exercere valent quo ad id in quo communicant cum corporibus non vitalibus, nõ autem quo ad illud quod proprium viuentium est.*

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ quaedam opera viuentium habent aliquid commune cũ aliis operibus. Vt locutio, quae est opus viuentis, cõuenit cum aliis sonis inanimatorum, inquantum est sonus: & processio cum aliis motibus, inquantum est motus. Quantũ ergo ad id quod est cõmune vtrisq; operibus, possunt opera vitae fieri ab angelis per corpora assumpta: non autem quantum ad id quod est proprium viuentium: quia secundum Philosophũ in libro de som. & vigi. cuius est potentia, eius est actio. Vnde nihil potest habere opus vitae quod non habeat vitam, quae est potentiale principium talis actionis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q̃ sicut non est contra veritatem, q̃ in scriptura intelligibilia sub figuris sensibilibus describuntur: quia hoc non dicitur ad struendum quòd intelligibilia sint sensibilia, sed quòd per figuras sensibilium propietates intelligibilium secũdum similitudinem quandam dantur intelligi: ita non repugnat veritati sanctorum angelorum, quòd per corpora ab eis assumpta videntur homines viuentes, licet non sint. Non enim assumũtur, nisi vt per proprietates hominis & opera hominis, spirituales proprietates angelorum, & eorum spiritualia opera designentur. Quod non ita congrue fieret, si veros hoĩes assumerent: quia proprietates eorum ducerent in ipsos homines, non in angelos.

¶ Ad secundum dicendum quòd sentire est totaliter opus vitae. Vnde nullo modo est dicendum quòd angeli per organa assumptorum corporum sentiant: nec tamen superflue sunt formata. Non enim ad hoc sunt formata, vt per ea sentiatur, sed ad hoc vt per huiusmodi organa virtutes spirituales angelorum designentur: sicut per oculum designatur virtus cognitiua angeli, & per alia membra aliae eius virtutes, vt Dio. docet vlti. ca. cae. hierar.

¶ Ad tertium dicendum, quòd motus qui est à motore coniuncto, est proprium opus vitae, Sic autem non mouentur corpora assumpta ab eis, quia angeli nõ sunt eorum formae. Mouentur tamen angeli per accidens, motis huiusmodi corporibus: cum sint in eis sicut motores in mobilibus, quòd ita sunt hic, q̃d nõ alibi. Quod de Deo dici non potest. Vnde licet Deus non moueatur motis his in quibus est, quia vbiq; est: angeli tamen mouentur per accidens ad motum corporum assumptorum. Non autem ad motum corporum caelestium: etiamsi sint in eis sicut motores in mobilibus: quia corpora caelestia non recedunt de loco secundum totum. Nec determinatur spiritui mouenti orbem locus secundum aliquã determinatã partẽ substantiae orbis, quae nunc est in oriente, nunc in occidẽte, sed secũdum determinatum situm: quia semper est in oriente virtus mouens[c], vt dicitur in 8. Phisi.

¶ Ad quartum dicendum, q̃ angeli proprie non loquuntur per corpora assumpta, sed est aliquid simile locutioni, inquantum formant sonos in aëre similes vocibus humanis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd nec etiam comedere, proprie loquendo, angelis conuenit, quia comestio importat sumptionem cibi conuertibilis in substantiam comedentis. Et quamuis in corpus Christi post resurrectionem cibus non conuerteretur, sed resolueretur in praeiacentẽ materiam: tamen Christus habebat corpus talis naturae, in quod posset cibus cõuerti. Vnde fuit vera comestio. Sed ci-

Comment. a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimaeprimae Articulum tertium.*

Titulus clarus est in corpore articuli.

¶ In corpore articuli vna conclusio responsiua, scilicet angeli per corpora assumpta possunt operari quaedam opera vitae quantũ ad id in quo cõmunicant cum corporibus non vitalibus, non autẽ quantũ ad id quod est proprium viuentium conclusio ista & declaratur & probatur. Declaratur quidem quantum ad distinctiões quas supponit. Probat vero quantum ad vltimã particulam. Distinctiones sunt istae: operationum quaedam est vitalis, quae scilicet est ab anima inquantum anima: & quaedam non vitalis, quae scilicet est à natura tantum, vt motus sursum vel deorsum. Operationum rursus vitaliũ quaedam habent aliquid commune cum non vitalibus, & aliquid proprium inquantum vitales sunt, quaedam vero nihil habent commune cum nõ vitalibus. Exemplum vtrunq; habetur in litera. Probatio vero vltimae particulae est, quia eius est actio cuius est potentia, vt dicitur in li. de Somno & vigilia: sed angelorũ in corporibus assumptis non est potentia ꝓpria animae: ergo nec actio.

268
2.di.8.art.4. Et po.q.6.ar.8. Et quol.3. articu.5.

& 1
269
267

Annot. ¶ Circa distinctionẽ secundam & primam partem conclusionis simul dubium occurrit. Quoniam quũ assignatur talis distinctio, aut intendit, q̃ in quibusdam operationibus inueniantur duo realiter distincta: alterum cõe vitalibus, & non vitalibus, & alterũ proprium vitalibus: aut quòd illa duo sint secundũ rõnẽ tantũ distincta, queadmodũ superius & inferius. Si primo modo, falsum apparet, qñ operationes oẽs animae sunt simplices, & nõ cõpositae ex duabus realiter distinctis. Si secundo modo falsum quoq; videtur: quia in hoc nõ differunt operationes animae inter se, qñ omnes operationes animae cõmunicant cũ operationibus inanimatorum in aliquo praedicato cõi, & sic distinctio est nulla.

¶ Ad hoc est dicẽdum, q̃ intentio S. Th. (vt patet ex q. 6. de potentia Dei, arti. 8.) est loqui de duobus realiter distinctis, nõ tamen cõponentibus operationẽ, sed cõcurrẽtibus ad ipsam. Ita quòd sensus distinctionis est, quod operationũ vitaliũ quaedã sunt cõmunicantes cum non vitalibus in effectu, seu termino: quãuis differant in principio. Quaedam vero sunt quae nec in prĩcipio, nec in termino, seu effectu cõicant cum non vitalibus. Primae sunt locutio & motus processiuus, & generatio: quorũ terminĩ seu effectus sunt diuisio aëris, motus localis & alteratio: quae possunt etiã per actiones non vitales causari. Secundae vero sunt, sentire, nutriri, & reliqua, quae non solum ab anima sunt, sed ad animatum corpus, vt sic terminentur.

Annot. ¶ Circa probationẽ conclusiõis, aduerte diligẽter quòd ex ista rõne sufficienter cõcludit, quod angeli nullũ op⁹ vitae, absolute loquẽdo in corporibus assumptis exercẽt eo quòd nullã potentiã vitalẽ in assumpto corpore habent. Et sic neq; locutio, neq; motus progressiuus vere competit angelis. Sed quia quarũdam actionũ vitaliũ terminus potest fieri sine actione animae, ac per hoc sine potẽtiis animae, vt verberare aërem, & moueri localiter: ideo talia opera vitae angelis p̃ corpora assũpta attribuũtur: nõ secũdũ quod opa vitae, nec secũdũ q̃ talia opa vitae, sed secũdũ multitudinẽ effectus, id est, attribuuntur eis opera similia istis vitalibus quo ad effectum. Similia autẽ dico nõ metaphorice, sed proprie, 270 quemadmodum album albo simile est. Nam metaphorica similitudine omnia opera vitae eis attribui possunt.

¶ Circa dicta Sanct. Tho. in hac materia hic & in q. de potentia loco allegato, dubium occurrit: ex eo quòd ponit generationem in genere operum vitalium communicantium cum non vitalibus, sed separat eam à corporibus assumptis Angelorum: quia materia corporalis non obedit Angelis ad transmutationẽ formalem. Hoc enim non videtur verũ: quia gñatio vitalis terminatur ad animatũ inquãtum animatum est: b & cõsequẽter dato quòd non cõcurrant, transmutatio formalis esset disconueniens Angelo: & est sub altero genere operationum vitalium.

¶ Ad hoc dicitur, quòd distinctio ibidem facta à San. Tho. quamuis potuisset fieri amplior, restricta tamen est ab eo ad opera quae sunt ab eadem anima in eodẽ numero ab his quę nõ sunt huiusmodi. Et sic generatio quę terminatur ad animã non eandem numero, sed specie, posita est in secundo membro, & exclusa propter aliã causam. Non contradicit tamen his amplior distinctio, qua animae opera distinguuntur in ea quę incipiunt ab anima, & terminantur ad animam, siue eandem numero, siue non: & ea quę tantum incipiunt ab anima. Et sic generatio & nutritio ex duplici capite excluduntur, scilicet & quia terminantur ad animatum vt sic: & quia sunt trãsmutationes formales.

bus assumptus ab Angelis neque cõuertebatur in corpus assumptum, neque corpus illud talis erat naturae, in quod posset alimentum conuerti. Vnde non fuit vera comestio, sed figuratiua spiritualis comestionis. Et hoc est quod angelus dixit Tobiae 12. Cum essem vobiscum, videbar quidem manducare & bibere, sed ego potu inuisibili, & cibo vtor. Abraham autem obtulit eis cibos, existimans eos homines esse, in quibus tamen Deum venerabatur, sicut solet Deus esse in Prophetis, vt August. dicit. 15. de Ciui. Dei.

¶ Ad sextum dicendum, quòd sicut Augustin. dicit 15. de Ciui. Dei, multi se expertos, vel ab expertis audisse confirmant, Syluanos & Faunos (quos vulgus incubos vocat) improbos saepe extitisse mulieribus, & earum expetisse atque peregisse concubitum. Vnde hoc negare impudentiae videtur. Sed angeli Dei sancti nullo modo sic labi ante diluuium potuerunt. Vnde per filios Dei intelliguntur filij Seth, qui boni erant. Filias autem hominum nominat Scriptura eas quae natae erant de stirpe Cain. Neque mirandum est quòd de eis gigantes nasci potuerunt. Neque enim omnes gigantes fuerunt, sed multo plures ante diluuium quàm post. Si tamen ex coitu daemonum aliqui interdum nascuntur, hoc non est per semen ab eis decisum, aut à corporibus assumptis, sed per semen alicuius hominis ad hoc acceptum, vtpote, quòd idem daemon, qui est succubus ad virum, fiat incubus ad mulierem: sicut & aliarum rerum semina assumunt ad aliquarum rerum generationem (vt Augusti. dicit 3. de Trinit.) vt sic ille qui nascitur, non sit filius daemonis, sed illius hominis cuius est semen acceptum.

QVAESTIO QVINQVAGESIMASECUNDA, de comparatione Angelorum ad loca, in tres Articulos diuisa.

DEINDE quaeritur de loco Angeli.

¶ Et circa hoc quaerũtur tria.

¶ Primo, vtrũ angelus sit in loco. ¶ Secundo, vtrum possit esse in pluribus locis simul. ¶ Tertio, vtrum plures Angeli possint esse in eodem loco.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum Angelus sit in loco.*

Comment. a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimaesecundae Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo facit. Primo rñdet quaesito vnica conclusione. Secũdo ex ipsa conclusione deducit quasi tria corollaria.

¶ Quo ad primum conclusio est ista, Angelus est in loco: aequiuoce tamen respectu corporis. Probat sic secunda pars directe, Corpus est in loco per contactum quantitatiuum: ergo Angelus est in loco per contactũ virtualem. tenet consequentia: quia in Angelo non est quantitas dimensiua.

¶ Quo ad secundam partem, tres proprietates corporis inquantum locati excludit à locatione Angeli, scilicet commensurationem, situationem, & continentiam passiuam, vt clare patet in litera.

¶ Circa probationem positae conclusionis aduertenda sunt duo. Primo, quod licet formaliter quaeratur, an Angilus sit in loco, intentio tamen theologorum quaerentium est quaerere de modo quo Angelus est in loco, quia hoc tantum cadit sub dubio. Et idcirco Sanct. Thom. de prima parte conclusionis non nisi implicite curauit, & secundae directe respondit. Secundo quod vis conclusionis San. Thomę consistit in hoc, omne quod est in loco, ratione suae quantitatis est in eo: quantitas autem est duplex, virtutis & molis. Igitur quòd habet quantitatem molis, ratione illius locari potest. Quod autem caret illa, non nisi propter quantitatem virtutis in loco esse potest. Rursus cum neutra quantitas actualiter sit ratio essendi in loco, nisi per actualem coniunctionem eius in loco: cõsequens est, vt quemadmodum corpus actualiter non locatur nisi tactu quantitatiuo coniungatur loco: ita res spiritualis actualiter non est in loco, nisi quantitas virtutis contactu virtuali coniungatur loco. Ac per hoc aequiuoce vtrunque locati dicitur.

Quaestio. ¶ *Num Angelus sit in loco per contactum virtualem secundum actum primum vel secundum.*

¶ Circa dicta occurrunt multa dubia. Et primo dubitatur circa conclusionem quid intendat Sanc. Tho. per contactum seu applicationem virtualem. Aut enim intendit aliquem actum primum, aut secundum. Si actũ primum, aut absolutũ, aut respectiuum. Si actum secundum, aut immanentem, aut transeuntem. Sed nihil horum quatuor potest dici. ergo. Quòd enim non sit actus primus absolutus, probatur dupliciter, Primo quia omne absolutum in Angelo aut est substantia, aut qualitas omnino immaterialis, ac per hoc abstrahens à loco. Secundo quia tactus virtutis secundum actum primum attenditur penes esse, ac per hoc penes coniunctionem quae est inter formam & materiam, siue substantialem, siue accidentalem: inter eas quidem, cum non nisi forte per accidens sit quantitatiuus actus per se loquendo, virtualis tãtum contactus est secundum esse substantiale vel accidentale. Constat autem nihil Angeli dare vel recipere formaliter esse à loco. igitur. Quòd autem non sit actus primus respectiuus, ex eo probatur: quia omnis respectus de nouo adueniens alicui, sequitur aliquam mutationem: non autem apparet quae & qualis est illa mutatio, quã sequitur haec forma respectiua. Quoniam non est necesse, quòd sequatur fieri secundum substantiã, neque quantitatem, neque qualitatem, neque motũ localem: quia nõ est necesse quòd Angel⁹ fiat in loco, nec quòd moueatur ad locum, ad hoc quòd sit in loco. Patent haec, si supponatur, Angelos creatos fuisse ante creaturam corpoream, vt multi doctores tenuerunt. hac enim hypothesi facta saltem cõditionaliter, patet quòd creata postmodum creatura corporea, Angeli non coeperunt esse in loco per hoc tãtum, quòd locus qui non erat est: quia nõ esset maior ratio ex hoc quare hic esset in hoc loco: & ille in illo: Nec oportuit moueri tũc motu locali, quia nusquam erat. Moueri enim localiter praesuponit esse in loco. Quòd vero non sit actus secundus immanẽs, patet. Tũ quia omnis actio immanens Angeli est omnino immaterialis. Tum quia intelligere aut velle locum, non sufficit quòd a b aliquis sit in loco. Quòd demum non sit actio transiens, multipliciter probari potest. Primo ex eo quòd omnis actio transiens est cum motu, aut mutatione formali, vel locali subiecti, in q̃d transit: non facile autem est fingere quomodo aliquid horum conuenit angelo respectu caeli empirei. Secundo quia hoc videtur contra Sanctum Thomam in quol. quolibeto primo, quaestio. secunda, artic. primo, vbi b 39 expresse exponens illam propositionem, scilicet Angelus est in loco, solum per operationem dicit, quòd si per operationem intelligimus motionem, quòd propositio non est vera: si vero per operationem intelligimus quamcunque vnitionẽ virtutis, propositio est vera: aliud igitur apud ipsum significat in hac materia contactus virtutis, quàm actionem transeuntem.

¶ Tertio contra hoc sunt sex argumenta Scoti in secundo sent. distinct. 2. q. 6. quae habes à Capreolo distin. 2. q. 1.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis, quantum tribuere dignabitur qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, sciendum est, quòd omnes & Philosophi & Theologi concedentes Angelos esse substantias immateriales, conueniunt in hoc, quòd Angelus est in loco non per quantitatem molis, nec per contactum quantitatiuum, sed per quantitatem & contactum virtualem. Et rursus in hoc etiam conuenire omnes videntur, quòd contactus ille sit relatio praesentiae Angeli ad locum causaliter vel formaliter. Sed differentia opinionum & difficultas consistit in assignando quòd sit illius praesentiae fundamentum. Excedit enim euidentia eius humani ingenij capacitatem: propterea, quia ex sacris eloquiis habemus Angelos alicubi esse: & non apparet quomodo tangant illum locum. Propterea quinque hic videnda occurrunt. Primo, quot modis ex sensibilibus imaginamur rem locatam praesentem esse loco. Secundo, quae praesentia inter numeratas sit certa, & quae dubia. Tertio applicabimus ad Angelos. Quarto videbimus quae sit mens Sancti Thomae, & sic respondebitur quaesito. Quinto satisfiet obiectionibus.

¶ Quo ad primum, praesentia rei existentis in loco ad locum est duplex, scilicet circunscriptiua & diffinitiua. Prima importat commensurationem partium quantitatiuarum locati ad partes loci. Secunda vero importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, id est, esse ita hic quòd non alibi. Et haec subdiuiditur in praesentiam substantialem, & praesentiam causalem. Vocatur autẽ praesentia substantialis, relatio praesentiae, qua formaliter substantia etiã indiuisibilis praesens est ita huic loco, quòd non alij: etiamsi nullam causalitatem habere posset respectu loci. Causalis autem praesentia secundum triplicem statum causae

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Angelus non sit in loco. Dicit enim Boẽ. in lib. de Hebd. Communis animi conceptio apud sapientes est, incorporalia in loco non esse. Et Aristo. in 4. Physi. dicit, quòd non omne quod est, est in loco, sed mobile corpus. Sed Angelus non est corpus (vt suprà ostensum est[e].) Ergo Angelus non est in loco.

269
1.di.37.q.3.arti.1.& 2.& 2.di.6.art.3. Et po.q.3.art.19.& quo.11.q.1.
263

¶ Praeterea, Locus est quantitas positionem habens. Omne autem quod est in loco, habet aliquem situm: sed habere situm non potest conuenire Angelo, cum substantia sua sit immunis à quantitate, cuius propria differentia est positionẽ habere. Ergo Angelus nõ est in loco.

¶ Praeterea, Esse in loco est mensurari loco, & contineri à loco, vt patet per Philosophum in quarto physicorum. Sed Angelus non potest mensurari neque contineri à loco: quia continens est formalius contento, sicut aër aqua: vt dicitur in quarto Physicorum. Ergo Angelus non est in loco.

¶ SED CONTRA est, quòd in collecta dicitur, Angeli tui sancti ha. in ea, nos in pace custo.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus non est in loco nisi secundum contactum virtualem, nec commensuratur, nec continetur à loco.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Angelo couenit esse in loco: aequiuoce tamen dicitur Angelus esse in loco vt corpus. Corpus enim est in loco per hoc, quòd applicatur loco secundum contactum dimensiuae quantitatis. Quae quidem in Angelis non est, sed est in eis quantitas virtualis[e]. Per applicationem igitur virtutis Angelicae ad aliquem locum qualitercunque, dicitur Angelus esse in loco corporeo. Et secundum hoc patet, quòd non oportet dicere quòd Angelus commensuretur loco, vel quòd habeat situm in continuo, hoc enim conuenit corpori locato, prout est quantum quantitate dimensiua. Similiter etiã non oportet propter hoc quòd contineatur à loco. Nam substantia incorporea sua virtute contingens rem corpoream, continet ipsam, & non continetur ab ea. Anima enim est in corpore vt continens, & non vt contenta[e]. Et similiter Angelus dicitur esse in loco corporeo, non vt contentum, sed vt cõtinens aliquo modo. ¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

causæ effectiuæ distinguitur in triplicem, scilicet in præsentiam ordinis, & præsentiam approximationis, atque præsentiam operationis. Appellatur autem præsentia ordinis relatio proportionis, quæ est inter agens & patiens: quando sunt in potentia proxima præparata & immediata, sufficienteque ad opus, exclusis omnibus impedimentis. Præsentia vero approximationis vocatur relatio approximationis immediate agentis in patiens immediate: quę præuenit actionem ordine naturæ saltem. Præsentia autem operationis dicitur relatio agentis ad passum immediate inseparabilis ab actione: ita quòd vel est ipse respectus in actione importatus: vel non est sine illo. Possunt autem hi tres modi præsentiæ causa exempli declarari in nauta & naui. Est enim primo nauta præsens naui pręsentia ordinis, existentis inter virtutẽ suã, & nauẽ, vt gubernabilis ab ipso est. Et deinde præsens eidẽ secundũ approximationẽ, dum ipse prius natura intelligitur approximatus naui, quàm operetur. Tertio sic præsens naui secundũ actualẽ operationem, siue hæc relatio præsentiæ concomitans operationem sit idem quod relatio mouentis ad motum, siue ab illa distinguatur, vt dictum est. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ sciendũ est, quòd harũ quinq; pręsentiarũ tres tantũ sunt certæ, scilicet circunscripta, & ordinis, & operationis. Aliæ autem duę ambiguę valde sunt, & coincidunt, & propter eas est vniuersa hæc difficultas. De præsentia quidem circunscriptiua laborare non oportet: quia est nota ad sensum. Præsentia vero ordinis ex hoc conuincit̃, quòd si nullũ corpus esset, & vna substãtia intellectualis posset aliquid recipere ab alia: antequã intelligeretur agere vna in aliam, esset inter eas ordo actiui ad passium: quo altera passet potentia proxima expedita & præparata agere, & altera recipere. Hæc enim præsentia consequitur rationes potentiæ actiuæ & passiuæ proxime deductis impedimentis, &c. Et inuenitur tam in corporalibus, quã in spiritualibus. Præsentia vero operationis manifesta est, oportet enim agens immediatũ immediatione suppositi indistans esse à patiente, quandiu agit, vt patet 7. Physi. longo processu. Ambiguitatẽ vero habẽt reliquæ duæ præsentiæ propter rationes ex vtraque parte. Et pro parte quidem affirmatiua præsentiæ substantialis ratio est potissima. Quia talis præsentia non est res impossibilis: cum non implicet contradictionẽ, substantiam esse sic præsentem. Loco igitur ponenda est in q̃one tam difficili. Antecedẽs declaratur, nõ solũ de possibili, sed de facto, sic. Substantia particularis, puta hæc terra locata in hoc loco, puta in hoc vase, si per intellectũ separaretur ab ea sua quantitas, nihilominus esset ita in hoc vase quòd nõ alibi, qđ est habere relationẽ pręsentiæ substantialis ad hunc locũ. Datur ergo præsentia substantialis, qua substantia indiuisibilis præsens est loco, seclusa omni habitudine actiui & passiuum, vel econuerso. Pro parte vero negatiua est: quia positio ista nõ est intelligibilis. Omnis enim respectus, siue intrinsecus, siue extrinsecus adueniens, exigit aliquod fundamẽtum. Sed talis respectus præsentiæ substantialis nullũ habet fundamentum. ergo fictio est ponere ipsum. Maior probatur. Tum inductiue. Tum quia aliter voluntarie posset quilibet respectus cuilibet attribui: ex quo fundamentũ nullũ requirendũ est, quod sit ratio quare hoc sibi cõueniat respectu actus vel potentiæ. Tum quia respectus omnis, aut conuenit omni enti, aut aliquibus. Si omni enti, assignanda est eius ratio ex ente inquantum ens: vt patet de respectu intelligibilitatis & appetibilitatis. Si quibusdam, assignanda est ratio quare illis potius quàm aliis ex fundamento in illis, & non aliis inuento. Tum quia posset certum respectũ habere, est prædicatum demonstrabile de re: quãuis habere illum in actu sit forte contingens: ergo habet in subiecto causam necessariam, per quam à priori infertur, & per quam inest illi: alioquin contingenter inesset. Causa autem illa aut fundamentum est, aut ex ipsa illud habetur. Minor vero probatur: quoniam aut fundamentum talis respectus est aliquod absolutũ inuentũ in pura substantia: aut absolutum cum aliquo extrinseco connotato. Sed neutrum potest poni. ergo. Quòd enim non sit absolutũ aliquod, patet distinguendo ea quæ in pura substantia inueniuntur, scilicet ratio substantiæ, & limitatio eiusdem, & similiter virtus eius & limitatio eiusdem. Substantia enim inquantũ substantia, hunc non fundat respectum. Tum quia non omnis substantia potest illũ fundare. Tũ etiã quia ponẽtes illũ, fatentur iuxta articulũ Parisiensem 218. quòd substãtia nõ est ratio essendi in loco diffinitiue. Inquantũ vero limitata siue ad genus, siue ad speciẽ, siue ad singulare, hoc etiã non habet: quoniã æquiuoce dicitur limitatio de determinatione essentiali seu entitatiua, & de determinatione ad locum. Modi enim entis & differentiæ essentiales & indiuiduales contrahunt ad tale & hoc ens, & nõ ad ens in loco seu locabile: nisi quũ contrahitur ens per quantũ quantitate mobilis. Tunc enim manifeste cõtrahitur cõsequẽter ad locabile. Per alios autẽ entis modos cum per se primo non contrahatur ad locabile, oportet assignare quomodo consequenter contrahatur, & cũ non possit assignari, restat quòd sit fictio, simile quoq; iudiciũ est de virtute substantiæ, quæ ponitur eadẽ realiter cum substãtia & limitatione eius: quoniã limitatio virtutis entitatiua est limitatio ad talẽ & tantũ effectũ, non localis. Quòd autẽ fundamentũ & ratio talis respectus non sit substãtia cõnotato aliquo alio, probatur. Tale extrinsecũ non potest esse nisi aut negatio aut relatio: sed relatio non est: quia iterũ de illius fundamento quęrendo eadẽ redibit q̃ó. Negatio vero nõ apparet ad propositũ, nisi indistantiæ: vt putari forte possit q̃ substantia indistãs à loco fundat præsentiæ relationẽ ad locũ. Sed hoc nihil est: quia talis negatio cõuenit substantiæ indiuisibili etiã nusquã existẽti: vt patet. & sic substantiã nusquã existentẽ contingeret esse præsentẽ huic loco. ac per hoc esset nusquã, & esset hic, quod implicat contradictionem. Si hæc vera sunt, patet quòd imaginatio ponentiũ talẽ respectũ, in falso fundatur. Credit enĩ quòd queadmodũ hæc aqua existens in vase, habet duo, scilicet q̃ sit ibi diffinitiue, & sit ibi circũscriptiue: ita habeat duo fundamẽta, scilicet quãtitatẽ fundantẽ circunscriptionẽ, & substantiã fundantẽ diffinitionẽ. Cum tamẽ ex prædictis habeatur, quòd vnũ tantũ est hic fundamentũ, s. quantitas: mediante qua hæc aqua & diffinitur & circunscribit̃ hic. Et ex hoc vlteri⁹ sequitur, quòd queadmodũ hęc aqua secluso colore implicat cõtradictionẽ quòd sit visibilis: ita seclusa quãtitate, quòd sit locabilis. Et hoc loquẽdo, vt modo loquimur de substantia seclusa omni virtute actiua & passiua quocũq; modo. Et sic positio illa est impossibilis simpliciter. Ad exemplum quod adducitur de hac aqua existente in vase remota per intellectũ quantitate, &c. dicitur, quòd imaginatio in hoc decipitur: quoniã seclusa quãtitate, aqua illa nusquã remaneret: quoniã nullã habitudinẽ haberet ad locum. Sed restaret cum negatione distantiæ ab illo loco, & quocunq; alio. Et propterea non oportet quærere quò ierit: sed vas plenũ aëre reperiretur aqua indiuisibili reddita, & nusquã existẽte. Nec hoc est mirabile. Sed cõsequẽs ad hypothesim factã. Sicut si poneret̃ à Sorte remoueri quantitatẽ, oporteret cõsequẽter fateri quòd nõ haberet partes integrales, scilicet cor, hepar, caput, &c. quia remaneret substãtia indiuisibilis: & tamen imaginamur, q̃ remaneret Sortes. Vnde istis imaginationibus non est credendum. Pro parte quoq; affirmatiua præsentiæ approximationis agentis ad passum, præuenientis actionem potissima ratio: quia agens agere in passum immediatum, & agens esse simul cum passo immediato, sunt aliud & aliud: & inter se habent naturæ ordinem. Et cum actio non sit prior simultate, relinquitur quòd simultas est prior actione. declarantur singula. Primũ: quia quum dicitur ex 7. Physico. quòd oportet agens & patiens immediata esse simul (si esse simul nihil aliud est quàm illud agere & hoc pati, dicendum oportet agens & patiens esse simul) nihil aliud diceremus, quàm, oportet agens agere, & patiens pati: quod est ridiculum. Differunt ergo hæc inter se. Deinde declaratur secundũ, scilicet q̃ sint hæc ordinata inter se: quia vbi est pluralitas sine ordine, ibi est cõfusio. Demũ declaratur tertiũ, scilicet q̃ actio nõ sit prior simultate: qm̃ nõ ideo agens proximũ est passo quia agit: sed quia approximatũ est passo, ideo agit. Pro parte vero negatiua est, quia talis præsentia præueniens operationem, aut coincidit cum prædictis, aut est vna fictio. Quoniã vel vtrumq;, scilicet agens & patiens est corporeũ, aut vtrumq; spirituale, aut alterũ spirituale, & alterũ corporeũ. Si vtrunq; est corporeũ, simultas præueniẽs actionẽ, est quãtitatiuus cõtactus, vt patet in 7. Phi. hæc autẽ ad præsentiã circunscriptionis pertinet. Si vero vtrunq; est spirituale, etiã si fingendi daretur licẽtia, simultas præueniens actionẽ est præsentia ordinis, non cuiuscunq;, sed talis, scilicet immediati, &c. Et merito: quia vt Augu. docuit: hoc facit ordo in spiritualibus, quod situs in corporalibus. Et propterea sicut approximatio agentis ad passum in corporibus attenditur secundum situm: ita in spiritibus secundum ordinẽ. Si autẽ alterum est spirituale, & alterũ corporeũ, approximatio ista nõ potest fingi quòd sit situalis: quia spirituale incituabile est. Oportet ergo quòd coincidat cũ approximatione ordinis & approximatione secundũ substantiã. Nõ facile enĩ esset tertiũ quid fingere. Et si prędicta vera sunt, ita quòd pręsentia substãtialis sit fictio, restat vt sola pręsentia ordinis intelligi possit præueniens operationem. Et sic ista præsentia approximationis coincidit cum præsentia ordinis, & addit in corporibus præsentiam secundum contactum quantitatiuum, aut pura fictio est si aliquid aliud esse dicatur. Rationi autem pro parte affirmatiua adductæ satisfit ex nunc dictis: concedendo q̃ simultas agentis & passi sit aliud ab operatione, & q̃ sit prior natura quã operatio. Sed negatur, quòd sit aliud quid quã præsentia ordinis in cõmuni loquẽdo. Descẽdẽdo autẽ ad corporalia, negatur q̃ sit aliud à præsentia ordinis & situs. hæ enĩ duæ sufficiunt ad hoc, quòd illud immediate agat, & illud immediate patiatur. Situalis quidem præsentia requiritur, quia quanta sunt: ordinis vero, quia actiua & passiua sunt. Et quoniam vtriusq; huius ambiguitatis tractatæ pars negatiua rationi magis est consona, & ex notis nobis resolute intellectum quietare videtur: ideo partem negatiuam tenendam arbitror. Et sic tres tantum præsentias acceptabimus secundum situm, secundum operationem, & secundũ ordinẽ.

¶ Sed dubiũ circa præsentiã secundũ operationem remanet, an formaliter in cõi loquẽdo inter agens in actu, & patiens præter relationes agẽtis & patientis, sit relatio præsentiæ ad inuicẽ: præsentiæ dico, non preuenientis, sed concomitantis operationẽ: qua relatione ipsum agens formaliter dicatur præsens passo, & ecõuerso. Si enĩ ponitur cũ talis præsentia sit relatio æquiparãtiæ, ac per hoc exigẽs fundamentum eiusdem rationis in vtroq; extremo, surgit q̃ó de fundamẽto eius, & deinde de inseparabilitate eius ad operatione. Nec video qũo possit his quæstionibus satis fieri stantibus supra dictis. Si vero nõ ponitur, nullas patiemur angustias, quoniam nulla est necessitas eam ponendi. Ex ratione nanque agentis & patientis vt sic, nullam oportet consurgere aut concomitari relationem æquiparantiæ. Et ex hoc habetur ratio ad partem negatiuam: quia pluralitas sine necessitate ponenda non est. Sufficit ergo inter agens & patiens, Primo esse simultatem secundum præsentiam ordinis, secundo secundum operationem. Et in corporibus accidit tertia secundum quantitatiuum contactum. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, dicendum breuiter est: licet quidam, de quorũ numero est Scotus in secundo sen. dist. 3. posuerint Angelũ esse in loco, per præsentiã substantialem: penes quã etiã attendi dicunt approximationem agentis ad patiens: quia tñ præsentia huiusmodi volũtaria ac sine rõne ponit̃, imò cõtradicit notis nobis ex sensibus, vt ex dictis patet, & Angeli substãtiæ sunt incorporeæ & immateriales: & cõsequẽtur à pñtia situali alienæ: nõ nisi duob⁹ modis pñtes esse possunt loco, scilicet secundum pñtiam ordinis, vel secundũ pñtiam operationis. Hęc de tertio.

¶ Quo ad quartum, circa intentionem Sanc. Tho. diuersimode à diuersis dicitur. Quidam in duabus propositionem consistere eius opinionem putant. Prima est, sola operatio transiens est Angelo ratio essendi in loco. Secunda est, substantia Angeli est sic cõiuncta huic loco, q̃ est ab alio loco distans. Imaginantur enĩ q̃ queadmodũ quantitas est ratio substãtiæ corporeæ, quòd sit in loco: & cum hoc ipsa substantia corporea mediante quantitate est in loco sic, q̃ vere ab alio loco distat, & alteri propinquior est. Ita operatio transiens sit ratio Angelo q̃ existat in loco, ipse tamẽ Angelus per illã ad locum diffinitur: ita quòd à remotiori magis distat loco, quàm à propinquo. Quidam autem primę propositioni non consentiunt. Sed dicunt quòd vel operatio transiens vel quæcunq; relatio per modũ operationis transeuntis significata est Angelo ratio essendi in loco propter verba Sanct. Tho. ex quolibetis adducta. De secunda vero proportione affirmant primam partem, scilicet q̃ substantia Angeli est coniuncta loco, & non solum operatio eius. Fundãt autem vtriq; secundam propositionem super verba S. Th. expresse in 3. parte 52. art. 2. dicentis q̃ anima Christi fuit in loco inferni dupliciter, scilicet per operationem, & per substantiam: in aliis vero per operationem, seu effectum tantùm. Et in quolibeto 6. arti. 2. Respondens argumento primo tali. Si Angelus ageret per imperium voluntatis, posset agere ita in propinquum sicut in distans: & sic non oporteret ipsum descendere de cælo in terram, vt hic operaretur: dicit q̃ quia oportet mouens esse simul cum mobile quod ab eo mouetur: vt dicitur in 7. Phy. ideo oportet substantiam Angeli aliqualiter coniungi rebus quas mouet. Ex his clare habetur, q̃ etiam apud substantias spirituales modus essendi in loco per substantiam distinguitur à modo essendi in loco per operationem, & quòd vterq; conuenit substantiæ spirituali. Quinetiã ex secunda autoritate videtur haberi distantia & propinquitas quæ posita est in secunda propositione. Mihi autem dicendum occurrit, quod tria quęrãtur: ratio essendi in loco, res existens in loco, & modus secundum distantiam & propinquitaten. Primum apud Sanct. Th. est quantitas virtualis tangens locum. Tactus autẽ iste nihil aliud est, quàm præsentia secundum operationem, & præsentia ordinis, siue vtraq; simul concurrat, siue altera. Sed diligenter aduertenda sunt hic duo. Primo, q̃ pręsentia ordinis non distinguitur à pręsentia operationis, sicut potentia ab actu secundo: sed potius quemadmodum habitus ad actu secundo. Non enim ex hoc q̃ Angelus potest operari alicubi, dicitur ibi esse. Sed supra posse addit præsentia ordinis ex parte substantiæ Angeli negationem situalis distantiæ, eo modo quo sibi potest cõuenire, vt inferius dicetur. Ex parte vero intellectus cognitionem practicam talis operis in hoc corpus vt à se exercendi. Ex parte vero potentiæ executiuæ, expeditionem: ita quòd potentia sua nec detineatur seu impediatur virtute aliqua superiori, nec occupata sit ad opus aliud: sed ad hoc parata promptaque habeatur. Ex parte autem voluntatis electionem prædictæ præparationis ad hoc opus in hoc corpus exercendum. Hæc enim est ratio habitus, vt cum voluerit quis, operetur. Secundo sciendum est, quòd quemadmodum operationum duplex est genus, (quoniam quædam sunt cum continua exteriori actione, vt mouere: quædam vero interposita actione exteriori sunt contentæ, vt præsidere, custodire, & his similia.) Ita dupliciter contingit Angelos præsentes esse loco secundum operationem. Vno modo, quia

actualiter exteriori operatione attingũt corpora. Alio modo, quia actualiter attendunt & vacant vt cœpta bene succedant, quamuis non continue exteriori operatione aliquid ibi agant. Et hoc modo Angeli custodientes homines, & præsidẽtes prouincijs aut locis, dicuntur ibi esse. Non enim qui custodit aut præsidet, oportet quòd semper in cũstodito aut subito aliquid faciat: sed quòd semper vigilet, studeat & vacet ad hoc,

ARTICVLVS. II.

a ¶ *Vtrum Angelus possit esse in pluribus locis simul.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Angelus possit esse in pluribus locis simul. Angelus enim non est minoris virtutis, quàm anima, sed est simul in pluribus locis, quia est tota in qualibet parte corporis, vt Augusti. dicit. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ Præterea, Angelus est in corpore assumpto, & cum assumat corpus continuum, videtur quod sit in qualibet eius parte. Sed secundum partes eius considerantur diuersa loca. Ergo Angelus est simul in pluribus locis.

¶ Pręterea, Damas. dicit quod vbi Angel⁹ operat̃, ibi est. Sed aliquãdo operat̃ simul in plurib⁹ locis, vt patet de Angelo subuertente Sodomam. Ergo Angelus potest esse in pluribus locis simul.

¶ SED CONTRA est quod Da. dicit quod Angeli dũ sunt in cælo, nõ sunt in terra.

& nunc impedimenta amoueat, nunc vero promoueat, nunc euentũ rei expectet occurrentibus prouisurus, &c. De secũdo vero, s. quum dicitur Angelũ alicubi esse: quæ res sit existens in loco: dicitur quòd non solum operatio seu effectus Angeli est in loco, sed ipsa substantia proculdubio. Sed diuersimode. Nam operatio est in corpore, vt perfectio in perfectibili. Substantia vero Angeli est vt res per seipsam, seorsum habens suum subsistere. Locatum enim non est idem secundum esse substantiale vel accidentale ipsi loco, cum neutrum alterius accidens aut substantia quoquo modo sit.

170 Sco. di. 17. q. 3. art. 1. Et q. 4. ar. 1. Et 4. di. 14. q. 2. ... q. 2. ... & po. ... ar. 19.

¶ Sed est aduertendum, quòd sicut dupliciter contingit Angelum operari in corpus, scilicet immediate immediatione suppositi, & mediate: ita dupliciter potest dici esse in loco mediante operatione, scilicet per potentiam, & per substantiam. In corpore enim in quo immediate operatur, est per operationem, & per potentiam: quia attingit illud sua virtute, & per substantiam: quia immediate immediatione suppositi attingit ipsum concurrente negatione distantiæ situalis, vt causa seu conditione, sine qua non. In corpore vero in quo mediate agit, est per operationem, & per potentiam, non autem per substantiam. Tertium autem, scilicet an substantia Angeli existens in loco, distet ab alio loco, distinctione eget. Distantia enim dupliciter sumi potest. Primo proprie pro distantia locali seu situali. Secundo pro distantia inter agens & patiens vt sic, id est in proportione inter hoc & illud vt alterum agat, & alterum patiatur ab eo. Si hoc secundo modo loquimur de instantia, tunc manifeste patet Angelum esse vni loco propinquiorem quam alteri: quia hoc nihil aliud est, quam esse proportionatum agens respectu vnius magis quàm alterius. Si autem loquimur de distantia situali, tunc distinguendũ est, & per se, aut per accidens. At per accidens dupliciter, iuxta doctrinam Phil. 8. physi. tex. 45. & dicenda sunt tria. Primo, quòd Angelus non est per se distans à vt propinquus loco alicui. Secundo, quòd Angelus secundum seipsum non est per accidens distans, aut propinquus alicui loco, quemadmodũ albedo quãta per accidens in vno loco distat per accidens ab alio loco. Tertio, quòd Angelus est per accidens distans, aut propinquus loco alicui secundum corpus in quo est: ita quod distantia non redundat in ipsum Angelum, sed prædicatur de ipso ratione corporis in quo est, & sic est propinquus loco propinquo illi corpori, & distat à distante. Sicut apud Aristo. motor orbis inferioris dicitur moueri per accidens ad motum superioris. Et per hæc patet quomodo diuersa S. T. dicta sint intelligenda. Nam ea quæ dixit in 3. parte de anima Christi, ideo dixit: quia in vna parte inferni immediate operari ipsam posuit, in alijs vero mediate. Non quòd nuntium miserit, sed quia mediante effectu quem in limbo patrum habuit, ad alios descendit: quoniam per virtuosum descensum ad limbum patrum, & damnatos confutauit, & purgandis spem dedit, &c. vt ex verbis S. T. in responsione ad tertium ibidem patet. Potest quoque in vno tantum inferni loco fuisse animam Christi, secundum substantiam intelligi alia ratione, quia scilicet ab alijs partibus erat distans, per accidens. Modo præexposito, & tamen diuinitatis virtute, effectum in illa loca faciebat. Quæ vero in quolibeto 6. dixit propter simultatem ordinis quæ præuenit operationem, & excludit distantiam istam situalem per accidens, dixit. Patet quoque ex his ratio quare S. T. in quolibeto 1. distinxit contactum virtutis ab operatione, quia scilicet contactus virtutis attenditur non solum secundum exteriorem operationem continue exercitam: sed etiam penes studium & attentionem ad cœpta sequenda, &c. Vnde ibidem statim subdit, quod per operationem, non sola motio intelligatur, sed quæcunq; vnitio qua sua virtute contingit corpus: siue pręsidendo, siue continendo. Et intendit non de continentia substantiali, qua in superioribus inferiora naturaliter continentur eminenter: quia sic quilibet Angelus esset vbiq;. Sed de continentia quæ nata est competere formis: quæ est similiter tenere corporis partes, hoc enim modo anima continet corpus, vt dicitur in 1. de ani. tex. 9. in cuius signum ipsa recedente partes defluunt, &c. Assistentia ergo Angeli ad simul tenendum corpus quo ad aliquid esse vel operari, est continentia sufficiens ad hoc quod Angelus ibi dicatur esse. Nec ex his mihi imponas, quod dixerim Angelos locari apud S. T. ex sola pręsentia ordinis, hoc enim adhuc non est habitum. Sed ad hoc tantum peruẽtum est, quod Angelus pręsens est loco dupliciter secundum operationem, & secundum ordinem. Et quod ista præsentia præuenit naturaliter illã, quia est ipsa appropinquatio agẽtis ad patiẽs. Vtrũ autẽ talis præsentia sufficiat ad hoc quod Angelus dicatur esse in loco, crederim ego distinguendũ, quod esse in loco Angelũ, contingit dupliciter. Vno mõ cõplete, & sic nõ sufficit præsentia ordinis. Alio modo incomplete, & sic sufficit. Quũ enĩ sola est præsentia ordinis, inchoata quidẽ est præsentia Angeli ad locũ, sed nõ est cõpleta. Quũ vero actualiter incipit operari, tunc est cõplete præsens. Et secundũ hoc possent diuersa theologorum dicta interpretari, modo de esse in loco cõplete, modo de esse in loco incomplete. De S. T. autem intentione non clare cõstat: quia ipse & in illo 1. quolibet. & hic, notanter dixit, quod per applicationẽ virtutis Angelicę qualitercũq; ad locũ. Angelus est in loco, & cõsequenter cũ hic applicationis modus non sit extra qualitercunq;, inclusus videtur ab eo, & vere sic est exponẽdus, nisi obstet quod applicationis modus de quo loquitur, est talis, quod duo Angeli non possunt simul habere illũ respectu eiusdẽ loci. Videtur aũt quod præsentia ordinis respectu eiusdẽ loci possit pluribus Angelis simul cõuenire. Secũdo potest obstare, quod in respõsione cuiusdã argumẽti in prædicto quolibeto dicitur, quod quo ad esse in loco prius natura est operari quã esse in loco, ergo præsentiã ordinis, quæ prius natura est quã operatio, non tenuit sufficere ad esse in loco: quia sic prius esset in loco, quã operaretur. Sed ad hoc potest dupliciter dici. Primo, quod apud S. T. præsentia ordinis includitur sub pręsentia secundum operationẽ qualitercunq;: quæ ex dictis patet, tripliciter potest variari, vel secundũ continuatã exteriorẽ operationẽ: vel secundũ continuatã attentionẽ: intercepta vero exteriorẽ operationẽ cum reliquis conditionibus (vt suprã dictum est) vel secundũ habitualem applicationẽ, quã importat præsentia ordinis. Et sic cõiter accipiendo operari actualiter vel habitualiter, clare cõstat operari nõ prius esse in loco quam esse: imò sunt idem, sed eo modo quo rõne distinguũtur, operari est prius: quia est ratio essendi in loco. Secundo potest dici, quod responsio S. T. intelligẽda est formaliter, id est vt euacuat vim argumẽti: dato etiã quod per solã operationẽ actualiter exercitã. Angel⁹ esset in loco, quicquid de hoc sit: oportet enĩ respõsionẽ illã ab omnibus admitti, quicquid sit de conclusione. Vnde & Sco. in 37. di. 1. fingẽs præsentiã immẽsitatis inter Deũ & vbiq;, fatetur quod prius natura potentia Dei habet terminũ suæ operatiõis, quàm eius immensitas terminũ compræsentẽ. De primo vero obstaculo q̃d dicendũ sit in 3. ar. huius q. discutietur. Satis ergo nũc sit nosse, quod relatio præsentiæ substantiæ spiritualis ad locũ, semp pertinet ad actionẽ, vel etiã passionẽ transeuntẽ actualiter vel habitualiter exercitam. Quantum ego capere hactenus possum, hæc de quarto.

¶ Quo ad quintum vt dictũ iam est, Scot. multipliciter contra S. Th. arguit, quæ quoniam diffuse à Capreolo tractantur in 1. q. 2. dist. secundi. sen. breuiter perstringẽda duxi. Et primo arguit quod detur præsentia substãtialis dupliciter, Primo ad hoĩem: quia S. T. in hac prima parte q. 8. ar. 1, hãc posuit, & nũc negat. ergo. Deinde simpliciter, virtus operatiua Angeli, aut se habet mediate, aut immediate ad actionẽ in loco si mediate quæratur de illo medio, & sic deinceps, si immediate ergo substantia operantis est immediata loco, & habetur intẽtum.

¶ Sed ad hoc patet responsio ex dictis. Ad primũ quidẽ ex dictis in 8. Ad secũdum vero ex nunc ostensis: conceditur enim immediatio suppositalis, & indistantia localis: vtraque enim est conditio præsentię, tam secundũ ordinẽ quã secundum operationẽ. Ad has enim tñ ratio illa ducit, & non ad aliquã positiuam præsentiam substantialem: vt arguens fingit, & nulla hac ratiõe probauit, sed supposuit.

¶ Secundo arguit, quod operatio non sit ratio Angelo essendi in loco tripliciter. Primo ducendo ad inconueniens tripliciter, scilicet quod Angelus frequenter esset nusquam: quia in cælo empireo nihil operatur. Et quod Angelus mouens cælum, esset in toto cælo, quia totum primo mouet, quia est sibi proportionatum: ita quod si adderetur stella orbi, moueret cum labore, secundo cæli. textu 71. Et quod Angelus esset in loco cõmensuratiue, quia operatio sua est in loco cõmensuratiue per accidens, & ipse non nisi per eam ibi est. Secundo ostensiue, ratio essendi in loco est in Angelo formaliter. Alioquin Angelus non esset formaliter in loco. Sed operatio transiens non est in Angelo formaliter, ergo. Tertio autoritatibus Damasceni: quæ dicunt Angelum operari & esse in loco. ergo aliud est operari, & aliud esse in loco in Angelo: alioquin superflue vtrunque diceretur.

¶ Sed ad hæc quoque ex dictis facile respondetur. Primum quidem, quod reputatur inconueniens, scilicet Angelum nusquam esse: non inconuenit. Imò vt Arist. primo cæli. tex. 100. dixit, entia illa beata non sunt apta esse in loco. Quod vero in argumento miscetur de operatione circa cælum empireum, potest multipliciter solui. Primo quod Angelos esse in loco empireo, est loquutio Metaphorica: quia sunt in gloria ad quam sanctificatum est cælum empireum. Cuius signum est, quod (vt magister adducit in 2. dist. secundi) dicitur quod cælum illud est plenum angelis, quod non potest nisi Metaphorice intelligi. Secundo, quod Angeli in cælo empireo operantur, sed nos latet qualis est operatio illa. Quod autem à quibusdam dicitur, quod sunt ibi per exornationem, vel aliquid huiusmodi, quod est relatio per modum operationis significata: imaginarie magis quam rationabiliter dictum puto, nihil enim ad q. hanc de modo significãdi qui à nobis fit. Si ergo secundum rem solus respectus sine omni operatione actu vel habitu tangente locum, poni potest in angelo, quo formaliter præsens sit Angelus loco: iam ponitur secundum rem præsentia substantialis superius impugnata iam Angelus ponitur in loco, & non vt operans in operato, & vniuersa quæ dixi mus ruunt. At si quis rationabilem non putant hanc operationis ignorantiam, primam necesse est amplectatur responsionem si autoritatem Gregorij Nazianzeni negare veretur. Ait enim quod abusiue dicimus Angelos esse in loco: si quoniam deberemus dicere quod operantur in loco. Alterius vero inconuenientis sequela negatur: vt enim patet 8. Phy. Motor cæli non est primo in toto cælo, sed in circulo æquinoctiali, cuius motus est velocissimus. Nec in toto illo, sed in loco orientali: vt patet in 2. cæli: quia ibi est dextrum ex natura rei determinatum non materialiter, sed formaliter, vt dicit Auer. & bene. in 2. cæli. con. 15. Nec est querendũ vbi quiescat: quoniam non eget loco, nec quiescit: sed est immobilis omnino. Tertij quoque inconuenientis sequela nulla est, vt patet de se, per accidens enim effectus tali modo non redundat in causam. Imo vt Sanct. Thom. dicit. Angelus est per se in loco simpliciter, sed vt operans.

¶ Ad rationem ostensiuam dicitur, quod licet maior sit vera de esse in loco localiter: non tamen de esse in loco æquiuoce, s. vt operans in eo, vt patet. Ad autoritatem Damasceni dicitur, quod propter nostrum modum intelligendi, quo superiora inferiorum more apprehendimus & nominamus. Cum hic aliud sit operari in loco, & aliud esse in loco: copulauit de illis loquens esse & operari. Vnde ibi non distinguuntur, sed ratione tantum concipiente modum illum per operationis & per modum præsentiæ.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum secundum.* *Annot.*

TItulus clarus est. Hoc tamen in eo notãdum est, quod ly possunt, dicit potentiam naturalem ipsorum Angelorum, & ordinariã ipsius Dei: quoniã hic non examinam⁹ q̃ Dei potẽtia de hac re possit absolute, sed quod rerum ordo habeat.

¶ In corpore articuli quinq; facit. Primo rñdet quæsito. Secundo ex hoc excludit quendam errorem. Tertio remouet quandam obiectionem. Quarto infert quam differẽter corpus, Angelus, & Deus sint in loco. Vltimo ex dictis soluit argumẽta. *Comment.*

¶ Quo ad primum, conclusio responsiua habet tres partes: & hæc est. Angelus non est vbique, sed in vno particulari loco. Et probantur singulæ particulæ. Primo, quod non sit vbique, ex differentia inter virtutem Angeli, & virtutem diuinam. Quia altera est finita, altera infinita. Altera est causa particularis, altera est vniuersalis omnium. Deinde probatur secunda & tertia particula simul, scilicet quod sit in vno loco, & quod sit in particulari loco, sic. Angelus non potest habere nisi vnum effectum particularem. ergo non potest esse nisi in vno loco particulari. Antecedens probatur, quo ad primam partem: quia quodcunque comparatur ad aliquam vnam virtutem, comparatur vt vnũ. Quo ad tertiã vero sic: sicut se habet vniuersum ens ad Dei vniuersalem virtutem, sic aliquod particulare ens, ad virtutem Angeli. ergo. &c. consequentia autem probatur: quia Angelus non est in loco nisi per applicationem virtutis suæ ad locum.

a ¶ *Num & quomodo quoduis comparatum ad aliquam vnam virtutem comparetur vt vnum.*

¶ Circa

Quæstio. ¶Circa hanc partem multiplex dubitatio occurrit. Et primo in probatione secundæ particulæ conclusionis. Quoniam aut ibi assumitur falsum, aut non probatur intentum. Tum ex parte prædicati assumptæ propositionis. Tum ex parte subiecti. Quum enim dicitur, quodcunque comparatur ad vnam aliquam virtutem, comparatur vt vnum, aut est sermo de omni virtute vniuersaliter, aut de aliqua, puta creatura. Si de aliqua, tria inconuenientia sequuntur. Primo quòd assumitur probandum. Secundo quòd male intulisset Sanctus Thomas ex hac propositione proportionalitatem vniuersi entis ad virtutem Dei, & particularis entis ad virtutem Angeli. Tertio 649 quòd esset irrationabilis restrictio, aut saltem ambigua. Quoniam ex duobus capitibus posset forte restringi propositio hæc, scilicet ex differentia inter virtutem naturalem & voluntariam, aut inter virtutem finitam & infinitam. Sed neutra ratione potest restringi: quoniam Angelus etiam est agens à proposito. Ac per hoc si propositio non tenet nisi de virtute naturali, nõ erit ad propositum. Finiti autem & infiniti ratio nihil facit ad vnitatem & pluralitatem effectus: quoniam virtus naturalis siue finita, siue infinita, ad vnum est determinata, voluntaria vero, si- 47 ob ue finita, siue infinita ad opposita se habet, vt patet 10. Met. ergo. Si autē vniuersaliter de omni virtute intelligitur, quæstio emergit. Tum quia ex hoc sequitur, quòd diuina virtus est determinata ad vnum. Tum quia ex hoc etiam sequitur, quòd virtus agens à proposito sit determinata ad vnum.

CONCLVSIO.

¶Cum virtus Angeli finita sit & particularis, Dei vero infinita: non vbique Angelus est, sicut Deus, sed in vno particulari loco diffinitiue.

¶RESPONDEO dicendum, quod Angelus est virtutis & essentiæ finitæ. Diuina autem virtus & essentia infinita est, & est vniuersalis causa omnium, & ideo sua virtute omnia contingit[c], & non solum in pluribus locis est, sed vbiq;: virtus autem Angeli, quia finita est, non se extendit ad omnia, sed ad aliquid vnum determinatum. Oportet enim quicquid comparatur ad vnam virtutem, vt vnum aliquid comparari ad ipsam. Sicut igitur vniuersum ens comparatur vt vnum aliquid ad vniuersalem Dei virtutem, ita & aliquod particulare ens comparatur vt aliquid vnum ad Angeli virtutem. Vnde cum Angelus sit in loco per applicationem virtutis suæ ad locum, sequitur quòd non sit vbique, nec in pluribus locis, sed in vno loco tantum.

¶Circa hoc tamen aliqui decepti sunt. Quidam enim imaginationem transcendere non valentes cogitauerunt indiuisibilitatem Angeli ad modum indiuisibilitatis puncti. Et ideo crediderunt, quòd Angelus non posset esse nisi in loco punctali. Sed manifeste decepti sunt. Nam punctum est indiuisibile habens situm, sed Angelus est indiuisibile extra genus quantitatis & situs existens[c]. Vnde non est necesse quòd determinetur ei vnus locus indiuisibilis secundum situm, sed vel diuisibilis vel indiuisibilis, vel maior vel minor, secundum quod voluntarie applicat suam virtutem ad corpus maius, vel minus. Et sic totum corpus cui per suam virtutem applicatur, correspondet ei vt vnus locus. Nec tamen oportet quòd si aliquis Angelus mouet cælum, quòd sit vbique. Primo quidem, quia non applicatur virtus eius nisi ad id quod primo ab ipso mouetur. Vna autem pars cæli est in qua primo est motus, scilicet pars orientis. Vnde etiam Philosophus in octauo Physico. virtutem motoris cælorum attribuit parti Orientis[c]. Secundo, quia non ponitur à Philosophis, quòd vna substantia separata moueat omnes orbes immediate. Vnde non oportet quòd sit vbique. Sic igitur patet quòd esse in loco diuersimode conuenit corpori, & Angelo, & Deo. Nam corpus est in loco circunscriptiue: quia commensuratur loco. Angelus autem non circunscriptiue, cum non commensuretur loco, sed diffinitiue: quia ita est in vno loco, quòd non in alio. Deus autem neque circunscriptiue, neque diffinitiue, quia est vbique.

¶Et per hoc patet de facili responsio ad obiecta, quia totum illud cui immediate applicatur virtus Angeli, reputatur vt vnus locus eius, licet sit continuum.

¶Secundo dubium est de quali vnitate virtutis sit hic sermo: reali, scilicet an formali, an vtraque simul. Si reali tantum, instantia est manifesta: de virtute generatiua, spiratiua, & creatiua Dei: quæ sunt vna res, & tamen non est determinata ad vnum. Si vero de formali est sermo, tunc propositio quamuis sit vera, non tamen est ad propositum: quoniam ponere multas virtutes formaliter tantum distinctas in Angelis, non inconuenit: puta virtutem motiuam, virtutem custoditiuam, & sic de alijs iuxta diuersas rationes formales effectus. Et sic ex hac ratione non probaretur intentum: quoniam dici posset quòd Angelus quamuis secundum vnam virtutem sit in vno tantum loco: secundum plures tamen est in pluribus locis. Non enim inconuenit vnum & idem agens vti pluribus virtutibus simul, vt patet de anima quæ simul audit & videt, & operationes partis vegetatiuæ & intellectiuæ agit vnica existens apud Sanct. Tho. Et per idem habetur quòd non intelligit de reali & formali simul, hoc enim membrum infertur à præmisso vt patet.

¶Tertio dubium est, de quali vnitate effectus sit sermo, scilicet de formali an numerali. Si de formali, non sequitur intentum: quoniam ex vnitate formali non sequitur vnitas numeralis effectus. Si de numerali, aut intelligitur de vno numero simpliciter, seu omnino, & tunc hoc est falsum. Quia sic sequeretur quòd Angelus non posset mouere simul duos lapillos discontinuos: quoniam motus illorum essent distincti numero à distinctione subiectorum: nec possent dici vnus numero nisi forte secundum quid. Aut intelligitur vnum numero quocunque modo, quo etiam modo aceruus lapidum est vnus, & sic etiam videtur esse falsum. Tum quia sequeretur quòd Deus non posset producere plura numero, vt plura. Tum quia inter Angelum & Deum non esset differentia in producendo simul vnum, aut plura, sed maius aut minus tantum. Et similiter non esset differentia inter eos in existendo in vno aut pluribus locis, sed in maiore aut minore tantum, omnis enim virtus determinatur ad vnum numero secundum hoc. Sed diuina ad vnum, id est totum vniuersum: cæterę vero ad particularia quæque. Hoc autem est manifeste inconueniens: quoniam Deus potest simul plura, vt plura producere, & in pluribus simul esse. Tum quia sequeretur oppositum principalis intenti. Angelum scilicet posse simul esse in pluribus locis. Nam si talis vnitas numeralis possibilis est in effectu ipsius Angeli, cum hæc vnitas non requirat continuitatem: qua ratione potest mouere simul duos lapides distantes ab inuicem per cubitum, pari ratione potest mouere distantes per decem cubitos, cum non sit opus agendo in eos agere simul in distantiam mediam, & sic posset simul mouere duos lapillos, alterum Romæ & alterum in Francia, & consequenter esset in multis locis.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, sciendum est, quod effectus dupliciter potest comparari ad suam causam. Primo, vt obiectum ad potentiam. Secundo, vt effectus ad causam, verbi gratia, calefactum comparatur ad virtutem calefactiuam vt obiectum possibile, & vt effectus executioni mandatus. Primo modo attenditur comparatio inter rationem formalem effectus, & rationem operandi ipsius causæ. Secundo vero modo attenditur suppositum seu indiuiduum ipsum effectus & operatio causæ in actu exercito. His ergo duobus modis cum interpretari posset propositio assumpta, dicitur quod si primo modo interpretetur hæc propositio, æquiualet illi, ab vno inquantum vnum non procedit nisi vnum: quæ de vnitate formali tam causę quàm effectus intelligitur, & est vniuersaliter vera. Quoniam omnis virtus respicit vnam rationem formalem in suo adæquato obiecto: alioquin vna non esset formaliter. Nec ex hoc sequitur, quod potentia rationalis non sit ad opposita: aut quod virtus diuina non possit plura formaliter producere, nisi multiplicata formaliter. Quoniam tam potentia rationalis, quàm virtus diuina, per se primo respicit vnum. Et de potentia quidem rationali ex 10. Meta. patet, vbi dicitur, quòd potentia rationalis per se primo attingit alterum oppositorum: reliquum vero per se secundo. De potentia vero diuina patet, quia per se primo respicit esse. Reliqua vero inquantum sunt essendi modi & participationes, & propterea potest plura producere formaliter sub ente: quemadmodum & visus potest plures colorum species videre, sub vno tamen genere. Et per hoc excluditur instantia de multiplicatione formali virtutis Angelicæ. Dicitur enim quòd in Angelo est vna virtus operatiua, sed eius vnitas formalis non attenditur penes istas rationes formales specificas, sed penes genericam seu analogam aliquam rationem, sub qua comprehenduntur multę specificæ rationes formales. Vnde non solum realiter, sed etiam formaliter eadem est virtus, qua Angelus custodit, præsidet, mouet, & facit 261 quicquid facit. Et sic propositio ista in hoc sensu vera est, non tamen sic principaliter intēta: quoniam vnitatem numeralem loci concludere intendimus. Dixi autem principaliter, quia secundario est sic intēta, quoniam, vt dicitur 5. Meta. quòd est vnum numero per se, est etiam vnum ratione. Quia ergo in secundo sensu propositio hæc est principaliter intenta, ad eius euidentiam sciendum est, quòd quemadmodum ex parte causæ inuenitur vsitata distinctio in causam totalem, & in causas partiales, id est, in causam quæ in suo ordine sola sufficit, & causas quæ plurium concursum requirunt eiusdem ordinis: vt patet de pluribus trahentibus nauem, & de vno solo trahente nauiculam, ita proportionaliter ex parte effectus distingui potest: ita quòd quidam est effectus totalis, & quidam effectus partialis. Ita quòd quemadmodum partiales causæ alicuius effectus dicuntur non quæcunq; duæ causæ etiam eiusdem generis, sed illę tantum quæ & in eodem genere causæ, & in eodem ordine concurrunt ad integrandam vnam illius ordinis causam. Non enim sol & homo partiales causæ Sortis sunt. Sed plures trahentes nauem partiales causæ tractus dicuntur: quia ad integrandum vnum perfecte trahentem conueniunt. Ac per hoc vim vnius causę totalis obtinent, concurrentibus tamen superioribus causis in ordinibus suis. Similiter effectus partiales alicuius virtutis dicuntur, non quicunque duo effectus illius, sed illi tantum qui ad integrandum vnum totalem effectum producuntur. Ac per hoc ratio effectus partialis distinguitur à ratione effectus totalis in hoc, quòd illi necessario fit vt pars alterius, iste vero absolute.

¶Secundo sciendum est quòd effectus totalis ad aliquam virtutem tripliciter comparari potest, scilicet vt defectiuus, vt excessiuus, & vt adæquatus. Verbi gratia, respectu virtutis motiuæ hominis triplex est mobile, aliquod adæquatum, aliquod excedens, & aliquod minus: ita quòd maius illo potest mouere. Tertia distinctio est de fieri simul, vel successiue. Ex his enim tribus distinctionibus habetur interpretatio illius propositionis. Est enim sic interpretanda quodcunque comparatur vt effectus totalis & adæquatus, vel quasi & simul, ad virtutem vnam realiter & formaliter, comparatur vt vnum numero, & sic est vniuersaliter vera de omni virtute siue finita siue infinita, siue naturali siue libera. Vnde & Sanctus Thomas in hoc articulo post hanc propositionem statim subintulit, virtuti diuinæ respondere vniuersum ens, quasi adæquatum effectum. Sed aduertito, quòd licet istæ tres conditiones sint intelligendæ in propositione illa absolute, secunda tamen non est opus si contrahitur ad virtutem Angelicam: quia etiam duos effectus defectiuos, non potest simul producere. Tertia quoque opus non est si contrahitur ad virtutem infinitam: quoniam illa quicquid potest producere successiue, potest etiam producere simul, nisi sit repugnantia ex parte effectus. Nec ex hoc sequitur aliquod illorum trium inconuenientium, quæ obijciendo adducta sunt. Non sequitur primo, quòd Deus non possit producere plura numero vt plura: quoniam illud vnum numero, quod respondet suæ virtuti, vt adæquatus effectus compatitur secum totam latitudinem tam numeralem quàm formalem possibilem. Est enim illud vniuersum ens. Vnde quemadmodum cum determinatione virtutis creatiuæ ad vnum formaliter, id est ad esse, stat quòd possit plura formaliter iuxta plures modos essendi: ita cum determinatione virtutis eiusdem in actu exercito ad vnum numero, id est vniuersum, stat multitudo ista rerum, ex quibus consurgit vniuersum. Nec huic determinationi obstat, quòd Deus possit simul extra hoc vniuersum aliud vniuersum, vel aliam creaturam produxisse. Tum quia vniuersum hoc & quicquid & quotcunque, qualitercunq; separatim & seorsum produci ponantur: necessario partes erunt vniuersi entis: quamuis non essent partes huius, vel illius vniuersi. Propter quod notanter Sanctus Thomas, in litera non assignauit virtuti diuinæ velut adæquatum effectum vniuersum, sed vniuersum ens. Nec dixit, quodcunque fit ab aliqua vna virtute, &c. sed quodcunque comparatur, vt insinuaret quod de adæquato, vel quasi adæquato effectu loquebatur. Qualem constat non esse respectu diuinæ, quodcunque ens factum aut factibile, sed vniuersum ens tantum. Tum quia vt in titulo quæstionis dictum est, de potentia ordinaria hic est sermo, à qua non nisi vnum vniuersum emanare potest, vt effectus adæquatus concludens in se multos defectiuos & partiales effectus. Non sequitur etiam secundum inconueniens: quoniam attingere aliquos effectus partiales contingit dupliciter. Primo secundum id in quo conueniunt tantum. Secundo, secundum ea etiam in quibus distinguuntur, & in hoc

in hoc differunt virtus diuina & angelica, quoniã ãgelica attingit multos effectus partiales secundũ id tantum in quo vniuntur. Virtus vero diuina attingit in omnibus vniuersi partibus, etiam ea in quibus distinguuntur: & ideo angelus vnum tantum numero potest simul facere. Diuina vero plura: quia illa non attingit plura nisi vt vnũ, hæc vero attingit plura, vt vnũ, & vt plura. Propter quod S. Th. in litera vtrunque insinuãs, duo dixit: & conuenientiam virtutis angelicæ & diuinæ, in hoc quod sunt determinatę ad vnã numero & differentiam, in hoc q diuina est determinata ad tale vnum numero. Ex quo sequitur necessario, ipsam attingere plura sub illo vno. Ex hoc nãque quod vniuersum ens attingit, consequẽs est quod multitudo vt multitudo est, attingatur: quoniam de ratione vniuersi est habere non solum multa vt vnum, sed mult vt multa, id est, non solũ id in quo multa conueniũt puta ordinem: sed ea in quibus distinguuntur. Angelica vero virtus est determinata ad vnum tale, ex quo non sequitur multitudo quia ad particulare ens.

271. Matt. 17. q. 3. art. 3. Et po. q. 3. arti. 7. 1. & ar. 19. 1m.

¶Ad tertium demũ inconueniens dicitur, quod quãuis angelus possit mouere duos lapides discontinuos: vt partialia mobilia vnius totalis motus consurgentis ex duabus passiuis partialibus motionibus, non tamen posset mouere eosdem vt duo mobilia totalia, id est quod neutrum moueretur vt cõpars alterius, sicut patet in trahente paruum lignum potenteque trahere simul vnũ aliud æquale. Is enim posset trahere ambo simul, vt duo partialia mobilia eadem actione tacta: non tamen posset dum trahit vnum alia actione, seorsum trahere aliud. Quanta autem distantia intercipi possit inter duos partiales effectus: certum non habemus. Necessarium tamen videtur, quod quemadmodum cæteræ virtutes finitæ naturales habẽt certam sphæram actiuitatis suæ, vltra quam nõ possunt immediatæ operari. Cõtingit enim aliquid simul coagulari, vt dicit de sensu & sensato. Sic virtus angelica habet certã sphæram suæ actiuitatis: infra quã quęcunq; simul moueat, tanq̃ in loco vno existentia respicit. Nec posset illamet simul mouere si alterum eorum extra sphæram actiuitatis suæ poneretur. Et propterea negatur quod sit eadem ratio de parua & magna distantia partialium effectuum inter se. Vnde non sequitur, quod ãgelus possit esse simul in diuersis locis.

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrum plures angeli possint simul esse in eodem loco.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod plures angeli possint simul esse in eodem loco. Plura enim corpora non possunt esse simul in eodem loco: quia replent locum. Sed angeli non replent locum: quia solum corpus replet locum, vt non sit vacuum, vt patet per Philosophum in 4. physic. Ergo plures angeli possunt esse in vno loco.

¶Præterea, Plus differt ãgelus & corpus, quam duo angeli. Sed angelus & corpus sunt simul in eodem loco: quia nullus locus est, qui non sit plenus sensibili corpore: vt probatur in 4. physic. Ergo multo magis duo angeli possunt esse in eodem loco.

¶Præterea, Anima est in qualibet parte corporis, secundum Aug. sed dæmones licet non illabantur mentibus, illabuntur tamen interdum corporibus. Et sic anima & dæmon sunt in eodem loco. Ergo eadem ratione quæcunque aliæ spirituales substantiæ.

¶SED CONTRA duæ animæ nõ sunt in eodem corpore. Ergo pari ratione neque duo angeli in eodem loco.

CONCLVSIO.

¶Cum angeli sint in loco secundum suam virtutē contingentem locum per modum continentis perfecti, impossibile est plures angelos esse in eodem loco, sed vnus angelus in vno tantum loco est.

¶RESPONDEO dicendũ, q duo angeli non sunt simul in eodem loco. Et ratio huius est: quia impossibile est quod duæ causæ completæ sunt immediatæ vnius & eiusdem rei. Quod patet in omni genere causarum. vna enim est forma proxima vnius rei, & vnum est proximum mouens: licet possint esse plures motores remoti. Nec habet instantiam de pluribus trahentibus nauem. Quia nullus eorum est perfectus motor, cum virtus vniuscuiusque sit insufficiens ad mouendum. Sed omnes simul sunt in loco vnius motoris, inquantum omnes virtutes eorum aggregantur ad vnum motum faciendum. Vnde cum angelus dicatur esse in loco per hoc, quod virtus eius immediate contingit locum per modum continentis perfecti, vt dictum est[c]: non potest esse nisi vnus angelus in vno loco.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod plures angelos esse in vno loco, non impeditur propter impeditionem loci, sed propter aliam causam, vt dictum est[c].

¶Ad secundum dicendum, quod angelus & corpus non eodem modo sunt in loco. Vnde ratio non sequitur.

¶Ad tertium dicendum, quod nec etiam dæmon & anima comparantur ad corpus secundum eandem habitudinem causæ, cum anima sit forma, non autem dæmon. Vnde ratio non sequitur.

Quæstio. *¶Num angelus possit esse in loco quantumuis paruo vel magno.*

¶Circa illam propositionem, scilicet angelo potest attribui locus indiuisibilis vel diuisibilis, maior vel minor, secundum quod voluntarie applicat virtutē suam: dubium occurrit. An angelus possit in loco diuisibili quantumcunque paruo, aut quantũcunque magno esse. Sco. enim in 2. sent. dist. 1. q. 6 tenet partē negatiuã & dupliciter probat angelum nõ posse esse in loco quatũcunq; paruo, quãuis concedat in loco punctuali. Primo ex 36. primi Euclidis, vbi dicitur q quicquid potest esse in vno æqualiũ, potest etiam esse & in alio, si sibi figuratio non repugnat. Ex hoc inquit Sco. sequitur q ang[illegible] potest esse in loco quantũcunq; lõgo: quia semper est inuenire quadrangulũ [illegible] æquale cuicunq; quadrato dato. Secundo ratione naturali: quia sequeretur, angelum esse infinitę virtutis. Probatur consequētia: quia determinata virtute angeli ad maximũ locum, posse illam applicare ad maiorem, est aliquantæ virtutis actiuæ: & posse applicare adhuc ad maiorem, est magis & perfectiꝰ posse: & sic in infinitũ. ergo si potẽtia ad locũ quantũcunq; paruiorem se semper transferre, erit virtutis infinitæ S. Tho. aũt tenet in re hac tria. Primo, q pôt esse in loco indiuisibili. Secundo, quod non potest esse in loco quãtũcunque magno: quia virtus eius est finita. Nec potest arbitrium voluntatis suæ efficax esse nisi iuxta vires naturæ. Tertio, & in hoc Sco. discordauit ab eo, q angelus potest esse in loco quantũcunq; paruo: quoniã proculdubio pôt operari in loco quantũcunq; paruo: cum nulla repugnantia sit ex parte effectus, aut virtutis. &c. vt de se patet. Motus enim localis saltem, non determinat sibi minimum locum, vt patet sexto physic. Vnde in quantũcunq; paruo potest causari ab ãgelo.

¶Ad rationes autem Scoti faciliter responderi potest. Ad primam quidē, q nõ est ad propositum propositio Euclidis. Quoniam manifeste loquitur de esse in loco commẽsuratiue, volens quod omne commensurabile alteri æqualiũ sit commensurabile reliquo, nisi figuratio obstet: quod ridiculum est ad propositum reducere. Quamuis etiam posset secundo dici, quod aliud est posse esse in quantũcunq; longo simpliciter: & aliud est posse esse in quantumcunque longo respectu datæ magnitudinis: sicut aliud est posse in infinitum crescere simpliciter, & aliud posse in infinitum crescere secundum partes auferibiles ex data linea, vt patet tertio physi. Quanuis enim longum in infinitum simpliciter nõn posset responderi angelo: quod tamen esset infinite longum per restrictiones assignati quadrati, posset respondere angelo vt locus, Tale enim esset simpliciter finitum secundum longitudinem, & nunquam quacunque excrescentia facta excederet certam quantitatem. Ac per hoc nisi longitudo intantum protraheretur, quod exiret sphæram actiuitatis angeli, qua ratione posset operari in quadratum, posset etiam in quadrangulum. Si autem sphæram actiuitatis exiret, iam habetur ratio quare in illo esse non posset: obstaret enim exitus extra sphæram: quemadmodum Euclides dicit, quod corporali alicui obstaret figuratio.

¶Ad secundam rationē dicitur quod falsum est, maioris virtutis esse ad maiorē & ad maiorem locum se posse applicare, hoc enim non est ex quantitate virtutis, sed ex libertate pendet, vt S. Tho. dicit. Vnde quamuis applicare se ad totum locum sit aliquantæ virtutis, quia nullus effectus potest esse quin ab aliquãta virtute sit: applicare tamen se ad maiorem vel minorem infrà propriam sphęram, non maiorē aut minorem, per se loquendo, exigit virtutem, sed libertatem vsus illius. Et per hoc patet quid secundum S. Th. de ambiguitate quam in fine mouet Scot. tenendum sit. An, s. si angelus est in loco, de necessitate sit in tanto loco determinate, puta vnius palmi: ipse enim reputat vtranque quæstionis partem, nullũ parere inconueniens. Ex dictis autem S. Tho. manifeste sequitur negatiua: ita quòd affirmatiua opposita inconueniẽs induceret: quia sequeretur quòd latitudo virtutis angelicæ non esset libera, sed naturalis: sed quemadmodum applicatio animæ ad corpus, in altero tamen genere causæ.

a *¶Super Quæstionis quinquagesimæsecundæ Articulum tertium.* 269

Annot. Titulus clarus est, ex prædictis. Quæritur enim directe de possibili, secundum rerum potentiam.

Comment. ¶In corpore articuli vnica conclusione respondet quæsito: angeli plures non possunt simul esse in vno loco. Probatur sic. Impossibile est duas causas totales & immeditas simul esse eiusdem effectus. Ergo impossibile est plures angelos esse simul in eodem loco. Probatur antecedens inductiue, & in causis efficientibus & formalibus: deinde ex illa particula, Totalis seu perfecta, excluditur instantia de pluribus immeditate trahentibus nauem. consequentia vero probatur ex eo quòd angelum esse in loco, nihil aliud est, quàm perfecte & immediate continere illum in genere causæ efficientis.

¶Num potentia logica, vel naturali non possint duo angeli esse in eodē loco. *Quæstio.*

¶Circa hanc cõclusionem aduerte, quod dupliciter potest intelligi, scilicet de potentia naturali & de potentia logica. Et si quidem intelligatur de potentia logica, multas habet instantias. Tum quia nulla apparet contradictio, plures angelos virtute diuina alligari vni & eidem loco: imò de facto forte est de pluribus animabus damnatorum æqualis omnino demeriti. Tum quia cõfusio operationum, quamuis sit inconueniens quoddam sequens ex hoc quòd angeli sunt in eodem loco, non liquet tamen quòd sit omnino impossibilis. Tum quia duo corpora simul esse in eodem loco non est sic impossibile: quãuis nisi hoc fide teneremus, diceremus quòd implicat contradictionē. Si vero de naturali potentia intelligitur, tria obstant. Primum est mediũ assumptum à S. Tho. propositio eñ illa. impossibile est duas causas completas immediatas eiusdem ordinis esse simul eiusdē: verificatur de impossibili logico, quoniã fundatur super hoc, q sequerentur aliter duo cõtradictoria. scilicet quòd idem simul dependeret & non dependeret à sua per se causa, patet sequela: quia stante dualitate causarum per se, ex vna parte sequitur, ergo effectus dependet ab vtraque: quia ponuntur illius per se causæ in esse vel fieri. Ex altera vero parte sequitur, ergo effectus à neutra dependet: patet sequela, quia ab illa non dependet, quia seclusa nihil minus esset vel fieret. Sed quamuis alterã earũ seclusa, effectus esset vel fieret: ergo à neutra pendet: ergo implicat cõtradictionem. Secundum est, quia non inconuenit, in vno & eodem loco secundum easdem partes produci simul duos diuersarum rationum effectus ab agentibus diuersarum rõnum: potest enim vnum & idem secundum eandem partem ab vno agente fieri calidum, & ab alio fieri album, & ab alio fieri dulce: simul ergo poterũt, & naturaliter plures angeli in eodem esse loco. Tertium est, quòd secundum hoc præsentia ordinis nõ videtur esse sufficiens ratio existendi in loco: quoniã plures angeli possunt vni & eidem loco præsentes sic esse: quoniam ex hoc non sequitur confusio operationum.

¶Ad hoc breuiter dicitur iudicio meo, quòd conclusio intelligenda est nõ de potentia logica, sed potentia naturali. Moueor autem ad hoc, ex parte medij assumpti à sancto Thoma, quoniam illud medium non habet locum nisi in naturali modo quo angelus est in loco, scilicet per operationem suam. Cum tamen constet dęmones locari per pati, potius quàm per agere. Moueor quoque ex parte conclusionis propositæ in litera; fecit enim categoricam propositionem de inesse, scilicet quòd duo angeli non sunt simul in eodem loco: & non modalem de possibili. Moueor tertio ex cõsuetudine sancto Thoma qui semper proprijs & de proprijs rei de qua agitur, determinare cõsueuit. Quærimus enim hic (vt in titulo diximus) quid rerum habeat, non quid Dei potentia possit. Vnde ad instantias in oppositum dicendum est: & ad primum dicitur dupliciter. Primo, quòd cùm tales duæ causæ se habeant, vt causæ eiusdem rationis solo numero distinctæ, vt patet: dicitur quòd ibi non est contradictio. Tum quia non ab omnibus videtur concedi, quòd hic effectus sit per se ab hac causa, propterea quia posset esse hic & non ab hac causa, vt dicunt. Tum quia concessa perseitate, non sequitur contradictio, sed superfluitas. Nam non sequitur, quòd dependeat ab vtraque & neutra: sed quòd dependeat ab vtraq; inquantũ vniũtur: cũ quo stat, quod ambæ istæ sint falsæ, ab vtraque dependet, & à neutra depēdet. Declarantur hæc, & patent, si fingas duo luminosa eiusdē rationis & virtutis, quæ proxima alicui secundum se totũ medio primo illuminabili perfecte, id est, in summo à quouis eorũ

& vt negetur ista fictio, nec dissimilis sit proposito, penantur per Dei potentiam illa diu luminosa in eodē loco. Tunc quæratur, aut medium illuminatū erit ab altero aut vtroq;, &c. Est enim iste præsens casus de quo disputamus. Vnde cū talis fictio nō implicet cōtradictionem, sed de potētia Dei absoluta posset poni in esse: sequit, quod ponere duas rotales, &c. nō sit impossibile logicē, sed physicē. Quo circa in tali casu illa duo luminosa se haberēt vt partes vnius luminosi superecedentis in duplo vel amplius sua actiuata te potentiam passiuam cui approximatur: a quo constat, quod non secundum partes diuisim, sed vt vniuntur in vno, effectus dependeret, & sic in proposito a duobus agentibus nō vt duo sunt, dependerer, sed vt vniūtur: duo tamen essent. Secundo dicit ur, q̄ aliud est plures āgelos esse simul in eodē loco, & aliud est plures angelos esse naturaliter simul in eodē loco. Primū erit nō implicat contradictionē, dato quōd secūdū implicaret contradictionē propter rationē adductam: & sic posset sustineri iuxta istā distinctionē vtraq; pars. Propter quod S. T. conclusionem quidē de inesse, maiorem autem absolutē de impossibili logico quidem, loquendo de talibus causis vt plures sunt physico qui dem loquēdo de eisdem causis pluribus, sed non inquātum plures. Ad secundum instātiam dicit quōd cū angelus sit per se in loco, vt operans in operato. quēadmodum operata cōungit esse diuersa realiter & formaliter, & tamē esse vnum subiecto ita non inconuenit plures āgelos esse in eodem loco materiali teter, nō tamē formaliter.

¶ Ad tertium dicitur, quōd sicut naturaliter fieri nequit, vt duo agentia naturalia perfecta & eiusdem ordinis, &c. sint æquē approximata immediatē vni & eidem passo secundum eandem rationem: ita naturaliter est impossibile, vt duæ intelligentiæ sint præsentes vni & eidem loco secundum eandem potentiā passiuam, & ratio vtrobique est. Quia tam natura quām intellectus horret superfluitates tanquam otiosas. Vnde nec ex hoc prohibetur præsentia ordinis āsuffi cientis ratione locandi angelum.

Quæstio. ¶ *Num angelus sit in loco per modum continentis perfecti.*

¶ Circa probationem consequētiæ dubium occurrit: q̄n assumpta propositio, s. angelus est in loco per modum continētis perfecti, non videtur necessaria. Quia tam perfectio causalitatis, aut est conditio necessario requisita ad hoc, quōd angelus sit in loco, aut est conditio necessariō comitans ad idem. Sed neutrum potest dici: ergo, &c. Quōd enim non necessariō requiratur, patet ex duobus. Tum ex pluribus trahentibus nauem: quorum quilibet seclusa corporitate diceretur esse ibi. Tum ex eo quōd supra dicit S. T. quod angelus est in loco per applicationem suæ virtutis immediatæ æqualitercunque. Quod vero non necessario concomitetur, ex eo patet, quod angeli sunt virtutis finitæ, & possunt eiusdem rationis effectū immediate producere in loco: ex his enī duobus manifeste sequitur, quod est possibile aliquem effectū, puta motum localem alicuius cōcutiēdæ molis, debere produci, ad quem pluriū angelorum motiuę virtutes requirātur. ¶ Ad hoc est dicendum, quod cū præsens quæstio sit de potētia naturali & nō logica, sat est, si oppositio ista necessaria est necessitate physica, ti. vt in pluribus. Et quoniā hæc sunt remotissima a sensibus, sat est si est nobis nota propositio hæc ex mediis rationabilibus, vt patet ex 2. cæli, & 12. met. Cōsentaneum siquidem est rationi, vt quilibet angelus tantum dignitatis inter causas obtineat, vt imperfectionis huius, quæ est esse causam partialem, expers sit: quoniam dignitas hæc astris omnibus tribuia a natura creditur, cuanto magis immaterialibus causis: quarū minima exceditincomparabiliter omnem corporalē causam. Accedit ad hæc, quod boni angeli virtute suffulti diuina ad loca hæc applicārur: & ideo ad omnia, ad quæ mittuntur sufficere dixit S. Thomas, in priuio sententiarum, dist. 37. Vnde ad rationes in oppositum non oportet aliter respondere. Quoniam fatemur, quod propositio illa non est necessaria necessitate logica, sed physica. Et rursus, quod eius necessitas talis non est, nisi probabiliter nota nobis. Et propter ea posset sustineri, si quandoque inuenitur a sanctis aut illustribus doctoribus dictum, angelos plures esse in eodem loco: quod Ricar. tenure videtur.

Comment. ¶ *Super quæstionis quinquagesimæterciæ Articulum primum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli duo principaliter facit. Primo proponit conclusionem responsiuā habentē duas partes, scilicet angelus potest moueri localiter, æquiuoce tamen respectu corporis. Secundo declarat, & probat simul eam quo ad tria. Primum est, quōd non eadem ratione motus competit corpori & angelo. Secundum est, quōd sit ipse motus angeli. Tertium, qualis sit. Quo ad primum, talem rationem inducit. Corpus est in loco vt contentum & cōmensuratum: igitur motus eius necessariō est secundum exigentiam loci: ae per hoc ex continuitate eius est continuitas motus, & ex priori, & ex posteriori eiusdem est prius & posterius in motu. Angelus verō est in loco vt continens locū non commensuratū ei: ergo sequitur eius motus non est necessariō secundum exigentiam loci, nec continuus. Assumpta patent ex dictis in præcedente quæstione: & ex 6. physic. Remanent tamen hic duo dubia. Primum est, quia sanctus Thomas in processu isto arguit a destructione antecedentis, ad destructionem consequentis, ac per hoc sophystice procedere videtur. Secundum est, an vera sit propositio illa causalis, quōd continuitas ex magnitudine seu spatio redunder in motum, per hoc, quōd mobile commensuratur illi magnitudini, ex hoc enim pendet quæstionis multiplicis solutio: an scilicet indiuisibile possit moueri vt subiectū, veri motus localis contiuui: & an diuisibilitas spatij sola sit sufficiens ratio cōtinuitatis motus, &c. Et quoniam hæc dubitatio 6. physic. est propria: ideō ibidem discutienda est, Domino cōcedente. vbi opinio & rationes Scoti circa hoc in 2. sen. dist. 2. q. 9. examinabuntur.

¶ Ad primam tamen dubitationem pro nunc dicēdum est, quōd processus Sancti Tho. fundatur super illa regula tradita in primo Posterior. Si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: quæ tenet in propriis causis, qualem fe assumere supponit hic. Quo ad secundam intendit hoc: Motus angeli est diuersorum locorum virtualiter contactus successiue. Et declaratur quo ad duo: & quōd sit contactus: quia esse in loco nihil aliud est, quām virtualiter tangere locum. Et quōd sit diuersorum locorū: quia non potest esse simul in pluribus locis: ae per hoc diuersa loca tangi successiue oportet. Sed quoniā diuersa loca contingit non simul tangere intercedente quiete media. Et tunc tales contactus non dicerentur angeli motus: ideo addit ur ly successiue, i. immediate & cōsequenter se habendo. Quo ad tertiam intēdit hoc. Motus angeli potest esse continuus, & non continuus. Et declaratur vtraque pars: quia potest totum locum simul deserendo, ad alium se transferre: & potest paulatim vnum deserendo, partem alterius continue occupando acquirere.

¶ Circa prædicta aduerte diligenter, quōd mens Sancti Tho. expresse, & absque dubitatione sentit motum localem proprie loquendo, non conuenire substantiis spiritualibus. Sed quemadmodum abusiue, & æquiuoce nominibus vtendo, vt plures dicitur substantias spirituales esse in loco: sic & moueri localiter: vnde moueri eas, non est esse subiectum motus, sicut nec locari est eas esse subiectum vbi. Sed virtualiter tangere in genere causæ effectiuæ diuersa loca. Et ex hoc patet primo, quōd inanis fuerit labor Scoti in loco allegato ad probandum angelum posse veri moueri localiter: quia susceptiuum alicuius generis, & non vt determinatum & limitatum, &c. Supponit enim quod nunquā probauit, angelum, s. esse susceptiuum ipsius vbi diffinitiue secundum substantiam: vt in quæstione præcedente dictum est. Patet secundo, quōd non consona eorum videtur sententia, qui vel S. T. attribuunt substātias spirituales motu locali localiter vere moueri, vel hoc de mente eius suspirantes, vt verum asserunt. Et quōd amplius est, gloriantur se intelligere S. T.

Quæstio. ¶ *Num vna, seu plures operationes intelligantur in motu angelorum.*

¶ Circa continuitatem motus angeli dubium occurrit: an ibi sit vna tantum operatio, an multæ. Si enim vna est, in vno tantum loco per illam erit, & sic meueretur, & non moueretur simul: quia esset in diuersis locis propter motum. & esset in vno tantum loco propter vnitatem operationis. Sequitur etiam quōd motus angelicus male diffinitus esset per pluralitatem cōtactuum: quoniam vnitas operationis infert vnitatem contactus. Si verō necessariō multæ ibi sunt operationes, sequitur quōd non sit motus continuus. Et sequeretur etiam, quōd angelus non posset manere, seu continuare eandem operationem, de loco ad locum: quod tamen homo potest.

¶ Ad hoc dicitur, quōd quum dicitur angelus moueri motu contiuo, contingit & vnum tantum, & multas interuenire operationes. Ad cuius euidentiam duæ distinctiones notandæ sunt. Prima est, duplicitet potest intelligi angelum continue applicari diuersis locis: primo modo, ita quōd locus & patiēs sese comitent, quo ad vnitatem & diuersitatē. Alio modo, vt cum diuersitate locorū sit vnitas patientis. Tertius siquidem modus, scilicet cum diuersitate patientium sit vnitas loci, non est ad propositum: quia localis mutatio ibi non interuenit, de qua modo loquitur. Secunda distinctio est, quōd operationē esse vnā aut multas contingit dupliciter, vno modo secūdū quod exit ab operāte. Alio modo secundū quod terminat in patiēs. Et hoc dupliciter, s. vel in ordine ad aliqd extrinsecū ipsa patiētis vel sēd m seipsum. Ex his enī patet primo, quōd sue angelus dicatur moueri ex eo quōd eundem āpidem defert de loco ad locum: sue ex eo quōd vnam magnā aquā paulatim per partem post partem cōtinuc mouet: semper interuenit

nit diuersitas contactus & oprationis ex parte patientis: vel in ordine ad extrinsecum tantum, scilicet magnitudinem seu spacium: vt quando defert lapidem, vel in ordine ad extrinsecum & secundum seipsum patiens. vt quando modo prædicto mouet aquam. Concurrere autem in hac continuitate diuersitatem operationis ex parte operantis, nec videtur esse necessarium, nec impossibile. Sat enim est ad salvandum descriptionem motus angelici, talis diuersitas contactuum, ex parte patiēs. Neque sequetur ex vnitate operationis, quod per eam nō attingat diuersa loca cōtinue. sicut ex vnitate corporis locati non sequitur semper in eodem loco esse. Sed quemadmodū cum corpus mouetur, in qualibet parte temporis & in quibuscunque instantibus: est in diuersis locis, aliquin quiesceret: in singulis tamen instantibus ta vno sibi adæquato est loco, ita angelus operans operatione vna ex parte sui, multiplici vere ex parte pauli simpliciter, vel secundum quid in quocunque instanti vnum respicit locum: in singulis tamen partibus temporis, & in quibuscunque duobus indistātibus diuersa attingit loca.

Quæstio. ¶ *Num angelus moueatur in termino motus a quo, vel ad quem.*

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit, eo quod S. Tho. & sibipsi & veritati cōtrarius videtur, dum dicit quod angelus potest dici moueri dum est in termino a quo, vel ad quē. Nam in primo senten. distinct. 37. quæst. 4. articu. 1. ad tertium dicit, quod angelus in neutro termino mouetur: sed in successione vnius ad alium: & ratio est, quia motus angeli non componitur ex motibus, sed ex mutatis esse potius: ac per hoc partes motus eius non sunt motus: & cōsequē ter in neutro termino mouetur. Et confirmatur, quia motus angeli comparatur ad esse in terminis, sicni numerus ad vnitates, apud S. Th. Et consequenter sicut numerus non ponit dici esse altera tantum vnitate existente, nec angelus moueri altero tantum termino existente. Et sic quemadmodum motus continuus non est suo termino adhuc iente, ita hoc motus angeli, cuius oppositum hic dicitur.

¶ Ad huius difficultatis solutionem duo attendenda sunt. Primum est quod terminus motus angelici sunt de natura instantaneorum mutationum quo ad hoc, quod in eis inuenitur, simul fieri & factum esse, vt dicitur sexto physic. ita quod terminus quicūq; angelici motus pōt diffingui in fieri & factum esse. Et inquantum contuet in se factum esse, verificatur negatiua, scilicet quod in eo āgelus non mouetur: inquantum vero continet in se fieri, verificatur affirmatiua, scilicet quod in eo angelus mouetur. Et merito, quia terminus á quo, nisi respectu ad succedentem terminum, & econtra de termino ad quem: secundum tales tamen respectus successio attenditur terminorum, & consequenter motus angelicus. Secundo attendendum est, quod eum motus sit de genere successiuorū & non permanentium motus angelicus se habet nō vt numerus per manens, sed vt numer successiuus. Numerum autem successiuum cō stat sufficie nter esse in successione suarū vnitatum. Vnde nō requirit vnitates, ex quibus componitur simul esse sed efse in actu successiuo, & ex hispater respō sio ad obiecta. Necmihi imponas, quod in loco termini á quo dixerim respectu esse ad terminum ad quem: quū angelus relinquendo lapidem in quo fuit, cœlo empireo se applicauerit. Sed ex verbis meis accipito potius, quod in ipso angelo operante circa vnū terminum est actus permixtus potentiæ: pro quanto operando circa illud operabitur immediate circa illud. Et similiter operatio circa terminū ad quem, habet necessario duo, scilicet succedere præcedenti terminādo prædictam potentiam. Et id quod est absolut & quandoque tertiū scilicet permixtam potentiam ad succedentē operationem.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæterciæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore quator facit. Primo distinguit motum angeli in continuum, & non continuum. Secūdo respōdet quæstio cōclusione affirmatiua, de motu cōtinuo. Tertio respondet quæstio quo ad motum nō continuū cōclusione negatiua. Quarto reddit causam emergentis differētiæ inter motum angeli, & inter motum corporis, respectu medij.

¶ Quo ad primū nihil oportet addere, quia ex præcedēte articulo manifesta est distinctio hic repetita.

¶ Quo ad secundum conclusio est ista: Angelus motu continuo necessario pertransit medium. Et probatur ex ratione medij ex sexto physicorum. Et eius ratio adducitur ex quarto physicorum, vt patet in litera.

¶ Quo ad tertium cōclusio est ista. Angelus motu non cōtinuo nō potest pertransire omnia media. Et probatur sic, media inter quæcunq; extrema loca sunt infinita: ergo motu discontinuo, aut pertransit, aut infinita actu numerabūtur. Sed infinita actualiter numerando cōsumi est impossibile: ergo impossibile est quod

omnia media discontinuo motu pertranseant. Antecedens probatur. Tum quo ad loca indiuisibilia. Tum quia ad loca diuisibilia ratione & exemplo, quæ satis patent in litera. Consequentia vero deducitur ex eo quod infinitas locorũ non cõsumitur à mobili quocunque nisi propter continuitatẽ motus: & merito, quoniam infinitas potentialis ab infinitate potentiali æquari potest, sibique inuicem possunt respondere: vt quemadmodũ in locis sunt infinitæ partes, & infiniti termini in potentia, ita in correspondente sibi sit potentialis infinitas partium & terminorum, vt partes partibus, & termini terminus æquentur: stat ergo vis probationis in hoc: 271 infinita loca sola continuitate motus à mobili, quocũque consumi possunt: ergo motu discontinuo aut nõ pertrãseãt, aut si transire dicantur actu dinumerabũtur, qm singula loca actualiter terminabunt partiales mutationes integrantes motum discontinuum. ¶ Quo ad quartum, quia ex dictis sequitur, quòd angelus potest pertransire de extremo ad extremum nullo medio per- 270 transito: quando mouetur motu discontinuo: imò necessario, oportet ipsum in tali motu aliquod medium omittere. Et ex alia parte constat corpus non posse transire de extremo ad extremum, nisi per omnia media. Differentiç huius ratio redditur: quia corpus continetur sub loco, actu, vel potentia, secundum totum vel partes: angelus vero continet locum, &c.

nes partes motus erunt numeratæ in actu. Si ergo mobile quodcunque moueatur in motu non continuo, sequitur quod vel non transeat omnia media, vel quod actu numeret media infinita. Quod est impossibile. Sic igitur secundum motus angeli non est continuus, non pertransit omnia media. Hoc autem, s. moueri de extremo in extremum, & non per medium, potest conuenire angelo, sed non corpori: quia corpus mensuratur, & continetur sub loco. Vnde oportet quod sequatur leges loci in suo motu. Sed substantia angeli non est subdita loco vt contenta, sed est superior eo vt continens. Vnde in potestate eius est applicare se loco, prout vult vel per medium vel sine medio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod locus angeli non accipitur ei æqualis secũdum magnitudinem, sed secundum contactum virtutis. Et sic locus angeli potest esse diuisibilis, & non semper punctuabilis [c]. Sed tamen loca media etiam diuisibilia sunt infinita, vt dictum est [c]. Sed consumuntur per continuitatem motus, vt patet ex prædictis.

¶ Ad secundum dicendum, quod angelus dum mouetur, localiter applicatur eius essentia diuersis locis: animæ autem essentia non applicatur rebus quas cogitat, sed potius res cogitatæ sunt in ipsa. Et ideo non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, quod in motu continuo mutatum esse non est pars moueri sed terminus. Vnde oportet quòd moueri sit ante mutatum esse. Et ideo oportet quod talis motus sit per medium. Sed in motu non continuo mutatum esse est pars, sicut vnitas est pars numeri. Vnde succesio diuersorum locorum etiam sine medio constituit talem motum.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo inter duo loca diuisibilia sint loca media infinita.*

¶ Circa antecedens assumptum ad secundam conclusionem quæstiuncula occurrit quomodo sit verum inter quælibet duo loca diuisibilia esse infinita loca media, cum manifeste pateat, inter duas medietates alicuius continui vnum tantum medium inueniri, scilicet indiuisibile: quod est terminus communis ad quem copulantur, & nullũ inter eas inuenire mediũ diuisibile.

274 1. dist. 57. q. 4. art. 3. & 4. dist. 44. q. 2. ar. 3. q. 3. Et quoli. 1. q. 3. art. 2. Et quoli. 9. q. 4. articul. 3. Et quoli. 11. art. 4.

¶ Ad hoc est dicendum breuiter, quòd aliud est loqui de duabus partibus continui, & aliud de duobus locis. Quoniam formaliter loquẽdo, duo loca non sunt, quæ vt sic situaliter non distant. Et propterea duæ partes cõtinuæ magnitudinis dupliciter sumi possunt: vno modo ex ea parte, qua continuantur vel contiguantur: & sic cum in eodem sint loco, duorum locorum rationem habere nõ possunt. Nec inter eas localis motus esse potest. Si vero sumantur ex ea parte qua aliqualiter ab inuicẽ distant, sic de vna in aliam potest esse motus localis, & inter eas sunt infinita media tã diuisibilia quàm indiuisibilia: vt patet ex ratione cõtinui. Et quia S.Th. de pluralitate locorũ vt plura sunt formaliter loquebatur, & non de partibus continui absolute: ideo optime dixit, quòd inter q̃libet duo loca sunt infinita loca media: & nõ dixit, quod inter quçlibet duas partes sunt infinitæ partes.

Annotat. ¶ Circa secundam conclusionem aduerte, quòd Sco. in secundo distin. 2. quæst. vlti. tenens, quòd angeli non possint instantanea mutatione acquirere terminũ distantem à termino à quo, nisi pertransito medio: arguit tali ratione. Ordo prçfixus à superiore agẽte videtur esse necessarium cuicunq; agenti inferiori: quãdo habet actionem circa talia ordinata. Sed ordo partium vniuersi, penes quem attenditur distantia situalis, est præfixus à Deo cuilibet virtuti creatæ: igitur quando angelus mouet per se talia corpora, non potest absque tali ordine de vno in aliud se transferre. Et confirmatur. Quia alioquin nulla quantacunq; distantia aut distinctio impediret actionem eius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd minor est falsa simpliciter: quoniam talis ordo non est præfixus virtuti immateriali inquantũ motiua est in motu discontinuo: qm̃ ex parte sua absoluta est à legibus distãtiæ situalis, vt pote superioris ordinis. Nec ex parte effect⁹ alligatur ad ordinẽ istũ: qm̃ discontinui ponũtur. Ad cõfirmationem vero dicitur, quòd nec distantia locorũ inter se, nec distinctio eorũ impedit quin succedens operatio possit ad alterũ terminari: qm̃ absoluta ab vno loco operatione, indifferenter & indistanter se habet ad quem cunque locum.

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum motus angeli sit in instanti.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod motus angeli sit in instanti. Quanto enim virtus motoris fuerit fortior, & mobile minus resistens motori, tanto motus est velocior. Sed virtus angeli mouentis seipsum inproportionabiliter excedit virtutem mouentem aliquod corpus. Proportio autem velocitatum est secundum minorationem temporis. Omne autem tempus omni tempori proportionabile est. Si igitur aliquod corpus mouetur in tempore, angelus mouetur in instanti.

¶ Præterea, Motus angeli simplicior est quam aliqua mutatio corporalis: sed aliqua mutatio corporalis est in instanti vt illuminatio: tũ quia non illuminatur aliquid successiue, sicut calefit successiue: tum quia radius non prius pertingit ad propinquũ quam ad remotũ. Ergo multo magis motus angeli est in instanti.

¶ Præterea, Si angelus mouetur in tempore de loco ad locum, manifestum est quod in vltimo in instanti illius temporis est in termino ad quem, in toto autem tempore præcedenti aut est in loco immediate præcedenti, qui accipitur vt terminus à quo, aut partim in vno & partim in alio. Si autem partim in vno & partim in alio, sequitur quod sit partibilis: quod est impossibile. Ergo in toto tempore præcedenti est in termino à quo. Ergo quiescit ibi, cum quiescere sit in eodem esse nunc & prius, vt dictum est [c]. Et sic sequitur, quod non moueatur nisi vltimo instanti temporis.

¶ SED CONTRA, in omni mutatione est prius & posterius. Sed prius & posterius motus numeratur secundum tempus. Ergo omnis motus est in tempore, etiem motus angeli, cum in eo sit prius & posterius.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus cum proprie moueatur motu cõtinuo, vel discreto: non in instanti: sed in tempore continuo vel discreto moueri necesse est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt motum localem angeli esse in instanti. Dicebant enim quod cum angelus mouetur de vno loco ad alium in toto tempore præcedenti, angelus est in termino à quo, in vltimo autem instanti illius temporis est in termino ad quem. Nec oportet esse aliquod medium inter duos terminos, sicut non est aliquod medium inter tempus & terminum temporis. Inter duo autem nunc temporis est tempus medium. Vnde dicunt quod non est dare vltimum nunc in quo fuit in termino à quo: sicut in illuminatione, & in generatione substantiali ignis non est dare vltimum instans, in quo aër fuit tenebrosus, vel in quo materia fuit sub priuatione formæ ignis. Sed est dare vltimum tempus, ita quod in vltimo illius temporis est vel lumen in aëre, vel forma ignis in materia. Et sic illuminatio & generatio substantialis dicuntur motus instantanei. Sed hoc non habet locum in proposito quod sic ostenditur. De ratione enim quietis est, ꝙ quiescens non aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurãtis quietem, quiescens est in eodem, & in primo, & in medio, & in vltimo. Sed de ratione motus est, quod id quod mouetur, aliter se habeat nunc & prius. Et ideo in quolibet nunc temporis mensurantis motum mobile se habet in alia & alia dispositione. Vnde oportet ꝙ in vltimo nũc habeat formã quàm prius non habebat. Et sic patet, ꝙ quiescere in toto tempore in aliquo, puta in albedine, est esse in illo in qnolibet instãti illius tẽporis. Vnde non est possibile, vt aliquid in toto tẽpore prçcedẽte quiescat in vno termino: & postea in vltimo instanti illius temporis sit in alio termino. Sed hoc est posibile in motu, quia moueri in toto aliquo tẽpore non est esse in eadẽ dispõne in quolibet instanti illius tẽporis. Igitr oẽs hmõi mutationes instãtaneæ sunt termini motus continui. Sicut gñatio est terminus alterationis materiæ: & illuminatio terminus motus localis corporis illuminãtis. Motus autẽ localis angeli nõ est terminus alicuius alterius motus continui, sed est per seipsum à nullo alio motu dependens. Vnde imposibile est dicere, ꝙ in toto tempore sit in aliquo loco, & in vltimo nunc sit in alio loco. Sed oportet asignare nunc, in quo vltimo fuit in loco præcedẽti. Vbi autẽ sũt multa nũc sibi succedentia ibi de necesitate est tẽpus, cũ tempus nihil aliud sit q̃ numeratio prioris, & posterioris in motu. Vnde relinquitur quòd motus angeli sit in tẽpore. In cõtinuo quidẽ tempore si sit motus eius continuus: in nõ cõtinuo aũt si mot⁹ sit non cõtinuus. Vtroq; enim modo cõtingit esse motũ angeli, vt dictu est [c]. Cõtinuitas enĩ tẽporis est ex continuitate motus, vt dicit in 4. phy. Sed istud tp̃s siue sit tẽpus cõtinuũ siue nõ, nõ est idẽ cum tẽpore quod mẽsurat motũ cæli: & quo mẽsurãtur omnia corporalia, quæ habent mutabilitatem ex motu cæli. Motus enim angeli non dependet ex motu cæli.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ si tp̃s motus angeli non sit continuũ, sed succesio quędam ipsorum nunc, non habebit proportionẽ ad tempus quod mensurat motum corporaliũ, quod est continuum: cũ nõ sit eiusdem rationis. Si vero sit continuũ, est quidẽ proportionabile: non quidem propter proportionem mouentis & mobilis, sed propter proportionem magnitudinum in quibus est motus. Et præ-

Annot. a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus eget diligentissima annotatione. Aduertendum est enim, quòd cũ motus nomẽ cõmuni sit motui & mutationi, tripliciter intelligi potest quæstio ista. Primo de simplici acquisitioni loci: vtrum, s. angelus in instanti acquirat locum. Et talis sensus non est ad propositum, vt patet ex solutione ei⁹. Quoniam potest angelus in instanti applicare se ad locum, si prius nusquam fuisset. Secundo modo potest intelligi de acquisitione loci succedente mansioni angeli in altero loco. Et hoc dupliciter. primo, vt quæstio sit de mensura transitus de vno in aliũ. Secundo, quòd idem est de mensura desitionis prioris loci, & acquisitionis posterioris. 378 Et hæc quæstio habet euidentem etiam habet solutionẽ: quoniam constat talem mensuram esse instantis. nec in isto sensu quæritur à S.Tho. Et propterea multa argumenta Grego. recitata à Capreolo. in 6. distinct. secundi: quia ad hunc sensum spectant, contra S.Tho. non sunt. Nihil enim aliud inferunt, nisi quòd in instanti acquiritur terminus ad quem: in quo etiã deseritur terminus à quo: cuius oppositũ creditur nos opinari. Alio igitur modo potest intelligi de comparatione mensuræ propriæ acquisitionis termini ad quẽ, ad mensuram propriam termini à quo: vtrum scilicet se habeant hæ duæ mensuræ vt instans & instans, aut vt tempus & tempus, aut vt instans & tempus. Et hæc est quæstio præsens quàm discutere intendit S.Th. Vnde quærere vtrum motus angeli sit in instanti in proposito, est quærere vtrum mensura transitus angeli de loco ad locum sic se habeat, quòd mensura acquisitionis termini ad quem, se habeat ad terminum à quo & vt instans ad tempus: & hoc est valde notãdum.

Comment. ¶ In corpore articuli facit quinque. Primo, refert quandã opinionẽ. secundo, impugnat illam. tertio, respondet iuxta propriam opinionem ibi: sed oportet assignare. quarto, ostendit quale sit tempus in quo mouetur angelus, ibi: continuo quidem. quinto, ostendit quomodo differat tale tempus à tempore communi, ibi: sed istud tempus.

¶ Quo ad primum quatuor propositiones opinionis refert. Prima est, quòd cum angelus mouetur, in toto tẽpore præcedenti est in termino à quo: in vltimo autẽ instanti est in termino ad quem: ac per hoc mouetur instantaneæ. Secunda est, quòd inter duos terminos non est aliquod medium: sicut nec inter tempus & terminum temporis. Tertia est, quòd non est dare vltimum nunc in quo fuit in termino à quo, sicut nec in generatione, &c. Quarta est, quòd est dare vltimum tempus in quo fuit in termino à quo: & hæc est opinio quam sequitur Scot.

¶ Quo ad secundum impugnatur primo propositio tali ratione, Omnis mutatio instantanea est terminus alicuius motus: sed motus angeli non est terminus alicuius motus, ergo non est mutatio instantanea. Minor est per se nota. Maior vero probatur ex conuenientia inter motũ & quietẽ, quo ad mensurã: in hoc quòd quicquid mouetur in aliquo toto tẽpore: in quolibet illius tẽporis aliter & aliter se habet. Et sic quicqd quiescit in aliquo toto tẽpore: in quolibet illius eodẽ modo se habet. Ex hac enĩ cõueniẽtia sequuntur duæ modales. Altera est: impossibile est aliqd toto aliquo tp̃e quiescere, & in vltimo illius aliter se habere. Altera est: possibile est aliquid toto aliquo tempore moueri, & in vltimo illius aliter se habere. Ex his autem manifeste patet maior.

¶ Quo ad tertiũ cõclusio respõsiua est ista. Mot⁹ angeli necessario est in tempore. ¶ Et probatur sic, in motu angeli sunt duo nũc: ergo ibi est tẽpus. Antecedens patet, quia in eius motu sicut & in quolibet alio, oportet assignare prius & posterius: sed in motu angeli illud prius nõ potest esse tempus: sed est vltimum nunc in quo fuit in termino à quo, & posterius est alterũ nũc: vt patet ex improbatione pcedẽtis opinionis. Consequẽtia vero probatur, ex eo quòd vbicũq; sunt plura nunc, ibi necessario est tempus.

¶ Quo ad quartũ dicit, quòd motus angeli cõtinuus est in tpe cõtinuo: motus vero discõtinuus est in tpe discreto. Et pbatur: quia tp̃s habet cõtinuitatem à motu.

¶ Quo ad quintũ dicit, quòd vtrũq; tẽpus mẽsurans motum angeli, aliud est à tẽpore mensurante motũ cæli: quia motus angeli non dependet ex eo.

Quæstio. ¶ *Num quiescens in aliquo toto tempore in quolibet instanti illius eodem modo se habeat, & in vltimo instanti non aliter se habeat.*

¶ Circa improbationem primæ opinionis dubium occurrit, de propositione illa super qua fundatur ratio S.T. s. impossibile est aliquid in aliquo toto tẽpore quiescere: & in vltimo instãti illius tẽporis aliter se habere. Et similiter de illa. Omne quiescẽs in aliquo toto tẽpore, in quolibet instãti illius eodẽ modo se habet. Dubiũ inquã est, an sint veræ de forma, an gratia materiæ. Si enim dicũtur veritatẽ habere gratia formæ, oportet eas in oĩ materia verificari. Et tñ habent nonnullas instantias. Quoniã ista nõ est vera necessario, omne quod mouetur in aliquo toto tẽpore, in quolibet instãti illius mouetur. Tũ quia in nullo instanti mouetur. Tũ quia in primo instãti nõ aliter se habet nũc & prius. Alioquin sequeretur quòd daretur primũ mutatũ esse in motu. Nec etiã quicquid est albũ aut homo, in aliquo toto tẽpore, in quolibet instãti illius est homo, aut albũ. Sed stat quod in vltimo instãti illius nõ sit, vt patet in corruptiõe oĩm permanentiũ. De his enĩ vere enuntiatur quòd in toto tẽpore pcedẽte sint, & quòd in vltimo instãti non sunt. Si autẽ est vera gratia materię: ita quòd in istis terminis, s. in quiete, & eodẽ modo se habere verificentur tantum, oportet primo reddere rationẽ quare tenet in ista materia & in aliis non. Deinde oportet excludere instantias quas contra hoc affert Sco. in 2. di. secũdi. q. 11. quas etiam habet recitatas in Capreolo, in 6. dist. secundi. Et prima instantia est de instantanea transsubstantiatione panis in corpus Christi, cum tamen in toto tempore præcedente panis quieuerit.

¶ Secũda vera est de aëre tenebroso, & subito illuminato: qm̃ in toto tẽpore prçcedẽti quieuit sub tenebris. Et si dicatur, inquit ipse, quòd illuminatio est termin⁹ motus localis, hoc nihil facit. Tũ qa hoc est per accidẽs. Tũ qa de⁹ posset instantanee producere corpus luminosum pñs aëri quiescenti in tenebris toto tempore præcedente. Tũ quia ex hoc non euaditur, quin ex parte subiecti aër quieuerit toto tempore in rei veritate. Et tamen in vltimo instanti aliter se habet.

¶ Tertia instãtia est de ipso angelo: qm̃ ex ista ꝓpositione sequeretur quòd angel⁹ aliquo tẽpore quiescẽs, nunq̃ moueretur postmodũ. Probatur sequela: qm̃ posito quòd in vna hora quiescat, aut incipiat moueri in vltimo instãti illius horæ: & hoc nõ per te. Aut in aliquo instanti mediato vel immediato illi. Nõ mediato: quia tunc in tempore intermedio quiesset. Nec immediato: quia instans nõ est immediatũ instanti. Et si dicatur incipere in instãti tpis discretis q̃ratur qd̃ de tpe nostro rñdet illi instãti an, s. vltimũ instãs horæ, an tp̃s immediate sequẽs, an aliqd̃ instãs mediatũ. Et cũ nõ possit assignari tẽpus immediate sequẽs, sequitur quòd angelus quiescens non potest incipere moueri instantanee: quod est inconueniens.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis primo videndus est sensus propositionis. Deinde respondendum quæsito.

¶ Quo ad primũ, sciẽdũ est quòd quidã duas dictiões subintelligi putãt in prædictis ꝓpositionibus. Vna est de ly in toto aliquo tẽpore, s. primo vel nõ primo. Altera est de ly in quolibet instãti, s. intrinseco vel extrinseco. Et dicũt quòd Propositio sic moderãda est, oẽ quiescens in aliquo toto tempore primo. i. adæquate. in quolibet instanti intrinseco illius eodẽ mõ se habet. Et hoc mõ dicũt, quòd ꝓpositio est per se nota: sicq; eam assumptã fuisse à S. T. Sed salua pace eorum dixerim, vocẽ propriã ignorare videntur. Quoniã apud S.T. eorũ iudicio, ex ista propositione nõ habetur, quòd si aliquid est tale, puta hõ vel album in aliquo toto tempore, oportet quòd sit etiã tale in vltimo instãti illius. Et tñ si ista propositio esset sic intelligẽda, euidẽter cõstat, quòd quicquid est homo in aliquo tpe adæquate, in quolibet instanti illius est homo. Nec distinctio de instanti intrinseco & extrinseco posset euasionẽ præbere. Quoniam prima opinio quã improbat S.Tho. non dicebat aliqd quiescere in toto aliquo tẽpore, & in vltimo instanti intrinseco aliter se habere: vt patet in litera. Quia ergo intentio doctoris ex proposito in quo loquitur, colligenda est: & manifeste patet primam opinionem iudicasse motũ angeli ad eius quietẽ præcedentẽ se habere vt instãs generationis ad tẽpus præuiæ alterationis: & cõstat quòd nec alteratio illa mensuratur toto illo tẽpore primo, nec instans illud generationis est intrinsecum temporis, vt mensuranti alterationem: cõsequens est, quòd si S.Tho. efficaciter improbare intendit positionem prædictã, quòd assumat propositionẽ vniuoce cum aduersario, alioquin in solis verbis esset quæstio. Sciendum est igitur, quòd in toto tempore dupliciter distribui potest. Primo in partes tantum, vt idem sit dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte illius temporis. Secundo in partes & in quascunque illius sunt. Et sic idem est dicere: in toto aliquo tempore, & in qualibet parte, & in quolibet instanti illius. Et quãuis vtroq; modo ꝓpositio sit in vsu, in propositio tamen in primo sensu a Philosophis & theologis intelligitur. Alioquin esset implicatio in adiecto dicere cum ex aqua fit ignis, id toto illo tempore est aqua, & in vltimo instanti est ignis. Et in hoc sensu constat, primam opinionem dixisse, quòd angelus in toto aliquo tempore quiescit: & in vltimo illius instanti nouũ locum acquirit. Et quoniam realiter & nõ apparẽter S.T. intẽdit sibi cõtradicere, idcirco oportet dicere in eodẽ sensu distribui ly in toto tempore. Ita quod cõtrouersia est an ista propositio, A quiescit in aliquo toto tempore, id est in qualibet parte alicuius tẽporis, & in vltimo instãti illius aliter se habeat: sit posibilis. Prima enim opinio reputauit eam posibilem & super ipsam fundauit positionẽ suam. S.Tho. vero reputat eam esse imposibilem: & hæc de primo.

¶ Quo ad secundum dicitur, quòd hæc propositio est vera, gratia materiæ, non autem gratia formæ, id est, non verificatur in omnibus terminis, sed in istis. 276 273 Et declaratur vtrunque: prima pars negatiua, quia ex esse tale in aliquo toto tempore. non formaliter infert esse etiam tale in vltimo instanti illius temporis. Ista enim conditionalis non est necessaria, si est homo in aliqua hora: ergo in termino illi⁹ horæ est homo: imò de facto apparet illius falsitas, de hora mẽsurante eius corruptionem. euidens est autem ratio quare non teneat formaliter: quia, scilicet totum tempus præcedens suum terminum, comparatur ad illud vt prius ad posterius. Nec est necessarium, quòd si est tale in priori mensura perseueratet tale in posteriori. Pars vero affirmatiua declaratur, aduertendo quòd cum intentio S. Tho. sit tractare de naturis & naturaliter competentibus ipsis angelis: tam secundum statum naturæ, quàm gratiæ, non est hic sermo de posibili aut imposibili logico, & respectu potentiæ diuinæ, sed de posibili physico, in quo attenditur quid rei ordini congruat, seclusis miraculis: non quid Deus posit. Et hoc semper est attendendum in scrutandis rerum naturis sectantibus S.Tho. doctrinam. Dicitur ergo, quòd imposibile est secundum ordinem rerum naturalium aliquid habere esse quietum in toto aliquo tempore: & in fine illius aliter se habere. Quoniam omne factum esse in ratione termini ad quem, seu omnis terminus, præceditur secundum naturæ cursum ab aliquo fieri: habet enim hoc rerum ordo experientia teste, vt nihil nouum tam repente fiat per se, quin aliqua præcesserit via ducens ad illum terminum. Et propterea cum habere aliquid esse sub quiete, non sit via ad alteritatem siue acquisitiuam, siue deperditiuam: sed habere illud esse in motu (quia hoc est acquirere vel perdere) consequens est, vt quiescens in aliquo toto tempore, in termino illius eodem modo se habeat. Alioquin venisset ad terminum ad quem non procesisset. Quod autẽ in termino aliter se habet quã prius, præcedente motu ad terminum peruenit.

¶ Ad instantias autem adductas contra propositionem sic intellectum, facile patet ex dictis responsio. Quod enim adducitur de transsubstantiatione, dupliciter deficit. Primo, quia illud non est naturale, sed miraculosum valde: ac per hoc ad potentiam Dei spectat. Secundo in hoc: quod transsubstantiatio nullam habet quietem oppositam, nisi abuti velimus vocabulis, cum nec motus ipsa sit.

¶ Ad secundam instantiam de illuminatione dicitur, quòd illuminatio est terminus motus localis. Et ad obiectiones contra hoc respondendo ad primam dico, quòd quamuis illuminatio absolute per accidens terminet motum localem: quoniam scimus partes propinquas corpori solari perpetui esse luminis, nullo accessu vel recessu solis ab eis concurrente. tamen illuminatio noua, de qua tantum præsens potest esse sermo ad propositum, per se est terminus motus localis: non per se primo, sed per se secundo secundum naturæ cursum. Et ex hoc patet responsio ad secundam, quia scilicet non est ad propositum: quia de Dei potentia, non de naturæ cursu loquitur. Ad tertium vero dicitur: quòd quanuis aër quiescat, secundum esse absolutum in toto tempore præcedente præsentiam solis: non tamen quiescit secundum esse relatiuum, quia continue aliter & aliter se habet ad solem, secundum esse propinquum vel distans: sed quia ad relationem non est per se motus, vt dicitur 5. physic. Sed aliquid potest aliter se continue habere secundum esse relatiuum: propter motum non in se, sed in alio ad ipsum habentem ordinem aliquem: ideo stat, quòd aër non quiescat sub tenebra, nec moueatur, sed habens eam continue aliter se habeat propter motum alterius, secundum esse respectiuum ducens ad exclusionẽ tenebræ & acquisitionem luminis. Et vtrunque horum ponitur satis rationabiliter. Nã quia ad relationem non est motus, ergo nec quies: quoniam circa idẽ habent fieri: sed loco motus est aliter se habere, & loco quietis eodem modo se habere. Et quia priuatio luminis, scilicet tenebra, non radicatur in aliqua forma contraria lumini, sed in relatione distantiæ seu absentiæ inter diaphanum & lucens: consequens est quòd aër absque motu in se, aliter se habet continue secundum esse tenebrosum consecutiue, ex hoc, quòd aliter se habet continue secundum esse propinquum ad solem per motum ipsius solis. Tertia deinde instantia multipliciter deficit, non intelligens mentem S. Thomæ loquentis de propria mensura motus angelici: & de aliter vel eodem modo se habere in vltimo instanti in ratione termini ad quem: & non qualitercunque, & de motu, non per acquisitionem simplicem ipsius termini, sed vt exposuimus in titulo. Vnde instantia illam æquiuocat. Primo de motu angeli: intendens motus nomine termini acquisitionem. Secundo conueniendo etiam secum in vocabulo, dico quòd angelus potest in vltimo instanti temporis alicuius esse in aliquo loco: & vt in termino ad quem, vt in principio motus: vt in principio quidem motus, quia potest postquam nusquam fuit, in vno instanti sui temporis coexistenti vltimo instanti alicuius horæ applicare se loco. Tunc enim in tota hora nusquam fuit: & in vltimo illius est hic: quod apud S. Tho. non est moueri, sed mutatum esse. Vt in termino vero ad quem: quia potest angelus in duobus instantibus sui temporis immediatis diuersis locis successiue se applicare: ita quòd illa duo instantia coexistant vni horæ, sic quòd secundum coexistat vltimo instanti horæ: & primum toti tempori præcedenti. Et si dicatur quòd hoc est quod dicebat prima opinio: & quòd impugnatur hic à San. Tho. respondetur quòd non est verum, sed ex malo intellectu S.Thomæ hoc creditur. Vt enim in titulo dictum est, quæstio præsens est de comparatione propriæ mensuræ termini ad quem, ad mensuram propriam termini à quo. Et prima opinio dicebat quòd se habent vt instans & tempus immediate præcedens, & ideo non datur vltimum instans in termino à quo, &c. S. Thomas vero vult quòd se habet

vt instās, & instās immediata, & quod detur vltimū in termino à quo. Et si contingat illa instantia coexistere tempori, nostro modo prædicto, hoc est per accidēs, & coexistēter, & nō tanquā in propria mēsura, Et rursus quod etiā in tali contingentia coexistenter loquendo & non mensuratiue, non diceretur angelus in toto tēpore præcedente quieuisse, sed inchoasse motū. Et sic in vltimo esse in termino ad quem, vel in toto tempore præcedente non motum fuisse, in vltimo autem inchoare motum. Et quia hęc nō aduerterunt Scotus, & alij, ideo ipsum non intellexerunt impugnātes ignotum.

Quæstio. ¶ *Num præter tempus cōmune continuum, necessariū sit esse aliquod tempus aliud discretū.*

¶ Circa quartam partem & quintam vbi S.T. ponit motū angeli nō mēsurari tēpore, q̄d est mēsura primi motus, sed alio siue cōtinuo siue di
273 screto: dubitatio multiplex est, s. de natura talis temporis discreti, & necessitate ponendi illud. Et similiter de diuersitate tēporis cōtinui à tempore communi. Et qm̄
72 hæc partim spectant & tractata sunt in qō. 10. partim seorsum tractanda essent speciali qōne: ideo hic tm̄ afferēdas cēsui eas obiectiones, quæ ex parte motus angelici se tenent. Scotus igitur in 2. distin. 2. q. 11. cōtra tempus discretum tripliciter arguit. Primo, quia pluralitas nō est ponēda sine necessitate, nulla autem ratio cogit ponere tale tempus quod declaratur tripliciter. Primo, quia angelus est in loco apud te per operationē: aut ergo trāseuntem, aut immanentem. Si immanētem, illa mensuratur æuo: si transeuntem, illa mensuratur tēpore communi vel instanti. Secundo, quia quicquid saluatur per tempus discretum, potest saluari per tēpus continuū. Tertio, quia quēadmodum non inconuenit angelos conuenire cū corporibus in aliqua corporali conditione eiusdem rationis aliquo modo, s. esse in loco. Ita nō inconuenit secundum tale esse mensurari eadem mēsura qua mensurantur similes conditiones in corporibus. Secundo specialiter arguit contra alietatem talis temporis continui. Quia si poneretur, propter hoc maxime deberet poni, quia motus angeli non dependet à motu cæli. Sed hoc nihil facit ad propositū. Tum quia mensuratio qualis à quali, vel quanti à quāto, non exigit dependentiā essentialem, sed sufficit quòd quantitas huius certa cognitione certificari possit ex illo. Tum quia ambulatio Petri post resurrectionem non potest fingi, quod mensuraretur alio tempore quàm communi: & tamen non dependet à motu cæli, qui tunc non erit. Tum etiam quia quies cæli tempore cōmuni mēsurabitur: & tamen motus cæli non erit. Tum etiam quia tempore Iosue stante cœlo motus, qui facti sunt interim, tempore communi mensurabantur.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, quod necessitas ponēdi tēpus discretū ex natura operationum angelicarum consequenter se habentiū, in. q. 10. est ostensa. Necessitas vero ponendi aliud tēpus cōtinuum à tēpore cōi, assignatur S.Th. hic ex hoc quòd mutabilitas alicuius non dependet à motu cæli. Ad obiectiones autē in oppositum respondendo dicitur, quòd prima instātia falsum vtrinq; assumit. Nā neq; operationes immanentes naturales angeli mensurantur æuo, sed tempore discreto. Neque operationes transeuntes quas secundū cōmunem cursum habēt. Quod dico propter motores orbium, vt sic mensurētur tēpore cōmuni, aut eius instanti: vt in litera dicitur. Secunda quoque instantia falsum assumit. Nā sine tempore discreto non potest saluari, quod detur vltimū esse operationis angelicæ. Nec potest saluari quod habeāt mēsuras sibi ꝓportionales: incōueniēs siquidē est quod operationes angelicæ, quæ immediate se cōsequūtur (ita quod ambæ totæ simul, successiue tamē existunt) ad temporis nostri mensurationē aptētur: quoniā vt patet, neque tēpus nostrū secundū quācunq; partem est totum simul, neq; instās nostrum est stabile. Tertia similiter instantia falsum supponit, angelum, s. esse subiectum ipsius vbi & motus localis: vt ex dictis patet. Ad primā vero obiectionem specialiter contra motum continuū dicit̄ quod verū est, indepēdētiā & motus & mutabilis alicuius mobilis esse rationē: quod mēsuretur à motu cæli. Et ad rationem in oppositum dicitur, quòd quantū mēsurari à quanto, contingit dupliciter, s. per se, & per accidens. Et quanuis ad mensurari per accidens sufficiat certitudo cognitionis, ad mensurari tamen per se ab aliquo requiritur dependere ꝑ se ab illo: non in genere causæ efficiētis: vt q. 10. art. vlt. ad vltimum docuit autor: sed in genere causæ formalis eo modo quo simpliciora in entibus exemplaria per se sunt cæterorum: ita quòd alia non possunt eorum simplicitati perfectionique æquari, nedum excedere. Intelligi enim non potest, vt ex natura alicuius insit illi mensurabilitas ab A, & tamen ab A non dependeat. vnde & in 10. metaphy. text. 21. Ari. dicit, quod mēsurabile refertur quidē ad mensurā, sed mēsura non refertur ad ipsum. Vnde nullum inconueniens est dicere ambulationem Petri post resurrectionem non mensurari per se tempore cōmuni. Sicut & motum angeli de quo loquimur: quia potest esse velocior motu cæli, &c. Mansio autem cæli tunc si quietis rationem haberet, tempore communi potentiali rationaliter mensurari diceretur. Sed quoniam nō quietis, sed fictionis, miraculosæ rationem habebit: & ideo cælum stans æuo potius mensuratur, vtpote nulla in ipso existente potentia ad fictionis status remotionem. Tempore autem Iosuæ primum mobile stetisse non constat, sed tantum corpus solare. Vnde instantia non est ad propositum. Quamuis posset etiā cōcessa cessatione primi motus dici, quòd miraculum non aufert quin motus inferiores ex natura sua dependeāt à primo. Quāuis quia ista dependentia est respectu extrinseci, diuina virt⁹ suspendere aut supplere an possit.

275 2. dist. 2. q. 1. arti. 1. co & 7. Et 2 cōt. cap. 25 & quol. 2 arti. & 4 Et opus. 3 le. 7. & 9. Anno.

terea velocitas motus angeli non est secundū quantitatem suæ virtutis, secūdum determinationem suæ voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illuminatio est terminus motus, & est alteratio, non motus localis: vt intelligatur lumen moueri prius ad propinquum quàm ad remotum, Motus autem angeli est localis & non est terminus motus. Vnde non est simile.

¶ Ad tertium dicendum, q̄ obiectio illa procedit de tempore continuo. Tēpus autem motus angeli potest esse non continuum. Et sic angelus in vno instanti potest esse in vno loco, & in alio instanti in alio loco, nullo tempore intermedio existente. Si autem tempus motus angeli sit continuū, angelus in toto tēpore præcedenti vltimum nūc variatur per infinita loca vt pri⁹ expositū est c. Est tamen partim in vno locorum continuorū, & partim in alio: non q̄ substantia illius sit partibilis, sed quia virtus sua applicatur ad partem primi loci, & ad partem secundi, vt etiam suprà dictum est e.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMAQVARTA de Cognitione Angelorum, in quinque articulos diuisa.

CONSIDERATIS his quæ ad substātiā angeli pertinēt procedendū est ad cognitionē ipsius. Hęc autē cōsideratio erit quadripartita. Nā primo considerandū est de his quæ pertinēt ad virtutē cognoscitiuam āgeli. Secūdo de his quæ pertinēt ad mediū cognoscēdi ipsius. Tertio, de his quę ab eo cognoscūtur. Quarto, de modo cognitionis ipsorū. ¶ Circa primum quæruntur quinq;. ¶ Primo, vtrum intelligere angeli, sit sua substantia. ¶ Secundo, vtrum eius esse sit suum intelligere. ¶ Tertio, vtrum eius substātia sit sua virtus intellectiua. ¶ Quarto, vtrunque in angelis sit intellectus agēs & possibilis. ¶ Quinto vtrum in eis sit aliqua alia potentia cognoscitiua quā intellectus.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum intelligere angeli sit eius substantia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intelligere angeli sit eius substantia. Angelus enim est sublimior & simplicior quam intellectus agens animæ. Sed substantia intellectus agentis est sua actio, vt patet in 3. de Anima per Ari. & eius comm. Ergo multo fortius substantia angeli est sua actio, quæ est intelligere.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 11. metaph. quòd actio intellectus est vita. sed cum viuere sit esse viuentibus, vt dicitur in 2. de Anima, videtur quòd vita sit essentia. Ergo actio intellectus est essentia intelligentis angeli.

¶ Præterea, Si extrema sunt vnum, medium nō differt ab eis: quia extremum magis distat ab extremo, quàm medium. Sed in angelo idem est intellectus & intellectum ad minus, inquātum intelligit essentiam suam. Ergo intelligere quod cadit medium inter intellectū & rem intellectam, est idem cum substātia angeli intelligentis.

¶ SED CONTRA, plus differt actio rei à substantia eius, quàm ipsum esse eius. sed nullius creati suum esse est sua substantiæ. Hoc enim solius Dei proprium est, vt ex superioribus patet e. Ergo neque angeli, neque alterius creaturæ sua actio est eius substantia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum solus Deus actus purus existens, sit suum intelligere, nulla cuius vis creaturæ actio est idē quod substantia eius, nec etiam ipsum intelligere Angelorum idem est substantia ipsorum.*

¶ RESPONDEO dicēdū, q̄ imposibi-

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæ quartæ Atriculum primum.*

Titulus clarus est. Tātummodo requirit vt notetur quòd substantia pro essentia, & non pro esse substantiali Angeli supponit. Et quòd ista quęstio est cum philosophis tenētibus, in substātiis immaterialib⁹ omnino quales sunt intelligentię nullum esse accidens, vt Auer. tenet in 12. meta. comm. 25.

Comment. ¶ In corpore vna conclusione respōsiua tripliciter probata respondetur. Est autem conclusio talis, Nec intelligere, nec actio cuiuscunque creaturæ est eius substātia
17
234 tia. Hæc conclusio habet duas partes. Altera est de intelligere respectu angeli. Altera est de quacunque actione respectu cuiuscūque substantiæ creatæ. & prima quidem ratiōe vtrāque partem intendit S. Tho. probare. Duabus vero reliquis circa intelligere persistere. Est ergo prima ratio talis. Solus actus purus est sua actualitas. Solus Deus est actus purus. Ergo solus Deus est sua actualitas. Sed agere est propria actualitas virtutis, quemadmodum esse est propria actualitas essentiæ, igitur solus Deus est suum esse, & suum agere. Maior propositio habet duas exponētes, scilicet actus purus est sua actualitas, & nihil aliud ab actu puro est sua actualitas: & quo ad hanc secundū probatur in litera sic. Omne aliud ab actu puro habet aliquid potentialitatis admixtū: ergo non est sua actualitas, quia actualitas possibilitati repugnat.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo solus actus purus sit sua actualitas. Et quoduis aliud ab actu puro ad suam actualitatem comparetur vt potentia ad actum.*

¶ Circa hanc rationē dubiū occurrit de veritate assumptarum propositionum, efficaciaq; earundē ad propositum inferendum. Et ratio dubitandi est: quia aut propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter, aut materialiter. Si formaliter, duo inconuenientia sequuntur. Primum est, quod prima exponens maioris implicat in adiecto, dicens, actus purus est sua actualitas. Quoniā si est sua actualitas formaliter loquendo. ergo aliquid puri actus habet rationē actuantis: & aliquid habet rationem eius quod actuatur. Tenet sequela: quia ratio formalis actus est respectiua. Et si ad intrinseca rei terminatur, vt hic dicit, per illud pronomen, sua, necesse est quod terminus eius, s. potētia vel potētiale sit in eodē: & sic nō est actus purus. Secundū inconueniēs est, quod actio virtus esse, & essentia formaliter, & communissime sumpta ex proprijs rationibus formalibus vēdicarent sibi hoc, quod alterū, s. pura actio esset actualitas alterius, s. virtutis: & similiter esse respectu essentiæ. Patet sequela: quia super hac propositione fundatur processus S. Tho. vt patet in litera si formaliter intelligatur. Et confirmatur: quia cum dicit S.Tho. actio est propria actualitas virtutis, sicut esse essentię: aut intendit de eis in communi, aut in speciali. Non speciali, quia non potuisset ex hoc arguere communiter ad Deum & creaturam, vt fecit. ergo in communi. Quod autem concedere hanc propositionem sit inconueniens, ex eo patet, quia sequeretur quod in quocunque ista formaliter inuenirentur, alterum esset actus, & alterum potentia: Alioquin secundū suas rationes formales in eo non essent. Si vero intelligendæ sunt materialiter, tunc etiam duo sequuntur inconuenientia. Primo, petitio principij in maiore, dicendo, solus actus purus est sua actualitas, id est operatio: hoc est enim quod vertitur in dubium, & quod à sectatoribus oppositę opinionis negatur, vt patet de Auer. 12. metaphy. com. 25. Secūdo nullitas processus S. Tho. non enim facile esset fingere quomodo processus iste apparentiam aliquam, ne dicam veritatem, haberet, si ratio actus & potentiæ præcidatur, cum totus super his fundetur.

¶ Circa secundam exponentem maioris, scilicet nihil aliud ab actu puro est actualitas: dubium occurrit. Quoniam inefficax videtur eius probatio. Nā aut intendit hic concludere distinctionem formalem tantū, aut formalem & realem simul. Non primum, quia ex hoc non haberet intentum, vt de se patet: ergo secundum. Sed hoc non sequitur. Tum quia illa propositio assumpta, actualitas potens

potentialitati repugnat, est vera de idētitate formali, nō aūt reali Stat enī q̄ eadē res sit actualis & potētialis: vt patet de ipsa essentia angeli, quæ actualitas quædā est, & potentialis ad existentiā. Tū quia ex habere aliquid potētiæ admixtū non sequitur exclusio omnis actualitatis, sed puræ tantū. Non enim valet, A habet aliquid de potentia permixtū, ergo non est actus: sed, ergo non est actus purus. Et tamen S.Tho. hoc assumpsit, dicens, quicquid habet aliquid potentiæ, non est sua actualitas. Et cōfirmatur ex illo verbo (sua) q̄ idē importat quod propria: sic, propria actualitas rei habentis aliquid potentiæ admixtū, est defectiua & quodammodo potentialis, cum non sit actus purus: ergo nullam habet repugnantiā, vt identificetur rei quæ sic est actus, quod habet aliquid potentię admixtum. Patet sequela, propter proportionem quam habent adinuicem.

¶ Ad euidentiā huius rōnis S.Tho. sciendū est primo, quod duę rationes formales quadrupliciter se habere possunt ad identitatē realē. Aut enim ex seipsis vendicāt sibi identitatē realē. & istæ in quocunq; inueniūtur, sunt eædē realiter, vt ratio entis, & ratio boni, & similia. Aut ex seipsis vendicāt nō identitatē seu distiōnem realem: vt ratio albedinis & dulcedinis: & tales in quocunq; inueniūtur, distinguūtur realiter. Aut ex seipsis neutrum sibi vendicant. Et hoc dupliciter contingit: quia quædam indifferenter se habent ad identitatem & diuersitatem realem: quædam vero magis ad diuersitatem, quam identitatem declinant. Sunt enim quædam rationes formales rerū, que nec ex seipsis, nec ex cōditionibus quę comitarentur eas si inuenirentur sibijpsis derelictæ, aliquā per se vnionem haberent: vt patet de rationibus iustitiæ & sapiētiæ. Quædā vero sunt quæ quāuis ex seipsis neutrū sibi vendicent: tamen ex seipsis aliquam inter se sibi vendicāt per se coniunctionē: & ex cōiunctionib⁹ concomitātibus eas quantū est ex parte ipsarū si solę inuenirētur, cōiunctio illa realē distinctionem exigeret extremorū. Et tales sunt rationes virtutis & operationis. Nā nec ex seipsis identitatem realē habent: alioquin in omnib⁹ essent idem realiter. Nec ex ipsis diuersitatē habēt realē: alioquin in Deo distinguerentur realiter. Nec ex seipsis abstrahunt ab omni coniunctione inter se: imò & ex seipsis habēt coniunctionē quandā per se. quasi vt propria perfectio, & id cuius est illa perfectio. Et si rōnes istæ solæ considerētur, quātum ex earum meritis pendet cōiunctio ista, nō est aliter per se quā per naturam actus & potētię. Nullo enim alio modo etiā si fingēdi daretur licētia, imaginari pōt taliū per se coniūctio. Ex hoc autē quod coniūgerentur per se vt actus & potētia, sequitur vlterius quod distinguerētur realiter. Si enim essent realiter idē, iā essent coniūcta identice. Et sic neutrum esset actus alterius. Quamuis enim possēt forte intelligi vt actus suiipsius, intelligēdo vnū vt duo: impossibile tamen est vt idem sit actus suipsius. In coniunctione autem aliquorū per se vt actus & potentiæ, alterum non solum intelligitur, sed est vere actus: & alterum vere potētia illius. Sciendū est secūdo, quod aliqua duo habere se vt actū & potentiam, cōtingit dupliciter, s. formaliter & virtualiter. Formaliter quidē quādo alterū ita inuenitur in re alteri coniunctū, quod actuat secundū rē reliquū, virtualiter autē quādo aliqua duo identice quidē sunt vnū: habēt tamē tales rationes formales, quæ si cōiungerentur abstrahendo ab eo ex quo habēt quod sint vnū idētice, alterū reliquum secundum rem actuaret. Et hoc modo se habēt virtus & operatio. Nam in quibusdā actualiter operatio virtutē secundū rem actuat, & virtus operatiua per illā perficitur: vt patet in nobis. In quibusdam vero virtus & operatio eadem res sunt, ac per hoc operatio virtutē secundū rem perficere nequit. Nō perdit tamē operatio ex hoc quin sit tale ens, quod si nō præueniretur ab identificante ipsam cum virtute, actuaret secundū rem illā. Et propterea pōt dici quod se habēt adinuicem tunc, sicut actus & potentia virtualiter seu cōditionaliter. Quemadmodū æternitas & immutabilitas dicimus quod se habēt sicut causatū & causa: nō formaliter: (quia æternitas nō causatur secundū rem ex immutabilitate, quia sunt idem) sed virtualiter: quia si causaretur, ex immutabilitate causaretur. Ex his aūt patet & vis rationis S.Tho. & respōsio ad obiecta. Vis quidē rationis in hoc cōsistit. Quæ se habent vt proprius actus & propria potentia, non sunt idem nisi in actu puro. Virtus & operatio se habēt vt proprius actus & propria potētia. ergo, Maior fundatur super hoc. Quia talia in quocunque inueniūtur cū ratione actus & potentiæ, inter se distinguuntur realiter. ergo à destructione consequentis si non distingnūtur realiter, non saluantur coniuncta vt proprius actus & propria potētia: ergo aut vtrūq; in illo habebit rationē potentiæ: quod est impossibile: aut vtrūq; rationē actus. Vel, ergo illud in quo talia identificātur absq; remansione actus & potentiæ, aut est actus purus, & habetur intentū: aut est potentia pura. Sola enim hæc duo per se loquendo sunt propriæ rationes & causæ excludētes permixtionem actus & potentiæ: sed impossibile est quod sit pura potentia. Quia talis nec formaliter nec virtualiter continet actum. imò est imperfectissimum omnium entium. ergo actus purus, qui eminenter continet in se & rationem actus & rationem potentiæ. Et ex eo quod actus actualitatem habet, ex eo vero quod purus imperfectionem omnem potentialitatis excludit.

¶ Ad obiecta vero in oppositū dicitur, quod propositiones assumptæ intelligendæ sunt formaliter: sed cum formali intellectu propositionū stat distinctio supra dicta de actualiter & virtualiter: vt patet in exemplo adducto, & similibus. Et expresse etiam docetur ab Arist. in 2. cæli: qui hāc propositionē motus cæli incipit ab oriente, non materialiter, sed formaliter sustinens: exponit dupliciter, scilicet actualiter, & sic dicit quod est falsa, quia apud ipsum motus cæli nunquam incœpit: vel virtualiter. i. si inciperet, ab oriēte inciperet. & sic dicit esse verā. Similiter igitur in proposito. Actus purus est sua actualitas, distingui potest formaliter intellecta: actualiter vel virtualiter. Et primo modo videtur implicare vt obijciendo tactū est. Secundo vero modo est verissima, & proculdubio ad hūc sensum fiunt huiusmodi propositiones à doctoribus. Non enim intendunt dicere quod actus purus sit id quod ipsum actus: sed sit id quod ipsum actuaret, si actuabilis esset. Sicut cū dicimus quod Deus sit sua perfectio, non intēdimus q̄ Deus sit id quod perficit ipsum, sed quod ipsum perficeret si esset perfectibilis. Illa vero propositio communis, operatio & virtus se habēt vt actus & potētia, de virtute & operatione in communi intelligitur. Sed vtendum est eadem distinctione, s. actualiter vel virtualiter, & sic nō sequitur: vel quod in Deo inueniātur cū ratione actus & potētię: vel quod ratio sit inefficax, quoniā vt ostendēdo vim rationis declarauimus, hoc sufficit. Ex his quoq; patet q̄ ad secundā dubitationē dicēdum sit, vnica siquidē distinctione oīa soluūtur, s. q̄ aliud est loqui de actu & potētia absolute: & aliud de actu proprio & potētia propria. Quāuis enim vna res quæ non sit actus purus, possit habere rationē actus & potentiæ respectu diuersorum: impossibile tamen est q̄ vna res sit proprius actus & propria potentia, nisi sit actus purus, qui hæc eminenter præhabeat: quoniam si actualiter inueniūtur, distinguerētur realiter: aut idem esset proprius actus suiipsius, quod nō est intelligibile. Dicitur ergo quod intēdit S. Th. inferre distinctionē realem & illa propositio, actualitas potentialitati repugnat, est vera quo ad identitatem realem si potentialitas propriæ actualitati de qua loquimur comparetur. Et similiter quāuis ista consequētia nō valeat, A habet aliquid potētialitatis admixtum. ergo nō est actualitas aliqua: valet tamē ista, ergo nō est propria actualitas, respectu cuius est potentialis. Et similiter quāuis nihil prohibeat rem habentem aliquid potentiæ esse actū defectiuum: impossibile tamē est esse suum actū, quāuis defectiuum. Quia iam (vt pluries dictum est) actus suus non esset, quamuis intelligeretur. Aduerte tamen diligēter, q̄ prædictæ propositiones dupliciter possunt applicari ad intentum S. Th. Primo ostēdendū quod angelus nō sit sua operatio: quia est potentialis respectu illius. Et sic in hoc processu supponeretur angelum esse in potentia respectu operationis. & probatur ex hoc distinctio realis ab eadem. Secūdo ad ostendendū quod in angelo non est ratio identificationis inter virtutem & operationem, quæ se habent vt proprius actus, & propria potentia. Et secundum hoc supponitur, angelum non esse actū purum. Et probatur distinctio realis angeli à sua operatione. Quia ratio identitatis actus & potentiæ propriæ illius actus, non est nisi puritas actus. Et ad hoc, non ad primum applicandæ sunt propositiones adductæ: quoniam primo modo supponeretur quodammodo probandum. Secundo vero efficax redditur processus vt patet ex dictis.

Comment. ¶ Secunda ratio est ducens ad impossibile sic. Si intelligere angeli esset eius substantia: ergo esset subsistens. ergo vnum tantum. ergo vnus angelus, neque distingueretur ab altero, neque à Deo. Secunda consequentia probatur. quia intelligere subsistens non potest esse, nisi vnum quod probatur: quia nullum abstractum subsistens potest esse nisi vnum.

Quæstio. ¶ *Num si intelligere angeli esset substantia, ens esset subsistens.*

¶ Circa hanc rationem multiplex dubitatio occurrit. Primo dubitatur circa primā consequentiā, s. intelligere angeli si esset substantia eius, esset subsistens. Aut enim ibi sumitur subsistere simpliciter. & sic ista quidē consequentia est optima: qm̄ de substantia cōpleta, de qua hic est sermo loquēdo ista categorica est necessaria, substantia est subsistēs: sed secūda consequētia tūc nihil valet, s. est subsistēs: ergo vnū tm̄, vt in sequenti dubio patet. Aut hic sumitur subsistere in seipso præcidendo omne posterius. & sic consequētia ista non valet: quia categorica nō est necessaria, sed contingens, substantia est subsistens in seipsa abstracte. Perfectio nanque simpliciter substantiæ nomine importata indifferenter se habet ad subsistendū in seipsa, vt cōtingit in Deo: & ad subsistendū in aliquo contrahēte ipsam ad naturam permixtā potentiæ, vt cōtingit in angelis & alijs cōpletis substātijs, sicut intelligere contingit esse substantia, puta in Deo: & accidēs, puta in nobis.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo si intelligere angeli est subsistens, sit vnum tantum.*

¶ Secundo dubitatur an illa consequentia, intelligere angeli est subsistens, ergo vnū tantum, intelligenda sit gratia materiæ: vel gratia formæ. Nō gratia formæ, quia non tenet in omnibus. Nō enim valet, A est subsistens, ergo non est nisi vnū specie & numero. de tali enim vnitate est hic sermo: vt patet de prædicatis quidditatiuis ipsarū substantiarū. Tale enī est cōe pluribus substantijs secundū speciē & tamen subsistit. Nō enim inficiari potest quin aliquod prædicatum essentiale sit commune pluribus angelis: & tamē subsistat in eis. Et sic nō valet: talis res est subsistens, ergo est vna tantum specie & numero. Similiter si essent albedo & nigredo subsistētes, nō valeret, color est subsistēs, ergo est vnū tantū secundū speciē & numerum. Nec etiam gratia materiæ. Tum quia oporteret assignare illam cōditionem in intelligere angeli: ratione cuius teneret: quid hic non sit. Tum quia probatio assumpta in litera est vniuersalis, ac per hoc significans, quòd non gratia materiæ est sermo.

Quæstio. ¶ *Num intelligere subsistens sit tantum vnum necessario.*

¶ Tertio circa illā categoricam assumptam ad probationē secundæ cōsequentiæ, scilicet intelligere subsistens nō potest esse nisi vnū: dubiū occurrit. Quoniā aut nō est ad propositū, aut est falsa. Probatur hoc distinguendo, primo ly intelligere, secundo coniunctionē cuius cū ly subsistens. Intelligere enī potest supponere vel pro intelligere puro, vel pro intelligere tali, id est tantæ perfectionis, puta quantam ponit naturalis intellectio Gabrielis. Si intelligatur de intelligere simpliciter dato quòd propositio sit vera, nō est ad propositū. Quoniam intelligere angelicum non est purum intelligere, sed tale. Si vero intelligatur de intelligere contracto, nihil aliud infert, nisi quod tale intelligere. puta Gabrielis, est vnū specie & numero, quemadmodū substantia eius. Et sic vltima consequentia, scilicet q̄ vnus angelus nō distingueretur ab altero, nec à Deo nihil valeret. Similiter intelligere quouis modo supponat, dupliciter cōtingit. quod subsistat, scilicet formaliter & identice, formaliter quidē si ex perfectiōe propria vendicat sibi subsistere: identice vero, si subsistere non secundum propriam rationem sibi cōuenit. sed ex eo cui coniungitur. Exemplum vtriusque modi habetur in casu posito, si albedo & nigredo subsisterent. Tunc enim color quidem subsisteret identice, albedo & nigredo formaliter. Aut ergo in ista propositione intenditur, quòd intelligere subsistens formaliter non potest esse nisi vnum, & sic non est ad propositum: quoniam intelligere angeli non concederetur sic subsistere, Aut intenditur quòd intelligere subsistens identice non potest esse nisi vnum, & sic in proposito est falsa, vt ex exemplo dato patere potest. Et hoc modo diceret Auerro. quòd intelligere angeli est subsistens, quia scilicet est idem substantiæ angeli.

Quæstio. ¶ *Quomodo quoduis abstractum & quānam abstractione subsistens vnum tantum est, & quo sensu asseratur in proposita materia.*

¶ Quarto circa illam aliam vniuersaliorem propositionem assumptam, s. quodlibet abstractum subsistens est vnum tantum: dubium occurrit, de quali abstractione intelligatur: an, s. secundum modum significandi, an secundum modum essendi. Si secundū modū significandi, ad propositum non est. Tū quia actus intelligendi nō significatur abstracte per hoc nomen intelligere, sed per hoc nomen intellectio. Tum quia de rebus & realibus rerum modis quæstio est, & non de modis significandi. Si vero de abstractione secūdum esse intelligitur, aut de abstractione à receptiuo, aut de abstractione à quocunque posteriore tota sua ratione formali. Si primo modo, propositio est falsa, vt patet in casu posito de colore. Tunc enim color abstractum quoddam esset ab omni recipiente: & tamen multiplicaretur in albedine & nigredine subsistentibus. Si vero intelligitur secūdo modo, dato quòd esset vera, nihil aliud inferret, nisi & quòd intellectio præcisa ab omni contrahēte, si subsistit nō est nisi vna: & quod intellectio talis, id est tantæ perfectionis abstrahens ab omni posteriore sua propria ratione si subsistit, non est nisi vna. Quemadmodum ex ipsa sequitur quòd si color præcise subsisteret, quòd esset tantum vnus. Et si color talis, puta albedo subsisteret, esset tantū vna albedo. Et sic non sequeretur intentum: quia cum hoc stat quòd essent plures intellectiones distinctæ specie: quēadmodū stat quod essent plures colores, subsistentes distincti specie, quamuis non possēt esse multitudo pure numeralis.

¶ Circa vltimam consequentiam in eadē ratione illa, s. ergo nō distingueretur à substātia Dei: dubiū occurrit: qm̄ nō videtur valere. Posset nāq; saluari quod intelligere subsistēs distingueret̄ à substātia Dei: per hoc quod intelligere Dei esset nō solū intelligere, sed velle, & quicq̄d in Deo est. Intelligere aūt subsistēs nō esset nisi intelligere. Et cōfirmatur, quia ex hoc quod alicui rei tribuitur subsistere, nulla ꝑfectio intrinseca ei accrescit: vt patet si fingamus albedinē subsistere ꝑ diuinā potētiā: eiusdē enī rationis intrinsecæ esset subsistēs, & nō subsistēs, quāuis differēter se haberet à sentiri ad dependere, à subiecto ad agere, & pati, & similia.

¶ Ad has obiectiones dicendū est tali ordine, quod primo ad quartā, secundo ad secundam, tertio ad tertiam, quarto ad primam, & quinto ad quintam dicendū

est:quia sic exigit ordo doctrinæ,vt à magis vniuersalibus & formalibus,ad minus vniuersalia & materialia descendamus.

¶Ad quartā igitur dubitationē dicitur quod in illa propositiōe vniuersali,omne abstractū subsistēs nō pōt esse nisi vnū ex parte subiecti: duo termini ponūtur,ly abstractū,& ly subsistens. Et ly quidē subsistēs modum essendi significat:ly vero abstractū modū cōcipiēdi. Ita ꝙ sensus ꝓpōnis est, oīs res abstracte concepta seu conceptibilis, si sic abstracte subsistit, nō potest esse nisi vna. Et est sermo de abstractione in cōi à quocūq; cōtrahēte seu contractiuo:siue illud sit receptiuū, siue sit differentia essentialis,&c. Et sic intellecta ꝓpositio hęc ambiguitate caret. Nec habet aliquam instātiam: qm̄ color abstracte cōceptus tam à differētiis quàm à subiectis, si in tali abstractione subsisteret,nō esset nisi vnus. Formaliter enī multiplicari non posset:quia à formalib⁹ differentiis abstraheret, materialiter vero minime. Tū quia à distinctis numeraliter abstraheret. Tū quia non esset assignare,per quid alter ab altero distingueretur, cū in vtroq; nihil aliud esset nisi color & subsistētia. Nec est extra ꝓpositū abstractio secundū modū concipiendi, sed maxime propositū clarificat. Tum quia de abstractione conceptus ex parte rei,& non ex parte nostri tantū est sermo. Tum quia à notioribus nobis occulta hæc hoc modo insinuatur. Quēadmodū enim ratio aliqua formalis in abstracto nō multiplicatur si sola sumat̃, ita & si secūdū rē in seipsa subsistere ponatur,multitudinem excludere manifestatur. Quomodo autem propositio hæc intentum S.Th.inferat,ex sequentibus est manifestum.

¶Ad secundam autem dubitationem dicitur,& consequentia illa dupliciter potest accipi. Primo vt iacet:& sic est bona,gratia materiæ. Alio modo secūdum id quod implicite importat:& sic est bona,gratia formæ. Si enim formetur sic: si intelligere est subsistens,ergo non est nisi vnū,non tenet gratia formæ. Quia ista est falsa:omne subsistens non est nisi vnū. Sed tenet gratia materię:nō specialis,id est,hui⁹ quod est intelligere:sed generalis,id est huius quod est esse abstractū. Ita quod in materia abstractorum,ista est vera, omne subsistens non est nisi vnum. Et quia intelligere est de numero abstracte conceptorum,quāuis significetur nō per nomen, sed per verbū infinitiui modi:ideo consequentia tenet. Si vero cōsequentia hęc secundū id quod implicite cōtinet, explicite sic formaretur,si intelligere in sua abstractione subsisteret,non esset nisi vnum:est bona gratia formę. Et quia eius categorica in cuius virtute tenet,nō est ista, scilicet omne subsistēs nō est nisi vnum:sed ista, scilicet omne abstractum subsistens nō est nisi vnum:quā tantum S.Tho.assumpsit, ideo formaliter intelligenda est in sensu exposito.

¶Ad tertiā vero dubitationē quæ valde difficilis est, cū Dei adiutorio dicā quid occurrit. Cū enim tota difficultas cōsistat in hoc,an de intelligere,an de intelligere tali sit sermo:duas tm̄ vias inter se incompossibiles habemus: quarū tm̄ alterā oporteret eligere video ad soluenda difficultatē hanc. Prima est,negare ꝙ obiectiones supponūt,s.quę detur intelligere & intelligere tale abstrahēdo actū intelligēdi ab extrinsecis, & stādo pręcise intrinsecis illius. Qm̄ intelligere nō est tale,nisi vel subiectiue,puta diuinū,angelicū,vel humanū:vel obiectiue,quia ad tale vel tale obiectū terminatur. Et secūdū hoc facillime ad obiecta patet rn̄sio. Nā sermo pn̄s est de intellectione secūdū eius intrinseca tm̄ intelligēdus. & sic rō stare: qm̄ si intelligere angeli præcise sumptū abstrahēdo ab oī extrinseco subiecto, s.& obiecto, nō esset formaliter loquēdo nisi pura intellectio. cōsequēs est,quod si in tali abstractiōe subsisteret,quod esset purū intelligere subsistēs,ac per hoc nō esset nisi vnū,vt ex dictis patet. Sed qm̄ hæc rn̄sio min⁹ cōsonās est rōni. Tū quia omnis intellectio, imò oīs actus immanēs esset vna spēs spālissima intrinsece loquēdo: qm̄ par est rō de oībus. & sic velle oē esset vnius spēi,& similiter oīs visio, oīs auditio,&c. Tū ꝗa aliqd eiusdē spēi spālissimę esset cōsequētialiter cōe intelligentiis oībus & nobis. Tū quia intellectionē esse talē obiectiue, nō est esse tale extrinsece,vt nūcnūc patebit. Vn̄ alio mō & rōnabilius pōt dici, cōcedēdo,quod supponunt obiectiones,s.dari intellectionē, & intellectionē talē intrinsece,quod sermo S.Th.intelligēdus est formaliter & p se: & quod hoc sufficit ad ꝓpositū.

¶Ad euidētiā aūt primi sciēdū est,quod intellectio tripliciter cōtrahi pōt. Primo p subiecta,cū distinguit̃ in angelicā & hūanā, scd̄o p obiecta, cū distinguit̃ p terminari ad tale & tale obiectū. Tertio per ꝓprias differētias diuisiuas illius,quēadmodū genus diuidit̃ ceu analogū per suos modos. Et diuisio quidē p subiecta manifeste est extrinseca,& p accidēs: alioquin idē esset differētia per se pluriū nō sub alternatim positorū,puta humanū esset p se differētia intellectionis,volitionis visionis,& reliquorum similiū. Diuisio vero penes obiecta dupl'r contingit,s.penes obiecta scd̄aria: & hæc manifeste est extrinseca & p accn̄s. Et penes obiecta primaria,puta cū diuiditur intellectio in actū intelligendi ꝓportionatū intelligibili relucēti in phantasmate,aut proportionatū relucēti in seipso. Et de tali diuisione crediderim ego,quod sit p se essētialis: nō ꝙ putē obiecta etiā primaria esse differētias p se actus intelligēdi,ꝗa obiecta sunt extrinseca: differētias vero oportet esse intrinsecas cōstituētis per se ipsas,qm̄ differētia ei⁹ quod est esse,rei pars est. Sed arbitror differētias essētiales act⁹ intelligēdi sumi in ordine ad talia obiecta: ita ꝙ nō sīt absolubiles à tali ordine. Et hoc rōnabil'r dici pōt: qm̄ nec ipm̄ intelligere absolui pōt ab ordine ad obiectū suū formale. Qm̄ si ꝗratur quid est intelligere, nō poterit rn̄deri: nisi ꝙ est opatio circa verū,vel aliquid sic. Didicimus autē ꝙ p se differētiæ alicuius superioris accipiēdæ sunt illæ, quæ diuersificāt id ex quo illud superius formaliter cōstat. Differētiæ enī animalis sunt ꝗ diuersificāt illud quaten⁹ sensitiuū. Et sic quia intellectio cōstat ex re nō absolubili à tali obiecto, cōsequens est ꝙ per se differētiæ illius erūt res essētialiter respicientes diuersas per se rōnes talis obiecti. Et sic intellectio erit vt genus diuisibile formaliter per essētiales differētias,seu modos. Nec sequit̃ ex hoc ꝙ idē esset differētia pluriū qm̄ quamuis vna res sit obiectū actus intelligendi & volēdi,alia tn̄ rōne formali obiicitur vtrique. Actus quidē intelligendi,vt species veri,volendi vero vt species

le est, quod actio angeli vel cuiuscūque alterius creaturæ sit ei⁹ substātia. actio enī est ꝓpria actualitas virtutis, sicut esse est actualitas substantiæ,vel essentiæ. Impossibile est autem,ꝙ aliquid quod non est purus actus, sed aliquid habet de potentia admixtum,sit sua actualitas: quia actualitas potentialitati repugnat. Solus autem Deus est actus purus. Vnde in solo Deo sua substantia est suum esse,& suum agere.

¶Preterea,Si intelligere angeli esset sua substātia,oporteret ꝙ intelligere angeli esset subsistēs. Intelligere autē subsistens nō pōt esse nisi 234 vnū,sicut nec aliqd abstractū subsistēs [c]. Vnde vnius angeli substātia nō distingueretur neq; à substantia Dei,quæ est ipsum intelligere subsistens,neque à substantia alterius angeli. Si etiā angelus ipse esset suum intelligere, non posset esse gradus in intelligendo perfectius & minus perfecte, cum hoc contingat, propter diuersam participationem ipsius intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ cū dicitur ꝙ intellectus agēs est sua actio,est prædicatio nō per essentiā,sed per cōcomitantiā: quia cum sit in actu eius substantia, statim quātum est in se,concomitatur ipsam actio. Quod non est de intellectu possibili [c], qui nō habet actiones nisi postquam fuerit factus in actu.

¶Ad scd̄m dicendū,ꝙ vita nō hoc mō se habet ad viuere,sicut eēntia ad eē, sed sicut cursus ad currere [c], quorū vnū significat actū in abstracto,aliud in cōcreto. Vnde nō sequit̃, si viuere sit esse, ꝙ vita sit essentia. Quāuis etiā qn̄doq; vita ꝓ essentia ponat̃: scd̄m qd̄ Aug. dicit in li. de Tri. ꝙ memoria & intelligētia, & voluntas sunt vna eēntia, vna vita: sed sic nō accipitur à Philosopho cū dicit, ꝙ actio intellect⁹ est vita.

¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ actio ꝗ trāsit in aliqd intrinsecū, est real'r media inter agēs & subiectū recipiēs actionē. Sed actio ꝗ manet in agente, nō est realiter mediū inter agēs & obiectū,sed scd̄m modū significādi tm̄. Realiter vero consequit̃ vnionē obiecti cū agente. Ex hoc enī ꝙ intellectū fit vnū cū intelligēte,cōsequit̃ intelligere quasi qdā effectus differens ab vtroque.

boni. Vnde non est idem obiectum formale vtriusque. Hæc de primo.

¶Quo ad secūdū dicēdū est,quod quāuis intelligere āgeli pcise sumptū abstahēdo ab extrinsecis claudat in se intrinsece duo, s. & ꝙ sit intelligere, & quod sit tale: puta proportionatū intelligibili in seipso hn̄ti aliqd potētialitatis: claudit tn̄ vltra hęc perfectiōis modū, qm̄ scd̄m vtranq; rōnē aliquid pfectiōis ponit. Et qm̄ subiecta sic accipienda sunt, vt cōsona sint prędicatis:& ad ꝓpositū,& ad eē substātiā est pdicatū ad pfectionē spectās: b ideo hic sumit̃ intelligere angeli,nō inquātū in- 392 telligere absolute,ꝗa intelligere absolute abstrahit à substātia & accidēte. 112 Et sic nullū intelligere 164 inquātū itelligere subsistit. c Nec sumit̃ inquātū tale:quia vt obiiciendo deductū est, nō cōcluderetur intentū. Sed sumit̃ inquantū intelligere habēs tm̄ pfectiōis simpl'r. Dico autē simpl'r, vt distinguit̃ à seipso vt habet aliquid impfectiōis admixtū. Et sic intelligere angeli sumitur medio mō inter intelligere absolute,& itelligere tale. ita quòd cū assumit̃,si intelligere angeli esset substātia, ly intelligere angeli supponit ꝓ ipso actu intelligēdi,& modo suę pfectiōis simpl'r. Et est sensus, si intelligere angeli est tātę pfectionis, quod est substātia,hoc,&c. & sic saluatur sermo formalis & per se. Formalis qdē, qm̄ de intelligere āgelico ꝗtū ad id qd̄ cōuenit sibi ex pfectiōe sui intelligere,est sermo. Per se aūt,qm̄ eē pfectū nō ē pdicatū accn̄tale aut trahēs rē extra rōnē suā: sed cuiq; rei infra latitudinē formalē cōuenit: vt ī q.4.plenius dictū ē.

¶Quo ad tertiū dicēdū est,quod(vt obiiciēdo tactū fuit,)ex duob⁹ tm̄ capitib⁹ videri posset ꝓcessus iste insufficiens,s. aut ꝗa indiscussum relinquit̃,an intelligere angeli inꝗtum tale sit substātia. Aut ꝗa ptermissa est distinctio de subsistere formaliter & idētice. Sed ꝙ neutrū horū obstet declarat̃. Et de primo qdē facile patet. Tū quia cū esse substātiā sit pdicatū dicēs pfectionē simpl'r, si intelligere āgeli secūdū totū id qd̄ dicit pfectionē simpl', nō est substātia: à fortiori minus erit substātia secūdū id in quo habet aliquid īperfectiōis admixtū. Cōstat aūt quod īꝗtū tale aliquid īperfectōis cōtinet. tū etiā quia intelligere āgeli inquātū tale est subiectū extraneū respectu pdicati dicētis pfectionē simpl'r, quale est sustātia. Et ideo mirū nō ē si ī doctrina ex ꝓpriis omissum fuit. Nec obstat quod pdicatū sit non substātia absolute,sed substātia āgeli. Quod si intelligere ē substātia āgeli, sequit̃ ergo ꝙ sit substātia, qd̄ ē pdicatū dicēs pfectionē,simpl'r. Quod ēt pricipl'r itēdit l hac qōne: si enī substātia, ꝓculdubio sua,i. intelligētis substātia ē. Quod aūt secūdū nō obstet,sic declarat̃. Subsistere seu substātiā esse, possum⁹ imaginari cōuenire alicui rōni formali quadrupl'r. Prīo mō vt superi⁹ suo inferiori, quēadmodū cōuenit hōi. Scd̄o vt inferi⁹ suo supiori,quēadmodū cōuenit ēti. Tertio mō qsi mod⁹ intrinsec⁹,sicut dicim⁹ quod sapiētia īfinita subsistit. Quarto mō idētice sicut dicim⁹ quod rōnes in diuinis sunt substātię. Et si volum⁹ recte cōsiderare, primus mod⁹ oīno erat extra popositū, Quoniā de se patet, quod intelligere nō ē inferius ad substātiā. Et sil'r scd̄s mod⁹ extrane⁹ erat, quia substātia nō est inferius ad intelligere. Cōstat enī quod neq; differētiæ substātię sunt differētia act⁹ itelligēdi neq; econuerso differētię act⁹ intelligēdi sunt differētię substātię, Vn̄ duo tm̄ modi relinqbāt. vterq; aūt mod⁹ si p se attribui crederet̃ ipsi intelligere āgeli, sufficiēter excludit̃ ex hac rōne. Qm̄ ad maximā perfectionē ipsius intelligere spectaret quodlibet horū. Si nāq; intelligere āgeli p se cōuenit subsistere, quasi mod⁹ essendi ei⁹: aut idētitas cū substātialitate ex pfectione sua simpl'r hoc habet: qm̄ vtrūq; horū ponit pfectionē simpl'r. Excludere aūt quodcūq; eorum per accidēs op⁹ non fuit. Tū quia esse substant[...]el accn̄s, nulli rei conuenit per accn̄s, sed semper sunt conditiones essentiales rerū. Tū quia hoc solo modo posset dici quòd intelligere subsistit per accidēs. quia identitas cū substantia nō conuenit sibi ex parte sui,sed ex parte substātię. Sed hoc extraneū erat à ꝓposito: ꝗa substātia āgeli iā declaratū est,quod est res finitę pfectionis,& non est act⁹ pur⁹. Ac per hoc nō habet in se vnde vēdicet sibi idētitatē cū omni eo qd̄ sibi cōuenit. Propter has enī conditiones substātia Dei est quicquid habet. Et per hoc iam patet rn̄sio ad obiecta. Et in hoc consistit vis S. Tho. Quamuis enī sit ratio ducēs ad impossibile: mediū tamē super quo firmatur,est causa conclusionis. Fūdatur enī super quantitate pfectiōis ipsius intelligere angeli. Et intēdit quod si tantę pfectiōis est vt sibi vēdicet substantialitatē,nō cōpatietur secundū multitudinem, sed erit vnū tm̄. Et ꝓbat sequelā: quia sic subsisteret in sua abstractione. omnino aūt abstractū subsistēs vnū tm̄ est. vnde manifeste patet ex dictis, quod nihil obstat distinctio de subsistere idētice & formal'r. Nec de intelligere tali. Et quod categorica illa sic accipit̃, intelligere ex sua pfectione subsistens non est nisi vnum.

¶Ad primā aūt dubitationē dicit̃, ꝙ cōsequētia illa intēdit de subsistere in se seu abstracte. Et ꝙ categorica ei⁹ nō est ista, substātia est subsistēs in se pcise: sed ista, substātia angeli,puta Gabrielis,est subsistēs in seipsa,qm̄ pdicatū añtis est totum hoc,s.substātia angeli, vt patet in litera. Sed hoc nō saluat cōsequētiā,quia scd̄m hoc nō sequeret̃, ergo intelligere angeli esset subsistēs in seipso intelligere, sed in seipsa substātia angeli. Cū tn̄ constet quòd primū oportet inferre,& non secūdū tantū: vt ex dictis patet. Quòd aūt sophisma amphibologiæ hic cōmittatur, exēplo declarat̃ supposito. Albedine enī subsistente color esset res subsistēs in seipsa: quia esset albedo quę in seipsa subsisteret, nō tamē color in seipso esset subsistēs: sed in albedine contractus. Et similiter substātia cōe pdicatū Deo & creaturis est substātia Gabrielis,quæ in seipsa subsistit. Non tn̄ sequit̃. ergo est in seipsa substracte subsistēs. Et si dicatur,quòd istæ instātiæ nō habent locū in ꝓposito[...] cōstat liquido, quòd intelligere & substātia non possūnt se habere sicut superius & inferius,quia neutrius differentiæ alterius esse possūnt per se. Facile hoc retūditur obiiciendo,quòd quāuis hoc constet,non tn̄ constat quin intelligere & substantia immaterialis se habeant sicut ens & bonū: quorū per se differentiæ quanuis sint aliæ formaliter, idētice tamē coincidūt. Et sic quēadmodū non valet: bonitas est idem quod substantia angeli quæ subsistit in seipsa, ergo est subsistens in seipsa: ita nec de intelligere. Aliter ergo dicendum est prænotando quomodo hi duo

duo modi sustinendi se habeant adinuicem, & in ordine ad substantiam. Subsistere igitur in alio, vt animal in homine, & subsistere in seipso, vt homo si subsisteret separatus: se habent vt imperfectum & perfectum in eodē genere. Perfectius nanque longe est in seipso subsistere,quàm ab alio subsistentiam mendicare. vt de se patet,& vt prius & posterius,quia id quod est per se in quolibet genere, prius est eo quod est per aliud: vt patet secūdo physicorū tex.66. Comparantur autē hæc ad substantiam hoc pacto: quòd esse substātiā sequitur subsistere, siue in se, siue in alio, nisi imperfectio, puta quia est pars substantiæ, magis quàm substantia prohibeat. Esse autem substātiam perfectibilem formaliter, vel contrahibilem indiuidualiter, sequitur subsistere in alio. Esse vero substantiā sic completam, vt excludat contrahens omne tam formale quàm materiale: sequitur subsistere in seipso. His autem stantibus dicitur, quòd quēadmodū in antecedēte duo continentur, alterū explicite,scilicet si intelligere angeli esset substātia: & alterum implicite, scilicet si intelligere angeli est tantæ perfectionis quòd vendicet sibi esse substantiam. Ita in consequēte duo intelligenda sunt: alterū explicite,scilicet ergo esset subsistens accipiendo ly subsistens communiter: alterum implicite,scilicet ergo in seipso subsisteret. & sicut implicitum sequitur ex explicito: ita implicitum ex implicito. Et quòd in antecedente illud contineatur, ex dictis patet,& ex eo quòd per se notū est, quòd istę duæ perfectiones simpliciter, secundum se disparatæ sunt. Nec habent ex propriis rationibus, nec ex eo quòd sunt perfectiones simpliciter vnde iungantur: sed si iunguntur, ex magnitudine perfectionis alterius vel vtriusque prouenit. Quòd autem ex implicito hoc sequatur illud, ex duobus patet. Primo, quia si intelligere ponitur tantæ perfectionis, quòd vendicet sibi perfectissimam naturam, qualis est natura substantiæ: consequens est quòd vendicet quoq; sibi perfectissimum modum illius naturæ, qualis natura est subsistere in seipso. Secundo, quia cum intelligere perfectio simpliciter sit, ac per hoc independens à materia secundum rationem, & secundum esse: si cum tanta perfectione infra propriam rationem ponitur in rerum natura vt vendicet sibi identitatem, cum tam perfectisima natura & extranea ab ipso secundum se, à fortiori supponitur esse tantę perfectionis quòd excludat à se determinabilitatem formaliter & materialiter: quoniam vtraq; imperfectionem importat. Ac per hoc quòd sit de ordine rerum non mendicantiū esse ab aliquo contrahente. Et in talibus manifeste patet consequentia: quia si est substantia, non potest esse nisi substantia sic perfecta quòd non expectet esse à contrahente: & cōsequenter oportet quòd subsistat in seipso. Accipiendo igitur consequentiam tam secundum id quod explicite, quàm id quod implicite continetur. Quoniam prædicatum consequentis non est simplex, sed duo continet, scilicet subsistere in seipso. Prædicatum quoq; antecedentis compositum oportet [...]. Et sic categorica eius erit quasi de copulato subiecto & prædicato: & erit ista: Substantia ex tanta perfectione est ratio subsistendi in seipso.

¶Ad quartum dubiū dicitur, quòd subsistere accipitur dupliciter, vno modo vt significat tantum affirmationem essendi in rerum natura,& negationem sustentationis in alio quocunque. Alio modo subsistere importat quendam naturalem entis modum cui naturaliter annexę sunt talis negatio et talis affirmatio. In proposito non est sermo de subsistere primo modo, sed secundo. Quoniam de subsistentia naturali ipsius intelligere loquimur: quæ substantialitas est, & perfectionem simpliciter ponit: & non nisi ex perfectione summa ipsius intelligere sibi conuenit. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur. Quòd si intelligere naturaliter subsisteret, esset tantæ perfectionis quanta potest habere actus intelligendi, quoniam nulla limitatione propriæ latitudinis modificaretur, quemadmodum humanitas subsistens apud Platonē totam hominis perfectionem sibi vendicaret. Et consequenter cum intelligere sit perfectio simpliciter, ac per hoc nata sit esse infinitæ perfectionis simpliciter, oporteret quòd intelligere subsistens esset infinitum. Ac per hoc identificaret sibi omnem aliam perfectionem simpliciter. Et sic esset Deus ipse. Vnde falsum est, quòd si intelligere subsisteret, quòd esset sic purum intelligere quòd non esset velle, imò esset & velle, & voluntas, & deitas, & cetera.

¶Ad confirmationem vero dicitur, quòd æquiuocat de subsistere primo modo, perfectionem non augeat intrinsecam: vendicare tamen sibi subsistentiam, magnam perfectionem ponit: & in perfectionibus simpliciter arguit perfectionem infinitam. Quod etiam ex eo patet, quia cum intelligere ex propria ratione non sit de genere substantiæ, si tantæ perfectionis est: vt hanc perfectionem simpliciter quæ est esse, substantiam sibi vendicat: par ratio est, vt ex eadem perfectione sua omnem aliam perfectionem simpliciter sibi identificet, quæ enim est maior ratio de ista quàm alia: & sic intelligere esset actus purus, &c. Et hæc distinctio de subsistere cum hac confirmatione vltima est notanda, quoniam ex illa Scotistæ, ex ista vero Auerroistæ retunduntur.

Comment. ¶Tertia ratio est ista. Si intelligere angeli esset substantia, non possent esse gradus intelligendo perfecte, & minus perfecte. Probatur consequentia, quia tales Annotat. gradus attenduntur secundum diuersam participationem ipsius intelligere.

¶Circa istam rationem primo notandus est sensus consequentis. Nā consequens

27 4.cont.ca. 11.co.1.fi. Et pos. q. 10.articu. 15.in.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum intelligere angeli sit eius esse.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur,quòd intelligere angeli sit eius esse. Viuere enim viuentibus est esse, vt dicitur in secundo de Anima. Sed intelligere est quoddam viuere. vt in eodem dicitur. Ergo intelligere angeli est eius esse.

¶Præterea, sicut se habet causa ad causam, ita effectus ad effectum. Sed forma per quam angelus est, est eadem cum forma per quam intelligit ad minus seipsum. Ergo eius intelligere est idem cum suo esse.

¶SED CONTRA, intelligere angeli est motus eius, vt patet per Dionysium 4.c.de diui.nomi. Sed esse non est motus. Ergo esse angeli non est intelligere eius.

CONCLVSIO.

¶*Cum solius Dei esse sit infinitum, actio vero cuiuis creatæ substantiæ infinito aliquo pacto sit, angeli actionē ab ipso suo esse diuersam affirmare necesse est, sicut cuiuslibet creaturæ operatio distinguitur ab esse.*

¶RESPONDEO dicendum, quod actio angeli non est eius esse, neque actio alicuius creaturæ. Duplex enim est actionis genus, vt dicitur nono metaphysicorum. Vna scilicet qui transit in aliquid exterius inferens ei passionem, sicut vrere & secare. Alia vero actio est quæ non transit in rem exteriorem, sed magis manet in ipso agente [c]: sicut sentire, intelligere & velle. Per huiusmodi enim actionem non immutatur aliquid extrinsecum, sed totum in ipso agente agitur. De prima ergo actione manifestum est quod non potest esse ipsum esse agentis. Nam esse agentis significatur intra ipsum: actio autem talis est effluxus in actum ab agente. Secunda autem actio de sui ratione habet infinitatem vel simpliciter vel secundum quid. Simpliciter quidem sicut intelligere, cuius obiectum est verum, & velle cuius obiectum est bonum. Quorum vtrūque conuertitur cum ente. Et ita intelligere & velle quantum est de se, habent se ad omnia, & vtrunque recipit speciem ab obiecto. Secundū quid autem infinitum est sentire, quod se habet ad omnia sensibilia, sicut visus ad omnia visibilia. Esse autem cuiuslibet creaturæ est determinatum ad vnum secundum genus & speciem. Esse autem solius Dei, est simpliciter infinitum, in se omnia comprehendens, vt dicit Dionys.4. capitu. de diui.nomi. Vnde solum esse diuinum est suum intelligere, & suū velle.

¶AD PRIMVM ergo dicendū,quod viuere quandoque sumitur pro ipso esse viuentis, quandoque vero pro operatione vitæ, id est per quam demonstratur aliquid esse viuens [c]. Et hoc modo Philosophus dicit quod intelligere est viuere quoddam. Ibi enim

illatum potest habere duos sensus. Alter est, quod in eodē angelo non possit esse intelligere perfectius & minus perfecte Et sic consequentia plana est, quia substantia vnius & eiusdem angeli non suscipit magis & minus: sed quomodo consequens sit impossibile non video: cum nulla ratio appareat cogens ad diuersitatem magis & minus intelligendi in eodem angelo. Aliter igitur & intētus sensus à S Thom. est quod nō 81 essent diuersi gradus in- a telligendi simpliciter Et 140 confirmatur ista conse- 283 quentia super pręcedēte ratione: quoniam si intelligere subsisteret,& non esset nisi vnum: ac per hoc excluderet distinctionē in multos gradus Quæstio,

¶ *Num si substantialitas subsistit, indiuisibilis. & vna sit.*

¶Secundo circa hanc rationem dubitatur, quia non videtur consequentia valere formaliter. Quoniam nō valet, substantialitas est substātia, seu subsistit, ergo nō distinguitur in diuersos gradus substantialitatis. Et tamen substantialitas est perfectio simpliciter, sicut & itelligere. Quod autem nō valeat de substantialitate consequentia hæc, de se patet: quia substantialitas in omnibus angelis & completis substantiis: cum tāta graduum diuersitate secundū magis & minus perfectum inuenitur.

¶Ad hoc breuiter dici- a tur,quod consequentia est optima formaliter: & 112 quod si substātialitas in sua abstractione subsisteret, non esset nisi vna, nec compateretur graduū diuersitatem. Sed argumentum fallitur, quoniam de substantialitatis subsistere æquiuocat: dupliciter enim contingit. Vno modo, quod ex sua perfectione quam dicit præcidēdo ab omni mixtione imperfectionis, sic abstracta subsistat: & hoc modo. vt dictū est, nō est nisi vna, Alio modo vt admixtum habet aliquid imperfectionis ex eius per se differentiis diuisiuis, quales sunt omnes differentiæ in genere substantiæ: & sic procedit obiectio. Et ideo non est contra propositum. Habet autem sola ista perfectio simpliciter, scilicet substantialitas vtrunque modum subsistendi possibilem: quia omnes differentiæ & modi per se illius constituunt substantiam aliquam in aliquo esse substantiali, & consequenter subsistente.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem responsiuam: scilicet quod neque actio angeli: neque actio alicuius creaturæ, est eius esse. Secundo distinguit duplex genus actionis, scilicet immanentis & transeuntis. Comment. Tertio probat conclusionem propositam, quo ad actionem transeuntem. Quarto quo ad actionem immanentem. Et medium quidem assumptum ad probandum de actione transeunte est: quia est effluxus ab agente in actum, esse autem significatur. id est, est res significata intra ipsum agens: vt etiam significatio ostendit. ly enim significatur, ex parte rei se tenet, & non tantum ex parte modi significandi. De actione autem immanente medium est: quia actio immanens est infinita simpliciter vel secundum quid, id est in aliquo genere: esse autem cuiusque rei, est finitum & determinatum ad certum genus, & ad certam speciem rei, scilicet cuius est: ergo non sunt idem. Maior declaratur distinguendo, duplex genus actionis immanentis: alterum pertinens ad partem intellectiuam, alterum ad partem sensitiuam. Primum enim est infinitum simpliciter, quia obiectum eius ad omnia se extendit. Secundum vero est infinitum secundum quid: quia obiectum eius ad quasdam tantum species se extendit, & omnia clara sunt in litera.

¶Circa hanc rationem aduerte, quod operatio immanens dupliciter sumi po- Annota. test, scilicet in communi, puta intelligere, videre, &c. Et in speciali, seu contracte ad tale vel tale subiectum, puta intelligere humanum, videre bouinum: &c. In proposito non est sermo de illis in communi, quia sic non esset differentia inter eas, & esse in communi: sed est de eis sermo vt contracte sunt ad subiecta. Ita quod intendit quod quia esse humanum est certæ speciei, intelligere vero humanum, non: sed est infinitum. ideo non sunt idem. Aduerte secundo, quod determinari seu esse in aliqua specie contingit dupliciter, vno modo per accidens, seu intrinsece. Alio modo per se, & intrinsece. In proposito non est sermo de specificatione extrinseca, seu per accidens: quia hæc ratio nihil valeret, vt patet discurrenti facillime. Sed de specificatione intrinseca & essentiali, ita quod intendit, quod quia esse humanum est essentialiter determinatum ad speciem hominis, intelligere vero humanum non est essentialiter in specie hominis, sed essentialiter potest specificari ab omnibus speciebus entis seu veri: ac per hoc est infinitum & indeterminatum simpliciter, ideo non sunt idem. & simile est in aliis. Et ex hoc patet quàm conformiter S. Tho. diximus in præcedenti articulo, non admittendo intelligere esse speciem atomam. Si enim esset perfectio indiuisibilis, formaliter iam esset determinatum ad certam speciem essentialiter: super cuius opposito fundatur hæc ratio.

¶Circa fundamētum huius rationis dubium est: quia duplex credi potest, scilicet vel hoc. Quorumcunque sunt diuersæ essentiales differentiæ specificæ, illa diuersæ sunt res: Vel hoc, Ea quorum alterum est certæ speciei, alterum vero ad plures species essentialiter determinari potest: sunt diuersæ res. Et si quidem prima propositio fundamentum huius rationis est, concedere oportet omnem

Universidad de Deusto Biblioteca

distinctionem formalem & specificam esse realem: quòd nec à Thomistis tenentibus relationem esse idem fundamento acceptatur. Nec videtur consonum doctrinæ S. Thomæ, quoniam sicut bonum distinguitur formaliter ab ente, ita species boni & differentiæ per se boni à speciebus & differentiis entis distinguuntur formaliter, & tamen sunt idem realiter. Si vero propositio hæc falsa dicatur, & super secunda propositione fundetur processus iste, redit rursus ambiguitas similis, & forte maior. Tum quia secunda propositio nō differt à prima nisi penes vnū. 262 Quoniam in prima alietas tantum specificarum differentiarum enuntiatur causa distinctionis realis. In secunda vero alietas et pluralitas, quia scilicet ex vna parte est vna differentia constituens, ex alia vero parte sunt plures differentiæ specificæ: sic enim se habent esse humanum & intelligere: difficile autē valde videt' vnde exeat 277 pluralitas differentiarū aliarū, quod faciat distinctionem realem à se vnius alius differentiæ, si vnitas alius differētiæ ad hoc nō sufficit. Quoniam pluralitas ista nihil aliud operatur, nisi quòd id cui cōuenit, se habeat vt natura generica, quēadmodū vnitas differētię facit quòd res cui conuenit se habet vt natura specifica. Nec apparet ratio aliqua quare res vnius speciei nō possit esse idem cum re naturæ genericæ alterius ordinis si potest esse idē cum re naturæ specificę 261 alteri' ordinis. Tū quia 262 nec propositio potest acceptari à prædictis Thomistis, quoniam albedo est vnius certæ speciei: relatio autem quę ponitur identificata illi ad multas indifferens est species, quoniam diuiditur in relationem similitudinis & dissimilitudinis, &c. Et confirmatur, quia cuicunque non repugnat pluralitas differentiarum specificarum, illi nec repugnant magis tres quam quatuor aut decē differentiæ. Et propterea si vna res esse potest, & tamen esse in duabus speciebus, non minus vna res esse poterit, & esse in omnibus speciebus vnius generis.

2. q. 77. arti. 1. cor. & q. 79. artic. 1.

¶ Ad hoc dubium dicitur, quòd processus Sanct. Tho. directe & proxime super secunda propositione fundatur, absque primæ tamen negatione: ita quòd proximum fundamentum est hæc propositio. Determinatum essentialiter secundum esse specificū nō est res determinabilis essentialiter per plura esse specifica. Quæ propositio videtur esse per se nota, alioquin vnamet res esset essentia completa formaliter vltimo complemento formali, et non esset completa vltimo complemento formali, quòd implicat contradictoria simul. Et licet non referat an res ponatur determinabilis per vnum esse specificum, aut per plura, quemadmodū natura generica per plura specificatur. Sequuntur tamen plura impossibilia tam ex secundo, quàm ex primo. Quoniam si ponitur quòd res specifica vnius ordinis est identice res specifica alterius ordinis, non sequitur nisi hoc, q̄ terminatū essentialiter vltima determinatione formali, est determinabile essentialiter alia determinatione formali: & sic esset determinatū vltimate, & nō determinatum vltimate. Si vero ponitur quòd res specifica vnius ordinis est identice res generica alterius ordinis præter prædictum inconueniens sequuntur duo alia, scilicet quòd determinatum formaliter vltima determinatione esset natura formabilis essentialiter multis differentiis. Et quòd essent duæ naturæ oppositæ, quia esset idem cum duabus differentiis extremis diuidentibus rem illam genericam. Sicut si superficies esset natura coloris, sequeretur quòd vna & eadem superficies esset albedo & nigredo. Quia omnis superficies esset identice color, ac per hæc superficies esset non solū talis color, puta albedo: sed esset identice omnis color, quod implicat contradictionem. Sicut si quis poneret colorem significare vnum numero, & tamen esse genus. Ex hoc patere potest, quòd quamuis ambæ propositiones veræ forte sint, ad propositum tamen non spectant de necessitate. Nisi illæ quæ de identitate & distinctione inter rem specificam & rem genericam alterius ordinis loquuntur, quæ habent maiorem euidentiam.

¶ Vnde ad obiectiones in oppositum nihil aliud puto esse dicendum, nisi quòd sermo præsens limitandus est duabus vel tribus conditionibus. Prima est quòd hîc loquimur de differentiis realibus, id est addentibus aliquam rationē realem. Et per hoc excluduntur obiectiones de bono & sibi similes: quoniam nō addunt rem realem, sed relationem rationis tantū. Secunda est quòd loquimur de identitate per se, quoniam per accidens excluditur ab arte. Et per hoc excluduntur imaginationes eorum qui loquūtur in aëre, fingentes aliqua esse eadem realiter, & eandem rem esse essentialiter determinatam vltima differentia: & determinabilem alia vltima differentia alterius ordinis, hoc enim per se loquendo non est intelligibile. Per accidens autem dato quòd non implicaret contradictionem, nulla tamen ratione tale per accidens poni videtur, quoniam natura quantum possibile est, horret per accidens, & ad per se semper intendit. Tertia conditio est ab illis apponenda, qui relationē tenent idem cum fundamento, scilicet quòd sermo præsens est de absolutis. Sed aduertant qui hanc apponunt tertiam conditionem, quomodo prædicta inconuenientia, & maxime tertium possint euadere; quum prædicta non gratia materiæ absolutæ vel respectiuæ, sed ex rationibus vltimæ differentiæ generis & speciei, quæ communia sunt absolutis, & respectiuis deducta sint.

distinguit diuersos gradus viuentium secundum diuersum opera vitæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ipsa essentia angeli est ratio totius sui esse, non autem est ratio totius sui intelligere, quia non omnia intelligere potest per suam essentiam [e]. Et ideo secundum propriam rationem inquantum est talis essentia, comparatur ad ipsum esse angeli. Sed ad eius intelligere comparatur secundum rationem vniuersalioris obiecti, scilicet veri & entis. Et sic patet quòd licet sit eadem forma, non tamen secundum eandem rationem est principium essendi & intelligendi. Et propter hoc non sequitur quòd in angelo sit idem esse & intelligere.

ARTICVLVS III.

¶ An potentia intellectiua angeli, sit eius essentia.

AD TERTIVM sic proceditur, Videtur, quòd virtus vel potentia intellectiua in angelo non sit aliud quàm sua essentia. Mens enim & intellectus nominatur potentia intellectiua. Sed Dionysius in pluribus locis suorum librorum nominat ipsos angelos intellectus & mentes. Ergo angelus est sua potentia intellectiua.

¶ Præterea, Si potentia intellectiua in angelo est aliquid præter eius essentiā, oportet quod sit accidens. Hoc enim dicimus esse accidens alicuius quod est præter eius essentiam. Sed forma simplex subiectum esse non potest vt Boëtius dicit in libro de Trinitate. Ergo angelus non esset forma simplex: quod est contra præmissa [e].

¶ Prętereà, August. dicit 12. confes. quòd Deus fecit angelicam naturam prope se, materiam autem primam prope nihil. Ex quo videtur quod angelus sit simplicior quam materia prima, vtpote Deo propinquior. Sed materia prima est sua potentia. Ergo multo magis angelus est sua potentia intellectiua.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit 2. capit. angelicæ hierar. quod angeli diuiduntur in substantiam, virtutem, & operationem. Ergo aliud est in eis substātia, & aliud virtus, & aliud operatio.

CONCLVSIO.

¶ Cum esse cuiuslibet creaturæ distinctum sit ab ipsa sua operatione, omnis quoque creatæ substantiæ potentiam ab essentia distinctam esse necesse est.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod nec in angelo, nec in aliqua creatura virtus vel potentia operatiua est idem quod sua essentia. Quod sic patet. Cum enim potentia dicatur ad actum, oportet quod secundum diuersitatem actuum sit diuersitas potentiarum. Propter quod dicitur, quod proprius actus respondet propriæ potentiæ. In omni autem creato essentia differt à suo esse, & comparatur ad ipsum sicut potentia ad actū, vt ex supra dictis patet [e]. Actus autem, ad quem comparatur potentia operatiua, est operatio. In angelo autem non est idē intelligere & esse: nec aliqua alia operatio aut in ipso his aut in quocunque alio creato est idem quod eius esse. Vnde essentia angeli non est eius potentia intellectiua [e], nec alicuius creati essentia est eius operatio aut potentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdum, quod angelus dicitur intellectus & mens: quia tota eius cognitio est intellectualis. Cognitio

¶ Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum tertium:

Annota.

IN titulo notandū est quod cum potētia sit principium actiuū, vel passiuū operationis, duo in se claudit, scilicet relationē principij, & rem absolutam, quæ est proxima ratio agēdi vel patiendi. His non est quæstio de relatione, sed de re absoluta. Ita quod sensus tituli est, vtrum potentia non pro respectu sed pro re absoluta, quā significat: sit idem cum substantia angeli.

Comment.

¶ In corpore vnica est conclusio responsiua negatiue, & est vniuersalis tam de angelo, quam de quacunque creatura, scilicet nulla virtus operatiua siue angeli, siue cuiuscunque creaturæ est eius substātia. Et probatur sic. Nullius creaturę esse est sua operatio, ergo nullius creaturæ substantia est sua potentia operatiua. Antecedens patet ex præcedente articulo: 377 consequētia vero 17 deducitur, quia secundū 234 diuersitatem actuum 262 oportet esse diuersitatem 6 potentiarum propriarū: quia vnusquisque actus proprius respōdet propriæ potentiæ: sed operatio 299 & esse sunt actus diuersi, quorum proprię potentiæ sunt substātia & vis operatiua, ergo substātia & potētia operatiua sunt diuersæ.

Quæstio.

¶ Num ex actuum diuersitate diuersitas inferatur in potentijs & quomodo ex hoc sequi valeat distinctio potentiæ ab essentia.

¶ Circa rationem prædictam, ex multis capitibus occurrit dubium. Et primo in illa propositione, diuersitas actuum exigit diuersitatem potentiarum. Aut enim est sermo de diuersitate absolute, aut tali. Si absolute, nil concludit. Quia distinctio in principiatis non infert distinctionem in principiis, nisi forte distinctionem formalem potentiarum, quæ non sufficit proposito. Si de tali, aut de formali, & sic etiam non infert propositum. Aut de reali, & sic est falsa manifeste, quia cum diuersitate realium actuum stat vnitas potentiæ, vt patet in potentia visiua & aliis, imò cum contrarietate reali actuum, vt patet 2. cæli. comment. 18. Rursus, aut est sermo de omni actu, aut de tali: si de omni, manifeste sequitur processus in infinitum, quoniam ipsa potentia operatiua actus quidam est apud te: cum accidens ponatur & subiectiue in anima. Et sic si vnusquisque actus exigit propriam potentiam, præerit alia potentia prior: & cum illa quoque esset actus quidam præexigeret aliam priorem, & sic in infinitum. Si vero de actu tali, non facile erit assignare qualis sit. Si enim dicitur, quod est sermo de actibus vltimatis, deprehenditur quod hic est fuga quædam, ex eo, quia sic actus vltimatus inquantum actus vltimatus est, haberet hanc proprietatem, scilicet exigendi potentiam propriam. Sed hoc est falsum: quoniam vt patet in 12. metaphysic. & secundo de anima. & tertio physic. quilibet actus qui per se fit, fit in propria potentia. Constat autem quod non omnis actus qui est per se terminus actionis, alius est actus vltimatus, quoniam omnis forma accidentalis absoluta ad aliquam operationem ordinatur. Si vero dicitur, quod est sermo de actu tali, id est de actu per se expectato ab eo cuius est actus, deprehēditur falsum hoc esse, ex dicto Sancti Thomæ hic subsumētis sub istis propositionibus, quod esse est talis actus respectu essentiæ. Constat enim quod essentia non expectat esse, Nec aliquid mediat fieri ad coniungendum talem actum tali potentiæ: sed eadem generatione generantur & corrumpuntur. Est & tertia ratio dubitandi, ex propositionibus subsumptis, scilicet essentia est propria potentia respectu esse, & potentia operatiua respectu operari. Si enim hæ propositiones veræ sunt cum antedictis, manifeste sequitur quod quemadmodum operari & esse distinguūtur semper formaliter & realiter: ita etiam semper omnis essentia distingueretur realiter ab omni operatiua potentia: quod implicat contradictionē. Tum quia nulla essentia alicuius formæ accidentalis esset potentia operatiua. Et sic calor non esset potentia calefactiua. Tum quia nulla potentia operatiua haberet esse: quia non esset essentia.

Quæstio.

¶ Num substantia creata possit esse immediatum principium operationis.

¶ Circa conclusionem ipsam multæ sunt dubitationes & obiectiones, cum ponit quod nulla substantia creata est immediatum principium alicuius operationis. Quoniam aut vniuersaliter intelligit de principio tam actiuo quam passiuo, aut de actiuo tantum. Si de vtroque, sequitur quod substantia nullius transmutationis subiectum proximum esse potest. hoc autem est inconueniens. Tum quia oppositum apparet in materia prima. Tum quia hoc saluari non potest, nisi ponendo in omni substantia quædam accidentia potentialia congenita ipsi substantiæ: quibus mediantibus esset transmutabilis diuersis transmutationibus: hoc autem voluntarium & irrationabile. Quia pluralitas non est ponenda sine necessitate, Natura enim facit ex paucioribus quantum potest, vt patet primo physicorum. Si autē est sermo de principio actiuo tātum, sequitur quod supponatur hic omnes potentias partis sensitiuę & intellectiuæ 379. esse actiuas, eo quod sunt potentiæ operatiuæ. Et tamen in secūdo de anima manifeste dicit', sensus esse potentias passiuas, & similiter intellectum possibilē in tertio eiusdem. Deinde contra hoc sunt obiectiones Sco. in 2. dist. 16. & in 4. di. 12. Et primo arguit sic: ordinatū ad finem quanto imaginatius ordinatur ad illum, tanto nobilius ordinatur. substantia creata nobilissimo modo ordinatur ad finem per operationem attingendum, ergo immediate operabitur: Et confirmatur: quia operari immediate conuenit formæ ignobiliori, scilicet accidentali, & formæ nobiliori, s. deitati: ergo conuenit etiam formæ mediæ, scilicet substantiali creatæ. Et confirmatur secundo, quia alioquin substantia intellectualis esset beata per accidens, quod est incōueniens. probatur consequentia: quia esset subiectum beatitudinis per receptiuum medium, in quo reciperetur beatitudo si esset separatum à substātia. Secundo sic: substantiā oportet produci à substātia, etiam tanquam à principio quo agens agit, ergo substātia est principium actiuum vt quo: quod nihil aliud est quā potentia actiua. Et confirmatur hoc, quia apud te forma in qua genitū assimilatur generanti, est ratio & principium generandi. ergo potentia generatiua in quacunq; substantia, est substantia. Et si dicatur concedendo, quod substantia est principiū actiuum qua operationis & generationis non proximum, sed primum, vt dicitur in diffinitione naturæ, & quod potentia operatiua nominat principium proximum. Contra hoc multipliciter obiicitur. Tum quia negari non potest quin substantia sit immediatum principium talis potentiæ operatiuæ, quā ponis esse accidens. Tum quia negari etiam non potest quin substantia sit immediatum principium substantialis productionis. Quoniam autem substātialis productio elicitur immediate à forma substantiali, vel à forma accidentali. Si à substantiali, habetur intentū: si ab accidentali aut virtute propria, & hoc non: vt de se patet. Aut virtute substātiæ, quia est eius instrumentū, & hoc esse etiam falsum declaratur quadrupliciter. Primo, quia instrumentū apud te non mouet nisi motum à principali agēte: ergo aliqua est operatio substantiæ, quæ mouet accidens ad agēdum, quod est principale intentum. Secundo, quia causa principalis & instrumentalis sunt, ordinatæ essentialiter sicut superior & inferior. Constat autem, quod causa superior prius natura attingit effectum, quàm inferior. Et si est naturalis, quicquid vel quantum potest, prius naturaliter agit quàm inferior. In illo ergo priori producta est substantia immediate à substantia. Et consequenter in secundo signo naturæ, in quo terminatur actio causæ secūdariæ, non producitur substātia nisi idē producatur. Tertio, quia quo instrumentū non se extendit, illuc oportet principalis agentis actionem pertingere. Sed actio accidentis non attingit nudæ materiæ primæ essentiam: ergo generationē substantialem quæ in ea fit à substantia immediate, elici oportet. Quarto quia cum dicitur accidens causare substātiam in virtute substantiæ, ly in virtute: aut addit aliquid absolutū, aut respectiuum. Si absolutum cū illud sit accidens, eadem quæstio erit. Si respectiuū, manifeste patet, quod ex respectu superaddito, accidens non potest facere substātiam, quoniam relatio non largitur virtutem actiuā: & etiā illa relatio esset accidens. Tum quia non potest negari quin substantia in suo ordine sit immediatum principium alicuius propriæ operationis, vt patet ex ratione causæ superioris principalis vt diximus. Et confirmatur, quia quamuis Deus apud philosophos non causet nisi mediantibus causis secundis, tamē ipse est immediata causa propriæ operationis in suo ordine, ergo similiter se habebunt substantia creata, & forma accidētalis: dato quod non causet nisi mediante accidente. Tertio arguitur ducendo ad impossibile. quia sequeretur quod posset fieri per diuinam potentiam substantia intellectualis sine intellectu, & econuerso: quia omne absolutum prius potest fieri sine alio absoluto distincto realiter à se. Et si dicatur, quod hoc non potest fieri propter necessariā connexionem inter ea, ex hoc magis habetur intentum propter duo. Primo, quoniam ista connexio attenditur non secundum connexionem potētiæ ad actū. Quia omnis potentia est potentia contradictionis, vt dicitur 9. meta. tex. 17. sed secundū connexionem causæ actiuæ naturaliter ad suum effectum. Vnde & apud te potentiæ fluunt ab essentia, ergo substantia est immediate actiua: quod est principale intentum. Secundo: quia cum Deus possit supplere vicē omnis causæ extrinsecæ, quantumcunque talis cōnexio videatur necessaria, poterit tamē Deus facere vnum sine alio. Quarto arguitur ex cōfessis & experientia. Fatemur in primis quod angelus intelligit substantiam propriam per se ipsam. igitur essentia angeli est proximū principium intellectionis. Experimur quoque, quod aqua calefacta frigefit à se ipsa: ergo propria substantia est principium proximum frigefactionis.

¶ Ad euidentiam præsentis materiæ, notandæ sunt aliquæ distinctiones. Prima est de actu. Quidā est adæquatus potētiæ: vt intelligeretur respectu intellectus, & videre respectu visus. Quidam vero inadæquatus, vt tale intelligere, puta intelligere bouē, & tale videre, puta album. In proposito est sermo de actibus adæquatis tantum: quoniam de talibus tantum verificatur, quod potētiæ distinguūtur per actus. Secūda est de graduatione rerum. Quædā enim res sunt, quæ primaria intentione intendunt à natura vt actus. Quædā vero vt potentiæ: quanuis contingat res intentas vt actus habere, aliquid potētiæ admixtum. Et similiter res intentas vt potentias, habere aliquid actualitatis admixtum. Et illæ quidem sunt per se primo & essentialiter actus: & per hoc simpliciter locantur in coordinatione actuum. Istæ vero sunt per se primo & essentialiter potentiæ. Et cōsequenter simpliciter locātur in ordine potentiarū: ita quod imaginandū est q̄ quemadmodū in genere substātiæ est inuenire quasdam res à natura intentas per se primo, vt principia aliorum sint, ita in quolibet genere sint quædā res per se primo intentæ à natura vt principia proxima aliorū. Et si ita est, ex hoc habet' tertia distinctio actus & potentiæ, quia vterque est duplex. Actuū enim quidā est per se primo actus & secundario potentia. Quidā vero econuerso. Et similiter potentiarū quædā est per se primo potentia, & secundario actus. Quædā vero econtra. Quāuis in his sit latitudo quædam. quoniā potētiæ passiuæ sunt actus tantū modaliter pro quanto subiectis inhærēt aliquæ earum: habēt enim ex hoc quendā actus modū. Potētiæ vero actiuæ actus quidem sunt, sed tales, quod sunt essentialiter intenti: & ad hoc producti in natura, vt principia operationum sint. Et propter hoc in genere principiorum essentialiter locantur. In proposito ergo sermo est de actu per se primo intento in ratione actus, & de potentia per se primo intento in ratione potentiæ. Quòd autē dentur in natura tales res, specialē quęstionē exigeret. In promptu tamen apparet rationabiliter eas poni posse. Quandoquidē habitus omnes practici, vt docuit Arist. in Ethic. res tales sunt. Quoniā ad nihil aliud sunt nisi ad operari. Similiter formalia significata potentiarū animæ ad nihil aliud sunt nisi ad operari. 377 His præsuppositis ad obiectiones contra rationē S. Tho. factas, respōdetur quod præsens sermo est de diuersitate reali: non quacunque, sed formali: non 377 b quorumcunq; actuū, sed adæquatorum, & per se primo intentorum in ratione actus, talis enim diuersitas totalis potentiarū diuersitatem exigit: non posteriori, sed à priori inferens eam: quoniā actus adæquatus est finis potentię: & ex secundo phy. expresse patet, quod ex fine assignare rationē & conditionē eius, quod est ad finē, est reddere causam à priori, imò potissimā causam in reb' naturalib': quia naturalia sunt propter finē. Et propterea argumentū illud, distinctio in principiatis non arguit distinctionē in principijs, sophisma est accidētis. Quoniam actus potētiarū non in eo quòd effectus, sed in eo quod fines potētias distinguūt. Ad id vero quod obijcitur cōtra propositiones subsumptas: dicitur quòd (vt patet ex verbis S. T. in responsione ad vltimū argumentū) esse hoc nō sumitur vniuersaliter: prout est cōmune quid ad actū primū substātialē & accidentalē, sed pro esse substātiali tātū. Et ratio est quia hic sumitur vt totaliter distinguit cōtra esse quod datur per operari. Tale autē nō est esse accētale: qa operari est quoddā accidentale esse habere. Et ideo nō est mirū, si forma accētalis proximū principiū essendi & operandi est: quia & esse eius & operari eiusdē, est quoddā esse accidentale. Non sic autē se habent operari & esse substantiale, vt de se patet: quia illud est substantia, & hoc accidens.

¶ Ad obiectiones cōtra cōclusionē ordinate dicēdo, respōdetur: quod sermo præsens proprie loquēdo est tantū de potētia operatiua, siue actiue, siue passiue operari dicat'. modo ibi vera operatio sit. Et per hoc excludunt' omnes potentię puræ receptiuæ, i. quæ nō media aliqua operatione aliquid habēt ad actū, qualis est potentia subiecti respectu propriæ passionis, & vniuersaliter respectu eorū quæ per se cōgenita sunt rei. Vnde nō videt' incōueniēs ponere potentialitates tales congenitas substātijs rerū. Nec multiplicantur entia sine necessitate. Quoniā vt patet 12. met. in tex. 26. & 28. in quolibet genere est dare propriā potētiā, & propriū actū, quę sunt vt principia illius generis. Et hoc enim sequit' manifeste, qd' oportet alterū duorū dicere. Aut quod substātia sit reductiue in alijs generibus, vt potētia reducitur ad genus actus. Aut quod dētur istę potētię cōgenitę, Et cū primū sit inconueniens, vt etiā ipse Sco. fatetur, oportet dicere secundū. Neq; potest ad illum tex. Arist. respōderi: q̄ loquitur de potentia obiectiua: quoniā expresse loquitur de potētia & actu, vt principia sunt eius qd' est in genere. Cōstat autē qd' potētia obiectiua principiū nō est rei, imò est res ipsa, vt possibilis est esse. Ad id vero quod de potētia materię obijcitur, patet respōsio à S. T. intēdēte, quod potentia materiæ est ad esse substantiale nulla mediāte operatione, quæ sit vere operatio, ac per hoc accidens inter ipsam materiā & formam substantialē: quoniā in instanti generationis nulla res est in materia, nisi forma substantialis, cū consequentibus ad ipsam.

¶ Ad primā autē rationē Sco. dicitur qd' esse principiū operationis cōtingit tripliciter, s. vel proximū tantū: vel principale tantū, vel proximū & principale simul, & qd' elicere operationē vel principiū p̄ximū tantū, est imperfectionis: qa oportet esse de genere accidētis. Elicere vero operationē vt p̄ximū & principale simul, est summę pfectionis, qa ponit in re pfectionē substātiæ & accidētis. Elicere vero vt principale tantū, mediū est. & p̄pterea rationabiliter cōuenit substantiæ creatæ, quæ media est inter Deū & accidētia. Vnde ad primū dicit', q̄ substantia debet ordinari ad finē nobilissimū, modo possibili tñ. Immediato autē per exclusionē potentię medię, est modus impossibilis substantiæ creatę. Et per hoc patet ad primā cōfirmationē, qa s. ratione nimiæ pfectionis quā haberet, repugnat substātiæ creatæ, esse p̄ximū principiū operationis, qm̄ esset proximū & principale simul.

¶ Ad alterā vero confirmationem (si non velimus abuti vocabulis) negatur consequentia: quoniā operari mediante virtute propria, vt quo, non est operari per accidens. Et ad probationē negatur, q̄ beatitudo comparetur ad potentiam substantiæ intellectualis: & ad ipsam substantiā intellectualē, vt color ad superficiem & substantiā corpoream. Ita qd' quemadmodū color confirmaret superficiem si esset separata à corpore, ita beatitudo potentiā si esset separata à substantia. Dico enim qd' ista cōditionalis est falsa: quoniā beatitudo est essentialiter operatio vitalis, quā non est intelligibile esse nisi viuentis. Tum etiam quia beatitudo non potest esse nisi in beato. Non potest autē fingi quòd potentia separata esset beata: quemadmodum superficies esset colorata. Vnde non solum antecedens & consequens illius conditionalis sunt impossibilia, sed etiam conditionalis ipsa.

¶ Ad secundam rationem Sco. conceditur, substantiam oportere fieri à substantia, tanquam à causa principali, non autem proxima. Et ad primā instantiam de causatione accidentis à substantia, dicitur quod nullū accidēs causatur à substātia immediate per operationem mediā. Cū hoc tamen stat: quod multa accidentia cōsequuntur substantiā & in genere causæ effectiuæ, & materialis per modū naturalis sequelæ. Et hoc modo substantia est causa suarum passionum & potentiarū.

¶ Ad instantiam vero de propria causalitate causę principalis & superioris dupliciter dici potest. Primo negando, quòd substantia & sua potentia operatiua sunt proprie loquendo causa principalis & instrumentalis, superior & inferior. Et propterea obiectiones non habent locum. Et potest esse ratio negationis, quòd substantia & potentia operatiua concurrunt, non vt duæ causæ, sed vt causa, & quasi conditio causæ. Secundo potest dici admittendo quòd se habeant non vt causa superior & inferior, sed quodammodo vt principalis & instrumentalis. Et quòd instrumentum est duplex coniunctum & separatum. Et rursus inter instrumenta coniuncta datur latitudo: quoniam calor & potentia augmentatiua, coniuncta instrumenta animæ dici possunt, potentia tamē magis coniunctū instrumentū est. Nec opus est omne coniunctum instrumentum moueri à principali, sed operari principaliter concurrente ad illud operari principali agente: quoniam sic large accipiendo instrumentum hanc sufficit haberi instrumenti conditionem. Vnde non oportet obiectis aliter respondere supponentibus substantiam & potentiam operatiuam se habere vt duas causas.

¶ Ad id tamen quod tangitur de proximo principio elicitiuo generationis substātialis dicitur quod secundū rem generatio substantialis instantanea nō est operatio aliqua, sed est terminus generationis transmutantis materiam vsque ad hoc. Vnde

autem animæ partim est intellectualis, & partim sensitiua.

¶ Ad secundum dicendum, quod forma simplex, quæ est actus purus, nullius accidentis potest esse subiectum: quia subiectum comparatur ad accidens, vt potentia ad actum. Et huiusmodi est solus Deus. Et de tali forma loquitur ibi Boëtius. Forma autem simplex, quæ non est suum esse, sed comparatur ad ipsum vt potentia ad actum, potest esse subiectum accidentis [e]: & præcipue eius quod consequitur speciem. Huiusmodi autem accidens pertinet ad formam. Accidens vero quod est indiuidui non consequens totam speciem, consequitur materiam, quæ est indiuiduationis principium. Et talis forma simplex est angelus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd potentia materiæ est ad ipsum esse substantiale [e], & non potentia operatiua, sed ad esse accidentale. Vnde non est simile.

Universidad de Deusto Biblioteca

Vnde non oportet quærere aliud illius principium, sed illud idem quod in toto tempore præcedente generebat, in instanti vltimo illius tempore generat terminando actionem suam.

¶ Et quũ quęritur quomodo alteratio aut quodcunq; accidens virtute substãtię substantiã faciat: quid est illa virtus? breuiter dico dupliciter dici posse. Primo à quibusdã dicitur, quòd est res quædam intentionalis eo modo, quo intentio coloris dicitur esse in aere: & quòd licet sit accidens secundũ esse, est tamen causaliter substantia, non vt principalis causa, sed vt vis quodãmodo instrumẽtalis, quã constat posse esse imperfectiorẽ effectu: vt patet de formis seminũ, & approbat 12. meta. tex. 40. Secũdo dicitur, quod accidẽs ipsum ex hoc ipso quòd est coniunctũ substantiæ tali, est eius organum coniunctum: & est ipsius virtus, nec oportet aliam superaddere virtutem. Et hoc puto verum in his quæ non sunt vera instrumẽta: sed ipsum & substãtia sunt vna causa.

278 21. tom. ca. 96. ratione 6,

¶ Ad tertiã rationẽ dicitur primo: quod illa propositio absoluta, realiter distincta sunt separabilia ab inuicẽ, est falsa, etiã in doctrina sua: quia partes essentiales simul sumptę apud ipsum, distinguuntur realiter à toto: & tamẽ non posset alterũ sine altero fieri. Deinde dicitur, quòd connexio necessaria inter substantiã & eius potentiã: datoq; esset ex causalitate actiua, non tamen infert substantiam esse immediatum principium alicuius operationis, vt patet ex dictis, non infert etiam quod Deus possit eas separare quia potest supplere vicem causę efficiẽtis: quoniam hoc intelligitur de efficiente proprie, scilicet per operationẽ mediam. Tale autem non est substantia respectu suæ passionis, vt ex dictis iam patet.

¶ Ad illud quod obijcitur de essentia angeli, dicitur quòd substantia angeli non est elicitum principium intellectionis, sed potentia. Et quamuis substantia absque media specie intelligibili ad intellectionem concurrat: non tamen concurrit vt eliciens, sed vt fons intellectus in actu respectu sui: vt infra patebit.

¶ Ad vltimum vero de frigefactione aquæ calidę, dupliciter dicitur. Primo quòd principium illius frigefactionis est forma mediante frigiditate, quæ in aliquo gradu in ea remansit: quoniam non potest totaliter ab ipsa expoliari. Nec obstat quòd frigiditas illa sit minor caliditate introducta, quamuis enim sit minor formaliter, est tamen maior radicaliter, seu virtualiter, propter formam substantialem propriam eius radicem, cuius est virtus & proprietas. Cõtingere autem potest totum quodamodo pati à toto propter contrarietatem qualitatum actiuatũ in toto existentium in cõtinua pugna. Secundo dicitur, & melius, quòd frigefit per se à generante, & à forma propria per modum tantũ sequelę: eo modo quo graue grauitando frangit prohibẽs ipsum descendere, & deorsum mouetur, clarum est enim quòd vt ad formã grauis geniti extra locum suum: naturaliter sequeretur motus deorsum nisi aliquid prohiberet: ita ad formam aquę sequitur esse frigidum in tanta perfectione. Et si impediatur à tanta perfectione, sequitur, remoto prohibente, frigefactionis motus. Et quemadmodum graue grauitando vincit prohibens quandoque: ita frigidum frigendo vincit calidum prohibens. Quando calidum illud ab agente, illud fouente destituitur. Et rursus vt graue sequitur motus deorsum mediante grauitate: ita aquam frigefactio mediante frigiditate illa, à qua non est denudabilis. Quòd autem altero istorum modorum, qui valde propinqui sunt, fiat, ex hoc patet, quia nisi sic dicatur, oportebit recurrere ad causas extrinsecas, puta ad continens: sed hoc nõn potest rationabiliter dici. Tum quia aqua efficitur frigidior cõtinente. Tum quia si circunscriberetur continens, aut poneretur neutrale: nihil minus aqua calida frigefieret: cuius signũ euidens est, quia aqua calida posita in continente non calido tepescit. Vnde continens, & quæcunque alia causa extrinseca, non potest poni nisi causa per accidens, vt remouens prohibens.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum in angelo sit intellectus agens & possibilis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod in angelo sit intellectus agens & possibilis. Dicit enim Philosophus in 3. de anima: quòd sicut in omni natura est aliquid quo est omnia fieri, & aliquid quo est omnia facere, ita etiam in anima. Sed angelus est natura quædam. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

¶ Præterea, Recipere est proprium intellectus possibilis: illuminare autem est proprium intellectus agentis: vt patet in 3. de anima. Sed angelus recipit illuminationem à superiori, & illuminat inferiorem. Ergo in eo est intellectus agens & possibilis.

¶ SED CONTRA est, quòd in nobis intellectus agens & possibilis est per comparationem ad phantasmata. Quæ quidem comparantur ad intellectum possibilem vt colores ad visum, ad intellectum autem agentem vt colores ad lumen, vt patet ex 3. de anima. Sed hoc non est in angelo. Ergo in angelo non est intellectus agens & possibilis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum non sint Angeli in poetntia quandoque ad sua intelligibilia, sed in actu, quæ ex se sunt ab ipsis primo intelligibilia, nullum in illis intellectum agẽtẽ, vel possibilem ponere oportet, nisi æquiuoce.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod necessitas ponendi intellectum possibilem in nobis fuit propter hoc, quòd nos inuenimur quãdoque intelligentes in potentia & non in actu. Vnde oportet esse quandam virtutem, quæ sit in potentia ad intelligibilia ante ipsum intelligere, sed reducitur in actum eorũ, cum fit sciens & vlterius cum fit considerans. Et hæc virtus vocatur intellectus possibilis. Necessitas autẽ ponendi intellectũ agentẽ fuit, quia naturæ rerum materialium, quas nos intelligimus, non subsistunt extra animam immateriales & intelligibiles in actu, sed sunt solũ intelligibiles in potentia extra animã existentes. Et ideo oportuit esse aliquam virtutẽ, quæ faceret illas naturas intelligibiles actu. Et hæc virtus dicitur intellectus agens [e] in nobis. Vtraq; autem necessitas deest in angelis: quia neque sunt quandoque intelligentes in potentia tantũ respectu eorum quæ naturaliter intelligunt: neque intelligibilia eorum, sunt intelligibilia in potentia, sed in actu. Intelligũt enim primo & principaliter res immateriales, vt infra patebit [e]. Et ideo non potest in eis esse intellectus agens & possibilis, nisi æquiuoce. 394

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philosophus intelligit illa duo esse in omni natura in qua contingit esse generari vel fieri, vt ipsa verba demonstrant. In angelo autem non generatur sciẽtia, sed naturaliter adest [e]. Vnde non oportet ponere in eis agens & possibile.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus agentis est illuminare: non quidem alium intelligentem, sed intelligibilia in potentia in quantum per abstractionem facit ea intelligibilia actu. Ad intellectum autem possibilem pertinet esse in potentia respectu naturalium cognoscibilium, & quandoque fieri actu. Vnde quod angelus illuminat angelum, non pertinet ad rationem intellectus agentis. Neque ad rationem intellectus possibilis pertinet quod illuminatur de supernaturalibus mysteriis, ad quæ cognoscenda quandoque est in potentia. Siquis autem velit hæc vocare intellectum agentem & possibilem, æquiuoce dicet nec de nominibus est curandum.

Annot. a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quartum.*

TItulus eget recordatione eorum quę tradũtur in tertio de anima: vbi ponuntur in anima nostra duæ virtutes ad intelligendum cõcurrentes: vna actiua, vocata intellectus agens: & altera passiua, vocata intellectus possibilis. Hoc enim est quod vertitur nunc in dubium, de angelis. An scilicet vis intellectiua angelorum distinguatur in duas potentias, actiuam scilicet & passiuam, an non: hoc enim est quærere vtrum in eis sit intellectus agens & intellectus possibilis.

Comment. ¶ In corpore articuli, vnica conclusione quæsito respondet negatiue, scilicet in angelis non est intellectus agens, neque possibilis, nisi æquiuoce, probatur: ratio necessitatis vtriusq; intellectus non habet locum in angelis, ergo antecedens declaratur, primo quo ad intellectum possibilẽ, secundo quo ad intellectũ agentẽ. Possibilis enim ponitur propter potentiã ad actum duplicem, scilicet ad actum primum, & ad actum secundũ, qui nõ habet locũ in angelo quo ad naturalia de quibus est sermo. Agens vero ponitur propter defectũ intelligibilis: quia scilicet oportet intelligibile in potentia transferri ad ordinem intelligibilium in actu quod etiam non habet locum in angelis: quia proprium intelligibile eorum est quidditas immaterialis de se intelligibilis, vt lumen est de se visibile.

¶ *Num in angelis sit intellectus possibilis.* Quæstio

¶ Circa rationem probantẽ non dari intellectũ possibilẽ in angelis obiectiones Scoti occurrũt in 2. dist. 3 q. vlt. directe intendẽtes cõfutare eam sic. In angelis est potentia receptiua specierũ intelligibiliũ: ergo in eis est intellectus possibilis. Probatur consequentia: quia nihil refert an potẽtia receptiua præcedat duratione actũ receptũ, an natura tantũ in quo tu ponis differre intellectum angeli à nostro possibili. Et confirmatur: quia Deus dedisset homini species intelligibiles, nihil minus haberet intellectũ possibilẽ, vt patet in Christo.

¶ *Num in angelis sit intellectus agẽs propter ea quod eius obiectũ est intelligibile in actu.* Quæstio

¶ Contra rationẽ adductam de intellectu agente, arguit Scot. ibidem: ostendẽs falsam esse minorem, & oppositũ concludere. Quoniam primum, id est adæquatũ obiectum intellectus angelici, quod dicis esse intelligibile in actu, aut est aliqua res singularis: aut vniuersalis, non singularis, quia nullũ singulare continet virtualiter omnia cognoscibilia ab angelo. ergo est aliqua ratio vniuersalis per prædicationẽ ad omnia cognoscibilia ab angelo. & cum talia sint non solum immaterialia, sed etiã sensibilia. quæ sunt intelligibilia in potẽtia: ergo primũ obiectũ intellectus angelici erit abstractũ ab intelligibili in potentia. ergo nõ est ex se omnino intelligibile in actu: ergo debet poni intellectus agens in eis.

¶ Contra conclusionem instat etiã ibidem sic. Potentia actiua, quæ est perfectio in creatura inferiori, non est neganda à creatura superiori. Intellectus agens est huiusmodi. ergo. Præterea, Natura nobilissima debet habere eas virtutes, quibus possit acquirere sibi perfectionem suam si non habet eam: ergo natura angelica debet habere intellectum agentem & possibilem vt possit sibi acquirere cognitionem: vniuersalium quidem si non haberet inditã, & singularium quam non habet congenitam

¶ Ad has obiectiones facile est respondere, si natura angelorum consideretur. Vt enim patet ex superioribus quæstionibus, natura angeli media est inter actũ purum, & potentiam puram in genere intelligibilium. Tantumque obtinet perfectionis vt ex eo quod habet perfectionis ac actualitatis, fluat intellectus non informis: sed formatus naturalis omnium naturaliter cognoscibilium ab angelo: vt patet ex supradictis, & à philosophis tam Peripateticis, quam Platonicis concorditer asseritur. Quamuis ex eo quod habet potentialitatis, comparetur ad intellectum formatum, vt recipiens ad receptum. Quemadmodum in sensibilibus ex actualitate naturæ prouenit, quod ex ea fluant proprietates. Et ex potentialitate fit vt recipiantur in ea. Et quia natura sicut non deficit in necessariis: ita non abundat dando superflua: propterea nulli tali rei ad quam per modum sequelæ naturalis non impedibilis nata est sequi perfectio propria: oportuit naturam sollicitari ad dandum sibi virtutes, quibus acquireret suam perfectionem. Quum enim talis sic sit instituta, quod eam necessario comitetur sua perfectio, superflue adiunctæ essent virtutes quibus naturaliter acquirere posset perfectionem, qua naturaliter carere non potest. Ex hac etiam radice manifeste prouenit. Et quod intellectus angelicus nullum habet obiectum motiuum eius quo ad actum primum. Et quod intellectus eius nunquam naturaliter est in statu potentiæ: & consequenter nullo eget actiuo.

¶ Ad obiectiones autem in oppositum de intellectu possibili dicitur, quod nihil valent: quia non distingunt inter per se, & per accidẽs. Potentia enim receptiua duplex est. Quædam per accidens coëua suo actui: & de tali procedunt obiectiones, quæ imaginantur intellectũ angelicum esse sicut intellectũ nostrũ, cui accidere potest quod habeat species coëuas. Quędã vero est per se coëua suę pfectioni, quia scilicet est naturaliter inseparabilis ab ea, quemadmodũ figura respectu cæli: & talis non potest vocari possibilis, quoniã nunquã est in statu potentiæ. Vnde ridiculum esset dicere, quod cælum est possibile respectu suæ figuræ apud philosophos. vt patet 9. metaphysic. text. 17. & talis potentia est in intellectu angeli.

¶ Ad obiectiones vero de intellectu agente, dicitur quod peccãt. Primo, quia obiectum illud quod ponitur adæquatum per prædicationem, non est vniuersale abstractum à sensibilibus, neq; totaliter, neque partialiter. Sed ex hoc ipso factũ, quod illius species naturaliter sunt inditæ angelis: & ideo non oportet ponere aliquod agens ob illius abstractiones. Peccant secundo, quia necessitas ponendi intellectum agentem non est ex parte obiecti inquantum est vniuersale per prædicationem, sed inquantum est in rerum natura actualiter perfectiuum & motiuum intellectus. ponitur enim vt cooperetur obiecto ad actuandũ intellectũ possibilem. Patet autẽ ex dictis tale obiectũ, scilicet in ratione motiui nullũ esse respectu angeli: nisi forte substantia propriam aut alicuius alterius superioris intelligentiæ, quas constat esse actus intelligibiles. Peccant tertio, quoniam obiectum per prædicationem adæquatum, commune est omnibus intellectibus, scilicet ens, aut verum: ac per hoc nullius intellectus propria vocanda sunt. Sed proprium obiectum cuiusque intellectus est ens, & verum modificatũ in per se primo obiecto motiuo, vel quasi motiuo illius. Quemadmodum ad intellectum nostrum se habet quicquid erat esse rei sensibilis, & ad quemlibet angelum se habet substantia propria: & penes talia obiecta distinguuntur inter se intellectus, & propter eorum conditiones accipiuntur. Vnde posset dici, & bene, quod obiectum primo, & per se adæquatum in ratione motiui naturalis intellectus angelici cuiuslibet, est res singularis in essendo, scilicet essentia propria. Et cum obiicitur quod non cõtinet virtualiter omnia dicendum est quod non est opus obiectum continere virtualiter omnia sed sat est quod contineat omnia naturaliter cognoscibilia, secundum cõditiones naturaliter cognoscibiles à tali intellectu repræsentatiue: & hoc conuenit essentiæ angeli, diuersimode tamen respectu diuersorum: quoniam superiora repræsentãt quasi vt effectus causam. Inferiora vero e conuerso: quasi vt causa effectum. & vniuersaliter tam superiorum, quam inferiorum repræsentatiua species virtualiter cõtinet, quã uis non eorum naturas: & hoc vltimum sufficit. Quoniam sat est quod primum obiectum contineat virtualiter cognitiones omnium. Diuini nanque obiecti proprium est, & cognitiones, & naturas omnium continere. 361, 261

366, 389, ¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem iam patet ex dictis: quoniam falsum est, quod intellectus agens pertineat ad perfectionem simpliciter naturæ humanæ, sed pertinet ad perfectionem eius inquantum est natura imperfecta, imò imperfectissima in genere intellectualium: quoniam pertinet ad perfectionem acquisitiuam propriæ perfectionis, quæ præsupponit eius naturalem absentiam: imperfectionem importat manifeste. Vnde illa propositio, potentia actiua, quæ est perfectionis &c. non est vera, nisi de perfectione simpliciter: quoniam multa pertinent ad perfectionem inferiorum, quæ essent imperfectiones in superioribus Patet etiã falsum esse, quod in omni natura ponendæ sunt virtutes quibus posset acquirere suam perfectionem si careret illa, quoniam hoc non habet locum nisi in his quæ naturaliter carere possunt sua perfectione. Alioquin oporteret etiam in Deo ponere intentionem agentem & possibilem. De cognitione autem singularium inferius erit sermo, pro nunc autem negatur intentum. angeli esse in potentia naturali ad quemcunque actum primum, siue sit obiectum vniuersale, siue sit obiectum singulare. 377,

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum in angelis sit sola intellectiua cognitio.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod in angelis non sit sola intellectiua cognitio. Dicit enim Augustinus octauo de Ciuitate Dei, quod in angelis est vita, quæ intelligit & sentit. Ergo in eis est potentia sensitiua.

¶ Præterea. Isidorus dicit quod angeli multa nouerunt per experientiam, quæ fit ex multis memoriis, vt dicitur in primo metaphysic. Ergo in eis est etiam memoratiua potentia.

¶ Præterea, Dionysius dicit quarto capitulo, de Diuino nomine, quod in dæmonibus est phantasia proterua. Phantasia autem ad vim imaginatiuam pertinet. Ergo in dæmonibus est vis imaginatiua. Et eadem ratione in angelis, quia sunt eiusdem naturæ.

¶ SED CONTRA est quod Gregor. dicit in homelia de Ascensione, quod homo sentit cum pecoribus, & intelligit cum angelis.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli cum sint immateriales à corpore penitus abstracti, ac non habeant corpora naturaliter sibi vnita: in eis solum intellectus & voluntas ex potentijs cognoscitiuis dicitur, ac ex hoc vocantur intellectus & mentes.*

¶ RESPONDEO. dicendum, quod in anima nostra sunt quædam vires, quarum operationes per organa corporea exercentur [e], & huiusmodi vires sunt actus quarundam partium corporis, sicut & visus in oculo & auditus in aure. Quædam vero vires animæ nostræ sunt, quarum operationes non per organa corporea exercentur, vt intellectus & voluntas & huiusmodi, non sunt actus aliquarum partium corporis. Angeli autem non habent corpora sibi naturaliter vnita vt ex supra dictis patet [e]. Vnde de viribus animæ non possunt eis competere nisi intellectus & voluntas. Et hoc etiam Commentator dicit duodecimo metaphysicorum, quod, substantiæ separatæ diuiduntur in intellectum & voluntatem. Et hæc conuenit ordini vniuersi, vt suprema creatura intellectualis sit totaliter intellectiua, & non secundum partem, vt anima nostra. Et propter hoc etiam angeli vocantur intellectus & mentes, vt supra dictum est [e].

¶ Ad ea vero, quæ in contrarium obiiciuntur, potest dupliciter responderi. Vno modo quod autoritates illæ loquuntur secundum opinionem illorum, qui posuerunt angelos & dæmones habere corpora naturaliter sibi vnita. Qua opinione frequenter Augustinus in libris suis vtitur, licet eam asserere non intendat. Vnde dicit tricesimo primo de de Ciuitate Dei, quod super hac inquisitione non est laborandum. Alio modo potest dici quod autoritates illæ, & consimiles, sunt intelligendæ per quandam similitudinem, quia cum sensus certam apprehensionem habeat de proprio sensibili, est in vsu loquentium, vt etiam secundum certam apprehensionem intellectus aliquin sentire dicantur. Vnde etiam sententia nominatur. Experientia vero angelis attribui potest per similitudinem virtutis cognoscitiuæ [e]. Est enim in nobis experientia dum singularia per sensum cognoscimus, Angeli autem singularia cognoscunt, vt infra patebit [e], sed non per sensum. Sed tamen memoria in angelis potest poni secundum quod ab Augustino ponitur in mente, licet non posset eis competere secundum quod ponitur pars animæ sensitiuæ. Similiter dicendum quod phantasia proterua attribuitur dæmonibus, ex eo quod habent falsam practicam existimationem de vero bono [e]. Deceptio autem in nobis propriè fit secundum phantasiam, per quam interdum similitudinibus rerum inhæremus, sicut rebus ipsis, vt patet in dormientibus & amantibus [e].

QVAEST. QVINQVAGESIMAQVINTA de medio cognitionis angelicæ, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER quæritur de medio cognitionis angelicæ. ¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, Vtrum angeli cognoscãt omnia per suam substantiam, vel per aliquas species. ¶ Secundo, Si per species, vtrum per species connaturales, vel per species à rebus acceptas. ¶ Tertio Vtrum angeli superiores cognoscant per species magis vniuersales, quàm inferiores.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli cognoscant omnia per suam substantiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod angeli cognoscant omnia per suam substantiam. Dicit enim Dionysius septimo capite de Diuino nomine, quod angeli sciunt ea, quæ sunt in terra, secundum propriam naturã mentis Sed natura angeli est eius essentia. Ergo angelus per suam essentiam res cognoscit.

¶ Præterea, Secundum Phylosophum in secundo metaphysicorum & in tertio de anima, in his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur. Id autem quod intelligitur est idem intelligere in ratione eius quo intelligitur. Ergo in his, quæ sunt sine materia, sicut sunt angeli, id quo intelligitur, est ipsa substantia intelligentis.

¶ Præterea, Omne quod est in altero, est in eo per modum eius in quo est. Sed angelus habet naturam intellectualem. Ergo quicquid est in ipso, est in eo per modum intelligibilem Sed omnia sunt in eo. Quia inferiora in entibus sunt in superioribus essentialiter, superiora vero sunt in inferioribus participatiue. Et ideo dicit Diony. 4. capite de diuino nomine, quod Deus tota in totis cõgregat, id est omnia in omnibus. Ergo angelus omnia in sua substantia cognoscit.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquartæ Articulum quintum.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna est conclusio responsiua. In angelis est sola intellectiua cognitio. Probatur quadrupliciter. Primo ratione tali, In angeli, In angelis, de virtutibus animæ sunt solæ illæ, quæ non sunt actus corporis: ergo in eis est tantum intellectus, & voluntas, ergo in eis est sola intellectiua cognitio. Antecedens patet: quia angeli non habent corpora naturaliter vnita. Primo vero consequentia declaratur distinguendo duplex genus potentiarum animæ, s. organicarum, & non organicarum, secunda vero relinquitur per se nota. Secundo probatur autoritate Auerrois duodecimo metaphy, commentario tricesimoseptimo. Tertio probatur ex congruentia ordinis vniuersi, quia scilicet infima pars est tota sensibilis: & media partim de genere sensitiuo, & partim de genere intellectiuo: vnde restat, vt suprema sit intellectiua totaliter. Quarto, ex nominibus, quia vocantur mentes, & intellectus idem suadetur. Comment. c 295. c 319 287 295

Num quia virtutes solæ non organicæ sunt in angelis, solum intellectus & voluntas sint in eis. Quæstio.

¶ Circa primam consequentiam dubium occurrit. Quoniam mala videtur ex eo quòd in angelis est etiam potentia motiua, quæ non est actus alicuius corporis.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd, vt patet tertio de Anima, motiuum secundum locum ex parte animæ coincidit cum appetitiuo: quamuis ex parte corporis aliquid addat. Vnde cum in angelis non sint corpora, vis motiua eorum cum appetitiua coincidit. Et propterea dixerunt Aristoteles, & Auerrois loco allegato, quòd intelligentiæ mouent amando, & desiderando intellectualiter. Et propterea consequentia fuit optima, vis enim motiua, vt non est virtus organica, non differt ab intellectu & voluntate. Potest quoque & tutius dici: quòd quia exclusio non fit à concomitantibus, non est exclusa potentia motiua ex affirmatione intellectus & voluntatis tantum. Comes enim eorum inseparabiliter est. 280 2. dist. 12 art. 3. cm. Et 3. dist. 14. arti. 1. q. 2. cor. & 1m.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo nota quatuor terminos. Primo ly intelligãt: stat enim pro cognitione distincta. Secundo ly omnia: distribuit namque pro omnibus rebus, & rerum prædicamentis ac conditionibus naturaliter cognoscibilibus ab angelo. Tertio, ly per, denotat habitudinem causæ formalis, eo modo quo ratio intelligendi formaliter ad intellectionem concurrere creditur Quarto, ly substantiam suam, intellige cum præcisione, id est solam ad excludendũ species intelligibiles & superiores substãtias, ita quòd sensus quæstionis est vtrũ essentia angeli sola sit sufficiens

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnes.

ficiens ratio intelligendi omnia ab angelo naturaliter cognoscibilia tantum quantum potest illa cognoscere.

¶ In corpore est vna conclusio respōsiua quæsito negatiue, scilicet angelus non cognoscit omnia per essentiā suam, sed per similitudines superadditas. Probatur sic, nulla forma complere perfici aliquam potentiam, nisi contineat omnia ad quæ se extendit potentia illa: sed essentia angeli se habet vt forma respectu suæ intellectiuæ potentiæ: & non continet omnia quæ potest angelus intelligere: ergo non est ei forma adequata: & consequenter non omnia per illam intelligit angelus. Maior propositio declaratur à posteriori in forma & materia sensibilium, minor vero quo ad primam partem probatur: quia quo intellectus intelligit, se habet ad ipsum vt forma eius. Quod probatur, quia quo agens agit est forma. Secunda vero pars probatur, quia intellectus angelicus extēdit se ad omnia. Quod probatur, quia ens & verum est obiectum in intellectu somnis. Essentia autem angeli non continetur in se omnia. Quod probatur. Tum quia est determinata ad genus & ad speciē, Tum quia continere in se omnia est proprium essentiæ diuinæ, quæ est infinita simpliciter. Nota primo quod secunda pars conclusionis per modum cuiusdam sequelæ à Sancto Thoma apposita est. & non probata, sed quasi per se nota dimissa, apud supponentes, angelos habeat cognitionem de rebus omnibus secundum proprias rationes earum, & concedentes dari species intelligibiles. Vnde duæ hic annectuntur quæstiones. Altera an angeli cognoscant omnia secundū propriasrationes. Altera an dentur species intelligibiles. Et secunda quidem seorsum tractabitur. Ad primam autem, quia dicit recte spectat ad propositum, & expresse hoc sumitur in minore: esse: nunc dicendum nisi in ferias multis quæstionibus sigillatim discutiendas esset, vnde pro nunc supponatur. Nota secundo, quod in præsenti ratione supponitur, essentiam angeli posse esse ei rationem intelligendi. Et discutitur an respectu omnium intelligibilium ab eo sit ratio, an non respectu omniū. Illud autē quod præsupponitur, in sequenti quæstione articulo primo explanabitur & discutietur: hoc autem tanquam communiter confessum supponitur. Nota tertio, quod continentia de qua est sermo in maiore & minore, est continentia completa, siue formalis siue virtualis sit: completa autem continentia dicitur quando aliquid continetur secundum omnes ipsius conditiones formaliter, vt genus in specie, vel virtualiter, vt creaturæ sunt in creatoris potentia. Nam nisi de huiusmodi continentia sit sermo. forma non adæquaret potentiam quantamcunque esset continens alias. Et sic minor clara est: quoniam essentia angeli sola, etsi sit inferiorum quasi exemplar, & superiorum quasi effectus, & ex ea fluant species omnium. in se tamen secundum se solam, non æquialet speciebus ex ea fluentibus: quoniam multa addunt in repræsentando, quæ sola per ipsam repræsentare nequit. Quia ea, quæ repræsentantur, in solo Deo continentur, secundum omnes eorum conditiones, quia addunt aliquid positiui, quod in angelorum essentijs non continetur: quia sunt finitæ. Nota quarto, quod quum in litera probatur. quod quo intellectus intelligit, est forma eius, quia quo

81 d 425 a 17

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum dicitur angelum secundum suam naturā res cognoscere, ly secundum non determinat medium cognitionis, quod est similitudo cogniti: sed virtutem cognoscitiuam, suæ conuenit angelo secundum suam naturam.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut sensus in actu, est sensibile in actu e, vt dicitur in secunda de anima, non ita quod ipsa vis sensitiua sit ipsa similitudo sensibilis quæ est in sensu, sed quia ex vtroque fit vnum sicut ex actu & potentia: ita & intellectus in actu dicitur esse intellectum in actu: non quod substantia intellectus sit ipsa similitudo per quam intelligit, sed quia illa similitudo est forma eius. Idē est autem quod dicitur in his quæ sunt sine meteria, idem est intellectus & quod intelligitur, ac si diceretur, quod intellectus in actu est intellectum in actu. Ex hoc enim aliquid est intellectum in actu quod est immateriale e.

¶ Ad tertium dicendum, quod ea quæ sunt infra angelum, & ea quæ sunt supra ipsum, sunt quodammodo in substantia eius: non quidem perfecte neq; secundū ꝓpriam rationē cū angeli essentia finita existēs secundū propriā rationē ab alijs distinguatur, sed secundū quandam rationem communem e. In essentia autem Dei sunt omnia perfecte, & secundū propriā rationē, sicut in prima & vniuersali virtute operatiua, e à qua ꝓcedit quicquid est in qua cunque re proprium vel commune. Et ideo Deus per essentiam suam habet ꝓoprium cognitionem de rebus omnibus: non autem angelus, sed solum communem.

17

50

CONCLVSIO

¶ Angelus non cognoscit omnia per essentiam suā sicut Deus. sed per similitudines superadditas

¶ RESPONDEO dicendum, quod illud quo intellectus intelligit, comparatur ad intellectum intelligentem, vt forma eius c, quia forma eius quo agens agit. Oportet autem ad hoc quod potentia perfecte compleatur per formam, quod omnia contineantur sub forma, ad quæ potentia se extendit. Et inde est, quod in rebus corruptibilibus forma non perfecte complet potentiam materiæ e: quia potentia materiæ ad plura se extendit, quam sit continentia formæ huius, vel illius. Potentia autem intellectiua angeli se extendit ad intelligendum omnia: quia obiectū intellectus est ens, vel verum commune c. Ipsa autem essentia angeli non comprehendit in se omnia, cum sit essentia determinata ad genus & ad speciem. Hoc autem proprium est essentiæ diuinæ, quæ infinita est, vt in se simpliciter omnia comprehendat perfecte c. Et ideo solus Deus cognoscit omnia per suam essentiam: angelus autem per suam essentiam non potest omnia cognoscere, sed oportet intellectum eius aliquibus speciebus perfici ad res cognoscendas.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum angeli intelligant per species à rebus acceptas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod angeli intelligant per species à rebus acceptas.

Omne enim quod intelligitur per aliquam sui similitudinem, in intelligente intelligitur. Similitudo autem alicuius in altero existens, aut est ibi per modum exēplaris, ita quod illa similitudo sit causa rei: aut est ibi per modum imaginis, ita quod sit causata à re: oportet igitur quod omnis scientia intelligentis vel sit causa rei intellectæ, vel causata à re c. Sed scientia angeli non est causa rerum existentium in natura, sed sola diuina scientia c. Ergo oportet quod omnes species, per quas intelligit intelectus angelicus, sint à rebus acceptę.

¶ Præterea Numen, angelicum est fortius quam lumen intellectus agentis in anima. Sed lumen intellectus agentis abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus. ergo lumen intellectus angelici potest abstrahere species etiam ab ipsis rebus sensibilibus. Et ita nihil prohibet dicere quod angelus intelligat per species à rebus acceptas.

¶ Præterea, Species quæ sunt in intellectu, indifferenter se habent ad præsens & distans nisi quatenus à rebus sensibilibus accipiuntur. Si ergo angelus non intelligit per species à rebus acceptas, eius cognitio indifferenter se haberet ad propinqua & distantia. Et ita frustra secundum locum mouetur.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 7. c. de di. no. quod angeli non congregant diuinam cognitionem à rebus diuisibilibus, aut à sensibilibus.

CONCLVSIO.

¶ Angeli, cum à corporibus sint abstracti, non intelligunt per species à rebus acceptas, sed per species sibi naturaliter congenitas.

¶ RESPONDEO dicendum, quod species per quas angeli intelligūt, non sunt à rebus acceptæ, sed eis connaturales. Sic enim oportet intelligere distinctionē spiritualium substantiarum & ordinem, sicut est distinctio & ordo corporalium e. Suprema autem corpora habent potentiam in sui natura totaliter perfectam per formam. In corporibus autem inferioribus potentia materiæ non totaliter perficitur per formam. sed accipit autem non generans aniam, do, in complemento naturalis corporum cœlestium: quia aut intelligitde perfectione substantiali, & tic non est ad propositum, aut de accidentali etiā. & sic falsum assumit, quia luna & stellæ recipiunt lumen à sole. Tertio, ducendo ad impossibili quia substantibus assumptis propositionibus tuis, sequeretur quod angelus esse sic naturaliter perfectus: quod non est in potentia ad aliquam accidentalem perfectionem & consequenter nullam de nouo posset habere actualem cognitionem: quod tu negares.

¶ Ad has obiectiones facile respondetur, notando duas distinctiones. Prima est de perfectionibus angelicis, siue cœlestibus, quod dupliciter possumus de eis loqui. Vno modo secundum rationem communem, & sic vtræque sunt causabiles à creaturis. Figura enim motus, & lumen, & species intelligibiles in communi entia sunt acquisibilia per actionem creaturarum de nouo. Alio modo secundum proprias rationes, prout & inquātum sunt in tali & tali natura, scilicet cœlesti & angelica. Et hoc pacto supponere perfectiones angelicas esse causabiles

agens agit, est forma eius: sumirur agens & agere communiter, vt etiam comprehendit actionem immanentem, quæ non est actio, sed qualitas. Vis tamen rationis non infirmatur ex hoc, imo valida magis redditur, quoniam si intelligere est tale agere, quod est esse tale, à fortiori sequitur, ergo quo fit agit, est eius forma. quia est quo intelligens habet tale esse.

a ¶ Super Quæstionis quinquagesimæ quintæ Articulum secundum.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna est conclusio respōsiua. Species per quas angeli intelligunt, non sunt à rebus acceptæ, sed sunt eis connaturales. Et probatur triplicitter duabus rationibus, & vnica autoritate Augustini. prima ratio est, distinctio ordoque corporalium habet vt corpora inferiora sint imperfecta & superiora perfecta, & succedant sibi inuicem. Et vt patet in secundo & tertio de anima, intellectus tunc dicitur esse in potentia essentiali, quando est sicut tabula nuda. Tunc autem in potentia accidentali, quando est sicut sciens, non actu intelligens. In proposito ergo fermo est de potentia essentiali, & ad perfectionem secunda actū primum: non aliquam, sed omnem tam substantialem quam accidentalem, naturaliter tamen. Vnde ad primam instantiam dicitur, quod obiectio est satis puerilissimo modo solubilis. Ad aliam dicitur, quod aliquid est arguere ex propositionibus particularibus, & aliud est arguere ex vna eōditione particulari alicuius naturæ. Arguimus enim hic ex ista corporum cælestium eōditione, quia scilicet sunt naturaliter completa, & tamen facimus propositionem vniuersalē de omnibus corporibus primis. Vnde proportionalitas illa est particularis quo ad conditionem in qua attenditur, & est vniuersalis quo ad prædicationem.

¶ Ad secundum vero instantiam dicitur, quod corpora cœlestia quamuis comparentur ad perfectiones accidentales, vt potentia ad actum, quia se habent vt receptiuum ad receptum: non tamen sunt in potentia essentiali vt accidentalia, respectu earum. Vnde non est ad propositum talis potentialitas,

¶ Ad tertiam vero instantiam dici potest dupliciter. Primo quod proportionalitas inter angelos & corpora cœlestia magis attenditur secundū potentiam essentialem quam accidentalem, quia actus secundus corporum est operatio transiens angelus vero immanens, actus vero primus vtrobiq; est in eo cuius est & quo ad hoc eiusdem ordinis. Tum quia actus primus vtrobiq; est naturalis: actus vero secundus non, sed angelorum est operatio libera, corporum vero naturalis. Et pro preterea hæc absque perfectione non essent in potentia accidentali. Illi vero ex libertate, in natura tamen finita, habent potentiā accidentalem. Secundo dici potest, quod quemadmodum in corporibus cœlestibus potest de nouo aliquid accidere partialiter, vt patet de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lucis, sic potest de partibus motus & terminis eius, & similiter de partibus lucis, quo ad illuminari: ita in angelis est potentia accidentalis ad aliquam nouam cognitionem, proportionaliter enim se habent. Corpora nanq; cœlestia semper mouentur, & tamen mutatur termino in terminum: & luna semper illuminatur, & tamen semper mutatur. Angeli autem & semper actu intelligūt sal tem sēpsos, & mutātur de vna intellectione in aliam respectu aliorū cognitorū.

¶ Secunda ratio est, modus quo res naturaliter perficitur, causatur ex naturali modo essendi eiusdem. Cuius signum est, quod in anima nostra, cuius naturalis modus essendi est esse in corpore, naturalis etiam modus quo perficitur, est vt accipiat à corpore: alioquin frustra vniretur corpori, cum materia sit propter formam, & econuerso. Sed angeli subsistunt absque omni coniunctione ad corpus, ergo perficiuntur absque acceptione à corpore per influxum intelligibilem ab actore naturæ.

¶ Num ex eo quod angelus non est corpus, inferatur, ipsum perfici non posse ab obiecto corporeo.

¶ Circa hanc rationem Scot. vbi supra dicit, quod quamuis ex modo essendi animæ concludatur modus quo perficitur, ex incorporalitate tamen angeli non potest concludi, quod non perficiatur ab obiecto corporeo: quoniam independentia à corpore vt materia, non infert independentiam à corpore vt obiecto.

¶ Ad hoc dicitur, quod processus Sancti Thomæ iuxta doctrinam traditam princip

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum superiores angeli intelligant per species magis vniuersales, quàm inferiores.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, q superiores angeli non intelligant per species magis vniuersales, quam inferiores. Vniuersale enim esse videtur quod à particularibus abstrahitur. Sed angeli non intelligunt per species à rebus abstractas e. Ergo non potest dici quod species intellectus angelici sint magis & minus vniuersales.

¶ Præterea, Quod cognoscitur in speciali, perfectius cognoscitur quam quod cognoscitur in vniuersali: quia cognoscere aliquid in vniuersali, est quodammodo medium inter potentiam & actum. Si ergo angeli superiores cognoscunt per formas magis vniuersales, quam inferiores: sequitur quòd angeli superiores habeant scientiam magis imperfectam, quam inferiores. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Idem non potest esse propria ratio multorum. Sed si angelus superior cognoscat per vnā formā vniuersalē diuersa quæ inferior angelus cognoscit per plures formas speciales, sequitur quod angelus superiarior vtitur vna forma vniuersali ad cognoscenda diuersa. Ergo non poterit habere propriam cognitionem de vtroque. Quod videtur inconueniens c.

SED CONTRA est quod dicit Dio. 12.c. angelicæ hierar. quod superiores angeli participāt scientiam magis in vniuersali, quàm inferiores. Et in libr. de causis dicitur, quod angeli superiores habent formas magis vniuersales.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli quanto superiores sunt, tanto per species vniuersaliores intelligunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ex hoc sunt in rebus aliqua superiora, quod sunt vni primo, quod est Deus, propinquiora & similiora, In Deo autem tota plenitudo intellectualis cognitionis continetur in vno scilicet in essentia diuina, per quam Deus omnia cognoscit. Quæ quidem intelligibilis plenitudo in intelligibilibus creaturis inferiori modo & minus simplicitur inuenitur. Vnde oportet, quod ea quæ Deus cognoscit per vnum, inferiores intellectus cognoscant per multa: & tanto amplius per plura, quanto amplius intellectus inferior fuerit. Sic igitur quanto angelus fuerit superior, tanto per pauciores species vniuersitatem intelligibilium apprehendere poterit: & ideo oportet quod eius formæ sint vniuersaliores c, quasi ad plura se extendentes vnaquæque earum. Et de hoc exemplum aliqualiter in nobis perspici potest: sunt enim quidam qui veritatem intelligibilem capere non possunt: nisi eis particulatim per singula explicetur. Et hoc quidem ex debilitate intellectus eorum contingit. Alij vero qui sunt fortioris intellectus ex paucis multa capere possunt.

& collegendum esse intelligibile. Intellectus vero superiores altiori modo illud obtinent. Et ex hoc patet responsio ad obiecta. Nam dicendum est ad primum: quid esse imaginabile est medium non solum ex parte virtutis intellectiuæ, sed etiam ex parte sensibilis rei cognitæ. Non inquantum habet rationem obiecti seu termini, sed inquantum habet rationem causæ & motiui. Et sic patet instantias non obstare.

¶ Ad secūdam vero negatur assumptum: quoniam spiritualitas phantasmatis non per accidens, sed per se cōcurrit ad talem causalitatem, vt ex dictis iam patet. Ad probationem autem dicitur, quod phantasma agere ratione naturæ repræsentatæ tantum, potest dupliciter intelligi. Vno modo tanquam ratione agendi. & sic conceditur. Alio modo tanquā conditione agentis, & sic est falsum. Quidditas enim bouis non secūdum quodcunq; esse est proximū principium suipsius in esse intelligibili, sed secundū esse spiritualissimū pprij ordinis, scilicet sensibilis. Vnde quemadmodum quod quid erat esse bouis, est prima ratio agendi in generatione naturali, quum bos generet bouem: esse autam materialiter & sensibiliter vt bos est, & in rerum natura est cōditio & rationis agendi, & agentis. Ita quum phātasma speciem intelligibilem concausat (quum phantasma nihil aliud sic quam natura bouina in tali esse spirituali) ratio agendi est ipsa natura, sed conditio rationis agendi & agentis est talis spiritualitas quæ non eminentius continetur in obiecto extrinseco, quoniam ipsa est ab anima, non quacunque sed suprema, seu secundum sui supremū, quoniam sensitiuum ex coniunctione ad intellectiuum, obtinet vim cogitatiue, à qua est tanta spiritualitas. Nec obstat quod phantasma sit quantum quoddam materiale, ac per hoc conueniens in modo essendi cum obiecto exarinseco: quoniam vt ex dictis patet: modus iste essendi quamuis sit eiusdem generis, est tamen alterius & nobilioris rationis, adeo vt differat ab illo plusquam genere physico & sit supremus in tota latitudine modorum essendi sensibilium: vt summa propinquitas eius ad ordinem intelligibilium testatur. Et propterea, vt dictum est, quidditas in tali esse, potest esse naturalis concausa esse intelligibilis, Non autem quidditas in esse omnino materiali.

382 2. dist. 3. q. 3. artic. 2. Et 2. contra c. 96. col. 2. fin. Et ver. q. 8. arti. 10. Et opus. 3. cap. 78. & 81. & 116. Et causis. le. 4. co. 4. & 5. et le. 10. col. 2. & 3. 281.

Annota. ¶ Ad tertium vero dicitur, quod esse sensibili duobus modis sumi potest. Vno modo communiter: & sic constat quod esse imaginabile est eius species. Alio modo magis stricte & vsitatius pro sensibili exteriori: & sic constat imaginabile esse medium: quia de tali sensibili est sermo vt per se notum est, ideo obiectio est satis friuola.

¶ In responsione ad tertium, aduerte quod Scot. in 4. dist. 45. q. 2. tenens distantiā localem impedire cognitionem tam angeli quam animæ separatæ, autoritatibus munit se; scilicet Aug. in lib. de cura agendi pro mortuis, & Gregorij in homelijs dicentium animas separatas nescire quæ fiunt hic, sed ea discere vel ab angelis, vel ab animabus hinc euntibus, vt sancti Patres didicerunt á Ioan. Bapti. descendendo ad inferos. Adducit etiam duas autoritates Arist. Alteram ex 8. physi. vbi vult intelligentiam mouentem orbem, esse præsentem illi parti vnde incipit, seu vbi est velocissimus motus, alteram ex 7. phy. vbi vult agens & patiens esse simul simultate contactus in corporibus, vel simultate maiore, scilicet mutuæ præsentiæ in spiritualibus, apud ipsum ergo requiritur præsentia, nec æqualiter se habet intelligentia ad distans & propinquum.

Annota. ¶ Ad has obiectiones dicitur, quod peccant primo, quia supponunt angelum seu animam separatam accipere cognitionem á rebus sensibilibus: peccant secundo secundum non causam vt causam: quoniam aliunde prouenit ignorantia eorum quæ fiunt apud nos, & non ex distantia, vt infra patebit. Vnde autoritates Aug. & Greg. non sunt ad propositum, similiter & autoritates Arist. quia loquuntur de actione & passione: quamuis ex superius dictis in quæstione de loco angelorum iam pateat quomodo autoritas intelligenda sit præsentia ordinis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæquintæ Articulum tertium.*

Annota. IN titulo aduertendum est, quod cum vniuersalitas speciei intelligibilis non sit in prædicando, seu essendo, nec in causando, sed in repræsentando, intelligere per species vniuersaliores, nihil aliud est quam intelligere per species ad plura se extendentes in repræsentando. Et quoniam hoc contingit dupliciter. Vno modo per repræsentationem rei magis vniuersalis. Alio modo per repræsentationem plurium in actu, eo modo quo species repræsentatiua animalitatis, & omnium per se differentiarum eius actualiter vniuersalior species diceretur & esset, quam repræsentatiua animalitatis aut humanitatis tantum, & hoc modo sumitur vniuersalalior in proposito, & non primo modo.

Comment. ¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua affirmatiue, dupliciter probata, scilicet angeli quanto sunt superiores, tanto per species vniuersaliores intelligunt. Probatio prima est ista. intellectus quanto sunt naturaliter superiores, tanto sunt similiores Deo in perfectione intelligibili & modo eius. Et quanto magis sunt similiores, tanto per pauciores species intelligunt, ergo per vniuersaliores: consequentia est nota. Alioquin intelligens per pauciores species, non haberet perfectam notitiam de omnibus. Prima autem propositio patet ex eo quod naturæ graduantur, secundum propinquitatem similitudinis naturalis ad primū.

Secunda vero probatur ex eo quod Deus omnia per vnū vt quo intelligit. & hoc est perfectionis simpliciter. Ex hoc enim euidenter sequitur, quod similius Deo & perfectius intelligendi vim obtinet qui per pauciora omnia intelligit distincte quam qui per plura: quoniā minor paucitas propinquior est vnitati quā multitudo. Et lumen intellectus minus diuisum, aut diuisibile perfectius est quam diuisibile per multas rationes intelligendi ad hoc vt intelligat. Cuius signum est secunda probatio in litera adducta, quam experientia dubitare non permittit. Experimur enim in nobilissimis ipsis quosdā discipulos esse: quibus oportet nomina sigillatim discere quasi p singulas species de articulando. Quosdā vero, qui statim ex vno multa apprehendūt: nec hoc aliūde quam ex nobilitate ingenij pueuit.

¶ *Num quo angeli Deo similiores sunt, tanto per pauciores species intelligunt.*

¶ Circa rationes adductas & cōclusionem occurrūt obiectiones, Scot. in 2. dist. 5. quęst. 10. vbi contra primam rationē instat, dicēs propositionem illam quāto angeli sunt similiores Deo, tanto per pauciores species intelligunt: esse falsam. Quia nō oportet, quod intellectus similior Deo assimiletur magis sibi in hoc quod est per pauciores species intelligere: sed in hoc quod limpidius intelligit. 445

¶ *Num homines subtilioris ingenij per pauciores species intelligant.*

¶ Contra secundam vero rationem à signo sumptam instat, dicens supponi ibi falsum, puta quod homines melioris ingenij, per pauciores species intelligant: quoniam tot sunt in illis quot sunt in his qui sunt hebetioris ingenij. Sed illi citius & limpidius cognoscunt.

¶ Contra conclusionem autem directe arguit tripliciter. Primo vnitas rationis intelligendi præsupponit vnitatem obiecti adæquati, in continentis virtualiter obiectiue omnia quæ species illa continet repræsentatiue: vt patet de essentia diuina: vt ratione intelligēdi, & vt obiecta. Sed impossibile est dari tale vnū obiectum cōtinens multitudinem quidditatum ergo non potest dari aliqua species creata repræsentans distincte multas quidditates. Secundo, quælibet ratio cognoscendi potest habere actum sibi adæquatum: Sed talis species non posset habere actum sibi adæquatum: ergo non datur. Probatur minor, quia apud te angelus non potest simul plures species actu intelligere distincte. Tertio arguit ad idem ex parte habitus, ducendo ad idem inconueniens, scilicet quod angelus plures naturas simul cognosceret distincte. Affert præterea vnā aliam rationem contra tenentes speciē aliquam in angelo non repræsentare tot quin possit plura repræsentare: quod quidem dicit a nobis non oportere teneri, & bene dicit in hoc de quidditatibus loquendo, quoniam secus est de singularibus: & propterea quum tractabitur inferius de repræsentatione infinitorū singularium per vnam speciem angelicam, soluetur eius ratio.

¶ Ad obiectionem contra primam rationem [illegible]citur notādo, quod duplex genus perfectionum inuenitur in Deo. Quædam enim sunt communicabiles creaturis vt sapientia & bonitas. Quædam vero incommunicabiles, vt infinitas & deitas & intelligere omnia distincte per substantiam suam: & alia huiusmodi. Nec solū inter se differunt perfectiones hæ: sed differenti modo creaturæ si meliores Deo appropinquant: quoniam secundum primas perfectiones attenditur appropinquatio penes magis participare rationem formalem illius perfectionis. Secundū vero perfectiones incommunicabiles appropinquatio attenditur secundum maiorem recessum ab opposito. Illud enim est similis deitati, cuius natura magis recedit à non esse, &c.

¶ Nota secundo quod non solum intelligere est perfectio simpliciter, sed etiam intelligere omnia per vnum: vt patet ex diffinitione perfectionis simpliciter posita ab Anselmo monologion. xv. Nec refert in proposito an sit perfecti o simpliciter seorsum & de per se: an sit gradus seu modus perfectionis simpliciter: vt hoc quod dico actus purus.

¶ Nota tertio, quod suprema pars vniuersi, id est angeli ex natura sua vendicant sibi similitudinem ad Deum, non secundum quasdam perfectiones simpliciter sed secundum omnes: magis tamen & minus secundum gradus suos: vt patet discurrendo per omnes perfectiones simpliciter. Et super hoc fundata est ratio Sancti Thomæ ostendentis, angelos quāto superiores, tanto per pauciores species intelligere, quia sunt similiores Deo secundum omnes perfectiones simpliciter & cōsequenter secundum hanc vnde irrationabilis, & à Phylosophia aliena est exceptio istius quare enim magis ista quam aliæ excipienda est. Secundo dicitur quod ratio fundatur super essentiali graduatione intellectiuū, vt sic quoniā quanto intellectus est superior, tanto est perfectior. Quanto autem perfectior, tanto vnitior (vt sic liceat loqui) eo quod virtus vnita maior est seipsa dispersa. Constat autem magis vnum & indiuidualem esse intellectum minus partitum per species intelligibiles, quam cum qui per plures species diuidendus est ad singula cognoscenda: & consequenter quanto intellectus est perfectior, tanto est similior Deo non solum in hoc quod limpidius cognoscit, sed etiam in hoc quod per pauciores species cognoscit.

¶ Ad

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod accidit vniuersali vt à singularibus abstrahatur e, inquantum intellectus ille cognoscens à rebus cognitionem accipit. Si vero sit aliquis intellectus à rebus cognitionem non accipiens, vniuersale ab eo cognitum non erit abstractum à rebus, sed quodammodo ante res præexistens: vel secundum ordinem causæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in verbo Dei: vel saltem ordine naturæ, sicut vniuersales rerum rationes sunt in intellectu angelico.

¶ Ad secundum dicendum, quod cognoscere aliquid in vniuersali, dicitur dupliciter. Vno modo ex parte rei cognitæ, vt, s. cognoscatur solum vniuersalis natura rei. Et sic cognoscere aliquid in vniuersali est imperfectius. Imperfecte enim cognosceret hominem qui cognosceret de eo solum quod est animal. Alio modo ex parte medij cognoscendi. Et sic perfectius est cognoscere aliquid in vniuersali. Perfectior enim est intellectus qui per vnum vniuersale medium potest singula propria cognoscere, quàm qui non potest.

¶ Ad tertium dicendum, quod idem non potest esse plurium propria ratio adæquata. Sed si sit excellens, potest idem accipi vt propria ratio & similitudo diuersorum c. Sicut in homine est vniuersalis prudentia quantum ad omnes actus virtutum: & potest accipi vt propria ratio & similitudo particularis prudentiæ, quia est in leone ad actus magnanimitatis, & eius quæ est in vulpe, ad actus cautelæ, & sic de alijs. Similiter essentia diuina accipitur propter sui excellentiam, propria ratio singulorum quæ sunt in ea. Vnde sibi singula similantur secundum proprias rationes. Et eodem modo dicendum est de ratione vniuersali, quæ est in mēte angeli, quod per eam propter eius excellentiam multa cognosci possunt propria cognitione.

QVÆSTIO QVINQVAGESIMA SEXTA de Cognitione angelorum respectu immaterialium, in tres articulos diuisa.

DEINDE quæritur de cognitione angelorum ex parte rerum quas cognoscunt. Et primo de cognitione rerum immaterialium. Secundo de cognitione rerum materialium.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, vtrū angelus cognoscat seipsum.

¶ Secundo, vtrum vnus cognoscat alium,

¶ Tertio, vtrum angelus per sua naturalia cognoscat Deum.

¶ Ad obiectionem vero contra secundam rationem dicitur, quod S.T. nō accipit pro signo ingeniosiores homines ex paucioribus speciebus intelligere, quoniam hoc latet. Sed id quod euidens est: hos, s. qui ingenio præstant ex paucioribus principijs: & absque distincta singulorum propositione apprehendere, hoc enim est signum euidens quòd in vno multa apprehendere, nec egere singula seorsum proponi, attestatur magnitudini intellectus.

b 425 ¶ Ad obiectiones autem contra conclusionem, dicitur quod vnitatem speciei præsupponere vnitatem obiecti primi & adæquati, dupliciter intelligi potest. Vno modo, quod præsupponat vnitatem formalem & realem illius sic in rerum natura existentis. Et hoc modo non oportet esse verum, vt patet de specie intelligibili in nobis naturæ bouinæ. Talis enim res non est sic in rerum natura, vt adæquate præsentatur per speciem. Et propterea nulla vna res singularis inuenitur in rerum natura adæquate illi respondens. Alio modo, vt præsupponat vnitatem tantum formalem obiecti: quemadmodum si species naturæ leoninę à Deo alicui intellectui esset impressa. Et hoc modo verum est vniuersaliter: quod omnis species supponit vnitatem obiecti: quoniam & omnis potentia respicit primo vnam rationem formalem. c 85 Et sic dico quod argumentum decipitur, putans primo modo verificari maiorem, cum tamen in solo Deo verificetur. In cæteris vero sat est quod quælibet species respiciat primo vnam rationem formalem: & hoc modo se habent species angelicæ.

¶ Ad secundam vero obiectionem, ex parte actus conceditur quòd angelus quilibet potest habere actum adæquatum cuilibet suæ speciei. Nec nos dicimus oppositum, dicendo quòd non potest simul plura intelligere: quoniam formaliter loquimur, & intendimus quòd non potest simul plura vt plura intelligere simul. Non est autem plura vt plura intelligere, quando multa intelliguntur per vnam speciem, vel etiam per plures species ordine quodam se habentes, vel in ordine ad vnum.

¶ Contra eandem conclusionem instatur, quia videtur contradicere supradictis, quoniam sequitur ex ea, quòd posset dari aliquis angelus qui omnia intelligeret per essentiam suam solam, & tenet sequela, adiuncta alia propositione tua, scilicet quòd quolibet angelo facto potest Deus facere perfectionem substantialiter, ex hoc enim sequitur, quòd si facto angelo qui omnia intelligat per duas species, scilicet essentiam propriam, & vnam superadditam, fiat alter superior: ille intelliget per pauciores species, & sic per vnam tantum, quæ proculdubio erit essentia sua.

¶ Ad hoc dicitur breuiter negando consequentiam, quoniam stante illa hypothesi, quicquid de illa sit, dicitur quòd creato superiore angelo, necessario omnibus inferioribus angelis superaddere[illegible] noua species, qua distincte possent illum intelligere, & sic in illo qui erat supremus, erunt tres species, in isto vero nouiter facto essent duæ tantum, & consequenter pauciores. Et sic eodem modo dicendum est, si procedatur in infinitum: semper superior habebit pauciores species, non per minorationem dualitatis, sed per additionem seu multiplicationem pluralitatis in inferioribus.

¶ *Num species intellectus angelici plura distincte repræsentet.*

¶ In responsione ad vltimum argumentum: dubium occurrit circa illam propositionem, species intellectus angelici propter sui excellentiam est ratio seu similitudo multorum distincte: quemadmodum essentia diuina est ratio omnium. Hoc enim videtur esse falsum & impossibile, quoniam talis excellentia aut est in essendo, aut in repræsentando tantum. Sed non potest dici quod sit in repræsentando tantum. Tum quia ratio seu proportionalitas ad essentiam diuinam nulla esset, quoniam essentia diuina propter excellentiam in essendo, quia s. est præhabens omnem essendi rationem & modum, habet excellentiam in repræsentando omnia. Tum quia reddendo rationem quare species angelica vna existens, est multorum distincte repræsentatiua: quia est excellens, i. quia excellenter repræsentat, esset idem per idem declarare, & nullam reddere causam nisi secundum verba, quia idem est multa distincte repræsentare, & singula excellenter seu inadæquate repræsentare. Nec etiam dici potest, quod sit propter excellentiam in essendo. Tum quia sequeretur quòd vna species in mente angeli, esset in essendo excellentior multis substantijs sensibilibus specifice distinctis, imò multis substantijs angelicis: imò forte omnibus substantijs actu creatis inferioribus supremo angelo: quoniam inferiora intelligunt angeli per huiusmodi species excellentes. Tum quia illa species esset etiam nobilior in essendo quàm essentia sui angeli, quoniam quod est tantæ excellentiæ in essendo, vt habeat in se vnde sibi assimilentur omnia inferiora: secundum proprias eorum quidditates nobilius est in essendo quàm id quòd non habet. Tum quia hoc repugnat doctrinæ Sancti Thomæ & communi: quoniam quemadmodum communicari nequit substantiæ angeli, vt sit tantæ excellentiæ in essendo, quòd sit propria similitudo multorum: ita nec tali speciei, quum vtrunque creatura sit, & determinatum ad genus & speciem.

¶ Ad euidentiam huius difficultatis notandum est primo, quòd duo sunt genera entium. Quædam ad hoc primo instituta vt sint: quamuis forte secūdario alia repræsentent: & hæc vocamus res. Quædam vero ad hoc primo instituta sunt naturaliter, vt alia repræsentent: & hæc vocamus intentiones rerum, & species sensibiles seu intelligibiles. Necessitas autem ponendi hæc duo rerum genera, est quia oportet cognoscitiuum esse non solum ipsum, sed alia: intellectiuum vero esse omnia, vt patet ex q. 14. & communi animi Philosophorum conceptione, conuenientium in hoc, quod simile simili cognoscitur. Nec naturæ rerum secūdum seipsas, possunt esse in cognoscitiuo: quia lapis non est in anima. Nec ipsum cognoscitiuū secundum suam substantiam solam & finitam potest esse tantæ excellentiæ, vt habeat in se vnde distincte sibi assimilentur naturæ rerum cognoscibilium, secundum proprias earum rationes. Vnde restat vt quum nec esse naturę cognoscitiui sit ratio cognoscibilium, nec esse naturale cognoscibilium sit secundum se in cognoscitiuo: vt oportuerit institui à natura ens intentionale, quo cognoscitiuum esse cognoscibilia.

¶ Notandum est secundo, quod cognoscitiuū & intentionale, non distinguuntur sicut duo rerum ordines: sed potius vt concurrentia ad perfectionē vnius ordinis, scilicet naturarum cognoscitiuarum, quoniam intentionale complementum intrinsecum cognoscitiui est. Complementum quidem: quia ad supplendum quod substantiæ cognoscitiuæ debetur scilicet esse cognoscibilia, inuentum est. Intrinsecum vero: quia ad perficiendum & eliciendum intrinsecam eius operationem adiungitur. Vnde ex hoc proportionaliter se habent: & quo ad actum & potentiam, & quo ad altitudinem gradus. Quo ad actum quidem: quia cognoscitiuo in actu inditum est actu esse intentionale quo est sua cognoscibilia. Cognoscitiuo vero in potentia inest in potentia tale esse intentionale, vt patet & in anima intellectiua & sensitiua nostra. Quo ad latitudinem vero gradus, quoniam quanto vis cognoscitiua est altior, tanto magis vnita se habet ad cognoscibilia, vt patet ascendendo à sensibus particularibus ad sensum communem, & sic deinceps. Quanto autem magis virtus cognoscitiua vnitur, tanto minorem diuersitatem exigit in esse intentionali, quo est cognoscibilia. Ac per hoc quanto virtus cognoscitiua est altioris ordinis, tanto altius, & consequenter minus distinctum, & magis vniuersale in repræsentando sibi vendicat esse intentionale, quo cognoscibilia est, quod nihil aliud est quam id quod vocamus species intelligibiles, & hoc modo mirabilis naturæ intellectiuæ gradus à primo intellectu ordinatæ proueniens perpenditur. Nam ipse omnia est per substantiam suam, & per eam solam omnia nouit. Et quum hoc alijs communicari non potuerit, quia entia limitata sunt, collatum est eis vt tales essent substantiæ, ac tantæ perfectionis, vt quod secundum esse substantiale habere non possunt, secundum esse intentionale haberent: magis & minus vniuersaliter, iuxta maiorem & minorem perfectionem substantiæ cognoscitiuæ adeo quod anima nostra vltima in ordine intellectualium, diuisibilis sit secundum esse intentionale, tanta diuersitate, quanta materia secundum esse naturale. His stantibus ad obiecta dicitur, quod hic est sermo de excellentia in essendo. Quæ dupliciter intelligi potest, vel respectu eorum quæ repræsentantur: vel respectu aliarum specierum repræsentatiuarum eorundem obiectorum. Si respectu naturarum cognoscibilium intelligatur excellentia non potest intelligi nisi in modo essendi: pro quanto species superioris angeli habet modum essendi altioris ordinis, quam habeant non solum sensibilia, sed etiam angeli inferiores, & propter talem excellentiam potest plurium esse ratio distincta. Si vero intelligatur respectu specierum intelligibilium, tunc clarius & facilius, & absque ambiguitate relucet intentum: & intelligitur de excellentia non solum in modo essendi, sed in ipsa perfectione essendi: ita quod imaginamur, quod quum in anima nostra sint diuersæ species iuxta diuersitatem rerum repræsentatarum, puta species bouis, species leonis, species aquilæ, & cætera ascendendo erit dare vnam speciem altioris ordinis, æquiualentem excellenter seu eminenter illis tribus seu quatuor speciebus. Et consequenter repræsentantem distincte altiori modo illam & quæ repræsentantur per illas quatuor species. Hoc enim est cognoscere per rationem vniuersalem obiecta specialia, quod est maximæ perfectionis. Et hoc modo clare patet, adductas instantias nihil obstare. Non tamen oportet dicere speciem vniuersaliorem esse perfectiorem naturis repræsentatis, sed esse perfectiorem repræsentatiuis adæquatis earum: quod est necessarium. Nec est idem iudicium de esse substantiali angeli, & esse intentionali apud se: sed proportionale. Non esse idem quidem ex eo patet, quia impossibile communiter fatemur esse, quod angelus secundum esse suum substantiale repræsentet propriam differentiam lapidis: & iam concedimus pariter, quod secundum esse intentionale sibi additum illa repræsentatur. Vnde patet repugnare esse substantiali finito, quod sit ad certam naturam limitatum, & sit alterius secundum propriam illius differentiam repræsentatiuum, & non repugnare hoc esse intentionali. Nam species bouis in anima, ad certam entis naturam definitum ens est inter accidentia: & tamen bouinæ differentiæ proprie repræsentatiua est. Et ratio huius diuersitatis est ea quam suprà tetigimus, quia scilicet ens intentionale est primo à natura institutum ad re-

præsentandum pro complemento substantiæ cognoscitiuæ. Ipsæ vero res quarum sunt intentiones, sunt primo institutæ ad essendum. Proportionale autem iudicium de substantia intellectiua & esse intentionali est. Quia quanto substantia est altior, tanto esse intentionale proprium illi est altius: imò ex altitudine substantiæ prouenit altitudo intentionis, maioremque perfectionem, æquiuocam tamen ponit in angelo altitudo gradus substantialis, quàm altitudo intentionis: quoniã hæc nihil aliud ponit nisi eminenter æquiualere repræsentatiuis adæquatis rerum.

283 1.q.87.ar. 1.Et 2.con. c.46.Et li. 4.c.11.co.1 &2.Et veri.q.8.ar. 6.Et causis lect.13.f.n. Annot.

ARTICVLVS I.

¶ *Vtrum angelus cognoscat seipsum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod angelus seipsum non cognoscat. Dicit enim Dion. 6. capit. Angelicæ hierarch. quod Angeli ignorant proprias virtutes. Cognita autem substantia, cognoscitur virtus. Ergo angelus non cognoscit suam essentiam.

¶ Præterea, Angelus est quædam substantia singularis, alioquin non ageret, cum actus sint singularium subsistentium. Sed nullum singulare est intelligibile. Ergo non potest intelligi. Et ita quum angelo non adsit nisi intellectiua cognitio, non potuerit aliquis angelus cognoscere seipsum.

¶ Præterea, Intellectus mouetur ab intelligibili: quia intelligere est quoddam pati, vt dicitur in 3. de anima. Sed nihil mouetur, vt patitur à seipso, vt in rebus corporalibus apparet. Ergo angelus non potest intelligere seipsum.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. super Genes. ad lit. quod angelus in ipsa sua confirmatione, hoc est in illustratione veritatis, cognouit seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Angelus sit intelligibile subsistens, seipsum per substantiam suam intelligit.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supradictis patet e, obiectum aliter se habet in actione quæ manet in agente, & in actione, quæ transit in aliquid exterius. Nam in actione quæ transit in aliquid exterius, obiectum siue materia in quam transit actus, est separata ab agente, sicut calefactum à calefaciente, & ædificatum ab ædificante. Sed in actione quæ manet in agente, oportet ad hoc quòd procedat actio quòd obiectum vniatur agenti, sicut oportet quòd sensibile vniatur sensui, ad hoc quod sentiat actu: & ita se habet obiectum potentiæ ad huiusmodi actionem, sicut forma quæ est principium actionis in alijs agentibus. Sicut enim calor est principium formale calefactionis in igne, ita species rei visæ est principium formale visionis in oculo.

¶ Sed considerandum est, quod huiusmodi species obiecti quandoque est in potentia tantum incognoscitiua virtute: & tunc est cognoscens in potentia tantum. Et ad hoc quod actu cognoscat, requiritur quòd potentia cognoscitiua reducatur in actum speciei. Si autem semper eam actu habeat, nihilominus per eam cognoscere potest absque aliqua mutatione vel receptione præcedenti. Ex quo patet, quòd moueri ab obiecto non est de ratione cognoscentis inquantum est cognoscens, sed inquantum est potentia cognoscens. Nihil autem differt ad hoc quòd forma sit principium actionis, quòd ipsa forma sit aliquando inhærens & quòd sit per se subsistens. Non enim minus calor calefaceret si esset per se subsistens, quàm calefacit inhærens. Sic igitur etsi aliquid in genere intelligibilium se habeat vt forma intelligibilis subsistens, intelligit se ipsum. Angelus autem cum sit immaterialis, est quædam forma subsistens: & per hoc intelligibilis actu. Vnde sequitur quod per suam formam, quæ est sua substantia, seipsum intelligat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod litera illa est antiquæ translationis, quæ corrigitur per nouam: in qua dicitur.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum primum.*

Comment. IN titulo hoc solum notandum est, quod præsentis intentionis est discutere principaliter modum quo angelus cognoscit seipsum: quoniam quod cognoscat seipsum, apud sapientes dubium non est, sed de modo, an scilicet per substantiam suam, an per aliquam speciem superadditam seipsum cognoscat, dubitatur.

¶ In corpore articuli vnam conclusionem intendit affirmatiue respõsiuam quæsito, scilicet angelus intelligit seipsum per suam substantiam. Et probat eã syllogismo hypothetico sic.

176 Si aliquid in genere in-
113 a telligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens, illud tale intelligit seipsum per seipsum: sed quilibet angelus est huiusmodi, ergo. &c. Primam propositionem conditionalem probat Sanctus Thomas quo ad id quod hic intenditur, discurrendo conditiões intelligibilis p seipsum. Vbi aduerte, quod in prædicato consequentis assumptæ conditionalis quatuor dicuntur, scilicet quod illud tale intelligit, & quod intelligitur, & quod à seipso, & quod per seipsum. Et primum iam superius discussum est conuenire angelo. Reliqua vero hic intenduntur: quartum tamen principaliter, ideo tota intentio huius corporis versatur circa intelligibile declarando quid per se, & quid per accidens concurrit ad intelligibile in actu respectu alicuius intellectus. Vnde quatuor præmittit conditiones, quas examinat de obiecto intelligibili, scilicet coniunctionem, causalitatem, motionem & inhæsionem. Ostendit ergo primo quod intelligibile in actu oportet esse coniunctum intelligenti, ex differentia inter obiectum operationis transeuntis & immanentis. Secundo, quod intelligibile in actu coniunctum se hebet ad intellectionem vt principium formale, sicut calor ad calefacere, & species visibilis ad videre. Tertio, quod mouere intelligentem accidit ex eo quod intelligens est in potentia: & consequenter quod non per se requiritur ad intelligibile in actu quod moueat intelligentem. Quarto, quod inhærere intelligenti, quemadmodum species sensibilis inhæret sentienti, accidit ex eo quod accidens. Quia si esset subsistens, nihil minus ad eundem effectum concurreret, & consequenter quod non requiritur ad intelligibile in actu quod informet intellectum per inhæsionem. Ex his enim quatuor deducitur assumpta conditionalis, dum ex his habetur, quod ad intelligibile in actu ab aliquo intellectu nihil aliud requiritur, nisi quod sit coniunctum, & sic coniunctum intelligenti vt sit principium formale intellectionis in eo, siue hoc moueat ipsum, siue non: siue inhærat sibi, siue non, sed subsistat. Ex hoc enim manifeste sequitur, quod si in genere intelligibilium se habet vt forma intelligibilis subsistens, quod illud tale habet rationem completam intelligibilis in actu respectu suijpsius, quod præsupponitur esse intellectiuum: ac per hoc intelligi à seipso per seipsum, & si diligenter inspexeris, aduertes quod quatuor hæ conditiones tribus illis conditionibus in consequente positis respondet: quoniam primæ duæ inferuntur quod illud tale intelligitur. tertia vero, quod à seipso: quarta autem, quod per seipsum. Ex quarta enim habetur, quod non oportet speciem mediare quæ inhæret intelligenti. Ex tertia vero quod non oportet distinctum esse ab intelligente, propter rationem mouentis & moti. Ex secunda vero & prima, quod oportet esse vt actum & formam in genere intelligibilium. Minor autem propositio assumpta probatur à Sancto Thoma: quia angelus est forma subsistens intelligibilis in actu.

¶ *Quomodo quo formaliter quippiã operatur, sit coniunctũ ei quod operatur.*

¶ Circa maiorem seu conditionalem assumptam & conclusionem, dubium occurrit multiplex, tactum à Sco. in 2. sen. dist. 3. q. 8. Sed antequam illa afferã, moueo vnum dubium circa processum San. Tho. quod etiam aliqualiter tangitur à Sco. sub alia forma: & consistit in hoc, quia videtur processus iste aduersari sibijpsi, & alijs dictis S. Tho. & veritati. Sibijpsi quidem, quia in primis duabus conditionibus dicitur quod oportet intelligibile esse vnitum intentum vt principium formale quo operans operatur. Deinde vero dicitur, quod non oportet coniunctionem istam fieri secundum inhæsionem. qualiter ergo informabitur intellectus ab ipso intelligibili. Et confirmatur: quia coniunctio ista intelligibilis cum intellectu, aut est in esse, aut operari. Non in operati, quia tu dicis quod coniunctio ista præuenit operationem, imò est eius causa, ergo est secundum esse, non substantiale, quia substantia angeli non est forma substãtialis sui intellectus realiter distincti ab ipsa apud te, ergo secundum inhæsionem. Et confirmatur in quit Sco. exemplo tuo: quia calor si esset subsistens, quãuis esset principium calefaciendi, non tamen esset quo formaliter lignum calefaceret. Ita quamuis substantia angeli sit secundum se actu intelligibilis, & possit esse principium formale intellectionis, sicut calor calefactionis: nõ tamen posset esse principium formale quo formaliter intellectus aliquis intelligit, si non insit illi intentum, sed per se subsistat. Alijs vero dictis sancti Thomæ obstant hæc: quoniam ipse in 3. contra Gent. cap. 51. dicit hoc esse proprium diuinæ substantiæ, ex hoc quòd est veritas ipsa, & purus actus etiam in genere intelligibiliũ, quòd possit esse principium formale quo intellectus intelligit: & non informare illum intellectum secundum esse. Non igitur stat simul quod hic dicitur. Contra veritatem autem inquit Sco. quia impossibile est aliquid esse quo formaliter res operatur operatione immanente, & illud non esse in ea: vt patet ex 2. de anima. Vbi per hoc medium, s. quo formaliter operantur, demõstratur, illud esse formam dantem esse operanti.

¶ *Num accidat intellectui ab intelligibili obiecto moueri, quia quandoque est intelligens in potentia.* Quæstio

¶ Circa tertiam conditionem obiectio Scoti occurrit argumentis sic: Obiectum in actu est causa in fieri & in esse respectu intellectionis, ergo intellectus quandiu intelligit, patitur, & mouetur ab intelligibili, & sic semper intelligit, semper mouetur. male ergo dicitur à Sancto Thoma quòd accidit intellectui moueri ab obiecto, quia est quandoque intelligens in potentia.

¶ Circa quartam conditionem occurrerent obiectiones Scoti. Sed quia supponunt intellectum angelicum, quantum est ex se concurrere mere passiue ad intellectionem, & de hoc specialem faciemus quæstionem: ideo omitto.

¶ Ad obiectiones primo loco allatas, dicendum est, quod omnes supponunt vnum falsum, scilicet quòd essentia angeli comparetur ad angelum inquantum intelligens est, vt forma separata, quia ponitur inhærens eius intellectui. Nos enim dicimus essentiam esse ipsi angelo, non [illegible]m in esse naturæ intrinsecam: sed etiam in esse intelligibili. Ita quod est obiectum actu intelligibile magis intime vnitum, quàm per informationem seu inhæsionem, quia est coniunctum per identitatem. Vbi aduertendum est quòd causa huius erroris est non discernere inter intelligibile extrinsecum & intrinsecum. Quum enim oporteat intelligentem ad hoc quòd intelligat, habere in se naturam intelligibilis, creditur quòd quemadmodum aliorum intelligibilium naturas per informationem habet, ita & suiipsius oporteat habere: quum tamen ratio euidenter ducat ad oppositum. Quoniam quemadmodum intelligens diuersimode se habet ad essendum ipsum, & ad essendum alia: ita diuersimode se habet ad intelligendum se & alia. Et propterea, quia est ipsummet in tali esse naturæ, quod est etiam illud in esse intelligibili, quia illud esse naturæ est actu intelligibile, ideo seipsum per seipsum intelligere potens est. Quia vero alia non est neque secundum esse naturale, neque secundum esse intelligibile, nisi aliquid superaddatur: ideo oportet species ponere aliorum. Patet ergo quid dicendum sit ad obiecta. Negandum est enim poni obiectum separatum, quoniam ponitur coniunctum non per inhæsionem, sed per identitatem & per subsistentiam, non seorsum & separatim ab intelligente, vt Scotus intellexit, sed in ipso intelligente. Et ad hoc deseruit exemplum de calore quo lignum calefacit: qui scilicet si subsisteret in ipso ligno identice non minus esset quo formaliter lignum calefaceret. Et similiter si species visibilis esset per se subsistens per identitatem in vidente, esset nihilominus principium formale visionis in eo.

¶ Ad id autem quod oppositum est obijciendo quòd intellectus apud S. Thom. distinguitur realiter ab ipso angelo, dicendum est, quòd nihil refert ad propositum distinctio vel identitas intellectus cum angelo. Vt enim ex libro de anima patet, siue ponatur quòd substantia animæ habeat in se naturas obiectorum sensibilium & intelligibilium, siue ponatur quòd potentiæ ipsæ sensitiuæ & intellectiuæ tales naturas habeant: idem est iudicium quo ad posse & non posse operari. Imaginandum est enim quod quia intelligere primo est opus substantiæ intelligentis, perfectius intelligere sit si substantia ipsa vtranque vim habet, scilicet & obiecti, & operantis, quamuis mediante aliqua proprietate illam operationem elicit, quàm si solam vim operantis habeat: & mediante illa met proprietate, obiecti vim accidentaliter adipiscatur. Nec obstat hoc alijs dictis S. Th. quoniam esse formam intelligibilem alterius dixit proprium deitatis, non autem esse for-

formã intelligibilem suiipsius: quod in proposito affirmamus, dũ dicimus quod substãtia angeli quia est subsistẽs & pfecta in esse immateriali: habet & quod sit intellectiua, & quod sit actu intelligibilis. Ac per hoc fluat ab ea vis qua intelligit respectu suijpsius, non egens alia formatione, supplente substantia præueniente: & magis intrinseca & modificatiua ipsius, quam quodcunque superadditum. Et ex his etiam patet, quod hoc non repugnat demonstrationi factæ in 2. de anima, quia non ponimus intelligibile separatum, sed magis coniunctum operanti, quam per informationem. Sed quod multos fallit, est, quia considerantur intellectus angeli & substantia eius, quasi duæ res seorsum, & quæritur quomodo vniuntur
61c quum tamen secundum
431 veritatẽ intellectus fluat
80 c ab essentia actu intelligibili: magis quia intimus formatus illa, quam quæcunque intentionali specie: & hoc in genere intelli-
90 gibili. Vnde qui hic non vult decipi, non distinguat in intellectũ &
c intelligentem vt sic: sed
472 vtatur eis vt vno, &
816 quiescet.

390 ¶ Ad obiectionem Scoti
284 contra tertiam conditionem dicitur, quod quum cognoscens seu intelligens vt in 2. & 3. de anima dupliciter dicatur, in potentia, scilicet essentiali & accidentali, seu ad actum primum & secundum moueri ab obiecto attenditur secundum actum primum in intellectu, & non secundum actum secundum, quoniam vt patet in 3. de anima, intellectus in actu, sicut sciens, non eget motore. Dupliciter ergo peccat arguens, primo attendendo motionem cognoscentis à cognito quo ad actum secundum, quæ nulla est: sed cognoscens & cognitum coniuncta sunt vna completa causa actus secundi in fieri & in esse. Et ideo hoc modo & non aliter, verificatur cognitionem dependere ab obiecto in actu in esse & fieri. Secundo, quia male interpretatur S. Tho. intelligens quod assignauerit pro causa motionis ab obiecto, differentiam
264 temporalem, scilicet
c quandoque esse in actu, & quandoque esse in
180 potentia: quum tamen hoc non inueniatur in S. Thoma, sed assignatur pro causa esse in potentia, loquendo de potentia ad actum primum, quod est manifeste verum & euidenter. Ex hoc enim quòd cognoscens ex natura sua non habet in se cognitũ, sed est in potentia ad illud: sequitur quòd moueatur ab illo, & fiat actu tale quale cognitum est. Vnde vt subdit Sanctus Thomas, si cognoscens ex se vel aliunde actu haberet in se naturam cogniti, non moueretur à cognito, vt de se patet quia nihil est mobile ad id quod habet.

¶ Præterea, Et ipsos, scilicet angelos cognouisse proprias virtutes. Loco cuius habebatur in alia trãslatione, & adhuc eos ignorare proprias virtutes. Quamuis etiam litera antiquæ trãslationis saluari possit quãtum ad hoc quòd angeli non perfecte cognoscunt suam virtutẽ secundum quod procedit ab ordine diuinæ sapientiæ: qui est angelis incomprehensibilis.

¶ Ad secundum dicendum, quod singularium quæ sunt in rebus corporalibus, non est intellectus apud nos: nõ ratione singularitatis, sed ratione materiæ e quæ est in eis indiuiduationis principium. Vnde si aliqua singularia sunt sine materia subsistentia, sicut sunt angeli, illa nihil prohibet intelligibilia esse actu.

¶ Ad tertium dicendum, quòd moueri & pati conuenit intellectui secundum quod est in potentia e. Vnde non habet locum in intellectu angelico, maxime quantum ad hoc quòd intelligit seipsum. Actio etiam intellectus non est eiusdem rationis cum actione quæ in corporalibus inuenitur in aliam materiam, transeunte.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum vnus angelus alium cognoscat.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alium non cognoscat. Dicit enim Philosophus in 3. de anima, quòd si intellectus humanus haberet in se aliquam naturam de numero naturarum rerum sensibilium, illa natura interius existens prohiberet apparere extranea. sicut etiam si pupilla esset colorata aliquo colore, non posset videre omnem colorem: sed sicut se habet intellectus humanus ad cognoscendas res corporeas, ita se habet intellectus angelicus ad cognoscendas res immateriales. Cum igitur intellectus angelicus habeat in se aliquam naturam determinatam de numero illarum naturarum, videtur quòd alias cognoscere non possit.

¶ Preterea, In libro de causis dicitur quòd omnis intelligentia scit quod est supra se, inquantum est causata ab eo: & quod est sub se inquantum est causa eius. Sed vnus angelus non est causa [illegible]erius. Ergo vnus angelus non cognoscit alium.

¶ Præterea, Vnus angelus non potest cognoscere alium per essentiam ipsius angeli cognoscentis: cum omnis cognitio. Et secundum rationem similitudinis c. Essentia autem angeli cognoscentis non est similis essentiæ angeli cogniti, nisi in genere, vt ex supradictis patet. Vnde sequeretur quòd vnus angelus non haberet de alio cognitionem propriam, sed generalem tantum. Similiter etiam non potest dici quod vnus angelus cognoscat alium per essentiam angeli cogniti, quia illud quo intellectus intelligit, est intrinsecũ intellectui. Sola autem trinitas illabitur menti. Similiter etiam dici nõ potest quod vnus cognoscat aliũ per speciẽ, quia illa species non differt ab angelo intellecto, cũ vtrunque sit immateriale. Nullo igitur modo videtur quod vnus angelus possit intelligere alium.

¶ Præterea, Si vnus angelus intelligit alium, aut hoc esset per speciem innatam, & sic sequeretur quod si Deus nunc de nouo crearet aliquem angelum, quod non posset cognosci ab his qui nunc sunt. Aut per speciem acquisitam à rebus, & sic sequeretur quod angeli superiores non possent cognoscere inferiores à quibus nihil accipiunt. Nullo igitur modo videtur quod vnus angelus alium cognoscat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de causis, quod omnis intelligentia scit res quæ non corrumpuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut Aug. dicit 2. super Gen. ad lit. ea quæ in verbo Dei ab æterno præextiterunt, dupliciter ab eo fluxerunt. Vno modo in intellectum angelicum. Alio modo vt subsisterent in proprijs naturis. In intellectum autem angelicum processerunt per hoc quod Deus menti angelicæ impressit rerum similitudines, quas in esse naturali produxit. In verbo autem Dei ab æterno extiterunt, non solum rationes rerum corporalium, sed etiam rationes omniũ spiritualium creaturarum. Sic igitur vnicuique spiritualium creaturarum à verbo Dei impressæ sunt omnes rationes rerum omnium tam corporalium quàm spiritualium, ita tamen quod vnicuique angelo impressa est ratio suæ speciei secundum esse naturale & intellectuale simul: ita scilicet quod in natura suæ speciei subsisteret, & per eam se intelligeret. Aliarum vero naturarum tam spiritualium quàm corporalium rationes sunt ei impressæ secundum esse intellectuale tantum c, vt videlicet per huiusmodi species impressas tam creaturas corporales quàm spirituales cognosceret.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod naturæ spirituales angelorum ab inuicem distinguuntur ordine quodam, sicut supra dictum est c. Et sic natura vnius angeli non prohibet intellectum ipsius à cognoscendis alijs naturis angelorum, cum tam superiores quàm inferiores habeant affinitatem cum natura eius, differentia existente.

Comment. a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ articulum secundum.*

IN titulo articuli illud tantum aduertendum est quòd hic simul intenditur, & an vnus angelus cognoscat alium & quomodo.

¶ In corpore vna conclusione affirmatiua respondet quæsito: quilibet angelus cognoscit alios per inditas omnium rerum rationes in eo. Declaratur conclusio ex auctoritate August. dicentis, res esse productas à Deo non solum in esse naturali, sed etiam in esse intelligibili in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste habetur, quòd in vnoquoque angelo sint rationes omnium tam corporalium, quàm spiritualium: per quas potest eos intelligere. Et quoniam ly omnium, distribuit etiam pro ipso angelo cognoscente: ideo S. T. ad confirmationem præcedentis articuli solicitus fuit hic, vt declararet quomodo in ipso angelo intelligente ipsemet productus sit secundum esse intelligibile, ne crederes. Ipsum secundum esse intelligibile aliquam intentionem in seipso superaddere, supra esse naturale ipsius.

¶ *Quomodo intus existens prohibeat extraneum.* Quæstio

¶ In responsione ad primam, dubium occurrit quomodo responsione illa satisfaciat argumento: videtur enim consistere in quadam exceptione, quasi dicat quod cognoscens potest ex natura sua habere actu aliquam ex naturis cognoscibilibus ad ipso, quando natura ipsa est habens affinitatem cum alijs, & ordine quodam secundum perfectius & imperfectius est ab eis distincta, & quia sic se habet natura angeli cuiusque ad cæteros: ideo stat quod habeat seipsum in actu intelligibili & naturali, & non impediatur à cognitione aliorum. Sed hoc patitur magnam difficultatem: Tum quia vt dicit Auerrois in 3. de anima con. 5. propositio dicẽs, quod recipiens debet esse denudatum à natura recepti: intelligitur à natura generis proximi rerum receptarum. Et consequenter ex hoc, quod natura intranea habet affinitatem cum extraneis: magis obstat proposito. Et confirmatur, quia apud S. T. omnes angeli sunt eiusdem generis proximi, quum neget in eis genera subalterna. Tum quia secundum hanc glosam rueret processus Aristo. in 3. de anima: quoniam posset quispiam dicere animam habere actu aliquam de naturis cognoscibilium, puta seipsam: vel vt antiqui dicebant, aliquod elementum, & quod hoc non impedit aliorum cognitionem, quoniam ordine quodam se habet ad alia secundum perfectius & imperfectius, vt de se patet & habet affinitatem cum eis propter proximitatem in essendo aut principiando. Tum quia habere affinitatem distinguique ordine quodam, non remouet causam quare intus existens prohibet extraneum. Causa enim est quia determinatum ex se ad certam naturam in actu non potest ad alias determinari, sicut nec illa natura ad quam determinatur, potest determinari ad alias. Vnde & Auerrois in primo physicorum con. 63. dicit quod si materia prima haberet ex natura sua aliquam formam, non reciperet omnes formas. Et similiter si haberet aliquam priuationem, non reciperet omnes priuationes. Constat autem quod causa hæc habet locum in naturis quantumcunque affinibus, & se habentibus secundum perfectum & minus perfectum, quoniam commune est omnibus naturis specificis actualibus: quod vltima differentia vnius non potest determinari per vltimam differentiam alterius. Et quo ad actum discernendi experimur, quod sensus affectus quocunque sensibili, impeditur à discretione aliorum secundum id in quo differunt. 280 a 62 &4 26

¶ Ad euidentiam huius difficultatis duo breuiter tangenda sunt. Primo fundamentum illius maximæ. Quare intus existens prohibet extraneum. Secundo, sensus literæ.

¶ Quo ad primum, sciendum est quod propria ratio huius est: quia vna natura non est determinabilis per aliam, si enim esset aliqua forma determinabilis per omnes formas, materia prima habendo illam, non impediretur à receptione omnium. Et similiter intellectus animæ nostræ habendo tale intelligibile, scilicet determinabile per omnia intelligibilia, non impediretur intelligere omnia. Vnde si cholera in lingua febricitantis ipsa salua, esset determinabilis per dulcedinem, non impediretur à gustu dulcedinis. Et hoc autem relinquitur, quod propositio illa non tenet in naturis, quarum vna est determinabilis per alteram: sed in his tantum, quarum neutra potest alterius esse determinatio.

Universidad de Deusto Biblioteca

tantum secundum diuersos gradus perfectionis.

¶ Ad secundum dicendum, quod ratio causæ & causati non faciat ad hoc quod vnus angelus alium cognoscat nisi ratione similitudinis, inquantū causa & causatum sunt similia & ideo si inter angelos ponatur similitudo absq; causalitate, remanebit in vno cognitio alterius.

¶ Ad tertium dicendum, quod vnus angelus cognoscit alium per speciem eius in intellectu suo existentem, quæ differt ab alio angelo cuius similitudo est: non secundum esse materiale & immateriale, sed secundum esse naturale & intentionale. Nam ipse angelus est forma subsistens in esse naturali: non autem species eius quæ est in intellectu alterius angeli, sed habet ibi esse intelligibile tantum, sicut etiam & forma coloris in pariete habet esse naturale, in medio autem deferente habet esse intentionale tantum.

¶ Ad quartum dicendum, quod Deus vnamquanque creaturam fecit proportionatam vniuerso quod facere disposuit. Et ideo si Deus instituisset facere plures angelos, vel plures naturas rerum, plures species intelligibiles mentibus angelicis impressisset. Sicut si ædificator voluisset facere maiorem domum, fecisset maius fundamentum. Vnde eiusdem rationis est quod Deus adderet aliquam creaturam vniuerso, & aliquam speciem intelligibilem angelo.

ARTICVLVS III.

285 2. di. 23. q.2. art. 1. cor. Et. 4. di. 49. q. 2. a.6. & 7. Et. 3. con. capi. 49. & 52. Et Ro. 1. l.6.fi. Et veri. q. 8. arti. 3.cor.

¶ *Vtrum angeli per sua naturalia Deum cognoscere possint.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt. Dicit enim Diony.9. cap. de di.no. quod Deus est super omnes cælestes mentes incomprehensibili virtute collocatus. Et postea subdit quod quia est supra omnem substantiam, ab omni cognitione est segregatus.

¶ Præterea, Deus in infinitum distat ab intellectu angeli. Sed in infinitum distantia non possunt attingi. Ergo videtur quod angelus per sua naturalia nō posit Deum cognoscere.

¶ Præterea, Pri.Cor.13.dicitur, Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Ex quo videtur quod sit duplex Dei cognitio. Vna qua videtur per sui essentiam, secūdum quam dicitur videri facie ad faciem. Alia secundum quod videtur in speculo creaturarum. Sed primam Dei cognitionem angelus habere non potuit per sua naturalia, vt suprà ostensum est[e]. Visio autem specularis angelis non conuenit: quia non accipiunt diuinam cognitionem à rebus sensibilibus: vt dicit Diony.7.cap.de di.no. Ergo angeli per sua naturalia Deum cognoscere non possunt.

¶ SED CONTRA, angeli sunt potētiores in cognoscendo quàm homines: Sed homines per sua naturalia Deum cognoscere possunt: secundum illud Rom.1. Quod notum est Dei, manifestum est in illis. Ergo multo magis angeli.

CONCLVSIO.

¶ *Possunt angeli per suas naturales vires Deum aliqualiter cognoscere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod angeli aliquam cognitionē de Deo habere possunt per sua naturalia.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est quod aliquid tripliciter cognoscitur. Vno modo per præsentiam suæ essentiæ in cognoscente: sicut si lux videatur in oculo. Et sic dictum est[e] quod angelus intelligit seipsum. Alio modo per præsentiam suæ similitudinis in potentia cognoscitiua: sicut lapis videtur ab oculo per hoc quod similitudo eius resultat in oculo[e]. Tertio modo per hoc quod similitudo rei cognitæ non accipitur immediate ab ipsa re cognita, sed à re aliqua in qua resultat: sicut videmus hominē in speculo. Primæ igitur cognitioni assimilatur diuina cognitio, qua per essentiam suam videtur. Et hæc cognitio Dei non potest adesse creaturæ alicui per sua naturalia, vt suprà dictum est[e]. Tertiæ autem cognitioni assimilatur cognitio qua nos cognoscimus Deum in via per similitudinem eius in creaturis resultantem, secundum illud Roman.1. Inuisibilia Dei per ea quę facta sunt intellecta conspiciuntur. Vnde & dicimur Deum videre in speculo. Cognitio autem qua angelus per sua naturalia cognoscit Deum, media est inter has duas:

Propterea manifeste non tenet in naturis quæ se habent vt potentia & actus. Non enim receptiuum omnium formarum sensitiuarum, vt sic impediretur à receptione earum, si esset actu vegetatiuum, quia natura vegetatiua determinabilis est per sensitiuam, vt potentia per actum.

¶ Quo ad secundū, verba literæ dupliciter intelligi possunt iuxta duplicem modum considerandi naturas cognoscibiles, propter duplicē ordinē cognoscibiliū. Constat enī quod naturæ cognoscibiles sunt duplicis ordinis. Quædam enī cognoscibiles tantum, vt patet de sensibilibus. Quędam vero sunt cognoscibiles & cognoscitiuæ non per accidens, puta quia ratione vnius cognoscit & rōne alterius cognoscitur, vt contingit in animalib⁹, sed per se: ita quod idē est secundū se cognoscēs cognitum actu, vt contingit in separatis à materia. Et ex hoc prouenit, q̄ naturæ cognoscibiles possunt dupl'r considerari scilicet vt cognoscibiles p se, & vt cognoscētes cognitæ, vbi vtrūq; fuerit. Ex his enī duab⁹ distinctionib⁹ oritur & veritas sensuū, & veritatis claritas. Prima nanque facie sensus lræ videtur, qui iam tactus est quod scilicet natura eiusdem generis solo ordine graduq; specifico ab alijs naturis cognoscibilibus differens, si intus existit, nō prohibet alias, quia sunt affines. Et videtur fundata ista ratio sup hoc quod cognitio sit per assimilationē, ac per hoc in naturis similibus, quales sunt prædictæ: vna non prohibet cognitionem alterius. Et quia naturæ spirituales angelorum sunt huiusmodi: ideo natura vnius non impedit cognitionem alterius. Et hic sensus considerat naturas vt cognoscibiles tantum, & par facit iudicium de naturis spiritualib⁹ & corporalibus. Sed obstat huic sensui experientia, præter auctoritates, & rationes allatas: quoniam experiemur vnum colorem impedire cognitionem aliorum, & similiter in saporibus. Et tamen constat quod colores inter se, & similiter sapores inter se sola specie differunt, & in genere conueniunt. Interius autem contemplātibus, sensus literæ videtur, quod non est idem iudicium de naturis sensibilibus, quæ sunt intelligibilia nostra, & de naturis spiritualibus. Et propterea hoc non sic se habet intellectus angelicus ad naturas spirituales, sicut intellectus noster ad naturas sensibiles: super quo tamen stabat vis argumenti. Quod autem non sit idem iudicium, ex affinitate spiritualium inter se, ex hoc, quod solo specifico ordine distāt, apparet. Vbi scito quod proximitas naturarum potest applicari ad cognoscibilia tantum, & sic vt dictum est, intus existens prohibet aliud. Et potest applicari ad cognoscibilia cognoscitiua: & sic non impedit, imò iuuat cognitionem. Quod non impediat, probatur: quia remoueretur causa impedimenti, quæ est indeterminabilitas vnius naturæ per aliam, vt patet ex dictis. Ex hoc enim quod ponitur aliqua vna natura intellectiua, necessario ponitur determinabilis per alias: vnde si albedo esset non solum visibilis, sed visiua, ex hoc ipso esset determinabilis per colores, sicut potentia visiua. Modo autem quia est visibilis tantum, non est determinabilis per eos, & propterea modo intus existens prohibet alios. Tunc autem non impediret. Quod autem magis adiuuet, ex eo patet: quod cognitio fit per assimilationem: & minor opus est superueniat assimilatio vbi tanta est proximitas. Quia igitur constat ex supradictis, substantias spirituales esse intellectiuas & intelligibiles actu, & in istis proximitas naturarum non prohibet cognitionem: ideo autor respondendo, affinitatem naturarum spiritualium pro ratione responsionis sumpsit: & argumento satisfecit proportionali, affinitatem apud nos impedientem, ibi non impedire dicens. Et ex his patet solutio obiectionum omnium: quoniam de naturis cognoscibilium aut receptibilium absolute loquuntur. Nos autem hic de cognitis & cognoscentibus in actu, de quibus est alia, imò opposita ratio vt patet ex dictis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæsextæ Articulum tertium.*

Annot. Comment.

Titulus clarus est: hoc adiecto, quod, vt in præcedentibus diximus, inquirimus simul modum quo angelus naturaliter cognoscit Deum.

¶ In corpore articuli quatuor facit. Primo proponit conclusionem responsiuam affirmatiue, hanc scilicet, Angeli possunt per sua naturalia aliquam cognitionem habere de Deo. Secundo declarat eam ponendo modum talis cognitionis. Et hoc facit distinguendo tres modos, quibus res est visibilis, & applicando eos ad Deum respectu intellectuum creatorum, medio loco ponendo modum quo Deus realiter cognoscitur ab angelo: & clare patent omnia in litera. Tertio probat conclusionem iam modificatam, scilicet quòd angelus cognoscit Deum per similitudinem immediate ab eo habitam sic, in angelo est impressa substantialiter similitudo diuina, ergo p suā substantiam intelligit Deum tanquam per speciem immediate sumptam ab eo: & tenet consequentia: quia substantia à solo Deo est. 58 Quarto respondet tacitæ obiectioni: qua posset quisquam credere, quòd talis cognitio Dei esset eius visio, propterea quia experimur in nobis, cognitionem per speciem immediate ab obiecto impressam visionis rationem habere. Facit autem hoc assignando primo causam quare talis cognitio Dei in angelo non est visio Dei: quia scilicet nulla similitudo creata sufficit ad repræsentandum Deum perfecte. Secundo declarando, quòd talis cognitio magis declinat in alterum extremum, scilicet visionem specularem, ex illa met causa, id est, elongatione à primo extremo, scilicet visione faciali: & ex hoc quod angelus dicitur speculum Dei. 285 63 & 84 quæstio

¶ *Num angelus naturali cognitione Deum distinctè cognoscat, & quomodo.*

¶ Circa hanc conclusionem sic modificatā, dubium occurrit ex tribus capi. 58 Primo ex imperfectione cognitionis talis, quoniam secundum hoc sequeretur, quòd angelus non haberet nisi cognitionem confusam de ipso Deo. Et tenet sequela, quia substantia angeli non repræsentat id quo Deus constituitur in esse proprio: & distinguitur ab alijs, sicut nec repræsentat id quo alius angelus distinguitur ab eo. Et confirmatur, quia si angelus per solam substantiam suam cognosceret alios angelos, non cognosceret eos distinctè, propter rationem prædictam: ergo cognoscendo Deum per solam substantiam suam non cognoscit eum distinctè, quod est inconueniens. Secundo obiicit Scotus in 2. di.3. q6.9. ex ratione discursus, sic. Cognitio per similitudinem repræsentantem vt cognitam, est cognitio discursiua. Sed cognitio angeli de Deo per substantiam est per similitudinem repræsentantem vt cognitam: ergo est discursiua, hoc est inconueniens apud te, qui negas discursum in angelis: & esset inconueniens simpliciter ponere, quòd prima & perfectissima cognitio naturalis, quam habet angelus de Deo, sit discursiua, dato quòd angelus posset discurrere. Maior propositio patet ex differentia inter speciem repræsentantem vt rationem cognoscendi, qualis est species in oculo, & repræsentantem vt cognitam, qualis est species in speculo. Minor vero relinquitur per se nota: quoniam, angelus non nisi cognoscendo se, cognoscit Deum, quum cognoscit ipsum per suam substantiam. Tertio arguit idē ibidem ex possibilitate & rotionabilitate ponendi in mente angelica speciem intelligibilem repræsentantem distinctè, non tamen adæquate & comprehensiue Deum: quemadmodum ponitur species intelligibilis alterius angeli. Et tripliciter nititur hoc probare. Primo quia homo in statu innocētiæ habebat cognitionem de vltimo fine in speciali: & non solum in communi vt modo habet; ergo angelus secundum naturam suam habet cognitionem de illo in speciali maiorem, quod est cognoscere distinctè: tenet consequentia quia beatitudo naturalis angelici est maior naturali beatitudine hominis in statu naturæ conditæ. Secundo sic. Paulus raptus ad videndum Deum potuit meminisse eius quod viderat: ergo potuit in eo imprimi species obiecti quod viderat, tenet consequentia, quia aliter non meminisse. Añs vero ex ipso Apostolo patet: qui recordabatur se audisse arcana verba quæ non licet homini loqui: &c. Tertio, quia cognitio matutina apud Augustinum, est cognitio rerum in verbo, & prior cognitione vespertina, & competens angelis ante beatitudinem: ergo erat in eis cognitio distincta Dei per aliquam speciem intentionalem vt rationem cognoscendi: tenet consequentia: quia cognitio matutina est distincta cognitio rerum in verbo: impossibile est autem quod in causa confuse cognita cognoscantur effectus distincti & ordinati.

& similatur illi cognitioni, qua videtur res per speciem ab ea acceptam. Quia enim imago Dei est in ipsa natura angeli impressa per suam essentiā, angelus Deū cognoscit, inquantum est similitudo Dei. Non tamen ipsam essentiam Dei videt: quia nulla similitudo creata est sufficiens ad repræsentandam diuinam essentiam[e]. Vnde magis ista cognitio tenet se cum speculari, quia & ipsa natura angelica est quoddam speculum diuinam similitudinem repræsentans.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dio. loquitur de cognitione comprehensionis, vt expresse eius verba ostendunt. Et sic à nullo intellectu creato cognoscitur[e].

¶ Ad secundū dicendum, quod propter hoc qd intellectus & essentia angeli in infinitum distant à Deo, sequitur q̄ non possit ipsum comprehendere, nec per suā naturā eius essentiam videre. Non tñ sequitur quod propter hoc nullam habeant eius cognitionem: quia sicut Deus in infinitum distat ab angelo: ita cognitio, quam Deus habet de seipso, in infinitum distat à cognitione quam angelus habet de eo.

¶ Ad tertium dicendum, quod cognitio quam naturaliter angelus habet de Deo, est media inter vtranque cognitionem: & tamen magis se tenet cum vna, vt supra dictum est[e].

QVÆSTIO QVINQVAGESIMA septima de angelorum cognitione respectu rerum materialium, in quinque articulos diuisa.

DEINDE quæritur de his materialibus quæ ab angelis cognoscuntur. Et circa hoc quærūtur quinq;. Primo vtrum angeli cognoscant naturas rerum materialium. ¶ Secundo, vtrum cognoscāt singularia. ¶ Tertio, vtrum cognoscant futura. ¶ Quarto, vtrū cognoscant cogitationes cordium.

¶ Quinto, vtrum cognoscant omnia mysteria gratiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum angeli cognoscant res materiales.*

263 infra q. 89. art. 3. Et 2. con. cap. 97. Et ver. q. 8 ar. 8. & q.40. a. 1. cor. & q. 20. art. 4. cor. fi.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod angeli non cognoscant res materiales. Intellectum enim est perfectio intelligentis. Res autem materiales non possunt esse perfectiones angelorum, cum sint infra ipsos. Ergo angeli non cognoscunt res materiales.

¶ Præterea, visio intellectualis est eorum quæ sunt in anima per sui essentiam, vt dicitur in gl.2.ad Cor.12. Sed res materiales, non possunt esse in anima hominis, vel in mente angeli per suas essentias. Ergo non possunt intellectuali visione cognosci, sed solum imaginaria, qua apprehenduntur similitudines corporum: & sensibili, quæ est de ipsis corporibus. In angelis autem non est visio imaginaria & sensibilis, sed solum intellectualis. Ergo angeli materialia cognoscere nō possunt.

¶ Præterea, Res materiales non sunt intelligibiles in actu, sed sunt cognoscibiles apprehensione sensus & imaginationis, quæ non sunt in angelis. Ergo angeli materialia non cognoscunt.

¶ SED CONTRA, quicquid potest inferior virtus, potest virtus superior. Sed intellectus hominis, qui est ordine naturæ infra intellectum angeli, potest cognoscere res materiales. Ergo multo fortius intellectus angeli.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli, cum superiores rebus materialibus & corporalibus sint, materialia omnia cognoscunt per species intelligibiles existentes in eis, inquantum in illis sunt intelligibiliter.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod talis est ordo in rebus, quod superiora in entib⁹ sunt perfectiora inferioribus[e], & quod in inferioribus continetur deficienter, & partialiter, & multipliciter, in superioribus continetur eminenter, & per quandam totalitatem & simplicitatem. Et ideo in Deo sicut in summo rerum vertice omnia supersubstantialiter præexistunt secundum ipsum suum simplex esse, vt Dio.dicit in li.de di.no. Angeli autem inter cæteras creaturas sunt Deo propinquiores & similiores[e]. Vnde & plura participant ex bonitate diuina, & perfectius, vt Dion.di-

¶ Ad euidentiam huius difficultatis consistentis in hoc, an s. ponenda sit aliqua species intelligibilis ipsius Dei, an ipsa essentia substantiæ intellectualis locum speciei intelligibilis repræsentantis Deum tali intellectui sufficienter suppleat. Primo videndum est quid requiritur ad distinctè repræsentare aliquid. Secundo, an sit possibile dari repræsentatiuum Dei distinctè in esse naturali vel intentionali.

60 ¶ Quo ad primū breuiter sciendū est, quod repræsentari distinctè non dicitur res nisi repræsentetur illa conditio, qua formaliter cōstituitur in suo proprio & essentiali esse, vt patet inductiue. 61 Non enim homo distinctè repręsentatur, nisi rationali repræsentato sup posito quod rationale sit propria & essentialis differentia hominis. Et similiter albedo distinctè non repræsentatur nisi vltima sua differentia repræsentetur. Vnde Deus non distinctè repræsentabitur, nisi repræsentetur id quod se habet ad ipsum quasi essentialis & propria differentia constitutiua eius: in hoc quod est esse Deum. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum ex parte repræsentatiui, sciendum est, quod quantum contingit esse repræsentatiuum, tantam contingit esse cognitionem. Et propterea à destructione consequentis arguendo, si non contingit esse tantam cognitionem, nec possibile erit esse tantum repræsentatiuum: sed impossibile est dari naturaliter tantam cognitionem Dei in creatura, scilicet quod sit eius cognitio distincta: ergo impossibile est dari repræsentatiuū Dei distinctè. Quod autem talis cognitio sit impossibilis, probatur ex eo, quod cognoscere distinctè est cognoscere vltimam differentiam, vel id quod se habet vt vltima differentia. Cognoscens autem rem vsque ad vltimam differentiam inclusiue, non solum secundum quod terminat quæstionem an est, seu quia est, sed secundum quod terminat quæstionem quid est cognoscit sufficienter ex natura rei à priori omnia conuenientia illi rei. Quoniam sermo diffinitiuus soluit omnes difficultates: & principium omnis demonstrationis est quod quid est, quod nulli creaturæ naturaliter conuenire potest respectu Dei, de tali obiecto quod est Deus. Ex parte vero obiecti aduertendum est, quod si de diuinis balbutiendo loqui licet, irrepræsentabilitas eius relucet ex eo quod infinitum entitatiue vt sic, non est distinctè repræsentabile. Vnde quamuis sapientia diuina possit repræsentari per aliquod creatum distinctè, non tamen distinctè repræsentatur inquantum infinita, nisi quo ad quæstionem an est: sed constitutiuū proprium Dei, puta Deitas vt sic, est ens infinitum. ergo est irrepræsentabile distinctè. patet minor, quia non est imaginandum, quod infinitas se habet ad deitatem quemadmodum se habet ad rationes attributales. Non enim quemadmodum sapientia & bonitas sunt quædam rationes formales seu realitates secundum se, & infinitatem vel finitatem sortiuntur, vt modum quantitatis perfectionalis: ita deitas sortitur infinitatem, sed infinitas est ipsum quod quid erat esse deitatis. Alioquin Deus non esset primo essentialiter & intrinsece ens infinitum.

¶ Ex his autem patet quid dicendum sit ad primam obiectionem. Nam vocando omnem cognitionem rei citra quidditatiuam cognitionem confusam, conceditur quod omnis cognitio possibilis haberi de Deo à creatura naturaliter est confusa, quia non quidditatiua.

¶ Ad secundam vero obiectionem, quæ est Scoti, dicitur quod maior est simpliciter falsa, vt patet de cognitione Sortis per speciem eius in speculo. Talis enim fit per similitudinem repræsentantem vt cognitam, & tamen non est discursiua. Nec obstat si dicatur, quod Sortes tunc non apprehenditur ab eadem potentia, scilicet visiua, sed per accidens ab altiori potentia: quemadmodum videntes Sortem, dicuntur videre viuum: hoc enim magis facit ad propositum, quoniam ex hoc non impeditur responsio data, sed siue per se, siue per accidens, siue per eandem potentiā, siue per diuersam, satis est quod cognoscens per similitudinem vt cognitam non oportet quod discurrat. Hoc enim firmato facillime patet, quomodo angelus absq; discursu per essentiā suā cognoscere potest Deū ex illo principio. Quæ sunt diuersa & dispersa in inferioribus, vnite præhabētur in vno superioris ordinis. Et propterea quemadmodū angelus per vnā virtutē cognoscitiuam percipit nobiliori modo quicquid nos per tot virtutes cognoscitiuas apprehendimus & inuestigamus: ita per vnam virtutem & vnam speciem eminentius potest habere quod nobis conuenit per diuersas potentias ac species se consequentes[e]. Ac per hoc poterit per speciem repræsentantem vt cognitam eminentius repræsentare, cognitionem elicere absque discursu per eandem virtutem: & absque alia specie, sicut nos absque discursu per consequentem tamen speciem & potentiam facimus. Dicitur secundo, quod similitudo repræsentans vt cognita, est duplex, quædam vt cognita tātum: quędam vt cognita, & ratio cognoscendi simul, vt patet de essentia diuina respectu omnium simpliciter. Et tunc dico, quod quicquid sit de se repræsentāte primo modo, falsa est maior de repræsentante secundo modo: & quod essentia angeli tali modo repræsentat ex sua excellentia: vnde & San.Tho. in corpore articuli dicit quod cognitio ista assimilatur cognitiōi p speciem ab obiecto impressam immediate, repræsentantem tamen imperfecte. Et sic argumentum peccat & propter excellentiam intellectus angelici, & propter excellentiam substantiæ eius vt repræsentatiuæ. 534 Nec obstat quod essentia angeli non continet Deum virtualiter: sufficit enim quod contineat ipsum participatiue.

¶ Ad obiectiones autem tertio loco adductas ex Sco. dicit quod nec homo, nec angelus in quocunque statu naturæ potuit habere cognitionem distinctam, id est quidditatiuam ipsius Dei, 282 quanuis in latitudinem cognitionis non quidditatiue perfectius homo cognouerit in statu innocentiæ quàm nunc: & perfectius angeli quàm homo: & inter eos vnus perfectius altero. Sed arguens decipitur in hoc, quia supponit quod cognitio Dei non in communi, sed in speciali sit cognitio quidditatiua, quam negamus ab angelis: quū tamē constet, quod stat cognoscere aliquid in speciali, & non quidditatiue. Ad id vero quod obijcitur de memoria rapti, dicitur à S.T. expresse, quod non potuit remanere species obiecti, quamuis potuerit accipere species rerum visarum in obiecto: vnde & Paulus non meminit obiecti nisi in confuso: & quia fuit scilicet rerum visarum, propter quod dicit in numero plurali, Arcana verba quæ non licet homini loqui. Ad vltimum de cognitione matutina, dicitur negando, quod cognitio matutina fuerit in angelis ante beatitudinē. Quāuis etiam consequentia non videatur necessaria, quia non est remotum quod in causa non quidditatiue cognita aliqui effectus ordinati cognoscantur distinctè: quanuis impossibile sit in tali cognitione cognoscere omnes effectus.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum primum.*

Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vna conclusio responsiua, Angeli cognoscunt res materiales per species intelligibiles existentes in eis. Et probatur sic. In angelis continentur res materiales secundum esse intelligibile: ergo. Antecedens habet duas partes: & quo ad primam, scilicet quod contineatur, probatur à sancto Tho. Quia ordo vniuersi hoc habet, vt inferiora in superioribus contineantur excellentiori modo, scilicet magis vnite & simplicius: & declaratur ex continentia omnium in Deo. Sed angeli sunt suprema in entibus: quia propinquissimi Deo: igitur. Quo ad secundam vero partem, quia quæ continentur in aliquo, sunt in eo secundum modum continentis: ac per hoc quum angeli sint intellectualis naturæ, omnia quæ sunt in eis, sunt in eis intelligibiliter; & declaratur ex simili proportione rerum ad continentiam Dei.

Annot.

¶ Aduerte hic visū, quod ex vi istius processus nihil aliud infertur, nisi quod angeli continent res materiales intelligibiliter. Vtrum autem illud esse intelligibile quo simpliciori & immaterialiori modo sunt in angelis res materiales, quàm

Universidad de Deusto Biblioteca

in anima nostra sint ipsæmet res materiales: sit esse substantiale ipsorum angelorum, vt quidam Peripatetici credunt: vel esse intentionale per species scilicet intelligibiles, ex hoc processu non habetur. Sed San. Thomas conclusit tale esse fore intentionale, quia iam in præcedente quæstione determinauerat, quod esse substantiale angeli secundum se solum non est tantæ perfectionis, vt habeat vnde sibi assimilentur alia secundum proprias eorum differentias.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum secundum.*

267 295 Titulus est clarus aduertente, quod de singularibus materialibus est hic quæstio, & de modo cognoscendi.

Comment. ¶ In corpore quatuor facit. Primo tractat opinionem totaliter negatiuam, quæ videtur Auerrois, scilicet quod angeli non cognoscunt hæc singularia. Et impugnat eam dupliciter. Primo ex prouidentia & administratione angelorum circa hæc ex autoritate Apostoli. Secundo, ex motione orbium cœlestium per intellectum, & volútatem, iuxta Aristot. 12. metaph. com. 36. & 37. Secundo tractat opinionem aliã forte Auicennæ, dicentis intelligentias cognoscere singularia cognoscendo vniuersales causas. 84 b Et impugnat eam 284 simili modo dupliciter: eisdem medijs adiungẽs hoc quod cognoscere singulare in causis vniuersalibus, non est cognoscere singulare vt singulare est. Et declarat hoc exemplo cognitionis, quã habet astrologus de hac eclipsi, quam semper ignorat vt hanc, nisi sensu percipiat eam.

Quæstio. ¶ *Num cognoscens singulare in causis vniuersalibus non cognoscat singulare inquantum hoc.*

287 2. d. 3. q. 3. artic. 3. Et 2. contra genti. 98. Et veri. q. 8. artic. 11. & q. 10. et ar. 5. & opusc. 15. c. 13. & 15.

¶ Circa rationem hanc dubium occurrit. Quia non videtur verum illud assumptum, s. cognoscens singulare in causis vniuersalibus non cognoscit singulare inquantum hoc. Quoniam sequendo exemplum de astrologo, manifestum est quod sciens recte computare motus astrorum, sciet non solum eclipsim quandoque esse, sed etiam tali tunc, id est tali hora, & tali minuto, & in tali loco: & breuiter sciet nunc & hic esse. Quia huiusmodi singularia, etiam inquantum singularia, sunt determinata in causis suis quo ad omnes conditiones, nec possunt aliter se habere.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, quod nunquam astrologus habebit certam cognitionem de aliquo singulari quantuncunque necessario, nisi per sensum: quia conclusio singularis non potest sciri ex maiore & minori in vniuersalibus, sed oportet alteram præmissarum esse singularem. Singularem autem propositionem cogitatiuam format. Et decipitur in hoc obijciens: quia non aduertit quod scire nunc solem esse in tali signo, & lunam in tali, non ad scientiam, sed ad sensum pertinet: & tamen sine hoc non potest computari, ergo in tali anno erit eclipsis. Ad scientiam enim hoc vniuersale tantum spectat, s. quod quotienscunque sol & luna sunt in talibus signis &c. & quod à tali signo ad aliud signum tantũ temporis computatur, & similia. Ex quibus nunquam scit aliquod singulare, nisi subsumatur, sed nunc est sic, quod per sensum oportet habere.

Comment. ¶ Tertio respondet quæsito vna conclusione affirmatiua, s. angeli cognoscunt singularia. Et probat eam: quia quæ sunt dispersa in inferioribus, continentur vnite in superiori, vt patet de sensibus particularibus respectu sensus communis. Igitur quæ nos per diuersas potentias cognoscimus, angelus vnica apprehendit. Et confirmatur autoritate Arist. reputantis inconueniens litem cognosci à nobis & non à superioribus.

Quæstio. ¶ *Quomodo quæ respersa sunt in inferioribus, vnite & perfectiori modo contineantur in superioribus.*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc primam conclusionẽ, dubium occurrit. Propterea, quia illud principium. Quæ sunt dispersa in inferioribus, adunãtur in superiori: potest intelligi dupliciter, s. quod adunẽtur eminẽter & formaliter: quemadmodum in sensu communi adunantur sentire propria sensibilia sensuum exteriorum, & in Deo perfectiones attributales. Alio modo eminenter quidem, sed non formaliter: quemadmodum inferiora sunt in sole. Et si primo modo ad hoc propositum assumptum dicatur: quum non sit verum, aliter ratio tuet. Si vero secundo modo, concludit oppositum. Si autem indistincte assumptum sit indistincte etiam infert, ergò omnes cognitiones nostræ eminenter continentur in angelo. Et non potuerit inferri ex hoc, ergo cognitio singularium erit in eo formaliter: quia dicã quod cognitio angeli est altioris ordinis, & non formaliter continens cognitionem singularium. Et cõfirmatur obiectio hæc, 279 262 quia constat quod intellectus noster est virtus altior omnibus sensibus: & tamen in ipso non adunãtur cognitiones singularium: sic quod ipse cognoscat singularia, nisi forte arguitiue & indirecte, ex admixtione ad sensus. Vnde si ratio valeret, concluderet etiam de intellectu nostro: & quia non concludit de illo, igitur simpliciter non valet.

¶ Ad obiectionem hanc dicitur, quòd propositio illa indistincte sumitur, sic vt intelligat quãtum possibile est, iuxta modum superioris. Ita quod sensus est, dispersa inferius adunari superius eminentiori modo quo adunari possunt iuxta tamen modum & capacitatem superioris. 541 Et propterea in his quæ possunt adunari eminenter & formaliter, infert, adunationem talem. In his autem quæ cõtingit eleuari eminenter tantum, non infert nisi adunationem eminentiæ. Et quoniam cognoscere quodcunque obiectum, est de genere eorum, quæ possunt eleuari formaliter: ideo in his infert adunationem eminentem & formalem. 58 90 Et ad instantiam de intellectu nostro dupliciter dici potest, primo negando, quod ipse nõ cognoscat singularia, quoniam saltem in statu separationis cognoscet ea. Secundo, & melius (iudicio meo) dicitur, quod intellectus humanus nõ cõstituit alium gradum in ordine rerũ, sed clauditur in illo rerum gradu in quo homo locatur. Et propterea non habet hic locum dicta propositio simpliciter, quæ de natura rei superioris completæ in speciem intelligenda est. Res enim incompletas non oportet simpliciter præhabere inferiora, sed magis conuenire & adunari cum eis ad integrandum vnum perfectum: vt contingit in homine. Dixi autem simpliciter, quia quodam modo quicquid potest virtus nostra inferior, potest & nostra superior, dum rem eandem perfectius vel nobilius attigit.

cit 4. ca. an. Ierat. Sic igitur omnia materialia in ipsis angelis præexistũt, simplicius quidem & immaterialius, quàm in ipsis rebus, multiplicius aũt si est & imperfectius quã in Deo. Omne aũt quod est in aliquo, est in eo per modũ eius in quo est. Angeli autem secundum suam naturã sunt intellectuales [c]. Et ideo sicut Deus per suam essentiam materialia cognoscit, ita angeli ea cognoscunt per hoc quod sunt in eis per suas intelligibiles species.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ quod intellectũ est pfectio intelligẽtis sedm speciẽ intelligibilẽ, quã habet in intellectu. Et sic spẽs intelligibiles quæ sunt in intellectu angeli, sunt perfectiones & actus intellectus angelici.

¶ Ad secundum dicendum, quod sensus non apprehendit essentias rerum, sed exteriora accidentia tm̃, similiter neque imaginatio. Sed apprehendit solas similitudines corporum. Intellectus aũt solus apprehendit essentias rerũ. Vnde in 3. de anima dicitur, quod obiectũ intellectus est quod quid est. Circa quod non errat, sicut neq; sensus circa proprium sensibile. Sic ergo essentiæ rerum materialium sunt in intellectu hominis, vel angeli, vt intellectũ est in intelligente, & non secundum esse suũ reale [c]. Quædam vero sunt quæ sunt in intellectu vel in anima, secundum vtrunque esse. Et vtrorunque est visio intellectualis.

¶ Ad tertium dicendum, quod si angelus acciperet cognitionẽ rerum materialiũ ab ipsis rebus materialibus, oporteret quod faceret eas intelligibiles actu abstrahendo eas: non autẽ accipit cognitionem earũ à rebus materialibus, sed per species actu intelligibiles rerum sibi connaturales [c], rerũ materialium notitiam habet, sicut intellectus secundum species quas intelligibiles facit abstrahendo.

ARTICVLVS II.

¶ *Vtrum angelus cognoscat singularia.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod angelus singularia non cognoscat. Dicit enim Philosophus in 1. post. quod sensus est singularium: ratio vero vel intellectus vniuersalium. In angelis autem non est vis cognoscitiua nisi intellectiua vt ex superioribus patet [c]. Ergo singularia non cognoscunt.

¶ Præterea, Omnis cognitio est per assimilationem aliquã cognoscentis ad cognitũ. Sed non videtur quòd possit esse aliqua assimilatio angeli ad singulare inquantum est singulare, cũ angelus sit immaterialis, vt suprà dictum est [c], singularitatis vero principium sit materia. Ergo angelus non potest cognoscere singularia.

¶ Præterea, Si angelus scit singularia, aut per species singulares aut per species vniuersales. Non per singulares, quia sic oporteret quod haberet species infinitas. Neque per vniuersales, qa vniuersale non est sufficiens principiũ cognoscendi singulare inquantum est singulare, cũ in vniuersali singularia nõ cognoscantur nisi in potentia. Ergo angelus non cognoscit singularia.

¶ SED CONTRA, nullus potest custodire quod non cognoscit: sed angeli custodiunt homines singulares, secundũ illud Psal. Angelis suis mandauit de te, &c. Ergo angeli cognoscunt singularia.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli cognoscant singularia non in causis vniuersalibus, sed vt sunt in seipsis per species influxas à Deo.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod quidã totaliter substraxerunt angelis singulariũ cognitionem. Sed hoc primo quidem derogat catholicæ fidei, quæ ponit hæc inferiora administrari per angelos [c]: secundũ illud Heb. 1. Omnes sunt administratorij spiritus. Si autẽ singulariũ notitiã non haberent, nullam prouidentiam habere possent de his quæ in hoc mundo aguntur, cũ actus singularium sint. Et hoc est contra illud quod dicitur Eccl. 5. Ne dicas, corã angelo non est prouidentia. Secundo etiã derogat philosophiæ documentis, secundum quæ ponuntur angeli motores cælestium orbium: & quod eos moueant secundum intellectũ & volũtatẽ. Et ideo alij dixerunt quod angelus habet quidẽ cognitionem singularium: sed in causis vniuersalibus [c], ad quas reducuntur particulares omnes effectus: sicut si astrologus iudicet de aliqua eclipsi futura per dispositiones cælestiũ motuũ. Sed hæc positio prędicta inconuenientia non euadit: quia sic cognoscere singulare in causis vniuersalibus non est cognoscere ipsum vt est singulare, hoc est vt est hic & nũc. Astrologus eñ cognoscẽs eclypsim futurã per cõputationẽ cęlestiũ motuũ, scit eã in vniuersali, & nõ prout est hic & nũc nisi per sensum accipiat. Administratio autem

Comment. ¶ Quarto respondet quæsito, quo ad modum cognoscendi, dicens, quod angeli cognoscunt singularia per species influxas à Deo: & probat, seu declarat hoc sic. Res omnes causantur à Deo, & quantum ad formalia, & quantum ad materialia earum in propriis naturis, ergo quo ad easdem causantur à Deo in mentibus angelorum: ergo per tales species cognoscent angeli singularia. Antecedens supponitur. Prima vero consequentia ex Augustino etiam supponitur, volentes res factas esse non solum in seipsis, sed etiam in mentibus angelorum. Secunda vero consequentia probatur ex proportionalitate: quia quemadmodum se habet essentia Dei per quem omnia causat ad cognitionem eius, ita similitudines illius essentiæ secundum quod est causa talium rerum ad intellectus, in quibus sunt illæ similitudines. Sed Deus scit omnia per illam, & quo ad vniuersales, & quo ad particulares conditiones: quia illa est similitudo omnium quo ad omnia. Et quia scientia sua est causa rerum: ergo angelus per species exemplatas ab illa summa similitudine cognoscet omnia facta, & quo ad conditiones vniuersales & singulares.

Quæstio ¶ *Num angelus cognoscat singularia per species influxas, an per species à rebus acceptas.*

¶ Circa rationem adductam ad probandum hanc secundam conclusionem, de modo cognoscendi, occurrunt obiectiones Scoti in 2. d. 3. qõ. vltima. Vbi tripliciter illam rationem impugnat. Primo, quia non valet consequentia, res fluũt à Deo quo ad materiam & formam: ergo fluunt in mente angeli quo ad cognitionem singularitatis: præcipue apud te, qui tenes contra Commentatorem, quòd materia sit pars quidditatis: sed sufficit quòd fluant in mente angeli vt partes

partes quidditatis in esse cognito. Secunda, quia species influxa non est ratio cognoscendi nisi quidditatem, vt aliàs probatum est. Tertio, quia quum dicis: Essentia diuina est ratio cognoscendi tam singulare quàm quidditatem, ergo species in mente angeli, dico quod ibi est sophisma procedendo à magis perfecto ad minus perfectum affirmatiue.

¶ Circa ipsam conclusionem secundam multiplex obiectio occurrit. Et primo contra eam arguit Scotus in quæstio. eadem, intendens quòd angelus cognoscat singularia per species acquisitas à rebus, & non per species influxas. primo, quia singulare, puta Sortes, 282 286 cognoscitur vt hoc, & non per speciem quidditatis, ergo per propriam speciem, ergo aut in angelo sunt inditæ omnium singularium propriæ species: quod nõ est rationabile: aut acquirit species singularium, quum cognoscit illa: quod est intentum. Antecedens pro prima parte supponitur, quo ad secunda vero patet, ex eo quod hoc singulare nõ continetur determinate sub quidditate vt hoc singulare est. Et probatur ab eodem multipliciter in 2. distin. 9. quæstio. 2. contra primum argumentum: vnde sumpsit Capreolus argumenta quæ recitat, quæ nec sunt facta à Sco. contra San. Thomam nec militant contra eum omnia, sed quædam quæ inferius adducentur.

¶ Secundo sic, singulare cognoscitur ab angelo quo ad suam existentiam actualem: ergo per speciem acquisitam, tenet consequentia, quia nec ex notitia vniuersalium, nec ex rationibus terminorum certificatur intellectus de complexo contingenti, quoniam illæ rationes aut repræsentant determinate me sedere seu me esse cras, aut indeterminate: Si determinate, igitur impossibile est ipsum per ipsos terminos habere notitiam, quod hoc sit contingens. Si indeterminate, ergo nunquam per hos terminos habebit quòd determinate sedeam: igitur oportet quòd accipiat aliunde notitiam huius.

¶ Tertio sic, Singulare cognoscitur ab angelo intuitiue: ergo accipit cognitionem ab ipso. tenet consequentia, quia ad cognitionem intuitiuam necessario concurrit ipsa res vt præsens. Et confirmatur. quia impossibile est cognitionem intuitiuam esse per speciem eodem modo repræsentantem, remanente & non manente: vt de se patet.

¶ Quarto directe contra conclusionem adduco rationes Scoti, ex distinct. 9. loco allegato ad probandum quod vnamet species intelligibilis non potest esse ratio angelo intelligendi omnia singularia alicuius speciei. Et prima ratio est talis: Species vna repræsentat infinita singularia distincte: ergo est infinitæ perfectionis. consequens est impossibile: consequentia vero probatur, quia vbi pluralitas infert maiorem perfectionem infinitas infert infinitam perfectionem. Sed posse repræsentare plura, concludit maiorem perfectionem: quoniam includit perfectionem duarum rationum repræsentatiuarum adæquate: ergo posse repræsentare infinita, concludit infinitam perfectionem. Secunda vero est, Ista species quã ponit, aut repræsentat similiter opposita pertinentia ad existentias singularium aut alteram partem contradictiõis determinate: aut successiue modo vnam, modo aliam. Non primum: quia sic nihil repræsentaret. Non secundum quia sic semper angelus cognosceret vnum oppositum tantum, & nunquam reliquum. Non tertium: quia naturale repræsent[…]uum & vniforme in se, & in intellectu non repræsentat difformiter aliquid. Tertia ratio est: quia ex ista positione sequitur, quod quodlibet singulare existens statim esset notum naturaliter cuilibet angelo: & ita distantia localis non impediret, &c.

¶ Ad obiectiones contra rationem ad secundam conclusionem dicitur, quod per se primo & directe intentum S. Tho est qd' quia à Deo effluit in angelũ similitudo Sortis, nõ solũ quo ad cõditiones cões, sed quo ad cõditiones singulares: ideo angelus intelligit ipsum. Sed opinatur materiam esse principium singularitatis in rebus materialibus, & formam communitatis. Ideo in quæstionibus de ve. q. 8. ar. 2. inuenitur, rationem quam hic expressit per vniuersale & indiuiduale, expressisse per formam & materiã. Vnde dupliciter respõderi potest. Primo, quod quantum ad pręsens spectat propositum, per accidens se habet materia & forma: quoniam vis rationis consistit in hoc, quod in angelo indita est similitudo omnium tam vniuersalium quàm indiuidualium conditionum, quæcunq; sint, & per quæcunque naturalia principia habeantur. Secundo, quod de materia possumus loqui dupliciter. Vno modo secundum seipsam, id est prout est in rerum natura. Alio modo secũdũ quod ex ordine ad formã per intellectũ abstrahitur: & quod materia secundo modo cadit in quidditate rei naturalis. Primo vero modo indiuiduat: & quod in proposito est sermo de materia non vno tantum modo, sed omnibus modis. Ita quod intendit qd' in angelo sit similitudo materiæ repræsentans eam secundum esse naturale, quod habet existendo in rerum natura in rebus, & non solum similitudo eius secundum quod est pars diffinitionis rerum naturalium. Quod breuius dici posset, quod in eo est similitudo non materiæ, sed materiæ signatæ, quam constat in diffinitione non poni.

¶ Ad secundam obiectionem contra idem negatur, quod species influxa sit ratio cognoscendi tantum quidditatem: nec aliquam adduxit vnquam arguens rationem efficacem ad oppositum.

¶ Ad tertium dicitur, quod nulla est fallacia arguendo à communi exemplari ad consimilitudinem exemplatorum: imò est locus necessarius, & non tantũ rationabilis: quoniam quicquid conuenit vni similium, vt sic, conuenit & alteri. Talis autẽ est processus iste fundatus super hoc, quod à Deo fluxerũt res in duplici esse naturali, & intentionali in mentibus angelorum. Ex hoc enim manifeste sequitur non ex ratione perfecti, aut imperfecti, sed ex ratione similiũ qd' similitudo rei in esse naturali apud Deum existens, effecerit esse intentionale simile sibi

& prouidentia, & motus sunt singularium, prout sunt hic & nũc. Et ideo aliter dicẽdũ est, quod sicut homo cognoscit diuersis viribus cognitiuis omnia rerũ genera, intellectu quidẽ vniuersalia & immaterialia, sensu autem singularia & corporalia: ita angelus per vnam intellectiuam virtutẽ vtraq; cognoscit. Hoc enim rerum ordo habet, quod quanto aliquid est superius, tanto habeat virtutẽ magis vnitã & ad plura se extendentem [c]. sicut in ipso homine patet, quod sensus communis, qui est superior quã sensus proprius, licet sit vnica potẽtia, omnia cognoscit quæ quinq; sensibus exterioribus cognoscũtur: & quædã alia quæ nullus sensus exterior cognoscit, scilicet differentiã albi & dulcis. Et simile etiã est in alijs cõsiderare. Vnde cum angelus naturæ ordine sit supra hominem, inconueniens est dicere, quod homo quacunque sua potentia cognoscat aliquid quod angelus per vnam vim suam cognoscitiuam scilicet intellectum, non cognoscat. Vnde Arist. pro inconuenienti habet, vt litẽ quã nos scimus, Deus ignoret [c], vt patet in 1. de anima & in 3. meta. Modus autem quo intellectus angeli singularia cognoscit, ex hoc considerari potest, quod sicut à Deo affluunt res vt subsistant in proprijs naturis, ita etiam vt sint in cognitione angelica [c]. Manifestum est autem quod à Deo effluit in rebus non solũ illud quod ad naturam vniuersalem pertinet, sed etiam ea quæ sunt indiuiduationis principia [c]. Est enim causa totius substantiæ rei, & quantum ad materiam, & quantum ad formam. Et secundum quod causat, sic & cognoscit, quia scientia eius est causa rei, vt supra ostensum est [e]. Sicut igitur Deus per essentiam suam per quam omnia causat, est similitudo omnium, & per eam omnia cognoscit non solum quantum ad naturas vniuersales, sed etiam quantum ad singularitatem, ita angeli per species à Deo inditas, res cognoscunt, non solum quantum ad naturam vniuersalem, sed etiam secundum earum singularitatem, inquantum sunt quædam repræsentationes multiplicatæ illius vnicæ simplicis essentiæ.

in mente angelica: ac per hoc illa species intentionalis repræsentet illammet, quam repræsentat diuina similitudo, à qua est exemplatum, nihil obstante differentia secundum perfectum & imperfectum.

¶ Ad obiectiones vero contra conclusionem ordinate respondendo ad primam, dicitur, quod cognosci per propriã speciem, dupliciter contingit, s. adæquate vel excellenter. Et quod singulare ab angelo nõ cognoscitur per propriam speciem adæquate, quia sic sequeretur infinitas specierum: sed per speciem excedentem, id est repræsentantem non solum hoc, sed multa alia. 284 Rursus cognosci per speciẽ 90 quidditatis cõtingit 236 dupliciter, scilicet adæquate & excellenter. 235 Et quod singulare nõ cognoscitur p speciẽ quidditatis 87 adæquate: quia sic nõ cognosceretur vt hoc nisi forte arguitiue & valde imperfecte: sed per speciẽ quidditatis excessiue, id est repræsentantẽ non solum ipsam, sed etiam singulares eius cõditiones, quas habet in rerum natura: Et hæc est via S. Th. Non enim putat ipse, quod angelus cognoscendo quidditatem, puta æquitatem, ex vi talis obiecti cogniti cognoscat singularia illius, imò hanc viam in q. de ve. loco allegato, reprobat: sed opinatur quod cognoscendo quidditatem cognoscat indiuidua illius, id est per eandem speciem per quam cognoscit quidditatem, cognoscit indiuidua illius: quoniam species illa est distincte repræsentans vtrunque excellenter.

¶ Ad secundam vero & tertiam obiectionem simul dicitur quod species angelica repræsentat quidditatem rei, puta humanitatem, & omnes varietates eius, secundũ omnes conditiones eius naturales, vt. S. Tho. loco allegato dicit: vnde & repræsentat humanitatem existere hic & ibi, in hoc & in illo talem & tantam: & sic de alijs conditionibus.

¶ Ad cuius euidentiam, quoniam ex hoc pendet intellectus & ratio huius materiæ, videnda sunt duo, s. quid repræsentatur, & quomodo repræsentatur.

¶ Quo ad primum sciendum est, quatuor esse in rebus, s. quidditatem, singularitatem, existentiam seu coniunctionem vnius cum alio in rerum natura, & durationem talis existentiæ seu coniunctionis. Et hæc omnia oportet sciri ab intellectu habente perfectam notitiam de singularibus. Suntque separabilia ab inuicem in esse cognito: quoniam vnum potest cognosci alio ignoto, vt patet discurrendo per singula. Et quoniam cognitio fit per assimilationem, necesse est intellectui cognoscenti hæc, repræsentari illa. Et de primis quidem duobus non est difficile concipere, quod indita sit angelo eorum similitudo. Quoniam vtrunque spectat ad quæstionem quid est: quoniam repræsentari primum scitur quid est Sortes vniuersaliter conceptus, id est, inquantum homo: per secũdum vero quid est Sortes inquantum Sortes singulariter apprehensus quod a nobis non est scibile. Sed de reliquis duobus difficile est videre & præcipue de quarto: quoniam hoc ad quæstionem, an est, & quando est, spectat. Et vt plene lustremus rem hanc, sciendum est, quod coniunctio aliquorum & eius duratio, multipliciter potest repræsentari intellectui, scilicet in suis causis, vel in seipsa. In suis causis quidem quemadmodum coniunctio humanitatis cum risibilitate repræsentatur intellectui, repræsentatis sibi quod quid erat esse vtriusque. Ex his enim intellectus conspicit cõiunctionem & coæuitatem eorum: sed hoc non habet locum in contingentibus, vt de se patet. In seipsa autem repræsentari potest dupliciter. Vno modo, ita quod duratio illius coniunctionis sit repræsentata, sicut qualitas aliqua rei repræsentatæ, quemadmodum albedo figuræ repræsentatur visui. Alio modo, vt ipsa coniunctio sola sit res repræsentata, & eius duratio concurrat vt conditio, necessaria ad hoc quod repræsentetur. Quemadmodum de facto se habet duratio seu præsentia coloris ad colorem visum repræsentatum oculo. Non enim species visibilis repræsentat durationem præsentiæ, sed videri ac repræsentari color non potest, nisi præsenti tempore mensuraretur. Et cum ita sit, species angelicæ apud S. Thomam non solum repræsentant humanitatem & sorteitatem: sed etiam in seipsa coniunctionem eorum cum existere in rerum natura, & cum quocunque alio esse accidentali & naturali. Sed non repræsentat durationem talium coniunctionum, tanquam rem repræsentatam, sed tanquam conditionem, sine qua coniunctio illa non repræsentatur. Quod enim non repræsentetur duratio contingentis coniunctionis ex eo patet, quod firmiter credimus angelos non cognoscere futura contingentia. Si nanque in angelo esset indita similitudo sessionis meæ crastinæ, præsciret euidenter sessionem mihi contingentem cras. Quod autem repræsentet durationem vt conditionem sine qua non, & quod hoc sufficiat, declaratur, & primo secundum. Quia constat sufficienter à nobis haberi cognitionem etiam intuitiuam regi per talem speciem: vt patet in visu nostro. Et clarius patet, si fingas visum esse virtutem omnium cognoscitiuam. Tum enim per talem speciem qua repræsentaretur sibi color præsens vt modo, repræsentatur, scilicet quod præsentia concurrit vt conditio sine qua non cognosceret non solum hunc colorem, sed hunc colorem existentem in præsenti tempore. Deinde declaratur primum ex eo quod duratio alicuius nullam habet repugnantiam, vt sit talis conditio sine qua res non repræsentetur. Et confirmatur: quia quemadmodum duratio coloris est eius conditio, sine qua color nec immutat visum, nec videtur: ita est etiam conditio sine qua non repræsentatur. Et hæc de primo.

¶ Quo ad secundum vero modum, s. repræsentandi, breuiter dicitur, quod apud S. Thomam species impressa angelo à Deo respectu prædictorum se habet sicut si in oculo esset naturaliter congenita species alicuius obiecti, puta huius albi. Tunc enim per talem speciem nec repræsentaretur, nec cognosceretur hoc album, nisi quando existeret: quoniam inter repræsentans & repræsentatum requiritur similitudo. Nec hoc album simile est illi speciei repræsentanti, nisi hoc album existat: quoniam species illa repræsentat hanc albedinem existentem: & sic per

illam speciem videret oculus hoc album, quando illud esset, & non videret illud quando illud nõ esset: & sic duratio huius albi in rerũ natura se haberet vt cõditio sine qua hoc album nec repræsentaretur, nec videretur, non ex defectu speciei visibilis, sed ex defectu ipsius obiecti. Nec permutationem speciei, sed permutationem ipsius obiecti cognosceret hoc album nunc esse, & postmodum perciperet illud non esse ex defectu assimilationis illius. Et ex hoc patet quõ stat qđ species sit indita, & non causata ab obiecto singulari. Et quod naturaliter repræsentet, & sit ratio cognoscendi rem per se primo & directe quando est: ex cõsequenti autem quãdo non est. Et quoniã vnũ indiuiduum superioris ordinis æquiualere potest multis nõ solum indiuiduis, sed speciebus inferioris ordinis: eleuationem naturæ angelicæ supra corporea intuitus S.Th. posuit quod vna spẽs in angelo sit tãtæ excellentiæ, quod distincte quidẽ excellẽter tamẽ sit ratio repræsentatiua multarum quidditatum & singularium, & multarum coniunctionum contingentium in rerũ natura. Ita quod quãdocũq; coniũctio illa ponitur in rerũ natura, statim assimilatur illi speciei, & sic repræsentatur & cognoscitur, desinente autem desinit repræsentari: quia desinit assimilari. Et ex his facillime patet respõsio ad obiecta. Nam secunda obiectio supponit quod coniũctio contingens repræsentetur, non in seipsa, sed in rationibus terminorũ tñ. Tertia vero supponit, qđ pſentia tẽporalis nõ concurrat necessario ad rẽ cognitã, nisi quia est causa cognitiõis, cũ tñ liquido constare possit, quod hoc albũ dupliciter concurrit ad visionẽ, scilicet vt causa immutãs visum & vt obiectũ terminans, & quod præsentia tẽporalis exigitur ad ipsum non solum inquantum immutans, sed inquantũ terminans. Ita quod si terminaret, & non immutaret, nihilominꝰ pręsentiã exigeret temporalem: & sic se habet in pposito, vt patet ex dictis.

58 432 378 281 24 & e 282 288 infra q. 86. ar. 4. Et 22. q. 95. ar. 1. & 1. d. 38 ar. 5. Et 2. d. 7. q. 2. art. 2. Et 1. co. c. 67. Et lib. 3. cap. 254. con. 3. & 4. Et verit. q. 8. art. 12. & ma. quæst. 16. art. 7. & opusc. 3. c. 135. & 136 281 287 e 281 517 a

¶Ad confirmationẽ aũt dicitur, quod illa propositio supra quã sępissime se fundat Sco. s. qđ spẽs reprę sentãs re absente & pſente nõ sufficit ad cognitionem intuitiuam, non est vniuersaliter vera. Quoniam hoc dupliciter contingit, s. per hoc quod abstrahit & præsentia & absentia rei: quemadmodũ se habent species intelligibiles apud nos, & de talibus est vera propositio. Alio modo non per abstractionem, sed per excellentiam, id est quia tantæ excellentiæ est, vt repræsentet rem, & secundum conditiones eius absolute, & secundũ conditiones pręsentiæ: vel tãquam rem repræsentatã, vt species diuina, vel vt conditionẽ sine qua non, vt species angelica: & de talibus non est vera propositio. Species ergo non propter abstractionem, sed excellentiam sui eodem modo repræsentans ex parte sui: siue res sit, siue non, sufficit ad cognitionem intuitiuam: quia posita re, aliquid noui repræsentat non per sui, sed rei repræsentatæ mutationem seu nouitatem. Et hoc bene nota.

¶Ad primã vero rationẽ ex di. 9. adductã. 4. loco dicitur negãdo consequentiam. Et ad probationẽ, qua dicitur, qñ pluralitas infert maiorẽ perfectionẽ, infinitas infert infinitã: dicitur primo qđ falsum assumit, debet enim sub disiũctiõe cõcludi si pluralitas infert maiorẽ pfectionẽ, infinitas infert vel infinitã pfectionẽ, vel altioris ordinis pfectionẽ. Stat enim qđ vna pfectio altioris ordinis tãtæ sit pfectionis, qđ excedat infinitas pfectiones inferioris ordinis: & eminẽter æquiualeat eis. Rursus scđo dicitur qđ quũ aliquid esse infinitæ perfectionis contingat duplr. s. simplr, vel in tali gñe, aut spẽ, nec oporteat qđ est infinitũ in tali gñe, aut spẽ esse, infinitũ ens simplr, vt patet de albedine infinita, si esset intensiue infinita: nõ enim ppter ea esset pfectior quã substãtia, sed esset infinitæ pfectionis, infra spẽm tñ albedinis. Vñ in pposito, dato qđ infinitas cõtentorũ inferret infinitatẽ continẽtis, nõ sequitur, ergo illud continẽs est infinitæ pfectionis simplr, sed in tali gñe, aut specie. Et sic rõ hæc ex duplici deficit capite, primo qa nõ sequit infinitas nisi sub disiunctiõe. Scđo, quia etiã qñ sequit infinitas, nõ sequit Ifinitas pfectiõis simpliciter, sed pfectionis in gñe vel in spẽ quẽadmodũ pluralitas nõ infert tũc maiorẽ pfectionem nisi eiusdẽ ratiõis. Et quoniã Scotus sæpe vtit ista rõe ad diuersa proposita & in diuersis materijs, oportet diligenter notare quæ diximus, & applicare ad materias. Quantum ad præsentem autem spectat, iam patet quod ponimus speciem altioris ordinis, & similiter actum intelligendi speciei proportionatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ quod Philosophus loquitur de intellectu nostro qui nõ intelligit res nisi abstrahẽdo, & per ipsam abstractionẽ à materialibus conditonibus id quod abstrahitur, fit vniuersale [e]. Hic aũt modus intelligẽdi nõ conuenit angelis, vt supra dictum est [e]. Et ideo non est eadem ratio.

¶Ad secundũ dicendũ quod secdm suã materiã angeli nõ assimilãtur rebus materialibꝰ: sicut assimilatur aliquid alicui secundũ conuenientiã in genere vel in specie, aut in accidente, sed sicut superiꝰ habet similitudinẽ cũ inferiori, vt sol cũ igne. Et per hũc etiã modum in Deo est similitudo omniũ [e], & quantũ ad formam, & quantũ ad materiã: inquantũ in ipso prçexistit vt in cã, quicquid in rebꝰ inuenitur. Et eadem ratione spẽs intellectus angeli, quæ sunt quædam deriuatæ similitudines à diuina essentia, sunt similitudines rerũ: nõ solũ quantum ad formã, sed etiã quãtum ad materiam.

¶Ad tertiũ dicendum, quod angeli cognoscũt singularia per formas vniuersales, quæ tamen sunt similitudines rerum, & quantũ ad principia vniuersalia, & quantum ad indiuiduationis principia. Quomodo autem per eandẽ speciem pñt multa cognosci supra dictum est [e].

ARTICVLVS III.

¶Vtrum angeli cognoscant futura.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod angeli cognoscãt futura. Angeli enim potentiores sunt in cognoscendo quam homines. Sed homines aliqui cognoscunt futura multa. Ergo multo fortius angeli.

¶Præterea, Præsens & futurum sunt differentiæ temporis. Sed intellectus angeli est supra tempus. Parificatur enĩ intelligẽtia æternitati, i. æuo: vt dicitur in lib. de causis. Ergo quantum ad intellectũ angeli nõ differũt præteritũ & futurũ, sed indifferenter cognoscit vtrunq;.

¶Præterea, Angelꝰ nõ cognoscit p spẽs acceptas à rebꝰ, sed per spẽs innatas vniuersales [e]. Sed spẽs vniuersales se habent ad præteritũ & futurum. Ergo videtur ꝙ angeli indifferenter cognoscant præterita, & præsentia, & futura.

¶Præterea, Sicut aliquid dicitur distans secundum tempus, ita secundum locum. Sed angeli cognoscũt distãtia secundũ locũ [e]. Ergo etiam cognoscũt distãtia secundũ tempus futurum.

¶SED CONTRA, id quod est propriũ signum diuinitatis, non conuenit angelis. Sed cognoscere futura est proprium signũ diuinitatis, secundum illud Esa. 12. Annuntiate quæ vẽtura sunt in futurũ, & sciemꝰ quod dij estis vos. Ergo angeli non cognoscunt futura.

CONCLVSIO.

¶Futura necessaria in suis causis per certitudinẽ ab angelis cognoscũtur: futura vero vt in pluribus per cõiecturã: futura vero vt in paucioribꝰ, penitꝰ incognita sunt, oĩa vero futura in seipsis à solo Deo cognoscũtur.

¶RESPONDEO dicendũ, quod futurum dupliciter põt cognosci [e]. Vno modo, in causa sua. Et sic futura quæ ex necessitate ex causis suis proueniũt p certã scientiã cognoscũtur vt solẽ oriri cras. Quæ vero ex suis causis proueniunt vt in pluribus, cognoscuntur non per certitudinem, sed per coniecturam, sicut medicus præcognoscit sanitatem infirmi. Et iste modus cognoscendi futura adest angelis, & tãto magis quã nobis, quãto magis rerum causas & vniuersaliꝰ & perfectiꝰ cognoscunt sicut medici, qui acutius vident causas, meliꝰ de futuro statu ægritudinis prognosticãtur. Quæ vero proueniunt ex causis suis vt in paucioribus, penitus sunt ignota, sicut casualia & fortuita. Alio modo cognoscuntur futura in seipsis. Et sic soliꝰ Dei est futura cognoscere: nõ solũ q̃ ex necessitate proueniũt, vel vt in pluribus, sed etiam casualia & fortuita. Quia Deus videt omnia in sua æternitate: q̃ cũ sit simplex, toti tpi adest, & ipsum concludit. Et ideo vnius Dei intuitus fertur in omnia quæ agũtur p totum tempꝰ sicut in præsentia, & videt omnia vt in seipsis sunt, sicut supra dictũ est [e], cum de Dei scientia ageret. Angelicus aũt intellectꝰ & quilibet intellectꝰ creatus deficit ab æternitate diuina. Vnde nõ potest aliquo intellectu creato cognosci futurum, vt est in suo esse.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ hoĩes nõ cognoscũt futura, nisi in causis suis vl Deo reuelãte. Et sic angeli multo subtiliꝰ futura cognoscũt.

¶Ad secundũ dicendũ, quod licet intellectꝰ angeli sit supra tps, quo mensurãtur corporales motus: est tamen in intellectu angeli tps secundũ successionẽ intelligibiliũ cõceptionũ [e]: secundũ qđ dicit Au. 8. sup Gen. ad lit. qđ Deus mouet spiritualem creaturam per tẽpꝰ. Et ita cum sit succesio in intellectu angeli nõ omnia q̃ agũtur per totũ tempꝰ, sunt ei præsentia.

¶Ad tertiũ dicẽdũ, ꝙ licet spẽs q̃ sunt in intellectu angeli, quantũ est de se, ęqualiter se habeãt ad pſentia, pterita & futura tñ præsentia pterita, & futura nõ æqualiter se habẽt rõs. Quia ea, q̃ pręsentia sunt, habẽt naturã p quã assimilant speciebꝰ quæ sunt in mente angeli. Et sic per eas cognosci possunt. Sed quæ futura sunt, nondum habent naturam per quam illis assimilẽtur. Vnde per eas cognosci nõ possunt.

¶Ad quartum dicendum, quod distantia secundum locum sunt in rerum natura, & participant aliquam speciem, cuius similitudo est in Angelo. Quod non est verum de futuris, vt dictum est [e]. Et ideo non est simile.

91 435 50 85 91 49 308 b 325 d

¶Ad secundã aũt rõem ex dictis habetur rñsio. Supponit enim rõ vnum falsum, s. qđ spẽs in mente angelica repsentet durationẽ cõiũctionis contingẽtis tãquã rẽ repsentatã, cuiꝰ oppositũ diximus, imò hoc pprium est essentiæ diuinæ, & forte non est cõmunicabile alicui speciei, quoniã hoc est repsentare ea quæ futura sunt contingẽter in seipsis determinate. Et iõ quũ dicit, aut repsentat vtrunq; oppositorũ &c. rñdet cũ triplici distinctione, s. de repsentari tanquã rẽ repñtatam, & conditionẽ sine qua non, & de oppositis secdm differẽtias ptis & absolute, & de oppositis positiue & cõtradictorie. Et dicit qđ spẽs in mẽte angelica, repsentat tanquã rẽ repsentatã alterum oppositorum positiuorũ absolute, & nõ cũ aliqua differẽtia tpis: repñtat enim coniũctionẽ Sortis cũ sessione & non coniũctiõe eius cũ sessione & non sessione cõtradictorie. Nec repręsentat coniunctionẽ Sortis cũ sessione duratura hodie vel cras, sed absolute cõniunctionẽ eius cũ sessiõe & cõiũctiõe eiꝰ cũ cursu. Et si dicas, quõ ergo angelus cognoscet reliquũ cõtradictoriũ? Et similiter quõ certitudinẽ habebit per talẽ spẽm de hodierna sessiõe Sortis, & crastino eius cursu? Iam ex dictis patet quod cum ponitur in effectu sessio Sortis, statim fit assimilatio inter Sortem sedẽtem & illam speciem & pñs tpis differentia repræsentatur per illam tanquam conditio sine qua nõ. Et sic cognoscitur Sortes nunc sedẽs. Cognoscitur vero post horã p eãdem spẽm Sor. nõ sedens desinẽte assimilatione inter ipm vt sedẽtẽ, & illã speciẽ. Et cras cognoscetur currens facta assimilatione inter illã, & Sortẽ vt currẽtẽ. Et sic falsum est qđ si repñtat alterũ oppositorũ determinate qđ nunquam per ipsum cognoscetur reliquum.

¶Ad tertiã aũt rõnẽ iã patet, qđ nõ icõuenit, imò est necessariũ & oĩa nãlia statim cũ fiũt, cõgenita esse ang. habitualr, & distãtiã localẽ nõ ĩpedire ang. cognitionẽ.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæseptimæ Articulum tertium.*

Commen.

Titulus clrus est: accipitur enim in communi futurum vt sic.

¶In corpore duas distinctiões ponit. Alterũ de cognosci, vel in sua cã, vel in seipso. Alterã de futuro necessario, vel vt in pluribꝰ, vel vt in paucioribꝰ. Et duo facit. Quia primo examinat oĩa membra scđæ distinctiõis quõ se habeãt ad primũ membrũ primæ: & scđo quõ se habeãt ad alterũ eiusdẽ primę distinctiõis mẽbrũ.

¶Quo ad primũ tres cõclões dicit. Prima ẽ, futura necessaria cognoscũt in suis cãis ab angelo p certitudinẽ. Scđa ẽ, futura vt in pluribꝰ cognoscũt in suis cãis ab angelo p cõiecturã, & declaratur, quia etiã hoĩes hãc hñt cognitionẽ, sed angeli tantò magis quanto vniuersalius & perfectius intimas causarũ conditiones penetrant. Tertia est, futura vt in paucioribus in sua causa sunt penitus ignota.

¶Quo ad scđm vnica est cõclo, futura tã necessario quã vt in plibꝰ, quã in paucioribꝰ in seipsis à solo Deo cognoscunt. Et pbatur, quia solꝰ intuitꝰ Dei æternitate mẽsuratur æqualiter se habente ad oẽs tẽporis differentias, ac p hoc æqualiter respiciens simul omnia quæ fiunt secundum quancunque temporis differentiam.

¶Aduerte hic duo. Primũ est qđ S.T. mlta hic dicit q̃ nõ pbat, vl quia sunt p se nota exercitatis, puta qđ effectꝰ necessarij cognoscũt p certitudinẽ in suis cãis, vel qa sunt superiꝰ discussa, puta qđ futurũ cõtingẽs in sua cã vt sic, sit penitꝰ ignotũ. hoc enim in q. 4. vẽtilatũ fuit. Nota scđo, qđ cũ duæ rõnes assignari possint respectu cognitiõis futurorũ cõtingẽtiũ in seipsis, s. æternitas intuitꝰ, & plenitudo rõnis repsentatiuæ, quia, s. repsentare rẽ & eiꝰ durationẽ, &c. S.T. nõ curãs de hac secũda exclusiõe primę ab angelis, sufficiẽter intantũ cõcludi voluit. Propterea, vt arbitror, quia mutuo se consequũtur, & exclusio vnius est exclusio alteriꝰ: quia illa spectat ad infinitatem, hæc ad æternitatem. Tam autem æternitas quàm infinitas soli Deo conueniunt. Maluit autem ex æternitate arguere: quia euidentius constat. Angelis repugnare æternitatem intuitus, quam plenitudinem talis repræsentatiui. Dubia vero quæ sunt circa hanc rationem de æternitate intuitus in quæstione decimaquarta, tractata sunt: vnde nunc transeundum est ad alia.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrum Angeli cognoscant cogitationes cordium.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod Angeli cognoscant cogitationes cordium. Dicit enim Grego. in Moralibus super illud Iob. 28. æquabitur ei aurum vel vitrum, quod tunc, scilicet in beatitudine resurgentiũ vnus erit perspicabilis alteri, sicut ipse sibi: cũ vniuscuiusque intellectus attenditur, simul conscientia penetratur. Sed resurgentes erunt similes Angelis: sicut habetur Matth. 22. cap. Ergo vnus Angelus potest videre id quod est in conscientia alterius.

¶Prętęrea, Sicut se habẽt figurę ad corpora ita se habent spẽs intelligibiles ad intellectũ. Sed viso corpore videtur eius figura. Ergo visa substantia intellectuali videtur spẽs intelligibilis quæ est in ipsa. Ergo cum Angelus videat aliũ Angelum & etiam animam: videtur quod possit videre cogitationem vtriusque.

¶Præterea, Ea quæ sunt in intellectu nostro, sunt similiora Angelo, quam ea, quæ sunt in phantasia: cum hæc sint intellecta in actu, illa vero in potentia tantum. Sed ea quæ sunt in phantasia, possunt cognosci ab Angelo, sicut corporalia: cum phantasia sit virtus corporis. Ergo videtur quod Angelus possit cognoscere cogitationes intellectus.

¶SED CONTRA est quod proprium Dei non conuenit Angelis. Sed cognoscere cogitationes cordium est propriũ Dei, secundum illud Iere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile. Et quis cognoscet illud? Ergo Dominus scrutans, &c. Ergo Angeli non cognoscunt secreta cordium.

CONCLVSIO.

¶Cognoscunt Angeli cordium cogitationes in suis effectibus, vt autem in seipsis sunt, Deo tantum sunt naturaliter cognitæ.

¶RESPONDEO dicendum, quod cogitatio cordis dupliciter potest cognosci. Vno modo in suo effectu: & sic non solum ab Angelo, sed etiam homine cognosci potest, & tanto subtilius quanto effectus huiusmodi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio interdum non solum per actum exteriorem, sed etiam per immutationem vultus. Et etiam medici aliquas affectiones animi per pulsum cognoscere possunt, & multo magis Angeli vel etiam dæmones, quanto subtilius huiusmodi immutationes occultas corporales perpendunt [e]. Vnde Augu. dicit in li. de Diuinatione dæmonum, quod aliquando hominum dispositiones non solum voce prolatas, verum etiam cogitatione conceptas, cum signa quædam in corpore exprimuntur ex animo, tota facilitate perdiscunt: quamuis in lib. retractationum hoc dicat non esse asserẽdum quomodo fiat. Alio modo possunt cognosci cogitationes, prout sunt in intellectu: & affectiones, prout sunt in voluntate. Et sic solus Deus cogitationes cordium, & affectiones voluntatum cognoscere potest. Cuius ratio est: quia voluntas rationalis creaturæ soli Deo subiacet, & ipse solus in eam operari potest, qui est principale eius obiectum, vt vltimus finis: & hoc magis infra patebit [e]. Et ideo ea quæ ex voluntate sola dependent, vel quæ in voluntate sola sunt, soli Deo sunt nota. Manifestum est autem, quod ex sola voluntate dependet, quod aliquis actu aliqua consideret [e]: quia cum aliquis habet habitum scientiæ, vel species intelligibiles in eo existentes, vtitur eis cum vult. Et ideo dicit Apostolus 1. Corint. 2. quod quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod cogitatio vnius hominis non cognoscitur ab alio propter duplex impedimentum, scilicet propter grossitiem corporis, & propter voluntatẽ claudentem sua secreta [e]. Primum autem obstaculum tolletur in resurrectione, nec est in Angelis. Sed secundum impedimentum manebit post resurrectionem, & est modo in angelis. Et tamen qualitatẽ mentis, quantum ad quantitatem gratiæ & gloriæ, repræsentabit claritas corporis. Et sic vnus mentem alterius videre poterit.

¶Ad secundum dicendum, quod etsi vnus angelus species intelligibiles alterius videat, per hoc quod modus intelligibilium specierum secundum maiorem & minorem vniuersalitatem proportionatur nobilitati substantiarum, non tamẽ sequitur quod vnus cognoscat quomodo alius illis intelligibilibus speciebus vtitur actualiter considerandum.

¶Ad tertium dicendũ quod appetitus brutalis non est dominus sui actus, sed sequitur impressionẽ alterius causæ corporalis vel spiritualis. Quia igitur angeli cognoscunt res corporales & dispositiones earũ, possunt per hæc cognoscere quod est in appetitu, & in apprehẽsione phãtastica brutorũ animaliũ, & etiã hominũ secundũ quod in eis quandoque appetitus sensitiuus procedit in actum sequens aliquã impressionem corporalem sicut in brutis semper est. Non tamen oportet quod angeli cognoscant motum appetitus sensitiui, & apprehensionẽ phantasticã hominis, secundũ quod mouẽtur à voluntate & ratione: quia etiã inferior pars animæ participat aliqualiter rationẽ: sicut obediens imperanti, vt dicitur in 1. Ethico. Nec tñ sequit quod si Angelus cognoscit quod est in appetitu sensitiuo, vel phantasia hominis, quod cognoscat id quod est in cogitatione vel voluntate: quia intellectus & voluntas non subiacent appetitui sensitiuo & phantasiæ, sed potest eis diuersimode vti.

Annot. 44 189 1. con. cap. 89. & li. 1. cap. 154. & 3. c. principio & verit. q. 8. ar. 13. & mal. q. 16. ar. 8. Comment.

a ¶*Super Quæstionis quinquagesimæ septimæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quod præsens quæstio est de cognitione cogitationis cordis alterius in particulari, & complete, scilicet quo ad quæstionem an est: tam in se quam respectu termini, id est, vtrum Angelus cognoscat si actualiter cogitem de aliquo, quid cogito, quid delibero, &c.

¶In corpore vnica ponitur distinctio bimẽbris, scilicet quod cogitatio potest cognosci dupliciter, scilicet in suo effectu vel in seipsa. Et duæ conclusiones ponuntur iuxta duo prædicta membra. Prima est, cogitatio cordis alterius potest cognosci ab angelo in suo effectu. Et probatur à fortiori: quia sic etiam potest cognosci ab homine per immutationẽ vultus & dispositionem corporis, vt medici discernunt quandoque. Et hoc confirmatur autoritate Augu. Secunda conclusio est: quod cogitationes cordium in seipsis seu quod idẽ est, vt sunt in voluntate: soli Deo sunt naturaliter cognitæ, & probatur sic. Mere voluntaria soli Deo & volenti sunt nota: cogitatiões cordium sunt pure voluntariæ: quia ex sola voluntate dependet quod aliquis actu cogitet, aut velit aliquid: quoniã habitꝰ est quo quis vtitur quum vult. ergo. Maior probatur: quia voluntas soli Deo subiacet quia solus in ea operari potest, vt primũ obiectum & finis vltimus. Et confirmatur conclusio autoritate Apost. 1. ad Cor. 2.

Dubio

¶Num cogitationes quia à voluntate sunt, Deo tantum, qui omnium corda scrutatum, nota sint.

¶Circa rationem adductam ad secundam conclusionem dubiũ occurrit à Durãdo, in 2. dist. 8. motum: & est tale. Si volũtarium soli Deo est cognitum, quia voluntarium est, ex aliqua harũ quinq; conditionũ prouenit, scilicet aut quia voluntas soli Deo subiacet, quo ad causari. Et ex hoc non: quia sic etiam materia prima, & essentia animæ soli Deo essent notæ: Aut quia soli Deo subiacet quo ad moueri. Et ex hoc non: quia sic etiam motus primi mobilis, si à solo Deo esset, sibi soli cognitus esset. Aut quia libera est formaliter. Et ex hoc non: quia libertas est à coactione, non à cognitione. Aut quia est indeterminata ad vtrunque oppositorum. Et ex hoc non: quia indeterminatio tollitur cogitatione posita in actu. Iam enim determinata tunc est. Aut quia à voluntate fit. Et ex hoc præcise non: quia sic omnis actus imperatus à voluntate esset soli Deo notus: & sic etiam actus exteriores voluntarij ignoti essent angelis. Et confirmatur, quia apud te Angeli intelligunt per species innatas quæ æqualiter repræsentant actus interiores & exteriores, spirituales & corporales.

320

¶Contra eãdem rationem arguit Scotus in secunda distinctione nona quæstione secunda, dupliciter. primo, quia non est maior ratio quare voluntas possit occultare cogitationem positam in actu, quam ipsam essentiam & voluntatem suam. Secundo, quia si cogitatio occultatur volitione, illa volitio aut erit alteri manifesta, aut occulta: si manifesta, habetur intentum: si occulta, ergo alia volitione occultabitur: & iterum quæretur de alia, & sic in infinitum.

¶Contra conclusionem multa refert Capreolus in dist. 9. secundi argumenta ex Sco. quorum quædam in Sco. non inuenio. Quædam autem argumenta sunt ad hominem à Sco. contra Henri. facta, & quædam eandem habent difficultatẽ, ita quod ex solutione præcedentium vno adiuncto argumento, quod Sco. directe contra conclusionem facit, omnia essent clara. Tangit ergo vbi supra tale mediũ, cogitatio, præcipue Angelica, posita in actu, est obiectũ actu intelligibile in se, & proportionatum cuicunque intellectui Angelico. & sufficienter præsens omni tali intellectui. ergo potest naturaliter intelligi ab altero Angelo. consequentia est nota, & potest confirmari ex illa maxima. Actiua & passiua naturaliter proportionatis & approximatis non impeditis, sequitur actio. 515 521 Antecedens vero quo ad omnes sui partes est per se notum, 410 supponendo quod distantia localis non impedit actionen & passionem omnino immaterialẽ, de quali est sermo. Et potest cõfirmari, quia quicquid potest inferior, potest & superior. Ac per hoc si Michaël cognoscit propriam cogitationem intuitiue, poterit eandem multo eminentius intueri Seraphim. & a 524

¶Ad euidentiam difficultatis huius sciendum est, quod secundum duplicem opinionem de intellectu Angelico, dupliciter in materia hac procedi potest. Secundum nanque opinantes intellectum Angeli moueri ab obiecto, scrutari oportet an cogitatio voluntaria posita in actu sit subiectum proportionatum: & sufficienter præsens in ratione motiui respectu cuiuscunq; intellectus Angeli. Sco. enĩ tenet partem affirmatiuam, Grego. de Aristo. partem negatiuam. Sed hæc quæstio non habet locum apud opinantes intellectum Angelicum non esse naturaliter mobilem ab aliquo obiecto: sed oportere ipsum intelligere quicquid naturaliter intelligit per species innatas. Iuxta enim hanc viam vanus est sermo omnis de actiuo & passiuo motiuo & mobili & alijs huiusmodi. Sed oportet scrutari an coniunctio voluntatis cum sua libera operatione in actu exercito repręsentetur per aliquam speciem innatam in Angelis, an non. In hoc enĩ pendet tota difficultas. Dictũ est enim speciem in mente Angeli esse tãtæ excellentiæ vt habeat in se vnde sibi assimiletur Sor. sedens, Sor. scribens Sor. currens. Cur igitur non habet se vnde sibi assimiletur Sor. volens: aut Sor. cogitans A, vt autem clare patet ex dictis S.Th. hic & in quæstio. de verit. q. 9. arti. 13. & in quæsti. de dæmonibꝰ artic. 8. arbitratur diuus T. cogitationes cordium quo ad esse actuale in particulari, &c. non repræsentari per spẽs innatas. Quia sunt altioris ordinis quã sunt oĩa naturalia. Ita quod ex eo quod volũtas vt volens A, vel B, est supra totum ordinem causarum & effectuum naturalium, ideo non repræsentatur per species impressas angelis: quæ repræsentatiuę tantum sunt causarum & effectuum naturalium. Et huc tendit ratio S.Th. vbique. Probat enim semper altitudinem voluntatis vt operantis ex exemptione eius à dependentia & connexione à quacunque re naturali: ita quod vis rationis suæ consistit in hoc, quod volũtas vt operãs in particulari, &c. est extra ordinem rerum naturalium. ergo est naturaliter occulta cuicunque extrinseco intellectui creato, & tenet sequela: quia species naturales intellectuũ nõ repræsentãt nisi naturalia. Aũs vero probatur, quia volũtas soli Deo subiacet: & quo ad exercitium

Universidad de Deusto Biblioteca

actus: & quo ad specificationem actus in particulari: quia ipse solus potest efficaciter mouere voluntatem tam effectiue quàm obiectiue: cũ sit summũ bonum, & finis vltimus, &c. Ex hoc autem facile soluuntur obiectiones. Nam ad Durandum patet quid dicendum est, quod voluntas & voluntarium ex hoc ipso quod voluntarium, est in seipso occultum cuicunque extrinseco creato, quia soli Deo subiacet effectiue & obiectiue. Et ideo nullá illarum causarum enumeratarum ab eo admittitur praecise, nisi tertia. Et est ista quam dixit San. Th. quamque argués aut nó intellexit, aut intelligere noluit: libertas enim voluntatis non solũ à coactione, sed à dependentia & connexione cum naturalibus est: ac per hoc à cognitione extrinseca creaturae. Ex hoc enim quod aliquid soli Deo subiacet, quod nullam natũ est habere connexionem cum naturalibus, occultum naturaliter est his qui naturaliũ tantum rationes habẽt. ¶Ante obiectiones vero Scot. contra eandem rationem ex eodem principio iam patet responsio. Quia alia ratio est de essentia, voluntate, & intellectu angeli: & de his vt sunt in actu secundo mere volũtario. Quoniá illa pertinent ad naturalem ordinem rerũ: haec autem non. Et similiter non dicimus istam fatuitatem, quod cogitatio occultetur volitione velutquodam velamine, vt arguens imaginatur quaerẽs aliud illius velamen: sed dicimus quod cogitatio eo quia volita seu libera, est naturaliter occulta. Et habet rationẽ suae occultationis, libertatem impetrantis: vt dictum ac expositum est. ¶Ad obiectionẽ demũ Sco. contra conclusionẽ dicitur, quod tam haec quá oẽs aliae supponunt vnum falsum, scilicet intellectum separatum accipere cognitionẽ à rebus cognitis, hoc enim est falsissimum: quoniá omnis intellectus separatus intelligit per species influxas, & non aliter nisi seipsum & Deũ, vt ex praedictis patet. Et in hoc stando, omnes obiectiones soluuntur.

290 inf. q. 64. ar. 1. 4. m. Et q. 106. ar 4. 2. m. Et Ephe. 3. le. 3 s.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum Angeli cognoscant mysteria gratiae.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod angeli mysteria gratiae cognoscant. Quia inter omnia mysteria excellentius est mysterium incarnationis Christi. Sed hoc angeli cognouerunt à principio. Dicit enim Aug. 5. super Gene. ad lite. quod sic fuit hoc mysterium absconditum à seculis in Deo, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus caelestibus. Et dicit Apost. 1. ad Timo. 3. vt apparuit Angelis illud magnũ sacramentum pietatis. Ergo Angeli mysteria gratiae cognoscunt. ¶Praeterea, Rationes omniũ mysteriorũ gratiae in diuina sapientia continentur. Sed angeli vident ipsam Dei sapientiã, quae est eius essentia. ergo Angeli mysteria gratiae cognoscunt. ¶Praeterea, Prophetae per Angelos instruuntur, vt patet per Diony. 4. ca. angelicae Hierar. Sed Prophetae mysteria gratiae cognouerunt. Dicitur enim Amos 3. Non faciet Do. verbum nisi re. le. suum ad seruos suos Prophetas. Ergo Angeli mysteria gratiae cognoscunt.

¶SED CONTRA est, q̃ nullus discit illud quod cognoscit, sed angeli etiã supremi quęrũt de diuinis mysterijs gratię, & ea discũt. Dicitur enĩ 7. c. caele. Hierar. qd' sacra scriptura inducit quasdã caelestes essentias ad ipsum Iesum quaestionẽ faciẽtes, & addiscẽtes scientiã diuinae eius operatiõis pro nobis, & Iesum eas sine medio docentem, vt patet Isa. 63. vbi quaerentib' Angelis, quis est iste qui venit de Edõ, respõdit Iesus. Ego qui loquor iustitiã. Ergo Angeli non cognoscũt mysteria gratiae.

CONCLVSIO.

¶*Mysteria gratiae, cum ex sola diuina voluntate dependeant, non possunt naturali cognitione ab Angelis cognosci, sed tantum supernaturali, & beatifica cognitione in verbo ab Angelis cognoscuntur.*

¶RESPONDEO dicendum, quod in Angelis est cognitio duplex. Vna quidem naturalis, secundum quam cognoscunt res tum per essentiam suam, tum etiam per species innatas. Et hac cognitione mysteria gratiae Angeli cognoscere non possunt. Haec enim mysteria ex pura Dei voluntate dependent. Si enim vnus angelus non potest cognoscere cogitationes alterius ex voluntate eius dependẽtes, multo minus potest cognoscere ea quae ex sola Dei voluntate dependent. Et sic argumentatur Apostolus 1. Corint. 2. Quae sunt hominis nemo nouit nisi spiritus hominis, qui in ipso est: ita & quae sunt Dei, nemo nouit nisi spiritus Dei. Est autem & alia angelorum cognitio, quae eos beatos facit, qua vident verbum & res in verbo. Et hac quidem visione cognoscunt mysteria gratiae, non quidem omnia, nec aequaliter omnes, sed secundum quod Deus voluerit eis reuelare, secundum illud Aposto. 1. Cor. 2. Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum: ita tamen quod superiores angeli perspicacius diuinam sapientiam contemplantes, plura mysteria & altiora in ipsa visione cognoscũt, qui inferioribus manifestãt, eos illuminando. Et horum etiam mysteriorũ quaedam à principio suae creationis cognouerunt, quaedam vero postmodum secundum quod eorum officiis congruit, edocentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd de mysterio incarnationis Christi dupliciter contingit loqui. Vno modo in generali. Et sic omnibus reuelatum est à principio suae beatitudinis [c]. Cuius ratio est, quia hoc est quoddam generale principium, ad quod omnia eorum officia ordinantur. Omnes enim sunt administratorij spiritus, vt dicitur Heb. 1. In ministerium missi propter eos qui haereditatem capiunt salutis. Quod quidem fit per incarnationis mysterium. Vnde oportuit de hoc mysterio omnes à principio communiter edoceri. Alio modo possumus loqui de mysterio incarnationis quantum ad speciales conditiones. Et sic non omnes Angeli à principio de omnibus sunt edocti: imò quidam etiam superiores Angeli postmodum didicerunt, vt patet per autoritatem Diony. inductam [c].

¶Ad secundum dicendum, quod licet Angeli beati diuinam sapientiam contemplentur: nõ tamen eam comprehendunt [c]. Et ideo non oportet quòd cognoscant quicquid in ea latet.

¶Ad tertium dicendum, quòd quicquid Prophetae cognouerunt de mysterio gratiae per reuelationem diuinam, multo excellentius est Angelis reuelatum. Et licet Prophetis ea quae Deus facturus erat circa salutem humani generis, in generali reuelauerit: quaedam tamen specialia Apostoli circa hoc cognouerunt quae Prophetae non cognouerant, secundum illud Ephe. 3. potestis legentes intelligere prudentiam meam in mysterio Christi, quod aliis generationibus non est agnitum, sicut reuelatum est sanctis Apostolis eius. Inter ipsos etiã Prophetas posteriores cognouerũt quod priores non cognouerunt, secundum illud Psal. Super senes intellexi. Et Gregorius dicit quòd per successiones temporum creuit diuinae cognitionis augmentum.

QVAESTIO QVINQVAGESIMAOCTAVA de modo cognitionis Angelicae, in septem Articulos diuisa.

POST haec considerandum est de modo Angelicae cognitionis. ¶Et circa hoc q̃runtur septem. ¶Primo, vtrũ intellectus angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu. ¶Secundo, vtrum angelus possit simul intelligere multa. ¶Tertio, vtrum intelligat discurrendo. ¶Quarto, vtrum intelligat componendo & diuidẽdo. ¶Quinto, vtrũ in intellectu angeli possit esse falsitas. ¶Sexto, vtrum cognitio angeli possit dici matutina & vespertina. ¶Septimo, vtrum sit eadem cognitio matutina & vespertina, vel diuersae.

a ¶*Super Quaestionis quinquagesimaeseptimae Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶In corpore articuli vnam ponit distinctionem de cognitione, bimembrẽ. Et iuxta vtrũq; membrũ duabus conclusionibus respondet quaesito. Distinctio est. In angelis est duplex cognitio, scilicet naturalis, & haec est p essentias ipsorum, & per species innatas. Et supernaturalis, & beatifica: & haec cognitio est quam habent in verbo Dei. Prima autem conclusio est negatiua, scilicet angeli cognitione naturali non cognoscunt mysteria gratiae. Et probatur, quia ista ex sola Dei voluntate dependent. Et confirmatur ex hoc, quod non cognoscunt naturaliter cogitationes cordium. Et confirmatur tam vis quàm modus arguendi autoritate Apostoli primae ad Corin. 2.

Annot. ¶Circa hanc conclusionem, aduerte quod eadem est ratio quare cogitationes cordium, & quare mysteria gratiae sunt occulta: quia scilicet sunt extra ordinem rerum naturalium: quia scilicet ista soli voluntati sunt connexa diuinae: illa vero voluntati diuinae & cogitantis tantum. Et propterea apud ponentes intellectum angelicum moueri ab obiecto: qua ratione ponunt moueri ipsum à cogitationibus cordium iam positis in actu, eadem ratione ponunt moueri ipsum à mysterijs gratiae in actu positis: nisi aliunde impediantur virtute diuina. Et hoc expresse sentit Scotus in quarta distinctione decima, quaestione nona. Nec est opus aliter hic immorari: quoniam negando illud suppositum fundamentum eorum quod scilicet intellectus separatus sit mobilis ab obiecto, totũ eorũ aedificiũ ruit.

Commen. ¶Secunda conclusio est affirmatiua, habens tamen multas conditiones, scilicet angeli in verbo cognoscunt mysteria gratiae, non omnia tamen, neque aequaliter, neque simul. Conclusio ipsa probatur autoritate Apostoli primae ad Corint. 2. Nobis autem reuelauit, &c. Prima vero conclusio declaratur: quia superiores angeli plura & altiora mysteria cognoscunt ea ratione, quia perspicacius diuinã contemplantur sapientiam. Secunda vero conclusio: quia superiores de his mysterijs illuminant inferiores. Tertia autem, quia quaedam horum nouerunt à principio. Quaedam vero indies addiscunt, prout eorum congruit officiis.

2. di. 11. q. 2. ar. 4. & opusc. 26. & 3. lect. 3. d

329 ¶*Num Angeli beatifica cognitione cognoscant mysteria gratiae.*

Quaestio. ¶Circa hanc conclusionem dubium occurrit, quoniam non videtur verum quod Angeli cognitione beatifica cognoscant mysteria gratiae. Arguit enim Scotus in quarta distinctione decima, quęstione nona, in conclusione tertia, contra hoc sic. Beatus non distinguitur à non beato, nisi videndo obiectum beatificum vt sic, & ea quae in ipso includuntur vt sic: sed mysteria gratiae non clauduntur in obiecto beatifico vt sic: ergo. Minor patet, quia non spectat ad beatitudinem cognoscere gratiam conferri huic, vel illi, &c. arg. con. 51 91

¶Praeterea, arguo ego ad hominem sic apud Sanct. Thomam, Videre plura in diuina essentia infert à posteriori videre magis ipsam diuinam essentiam: vt patet ex quaestione decimasecunda. Et rursus apud ipsum & veritatem: actus beatificus ad minus angelorum quicquid sit de anima separata, nunquam intenditur essentialiter, ergo impossibile est angelos in verbo de nouo aliquid videre quod prius non videbant. Hoc enim alteram praedictarum propositionum destruit: quoniam si de nouo aliquid videt, ergo aut non magis videt verbum contra primam propositionem: aut magis videt cõtra secundam.

¶Ad hanc dubitationem breuiter dico, quod cognoscere aliquid in verbo, contingit dupliciter: vno modo formaliter, alio modo causaliter. Et dico quòd Sanctus Thomas non intendit Angelos quoscunque de nouo videre aliquid in verbo formaliter: sed tantum causaliter, id est ex diuinis illuminationibus, quae se habent ad visionem verbi sicut accidentia quaedam concomitantia, non simul, sed successiue iuxta successiuam dispositionem ipsorum secundum congruentiam ad officia sua exequenda. Cũ hoc tamen stat quòd quaedam mysteria gratiae Angeli omnes, vel aliqui in verbo formaliter videant ab initio beatitudinis suae. Nec tamen oportet haec pertinere ad obiectum beatificum, vt sic. Iam enim in quaestione decimasecunda declaratum est, quòd videre aliquid in verbo formaliter, contingit dupliciter, scilicet per se primo & secũdario. Et quòd ipse Deus tantũ videtur per se primo, creaturae autem secundario. Et propterea ipse solus beatus, iuxta illud August. qui autem te & illa nouit: non propter illa beatior, sed propter te solum beatus. Vnde ratio Scoti concludit quod gratis concedimus, imò quod edocemus, scilicet omne aliud à Deo non necessario pertinere ad obiectum beatitudinis, sed non infert esse impossibile in obiecto beatifico multa alia à Deo secundario, & quasi concomitanter videri eadem numero visione.

¶Super

a ¶*Super Quaestionis quinquagesimaeoctauae Articulum primum.*

Annot. IN titulo hoc solum aduertendum est, quòd hic est sermo de actu & potentia, vt sunt modi cognitionis angelicae, siue naturalis, siue supernaturalis.

Comment. ¶In corpore duas distinctiones ponit. Alteram de intelligere in potentia, scilicet essentiali, vel accidentali. Alteram de cognitione, naturali scilicet & supernaturali: & hac duplici, scilicet per reuelationem & per visionẽ verbi. Et examinat omnia membra huius secũdę distinctionis, applicando ea ad vtrũq; membrũ primae distinctiõis sigillatim. Et tria facit. Primo ponit & declarat mẽbra primae distinctionis ex tertio de anima. Secundo ostẽdit quomodo se habeat cognitio angelica ad potentiã essentialem. Tertio, quomodo se habeat ad potentiam accidentalem. Quo ad secundum duo dicit. Primũ est, q̃ angeli non sunt in potẽtia essentiali secundum cognitionẽ naturalẽ. Secũdũ est, q̃ angeli sunt in tali potentia secundũ cognitionem per reuelationẽ. Et probat vtrũq; ex proportionalitate inter angelos & corpora cœlestia secundũ potentiam ad esse permanens substantiale vel accidentale: & secundum potentiam ad illuminari. ¶Nota hic q̃ Scot. in 2. di. 9. q. vlti. iterum contra hanc rationẽ ex corporibus cęlestibus sumptam instat. Et quoniam obiectiones suae coincidunt cum superius recitatis, ideo eas omitto. ¶Quo ad tertiũ duo dicit, scilicet qd' angeli qui cognoscunt naturaliter, non actu omnia considerãt: & quod secundũ cognitionẽ in verbo semper actu cõsiderãt, quia beatitudo consistit in actu, illa autem est eorũ beatitudo.

361 ii. q. 50, arti. 5. cor. Et 2. con. cap. 95. Et 90. col. 3. Et veri. q. 8. ar. 5. Et ma. q. 16. artic. 5. cor. Et 6. cor. & 4. m.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum intellectus Angeli quandoque sit in potentia, quandoque in actu.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus angeli quandoque sit in potentia. Motus enim est actus existentis in potentia, vt dicitur 3. Phys. Sed mentes angelicae intelligendo mouentur, vt dicit Dionys. 4. capi. de diuin. nomi. Ergo mentes angelicae quandoque sunt in potentia. ¶Praeterea, Cum desiderium sit rei non habitae, possibilis tamen haberi: quicunque desiderat aliquid intelligere, est in potentia ad illud. Sed 1. Pet. 1. dicitur. In quem desiderant angeli prospicere. Ergo intellectus angeli quandoque est in potentia. ¶Praeterea, In lib. de causis dicitur, quòd intelligentia intelligit secundum modum suae substantiae. Sed substantia angeli habet aliquid de potentia permixtum: ergo quandoque intelligit in potentia.

SED CONTRA est quod Aug. dicit 2. super Gene. ad li. quòd angeli ex quo creati sunt in ipsa verbi aeternitate, sancta & pia contemplatione perfruuntur. Sed intellectus contemplans nõ est in potentia, sed in actu. Ergo intellectus angeli non est in potentia.

CONCLVSIO.

¶*Angeli quae naturaliter cognoscunt non semper sunt in actu considerantes, sed quo ad cognitionem in verbo semper sunt actu considerantes.*

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut Philosophus dicit in 3. de Anima, & in 8. Physi. intellectus dupliciter est in potentia. Vno modo sicut ante addiscere vel inuenire, id est antequàm habeat habitum scientiae. Alio modo dicitur esse in potentia, sicut cum iam habet habitũ scientiae, sed non considerat. Primo igitur modo intellectus angeli nunquam est in potentia respectu eorũ ad quae eius cognitio naturalis se extendere potest. Sicut enĩ corpora superiora, scilicet cęlestia non habent potentiã ad esse quae non sit completa per actũ, ita caelestes intellectus, scilicet angeli non habent aliquam intelligibilem potentiã quae non sit totaliter completa per species intelligibiles connaturales eis [c]. Sed quantum ad ea quae eis diuinitus reuelantur, nihil prohibet intellectus eorum esse in potẽtia, quia sic etiã corpora caelestia sunt in potentia quandoque vt illuminentur à sole. Secundo vero modo intellectus angeli potest esse in potentia ad ea quae cognoscit naturali cognitione. Non enim omnia quę naturali cognitione cognoscit, semper actu considerat: sed ad cognitionem verbi, & eorũ quae in verbo videt, nunquam hoc modo est in potentia, quia semper actu intuetur verbũ, & ea quae in verbo videt. In hac enĩ visione eorũ beatitudo consistit. Beatitudo autẽ non consistit in habitu, sed in actu, vt dicit Philosophus in primo Ethicorum cap. 2.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quod motus ibi non sumitur secundũ quod est act' imperfecti, id est existentis in potentia, seu secundum quod est actus perfecti, id est existentis in actu. Sic enim intelligere & sentire dicuntur motus, vt dicitur in tertio de Anima.

¶Ad secundum dicendum, quod desiderium illud angelorum non excludit rem desideratam, sed eius fastidium. Vel dicuntur desiderare Dei visionem quantum ad nouas reuelationes, quas pro opportunitate negotiorum à Deo recipiunt.

¶Ad tertium dicendum, quod in substantia Angeli non est aliqua potentia denudata ab actu. Et similiter nec intellectus Angeli sic est in potentia quod sit absque actu.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum Angelus simul possit multa intelligere.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Angelus non possit simul multa intelligere. Dicit enim Philosophus secũdo Topico. quod contingit multa scire, sed vnum tantum intelligere. ¶Praeterea, Nihil intelligitur nisi secundum quod intellectus formatur per speciem intelligibilem: sicut corpus formatur per figuram. Sed vnum corpus non potest formari diuersis figuris. Ergo vnus intellectus non potest simul intelligere diuersa intelligibilia. ¶Praeterea, Intelligere est motus quidam. Nullus autem motus terminatur ad diuersos terminos. Ergo non contingit simul multa intelligere.

¶SED CONTRA est quod dicit Augusti. 4. super Gene. ad lit. Potentia spiritualis mentis angelicae cuncta quae voluerit, facillime simul comprehendit.

CONCLVSIO.

¶*Cognoscunt Angeli omnia simul in verbo, & quaecunque & per vnam speciem repraesentari possunt: non possunt autem simul omnia cognoscere quae per diuersas species innatas repraesentantur.*

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut ad vnitatem motus requiritur vnitas termini, ita ad vnitatem operationis requiritur vnitas obiecti. Contingit autem aliqua accipi vt plura, & vt vnum: sicut partes alicuius continui. Si enim vnaquaeque per se accipiatur, plures sunt. Vnde & non vna operatione, nec simul accipiuntur per sensum & intellectum. Alio modo accipiuntur secundum quod sunt vnum in toto. Et sic simul vna operatione cognoscuntur [c], tam per sensum quàm per intellectum, dum totum continuum consideratur, vt dicitur in 3. de Anima. Et sic etiam intellectus noster simul intelligit subiectum & praedicatũ, prout sunt partes vnius propositionis, & duo cõparata secundũ quod cõueniunt

292 infr. q. 85. & art. 4. 2. dist. 3. q. 3. ar. 4. Et 3. dist. 14. ar. 2. q. 4. & 11. con. cap. 55. Et veri. q. 8. ar. 14. & quol. 7. q. 1. artic. 2.

a ¶*Super Quaestionis quinquagesimaeoctauae Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶In corpore respondet quaesito tribus cõclusionibus. Prima est angeli in verbo cognoscunt oĩa simul. Secũda est, angeli possunt naturali cognitione oĩa ea simul cognoscere quae per vnam speciem repraesentãtur. Tertia est, angeli nõ possunt simul cognoscere naturaliter ea quę per diuersas spẽs innatas eis repraesentãtur. Probantur autem hae oẽs conclusiones eodẽ medio sic. Multa non vt multa, sed vt vnum intelligibile possunt vna operatione & simul intelligi. Sed repraesentata per vnã speciem habent rationẽ vnius intelligibilis. Repraesentata vero per plures habent rationẽ pluriũ intelligibiliũ. ergo. Tunc vltra, cognitio in verbo est per vnã speciem tantũ, essentiã scilicet diuinã: igitur. Et cõfirmatur haec cõclusio prima autoritate Aug. Maior primo probatur, quo ad primã partẽ ex hoc qd' vnius operationis debet esse vnum obiectũ, quẽadmodũ vnius motus vnus terminus. Secũdo declaratur quo ad distinctionẽ quã praesupponit, scilicet quod multa possunt dupliciter cõparari ad virtutẽ perceptiuã, scilicet vt multa vt & vnũ, & hoc in sensu respectu partiũ cõtinui: & intellectu nostro respectu partiũ propositionis. Et vniuersaliter respectu extremũ cuiuscunque cõparationis. Et declaratur simul veritas totius maioris assumptae ex sensu & intellectu nostro. Minor vero probatur sic. esse intelligibile conuenit repraesentatis per speciem intelligibilem, quia vnumquodque est intelligibile in actu, secũdum quod eius similitudo est in intellectu. ergo esse vnum intelligibile conuenit eisdem per vnitatem speciei intelligibilis. & tenet sequela: quia in omni genere ex eodem res habet esse & vnitatem.

218 288

¶Circa hunc processum occurrunt duo dubia. Primũ est: quia hic non distinguitur inter simul cognoscere, & vna operatione cognoscere, cũm tamen haec multum inter se differant, cũm experiamur simul nos percipere sonum & colorẽ, & tamẽ non vna operatiõe, & breuiter per se nota est eorũ diuersitas. Quod aũt hic cõfundãtur, patet ex eo, qd' cõclusio & q̃ de simultate [illegible] loquitur. Probatio aũt maioris de vnitate operatiõis sermonẽ facit, & sic p̃cessus videt̃ esse null'. ¶Secundũ dubiũ est circa probationẽ minoris. Q̃m illa propositio, Vnũquodq; est intelligibile in actu secundũ quod eius similitudo est in intellectu: habet locũ tantũ in his sensibilibus quae secundũ se sunt intelligibilia in potentia & non separatis à materia, quę secundũ se sunt actu intelligibilia, vt manifestum est. Et consequẽter ista rõ non erit nisi probatio particularis, scilicet quod sensibilia repraesentata p vnã speciẽ, sunt vnũ intelligibile, & per diuersas diuersa: & non est ratio vniuersalis de omnib' repsentatis, quod tamen erat probandum. ¶Circa vltimã cõclusionem dubiũ ex duplici capite occurrit. Primo ex eo quod angelus apud S. T. potest simul p tres species intelligere, scilicet per essentiã diuinã, per essentiam propriã & per aliquã speciẽ innatã: alioquin cum semper intelligant Deũ & se, nunquam possent intelligere aliud: non videtur igitur stare quod hic dicitur. Secũdo ex eo, quod angel' cognoscit, & ponit differentiam inter cognita per diuersas species, puta inter animal & lapidem: ergo simul cognoscet per diuersas species, & tenet sequela ex doctrina secũdi de anima, in cap. de sensu cõmuni. Et augetur difficultas ex hoc capite: quia non videtur valere processus factus ad concludẽdam hanc conclusionem; eo quod stat aliqua cognosci vt vnum intelligibile pro quanto cognoscuntur vt comparata adinuicem secundum diuersitatem: & tamen per diuersas species.

¶Circa primã & vltimã conclusionẽ dubiũ pulchrũ occurrit sic. Angelus potest omnia simul intelligere per vnã speciem: ergo potest omnia quorũ species habet simul intelligere. Antecedens est prima cõclusio: cõsequens vero est oppositũ vltimae. consequẽtia autẽ probatur sic. Angelus simul nouit se & omnes suas perfectiões. Sed inter suas perfectiões est esse intelligibilia: imò haec est magna essentiae angelicae perfectio, quod sit ipsa & alia tali modo: ergo simul intuetur se esse tale ens quidditatiue, & talia entia intentionaliter. Sed hoc est nosse omnia repręsentata per species quae sunt illa esse intẽtionalia: ergo angelus simul & vno actu oĩa nouit quorũ spẽs habet. ¶Ad euidẽtiã harũ difficultatũ sciendũ est, species p quas intelligit angelus, non esse eiusdẽ rationis. Nã quaedã inter se eiusdẽ ordinis: quaedã vero se habẽt adinuicẽ ordine quodã, quemadmodũ etiã in naturalibus. Quaedam formae existẽtes in materia sunt eiusdẽ ordinis inter se: vt forma leonis, & bouis, & similes. Quaedam vero ordine quodã se habẽt, vt vegetatiuũ & sensitiuũ. Nec intẽdo p hoc exemplũ aliud insinuare nisi ordinẽ inter quasdã species intelligibiles in angelo. Habẽt aũt inter se ordinẽ species illae quae se excedũt in repraesentãdo idẽ, quãuis diuersimode, & tales sunt essentia diuina quae cũ nulla specie ponit in numerũ: quia est omniũ perfectissimũ repraesentatiuũ: & essentia propria ipsius angeli, cũ qua nulla eius species ponit in numerũ: quia ipsa essentia est omniũ à se intelligibiliũ species, imperfecta tñ. Et per superadditã intelligibilẽ speciẽ perficitur, & determinatur quodammodo vt sit distincte repraesentans talia, puta animalia. Species vero illae eiusdem inter se ordinis, sunt quae disparatae inter se sunt in repraesentando: quales sunt omnes species inditae singulis angelis. Rursus species istae disparatae dupliciter accipi possunt, scilicet vt extrema sunt in repraesentando relationes alicui' & absolute. His aũt statibus dicitur quod quanuis aliud sit simul intelli-

intelligere, & aliud sit vna operatione intelligere. In proposito tamen eadem est difficultas de simultate & vnitate, & notius est propositum de vnitate. Eadem enim est difficultas, quia totaliter diuersa intelligibilia vt sic absolute: & repugnat simul intelligi & vna operatione intelligi, quemadmodum repugnat dici, vt & in quarto metaphysi. tex. 10. dicitur, quod qui vnum non intelligit, nihil intelligit: & in tertio de Anima, contingit multa scire, vnum autem intelligere. Notius autem est, quod vni operationi vnum debetur obiectum, quam pluribus eiusdem potentiæ simul: quamuis & hoc sit verum. Et ideo S.Th. vtrunque explicauit, & probando à notiori tradidit disciplinam, Et per hæc patet responsio ad primum dubium. Et ad vltimum, quod est contra vltimam conclusionem, fatemur enim quod angelus potest simul per plures species intelligibiles ordinem inter se habentes intelligere: quoniam intelligibile earum non est totaliter diuersum. Sed quemadmodum species excedit & continet speciem quodammodo vt totam partem: ita intelligibile vnius se habet ad intelligibile alterius. Et similiter discernere inter intelligibilia disparatarum specierum, est vnum intelligere: & non per diuersas species absolute: sed per diuersas species, vt ad vnum relatiuum intelligibile coeunt. Nec propterea insufficiens aut falsus fuit processus, quo vnitas intelligibilis ex vnitate speciei adæquate declarata est. Quoniam quid regulariter exigat vnitas intelligibilis, tractabatur & tractari debet. Exceptio enim hæc nota est, & ideo nihil officit vniuersali regulæ, quæ traditur & tradenda est de cognoscibili absolute. Et similiter de speciebus disparatis absolute sumptis. Respectiua nanque constat vtrunq; exigere extremum: Vnde & in q. de verita. q. 8. artic. 14. ad primum in contrarium dicit. S.Tho. quod nihil prohibet multa vt vnum simul intelligi, vel per vnam formam.

86 64 427 293 3. con. cap. 44. & 9. & i veri. q. 8. artic. 1. & q. 24. artic. 3.

¶ Ad secundam autem dubitationem dicitur quod aliud est esse intelligibile actu, & aliud esse intelligibile actu huic intellectui. Et quod licet res immateriales & materiales in hoc inter se differant, quod illæ sunt intelligibiles actu in seipsis: istæ vero intelligibiles in potentia secundum seipsas. In hoc tamen conueniunt, quod huic aut illi intellectui intelligibiles actu non sunt, nisi secundum quod sunt in hoc aut illo intellectu. Supponimus autem supradictis, quod sunt in hoc aut illo, nonnisi per similitudinem. Et ideo sequitur, quod esse intelligibile huic intellectui, sortitur vnaquæq; res per hoc quod est in illo intellectu secundum speciem: & hoc modo intelligendus est hic S Th.

¶ Ad dubium vltimo contra primam & tertiam conclusionem motum respondetur, quod intelligibilia repræsentata per species, dupliciter possunt intelligi. Vno modo absolute. Alio modo vt sunt aliquid intelligentis seu intellectus, puta perfectio. Primo modo non simul intelliguntur, sed secundo. Nec hoc est contra determinata. Sed hæc responsio patitur difficultatem. Quia quum commune sit omni substantiæ separatæ intelligere alia à se per modum substantiæ suæ, nulla intelligentiæ cognoscit aliquid aliud à se, nisi secundum quod ipsa est illud. Et sic Gabrielem cognoscere lapidem absolute, est cognoscere lapidem, vt est in Gabriele, aut seipsum Gabrielem secundum quod est lapis quod idem est. Non enim plus cognoscit de lapide, quàm ipse Gabriel sit intentionaliter. Ad hoc dicitur, quod responsio est bona, & quod istæ duæ cognitiones differunt sicut visio partium in toto, & visio partium seorsum. Quamuis enim idem videatur vtraq; visione, aliquid tamen impedit visionem partis seorsum, quod non impedit visionem eius in toto. Et rursus acutius videtur pars seorsum, quam in toto: vt patet quum video totam domum; & quum distincte applicare volo visionem ad discernendum singulas partes eius. Prius enim omnes partes simul in toto video. Sed quum distincte singula perspicio, ab illis partibus visionem intentio animæ ad vnam dedita subtrahit. Ita proportionaliter contingit in angelo, quod quamuis primo omnia simul in se vt toto quodam videat, si tamen singula distincte secundum seipsa absolute perspicaciter intueri vult, dum vni attendit alterum negligit. quia non potest finita vis simul esse in actu perfecto secundum duo esse eiusdem generis & ordinis, &c.

in vna comparatione. Ex quo patet quod multa secundum quod sunt distincta, non possunt simul intelligi, sed secundum quod vniuntur in vno intelligibili, sic simul intelliguntur. Vnumquodque autem est intelligibile in actu secundum quod eius similitudo est in intellectu. Quæcunque igitur per vnam speciem intelligibilem cognosci possunt, cognoscuntur vt vnum intelligibile. Et ideo simul cognoscuntur. Quæ vero per diuersas species intelligibiles cognoscuntur, vt diuersa intelligibilia capiuntur [c]. Angeli igitur ea cognitione qua cognoscunt res per verbum, omnia cognoscunt vna intelligibili specie, quæ est essentia diuina. Et ideo quantum ad talem cognitionem omnia simul cognoscunt: sicut & in patria non erunt volubiles nostræ cogitationes ab alijs in alia euntes atque redeuntes, sed omnem scientiam nostram simul vno conspectu videbimus, vt Aug. dicit in 15. de Trin. cap. 16. Ea vero cognitione qua cognoscunt res per species innatas, omnia illa simul possunt intelligere quæ vna specie cognoscuntur: non autem illa quæ diuersis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intelligere multa vt vnum, est quodammodo vnum intelligere.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus formatur per intelligibilem speciem, quam apud se habet. Et ideo sic potest vna specie intelligibili multa simul intelligibilia intueri, sicut vnum corpus per vnam figuram potest simul multis corporibus assimilari.

¶ Ad tertium dicendum sicut ad primum.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angelus cognoscat discurrendo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod angelus cognoscat discurrendo. Discursus enim intellectus attenditur secundum hoc quod vnum per aliud cognoscitur. Sed angeli cognoscunt vnum per aliud. Cognoscunt enim creaturas per verbum. Ergo intellectus angeli cognoscit discurrendo.

¶ Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest & virtus superior. Sed intellectus humanus potest syllogizare & in effectibus causas cognoscere, secundum quæ discursus attenditur. Ergo intellectus angeli, qui superior est ordine naturæ, multo magis hoc potest.

¶ Præterea, Isidorus dicit, quod dæmones per experientiam multa cognoscunt. Sed experimentalis cognitio est discursiua. Ex multis enim memorijs fit vnum experimentum: & ex multis experimentis fit vnum vniuersale: vt dicit in fin. Posteriorum, & in principio met. Ergo cognitio angelorum est discursiua.

¶ SED CONTRA est quod Dion. dicit 7. capi. de diui. nomi. quod angeli non congregant diuinam cognitionem à sermonibus diffusis, neque ab alio communi ad ista specialia simul agi ntu.

CONCLVSIO.

¶ *Angeli quæcunque cognoscunt, sine discursu apprehendunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut sæpius dictum est, angeli illum gradum tenent in substantijs spiritualibus, quem corpora cælestia in substantijs corporeis [c]. Nam & cælestes mentes à Diony. dicuntur. Est autem hæc differentia inter cælestia & terrena corpora, quod corpora terrena per mutationem & motum adipiscuntur suam vltimam perfectionem: corpora vero cælestia statim ex ipsa sua natura suam vltimam perfectionem habent. Sic igitur & inferiores intellectus, scilicet hominum, per quendam motum & discursum intellectualis operationis perfectionem in cognitione veritatis adipiscuntur: dum scilicet ex vno cognito in aliud cognitum procedunt. Si autem statim in ipsa cognitione principij noti inspicerent quasi notas omnes conclusiones consequentes in eis, discursus locum non haberet. Et hoc est in angelis, quia statim in illis quæ primo naturaliter cognoscunt, inspiciunt omnia quæcunque in eis cognosci possunt [c]. Et ideo dicuntur intellectuales, quia etiam apud nos ea quæ statim naturaliter apprehenduntur, intelligi dicuntur. Vnde intellectus dicitur habitus primorum principiorum. Animæ vero humanæ, quæ veritatis notitiam per quendam discursum acquirunt [c], rationales vocantur. Quod quidem contingit ex debilitate intellectualis luminis in eis. Si enim haberent plenitudinem intellectualis luminis, sicut angeli, statim in primo aspectu principiorum totam virtutem eorum comprehenderent intuendo quicquid ex eis syllogizari posset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod discursus quendam motum nominat [c]. Omnis autem motus est de vno priori in aliud posterius. Vnde discursiua cognitio attenditur secundum quod ex aliquo prius noto deuenitur in cognitionem alterius posterius noti, quod prius erat ignotum. Si autem vno inspecto simul aliud inspiciatur, sicut in speculo inspicitur simul imago rei & res, non est propter hoc cognitio discursiua. Et hoc modo cognoscunt angeli res in verbo.

¶ Ad secundum dicendum, quod angeli syllogizare possunt tanquam syllogismum cognoscentes. Et in causis effectus vident, & in effectibus causas, non tamen ita quod cognitionem veritatis ignotæ acquirant syllogizando [c] ex causis in causata, & ex causatis in causas.

¶ Ad tertium dicendum, quod experientia in angelis & dæmonibus dicitur secundum quandam similitudinem [c], prout scilicet cognoscunt sensibilia præsentia, tamen absq; omni discursu.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimæoctauæ Articulum tertium.* Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli vnica est conclusio responsiua, Angeli veritatis contemplationem non assequuntur aliquo discursu: & dupliciter probata. primo ratione sic. Angeli inter substantias spirituales eum tenent locum, quem corpora cælestia inter substantias corporeas: ac per hoc differunt à substantijs spiritualibus inferioribus: proportionaliter: quemadmodum corpora cælestia à corporibus inferioribus. Sed inter hæc corpora tantum differt, vt inferiora per motum suas perfectiones vltimas acquirant: Superiora vero statim habent suas vltimas perfectiones. Et substantiæ spirituales inferiores, quales sunt animæ humanæ, per motum discursiuum perfectionem vltimam, quæ in veritatis contemplatione consistit, acquirunt: ergo relinquitur quod Angeli veritatis contemplationem complete statim absque discursu naturaliter habeant. Prima propositio autoritate Diony. firmatur. Aliæ vero quo ad corpora per se notæ sunt. Quo ad substantias vero spirituales, experimento in nobis patent. Deinde confirmatur conclusio ex differentia nominum conuenientium substantijs spiritualibus superioribus & inferioribus: quia scilicet illæ dicuntur intellectuales, istæ vero rationales. Et omnia clara sunt. 263 281 291 428 396 86

¶ Sed aduerte, quod in his declarationibus S. T. immiscet rationem fundantem, & proportionalitatem primæ rationis, & differentiam signi secundo loco adducti. Et est ratio perfecti & imperfecti luminis intellectualis. Ita quod quia superiores spiritus à nostris differunt penes perfectum & imperfectum lumen: & imperfectionis est ad videndam veritatem, discursu egere. Cuius signum est, quod si tantum haberet anima nostra luminis, quod visis principijs videret in eis quæ in eorum virtute continentur, non discurreret: relinquitur quod substantiæ illæ quæ in apprehenso aliquo obiecto apprehendunt quicquid virtualiter continetur, veritatem & principij, & conclusionis, absque discursiuo motu habeant.

¶ *Num aliquo pacto angelis conueniat discursus.* Quæstio.

¶ Circa prædicta occurrit primo Sco. in 2. distin. 7. q. 1. dicens, non esse probabile ab angelis negare omnem discursum: & remittit se ad proœmium primi, in illa quæ est, vtrum theologia sit scientia, vbi hanc rationem inuenio: directe quidem contra cognitionem in verbo: & consequenter omnes alias. Arguit ergo sic. Quidditas subiecti puta lineæ in quocunque lumine visa continet virtualiter veritates suarum passionum, est prius natura nota illis: ergo est earum causatiua in quocunq; intellectu ab illa passiuo, ergo erit discursus. Antecedens cum prima consequentia est euidens. Vltima vero probatur: quia ad rationem discursus non exigitur ordo temporis, sed ordo naturæ, & causalitatis, scilicet quod hoc sit prius naturaliter notum illo, & quod per hoc agnoscamus illud, quamuis simul tempore.

¶ Occurrit deinde Grego. de Arim. in 2. distin. 7. q. 5. dicens processum S. Th. super nulla ratione fundari, sed sola suasione de corporibus cælestibus: & quod conclusio deducit ad impossibile. Quoniam si angelus absque discursu cognoscit viso aliquo subiecto omnes eius passiones, sequitur quod aut habet simul infinitas intellectiones specie distinctas, aut vnam æquiualentem infinitis distinctis, quorum vtrunque est impossibile, quia esset infinitum ens: & tenet sequela, de passionibus numeri & figuræ, quæ sunt infinitæ sicut & species numerorum & figurarum.

¶ Ad hæc breuiter dicitur, & primo quod ratio Scot. quadrupliciter peccat. Quia idem supponit esse iudicium de recognita in se, & cognita in alio, quum tamen multum intersit. Secundo, quia supponit intellectum angelicum & beatum esse passiuum à re visa in alio: quum tamen & hoc sit falsum: et vniuersaliter intellectus angelicus non sit mobilis ab obiecto extrinseco. Tertio, quia discursus est effectus se tenens ex parte intellectus magis quàm obiecti: quoniam de omnino simplicissimo intellectus noster discurrit, puta Deo. Et ideo quantuncunq; obiectum in se habeat, vnde causet discursum, & intellectus sit mobilis ab obiecto, & illud cognoscatur in seipso: non sequitur hic effectus qui est discurrere, nisi in intellectu apto discurrere: & sic imperfecto, vt statim in quod quid est vi suo non penetret virtutem eius. Et tamen in argumento quasi tota causa sumitur ex parte obiecti. Quarto, quia ad rationem discursus non sufficit, quod veritas vnius causetur à veritate alterius: imò nec hoc requiritur, vt patet in discursu à posteriori, sed exigitur quod cognitio vnius causetur ex cognitione alterius in illo intellectu: quod locum habere non potest, quando vna & eadem cognitione cognoscitur vtrunque. quoniam idem non est secundum rem causa sui ipsius, & sic est in proposito. 396 279 294 c 284 291

¶ Ad Greg. vero dicitur, quod S.T. proportionalitatem angelorum ad corpora cælestia, super ratione fundauit perfecti & imperfecti luminis: et nihilominus autoritate Dio. eam fulsit, vt Arist. docuit in secundo cæli, in huiusmodi rebus tam occultis & arduis, satis dicitur quando rationabile aliquid dicitur. Præsertim quod hæc conclusio communis animi conceptio philosophorum videtur esse. Ea vero quæ arguens obiicit in oppositum, facile soluuntur à recolentibus, quod non inconuenit vnum indiuiduum superioris ordinis æquiualere infinitis inferioribus, etiam si specie distinguerentur, arctatis tamen ad certum aliquod genus. Et aduertentibus quod si essent infinitæ species coloris: lux nihilominus omnibus illis eminenter præstaret. Nec tamen esset ens infinitum: sicut nec illæ species constituerent ens infinitum: sed finitæ perfectionis in ratione entis, infinitæ vero secundum quid in ratione coloris. Et hoc dico non curando pro nunc, an angelus possit simul intelligere distincte omnes species figurarum & numerorum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli intelligant componendo & diuidendo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angeli intelligant componendo & diuidendo. Vbi enim est multitudo intellectuum, ibi est compositio intellectuum, vt dicitur in tertio de Anima. Sed in intellectu angeli est multitudo intellectuum: cum per diuersas species diuersa intelligat, & non omnia simul. Ergo in intellectu angeli est compositio & diuisio.

¶ Præterea, Plus distat negatio ab affirmatione, quàm quæcunque duæ naturæ oppositæ, quia prima distinctio est per affirmationem & negationem. Sed aliquas naturas distantes angelus non cognoscit per vnum, sed per diuersas species, vt ex dictis patet [c]. Ergo oportet quòd affirmationem & negationem cognoscat per diuersa. Et ita videtur quòd angelus intelligat componendo, & diuidendo.

¶ Præterea, Locutio est signum intellectus. Sed angeli hominibus loquentes proferunt affirmatiuas & negatiuas enunciationes (quæ sunt signa compositionis & diuisionis in intellectu vt ex multis locis sacræ scripturæ apparet. Ergo videtur quòd angelus intelligat componendo & diuidendo.

¶ SED CONTRA est quod Dionys. dicit 7. cap. de diui. nomi. quòd virtus intellectualis angelorum resplendet perspicaci diuinorum intellectuum simplicitate, sed simplex intelligentia est sine compositione & diuisione, vt dicitur in tertio de Anima. Ergo angelus intelligit sine compositione & diuisione.

CONCLVSIO.

a ¶ *Angeli non cognoscunt cõponendo & diuidẽdo.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut in intellectu ratiocinante comparatur conclusio ad principium, ita in intellectu componente & diuidente comparatur prædicatum ad subiectum. Si enim intellectus noster statim in ipso principio videret conclusionis virtutem, nunquam intelligeret discurrendo vel ratiocinando [c]. Similiter si intellectus statim in apprehensione quidditatis subiecti haberet notitiam de omnibus quæ possunt attribui subiecto vel remoueri ab eo, nunquam intelligeret componendo & diuidendo, sed solum intelligendo quod quid est. Sic igitur patet quod ex eodem prouenit quod intellectus noster intelligit discurrendo & componendo & diuidendo, ex hoc scilicet quod non statim in prima apprehensione alicuius primi apprehensi potest inspicere quicquid in eo virtute continetur. Quod contingit ex debilitate luminis intellectualis in nobis, sicut dictum est [c]. Vnde cum in angelo sit lumen intellectuale perfectum, cum sit speculum purum & clarissimum, vt dicit Dionysius quarto capite, de Diui. Nomi. relinquitur quod Angelus sicut non intelligit ratiocinando, ita non intelligit componendo & diuidendo. Nihilominus tamen compositionem & diuisionem enuntiationum intelligit, sicut & ratiocinationem syllogismorum. Intelligit enim composita simpliciter, & mobilia immobiliter, & materialia immaterialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod non qualiscunque multitudo intellectuum compositionem causat, sed multitudo illorum intellectuum, quorum vnum attribuitur alteri, vel remouetur ab altero. Angelus autem intelligendo quidditatem alicuius rei, simul intelligit quicquid ei attribui potest, vel remoueri ab ea. Vnde intelligendo quod quid est, intelligit quicquid nos intelligere possumus & componendo & diuidendo, per vnum suum simplex intellectum.

¶ Ad secundũ dicendum, quod diuersæ quid-

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum quartum.* Comment.

Titulus clarus est.

¶ In corpere duo facit. Primo respondet quæsito vna conclusione negatiua. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni. Conclusio est talis, angeli non cognoscunt componendo & diuidendo. Probatur sic. Intellectus in prima apprehensione alicuius primi apprehensi obiecti cognoscens statim quæcunque, possent illi attribui: intelligit non componendo nec diuidendo. Intellectus angelicus est huiusmodi: ergo, & cęt. Maior probatur & declaratur. Declaratur quidem ex proportionali similitudine, inter principium & conclusionem in ordine ad discursum ex vna parte: & subiectum & prædicatum ex altera parte in ordine ad compositionem & diuisionem, vtrobique enim eadem est necessitatis ratio, quia scilicet primo apprehenso non inspicitur quod in eius potentia latet. Probatur autem ex inserto in hac proportionalitate medio, scilicet quòd sublata causa aufertur effectus, iuxta illud primi posteriorum, si affirmatio est causa affirmationis, sed propria ratio necessitatis ad intelligendum tam componendo quàm discurrendo, est in simplici apprehensione obiecti non intueri alia: igitur intellectus statim in primo apprehenso cætera videns, nec discursu, nec compositione eget. Minor vero probatur sic, quod conuenit intellectui nostro ex defectu intellectualis luminis, non est attribuendum intellectui angelico, in quo est lumen intellectuale perfectum, quod probatur per Dio. Sed in primo apprehenso non inspicere annexa, prouenit in nobis ex defectu intellectualis luminis, vt de se patet. ergo. Deinde explicat quomodo angelus intelligat enuntiationes: & breuiter dicit, quòd quia intelligit mobilia immobiliter, & composita simpliciter, & c. ideo intelligit & compositionem non componendo, & discursum non discurrendo. Quod est dicere, quòd compositio, & diuisio, & similiter discursus in actu exercito, puta, animal rationale est risibile, Sortes est animal rationale, &c. comparatur ad intellectum angelicum, vt res visa tantum, & non vt modus videndi: ad nostrum vero, vtroque modo.

¶ *Quænam præcisa compositionis & diuisionis causa sit.*

¶ Cica maiorem adductæ rationis, dubium occurrit: quoniam insufficiens videtur. Ex eo quod causa illa non est vniuersalis causa componendi & diuidendi, sed particularis. Est enim causa quare non opus sit compositione & diuisione in cognoscendis his quæ per se insunt vel absunt subiecto. Non autem in his quæ sunt per accidens, & casualibus seu fortuitis. Quod dupliciter probatur. Primo quia non ex defectu luminis prouenit, quod aliquo subiecto cognito, non videantur ea quæ sunt per accidens vel saltem casualia. Quoniam quantuncunque perfecte cognoscatur subiectum aliquod, nunquam ex eo videbitur accidentalis coniunctio, & maxime fortuita. Tum quia sequendo proportionalitatem San. Tho. illa prædicata cognoscuntur in subiecto viso, quæ se habent ad subiectum vt conclusio ad principium: hæc autem constat, non omnia, sed illa tantum esse, quæ virtualiter clauduntur in subiecto: quemadmodum conclusio in principijs, qualia non sunt accidentalia & fortuita. Et confirmatur, quia alioquin quilibet effectus haberet aliquam per se causam, contra Aristoteles 6. metaphysi. & secundo physicorum. 93 293

¶ *Num ex eo quod discursus & compositio & diuisio humano intellectui ex imperfectione conueniunt, ex hoc ab intellectu Angelico excludantur.* Quæstio.

¶ Circa minorem eiusdem rationis, dubium occurrit. Quia non valet consequentia hæc puta componere, & diuidere, seu discurrere conuenit intellectui nostro ex imperfectione: ergo opposita perfectio conuenit intellectui Angelico: quum possit quispiam dicere, quod illa imperfectio communis est intellectui nostro & Angelico: quoniam constat intellectum Angelicum non excludere omnem imperfectionem, & sic cum ista ratio super hac consequentia fundetur, inefficax videtur.

¶ Ad euidentiam primæ dubitationis sciendum est primo, quod aliqua plura simplici & vno intuitu simul videri contingit tripliciter. Primo vno cum alio: vt si simul videantur albedo & rubedo, & quæcunq; duo vel disparata. Secundo vnum cum & in alio, vt quodcunque accidens & vniuersaliter prædicatum in subiecto. Tertio, cũ in & ex alio, vt passio propria, & vniuersaliter effectus quandoque cognoscitur cum causa, in causa, & ex causa. Sciendum est secundo, quod quamuis quodcunque modo simul plura absolute cognoscere simplici intuitu, attestetur perfectioni cognoscentis: differt tamen primus modus ab alijs in hoc, quod intelligere intuendo vnum cum alio prouenit ex perfectione intellectus absolute. Intelligere vero intuendo vnum in alio prouenit non solum ex perfectione intellectus absolute: sed ex perfectione intellectus vt attingentis primum obiectum, id est in quo seu ex quo aliud cognoscitur. Tum quia ex hoc quod magis penetrat intellectus causam, aut subiectum cognitum prouenit simul intueri quæ in eis aut ex eis fiunt & sunt, quia quanto magis aliquid cognoscitur, tanto virtus seu potentia eius magis penetratur. Nam ex penetratione potentiæ sciuntur ea ad quæ se extendit proportionaliter, id est, quod ex penetratione potentiæ secundum esse quidditatiuum quidditatiue quoque sciuntur ea ad quæ se extendit. Ex penetratione vero potentiæ secundum esse existentiæ & indiuiduale cum annexis conditionibus, cognoscuntur ad ea quæ se extendunt secundum existentiam, quando tamen sunt. Tum quia ad perfectiorem cognitionem alicuius obiecti spectat, non solum potentiam, sed etiam omnia ad ipsum quomodolibet pertinentia cognoscere, & consequenter ad perfectiorem cognitionem naturalem alicuius obiecti spectat cognoscere omnia infra latitudinem naturalium quomodolibet pertinentia ad obiectum illud. His stantibus ad obiectiones in oppositum respondetur. Et ad primam dicitur, quod ratio assignata contra necessitatem compositionis & diuisionis, & discursus est ratio vniuersalis & non particularis. Et quum dicitur, quod non est ex defectu luminis, sed ex naturis cognoscibilium patere obiectum & latere contingens, vel casuale: negatur hoc vniuersaliter de lumine intellectuali loquendo & casualibus aut contingentibus naturalibus. Quoniam ex modicitate luminis intellectualis prouenit, quod viso Sorte qui actualiter inuenitur à debitore in foro: non simul videatur inuentio à debitore iam illi coniuncta, sed oporteat componendo propositionem formare, quæ feratur in Sortem vt inuentum à debitore.

¶ Ad sec.

¶ Ad secundā vero obiectionē dicitur, quod proportio inter subiectum & praedicatum, & principiū & conclusionē, attēditur in proposito, secundū potentiā, nō secundū virtualē continentiā. Virtus enī principiū actiuū seu operatiuū nominat. Potētia aūt cōmune nomē est etiā ad potentiā passiuā ad esse. Ita quod similitudo proportionalis cōsistit in potētialiter continere per se, vel per accidēs, & quomodolibet: infra latitudinē tamē (vt dictū est) naturaliū. Vel cōsistit quod sicut se habet discursus ad cōtinētiā virtualē cōclusionū in principijs, ita se habet cōpositio & diuisio ad continentiā potentialē praedicatorum in subiecto. Et hoc magis consonat literae virtutis nomē exprimētis in principio, potētiae aūt in subiecto: dum dicit, quaecunq; possunt attribui subiecto. Quod autem praedicata omnia potētialiter saltem cōtineantur in subiecto, inductiue patet. Quū spectantia ad materiā naturalē actu vel virtute clauduntur in eo, vt essentia & passiones. Spectantia vero ad materiā contingentē (quāuis infinita sint in potentia, quae tamen actu quāque inerūt aliqui) finita & certa sunt quū sunt. Ac per hoc potentia iam reducta ad actū cōtineri in illius potētia manifestat. Spectātia vero ad materiā remotā, dubiū non est virtualiter claudi in subiecto. Quū negationes repugnantium ex affirmatione subiecti necessario cōsequuntur. Et per hoc patet quod non oportet causalib9 dare causam, p se ex hoc quod ponūtur cognosci cū subiecto, & pertinere ad perfectiorē eius cognitionē: sequeretur enim hoc, si poneremus casuale antequā esset, pertinere ad perfectiorē cognitionem suae causae, non autē postquā est. Quoniā quēadmodū esse eius iam determinatum cōpositionē facit cū eo in quo est in rerum natura: & illius quoddā esse est, quāuis accidētale absq; hoc quod habeat per se causam: sic & intellectus si perfecte cognoscit subiectum illud: oē ens esse intuetur, qd' actu aliter habet, absq; pleitate coniūctionis illorū.

295 1.di.11.q.2.artic.5. 5.m.& veri.q.8.ar.14.6.m.et mal.q 16. arti.5.cor.

¶ Ad dubitationem vero contra minorē dicitur, quod defectus intellectus est duplex. Quidam communis omni intellectui creato, & quidam specialis & ꝓprius intellectui nostro. Communis quidem est, quod virtus ipsa intellectiua potentialitatis aliquid habet admixtum. Et quod modus cognoscendi sit per speciem superadditam, & per plures actus intelligendi. Proprius vero est intelligere per conuersionē ad phantasmata, esse in potētia, & alia huiusmodi. Nec est dubiū quod id quod conuenit intellectui nostro ex imperfectione communi, conuenit etiam angelo: sed consequentia illa tenet in his quae conueniunt intellectui nostro ex imperfectione propria: quoniam perfectiones oppositae ponuntur in angelis: Quod autem componere & diuidere, & similiter discurrere ex imperfectiōe propria nostri intellectus prouenit: S.Tho. hic supponit. & facile ex eius etiam dictis declaratur. Existentibus enim duobus modi cognoscendi, scilicet simplici intuitu, & per appositionem quandam: & vtroque conueniente intellectui nostro, & tam discursu quàm compositione & diuisione importante modum cognoscendi per appositionem quandam, quum constet perfectiorem modum cognoscendi esse per simplicem intuitum: & quod in nobis hic modus cognoscendi parū participatur in nostri supremo in prima operatione intellectus: & vtrunque ac similitudinarie in principio secundae, id est in cognitione principiorum: & iam stabilium sit à Dio. in 7. de di. no. quod supremum infimi attingit infimum supremi, euidenter sequitur quod modus cognoscendi componendo & diuidendo ex propria nostri imperfectione intellectus prouenit: cui ex aliquali superiorum participatione, communicatur quod deguster experiendo modum intelligenda per simplicem intuitum.

ditates rerum minus differunt quantum ad rationem existendi, quam affirmatio & negatio: tamen quantum ad rationem cognoscendi affirmatio & negatio magis conueniunt: quia statim per hoc quod cognoscitur veritas affirmationis, cognoscitur falsitas negationis oppositae.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc quod angeli loquuntur enuntiationes affirmatiuas & negatiuas, manifestat quod angeli cognoscunt compositionem & diuisionem, non autem quod cognoscant componendo & diuidendo, sed simpliciter cognoscendo quod quid est.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum in intellectu angeli possit esse falsitas.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod in intellectu angeli possit esse falsitas. Proteruitas enim ad falsitatem pertinet. Sed in daemonibus est phantasia proterua, vt dicit Dioy. 4. ca. de diui. nomi. Ergo videtur quod in angelorum intellectu possit esse falsitas.

¶ Praeterea, Nescientia est causa falsae aestimationis. Sed in angelis potest esse nescientia, vt Diony. dicit 6. capi. Ecclesia. Hierar. Ergo videtur quod in eis possit esse falsitas.

¶ Praeterea, Omne quod cadit à veritate sapientiae, & habet rationem deprauatam, habet falsitatem vel errorem in suo intellectu. Sed hoc Diony. dicit de daemonibus 7. cap. de diui. nomi. Ergo videntur quod in intellectu angelorum possit esse falsitas.

¶ SED CONTRA, Philosophus dicit tertio de Anima, quod intellectus semper verus est. Augusti. etiam dicit in lib. 83. quaest. quod nihil intelligitur nisi verum. Sed angeli non cognoscunt aliquid nisi intelligendo. Ergo in angeli cognitione non potest esse deceptio & falsitas.

CONCLVSIO.

¶ *Non est aliqua in intellectu angelico falsitas per se, sed per accidens, cum quicquid attingant prima operatione intellectus cognoscant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd huius quaestionis veritas aliquatenus ex praemissa dependet. Dictum est [c] enim quòd angelus non intelligit componendo & diuidendo, sed intelligendo quod quid est. Intellectus autem circa quod quid est, semper verus est, sicut & sensus circa proprium obiectum [e], vt dicitur in tertio de Anima. Sed per accidens in nobis accidit deceptio & falsitas intelligendo quod quid est, scilicet secundum rationem alicuius compositionis: vel cum diffinitionem vnius rei accipimus vt diffinitionem alterius, vel cum partes diffinitionis sibi non cohaerent. Sicut si accipiatur pro diffinitione alicuius rei animal quadrupes volatile. Nullum enim animal tale est. Et hoc quidem accidit in compositis, quorū diffinitio ex diuersis sumitur: quorum vnum est materiale ad aliud. Sed intelligendo quidditates simplices, vt dicitur in nono metaphysi. non est falsitas: quia vel totaliter non attinguntur & nihil intelligimus de eis, vel cognoscuntur vt sunt. Sic igitur per se non potest esse falsitas aut error aut deceptio in intellectu alicuius angeli. Sed per accidens contingit, alio tamen modo quàm in nobis. Nam componendo & diuidendo quandoque ad intellectum quidditatis peruenimus, sicut cum diuidendo & demonstrando diffinitionem inuestigamus. Quod quidem in angelis non contingit [e]: sed per quod quid est rei cognoscunt omnes enuntiationes ad illam rē pertinētes. Manifestum est autem, quòd quidditas rei potest esse principium cognoscendi respectu eorum quae naturaliter conueniunt rei, vel ab ea remouentur: non autem eorum quae à supernaturali Dei ordinatione dependent. Angeli igitur boni habentes rectam voluntatem per cognitionem quidditatis rei, nō iudicant de his quae supernaturaliter ad rem pertinent, nisi salua ordinatione diuina. Vnde in eis non potest esse falsitas aut error. Daemones vero per voluntatem peruersam subducentes intellectum à diuina sapientia absolute interdum de rebus iudicant secundum naturalem conditionem. Et in his quae naturaliter ad rem pertinent, non decipiuntur. Sed decipi possunt quantum ad ea quae supernaturalia sunt. Sicut si considerans hominem mortuum, iudicet eum non resurrecturum. Et si videns hominem Christum, iudicet eum non esse Deum. ¶ Et per hoc patet responsio ad ea quae vtrinque obijciuntur. Nam proteruitas daemonum est secundum quod non subduntur diuinae sapientiae [e]. Nescientia autem est in angelis non respectu naturalium cognoscibilium, sed supernaturalium. Patet etiam, quòd intellectus eius quod quid est, semper est verus: nisi per accidens secundum quod indebite ordinatur ad aliquam compositionem, vel diuisionem.

a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimaeoctauae Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore articuli respondet quaesito vnica conclusione, habenti quatuor partes, scilicet in intellectu angelico non potest esse falsitas per se, sed per accidens: non quo ad naturalia, sed quo ad supernaturalia. Et probatur conclusio quo ad primam partem: quia intellectus in prima operatione semper est verus, per se loquendo, vt patet in sensu, & ex tertio de Anima. Intellectus autem angelicus semper intelligit per modum primae operationis, ergo. Maior declaratur, assignando causas vtriusque modi, quo falsitas inuenitur in nobis intelligēdo quod quid est, quod est obiectum primae operationis: quia scilicet vterq; contingit ex cōpositione admixta. Et rursus secundus modus cōtingit, respectu quorundā obiectorum tm̄, scilicet compositorū non simpliciū, vt patet ex 9. met. tex. 22. Quo ad secundā vero partem, declaratur assignādo differentiā inter modum, quo per accidens nostrae simplici intelligentiae admiscetur falsum: & modū quo per accidens admiscetur angelicae, quia scilicet falsitas apud nos praecedit quod quid est: quoniā in via admiscetur cōponendo vel applicando. In angelis vero falsitas sequitur quod quid est, quoniā in iudicādo ex illo contingit. Quo ad tertiā vero & quartā partē simul probatur, & declaratur sic. Intellectus in iudicādo ex quod quid est conditiones rei potens iudicare, saluo diuinae sapientiae ordine, & non saluo illo potest falli circa supernaturalia, quāuis nō circa naturalia, sed intellectus angelicus est huiusmodi in quibusdā. ergo. 294 maior propositio patet, quo ad naturalia: quia ex cognitione quod qd est, sufficiens habetur ratio naturaliū, & ordinis diuinae sapientiae, vt disponentis cursum naturalem. 109 9 Quo ad supernaturalia vero: quia haec ex reuelatione tantum sciri possunt. Et declaratur exēplariter, de mortuo resuscitādo, & de Christo homine & Deo. Minor autē declarat. Quia angelorū quidā sunt boni, quidam vero mali, & illi quidē sua sorte cōtenti, iudicant saluo semper superiori ordine: & quātum est ex meritis causarum naturaliū: hi vero supbia elati iudicāt simpliciter, ac si nullus esset ordo superior immutatiuus ordinis naturae. Et per hoc subducere dicūtur intellectus suos quādoque ab ordine diuinae sapientiae, & falli. 294

¶ *Num aliquo pacto in intellectu angeli falsitas esse possit.* Quaestio.

¶ Circa praedicta dubiū occurrit non dissimulādum, quō possit falsum inueniri in intellectu angeli: si omnis eius intellectio est simplex apprehensio, cui non admiscetur compositio aut diuisio. Nulla enī prima intellectus operatio falsitati subesse potesti, nisi ratione cōpositionis adiunctae, vt in litera dicitur: & in nobis experimur, & ex diffinitione veri & falsi, 4. meta. tex. 27. patet. Sed nulla intellectio angeli respectu tā naturalium quàm supernaturalium habet compositionem adiunctam: siue praecedentem, siue subsequētem. ergo nunquam in intellectu eius falsitas esse potest.

¶ Ad hanc dubitationem dici primo potest negando minorem, quòd quamuis angelus naturalia omnia intelligat intuendo quod quid est, tanquam pertinentia ad ipsum naturaliter, siue per se, siue contingenter, vt prius dictum fuit. supernaturales tamen conditiones componendo & diuidendo intelligit. Et quòd haec sit mens San. Tho. ex tribus suadetur. Primo, ex eo quòd ratio excludēns compositionem & diuisionem ab angelis, non habet locum nisi in naturalibus: quoniā viso subiecto ex defectu luminis prouenit quòd non videantur praedicata naturaliter ei competentia: non autem quae supernaturaliter conuenire possunt, quoniam quum haec attendantur secundum potentiam Dei, sciri non possunt nisi cōprehensa Dei potentia: quod nulli creaturae est communicabile. Secundo, quia aliter in hoc eodem articulo contradiceret sibiipsi, vt obiiciendo deductum est: & processus eius ad ostendendum quomodo in iudicio angeli est falsitas per accidens (quemadmodnm in nobis, quamuis differenter: quia in nobis ratio falsitatis praecedit quod quid est, in eis vero sequitur: & quòd in nobis accidit inuestigando, in eis vero comparando naturale ad supernaturale) nullus esset. Tertio, quia in calce articuli huius respondendo ad opposita dicit: intellectum quod quid est habere falsitatem per accidens vt ordinatur ad compositionem: & loquitur de intellectu angeli. Sed quoniam expresse S.T. tenet, quòd etiam daemones ad ea quae sunt eis naturaliter occulta, vt cognitionis cordium, non discurrunt: consequens est, vt apud ipsum nunquam angelus cognoscat componendo & diuidendo. Idem est apud ipsum iudicium in praecedenti artic. de discursu. & compositione, & diuisione. Nec alia est ratio de vno naturaliter occulto, & de alio. Quòd autem rationabile sit, omnem angeli cognitionem absque compositione esse, ex eo colligi potest, quòd regulariter apparet, quòd super naturales reuelationes modificantur, & suscipiuntur in vnoquoque secūdum naturalem modum vt recipientis: vt in nobis experimur à quibus reuelata nostro modo cognoscuntur: vnde sic naturalis modus cognoscendi angelis inditus est per simplicem apprehensionem, consequens est vt reuelata simpliciter etiam apprehendant, & pari ratione quaelibet alia naturaliter occulta. Aliter ergo dicendum est, quòd quum verum & falsum in compositione consistat quemadmodū compositio dupliciter admiscetur cognitioni, ita & verum & falsum. Potest enim intellectui competere compositio ex parte modi cognoscendi, vt quum cognoscimus, ꝙ homo est homo: & parte rei cognitae, vt quū cognoscimus rem cōpositā. Et ꝑ oppositū simplex apprehēsio, dupliciter inuenit, scilicet quo ad modū cognoscēdi, aut quo ad rē cognitā. Nec requirit ad rōnē veri & falsi vtraq; cōpositio, sed altera quęuis earū sufficit. Patet enī quod de re quantūcūq; simplicissima potest quis

habere cognitionē compositā, verā aut falsam: puta formare propositionem, qd' ipsa est ipsa, aut qd' ipsa nō est ipsa. Et similiter quātūcunq; modus cōcipiendi sit simplex, potest apprehēdi cōpositū ex partibus discohaerētibus vel cohaerētib9: ac per hoc verū vel falsum. Et ex hoc patet quo ad secundā operationē intellect9, non sufficit nec requiritur necessario cōpositio ex parte rei cognitae, sed exigitur & sufficit compositio ex parte modi cognoscēdi. Et vlteri9 sequitur, qd' ad primā operationē intellectus nō exigitur simplicitas rei cognitae, sed modi cognoscēdi. Sequitur etiā vlteri9 quod in prima operatiōe intellectus etsi non possit esse falsitas aut veritas ratione modi cognoscēdi, potest tamen in ea esse veritas aut falsitas rōne rei cognitae, quādo, s. res cognita est cōposita. 279 Et ꝑterea 9. met. dicitur. Quod in simplicib9 nullo mō est falsitas, quia scilicet nec ex parte rei, nec ex parte modi cognoscēdi, si prima operatiōe cognoscuntur qualē cognoscendi modū simplicitas exigit. Et si quaerat quō in prima operatione ex parte rei cognitae possit inueniri ratio veri aut falsi, quū in prima operatione intellect9 nihil affirmet aut neget: facile respondet, quodquū concipit quidditatē seu rem cōpositā, quāuis nō formaliter affirmet aut neget, virtualiter tamen est ibi affirmatio & negatio. Dum enim intuetur A B, si haec cohaerēt, cōcipit verū virtualiter, quia concipit sic esse sicut est. Si vero nō cohaerent, concipit falsum virtualiter, quoniā concipit sic esse sicut nō est. Dicit autē verū & falsum inueniri per accidens, in prima operatione intellectus. Tum quia compositio super qua fundatur ratio veri & falsi, accidit primę operationi nō solum ea ratione, quia accidit eius obiecto, dum non omni, sed cuidā cōuenit: sed qa obiectū primę operationis, est incōplexū vt incōplexū est, qd' vt sic nullā cōpōnē dicere patet: & cōsequenter nullā veritatē aut falsitatē. Et propterea sicut accidit incōplexo cōpati in se compositionē, ita veritatē & falsitatem. Et ꝑpter hoc dicitur & bene, ꝙ veritas & falsitas, sicut & cōpositio, per se nō sunt nisi in secūda operatione: cuius obiectū est cōplexū vt cōplexum est. Ex his autē patet responsio ad obiecta nā quū angel9 omnia cognoscat per modū primę operationis, dū cognoscit cōposita, falsum virtualiter incurrere potest ratione compositionis adiunctae in obiecto. Et hoc est qd' intendebat S.T. per radices quas in articulo enumerauit, falsitatis aut veritatis, ex parte rei cognitę, simplicis aut cōpositae, cum naturali conditione, aut supernaturali habitudine quacunque. Et sic veritas vel falsitas formaliter semper est in compositione ex parte intellectus. Veritas vero, vel falsitas virtualiter est in compositione, aut diuisione obiectiua, quamuis non modali.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum in angelis sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit vespertina, neque matutina cognitio: vespere enim & mane admixtionem tenebrarum habent. Sed in cognitione angeli non est aliqua tenebrositas: cum non sit ibi error vel falsitas. Ergo cognitio angeli non debet dici matutina vel vespertina.

¶ Praeterea, Inter vespere & mane cadit nox, & inter mane & vespere cadit meridies. Si igitur in angelis cadit cognitio matutina & vespertina, pari ratione videtur quòd in eis debeat esse meridiana & nocturna cognitio.

¶ Praeterea, Cognitio distinguitur secundum differentiam cognitorum. Vnde in 3. de Anima dicit Philosophus, quòd scientiae secantur quemadmodum & res. Triplex autem est esse rerum, scilicet in verbo, in propria natura, & intelligentia angelica, vt Augus. dicit 12. super Gene. ad lite. Ergo si ponatur cognitio matutina in angelis, & vespertina propter esse rerum in verbo, & in propria natura, debet etiā in eis poni tertia cognitio propter esse rerum in intelligentia angelica.

¶ SED CONTRA est, quod Aug. 4. super Gene. ad lite. & 10. de Ciui. Dei, distinguit cognitionem angelorum per matutinam & vespertinam.

CONCLVSIO.

¶ *Distinguitur in angelis cognitio, matutina quae res cognoscunt in prima causa, à vespertina qua cognoscunt res vt sunt in seipsis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod hoc quod dicitur de cognitione matutina & vespertina in angelis, introductum est ab August. qui 6. dies, in quibus Deus legitur fecisse cuncta. Gene. 1. intelligi vult non hos vsitatos dies, qui solis circuitu peraguntur: cum sol quarto die factus legatur, sed vnum diem, scilicet cognitionem angelicam sex rerum generibus praesentatam [e]. Sicut autem in die consueto mane est principium diei, vespere autem terminus: ita cognitio ipsius primordialis esse rerum dicitur cognitio matutina. Et haec est secundum quod res sunt in verbo. Cognitio autem ipsius esse rei creatae secundum quod in propria natura consistit, dicitur cognitio vespertina [e]. Nam esse rerum fluit à verbo sicut à quodam primordiali principio. Et hic effluxus terminatur ad esse rerum quod in propria natura habet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quod vespere & mane nō accipiūtur in cognitiōe angelica secundū similitudinē ad admixtionē tenebrarū, sed secundū similitudinē principij & termini. Vel dicendū quod nihil prohibet, vt dicit Aug. 1. super Gene. ad lit. aliquid in comparatione ad vnū dici lux, & in cōparatione ad aliud dici tenebrae: sicut vita fideliū & iustorum in comparatione ad impios dicitur lux, secundū illud Ephe. 6. Fuistis aliquando tenebrae, nunc aūt lux in domino. Quae tamen vita fidelium in comparatione ad vitā gloriae tenebrosa dicitur: secundum illud 2. Pet. 1. Habetis propheticū sermonē, cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco. Si igitur cognitio angeli qua cognoscit res in propria natura, dies est per comparationem ad ignorantiam vel errorem: sed obscura est per comparationem ad visionem verbi.

¶ Ad secundum dicendum, quòd matutina & vespertina cognitio ad diem pertinet, id est ad angelos illuminatos, qui sunt distinctia tenebris [e], id est à malis angelis. Angeli autem boni cognoscentes creaturam, non in ea figuntur, quod esset tenebrescere & noctem fieri: sed hoc ipsum referunt ad laudem Dei: in quo sicut in principio omnia cognoscunt. Et ideo post vesperam non ponitur nox, sed mane, ita quod mane sit finis praecedentis diei, & principium sequentis, inquantum angeli cognitionem praecedentis operis ad laudem Dei referunt. Meridies autem sub nomine diei comprehenditur, quasi medium inter duo extrema. Vel potest meridies referri ad cognitionē ipsius Dei, quae non habet principiū, nec finē.

¶ Ad tertium dicendum, quod etiā ipsi angeli creaturae sunt. Vnde esse rerum in intelligentia angelica comprehenditur sub vespertina cognitione, sicut & esse rerū in propria natura.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum vna sit cognitio matutina & vespertina.*

AD SEPTIMVM sic ꝓceditur. Videtur ꝙ vna sit cognitio vespertina & matutina. Dicitur enī Gen. 1. Factum est vespere & mane dies vnus. Sed per diem intelligitur cognitio angelica, vt Augusti. dicit. Ergo vna & eadem est cognitio in angelis, matutina & vespertina.

¶ Praeterea, Impossibile est vnā potentiam simul duas operationes habere. Sed angeli semper sunt in actu cognitionis matutinae, quia semper vident Deum & res in Deo, secūdum illud Mat. 18. ca. Angeli eorum semper vident faciem patris mei, &c. Ergo si cognitio vespertina esset alia à matutina, nullo modo angelus posset esse in actu cognitionis vespertinae.

¶ Praeterea, Apostolus dicit 1. Corint. 13. Cum venerit quod perfectū est, euacuabitur quod ex parte est. Sed si cognitio vespertina sit aliud à matutina, comparatur ad ipsam sicut imperfectum ad perfectū. Ergo non poterit simul vespertina cognitio esse cum matutina.

¶ IN CONTRARIVM est ꝙ dicit Aug. 4. super Gen. ad lit. quod multum interest inter cognitionem rei cuiuscunq; in verbo

a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimaeoctauae Articulum sextum.*

Comment. Titulus ex dicendis in corpore articuli manifestus erit.

¶ In corpore respondendo quaesito affirmatiue duo facit. Primo autorem & radicem huius distinctionis ostendit. Autorem quidem Aug. Radicem vero, quia cognitio angelica dies vocatur. Gene. 1. Ac per hoc rationabiliter partes diei differentiae cognitionis angelicae ponuntur, & ex mane & vespere, cognitio matutina & vespertina dicta est. Secūdo, quia differentiae istae metaphorice dicuntur de cognitione angelica: ostendit penes quid attenditur similitudo, dicens attendi in hoc quod est esse principium, & esse terminum. Ita quod cognitio illa dicitur matutina, quae respicit primordiale esse rei, id est esse rei in eius prima causa. Illa vero vespertina, quae respicit vltimatū esse rei, id est esse rei in seipsa. Et omnia clara sunt in lra.

a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimaeoctauae Articulum septimum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore sub distinctione rńdetur quaesito examinando diffinitionē vespertinae: & duo facit. Primo examinat rationē cognitionis vespertinae. Secundo rńdet quęsito duplici cōcl̄one. ¶ Quo ad primum: quia cognitio vespertina est cognitio creaturae in ꝓpria natura, secundum quod ly in, triplicem habitudinem denotare potest, tripliciter exponitur cognitio vespertina. Potest enī denotare habitudinem causae, habitudinem medij, & habitudinē termini. Et quod denotet habitudinē termini, dubium non est. Sed an cum hoc denotet etiam habitudinem causae vel habitudinem medij, discutitur. Et sic tria hic dicūtur. Primū quod non denotet habitudinē causae: quia angelus non accipit cognitionem à re cognita, vt superius iam discussum est. Secūdum quod potest denotare habitudinē medij: ita, scilicet quod creatura sit terminus cognitionis, & sit etiam medium seu ratio non cognoscendi, quia scilicet cognoscitur per speciem innatam in ipso angelo, siue sit adaequare, siue non, non est curae. Tertium, quod potest denotare habitudinem termini pure & praecise: ita scilicet quod creatura sit termin9 cognitionis, & non causa neq, ratio. Sed ratio cognoscendi sit ipsa essentia diuina. 97 *Locis supra art. 6. inductis.* ¶ Quo ad secundum, prima conclusio est, quod cognitio vespertina habens creaturam pro termino & medio differt essentialiter à cognitione matutina. Secūda est cognitio vespertina habens creaturam pro termino tantum, est eadem realiter cum cognitione matutina, differens solū secundum terminos seu cognita, quod idem est.

Annot. ¶ Aduerte hic, quodquia oppositorum eadem est disciplina: quum ex praecedēti articulo decisum sit matutinum & vespertinum in cognitione attendi & differre penes esse primordiale & vltimatum, id est esse rei in verbo, & esse in seipsa: & esse rei in verbo vno tantum modo inspiciatur, scilicet videndo verbum, vt per Augustinum patet: consequens fuit, vt tota latitudo differentiae inter cognitionem matutinam & vetspertinam, ex diuersitate modorum cognoscendi esse rei secundum propriam naturam ostenderetur.

a ¶ *Super Quaestionis quinquagesimaenonae Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore vnica est conclusio rńsiua quaesito affirmatiue, scilicet in angelis est volūtas. Et probatur sic. In habētibus intellectū est appetitus boni vniuersaliter appre-

apprehẽſi, angeli ſunt intellectuales. ergo in eis eſt talis appetitus: ergo volũtas. Tenet hæc vltima conſequẽtia ex quid nominis voluntatis, minor eſt nota: maior vero cõtinet in ſe duo, ſcilicet quod intellectualib9 inſit appetit9 boni, & quod in
396 ſit talis appetitus, ſcilicet boni vniuerſalis. Et quo ad primũ ꝓbatur, ex eo quod oĩa habẽt appetitũ boni: quia procedunt ex volũtate diuina, quæ nõ
281 niſi in bonum tẽdere & ordinare poteſt. Quo ad ſecundũ vero declaratur oſtendendo triplicẽ gradum appetitus, iuxta triplicẽ ordinẽ naturarum appetentium, id eſt ſine cognitione, cum cogitatione particulari, & cum cognitione vniuerſali, vt clare patet in litera.

a ¶ *Super Quæſtionis quinquageſimæ nonæ, Articulum ſecundum.*

Annot. TItulus apud Thomiſtas communiter & indubie interpretatur de differentia reali.

Comment. ¶ In corpore vna eſt cõcluſio duas partes habẽs negatiuas, volũtas angelorũ neq; eſt intellectus, neq; eſt natura eorũ. Et ꝓbatur quo ad ſingulas ſigillatim. Et primo qđ non ſit natura ſic: quicquid ſe extendit ad id ꝙ eſt extra rẽ, nõ eſt rei eſſentia: voluntas angelica ſe extẽdit ad id quod eſt extra rem, ergo. Maior probatur dupliciter, primo rõne à priori: quia eſſentia rei intra rẽ ipſam
296 apprehenditur. Secundo à poſteriori, quia videmus in ſenſibilibus quod inclinatio ad intrinſecũ eſt intrinſeca, inclinatio vero ad extrinſecum eſt extrinſeca. Minor vero probatur ſic, volũtas habens bonum infinitũ ex
a tra volẽtem, extenditur
317 naturaliter extra ſe: at voluntas creata habet bonum infinitũ extra volẽtem, ergo. Maior huius pro ſyllogiſmi probatur ſic. volũtas naturaliter tẽdit in bonũ, ergo ſola illa nõ tẽdit in bonũ extrinſecum, in cuius eſſentia continetur totaliter bonum, quod in ſolo Deo locum habere conſtat.

Annot. ¶ Circa maiorem aſſumptã aduerte quod duplicẽ ſenſum habere põt, ſe
a
317 cundum quod ly extra rem, dupliciter exponi poteſt. Vno mõ vt ſupponat pro re appetente. & hoc modo propoſitio eſt falſa, qm̃ materia appetit formã per appetitũ qui eſt eſſentia ei9, & tñ forma eſt extra rẽ appetentẽ. Alio modo, vt ſupponat pro re ꝑtinẽte ad integritatẽ ſubſtãtiæ cõpletæ, vt ſit ſenſus, quod quicquid ſe extẽdit ad id quod eſt extra integritatẽ cõpletæ ſubſtãtiæ, nõ eſt eſſentia rei, id eſt nec eſſentia, nec pars eſſentię nec aliquid ad cõplementũ eſſentiæ ſpectãs. Et ſecundum hunc ſenſum aſſumpta eſt à San. Tho. & probatur in litera.

Dei & cognitionẽ eius in natura eius, vt illud merito pertineat ad diem, hoc ad veſperam.

CONCLVSIO.

¶ *Cognitio veſpertina vt terminatur ad creaturas, vt mediũ talis cognitionis eſſentialiter à matutina diuerſa eſt: vt autem ſolum ad creaturas terminatur, idem eſt cum illa diſtincta tantũ ex cognitorũ diſtinctione.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ſicut dictum eſt [e], cognitio veſpertina dicitur qua angeli cognoſcunt res in propria natura. Quod non poteſt ita intelligi quaſi ex propria rerum natura cognitionem accipiant. vt hæc præpoſitio in, indicet habitudinem principij: quia non accipiunt angeli cognitionem à rebus, vt ſupra habitum eſt [e]. Relinquitur igitur, quod hoc quod dicit in propria natura, accipiatur ſecundum rationem cogniti, ſecundum quod ſubeſt cognitioni, vt ſcilicet cognitio veſpertina in angelis dicatur ſecundum quod cognoſcunt eſſe rerum, quod habent res in propria natura. Quod quidem per duplex medium cognoſcunt, ſcilicet per ſpecies innatas & per rationes rerum in verbo exiſtentes. Non enim videndo verbum, cognoſcunt ſolum illud eſſe rerum, quod habent in verbo, ſed illud eſſe quod habent in propria natura, ſicut Deus per hoc quod videt, ſe cognoſcit eſſe rerum, quod habent in propria natura. Si ergo dicatur cognitio veſpertina ſecundum quod cognoſcunt eſſe rerum quod habent in propria natura videndo verbum, ſic vna & eadem ſecundum eſſentiam eſt cognitio veſpertina & matutina, differẽs ſolũ ſecũdũ cognita. Si vero cognitio veſpertina dicatur ſecundũ quod angeli cognoſcũt eſſe rerum quod habẽt in propria natura per formas innatas, ſic alia eſt cognitio veſpertina & matutina. Et ita videtur intelligere Auguſt. cum vnam ponat imperfectam reſpectu alterius,

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut numerus ſex dierum ſecundum intellectum Auguſ. accipitur ſecundum ſex genera rerum, quæ cognoſcuntur ab angelis [e], ita vnitas diei accipitur ſecundum vnitatem rei cognitæ, quæ tamen diuerſis cognitionibus cognoſci poteſt.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod duæ operationes poſſunt ſimul eſſe vnius potentiæ, quarum vna ad aliam refertur [e], vt patet cum voluntas ſimul vult & finem & ea, quæ ſunt ad finem. Et intellectus ſimul intelligit principia & concluſiones per principia, quando iam ſcientiã acquiſiuit. Cognitio autem veſpertina in angelis refertur ad matutinam, vt Auguſtinus dicit. Vnde nihil prohibet vtranque ſimul eſſe in angelis.

¶ Ad tertium dicendum, quod veniente perfecto euacuatur imperfectum, quod ſcilicet ei opponitur. Sicut fides, quæ eſt eorum quæ non videntur, euacuatur viſione veniente. Sed imperfectio veſpertinæ cognitionis non opponitur perfectioni matutinæ [e]. Quod eñ cognoſcatur aliquid in ſeipſo, non eſt oppoſitum ei quod cognoſcatur in ſua cauſa. Nec iterum quod aliquid cognoſcatur per duo media, quorum vnum eſt perfectius, & aliud imperfectius, aliquid repugnans habet. Sicut ad eandem concluſionem habere poſſumus & medium demonſtratiuum & dialecticum. Et ſimiliter eadem res poteſt ſciri ab angelo per verbum increatum, & per ſpeciem innatam.

QVAESTIO QVINQVAgeſimanona de voluntate Angelorum, in quatuor Articulos diuiſa.

CONSEQVENTER conſiderandum eſt de his quæ pertinent ad voluntatem angelorum. ¶ Et primo conſiderabimus de ipſa voluntate. ¶ Secundo de motu eius qui eſt amor ſiue dilectio. ¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum in angelis ſit voluntas. ¶ Secundo, vtrum voluntas angeli ſit ipſa natura eorum, vel etiam ipſe intellectus eorum. ¶ Tertio, vtrum in angelis ſit liberum arbitrium. ¶ Quarto, vtrum in eis ſit iraſcibilis & concupiſcibilis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum in angelis ſit voluntas.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod in angelis non ſit voluntas. Quia, vt dicit Philoſophus in 3. de Anima, voluntas in ratione eſt. Sed in angelis non eſt ratio, ſed aliquid ſuperius ratione. Ergo in angelis non eſt voluntas, ſed aliquid ſuperius voluntate. 238 2.cont.46 & opuſc.3 c.76.

¶ Præterea, voluntas ſub appetitu continetur, vt patet per Philoſophum in 3. de Anima. Sed appetitus eſt imperfecti. Eſt enim eius quod nondum habetur. Cum igitur in angelis, maxime in beatis, non ſit aliqua imperfectio, videtur quod non ſit in eis voluntas.

¶ Præterea. Philoſophus dicit in 3. de Anima, quod voluntas eſt mouens motum: mouetur enim ab appetibili intellecto, Sed angeli ſunt immobiles, cum ſint incorporei. Ergo in angelis non eſt voluntas.

¶ SED CONTRA eſt quod Augu. dicit 10. lib. de Trinit. quod imago trinitatis inuenitur in mente ſecundum memoriam, intelligentiam & voluntatem. Imago autem Dei inuenitur non ſolum in mente humana, ſed etiam in mente angelica: cum etiam mens angelica ſit capax Dei. ergo in angelis eſt voluntas.

CONCLVSIO.

¶ *Cum angeli per intellectum vniuerſalem boni rationem attingant, eſt in eis voluntas.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod neceſſe eſt ponere in angelis voluntatem.

¶ Ad cuius euidentiam conſiderandum eſt, quod cum omnia procedant ex voluntate diuina [e], omnia ſuo modo per appetitum inclinantur in bonum, ſed diuerſimode. Quædam enim inclinantur in bonum per ſolam naturalem habitudinem abſque cognitione, ſicut plantæ & corpora inanimata [e]. Et talis inclinatio ad bonum vocatur appetitus naturalis. Quædam vero ad bonum inclinantur cum aliqua cognitione: non quidem ſic quod cognoſcant ipſam rationem boni, ſed cognoſcunt aliquod bonum particulare ſicut ſenſus, qui cognoſcit dulce & album, & aliquid huiuſmodi. Inclinatio autem hanc cognitionem ſequens dicitur appetitus ſenſitiuus. Quædam vero inclinantur ad bonum cum cognitione, qua cognoſcunt ipſam boni rationem, quod eſt proprium intellectus [e]. Et hæc perfectiſſime inclinantur in bonum: non quidem quaſi ab alio ſolummodo directa in bonum: ſicut ea quæ cognitione carent, neque in bonum particulariter tantum, ſicut ea in quibus eſt ſola ſenſitiua cognitio: ſed tantum inclinata in ipſum vniuerſale bonum. Et hæc inclinatio dicitur voluntas. Vnde, cum angeli per intellectum cognoſcant ipſam vniuerſalem rationem boni, manifeſtum eſt quod in eis ſit voluntas. 118 b 31 403 115 113 115

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod aliter ratio tranſcendit ſenſum, & aliter intellectus rationem. Ratio enim tranſcendit ſenſum ſecundum diuerſitatem cognitorum. Nam ſenſus eſt particularium, ratio vero vniuerſalium. Et ideo oportet quod ſit alius appetitus tendens in bonum vniuerſale, qui debetur rationi: & alius tendens in bonum particulare, qui debetur ſenſui. Sed intellectus & ratio differunt quantum ad modum cognoſcendi: quia ſcilicet intellectus cognoſcit ſimplici intuitu, ratio vero diſcurrendo de vno in aliud. Sed tamen ratione per diſcurſum peruenit ad cognoſcendum illud quod intellectus ſine diſcurſu cognoſcit, ſcilicet vniuerſale. Idem eſt ergo obiectum quod appetitiue proponitur, & ex parte rationis & ex parte intellectus. Vnde in angelis qui ſunt intellectuales tantum, non eſt appetitus ſuperior voluntate.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod licet nomen appetitiuæ partis ſit ſumptum ab appetendo ea quæ non habentur, tamen appetitiua pars non ſolum ad hæc ſe extendit; ſed etiam ad multa alia. Sicut & nomen lapidis ſumptum eſt à læſione pedis, cum tamen lapidi non hoc ſolum conueniat. Similiter iraſcibilis potentia denominatur ab ira, cum tamen in ea ſint plures aliæ paſſiones, vt ſpes & audacia & huiſmodi.

¶ Ad tertium dicendum, quod voluntas dicitur mouens motum ſecundum quod velle eſt motus quidam & intelligere [e], cuiuſmodi motum nihil prohibet in angelis eſſe: quia talis motus eſt actus perfecti, vt dicitur in 3. de Anima. a 113 291 a

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in angelis voluntas differat ab intellectu.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod in angelis non differat voluntas ab intellectu & natura. Angelus enim eſt ſimplicior quàm corpus naturale. Sed corpus naturale per ſuam formam inclinatur in ſuum finem, qui eſt eius bonum. Ergo multo magis angelus. 299 1.di.42.q.1.ar.2.3.q. Et veri.q. 22.art.10.

Quæſtio. ¶ *Num ex quo natura eſt intra rem, ſequatur diſtinctio naturæ & appetitus.*

¶ Circa probationem maioris principalis dubium occurrit, eo quòd digredi videtur. Quoniam ex hoc quòd natura eſt intra rem quanuis bene ſequatur, ergo appetitus ad extra rem, non eſt appetitus ad naturam: non tamen apparet vnde ſequitur, ergo appetitus ad extra nõ eſt ipſa natura. Stant nãque hæc duo ſimul, ꝙ quidditas alicuius ſit ſibi intrinſeca, & tamen appetitus eius, q eſt ipſamet, ſit ad aliquid extrinſecum. Et confirmatur, quia iſta conſequentia, natura eſt intra rem, ergo quicquid ſe extendit ad extra, non eſt natura, Si eſt neceſſaria, tenet in omni natura: qđ tamen eſſe falſum videmus, quia natura grauitatis eſt intrinſeca indiuiduo grauis, & tamen extendit ſe ad extra.

¶ Ad hoc breuiter dicendum eſt, quòd quum vere & proprie ens ſola cõpleta ſubſtantia ſit, qm̃ & partes & accidentia, vt ſubſtãtiæ aliquid ſint, inſtituta ſunt à natura. In propoſito naturæ, vel eſſentiæ nomine, integram quidditatem ſolius ſubſtantiæ, quæ ſola eſt ens per ſe & propter ſe, intelligitur. Eſſe autẽ vel apprehendi intra, nihil aliud ſignificat, niſi eſſentialem indepẽden-
177 tiam tam in eſſe, quàm
377 in diffiniri ad extrinſeco: ſicut per oppoſitum extendere ſe ab extra, nihil aliud eſt quàm eſſentialiter ordinari & inſtitutũ eſſe aliquid extrinſecũ à ſubſtantia rei: quoniam non de quacũque extenſione ad extra eſt ſermo, quum conſtet ſubſtantiam rei eſſe principium generationis, & motus, & quietis. Sed de extenſione proxime
b & immediate, ac eſſentialiter: ita quòd vis ra-
245 tionis conſiſtit in hoc:
304 Quidditas ſubſtantiæ cõ
33 pletæ diffinitur appre-
117 hendendo tantùm intrinſeca rei, extendens ſe eſſentialiter ad extra, non poteſt diffiniri niſi
404 per illud extrinſecum.
59 Igitur extendens ſe ad extra, non eſt quidditas rei, nec intra eam, ſed voluntas & vniuerſaliter potentia ad operari: & quodcunque eſſe accidentale, extendit ſe ad extra hoc modo, vt ex ſuperioribus quęſtionibus patet: ergo. Et per hoc patet reſponſio ad obiecta.

¶ Circa probationẽ maioris ſecundi ſyllogiſmi dubium occurrit: quia non videtur valere conſequentia: Voluntas naturaliter inclinatur in bonum, ergo voluntas habẽs bonum infinitum extra ſe, tendit in aliquid extrinſecum: quoniam non tenet in omni materia. Materia enim ſubſtantiæ naturaliter inclinatur in bonum, & tamen non extendit ſe ad extra: igitur ratio nulla.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd conſequentia eſt bona formaliter, & accidit deceptio propter æquiuocationem eius, quod eſt inclinari in bonum: dupliciter enim poteſt intelligi: vno modo, vt bonum diſtinguitur contra malum, & ſic appetitus materiæ & vniuerſaliter omnis appetitus naturaliter inclinatur in bonũ. Alio modo, vt bonum diſtinguitur contra tale vel tale bonum, & ſic ſolus appetitus intellectiuus tendit in bonũ. Quoniã ſolus intellectus ipſam boni rationem vt bonũ eſt, apprehendit: & quia bonũ vt bonum eſt, omne bonum cõprehẽdit, conſequens eſt vt id quod naturaliter inclinatur in bonum vt bonũ, non quieſcat niſi in omni bono, ac per hoc ſi infinitum bonũ habet extra ſe, tendat in aliquid extra. Non ſic autem eſt de eo quod inclinatur naturaliter in tale bonum tantum. Quoniam ſi tale bonũ intra ſubſtantiã rei concluditur, ad extra non tendit, quanuis infinitũ bonum extrà remaneat. Et per hoc patet reſponſio ad obiectum: quia hic ſumitur inclinari ad bonum ſimpliciter, quod non dicitur de materia, nec de quocunque alio appetitu, niſi de intellectiuo, qui appellatur volũtas.

gelus. Forma autem angeli eſt vel natura ipſa in qua ſubſiſtit, vel ſpecies quæ eſt in intellectu eius. Ergo angelus inclinatur in bonum per naturam ſuam & per ſpeciem intelligibilem. Hæc autem inclinatio ad bonum pertinet ad voluntatem. Voluntas igitur angeli nõ eſt aliud quàm eius natura, vel intellectus.

¶ Præterea, Obiectum intellectus eſt verum, voluntatis autem bonum. Bonum autẽ & verũ non differunt realiter, ſed ſecundum rationem tantum. Ergo voluntas & intellectus non differunt realiter.

¶ Præterea, Diſtinctio communis & proprij non diuerſificat potentias. Eadem enim potentia viſiua eſt coloris & albedinis. Sed bonum & verum videntur ſe habere ſicut commune & proprium: nam verum eſt quoddam bonũ, ſcilicet intellectus. Ergo voluntas, cuius obiectum eſt bonum, non differt ab intellectu, cuius obiectum eſt verum.

¶ SED CONTRA, voluntas in angelis eſt bonorum tantum, intellectus autem eſt bonorum & malorum. Cognoſcunt enim vtrunque. Ergo voluntas in angelis eſt aliud quàm eius intellectus.

CONCLVSIO.

¶ *Voluntas angelorum neque eſt intellectus, neque eorum natura.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd voluntas in angelis eſt quædam virtus, vel potentia: quæ nec eſt ipſa eorum natura [e], nec eorum intellectus. Et quòd non ſit eorum natura, apparet ex hoc, quòd natura vel eſſentia alicuius rei intra ipſam rem comprehenditur: quicquid ergo ſe extendit ad id quod eſt extra rem, non eſt rei eſſentia. Vnde videmus in corporibus naturalibus, ꝙ inclinatio quæ eſt ad eſſe rei, non eſt per aliquid ſuperadditũ eſſentiæ, ſed per materiam quæ appetit eſſe antequam habeat, & per formã quę tenet rem in eſſe poſtq̃ fuerit. Sed inclinatio ad aliquid extrinſecũ eſt per aliquid eſſentiæ ſuperadditũ, ſicut inclinatio ad locũ eſt per grauitatem, vel leuitatẽ. Inclinatio autẽ ad faciendum ſibi ſimile eſt per qualitates actiuas [e]. Voluntas autem habet inclinationẽ in bonũ naturaliter [e], Vnde ibi ſolũ eſt idẽ eſſentia & voluntas, vbi totaliter bonũ continetur in eſſentia volentis, ſ. in Deo, q nihil vult extra ſe niſi rõne ſuæ bonitatis [e]. Quod de nulla creatura poteſt dici, cũ bonũ infinitũ ſit extra eſſentiam cuiuſlibet cauſati. Vnde nec voluntas angeli, nec alterius creaturæ poteſt eſſe idem quod eius eſſentia. Similiter nec poteſt eſſe idẽ quod intellectus angeli vel hominis. Nam cognitio fit per hoc quod cognitũ eſt in hoc cognoſcẽte [e]. Vnde ea ratione ſe extendit eius intellectus in id quod eſt extra ſe, ſecundum quod illud quod extra ipſum eſt, per eſſentiam natum eſt aliquo modo in eo eſſe. Voluntas vero ſe extendit in id quod extra eſt, ſecundum quod quadam inclinatione quodammodo tendit in rem exteriorem. Alterius autẽ virtutis eſt quòd aliquid habeat in ſe quod eſt extra ſe, & quòd ipſum tendat in rem exteriorem. Et ideo oportet quòd in qualibet creatura ſit aliud intellectus & voluntas. Non autem in Deo qui habet & ens vniuerſale & bonum vniuerſale in ſeipſo. Vnde tam voluntas quàm intellectus eſt eius eſſentia.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpus naturale per formam ſubſtãtialem inclinatur in eſſe ſuum: ſed in exterius inclinatur per aliquid additum, vt dictum eſt.

¶ Ad ſecundum dicẽdum, quòd potentiæ non diuerſificantur ſecũdum materialem diſtinctionem obiectorum, ſed ſecundum formalem diſtinctionem, quę attenditur ſecundum rationem obiecti [e]. Et ideo diuerſitas ſecundum rationem boni & veri ſufficit ad diuerſitatem intellectus & voluntatis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quia bonum & verum conuertuntur ſecundum rem, inde eſt quòd & bonum ab intellectu intelligitur ſub ratione veri: & verum à voluntate appetitur ſub ratione boni [e]. Sed tamen diuerſitas rationum ad diuerſificandum potentias ſufficit, vt dictum eſt [e].

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum in angelis ſit liberum arbitrium.*

AD TERTIVM ſic proceditur. Videtur quòd in angelis non ſit libe. arbi. Actus eñ liberi arbitrij eſt eligere: ſed electio non poteſt eſſe in angelis, cũ electio ſit appetitus præcõſiliati. Conſiliũ autem eſt inquiſitio quædam, vt dicitur in 3. Ethico. Angeli autem nõ cognoſcunt inquirendo: quia hoc pertinet ad diſcurſum rationis. ergo videtur quòd in angelis non ſit liberum arbitrium.

¶ Præterea, Liberum arbitrium ſe habet ad vtrũlibet. Sed ex parte intelectus nõ eſt aliquid ſe habens ad vtrũlibet in angelis, quia intellectus eorũ nõ fallitur in naturalibus intelligibilibus, vt dictũ eſt [e]. Ergo nec ex parte appetitus liberũ arbitrium in eis eſſe poteſt.

¶ Præterea, Ea quæ ſunt naturalia in angelis, conueniunt eis ſecundum magis & minus: qa in ſuperioribus angelis natura intellectualis eſt perfectior quàm in inferioribus. Liberum autem arbitrium nõ recipit magis & minus. Ergo in angelis non eſt liberum arbitrium.

¶ SED CONTRA, Libertas arbitrij ad dignitatem hominis pertinet: ſed angeli digniores ſunt hominibus. Ergo libertas arbitrij cum ſit in hominibus, multo magis eſt in angelis.

CONCLVSIO.

¶ *Cum angeli ſint naturæ intellectualis, in eis eſt liberum arbitrium.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ quædam ſunt q̃ nõ agũt ex altero arbitrio [e], ſed quaſi ab aliis acta & mota: ſicut ſagitta à ſagittante mouetur ad finẽ. Quædam vero agunt quodam arbitrio, ſed nõ libero, ſicut animalia irrationalia. Quis eñ fugit lupum ex quodam iudicio, quo exiſtimat eum noxium. Sed hoc iudiciũ non eſt ſibi liberũ, ſed à natura inditũ. Sed ſolũ id quod habet intellectum, põt agere iudicio libero, inquantum cognoſcit vniuerſa

¶ Quo ad aliam verò partem concluſionis, ſcilicet, quòd non eſt intellectus, adducitur ratio talis. Alterius virtutis eſt habere in ſe aliquid extrinſecum, & tendere in ipſum: ſed intellectus & voluntas penes hos modos differunt, ſcilicet habere in ſe, & tendere in illud. igitur ſunt duæ virtutes, & hoc in creaturis, in quibus neque obiectum volũtatis, neque obiectum intelle-
ctus complete continetur in ſubſtantia earum, 279
cuius oppoſitũ inuenit in Deo, qui eſt infinitum 301
ens, & infinitum bonũ. *Annot.*

¶ Circa vtranque partem concluſionis aduerte ſimul, quod ex rationibus aliquid concluditur directè & immediatè, ſcilicet diſtinctio quidditatiua voluntatis à natura & intellectu. a 102 b Aliquid verò cõcluditur mediate, ſcilicet diſtinctio realis eorundem. Quoniam quum quodlibet horũ ſit ens limitatũ, ſi quidditatiuè diſtinguuntur, & ex neutrius quidditate prouenit identitas vnius cum alio, conſequẽs eſt vt diſtinguãtur realiter: diſtinctio enim realis non poteſt conuenire entibus accidẽtaliter. Et qđ hic ſupponit, ſ. quòd ex neutrius quidditate ꝓuenit, quòd ſint idem ſeu vnũ identice. probare opus non fuit probata diſtinctiõe quidditatiua, quia regulariter hoc non apparet, niſi ex duabus cauſis prouenire, ſcilicet vel ex infinitate, vt inuenit in Deo, vel ex eſſentiali ordine generationis & perfectionis, vt inuenitur in vegetatiuo & ſenſitiuo, quorum poſterius ſemper includit in ſe prius, & aliquid vltrà. Vtrumque autem horum conſtabat locum non habere in propoſito. Et ideo ſat fuit ſic reſpondere quęſito. Et cõfirmari poteſt ſufficientia huiuſmodi procedendi authoritate Ariſtotelis, qui in quarto phyſicorum concludit diſtinctionẽ realem exiſtentis in aliquo in quo exiſtit, ex diſtinctione quidditatiua harum rationum, ſcilicet eſſe in aliquo, & in quo eſt aliquid.

300 2.diſt.7.q.1.art.1.1m. & 2. contra. ca.47. Et Veri. quoli. 23. artic.1.corr & q. 24. ar.2. & 3. & mal. q. 16. artic.5. cor. & op. 3.c.76. 293 411

a ¶ *Super Quæſtionis quinquageſimænonæ Articulum tertium.*

IN titulo hoc ſolum notandum eſt, quod licet voluntas & liberũ arbitrium ſint vnam et potentia ſecundum veritatem, ac per hoc videri poſſet, quod poſita voluntate non debeat reuocari in dubium liberum arbitrium, & ſic articulus iſte ſit ſuperfluus: ſi quis tamen diligenter conſideret neceſſitatem huius articuli ex duobus perpendet. Primo, quia liberum arbitrium facultatem & communem ſonat intellectus & voluntatis, quum dicat quid compoſitum ex libertate & arbitrio, ac per hoc incertum adhuc eſt in hoc loco, an ſit idem quod voluntas, quinetiã à quibuſdã hoc nõ acceptatur. Secũdo ex eo ꝙ voluntas appetitũ intellectiuũ ipſius boni nominat, & nõ modum appetendi, ſ. libere vel non libere, & ꝓpterea poſt ſtabilitã volũtatẽ, i. appetitũ boni intellecti in angelis, merito reſtabat quærere de modo appetẽdi. Vtrũ libere vel non libere, quod in præſenti articulo intenditur, ſub vocabulo liberi arbitrij, quod nihil aliud ſignificat niſi actũ liberũ,

¶ In corpore vnica est cōclusio responsiua affirmatiue, In angelis est liberum arbitrium. Et probatur sic. Intellectuale est iudicij liberi. Angelus est intellectualis: ergo. Maior probatur dupliciter. Primo à posteriori, quia agit iudicio libero: quod manifestatur ex triplici ordine agentium, scilicet sine arbitrio vt naturalia: & cum arbitrio seu iudicio, sine tamen libertate, vt sensitiua iudicantia ex instinctu naturæ: & cum
113 arbitrio & libertate, vt habētia intellectum. Secundo à priori, quia apprehendit vniuersalem rationem boni: & consequēter potest hoc præponere illi, & econuerso, quod est libere iudicare. Ex eo enim quòd apprehendens non arctatur ad hanc, vel illam boni rationem appetendam, & eas adinuicem
293 conferre potest, liberum
294 sibi de eis relinquitur iudicium.

¶ In responsione ad secūdum duplex dubium occurrit. Primo, quia si
299 intellectus est determi-
58 natus ad omnem naturalem veritatem, ergo
188 voluntas non potest nisi vnam partem contradictionis quo ad naturalia velle, sicut & intellectus intelligere, quia volitum
303 oportet esse cognitum. Secundo, quia si voluntas est determinata quo ad superiora, & non quo ad inferiora, quum superius voluntate sit solus Deus, respectu ergo aliorum angelus se habet ad vtrumlibet: & si sic est, ergo potest odisse alium angelum, & peccare in naturalibus puris.

¶ Ad horum primum dicitur, quòd angelus habet intellectum determinatū ad verum tam in speculatiuis, quàm in practicis, siue agibilibus, siue factibilib⁹: ita quòd non potest naturaliter
84 a errare si in puris naturalibus consideretur. Non ad hoc verum vel illud indiuidualiter, & consideratum quo ad agibilia, neque ad hoc verum vel illud specifice con-
501 sideratum quo ad facti-
veri. q.24. arti. 10. cor. bilia. Et hoc loquendo de cognitione imperatiua seu affectiua: quoniam secundum cognitionē speculatiuam indeterminatio nulla est naturaliter: & consequenter voluntas potest velle hoc & oppositum, & intellectus intelligere imperatiue hoc & oppositum. Et ratio diuersitatis est, quia cognitio vt imperatiua est, à voluntate pendet: vt speculatiua vero, à natura tantum. Nec hoc est contra S. Thomā: quoniam per veritatem, quam naturaliter angelus cognoscere potest, intendit veritatem naturaliter notam, vt distinguitur contra supernaturaliter & contra libere notā: quoniam harum negatio nō ponit imperfectionem in intellectu, vt patet. Et vt clare liquet, tota intentio sua in hoc argumento versatur circa perfectum & imperfectum naturaliter.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd quia omne peccatum in moralibus est per declinationem à summo bono: & quicunque peccat, contra Deum peccat, iuxta illud. Tibi soli pecaui: consequens est, vt omnia inquantum referibilia in Deum, &c. sint superiora angelo, ac per hoc determinata voluntas quo ad superiora, sit determinata quo ad rectitudinem simpliciter, infra tamen naturalia. Cum hoc tamen stat indeterminatio quo ad hoc illud nunc vel tunc agere, & quo ad tale vel tale facere, quæ sunt inferiora rectitudine seruata: quia hæc respicit superius. Annot.

lem rationem boni[e]: ex qua potest iudicare hoc vel illud esse bonum. Vnde vbicunque est intellectus, est liberum arbitrium. Et sic patet liberum arbitrium esse in angelis etiam excellentius quàm in hominibus, sicut & intellectū.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ philosophus loquitur de electione secundum quòd est hominis. Sicut autem existimatio hominis in speculatiuis differt ab existimatione angeli in hoc quòd vna est absque inquisitione, alia vero per inquisitionem[e], ita & in operatiuis. Vnde in angelis est electio, non tamen cū inquisitiua deliberatione consilij, sed per subitā acceptionem veritatis.

¶Ad secundum dicēdum, quòd sicut dictum est[e], cognitio fit per hoc quòd cognita sunt in cognoscente. Ad imperfectionem autem alicuius rei pertinet, si non sit in ea id quod natū est in ea esse[e]. Vnde angelus non esset perfectus in sua natura, si intellectus eius non esset determinatus ad omnem veritatem, quam naturaliter cognoscere potest[e]. Sed actus appetitiuæ virtutis est per hoc ꝙ affectus inclinatur ad rem exteriorem. Non autem depēdet perfectio rei ex omni re ad quam inclinatur, sed solum ex superiori. Et ideo pertinet ad imperfectionem angeli, si non habet voluntatem determinatam respectu eorum quę infra ipsum sunt. Pertineret autē ad imperfectionē eius, si indeterminate se haberet ad illud quod supra ipsum est.

¶Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium nobiliori modo est in superioribus angelis quàm in inferioribus, sicut & iudicium intellectus. Tamen verum est quòd ipsa libertas, secundū quod in ea consideratur quædam remotio coactionis, non suscipit magis & minus: quia priuationes, & negationes non remittuntur, nec intenduntur per se, sed solum per suam causam[e], vel secundum aliquam affirmationem adiunctam.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrū in angelis sit irascibilis & cōcupiscibilis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ in angelis sit irascibilis & concupiscibilis. Dicit enī Dio. 4. cap. de di. no. quòd in dæmonibus est furor irrationabilis, & concupiscentia amens. Sed dæmones eiusdem naturæ sunt cum angelis, quia peccatum non mutauit in eis naturā. Ergo in angelis est irascibilis & concupiscibilis.

¶Præterea, Amor & gaudiū in concupiscibili sunt: ira vero, spes & timor in irascibili. Sed hæc attribuuntur angelis bonis & malis in scripturis. Ergo in angelis est irascibilis & concupiscibilis.

¶Præterea, Virtutes quædam dicuntur esse in irascibili & concupiscibili, sicut charitas & temperantia videntur esse in concupiscibili: spes autem & fortitudo in irascibili. Sed virtutes hæ sunt in angelis. Ergo in angelis est concupiscibilis & irascibilis.

¶SED CONTRA est, quod philosophus dicit in 3. de Anima, ꝙ irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, quæ non est in angelis. Ergo in eis non est irascibilis & concupiscibilis.

a ¶ *Super Quæstionis quinquagesimænonæ Articulum quartum.*

IN titulo aduerte, quòd irascibilis & concupiscibilis dupliciter sumi possunt. Primo modo vt sunt passiones seu potentiæ sensiuæ. Et hoc modo ridiculum esset quærere vtrum sint in angelis, quos superius declarauimus non habere in se naturam sensitiuā. Alio modo, vt significant absolute vim seu appetitū iræ aut concupiscentiæ, siue p operationē sensitiuam, siue non. Et hoc modo vertitur hic in dubium, an appetitus angelicus quū hoc ꝙ est immaterialis, distinguat in irascibilē & cōcupiscibilē. Et fuit ratio quęstionis sermo scripturæ & sanctorum, attribuēs opera horum angelis. 37. 389 Comment.

¶ In corpore est vnica conclusio responsiua negatiue, scilicet appetitus angelicus nō distinguitur per cōcupiscibile & irascibile. Et probatur sic. potentia non distinguitur penes distinctionem materialem obiecti: ergo non distinguitur penes differentias diuisiuas sui primi obiecti: ergo appetitus intellectiuus non distinguitur penes differentias diuisiuas boni: ergo non distinguitur in irascibilem & concupiscibilem: ergo appetitus angelicus non distinguitur in irascibilē & concupiscibilem. Antecedens est per se notum, quia potētiæ distinguuntur penes distinctionē formalem obiectorum, vt obiecta sunt. Prima autem consequētia euidēs de se est, quia differentiæ diuisiuæ alicuius superioris materialiter se habent ad id quod respicit primo illud superius, vt patet de visu respectu coloris & differentiarum eius. Secunda vero consequentia tenet ex eo, quòd proprium obiectū appetitus intellectiui est bonum in eo quòd bonum: quod ex eo declaratur, quòd nullus appetitus potest esse nisi boni. Si enim omnis appetitus ad bonum formaliter, necesse est vt tēdat appetitus vniuersalis obiectiue ad vniuersalem rationem boni, quæ ipsa boni ratio est, tanquam ad proprium obiectum necessario inclinabitur. Tertia vero consequentia propterea tenet, quia irascibilis & cōcupiscibilis, distinguūtur secundum distinctionem bonorum particularium inter se, puta ardui & absoluti, seu simplicis boni. Et propterea ista distinctio habet locum in appetitu sensitiuo, cuius non est respicere bonum, nisi secundum aliquas speciales rationes. Vltima vero consequentia ex eo tenet, quòd in angelis non est nisi appetitus intellectiuus.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quòd hic posset esse dubium: quo pacto cum efficacia istius stet, quòd appetitus sensitiuus distinguatur per irascibilem & concupiscibilem. Quoniam si ex hoc quòd appetitus intellectiuus respicit altius obiectum, & commune arduo & simplici bono, caret tali distinctione, quum appetitus quoq; sensitiuus respiciat vt proprium obiectum bonum secundum sensum, quod est etiā commune ad arduum & simplex bonum: consequens erit quòd nec ipse distinguatur in irascibilem & concupiscibilem. Sed quoniam de hac distinctione erit sermo specialis in sequentibus ex proposito, pro nunc sufficiat credere, quòd ratio boni secundū sensum non est vna aliqua ratio mouēdi aut terminandi actum appetendi appetitus sensitiui, quemadmodum ratio boni est ratio mouendi & terminandi actum appetitus intellectiui: sed se habet ad appetitum sensitiuum, quemadmodum hoc quod dico, qualitas sensibilis, ad sensum exteriorem.

CONCLVSIO.

¶*Cum in angelis sit solus appetitus intellectiuus, non distinguitur in eis aliqua virtus irascibilis, vel concupiscibilis: sed indiuisus in eis appetitus, qui dicitur voluntas, manet.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd intellectiuus appetitus non diuiditur per irrascibilem & concupiscibilem, sed solum appetitus sensitiuus. Cuius ratio est: quia cum potentiæ non distinguantur secundum distinctionē materialem obiectorum, sed solum secundum rationem formalem obiecti[e], si alicui potentiæ respondeat aliquod obiectum secundū rationē cōmunem, non erit distinctio potentiarum secundum diuersitatē propriorum quæ sub illo communi continentur[e]. Sicut si proprium obiectum potentiæ visiuę est color secundum rationem coloris, non distinguuntur plures potentiæ visiuæ secundum differentiam albi & nigri. Sed si proprium obiectū alicuius potentiæ esset album, inquantum album, distingueretur potentia visiua albi, à potentia visiua nigri. Manifestum est autē ex dictis[e], quòd obiectum appetitus intellectiui, qui voluntas dicitur, est bonum secundum communem boni rationē. Nec potest esse aliquis appetitus nisi boni. Vnde in parte intellectiua appetitus non diuiditur secundum distinctionem aliquorum particularium bonorum[e], sicut diuiditur appetitus sensitiuus qui non respicit bonum secundum communem rationem, sed quoddam particulare bonum[e]. Vnde cum in angelis non sit nisi appetitus intellectiuus, eorum appetitus non distinguitur per irascibilem & concupiscibilem, sed remanet indiuisus, & vocatur voluntas.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ furor & concupiscentia metaphorice dicuntur esse in dæmonibus: sicut & ira quandoq; Deo attribuitur propter similitudinem effectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd amor & gaudium secundū quod sunt passiones, sunt in cōcupiscibili. Sed secundum quod nomināt simplicem voluntatis actū, sic sunt in intellectiua parte[e]: prout amare est velle bonum alicui, & gaudere est quiescere voluntatē in aliquo bono habito. Et vniuersaliter nihil horum dicitur de angelis secundum passionem, vt August. dicit 9. de Ciuita. Dei.

¶Ad tertium dicendum, quòd charitas, secundū ꝙ est virtus, nō est in concupiscibili, sed in voluntate. Nam obiectum concupiscibilis, est bonum delectabile secundum sensum. Huiusmodi autē nō est bonum diuinum: quod est obiectum charitatis. Et eadem ratione dicendū est quòd spes non est in irascibili: quia obiectum irascibilis est quoddam arduum, quod est sensibile, circa quod non est spes quæ est virtus, sed circa arduum diuinū. Temperantia aūt secundū quod est virtus humana, est circa concupiscentias delectabilium sensibilium, quæ pertinent ad vim concupiscibilem. Et similiter fortitudo est circa audacias & timores, quæ sunt in irascibili. Et ideo temperantia secundum quod est virtus humana; est in cōcupiscibili, & fortitudo in irascibili. Sed hoc modo non sunt in angelis. Non enim in eis sunt passiones concupiscentiarum, vel timoris & audaciæ: quas oporteat per temperantiam & fortitudinem regulari. Sed temperantia in eis dicitur secundum quod moderate suā voluntatem exhibent secundū regulā diuinæ voluntatis. Et fortitudo in eis dicitur secundum quod voluntatem diuinam firmiter exequuntur. Quod totū fit per voluntatē, & nō per irascibilem & concupiscibilem.

QVAESTIO SEXAGESIMA de Amore & dilectione Angelorum, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de actu voluntatis, qui est amor, siue dilectio. Nā omnis actus appetitiuæ virtutis ex amore seu dilectione deriuatur. ¶Et circa hoc quæruntur quinque. ¶Primo, vtrum in angelis sit dilectio naturalis. ¶Secundo, vtrū in eis sit dilectio electiua. ¶Tertio, vtrū angelus diligat seipsum dilectione naturali, an electiua. ¶Quarto, vtrum vnus angelus diligat alium dilectione naturali sicut seipsum. ¶Quinto, vtrū angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in angelo sit amor seu dilectio naturalis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis non sit amor vel dilectio naturalis. Amor enim naturalis diuiditur contra intellectualē: vt patet per Dio. 4. ca. de diuino nomine. Sed amor angeli est intellectualis. Ergo nō est naturalis.

¶Præterea, Ea quę amant amore naturali, magis aguntur quàm agant. Nihil enim habet dominum suæ naturæ. Sed angeli non aguntur sed agunt: cum sint liberi arbitrij, vt ostensum est[e]. Ergo in angelis non est amor seu dilectio naturalis.

¶Præterea, Omnis dilectio aut est recta, aut non recta. Dilectio autem recta pertinet ad charitatem. Dilectio autem non recta pertinet ad iniquitatem. Neutrum autem horum pertinet ad naturam. Quia charitas est supra naturam, iniquitas autem est contra naturam. Ergo nulla dilectio naturalis est in angelis.

¶SED CONTRA est, quòd dilectio sequitur cognitionē. Nihil enim amatur nisi cognitum, vt Augustinus 4. dicit de tri. Sed in angelis est cognitio naturalis. Ergo & dilectio naturalis.

CONCLVSIO.

¶*In angelis est naturalis dilectio, cùm sint naturæ intellectualis.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est in angelis ponere dilectionem naturalem. ¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quod semper prius saluatur in posteriori. Natura autem prior est quàm intellectus. Quia natura cuiuscunque rei est essentia eius. Vnde id quod est naturæ, oportet saluari etiam in habentibus intellectum. Est autē hoc commune omni naturæ, vt habeat aliquā inclinationem, quæ est appetitus naturalis vel amor[e]. Quæ tamē inclinatio diuersimode inuenitur in diuersis naturis in vnaquaque secundum modum eius[e]. Vnde in natura intellectuali inuenitur inclinatio naturalis secundū voluntatem: in natura autem sensitiua secundum appetitū sensitiuum: in natura vero carēte cognitione, secundum ordinem naturæ in aliquid. Vnde cum angelus sit natura intellectualis, oportet quòd in voluntate eius sit naturalis dilectio.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectualis amor diuiditur contra naturalē, qui est solum naturalis inquantum est naturæ quæ non addit supra rationem naturæ perfectionem sensus aut intellectus.

¶Ad secundum dicendum, quòd omnia quæ sunt in toto mundo, aguntur ab aliquo præter primum agens, quod ita agit quòd nullo modo ab alio agitur. In quo est idem natura & voluntas. Et ideo non est inconue-

Annotat. a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ Articulum primum.*

IN titulo aduerte, ꝙ amor naturalis dupliciter sumitur. Vno modo pro inclinatione naturali alicui⁹ in aliquid, ita quòd inclinatio illa non sit operatio aliqua, nec aliqua passio ex operatione derelicta, sed naturalis quædam aptitudo ad illud. Et hoc modo non est dubium in omni re esse appetitum siue amorem naturalem ad aliquid. Alio modo sumitur amor naturalis pro actu elicito potentiæ appetitiuæ. Et sic ad rationem amoris naturalis requiruntur duo, scilicet quòd sit amor, & ex hoc oportet quòd sit talis actus elicitus qualis est amor, id est primus actus appetitus: & quòd sit naturalis, & ex hoc oportet ex natura amantis conuenire ei. Ex natura autem dico, vt distinguitur cōtra electionem. Et sic quęritur in proposito vtrum in angelis sit dilectio naturalis: ita quòd sensus est vtrum in eis sit aliquis actus amandi, non ex electione seu libertate, sed à natura proueniēs. ¶Ad cuius maiorem euidentiam sciendum est, quòd quum naturale sumatur hic vt distinguitur contra liberum, & aliquid dupliciter liberum dicatur, scilicet quo ad exercitium, vel quo ad specificationem act⁹ secundi per oppositum:
300 dupliciter etiam dicetur naturale. Ita quòd operationum alia est libera quo ad vtrunque, vt electio, quia & libere eligimus: & libere si eligimus, determinamus nos ad alteram partem cōtradictionis ex parte obiecti. Alia vero est libera quo ad exercitium, sed naturalis quo ad specificationem, vt velle bonum, & intelligere principia. Quoniam libere exercemus aut abstinemus nos ab talium actuum. Sed si circa hæc obiecta operandum nobis est, non est in libertate nostra determinare nos ad alteram partem contradictionis ex parte obiecti. Alia autem est naturalis vtroque modo, vt sunt omnes operationes nullo modo subditæ libertati. In proposito igitur sermo præsens est de naturali quo ad specificationem actus, quicquid sit de extercitio eius. Itaq; quum quærimus in quæstione, aut affirmamus in cōclusione, amorem naturalem in angelis: intendimus quòd in eis est amor naturalis obiectiue, non autem elicitiue, ita ꝙ naturalitas determinant ordinem actus ad obiectum & non ordinem actus ad potētiam. Nec intendimus per hoc negare naturalitatem actus quo ad exercitiū, sed intendimus quòd quicquid sit de hoc, in præsenti quæstione non est sermo nisi de naturalitate quo ad specificationem actus.

11. q.26. art.1. & 2. & 3. di.27. q.1. art.2. & 3. & quol. & q.4. art.3.

Comment. ¶ In corpore vnica est conclusio responsiua ad quæsitum affirmatiue. In angelis est amor naturalis. Ex probatur tali ordine, quia primo probatur quòd in rebus intellectualibus inuenitur inclinatio naturalis. Secundo, ꝙ talis inclinatio inuenitur in eis secundum voluntatem. Ex his enim duobus manifeste sequitur intenta conclusio. Primum probatur sic. omni naturæ commune est, vt ex ea fluat aliqua inclinatio ad aliquid: ergo intellectualibus etiam conuenit habere aliquam inclinationē ex natura. tenet consequentia, tum ab vniuersali ad partem subiectiuam, tum à priori naturaliter ad suum posterius. Natura enim prior est intellectu, sicut essentia virtute, ergo naturale prius est intellectuali, sicut vniuersaliter communior essendi gradus, minus communi essentialiter communiorem supponente, & non nisi in eo fundabili. Secundum vero probatur sic. In vnaquaque re inuenitur inclinatio naturalis secundum modum eius: ergo in angelo inuenitur secundum voluntatem. Antecedens declaratur in triplici ordine rerum, scilicet pure naturalium, sensitiuorum & intellectualium. Consequentia vero tenet, ex eo quòd angelus est naturæ intellectualis.

Quæstio. ¶*Num & quomodo cuiuis naturæ insit aliqua naturalis inclinatio.*

¶Circa prædicta occurrit dubium, quomodo in probatione primi sumitur ly inclinatio, & similiter ly natura. Aut enim inclinatio sumitur pro actu primo, aut pro actu secundo. Si pro actu primo, nihil concluditur, nisi forte quòd in natura intellectuali est aliqua inclinatio, quæ est appetitus intellectiuus, quam vocamus voluntatem: quod in præcedente quæstione conclusum fuit, & nunc non est ad propositum. Si vero sumitur pro actu secundo, quum nō sit sermo vniuersalis quo ad actum, id est de omni actu secundo, sed de aliquo, nihil aliud concluditur, nisi quòd ex natura intellectuali potest sibi conuenire aliquis actus secundus. Et tunc patet quòd in probatione secundi, quum subsumitur quòd hoc conuenit intellectualibus secundum voluntatem, nihil valet quod dicitur, quia stat quod conueniat eis secundum intellectum. Similiter ambiguum est quomodo sumitur ly natura, an scilicet pro substantia rei, vt distinguitur contra potentias eiusdem, an p essentia seu quidditate cuiuscunque, siue sit substantia, siue potentia rei. Si enim sumitur secundo modo, manifeste sequit destructio libertatis, quoniam sequeretur quod potentia libera naturaliter operaretur, quòd implicat cōtradictionem. Si autem sumitur primo modo, aut intelligitur secundū omnes eius potētias cōuenire sibi talem inclinationem, aut secundū aliquam. Non secundū omnes, quia sic concluderetur amor naturalis non magis in volūtate, quàm in intellectu. Nec secundum aliquam, quia si ratio S. Thomæ valet, scilicet quia id quod est prioris, saluatur in posteriori: ita concludit de vna potentia, sicut de alia.

¶ *Num & quomodo prius saluatur in suo posteriori.* Quæstio. 115 268 402

¶ Circa illam propositionem assumptam, scilicet semper prius saluatur in posteriori, dubiū occurrit quomodo accipiatur in proposito. An scilicet de saluari formaliter, eo modo quo superius saluatur in suo inferiori: aut de saluari virtualiter, eo modo quo prius efficiens saluatur in posteriori agēte. Si enim primo modo sumitur, nihil aliud infert, nisi quòd in intellectualibus saluatur ratio naturæ, quia natura in communi est prior & superior natura intellectuali: ex hoc autem non habetur nisi quod conditiones essentiales naturæ conueniant intellectualibus, quemadmodum homini conditiones animalis. Si autē sumitur sec[un]do modo, nihil aliud infertur nisi quòd potentiæ omnes operantur in vi essentiæ à qua fluunt. Et confirmatur, quia aut intendis quòd vis aut ratio prioris saluatur in posteriori, quo ad operari, aut quo ad modum operandi. si quo ad operationem ipsam, nihil aliud infertur nisi quòd operatio posterioris est quodammodo etiā operatio prioris: quod non est ad propositum. Si quo ad modum operandi: ita quòd modus operandi prioris sit etiam modus operandi posterioris, falsissima est propositio, vt patet de libero arbitrio, quòd operatur libere, & tamen substantia à qua egreditur, causat naturaliter, & agentium in vniuerso alia libere, alia naturaliter agunt, & tamen primum agens non agit nisi vno modo.

¶Ad has obiectiones est dicendum breuiter, quòd hic est sermo de inclinatione actuali, quæ est actus secundus. Sed nō est de qualicunque actu secundo, sed de illo tantū qui habet rationem tendentiæ in aliud, & de natura, vt dicitur de substātia rei. Ita quòd sensus est, quòd commune est omni naturæ. i substantiæ habere aliquam inclinationem actualem naturalem. Et quoniam inclinatio actualis nō cōuenit nisi mediante inclinatione habituali, cōsequens est vt omni naturæ insit talis actus secundus, qui est inclinatio actualis secundū inclinationē habitualem: quæ quū nihil aliud sit quā proprius appetitus fluēs ex illa natura, oportet quòd talis inclinatio actualis insit secundū appetitū. Et cōsequenter inclinatio actualiter naturę intellectualis inest ei secundum proprium illius appetitum, qui est appetitus intellectiuus qui vocatur voluntas. Et sic patet quòd non est par ratio de omni actu secundo, aut de omni potentia rei. Sed quemadmodum ex quæstione præcedente ostensum est, quòd ad omnē naturā sequitur potentia aliqua appetitiua, & consequenter ad naturā intellectualem appetitus intellectualis: sic nunc consequēter ostenditur, quòd omni naturæ cōuenit, ꝙ ex ea fluat actualis aliqua inclinatio determinata ad vnum, hoc enī idem est dicere, quòd naturalis, & consequenter quòd hoc cōueniat naturæ intellectuali secundū eius propriū appetitum, quo habitualiter inclinatur ad aliud, vt inclinatio inclinationi respondeat.

¶Ad secundam vero quæstionem qua inquiritur sensus probationis adductæ ad præfatā maiorē, breuiter dicitur, quòd hic est sermo de illo modo saluandi quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: ita quòd quia natura intellectualis nec habet in se duo, & ꝙ sit natura, & ꝙ sit talis natura, puta intellectualis, nec habet rationē naturæ secundū aliquē aliū gradū quàm intellectualem: consequens est quòd appetitus proprius totius seu suppositi habentis naturā intellectualē, habeat in se aliquid ex substantia intellectuali, inquantū natura est, & aliquid inquātum intellectualis est. Et quū ex hoc quod intellectualis est, sortiatur libertatē, ex

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

eo quòd habet rationem naturæ, naturalitatem libertati non repugnantem sortiri debet: talis autem est naturalitas obiectiua primi actus sui. Et ex hoc patet quòd quum sermo S.Tho. sit de natura vt natura est, vt distinguitur contra liberum vt liberum est. si comparemus rationem naturæ ad rationem intellectualis gradus, intendit quod prius eo modo quo superius dicitur, prius formaliter saluatur in suo posteriori, quia ratio naturæ prior est & superior gradu intellectuali. Non tamen credas quod sic sit superior quemadmodum animal respectu hominis, sed potius quemadmodum ens & vnum respectu omnium rerum, quia scilicet natura non dicit alium gradum à quidditate in qua saluatur, sed eundem penitus. Ita quod quemadmodum dicendo ens homo non dico duos gradus, sed hominem tantum, sub duabus tamen rationibus: sic dicendo, humanitas natura, aut natura humana, non dico, duos gradus rerum, sed humanitatem tantum. Non sic autem est dicendo, animal homo, quia dicuntur duo gradus, scilicet sensitiuus & intellectiuus. Et ideo notanter dixi quod hic est sermo de illo modo quo superius imbibitum saluatur in suo inferiori: oportet enim conditiones talis prioris imbibitas, esse in proprietatibus inferioris, & penetrare quodammodo eas, & non seorsum conuenire, quemadmodum proprietates animalis conueniunt huiusmodi. Et sic ex hoc sequitur quod appetitus intellectualis in propria operatione naturalitatẽ simul cum libertate habeat, illam obiectiue, respectu tamen alicuius obiecti, hanc elicitiue. Et sic non solum sequitur quod conditiones naturæ insint naturæ intellectuali, sed etiam quod sint illi imbibitæ. Si vero comparetur ratio naturæ ad ipsam potẽtiam appetitiuam, tunc possent vterque modus saluationis [s]tineri: superioris quidem inferiori, qa voluntas natura quędam est: prioris vero agentis, aut quasi agentis, in posteriori, quia voluntas à natura, id est substantia intellectuali emanat, vt coniuncta proprietas eius.

Infrà q. 62. ar. 2. cor. & 12. q. 10. art. 1. cor. & 22. q. 154. ar. 12. co. et veri. q. 22. art. 6. cor.

302 415 302

niens, si angelus agatur inquantum inclinatio naturalis est sibi indita ab autore suæ naturæ. Non tamen sic agitur quòd non agat cũ habeat liberam voluntatem.

¶Ad tertium dicendum, quod sicut cognitio naturalis semper est vera, ita dilectio naturalis semper est recta, cùm amor naturalis nihil aliud sit, quàm inclinatio naturæ indita ab autore naturæ. Dicere ergo, quod inclinatio naturę nõ sit recta, est derogare autori naturæ. Alia tamen est rectitudo naturalis dilectionis, & alia est rectitudo charitatis & virtutis, quia vna rectitudo est perfectiua alterius: sicut etiã alia est veritas naturalis cognitionis infusæ, vel acquisitæ.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in angelis sit dilectio electiua.*

AD SECVNDVM sic pceditur. Videtur quod in angelis non sit dilectio electiua. dilectio enim electiua videtur esse amor rationalis, cum electio sequatur consilium quod in inquisitione consistit, vt dicitur in 1. Ethic. Sed rationalis amor diuiditur contra intellectualem, qui est proprius angelorum, vt dicitur 4. cap. de di. no. Ergo in angelis non est dilectio electiua.

¶Præterea, In angelis non est nisi cognitio naturalis præter cognitionem infusam, quia non discurrunt de principiis ad acquirendum conclusiones. Et sic ad omnia quæ naturaliter cognoscere possunt, sic se habet sicut intellectus ad prima principia, quæ naturaliter cognoscere potest. Sed dilectio sequitur cognitionem, vt dictum est e. Ergo in angelis præter dilectionem gratuitam, non est nisi dilectio naturalis, Non ergo electiua.

¶SED CONTRA, naturalibus neque meremur, neque demeremur. Sed angeli sua dilectione aliqua merentur vel demerentur. Ergo in eis est aliqua dilectio electiua.

CONCLVSIO.

¶*Distinguitur in angelis duplex dilectio, naturalis & electiua cuius naturalis dilectio electiuæ principium est.*

¶RESPONDEO dicendum, quod in angelis est quædam dilectio naturalis, & quædam electiua. Et naturalis dilectio in eis est principium electiuæ, quia semper id quod pertinet ad prius e, habet rationem principii. Vnde cum natura sit, principium quod est in vnoquoque, oportet quod id quod ad naturam pertinet, sit principium in quolibet. Et hoc apparet in homine quantum ad intellectum, & quantum ad voluntatem. Intellectus enim cognoscit principia naturaliter. Et ex hac cognitione causatur in homine scientia conclusionum, quæ non cognoscuntur naturaliter ab homine, sed per inuentionem vel doctrinam e. Similiter in voluntate, finis hoc modo se habet sicut principium in intellectu, vt dicitur in secundo physicorum. Vnde voluntas naturaliter tendit in suum finem vltimum: omnis enim homo naturaliter vult beatitudinem. Et ex hac naturali voluntate causantur omnes aliæ voluntates, cum quicquid homo vult, velit propter finem. Dilectio igitur boni quod homo naturaliter vult sicut finem, est dilectio naturalis: dilectio autem ab hac deriuata, quæ est boni quod diligitur propter finem, est dilectio electiua. Hoc tamen differenter se habet ex parte intellectus & volũtatis. Quia, sicut supra dictum est e, cognitio intellectus fit secundum quod res cognitæ sunt in cognoscente. Est autem ex imperfectione intellectualis naturæ in homine, quòd non statim eius intellectus naturaliter habet omnia intelligibilia, sed quædam e, à quibus in alia quodammodo mouetur. Sed actus appetitiuæ virtutis est econuerso secundum ordinem appetentis ad res. Quarum quædã sunt secundum se bona, & ideo secundum se appetibilia. Quædam vero habent rationem bonitatis ex ordine ad aliud, & sunt appetibilia propter aliud e. Vnde non est ex imperfectione appetentis, quòd aliquid appetat naturaliter vt finem, & aliquid per se electionem, vt ordinatur in finem. Quia igitur natura intellectualis in angelis perfecta est, inuenitur in eis sola cognitio naturalis, non autem ratiocinatiua: sed inuenitur in eis dilectio & naturalis & electiua. Hæc autem dicta sunt prætermissis his quæ supra naturam sunt. Horum enim natura non est principium sufficiens. De his autem infrà dicetur e.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd nõ omnis dilectio electiua est amor rationalis, secundum quod rationalis amor diuiditur contra intellectualem. Dicitur enim sic amor rationalis, qui sequitur cognitionem ratiocinatiuam. Non omnis autem electio consequitur discursum rationis, vt suprà dictum est e, cum de libero arbitrio ageretur, sed solum electio hominis. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis e.

scilicet & electiua. Secũda vero est naturalis dilectio in eis est principiũ electiuæ.
¶ Quo ad secundum probatur secunda conclusio sic. Quod spectat ad naturam est principium in quolibet: ergo dilectio naturalis in angelis est principium dilectionis electiuæ. Antecedens dupliciter probatur. primo ratione, quia natura est principium in vnoquoque: ac per hoc sicut ipsa est fundamẽtum omnium, ita id quod spectat ad ipsam, est principium reliquorum. Probatur sequela à posteriori, quia scilicet vniuersaliter videmus id quod habet rationem principij in vnoquoque pertinere ad prius in illo. Secundo manifestatur dictum antecedens in natura intellectuali nobis nota, in homine scilicet, tam quo ad intellectũ, quàm quo ad voluntatem: & clare patet in litera. 415

Quæstio. ¶ *In quo genere causæ. naturalis dilectio sit causa electiuæ.*

¶ Circa hanc conclusionem dubium occurrit, in quo genere causæ, dilectio naturalis sit causa electiuæ.

¶ Ad hoc dicitur, quòd dilectio naturalis ex parte obiecti causa est finalis electiuæ, quia propter naturalẽ dilectum diligimus alia. Ex parte vero actus est causa per modum efficientis, sicut cognitio principij est causa efficiens conclusionis. Voluntas enim ex volitione finis facit se volentem alia, facit autem libere vtendo volitione naturali ad causandum dilectionem electiuam. Vnde non admittitur libertas ex concursu hoc, sicut nec ex cõcursu alicuius habitus ad electionem. 58 300 6 395 415

Comment. ¶ Quo ad tertium probatur prima conclusio sic. Habere vtramque dilectionem, naturalem scilicet & electiuam, nullam ponit imperfectionem in intellectuali natura: ergo non est negãdum ab angelis. Antecedens probatur ex differentia duplici inter dilectionem & cognitionem. prima est in hoc quòd cognitio fit per hoc quòd cognitum habetur à cognoscente. Dilectio vero per hoc quòd diligens tendit in rem dilectam, & ex hac sequitur secunda, scilicet quòd cognitio inquisitiua proueniat ex imperfectione naturæ intellectualis. Dilectio autem electiua non prouenit ex imperfectione appetentis. Et probatur sequela huius differentiæ ex priori, quia cognitio inquisitiua, quæ importat discursum ex noto ad ignotum, ponit in cognoscente priuationem cognoscibilium: & consequenter priuationem alicuius perfectionis in seipso, quia cognitio fit per hoc quòd cognitum habetur in cognoscente. Dilectio autem electiua quum importet appetitum vnius, non propter se, sed propter aliud ponit priuationem bonitatis in ipso obiecto appetibili propter aliud. Ex hoc enim quòd non propter se, sed propter alterius bonitatem appetibilis rationem habere imperfectæ bonitatis conuincitur, & non ponit priuationem alicuius perfectionis in appetente, quia appetitus ipse actualis non fit per hoc quòd appetibile sit in appetente, sed per hoc quòd appetens tendit in ipsum appetibile. 318 6 300 6

¶Ad confirmationẽ vero qua quæritur, aut tenet in operatione, aut modo operandi: respondetur quòd non est limitanda propositio illa, sed indistincte & abstracte intelligenda, quòd vis prioris saluatur in posteriori, iuxta tamen capacitatem posterioris, siue hoc sit quo ad operari, siue quo ad modum operandi. siue quo ad vtrunque. Et quoniam in proposito ratio naturæ consistit in hoc, quod est determinari seu determinatũ esse ad vnum: consequens est vt in omni habente rationem naturæ, secundũ omnes eius vires inueniatur determinatio ad vnum, iuxta capacitatem eius. Et sic natura intellectualis secundum omnes vires suas erit determinata ad vnum secundum capacitatem eius. Non compatitur autem gradus intellectualis ratio, determinationem ad vnum elicitiue, nec determinationem ad vnum obiectiue vniuersaliter, sed respectu alicuius obiecti tantum. Et ideo non conclusimus vniuersalem, sed particularem, scilicet quòd aliquis amor conuenit naturaliter ipsi intellectuali. Nec sequitur negatio libertatis. Nec est eadem ratio de aliquo actu appetitus intellectiui, & de omni: quia naturalitas in aliquo quo ad aliquid, non repugnat intellectualitatis capacitati, sed bene repugnaret naturalitas in omni actu. Iam enim dictum est, prius oportere saluari in posteriori, iuxta capacitatem posterioris, & non econtra.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus est: electiua, id est libera totaliter & quo ad obiectum, & quo ad exercitium actus.

Comment. ¶In corpore quatuor facit. Primo proponit duas conclusiones ad quæsitum. Secundo probat secundam. Tertio probat primam. Quarto aperit prędicta omnia habere locum in naturalibus.

¶Quo ad primum prima conclusio est, In angelis est dilectio duplex, naturalis

Annot. ¶ Nota hic quòd præsens sermo est non de appetente secundum omnia concurrentia ad actum appetendi: quoniam sic oportet etiam appetibile esse in appetente, sed de appetente secundum vim appetitiuam præcise formaliter, inquantum appetens est. Sic enim saluantur differentiæ assignatæ.

Comment. ¶ Quo ad quartum manifeste aperit, de naturaliter conuenientibus angelis se loqui.

Annot. ¶ In responsione ad secundum, dubium restat, quia ex prædictis non videtur euacuari dubium: quia si intellectus est determinatus ad vnum, ergo non potest vtranque contradictionis partem proponere voluntati: ergo nec voluntas potest vtranque contradictionis partem eligere, libertas enim voluntatis indifferentiam supponit in intellectu.

¶ Ad hoc dicitur quòd intellectum esse determinatum ad vnum contingit tripliciter: vno modo in actu primo, alio modo in actu secundo, tertio in particulari obiecto. Determinationem in actu primo voco determinationem ad speciem intelligibilẽ. Determinationem actu secundo voco determinationem ad operationem intellectus. Determinationem ad particulare obiectum voco determinationem intellectus ad tale obiectum, id est ad hoc: ita quòd nõ ad illius oppositum, id est ad hanc contradictionis partem, ita quòd nõ ad alterã. Et dico quòd licet intellectus angeli speculatiuus sit à natura determinatus omni modo, intellectus tamẽ practicus non est vniuersaliter determinatus tertio modo. Et siquidem intellectus vterque habens actu omnes species intelligibiles, sed speculatiuus si exit in actum, est determinatus ita ad hãc partem contradictionis, scilicet eam, quæ vera est, quod non potest cadere in alteram, vt in nobis experimur in principiis. Practicus vero vtrãque potest contradictionis partem sub ratione veri boni apprehendere & proponere quum de bonis particularib9 agitur: quoniã vtraque pars potest fini sonare. Non autem potest vtraq; pars in speculatiuis poni vera, sed altera tantum, quę non cognoscitur in particulari nisi quando est, vt ex dictis patet. Negãdũ est ergo q intellectus non possit vtranque contradictiõis partem proponere. Nec ex hoc sequitur imperfectio intellectus, quia non priuatur intellectus aliquo esse obiecti in se in actu primo. hæc enim priuatio est de qua in articulo dicitur, quòd poneret imperfectionẽ. Nec fuit diminutus S. Tho. si hoc tacuit: quoniam eiusdem rationis est libertas voluntatis, & ista indeterminatio intellectus practici, & alterum dicens, alterum insinuauit studiosis.

304 ll. q. 10. ar. 1. cor. & q. 77. ar. 4. in. & q. 26. ar. 4. & 22. q. 67. ar. 5. in. & q. 126. ar. 1. cor. et 1 cont. c. 10 sa. 303.

306 115 298 303 6 c 127 305 6

ARTICVLVS III.

¶ *Vtrum angelus diligat seipsum dilectione naturali & electiua.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non diligat seipsum dilectione naturali & electiua. Dilectio enim naturalis est ipsius finis, sicut dictum est e, dilectio autẽ electiua eorum quæ sunt ad finem. Sed idem nõ potest esse finis, & ad finem respectu eiusdem. Ergo non potest esse eiusdem dilectio naturalis & electiua.

¶Præterea, Amor est virtus vnitiua & concretiua, vt Dio. dicit 4. cap. de di. no. Sed vnitio & cõcretio est diuersorum in vnum reductorum. Ergo non potest angelus diligere seipsum.

¶ Præterea, Dilectio est quidam motus. Sed omnis motus in alterum tendit. Ergo videtur quòd angelus non possit amare seipsum dilectione naturali, nec electiua.

¶SED CONTRA est qđ Philosophus dicit 9. Ethic. q amicabilia quæ sunt ad alterũ, venerũt ex amicabilibus quæ sunt ad seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Diligit angelus seipsum naturali & electiua dilectione.*

¶RESPONDEO dicẽdũ, q cũ amor sit boni, bonum autẽ sit in substantia & accidente, vt patet 1. Ethic. dupliciter aliquid amatur. Vno modo vt bonum subsistens. Alio modo vt bonum accidentale, siue inhærens, illud quidẽ amatur vt bonum subsistens quod sic amatur vt ei aliquis velit bonũ. Vt bonum vero accidẽtale seu inhærens amatur id quod desideratur alteri. Sicut amatur scientia, non vt ipsa sit bona, sed vt habeatur. Et hunc modum amoris quidã nominauerunt concupiscentiã, primum vero amicitiam e. Manifestũ est autẽ quòd in rebus cognitiõe carẽtibus vnũquodq; naturaliter appetit consequi id quod est sibi bonũ e, sicut ignis locum sursum. Vnde & angelus & homo naturaliter appetunt suũ bonũ & suam perfectionem. Et hoc est amare seipsum. Vnde naturaliter tam angelus quàm homo diligit seipsum inquãtum aliquod bonum naturali appetitu sibi desiderat. Inquantum vero sibi desiderat aliquod bonum per electionem, intantum amat seipsum dilectione electiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus aut homo non diligit se dilectione naturali & electiua secundum idem, sed secundũ diuersa, vt dictum est e.

¶ [Ad] secundũ dicendũ, quòd sicut plus est esse vnum quàm vniri: ita amor magis est vnus ad seipsum, quàm ad diuersa quæ ei vniuntur e. Sed ideo Diony. vsus fuit nomine vnitionis & concretionis, vt ostẽderet deriuationem amoris à se in alia e, sicut ab vno deriuatur vnitio.

¶Ad tertium dicendum, q sicut amor est actio manẽs in agẽte, ita est motus manens in amãte: non autem tendens in aliquid aliud ex necessitate, sed potest reflecti super amantem, vt amet seipsum, sicut & cognitio reflectitur in cognoscentem, vt cognoscat seipsum.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum vnus angelus naturali dilectione diligat alium sicut seipsum.*

305 ... 283 284

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus nõ diligat naturali dilectione alium sicut seipsum. Dilectio enim sequitur cognitionem. Sed vnus angelus non cognoscit alium sicut seipsum. Quia seipsum cognoscit per suam essentiam, alium vero per eius similitudinem, vt suprà dictum est e. Ergo videtur quòd vnus angelus non diligat alium sicut seipsum.

¶Præterea, Causa est potior causato, & principium eo quod ex principio deriuatur. Sed dilectio quæ est ad aliũ, deriuatur ab ea quæ est ad seipsum, sicut dicit Philosophus 2. Ethi. Ergo angelus non diligit alium sicut seipsum, sed seipsum magis.

¶Præterea, Dilectio naturalis est alicuius tanquam finis, & non potest remoueri. Sed vnus angelus non est finis alterius, & iterum hæc dilectio potest remoueri, vt patet in dæmonibus qui non diligunt bonos angelos. Ergo vnus angelus non diligit alium naturali dilectione sicut seipsum.

¶SED CONTRA est, quia illud quod inuenitur in omnibus etiam ratione carentibus, videtur esse naturale. Sed sicut dicitur Eccl. 13. Omne animal diligit sibi simile: ergo angelus diligit naturaliter aliũ sicut seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum omnes angeli conueniant in natura, vnus alium sicut seipsum diligit naturali dilectione, quo ad aliquid vero non diligit dilectione naturali.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictũ est e, angelus & homo naturaliter seipsm diligit. Illud autẽ qđ est vnum cum aliquo, est ipsummet. Vñ vnũquodque diligit id quod est vnum sibi. Et si quidem sit vnum sibi vnione naturali, diligit illud dilectione naturali. Si vero sit vnum secum vnione non naturali, diligit ipsum dilectione non naturali. Sicut homo diligit ciuem suum dilectione politicæ virtutis, consanguineum autem suum dilectione naturali, inquantum est vnum cum eo in principio generationis naturalis. Manifestum est autem quòd id quod est vnum cum aliquo genere vel specie, est vnum per naturam. Et ideo dilectione naturali quælibet res diligit id quod est secum vnum secundum speciem, inquantum diligit speciem suam Et hoc etiam apparet in his quæ cognitione carent. Nam ignis naturalem inclinationẽ habet, vt cõmunicet alteri suam formam, quod est bonũ eius e, sicut naturaliter inclinatur ad hoc quòd quærat bonum suum, vt esse sursum. Sic ergo dicendum est, q vnus angelus diligit alium naturali dilectione, inquantum cõuenit cum eo in natura. Sed inquãtum cõuenit cum eo in aliquibus aliis, vel etiã inquantum differt ab eo secundum quædam alia, non diliget eum naturali dilectione.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, q hoc quod dico sicut seipsum, potest vno modo determinare cognitionẽ seu dilectionem ex parte cogniti & dilecti: & sic cognoscit aliũ sicut seipsum, quia cognoscit alium esse, sicut cognoscit seipsum esse. Alio modo potest determinare cognitionem & dilectionem ex parte diligentis & cognoscentis: & sic non cognoscit alium sicut seipsum. Quia se cognoscit per suã essentiam, alium autem non per eius essentiam. Et similiter non diligit alium sicut seipsum, quia seipsum diligit per suam voluntatem, alium autem non diligit per eius voluntatem.

¶Ad scdm dicendum q ly sicut, non designat æqualitatẽ, sed similitudinẽ. Cum eñi dilectio naturalis super vnitatem naturalem fundetur, illud quod est minus vnum cum eo, naturaliter minus diligit. Vnde naturaliter plus diligit quod est vnum numero quàm quod est vnum specie vel genere. Sed naturale est quòd similẽ dilectionem habeat ad alium sicut ad seipsum: quantum ad hoc, quòd sicut seipsum diligit inquantum vult sibi bonum, ita alium diligat inquantum vult eius bonum.

¶Ad tertium dicendum, quòd dilectio naturalis dicitur esse ipsius finis, non tãquam cui aliquis velit bonũ, sed tanquã bonũ qđ quis vult sibi, & per consequens alij inquantum est vnũ sibi. Nec ista dilectio naturalis remoueri potest etiam ab angelis malis, quin dilectionem naturalem habeant ad alios angelos, inquantum cum eis communicant in natura. Sed odiunt eos, inquantum diuersificantur secundum iustitiam & iniustitiam.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶In corpore vnica conclusio habens duas partes. Angelus diligit seipsum dilectione naturali & electiua. Et probatur sic. Angelus desiderat sibi aliquod bonum naturali appetitu, & aliquod per electionem: ergo. Antecedens quo ad secundam partem est per se notum. Quo ad primam vero probatur, ex eo quòd vniuersaliter etiam in rebus cognitione carentibus inuenitur vnumquodque naturaliter appetere suam perfectionem. Consequentia vero probatur, quia hoc est amare seipsum: quod declaratur distinguendo duos modos, quibus res amatur, scilicet aut vt substantia, aut vt accidens: & probatur distinctio ex ratione obiecti amoris, scilicet boni qđ in hęc duo distinguitur: & omnia clara sunt.

Annot. ¶ Aduerte hic, quòd bonum distingui in substantiam & accidens, dupliciter intelligi potest. Vno modo, vt sit distinctio in res: alio modo, vt sit distinctio in modos. Et si quidem est distinctio realis, sensus est, quòd bonorũ aliud secundum rem est accidens, aliud substantia: etsi hæc distinctio infert secundam, scilicet, quòd aliud habet rationem boni per modum accidentis, & aliud per modum substantiæ. Nec tamen membra harum distinctionum mutuo se inferunt: quoniam stat aliquid esse substantiam secundum rem, & tamẽ habere rationem boni & accidentalis, & substantialis respectu diuersorum, vt patet in his substantiis quæ assumũtur in vsum nostrum: à seipsis enim diliguntur per modum substantiæ, à nobis vero per modũ accidentis. In proposito autem vtraque distinctio est necessaria. Tum quia sermo est de dilectione suiipsius in rebus habẽtib9 perfectiones supradictas de natura accidentium. Tum quia secunda distinctio quæ principaliter est intenta (vt in litera patet ex ly vt subsistens) & vt accidentale, fluit ex prima: & propterea in litera ex prima posita in primo Ethicorũ, deducitur secunda, & ex ea assignatur ratio distinctionis amoris in amorem amicitiæ & concupiscentiæ. 304 216

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶In corpore vna cõclusio habens duas partes. Angelus vnus diligit alium dilectione naturali, quo ad aliquid & quo ad aliquid non. Et probatur sic. vnumquodque diligit quod est sibi vnum, & eo modo quo est sibi vnum. ergo quod est sibi vnũ secundum naturam diligit dilectione naturali, & quòd non: ergo naturaliter diligit quod est sibi vnum in specie, vel in genere: ergo tam homo quam angelus naturaliter diligit alium quo ad aliquid, scilicet secundum conuenientiam in natura, & quo ad aliquid non, scilicet secundum id, aut in quo aliter conuenit, puta per electionem, aut consuetudinẽ: aut differt, quia secundum hoc forte odio habetur. Antecedens probatur quo ad primam partem, quia vnum alicui vt sic, est ipsummet, vnumquodque autem seipsum naturaliter diligit: quo ad secundam vero decla-

Universidad de Deusto Biblioteca

ratur in amore consanguinei & conciuis. Secunda vero consequentia probatur, ex eo quod vnum genere vel specie est vnum secundum naturam. Et quoniam super veritate huius consequentis fundatur prima pars conclusionis directe respondens quæsito: Probatur idem consequens à S. Thoma à posteriori, ex naturali appetitu generantis, quod per se primo tendit ad bonum speciei, quia scilicet ignis naturaliter generat alium, sicut etiam naturaliter appetit bonum propriũ, quod est esse sursum: reliqua plana sunt.

306 12.q.109. ar.3.& 23 q.36.art.3. cor. Et quo. 1. artic. 8. cor.350.

a ¶Super Quæstionis sexagesimæ Articulum quintum.

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. primo refert quandam opinionem circa quæsitum. Secundo determinat vnica conclusione, simul improbando relatam opinionem. Quo ad primum tria dicit opinio illa. Primo quòd angelus naturaliter diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ. Secũdo, quod etiam quodammodo amore amicitiæ. Tertio, quòd simpliciter diligit plus se quàm Deũ, quia intẽsius & principalius. Quo ad secundum conclusio responsiua est hec. Angelus naturali dilectione diligit plus Deũ, quàm se. Et probatur dupliciter. primo sic. Vnum quodque, quòd id quod est, alterius est, naturaliter magis diligit id cuius est quàm seipsum: ergo natura intellectualis secũdum appetitum sibi proprium magis diligit id cuius est, quàm seipsum: ergo angelus magis diligit Deum, quàm seipsum. Antecedens probatur à posteriori dupliciter. Primo ex hoc signo in naturalibus, quòd pars absque deliberatiõe exponitur pro toto, & consequẽter naturaliter, qa vnumquodque sic agit naturaliter sicut aptum natum est agere. Secundo ex signo in rationalibus, quia bonus, seu fortis exponit se pro salute reipublicæ: & procuIdubio si ex natura esset ciuis, naturaliter inclinaretur ad hoc, nunc autẽ facit hoc ex ratione, & est signum naturę, quia ars imitatur naturam. Et quia si ciuilitas esset à natura, opus hoc esset naturale. Consequentia vero prima patet ex eo, quod inclinatio naturalis in his quæ
129 sunt sine ratione, arguit & ostendit naturalem inclinationem in appetitu intellectuali proportionaliter. Consequentia autem secunda tenet ex eo, quòd Deus est vniuersale bonum. Et angelus sicut & omnis creatura continetur sub eo: quia omnis creatura, secundum id quòd est, Dei est. Deinde probatur eadem conclusio ducendo ad impossibile duplex. primum est, quòd naturalis dilectio esset peruersa. Secũdum vero, quòd naturalis dilectio non perficeretur per charitatem, sed destrueretur: hoc enim es-

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum angelus naturali dilectione diligat Deum plus quàm seipsum.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus naturali dilectione non diligat Deum plus quàm seipsum, quia vt dictum est [e], dilectio naturalis fundatur super vnione naturali. Sed natura diuina maxime distat à natura angeli. Ergo naturali dilectione angel⁹ minus diligit Deum quàm se vel etiam alium angelum.

¶Preterea, Propter quod vnũquodque & illud magis. Sed naturali dilectione quilibet diligit alium propter se. Vnumquodque enim diligit aliquid inquantum est bonum sibi. Ergo dilectione naturali angelus non diligit Deum plus quàm seipsum.

¶Præterea, Natura reflectitur in seipsam. Videmus enim ꝙ omne agens naturaliter agit ad conseruationem sui. Non autem reflecteretur in seipsam natura, si tenderet in aliud quàm in seipsam. Non ergo naturali dilectione diligit angelus Deum plus quàm se.

¶Præterea, Hoc videtur esse propriũ charitatis, vt aliquis Deũ plusquã seipsum diligat. Sed dilectio charitatis non est naturalis in angelis, sed diffunditur in cordibus eorum per spiritũ sanctum, qui datus est eis, vt dicit Augu. 12. de ciui. Dei. Ergo non diligunt Deum angeli dilectione naturali plus quàm seipsos.

¶Præterea, Dilectio naturalis semper manet manente natura. Sed diligere Deũ plus quàm seipsum, non manet in peccante angelo vel homine. Quia (vt Aug. dicit 14. de ciuit. Dei) fecerunt ciuitates duas amores duo, terrenam, scilicet amor sui vsque ad Dei contemptum, cælestem vero amor Dei vsque ad contẽptum sui. Ergo diligere Deum supra seipsum non est naturale.

¶SED CONTRA, omnia moralia legis præcepta sunt de lege naturæ. Sed præceptum de diligendo Deum supra seipsum, est præceptum morale legis. Ergo est de lege naturæ. Ergo dilectione naturali angelus diligit Deum supra seipsum.

CONCLVSIO.

¶ *Deus cum sit vniuersale bonum omnis creaturæ, Angelus ipsum plusquã se diligit naturali dilectione: non autem amore concupiscentiæ.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidam dixerunt quòd angelus naturali dilectione diligit Deum plus quàm se amore concupiscentiæ, quia scilicet plus appetit sibi bonum diuinum, quàm bonum suum. Et quodammodo amore amicitiæ, inquantũ scilicet Deo vult naturaliter angelus maius bonum quàm sibi. Vult enim naturaliter Deum esse Deum, se autem vult habere naturam propriam [e]. Sed simpliciter loquendo, naturali dilectione plus diligit se quàm Deum, quia intensius & principalius naturaliter diligit se quàm Deum. Sed falsitas huius opinionis manifeste apparet, si quis in rebus naturalibus consideret ad quid res naturaliter moueatur. Inclinatio enim naturalis in his quæ sunt sine ratione, demonstrat inclinationem naturalẽ in voluntate intellectualis naturæ. Vnumquodque autem in rebus naturalibus, quòd secundum naturam hoc ipsum quod est alterius, est principalius & magis inclinatur in id cuius est, quàm in seipsum. Et hæc inclinatio naturalis demonstratur ex his quæ naturaliter aguntur. Quia vnumquodque sicut agitur naturaliter, sic aptum natũ est agi, vt dicitur in 2. phy. Videmus enim quòd naturaliter pars se exponit ad conseruationem totius corporis. Sicut manus exponitur ictui absque delibaratione ad conseruationem totius corporis. Et quia ratio imitatur naturam, huiusmodi imitationem inuenimus in virtutibus politicis. Est enim virtuosi ciuis vt se exponat mortis periculo pro totius reip. conseruatione. Et si homo esset naturalis pars huius ciuitatis, hæc inclinatio esset ei naturalis. Quia igitur bonum vniuersale est ipse Deus, & sub hoc bono continetur etiam angelus & homo, & omnis creatura, quia omnis creatura naturaliter secundum id quod est, Dei est: sequitur quòd naturali dilectione etiam angelus & homo plus & principalius diligat Deum quàm seipsum: alioquin si naturaliter plus seipsum diligeret quàm Deum, sequeretur quòd naturalis dilectio esset peruersa, & quòd non perficeretur per charitatem, sed destrueretur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ ratio illa procedit in his quæ ex æquo diuiduntur, quorum vnum non est alteri ratio existendi & bonitatis. In talibus enĩ vnũquodque diligit naturaliter magis seipsum quã alterũ, inquantũ est magis sibiipsi vnũ quàm alteri. Sed in illis quorum vnũ est tota ratio existendi & bonitatis alij, magis diligitur naturaliter tale alterum quàm ipsum, sicut dictum est [c], quòd vnaquæque pars diligit naturaliter totum plus quàm se. Et quodlibet singulare naturaliter diligit plus bonũ suæ speciei, quàm bonum suũ singulare. Deus autem non solum est bonum vnius speciei, sed est ipsum vniuersale bonum simpliciter. Vnde vnumquodque suo modo naturaliter diligit Deum plus quàm seipsum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd cum dicitur quòd Deus diligitur ab angelo inquantum est ei bonus, si ly inquantũ, dicat finem, sic falsum est. Non enim diligit naturaliter Deum propter bonum suum, sed propter ipsum Deum. Si vero dicat rationem amoris ex parte amantis, sic verum est. Nõ enim esset in natura alicuius quòd amaret Deum, nisi ex eo, quòd vnumquodque dependet à bono, quod est Deus.

¶ Ad tertium dicendum, quod natura reflectitur in seipsam, non solum quantum ad id quod est ei singulare, sed multo magis quantum ad commune. Inclinatur enim vnumquodque ad conseruandum non solum suum indiuiduum, sed etiam suam speciem. Et multo magis habet naturalem inclinationem vnumquodque in id quod est bonum vniuersale simpliciter.

¶ Ad quartum dicendum, quod Deus secundũ quod est vniuersale bonum, à quo dependet omne bonum naturale, diligitur naturali dilectione a bvnoquoque [c]. Inquantum vero est bonum beatificans naturaliter omnes supernaturali beatitudine, sic diligitur dilectione charitatis.

¶Ad quintum dicendum, quod cum in Deo sit vnum & idem eius substantia, & bonum commune, omnes qui vident ipsam Dei essentiam, eodem motu dilectionis mouentur in ipsam Dei essentiam, prout est ab aliis distincta, & secundum quod est quoddam bonum commune. Et quia inquantum est bonum commune, naturaliter amatur ab omnibus: quicunque videt eum per essentiam, impossibile est quin diligat ipsum. Sed illi qui non vident essentiam eius, cognoscunt eum per aliquos particulares effectus, qui interdum eorum voluntati contrariantur. Et si hoc modo dicuntur odio habere Deum, cum tamen inquantum est bonũ commune omnium, vnumquodque naturaliter diligat [c] plus Deum quàm seipsum.

se impossibile, est euidens. Nec consequentia est ambigua, vt de se patet.

Quæstio ¶ *Num omne quod est alterius, alterum magis quàm seipsum naturali dilectione diligat.*

¶Circa rationem primam adductam ad conclusionem, aduertendum est, quòd quum esse alterius contingat multis modis, scilicet vt pars totius, vt possessio possidentis, & vt effectus est causæ: & hic multipliciter, & impossibile sit vniuersaliter intelligi secundum omnem modum alterius illam propositionem assumptam: vnumquodq; quod est alterius, magis diligit ipsum q̃ seipsum. quoniam manifeste esset falsa: consequens est quod intelligatur de aliquo speciali modo essendi alterius. Et vt ex adiunctis haberi potest, de illo modo essendi alterius quo pars est sui totius, intelligenda est. ita quòd vis rationis stat in hoc ꝙ pars naturaliter magis diligit totum quàm seipsam. Sed tunc occurrunt obiectiones Scoti in 3. distinct. 27. quæst. 1. vbi licet teneat conclusionem, & assentiat secundæ rationi, & illi signo de fortipolitico, ad hoc quòd naturalis ratio inclinat ad magis Deum diligẽdum quã seipsum, hanc tamen primam rationem destruere nititur, & in duobis deficere eam dicit. 319 Primo falsum esse dicit hoc fundamẽtum, scilicet quòd pars naturaliter diligit plus totũ quàm seipsam. Et ad signum, quòd manus exponitur pro salute, dicit falsum esse quod manus exponat se pro toto: sed quod totum ipsum diligens magis seipsum quàm partem, aut partes principales, quàm minus principales: exponit partem pro toto, & minus principale pro magis principali. Secundo dicit, quòd dato quòd pars naturaliter exponeretur pro toto, hoc esset propter identitatem esse sui cum toto: quia scilicet intendit saluare seipsam inquantum habet esse in toto. Et sic falsum sumitur quum dicitur, quòd angelus seu quæcunque creatura se habet ad Deum vt pars ad totum: quia non habet hanc partis conditionẽ requisitam ad propositum: scilicet quod sit aliquid eius quod reputatur vt totum: 312 nulla enim creatura est aliquid Dei: ¶Ad primam obiectionem respondetur, fundamentum illud esse nõ solum verum, sed sufficienter probatum à S. Thoma ex adductis signis.

¶ Ad impugnationem autem primi, facillime patet quid dicendum sit: quia siue pars exponatur à toto, siue à seipso pro salute totius, dũmodo naturaliter exponatur, semper sequitur pars habet magis inclinationem naturalem in bonũ totius, quàm sui ipsius ex eo ꝙ vnũquodque, sicut naturaliter agitur & mouetur siue à se ipso 318

ipso siue ab alio, sic aptũ natum est agi, & econuerso: vt patet in secundo physic. tex. 78.

¶Ad secundam autẽ obiectionem dicitur, quod ratio quare pars exponitur pro toto, non est identitas, quæ est inuenta inter partem & totũ. Et huius manifestum signũ habet ex hoc quod pars exponitur ad perdendam identitatem cũ toto vt saluetur esse totius. Non ergo ratio inclinationis talis est identitatis, aut vt saluet seipsam in toto, sed vt saluet esse totius secundũ se, etiam cum non esse ipsius partis. Sed ratio talis inclinationis est, quam assignauit S. Tho. quia scilicet & natura & substãtia partis hoc ipm
307 1.2.q.3. a. 6. cor. & opuscul. 1. cap. 35. & opusc. 3. cap. 74. & opusc. 5. c. 9 & 17 quod est essentialiter, & primo, propter totum & totius esse est. Quod conuenire cuilibet creaturæ respectu Dei patet: quia quælibet creatura secundum suam naturã, est naturalis pars vniuersi. Ac per hoc naturaliter diligit pl⁹ vniuersum quàm seipsam, iuxta primum fundamentum: ergo à fortiori magis diligit ipsum bonum vniuersale. Tum quia est eminentius totum vniuersum. Tum quia est omne bonũ. Tum quia bonum ipsum vniuersale, quod est Deus, gloriosus est finis & bonum ipsius vniuersi: & consequenter à quocunq; magis amatur vniuersum, ab eodem magis amabitur ipse: vt patet de exercitu & duce, iuxta doctrinam 12. metaphysi. textu 52.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum primum.*

Annot. IN titulo hoc solum aduertẽdum est, quòd de causa effectiua est sermo.

Comment. ¶In corpore breuiter vna conclusione affirmatiua respondet quæsito.
17 Angelus est creatus à Deo. Et probatur, quia omne ens per participationem est ab ente per essentiam, sicut ignitum ab igne. Solus autem Deus est ens per essentiam, quia solus est suum esse. ergo. Recole hic quæ superius, quum de vniuersali creatione tractaretur, diximus.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore breuissime conclusionem responsiuam ponit. Solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Et probat: quia hoc tenet fides catholica sic, & quòd contra-
366 rium est sicut hæreticum refutandum: quod probatur, quia secundum fidem quũ dicitur, quod

QVÆSTIO SEXAGESIMAPRIMA de Productione Angelorum in esse naturæ, in quatuor articulos diuisa.

POST ea quæ præmissa sunt de natura angeli, & cognitione, & voluntate eorũ, restat considerandũ de eorũ creatione, siue vniuersaliter de eorum exordio. Et hæc consideratio est tripartita.

¶ Nam primo considerabimus quomodo producti sunt in esse naturæ. Secundo, quomodo perfecti sunt in gratia vel gloria. Tertio, quomodo aliqui ex eis facti sunt mali.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum angelus habeat causam sui esse. ¶Secundo, vtrum angelus sit ab æterno. ¶Tertio, vtrũ angelus sit creatus ante corporalem creaturã. ¶Quarto, vtrum angeli fuerint creati in cælo empyreo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum angeli habeant causam sui esse.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli non habeãt causam sui esse. De his enim quæ sunt à Deo creata, agitur Gene. 1. Sed nulla mentio fit ibi de angelis. Ergo angeli nõ sunt creati à Deo.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 8. metaphy. quòd si aliqua substantia sit forma sine materia, statim per seipsam est ens & vnum, & non habet causam quæ faciat eam ens & vnum. Sed angeli sunt formæ immateriales, vt suprà ostensum est [c]. Ergo non habent causam sui esse.

¶ Præterea, Omne quod fit ab aliquo agente, per hoc quod fit, accipit formam ab eo. Sed angeli cum sint formæ, nõ accipiunt formam ab aliquo agente. Ergo angeli non habent causam agentem.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Laudate eum omnes angeli eius. Et postea subdit, Quoniam ipse dixit, & facta sunt.

CONCLVSIO.

¶*Cum solus Deus sit ipsum esse subsistens, non solum angelos, sed omnia ab ipso creata esse necessarium est.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd necesse est dicere & angelos, & omne id quod præter Deum est, à Deo factum esse. Solus enim Deus est suum esse: in omnibus autẽ aliis differt essentia rei & esse eius, vt ex superioribus patet [e]. Et ex hoc manifestũ est quòd solus Deus est ens per suam essentiam, omnia vero alia sunt entia per participationẽ. Omne autem quod est per participationem, causatur ab eo quod est per essentiam: sicut omne ignitum causatur ab igne. Vnde necesse est angelos à Deo creatos esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. dicit in 2. de ciui. Dei. ꝙ angeli non sunt prætermissi in illa prima rerum creatione, sed significantur nomine cæli, aut etiã lucis. Ideo autem vel prætermissi sunt, vel nominibus rerum corporalium significati: quia Moyses rudi populo loquebatur, qui nondum capere poterant incorpoream naturam. Et si eis fuisset expressum aliquas res esse super omnem naturã corpoream, fuisset eis occasio idololatriæ, ad quam proni erant, & à qua Moyses eos præcipue reuocare intendebat.

¶Ad secundum dicendum, quòd substantiæ, quæ sunt formæ subsistentes, non habent causam aliquam formalem sui esse & suæ vnitatis, nec causam agentem pertrãsmutationem materiæ de potentia in actum [e], sed habent causam producentem totam substantiam. Et per hoc patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum angelus sit productus à Deo ab æterno.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus sit productus à Deo ab æterno. Deus enim est causa angeli per suum esse. Non enim agit per aliquid additum suæ essentiæ: Sed esse eius est æternum. Ergo ab æterno angelos produxit.

¶ Præterea, Omne quod quandoque est, & quandoque non est, subiacet tempori. Sed angelus est supra tempus, vt dicitur in libro de causis. Ergo angelus non quandoque est, & quandoque non est, sed semper.

¶Præterea, August. probat incorruptibilitatem animæ per hoc, quod per intellectu est capax veritatis. Sed sicut veritas est incorruptibilis, ita est æterna. Ergo natura intellectualis, & animæ & angeli non solum est incorruptibilis, sed etiam æterna.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouer. 8 ex persona Sapientiæ genitæ. Dominus possedit me ab initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio. Sed angeli sunt facti à Deo, vt ostensum est [e]. Ergo angeli aliquando non fuerunt.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus pater, filius, & spiritus sanctus ab æterno fuerunt, cætera vero ex nihilo facta sunt, id est postquàm nihil fuit.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod solus Deus pater, & filius, & spiritus sanctus est ab æterno. Hoc enim fides catholica indubitanter tenet: & omne contrarium est sicut hæreticum refutandũ. Sic enim Deus creaturas produxit quod eas ex nihilo fecit, id est postquàm nihil fuit [e].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod esse Dei est ipsum eius velle. Per hoc ergo ꝙ Deus produxit angelos, & alias creaturas per suum esse, non excluditur quin eas produxerit per suam voluntatem. Voluntas autem Dei nõ de necessitate se habet ad productionem creaturarum, vt suprà dictum est [e]. Et ideo produxit & quæ voluit, & quando voluit.

¶Ad secundum dicendum, quod Angelus est supra tempus, quòd est numerus motus cæli: quia est supra omnem motum corporalis naturæ. Non tamen est supra tempus, quod est numerus successionis esse eius post non esse: & etiam quod est numerus successionis quæ est in operationibus eius [e]. Vnde Aug. dicit 8. super Gen. ad lit. quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad tertium dicendum, ꝙ angeli & animę intellectiuæ ex hoc ipso quod habẽt naturã, per quam sunt capaces veritatis, sunt incorruptibiles. Sed hanc naturã nõ habuerunt ab æterno, sed data fuit eis à Deo quando ipse voluit. Vnde nõ sequitur quòd ãgeli sint ab æterno.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli sint creati ante mundum corporeum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angeli fuerint creati ante mundum corporeũ. Dicit enĩ Hieron. super epistolã ad Titum. Sex millia nõdum nostri temporis cõplentur annorum. Et quanta tempora, quantásque seculorum origines fuisse arbitrandum est, in quibus angeli, throni, dominationes, cæteríque ordines Deo seruierunt? Damasc. etiam dicit in 2. lib. Quidam dicunt, quòd ante omnẽ creationem geniti sunt angeli, vt theologus dicit Grego. Primum quidem excogitauit angelicas virtutes & cælestes, & excogitio op⁹ eius fuit.

¶ Præterea, Angelica natura est media inter naturã diuinã, & naturã corpoream. Sed natura diuina est ab æterno, natura autẽ corpo-

Deus fecit res ex nihilo, intelligitur quòd ly ex, notat ordinem durationis, id est postquã nihil fuit. 308 Po.q.3. ar. 18. 10m.

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæprimæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est. Comment.

¶In corpore tria facit. Primo refert duas esse & contrarias sanctorum doctorum opiniones, Grecorum & Latinorum: illi tenent partem affirmatiuam, isti negatiuã. Secundo ostendit quòd rationabilior est positio Latinorum tã li ratione. Nulla pars est perfecta extra suum totum. Angeli sunt naturaliter vna pars vniuersi: igitur essent imperfecti extra vniuersum: igitur non sunt ꝓducti à Deo aute vniuersum. 307 Maior patet, & minor probatur: quia angeli non constituunt vnum vniuersum per se, sed ipsi simul cum creatura corporali integrant vniuersum: quod probatur, quia vna ordinatur ad aliam: ordo enim est ipsum bonum, & vinculum partium vniuersi. Vltima vero consequentia probatur ex eo, quia Dei opera perfecta sunt. Tertio ostendit quòd opinio Græcorum non est reputanda erronea, quia autoritas Gregorij Nazianzeni eam sustinet. 238 240

¶ Circa hoc vltimo dictum, dubium occurrit: quoniam vt patet in Decretalibus de summa trinitate & fide catholica, in capitulo Firmiter credimus, Ecclesia in consilio generali sub Innocentio tertio, determinauit positionem Latinorum esse tenendam. ergo erronea est reputanda opinio opposita. Habentur enim ibi hæc verba, Deus sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis vtranque de nihilo condidit creaturam spiritualem & corporalem: angelicam vidilicet, & mundanam. Nec potest excusari S. Thomas ex nouitate determinationis: quoniam tempore suo iam erant promulgatæ & compilatæ Decretales. Annot. 117 246 122 288 325 d

¶ Ad hoc dicitur à quibusdam, quod si S. Thomas recoluisset huius Decretalis, quum scripsit hunc articulum, nõ dixisset hæc verba. Sed mihi videtur quod sciẽs & prudens hæc scripserit. Nam illa verba Decretalis, interpretanda sunt in sensu in quo fiunt, magis quàm in sensu, quem faciunt: & vt dicit S. Thomas in expositione illius Decretalis, verba illa apposita sunt contra errorem Origenis & eorum qui ponunt creaturas spirituales tantum esse per se productas à 309 2.d.2.q.1. artic.3. Et po.q.3.art. 18. & 19

Deo, ac postmodum propter demerita earũ corporales creaturas ꝑductas fuisse. 113 Vnde quũ dupliciter teneatur, angelos productos esse ante corpora: scilicet tanq̃ res sic per se productas, quòd propter earum demerita quodámodo per accidens mundus corporeus sit productus. Vel simpliciter & absolute: quòd ex voluntate Dei angeli præcesserint mũdum visibilem. Decretalis illa quãuis secundum verba vtranque positionem destruat: contra primam tamen tãquam contra hæresim interpretanda est. Ad secundam vero tanquam ad minus probabilé applicari potest. Et ratio huius glosæ est: quia determinationes istæ non nisi contra aliquos errores consueuerunt fieri.

334 *a ¶ Super Quæstionis sexagesimæprimæ, Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio affirmatiua, Angeli sunt creati in cœlo empyreo, seu supremo. Et probatur: quia sunt creati vt partes vnius vniuersi cum corporibus: ergo vt habentes aliquẽ ordinem ad creaturam corporalem: ergo vt præsidẽtes toti naturæ corporeæ: ergo conuenienter in supremo corpore. Et omnia clara sunt.

501 131 *a ¶ Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum primum.*

262 *Annot.* Titulus clarus est hoc attento, quòd quamuis de beatitudine in cõmuni quæratur, principalis tamen intentio versatur circa beatitudinem quam credimus, quam simpliciter dicimus beatitudinem.

Comment. 248 ¶ In corpore tria facit, Primo dicit quid nominis beatitudinis, scilicet quod est vltima perfectio intellectualis naturæ. Secundo distinguit beatitudinẽ in duas species, scilicet naturalem & supernaturalem. Tertio respondet quæsito duabus conclusionibus iuxta duas beatitudines. Altera affirmatiua, Angelus fuit creatus beatus beatitudine naturali: quia perfectiones naturales angelus non acquirit per motũ discursiuũ, sed statim, sicut nos prima principia. Altera

310 *Infrà quæ. 102. art. 2. 1m. & 4. 1m. Et 2. di. 6. art. 3. cor. Et op. 15. ca. 17. fin.*

rea, ex tempore. Ergo natura angelica facta est ante creationẽ temporis, & post æternitatem.

¶Præterea, Plus distat natura angelica à natura corporali, quàm vna natura corporalis ab alia. Sed vna natura corporalis fuit facta ante aliam. Vnde & sex dies productionis rerum in principio Gen. describũtur. Ergo multo magis natura angelica facta est ante omnem naturã corpoream.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gene. 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Nõ autem hoc esset verum si aliquid creasset ante ea. Ergo angeli non sunt ante naturam corpoream creati.

CONCLVSIO.

¶Cum Angeli ad vniuersi perfectionem creati fuerint, probabilius est illos fuisse à Deo creatos cum ipso vniuerso, quàm antè.

¶RESPONDEO dicendũ, ꝙ circa hoc inuenitur duplex sanctorum doctorum sententia: illa tamen probabilior videtur, quòd angeli simul cũ creatura corporea sunt creati. Angeli enim sunt quædam pars vniuersi. Non eñ constituunt per se vnũ vniuersum, sed tam ipsi quàm creatura corporea in cõstitutione vnius vniuersi conueniunt. Quod apparet ex ordine vnius creaturæ ad aliam e. Ordo enim rerum adinuicem, est bonum vniuersi. Nulla autem pars perfecta est à suo toto separata. Non est igitur probabile, vt Deus, cuius perfecta sunt opera, vt dicitur Deut. 32. creaturam angelicam seorsum ante alias creaturas creauerit. Quamuis contrariũ non sit reputandũ erroneũ, præcipue propter sententiam Greg. Nazan. cuius tanta est in doctrina Christiana autoritas, vt nullus vnquam eius dictis calumniam inferre præsumpserit, sicut nec Athanasij documentis, vt Hierony. dicit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Hieron. loquitur secundũ sententiã doctorum Græcorũ, qui omnes hoc concorditer sentiũt, ꝙ angeli sunt ante mundũ corporeum creati.

¶Ad sc̃dm dicendũ ꝙ Deus nõ est aliqua pars vniuersi: sed est supra totũ vniuersum e, præhabens in se eminentiori modo totam vniuersi perfectionem e. Angelus autem est pars vniuersi. Vnde non est eadem ratio.

¶Ad tertium dicendum, quòd creaturæ corporeæ omnes sunt vnum in materia: sed angeli non conueniunt in materia cum creatura corporea e. Vnde creata materia corporalis creaturæ, omnia quodammodo sunt creata: nõ autẽ creatis angelis esset ipsum vniuersum creatũ. Si vero contrarium teneatur: quia dicitur Gen. 1. In princ. creauit Deus cælum & terram. exponendum est, in principio, id est in filio, vel in principio, nihil: in genere autem in principio, id est ante quod nihil: nisi dicatur ante qđ temporis e, non corporalium creaturarum.

ARTICVLVS IIII.

¶Vtrum angeli sint creati in cælo empyreo.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint creati in cælo empyreo. Angeli eñ sunt substantiæ incorporeæ. Sed substantia incorporea non dependet à corpore secundum suum esse: & per cõsequens neque secundum suum fieri. Ergo angeli non sunt creati in loco corporeo.

¶Præterea, Aug. dicit 3. super Gen. ad lit. quòd angeli fuerunt creati in superiori parte aëris. Non ergo in cælo empyreo.

¶Præterea, Cęlum empyreum dicitur esse cęlum supremum. Si igitur angeli creati fuissent in cælo empyreo, non conuenisset eis in superius cælum ascendere. Quod est contra id quod ex persona angeli peccantis dicitur Isa. 14. Ascendam cælum.

¶SED CONTRA est quod Strabus dicit super illud, In principio crea. Deus cælũ & terram. Cælum non visibile firmamentum hic appellat, sed empyreum, id est igneum vel intellectuale, quod nõ ab ardore, sed à splendore dicitur. Quod statim factum angelis est repletum.

CONCLVSIO.

¶Angelos nobiliores vniuersi partes decuit in supremo loco, & cælo empyreo creari.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictũ est e, ex creaturis corporalibus & spiritualibus vnum vniuersum constituitur. Vnde sic creatæ sunt spirituales creaturæ, quòd ad creaturam corporalem aliquem ordinem habent, & toti creaturæ corporali prçsident e. Vnde conueniens fuit quòd angeli in supremo corpore crearentur tanquã toti naturæ corporeæ præsidentes, siue id dicatur cælum empyreum, siue qualitercunque nominetur. Vnde Isi. dicit, quòd supremum cælum est cælum angelorum, super illud Deuter. 8. cap. Domini Dei tui est cælum, & cælum cæli. 309 & b 541

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli non sunt creati in loco corporeo, quasi dependentes à corpore secundum suum esse, vel secundum suum fieri. Potuisset enim Deus angelos ante totã creaturam corporalem creasse, vt multi sancti doctores tenent e. Sed facti sunt in loco corporeo ad ostẽdendum ordinẽ eorum ad naturã corpoream, & quòd sua virtute corporea contingunt. 390

¶Ad secundum dicẽdum, quòd August. forte per supremam partem aëris intelligit supremam partem cæli: cum quo aër quandam conuenientiam habet propter suam subtilitatem & diaphaneitatem. Vel loquitur non de omnibus angelis, sed de illis qui peccauerunt. Qui secundum quosdam fuerunt de inferioribus ordinibus. Nihil autem prohibet dicere quòd superiores angeli habentes virtutem eleuatam & vniuersalem supra omnia corpora, sint in supremo creaturæ corporeæ creati. Alij vero habẽtes virtutes magis particulares sint creati in inferioribus corporibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd loquitur ibi non de cælo aliquo corporeo, sed de cælo sanctæ trinitatis: In quod angelus peccans ascendere voluit, dum voluit aliquo modo Deo æquiparari, vt infrà patebit e. 318

QVÆSTIO SEXAGESIMASECVNDA DE perfectione angelorum in esse gratiæ & gloriæ, in nouem articulos diuisa.

CONSEQVENTER inuestigandum est quomodo angeli facti sunt in esse gratiæ, vel gloriæ. ¶Et circa hoc quæruntur nouem. ¶Primo, vtrum angeli fuerint in sua creatiõe beati. ¶Secundo, vtrũ indiguerint gratia ad hoc ꝙ ad Deũ conuerterẽtur. ¶Tertio, vtrum fuerint creati in gratia. ¶Quarto, vtrũ suam beatitudinẽ meruerint. ¶Quinto, vtrum statim post meritum beatitudinem adepti fuerint. ¶Sexto, vtrum gratiam & gloriam secundum capacitatẽ suorum naturalium receperint. ¶Septimo, vtrũ post cõsecutionem gloriæ remanserit in eis dilectio & cognitio naturalis. ¶Octauo, vtrum postmodum potuerint peccare. ¶Nono, vtrũ post adeptionem gloriæ potuerint proficere.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum angeli fuerint in sua creatione beati.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli fuerint creati beati. Dicitur enim in li. de eccle. dog. quòd angeli, qui in illa in qua creati sunt beatitudine, perseuerant, non natura possident bonum quod habent. Sunt ergo angeli creati in beatitudine. 311 *2. di. 4. ar. 1. Et quol. 9. q. 4. artic. 3. cor.*

¶Præterea, Natura angelica est nobilior quàm corporalis. Sed creatura corporalis statim in principio suæ creationis fuit creata, formata, & perfecta: nec informitas prçcessit in ea formationem tempore, sed natura tantum, vt Augustinus dicit 1. super Gene. ad lit. Ergo nec naturam angelicam creauit Deus informem & imperfectam. Sed eius formatio & perfectio est per beatitudinem, secundum quod fruitur Deo. Ergo fuit creata beata.

¶Præterea, Secundum Aug. super Geñ. ad lit. ea, quæ leguntur facta in operibus sex dierum, simul facta fuerunt. Et sic oportet quòd statim à principio creationis rerum fuerint omnes illi sex dies. Sed in illis sex diebus (secundum eius expositionem) mane fuit cognitio angelica, secundum quàm cognouerunt verbum & res in verbo. Ergo statim à principio creationis cognouerunt verbum & res in verbo. Sed angeli beati sunt per hoc quod verbum vident. Ergo statim à principio suæ creationis angeli fuerunt beati.

¶SED CONTRA, de ratione beatitudinis est stabilitas siue confirmatio in bono. Sed angeli non statim vt creati sunt, fuerunt confirmati in bono: quod casus quorundam ostendit. Non ergo angeli in sua creatione fuerunt beati. *Comment.*

CONCLVSIO.

a ¶Angeli fuerunt à Deo creati beati beatitudine naturali, non autem beatitudine supernaturali, quæ in visione diuinæ essentiæ consistit.

¶RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ noĩe beatitudinis intelligitur vltima perfectio rationalis, seu intellectualis naturæ e, & inde est quod naturaliter desideratur. Quia vnũquodq; naturaliter desiderat suam vltimam perfectionem, vltima autem perfectio rationalis seu intellectualis naturę est duplex. Vna quidem quã potest assequi virtute suæ naturæ: & hæc quodammodo beatitudo, vel fœlicitas dicitur. Vnde & Ari. perfectissimã hominis cõtemplationẽ qua optimũ intelligibile, quod est Deus, contemplari potest in hac vita, dicit esse vltimam hominis fœlicitatẽ: sed super hanc fœlicitatẽ est alia fœlicitas, quã in futuro expectamus: quia videbimus Deum sicuti est. Quod quidẽ est supra cuiuslibet intellectus creati naturam, vt suprà ostensum est e. Sic igitur dicendum est, quòd quantum ad primã beatitudinem quam angelus assequi virtute suæ naturæ potuit, fuit creatus beatus. Quia perfectionem huiusmodi angelus non acquirit per aliquẽ motum discursiuũ, sicut homo, sed statim ei adest propter suæ naturæ dignitatem, vt suprà dictũ est. Sed vltimam beatitudinẽ, quæ facultatem naturæ excedit, angeli non statim in principio suæ creationis habuerunt: quia hæc beatitudo non est aliquid naturæ, sed naturæ finis. Et ideo non statim eam à principio debuerunt habere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd beatitudo ibi accipitur pro illa perfectione naturali quã angelus habuit in statu innocentiæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis statim in principio suæ creationis habere non potuit perfectionem ad quam per suam operationem perducitur. Vnde secundum August. germinatio plantarum extrà non statim fuit in primis operibus in quibus virtus sola germinatiua plantarum data est terræ. Et similiter creatura angelica in principio suæ creationis habuit perfectionem suæ naturæ, non autem perfectionem ad quam per suam operationem peruenire debebat.

¶Ad tertium dicendum, quòd angelus duplicem habet verbi cognitionem. Vnam naturalem, & aliam gloriæ. Naturalem quidem, quæ cognoscit verbum per eius similitudinem in sua natura relucentẽ e. Cognitionem vero gloriæ, quæ cognoscit verbũ per suam essentiam. Et vtraque cognoscit angelus res in verbo. Sed naturali quidem cognitione imperfecte, cognitione vero gloriæ perfecte. Prima ergo cognitio rerum in verbo affuit angelo à principio suæ creationis: secunda vero non e, sed quando facti sunt beati per conuersionem ad bonum. Et hæc proprie dicitur cognitio matutina.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum angelus indiguerit gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, ꝙ angelus non indiguerit gratia ad hoc quòd cõuerteretur in Deũ. Ad ea enim quæ naturaliter possumus, gratia non indigemus. Sed naturaliter angelus conuertitur in Deum: quia naturaliter Deum diligit, vt ex supradictis patet e. Ergo angelus non indiguit gratia ad hoc vt conuerteretur in Deum.

¶Præterea, Ad ea tantum videmur indigere auxilio quæ sunt difficilia: sed conuerti ad Deum non erat difficile angelo, cum nihil esset in eo quod huic conuersioni repugnaret. Ergo angelus non indiguit auxilio gratiæ ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

¶Præterea, Conuerti ad Deum est se ad gratiam præparare. Vnde Zach. 1. dicitur, Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. Sed nos nõ indigemus gratia ad hoc quòd nos ad gratiam præparamus: quia sic esset abire in infinitum. Ergo non indiguit gratia angelus ad hoc quòd conuerteretur in Deum.

¶SED CONTRA, per conuersionem ad Deum angelus peruenit ad beatitudinem. Si igitur non indiguisset gratia ad hoc quòd conuerteretur in Deum, sequeretur quòd non indigeret gratia ad habendam vitam æternam. Quod est contra illud Apost. Roma. 6. Gratia Dei, vita æterna.

CONCLVSIO.

¶Non potuit angelus in Deum conuerti nisi diuinæ gratiæ auxilio.

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli indiguerunt gratia ad hoc quòd conuerterentur in Deum, prout est obiectum beatitudinis. Sicut enim superius dictum est e, naturalis motus voluntatis est principium omnium eorum quæ volumus. Naturalis autem inclinatio voluntatis est ad id quod est conueniens secundum naturã. Et ideo, si aliquid sit supra naturam, voluntas in id ferri non potest, nisi ab aliquo alio supernaturali principio adiuta. Sicut patet, quòd ignis habet naturalem inclinationem ad calefaciendum, & ad generandum ignem. Sed generare carnem est supra naturalem virtutem ignis. Vnde ignis ad hoc nullam inclinationem habet, nisi secundum quod mouetur vt instrumentum ab anima nutritiua. Ostensum est autem suprà e, cum de Dei cognitione ageretur, quòd videre Deum per essentiam, in quo vltima beatitudo rationalis creaturæ consistit, est supra naturam cuiuslibet intellectus creati. Vnde nulla creatura rationalis potest habere motum voluntatis ordinatum ad illam beatitudinem, nisi mota à supernaturali agente. Et hoc dicimus auxiliũ gratiæ. Et ideo dicendum est, quòd angelus in illam beatitudinẽ voluntate conuerti non potuit nisi per auxilium gratiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus naturaliter diligit Deum inquantum est principium naturalis esse. Hic autẽ loquimur de conuersione ad Deum inquantum est beatificans per suæ essentiæ visionem.

¶Ad secundum dicendum, quòd difficile est quod transcendit potentiam. Sed hoc cõtingit esse dupliciter. Vno modo, quia transcẽdit potentiam secundum suum naturalem ordinem, & tunc si ad hoc possit peruenire aliquo auxilio, dicitur difficile. Si autem nullo modo, dicitur impossibile, sicut impossibile est hominem volare. Alio modo transcendit aliquid potentiam, non secundum ordinem naturalem potentiæ, sed propter aliquod impedimentũ potentiæ adiunctum. Sicut ascendere non est cõtra naturalem ordinem potentiæ animæ motiuæ. Quia anima quantum est de se, nata est mouere in quamlibet partem. Sed impeditur ad hoc propter corporis grauitatẽ. Vnde difficile est homini ascendere. Conuerti autem ad beatitudinem vltimã homini quidem est difficile: & quia est supra naturam, & quia habet impedimentum ex corruptione corporis & infectione peccati. Sed angelo est difficile ꝓpter hoc solum, quòd est supernaturale.

¶Ad tertium dicendum, quod quilibet motus voluntatis in Deum, potest dici conuersio in ipsum. Et ideo triplex est conuersio in Deum. Vna quidem per dilectionem perfectam, quæ est creaturæ iam Deo fruentis. Et ad hanc conuersionem requiritur gratia consummata. Alia conuersio est, quæ est meritum beatitudinis. Et ad hanc requiritur habitualis gratia, quę est merendi principium e. Tertia cõuersio est, per quam aliquid præparat se ad gratiam habendam. Et ad hanc non exigitur aliqua habitualis gratia, sed operatio Dei ad se animam conuertentis e: secundum illud Thr. vlti. Cõuerte nos domine ad te, & cõuertemur. Vnde patet quòd non est procedere in infinitum.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum angeli sint creati in gratia.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod angeli nõ sint creati in gratia. Dicit enim Aug. 2. super Ge. ad lit. quod angelica natura primo erat informiter creata, & cælũ dicta. Postmodum vero formata est, & lux appellata. Sed hæc formatio est per gratiam. Ergo non sunt creati in gratia.

¶Præterea, Gratia inclinat creaturam rationalem in Deũ. Si igitur angelus in gratia creatus fuisset, nullus angelus fuisset à Deo auersus.

¶Præterea, Gratia medium est inter naturam & gloriam. Sed angeli nõ fuerunt beati in sua creatione. Ergo videtur quod nec etiam creati sint in gratia, sed primo in natura tantum: postea autem adepti sunt gratiam, & vltimo facti sunt beati.

¶SED CONTRA est quod Augusti. dicit 12. de Ciuitate Dei. Bonam voluntatem quis fecit in angelis, nisi ille qui eos cum sua voluntate, id est cum amore casto quo illi adhærent, creauit, simul in eis condens naturam, & largiens gratiam e.

CONCLVSIO.

¶Probabilius est angelos in gratia fuisse creatos, quàm sine gratia.

¶RESPONDEO dicendũ, quod quãuis super hoc sint diuersæ opiniones quibusdã dicentibus, ꝙ creati sunt angeli in naturalibus tantũ: aliis vero quod sunt creati in gratia. hoc tamen probabilius videtur tenendũ, & magis dictis sanctorum consonum est, quod fuerunt creati in gratia gratũ faciente. Sic enim videmus ꝙ omnia quæ processu tẽporis per opus diuinæ prouidẽtiæ creata à Deo operante sunt producta, in prima rerum cõditione producta sunt secundum quasdã seminales rationes, vt Aug. dicit super Ge. ad lit. e, sicut arbores, & animalia, & alia huiusmodi. Manifestũ est aũt quod gratia gratũ faciẽs, hoc modo cõparatur ad beatitudinẽ, sicut ratio seminalis in natura ad effectũ naturalẽ. Vnde 1. Io. 3. gratia semen Dei nominatur. Sicut igitur secũdũ opi. Augu.

negatiua. Angelus non fuit creatus beatus, beatitudine supernaturali: quia hæc non incipit ex natura, sed est naturæ finis.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum secundum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd conuerti in Deum, nihil aliud est quàm habere actum voluntatis quo voluntas tendat recte in Deum, vt beatitudo supernaturalis est quocunque id modo eueniat, vt in responsione ad tertium dilucidatur. Gratia autem hic sumitur communiter pro gratuito dono Dei: gratuitum autem dicitur, quod non debetur naturæ, sed gratis datur.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio affirmatiua, Angelus non potest conuerti in Deum nisi adiutus auxilio gratiæ. Et probatur: quia nulla voluntas potest ferri in id quod est supra facultatem naturæ volentis, nisi adiuta ab eo quod potest in illud: sed vltima beatitudo excedit facultatem cuiusque naturæ creatæ: ergo. Maior probatur dupliciter, Primo, quia omnis motus voluntatis initiatur ex motu eius naturali, ac per hoc non se extendit supra illum. Secundo declaratur in igne respectu calefactionis & generationis carnis. Minor vero probatur: quia visio Dei per essentiam excedit omnem naturam creatam, vt in quæstio. 12. probatum fuit.

a 519 143 313 *22. quæ. 5. art. 1. cont. Et 2. dist. 4. artic. 7. & dist. 5. quæ. 2. articul. 2. cor. & quo. 9. quæ. 4. art. 3. cont.*

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum tertium.

Annot. IN titulo hoc solum aduertendum est, quòd hic est sermo de gratia gratum faciente.

Comment. ¶ In corpore duo facit. Primo duas refert opiniones contrarias. Secundo affirmatiuam ostendit esse probabiliorem tali ratione. Omnia quæ processu temporis diuina prouidentia facta sunt, in prima rerum conditione secundum quasdam rationes seminales producta fuerunt: ergo & beatitudinis status secundum gratiam productus fuit in creaturis intellectualibus: quemadmodum naturales effectus virtualiter in creaturis corporalibus. Antecedens probatur autoritate Augustini. consequentia fundatur super autoritate Ioannis, dicentis gratiam esse rationem seminalem beatitudinis, & super proportionalitate naturalium & supernaturalium.

contra 476 b 564 567

a ¶Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo respondet quæsito affirmatiue, ostendendo quòd angelus meruit suam beatitudinem. Secundo ostendit hoc idem ex diuersitate modorũ habendi beatitudinem in angelis.

¶Quo ad primum lustrat tres modos, quibus posset imaginari quod esse beatum conuenit alicui, scilicet aut per naturam sine operatione media, sicut esse risibile conuenit homini. Aut per operationem sufficientem ex vi naturæ ad faciendum esse beatum. Aut per operationem expectantem ex alterius dono beatitudinis præmium. Et fundatur sufficientia distinctionis horum modorum super hoc quòd beatitudo perfecta est vltimus finis. talẽ enim oportet aut naturaliter inesse, aut per operationem acquiri. Sed quum soli Deo sit naturalis, in quo solo idem est esse & beatum esse, id est substantia & beatitudo: Reliqua per operationem beatitudenem assequuntur. Et quum non per operationem sufficientem ex vi naturæ operantis, quia finis hic excedit virtutem operantis, relinquitur quòd per operationem meritoriam: quod erat probandum.

314 2.di 5.q.2. art. 2. & quolib. 9. quæst. 4. artic. 3.

Annotat. ¶Circa prædicta aduerte primo, quòd hæc dicta accipienda sunt simpliciter de beatitudine in ordine ad puras creaturas. sic enim omnia consonant: alioquin inficiationis esset locus: quoniam si ad Christũ spectemus, nec prima distinctio est sufficiens: quoniam beatus est nec per naturam nec acquisitionem, sed ex simplici dono per assumtionem. Nec beatitudo eius habet præmij rationem, sed communicatæ fœlicitatis absque merito: quia quòd in Maria natum est, non qualecunq; natum est, sed sanctum natum est.

Annotat. ¶Circa hunc articulum aduerte secundo, quòd inter decisiones huius articuli, & determinationem factam in 2. sent. distinct. 5. hæc est differẽtia, quòd Sanctus Thomas ibi quidem sub dubio relinquit, an angeli sint creati in gratia, & defendit quartam opinionem: hic autem amplectitur opinionem, quòd angeli præhabuerunt gratiam, & reliquas omnes improbat. Et vt inferius, quæst. 63. art. 6. ostendetur opinio Sancti Thomæ ex vtriusque dictis hic scilicet & ibi conflatur.

Comment. ¶Quo ad secundum circuit quatuor modos, quibus imaginari potest, angelum meruisse beatitudinem. Primo habendo gratiam prius non solum natura, sed duratione, quàm beatitudinem. Et hoc modo nullus est scrupulus. Vel habendo beatitudinem absque præcedente gratia: & sic oportet aliquod horum trium dicere, vel absque merito, vel per actus consequentes beatitudinem, vel quòd vnus & idem actus fuit meritorius & fruitio beata: sed nihil horum potest dici, ergo relinquitur primum. Sufficientia distinctionis satis facile patere potest: quoniam aut angeli acceperunt beatitudinem sine merito, & sic est secundũ membrum. Aut cum merito, & tunc vel præcedente, & sic est primum membrum: vel simultaneo, & sic est quartum: vel consequente, & sic est tertium. Nec potest quintus modus imaginari. Destructio autem singulorum trium modorum, satis plane habetur in litera: quia carere merito est contra rationem præmij. Consequi autem præmium; est contra rationem merendi. Eundem vero actum mereri & frui, est contra rationem gratiæ fruentis & merentis. quia illa perfecta, ista imperfecta est.

a 319 58 59 311 312

Annot. ¶Circa hanc partem aduerte, quòd Scotus in 2. distinctio 5. consentiens conclusioni dicit hanc vltimam rationem ad quartum membrum excludendũ non cogere. Quia falsum est, quòd gratia merentis sit necessario imperfectior gratia fruentis, quamuis vsus eius sit in patria perfectior quàm in via. Stat enim, æqualem gratiam habere aliquem in via & in patria. 143

¶Sed ad hoc dicendum est, quòd quicquid sit de hac quæstione, an possibile sit gratiam viatoris æquari secundum essentiam gratiæ comprehensoris: quoniam hoc exigit specialem quæstionem, ratio Sancti Tomæ non se restrinxit ad perfectum & imperfectum secundum essentiam, sed simpliciter & absolute assumpsit gratiam fruentis, oportere esse perfectam, merentis vero imperfectam: quod quo ad statum, dubium non habet, quoniam illa est in statu consummato, ista non. Et similiter quo ad actum. Et hoc sufficit in preposito vt ipsemet Scotus fatetur ibidem.

315 b

¶Circa eandem rationem aduerte, quod videtur quòd hæc ratio Sancti Thomæ efficax non sit, sed soluta sit ab ipsomet in quolibet. 9. articu. 8. vbi expresse dicit, quòd ex mereri & beatum esse, simul non sequitur, ergo gratia perfecta & imperfecta simul: sed, ergo gratia perfecta terminus gratiæ imperfectæ simul. Sed hoc non est ita, quoniam ibi loquitur de mereri, vt termino viæ: hic vero de mereri vt in via, vt plenius patebit in quæstione sequente articulo sexto.

a 315

a ¶Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum quintum.

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore vnica est conclusio responsiua affirmatiue. Angelus statim post primum actum charitatis, quo beatitudinem meruit, fuit beatus. Et pobatur sic. Angelus naturalem perfectionem non per discursum acquirit, sed statim ex natura habet: ergo supernaturalem beatitudinem statim ex merito consequitur: sed meritum per vnicum actum habetur, ergo statim post primũ actum meritorium fuit beatus. Antecedens patet ex supradictis. consequentia vero probatur: quia ex merito ita se habet ad gloriam angelus, sicut ex natura ad beatitudinem naturalem. Et modus perueniendi ad gloriam proportionalis est modo quo natura assequitur suam fœlicitatem naturalem: quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quia omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modũ eius. Propositio vero subsumpta probatur ex eo, quòd homo potest vnico actu mereri. ergo & angelus.

ponitur, quòd statim in prima creatione corporalis creaturæ inditæ sunt ei seminales rationes omnium naturalium effectuum, ita statim à principio sunt angeli creati in gratia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd informitas illa angeli potest intelligi vel per comparationem ad formationem gloriæ, & sic præcessit tempore informitas formationem; vel per comparationem ad formationem gratiæ, & sic non præcessit ordine temporis, sed ordine naturæ, sicut etiam de formatione corporali Aug. ponit.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd omnis forma inclinat suum subiectũ secundũ modũ naturæ eius. Modus autẽ naturalis intellectualis naturæ est, vt libere feratur in ea quæ vult. Et ideo inclinatio gratiæ nõ imponit necessitatem, sed habens gratiam potest ea non vti & peccare.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd quãuis gratia sit mediũ inter naturã & gloriam ordine naturę; tamen ordine temporis in natura creata non debuit simul esse gloria cum natura, quia est finis operationis ipsius naturæ per gratiã adiutæ. Gratia autem non se habet vt finis operationis, quia non est ex operibus, sed vt principium bene operandi. Et ideo statim cum natura gratiam dare conueniens fuit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum angelus creatus suam beatitudinem meruerit.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus creatus suã beatitudinem non meruerit. Meritum enim est ex difficultate actus meritorij. Sed nullam difficultatem angelus habuit ad bene operandum. Ergo bona operatio non fuit ei meritoria.

¶Præterea, Naturalibus non meremur. Sed naturale fuit angelo quod conuerteretur ad Deum. Ergo per hoc non meruit beatitudinẽ.

¶Præterea, Si angelus beatus beatitudinem suam meruit, aut ergo antequã eam haberet, aut post: sed non ante, quia (vt multis videtur) ante non habuit gratiam, sine qua nullum est meritum: nec etiã post: quia sic etiam modo mereretur. Quod videtur esse falsum. Quia sic minor angelus merendo ad superioris angeli gradum posset pertingere. Et non essent stabiles distinctiones graduum gratiæ. Quod est inconueniens. Non ergo angelus beatus suam beatitudinem meruit.

¶SED CONTRA, Apoca. 21. dicitur, quod mensura angeli in illa cælesti Hierusalẽ est mensura hominis. Sed homo ad beatitudinem pertingere non potest, nisi per meritum. Ergo neque angelus.

CONCLVSIO.

¶*Cum solus Deus sit naturaliter ab æterno beatus, oportuit angelos fuisse à Deo creatos vt suam supernaturalem beatitudinem mererentur*

¶RESPONDEO dicendum, quod soli Deo beatitudo perfecta est naturalis, quia idẽ est sibi esse & beatum esse. Cuiuslibet autem creaturæ esse beatum, non est natura, sed vltimus finis. Quælibet autem res ad vltimum finem per suam operationem pertingit. Quæ quidem operatio in finem ducens, vel est factiua finis, quando finis non excedit virtutem eius quod operatur propter finem, sicut medicatio est factiua sanitatis: vel est meritoria finis, quando finis excedit virtutem operantis propter finem. Vnde expectatur finis ex dono alterius [e]. Beatitudo autem vltima excedit & naturam angelicam & humanam, vt ex dictis patet [e]. Vnde relinquitur, quòd tam homo quã angelus suam beatitudinem meruerint. Et siquidẽ angelus in gratia creatus fuit, sine qua nullum est meritum absque difficultate, dicere possumus, quòd suam beatitudinem meruerit. Et similiter si quis diceret, quòd qualitercunq; gratiam habuerit antequàm gloriam. Si vero gratiam nõ habuit antequam esset beatus, sic oportet, dicere, quòd beatitudinem absq; merito habuit, sicut nos gratiam [e]. Quod tamen non est contra rationem beatitudinis, quæ habet rationem finis, & est præmium virtutis, vt etiam Philosophus dicit in 1. Ethic. Vel oportet dicere quòd angeli merentur beatitudinẽ per ea quæ iam beati operantur in diuinis ministeriis, vt alij dixerũt. Quod tamen est contra rationem meriti. Nam meritum habet rationem viæ ad finem. Ei autem qui iam est in termino, non conuenit moueri ad terminum: & sic nullus meretur quod iam habet. Vel oportet dicere quòd vnus & idem actus conuersionis in Deum inquantum est ex libero arbitrio, est meritorius, & inquantum pertingit ad finem, est fruitio beata. Sed nec hoc etiam videtur esse conueniens, quia libe. arbi. non est sufficiens causa meriti. Vnde actus non potest esse meritorius secundum quod est ex libero arbitrio, nisi inquantũ est gratia informatus. Non autem simul potest informari gratia imperfecta, quæ est principium merendi, & gratia perfecta, quæ est principium fruendi. Vnde non videtur esse possibile quòd simul fruatur, & suam fruitionem mereatur. Et ideo melius dicendum est, quòd gratiam habuit angelus antequam esset beatus, per quam beatitudinẽ meruit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd difficultas bene operandi non est in angelis ex aliqua contrarietate, vel impedimentum naturalis virtutis, sed ex hoc quòd opus aliquod bonum est supra virtutem naturæ [e].

¶Ad secundum dicendum, quòd conuersione naturali angelus nõ meruit beatitudinem: sed conuersione charitatis, quæ est per gratiam.

¶Ad tertium patet responsio ex dictis [e].

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum angelus statim post vnum actum meriti beatitudinem habuit.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus nõ statim post vnum actum meritorium beatitudinem habuerit. Difficilius enim est homini bene operari, quàm angelo. Sed homo nõ prẽmiatur statim post vnũ actũ. Ergo neque angelus.

¶Præterea, Angelus statim in principio suæ creationis & in instanti actum aliquem habere potuit: cum etiam corpora naturalia in ipso instanti suæ creationis moueri incipiant. Et si motus corporis in instãti esse posset, sicut opera intellectus & voluntatis, in primo instanti suæ generationis motum haberent. Si ergo angelus per vnum motum suæ voluntatis beatitudinem meruit, in primo instanti suæ creationis meruit beatitudinem. Si ergo eorũ beatitudo non retardatur, statim in primo instanti fuerunt beati.

¶Præterea, Inter multum distãtia oportet esse multa media. Sed status beatitudinis angelorum multum destat à statu naturæ eorum. Medium autem inter vtrumque est meritum. Oportuit igitur quod per multa media angelus ad beatitudinem peruenire.

¶SED CONTRA, anima hominis & angelus similiter ad beatitudinem ordinantur. Vnde sanctis promittitur æqualitas angelorũ. Sed anima à corpore separata, si habeat meritum beatitudinis, statum beatitudinem consequitur: nisi aliud sit impedimentum. Ergo pari ratione & angelus. Sed statim in primo actu charitatis habuit meritum beatitudinis. Ergo cum in eo non esset aliquod impedimentum, statim ad beatitudinem peruenit per solum vnum actum meritorium.

CONCLVSIO.

¶*Angelus post primum charitatis actum beatitudinem consequutus est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd angelus post primum actum charitatis quo beatitudinem meruit, statim beatus fuit. Cuius ratio est. Quia gratia perficit naturam secundũ modum naturæ, sicut & omnis perfectio recipitur in perfectibili secundum modum eius. Est autẽ hoc proprium naturæ angelicæ, quòd naturalem perfectionẽ non per discursum acquirat, sed statim per naturam habeat, sicut suprà ostensum est [e]. Sicut autem ex sua natura angelus habet ordinem ad perfectionem naturalem, ita ex merito habet ordinem ad gloriam. Et ita statim post meritũ in angelo fuit beatitudo consequuta. Meritum autem beatitudinis non solum in angelo, sed etiam in homine esse potest per vnicum actũ. Quia quolibet actu charitate informato homo beatitudinem meretur. Vnde relinquitur quod statim post vnum actum charitate informatum angelus beatus fuit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo secundum suam naturam nõ statim natus est vltimam perfectionẽ adipisci, sicut angelus: & ideo homini longior via data est ad merendum beatitudinem quàm angelo.

¶Ad secundum dicendũ, quòd angelus est supra tempus rerũ corporalium [e]. Vnde instantia diuersa in his quæ ad angelos pertinent, nõ accipiuntur nisi secundum successionem in ipsorum actibus. Non autẽ potuit simul in eis esse actus meritorius beatitudinis, & actus beatitudinis, qui est fruitio, cum vnus sit gratiæ imperfectæ, & alius gratiæ cõsummatæ [e]. Vnde relinquitur quòd oportet diuersa instantia accipi: in quorum vno meruerit beatitudinem, & in alio fuerit beatus.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd de natura angeli est quòd statim suam perfectionem consequatur ad quam ordinatur. Et ideo non requiritur nisi vnus actus meritorius, qui ea ratione medium dici potest: quia secundum ipsum angelus ad beatitudinem ordinatur.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum angeli sint consecuti gratiam & gloriã secundum quantitatem suorum naturalium.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli non sint consecuti gratiam, & gloriam secundũ quantitatem suorum naturalium. Gratia enim ex mera Dei voluntate datur. Ergo & quantitas gratiæ dependet ex voluntate Dei, & non ex quantitate naturalium.

¶Præterea, Magis propinquum videtur ad gratiam actus humanus, quàm natura: quia actus humanus præparatorius est ad gratiam. Sed gratia nõ est ex operib. vt dicitur Ro. 11. Multo igitur minus quantitas gratię in angelis est secundum quantitatem naturalium.

¶Præterea, Homo & angelus pariter ordinantur ad beatitudinem vel gratiam. Sed homini non datur plus de gratia secundum gradum naturalium. Ergo nec angelo.

¶SED CONTRA est quod Magister dicit 3. dist. secundi senten. quòd angeli qui natura magis subtiles, & sapientia amplius perspicaces creati sunt, hi etiam maioribus gratiæ muneribus præditi sunt.

CONCLVSIO.

¶*Consecuti sunt angeli gratiam & gloriam secundum naturaliũ viriũ quãtitatẽ, quòd meliores & excellentiores maiorẽ gratiam & gloriã consequerẽtur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd rationabile est, quòd secundum gradum naturalium angelis data sunt dona gratiarum, & perfectio beatitudinis. Cuius quidem ratio ex duobus accipi potest. Primo quidem ex parte ipsius Dei, qui per ordinem suæ sapiẽtiæ diuersos gradus in angelica natura constituit. Sicut autem natura angelica facta est à Deo, ad gratiam & beatitudinem consequendam, ita etiã gradus naturæ angelicæ ad diuersos gradus gratiæ & gloriæ ordinari videntur. Vtputa si ædificator lapides polit ad construendam domum: ex hoc ipso quòd aliquos pulchrius & decentius aptat, videtur eos ad honoratiorem partem domus ordinare. Sic igitur videtur quòd Deus angelos quos altioris naturæ fecit, ad maiora gratiarum dona & ampliorem beatitudinem ordinauerit. Secundo apparet idem ex parte ipsius angeli. Non enim angelus est compositus ex diuersis naturis, vt inclinatio vnius naturæ impetum alterius impediat, aut retardet, sicut in homine accidit: in quo motus intellectiuæ partis aut retardatur, aut impeditur ex inclinatione partis sensitiuæ. Quando autem nõ est aliquid quod retardat, aut impediat, natura in id secundum totam suam virtutem mouetur. Et ideo rationabile est quòd angeli, qui meliorem naturam habuerunt, etiam fortius & efficacius ad Deum sint conuersi [e]. Hoc autẽ etiam in hominibus contingit. Quia secundũ intentionẽ conuersionis in Deum datur maior gratia & gloria [e]. Vnde videtur quòd angeli qui habuerũt meliora naturalia, habuerunt plus de gratia & gloria.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut gratia est ex mera Dei voluntate, ita etiã & natura angeli. Et sicut naturam Dei voluntas ordinauit ad gratiam, ita & gradus naturæ ad gradus gratiæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd actus rationalis creaturæ sunt ab ipsa: sed natura est immediate à Deo. Vnde magis videtur quod gratia detur secundum gradum naturæ quàm ex operibus.

¶Ad tertium dicendum, quòd diuersitas naturalium aliter est in angelis, qui differunt specie, & aliter in hominibus, qui differunt solo numero. Differentia enim secundum speciem est propter finem: sed differentia secũdum numerum est propter materiã [e]. In homine etiã est aliquid quod potest impedire vel retardare motũ intellectiuę naturæ, non autem in angelis. Vnde non est eadem ratio de vtroque.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum in angelis beatis remaneat cognitio naturalis.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in angelis beatis nõ remaneat cognitio & dilectio naturalis. quia vt dicitur primo Cor. 13. Cum venerit quod perfectum est,

Quæstio. ¶*Num angelus vnico actu meruerit beatitudinem.*

¶Circa hanc conclusionem & rationem aduerte quòd Scotus in secunda distinctione quinta quæstione prima ad vltimum argumẽtum tripliciter hoc impugnat. Primo, conclusionem ad hominem: quia si esset vera, sequeretur quòd nullus angelus esset damnatus: quia apud Sanctũ Thomã quilibet meruit vnico actu beatitudinẽ. Secundo, rationem: quia assumptum est falsum de perfectione naturali ipsius angeli: & multo falsius extẽditur ad perfectionem supernaturalem, quæ non competit ex vi naturæ, sed ex arbitrio donantis. Tertio, contra conclusionẽ simpliciter, Præmium debetur secundum legem præmiantis: sed lex Dei est, non quod qui vnum actum aut duos fecerit, sed perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. igitur nisi quis vsque in finem vitæ suæ meruerit, quamuis prius per vnum vel plures actus meruisset, beatitudinem non consequitur.

293 294 311

¶Ad euidentiam horũ duo notanda sunt. Primò vis processus sancti Thomæ Secundo, verificatio eius. Quo ad primum, cum ea quæ ex sola diuina voluntate dependent, nobis nota non sint nisi ipso reuelante, & nulla habeatur specialis reuelatio in sacra scriptura de tempore beatificationis angelorum, vt supponimus: consequens est vt secundum generales regulas beatitudenem eis datam esse credamus. Et quoniam communis lex est, vt in termino viæ cuiusque beatitudo detur, nõ aliunde ostendi potest quando beatificati sint angeli, quàm ex duratione viæ eorum. Nec aliud intẽdit hic Sanctus Thomas nisi quòd angelus statim post primum actum meritorium est in termino viæ suæ. Et propterea idem est quęrere vtrum angelus post primum actum meritorium fuit statim beatus, & quærere vtrum post primum actum meritorium sit in termino vię. Et similiter idem est respondere cuius eorum. Quo ad secundum, ex eodem fundamẽto, quia scilicet diuinus ordo nõ est aliter nobis notus, quum vniuscuiusque intellectualis naturæ via, aut ex diuina voluntate tantum taxetur aut secundum modum naturæ viatricis statuta credatur. Et de diuina voluntate nihil specialiter habemus quo ad hoc: sed generaliter, quòd secundum gratuita perfecit naturas per modum earum. Reliquũ est, vt vniuscuiusque via sit & extendatur secũdum modum suæ naturæ. Et hoc attendens Sanctus Thomas diffiniuit viam angelorum, statim post meritum esse in termino, quia hoc congruit suæ naturę: cui proprium est statim post principium habere finem. Et ad obiectionem in oppositum cõtra rationem dicitur, quod ipse nunquam probauit falsum esse assumptum de perfectionibus naturalibus angelorum. Et si verum est de naturalibus, oportet quoque verum esse de supernaturalib⁹, alioquin gratia non perficeret naturam per modũ naturæ. Ad obiectionem vero contra conclusionem simpliciter iam patet quod nos dicimus, ideo præmiari, quia vsque ad terminum viæ perseuerauit. Ad obiectionem vero ad hominem nõ potest hic complete dici, sed inferius in quæstione sequenti, articulo quinto ad quartum satisfiet. Pro nunc autem negetur consequentia: quoniam post primum actum meritorium, statim dari beatitudinem contingit dupliciter, scilicet impedibiliter, & non impedibiliter. & Sanctus Thomas intendit primo modo: Scotus vero accipit ac si intendisset secundo modo,

b 380 314 316

a ¶Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum sextum.

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore vna est conclusio affirmatiua. Angeli consecuti sunt gratiam & gloriam secundum quãtitatem naturaliũ. Et probatur dupliciter. Primo, quia Deus condidit naturam intellectualem ad beatitudinem: ergo diuersos gradus naturæ ad diuersos gradus beatitudinis. Tenet probabilitas consequentiæ, ex simili, in artifice diuersimode prę parante lapides ad domum. Secundo, quia angelus toto conatu fertur in beatitudinem: ergo consequitur beatitudinem secundum quantitatem naturalium. Antecedens probatur, quia rationabile est, quòd voluntas nõ impedita, quãtum potest afficiatur supremo appetibili. Constat autem voluntatẽ angeli nullum habuisse impedimentum: quia angeli sunt naturæ simplicis, & non compositæ ex intellectuali & sensitiua, &c. consequentia vero probatur: quia gratia datur etiam hominibus secundum intentionem conatum.

Similiter 532 537

a ¶Super Quæstionis sexagesimæsecundæ Articulum septimum.

d 264

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore respondet quæsito vna conclusione affirmatiue: Dilectio naturalis remanet in beatis. Et probatur sic, natura remanet in beatitudine: ergo actus naturæ Ergo dilectio

317

Universidad de Deusto Biblioteca

euacuabitur quod ex parte est. Sed dilectio & cognitio naturalis est imperfecta respectu cognitionis & dilectionis beatæ, ergo adueniẽte beatitudine naturalis cognitio & dilectio cessat.

¶ Præterea, Vbi vnũ sufficit, aliud superflue existit. Sed sufficit in angelis beatis cognitio & dilectio gloriæ. Superfluũ ergo esset quod remaneret in eis cognitio & dilectio naturalis.

¶ Præterea, Eadem potentia non habet simul duos actus, sicut nec vna linea terminatur ex eadem parte ad duo puncta. Sed angeli beati sunt semper in actu cognitionis & dilectionis beatæ. Fœlicitas enim non est secundum habitum, sed secundum actum, vt dicitur in 1. Ethic. Ergo nunquam in angelis potest esse cognitio & dilectio naturalis.

¶ SED CONTRA, quandiu manet natura aliqua, manet operatio eius. Sed beatitudo non tollit naturam, cum sit perfectio eius. Ergo non tollit naturalem cognitionẽ & dilectionem.

CONCLVSIO.

¶ *Remanet in angelis beatis naturalis dilectio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in angelis beatis remanet cognitio & dilectio naturalis. sicut enim se habent principia operationum adinuicem, ita se habent & operationes ipsæ. Manifestum est autem, quòd natura ad beatitudinem comparatur sicut primum ad secundũ, quia beatitudo naturæ additur. Semper autem oportet saluari primum in secundo [c]. Vnde oportet quòd natura saluetur in beatitudine. Et similiter oportet quòd in actu beatitudinis saluetur actus naturæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd perfectio adueniens tollit imperfectionẽ sibi oppositam [c]. Imperfectio autem naturæ non opponitur perfectioni beatitudinis, sed substernitur ei, sicut imperfectio potentiæ substernitur perfectioni formæ. Et non tollitur potentia per formam, sed tollitur priuatio, quæ opponitur formæ. Et similiter etiam imperfectio cognitionis naturalis non opponitur perfectioni cognitionis gloriæ. Nihil enim prohibet simul aliquid cognoscere per diuersa media [c], sicut simul potest aliquid cognosci per mediũ probabile & demonstratiuum. Et similiter potest angelus simul Deum cognoscere per essentiã Dei, quod pertinet ad cognitionem gloriæ: & per essentiam propriam, quod pertinet ad cognitionem naturæ.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ea quæ sunt beatitudinis, per se sufficiunt: sed ad hoc quod sint, præexigunt ea quæ sunt naturæ: quia nulla beatitudo est per se subsistens, nisi beatitudo in creata.

¶ Ad tertium dicendum, quòd duæ operationes non possunt esse simul vnius potentiæ, nisi vna ad aliam ordinetur [c]. Cognitio autem & dilectio naturalis ordinantur ad cognitionem & dilectionem gloriæ. Vnde nihil prohibet in angelo esse & cognitionem & dilectionem naturalem, & cognitionem & dilectionem gloriæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum angelus beatus peccare possit.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus beatus peccare posit. Beatitudo enim nõ tollit naturam, vt dictum est *. Sed de ratione naturæ creatæ est, quòd possit deficere. Ergo angelus beatus potest peccare *.

¶ Præterea, Potestates rationales sunt ad opposita, vt Philosophus dicit. Sed voluntas angeli beati non desinit esse rationalis. Ergo se habet ad bonum & malum.

¶ Præterea, Ad libertatem arbitrij pertinet, quòd homo possit eligere bonum & malum. Sed libertas arbitrij non minuitur in angelis beatis. Ergo possunt peccare.

¶ SED CONTRA est quod Augu. dicit 2. super Gen. ad lit. quòd illa natura quæ peccare non potest, in sanctis angelis est. Ergo sancti angeli peccare non possunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum non posit angelus beatus quicquam velle vel agere nisi Deum attendens, qui est ipsa bonitas, non potest aliquo pacto peccare.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angeli beati peccare nõ possunt. Cuius ratio est: quia eorum beatitudo in hoc consistit quòd per essentiam Deum vident [c]. Essentia autem Dei est ipsa essentia bonitatis. Vnde hoc modo se habet angelus videns Deum ad ipsum, sicut se habet quicunque nõ videns Deum ad communem rationem boni. Imposibile est autem quòd aliquis quicquam velit vel operetur, nisi attendens ad bonum, vel quòd velit diuertere à bono inquantum huiusmodi. Angelus igitur beatus non potest velle vel agere, nisi attendens ad Deum: sic autem volens vel agens, nõ potest peccare. Vnde angelus beatus nullo modo peccare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum creatum in se consideratum deficere potest. Sed ex cõiunctione perfecta ad bonum in creatum, qualis est coniunctio beatitudinis, adipiscitur, quòd peccare non possit ratione iam dicta [c].

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtutes rationales se habent ad opposita in illis ad quæ non ordinãtur naturaliter. Sed quantum ad illa ad quæ naturaliter ordinantur, non se habẽt ad opposita. Intellectus enim non potest non assentire principiis naturaliter notis. Et similiter voluntas nõ potest non adhærere bono inquantum est bonum: quia in bonũ naturaliter ordinatur, sicut in suũ obiectũ. Voluntas igitur angeli se habet ad opposita quantum ad multa facienda vel non facienda. Sed quantum ad ipsum Deum quem vident esse ipsam essentiã bonitatis, nõ se habent ad opposita: sed secundum ipsum ad omnia diriguntur, quodcunque oppositorum eligant. Quod sine peccato est.

¶ Ad tertium dicendum, quòd liberum arbitrium sic se habet ad eligendum, ea quæ sunt ad finem: sicut se habet intellectus ad conclusiones. Manifestum autẽ quòd ad virtutem intellectus pertinet, vt in diuersas conclusiones procedere possit secundum principia data. Sed quòd in aliquam conclusionem procedat prętermittendo ordinẽ principiorum: hoc est ex defectu ipsius. Vnde quòd liberum arbitrium diuersa eligere possit seruato ordine finis: hoc pertinet ad perfectionem libertatis eius. Sed quòd eligat aliquid diuertendo ab ordine finis, quod est peccare: hoc pertinet ad defectũ libertatis. Vnde maior libertas arbitrij est in angelis qui peccare non possunt, quàm in nobis qui peccare possumus.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum angeli beati in beatitudine posint proficere.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli beati in beatitudine proficere possunt. Charitatis enim est principium merendi. Sed in angelis est perfecta charitas. Ergo angeli beati possunt mereri. Crescẽte autem merito, & præmium beatitudinis crescit. Ergo angeli beati in beatitudine proficere possunt.

¶ Præterea, August. dicit in libr. de doct. Christia. quòd Deus vtitur nobis ad nostram vtilitatem & ad suam bonitatem. Et similiter angelis, quib⁹ vtitur in ministeriis spiritualibus, cum sint administratorij spiritus in ministeriũ missi propter eos, qui hæreditatem capiunt salutis, vt dicitur Heb. 1. Non autem hoc esset ad eorum vtilitatem si per hoc nõ mererentur, nec in beatitudine proficerent. Relinquitur ergo, quòd angeli beati & mereri & in beatitudine proficere possunt.

¶ Præterea, Ad imperfectionem pertinet ꝙ ille qui non est in summo, nõ posit proficere. Sed angeli non sunt in summo. Si ergo ad maius proficere non possunt, videtur ꝙ in eis sit imperfectio & defectus. Quod est inconueniẽs.

¶ SED CONTRA est, ꝙ mereri & ꝓficere pertinẽt ad statũ vię. Sed angeli nõ sunt viatores, sed cõprehensores. Ergo angeli beati nõ possunt mereri, nec in beatitudine proficere.

CONCLVSIO.

¶ *Cum angeli moueantur à Deo in beatitudinem, non valent amplius in ea proficere.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ in vno quoque motu motoris, intentio fertur in aliquid determinatum ad quod mobile perducere intendit. Intentio enim est de fine cui repugnat infinitum. Manifestum est autẽ, quòd cum creatura rationalis per suam virtutem consequi non posit suam beatitudinem, quæ in visione Dei consistit, vt ex superioribus patet [c], indiget vt ad beatitudinem à Deo moueatur. Oportet igitur, quòd sit aliquid determinatum ad quod quælibet creatura rationalis dirigatur, sicut in vltimum finem. Et hoc quidem determinatũ non potest esse in diuina visione quantum ad ipsum quod videtur: quia summa veritas ab omnibus beatis secundũ diuersos gradus conspicitur, sed quantũ ad modũ visionis præfigitur diuersimode terminus ex intentioni dirigentis in finem. Non enim posibile est quòd sicut rationalis creatura ꝓducitur ad videndum summam essentiam, ita producatur ad summum modum visionis, qui est comprehensio. Hic enim modus soli Deo competere potest, vt ex supradictis patet. Sed cum infinita efficatia requiratur ad Deum comprehendendum, creaturæ vero efficatia in videndo non posit esse nisi finita, ab infinito autem finitũ quodlibet infinitis gradibus distet: multis modis contingit creaturam rationalẽ intelligere Deum, vt clarius & minus clare. Et sicut beatitudo cõsistit in ipsa visione ita gradus beatitudinis in certo modo visiõis. Sic igitur vnaqueq; creatura rationalis à Deo perducitur ad finem beatitudinis, vt etiam ad determinatũ gradum beatitudinis perducatur ex prædestinatione Dei. Vnde consecuto illo gradu ad altiorem transire non potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mereri est eius quod mouetur ad finem, Mouetur autem ad finem creatura rationalis: non solum patiendo, sed etiam operando. Et siquidem finis ille subsit virtuti rationalis creaturæ, operatio illa dicetur acquisitiua illius finis: sicut homo meditando acquirit scientiam. Si vero finis non sit in potestate eius, sed ab alio expectetur, operatio erit meritoria finis [c]. Ei autem quod est in vltimo termino, non conuenit moueri, sed mutatum esse. Vnde charitatis imperfectæ quæ est viæ, est mereri: charitatis autem perfectæ non est mereri, sed potius præmio frui [c]. Sicut & in habitibus acquisitis operatio præcedẽs habitum est acquisitiua habitus. Quæ vero est ex habitu iam acquisito, est operatio iam perfecta cum delectatione. Et similiter actus charitatis perfecte non habet rationem meriti, sed magis est de perfectione præmij.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliquid dicitur vtile dupliciter. Vno modo sicut quod est in via ad finem: & sic vtile est meritum beatitudinis. Alio modo sicut pars est vtilis ad totum, vt partes ad domum. Et hoc modo ministeria angelorum sunt vtilia angelis beatis, inquantum sunt quædam pars beatitudinis ipsorum. Diffundere enim perfectionem habitam in alia, hoc est de ratione perfecti, inquantum est perfectum [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd licet angelus beatus non sit in summo gradu beatitudinis simpliciter, est tamen in vltimo quantum ad seipsum secundum prædestinationem diuinã. Potest tamen augeri angelorum gaudium de salute eorum qui per ipsorum ministerium saluantur, secundum illud Luc. 15. Gaudium est angelis Dei super vno peccatore pœnitẽtiam agente. Sed hoc gaudium ad præmium accidentale pertient. Quod quidem augeri potest vsque ad diem iudicij. Vnde quidam dicunt, quòd quantũ ad præmium accidentale, etiam mereri possunt. Sed meli⁹ est vt dicatur, quòd nullo modo aliquis beatus mereri potest, nisi sit simul viator & comprehensor: vt Christus qui solus fuit viator & comprehensor [c]. Præ dictum enim gaudium magis acquirunt ex virtute beatitudinis, quàm illud mereantur.

QVÆSTIO SEXAGESIMATERTIA de Angelorum malitia quo ad culpam, in nouem articulos diuisa.

DEINDE cõsiderãdum est quomodo angeli facti sunt mali. Et primo quantũ ad malum culpæ. Secundo, quantum ad malum pœnæ. ¶ Circa primum quæruntur nouem. ¶ Primo, vtrũ malũ culpę in angelo esse posit. ¶ Secundo, cuiusmodi peccata in eis esse possunt. ¶ Tertio, quid appetendo angelus peccauit. ¶ Quarto, supposito quòd aliqui peccato proprie voluntatis facti sunt mali, vtrum aliqui naturaliter sint mali. ¶ Quinto, supposito quod non, vtrum aliquis corũ in primo instãti suæ creationis potuerit esse malus per actum propriæ voluntatis. ¶ Sexto, supposito quòd non, vtrum aliqua mora fuerit inter creationẽ & lapsum. ¶ Septimo, vtrum supremus inter cadentes fuerit simpliciter inter omnes angelos summus. ¶ Octauo, vtrum peccatum primi angeli fuerit aliis aliqua causa peccandi. ¶ Nono, vtrum tot ceciderint quot remãserũt.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum malum culpæ posit esse in angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod malũ culpę in angelis esse non posit. Quia malum culpæ non potest esse nisi in his q̃ sunt in potentia, vt dicitur in 9. meta. Subiectũ enim priuationis est ens in potẽtia. sed angeli, cũ sint formæ subsistentes, non habent esse in potentia. Ergo in eis non potest esse malum culpæ.

---

dilectio naturalis. Antecedens probatur: quia primum remanet in secundo, natura autem se habet ad beatitudinem, vt primum ad secundum. Consequentia vero probatur: quia sicut se habent principia operationum adinuicem, sic se habent operationes ipsæ.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum octauum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest peccare. Et probatur sic. Angelus videt Deum per essentiam: ergo videt ipsam essentiam bonitatis. ergo non potest velle aut agere nisi attendens ad Deum. ergo non potest peccare. Antecedens est per se notum cum prima consequentia: secunda vero declaratur sic. videns ipsam bonitatis essentiã se habet ad illius appetitum: quemadmodum cuiusque voluntas ad
302 beatitudinẽ seu bonum in communi. Sed impossibile est aliquam velle nisi attendens ad bonum: quoniam nemo operatur respiciens
297 c ad malum, ergo impossibile est quòd videns ipsam bonitatis essentiam velit nisi secundum illam. Reliqua plana sunt.

Annotat. ¶ Aduerte hic quòd ratio similitudinis proportionalis inter videntem ipsam bonitatem, & volentem bonum
c vt sic, fundatur super
297 hoc, quòd ipsa bonitatis essentia omne bonum, & omnis boni ratio eminenter est. Et propterea si appetitus nullus potest sic resilire à bono in communi, vt appetat aliquid non sub ratione boni: consequens est vt appetitus intuentis ipsam bonitatis essentiam, nihil appetere possit, nisi secundum illius rationem.

b 207 a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ secundæ Articulum nonum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore respondet quæsito negatiue vna conclusione. Angelus beatus non potest proficere in beatitudine. Et probat eam sic. omne mobile mouetur in aliquid determinatum & vltimum ex intentione motoris. Sed angelus ad beatitudinẽ tendit vt mobile ab ipso Deo. ergo ex intentione diuinæ prædestinationis mouetur ad aliquid determinatum & vltimum. ergo ad certum gradum beatitudinis, ergo non potest amplius proficere. Maior propositio probatur ex eo quòd intentio est de fine, cui repugnat infinitum, vt patet in secundo metaphysic. Minor vero probatur ex eo quòd creatura rationalis non est sufficiens vt perducat seipsam ad beatitudinem. Consequentia vero subiuncta probatur perlustrando modos, quibus posset immaginari inueniri in beatitudine determinatum & vltimum: & sic. Aut illud determinatum attenditur secundum determinatum obiecti: aut secundum determinationem gradualem ipsius beatitudinis: seu quod idem est, secundum determinationem modi fruendi illo obiecto. Et si secundum determinationẽ gradus beatitudinis, tripliciter hoc credi potest. Primo, quod ille gradus determinatus esset summus simpliciter. Secundo, quòd esset gradus quidam certus ex natura rei. Tertio, quòd determinatio talis gradus esset ex intentione dirigentis statuentis dirigere & perducere ad talem gradum, ita quòd non ad inferiorem, neque ad superiorem. Et sic cum sint quatuor modi quibus credi posset inueniri determinationem & vltimitatem in motu ad beatitudinem, discurrendo per singulos, & tres primos excludendo, quartum concludit. Ac per hoc consequentia probatur manifeste sic, illud determinatum & vltimum ad quod mouetur angelus à Deo, non est obiectum, nec summus gradus habendi illud, nec aliquis certus gradus ex natura ipsius modi habendi tale obiectum: ergo relinquitur quòd sit certus gradus beatitudinis determinatus ex prædestinatione diuina. Prima pars huius assumpti probatur. Tum quia obiectum commune est omnibus beatis. Illud autem determinatum proprium est cuilibet. Tum quia in beatitudine sunt diuersi gradus, quibus obiectum communicatur diuersis: obiectum autem ipsum in seipso non habet istam diuersitatem graduum. Secunda vero pars probatur: quia summa visio cum sit comprehensio talis obiecti, incommunicabilis est creaturæ, & soli Deo possibilis: quum requirat efficaciam infinitam, vt patet ex quæstio, 12. Tertia vero pars probatur ex hoc quòd inter visionem Dei & comprehensionem eius est infinita distantia: ac per hoc multi, imò infiniti gradus videndi Deum sunt medij, & consequenter modi videndi: & sic nullus est determinatus modus videndi magis hic quàm ille ad quem debeat moueri creatura rationalis à Deo, & declaratur distantia infinita, ex hoc quòd inter quodlibet finitum & infinitum sunt infinitã media. Consequentia autem quarti modi relinquitur per se nota, ex sufficientia distinctionis factæ. Vltima autem consequentia principalis per se nota est, quia assequuto termino vlterius transire non potest.

318 2.dist.7.q. 1.art.1. & art.2.con. & dist. 23. q.1.artic. 1.ad.1.m. & artic. 2. ad 2m. Et Iob. 4.col.5. *.317. *.320.

319

Quæstio. ¶ *Num quoduis mobile moueatur à motore ad aliquid determinatũ.*

¶ Circa hanc rationem dubium occurrit, quoniam maior videtur falsa: vt manifeste patet in motu cæli, qui proculdubio posset à Deo perpetuari, quamuis non teneamus philosophos dicentes ipsum de facto fore perpetuum. Erit ergo aliquod mobile quod non mouebitur ad aliquid determinatum & vltimum. Nec probatio adducta sufficienter ipsam probat: quoniã cum intẽtione finis certi (puta communicare bonitatem suam, vel assimilari bonitati diuinæ) stat infinitas motionis, vt Auerrois 12. metaph. trigesimosexto commento dicit.

136 58 312 ¶ Ad hoc dupliciter responderi potest. Primo, quòd duplex est motus. Quidam ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem ipsius mobilis, vel alicuius mobilioris se. Et tale mobile impossibile est moueri motu infinito. Quoniã moueretur ad impossibile, scilicet ad consequendũ id ad quod perueniri non potest: quia infinitus motus nunquã terminabitur. Quidam
61 82 vero est motus non per se primo ordinatus ad consequendam aliquam perfectionem, sed magis ex consequuta, seu naturaliter habita, aut communicata perfectione emanans. Et talis motus potest esse infinitus. Nec propterea intentio motoris ad infinitum tendit, sed ad aliquod determinatum extrinsecũ ab infinito motu, non consequendum per motum, sed magis aut conseruandum, aut communicandum: ita quòd omni motui commune est, quòd intentio motoris tendit ad aliquid certum & determinatum: quia fini cuius est intentio, repugnat ratio infiniti, id est nunquam haberi posse quod est de ratione infiniti. Sed differentia inter motus est in hoc, quòd quidam ordinatur ad illum
34 certum finem, vt consequendum, quidam vero non, sed vt conseruandũ aut cõmunicandum. Et quoniã in proposito sermo erat de motu consequutiuo ipsius finis intẽti: quoniã quæstio est de motu ad beatitudinem, id circo maior S.Thom. cum eius probatione & solida stat vniuersaliter, & propositũ infert. Non enim assumpsit omne mobile moueri motu finito, sed ad certum finem: quod vniuersaliter verum est. Et si restringatur ad motum per se primo assequutum seu ordinatum ad cõsequendum, nulla erit instantia etiam apparenter: & habetur intentũ. Si vero simpliciter & absolute, nihil minus habetur intentum applicando in subsumptis propositionibus proportionaliter illam certitudinem finis, puta si motus requirit certum finẽ, subintelligitur quòd motus consequutiuus requirit certum finem consequendum: & sic patet responsio ad obiecta. Secundo posset dici, quòd S.Tho nõ simpliciter, sed vt theologus assumpsit illam maiorem: quoniam de facto omnis motus est ad aliquem finem consequendum. Nam & cælum mouetur vt impleatur numerus electorum: sed prima responsio est solidior.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus est, malum superius declaratũ fuit culpæ contra pœnam: quod tripliciter differt, &c.

Comment. ¶ In corpore vna est conclusio responsiua. omnis creatura rationalis in solis naturalibus cõstituta potest peccare. & probatur sic, sola virtus operatiua, quæ est sua regula operandi, non potest declinare à rectitudine actus. ergo sola voluntas diuina non potest declinare a rectitudine actus voluntarij. Antecedens probatur ex ratione peccati in communi, quia scilicet nihil aliud est quàm declinatio à rectitudine quam debet habere actus. Et declaratur 117 seu manifestatur hæc ratio in peccato naturę, artis & moris. Et declaratur exẽplariter in manu & regula incidẽdi respectu actus incisionis. Consequentia vero quo ad expositionem primum probatur: quia voluntas diuina non habet superiorem, ac per hoc est & sibiipsi lex. Quo ad secundam vero: quia quęlibet alia voluntas regulanda est secundum voluntatem diuinã: quod probatur. Tum quia eius est proprium obiectum vltimus finis simpliciter. 4 Tum quia vniuersaliter 5 voluntas inferioris regulanda est voluntate superioris, vt patet in milite & duce: & vniuersaliter in omnib⁹ subordinatis voluntariis agentibus.

Quæstio. ¶ *Num omne quod sui actus regula est, errare non posit.*

¶ Circa antecedens dubitatiuncula occurrit: quoniam secunda expositio illius falsa videtur, scilicet omnis virtus quę non est sua regula, potest declinare à rectitudine actus: stat enim quòd nõ sit sua regula: & tamen habeat ipsam immobiliter congenitam, sicut homo risibilitatem: & sic non possit declinare ab actus rectitudine.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd eiusdem rationis est, & pro eodem in proposito reputatur, virtutem aliquã esse suam regulam, vel habere eam immobiliter congenitã, quoniam hoc redit in idem. Et tantũ differt in hoc, quòd primo modo natura virtutis operatiua esset sua regula formaliter, vel identice; secundo vero modo esset sua regula virtualiter, vnde nihil obest proposito, quocunq; id modo accipiatur. Cõstat enim nullam voluntatem, excepta diuina, esse tantæ perfectionis, quòd aut sit sua regula, aut quòd habeat eã congenitam ex natura: quoniam hoc includit quòd ex natura flueret immobilis amor omnis boni, tam naturalis quàm supernaturalis, tam congeniti naturaliter quàm per reuelationẽ ostensi: quod implicat cõtradictionem manifeste. Quamuis ex aliquo gratuito Dei dono, immobilitatem talis amoris consequi posit.

¶ Ad euidentiam antecedentis scito, quòd fundatur super hoc, quòd actus rectus dicit duo, actum & rectitudinem: ac per hoc principia eius sunt duo, scilicet potentia operatiua & regula. Et propterea secũdum coniunctionem potentiæ cum regula, erit cõiunctio actus cum rectitudine: ita quòd si coniunctio est inseparabilis, etiam actus necessario erit rectus; & si coniunctio illorum principiorum est sepa-

320 12.quæst. 89.arti.4. Et 2.dist. 5. quæst.1. art.1. Et 3. cont.cap. 108.109. & 110. & opusc.15.ca. 19. & 20.

est separabilis, actus etiam poterit esse non rectus. Et similiter, si coniunctio est ex natura actus, naturaliter erit rectus: & si ex dono gratiæ, actus stāte dono erit rectus, & non ex vi naturæ. Et propterea per se nota est illa propositio, virtus operatiua, quæ est sua regula, non potest naturaliter deficere à rectitudine actionis, exponendo ly est sua regula, vt diximus.

Annot. ¶ Circa consequentiam aduerte duo. Primū est, quod nō intendimus solam voluntatē diuinam absolute, excludēdo omnia alia agentia esse regulam sui actus, sed inter voluntates sola ipsa est regula sui actus, ita qd' dictio exclusiua non excludit omnē aliam virtutem operatiuam, sed tantū omnem aliam voluntatem. Quoniam naturaliter virtutes naturales declinare nō possunt à rectitudine sui actus, suntque sibiipsis agendi regulæ. Secundum est, quod non intendimus quod quælibet alia voluntas possit deficere in quolibet suo actu voluntario: quoniam angelus in puris naturalibus respectu obiectorum naturalium non potest deficere, sed quòd omnis alia voluntas potest in aliqua sua actione deficere: hoc enī sufficit ad hoc qd' possit peccare. 306

¶ Circa probationē illius expositionis, quælibet alia voluntas non est sua regula: quia ordinatur ad vltimum finem qui pertinet ad voluntatem diuinam, & quia habet superiorem: dubium occurrit. Quia si ista ratio est efficax, cōcludit qd' omne agens secundum potest naturaliter deficere in sua actione: quoniam habet superius, & ordinatur ad finē vltimū simpliciter, &c. quod tamen Sanctus Thomas negat. b 152

¶ Ad hoc dicitur, quòd ista ratio est efficax in omni agente, sed voluntarie. Nec in omni operatione voluntaria (vt dictum est) sed aliqua: ita quod optime infert, ergo voluntas omnis secunda pōt in aliqua operatione deficere. Et ratio diuersitatis est difformitas ordinis ad vltimum finem, & disparitas regularum operationis liberæ & naturalis. Operatio nanque naturalis ordinatur ad vnum, mediante quo respicit Deum vt vltimum finem naturalis esse. Et ideo ad regulandū eam sufficit ratio illius vnius boni: quam quum particulare bonum ponat, non inconuenit connaturalem esse alicui creaturæ. Operatio vero libera potest in omne bonum, ac per hoc ordinatur ad vltimum finē in seipso: & prout est finis naturalis & supernaturalis. Et ideo ad regulandum eam exigitur ratio omnis boni: quam constat non posse connaturalem esse creaturæ: quia sic ex vi naturæ haberet omne bonum simpliciter, quamuis posset superaddi naturæ ex gratia. Quia ergo voluntas ordinatur in finem vltimum in seipso, vt supernaturalis est: cuius ratio soli voluntati diuinæ est connaturalis: hoc enim important illa verba textus, ad quam pertinet vltimus finis: & quia sic habet superiorem, ideo ex hoc optime infertur, ergo non est sua regula, sed regulatur diuina voluntate. Hæc autem non conueniunt agentibus naturalibus, nec voluntariis omnibus respectu naturalium obiectorum: quare, &c.

¶ Præterea, Angeli sunt digniores quàm corpora cælestia. Sed in corporibus cælestibus non potest esse malum, vt philosophi dicunt. Ergo neque in angelis.

¶ Præterea, Id quod est naturale, semper inest. Sed naturale est angelis quòd moueant' motu dilectionis in Deum c. Ergo ab eis remoueri non potest. Sed diligendo Deum non peccant. Ergo angeli peccare non possunt.

¶ Præterea, Appetitus non est nisi boni, vel apparentis boni. Sed in angelis nō potest esse apparens bonū quod non sit verum bonū. Quia in eis vel omnino error esse non potest, vel saltem non potest præcedere culpā. Ergo angeli non possunt appetere nisi id quod est vere bonū. Sed nullus appetendo id quod est vere bonū, peccat. Ergo angelus appetēdo nō peccat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Iob 4. In angelis suis reperit prauitatem.

CONCLVSIO.

¶ Quæuis creatura rationalis in puris naturalibus constituta creare ac peccare potest: Deus vero nec errare neque peccare potest, cum solus sui actus regula sit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tam angelus quàm quæcunque creatura rationalis si in sua natura consideretur, potest peccare. Et cuicunq; creaturæ hoc conuenit vt peccare non possit, hoc habet ex dono gratiæ, nō ex conditione naturæ. Cuius ratio est, quia peccare nihil est aliud quàm declinare à rectitudine actus, quam debet harbere c, siue accipiatur peccatum in natraluibus, siue in artificialibus, siue in moralibus. Solum autem illum actum à rectitudine declinare non contingit, cuius regula est ipsa virtus agentis. Si enim manus artificis esset ipsa regula incisionis, nūquam posset artifex nisi recte lignum incidere, sed si rectitudo incisionis sit ab alia regula, contingit incisionem esse rectam & non rectam. Diuina autem volūtas sola est regula sui actus, quia nō ad superiorem finem ordinatur. Omnis autem voluntas cuiuslibet creaturæ, rectitudinem in suo actu non habet, nisi secūdum quod regulatur à voluntate diuina, ad quam pertinet vltimus finis: sicut quælibet volūtas inferioris debet regulari secundū voluntatē superioris: vt voluntas militis secundum voluntatē ducis exercitus. Sic igit' in sola volūtate diuina peccatum esse non potest, in qualibet auetm volūtate creaturę potest esse peccatum secundum cōditionem suæ nature.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in angelis non est potentia ad esse naturale. Est tamen in eis potentia secūdum intellectiuam partē ad hoc quòd cōuertatur in hoc vel in illud. Et quātum ad hoc potest in eis esse malū.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora cælestia non habēt operationem nisi naturalem. Et ideo sicut in natura eorum non potest esse corruptionis malum: ita nec in actione naturali eorum potest esse malum inordinationis. Sed supra actionem naturalem in angelis est actio liberi arbitrij, secundum quam contingit in eis esse malum.

¶ Ad tertium dicēdum, q naturale est angelo, quòd cōuertatur motu dilectionis in Deū, secundū qd' est principiū naturalis esse c. Sed q conuertatur in ipsum secundū quòd est obiectū beatitudinis supernaturalis: hoc est ex amore gratuito à quo auerti potuit peccando.

¶ Ad quartum dicendū, q peccatū mortale in actu liberi arbitrij contingit esse dupliciter. Vno modo ex hoc q aliquod malū eligitur: sicut homo peccat eligendo adulteriū, quod secundū se est malum. Et tale peccatum semper procedit ex aliqua ignorantia vel errore. Alioquin id quod est malum non eligeretur vt bonum. Errat quidem adulter in particulari, eligens hanc delectationē inordinati actus quasi aliquod bonum ad nunc agendū, propter inclinationē passionis aut habitus: etiā si in vniuersali non erret, sed veram de hoc sentētiam teneat. Hoc autē modo in angelo peccatū esse non potuit: quia nec in angelis sunt passiones: quibus ratio aut intellectus ligetur, vt ex supradictis patet c: nec iterum primū peccatum habitus procedere potuit ad peccatū inclinās. Alio modo contingit peccare per liberū arbitrium, eligendo aliquid quod secundum se est bonū, sed non cū ordine debitæ mensuræ aut regulæ: ita quòd defectus inducēs peccatū sit solū ex parte electionis, quæ non habet debitū ordinem nisi ex parte rei electæ: sicut si aliquis eligeret orare, non attendens ad ordinē ab ecclesia institutum. Et huiusmodi peccatum non præexigit ignorantiā, sed absentiā solum considerationis eorū quæ considerari debent. Et hoc modo angelus peccauit conuertendo se per liberum arbitrium ad proprium bonū absque ordine ad regulam diuinæ voluntatis.

ARTICVLVS II.

a *¶ Vtrum in angelis poßit esse tantum peccatum superbiæ & inuidiæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in angelis nō possit esse solū peccatum superbiæ & inuidiæ. In quemcunque enim cadit delectatio alicuius peccati, potest cadere peccatum illud. Sed dęmones delectantur etiā in obscœnitatibus carnalium peccatorum, vt Aug. dicit 4. de Ciui. Dei. Ergo in dæmonibus etiam peccata carnalia possunt esse.

¶ Præterea, Sicut superbia & inuidia sunt peccata spiritualia, ita acidia, & auaritia, & ira. Sed spiritui conueniunt peccata spiritualia, sicut & carni peccata carnalia. Ergo non solum superbia & inuidia in angelis esse potest: sed etiam acidia & auaritia.

¶ Præterea, Secundū Greg. in moralibus, ex superbia nascuntur plura vitia, & similiter ex inuidia. Posita autē causa ponitur effectus. Si ergo superbia & inuidia in angelis esse possunt, pari ratione & alia vitia in eis esse possunt.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 14. lib. de Ciui. Dei, quòd angelus nō est fornicator, aut ebriosus, neque aliquid huiusmodi. Et tamen superbus & inuidus.

a *¶ Super Quæstionis sexagesimætertiæ Aticulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore est vnica distinctio bimembris, & tres conclusiones responsiuæ: prima iuxta primum membrum, & aliæ iuxta secūdum. Distinctio est de modo essendi peccati in aliquo: dupliciter enim contingit, scilicet secundum reatum, aut secundum affectum. Et vocatur secundum affectum, id est formaliter. Secundum vero reatum, id est secundum oblationem ad pœnam illius peccati, quæ obligatio est effectus maculæ, quæ est formaliter peccatum remanens. Et quoniā nemo obligatur seu reus est pro peccato cuius non est causa, esse secundum reatum, vt distinguitur contra esse secūdum affectum, est esse in eo causaliter. Prima conclusio est, omnia peccata possunt esse in angelis secundum reatum. Secunda conclusio est, secundum affectum in angelis primum peccatum nō potest esse aliud quàm superbia. Tertia est, secundum affectum potuit consequenter in angelis esse peccatū inuidiæ. Prima conclusio probatur: quia possunt inducere homines ad omnia peccata. Secunda vero sic: primum peccatū fuit in affectione deordinata ad bona spiritualia: ergo fuit in non subiectione superioris regulæ: ergo non fuit nisi superbia. Antecedēs probatur: quia angelus non potest affici nisi ad bona spiritualia: quod probatur, quia nihil afficit' nisi ad conueniens quodam modo naturę suę. Prima vero consequentia probatur: quia in affectione ad spiritualia non cōtingit aliter peccare, nisi qa superioris regula nō seruatur. Secunda autē consequētia probatur: ex eo quòd non subdi superiori, superbiæ est. Tertia conclusio probatur quo ad duo sigillatim: primo quo ad posse: secundo, quo ad modū quo fuit. primū, scilicet quòd potuit cōsequenter ibi esse inuidia, probatur, quia eiusdem rationis est tendere in bonum, & reniti opposito: quod est actus inuidię: quia inuidus dolet de bono alterius, inquantum impeditiuum proprij quod amat. Secūdum, scilicet quo modo inuidet, manifestatur sic. Angelus malus affectauit excellentiam singularem: ergo doluit de bono hominis, & de excellentia diuina. Antecedens probatur: quia non aliter potuisset habere ibi locum inuidia. Consequentia vero manifestatur ex eo quòd singularis excellētia cessat, & ex excellentia communicabili homini, & ex excellentia diuina.

d 306 312 d — 31 b b c 301 — 321 2. dist. 5. q. 1. art. 3. Et dist. 24. q. 1. art. 3. contra. Et 3. contra capit. 109. co. 2. Et mal. 4. 16. articu. 2. 4 m.

Quæstio. *¶ Num immoderatus affectus ad spiritus alia non sit aliud quam superbiæ vitium.*

¶ Circa rationem adductam pro secunda cōclusione, dubiū occurrit ex duplici capite. Primo ex eo quòd hic assumitur, scilicet quòd immoderatus affectus ad spiritualia non potest esse aliud peccatū nisi superbia. Secūdo ex ratione adducta ad probandū hoc, scilicet affectus ad spiritualia nō est malus, nisi quia declinat à regula superioris: ergo est superbia. Cōtra primū enim obstat. Tū quia multa videntur essentia habentia pro obiecto bonū spirituale. Tum quia appetitus immoderatus boni spiritualis delectabilis, vt sic ad luxuriam magis reduci videtur, quàm ad superbiā. Vnde Sco. in secundo dist. 6. q. vlti. ponit quòd appetitus quo angelus inordinate concupiuit beatitudinem, ad luxuriam magis reducitur: quia est appetitus non excellentiæ, sed delectabilis. Cuius signum adducit, quòd peccatum quo inordinate delectatur quis in speculatione conclusionis geometricæ, ad luxuriam reducitur. Contra secundam vero obstat: quia sic sequeretur quòd omnis inordinata affectio ad quodcunque bonum, esset superbia: quoniam nulla affectio ad bonum quod-

quōdcunque habet rationem mali: nisi quia Dei regula non seruatur in tali affectu: & sic luxuria & auaritia essent superbiæ species.

Quæstio. *¶ Quomodo si angeli peccatum fuit ex parte electionis, & non rei electæ, fuit eius peccatum superbia.*

CONCLVSIO.

¶ Quæuis peccata in angelis esse possunt secundum reatum: secundum affectum autem primum peccatum aliud esse non potuit, quàm superbia, quod consequi potuit in illis aliquod inuidiæ peccatum.

¶ RESPONDEO dicendū, quòd peccatū aliquod in aliquo esse potest dupliciter. Vno modo secundum reatum, alio modo secundum affectum. Secundū reatum quidem omnia peccata in dæmonibus esse contingit: quia dum homines ad omnia peccata inducunt, omnium peccatorum reatum incurrunt. Secundum affectum vero illa solū peccata in malis angelis esse possunt, ad quæ cōtingit affici spiritualem naturam. Spiritualem autē naturam affici non contingit ad bona quæ sunt propria corpori, sed ad ea quæ in rebus spiritualibus inueniri possunt. nihil enim afficitur nisi ad id quod suæ naturæ potest esse quodāmodo conueniens. In spiritualibus autē bonis non potest esse peccatū dum aliquis ad ea afficitur, nisi per hoc q in tali affectu superioris regula non seruatur. & hoc est peccatū superbiæ, nō subdi superiori in eo quo debet. Vnde peccatum primum angeli nō potest esse aliud quàm superbia. Sed consequenter potuit in eis esse etiam inuidia. Eiusdem enim rationis est quòd affectus tendat in aliquid appetendū, & quòd renitatur opposito. Inuidus autē ex hoc de bono alterius dolet inquantum bonū alterius æstimat sui boni impedimentū. Non autē bonum alterius poterat æstimari impedimentum boni affectati per angelū malum, nisi inquantum affectauit excellentiam singularem: quæ quidem singularitas per alterius excellentiam cessat. Et ideo post peccatum superbiæ consecutum est in angelo peccāte malum inuidiæ, secundum quod de bono hominis doluit: & etiam de excellentia diuina, secundum quod eo Deus contra voluntatem ipsius diaboli vtitur in gloriam diuinam.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dæmones non delectantur in obscœnitatibus carnalium peccatorum quasi ipsi afficiantur ad delectationes carnales. Sed hoc totum ex inuidia procedit, quòd in peccatis hominum quibuscunq; delectantur inquantum sunt impedimenta humani boni.

¶ Ad secundū dicēdum, q auaritia, secundum qd' est speciale peccatū, est immoderatus appetitus rerū tēporaliū, quæ veniūt in vsum vitæ humanæ, quęcunq; pecunia ęstimari possunt. Et ad ista non afficiuntur dæmones: sicut nec ad delectationes carnales. Vnde auaritia proprie sumpta in eis esse non potest. Sed si auaritia dicatur omnis immoderata cupiditas habendi quodcunque bonum creatū, sic auaritia continetur in superbia, quæ est in dęmonibus. Ira vero cum quadam pasione est sicut concupiscentia. Vude ipsa in dæmonibus esse non potest nisi metaphorice. Acidia vero est quædam tristitia, qua homo redditur tardus ad spirituales actus propter corporalem laborē, qui dæmonibus non cōpetit. Et sic patet quòd sola superbia & inuidia sunt pure spiritualia peccata quæ dæmonibus cōpetere possunt: ita tamen quod inuidia nō sumatur pro pasione, sed pro voluntate renitente bono alterius.

¶ Ad tertium dicendū, quod sub inuidia & superbia, prout in dæmonibus ponuntur, comprehenduntur omnia peccata quæ ab illis deriuantur.

¶ Circa secundā conclusionem occurrit dubiū non dissimulādum, quia videtur contrariari dictis in precedēti articulo in respōsione ad quartum: vbi dixit S. Tho. q peccatum angeli fuit ex parte electionis, & nō ex parte rei electę. Nūc vero dicitur, quòd est peccatū superbiæ. Si enī fuit peccatū superbiæ, ergo elegit non subiici Deo: ergo peccauit ex parte rei electæ. Et tenet consequentia prima ex differentia inter superbiam & alia peccata, in hoc q auersio à diuina regula in aliis peccatis inuenit' ex consequenti, in superbia autem per se ex hoc ipso, s. quòd superbus non vult Deo & eius regulis subiici, vt expresse dicit S. Tho. in secunda secundę q. 162. artic. 6. & 7. præterea hic dicit' quòd angelus appetiit excellētiā singularē, ergo peccauit ex parte rei electæ.

Quæstio. *¶ Quodnam bonum in primo peccato angelus appetiit.*

¶ Circa secundā conclusionē occurrit dubium secundo: quid fuit illud bonū spirituale appetitū in primo peccato angeli. An scilicet fuerit ipsemet, vt amatus à seipso puro amore amicitiæ: an beatitudo vt desiderata sibi, vel quod idem est, ipsemet vt concupita est sibi beatitudo. Et est occasio dubitandi: quoniā apud S. Tho, non inuenitur aliter primū angeli peccatum, nisi per inordinatū affectum sui vt beatificabilis. Apud Scotum vero loco allegato habetur, quòd ibi fuerunt duo peccata: primum superbiæ deordinans amorem amicitiæ erga seipsum: secundum luxuriæ, deordinans amorem concupiscentiæ quo sibi beatitudinē concupiuit. Et eius ratio est: quia inordinata concupiscentia necessario supponit inordinatam amicitiam: quoniam quem tantum inordinate amo, illi inordinata concupisco.

Quæstio. *¶ Num inuidiæ peccatum in angelis aliud esse potuit quàm affectata excellentia.*

¶ Circa modū assignatum vltimæ conclusionis dubium occurrit: quoniam falsum videtur, quòd non aliter potuit esse inuidia nisi affectata excellentia singulari. Potest enim inuidus dolere de bono alterius nō solum inquantum impedit eius singularitatem, sed etiam inquantum impedit quancunque aliam conditionem affectati boni, puta delectat' [illegible]em, liberum vsum, & alia huiusmodi: & si sic est, videtur magnam pati calum[illegible]am processus Sancti Thomæ.

¶ Ad primam dubitationem dicitur, quòd non est mens Sancti Tho. dicere simpliciter quòd circa spiritualia non cōtingit inordinate affici, nisi superbe. Quum constet circa eadem posse esse vitium superbiæ oppositum, tanquam extremum alterum: & humilitati tanquam virtuti mediæ: quoniam opposita habent fieri circa idem. Sed mens sua est, quòd primo circa affectum spiritualium non peccatur nisi superbe. Quoniam quum proprium obiectum superbiæ sit excellens, non quomodocunq; aut qualitercunque, sed excellens mēsuram à Deo præfixam vt sic: itaque in quacunque re excellentia mensuræ vt à Deo taxatur, est proprium obiectum superbiæ. Bona vero spiritualia quum secundum se excessiua esse non possint, quoniam quanto maiora habentur, tanto meliora sunt: & consequenter secundum se amari nimius non possunt: consequens est vt ex hoc primo habeant rationem vitiosi appetibilis, ex quo primo habent rationē excedentis, & incommensurati alicui: hoc autem constat esse diuinā dispensationem & regulam. Et propterea affectus primus inordinatus ad spiritualia superbia rationabiliter est tendens in id vnde primo habēt spiritualia rationē vitiosi appetibilis. Notanter autem vtitur S. Tho. vocabulo Affectionis, insinuans per hoc quòd primū peccatum oportuit esse actum volitionis, qui fertur in bonū vt sic: & non actum volitionis, qui respuit malum vt sic. Vnde ad primā obiectionē in oppositū dicitur, quod quàuis in affectu spiritualium possint esse plura vitia, primū tamen oportet esse superbiā. Vitium enim sibi oppositū quum tendat in vilius ipso appetente, aut in angelis respectu spiritualiū omnino locum nō habet, aut primum locū habere non potuit: quoniā longe similius est naturæ tam excellenti appetere aliquid supra se quàm infra: quum etiā omnibus inditū naturaliter videatur, ad magna tendere. Vitia autem cætera circa spiritualia, aut consistunt circa nolle, & sic non potuerunt esse prima, vt odium & inuidia, & huiusmodi: aut oriuntur ex affectu superbiæ, vt inanis gloria, & cōsequenter non possunt esse prima. Nec obstat appetitus ad delectabile vt sic, quem obiicit Sco. Tum quia sicut delectabile nō potest esse primū appetitū, sed appetitus delectabilis sequitur naturaliter appetitum conuenientis: sicut ipsa delectatio est quies in bono conuenienti coniuncto, ita prima deformitas in appetitu alicuius obiecti, non est deordinatio appetitus delectabilis, sed illius boni ad quod consequitur ratio delectabilis: tum quia inordinata affectio ad delectabile, nullū speciale vitium constituit: sed spectat ad eadē vitia quæ respiciunt illa bona delectabilia, Ita quod inordinata affectio ad delectari in cibo, in potu, in venereis, in honoribus, in potestate, in diuitiis, in sciētia, & in aliis, non spectant ad vnum vitium, nec quælibet earum constituit seorsum aliquam speciē vitij: sed singulæ ad illas vitij species pertinent, quæ obiecta, puta potestatem, sciētiam, potum, cibum, &c. inordinate respiciunt. Quemadmodum per oppositum ordinate delectari in aliquo bono non cōstituit vnam aut plures virtutes, sed est conditio sequens singulas. Iustus enim inordinate delectatur in bono ad alterum. Temperās vero in bono sensibili moderato: & sic de aliis. Vnde ponere luxuriam velut vitium generale ad delectabile vt sic, volūtarium videtur. Et quòd dicitur de inordinata cōclusionis geometricę dilectatione, respondetur, quòd spectat ad illud vitium, ad quod spectat ratio boni apprehēsi fundātis delectabile quicquid sit illud: non enim cōtingit aliter delectari. Tū quia ipsemet Scotus fatet', quòd si excellentia appetitur, appetitus talis delectabilis ad superbiam, non ad luxuriam spectat. Ex hoc enim habeo duo. Primo id quod nūc dictum est, scilicet qd' inordinata affectio alicuius spectat ad idem vitium ad quod pertinet inordinata affectio sui fundamēti: sicut inordinata affectio ad delectari in excellentia, spectat ad inordinatum appetitū excellētiæ: quia ad superbiam. Secundo, quòd appetitus beatitudinis nō fuit luxuria, sed superbia: quia fuit appetitus inordinatus excellentiæ propriæ. Quoniā beatitudo est status omnium bonorum aggregatione perfectus: & sic appetēdo beatitudinem appetiit primo excellentiam, in qua plurimum consistere credimus beatitudinē. Et propterea nulla maior excellentia ipsa fœlicitate est, quæ omnis appetibilis excellentiam summumque gradum in ratione sua claudit. aliàs beatitudo vltimi finis rationem non haberet.

¶ Ad id vero quod obiicitur ex alio capite, dicitur, quòd bonum aliquod appeti non seruata superioris regula, dupliciter contingit, scilicet per se, id est quòd per se dispiciatur superioris regula. Alio modo ex consequenti seu per accidens. Et primo modo infertur superbia, cuius proprius actus est contemptus superioris: secundo modo commune est cæteris vitiis digredi à diuina regula.

¶ Ad primum contra secundā conclusionē dicitur, quòd pculdubio aspernari superiorem, per se cōuenit superbiæ, & cæteris ex consequenti. Sed quia tale per se contingit dupliciter, ideo vniuersaliter loquendo, tribus modis fit superioris regulæ contēptus. Primo obiectiue, & modaliter simul. Et in hoc cōsistit supremus gradus superbiæ: quo eligitur non subiici Deo, & vt res electa, & vt modus ipsius electionis: nanque ipsamet electio non regulatur diuina tunc regula. Secundo fit modaliter & ex cōsequenti. Et in hoc consistit auersio cæterorū peccatorū mortalium: quoniam dum tendunt ad sua obiecta, concomitatur auersio à diuina regula. Tertio fit modaliter & per se: & in hoc consistit ratio superbiæ, dum ad secundum se bona tendit superbe. Ex eo nanq; quòd talis appetitus est ad bonū, sequitur quòd ex obiecto non redundet deformitas in actu: ac per hoc non comitatur auersio. Et ex eodē patet, quòd auersio tunc nō concurrit obiectiue tanquam res electa. Ex eo vero quod in bona superbe tendit, sequitur quòd ibi interueniat non subiectio diuinæ regulæ vt modus ipsius appetitionis. Et quod volūtarie ibi interueniat talis modus: alioquin peccatū non esset. Et si his adiungas, quod non ex passione, aut ignorantia, aut infirmitate hic aduenit modus, restat vt per se interueniatur non subiectio ista. Et sic auersio est per se volita: non vt obiectū volitionis, sed vt modus eiusdē. Et hoc modo fuit peccatū angeli, superbia. Nec requiritur ad per se volitū, vt priuatiuū modū electionis, quod sit cognitū actu: quoniā hæc est cōditio voluntarij obiectiue, sed sufficit quòd potuerit cognoscere & vitare illud si voluisset: & volūtarie nō vtatur eius opposito, scilicet regula. Quum ergo dicit S. Tho. quod superbia est auersio per se, ex hoc quod non vult Deo & eius regulæ subiici: intelligendum est obiectiue vel modaliter. Sufficit enim ad peccatum superbiæ, quòd non per aliud, sed mere voluntarie aspernetur quis diuinam regulam vt modū suæ electionis, id est pure & voluntarie eligat nō vtens diuina regula. Et ad hoc sufficit in intellectu inconsideratio regulæ. Et quoniam hæc omnia concurrunt in peccato angeli, vt ex dictis patet, ideo optime dictū est quod peccatum fuit superbia. Ad secundum dicetur inferius in articulo sequenti.

¶ Ad secundū dubiū dicitur, quod quū amare sit velle bonum alicui: non video quomodo posset esse amor amicitiæ siue ad se, siue ad alterū purus, id est absque aliqua cōcupiscentia. Amicū enim amare, est velle eum habere ad minus ea quæ habet: & similiter amare seipsum est sibi velle seipsum ad minus. Vnde superius quum autor quæsiuit quomodo angelus amet se: pro tāto dixit amare se naturaliter vel electiue, p quanto aliquod bonū sibi naturaliter vel electiue vult. Et propterea ad quæsitū dicendū est, quòd quæstio supponit falsum: q angelus amet se pura amicitia. Talis enim amor non videtur possibilis. Et rursus, si admitteretur, oporteret mōstrare quomodo absq; digressione ad cōcupiscentiā aliquā peccatū esset. Ex parte nanq; obiecti peccatum nō est, ex parte vero modi amandi peccatū non video, nisi quia nimis se amaret. Quo ad hoc reducitur, quòd aliquid sibi vult

Universidad de Deusto Biblioteca

vult quod ei non cõuenit, quod est concupiscere: quia quod tantũ se amet, vt nõ curet de diuina habitudine: hoc enim est velle sibi sufficiẽtiam ad beatitudinem. Vnde distingui potest nõ curando de veritate membrorum in rerũ natura: quod amor amicitiæ ad seipsum dupliciter contingit. Vno modo in sua puritate: & sic non fuit primũ peccatũ angeli. Alio modo, vt ratio est cõcupiscendi sibi aliquid: & hoc modo primum peccatum angeli fuit ex nimio amore sui. sed ille nimius amor ex hoc primo habuit rationem excessiui, quod fuit ratio cõcupiscendi sibi beatitudinem supra se. Et per hoc patet responsio ad fundamentum Scoti: distinguẽdo quod inordinatam concupiscentiam prouenire ex inordinata amicitia cõtingit dupliciter. Primo ꝙ illa amicitia in se absolute sit mala, & ex eius malitia fiat mala concupiscẽtia: & hoc modo non contingit in proposito. Alio modo qđ simul & vna numero in ordinatione vtrunq; deformetur: sed vnum sit ratio alterius. Nec prius natura vnũ sit deforme quàm alterum: sed sit quasi prius origine formali tantum: ita ꝙ amicitia non vt prior in se, sed vt ratio concupiscendi sit primo mala & inordinata: quia scilicet est inordinata ratio concupiscendi. Et sic accidit in peccato angeli: ac per hoc primum eius peccatũ fuit amor vnus & idem numero concupiscentiæ & amicitiæ: si tamen amor dici debet appetitus ardui.

¶ Ad tertiam dubitationẽ breuiter dicitur, quod ratio S. Tho. non affert solam singularitatẽ pro ratione inuidiæ, sed totũ coniunctum, scilicet excellentiam singularẽ: & propterea ex vtroq; eorum potest sumi ratio inuidiæ. Vnde & ipse dolorem de excellentia humana intulit ex singularitate: dolorem vero de excellẽtia diuina intulit potius ex excellẽtia appetita: eius enim propriũ est dolere de potestate deprimentis. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum diabolus appetierit esse vt Deus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd diabolus non appetierit esse vt Deus. Illud enim quod nõ cadit in apprehensione, non cadit in appetitu: cum bonum apprehensum moueat appetitum vel sensibilẽ, vel rationalẽ, vel intellectualem. In solo enim huiusmodi appetitu contingit esse peccatum. Sed creaturam aliquam esse æqualem Deo nõ cadit in apprehensione. Implicat enim contradictionem, quia necesse est finitum esse infinitũ si ęquatur infinito. Ergo angelus nõ potuit appetere esse vt Deus.

¶ Præterea, Illud quod est finis naturæ, absque peccato appeti potest. Sed assimilari Deo est finis, in quem tẽdit naturaliter quælibet creatura. Si ergo angelus appetiit esse vt Deus, nõ per æqualitatem, sed per similitudinem, videtur quòd in hoc non peccauerit.

¶ Præterea, Angelus in maiori plenitudine sapientiæ conditus est quàm homo. Sed nullus homo nisi omnino amens eligit esse æqualis angelo, nedum Deo: quia electio non est nisi possibilium, de quibus est cõsilium. Ergo multo minus peccauit angelus appetendo esse vt Deus.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Isa. 14. c. ex persona diaboli. Ascendam in cælum, & ero similis Altissimo. Et Aug. dicit in lib. de quæstionibus ve. te. quòd elatione inflatus voluit dici Deus.

CONCLVSIO.

¶ *Peccauit angelus appetendo esse vt Deus, nõ quidem per æqualitatem, sed appetẽdo vt vltimum finẽ quod virtute suæ naturæ consequi poterat: vel appetendo assequi beatitudinẽ proprijs viribus absque diuinæ gratiæ auxilio.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus absque omni dubio peccauit appetendo esse vt Deus. Sed hoc potest intelligi dupliciter. Vno modo per ęquiparantiam. Alio modo per similitudinem. Primo quidem modo non potuit appetere esse vt Deus: quia sciuit hoc esse impossibile naturali cognitione. Nec primum actum peccandi in ipso processit vel habitus, vel passio ligans cognoscitiuam ipsius virtutem c, vt in particulari deficiens eligeret impossibile, sicut in nobis interdum accidit. Et ideo dato, quòd esset possibile, hoc esset contra naturale desiderium: est enim vnicuique naturale desiderium ad conseruandum suum esse c. Quod non conseruaretur si transmutaretur in alteram naturam. Vnde nulla res quæ est in inferiori gradu naturæ, potest appetere superioris naturæ gradum, sicut asinus non appetit esse equus: quia si transferretur in gradum superioris naturæ, iam ipsum non esset. Sed in hoc imaginario decipitur. Quia enim homo appetit esse in altiori gradu quantũ ad aliqua accidentalia, quæ possunt crescere absque corruptione subiecti, æstimatur quòd possit appetere altiorem gradum naturæ, in quem peruenire non posset nisi esse desineret. Manifestum est autem, quòd Deus excedit angelũ, non secundum aliqua accidentalia, sed secundum gradum naturæ: & etiam vnus angelus alium. Vnde impossibile est, quòd vnus angelus inferior appetat esse æqualis superiori, nedum quòd appetat esse æqualis Deo. Appetere autem esse vt Deus per similitudinem, contingit dupliciter. Vno modo quantum ad id in quo aliquid natum est Deo assimilari. Et sic si aliquis quantum ad hoc appetat esse Deo similis, non peccat, dummodo similitudinem Dei debito ordine appetat adipisci, vt scilicet eam à Deo habeat. Si quis autem appeteret secundum iustitiam esse similis Deo quasi propria virtute, & non ex virtute Dei, peccaret. Alio vero modo potest aliquis appetere similis esse Deo, quantum ad hoc in quo non natus est assimilari. sicut si quis appeteret creare cælum & terram: quod est proprium Dei: in quo appetitu esset peccatum. Et hoc modo diabolus appetiit esse vt Deus, non vt ei assimilaretur quantum ad hoc quod est nullum subesse simpliciter: quia sic suum non esse appeteret, cum nulla creatura esse possit nisi per hoc quòd sub Deo esse participat. Sed in hoc appetiit esse similis Deo, quia appetiit vt finem vltimum beatitudinis id ad quod virtute suæ naturæ poterat peruenire: auertens suũ appetitũ à beatitudine supernaturali, quæ est ex gratia Dei. Vel si appetiit vt vltimũ finem illam Dei similitudinem quæ datur ex gratia, voluit hoc habere per virtutem suæ naturæ, non ex diuino auxilio secundum Dei dispositionẽ. Et hoc cõsonat dictis Ansel. qui dicit ꝙ appetiit illud ad quod peruenisset, si stetisset. Et hæc duo quodammodo in idem redeunt: quia secundum vtrunque appetiit finalem beatitudinem per suam virtutem habere, quod est propriũ Dei: quia vero quod est per se, est principiũ & causa eius quod est per aliud: ex hoc etiã consequutũ est quod appetiit aliquem principatum super alia habere. In quo etiam peruerse voluit Deo assimilari.

¶ Et per hoc patet respõsio ad omnia obiecta.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore tria principaliter facit. Primo proponit cõclusionẽ responsiuã quæsito in communi affirmatiue. Secũdo, in speciali ostendit quale fuit primum peccatum angeli. Tertio ostendit hoc idem in secundario eius peccato.

¶ Quo ad primum conclusio est, Angelus peccauit appetendo esse vt Deus.

¶ Quo ad secundum quatuor principaliter dicit, tractans tria membra resultãtia ex distinctione & subdistinctione huius appetibilis, scilicet esse vt Deus. Distinguitur enim in modũ æqualitatis, & assimilationis. Et hic subdistinguitur penes assimilationem in eo quo natum est aliquid assimilari, & penes assimilationem eius in quo non potest aliquid assimilari, id est, penes communicabile & incommunicabile illi creaturæ. Et sic restant tria membra discutienda. Et primo, iuxta primum quidem ponit conclusionem negatiuam: Angelus non appetit esse vt Deus per æqualitatem. Et probat eam dupliciter, primo sic. Impossibile naturaliter cognitum non eligitur ab appetẽte, cuius virtus cognoscitiua nullo habitu aut passione impeditur. Sed esse vt Deus per æqualitatẽ respectu primæ electionis angelicæ est huiusmodi: ergo. Patet minor, quia primum peccatum non præcessit aliqua talis passio. Secundo sic, vnicuique inest naturale desideriũ ad cõseruandum suum esse: ergo contra naturale desiderium cuiusque est appetere gradũ altioris naturæ: ergo impossibile est quòd angelus inferior appetat esse æqualis Deo, aut etiã angelo superiori. Prima consequentia probatur, primo ex eo quòd esse in gradu naturæ superioris, habet necessario annexum non esse subiecti appetentis. Deinde excluditur obiectio qua quis posset dubitare de hoc, ex appetitu quem experimur in nobis ad habendas conditiones aliarum naturarum: & consistit exclusio in hoc, quòd appetitus iste est ad conditiones accidentales, quas nobis volumus, saluis substantiis, & non ad substantiales, quamuis imaginatio non discernens inter hæc quandoque fallatur. Secundo tractat membra subdistinctionis in communi, ostendens quomodo in eis accidit peccatum, in altero quidem, quod est secundũ distinctionis membrum ex parte modi: in altero verò ex parte obiecti appetiti. Tertio in speciali iuxta hæc membra respondet quæsito vna conclusione disiunctiua: Angelus peccauit appetendo esse vt Deus, quo ad hoc quod est quiescere rationem in naturali sibi fine, vel quo ad hoc quod est habere beatitudinem illam supernaturalem virtute propria. Et declaratur primam partem pertinere ad tertium membrum, distinguendo propria Dei duo, scilicet nulli subesse simpliciter, & excludendo hoc ab appetitu angeli, quia implicat nõ esse appetentis, & nulli supernaturali subesse fini: & hoc appetiit. Secunda verò pars Ansel. autoritate confirmatur. Quarto reducit partes ambas ad tertium membrum, quia secunda pars videbatur magis pertinere ad secundum. Tertiò principaliter quo ad secundariũ peccatum angeli. Angelus secundario peccauit appetendo assimilari Deo in principatu super alia: quia id quod est per se prius, & causa est eius quod est per aliud.

¶ *Num voluntas possit esse impossibilium.* Quæstio d 320

Circa primam conclusionem dubiũ occurrit dupliciter: primo circa primam rationem, deinde circa secundã. Scotus enim in 2. distin. 6. q. 1. multipliciter pbare nititur quòd volũtas perfecta potest esse respectu impossibilium. Tũ quia odio habens Deum, vult ipsum non esse, ex tertio rhetorico. Tum quia voluntas potest vti fruẽdis & frui vtẽdis, apud Aug. lib. 83. q. ac per hoc potest frui se: ac per hoc velle sibi summum bonum. & tenet ista vltima sequela: quia eiusdẽ rationis est, velle sibi frui passiue, & summam bonitatem: quoniam sola summa bonitate fruendum est. Tum quia voluntas secundum vtrunque actum amandi scilicet amore amicitiæ & cõcupiscentiæ, habet totũ ens pro obiecto. Propterea soluens rationem S. Tho. distinguit, quòd electionis nomine duo possumus intelligere, scilicet vel actum volũtatis efficacem, id est consequentem conclusionem consilij: & talis non potest esse impossibiliũ: vel actum voluntatis consequentem plenam apprehensionẽ obiecti: & talis potest esse impossibiliũ. Simile 115 25

¶ Secundum dubium est contra secundam rationem ab eodem ibidem motũ, eo quòd ratio illa dupliciter deficit. Primo quia volũtas potest velle antecedens absq; volitione consequentis: quemadmodum etiã intellectus potest intelligere vnum sine alio. Secundo deficit, quia secus est de voluntate ordinata, & secus est de inordinata. hæc enim potest acceptare antecedens absque consequenti intrinseco vel extrinseco: quamuis illa non possit. Videtur quoque mihi alium pati defectum. Nam ratio supponit id quod est contra desiderium naturale non posse appeti: quum tamen constet hoc non esse verum, nisi loquendo de per se appetibili. Contingit enim per accidens, velle contra naturale desiderium, vt patet in interficientibus se.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est primo, quòd quum obiectum voluntatis sit bonum cognitum: & boni ratio absque existere aut inexistere, nec esse, nec intelligi possit, oportet vt volibile duas habeat conditiones. Prima est ordo ad existere aut inexistere, scilicet quòd sit aut insit actu vel potentia. Secunda est apprehensio eius vera vel falsa: quoniam nihil differt, nihil esse aut apparere bonum vt dicitur in 2. phys. Et ex hoc manifeste sequitur, quòd secundum primam operationem intellectus putam nunquam præsentatur appetibile: quoniam illa non intelligit rem in ordine ad esse. Sequitur etiam quòd volibile vt sic, complexum quoddam sonat non abstrahens à possibili & impossibili. Quod autem boni ratio ab existere non abstrahat, patet tum ex eo quòd nullus appetit sapientiã aut iustitiam absolute: sed eam esse aut inesse sibi vel alteri. Tum ex eo quòd omnis amor, si est amicitię, tendit ad rem amatam: quia est, si concupiscentiæ, vt sit simpliciter vel secundum quid. Tum ex eo quòd in mathematicis non inuenitur bonum: quia abstrahunt à causis conferẽtibus esse. Sciendum est secundo quòd tam impossibile quàm appetibile aliquid dicitur dupliciter, scilicet per se & per accidens. Impossibile per se vocatur, non quòd hic aut nunc, aut propter talem hypothesim est impossibile, sed simpliciter est impossibile. Per accidẽs vero, quòd redditum est impossibile ex aliqua suppositione. Appetibile autem per se & per accidens quid dicatur manifestum est.

¶ His stantibus dico tria. primo, ꝙ impossibile per se non est per se appetibile. Secundo, quòd impossibile per se potest appeti per accidens. Tertio, quòd impossibile per accidens, potest appeti per se. Et ab hoc tertio inchoando declaratur ex continua in nobis experientia. Quilibet enim seclusa fide de omni potentia Dei, & resurrectione mortuorum, & immortalitate animæ, mortuo filio desiderat eius vitam, & totaliter perdito ac absciso membro desiderat corporis integritatem. & alia huiusmodi, quæ supponuntur impossibilia: per accidens tamen, quoniam hic aut nunc reddita sunt hæc impossibilia, quemadmodum desiderans aliquod peccatum non fuisse. Secundum vero ex Dei odio manifestatur: odientes enim eum non solũ volunt hoc impossibile per accidens, scilicet ipsum vt punitorem non esse: sed volunt hoc impossibile per se, scilicet ipsum qui punit, non esse, Sed hoc appetunt per accidens: pro quanto illius non esse, apprehenditur coniunctum alicui appetibili apparenti, & cõuenienti odientibus eũ. Primũ aũt est per se notũ: quoniam impossibile per se secũdũ seipsum nec habet rationem entis, nec nõ entis: quia implicat contradictoria, & consequenter non potest sub propria rõne appeti. Et sic cũm hoc quod est me esse æqualẽ Deo, sit impossibile per se, non pōt esse per se appetibile. Et si hic obijcias, quod hoc est naturaliter cognitum & euidens angelo, in quo passio locum habere non potuit, consequens est quod nõ potuit hoc appetere. Ex dictis patet respõsio ad obiecta primi dubij. Nam prima obiectio de odio Dei, nihil aliud concludit, nisi quòd per accidens appetũt odientes Deũ, illũ nõ esse: quod non est inconueniẽs. Secunda quoque aut nihil infert, aut idẽ, s. quod per accidens appetitur impossibile. Nihil quidem, quia ex frui se nõ sequit̃ nisi velle se esse summũ bonum sibi, & non summũ bonũ simplr̃. Idem autẽ, q̃m patet se esse sibi summũ bonum, non nisi consequenter & per accidens appeteretur. Tertia obiectio, & assumit falsum: quia amicitia non est ad inanimata, vt dicitur 8. Ethicorum. Et supponit falsum, s. quod ens incõplexum vt sic sit concupiscibile. Et subsumit falsum, s. creaturã esse ęqualẽ Deo, sit ens quoddã, quum implicet contradictoria, & consequenter nec ens, nec non ens. Solutionem autẽ Sco. nõ oportet aliter infringere, quia ex dictis patet quod distinctio illa locũ habet respectu impossibilium per accidens tantum, loquendo de appetitu per se.

¶ Ad obiectiones autem Scoti contra secundum dubiũ breuiter dicitur, quod nec voluntas ordinata, nec deordinata, potest velle antecedens & non consequens, si necessaria sequela est cognita: & loquor de velle siue principaliter, siue ex consequenti, per se, vel per accidens. Alioquin quilibet excusaretur à peccato, dum vellet antecedens, scilicet bonum delectabile & non consequens, s. deformitatẽ annexã. Vñ implicat, ꝙ aliquis velit episcopatum, & sciat ipsi necessario annexum sacerdotium: & saltem ex consequenti non velle illud.

¶ Ad vltimã aũt obiectionẽ dicitur, ꝙ ratio S. Tho. non supponit illud, sed supponit ꝙ sermo sit de primo peccato angeli: quod nec ignorantia, nec passione pōt excusari: & ad obiectũ ad quod natura appetentis incentiuũ præbebat, oportuit terminari. Constat enim quòd natura seclusis ignorantia & passionibus nõ impellit etiam per accidens ad eius per se primo oppositũ, scilicet non esse eius.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrũ aliqui dæmones sint naturaliter mali.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliqui dæmones sint naturaliter mali. Dicit enim Porphy. vt Augus. introducit 10. de Ciuit. Dei, quòd est quod lã genus dæmonum natura fallax, simulans Deos, & animas defunctorum. Sed esse fallax est esse malum. Ergo aliqui dæmones sunt naturaliter mali.

¶ Præterea, Sicut angeli sunt creati à Deo, ita & homines. Sed aliqui homines sunt naturaliter mali. De quibus dicitur Sap. 17. Erat eorum malitia naturalis. Ergo & angeli aliqui possunt esse naturaliter mali.

¶ Præterea, Aliqua animalia irrationalia habent quasdã naturales malitias: sicut vulpes naturaliter est subdola: & lupus naturaliter est rapax: & tamen sunt creaturæ Dei. Ergo & dæmones, licet sint creaturæ Dei, possunt esse naturaliter mali.

¶ SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. c. de di. no. quòd dæmones nõ sunt naturaliter mali.

CONCLVSIO.

¶ *Dæmones aliqui, cum ad vniuersale bonum inclinentur, non sunt naturaliter mali.*

RESPONDEO dicẽdum, ꝙ omne qđ est in quantum est, & naturã habet aliquam, in bonum aliquod naturaliter tendit, vtpote ex principio bonum existẽs, quia semper effectus conuertitur in suum principiũ. Cõtingit autẽ alicui bono particulari aliquod malum esse adiunctum, sicut igni cõiungitur hoc malũ, quod est esse cõsumptiuũ aliorum. Sed bono vniuersali nullũ malũ pōt esse adiunctum. Si ergo aliquid sit cuius natura quidem ordinetur in aliqđ bonum particulare, potest naturaliter tendere in aliquod malũ non inquãtum mali, sed per accidens, inquãtũ est cõiunctum cuidam bono. Si vero aliquid sit, cuius natura ordinetur in aliquod bonũ secũdũ cõmunẽ boni rõnẽ, hoc secundũ suã naturã nõ pōt tendere in aliquod malum. Manifestum est autẽ, quòd quælibet natura intellectualis habet ordinem in bonum vniuersale c, quod potest apprehendere, & quòd est obiectum voluntatis. vnde cũ dæmones sint substantiæ intellectuales, nullo modo possunt habere inclinationem naturalem in aliquod quodcunq; malum c. Et ideo non possunt esse naturaliter mali.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, ꝙ Augu. ibidem reprehendit Porphy. de hoc quod dixit, ꝙ dæmones erant naturaliter fallaces: dicens eos non esse naturaliter fallaces, sed propria voluntate. Porphyrius autem hac ratione posuit dæmones esse natura fallaces: quia ponebat dæmones esse animalia habentia naturam sensitiuam. Natura autem sensitiua ordinatur ad aliquod bonum particulare, cui potest esse coniunctum malum. Et secundum hoc aliquam inclinationem naturalem habere possunt ad malum per accidens, tamen inquantum malum est coniunctum bono.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ malitia aliquorum hominum potest dici naturalis vel propter cõsuetudinẽ quę est altera natura, vel propter naturalem inclinationem ex parte naturæ sensitiuæ ad aliquam inordinatam passionem, sicut quidã dicuntur naturaliter iracundi vel concupiscentes. Non autem ex parte naturæ intellectualis.

¶ Ad tertiũ dicendũ, ꝙ aĩalia bruta secundum naturã sensitiuam habẽt naturalem inclinationẽ ad quædam particularia bona, quibus coniũcta sunt aliqua mala, sicut vulpes ad quærẽdũ victum sagaciter, cui adiũgitur dolositas. Vñ esse dolosum nõ est malum vulpi, cum sit naturale ei.

Comment. ¶ Circa conclusionem responsiuam affirmatiue, dubium duplex occurrit. Primò, quia expresse hic dicitur, ꝙ angelus primo peccauit appetendo beatitudinem finalem ex propria virtute: sed hoc est quoddam malũ secundum se respectu angeli. ergo peccauit ex parte rei electæ: & appetiit nõ solũ male, sed malũ: cuius oppositum in articulo primo fuit dictum. Probatur minor: quia si loquimur de beatitudine supernaturali, constat ꝙ illa ex virtute creata habenda est appetibile malum. Et si loquimur de beatitudine naturali, constat ꝙ quanuis quiescere finaliter in illa non sit malum respectu naturæ creatæ in puris naturalibus: imò est eius optimum, nec posset vlteriorem appetere: quia nullius alterius notitiam haberet: est tamen in se malum respectu naturæ, cui reuelatione & gratia ostensus est vlterior finis: cui declaratum est à conditore ꝙ ordinata est ad hunc vlteriorem finem, & c. Secundo dubitatur: quia ex conclusione S. Thomæ habetur oppositum præmissarum. Quoniam ex hoc habetur, quod angelus appetiit impossibile: quoniam habere finalem beatitudinem ex propria virtute, est quoddam impossibile, & non solum malum. Et de beatitudine quidem supernaturali patet ex dictis in q. 12. De beatitudine vero naturali patet ex immutabilitate ordinis diuinæ sapientię: qua statuisse se manifestauerat angelos & omnẽ intellectualem naturam in finem supernaturalẽ tãquã vltimũ ordinasse, & nõ in naturalẽ.

¶ Ad primum horum dicitur, quod obiectum appetitus angelici cũ peccauit, fuit secundum se bonum, & nõ malum: sed modus tendendi in illud fuit malus: quia electio illa diuinę regulę ordine destituta fuit. Cum autem dicitur quod appetiit finalẽ beatitudinem virtute propria, interpretandum est quod beatitudo sit res appetita: & vis naturæ sit modus apetendi, non autem conditio aliqua rei appetitæ. Quia ex illo modo negatiuo, imò priuatiuo, s. destitutione regulę diuinæ quo reformata est electio angeli, sequetur iste modus, s. ꝙ naturaliter voluit habere. Ex hoc enim ꝙ voluit & non supernaturaliter, ergo naturaliter. Vnde si appetiit beatitudinem supernaturalem: quia appetiit illã, & nõ secũdũ ordinem diuinæ misericordiæ, ergo conuincitur ꝙ appetiit illam ex virtute naturæ. Et si appetiit beatitudinẽ naturalem vt vltimã simpliciter, fuit hoc modo: quia appetiit beatitudinẽ vt rẽ appetitam: & quia non ordinauit illam in beatitudinem supernaturalem, conuincitur appetiisse vt vltimã, & consequenter finalẽ beatitudinem ex virtute naturę quia habet eam ex vi naturæ. Omnis ergo conditio malificans talẽ appetitionem ex parte modi appetendi non obiecti appetiisse, tenet formaliter. Quanuis ex consequenti & implicite ex modo redundet in obiectum: propter quam redundantiam vtuntur doctores tali modo loquendi ex parte obiecti. Ista enim redundantia nihil officit proposito: quia & consequens est, non prę- 198
ueniens: & quia implicite inuentæ sunt ibi istæ conditiones positiuę & non explicite. Et quia ex parte illius primi modi, qui primo constituit rationem peccati, oriuntur: & non ex parte obiecti illius. Et per hoc responsio patet ad obiectionem factam in præcedenti arti. quia eodem modo exponendũ est, angelũ appetiisse excellentiã singularem interpretatione implicite: & consequenter ad modũ appetendi. Ex eo enim ꝙ sic aduerse appetiit singularitatem, conuincitur appetiisse per exclusionem communicationis cum aliis in habẽdo summam excellentiã ex misericordia. noluit enim in hoc cũ aliis cõuenire. 302 318

¶ Ad secundum dubium dicit̃ dupliciter. Primo quòd S. Th. dicit, ꝙ impossibile non potest appeti vt res appetita. Ex dictis autem nunc patet quòd res electa non solum possibilis, sed bona fuit. Impossibilitas cõsequitur modum appetendi, vt patet ex dictis. Secundo dicitur, quòd quo ad beatitudinem supernaturalẽ fuit per accidens volitũ impossibile per se, & nõ fuit per se volitum: quo ad beatitudinem naturalem vt finalem: dicitur & quòd hoc est impossibile per accidẽs ex suppositione. s. supperadditi ordinis supernaturalis, & nihilominus fuit etiam volitum per accidens ex consequenti, &c.

¶ Circa dicta Sancti Thomæ aduerte duo. Primo ꝙ cum dicitur angelum appetendo beatitudinem naturalem, appetiisse assimilari Deo, in eo in quo non est natus assimilari (propterea quia solus Deus habet naturale pro beatitudine: intelligendum est secundum ordinem iam statutum à diuina sapiẽtia, à qua omnes creaturæ beatificabiles, quæ sunt solæ intellectuales ordinatæ, sunt vt obiectum beatitudinis diuinæ) habeatur pro vltima beatitudine. Et non est intelligendum absolute secundum solas rerum naturas: quoniam si nõ superadditus esset à Deo ordo ille supernaturaliter, quælibet intelligentia vltimum naturale absq; peccato haberet pro beatitudine vltima: hoc enĩ mõ philosophi posuerũt entia illa beata. **Annot.**

¶ Secundo aduerte, quòd peccatũ angeli rõnabilius ponitur in appetitu quiescẽdi in naturali beatitudine, quã in appetitu volendi supernaturalem absque misericordia. Tum quia ille appetitus est angelo naturalis & natura magis impellit superbũ ad illud quàm ad hoc, vt etiã in nobis experimur, dũ superbe vel lenius in nostris quiescere diuina Deo relinquendo. Et hæc opinio, iudicio meo, placet S. Th. In cuius signum hanc simpliciter posuit. Aliam vero sub conditionali, Et tunc Ansel. interpretandus est, quòd illud ad quod peruenisset, non facit demonstrationem personalẽ, sed simplicẽ. i. demonstrat beatitudinẽ vltimã & nõ hanc vel illam. Constat enim quòd si stetisset, ad vltimã beatitudinẽ peruenisset. **Annot.**

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore vna conclusio responsiua negatiue. Dæmones non sunt naturaliter mali, Probatur sic. Inclinati ex natura ad bonum vniuersale, non inclinantur ad malum, ergo nec substãtiæ intellectuales. ergo nec dæmones. ergo non sunt naturaliter mali. Antecedens probatur & declaratur simul ostendendo modum, causam, & conditionem inclinationis naturalis in malum. Modus **Comment.**

Universidad de Deusto Biblioteca

est per accidens, quoniam nulla natura ordinatur per se in malum, sed in bonum: quia ex bono principio est, & vniuersaliter effectus in suam conuertitur causam. Causa est coniunctio mali alterius cum proprio bono, ad quod per se tendit. patet exemplo. Conditio est particularitas boni, ad quod per se inclinatur natura. Patet: quia particulari bono potest aliud bonum contrariari: ac per hoc malum illius huic coniungi: & est conclusio. vniuersali autem bono cum omnis boni rationem contineat, impossibile est alicuius malum coniungi. Ex his manifeste patet antecedens. Et nota diligenter quòd non diximus particularitatem boni esse causam mali, sed conditionem boni fundantis malum: quia non est opus omne alicuius malum esse particulare bonum. Prima consequentia patet. Appetitus intellectiuus naturaliter inclinatur in bonũ vt sic, quia non est minor intellectu praesentaneae, sed adaequat ipsũ. Secunda patet, quia daemones sunt intellectualis naturae. Tertia patet ex terminis.

324 2.dist.3.q. 2. Et ma. q.16.ar.4. Et Ioh.8.l. 6.colum.3.

ei naturale, sicut necesse furiosum est malum cani: sicut Dio. dicit 4. cap. de di. no.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum diabolus fuerit malus in primo instanti suae creationis per culpam propriae voluntatis.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd diabolus in primo instanti suae creationis fuerit malus per culpam propriae voluntatis. dicitur enim Ioannis 8. de diabolo, Ille homicida erat ab initio.

¶ Praeterea, Secũdũ Aug. primo super Geñ. ad literã. Informitas creaturae non praecessit formationẽ tẽpore, sed origine tantũ. Per caelum aũt qđ legitur primo creatũ: vt ipse dicit in secũdo li. intelligitur natura angelica informis. Per hoc aũt ꝙ dicitur ꝙ Deus dixit, fiat lux, & facta est lux. intelligitur formatio eius per cõuersionẽ ad verbum. Simul ergo natura angelica creata est, & facta est lux. Sed simul dum facta est lux: distincta est à tenebris, per quas intelliguntur angeli peccantes. Ergo in primo instanti suae creationis quidam angeli fuerunt beati, & quidam peccauerunt.

¶ Praeterea, peccatũ opponitur merito. Sed in primo instanti suae creationis aliqua natura intellectualis põt mereri, sicut aĩa Christi, vel etiã ipsi boni angeli. Ergo & daemones in primo instanti suae creationis potuerunt peccare.

¶ Praeterea. Natura angelica virtuosior est, quàm natura corporea. Sed res corporalis statim in primo instanti suae creationis incipit habere suam operationem, sicut ignis in primo instanti quo generatus est, incipit moueri sursum. Ergo & angelus in primo instanti suae creationis potuit operari. Aut ergo habuit operationem rectam, aut non rectam. Si rectam cum gratiam habuerint, per eam meruerunt beatitudinem. In angelis autem statim ad meritum sequitur praemium, vt suprà dictum est c. Ergo fuissent statim beati, & ita nunquam peccassent. Quod est falsum. Relinquitur ergo ꝙ in primo instanti non recte operando peccauerunt.

¶ SED CONTRA est qđ dicitur Geñ. 1. Vidit Deus cuncta quae fecerat, & erãt valde bo. Inter ea autem erant etiam daemones. Ergo & daemones aliquando fuerunt boni.

CONCLVSIO.

¶ *Angelus cum fuerit à Deo productus, in primo instanti sui esse non peccauit, nec peccare potuit per inordinatum suae voluntatis actum.*

RESPONDEO dicendũ, ꝙ quidam posuerunt quòd statim daemones in primo instanti suae creationis mali fuerunt, non quidem per naturã, sed per peccatũ propriae voluntatis: quia ex quo est factus diabolus, iustitiam recusauit. Cui sententiae, vt Aug. dicit 11. de ciu. Dei, quisquis acquiescit, non cũ illis haereticis sapit, id est Manichaeis, qui dicunt ꝙ diabolus habet naturam mali. Sed quia haec opinio autoritati scripturę contradicit: (dicitur enim sub figura principis Babylonis de diabolo, Isaiae 14. Quomodo cecidisti Lucifer, qui mane oriebaris? Et Ezech. 28. In deliciis paradisi Dei fuisti, dicitur ad diabolum sub persona regis Tyri) ideo à magistris haec opinio tanquam erronea rationabiliter reprobata est. Vnde aliqui dixerunt quòd angeli in primo instanti suę creationis peccare potuerunt, sed nõ peccauerunt. Sed haec opinio etiam à quibusdam reprobatur ea ratione: quia cũm duae operationes se consequuntur, impossibile videtur, quòd in eodem nunc vtraque operatio terminetur. manifestum est autem quòd peccatum angeli fuit operatio creatiõe posterior. Terminus autẽ creationis est ipsum esse angeli. Terminus vero operationis peccati est quòd sunt mali. Impossibile ergo videtur quòd in primo instanti quo angelus esse cœpit, fuerit malus. Sed haec ratio non videtur sufficiens. Habet enim solum locum in motibus temporalibus, qui successiue aguntur. Sicut si motus localis sequitur ad alterationem, nõ potest in eodem instanti terminari alteratio & localis motus. Sed si sunt mutationes instantaneae, simul & in eodem instanti potest esse terminus primae & secundae mutationis: sicut in eodem instanti in quo illuminatur luna à sole, illuminatur aër à luna. Manifestum est autẽ quòd creatio est instantanea, & similiter motus liberi arbitrij in angelis. Non enim indigent collatione & discursũ rationis, vt ex suprà dictis patet c. Vnde nihil prohibet, simul & in eodem instanti esse terminum creationis, & terminum liberi arbitrij. Et ideo aliter dicendũ est, quòd impossibile fuit angelum in primo instãti peccasse per inordinatũ actũ liberi arbitrij. Quanuis enim res aliqua in primo instanti quo esse incipit, simul incipere posit operari: tamẽ illa operatio quae simul incipit cum esse rei, est ei ab agente à quo habet esse: sicut moueri sursum est ignis à generante. Vnde si aliqua res habeat esse ab agente deficiente, quod posit esse causa defectiua actionis, poterit in primo instanti in quo incipit esse, habere defectiuam operationem: sicut si tibia, quae nascitur clauda ex debilitate seminis, statim incipiat claudicare. Agens autẽ quod angelos in esse produxit, s. Deus, nõ potest esse causa pecca[ti. V]nde nõ potest dici, quod diabolus in primo instãti suae creationis fuit malus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut Aug. dicit 11. de Ciu. Dei: cũ dicitur quòd diabolus ab initio peccat, non ab initio ex quo creatus est, peccare putandus est: sed ab initio peccati, scilicet quia nunquam à peccato suo recesit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa distinctio lucis & tenebrarũ, secundũ quod per tenebras peccata daemonum intelliguntur, accipienda est secundum Dei praescientiam c. Vñ Aug. dicit 11. de Ci. Dei, quod solus lucem ac tenebras discernere potuit qui potuit etiam priusquam caderent, praescire casuros.

¶ Ad tertium dicendum, quod quicquid est in merito, est à Deo. Et ideo in primo instãti suae creationis angelus mereri potuit. Sed non est similis ratio de peccato, vt dictum est e.

¶ Ad quartum dicendum, quod Deus non discreuit inter angelos ante auersionem quorundam & conuersionem aliorum, vt Augu. dicit 11. de Ciui. Dei. Et ideo omnes in gratia creati in primo instanti meruerunt. Sed quidam eorum statim impedimentum praestiterunt suae beatitudinis praecedens meritum mortificantes. Et ideo beatitudine, quã meruerunt, sunt priuati.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaetertiae Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore tria principaliter iuxta tres opiniones quas tractat. In prima opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, s. quòd fuit malus in primo instanti: secundum quod non spectat ad Manichaeos ex Augu. tertium quod repugnat scripturae. In secunda opinione tria dicit. Primum est ipsa opinio, ꝙ potuit peccare in primo instanti, sed non peccauit. Secundum est improbatio quorundam ex ratione ordinis actionis creaturae ad actionem qua creatur. Tertium est exclusio istius rationis: quia habet locum in successiuis non instantaneis, quales sunt creare & volitio. In tertia opinione propriam ponit & probat. Conclusio est quòd nec peccauit, nec potuit peccare in primo instanti sui esse. Et probat sic. Deus seu agens qđ angelos in esse pduxit, non potest esse causa peccati. ergo angelus non potuit in primo instanti peccare. Antecedens supponitur tam per se quàm per accidens. Cõsequentia probatur: quia operatio incipiens cum esse rei inest ab agente illius. Quod declaratur & in operatione naturali, s. motus sursum respectu ignis: & in operatione defectiuae, id est claudicatione tibiae, à natiuitate & hoc quia peccatum est operatio defectiua.

315

Quaestio. ¶ *Num quamuis operatio incipiens cum esse rei sit ab agente.*

¶ Circa rationem adductam pro vltima opinione dubium occurrit ex multis capitibus. Primo, quia illa propositio fundamentalis, Omnis operatio incipiens cum esse rei: est ei ab agente à quo habet esse: aut intelligitur quòd sit ab agente, seu à generante immediate, i. sine agente medio: sicut creditur de motu grauium, & leuium. Et sic propositio est manifeste falsa: sequeretur enim quòd ignis non calefaceret, & vniuersaliter quòd res naturales non essent propriae causae effectiuae. Aut intelligitur in communi siue mediate siue immediate. Et tunc obstat primo verbum S. Tho. subiungentis: sicut moueri sursum inest igni à generante. Obstat secundo, quia cum de operatione dupliciter possit esse sermo, scilicet quo ad substantiam eius, & quo ad conditiones eiusdẽ: & hic sit sermo secundo modo, alioquin nõ esset ad propositũ: propositio ista neq; est per se nota neq; cum aliqua probatione assumpta, & ideo videtur voluntaria. Obstat tertio Scotus in quinta distin. secundi. q. 2. sic. In causa secunda sunt duo, perfectio quam habet ab agente, & defectus quidam. ergo operatio incipiens cum esse rei potest in duas causas reduci, scilicet in autorem naturae, quo ad substantiam, & in defectum secundae causae quo ad conditionem defectuosam ipsius operis. non ergo totaliter attribuitur agenti naturae. Et confirmatur in proposito: quia cum Deus, cui in proposito conuenit ratio generantis, sit causa non solum in fieri, sed etiam in conseruari: par ratio est. quòd operatio coëxistens ipsi fieri, attribuatur autori naturae quae sit: & operatio coëxistens ipsi conseruati, attribuatur ipsi conseruatori. Et sic aut omnis operatio naturae à Deo pductę ei attribuit, aut nulla. Neque est maior rõ de prima, quã de aliis.

Quaestio ¶ *Num asserere angelum in primo instanti suae creationis errasse, sit haeresis Manichaea.*

¶ Dubium quoq; est in applicatione medij ad conclusionem, quoniam videtur repugnare dictis Aug. 11. de ciuitate Dei relatis hic à S. Tho. Quoniam ille dicit non sapere Manichaeam haeresim, angelum voluntate peccasse in primo instanti sui esse S. Tho. vero dicit quòd ex hoc sequitur, Deum esse causam mali culpae immediate. sicut generans ignem est causa motus sursum. Et ex hoc vlterius sequitur, ergo Deus est malus: & redit haeresis Manichaea cum pluralitate deorum, boni & mali. igitur & Aug. sibiipsi videtur contradixisse: & haec obiectio tangitur etiam à Scoto vbi suprà. 293

Quaestio ¶ *Num angelus potuit peccare in primo instanti sui esse.*

¶ Circa conclusionem ipsam obiectiones occurrunt Scoti, vbi suprà; dupliciter contra illam partem, scilicet (non potuit in primo instanti peccare.) arguentis: primo ad hominem. Angelus in primo instanti (apud te) potuit mereri: ergo potuit peccare: & patet sequela, quia eiusdem rationis est quo ad tempus mereri & peccare. Deinde simpliciter, quia angelus in primo instanti habuit potentiam operatiuam perfectam ad operandum, & non determinatam necessario ad rectitudinem operationis: ergo & probatur antecedens quo ad secundum partem, quia non magis in primo, quàm in secundo instanti habuit necessario tale determinans.

¶ Ad euidentiam horum sciendum est, ꝙ ratio S. Tho. in hoc fundatur: quòd vt superius iam dictum est primum in vnaquaq; re est naturae ratio, & consequẽter prima operatio cuiusque rei est naturalis, vtpote à re illa, inquantum naturae rationem habet prouueniens. Et quoniam operatio naturae vt sic, opus est actoris naturae illius: ideo vniuersaliter omnis prima operatio rei, & naturalis est, & actori naturę attribuitur. Nec hoc deficit in natura intellectuali, eo quòd libera est: quoniam etiam in ipsa libera potestate naturae ratio primum locum obtinet, vt ex supradictis iam patet. Vnde ad obiecta contra primam propositionem respondendo dicitur, quòd propositio illa intelligitur in communi. Et intendit ꝙ prima operatio cuiusque rei inest illi ab agente. id est, inest illi ratione eius quòd habet ab agente. Nec refert vtrum illud quòd habet ab agente, concurrat ad talem operationem effectiue proprie, sicut ignis calefacit, aut per modum principij formalis, vt quidem putant, in motu grauitatem concurrere. Comparatio enim adducta in litera, similitudinem denotat, quo ad hoc quod est attribui ei quod est ab agente, & non quo ad modum attribuendi. Quod vero obijcitur de resolutione operationis in duas radices, scilicet perfectionem & defectum, locum non habet in proposito: quoniam aequiuocatio ibi committitur. Nam defectus tam naturae quã operationis est duplex. s. negatiuus, puta quia non

non est infinitae seu maioris perfectionis. Et priuatiuus, puta quia non habet perfectionem, quàm habere debet. Et sermo noster est de defectu operationis priuatiuo, qui contrariatur perfectioni apte natae haberi, & debitae naturae intellectuali. Et propterea si operatio prima tota resoluenda est quo ad conditiones positiuas & priuatiuas, quãuis non negatiuas in id quod est ab actore naturae illius, oportet defectum d operationis in aliquem defectum priuatiuum acceptae naturae reducere: vt optime manifestatur in litera exemplo claudicantis tibiae à natiuitate. Et per hoc patet responsio ad confirmationem. Quoniam non est par ratio, quod primus actus sit naturalis, & ꝙ alij: sicut nõ est par ratio de fundamento, & consequẽter se habentibus. Vnde obiectio de causalitate Dei in fieri & conseruari nihil facit ad propositum, quoniam haec sunt per accidens.

344

¶ Ad dubium autem ex autoritate August. occasionatum, breuiter dicitur sustinendo dictum August. à S. Tho. ratificatum: quod, vt patet ex dictis & ex litera, tenentes angelum peccasse, aut potuisse peccare ex libertate voluntatis: nõ deducuntur ad hoc quod Deus sit malus. sed ex communi suppositione quòd Deus sit optimus: & quòd nõ sit causa peccati aliquo pacto, arguuntur ignorantiae, quod scilicet ignorent naturam appetitus intellectualis. Ex ignorantia enim quod primus motus voluntatis est naturalis, arguuntur, & non ex suspecta in Deo malitia. Vnde expresse San. Tho. supponit cum aduersariis oppositũ Manicheae haeresis: & coassumpta propositione metaphysicali, non ducendo ad impossibile, sed ostensiue concludit intẽtum, vt patet in formatione corporis.

225

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur qđ aliqua mora fuerit inter creationem & lapsum angeli. dicitur enim Ezech. 28. Ambulasti perfectus in viis tuis à die conceptionis tuae, donec inuenta est iniquitas in te. Sed ambulatio, cum sit motus continuus, requirit aliquam moram. Ergo aliqua mora fuit inter creationẽ diaboli & eius lapsum.

¶ Praeterea, Ori. di. ꝙ serpens antiquus non statim supra pectus & ventrẽ suum ambulauit, per quod intelligitur eius peccatum. Ergo diabolus non statim post primũ instans suae creationis peccauit.

¶ Praeterea, Posse peccare, cõmune est homini & angelo. Fuit autem aliqua mora inter formationẽ hominis & eius peccatum. Ergo pari ratione fuit aliqua mora inter formationẽ diaboli & eius peccatum.

¶ Praeterea, Aliud instans fuit in quo diabolus peccauit, ab instanti in quo creatus fuit. Sed inter quaelibet duo instantia cadit tempus medium. Ergo aliqua mora fuit inter creationem eius & lapsum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Io. 8. de diabolo, quòd in veritate non stetit. Et sicut Aug. dicit 11. de Ci. Dei, oportet vt hoc sic accipiamus, quòd in veritate fuerit, sed nõ permanserit.

CONCLVSIO.

¶ *Probabilius est & sanctorũ dictis magis consonũ, angelũ statim post primum instans suae creationis peccasse, praecipue si fuit in gratia creatus: non inconuenit autem, si non fuit in gratia creatus, moram aliquam fuisse inter creationem & lapsum.*

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd circa hoc est duplex opinio. Sed probabilior & sanctorum dictis magis consonans est, quòd statim post primum instans suae creationis diabolus peccauerit. Et hoc necesse est dicere si ponatur quòd in primo instanti suae creationis in actũ liberi arbitrij proruperit, & cũ gratia fuerit creatus, vt suprà diximus c. Cum enim angeli per vnum actum meritorium ad beatitudinem perueniant, vt suprà dictum est c, si diabolus in primo instanti in gratia creatus meruit, statim post primum instans beatitudinem accepisset, nisi statim impedimentum praestitisset peccando. Si vero ponatur quòd angelus in gratia creatus nõ fuerit, vel quòd in primo instanti actum liberi arbitrij non potuerit habere, nihil prohibet aliquam moram fuisse inter creationem & lapsum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per motus corporales, qui per tempus mensurantur, quandoq; in sacra scriptura intelliguntur metaphoricè motus spirituales instantanei. Et sic per ambulationẽ intelligitur motus liberi arbitrij tendentis in bonum.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd Orige. di. quod serpens antiquus non à principio, nec statim supra pectus ambulauit propter primũ instans in quo malus non fuit.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus habet liberum arbitrium inflexibile post electionem c. Et ideo nisi statim post primum instãs

¶ Ad obiectionem primam contra conclusionem non oportet aliter respondere, quàm in litera habetur. Ad secundam vero negatur secũda pars consequentis: quoniam, vt ex dictis patet, in primo instanti ratio naturae determinabat ad rectitudinem, non sic autem in secundo: quia actus primus erat naturalis: secundus autem liber. Et scito quod haec Scoti argumenta Sanctus Thomas contra se fecerat in quaest. dist. de daemonibus, articulo 4.

Quaestio ¶ *Num angelus in primo instanti sui esse solum mereri potuerit.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurit duplex. Primum ex Scoto vbi suprà, contra hoc quod dicitur, quòd angelus potuit in primo instanti mereri. Prima enim operatio angeli non erat sua, sed actoris naturae apud se: ergo in ea non potuit mereri. tenet sequela: quia nullus meretur in operatione non sua. Secundum: quia aut prima operatio est totaliter naturalis, aut partim naturalis, & partim libera. Non totaliter naturalis. Tum quia in pure naturalibus non meremur, nec demeremur. Tum quia apud Sanct. Thomam respectu cuiusque actus viator est liber quo ad exercitium actus. ergo operatio prima est secundum quid libera. Et si sic est, cur voluntas, vt libera, non potuit apponere aliquam circunstantiam deformitatis, Nulla enim ratio de hoc apparet. Et confirmatur: quia si fuit libera quo ad exercitium actus, ergo poterat elicere illum actum, & non elicere: ergo poterat peccare peccato omissionis, etsi non commissionis.

¶ Ad haec breuiter dicitur, quod operatio angeli prima fuit quidẽ naturalis, quo ad specificationẽ & rectitudinẽ actus. Ita quod natura angeli determinat ipsum ad hoc quod primũ eius velle sit cõsonũ naturae volentis. hoc enim est voluntatem inchoare actũ sub ratione naturae. i. rei determinatae ita ad hoc quod non ad oppositum, & ita ad rectitudinẽ quod nõ ad oppositũ. Determinat enim natura ad amandum Deum vt finẽ & naturae actorem, & seipsum, & ad se intẽse amandum: ita quod nõ ad oppositũ, quin primo actu saluari debet. Sed fuit liber quo ad exercitium actus: quia non necessitatur voluntas angeli necessitate naturę ad elicẽdum hunc actum in primo instanti, quanuis si exeat in actum, ad actum naturae consonum naturali necessitate determinata sit. Vnde operatio illa fuit sua, & consequenter potuit esse meritoria. Non potuit autem voluntas libera circunstãtiam deformitatis apponere, quia ad rectitudinem eius determinata est à natura. Omissionem autem actus quanuis potuissẽt incurrere, alioquin libertas nulla fuisset, non tamen potuit omissionis peccatum incurrere: quoniam peccatum omissionis rationem voluntariae declinationis praeincludit: ac per hoc actũ voluntatis nõ rectum habet necessario annexũ. Iam autẽ dictum est, quod voluntas angeli determinata naturaliter, est ad rectitudinem primi actus: & propterea eadem ratione non potuit in primo instanti peccatum esse omissionis, qua non potuit esse commissionis.

¶ In responsione ad quartum occurrit dubium in sequenti articulo tractandum.

a ¶ *Super Quaestionis sexagesimaetertiae Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore tria facit. Primo vtramque opinionẽ refert & cõparat. Scdo radices primae: tertio radices scdae ponit. ¶ Quo ad primum duo dicit, s. opiniones & negatiuam, scilicet non fuit mora. probatur ex autoritate, & ex probabilitate rei in se. ¶ Quo ad secundum duas radices ponit, scilicet angelum prorupisse in actũ liberi arbitrij in primo instanti: & quod fuit creatus in gratia. Ex his enim adiuncto tertio illo fundamento, scilicet quòd per vnũ actũ pergunt ad beatitudinem, sequitur quod statim beatitudinem accepissent, nisi statim impedissent. ¶ Quo ad tertium dicit, quòd quocunque horũ duorum negato, sequitur oppositum. vbi aduerte, qđ licet etiam negato tertio fundamento, & concessis duobus, poneretur mora inter creationem & casum, vt Sco. negat. tamẽ quia hoc fundamentum tertium ex philosophiae principiis euidenter sequitur, non connumerauit illud Sancti Thomae cum illis duobus de quibus diuersae substinentur opiniones. 313 a

Quaestio. ¶ *Num angeli in gratia creati in primo instanti beatitudinem accepissent, & per vnicũ actum, nisi impedimentum praestitissent peccando.*

¶ Hoc in loco occurrit dubium magnum valde: quia secundum 336 instans fuit libertatis & meriti, ita quòd, liberum fuit omnibus immediate post creationis instans mereri & demereri: ergo erant omnes viatores: ergo nullus tunc fuit beatus. Et sic falsum est primo, qđ angeli creati in gratia, & merentes in primo instanti statim beatitudinẽ accepissent nisi, &c. Falsum est secundo qđ per tantum vnum actum meritorium ad beatitudinem veniant: quia vnum omnes habuerũt. Repugnat & tertio, quòd via angelorũ vna meritoria aut demeritoria operatione expleatur, & tamen post illam impedimentum prestari: haec sunt quae hanc S. Tho. doctrinam difficilem reddunt.

¶ Ad haec breuiter dicendum est, quòd vt apparet ex quolibetis S. Thomae quolibeto 9. art. 8. via angelorum ex duobus instantibus integratur. Sed alterum ita est via, quòd nõ terminus. Alterũ vero est simul via & terminus. via, inquantum est ex libero arbitrio. Terminus, inquantum consummate à deo perfunditur gratia. Quemadmodum in conuersione peccatoris ad Deum, idem instans est conuersionis & infusionis gratiae: Et vniuersaliter quemadmodũ in instantaneis simul est fieri, & factum esse. Esse igitur secundum instãs libertatis & meriti dupliciter intelligi potest. primo modo vt viae distinctae contra terminum. & sic negatur. Alio modo, vt in termino viae. & sic conceditur. Esse autem in termino, stat cum libertate, merito & beatitudine: quoniam actus ille vt inchoat ex libero arbi. & gratia, meritorius est. Inquãtum vero completur per gloriam, beatitudo est. Et sic verificantur omnia dicta: & quod statim post primum actũ beatitudinem acceperint: & quod per vnũ tantũ actum meritorium perueniant ad beatitudinem: vnũ scilicet vt viam. cum quo stat quod exigatur alter vt terminus. Et sic stat, quod post vnũ vt viam possit inpedimentum praestari per alterũ vt terminum. Via enim pura in vno consistit: sed aggregatum ex via & termino ex duobus actibus meritoriis, & instantibus constat. Et haec est resolutio vltima. Sed contra hoc sunt obiectiones multae Scoti in 2. dist. 5. in responsione ad. qõ. moram in distin. 2. & duo dicta San. Th. impugnat. Primum est, quod in secundo instanti simul fuit meritum & pręmium. Quia meritum precedit duratione praemium: vt ex quaestione praecedente probatum fuit ex ratione gratiae perfectae & imperfectae secũdũ statũ. Secundũ est quod in secundo instanti quidã posuerunt obicem. Quia merentes vsque ad nunc praemiationis, in illo nunc praemiati sunt: sed omnes per te meruerunt vsque ad nũc pręmiationis: quia vsq; ad secundũ nunc quod apud te est nunc pręmitationis: ergo omnes praemitati sunt: & sic nullus peccauit Maior probatur. Tum quia in nunc praemij non sunt amplius in via, ponentes autem obicem sunt in via. Tum quia homo in tota vita sua existens in merito in instanti mortis non potest demereri, aut obicẽ ponere quin praemietur: meruit enim vt daretur sibi tunc impeccabilitas. Minor autem

est tua, supposito quòd via omnium angelorum fuerit æqualis, scilicet in duobus instantibus seu morulis apud te.

¶ Ad primũ respondetur, q̃ meritũ dupliciter contingit viç puræ, & vt termini. Et quòd meritũ puræ viæ præcedit duratione præmiũ. Sed meritũ vt in termino potest esse simul cum præmio. Nec sequitur quòd simul sit gratia perfecta & imperfecta, sed q̃ simul sit terminus gratiæ imperfectæ, & gratia perfecta. Meritũ enĩ quemadmodũ dupliciter contingit, scilicet vt in via, & vt in termino: ita infert imperfectionem gratiæ: vel vt in via, vel vt in termino. Et propterea ex rõne meriti rõnabiliter infert. quod merens prius duratione meruit, quàm premiatus est: vt hic intulit S. Tho. Nõ tamẽ infertur, quod nullum instans meriti sit instans præmij. Ex eo enĩ q̃ meritum oportet esse in termino viæ, & in via, necesse est duratione præcedere præmiũ, & gratiã esse imperfectã secundum statum. Ex eo vero, quòd post meritũ viç sequitur meritum termini, necesse est simul esse meritum illius instantis cũ præmio: & esse terminũ gratiæ imperfectæ. Et sic salua pace minus bene intellectus est S. Tho. ab his qui dixerũt doctrinam S. Tho. in summa hac non esse eam quã in quolib. tradiderat. Iam enĩ apparet hãc doctrinã sine illa nõ posse saluari. veruntamẽ diligẽter aduerte, quod licet in sua opinione hic & ibi non discrepet: quia vtrobiq; tenet duplicem actũ meritorium concurrisse. Alterũ vt viã duratione præcedentẽ præmiũ: alterũ vt terminũ natura tantũ præcedentẽ. In hoc tamẽ difformitas quędã est, quod vbi nõ reputauit falsam opinionẽ dicentẽ vnũ tantũ fuisse actum meritorium, illũ. s. vt in termino fuit, & nullũ præcessisse meritorium vt in via: quã tamẽ opinionẽ hic reputauit falsam, dum in q. pręcedẽte expresse voluit meritũ præcedere duratione prẽmiũ. Nec hoc est mirũ cõsiderãti: quod cõtinue intellect⁹ studiosus perficitur. Tota tamen illa doctrina, quã pro rõnabilitate illius opinionis adduxit, simpliciter admittenda est, & applicãda ad meritum in termino. Idio enim sic diligenter illã est prosecutus: quia suã opinionẽ illa egere doctrina videbat: cuius signũ est, quòd argumenta in oppositũ soluit ex illa doctrina. Et tamẽ cõstat quòd ipse per se illã opinionẽ elegerat ibidẽ. Et constat etiã quòd mos eius & omniũ, nisi aliud specificetur, est respondere ad argumenta secundum propriã scribentis opinionem. Quia ergo videbat argumenta illa cõmunia esse & suæ & illi opinioni, ideo ex doctrina vtrique cõmuni rñsiones conflauit cõmunes: & hæc bene nota.

¶ Ad secundũ vero dicitur. quòd mereri vsq; ad nunc præmiationis cõtingit dupliciter, exclusiue & inclusiue, Et hoc quidẽ modo verum est quòd præmiantur, sed non primo modo. Et ad primã probationẽ in oppositũ dicitur quod in nunc præmiationis sunt in termino viæ, & possunt ponere obicem tanquam in termino viæ existentis. Ad secundam vero dicitur, quod in termino vitæ hominis consummatur meritum cuiusq;. Nec videtur verũ, quod tũc sit impeccabilis, sed qui libet est liber vt in termino viæ existens: quemadmodum de angelo dictum est.

c 274 b 308 427

in quo naturalem motum habuit ad bonum, impedimentum beatitudinis præstitisset, fuisset firmatus in bono. Sed non est simele de homine. Et ideo ratio non sequitur.

¶ Ad quartũ dicendum, quod inter quælibet duo instantia, esse tempus medium habet veritatem inquantum tempus est continuum [e]: vt probatur in 6. phisi. Sed tamen in angelis, qui non sunt subiecti cælesti motui, qui primo per tempus continuum mensuratur, tempus accipitur pro ipsa successione operationum intellectus, vel etiam affectus [c]. Sic igitur instans primum in angelis intelligitur respondere operationi mentis angelicæ, qua se in seipsam conuertit per vespertinam cognitionem, quia in primo die commemoratur vespere, sed non mane. Et hæc quidem operatio in omnibus bona fuit. Sed ab hac operatione quidam per matutinam cognitionem ad laudem verbi sunt conuersi. Quidam vero in seipsis remanentes facti sunt nox, per superbiam intumescentes, vt Augustinus dicit 4. super Genẽ. ad literam. Et sic prima operatio fuit omnibus communis. Sed in secunda sunt distincti. Et ideo in primo instanti omnes fuerunt boni [c], sed in secundo fuerunt boni à malis distincti.

Quæstio.

¶ *Num vnus & idem actus angeli sit, primus naturalis, & meritorius.*

¶ In responsione ad tertium, dubium est non paruum. Quia hæc videntur sibiinuicem repugnantia, scilicet. quod actus vnus angeli sit primus, naturalis, & meritorius. Si enim est meritorius. ergo est informatus gratia: & non sufficit esse habentis gratiam, vt patet. Et rursus ergo actualiter vel virtualiter tendit in Deum vt principium gratiæ, & obiectum beatitudinis supernaturalis: quia gratia, seu charitas sua omnia sic in Deum ordinat. Et quia est primus: ergo actualiter tendit in Deum vt obiectum beatitudinis: quia actualiter tendere est prius quã virtualiter: sicut vniuersaliter id quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Constat namque quod actus virtualiter tendens in aliquod, ideo virtualiter tendit, quia manet in eo vis prioris actus actualiter tendentis in illud. Si autem est naturalis, siue quo ad exercitium actus, siue quo ad specificationem: ergo non est meritorius. Et de exercitio quod patet: quia sic nullo modo actus esset liber: & consequenter nullo modo meritorius. De specificatione vero deducitur facile: quia si actus ille sisteret ad obiectum naturale, ergo non tenderet in obiectum beatificum supernaturale aliquo modo, ergo non informatur gratia: ergo non meritorius. Et augetur maxime dubitatio: quia S. Tho. in q. de malo. q. 16. ar. 4. vult naturalitatem primi actus angelici esse talem, vt angelus non potuerit simul ferri in obiectum naturale, & supernaturale in illo primo instanti.

¶ Ad hanc obiectionem dicitur, quòd si verba S. Thomæ ponderentur, apparebit solutio difficultatum. In primis non dixit illum actum angeli esse naturalẽ absolute, sed esse naturalem motũ in bonũ. Ita quòd naturalitas vt prius declaratum est, determinat actum non simpliciter, sed in ordine ad obiectũ. Et nunc adiungimus, quod determinãt actum in ordine ad tale obiectum, s. bonũ. Vnde intentio S. Tho. est accipiendo naturale vt distinguitur contra liberũ, dicere, quòd primus actus angeli non fuit totaliter liber libertate, quæ nata est naturaliter cõuenire libero arbiterio creato, s. ad bonũ & malũ: sed fuit motus naturalis quo ad hoc q̃ tẽdat in bonũ: quia non poterat esse malus. Et nõ quo ad hoc, quòd terminaretur ad obiectum pure naturale: vt sic naturalitas determinet actum quo ad spicificationem à bono, siue naturali siue supernaturali: & determinet obiectũ naturale sic quòd non: oppositũ eius, id est malũ. nõ aũt sic, quòd nõ ad aliud quodcunq; ad quia potest esse simul ad aliud non oppositum, sed perficiens: quale est supernaturale. Vnde actus primus angeli dupliciter est naturalis. Primo, quia tendit naturaliter, id est non libere, in bonũ. Secundo, quia tẽdit necessario in obiectũ vel pure naturale. puta si non habuit gratiã: vel nõ dissonũ à naturali, sed perfectiuũ eius, puta si creatus fuit in gratia. Et per hanemet distinctionẽ vltimã patet quomodo intelligenda est doctrina S. Tho. in q. de malo. Quoniã tendere in supernaturalia contingit dupliciter. scilicet absolute, & vt conformia naturalibus. Tendere in supernaturalia absolute, est tendere in ea indifferenter: ac per hoc bene vel male, &c. Tendere vero in ea vt conformia naturalibus, arctatur ad tendere bene: eo quòd malum est præter naturã. Et quia iã dictũ est, quòd angelus in secũdo instanti liber fuit ad bonum & malum. In primo aũt ex natura ad bonũ determinatus est: consequens est quòd non potuit tendere in primo instanti in naturalia & supernaturalia, nisi vt supernaturale est perfectio naturalis. Et quòd hæc sit mens S. Tho. patet: quia constat. quòd apprehendere naturale & supernaturale vt perfectio est naturalis, simul non inconuenit, quanuis absolute sit impossibile. Vñ et hoc, quòd angelus in primo instanti non potuit apprehendere naturale & supernaturale absolute, optime sequitur, quòd non potuit peccare tunc, cum oportebat ipsum in naturalia ferri. Cum hoc tamẽ stat, quòd simul potuerit apprehendere aliquid supernaturale vt perfectionem naturalis, eo modo quo finis vlterior est perfectio finis antecedentis ordinati in illum. Quẽadmodum vniuersaliter simul apprehendere & tendere possumus in finem, & in ea quæ sunt ad finem.

Quæstio.

¶ *Num angeli in primo instanti suæ creationis meruerint vitam æternam.*

314

¶ Circa eandem responsionem dubiũ aliud occurrit. An angeli in primo instanti vere & proprie meruerint vitam æternã. Si enĩ dicit quòd sic, ergo habuerũt actum dilectionis electiuæ respectu supernaturalis obiecti beatitudinis: & si sic fuit, cũ electio eorum sit inflexibilis, ergo redditi sunt omnes impeccabiles: quòd est hæreticum. Si vero dicitur quòd non, ergo nõ amauerunt Deũ vt obiectũ supernaturalis beatitudinis, ergo nullo modo meruerunt, quod est oppositũ doctrinæ tuæ. Secunda cõsequentia est per se nota: quia meritum nõ est nisi per actum charitatis: cuius obeictum constat esse Deum, vt obiectũ supernaturalis beatitudinis. Prima vero probatur, quia aut amauerunt Deum vt obiectum beatitudinis supernaturalis dilectione electiua, aut naturali. non enĩ datur tertia. Sed non naturali: quia illa nõ se extendit suprà obiectũ naturale: vt patet. ergo. Si non electiuam, nullo modo amauerunt Deum vt obiectum supernaturalis beatitudinis: quod erat deducendum.

¶ Ad hoc respondetur dupliciter. Primo quòd non proprie meruerunt. Tũ quia S. Tho. in responsione ad tertium dicit illũ motum fuisse naturalem. Tũ quia in responsione ad quartum expresse dicit, quod primum instans respondet operationi, qua mens angelica conuersa est in seipsam. Tum propter rõnẽ in oppositum adductam: quia, s. vere meritũ est actus electiuus. Sed insufficienter motos esse ad hanc opinionem sic dicentes. tripliciter declaratur. Primo ex eorum falsa suppositione. credunt enim quod angelus in primo instanti ad naturalia tantum se conuerterit, cum gratia tamen: & ideo meruerit. Quod tamẽ est impossibile: quia ad rationem actus meritorij non sufficit, quod sit actus non malus habentis gratiam: sed exigitur, quod sit informatus gratia actualiter vel virtualiter: sicut vniuersaliter ad rationem cuisque actus spectantis ad quemcunq; habitum, exigitur, quod informatus sit illo habitu. Alioquin ex illo habitu nihil haberet: quoniam actus nullo alio modo aliquid habet ab habitu nisi per informationem: si autem informatus fuit charitate, ergo tetendit in obiectum charitatis, quod est Deus supernaturaliter videndus. Et si adiunxeris, quod primus actus non virtualiter, sed actualiter, in obiectum charitatis tendit, vt probatum est, restat vt impossibile fuerit primum actum meritorium ad naturalia sistere. Secundo ex ratione vere & propie meriti. Nihil enim aliud exigit, nisi vt de condigno & sufficienter quis vitam ęternã mereatur: hoc autem omnibus fuit cõmune: quoniam beatitudine quam meruerunt inquit S. Th. fuerunt quidã priuati: sufficienter autem meruisse intellige vt in via, non vt in termino: nisi perseuerantes vsque in finẽ. Tertio, ex solutione obiectionũ. Iam enim declaratum est quomodo motus ille non fuit naturalis absolute, sed in bonum.

¶ Quod vero in responsione ad quartũ dicit S. Th. nihil obstat, quia vt ibi patet. non loquitur de conuersione angeli in se absolute, sed per congnitionẽ vespertinam: vt distinguitur contra matutinã proprie dictã, quæ est visio beata. Et intendit, quod duo instantia attenduntur penes duas operationes angelicas, quarum vna succedit alteri: prima est vespertina, secunda matutina. Sed sub prima vespertina, si erant in gratia, cõprehẽditur omnis cognitio citra beatam, quę sola est matutiua: ita quod cognitio vespertina distinguitur in naturalẽ & reuelatã. Et similiter omnis cõuersio in se & in Deũ citra cõuersionẽ fruitionis. Patet autem hãc esse vere mentem literæ. Tũ quia expresse loquitur de vespertina cõuersione: vt distinguitur contra matutinam. Tũ quia de fu[...]sione solicitus erat. Constat autem, quòd quotquot oppositiones simul ita teneas ponamus, non ponunt in numerum quo ad mensuram durationis, sed ad vnum tãtũ instans spectant: & ideo non fuit opus multiplicitatem operationis in primo instanti explicare. Designauit aũt illud magis ab actu naturæ, s. conuersionis in se: quia ille fundamentũ est omniũ & certior. Quũ autẽ quæritur aut dilectione electiua, & c. respondetur. quòd quum dilectio electiua significet idẽ quòd libera, dilectio non solũ quo ad exercitium, sed etiã quo ad specificationẽ actus: & hæc sit duplex, distinguẽdum est iuxta supra dicta. Et dicẽdũ, quòd quædã est dilectio libera totaliter, & quædã nõ totaliter. Et loquimur de libertate naturaliter cõueniente volũtari creatæ. Illa est libera totaliter quę est etiã libera ad bonũ & malũ. Nã hęc libertas nata est naturaliter cõuenire libero arbitrio creato. Illa vero est libera, sed nõ totaliter: quæ quãuis sit indifferens ad hoc & illud, non tamẽ ad bonum & malũ. Vnde angelus dilexit libere, seu dilectione electiua, non totaliter in principio instanti: quia non poterat pro tunc eligere malum. Quando vero dicitur, quòd electio angeli est inflexibilis, intelligitur de electione totaliter libera, quæ non potuit esse ante secundũ instans. Posset quoque dici, quòd illa dilectio fuit naturalis non angelo absolute, sed habenti gratiam in primo instanti sui esse, & tunc operanti: quoniam ex quo in illo instanti non potest fieri actus dissonans à gratia: consequens est, quòd liberũ arbitrium si supernaturalibus se immiscet, determinatur ad conformiter gratiæ se habendũ. Et sic quãuis dilectio naturalis absolute non tendat ad supernaturalia dilectio tamen naturalis habentis gratiam, in primo instanti intendit in supernaturale. Et dicitur dilectio ista naturalis: quia est determinata ad vnum, ad conforme scilicet gratiæ, ita quod non ad oppositum. Et hæ duæ responsiones in idem redeunt.

¶ Circa prædicta ad huc non quiescit intellectus: sed dubium consurgit. Quia si angeli omnes in primo instanti vere meruerunt per actum dilectionis Dei vt obiectum est beatitudinis supernaturalis, ergo in secũdo instanti non tenebantur ad actualiter dirigendũ actum suũ in obiectum charitatis: ergo non peccauerunt eligendo bonum non cum debita subiectione ad Deum: sed aut nõ peccauerunt, aut peccauerunt eligendo malum. Prima consequentia probatur: quia præceptum charitatis est affirmatiuum: & obligat pro principio ad actualiter amandum, quod cõstat impleri à quolibet habente charitatẽ: quia in primo actu in Deũ tendit vt sui suorũq; omniũ finem: & sic omnia sua cõsequentia modo non repugnent vitualiter, tendunt in obiectũ charitatis, virtute, s. primi actus. Secunda vero consequentia probatur sic. Eligere bonũ absque actuali ordinatione ad Deum immediate post primum actũ charitatis, non est malum, imò est actus charitatis virtualiter: sed talis fuit actus angeli in secundo instanti apud S. Th. vt patet ex supradictis. ergo male dictũ superius fuit, q̃ sola inconsideratio actualis regulæ diuinæ ad peccatum angeli sufficit.

238 inf. art. 9. ad 3m. & 2. di. 1. art. 1. & 3. con. c. 109. fi. et opus. 15. ca. 19. & Eph. 2. col. 2. Et Iob. 40 col. 6.

¶ Ad hoc dicitur q̃ argumentum procedit ex malo intellectu dictorũ S. Th. Imaginatur nanque q̃ primũ peccatũ angeli consistit in sola omissione actualis regulæ. Cum tamen peccauerit faciendo actum contrarium regulæ. Licet enim ex parte intellectus sola fuerit inconsideratio, liberum tamẽ arbitriũ cum illa inconsideratione non solum elegit sine illa, sed contra illam modaliter, non obiectiue: sicut si incidens aliquid absque regula, incidat oblique. Actus enim tunc non solum fit absq; regula, sed contra regulam. Patet autem sic angelum peccasse, quia superbiæ peccatum cõmisit. Superbia enĩ contrarie opponitur humilitati, & diuinæ regulæ. quoniã vt Boë. dicit, sola superbia se opponit. Vnde angelus peccans recessit à virtualitate charitatis, quã in primo actu habuit voluntarie superbiendo. Posset quoq; dici, quod angelus in secundo instanti (quia erat primum & vltimum totalis suæ libertatis ad bonum & malum) tenebatur deliberare de fine vitæ suæ, sicut homo in principio suæ libertatis.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum angelus supremus inter peccãtes, fuerit supremus inter omnes.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod ille angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuerit supremus inter omnes. Dicitur enim Ezech. 28. Tu Cherub. extẽtus & protegens, posui te in monte sancto Dei. Sed ordo cherubim est sub ordine seraphim, vt Diony. dicit 7. cap. angelicæ hierar. Ergo angelus qui fuit supremus inter peccantes, non fuit supremus inter omnes.

¶ Præterea, Deus fecit naturam intellectualem propter beatitudinem consequendam. Si igitur angelus qui fuit supremus inter omnes, peccauit, sequitur quod ordinatio diuina fuerit frustrata in nobilissima creatura. Quod est inconueniens.

¶ Præterea, Quanto aliquid magis inclinatur in aliquid, tanto minus potest ab illo deficere. Sed angelus quanto est superior, tanto magis inclinatur in Deum. Ergo minus potest à Deo peccando deficere. Et sic videtur quod angelus qui peccauit, non fuerit supremus inter omnes, sed de inferioribus.

¶ SED CONTRA est quod dicit Gre. in homil. de Centum ouibus, quod primus angelus qui peccauit dũ cunctis agminibus angelorum prælatus eorum claritatem transcenderet, ex eorum comparatione clarior fuit.

CONCLVSIO.

¶ *Cum peccatum angeli ex arbitrii libertate præcesserit, consonum magis est supremum angelum inter peccantes fuisse supremum inter omnes.*

¶ RESPONDEO dicendũ quod in peccato est duo cõsiderare, scilicet pronitatem ad peccandum, & motiuũ ad peccandũ. Si ergo consideremus in angelis pronitatem ad peccãdum, minus videtur quod peccauerint superiores angeli, quàm inferiores. Et propter hoc Damascenus dicit, quod maior eorũ, qui peccauerunt, fuit terrestri ordini prælatus. Et videtur hæc opinio consonare positioni Platonicorum, quam Aug. recitat in libro de ciuit. Dei octauo & decimo. Dicunt enim quod oẽs dii erant boni. Sed dæmonũ quidã boni, quidam mali. Deos nominantes substãtias intellectuales, quæ sunt à globo lunari superius: dæmones vero substantias intellectuales quæ sunt à globo lunari inferius, superiores hominibus ordine naturæ. Sed est abiicienda hæc opinio tanquam à fide aliena: quia tota creatura corporalis administratur a Deo per angelos, vt August. dicit tertio de trinitate [e]. Vnde nihil prohibet dicere inferiores angelos diuinitus distributos esse ad administrandum inferiora corpora, superiores vero ad admĩstrandũ corpora superiora, supremos vero ad assistendum Deo. Et secundũ hoc Dama. dicit, quod illi qui ceciderunt, fuerunt de inferioribus. In quorum etiam ordine aliqui boni angeli permanserunt. Si vero consideretur motiuum ad peccandũ, maius inuenitur in superioribus, quàm in inferioribus. Fuit enim dæmonum peccatum superbia, vt supra dictum est [e]. Cuius motiuum est excellentia, quæ fuit maior in superioribus. Et ideo Gre. dicit, quod ille qui peccauit, fuit superior inter omnes. Et hoc videtur probabilius. Quia peccatum angeli non processit ex aliqua pronitate, sed ex solo libero arbitrio. Vnde magis videtur consideranda esse ratio quæ sumitur à motiuo ad peccandum. Non est tamen inde alii opinioni præiudicandum, quia etiam in principe inferiorum angelorum potuit esse aliquid motiuum ad peccandum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Cherubin interpretatur plenitudo scientiæ, seraphin interpretatur ardentes, siue incendentes. Et sic patet quod cherubin denominatur à scientia quæ potest esse cum mortali peccato [e]: Seraphin vero denominatur ab ardore charitatis, quæ cum peccato mortali esse non potest. Et ideo primus angelus peccans non est denominatus seraphin, sed cherubin.

¶ Ad secundum dicendum, quod diuina intentio non frustratur nec in his qui peccant, nec in his qui saluantur. Vtrorunq; enim euentum Deus præcognoscit, & ex vtroque habet gloriam dum hos ex sua bonitate saluat, illos ex sua iustitia punit. Ipsa vero creatura intellectualis dum peccat, à fine debito deficit. Nec hoc est incõueniens in quacunque creatura sublimi. Sic enim creatura intellectualis instituta est à Deo, vt in eius arbitrio positum sit agere propter finem.

¶ Ad tertium dicendũ, quod quantacunq; inclinatio ad bonum fuerit in supremo angelo, tamen ei necessitatem non inducebat. Vnde potuit per liberum arbitrium ea non sequi.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum peccatum primi angeli fuerit alijs causa peccandi.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod peccatum primi angeli peccantis non fuit alijs causa peccandi. Causa enim prior est causato. Sed omnes simul peccauerunt, vt Damas. dicit. Ergo peccatum vnius non fuit alijs causa peccandi.

¶ Præterea, Primum peccatum angeli non potest esse nisi superbia, vt supra dictum est [e]. Sed superbia excellentiam quærit. Magis autem excellentiæ repugnat, quod aliquis inferiori subdatur quam superiori. Et sic non videtur quod dæmones peccauerint per hoc quod voluerunt subesse alicui superiorum angelorũ potius quàm Deo. Sic autem peccatum vnius angeli fuisset alijs causa peccandi, si eos ad hoc induxisset vt sibi subiicerentur. Non ergo videtur quod peccatum primi angeli fuerit causa peccandi aliis.

¶ Præterea, Maius peccatum est velle subesse alteri contra Deum, quàm contra Deum alteri velle præesse: quia minus habet de motiuo ad peccandũ. Si ergo peccatum primi angeli fuit aliis cã peccandi in hoc quod eos vt sibi subiicerentur, induxit, grauius peccassent inferiores angeli, quàm supremus. Quod est contra illud psal. Draco iste, quẽ formasti. Dicit glos. Qui cæteris in esse erat excellentior, factus est in malitia maior. Non ergo peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Apoca. 12. quod draco traxit secum tertiam partem stellarum.

CONCLVSIO.

¶ *Primi angeli peccatum fuit aliis causa peccandi, non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi: non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens. Cuius signum ex hoc apparet, quod omnes dæmones illi supremo subduntur, vt manifeste apparet per illud quod dicit Dominus Matth. 25. Ite maledicti in ignem ęternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Habet enim hoc ordo

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore quatuor. Primo radices duas diuersimode opinandi, secundo opinionem Damasceni penes priman radicem tractat: tertio opinionem Gregorij penes secundam. Quarto comparat eas adinuicem tam opiniones quàm radices.

541

¶ Quo ad primum radices sunt, pronitas ex parte peccantis, & motiuum ex parte obiecti.

31

¶ Quo ad secundum quatuor dicit. Primo opinionem quòd de inferiori ordine fuerunt mali, & quod maior inter prælatos terrestibus fuit primus ex prima radice. Secundo, quid superficie tenus suponere videtur hæc opinio secundum Platonicos. Tertio reprehendit illud suppositum. Quarto ostendit quomodo potest bene intelligi opinio Damasc. & omnia clara sunt.

¶ Quo ad tertium ex secunda radice, & quod superiores peccauerunt, & quod supremus peccantium erat supremus simpliciter.

¶ Quo ad quartum comparat opiniones ex radicibus quo ad probabilitatẽ: & dicitur secunda probabilior, quia radix melior. Et quo ad fasitatem: & dicit quòd non propteria prima iudicanda est falsa, quia etiam in his habet locum secunda radix. omnia clara.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimætertiæ Articulum octauum.*

Titulus clarus est.

Comment.

¶ In corpore vna conclusio responsiua, Peccatum primi angeli fuit aliis causa peccandi, non cogens, sed quasi exhortatione inducens. Probatur sic ad effectu. Cæteri dæmones sunt subditi primo, ergo eius suggestione peccarunt. Antecedens probatur autoritate Christi, Matth. 25. diabolo & angelis eius, id est nuntiis & ministris eius. Consequentia probatur, quia ordo diuinæ iustitiæ hoc habet, vt cuius suggestioni aliquis consentit in culpa, eius potestati subdatur in pœna, quod probatur secundæ Petri 2. A quo quis, &c.

c 32

Annot.

¶ In responsione ad primum, dubium occurrit ex Scoto, vbi suprà: contra hoc scilicet, quòd secũdũ instans est mora indiuisibilis in se, seu instantanea. Tum quia angeli peccauerunt pluribus peccatis diuersarum specierum, & non simul, sed ordine quodam. Tum quia peccatum malorum angelorum tẽtauit bonos: ita q̃ Apoc. 13. Victoria tentationis in laudem, & excellens meritum bonis ascribitur. ergo & tenet sequela. Tum quia si in instanti omnia perfecta essent, non fuisset, aut facillimum fuisset prælium inter eos. Tum quia mali prius peccauerunt: deinde tentauerũt, & vltimo victoria bonorum resistentium subsequuta est. Non ergo instantanea fuit mora pugnæ & meriti.

327 2. dis. 6 ar. 2. et di. 34 in ex pone. li. ad 2m 32

¶ Ad hæc dicitur breuissime, quod totus ille ordo tam peccatorum, quàm pugnæ & victoriæ, &c. quum sit ordo operationum indiuisibilium seu instãtanearum, non est ordo durationis, sed naturæ & præsuppositionis. Quemadmodũ quotcunq; illuminationes ordinatæ in eodem sunt instanti: Victoriæ autẽ instantaneæ apud eos qui non sunt naturæ discursiuæ, sed omnia complete habent in instanti, summæ sunt laudis: quanuis apud nos qui cum continuo & tempore intelligimus, pro nihilo habeantur.

Super

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæterti. Articulum noni vi.

Comment. Titulus clarus est.
¶ In corpore vna cõclusio respõsiua: Plures remanserunt quàm ceciderunt. Probatur: quia præter naturam inuenitur in paucioribus: peccatum autem est contra naturam angelorũ: ergo.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus est.
¶ In corpore duo. Primo distinctionem trimembrem ponit. Secundo iuxta singula membra conclusiones. Distinctio est, cognitio duplex, naturalis, & gratuita: & hæc duplex, speculatiua, & affectiua. Prima conclusio, Cognitio naturalis nec est ablata, nec diminuta, probatur dupliciter. Primo quia consequitur naturam simplicem. Secundo, autoritate Dionysij. Secunda, Cognitio gratuita speculatiua est totaliter non ablata, sed diminuta. Probatur: quia pauca, & obscure eis reuelantur quantum oportet, & per angelos seu effectus. Aliis autem plura & clarius. Tertia, Cognitio affectiua est totaliter ablata. Probatur: quia charitas est ablata
326 lum. Quia igitur supremus angelus maiorem habuit naturalem virtutem, quàm inferiores, intentiori motu in peccatum prolapsus est. Et ideo factus est etiam in malitia maior.

ARTICVLVS IX.

a ¶Virum tot peccauerunt, quot permanserunt.

328 AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd plures peccauerunt de angelis, quàm permanserunt. Quia, vt dicit Philosophus, malum est vt in pluribus, bonum vt in paucioribus.
¶ Præterea, Iustitia & peccatum eadem ratione inueniuntur in angelis & hominibus. Sed in hominibus plures inueniuntur mali quàm boni: secundum illud Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus. Ergo pari ratione in angelis.
¶ Præterea, Angeli distinguuntur secundum personas, & secũdum ordines. Si igitur plures personæ angelicæ remanserunt, videtur etiam quod non de omnibus ordinibus aliqui peccauerunt.
¶ SED CONTRA est quod dicitur 4. Reg. 6. Plures nobiscum sunt quàm cum illis. Quod exponitur de bonis angelis qui sunt nobiscum in auxilium, & de malis qui nobis aduersantur.

CONCLVSIO.

¶ Plures Angeli permanserunt in gratia, quàm peccauerunt.

¶ RESPONDEO dicendum, q̃ plures angeli permanserunt quã peccauerũt. Quia peccatũ est contra naturalem inclinationem. Ea vero quæ contra naturã fiunt, vt in paucioribus accidunt. Natura enim cõsequitur suum effectum, vel semper, vel vt in pluribus.
¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ Philosophus loquit̃ quantum ad homines, in quibus malum cõingit ex hoc q̃ sequuntur bona sensibilia, quæ sunt pluribus nota, deserto bono rationis, quod paucioribus notũ est. In angelis aũt nõ est nisi natura intellectualis. Vnde non est similis ratio. Et per hoc patet responsio ad secundum.
¶ Ad tertium dicendũ, quod secundũ illos qui dicunt quod diabolus maior fuit de inferiori ordine angelorum, qui præsunt terrestribus, manifestum est quod non de quolibet ordine ceciderunt, sed de infimo tantum. Secundum vero illos, qui ponunt maiorem diabolum de supremo fuisse ordine, probabile est quod de
316 quolibet ordine aliqui ceciderunt: sicut in quemlibet ordinem homines assumuntur in supplementum ruinæ angelicæ. In quo etiam magis comprobatur libertas liberi arbitrij, quæ secundum quemlibet gradum creaturæ in malũ flecti potest. In sacra scriptura tamen nomina quorundam ordinum vt Seraphim & Thronorum, dæmonibus non attribuuntur, quia hæc nomina sumuntur ab ardore charitatis, & ab habitatione Dei, quæ nõ possunt esse cũ peccato mortali. Attribuuntur autem eis nomina Cherubim, Potestatũ & Principatuum: quia hæc nomina sumuntur à scientia & potentia, quæ bonis malisque possunt esse communia[c].

QVÆSTIO SEXAGESIMA-QUARTA DE PŒNA DÆMONVM, IN QVATVOR ARTICVLOS DIVISA. 326

CONSEQVENTER quæritur de pœna dæmonum. ¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, de obtenebratione intellectus. ¶ Secundo, de obstinatione voluntatis. ¶ Tertio, de dolore ipsorũ. ¶ Quarto, de loco pœnali ipsorum.

ARTICVLVS I.

a ¶Virum intellectus dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis omnis veritatis.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus 319
dæmonis sit obtenebratus per priuationem cognitionis 2. dist. 7. q. 2. artic. 1. & malo. q. 16. artic. 6.
omnis veritatis. Si enim aliquam veritatem cognosceret, magis cognosceret seipsos, quod est cognoscere substantias separatas. Hoc autem eorum miseriæ non conuenit, cum ad maiorem beatitudinem pertinere videatur: intantum quòd quidam vltimam beatitudinem hominis posuerunt in cognoscendo substantias separatas. Ergo dæmones priuantur omni cognitione veritatis.
¶ Præterea, Id quod est maxime manifestum in natura, videtur esse maxime manifestum in angelis, siue bonis, siue malis. Quòd enim non sit nobis maxime manifestum, cõtingit ex debilitate intellectus nostri à phantasmatibus accipientis: sicut ex debilitate oculi noctuæ contingit, quòd non possit videre lumen solis. Sed dæmones nõ possunt cognoscere Deum, qui est secundum se manifestissimus, cum sit in summo veritatis, eo quòd non habent mundum cor, quo solo videtur Deus. Ergo nec alia cognoscere possunt.
¶ Præterea, Cognitio rerum angelis conueniens est duplex secundũ Augustinum: matutina & vespertina. Sed cognitio matutina non competit dæmonibus: quia non vident res in verbo. Nec cognitio vespertina, quia cognitio vespertina refert res cognitas ad laudem Creatoris. Vnde post vesperam fit mane, vt dicitur Gen. 1. Ergo dæmones nõ possunt cognitionem de rebus habere.
¶ Præterea, Angeli in sua conditione cognouerunt mysterium regni Dei, vt Augustinus dicit quarto super Gene. ad literam. Sed dæmones hac cognitione priuati sunt. Quia si cognouissent, nequaquam dominũ gloriæ crucifixissent, vt dicitur 1. Cor. 2. Ergo pari ratione omni alia cognitione veritatis sunt priuati.
¶ Præterea, Quamcunque veritatem aliquis scit, aut cognoscit eam naturaliter, sicut nos cognoscimus prima principia: aut accipiẽdo ab alio, sicut quæ scimus addiscendo: aut experientia longi temporis, sicut scimus inueniendo. Sed dæmones non possunt cognoscere veritatem per suam naturam, quia ab eis diuisi sunt boni angeli, sicut lux à tenebris, vt Augustinus dicit. Omnis autem manifestatio fit per lumen, vt dicitur Ephes. 5. Similiter etiam neque per reuelationem, neque addiscendo à bonis angelis: quia non est conuentio lucis ad tenebras, vt dicitur 2. Corinth. 6. Neque per experientiam longi temporis: quia experientia à sensu oritur. Ergo nulla in eis est cognitio veritatis.
¶ SED CONTRA est quod Dionysius dicit 4. ca. de di. nom. quòd data sunt dæmonibus aliqua dona, quę nequaquam mutata esse dicimus, sed sunt integra & splendidissima. Inter ista autẽ naturalia dona est cognitio veritatis. Ergo in eis est aliqua veritatis cognitio.

CONCLVSIO.

¶ Cognitio naturalis in angelis peccantibus non est ab illis ablata, vel diminuta: gratuita vero speculatiua quorundã secretorum Dei, est diminuta: gratuita vero, qua ferebantur in Dei amorem, est totaliter ablata.

¶ RESPONDEO dicendum quòd duplex est cognitio veritatis. Vna quæ habetur per gratiam: alia quæ habetur per naturam. Et ista quæ habetur per gratiam, est duplex. Vna, quæ est speculatiua tantum, sicut cum alicui aliqua secreta diuinorum reuelantur. Alia vero, quæ est affectiua producens amorem Dei. Et hæc proprie pertinet ad donum sapientiæ[c]. Harum autem trium cognitionum prima in dæmonibus nec est ablata, nec diminuta. Consequitur enim ipsam naturam angeli, qui secundum suam naturam est quidam intellectus, vel mens. Propter simplicitatem autem suæ substantiæ à natura eius aliquid subtrahi non potest: vt sic per subtractionem naturalium puniatur, sicut homo punitur per subtractionem manus, aut pedis, aut alicuius huiusmodi. Et ideo dicit Dionysius, quòd dona naturalia in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis

a Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus est.
¶ In corpore duo. Primo tractat opinionem Origenes. Secundo determinat veritatem.
¶ Quo ad primum duo. Primo opinionẽ in duobus punctis & causa eorũ scilicet quod oẽs mobiles præter Christũ: eã primi, libertas causa secundi, vnio Verbi. Secundo dicit hãc tanquã erroneam vitandam, ratione & autoritate. Ratio est, quia ruit ratio bonitatis super sanctorũ. Autoritas Christi.
¶ Quo ad secundum tria dicit. Primo conclusionem responsiuam, scilicet dæmones sunt obstinati in malo, & sancti confirmati in bono. Secundo vnde huius causa sumenda sit ostendit, scilicet non ex gratuitate tantum culpæ, quia omnes culpæ remissibiles sunt: sed ex conditione status, scilicet quod extra viam sint: quia hoc est angelis casus, quod hominibus mors. Tertio causam ipsam assignat. Vbi aduerte primo, quod gratuitatem culpæ non dixit San. Thomas non esse causam, sed non tãtum esse causam: quia in rei veritate gratuitas culpæ tanta, quanta est peccati mortalis quædam causa demeritoria: & ex genere, quia morta lis: & ex specie, quia superbiæ: & ex causa, quia ex malitia: & ex conditione peccantis, quia tam spiritualis, &c. est obstinationis, eo quod iustum est vt qui non venialiter sed vsque adeo delinquit vt impotentem se faciat ad bene faciendum, hac pœna mulctetur, vt bene velle non possit. Non tamen hæc sufficiens & proxima est obstinationis causa, quia quantumcunque grauior sit culpa, remissibilitatem ex gratuitate non excludit. Aduerte secundo, quod causas duas obstinationis inquirimus, subordinatas tamẽ: quarũ causa proxima quare mali sint obstinati, & illi sint confirmati, est status eorum: quia scilicet sunt iam extra viam. Conditio enim viatorum est mutabilitas de bono in malum. Sed causa quare angelus cadendo fiat extra viam, sicut homo moriendo est anteriot causa huius obstinationis & confirmationis: quoniam est causa status extra viam, qui est causa obstinationis. Et consequenter est causa principalis. Et propterea post assignatam status conditionem ex antoritate Damasceni in litera, proponitur venanda obstinationis causa, scilicet principalis: vbi tria facit. Primo causam assignat talem. Angelus apprehendit immobiliter, ergo appetit immobiliter. Et sic post quam semel legit bonum aut malum, inflexibilis est. Antecedens probatur: quia angelus apprehendit sine discursu omnia, sicut nos principia. Consequentia vero probatur. Tum, quia vniuersaliter appetitus proportionatur apprehensiuæ virtuti, sicut mobile suo motori. Quod declaratur in nobis, quia appetitus particularis sequitur apprehensionem singularem, & vniuersalis vniuersalem. Tum ex opposito, quia apprehensionem mobilem sequitur appetere mobiliter, vt patet in homine, cuius apprehensio differt ab angelica: quia mobilis est, quia discursiua ad vtrunque oppositorum: electio quoque mutabilis est. Secundo confirmatur consueta differentia inter liberum arbitrium angeli & hominis. Tertio remittit se ad locum alium in tertia parte de obstinatione hominum, cuius meminerat.

Quæstio ¶ *Num ex eo quod angeli apprehendunt immobiliter, appetant & eligant immobiliter, & quænam præcisa & sufficiens causa sit immobilitatis cuiusuis creaturæ in aliquo obiecto.*

in eis integra manent. Vnde naturalis cognitio in eis non est diminuta. Secunda autem cognitio, quæ est per gratiam in speculatione consistens, non est in eis totaliter ablata, sed diminuta: quia de huiusmodi secretis diuinis tantum reuelatur eis quantum oportet vel mediantibus angelis, vel per aliqua temporalia diuinæ virtutis officia, vt dicit Augustinus. 9. de ci. Dei. Non autem sicut ipsis sanctis angelis, quibus pluria & clarius reuelantur in ipso Verbo. A tertia vero cognitione sunt vt totaliter priuati, sicut & à charitate.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod felicitas cõsistit in applicatione ad id quod superius est. Substantiæ autem separatæ sunt ordine naturæ supra nos. Vnde aliqualis ratio felicitatis esse potest hominis, si cognoscat substantias separatas, licet perfecta eius felicitas sit in cognoscẽdo primã substantiã, s. Deũ. Sed substantiæ separatæ cognoscere substantiam separatã est cõnaturale, sicut & nobis cognoscere naturas sensibiles. Vnde sicut in hoc non est felicitas hominis quod cognoscat naturas sensibiles, ita non est felicitas angelo in hoc quod cognoscat substantias separatas.
¶ Ad secundum dicendum, quod illud quod est manifestissimum in natura, est nobis occultũ propter hoc quod excedit proportionem intellectus nostri, & non solum propter hoc quod intellectus noster accipit à phantasmatibus. Excedit aũt diuina substantia non solum proportionem intellectus humani, sed etiam intellectus angelici. Vñ nec ipse angelus seipsum cognoscit per suam naturam, quã homo propter perfectionem sui intellectus. Et talis cognitio remanet etiam in dæmonibus. Licet enim nõ habeant puritatem naturæ, quæ est per gratiã, habẽt tñ puritatem naturæ, quæ sufficit ad cognitionem Dei, quæ eis competit ex natura.
¶ Ad tertiũ dicendũ, quod creatura tenebra est cõparata excellẽtiæ diuini luminis. Et ideo cognitio creaturæ in propria natura vespertina dicitur. Vespere enim est tenebris adiunctum, habet tñ aliquid de luce. Cum aũt totaliter deficit lux, est nox. Sic igitur & cognitio rerũ in propria natura, quãdo refertur ad laudẽ Creatoris, vt in bonis angelis, habet aliquid de luce dictum, & potest dici vespertina. Si autem non referatur in Deũ, sicut in dæmonibus, non dicitur vespertina, sed nocturna. Vnde & in Gen. legitur, quod tenebras quas Deus à luce separauit, vocauit noctem.
¶ Ad quartũ dicendum, quod mysterium regni Dei, quod est impletũ per Christũ, omnes qui dem angeli à principio aliquo modo cognouerunt[c], maxime ex quo beatificati sunt vi-

¶ Circa antecedens assumptum occurrit dubium. Primo ex ratione discursus negati ab angelo, de quo suprà dictum est. Secundo: quia æquiuocatur de apprehensione: quoniam immobilitas conuenit, apprehensioni naturali: modo autem loquimur de apprehensione practica superuaturali, respectu quorum peccatum est, quam non esse immobilem patet in dæmone procurante mortem Christi, & postmodum dissuadente per vxorem Pilati. Tertio: quia creatur in radice immobilitatis: quoniam non discurrere non est sufficiens ratio immutabilis apprehensionis: quoniam & immutabilis cognitio stat cum discursu, vt patet in conclusionibus geometricis. Et cum negatione discursus stat mutabilis cognitio, propter successionem cognitionũ simplicium: quia cognoscens actu absque discursu, aliquid est in potentia ad cognitionem oppositi: vt si cognoscens quod omne totum est maius sua parte, esset in potentia ad cognoscendum oppositum per simplicem apprehensionem: vnde si per simplicem apprehensionem cognoscatur ratio aliqua alicuius conclusionis, & postmodum per simplicem apprehensionem apprehendat ratio alia probabilior, ad oppositum intellectus flecti potest ad hanc secundã, Quarto: quia omittitur vera radix immobilitatis. scilicet connaturalitas, Ex eo enim quod aliquorum cognitio est naturaliter indita siue speculatiue, siue practice, oritur immutabilis apprehensio, vt patet in primis principiis. Ex hoc enim excluditur potentia ad oppositum, & non ex eo quod per simplicem apprehensionem cognoscitur, vt experimur in prima operatione intellectus. Quinto: quia si angelus apprehendit immobiliter quum in primo instanti omnes apprehenderint Deum, vt obiectum beatificum, amabilem super omnia, & cæteras: ergo semper hac cognitionem practicam seruant, & sic in secundo instanti non peccauerunt.
¶ Circa consequentiam occurrit dubium, quo ad vtranque eius probationem vt simpliciter. Et quid contra primam probationem arguit Scotus in 2. distin. 7. prima, aut intendit de motore sufficiente, aut insufficiente. Si de sufficiente, manifeste falsum est, quod oportet mobile proportionari tali motori. quamuis verum sit voluntatem moueri sic ab intellectu. Si de sufficiente, quamuis verum sit mobile oportere proportionari motori, falsum tamen est, & repugnans dictis tuis, intellectum esse motorem sufficientem respectu voluntatis. Falsum quidẽ, vt in 25. distin. huius declarabitur. Repugnans vero, quia duo ex hoc sequuntur. primo quod angelus non potuerit peccare. Secundo, quod non solum post primam electionem, sed in prima vel ante primam electionem sit voluntas immobilis. Primum deducitur sic. intellectus ante peccatum immobiliter & recte apprehendit, & mouit voluntatem, quia pœna non præcessit culpam: & sicut est, ita mouet: quia naturaliter mouet: ergo voluntas à recto & immobili immobiliter mota, ad rectum immobiliter tenditur: ergo nũquam potuit peccare. Secundum vero sic: quia pars ratio est de prima apprehensione & consequentibus: omnes enim immobiles sunt.
¶ Contra secundam autem probationem & consequentiam simul arguit, quia stat immobilitas intellectus cum mobilitate voluntatis: vt patet in homine certo de aliqua conclusione per discursum. Ex hoc enim sequitur primo, quod consequentia non valeat: quia sic etiam voluntas hominis respectu certorum esset immutabilis. Et sequitur secundo, quod differentia assignata inter voluntatem angeli & hominis non valeat, quia immutabilitas intellectus, quanuis in angelo

sione Verbi, quam dæmones nunquã habuerunt. Non tamen omnes angeli cognouerunt perfectè neque æqualiter[c]. Vnde dæmones multo minus, Christo existente in mundo, per
10 fectè mysterium incarnationis cognouerunt. Non enim innotuit eis, vt Aug. dicit, sicut angelis sanctis, qui Verbi participata æternitate perfruuntur, sed sicut eis terrendis innotescendum fuit per quædam temporalia effecta. Si auté perfectè & per certitudinẽ cognouissent ipsum esse filiũ Dei, & effectum passionis eius, nũquã dominũ gloriæ crucifigi procurassent.
¶ Ad quintum dicendum, quòd dæmones tri20 bus modis cognoscunt veritatem aliquã. Vno modo subtilitate suæ naturæ. Quia, licet sint obtenebrati per priuationem luminis gratiæ, sunt tamẽ lucidi lumine intellectualis naturæ. Secundo, per reuelationem à sanctis angelis, cum quibus non conueniunt quidem per conformitatem voluntatis, conueniunt autem similitudine intellectualis naturæ, secundum quam possunt accipere quod ab aliis manifestatur. Tertio modo cognoscunt per experientiam longi temporis, non quasi à sensu accipientes[c], sed dum in rebus singularibus compleb 270 tur similitudo eius speciei intelligibilis, quam sibi naturaliter habent inditam, aliqua cognoscunt præsentia, quæ non præcognouerunt futura, vt suprà de cognitione angelorum dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a ¶Virum voluntas dæmonũ sit obstinata in malo.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas dæmonum non sit obstinata in malo. Libertas enim arbitrij ad naturam intellectualis naturæ pertinet, quæ manet in dæmonib[9]e. Sed libertas arbitrij per se & prius ordinatur ad bonum quàm ad malum. Ergo voluntas dæmonis non est ita obstinata in malo quin possit redire ad bonum.
¶ Præterea, Maior est misericordia Dei, quę est infinita, quàm dæmonis malitia, quæ est finita. A malitia autem culpæ ad bonitatem iustitiæ nullus redit nisi per Dei misericordiã. Ergo etiam dæmones à statu malitiæ possunt redire ad statum iustitiæ.
¶ Præterea, Si dæmones habent voluntatem obstinatam in malo, maxime haberent eam obstinatam in peccato quo peccauerunt. Sed illud peccatũ in eis nõ manet, s. superbia, quia nec motiuum manet, scilicet eius excellentia. Ergo dæmon non est obstinatus in malitia.
¶ Præterea, Greg. dicit, quòd homo per alium reparari potuit, quia per alium cecidit. Sed dæmones inferiores per primum ceciderunt, vt suprà dictum est[c]. Ergo eorum casus per

sine discursu, in homine etiam cum discursu inueniatur: tamen in homine voluntas est mobilis: ergo & in angelis. Contra ipsam vero consequentiā obijcit idem Scotus ibidem: quia effectus communis in homine & angelo, oportet assignare causam vtrique communē: sed obstinatio est communis effectus, & vnius rationis in vtroque, vt Aug. innuit de fide ad Petrum, cap. 6. Immobilitas autē apprehensionis, non est cōis angelo & homini. ergo. Probatur minor: quia quū in hac vita nunquā immobilitetur homo in malo, aut in anima separata obstinata redditur absque præuia apprehensione immobili, aut præuia in statu separato. Noli secundum: quia anima separata non demeretur: ergo primum: quod est intentum. Et confirmatur: quia Lazari anima fuit separata. Et tñ nec immobilitatus est in bono nec in malo.

alium reparari potuit. Ergo non sunt in malitia obstinati.

¶ Præterea, Quicunq; est in malitia obstinat⁹, nūquā bonū op⁹ operāt. Sed dæmō aliqua bona opera facit. Cōfitetur enim veritatē, dicens Christo, Scio quia sis sanctus Dei, Mat. 1. Dæmones etiā credunt & contremiscunt: vt dicit Iac. 3. Dio. etiam dicit 4. ca. de di. no. quod bonum & optimū concupiscunt esse viuere & intelligere. Ergo non sunt obstinati in malitia.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in psal. Superbia eorū qui te oderūt ascēdit semper. Quod de dæmonibus exponitur. Ergo semper obstinati in malitia perseuerant.

CONCLVSIO.

¶ Quia hoc est angelis casus, quod hominibus mors: Angeli boni diuinæ iustitiæ adhærentes, confirmati sunt in bono: angeli vero mali & dæmones obstinati remanserunt in malo.

¶ RESPONDEO dicendū, quod Origenis positio fuit, quod omnis volūtas creaturæ propter libertatē arbitrij potest flecti & in bonum & in malum, excepta anima Christi propter vnionem verbi. Sed hæc positio tollit veritatem beatitudinis à sanctis angelis & hominibus, quia stabilitas sempiterna est de ratione veræ beatitudinis: Vnde & vita æterna nominatur. Repugnat etiam autoritati scripturæ sacræ, quæ dæmones & homines malos in supplicium æternum mittendos, bonos autem in vitam æternam trasferendos pronunciat. Vnde hæc positio est tanquam erronea reputanda, & tenendum est firmiter secundum fidem catholicam, quod & voluntas bonorum angelorum confirmata est in bono, & voluntas dæmonum obstinata est in malo. Causam autem huius obstinationis debes accipere, non ex grauitate culpæ, sed ex conditione naturæ status. Hoc enim est hominibus mors, quod angelis casus, vt Damas. dicit. Manifestum est autem quod omnia mortalia peccata hominū, siue sint magna, siue sint parua, ante mortem sunt remissibilia, post mortem vero irremissibilia, & perpetuo manentia.

¶ Ad inquirendum ergo causam huiusmodi obstinationis, considerandum est, quod vis appetitiua in omnibus proportionatur apprehensiue, à qua mouetur sicut mobile à motore. Appetitus enim sensitiuus est boni particularis, voluntas vero vniuersalis, vt supra dictū est e: sicut esse sensus apprehensiuus est singulariū, intellectus vero vniuersalium e. Differt autem apprehensio angeli ab apprensione hominis in hoc, quod angelus apprehendit immobiliter per intellectum, sicut & nos immobiliter apprehendimus prima principia, quorum est intellectus: homo vero per rationem apprehendit mobiliter discurrendo de vno ad aliud, habens viam procedendi ad vtrunque oppositorum. Vnde & voluntas hominis adhæret alicui mobiliter quasi potens etiam ab eo discedere & contrario adhærere: voluntas autem angeli adhæret fixe & immobiliter. Et ideo, si consideretur, ante hæsionem potest libere adhærere & huic & opposito, in his scilicet, quæ non naturaliter vult. Sed postquam iam adhæsit, immobiliter adhæret. Et ideo consueuit dici, quod liberum arbitrium hominis flexibile est ad oppositum, & ante electionem, & post: liberum autem arbitrium angeli est flexibile ad vtrunque oppositum ante electionem, sed non post. Sic igitur & boni angeli semper adhærentes iustitiæ, sunt in illa confirmati: mali vero peccantes, sunt in peccato obstinati. De obstinatione vero hominum damnatorum infrà dicetur e.

[Annot.] *¶ Num voluntas angeli sit inflexibilis post electionem.*

¶ Contra conclusionem obijcit Scotus vbi suprà, intendens probare, quod voluntas angeli non sit inflexibilis post electionem, quadrupliciter. Primo autoritate Aug. de fide ad Pet. cap. 5. volētis, quod si homo ex se posset redire ad iustitiam, multo magis angelus: ergo, inquit Scotus, natura angeli nō magis repugnat reuersioni ex se ad bonum, quàm natura hominis: sed si esset inflexibilis post electionem, magis repugnaret, vt patet, igitur. Secundo ratione tali, causa totalis nō aliter causat nisi secūdū quod ipsa causa aliter se habet: & hoc deductis impedimentis: ergo voluntas non aliter causat actus post primam electionem: nisi ipsa secundū quod cā aliter se habeat. Sed ex hoc quod elicuit primā electionē, nō aliter se habet secūdū qd' causa: ergo eadem libertas autoritate causare pōt actus consequentes sicut primum: processus clarus est totus. Et illa propositio, s. quod post primā electionem non aliter se habet secundū quod cā probatur, quia ipsa est cā vt prior suo actu, & non vt stat sub actu. Prius autem vt prius, non variatur ex posteriori. Et confirmatur: quia nulla causa secunda potest esse causa principalis ca usq; agendi opposito modo illi qui conuenit principali causæ ex sua causalitate: alioquin non esset principalis causa, sed voluntas ex se agit libere: ergo per nullum habitū aut actum superadditum agit necessario. Tertio, quia dæmon pluribus peccatis non simul peccauit: ergo non quæcunque adhæsio fecit ipsum obstinatum, & posuit in termino. Quarto, quia apud te omnes angeli in primo instanti meruerunt & adhæserunt bono: ergo inflexibiliter, & sic impeccabiles: quod est falsum.

¶ Contra eandē arguunt Durandus & Gregorius: quia ex hoc sequitur quod angeli boni sint naturaliter confirmati in bono, nec male velle possunt: quod est cōtra Damas. lib. 2. cap. 3. Nunc immobiles sunt ad malum, non natura sed gratia.

¶ Ad dubium cōtra antecedens respondetur: positio S. Th. fundatur super duabus propositionibus. Prima est, quod naturalis cognitio angeli est immobilis. Secunda est quod supernaturalis cognitio est per modū naturalis & consequēter immobilis. Prima propositio non fundatur super alio fundamēto, quā eo quod posuit S. Th. in litera. s. negatione discursus. Sed intelligendum est, non solum de discursu in actu, sed in potētia. Ita quod nō ex hoc, quod aliqua cognitio habetur absq; discursu, cōcluditur immobilis, sed ex hoc qd' naturalis, quū sic nec terminat, nec terminare potest discursum. Ex hoc enim manifeste excluditur etiam mobilitas per vicissitudinem. Nam quū vnicuiq; naturæ intellectuali naturaliter inditā esse oporteat aliquā cognitionē immobilem, vt patet ex hoc, quia post præstitum est animæ nostræ, quę infima omnium, si aliquorū cognitio congenita est, & reliquorum acquirenda relinquitur, opus est discursu quo ex notis principijs ad ignota se perducendo perficiat, vt patet in nobis. Nō enim potest dici, quod superiores habeant talem notitiam congenitam aliquorum, & quod priuata sint habitudine principij respectu ignotorum, quum habere hanc rationem principij sit nobilitatis præsupposita ignorantia aliorum. Si vero omnium notitia congenita est, neque discursus, neque vicissitudo habitualis locum habere potest. Sed omnium notitia ad illam comparatur naturam, quemadmodum notitia principiorum ad nos, ac per hoc immobilis est omnino. Et sic radix immutabilis cognitionis est absolute non discurrere tam actu quàm potentia: quod enim est sic intellectiuū omnium, notitiam habitualem habet congenitam actu, ac per hoc ad oppositum nullam habet potentiam: & consequenter immutabilis est cognitiōis. Secunda vero propositio fundatur super hoc, quod vnūquodq; recipitur in aliquo per modum recipientis, & gratia perficit naturam modo conformi illi naturæ. Et experimur, quod eo mō quāuis non ea euidentia cognoscimus & iudicamus de supernaturalibus, quo de naturalibus. Ex his autem patet responsio ad omnes obiectiones in oppositū, præterquā ad vltimam. Nulla enim æquiuocatio commissa est, sed omni cognitione siue naturali, siue supernaturali verificatur immobilitas: quāuis de naturali primo & de supernaturali cōsequenter propter illam & nō ex se. Negatio quoq; discursus, nō actualis tantū, & respectu vnius singularis cognitionis, sed tam actu quàm potentia, & totius naturę cognoscentis posita est causa immutabilitatis: quoniā ex tali negatiōe oritur negatio viæ ad opposita, scilicet ex principijs ad conclusiones: & vbi hec negatio totaliter inuenitur, habet secum annexam negationem vicissitudinis habitualis, vt patet: ac per hoc nulla via restat ad opposita. Tacta est ergo & inclusa connaturalis cognitionis tanquam radix immutabilitatis, ponendo negationē totalem discursus proprie dicti in tota vna natura: quia (vt iam dictum est) hoc manifeste infert actualiter inesse habitualem notitiam omniū tanquā principiorū. Ad vltimam aūt obiectionem, dicendū est, qd' quū dicitur omnē apprehensionem angeli esse immobilē, intelligitur de apprehēsione completa & iudiciaria: ita quod quū semel iudicauerit aliquid immobiliter, illud met semper iudicant: & ex hoc excluditur tam instātia de fluctuatione dæmonis de morte Christi & de pugna angelorum bonorū apud Danielem, & aliorū eiusmodi (quia scilicet in nullo horum fuit totale iudicium, sed velut dubia & suspensa tētatio) quā instantia de iudicio angelorū in primo instanti. Quoniā tale iudiciū cōpletū non fuit, nō ꝓpter dubitationē aut in euidentiā annexā, sed ꝓpter defectū libertatis. iudiciū nāq; de fine supernaturali amando in viatore puro ex sui natura exigit quod sit liberū ad bonum & malum: alioquin completū non est. in primo aūt instāti iudiciū illud liberum nō fuit ad bonū & malū. Sed determinatum necessario erat ad bonum, quemadmodum ipsum liberum arbitrium, vt dictum est. Et ideo non ex plena libertate iudicauerunt illud bonū esse amandum super omnia: & ideo non immobiliter, sed in secundo instanti iudicium illud fuit plenē in eorum libertate, nulla euidentia conueniente intellectum ad alteram partem, quoniam de supernaturalib⁹ iudicium erat, & iam erant ad bonum & malum liberi: & ideo illud fuit immobile quod iudicatū est tunc.

¶ Ad obiectiones Sco. cōtra primā probationē cōsequētiæ dicit quod sermo est de motore sufficiēte in suo ordine, obiectiue enim gñe cāæ finalis intellect⁹ est sufficiēs motor volūtatis. Nec hoc est falsū, vt inferi⁹ quū de intellectu & volūtate qrēt, manifestabit. Nec repugnat dictis. Neutrū enim eorū q̄ inducūt, sequit, qm̄ itellect⁹: & sic nō male: deficiēter tñ mouit volūtatē angeli ad primā electionē, vt ex supradictis patet. Et iō deficiēs à rectitudine mouit volūtatē immobr ad actū malū. Scd̄m vero incōueniēs dupl̄r intelligi pōt. Vno mō q̄ prima electio sit immutabilis, itaq; pri⁹ natura quā intelligim⁹ ip̄m positam, non possit al'r fieri quin ipsa talis ponat. Et hoc proprie vocat immobilitas an̄ electionē. & est impossibilis angelo. Alio mō, quod etiā ipsa pr̄ia electio ex quo posita est, nō pōt retractari. Et hoc modo omnis electio angeli est immobilis: & [illegible] manifeste est ipsa nr̄a positio.

¶ Ad obiectionē aūt cōtra secundā probationē d[illegible], quod differentia assignata est optima, & quod de notitia practica seu affectiua in particulari cū cæteris singulari⁹ circūstātijs loquēdo, nulla cognitio p̄ discursum acquisita, est alicui hōi immobilis naturaliter loquēdo: quoniā iudiciū in particulari nūc hic, in ordine ad hec, &c. pōt semper variari, vel ex aliquo passiōis motu insurgēte, vel ex aliquo medio ꝓbabiliore nūc scd̄m apparētiā, vel ex obliuiōe prioris medij, aut in cōsideratiōe eiusdē, q̄ oīa ad cursum pertinēt. Nō sic aūt est in angelo, in quo semper cōclusio cū suo medio offertur, quia nō est ibi discursus. vñ patet quod differētia volūtatū penes discurrere & nō discurrere, mobilitatē & immobilitatē inducit.

¶ Ad obiectionē aūt cōtra cōsequētiā dicitur, quod obstinatio dæmonis & animę separatę nō est omnino eiusdē rōnis secūdū veritatē, nec secūdū Aug. Et iō non oprtet quod habeat cām cōem eiusdē omnino rōis in vtroq;. Sed eo mdo quo aliqualiter est eiusdē rōis, sic aliqualiter habet cām cōem. & illa est immobilitas tā intellect⁹ quā volūtatis animæ positę extra statū viæ. Et dico, quod anima obstinata reddit per primū actū, quē elicit in statu separatiōis, & qd' omnia tūc demeret, non vt in via, sed vt in termino: vt ex superi⁹ dictis patet. Anima aūt Lazari quāuis extra p̄ntē vitā, nō tñ extra viā posita fuit dispēsatiōe diuina, q̄ nulli legi arctat. Nec hoc oportet probare, quia ad sensum patuit. Ad argumēta Scoti cōtra cōclusionē dicit, & prīo an autoritate Aug. quod cū veritate illi⁹ cōditionalis stat veritas nostræ categoricæ: quoniā redire ad bonū post pcm̄ mortale, nōnisi Deiformi natura q̄ gratia vocat, fieri pōt. Et si illa eēt naturalis hōi, à fortiori angelo, quia speculū ē purissimū suscipiēs totā, si fas ē dicere, Dei pulchritudinē apud Diony. Cū veritate igit hui⁹ cōditionalis, i. si vis qua reddit ad bonū, esset hōi, à fortiori inesset angelo: stat q̄ nec hō, nec angel⁹ possit à malo resurgere, & quod ille immobiliter ex se malo adhæreat postquā elegit illud.

¶ Ad rōnē aūt dicit: quod volūtate vt priorē actu eē cām sui act⁹, pōt dupliciter intelligi. Prīo vt ly actu, distribuat pro omni actu volūtatis simpliciter: & ē sensus, volūtas vt prior oī sua opatione, est cā oīs velle & in hoc sensu ꝓpositio ē falsissima, sic enī ē cā tm̄ primi sui velle: qm̄ volūtas affecta prīo suo actu, qui ē amor finis, vult cætera: & nuda nihil vult nisi finē quē primo vult. Scd̄o vt ly actu, distribuat accōmode: & ē sensus, volūtas vt prior actu eliciendo est cā illius: & sic est verissima, quoniā vniuersaliter causa efficiēs est prior natura effectu. Nec est quærenda alia causa huius, nisi ipsa natura voluntatis cui naturaliter conuenit, quòd aliter causat nuda, & aliter effecta, eò quòd transit in effectionis suæ naturam. Ad confirmationem vero dicitur, quòd voluntas obstinata est libera, & libere causat actus suos: quamuis non sit libera hac libertate, scilicet ad bonum & malum, vnde simpliciter loquendo argumentum nō valet: est determinatum ad malū immobiliter, ergo non est libera: imò est sophisma consequentis à negatione minus communis ad negationē magis communis. Quemadmodū enim cum libertate voluntatis stat immobilis determinatio eius ad bonum formaliter. quia nemo operatur respiciens ad malum. Ita cum determinatione ad malum stat libertas plurium eligibilium sub illo malo. Quod si ad libertatem respectu boni & mali restringatur argumētum, dicendum est, quòd causare libere ad bonum & malum, esse modū causandi conuenientem voluntati ex se, potest intelligi dupliciter. Vno modo vt ly ex se aut per se, teneatur positiue: vt sit sensus, quod voluntas vē dicat sibi per se iuxta aliquem modum perseitatis talem modum causandi. Alio modo vt ly per se, teneatur negatiue, id est nullo addito: vt sit sensus, quod voluntas creata nulla sibi additione facta, habet hunc modum causandi, scilicet libere ad bonum & malū. Et hac distinctione stante, dicitur, quod si in argumento sumatur ly per se positiue, maior est vera, sed minor falsa: quoniā nulli voluntati conuenit talis libertas p̄ se in primo, aut in secūdo modo dicendi per se: alioquin oporteret dicere, quod voluntas beatorū potest peccare: quod enim conuenit alicui per se, necessario & inseparabiliter conuenit. Si vero sumatur ly per se, negatiue, tunc minor est vera, sed maior est falsa: quoniam oppositum eius quod conuenit alicui per se negatiue, id est nude sumpto, potest conuenire per aliquid adiunctum, vt manifeste patet: & sic est in proposito: quoniam voluntas si nuda est, libera est ad bonum & malum: si affectione determinata ad malum aut ad bonum, amplius talem libertatem non habet: libera tamen semper remanet respectu eorum quæ sunt ad finem suum siue bonum, siue malū. Ad tertiam autem & quartam obiectiones patet responsio ex supradictis.

[998] [201] [344]

¶ Ad obiectionem Durandi & Gregorij dicitur negando consequentiam, absolute loquendo: & de bono moris supernaturali, de quo est sermo, quemadmodum bene operari principaliter est ex gratia, & secundario ex voluntate angeli: ita cōtinuatio bonæ operationis prin[illegible]aliter est ex gratia quàm ex natura: quia gratia est causa & in fieri & in conseruari talis bonitatis. Cum hoc tamen stat, quod quia gratia perficit naturam per modum illius naturæ, quod conditio naturæ redundet in conditionem gratiæ: & sic immobilitas naturæ immobilitat gratiam, & voluntati mobili gratia mobiliter inhæret. Et hoc modo dicimus angelos cōfirmatos in bono, & non quod natura sit principalis causa confirmationis.

[Quæstio] *¶ Num malorum angelorum peccatum non perseueret quo ad opinionem assequendæ excellentiæ.*

¶ In responsione ad tertium, dubium occurrit: videtur enim repugnare determinationi factæ in corpore articuli. Nam hic dicitur, quod peccatum angeli non perseuerat quo ad opinionem assequendæ excellentiæ. ergo apprehensio illa qua peccauit, non est immobilis. & patet sequela: quia de facto mutata est.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, negando consequentiam. Tum quia apprehensio qua peccauit, fuit iudicium talis eligibilis, & non opinio talis possibilis. hoc autem iudicium, vt in litera dicitur, perseuerat immobile. Tum quia opinio talis possibilis non positiue, sed negatiue concomitata est iudicium electionis. Non enim oportet, quod dum iudicauit excellentiam suam appetendam, crediderit positiue illam possibilem. Sed satis est, quod non reputauerit illam impossibilem, quā reputationem modo non habet positiue, apprehendendo illud esse impossibile. Sic igitur mutatio ista non est de positiuo in positiuum, neque de iudicio in iudicium oppositum. Et per hoc patet responsio ad Durandum arguentem angelum posse conuerti ad bonum cessante inconsideratione, quemadmodum peccans ex passione cessante passione. Inconsideratio enim illa quamuis cessauerit speculatiue, non tñ effectiue: vt conditio iudicij. Sed dæmon perseuerat iudicans eligendum sibi fore beatum absq; recursu ad diuinā misericordiā supernaturalē.

[Quæstio] *¶ Num omnis actus dæmonis ex libertate arbitrij procedens, semper sit malus.*

¶ In responsione ad quintum, tria picta sunt ambigua. Primum est, quod quilibet actus voluntarius dæmonis est malus. Secundum est eius ratio. Tertiū est, quod actu naturæ bono abutuntur.

¶ Contra primum etiā dupliciter instatur à Scot. vbi suprà. Primo, quia hoc nō est necessarium: quoniam voluntas potest se suspendere ab omni actu secundo, sicut potest aliquā aliam virtutem: vt patet ex Aug. primo retractationum, cap. 22. dicente quod nihil est tam in potestate nostra quàm ipsa voluntas. Secundo, quia sequeretur quod quilibet actus voulntarius angeli esset eiusdem speciei, quod est inconueniens. & tenet sequela: quoniam causa vniuersalis malitiæ non posset esse nisi primo affectio mala, quam constat non inclinare nisi ad actus eiusdem speciei. Tertio instat Durandus: quia sine existente bono ex genere, non est necesse cæteros act⁹ esse malos: sic autem est in angelis, vt patet ex dictis.

[cr. 1. 586 parte.] [300]

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd boni & mali angeli habēt liberum arbitrium, sed secundum modum & conditionem suæ naturæ, vt dictum est e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd misericordia Dei liberat à peccato pœnitentes. Illi vero qui pœnitentiæ capaces non sunt, immobiliter malo adhærent, & per diuinam misericordiam non liberantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd adhuc manet in diabolo peccatum, quo primo peccauit, quantum ad appetitum, licet non quantum ad hoc quòd credat se posse obtinere: Sicut si aliquis credat se posse facere homicidium, & velit facere, & postea adimatur ei potestas, nihilominus voluntas homicidij in eo manere potest, vt velit fecisse, vel velit facere si posset.

¶ Ad quartum dicendum, quòd non est tota causa quare peccatum hominis sit remissibile, quia alio suggerente peccauit. Et ideo ratio nō sequitur.

¶ Ad quintum dicendum, quod actus dæmonis est duplex. Quidam scilicet ex voluntate deliberata procedens, & is proprie potest dici actus eius. Et talis actus dæmonis semper est malus. Quia etsi aliquando aliquod bonum faciat, non tamen bene facit. Sicut dum veritatem dicit vt decipiat, & dum non voluntarie credit & confitetur, sed rerum euidentia coactus. Alius autem actus dæmonis est naturalis, qui bonus esse potest, & attestatur bonitati naturæ. Et tamen tali bono actu abutuntur ad malum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum dolor sit in dæmonibus.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd dolor non sit in dæmonibus. Cū enim dolor & gaudiū opponantur, non possunt esse simul in codē. Sed in dæmonibus est gaudium. Dicit enim Aug. contra Manichæos: diabolus potestatem habet in eos qui Dei præcepta contemnunt, & de hac tam infelici potestate lætatur. Ergo in dæmonibus non est dolor.

¶ Præterea, Dolor est causa timoris. De his em̄ timemus dum futura sunt, de quibus dolemus dum præsentia sunt. Sed in dæmonibus non est timor: secundum illud Iob 16. Factus est vt nullum timeret. Ergo in dæmonibus nō est dolor.

¶ Præterea, Dolere de malo, est bonum. Sed dęmones non possunt benefacere. Ergo nō possunt dolere ad minus de malo culpæ, quod pertinet ad vermem conscientiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd peccatū dæmonis est grauius quàm peccatum hominis. Sed homo punitur dolore pro delectatione peccati: secundum illud Apocal. 18. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum date ei tormentum & luctum. Ergo multo magis diabolus, qui maxime se glorificauit, punitur doloris luctu.

CONCLVSIO.

¶ Dolor non vt passio quædam, sed vt simplex volūtatis actus in dæmonibus est, prout multa quæ sunt, esse non vellent, & quæ non sunt, esse vellent.

¶ RESONDEO dicendum, quòd timor, dolor, gaudium & huiusmodi secundum quod sunt passiones, in dæmonibus esse non possunt e. Sic enim sunt propriæ appetitus sensitiui, qui est virtus in organo corporali. Sed secundum quod nominat simplices actus voluntatis, sic possunt esse in dæmonibus. Et necesse est dicere quòd in eis sit dolor.

[331] [2. dist. 5. q. 1. art. 2 co. Et ver. q. 24. art. 1. con. co. 2. et q. 26. art. 1. ad 5 m. & artic. 8. cor. principio & ad 5 m.]

¶ Num quod non bene fit, malum sit. [Quæstio]

¶ Contra secundū vero est. Quia nō valet, fit nō bene, ergo male: sed est sophisma consequentis. quoniam nō bene, & dicitur de malo, quod est contrarium bono, & de non bono, quod negatiue opponit bono, quod, scilicet non habet circūstantias bonificātes moraliter ipsum. Et confirmat, quia in carente gratia, inter actum bonum & malum datur mediū, puta honorare parentes. Et sic in proposito credere ex euidētia rerum est actus, quāuis nō bonus: quia non debito fine, nō tamen malus: vt etiam Scotus vbi suprà tangit.

¶ Num dæmones semper actu naturæ bono abutantur. [Quæstio]

¶ Contra tertium autē instat ibidem Sco. quia inclinatio naturæ, puta synderesis, potest habere actum conformē sibi sistendo in eo, puta displicentiam de malo culpæ. Et sic dolere de malo pœnę inquantum læsiua naturę: & similia. Quare enim non potest sistere in hæc absq; eo q̄ apponat circunstātias malas, nulla apparet ratio, quū naturalia eorum apud Dio. 4. c. de di. no. sint integra & splendidissima. [303]

¶ Ad euidētiam horum sciendum est, quod proportio voluntatis perfectæ extra viā ad finē suū, est quēadmodū ꝓportio volūtatis nostræ ad beatitudinem in cōi. Ita q̄ ita se habet ille finis ad voluntatē sic cōplete affectā, quēadmodum beatitudo nunc se habet ad nos: quoniā voluntas in naturā affectionis illius transit. Et perinde voluntas illa affectione determinatur ad vnū talē finē: quemadmodū voluntas naturaliter determinata est ad boni rationem. Et quoniā affectio illa nō ad aliquē particularē, sed vniuersalissimū finē vtpote vltimū est, & ad vltimum finē alicuius simpliciter omnia dirigūtur, & in ordine ad illū oīa mensurantur: cōsequēs est, vt obstinatus simpliciter non solū habitualiter semper in illa affectione permanet, sed etiā virtualiter. Et si nō actualiter, vt in instāti quo peccauit obstinate: virtualiter autē dico, id est participatiue: quemadmodū in omni actu volūtatis nostrę saluat virtualiter appetit⁹ beatitudinis: cum quicquid volumus vt participemus, beatitudinē volumus. Ac per hoc omnia quæ vult obstinat⁹ propter illum finem, virtualiter vult. Et sic ex eo q̄ illa affectio inest voluntati, immobiliter determinat velut natura ad vnum. Ex eo enī q̄ illa est respectu finis vltimi simpl'r, & non in hoc vel in illo ordine, habet rationē principiū respectu omniū actuū volūtariorum sequentiū, eo qd' finis in operabilibus se habet vt principium in speculabilibus. Ex his autem patet facile responsio ad omnia obiecta.

¶ Ad obiecta namq; Sco. contra primū dictū dicitur, qd' voluntas nec se nec aliā vim potest sine omni suo actu suspēdere: quia velle suspendere se vel aliā, actus volūtatis est: & ille actus esset malus ꝓpter vim primę electionis, quāuis in ꝓposito negandū sit voluntatē obstinatā esse huius libertatis: quoniā nō potest facere quin doleat, & odio habeat damnationē, &c. Et manifeste sophisma figuræ dictionis cōmittitur, à volūtate ad voluntatē obstinatā arguēdo. Nec incōuenit, imo oportet omnem actū volūtatis obstinatæ esse eiusdē rationis virtualiter. Quēadmodū actus omniū virtutū sunt actus charitatis virtualiter. Cū tali enī idētitate specifica, stat diuersitas specifica formaliter eorundē actuū: vt patet in exemplo adducto. Nec obstat Durandi obiectio, quia nihil refert an finis sit malus ex genere, an nō: modo affectio ad illum sit mala & immobilis, & ad vltimum simpliciter.

¶ Ad obiecta vero contra secundū iam patet, quod si nō valeat simpliciter, fit nō bene, ergo male: valet tamen in obstinato propter immobilitatē finis vltimi simpliciter. Et propterea eandē causam non datur actus medius voluntarius in statu extra viam: quāuis detur in via. Et propter hoc met patet rñsio ad obiecta contra tertiū: quia quū oēs actus secūdi siue naturæ cōformes, siue in angelo volūtati suę sint subiecti quo ad exercitiū actus, & voluntas dæmonis sit determinata ad talē finē, necesse est vt in omnibus illud velit quod est finis eius. Et sic oēs eius operationes etiā naturales, inquantū volūtariæ, inficiuntur initiali affectione finis. Nec potest sistere in aliquo opere vt naturæ cōforme est tantū, nisi possit velle & nō propter vltimum finem, quod est impossibile. Volunt enim quæcunq; volunt in tali pessimo statu habere & facere, vt dictum est: & sic omnibus abutuntur bonis.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum tertium.

Titulus clarus est.

[Comment.] ¶ In corpore tria facit. Primo distinguitur dolor dupliciter, assignando iuxta singula possibilitatem, vel impossibilitatem respectu angeli. Secundo respondetur quæsito vna conclusione affirmatiua de necessario.

¶ Quo ad primum, dolor dupliciter, vt passio, & vt simplex actus voluntatis. Primo modo est impossibilis angelo, secundo modo est possibilis.

Annot.

¶ Circa hanc partem aduerte, quod Scot. in primo lib. q.3. & in 4. dist. 49.q.7. imaginatur quodam nouo modo tristitiam & delectationem in angelis & animabus separatis. Distinguit voluntatem vt operatiuã, vt receptiuam, vt productiuam & imaginatur quod voluntas iuquantum operatiua, amat, odit, eligit, &c. Inquantum receptiua, delectatur tristatur; ita quod delectari aut tristari non est operari, sed pati. Est enim passio consequens operationẽ perfectã. Inquantum vero productiua, spirat amorem. Et sic apud ipsum tam delectatio quam tristitia semper est passio, sed quandoque est passio cum alteratione organi. Et tunc est passio appetitus sensitiui. Quandoque vero est passio voluntatis, & tunc est ab obiecto præsenti in ipsa voluntate. San. Tho. autem vt hic & clarius in prima 2. q.6.22. & specialiter in arti 3. & singulariter ad tertium, nescit huiusmodi passiones in voluntate, sed actus simplices voluntatis ponit cum similitudine effectus. Nec obstat si dicatur quod delectatio non est in potestate voluntatis, & quod consequitur operationẽ perfectã. Cum his enim omnibꝰ stat simul quòd sit simplex actus voluntatis: quoniam non quomodolibet dispositꝰ voluntas potest libere non operari, sed stante vna necesse est tunc sequi aliam, &c. Fundamentum autem autoris hic tactum, sed ibi declaratum est, quia passio à pati sumitur. Vnde quot modis dicitur pati, tot dicitur passio: & vt ibi ostenditur, secundum solam receptionem non dicitur passio doloris, vel gaudij, sed secundum quod patiens traditur ad agens, quòd in omni actu voluntatis sit facti sunt enim sicut ea quæ dilexerunt: vnde omnes actus voluntatis hoc modo passiones vocantur, sed propria locutio non est, vt per Augusti. 9. de Ciui. Dei, ibidem alegatum patet.

¶ Quo ad secundum cõclusio est: Dolor necessario est in dæmonibus. probatur sic: dæmones multa esse volunt quæ non sunt: & non esse quæ sunt. ergo dolent. Consequentia probatur ex diffinitione doloris sic sumpti. Antecedens vero probatur quadrupliciter. primo, quia inuidi sunt: secundo, quia pœnis addicti. de ratione enim pœnæ est inuoluntarium: tertio, quia beatitudine priuantur: quarto, quia iniqua eorum voluntas cohibetur

Quia dolor secundum quod significat simplicem actum voluntatis, nihil est aliud quàm reuisus voluntatis ad id quod est vel non est. Patet autem, quòd dæmones multa vellent non esse quæ sunt, & esse quæ non sunt. Vellent enim cum sint inuidi, damnari eos qui saluantur. Vnde oportet dicere, quòd in eis sit dolor. Et præcipue, quia de ratione pœnæ est, quòd voluntati repugnet: priuatur etiam beatitudine quã naturaliter appetunt. Et in multis eorum iniqua voluntas cohibetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gaudium & dolor de eodem sunt opposita, nõ autẽ de diuersis. Vnde nihil prohibet, vnũ simul dolere de vno, & gaudere de alio: & maxime secundũ quod dolor & gaudium importãt simplices voluntatis actus. Quia non solum in diuersis, sed etiã vna & eadem re potest esse aliquid quod volumꝰ, & aliquid quod nolumus.

¶Ad secundum dicendũ, quòd sicut in dæmonibus est dolor de præsenti, ita & timor de futuro. Quòd autem dicitur, Factus est vt nullũ timeret: intelligitur de timore Dei cohibente à peccato. Alibi nanque scriptum est, quòd dæmones credunt & contremiscunt.

¶Ad tertium dicendum, quòd dolere de malo culpæ propter se, attestatur voluntatis bonitati, cui malum culpæ opponitur. Dolere autem de malo pœnæ, vel de malo culpæ propter pœnam, attestatur bonitati naturæ, cui malũ pœnæ opponitur. Vnde Aug. dicit 19. de Ciu. Dei, q̃ dolor amissi boni in supplicio, testis est naturæ bonæ. Dæmõ ergo cũ peruersę sit voluntatis & obstinatæ, de malo culpæ non dolet.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum aër iste sit locus pœnalis dæmonum.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aër iste non sit locus pœnalis dæmonum. Dæmon enim est natura spiritualis. Natura autem spiritualis non affi citur loco. Ergo nullus locus est dæmonibus pœnalis.

¶Præterea, Peccatum hominis nõ est grauius quàm peccatum dæmonis, sed locus pœnalis hominis est infernus. Ergo multo magis dæmonis. Ergo non aër caliginosus.

¶Præterea, Dæmones puniuntur pœna ignis. Sed in aëre caliginoso non est ignis: ergo aër caliginosus non est locus pœnæ dæmonum.

¶SED CONTRA est quod Augustꝰ. dicit 4. super Genesim, ad lit. quòd aër caliginosus est quasi carcer dæmonibus vsq; ad tempus iudicij.

CONCLVSIO.

¶ *Angelis malis duplex pœnalis conuenit locus: infernus pro ipsorum culpa, aër iste caliginosus vsque ad diem iudicij ad bonorum exercitium.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli secundum suam naturam medij sunt inter Deum & homines. Habet autem hoc diuinæ prouidentiæ ratio, quòd inferiorum bonũ per superiora procuretur. Bonum autem hominis & procuratur per diuinam prouidentiam: vno modo directe, dum scilicet aliquis inducitur ad bonum, & retrahitur à malo: & hoc decenter fit per angelos bonos: alio modo indirecte, dum scilicet aliquis exercetur impugnatus per impugnationem contrarij. Et hãc procurationem boni humani conueniens fuit per malos angelos fieri, ne totaliter post peccatũ ab vtilitate naturalis ordinis excideretur. Sic ergo dæmonibꝰ duplex locus pœnalis debetur. Vnus quidem ratione suæ culpæ, & hic est infernus: alius autẽ ratione exercitationis humanæ, & sic debetur eis coliginosus aër. Procuratio autem saluris humanæ protenditur vsque ad diẽ iudicij. Vnde & vsque tunc durat ministerium angelorum & exercitatio dæmonũ. Vnde vsq; tunc & boni angeli ad nos huc mittuntur, & dæmones in hoc aëre caliginoso sunt ad nostrum exercitium. Licet eorum aliqui etiã nũc in inferno sint ad torquendũ eos quos ad malũ induxerunt, sicut & aliqui boni angeli sunt cum animabus sanctis in cælo. Sed post diem iudicij omnes mali tam homines quã angeli in inferno erunt, boni vero in cælo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locus nõ est pœnalis angelo, aut animæ, quasi afficiens alterando naturam, sed quasi afficiẽs voluntatem contristando, dum angelus vel anima apprehendit se esse in loco non conuenienti suæ voluntati.

¶Ad secundum dicendum, quòd anima secundum ordinem naturę non præfertur alteri animæ, sicut dæmones ordine naturæ præferũtur hominibus. Vnde non est similis ratio.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd aliqui dixerunt, vsque ad diem iudicij differri pœnam sensibilem, tam dæmonum quàm animarum, & similiter beatitudinem sanctorum differri vsque ad diem iudicij, Quod est erroneum & repugnãs Apostoli sententiæ, qui dicit 2. Cor. 5. Si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, domum habemus in cælo. Alij vero licẽt hoc non concedant de animabus, concedũt tamẽ de dæmonibus. Sed melius est dicendum, quòd idem iudicium sit de malis animabus & malis angelis: sicut idem iudiciũ est de bonis animabus & bonis angelis. Vnde dicendum est quòd sicut locus cælestis pertinet ad gloriam angelorum, tamen gloria eorum non minuitur cum ad nos veniunt: quia considerãt illum locum esse suum, eo modo quo dicimus honorem episcopi non minui dum actu non sedet in cathedra. Similiter dicẽdum est, quòd dæmones, licet non actu allegentur gehennali igni, dumsunt in aëre isto caliginoso: tamẽ ex hoc ipso quòd sciunt illã alligationem sibi deberi, eorum pœna non diminuitur. Vnde dicitur in quadã glos. Iacobi 3. quòd portãt secum ignem gehennæ quocunque vadant. Nec est contra hoc, quòd rogauerunt Dominũ vt non mitteret eos in abyssum: vt dicitur Luc. 8. quia hoc petierunt reputantes sibi pœnam, si excluderẽtur à loco in quo possunt hominibus nocere. Vnde Matt. 8. dicitur, quòd deprecabantur eum ne expelleret eos extra regionem.

QVÆSTIO SEXAGESIMAquinta, de Opere creationis creaturæ corporalis, in quatuor Articulos diuisa.

POST considerationẽ spiritualis creaturæ considerãdum est de creatura corporali. In cuius productione tria opera scriptura commorat, scilicet opus creationis, cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terrã, &c. Opus distinctionis, cum dicitur, Diuisit lucem à tenebris: & aquas, quæ sunt supra firmamentũ, ab aquis quæ sunt sub firmamento. Et opus ornatus, cũ dicitur, Fiant luminaria in firmamẽto, &c. Primo ergo cõsiderandum est de opere creationis. Secũdo, de opere distinctionis. Tertio, de opere ornatus.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum creatura corporalis sit à Deo. ¶Secũdo, vtrum sit facta propter bonitatem Dei. ¶Tertio, vtrum sit facta à Deo mediãtibus angelis. Quarto, vtrum formæ corporum sint ab angelis, an immediate à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit à Deo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur q̃ creatura corporalis nõ sit à Deo. Dicitur enim Eccl. 3. Didici q̃ oĩa quæ fecit Deus, perseuerant in æternum. Sed corpora visibilia nõ perseuerant in æternum. Dicitur enim 2. Corinth. 4. Quæ videntur, temporalia sunt, quæ autẽ non videntur, æterna. Ergo Deus non fecit corpora visibilia.

¶Præterea, Genesis 1. dicitur, Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Sed creaturæ corporales sunt malæ. Experimur enim eas in multis noxias, vt patet in multis serpentibus in æstu solis, & huiusmodi. Ideo autem aliquid dicitur malum, quia nocet. Creaturæ igitur corporales non sunt à Deo.

¶Præterea, Id quod est à Deo, non retrahit à Deo, sed ducit in ipsum. Sed creaturæ corporales retrahunt à Deo. Vnde Apostolus dicit 2. Cor. 3. Non contemplantibus nobis quæ videntur. Ergo creaturæ corporales non sunt à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Qui fecit cælum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt.

CONCLVSIO.

¶ *Cum corporalia & omnia conueniant in esse, necesse est vt omnia effectiue in esse à Deo dependeant.*

¶RESPONDEO dicendum, quod quorundam hæreticorũ positio est, quòd visibilia ista non sunt creata à bono Deo, sed à malo principio. Et ad argumentum sui erroris assumunt quod Apostolus dicit 2. Cor. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium: Hæc autem positio est omnino impossibilis. Si enim diuersa in aliquo vniantur, necesse est huius vnionis causam esse aliquam, non enim diuersa secundum se vniuntur c. Et inde est, quòd quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum, oportet quod illud vnum ab aliqua vna causa recipiant, sicut diuersa corpora calida habent calorem ab igne. Hoc autem quòd est esse communiter, inuenitur in omnibus rebus quantumcunque diuersis. Necesse est ergo esse vnũ essendi principium, à quo esse habeant quæcunque sunt quocunque modo, siue sint inuisibilia & spiritualia, siue sint visibilia & corporalia c. Dicitur autem diabolus esse Deus huius seculi, non creatione, sed quia seculariter viuentes ei seruiunt, eo modo loquendi quo Apostolus loquitur ad Philippenses 3. Quorum Deus venter est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes creaturæ Dei, secundum aliquid ip æternum perseuerant, ad minus secundum materiam: quia creaturæ nunquam in nihilum redigentur, etiam si sint corruptibiles. Sed quanto creaturæ magis appropinquant ad Deum qui est immobilis, tanto magis sunt immobiles c. Nam creaturæ corruptibiles in perpetuum manẽt secundum materiam c, sed mutantur secundum formam substantialem. Creaturæ verò incorruptibiles permanent quidem secundum substantiam, sed sunt mutabiles secundum alia, puta secundum locum c, vt corpora cælestia: vel secundum affectiones, vt creaturæ spirituales. Quòd autem Apostolus dicit, quæ videntur, temporalia sunt: & si verum sit etiam quantum ad ipsas res in se consideratas, secundum quod omnis creatura visibilis subiacet tempori vel secundum suum esse, vel secũdum suum motum: tamen Apostolus intendit loqui de visibilibus secundum quod sunt hominis præmia. Nam præmia hominis quæ sunt in istis rebus visibilibus, temporaliter transeunt. Quæ autẽ sunt in rebus inuisibilibus, permanent in æternum. Vnde & suprà premittitur, Æternum gloriæ pondus operatur in nobis.

¶Ad secundum dicendum, quòd creatura corporalis secundum suam naturam est bona: sed non est bonum vniuersale: sed est quoddam bonum particulare & contractum: secundum quam particularitatem & contractionem sequitur in ea contrarietas c, per quam vnum contrariatur alteri, licet vtrunque in se sit bonum. Quidam autem æstimantes res non ex earum natura, sed ex suo proprio commodo, quæcunque sibi nociua sunt, simpliciter mala arbitrantur, nõ considerãtes quòd id quod est vni nociuum quantum ad aliquid, vel altero, vel eidem quantum ad aliquid est profi cuum. Quod nequaquam esset si secundũ se corpora essent mala & noxia.

¶Ad tertium dicendum, quod creaturæ, quantum est de se, non retrahunt à Deo, sed in ipsum ducunt: quia inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, vt dicitur Roma. 1. Sed quòd auertantur à Deo, hoc est ex culpa eorum qui insipienter eis vtuntur. Vnde dicitur Sapien. 14. quòd creaturæ factæ sunt in muscipulam pedibus insipientium. Et hoc ipsum quòd sic à Deo abducunt, attestatur quòd sunt à Deo. Non enim abducunt insipientes à Deo, nisi aliciendo secundũ aliquid boni in eis existens c, quod habẽt à Deo.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit facta propter Dei bonitatem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non sit facta propter Dei bonitatem. Dicitur enim Sapien. 1. Creauit Deus vt essent omnia. Ergo omnia sunt creata propter proprium esse, & non propter Dei bonitatem.

¶Præterea, Bonum habet rationem finis. Ergo id quod est magis bonum in rebus, est finis minus boni. Creatura autem spiritualis comparatur ad corporalem, sicut maius bonum ad minus bonum. Ergo creatura corporalis est propter spiritualem, & non propter Dei bonitatem.

¶Præterea, Iustitia non dat inæqualia nisi inæqualibus. Sed Deus est iustus. Ergo ante omnem inæqualitatẽ à Deo creatam est inæqualitas à Deo non creata. Sed inæqualitas à Deo non creata, non potest esse nisi quæ est ex libero arbitrio. Ergo omnis inequalitas sequitur ex diuersis motibus liberi arbitrij. Creaturæ autẽ corporales sunt inæquales spiritualibus. ergo creaturæ corporales sunt factæ propter aliquos motus liberi arbitrij, & non propter Dei bonitatem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Prouerbiorũ 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus.

CONCLVSIO.

¶ *Visibilia omnia & corporalia sunt effectiue à Deo producta: non in pœnam spiritualium substantiarum, sed ex ipsa Dei intentione propter diuinam bonitatem repræsentandam.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd Origenes posuit, quòd creatura corporalis non est facta ex prima Dei intentione, sed ad pœnam creaturæ spiritualis peccantis. Posuit enim, quòd Deus à principio creaturas spirituales solas fecit, & omnes æquales c. Quarum, cum essent liberi arbitrij, quædam conuersæ sunt in Deũ, & secundum quantitatem conuersionis sortite sunt maiorem vel minorem gradum, in sua simplicitate remanentes. Quædam vero auersæ à Deo, alligatæ sunt corporibus diuersis secundum modum auersionis à Deo. Quæ quidem positio erronea est. Primo quidem, quia contrariatur scripturæ, quæ narrata productione cuiuslibet speciei creaturæ corporalis, subiungit: Vidit Deus quia hoc esset bonum: quasi diceret, quod vnumquodque ideo factum est, quia bonum est ipsum esse. Secundum autem opinionem Origẽ. creatura corporalis facta est, non quia bonum est eam esse, sed vt malũ alterius puniretur. Secundo, quia sequeretur quòd mundi corporalis dispositio quæ nunc est, esset à casu. Si enim ideo corpus solis tale factum est vt congrueret alicui peccato spirituali creaturæ puniendo: si plures creaturæ spirituales similiter peccassent, sicut illa propter cuius peccatum puniendum ponit solem creatum, sequeretur quòd essent plures soles in mundo. Et idem esset de aliis: hæc autem sunt omnino inconuenientia. Vnde hac positione remota tanquam erronea, considerandũ est quòd ex omnibus creaturis constituitur totum vniuersum c, sicut totum ex partibus. Si autem alicuius totius & partium eius velimus finem assignare, inueniemus primo quidem, quòd singulæ partes sunt propter suos actus, sicut oculus ad videndum. Secũdo vero quòd pars ignobilior est propter nobiliorem, sicut sensus propter intellectum, & pulmo propter cor. Tertio vero omnes partes sunt propter perfectionem totius, sicut & materia propter formã. Partes enim sunt quasi materia totius. Vlterius autem totus homo est propter aliquem finẽ extrinsecum, puta vt fruatur Deo c. Sic igitur & in partibus vniuersi vnaquæque creatura est propter suum proprium actum & perfectionem. Secundo autem creaturæ ignobiliores sunt propter nobiliores, sicut creaturę quæ sunt infra hominem, sunt propter hominem. Vlterius autem singulæ creaturæ sunt propter perfectionem totius vniuersi. Vlterius autem totum vniuersum cum singulis suis partibus ordinatur in Deum sicut in finem: inquãtum in eis per quandam imitationem diuina bonitas repræsentatur ad gloriam Dei. Quamuis creaturę rationales speciali quodam modo supra hoc habeant finem Deum, quem attingere possunt sua operatione, cognoscendo & amando c. Et sic patet quòd diuina bonitas est finis omnium corporalium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in hoc ipso quòd creatura aliqua habet inuenitur esse. ergo ab aliqua vna essendi causa inuenitur: ille est Deus. ergo maior declaratur exẽplo seu iuductione in habentibus calorem, &c. Et probatur ratione: quia diuersa vnita, seu communicantia in aliquo (quod idem est) aut ex se, aut ab alio vniuntur. Et quum non ex se, quia diuersa vt sic non vniuntur: ergo ab aliqua causa vniõis.

¶Aduerte hic quod San. Tho. breuitati studens, maiorem absolute assumpsit, sciens tamen sub dissunctione deberi intelligi, quod quandocunque in diuersis inuenitur aliquid vnum specie, genere, siue analogia, oportet vel quod in omnibus illis illud vnũ sit causatum ab aliqua causa extrinseca, vel quod vnum sit causa, & reliqua sint causata ab eo, cui primo illud conuenit. & sic intellecta propositio ista euidens est in philosophia. Tertio exponit quomodo intelligenda sit autoritas Apostoli adducta ab hæreticis: & patet in litera.

Annot.

a *Super Quæstionis sexagesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respondet quæsito vna conclusione. Secundo respondet tacitæ obiectioni. Comment.

¶ Quo ad primum conclusio est ista: Angelis malis duplex locus pœnalis conuenit; infernus simpliciter, & aër caliginosus vsque ad diem iudicij. Prima pars relinquitur per se nota, secunda probatur sic. Ratio diuinæ prouidentiæ habet quòd inferiorum bona per superiora procurẽt: ergo conueniens est quòd hominum bonum indirecte per dæmones procuret: ergo conueniens est eos iuxta nos in aëre isto locari vsque ad diem iudicij. Prima consequentia & declaratur & probatur. Declaratur quidem distinguendo, duplicitèr procurari bonum hominis, scilicet directè, & indirectè per exercitiũ cõtrarij. Probatur vero: quia dæmones sunt medij inter Deũ & homines, & non totaliter excluſi ab vtilitate naturalis ordinis. Nec habiles sunt vt directè promoueant nos ad bonũ. restat ergo vt indirectè impugnando, scilicet exercẽdo nos. Secunda vero consequentia quo ad primam partem, patet: quia locus debet esse cõueniens exercitio. Quo ad secundã autẽ probatur: quia pugna & exercitiũ nostrũ vsque ad diem est indicij: & declaratur ex oppositio, quia angeli boni etiam vsque ad illud tempus huc mittuntur.

¶ Quo ad secundum dicit cum his stare, quòd aliqui angeli mali mittantur etiam nunc in infernum, sicut etiam boni multi non sunt hic, sed cum animabus sanctis. Post iudicium vero oés isti in inferno, & omnes hi cælo.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarꝰ. ly à Deo tenetur effectiue.

¶ In corpore tria facit. Primo refert opinionẽ quandam. Secundo determinat veritatem cõtra eam, respondendo quæsito. Tertio satisfacit motiuo aduersariorum. Commento.

¶ Quo ad primum duo. Primum est opinio Manichæa, visibilia sunt à Deo malo: secundũ, autoritas 2. ad Corint. 4.

¶ Quo ad secundũ cõclusio respõsiua ad quæsitũ est, Corporalia imo oĩa sunt à Deo, Probatur sic. quãdocũq; in diuersis in uenit aliquid vnũ, oportet qđ illa diuersa illud vnum ab aliqua causa vna recipiant. Sed in omnibus tam corporalibus, quàm spiritualibus inueni-

quarto, quia iniqua eorum voluntas cohibetur à multis.

imitandum & repręsentandum diuinam bonitatem, quod est ad eius gloriam ordinari: consequentia vero probatur ex eo quòd ex omnibus creaturis cõstituitur vniuersum, sicut totum ex partibus. Ac per hoc idẽ est finis totius & illarũ, communiter loquendo. Nihil enim prohibet, quasdam partes peculiarius secundum proprias rationes ordinari in diuinam bonitatem per proprias operationes, iuxta primum gradum, vt de creaturis rationalibus patet.

31 b 337 250

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore duo facit. Primo refert opinionem Auicennæ. Secundo excludit eam, determinando conclusionem responsiuam quęsito, ratione & autoritate.

325 *2.dist.1.q.1.art.4.Et opusc.15 c. 9.& 10.*

¶Quo ad primum opinio est affirmatiua, & patet.

¶Quo ad secundum cõclusio est, Creatura corporalis est immediate à Deo prima productione. Probatur primo ratione. Creatio est actio impossibilis creaturæ. prima productio creaturæ corporeæ est creatio, ergo. Minor patet ex identitate effectus. Ad primam enim productionem spectat producere primum ordinẽ generationis, & consequenter id quod est imperfectissimum & in re: quia imperfectius est sicut prius. Ad creationẽ quoq; spectat idẽ, quoniam extendit se vsque ad productionem materiæ primæ. ergo. Maior vero probatur sic. Causa quanto superior, tanto ad plura se extendit in causando. ergo ad communius. ergo ad magis substratum. ergo quod primo in omnibus substernitur, proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. ergo nulla causa secunda potest aliquid producere non præsupposito in re producta aliquo causato à prima causa. ergo nulla causa potest creare. Antecedens & prima consequentia patent. Secunda vero probatur. quia substratum communius inuenitur semper, quàm informans illud: quia informare est restringere & terminare, vt patet de esse, viuere, & intelligere: in quibus est graduum informatio: & materia & forma, in quibus rerum quarum est per formationem vnio. Vltima autẽ consequentia probatur ex ratione creationis: quia scilicet creatio est productio rei secundum totam substantiam nullo præsupposito creato vel increato. Deinde affertur autoritas scripturæ ad cõclusionem.

541 249 235 242 242

esse, repræsentat diuinum esse, & bonitatem eius c. Et ideo per hoc quod Deus creauit omnia vt essent, non excluditur quin creauerit omnia propter suam bonitatem.

¶Ad secundum dicendum, quòd finis proximus non excludit finem vltimum. Vnde per hoc quòd creatura corporalis facta est quodãmodo propter spiritualem, nõ remouetur quin sit facta propter Dei bonitatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd æqualitas iustitiæ locum habet in retribuendo. Iustum enim est quòd æqualibus æqualia retribuantur. Nõ autem habet locum in prima rerum institutione c. Sicut enim artifex eiusdem generis lapides in diuersis partibus ædificij ponit absque iniustitia: non propter aliquam diuersitatẽ in lapidibus procedentem, sed attendens ad perfectionem totius ædificij, quæ non esset nisi lapides diuersimode in ædificio collocarentur: sic & Deus à principio vt esset perfectio in vniuerso, diuersas & inæquales creaturas instituit secundũ suam sapientiã absque iniustitia, nulla tamẽ præsupposita meritorũ diuersitate.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd creatura corporalis sit producta à Deo mediantibus angelis. Sicut enim res gubernatur per diuinam sapientiam, ita omnia sunt per Dei sapientiam facta, secundum illud Psalm. Omnia in sapientia fecisti. sed ordinare est sapientis, vt dicitur in princ. metaphy. Vnde in gubernatione rerum inferiora per superiora reguntur quodam ordine: vt Augu. dicit 3. de Trinitate c. Ergo & in rerum productione talis ordo fuit, quòd creatura corporalis tanquã inferior per spiritualem tanquam superiorem est producta.

¶Præterea, Diuersitas effectuum demonstrat diuersitatem causarum: quia idem semper facit idem. Si ergo omnes creaturæ tam spirituales quàm corporales sunt immediate à Deo productæ, nulla esset inter creaturas diuersitas, nec vna magis distaret à Deo quàm alia. Quod patet esse falsum: cum propter longe distare à Deo dicat Philosophus quædam corruptibilia esse.

¶Præterea, Ad producendum effectum finitum non requiritur virtus infinita. Sed omne corpus finitum est. Ergo per finitam virtutem spiritualis creaturæ produci potuit, & productum fuit. Quia in talibus non differt esse & posse: præsertim quia nulla dignitas competẽs alicui secundum suam naturam, ei denegatur, nisi forte ob culpam suam.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis 1. In principio creauit Deus cælum & terram. Per quæ creatura corporalis intelligitur. Ergo creatura corporalis est immediate à Deo producta.

CONCLVSIO.

¶*Creaturæ corporales sunt effectiuè & immediate à Deo productæ, & non media aliqua angelorum operatione.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quòd quidam posuerunt gradatim res à Deo processisse. Ita scilicet quòd ab eo immediate processit prima creatura, & illa produxit aliam: & sic inde vsque ad creaturam corpoream c. Sed hæc positio est impossibilis. Quia prima corporalis creaturę productio est per creationem, per quam etiam ipsa materia producitur c. Imperfectum enim est prius quàm perfectum in fieri. Impossibile est autem aliquid creari nisi à solo Deo.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd quanto aliqua causa est superior, tanto ad plura se extendit in causando c. Semper autem id quod substernitur in rebus, inuenitur communius quàm id quod informat & restringit ipsum: sicut esse quàm viuere, & viuere quàm intelligere c, & materia quàm forma. Quanto ergo aliquid est magis substratũ, tanto à superiori causa directe procedit. Id ergo quod est primo substratum in omnibus, proprie pertinet ad causalitatem supremæ causæ. Nulla igitur secunda causa potest aliquid producere non præsupposito in re producta aliquo quod causatur à superiori causa. Creatio autem est productio alicuius rei secũdum suam totã substantiã, nullo præsupposito quod sit vel increatum, vel ab aliquo creatũ c. Vnde relinquitur, quod nihil potest aliquid creare nisi solus Deus, qui est prima causa. Et ideo vt Moyses ostenderet corpora omnia immedite à Deo creata, dixit, In principio creauit Deus cælum & terram.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in productione rerum est aliquis ordo: non quidem vt vna creatura creetur ab alia c (hoc enim impossibile est) sed ita quòd ex diuina sapientia diuersi gradus in creaturis constituuntur.

¶Ad secundum dicendum, quòd ipse Deus vnus absque suæ simplicitatis detrimento diuersorum cognoscitiuus est, vt suprà ostensum est c. Et ideo etiam est secundum diuersa cognita diuersorum productorum causa per suã sapientiam: sicut & artifex apprehendẽdo diuersas formas producit diuersa artificiata.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas virtutis agentis non solum mensuratur secundum rem factam, sed etiam secundum modũ faciendi c. quia vnum & idem aliter fit & à maiori, & à minori virtute. Producere autem aliquid finitum hoc modo vt nihil præsupponatur, est virtutis infinitæ. Vnde nulli creaturæ competere potest.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum formæ corporum sint ab angelis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod formæ corporum sint ab angelis. Dicit enim Boë. in libro de Trinitate, quod à formis quæ sunt sine materia, veniunt formæ quæ sunt in materia. Formæ autem quæ sunt sine materia, sunt substantiæ spirituales: formæ autem quæ sunt in materia, sunt formæ corporum. Ergo formæ corporum sunt à spiritualibus substantiis.

¶Præterea, Omne quod est per participationẽ, reducitur ad id quod est per essentiam c. Sed spirituales substantiæ per suam essentiam sunt formæ, creaturæ autem corporales participãt formas. Ergo formæ corporalium rerum sunt à spiritualibus substantiis deriuatæ.

¶Præterea, Spirituales substantiæ magis habent virtutem causandi quàm corpora cælestia. Sed corpora cælestia causant formas in istis inferioribus. Vnde dicuntur esse generationis & corruptionis causa. Ergo multo magis à spiritualibus substantiis formæ quæ sunt in materia, deriuantur.

¶SED CONTRA est quod August. dicit 3. de Trinit. quòd non est putandum, angelis ad nutum seruire hanc corporalem materiam, sed potius Deo. Si autem ad nutum dicitur seruire corporalis materia à quo speciem recipit: non ergo formæ corporales sunt ab angelis, sed à Deo c.

CONCLVSIO.

¶*Cum formæ sensibiles & corporales sint quibus composita sunt & fiunt, non producuntur à formis separatis nisi vt motoribus ad formas: & à Deo vt prima causa, & à compositis agentibus corporalibus vt propinquis agentibus educentibus illa, est materiæ potentia.*

Annot. ¶Aduerte hic primo, quum dicitur, de ratione creationis esse producere rem nullo præsupposito, quod non negatur simpliciter omne præsuppositum: quoniam semper præsupponitur agens, & quandoque materia, vt patet in creatione animæ intellectiuæ: sed negatur omne præsuppositum, quod sit aliquid illius quod est per se primo terminus illius creationis. Ita quod creari dicitur illud quod sic producitur, quod nihil eius præsupponitur. Tunc enim tota eius substantia syncategorematice producitur. Notanter autem dixi quod per se primo terminat productionem: alioquin omnes formæ crearentur, quoniam nihil earum supponitur, quoniam subiectum nihil est earum: secundum tamen veritatem ideo non creantur, quia non fiunt per se, sed ad fieri compositorum, vt Aristoteles adinuenit: quia hac sola via creationem effugere potuit. Requiruntur ergo & sufficiũt ad creari duo, & quod per se fiat, & quod nihil eius præsupponatur, neque ordine temporis, neque ordine naturæ. hoc est enim ex nihilo fieri.

33 c 238 97 a 509 90 93 97 c 242

¶Aduerte secundo, quod ratio adducta hic ad excludendum creationis actum à causis secundis, si subtiliter perspiciantur, & ad memoriam reducantur dicta superius in quæstione quadragesimaquinta, concludit non solum quod nulla secunda causa potest propria virtute creare quod prima facie sonat, sed etiam quod nec instrumentaliter aliqua earum hoc posit: quoniam si primum ordine compositionis in re est proprius effectus primæ causæ, nihil fingi potest præuium quod ad causam aliquam instrumentalem spectet, quoniam ante primum nihil est. & tamen constat instrumentum omne ad præuium aliquid agendum apponi, vt ex supra dictis patet.

336 136

a ¶*Super Quæstionis sexagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore duo principaliter facit. primò refert opinionem affirmatiuam, diuersimodè tamen à Platone, Auicenna & quibusdam modernis hæreticis dictam. Secundo respondet quæsito.

548

¶Quo ad primum quatuor refert ex Platone, scilicet & quòd ponebat formas materialium separatas, & quòd ponebat eas iuxta ordinem formarum immaterialium: & quòd ab his formis deriuantur formæ materiales in materia, & quod hoc fit per modum participationis & assimilationis cuiusdam. Ex Aui. vero refert tria, scilicet quòd sunt quædam substantiæ separatæ nõ de naturis inferiorum, quas angelos dicimus: & q. in mente earum sunt formę naturalium sicut in artifice, & q. ab illis effluunt formæ naturales. Ex hæreticis autem duo, scilicet Deum esse creatorẽ omnium, & diabolum formare materiam corporalem per varias species. Quo ad secũdum tria. primo, q. formę corporum non per se fiunt. Secundo, q. eo modo quo fiunt, fiunt ab agentibus corporalibus, vt à causis propinquis, à substantiis separatis vt motoribus ad formas, & à Deo vt à prima causa. Tertio, q. in prima rerum conditione formę corporales pductę sunt à solo Deo. Prima conclusio probatur sic. Eius est fieri, cui° est esse, & eodem modo: quia fieri terminatur ad esse: sed formæ non sunt per se, sed quasi ipsis cõposita sint. igitur nec fiũt per se. Et cõfirmatur autoritate Aristo. 7. meta. Et sic patet radix erroris omnium recitatorũ. Secũda vero cõclusio probatur eodem medio: adiuncta alia ppositione, scilicet quòd vnũquodq; fit à sibi simili, sic. Compositũ per se primo fit, & forma non fit nisi ad factionẽ cõpositi: ergo formæ corporales causantur non quasi influxę ab aliqua forma immateriali, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente composito. Et probatur consequentia: quia omne quod fit, fit à sibi simili. Ex hoc enim probat prima pars sic. Forma non fit, ergo non oportet ab aliqua forma immateriali eam deriuari. Et antecedens patet, tum ex 7. met. tum ex ratione: quia eiusdem & eodem modo est esse & fieri: formę autem non sunt quasi ipsę sint: ergo nec fiũt. Deducatur etiã secunda pars sic. Compositum fit, ergo à composito, aliàs non fieret à sibi simili: ergo à transmutante materiã de potentia in actum. Nullo enim alio modo compositũ agere potest. Et his si adiungas, quod forma non alia ratione est, nisi vt qua compositum est: sequitur euidenter quod ab eodem cõposito per transmutationem materiæ educitur forma. Reliquæ vero partes huius secundę cõclusionis, scilicet quod formæ fiunt à substantiis spiritualibus tanquam à mouentibus ad formas, & à Deo tanquam à prima causa. Et probatur: quia composita agentia mouentur à substantiis spiritualibus, vt Augu. dicit. Et

34 542 419 542 242 249 241 245 542 543 543 542

¶RESPONDEO dicendum, quòd opinio fuit quorundam, quòd omnes formæ corporales deriuanrur à substantiis spiritualibus, quas angelos dicimus. Et hoc quidẽ dupliciter aliqui posuerunt. Plato enĩ posuit formas quæ sunt in materia corporali, deriuari & formari à formis sine materia subsistentibus, per modum participationis cuiusdam c. ponebat enim hominem quendam immaterialiter subsistentem, & similiter equum, & sic de aliis, ex quibus constituuntur hæc singularia sensibilia, secundum quod in materia corporali remanet quædam impressio ab illis formis separatis, per modum assimilationis cuiusdam, quàm participationem vocabat. Et secundum ordinem formarum ponebant Platonici ordinem substantiarum separatarũ. Puta quòd vna substantia separata est, quæ est equus, qui est causa omnium equorum: supra quam est quædam vita separata, quam dicebant per se vitam & causam omnis vitæ. Et vlterius quandam, quã nominabant ipsum esse & causam omnis esse. Auicen. vero & quidam alij non posuerunt formas rerum corporalium in materia per se subsistere, sed solum in intellectu. A formis ergo in intellectu creaturarum spiritualium existentibus, quas quidem ipsi intelligentias, nos autem angelos dicimus, dicebant procedere omnes formas, quæ sunt in materia corporali c. Sicut à formis, quæ sunt in mente artificis, procedunt formæ artificiatorum. Et in idem videtur redire quod quidam moderni hæretici ponunt, dicentes quidem Deum creatorem omnium, sed materiam corporalem à diabolo formatam, & per varias species distinctam. Omnes autem hæ opiniones ex vna radice processisse videntur. Quærebant enim causam formarum ac si ipsæ formæ fierent secundum seipsas. Sed sicut probat Arist. in 8. meta. id quod proprie fit, est compositum c. Formæ autem corruptibilium rerum habent vt aliquando sint, aliquando non sint, absque hoc, quòd ipsæ generentur, aut corrumpantur: sed compositis generatis, aut corruptis, quia etiã formę nõ habent esse, sed composita habent esse per eas: sic enim alicui cõpetit fieri sicut & esse. Et ideo cũ simile fiat à suo simili, non est quærenda causa formarũ corporaliũ aliqua forma immaterialis, sed aliquod cõpositum, secundũ quod hic ignis generatur ab hoc igne. Sic igitur formę corporales causãntur nõ quasi influxæ ab aliqua immateriali forma, sed quasi materia reducta de potentia in actum ab aliquo agente cõposito. Sed quia agens compositum, quod est corpus, mouetur à substantia spirituali creata c, vt Augu. dicit 3. de Tri. sequitur vlterius, quòd etiam formæ corporales à substantiis spiritualibus deriuentur, non tanquã influentibus formas, sed tanquã mouentibus ad formas. Vlterius autem reducuntur in Deum sicut in primam causam etiam species angelici intellectus: quæ sunt quædam seminales rationes corporalium formarũ. In prima autem corporalis creaturæ productione non consideratur aliqua transmutatio de potentia in actũ. Et ideo formæ corporales, quas in prima productione corpora humana habuerunt, sunt immediate à Deo productę c, cui soli ad nutum obedit materia tanquam propriæ causæ. Vnde ad hoc significandũ Moyses singulis operibus præmittit: Dixit De°, fiat hoc, vel illud. In quo significatur formatio rerum per verbum Dei facta, à quo secundum Aug. est omnis forma, & compago, & concordia partium.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Boë. intelligit per formas quæ sunt sine materia, rationes rerum quæ sunt in mente diuina, sicut etiam Aposto. dicit Heb. 2. Fide credimus aptata esse secula verbo Dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Si tamen per formas quæ sunt sine materia, intelligit angelos, dicendum est quòd ab eis veniunt formæ quę sunt in materia, non per influxum, sed per motum.

¶Ad secundum dicendum quod formæ participatæ in materia, reducuntur non ad formas aliquas per se subsistentes rationis eiusdem, vt Platonici posuerunt: sed ad formas intelligibiles, vel intellectus angelici c (à quibus per motum procedunt) vel vlterius ad rationes intellectus diuini (à quibus etiam formarum semina sunt rebus creatis indita) vt per motum in actum educi possint.

¶Ad tertium dicendum, quod corpora cælestia causant formas in istis inferioribus, non influendo, sed mouendo c.

QVÆSTIO SEXAGESIMA-sexta, de ordine creationis ad distinctionem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de opere distinctionis. Et primo considerandũ est de ordine creationis ad distinctionem. Secundo, de ipsa distinctione secundũ se.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum informitas materiæ creatæ præcesserit tempore distinctionem ipsius. ¶Secundo, vtrum sit vna materia omnium corporalium. ¶Tertio vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi. ¶Quarto, vtrum tempus sit eidem concreatum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd informitas materiæ tempore præcesserit formationem ipsius. Dicitur enim Gene. 1. Terra erat inanis & vacua: siue inuisibilis & incomposita, secundum aliam literam. Per quod designatur informitas materiæ, vt Augustin. dicit. Ergo materia fuit aliquando informis antequam formaretur.

¶Præterea, Natura in sua operatione Dei operationem imitatur: sicut causa secunda imitatur causam primam. Sed in operatione naturæ informitas tempore præcedit formationem: ergo & in operatione Dei.

¶Prçterea, Materia potior est accidente: quia materia est pars substantiæ. Sed Deus potest facere quòd accidens sit sine subiecto: vt patet in sacramento altaris. Ergo potuit facere quod materia esset sine forma.

¶SED CONTRA, Imperfectio effectus attestatur imperfectioni agentis. Sed Deus est agens perfectissimum. Vnde de eo dicitur Deutero. 32. Dei perfecta sunt opera. Ergo opus ab eo creatum, nunquam fuit informe.

¶Præterea, Creaturæ corporalis formatio facta fuit per opus distinctionis. Distinctioni autem opponitur confusio, sicut & formationi informitas. Si ergo informitas præcessit tempore formationem materiæ, sequitur, à principio fuisse confusionem corporalis creaturæ, quam antiqui vocauerunt Chaos.

CONCLVSIO.

¶*Informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura: præcessit autem informitas materiæ eius formationem, id est pulchritudinem & ornatum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc sunt diuersæ opiniones sanctorum. Augustinus enim vult, quòd informitas materiæ corporalis non præcesserit tempore formationem ipsius, sed solum origine vel ordine naturæ c. Alij vero, vt Basilius, Ambrosius, & Chrysostomus, volunt quod informitas materiæ tempore præcesserit formationem.

ipsæ species intellectus Angelici reducuntur in primam causam: quasi rationes seminales in agens perfectum & primariũ. Tertia conclusio, formę corporales in prima rerũ conditione fuerunt immediate à Deo. Et probatur: quia nulla ibi interuenit transmutatio de potentia ad actũ: & soli Deo obedit materia ad nutum. Secundo confirmatur autoritate scripturæ, Genesis primo: vt patet vt litera.

b 236

Annot. ¶Aduerte hic diligenter, quòd formam fieri per trãsmutationẽ, & ipsam educi de potentia ad actum, non differunt. Et propterea non est idem formam recipi in materia, & educi de ipsa: sed oportet quòd forma ex vi transmutationis resultet. Imaginandũ est enĩ formas omnes educibiles præesse in materia in potentia quasi lautantes sub potestate ipsius: & esse in ea vim causatiuã earum, materialiter tamen. ita quod accidente determinato agente ad certam speciem, & trãsmutante materiam: illa ex vi talis mutatiõis mutatur: non ex eo quod habet in se aliquid extrinsecus aduenieus, sed ex eo quod habet indeterminate, paulatim determinatur ad habendũ distincte quod in se prius hebebat confuse. Hæc enim est vis determinatæ transmutationis.

c 355 332 *infr.q.69. ar.1. & 2. con. & q.74. art.2. con. Et po. q.4. art.1. & ar.2. co.*

a *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶In corpore tria principaliter facit. Primo refert diuersitatẽ opinionum. Secundo ostendit sententiam Augustini oportere veram fateri. Tertio sententiã aliorum tractat

¶Quo ad primum duo dicit, scilicet ipsas opiniones contrarias de quæsito, & radicem, quod in rei veritate nõ sunt contrariæ, propter æquiuocationem informitatis.

¶Quo ad secundũ duo dicit. Primo quid nominis ipsius informitatis apud Aug. significat enĩ negationem omnis formæ. Secundo conclusionem responsiuam apud eundem, informitas materiæ non præcessit duratione eius formationem, aut distinctionem, sed natura tantum. Et de formatione quidẽ probatur: quia sequeretur quod esset ens in actu sine actu. De distinctione vero: quia sequeretur opinio antiquorum naturalium, ponentium subiectum generationis ens in actu. Et consequenter gñari nõ esse nisi alterari: quia oĩs forma genita non faceret ens simpl'r, sed adueniret illi. Quod aũt præcedat natura, sicut potẽtia actũ, & ptes totũ, pbat ex eo q. talis Iformitas est cõditio materiæ primæ secundũ se. 349

¶Circa

Universidad de Deusto
Biblioteca

Annot. ¶ Circa hanc partem aduerte quòd ad hûc locû videntur spectare ônes duæ, altera est, an materia possit esse forma: altera, an detur forma corporeitatis, quasi forma cœlua materiæ. Sed prima quidem non directe ad hunc spectat locum: quoniam non de diuina potentia, sed de rerum ordine sermo est. Cõstat autem etiam secundum aduersarios, quòd secundum rerum ordinẽ materia non potest esse sine forma. Vnde de hoc specialis requiratur quæstio in commentariis de ente & essentia. Secûda autem quum de pluralitate formarũ inferius tractabitur, aliqualiter tractabitur.

Comment. ¶ Quo ad tertium quinque dicit. Primo quid nominis informitatis apud Basilium, Ambrosium & Chrysostomum, scilicet negationem formositatis. Secundo conclusionem responsiuam, informitas præcessit durationẽ formationem. Tertio discordiam Augusti. & concordiam in hoc. Quarto tripliceꝫ distinguit formositatem ex scriptura luminis in cælo & corpore diaphano, visibilitatis in terra, & decoris vegetantium in eadem. Quinto informitates oppositas ex verbis scripturæ accipit: & patet in litera.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus. Vna proprie sumitur pro vnitate generis physici, quæ proprie est vnitas materiæ, vt patet 5. met.

551 ¶ In corpore duo principaliter. Primo tractat opiniones partis affirmatiuæ. Secundo, partis negatiuæ.

Comment. ¶ Quo ad primum duas opiniones tractat, prima est antiquorum, secunda est Auicebron. Vtrique enim ponunt vnam omnium materiã. In opinione antiquorũ tria dicit, scilicet opinionem eorum, & Platonis defensionem, & Aristo. contra eos impugnationem. In opinione Auicebron tria quoque dicit, scilicet opinionem eius, & fundamẽtum eius, & impugnationem contra eam quia sequitur quòd generati non est nisi alterati.

¶ Quo ad secundũ duas quoque opiniones tractat, scilicet Auer, & suãtali ordine. Primo probat hanc negatiuam. Materia corruptibilium & incorruptibilium nõ est vna. In hac enim conuenit cum Auer, & discrepat ab omnibus suprà dictis. ex eisdem enim fundamentis elidit or posita opinio. Probat autem eam tali ratione. Materia secundum id quod est, est in potentia ad formam: ergo secundum se est potentia ad ões formas, quibus est

349 Et quamuis hæ opiniones videantur esse contrariæ, tamen parum ab inuicem differunt. Aliter enim accipit informitatem materiæ Augustinus, quàm alij. Aug. enim accipit informitatem materiæ pro carentia omnis formæ: & sic impossibile est dicere quòd informitas materiæ tempore præcesserit vel formationem ipsius, vel distinctionẽ. Et de formatione quidem manifestum est. Si enim materia informis præcessit durationẽ, hæc erat iam in actu, hoc enim durationi importat. Creationis enim terminus est ens actu: ipsum autẽ quod est actus, est forma. Dicere igitur materiam procedere sine forma, est dicere ens actu sine actu. Quod implicat contradictionem. Nec etiam potest dici, quòd habuit aliquam formam communem, & postmodum superuenerunt ei formę diuersæ, quibus fit distincta. Quia hoc esset idem cum opinione antiquorum naturalium, qui posuerunt materiam primam esse aliquod corpus in actu, puta ignem, aërem, aut aquam, aut aliquod medium. Ex quo sequebatur quòd fieri non esset nisi alterari. Quia cum illa forma præcedens daret esse in actu in genere substantiæ, & faceret esse hoc aliquid: sequeba tur quòd superueniens forma non faceret simpliciter ens actu, sed ens actu hoc. Quod est proprium formæ accidentalis. Et sic sequentes formæ essent accidentia, secundum quæ non attenditur generatio, sed alteratio. Vnde oportet dicere, quòd materia prima neque fuit creata omnino forma, neque sub forma vna communi, sed sub formis distinctis. Et ita, si informitas materiæ referatur ad conditionem primæ materiæ, quæ secundum se non habet aliquam formam, informitas materiæ non præcessit formationem seu distinctionem ipsius tempore, vt Aug. dicit, sed origine seu natura tantum, eo modo quo potentia est prior actu, & pars toto. Alij vero sancti accipiunt informitatem, non secundum quod excludit omnem formam, sed secundum quod excludit istam formositatem & decorem, qui nunc apparet in corporea creatura. Et secundum hoc dicunt quod informitas materiæ corporalis duratione præcessit formationem eiusdem[c]. Et sic secundum hoc quantum ad aliquid cum eis Augustinus. concordat, & quantum ad aliquid discordat, vt infrà patebit[c]. Et quantum ex litera Gene. accipi potest, triplex formositas deerat, propter quod dicebatur creatura corporalis informis. Deerat enim à toto corpore diaphano, quod dicitur cælum, pulchritudo lucis. Vnde dicitur quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Deerat autem terræ duplex pulchritudo. Vna quam habet ex hoc quòd est aquis discooperta, & quantum ad hoc dicitur, quòd terra erat inanis & vacua, siue inuisibilis, quia corporali aspectui patere non poterat propter aquas vndique eam cooperientes. Alia verò, quam habet ex hoc quod est ornata herbis & plantis. Et ideo dicitur, quòd erat vacua & incomposita, id est non ornata, secundum aliam literam. Et sic cum præmisisset duas naturas creatas, scilicet cælum & terram, informitatem cæli expressit, per hoc quod dixit tenebræ erant super faciem abyssi, secundum quod sub cælo etiam aër includitur. Informitatem vero terræ per hoc quod dixit, terra erat inanis & vacua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod litera aliter accipitur in loco isto ab Augustino & aliis sanctis. Augustinus enim vult quod nomine terræ & aquæ significetur in hoc loco ipsa materia prima. Non enim poterat Moyses rudi populo primam materiam exprimere nisi sub similitudine rerum eis notarum. Vnde & sub multiplici similitudine eam exprimit, non vocans eam tantum aquam, vel tantum terram, ne videatur secundum rei veritatem materia prima esse vel terra, vel aqua. Habet tamen similitudinem cum terra, in quantum subsidet formis, & cum aqua, inquantum est apta formari diuersis formis. Secundum hoc ergo dicitur terra inanis & vacua, vel inuisibilis & incomposita: quia materia per formam cognoscitur. Vnde in se considerata dicitur inuisibilis vel inanis: & eius potentia per formam repletur. Vnde & Plato materiam dicit esse locum. Alij vero sancti per terram intelligunt ipsum elementum. Quæ qualiter secundũ eos erat informis, dictũ est.

¶ Ad secundum dicendum, quòd natura producit effectum in actu de ente in potẽtia. Et ideo oportet vt in eius operatione potentia rẽpore præcedat actum, & informitas formationem. Sed Deus producit ens actu ex nihilo. Et ideo statim potest producere rem perfectam, secundum magnitudinem suæ virtutis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd accidens cum sit forma, est actus quidam: materia autem secundum id quod est, est ens in potentia. Vnde magis repugnat esse in actu materię sine forma, quàm accidenti sine subiecto.

¶ Ad primum vero quod obiicitur in contrarium, dicẽdum est, quòd si secundum alios sanctos informitas tempore præcessit formationẽ materiæ, non fuit hoc ex impotentia Dei, sed ex eius sapientia, vt ordo seruaretur in rerum conditione, dum ex imperfecto ad perfectum adducerentur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd quidam antiquorum naturalium posuerunt confusionem excludentem omnem distinctionem, præter hoc quòd Anax. posuit solum intellectum distinctum & immixtum[e]. 349
Sed ante opus distinctionis scriptura sacra ponit multiplicem distinctionem. Primo quidem cæli & terræ: in quo ostenditur distinctio etiam secundum materiam, vt infrà patebit[c]. Et hoc cũm dicit, In principio Deus creauit cælum & terram, &c. Secundo per distinctionem elementorum, quantum ad formas suas: per hoc quòd nominat terram & aquam. Aërem autem & ignem non nominat, quia non est ita manifestum rudibus, quibus Moyses loquebatur, huiusmodi esse corpora, sicut manifestum est de terra & aqua: quamuis Plato aërem intellexerit significari per hoc quod dicitur spiritus Domini: 194
quia etiam aër spiritus dicitur[e]: ignem vero intellexerit significari 301
per cælum, quod igneæ naturæ esse dixit, vt Augu. refert in 13. lib. de Ciui. Dei cap. 16. Sed Rabbi Moyses in aliis cum Platone concordãs, dicit ignem significari per tenebras: quia vt dicit, in propria sphæra ignis non lucet. Sed magis videtur esse conueniens quod prius dictum est[e], quòd spiritus Domini in scriptura non nisi pro spiritu sancto cõsueuit poni. Quia aquis superferri dicitur, non corporaliter, sed sicut voluntas artificis superfertur materiæ quam vult formare. Tertia distinctio significatur secundum siccum: quia terra erat sub aquis, quibus inuisibilis reddebatur. Aër vero, qui est subiecta tenebrarũ, significatur fuisse super aquas: per hoc quod dicitur, tenebræ erant super faciem abyssi. Quid autem distinguendum remanerer, ex sequentibus apparebit[c]. 514 515

ARTICVLVS II.

a ¶ *Virum vna sit materia informis omnium corporalium.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd vna sit materia informis omnium corporalium. Dicit enim Aug. 12. confes. Duo reperio quæ fecisti. Vnum quod erat formatum: Alterum quod informe. Et hoc dicit esse terram inuisibilem & incompositam, per quam dicit significari materiam rerum corporalium. Ergo vna est materia omniũ corporaliũ. 338 2. dist. 1. ar. 1. & 2. ad. 1. 2. cap. 3. 8. 8. Et 5. 2. cap. 3. Et 8. 3. 5. 3. 8. 3. 5. 3. 8. 3. 5. 3.

Universidad de Deusto Biblioteca

b 265 rō patet quod non cadat sub membro primo, scilicet materia, sed secundo vel tertio, scilicet forma vel cōposito. Et quū Auerrois neget compositum, ergo restat quod est forma: & est ratio, quia aliquid alicui est, sed est per seipsam, ita quod si fieret, eius esset per se primo fieri: ac per hoc eius est per se primo esse. Omnis autem forma, quæ per se primo est, est intellecta in actu, quoniam vt in 3. de Anima dicitur, omnino ita se habent quæ circa intellectum sunt, sicut circa separationem à materia. Duo igitur sequūtur ad positionem Auerrois. Ex eo quod per se 367 primo est eius in actu: sequitur quod sit de genere intellectorum in actu. Ex eo vero quod subijcitur quantitati potentiæ ad vbi, &c. sequitur quod sit de genere sensibiliū. Sunt ergo hic incompossibilia. Nec potest ab hac ratione euadere quis, qui si ponendo quartum genus substantiæ quod ab Arist. philosophia alienū esse patet. Quod enī aliqui ponūt, scilicet corporeitatem illam comprehendi sub primo mēbro, scilicet sub materia, distinguentes materiam in materiam ad es-572 se, & in materiā ad vbi, contradicit diffinitioni seu proprietati materiæ, quæ ipsum est primum membrum, vt patet in 2. de Ani. Contrariatur quoque doctrinæ Arist. alibi, vt ostēdi facile posset, si contra Auerroim modo scribendum esset. *Tertio infert tres propositiones. prima est, materia cæli secundum se non est in potentia, nisi ad formā quam habet. Secunda est, quod non remanet in potentia ad esse, sed ad vbi. Tertia, quod materia corporū corruptibilium & incorruptibilium, non est eadem, nisi analogice: & est responsio ad quæsitum directe.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus ex vsu. Cælum immobile. ¶In corpore quinq; facit. Primo vnde habem⁹ cælum empyreum esse, id est à trib⁹ tantū. Secūdo, in quo cōueniunt hi tres: quia in fine, & in quo differūt, quia in ratiōe.

teriæ, sed voluntati artificis, scilicet Dei, quem introducit coporibus cælestibus dicentem. Natura vestra estis dissolubilia, voluntate autem mea indissolubilia ᶜ: quia voluntas mea maior est nexu vestro. Hanc autem positionem Aristote. reprobat per motus naturales corporum. Cum enim corpus cæleste habeat naturalem motum diuersum à naturali motu elementorum, sequitur quod eius natura sit alia à natura quatuor elementorum. Et sicut motus circularis, qui est prius corporis cælestis, caret contrarietate: motus autem elementorum sunt inuicem contrarij (vt qui est sursum ei qui est deorsum) ita corpus cæleste est absque contrarietate: corpora vero elementaria sunt cum contrarietate: & quia corruptio & generatio sunt ex contrarijs, sequitur quod secundum suam naturam corpus cæleste sit incorruptibile ᶜ, elementa vero sunt corruptibilia. Sed non obstante hac differentia corruptibilitatis & incorruptibilitatis naturalis, Auicebron posuit vnam materiam omnium corporum attendens ad vnitatem formæ corporalis: sed si forma corporeitatis esset vna forma per se, cui superuenirent aliæ formæ, quibus corpora distinguuntur, haberet necessitatem quod dicitur, quia illa forma immutabiliter materiæ inhæreret, & quantum ad illam esset omne corpus incorruptibile: sed corruptio accideret per remotionem sequentium formarum. Quæ non esset corruptio simpliciter, sed secundum quid: quia priuationi substerneretur aliquod ens actu, sicut etiam accidebat antiquis naturalibus, qui ponebant substantiam corporum aliquod ens actu, puta ignem, aut aërem, aut aliquid huiusmodi ᶜ. Supposito autem quod nulla forma quæ sit in corpore corruptibili, remaneat vt substrata generationi & corruptioni, sequitur de necessitate quod non sit eadem materia corporum corruptibilium & incorruptibilium. Materia enim secundum id quod est, est in potentia ad formam. Oportet ergo quod materia secundum se considerata sit in potentia ad formam omnium illorum, quorum est materia communis. Per vnam autem formam non fit in actu, nisi quantum ad illam formam. Remanet ergo in potentia quantum ad omnes alias formas. Nec hoc excluditur, si vna illarum formarum sit perfectior & continens in se virtute alias, quia potentia quantum est de se, indifferenter se habet ad perfectum & imperfectū. Vñ sicut quando est sub forma impfecta est in potētia ad formā perfectā, ita ecōuerso. Sic ergo materia scd'm q' est sub forma īcorruptibilis corporis, erit adhuc in potētia ad formā corruptibilis corporis. Et cū nō habeat eā in actu, erit simul sub forma & priuatione: quia carentia formæ in eo quod est in potentia ad formam, est priuatio. Hæc autem dispositio est corruptibilis corporis. Impossibile ergo est, quod corporis corruptibilis & incorruptibilis per naturam sit vna materia. Nec tamen dicendum est, vt Auerrois fingit, quod ipsum corpus cæleste sit materia cæli: ens in potentia ad vbi & non ad esse, & forma eius est substantia separata, quæ vnitur ei vt motor. Quia impossibile est ponere aliquod ens actu, quin vel ipsum totum sit actus & forma, vel habeat actum seu formam. Remota ergo per intellectum substantia separata qua ponitur motor, si corpus cæleste non est habens formam (quod est componi ex forma & subiecto formæ) sequitur quod sit totum forma & actus. Omne autem tale est intellectum in actu. Quod de corpore cælesti dici non potest, cum sit sensibile. Relinquitur ergo, quod materia corporis cælestis secundum se consi-390 derata non est in potentia, nisi ad formam quam habet ᶜ. Nec refert ad propositum quæcunque sit illa, siue anima, siue aliquid aliud. Vnde illa forma sic perficit illam materiam, quod nullo modo in ea remanet potentia ad esse, sed ad vbi tantum, vt Ari. dicit. Et sic non est eadem materia corporis cęlestis & elementorum, nisi secundum analogiam, secundum quod conueniunt in ratione potentiæ.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. sequitur in hoc opinionem Platonis non ponentis quintam essentiam. Vel dicendum, quòd materia informis est vna vnitate ordinis, sicut omnia corpora sunt vnum in ordine creaturæ corporeæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd si genus consideretur physice, corruptibilia & incorruptibilia nō sunt in eodē genere, ꝓpter diuersum modum potentiæ in eis, vt dicitur decimo metaphy. Secundum autem logicam considerationem est vnum genus omnium corporū propter vnam rationem corporeitatis.

¶Ad tertium dicendum, quòd forma corporeitatis non est vna in omnibus corporibus, cū non sit alia à formis quibus corpora distinguuntur, vt dictum est ᶜ. d

¶Ad quartum dicendum, quòd cum potentia dicatur ad actum, ens in potentia est diuersum ex hoc ipso quòd ordinatur ad diuersum actum, sicut visus ad colorem, & auditus ad sonum. Vnde ex hoc ipso materia cælestis corporis est alia à materia elementi: quia non est in potentia ad formam elementi.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum cælum empyreum sit concreatum materiæ informi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd cælum empyreum non sit concreatum materiæ informi. Cælum enim empyreum, si est aliquid, oportet quòd sit corpus sensibile. Omne autem corpus sensibile est mobile. Cælum autem empyreum non est mobile, quia motus eius deprehenderetur per motum alicuius corporis apparentis. Quod minime apparet. Non ergo cælum empyreum est aliquid materiæ informi concreatum. 339 2. dist. 2. articu. 5.

¶Præterea, Aug. dicit in 3. de Tri. quòd inferiora corpora per superiora quodam ordine reguntur. Si ergo cælum empyreum est quoddam supremum corpus, oportet quòd habeat aliquam influentiam in hæc inferiora corpora. Sed hoc non videtur, præsertim si ponatur immobile, cum nullum corpus moueat nisi motum. Non est ergo cælum empyreum materiæ informi concreatum. Sed dicatur quod cælum empyreum est locus contemplationis non ordinatum ad naturales effectus. Contrà August. dicit in 4. de Tri. quod nos secundū quod mente aliquod æternum capimus, non in hoc mundo sumus. Ex quo patet quod contemplatio mentem supra corporalia eleuat. Non ergo contemplationi locus corporeus deputatur.

¶Præterea, Inter corpora cælestia inuenitur aliquod corpus partim diaphanum, & partim lucidum, scilicet cælum sydereum. Inuenitur etiam aliquod cælum totum diaphanum, quod aliqui nominant cælum aquæum vel crystallinum. Si ergo est aliud superius cælū, oportet quod sit totum lucidum. Sed hoc esse non potest, quia sic continue aër illuminaretur, nec vnquam nox esset. Non ergo cælum empyreum materiæ informi est concreatum.

¶SED CONTRA est quod Strabus dicit, quòd cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram, cælum dicit non visibile firmamentum, sed empyreum, id est igneum.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit in principio mundi corpus totaliter lucidum fuisse creatum, vbi inchoaretur beatorum gloria secundum corpus: quod cælum empyreum est appellatum.*

¶¶RESPONDEO dicendum, quòd cælum empyreum nō inuenitur positum nisi per autoritates S[tra]bi & Bedæ: & iterum per autoritatem Basilij. In cuius positione quantū & aliquid cōueniunt, scilicet quantum ad hoc quod sit locus beatorū. Dicit enim Strabus, & etiam Beda, quod statim factum angelis est repletum. Basil. etiam dicit in secundo examen. Sicut damnati in tenebras vltimas ambiguntur, ita remuneratio pro dignis operibus restauratur in ea luce quæ est extra mundum, & ibi quietis domicilium sortientur: differunt tamen quoniā ad rationē ponēdi. Nam Strabus & Beda ponūt cęlum empyreum ea ratione, quia firmamentum per quod cælū empyreum intelligunt, nō in principio, sed secunda die dicitur factum. Basil. vero ea ratione ponit, ne videatur simpliciter Deus opus suum à tenebris inchoasse, quod Manichæi calumniātur, Deum veteris testamenti, Deum tenebrarum nominantes. Hæ autem rationes non d 45 sunt multum cogentes. Nam quæstio de firmamento quod legitur factū in secunda die, aliter soluitur ab Aug. & aliter ab alijs sanctis ᶜ. Questio autem de tenebris soluitur secundum Aug. per hoc, quòd informitas, quæ per tenebras significatur, nō præcessit duratione formationē, sed origine. Secūdum alios vero, cum tenebræ nō sint creatura aliqua, sed priuatio lucis diui. sapi. attestatur, vt ea quæ produxit ex nihilo, primo in statu imperfectionis institueret, & postmodū ea perduceret ad perfectū. Potest autē conuenientior ratio sumi ex ipsa conditione gloriæ. Expectatur enī in futura remuneratione duplex gloria, scilicet spiritualis & corporalis, nō solū in corporibus humanis glorificandis, sed etiam in toto mundo innouando. Inchoata e 356 est autem spiritualis gloria ab ipso mundi principio in beatitudine Angelorum ᶜ, quorum æqualitas sanctis promittitur. Vnde conueniens fuit, vt etiā à principio corporalis gloria inchoetur, in aliquo corpore, quòd etiam à principio fuerit absq; seruitute corruptionis, & mutabilitatis, & totaliter lucidum: sicut tota creatura corporalis expectatur post resurrectionem futura. Et ideo illud cælum dicitur empyreum, id est igneum, non ab ardore, sed à splendore.

¶Sciendū est autem quòd Augu. 10. de ciui. Dei. dicit, quòd Porphyrius discernebat à dæmonibus angelos, vt aërea loca esse dæmonum, æthera vero vel empyrea diceret angelorum. Sed Porphyrius tanquam Platonicus cælum istud sydereum, igneum esse existimabat. Et ideo empyreum nominabat vel æthereum, secundum quod nomen ætheris sumitur ab inflammatione, & non secundum quod sumitur à velocitate motus. vt Aristot. dicit. Quod pro tanto dictum sit, ne aliquis opinetur August. cælum empyreum posuisse, sicut nunc ponitur à modernis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd corpora sensibilia sunt mobilia secundum ipsum statum mundi: quia per motum creaturæ corporalis procuratur elementorum multiplicatio. Sed in vltima consummatione gloriæ cessabit corporum motus. Et talem oportuit esse à principio dispositionem cæli empyrei.

¶Ad secundum dicendum, quòd satis probabile est quòd cælum empyreū, secundū quosdam cū sit ordinatum ad statū gloriæ, non habet influentiā in inferiora corpora, quæ sunt ab alio ordine: vtpote ordinata ad naturalē rerum decursum. Probabilius tamen videtur dicendū, quòd sicut supremi angeli, qui asistunt, habent influentiā super medios 550 & vltimos, qui mittuntur, quamuis ipsi non mittantur ᶜ secundum Dio. ita cælū empyreum habet influentiam super corpora quæ mouentur, licet ipsum non moueatur. Et propter hoc potest dici q' influit in primum cælū, quod mouetur: non aliquid transiens & adueniens per motum, sed aliquid fixum & stabile: puta virtutem continendi & causandi, vel aliquid huiusmodi ad dignitatem pertinens.

¶Ad tertium dicendum, quòd locus corporeus deputatur contemplationi, non propter necessitatem, sed propter congruitatem, vt exterior claritas interiori conueniat. Vnde Basilius dicit, quòd ministrator spiritus non poterat degere in tenebris, sed in luce & lætitia degendi sibi habitum possidebat.

¶Ad quartum dicendum, quòd (sicut Basilius dicit in 2. exam.) constat factum esse cælum rotunditate conclusum, habens corpus spissum & adeo validum, vt possit ea quæ extrinsecus habentur, ab interioribus separare. Ob hoc necessario posse, religionem relictam carentem luce constituit: vtpote fulgore qui superradiabat excluso. Sed quia corpus firmamenti etsi sit solidum, est tamen diaphanum, quòd lumen non impedit (vt patet per hoc quòd lumen stellarum videmus non obstantibus medijs cælis) potest aliter dici, quòd habet lucem cælum empyreū non condensatā vt radios emittat, sicut corp⁹ solis, sed magis subtilem, vel habet claritatem gloriæ: quæ non est conformis cum claritate naturali.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum tempus sit concreatum materiæ informi.*

340 2. dist. 2. articu. 5. AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd tempus non sit concreatum materiæ informi. Dicit enim Aug. 12. confes. ad Deum loquens: Duo reperio quæ fecisti carentia temporibus, scilicet materiā priman corporalem, & naturam angelicam. Non ergo tempus est concreatum materiæ informi.

¶Præterea, Tempus diuiditur per diem & noctem. Sed à principio nec nox, nec dies erat. Sed postmodum cùm diuisit Deus lucem à tenebris. ergo à principio non erat tempus.

¶Præterea, Tempus est numerus motus firmamenti, quod legitur factum secundo die. Ergo non à principio erat tempus.

¶Præterea, Motus est prior tempore. Magis igitur debebat numerari inter primo creata, quàm tempus.

¶Præterea, Sicut tempus est mensura extrinseca, ita & locus. Non ergo magis debet cōputari inter primo creata tempus quàm locus.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit super Gen. ad lit. quòd spiritualis & corporalis creatura est creata in principio temporis.

CONCLVSIO.

¶ *In prima mundi origine fuit tempus informi materia concreatum.*

¶RESPONDEO dicendū, q' cōmuniter dicitur quatuor esse primo creata, scilicet naturam angelicā, cælum empyreū, materiā corporalē informē, & tēp⁹. Sed attendendū est quod hoc dictū nō ꝓcedit secundū Aug. opinionē. Aug enim ponit duo primo creata, scilicet naturam angelicā, & materiam corporalē, nulla mentione facta de cælo empyreo. Hæc autē duo, scilicet natura angelica, & materia informis præcedunt formationē non duratione, sed natura. Et sicut natura prȩcedunt formationē, ita etiam & motū, & tempus. Vnde tempus non potest eis connumerari. Procedit autē prædicta enumeratio secundū opinionem aliorū sanctorū, ponentium quòd informitas materiæ duratione præcessit formationē: & tunc pro illa duratione necesse est ponere tempus aliquod: aliter enim mensura durationis accipi non posset.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. hoc dicit ea ratione, qua natura & materia informis præcedunt origine seu natura tempus.

¶Ad secundū dicendum, quòd sicut secundū alios sanctos materia erat quodāmodo informis, & postea fuit formata: ita tempus quodāmodo fuit informe, & postmodū formatum & distinctum per diem & noctem.

¶Ad tertium dicendum, quòd si motus firmamenti non statim à principio incœpit: tunc tēpus quòd præcessit, non erat numerus motus firmamenti, sed cuiuscunque primi motus. Accidit enim tempori quòd sit numerus motus firmamenti inquantū hic motus est primus motuū. Si autem esset alius motus primus, illius motus esset temporis mensura: quia omnia mensurantur primo sui generis. Oportet autem dicere, statim à principio fuisse aliquem motū, ad minus secundū successionē conceptionū & affectionum in mente aliqua. Motū autē non est intelligere sine tempore, cū nihil aliud sit tēpus quàm numerus prioris & posterioris in motu.

¶Ad quartū dicendū, quòd inter primo creata cōputantur ea quę habent generalē habitudinē ad res. Et ideo computari debuit tēpus, quòd habet rationē communis mensuræ, non autē motus, quæ comparatur solum ad subiectum mobile.

¶Ad quintū dicendū, quòd locus intelligitur in cælo empyreo omnia continente. Et quia locus est de permanentibus, concreatus est totus simul: tēpus aūt quod est non permanens, concreatū est in suo principio, sicut etiā modo nihil est accipere in actu de tempore nisi nunc.

QVÆSTIO SEXAGESIMA septima, de Opere distinctionis secundū se, in quatuor articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de opere distinctionis secundum se. Et primo, de opere primæ diei. Secundo, de opere secundæ diei. Tertio, de opere tertiæ. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum lux proprie in spiritualibus dici possit. ¶Secundo, vtrum lux corporalis sit corpus. ¶Tertio, vtrum sit qualitas. ¶Quarto, vtrum conueniēs fuit prima die fieri lucem.

ARTICVLVS PRIMVS.

a ¶ *Vtrum lux proprie in spiritualibus dicatur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd lux proprie in spiritualibus dicatur. Dicit enim August. 4. super Gen. ad lit. quòd in spiritualibus melior & certior lux est. Et q' Christus non sic dicitur lux quomodo lapis: sed illud proprie, hoc figuratiue. 341 4. dist. 13. articu. 2. Et quoli. 6. fin. Et 10. 1. l. 8. principio.

¶Præterea, Dio. 4. cap. de di. no. ponit lumen inter nomina intelligibilia Dei. Nomina autem intelligibilia proprie dicuntur in spiritualibus. Ergo lux proprie dicitur in spiritualibus.

¶Præterea, Apostolus dicit ad Ephe. 5. Omne quod manifestatur, lumen est. Sed manifestatio magis proprie est in spiritualibus, quā in corporalibus. Ergo & lux.

¶SED CONTRA est quod Ambro. in lib. de Trinita. ponit splendorem inter ea quæ in Deo Metaphorice dicuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Lumen quo ad vsum, assumitur ad significandum quodcunque manifestationem & cognitionem facit: quo ad impositionem verò, vt scilicet importet manifestationem in sensu visus, non nisi metaphoricè in spiritualibus assumitur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd de aliquo nomine dupliciter conuenit loqui. Vno modo secundum primā eius positionem. Alio modo secundū vsum nominis: sicut patet in nomine Visionis, quòd primo impositū est ad significandū actū sensus visus. Sed propter dignitatē & certitudinē huius sensus extensum est hoc nomen secundum vsum loquentium ad omnem cognitionē aliorum sensuum. Dicimus enim, Vide quomodo sapit, vel quomodo redolet, vel quomodo est calidum. Et vlterius etiam ad cognitionem intellectus: secundum illud Matthæi 5. capite. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

¶Et similiter dicendum, de nomine lucis. Nam primo quidem est institutum ad significandum id, quòd facit manifestationem in sensu visus: Postmodum autem extensum est ad significandum omne illud quod facit manifestationem secundum quamcunque

Tertio librat eorum rationes. Quarto rationem magis congruam assignat. Quinto ostendit secundam partem exclusiue propositæ, excludendo Augustinum à ponentibus tale cælum. omnia clara sunt.

Annot. ¶In responsione ad secundum aduerte quòd S. Thomas suam olim in secundo sententiarum, distinctione 2. quæstione secunda, articulo tertio, relinquit opinionem de negatione influentiæ cæli empyrei: quām etiā in quolibeto sexto, quæstione vndecima reprehendit: quare hic dicta amplectere.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæsextæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶In corpore tria. Primo conclusionem responsiuam affirmatiue: communiter dicitur quatuor esse concreata. Secundo ostendit hoc non verificari apud Augustinum: & consequenter apud Augustinum negatiue respondetur quæsito. Tertio ostendit hoc verificari apud alios. omnia clara.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna distinctio de significatione duplici nominis: scilicet quo ad primā impositionem, & quo ad vsum. iuxta vtrunque membrum respondet quæsito: iuxta primum negatiue, iuxta secundum affirmatiue.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum secundum.

TItulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua negatiue, Lux non est corpus. Probatur clare ex tribus motuum, scilicet loco, motu, & generatione & corruptione: & clare patent sine quæstione.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum tertium.

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria iuxta tres opiniones duas extremas. prima est tenentium lumen intentionẽ. secunda tenentium lucem substantiã. Et media, scilicet esse qualitatem actiuam consequentem corpus lucens ex se. Quo ad primum duo primum opinio, lumen non habet esse naturale, sed intentionale. Secundum contra dupliciter: primo, quia denominat, secundo, quia causat effectus naturales.

Quæstio. ¶ *Num lumen habeat esse intentionale.*

¶ Hic aduerte quòd Scotus in 2. distinct. 13. & Ægidius in secundo de Anima, & in 2. sentent distin. 23. tenent lumen intentionale esse habere. Et ad primam rationem S. Thom. dicit Scotus quòd maior non est necessaria, sed vera in multis per accidens: quia non habemus denominatiua propria. Ad secundam vero negat maiorem: affert autem Scot. rationem pro se contra S. Thomã difficilem, lumen recipitur in organo visus, ergo habet esse intentionale. Antecedens probat autoritate Auerrois in De sensu & sensato: & Aristotelis ibidem ponentis lumen intrinsecum oculo. consequentia probatur: quia sensibile positum supra sensum, non causat sensationem.

¶ Ad hoc breuiter videtur mihi dicendũ quòd esse luminis neque est esse pure intentionale, neque naturale, vt distinguitur contra intentionale: sed est esse altius præhabens in se virtualiter id quod spectat ad esse naturale & intentionale. Ita quòd est vtrunque & neutrum. Et alterum, scilicet naturale, vt S. Thomas dicit. Neutrum quidem, quia non habet esse naturale quod distinguitur contra intentionale, id est esse naturale sic materiale: quemadmodum sensibilia obiecta sensuum habent, quæ ob suam materialitatem sentiri non possunt, posita supra sensum secundum cognitionem. Si ergo accipiatur nomen luminis secundum suam primã impositionem, metaphorice in spiritualibus dicitur, vt Ambrosius dicit. Si autẽ accipiatur secundũ quod est in vsu loquentiũ ad omnem manifestationem extensum, sic proprie in spiritualibus dicitur.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS II.

¶ Vtrum lux sit corpus.

AD SECVNDVM sic procedi-
10 tur. Videtur q̃ lux sit corpus. Dicit enim Aug. in lib. de lib. arbitr. quod lux in corporibus primũ tenet locũ. Ergo lux est corpus.

¶ Præterea, Philosophus dicit quod lumen est species ignis. Sed ignis est corpus. Ergo lumen est corpus.

¶ Præterea, Ferri, intersecari & resecti est proprie corporũ. hæc autẽ omnia attribuuntur lumini vel radio. Coniunguntur etiã diuersi radij,
20 & separantur, vt Dio. dicit 2. cap. de diuino no. Quod etiã videtur non nisi corporibus conuenire posse. Ergo lumen est corpus.

¶ SED CONTRA, duo corpora non possunt simul esse in eodẽ loco. sed lumen est simul cum aëre. Ergo lumen non est corpus.

CONCLVSIO.

¶ Cum illuminatio fiat in instanti, & in omnem partem, lumen ipsum non est corpus.

¶ RESPONDEO dicendũ quod impossi-
30 bile est lumen esse corpus. Quod quidem apparet tripliciter. Primo quidem ex parte loci, Nam locus cuiuslibet corporis est alius à loco alterius corporis, nec est possibile secundum naturã duo corpora esse simul in eodẽ loco qualiacunque corpora sint: quia continuum requirit distinctionẽ in situ. Secundo apparet idẽ ex ratione motus. Si enim lumẽ esset corpus, illuminatio esset motus localis corpo-
40 ris. Mullus autẽ motus localis corporis potest esse in instanti, quia omne quod mouetur localiter, necesse est quod prius perueniat ad mediũ magnitudinis, quàm ad extremũ. Illuminatio autẽ fit in instanti, nec potest dici quod fiat in tempore imperfectibili. Quia in paruo spatio possit tẽpus latere, in magno autẽ spatio, puta ab Oriente in Occidentẽ tempus latere non posset. Statim enim cũ sol est in puncto horizontis, illuminatur totũ hemisphærium vsq; ad punctũ oppositũ. Est etiam aliud con-
50 siderandũ ex parte motus. Quia omne corpus habet motũ naturalẽ determinatum. Motus autẽ illuminationis est ad oẽm partẽ, nec magis secundum circulũ, q̃ secundũ rectitudinem. Vnde manifestũ est, q̃ illuminatio non est motus localis alicuius corporis. tertio apparet idẽ ex parte generationis & corruptionis. Si enim lumen esset corpus, quando aër obtenebrescit per absentiã luminaris, sequeretur quòd corpus luminis corrumperetur, & quòd materia
60 eius acciperet aliam formã. Quod non apparet, nisi aliquis dicat etiã tenebras esse corpus. Nec etiã apparet ex qua materia tantum corpus quod replet medium hemisphærij, quotidie generetur. Ridiculum est etiam dicere, quòd ad solam absentiã luminaris tantum corpus corrumpatur. Si quis etiã dicat quod non corrumpitur, sed simul cum sole accedit & circũferrur, quid dici poterit de hoc quòd ad in-
70 terpositionẽ alicuius corporis circa candelam tota domus obscuratur? Nec videtur quòd lumen congregetur circa candelã: quia non apparet ibi maior claritas post, quàm antè. Quia ergo omnia hæc non solũ rationi, sed sensui etiã repugnant, dicendum est quòd impossibile est lumen esse corpus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd
80 Augusti. accipit lucem pro corpore lucido in actu, scilicet pro igne, quod inter quatuor elementa nobilissimum est.

¶ Ad secundũ dicendum, quod Ari. lumen nominat ignẽ in propria materia: sicut ignis in materia aërea dicitur flãma, & in materia terrea dicitur carbo. Non tamen est multũ curandum eis exemplis quæ Arist. inducit in libris logicalibus: quia inducit ea vt probabilia secundum opinionẽ aliorum.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd omnia illa attribuuntur lumini metaphoricè: sicut etiã possent attribui calori. Quia enim motus localis est naturaliter primus motuũ (vt probatur in 8. physi.) vtimur nominibus pertinẽtibus ad motũ localẽ in alteratione & in omnibus motibus: sicut etiã nomen distantiæ deriuatũ est à loco ad omnia contraria, vt dicitur in 10. metaphysi.

ARTICVLVS III.

¶ Vtrum lux sit qualitas.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd lux non sit qualitas. Omnis enim qualitas permanet in subiecto etiã postquam agens discesserit: sicut calor in aqua postquã remouetur ab igne. Sed lumen non remanet in aëre recedente luminari. Ergo lumen non est qualitas.

¶ Præterea, Omnis qualitas sensibilis habet contrariũ, sicut calido contrariatur frigidum, & albo nigrum. Sed lumini nihil est contrariũ. Tenebra enim est priuatio luminis: Ergo lumen non est qualitas sensibilis.

¶ Præterea, Causa est potior effectu. Sed lux cælestium corporũ causat formas substantiales in istis inferioribus: dat etiã esse spirituale coloribus, quia facit eos visibiles actu. Ergo lux non est aliqua qualitas sensibilis: sed magis substantialis forma, aut spiritualis.

¶ SED CONTRA est quod Damas. dicit in lib. 2. quòd lux est quædam qualitas.

CONCLVSIO.

¶ Cum lumen non sit substantia, neque intentio, necesse est esse quandam actiuam qualitatem consequentem per se corpus lucens.

¶ RESPONDEO dicendũ q̃ quidam dixerunt q̃ lumen in aëre non habet esse naturale, sicut color in pariete: sed esse intentionale, sicut similitudo coloris in aëre. Sed hoc non potest esse propter duo. Primo quidẽ, quia lumen denominat aërem. Fit enim aër luminosus in actu. Color vero non denominat ipsum. Non enim dicitur aër coloratus. Secundo, q̃ lumen habet effectum in natura. Quia per radios solis calesiunt corpora. Intentiones autẽ non causant transmutationes naturales. Alij vero dixerunt, quòd lux est forma substantialis solis. Sed hoc etiã apparet impossibile propter duo. Primo quidẽ, quia nulla forma substantialis est per se sensibilis, quia quod quid est, est obiectum intellectus, vt dicitur in 3. de Anima. Lux autem est secundum se visibilis. Secundo, quia impossibile est vt id quod est forma substantialis in vno, sit forma accidentalis in alio: quia formæ substantiali per se conuenit constituere in specie. Vnde semper & in omnibus adest ei. Lux autem non est forma substantialis aëris: alioquin ea recedente corrumpereturr. Vnde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua consequens formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua consequens formam substantialem aëris: alioquin ea recedente corrumpereturr. Vnde non potest esse forma substantialis solis. Dicendum est ergo, quòd sicut calor est qualitas actiua consequens formam substantialem ignis, ita lux est qualitas actiua consequens formam substantialem Solis: vel cuiuscunque alterius corporis à se lucentis, si aliquod aliud tale est. Cuius signum est, quòd radij diuersarum stellarum habent diuersos effectus secundum diuersas naturas corporum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cum qualitas cõsequatur formã substantialem, diuersimode se habet subiectum ad receptionem qualitatis, sicut se habet ad receptionem formæ. Cũ enim materia perfecte recipit formam, firmiter stabilitur etiam qualitas consequens formam, sicut si aqua conuertatur in ignem. Cum verò forma substantialis recipitur imperfecte secundũ inchoationẽ quandã, qualitas consequens manet quidem aliquandiu, sed non semper: sicut patet in aqua calefacta, quæ redit ad suam naturã. Sed illuminatio non fit per aliquam transmutationem materiæ ad susceptionẽ formæ substantialis, vt fiat quasi inchoatio aliqua formæ. Et ideo lumen non remanet nisi ad præsentiam agentis.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd accidit lucẽ quòd non habeat contrariũ, inquantum est qualitas naturalis primi corporis alterantis: quod est à contrarietate elongatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut calor agit ad formam ignis quasi instrumentaliter in virtute formæ substantialis: ita lumen agit quasi instrumentaliter in virtute corporum cælestium ad producendas formas substantiales: & ad hoc quòd faciat colores visibiles actu inquantum est qualitas primi corporis sensibilis.

ARTICVLVS IIII.

¶ Vtrum conuenienter lucis productio in prima die ponatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd inconuenienter lucis productio in prima die ponatur. Est enim lux qualitas quædam: vt dictum est[e]. Qualitas autem cum sit accidens, non habet rationem primi, sed magis rationẽ posterioris. non ergo prima die debet poni productio lucis.

¶ Præterea, Per lucẽ distinguit nox à die. Hoc autẽ per solẽ qui ponitur factus die quarta. Ergo non debuit poni productio lucis prima die.

¶ Præterea, Nox & dies fit per circularem motum corporis lucidi. Sed circularis motus est proprius firmamenti: quod legitur factum die secunda. Ergo non debuit poni in prima die productio lucis distinguẽtis noctem. Si dicatur quòd intelligitur de luce spirituali: contra, lux quæ legitur facta prima die, facit distinctionem à tenebris. Sed non erant in principio spirituales tenebræ, quia etiam dæmones fuerunt à principio boni, vt suprà dictum est[e]. Non ergo prima die debuit poni productio lucis.

¶ SED CONTRA, Id sine quo non potest esse dies, oportuit fieri in prima die. Sed sine luce non potest esse dies. Ergo oportuit lucem fieri prima die.

CONCLVSIO.

¶ Decuit diuinæ sapientiæ ordinem vt primo die lux fieret.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd de productione lucis est duplex opinio. Aug. enim videtur dicere quòd nõ fuerit cõueniens Moysen prætermisisse spiritualis creaturæ productionẽ. Et ideo dicit, quòd cũ dicitur, In princip. crea. Deus cæl & ter. per cælũ intelligitur spiritualis natura adhuc informis: per terram autẽ intelligitur materia informis corporalis naturæ. Et quia natura spiritualis dignior est quàm corporalis, fuit prius formanda. Formatio igitur spiritualis significatur in productione lucis, vt intelligatur de luce spirituali[e]. Formatio enim naturæ spiritualis est per hoc, quòd illuminetur vt adhæreat verbo Dei. Aliis autẽ videtur, quòd sit prætermissa à Moyse productio spiritualis creaturæ. Sed huius rationem diuersimode assignant. Basil. enim dicit, quòd Moy. principiũ narrationis suæ fecit à principio, quod ad tempus pertinet sensibiliũ rerũ. Sed spiritualis natura, id est angelica prætermittit, quia fuit antè creata. Chrys. autẽ assignat aliã rationẽ, quia Moy. loquebatur rudi populo, qui nihil nisi corporalia poterat capere, quẽ etiã ab idololatria reuocare volebat. Assumpsissent autẽ idololatriæ occasionẽ si propositæ fuissent eis aliquæ substantiæ suprà omnes corporeas creaturas. Eas enim reputassent deos, cũ etiã proni essent ad hoc quòd solẽ, & lunã, & stellas colerẽt tanquam deos: quod eis inhibetur Deut. 4. Præmissa autẽ fuerat circa creaturã corporalẽ multiplex informitas[e]. Vna quidem in hoc, quòd dicebatur, Terra erat inanis & vacua. alia vero in hoc, quod dicebatur, Tenebræ erant super faciem abyssi. Necessariũ autẽ fuit, vt informitas tenebrarũ primo remoueretur per lucis productionẽ propter duo. Primo quidẽ, quia lux, vt dictũ est[e], est qualitas primi corporis. Vnde secundũ eam primo fuit mũdus formãdus. Secũdo, propter cõmunitatẽ lucis. Cõmunicant enim in ea inferiora corpora cũ superioribus. Sicut autẽ in cognitione proceditur à cõmunioribus, ita etiã in operatione. Nam prius generatur viuũ q̃ animal, & animal quàm homo, vt dicitur in lib. de generatione animalium. Sic ergo oportuit ordinẽ diuinæ sapientiæ manifestari, vt prima inter opera distinctionis produceretur lux tãquàm primi corporis formã, & tanquàm cõmunior. Basi. tamen posuit tertiam rationem, quia per lucem omnia alia manifestantur. Potest & quarta ratio addi, quæ in obiiciendo est tacta e: quia dies nõ potest esse sine luce. Vnde oportuit in prima die fieri lucem.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ secundum opinionẽ, quæ ponit informitatẽ materiæ duratione præcedere formationẽ[e], oportet dicere quod materia à principio fuerit creata sub formis substantialibus, postmodum vero fuerit formata secundum aliquas conditiones accidentales, inter quas primum locum obtinet lux.

¶ Ad secundũ dicẽdũ q̃ quidã dicunt lucẽ illã fuisse quandã nubem lucidam, quæ postmodũ facto sole in materiam præiacentem rediit. Sed istud non est conueniens. Quia scriptura in principio Gen. cõmemorat institutionem naturæ quæ postmodum perseuerat. Vnde nõ debet

dici quòd aliquid tũc factum fuerit, quod postmodum esse desierit. Et ideo alij dicunt, quod illa nubes lucida adhuc remanet, & est cõiuncta soli, vt ab eo discerni non possit. Sed secundum hoc illa nubes superflua remaneret. Nihil autẽ est vanum in operibus Dei. Et ideo alij dicũt, q̃ ex illa nube formatum est corpus solis. Sed hoc etiã dici nõ potest si ponatur corpus solis nõ esse de natura quatuor elementorũ, sed est incorruptibile per naturã. Quia secundũ hoc materia eius nõ potest esse sub alia forma. Et ideò est dicendũ, q̃ vt Dio. dicit 4. c. de di. no. quòd illa lux fuit lux solis, sed adhuc informis quantũ ad hoc quòd iam erat substãtia solis: & habebat virtutẽ illuminatiuã in cõmuni, sed postmodum data est ei specialis & determinata virtus ad particulares effectus[e]. Et secundũ hoc in productione huius lucis distincta est lux à tenebris, quãtum ad tria. Primo quidẽ quãtum ad causãm secundum quod in substãtia solis erat causa luminis: in opacitate autẽ terræ causa tenebrarũ. Secundo, quãtum ad locum: quia in vno hemisphærio erat lumen, in alio tenebræ. Tertio, quantum ad tempus: quia in eodẽ hemisphærio secundum vnã partem temporis erat lumẽ: secundum aliã, tenebræ. Et hoc est quod dicitur, Lucem vocauit diem, & tenebras noctem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Basilius dicit lucem & tenebras tunc fuisse per emissionem & contractionem luminis, & non per motum.

¶ Sed contra hoc obiicit Aug. quòd nulla ratio esset huius vicissitudinis emittendi & retrahendi luminis: cum homines & animalia nõ essent quorũ vsibus hoc deseruiret. Et præterea hoc nõ habet natura corporis lucidi, vt retrahat lumen in sui præsentia: sed miraculose potest hoc fieri. In prima autẽ institutione naturæ nõ quæritur miraculum, sed quid natura rerũ habeat, vt Aug. dicit. Et ideo dicendum est quòd duplex est motus in cælo. Vnus communis toti cælo, qui facit diem & noctẽ: & iste videtur institutus primo die[e]. Alius autem est qui diuersificatur per diuersa corpora. Secundum quos motus fit diuersitas dierum adinuicem, & mensium, & annorũ. Et ideo in prima die fit mentio de sola distinctione noctis & diei, quæ fit per motum cõmunem. In quarta autẽ die fit mẽtio de diuersitate dierum, & tẽporum, & annorum: cum dicitur, Vt sint in tempora & dies & annos. Quæ quidẽ diuersitas fit per motus proprios.

¶ Ad quartũ dicẽdum, q̃ secundũ Aug. informitas non præcedit formationem durationẽ. Vnde oportet dicere quòd per lucis productionẽ intelligatur formatio spiritualis creaturæ: nõ quæ est per gloriã perfecta, cum qua creata non fuit, sed quæ est per gratiã perfecta, cum qua creata fuit, vt dictum est[e]. Per hanc ergo lucem facta est diuisio à tenebris, id est abinformitate alterius creaturæ non formatæ. Sed si tota creatura simul formata fuit, facta est distinctio à tenebris spiritualibus: non quæ tunc essent, quia diabolus non fuit creatus malus: sed quas Deus futuras præuidit.

QVÆSTIO SEXAGESIMA-
octaua, de Opere secundæ diei, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de Opere secundæ diei.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum firmamentum sit factũ secunda die. ¶ Secundo, vtrũ aliquæ aquæ sint suprà firmamentum. ¶ Tertio, vtrũ firmamentum diuidat aquas ab aquis. ¶ Quarto, vtrum sit vnum cælum tantum, vel plures.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum firmamentum sit factum secunda die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentum non sit factum secunda die. Dicitur enim Gen. 1. Vocauit Deus firmamentum cælum. Sed cælum factum est ante omnem diem, vt patet cum dicitur, In princ. creauit Deus

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæseptimæ Articulum quartum.

TItulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo respõdetur secundum Augustinum. Secundo apud alios. & iuxta vtranque opinionem affirmatiue. Sed differentia est, quòd primo modo lux supponit pro luce spirituali: secundo vero pro corporali. Prima responsio, lux cõuenienter primo fit, quia naturæ spirituales informitas primo debuit formari: & ea non debuit taceri. Quo ad secũdum duo. Primo arguit oppositum secundæ partis primæ, tripliciter. Tum quia illa fuit ante creata apud Basil. Tum quia apud Chrysostomum occasio idololatriæ tum quia rudis populus docebatur. Secundo ponitur secunda responsio quadrupliciter probata. Tum quia lux est primi corpõris forma. Tum quia cõmunior. Tum quia est manifestatiua exterarũ. Tum quia dies ea nõ posset esse sine luce.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore duo principaliter. Primo præmittit duo ge-

Universidad de Deusto Biblioteca

neralia documenta Aug. Primū, quòd veritas saluetur scripturæ. Secūdū, quòd nulla opinio immobiliter attribuat illi. Secūdo rndet quæsito iuxta tres opiniones de firmamēto (secundū quod aut cælū sydereū compositū ex elemētis, aut cælū sydereum corpus simplex & hoc vel vnum elementorū, vel quinta essentia, aut superior pars aeris in qua nubes) sub disiunctione & cōclusione bimembri. Si ordo dierum dicat ordinem temporis, firmamentum primo modo potest dici secunda die factū secundū substantiā. Non autē secundo. Idē autē est iudicium de tertio, sed secundum formationē aliquam factū dicitur. Si vero dicat ordinē naturæ, potest dici secundū substantiā secūda die factū, quocunque modo sumatur. Prima pars patet: qa firmamentū primo modo est compositū. Secunda, quia formæ simplicium corporū pertinent ad productionem primo die factam. Secundū membrum patet ex se.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo principaliter. Primo respondet quæstioni, an est affirmatiue autoritate scripturæ. Secūdo quæstioni, quid est, id est quid sint illæ aquæ. Et quo ad hoc tria facit. primo tractat an sint spirituales, an corporales inter Originem & Basilium: concludens corporales, respondet secundo tripliciter iuxta tres opiniones de firmamēto: iuxta Platonē, quòd sint de natura elementari: iuxta Aristotelem, quòd sint de quinta essentia diaphanæ: iuxta æquiuocationem firmamenti, quod sint aquæ pluuiales,
338 & cæt. Tertio excludit errorem dicentiū vapores aqueos supra sydera eleuari quādoq; rationibus, vt patet in litera.

cælum & terram. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ Præterea, Opera sex dierū ordinantur secundū ordinē diuinæ sapientiæ. Nō cōueniret autē diuinæ sapientiæ, vt posterius faceret quod est naturaliter prius. Firmamentū autē est naturaliter prius aqua & terra, de quibus tamen fit mentio ante formationem lucis, quæ fit prima die.

¶ Preterea, Omne quod est factum per sex dies, formatum est ex materia prius creata ante omnem diem. Sed firmamentum nō potuit formari ex materia præexistente, quia sic esset generabile & corruptibile. Ergo firmamentum non est factum secunda die.

¶ SED CONTRA est qđ est dicit Gen. 1. Dixit Deus, Fiat firmamentū. Et postea sequitur, Et factum est vespere & mane dies secundus.

CONCLVSIO.

¶ *Secundum temporis ordinem, firmamentū, id est cælum sydereum, secundo die factum fuisse conueniens est secundum substantiam: est autem factum secunda die cælum syndereum, id est corpus ex elementis compositum, vel corpus simplex, vel prima pars aëris si naturæ ordo attendatur in dierum successione, quocunque modo acceptum.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut Aug. docet, in huiusmodi quæstionib9 duo sunt obseruāda. primo quidē, vt veritas Scripturæ inconcusse teneatur. Secundo, cùm scriptura diuina multipliciter exponi possit, quòd nulli expositioni aliquis ita præscise inhæreat, ꝙ si certa ratione cōstiterit hoc esse falsum qđ aliquis sensum scripturę esse asserere præsumat: ne scriptura ex hoc verbo ab infidelibus derideatur, & ne eis via credendi præcludatur. Sciendum est ergo, quòd hoc quod legitur, firmamentū secunda die factum, dupliciter intelligi potest. Vno modo de firmamēto in quo sunt sydera, & secundū hoc oportet nos diuersimode exponere secundū diuersas opiniones hominū de firmamento. Quidā enim dixerunt firmamentū illud esse ex elementis cōpositum. Et hæc fuit opinio Empedoclis, qui dixit ideo illud corpus indissolubile esse: quia in eius cōpositione lis nō erat, sed amicitia tantū. Alij vero dixerunt firmamentū esse de natura quatuor elemētorum: nō quasi ex elementis cōpositum, sed quasi elementū simplex. Et hæc opinio fuit Platonis, qui posuit corpus cæleste esse elementū ignis. Alij vero dixerunt, cælum nō esse de natura quatuor elementorū, sed esse quintum corpus, præter quatuor elemēta. Et hæc est opinio Arist.[c] Secundū igitur primam opinionē absolute posset cōcedi, quòd firmamentum factum fuerit secunda die, etiā secundum suā substantiā. Nam ad opus creationis pertinet producere ipsam elemētorum substantiā: ad opus autem distinctionis & ornatus pertinet formare aliqua præexistentibus elementis. Secundum vero opinionē Plat. non est conueniens quòd firmamentū credatur secundum suam substantiā esse factum secunda die. Nam facere firmamentum secundū hoc, est producere elementū ignis. Productio autē elementorum pertinet ad opus creationis, secundum eos qui ponunt in-
337 firmitatē materiæ tempore præcedere formationē[c]: quia formæ ele-
360 mentorum sunt quæ primo adueniunt materiæ[c]. Multo autē minus secundū opinionē Arist. poni potest, quòd firmamentum secundū suā substantiā sit secunda die productū, secundum quod per istos dies successio tēporis designatur. Quia cælum, cum sit secundū suā naturā incorruptibile, habet materiā quæ non potest subesse alteri formæ. Vnde impossibile est, quòd firmamentū sit factū ex materia prius tēpore existente. Vnde productio substantię firmamenti ad opus creationis pertinet. Sed aliqua formatio eius secundū has duas opiniones pertinet ad opus secundæ diei: sicut etiā Dio. dicit 4. cap. de di. no. quòd lumen solis fuit informe in primo triduo, & postea fuit in quarta die forma-
b tum[c]. Si autē per istos dies non designetur tēporis successio, sed solū
344 ordo naturæ, vt Aug. vult[c]: nihil prohibebit dicere secundū quācunque harum opinionum formationē secundum substantiā firmamenti ad secundā diem pertinere. Potest autē & alio modo intelligi, vt per firmamentum quod legitur secunda die factum, non intelligatur firmamentum illud in quo fixæ sunt stellæ, sed illa pars aëris, in qua condensantur nubes. Et dicitur firmamentū propter spissitudinem aëris in parte illa. Nam quod est spissum & solidum, dicitur esse corpus firmū, & ad differentiā corporis mathematici, vt dicit Basilius. Et secundum hanc expositionē nihil repugnans sequitur cuicunque opinioni. Vnde August. 2. super Gene. ad lit. hanc expositionē cōmendans, dicit, Hanc considerationē laude dignissimā iudico. Quod enim dixit, neque est contra fidem, & in promptu posito documento credi potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd secundū Chrysost. primo Moyses summarie dixit quid Deus fecit, præmittens, In princ. creauit Deus cæl. & terrā. postea per partes explicauit: sicut siquis dicat, Hic artifex fecit domum istā, & postea subdat, Primo fecit fundamenta, & postea erexit parietes, tertio superposuit tectum. Et sic non oportet nos aliud cælum intelligere, cum dicitur, In princi. creatu. Deus cælum & terrā. Et cùm dicitur, quòd secunda die factum est firmamentū. Potest etiā dici aliud esse cælum quod legitur in principio creatum, & quod legitur secunda die factum. Et hoc diuersimode. Nam secundū Aug. cælum quod legitur primo die factum, est de natura spiritualis informis. Cælum autē quod legitur secunda die factum, est cælum corporeum. Secundum vero Bedā & Strabum, cælum quod legitur primo die factum, est cælū empyreum. Firmamentum vero quod legitur secunda die factum, est cælum sydereum. Secundum vero Damasc. cælum quod legitur prima die factum, est quoddā cælum sphæricū sine stellis: de quo philosophi loquuntur, dicentes ipsum esse nonā sphærā, & mobile primum quod mouetur motu diurno. Per firmamentū vero factum secunda die intelligitur cælum sydereum. Secundum autē aliam expositionem quā August. tangit, cælum prima die factum est etiam ipsum cælum sydereum. Per firmamentū vero secunda die factum intelligitur spatium aëris, in quo nubes condensantur: quod etiā cælum æquiuoce dicitur. Et ideo ad æquiuocationem designandam signanter dicitur, Vocauit Deus firmamentum cælum: sicut & suprà dixerat. Vocauit lucem diem, quia dies etiam pro spatio viginti quatuor horarum ponitur. Et idem est in aliis obseruandum: vt Rabbi [c]
Moyses dicit[c]. 349

¶ Ad secundum & tertium patet solutio ex supradictis[c].

a 426 *2. dist. 14. art. 1. & de po. q. 4. arti. 1. ad 5m. Et quoli. 4. q. 2. art. 1.*

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum aquæ sint supra firmamentum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd aquæ non sunt supra firmamentū. Aqua enim est naturaliter grauis. Locus autē proprius grauis non est esse sursum, sed solum deorsum. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

¶ Preterea. Naturaliter aqua est fluida Sed quod est fluidū, nō potest cōsistere super corpus rotundū: vt experimento patet. ergo cū firmamentum sit corpus rotundum, aqua non potest esse supra firmamentum.

¶ Præterea, Aqua cū sit elementū, ordinatur ad generationē corporis mixti: sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Sed supra firmamentum non est locus mixtionis, sed supra terrā. Ergo frustra aqua esset supra firmamentum. Nihil autem in operibus Dei est frustra. Ergo aquæ non sunt supra firmamentum.

SED CONTRA est quod dicitur Gen. 1. quòd diuisit aquas quę erant supra firmamentum, ab his quæ erant sub firmamento.

CONCLVSIO.

¶ *Fuerunt aquæ elementares supra firmamentum, id est cælum sydereum, de natura quatuor elementorum: vel fuerunt aquæ super firmamentum, id est cælum igneum, cælum aliquod aqueum & diaphanum: & fuerunt aquæ super firmamentum supra aëris regionem, id est aquæ pluuiales.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd sicut dicit August. 2. super Ge. ad lit. maior est scripturæ huius autoritas, quàm omnis humani ingenij capacitas. Vnde quomodo & quales aquæ ibi sint, eas tamen ibi esse minime dubitamus. Quales autē sint illæ aquæ non eodē modo ab omnibus assignatur. Orig. enim dicit, quòd aquæ illæ quæ super cælos sunt, sunt spirituales substantiæ. Vnde in Psal. dicitur. Aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen domini, & Dan. 3. Benedicite aquę oēs, quæ super cęlos sunt, dño. Sed ad hoc respōdet Basilius in 3. exm. quòd hoc non dicitur eo quòd aquæ sint rationales creaturæ, sed quia consideratio earum prudenter à sensu abundantius contēplata glorificationē perficit Creatoris. Vnde ibidem idē dicitur de igne & grandine, & huiusmodi, de quibus constat quòd non sunt rationales creaturæ. Dicendum est ergo, quòd sunt aquæ corporales, sed quales aquæ sint oportet diuersimode diffinire secundū diuersam de firmamento sententiā. Si enim per firmamentū intelligatur cælum sydereum, quod ponitur esse de natura quatuor elementorū, pari ratione & aquæ quæ super cælos sunt, eiusdem naturæ poterunt credi cum elementaribus aquis. Si autē per firmamentū intelligatur cælum sydereum, quòd non sit de natura quatuor elementorum, tunc & aquæ illæ quæ sunt supra firmamentum, non erunt de natura elementarium aquarum. Sed sicut secundum Strabum dicitur cælum empyreum, id est igneum propter solis splendorem, ita dicetur aliud cælum aqueum propter solam diaphanitatem, quod est supra cælum sydereum. Posito etiam, quòd firmamentum sit alterius naturæ præter quatuor elementa, adhuc potest dici quòd aquas diuidit, si per aquam non elementum

mentum aquæ, sed materiam informen corporum intelligamus, vt Aug. dicit super Geñ. ad lit. contra Manichæos: quia secundum hoc quicquid est inter corpora, diuidit aquas ab aquis. Si autē per firmamentū intelligatur pars aëris in qua nubes condensantur, sic aquæ quæ supra firmamentum sunt, sunt aquæ, quæ vaporabiliter resolutæ supra aliquam partem aëris eleuantur, ex quibus pluuiæ generantur: dicere enim, quòd aquæ vaporabiliter resolutæ eleuentur supra cælum sydereum, (vt quidam dixerunt, quorum opinionem August. tangit in secundo super Gene. ad lit.) est omnino impossibile. Tum propter soliditatem cæli. Tum propter regionem ignis mediā, quæ huiusmodi vapores consumeret. Tum quia locus quo feruntur leuia & rara, est infra concauum orbis lunæ. Tum etiam, quia sensibiliter apparet vapores non eleuari vsque ad cacumina quorundam montium. Quod etiam dicunt de rarefactione corporis in infinitum, propter hoc quod corpus est in infinitum diuisibile, vanū est. Non enim corpus naturale in infinitum diuiditur, aut rarefit, sed vsque ad certum terminum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quibusdam videtur ratio illa soluenda per hoc, quòd aquæ quanuis sint naturaliter graues, virtute tamen diuina super cælos continentur. Sed hanc solutionem August. excludit 2. lib. super Ge. dicens, quòd nunc quemadmodum Deus instituit naturas rerum, conuenit quærere, non quid in eis ad miraculum suæ potentiæ velit operari. Vnde aliter dicendum est, quòd secundū duas vltimas opiniones de aquis & firmamento patet solutio ex præmissis[c]. Secundū autem primam opinionem oportet ponere alium ordinē in elementis, quàm Ari. ponat, vt quædā aquæ spissæ sint circa terram: quædam vero tenues circa cælum, vt sic se habeant illæ ad cælum, sicut istæ ad terram. Vel quòd per aquā intelligatur materia corporum, vt dictū est[c].

¶ Ad secundū etiā patet solutio ex præmissis secundum duas vltimas opiniones[c]. Secundū vero primā respondet Basilius dupliciter. Vno modo, quia non est necessariū, vt omne quod in concauo apparet rotundū, sit etiā supra rotundū, sed conuexū. Secundo, quia aquæ quæ sunt supra cælos, non sunt fluidę, sed quasi glaciali soliditate extra cælum firmatæ. Vnde & à quibusdā dicuntur cælum crystallinum.

¶ Ad tertium dicendū, quod secundum tertiam opinionem, aquæ sunt supra firmamentū vaporabiliter eleuatæ propter vtilitatem pluuiarum. Secundum vero secundam opinionē aquæ sunt supra firmamentum, id est cælum totum diaphanum absque stellis. Quod quidā ponunt primum mobile, quod reuoluit totum cælū motu diurno, vt operetur per motum diurnum continuitatē generationis[c]: sicut cælum in quo
509 sunt sydera per motū, qui est secundum Zodyacum, operatur diuersitatē generationis & corruptionis per accessum & recessum, & per diuersas virtutes stellarū. Secundum vero primā opinionem aquæ sunt ibi, vt Basilius dicit, ad contemperandum calorem cælestium corporum. Cuius signum acceperunt aliqui, vt Augustinus dicit, quòd stella Saturni propter vicinitatem aquarum superiorum est frigidissima.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum firmamentum diuidat aquas ab aquis.*

347 *Po. q. 4. a. 5. contra cor. 2.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd firmamentū non diuidat aquas ab aquis. Vnius enim corporis secundum speciem est vnus locus naturalis. Sed omnis aqua omni aquæ est eadem specie, vt dicit Philosophus. Non ergo aquæ ab aquis sunt distinguendæ secundum locum.

¶ Si dicatur quòd aquæ illæ quæ sunt supra firmamentū, sunt alterius speciei ab aquis quæ sunt sub firmamento: contrà. Ea quæ sunt secundum speciē diuersa, non indigent aliquo alio distinguente. Si ergo aquæ superiores & inferiores specie differunt, firmamentum eas ab inuicem non distinguit.

¶ Præterea, Illud videtur aquas ab aquis distinguere, quod ex vtraque parte ab aquis contingitur: sicut si aliquis paries fabricetur in medio fluminis. Manifestum est autem, quod aquæ inferiores non pertingunt vsque ad firmamentum. Ergo non diuidit firmamentum aquas ab aquis.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gene. 1. Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis.

CONCLVSIO.

¶ *Factum est firmamentum in medio aquarum, diuidens aquas superiores ab aquis inferioribus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd aliquis considerando superficietenus literā. Geñ. posset talem imaginationē concipere secundum quorundam antiquorum Philosophorum positionem. Posuerunt enim quidam aquam quoddam infinitum corpus, & omnium aliorum corporum principium. Quam quidem immensitatem aquarum accipere posset in nomine Abyssi, cum dicitur, quod tenebræ erant super faciem abyssi. Ponebant etiam, quòd istud cælum sensibile quod videmus, non continet infra se omnia corporalia, sed est infinitum aquarum corpus supra cælum. Et ideo posset aliquis dicere, quod firmamentum cæli diuidit aquas exteriores ab aquis interioribus, id est ab omnibus corporibus quæ intra cælum continentur, quorum principium aquā ponebant. Sed quia ista positio per veras rationes falsa deprehenditur, non est dicendum hunc esse intellectum Scripturæ. Sed considerandum est quòd Moyses rudi populo loquebatur. Quorum imbecillitati condescendens, illa solum eis proposuit quæ manifeste sensui apparent. Omnes autem quantumcunque rudes terram & aquam esse corpora sensu deprehendunt. Aër autem non percipitur ab omnibus esse corpus, intantum quòd etiam quidam philosophi aërem dixerunt nihil esse, plenum aëre vacuum nominantes. Et ideo Moyses de aqua & terra mentionem facit expressam: aërem autem non expresse nominat, ne rudibus quoddam ignotum proponeret. Vt tamen capacibus veritatem exprimeret, dat locum intelligendi aërem, significans ipsum quasi aquæ annexum, cū dixit, quòd tenebræ erant super faciem abyssi. Per quod datur intelligi, super faciem aquæ esse aliquod corpus diaphanū, quod est subiectum lucis & tenebrarum. Sic igitur siue super firmamentum intelligamus cælum in quo sunt sidera, siue spatium aëris nubilosum, conuenienter dicitur, quod firmamentum diuidit aquas ab aquis, secundū quod per aquā materia informis significatur: vel secundum quod omnia corpora diaphana sub omni conuenientia aquarum intelliguntur. Nam cælum sydereum distinguit corpora inferiora diaphana à superioribus. Aër vero nubilosus distinguit superioris aëris partem in qua generantur pluuiæ, & huiusmodi impresiones ab inferiori parte aëris quæ aquæ connectitur: & sub nomine aquarum intelligitur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ si per firmamentū intelligatur cælum sidereum, aquæ superiores non sunt eiusdem speciei cum inferioribus. Si autem per firmamentum intelligatur nubilosus aër, tunc vtræque aquæ sunt eiusdem speciei: & deputantur tunc duo loca aquis non eadem ratione: sed locus superior est locus generationis aquarum, locus autem inferior est locus quietis earum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si accipiantur aquæ diuersæ secundum speciem, firmamentum dicitur diuidere aquas ab aquis, non sicut causa faciens diuisionem, sed sicut terminus vtrarumque aquarum.

¶ Ad tertium dicendū, quòd Moyses propter inuisibilitatem aëris & similiū corporū, omnia hmōi corpora sub aquæ nomine comprehendit. Et sic manifestū est ꝙ ex vtraque parte firmamenti qualitercunque accepti sunt aquæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum sit vnum cælum tantùm.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd sit vnum cælum tantùm. Cælum enim contra terram diuiditur, cum dicitur. In princip. crea. Deus cælum & terrā. Sed terra est vna tantum. Ergo & cælum est vnum tantum.

¶ Præterea, Omne quod constat ex tota sua materia, est vnum tantum. Sed cælum est huiusmodi vt probat Philosophus in 2. de cælo. Ergo cælum est vnum tantum.

¶ Præterea, Quicquid dicitur de pluribus vniuoce, dicitur de eis secundum vnam rationem communem. Sed si sunt plures cæli, cælum dicitur vniuoce de pluribus: quia si æquiuoce, nō proprie dicerentur plures cæli. Oportet ergo si dicuntur plures cæli, quòd sit aliqua ratio communis secundum quam cæli dicantur. Hanc autem non est assignare. Non est ergo dicendum quòd sint plures cæli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in Psal. Laudate eum cæli cælorum.

CONCLVSIO.

¶ *Quod supra terram est, cælum vnum tantum est, multi autem sunt cæli secundum similitudinem ex sacris eloquijs acceptam.*

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæ octauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo tractat quandam falsam opinionem. Secundo respondet quæsito tripliciter. *Comment.*

¶ Quo ad primum refert opinionem in duobus punctis. Primum, quòd sit corpus infinitum. Secundum, quod cælum non contineat omnia, sed quasdam partes illius infiniti. Et applicat primum ad abyssum, & secundum ad aquas ab aquis. Et forte fuit ista opinio Thaletis. Deinde improbat dupliciter: in se quidem, quia hoc est falsum: ergo. In radice vero, quia superficies literæ non est vt iacet, accipienda: quia rudi populo, &c. cuius signum est de aëre tacito, & tamen insinuato.

¶ Quo ad secundum, aquæ dupliciter: materia informis, vel corpus diaphanum. primo modo saluatur quomodolibet sumendo firmamentum vt in præcedente articulo August. dixit. Secundo verò modo dupliciter iuxta firmamentum, vel pro cælo inter diaphana vtrinque, vel pro aëre nubiloso inter superiorem & inferiorem partem eiusdem & vtranque diaphanum, & hanc aquis contiguam & aquarum nomine comprehensam.

a ¶ *Super Quæstionis sexagesimæoctauæ Articul. quartum.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo discordiā inter Chrysostomum & Basilium quo ad vnum, vel plures cælos. Secundo iuxta diuersas acceptiones numerat eos. *Comment.*

¶ Quo ad discordiam: quia ille vnum, hic multos. in voce tamen tantū dissonant, quia æquiuocant dum ille totum, iste partes respicit.

¶ Quo ad secundū. Cæli nomen distinguitur, in tres significationes, scilicet proprie, participatiue, & metaphorice. 48 *2. dist. 14. art. 4. & 1. meta. l. 7. fin.* Proprie & primo modo tres cæli, totaliter lucidum, totaliter diaphanum, & partim vtrunq;. proprie & participatiue. Secundo modo, etiam tres, apud Damascenum, aëreum, sydereum, & supremum. Sed hic vtitur Cæli nomine participatiue in primo, & proprie in reliquis. Apud Rabanum participatiue, & proprie septem: igneum, olympium, æthæreum, aëreum, sidereum, aqueum, & empyreum. Metaphorice vel sancta trinitas vnum, vel bona diuina in cælis, vel tria genera, supernaturalis, visionis corporalis, imaginaria & intellectiua.

a ¶ Super Quæstionis sexagesimanonæ Articulum primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo.

Primo respondet secundum Augustinum: secũdo, secundum alios sanctos. Differunt siquidem in ordine naturæ vel tẽporis: tam comparando informitatem ad formationem, quàm vnam formationem ad aliam. Et rursus differunt, quia illæ ad spirituales & corporales, isti ad corporales tantũ se extendunt. Iuxta tres igitur informitates & tres formationes, tria vtrique dicunt: sed primo Augustinus duo. Cælũ, id est naturã angelicam & materiã iuformem corpoream formatam luce, Fiat lux: & forma cælesti, Fiat firmamentũ: & forma elementari, Congregentur aquæ: omnia ordine naturæ. Alij vero tria, cælũ, aquã, & terram prius tempore: & primo die cælum formatũ luce & tẽpore: Secundo aquam distinctione & ordine, Fiat firmamentum. Tertio, terram distinctione à mari & visibilitate, Congregentur aquæ.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd circa hoc videtur esse quædã diuersitas inter Basil. & Chrys. Dicit enim Chryso. non esse nisi vnum cælũ: & quod pluraliter dicitur Cæli cælorum, hoc est propter proprietatem linguæ Hebrææ, in qua consuetũ est, vt cælum solùm pluraliter significetur, sicut sunt etiam multa nomina in Latino, quæ singulari carent. Basilius autem & Damascenus sequens eum, dicunt plures esse cælos. Sed hæc diuersitas magis est in voce quã in re. Nam Chrysost. vnum cælum nominat totum corpus quod est supra terram & aquam. Nã etiã aues quæ volãt in aëre, dicũtur propter hoc volucres cæli. Sed quia in isto corpore sunt multę distinctiones, propter hoc Basil. posuit plures cælos.

¶ Ad distinctionẽ ergo cælorum sciendam, consideranda est, quòd cælum tripliciter dicitur in scripturis. Quandoque enim dicitur proprie & naturaliter. Et sic dicitur cælum corpus aliquod sublime, & luminosum actu vel potentia, & incorruptibile per naturam. Et secundum hoc ponuntur tres cæli. Primum totaliter lucidũ, quod vocant empyreũ. Secundũ totaliter diaphanũ, quod vocant cælũ aqueum & crystallinum. Tertium partim diaphanũ, & partim lucidũ actu, quod vocant cælum sydereum. Et diuiditur in octo sphæras, scilicet in sphæram stellarum fixaram: & septem sphæras planetarum, quæ possunt dici septem cæli, vel septem spheræ. Secundo dicitur cælum per participationem alicuius proprietatis cælestis corporis, scilicet sublimitatis & luminositatis actu vel potentia. Et sic totum illud spatiũ, quod est ab aquis vsque ad orbem lunæ, Damascenus ponit vnum cælum, no minans illud aëreum. Et sic secundũ eum sunt tres cæli, aëreum, sydereum, & aliud superius: de quo intelligitur, quod Apostolus legitur raptus vsque ad tertiũ cælum. Sed quia istud spatiũ continet duo elementa, scilicet ignis, & aëris, & in vtroq; eorũ vocatur superior & inferior regio: ideo istud cælũ Rabanus distinguit in quatuor, suprema regionem nominans cælum igneum, inferiorem vero regionẽ cælum olympium ab altitudine cuiusdam montis, qui vocatur Olympus. Supremã vero regionem aëris vocauit cælum æthereum propter inflammationem: inferiorem vero regionem cælum aëreum. Et sic cum isti quatuor cæli tribus superioribus connumerentur, fiunt in vniuerso secundũ Rabanum septem cæli corporei. Tertio dicitur cælum metaphorice. Et sic quandoque ipsa sancta Trinitas dicitur cælum propter eius spiritualẽ sublimitatẽ & lucem. De quo cælo exponitur Diabolum dixisse, Ascendã in cælum, id est ad æqualitatem Dei. Quandoque etiam spiritualia bona, in quibus est bonorum remuneratio, propter eorũ eminentiam cæli nominantur: vbi dicitur, Merces vestra multa est in cælis: vt Aug. exponit. Quandoque vero tria genera supernaturalium visionũ, scilicet corporalis, imaginariæ, & intellectualis, tres cæli nominantur. De quibus Augustinus exponit, quòd Paulus est raptus vsque ad tertium cælum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd terra se habet ad cælum, vt centrũ ad circunferentiã. Circa vnum autem centrum possunt esse multæ circunferentiæ. Vnde vna terra existente, multi cæli ponuntur.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd ratio illa procedit de cælo, secundum quod importat vniuersitatẽ creaturarum corporalium. Sic enim est vnum cælum tantum.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd in omnibus cælis inuenitur communiter sublimitas & aliqua luminositas, vt ex dictis patet [e].

QVÆSTIO SEXAGESIMANONA, de Opere tertiæ diei, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de opere tertię diei.

¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, de congregatione aquarum. ¶ Secundo, de productione plantarum.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum congregatio aquarum conuenienter dicatur facta tertia die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod aquarum congregatio non conuenienter dicatur facta tertia die. Ea enim quæ facta sunt prima & secunda die, verbo factionis exprimuntur. Dicitur enim, Dixit Deus, fiat lux, & fiat firmamentũ. Sed tertia dies condiuiditur duabus primis. Ergo opus tertiæ diei debuit exprimi verbo factionis, & non solum verbo congregationis. 349 *2. dist. 14. artic. 5.*

¶ Præterea, Terra prius vndique erat aquis cooperta. Propter hoc enim inuisibilis dicebatur. Non erat ergo aliquis locus super terram in quo aquæ congregari possent.

¶ Præterea. Quæ non sunt continuata adinuicem, non habent vnum locum. Sed non omnes aquæ habent adinuicem continuitatem. Ergo non sunt omnes aquæ congregatæ in vnum locum.

¶ Præterea, Congregatio ad motum localem pertinet. Sed aquæ naturaliter videntur fluentes, & ad mare currentes. Non ergo fuit necessarium ad hoc diuinum præceptum adhiberi.

¶ Præterea, Terra etiam in principio suæ creationis nominatur, cum dicitur, In principio creauit Deus cælum & terram. Inconuenienter ergo dicitur tertia die nomen terræ impositum.

¶ SED in contrarium sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Congruit vt quarto die congregarentur aquæ quæ sub cælo sunt, & appareret arida.

¶ RESPONDEO dicendum, quod hîc oportet aliter dicere secundum expositionem Aug. & aliorum sanctorum. Aug. enim in omnibus his operibus non ponit durationis ordinem, sed solum originis & naturæ. Dicit enim creatam naturam spiritualem informem, & naturam corporalem absque omni forma: quam dicit primo significari nomine terræ & aquæ: non quia hæc informitas formationem præcesserit tempore, sed origine tantum. Neque vna formatio secundum eum præcessit aliam duratione, sed solum naturæ ordine. Secundum quem ordinem necesse fuit, vt primo poneretur formatio suprema naturæ, scilicet spiritualis: per hoc quòd legitur prima die lux facta. Sicut autem spiritualis natura præeminet corporali, ita superiora corpora præeminent inferioribus. Vnde secundo loco tangitur formatio superiorum corporum, cum dicitur, Fiat firmamentum. Per quod intelligitur impressio formæ cælestis in materiam informem non prius existentem tempore, sed origine tantum. Tertio vero loco ponitur impressio formarum elementarium in materiam informem, non tempore, sed origine præcedentem. Vnde per hoc quòd dicitur, Congregentur aquæ, & appareat arida, intelligitur quòd materiæ corporali impressa est forma subsantialis terræ, per quam competit sibi talis motus: & forma subsantialis aquæ, per quam competit sibi sic videri. Sed secundum alios sanctos in his operibus etiam ordo durationis attenditur. Ponunt enim, quòd informitas materiæ tempore præcesit formationem, & vna formatio aliam [c]. Sed informitas materiæ secundum eos non intelligitur carentia omnis formæ: quia iam erat cælũ, & aqua, & terra: quæ tria nominantur tanquã manifeste sensu perceptibilia. Sed intelligitur informitas materiæ carentia debitæ distinctionis, & consummatę cuiusdã pulchritudinis. Et secundum hæc tria nomina posuit Scriptura tres informitates. Ad cælum enim, quod est superius, pertinet informitas tenebrarum: quia ex eo est origo luminis. Informitas vero aquæ, quæ est media, significatur nomine Abyssi, quia hoc nomen significat quandam immensitatem inordinatã aquarũ, vt Augustinus dicit contra Faust. Informitas vero terræ tangitur in hoc quod dicitur, quòd terra erat inanis & inuisibilis, per hoc quòd erat aquis cooperta. Sic igitur formatio supremi corporis facta est prima die, & quia tempus sequitur motũ cæli, tempus autẽ est numerus motus supremi corporis: per huiusmodi formationẽ facta est distinctio tẽporis, noctis scilicet, & diei. Secundo vero die formatũ est mediũ corpus, scilicet aquæ, per firmamentũ accipies quandam distinctionẽ & ordinẽ: ita quòd sub nomine aquæ etiã alia comprehenduntur, vt supra dictũ est [e]. Tertio vero die formatũ est vltimũ corpus, s. terra: per hoc quod discooperta est aquis, & facta est distinctio in infimo, quæ dicitur terræ & maris. Vnde satis congrue sicut informitatẽ terræ expresserat dicens, quòd terra erat inuisibilis vel inanis: ita eius formationẽ exprimit per hoc quòd dicit, Et appareat arida. 347 *& 6.*

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd secundũ Augustinũ, ideo in opere tertiæ diei non vtitur Scriptura verbo factionis, sicut in præcedentibus operibus. vt ostendatur quòd superiores formæ, scilicet spirituales angelorũ & cælestium corporũ sunt perfectę in esse, & stabiles: formæ vero inferiorum sunt imperfectæ & mobiles. & ideo per congregationẽ aquarum & apparentiã aridæ, impressio talium formarum designatur. Aqua enim est labiliter fluxa, terra stabiliter fixa, vt ipse dicit in 2. super Gene. ad lit. Secundum vero alios dicendum est, quòd opus tertiæ diei est perfectum secundum solũ motũ localem. Et ideo non oportuit quòd Scriptura vteretur verbo factionis.

¶ Ad secundũ patet solutio secundũ Augustinum, quia non oportet dicere, quòd terra primo esset cooperta aquis, & postmodũ congregatæ, sed quòd in tali congregatione fuerunt productæ. secundum vero alios tripliciter respondetur, vt Augustinus dicit 1. super Gen. ad lit. Vno modo, vt aquę in maiorẽ altitudinẽ sint eleuatę in loco vbi sunt congregatæ. Nam mare est altius terra, vt experimento compertum est in mari rubro: vt Basilius dicit. Secundo, vt dicatur, quòd rarior aqua velut nebula terras tegebat, quę congregatione densata est. Tertio mo-

tio modo, vt dicatur quòd terra potuit aliquas partes præbere concauas, quibus confluentes aquæ reciperentur. Inter quas prima videtur probabilior.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnes aquæ vnum terminũ habent, scilicet mare in quo confluunt vel manifestis, vel occultis meatibus. Et propter hoc dicuntur aquæ congregari in vnũ locum. Vel dicit vnum locum non simpliciter, sed per comparationem ad locum terræ siccæ: vt sit sensus. Congregentur aquæ in vnum locum, id est seorsum à terra sicca. Nam ad desiderandam pluralitatem locorum aquæ subdit, quòd congregationes aquarum appellauit maria.

¶ Ad quartum dicendum, quòd iussio Dei naturalẽ morum corporibus præbet. Vnde dicitur, quòd suis naturalibus motibus faciunt velle eius. Vel potest dici, quòd naturale esset, quòd aqua vndiq; esset circa terrã, sicut aër vndique est circa aquã & terram: sed propter necessitatẽ finis, vt, scilicet animalia & plantæ essent super terrã, oportuit q̃ aliqua pars terræ esset discooperta aquis. Quod quidem aliqui Philosophi attribuunt actioni solis per eleuationem vaporum deficcantis terrã. Sed sacra scriptura attribuit potestati diuinæ: non solum in Gen. sed etiam in Iob. 38. cap. vbi ex persona Domini dicitur, Circundedi mare terminis meis, & Ierem. 5. Me ergo non timebitis, ait Dominus, qui posui arenam terminum mari.

¶ Ad quintũ dicendum, q̃ secundũ Aug. per terrã, de qua primo fiebat mẽtio, intelligitur materia prima: nunc autẽ intelligitur ipsum elementum terræ. Vel potest dici secundũ Basi. quòd primo nominabatur terra secundũ naturã suã, nunc autẽ nominatur ex sua principali proprietate, quæ est siccitas. Vnde dicit, quòd vocauit aridã, terrã. Vel potest dici secundum rabbi Moysem, quòd vbicunq; dicit. Vocauit, significatur æquiuocatio nominis [e]. Vnde prius dictum est, quòd vocauit lucẽ diẽ propter hoc, quòd etiã dies vocatur spatium viginti quatuor horarum, secundũ quod ibidẽ dicitur, Factum est vespere & mane dies vnus. 345

¶ Similiter dicendum est, quòd firmamẽtum, id est aërem vocauit cælum, quia etiam cælum dicitur quod est primo creatum. Similiter etiã dicitur, quod aridã, id est illam partem, quæ est discooperta aquis, vocauit terrã, prout distinguitur contra mare: quamuis communi nomine terra vocetur, siue sit aquis cooperta, siue discooperta. Intelligitur autem vbique per hoc quòd dicitur Vocauit, id est dedit naturam, vel proprietatem, vt possit sic vocari.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum plantarum productio conuenienter tertia die facta legatur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd plantarum productio inconuenienter tertia die facta legatur. Plãtæ enim habent vitã sicut & animalia. Sed productio animaliũ nõ ponitur inter opera distinctionis, sed pertinet ad opus ornatus. Ergo nec productio plantarum commemorari debuit in tertia die, quæ pertinet ad opus distinctionis. 340 *Pa. q. 4. artic. 1. ad 2um.*

¶ Præterea, Illud quod pertinet ad maledictionem terræ, non debuit commemorari cum formatione terrę. Sed productio quarundã plantarum pertinet ad maledictionẽ terræ, secundum illud Gen. 3. Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Ergo productio plantarum vniuersaliter non debuit commemorari in tertia die, quæ pertinet ad formationem terræ.

¶ Præterea, Sicut plantæ adhærent terræ, ita etiam lapides & metalla: & tamen non fit mentio de eis in terræ formatione. Ergo nec plantæ fieri debuerunt tertia die.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur Gen. 1. Protulit terra herbã virentẽ. Et postea sequitur, Factum est vespere & mane dies tertius.

CONCLVSIO.

¶ Cum plantarum productio ad terram spectet, congruit vt tertio die plantarum productionem factam fuisse in sacris describeretur eloquiis.

¶ RESPONDEO dicendũ, quòd sicut supra dictũ est [e], in tertia die informitas terræ remouetur. Duplex autẽ informitas circa terram describebatur. Vna, quòd erat inuisibilis & inanis: quia erat aquis cooperta. Alia, quòd erat incõposita siue vacua, id est, non habens debitũ decorẽ, qui acquiritur terræ ex plantis, eam quodãmodo vestientibus. Et ideo vtraq; informitas in hac tertia die remouetur. Prima quidem per hoc, quòd aquæ cõgregatæ sunt in vnum locum, & apparuit arida. Secunda vero per hoc, quòd protulit terra herbã virentẽ. Sed tamẽ circa productionem plantarum aliter opinatur Aug. ab aliis. Alij enim expositores dicũt, quòd plantæ productæ sunt in actu in suis speciebus in hac tertia die [e]: secũdum quod superficies literæ sonat. Aug. autẽ [c] super Gen. ad literã dicit, quòd causaliter tunc dictum est produxisse terram herbam & lignum, id est producendi accepisse virtutem. Et hoc quidem confirmat autoritate Scripturæ. Dicitur enim Gene. 2. Istæ sunt generationes, cæli & terræ quando creatæ sunt in die quo Deus fecit cælum & terram, & omne virgultum agri, antequam oriretur in terra: omnemque herbam regionis priusquam germinaret. Ante ergo quàm oriretur super terram, factę sunt causaliter in terra. Confirmatur autem hoc ratione. Quia illis primis diebus condidit Deus creaturam originaliter, vel causaliter: à quo opere postmodũ requieuit. qui tamen 344 *c*

postmodum secundum administrationem rerũ conditarum per opus propagationis vsq; modo operatur. Producere autem plantas ex terra ad opus propagationis pertinet. Non ergo in tertia die productæ sunt plantæ in actu, sed causaliter tantum. Quamuis secundum alios dici possit, quòd prima institutio specierum ad opera sex dierum pertinet. Sed quòd ex speciebus primo institutis generatio similium in specie procedat, hoc iam pertinet ad rerũ administrationem. Et hoc est quod Scriptura dicit, Antequam orirentur super terram, vel antequã germinarent: id est antequam ex similibus similia producerentur: sicut nunc naturaliter fieri videmus secundum viam seminationis. Vnde signãter Scriptura dicit, Germinet terra herbam virentem & facientem semen: quia scilicet sunt productæ perfectæ species plãtarum, ex quibus semina aliarum orirentur. Nec refert vbicunq; habeant vim seminatiuam, vtrum scilicet in radice, vel in stipite, vel in fructu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vita in plantis est occulta: quia carent locali motu & sensu, quib⁹ inanimata ab inanimato maxime distinguitur [e]. Et ideo, quia immobiliter terræ inhærent, earum productio ponitur quasi quædam terræ formatio.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ante etiam illam maledictionem spinæ & tribuli producti erant vel virtute, vel actu, sed non erant producti homini in pœnam [e], vt scilicet terra quam propter cibum colerer, infructuosa quædam & noxia germinaret. Vnde dictum est, Germinabit tibi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd Moyses ea tantum proposuit quæ in manifesto apparent: sicut iam dictum est [e]. Corpora autem mineralia habent generationem occultam in visceribus terræ. Et iterum non habent manifestam distinctionem à terra, sed quædam terræ species videntur. Et ideo de eis mentionem non fecit. 344 337 *c*

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA de Opere ornatus quantum ad quartam diem, in tres articulos diuisa.

CONSEQVENTER cõsiderandum est de opere ornatus. Et primo de singulis diebus secũdum se. Secundo, de omnibus sex diebus in cõmuni.

¶ Circa primum ergo considerandum est de opere quartæ diei. Secundo, de opere quintæ. Tertio, de opere sextæ. Quarto, de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Circa primum quæruntur tria. ¶ Primo, de productione luminarium. ¶ Secundo, de finẽ productionis eorum. ¶ Tertio, vtrum sint animata.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum luminaria debuerint produci quarta die.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd luminaria nõ debuerint produci quarta die. Luminaria enim sunt corpora incorruptibilia naturaliter. Ergo eorum materia non potest esse absque formis eorum. Sed eorum materia producta est in opere creationis ante omnem diem. Ergo & eorum formæ. Non ergo sunt facta quarta die.

¶ Præterea, Luminaria sunt quasi vasa luminis. Sed lux est facta prima die. Ergo luminaria fieri debuerunt prima die, & non quarta.

¶ Præterea, Sicut plantæ fixæ sunt in terra: ita luminaria fixa sunt in firmamento. Vnde Scriptura dicit, quòd posuit ea in firmamento.

Super Quæstionis sexagesimæ nonæ Articulum secundum. *Comment.*

TItulus clarus est.

¶ In corpore duo.

Primo directe respondetur quæsito affirmatiue. Secundo qualis sit productio plantarum tractatur.

¶ Quo ad primum conclusio, Productio plantarum conuenienter tertio die facta est, probatur: quia pertinet ad formationem terræ. Declaratur hoc ex duplici informitate terræ.

¶ Quo ad secũdum tria. Primo diuersitas opinionum Augustini & aliorum: quia ille causaliter, isti actualiter plantas productas ponunt. Secũdo, motiua August. ab autoritate Gen. secundo: & ratione differentiæ inter opus creandi & administrandi propagãdo. Tertio motiua aliorum ex oppositio, & à ratione: quia institutio perfecto rum ad opus creationis spectat, & nihilominus saluatur differentia inter propagationem & creationem: & ab autoritate eadem Genesis secundo. Et in hanc partem videtur autor declinare. 111 355

Super Quæstionis septuagesimæ Articulũ primum.

TItulus clarus est.

¶ In corpore tria.

Primo, ex Scripturæ verbis triplex opus ponit, creationis, formationis seu distinctionis, & ornatus, vnicuique suum obiectum attribuens. primo, res informes: secundo formas: tertio extrinseca mobilia. Secundo respondet quæsito affirmatiue, luminaria, conuenienter producuntur quarta die. Et probatur: quia ista est prima dies ornatus, qua primum creatum ornandum erat, quemadmodum fuit prima die distinctionis formatũ, &c. Declarantur hic enumerando tria primo creata, cælũ, terrã & aquas, id est media: & ordinãdo formationem eorum tribus diebus, primo cælum: secundo aquas: tertio terram. & consimiliter ornatum: quarto cælum: quinto aquas: sexto terram. Tertio ostendit Augustinum eũ aliis conuenire quo ad actum quare omnia patent.

¶ Nota hic, quòd Scriptura in creationis opere secundo loco ponit terram, & tertio aquas: in distinctionis vero & ornatus opere econuerso. Quia quo ad esse simpliciter terra habet prioré necessitatem: quia primo propter cælum, vt patet in secundo cæli, commen. 18. &c. quo ad nobilitatem vero est vltimum. 351 *Infrà qu. 74. art. 1. ad 4m. Et 2. dist. 15. qõ. 1. artic. 1. & po. qõ. 4. articu. 1. ad 30um.*

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulum secundum.*

Comment.

TItulus est causa, vt luceant super terram in signa & tempora.
¶In corpore duo. Primo quadruplicem causam finalem ostendit posse de creatura corporali assignari actum proprium, secundo Cæli, text. 17. Aliam creaturam, secundo phy, text. vniuersum, 12. Metaphy. Et Deus ibidem. Secundo respondet quæsito, quòd Moyses vnam tantum tetigit, propter idolatriæ occasionem tollendam : & illa est vtilitas humana tripliciter, vt patet.

Sed productio plantarum simul describitur cũ formatione terræ, cui inhærent. Ergo & productio luminarium simul debuit poni secunda die cum productione firmamenti.
¶Præterea, Sol & luna, & alia luminaria sunt causæ plantarum. Sed naturali ordine causa præcedit effectum. Ergo luminaria non debuerunt fieri quarta die, sed tertia, vel antè.
¶Præterea, Multæ stellæ secundum astrologos sunt luna maiores. Non ergo tantum sol & luna debuerunt poni duo magna luminaria.
¶SED in cõtrariũ sufficit autoritas Scripturę.

CONCLVSIO.

¶ Congruit in ornatu seculi vt luminaria describerentur facta quarta die.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd in recapitulatione diuinorum operum, Scriptura sic dicit, Igitur perfecti sunt cæli, & terra, & omnis ornatus eorum. In quibus verbis triplex opus intelligi potest, scilicet opus creationis : per quod cælum & terra producta leguntur, sed informia. Et opus distinctionis, per quòd cælum & terra sunt perfecta: siue per formas substantiales attributas materiæ omnino informi, vt Augustꝰ. vult : siue quantum ad conuenientem decorem & ordinem, vt alij sancti dicunt. Et his duobus operibus additur ornatus, & differt ornatus à perfectione. Nam perfectio cæli & terræ ad ea pertinere videtur, quæ cælo & terræ sunt intrinseca : ornatus vero ad ea quæ sunt à cælo & terra distincta. Sicut homo perficitur per proprias partes & formas, ornatur autem per vestimenta, vel aliquid huiusmodi. Distinctio autem aliquorum maxime manifestatur per motum localem, quo abinuicem separantur[c]. Et ideo ad opus ornatus pertinet productio illarum rerum quæ habent motum in cælo & in terra. Sicut autem suprà dictum est[e], de tribus fit mentio in creatione, scilicet de cælo, & aqua, & terra. Et hæc tria etiam formãtur per opus distinctionis tium dierum. Primo die cælum: secundo die distinguuntur aquæ. Tertio die fit distinctio in terra, maris & aridæ. Et similiter in opere ornatus. Primo die, qui est quartus, producuntur luminaria, quæ mouentur in cælo, ad ornatum ipsius. Secundo die, qui est quintus, aues & pisces, ad ornatum medij elementi, quia habent motum in aëre & aqua, quæ pro vno accipiuntur. Tertio die, qui est sextus, producuntur animalia quæ habent motum in terra, ad ornatum ipsius.
¶ Sed sciendum est, quòd in productione luminarium non discordat Aug. ab aliis sanctis. Dicit enim luminaria esse facta in actu, non in virtute tantum. Non enim habet firmamentum virtutem productiuã luminarium, sicut habet terra virtutem productiuam plantarum. Vnde Scriptura non dicit, Producat firmamentum luminaria, sicut dicit, Germinet terra herbam virentem.
¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Augustꝰ. nulla difficultas ex hoc oritur. Non enim ponit successionem temporis in istis operibus. Et ideo non oportet dicere, quòd materia luminarium fuerit sub alia forma. Secundum eos autem, qui ponunt cælestia corpora ex natura quatuor elementorum, nulla difficultas accidit: quia potest dici, quòd sunt formata ex præiacenti materia, sicut animalia & plantæ. Sed secundum eos qui ponunt corpora cælestia esse alterius naturæ ab elementis, & incorruptibilia per naturam, oportet dicere, quòd substantia luminarium à principio fuit creata. Sed prius erat informis, & nunc formatur: non quidem forma substantiali, sed per collationem determinatæ virtutis. Ideo tamen non fit mentio à principio de eis, sed solum quarta die, vt Chrysoſt. dicit: vt per hoc remoueat populum ab idololatria, ostendens luminaria nõ esse Deos: ex quo nec à principio fuerunt.
¶Ad secundum dicendum, quòd secundum Augustꝰ. nulla sequitur difficultas: quia lux, de qua prima die facta est mentio, fuit lux spiritualis nunc autem fit lux corporalis. Si autem lux primo die facta, intelligitur lux corporalis, oportet dicere quòd lux primo die fuit producta secundum communem lucis naturam : quarto autem die attributa est luminaribus determinata virtus ad determinatos effectus[e]: secundum quod videmus alios effectus habere radium solis, & alios radium lunæ, & sic de aliis. Et propter hanc determinationem virtutis dicit Dio. 4. cap. de diui. no. quòd lumen solis, quod primo erat informe, quarto die formatum est[e].
¶ Ad tertium dicendum, quòd secundum Ptolemæum luminaria non sunt fixa in sphæris, sed habent motum seorsum à motu sphærarum. Ideo Chrysoſt. dicit, quòd non ideo dicitur, quòd posuit ea in firmamento, quòd ibi sint fixa : sed quia iusserit vt ibi essent, sicut posuit hominem in paradiso, vt ibi esset. Sed secundum opinio. Arist. stellæ fixæ sunt in orbibus, & non mouent nisi mota orbium secundum rei veritatem : tamen motus luminarium sensu percipitur, non autem motus sphærarum. Moyses autem rudi polo condescendens, sequutus est quæ sensibiliter apparent, vt dictum est e. Si autem sit aliud firmamentum quod factum est secunda die, ab eo in quo posita sunt sydera secundum distinctionem naturę, licet sensus non discernat, quem Moyses sequitur, vt dictum est : cessat obiectio. Nam firmamentum factum est secunda die quantum ad inferiorem partem. In firmamento autem posita sunt sydera quarta die quantum ad superiorem partem, vt totum pro vno accipiatur, secundum quod sensu apparet.
¶Ad quartum dicẽdum, quod (sicut dicit Basilius) prædictitur productio plantarum luminaribus ad excludendam idololatriam. Qui enim credunt luminaria esse deos, dicunt quòd primordialem originem habent plantæ à luminaribus: quamuis (vt Chrysoſt. dicit) sicut agricola cooperatur ad productionem plantarum, ita etiam & luminaria per suos motus.
¶Ad quintũ dicendũ, quòd (sicut Chrysoſt. dicit) dicuntur duo luminaria magna, nõ tã quantitate quàm efficacia, & virtute. Quia etsi aliæ stellæ sint maiores quãtitate, quàm luna, tamẽ effectus lunæ magis sentitur in istis inferioribus, & etiam secundum sensum maior apparet.

ARTICVLVS II.

a *¶Vtrum conuenienter causa productionis luminarium describatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur ꝙ inconuenienter causa productionis luminariũ describatur. Dicitur enim Iere. 10. A signis cæli nolite metuere, quæ gentes timent. Non ergo luminaria in signa facta sunt.
¶Præterea, Signum contra causam diuiditur. Sed luminaria sunt causa eorum quæ hic aguntur. Ergo non sunt signa.
¶Præterea, Distinctio temporum & dierum incipit à primo die. Non ergo facta sunt luminaria in tempora, & dies, & annos, id est in horũ distinctionem.
¶Præterea, Nihil fit propter vilius se: quia finis est melior iis quæ sunt ad finem. Sed luminaria sunt meliora quàm terra. Non ergo facta sunt vt illuminent terram.
¶Præterea, Luna nõ præest nocti, quando est plena. Probabile autẽ est quòd luna facta fuerit plena. Sic enim homines incipiunt computare. Ergo luna non est facta vt præsit nocti.
¶IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Decuit vt luminaria describerentur facta in signa, tempora, dies, & annos.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut dictũ est suprà e, creatura aliqua corporaliter potest dici esse facta vel propter actum proprium, vel propter aliam creaturam. vel propter totum vniuersum, vel propter gloriam Dei. Sed Moyses, vt populũ ab idololatria reuocaret, illam solam causam tetigit secundum quod sunt facta ad vtilitatem hominũ. Vnde dicitur Deut. 4. Ne forte eleuatis oculis ad cælum videas solem & lunam, & omnia astra cæli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus in ministeriũ cunctis gentibus. Hoc autẽ ministerium explicat in principio Gene. per tria. Primo enim prouenit vtilitas hominibus ex luminaribus quantum ad visum, qui est directiuus in operibus, & maxime vtilis ad cognoscendas res, & quãtum ad hoc dicit, Vt luceant in firmamento, & illuminent terram. Secundo, quantum ad vicissitudines temporum : quibus & fastidium tollitur, & valitudo conseruatur, & necessariꝰ victus oriuntur. Quæ non essent si semper esset aut æstas, aut hyems. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in tempora, & dies & annos. Tertio, quantum ad opportunitatem negotiorum & operum : inquantum ex luminaribus cæli accipitur significatio pluuiosi temporis, vel sereni, quę sunt apta diuersis negotiis. Et quantum ad hoc dicit, Vt sint in signa.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd luminaria sunt in signa corporalium transmutationum, non autem eorum quæ dependent ex libero arbitrio.
¶Ad secundum dicendum, quòd per causam sensibilem quandoq; ducimur in cognitionem effectus occulti, sicut & econuerso. Vnde nihil prohibet, causam sensibilẽ esse signum. Ideo tamen potius dicit signa, quàm causas, vt occasionem idololatriæ tolleret.
¶ Ad tertium dicendũ, quòd in prima die facta est cõmunis distinctio temporis per diem & noctẽ secundũ motum diuinũ, qui est cõmunis totius cæli: qui potest intelligi incepisse primo die e. Sed speciales distinctiones dierum & temporum, secundum quod dies est calidior die, & tempus tempore, & annus anno: fiunt secundum speciales motus stellarum, qui possunt intelligi quarto die incepisse.
¶Ad quartum dicendum, quòd in illuminatione terræ intelligitur vtilitas hominis, qui secundum animam præfertur corporibus luminarium. Nihil tamen prohibet dici quòd dignior creatura facta est propter inferiorem, non secundum quod in se consideratur, sed secundum quod ordinatur ad integritatem vniuersi.
¶Ad quintum dicendũ, ꝙ luna quando est perfecta, oritur vespere & occidit mane. Et sic præest nocti. Et satis probabile est, quòd luna fuerit facta plena : sicut & herbæ factæ sunt in sua perfectione facientes semen: & similiter animalia, & homo. Licet enim naturali processu ab imperfecto ad perfectũ deueniatur : simpliciter tamen perfectũ prius est imperfecto. Augustin. tamen hoc non asserit: quia dicit non esse incõueniens quòd Deus imperfecta fecerit, quæ postmodum ipse perfecit.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ Articulũ tertium.*

Comment.

TItulus clarus est.
¶ In corpore quatuor. Primo opiniones refert. Secundo inuestigat qualitatem illius vnionis : supposito, quòd principium motuum sit cognoscitiuum. Tertio probat suppositum hoc. Quarto concludit respõsionem.
¶ Quo ad primum opiniones philosophorum Anaxagoræ & Platonis. Et rursus theologorum Origenis. Hieronymique & Damasceni cum Basilio. Augustini. demum neutraliter.
¶ Quo ad secundum. Cælesti corpori nõ est coniuncta aliqua anima vt forma, sed vt motor. Probat summarie sic. Vnio illa non est nisi propter motionem, ergo sufficit cõiunctio est motor. Antecedens probatur : quia materia est propter formam : & forma propter opus, & ab opere cognoscitur : & non propter vegetationem nec sensationem, nec intellectionem, ergo propter motionem tantũ. Assumpta omnia clare patẽt in litera. quia ibi non est phantasma, & cæt. consequentia vero declaratur, ex Aristot. 8. Physic. & Platone.
¶ Quo ad tertium, probatur corpora cælestia non moueri à natura vt grauia & leuia, sed ab apprehẽsiua virtute, dupliciter. Primo ratione: quia natura ad vnum est determinata. Secũdo autoritate Augustini.
¶ Quo ad quartum, primo respõsio est, corpora cælestia sunt animata æquiuoce ab istis inferioribus. Secũdo est correlatiuum: quòd inter vtranque opinionem nulla quasi est differentia in re.
¶ In secundo dubium oc currit: quia Sanctus Thomas in secundo contra Gen. c. 70. vult quòd secundum Aristo. oportet cælum ponere animatum, ita quòd anima vniatur cælo vt forma: hic dicit ex Arist. quòd sufficit vniri vt motorem mobili.
¶ Ad hoc non video respõsionem, nisi alteram duarum. Vel quòd hic melius dixit, quia & posterius scripsit. Vel quòd ibi intendebat, ꝙ oportet secundum Arist. cælum esse proprie animatum, saltem non repugnanter, eo quòd doctrina sua ad hoc tẽdit. Quã uis enim posset interpretari vt hic fecit. Ex istis tamen quæ in secundo Cæli dicuntur, habemus quòd animatũ indistincte ponitur: oportet ergo nõ repugnare quòd sit animatum secundum substantiam. Et hoc sat erat contra Auerroim, contra quem loquebatur. Sustinent autem verba illa hanc glosam: quia quando contra Aristotelem & opposita, vt Augusti. contra Pelagianos facit. Posset tertio forte dici, quòd hic secundum propriam opinionem, ibi secundum Aristotelem: & quamuis adducat Aristotelẽ, non tamen asserit hanc esse eius opinionem, sed ex dictis eius sibi seruit.
¶ In respõsione ad quintum, dubium est: quomodo potest dici moueri ab intrinseco, si vnitur motor solum, vt motor. & est hoc dubiũ tam contra Aristotelem, quàm Auerroim, & cæteros.

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrum luminaria cæli sint animata.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd luminaria cæli sint animata. Superius enim corpus nobilioribus ornamentis ornari debet. Sed ea quæ pertinent ad ornatum inferiorũ corporum, sunt animata, scilicet pisces, aues, & terrestria animalia. Ergo & luminaria quæ pertinent ad ornatum cæli.
¶Præterea. Nobilioris corporis nobilior est forma. Sed sol & luna, & alia luminaria sunt nobiliora quàm corpora plantarum & animalium. Ergo habent nobiliorem formam. Nobilissima autem forma est anima, quæ est principium vitæ. Quia (vt Augu. dicit in libro de vera relig.) quæliber substantia viuens naturæ ordine præfertur substantiæ non viuenti. Ergo luminaria cæli sunt animata.
¶Præterea, Causa nobilior est effectu. Sed sol & luna & alia luminaria sunt causa vitæ, vt patet maxime in animalibus ex putrefactione generatis, quæ virtute solis & stellarum vitam consequuntur. Ergo multo magis corpora cælestia viuunt & sunt animata.
¶Præterea, Motus cæli & cælestium corporum sunt naturales, vt patet in 1. de cælo. Motus autem naturalis est à principio intrinseco. Cũ igitur principium motus cælestium corporum sit aliqua substantia apprehensiua, quæ mouetur sicut desiderans à desiderato, vt dicitur in 2. metaphy. videtur quòd principium apprehendens sit principium intrinsecum corporibus cælestibus. Ergo sunt animata.
¶Præterea, Primum mobile est cælum. In genere autem mobilium primum est mouens seipsum : vt probatur in 8. physic. Quia quod est per se, prius est eo quod est per aliud. Sola autẽ animata mouent seipsa, vt in eodem lib. ostenditur. Ergo corpora cælestia sunt animata.
¶SED CONTRA est quod Damascenus dicit in libro secundo, Nullus animatos cęlos, vel luminaria æstimet: inanimati enim sunt & insensibiles.

CONCLVSIO.

¶ Corpora cælestia non nisi æquiuoce animata dicuntur ad ea inferioribus, quibus coniungitur anima vt forma, illius verò vt motor tantum.

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa istam quæstionem apud philosophos fuit diuersa opinio. Anaxagoras enim, vt Augustin. refert libro octauo de Ciuitate Dei, factus est reus apud Athenienses : quia dixit solem esse lapidem ardentem, negans vtique ipsum esse Deum, vel aliquid animatum. Platonici vero posuerunt corpora cælestia animata. Similiter etiam apud doctores fidei fuit circa hoc diuersa opinio. Origenes enim posuit corpora cælestia animata. Hieronymus etiam idem sentire videtur, exponens illud Ecclesiastici primo. Lustrans vniuersa per circuitum pergit spiritus. Basilius verò & Damascenus asserunt corpora cælestia non esse animata. Augustinus vero sub dubio dereliquit, in neutram partem declinans, vt patet in 2. super Genesim ad literam, & in Enchiridio. Vbi etiam dicit, quòd si sunt animata cælestia corpora, pertinent ad societatem Angelorum, eorum auiniæ. In hac autem opinionum diuersitate, vt veritas aliquatenus innotescat, considerandum est, quòd vnio animæ & corporis non est propter corpus, sed propter animam. Nõ enim forma est propter materiam, sed econuerso e. Natura autem & virtus animæ deprehenditur ex eius operatione, quæ etiam quodammodo est finis eius. Inuenitur autem corpus nostrum necessarium ad aliquam operationem animæ quæ mediante corpore exercetur : sicut pater in operibus animæ sensitiuæ & nutritiuæ. Vnde necesse est tales animas vnitas esse corporibus propter suas operationes. Est autem aliqua operatio animæ, quæ non exercetur corpore mediante e, sed tamen ex corpore aliquod adminiculum tali operationi exhibetur, sicut per corpus exhibentur animæ humanæ phantasmata, quibus indigent ad intelligendum e. Vnde etiam talem animam necesse est corpori vniri propter suam operationẽ e, licet contingat ipsam separari. Manifestum est autem, quod anima cælestis corporis non potest habere operationes nutritiuæ animæ, quæ sunt nutrire, augere & generare: huiusmodi enim operationes non competunt corpori incorruptibili per naturam. Similiter etiam nec operationes animæ sensitiuæ corpori cælesti conueniunt, quia omnes sensus fundantur super tactum qui est apprehensiuus qualitatum elementorum. Omnia etiam organa potentiarum sensitiuarum requirunt determinatam proportionem secundum commistionem aliquam elementorum, à quorum natura corpora cælestia ponuntur remota. Relinquitur ergo quòd de operationibus animę nulla potest competere animæ cælesti, nisi duæ, intelligere & mouere. Nam appetere consequitur sensum & intellectum, & cum vtroque ordinantur. Intellectus autem operatio, cum non exerceatur per corpus, non indiget corpore nisi inquantum ei per sensus ministrantur phantasmata. Operationes autem sensitiuæ animæ corporibus cælestibus non conueniunt, vt dictum est e. Sic igitur propter operationem intellectualem anima cælesti corpori non vniretur. Relinquitur ergo, quòd propter solam motionem. Ad hoc autem quòd moueat, non oportet quòd vniatur ei vt forma, sed per contactum virtutis, sicut motor vnitur mobili. Vnde Aristoteles libro octauo Physicorum postquam ostendit, quòd primum mouens seipsum componitur ex duabus partibus : quarum vna est mouens, & alia mota, assignans quomodo hæ duæ partes vniantur : dicit, quòd per contactum vel duorum adinuicem, si vtrunq; sit corpus : vel vnius ad alterum, & non econuerso, si vnum sit corpus, & aliud non corpus. Platonici etiam animas corporibus vniri non ponebant, nisi per contactum virtutis, sicut motore mobili e. Et sic per hoc, quòd Plato ponit corpora cælestia animata, nihil aliud datur intelligi, quàm quòd substantiæ spirituales vniuntur corporibus cælestibus, vt motores mobilibus. Quòd autem corpora cælestia moueantur ab aliqua substantia apprehendente, & non solum à natura, sicut grauia & leuia : patet ex hoc quòd natura non mouet, nisi ad vnum, quo habito quiescit. Quod in motu corporum cælestium non apparet. Vnde relinquitur, quòd mouentur ab aliqua substantia apprehendente. Augustinus etiam dicit tertio de Trinitate, Corpora omnia administrari à Deo per spiritum vitæ. Sic igitur patet, quòd corpora cælestia non sunt animata eo modo, quo plantæ & animalia, sed æquiuoce. Vnde inter ponentes ea esse animata, & ponentes ea inanimata, parua vel nulla differentia inuenitur in re, sed in voce tantum.
¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad ornatum pertinent aliqua secundum proprium motum. Et quantum ad hoc luminaria cęli conueniunt cum aliis quæ ad ornatum pertinent : quia mouentur à substantia viuente.
¶Ad secundum dicendum, quòd nihil prohibet aliquid esse mobilius simpliciter: quod tamen non est mobilius quantum ad aliquid. Forma ergo cælestis corporis etsi nõ sit simpliciter mobilior anima animalis, est tamen nobilior quantum ad rationem formæ. Perficit enim totaliter suam materiam, vt non sit in potentia ad aliam formam. Quod anima non facit. Quantum etiam ad motum mouentur corpora cælestia à nobilioribus motoribus.
¶Ad tertium dicendum, quòd corpus cæleste, cum sit mouens motum, habet rationem instrumenti, quòd agit in virtutem principalis agentis e. Et ideo ex virtute sui motoris, qui est substãtia viuens, potest causare vitam.
¶Ad quartum dicendum, quòd motus corporis cælestis est naturalis, non propter principium actiuum, sed propter principium passiuum: quia scilicet habet in sua natura aptitudinem, vt tali motu ab intellectu moueatur.
¶Ad quintum dicendum, quòd cælum dicitur mouere seipsum, inquantum componitur ex motore & mobili, non sicut ex forma & materia, sed secundum contactum virtutis, vt dictum est e. Et hoc etiam modo potest dici, quòd eius motor est principium intrinsecum : vt sic etiam motus cæli possit dici naturalis ex parte principij actiui, sicut motus voluntarius dicitur esse naturalis animali inquantum est animal, vt dicitur in 8. Physicorum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimamprimam.*

Titulus clarus est.

¶ In corpore duo. Primo respõdet affirmatiue, quia quintus dies respondet. Secundo differentiam inter Augu. & alios, qualis sit productio piscium & auium, actu vel virtute.

a ¶ *Super Quæstionem septuagesimamsecundam.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpo duo. Primo respondet affirmatiue, quia sextus dies respondet tertio. Secundo differentiã Augustini, & aliorum, qualis sit productio animalium terrestrium, actu vel virtute.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAprima de opere quintæ diei.

DEINDE cõsiderandũ est de opere quintæ diei. Et videtur quòd inconuenienter hoc opus describatur. Illud enim aquæ producunt, ad cuius productionẽ sufficit virtus aquæ. Sed virtus aquæ non sufficit ad productionem omnium piscium & auium: cum videamus plura eorum generari ex semine. Non ergo conuenienter dicitur, Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile super terram.

¶ Præterea, Pisces & aues non tantũ producuntur ex aqua, sed in eorum compositione videtur magis terra dominari quàm aqua: quia corpora eorum naturaliter mouentur ad terram. Vnde & in terra quiescunt. Non ergo conuenienter dicitur, pisces & aues ex aqua produci.

¶ Præterea, Sicut pisces habent motũ in aqs, ita & aues in aëre. Si ergo pisces ex aquis ꝓducũt, aues nõ deberẽt produci ex aquis, sed ex aëre.

¶ Præterea, Non omnes pisces reptant in aquis, cum quidam habeant pedes quibus gradiuntur in terra: sicut vituli marini. Nõ ergo sufficienter productio piscium designatur in hoc quòd dicitur, Producant aquæ reptibile animæ viuentis.

¶ Præterea, Animalia terrestria sunt perfectiora auib⁹ & piscibus. Quod patet ex hoc quòd habent membra magis distincta, & perfectiorẽ generationem. Generãt enim animalia. Sed pisces & aues generant ova. Perfectiora autem præcedunt in ordine naturæ. Non ergo quinta die debuerunt fieri pisces & aues ante animalia terrestria.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Conueniens fuit vt quinta die describeretur aquas produxisse reptile animæ viuentis, & volatilia.

¶ RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut suprà dictum est[e], opus ornatus per ordinem respondet ordini distinctionis. Vnde sicut inter tres dies distinctioni deputatos media (quæ est secunda) deputatur distinctioni medij corporis, scilicet aquæ: ita inter dies deputatos ad ornatũ medij corporis per productionem auium & piscium. Vnde sicut Moyses in quarta die nominat luminaria & lucem, vt designet quòd quarta dies respondet primæ, in qua dixerat lucem factam: ita in hac quinta die facit mẽtionem de aquis & de firmamento cæli, vt designet, quòd quinta dies respondẽt secundæ.

¶ Sed sciendum est, quòd sicut in productione plantarum differt Aug. ab aliis[e]: ita & in productione piscium & auium. Alij enim dicunt pisces & aues quinta die esse productos in actu. Augu. autem dicit 5. super Gene. ad lit. quòd quinta die aquarum natura produxit pisces & aues potentialiter.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Auic. posuit omnia animalia posse generari ex aliquali elementorum commixtione absque semine etiam per viam naturæ[e]. Sed hoc videtur inconueniens. Quia natura determinatis mediis procedit ad suos effectus. Vnde illa quæ naturaliter generantur ex semine non possunt naturaliter sine semine generari. Et ideo dicendum est aliter, quòd in naturali generatione animalium principium actiuum est virtus formatiua, quæ est in semine in iis quæ ex semine generantur. Loco cuius virtutis in iis quæ ex putrefactione generantur, est virtus cælestis corporis. Materiale autem principium in vtrorunq; animalium generatione est aliquod elementum, vel elementatum. In prima autem rerum institutione fuit principium actiuum verbum Dei, quod ex materia elementari produxit animalia, vel in actu secundum alios sanctos, vel virtute secundum Augu. non quòd aqua aut terra habeat in se virtutem producendi omnia animalia, vt Auic. posuit: sed quia hoc ipsum quòd ex materia elementari virtute seminis, vel stellarum possunt animalia produci, est ex virtute primitus elementis data.

¶ Ad secundum dicendum, quòd corpora auium & piscium possunt dupliciter considerari. Vno modo secundum se. Et sic necesse est quòd in eis magis terrestre elementum dominetur. Quia ad hoc quòd fiat corpus temperatio mixtionis in corpore animalis, necesse est quòd quantitatiue abundet in eo elementum quod est minus actiuum, scilicet terra. Sed si considerentur secundum quod sunt nata moueri talibus motibus, sic habent affinitatem quandam cum corporibus in quibus mouentur. Et sic eorum generatio hic describitur.

c ¶ Ad tertium dicendum, quòd aër, quia insensibilis est, nõ per seipsum connumeratur: sed cum aliis[c], partim quidem cum aqua quantum ad inferiorem partem, quæ exhalationibus aquæ ingrossatur, partim etiã cum cælo quãtum ad superiorem partem. Aues autem motũ habẽt in inferiori parte aëris. Et ideo sub firmamento cæli volare dicuntur, etiã si firmamentum pro nebuloso aëre accipiatur. Et ideo productio auiũ aquæ ascribitur.

¶ Ad quartum dicendum, quòd natura de vno extremo ad aliud transit per media. Et ideo inter cælestia & aquatica animalia sunt quædam media quæ communicant cum vtrisque, & computantur cum illis cũ quibus magis communicant, secundum id quod cum eis cõmunicant, non secundum id quod communicãt cum alio extremo. Tamen vt includantur omnia huiusmodi quæ habent aliquid speciale inter pisces, subiungit postquam dixerat, Producant aquæ reptile animæ viuentis: Creauit Deus cete grandia, &c.

¶ Ad quintum dicendum, quòd productio horum animalium ordinatur secundũ ordinem corporum, quæ eis ornantur magis quàm secundum propriam dignitatem. Et tamen in via generationis ab imperfectionibus ad perfectiora peruenitur.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASECVNda, de opere sextæ diei.

DEINDE quæritur de opere sexti diei. Et videtur quòd inconuenienter describatur. Sicut enim aues & pisces habent viuentem animam, ita etiam & animalia terrestria. Non autem terrestria animalia sunt ipsa anima viuens. Ergo inconuenienter dicitur, Producat terra animam viuentem: sed debuit dici, Producat terra quadrupedia animæ viuentis.

¶ Præterea, Genus non debet diuidi contra speciem. Sed iumenta & bestiæ sub quadrupedibus cõputantur. Inconuenienter ergo quadrupedia connumerantur iumentis & bestiis.

¶ Præterea, Sicut alia animalia sunt in determinato genere & specie ita & homo, Sed in factione hominis nõ fit mentio de suo genere vel specie. Ergo nec in productione aliorum animalium debuit fieri mẽtio de genere vel specie, cum dicitur in genere suo, vel specie sua.

¶ Præterea, Animalia terrestria magis sunt similia homini qui à Deo dicitur benedici, quàm aues & pisces. Cùm igitur aues & pisces dicantur benedici, multo fortius hoc dici debuit de aliis animalibus.

¶ Præterea, Quædam animalia generantur ex putrefactione, quæ est corruptio quædam. Corruptio autem non conuenit primæ institutioni rerum. Non ergo animalia debuerunt in prima rerum institutione produci.

¶ Præterea, Quædã animalia sunt venenosa & homini noxia. Nihil autem debuit esse homini nociuum ante peccatum. Ergo huiusmodi animalia vel omnino fieri à Deo non debuerunt, qui est bonorum autor, vel non debuerunt fieri ante peccatum.

¶ IN CONTRARIVM sufficit autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶ Docuit quinta die describi terram produxisse terrestria animalia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut in die quinto ornatur mediũ corpus, & respondet secundæ diei[e]: ita in sexto die ornatur vltimum corpus scilicet terra, per productionem animalium terrestriũ, & respondet tertiæ diei. Vnde vtrobique fit mentio de terra. Et hic etiã secundum Augu. animalia terrestria producuntur potentialiter: secundum vero alios sanctos, in actu[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Basilius dicit, diuersus gradus vitæ, qui in diuersis viuentibus inuenitur, ex modo loquendi Scripturæ colligi potest. Plantæ enim habent imperfectissimã vitam & occultam. Vnde in earum prod ione nulla mentio fit de vita, sed solum de generatione, quia secundum hanc solum inuenitur actus vitæ in eis. Nutritiua enim & augmentatiua generatiuæ deseruiunt, vt infrà dicetur[e]. Inter alia vero animalia perfectiora sunt (communiter loquendo) terrestria in auibus & piscibus: nõ quòd pisces memoria careãt, vt Basilius dicit, & Aug. improbat, sed propter distinctionem membrorum, & perfectionem generationis. Quantum autem ad aliquas sagacitates etiam aliqua animalia imperfecta magis vigent, vt apes & formicæ. Et ideo pisces vocat non animam viuentem, sed reptile animæ viuentis. Sed terrena animalia vocat animam viuentem propter perfectionem vitæ in eis, ac si pisces sint corpora habentia aliquid animæ, terrestria vero animalia propter perfectionem vitæ sint quasi animæ dominantes corporibus. Perfectissimus autem gradus vitæ est in homine. Et ideo vitam hominis non dicit produci a terra vel aqua, sicut cæterorum animalium, sed à Deo.

¶ Ad secundum dicendum, quòd pecuniosa vel pecora intelliguntur animalia domestica quæ homini seruiunt qualitercunque. Per bestias autem intelliguntur animalia sæua, vt vrsi & leones. Per reptilia vero, animalia quæ vel non habent pedes quibus eleuentur à terra, vt serpentes: vel habent breues, quibus parum eleuantur, vt lacertæ & formicæ. Sed quia sunt quædam animalia quæ sub nullo horum cõprehenduntur, vt cerui & caprei: vt etiam ista comprehenderentur, addidit quadrupedia. Vel quadrupedia præmisit quasi genus, & animalia subiunxit quasi species. Sunt enim quædã reptilia quadrupedia, vt lacertæ & formicæ.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in aliis animalibus & plantis mentionem fecit de genere, & specie, vt designaret generationes similium ex similibus. In homine autem non fuit necessarium vt hoc diceretur, quia quod præmissum fuit de aliis, etiam de homine intelligi potest. Vel ꝙ animalia & plantæ producuntur secundum genus & speciẽ suã, quasi lõge à similitudine diuina remota: homo autem dicitur formatus ad imaginem & similitudinem Dei.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd benedictio Dei dat virtutẽ multiplicãdi per generationẽ. Et ideo ꝙ positum est in auibus & piscibus, quæ primo occurrunt, non fuit necessarium repeti in terrenis animalibus, sed intelligitur. In hominibus autẽ iteratur benedictio: quia in eis est quædã specialis multiplicationis ratio, propter cõplendum numerũ electorum. Et ne quisquã diceret in officio gignẽdi filios nullum esse peccatum. Plantæ vero nullum habent propagandæ prolis effectum, ac sine vllo sensu generant. Vnde indignæ iudicatæ sunt benedictionis verbis.

¶ Ad quintum dicendum, quòd cum generatio vnius sit corruptio alterius, quòd ex corruptione ignobiliorum generentur nobiliora: non repugnat primæ rerum institutioni. Vnde animalia quæ generantur ex corruptione rerum inanimatarum, vel plantarum, potuerunt tunc generari: non autẽ quæ generantur ex corruptione animalium, tunc potuerunt produci nisi potentialiter tantum.

¶ Ad sextum dicendum, quòd Aug. dicit in 1. super Gen. contra Manichæos, quòd si in aliquius opoficis officinã imperitus intrauerit, videt ibi multa instrumenta quorum causas ignorat. Et si multum est insipiens, superflua putat. Iam vero si in fornacẽ intus ceciderit, aut ferramẽto aliquo acuto se vulnerauerit, noxia existimat ibi esse multa. Quorum vsum, quia nouit artifex, insipientiã eius irridet. Sic in hoc mundo quidã audent multa reprehendere, quorum causas non vident. Multa enim etsi domui nostræ non sunt necessaria, in eis tamen completur vniuersitatis integritas. Hoc autem ante peccatum ordinate fuissẽt vsus rebus mundi. Vnde animalia venenosa ei noxia non fuissent[e].

QVÆSTIO SEPTVAGESIMATERTIA, de iis quæ attinent ad septimum diem, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de iis quæ pertinent ad septimum diem.

¶ Et circa hoc quæruntur tria. ¶ Primo, de cõpletione operum. ¶ Secundo, de requie Dei. ¶ Tertio, de benedictione & sanctificatione huius diei.

ARTICVLVS. I.

a ¶ *Vtrum completio diuinorum operum debeat septimo diei asscribi.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd cõpletio diuinorum operum non debeat septimo diei assribi. Omnia enim quæ in hoc seculo aguntur, ad diuina opera pertinẽt. Sed consummatio seculi erit in fine mundi, vt habetur Matt. 13. Tempus etiã incarnationis Christi est cuiusdã cõpletionis tẽpus. Vnde dicitur tempus plenitudinis. Galat. 4. Et ipse Christus moriens dixit, Consummatum est, vt dicitur Ioan. 19. Non ergo completio diuinorum operum competit diei septimo.

¶ Præterea, Quicunque cõplet opus suum, aliquid facit. Sed Deus non legitur septimo die aliquid fecisse, quinimo ab omni opere quieuisse. Ergo completio operum non competit septimo diei.

¶ Præterea, Non dicitur aliquid esse cõpletum cui multa superadduntur, nisi sint illa superflua: quia perfectum dicitur cui nihil deest eorũ quæ debet habere. Sed post septimum diem multa sunt facta, & productio multorum indiuiduorum, & etiã quarundã nouarum specierũ quæ frequenter apparẽt, p[illegible]cipue in animalibus ex putrefactione generatis. Quotidie etiã Deus nouas animas creat. Nouum etiã fuit incarnationis opus. De quo dicitur Iere. 31. Nouum faciet dominus super terram. Noua etiam sunt miraculosa opera. De quibus dicitur Eccles. 36. Innoua signa, & immuta mirabilia. Innouabuntur etiam omnia in glorificatione sanctorum: secundum illud Apoca. 21. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Cõpletio ergo diuinorum operum non debet attribui septimæ diei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Compleuit Deus die septimo opus suum quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Completam fuisse omnem creaturam quantum decuit vniuersi integritatem & naturalem perfectionem, septima die, conueniens fuit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd duplex est rei perfectio, prima & secunda. Prima quidem perfectio est secundum quod res in sua substantia est perfecta. Quæ quidem est forma totius, quæ ex integritate partium cõsurgit. Perfectio autẽ secunda est, finis qui vel est operatio, sicut finis cytharistæ est cytarizare: vel est aliquid ad quod per operationem peruenitur, sicut finis ædificatoris est domus, quam ædificando facit. Prima autem perfectio est causa secundæ: quia forma est principium operationis. Vltima autem perfectio quæ est finis totius vniuersi, est perfecta beatitudo sanctorum, quæ erit in vltima cõsummatione seculi. Prima autem perfectio, quæ est in integritate vniuersi, fuit in prima rerum institutione. Et hæc deputatur septimo diei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd sicut dictum est[e], perfectio prima est causa secundæ. Ad beatitudinem autem consequendam duo requiruntur, natura & gratia. Ipsa ergo beatitudinis perfectio erit in fine mũdi: vt dictum est[e]. Sed ista consummatio præcessit causaliter, quantum ad naturam quidem, in prima rerum institutione: quantum ad gratiã vero, in incarnatione Christi: quia gratia & veritas per Iesum Christũ facta est, vt dicitur Ioan. 1. Sic igitur in septima die fuit consummatio gratiæ, in fine mundi cõsummatio gloriæ.

¶ Ad secundũ dicendum, ꝙ septima die De⁹ aliquid operatus est, nõ nouã creaturã cõdendo, sed creaturã administrando, & ad propriã operationẽ eam mouẽdo: quod iã aliqualiter pertinet ad inchoationem quandem secundæ perfectionis. Et ideo cõsummatio operũ secundũ nostra translationẽ attribuitur diei septimæ: Sed secundũ aliã translationẽ attribuitur diei sextę. Et vtrumq; potest stare, quia cõsummatio quæ est secundũ integritatẽ partiũ vniuersi, cõpetit sextæ diei: cõsummatio quæ est secundũ operationẽ partiũ, cõpetit septimæ. Vel põt dici ꝙ in motu cõtinuo, quandiu aliquid potest moueri vlterius, nõ dicitur motus perfectus ante quietẽ. Quies enim demonstrat morum cõsummatũ. Deus autẽ poterat plures creaturas facere, præter illas quas fecerat sex diebus. Vnde hoc ipso quòd cessauit nouas creaturas condere in septima die, dicitur opus suum consummasse.

¶ Ad tertiũ dicendum, ꝙ nihil postmodũ à Deo factum est totaliter nouũ, quin aliqualiter in operibus sex dierum præcesserit. Quædã enim præextiterunt materialiter: sicut quod Deus de costa Adæ formauit mulierem. Quædam vero præextiterunt in operib⁹ sex dierum, nõ solum materialiter, sed etiã causaliter. Sicut indiuidua, quæ nunc generãtur, præcesserunt in primis indiuiduis suarũ specierum. Species etiã nouæ si quę apparẽt, præextiterunt in quibusdã acquisitis virtutibus. Sicut & animalia ex putrefactione generata producuntur ex virtutibus stellarum & elemẽtorum: quã à principio acceperunt, etiã si nouæ species talium animaliũ producantur. Animalia etiã quædã secundũ nouã speciẽ aliquãdo oriunt ex cõmixtione animalium diuersorũ secundum speciẽ: sicut cum ex asino & equa generatur mulus. Et hæc etiam præcesserunt causaliter in operibus sex dierum. Quædam vero præcesserunt secundum similitudinem, sicut animæ quæ nunc creantur[e]. Et similiter incarnationis opus. Quia vt dicitur Phil. 2. filius Dei est in similitudinẽ hominum factus. Gloria etiã spiritualis secundum similitudinẽ præcessit in angelis: corporalis vero in cælo præcipue empyreo[e]. Vnde dicitur Eccle. 1. Nihil sub sole nouum. Iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum Deus septima die requieuit ab omni opere suo.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd Deus septima die nõ requieuit ab omni suo opere. Dicitur enim Ioan 1. Pater meus vsq; modo operatur, & ego operor. Non ergo septima die requieuit ab omni opere.

¶ Præterea, Requies motui opponitur, vel labori qui interdũ causatur ex motu. Sed Deus immobiliter & absque labore sua opera produxit. Non ergo dicendum est, septima die à suo opere requieuisse.

¶ Si dicatur quòd Deus requieuit die septima, quia fecit hominem requiescere. contrà, requies contraponitur eius operationi. Sed quòd dicitur, Deus creauit vel facit hoc vel illud, modo exponitur, quòd Deus hominẽ fecit creare aut facere. Ergo nec cõuenienter exponi potest, vt dicatur Deus requieuisse, quia fecit hominem requiescere.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 2. Requieuit Deus die seqtimo ab omni opere quod patrarat.

CONCLVSIO.

¶ Requieuit Deus die septima ab omni opere, in quantum cessauit à nouis condendis, & quia in seipso quieuit, dum sibi sufficiens & seipso beatus est, in suo desiderio quiescens.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quies proprie opponitur motui, & per consequens labori, qui ex motu consurgit. Quamuis autem motus proprie acceptus sit corporum, tamen nomen Motus etiam ad spiritualia deriuatur dupliciter. Vno modo secundum quod omnis operatio motus dicitur. Sic enim & diuina bonitas quodammodo mouetur & procedit in res secundum quod se eis communicat, vt Dion. dicit. 2. c. de diui. nom. Alio modo, desiderium in aliud

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum primum.*

Titulus clarus est. Comment.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua. Prima perfectio vniuersi cõgrue septimo diei assignatur, vltima autem consummationi seculi. Declarantur primo termini in cõmuni. distinguẽdo duplicem perfectionem, primam & secundam: & hãc dupliciter, ordinãdo eas. Probatur deinde: & quo ad secundam partẽ, qa illa est beatitudo sanctorũ perfecta: & quo ad primam, quia cõstitit in integritate vniuersi.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæ tertiæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est. Comment.

¶ In corpore tria. Primo, quomodo requies dupliciter inuenitur in spiritualib⁹. sicut & motus, cuiprimo opponit, scilicet pro cessatione, & pro implectione desiderij. Secũdo respõdet vna conclusione bimembri, Deus vtroque modo requieuit septimo die. Et probatur quo ad primũ, quia cessauit à nouis: quo ad secundũ, quia in seipso quieuit. Tertio excluditur obiectio contra hoc secundũ: quia scilicet nõ debet hoc modo magis septima die, quã alia die quiescere: quia semper hoc modo quieuit, & nunquam habuit motum oppositũ. Et hoc excludit, quod satiari seipso non absolute, sed post condita opera attribuitur septimo diei. Et hoc non semper cõuenit quamuis nec oppositus motus. Et explicauit hoc Scriptura, vt ostenderet Deum non agere factis. 454 562 a

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore duo. Primo enumerat duo in die septimo. Secundo respondet quæsito affirmatiue. Benedictio debetur diei septimo. Probatur: c 356 quia in eo inchoat administratio, & requies in Deo post opera: vtrique autẽ debetur benedictio & sanctificatio, primum primo, & secundum secundo, vt patet.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore tria. Primo respõdet quæsito in communi. Secundo in speciali secundum alios. Tertio secundum Augu. Conclusio affirmatiua, Sex dies sufficienter numerantur. Quæ conclusio probatur: quia in eis oportuit opus distinctionis, & ornatus partium mundi fieri: secundum alios, tres corporeæ partes sunt mundi: singulæ duobus diebus altero distinguẽte, altero ornante egent. ergo. Sed secundum Aug. creatura spiritualis admiscetur & consummatur primo die, secundo corporalis superior, tertio inferior: in reliquis conuenitur.

in aliud tendens, quidã motus dicitur. Vnde & requies dupliciter accipitur. Vno modo pro cessatione ab operibus. Alio modo pro impletione desiderij. Et vtroque modo dicitur Deus requieuisse die septima. Primo quidem, quia die septima cessauit nouas creaturas condere. Nihil enim posteà fecit, quod nõ aliquo modo præcesserit in primis operibus, vt dictũ est c. Alio modo secundum quod rebus conditis ipse nõ indigebat, sed seipso fruendo beatus est. Vnde post conditionem omniũ operum non dicitur, quòd in suis operibus requieuit, quasi eis ad suã beatitudinem indigens: sed ab eis requieuit, vtique in seipso, quia sufficit sibi, & implet desiderium suum. Et quamuis ab æterno in seipso requieuerit, tamen quòd post opera condita in seipso requieuit, hoc pertinet ad septimum diem. Et hoc est ab operibus requiescere, vt Aug. dicit super Gẽ. ad lit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus vsque modo operatur conseruando & administrando creaturam conditam, non autem nouam creaturam condendo.

¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ requies nõ opponitur labori siue motui, sed productioni nouarũ rerũ & desiderio in aliud tendenti, vt dictum est c.

¶Ad tertium dicẽdum, quòd sicut Deus in solo se requiescit, & se fruendo beatus est: ita & nos per solam Dei fruitionem beati efficimur. Et sic etiam facit nos à suis & nostris operibus in seipso requiescere. Est ergo conueniens expositio, vt dicatur Deus requieuisse, quia nos requiescere facit. Sed non est hæc sola ponenda, sed alia expositio est principalior & prior.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum benedictio & sanctificatio debeatur diei septimæ.*

358 2.dist.15. q.3.art.3. AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd benedictio & sanctificatio non debeatur diei septimæ. Tempus enim aliquod consueuit dici benedictum aut sanctum propter aliquod bonum quod in illo tempore euenit, aut propter hoc quòd aliquod malum vitatur. Sed Deo nihil accrescit aut deperit, siue operetur, siue ab operando cesset. Non ergo specialis benedictio & sanctificatio debetur diei septimæ.

¶Præterea, Benedictio à bonitate dicitur. Sed bonum est diffusiuũ & communicatiuum sui secundum Dio. Ergo magis debuerunt benedici dies in quibus creaturas produxit, quàm ille dies in quo à producẽdis creaturis cessauit.

¶Præterea, In singulis creaturis quædam benedictio cõmemorata est, dum in singulis operibus dictum est, Vidit Deus quòd esset bonum. Non oportuit igitur quòd post omnium productionem dies septima benediceretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ge.2. Benedixit Deꝰ diei septimo, & sanctificauit illum, quia in illo cessauerat ab omni opere suo.

CONCLVSIO.

¶*Congruit vt die septimo benediceret Deus omnibus à se conditis creaturis & diem illum sanctificaret.*

357 ¶RESPONDEO dicẽdum, quòd sicut supra dictũ est c, requies Dei in die septima dupliciter accipitur. Primo quidẽ quantum ad hoc quòd cessauit à nouis operibus condendis, ita tamen quòd creaturam conditã conseruat & administrat. Alio modo secundũ quod post opera requieuit in seipso. Quantum ergo ad primum cõpetit septimæ diei d benedictio: quia sicut suprà dictum est c, benedictio ad multiplicationem 355 pertinet. Vnde dictum est creaturis quas benedixit, Crescite & multiplicamini. Multiplicatio autẽ rerum fit per administrationẽ creaturæ, secundum quã ex similibus similia generantur. Quantum vero ad secundum cõpetit septimæ diei sanctificatio. Maxime enim sanctificatio cuiuslibet attenditur in hoc, quòd in Deo requiescit. Vnde & res Deo dedicatæ, sanctæ dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ nõ propter hoc dies septimus sanctificatur, quia Deo possit aliquid accrescere, vel decrescere, sed quia creaturis aliquid accrescit per multiplicationem & quietem in Deo.

¶Ad secundum dicẽdum, quòd in primis sex diebus productæ sunt res in suis primis causis. Sed postea ex illis primis causis res multiplicantur & cõseruantur: quod etiã ad bonitatem diuinam pertinet. Cuius etiam perfectio in hoc maxime ostenditur, quod in ipsa sola & ipse requiescit, & nos requiescere possumus, ea fruentes.

¶Ad tertium dicendum, quòd bonum quod in singulis diebus cõmemoratur, pertinet ad primam naturæ institutionem: benedictio autem diei septimæ pertinet ad naturæ propagationem.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAQVARTA, de omnibus septem diebus in communi, in tres articulos diuisa.

DENIDE quęritur de omnibus septẽ diebus in cõi. ¶Et quæruntur tria. ¶Primo, de sufficientia horum dierum. ¶Secundo, vtrum sint vnus dies, vel plures. ¶Tertio, de quibusdã modis loquendi, quibus Scriptura vtitur enarrando opera sex dierum.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum sufficienter isti dies enumerentur.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd sufficienter isti dies enumerentur. Nõ minus enim distinguitur opus creationis ab operibus distinctionis & ornatus, quàm hæc duo opera abinuicẽ. Sed alij dies deputantur distinctioni, & alij ornatui. Ergo etiam alij dies debent assignari creationi. 559 Veri.q̄.6. art.19. & po. quæst.4. ar.1. & 2. Et Heb.4. l.1.col.2. & 3. & Iob.40.l. 2.cor.1.fi.

¶Præterea, Aër & ignis sunt nobiliora elementa, quàm terra & aqua. Sed vnus dies deputatur distinctioni aquæ, & alius distinctioni terræ. Ergo alij dies debent deputari distinctioni ignis & aëris.

¶Præterea, Non minus distant volucres & pisces quàm volucres & terrestria animalia. Homo etiam plus distat ab aliis animalibus quàm alia quæcunq; animalia abinuicẽ. Sed alius dies deputatur productioni piscium maris, & alius productioni animalium terræ. Ergo & alius dies debet deputari productioni auium cæli, & alius productioni hominis.

¶SED CONTRA videtur, quòd aliqui dies superflue assignentur. Lumen enim ad luminaria se habet vt accidens ad subiectum. Simul autem producitur subiectum cum proprio accidente. Non ergo alia die debuit produci lux, & alia luminaria.

¶Præterea, Dies isti deputãtur primæ institutioni mundi. Sed in septima die nihil primitus est institutũ. Ergo septima dies non debet aliis connumerari.

CONCLVSIO.

¶ *Septem diebus conditam fuisse omnem creaturam, & ornatum tam corporalem, quàm spiritualem, conueniens fuit.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd ratio distinctionis horum dierum ex præmissis potest esse manifesta c. Oportuit enim primo distingui partes mundi: & postmodũ singulas partes ordinari per hoc quòd quasi suis habitatoribus replentur. Secundũ ergo alios sanctos in creatura corporali tres partes designantur. Prima, quæ significatur nomine cæli. Media, quæ significatur nomine aquæ. Infima quæ significatur nomine terræ c. Vnde & secundum Pythagoricos, perfectio in tribus ponitur, principio, medio, & fine: vt diciť in 1. de cælo. Prima ergo pars distinguitur prima die, & ornatur quarta. Media distinguitur secunda die, & ornatur quinta. Infima distinguitur tertia die, & ornatur sexta. Aug. vero conuenit quidẽ cum eis in vltimis tribus diebus, differt autem in tribus primis. Quia secundum eum & in primo die formatur creatura spiritualis, in duobus aliis creatura corporalis: ita quòd in secundo corpora superiora, in tertio corpora inferiora. Et sic perfectio diuinorum operum respondet perfectioni senarij numeri, qui consurgit ex suis partibus aliquotis coniunctis, quæ quidem partes sunt vnum, duo, tria. Vna enim dies deputatur formationi creaturæ spiritualis, duę formationi creaturæ corporalis, & tres ornatui. 351 354 355 356 351

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum Augu. opus creationis pertinet ad productionem materiæ informis, & naturæ spiritualis informis. Quæ quidem duo sunt extra tempus, vt ipse dicit in 12. confes. Et ideo creatio vtriusque ponitur ante omnẽ diem. Sed secundum alios sanctos potest dici, quòd opus distinctionis & ornatus attenditur secundum aliquã mutationẽ creaturæ quæ tempore mensuratur c. Opus autem creationis consistit in sola diuina actione in instãti rerum substantiam producentis. Et ideo quodlibet opus distinctionis & ornatus dicitur factum in die, creatio autem dicitur facta in principio: quod sonat aliquid indiuisibile. 351

¶Ad secundũ dicẽdũ, quod ignis & aër, quia non distinguuntur à vulgo, inter partes mundi nõ sunt expresse nominata à Moyse: sed cõputãtur cum medio, s. aqua, maxime quantum ad inferiorẽ aëris partem. Quantum vero ad superiorẽ cõputantur cum cælo: vt Aug. dicit c. c 354

¶Ad tertium dicendum, quòd productio animalium recitatur secundũ quod sunt in ornatũ partiũ mundi. Et ideo dies productionis animaliũ distinguuntur, vel vniuntur, secundum hãc conuenientiã, vel differentiam, qua cõueniunt vel differunt in ornando aliquam partẽ mundi.

¶Ad quartum dicendum, quòd prima die facta est natura lucis in aliquo subiecto. Sed quarto die facta sunt luminaria: non quia eorum substantia sit de nouo producta, sed quia sunt in aliquo modo formata quo prius non erant, vt supra dictum est c. 351

¶Ad quintũ dicẽdum, ꝙ septimæ diei secundum Aug. deputatur aliqd post omnia quæ sex diebus attribuunť, s. ꝙ Deus à suis operibus in seipso requiescit. Et ideo oportuit post sex dies fieri mentionẽ de septimo. Secundũ vero alios potest dici, quòd in septimo die mundus habuit quendam nouum statum, vt, s. ei nihil adderetur de nouo. Et ideò post sex dies ponitur septima, deputata cessationi ab opere. 358

Articu-

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum omnes isti dies sint vnus dies.*

360 Locus super 1. dictis, & 2. dist. 12. q.1. art. 1. & 3. AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd omnes isti dies sint vnus dies. Dicitur enim Ge.2. Istæ sunt generationes cæli & terræ, quando creatæ sunt in die quo fecit dominus cælum & terram, & omne virgultũ agri antequam oriretur in terra. Vnus ergo est dies in quo fecit cælum, & terrã, & omne virgultum agri. Sed cælum & terrã fecit in prima die, vel potius ante omnẽ diem: virgultum autem agri tertia die. Ergo vnus est primus dies & tertius: & pari ratione omnes alij.

¶Præterea, Eccle.18. dicitur. Qui viuit in æternum, creauit omnia simul. Sed hoc nõ esset, si dies horum operum essent plures, quia plures dies non sunt simul. Ergo non sunt plures dies, sed vnus tantum.

¶Præterea, Die septimo cessauit Deus à nouis operibus condendis. Si ergo septima dies est alia ab aliis diebus, sequitur quòd illam diẽ non fecerit. Quod est inconueniens.

¶Præterea, Totum opus quod vni diei ascribitur, in instanti perfecit, cum in singulis operibus dicatur, Dixit, & factum est. Si igitur sequens opus in diem alium reseruasset, sequeretur quòd in residua parte illius diei cessasset ab opere. Quod esset superfluum. Nõ igitur est alius dies sequentis operis à die operis præcedentis.

¶SED CONTRA est quod Gene.1. dicitur. Factum est vespere & mane dies secundus, & dies tertius, & sic de aliis. Secundum autem & tertium dici non potest vbi est vnũ tantum. Ergo non fuit vnus dies tantum.

CONCLVSIO.

¶*Non vno, sed septem diebus condita fuit omnis creatura.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in hac quæstione Augu. ab aliis expositoribus dissentit. 269 Augu. enim vult. 2. super Ge. ad lit. & 2. de Ciui. Dei, ad Orosium, quòd omnes qui dicuntur septẽ dies, sunt vnus dies, septempliciter rebus præsentatus c. Alij vero expositores sentiunt quòd fuerunt septem dies diuersi, & non vnus tantum. Hæ autem duę opiniones si referantur ad expositionem literæ Ge. magnam diuersitatem habent. Nam secundum Aug. per diem intelligitur cognitio mentis angelicæ, vt sic primus dies sit cognitio primi diuini operis: secundus dies, cognitio secundi operis: & sic de aliis. Et dicitur vnumquodque opus esse factum in aliqua die: quia nihil Deus produxit in rerum 284 natura quod non impresserit menti angelicæ c. Quæ quidẽ multa simul potest cognoscere, præcipue in verbo, in quo omnis angelorũ cognitio perficitur & terminatur. Et sic distinguitur dies secundum naturalem ordinem rerum cognitarum: non secundum successionẽ cognitionis, aut secundum successionem productionis rerum. Cognitio autẽ angelica proprie & vere dies nominari potest, cum lux quæ est causa diei, proprie in spiritualibus secundum Aug. inueniatur e. 341 344 Secundũ vero alios per istos dies & successio dierum temporalium ostenditur, & successio productionis rerum. Sed si istæ duæ opiniones referantur ad motum productionis rerum, nõ inuenitur magna differentia. Et hoc propter duo in quibus exponendo diuersificatur August. ab aliis, vt ex 337 supradictis patet c. 349 Primo quidem, quia Aug. per terram & aquã prius creatam intelligit materiam totaliter informem. Per factionem autem firmamenti, & congregationem aquarum, & apparitionem aridæ intelligit impressionem formarum in materiã corporalem. Alij vero sancti per terram & aquã primo creatas intelligunt ipsa elementa mundi sub propriis formis existentia. P[illegible] sequentia autem opera, aliquam distin- 341 ctionẽ in corporibus prius existentibus, vt supra dictum est c. 340 Secundo autem differunt quantum ad productionẽ plantarum & animaliũ, 344 quæ alij ponunt in opere sex dierum esse producta in actu. Aug. vero potentialiter tantum c. In hoc ergo quòd Aug. ponit opera sex dierum esse simul facta, sequitur idem modus productionis rerum. Nam secundum vtrosque in prima rerum productione materia erat sub formis substantialibus elementorum c, & secundum vtrosque in prima re- e rum institutione non fuerunt animalia & plantæ in actu c. 350 Sed remanet differẽtia quantum ad quatuor. & c Quia secundum alios sanctos post productionem creaturæ fuit aliquod tempus in quo nõ erat lux. 337 Item in quo non erat firmamentum formatum. 349 Item in quo non erat terra discooperta aquis. 350 Et in quo non erant formata cæli luminaria: quod est quartum c. 355 Quæ non oportet ponere secundum expositionẽ Augu. 349 Vt igitur neutri sententiæ præiudicetur, vtriusque rationibus respondendum est.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in die in quo creauit Deus cælum & terram, creauit etiam omne virgultum agri nõ in actu, sed antequam oriretur super terram, id est potentialiter, quod August. asscribit tertiæ diei: alij vero primæ rerum institutioni.

¶Ad secundum dicendum, quòd Deus creauit omnia simul quantum ad rerum substantiam quodammodo informem: sed quantum ad formationem quę facta est per distinctionem & ornatum, nõ simul. Vnde signanter vtitur verbo creationis.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd in die septimo cessauit Deus à nouis operibus cõdendis, non autem propagandis quibusdam aliis. Ad quã propagationem pertinet, quòd post primum diem alij succedunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd non est ex impotentia Dei quasi indigentis tempore ad operandum, quòd omnia non sunt simul distincta & ornata: sed vt ordo seruaretur in rerum institutione. Et ideo oportuit vt diuersis statibus mundi diuersi dies deseruirent. Semper autem per sequens opus nouus perfectionis status mundo est additus.

¶Ad quintum dicẽdum, quòd secundum Aug. ille ordo dierum referendus est ad naturalẽ ordinem operum, qui diebus attribuitur.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum Scriptura vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd Scriptura non vtatur conuenientibus verbis ad exprimendum opera sex dierum. Sicut enim lux, & firmamentum, & huiusmodi opera per Dei verbum sunt facta, ita cęlum & terra: quia omnia per ipsum facta sunt, vt dicitur Io.1.c. Ergo in creatione cæli & terræ debuit fieri mentio de verbo Dei, sicut in aliis operibus.

¶Præterea, Aqua est creata à Deo: quæ tamen creata nõ cõmemoratur. Insufficienter ergo rerum creatio describitur.

¶Præterea, Sicut dicitur Ge.1. vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona. In singulis ergo operibus debuit dici, Vidit Deus ꝙ esset bonum. Inconuenienter ergo prætermittitur in opere creationis, & in opere secundæ diei.

¶Præterea, Spiritus Dei est Deus. Deo autem non competit ferri, nec situm habere. Inconuenienter ergo dicitur quòd spiritus Dei ferebatur super aquas.

¶Præterea, Nullus facit quod iam factum est. Inconuenienter ergo postquam dictum est, Dixit Deus, fiat firmamentum, & factum est ita: subditur, Et fecit Deus firmamentum. Et similiter in aliis operibus.

¶Præterea, Vespere & mane non sufficienter diuidunt diem, cum sint plures partes diei. Ergo inconuenienter dicitur, quòd factum est vespere & mane dies secundus vel tertius.

¶Præterea, Secundo & tertio non conuenienter correspondet vnum, sed primum. Debuit ergo dici, Factum est vespere & mane dies primus, vbi dicitur dies vnus.

¶RESPONDEO dicẽdum ad primum, quòd secũdum Aug. persona filij cõmemoratur tam in prima rerum creatione, quã in rerum distinctione & ornatu, aliter tamen & aliter. Distinctio enim & ornatus pertinet ad rerum formationem. Sicut autẽ formatio artificatorum est per formã artis quæ est in mente artificis, quæ potest dici intelligibile verbum ipsius: ita formatio totius creaturæ est per verbum Dei. Et ideo in opere distinctionis & ornatꝰ fit mentio de verbo. In creatione autẽ cõmemoratur filius vt principium, cum dicitur, In principio crea. Deus: quia per creationẽ intelligitur productio informis materiæ. Secundum vero alios qui ponunt primo creata elementa sub propriis formis, oportet aliter dici. Basilius enim dicit, ꝙ per hoc quòd dicitur, Dixit Deus, importatur diuinum imperium. Prius autẽ oportuit produci creaturam quæ obediret, quàm fieri mentionẽ de diuino imperio.

¶Ad secundũ dicendum, ꝙ secundum Aug. per cælum intelligitur spiritualis natura informis, per terrã autẽ materia informis omnium corporum. Et sic nulla creatura est prætermissa. Secundum Basilium vero ponuntur cælũ & terra tanquam duo extrema, vt ex his intelligantur media: præcipue quia omnium mediorum motus vel est ad cælum, vt leuium: vel ad terram, vt grauium. Alij vero dicunt, quòd sub nomine terræ comprehendere solet Scriptura omnium quatuor elementa. Vnde in Psal. postquam dictum est, Laudate dominum de terra, subditur, Ignis, grando, nix, glacies.

¶Ad tertium dicendum, quòd in opere creationis ponitur aliquid correspondens ei quod

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore quatuor. Primo diuersitatẽ opinionũ Aug. & aliorũ: scilicet quia ille vnũ multipliciter præsentatũ, isti multos. Secundo diuersitatẽ opinionũ ad literã Genes: vbi ex Aug. quinque. Primo, dies est cognitio in mẽte angelica: quia lux proprie in angelo. 361 2.dist.13. q.1.art.4. Secundo, dies primus, cognitio illa respectu primi operis: secundus respectu secundi: tertius tertij &c. Tertio, fieri in die, quia oia præficiunť in mente angelica. Quarto, vnitas diei quia omnia simul in verbo. Quinto distinctio eorũ nõ successu cognitionis, aut productionis, sed ordine naturæ inter res cognitas & Dei opera. Ex aliis vero successio & tẽporaliũ dierũ & productionis rerum. ✱ Tertio diuersitatẽ opinionũ ad modũ productionis rerũ: vbi duo dicit, scilicet quòd est differẽtia, & ꝙ non magna. Et quidem quòd nõ magna, tum ex opere formationis, seu distinctionis: quia conueniunt, dum ponunt elementa primo producta. Tum ex opere ornatus, quia cõueniũt, quòd primo virtualiter, deinde actualiter ꝓducta sunt animãtia & plãtæ. Quod vero differentia testat in quatuor manifestať. Primo, quia post primam productionẽ fuit tempꝰ sine luce: secundo, sine firmamẽto formato: tertio sine apparitione terræ: quarto, sine formatione luminariũ, iuxta primos quatuor dies. ✱ Quarto respondet quæsito dicẽs, neutri præiudicãdũ esse.

Annot. ¶Nota quòd S. Tho. differentiam inter Augu. & alios non posuit nisi in quatuor primis diebus, & nõ in quinto & sexto. Quia vt ex conuenientia apparet, vtrique conueniunt in hoc, quòd vegetabilia & animalia fuerunt ordine temporis facta in actu post primam institutionem rerũ: quãuis applicando ad literã Gen. illi dicant ꝙ tertio, quinto & sexto die. Augustin. non sed quum in principio temporis hæc virtualiter fecerit, post actu facta sunt.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæquartæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus est. ¶ In corpore respondet dupliciter. Primo secundũ Aug. persona filij exprimiť in omni opere, diuersimode tamen, scilicet vt principium, & vt verbum in creatione & aliis duobus: quia illa ad informitatẽ, hæc ad formationem pertinent. secundũ alios vero primo creatur, deinde imperatur iam facto per ly dixit. Nota quòd quũ quęstio sit

ftio fit de omnibus, in corpore (quod est etiam responsio ad primum) S. Tho. respondet de cōmunibus ad creationem & alia, inquantum Deū respiciunt.
¶In responsionibus vero argumentorum ad alia verba descendit.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ quintæ Articulum primum.*

Aunot. In titulo ly corpus, sumitur vt distinguitur cōtra actū. Ita quòd siue corpus significet substantiam simplicem siue compositam, nihil refert quo ad propositum: vtroque enim modo distinguitur cōtra actum. Et similiter siue sumatur pro toto, siue pro parte (modo sumatur substātia subiecta per se) trinæ dimensioni sufficit: hoc enim Corporis nomine intelligitur.

Comment. ¶In corpore tria. Primo quid nominis animæ. Secundo, opinio antiquorum. Tertio responsio ad quæsitū. Quo ad primū anima significat primū principium vitæ, in his quę apud nos viuūt. Declaratur ex differentia vsitatæ locutionis inter animata & inanimata.

Annot. ¶Aduerte hic, quòd caute in litera dicitur, quòd in his quæ apud nos viuunt. Quia nomine animæ non dicimus primū principiū vitæ absolute, sed illud potius dicimus Deum, aut quamcunque aliam naturam: sed in his quæ apud nos viuunt, primum vitæ principiū animam nominamus.

b nec pertranseas illā præ-
337 positionem in, quoniam denotat intraneitatem: vocamus enim animam primum vitæ principium non extra rem, sed forte cælum vel solem tale principiū dicimus, sed intus in rebus viuentibus existens.

Comment. ¶Quo ad secundum, opinio antiquorum, anima est aliquod corpus. Probatur, sola corpora sunt res: ergo corpus aliquod est principium cognitionis & motus. ergo anima. Probatur hęc vltima sequela, quia vita his operibus manifestatur, antecedens vero ex defectu intellectus.

¶Quo ad tertium conclusio responsiua: & destructiua opinionis antiquorū est, habens duas partes. Anima non est corpus, sed corporis actus. Probatur. Non corpus, sed alicuius corporis actus est primum viuendi principium. Anima est primum viuendi principium: ergo anima non est corpus, sed corporis actus. Maior primo declaratur, quòd totam vim suā ponit in ly primū: quia esse principiū vitæ conuenit corpori, vt patet de corde, non tamen esse primum vitæ principium. Deinde probatur ipsa maior, corpus est principiū vitæ, vel viuens non in eo

dicitur in opere distinctionis & ornatus: Vidit Deus hoc vel illud esse bonum.

¶Ad cuius euidētiā cōsiderandū est, ꝙ spiritussanct. amor est. Duo autē sunt, vt Aug. dicit primo super Genes. ad lit. propter quæ Deus amat creaturā suā, scilicet vt sit, & vt permaneat. Vt ergo esset quod permaneret, dicitur ꝙ spiritus Dei ferebatur super aquas, secundū quod per aquā materia informis intelligitur: sicut amor artificis fertur super materiam aliquā, vt ex ea formet opus. Vt autē maneret quod fecerat, dicitur, Vidit Deꝰ quòd esset bonū. In hoc enim significatur, quædā cōplacentia Dei opificis in re facta, nō quòd alio modo cognosceret, aut placeret ei creatura iā facta, quā antequā faceret. Et sic in vtroq; opere creationis & formationis trinitas personarū insinuatur. In creatione quidē persona patris per Deū creantē: persona filij per principiū, in quo creauit: spiritussancti, qui superfertur aquis. In formatione vero persona patris in Deo dicente: persona vero filij in verbo, quo dicitur: persona spiritussancti in cōplacentia, qua vidit Deus esse bonū quod factum erat: in opere vero secundæ diei nō ponitur, Vidit Deꝰ quòd esset bonū: quia opus distinctionis aquarū tunc inchoatur, & in tertio die perficitur. Vnde quod ponitur in tertia die, refertur etiā ad secundā. Vel quia distinctio quæ ponitur secunda die, est de his quæ non sunt manifesta populo: ideo huiusmodi approbatione scriptura nō vtitur. Vel iterū propter hoc quòd firmamētū simpliciter intelligitur aër nubilosus, qui non est de partibus permanentibus in vniuerso, seu de partibus principalibus mundi. Et has tres rationes Rabby Moyses ponit. Quidā autem assignant rationem mysticā ex parte numeri: quia binarius ab vnitate recedit. Vnde opus secundæ diei non approbatur.

¶Ad quartū dicēdum, quòd Rabby Moyses per spiritum domini intelligit aërē vel ventū: sicut & Plato intellexit: & dicit quòd dicitur, quod spiritus domini secundū quod scriptura consueuit vbiq; flatū ventorū Deo attribuere. Sed secundū sanctos per spiritum domini intelligitur spiritussanctus, qui dicitur superferri aquæ [e], id est materiæ informi secundū Aug. ne faciendo opera sua propter indigentiæ necessitatē putaretur Deus amare. Indigentiæ enim amor rebus quas diligit, subiicitur. Cōmode autē factū est vt prius insinuaretur aliquid inchoatum, cui superferri diceretur. Non enim superfertur loco, sed præexcellente potentia, vt Augu. dicit. 1. super Gen. ad lit. Secundū Basilium vero, superferebatur elemēto aqua, id est fouebat & viuificabat naturam aquæ ad similitudinem gallinæ cubantis, vitalem virtutem his, quæ fouentur, iniiciens. Habet enim aqua præcipue vitalem virtutem, quia plurima animalia generantur in aqua. Et omnium animalium semina sunt humida. Vita etiam spiritualis datur per aquam baptismi. Vnde dicitur Io. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu.

¶Ad quintum dicendum, quod secūdum Aug. per illa tria designatur triplex esse rerum. Primo quidem esse rerum in verbo, per hoc quod dixit, fiat. Secundo esse rerum in mente angelica, per hoc quod dixit, factum est. Tertio esse rerum in propria natura, per hoc quod dixit, fecit. Et quia in primo die describitur formatio angelorum, nō fuit necesse vt ibi adderetur, fecit. Secundum alios vero potest dici, quod in hoc quod dicit, dixit Deus, fiat, importatur imperium Dei de faciendo: per hoc autem quod dicit, factum est, importatur complemētum operis. Oportuit autem vt subderetur quomodo factum fuit: præcipue propter illos qui dixerūt omnia visibilia per angelos facta: Et ideo ad hoc remouendum subditur quod ipse Deus fecit. Vnde in singulis operibus, postquā dicitur, & factū est, aliquis actus Dei subditur, vel fecit, vel distinxit, vel vocauit, vel aliquid huiusmodi.

¶Ad sextum dicendum, quòd secundum Augu. per vespere, & mane intelligitur vespertina & matutina cognitio in angelis: de quibus dictū est suprà [e]. 197 Vel secundum Basilium totum tempus consueuit denominari à principaliori parte, scilicet à die: secundū quod dixit Iacob, Dies 196 peregrinationis meæ: nulla mentione facta de nocte. Vespere autem & mane ponuntur vt termini diei, cuius mane est principium, sed vespere finis. Vel quia per vespere designatur principium noctis, per mane principium diei. Congruum autem fuit vt vbi commemoratur prima distinctio rerum, sola principia temporum designarentur. Præmititur autē vespere: quia cum à luce dies inceperit, prius occurrit terminus lucis, quod est vespere, quā terminus tenebrarum & noctis, quod est mane. Vel secundum Chryso. vt designetur quòd dies naturalis nō terminatur in vespere, sed in mane.

¶Ad septimum dicendum, quòd dicitur vnus dies in prima diei institutione, ad designandū quod viginti quatuor horarum spatia pertinent ad vnum diem. Vnde per hoc quòd dicitur Vnus, præfigitur mensura diei naturalis. Vel propter hoc, vt significaret diem consummari per redditum solis ad vnum & idem punctum. Vel quia completo septenario dierum, reditur ad primum diem, qui est vnus cum octauo. Et has tres rationes Basilius assignat.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMAQVINTA, de Homine, & primò de his, quæ pertinent ad essentiam animæ, in septem articulos diuisa.

POST considerationem creaturæ spiritualis & corporalis, considerandum est de homine, qui ex spirituali & corporali substantia cōponitur. Et primo de natura ipsius hominis. Secundo de eius productione. Naturā autem hominis considerare, pertinet ad theologū ex parte animæ, non autē ex parte corporis, nisi secundū habitudinem quā habet corpus ad animā. Et ideo prima consideratio circa animā versabitur. Et quia secundum Dio. 2. c. angelicæ hierarch. tria inueniuntur in substantiis spiritualibus, scilicet essentia, virtus, & operatio. Primo considerabimus ea quæ pertinent ad essentiā animæ. Secundo, ea quæ pertinent ad virtutem siue potentias eius. Tertio, ea quæ pertinent ad operationem eius.

¶Circa primum duplex occurrit consideratio. Quarum prima est de ipsa anima secundum se. Secunda, de vnione eius ad corpus.

¶Circa primū quæruntur septem. ¶Primo, vtrum anima sit corpus. ¶Secundo, vtrum anima humana sit aliquid subsistens. ¶Tertio, vtrū animæ brutorum sint subsistentes. ¶Quarto, vtrum anima sit homo: vel magis, homo sit aliquid compositum ex anima & corpore. ¶Quinto, vtrum sit composita ex materia & forma. ¶Sexto, vtrum anima humana sit incorruptibilis. ¶Septimo, vtrum anima sit eiusdem speciei cum angelo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum anima sit corpus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, ꝙ anima sit corpus. Anima enim est motor corporis. non autē est mouens 361 non motum. Tum quia videtur quòd nihil possit moueEt contra re nisi moueatur: quia nihil dat alteri quod nō habet, sicut ca.64 & quod nō est calidū nō calefacit. Tum q... si aliquid est mouēs nō mo-80. Et de tum, causat motum sempiternum & eodem modo se habentē, vt pro-anima batur in 8. phy. Quod non apparet in motu animalis, qui est ab anima. art.19. Ergo anima est mouens motum. Sed omne mouens motum est corpus. ergo anima est corpus.

¶Præterea, Omnis cognitio fit per aliquā similitudinem. Non potest autem esse similitudo corporis ad rem incorporeā. Si igitur anima non esset corpus, non posset cognoscere res corporeas.

¶Præterea, Mouentis ad motum oportet esse aliquem contactū. Contactus autem non est nisi corporum. Cum igitur anima moueat corpus, videtur quòd anima sit corpus.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 7. de Trin. ꝙ anima simpliciter dicitur respectu corporis: quia mole non diffunditur per spatium loci.

CONCLVSIO.

¶*Anima, cum sit primum principium vitæ, in his quæ apud nos sunt, impossibile est ipsam esse corpus, sed corporis actum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ad inquirendum de natura animæ, oportet præsupponere, quòd anima dicitur esse primum princi- 369 pium vitæ [e], in his quæ apud nos viuunt. Animata enim viuentia dici- 111 mus: res vero inanimatas, vita carentes [e]. Vita autē maxime manifestatur duplici opere, scilicet cognitionis & motus. Horum autem principium antiqui philosophi imaginationem transcendere non valentes, aliquod corpus ponebant, sola corpora res esse dicentes [e]: & quòd non 15 est corpus, nihil esse. Et secundum hoc animam aliquod corpus esse 451 dicebant. Huius autem opinionis falsitas, licet multipliciter ostendi possit, tamen vno vtemur: quo etiam communius & certius patet animam corpus non esse. Manifestum est enim quòd non quodcunque vitalis operationis principium est anima. sic enim oculis esset anima

quòd corpus: ergo aliquod corpus est viuens, seu vitæ principium inquantum tale. ergo habet quòd sit viuens, aut vitę principium ab actu eius quod est intentum. Antecedens probatur: quia alioquin omne corpus viueret.
¶Secunda quoque consequentia probatur: quia quod est actu tale, habet hoc ab aliquo principio quod est eius actus. Minor autem probatur, quia animæ nomine nō quodcunq; vitæ principium, sed primū tantum intelligimus. quod manifestatur: quia alioquin oculus, animæ nomine intelligeretur.

Quæstio. ¶*Num & quomodo corpori conuenit esse principium vitæ inquantum tale.*

¶Circa illam cōsequentiam. Esse principiū vitæ cōuenit corpori inquantum tale: ergo per actum eius, ergo non inquantū corpus: dubiū occurrit. Quia posset quis inficiari, quòd est sophisma cōsequentis. quoniam ly talem, potest conuenire corpori per aliquā corporeitatis differentiam, puta igneitatem: & consequēter diceretur, quòd
13 per hanc rationem non cōcluditur nisi quòd anima non est corporeitas simpliciter, cum quo stat quòd sit corpus tale, vt antiqui dicebant: etiam quòd omne tale corpus est principium vitæ.
¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum hîc non intēdatur aliud nisi concludere quòd anima sit actus seu perfectio corporis, nō corpus ipsum: idem est iudiciū de corpore animato in cōmuni, & de tali, puta igne: quia si ignis est principium vitæ, aut ergo primo ratione corporeitatis, id est partis materialis: aut ratione principij, quo constituitur in esse tali. Non primum, quia sic omne in quo illud materiale absque tali constitutione esset, viueret. ergo secundum: & hoc vocamus animam. Sed dubitatur primo, quia si nomine corporis pars materialis rei intelligitur, non caret vitio articulus iste, nunquid materiæ vocabulum deficiebat. Secundo, quia adhuc non habetur intentum: quia diceret quispiam, quòd illud corpus principium vitæ primum est ratione sui totius, & non huius vel illius partis: sicut oculus est principium visionis non ratione huius vel illius componētis, sed ratione totius resultantis ex tali mistione: & quòd omne tale est principium vitæ.
¶Ad primum horum dicitur, quòd aliud est circumloqui aliquid, & aliud est vim rationis alicuius extendi ad aliquid: quia idem est iudicium de illo. In proposito S. Thomas nomine Corporis intelligit non materiam, sed vere corpus subiectum trinæ dimensioni, quicquid sit illud. Sed ratio quæ concludit de corpore, concludit eadem ratione de omni parte materiali. Vsus est autem magis Corporis nomine, quia vsitatissimum apud o... es est, animatū duo dicere, scilicet corpus viuens: per hoc etiam Arist. hinc incepit tractatum de anima.
¶Ad secundum vero dicitur, quòd quamuis aliqua passio vel operatio possit sic primo conuenire composito, quòd nulli alteri prius tanquam subiecto. Nulla tamen passio aut operatio potest conuenire ei sic primo quin conueniat prius alicui eius parti essentiali tanquam priori principio: quoniam partes essentiales cōpositi radices primæ sunt omnium illi cōuenientium. Et propterea ly primum, in ratione assumptum, non denotat primo. i. adæquate, sed primum, id est principale: ita quòd vis rationis stat in hoc, prima radix vitę in corpore viuente aut est corporeitatis, aut actus is quo viuit. Compositum enim esse non potest, sed corporeitas non: ergo & est processus resolutiuus: vt etiam Ari. fecit, alio tamen medio.
¶Quo ad argumenta nota, quòd primum argumētum procedit de anima secundū quod est principiū motus: & quo ad primā partem est antiquorū in primo de anima, tex. 20. quo ad secundā vero 8. phy. tex. 52. & 85. & responsio eius ex 51. & 52.
¶Argumentum vero secundum procedit de anima secundum quod est principiū cognitionis: & est antiquorum, ibidem in tex. 25. & 26.
¶In responsione autem ad tertium vide in secundo contra Gent. cap. 56. triplicem differentiam inter tactum virtualem, & quantitatiuum.

Annot. a ¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articlum secundum.*

Titulus. Subsistens multipliciter accipi potest, in proposito tamen sumitur vt distinguitur contra in exsistere formæ materialis. hęc enim existit in materia: ita quòd nō sustinet suū esse, sed cōstituit in esse per materiā in qua sustinet. Subsistere autē diceretur, si ita esset in materia, quòd nō depēderet eius esse à materia. Et per hoc patet quomodo Sco. defecerit circa hunc terminū subsistere, seu habere esse per se, assumptum à S. Tho. vt habes in illius 4. dist. 43. quæst. 2. art. 2.

Comment. ¶In corpore tria facit. Primo proponit conclusioné responsiuam affirmatiue, habentem duas partes. Secundo probat primam partem. Tertio ibi: ipsum igitur intellectuale probat secundam partem. Conclusio, Anima humana est principium incorporeum & subsistens.
¶Vbi nota primo, quòd vnum quærit, scilicet an subsistens: & duo respondet, incorporea & subsistens: quia mutuo se inferunt hæc, & ad secundum per primum manuducimur à posteriori. Nota secundo, quòd incorporeum sumitur hîc non solum vt distinguitur contra corporeum, id est extensum ad extensionem corporis de prædicamento quantitatis (quoniam, vt infra patebit apud S. Thom. multæ formæ materiales sunt sic incorporeæ) sed etiam vt distinguitur contra corporeum, id est conclusum infra corporis perfectiones: ita quòd incorporeum dicitur per negationem naturæ, seu formæ non excedentis corporis facultatem, id est eductæ de potentia materiæ, quales sunt omnes quæ corporaliter seu cum conditionibus materialibus generantur. Nota tertio, quòd anima potest dici incorporea, id est extēsa, & supra facultatem corporum, dupliciter, scilicet in essendo, & in operando: & ideo in litera probatur prima pars conclusionis quo ad vtrūq;, eodē medio tamen. Quo ad secundū prima pars, scilicet quòd anima humana sit incorporea in essendo, probatur sic à priori: Cognoscitiuum omnium corporum nullam habet naturam corporis: Anima humana est huiusmodi, ergo. Minor patet: quia homo per intellectum potest cognoscere oīa corpora. maior ꝓbatur ex illa maxima, Cognoscitiuum aliquorum nihil eorum habet in sua natura: quæ probatur, quia vnum impediret cognitionem aliorum; quod declaratur ex experiētia in sensu gustus. Deinde quòd sit incorporea in operando, eadē probatur ratione, quia si per corporeū organum operaretur, natura illius organi impediret omnium cognitionē: & ꝓbatur experientia in sensu visus.

Annot. ¶Circa hanc partē nota, primo sensum rationis. Cognoscitiuum aliquorum dupliciter inuenitur in potentia essentiali, & in potentia accidētali, id est in habitu. Habere in natura sua obiectum dupliciter, scilicet secundum esse naturale, vel secundum esse intentionale. Et rursus ly in natura sua, dupliciter: vel in natura sua inhæsiue, vt formæ sunt in materia: vel in natura sua compositè, seu intrinsecè, vt cōponentia sunt in cōposito, & vniuersaliter ea quæ actu sunt intrinseca essentiæ rei dicuntur esse in natura illa, vt animal in homine, vt vegetatiuum in intellectiuo, &c. In proposito directè intenditur de cognoscitiuo in potentia essentiali; quia tale est anima: & de esse naturali obiecti, quia tale cōstitueret corporeū: & de habere intrinsece in natura cognoscentis, quia essentiā & quod quid est animæ venamur. Ita quòd sensus est, cognoscitiuū in potentia essentiali aliquorum non habet in se intrinsece obiectum secundū naturale esse illius. & est ista propositio per se nota: quia alioquin esset simul in potentia essentiali, & non esset in potentia essentiali. si enim haberet in se actu obiectum, iam cū eo posset illud cognoscere, & sic non in potentia essentiali: vt in secundo de anima, tex. 52. patet, & declaratur ex effectu in litera: quia impediret alia.

Quæstio. ¶*Quomodo cognoscitiuum aliquorum non habent in se naturaliter obiectum secundum esse naturale illius obiecti.*

¶Sed tūc occurrit dubiū triplex. Primo, quomodo cū veritate istius propositionis stat quòd anima nostra cognoscat seipsam in potētia essentiali: & tamen ipsa sit in seipsa intrinsece secundū esse naturale. Secūdo, quomodo cū hac ꝓpositione stat, ꝙ anima nostra habeat in se intrinsece naturā entis seu substātiæ secundū esse naturale, & tamē sit in potētia essentiali ad cognitionē entis substātię. Tertio quomodo cū hac ꝓpositione stat ꝙ cogitatiua cognoscat anima sensibilia in particulari: vt dicit Auer. in secundo de anima. com. 63. & tamen ipsa est quoddam insensibile.
¶Ad primum breuiter dicitur, quòd propositio illa intelligitur de cognitione directa, non autē reflexa. & ratio est: quia directe cognitum recipitur secundū se aut suā speciem in cognoscente: reflexe vero non. Quamuis etiam dici possit, quòd anima non est in potentia essentiali ad cognitionē sui: sed magis remota à sui cognitione, quā aliorum ad quæ est in potentia essentiali: quia oportet prius illa, quàm se, & mediantibus illis se cognoscere. Melius autem & vniuersalius dicitur, quòd propositio illa intelligitur tantum de natura cognoscibili cōtacta & indeterminabili per alias: vtpote contra eas distincta: qualis non est natura animæ.
¶Ad secundū dicitur, quòd propositio illa intelligitur de natura determinata obiecti, & non de natura cōmuni: vt ex dictis in quæst. 56. de angelis patet: & Auer. in com. 4. tertij de anima innuit. Determinatū autem commune non dicimus hîc secundum genus aut speciē: sed determinata natura vocatur, quæ indeterminabilis est per naturas cæterorū obiectorum illius cognoscitiuæ naturæ, qualis est species quælibet respectu alterius speciei eiusdē ordinis: vt albedo respectu aliorum colorum. Cōmunis vero vocatur, quæ licet in se natura quædam determinari nata est per reliquorum naturas cognoscibilium ab illa potentia: vt diaphaneitas respectu colorum, & sensus visus. Et ratio huius glossæ patet ex ratione Arist. & S. Thom. pro tanto enim cognoscitiuum debet esse expers cognoscibilis, pro quanto impeditur à discernendis aliis. Constat autem quòd natura communis non impedit, sed promouet magis: sed bene natura contacta. Non enim visus impeditur diaphaneitate, sed albedine aut nigredine: cum tamen diaphanum vnum sit visibilium. Et propterea superius dicendum fuit, quòd stat, angelum habere actu naturam suam cognitam. & tamen non perhiberi à cognitione aliorum: quia natura sua velut

natura cognoscētis. Sed si aliquid sit quod prius est cognoscens in potentia, & postea in actu, oportet quòd similitudo cogniti non sit actu in natura cognoscentis, sed in potentia tantum [e]. 426 Sicut color non est actu in pupilla, sed in potentia tantum. Vnde non oportet quòd in natura animæ sit similitudo rerū corporearum in actu, sed quòd sit in potentia ad huiusmodi similitudines. Sed quia antiqui naturales nesciebant distinguere inter actum & potentiam, ponebant animam esse corpus ad hoc quòd cognosceret omnia corpora: & quòd esset composita ex principiis omnium corporum [e]. 417

¶Ad tertiū dicendum, ꝙ est duplex contactus, quātitatis & virtutis. Primo modo corpꝰ nō tāgitur nisi à corpore. Secundo modo corpus potest tangi à re incorporea quæ mouet corpus [e]. 513

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum anima humana sit aliquid subsistens.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana non sit aliquid subsistens. Quod enim est subsistens, dicitur hoc aliquid. Anima autem non est hoc aliquid, sed cōpositum ex anima & corpore. Ergo anima non est aliquid subsistens.

363 post q. 63. artic. 8. 7. Et art. 9. cor. col. 1. Et art. 11. cor. Et de anima articul. 1. Et Ro. 5. l. 3. col. 2.

¶Preterea, Omne quod est subsistēs, potest dici operari. Sed anima non dicitur operari, quia vt dicitur in 1. de aīa, dicere aīam sentire aut intelligere, simile est ac si dicat eā aliquis texere vel ædificare. Ergo anima nō est aliquid subsistens.

¶Præterea, Si aīa esset aliquid subsistens, esset aliqua eius operatio sine corpore. Sed nulla est eius operatio sine corpore, nec etiam intelligere. Quia non contingit intelligere sine phantasmate. Phantasma autem non est sine corpore. Ergo anima humana non est aliquid subsistens

velut communis natura est determinabilis per reliqua cognoscibilia ab eo. Propter hæc etiam S.Tho. hic non superflue apposuit illam propositionem: Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. hæc enim propositio cum ratione non potest aptari: nisi subintelligendo quod ipse videbat, quòd scilicet maiores assumptæ non habent veritaté nisi in naturis contractis & determinatis: quales sunt corporeæ, quæ scilicet determinabiles per omnes nō sunt. Hoc enim intellectu perspecto in maioribus, ratio nihil valeret, nisi subsumeretur omne corpus esse determinatę naturę: subiectum autem & ens, & vniuersaliter naturam incorpoream determinabilem dicere naturā, per omnes certum est, & in substātia angelica & nostræ animæ: & ideo non obstat. Et propterea Ari. nō conclusit, intellectum nullius esse naturæ simpliciter: sed hui⁹, scilicet quòd possibilis vocatus est insinuans communitatem suæ naturæ, vt determinetur per omnes. Nec propterea sequitur quòd substantialitas & huiusmodi possit intelligi ab anima per seipsam: quia non sunt in ipsa anima actu in genere intelligibili, sed modificata ad naturam animæ quæ est pura potentia in tali genere. Vnde ex hoc, ꝙ omne intelligibile in ea est determinabile per cętera, habet quòd non impediatur à cognitione aliorū: ex hoc vero, quòd
369 omne tale est vt in potentia in ea, habet quòd nō possit actu intelligere secundum se solam.

¶Ad tertium autem dicitur, quòd cogitatiua seipsam directe non cognoscit propter rationē assumptam. Nec ipsa est secundum se actu cogitabilis: alioquin posset se cogitare absque motu facto à sensu secundum a-
369 ctum. Sed si ita est, maior surgit difficultas, quo modo scilicet cogitatiua est nota: secundum hanc enim doctrinam ipsa nulli exteriori sensui, aut interiori subiacet, & consequenter nec intellectui.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd cum dici non possit, quòd sit reflexiua super seipsam, & par sit iudicium de propria & aliena, quia omnes sunt eiusdem naturæ, & non sit rationabile aliquam naturā sensibilem esse, quæ per propriam speciē cognosci non possit quantum est de se: videtur mihi, quòd cogitare percipiatur à cogitatiua nō absolute, sed vt coniungitur intellectui ipsa cogitatiua: quemadmodū visus vt iungitur sensui cōmuni, percipit suum videre: & phantasia vt iungitur cogitatiuæ, percipit suum actum. Cogitatiua autem in actu percepta quodammodo à seipsa, tantæ est spiritualitatis, & ita est sufficienter cogitata, vt possit propriā speciē cum intellectu agente imprimere intellectū possibilem; & sic est nota & sensui & intellectui, etiam salua propositione assumpta.

¶Si autem propositio intelligatur de cognoscitiuo aliquorum quomodolibet, scito quòd oportet aut nullum obiectorum habere in sua natura, vt in potentia contingit essentiali: aut quòd licet, vt in puro actu: aut vnum, scilicet seipsum determinabile per reliqua, vt in intelligentiis, patet. Habere autem aliquod aliud, vnum, aut plura, est omnino impossibile: quia intus existens prohibet extraneum: quod non solum sensibili experiētia patet, sed ratione conuincitur. Quia si in cognoscitiuo aliquo intus est solum aliquod determinatum obiectum, quia obiectum est determinatum: ergo specificat aliquam illius cognoscitiui cognitionem, ita quòd nō omnem: & quia intus est in natura cognoscitiui, ergo specificat omnem illius cognitionē. & quia ab intrinseco essentiali, nulla operatio potest subterfugere: & rursus, quia determinatū est, ergo non determinabile per alia obiecta: & quia intus, ergo determinabile per alia: quia ipsa natura cognoscitiui per omnia est determinabilis sua obiecta: vnde si Geometria sola, vt eius obiectum, esset de essentia animæ, sequeretur quòd omnis cognitio animę esset geometrica, & quòd anima non esset aliorum discretiua: & sic impediretur ab aliis cognoscendis. Et vlterius esset anima, & non esset anima, vt patet: & ita est in aliis cognoscitiuis tam intellectuali, quàm sensitiua cognitione. Et propterea princeps philosophorum super hac propositione stabiliuit suam de anima doctrinam: quam tamen Sco in 2. dist. 3. quæst. 8. ad tertium, non intellexit, & vim medij Arist. non penetrās, ad extranea deuiauit. Habet enim testimonium fundamentum hoc ex ratione & sensu: ita vt vtrinque resoluatur in per se nota. Sed de his require in tertio de anima diffuse.

¶ Num anima sit corporis perfectio.

Quæstio. ¶Circa eandem partem dubium est quomodo anima est perfectio corporis, & consequenter corporis natura iuxta pręcedentem articulū: & tamen nullam in se claudit naturam corporis, vt hic dicitur, hoc enim implicat, nisi seipsam possit à se excludere.

¶Ad hoc breuiter dicimus, inferius magis rem hanc discussuri, quòd æquiuocatio hic interuenit eius quod dicitur perfectio, seu natura corporis: dupliciter enim sumi potest, vel quo ad informationem & constitutionem corporis, vel quo ad inclusionem in corpore. Primo modo, omnis anima est forma & natura corporis. Secundo modo, cæteræ præter intellectiuam corporeæ dicuntur, ipsa autem incorporea: quia eleuatur supra corpus, ipsum informando.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 10. de Trin. Quisquis videt mentis naturam, & esse substantiam, & non esse corpoream, videt eos qui opinantur eam esse corpoream, ob hoc errare, quòd adiungunt ei ea, sine quibus nullā possunt cogitare naturā, scilicet corporū phantasias. Natura ergo mentis humanæ nō solum est incorporea, sed etiam est substantia, scilicet aliquid subsistens.

CONCLVSIO.

¶ Anima humana, cùm sit omnium corporū cognoscitiua, est incorporea & subsistens.

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere, id quod est principium intellectualis operationis, quod dicimus animam hominis, esse quoddam principium incorporeū & subsistens. Manifestum est enim, quòd homo per intellectum cognoscere potest naturas omnium corporum. Quod autē potest cognoscere aliqua, oportet vt nihil eorum habeat in sua natura: quia illud quod inesset ei naturaliter, impediret cognitionem aliorū. Sicut videmus quòd lingua infirmi, quæ infecta est cholerico & amaro humore, non potest percipere aliquid dulce, sed omnia videntur ei amara. Si igitur principium intellectuale haberet in se naturam alicuius corporis, non posset omnia corpora cognoscere. Omne autem corpus habet aliquam naturam determinatam. Impossibile est igitur, quòd principium intellectuale sit corpus. Et similiter impossibile est quòd intelligat per organum corporeum: quia si esset natura determinata illius organi corporei, prohiberet cognitionem omnium corporum. Sicut si aliquis determinatus color sit non solum in pupilla, sed etiam in vase vitreo, liquor infusus eiusdem coloris videtur. Ipsum igitur intellectuale principium, quod dicitur mens, vel intellectus, habet operationem per se, cui non communicat corpus^e. Nihil autē potest per se operari nisi quod per se subsistit. Non enim est operari nisi entis in actu. Vnde in eo modo aliquid operatur quo est. Propter quod non dicimus quòd calor calefacit, sed calidum. Relinquitur igitur, animam humanam, quę dicitur intellectus vel mēs, esse aliquid incorporeum^e & subsistens.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd hoc aliquid potest accipi dupliciter. Vno modo pro quoque subsistente. Alio modo pro subsistente completo in natura alicuius speciei. Primo modo excludit inhærentiam accidentis & formæ materialis. Secundo modo excludit imperfectionem partis. Vnde manus posset dici hoc aliquid primo modo, sed non secundo modo. Sic igitur cùm anima humana sit pars speciei humanæ^e, potest dici hoc aliquid primo modo quasi subsistens, sed nō secundo modo. Sic enim compositum ex anima & corpore dicitur hoc aliquid.

¶Ad secundū dicendum, quòd verba illa Arist. dicit non secundum propriam sententiam, sed secundum opinionem illorū, qui dicebāt, quòd intelligere est moueri, vt patet ex iis quæ ibi præmittit. Vel dicendū, quòd peragere conuenit per se existenti. Sed per se existens quandoque potest dici aliquid si non sit inhęrens, vt accidens, vel vt forma materialis, etiam si sit pars. Sed proprie & per se subsistens dicitur quod neque est prædicto modo inhærens, neque est pars. Secundum quem modum oculus aut manus non posset dici per se subsistens: & per consequens nec per se operans. Vnde & operationes partium attribuuntur toti per partes. Dicimus enim quòd homo videt per oculū, & palpat per manum, aliter quàm calidum calefacit per calorem: quia calor nullo modo calefacit, proprie loquendo. Potest igitur dici quòd anima intelligit, sicut oculus videt: sed magis proprie dicitur, quod homo intelligat per animam.

¶Quo ad tertium secundapars pbatur sic. Anima intellectiua habet operationē per se, cui non communicat corpus. ergo per se subsistit. Antecedens concluditur ex prima parte cōclusionis. Consequentia probatur, quia nihil per se subsistit. Probatur: quia nihil operatur nisi ens in actu: & modus operandi est secundum modū essendi. quod declaratur à signo: quia non dicimus quòd calor calefaciat, sed calidum. 162

Quæstio 353 *¶ Num anima habeat operationem per se: & ex hoc per se, sequatur ipsam per se subsistere.*

¶Circa hanc partē, quia (vt patet ex titulo) hinc vt à prima radice pendet tota scientia de immortalitate animæ: scito quòd Sco. in 4. distinct. 43. q. 2. hanc consequentiam inficiatur, dicens, animam habere operationem per se, potest dupliciter intelligi, scilicet absque corporeo organo. Et sic non valet, ergo est subsistens, vt nos accipimus subsistens: quia stat quòd cōmunicet vt ratio qua totum compositum corporeū, puta homo, operatur. Alio modo per se omnino, id est quòd non communicet corpori vt organo: nec vt ei quod ipsa operatur: & tunc valet consequentia: sed antecedens est falsum, quia omnis operatio animæ est hominis, vt quod operatur.

¶Ad hanc dubitationem non oportet respondere faciendo vim in modo loquendi: puta qui dicimus non solum quòd homo intelligit per animam, sed etiam quòd anima intelligit (iuxta illud tertij de anima) de parte animæ, qua intelligit & sapit anima: quoniam in tanta re etsi modus loquendi non sit despiciendus, in fundamento tamen locari nequaquam debet. Ad rem autem ipsam spectando, notanda sunt tria. Primo distinguendi sunt modi quibus potest dici animam operari per se. Secundo quid ex quo sequatur, dicendum est. Tertio respondendum est obiectioni.

¶Quo ad primū quatuor modis dici potest animam operari per se, id est absque corpore. Primo absque corporeo obiecto: puta si intelligeret absq; phantasmate. Secundo, absque corporeo organo: ita quòd nulla pars corporis sit, qua talē exerceat operationem: vt per oppositum contingit in videre & audire. Tertio, absque corporeo correceptiuo, id est quòd sola anima recipiat illam operationem: & non cōpositum aliquod ex ipsa & corpore, sit proximum receptiuum illius operis. Quarto absque corporeo supposito, id est quod anima ita sola exerceat & recipiat operationem, quòd non sit ratio alicui supposito corporeo quod operetur per illam tale opus: vt si anima haberet aliquam intellectionem, quæ non esset hominis: vt Auerrois finxit. Hæc de primo.

¶Quo ad secundum omisso primo modo, nunc, quoniam inquantum tangit subsistentiam animæ, sat tractatur in tertio argumento in litera: inquantum vero separabilitatem animæ, non tangitur hic, sed in sexto articul. huius quæst. vbi discutietur, secundus & tertius modus, quodammodo coincidunt, & quodammodo differunt: coincidunt quidem, quia in proprio organo operationem recipi credimus: & consequenter in vtroque modo operatio recipitur in composito ex anima & corpore tanquam in proximo susceptiuo. Differunt autem, quia secundus infert tertium, & non econuerso: si enim est operatio organica, ergo corporalis: si autem corporalis, non sequitur, ergo organica: vt in operatione seminis apparet: & vniuersaliter in omni opere quod conuenit primo toti non mediante aliqua eius parte integrali. Talis enim est corporea, non tamen organica: quia organum partem certam significat animati corporis. Sed hæc differentia inter totum & partem, etsi concedatur quo ad aliquid, nihil tamen facit quo ad hoc quod est esse determinatæ naturæ, & quo ad hoc quod est esse quale vel quantum: totum enim corpus & quælibet pars est certæ naturæ: & similiter tam totum quàm quælibet pars qualis & quanti rationem habet: quo ad hoc igitur idem est de toto & parte iudicium. Et propterea cuicunque repugnat corporea communicatio ratione determinatæ naturæ in corpore, aut ratione qualis & quanti, eidem repugnat communicatio tam organi quàm totius corporis: sed animæ humanæ in operatione hac quæ est intelligere, repugnat communio cum corpore, ratione determinatæ naturæ corporeæ, & qualitatis, & quantitatis: ergo eadem ratione qua excludit corporeum organum, excludit vniuersaliter corporeum correceptiuum. Minor patet in litera in prima parte conclu-

sionis, & habetur in tertio de anima tex. cō. 4. 5. & 6. Et propterea litera vtrāque communicationem cum corpore S.Th. exclusit, eodem medio vtens: & primo exclusit tertium modū, vtpote communiorē: & deinde secundum. quicquid ergo in proposito sequitur ad secundum modum, sequitur etiā ad tertiū & econuerso. Vt inferius autem patebit, ex hoc ꝙ anima operatur per se vtroq; hoc modo, sequitur, ergo est subsistens: & ex negatione talis modi operandi sequitur negatio, scilicet,
353 ergo non est subsistens. Quartus autē modus per se operādi manifeste infert subsistētiam: sed negatio eius non infert negationem subsistentiæ.

¶Quo ad tertium autē Sco. intendit quod anima non operatur per se tertio modo, id est absque corporeo correceptiuo: aut quarto, id est absque corporeo sub-
364 posito, cuius sit illa operatio, vt suppositi: siue hoc, vel illo modo intelligat, sibipsi aduersatur & veritati. Sibipsi quidem: quia ipse tenet
363 duas propositiones: alteram in quarto, distinctio. 43. quæst. 2. quod in nobis est operatio quædam transcendens omnem operationem sensibilem. alterā, in quo lib. q. 9. quod ex hoc qđ operatio aliqua est sic immaterialis, quod recipitur in sola anima, & non in composito ex anima & corpore vt proximo receptiuo: infertur bene, Ergo anima est separabilis à corpore. Ex his siquidem duabus manifeste sequitur tertia, scilicet ꝙ intelligere recipitur de facto in sola anima, & non in composito vt proximo receptiuo, alioquin esset quantum, & qualitate sensibili affectum, & infra gen⁹ sensibilis cognitionis: & vlterius sequitur quar-
361 ta propositio, scilicet
362 ꝙ aīa est immortalis, quod tā ipse dicit nescri: sed de hoc aliàs.
421 Nunc autē pateat: ꝙ si intendit in obiectione, quod aīa est ratio intelligendi toti composito, sic vt corpus sit correceptiuum proximum, & propter hoc non est subsistens, facit consequentiam optimam, sed contradicit assumptū ppositioni quam dixit in 4. quia sic intelligere esset operatio sensibilis. Si vero intendit, quod aīa est ratio operandi toti cōposito, sic vt totum sit suppositum qđ operatur, & propter hoc non est subsistēs. Assumptum quidē verum est, sed illatio contradicit propositioni quam dixit in quolibeto illo. igitur vndique obiectio sua contra sese obiicit. Veritati autem aduersatur obiectio, quia antecedens intelligitur (vt ex dictis patet) affirmando secundū & tertium modum per se operandi; ita quod sensus est, anim^a humana habet operationem per se, id est sine corpore tam toto quam parte coreceptiuo ipsius operationis. Iuxta hunc enim sensum probatum fuit in litera: & sic excluditur obiectio Sco. si intendit negationem tertij modi: & consequentia infert, ergo est subsistens, id est independens in esse à corpore. Cum quo stat quod sit ratio qua suppositum corporeum intelligat, vt omnes tam Platonici quàm Auerroistæ etiam fatentur: et sic obiectio Scotica nihil obstat.

¶Ad tertium dicendum, ꝙ corpus requiritur ad actionem intellectus: non sicut organū quo talis actio exerceatur, sed ratione obiecti^e. phātasma enī comparatur ad intellectum sicut color ad visum. Sic aūt indigere corpore non remouet intellectū esse subsistentē. Alioquin animal non esset aliquid subsistens: cum indigeat exterioribus sensibilibus ad sentiendum.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum animæ brutorum animalium sint subsistentes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur ꝙ animæ brutorū animalium sint subsistentes. Homo enim conuenit in genere cum aliis animalibus. Sed anima hominis est aliquid subsistens, vt ostensum est^e. Ergo & animæ aliorū animalium sunt subsistentes.

¶Pręterea, Similiter se habet sensitiuum ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia. Sed intellectus intelligit intelligibilia sine corpore. Ergo & sensus apprehendit sensibilia sine corpore. Animę autem brutorum animalium sunt sensitiuæ. Ergo sunt subsistentes pari ratione, qua & anima hominis quæ est intellectiua.

Præterea, Brutorum animalium anima mouet corpus. Corpus autem non mouet, sed mouetur. Anima ergo bruti habet aliquam operationem sine corpore.

¶SED CONTRA est quod dicitur in li. de Eccle. dogmatibus. Solum hominem credimus habere animam substantiuam: animalium vero animæ non sunt substantiuæ.

CONCLVSIO.

¶ Cùm animæ brutorum per seipsas minime operentur subsistentes non sunt.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ antiqui philosophi nullam distinctionem ponebāt inter sensum & intellectū: & vtrunque corporeo principio attribuebant, vt dictum est^e. Plato autem distinxit inter intellectum & sensum, vtrunque tamen attribuit principio incorporeo, ponens quòd sicut intelligere ita & sentire conuenit animæ secundum seipsam^e. Et ex hoc sequebatur, quòd etiam animæ brutorum animalium sint subsistentes. Sed Arist. posuit, quòd solum intelligere inter opera animæ sine organo corporeo exercetur. Sentire verò & cōsequentes operationes animæ sensitiuæ manifeste accidunt cū aliqua corporis immutatione. Sicut in vidēdo immutatur pupilla per speciē coloris. Et idem apparet in aliis. Et sic manifestum est quòd anima sensitiua non habet aliquam operationem propriam per seipsam, sed omnis operatio sensitiuæ animæ est cōiuncti. Ex quo relinquitur quòd cum animæ brutorum animalium per se non operentur, non sint subsistentes. Similiter enim vnumquodq; habet esse & operationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ homo etsi cōueniat in genere cum aliis animalibus, specie tamen differt. Differētia autem speciei attenditur secundū differentiam formæ. Nec oportet quòd omnis differentia formæ faciat generis diuersitatem.

¶Ad secundū dicēdum quòd sensitiuum quodāmodo se habet ad sensibilia, sicut intellectiuum ad intelligibilia, inquātū scilicet vtrunq; est in potentia ad sua obiecta. Sed quodam modo dissimiliter se habent inquantum sensitiuum patitur à sensibili cum corporis immutatione. Vnde excellentia sensibilium corrumpit sensum. Quod in intellectu non contingit. Nā intellectus intelligens maxima intelligibilium, magis potest postmodum intelligere minora. Si vero in intelligendo fatigetur corpus, hoc est per accidens, inquantum intellectus indiget operatione virium sensitiuarū, per quas ei phantasmata præparantur.

¶A tertium dicendum, ꝙ vis motiua est duplex. Vna quæ imperat motum, s. appetitiua^e. Et huius operatio in anima sensitiua non est sine corpore, sed ita & gaudium, & huiusmodi passiones sunt cum aliqua corporis immutatione. Alia vis motiua est exequens motum per quam membra reddūtur habilia ad obediendum appetitui^e: cuius actus non est mouere, sed moueri. Vnde patet, ꝙ mouere non est actus animæ sensitiuæ sine corpore.

ARTICVLVS IIII.

a *¶ Vtrum anima sit homo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima sit homo. Dicitur enim 2. ad Cor. 4. Licet is qui foris est noster homo, corrumpatur, tñ is, qui intus est, renouatᷓ de die in diem. Sed id qđ est intus in homine, est anima. Ergo anima est homo interior.

¶Pæterea, Aīa humana est substātia q̄dā. Non autē est substātia vniuersalis. Ergo est substantia particularis. Ergo est hypostasis, vel persona, sed non nisi humana. Ergo anima est homo. Nam persona humana est homo.

¶SED CONTRA est, ꝙ Aug. 19. de ciuit. Dei commendat Varronem, ꝙ hominem nec animā solam, nec solum corpus, sed animam & corpus esse arbitrabatur.

CONCLVSIO.

¶ Homo anima tantum non est, sed cōpositum ex anima & corpore.

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ animā esse hominē, dupl'r pōt intelligi. Vno mō, ꝙ homo sit anima, sed hic hō nō sit anima, sed cōpositū ex anima & corpore, puta Socrat. Quod ideo dico, quia quidam posuerūt solā formā esse de ratione speciei, materiā vero esse partem indiuidui, & nō speciei^e. Quod quidē non pōt esse verum. Nā ad naturā speciei pertinet id quod significat diffō. Diffinitio autē in rebus naturalibus nō significat formā tm̄, sed formam & materiā^e. Vn̄ materia est pars speciei in rebus naturalibus: nō quidē materia signata, quæ est principium indiuiduationis, sed materia communis. Sicut enī de ratione huius hoīs est, ꝙ sit ex hac anima, & his carnib⁹, & his ossibus: ita de ratione hominis est, ꝙ sit ex aīa, & carnibus, & ossibus. Oportet enī de substantia speciei esse quicquid est communiter de substantia omnium indiuiduorum sub specie contentorum. Alio vero modo pōt intelligi sic, quòd etiā hæc anima sit hic homo. Et hoc quidē sustineri posset si poneretur qđ animæ sensitiuę operatio esset eius ppria sine corpore: quia oēs operationes, quæ attribuuntur homini cōuenirēt soli animæ. Illud aūt est vnaquæq; res, qđ operatur operationes illius rei. Vnde illud est

a ¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum tertium.

Titulus clarus ex præcedente.

Comment. ¶In corpore tria. Primo opinionem antiquorum in vno extremo, quod principium tam intelligendi, quàm sentiendi est corporeum: & hanc sequitur Alex. in parte. Secundo, Platonis in altero extremo, ꝙ vtrunque incorporeum. Tertio, mediam Aristo. quod intellectus incorporeus, sensus vero corporeus. Et ex hoc respondet quæsito vna conclusione negatiua. Animæ brutorum non sunt subsistentes. Probatur sic, Animæ brutorum non per se operantur, ergo non subsistunt. Antecedens probatur. quia omnis operatio animæ sensitiuæ est coniuncti. probatur, quia fit cum aliqua corporis immutatione. Cōsequentia probatur: quia vnumquodq; similiter se habet ad esse & operari. 403

a ¶Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quartum. d 365

Comment. Titulus in corpore declaratur diffuse. 365
¶In corpore tria facit. Primo distinguit sensum tituli. Secundo tractat primum sensum. Et tertio tractat secundum. 3. dist. 5. q. ar. 2. Et di. 21. q. 1. ar. 1 cor. Et 2. cor. et 56. Et po. q. 5. ar. 10. cor.
¶Quo ad primum duo dicit. Primo dat duplicem sensum. Primus, quod anima & homo sumantur tantū in cōi, i. non indiuidualiter. Secundus, ꝙ sumantur & in specie & in indiuiduo, scilicet quod hæc anima sit hic homo, & anima humana homo. Deinde dat cām præfatæ distinctionis: & est positio Auer. in 7. met. scilicet quod materia non est pars quidditatis, sed indiuidui.
¶Quo ad secundum impugnat Auerroim tali ordine. Primo arguit vna ratione: quia materia pertinet ad diffinitionem speciei: ergo ad naturam eius. Secundo distinguit & declarat ly materia dupliciter, cōiter & signate, & applicat ad propositum. Tertio alia ratione arguit: quia quicquid pertinet ad essentias omnium indiuiduorum, est de integritate speciei: & in litera clara sunt. b 224 16 170
c Annot. ¶Circa hanc partem multa essent dicenda: sed ne eadem repetamus, vide in quæst. vel in commentariis de Ente & essentia.
Comment. ¶Quo ad tertium, quatuor facit. Primo affirmatiuam partem Platonicam proponit, scilicet hæc anima est hic homo. Secundo ostendit vnde hæc qō pendet, à posteriori tamen, s. ex hoc quod animæ opera sint eius propria: quia illud est homo qđ operatur quicquid operatur homo. Alioquin aut res sine propria operatione, aut econtra propria operatio sine eo cuius est, inueniretur. Tertio probat partē negatiuā destruendo antecedēs illius cōditionalis assumptę de aīa sensitiua, vt patet. Quarto effert Platonem tenere partem affirmatiuam: quia arguit à positione illius antecedentis.
Annot. ¶Circa radicem huius decisionis dubium occurrit. Quia falsum assumitur in probatione conditionali illius: si animæ sensitiuæ operatio esset sine organo, hæc anima esset hic homo, dum probatur: quia tunc anima operaretur omnes

operationes hominis, hoc enim est falsum, quia nõ operaretur opera partis vegetatiuæ: quoniã manifeste illa sunt opera coniuncti: dato igitur quod sentire esset sine corporeo organo, adhuc nõ esset hæc anima hic homo. Et confirmatur: quia aut est sermo de homine inquantum homo: aut absolute: aut inquãtum animal. Si inquantum homo, sequeretur secundũ istã rationem quod hæc anima intellectiua esset de facto hic homo. probatur sequela. quia operatur oẽs operationis hoĩs inquantum homo, scilicet intelligere & velle. hõ enim inquãtum hõ cõstituitur per gradũ rotionalem. Si absolute: quemadmodum igitur, quia restant mõ operationis sensitiuæ communes toti coniuncto, non dicitur anima operari omnes operationes hominis, ita tunc quia restarent vegetatiuæ communes toti, non diceretur anima habere omnes operationes hominis. Si inquantum animal, sequeretur qđ hæc anima non esset hic homo simpliciter, sed cum nota specificationis, s. inquantum animal: quod contradicit literæ & rationi: quia sic etiam nunc posset dici quod hæc anima est hic homo, inquantũ intellectiuus est. Et confirmatur, quia ad hoc quod anima sit, aut requirit habere omnes operationes hominis, aut prĩcipales. Si omnes, tunc nũquam anima esset homo etiam apud Pla. Si principales, ergo anima intellectiua est homo.

¶ Ad hoc dicitur, quod sermo S. Tho. est formalis, & intelligit de homine inquantum homo est simpliciter: & de omnibus, non de principalibus tantum operationibus, hominis inquantũ homo. Sed diligenter aduertendũ est quod quia homo est de genere substantiarum sensibilium, ly inquãtum homo non reduplicat partem intellectiuam puram, quia nec homo est intellectualis: sed partem intellectiuam, & sensitiuam simul, quia homo est naturæ rationalis: cuius actus à phantasia & sensu dependet, non autem à vegetatiua & elementari parte, nisi per accidens & remote. Quia ergo de integritate hominis vt sic, non est nisi ratiocinari (quod constat ex intellectu & sensu) ideo omnes operationes hominis, formaliter loquendo, habent animas, si tam intelligere quàm sentire est sibi proprium.

¶ Et per hoc patet responsio ad confirmationes omnes: quia nec anima intellectiua habet omnes operationes hominis vt sic: Nec operationes vegetatiuæ aut elementaris partis in homine sunt opera hominis vt sic.

364 homo quod operatur operationes hominis. Ostensum est autẽ c, quòd sentire nõ est operatio animæ tantũ. Cum igitur sentire sit quædam operatio hominis, licet non propria, manifestum est quòd homo nõ est anima tantũ, sed aliquid cõpositũ ex anima & corpore. Plato vero ponẽs sentire esse propriũ animæ c, potuit ꝙ homo esset anima vtẽs corpore.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ ꝙ secundũ Philosophũ in 9. Ethi. illud potissime videtur esse vnumquodque, quod est principale in ipso. Sicut quod facit rector ciuitatis, dicitur ciuitas facere. Et hoc modo aliquãdo quod est principale in homine, dicitur homo. Aliquãdo quidẽ pars intellectiua secundũ rei veritatem, quæ dicitur homo interior. Aliquando vero pars sensitiua cum corpore secundum æstimationem quorundam, qui solum circa sensibilia detinentur. Et hic dicitur homo exterior.

¶ Ad secundum dicendum, quòd non quęlibet substantia particularis est hypostasis, vel persona: sed quæ habet cõpletam naturã speciei. Vnde manus vel pes non potest dici hypostasis vel persona. Et similiter nec anima, cum sit pars speciei humanæ c.

c 369
363 a

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima sit cõposita ex materia & forma.*

366

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, ꝙ anima sit composita ex materia & forma: potẽtia enim cõtra actũ diuiditur. Sed omnia quæcunq; sunt in actu, participant primũ actum, qui Deus est: per cuius participationẽ omnia sunt & bona, & entia, & viuentia: vt patet per doctrinã Dion. in lib de di. no. Ergo quæcunq; sunt in potentia, participant primã potentiã. Sed prima potentia est materia prima. Cũ ergo anima humana sit quodã modo in potẽtia, quod apparet ex hoc, quòd homo quandocunque est intelligens in potentia, videtur quòd anima humana participet materiam primam tanquam partem sui.

Infr. di. 8. q. 5. ar. 2. et 1. dist. 17. q. 1. ar. 2. & 2. cõ. cap. 49. Et quolib. 3. quæst. 8. & quolib. 8. quæst. 8. artic. 1. Et spã. ar. 1. & de animi. artic. 6. & opusc. 30. lib. 6.

¶ Præterea, In quocunq; inueniuntur proprietates materię, ibi inuenitur materia. Sed in anima inueniũtur proprietates materiæ, quæ sunt subiici & transmutari. Subiicitur eñ sciẽtiæ & virtuti: & mutatur de ignorãtia ad scientiã, & de vitio ad virtutẽ. Ergo in anima est materia.

¶ Præterea, Illa quæ non habent materiã, non habent causam sui esse, vt dicitur in 8. meta. Sed anima habet causam sui esse: quia creatur à Deo. Ergo anima habet materiam.

¶ Pręterea, Quod non habet materiam, sed est forma tñ, est actus purus & infinitus. Hoc aũt solius Dei est. Ergo anima habet materiam.

¶SED CONTRA est quod Aug. ꝓbat in 7. super Geñ. ad li. ꝙ aĩa nõ est facta nec ex materia corporali, nec ex materia spirituali.

CONCLVSIO.

¶ *Anima, & præcipue intellectiua cum sit forma corporis, & formarum cognoscitiua, non est composita ex materia & forma.*

¶RESPONDEO dicẽdũ ꝙ aĩa nõ habet materiã. Et hoc põt cõsiderari dupl'r. Primo quidẽ ex rõne aĩæ in cõi. Est eñ de rõne aĩæ, ꝙ sit forma alicuius corporis. Aut igitur est forma secundũ se totã, aut secundũ aliquã partem sui. Si secundum se totam, impossibile est qđ pars eius sit materia, si dicatur materia aliquod ens in potentia tãtum, quia forma est inquantũ forma est actus. Id aũt qđ est in potentia tñ, nõ põt esse pars actus cum potẽtia repugnet actui: vt pote contra actum diuisa. Si aũt sit forma secundũ aliquã partẽ sui, illã partem dicemus esse animã: & illã materiã, cuius primo est actus, dicemus esse primum animatum c. Secundo specialiter ex rõne humanæ animę, inquantũ est intellectiua. Manifestũ est eñ, qđ omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modũ recipientis. Sic aũt cognoscitur vnumquodq; sicut forma eius est in cognoscente. Anima autẽ intellectiua cognoscit rem aliquã in sua natura absolute c, puta lapidẽ inquantũ est lapis absolute. Est igitur forma lapidis absolute secũdũ propriã rõnẽ formalẽ in anima intellectiua. Anima igit' intellectiua est forma absoluta, nõ aũt aliquid cõpositũ ex materia & forma. Si eñ anima intellectiua esset cõposita ex materia & forma, formę rerum reciperentur in ea vt indiuiduales. Et sic non cognosceret nisi singulare, sicut accidit in potentiis sensitiuis, quæ recipiunt formas rerum in organo corporali. Materia enim est principium indiuiduationis formarum. Relinquitur ergo quòd anima intellectiua & omnis intellectualis substantia, cognoscens formas absolute, caret compositione formæ & materiæ c.

¶AD PRIMVM ergo dicẽdum, quòd primus actus est vniuersale principium omniũ actuum, quia est infinitum virtualiter in se omnia c præhabens, vt dicit Dionysius. Vnde participatur à rebus non sicut pars, sed secundum diffusionem processionis ipsius. Potentia autem, cum sit receptiua actus, oportet quòd actui proportionetur. Actus vero recepti, qui procedunt à primo actu infinito, & sunt quædam participationes eius, sunt diuersi. Vnde non potest esse potentia vna, quæ recipiat omnes actus, sicut est vnus actus influens omnes actus participatos. Alioquin potentia receptiua adæquaret potentiam actiuam primi actus. Est autẽ alia potentia receptiua in anima intellectiua à potẽtia receptiua materię primę c, vt patet ex diuersitate receptorum. Nam materia prima recipit formas indiuiduales, intellectus aũt recipit formas absolutas. Vnde [illegible] alis potẽtia in anima intellectiua existẽs, nõ ostendit qđ anima sit cõposita ex materia & forma.

¶ Ad secundũ dicendũ, quod subiici & trãsmutari conuenit materiæ, secundum qđ est in potentia c. Sicut ergo est alia potẽtia intellectus, & alia potentia materiæ primæ: ita est alia ratio subiiciendi & transmutandi. Scđm hoc eñ intellectus subiicitur scientiæ, & transmutatur de ignorantia ad scientiam, secundum quod est in potentia ad species intelligibiles.

¶ Ad tertium dicendũ, qđ forma est causa essendi materiæ, & agens. Vñ agens inquantum reducit materiam in actũ formæ trãsmutando est ei causa essendi. Siquid aũt est forma subsistens, nõ habet esse per aliqđ formale principiũ, nec habet causam trnsmutantẽ de potentia in actum c. Vñ post verba præmissa Philosophus cõcludit, ꝙ in his quæ sunt cõposita ex

Anima est forma corporis, ergo aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui. Si primo modo, ergo non est composita, quia potentia tantum non potest esse actus alterius etiam partialis, vt patet: repugnat enim potentia esse partem actus. Si secundo, illud aliquid vocamus animam, & reliquum primum animatum: & sic habetur intentum. Secunda probatur dupliciter: ostensiue, & ad impossibile. Ostensiue sic. lapis cognoscitur ab anima intellectiua absolute: ergo est in ea absolute: ergo anima intellectiua est forma absoluta. Antecedẽs patet, quia intelligitur lapis & non lapis hic. Prima consequentia probatur, quia vnumquodque eo modo quo cognoscitur, est in cognoscente, & econuerso. 369 Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque recipitur in aliquo secundum medium recipientis. Ad impossibile vero sic. Si anima intellectiua esset composita ex materia & forma, non reciperet formas nisi vt indiuiduales: & consequenter non cognosceret nisi singularia. Et probatur consequentia dupliciter. primo, quia hoc experimur in sensibus. Secundo ratione, quia materia est principium indiuiduationis. 262

Annot. ¶ Circa hanc rationem ostensiuam aduerte, ꝙ sumitur forma absoluta vt distinguitur contra contractionem, ad conditiones indiuiduales & materiales: 365 de tali enim absolutione est semper hic sermo. 27 Et iuxta tales modos absolutionis ab indiuiduantibus & contractionis ad illa tenent omnes propositiones assumptæ tam de modo cognoscendi, quàm recipiendi. vt patet.

Comment. ¶ In responsione ad primum nota pulchram doctrinam, quod in ordine actuum, qui est ordo causæ efficientis, fit reductio ad vnum numero, à quo omnes alij actus sunt. b 261 in ordine vero potentiæ, qui est ordo causæ materialis, non fit reductio totius vniuersi ad vnam numero potentiam, sed ad vnam potentiam analogia, id est, in multas potentias ordinatas ad diuersos actus b 265 & conuenientes inter se proportione: quia quælibet se habet ad actum suum vt alia ad suum. Ordo autem inter eas est iuxta ordinem actuum, quorum sunt capaces. Et sic reductio in genere causæ materialis tripliciter fieri potest. Primo omnium eiusdem generis, & sic ad vnam numero potentiam. b 307 Secundo totius vniuersi: & sic ad vnam analogia. Tertio ipsarum potentiarum: & sic vna non resoluitur in aliam vniuersaliter loquendo: quia nec potentia intellectus in potentiam materiæ, nec econuerso, resolui potest: quamuis vna inter eas est infima ordine imperfectionis, puta materia prima. Et ratio subtilissima Sancti Thomæ est: quia potentia etiam prima est intrinseca rei cuius est: & ideo oportet esse diuersorum diuersam. Efficiens vero primum nihil est rerum: & ideo stat vnum omnium esse. Causa enim materialis est intrinseca, effectiua vero extrinseca.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum quintum.*

Annot. Titulus clarus. Nomine materiæ ens in potentia tãtũ in genere substantiæ subiectum formarum & priuationum, & occasionem sumpsit à positione Auicebron: vt patet in quæstione de anima articulo sexto.

Comment. ¶ In corpore duæ conclusiones responsiuæ. altera vniuersalis, altera specialis. Prima conclusio, Anima non est composita ex materia & forma. Secunda, Anima intellectiua non est composita ex materia & forma. Prima probatur sic.

Super

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus est.

¶ In corpore vnam ponit conclusionem responsiuam, quam probat primo à priori simpliciter. secundo dato quòd esset cõposita ex materia & forma. tertio à signo.

¶ Quo ad primum conclusio est. Aĩa humana est incorruptibilis. Probatur sic: Nulla forma subsistens est corruptibilis per accidens, nec per se. Anima intellectiua est forma subsistens. ergo nec per accidens, nec per se potest corrumpi. ergo est incorruptibilis. Ista vltima consequentia patet: quia omne quod corrũpitur, aut p se aut per accñs corrũpitur. Minor est probata in artic. 2. Maior habet duas partes. Et primo ꝓbatur prima sic. Forma subsistens habet esse per se: ergo nec gñatur, nec corrũpitur per accidens. probatur sequela: quia vnũquodq; eo mõ quo habet esse, habet gñari & corrumpi: quia generatio dat esse, & corruptio aufert. Secũdo ꝓbatur secunda: quia omne per se corruptibile habet esse separabile ab aliquo eius. Sed forma subsistens tantũ non est huiusmodi. ergo. minor ꝓbat, quia nec esse est separabile à forma: quia per se ei conuenit, quod probat: quia materia intantum habet esse inquantũ habet formam, & perdit esse inquantũ formã, & similiter cõpositum. Nec forma potest à seipsa separari. Altero enim horũ modorũ separationẽ fieri oportet, s. aut separando esse, aut formam, aut vtrunq; ab aliquo in corruptione. Maior vero manifestatur in corruptione cõpositi: & facile patet: quia alioquin esset annihilatio.

d 262
c 262
367

materia & forma: nulla est alia causa nisi mouens ex potestate ad actum. Quæcunque vero non habent materiam, omnia simpliciter sunt quasi vere entia aliquid.

¶ Ad quartũ dicendum, quòd omne participatum comparatur ad participans, vt actus eius. Quęcunque aũt forma creata per se subsistens ponatur, oportet quòd participet esse: quia etiã ipsa vita, vel quicquid sic diceretur, participat ipsum esse: vt dicit Dion. 5. cap. de diui. nom. Esse autẽ participatum finitur ad capacitatem participantis c. Vnde solus Deus, qui est ipsum suum esse, est actus purus & infinitus. In substãtiis vero intellectualibus est compositio ex actu & potẽtia, nõ quidẽ ex materia & forma, sed ex forma & esse participato. Vnde à quibusdam dicuntur cõponi ex quo est c, & quod est. ipsum enim esse est quo aliquid est.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum anima humana sit corruptibilis.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quòd anima humana sit corruptibilis. Quorum enim est simile principium, & similis processus, videtur esse similis finis. Sed simile est principiũ generationis hominum & iumentorum, quia de terra facta sunt: similis est etiã vitæ processus in vtrisque: quia similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius, vt dicitur Eccle. 3. Ergo vt ibidẽ concluditur, vnus est interitus hominis & iumentorũ, & æqua vtrisq; conditio. Sed anima brutorum animalium est corruptibilis. Ergo & amina humana est corruptibilis.

¶ Præterea, Omne quod est ex nihilo, vertibile est in nihilũ: quia finis debet respondere principio. Sed sicut dicitur Sap. 2. Ex nihilo nati sumus. Quod verum est non solum quantum ad corpus, sed etiam quantum ad animam. Ergo, vt ibidẽ concluditur, post hoc erimus tãquam non fuerimus, etiam secundum animam.

¶ Præterea. Nulla res est sine propria operatione. Sed propria operatio animæ, quæ est intelligere cũ phantasmate, nõ potest esse sine corpore. Nihil enim sine phantasmate intelligit anima. phantasma autem non est sine corpore, vt dicitur in lib. de anima. Ergo anima non potest remanere destructo corpore.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 4. c. de di. no. quod animæ humanæ habent ex bonitate diuina, qđ sint intellectuales, & qđ habeant substantialẽ vitã inconsumptibilem.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima humana sit forma per se subsistens, expers omnis contrarietatis, non est corruptibilis per se, nec per accidens.*

¶RESPONDEO dicendũ qđ necesse est dicere, animã humanã, quã dicimus intellectiuum principiũ, esse incorruptibilem. Dupliciter enim aliqd corrumpitur. Vno modo per se, alio modo per accñs. Impossibile est autẽ aliquid subsistens genrari, aut corrumpi per accñs, i. aliquo generato vel corrupto. Sic enim competit alicui generari & corrũpi, sicut & esse, qđ per generationẽ acquiritur, & per corruptionem amittitur. Vnde quod per se habet esse, non potest generari vel corrũpi nisi per se. Quæ vero non subsistunt vt accñа & formæ materiales, dñr fieri & corrũpi per generationẽ cõpositorũ c. Ostensum est aũt supra c, qđ animæ brutorum nõ sunt per se subsistentes, sed sola anima humana. Vnde aĩæ brutorũ corrũpuntur corruptis corporibus: anima autẽ humana non posset corrũpi, nisi per se corrumperetur. Quod quidẽ omnino est impossibile non solum de ipsa, sed de quolibet subsistẽte, quod est forma tñ. Manifestũ est enim, quòd id, quod secundũ se conuenit alicui, est inseparabile ab ipso. Esse autem per se conuenit formæ, quæ est actus c. Vnde materia secundum hoc acquirit esse in actu, quod acquirit formam: secundum hoc autem accidit in ea corruptio, quòd separatur forma ab ea. Impossibile est autem quòd forma separetur à seipsa. Vnde impossibile est, quòd forma subsistens desinat esse. Dato etiam, quòd anima esset ex materia & forma composita, vt quidam dicunt, adhuc oporteret ponere eam incorruptibilem. Non enim inuenitur corruptio nisi vbi inuenitur contrarietas. Generationes enim & corruptiones ex contrariis & in contraria sunt. Vnde corpora cælestia, quia non ha

¶ *Num & quomodo anima cõueniat esse per se.*

¶ Contra probationem primæ partis maioris Sco. in 4. di. 43. q. 2. arguit sic. Quũ dicis, Anima humana habet esse per se: aut sumis ly per se vt distinguitur cõtra inesse accidentis. Et tũc nihil valet argumentum: quia etiam forma ignis habet sic esse per se. Aut vt ly per se dicit modum essendi compositi seu suppositi. Et sic falsum assumitur; quia illud esse incommunicabile est. Aut accipis quòd ly per se non solum vt distinguitur contra inesse accidentis, sed vt dicit naturalem independentiam illius esse à corpore. Et tunc est propositio credita, & non probata sufficienter.

¶ *Num corruptio fiat per separationem alterius ab altero.*

¶ Contra secundã probationem ibidem arguit Sco. negando quòd omnis corruptio fiat per separationem alterius ab altero. Quia esse angeli, si ponatur aliquid aliud ab essentia, est destructibile per successionẽ oppositi: & tamen nõ est separabile. ergo. ¶ Ad argumentũ cõtra primam dicitur breuiter, quòd tertio modo sumitur per se. Et propositio illa est probata sufficiẽter in 2. art. ex operandi modo.

Comment. ¶ Ad instantiam contra secundum patet, quòd instantia Scoti nulla est, quia de annihilatione instat: nos autem de corruptione loquimur. Imò instantia est pro nobis, s. quòd forma subsistens aut annihilatur, aut est, nec potest corrumpi.

¶ Quo ad secundũ probatur sic, Omnis corruptio est cũ contrarietate. Sed in anima intellectiua nulla est contrarietas. ergo. Maior probatur dupliciter. Primo, quia generationes & corruptiones sunt ex contrariis & in contraria. 5. phys. Secundo, quia in corporibus cælestibus hoc videmus. Minor probatur sic. recepta in anima sunt absq; cõtrarietate. ergo & ipsa anima. Antecedens probatur, quia etiã rationes cõtrariorũ in anima non sunt cõtrariæ. probatur, quia vna vtriusq; scientia est. cõsequentia probatur, quia vnũquodq; recipit secundũ modũ sui esse.

¶ *Num in anima aliqua sit contrarietas.*

¶ Circa hanc partẽ occurrit dubiũ: quia non videtur verũ quòd in anima nulla sit cõtrarietas. Primo, quia in anima recipiuntur opiniones contrariæ: vt patet in 2. Periherme. Et rursus, animæ immutatio de ignorantia prauæ dispositionis in scientiam est, mutatio de cõtrario in contrariũ. Secundo, quia aut intendis quòd anima intellectiua secundum suã substantiam caret contrario: aut etiã secundum accidentia sibi propria. Si primo modo, hoc est cõmune omni substãtiæ. Si secundo, hoc est manifeste falsum: quia dispositiones conseruantes animam intellectiuam, contrarias habent, vt patet: alioquin homo nunquam moreretur.

¶ Ad primum horum dicitur, quod opiniones & vniuersaliter entia in anima duplicitet sumi possunt: vt Auer. dicit 3. de anima. cõ. 5. s. vt entiã quędam sunt, scilicet ex parte subiecti: & vt vera vel falsa sunt, id est obiectiue. Primo modo in eis non est contrarietas, sed secundo. Quod ex eo patet, quod contrarietas & error non accidunt nisi ratione veri aut falsi. Veritas autem & falsitas non inueniuntur in anima ex parte subiecti, sed obiecti: quoniam, vt in prædicamentis dicitur, ab eo quod res est vel non est, oratio dicitur vera vel falsa. Sunt igitur ea, quæ in anima recipiuntur, & contraria in ordine ad obiecta: & absque contrarietate in ordine ad subiectum. Et sic quum anima mutatur de errore in scientiam, mutatur de contrario in contrarium obiectiue, non subiectiue. Cuius signũ euidens est, quòd eadem propositio subiectiue est successiue vera & falsa absque sui mutatione: vt in prædicamentis dicitur. Et hoc sufficit proposito: vbi recepta in anima ex parte animæ consideramus, & eius naturam inuestigamus.

¶ Ad secundum vero dicitur, quòd aliud est loqui de dispositionibus animæ intellectiuę absolute, & aliud de dispositionibus vnionis 241 eius ad corpus nostrum. 245 Istæ habent cõtrarium: 364 in illis impossibilis est contrarietas: quia aut nullæ sunt, si sit per se subsistens absque corpore: aut immobiles sunt, vt corporũ cælestium, si sint composita ex materia & forma. Et de istis loquitur San. Tho. quoniam discutit quid animæ intellectiuæ ex 44 eo quod intellectiua est, 265 conueniret si esset composita ex materia & forma.

Comment. ¶ Quo ad tertium probat sic: habens intellectũ, naturaliter desiderat esse semper. ergo intellectus est incorruptibilis, consequentia nota, quia desideriũ naturale non potest esse frustra. Antecedens probatur sic: apprehendens esse absolute, & secundum omne tempus appetit naturaliter esse semper: intellectus est huiusmodi. Probatur assumptum: quia appetitus sequitur cognitionem proportionaliter.

¶ *Num ex naturali animæ desiderio immortalitatis inferri possit illius immortalitas.* Quæstio.

¶ Circa hanc partem dubium occurrit duplex. Primo ex Scoto vbi supra, volente quòd ex desiderio naturali non possit certificari immortalitas animæ, tali ratione: Desiderium naturale ad semper esse, aut supponit animam posse semper esse, aut apprehensionem mouentem esse rectam: sed vtrunque horum est æque ignotum aut magis. ergo. Antecedens patet, quia desiderium naturale potest dici dupliciter, vel de inclinatione naturali, & tunc coincidit cum potentia naturali: aut de actu elicito conformi naturæ, & tunc oportet ostendere hunc actum esse conformem naturæ: aut per potentiam naturæ, & reddit primum: aut per rectitudinem cognitionis repræsentantis tale appetibile, quod erat secundum.

¶ *Num ex eo quò intellectus apprehendit esse semper sequatur in tali natura desiderium talis esse.* Quæstio.

¶ Secundo dubitatur & difficilius circa medium sancti Thomæ: quia scilicet intellectus apprehendit esse semper. Videtur enim ex hoc nullo modo sequi intenta conclusio. Esse enim semper dupliciter contingit, scilicet positiue, vt in Deo: & negatiue, vt in vniuersali. Aut ergo intendit positiue: & tunc aut esse proprium, aut alienũ, aut aliquod in communi. Nullo autem istorũ modorum infert naturale desiderium talis apprehensi. Ex hoc nanque quod apprehẽdimus esse proprium sempiternum speculatiue, nihil sequitur. Practice autem falsa est apprehensio respectu totius compositi. Respectu autem animæ solius hoc non experimur: nec scimus eam esse rectam, nec naturaliter inesse. sed probandum hoc esset. Ex eo vero quod apprehendimus esse alterius, puta Dei sempiternum, non sequitur, ergo volumus esse semper. Ex eo quoque quod apprehendimus aliquod esse, esse sempiternum: nec etiam sequitur, ergo volumus esse semper, nisi velleitate quadam; qua omnes vellemus perfectiones etiam impossibiles, vt volare, &c. Aut intendit negatiue: & tunc idem est esse semper, & esse in vniuersali. Et antecedens quidem est verissimum: quia natutaliter appetimus esse semper: sed ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quod naturaliter appetimus esse in vniuersali & in communi, & non solum hic & nũc: quod gratis conceditur. Sed ex hoc

non sequitur,ergo appetimus esse semper.imò est fallacia amphibologiæ: quia quæstio est de naturaliter appetere esse semper,ita quod ly semper, est pars obiecti appetiti. id est quod appetatur hoc totum esse semper. Ista vero ratio loquitur de esse semper: vt iy semper est conditio sine qua res appetita,scilicet esse non repræsentatur & appetitur. vnde esse semper in quæstione idem est qđ esse sempeternum. In ratione vero æquiualet huic quod dico, esse sempiterno modo oblatum: quia vniuersaliter. Et rursus quæstio est de esse semper positiue: & ratio militat de esse semper negatiue.

338 44

¶Ad has obiectiones præpostero ordine dicendum est cum Dei adiutorio : præmittendo quòd in proposito est sermo de desiderio naturali pro actu elicito,quia de sequente cognitionem, vt patet in litera, & diffusius in 2. contra genti. cap. 55. Nec est sermo de desiderio naturali nostro,id est totius compositi, sed animæ intellectiuæ. Nec est sermo de esse nostro, sed de esse animæ. non curando vtrum animæ & nostri sit vnum aut diuersum esse. Ita ꝙ intentio S.Tho.est ex eo quod in natura intellectiua est naturaliter inditum,vt optet esse semper, inferre à posteriori eius incorruptibilitatem. Quod autem talis appetitus illi insit, non ex eo quod statim oblata optatur sempiternitas probauit: quoniam velleitatem tantum hoc infert, vt patet in nobis: quos quum constet mortales esse, propositam tamen immortalitatem concupiscimus. Sed ex eo probauit quod intellectus apprehendit esse semper, & intendit non de esse proprio aut alieno, sed simpliciter & absolute de esse. Sempiternitate autem iudicio meo vtitur etiam in cõmuni : siue positiua siue negatiua non curando, & hoc extendendo sicut in rei veritate extenditur hoc signum ad totam naturam intellectualem. Et quoniam de sempiternitate negatiue in nostra anima hoc experimur, ex illa nobis dilucidandum est intentum, hoc enim manifestato de reliqua erit planum. Sciendum est igitur,quod quia appetitus sequitur cognitionem, & res appetita est bonum apprehensum . ex hoc quòd cognitio nõ se extendit ad bonum nisi in hoc & nunc, necesse est quòd appetitus sequens talem cognitionem non feratur nisi ad hoc,& hic, & nunc bonum. Et consequẽter ex eo quòd cognitio se extendit ad bonum non in hoc aut illo, non hic aut ibi, non nunc aut tunc, sed ad bonum absolute , abstrahendo ab omnibus temporis loci indiuidualibus conditionibus:appetitus quoq; talẽ cognitionẽ sequens fertur in bonũ absolute abstrahendo ab his. Et propter hoc volũtas est vniuersaliũ,sicut & intellectus, Vnde & in secũdo Rhetoricorũ dicitur ꝙ odio habemus genus latronũ. Ex hoc aũt quòd voluntas seu appetitus intellectualis habet hoc inditum,vt feratur in bonum absolute,sequitur intentum: quia quũ naturaliter appetat esse, & non secundũ aliquam tertiam differentiã tẽporis.ergo sempiternũ. Quòd autẽ naturaliter appetat esse actu elicito,probat S.Th.hic:quia vnũquodq; secundũ vnũquéq; gradum naturaliter appetit esse: ergo intellectuale, vt sic: vt consequenter actu elicito , alioquin non intellectualiter tenderet. Et in secundo contra Gent.affert signum manifestũ & irrefragabile : quia videmus quòd animalia naturaliter secundũ modũ suæ cognitionis,per illam conseruant sibi esse,& pugnant pro illo: hoc enim non fit nisi medio actu elicito appetitus. Quòd vero non secũdũ aliquã certam differentiã temporis,patet:quia appetitur absolute abstrahendo à temporis differẽtia. Abstrahi autẽ à differentia temporũ dico,non solum vt conditione obiecti, sine qua non: sed etiam vt parte rei appetitæ:quia esse absolute,non vt nũc,nec tanto tẽpore appetitur. Consequentia vero fundatur super illa maxima ostensa in primo cæli,tex.116.&c. qđ omnis potentia naturalis est determinata ad maximũ & minimũ:ita qđ impossibile est qđ aliquid habeat naturalẽ inclinatioẽ ad agendũ,aut essendũ vage,sed oportet qđ determinet vel tñ tps,vel semp. vel nũquã. Ex hoc enim aperte sequitur.qđ si appetitus naturalis est ad esse,& nõ secundum aliquã differẽtiã temporis: ergo ad esse semper. Quod probatur etiã ducendo ad impossibile: quia si appetitus naturalis est ad esse vage , ergo potentia naturalis illius naturæ est etiam ad esse vage . ergo posse esse illius naturæ non est determinatum ad maximũ & minimum tps. quod est cõtra doctrinã primi de cælo . & contra rationẽ, quia omnis natura aut est corruptibilis , aut incorruptibilis . Si incorruptibilis, habet virtutem determinatam ad semper esse: vt patet primo cæli, text. 1. Si corruptibilis : ergo principia eius habent limitatã virtutẽ ad conseruandum tanto tempore: ita quòd nõ maiore, per se loquẽdo. Vnde & in secundo de generatione æquale ponitur tempus generationis & corruptionis rerum : & periodus vnicuique assignatur corruptibili. Et sic patet mira S. Thom. subtilitas in suo medio. quod quia non penetrauit Scot. ideo ad extranea se conuertit. Vnde ad obiectionem eius iam patet dicendũ: quia arguendo ex desiderio naturali pro actu elicito,non oportet probare quòd apphẽsio huius appetibilis esse semper sit recta , sed huius appetibilis quod est esse absolute sumendo,quod est per se notum. Ex hoc enim sequit̃. ergo appetitur esse semper positiue, vt in quæstione ponitur, & vt pars appetibilis. Et in hoc fuit mira profunditas: quod ex apprehendere & appetere esse semper negatiue, & ly semper concurrente vt cõditione sine qua non,conclusum est appetere esse semper positiue: & vt partem seu conditionẽ rei appetitæ nulla fallacia incidente.

368 2.di.3.q.1.& di. ar.6.& dis. 17.q.3.art. 1.Et 2.contra c.92.et 93.f.Et lib. 4.cap.32. Et de anima art.7.

¶In responsione ad tertium. esset difficultas, quæ in primo de anima, text. 12. & 13. tractata est,de propria operatione animæ.

bent materiam contrarietati subiectã,incorruptibilia sunt[c]. in anima autem intellectiua nõ potest esse aliqua contrarietas . Recipit enim secũdum modum sui esse. Ea vero,quæ in ipsa recipiuntur,sunt absq; contrarietate : quia etiã rationes contrariorum in intellectu non sunt contrariæ,sed est vna scientia cõtrariorum.Impossibile est ergo quòd anima intellectiua sit corruptibilis. Potest etiã huius rei accipi signũ ex hoc,quòd vnumquodq; naturaliter suo modo esse desiderat.Desideriũ autem in rebus cognoscentibus sequitur cognitionem . Sensus autem non cognoscit esse nisi sub hic & nũc: sed intellectus apprehendit esse absolute , & secundum omne tempus[c]. Vnde omne habẽs intellectũ naturaliter desiderat esse semper[c]. Naturale autem desiderium non potest esse inane[c].Omnis igitur intellectualis substantia est incorruptibilis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum,quod Salomon inducit rationem illã ex persona insipientiũ,vt exprimitur.Sap.2. Quòd ergo dicitur quòd homo & alia animalia habent simile generationis principiũ[c]: verũ est quantum ad corpus , similiter enim de terra facta sunt omnia animalia : non autem quantum ad animã. Nam anima brutorum producitur ex virtute aliqua corporea , anima vero humana à Deo . Et ad hoc significandum dicitur Gen.1. quantum ad alia animalia.Producat terra animam viuentem. Quantũ vero ad hominem dicitur, quòd inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitæ. Et ideo concluditur Eccl. vlt. Reuertatur puluis in terrã suam vnde erat , & spiritus redeat ad Deum,qui dedit illum. Similiter processus vitæ est similis quãtũ ad corpus.Ad quod pertinet,quod dicitur in Eccl.Similiter spirãt omnia.& Sap.2.Fumus & flatus est in naribus nostris,&c. Sed non est similis processus quantũ ad animam: quia homo intelligit , non autem animalia bruta. Vnde falsum est quod dicitur, Nihil habet homo iumento amplius . Et ideo similis est interitus , quantum ad corpus : sed non quantum ad animam.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd sicut posse creari dicitur aliquid non per potentiam passiuã, sed solum per potentiam actiuam creantis, qui ex nihilo potest aliquid producere . ita cũ dicitur aliquid vertibile in nihil,nõ importatur in creatura potentia ad non esse , sed in creatore potentia ad hoc quod esse non influat[c]. Dicitur autem aliquid corruptibile per hoc quod inest ei potentia ad non esse.

¶Ad tertium dicendum quod intelligere cum phãtasmate est propria operatio animæ secundum quod corpori est vnita. Separata autem à corpore habebit alium modum intelligendi similem aliis substantiis à corpore separatis:vt infra melius patebit[c].

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum animæ & Angelus sint vnius speciei.*

AD SEPTIMVM sic proceditur . Videtur quod anima & angelus sint vnius speciei.Vnumquodq; enim ordinatur ad proprium finẽ per naturam suæ speciei,per quam habet inclinationem ad finem . Sed idem est finis animæ & angeli,scilicet beatitudo æterna. Ergo sunt vnius speciei.

¶Præterea, Vltima differentia specifica est nobilissima:quia complet rationem speciei. Sed nihil est nobilius in angelo & anima , quàm intellectuale esse . Ergo conueniunt anima & angelus in vltima differentia specifica . Ergo sunt vnius speciei.

¶Præterea , Anima ab angelo differre non videtur nisi per hoc quòd est corpori vnita.Corpus autem cum sit extra essentiam animæ,nõ videtur ad eius speciem pertinere.Ergo anima & angelus sunt vnius speciei.

SED CONTRA,Quorum sunt diuersę operationes naturales,ipsa differunt specie. Sed animæ & angeli sunt diuersæ operationes naturales,quia vt dicit Dio.7.ca.de di.no.mentes angelicæ simplices & beatos intellectus habent, nõ de visibilibus congregantes diuinam cognitionem . Cuius contrarium postmodum de anima dicit . Anima igitur & angelus non sunt vnius speciei.

CONCLVSIO.

¶*Anima & angelus non sunt eiusdem speciei,sed diuersarum.*

¶RESPONDEO dicendũ, quòd Orig. posuit omnes animas humanas & angelos esse vnius speciei . Et hoc ideo , quia posuit diuersitatem gradus in huiusmodi substantiis inuentam accidentalem , vtpote ex libero arbit. prouenientem , vt suprà dictum est[c]. Quod non potest esse . Quia in substantiis incorporeis non potest esse diuersitas secundum numerum absque diuersitate secundum speciem , & absque naturali inæqualitate. Quia cum non sint cõpositæ ex materia & forma,sed sint formę subsistentes,manifestum est quod necesse erit in eis esse diuersitatem in specie[c].Non eñ põt intelligi quod aliqua forma separata sit nisi vna vnius speciei . Sicut si esset albedo separata, non posset esse nisi vn[illegible] antũ. Hæc enim albedo non differt ab illa nisi per hoc,quod est huius vel illius[c].Diuersitas autẽ secundum speciem,semper habet diuersitatem naturalem concomitantem . Sicut in speciebus colorum vnus est perfectior altero. Et similiter in aliis . Et hoc ideo : quia differentiæ diuidentes genus sunt contrariæ . Contraria autem se habent secundum perfectum & imperfectum : quia principium contrarietatis est priuatio & habitus , vt dicitur in

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæquintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus speciei specialissimæ.

¶In corpore articuli tria . Primo refert opinionem Origenis . Secundo improbat respondendo quæsito . Tertio respondet tacitæ obiectioni, in calce.

¶Quo ad primum duo refert, positionem Origenis , scilicet partem affirmatiuam quæstionis,& eius rationem:quia scilicet inæqualitatem posuit ex libertate arbitrij proprij,vt patet superius quæst.47.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est hæc , Angelus & anima sunt diuersarum specierum & naturaliter inæquales . probatur sic,Substantiæ incorporeæ aut ponuntur formæ subsistentes, aut compositæ ex materia & forma. Sed vtroque modo non possunt esse duæ eiusdem speciei, & naturaliter æquales. ergo. Maior patet. minor probatur tali ordine. Primo dato quod sint formæ subsistentes , quo ad primam partem prædicati: scilicet diuersitatem speciei, quia forma separata à materia non multiplicatur, quod declaratur in albedine separata: & quo ad inæqualitatem naturæ , quia diuersitas speciei parit inæqualitatem secundum perfectum & inperfectum : quia differentiæ diuidentes idem genus,sunt contrariæ,cuius principium est priuatio & habitus . Secundo, dato quòd sint compositæ ex materia & forma : quia aut diuersitas nascitur ex forma aut materia.Si ex forma , ergo specifica & inæqualis. Si ex materia , ergo ex quantitate , quæ in corporeis non est intelligibilis:ergo.

¶Quo ad tertium, quia ex his videtur vniuersaliter conclusum,quod nullæ duæ substantiæ incorporeæ differunt solo numero : ideo statim de numeratione animarũ promittit se dicturũ.

¶Hoc in loco discutiendæ essent propositiones istæ communes in via Sancti Thomæ & peripatetica , nisi essent superius discussæ.

¶In responsione ad secundũ, nota quod in qõ 50.ar.4. ad primum,habetur eadem responsio per hanc declarata.

¶In responsione ad tertiũ,aduerte quod Sco.in 2.dist.1.qõ.6.non impugnat,ꝙ differentia secundum esse vnibile vel non vnibile materiæ infert diuersitatem specificam: sed quod ista sit prima radix distinctionis specificæ:quod S.Tho. non dicit .ideo non oportet respondere.Sed esset hic alia difficultas: quomodo vnibilitas est de essentia aiæ,vt S. Thomas hic dicit. de hoc vide quæ scripta sunt in commentariis de ente & essentia, in materia de indiuiduatione animæ separatæ: & in q.de inhærentia accidentis.

¶Quo ad alia quæ dicit Sco. hic,vide q. specialẽ, quomodo angelus & anima differunt specie.

10.meta. Idem etiam sequeretur,si huiusmodi substantiæ essent compositæ ex materia & forma.Si enim materia huius distinguitur à materia illius,necesse est quod vel forma sit principium distinctionis materiæ:vt scilicet materiæ sint diuersæ propter habitudinem ad diuersas formas , & tunc sequitur adhuc diuersitas secundum speciem & inæqualitas naturalis, vel materia erit principium distinctionis formarum. Nec potest dici materia hæc alia ab illa nisi secundum distinctionem quantitatiuã: quæ non habet locum in substantiis incorporeis,cuiusmodi sunt angelus & anima . Vnde non potest esse quòd angelus & anima sint vnius speciei.Quomodo autem sint plures animæ vnius speciei, infrà ostendetur[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod ratio illa procedit de fine proximo & naturali. Beatitudo autem æterna est finis vltimus & supernaturalis.

¶Ad scdm dicẽdum quod differentia specifica vltima est nobilissima,inquantum est maxima determinata[c], per modum, quo actus est nobilior potentia. Sic autem intellectuale nõ est nobilissimum: quia est indeterminatum & cõmune ad multos intellectualitatis gradus:sicut sensibile ad multos gradus in esse sensibili.Vnde sicut non omnia sensibilia sunt vnius speciei,ita nec omnia intellectualia.

¶Ad tertiũ dicendũ, qđ corpus non est de essentia animæ,sed anima ex natura suæ essentię habet ꝙ sit corpori vnibilis[c]. Vnde nec propriè anima est in specie, sed compositum . Et hoc ipsum quod anima quodammodo indiget corpore ad suam operationem,ostendit, quòd anima tenet inferiorem gradum intellectualitatis[c],quàm angelus,qui corpori nõ vnitur.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMA sexta de vnione animæ ad corpus,in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de vnione animę ad corpus. ¶Et circa hoc quęrũtur octo. ¶Primo , vtrũ intellectiuum principiũ vniatur corpori vt forma.¶Secundo vtrũ intellectiuũ principiũ numero multiplicetur secundum multiplicationẽ corporũ , vel sit vnus intellectus omnium hominũ. ¶Tertio,vtrum in corpore, cui⁹ forma est principiũ intellectiuũ, sit a[illegible]ua alia aĩa.¶Quarto,vtrũ sit in eo aliqua alia forma substãtialis. ¶Quinto,quale debeat esse corpus , cuius intellectiuum principiũ est forma. ¶Sexto,vtrum tali corpori vniatur mediante aliquo alio corpore. ¶ Septimo,vtrum mediante aliquo accidente. ¶ Octauo,vtrum anima sit tota in qualibet parte corporis.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum intellectiuum principium vniatur corpori vt forma.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectiuum principium non vniatur corpori vt forma. Dicit enim Philosophus in 3. de anima, quod intellectus est separatus , & quòd nullius corporis est actus. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶Præterea, Omnis forma determinatur secundum naturam materiæ cuius est forma. Alioquin non requiritur proportio inter materiam & formam. Si ergo intellectus veniretur corpori vt forma , cũ omne corpus habeat determinatã naturã,sequeretur quod intellectus haberet determinatam naturam , & sic non esset omnium cognoscitiuus: vt ex superioribus patet[c]. Quod est contra rationẽ intellectus.Nõ ergo intellectus vnitur corpori vt forma.

¶Præterea , Quæcunque potentia receptiua est actus alicuius corporis , recipit formã materialiter & indiuidualiter[c]:quia receptum est in recipiente secundum modum recipientis. Sed forma rei intellectæ non recipitur in intellectu naturaliter & indiuidualiter , sed magis immaterialiter & vniuersaliter.Alioquin intellectus non esset cognoscitiuus immaterialiũ & vniuersaliũ,sed singulariũ tãtũ : sicut & sensus, Intellectus ergo nõ vnitur corpori vt forma.

¶Præterea,Eiusdẽ est potentia & actio. Idem enim est quod potest agere,& quod agit. Sed actio intellectualis non est alicuius corporis: vt ex superioribus patet[c]. Ergo nec potentia intellectiua est alicuius corporis potentia.Sed virtus siue potentia non potest esse abstractior vel simplicior quàm essentia à qua virtus vel potentia deriuatur. Ergo nec substantia intellectus est corporis forma.

¶Præterea,Id qđ per se habet esse,non vnitur corpori vt forma , quia forma est quo aliquid est:& sic ipsum esse formæ non est ipsius formæ secundum se. Sed intellectiuũ principium habet secundũ se esse,& est subsistens,vt suprà dictũ est[c]. Non ergo vnitur corpori vt forma.

¶Præterea,Id quod inest alicui rei secundũ se, semper inest ei. Sed formæ secundum se inest vniri materiæ. Non eñ per accidens aliquod, sed per essentiam suam est actus materiæ.Alioquin ex materia & forma nõ fieret vnum substantialiter sed accidentaliter.Forma ergo non potest esse sine propria materia.Sed intellectiuum principium,cum sit incorruptibile , vt suprà ostensum est[c], remanet corpori non vnitũ corpore corrupto. Ergo intellectiuum principium non vnitur corpori vt forma.

¶SED CONTRA , Secundum Philosophum in 8.meta . differentia sumitur à forma rei . Sed differentia constitutiua hominis est rationale : quod dicitur de homine ratione intellectiui principij . intellectiuum ergo principium est forma hominis.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima intellectiua sit,qua primo homo & hic hõ intelligit,necesse est ipsam esse corporis formam.*

¶RESPONDEO dicendũ, qđ necesse est dicere quòd intellectus,qui est intellectualis operationis principium , sit humani corporis forma[c].Illud enim,quo primo aliquid operatur, est forma eius, cui operatio attribuitur. Sicut quo primo sanatur corpus, est sanitas,& quo primo scit anima,est scientia . Vnde sanitas est forma corporis,& scientia , animæ. Et huius ratio est: quia nihil agit, nisi secundum quod est actu. Vnde quo aliquid est actu, eo agit.Manifestum est autẽ, quod primum,quo corpus viuit,est anima[c]. Et cum vita manifestetur secundum diuersas operationes in diuersis gradibus viuentium[c], id, quo primo operamur, vnumquodque horum operum vitæ,est anima. Anima enim est primum , quo nutrimur,&sentimus,& mouemur secundum locum , & similiter quo primo intelligimus. Hoc ergo principium , quo primo intelligimus,siue dicatur intellectus, siue anima intellectiua,est forma corporis. Et hæc est demonstratio Aristo.in 2.de anima.Si quis autem velit dicere animam intellectiuam non esse corporis formam,oportet quod inueniat modum quo ista actio , quæ est intelligere , sit huius hominis actio . Experitur enim vnusquisque seipsum esse , qui intelligit . Attribuitur autem aliqua actio alicui tripliciter : vt patet per Philosophum 5. physi. Dicitur enim mouere aliquid aut agere vel secundum se totum, sicut medicus sanat : aut secundum partem , sicut homo videt per oculum : aut per accidens, sicut dicitur , quòd album ædificat : quia accidit ædificatori esse album. Cum igitur dicimus Sortem , aut Platonem intelligere , manifestum est quòd non attribuitur ei per accidens. Attribuitur enim ei inquantum

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum primũ.*

IN titulo ly forma. Ad rationem formæ substantialis, vt dicitur in secundo contra Gen. cap. 67. duo requiruntur. Primo quod forma sit principium formale illius, cuius est forma: formale dico essendi substantiam.Secundo,ꝙ forma & materia conueniant in vno numero esse quo compositum ex eis est. Sed nota , quod apud non admittentes materiæ & formæ esse vnum solũ esse,admittitur tamen ꝙ vtrunq; in vno compositi esse conuenit. Auer.tamẽ, cõtra quem disputamus , illas duas conditiones admittit : quia reuera ita est simpliciter.

¶In corpore tria principaliter facit.Primo respondet quæsito affirmatiue , probando eam dupliciter. Secundo respondet cuidam tacitæ obiectioni, ibi, considerandum est . Tertio respondet cuidam alteri quæstioni,ibi,est autem attendendum.

¶Quo ad primum conclusio est , necesse est intellectiuũ principiũ esse hominis formã substantialem . Sed quo ad primam probationem tali ordine procedit. Primo ponit rationem . Secundo tractat modos quibus aliqua operatio potest alicui attribui,vt ostendat & conuincat ad assentiendum præmissæ rõni Arist. Tertio affert opinionem. Auerrois,& improbat. Quarto affert quorundam aliorũ opinionẽ, & improbat quadrupliciter.& sic concluditur intentum propositum ex ratione primo inducta, & postmodum aggreditur secundam rationem principalem. Ratio ergo prima est ista. Quo primo operamur quocunque vitali opere,est forma eius,cui operatio attribuitur. sed intellectiua anima est quo primo Sortes intelligit:ergo est forma Sortis. Maior probatur inductione in sanitate & scientia: minorem experimur.igitur. Et quoniã hæc ratio sumpta est ex Arist.in secundo de anima,text. 24. formaliter: & ibi diffuse de hoc scripsimus , examen huius rationis quæratur ibi.

¶Quo ad secundã partẽ ponit ex quinto physic. in principio tres modos clare: secundum totum,vel partem, vel accidens . Non secundum accidens : quia intelligit inquantum homo quod est prædicatũ essentiale. Nõ secũdum se totum, quia corpus est pars Sortis. probatur,quia Sortes experitur se sentire corpore : ergo corpus est eius pars. ergo secundum partẽ:est igit̃ intellectus pars , seu aliquid Sortis . Et sic oportet videre quomodo possit saluari ꝙ intellectus sit aliquid Sortis . Et venitur ad tertiũ, scilicet positionem Auerrois in tertio de anima,cõmento quinto. Vbi nota,ꝙ æquiuoce vtitur ly subiecti nomine : quoniam phantasma dicit subiectum speciei intelligibilis : id est obiectum quod vocatur subiectũ, quia est subiectum veritatis eorum:quoniam in ordine ad phantasmata vt ad obiecta sumitur adæquatio specierum.Intellectus verò vocatur subiectum inhæsionis : quod vsu frequenti dicimus subiectum.

¶Reprobatio huius consistit in hoc,quod ista cõiunctio largitur Sorti vt intelligatur, non vt intelligat : & formatur ratio sic , Vnio speciei visibilis ad obiectum non sufficit ad quod obiectum videat, sed vt videatur : ergo nec vnio speciei intelligibilis ad phantasmata, dat phantasmati vt intelligat , sed vt intelligatur : tenet sequela ex doctrina Aristotel. 3.de anima tex. 3. intellectiuæ animæ phantasmata,&c.

¶Sed occurrit hic dubium:qm̃ vt sui sequaces dicunt , Auerr. non ponit ꝙ ex tali vninone præcise Sortes habet qđ intelligat . Sed vnio ista consistit primo quo ad esse. Primo,quia in-

tellectus habet esse essentialiter coaptatū humano corpori,sic, quod coëxigit esse corporis humani.Secundo , quia esse eius est indiuisum loco & subiecto à corpore humano. Deinde quoad operari:quia in sua essentiali operatione,quæ est intelligere, dependet à corporea phantasia eius tripliciter. Primo tanquā à motiuo proprio. Secundo tanquā à termino proprio.Tertio tanquā necessario cooperante : quia oportet phantasiā esse semper in actu secundo , quando intellectus est in actu secundo. Demum quo ad operari operatione secundaria , s. mouere: quia,s. se habet ad corpus humanum vt ad proprium mobile essentialiter sibi respondens , vt intelligentia ad orbem. Et sic ex omnibus his concedunt, quod anima intellectiua est forma Sortis per informationē assistentiæ , non inexistētiæ.Et sic dicūt , quod Sortes intelligit quēadmodū cælum mouet se.

58 ¶Sed de vnione quo ad mouere, erit nunc sermo à S.Tho. & similiter de tali composito.Nunc autē scito, qd' vnio quo ad operari primo & essentiali operari nihil facit:quoniam illa triplex habitudo non dat Sorti nisi quod videat: & addit hoc, q̄ actu phātasietur:quod constat nō esse intelligere. Quia si paries esset animatus, & aliqua vitali operatione circa visionem vteretur colore, quum videretur:nihil minus non propter hoc videret. Vnio vero secundū illam coëxigentiā , & coaptationem in esse nihil dat nisi ordinem essentialē & depēdentiam, qualis est inter magis & minus perfectū. Non qd' esse vnius sit in aliquo genere causæ intrinsecæ causa esse alterius. Indiuisio quoque secundum
371 locum & subiectū , quū nō sit nisi negatiua , nec fundetur super aliquo cōi esse vtriusq;: vt contingit in indiuisione aīæ
418 sensitiuæ cum aīato , nihil dat nisi quod nulla distātia situalis impedire possit vnionē intellectus cū phantasia. Vñ ex

est homo, qd' essentialiter prædicatur de ipso. Aut ergo oportet dicere,quod Sortes intelligit secundum se totum,sicut Plato posuit, dicens hominem esse animā intellectiuam: aut oportet dicere,quod intellectus sit aliqua pars Sortis.Et primum quidem stare non potest,vt suprà ostēsum est e, propter hoc quod ipse idem homo est qui percipit se intelligere & sentire. Sentire autem nō est sine corpore. Vnde oportet corpus aliquam esse hominis partem. Relinquitur ergo , quod intellectus quo Sortes intelligit, est aliqua pars Sortis:ita quod intellectus aliquo modo corpori Sortis vniatur. Hanc autem vnionem Commentator in 3. de anima dicit esse per speciem intelligibilem e. Quæ quidem habet duplex subiectum : vnum scilicet intellectum possibilem , & aliud ipsa phantasmata, quæ sunt in organis corporeis. Et sic per speciem intelligibilem continuatur intellectus possibilis corpori huius vel illius hominis. Sed ista continuatio vel vnio non sufficit ad hoc quod actio intellectus sit actio Sortis.Et hoc patet per similitudinem in sensu ex quo Aristo. procedit ad considerandum ea, quæ sunt intellectus.Sic enim se habent phantasmata ad intellectum , vt dicitur in 3.de anima, sicut colores ad visum. Sicut ergo species colorum sunt in visu , ita species phantasmatum sunt in intellectu possibili. Patet autem, quod ex hoc quod colores sunt in pariete,quorum similitudines sunt in visu,actio visus non attribuitur parieti . Non enim dicimus quod paries videat,sed magis quod videatur.Ex hoc ergo , quod species phantasmatum sunt in intellectu passibili, non sequitur quod Sortes, in quo sunt phātasmata,intelligat:sed quod ipse, vel eius phantasmata intelligantur . Quidam autem dicere voluerunt,quòd intellectus vnitur corpori vt motor e , & sic ex intellectu & corpore fit vnum,vt actio intellectus toti attribui possit.Sed hoc est multipliciter vanū. Primo quidem , quia intellectus non mouet corpus nisi per appetitum,cuius motus præsupponit operationem intellectus e. Non ergo,quia mouet Sortes ab intellectu,ideo intelligit: sed potius econuerso, quia intelligit, ideo ab intellectu mouetur Sortes. Secundo, quia cum Sortes sit quoddam indiuiduum in natura, cuius essentia est vna composita ex materia & forma : si intellectus non sit forma eius, sequitur quòd sit præter essentiam eius , & sic intellectus comparabitur ad totum Sortem, sicut motor ad motum. Intelligere autem est actio quiescens in agente, nō autem transiens in alterum,sicut calefactio. Non ergo intelligere potest attribui Sorti ꝓpter hoc quòd est motus ab intellectu. Tertio,quia actio motoris nunquam attribuitur moto,nisi sicut instrumento , sicut actio carpentarij serræ. Si igitur intelligere attribuitur Sorti,quia est actio motoris eius : sequitur quòd attribuatur ei sicut instrumento. Quòd est contra Philosophum, qui vult quòd intelligere non sit per instrumentum corporeum. Quarto,quia licet actio partis attribuatur toti , vt actio oculi homini: nunquam tamen attribuitur alij parti, nisi forte per accidens. Non enim dicimus,quòd manus videat,propter hoc quòd oculus videt. Si ergo ex intellectu & Sorte fit vnum , actio intellectus non potest attribui Sorti.Si vero Sortes est totum quod componitur ex vnione intellectus ad reliqua,quæ sunt Sortis, & tamen intellectus non vnitur aliis , quæ sunt Sortis, nisi sicut motor, sequitur quòd Sortes non sit vnum simpliciter , & per consequens nec ens simpliciter . Sic enim aliquid est ens quomodo & vnum . Relinquitur ergo solus modus, quem Aristo. ponit , quòd hic homo intelligit , quia principium intellectiuum est forma ipsius. Sic ergo ex ipsa operatione intellectus apparet , quòd intellectiuum principium vnitur corpori , vt forma . Potest etiam idem manifestari ex ratione speciei humanæ. Natura enim vniuscuiusque rei ex eius operatione ostenditur e. Propria autem operatio hominis inquantum est homo , est intelligere. Per hanc enim omnia alia transcendit. Vnde & Aristot.in lib.ethic.in hac operatione, sicut in propria hominis , vltimam felicitatem constituit. Oportet ergo , quod homo secundum illud speciem sortiatur , quòd est huius operationis principium. Sortitur

vere anima & corpus sint duæ res, sunt indiuisæ substantialiter: ergo secundum aliquod esse substantiale:sicut indiuisa secūdū quātitatē, & qualitatē,& vbi,&c. semper sunt secundū aliquod esse illius generis nō distincta.anima aūt & corpus apud eum præueniendo omnem operationem in nullo esse indiuisa sunt.ergo. ¶Præterea secundo de anima,tex.septimo Arist. ait, Non oportet quærere quomodo ex anima & corpore fiat vnū, &c. Vnde habetur,qd' si substrahat quòd in essendo hoc sit actus illius , & illud sit potentia illius, nō habetur quomodo sit vnum. Sed apud eū neq; hoc est illius actus, &c.ergo, Neque potest subterfugi ad actum per assistentiam: quia responsio Aristotelis consistit : quia actus est quod propriè est, & potentia non est nisi per actum. proculdubio formaliter , ideo vnū sunt. Nec oportet aliud quærere glutinum quòd de anima Auerrois negat: quia corpus Sortis non est potentia quæ non fit nisi per actum:quia non est anima intellectiua formaliter , nec in esse substantiali , nec in esse accidentali.

¶Ad id quòd de cælo dicunt, dicenda sunt tria. Primo, quòd si cælū mouet se, est vere animatū. Secundo, quòd quia motus est operatio trāsiens, & actio principalis, attribuitur instrumento: ideo magis potest dici de motu quàm intelligere. Tertio,quòd hoc est obscurum: quoniam hoc nescimus, an cælum se moueat:sed tamen experimur nos intelligere. vnde velle clara & certa per dubia & obscura notificare est ineruditi, & egentis disciplinæ: quum magis cælum per nostra notificari debeat.

¶ Secunda ratio principalis est ex ratione speciei sic , intelligere est propria operatio hominis, vt sic : ergo homo constituitur in esse specifico per principium suæ operationis, quæ est intelligere . ergo illud principium est propria 265
forma dans esse homini . Secunda consequentia nota:quia vnumquodque constituitur in specie per propriam formam,differentia enim est intrinseca . Prima vero consequentia probatur : quia natura cuiusque rei ex propria operatione ostenditur . Antecedens vero probatur:quia per intelligere homo transcendit cætera animalia : & autoritate Arist. qui in primo Ethicorum in hac operatione propriam hominis felicitatem ponit.

his omnibus pōt argui sic.Ex omnib9 istis simul nō habet,nisi quod Sor.est proprius minister intellectus , & in quo est obiectū intellectus.ergo ex his Sor.non intelligit:oīa enī hæc faciunt ad hoc quod illa operatio sit in Sorte vt in habente ipsam,qd' tñ oportet ponere:quia est intelligens;sicut album oportet habere in se albedinem. Quarto igitur ponit positionem Platonis & quorundam etiam Auerroistarum,qui volūt saluare,dicēdo quod ex intellectu & homine fit vnū sicut ex motore & moto:quemadmodum ex intelligentia & orbe,ita qd' Sortes intelligit sicut & cælum mouet se.Sed hanc responsionem S. Tho . quadrupl'r euacuat,& primæ tres se tenent ex parte ipsius mouere & moueri , seu actualis operationis: ita qd' intendunt qd' penes vnionē secūdū actualē motionē non pōt saluari,qd' Sortes intelligat. Primo ex ordine inter mouere & intelligere,Sic:intelligere est prius quā mouere: ergo per vnionem in motu Sortes non intelligit.Consequentia nota . Antecedens patet:quia motus animæ fit appetitu,qui est posterior cognitione. Secundo ex differentia operum penes immanere & transire: quia intelligere est operatio immanens, motus transiens: ergo ex motu non attribuitur intelligere. Tertio ex differentia penes communicari instrumento,quia operatio motoris non communicatur moto nisi vt instrumento: sed intelligere non est sic communicabile,ergo. Vltima ratio se tenet ex parte ipsorum vnitorum , scilicet motoris & moti:quia diceret aduersarius, qd' nō ex vnione penes motum habet Sortes qd' intelligat,sed ex vnione,quæ fundat qd' hoc est intrinsecus motor,& illud motū:ex illa in quā habet Sortes quod intelligat. Sed illā vnionē de hoc qd' scribimus & declaramus tanquā ab effectu per mouere & moueri. Et propterea additur illa quarta ratio euacuans hanc responsionē sic, Aut dico, Sortes significat tantū partē corpoream cōpositi ex motore & mobili:aut totū cōpositum. Si partē tantū,ergo sibi nō potest attribui intelligere. Probatur sequela:quia operatio partis nō attribuitur alteri parti nisi forte per accidens.& dixit forte:quia etiā per accidens,nō est in vsu. Si totū,ergo Sortes nō est vnum simpliciter.ergo nec ens simpliciter.patet prima sequela: quia ex motore & mobili non fit vnum simpliciter.secunda patet:quia vnumquodque eo modo est ens quo vnum.

¶Nota hic,qd' sectatores Auer.nesciētes, neq; propriā vocē intelligentes, dicunt, qd' Sortes significat totū cōpositū:& dicūt.qd' est vnū simpl'r, quia est vnū substātialiter: nō per informationē,sed per assistentiā formæ. Sed qd' hic ꝓpriā nesciāt vocē ex rōne & Arist.cōuincitur.Ex rōne:quia vnū idem est qd' indiuisum. 4.meta.tex.3.Si sunt vnū substātial'r,ergo sunt indiuisa substantial'r. ergo quāuis

Auerr. ¶Ad hanc rationem dicunt quod homo dupliciter sumitur , vno modo in esse completo,alio modo incomplete. Primo modo non est per se in genere,aut specie,& dicit compositum ex anima intellectiua & corpore . Secundo modo sic, & reponitur in specie per animam cogitatiuam : vt dicit Auerrois . Sed secundum hoc sequitur primo , quod nulla species est in mundo quæ sit animal rationale:quod est contra communem animi conceptionem, non solum philosophorum,sed omnium qui scripserunt . Patet sequela :quia rationale non constituit hominē intrinsece.Rursus sequitur quod omnes species animalis sint animalia bruta essentialiter.& cōsequēter quod ipse Auerrois,& sui sequaces sunt essentialiter animalia bruta.& ꝓpterea non est mirum si nihil intellexerunt de seipsis.
¶Contra eandem rationem Sco in 4.dist. 43.q.2 . instat dicens, quod ista ratio deficit apud nos:quia intelligere nō est ab anima apud nos. Sed intellectus concurrit mere passiue, & obiectū actiue.Et sic ex ista ratione nō habetur intentum: quia illa maxima ꝓpria opatio quę est à propria forma,non iuuat ad ꝓpositum.
¶Ad hoc breuiter dicitur . Primo quod falsum est quod intellectus concurrat pure passiue ad intelligere . Secundo dicitur, quod intelligere quum sit operatio vitalis,manifeste est animæ , eo modo quo operatio est formæ efficientis ipsam. Vtrum autem actiue vel aliter,impertinens est:ideo sat est . Tertio dicitur quod aliud est loqui de anima,quæ est primum principium intelligendi:& aliud est loqui de aliqua eius potentia . Constat enim quod ab anima est intelligere . Sed vtrum mediante intellectu possibili actiue,hoc est impertinens. Stat enim quod mediante forte alia virtute agat illam. vnde ratio stat solida , fundata super hoc qd' intelligere est propria operatio animę eo modo,quo operatio dicitur esse formæ: qū semper æstimabitur, vt dicitur in 3.physi.tex,17.species aliqua operari.

¶ Quo ad secundā partem corporis articuli:quia posset quispiam obiicere, Quomodo est possibile quòd intelligere & intellectus nullius corporis dicatur actus à philosophis : & tamen sit forma corporis dans illi esse, vt conclusisti ? Idcirco huic obiectioni satisfacit graduādo formas penes eleuationem supra materiam, intantum

intantū quod ascendatur vsque ad formam ita excedentē materiā quod habeat aliquam virtutem & operationem , in qua non communicat sibi omnino materia,& talis est anima intellectiua:quia est suprema omnium . Et declarat gradationem formarū in forma elementi mixti vegetabili,sensibili & intellectiua.

Auerr. ¶Circa hanc partem occurrit dubium, quia Sco.in quolibetis , quæstione 9. adducit hæc S.Thom.verba,& contra ea dupliciter arguit. Primo sic,Homo est homo per animam non nisi vt informat materiam:ergo non intelligit per eam nisi vt informat materiam: ergo non intelligit per eam vt supergreditur , id est nō informat materiam, vt dicis. Antecedens patet ex 7.meta.quia compositum non est tale nisi per formam vnitam.Secundo sic , Anima
313 humana secundum supremum gradum suæ essentialis perfectionis informat materiam,& secundum eundem est principium intelligendi . ergo est principium intelligendi vt informat materiam, & nō vt excedit
363 materiam. Antecedens
424 patet. Alioquin homo non esset supremum ens corporeum , nec proximum angelo in ordine specierum.

¶Ad euidentiam huius difficultatis primo declarandum est quid sit animam supergredi facultatem materiæ: deinde respondendum ob-
366 iectis, formam excedere facultatem materię quo ad ipsam facultatem seu potentiam materiæ , est

autem vnumquodque speciem per propriam formā. Relinquitur ergo, quòd intellectiuum principium sit propria hominis forma.

¶Sed considerandum est, quòd quanto forma est nobilior, tanto magis dominatur materiæ corporali , & minus ei immergitur , & magis sua operatione vel virtute excedit eam. Vnde videmus , quòd forma mixti corporis habet aliam operationem,quæ non causatur ex qualitatibus elementaribus . Et quanto magis proceditur in nobilitate formarum , tanto magis inuenitur virtus formæ materiam elementarē excedere e.Sicut anima vegetabilis plus quàm forma elementaris , & anima sensibilis plus quàm anima vegetabilis. Anima autem humana est vltima in nobilitate formarum. Vnde intantum sua virtute excedit materiam corporalem,quod habet aliquam operationem & virtutem,in qua nullo modo cōmunicat materia corporalis e. Et hæc virtus dicitur intellectus.

¶Est autem attendendū, quod si quis poneret animam componi ex materia & forma , nullo modo posset dicere animam esse formam corporis.Cum enim forma sit actus,materia vero sit ens in potētia tantum:nullo modo id,quod est ex materia & forma compositum , potest esse alterius forma secundum se totum. Si autem secundum aliquid sui sit forma, id, quod est forma, dicimus animam : & id , cuius est forma , dicimus primum animatum , vt suprà dictum est e.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū,qd' sicut Philosophus dicit in secundo physi. vltima formarum naturalium, ad quam terminatur consideratio Philosophi naturalis, scilicet anima humana est quidem separata e,sed tamē in materia. Quod ex hoc probat:quia homo ex materia generat hominem,& sol. Separata quidē est secundum virtutem intellectiuam: quia virtus intellectiua non est virtus alicuius organi corporalis : sicut virtus visiua est actus oculi. Intelligere enim est actus,qui non potest exerceri per organum corporale e, sicut exercetur visio. Sed in materia,est inquantū ipsa anima,cuius est hæc virtus,est corporis forma, & terminus generationis humanæ.Sic ergo Philosophus dicit in 3.de anima, quòd intellectus est separatus : quia non est virtus alicuius organi corporalis.

¶ Et per hoc patet responsio ad secundum & tertium.Sufficit enim ad hoc quòd homo possit intelligere omnia per intellectum,& ad hoc quòd intellectus intelligat omnia immaterialia & vniuersalia,quod virtus intellectiua non est corporis actus.

¶Ad quartum dicendum , quod humana anima non est forma in materia corporali immersa,vel ab ea totaliter comprehensa propter suā perfectionem. Et ideo nihil prohibet aliquam eius virtutem nō esse corporis actum e,quamuis anima secundum suam essentiam sit corporis forma.

¶ Ad quintum dicendum , quod anima illud esse in quo subsistit, communicat materiæ

actus, vt patet:& tamē nō propterea potest vere dici , quod substantia animæ bouis,non est actus corporis: ergo nec de anima intellectiua.Secundo quia videmur incidere in id quod dicit Aristotel.in 1. de anima.te.13.vel 14.qd' anima est sicut curuum aut sphæra: cui formaliter sumpto attribuitur aliquid, quum tamen nihil illius realiter inueniatur nisi in materia : sic enim secundum hoc fateremur de intellectu ex quo secundum rem in materia ponit,quāuis nō formaliter. Dicēdum est ad ista , q̄ aīa intellectiua ex hoc quod intellectiua est ,nō hac tantum 582
gaudet negatione,qd' ex c
hoc nō habet qd' sit corporis actus : sed vēdicat sibi positiue hoc qd' habet secundū rē esse independens à corpore: & consequēter secūdū rem 363
posse & operari absque dependentia ex corpore : quod neque generibus, neq; gradibus metaphysicalibus, neq; mathematicalibus conuenit. Anima enim intellectiua & informat corpus,& inde pēdet secundū esse realiter à corpe: & operatur reali operatione absq; cōmunicatione corpis:ita qd' operatio illa à sola, & in sola aīa est quāuis ipsa aīa sit in corpore: & hoc q̄a ipsa aīa habet esse independens à corpore . Nihil ergo obstat veritati, attribuere , & qd' nō sit actus corporis, & indeterminationē ad naturā 376
corpoream, & receptionem vniuersaliter excessiui essentialis aīæ intellectiuæ supra corpus, id est subsistentiæ seu independentiæ eius secundum esse à corpore: quoniam secundum veritatem ista est radix,siue sit proximum fundamentum secundum rem,siue non: sed mediante potentia realiter à se distincta . Ex hoc enim quod anima habet esse independens à corpore, sequitur,& quod est forma non materialis , & consequenter non determinata ad aliquam naturam corpoream: & q̄ potest recipere sola, & consequenter vniuersaliter. Nec hæc latuerunt diuum Tho.imò ab ipso hæc didici : quoniam in quæstione præcedente probauit essentiam animæ,quā modo fatetur actum corporis esse formā incorporeā,subsistentē & vniuersalē in recipiendo à posteriori, q̄a,s.cognoscit naturas omniū corporū:neque enim de vno accidente,quod ponitur intellectus , sed de ipsa animæ substantia conditiones essentiales tradidit. Quamuis igitur vtatur qñque S.Tho. propria opinione de distōne intellectus ab anima:non tñ sic vti intelligendus est, vt alligauerit hoc ad illam: imò ex sua insinuauit doctrinā,etiam sine illa reliqua posse intelligi:& hæc bene nota.

¶ In eadem rñsione ad primū discutienda esset illa ꝓpositio. aīa intellectiua est finis gñationis humanę,q̄a videt' falsa, & à multis negat':sed qm̄ ex ꝓposito tractabitur de productione animę in qō.118 .huius,ideo illucusque res hæc differatur.

¶ In responsione ad quartū,aduerte quod S.Tho. respondet ad materiā:sed quia multi faciunt vim in forma, scito qd' responsio consistit in negatione minoris, scilicet intellectus est abstractior essentia animæ. Et ad probationem, scilicet intellectus non est actus corporis , essentia animæ est actus corporis:ergo intellectus est abstractior essentia, dicitur quod cōmittitur sophisma figuræ distinctionis, mutando , quomodo in magis,id est modum abstractionis in maiorem abstractionem. Quamuis enim intellectus habeat hunc modum abstractionis, scilicet non actuare corpus,& essentia animæ non habeat illum ,essentia tamen animæ habet alium modum abstractionis quo magis abstrahit à corpore , scilicet subsistere in suo esse, seu habere esse substantiale non pendens à materia . Et hic modus est causa æquiuoca illius modi abstrahendi qui cōuenit intellectui & potior illo, sicut vniuersal'r cā effectu, & hoc est qd S.Tho. intēdit, vt patet intuenti.

non esse in potentia materiæ : ita quòd nō est de numero seu genere earum ,ad quas illius potentia se extendit,sed supra eas. Quo ad fieri, est non per transmutationem materiæ educi:sed de foris aduenire. Quo ad esse,est esse subsistentem seu independentem secundum esse à materia:ita quod sic informet quod nō pendeat. Quo ad posse,est habere virtutem non receptam in corpore,sed in ipsa anima stantem . Quo ad operari,est operari absq; communicante corpore cum subiecto . Vnde animam intellectiuam excedere facultatem materiæ nihil aliud est,quàm ipsam esse tantæ perfectionis essentialiter quod quāuis informet subsistens,tamen seu independens à materia est. Vel animā intellectiuam supergredi facultatem materiæ est eam esse talis generis quod ex ratione sui generis , seu ex hoc qd' intellectiua est,nō habet q̄ informet materiā:illā tñ informat subsistēdo.

¶Ad rationes autem in oppositum dicitur,secūdum ea quæ de facto tenet S . T. quod anima intellectiua secundum omnē sui gradum informat materiā:sed potentia intellectiua , nullius corporis est actus: nec per superexcedere materiam tendit S.Tho. non informationem ipsius corporis ab anima, sed separationem virtutis intellectiuæ & intellectionis à corpore: & hanc tanquam effectum essentialis excessus ipsius animæ supra corpus, vt patet in textu . Vnde formaliter respondendo dicitur, quòd Sortes intelligit per animam intellectiuā & inquātū supergreditur materiam, & non inquantum est vnita materiæ.Sed ly inquantum,in prima notat rationem operandi: & in secunda conditionem rationis operandi. Anima enim secundum illum supremum gradum , ex quo habet subsistentiam independentem à materia & separationem ab ea negatiue,est ratio intelligendi Sorti.Sed non est illi ratio nisi habeat hanc conditionē quod sit illi vnita.

¶Vltimo in corpore articuli,quia superius ostendit conclusiones suas seq . siue anima ponatur forma subsistens , siue composita ex materia & forma:& nunc potuisset hoc idem hic quæri.Ideo ostendit,quod si anima etiam est composita ex materia & forma,quod impossibile est ipsam esse formam humani corporis:quia aut secundum se totam, aut secundum aliquid sui:non primo modo, quia implicat:nec secundo,quia sua materia esset primum animatum ergo.

¶In responsione ad primum nota , quod quia præsens negotium arduum valde est : & debet si potest intenta conclusio saluari secundum omnem opinionem, quę non euidenter est impossibilis,vt solicitudo S.Tho.in superioribus ostendit cum de distinctione intellectus ab anima scrupulosa valde quæstio sit.Thomistis tenentibus distingui ipsum realiter ab ea : Scotistis dicentibus ipsum esse idem realiter quod essentia animæ , sed distingui formaliter ab ea , quamuis de facto responsio ista, quam dat S. Thom . sustinenda sit: non videtur tamen mihi arctanda tanta res sub iugo istius alterius quæstionis . Sed dicendum potius, quod quicquid sit de distinctione intellectus ab anima,anima intellectiua secundum essentiam est actus corporis:& secundum potentiam non est actus corporis,quia anima intellectiua inquantum potest intelligere,corpus perficit. Cuius signum est,quod intelligere non suscipitur in corpore , eiusdem enim est actus cuius est potentia, vt dicitur de somno & vigilia. Et si instetur, quomodo est possibile,si anima idem est intellectui, quod ipsa sit actus corporis, & non sit actus corporis ; facile respondetur , quod ipsa quidem est actus corporis : sed ipsa inquantum intellectiua non est actus corporis,id est anima intellectiua identice non formaliter est actus corporis. Vel & melius:intellectiuus idētice nō formaliter est actus corporis:& hoc est dictum quod secundum rem est res recepta in corpore:sed nō habet ex hoc quod sit in corpore,sed ex hoc habet quod sit independens à corpore . Et si contra hoc instetur. Primo,quia sic anima intellectiua nō differret ab aliis gradibus metaphysicalibus,de quib9 vere dicit,quod formaliter non dependent à materia: & tamen quando sunt recepti in materia,sunt vere materiales:anima enim bouis inquantum substantia non habet q̄ sit corporis

¶*Num esse animæ intellectiuæ sit esse compositi.*

¶In responsione ad quintum sunt quatuor dicta, circa quæ est difficultas, & quæstio. primum, Esse animæ intellectiuæ est ipsum esse compositi. Secundum,quod hoc non conuenit aliis formis.Tertium,q̄ propter hoc anima intellectiua non corrumpitur. Quartū,quod propterea etiam aliæ corrumpuntur. *Quæstio*

¶Contra primum enim Sco.in 4.distin.43.q.1.& in quol.q.9.arguit tripliciter. Tum quia omne ens habet aliquod proprium esse. Nec capio, inquit, aliquod esse ens extra causam suam,& non habere proprium esse,sed compositum: puta homo est aliud ens ab anima: ergo. Tum quia contradicit S. Tho. sibiipsi : quia secundum hoc anima non esset perfectior coniuncta quàm separata: quod S. Th. tenet. Probatur sequela. Primo, quia nullum habēs totaliter idem esse est imperfectius ex hoc, q̄ non communicat illud esse alteri. probatur, quia communicare perfectionem supponit, non dat. Secundo , quia si ipsa retinens esse propium est imperfecta in essendo,qūo compositū habens illudmet erit perfectū in essendo. Tum quia si remanet esse totius compositi,consequens est q̄ cōpositū remaneat.

¶ *Num solius animæ intellectiuæ esse sit esse compositi.* *Quæstio*

¶Contra secundum arguo:quia hoc repugnat doctrinæ S.Tho. quoniam in boue & cæteris non sunt duo esse substantialia:sed vnum tantum, quod compositum primo est ex forma & materia participatiue apud S.Tho.

¶ *Num anima intellectiua sit incorruptibilis,quia eius esse est esse compositi.*

¶ Contra tertium arguit Sco. ibidem dupliciter. Primo qd' ex hoc sequitur magis oppositum : quia generatio est via ad esse compositi : & corruptio ab esse eiusdem: ergo si esse compositi est illudmet quod est proprium animæ, esse ani-

Universidad de Deusto Biblioteca

Quæstio. 382

næ intellectiuæ etit generabile & corruptibile. Secundo, quia si ita est, ergo ratio tua in q. præcedente ad incorruptibilem animæ, quia est inseparabilis ad esse, nihil valet: quia cum illud esse sit esse compositi, dicetur quod quemadmodum anima est separabilis à composito, sic & ab esse: & sic male illatum fuit, ergo separaretur à seipsa.

¶Nmm animæ aliorum ab homine, sint corruptibiles, quod esse animæ illorum est esse compositi.

1. 370 397

¶Contra quartũ arguit Sco. ibidem, quia ratio, quare aliæ formæ corrũpuntur est non habere aliud esse à cõposito, sed vel contrarietas ad corrumpens, vel separabilitas à cõposito. Potest quoq; argui, p hoc est magis ratio oppositi: quia si id quod proprie corrumpitur, est compositum: & si aliud est esse compositi, & aliud formæ, non est necesse corrupto composito corrumpi formam: sicut nec vniuersaliter corrupto ente posteriori corrumpi prius.

¶ Ad euidentiam horũ notanda sunt duo. Primo conuenientia & differẽtia inter animã intellectiuam, & alias formas respectu esse. Secundo conuenientia & differentia inter compositiones substantiales & accidentalem radicaliter tãgenda est, & breuiter. Quo ad primũ cõmune est omni formæ, quod esse existentiæ, de quo est præsens sermo, sit sibi propriũ ita q; per se primo sibi conueniat, quod manifestatur ex eo qđ formæ conueniũt esse, & nõ per aliud: q nec per materiam nec per compositum: quum tã materia sit actu per formam quã cõpositũ, vt patet 7. met. tex. 7. & consequenter cuicunq; cõuenit, rõne formæ cõuenit. Sed cũ dupliciter intelligi possit q̃ esse est proprium formę, s. vel vt rõnis essendi seu quo est, vel subiecti seu qđ est, in hoc cõmunicare dicẽdũ est omnes formas, qđ esse est eis proprium salem vt rõnibus essendi. In reliquo aũt. f. vendicare sibi esse vt qđ est, differentia est inter formas. Quæ dã quædam sunt independentes à materia seu subiecto: & istis esse est propriũ vero q; modo: vt quo, & vt quod: & ideo vocantur formæ subsistentes: & inquantum formæ sunt, esse eas comitatur: inquantũ vero tales, puta independentes, esse suum ipse sustentant. Quæ dã vero sunt dependentes à subiecto, & talibus esse non est proprium vt quod est, quia nunquã aliqua earum est naturale quod est. Et fundamentum huius differentiæ est, quia forma dicitur essendi causa, inquantũ facit formaliter completum susceptiuum ipsius esse: vt diaphanitas quo dam modo complet propriũ subiectum luminis.

¶ Et propterea illæ formæ, quæ tãi imperfectionis habent vt à recepiuo egeant sustentari: quia formæ sunt, esse secũ ferũt: quia vero sustinere per seipsas solas illud nequiũt, p̃ciũt cõpositũ ex se receptiuo vt propriũ receptiuum ipsius esse. Aliæ vero quæ sustentante non egent, sufficientes sunt vt per seipsas suum sustineãt esse ac subsistant, & propterea esse dicũt & est omnino p̃priũ formarũ subsistentiũ: quia vt quo & qđ sibi illud vendicãt: reliquę vero vt quo tñ. Et quoniã formæ istæ subsistentes sunt duplicis ordinis: quædam sic subsistãt vt nõ possint esse aliis rõnes essendi: & has voca mus intelligentias. Quædã vero sic subsistunt, vt tamen possint esse aliis rõnes essendi, vt ala intellectiua hois & ezli si est animatũ. Considerandũ est q; istæ habẽt in se tria ordinate: & quod sint formæ, & qđ subsistentes seu independentes: & quod rõnes essendi cõpositis, quorũ ordo ex effectibus patet: nã ex primo habẽt quod esse cõmitetur inseparabiliter eas: ex secũdo habẽt qđ subsistenant sufficienter illud: & tertio habẽt qđ cõicẽt illud compositũ. Rursus ex primo habent quod sint quo: ex secundo quod sint qđ: ex tertio qđ sint pars alicuius cõpositi cum quo illo esse gaudeãt. Et rursus in primo cõueniunt cũ ois formis, in secundo cũ intelligentiis in tertio cũ formis materialibus. Est ergo differẽtia inter animã intellectiuã, & alias formas sensibiliũ in hoc, quod esse est sibi verè propriũ vt quo & quod, reliquis vero vt quo tñ: ita quòd esse quo homo est, prius conuenit ałæ intellectiuæ: & non solũ vt quo, sed vt qđ est, quã cõpositũ. In reliquis vero esse prius cõuenit formæ vt quo: nõ tamen vt quod: sed cõpositũ cõuenit prius vt quod est: & per cõpositum formæ. Et rõ diuersitatis iam dicta est: ga in reliquis cõpositũ tñ habet rõnem sufficientis susceptiui ipsius esse: reliqua vero sunt inquantũ sunt aliq̃ illius. In homine vero nõ solũ compositum, sed anima est sufficiens receptuum ipsius esse, & prius natura ipsa anima, quæ prior est naturaliter compositio, & ex sua substantiali & intrinseca perfectione hanc habet independentiam, qua sustinet in se esse. Et propterea singulariter attribuitur animæ intellectiuæ, qđ esse sibi sit ꝓpriũ, & quod illud cõicat cõpositũ: & dicitur, qđ hoc nõ cõuenit aliis formis, & quod propter hoc anima intellectiua non corrũpitur cum compositũ, sed retrahit illud esse secum. Cæteræ autem formæ, quia hoc nõ habent, corruptibiles sunt cũ cõpositis, quorũ tunc hæc esse in eis manifeste sequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima esse habet independens à corpore, illud retrahit secũ compositũ corruptũ: & sic non corrumpitur necessario, compositũ corrupto. hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ dic quòd compositio substantialis & accidentalis in hoc cõuenit quòd vtraq; cõstat ex actu & potentia. Sed differũt in hoc quòd in substantiali sit ens & vnũ per se: in accidẽtali vero nõ. Et radix huius diuersitatis est, quia ens & vnum per se oportet in aliquo vno tñ genere & specie essentialiter esse: ae per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potentia cõponi si compositũ est, aliquin non esset essentialiter in vna specie. Essentialiter aũt potentiã alicuius actus, illam & solã esse constat quæ nihil aliud est quã potẽtia illius, vt figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quandocũque aũt vnus solus actus cũ sola potentia aduatur, vnũ tantum esse interuenit secundũ illũ actũ: ae per hoc per se ens & vnũ fit. Quòd vero duo actus vniũtur, duo quoq; esse necesse est fieri: ae per hoc non per se ens, nec per se vnũ, sed ens & vnũ per accidẽs. propterea 7. meta. dicitur, quòd ex duobus actibus nõ fit vnũ per se. Verbi gratia. calidũ constat ex calore & calefactibili: calefactibile aute non est tñ hoc quod significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se alterius naturæ puta lignæ vel aquæ. Et propterea ex calefactibili & calore non fit per se ens & vnum: quia ex illa substãtia natura, puta aqua vel ligno, & calore non potest fieri per se ens & vnũ. ponit enim vtruq; eorũ suũ esse propriũ: & cõsequenter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile non esset alicuius certæ naturæ, sed huius tantum, quod naturaliter esset potentia ad calorem & frigus: tunc ex calefactibili & calido fieret per se vnũ ens: quia ibi nullum interueniret esse, nisi calefactibile enim nullum aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ae per hoc in vnum tñ quòd quid erat esse verum, adunaretur, quod est esse per se ens & vnum. Et qñ in cõpositione substantiali subiectum est ens in pura potentia: in accidentali vero ens in actu, vt dicitur in 2. de anima cõmento. 4. ideo ibi sit vnũ per se: hic vero vnum per accidens. Patet ergo quòd radix quòd compositum sit per se ens & vnũ, est vnitas esse: & quòd nõ sit per se ens vnũ, est pluralitas esse: & quod vnitas & pluralitas esse attenditur secundũ vnitatem & pluralitatem formę: quia de se primo formę cõuenit. Et propterea intolerabilis est physic. error dicentium, in cõposito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturã cõpositionis essentialis: & illud maximũ metaphysicæ principiũ iam probatum, quod esse per se primo conuenit formæ: & multa alia. vnde præclare

Aristot. in 2. de anima in tex. 7. exclusit quæstionẽ, quomodo ex anima & corpore fiat vnũ: per hoc quod ente & vno multipliciter dicto, cuius proprium est esse, actus est.

¶His præmissis dicendum est ad rõnes in oppositum. Et ad primã dicitur: q̃ omne ens habet aliquod esse proprium, vt proprium distinguitur contra extraneũ, quia nulla res est per esse extraneum à se: non autẽ vt proprium distinguitur contra cõmune, imo nulla pars habet esse proprium hoc modo: quia quælibet habet esse commune sibi & toti dum in toto est. Ad secundã dicit, quod stant hæc duo simul, & quod anima intellectiua suum esse cõposito cõmunicet, & quod sit imperfectior separata, sicut stat cũ sua independentia, quod sit naturaliter pars speciei humanæ. Et quum obiicitur, quod cõmunicare non dat perfectionem, respondetur quod communicare formaliter addit perfectionem communicantis communicare effectiue non. Modo anima communicat formaliter se & suum esse composito: & acquirit perfectionem in sui coniunctione ad corpus. Et quamuis idẽ omnino esse habeat separata & coniuncta, non tamen eodem modo: quia coniuncta habet illud integrãdo humanam speciem cuius est pars: separata vero nõ integrando. Et quia alio modo habet ideo mirum non est, si perfectiorem statum habet in composito quàm extra. Attenditur enim perfectior status iuxta modum habendi: & hinc patet ad illud quæritum, Quare & quomodo separata est imperfecta in essendo. & compositum perfectum in essendo: hoc enim est ratione modi habendi idem esse, cũ integritate speciei, & absque integritate illius.

¶ Ad tertiã aũt iam patet ex dictis: & quare potest remanere esse compositi corrupto cõposito: quia illud esse non conueniebat primo cõposito etiam vt quod, sed formæ vt quo & vt quod. Vnde esse hominis est formæ vt propriũ: hominis vero vt cõicatũ: & ideo non est mirum si remanet cõpositũ, id est hoc corruptũ.

¶ Ad rationes contra secundũ & quarti si nul dicitur, quod proc: lunt ex malo intellecta verborum 3. Tho. cũ sit dicit S. Tho. in litera (quod non accidit in aliis formi)sly quod, non refert identitatem esse formæ cum cõposito, sed proprietatem esse respectu formæ. Ita quod non est sensus, habere idem esse cũ cõposito, non conuenit aliis formis: quoniam hoc conuenit omnibus substantialibus. Sed est sensus, habere esse compositi vt proprium: vt quod nõ conuenit aliis formis, quã hoc conuenit tantum indepentibus à subiecto formis, vt patet ex dictis.

¶ Ad rationes aũt contra tertiũ dictũ respondetur. Et ad primã negatur sequela: quia esse animæ non ponitur esse compositi vt proprium sed vt cõmunicatum. & ideo corruptio quæ est ab esse compositi, non hoc facit vt esse compositi non sit, sed vt non sit compositum: ex quo enim non est proprium compositi, sequitur quod non aufertur ipso ablato, sed quod desinat ipsius esse, & cum eo cuius est, ꝓpriũ remanear. In his vero quorum esse est proprium cõposito corrupto, cõpositio necesse est esse corrumpi: vt pote eius proprium, & cõsequẽter forma remanere non potest. vnde optime ratio illa infert incorruptibilitatem alę intellectiuæ, & corruptibilitatem aliarum. Et per hoc idem patet responsio ad secundum, quia quãuis forma sit separabilis à composito, non tamen ab esse compositi quia aut illud esse est primo compositi vt quod: & tunc cũ ipso corrũpitur, & cõsequẽter forma: aut illud esse est primo formæ vt etiã quod: & tunc non est compositi nisi vt cõicatum, formæ vero vt oino propriũ: & consequenter forma est oino inseparabilis ab esse compositi. Nec potest separari ab illo, nisi separetur à seipsa cui per se primo conuenit illa. esse: ea cõpositio aũt nihil prohibet separari, propter solubilem eorũ cõnexionẽ: vnde non est idẽ iudiciũ de separatione à cõposito & ab esse eius, qñ esse non est eius vt propriũ, sed vt cõicatũ, vt in hoc accidit. Quare ofa stant solida.

¶ In responsione ad sextũ circa vnionem animæ intellectiuæ ad corpus duo sunt notanda. Primum est quid sit vnio illa. Secundum quomodo naturalis. De quidditate enim illius vnionis multi dubitant, an sit substantia vel accidens: absolutum vel respectiuũ: proprium vel separabile ab ala. Si enim est substantia, ergo aliquid substantię animæ desinit esse in morte hominis, quando vnio illa desinit. Si accidens propriũ, ergo remanet in ala post mortẽ, & sic ala est separata & vnita simul. Si accidens separabile, puta relatio. ergo ala constituit hominem per accidẽs. Et si dicatur cõcedẽdo & distinguẽdo hoc vltimũ mẽbrũ, quod illa vnio est relatio: sed ala manifeste sequuntur ex prædicto fundamento. Si enim anima esse habet independens à corpore, illud retrahit secũ compositio corrupto: & sic non corrumpitur necessario, compositio corrupto. hæc de primo.

¶ Quo ad secundũ dic quòd compositio substantialis & accidentalis in hoc cõuenit quòd vtraq; cõstat ex actu & potentia. Sed differũt in hoc quòd in substantiali sit ens & vnũ per se: in accidẽtali vero nõ. Et radix huius diuersitatis est, quia ens & vnum per se oportet in aliquo vno tñ genere & specie essentialiter esse: ae per hoc ex essentialiter actu & essentialiter potentia cõponi si compositũ est, aliquin non esset essentialiter in vna specie. Essentialiter aũt potentiã alicuius actus, illam & solã esse constat quæ nihil aliud est quã potẽtia illius, vt figurabile respectu figuræ, & calefactibile respectu caloris significat, & sic de aliis. Quandocũque aũt vnus solus actus cũ sola potentia aduatur, vnũ tantum esse interuenit secundũ illũ actũ: ae per hoc per se ens & vnũ fit. Quòd vero duo actus vniũtur, duo quoq; esse necesse est fieri: ae per hoc non per se ens, nec per se vnũ, sed ens & vnũ per accidẽs. propterea 7. meta. dicitur, quòd ex duobus actibus nõ fit vnũ per se. Verbi gratia. calidũ constat ex calore & calefactibili: calefactibile aute non est tñ hoc quod significat calefactibile, id est capacitas caloris: sed est in se alterius naturæ puta lignæ vel aquæ. Et propterea ex calefactibili & calore non fit per se ens & vnum: quia ex illa substãtia natura, puta aqua vel ligno, & calore non potest fieri per se ens & vnũ. ponit enim vtruq; eorũ suũ esse ꝓpriũ: & cõsequenter duo entia constituuntur. Sed si calefactibile non esset alicuius certæ naturæ, sed huius tantum, quod naturaliter esset potentia ad calorem & frigus: tunc ex calefactibili & calido fieret per se vnũ ens: quia ibi nullum interueniret esse, nisi calefactibile enim nullum aliud ex se adduceret esse, sed ad caloris esse specificaretur: ae per hoc in vnum tñ quòd quid erat esse verum, adunaretur, quod est esse per se ens & vnum. Et qñ in cõpositione substantiali subiectum est ens in pura potentia: in accidentali vero ens in actu, vt dicitur in 2. de anima cõmento. 4. ideo ibi sit vnũ per se: hic vero vnum per accidens. Patet ergo quòd radix quòd compositum sit per se ens & vnũ, est vnitas esse: & quòd nõ sit per se ens vnũ, est pluralitas esse: & quod vnitas & pluralitas esse attenditur secundũ vnitatem & pluralitatem formę: quia de se primo formę cõuenit. Et propterea intolerabilis est physic. error dicentium, in cõposito esse tot esse quot entitates. Destruit enim hoc naturã cõpositionis essentialis: & illud maximũ metaphysicæ principiũ iam probatum, quod esse per se primo conuenit formæ: & multa alia. vnde præclare

venit animæ corpori vniri[e], sicut secundum se conuenit corpori leui esse sursum. Et sicut corpus leue manet quidem leue cum à loco proprio fuerit separatum, cum aptitudine tamen & inclinatione ad proprium locum: ita anima humana manet in suo esse, cũ fuerit à corpore separata habens aptitudinem & inclinationem naturalem ad corporis vnionem.

[e] Ad ea autem quæ naturalitatem huius vnionis tangunt, breuiter dicitur, præcedente dixit se non capere quod aliquod sit ens absque proprio esse, quod tamen ponit, qui animam tantum cum nullam imperfectionem in ea ponens. Quoniam hoc est & contra ipsum, qui in quæstio.

anim dixit: actio, id est operatio ex parte operantis, id est secundum quod exit ab operante: quoniam quamuis ab eadem forma numero, quæ est vna in se, & multiplex in respectu, possint inferri multæ passiones eiusdem rationis secundum diuersitatem simul patientium, vt patet cum multa simul calefiunt ab vno calido: non tamen ista multiplicitas respectuum in calore, sufficit ad hoc quod sint multæ calefactiones actiuæ. Nisi forte recurratur ad diuersitatē partium caloris calefacientis. Sed hoc facile subsistitur si ponamus tale agens esse indiuisibile. Tunc enim actio necessario est vna, quamuis passiones sunt plures: cū ergo intellectus sit impartibilis, ex hoc quod species intelligibilis est multiplex secundum respectum ad diuersa phantasmata, non potest saluari pluralitas intellectionis. Tum quoniam ista pluralitas est pluralitas operationis ex parte operantis: cum sit actio immanens & non transiens in aliquid extra. Tum quoniam Sortes intelligit vt operans & habet se ad intellectiones, vt est quo oritur intellectio: & non vt passim seu materia ad quam terminatur: vt experimur in nobis. Et propterea dixit Sanctus Thomas, quod nisi ponatur quod phantasmata sint formæ intellectus, non potest ex eorum diuersitate inferri diuersitas actionis. Sed isti sunt sine ratione loquentes: quare omittamus eos: non enim sunt digni de quibus hic verba fiant.

Annot. ¶ Circa dicta San. Thomæ hic est vnum aliud dubium: Quomodo scilicet, est possibile quod in vno homine sint diuersa phantasmata eiusdem speciei, cum duo accidentia eiusdem speciei non possint simul in eodem esse? Ad hoc quāuis possit dici, quod sint simul, & consequenter potest intelligi, quod sunt successiue: intentio tamen literæ obstat: quia intendit contra Auerroim, quod à diuersis phātasmatibus eiusdem speciei simul non abstrahitur, nisi vna species. Nulla enim fuisset instantia contra hoc, ex eo quod ex multis phantasmatibus successiue non generatur nisi vna species: quemadmodum ex multis guttis aquæ cadentibus non fit nisi vna cauatio lapidis, vltima in virtute præcedentium agente. Vnde dicendum est, quod duo phantasmata esse eiusdem speciei contingit dupliciter: vel id repræsentando tantum, vel in essendo & repræsentando: & quod prima possunt esse simul in eodem, alia vero non. Exemplum primorum: phantasmata huius lapidis, & phantasmata illius: exemplum secundorum, duo phantasmata vnius, & eiusdem lapidis. Et quoniam à phantasmatibus secundum repræsentatam naturam fit abstractio speciei, ideo Sanctus Thomas vtens phantasmate ex parte repræsentatæ naturæ, simpliciter vocauit phantasmata eiusdem speciei, quę sunt eiusdem speciei repręsentatiua: & posuit ea simul in eodem, vt phantasmata duorum lapidum. Loquitur ergo de eis in repręsentando, non in essendo. Non enim videtur eiusdem rationis esse sufficere ad repræsentandam hanc proprietatem indiuidualem & illam: nisi quis dicat quod indiuiduatio phantasmatis est repręsentatiua indiuiduationis obiecti. Et tunc oporteret dare tertiam respōsionem, dicendo, quod quamuis phantasmata fiat simul & eiusdem speciei, non tamen in eadem parte subiecti. Verūtamen secunda respōsio videtur probabilis: quoniam indiuiduatio phantasmatis Sortis, ex parte ipsius phantasiæ, & non rei repręsentatæ, se tenere videtur: & consequenter ipsa natura phantasmatis proprietatem indiuidualem Sortis repræsentat, ac per hoc diuersorum indiuiduorum diuersa secundum naturam phantasmata sunt: & consequenter distinguuntur specie. Et confirmatur hoc: quia alioquin cogitatiua non posset forte directe cognoscere intentiones indiuiduales omnium.

Annot. ¶ In respōsione ad secundum aduerte primo, quod quemadmodum corpus non est causa animæ, nec in esse, nec in fieri, sed occasio & materia in qua fit: ita non est causa vnitatis & multitudinis earum, sed occasio & materia in qua. Et in hoc stat respōsio San. Tho. vnde minor proprie loquendo negatur. Vel distinguatur de vera causa & occasione: à vera enim causa rem dependere oportet. Aduerte secundo tu Thomista, quod San. Tho. loquitur hic de vnitate & multiplicatione numeralis & dicit idem esse iudicium de esse rei, & illius vnitate, & multiplicatione. Et fundamentum huius est ex quarto metaphy. quod ens & vnum dicunt eandem naturam. Nec infert verum illud ens sit specifica, aut numeralis res-

quemadmodum enim idem est homo, & ens homo, & vnus homo, &c. Ita idem est Sortes, & ens Sortes, & vnus Sortes, & diuersus Sortes: & in proposito idem est hæc anima, hæc vna anima, hæc diuersa anima. Nec ab alia causa pendet hæc anima: & ab alia vnitas eius: & ab alia diuersitas eius. Omnia enim hæc cum eadem dicant naturam, ab eadem sunt causa. Et propterea optime infertur in litera, quod quia ens quod est anima, non pendet à corpore, quod nec vnitas eius, nec multiplicatio pendet à corpore. Et tunc infertur, quod quia Sortes non est Sortes quantitate, sed substantia formaliter: ergo nec vnus numero, nec diuersus numero quantitate formaliter: alioquin ruit doctrina hæc, aut voluntario priuilegio singularis dicetur.

Annot. ¶ In respōsione ad tertium diligenter aduertе primo, quod San. Thomas inchoat ab immaterialitate absolute: sed postmodum descendit ad immaterialitatem talem, scilicet per abstractionem à materia: quia ex primo speciei intelligibilis habet, quod sit ratio intelligendi absolute: ex secundo vero quod sit ratio intelligendi vniuersale tantum, id est, quod quid erat esse rei: ita quod non singularitatem eius: & hoc directe ad minus. Vnde non docet, quod species immaterialis est species quidditatis tantum: sed quod species sit immaterialis, scilicet per abstractionem à materialibus phantasmatibus & singularibus, vt patet literam diligenter inspicienti. Hoc autem dico, ne quis putet oblitum San. Thomā eorum quæ supra docuit de angelis.

Quæstio. ¶ *Num singularitas obstet intelligibilitati.*

¶ Aduerte secūdo, quod Auerroistæ respōsione hanc inficiantur, dicentes, quod ratio Auerrois non intendit, quod singularitas impediat intellectionem, accipiendo singulare, vt distinguebat Auerrois omnes intelligentias esse isto modo singulares. Sed intendit quod singularitas vt distinguitur contra vniuersale in prædicando: quoniam optime contra vniuersale in essendo, si inueniretur vniuersalitatem speciei in essendo, vt Plato finxit. Et ratio huius est: quia quod est hoc modo particulare, non totam in se habet naturam, sed partem tantum: ac per hoc vniuersalem cognitionem impedit. & ad hoc oportebat respondere.

¶ Ad hoc est dicendum, quod obiectio ista supponit quoddam falsum, scilicet quod singulare inueniatur duobus tantum modis. Ad cuius euidentiam scito, quod secundum veritatem intentio Auerrois est, non quod singularitas, sed quod singularitas materialis impedit intellectionem. & in hoc conuenimus. Sed putat ipse, quod quæcunque sunt singularia per diuisionem naturæ specifi-cæ, in eis sunt singularia materialia: quia materialium proprietas est esse multa vnius speciei: ac per hoc si intellectus multiplicantur, infert, ergo essent particulares, eo scilicet modo quo ista entia materialia sunt particularia, & consequenter impediretur intellectio.

¶ Sanctus Thomas autem quia in respōsione ad primum iam euacuerat hoc fundamentum, ponens tertium genus singularium: ita quod singularium quædam sunt tota natura specifica, & ista non multiplicantur numeraliter, sed sunt velut vniuersalia in essendo: quæ manifestum est non officere intellectioni: & hæc sunt intelligentiæ. Quædam sunt participantia naturam specificam, & multiplicantur numeraliter. Sed hæc sunt duplicis ordinis: quia quædam sunt materialia, & ista impediunt intellectionem ratione conditionum materialium, quoniam per separationem à materia fit intellectio: quædam vero sunt immaterialia, & ista non impediunt intellectionem: quia non ratione singularitatis: nec ratione materialitatis, qua carent: nec ratione participationis naturæ specificæ: quia vtrunque, scilicet participatum & participans est immaterialis ordinis, & talia sunt intellectus nostri. Quod autem diuisio numeralis possit fieri, & esse absque materia, multiplicatio luminis gloriæ in beatis ostendit. Nec contradicit hoc Sanctus Thomas, quoniam impossibilem ponit multiplicationem absque materia, id est absque receptiuo, vt patet exercitatis in doctrina sua.

Quæstio. ¶ *Num intellectum oporteat esse vnum.*

¶ In respōsione ad quartum aduerte, quod loquentes in aëre, instant dicentes, hanc respōsionem non euacuare vim argumenti Auerrois, quoniam in æquiuoco laborat. Ille enim arguit de vnitate intellecti vt sic, hic vero respondet de vnitate rei intellectæ: dum dicit quod sint Sortes dicitur vnum semper id quod intelligitur, est vnum: puta quidditas lapidis. vnde vis rationis in hoc stat, intellectum lapidis est vnumergo intellectus est vnus. Antecedens patet: quia si multiplicaretur, esset intellectū in potentia. Consequentia probatur: quia intellectum, aut sumitur p esse reali quod ponit in intellectu, scilicet esse speciei intelligibilis vel actus intelligēdi: aut pro esse diminoaliquo obiectiuo quia scilicet formale obiecti dicitur intellectus, quicquid sit illud esse. Et vtroq; modo oppositum cōsequentis infert oppositum antecedentis, scilicet multa eiusdem rationis, ergo intellectū in eis non est vnum secūdum esse subiectiuū, quia illud multiplicatur numeraliter ad multiplicationē intelligibilium, in quibus relucet. cuilibet enim speciei in intelligibili respondet obiectum proprium, relucens ita illius relucentia, quòd non alterius.

¶ Ad hoc est dicendum, quod respōsio intendit de intellecto vt sic: nec in æquiuoco laborat, sed male intelligitur. Ad cuius euidentiam sciēdum est, quod cum natura lapidis non inueniatur nisi in hoc vel illo lapide existens, & scientia sit de rebus: oportet scientiam terminari ad lapideitatem existentem in hoc. Et quia scientia nō est de singularibus vt sic, non terminatur ad lapideitatem huius lapidis, vt est in hoc: sed absolute, id est ad ipsam: non ad eius singularitatem. Et quia par est ratio de singulis lapidibus, & lapideitas seclusis singularitatibus, non habet penes quid multiplicetur: consequens est quod lapideitas, vt terminat actum intellectū, sit vna non solum formaliter, sed per negationem omnis differentiæ numeralis. De tali enim vnitate intelligitur illa propositio, intellectum oportet esse vnum. Verum quoniam lapideitas vt intellecta, quo dicit, scilicet lapideitatem, & esse cognitum, si de esse reali loquimur, esse cognitum nullum esse addit supra lapideitatem, nisi esse phantasmatum in quibus substinetur, & intelligibilium specierum quibus diuersi intellectus ei assimilantur. Et hoc modo proculdubio multiplicato intellectu, multiplicatur intellectum, scilicet secundum esse subiectiuum in intelligente, sed de hoc in præcedenti articulo tractauerat San. Tho. Si vero de esse obiectiuo est sermo, tunc secundum veritatem quum tale esse non sit, nisi esse relatiuum relationis: vt patet in hoc colore viso, cui esse obiectum visum, nihil addit nisi relationem rationis, qua intelligitur terminus visionis. Secundum diuersas opiniones de multiplicatione numeralitis relationis, diuersimode dici potest. Secundum enim tenentes, in vno termino relationem eiusdem rationis non multiplicari, quantumcunque termini multiplicentur ex altera parte, oportet dicere quòd quamuis ex parte plurium specierum intelligibilium in diuersis intellectibus sint multæ repræsentationes lapideitatis: ex parte tamen lapideitatis est vna repræsentatio, quæ est vnum repræsentatum omnibus: quemadmodum Sortes albus est vnum simile vnica similitudine mille albis. Et hæc est opinio San. Tho. ideo apud ipsum lapideitas est vnum intellectum omnino: & per primationem omnis differentia numeralis, & per positionem vnius numero esse relatiui quo est intellecta. Nec quo ad hoc differt vnum vel plures ponere intellectus: quia nec ista vnitas negatiua, nec ista positiua variatur propter pluritatem intellectuum, vt patet ex dictis. Secundum vero ponentes relationem pluralificari plurificato altero termino, dupliciter dici potest. Primo, quòd quia omnes relationes eiusdem rationis in vno termino se habent vt vna, ideo simpliciter conceditur quòd lapideitas est vnum obiectum numero in esse obiectiuo: quemadmodū Sortes dicitur vnum simile multis consimilibus: quamuis plures sint relationes similitudinis in Sorte. Secundo potest dici, quod quia in obiecto res ipsa est terminus cognitionis, esse vero obiectiuum est conditio sine qua non: non inconuenit concedere quod intellectus lapidis apud diuersos intellectus sit vnum & multiplex. vnū secundum rem quæ terminat cognitionē, multiplex secundum conditionem sine qua non. Ex hoc enim non sequitur quod intellectum lapidis plurificetur numero in me & in te, sed quod conditio eius sine qua non, multiplicetur: quia intellectum quidem est vnum per negationem omnis numeralis differentiæ: & tamen habet multos respectus eiusdem rationis ad multos intellectus. Et sic patet quod ex vnitate intellecti vt intellectum, & obiectiue, non sequitur vnitas intellectus: sed bene sequeretur ex vnitate in intellecti secundum esse subiectiuum in intellectu: & si sic, esset necessario vnum, cuius oppositum patuit in præcedente respōsione.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ De animarum tantum pluralitate, non omninm formarum substantialium inquirens, in forma tria facit. Primo tractat opinionem Platonis. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio ostendit modum suæ positionis.

¶ Quo ad primum tria dicit. Primum refert Platone teneré parté afficmatiuam, scilicet tres animæ distinguuntur essentia & loco. secundo in quo Arist. cum arguerit, scilicet quo ad sensitiuam & vegetatiuam propter animalium partes decisas, vtram vtranque habeātes. quo ad intellectiuam vero sub dubio reliquit quo ad locum. Tertio quomodo opinio Platonis posset sustineri, & quomodo nō: quia ponendo vnicum animæ vt motoris tantum potest, vt formę substantialis nequaquā, vt probabitur.

¶ Quo ad secūdum conclusio respōsiua. Eadem numero anima in homine est nutritiua, sensitiua, & intellectiua: probatur tripliciter. Primo, quia si essent plures animæ in eodem, illud non esset vnum simpliciter. probatur sequela tripliciter. Primo ratione: quia vnitas simpliciter est ab vnitate formæ. Tum quia ab eodem res habet esse & vnitatem. Tum à posteriori: quia ea, quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter: vt homo albus. Secundo ex argumentatione Arist. contra Platonem 3. meta tex. 20. Tertio ex argumentatione eiusdem in primo, de Anima, text. 90. omnia clara sunt in textu.

Annot. ¶ Circa hanc rationem & sequentes aduerte, quòd rationes istæ communiter arguunt: & non solum contra pluralitatem animarum: sed vniuerfaliter formarum substantialium in eodem. Vnde non quantum ad cōclusionem huius articuli, sed simpliciter in sua communitate, vt se extendunt ad inferendam vnitatem formę, in composito impugnantur à Sco. in 4. dist 11. qō. 3. Et contra hanc primā rationem dicit duo. Primo, quòd falsum est quòd vnū esse sit ab vna sola forma. Nescio, inquit, istam fictionem, quòd esse sit superueniens essentiæ: sed esse diuiditur in simplex & compositum, quemadmodum ens. Secundo, quòd compositum ex pluribus formis constat ex vltima forma, & compōsito ex materia & forma, vel formis præcedentibus, vt ex proprio actu & propria potentia. & sic totale esse compositi est ab vna forma completiue, cum quo stat quòd sit ex formis præuiis incomplete. Sed hæc respōsio tripliciter deficit. Primo quia non intelligit rationem Sancti Thomæ, quam affert. respondens nanque primo dicto loquitur de esse actualis existentiæ, & Sanctus Thomas, vt patet in textu, loquitur de vni-

Universidad de Deusto Biblioteca

quibus diuersa opera vitæ attribuebat, dicens vim nutritiuam esse in hepate, concupiscibile in corde, cognoscitiuā in cerebro. Quā quidē opinionem Aristo. reprobat in lib. de Anima, quantū ad illas animæ partes, quæ corporeis organis in suis operibus vtuntur, ex hoc quod in animalibus, quæ decisa viuunt, in qualibet parte inueniūtur diuersæ operationes animæ, sicut sensus & appetitus. Hoc autem nō esset, si diuersa principia operationū animæ tanquā per essentiā diuersæ, diuersis partibus corporis distributa essent. Sed de intellectiua sub dubio videtur relinquere, vtrum sit separata ab aliis partibus animæ solum ratione, an etiam loco. Opinio autē Platonis sustineri vtique posset, si poneretur, quòd anima vnitur corpori, non vt forma, sed vt motor, vt posuit Plato e. Nihil enim inconueniens sequitur si idem mobile à diuersis motoribus moueatur, præcipue secundum diuersas partes. Sed si ponamus animam corpori vniri sicut formam: omnino impossibile videtur, plures animas per essentiam differentes in vno corpore esse. Quod quidem triplici ratione manifestari potest. Primo quidem, quia animal non esset simpliciter vnum, cuius essent animæ plures e. Nihil enim est simpliciter vnum nisi per formam vnam, per quam habet res esse. Ab eodem enim habet res quòd sit ens & quòd sit vna. Et ideo ea quæ denominantur à diuersis formis, non sunt vnum simpliciter, sicut homo albus. Si igitur homo ab alia forma haberet quòd sit viuum, scilicet ab anima vegetabili: & ab alia forma quòd sit animal, scilicet ab anima sensibili: & ab alia quòd sit homo, scilicet ab anima rationali: sequeretur quòd homo non esset vnum simpliciter, sicut & Aristote. argumentatur contra Platonem in 3. meta. quòd si alia esset idea animalis, & alia bipedis, non esset vnum simpliciter animal bipes. Et propter hoc in 1. de Anima contra ponentes diuersas animas in corpore, inquirit quid contineat illas, id est quid faciat ex eis vnum. Et non potest dici, quòd vniantur per corporis vnitatem: quia magis anima continet corpus, & facit ipsum esse vnum, quàm econuerso. Secundo hoc apparet impossibile ex modo prædicationis. Quæ enim sumuntur à diuersis formis, prædicantur adinuicem: vel per accidens si formæ non sint adinuicem ordinatæ, puta cum dicimus quòd album est dulce: vel si formæ sint ordinatæ adinuicem, erit prædicatio per se in secundo modo dicendi per se: quia subiectum ponitur in diffinitione prædicati, sicut superficies præambula est ad colorem. Si ergo dicamus quòd corpus superficiatum est coloratum, erit secundus modus prædicationis per se. Si ergo alia forma sit à qua aliquid dicitur animal, & à qua aliquid dicitur homo, sequeretur quòd vel vnum horum non possit prædicari de altero per accidens, si istæ duæ formæ adinuicem ordinem non habent: vel quod sit ibi prædicatio in secundo modo dicendi per se, si vna animarum sit ad aliam præambula. Vtrunque autem horum est manifeste falsum: quia animal per se de homine prædicatur, non per accidens: homo autem non ponitur in diffinitione animalis, sed econuerso. Ergo oportet eandem formam esse per

de vnitate entis simpliciter, quod primo attenditur penes essentiæ, & quod quid erat esse vnitatem, quamuis vnitas esse actualis existentiæ, & essentiæ se consequantur. Secundo, quia, vt alibi probatum est, in omni re citra Deum existentia distinguitur realiter ab essentia, & necessario est simplex, quamuis ab ipso nesciatur: sed hoc est præsenti negotio impertinens. Tertio deficit ex illa communi caligine, qua naturam entis & vnius per compositionem non vident, & tamen in eius principiis fatentur, dum quotidie resonam⁹ quòd ex duobus existentibus in actu non potest fieri vnum per se ens, sed ex actu & potentia. Nec est alia causa quærenda: & tamen cum hæc applicanda sint, ad glossas venitur, aperientes positam patulam veritatem. Ideo nanque ex actu non potest ens nisi per accidens constitui: quia quilibet actus, quantumcunq; imperfectus, naturam quandam & quod quid erat esse constituit: ponit enim
372 vel quid, vel quale, vel quantum, &c. Ex duabus autem naturis & quidditatibus, quantumcunque imperfectis, constat non fieri vnum per se. Nihil enim refert an sit perfecta vel imperfecta essentia vel quidditas, ad hoc quòd nō possit cum alia vnum per se facere.
51 Quoniam hoc repugnat nō ex perfectione quidditatis, sed ex hoc quòd in se quædam quidditas est. Ex quibusq; nanque duabus speciebus par est impossibilitatis ratio, q̃ fiat vnum: quamuis vna magis repugnet quàm altera ex propriis. Ex potentia vero & actu ideo manifeste fit vnum, quia potentia vt sic nullam naturam aut quidditatem ponit. nō enim ponit quid, aut quale, aut quantum, sed hoc tantum quod potentiale est respectu talis naturæ. Actu vero naturam secum aut formaliter, aut causaliter. causalitate tamen formali, afferente, non nisi vnū quod quid erat esse constitui potest ex eo & tali receptiuo. Et propterea non oportet quærere, quomodo ex actu & potentia fiat vnum. Sed si res illa quæ ex potentia aliam ponit naturam, & non est potentia tantum, iam componitur res non ex actu & potentia tantum, sed ex actu & actu, & consequenter non fit ens ex tali compositione, nisi per accidens. Nec oportet aliam quærere causam. Vnde intolerabilis est cæcitas eorum, qui ponūt compositum per se ens constare ex actu & potentia costante ex actu & potentia. est enim implicatio in adiecto: quoniā est ponere quòd fiat ex duobus actibus, & quòd fiat non ex per se potentia: quoniam accidit præcedenti composito talis potētia: est enim præter eius rationem, vt patet. Nec posset reddi ratio, quare magis fit per se vnū ex anima & corpore, quā ex proximo illuminabili, puta diaphano & lumine. sunt enim proprius actus, & propria potentia. Et super hoc fundatur ratio S.Th. quæ vnitatem entis ex vnitate formæ probat: quia alioquin vnum ens non esset.

Comment. ¶Secunda ratio, Si dicerent diuersas formas, aut per accidens esset prædicatio, aut in secundo modo dicendi per se: sed neutrum horum est, sed animal prædicatur de homine per se in primo modo. ergo dicant eandem animam. Conditionalis probatur. quia formæ diuersæ & coëuntes, aut ordinatæ inter se sunt, aut non: si non, ergo pariunt prædicata per accidens: si sic, ergo forma præambula fundat subiectum, & forma reliqua prædicatum secundi modi: quia prima ponitur in ratione secundæ: vt superficiatum ostendit respectu colorati. Destructio vtriusque partis patet. prima quidem, quia animal per se dicitur de homine: secunda vero, quia homo, quod est subiectum, non ponitur in ratione animalis, quod est prædicatum, sed econuerso.

quam aliquid est animal, & per quam aliquid est homo. Alioquin homo non vere esset id quod est animal: vt sic animal per se de homine prædicetur. Tertio apparet hoc esse impossibile, per hoc quod vna operatio animæ cum fuerit intensa, impedit aliam. Quod nullo modo cōtingeret nisi principium actionum esset per essentiam vnum. ¶Sic ergo dicendū, quod eadē numero est anima in homine sensitiua, & intellectiua, & nutritiua. Quomodo autem hoc cōtingat, de facili cōsiderari potest, si quis differētias specierum, & formarum attendat. Inueniuntur enim rerum species, & formæ differre abinuicem secundum perfectius & minus perfectum. Sicut in rerum ordine animata perfectiora sunt inanimatis, & animalia plantis, & homines animalibus brutis e. Et in singulis horum generum sunt gradus diuersi. Et ideo Arist. in 8. met. assimilat species rerum numeris, qui differunt specie secundum additionem, vel subtractionem vnitatis. Et in 2. de anima, comparat diuersas animas speciebus figurarum, quarum vna continet aliam: sicut pentagonum continet tetragonum, & excedit. Sic igitur anima intellectiua continet in sua virtute quicquid habet anima sensitiua brutorum, & nutritiua plantarum. Sicut ergo superficies, quæ habet figuram pentagonam, nō per aliam figuram est tetragona, & per aliam pentagona (quia superflueret figura tetragona, ex quo in pentagona continetur) ita nec per aliam animam Sortes est homo, & per aliam animal, sed per vnam & eandem.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd anima sensitiua non habet incorruptibilitatem ex hoc quòd est sensitiua, sed ex hoc quòd est intellectiua, ei incorruptibilitas debetur. Quādo ergo anima est sensitiua tantum, corruptibilis est. quando vero cū sensitiuo intellectiuū habet, est incorruptibilis. Licet enim sensitiuū incorruptionem non det, tamen incorruptionem intellectiuo auferre non potest.

¶Ad secundum dicendum, quòd formæ non collocantur in genere vel in specie, sed composita. Homo autē corruptibilis est, sicut & alia animalia. Vnde differētia secundum corruptibile & incorruptibile, quæ est ex parte formarum, non facit hominem secundum genus ab aliis animalibus differre e.

¶Ad tertiū dicendū, quòd prius embrio habet animam, quæ est sensitiua tantum. Qua ablata aduenit perfectior anima, quæ est simul sensitiua & intellectiua: vt infra pleni⁹ ostēdetur e.

¶Ad quartum dicendum, quòd non oportet secundum diuersas rationes vel intentiones logicas, quę consequuntur modum intelligendi, diuersitatem in rebus naturalibus accipere: quia ratio vnum & idem secundum diuersos modos apprehendere potest. Quia igitur, vt dictum est e, anima intellectiua virtute continet id, quod sensitiua habet & adhuc amplius, potest seorsum ratio considerare quod pertinet ad virtutem sensitiuæ, quasi quoddam imperfectum & materiale e. Et quia hoc inuenit cōmune homini & aliis animalibus: ex hoc rationem generis format. Id vero in quo anima intellectiua sensitiuam excedit, accipit quasi formale & completiuum, & ex eo format differentiam hominis e.

¶Contra hanc rationem Scotus vbi supra tria dicit. Primò, quòd prima facie ex hoc non habetur, nisi quòd prædicatum à forma posteriore non prædicatur per se de subiecto à forma priore: & consequenter, quòd hæc non esset per se, animal est homo: quod gratis conceditur. Secundo, quòd regula de prædicatis sumptis à diuersis formis, est ista, 369 scilicet quòd si sumantur ab eis præcise, neutrū de altero per se prędicatur: & ex hoc optime sequeretur, ergo nec genus de differētia, nec differētia de genere prædicatur per se, quod etiam gratis conceditur. Tertio, quòd ex hoc non sequitur, genus non prædicaretur per se de specie: quia species non dicit præcise differentiā, quāuis illā principaliter importet: sed claudit in se genus, tanquam de per se conceptu eius. Et tamen Sanct. Thom. hoc inferebat.

¶Ad hæc dicitur, quòd arguens dissimulando quodammodo primum obiecit. Nam in promptu est solutio ex litera: fundatur enim ratio super hoc, quòd duorum terminorum à diuersis formis sumptorum prędicatio aut esset per accidens, aut ille, qui habet subiecti rationem, ponitur in ratione alterius. ergo si animal & homo à diuersis formis sumuntur, aut erit prædicatio omnino per accidens, aut homo ponetur in ratione animalis: e quia homo est naturaliter subiectum respectu 456 animalis: quoniam ista est directa prædicatio, b homo est animal, conuertens vero sua, non, 581 sed est indirecta: Vnde patet, & quòd prima & secunda facie processus infert intentum ex præmissis. Quod vero secundo loco dicitur, euitando & reprehendendo e implicite regulam S. Tho. quam assumpsit in maiorem, manifeste falsum est: quia ista est per se, terra est grauis, ignis est calidus, & tamē subiectum & prædicatum 263 sumitur à diuersis formis præcise: quia terra à forma substantiali, & graue à forma accidentali: ita quòd neutrius d 426 ratio in alterius conceptu 372 intrinsece clauditur, 18 vt patet. Ergo stat regula San. Tho. quòd vel omnino per accidens, vel in secundo modo per se fit horum prædicatio: nec est aliqua instantia. Ad id vero, quod tertio subditur, quasi diceret, quòd illa regula quocunq; modo fit, verificatur in terminis præcise sumptis ab illis, & non in specie, &c. respondetur, quòd illa regula verificatur in terminis, siue præcise, siue non præcise sumptis ab illis: dummodo sumantur formaliter. Nihil enim refert differentia præcisionis, nisi forte ad modū significandi, quod non est ad propositum. Quoniam supposito congruo modo significandi ipsis speciei, & generi loquimur: ita quod sensus regulæ est, quod illi termini formaliter sumpti sic se habent. Et cum contra hoc dicitur, quod species importat genus tanquam de per se conceptu eius: respondetur, quod licet de facto ita sit: stante tamen hypothesi, quod essent diuersæ formæ, generica & specifica, tunc homo aut solam formam specificam significaret per modum totius & determinati: & in hoc differret à differentia, quę significaret per modum determinātis formaliter: aut significaret habens vtranq; formam genericam & specificam, sicut si aliquod vnū nomen significaret habens ignitatem & leuitatem. Et tūc optime sequitur, qd' homo nō vere esset id quod est animal: nisi vel ratione partis. quod repugnat veræ & directæ prædicationi primi modi iuxta hanc significationem: vel per accidens, quia habens hanc formam est etiam habens illam iuxta primā significationē, quod etiā repugnat prædicationi directę primi modi, quia prædicatum nullo modo debet esse per accidens, id est extra essentiam subiecti.

Comment. ¶Tertia ratio est à signo. Intensa vna operatione animæ impeditur alia. ergo principium earum est vnum per essentiam: alioquin vna non impediret aliam.

¶Quo ad tertium ostendit modum quo omnes animę vna sunt in homine ex ordine perfectionis, & ordine continentiæ. Perfectionis quidē: quia se habent sicut numeri ex additione. ex 8. meta. tex. 10. Continentiæ vero, quia se habent sicut figuræ ex 2. de anima, ex his cōflatur, quòd superflueret alia anima: & est quarta ratio.

¶Contra hanc quartam rationem, quam Sco. dicit plus cæteris valere: dicit ibidem, quòd facile soluitur, dicēdo, quòd non est superfluum, sed necessarium ponere præter animam intellectiuā aliam formam: quia illa recedente alia remanet. ergo hæc non est illa. Antecedēs patet. Ad hoc breuiter dicitur. primo, quòd superfluitas nō potest subterfugi: quoniam natura secundū eos posuisset duas corporeitates substātiales in homine: alteram in anima intellectiua quæ continet omnes imperfectiores, vt tetragonum, trigonum: & alteram in illa alia forma: & tamen natura non potest abundare in superfluo, nec deficere vt in pluribus. hoc autem esset in omnibus hominibus, & animabus. igitur. Secundo dicitur, quod antecedens est falsū: & ad rationes pro illo in sequenti articulo respondebitur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum in homine sit alia forma præter animam intellectiuam.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd in homine sit alia forma præter animam intellectiuam. Dicit enim Philosophus in secundo, de Anima, quòd anima est actus corporis physici potentia vitam habentis. Comparatur igitur anima ad corpus, sicut forma ad materiam. Sed corpus habet aliquam formam substantialem per quam est corpus. Ergo ante animam præcedit in corpore aliqua forma substantialis.

¶Præterea, Homo & quodlibet animal est mouens seipsum. Omne autem mouens seipsum diuiditur in duas partes: quarum vna est mouēs, & alia est mota, vt probatur in 8. phy. Pars autem mouens est anima. Ergo oportet quòd alia pars sit talis quæ possit esse mota. Sed materia prima non potest moueri, vt dicitur in 5. Physi. cum sit ens solum in potentia: quinimò omne quod mouetur est corpus. Ergo oportet, quòd in homine, & in quolibet animali sit alia forma substantialis, per quam constituatur corpus.

¶Pręterea, Ordo in formis attenditur secundū habitudinem ad materiam primā. Prius enim & posterius dicitur per comparationem ad aliquod principium. Si ergo non esset in homine aliqua forma substantialis præter animam rationalem, sed immediate materiæ primæ inhæreret: sequeretur quod esset in ordine imperfectissimarum formarum, quæ immediate inhærent materiæ.

¶Præterea, Corpus humanū est corpus mixtū. Mixtio autē non fit secundū materiā tantum: quia tunc esset corruptio sola. Oportet ergo quod remaneant formæ elementorū in corpore mixto, quæ sunt formæ substantiales. Ergo in corpore humano sunt aliæ formæ substantiales præter animam intellectiuam.

¶SED CONTRA, Vnius rei est vnū esse substantiale. Sed forma substantialis dat esse substantiale. Ergo vnius rei est vna tantū forma substantialis. Anima autem est forma substantialis hominis. Ergo impossibile est quod in homine sit aliqua alia forma substantialis quàm anima intellectiua.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima humana vniatur corpori vt forma, dans illi eße simpliciter, impoßibile est esse in homine aliam formam præter animam intellectiuam.*

¶RESPONDEO dicendum, quod si poneretur anima intellectiua non vniri corpori vt forma, sed solum vt motor, vt Platon. posuerunt e: necesse esset dicere, qd' in homine esset alia forma substantialis, per quam corpus ab anima mobile in suo esse cōstitueretur. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut suprà iam diximus e, impossibile est, quòd aliqua alia forma substantialis præter eam inueniatur in homine.

¶Ad cuius euidentiam considerandū est, quòd forma substantialis in hoc à forma accidentali differt: quia forma accidentalis non dat esse simpliciter, sed esse tale e. Sicut calor facit suū subiectum non simpliciter esse, sed esse calidū. Et cum aduenit forma accidentalis, non dicitur aliquid fieri vel generari simpliciter, sed fieri tale, aut aliquo modo se habens. Et similiter cum recedit forma accidentalis, non dicitur aliquid corrumpi simpliciter, sed secūdū quid. Forma autem substātialis dat esse simpliciter. Et ideo per eius aduentum dicitur aliquid simpliciter generari, & per eius recessum simpliciter corrumpi. Et propter hoc antiqui naturales, qui posuerunt materiam primam esse aliquod ens actu, puta ignem, aut aërem, aut aliquid huiusmodi e, dixerunt quòd nihil generatur aut corrūpitur simpliciter, sed omne fieri statuerunt alterari, vt dicitur in 1. phy. Si igitur ita esset, quòd præter animam intellectiuam præexisteret quæcunque alia forma substantialis in materia, per quam subiectum animæ esset ens actu, sequeretur quòd anima non daret esse simpliciter, & per consequens quòd nō esset forma substantialis, & quòd per aduentū animæ non esset generatio simpliciter, sed solum secundum quid. Quæ sunt manifeste falsa. Vnde dicendum est, quòd nulla alia forma substantialis est in homine nisi sola anima intellectiua, & quòd ipsa sicut virtute continet animā sentiuā & nutritiuā, ita virtute cōtinet oēs inferiores formas: & facit ipsa sola quicquid imperfectiores formæ in aliis faciunt. Et similiter est dicendū de anima sensitiua in brutis, & de nutritiua in plātis: & vniuersaliter de omnibus perfectiorib⁹ respectu imperfectarū.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aristote. non dicit animam esse actum corporis tantum, sed actum corporis physici organici potentia vitam habentis, & quòd talis potentia non abiicit animam. Vnde manifestum est, quòd in eo, cuius anima dicitur actus, etiam anima includitur: eo modo loquendi quo calor est actus calidi, & lumen est actus lucidi: non quòd seorsum sit lucidum sine luce, sed quia est lucidum per lucem. Et similiter dicitur, quòd anima est actus

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus de forma substantiali.

¶In corpore quatuor. Primo quid secundum Platon: dicendum. Secundo respondet quæsito negatiue. Tertio ostendit modum positionis. Quarto extendit dicta ad omnes compositas substantias.

¶Quo ad primum, vnum dicitur, scilicet quod respondendum esset affirmatiue. Et probatur: quia oportet ponere formam, qua constitueretur corpus motum.

¶Quo ad secundum vna est conclusio responsiua, in homine nulla est forma substantialis nisi anima intellectiua. Probatur ducendo ad impossibile. Si præter animam intellectiuam præexisteret alia forma, anima non daret esse simpliciter, nec esset forma substantialis, nec per aduentum animæ esset generatio simpliciter: sed hæc falsa. impossibilia ergo. Consequentia probatur ex differentia inter formam substantialem & accidentalem quo ad esse, fieri & corrumpi simpliciter vel secundum quid: quia penes substantialem omnia hæc sunt simpliciter, penes accidentalem secundum quid. Et confirmantur hæ differentiæ ex errore antiquorum. 1. phy. vel de generatione: falsitas consequentis ex dictis patet. Aduerte hic quod Sco. in 4. di. 11. q. 3. dicit hanc rationem nō concludere intentum. Quia ly simpliciter, potest dupliciter sumi. Primo, vt opponitur ei, quod est nullo modo, & sic ex non ente simpliciter nihil fit apud philosophos. Alio modo vt opponitur ei quod est secundum quid. & sic nihil aliud significat esse simpliciter, quàm esse primum naturaliter, & esse secundum quid, esse naturaliter posterius. Et hoc modo verum est, quod omnis forma substantialis dat esse simpliciter, & accidentalis secundum quid, & hoc siue forma substantialis præcedat generationis ordine accidentalem, siue non. Semper enim esse datum à forma substantiali secundum suam naturam est prius: & illud posterius, sicut substantia accidente. Vnde ex hoc non sequitur, ergo vna est forma in composito: 375 quia stat vni composito habenti vnum esse prius naturaliter accidentali forma aduenire aliud perfectius esse 369 etiam prius naturaliter, quàm sit esse accidentale. Sed quod responsio hic voluntaria & nulla sit, facile manifestatur. Quod voluntaria quidem sit, patet: quia ad placitum exponit terminos, 382 & non secundum vsum philosophorum loquentium in hac re. Ly enim simpliciter, duplicem tantum habet apud philosophos significationem: primo, vt idem est, quod ly totaliter: & sic intelligitur ex non ente simpliciter, id est totaliter nihil fit. Et sic dicimus multa nō esse simpliciter completa, quando non sunt totaliter facta. Secundo vt idem est, quod nullo addito, 338 iuxta illud Topicorum, simpliciter dico, quod nullo addito dico. Et hoc modo est frequentissimum apud Aristotelem & vsum omnium, & sic sumitur in proposito. Nec potest inficiari, nisi propriam loquelam ipsemet Scotus cum cæteris velit negare. Sed aduerte quod in hoc deceptus videtur Scotus & multi eadem tenentur cæcitate, quod non discernunt in ly simpliciter actum exercitum ab actu signato: cum tamen distent sicut cælum à terra. Vti nanque ipso in actu signato est ponere ly simpliciter, in ipsa re de qua est sermo: vt cum dicimus, quod generatio hominis, est generatio simpliciter: generatio vero hominis albi est secundum quid, &c. Vti vero ipso in actu exercito, est loqui de ipsa re de qua est sermo, absque adiectiuo aliquo: vt in generatione hominis dicimus, homo fit: cum dealbatur vero non dicimus, homo fit, sed homo fit albus. Aristote. enim & San. Tho. & cæteri ponunt differentiam inter formam substantialem, & accidentalem penes simpliciter & secūdū quid, in actu exercito. Nec eget probatione: quoniam etiam in ipsis artificialibus, quando fiunt secundum id quod est constitutiuum eorum in esse specifico, ac per hoc induit rationem substantialis: dicimus etiam fieri simpliciter: vt patet in factione domus: dicimus enim, quod domus fit, & quod facta est: cum autem decoratur, non dicimus quod fit, sed cum adiectiuo, quod fit alba aut pulchra. Est ergo vsitatissimum, & propriissimum formæ substantiali, dare esse simpliciter, & fieri secundum eas composita simpliciter. Et iuxta hoc patet procedere rationem San. Tho. quia si forma substantialis aduenit enti in actu per aliam formam, iam illud est simpliciter, id est de illo verificatur quod est, ergo non potest de illo verificari quod fit, sed quod fit tale. quod est fieri secundum quid. Nec hoc potest subterfugi, nisi concedendo, quod de vno, & eodem potest absolute, & absque adictione aliqua concedi quod est & fit. Quod quantæ stultitiæ sit eis relinquo iudicandum. Et hoc bene nota: quoniam in hoc lumine videbis clare multa secreta apud Aristote. & complures tenebras apud alios.

¶Quo ad tertium, modus positionis est ille met qui in præcedenti articulo positus est: scilicet ratione ordinis perfectioris & continentis. *Comment.*

¶Quo ad quartum dicitur, quod prædicta habent locum in omnibus compositis substantialibus eisdem rationibus & modis.

¶Circa hanc partem occurrit dubium, quoniam Henricus de Gandauo, in quolibeto secundo, quæstio. secunda & tertia, & quolibeto quarto, quæstio. 13. & 14. tenet quod non est eadem ratio de homine & aliis, & quod quamuis anima intellectiua sufficiat in homine pro sensitiua & vegetatiua, non tamen pro forma mixtio.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

mixtionis & corporeitatis: quia illa est inextensa, istæ vero sunt extensæ. vnde arguit sic: omne per se agens habet aliquem per se proprium terminũ: ergo vbi sunt duo per se diuersa agentia & diuersæ actiones, ibi non est eadem forma vtriusq; terminus: sed sic est in solo homine, quia anima à Deo per creationem, reliqua à semine per generationem. ergo duæ formæ. Antecedens patet ex se, & 5. phy. vbi negatur redire eandem sanitatẽ propter diuersitatem actionis. Consequentia patet. Et confirmatur: quia idẽ terminus aut est forma aut compositum. si compositũ, ergo homo creatur: si forma, ergo anima intellectiua generatur ex semine.

¶Ad hoc breuiter. Primo dicitur à S. T. quod accipiendo propium vt distinguitur contra cõmune, & loquendo de termino formali, maior nõ est vera, quando sunt agẽtia subordinata: qualia sunt generans & creans
b
581 animam intellectiuam. Secundo dicitur, quod habere eundem terminũ formalẽ eodem modo, licet sit incõueniens, nõ tamẽ diuersimode, vt hic accidit: quia anima terminat creationẽ intrinsece, & generationẽ extrinsece: & sic forma est idem terminus vtriusq;: sed non eodem modo. Ideo non sequitur, ergo generatur. Tertio dicitur quod cuilibet actioni datur proprius per se primo terminus, quamuis non formalis: & qd' generationis terminus proprius est compositum creationis anima intellectiua: sed de his quæstio. 118. ex proposito est sermo.

corporis, &c. quia per animam, & est corpus, & est organicum, & est potentia vitam habẽs. Sed actus primus dicitur respectu actus secundi, qui est operatio. Talis enim potentia est nõ abiiciens, id est non excludens animam.

¶Ad secundum dicendum, quod anima non mouet corpus per esse suum secundum quod vnitur corpori vt forma: sed per potentiam motiuam, cuius actus præsupponit iam corpus effectum in actu per animam: vt sic anima secundum vim motiuam sit pars mouens, & corpus animatum sit pars mota.

¶Ad tertiũ dicendum, quòd in materia considerãtur diuersi gradus perfectionis: sicut esse, viuere, sentire, & intelligere. Semper autẽ secundum superueniens priori perfectius est[e]. Forma ergo, quæ dat solum primum gradum perfectionis materiæ, est imperfectissima: sed forma, quæ dat primum, & secundum, & tertium, & sic deinceps, est perfectissima: & tamẽ materiæ immediata.

¶Ad quartum dicendum, quòd Aui. posuit formas substantiales elementorum integras remanere in mixto: mixtionem autem fieri secundum quòd contrariæ qualitates elementorum reducuntur ad medium. Sed hoc est impossiblie. Quia diuersæ formæ elementorum non possunt esse nisi in diuersis partibus materiæ. Ad quarum diuersitatem oportet intelligi dimensiones, sine quibus materia diuisibilis esse non potest. Meteria autem dimensioni subiecta non inuenitur nisi in corpore. Diuersa autem corpora non possunt esse in eodem loco. Vnde sequitur, quod elementa sint in mixto distincta secundum situm. Et ita non erit vera mixtio, quæ est secundum totũ: sed mixtio ad sensum, quæ est secundum minima iuxta se posita. Auer. autem posuit in 3. de cælo, quod formæ elementorum propter sui imperfectionem sunt mediæ inter formas accidentales, & substantiales. Et ideo recipiunt magis & minus. Et ideo remittuntur in mixtione, & ad medium reducuntur, & conflatur ex eis vna forma. Sed hoc est etiam magis impossibile. Nam esse substantiale cuiuslibet rei in indiuisibili consistit: & omnis additio & substractio variat speciem, sicut in numeris: vt dicitur in 8. meta. Vnde impossibile est, quod forma substantialis quæcunque recipiat magis & minus[e]. Nec minus est impossibile aliquid esse medium inter substantiam & accidens[e]. Et ideo dicendum est secundum Philosophum in primo de generatione, quod formę elementorum manent in mixto non actu, sed virtute. Manent enim qualitates propriæ elementorum, licet remisse, in quibus est virtus formarum elementarium. Et huiusmodi qualitas mixtionis est propria dispositio ad formam substantialem corporis mixti, puta formam lapidis vel animæ cuiuscunque.

Quæstio

¶ *Num in homine præter animam intellectiuam sit forma corporeitatis.*

¶In responsione ad primum, vbi agitur de forma corporeitatis, aduerte quod Scot. in 4. vbi supra dupliciter probat in homine præter animam intellectiuã esse aliã formam corporeitatis seu mixtionis. Primo ex identitate corporis Christi viui & mortui, quia fuit idem numero: & huic anectitur de identitate Euchristiæ in triduo mortis Christi: quoniã idem est iudicium de identitate corporis Christi in se & Eucharistia. Secundo ex identitate specifica formæ cadaueris: quia non potest esse regulariter idem effectus à quibuscunq; & quantuncunq; diuersis agẽtibus: sed corpus viuum quomodocunq; moriatur, modo nõ statim dissoluatur in elementa, ad sensum apparet eiusdem rationis. ergo nõ producitur noua forma, sed remanet quæ erat forma corporeitatis. Henricus autẽ cum multis aliis arguit ex parte effectus sic. Anima intellectiua non potest supplere effectus & operationes formæ corporeitatis & mixtionis. ergo præter eam oportet aliam formam ponere. Cõsequẽtia plana: & antecedens probat' quia esse diuisibile, quantũ extẽsum, figuratũ, corruptibile, &c. nõ sunt ab anima intellectiua: quoniam esse eius est indiuisibile est inextensibile, incorruptibile, immateriale, &c. ergo. Et hoc præcipuè militat aduersus S.T. nullum aliud esse ponẽtem in homine, nisi illud quod est animæ intellectiuæ. Et confirmatur: quia non videtur intelligibile quod compositum sit quantũ extensumq;, & quælibet pars eius non sit quanta & extensa.

¶ Ad primũ horũ iam dixit S. Th. qd' corpus Christi in triduo fuit simpliciter idem numero: quia idẽ suppositaliter & materialiter: & quo ad esse actualis existẽtiæ. Et quòd nõ valet, ergo idẽ formaliter. Et hoc sufficit ad verificãdas omnes sanctorum autoritates: & similiter in Eucharistia. Ita quod in hostia consecrata aut retenta triduo, continebatur illud compositum ex materia, & illa forma cadaueris, quod tunc erat verum Christi corpus idem cum viuo tripliciter modo dicto. Et in resurrectione in eadem hostia fuisset compositum ex materia & anima intellectiua, vt dat esse corporeum. Ita quod par est ratio varietatis hic & ibi. Nec hic est aliquod inconueniens, nisi inconueniens fuerit, corpus Christi variari secundum vitam & mortẽ: hoc enim ad hoc sequitur. Sed trepidauerunt timore, vbi non erat timor: quia non vident naturam compositionis substantialis.

¶Ad secundũ dicitur, quod ibi dicuntur tria. Quorum vnũ est dubium, & duo sunt falsa. Dubium siquidem est, cadauer esse eiusdem rationis: quoniã sustineri potest rationabiliter vtraque contradictionis pars. Potest enim dici, quod cadaueris forma est diuersarum rationũ iuxta diuersitatẽ naturaliũ agentiũ: puta ignis, aut aquæ: ita quod cadauer mortui ex dominio choleræ, fit alterius rationis à mortuo ex dominio phlegmatis. Et merito quia illud ab igne corruptum ad ignem tendit ex intẽtione agentis: reliquum ab aqua in aquam vt aliis existentibus terminis alia etiam sit via. Nec refert vtrum gladio vel suspendio, sed quo elemento dominante moriatur: quoniam illa se habent vt excitantia & applicantia actiua passiuis. Potest etiã dici, qd' forma cadaueris est vnius rationis: & quod est forma imperfecta & communis via, à viuo ad quodlibet elementum. Nec inconuenit eam esse communẽ, & vnius rationis: quia est mediũ remotũ ad illa. Falsum vero est, qd' effectus vnius rationis non possit ab hac agentium diuersitate produci: quoniam aliquid produci stat dupliciter: vt medium est, aut terminũ principaliter intentũ. Et rursus vt medium propriũ vel commune. Et qd' quia forma cadaueris producitur vt commune mediũ ad omnia elementa, ideo potest à quolibet eorum produci. Nec est hic quantacunq; diuersitas agentium: sed quadruplex tantum iuxta numerũ elementorũ. Falsum quoq; est, & contra Aristo 2. de genera. tex. 17. qd' in corruptione hominis non fiat noua forma: quoniã tunc non semper corruptio vni' esset gñatio alteri', & natura operaret' aspiciẽs ad malũ. quod est Ipossibile.

¶Ad tertium dicitur, supposita distinctione de ly esse quantum, dupliciter, scilicet per se, & per accidens: & quod hic non est quæstio nisi de quanto & extenso per accidens, id est subiectiue: quoniam nulla res extra prædicamentum quantitatis dat formale esse per se quantũm, vt patet: quod quia anima intellectiua claudit in se omnes formas priores se ordine generationis: sicut tetragonum, trigonum ipsa potest supplere, imò necessario facit omnem effectum & operationem formæ mixtionis & corporeitatis. Et vt satisfiat verbis arguentiũ, potest distingui quod in anima intellectiua inueniri esse corporeum, materiale quantum, & figuratum, &c. potest intelligi dupliciter. Vno modo formaliter: alio modo virtualiter. Et quod quamuis in ea non inueniantur hæc formaliter, sunt tamen in ea virtualiter: sicut trigonum etiã non est in tetragono formaliter, sed virtualiter: & sic anima dat quod habet virtualiter, & hoc sufficit. Est enim anima intellectiua tantæ excellentiæ, vt & faciat ens materiale quantitati subiectum, &c. inquantum habet in se vim priorum: & vt det esse intellectuale & indiuisibile. inquantum formaliter excedit omnes alias. Facileque percipi potest, quod compositum sit quantum & figuratum subiectiue: & tamẽ illius forma sit indiuisibilis formaliter, si priuatus quis non est naturali lumine, quo discernere datum est, quod inter formam purè indiuisibilem, vt sunt intelligentiæ, & formam purè diuisibilẽ, vt sunt omnino materiales, mediat forma indiuisibilis formaliter & diuisibilis virtualiter: cui ex formali indiuisibilitate cõuenit esse nõ quantũ: & ex virtuali diuisibilitate cõuenit facere formal'r ens extẽsum subiectiue. Et nota quod cum dicimus animam intellectiuam dare esse extensum composito, intelligitur non de esse actualis existentiæ, sed de esse essentiæ. Illud nanque indiuisibile & immateriale, sicut anima ipsa: hoc vero diuisibile & materiale: illud est vnũ simplicitate communicatum tantum composito & materiæ, hoc vero est vnum compositione ex materia & forma. Et ex hoc apparet nihil obstare prædicta propositioni San. Thomæ de vnitate esse in composito: quoniam in æquiuoco laboratur, dum quæstio est de esse essentiæ, quod est ipsum compositum subiectum quantitati, & positio loquitur de esse existentiæ.

Annot.

¶In rñsione ad secundũ aduerte, quod diuisio animalis in partẽ mouentẽ & partem motã in cæteris animalibus, est diuisio in partes integrales formaliter & nõ in partes essentiales, nisi causaliter: quoniam omne animal integratur ex duabus partibus corporeis, quarum vna actuatur potentia motiua ipsius animalis, & est pars mouens: & reliqua mouetur. In homine autem, quia habet duplex motiuum iuxta duplicem appetitum, sensitiuum scilicet, & intellectiuum, est diuisio in partes integrales, quo ad motum peruenientem ab appetitu sensitiuo: quia ille est actus cuiusdam partis corporis. Et quodammodo in partes essentiales, quo ad motum prouenientem ab appetitu intellectiuo: quia ille nullius corporis est actus: & sic pars mouens est anima, quæ est pars essentialis. Dixi autem quodãmodo, quoniã pars mota nõ est ,ppriè pars essentialis: quoniã est corp' in actu, qd' non est pars nisi p synecdochẽ realiter loquẽdo: sed est & dicit' pars hoĩs inquãtũ hõ aut animal, quia formaliter sumẽdo animã corp' & animal, cõponit' animal ex aĩa & corpore tanquã ex partibus essentialibus: corpus tñ non est vere pars, vt dictũ est.

Annot.

¶In rñsione ad tertiũ nota, quod rñsio redarguit argumentũ quod peccat scd'm non causam: non enim immediate vniri materiæ primæ infert imperfectionem formæ, sed dare illi primum tantum perfectionis gradum. Vnde hinc habes quod esse formam propinquam materiæ primæ contingit dupliciter. Vno modo quo ad vnionem, & sic omnis forma substantialis est æque ,ppinqua meteriæ primæ, quia in ipsa immediate recipitur: & penes hanc propinquitatem non attenditur perfectio vel imperfectio formarum substantialium. Alio modo quo ad gradualem perfectionem: & sic non omnis forma est æque propinqua materiæ primæ. Sed quanto aliqua forma est propinquior materiæ, tanto imperfectior: & quãto magis elongata, tanto perfectior. Et sic formæ elementorum dicuntur imperfectissimæ & immediatæ materiæ, & primæ formæ eius: & deinde mixtorum: & sic deinceps. vocatur autem forma propinquior materiæ secundũ perfectionem, quæ primũ ordine generationis gradũ perfectionalem dat tantũ: remotior vero quæ primum & secundum: & sic procedendo data latitudine in quolibet gradu.

Annot.

¶In responsione ad quartum vbi mixtio elementorum tractatur longius, esset habendus sermo, si cuncta adducenda essent obseruata. Vnde in loco proprio in primo de generatione requirantur: hic sat sit rationes has tractare. Tria ergo sunt in hac responsione. Primo, opinio Auicen. quæ satis efficaciter impugnatur. Secundo, opinio Auerrois in 3. cæli. commen. 67. Cuius rationes sunt: quia si corrumperentur totaliter, non saluaretur ratio elementi: nec materia reciperet formas mixtorum medijs elementis: sed primo & essentialiter omnes. Ad quas nos dicimus, quod optime saluatur ratio elementi: quia elementum est ex quo fit aliquid, cum insit actu vel virtute. Et quod materiam reciperet formas mixtorum immediate, potest dupliciter intelligi. Primo quo ad vnionem formæ cum materia, & sic est necessarium. Alio modo quo ad transmutationẽ: & sic mediæ elementa, Ita quod elemẽta media sunt in transmutatiõe, nõ in informatiõe. Vel dicatur, quod nõ solũ in fieri, sed in esse elementa sunt media, non formaliter, sed virtualiter: sicut & manent nõ formaliter, sed virtualiter. Sed aduerte hic, quod Auerroistæ deridẽt secundã rationẽ S.T. contra Auerroim: quia manifeste patet in commento illo, quod Auerrois posuit, formas elementorum esse substantias medias autem inter substantias perfectas, & accidentia: & ex earum imperfectione quæ proximæ sunt accidentibus, possunt suscipere magis & minus: & sic non

non posuit aliquod medium inter substantiam & accidens. Sed isti dum derident quàm se derisibiles exhibeant si viderent. tacerent. Non penetrãt subtilitatem formalitatemque S.T. qui ad philosophos loquebatur, non sciolos. Ad cuius euidentiam sciendũ est, quod ratio S.T. non tendit contra conclusionẽ, sed contra rationem Auer. Sustentatur enim Auer. super ratione medij, vt expresse patet in commento illo: ita qd' ideo dicit esse possibile formas elementorũ misceri magis & min': quia esse earum est medium inter formas substãtiales perfectas, & accidẽtia. Contra hanc rationẽ arguit San. Tho. quia inter substantiam & accidens impossibile est esse aliquid habens vere rationẽ medij. Et verificatur hoc nõ solum accipiẽdo totum genus substantiæ ex vna parte, & accidentium ex alia: sed sumendo quancunq; substantiã ex vna parte: quoniam, vt patet 10. meta. medium oportet esse eiusdem generis cum extremis, quod nulla substãtia est eiusdem generis cum accidente. Si dicatur, quod Auerr. non loquitur de vere medio per participationem: hoc est quod volumus: quia ex hoc habet quod nulla fuit ratio sua ex ratione medij vt medium est: & hoc intendebat S. T. Et confirmatur: quia aut ratio sua fundatur supra ratione medij: & tũc aut per participationem: & hoc nõ, vt patuit. Aut per abnegationẽ: & hoc nõ, vt de se patet. Aut p comparationem: & hoc non, quia forma elemẽti non est accidens in respectu ad substantiam, & substantia in respectu ad accidens, sed est absolute substantia. Et similiter non verificatur, quod suscipit magis & minus in respectu ad substantiã & non suscipit in respectu ad accidens: quoniã apud ipsum absolute suscipit magis & minus, & secundum veritatem nõ suscipit absolute. Aut per appropinquationem, & de hoc proculdubio intendit. Sed nihil infert: quia aut ratio fundatur super ratione medij: & nulla est, quia non est vere mediũ. Aut super ipsa appropinquatione naturæ: & tunc nihil aliud est dicere, nisi quod quia formæ elementares sunt imperfectissimæ, & vicinissimæ accidentibus, ideo suscipiunt magis & minus. Et apparet tunc duplex defectus. Primo, quod ratio medij nõ est ad propositum, vt subtiliter exclusit S.T. Secundo, quod ratio assignata est nulla, quia ex hoc qd' aliquid est imperfectissimum & infimum in aliquo genere, non excluditur à communibus conditionibus sui generis, sed potius eo ipso quod infrà genus continetur, illas habet: cõstat quod suscipere magis & minus communis est cõditio generis substantiæ, vt patet in prædicamentis. Taceant ergo & voluntarie fateantur Auerroim esse locutum, & nõ ex medij ratione, vt tamen loqui se credidit.

¶Tertio in hac responsione San. Tho. ponit opinionem propriam: quod elementa remanent non actu, sed virtute. Sed aduerte quod elemẽta remanere virtute, potest dupliciter intelligi. Vno modo in forma substantiali mixti eo modo quo vegetatiuũ est in forma sensitiua: & hæc est opinio Sco. in 2. sen. dist. 15. Alio modo in qualitate, quæ est propria dispositio ad formam mixti: & hæc est opinio S.T. Et quamuis opinio Sco. cõtra viam S.T. sit, & rationi aduersat', quia nõ est eadem proportio formæ perfectioris, puta sensitiua ad formas specificas elementorum, & ad gradus genericos: vt quemadmodum hos cõtinet, ita illas contineat: quoniam illarum prædicatio sibi repugnat: non autem horum. Et sensui contradicit: quia operatio elementi non æquẽ perfecte, aut pfectius est in forma mixti: sed longe imperfectior: cui' oppositionem videmus in omnibus virtualiter clausis in formis posterioribus. sensitiuũ enim perfectiori modo operatur opera vegetatiui quã pure vegetatiuum, quia tamen non est contra præsentẽ intentionem in qua pluralitatem formarum excludimus, discutienda relinquatur in loco proprio: sed hæc sint ad discretionem opinionis Sãcti Thomæ dicta.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua conuenienter tali corpori vniatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua inconuenienter tali corpori vniatur. Materia enim debet esse proportionata formæ. Sed anima intellectiua est forma incorruptibilis. Non ergo conuenienter vnitur corpori corruptibili.

¶Præterea, Anima intellectiua est forma maxime immaterialis. Cuius signum est, quod habet operationem, in qua non communicat materia corporalis. Sed quanto corpus est subtilius, tanto minus habet de materia. Ergo anima deberet subtilissimo corpori vniri, puta igni, & non corpori mixto & terrestri magis.

¶Præterea, Cum forma sit principium speciei, ab vna forma non proueniunt diuersę species. Sed anima intellectiua est vna forma. Ergo non debet vniri corpori, quod componitur ex partibus dissimilium specierum.

¶Præterea, Perfectioris formæ debet esse perfectius susceptibile. Sed anima intellectiua est perfectissima animarum. Cum igitur aliorum animalium corpora habeant naturaliter insita tegumenta, puta pilorum loco vestium, & vnguium loco calceamentorum: habeant etiã arma naturaliter sibi data, sicut vngues, dentes, & cornua: ergo videtur, quod anima intellectiua non debuerit vniri corpori imperfecto tanquam talibus auxilijs priuato.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 2. de Anima, quod anima est actus corporis physici, organici, potentia vitam habentis.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima intellectiua sit etiam virtute sensitiua secundum gradum perfectissimum, decuit corpus, cui vnitur, mixtum esse, & inter omnia alia corpora magis reductum ad complexionis æqualitatem.*

¶RESPONDEO dicendum, quod cum forma non sit propter materiam, sed potius materia propter formam[e]; ex forma oportet rationem accipere quare materia sit talis, & non econuerso. Anima autem intellectiua, sicut supra habitum est[e], secundum naturæ ordinem infimum gradum in substantijs intellectualibus tenet: intantum, quod non habet naturaliter sibi inditam notitiam veritatis, sicut angeli[e]: sed oportet, quod eam colligat ex rebus diuisibilibus per viam sensus: vt Diony. dicit 7. cap. de diui. nomi. Natura autem nulli deest in necessarijs. Vnde oportuit, quod anima intellectiua non solum haberet virtutem intelligendi, sed etiam virtutem sentiendi[e]. Actio autem sensus non fit sine corporeo instrumento[e]. Oportuit igitur animam intellectiuam corpori vniri, quod possit esse conueniens organum sensus. Omnes autem alij sensus fundantur supra tactum[e]. Ad organum autem tactus requiritur, quod sit medium inter contraria, quæ sunt calidum & frigidum, humidum & siccum, & similia, quorum est tactus apprehensiuus. Sic enim est in potentia ad contraria, & potest ea sentire. Vnde quanto organum tactus fuerit magis reductum ad æqualitatem complexionis, tanto perceptibilior erit tactus. Anima autem intellectiua habet completissime virtutem sensitiuam: quia quod est inferioris, præexistit perfectius in superiori: vt dicit Diony. in lib. de diui nomi. Vnde oportuit corpus cui vnitur anima intellectiua, esse corpus mixtum inter omnia alia magis reductum ad æqualitatem complexionis[e]. Et propter hoc homo inter omnia animalia melioris est tactus. Et inter ipsos homines, qui sunt melioris tactus, sunt melioris intellectus. Cuius signum est, quod molles carne bene aptos mente videmus, vt dicitur in secundo de Anima.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod hanc obiectionem aliquis forte vellet euadere per hoc, quod diceret corpus hominis ante peccatum incorruptibile fuisse. Sed hæc responsio non videtur sufficiens. Quia corpus hominis ante peccatum immortale fuit, non per naturam, sed per gratiæ diuinæ donum: alioquin immortalitas eius per peccatum sublata non esset, sicut nec immortalitas dæmonis. Et ideo aliter dicendũ est, quod in materia duplex conditio inuenitur. Vna, quæ eligitur ad hoc quod sit conueniens formæ: alia, quæ ex necessitate consequitur priorem dispositionem. Sicut artifex ad formam serræ eligit materiam ferream aptam ad secandum dura. Sed quod dentes serræ hebetari possint, & rubiginem contrahere, sequitur ex necessitate materiæ. Sic igitur & animæ intellectiuæ debetur corpus, quod sit æqualis complexionis. Ex hoc autem de necessitate materiæ sequitur quod sit corruptibile. Si quis vero dicat, quod Deus potuit hanc necessitatem vitare, dicendum est, quod in constitutione rerum naturalium non cõsideratur quid Deus facere possit: sed quid naturæ rerum conueniat, vt Augu. dicit 2. super Gene. ad lite. Prouidit tamen Deus adhibendo remedium contra mortem per gratiæ donum.

¶Ad secundum dicendum, quod animæ intellectiuæ non debetur corpus propter ipsam intellectiuam operationem secundum se, sed propter sensitiuam virtutem, quæ requirit organum æqualiter complexionatum[e]. Et ideo oportuit animam intellectiuam tali corpori vniri, & non simplici elemento vel corpori mixto, in quo excederet ignis secũdum quantitatem: quia non posset esse æqualitas complexionis propter excedentem ignis actiuam virtutem. Habet autem hoc corpus æqualiter complexionatum quandam dignitatem, per hoc quod est remotum à contrarijs. In quo quodammodo assimilatur corpori cælesti.

¶Ad tertiũ dicendum, quod partes animalis, vt oculus, manus, caro, & os, & huiusmodi, nõ sunt in specie, sed totum. Et ideo non potest dici propriè loquendo, quod sint diuersarũ specierum, sed quod sint diuersarum dispositionum. Et hoc cõpetit animæ intellectiuæ, quæ quãuis sit vna secundũ essentiã, tamẽ propter sui perfectionem est multiplex in virtute[e]. Et ideo ad diuersas operationes indiget diuersis dispositionibus in partibus corporis cui vnitur. Et propter hoc videmus, quod maior est diuersitas partium in animalibus perfectis, quàm in imperfectis, & in his quàm in plantis.

¶Ad quartum dicendum, quod anima intellectiua, quia est vniuersalium comprehensiua, habet virtutem ad infinita[e]. Et ideo non potuerunt sibi determinari à natura vel determinatæ existimationes naturales, vel etiam determinata auxilia, vel defensionum vel tegumentorum: sicut alijs animalibus, quorum animæ habent apprehensionem & virtutem ad aliqua particularia determinata. Sed loco horũ omniũ homo habet naturaliter rõnem & manus: quæ sunt organa organorũ[e]: qa per ea homo potest sibi præparare instrumẽta infinitorum modorum, & ad infinitos effectus.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum quintum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore duo. Primo respondet quæstio vna conclusione affirmatiue. Secundo, ex conclusione deducit duo corollaria. Cõclusio responsiua est, corpus cui vnitur anima intellectiua, oportet quod sit mixtũ, & maxime ad æqualitatem reductum, quale est nostrũ. Probatur sic. Anima ĩtellectiua exigit corpus habens has duas conditiones. ergo. Probatur consequẽtia: quia ex forma accipitur ratio materiæ: quoniam materia est propter formam, & non econuerso. Antecedens vero quo ad primã partẽ, scilicet ly mixtum, ,pbatur sic, anima intellectiua non habet inditam cognitionem intellectiuam. ergo est etiam sensitiua: ergo exigit corpus organum tact'. ergo mediũ inter contraria: ergo mixtũ. Antecedẽs huius probationis probatur, ex eo quod tenet infimũ gradum in ordine intelligentiũ, ac per hoc est vt pura potentia, vt patet ex supra dictis. Prima cõsequẽtia ,pbatur, quia natura non deficit in necessarijs, acquisitio aũt notitiæ in anima, oportet qd' fiat ex sensib', vt patet: & Dio. cõfirmat. Secũda vero consequentia probatur, quia omnes sensus fundantur super tactum, vt patet in tertio de Anima. Tertia autem probatur: quia organum tactus debet esse in potentia ad contraria calidum & frigidum, & reliqua tangibilia. Quarta autem relinquitur per se nota, quia constat corpus animalis non posse esse medium per abnegationem, imò nullũ corp' potest esse in poten-

Comment.

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentia ad tangibilia, vt medium per abnegationé. Secunda autē pars antecedentis, scilicet maxime reductum ad æqualitatē, probatur sic: anima intellectiua habet perfectissime virtutem sensitiuam: ergo exigit corpus maxime ad æqualitatem reductum. Antecedens probatur: quia inferius perfectius continetur in superiori: vt patet per Dio. consequētia, probatur ex eadē radice, quia scilicet vis sensitiua fundatur supi tactu. Constat enim quod quāto organum tactus fuerit æqualius, tanto melius percipiet, qui ab excellētijs rerum obiectorum melius discernit.

377 2. cōtra. c. 71. Et ver. ri. q. 13. artic. 4. cor. Et mal. q. 4. artic. 4. cor. Et spū. art. 3. & de anima ar. 9. & art. 10. co. & 2. li. de anima. lec. 1. fin.

¶ Corollaria sunt duo. Primū, quod ex hoc homo præstat tactu cæteris animalibus. Secundum, inter homines meliorem habēs tactum, est melioris ingenij. Patet sequela huius de prīo ad vltimū, & declaratur signo ex fēdo de Anima.

368 Auoo.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæsextæ Articulum sextum.*

IN titulo hoc solum aduerte, quod hic est sermo de mediatione informationis: non autem trāsmutationis tantum. Ita quod qō est vtrum in instanti quo anima recipitur in materia, mediant inter ipsam & materiam accidentia aliqua, quibus prius natura, etsi non tempore materia informetur, quām ipsa forma substantialis. Et est qō contra Auerro. & vniuersaliter contra omnes ponentes idem numero accidens ingenito & corrupto saluari.

Comment.

¶ In corpore duo facit. Primo tractat quid secūdum Plat. respōdēdum esset, scilicet affirmatiue. Secūdo quid secundū determinata: quia negatiue. Primū de se patet. Secundū est cōclusio ēx sua, anima & vniuersaliter omnis forma substātialis recipitur in materia nullo mediante accidente. Probatur sic: materia est in potentia ad omnes actūs ordine quodam. ergo primo ad esse in actus: ergo ad formam substātialem: ergo prius recipit forma substātialis, ac per hoc anima, quā quoliēsq; accidēs: Antecedēs patet ex 7. met. prima cōsequentia probatur: quia esse in actu est actus primo simpliciter. secūda vero: quia sola & omnis forma substātialis facit esse simpliciter. tertia relinquit̄ per se nota.

¶ Circa hanc rationem aduerte, quod duplicitер cauillari potest. Primo quātum ad ordinem. dicendo, quod materia est primo in potentia ad esse substantiale primitate intentionis, non autem primitate exequutionis, quia primum in intentione, est vltimum in executione: & ideo prius ordine generationis recipit dispositiones accidentales, quām formam substantialem. Secundo, quantū ad secundam consequentiā: quia cōcessō quod esse in actu est prius ordine generatiōis, nō sequitur, ergo esse datū à forma substātiali, est prius ordine generatiōis: sed quod est sophisma consequētis, quoniā esse in actu cōmuni est omnibus præcēdentibus, vt patet 3. phy. tex. 3. ac per hoc claudit intrinsecē in esse accidētali. & cōsequen ter faciendo esse quantū, aut quale sic, esse in actu. Et sic nihil aliud concludit ur ex hoc, quod esse est primus actus ordine generatiōis, nisi quod prius fit esse in actu, quām esse tale, quod saluaf etiā in forma accidētali, quia dū calor facit esse calidum, prius natura dat ly esse, quām ly calidū: nō ergo ex hoc potest inferri. ergo prīo recipit formā substantiale, sed ad hæc breuiter, & simul dicitur, quod fermo præsens principaliter est de ordine generationis: ita quod materia est in potētia ad oēs actus ordine generatiōis ac p̄ hoc ad actū primū ex natura sua ordine generatiōis est primo ordine generatiōis in potētia: & consequēter prius recipit illum ordine executiōis. Quod aūt forma substātialis sit prior accidēte ordine generationis, probat sufficienter in litera ab effectibꝰ earū form alibꝰ: quia scilicet esse in actu est prius quā esse tale, quod nō solū verificat̄, propterea quia in quolibet esse prius intelligitur esse, quā specificatio eius, vt obijciēdo tactū est, quod est extra propositū: sed necessario est verū, & intentū in proposito, propterea quia nulla res potest suscipere esse tale, nisi prius natura de ipsa verificetur absolute, quod habet esse. Impossibile est enim imaginari domū suscipere esse albā, aut pulchrum, nisi imaginemur quod domus ipsa est absolute, seu fine additiōe aliqua. Si ergo materia secundū se nullū esse in actu habet, impossibile est imaginari, qđ sit talis, si non prius natura de ea verificetur, qđ habeat esse absolute, & fine additione aliquā sed dare esse ita qđ sine additione aliqua verificetur de aliquo quod est, est proprius

a ¶ *Vtrum anima intellectiua vniatur corpori mediantibus dispositionibus accidentalibus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua vniatur corpori mediantibus aliquibus dispositionibus accidentalibus. Omnis enim forma est in materia sibi propria & dispōsita. Sed dispositiones ad formam sunt accidentia quædam. Ergo oportet præintelligi accidentia aliqua in materia ante formam substantialem: & ita ante animā, cum anima sit quædam substantialis forma.

¶ Præterea, Diuersæ formæ vni⁹ speciei requirunt diuersas materiæ partes. Diuersæ aūt partes nō possiunt intelligi nisi secundū diuisionē dimensiuarū quantitatū c. Ergo oportet intelligere dimensiones in materia ante formas substantiales, quæ sunt multæ vnius speciei.

¶ Præterea, Spirituale applicatur corporali per contactum virtutis. Virtus autem animæ est eius potentia. Ergo videtur, quod anima vnitur corpori mediante potentia, quæ est quoddam accidens.

¶ SED CONTRA est, quod accidēs est posterius substantia & tempore, & ratione, vt dicitur in 7. met. Non ergo forma accidentalis aliqua potest intelligi in materia ante animam, quæ est forma substantialis.

CONCLVSIO.

c ¶ *Cum anima intellectiua det homini esse substantiale & simpliciter, impossibile est vniri ipsam corpori mediis accidentibus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod si anima vniretur corpori solum vt motor, nihil prohiberet, imò magis necessarium esset esse aliquas dispositiones medias inter animā & corpus: potentiam scilicet ex parte animæ, per quam moueret corpus, & aliquam habilitatem ex parte corporis, per quam corpus esset ab anima mobile. Sed si anima intellectiua vnitur corpori vt forma substantialis, sicut iam supra dictum est e, impossibile est, quod aliqua dispositio accidentalis cadat media inter corpus & animam, vel inter quancunque formam substantialem & materiam suam. Et huius ratio est: quia cum materia sit in potentia ad omnes actus ordine quodam, oportet quod id quod est primum simpliciter in actibus, primo in materia intelligatur. Primum autem inter omnes actus est esse. Im-

esse actus formalis formæ substantialis. vt superius declaratum fuit. ergo impossibile est materiam prius recipere accidens quod facit solum esse tale, quā formam substantialē, qua facit esse simpliciter, id est sine additione aliqua. Nullū est ergo sophisma arguere ex hoc quod esse simpliciter, id est sine additiōe aliqua, est primus actꝰ ordine generatiōis, ergo forma substātialis, quia hoc nō claudit intrinsece in forma accidentali, sed præsupponitur, & in forma tubitatiuā tantum: & ideo ista est prior ordine generationis. Est aūt ratio apparētiæ in argumēto: quia esse potest dici absolute dupliciter. Vno mō per abstractionem & simpliciter & secundū quid: & hoc mō simpliciter dicimus, quod esse dicitur de esse in omnibus generibus, & sic accipiebatur in arguendo, & hoc modo esse nec excludit, nec includit simpliciter, aut secundū quid. Alio modo per exclusionē secundum quid, & inclusionē simpliciter: & hoc modo dicimꝰ in actu signato, qđ forma substātialis dat esse simpliciter: & in mā substātialē ignis est, qđ p formā substātialē dat esse. Et vtro modo verum est S. T. esse simpliciter seu absolute in proposito. Vñ patet qđ diuersimode sumatur esse, cū dicitur quod calor faciendo esse calidum, dat prius esse, quā calidū: & cū dicitur qđ forma substātialis

tota in toto, & tota in qualibet parte. Tertio secundum totalitatem virtualem, negatiue, scilicet quod non est tota in qualibet parte, sed secundum vnam potentiam in vna parte, & aliam in alia.

¶ Quo ad tertium principale, ponit differentiam inter modum essendi totam animam in toto, & in qualibet parte. In hoc modo enim differre ait, quodquanuis totum & quælibet pars conueniant in hoc, quod anima est in eis vt actus; differunt tamen in modo, quia anima est actus totius, vt per se primo pfectibilis: singulatũ vero partium vt partium primo perfectibilis.

Quæstio. ¶ *Num & quomodo formæ inextensæ sint, quæ differenter se habẽt ad totum & partem.*

¶Circa hæc dicta sunt multa dubia. Primũ est circa totalitatẽ quantitatiuã, quid sit differẽs habitudo formæ ad totum & partes, quæ comitatur extensionem formæ. Aut enim diuersa ista habitudo attenditur penes distinctionem primi perfectibilis à non primo perfectibili in actu. Et hoc non: quia sic omnis forma esset inextẽsa: quoniã omnis forma respicit totum vt primũ perfectibile in actu: partes verò non vt primum pfectibile sed vt partes primi. Aut penes distinctionem primi perfectibilis à nõ primo tã actu quàm potẽtia: ita qd' pars nec sit, nec esse possit primum perfectibile à tali forma. Et hoc non, quia sic anima vegetatiua esset inextẽsa: quoniã sic differẽter respicit totũ & partes: qd' totũ est eius primo perfectibile, & nulla pars eius potest ei respondere vt primo pfectibile: quoniam nulla pars plãtæ habet omnia organa plãtæ, sine quibus non habetur ratio primi perfectibilis, vt patet ex diffinitione animæ. Aut penes distinctionem perfectibilis à non perfectibili, ita quod pars sic perficiatur in toto à forma, quod extra totum non possit esse perfectibilis tali forma. Et hoc non, quia sic forma minimi naturalis esset inextensa: quoniam nulla eius pars potest tali forma seorsum perfici. Nullo igitur modo videtur posse intelligi differentem habitudinem ad totum & partes comitari inseparabiliter negationem totalitatis quantitatiuæ in forma.

a
377
40
c
40

homo nisi æquiuoce, quemadmodum & animal pictum vel lapideum, ita est de manu & oculo, aut carne & osse, vt Philosophus dicit. Cui' signũ est qd' nulla pars corporis habet ꝓpriũ op' anima recedẽte: cũ tñ omne qd' retinet speciẽ, retineat operationẽ speciei. Actus aũt est in eo cui' est actus. Vñ oportet animã esse in toto corpore, & in qualibet eius parte. Et qd' tota sit in qualibet parte ei', hinc considerari potest. Quia cũ totũ sit quod diuiditur in partes, secundum triplicẽ diuisionẽ est triplex totalitas c. Est enĩ quoddã totũ qd' diuiditur in partes quantitatiuas, sicut tota linea, vel totũ corpus. Est etiam quoddã totũ, quod diuiditur in partes rationis & essentiæ c. sicut diffinitum in partes diffinitionis, & compositum resoluitur in materiã & formã. Tertium autem totum est potentiale, quod diuiditur in partes virtutis. primus autẽ totalitatis modus non conuenit formis, nisi forte per accidens: & illis solis formis, quæ habent indifferẽtem habitudinem ad totum quantitatiuum & partes eius. Sicut albedo quãtum est de sui ratione, æqualiter se habet, vt sit in tota superficie, & in qualibet superficiei parte c. Et ideo diuisa superficie diuiditur albedo per accidens. Sed forma, quæ requirit diuersitatem in partibus, sicut est anima, & ꝓcipue animaliũ perfectorum, nõ æqualiter se habet ad totum, & partes. Vñ nõ diuiditur per accidẽs, scilicet per diuisionẽ quãtitatis. Sic ergo totalitas quantitatiua nõ potest attribui animæ, nec per se nec per accidẽs. Sed totalitas secunda, quæ attẽditur secundũ ratiõis & essentiæ perfectionem, ꝓprie & per se conuenit formis. Similiter autem & totalitas virtutis: quia forma est operationis principium. Si ergo quæreretur de albedine, vtrum esset tota in tota superficie, & in qualibet eius parte, distinguere oporteret: quia si fiat mentio de totalitate quantitatiua, quam habet albedo per accidens, non tota esset in qualibet parte superficiei. Et similiter dicendũ est de totalitate virtutis. Magis enĩ potest mouere visum albedo, quæ est in tota superficie, quàm albedo, quæ est in aliqua eius particula. Sed si fiat mẽtio de totalitate speciei & essentiæ, tota albedo est in qualibet superficiei parte. Sed qa anima totalitatẽ quantitatiuã nõ habet, nec p se nec p accidẽs, vt dictũ est c, sufficit dicere qd' anima tota est in qualibet parte corporis sc'dm totalitatem perfectiõis essentiæ, nõ aũt secundũ totalitatem virtutis: quia nõ secundũ quãlibet suam potentiã est in qualibet parte corporis, sed secundũ visum in oculo, sc'dm auditũ in aure, & sic de alijs. Tamen attendendum est, quod quia anima requirit diuersitatẽ in partibus, non eodẽ modo comparatur ad totũ, & ad partes: sed ad totũ quidem primo & per se, sicut ad propriũ & ꝓportionatũ pfectibile: ad partes aũt per posterius secundũ quod partes habẽt ordinem ad totum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Philosophus loquit' de potẽtia motiua animæ.

¶ Ad secundum dicendum, quod anima est actus corporis organici, sicut proportionati & primi perfectibilis.

¶Ad tertium dicendũ, quod animal est quod cõponitur ex anima & corpore toto, quod est primum & proportionatum eius perfectibile. Sic autem anima non est in parte. Vñ non oportet quod pars animalis sit animal.

¶Ad quartũ dicendũ, ꝙ potẽtiarũ animæ quędam sunt in ea sc'dm qd' excedit totã corporis capacitatem, scilicet intellectus & voluntas c. Vñ hmõi potentiæ in nulla parte corporis esse dicuntur. Aliæ vero potentiæ sunt communes animæ & corpori. Vñ taliũ potentiarũ nõ oportet quod quælibet sit in quocũque est anima, sed solum in illa parte corporis, quæ est proportionata ad talis potentiæ operationem.

¶Ad quintũ dicendũ, quod vna pars corporis dicitur esse principalior quàm alia, propter potentias diuersas, quarũ sunt organa partes corporis. Quæ enim est principalioris potentiæ organũ, est principalior pars corporis: vel quę etiam eidem potentiæ principalius deseruit.

Quæstio. ¶*Num propter animam intellectiuam oporteat ponere in animali aliquam aliam formam inextensam.*

¶Dubium secundo est circa eandem totalitatem: quoniam S. Tho. à communi opinione discordare videtur hoc in loco, eo quod ponat præter animam intellectiuam, aliquam aliam formam in materia inextensam, scilicet animam sensitiuam animalium perfectorum, cum tamen vix possit sustineri, quod anima intellectiua de foris veniens informet secundum esse, & sit inextensa. Tum quia sequitur idem indiuisibile simul moueri & quiescere. Tum quia sequeretur, quod manus intelligeret, existente ibi essentia animæ, & consequenter intellectu. Voluntarie quoque & absque probatione aliqua dicitur hoc, vt patet in litera, & in secundo contra Gent. cap. 72. quod non decet Philosophum.

Quæstio. ¶*Num totalitas essentialis per se conueniat formis & animæ.*

¶Dubium tertio est circa totalitatem essentialem: quia malè dicitur illam conuenire formis & animæ per se. Quia aut intendis positiue, & sic constat esse falsum: quia non habet partes essentiales, cum sit simplex. Aut negatiue: & sic etiam contingit totalitas quantitatiua animæ intellectiuæ, nam caret partibus quantitatiuis, quemadmodum & essentialibus: igitur pari ratione dicendum erat, quod non habet essentialem totalitatem, sicut nec quantitatiuam.

¶Ad primam horum dicitur, quod intelligitur secũdo modo ista differens habitudo. Sed oportet quod subintelligatur de totaliter differente, & non secundum quid. Ad cuius euidentiam sciẽdum, triplex esse genus formarum. Quędã omnino æqualiter respicientium totum & partes, vt primum perfectibile, & tales sunt formæ mere naturales, vt aquæ, ignis, & aliorũ huiusmodi. Et loquimur de formis quantum est ex parte sui, & de toto & partibus absolute, & non de tanto toto aut tanta parte: liquet enim quod forma aquę quantum est ex se, indifferenter respicit vt primũ perfectibile materiam bicubitã & cubitalem, quæ sunt totum & pars: & sic de alijs. Nec instantia de partibus minimi mouere debet: quoniã mutatur totũ in tantũ, & pars in partẽ tantã: qd' est sophisma figuræ dictionis: minimũ enim significat totũ tantũ: & similiter pars ei'. Iã aũt diximꝰ qd' sermo noster est absolute comparãdo formã specificam ad totũ & partes vt primo perfectibile. Quędam vero sunt omnino inæqualiter respiciens totũ & partes. Et hęc ita tot ũsibi vendicãt vt primum perfectibile, quod nulla pars seorsum potest habere rationem nõ solum primi perfectibilis, sed nec perfectibilis: hmõi autem est proculdubio anima intellectiua, & vt videbitur, animæ animaliũ perfectorũ. Nec te moueat qd' abscissã tibia aut brachio, anima ꝑficit reliquã partẽ. Quoniã secundũ veritatẽ, reliquũ corpus, in quo mẽbra principalia restãt, non proprie vocatur pars: sed totũ imperfectũ qd' in tantũ differt à partis ratiõe qd' in 5. meta. Arist. fecerit propriũ capitulũ de colobo, id est trũcato. Quędã aũt sunt mediæ formæ, quę partim ęqualiter, & partim inæqualiter respiciũt totũ & partes: & hæ sunt quæ sic totum respiciũt vt primo pfectibile, quia partem ꝑñt habere nõ vt primũ perfectibile simpliciter, sed secundũ quid. Et tales sunt anima vegetatiua & sensitiua animaliũ imꝑfectorũ: hę enim ita totũ animatũ corpus ex omnib' organis ex propria ratiõe sibi vendicãt vt primo pfectibile, qd' tñ in partib' ei' seorsum saluari possunt: nõ vt in primo perfectibili simpliciter, vt accidit in formis naturalibus, sed secũdũ quid. Et inter has est latitudo, nam vegetatiua saluatur in parte, vt in primo perfectibili secundũ quid, id est virtualiter: quoniã pars in eis est totũ corp' organicũ virtualiter. Sensitiuum autem imperfectorũ est in parte vt in primo perfectibili sc'dm quid, id est secundũ quandã rationẽ particularem, scilicet secundum rationẽ corporis. Est enim pars decisa, viuens vere quoddã corpus animatum totũ: nõ tñ est vere quoddam totum animal. Vnde cũ in litera dicit' qd' totalitas quãtitatiua inuenit' per accidẽs in solis formis, quę indifferẽtem habent habitudinem ad totum & partes, intelligitur vt ad primum perfectibile, siue simpliciter, siue secundũ quid. Et per oppositum, quum dicitur illas formas esse inextensas, quæ differentem habent habitudinem ad totum & partem, intelligitur vt ad primũ perfectibile, excludẽdo tã simpliciter quàm sc'dm quid. Ita qd' illa pars totũ differẽter respicit, qua nec põt esse talis formæ primũ pfectibile simplr, nec sc'dm qd': & sic est totaliter differens habitudo formæ ad totũ & partes. In cæteris vero est aliquo modo conueniẽs, & aliquo mõ differens. Et per hoc patet rñsio ad primũ dubiũ.

b
40
c
d
369
381
384

¶Ad secundũ dubium dicitur quod doctrina hic tradita, est quidẽ cõtra modernorum cõmunem phantasiam: sed non cõtra [illegible] losophicas rationes: parum est autem de horũ autoritate curandum. Cum aũt dicitur quod sine ratione hoc est dictũ, respõdetur quod ratio insinuata est à posteriori: quia scilicet diuersam totaliter habet habitudinem ad totum & partem ipsa forma ex propria ratione. Si enim habet totaliter diuersam habitudinem ad totum & ad partes, hoc prouenit ex indiuisibilitate formæ. Quia si diuideretur forma ad diuisionẽ totius, iam pars formæ proportionaretur parti corporis: & cũ pars quantitatiua formæ sit tota essentia formæ, ergo ipsa forma secundũ rationem suæ essentiæ non habet totaliter diuersam habitudinem ad totũ & ad partes: sed vtrunq;, scilicet tam totum quàm partem respicit vt proportionatũ perfectibile. Et confirmari potest ista ratio: quia forma extẽsa ex vi solius diuisionis, non desinit esse secundũ illam partẽ quã habet in parte decisa. Imò quæ quodãmodo erat per modum potẽtiæ perficitur, & fit actu seorsum, vt patet in formis naturalibus: ergo à destructione consequentis, si ex sola diuisione pars decisa non potest retinere eandem speciem: ergo non erat extensa & diuisibilis ad diuisionem subiecti. Potest quoque principalis hæc conclusio de animabus animalium perfectorum probari p hoc, qd' forma in materia extensa in maiori est maior, & in minori minor secundum virtutẽ. Quia in maiori quanto est maior virtus, loquendo de virtutibus extensis. In animalibus vero videmus sæpe totum oppositum, eo quod animalia magni corporis sc'dm rationem speciei suæ, videmus debiliora illis eiusdem speciei, quæ sunt commensuratæ magnitudinis: tanquam anima non sufficiente ad tantam corporis molem opplendam. Non est ergo sine ratione dictum, quod animæ aliquæ præter intellectiuã sunt tantæ perfectionis, quod sunt inextensæ, tam per se, quàm per accidens: quamquam potentiæ omnes earum sint extensæ per accidens: qualitates enim sunt corporis partibus accommodatæ. Ad ea, quæ contra indiuisibilitatem animæ intellectiuæ adducuntur, facile respondetur, negando consequentias. primam quidem: quia anima non mouetur neque per se, neque per accidens ad motum vnius tantum partis, sed totius: & ratio est quia in nulla parte est diffinitiue, id est ita in ea quod non in alia. Spirituale autem non mouetur per accidens, nisi ad motum illius in quo est diffinitiue. Et propter hanc eandem rationem angelus non mouetur ad motum cæli, quãuis moueretur ad motum eius, si totum cælum mutaret locum subiecto. ✱ Secundam vero: quia plus requiritur adhoc, quod corpus aliquod denominetur intelligens, quàm quod sit compositũ ex anima intellectiua & corpore: exigitur enim qd' ly corpore, supponat pro corpore primo perfectibili ab ipsa anima, quoniam oportet esse animal & suppositũ quoddam id quod intelligit. Tale autem nulla est pars, sed Sortes tantum.

¶ Ad tertium dubium dupliciter respondetur. Primo quod totalitas essentialis est duplex, scilicet ex partibus secundum rem: & hæc non conuenit formæ, sed essentiæ compositæ. Et ex partibus secundum rationem suæ diffinitionis: & hæc conuenit formis. ita quod sic totalitas essentialis sumitur positiue, sed distribuit pro partibus diffinitionis, non rei: & est dicere quod est totum essentialiter, id est secundum omnes partes suæ diffinitionis intrinsecas. Secundo dicitur quod sicut totum idẽ est quod perfectum, ita totalitas essentialis sumitur pro perfectione essentiali. Vtraque autem totalitas per se conuenit formis. Quoniam & diffinitur vnumquodque & perfectionem habet ratione formæ. Et vtraque responsio tangitur in litera prima, vbi dicitur quoddam totum esse quod diuiditur in partes rationis & essentiæ vt diffinitum: & e cõuerso, secunda vbi dicitur, quod illa totalitas attenditur secundum rationis & essentiæ perfectionem. Et secundum vtranque responsionem dicitur forma tota positiue.

QVÆSTIO SEPTVAGESIMASEPTIMA de his, quæ pertinent ad potentias animæ in generali, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad potentias animæ. Et primo in generali. Sc'do in speciali.

¶ Circa primum quæruntur octo. ¶Primo, vtrum essentia animæ sit eius potentia. ¶ Secundo, vtrum sit vna tantum potentia animæ vel plures. Tertio, quomodo potentiæ animæ distinguantur. ¶Quarto, de ordine ipsarum adinuicem. Quinto, vtrum anima sit subiectum omnium potentiarum. ¶ Sexto, vtrum potentiæ fluant ab essentia animę. ¶Septimo, vtrum potentia vna oriatur ex alia. ¶Octauo, vtrum oẽs potẽtiæ animæ remaneãt in ea post mortem.

ARTICVLVS I.

377 1. dist. 3. q. 4. art. 2. & quol. 10. art. 5. & de spi. art. 11. & de Anima art. 12. & [illegible] 19. [illegible] princ. Comment.

a ¶*Vtrum ipsa essentia animæ sit eius potentia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videt', quod ipsa essentia animæ sit eius potentia. Dicit enim August. in 9. de trini. quod mens, notitia, & amor, sunt substãtialiter in anima, vel (vt idem dicam) essentialiter. Et in 10. dicit, quod memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna vita, vna mens, & vna essentia. Præterea, Anima est nobilior quã materia prima: sed materia prima est sua potentia: ergo multo magis anima.

¶Præterea, Forma substantialis est simplicior quàm accidentalis. Cuius signum est, quod forma substantialis non intenditur vel remittitur, sed in indiuisibili consistit. Forma autem accidẽtalis est ipsa sua virtus. Ergo multo magis forma substantialis, quæ est anima.

¶ Præterea, Potentia sensitiua est qua sentimus, & potentia intellectiua, qua intelligim'. Sed id, quo primo sentimus & intelligimus, est anima secundum Philosophum in 2. de Anima. Ergo anima est suæ potentiæ.

¶Præterea, Quod non est de essentia rei, est accidens. Si ergo potentia animæ est præter essentiam eius, sequitur quod sit accidẽs. Q d' est cõtra August. in 9. de tri. vbi dicit, quod prædicta non sunt in anima sicut in subiecto, vt color aut figura in corpore, aut vlla alia qualitas, aut quantitas. Quicquid enim tale est, non excedit subiectum in quo est. Mens autem potest etiam alia amare & cognoscere.

¶Præterea, Forma simplex subiectum esse nõ potest. Anima autem est forma simplex, cum non sit composita ex materia & forma, vt supra dictum est c. Non ergo potentia animæ potest esse in ipsa sicut in subiecto.

¶Præterea, Accidens non est principium substantialis differentiæ, sed sensibile & rationale sunt substantiales differentiæ, & sumuntur à sensu & ratiõe: quæ sunt potẽtiæ animæ. Ergo potẽtiæ animæ nõ sunt accidentia. Et ita videtur, quod potentia animæ sit eius essentia.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit 2. cap. cælest. hierar. quod cælestes spiritus diuiduntur in essentiam, virtutem, & operationem. Multo igitur magis in anima aliud est essentia, & aliud virtus, siue potentia.

CONCLVSIO.

¶Cum nulla animæ operatio sit substantia, & quoduis animam habens non semper operetur, potentiam animæ ab ipsa animæ essentia & substantia diuersam esse necessarium est.

¶RESPONDEO dicendum, quod impossibile est dicere, quod essentia animæ sit eius potentia: licet hoc quidã posuerint. Et hoc dupliciter ostenditur quantum ad præsens. Primo, quia cum potentia & actus diuidant ens, & quodlibet genus entis: oportet quod ad idem genus referatur potentia & actus: & ideo, si actus non est in genere substantiæ, potentia quæ dicitur ad illum actum, non potest esse in genere substantiæ c. Operatio autem animæ non est in genere substantiæ, sed in solo Deo, cuius operatio est eius substantia. Vnde Dei potentia, quæ est operationis principiũ, est ipsa Dei essentia. Quod non potest esse verum neque in anima, neque in aliqua creatura, vt supra etiam de angelo dictum est c. Secundo hoc etiam impossibile apparet in anima: nam anima secundũ suam essentiam est actus. Si ergo ipsa essentia animæ esset immediatũ operationis principium, semper habens animam actu, haberet opera vitæ, sicut semper habens animam actu est viuum. Non enim inquantum est forma, est actus ordinatus ad vlteriorem actum, sed est vltimus terminus generatiõis. Vnde quod sit in potentia adhuc ad alium actum, hoc non competit ei secundum suam essentiam, inquantum est forma, sed secundum suam potentiam c. & sic ipsa anima secundum quod subest suæ potentiæ, dicitur actus primus ordinatus ad actum secũdum. Inuenitur autem habens animam non semper esse in actu operum vitæ. Vnde etiam in diffinitione animæ dicitur, quod est actus corporis potentia vitã habentis, quæ tamen potentia non abijcit animam. Relinquitur ergo, qd' essentia animæ non est eius potentia. Nihil enim est in potentia secundum actum, inquantum est actus.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ Aug. loquit' de mẽte sc'dm ꝙ noscit se, & amat se. Sic ergo notitia & amor inquãtũ referũt' ad ipsam vt cognitã & amatã, substãtialr vel essentialr

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum primum.*

IN titulo nota, ly sit secundum rem.

¶In corpore vna est conclusio responsiua negatiue, dupliciter probata. conclusio est, impossibile est animæ substãtiam esse suã potentiam. Ratio prima est, Operatio animæ non est in genere substantiæ: ergo nec potentia operatiua. Et sic non est substantia. Antecedens probatur: quia hoc est proprium Dei, quod operatio sit substantia. consequẽtia probatur: Potentia est in eodẽ genere in quo est actꝰ, ꝓbatur: quia act' & potentia diuidunt ens & quodlibet genus entis. Et quia ratio extendit se ad potentiam operatiuam cuiusque creaturæ, ideo sequitur corollarie, imò extensiue, qd' in solo Deo essentia sit potentia: sicut operatio est subiecta in eo solo. Secunda ratio est ducẽs ad impossibile, circa quam sic proceditur. 366 Primo ponitur ipsa consequentia cum eius probatione. Si essentia animæ esset immediatum principium suæ operationis, semper habens animam, haberet actu opera vitæ: sed hoc est falsum. ergo. consequentia probatur dupliciter. primo, quia anima secundum essentiam est actus: secundo à simili, sicut semper est viuum. Deinde excluditur obiectio, quæ posset contra probationem consequentiæ adduci: dicendo, quod anima est actus talis, id est ordinatur ad vlteriorem actum: quia est actus primus, vt dicitur in 2. de anima. Et hoc excludit dupliciter: primo interimendo, quod hoc conueniat animæ secundum essentiam: quod probat, quia secundum essentiam est vltimus terminus generationis. ergo non ordinatur ad vlteriorem actum. Secundo ostendendo quomodo hoc contingit animæ, scilicet secundum quod subest suæ potentiæ. Deinde probat falsitatem consequentis dupliciter. primo experientia, secundo ex diffinitione animæ: deinde infert intentam conclusionem principalem. Et demum exprimit radicem rationis pro conclusione intenta: quia scilicet nihil est in potentia secundum actum inquantum est actus.

Quæstio. ¶*Num potentia & actus sint eiusdem generis.*

¶Contra primam rationem arguit Scot. in secundo distinct. 16. quæst. 1. sic. Potentia spectans ad idem genus cum actu, est potentia quæ est differentia entis, scilicet potentia obiectiua: ergo æquiuoce infertur ex hac radice de potentijs animæ. Antecedens probatur: quia de potentia obiectiua est vniuersaliter vera illa maxima: de receptiua vero est quasi semper falsa: quia excepto genere substantiæ vt plurimum subiectum formæ alicuius prædicamenti, non est res illius, sed alterius generis. consequentia patet: quia potentia animæ sunt potentiæ operatiuæ, & receptiuæ, vt in pluribus. Et confirmatur. Tum quia aliter esset processus in infinitum nisi veniretur ad substantiam, quæ esset immediatum receptiuum accidentis. Tum quia 7. meta. proprium est substantiæ non fieri nisi substantia præsupposita: quantum autem vel quale fit nullo quanto aut quali præexistente, nisi in potentia: ergo substantia est immediatum principium accidẽtis. Tum quia apud te anima est immediatum principium suarum potentiarum, quæ sunt accidentia, vt dicis. Et similiter apud te anima est immediatum receptiuum aliquarum potentiarum, puta intellectus & voluntatis. non ergo proximum principium actiuum siue passiuum, & actus sunt eiusdem generis etiam apud te.

¶Contra secundam rationem arguitur multipliciter. Primo arguit Scot. ibidem cõtra illam similitudinem sic. Anima est principium viuẽdi formale: operandi vero effectiuum: ergo non est similis ratio de esse viuorũ operari in actu. Antecedens patet: consequentia probatur ex differentia inter hæc genera causarum: quia causa actiua potest esse in primo tantum absque secundo actu, formalem vero implicat esse absque effectu formali. Secundo arguo contra probationem sic. Negatio formalis non infert identicam, sed in illis actus vt sic non est in potentia, & vltimus terminus generationis vt sic, non ordinatur ad vlteriorem actum: non est negatio nisi formaliter: ergo ex eis nõ sequitur, ergo res, quæ est actus: ergo res quæ est terminus generationis, non ordinatur ad vlteriorẽ actum, vbi est negatio identica: quod tamen in litera infertur, alioquin non habetur intentum.

Annot.
277
193
282
275
277
389

¶Præterea, si hoc esset verum, sequeretur quod calor non esset ipsa potẽtia calefactiua: & probatur sequela, quia calor secundum suam essentiam actus vt sic, terminat generationem sui. Igitur, si ratio in litera facta valeret, sequeretur, quod in calore aliud esset essentia eius, & aliud potentia calefactiua, quod est ridiculum. Nec tutatur rationem, si quis dicat quod calor non generatur nisi secundum quid: nihil enim refert terminare generationem simpliciter, vel generationem secundum quid, quo ad hoc quod est esse actum vltimum generationis. Vtrobique enim hoc conuenit per naturam & rationem actus inquantum actus est. Et super hac natura sustentatur ratio, quare, &c.

¶*Num nihil sit in potentia inquantum actus est.* Quæstio.

¶ Tertio specialiter contra illam propositionem fundamentalem, Nihil est in potentia secundum actum inquantum actus est: sic potentia actiua fundatur super actu: & ex hoc ipso aliquis potest actiue, quia est actu: vt patet tertio de Anima. tex. 40. & tertio physi. text. 17. ergo falsum est aliud assumptum etiam formaliter de potentia actiua. hæc igitur ratio non est vtilis de omnibus potentijs animæ. Præterea, & difficilius omnes habitus animæ secundum idem sunt in actu & potentia operatiua: ergo falsum est, quod nihil est in potentia secundum id quod est actu. ergo totus iste processus nihil valet. Antecedens patet, quia quilibet habitus est res simplex, nec potest in eo fingi distinctio duarum rerum: quarum altera sit actus & altera potentia: & est essentialiter actus, alioquin non esset per se terminus generationis: & est essentialiter potentia, quia essentialiter ordinatus ad vlteriorem actum, scilicet operari. Igitur omnia ruunt.

¶Ad euidentiam solutionum recolenda sunt quæ diximus in q. 54. artic. 3. vbi distinctum est de actu & potentia. Dictum est enim quod inter purum actum & puram potentiam mediant entia habentia aliquid actus & potentiæ, sic, quod quędam sunt essentialiter in genere actuum, quędam vero essentialiter in genere potentiarum: de quibus tantum in hac materia est sermo. Et quia objicientes diuertunt ab his, nec discernunt inter per se & per accidens, ideo falluntur. Vnde ad singula
395 veniendo: cum in prima rõne dicitur, quod potentia & actus sunt in eodem genere, intelligitur de potentia essentialiter ordinata ad talem actum, siue sit receptiua, siue actiua, vt patet in 12. meta. text. 26. Nec contra hoc aliqua instantia adducitur. Non enim obstat, quod res vnius prędicamenti sit immediatum receptiuũ rei alterius: quoniã nullum prædicamentum est essentialiter potentia respectu alterius: sed vt patet in loco allegato, in quolibet prædicamento est propria potentia illius generis. Nec sequitur processus in infinitũ: quoniam actus cuiusque generis respondet propriæ potentiæ, vt essentialiter ad se ordinatæ: illi vero potentiæ non respondet alia præcedens potentia essentialiter
277 c liter ad illam ordinata: quoniam ipsa est essentialiter in genere potentię: & si aliquid actualitatis habet, nõ nisi quędam actus modum habet: puta quia inest alteri, & ad hoc sufficit quod habet receptiuum in quo sustentetur, absq; hoc quod essentialiter ordinetur ad hoc, & sic est status in re alterius generis, puta substantia. Et nisi sic dicatur, non potest euadi, quin substantia sit reductiue in genere accidentis. Et per hoc patet etiam responsio ad illud 7. metaphy. quia fatemur substãtiam esse immediatum principium quantitatis: loquendo de principio receptiuo, non autem essentialiter ordinato ad illam. Quamuis illa autoritas non sit ad propositum: quia si adducitur quo ad principium passiuum, constat quod par est ratio de substantia, & quanto, & quali: quia quodlibet eorum fit ex non tali in actu, sed in potentia tantum. Si quo ad principium actiuum, differentia non verificatur, nisi respectu emanationis rerum ab intelligentijs: quæ sunt causæ æquiuocæ, à quibus cum deriuentur substantia, quantitas, qualitas, &c. ipsa tamen non sunt quantæ, nec quales nisi virtualiter: substantiæ sunt autem actu. Cætera nanque agentia, sicut substantiæ sunt actu, ita & quanta, & qualia. Sermo autem præsens est de proprijs principijs, non de communibus æquiuocis. Similiter non obstat, quod anima sit principium suarum passionum, quas ponimus accidentia: quia nec actiuum, nec passiuum earum est principium essentialiter ad eas ordinatum: sed habet modum actiui per naturalem quandam resultantiam, & rationem passiui in hoc, quod sustentat eas inhærentes sibi.

¶Ad ea vero, quæ primo contra secundam rationem adducta sunt, dicitur dupliciter. Primo, quod in litera illa similitudo adducitur, non ad probandum, sed declarandum. Secundo, quod licet non sit simile quo ad genus causæ: est tamen simile quo ad actum vel potentiam: quod solum erat ad propositum. Et cum cõtra hoc dicitur, quod causa efficiens potest esse sine actu secundo, non autem formalis: respondetur quod licet hoc sit verum simpliciter & in communi, non tamen est verum in causa actiua, cuius actio sequitur immediate actum secundum, quod est actus: quoniam ab actu inquantum actus, non prouenit potentia. constat autem quod esse in actu primo tantum, est esse in potentia, & ideo par est ratio de effectu formali, & causalitate effectiua, quo ad actum & potentiam.

¶Ad id, quod secundo objicitur, in quo stat tota vis, dicitur, quod quãuis absolute negatio formalis non inferat identicam, infert tamen eam in rebus, quæ sunt essentialiter oppositarum rationum. Dico oppositarum propter rationes superioris & inferioris. Dico essentialiter, propter ea, quæ secundum quid sapiunt rationes eorum. huiusmodi autem sunt res, de quibus loquimur, quia anima est essentialiter actus. & potentiæ operatiuæ animæ sunt essentialiter potentiæ, & constat rationes actus, & potentiæ opponi: & similiter esse terminum vltimum generationis, & ordinari ad vlteriorem actum opponuntur: & vtrunque inuenitur in anima essentialiter: ergo secundum diuersa: igitur primum secundum substantiam, & reliquum secũdum accidens coniunctum. Non sic autem est de potentia receptiua, aut actiua seu potius earum modis, quibus ab anima fluunt passiones in ea: quoniam nullam rem oportet ponere, quæ sit essentialiter potentia propter hoc: vt patet ex dictis.

¶Ad ea, quæ tertio objiciuntur, dicitur, quod potentia actiua sumi potest dupliciter. Primo pro proximo operationis principio effectiuo vt quo; & sic argumentum concluditur, sed non proprie sumitur potentia actiua hoc modo, quia non perfecte. Et ideo proprie loquendo talis potentia actiua, non potentia, sed principium actiuum vocatur. Secundo pro proximo operationis effectiuo principio vt quo, habente statum potentiæ, & tunc habet complete rationem potentiæ actiuæ, & sic sumitur in proposito, vbi proprie loquimur. Primo modo calor est potentia calefactiua. Secundo modo non. Et vniuersaliter nulla res est proprie potentia actiua, nisi sit talis quod sibi conueniat quãdoque esse in actu primo tantum: hoc enim est habere statum potentiæ, vt patet in 9. metaphy. tex. nono. vel septimo. Vnde proprie loquendo ad primam obiectionem dicitur, quod aliud est loqui de principio actiuo, & aliud de potentia actiua: illud enim simpliciter sequitur actum, & nõ opponitur illi. De hac vero distinguendum est: quia duo includit, scilicet rationem causandi, & conditionem: & quo ad ratione causandi dicit actum inquantum actus est: quo ad conditionem dicit potentiam inquantum potentia est. Et ideo in solo actu permixto potentiæ inuenitur propria potẽtia actiua, quãuis in Deo summe recipiatur potentia, id est principiũ actiuum. At si minus consonum doctrinæ sancti Thomæ videtur, quod ad completam rationem potentiæ actiuæ spectet potentialitas: dicito quod huiusmodi potẽtialitas est de ratione potentiæ actiuæ essentialiter, id est entis, quod ad hoc per se primo est institutum vt sit potentia actiua: & hoc sufficit proposito, quoniam de huiusmodi potentia est sermo.

¶Ad secundã autẽ obiectionẽ omniũ difficillimam, quia affert permixtionem actus essentialis, & potentiæ essentialiter absque distinctione 389
reali, Dicendum est, quod habere permixtionem actus & potentiæ essentialiter contingit dupliciter, scilicet per se primo, & per accidens, seu per aliud: & quod sermo noster est de habente hæc per seipsum: & non de habente hæc ratione alterius. Et rationabiliter ac merito de hoc dicitur: quoniam eius, quod conuenit alicui per aliud, assignanda est ratio ex illo alio, & non ex se per oppositum eius. quod conuenit alicui per seipsum, assignanda est in seipso causa propria. modo constat, quod habere in se hæc duo, actum essentialiter & potentiam essentialiter, animæ conuenit ex propria ratione: quia ex hoc ipso quod est actus primus, est eius diffinitio. Et consequenter in ipsa ponenda est propria causa huius permixtionis, quæ, vt ex dictis patet, est distinctio generica actus à potentia, cui coniungitur, & consequenter distinctio realis. Habitui vero cuicunque non conuenit ex seipso, sed ex ipsa anima. Ex hoc enim habent habitus, & reliqua quæ in anima sunt, quod non semper vigilent, sed quandoque sint vt somnus, quia ipsius animæ sunt. Cuius signum est, quod in solis qualitatibus animæ hæc permixtio inuenitur. Et confirmatur ex diffinitione habitus 3. de Anima. text. & com. 17. habitus est quo quis vtitur cum vult. vbi libertas animæ ponitur causa vigiliæ & somni ipsius habitus. Nec obstat, quod leue non semper ascendat. Quoniam deductis impedimentis & de operationibus conuenientibus rei in sua naturali dispositione philosophicus sermo intelligendus est, quando de operationibus rerum habetur. Vnde, cum in eis non sit talis permixtio actus & potentiæ, nisi ratione subiecti: consequens est, quod hæc instantia non sit contra rationem factam, quæ causa permixtionis talis in eo, in quo ex se inuenitur, assignat distinctionem realem permixtorum includere. Et in hoc gratias ago Deo meo.

¶Ad ea, quæ quarto objiciuntur, & similia, iam ex dictis patet responsio. Omnes enim formæ, quæ generationem per se terminant, & sunt tamen proxima operationum principia, aut non sunt propriæ potentiæ actiuæ, vel passiuæ, vt de calore patet ex dictis & consequenter non ordinantur essentialiter ad vlteriorem actum: vtpote quibus repugnat status potentiæ. Aut si sunt propriæ potentię, non sunt ex se habentes statum potentię, sed ex anima, vt de habitibus patet ex dictis. Annot.

¶In tertio argumento & eius responsione diligenter aduerte, & accipe hinc q̃d apud S. Thomam cum accidens dicitur agere in virtute substantię, est constructio intransitiua, id est, est ipsa virtus substantię: huc enim tendit tota responsio, quod accidentalis vis non sua, sed substantię est virtus. Quoniam eius est virtus, cuius est agere, quod est eius cuius est esse: quod non est nisi compositis. Non ergo fingas intentionalem aliquam formam, qua accidens saluet agere in virtute substantiæ, vt quibusdam visum fuit.

¶Super

sunt in anima: quia ipsa substantia vel essentia animæ cognoscit & amatur. Et similiter intelligendũ est, quod alibi dicit, quod sunt vna vita, vna mens, vna essentia [c]. Vel sicut quidã dicunt, hæc locutio verificatur secundũ modũ, quo totũ potestatiuũ prædicatur de suis partibus, quod mediũ est inter totũ vniuersale, & totum integrale. Totum enĩ vniuersale adest cuilibet parti secundũ totam suã essentiam & virtutem, vt animal homini & equo, & ideo proprie de singulis partibus prædicatur. Totũ vero integrale non est in qualibet parte, neq; secundũ totã essentiã, neq; scd̃m totã virtutẽ. Et ideo nullo modo de singulis partibus prædicatur: sed aliquo modo licet improprie de omnibus simul: vt si dicamus quod paries, tectum, & fundamentum sunt domus. Totum vero potentiale adest singulis partibus secundum totam suam essentiam, sed non secũdum totam virtutem. Et ideo quodammodo potest prædicari de qualibet parte, sed non ita proprie, sicut totum vniuersale. Et per hunc modum August. dicit, quod memoria, intelligentia, & voluntas sunt vna animæ essentia.

¶Ad secundum dicendum, quod actus, ad quem est in potentia materia prima, est substantialis forma [c]. Et ideo potentia materiæ non est aliud quàm eius essentia.

¶Ad tertiũ dicendũ, quod actio est compositi, sicut & esse. Existentis enim est agere. Compositũ autem per formã substantialem habet esse substantialiter: per virtutẽ autẽ, quæ consequitur formam substantialem, operatur. Vnde sic se habet forma accidentalis actiua ad formã substantialem agẽtis, vt calor ad formam ignis, sicut se habet potẽtia animæ ad animã.

¶Ad quartum dicendũ, quod hoc ipsum quod forma accidentalis est actionis principium, habet à forma substantiali. Et ideo forma substantialis est primum actionis principium, sed non proximũ. Et scd̃m hoc Philosophus dicit, quod id, quo intelligim[us] & sentim[us], est anima.

¶Ad quintũ dicendũ, quod si accidens accipiatur scd̃m quod diuiditur contra substantiã & accidens [c], quia diuidĩtur secundũ affirmationẽ & negationẽ, scilicet secundũ esse in subiecto, non esse in subiecto. Et hoc mõ, cũ potentia animæ non sit eius essentia, oportet q̃d sit accidens: & est in secũda specie qualitatis. Si vero accipiatur accidens secundũ q̃d ponitur vnũ quinq; vniuersaliũ, sic aliquid est medium inter substantiã & accidẽs. Quia ad substantiam pertinet quicquid est essentiale rei. Non aũt quicquid est extra essentiã, potest sic dici accidẽs, sed solũ id, quod non causatur ex principijs essentialibus speciei. Proprium enim nõ est de essentia rei, sed ex principijs essentialibus speciei causatur. Vnde medium est inter essentiam & accidens, sicut dictum est [e]. Et hoc modo potentiæ animæ possunt dici mediæ inter substantiam & accidens, quasi proprietates animæ naturales. Quod autem Augustinus dicit, quod notitia & amor non sunt in anima sicut accidentia in subiecto, intelligitur secundum modũ prædictum [c], prout cõparantur ad animam, non sicut ad amantem & cognoscentem, sed prout comparantur ad eam sicut ad amatam & cognitam. Et hoc modo procedit sua probatio. Quia si amor esset in anima amata sicut in subiecto, sequeretur q̃d accidens transcenderet suum subiectum: cum etiam alia sint amata per animam.

¶Ad sextum dicendum, quod anima licet nõ sit composita ex materia & forma, habet tamen aliquid de potentialitate admixtum: vt supra dictum est [c]. Et ideo potest dici subiectum accidentis. Propositio autem inducta locum habet in Deo, qui est actus purus. In qua materia Boët. eam introducit.

¶Ad septimum dicendum, quod rationale & sensibile, prout sunt differentiæ, non sumuntur à potentijs sensus & rationis: sed ab ipsa anima sensitiua & rationali [c]. Quia tamen

formæ substantiales, quæ secundum se sunt nobis ignotæ, innotescunt per accidentia, nihil prohibet interdum accidentia loco differentiarum substantialium poni.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum sint plures potentiæ animæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non sint plures potentiæ animæ. Anima enim intellectiua maxime ad diuinam similitudinem accedit: sed in Deo est vna & simplex potentia: ergo & in anima intellectiua.

¶Præterea, Quanto virtus est superior, tanto est magis vnita: sed anima intellectiua excedit omnes alias formas in virtute: ergo maxime debet habere vnã virtutẽ, seu potẽtiam.

¶Præterea, Operari est existentis in actu. Sed per eandem essentiam animæ homo habet esse secundum diuersos gradus perfectionis, vt suprà habitum est [c]. Ergo per eandem potentiam animæ operatur diuersas operationes diuersorum graduum.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus in 2. de Anima ponit plures animæ potentias.

CONCLVSIO.

¶*Cum homo ad summum beatitudinis bonum pluribus motibus consequendum vt infima creatura ordinatur, necesse est in anima plures potentias esse.*

¶RESPONDEO dicendum, quod necesse est ponere plures animæ potentias. ¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quod sicut Philosophus dicit in 2. de cæl. quæ sunt in rebus infima, nõ possunt consequi perfectam bonitatem, sed aliquam imperfectam consequuntur paucis motibus. Superiora vero his adipiscuntur perfectam bonitatem motibus multis. His autem superiora sunt, quæ adipiscuntur perfectam bonitatem motibus paucis. Summa vero perfectio inuenitur in his, quæ absque motu perfectam possident bonitatem. Sicut infime est ad sanitatem dispositus, qui non potest perfectam consequi sanitatem; sed aliquam modicam consequitur paucis remediis. Melius autem dispositus est, qui potest perfectam consequi sanitatem, sed remediis multis. Et adhuc melius qui remediis paucis. Optime autem qui absque remedio perfectam sanitatem habet. Dicendum est ergo, quod res, quæ sunt infra hominem, quædam particularia bona consequuntur. Et ideo quasdam paucas & determinatas operationes habent & virtutes. Homo autem potest consequi vniuersalem & perfectam bonitatẽ: quia potest adipisci beatitudinem. Est tamen in vltimo gradu, secundum naturam eorum quibus competit beatitudo [c]. Et ideo multis & diuersis operationibus & virtutibus indiget anima humana [c]. Angelis vero minor diuersitas potentiarum competit. In Deo vero non est aliqua potentia vel actio præter eius essentiam. Est & alia ratio quare anima humana abundat diuersitate potentiarum, videlicet quia est in confinio spiritualium & corporalium creaturarum. Et ideo concurrunt in ipsa virtutes vtrarumq; creaturarum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in hoc ipso magis ad similitudinem Dei accedit anima intellectiua quàm creaturæ inferiores, quod perfectam bonitatem consequi potest, licet per multa & diuersa. In quo deficit à superioribus.

¶Ad secundum dicendum, quod virtus vnita est superior, si ad æqualia se extendat. Sed virtus multiplicata est superior, si plura ei subijciantur.

¶Ad tertium dicendum, quod vnius rei est vnum esse substantiale, sed possunt esse operationes plures. Et ideo est vna essentia animæ, sed potentiæ plures.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum potentiæ distinguantur per actus & obiecta.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod potentiæ non distinguantur per actus & obiecta. Nihil enim determinatur ad speciem per illud quod posterius vel extrinsecũ est. Actus autem est posterior potentia, obiectum autem est extrinsecum. Ergo per ea potentiæ non distinguuntur secundum speciem.

¶Præterea, Contraria sunt quæ maxime differunt. Si igitur potentiæ distinguerentur penes obiecta, sequeretur quod contrariorum non esset eadem potentia. Quod patet esse falsum fere in omnibus. Nam potentia visiua eadem est albi & nigri, & gustus idem est dulcis & amari.

¶Præterea, Remota causa remouetur effectus. Si igitur potentiarum differentia esset ex differentia obiectorum, idem obiectum non pertineret ad diuersas potentias, quod patet esse falsum. Nam idem est quod potentia cognoscitiua cognoscit, & appetitiua appetit.

¶Præterea, Id quod per se est causa alicuius, in omnibus causat illud. Sed quædam obiecta diuersa, quæ pertinent ad diuersas potentias, pertinent etiam ad aliquam vnam potentiam. Sicut sonus & color pertinent ad visum & auditum, quæ sunt diuersæ poten-

Comment. a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus est.

¶In corpore tria. Primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue. Secundo probatur in communi. Tertio in speciali de hominis anima. Conclusio est, Necesse est ponere in anima plures potentias. Probatur in communi sic, Quatuor sunt rerum gradus. Primus respectu boni imperfecti, & tres respectu boni perfecti. Ille, quia ad paucum bonum,
278 paucis eget consequenter motibus. Isti graduantur, quod aliqui multis, aliqui paucis, aliqui nullo motu perfectum habent: & quanto à pluralitate receditur, tanto perfectior gradus: ergo rationabiliter accidit, q̃ res infra hominem paucis motibus, & consequenter potentiis, homo multis, angelus paucis, Deus nullo eget motu aut potentia. Antecedens patet ex secundo cæl. tex. 62. & decla-
371 ratur exemplo sanita-
372 tis. Consequentia probatur: quia infra hominem res ad particulare quoddam bonum ordinantur, homo autem & superiora ad vniuersale: quia ad ipsam beatitudinem in seipsa, & homo infimum tenet locum inter capacia beatitudinis. Deinde affertur ratio specialis de Anima humana: quia est in cõfinio spiritualium & corporalium, ergo habet vtratũque potentias. tenet sequela ex ratione medij & compositi.

Annot. ¶Circa istam rerum graduationem essent multa discutienda, quæ in 2. cæli require in loco proprio: hoc tamen hic aduerte, quod ista graduatio fit secundum ordinem causæ finalis: & quia ex fine potissimum medium sumitur in redditione causarum rerum naturalium, vt patet in 1. physi. ideo hoc ratio persuadere debet, non vt probabile quid, sed vt potissimam causam quæsiti assignans. Quoniam cum natura agat propter finem, & distinctio potentiarum opus naturæ sit: ex fine oportuit distinctionis rationem reddere.

a ¶*Super Quæstionis septuagesimæ septimæ Articulum tertium.*

Titulus. aduerte tres terminos. Primo ly distinguantur. quæritur enim vtrum distinguantur, & non vtrum manifestentur distincte. Et rursus quæritur de distinctione formali per se & directe, de reali autem consequenter: quia sequitur ad eam, supposita distinctione reali potentiarum ab essentia. Secundo ly per: quia ly per notat causalitatem. Tertio ly actus & obiecta in numero plurali, quia denotat eorum diuersitatem: Ita quod non quæritur, vtrum obiectum sit causa distinctionis potentiarum, sed vtrum diuersitas obiectorum & actuum, sit causa distinctionis essentialis potentiarum animæ.

Comment. ¶In corpore duo. conclusio responsiua affirmatiue, secundo modificatio vnius termini in conclusione positi, scilicet diuersitas obiecti.

¶Conclusio est, potentiæ diuersificantur secundum actuum & obiectorum diuersitatem. Et quoniam duas subordinatas causas conclusio hæc assignat, scilicet diuersitatẽ actuum & diuersitatem obiectorum: probatur quo ad vtranque causam simul sic, Potentia essentialiter seu secundum id quod est, ordinatur ad actum, ergo eius ratio sumitur ex actu: ergo eius diuersitas est ex diuersitate actuum, ergo ex diuersitate obiectorum. Antecedens patet: prima consequentia est per se nota, & similiter secunda: quia eadem sunt principia essendi & distinguendi. Vltima vero consequentia probatur sic, Ratio actus diuersificatur secundum diuersitatem obiecti, ergo diuersitas actuum diuersitatem obiectorum supponit. consequentia nota: & assumptum probatur diuidendo sic, Actus aut est operatio potentiæ passiuæ, aut actiuæ: sed vterque specificatur ex obiecto. probatur quo ad actum potentiæ passiuæ sic, obiectum est efficiens actum illius, ergo specificat illum: quo ad actum vero actiuæ sic, obiectum est finis seu proprius terminus actus illius, ergo specificat illum. Et tenet sequela vtrobique: quia operatio à principio aut termino proprio specificatur. Calefactio enim aut à calore calefaciente, aut à calore terminante eam speciem habet, & similiter frigefactio, &c.

¶Quo ad secundũ: quia, vt patet ex discursu facto, radix distinctionis & actuum & potentiarum est diuersitas obiecti. Et hæc est multiplex: ideo in litera subditur quod in proposito non est sermo de qualicunque diuersitate obiecti, sed tantum de per se diuersitate illius vt obiectum est, id est illius rationis formalis, quæ per se primo obiicitur potentiæ: & manifestatur exemplariter. Quæ autem dicantur per se differẽtiæ alicuius in 7. metaphy. & 6. topi. dicitur. In litera autem exemplariter manifestantur in differẽtiis animalis: & ad propositum in differentiis sensibilis vt sic. c 368 c 174

¶Ad euidentiam huius difficultatis, scito quod potentias distingui per actus & obiecta, quadrupliciter intelligi potest: Primo quod ly per, denotet differentiam distinctiuam, ita quod actus sint principia quibus formaliter, vt propriis differentiis potentiæ distinguũtur. Et hoc est omnino impossibile: quia differentia intima est rei. Et idem est quo formaliter res est in se talis, & vna in se & diuersa ab alia essentialiter. Secundo quod ly per, denotet principiũ declaratiuum tantũ: ita quod sit sensus quod potentię distinguuntur per actus, id est manifestantur distincte per actus & obiecta à posteriori. Et hæc opinio processit ex ignorantia philosophiæ naturalis, & distinctionis inter actus vt effectus sunt potentiarum, & vt fines sunt earum, eo quod, vt dicitur in secundo cæli, text. 17. vnũquodq; est ꝑpter suam operationem. Si enim hanc distinctionẽ considerassent, cum ex 2. physi. expresse habeatur quod rerũ naturaliũ optima redditur ratio à priori, cũ ex fine sumitur, distinctionem potentiarum per actus non dixissent esse à posteriori, sed à priori: vt responsione ad primum S. Tho. hic explicat. Tertio quod ly per, denotet principium distinctiuum omnino extrinsecum. Ita quod potentiæ distinguuntur per actus & obiecta, vt per causas extrinsecas, puta finalem & efficientem: sicut vniuersaliter de aliis rebus possumus dicere quod distinguuntur per suas causas omnes in suo genere causandi, per formalem scilicet intrinsece, & effectiuam extrinsece, &c. Et horum opinio quãuis magis veritati propinqua sit, eam tamen non penetrauit. Tum quia nihil singulare à patribus accepissemus: quoniam de quibusdam tantũmodo entibus specificarunt, quod distinguuntur per actus & obiecta, hoc enim de potentiis & habitibus singulariter tradiderunt. Tum quia horum entium naturam perspicue nõ attingit. Vnde est quarta opinio quod ly per, denotet principium diffinitiuũ extrinsecum quidem à re, sed intrinsecum diffinitioni rei. Ita q; potentiæ distinguuntur per actus à priori, nõ tanquã per differentias, nec tanquam per causas omnino extrinsecas, sed tanquã per causas inclusas necessario in diffinitionibus primis earum. Inclusas autem dico per additamentum, eo modo quo alterum correlatiuum cadit in diffinitione alterius. Et fundamentum huius est id quod in antecedente assumitur, in litera scilicet. Quia potentia secundum id quod est, ad actum dicitur, & est, id est, quia potentia secundum suam entitatem non est res absoluta ab actu & obiecto, quamuis sit res absoluta à termino, & propterea nõ est in genere relationis. Imaginamur enim secundum diuum Tho. quod potentiæ & habitus, & alia huiusmodi sunt entitates quędam mediæ inter absolutas omnino & respectiuas totaliter. Ita q; non

Annot. 379 1. dist. 17. q.1. art. 4. cor. Et 2. di. 44. q.2. art. 1. cor. Et q. de Anima. art. 13. Et q. de Anima le. 2. principio. & lect. 6. co. 2. & le. 8. co. 1. & 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

tiæ, & tamen pertinent ad vnam potentiam sensus communis. Non ergo potentiæ distinguuntur secundum differentiam obiectorum.

SED CONTRA, Posteriora distinguuntur secundum priora. Sed philosophus dicit 2. de Anima, quod priores potẽtiis actus & operationes secundum rationẽ sunt. Et adhuc his priora sunt opposita siue obiecta. Ergo potẽtiæ distinguũtur secũdũ actus & obiecta.

CONCLVSIO.

Potentiæ cum per se ordinentur ad actus, distingui etiam per actus & obiecta formaliter oportet.

RESPONDEO dicendum, quod potentia, secundum illud quod est potentia, ordinatur ad actum. Vnde oportet rationem potentiæ accipi ex actu, ad quẽ ordinatur: & per consequens oportet ꝙ ratio potentiæ diuersificetur vt diuersificatur ratio actus. Ratio autẽ actus diuersificatur secundum diuersam rationem obiecti: omnis enim actio vel est potentiæ actiuæ, vel passiuæ. Obiectum autẽ cõparatur ad actũ potentiæ passiuæ, sicut principium, & causa mouens. Color enim inquantum mouet visum, est principium visionis. Ad actum autem potẽtiæ actiuæ comparatur obiectum, vt terminus & finis[c]. Sicut augmentatiuæ virtutis obiectũ est quantũ perfectum, quod est finis augmenti. Ex his autẽ duobus actio speciem recipit, scilicet ex principio, vel ex fine seu termino. Differet enim calefactio ab infrigidatione, secundum quod hæc à calido scilicet actiuo ad calidum, illa autẽ à frigido ad frigidum procedit: vnde necesse est, ꝙ potentiæ diuersificentur secũdum actus & obiecta. Sed tamen considerandum est quod ea quæ sunt per accidens, non diuersificãt speciẽ. Quia enim coloratũ accidit animali, non diuersificãtur species animalis per differentiã coloris, sed per differentiam eius quod per se accidit animali: per differentiã scilicet animæ sensitiuæ, quæ quandoque inuenitur cũ ratione, quandoq; sine ratione. Vnde rationale & irrationale, sunt differẽtiæ diuisiuæ animalis, diuersas eius species constituentes. Sic igitur non quæcunq; diuersitas obiectorum diuersificat potentias animæ, sed differentias eius, ad quod per se potẽtia respicit[c]. Sicut sensus per se respicit passibilem qualitatem, quæ per se diuiditur in colorem, sonum & huiusmodi. Et ideo alia potentia sensitiua est coloris, scilicet visus, & alia soni, scilicet auditus. Sed passibili qualitati aut colorato accidit esse musicum, vel grãmaticum, vel magnum & paruũ, aut hominem, vel lapidẽ. Et ideo penes huiusmodi differentias potẽtiæ aïæ nõ distinguuntur.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod actus licet sit posterior potentia in esse, est tñ prior in intentione, & secundum rationẽ, sicut finis agente[c]. Obiectum autem licet sit extrinsecum, est tamen principium vel finis actionis. Principio autem & fini proportionantur ea, quæ sunt extrinseca rei.

Ad secundũ dicendũ, ꝙ si potẽtia aliqua per se respiceret vnũ contrariorũ sicut obiectum, oporteret ꝙ cõtrariũ ad aliã potentiam pertineret. Sed potentia animę nõ per se respicit ꝓpriã rõnem cõtrarij, sed cõmunẽ rõnẽ vtriusq; cõtrariorũ. Sicut visus nõ respicit rationẽ albi, sed rationẽ coloris. Et hoc ideo, quia vnũ contrarium est quodammodo ratio alterius, cum se habeant sicut perfectum & imperfectum.

Ad tertium dicendum, quòd nihil prohibet id quod est subiecto idem, esse diuersum secundum rationem. Et ideo potest ad diuersas potentias animæ pertinere.

Ad quartũ dicendũ, quòd potẽtia superior ꝑ se respicit vniuersaliorẽ rõnem obiecti, quàm potentia inferior: quia quãto potentia est superior, tanto ad plura se extendit. Et ideo multa conueniũt in vna ratione obiecti, quam per se respicit superior potentia, quæ tñ differunt secundũ rationes, quas per se respiciunt inferiores potentię[c]. Et inde est, quòd diuersa obiecta pertinent ad diuersas inferiores potentias, quę tamen vni superiori potentiæ subduntur.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum in potentijs animæ sit ordo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur qd' in potentiis animæ nõ sit ordo. In his eñ quæ cadũt sub vna diuisione, non est prius & posteriꝰ, sed sunt nãliter simĩl: sed potẽtię aïę cõtra se inuicẽ distinguũt. Ergo inter eas nõ est ordo.

Præterea, Potentiæ animæ cõparãtur ad obiecta, & ad ipsam animã. Sed ex parte animæ inter eas non est ordo: quia anima est vna. Similiter etiã ex parte obiectorũ, cum sint diuersa & penitus disparata, vt patet in colore & sono. In potentiis ergo animæ non est ordo.

Præterea, In potentiis ordinatis hoc inuenitur, quòd operatio vnius dependet ab operatione alterius. Sed actus vnius potẽtiæ animæ non dependet ab actu alterius. Potest enim visus exire in actum absq; auditu, & econuerso. Non ergo inter potentias animæ est ordo.

SED CONTRA est, quod Philosophus in 2. de Anima, comparat partes, siue potentias animæ figuris. Sed figuræ habent ordinem adinuicem. Ergo & potentiæ animæ.

CONCLVSIO.

Cum essentia animæ sit vna descendens in plures potentias ordine quodam, necessarium est in animæ potentiis ordinem esse perfectionis, temporis & obiecti, pro variis potentiarum muneribus.

RESPONDEO dicẽdũ, ꝙ cũ anima sit vna, potentię vero plures, ordine aũt quodã ab vno in multitudinem ꝓcedatur: necesse est inter potentias animæ ordinem esse. Triplex aũt ordo inter eas attenditur. Quorum duo cõsiderãtur secundũ dependentia vnius potentię ab altera. Tertius aũt accipitur secũdũ ordinem obiectorũ. Dependentia aũt vnius potentiæ ab altera dupl'r accipi põt. Vno mõ secundũ naturæ ordinem, prout perfecta sunt naturaliter imperfectis priora. Alio mõ secundũ ordinem generationis & temporis[c], prout ex imperfecto ad perfectum venitur. Secundũ igitur primum potentiarum ordinem potentiæ intellectiuæ sunt priores potentiis sensitiuis. vnde dirigunt eas, & imperãt eis. Et sĩl'r potẽtię sensitiuæ hoc ordine sunt priores potẽtiis animæ nutritiuæ.

per aliquid superadditum, sed per suas essentias essentialiter ordinem habent ad actus: ita qd' absq; eis intelligi etiam in prima operatione intellectus nõ possint. Non quia differentiæ earum sint, sed quia earum differentiæ sumuntur ab ordine ad illos: ordine autem dico, non relationis prædicamentalis, sed transcendente. Et hæc est radix prima, & vltima in resolutione tam in hac materia quàm in similibus, scilicet de motu, de materia prima, de actione & passione, habitu, &c. Et hoc stante patent omnia in litera. Vnde nõ oportet afferre aliter obiectiones aliorum, nec aliter examinare hæc. Omnia enim ex hoc vno pendent: quod potentia, actio, & passio, & huiusmodi entia, essentialiter specificatur esse: & vnitatem & diuersitaté habent ex intrinseca quidem differentia, sed non abstrahente ab extrinseco obiecto agente, fine, vel actu. Et hæc si vis in proposito intelligere, imaginare naturã agere propter finem, & producere potẽtias proportionatas actibus intentis. Ideoque tales facere potẽtias: quia teles actuũ quidditates exigant, & non econuerso. & quia potentias non accidentaliter ordinat ad actus, consequens est, quod ideo potentiæ sint tales
365 essentialiter: quia actus exigit eas tales secundum essentiam: & sic non abstrahunt essentialiter à transcendenti ordine ad actus. Aduerte hic quod de potentiis animæ possumus dupliciter loqui. Vno modo inquantũ potentiæ sunt: & sic est totus sermo præsens. Alio modo inquãtũ proprietates sunt talis naturæ: & sic non loquimur. Sic enim distinguuntur iuxta diuersitatem naturarum quibus insunt. Iuxta illud Auerrois primo de Anima, com. 65. membra hominis diuersa sunt specie à membris leonis.

Quæstio. *Num potentia per se possit respicere vnum contrariorum.*

In responsione ad secundum, dubium occurrit circa illam conditionalem, Si potentia per se respiceret vnum contrariorum vt obiectum, oporteret alterã ad aliã potentiã pertinere. Quoniam obuiare sibi videtur Arist. 10. metaph. seu ipsemet dicens qd' habitus, puta scilicet scientia est per se vnius contrarij: & tamen est etiã alterius contrarij: ergo à fortiori vna potentia potest esse per se vnius contrarij, & tñ etiã alterius. Ad hoc breuiter dicitur, quòd solutio huius habetur in litera, ex ly vt obiectũ: per hoc eñ insinuauit obiectũ adæquatum: & clare liquet, quod si aliquis habitus vel potentia habet pro obiecto adæquato vnum contrariorum, quod nunquam attinget alterum cõtrarium secundum naturam positiuam, quæ non includitur in altero, quamuis attingeret secundum priuationem annexam alterius: quia negatio non nisi ad affirmationis, & priuatio non nisi ad habitus potentiam vel habitum spectare potest. In 10. vero metaphysic. non sic sumitur contrarium per se respici, scilicet vt obiectum adæquatum, sed per se, id est principaliter seu nõ per aliud. Ita quod ibi intendit quod eadem potentia rationalis est vnius contrarij ratione sui, & alterius ratione illius primi: & sic vnius principaliter, alterius secundario: vnius per se, alterius per accidens, id est per aliud, nullius tamen eorum obiecti adæquati.

Quæstio. *Num ex distinctione formali, seu secundum rationem obiectorum, diuersificentur potentiæ reali distinctione.*

In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia diuersitas rationis in obiecto non videtur sufficiens causa diuersitatis realis potentiarum. Tum quia ens reale non causatur ab ente rationis: quoniam effectus non est perfectior causa finali, aut effectiua. Tum quia minor distinctio non est sufficiens causa maioris. Tum quia nullo ente rationis existente, distinctiones reales rerum essent: quoniam non dependẽt ab opere animæ.

Ad hæc breuiter dicitur, quod obiectiones hæ procedunt ex malo intellectu illius propositionis: distinctio obiectorum est causa distinctionis potentiarum, oportet namque distinguere ly distinctio, & ly causa. Potest nanque esse sermo de distinctione actualiter & virtualiter, & similiter de causa vt ratione causandi, & vt conditione causantis. Si enim velimus proprie loqui, nulla causarum distinctio videtur esse proprie causa effectiua vt ratio causandi: quoniam diuersitas non est forma actiua, quãuis sit quandoque conditio causarum necessaria. Secundum autem causalitatem finalem quamuis diuersitas possit esse ratio causandi, quia propter diuersitatem aliquorũ vt finem, potest aliquid fieri aut ordinari. In proposito tamen conditio est causarum finalium: non enim distinctio potentiarum ordinatur ad distinctionem obiectorum vt finem: sed quoniam talis potentia ordinatur ad talem finem proprium, & talis ad talem, & hi fines habent hanc cõditionem, quod sunt diuersi, oportet qd' etiam potentias exigãt diuersas. Si velimꝰ quoque proprie loqui de distinctione obiectorum, quæ non realiter distinguuntur, dicemus, quod non est sermo de distinctione eorum actualiter: quia illa fit per opus intellectus, &c. sed de distinctione eorum virtualiter, seu fundamentaliter. Ita quod non ideo intellectus & volũtas distinguuntur realiter, quia ens & bonum distinguuntur ratione actualiter, sed quia ens & bonum distinguũtur tali distinctione, formali virtualiter: quod non est per opus intellectus, sed ex ipsa re. Et sic distinctio virtualis obiectorum, est causa vt conditio causæ, distinctionis potentiarum. Et per hoc patet responsio ad obiectum primum & vltimum. iam enim patet, quod nõ ponit ens reale pendere ab ente rõnis. Ad secundũ autẽ dicit, qd' quum cũ diuersitate effectuum stet vnitas in causa, mirũ non est, si cũ maiore diuersitate effectuum stet minor distinctio in causa. Vnde falsum est, qd' minor distinctio non sit causa maioris vt conditio causæ. Tum quia & vnitas causæ potest esse causa distinctionis. Tum quia distinctio non est res dicens perfectionem: vt oporteat ab vniuoca aut perfectiori distinctione procedere, sed magis spectat ad ordinem imperfectorum, vtpote ab vnitate recedens, vt patet in astrologiis Pythagoræ 1. metaphy.

a *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

In corpore duo facit. Primo rñdet quæsito affirmatiue, & directe vna cõclusione. In potẽtiis aïæ est ordo. Probatur, ab vno nõ venitur ad multa sine ordine: sed essentia aïæ est vna, potẽtiæ multę. ergo. Et recordare qd' est sermo de ꝓgressu nãli. Natura eñ nõ trãsfert se ab vno ad multa absq; ordine, quĩ i opbꝰ eiꝰ cõfusio non

Secundum vero ordinem secundũ cconuerso se habet. Nam potentiæ animæ nutritiuæ sunt priores in via generationis potentiis animæ sensitiuæ: vnde ad earum actiones præparant corpus. Et similiter est de potentiis sensitiuis respectu intellectiuarum. Secundum autem ordinem tertium ordinantur quædam vires sensitiuæ adinuicem, scilicet visus, auditus, & olfactus. Nam visibile est prius naturaliter: quia est commune superioribus & inferioribus corporibus[c]. Sonus autem audibilis fit in aëre, qui est naturaliter prior cõmixtione elementorum, quem consequitur odor.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod alicuius generis species se habent secundum prius & posterius, sicut numeri & figuræ quã tum ad esse: licet simul esse dicantur inquantum suscipiunt communis generis prædicationem.

Ad secundum dicendum, quod ordo iste potentiarum animæ est ex parte animæ, quæ secundum ordinem quendam habet habitudinem ad diuersos actus: licet sit vna secundum essentiam. Et ex parte obiectorum, & etiam ex parte actuum, vt dictum est[c].

Ad tertium dicendum, quod ratio illa procedit de illis potentiis, in quibus attenditur ordo solum secundum tertium modum. Illæ autem potentiæ quæ ordinantur secundum alios duos modos, ita se habent quod actus vnius dependet ad altera.

ARTICVLVS V.

a *Vtrum omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod omnes potentiæ animæ sint in anima sicut in subiecto. Sicut enim se habent potentiæ corporis ad corpus, ita se habent potentiæ animæ ad animam. Sed corpus est subiectum corporalium potentiarum. Ergo anima est subiectum potentiarum animæ.

Præterea, Operationes potentiarum animæ attribuuntur corpori propter animam: quia, vt dicitur in secũdo de Anima, anima est quo sentimus & intelligimus primũ. Sed prima principia operationum animæ sunt potentiæ. Ergo potentiæ per prius sunt in anima.

Præterea, August. dicit 12. super Gene. ad literam, quod anima quædam sentit non per corpus, imò sine corpore, vt est timor, & huiusmodi. Quædam vero sentit per corpus. Sed si potentia non esset in sola anima sicuti in subiecto, nihil posset sine corpore sentire. Ergo anima est subiectum potentiæ sensitiuæ, & pari ratione omnium aliarum potentiarum.

SED CONTRA est quod Philosophus dicit in libro de somno & vigilia, quod sentire nõ est propriũ animæ, neq; corporis, sed coniuncti. Potentia ergo sensitiua est in coniuncto sicut in subiecto. Non ergo sola anima est subiectũ omniũ potentiarum suarum.

CONCLVSIO.

Potentiæ non organicæ sunt in ipsa essentia animæ tantum, organicæ vero sunt in composito ex anima & corpore.

RESPONDEO dicendum, quod illud est subiectũ operatiuæ potentiæ, quod est potẽs operari. Omne enim accidens denominat proprium subiectum. Idem autẽ est quod potest operari, & quod operatur. Vnde oportet quod eius sit potentia sicut subiecti, cuius est operatio: vt etiam Philosophus dicit in princ. de som. & vigilia. Manifestum est autem ex supra dictis[c], quod quædam operationes sunt animæ, quæ exercentur sine organo corporali, vt intelligere & velle. Vnde potentię, quæ sunt harum operationum principia, sunt in anima sicut in subiecto. Quædam vero operationes sunt animæ, quæ exercentur per organa corporalia, sicut visio per oculũ, auditus per aurem. Et simile est de omnibus alijs operationibus nutritiuæ & sensitiuæ partis. Et ideo potentiæ, quæ sunt talium operationũ principia, sunt in coniũcto sicut in subiecto, & non in aïa sola[c].

AD PRIMVM ergo dicendum, quod omnes potentiæ dicuntur esse animæ non sicut subiecti sed sicut principij[c]: quia per animam coniunctum habet, quod per tales operationes operari possit.

Ad secundum dicendum, quod omnes huiusmodi potentiæ per prius sunt in anima quàm in coniuncto, non sicut in subiecto, sed sicut in principio.

Ad tertium dicendum, quod opinio Platonis fuit quod sentire est operatio animæ ꝓpria, sicut & intelligere[c]. In multis autem, quæ ad philosophiam pertinent, Aug. vtitur opinionibus Platonis non asserẽdo, sed recitando. Tamen quantum ad præsens pertinet, hoc quod dicitur anima quædam sentire cum corpore, & quædam sine corpore, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quod hoc quod dico cũ corpore, vel sine corpore, determinet actum sentiendi secundum quod exit à sentiente. Et sic nihil sentit sine corpore, quia actio sentiendi non potest procedere ab anima, nisi per organum corporale[c]. Alio modo potest intelligi, ita quod prædicta determinent actum sentiendi ex parte obiecti quod sentitur. Et sic quædã sentit cum corpore, id est in corpore existentia: sicut cum sentit vulnus, vel aliquid huiusmodi: quædam vero sentit sine corpore, id est non existentia in corpore, sed solum in apprehensione animæ: sicut cum sentit se tristari, vel gaudere de aliquo audito.

ARTICVLVS VI.

a *Vtrum potentiæ animæ fluant ab eius essentia.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod potentiæ animæ non fluant ab eius essentia. Ab vno enim simplici non procedunt diuersæ. Essentia autem animæ est vna & simplex. Cum ergo potentiæ animę sint multæ & diuersæ, nõ possunt ꝓcedere ab eius essentia.

non habet locum: vbi autem pluralitas sine ordine, ibi cõfusio. Secundo ostendit quotuplex, qualis, & quis, quarum potentiarũ ordo sit. Quotuplex: quia triplex. Qualis in communi: quia duplex, secundum dependentiam vnius potentiæ ab alia. & tertius secundum ordinem obiectorum. Et rursus ordinis qui secundum dependentiam potentiarum, alter secundum ordinem naturæ & perfectionis, alter secũdum ordinem generationis est. Quis vero, cui conueniat: quia ordine perfectiõis intellectiuæ prę sunt sensitiuis, in cuius signum regunt & imperant eis, & hæ vegetatiuas præcedunt. Ordine vero generationis econtra, in cuius signum nutritiuæ præparãt corpus illis, &c. Ordine
387 autem obiectorum ordinantur quædam sensitiuæ inter se, visus auditus, olfactus: quia obiectum illius primum, & secundi secundũ, & tertij tertium: vt patet ex subiectis cælestibus, scilicet aere & mixto.

Quæstio. *Num ordo ex obiecto tribus tantum sensibus debeatur, visui scilicet, auditui, & olfactui.*

Circa hanc partem occurrit dubitandum pro pter quid, in litera tertius ordo attribuitur tribus sensibus, & non aliis potentiis enumeratis: cum ordo secundum obiecta manifestus sit, etiã in aliis. constat nanque intellectũ esse prius sensibili, & sensibile esse prius vegetatibili. cur ergo nõ vniuersaliter hũc ordinẽ applicauit, sicut alios duos?

381 Ad hoc dicitur, quod non propterea ad tres sensus ordinem obiectalem applicauit, quia in eis solum saluetur aut pateat, sed quia solus ille ordo in illis saluatur. Et si contra hoc instatur: quia etiã isti tres sensus ordinem habent perfectionis, quia vnus est perfectior altero, vt patet: & generationes, quia vnus generatꝰ prius altero, vt patet ex eo quod quibusdam animalibus inest naturaliter vnus sine alio. In perfectioribꝰ enim animalibus, quæ sunt priora ordine generationis, in sunt, & ad posteriora non attingunt, dicendum est, quod ordinari secundum perfectionem aut generationem potest dupliciter intelligi. Vno modo secundum ipsas res ordinatas in seipsis. Alio modo secundum habitudiné seu dependentiam earũ adinuicem. Ad ordinem perfectionis primo modo satest quod hoc perfectius sit, & illud minus perfectum. Sed ad ordiné perfectionis secundo modo exigitur, quod hoc sit perfectio illius. Et similiter ad ordinem generationis, primo modo sufficit quod hoc prius generetur, quàm illud. Sed ad ordinem generationis secundo modo requiritur, quod generatio huius ordinetur materialiter ad generationem illius. In proposito autem sermo est vtroque ordine secundo modo, vt patet ex signis adductis in litera, & apertissime in responsioné ad tertium: vbi conceditur quasdam esse potentias animæ, inter quas est solus tertius ordo, non enim visus perficit auditum, neque auditus ministrat materialiter visui: sed intellectus perficit sensum & regendo & cognoscendo, vt patet in cogitatiua. Et sensitiua perficit vegetatiuam partem, vt patet ex eo quod vegetatiuum coniunctum sensitiuo facit carnem: quod per seipsum nunquam faceret.

a *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. potentia vocatur, proximum & completum principium elicitiuum operationis. *Annot.*

In corpore conclusiones duæ. Prima, Potentiæ non organicæ sunt in sola anima vt in subiecto. *Comment.* Secunda, Potentiæ organicæ sunt in coniuncto vt subiecto. Probatur vtraque conclusio simul eodem modo sic. Subiectum operatiuæ potentiæ est potens operari, ergo ipsum operans, ergo anima sola est subiectum non organicarum, & compositũ organicarum. Antecedens probatur. quia omne accidens denominat suum subiectum. prima consequẽtia probatur dupliciter. Primo quia idem est quod potest & facit. Secundo autoritate Arist. (d 376) secunda vero consequentia probatur ex dictis: quia operationes non organicarum potentiarũ sola anima dicit: organicarum vero compositũ. Aduerte quod ex supradictis & hic patet, quod sola anima dicitur potens intelligere, (384) & intelligere & subiectum esse intellectionis vt per se primo potens intelligens & subiectum: (382) compositum autem dicitur intelligens ratione partis, scilicet animæ. Nec obstat quod Sortes dicitur esse quod proprie intelligit: quia operationes sunt suppositorum: quoniam etsi Sortes primo intelligat vt suppositum, non (3) tamen primo intelligit absolute: quia falsum est quod operatio sit primo suppositi, absolute loquendo: sed primo subsistentis. Et tu hoc aduerte, quia multi in hac fallũtur cõsequẽtia, id est, est primo huius vt suppositi, ergo est primo huius. Cũ tamen deberent dicere, est primo huius vt subiecti, ergo est primo huius. 364

a *Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum sextum.*

Titulus clarus. *Comment.*

In corpore duo. Primo præmittit conuenientiam & differentiam inter formam substantialem & accidentalem. Secundo respondet quæsito vna conclusione affirmatiue.

Conuenientia est in duobus. primo in essentiali prædicato, scilicet esse actũ. secundo in effectu formali, scilicet secundum vtranq; aliquid esse actu. Et ex his datur intelligi tertium, quod subiectum vtriusque est aliquo modo ens in potẽtia. (381 1. di. 3. q. 4. art. 2. Et veri. q. 4. 14. ar. 5. cor. Et opu. 3. c. 90.) Differẽtia est in duobus. Primo in qualitate effectus formalis, quia substãtialis facit esse simpliciter: accidentalis vero tale aut tantũ. Et hanc comitatur differẽtia in subiecto, quia illius est ens in potentia tñ, huius vero ens in actu. Et hinc nascitur differẽtia secũdũ ordinẽ actualitatis: quia actualitas illius est prior actualitate subiecti: actualitas vero istiꝰ est posterior. Et hinc oritur differẽtia secũdũ causalitatẽ, quia actualitas illius causat actualitatẽ subiecti: istius vero causatur ab actualitate subiecti. Et ratio sequelę huius quartæ differentiæ ex tertia assignatur: quia primũ est causa in quolibet genere: & est, inquit, sermo de accidente proprio nõ aduẽtitio: hoc eñ ab extra causatur. Secundo differunt: quia illius materia est propter illam, ista vero econtra est propter subiectũ: & ratio est vtriusq;: quia minus principale est propter principalius.

cōstat enim subiectū principalius esse accidēte, & formā substantialem materia.

Comment. ¶Circa hæc aduerte tria. Primo quod quia S.Tho. ante probauit potentias esse propria accidentia, & hic queritur vtrum fluant ad essentia animæ, quæ est forma substantialis: ideo hæc præmittit. Secundo, quod quia vt patebit in responsione ad secūdum, subiectum est causa proprij accidentis in triplici genere causæ: ideo secundam differentiam adiecit S.Th. cum tamen ad probandam conclusionem articuli prima differentia sola deseruiat. Tertio, q̄ subtiliter proceditur in litera, ex hoc namque q̄ forma substantialis est talis naturæ quod facit ens in actu absolute: oritur quod non supponit ens in actu: nō enim absolute & sine additione aliqua faceret ens actu, si iam esset ens in actu: sed cum additione faceret ens tale in actu. Ex
377 hoc antem oritur ordo, quod prius actualitas cōuenit formæ substantiali quàm subiecto: quod nihil habet actualitatis ex se. Et ex hoc clare sequitur, quod forma substantialis causat non esse in actu, sed totum esse in actu sui subiecti. Tum quia nihil in se actualitatis habet subiectum. Tū quia primū in quolibet ordine rerum est causa cæterorum. Et per oppositum: quia forma accidentalis nō est actus faciens formaliter nisi ens in actu tale: quod naturaliter supponit ens
372 in actu absolute: oportet q̄ causet in subiecto suo, esse quidem in actu aliquo, sed nō totum esse in actu sui subiecti: ita quod ex hoc ipso quod supponit subiectū in actu, cōstat quod nō facit illius actualitatem absolute. Et si huic coniūgas quod primum est causa reliquorum: sequitur quod actualitas accidentis est ex actualitate subiecti.

Comment. a Quo ad secundum conclusio responsiua est. Omnes potentiæ animæ fluunt ab essentia animæ. Probatur sic. accidens proprium causatur à subiecto secundū quod est actu: & recipitur in
381 eo secundum esse in potentia: ergo omnes potentiæ animæ fluunt ad essentia. Antecedens patet ex prima differentia:
366 consequentia probatur diuidendo: quia potentiæ animę aut sunt
377 in sola anima subiectiue:
384 & sic ergo ad ipsa secundum rationem actualitatis & in ipsa ratione potentialitatis admixtæ sunt: ant in composito, & sic ergo ab ipsa anima sunt: quia compositum nō est actu nisi ratione animæ.

¶Præterea, Illud, à quo aliquid procedit, est causa eius. Sed essentia animæ non potest dici causa potentiarum, vt patet discurrenti per singula causarum genera. Ergo potentiæ animæ non fluunt ab eis essentia.

¶Præterea, Emanatio quendā motum nominat. Sed nihil mouetur à seipso: vt ꝓbatur in 7. lib. physic. nisi forte ratione partis: sicut animal dicitur moueri à seipso: quia vna pars eius est mouens, & alia mota. Neq; etiam anima mouetur, vt probatur in 1. de Anima. Non ergo anima causat in se suas potentias.

¶SED CONTRA, Potentiæ animæ sunt quædā proprietates naturales ipsius [c]. Sed subiectum est causa propriorum accidentium. Vnde & ponitur in diffinitione accidentis, vt patet in 7. meta. Ergo potentiæ animæ procedunt ab eius essentia sicut à causa.

CONCLVSIO.

¶Cum potentiæ animæ sint accidentia, de necessitate fluunt ab ipsa animæ essentia.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ forma substātialis & accidentalis partim conueniunt, & partim differunt. Cōueniunt quidem in hoc q̄ vtraq; est actus, & scd̄m vtrāq; est aliquid quodāmodo in actu. Differunt aūt in duobus. Primo quidem, quia forma substātialis facit esse simpliciter, & eius subiectū est ens in potētia tm̄: forma aūt accidentalis nō facit esse simpliciter: sed est tale, aut tm̄, aut aliquo modo se habens [c]. Subiectū em̄ eius est ens in actu. Vn̄ patet, quòd actualitas per prius inuenitur in forma substātiali, quàm in eius subiecto. Et qa primū est causa in quolibet genere, forma substātialis causat esse in actu in suo subiecto. Sed econuerso, actualitas priùs inuenitur in subiecto formæ accidētalis quàm in forma accidentali. Vn̄ actualitas formæ accidentalis causatur ab actualitate subiecti, ita quòd subiectū inquātum est in potentia, est susceptiuum formę accidentalis: inquantum aūt est in actu, est eius productiuum. Et hoc dico de proprio, & per se accidente. Nam respectu accidentis extranei subiectū est susceptiuum tm̄. Productum vero talis accidentis est agens extrinsecū. Secundo aūt differunt substātialis forma & accidētalis: quia cū minus principale sit propter principalius, materia est propter formā substantialem: sed econuerso forma accidentalis est propter complexionē subiecti. Manifestū est aūt ex dictis [c], q̄ potētiarū animæ subiectū est vel ipsa aīa sola, quæ pōt esse subiectū accidentis scd̄m qd̄ habet aliquid potētialitatis, vt suprà dictū est [c]: vel cōpositū. Cōpositū aūt est in actu per animā. Vn̄ manifestum est, quòd oēs potentiæ animę, siue subiectū earū sit anima sola, siue cōpositum, fluunt ab essentia animæ, sicut à principio. Quia iam dictum est [c], quòd accidens causatur à subiecto secundum qd̄ est actu, & recipitur in eo inquantum est in potentia.

¶AD PRIMMVM ergo dicēdū, quòd ab vno simplici possunt naturaliter multa procedere ordine quodam.

¶Et iterum ꝓpter diuersitatem recipientium. Sic igitur ab vna essentia animæ procedunt multæ & diuersæ potentiæ: tum propter ordinem potentiarum, tum propter diuersitatem organorum corporalium.

¶Ad secundum dicendum, quod subiectum est causa ꝓprij accidētis & finalis & quodam modo actiua: & etiā vt materialis inquantum est susceptiuum accidentis. Et ex hoc potest accipi quod essentia animæ est causa omnium potentiarum sicut finis, & sicut principium actiuum, quarundam autem sicut susceptiuū.

¶Ad tertiū dicendū, quod emanatio ꝓpriorum accidentiū à subiecto nō est per aliquam transmutationem, sed per aliquam naturalem resultationem [c]. Sicut ex vno naturaliter aliud resultat, vt ex luce color.

ARTICVLVS VII.

a *¶Vtrum vna potentia animæ oriatur ab alia.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur q̄ vna potētia animæ non oriatur ab alia. Eorum enim, quæ simul esse incipiunt, vnum non oritur ab alio. Sed omnes potentiæ animæ sunt simul animæ concreatæ. Ergo vna earum ad alia non oritur.

¶Præterea, Potentia animæ oritur ab anima, sicut accidens à subiecto. Sed vna potentia animæ nō potest esse subiectum alterius: quia accidentis non est accidens. Ergo vna potentia non oritur ab alia.

¶Præterea, Oppositum non oritur à suo opposito, sed vnumquodque oritur ex simili secundum speciem. Potentiæ autem animæ ex opposito diuiduntur sicut diuersæ species. Ergo vna earum non procedit ab alia.

¶SED CONTRA, Potētiæ cognoscūtur per actus. Sed actus vnius potentiæ causatur ab alio, sicut actus phantasiæ ab actu sensus. Ergo vna potētia animæ causatur ab alia.

CONCLVSIO.

¶Potentiæ animæ, cum ordine quodam ab anima vt à primo quodam procedant, quæ illarum imperfectiores sunt, à perfectioribus procedunt effectiue & finaliter, perfectiores vero ab imperfectioribus procedunt quodam materiali ordine.

¶RESPONDEO dicēdū, q̄ in his, quæ secundū ordinē naturalem procedunt ab vno, sicut primū est causa oīm, ita quod est primo ꝓpinquius est quodāmodo cā eorū, quæ sunt magis remota. Ostensum est aūt suprà [c], quod inter potentias animæ est multiplex ordo. Et ideo vna potentia animæ ab essentia animæ procedit mediante alia: sed quia essentia animæ cōparatur ad potētias, & sicut principiū actiuū & finale, & sicut principiū susceptiuum [c], vel seorsum per se vel simul cū corpore: agens autē & finis est perfectius, susceptiuū aūt principium inquantū huiusmodi est minus perfectum: consequens est, q̄ potentiæ animæ, quæ sunt priores secundū ordinem perfectionis & naturæ, sint principia aliarū per modum finis & actiui principij. Videmus enim q̄ sensus est propter intellectum, & non econuerso [c]. Sensus etiam est quædam deficiens participatio intellectus. Vnde secundum naturalem originem quodāmodo est ab intellectu, sicut imperfectū à perfecto [c]. Sed secundū viam susceptiui principij ecōuerso potētiæ imperfectiores inueniuntur principia respectu aliarum

¶Num quoduis accidens fluat à subiecto. Quæstio.

¶Circa rationem adductam ad probandam causalitatem subiecti respectu proprij accidentis dubium occurrit. Quia si illa ratio esset efficax, cōcluderet etiam quod accidens per accidens flueret à subiecto cui inest: quod est manifeste falsum, & contra literam. Probatur sequela: quia eadem ratio locum habet, scilicet quod actualitas subiecti est prior actualitate eius: omni enim accidenti conuenit præsupponere subiectum in actu, & præcedi ab actualitate eius.

¶Ad hoc breuiter dicitur: quod vt ex litera patet, ratio S.Thomæ est, quod primum in quolibet genere, &c. Illa autem maxima intelligitur in his, quæ habent per se ordinē, non autē per accidens ordinatis. Vnde obiecto supponit falsum: scilicet quod prioritas sola sit ratio causalitatis: est enim prioritas habentis per se ordinem ad reliqua: hoc autem non oportebat exprimere: quia in illa maxima subintelligębatur. Et propterea eadem vi intulit causalitatem subiecti respectu proprij, & formæ respectu materiæ: vtrobique enim est primitas & per se ordo: quamuis diuersimode: quia ibi inter duas actualitates, hic vero ipsius actus ad recipiens & participans ipsum. Posset quoque iuxta doctrinam sequentis articuli dici, quod illa maxima metaphysicalis applicata ad materiam emanationis intelligitur stante eodem ordine emanationis: modo cōstat quod subiectum & proprium eodem emanant ordine, quia eadem generatione generantur & corruptione corrumpuntur: quamuis non in eodem gradu: quia illud primo, hoc consequenter: substantia vero & accidens per accidens non ad eundem spectant productionis ordinem: & ideo non obstat. 383

¶In responsione ad secundum, aduerte, quod multi putant, & male, doctrinam hanc ab Auerroi dissentire: eo quod in quarto metaph. cōmento secundo dixerit, quod substantia non est agens aut finis accidētium, sed subiectum. Sed reuera hi quamuis multi, tamen cæci sunt. Auerrois enim imprimis hoc non dixit: sed declarans qualis est analogia inter substantiam & accidentia in entis nomine dicit quod prædicta non attribuuntur substantiæ, quia sit agens aut finis, sed subiectum. Ex quibus verbis optime habetur, q̄d in nomine entis non importatur analogia secūdum causam finalem: neque secundum causam efficientem, sed secundum causam materialem. Cum hoc tamen euidenter patet stare: quod substantia sit efficiens, & finis accidentis. non enim oportet quod omnis habitudo, quæ est inter substantiā & accidens, importetur entis nomine. Deinde ibidem est sermo de accidentibus absolute in ordine ad substantiam cui insunt: & non de accidente proprio, de quo nos loquimur. Patet autem hanc esse Auerrois mentem: quia constat subiectum esse finem sui proprij accidentis. grauitas enim est propter conseruationem substantiæ grauis, &c. Vnde in hac re nulla est inter hos philosophos dissentio.

¶Responsionem ad tertium diligentissime notato: quoniam ex ea soluuntur multæ difficultates. Scilicet & quomodo substantia est immediate causa effectiua: & quomodo causa effectiua non potest impediri: & quomodo aliquid agit in seipsum: & alia huiusmodi, quæ in suis locis soluimus, vtendo hac distinctione de causa actiua per actionem mediam, & sine aliqua media actione per solam naturalem resultationem, hoc enim modo actiua multa habent, quæ aliis impossibile est conuenire.

a ¶Super Quæstionis septuagesimæseptimæ Articulum septimum.

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo conclusio responsiua affirmatiue. Secundo in speciali distinguit & respondet duabus conclusionibus.

¶Quo ad primū conclusio est: Vna potentia animæ oritur ab alia. Probatur sic: in præcedētibus naturali ordine ab vno, primo ꝓpinquius est quodāmodo causa remotiorum potentiæ animæ procedunt multiplici ordine naturæ ab vno: ergo prior est causa subsequētis. Minor patet ex dictis: maior probatur sic: in istis primum est causa omnium. ergo propinquius primo est causa remotioris. Et tenet sequela: quia proportionaliter se habent: sicut primum ad omnia, ita prius ad sequentia naturæ ordine: constat autem essentiam animæ, & potētias ordine quodam produci, & essentiam: quia primo producitur esse omnium potentiarum causam: vt in præcedenti articulo definitum est: ergo restat, vt quæ prius naturalis fluit potentia, causa sit mediante qua remotiores ab essentia fluant.

¶Quo ad secundum distinctio est, quod ordo naturalis inter potētias est triplex, scilicet secundum causam actiuam, finalem, & materialem: quia anima est his tribus modis causa earum sola, vel cum corpore. Prima cōclusio in speciali, Potētiæ imperfectiores oriuntur à perfectioribus ordine finali & actiuo. Secunda in speciali: Potētię perfectiores oriuntur ab imperfectioribus ordine materiali. Probantur primo ambæ simul in communi: quia agens & finis vt sic, est perfectius, susceptiuum autem vt sic est imperfectum. Deinde declaratur prima in speciali: quia intellectus est principiū finale, & actiuum quodammodo sensus. Finale quidem: quia sensus est propter intellectum & non ecōuerso. Actiuum vero, quia sensus est quædam participatio intellectus. Diuinum nanque lumen, cuius participatione & intellectus, & sensus omnis percipit & discernit in intellectu subsistēs, exēplare quodam est defluentis offuscatique luminis in corpore cognitionē patientis. exemplate autem habet annexum genus actiuæ causæ, cū nihil aliud sit quàm extrinseca forma: forma rei intrinsecæ agentis, aut per agēs est. Demum declaratur secunda quoq; in speciali: quia sensitiuum est principium materiale intellectus: quoniam animal secundū quod habet sensitiuam virtutem, subiectum & materiale, & in potentia est respectu intellectus: vt patet.

Sicut anima secūdum quod habet potentiam sensitiuam, consideratur sicut subiectum, & materiale quoddam respectu intellectus. Et propter hoc imperfectiores potētię sunt priores in via generationis. Prius enim animal generatur quàm homo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut potentia animæ ab essentia fluit, non per transmutationē, sed per naturalem quandam resolutionem [c], & est simul cum anima: ita est etiam de vna potentia respectu alterius.

¶Ad secundum dicendum, quod accidens per se non potest esse subiectum accidentis, sed vnum accidens per prius recipitur in substantia quàm aliud: sicut quantitas, quàm qualitas. Et hoc modo vnum accidens dicitur esse subiectum alterius, vt superficies coloris, inquantum substantia vno accidente mediante recipit aliud. Et similiter dicitur de potentiis animæ.

¶Ad tertium dicendū, quod potentiæ animæ opponuntur adinuicem oppositione perfecti, & imperfecti: sicut etiam species numerorum & figurarum. Hęc autem oppositio non impedit originem vnius ab alio: quia imperfecta naturaliter à perfectis procedunt.

ARTICVLVS VIII.

a *¶Vtrum omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata.*

AD OCTAVVM sic ꝓceditur. Videtur, quod omnes potentiæ animæ remaneant in anima à corpore separata. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, quod anima recedit à corpore secum trahens sensum & imaginationem, & rationem, & intellectum, & intelligentiam, concupiscibilitatem & irascibilitatem.

¶Præterea, Potentiæ animæ sunt eius naturales proprietates. Sed proprium semper inest, & nunquam separatur ab eo cuius est proprium. Ergo potentiæ animæ sunt in ea etiam post mortem.

¶Præterea, Potentiæ animæ etiam sensitiuæ non debilitantur debilitato corpore: quia, vt dicitur in primo de anima, si senex accipiat oculum iuuenis, videbit vtique sicut & iuuenis. Sed debilitas est via ad corruptionē. Ergo potentiæ animæ non corrumpuntur corrupto corpore, sed manent in anima separata.

¶Præterea, Memoria est potentia animæ sensitiuæ, vt Philosophus probat, sed memoria manet in aīa separata. Dicitur enim Lucæ 16. diuiti epuloni in inferno secundum animam existenti: Recordare, quia recepisti bona in vita tua. Ergo memoria manet in anima separata, & per consequens aliæ potentiæ sensitiuæ partis.

¶Præterea, Gaudium & tristitia sunt in concupiscibili, quæ est potentia sensitiuæ partis. Manifestum est autē animas separatas tristari & gaudere de præmiis, vel pœnis, quas habēt. Ergo vis concupiscibilis manet in anima separata.

¶Præterea, August. dicit 12. super Gen. ad lit. quod sicut anima, cū corpus iacet sine sensu, nondum penitus mortuum, videt quædam secundum imaginariam visionē: ita cùm fuerit à corpore penitus separata post mortem. Sed imaginatio est potentia sensitiuæ partis. Ergo potētia sensitiuæ partis manet in anima separata, & per consequens omnes aliæ potentiæ.

¶SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog. Ex duabus tantum substantiis constat homo: anima cum ratione sua, & carne cum sensibus suis. Ergo defuncta carne potentiæ sensitiuæ non manent.

CONCLVSIO.

¶Potentiæ animæ, cum sint accidentia animæ, vel coniuncti, illæ, quæ sunt in anima vt in subiecto, corrupto corpore, in anima remanent: quæ vero coniuncti sunt, non remanent corrupto corpore, nisi virtute.

¶RESPONDEO dicendū, q̄ sicut iam dictum est [c], omnes potentiæ animæ comparātur ad animam solam, sicut ad principium. Sed quædam potentiæ cōparantur ad animā solam sicut ad subiectum, vt intellectus & voluntas [c]. & huismodi potentiæ necesse est, q̄ maneant in anima corpore destructo. Quædā vero potētiæ sunt in coniuncto, sicut in subiecto: sicut omnes potentiæ sensitiuæ partis, & nutritiuæ. Destructo autē subiecto, non potest accidēs remanere. Vnde corrupto coniuncto non manent huiusmodi potētiæ actu, sed virtute tantum manent in anima, sicut in principio, vel radice. Et sic falsum est, quod quidam dicūt huiusmodi potentias in anima remanere etiā corpore corrupto. Et multo falsius, quod dicunt etiam actus harum potentiarū remanere in anima separata: quia taliū potentiarū nulla est actio nisi per organum corporeum,

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, quod liber ille autoritatē non habet [c]. Vnde quod ibi scriptum est, eadē facilitate contēnitur, qua dicitur. Tamen potest dici, quod trahit secū anima huiusmodi potentias non actu, sed virtute.

¶Ad secundū, dicendū quod hæ potētię quas dicimus actu in anima separata nō manere: nō sunt proprietates solius animæ, sed coniuncti.

¶Ad tertium dicendū, quod dicuntur non debilitari huiusmodi potētię debilitato corpore: quia anima manet immutabilis, quæ est virtuale principium huiusmodi potentiarum.

¶Ad quartū dicēdū, q̄ illa recordatio accipitur eo modo quo Aug. ponit memoriā in mēte, nō eo modo quo ponitur pars animæ sensitiuæ.

¶Ad quintum dicēdum, quod tristitia & gaudium sunt in anima separata, non secundum appetitum sensitiuum [c], sed secundum appetitum intellectiuum, sicut etiam in angelis [c].

¶Ad sextum dicēdum, quod August. loquitur ibi inquirendo, non asserendo. Vnde quædam ibi dicta rettactat.

QVAESTIO SEPTVAGESIMAOCTAVA de Potentiis animæ in speciali, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerādū est de potētiis animæ in speciali. Ad cōsideratioē aūt theologi pertinet inquirere specialiter solum de potentiis intellectiuis & appetitiuis, in quibus virtutes inueniuntur. Sed quia cognitio harum potentiarum quodammodo dependet ex aliis, ideo nostra cōsideratio de potentiis animæ in speciali erit tripartita. Primo nanque considerandum est de his, quæ sunt præambula ad intellectū. Secundo de potētiis intellectiuis. Tertio de potētiis appetitiuis.

¶Circa primum quæruntur quatuor.

¶Primo, de generibus potentiarum animæ.

¶Secundo, de speciebus vegetatiuæ partis.

¶Tertio, de sensibus exterioribus.

¶Quarto, de sensibus interioribus.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum quinque genera potentiarum animæ sint distinguenda.

AD PRIMVM sic ꝓceditur. Videtur, quod nō sunt quinq; genera potētiarū aīæ distinguēda, scilicet vegetatiuū, sensitiuū, appetitiuū, scd̄m

hoc, quia quædam in sola anima, quædam in composito sunt. Ex hoc probatur specialiter secunda conclusio, quo ad primā partem: quia corrupto subiecto impossibile est accidēs remanere: quo ad secundū vero, quia anima est radix omniū.

¶Quo ad secundum excluditur positio dicentium, potentias omnes remanere actu & dicentium actus remanere. Quod ideo est falsius, quia dato quod manerēt potentiæ, vt Plato dicit, non maneret tamē actus propter defectū organi ministrantis: sicut non remaneret loquutio sine lingua, quāuis in homine esset vis loquutiua.

¶Num sola anima sit principium potētiarum. Quæstio. 382

¶Circa illā propositionem, scilicet omnes potentiæ animæ cōparantur ad animā solā, sicut ad principium: dubium occurrit. Quia si sola anima est principiū omniū potentiarum, ergo nihil aliud ab anima est principium alicuius potētiæ animæ: ergo cōpositum nullius potētię est principium: ergo falsum est q̄ subiectum sit causa proprij accidētis in triplici genere causæ.

¶Ad hoc dupliciter responderi potest. Primo distinguēdo ly esse principium, s. primo, vel ratione partis, & dicendo, quod sola anima est primo principiū potētiarū omnium: & q̄ compositum non est earū principium nisi ratione partis, scilicet animæ. Vnde superius in litera nō est dictū absolute, q̄ subiectū sit principiū proprij, sed quod subiectū secundū quod est actu, est principiū proprij: constat autē subiectū compositū esse actu secundū formā. igitur secundū eā habet hoc quod sit principiū actiuum potentiarū: & propter hoc in litera proponitur hæc propositio, vt ex dictis deducta.

¶Secundo, sustinendo compositū ratione tertię entitatis esse principiū actiuū completū respectu potentiarū suarum: quod ly sola tenetur categorimatice: ita q̄ sensus est, q̄ anima solitarie sumpta habet hoc q̄ sit principiū actiuū omniū potentiarū. Cum hoc tamen stat, q̄ cōpositum etiā sit actiuū principiū quarundā, quāuis diuersimode: quia illa incompletū, hoc completū. Et hic sensus etiam habetur ex supra dictis. Dum dicimus, q̄ essentia animæ est actiuū principiū omniū potentiarum: nō explicādo completū, vel incompletū. Et ad intentum nunc deseruit, quia intenta differentia saluatur, scilicet quod anima sola, id est ipsa vt distinguitur contra compositum, habet hoc quod est principiū omniū potentiarū: sed non habet hoc quod sit subiectum omnium potentiarum, sed quarundam oportet esse compositū. ex hac namq; differentia conclusiones deductæ sunt, vt patet. 385

a ¶Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum primum.

Titulus clarus.

¶In corpore quatuor. Primo proponit

Ver. q. 10. arti. 2. ad secundum, & q̄. de anima artic. 13. & 1. li. de anima l. 14. principio & lib. 2. 3. col. 2. fi. & l. 5. & l. 6. col. 1. Comment.

Universidad de Deusto Biblioteca

tres conclusiones. Secundo probat primam. Tertio secundam. Quarto tertiam. Prima cōclusio, Animæ sunt tres. Secunda, Potentiæ animæ secūdum genus sunt quinque. Tertia, Modi viuentium sunt quatuor.
376

¶ Prima probatur ex triplici modo excessus operationis animalis supra naturam corpoream, scilicet supra organū, qualitatem corporeā, & extraneitatem. Vegetatiuū nanque in seipsum, à seipso per se operatur, organo tamen & qualitate elementari: sensitiuum nō qualitate, sed organo vtitur: intellectiuum ab omnibus abstrahit: omnia clara sunt in litera. Et si dubites, quo pacto proprium est animę operari ab intrinseco, cum in diffinitione naturę ponatur etiam, quod sit principium intrinsecū, scito ex 8. physic. quod hoc intelligitur, vt quod agit, & quod patitur simul. Nulla enim res nisi animata alterat, auget, vel mouet localiter seipsam. Naturalibus autē conuenit habere principium intrinsecū, vt quo tantum, & ideo necessario pręsupponit aliquod extrinsecum, à quo principaliter fit motus ille. Propterea dicuntur hic motiones corporum esse ab extrinseco, vt latius in materia de motu grauiū & leuium differetur.

¶ Secūda probatur quintuplici ratione generica obiecti, scilicet corpore coniuncto: corpore sensibili ad animam: ente vniuersaliter ad animā: & rursus his secundum motum intentionis animæ ad ea: & rursus secūdum motum localem ad ea. Primo enim vegetatiuum: secundo sensitiuum: tertio intellectiuū: quarto appetitiuū: quinto secundum locum motiuum cōstituitur, vt patet in litera clare.

¶ Tertia probatur quadruplici graduatione viuentium, scilicet vegetatione tantum: hac & sensibus & motu locali: & demum cum prędictis omnibus intellectu. Appetitus enim non separatur à sensu & intellectu.

¶ In responsione ad tertium occurrit quęstio de appetitu naturali. Sed breuiter nota, quòd appetitus naturalis dupliciter sumi cōsueuit. Primo pro inclinatione à natura indita. Et sic non est actus aliquis elicitus: sed est velut actus primus habens naturalem habi-
369 tudinem ad tale quid. Et talis appetitus inuenitur in omnibus potētiis tam actiuis quàm passiuis: vt in litera dicitur. Secundo sumitur pro actu secundo: quo tenditur in prę-cognitum sic, quod non potest in oppositū tendi. Et hæc est operatio appetitus animalis, siue intellectualis, siue sensitiui. Ex eo enim quod ad ap-
313 prehensum vt sic, imme-

locum motiuum, & intellectiuum. Potentiæ enim animæ dicūtur partes ipsius [c]. Sed tamē tres partes animæ cōmuniter ab omnibus assignantur, scilicet anima vegetabilis, anima sensibilis & rationalis. Ergo tantum tria sunt genera potentiarum animæ, & non quinque.

¶ Præterea, Potētiæ animæ sunt principia operum vitæ. Sed quatuor modis dicitur aliquid viuere. Dicit enim Philosophus in secundo de anima, Multipliciter ipso viuere dicto, & si vnum aliquod horum insit, solum aliquid dicimus viuere: vt intellectus & sensus, motus & status secundum locum. Ad huc autem motus secundum alimentum, & decrementum, & augmentū. Ergo tantum quatuor sunt genera potentiarum animæ appetitiuo excluso.

¶ Præterea, Ad illud quod est cōmune omnibus potētiis, non debet deputari aliquod speciale animę genus. Sed appetere conuenit cuilibet potentiæ animæ. Visus enim appetit visibile conueniens. Vnde dicitur Eccle. 40. Gratiam & speciem desiderabit oculus: & super hoc virides sationes. Et eadem ratione quælibet alia potentia desiderat obiectum sibi conueniens. Ergo non debet poni appetitiuum vnum speciale genus potentiarum animæ.

¶ Præterea, Principium mouēs in animalibus est sensus aut intellectus aut appetitus, vt dicitur in 3. de anima. Non ergo motiuū debet poni speciale genus animæ præter prædicta.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 2. de anima. Potentias autem dicimus, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuū, motiuum secūdum locum, & intellectiuum.

CONCLVSIO.

¶ Quinque sunt animæ potentiarum genera, vegetatiuum, sensitiuum, appetitiuum, motiuum secundū locum, & intellectiuum: tres animæ, vegetatiua, sensitiua, & intellectiua: & quatuor modi viuendi, vegetatiuum, sensitiuū, motiuum secundum locum, & intellectiuum.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ quinque sunt genera potentiarum animæ, quæ numeratæ sunt. Tres vero dicuntur animę. Quatuor vero dicuntur modi viuendi. Et huius diuersitatis ratio est, quia diuersæ animæ distinguuntur secundum quod diuersimode operatio animæ supergreditur operationem naturę corporalis. Tota enim natura corporalis subiacet animæ, & comparatur ad ipsam sicut materia, & instrumentum. Est ergo quędam operatio animæ, quæ intantum excedit naturam corpoream, quod neque etiam exercetur per organū corporale: & talis est operatio animæ rationalis. Est autē alia operatio animæ infra istam, quæ quidem fit per organū corporale, non tamen per aliquam corpoream qualitatē. Et talis est operatio animę sensibilis. Quia etsi calidum & frigidū, & humidum & siccum, & aliæ huiusmodi qualitates corporeæ requirantur ad operationem sensus: non tamen ita quod mediante virtute talium qualitatum operatio animæ sensibilis procedat. Sed requiruntur solum ad debitam dispositionem organi. Infima autem operationum animæ est, quę fit per organum corporeum, & virtute corporeę qualitatis. Supergreditur tamen operationem naturæ corporeæ, quia motiones corporum sunt ab exteriori principio. huiusmodi autem operationes sunt à principio intrinseco [c]. Hoc enim commune est omnibus operationibus animæ. Omne enim animatum aliquo modo mouet seipsum. Et talis est operatio animæ vegetabilis. Digestio enim & ea quæ consequuntur, fit instrumētaliter per actionem caloris, vt dicitur in secundo de anima. Genera vero potentiarum animæ distinguuntur secundum obecta. Quanto enim potentia est altior, tanto respicit vniuersalius obiectum, vt suprà dictum est [c]. Obiectum autem operationis animæ in triplici ordine potest considerari. Alicuius enim potētiæ animæ obiectum est solum corpus animæ vnitum. Et hoc gen⁹ potētiarum animæ dicitur vegetatiuum. Non enim vegetatiua potentia agit nisi corpus, cui anima vnitur. Est autē aliud genus potētiarum animę, quod respicit adhuc vniuersalius obiectum, scilicet omne corpus sensibile, & non solum corpus animæ vnitum. Est autē aliud genus potentiarum animæ, quod respicit adhuc vniuersalius obiectū, scilicet nō solum corpus sensibile, sed vniuersaliter omne ens. Ex quo patet quod ista duo secūda genera potētiarū animæ, habent operationē non solū respectu rei coniunctæ, sed etiā respectu rei extrinsecę. Cum autem operans oporteat aliquo modo coniungi suo obiecto circa quod operatur, necesse est extrinsecā rem, quæ est obiectum operationis animæ, secūdum duplicem rationem ad animam comparari. Vno modo secundum quod nata est animæ cōiungi, & in anima esse per suam similitudinē. Et quātum ad hoc sunt duo genera potentiarū, scilicet sensitiuum respectu obiecti minus communis, quod est corpus sensibile: & intellectiuū respectu obiecti communissimi, quod est ens vniuersale. Alio vero modo secundum quod ipsa anima inclinatur, & tendit in rem exteriorē: & secūdum hanc etiam cōparationem sunt duo genera potentiarum animæ. Vnum quidē, scilicet appetitiuū, secūdum quod anima cōparatur ad rem extrinsecam, vt ad finem, qui est primū in intentione. Aliud autem motiuum secūdū locum prout anima cōparatur ad rem exteriorem, sicut ad terminū cōparationis & motus. Ad consequendū enim aliquod desideratum & intentū, omne animal mouetur. Modi vero viuendi distinguūtur secūdum gradus viuentium •. Quædam enim viuētia sunt, in quibus est tātum vegetatiuum, sicut in plantis. Quædam vero in quibus cum vegetatiuo est etiam sensitiuum, non tamen motiuum secundum locum: sicut sunt immobilia animalia, vt conchilia. Quædam vero sunt, quæ supra hoc habēt motiuum secundum locum, vt perfecta animalia, quæ multis indigēt ad suam vitam. Et ideo indigent motu, vt vitæ necessaria procul posita quærere possint. Quædam vero viuentia sunt, in quibus cum his est intellectiuum, scilicet in hominibus. Appetitiuum autem nō constituit aliquem gradum viuentium: quia in quibuscunque est sensus, est etiam appetitus, vt dicitur in secundo lib. de Anima. ¶ Et per hoc soluuntur duo prima obiecta.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd appetitus naturalis est inclinatio cuiuslibet rei in aliquid, ex natura sua. Vnde naturali appetitu quælibet potentia desiderat sibi conueniens. Sed appetitus animalis consequitur formam apprehensam [c]. Et ad huiusmodi appetitū 402
requiritur spiritualis animę potentia, & non sufficit sola apprehensio. Res enim appetitur prout est in sua natura. Non est autem secundū suam naturam in virtute appetitiua, sed secūdum suā similitudinem. Vnde patet quòd visus appetit naturaliter visibile solum ad suum actum, scilicet ad videndū. Animal autem appetit rem visam per vim appetitiuam, nō solum ad videndum, sed etiam ad alios vsus. Si autē non indigeret anima rebus perceptis à sensū, nisi propter actiones sensuum, scilicet vt ea sentiret, non oporteret appetitiuum ponere speciale genus inter potentias animæ: quia sufficeret appetitus materialis potentiarum.

¶ Ad quartum dicendū, quòd quamuis sensus & appetitus sint principia mouentia in animalibus perfectis, non tamen sensus & appetitus, inquantum huiusmodi, sufficiunt ad mouendum, nisi superadderetur eis aliqua virtus. Nam in immobilibus animalibus est sensus, & appetitus: non tamen habent vim motiuam. Hæc autem vis motiua solum est in appetitu, & sensu vt imperante motum, sed etiā est in ipsis partibus corporis vt sint habilia ad obediendum appetitui animæ mouentis [c]. Cuius signum est, quòd quando membra remouentur à sua dispositione naturali, non obediunt appetitui ad motū. 364

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum conuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter partes vegetatiuæ assignentur, scilicet nutritiuum, augmentatiuum, & generatiuum. Huiusmodi enim vires dicuntur naturales. Sed potentiæ animæ sunt supra vires naturales. ergo huiusmodi vires nō debent poni potētię animę.

¶ Præterea

diate tēdit, animalis appetitio est. Ex eo vero, quod determinatum est à natura, ita ad hoc tale obiectum, quod non ad oppositū, naturalis est: naturaliū enim est proprium determinatū esse ad vnum. Et de tali appetitu dicitur primo metaphysicæ, quod naturaliter scire desideramus, & vniuersaliter quod naturaliter appetimus viuere: esse beatitudinem, &c. Et hunc appetitum expresse á S. Tho. superius in quęst. de amore angelorum habes: & in secunda secundę in quęstio. de studiositate. vel curiositate expressissime de illa propositione primi metaphysic. Ex quo patet error loquentium.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulū secūdū. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet, secundo comparat. Conclusio respōsiua, Tres sunt partes vegetatiuę. Probatur. Corpus viuēs vt sic eget tribus operibus. Corpus viuens vt sic est obiectū vegetatiuæ: ergo obiectum vegetatiuæ exigit tria opera: ergo tres potentias in vegetatiuo: talia sunt generari, nutriri, & augeri: ergo maior patet, quia eget esse, & perfacta quātitate, & coseruatione vtriusq;. minor ex dictis: reliqua plana.

¶ Quo ad secundum primo differentiam ponit inter has: quia generatiua ad alienum, aliæ vero ad propriū corpus. Deinde ordinem dignitatis: quia generatiua dignior ex supradicta cōditone, vt pote attingens ad vim sensitiuam. & confirmatur autoritate Dionysij. Demum ordinem ministerij: quia illi hęseruiūt, & augmentatiuæ nutritiua. Nota quod tres dicuntur potentiæ vegetatiuæ in genere. Vtrū autem plures sint secūdum speciē specialissimā potētiæ vnius pręcipuę, puta digestiua, attractiua, expulsiua, & c. nō est pręsentis speculationis.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulum tertium. Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo principaliter. Primo tractat penes quid attendi debet distinctio, & nu-
385 merus sensuum. Secūdo assignat ipsam rationem vtriusque.

¶ Quo ad primum tria. Primo refert tres opiniones, scilicet ex organis, ex mediis, ex rerum sensatis. Secundo reprehendit omnes. Et primas quidem: quia potentiæ non sunt propter organa, aut media, sed econuerso. Tertiā vero, quia diuersitas sensibilis secūdum simplex aut mixtū subiectū pertinet ad intellectum. Aduerte hic, quod primæ opiniones nō arguuntur falsitatis: sed quia non assignant causam quæsiti, sed effectum. tertia vero assignat causam per accidens, & ideo peior omnibus. Tertio igitur dicit distingui sensus penes diuersitatē immutatiui exterioris. Et sic est prima cōclusio responsiua affirmatiue, Sensus distinguūtur secundū quod sunt immutatiui exterius: probatur sic, Sensus est potentia passiua per se primo immutabilis ex extrinseco sensibili. ergo. Antecedens patet, & cōsequentia est euidens: quia constat diuersitatē alicuius ex eo quod per se primo respicit, pendere.

¶ Quo ad secūdum conclusio, Sensus sunt quinque iuxta quinque species immutatiui. probatur pręmittendo tria, distinctionē immutationis in naturalem & spiritualem, & descriptionem vtriusque: & in qua ea-
385 rum consistat sentire: & clara sunt omnia, probat ergo sic, Immutatio spiritualis aut est sola, & est visus: aut mixta ex parte obiecti, & tunc aut motus localis, & fit auditus: aut alterationis, & fit olfactus: aut ex parte organi, & tunc aut secundum eandem qualitatē, & fit tactus: aut secundū præambulam, & fit gustus: vt ex respōsione ad vltimum habetur.

¶ Præterea, Ad id quod est commune viuentibus & non viuentibus, non debet aliquā potentia animę deputari. Sed generatio est communis omnib⁹ generabilibus & corruptibilib. tam viuentibus quàm non viuentibus. Ergo vis generatiua non debet poni potētia animę.

¶ Præterea, Anima est pars potentior natura corporea. Sed natura corporea eadem virtute actiua dat speciem & debitam quātitatem. Ergo multo magis anima. Non est ergo alia potentia animæ augmentatiua à generatiua.

¶ Præterea, Vnaquæque res cōseruatur in esse per id, quod esse habet: sed potētia generatiua est per quam acquiritur esse viuētis: ergo per eandem res viua conseruatur. Sed ad conseruationem rei viuētis ordinatur vis nutritiua, vt dicitur in secundo de anima. Est enim potētia potens saluare suscipiēs ipsam. Nō debet ergo distingui nutritiua potētia à generatiua.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in secundo de anima, quod opera huius animę sunt generare, & alimento vti, & iterum augmentum facere.

CONCLVSIO.

¶ Tres sunt animæ vegetatiuæ partes, nutritiua, augmentatiua, & generatiua.

¶ RESPONDEO dicēdum, quod tres sunt potētiæ vegetatiuæ partis. Vegetatiuum enim, vt dictum est [c], habet pro obiecto ipsum corpus viuens per animam, ad quod quidem corpus triplex animæ operatio est necessaria. Vna quidē, per quam esse acquirat: & ad hoc ordinatur potentia generatiua. Alia vero, per quam corpus viuum acquirit debitam quantitatem: & ad hoc ordinatur vis augmētatiua. Alia vero, per quam corpus viuētis saluatur & in esse, & in quātitate debita: & ad hoc ordinatur vis nutritiua.

¶ Est tamen quædam differentia attendenda inter has potētias. Nam nutritiua & augmentatiua habēt suum effectum in eo in quo sunt, quia ipsum corpus vnitum animæ augetur & conseruatur per vim augmētatiuam & nutritiuam in eadem anima existētem. Sed vis generatiua habet effectum suum non in eodem corpore, sed in alio: quia nihil est generatiuū suiipsius. Et ideo vis generatiua quodāmodo appropinquat ad dignitatē animæ sensitiuæ, quæ habet operationē in res exteriores, licet excellentiori modo & validiori. Supremum enim inferioris naturę attingit id, quod est infimum superioris, vt patet per Dio. in 7. capi. de diui. nomi. Et ideo inter istas tres potētias finalior, & principalior, & perfectior est generatiua, vt dicitur in 2. de anima. Est enim rei tam perfectæ facere alterā qualis ipsa est. Generatiuæ autem deseruiunt & augmentatiua & nutritiua: augmētatiuæ vero nutritiua.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi vires dicūtur naturales. Tum quia habent effectum similem naturæ, quæ etiam dat esse, & quantitatem, & conseruationem, licet hæ vires habeant hoc altiori modo. Tum quia hæ vires exercent suas actiones instrumentaliter per qualitates actiuas & passiuas, quæ sunt naturalium actionum principia.

¶ Ad secundum dicendum, quòd generatio in rebus inanimatis est totaliter ab extrinseco. Sed generatio viuentium est quodam altiori modo per aliquid ipsius viuentis [c]: quod est semen in quo est aliquod principium corporis formatiuum. Et ideo oportet esse aliquam potentiam rei viuentis, per quam semen huiusmodi præparetur. Et hæc est vis generatiua.

¶ Ad tertiū dicēdum ꝙ quia generatio viuentium est ex aliquo semine, oportet ꝙ in principio animal generetur paruę quātitatis. Et propter hoc necesse est ꝙ habeat potentiā animæ per quā ad debitā quantitatē perducatur. Sed corpus inanimatū generatur ex materia determinata ab agente extrinseco, & ideo simul recipit speciem & quantitatem secundum materiæ conditionem.

¶ Ad quartū dicēdū, quòd sicut iā dictū est [c], operatio vegetatiui prin- 358
cipij cōpletur mediante calore, cuius est humidū consumere. Et ideo ad restaurationē humidi deperditi, necesse est habere potentiam nutritiuā, per quā alimentū conuertatur in substantiam corporis. Quod etiam est necessarium ad actū virtutis augmentatiuæ & generatiuæ.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum conuenienter distinguantur quinque sensus exteriores.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd inconuenienter distinguantur quinque sensus exteriores. Sensus enim est cognoscitiuus accidentium. Sunt autem multa genera accidentium. Cum ergo potentiæ distinguantur per obiecta, videtur quòd sensus mulplicentur secundum numerū, qui est in generibus accidentium.

387 2. dist. 2. q. 2. art. 2. ad 5 fi. & qō. de Anima art. 13. cor. co. 3. & 3. lib. de Anima lec. 7.

¶ Præterea, Magnitudo & figura, & alia quæ dicuntur sensibilia communia, non sunt sensibilia per accidens: sed cōtra ea diuiduntur in 2. de anima. Diuersitas autem per se obiectorum diuersificat potentias. Cum ergo plus differant magnitudo & figura à colore, quàm sonus: videtur quòd multo magis debeat esse alia potentia sensitiua cognoscitiua magnitudinis, aut figuræ, quàm coloris & soni.

¶ Præterea, Vnus sensus est vnius contrarietatis: sicut visus albi & nigri. Sed tactus est cognoscitiuus plurium contrarietatum, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci, & huiusmodi. Ergo non est sensus vnus, sed plures. Ergo plures sensus sunt quàm quinque.

¶ Præterea, species non diuiditur contra genus. Sed gustus est tactus quidam. Ergo non debet poni alter sensus præter tactum.

¶ SED CONTRA est quòd Philosophus dicit in secundo de anima, quòd non est alter sensus præter quinque.

CONCLVSIO.

¶ Quinq; sunt exteriores sensus, visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd rationē distinctionis & numeri sensuum exteriorum quidam accipere voluerunt ex parte organorum, in quibus aliquod elementorum dominatur, vel aqua, vel aër, vel aliquid huiusmodi. Quidam autem ex parte medij, quod est vel coniunctum, vel extrinsecum: & hoc vel aër, vel aqua, vel aliquid huiusmodi. Quidam autem ex diuersa natura sensibilium qualitatum, secundum quod est qualitas simplicis corporis, vel sequens complexionem. Sed nihil istorum conueniens est. Non enim potentiæ sunt propter organa, sed organa propter potentias. Vnde nō propter hoc sunt diuersæ potentiæ, quia sunt diuersa organa. Et ideo natura instituit diuersitatem in organis, vt congruerent diuersitati potentiarum. Et similiter diuersa media diuersis sensibus attribuit, secūdum quod erat conueniens ad actus potentiarum. Naturas autem sensibilium qualitatum cognoscere non est sensus, sed intellectus. Accipienda est ergo ratio numeri & distinctionis exteriorū sensuum secundum illud quod proprie & per se ad sensum pertinet. Est autem sensus quædam potentia passiua, quæ nata est immutari ab exteriori sensibili. Exterius ergo immutatiuum est quod per se à sensu percipitur, & secundum cuius diuersitatem sensitiuæ potentiæ distinguuntur. Est autem duplex immutatio, vna naturalis, & alia spiritualis. Naturalis quidem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse naturale, sicut calor in calefacto. Spiritualis autem secundum quod forma immutantis recipitur in immutato secundum esse spirituale, vt forma coloris in pupilla, quæ non fit per hoc colorata. Ad operationem autem sensus requiritur immutatio spiritualis, per quam intentio formæ sensibilis fiat in organo sensus. Alioquin, si sola immutatio naturalis sufficeret ad sentiendū, animata corpora naturaliter sentirent dum alterantur. Sed in quibusdam sensibus inuenitur immutatio spiritualis tantum, sicut in visu. In quibusdam autem cum immutatione spirituali etiam naturalis, vel ex parte obiecti tantum, vel etiam ex parte organi. Ex parte autē obiecti inuenitur transmutatio naturalis secundum locum quidem in sono, qui est obiectum auditus. Nam sonus ex percussione causatur, & aëris commotione. Secundum alterationem vero in odore, qui est obiectū olfactus. Oportet enim per calidum alterari aliquo modo corpus ad hoc quod spiret odorem. Ex parte autem organi est immutatio naturalis in tactu & gustu. Nam & manus tangēs calida calefit, & lingua humidatur per humiditatem saporum. Organum vero olfactus aut auditus nulla naturali immutatione immutatur in sentiendo, nisi per accidens. Visus autem, quia est absque immutatione naturali organi & obiecti, est maxime spiritualis, & perfectior inter omnes sensus & communior: & post hoc auditus, & deinde olfactus, qui habent immutationem naturalem ex parte obiecti. Motus tamen localis est perfectior & naturaliter prior quàm motus alterationis, vt probatur in octauo physi. Tactus autem & gustus sunt maxime naturales. De quorum distinctione pòst dicetur [c]. Et inde est quòd alij tres sensus non fiunt per medium coniunctum, ne aliqua naturalis transmutatio pertingat ad organum, vt accidit in his duobus sensibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd non omnia accidentia habēt vim immutatiuā secundū se, sed solæ qualitates tertiæ speciei secundū quas contingit alteratio. Et ideo solæ huiusmodi qualitates

sunt

¶De hac materia, & his, quæ in responsionibus argumentorũ hic dicuntur, vide in additionibus super libros de anima.

a ¶ Super Quæstionis septuagesimæoctauæ Articulũ quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæstioni in calce posita. Non est necesse ponere interiores vires sensitiuæ partis, nisi quatuor: sensum communem, phantasiam, æstimatiuam & memorabiuam. Et quoniam ista conclusio cum sit exclusiua, habet duas exponentes affirmatiuã, scilicet sensus interiores sunt quatuor: & negatiuam, scilicet non sunt plures quàm quatuor. Ideirco tria facit in corpore. Primo facit duo optima fundamenta. Secundo ex eis deducit expositionem affirmatiuã. Tertio negatiuam, & sic demum infert conclusionem integram.

¶ Quo ad primum ponuntur duæ radices distinguendi ac multiplicandi potentias animæ. Prima est de multiplicatione actionum, scilicet tot oportet ponere actiones, quot ad perfectam vitam animalis perfecti sufficiũt. probatur, quia natura non deficit in necessariis, nec etiam abũdat superfluis: quia nihil otiosè agit. Secunda est de habitudine diuersitatis actionum ad diuersitatem potentiæ, scilicet actiones, quæ non possunt in vnum reduci principium, exigunt diuersas potentias. & probatur, quia potentia animæ nihil aliud est quàm proximum principium operationis ipsius animæ. Et sunt hæ veræ radices: quia causas ferunt diuersificandi potentias, cum sint propter actus.

¶ Quo ad secũdum: quia illæ quatuor virtutes dupliciter diuersificantur: & quo ad hoc quod aliquæ sunt receptiuæ & aliquæ retentiuæ: & quo ad hoc quod aliquę sunt inferioris ordinis, vtpote circa extrinseca tantum rerum: aliquæ superioris ordinis, ad interiora se extendentes. Ideo expositis regulis primo distinguit apprehensiuas à cõseruatiuis: secundo vtrasque vnius ordinis ab vtrisque alterius ordinis. Dicit ergo ex prima radice, quod in animali perfecto sunt duæ actiones necessariæ, scilicet non solum recipere, sed retinere. probatur: quia oportet apprehendere rem non solum præsentem, sed absentem. probatur ducendo ad impossibile: quia aliter non appeteret & moueretur ad absens. & tenet sequela: quia appetitus & motus

De anima articul. 13. con. col. 3.

sunt obiecta sensuũ: quia, vt dicitur in 2. physi. secundum eadem alteratur sensus, secundum quæ alteratur corpora inanimata.

¶Ad secundum dicendum, quòd magnitudo & figura, & huiusmodi, quæ dicuntur communia sensibilia, sunt media inter sensibilia per accidens, & sensibilia propria, quæ sunt obiecta sensuum. Nam sensibilia propria primo & per se immutant sensum, cũ sint qualitates alteran tes: sensibilia vero cõmunia omnia reducũtur ad quantitatẽ. Et de magnitudine quidẽ & numero patet quòd sunt species quantitatis. Figura autẽ est qualitas circa quantitatem: cũ consistat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autẽ & quies sentiuntur secundum quod subiectum vno modo vel pluribus modis se habet secũdum magnitudinem subiecti vel localis distantiæ quantũ ad motũ augmẽti & motum localẽ, vel etiam secundũ sensibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et sic sentire motum & quietem, est quodammodo sentire vnũ & multa. Quantitas autem est proximum subiectum qualitatis alternatiuæ, vt superficies coloris. Et ideo sensibilia communia non mouent sensum primo & per se, sed ratione sensibilis qualitatis, vt superficies ratione coloris. Nec tamen sunt sensibilia per accidẽs: quia huiusmodi sensibilia aliquã diuersitatẽ faciũt in immutatione sensus. Alio emmodo immutatur sensus à magna superficie & à parua: quia etiã ipsa albedo dicitur magna vel parua. Et ideo diuiditur secundum propriũ subiectũ.

¶Ad tertium dicendũ, quòd sicut Philosophus videtur dicere in 2. de anima, sensus tactus est vnus in genere, sed diuiditur in multos sensus secundũ speciem. Et propter hoc est diuersatũ contrarietatũ. Quia tamen non separantur abinuicem secundũ organum, sed per totum corpus se cõcomitantur: & ideo eorum distinctio non apparet. Gustus autẽ, qui est perceptiuus dulcis & amari, concomitatur tactũ in lingua, non autem per totum corpus. Et ideo de facili à tactu distinguitur. Posset tamen dici quòd omnes illæ contrarietates & singulæ cõueniũt in vno genere proximo, & omnes in vno genere communi: quod est obiectũ tactus secundum rationem cõmunem. Sed illud genus cõmune est innominatum, sicut etiã genus proximum calidi & frigidi est innominatum.

¶Ad quartum dicendũ, quòd sensus gustus secundum dictum philosophi, est quædã species tactus, quæ est in lingua tantum. Non autem distinguitur à tactu in genere, sed à tactu quantum ad illas species, quę per totum corpus diffunduntur. Si vero tactus sit vnus sensus tantum propter vnam rationẽ communẽ obiecti, dicendũ erit, quòd secundũ rationẽ diuersam immutationis distinguitur gustus à tactu. Nã tactus immutatur naturali immutatione, & non solum spirituali quantũ ad organũ suum secundum qualitatẽ, quæ ei proprie obiicitur. Gustus autem organũ non immutatur de necessitate naturali immutatione secundũ qualitatẽ, quæ ei proprie obiicitur, vt scilicet lingua fiat dulcis vel amara, sed secũdũ præambulã qualitatẽ in qua fundatur sapor, scilicet secundum humorem qui est obiectum tactus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrũ interiores sensus cõuenienter distinguãtur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod interiores sensus inconuenienter distinguantur. Commune enim non diuiditur contra proprium. Ergo sensus communis non debet enumerari inter vires interiores sensitiuas præter sensus exteriores proprios.

¶ Præterea, Ad id, ad quod sufficit sensus proprius & exterior, nõ oportet ponere aliquam vim apprehensiuam interiorem, sed ad iudicandũ de sensibilibus sufficiunt sensus proprij & exteriores. Vnusquisque enim sensus iudicat de proprio obiecto [c]. Similiter etiam videntur sufficere ad hoc quòd percipiant suos actus. Quia cum actio sensus sit quodammodo medium inter potentiam & obiectum, videtur quòd multo magis visus possit suam visionem tanquam sibi propinquiorem percipere, quàm colorẽ. Et sic de aliis. Nõ ergo necessarium fuit ad hoc ponere interiorem potentiam, quę dicatur sensus communis.

¶ Præterea, Secundum philosophum, phantasticum & memorabiuũ sunt passiones primi sensitiui. Sed passio non diuiditur contra subiectum. Ergo memoria & phantasia non debent poni aliæ potentiæ præter sensum.

¶ Præterea, Intellectus minus dependet à sensu, quàm quæcunq; potentia sensitiuæ partis. Sed intellectus nihil cognoscit nisi accipiendo à sensu. Vnde dicitur primo Poster. quòd quibus deest vnus sensus, deficit vna scientia. Ergo multo minus debet poni vna potentia sensitiuæ partis ad percipiendum intentiones, quas non percipit sensus, quam vocant æstimatiuam.

¶ Præterea, Actus cogitatiuæ, qui est conferre, & componere, & diuidere: & actus reminiscitiuæ, qui est quodam syllogismo vti ad inquirendum, non minus distat ab actu æstimatiuæ & memoratiuæ, quàm actus æstimatiuæ ab actu phantasiæ. Debent ergo vel cogitatiua & reminiscitiua poni aliæ vires præter æstimatiuam & memoratiuam: vel æstimatiua & memoratiua non debent poni aliæ vires præter phantasiam.

¶ Præterea, Augustin. 12. super Genĩ ad literam ponit tria genera visionum, scilicet corporalem quæ fit per sensum: & spirituale, quæ fit per imaginationem siue phantasiam: & intellectualem, quæ fit per intellectum. Non est ergo aliqua vis interior, quæ sit media inter sensum & intellectum, nisi imaginatiua tantum.

¶SED CONTRA est, quòd Auic. in suo lib. de anima ponit quinque potentias sensitiuas interiores, scilicet sensum communem, phantasiam, imaginatiuam, æstimatiuam, & memoratiuam.

CONCLVSIO.

¶Quatuor tantum sunt animæ sensitiuæ interiores vires: sensus communis, phantasia, imaginatiua, æstimatiua, seu cogitatiua, & memoratiua.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum natura non deficiat in necessariis, oportet esse tot actiones animę sensitiuæ, quot sufficiãt ad vitam animalis perfecti. Et quęcunque harum actionum non possunt reduci in vnum principium, requirunt diuersas potentias: cũ potentia animæ nihil aliud sit quàm proximum principium operationis animæ. Est autem considerandum, quòd ad vitam animalis perfecti requiritur, quòd non solum apprehendat rem apud præsentiam sensibilis, sed etiam apud eius absentiã: alioquin cum animalis motus & actio sequantur apprehensionẽ, nõ moueretur animal ad inquirendũ aliquid absens. Cuius cõtrarium apparet maxime in animalibus perfectis, quæ mouentur motu processiuo. Mouentur enim ad aliquid absens apprehensum. Oportet ergo, quòd animal per animã sensitiuã non solum recipiat species sensibilium, cum præsentialiter immutatur ab eis, sed etiã eas retineat & conseruet. Recipere autẽ & retinere reducuntur in corporalibus ad diuersa principia. Nam humida bene recipiunt, & malè retinent: econtrario autem est de siccis. Vnde cum potentia sensitiua sit actus organi corporalis, oportet esse aliã potentiam quæ recipiat species sensibilium, & quæ conseruet.

¶Rursus considerandum est, quòd si animal moueretur solum propter delectabile & contristabile secundum sensum, non esset necessarium ponere in animali, nisi apprehensionem formarum quas percipit sensus, in quibus delectatur, aut horret. Sed necessarium est animali, vt quærat aliqua, vel fugiat, non solum quia sunt conuenientia vel non conuenientia ad sentiendum, sed etiam propter aliquas alias commoditates & vtilitates, siue nocumenta. Sicut ouis videns lupum venientem, fugit, non propter indecentiam coloris vel figuræ, sed quasi inimicum naturę. Et similiter auis colligit paleam, non quia delectet sensum, sed quia est vtilis ad nidificandum. Necessarium est ergo animali quòd percipiat huiusmodi intentiones, quas non percipit sensus exterior. Et huius perceptionis oportet esse aliquod aliud principium, cum perceptio formarum sensibilium sit ex immutatione sensibili, non autem perceptio intentionum prædictarum. Sic ergo ad receptionem formarum sensibilium ordinatur sensus proprius & communis. De quorum distinctione post dicetur [c]. Ad harum autem formarum retentionem aut conseruationem, ordinatur phantasia, siue imaginatio, quasi thesaurus quidam formarum per sensum acceptarum. Ad apprehendendum autem intentiones, quæ per sensum non accipiuntur, ordinatur vis æstimatiua. Ad conseruandum autem eas, vis memoratiua, quæ est thesaurus quidam huiusmodi intentionum. Cuius signum est quòd principium memorandi sit in animalibus ex aliqua huiusmodi intẽtione: puta quòd est nocium vel conueniens. Et ipsa ratio præteriti, quam attendit memoria, inter huiusmodi intentiones computatur. Considerandum est autem quòd quantum ad formas sensibiles, non est differentia inter hominem & alia animalia: similiter enim immutantur à sensibilibus exterioribus. Sed quantum ad intẽtiones prædictas differẽtia est. Nam alia animalia percipiũt huiusmodi intentiones solũ naturali quodam instinctu, homo autẽ per quandam collationem. Et ideo quæ in aliis animalibus dicit æstimatiua naturalis, in homine dicitur cogitatiua [e], quæ per collationẽ quandã huiusmodi intẽtiones adinuenit. Vũ etiam dicitur ratio particularis, cui medici assignãt determinatũ organũ, scilicet mediã partem capitis. Est eĩ collatiua intentionum individualium, sicut ratio intellectiua intentionum vniuersalium. Ex parte autem memorariuæ non solum habet memoriam sicut cætera animalia in subita recordatione præteritorum, sed etiam reminiscentiam, quasi syllogistice inquirendo præteritorum memoriã, secundum individuales intentiones [e]. Auic. vero ponit quintam potentiam mediam inter æstimatiuam & imaginatiuam, quæ cõponit & diuidit formas imaginatas, vt patet cũ ex forma imaginata auri, & forma imaginata monus, componimus vnam formam montis aurei, quem nunquam vidimus. Sed ista operatio non apparet in aliis animalibus ab homine: in quo ad hoc sufficit virtus imaginatiua. Cui etiam hanc actionem attribuit Auer. in libro quodam quem fecit de sensu, & sensibilibus. Et sic non est necesse ponere nisi quatuor vires interiores sensitiuæ partis, scilicet sensum communem, & imaginationem, æstimatiuam & memoratiuam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sensus interior non dicitur cõmunis per prædicationem sicut genus, sed sicut communis radix & principium exteriorum sensuum.

¶Ad secundũ dicendũ, quod sensus proprius iudicat de proprio obiecto, discernẽdo ipsum ab aliis quæ cadunt sub eodem sensu: sicut discernẽdo albũ à nigro vel à viridi. Sed discernere albũ à dulci non potest neq; visus, neque gustus: quia oportet quod qui inter aliqua discernit, vtrunque cognoscat. Vnde oportet ad sensum communem pertinere discretionis iudicium, ad quem referantur sicut ad communem terminum omnes apprehensiones sensuum, à quo etiam percipiantur intentiones sensuum, sicut cũ aliquis videt se videre. Hoc enim non potest fieri per sensum proprium, qui non cognoscit nisi formam sensibilis, à quo immutatur, in qua immutatione perficitur visio: & ex qua immutatione sequitur alia immutatio in sensu communi qui visionem percipit.

¶Ad tertium dicẽdum, quod sicut vna potentia oritur ab anima, alia mediante, vt supra dictum est [c]: ita etiam anima subijcitur alij potentiæ mediante alia. Et secundum hunc modum phantasticum & memoratiuum dicuntur passiones primi sensitiui.

¶Ad quartum dicendum, quod licet intellectus operatio oriatur à sensu, tamen in re apprehensa per sensum intellectus multa cognoscit, quæ sensus percipere non potest. Et similiter æstimatiua, licet inferiori modo.

¶Ad quintum dicendum, quod illam eminentiam habet cogitatiua & memoratiua in homine: non per id quod est proprium sensitiuæ partis: sed per aliam affinitatẽ & propinquitatem ad rationem vniuersalem secundũ quandam resultantiã. Et ideo non sunt aliæ vires, sed eædẽ pfectiores quã sint in alijs animalibus.

¶ Ad sextum dicendum, quod Augu. spiritualem visionem dicit esse, quæ fit per similitudines corporum in absentia corporum. Vnde patet quod communis est omnibus interioribus apprehensionibus.

QVAESTIO SEPTVAGESIMANONA de potentijs intellectiuis, in tredecim articulos diuisa.

DE INDE quæritur de potentijs intellectiuis.

¶ Circa quod quæruntur 13. ¶ Primo vtrum intellectus sit potentia animæ, vel eius essentia. ¶ Secundo, si est potẽtia, vtrũ sit potẽtia passiua. ¶ Tertio, si est potẽtia passiua, vtrũ sit ponere aliquẽ intellectum agentẽ. ¶ Quarto, vtrũ sit aliquid animæ. ¶ Quinto, vtrũ intellect[9] agẽs sit vnus omniũ. ¶ Sexto, vtrũ memoria sit in intellectu. ¶ Septimo, vtrũ sit alia potentia ab intellectu. ¶ Octauo, vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu. ¶ Nono, vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potentiæ. ¶ Decimo, vtrum intelligentia sit alia potẽtia præter intellectũ. ¶ Vndecimo, vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. ¶ Duodecimo, vtrum synderesis sit aliqua potentia in intellectiuæ partis. ¶ Tertiodecimo, vtrum conscientia sit aliqua potentia intellectiuæ partis.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum intellectus sit aliqua potentia animæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus non sit aliqua potentia animæ, sed sit ipsa ei[9] essentia. Intellectus enim idem videtur esse quod mens. Sed mens non est potentia animæ, sed essentia. Dicit enim Aug. 7. de Trinita. Mens & spiritus non relatiue dicuntur, sed essentiam demonstrant. Ergo intellectus est ipsa essentia animæ.

¶ Præterea, Diuersa genera potentiarum animæ non vniuntur in aliqua potentia vna, sed in sola essentia animæ. Appetitiuum autem & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ: vt dicitur in secundo de anima: conueniunt autem in mente: quia August. 10. de Trinita. ponit intelligentiam & voluntatem in mente. Ergo mens & intellectus est ipsa essentia animę, & non aliqua eius potentia.

¶ Præterea, Secundum Gregorium in Homil. Ascensionis, homo intelligit cum Angelis. Sed Angeli dicuntur mentes & intellectus. Ergo mens & intellectus hominis non est aliqua potentia animæ, sed ipsa anima.

¶ Præterea, Ex hoc conuenit alicui substantiæ quod sit intellectiua: quia est immaterialis. Sed anima est immaterialis per suam essentiam [e]. Ergo videtur quod anima per suam essentiã sit intellectiua. 366

¶SED CONTRA est quod Philosophus ponit intellectiuũ potentiam animæ: vt patet in secundo de anima.

CONCLVSIO.

¶Intellectus in solo Deo intellectus est idem essentiæ eius, in alijs vero distinguitur ab essentia, cuius est potentia.

¶RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere secundum præmissa [e], quod intellectus sit aliqua potentia animę, & non ipsa animę essentia. Tunc enim solum immediatum principium operationis est ipsa essentia rei operantis, quando ipsa operatio est eius esse. Sicut enim potentia se habet ad operationem, vt ad suum actum, ita se habet essentia ad esse. In solo autem Deo idem est in actum, & telligere quod suum esse. Vnde in solo Deo intellectus est eius essentia [e], in alijs autem creaturis intellectualibus intellectus est quędam potentia intelligentis. 277 299 377 83 299

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod sensus accipitur aliquã do pro potentia, aliquando vero pro ipsa anima sensitiua. Denomi natur enim anima sensitiua nomine principalioris suę potentię, quę est sensus. Et similiter anima intellectiua quandoque nominatur nomine intellectus quasi à principaliori sua virtute, sicut dicitur in primo de anima, quod intellectus est substantia quędam. Et etiam hoc modo Augusti. dicit quod mens est species vel essentia.

¶Ad secundum dicendum, quod appetitiuum & intellectiuum sunt diuersa genera potentiarum animæ secundum diuersas rationes obiectorum. Sed appetitiuum partim conuenit cum intellectiuo, & partim cum sensitiuo quantum ad modum operandi per organum corporale, vel sine huiusmodi organo. Nam appetitus sequitur apprehensionem. Et secundum hoc Augustinus ponit voluntatem in mente, & Philosophus in ratione.

¶ Ad tertium dicendum, quod in Angelis non est alia vis quàm natura intellectiua & voluntas, quę ad intellectum consequitur. Et propter hoc Angelus dicitur mens vel intellectus [e]: quia tota virtus sua in hoc consistit. Anima autem habet multas alias vires, sicut sensitiuas & nutritiuas. Et ideo non est simile. 279

¶Ad quartum

a ¶*Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum secundum.*

Annot. IN titulo aduerte, quod quæstio ista tripliciter tractari potest. Primo communiter, vtrum intellectus sit potentia passiua, id est receptiua quocunque id modo contingat, & quicquid sit illud receptum. Secundo proprie, vtrum intellectus sit potentia passiua potentia essentiali, quæ dicit priuationem actus primi, & proprij illius. Tertio pure, vtrum intellectus sit in potentia pure passiua: ita quod tam respectu actus primi quàm secundi, non nisi passiue concurrat. In proposito hic tertius sensus non tractatur hic, sed nos dicemus de hoc inferius in art. c. Primus quoque sensus hic non intenditur: quoniam, vt in corpore patet, intellectus angelicus non dicitur pati, neque potentia passiua, vt modo loquimur: & tamen constat quod intelligere ei⁹ in eo recipitur. Vnde relinquitur, quod secundus sensus sit intentus. Et merito: quoniam de ipsa potentia intellectiua nuda debet esse prima quæstio, vtrum sit passiua. Passibilitas autem potentiæ secundum seipsam solam attenditur secundum ordinem quẽ habet ad proprium actum, & non ad hunc vel illum: ac per hoc passibilitas intellectus absolute, & primo attenditur secundum coniunctionem intellectus ad intelligibile: hoc enim est illius propria perfectio: si enim intellectus est, in potentia est: & si non, nonquam eligibilis potentia essentiali respectu huius sit forte passiuum respectu alicuius.

390 3. dist. 14. art. 1. q. 2. & cor. ad secundum. Et 2. contra. c. 95. Et ver. q. 16. artic. 1. ad decimũ tertium.

80

367

¶Ad quartum dicendum, quod ipsa immaterialitas substantiæ intelligentis creatę non est eius intellectus: sed ex immaterialitate habet virtutem ad intelligendum. Vnde non oportet quod intellectus sit substantia animæ, sed eius virtus & potentia.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum intellectus sit potentia passiua.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod intellectus non sit potentia passiua. Patitur enim vnumquodque secundum materiã, sed agit ratione formæ. Sed virtus intellectiua consequitur immaterialitatem substantiæ intelligentis [e]. Ergo videtur quod intellectus non sit potentia passiua.

¶Præterea, Potentia intellectiua est incorruptibilis, vt supra dictũ est [e]. Sed intellectus si est passiuus, est incorruptibilis, vt dicitur in 3. de anima. Ergo potentia intellectiua non est passiua.

¶Præterea, Agens est nobilius patiente, vt dicit August. 12. super Gen. ad literam. & Arist. in tertio de anima. Potẽtiæ autem vegetatiuæ partis omnes sunt actiuæ: quæ tamen sunt infimæ inter potẽtias animæ. Ergo multo magis potentiæ intellectiuæ, quæ sunt supremæ, omnes sunt actiuæ.

¶SED CONTRA est quod Philosop⁹ dicit in 3. de anima, quod intelligere est pati quoddã.

CONCLVSIO.

¶*Cum intelligere sit quoddam pati, intellectus est potentia passiua.*

¶RESPONDEO dicẽdum, quod pati tripliciter dicitur. Vno modo proprijssime, scilicet quando aliquid remouetur ab eo quod conuenit sibi secundum naturam, aut secundum propriam inclinationem, sicut cum aqua frigiditatem amittit per calefactionem, & cum homo ægrotat, aut tristatur. Secundo modo minus proprie dicitur aliquis pati ex eo quod aliquid ab ipso abijcitur, siue sit ei conueniens, siue non conueniens. Et secundum hoc dicitur pati non solum qui ægrotat, sed etiam qui sanatur: non solum qui tristatur, sed etiam qui lætatur: vel quocunque modo aliquis alteretur, vel moueatur. Tertio dicitur aliquis pati communiter ex hoc solo, quod id, quod est in potentia ad aliquid, recipit illud ad quod erat in potentia absque hoc quod aliquid abijciatur. Secundum quem modum omne quod exit de potentia in actum potest dici pati: etiam cum perficitur [e]. Et sic intelligere nostrum est pati. Quod quidem hac ratiõe apparet: intellectus enim sicut supra dictum est [e], habet operationẽ circa ens in vniuersali. Considerari ergo potest vtrum intellectus sit in actu vel potẽtia, ex hoc quod consideratur quomodo intellectus se habeat ad ens vniuersale. Inuenitur enim aliquis intellectus, qui ad ens vniuersale se habet sicut actus totius entis: & talis est intellectus diuinus: quia est Dei essentia in qua originaliter & virtualiter totum ens præexistit sicut in prima causa. Et ideo intellectus diuinus non est in potentia, sed est actus purus. Nullus autem intellectus creatus potest se habere vt actus respectu totius entis vniuersalis: quia sic opporteret quod esset ens infinitũ. Vnde omnis intellectus creatus per hoc ipsum quod est, nõ est actus omnium intelligibilium, sed comparatur ad ipsa intelligibilia, sicut potentia ad actum. Potentia autem dupliciter se habet ad actum. Est enim quædam potẽtia quæ semper est perfecta per actum, sicut dicimus de materia corporum cælestium [e]. Quædam autem potentia est quę non semper est in actu, sed de potentia procedit in actum, sicut inuenitur in generabilibus & corruptibilibus. Intellectus igitur angelicus semper est in actu suorum intelligibilium propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est actus purus, vt supra dictum est [e]. Intellectus autem humanus, qui est infimus in ordine intellectuum, & maxime remotus à perfectione diuini intellectus, est in potentia respectu intelligibilium, & in principio est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum, vt Philosophus dicit in tertio de anima. Quod manifeste apparet ex hoc, quod in principio sumus intelligentes solum in potentia: postmodum autem efficimur intelligentes in actu. Sic igitur patet, quod intelligere nostrum est quoddam pati secũdum tertium modum passionis, & per consequens intellectus est potentia passiua.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod obiectio illa procedit de primo & secundo modo passionis, qui sunt proprij materiæ primæ. Tertius aũt mod⁹ passionis est cuiuscũq; in potentia existentis, quod in actũ reducitur.

¶Ad secundũ dicendũ, quod intellect⁹ passiu⁹ secundũ quosdã dicitur appetitus sensitiu⁹, in quo sunt animæ passiones, qui etiã in 1. Eth. dicitur rationalis per participationẽ, quia obedit

Comment. ¶In corpore duo facit. Primo declarat illum terminum passiue. Secundo respondet quæsito vnica conclusione affirmatiue.

Annot. ¶Quo ad primum quia passiuum à passione & pati dicitur, distinguit ly pati, tripliciter, proprijssime, & proprie, & communiter: & satis clara sunt in litera.

¶Et aduerte primo duo: conuenientiam scilicet & differentiam. Conueniunt enim, quia in omnibus modis inueniuntur duo: scilicet ordo, quod prius erat in potentia, postmodum est in actu: & receptio alicuius. Discrepant autem, quia in primo comitatur perditio conuenientis, in secundo perditio sola, non curando an conuenientis, an disconuenientis. In tertio autem nulla perditio necessario comitatur.

¶Secundo aduerte, quod licet receptum iuxta tertium modum possit esse tam actus secundus, quàm primus: & consequenter pati dici possit hoc modo quodcunque recipiens. & ita hic tertius modus patiendi latitudinem habet: in proposito tamen de summo & primo gradu patiendi, infra hunc tamen modum, sermo est interpretandus. Quoniam ab eo dicitur primo & absolute potentia passiua, à secundario autem gradu patiendi, scilicet recipiendo actum secundum non primo neque absolute dicitur potentia passiua, sed secundum quid, quo ad hoc scilicet.

¶Tertio aduerte, quod ordo inter recipiens & receptum quamuis possit esse naturæ solius, vt patet de subiecto & passione: materia & forma cæli: stella & lumine, quod habet à sole: & naturæ & temporis simul, vt patet in his quæ generantur de nouo: ac per hoc ex hac quoque parte videatur habere latitudinem tertius modus patiendi: in proposito de ordine durationis sermo est, vt inferius clare patet, & ratio dicetur. Et intelligitur secundum naturæ cursum, id est quod secundum ordinem rebus inditum talis potentia nata est pręcedere actum suum, vel, & in idem redit: exponatur negatiue, id est, quod ex vi naturæ suæ non conuenit sibi quod sit coæua suo actui: & hinc patent miracula, quibus poneretur Deum influere alicui ab initio scientiam nihil obstare proposito.

Comment. ¶Quo ad secundum conclusio responsiua est: Intellectus noster est potentia passiua, probatur: Intellectus noster est in potẽtia separata ab actu: ergo ei⁹ intelligere est pati tertio modo. ergo intellectus est potentia passiua. Antecedens habet duas partes, s. quod sit in potentia: & quod separata ab actu. quo ad primam probatur sic. Intelligere est operatio circa ens in vniuersali, ergo intellectus vt actus se habet ad vniuersale ens vt actus totius entis: ergo solus intellectus diuinus est secundum id quod est in puro actu, ergo reliqui sunt in potentia, hoc vltimum antecedens est per se notum: non arctatur enim intelligere ad hoc, vel illud ens. Prima vero sequela probatur, quia ex diuersa habitudine ad vniuersale ens tanquam ad propriam perfectionem obiectiuam attenditur esse in actu vel potentia ipsum intellectum: sicut vniuersale quodlibet perfectibile penes accessum ad suum mẽsuratur perfectiuum. Secunda vero sequela patet: & quo ad exponentem affirmatiuam: quia intellectus diuinus est Dei essentia, in qua sunt omnia: & quo ad negatiuam, quia oporteret intellectum creatum esse ens infinitũ. Tertia autem sequela euidens est ex se. si enim diuinus solus est actus omnium & quilibet intellectus aut actu, aut potentia respicit omnia: consequens est, vt reliqui omnes sint in potentia, non respectu singulorum, sed alicuius intelligibilis: respectu siquidem alicuius non prohibetur creatus intellectus esse in actu. Quo ad secundam vero partem antecedens probatur ex distinctione potentiæ in potentiam semper perfectam, & non semper perfectam, sed procedentem de potentia ad actum applicata ad differentiam inter intellectum angelicum & humanum. quia ille propter propinquitatem ad primum intellectum, qui est purus actus, est semper in actu omnium naturaliter à se intelligibiliũ: hic vero propter hoc quod est vltimus & maxime remotus à primo, est in principio sicut tabula rasa. Cui signũ affertur, quia in principio sumus intelligentes in potẽtia, deinde in actu. prima vero consequentia ex ratione ipsius pati tertio modo liquet, si enim pati dicitur omne, quod procedendo de potentia ad actum perficitur, & intellectus noster vt assumptum probatumque est, huiusmodi est, ergo patitur. Secunda vero est per se nota.

Annot. ¶Circa primam consequentiam aduerte primo, quod tripliciter illatum consequens intelligi potest, scilicet formaliter, causaliter, & concomitanter. Et formaliter quidẽ intellictum plurimum habet ambiguitatis diuersasq; opiniones, dum alij intelligere putant esse pati, sicut illuminari passionem significat: alii actionem immanentem tantum, ac per hoc passionis habentem naturam admixtam: vt lucere, si fingatur quod fit operatio à lucido, in ipsomet quiescens. Causaliter vero seu indistincte siue formaliter, siue causaliter intellectum, apud vere Peripateticos non vertitur in dubiũ, dum intelligere contingere credunt ex passione intellectus ab intelligibili. Et quoniam in proposito pati in communi nihil aliud importat nisi recipere perfectionem, ad quam erat in potentia: & in speciali intellectum pati nihil aliud est quàm recipere intelligibile, ad quod erat in potentia: ideo quo ad vim huius rationis, sat est quod inferatur, & verificetur siue formaliter, siue causaliter. Vtroque enim modo infert, ergo intellectus est potentia passiua. Si enim formaliter est pati, constat quod intellectus est potentia non solum passiua, sed purè passiua. Si autem causaliter, quia scilicet causatur ex passione intellectus ab intelligibili, adhuc intellectus erit potentia passiua simpliciter: quia respectu sui proprij obiecti, quicquid sit de concursu ad actum intelligendi.

485

¶Tertio autem modo, scilicet indistincte, siue formaliter, siue causaliter, siue concomitanter intellectum, apud omnes verificatur, quandoquidem nullus est qui non credat intelligere recipi in intellectu: & saltem ea ratione esse pati: quia recipitur in intellectu. Sed iuxta hunc sensum non infert, ergo intellectus est potentia passiua simpliciter loquendo, sed secundum quid: inquantum scilicet recipit operationem propriam: quod est cõmune omni potentiæ operatiuæ operatione immanente. Secundus ergo sensus est directe intentus, & ad propositum: vt patet. Tum ex eo quod in litera infertur, intelligere est pati: non ex eo quod intellectus est in potentia, sed ex eo quod est in potentia separata ab actu. Tum ex eo quod infertur ex differentia inter intellectum angelicum & humanum. si enim tertiũ sensum intendisset, sat erat nota natura potentiæ in intellectu: & in hoc non erat differentia inter angelos & animam. Tum ex eo quod pati à quo potentia passiua, vt in hoc patebit articulo, requirit eductionem potentiæ ad actum primum.

¶Circa antecedentis probationem dubium est in illa parte, qua probatur possibilitas intellectus: quia non semper est perfectus. Hæc enim ratio assumit id quod est per accidens. prioritas nanque durationis per accidens se habet ad esse passiuum. Tum quia duratio ipsa extranei est generis à genere passionis. Tum quia stat esse potentiam vere & pure passiuam: & [illegible] en coæuam actui, vt patet de potentia passiua, qua partes orbis propinquæ soli semper illuminantur.

¶Ad hoc dubium dicitur, quod ratio ista est à posteriori, ita quod prioritas durationis manifesta non facit potentiam passiuam. Sed hoc nihil est. Tum quia, vt ex secunda obiectione patet, prioritas ista est effectus per accidens super quo non debet fundari ratio aliqua. Tum quia radicem proponit se assignaturum S. Tho. vnde intellectus potentia sit passiua. Dicendum est igitur, quod differentia potentiæ secundum præexistere, aut non præexistere respectu actus proprij posita est ad circumloquendũ propriam differentiam potentiarum secundum separabilitatem & inseparabilitatem ex intrinseco ab actu proprio: quædam nanque sunt quibus ab intrinseca earum natura repugnat separabilitas ab actu: & hæ dictæ sunt coæuæ suis actibus, & semper perfectæ: quædam vero sunt quibus separari ab actu non repugnat ex intrinseco, quamuis separari non possint. Et hæ comprehenduntur sub potentijs, quæ non semper sunt perfectæ: quia non per se & ab intrinseco habent quod semper sint perfectæ per actus suos. Rursus primæ passiuæ non sunt: quia nulla passione media actum recipiunt, quamuis receptiuæ sint, sed eadem generatione generantur cum suis actibus: reliquæ autem non solum receptiuæ, sed passiuæ sunt: quia passione intercedente actus sortiuntur: & propterea subtiliter in litera ex hac differentia infertur, quod intellectus noster est potentia passiua potentia essentiali. Vnde patet responsio ad obiecta. Ad primum quidem: quia ordo durationis ad circumloquendum positus est ad occultam differentiam. Ad secundum vero: quia potentia corporis illuminabilis ab alio, non est ab intrinseco coæua suo actui, sed propter perpetuam præsentiam illuminantis. Intellectus autem angelicus ab intrinseco est coæuus suæ scientiæ: quia ex natura eius fluit vt passio à subiecto. Glosanda est ergo litera quod intelligitur de potentia semper, aut non semper, perfecta ab intrinseco: & sic per se, & à priori est processus.

Quæstio

¶*Num intelligere sit causaliter, vel formaliter pati, & intellectus sit potentia pure passiua.*

¶Circa hęc, tria supersunt dubia. Primo an intelligere sit causaliter pati. Secundo an sit formaliter pati. Tertio quantũ valeat præsens ratio S. Tho. Ex his enim consurgit manifestatio quarti principaliter intenti, an intellectus sit potentia passiua, & etiam an sit potentia pure passiua, quod S. Tho. hic discutere non curauit.

Annot. ¶Circa primam dubitationẽ tria sunt agenda. Primo declarãdus titulus: & quo ad hoc aduertendum est, quod quũ esse causaliter pati nihil aliud sit quã causari ex passione, & in proposito si aliqua passio præuenit intellectionẽ, illa est passio intellect⁹, quo intelligẽtes dicimur ab intelligibili. Ideo quęrere vtrũ intelligere sit causal. pati, est quęrere vtrũ intelligere causet ex passiõe intellect⁹ ab intelligibili.

16 ¶Quo ad secundum tres

385 sunt de re hac opiniões. Quidam tenẽt, quod intellectus non patitur ab intelligibili: ita quod intelligibile concurrit ad intellectionem terminatiue tantum, & non causaliter. Alij vero tenent quod intellectus patitur quidem ab intelligibili, sed per accidẽs: ita quod per se loquendo non patitur ab intelligibili: concurrit tamen intelligibile ad intellectionem non solum terminatiue, sed causaliter: non immutando intellectum, sed simul cum intellectu gignendo effectiue intellectionem. Et sic apud istos intelligere nostrũ non est pati causaliter nisi per accidens. Alij autẽ arbitrantur quod intellectus noster patitur & per se ab intelligibili: ita quod intellectus factus in actu, ab intelligibili intellectionem elicit. Et sic apud hos intelligere est causaliter & per se pati.

393

¶Quo ad tertium singulæ sunt discutiendæ opiniones. Prima opinio super nobilitate intellectus, & animæ fundatur. Eo enim quod præstantior est corpore, à phantasmate pati non potest: iuxta illud August. nullum corpus agit in spiritum. Eo vero quod præstantior est cæteris formis, se sola potest operari: quia actiuitas actualitatem sequitur, & constat quod se solo agere conuenit inferioribus formis, puta elementaribus, & animæ vegetatiuæ. Sed hæc facile soluuntur: quoniam intellectus non patitur à phantasmate principaliter, sed ab intellectu agente: &, vt in responsione ad vltimum in litera dicitur, nobilius est pati cum tanta excellentia, quàm agere vilia.

¶Secunda vero opinio cum duo dicat, scilicet quod ambo obiectum & intellectus sunt causa actiua intelligendi, & quod intellectus nihil habet ab obiecto, aut econuerso, nisi per accidens. Primum quidem fundat super duas conditiones intellectionis, scilicet & quod sit operatio vitalis, & quod sit ad talem naturam obiecti determinata: primum enim ab anima, secũdum ab obiecto esse oportet. Sed secũdum dictum, in quo quęstio est, nulla ratione probat, sed credidit Scot. quod confutatis opinionibus quas recitat, relinqueretur hoc quasi per viam diuisionis. Afferri tamen pro illa posset: quia quicquid potest species intelligibilis, posset obiectum repræsentatum, si pręsens intellectui adesset, eo quod species agit vice obiecti: & propterea accidit obiecto vt concurrat ad intellectionem causandam, quod sit pręsens intellectui secundum suam speciem: ac per hoc quod immutet intellectum ad suam similitudinem. Primum dictum conuincit quidem quod vtrunque, scilicet intellectus & obiectum concurrant ad intellectionem: sed quod vtrunque actiue concurrat, non plane probat, nisi vt inferius patebit. Secundum vero voluntarium, & contra philosophum, & naturam intellectus. Voluntarium quidem, quia absque ratione. Nec opiniones sufficienter retulit, imò per hypotheticam omisit, quia vt puto latuit eum. Nec adducta ratio aliquid valet, quoniã vt superius patuit phantasma & vniuersaliter similitudo quæcunque obiecti, nõ ea ratione dicitur vice obiectum, quia solum fungatur officio obiecti, sed quia ratio operandi, natura obiecti quam repræsentat, est. Ex hoc autem non habetur, quod obiectum per seipsum potest aut posset. Tum quia hoc supponit, quod intellectus nudus sit actiuus, quod tamen principaliter probandũ erat, & quasi supponit hanc consequentiam. Intellectus concurrit actiue ad intelligendum: ergo nudus concurrit actiue: quæ tamen nihil valet. Tum quia hoc supponit speciem ad nihil aliud per se poni nisi pro obiecto: cum tamen in intellectu nostro ponatur, & pro obiecto, & pro actuatione intellectus: quoniam est in potentia essentiali, vt dicitur in 3. de anima. text 7. Contra philosophos vero & rationem est: quoniam expresse Arist. ponit intellectum esse potentiam passiuam. Tum ex eo quod Arist. posuit intellectum quo intelligimus, esse absolute & simpliciter in genere potentiæ passiuæ, & non secundum quid tantum: inquantum scilicet recipit intellectionem: alioquin processus eius in tex. 17. ad inuestigandum intellectum agentem, nihil valeret: fundatur enim manifeste super hoc, quod in omni natura, in qua est potentia passiua, oportet poni actiuam quæ reducat passiuam de potentia ad actum. Quid clarius? si intellectus esset, vt Sco. fingit, virtus ex se actiua pariter: & non nisi per accidens agens vt informetur ab obiecto: natus esset labor, qui super natura potentiæ passiuæ fundatur.

¶Ex his enim, quæ sunt per accidens, essentialis ordo rerum non pendet, & consequenter inferri non posset intellectũ agentem esse: debuerat enim Arist. ex imperfectione virtutis actiuæ intellectus possibilis, non ex hoc quod est potentia passiua, intellectum concludere agentem: falsa quoque esset maior Arist. scilicet quod in omni natura esset sic. Non enim vbicunq; est agens imperfectũ, ibi oportet esse agens perfectũ quod reducat in actum agens illud imperfectũ, vt ipsemet Scotus ibidem dicit: quoniam in multis agens imperfectius non patitur à perfectiore. Contrariam naturã vero intellectus esse nunc declarando veritatẽ ostendetur.

¶Tertia ac peripatetica opinio super natura cognoscitiua vt sic, fundatur. Recolendum est enim, quod vt in q. 14. dictum fuit, res quælibet ex hoc est cognoscitiua, quod est tam eleuatæ naturæ: quod est nõ solũ ipsa, sed aliæ. Et rursus dictũ fuit quod rẽ aliquã esse alias, cõtingit tripliciter: actu puro, potentia pura, & medio modo, quodãmodo, s. actu, & quodãmodo potẽtia, & quod in vltimo gradu scilicet in pura potentia anima nostra posita est. Est enim à principio sicut tabula rasa, in qua nihil est pictũ. Ex his patet, quod si anima cognoscere actu debet, oportet eam actu esse res cognitas. Est igitur intellectus in potentia passiua ad intelligibile, & intelligere est pati causaliter: quia ex passione ab intelligibili, id est ex receptione intelligibilis causatur. Nec potest dici, quod passio ista cõcurrat per accidens, nisi quis vsque adeo deliret, vt dicat animam, quæ est intelligibile in potentia, esse actu intelligibile, & per accidens. Nec refert in proposito vtrũ intellectus ab obiecto vel intellectu agente vel alio illud recipiat, satis est qđ oportet passionem hanc interesse. Et confirmatur: quia si ex hoc quod res est primo in potentia essentiali, & deinde in actu secundo, non conuincimus qđ fieri in actu primo sit pati: omnis via ad probandũ potẽtiam passiuam & passionẽ nulla est. Et si non cõuincimus quod illud pati per se exigatur ad operandum in actu secundo, nunquam probabitur differẽtia inter potentiam essentialem, & accidẽtalem, quã in hoc stare ex 8. physic. & 2. de anima patet, qđ illa per priorẽ mutationẽ ab alio venit ad operationem, ista autem per seipsam posse operari permittitur. Est igitur intelligere nostrũ pati causaliter: & hoc per se. Angelicum vero non proprie est causaliter pati: quia congenitum est angelis intelligibile, nec transfertur eorum intellectus de potẽtia ad actum primũ. Ex his autem quæ in 3. de anima dicuntur: quæ & adducta sunt, patet hoc sequi. Vnde Aristot. Auerroimque hoc sensisse non est dubium. Nec te moueant verba S. Tho: in quoli. 8. q. 2. art. 1. expresse sonantia, quod intellectus possibilis est patiens cooperans agenti ad eius formationẽ. Per hoc enim, vt ibi patet, non intendit, quod intellectus nudus cooperetur intellectui agenti, & phantasmati ad sui formationem: sed quod intellectus iam formatus potest ex præacceptis speciebus alias species in se producere multo magis quàm imaginatiua: quæ etiam non nuda, sed formata iam auri & mõtis speciebus format in se speciem mõtis aurei.

282

291

¶Circa secundam dubitationem, an intelligere sit formaliter pati, eodem procedendum est ordine. intelligere esse formaliter pati, nihil aliud est quàm intellectum possibilem concurrere purè passiuè ad intellectionem: quicquid sit illud quod intellectionem effectiue causet, siue intellectus agẽs solus, siue ipse simul & intelligibile in actu, & in intellectu possibili depictum, siue quodcunque aliud.

¶Quo ad secundum, quia hic non quærimus modũ, quo fit intellectio à specie intelligibili, aut obiecto: sed tantum modo an intellectus concurrat pure passiue ad intellectionem. ideo omittendę sunt hic opiniones multę: & quatuor breuiter tangendæ: duę tenentes intellectum purè passiuè, & duæ actiuè: quoniam ex his melius patefit intentum. Aut enim creditur, quod nud⁹ intellect⁹ est totale actiuũ intellectionis. Aut partiale cum Sco. Aut quod intellectus est totaliter passiuus. Aut quod ratione sui est passiuus, ratione vero speciei intelligibilis est actiuus. Ad harum enim quatuor aliquam omnis videtur opinio de hoc reduci. Sed diligenter aduertendum est, quod vltima opinio S. Tho. attribuitur, sed malè intellecta. Potest siquidem dupliciter intelligi. primo quod intellectus concurrat ad intellectionis productionem: quemadmodũ aqua calida ad calefactionẽ, ita quod sicut aqua informata calore dicitur calefacere, ita intellectus informatus specie intelligibili dicitur intelligere actiue. Et iuxta hunc sensum intelligitur à Sco. & communiter exponi videtur. Sed hi longe sunt ab intẽto sensu. Iuxta hunc siquidem sensum sola species intelligibilis actiue causat: quemadmodum solus calor calefactionem causat. intellectus autem non concurreret ad causandũ: nisi vt sustentans rationem agendi, quemadmodũ aqua vt sustinens calorem. Vnde quemadmodum cum aqua calida calefacit, secundũ denominationẽ quidem ipsa aqua dicitur calefaciens seu efficiens calefactionẽ: quia actiones sunt subsistentiũ saltẽ denominatiue: secundũ rem tamen aqua nihil ad calefactionis actionem cõfert, nisi remote: quia scilicet sustinet principium agẽdi. quod ex eo liquet, quod si illa agendi ratio, puta calor per se subsisteret, absque concurrente subiecto eandẽ faceret actionem. Ita cum intellectus informatus specie intelligibili intelligit, dicitur intelligens denominatiue: & nihil facit ipse ad intellectionis productionẽ: sed quia intelligere est actio immanẽs, ipse per seipsum suscipit eã. Apud S. Tho. autem & veritatem intellectus in actu se toto primo actiue concurrit ad intellectionem, & sensus ad sensationẽ: vt patet in quoli. 8. q. 2. art. 1. Ad cuius euidentiam scito, quod quia intellectus secundum se est in genere potẽtiæ passiuæ, non habet ex se aliquam agendi rationem. Et hoc est in quo primo dissentit Scot. Ex hoc vero quod intellectus fit actu, ipsum intelligibile in actu acquirit quandam agendi rationem. communis nanque est omni formæ non prohibitæ ab actione, esse agendi rationem. Ex hoc autem quod intellectus non acquirit intelligibile, quemadmodũ materia acquirit formã, sed transit in ipsum intelligibile, & ipsum intelligibile imbibitur quodãmodo in ipso intellectu: sequitur quod hoc totum, scilicet intellectus in actu primo, & non ratione partis actiuæ intelligit: quamuis ratione partis, s. intellectus recipiat intellectionem. Existimandũ est enim, quod anima apprehensiua est alterum genus entium à naturalibus, & quod æquiuoce cõmunicat cum eis in esse, in potentia, & recipere formas entium. Materia enim sic recipit formam vt ex eis resultet compositum, & illius compositi est actio sequens illam formam, & non materiæ nisi quia sustinet formã, & pars est compositi. Anima autem vt Auer. optime dixit in 3. de anima. com. 5. non sic recipit cognoscibile vt ex eis fiat compositum cognoscens, sed anima ipsa efficitur ipsum cognoscibile, & sic facta in actu agit. Concurrit ergo aliter intellectus actiuè ad intellectionem, quàm receptiuum rationis agendi ad actionem: quia aliter fit anima in actu cognoscibile, & aliter materia reducitur in actum. Habet itaq; intellectus, quòd actiue concurrat ad intellectionem non ex partiali ratione agendi: vt Scot. contra Aristotelem finxit, nec præcise ex specie intelligibili, vt moderni

rationi. Secundum alios autem intellectus passiuus dicitur virtus cogitatiua, quæ nominatur ratio particularis. Et vtroque modo passiuum accipi potest secundum primos duos modos passionis, inquantum talis intellectus sic dictus est actus alicuius organi corporalis. Sed intellectus, qui est in potentia ad intelligibilia (quem Aristoteles ob hoc nominat intellectum passibilem) non est passiuus, nisi tertio modo: quia non est actus organi corporalis. Et ideo est incorruptibilis.

¶ Ad tertium dicendum, quod agens est nobilius patiente, si ad idem actio & passio referátur: non aút semper, si ad diuersa. Intellectus autem est vis passiua, respectu totius entis vniuersalis. Vegetatiuum autem est actiuum, respectu cuiusdam entis particularis, scilicet corporis coniuncti. Vnde nihil prohibet huiusmodi passiuum esse nobilius tali actiuo.

ARTICVLVS III.

a ¶ *An sit ponere intellectum agentem.*

391 De anima articul. 4.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd non sit ponere intellectum agentem. Sicut enim se habet sensus ad sensibilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia. Sed quia sensus est in potentia ad sensibilia, non ponitur sensus agens, sed sensus patiens tantum. Ergo, cum intellectus noster sit in potentia ad intelligibilia, videtur, quod non debeat poni intellectus agens, sed passibilis tantum.

¶ Si dicatur, quod in sensu etiam est aliquod agens, sicut lumen: contra, Lumen requiritur ad visum, inquantum facit medium lucidum in actu. Nam calor ipse secundum se est motiuus lucidi. Sed in operatione intellectus non ponitur aliquod medium, quod necesse sit fieri in actu. Ergo non est necesse ponere intellectum agentem.

¶ Præterea, Similitudo agentis recipitur in patiente, secundum modum patientis. Sed intellectus possibilis est virtus immaterialis. Ergo immaterialitas eius sufficit ad hoc quod recipiantur in eo formæ immaterialiter. Sed ex hoc ipso aliqua forma est intelligibilis in actu, quod est immaterialis. Ergo nulla necessitas est ponere intellectum agentem, ad hoc, quod faciat species intelligibiles in actu.

¶ SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de anima, quod sicut in omni natura, ita & in anima est aliqd, quo est omnia fieri, & aliquid, quo est omnia facere. Est ergo ponere intellectum agentem.

CONCLVSIO.

¶ Præter intellectum possibilem, qui est omnia fieri, necesse est ponere in anima intellectum agentem, qui facit intelligibilia in potentia, intelligibilia in actu.

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum opinionem Platonis nulla necessitas erat ponere intellectum agentem ad faciendum intelligibilia in actu, sed forte ad præbendum lumen intelligibile intelligenti, vt infra dicetur [c]. Posuit enim Plato formas rerum naturalium sine materia subsistere, & per consequens eas intelligibiles esse: quia ex hoc est aliquid intelligibile actu, quod est immateriale. Et huiusmodi vocabat species, siue ideas. Ex quarum participatione dicebat etiam materiam corporalem formari, ad hoc quòd indiuidua naturaliter cōstituerentur in proprijs generibus & speciebus: & intellectus nostros ad hoc quòd de generibus, & speciebus rerum scientiam haberent [c]. Sed quia Arist. non posuit formas rerum naturalium subsistere sine materia: formæ autem in materia existentes nō sunt intelligibiles actu: sequebatur quòd naturæ, seu formæ rerum sensibilium, quas intelligimus, nō essent intelligibiles actu. Nihil autem reducitur de potentia in actum, nisi per aliquod ens actu: sicut sensus fit in actu per sensibile in actu. Oportet igitur ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faceret intelligibilia in actu per abstractionem specierum à conditionibus materialibus. Et hæc est necessitas ponendi intellectum agentem [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensibilia inueniuntur actu extra animam: & ideo non oportuit ponere sensum agentem. Et sic patet quòd in parte nutritiua omnes potentiæ sunt actiuæ: in parte autem sensitiua omnes passiuæ. In parte vero intellectiua est aliquid actiuum, & aliquid passiuum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd circa effectū luminis est duplex opinio. Quidam enim dicunt quòd lumen requiritur ad visum, vt faciat colores actu visibiles. Et secundum hoc similiter requiritur & propter idem intellectus agens ad intelligendum, propter quod lumen ad vidēdum. Secundum alios vero lumen requiritur ad vidēdum, non propter colores vt fiant actu visibiles, sed vt medium fiat actu lucidum, vt Comment. dicit in. 2. de anima. Et secundum hoc similitudo, qua Arist. assimilat intellectum agentem lumini, attenditur quantum ad hoc quòd sicut hoc est necessarium ad videndum, ita illud ad intelligendum, sed non propter idem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd supposito agente bene contingit diuersimode recipi eius similitudinem in diuersis propter eorum dispositionem diuersam. Sed si agens non præexistit, nihil ad hoc faciet dispositio recipientis. Intelligibile autem in actu non est aliquid existens in rerum natura quantum ad naturam rerum sensibilium, quæ non subsistunt præter materiam. Et ideo ad intelligendum non sufficeret immaterialitas intellectus possibilis, nisi adesset intellectus agens qui faceret intelligibilia in actu per modum abstractionis.

---

derna ignorantia intelligit: sed ex hoc ipso quod animalis vis in actu est, ita quod ex hoc quod est animalis vis, habet inchoatiue, quod facta in actu sit actiua. Falluntur autem plurimi in hoc, quia de anima iudicant ad modum rerum naturalium: cum tamen Auerrois dixerit quod magis sit vnum ex intellectu & intelligibili, quàm ex materia & forma: & consequenter sit magis vnum operans. Intelligere ergo non est formaliter pati, quáuis proprie loquendo non sit etiam formaliter agere, sed potius actiue passiueque vitaliter operari: & idem iudicium est de sensatione. Quicunque autem eleuare potest intellectum, & recolendo, quod actiones immanentes qualitates sunt, non actiones aut passiones: intuerique quod intelligere nihil aliud est, quá intelligentem esse actu intellectum: & quod anima superiorque natura est talis quod seipsa est quandoque vt somnus, & quandoque vt vigilia, percipiet in his modum quendam actiui & passiui magis quàm actuú & passiuum. Et sic inter sapientes loquendum esset. Rationes autem, quæ contra hoc sunt: quia scilicet efficiens & materia non coincidunt in idem numero, ex tertio physicorum: & agens & patiens respectu eiusdé non est idem: quia esset in actu & in potētia simul: & idem referretur realiter ad seipsum, facile soluuntur ab inspicientibus hic non esse proprie agens & patiens, neque materiam, & consequenter non oportere esse relationem realem. Hæc enim communia principia intelligenda sunt: vbi proprie talium ratio reperitur. In proposito autem cum intelligere non sit actus entis in potentia, sed perfecti animam intelligere, proprie loquendo nihil aliud est quàm propriam operationem exercere: quam quia immanens est, concomitatur quod sit in ipsa, & ab ipsa simul. Quod nullum inconueniens esse qui non aliter videre potest, coincidit, quod grauitas lapidea est à lapide & in lapide. Et vel sic animaduertat in his, quæ non proprie dicuntur agere & pati, locum non habere principia illa. Quamuis sigillatim dici possit, quod materia ex qua non coincidit cum agente, materia vero in qua coincidere potest, est quod omnino idem non est patiens & agens, neque refertur ad se. Sed bene aliquo modo idem, & aliquo modo diuersum patitur & agit, & refertur realiter ad se. In proposito autem intellectus est agens, & materia in qua est intellectio. Et est aliquo modo diuersus, quia patitur inquantum nudus, agit vero se toto primo. Et sic diuersimode est simul in actu & potentia.

¶ Circa tertiam dubitationem, quantum scilicet valeat ratio Sancti Thomæ, aduertendum est, quod tripliciter calumniam potest pati. Primo diceret Sco. quod peccat ratione potentiæ communiter sumptæ, inferens potentiam proprie sumptam. Ex eo enim quod intellectus non est in se actus totius entis, sequitur bene, ergo est in potentia, sumendo potentiam communiter prout omne deficiens ab actu puro dicitur esse permixtum potentiæ: sed ex tali potentialitate non sequitur, ergo est in potentia receptiua quæ est proprie potentia, vt de se patet: & tamen San. Tho. hanc potentiam infert. Et confirmatur ista obiectio, quia intellectus agens cum non sit actus purus, est in potentia: & tamen non in potentia receptiua. Secundo diceret quispiam, quod deficit in præsupposito. supponitur enim quod quilibet intellectus naturaliter sit capax totius entis. oportet enim hoc supponi, alioquin non possent graduari intellectus in respectu ad totum ens penes esse actu aut potentia totum ens: & tamen constat hoc suppositum esse falsum, in via S. Tho. præcipue. Tum quia nullus intellectus creatus est capax essentiæ diuinæ in esse intelligibili. Tum quia intellectus noster non est capax substantiarum immaterialium. Et confirmatur: quia intellectus noster non est possibilis omnia fieri, nisi quæ intellectus agens est potens facere: sed hic non est potens facere omnia simpliciter cognoscibilia, sed tantum materialia. ergo.

¶ Tertio deficere videtur: quia si ratio valeret, concluderet quod etiam voluntas sit potentia passiua: quoniam ipsa est respectu totius entis: quoniam bonum vt sic respicit, & non est vt actus totius entis, aut perfecta semper per illud: consequens est inconueniens: quoniam voluntas mouet actiue intellectum, & cæteras vires, & sic velle est actionis species.

¶ Ad solutionem horum manifestandam, non oportet alia iacere fundamenta: quoniam ex natura vis cognoscitiuæ euidenter dissoluuntur. fundatur ergo processus iste super naturam cognoscitiuam in communi, scilicet quod oportet cognoscitiuum esse rem cognitam, quod fuit communis animi conceptio antiquorum in primo de anima, & approbatum ab Aristot. & super tali natura cognoscitiua, scilicet intellectiua, scilicet quod intellectus cognoscit ens in communi, quod est per se notum. Ex his enim habetur, quod cum intellectus nō sit arctatus ad hoc vel illud entis genus, sed vniuersale ens respiciat vt obiectum, vt visus colorem, & consequenter quod potest cognoscere omne ens: oportet quod aut sit actu, aut potentia: aut quodammodo actu, & quodammodo potentia omne ens. Et quia quod non est actu tale, & potest esse tale, est vere in potentia receptiua. qua potest fieri aut esse tale: ideo ex hoc quod intellectus non se habet vt actus totius entis, optime sequitur non solum quod sit in potentia, sed quod sit in potentia vt sit ens illud quod non est actu: ac per hoc sit in eo vere potētia receptiua illius esse. Et sic patet responsio ad primo obiecta. Non enim ex esse in potentia illatum est esse in potentia tali, sed ex esse in potentia cognoscitiuum per intellectum: quod, vt ex dictis patet, optime infert propositū. Nec hoc cōuenit intellectui agenti, si vis est nostræ animæ non intelligens, sed faciens tantum intellecta in actu. Ad ea vero, quę secundo obijciuntur, dicitur quod, vt in textu patet, ex hoc quod intelligere est circa ens in communi, sequitur, ergo & intellectus: ac per hoc circa omne ens. alioquin obiectum excederet operationem & virtutem operatiuam. Vnde concedendum est quod omnis intellectus est circa omne ens. Sed diligenter animaduerte ne fallaris à cognitiōe ad modum cognitionis declināsi: ad cognoscere quippe omne ens sufficit cognoscendo attingere omne ens: ita quod ad omne ens terminari possit cognitio illius. ad modum vero cognoscendi spectat quod cognoscat perfecte vel imperfecte per propriam speciem vel alienam, per causam vel effectum, &c. Constat autem quod omnis intellectus in omne ens potest, quáuis non perfecte, aut per species proprias, vt instantiæ adductæ ostendunt. Vnde ratio S.Tho. stat solida super hoc quod quia intelligere est circa omne ens terminatiue, oportet quodlibet intelligēs esse omnia. (392 411 440) Aut actu puro, vt Deus gloriosus. Aut quodammodo actu & quodammodo potentia, & hoc habet magnam latitudinem vt intelligētiæ. Aut in potentia pura, & hoc est anima humana, quæ est omnia: non per omnium similitudines, sed per similitudines naturalium rerum, quæ proculdubio similes sunt Deo & intelligentijs, quamuis imperfecte.

Comment.

¶ Ad tertiam autem obiectionem de voluntate dicitur, quod quia ratio illa manifeste loquitur de respicientibus totum ens, vt in se habere debentibus totum ens, consequens est, quod locum non habet in voluntate, quæ in hoc differt ab intellectu. illa enim tendit in ens, iste vero habet in se. Vnde intellectus non habens omne intelligibile est in potentia & imperfectus, voluntas autem non volens omne volibile, non est in potentia, nec imperfecta. Stat ergo ratio solida in his, quorum perfectio & operatio est in habendo ens vniuersale: & per hoc quoque solui possunt primo obiecta.

a ¶ *Super quæstionis septuagesimænonæ Articulum tertium.* Comment.

Titulus clarus. ¶ In corpore respondet primo secundum Platonis fundamenta falsa. Secundo secundum Arist. Ex Platone duo dicit. alterum certum, & alterum dubium. Vbi scito quod duo opera attribui possunt intellectui agēti. Vnum est facere intelligibilia in potentia esse intelligibilia in actu: alterum, illuminare intellectum possibilem, iuxta duo quæ conueniunt intellectui possibili, scilicet recipere intelligibile, & huic respondet factio intelligibilis: & iudicare, & huic respondet illuminatio. Vnde quia Plato posuit intelligibile in actu esse per se in rerum natura, sequitur quod non oportuit ponere intellectum agētem vt fieret intelligibile in actu. & hoc est primum, & certum ex Platone. Quod probatur: quia posuit ideas, ex quibus tam materia quàm anima formatur: illæ vt essent res, non vt cognoscerentur. Et si coniunxerimus his, quod Plato posuit nostrum scire non esse nisi reminisci, videbimus quod apud eum intellectus noster non recipit de nouo aliquod intelligibile, sed à principio est formatus omnibus. Ambiguum vero est an propter secundum opus posuerit intellectum agentem.

¶ Ex Arist. vnam habemus responsiuam conclusioné, quod necesse est ponere intellectum agenté. probatur sic. Omne quod est in potētia, nō reducitur in actum, nisi per aliquod ens actu: sed intellectus noster est in potētia ad intelligibile. ergo non reducitur in actum nisi per intelligibile in actu: sed intelligibile in actu quo ad quidditates naturales non inuenitur in rebus. ergo oportet fieri. ergo ex parte intellectus oportet ponere virtuté factiuā, & hanc vocamus intellectum agētem. Annot.

¶ Nota hic quod duarum operationum, quas diximus attribui intellectui agēti, illuminatio non vsquequaque clara est. Quoniam dicet quispiam quod ipsa vis intelligendi quæ est intellectus possibilis, lumen est sufficiens sibi ad cognoscendum intelligibile in actu oblatum per speciem, & sustentatum per phantasmata: quemadmodum in sensu ipsa vis sentiēdi sat est ad iudicium de sensibilibus. Nec oportet distinguere sensum in illustratiuum & receptiuum. Sed altera operatio quæ est facere obiectum in actu, conuincit ad ponendum intellectum agentem. Quemadmodum si natura non posset facere visibile in actu, conuinceremur ex parte sensus ponere sensum vel visum agentem. Et propterea concludendo dicitur in litera, & hæc est necessitas ponendi intellectum agentem.

Quæstio. ¶ *Num sit necessarium ponere intellectum agentem.*

¶ Circa hunc articulum aduerte quod etiam posteriores discordes sunt. Nam Durandus Platonem sequitur in negatione intellectus agentis. Godefridus etsi concedat intellectum agentem: negat tamen ipsum effectiue illuminare, credit enim quod formaliter illuminet. Sed de hac opinione erit in sequentibus sermo: modo cum quæstio an est ventilatur, cum Durando disputandum est. Est aūt forma rationis eius: quia si intellectus agens ponitur, vel ratione operationis in phantasma, aut intellectum possibilem, aut vtrunque ponitur: sed nihil horum est: ergo probatur quòd non in phantasma: quia nec influendo illi aliquid, vt patet: nec abstrahendo ab eo aliquid, vt magis est notum: nec educendo de potentia eius, vt ex eo liquet: quia eductum est post eductionem in eo ex quo educitur. similiter probatur quod non in intellectum: quia aut solus agit in illum, & hoc non: aut simul cum phantasmate, & hoc non. Tum quia si phantasma secundum se est impotens in intellectum agere vtpote immaterialem, ergo etiam erit impotens ad coagendum: (278.) non enim est mutatum. aut si secundum se erat potens, & sic non oportet ponere intellectū agentem, sicut nec sensum agegentem cum obiecto sensibili.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd (vt in litera dicitur) necessitas intellect⁹ agentis est, vt ens sensibile sit nobis intelligibile in actu. Ad hoc autem requiritur operatio & in phantasma, & in intellectum possibilem. & de (416.) actione quidem in phantasma erit sermo prius in qō.85. artic primo. ad.4. Quáuis breuiter dici possit, quòd agit educendo de potentia phantasmatis non subiectiua, sed ministeriali: & ideo eductum non est in eo, sed in potentia subiectiua quæ est intellect⁹ possibilis. De actione verò in intellectum possibilem dicitur, quod necesse est ponere præter phantasma aliud agens: quia intelligibile in actu distat ab intelligibili in phantasmate genere, & non sicut vnus gradus alicuius generis ab alio eiusdem: vt in sensu & sensibili contingit, dum vtrunque materiale, intelligibile vero actu immateriale esse oportet. Et cum dicitur, Phantasma solum est impotens, ergo immutatum semper erit impotens respondetur concedendo antecedens, & distinguendo cōsequens: immutatū in se vel in ordine ad aliud. primo modo est immutatū, sed nihil obstat, quoniam sufficit quod sit mutatum in ordine ad aliud. Et cōsistit ista mutatio in hoc, quia de seorsum agente transit in ministrum alterius: constat autē quòd eadem vis aliquid potest sub alterius autoritate quod sola non posset. ✱ Et cū dicit arguens, quòd mirum est, quòd ex assistentia alterius aliquid possit quod prius non posset: respondendum est quod propter admirari cœpit Philosophia: causa enim huius inferius patebit in loco prædestinato.

Quæstio. ¶ *Num intelligibile in actu sit prius quàm species intelligibilis, vel sit idem quod species intelligibilis.*

¶ Circa hunc tertium articulum est non parua dubitatio. An intelligibile in actu, quod est effectus intellectus agentis, sit priusquam species intelligibilis. An ipsa species intelligibilis sit ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Quòd enim sit prius saltem natura, ex hoc articulo habetur dupliciter. Primo ex calce corporis articuli, vbi dicitur quòd quia id quod est in potentia, non reducitur in actum nisi per aliquod ens actu, quemadmodum sensus per sensibile: & intelligibile in actu quod debet reducere intellectum existentem in potentia ad actum, non inuenitur in rebus: oportet ponere intellectum agentem facientem intelligibile in actum eductiuum [in]tellectus possibilis de potentia ad actum. Hic enim videtur planus sensus literæ: ex hoc autem liquido habetur, quòd intelligibile in actu præuenit speciem intelligibilem, imò est ipsius causa. Secundū ex responsione ad secundū vbi expresse dicitur, quòd si lumen requiritur ad visionē ex parte coloris, quòd similitudo inter lumen & intellectum agentem tenet non solū quo ad necessitatem, sed quo ad eius causam, quia propter idem requiritur: sed lumen, stante illa hypothesi, facit colorem in actu visibilem, à quo producitur species visibilis in oculo: ergo lumen intellectus agentis facit phantasma actu intelligibile: & sic à phantasmate illuminato producitur species intelligibilis in intellectu possibili. Ad oppositum autem est: quia phantasma semper est quid de genere sensibilium & materialium: ergò intelligibilium in potentia. Intelligibile enim in actu oportet abstahere ab hic & nunc, quod est impossibilie conuenire phantasmati. Et confirmatur: quia cū cogitatiua possit comprehendere quicquid repræsentat actu suum phantasma, si phantasma esset intelligibile in actu, phantasia cognosceret intelligibile in actu, hoc autem est intelligere: & sic cogitatiua esset intellectus, & intellectus non differret à sensu, &c.

¶ In hac difficultate sunt duo modi dicendi. Alter cōmunis, alter singularis. Communiter quidem tenetur, quòd species intelligibilis est ipsum intelligibile in actu, quod dicitur effectus intellectus agentis. Ita tamen quòd actio intellectus agentis, quæ terminatur primò ad speciem intelligibilem, terminatur secundario ad rem repræsentatam per speciem: puta naturam bouinā aut leoninam: quæ vt sic repræsentata est denominatione extrinseca intelligibilis in actu, intelligibilitate actuali, id est immaterialitate existente in specie intelligibili, non in se.

¶ Et iuxta hanc viam glossanda erunt verba S. Thomæ in corpore articuli dicendo, quòd cautè & artificiose processit: quoniam non subsumpsit, quòd oportet ponere intelligibile in actu, quod reducat intellectum de potentia ad actum, quod apparet quòd subsumi debuisset: sed subsumpsit quòd oportet ponere aliquam virtutem ex parte intellectus, quæ faciat intelligibile in actu per abstractionem specierum, &c. quasi subintellexerit quòd oportet alterum duorum subsumere, aut quòd ponatur intelligibile in actu reductiuum intellectus de potentia ad actum, aut oportet ponere aliquid æquiualens, scilicet virtutem reductiuam intellectus de potentia ad actum: & exprimens modum dicit, per abstractionem specierum, &c. Verba quoque responsionis ad secundum glossanda sunt, quòd lumen intellectus agentis requiratur propter idem, id est, ex parte obiecti quo ad hoc, quod obiectum de se non sufficit mouere potentiam: & non oportet quòd intelligatur quo ad hoc, quòd sicut color lumine fit actu visibilis, ita phantasma illustratum. Fauent autem huic opinioni verba S. Thom. in multis locis, dum appellat ipsam speciem intelligibilem intelligibile in actu. Et dum dicit intelligibile in actu fieri per abstractionem speciei à conditionibus materialibus. Et secundum hāc viam vbicunq; inuenitur, quòd intelligibile in actu mouet intellectum nostrum, glossanda sunt dupliciter: aut intelligibiliter quo ad actum secundum: aut mouet non effectiue, sed formaliter, etiam quo ad actum primum.

¶ Singularis autem dicendi modus occurrit mihi non despiciendus. Et consistit in hoc, quòd lumen intellectus agentis facit intelligibile in actu in phantasmate per modum abstractionis, prius natura quàm fiat species intelligibilis in intellectu. Ad cuius euidentem perceptioné ab effectu luminis & abstractionis procedendum est. effectus luminis duplex est, scilicet formalis & obiectiuus: Formalis quidem est esse luminatiuum, vt patet in diaphano. Obiectiuus vero est apparere: vt patet in colore. color enim non apparet nisi illustratus. Abstractio autem in qua nō est mendacium, cùm consistat in acceptione vnius & nō alterius sibi coiuncti, eius proprius quasi effectus est, apparere vnum, non apparendo aliud, vt de se patet. Vnde in proposito imaginor, quòd cum in phantasmate sit natura hæc adueniente lumine intellectus agentis, phantasma illustratur non formaliter vt diaphanum, sed obiectiue vt color: quia illustratione splendet atque relucet in phantasmate non totum quod est in eo, sed quidditas seu natura tantùm, & non singularitas illius ei coniuncta: ita quòd ista illuminatio est abstractiua, quia facit apparere vnum, scilicet quod quid est, non apparendo aliud, scilicet principium indiuiduans: ac per hoc splendet in phantasmate intelligibile in actu natura scilicet abstrahens ab hic & nunc, & tale intelligibile in actu mouet intellectum possibilem. Et si quæritur cur non relucet etiam singularitas, in promptu causa est: Quia singularitati materiali, de qua est sermo, repugnat esse intelligibile in actu: quidditati autem non nisi ratione talis singularitatis. Vnde sicut lumen corporeum facit colorem pomi apparere, & non saporem, aut odorem, quia repugnat his reddi apparibiles lumine, non autem colori: ita quidditas rei sensibilis potest reddi apparibilis lumine, non autem illius singularitas. Quod ex eo patet, quod species intelligibiles non posuimus generari tales quòd sint similitudines singularium. Nec ex hoc sequitur, quòd singularitas materialis à nullo intellectu sit per se intelligibilis: quoniam intelligi eam posse per speciem non ab ipsa, sed aliunde habitam, nihil obstat prædictis: non enim tunc ipsa singularitas est actu intelligibilis nisi extrinseca denominatione ab illa specie sumpta. Nec ex his pono, quòd phantasma sit ens intelligibile: sed quòd in phantasmate illustrato relucet actu intelligibile. ipsum autem phantasma est de genere sensibiliū. Nec hoc est mirabile contemplantibus vim abstractionis, & perspicue videntibus quòd hoc nihil aliud est, quàm plantasma ilustrari quò ad vnum, & non quò ad aliud. Nec superfluit propterea species intelligibilis. sicut non superfluit species visibilis: & tamen color est actu visibilis. Nec propterea intellectus agens minus principaliter aut medietate concurrit ad speciei productionem: imò cum vnumquodq; agat secundum quod est actu, & phantasma nō habeat intelligibile in actu nisi lumine intellectus agentis, consequens est quòd ipsum lumen sit primùm agens, & immediatum: nullum enim inter ipsum & speciem mediat agens. Non enim est imaginandum quòd ab intellectu agente fluat lumen in phantasma: & quòd phantasma illo suffultum lumine producat speciem: quemadmodum corpus illuminatum mouet visum. Sed quòd ipse intellectus agens est lumen, quo splendet obiectiue phantasma secundū quidditatem in eo existentem: & sic producitur species ab vtroque, ita quòd ab intellectu agente immediate procedit vtrunque: ordine tamen quodam, quia prius natura illustratur phantasma, quàm à se, & à phantasmate actuetur intellectus possibilis: & est simile si fingamus lucem corporis lucentis non diffundere lumen in medio, sed approximatam colori illum illustrando visibilem reddere: ac sic videri. Vnde S. Thom. in 2. contra Gentiles, cap. 77. expresse dicit, quòd actio intellectus agentis in phātasmate pręcedit receptionem intellectus possibilis. Et in eodem cap. exprimens quid sit actio ista, dicit: In anima intellectiua est virtus actiua in phantasmate, faciens intelligibilia in actu, &c. Consonant quoque huic quæstioni dicta eiusdem in eodem lib. c. 62. vbi dicit Arist. attribui possibili intellectui pati ab intelligibili: suscipere species intelligibiles, esse in potētia ad eas, &c. Vbi patet quòd contra species intelligibiles diuidit intelligibile in actu: non enim pati potest intellectus ab intelligibili nisi in actu. In quæstione quoque de anima quæstio. 15. dicit, quòd intellectus agens per phantasmata, facta ab eo intelligibilia, in actu causat scientiam in intellectu possibili.

¶ Ad obiecta vero in oppositum facile respondetur, notando quòd intelligibile in actu inuenitur dupliciter, formaliter & obiectiue. Formaliter est species intelligibilis cum reliquis immaterialibus. Obiectiue vero est quidditas relucens in phantasmate, lumine intellectus agentis. Differentia autem multipliciter est inter vtrunque: quia formale est immateriale secundum esse: obiectiuum vero secundum relucentiam tantùm. Et ideo formale abstrahit ab hic & nunc secundùm esse: obiectiuum vero secundùm relucentiam tantùm. Formale, quod est species intelligibilis secundùm se totum, non est nisi similitudo quidditatis: obie-

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum intellectus agens ſit aliquid animæ.*

AD quartum ſic proceditur. Videtur, quòd intellectus agens non ſit aliquid animæ noſtræ. Intellectus enim agentis effectus eſt illuminare ad intelligẽdum. Sed hoc fit per aliquid quod eſt altius anima: ſecundum illud Iohan. 1. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ergo videtur quòd intellectus agens non ſit aliquid animæ.

¶ Præterea, Philoſophus in 3. de anima, attribuit intellectui agenti, quòd aliquando intelligit, & aliquando non intelligit. Sed anima noſtra non ſemper intelligit, ſed aliquando intelligit, & aliquando non intelligit. Ergo intellectus agens non eſt aliquid animæ noſtræ.

¶ Præterea, Agens & patiens ſufficiunt ad agẽdum. Si igitur intellectus paſſiuus eſt aliquid animæ noſtræ, qui eſt virtus paſſiua: & ſimiliter intellectus agens, qui eſt virtus actiua, ſequitur quòd homo ſemper poterit intelligere cum voluerit: quod patet eſſe falſum. Non eſt ergo intellectus agens aliquid animæ noſtræ.

¶ Præterea, Philoſophus dicit in 3. de anima, quòd intellectus agens eſt ſubſtantia actu ens. Nihil autem eſt reſpectu eiuſdem in actu, & in potentia. Si ergo intellectus poſſibilis, qui eſt in potentia ad omnia intelligibilia, eſt aliquid animæ noſtræ, videtur impoſſibile quòd intellectus agens ſit aliquid animæ noſtræ.

¶ Præterea, Si intellectus agens eſt aliquid animæ noſtræ, oportet quòd ſit aliqua potentia: nõ eſt enim nec paſſio, nec habitus. Nam habitus & paſſiones non habent rationem agentis reſpectu paſſionum animæ, ſed magis paſſio eſt ipſa actio potentiæ paſſiuæ, habitus autem eſt aliquid quod ex actibus conſequitur. Omnis autem potentia fluit ab eſſentia animæ: ſequeretur ergo quòd intellectus agens ab eſſentia animæ procederet. Et ſic non ineſſet animæ per participationem ab aliquo ſuperiori intellectu. Quod eſt inconueniens. Non ergo intellectus agens eſt aliquid animæ noſtræ.

¶ SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit 3. de anima, quòd neceſſe eſt in anima has eſſe differentias, ſcilicet intellectum poſſibilem, & agentem.

CONCLVSIO.

¶ *Cum anima ſit natura perfecta in ordine intellectualium naturarũ, neceſſe eſt in anima eſſe intrinſece intellectũ agentẽ, quo ſicut quodã intrinſeco lumine intelligibilia in potentia, fiunt intelligibilia in actu.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd intellectus agens, de quo philoſophus loquitur, eſt aliquid animæ.

¶ Ad cuius euidentiam cõſiderandum eſt, quod ſupra animam intellectiuam humanam neceſſe eſt ponere aliquem ſuperiorem intellectum, à quo anima virtutem intelligendi obtineat. Semper enim qđ participat aliquid, & quod eſt mobile, & quod eſt imperfectum, præexigit ante ſe aliquid quod eſt per eſſentiam ſuã tale, & quod eſt immobile & perfectum. Anima autem humana intellectiua dicitur per participationẽ intellectualis virtutis. Cuius ſignũ eſt, quod nõ tota eſt intellectiua, ſed ſecundũ aliquã ſui partem. Pertingit etiam ad intelligentiam veritatis cũ quodam diſcurſu & motu arguendo. Habet etiã imperfectã intelligentiã: Tũ quia non omnia intelligit: Tũ quia in his quę intelligit, de potentia procedit ad actum. Oportet ergo eſſe aliquem altiorẽ intellectũ, quo anima iuuetur ad intelligendũ. Poſuerũt ergo quidã hũc intellectum ſecundũ ſubſtantiã ſeparatũ, eſſe intellectum agentẽ: qui quaſi illuſtrando phãtaſmata, facit ea intelligibilia actu[c]. Sed dato q̃ ſit aliquis talis intellectus agens ſeparatus, nihilominus tamen oportet ponere in ipſa anima humana aliquã virtutem ab illo intellectu ſuperiori participatã, per quam anima humana facit intelligibilia in actu. Sicut & in alijs rebus naturalibus perfectis præter vniuerſales cauſas agẽtes ſunt propriæ virtutes inditæ ſingulis rebus perfectis ab vniuerſalibus agentibus deriuatæ. Non enim ſolus ſol generat hominẽ, ſed eſt in homine virtus generatiua hominis: & ſimiliter in alijs animalibus perfectis. Nihil autem eſt perfectius in inferioribus rebus anima humana. Vnde oportet dicere, quòd in ipſa ſit aliqua virtus deriuata à ſuperiori intellectu, per quam poſſit phantaſmata illuſtrare, Et hoc experimẽto cognoſcimus, dum percipimus nos abſtrahere formas vniuerſales à conditionibus particularibus, quod eſt facere actu intelligibilia. Nulla autem actio conuenit alicui rei niſi per aliquod principium formaliter ei inhærens, vt ſupra dictum eſt, cum de intellectu potentiali ageretur[c]. Ergo oportet virtutem, quæ eſt principium huius actionis, eſſe aliquid in anima. Et ideo Ariſt. comparauit intellectum agentẽ lumini, quod eſt aliquid receptum in aëre. Plato autem intellectum ſeparatum imprimentem in animas noſtras, comparauit ſoli, vt Themiſtius dicit in cõment. tertij de anima. Sed intellectus ſeparatus ſecundum noſtræ fidei documẽta eſt ipſe Deus, qui eſt creator animæ, & in quo ſolo beatificatur, vt infrà patebit[c]. Vnde ab ipſo anima humana lumen intellectuale participat, ſecundum illud Pſal. Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q̃ illa lux vera illuminat, ſicut cauſa vniuerſalis, à qua anima humana participat quandam particularem virtutem, vt dictum eſt[c].

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd philoſophus illa verba non dicit de intellectu agente, ſed de intellectu in actu[c]. Vnde ſupra de ipſo præmiſerat, idem autem eſt ſecundũ actũ ſcientia rei. vel ſi intelligatur de intellectu agente, hoc dicitur, quia non eſt ex parte intellectus agentis hoc quod quandoque intelligimus, & quandoque non intelligimus: ſed ex parte intellectus qui eſt in potentia.

¶ AD TERTIVM dicendũ, quòd ſi intellectus agens compararetur ad intellectum poſſibilem vt obiectũ agens ad potentiã, ſicut viſibile in actu ad viſum, ſequeretur quòd ſtatim omnia intelligeremus: cũ intellectus agens ſit, quo eſt omnia facere: nunc autẽ nõ ſe habet vt obiectũ, ſed vt faciens obiecta in actu, ad [illegible]od requiritur præter præſentiam intellectus agẽtis præſentia phantaſmatum & bona diſpoſitio virium ſenſitiuarũ, & exercitiũ in huiuſmodi opere: quia per vnũ intellectũ fiunt etiã alia intellecta, ſicut per terminos propoſitiones, & per prima principia concluſiones. Et quantũ ad hoc non non differt vtrum intellectus agens ſit aliquid animæ, vel aliquid ſeparatum.

¶ AD QVARTVM dicendũ, quòd anima intellectiua eſt quidem actu immaterialis, ſed eſt in potentia ad determinatas ſpecies rerum. Phantaſmata autẽ ecõuerſo ſunt quædã actu ſimilitudines ſpecierũ quarundã, ſed ſunt potẽtia immaterialia. Vnde nihil prohibet vnã & eandem animã quantũ eſt immaterialis, in actu habere aliquam virtutem, per quã faciat immaterialia in actu abſtrahendo à conditionibus indiuidualis materiæ, quæ quidem virtus dicitur intellectus agens: & aliam virtutem receptiuã huiuſmodi ſpecierum, quæ dicitur intellectus poſſibilis, inquantum eſt in potentia ad huiuſmodi ſpecies[c].

¶ AD QVINTVM dicendũ, quòd cũ eſſentia animæ ſit immaterialis à ſupremo intellectu creata, nihil prohibet virtutem, quæ à ſupremo intellectu participatur, per quã abſtrahitur à materia ab eſſentia ipſius procedere, ſicut & alias eius potentias.

ctiuũ vero vt ſic quidditatis tantũ eſt imago: ſecundũ tñ totũ quod eſt, repſentat ſingularitatem materialẽ, qa in eſſendo materiale eſt. Et ideo diligenter ac caute oportet attendere in hac re vocabula qđ formaſt ſportẽt vt formaliter loquamur. Phãtaſma em̃ ſonat imaginẽ ſingulariũ, & ideo ſimplr concedatur q̃ eſt de gñe ſenſibiliũ & materialiũ, & nõ abſtrahentiũ ab hic & nũc. Et quòd eſt intelligibile in potentia, & quòd poteſt cõprehendi à cogitatiua, &c. ¶ Sed quidditas in phantaſmate illuſtrata lumine intellectus agentis ſonat aliqđ à ſenſibus eleuatũ, & abſtractũ p relucẽtiã ipſius, & non relucentiã indiuiduãtiũ ſenſibiliũ materialiũ, &c. Et ꝓpterea cõcedo, quòd eſt intelligibilis in actu. Et eũ dicitur, ergo vna res ſcilicet phantaſma eſt in duob⁹ generibus. ſ. ſenſibili & intelligibili, conceditur ſecundũ diuerſa eſſe: quia ſecundũ reale eſt ſenſibilis, & ſecundũ eſſe relucentiæ eſt intelligibilis. Et hoc conſonat connexioni vniuerſi: quoniã ſic ſupremũ infimi attingit infimũ ſupremi. Nec oportet cogitatiuã comprehendere omni eo modo, quo phãtaſma repræſentat quali tercũq; ſumptũ: ſed ſufficit quòd adęquet phãtaſma vt phãtaſma: nõ autẽ vt illuſtratũ ſuperiori lumine, quoniã hoc ſortitur in homine, vt miniſtrat intellectui, & nõ abſolute. Vnde phantaſma dormientis non eſt actu intelligibile: ſed tũc tantum cũ actualiter relucet lumine intellectus agentis. Et iuxta hanc viã omnia facile ſaluanſ: & dicta peripatetica diuerſa cõcordanſ, & gloſſantur cũ prædicto fundamẽto, ſuiſque diſtinctionibus, optimeque ac plano ſenſu interpretatio præſentis articuli fit: dum vere ponimus intelligibile in actu, & effectum intellectus agẽtis, & motiuum intellectus poſſibilis.
¶ In reſponſione ad primũ, eſt quæſtio de ſenſu agente propter Auer. in ſecũdo de aĩa.com.60.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Articulum quartum.*

392 Titulus clarus. 2. contra ca. 76. & 78. & de anima artic.5. Cõment.
¶ In corpore quinq; facit. Primo proponit concluſionẽ reſpõſiuam affirmatiue. Secũdo ponit occaſionem diuerſitatis opinionum. Tertio ponit opinionem oppoſitam. Quarto improbat eam, ſimul probãdo intẽtam, tripliciter. Quinto ad bonitatẽ doctrinæ addit quid ſentiendũ ſit de illo alio intellectu.

369 ¶ Quo ad primũ cõcluſio eſt iſta. Intellectus agẽs, de quo philoſophus loquitur, eſt aliquid animæ noſtræ. Vbi nota quod non abſolute, ſed cum determinatione illa, ſcilicet de quo Philoſophus loquitur, proponit concluſionem: quoniam, vt in quæſtionibus diſputatis patet, multi per intellectum agentẽ intelligunt Deum glorioſum, qui veriſsime eſt intellectus ſimpliciter, & ſumme agens: ſed extra propoſitum noſtrũ quo nobis propria inquirimus.
¶ Quò ad ſecundum occaſio diuerſitatis eſt: quia oportet ponere intellectũ quẽdam ſuperiorem noſtro, à quo noſter intelligẽdi vim habeat. Probatur triplici medio. Tũ quia ante participans eſt per eſſentiam tale. Tum quia ante mobile eſt immobile. Tũ quia ante imperfectũ eſt perfectum. Conſtat enim q̃ anima noſtra quo ad primum, eſt intelligens per participationem, in cuius ſignũ non tota totalitate poteſtatiua eſt intellectualis, ſed ſecundũ aliquas ſuas 369 vires eſt intellectiua, & ſecundum aliquas ſenſitiua. Et quo ad ſecundum eſt mobilis: dũ intelligit cum diſcurſu. diſcurſus enim in intellectualibus eſt, vt motus in mobilibus ad acquiſitionem termini. Et quo ad tertium eſt imperfecta. Tum quia nõ oĩa .ſ. per proprias ſpe 621 cies intelligit. Tum quia procedit de potentia ad actũ. A tali aũt per eſſentiã & immobili & perfecto, dubiũ nõ eſt emanare qđ eſt tale per participationem mobile & imperfectum. Eſt igitur aliquis ſuperior intellectus à quo noſtra anima dependet in intelligendo.

275 ¶ Quo ad tertium opinio multorum fuit, q̃ ille intellectus ſuperior & ſeparatus, eſt intellectus agens illuſtrans phantaſmata, &c. Et hæc opinio eſt Auer. & eſt Platonis, vt in litera dicitur.
¶ Quo ad quartum probatur: q̃ dato quòd iſte intellect⁹ illuſtraret phantaſmata, adhuc oportet ponere alium intellectũ agentẽ, qui ſit aliquid animæ noſtræ, quod eſt concluſio propoſita. Et probatur tripliciter. Primo ratione tali: in omni natura perfecta, præter agentia vniuerſalia, inditę ſunt virtutes actiuæ propriæ ad perficienda propria illius opera: ſed anima humana eſt natura perfecta, imò perfectiſſima omnium inferiorũ, ergo præter agentia vniuerſalia ſunt in ea virtutes propriæ quaſi vniuocæ, ad opera ꝓpria perficienda. Annot.
¶ Circa hanc rationẽ dubiũ occurrit, quia videt petere principium in minore: ſubſumit enim vel ſupponit, q̃ facere intelligibilia in actu ſit opus animæ humanæ: hoc em̃ eſt de quo diſputatur cũ ponentibus intellectum agentem ſeparatum.
¶ Ad hoc dicitur, quòd (vt apparet ex ſecũdo cõtra Gen. cap.76. in.4. ra- 395 tione contra Auer. & Alex.) iſta ratio nõ ſupponit neq; ſubſumit, quod facere intelligibilia in actu ſit noſtrum opus, ſed ꝓbat hoc: ſubſumit autẽ quòd intelligere ſit op⁹ humanũ, & cõſiſtit in agere intellecta in actu. & pari: ea ergo principiũ ꝓpriũ agendi & patiendi eſt in ea, alioqnin imperfectiora habuiſſent omnia principia neceſſaria ad ſua opera, & humana anima perfectiſſima nõ.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum intellectus agens ſit vnus in omnibus.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur quòd intellectus agens ſit vnus in omnib⁹. Nihil enim quod eſt ſeparatum à corpore, multiplicatur ſecundũ multiplicationem corporum. Sed intellectus agens eſt ſeparatus, vt dicitur in 3. de anima. Ergo non multiplicatur in multis corporibus hominum, ſed eſt vnus in omnibus.

¶ Præterea, Intellectus agens facit vniuerſale, quod eſt vnũ in multis. Sed illud quod eſt cauſa vnitatis, magis eſt vnum. Ergo intellectus agens eſt vnus in omnibus.

¶ Præterea, Omnes homines cõueniunt in primis conceptionibus intellectus. His autem aſſentiunt per intellectum agentem. Ergo conueniunt omnes in vno intellectu agente.

¶ SED CONTRA eſt quod Philoſophus dicit in tertio de anima, q̃ intellectus agens eſt ſicut lumẽ. Non autẽ eſt idem lumen in diuerſis illuminatis. Ergo non eſt idem intellectus agens in diuerſis hominibus.

CONCLVSIO.

¶ *Cum intellectus agens ſit virtus animæ, neceſſe eſt non vnum in omnibus eſſe, ſed multiplicari ad multiplicationem animarum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ veritas huius quæſtionis dependet ex præmiſſis[c]. Si enim intellectus agens non eſſet aliquid animæ, ſed eſſet quædã ſubſtantia ſeparata, vnus eſſet intellectus agens omnium hominum. Et hoc intelligunt qui ponunt vnitatem intellectus agentis. Si autem intellectus agens ſit aliquid animæ, vt quædã virtus ipſius, neceſſe eſt dicere quòd ſint plures intellectus agentes ſecundum pluralitatem animarum, quæ multiplicantur ſecundum multiplicationẽ hominum, vt ſupra dictũ eſt[c]. Non enim poteſt eſſe, quòd vna & eadẽ virtus ſit diuerſorum ſubiectorum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd Philoſophus probat intellectum agentẽ eſſe ſeparatũ per hoc, quòd poſſibilis eſt ſeparatus. Quia (vt ipſe dicit) agens eſt honorabilius patiente. Intellectus autem poſſibilis dicitur ſeparatus, quia non eſt actus alicuius organi corporalis: & ſecundum hunc modum etiam intellectus agens dicitur ſeparatus, non quaſi ſit aliqua ſubſtantia ſep[illegible]ta.

¶ Ad ſecundum dicendũ, quòd intellect⁹ agens cauſat vniuerſale abſtrahẽdo à materia. Ad hoc autem non requiritur, quòd ſit vnus in omnib⁹ habentibus intellectũ, ſed quòd ſit vnus in omnibus ſecundũ habitudinẽ ad omnia, à quibus abſtrahit vniuerſale, reſpectu quorum vniuerſale eſt vnum. Et competit intellectui agenti inquantum eſt immaterialis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd omnia quæ ſunt vnius ſpeciei, communicant in actione conſequente naturã ſpeciei: & per cõſequens in virtute, quæ eſt actionis principium, nõ quòd ſit eadẽ numero in omnib⁹. Cognoſcere autẽ prima intelligentia eſt actio cõſequens ſpeciem humanam. Vnde oportet quòd omnes homines communicent in virtute, quæ eſt principium huius actionis. Et hæc eſt virtus intellectus agentis. Nõ tamẽ oportet quòd ſit eadẽ numero in omnibus. oportet tamen quòd ab vno principio in omnibus deriuetur. Et ſic illa cõmunicatio hominum in primis intelligibilibus demonſtrat vnitatem intellectus ſeparati, quem Plato comparat ſoli, nõ autem vnitatem intellectus agentis, quem Ariſt. comparat lumini[c].

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum memoria ſit in parte intellectiua animæ.*

AD SEXTVM ſic proceditur, Videtur, quòd memoria non ſit in parte intellectiua animæ. Dicit enim Auguſt. 12. de Trinit. quòd ad partẽ ſuperiorem animæ pertinent quæ non ſunt hominibus pecoribuſque communia. Sed memoria eſt hominibus pecoribuſq; communis. Dicit enim ibidem quòd poſſunt pecora ſentire per corporis ſenſus corporalia, & ea mandare memoriæ. Ergo memoria non pertinet ad partem animæ intellectiuam.

¶ Præterea, Memoria præteritorũ eſt. ſed præteritũ dicitur ſecundum aliquod determinatum tempus. Memoria igitur eſt cognoſcitiua alicuius ſub determinato tempore, quod eſt cognoſcere aliquid ſub hic, & nunc. Hoc autẽ nõ eſt intellectus, ſed ſenſus. Memoria igitˀ nõ eſt in parte intellectiua, ſed ſolũ in parte ſenſitiua.

¶ Præterea, In memoria conſeruantur ſpecies rerum, quæ actu non cogitantur. Sed hoc non eſt poſſibile accidere in intellectu, quia intellect⁹ fit in actu p hoc q̃ informatur ſpecie intelligibili. Intellectũ autem eſſe in actu, eſt ipſum intelligere in actu. Et ſic intellectus oĩa intelligit in actu, quorum ſpecies apud ſe habet. Non ergo memoria eſt in parte intellectiua.

¶ SED CONTRA eſt quod Aug. dicit 10. de Trin. quòd memoria, intelligentia, & voluntas ſunt vna mens.

CONCLVSIO.

¶ *Memoria vt virtus conſeruatiua ſpecierum intelligibilium eſt, ad partem ſpectat intellectiuam: vt vero ad præterita, vt præterita ſunt, reſpectum habet, magis ad animæ ſenſitiuam partem attinet.*

¶ RESPONDEO dicẽdũ, q̃ cũ de ratione memoriæ ſit conſeruare ſpecies rerum, quæ actu nõ apprehendũtur: hoc primũ conſiderari oportet, vtrũ ſpecies intelligibiles ſic in intellectu conſeruari poſſint. Poſuit em̃ Auic. hoc eſſe impoſſibile. In parte enim ſenſitiua dicebat hoc accidere quantũ ad aliquas potentias, inquantũ ſunt actus organorũ corporaliũ, in quibus conſeruari poſſunt aliquæ ſpecies abſq; actuali apprehenſione. In intellectu autẽ, quia caret organo corporali, nihil exiſtit niſi intelligibiliter. Vnde oportet intelligi in actu illud, cuius ſimilitudo in intellectu exiſtit. Sic ergo ſecundum ipſum q̃ citò aliquis actu deſinit intelligere aliquã rem, deſinit eſſe illius rei ſpecies in intellectu: ſed oportet ſi denuo vult illã rem intelligere, q̃ cõuertat ſe ad intellectũ agentẽ, quẽ ponit ſubſtantiã ſeparatã[c], vt ab illo effluãt ſpecies intelligibiles in intellectũ poſſibilem. Et ex exercitio & vſu conuertendi ſe ad intellectum agentẽ, relinquitur ſecundũ ipſum quædã habilitas in intellectu poſſibili conuertendi ſe ad intellectũ agentem, quẽ dicebat eſſe habitũ ſcientiæ. Secundũ igitur hanc poſitionẽ, nihil conſeruatur in parte intellectiua, quod non actu intelligatur. Vnde non poterit poni memoria in parte intellectiua ſecundum hunc modum. Sed hæc opinio manifeſte repugnat dictis Ari. Dicit enim in 3. de anima, q̃ cum intellectus poſſibilis ſic fiat ſingula, vt ſciens dicitur quis ſecũdum actũ: & quòd hoc accidit cum poſſit operari per ſeipſum: eſt quidẽ igitur & tunc potentia quodammodo, nõ tñ ſimpliciter vt ante addiſcere, aut inuenire. Dicitur autem intellectus poſſibilis fieri ſingula ſecũdũ qđ recipit ſpecies ſingulorũ. Ex hoc ergo q̃ recipit ſpecies intelligibilium, habet q̃ poſſit operari cũ voluerit, nõ autem quòd ſemper operetur: quia & tunc eſt quodãmodo in potentia, ſed aliter q̃ ante intelligere: eo ſcilicet mõ quo ſciens in habitu eſt in potentia ad conſiderandum in actu. Repugnat etiam prædicta poſitio rationi. Quod enim recipitur in aliquo, recipitur in eo ſecundũ modũ recipientis. Intellectus autẽ eſt magis ſtabilis naturæ, & immobilis, quàm materia corporalis. Si ergo materia corporalis formas, quas recipit, non ſolum tenet dum per eas agit in

Cõment.
¶ Secundo ſic, experimur nos abſtrahere vniuerſalia à phantaſmatibus, ergo intellectus agens eſt aliquid noſtri. conſequentia probatur: quia actio non conuenit 393 alicui, niſi principium illius quod eſt ratio agendi, inſit illi cui attribuitur actio. Antecedens vero liquet ex eo quòd ad libitum quæcunq; oblata intelligimus in cõmuni, hoc enim abſq; abſtractione fieri nequit.
¶ Tertio probatur authoritate Ari. qui comparauit ipſum lumini, ad differentiam Platonis, qui comparauit ſoli.
Comment. ¶ Quo ad quintum, quia diuerſæ ſunt opiniones de illo intellectu ſeparato, dum aliqui tenẽt illũ eſſe vltimã intelligentiã vt Auicenna: aliqui penultimam, vt Auerrois: aliqui Deũ, vt doctores canonici. Et quia magni refert ad fidem: quoniã in illius conſequutione tanquam in propriæ cauſæ adeptione cõſiſtit beatitudo: ideo S. Tho. ſolicitus de his quæ ſunt fidei, ſtatim ſubdidit: quòd ſecundum fidei documenta intellectus ille habens illas tres, quas diximus cõditiones, eſt Deus glo- 392 rioſ⁹, in quo ſolo beatur anima, & à quo ſolo eſt ſignatum lumẽ in nobis.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus: vnus numero.
¶ In corpore reſpondet quæſito iuxta vtranq; viã, ſcilicet quòd ſi intellectus agens eſt 370 ſubſtantia ſeparata, eſt vnus numero, ſi aliquid animæ, multiplicatur cũ ea, vt patet.

a ¶ *Super Quæſtionis ſeptuageſimænonæ Articulum ſextum.*

Annot. Titulus clarus.
¶ Memoria vt patet in de memoria & reminiſcentia, ſignificat vim conſeruatiuam cognitorum præteritorũ vt prę terita ſunt. Et patet hoc ex communi vſu loquentium: nullus enim dicit ſe recordari alicuius, niſi ſub ratione alicuius pręteriti actus & noti.
Comment. ¶ In corpore ſubintellecta diſtinctione duorum quæ inueniuntur in memoriæ ratione, quæ ſunt conſeruatio ſpecierũ ac rerum apprehenſarũ, & præteritio rei apprehenſæ, duo principaliter facit. Primo reſpõdet quæſito iuxta primam memoriæ conditionem, ſ. conſeruare. Et ſecundo iuxta ſecundam rationẽ obiecti.
¶ Quo ad primũ, primo refert opinionẽ Auic. ſecundo reſpõdet ſecundũ propriã opinionẽ. Ex Auicen. refert tria: radicem 391 opinionis, opinionem ipſam, & concomitans ipſam. Et ſic quarto applicando ad propoſitum reſpondetur quæſito negatiuæ ſecundum Auicen. 394 2. contra c.74. ſiat. & veri.q. 10. art. 2.
¶ Circa radicem opinionis aduerte, quòd ſatis profunda eſt. Ad cuius euidentiã ſciendum eſt, quòd aliquid eſſe in aliquo, cõtingit dupliciter, ſcilicet cognoſcibiliter, & realiter. Cognoſciliter vocatur eſſe in aliquo, quod eſt in eo vt cognitum in cognoſcente, realiter vero quod eſt in eo vt res in re: quomodo quælibet forma eſt in eo quod informat. Hac autem diſtinctione veriſſima ſuppoſita, vlterius Auic. vtens alia propoſitione, ſcilicet, Vis cognoſcitiua non recipit niſi cognoſcibiliter, ſub ea ſubſumebat: ſed intellectus eſt vis cognoſcitiua: ergo non recipit niſi cognoſcibiliter. Tunc vltra: ſed retinere ſpecies abſque cognitione, eſt habere eas non cognoſcibiliter, ſed realiter: quia non per modum cogniti, ſed rei retinentur, vt quælibet forma in ſubiecto. ergo nulla vis cognoſcitiua retinet ſpecies, quum primum deſinit habere cognitum vt cognitum. Vnde & in parte ſenſitiua conſeruarentur ſpecies, diſtinxit vires ſenſitiuas, in cognoſcitiuas: Annot. & hæc non ſeruant, & in thæſauros ſpecierum, in quibus apprehenſa conſeruantur. Et quoniam talis diſtinctio virium ſenſitiuarũ permittitur, quia tota pars ſenſitiua eſt organica, ex hoc habet quòd retineat aliquid per modum rei communicans in hoc cum materia corporali: & intellectiua pars, quia ab omni corpore eſt eleuata, conſequẽs eſt quòd pars intellectiua recipiat tantũ cognoſcibiliter, & conſequẽter quòd nõ conſeruet, & ſic patet radix opinionis Auic. Ipſa autẽ 419 opinio conſiſtit in hac negatiua, ſcilicet quòd non conſeruat: & in affirmatiua, ſcilicet quod quotiens intelligit, fluis in ipſum ab intellectu agente ſpecies intelligibilis. Comitatur autem ipſam, quòd apud ipſum doctus differt ab inſcio habilitate ſe conuertendi ad intellectum agentem. Et ſic patet reſponſio ad quæſitũ apud illum.

¶ Ex propria opinione S. Thomæ arguit contra Auic. primo autoritate Ariſto. ſecundo ratione. tertio concludit reſponſionem ad quæſitum affirmatiue: omnia clara ſunt in litera: & habes hic diffuſius in ſecundo contra Gent. cap.74. Annot.
¶ Aduerte hic, quòd Aui. in hoc videtur eſſe deceptus, quòd non ſubtiliter diſtinxit latitudinẽ actus & potentiæ, Conceſſo ſiquidem toto ſuo proceſſu, & concluſione quæ ſequitur, ſcilicet quòd intellectus nihil reci-

Universidad de Deusto Biblioteca

actu, sed etiam postquàm agere cessauerit, multo fortius intellectus immobiliter & inamissibiliter recipit species intelligibiles, siue à sensibilibus acceptas, siue etiam ab aliquo superiori intellectu effluxas. Sic igitur, si memoria accipiatur solum pro vi cõseruatiua specierum, oportet dicere memoriam esse in intellectiua parte. Si vero de ratione memoriæ sit, quòd eius obiectum sit præteritum vt præteritum, memoria in parte intellectiua non erit, sed sensitiua tantum, quæ est apprehensiua particularium. Præteritum enim vt præteritum, cum significet esse sub determinato tempore, ad conditionem particularis pertinet.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd memoria, secundum quod est conseruatiua specierum, non est nobis pecoribusque cõmunis: species enim conseruantur non in parte animæ sensitiua tantum, sed magis in coniuncto, cum vis memoratiua sit actus organi cuiusdam. Sed intellectus secundum seipsum est conseruatiuus specierum præter concomitantiam organi corporalis. Vnde Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd anima est locus specierum non tota, sed intellectus.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritio potest ad duo referri, scilicet ad obiectum, quod cognoscitur, & ad cognitionis actum. Quæ quidem duo simul coniunguntur in parte sensitiua, quæ est apprehensiua alicuius per hoc quòd immutatur à præsenti sensibili. Vnde simul animal memoratur se prius sensisse in præterito, & se sensisse quoddam præteritum sensibile. Sed quantum ad partem intellectiuam pertinet, præteritio accidit, & non per se conuenit ex parte obiecti intellectus. Intelligit enim intellectus hominem, inquantum est homo. Homini autem inquantum est homo, accidit vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro esse. Ex parte vero actus præteritio per se accipi potest etiam in intellectu, sicut in sensu: quia intelligere animæ nostræ est quidam particularis actus in hoc, vel in illo tempore existens: secundum quod dicitur homo intelligere nunc, vel heri, vel cras. Et hoc non repugnat intellectualitati: quia huiusmodi intelligere, quamuis sit quoddam particulare, tamen est immaterialis actus, vt suprà de intellectu dictum est [c]. Et ideo sicut intelligit seipsum intellectus, quamuis ipse sit quidam singularis intellectus: ita intelligit suum intelligere, quod est singularis actus, vel in præterito, vel in præsenti, vel in futuro existens. Sic igitur saluatur ratio memoriæ, quantum ad hoc quòd est præteritorum in intellectu secundum quod intelligit se prius intellexisse, non autem secundum quod intelligit præteritum, prout est hic & nunc.

¶ Ad tertium dicendum, quòd species intelligibiles aliquando sunt in intellectu in potentia tantum: & tunc dicitur intellectus esse in potentia. Aliquando autem secundum vltimam completionem actus: & tũc intelligit actu. Aliquando medio modo se habet inter potentiam & actum: & tunc dicitur esse intellectus in habitu [c]. Et secundum hunc modum intellectus conseruat species etiam quando actu non intelligit.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus.*

AD SEPTIMVM sic proceditur, Videtur quòd alia potentia sit memoria intellectiua, & alia intellectus. August. enim in 10. de Trin. ponit in mente memoriam, inetelligentiam & voluntatem. Manifestum est autem, quòd memoria est alia potẽtia à volũtate. Ergo similiter est alia ab intellectu.

¶ Præterea, Eadem ratio diffinitionis est potentiarum sensitiuæ partis, & intellectiuæ. Sed memoria in parte sensitiua est alia potentia à sensu, vt suprà dictum est [c]. Ergo memoria partis intellectiuæ est alia potentia ab intellectu.

¶ Præterea, Secundum Aug. memoria, intelligentia, & voluntas sunt sibi inuicem æqualia, & vnum eorum ab alio oritur. Hoc autem esse nõ posset, si memoria esset eadem potentia cum intellectu. Non est ergo eadem potentia.

¶ SED CONTRA, de ratione memoriæ est, quòd sit thesaurus vel locus conseruatiuus specierum. Hoc autem Philosophus in 3. de Anima attribuit intellectui, vt dictũ est [c]. Non ergo in parte intellectiua est alia potentia memoria ab intellectu.

CONCLVSIO.

¶ *Non est in homine memoria distincta potentia ab intellectu, sed vna potentia sunt: cum idem obiectũ habeant.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est [c]) potentiæ animæ distinguuntur secũdum diuersas rationes obiectorũ, eò quòd ratio cuiuslibet potentiæ consistit in ordine ad id, ad quod dicitur, quod est eius obiectum. Dictum est etiam suprà [c], quod si aliqua potentia secundum propriam rationem ordinetur ad aliquod obiectum secundum communem rationem obiecti, non diuersificabitur illa potentia secundum diuersitates particularium differentiarum. Sicut potentia visiua, quæ respicit suum obiectum secundum rationem colorati, non diuersificatur secundum rationem albi & nigri. Intellectus autem respicit suum obiectum secundum communem rationem entis, eo quòd intellectus possibilis est, quo est est omnia fieri. Vnde secundum nullam differentiam entium diuersificatur differentia intellectus possibilis. Diuersificatur tamen potentia intellectus agentis, & intellectus possibilis: quia respectu eiusdem obiecti aliud principium oportet esse potentiam actiuam, quæ facit obiectum esse in actu: & aliud potentiam passiuam, quæ mouetur ab obiecto in actu existente. & sic potentia actiua comparatur ad suum obiectum vt ens in actu ad ens in potentia. Potentia autem passiua comparatur ad suum obiectum econuerso, vt ens in potentia ad ens in actu [c].

recipit nisi intelligibiliter: vlterior consequentia, scilicet ergo non recipit nisi quandiu actu cognoscit, supponit vnum falsum. scilicet quòd recipere cognoscibiliter contingat vno tantum modo, scilicet in actu: cum tamen contingat duobus, scilicet in actu puro, & in actu permixto potentiæ, id est in actu secundo & in actu primo. Vnde in diffinitione animæ ponitur quòd est actus primus sicut somnus: quod non saluaretur, si tunc tantum non operaretur quum est in potentia: cum hoc sit commune omnibus passiuis principiis: sed optime saluatur cùm anima ponitur talis natura, quòd est actu quandoque vt somnus, quandoque vt vigilia. Constat autem quòd esse actu vt somnus est esse in actu primo: & rursus constat, quòd esse actum primum præcipue conuenit animæ intellectiuæ. igitur non ex hoc quòd organica est pars sensitiua: sed ex alia ratione, in qua communicat cum intellectiua, habet quòd retineat species, & actu non cognoscat. Nec species conseruari est esse per modum rei, sed est esse cognoscibiliter, non actu, nec potentia, sed medio modo inter actum & potentiam, id est, partim in actu & partim in potentia. Cognoscitiuum enim tripliciter potest se habere ad cognitum, scilicet in pura potentia. Et tunc nec est cognoscibile in actu, nec cognitum in actu, sed vtrunque in potentia. Vel partim in actu, & partim in potentia: & tunc est cognoscibile in actu, & nõ est cognitum in actu, sed est in potentia vt sit cognitum in actu. * Vel totaliter in actu: & tunc est ipsum cognitum in actu. Vnde cum species conseruatur, obiectũ est in cognoscitiuo cognoscibiliter, quia vt cognoscibile, quamuis non vt cognitum. Et quia obiectum esse cognoscibiliter vtroque modo, scilicet vt cognoscibile, & vt cognitum, non aduertit Auic. ideo putauit speciem remanere per modum rei. Et ipsum sequitur multa illustrium virorum turba: in hoc tamen minus perspicacium. Et ideo tu bene nota hæc: quoniam ex hac radice multæ soluuntur quæstiones, & nobilitas cognoscitiuæ naturæ sustinetur. 363

Comment. ¶ Quo ad secundum respondet iuxta secundam conditionem memoriæ negatiue. Et ratio satis clara est, quia potentiæ vniuersalis obiectũ non est particulare: præteritum autem vt sic, particulare est, quia ad certam temporis differentiam est determinatum. est enim sermo de præterito in actu exercito. Præterito enim in actu signato, importatur hoc nomine præteritum: in actu vero exercito verbis præteriti temporis, vt fui, percussi, loquutus sum, & cætera. Constat autem quòd quemadmodum intellectus non immutatur à colore hoc, ita nec à colore vt sensatus fuit heri: quia abstrahit à particulari: & tamen constat, quòd cum memoramur, immutamur ab obiectis, vt tunc occurrerunt. ergo. 363

Annot. ¶ Circa hanc partem aduerte duo. Primum est, quòd ex hoc, quòd intellectus reflexe respicit singulare, non sequitur quòd in eo sit memoria: quia cognitio reflexa non ponit in eo speciem ipsius singularis, cuius conseruatione possit habere rationem memoriæ: oportet enim memoriam præteriti vt sic, habere obiecti præteriti vt sic, ac per hoc singularis speciem. Et ideo in litera ex negatione singularitatis in obiecto intellectus vt sic, infertur negatio memoriæ vt præteriti per se: non tamen inconuenit intellectum reflexe reminisci singularium, sicut & cognoscit ea. & hoc bene nota. Secundum est quòd Scotus in 4. q. distinct. 45. q. 3. tenet memoriam singularium sensibilium vt præteritorum, &c. esse in intellectu. Sed quia (vt ipsemet dicit) supponit intellectum cognoscere intuitiue hæc singularia sensibilia, & actiones sensuum nostrorum: & inferius erit specialis quæstio, vtrum intellectus noscat singularia: ideo illucusque differatur solutio rationum suarum. 368

¶ Circa hunc sextum articulum remanet dubium non dissimulandum: & est tale. In anima separata est memoria quoad vtranque conditionem, scilicet conseruationem obiecti, & preteritionem tam actus quàm obiecti sensibilis: ergo in parte intellectiua est memoria complete. 295 Antecedens patet: quia aliter non recordaretur malorum sensibilium quæ fecit, puta quòd fecit tale furtum, tunc cum tali, & cætera. consequentia autem est per se nota, quia quod remanet in anima separata, ad solam partem intellectiuam pertinet. Ad hoc non potest complete dici, donec de anima separata determinetur. Veruntamen concesso antecedente: de cuius veritatis modo in q. 89. erit sermo: dicitur quòd præteritio obiecti dupliciter inueniri potest in memoria. 394 Vno modo vt cognita, & memorata: & sic inuenitur in anima separata. Alio modo vt immutans ad memorandum: & sic non inuenitur in anima intellectiua, & tamen ad memoriam proprie dictam requiritur præteritio obiecti vtroque modo, vt experimur in nobis: immutatur enim cum reminiscimur à rebus vt tunc & ibi cognitis: & sic recordamur eas tunc & ibi nobis occurrisse. anima autem separata nouit quidem se tunc ibi hoc commisisse, sed non immutatur ab illo, vt tunc ibi commisso. Negatur ergo antecedens quo ad præteritionem obiecti vt immutatiuam: conceditur tamen vt terminatiuam. Et hoc modo conceditur etiam consequentia: quia ista memoria reflexa & indirecta, quæ non est proprie & complete memoria: vt ex dictis patet, & ex dicendis cum de intellectione singularium erit sermo, clarius patebit. Et hæc vera videntur, si anima separata per species hinc delatas horum recordatur.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum septimum.*

Titulus clarus est.

Comment. ¶ In corpore vnica conclusio responsiua negatiue. Memoria intellectiua non est alia potentia ab intellectu possibili. Probatur sic. in intellectu nulla potest esse diuersitas potentiarum, nisi agentis & possibilis: ergo memoria non est alia potentia ab intellectu possibili. Antecedens quoad vtranque partem probatur vigore talis disiunctionis implicite: diuersitas potentiarum, aut est ex diuersitate formali obiecti, aut ex diuerso genere attingendi idem obiectum formaliter: Sed intellectus diuersitas non potest esse primo modo: & secundo modo solum causatur distinctio inter agentem & possibilem: ergo in intellectu non potest alia esse potentiarum diuersitas, nisi agentis & possibilis. Disiunctiua quo ad disiunctionis sufficientiam per se nota relinquitur, quoniam non facile esset tertium modũ fingere. primo enim complectitur obiectum, ad quod est potentia. Secundò, verò genus ipsius potentiæ, præter quæ duo nihil est essentialiter. Quo ad membra vero disiunctionis sigillatim in litera declaratur tali ordine. Primo probatur quo ad primam partem sic. Potentia secundum id quod est, est ad obiectum: ergo secundum diuersitatem formalem obiecti diuersificatur.

Sic igitur nulla alia differentia potentiarum in intellectu esse potest, nisi possibilis & agentis. Vnde patet quòd memoria non est alia potentia ab intellectu. Ad rationem enim potentiæ passiuæ pertinet conseruare, sicut & recipere.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis in tertia distinctione primi sententiarum dicatur quòd memoria, intelligentia, & voluntas sint tres vires: tamen hoc non est secundum intentionem Aug. [c] qui expresse dicit in 14. de Trini. quòd si accipiatur memoria, intelligentia, & voluntas secundum quod semper præsto sunt animæ siue cogitentur, siue non cogitentur, ad solam memoriam pertinere videtur. Intelligentiam autem nunc dico, qua intelligimus cogitantes: & eam voluntatem siue amorẽ vel dilectionẽ, quæ istam prolem parentẽmque coniungit. Ex quo patet quòd ista tria non accipit Augustinus pro illius tribus potentijs. Sed memoriam accipit pro habituali animæ retentione: intelligentiam autem pro actu intellectus, voluntatem autem pro actu voluntatis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd præteritum & præsens possunt esse propriæ differentiæ potentiarum sensitiuarum secundum diuersitatem obiectorum, non autem potentiarum intellectiuarum, ratione suprà dicta [c].

¶ Ad tertium dicendum, quòd intelligentia oritur ex memoria, sicut actus ex habitu. Et hoc modo etiam æquatur ei, non autem sicut potentia potentiæ.

ARTICVLVS VIII.

a ¶ *Vtrum ratio sit alia potentia ab intellectu.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod ratio sit alia potentia ab intellectu. in libro enim de spiritu & anima dicitur: cum ab inferioribus ad superiora ascendere volumus, prius occurrit nobis sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, deinde intellectus. Est ergo alia potentia ratio ab intellectu, sicut imaginatio à ratione.

¶ Præterea, Boët. dicit in lib. de conso. quòd intellectus comparatur ad rationem, sicut æternitas ad tempus. Sed nõ est eiusdem virtutis esse in æternitate, & esse in tempore. Ergo non est eadem potentia ratio, & intellectus.

¶ Præterea, Homo communicat cum angelis in intellectu, cum brutis vero in sensu. Sed ratio, quæ est propria hominis, qua animal rationale dicitur, est alia potentia à sensu. Ergo pari ratione est alia ab intellectu: qui proprie conuenit angelis. Vnde & intellectuales dicuntur [c].

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 3. super Genesim ad literam, quòd illud quo homo irrationabilibus animalibus antecellit, est ratio, vel mens, vel intelligentia, vel si quo alio vocabulo commodius appellatur. Ratio ergo & intellectus, & mens sunt vna potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus & ratio non sunt diuersæ potentiæ in homine, sed vna potentia, cui est intelligere simpliciter, vt intellectus est: & ei succurrendo veritatem attingere, vt ratio est.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ratio & intellectus in homine non possunt esse diuersæ potentiæ. Quod manifeste cognoscitur si vtriusque actus cõsideretur. Intelligere enim est simpliciter veritatem intelligibilem apprehendere. Ratiocinari autem est procedere de vno intellecto ad aliud, ad veritatem intelligibilem cognoscẽdam [c]. Et ideo ãgeli, qui perfecte possidẽt secundum modum suæ naturæ cognitionem intelligibilis veritatis, non habent necesse procedere de vno ad aliud, sed simpliciter & absque discursu veritatem rerum apprehendunt, vt Dio. dicit 7. ca. de diui. no. Homines autem ad intelligibilem veritatem cognoscendam perueniunt procedendo de vno ad aliud, vt ibidem dicitur: & ideo rationales dicuntur [c]. Patet ergo quòd ratiocinari comparatur ad intelligere, sicut moueri ad quiescere, vel acquirere ad habere: quorum vnum est perfecti, aliud autem imperfecti. Et quia motus semper ab immobili procedit, & ad aliquid quietum terminatur, inde est quòd ratiocinatio humana, secundum viam acquisitionis vel inuentionis procedit à quibusdam simpliciter intellectis, quæ sunt prima principia. Et rursus in via iudicij resoluendo redit ad prima principia, ad quæ inuenta examinat. Manifestũ est autem quòd quiescere & moueri non reducuntur ad diuersas potẽtias, sed ad vnam & eandem etiam in naturalibus rebus: quia per eandẽ naturam aliquid mouetur ad locum, & quiescit in loco. Multo ergo magis per eandem potentiam intelligimus, & ratiocinamur. Et sic patet quòd in homine eadem potentia est ratio & intellectus.

¶ Secundo probatur minor etiam quo ad primam partem sic. Potentia respiciens rationem communem non diuersificatur per inferiores differentias: ergo potentia respiciens rationem entis non diuersificatur penes aliquas entis differentias, ergo intellectus nullam ex parte obiecti diuersitatem sortitur. ¶ Tertiò, quo ad secundam partem tam maioris quàm minoris: qa ad idem obiectum alia est ratio agentis, alia patientis: quia illud vt actus ad potentiam, hoc vt potentia ad actum se habet: consequentia vero dicit duo: & quòd memoria non est alia ab his, & quòd coincidit cum intellectu possibili. Et quo ad primum quidem probatione non eget: quia si illæ sunt solæ, non datur ergo tertia. 394 Quo ad secundum vero probatur in litera: quia conseruare, quod est actus proprius memoriæ, est actus potentiæ passiuæ, sicut & recipere, & non potentiæ actiuæ: igitur non coincidit cum intellectu agẽte, sed possibili.

¶ *Num differentijs entis diuersificentur intellectus.*

¶ Circa hunc processum dupliciter dubitatur. Primo simpliciter, deinde ad hominem. Simpliciter quidem: quia ex ista ratione videtur sequi, quòd nulla sit diuersitas specifica inter quoscunque intellectus formaliter sumptos, nisi inter agentem & possibilem: & consequenter, quòd intellectus angeli & hominis sunt eiusdem speciei, imò omnes intellectus sunt eiusdem speciei. Quòd autem hoc sequatur, patet vtendo hac ratione sic, Nulla differentia entis diuersificat intellectum, ergo nullus intellectus distinguitur ab alio intellectu ex parte obiecti. omnes ergo intellectus sunt eiusdem speciei obiectiuè, vt visus hominis & leonis: & sic non differunt formaliter vt intellectus sunt, sed vt proprietates sunt naturarum diuersarum, vt visus hominis & visus leonis. Antecedens est S. Tho. qui & probat illud: quia entis ratio est obiectum intellectus. consequentia est nota: non quia nisi penes entis differentias diuersa obiecta sumi possunt. nullus enim intellectus esse potest respectu non entis vt obiecti proprij.

¶ Ad hominem vero, quia ipsemet S. Tho. superius in quæst. 12. assignauit diuersitatem in intellectu ex parte obiecti, cum posuit triplicem gradum intellectus iuxta triplicem modum essendi rei cognitæ, scilicet esse in materia subsistere absque materia, & esse absque omni potentia. Quomodo ergo hic dicit nullam esse differentiam entis ex parte obiecti, penes quam diuersificari possit intellectiua vis? & ibi posuit tres entis differentias, esse obiecti intellectus differentias: ita quòd essent diuersificatiuæ illius.

¶ Ad euidentiam horũ sciendũ est triplicem esse de hac quæstione opinionẽ. Quidam enim tenent intelectiuas potentias omnium angelorum, & animæ esse omnino eiusdem speciei, & in hanc opinionem declinat quodãmodo Scotus in 2. di. 1. q. vltima, quamuis sub dubio relinquat. Alij vero tenent intellectiuas potentias omnium angelorũ, & animæ esse eiusdem speciei. vt potentiæ sunt, id est in ordine ad obiecta. Esse autem diuersarũ specierũ vt proprietates sunt diuersarum naturarum: quemadmodum dicimus de potentijs sensitiuis exterioribus. Alij vero credunt prædictas potentias esse omnino diuersarum specierum, & hæc est via peripatetica, & S. Thomæ. Fundatur autem opinio hæc vltima & ratio contra alias: quia naturæ, quarum sunt proprietates, diuersæ sunt speciẽ: & operationes earum diuersarum sunt rationum: vt patebit. Sed vide in quæstione speciali. Nunc solum discutienda est ratio posita in litera, & dicendum quòd apud S. Thomã & veritatem, diuersitas intellectuum non sumitur ex prima radice, scilicet ex diuersitate obiecti, sed ex secunda, scilicet diuersitate actus & potentiæ. Et ratio primi dicti est: quia cum obiectum respectu alicuius intellectus ponatur dupliciter, scilicet terminatiuum & motiuum, aut quasi motiuum, diuersitas non attenditur penes diuersitatem obiecti motiui: quia illud non adæquatur potentiæ intellectiuæ: sed penes diuersitatem obiecti terminatiui: quod constat æquari potentiæ & econuerso extensiue: oportet enim de intellectu sicut de alijs potentijs loqui. Videmus autem, quòd visus hominis non distinguitur specie à visu noctuæ ex obiecto, quia vtriusque obiectum terminatiuum est idem: puta lux, quamuis noctuæ visus à tenebroso tantum lumine, hominis vero à claro moueatur. 293 Vnde, cum obiectum terminatiuum omnis intellectus sit entis ratio, nulla ex parte obiecti diuersitas intellectus diuersificat, quamuis motiuum obiectum intellectus nostri sit aliud à motiuo angelorum: quoniam quod quid est rei sensibilis, mouet nostrum intellectũ: quilibet autem angelus propriam habet substantiam vt obiectum quasi motiuum. Ratio vero secundi dicti est: quia intelligere est actus perfecti. perfectum autem consequitur actus. & ideo sicut substantia immaterialis se habet substantialiter ad actum & potẽtiam, ita se habet ad intelligere. 415 Vnde primus intellectus, vt patet 12. Meta. stabilitur puritate actus. Infimus vero in tertio de anima constituitur pura potentia: & consequenter medij permixtione actus & potentiæ diuersa consurgunt. 293 & hæc est illamet radix, qua intellectus possibilis distinguitur in litera ab intellectu agente, quia hic scilicet actu, illæ potentia.

¶ Vnde ad primam dubitandi rationem respondetur concedendo quod diuersitas potentiarũ intellectiuarum non ex obiectis prouenit, sed neque ex agere & pati, sed ex radice & fundamento, vnde oritur distinctio inter agentem & possibilem, scilicet ex actu & potentia. Vnde cũ in antecedente dicitur, in intellectu non est distinctio potentiarum nisi agentis & possibilis: intellige vel respectu intellectus nostri, vel simpliciter glosando exceptiuam, nisi agentis & possibilis, id est, nisi secundum radicem, qua distinguuntur agens & possibilis, scilicet actum & potentiam.

¶ Ad secundam vero obiectionem dicitur, quòd illa distinctio & graduatio intellectuum non est facta ad distinguendum intellectus simpliciter: quoniam hoc non erat in quæstione illa ad propositum, sed ad ostendendum efficaciam intensiuam cuiusque intellectus: quoniam ex illa prouenit, quòd intellectus possit ex naturalibus videre, id est quidditatiue cognoscere Dei substantiam. Et ideo per obiecta quasi motiua graduauit intellectus: obiecta enim motiua sunt adæquata intensiue potentijs. Vnde non obstat proposito vbi de obiecto terminatiuo, penes quod distinguitur simpliciter potentia, est sermo. Diuersitas enim potentiarum ex obiectis, penes obiecta terminatiua attenditur, non motiua: efficacia autem penes motiua, non terminatiua. Et hoc loquendo ex proprijs: quoniam concomitanter etiam penes motiua distinguuntur, vt patet ex dictis.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum octauum.*

Annot. Tituli ratio est, quia dicimus hominem habere intellectum, dicimus & ipsum ratione vigere. Vtrum igitur hæc dicentes eandem significemus virtutem animæ, an diuersam.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Intellectus & ratio in homine non sunt diuersæ potentiæ. Probatur ex actibus sic: quiescere & moueri non reducuntur in diuersas potentias, sed candẽ. sed intelligere & ratiocinari se habent vt quiescere & moueri: igitur non pertinent ad diuersas potentias. Huius rationis in litera primo proponitur conclusio, deinde probationes minoris cum ipsa: vltimo maior cum sua probatione. In cõclusione autẽ notanter dicitur in homine: quia simpliciter loquendo, virtus, quæ est intellectus tantũ, alia potentia & natura est à virtute quæ est ratio: quoniam illa repugnat discursui, hæc autem discursiua est, sed illa in homine nõ inuenitur, sed in angelo. intellectus enim in homine modica est participatio in primis principijs. Minoris autem probatio est duplex: primo à quid nomines intelligere & ratiocinari: quia scilicet illud significat apprehendere simpliciter, hoc autem procedendo de vno in aliud: quod declaratur

Universidad de Deusto Biblioteca

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa enumeratio fit secundum ordinem actuum, nō secundum distinctionem potentiæ: quamuis liber ille non sit magnæ autoritatis [c].

¶ Ad secundum patet responsio ex dictis [c]. Aeternitas enim comparatur ad tēpus, sicut immobile ad mobile. Et ideo Boët. comparauit intellectum æternitati, rationem vero tempori.

¶ Ad tertium dicendū quòd alia animalia sunt ita infra hominem, quòd non possunt attingere ad cognoscendam veritatem, quam ratio inquirit. Homo vero attingit ad cognoscendam intelligibilem veritatem quam angeli cognoscūt, sed imperfecte. Et ideo vis cognoscitiua angelorum non est alterius generis à vi cognoscitiua rationis, sed comparatur ad ipsam vt perfectum ad imperfectum.

ARTICVLVS IX.

a ¶ *Vtrum ratio superior & inferior sint diuersæ potententiæ.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd ratio superior & inferior sint diuerso potentiæ. Dicit enim August. 12 inde Trini. quòd imago trinitatis est in superiori parte rationis, non autem in inferiori. Sed partes animę sunt ipsæ eius potentiæ [c]. Ergo duæ potentiæ sunt ratio superior & inferior.

¶ Præterea, Nihil orit' à seipso. Sed rō inferior oritur à superiori, & ab ea regulatur & dirigitur. Ergo rō superior est alia potentia ab inferiori.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 6. Ethi. quòd scientificum animæ, quo cognoscit anima necessaria, est aliud principium, & alia pars animæ ab opinatiuo & ratiocinatiuo, quo cognoscit contingentia. Et probat per hoc, quia ad ea, quę sunt genere altera, altera genere particula animæ ordinatur. Contingens autem & necessarium sunt altera genere: sicut corruptibile & incorruptibile. Cum autem idem sit necessarium quod æternum: & temporale idem quod contingens: videtur quòd idem sit quod Philosophus vocat scientificum & superior pars rationis, quæ secundum August. intendit æternis conspiciendis & consulendis: & quòd idem sit quod Philosophus vocat ratiocinatiuum, vel opinatiuum, & inferior rō, quæ secundum Aug. intendit temporalibus disponēdis. Est ergo alia potentia animæ & rō superior, & rō inferior.

¶ Præterea, Dam. dicit quòd ex imaginatione fit opinio, deinde mens diiudicans opinionem siue vera sit, siue falsa, diiudicat veritatem. Vnde & mens dicitur à metiendo. Quibus igitur iudicatum est iam & determinatum, vere dicitur intellectus. Sic igitur opinatiuum, quod est ratio inferior, est aliud à mēte & intellectu, per quod potest intelligi ratio superior.

¶ SED contrà est quod Aug. dicit 12. de Tri. quod ratio superior & inferior non nisi per officia distinguuntur. Non ergo sunt duæ potentiæ.

CONCLVSIO.

Vna & eadem sunt in homine ratio superior & inferior, distinctæ tamen actibus & habitibus diuersis, dum superior ratio ipsa sapientiæ habitu æterenis conspiciendis & consulendis intendit, inferior vero temporalibus per scientiam ad æterna disponitur.

¶RESPONDEO dicendū, quòd ratio superior & inferior secundum quod ab August. accipiuntur, nullo modo duæ potentiæ animæ esse possunt. Dicit enim quòd ratio superior est quæ intendit æternis conspiciendis, aut consulendis. Conspiciendis quidē secundū quod ea in seipsis speculatur, consulendis vero secundum quod ex eis accipit regulas agendorum. Ratio vero inferior ab ipso dicitur, quæ intendit temporalibus rebus. Hæc autem duo, s. temporalia & æterna comparātur ad cognitionem nostrā hoc modo, quòd vnum eorum est medium ad cognoscendum alterum. Nam secundum viam inuentionis per res tēporales in cognitionem, deueniemus ęternorum, secundum illud Apost. ad Roman. 1. Inuisibilia Dei per ea, quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. In via vero iudicij per æterna iam cognita de temporalibus indicamus, & secundum rationes æternorum temporalia disponimus. Potest autem contingere quòd medium & id ad quod per medium peruenitur, ad diuersos habitus pertineant, sicut principia prima indemonstrabilia pertinent ad habitum intellectus: conclusiones vero ex his deductæ ad habitum scientiæ. Et ideo ex principiis Geomotriæ contingit aliquid concludere in alia scientia, puta in perspectiua. Sed eadem potentia rationis est, ad quam pertinet & medium & vltimū. Est enim actus rationis quasi quidam motus de vno in aliud perueniens. Id autem est mobile, quod pertransiens medium, pertingit ad terminum. Vnde vna & eadē potētia rationis est ratio superior & inferior, sed distinguuntur secundum August. per officia actuum, & secundum diuersos habitus. Nam superiori rationi attribuitur sapientia, inferiori vero scientia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd secundum quācunque rationem participationis potest pars dici: in quantum vero ratio diuiditur secundum diuersa officia, ratio superior & inferior partitiones dicuntur, & non quia sunt diuersæ potentiæ.

¶ Ad secundū dicendū, quod ratio inferior dicitur à superiori deduci, vel ab ea regulari, inquantū principia, qbus vtitur inferior ratio, deducūtur & diriguntur à principiis superioris rationis.

¶ Ad tertiū dicendū, quòd scientificum, de quo Philosophus loquitur, non est idē quod ratio superior. Nam necessaria scibilia inueniuntur etiam in rebus temporalibus, de quibus est scientia naturalis & mathematica. Opinatiuum autē & ratiocinatiuum in minus est quàm ratio inferior, quia est contingentium tantum. Nec tamen est simpliciter dicendū, quòd sit alia potentia qua intellectus cognoscit necessaria, & alia qua cognoscit contingentia: quia vtraque cognoscit secundum eandem rationem obiecti, scilicet secundum rationē entis & veri [c]. Vnde & necessaria quæ habent perfectum esse in veritate, perfecte cognoscit: vtpote ad eorū quidditatē pertingens, per quā propria accidentia de his demonstrat. Contingentia vero imperfecte cognoscit, sicut & habent imperfectum in actu non diuersificant potentiam, sed diuersificant actus per modum agēdi: & per consequens principia actuum et ipsos habitus. Et ideo Philosophus posuit duas particulas animæ, sciētificum, & ratiocinatiuum: non quia sunt duæ potentię, sed quia distinguuntur secundū diuersam aptitudinē ad recipiendum diuersos habitus, quorū diuersitatem ibi inquirere intēdit. Contingentia enim & necessaria etsi differant secundū ppria genera, conueniunt tñ in communi rōne entis, quā respicit intellectus, ad quam diuersimode se habent secundū perfectum & imperfectum.

¶ Ad quartū dicendū, quod illa distinctio Dam. est secundū diuersitatē actuum, nō secundū diuersitatē potētiarum. Opinio enim significat actum intellectus, q fertur in vnā partē cōtradictionis cū formidine alterius. Diiudicare vero vel mensurare est actus intellectus applicātis principia certa ad examinationem propositorum. Et ex hoc sumitur nomen mentis. Intelligere aūt est cū quadam approbatione diiudicatis inhærere.

ratur ab effectu. Differentia scilicet quo ad nomina inter angelos & nos, qua illi intellectuales, nos rationales vocamur. Secundo à proprietatibus motus: motus enim omnis ab immobili & ad quietum aliquid tendit. ratiocinari quoque ab intellectu venando, & ad intellectum resoluendo prouenit: habet igitur intellectus mouentis rationem & quiescentis: ratio autē motus. Et confirmatur: quia illud est perfecti, hoc imperfecti. maior vero probatur per locum à minori: quia sicut in naturalibus moueri & quiescere reducuntur in eandem poten-
388 tiā, ergo & in intellectualibus. antecedens patet de graui & leui. consequētia fundatur super illa maxima, quod natura spiritualis est vnitior materiali, imò quæ in hac diuersa sunt, in superiori vniuntur.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum nonum.*

Titulus ex August, 12. de Trinit. verbis occasionem sumit.

Coment. ¶ In corpore vna conclu-
397 sio bimembris. Ratio inferior & superior apud Augustin. non sunt diuærse potentiæ, sed distinguuntur officijs & habitibus. Probatur primo prima pars: secundo secunda. Prima sic. Medium & conclusio ad
376 eandem potentiam pertinent, sed obiecta rationis inferioris et superioris se habent vt medium & conclusio. ergo eiusdem sunt potentiæ. Minor prius probatur sic: æternum & temporale se habent vt medium & conclusio, vt patet in via inuentionis & in via iudicij, quamuis econuerso se habeant: sed hæc sunt obiecta rationis inferioris & superioris: vt patet ex Aug. q rōnis superioris officium dicit, æterna conspicere & consulere: inferioris vero temporalia. Maior vero probatur dupliciter. primo ex differentia inter habitum & potentiam quo ad hoc: quia, s. mediū & conclusio ad diuersos habitus pertinent qñque: vt patet de primis principijs & eorum conclusionibus, & in sciētijs subalternātibus et subalternatis. Secundo, quia eiusdem mobilis est moueri, & ad terminum pertingere, sed medium & conclusio se habent vt motus & terminus, potentia vero vt mobile. ergo eadem est potentia respiciens mediū & conclusionem. Secunda vero pars conclusionis iam patet: quo ad diuersitatem officiorum. Quo ad diuersitatem vero habituum declaratur: quia in superiori sapientiam, in inferiori autem scientiam locauit.

(12.q.7.4.ar.7.con. & 2. di. 24. ar.2. et veri. q. 25.art.2.)

¶ *Nam & quomodo medium & conclusio ad eandem potentiam spectent.*

Quæstio. ¶ Circa hunc processum dubium occurrit, in doctrina S. Tho. precipue: quoniā illa propositio, Medium & conclusio ad eādem potentiā pertinēt, aut intelligitur permissiue, aut necessaria, non permissiue: tū, quia sic etiam pertinerent ad eundē habitum: tū, quia nō cōcluderetur intentum. ergo necessario. sed sic est falsa, vt patet in particulari syllogismo, in quo medium est vniuersale. & cōclusio particularis: constat enim tunc quod medium spectat ad intellectum, & conclusio ad cogitatiuam apud S. Tho. & Auerroim.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd sermo S. Tho. est formalis, vt iam pluries dictum est: & de medio conclusioneque vt sic intelligēdus: & non de his, quæ extra eorū rationes sunt. ita quod intenditur quod quæcunque res inquantū differunt vt mediū & conclusio, non diuersificant potētiam, quamuis habitum quandoque, vt patet ex dictis: sed æternum & temporale distant tantū vt medium & cōclusio. loquēdo de distantia in ordine ad cognitionem. hæc enim sola est ad propositum: optime ergo sequitur, igitur non pertinent ad diuersas potentias. minor autem ex autoritate Augu. &c. in litera patet. singulare autem & vniuersale, quamuis vt medium & cōclusio se habeant, & ex hoc non diuersificent potentiam: magis tamen distāt in ordine ad cognitionem, quàm vt medium & cōclusio, vt patet. singulare enim materialiter, vniuersale vero immaterialiter cognoscitur &cæt. & ideo ad diuersas potētias pertinēt. Nō intendit igitur negare S. Thom. quin medium & cōclusio ad diuersas quādoque potentias spectēt simpliciter, vel quodammodo ex alia differentia. sed quòd ex sola differentia medij & conclusionis nunquam potentia diuersificatur: quia tunc non differunt, nisi sicut motus & terminus. Notanter autem dixi ad potentias diuersas quodam modo: quoniam cum conclusionis singularis prædicatum est vniuersale illius propositionis subiectum cogitatiuæ. prædicatum intellectus apud S. Thomā formatur. Et consequenter cōclusio est quodāmodo eiusdem potentiæ, scilicet intellectus ratione prædicati: & quodammodo est alterius, scilicet cogitatiuæ ratione subiecti. 395 Quando vero cōclusio est vndique singularis, conclusio est simpliciter alterius potentiæ: & hoc loquendo de cognitione directa: indirecte enim vtrunque ad intellectum pertinere potest, vt inferius patebit.

¶ *Num cognitio medij respectu conclusionis se habeat vt medium motus.* Quæstio.

¶ Circa probationem maioris dubitatur de illa propositione actus rationis de vno in aliud procedens, hoc est, de principio seu medio ad conclusionem est vt motus. 365 Est autem ratio dubitandi: quia si hæc ratio est efficax, oportet quod conclusio sit vt terminus motus, medium sit medium motus, & ipse rationis discursus sit vt motus. sic enim optime concludetur idētitas respectu medij & conclusionis. sed hæc proportionalis similitudo non tenet quo ad id quod est propositū. ergo. probatur minor: quia me-
398 dium motus est medium inter actum & potētiam passiuā. & ideo eiusdem est potentiæ: vt patet quinto Physicorum, cōmentario nono. mediū vero syllogismi est potentia actiua respectu conclusionis. vnde æquiuocatio intercedit, imo ex ratione talis medij oppositum videtur inferri: quia non est eiusdem potentiæ effectus & potentia actiua: sed conclusio & medium sic se habent. ergo similiter non est vt motus progressus de potentia actiua in effectum, sed est potius conuersio patientis ad agens, aut econuerso. ergo.

¶Ad hoc breuiter, quòd cognitio medij ad notitiam conclusionis duplicem habet habitudinem, scilicet illationis & confusionis. Et quo ad vim illatiuam non habet rationem medij motus, vt argutum est. Sed quo ad conditionem confusionis quam habet, vt medium mot' se habet. Nam notitia medij notitia confusa conclusionis est: ac per hoc intellectio tendens per mediū ad conclusionem, incipit à pura potentia, mediat in cognitione confusa conclusionis in medio: & consequenter naturaliter media inter potentiam & actum vt in motu contingit. Et hoc modo vsus est hic S. Thom. notitia medij & non primo. Et ideo ratio est efficax. vnde signanter non dixit, quòd medium syllogismi sit medium motus, quamuis fuisset verum quo ad cōditionem confusionis: sed ad excludendas calumnias, dixit: quòd ipse actus rationis, scilicet discursus de vno in aliud perueniens, est quasi motus, vt insinuaret ex hoc quòd de conditione ipsius cognitionis, vt progreditur de imperfecto ad perfectū, de confuso ad distinctū, loquebatur.

a ¶ *Super. Quæstionis septuagesimænonæ Articulum decimum.*

Titulus occasionatus ex dictis theologorum, pręcipue qui hoc vocabulo vti plures videntur.

Comment. ¶ In corpore respondet quæsito vnica conclusione habente duas partes sic. Intelligentia distinguitur ab intellectu: non sicut potentia à potentia, sed sicut actus à potentia. Et declaratur dupliciter. primo ex quid nominis intelligentiæ. secundo ex eo quòd hæc distinctio consonat ex dictis Philosophorum. Et in primo ponitur duplex significatio ly intelligentia, scilicet propria, & pro actu secundo: & trasumptiua, particularis scilicet apud Arabes, non Græcos. In secundo ponitur distinctio intellectus in quatuor clare: & habetur ex Alexan. Themistio, Auerroi, & aliis antiquis. & tu nota eam, vt intelligas terminos in tertio de anima.

ARTICVLVS X.

a ¶ *Vtrum intelligentia sit alia potentia ab intellectu.*

AD DECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intelligētia sit alia potentia ab intellectu. Dicitur enim in lib. de spiritu & anima, quòd cum ab inferioribus ad superiora ascendimus, prius occurit sensus, deinde imaginatio, deinde ratio, postea intellectus, & postea intelligentia. Sed imaginatio & sensus sunt diuersæ potētiæ: Ergo & intellectus, & intelligentia.

¶Præterea, Boët. dicit in. 5. de consol. quod ipsum hominem, aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia intuetur. Sed intellect' est eadē potētia cū ratione. Ergo videtur quod intelligentia sit alia potētia q̄ intellectus: sicut ratio est alia potētia quàm imaginatio & sensus.

¶Præterea, Actus sunt præuij potentijs, vt dicitur in 2. de aïa. sed intelligentia est quidā actus ab alijs actibus, qui attribuuntur intellectui, diuisus. Dicit enim Damas. quòd primus mot' intelligētia dicitur. Quæ vero circa aliquid est intelligentia, intentio vocatur. Quæ permanens & figurans animā ad id quod intelligitur, excogitatio dicitur. Excogitatio vero in eodem manens, & seipsam examinans & diiudicans, Phronesis dicitur, id est, sapiētia. Phronesis autē dilatata facit cognitionē, id est, interius dispositum sermonē. Ex quo ait prouenire sermonē per linguam enarratum. Ergo videtur quòd intelligentia sit quædam specialis potentia.

¶SED CONTRA est quod Philosoph' dicit in 3. de aïa, quòd intelligentia indiuisibiliū est, in quibus nō est falsum. Sed huiusmodi cognoscere pertinet ad intellectū. Ergo intelligentia non est alia potentia præter intellectum.

CONCLVSIO.

¶ *Intelligentia & intellectus non distinguuntur vt duæ potentiæ, sed vt actus à potentiæ.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd hoc nomen intelligentia, propriè significat ipsum actū intellectus, qui est intelligere. In quibusdā tamen libris de Arabico trāslatis substantiæ separatæ, quas nos angelos dicimus, intelligētiæ vocātur: forte propter hoc quod huiusmodi substātiæ semper actu intelligunt. In libris tamen de Græco translatis dicuntur intellectus seu mentes. Sic ergo intelligentia ab intellectu, non distinguitur sicut potententia à potentia, sed sicut actus à potentia. Inuenitur enim talis diuisio etiam à Philosophis. Quādoq; enim ponūt quatuor intellectus, scilicet intellectum agentem, possibilē, & in habitu, & adeptum. Quorū quatuor intellectus agens & possibilis sunt diuersæ potentiæ: sicut & in omnibus est alia potentia actiua, & alia passiua. Alia vero tria distinguuntur secundum tres status intellectus possibilis. Qui quandoq; est in potentia tantum: Et sic dicitur possibilis. Quandoq; autem in actu primo qui est scientia: Et sic dicitur intellectus in habitu. Quandoq; autem in actu secundo, qui est considerare: Et sic dicitur intellectus in actu [c], siue intellectus adeptus.

¶AD PRIMVM ergo dicendū quod si recipi debet illa autoritas [c], intelligētia ponitur pro actu intellectus. Et sic diuiditur contra intellectum, sicut actus contra potentiam.

¶Ad secundū dicendū, quòd Boët. accipit intelligentiam pro actu intellectus, qui transcendit actū rationis. Vnde ibidem dicit, quòd ratio tantum humani generis est sicut intelligentia sola Dei. proprium enim Dei est, quòd absque omni inuestigatione omnia intelligat.

¶Ad tertium dicendū, quòd omnes illi actus, quos Damas. enumerat, sunt vnius potentiæ, scilicet intellectiuæ. Quæ primo quidem simpliciter aliquid apprehendit. Et hic actus dicitur intelligentia. Secundo vero id quod apprehendit, ordinat ad aliquid aliud cognoscendum vel operandum: & hic vocatur intentio. Dum vero persistit in inquisitione illius quod intendit, vocatur cogitatio. Dum vero id quod est excogitatū examinat ad aliqua certa, dicitur scire vel sapere: quod est phronesis vel sapientia. Nam sapientiæ est iudicare, vt dicitur in primo Meta. Ex quo autem habet aliquid pro certo, quasi examinatum, cogitat quomodo possit aliud aliis manifestare: & hæc est dispositio interioris sermonis, ex qua procedit exterior locutio. Non enim omnis differentia actuum potentias diuersificat, sed sola illa, quę non potest reduci in idem principium, vt suprà dictum est [c].

ARTICVLVS XI.

a ¶ *Vtrum intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ.*

AD VNDECIMVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus speculatiuus & practicus sint diuersæ potentiæ. Apprehensiuum enim & motiuum' sunt diuersa genera potentiarum, vt patet in 2. de Anima. Sed intellectus speculatiuus est apprehensiuus tantum: intellectus autem practicus, est motiuus. ergo sunt diuersæ potentiæ.

¶ Præterea, Diuersa ratio obiecti diuersificat potentiam. Sed obiectum speculatiui intellectus est verum: practici autem bonum. Quæ differunt ratione. Ergo intellectus speculatiuus & practicus sunt diuersæ potentiæ.

¶Prçterea, In parte intellectiua intellectus practicus comparatur ad speculatiuum, sicut æstimatiua ad imaginatiuam in parte sensitiua. Sed æstimatiua differt ab imaginatiua sicut potentia à potentia, vt suprà dictum est [c]: Ergo & intellectus practicus à speculatiuo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quòd intellect' speculatiuus per extensionem sit practicus. Vna autem potentia non mutatur in aliam. Ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentię.

CONCLVSIO.

¶ *Cùm ea, quæ intelliguntur per accidens, ordinētur ad opus, non duæ, sed vna potentia sunt in homine, intellectus practicus & speculatiuus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd intellectus practicus & speculatiuus non sunt diuersæ potentiæ. Cuius ratio est, quia, vt suprà dictum est [c], quod accidentaliter se habet ad obiecti rationem, quam respicit aliqua potentia, non diuersificat potentiam. Accidit enim colorato quòd sit homo, aut magnum, aut paruum. Vnde omnia huiusmodi eadem visiua potentia apprehenduntur. Accidit autem alicui apprehenso per intellectum quòd ordinetur ad opus, vel non ordinetur. Secundum hoc autem differunt intellectus speculatiuus & practicus. Nam intellectus speculatiuus est, qui quod apprehendit, non ordinat ad opus, sed ad solam veritatis considerationem. Practicus vero intellectus dicitur, qui hoc quod apprehendit, ordinat ad opus. Et hoc est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, quòd speculatiuus differt à practico fine. Vnde & à fine denominatur vterque. Hic quidem speculatiuus, ille vero practicus, id est operatiuus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd intellectus practicus est motiuus non quasi exequens motum, sed quasi dirigens ad motum. Quod conuenit ei secundum modum suæ apprehensionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd verum & bonum seinuicem includunt [c]. Nam verum est quoddam bonum: alioquin non esset appetibile. Et bonum est quoddam verum: alioquin non esset intelligibile. Sicut igitur obiectum appetitus potest esse verum, inquantum habet rationem boni, sicut cum aliquis appetit veritatem cognoscere: ita obiectum intellectus practici est bonum ordinabile ad opus, sub ratione veri. Intelle-

¶ In responsione ad secūdum aduerte, quòd inuestigationis vocabulo large hic vtitur pro acquisitione qualicunque. Et similiter in responsione ad tertium, intentionis nomen non proprie, sed extensiue accipit potius causaliter quàm formaliter, vt patet ex prima secundæ. Annot.

399 3 dist.23. q 2. art.3. q.2. & veri. q.3. art.3. Et 3. de anima lec. 15.col.2. Quæstio.

a *Super Quæstionis septuagesimænonæ Articulum vndecimum.*

Titulus clarus est. Comment.

¶ In corpore vna conclusio responsiua negatiue. Intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. Probatur sic, differentiæ per accidens obiecti, non diuersificant potentiam: ergo ordinari & non ordinari ad opus non diuersificant intellectum: ergo intellectus speculatiuus & practicus non sunt diuersæ potentiæ. 388 Antecedens & est per se motum, & declaratur in differentiis obiecti visus. Prima vero consequentia probatur: quia apprehenso per intellectum accidit ordinari, aut non ordinari ad opus. Secunda autem probatur: quia istæ differentiæ sunt penes quas differunt intellectus speculatiuus & practicus. Quod dupliciter declaratur: primo, ex officiis eorum, secundo ex autoritate Arist. in tertio 379 de anima.

¶ Circa hanc rationem: aduerte duo. Primo, quòd per ordinari, & nō ordinari ad opus, non sumitur actualiter tantum, sed aptitudinaliter, & non per accidens, sed per se: ita quod intellectus speculatiuus differt à practico in hoc, quòd hic versatur circa id quod ex se est aptum natum ordinari ad opus alterius potentiæ, quàm intellectus: ille vero circa id quod ex se opus hoc non habet, sed solius veritatis cognoscendæ gratia à natura institutum est, quamuis per accidens aliquis illud ordinet ad opus: vt si quis trianguli speculationem ordinet ad diuitias, aut honorem. Secundo, quòd non est hic sermo de quibuscunque, sed de primis differentiis inter intellectum speculatiuum & practicum: distant enim primo prædictis differentiis, à quibus & nomen sumpserunt. Et propterea processus iste nullam patitur calumniam. Annot. a 410

Universidad de Deusto
Biblioteca

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimænonæ Artic. duodecimum.*

Annot. d 399 365 400 2. dist. 24. q. 2. art. 3. & veri. q. 16. art. 1. & aut. 2 ad 4. Comment.

IN titulo Syndereſis, id eſt, inſtigatorium ad bonum & murmur, quem ſentimus in nobis de malo moris. Specialis contra communem. Potentia contra actum & habitum. Ita quòd duo quæruntur, an hîc murmur ſpectet ad quandam ſpecialem potentiam animæ, an ad communem iam dictã, ſcilicet intellectum. Et ſiue ſpectet ad intellectum, ſiue ad aliam potentiam, an ſit ipſa potentia, an non.

¶ In corpore tria. Primo proponit reſponſionem appoſitis duabus opinionibus contrariis. Secundo præmittit quòdam præſuppoſitum neceſſarium ad veritatem habendam. Tertio probat propoſitam concluſionem.

¶ Quo ad primum, determinato eſt quòd ſyndereſis non eſt potentia, ſed habitus. Prima opinio tenet, quòd eſt potentia & ſpecialis, altior, ſcilicet ratione. Secunda, quòd eſt quidem potentia, ſed non ſpecialis, ſed ſub ſpeciali ratione: tenet enim quòd eſt ratio non vt ratio, ſed vt natura.

¶ Quo ad ſecundum præſupponitur quòd nobis ſunt indita principia operabilium ſicut & ſpeculabilium. quod probatur ſic. Omnis ratio cum motus ſit, à naturaliter notis eſt & terminatur reſolutiue ad illa. ergo & ratiocinatio de operabilibus: ergo naturaliter ſunt nobis indita operabilium principia. omnia patent.

¶ Quo ad tertium concluſio reſponſiua eſt, Syndereſis non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus reſpectu principiorum in operabilibus. Probatur ſic. Indita cognitio principiorum ſpeculabilium, non eſt potentia, ſed naturalis habitus intellectus ſpeculatiui. ergo indita cognitio principiorum operabilium non eſt potentia, ſed naturalis habitus. ſed ſyndereſis eſt talis prædicta cognitio operabilium principiorum: ergo. Probatio totius eſt notus: & minor probatur ab actu, ſcilicet inſtigare & murmurare: ſunt enim hi actus à principiis naturaliter notis, ac per hoc ad vnum determinatis & immobilibus peruenientes. Et ſic patet quomodo etiam illæ falſæ opiniones aliqualiter veruni dixerunt: eſt enim ſyndereſis altior ratione: quia immobilis ad bonum, determanata eſt etiam ratio vt natura, id eſt vt determinata natu-

336

ctus enim practicus veritatem cognoſcit, ſicut ſpeculatiuus, ſed veritatem cognitam ordinat ad opus.

¶ Ad tertium dicendum, quòd multæ differentiæ diuerſificat ſenſitiuas potentias, quæ non diuerſificant potentias intellectiuas, vt ſuprà dictum eſt c.

ARTICVLVS XII.

a ¶ *Vtrum ſyndereſis ſit quædam ſpecialis potentia ab aliis diſtincta.*

AD DVODECIMVM ſic proceditur. Videtur quòd ſyndereſis ſit quædam ſpecialis potentia ab aliis diſtincta. Ea enim quæ cadunt ſub vna diuiſione, videntur eſſe vnius generis. Sed in gloſ. Hiero. Ezech. 1. diuiitur ſyndereſis contra iraſcibilem, & concupiſcibilem, & rationalem: quæ ſunt quædam potentiæ. Ergo ſyndereſis eſt quædam potentia.

¶ Præterea, Oppoſita ſunt vnius generis: ſed ſyndereſis & ſenſualitas opponi videntur: quia ſyndereſis ſemper inclinat ad bonum, ſenſualitas autem ſemper ad malum. Vnde per ſerpentem ſignificatur, vt patet per Aug. 12. de Trinit. Videtur ergo quòd ſyndereſis ſit potentia, ſicut & ſenſualitas.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. de libero arbi. quòd in naturali iudicatorio adſunt quædam regulæ, & ſemina virtutum, & vera & incommutabilia. Hæc autem dicimus ſyndereſim. Cum ergo regulę incommutabiles, quibus iudicamus, pertineãt ad rationem ſecundum ſui ſuperiorẽ partem, vt Aug. dicit 12. de Trint. videtur quòd ſyndereſis ſit idem quòd ratio. Et ita eſt quædam potentia.

¶ SED CONTRA, Potentiæ rationales ſe habent ad oppoſita ſecundũ Philoſophũ. Syndereſis autem non ſe habet ad oppoſita, ſed ad bonum tantum inclinat. Ergo ſyndereſis nõ eſt potentia. Si enim eſſet potentia, oporteret quòd eſſet rationalis potentia. Non enim inuenitur in brutis.

CONCLVSIO.

¶ *Syndereſis non quædam ſpecialis potentia eſt ratione altior, vel vt natura, ſed habitus quidam naturalis principiorum operabilium: ſicut intellectus habitus eſt principiorum ſpeculabilium, & non potentia aliqua.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ſyndereſis non eſt potentia, ſed habitus: licet quidam poſuerint ſyndereſim eſſe quandam potentiam ratione altiorem: quidam vero dixerint eam eſſe ipſam rationem, non vt eſt ratio, ſed vt eſt natura.

¶ Ad huius autẽ euidentiam conſiderandũ eſt, quòd (ſicut ſuprà dictum eſt c) ratiocinatio hominis, cũ ſit quidam motus, ab intellectu progreditur aliquorum, ſcilicet naturaliter notorum abſque inueſtigatione rationis: ſicut à quodam principio immobili: & ad intellectum etiam terminatur, inquantum iudicamus per principia per ſe naturaliter nota de his, quæ ratiocinando inueniuntur. Cõſtat autẽ quod, ſicut ratio ſpeculatiua ratiocinatur de ſpeculatiuis, ita ratio practica ratiocinatur de operabilibus. Oportet igitur naturaliter nobis eſſe indita, ſicut principia ſpeculabilium, ita & principia operabilium. Prima autem principia ſpeculabilium nobis naturaliter indita, non pertinent ad aliquam ſpecialem potentiam, ſed ad quendã ſpecialem habitum, qui dicitur intellectus principiorũ, vt patet in 6. Ethi. Vnde & principia operabilium nobis naturaliter indita, nõ pertinent ad ſpecialem potentiam, ſed ad ſpeciale habitũ naturalem, quem dicimus ſyndereſim. Vnde & ſyndereſis dicitur inſtigare ad bonum, & murmurare de malo: inquantum per prima principia procedimus ad inueniendum, & iudicamus inuenta. Patet ergo quòd ſyndereſis non eſt potentia, ſed habitus naturalis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, q illa diuiſio Hiero. attenditur ſecundum diuerſitatẽ actuum, non ſecundum diuerſitatem potentiarum. Diuerſi autem actus poſſunt eſſe vnius potentiæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd oppoſitio ſenſualitatis & ſyndereſis attenditur ſecundũ oppoſitionem actuum, non ſicut diuerſarum ſpecierum vnius generis.

¶ Ad tertium dicendũ, quòd huiuſmodi incõmutabiles rationes ſunt prima principia operabilium, circa quæ non contingit errare: & attribuuntur rationi ſicut potentiæ, & ſyndereſi ſicut habitui. Vnde & vtroque, ſcilicet ratione & ſyndereſi naturaliter iudicamus.

ARTICVLVS XIII.

a ¶ *Vtrum conſcientia ſit quædam potentia.*

AD TERTIVMDECIMVM ſic, proceditur. Videtur quòd cõſcẽtia ſit quædã potentia. Dicit enim Origẽ. quòd cõſcientia eſt ſpiritꝰ corrector & pædagogus animę ſociatus, quo ſeparatur à malis & adhæret bonis. Sed ſpiritus in anima nominat potentiã aliquã, Vel ipſam mentem, ſecundum illud Ephe. 3. Renouamini ſpiritu mentis veſtræ. Vel ipſam imaginationẽ. Vnde & imaginaria viſio ſpiritualis vocatur, vt patet per Auguſt. 13. ſuper Gene. ad lit. Eſt ergo conſcientia quædam potentia.

¶ Præterea, Nihil eſt peccati ſubiectũ, niſi potẽtia animæ. Sed cõſcientia eſt ſubiectũ peccati. Dicitur enim ad Ti. 1. de quibuſdã quòd inquinatæ ſunt eorum mentes & conſcientia. Ergo videtur quòd conſcientia ſit potentia.

¶ Præterea, Neceſſe eſt quòd cõſcientia ſit actꝰ vel habitus, vel potentia. Sed nõ eſt actus, quia non ſemper maneret in homine. Nec etiam habitus, non enim eſſet vnum quid conſcientia, ſed multa. Per multos enim habitus cognoſciti uos dirigimur in agendis. Ergo conſcientia eſt potentia.

¶ SED CONTRA, Conſcientia deponi poteſt, non autem potentia. Ergo conſcientia non eſt potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Conſcientia non eſt potentia, ſi proprie ſumatur: ſed actus, quo ſcientiã noſtram diuerſis, quæ agimus, applicamus variis actibus conſcientiæ, teſtificationis ſcilicet, vel ligationis, ſeu excuſationis.*

¶ RESPONDEO dicendũ quòd cõſcientia, proprie loquendo, nõ eſt potentia, ſed actus. Et hoc patet: tũ ex ratione nominis, tum etiã ex his quæ ſecundũ cõmunem vſum loquẽdi cõſcientiæ attribuuntur. Conſcientia enim ſecundũ proprietatẽ vocabuli importat ordinẽ ſcientiæ ad aliquid. nam cõſcientia dicitur, cũ alio ſcientia. Applicatio autẽ ſcientię ad aliquid fit per aliquẽ actum. Vnde ex iſta ratione nominis, patet quòd cõſcientia ſit actus. Idem autẽ patet ex his, quæ cõſcientiæ attribuuntur. Dicitur enim cõſcientia teſtificari, ligare, vel inſtigare, vel etiã accuſare, vel etiã remordere ſiue reprehendere. Et hæc omnia cõſequuntur applicationẽ alicuius noſtræ cognitionis vel ſcientiæ ad ea, quæ agimus. Quæ quidẽ applicatio fit tripliciter. Vno modo ſecundũ quod recognoſcimus aliquid nos feciſſe, vel nõ feciſſe, ſecundũ illud Eccl. 7. Scit cõſcientia tua te crebro maledixiſſe alijs. Et ſecundum hoc conſcientia dicitur teſtificari. Alio modo applicatur ſecundũ quod per noſtrã conſcientiã iudicamus aliquid eſſe faciendũ, vel non faciendum. Et ſecundũ hoc dicitur conſcientia ligare vel inſtigare. Tertio modo applicatur ſecundũ quod per conſcientiam iudicamus, quòd aliquid quod eſt factũ, ſit benefactũ, vel nõ benefactũ. Et ſecundũ hoc cõſcientia dicitur excuſare vel accuſare ſeu remordere. Patet autẽ quòd omnia hæc conſequuntur actualem applicationẽ ſcientiæ ad ea quæ agimus. Vnde proprie loquendo, conſcientia nominat actũ. Quia tamen habitus eſt principiũ actus, quandoq; nomen conſcientiæ attribuitur primo habitui naturali, ſcilicet ſyndereſi: ſicut Hiero. in glo. Ezech. 1. ſyndereſim conſcientiã nominat: & Baſilius naturale iudicatorium. Et Damaſ. dicit quòd eſt lux intellectus noſtri. Conſuetum enim eſt quòd cauſæ & effectus per inuicem nominentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd quando conſcientia dicitur ſpiritus, pro mente ponitur: quia eſt quoddã mentis dictamen.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd inquinatio dicitur eſſe in conſcientia non ſicut in ſubiecto, ſed ſicut cognitum in cognitione, inquantũ ſcilicet aliquis ſcit ſe eſſe inquinatum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd actus, etſi non ſemper maneat, ſemper tamen manet in ſua cauſa, quæ eſt potentia & habitus. Habitus autem, ex quibus conſcientia informatur, etſi multi ſunt, omnes tamen

a ¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ Articulum primum.*

Annot. Comment.

TItulus clarus in ſe. Eius autem ratio eſt, quia cũm omnibus rebus attribuatur appetere ſuum bonum, animalibus ſpecialiter attribuitur, quòd appetunt.

¶ In corpore vna concluſio reſponſiua affirmatiue. Neceſſe eſt ponere quandã animæ potentiã appetitiuã. Probatur, In cognoſcẽtibus inuenitur forma altiori modo, quã in cognitione ea rentibus. ergo in illis inuenitur inclinatio altior quã in iſtis. ergo appetitiua potentia. Antecedẽs patur, Quia in reliquis forma determinat vnumquodque ad proprium & naturale tantum eſſe: In cognoſcentibus autẽ nõ ſolum ad hoc, ſed ad alienum & intentionale eſſe ſe extendit. declaratur, quia ſic anima eſt quodammodo omnia. Prima conſequentia fundatur ſuper hoc, quòd omnem formam ſequitur proportionaliter inclinatio aliqua, quod patet tam in propriis vt formam ignis ſequitur inclinatio ſurſum, quàm in alienis, vt perfecta ſequitur inclinatio ad generationem ſimilium. Secunda vero conſequentia fundatur ſuper hoc, q talis ſuperior inclinatio ad appetitiuam potentiam pertinet, cuius probatio infinuatur ex eo q per appetitiuam potentiam animal poteſt appetere non ſolũ propria & naturalia, ſed apprehẽſa. ¶ Aduerte hic, quod ratio iſta S. T. ſubtiliſſima eſt, & à priori oſtendit neceſſitatem quare appetitiuum ponit ſpecialem potentiam, ſeu virtutem diſtinctam contra alias potentias in habentibus cognitionem, in alijs vero non. Cũ enim appetere nihil aliud ſit quã inclinari in aliquid, & appetitus inclinatio ipſa ſit, & vnamquanque naturã, imò vnamquãq; rem comitetur inclinatio ſua ad aliquid. ſibi, proportionatum, cõſequens eſt, vt quemadmodũ rerum naturæ proportionaliter inueniũtur & nõ vnius tetioris perfectionem habere, ita etiã proportionales comitentur inclinationes, ita quòd quemadmodum forma excedit formam non ſecundum gradum perfectionis tantum, ſed ſecundum rerum ordinẽ, quia ſcilicet vna eſt in altiori rerum ordine quã alia, ita inclinatio ſit ſuperior inclinatione, & in hoc fundatur prima conſequentia literæ. Videmus autem duos rerũ ordines in toto vniuerſo. Vnum eorum, quorũ naturæ hoc ſolũ habent, quòd ſunt tantum ipſum eſſe, vt patet in omnibus inanimatis & etiam vegetabilibus tantũ, alterũ vero eorũ, quorũ naturis non ſufficit vt ſint ipſemet, ſe extendunt ſe ad hoc vt ſint etiam alia, vt patet in ſentientibus & intelligentibus. Si igitur vnamquanque naturam proportionalis ſequitur inclinatio, primi ordinis naturas ſequetur inclinatio ad naturalia & propria tantum: ſecundi vero ordinis naturas ſequetur inclinatio non ſolum ad naturalia, ſed ad apprehenſa: ſunt enim ipſæ & apprehenſa, illæ vero ſunt tantum ipſæ. Et ex hoc vltrius ſequitur quòd inclinatio rerum primi ordinis multiplicatur in eodem iuxta multiplicationem rerum, quemadmodum & eſſe proprium & naturale cuiuſque eorum re ipſa multiplicatur. Et propterea aliud eſt naturalis appetitus leuis ad eſſe ſurſum, & illius eiuſdem ad generandum ſibi ſimile, &c. ille enim eſt leuitas hic autem calor, vel quicquid eſt ſua vis productiua. Inclinatio vero conſequens naturam ſecundi ordinis non multiplicatur in eodem, iuxta rerum multiplicationem, ſed eſt vna quædã ſpecialis vis: alioquin proportionata nõ eſſet naturę à qua fluit. Naturã enim ipſa vna exiſtẽs eſt ipſa & alia. ergo & inclinatio ſi proportionalis eſt, debet ſe extẽdere ad vtraq;, naturalia ſcilicet, & apprehenſa. Ex amplitudine igitur naturæ, qua non ſolũ eſt ipſa, ſed alia, oritur quod appetitus eius ſit vnus reſpectu vtriuſq;, ac per hoc ſic ſpecialis vis poteſtatiq; naturæ. Et hoc ſuit fundamentũ ſecundæ cõcluſionis, vt patet in litera.

Annot.

¶ In reſpõſione ad ſecundum memẽto q ea rõne dicitur ens intelligibile aut ſenſibile apprehenſionis obiectũ, qua in 2. de Anĩ. dicitur viſibile obiectũ viſus. Nõ enim intẽdit in litera, quòd ens ſub rõne intelligibilitatis aut ſenſibilitatis ſit obiectũ apprehẽſionis, ſicut nec color ſub rõne viſibilitatis eſt obiectũ viſus, ſed intendit quòd obiectũ apprehẽſionis eſt ipſum ens, intelligibile quidẽ reſpectu intellectiuæ, & ſenſibile reſpectu ſenſitiuę. ita quòd diſtinctio apprehẽſiuę vis ab appetitiua in hoc ſtat, quòd ratio obiecti illius eſt entitas, iſtius vero eſt honitas ſiue conuenientia.

¶ In reſpõſione ad tertiũ nota hinc, q, in cognoſcẽtibus quædamodũ eſt virtuſq; rõ, ſcilicet naturę & cognoſcitiui, ita eſt vterq; appetitꝰ naturalis: qui nihil aliud eſt quam ipſa naturalis potentia cuiuſq; ad ſuã perfectionẽ, & animalis qui non ſertur niſi ad actũ cognitũ. Et propterea videre, audire, & alia huiuſmodi, & etiam ipſum appetere dupliciter appetimꝰ. Naturaliter ſecundũ partẽ, id eſt ſecundũ illã potẽtiã cuius eſt perfectio. Et animaliter, cũ apprehẽſum viſionis aut volitionis bonũ cõcupiſcimus, & conſeruare conamur.

3 c 385

a ¶ *Super Quæſtionis octuageſimæ Articulum ſecundum.*

Comment.

TItulus clarus.

¶ In corpore vna concluſio reſpõſiua affirmatiue, appetitꝰ intellectiui, & ſenſitiui, ſunt diuerſæ potẽtiæ. Probat, Paſſiua & mobilia diſtinguuntur ſecũdũ diſtinctionẽ actiuorũ & motiuorũ. appetitꝰ eſt potẽtia paſſiua ab apprehẽſo. ergo appetitꝰ diuerſitatẽ apprehenſi, ſed apprehenſum per intellectum diuerſi eſt generis ab apprehenſo per ſenſum. ergo appetitꝰ intellectiuꝰ alia eſt potẽtia ab appetitu ſenſitiuo. Maior probat dupliciter, primo, mobile oportet eſſe appotionatũ motori. Secũdo, quia ipſa potẽtia paſſiua rõnẽ habet ex ordine ad ſuũ actiuũ. minor vero probat, quia appetibile apprehenſum ſolũ eſt mouens non motũ, vt patet in 3. de Anima, reliqua per ſe nota relinquũtur.

403 veri q. 15. artic. 3o. cor. & q. 22. art. 4. Et 1. de anima lec. 10. col. 3. Et lib. 3. lec. 14. col. 2.

379

¶ Circa maiorem & illius probationẽ nota duo. Primo, quòd quamuis debeat eſſe mutua proportio inter motiuum & mobile, & ſimiliter inter actiuũ & paſſiuum, quia tamen materia eſt propter formam, & non ecõuerſo, vt patet 2. phy. paſſiuũ autẽ & mobile materialiter ſe habeant reſpectu actiui & motiui, quæ ratione formæ agunt & mouẽt, diſtinctio paſſiuorũ & mobiliũ ex actiuis & motoribus eſt à priori, ecõuerſo vero aſſignatur à poſteriori. Vnde ratio iſta eſt à priori. Et ex hoc habes ſecundũ, id eſt differentiã inter primã pbationem & ſecundã: prima enim ſumpta eſt ex proportione mutua inter actiuum & paſſiuum: ſecunda vero ex propriis potẽtiæ paſſiuæ, ſcilicet quòd diffinitionem ſuam ſortitur ex ordine ad ſuum

QVÆSTIO OCTVAGESIMA, de Potentijs appetitiuis in communi, in duos Articulos diuiſa.

DEINDE conſiderãdum eſt de potẽtijs appetitiuis. Et circa hoc conſideranda ſunt quatuor. ¶ Primo, de appetibili in communi. ¶ Secundo, de ſenſualitate. ¶ Tertio, de voluntate. ¶ Quarto, de libero arbitrio. ¶ Circa primũ quæritur duo. ¶ Primo, vtrũ debeat poni appetitus aliqua ſpecialis potẽtia animæ. ¶ Secundo, vtrũ appetitus diuidatur in appetitum ſenſitiuũ & intellectiuum, ſicut in potentias diuerſas.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum appetitus ſit aliqua ſpecialis animæ potentia.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur, quòd appetitus non ſit aliqua ſpecialis animæ potentia. Ad ea enim, quæ ſunt communia animatis & inanimatis, non eſt aliqua potentia animæ aſſignanda. Sed appetere eſt commune animatis & inanimatis, quia bonum eſt quod omnia appetunt, vt dicitur in 1. Ethi. Ergo appetitus non eſt ſpecialis potentia animæ.

¶ Præterea, Potentiæ diſtinguuntur ſecundum obiecta. Sed idem eſt quod cognoſcimus & appetimus. Ergo vim appetitiuam non oportet eſſe aliam præter vim apprehenſiuam.

¶ Præterea, Commune non diſtinguitur contra proprium. Sed quælibet potentia animæ appetit quoddam particulare appetibile, ſcilicet obiectũ ſibi conueniens. Ergo reſpectu huius obiecti, quod eſt appetibile in communi, nõ oportet accipi aliquam potentiam ab alijs diſtinctã quæ appetitiua dicatur.

¶ SED CONTRA eſt, quòd Philoſophꝰ in 2. de Anima, diſtinguit appetitiuũ ab alijs potentijs. Damaſce. etiam in. 2. lib. diſtinguit vires appetitiuas à cognitiuis.

CONCLVSIO.

¶ *Neceſſe eſt cognitionem habentes ſequi potentiam quandam appetitiuam, videlicet, qua ad aliorum perfectiones inclinentur, quas apprehendunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd neceſſe eſt ponere quandam potentiam animæ appetitiuam.

¶ Ad cuius euidentiã conſiderandum eſt, quòd quamlibet formam ſequitur aliqua inclinatio c. Sicut ignis ex ſua forma inclinatur in ſuperiorẽ locũ, & ad hoc quòd generet ſibi ſimile. Forma autem in his, quæ cognitionem participant, altiori modo inuenitur quã in his, quæ cognitione carent c. In his enim, quę cognitione carẽt, inuenitur tantũmodo forma ad vnum eſſe proprium determinans vnumquodq;, quod etiam naturale vniuſcuiuſq; eſt. Hanc igitur formã naturalem ſequitur naturalis inclinatio, quæ appetitus naturalis vocatur. In habentibus autem cognitionem ſic determinatur vnumquodque ad proprium eſſe naturale per formam naturalem, quod tamen eſt receptiuum ſpecierũ aliarum rerum. Sicut ſenſus recipit ſpecies omniũ ſenſibilium, & intellectus omnium intelligibilium. Et ſic anima hominis ſcit omnia quodam modo ſecundum ſenſum & intellectũ, in quodammodo cognitionem habentia ad Dei ſimilitudinem appropinquant, in quo omnia præexiſtunt, ſicut Dionyſi. dicit. Sicut igitur formæ altiori modo exiſtunt in habentibus cognitionem ſupra modum formarum naturalium, ita oportet quòd in eis ſit inclinatio ſupra modum inclinationis naturalis, qua dicitur appetitus naturalis. Et hæc ſuperior inclinatio pertinet ad vim animæ appetitiuam, per quam animal appetere poteſt ea, quæ apprehendit, non ſolum ea ad quæ inclinatur ex forma naturali. Sic igitur neceſſe eſt ponere aliquam potentiam animæ appetitiuam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd appetere inuenitur in habentibus cognitionem ſupra modum communem, quo inuenitur in omnibus, vt dictum eſt. Et ideo oportet ad hoc determinari aliquam potentiam animæ.

¶ Ad ſecundum dicendum, quòd id quod apprehenditur & appetitur, eſt idem ſubiecto, ſed differt ratione e. Apprehenditur enim vt eſt ens ſenſibile vel intelligibile, appetitur verò vt eſt conueniens aut bonum. Diuerſitas autem rationum in obiectis requiritur ad diuerſitatem potentiarum, non autem materialis diuerſitas e.

¶ AD tertium dicendum, quòd vnaquæque potentia animæ eſt quædam forma, ſeu natura, & habet naturalem inclinationem in aliquid. Vnde vnaquæq; apperit obiectũ ſibi conueniẽs naturali appetitu f, ſupra quẽ eſt appetitus animalis conſequens apprehenſionem quo appetitur aliquid non ea ratione, qua eſt conueniens ad actum huius, vel illius potentiæ, vtpote viſio ad videndum, & auditio ad audiendum: ſed quia eſt conueniens ſimpliciter animali.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum appetitus ſenſitiuus & intellectiuus ſint diuerſæ potentiæ.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quòd appetitus ſenſitiuus & intellectiuus non ſint diuerſæ potentiæ. Potentiæ enim non diuerſificantur per accidentales differentias, vt ſuprà dictum eſt e. Sed accidit appetibili, quòd ſit apprehenſum per ſenſum, vel intellectum. Ergo appetitus ſenſitiuus & intellectiuus non ſunt diuerſæ potentiæ.

¶ Præterea, Cognitio intellectiua eſt vniuerſalium, & ſecundum hoc diſtinguitur à ſenſitiua, quæ eſt ſingularium. Sed iſta diſtinctio non habet locum ex parte appetitiuæ. Cum enim appetitus ſit motus ab anima ad res quæ ſunt ſingulares, omnes appetitus videntur eſſe rei ſingularis. Non ergo appetitus intellectiuus debet diſtingui à ſenſitiuo.

¶ Præterea, Sicut ſub apprehenſiuo ordinatur

Universidad de Deusto Biblioteca

appetitiuum, vt inferior potētia, ita & motiuū. Sed non est aliud motiuum in homine consequens intellectū, quàm in alijs animalibus consequens sensum. Ergo pari ratione neque est aliud appetitiuum.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus in 3. de Anima distinguit duplicem appetitum, & dicit quòd appetitus superior mouet inferiorem.

CONCLVSIO.

¶*Cum illud quod intellectu apprehenditur, diuersi sit generis ab eo, quod à sensu apprehenditur, necesse est appetitum sensitiuum, & intellectiuum ad diuersas potentias pertinere.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere appetitum intellectiuum esse aliam potentiam à sensitiuo. Potentia enim appetitiua est potentia passiua, quæ nata est moueri ab apprehenso. Vnde appetibile apprehensum est mouens, nō motum: appetitus autem mouens motum: vt dicitur in tertio de anima, & 11. Metaph. Passiua autem & mobilia distinguuntur secundum distinctionem actiuorum & motiuorum: quia oportet motiuum esse proportionatum mobili, & actiuum passiuo, & ipsa potentia passiua propriam rationem habet ex ordine ad suum actiuum. Quia igitur est alterius generis apprehensum per intellectum, & apprehensum per sensum, consequens est quòd appetitus intellectiuus sit alia potentia à sensitiuo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd appetibili non accidit esse apprehensum per sensum, vel intellectum, sed per se ei conuenit. Nam appetibile non mouet appetitum nisi inquantum est apprehensum.

actiuum, sicut materia ex ordine ad formam. De hoc autem multa superius scripta sunt, quomodo scilicet huiusmodi entia diffiniuntur in ordine ad extrinseca.

Quæst. ¶ *Num appetibile moueat appetitum in genere causæ efficientis, vel finalis.*

¶Circa minorem, dubium non paruum occurrit, an appetibile moueat appetitū in genere causæ efficientis. Habet enim hoc difficultatem simpliciter, & in via S. Thom. Simpliciter quidem, quia si mouet actiue, aut efficit in appetitu aliquid præuium actiui, aut actum ipsum. Non aliquid præuium. Tum quia fictio est ponere tale ens præuium, vt patet ex diuisione facta. 6. Ethic. de his, quæ sunt in anima. Tum quia ipsum apprehēsum est sufficiēs ratio appetendi ipsi appetitui. Nec actū ipsum: quia aut vt agens totale & sufficiens, & hoc non, quia tunc periret libertas, voluntate puræ passiuæ concurrente ad actū suum, aut vt agens partiale, & hoc videtur incōueniens. Tū quia effectus totaliter liber qualis est electio, non esset totaliter sed partialiter liber, quia ab vna causa partiali naturali, scilicet obiecto, & alia libera scilicet voluntate. Tum quia scrutandū restat, an istæ duæ causæ, obiectum, scilicet & appetitus se habeant sicut causæ, quarum neutra aliquid ab altera recipit in seipsa, sed conueniunt tantum in vno effectu, an sicut illæ quarum altera à reliqua suscipit. & si sic, dicendum est, quid & quomodo. Si autem non mouet actiue, falsum est in primis, quòd appetitus sit potentia passiua. Nulla quoque erit efficax via ad probandum aliquid pati ab alio, si appetitū, quem experimur ab appetibili moueri, negamus pati ab ipso, dicentes quòd ipse seipsum agit ad præsentiam appetibilis, & non appetibile mouet ipsum: hoc enim modo dicemus quoque de intellectu respectu obiecti, & de sensu respectu sensibilis, quin etiam de ligno respectu comburentis. In doctrina vero S. Thom. specialiter est hoc difficile, quia hic expresse ponit voluntatem in genere potentiæ passiuæ vt distinguitur cōtra actiuam, & apprehensum in genere actiui vt distinguitur contra passiuum. Et tamen inferius q. 82. artic. 4. cum arguisset, quòd si voluntas mouet intellectum, mouens moueretur à moto, quod est impossibile per se loquendo. Respondendo dicit has motiones esse diuersorum generum, quia apprehensum mouet in genere causæ finalis, voluntas effectiuæ. Vbi expresse negare videtur quæ hic dicit, quia si appetitus ab apprehenso mouetur vt agens à fine, ergo appetitus non est in genere potentiæ passiuæ vt distinguitur contra actiuam, vt hic dicit. Et rursus, ergo appetibile non mouet appetitum, vt actiuum passiuum. Et rursus, ergo ratio hic facta cum hoc articulo perit.

¶In hac dubitatione multa possent dici, breuiter tamen ac radicaliter tractando rem, tria faciam. Primo opiniones perstringam, Secundo veritatem, Tertio obiectis respondebo.

¶Quo ad primum opiniones simpliciter sunt tres. Alij tenent solū appetitum esse causam actiuam volitionis, & in his sunt Sco. in 2. distin. 25. Henri. & Capreolus, quamuis forte de causalitate obiecti differant, quia aut ponitur causa sine qua nō, vel remouens, prohibens scilicet, puta ignorantiam, aut etiā causa formalis & finalis. Alij vero tenent solū obiectum esse causam actiuam, & in his dibitur Godofredus. Alij autem tenent vtrunq;, obiectum scilicet, & appetitum actiue cōcurrere. Et in his Herueus, Grego. & Adam videntur. Opiniones vero in via S. Thom. sunt duæ. Capreolus enim Bernardum de Ganaco sequens, tenet apud S. Tho. obiectum non actiue, sed formaliter & finaliter tantū concurrere. Alijs autem videtur, quòd etiam apud S. Tho. actiue concurrat, particulariter tamen.

¶Quo ad secundum sciendum est, quòd cum in appetitione omni sint duo, scilicet exercitium ipsius & specificatio, & vtrunque inueniatur per se & de nouo, oportet vtriusque ponere aliquam causam in genere causæ efficientis, alioquin daretur aliquid aliud à Deo inuentum per se & de nouo, absque per se & efficiens, quod est impossibile omnino. Exercitij autem appetitionis si libera est, proculdubio appetitus ipse causa est actiua: liberum enim est quod sui causa est, seruit autem omne quòd agitur. Et vniuersaliter cum appetitus mouens animalia sit motu locali effectiue, si appetere non esset aliquo modo agere, non esset mouere animal, sed potius quo moueretur animal. Et in hoc fere omnes conuenimus. Sed de specificationis causa quæstio est, oportet enim vel appetitum vel obiectum talem esse causam: præter enim hæc duo, nihil per se requiritur ad appetendum, supposito vniuersali agente Deo glorioso, de quo non est sermo, cum proprias causas actionum nostrarum quærimus. Quòd autem appetitus non sit per se causa sufficienter effectiua ad specificationem sui actus, patet ex eo quòd omnes actus eius essent vnius speciei, sicut ipse vnius est naturæ, & sicut omnes actiones à calore & quauis alia forma immediate prouenientes: relinquitur igitur quòd ab obiecto effectiue sit specificatio actus. Nec video quomodo possit satisfaciendo responderi huic rationi. Decepti siquidem mihi apparent qui assignantes actum specificū ex obiecto vt termino, forma & fine, crediderunt satis dixisse. Manifeste enim posuerunt specificationem actus absque causa effectiua, voluntatem enim negant illius specificationis causam. Quemadmodum enim motus, vt eorum vtar exemplo, à termino specificatur, & tamen ipsa motus specificatio causam aliquam per se actiuam exigit, ita & volitionis specificatio. ergo obiectum est effectiue specificans ipsam appetitionem. Et sic appetibile apprenhensum est actiuum non totale, sed partiale appetitionis. Nec causat aliquid præuium actui, sed actum ipsum non totaliter, sed quo ad aliquid eius, scilicet quo ad specificationem eius. Nec concurrit cum appetitu ex æquo ad causandum actum, sed appetitus est causa actiua principalis, obiectum vero secundaria: imò si recte loquendum est, appetitus est vere causa actiua, & obiectum non est proprie alia causa actiua, sed ipsi appetitui ratio causandi effectiue speciem ipsius actus. Quoniam ab appetitu quasi informato obiecto prouenit actiue & sufficienter appetitio talis, puta ambitio, quæ inquantū ab appetitu est, appetitio est: inquantū vero est ab obiecto, talis est. constat enim quòd prius natura est substantia actus quàm eius qualitas etiam specificans. Nec obstat quòd appetibile dicatur in 3. de Anima, & in 12. Meta primum mouens & immobile, appetitus vero secundarium & monens motum. Quoniam de appetibili, vt efficiens est loquendo, seclusa causalitate finali formaliter, non radicaliter, quia efficientia obiecti finalizandi rationem consequitur, dicendum est quòd appetibile & appetitus possunt dupliciter comparari, scilicet in ordine ad actum appetitionis communem vtriusque effectum, & inter se. Si comparentur ad communem effectum, sic appetitus inuenitur causa prior propter dictam rationem, semper enim quod est prius in effectu, respondet priori causæ, & quod est posterius, posteriori. cōstat autē q specificatio actus, posterius quid est quā sit substātia act⁹ specificati, & quòd specificatio respōdet obiecto, & substantia actus appetitiui, igit' appetit⁹ prior inuenitur causa efficiens in ordine ad actū. Si autem cōparentur inter se, sic appetibile inuenitur causa prior, quia appetibile reducit appetitū de potentia ad actū specificationis, & nō ecōuerso, & ideo etiam in genere causæ efficientis appetibile obtinet primatū, & est mouens immobile, appetitus autem mouēs motū ab ipso appetibili: oportet enim appetitum specificatum ab obiecto mouere quodcunq; appetendo mouet. Similiter nō obstat quòd nō inest appetitui: oportet enim iuxta naturarum diuersitatē diuersimode & diffinitiones & proprietates assignare. Singulare aūt est hoc in appetitu, quòd ratio agēdi in appetente quidem non mediante appetitu, sed apprehensiua vi esse debet. Et merito, quoniā appetere opus est vtriusq; virtutis, nec sibi, sed appetenti animali appetitus appetit. sibi enim naturaliter appetitus appetit, sicut & cæteræ potentiæ. Vnde appetibile mouere appetitum duplici genere causæ 11. Meta. cōmen. 76. optime dixit Auer. scilicet effectiue secundum quod est apprehensum, & finaliter secundū quod est extra animam. Et vtroq; modo specificat actum. Et sic appetitus est, potentia vere passiua ab obiecto, quia reducitur ab eo de potentia ad actum specificationis, recipitq; ab eo actum specificatum inquantum specificatum. Verum quia ista reductio de potētia ad actum fit ab obiecto (vt dictum est) multipliciter, scilicet in ratione finis, & termini, & ratione agendi, cautum oportet esse ad intelligendum doctorum dicta, & singulariter S. T. In primis enim, quia causalitas finalis manifestissime conuenit appetibili, ideo illa sæpius nominatur, illa sæpius Philosophi vtuntur, vt patet in Ari. Deinde quia causare effectiue cōtingit nō vno, sed multis modis, scilicet primo vt ipsa causa, & participatiue vt ratio causandi, & secundario vt instrumenta causarum, &c. Et mediū quandoq; distinguitur contra extremum. Inde est quòd causare actiue per modū rationis agendi quandoq; distinguitur contra causare causæ efficientis, quēadmodū etiam distinguitur contra ipsam causam efficientem. Et hoc modo S. T. in prima secundæ q. 9. distinguit causalitatem obiecti à causalitate appetitus, hanc efficientis, illam formæ vocans, quia ista est primo agentis, illa non agentis, sed rationis agendi. Et confirmatur hæc interpretatio, quia alioquin oporteret ponere quintum genus causæ. non enim sufficit verbo dicere, causat per modū formæ: sed cum certum sit, quòd loquitur de forma quæ est ratio agendi, & illam constat habere causalitatē pertinentē ad genus causæ effectiue, consequens est quòd illius causalitatem, non contra totū genus causæ effectiuæ distinxit, vt male intellectum fuit, sed contra propriissimum & primum illius generis modum. Propter hanc autem rationem, & vnam aliam, scilicet quia hic efficiendi modus est annexus finali causæ nō qualitercunq;, sed vt radici, nam appetibile quia finis est, ideo ratio est appetēdi ipsi appetitui. Ideo ad vtrunque respiciens diuus Thomas, scilicet ad diminutū modū agendi, & ad radicē illius, dixit inferius quòd intellectus nō mouet voluntatē, eo modo quo volūtas mouet intellectū, qnia hæc effectiue, ille vt finis, id est, quia hæc vt causa efficiens, ille vt causa finalis, ac per hoc nō vt efficiēs, sed vt efficiendi ratio. Inseparabiliter enim se concomitantur esse finem, & esse rationē agēdi nō inhærente potentiæ agendi. Ex hac quoq; radice saluat quòd Ari. non æquiuocauit, [illegible]inē mouentiū ad vnū reducēs mouentē immotū, quia ad appetibile. Seruatur namq; idem genus causæ hoc modo, vt patet ex dictis. Et breuiter omnia cōsonant. Quòd autem hæc sit mens S. T. doctrina eius hic, & in prima secundæ diligēter perspecta testatur, pōderandæque potissime sunt duæ rationes ipsius. Altera quòd appetitus est in potētia secundū se ad huiusmodi specificationē, & nō reducitur in actū talē à seipso, ex hoc enim sequitur, ergo aut à nullo effectiue, quod est stultū, aut ab obiecto, quod est intentū. Altera ex parte obiecti, quòd verbū producit amorē in genere causæ efficientis. Ex hoc arguitur sic, subsistentia adiuncta alicui causæ, non variat causalitatē illius de vno genere causandi in aliud, quāuis variet modū causandi, sicut & modū essendi, quia dat illam esse & causare vt quod, quæ absq; subsistentia causabat vt quo, quia erat vt quo. ergo subsistentia adiuncta verbo cordis, non variat genus causalitatis respectu appetitus, sed modum causandi tantum. Ergo eodem genere causæ, quamuis non eodem modo causat amorem verbum cordis absolute, & verbum subsistens: sed verbum subsistens apud. San. Thomam causat actiue amorem. ergo & verbum absolute, sed illud vt quod, hoc vt quo. Constat autem verbum cordis nihil aliud esse quàm obiectum apprehensum. ergo. & sic benedictus Deus. Annot.

¶Circa propositionē subsumptā, scilicet quòd appetibile per intellectū & sensum est deuersi generis, aduerte quòd quia diuersitas specifica ex parte obiecti nō sufficit ad diuersificandum potentias, quoniam cuilibet potentiæ obiectum est genus aliquod: quia diuersitas potentiæ est diuersitas generis physici dicente Philoso. 5. Meta. quòd eadem genere sunt, quorū materia est vna. Ideo diuersitatem potentiarum inferre recte volens. San. Thomas ex obiecto, diuersitatem genericam obiecti assumpsit. Constat autem diuersum genus esse intelligibilium & sensibilium. Annot.

¶In responsione ad primum occurrerent, non dubitatio, sed argumētationes eorū qui paralogizant appetitum posse appetere non apprehensum. Sed quoniam de appetitu animali, de quo est sermo, loquendo, fatuum est hoc vertere in dubium, cum continua id experientia doceat, & quolibet proferente contraria solicitum esse stultum est, idcirco vide apud Capreolum hæc si vacat.

¶ *Num appetitus intellectiuus distinguatur à sensitiuo, quòd ille feratur in bonum singulare apprehensum secundum rationem vniuersalem, hic non.* Quæstio

¶In rñsione ad secundū, dubiū duplex occurrit. Primo quo ad primā differentiam assignatā ibidē inter appetitū sensitiuū & intellectiuū, in hoc quòd intellectiu⁹ fertur in res singulares secundū aliquā rōnē vniuersalē, sicut cū appetit aliqd, q a est bonum.

Vnde differentiæ apprehensi sunt per se differentiæ appetibilis. Vnde potentiæ appetitiuæ distinguuntur secundum differentiam apprehensorum, sicut secundum propria obiecta.

¶Ad secundum dicendum, quòd appetitus intellectiuus, etsi feratur in res, quæ sunt extra animam singulares, fertur tamen in ea secundum aliquam rationem vniuersalem, sicut cum appetit aliquid quia est bonum. Vnde Philosophus dicit in sua Rhetorica, quòd odium potest esse de aliquo vniuersali, puta cum odio habemus omne latronum genus. Similiter etiam per appetitum intellectiuum appetere possumus immaterialia bona, quæ sensus non apprehendit, sicut scientiā, virtutes, & alia huiusmodi.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut dicitur in 3. de Anima, opinio vniuersalis non mouet nisi mediante particulari, & similiter appetitus superior mouet mediante inferiori. Et ideo non est alia vis motiua consequens intellectum & sensum.

QVÆSTIO OCTVAGESIMAPRIMA, de Sensualitate, in tres Articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de sensualitate. ¶Circa quam quæruntur tria. ¶ Primo, vtrū sensualitas sit vis appetitiua tantū. ¶Secundo, vtrum diuidatur sensualitas in irascibilem & concupiscibilem, sicut in diuersas potentias. ¶Tertio, vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum sensualitas solum sit appetitiua.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd sensualitas nō solum sit appetitiua, sed etiam cognitiua. Dicit enim August. 12. de Trinit. quòd sensualis animæ motus, qui in corporis sensu intenditur, nobis pecoribusq; communis est. Sed corporis sensus sub vi cognitiua continetur: ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶ Præterea, Quæ cadunt sub vna diuisione, videntur esse vnius generis. Sed August. in 12. de Trin. diuidit sensualitatem contra rationem superiorem & inferiorē quæ ad cognitionē pertinent. ergo sensualitas etiam est vis cognitiua.

¶Præterea, Sensualitas in tentatione hominis tenet locum serpentis. Sed serpens in tentatione primorū parentum se habuit vt nuntians & proponens peccatum, quod est vis cognitiuæ. ergo sensualitas est vis cognitiua.

¶SED CONTRA est, quòd sensualitas diffinitur esse appetitus rerum ad corpus pertinentium.

CONCLVSIO.

¶*Sensualitas non aliquam cognoscitiuam virtutem importat, sed animæ vim appetitiuam.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd nomen sensualitatis sumptū videtur à sensuali motu, de quo August. loquitur 12. de Trin. sicut ab actu sumitur nomē potentiæ, vt à visione visus. Motus autē sensibilis est appetitus apprehēsionem sensitiuam consequens. Actus enim apprehensiuæ virtutis non ita propriè dicitur motus sicut actio appetitus. Nā operatio virtutis apprehensiuę perficitur in hoc quòd res apprehēsæ sunt in apprehendente. operatio autem virtutis appetitiuæ perficitur in hoc, quod appetēs inclinatur in rem appetibilem. Et ideo operatio apprehēsiuę virtutis assimilatur quieti, operatio autē virtutis appetitiuæ magis assimilatur motui. Vnde per sensualem motum intelligitur operatio appetitiuæ virtutis. Et sic sensualitas est nomen appetitus sensitiui.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd per hoc quod dicit August. quòd sensualis animæ motus intenditur in corporis sensu, nō datur intelligi quòd corporis sensus sub sensualitate cōprehendantur: sed magis, quòd motus sensualitatis sit inclinatio quædā ad sensus corporis, dū scilicet appetimus ea, quæ per corporis sensus apprehenduntur. Et sic corporis sensus pertinent ad sensualitatē quasi præambuli.

¶Ad secundū dicendum, quòd sensualitas diuiditur contra rationem superiorem & inferiorē, inquātum communicant in actu motionis: vis enim cognitiua, ad quam pertinet ratio superior & inferior, est motiua: sicut & appetitiua, ad quam pertinet sensualitas.

bonum. Hoc enim commune est omni appetitui, imò etiam omni potentiæ tendere in res secundum aliquam rationem vniuersalem. Visus enim fertur in omnia sub ratione colorati, & similiter concupiscibilis appetit sub ratione delectabilis secundum sensum, vnde ista differētia nulla videtur. Secundò dubitatur circa idē, à quo scilicet mouetur appetitus intellectiuus, cum fertur in istas res singulares sensibiles. Si enim mouetur ab ipso singulari apprehenso, cum apprehēsio ista fiat per sensum, scilicet per cogitatiuam, ruit ratio facta in corpore articuli, quoniam fundata est super hoc, quòd quia apprehēsum per intellectum est diuersi generis ab apprehenso per sensum, oportet mobilia ab istis esse diuersa, iam enim idem ponitur moueri ab vtroque. Si autē mouetur ab vniuersali, nunquam appetet hoc singulare signatū determinate, quia vniuersale nō determinat magis ad hoc quàm illud: sed aut ad omnia simul singularia distribuit, aut nullū determinat in actu, sed confuse & in potentia omnia offert. Experimur tamen nos per appetitū intellectiuum appetere hoc singulare sensibile, & nunc & hic determinate, vt patet cum eligimus sectionem alicuius membri, aut aliam passionem parti sensitiuæ contrariam.

¶Ad euidentiam primi dubij duas oportet recolere distinctiones. Prima est, quòd in termino alicuius actus sunt duo, scilicet terminus & ratio terminādi. terminus est res ipsa, ad quam cognitio vel appetitio terminatur, quæ scilicet cognoscitur & appetitur. Ratio autem terminandi iuxta nomen suū est id quo formaliter termin⁹ ipse habet quod terminet actum illum. verbi gratia, cū video hoc album, terminus est res visa, scilicet hoc albū, ratio terminandi est eius albedo, ex ea enim formaliter habet hoc albū, quòd visionem terminet. Et in proposito cū appetimus sanari, res appetita est corp⁹ sanū: rō vero terminādi appetitū, est sanitatis bonitas.

¶Secunda distinctio est, natur. aliqua dupliciter sumitur in communi, scilicet aduerbialiter & nominaliter. Aduerbialiter quidem, vt cum dicitur quòd color in communi est obiectum visus: non enim color communis aut vniuersalis, sed color communiter & vniuersaliter est obiectum visus, quoniam visio non terminatur ad colorem vniuersalem, hoc enim solo intellectu attingitur: sed ad colorem vniuersaliter, id est in quocunque, quandocunque, & vbicunque inuenitur. Nominaliter autem cum dicitur, quòd color in communi intelligitur, scitur, diffinitur, & cætera. Quoniam color vniuersalis, id est abstractus ab indiuiduantibus conditionibus hæc terminat.

¶His stantibus dicitur, quòd obiectum appetitus nostri quadrupliciter potest variari, diuersimode combinando terminum appetitus, & rationem terminandi. Quia aut vterque est vniuersalis, vt cum appetimus aliquod vniuersale, puta omnes homines saluari. Aut vterque singularis, vt cum appetimus hanc vindictam, quia nunc, hic, in hoc, &c. conueniens videtur. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est vniuersalis, vt cum appetimus aliquid impertinens scire: quia omne scire, perfectionis est. Aut terminus est singularis, & ratio terminandi est communis communiter, ita quòd ly communiter, sit conditio diminuens. Et hoc videtur frequentissimus noster appetitus, continue enim appetimus aliquid singulare vtile, delectabile, aut honestum, propter aliquam conditionem communiter inuentam in pluribus, quæ moueret etiam non minus nos ad appetendum, si in alio singulari præsentaretur. Nihil enim refert, vt appetenti hunc potum, alter solo numero differens tribuatur. Inter hæc autem appetibilia tantum distat, quòd duo tantum appetitum sensitiuum terminant, secundum scilicet & quartum, quibus nihil vniuersalitatis admiscetur. Ad appetitum vero intellectiuum omnia referri possunt, prout experientia docet. In litera tamen duo tantum nominantur, primum in quo vtrunque est vniuersale ex autoritate Aristote. & tertium in quo appetibile est singulare, & ratio terminandi vniuersalis, in quo inchoat differentia inter intellectiuum, & sensitiuum appetitum. Quoniam sensitiuus fertur in singulare ratione conditionis aut singularis, aut communis vniuersaliter, nō vniuersalis: quia nec sensus nec potentia aliqua nisi intellectiuæ partis ad vniuersale terminatur. Intellectus autem extendit se ad singulare ratione conditionis vniuersalis consideratæ, & præter hoc ad vniuersale ipsum, & præter hoc ad immateriale omnino bonum, vt in secunda differentia dicitur.

¶Ad secundam dubitationem dicitur, quòd appetitus intellectiuus semper mouetur ab intellectu practico, cuius est etiam apprehendere singularia sensibilia, siue directe, siue reflexe, non est curæ: non enim oportet quòd apprehensum reflexe sit appetitum reflexe, multa enim reflexe intelligimus, vt quæ in anima sunt, & directe volumus. Nec obstat si intellectui practico oporteat quandoque immisceri apprehensum per cogitatiuam ad perfectè mouendum: quoniam apprehensum per sensum, exclusum est à motione appetitus intellectiui virtute propria, & secundum se, non autem vt adiungitur apprehēso per intellectū. Ita quòd ex hoc diuersificatur appetitus intellectiuus & sensitiuus, quia illius secundū se & propria virtute motiuum est apprehensum per intellectum: huius autē per se & propria virtute motiuū est apprehēsum per sensum. Cum hac tamen differentia penes diuersitatē motiuorum secundū se, stat quòd per adiunctionem & colligationem tam virium quā obiectorū sensatum vt coniunctū intellecto, compleat quandoque motiuum intellectiui appetitus. Seorsum autem & secundum seipsum sensatum, sit proprium motiuum solius appetitus sensitiui.

¶ *Num appetitus superior moueat mediante inferiori.* Quæst.

¶In responsione ad tertium, dubium occurrit, quia quamuis appetitus superior quandoque moueat mediante inferiori, non tamen semper. Non enim est simile de parte apprehensiua & appetitiua, oportet enim partē sensitiuā esse in actu, qñ intellectus est in actu, q a oportet intelligentē phātasma aliquod speculari, sed non oportet quòd quicquid appetimus voluntate, id appeta m⁹ sensitiuo appetitu, vt patet. Nec rursus oportet vt si appetitus intellectiu⁹ ad appetitum à se mouere debet, quòd illud appetibile appeti faciat ab appetitu sensitiuo, cum contingat illud esse supra ordinem appetibilium per sensum vel contrarium appetibili secundum sensum. Dupliciter ergo peccare videtur respōsio ista. primo, quia hoc falsum dicit. Secūdo, quia restat vis argumēti, q oportet diuersificare vim motiuā iuxta appetitiuæ diuersitatē, ex quo immediate vterq; appetitus mouet.

¶Ad hoc dicitur, q quia absolute loquēdo potētia secundū locū motiua, cōmunis est intellectiuo puro, vt credimus de corporib⁹ cælestibus, si sunt animata, & sensitiuo puro, vt patet in brutis, & composito ex intellectiuo & sensitiuo, vt patet in homine. Idcirco dato etiā, quòd appetitus superior immediate moueret corp⁹, nō videtur necessario sequi, quòd multiplicetur potētia motiua: eadē enim habilitate aptū potest esse corpus ad obediendū appetitui superiori & inferiori simul & vtrique sigillatim. Hæc ideo dixerim, quia nullam rationē ex proprijs cogentē ad hoc video, quòd superior appetitus moueat semper mediante inferiori, cum contingat appetitū superiorē ferri cōplete in aliquod appetibile singulare secundū certum locum & tempus, &c. absq; appetitu inferiori. cōstat enim quòd ad appetitū cōpletū singulariū sequitur motus, si impedimentū nō adsit ex parte corporis. Ex cōibus tamē rationabile videtur q appetitus superior semper moueat mediāte inferiori, q a ordo naturæ habet, vt infima à summis per media moueātur. Et quia vt in pluribus hoc accidere videtur, ideo in litera innuitur hoc, nō expresse dicitur. Nam de parte apprehensiua in litera fit exclusiua, dū dicitur quòd ratio vniuersalis mouet tantū mediāte particulari. de parte vero appetitiua absq; exclusione dicit', quòd appetitus superior mouet mediante inferiori, & forte disparitas ista fuit ad insinuandum hoc esse verū, vt in pluribus, & non semper sicut de parte apprehensiua. Quia ergo, quòd est verū vt in pluribus, in materia naturaliū rerum vniuersale est, ideo etiam absolute verificatur appetitū superiorem non mouere nisi medio inferiori.

¶Et ad obiectionē in oppositū dicitur, quòd licet principale appetitū ab appetitu superiori qñdoq; excedat, vel sit cōtra appetitū inferiorē, quilibet tñ locus ad quē mouere potest, appetitus superior potest reddi appetibilis appetitui inferiori vt obedit parti superiori, cū locus de genere sensibilium sit, & infinitas rōnes cōueniētiæ possit ad rationē particularē habere. Nō oportet autē quòd appetitus inferior idē appetat quod superior, si mediare debet in mouendo, sed satis est quòd feratur in aliquid ordinatum ad appetibile intentum à superiori, quod semper fieri posse patet.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæprimæ Articulum primum.* Comment.

TItulus clarus, appetitiua vt distinguitur contra apprehensiuam.

¶In corpore vna cōclusio rñsiua quæsito affirmatiue, sensualitas est nomē appetit⁹ sensitiui. Probat' sic, per motū sensualē, intelligit' mot⁹ appetit⁹ sensitiui. ergo sensualitas est nomē appetit⁹ sensitiui. cōsequentia pbat', q a sensualitatis nomē à motu

Universidad de Deusto Biblioteca

à motu sensuali sumptū videt, sicut ab actu potētia. Antecedens probat, quia actu appetitiuae partis magis habet rationem motus quàm apprehensiuae, ergo motus sensualis magis propriè insinuat actum appetitus. Probatur assumptū, quia appetere perficitur secundum inclinari ad res, apprehendere vero secūdum esse rerum in anima: & inclinari pertinet ad motum, esse vero magis pertinet ad quietem.

¶ Ad tertium dicendum, quòd serpens non solum ostendit & proposuit peccatum, sed etiā inclinauit in effectum peccati. Et quantum ad haec sensualitas per serpentem significatur.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum appetitus sensitiuus distinguatur in irascibilem & concupiscibilem, sicut in potentias diuersas.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd appetitus sensitiuus non distinguatur in irascibilem & concupiscibilem, sicut in potentias diuersas. Eadem enim potentia animae est vnius contrarietatis, vt visus albi & nigri, vt dicitur in 2. de Anima. Sed conueniens & nociuum sunt contraria. Cum ergo concupiscibilis respiciat conueniens, irascibilis vero nociuum, videtur quòd eadem potentia animae sit irascibilis & concupiscibilis.

¶ Praeterea, Appetitus sensitiuus non est nisi conuenientium secundum sensum. sed conueniens secundum sensum est obiectum concupiscibilis. Ergo nullus appetitus sensitiuus est à concupiscibili differens.

¶ Praeterea, Odium est in irascibili. Dicit enim Hierony. super Mat. Possideamus in irascibili odium vitiorum. Sed odium cum contrarietur amori, est in concupiscibili. Ergo eadem vis est concupiscibilis & irascibilis.

¶ SED CONTRA est, quòd Greg. Nicenus & Damasc. ponunt duas vires, irascibilem & concupiscibilem, partes appetitus sensitiui.

CONCLVSIO.

¶ *Irascibilis & concupiscibilis non diuersae potentiae sunt, sed ad vnam potentiam sensitiuam & appetitiuam spectant, qua animalia quae vitae conducunt, & nociua propellunt, insequuntur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd appetitus sensitiuus est vna vis in genere, quae sensualitas dicitur, sed diuiditur in duas potentias, quae sunt species appetitus sensitiui, scilicet in irascibilem, & concupiscibilem.

¶ Ad cuius euidentiam considerare oportet, quòd in rebus naturalibus corruptibilibus, non solum oportet esse inclinationem ad consequenda conuenientia, & refugiēda nociua, sed etiā ad resistendū corrumpentibus & cōtrariis, quae conuenientibus impedimentum praebent, & ingerunt nocumenta. Sicut ignis habet naturalem inclinationem non solum vt recedat ab inferiori loco, qui sibi non conuenit, & tendat in locum superiorem sibi conuenientem, sed etiam quòd resistat corrumpentibus & impedientibus. Quia igitur appetitus sensitiuus est inclinatio consequens apprehensionem sensitiuam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequens formam naturalem, necesse est quòd in parte sensitiua sint duae appetitiuae potentiae. Vna, per quem anima simpliciter inclinatur ad prosequendum ea, quae sunt cōuenientia secundum sensum, & ad refugiendum nociua. Et haec dicitur cōcupiscibilis. Alia vero per quam animal resistit impugnantibus quae conuenientia impugnant & nocumenta inferunt. Et haec vis vocatur irascibilis. Vnde dicitur quòd eius obiectum est arduum, quia (scilicet) tendit ad hoc quòd superet cōtraria & supereminceat eis. Haec autem duae inclinationes non reducuntur in vnum principium, quia interdum anima tristibus se ingerit contra inclinationem concupiscibilis, vt secundum inclinationem irascibilis impugnet contraria. Vnde etiam passiones irascibilis repugnare videntur passionibus concupiscibilis. Nam cōcupiscentia accensa minuit iram, & ira accensa minuit concupiscentiā, vt in pluribus. Patet etiā ex hoc quòd irascibilis est quasi propugnatrix & defensatrix concupiscibilis dum insurgit contra ea, quae impediunt cōuenientia quae cōcupiscibilis appetit, & ingerunt nociua quae cōcupiscibilis refugit. Et propter hoc omnes passiones irascibilis incipiunt à passionibus concupiscibilis, & in eas terminantur. Sicut ira nascitur ex illata tristitia, & vindictā inferens in laetitiam terminatur. Propter hoc etiam pugnae animalium sunt de concupiscibilibus, scilicet de cibis & venereis, vt dicitur in. 8. de animalibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd vis concupiscibilis est & conuenientis & incōuenientis. Sed irascibilis est ad resistendum inconuenienti quod impugnat.

¶ Ad secundum dicendū, quòd sicut in apprehensiuis virtutibus in parte sensitiua est aliqua vis aestimatiua, scilicet quę est perceptiua eorū, quae sensum non immutant, vt suprà dictū est [e], ita etiam in appetitu sensitiuo est aliqua vis appetens aliquid quod non est conueniens secundum delectationem sensus, sed secundum quod est vtile animali ad suam defensionē. Et haec est vis irascibilis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd odium simpliciter pertinet ad concupiscibilem: sed ratione impugnationis, quae ex odio causatur, potest ad irascibilem pertinere.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum irascibilis & concupiscibilis obediant rationi.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd irascibilis & concupiscibilis non obediant rationi. Irascibilis enim & cōcupiscibilis sunt partes sensualitatis: sed sensualitas non obedit rationi. Vnde per serpentem significatur, vt dicit August. 12. de Trin. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ Praeterea, Quod obedit alicui, non repugnat ei. Sed irascibilis & concupiscilis repugnat rationi, secundum illud Apostoli, ad Rom. 7. Video aliam legem in membris meis, repugnantem legi mentis meae. Ergo irascibilis & concupiscibilis non obediunt rationi.

¶ Praeterea, Sicut rationali parte animae inferior est vis appetitiua, ita etiam & vis sensitiua. Sed sensitiua pars animae non obedit rationi. Non enim audimus nec videmus, quando volumus. Ergo similiter neq; vires sensitiui appetitus, scilicet irascibilis & concupiscibilis, obediunt rationi.

¶ SED CONTRA est quod Dama. dicit, quòd obediens & persuadibile rationi diuiditur in concupiscentiam & iram.

CONCLVSIO.

¶ *Irascibilis & concupiscibilis obediunt rationi & voluntati, sed non eadem ratione.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimaeprimae Articulum secundum.*

Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore quatuor. Primo proponit conclusionem. Secundo, declarat vnam eius partem. Tertio, reliquam. Quarto, ex conclusione reddit duorum accidentium rationem.

485 Veri.q.15. art.3. cor. & q̄o.25. arti.2. Et 2.Ethi.l.5.co.2. Et 3.de anima lec.14 co.2.

¶ Quo ad primum conclusio est affirmatiue responsiua quaesito. Sensualitas est genus potentiae appetitiuae diuisum in irascibilem & concupiscibilem, vt diuersas species. Haec conclusio licet multas partes videatur habere, omnia tamen ex dictis clara sunt, praeter duo, scilicet quòd in parte sensitiua sit vtrunque principium, scilicet irascibilis & concupiscibilis. Secundo, quòd sint diuersa principia, quod est quaesitū. Et ideo quo ad haec duo, conclusionē ꝓbare intēdit ordinate.

¶ Quo ad secundū probatur quòd in parte sensitiua sint irascibilis & concupiscibilis. Naturalibus natura prouidit de naturali inclinatione seu appetitu ad tria, id est, tendēdū in cōuenientia, fugiendum discōuenientia, & resistendum tam impedientibus quā corrumpentibus, ergo animalibus secundum appetitum animalem prouidit etiam de his. ergo in eis sunt concupiscibilis & irascibilis. antecedens patet in igne. Prima consequentia probatur, quia proportionaliter appetitus naturalis sequitur formam naturalē, & animalis sequitur formam apprehensam per sensum. Secunda consequentia declaratur ex actibus concupiscibilis & irascibilis.

¶ Quo ad tertium probatur, quòd hę vires sint diuersae tripliciter. Primo ex diuersitate obiecti ex qua ꝓuenit, quòd contra inclinationē concupiscibilis propter obiectum irascibilis prosequendum, tristia amplectuntur animalia. Si enim idem esset vtriusque obiectum, vtrique consonaret quod alteri cōuenit, cum proprium obiectum potentiae cōueniens sit. Si igitur irascibili consonat prosequi, & concupiscibili disconuenit, diuersum est vtriusque obiectum, & cōsequenter diuersae sunt potentiae. Secundo ex repugnantia passionum vtriusque, quia inter se in vna alterius passiones minuunt.

¶ Tertio, ex hoc quòd irascibilis est propugnatrix respectu concupiscibilis, quemadmodum calor respectu leuitatis ipsius ignis. Quamuis hoc tertium signū possit aliter introduci non vi medij ad conclusionem, sed potius vt initium quartae partis corporis articuli, ita quòd probata conclusione dupliciter tantū, cum declarasset quòd irascibilis & concupiscibilis sunt in parte sensitiua, & quòd sunt diuersae potentiae: modo declaratur quo modo se habeant adinuicē dicens, quòd se sic habent quòd irascibilis est propugnatrix respectu cōcupiscibilis, quod tripliciter declarat. Primo nanque infert illud ex dictis, & optime sequitur ex dictis in prima parte conclusionis. Secundo ex effectu interiori, passiones irascibilis inchoantur à concupiscibili, & terminantur in eam. Tertio ab exteriori effectu, quia propter haec concupiscibilia pugnant animalia.

¶ In responsione ad secundum memento nouitie, quòd sensus nomine exteriorem tantum sensum significamus, cū ab eo delectabilia, aut tristitia secundum sensum dicimus. non enim hirūdo colligit paleam, quia delectet visum, aut gustum eius palea, sed quia vtilis ad nidum. Et iuxta hanc significationem distinguuntur in parte sensitiua duo genera appetibilium secundum conuenientiam & disconuenientiam ad sensus. Et secundum conuenientiam & disconuenientiam ad ipsum animal ad primorum appetitum mouent sensata, ad secundorum intentiones elicitae ex speciebus sensatis. Annot.

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimaeprimae Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo ponit bimembrē conclusionem responsiuam quaesito affirmatiue. Secundo probat primam partem. Tertio secundam. Comment.

¶ Quo ad primum conclusio est ista. Irascibilis & concupiscibilis obediunt superiori parti dupliciter, vbi aduerte ꝙ pluralitas istius obedientiae attenditur vtrinque, scilicet ex parte praecipientis, quia duo sunt praecipientes, scilicet intellect⁹ & voluntas: & ex parte obsequentis, quia quo ad duo praestat obedientia, scilicet quo ad interiores actus sensitiui appetitus, & quo ad exteriorē motum localem. 388

¶ Prima ergo pars conclusionis est, quòd obediunt rationi quo ad actus suos interiores. Secunda autem, quòd obediunt voluntati quo ad motionem localem, vt patet clare in litera. 400 12.q̄o.17. art.7. & q.50.arti.3. & q̄o.56.art.4. Et veri.q.25.art.4.

¶ Quo ad secundū probatur prima pars dupliciter, sed tali ordine. Primo ponitur ratio talis, Appetitus sensitiuus in homine mouetur & dirigitur à cogitatiua, quae est rō particularis, ista mouetur & dirigitur à ratione vniuersali. ergo de primo ad vltimū appetitus sensitiuus mouetur & dirigitur à ratione. ergo concupiscibilis & irascibilis obediunt rationi. Prima propositio probatur. Ex proportionali conuenientia inter naturale motiuū appetitus sensitiui in homine & alijs animalibus, quia cogitatiua est in homine loco aliorum aestimatiue, cuius est mouere appetitum in alijs, vt patet in oue. Secunda vero probatur, quia conclusio particularis non syllogizatur nisi ex aliqua vniuersali. Vltima vero consequentia patet, quia appetitus sensitiuus in has duas distribuitur, & naturale est obedire naturae ordine praecipienti. Secundo ex hoc interponitur ratio nominis, qua scilicet magis dicimus haec obedire rationi quàm intellectui, cum idem sit intellectus & ratio, quia scilicet obedit deductioni & applicationi vniuersalium ad singularia: hic autem actus est intellectus inquātum ratio, non inquantum intellectus, cuius proprius actus simplex apprehensio est, vt superius patet. Tertio ponit secundam probationem intenti ex experientia, quia, experimur ex consideratione vniuersalium regularium mitigati aut instigati nos secundum passiones sensitiuas, vt patet in ira, tristitia, spe, &c.

¶ Quo

parti, in qua est intellectus siue ratio & voluntas, dupliciter. Vno modo quidem, quantum ad rationem. Alio vero modo quantum ad voluntatem. Rationi quidem obediunt quantum ad ipsos suos actus. Cuius ratio est, quia appetitus sensitiuus in aliis quidem animalibus natus est moueri ab aestimatiua virtute. Sicut ouis aestimans lupum inimicum, timet. Loco autem aestimatiuae virtutis est in homine, sicut suprà dictum est [e], vis cogitatiua, quae dicitur à quibusdam ratio particularis, eo quòd est collatiua intentionum indiuidualium. vnde ab ea natus est moueri in homine appetitus sensitiuus. Ipsa autem ratio particularis nata est moueri & dirigi in homine, secundum rationem vniuersalem. Vnde in syllogisticis, ex vniuersalibus propositionibus concluduntur conclusiones singulares. Et ideo patet, quòd ratio vniuersalis imperat appetitui sensitiuo, qui distinguitur per concupiscibilem & irascibilem. Et hic appetitus est ei obediens. Et quia deducere vniuersalia principia in conclusiones singulares non est opus simplicis intellectus, sed rationis [e], ideo irascibilis & concupiscibilis magis dicuntur obedire rationi, quā intellectui. Hoc etiam quilibet experiri potest in seipso. Applicando enim aliquas vniuersales considerationes, mitigatur ira aut timor aut aliquid huiusmodi, vel etiam instigatur. Voluntati etiam subiacet appetitus sensitiuus quantum ad executionem, quae fit per vim motiuā. In alijs enim animalibus statim ad appetitum concupiscibilis & irascibilis sequitur motus, sicut ouis timens lupum, statim fugit, quia non est in eis superior appetitus qui repugnet. Sed homo non statim mouetur secundum appetitum irascibilem & concupiscibilem, sed expectatur imperium voluntatis, quod est appetitus superior. In omnibus enim potentiis motiuis ordinatis secundum mouens non mouet, nisi virtute primi mouentis. Vnde appetitus inferior non sufficit mouere, nisi appetitus superior consentiat. Et hoc est quòd Philosophus dicit in. 3. de Anima, quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem, sicut sphaera superior inferiorem. Hoc ergo modo irascibilis & concupiscibilis rationi subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sensualitas significatur per serpentem quantum ad id, quod est proprium sibi ex parte sensitiuae partis [e]. Irascibilis autem & concupiscibilis magis nominant sensitiuum quàm appetitiuum ex parte actus, ad quem inducuntur ex ratione, vt dictum est [e].

¶ Ad secundum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in. 1. Politicorum, est quidem in animali contemplari & despoticum principatū & politicum [e]. Anima quidem corpori dominatur despotico principatu, intellectus autem appetitui politico & regali. Dicitur enim despoticus principatus, quo aliquis principatur seruis, qui non habent facultatem in aliquo resistendi imperio praecipientis, quia nihil sui habent. Principatus autem politicus & regalis dicitur, quo aliquis principatur liberis, qui etsi subdantur regimini praesidentis, tamen habent aliquid proprium ex quo possunt reniti praecipientis imperio. Sic igitur anima dominatur corpori despotico principatu, quia corporis membra in nullo resistere possunt imperio animae, sed statim ad appetitum animae mouetur manus & pes & quodlibet membrum, quod natum est moueri voluntario motu. Intellectus autem seu ratio dicitur principari irascibili & concupiscibili politico principatu, quia appetitus sensibilis habet aliquid propriū. vnde potest reniti imperio rationis. Natus est enim moueri appetitus sensitiuus, non solum ab aestimatiua in aliis animalibus, & cogitatiua in homine, quam dirigit vniuersalis ratio: sed etiam ab imaginatiua & sensu. Vnde experimur irascibilem vel concupiscibilem rationi repugnare, per hoc quòd sentimus vel imaginamur aliquod delectabile, quod ratio vetat: vel triste, quod ratio praecipit. Et sic per hoc quòd irascibilis & concupiscibilis in aliquo rationi repugnant, non excluditur quin ei obediant.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sensus exteriores indigent ad suos actus exterioribus sensibilibus, quibus immutentur, quorum praesentia non est in potestate rationis. Sed vires interiores tam appetitiuae quàm apprehensiuae non indigent exterioribus rebus. Et ideo subduntur imperio rationis, quae potest non solum instigare vel mitigare affectus appetiuae virtutis, sed etiam formare imaginatiuae virtutis phantasma.

QVAESTIO OCTVAGESIMASECVNDA, de Voluntate, in quinque Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de voluntate. ¶ Circa quā quaeruntur quinque. ¶ Primo, vtrum volūtas aliquid ex necessitate appetat. ¶ Secundo, vtrum omnia ex necessitate appetat. ¶ Tertio, vtrum sit eminentior potentia quàm intellectus. ¶ Quarto, vtrum voluntas moueat intellectum. ¶ Quinto, vtrum voluntas distinguatur per irascibilem & concupiscibilem.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum voluntas aliquid ex necessitate appetat.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd voluntas nihil ex necessitate appetat. Dicit enim Augusti. in quinto de Ciuitate Dei, quòd si aliquid est necessarium, non est voluntarium. Sed omne quod voluntas appetit, est voluntarium. Ergo nihil quod voluntas appetit, est necessario desideratum. 407 12.q̄o.10. ar.1. & q.80.art.1. cor. Et veri.q̄o.22. arti.6. Et ma q̄o.6. ar. vnico.

¶ Praeterea, Potestates rationales secundum Philosophum, se habent ad opposita: sed voluntas est potestas rationalis, quia (vt dicitur in. 3. de Anima) Voluntas in ratione est.

¶ Quo ad tertium, probatur secunda pars tripliciter. Primo experimentali differentia inter hominem & animalia, quo ad mouere localiter, quia scilicet alia statim ad appetitum sensitiuum mouentur, homo non, sed expectatur consensus voluntatis. Secundo ratione, quia in omnibus potentiis motiuis ordinatis secunda non mouet nisi in virtute primae: sed appetitus inferior & superior sic se habent: ergo. Tertio autoritate Aristote. 3. de Anima, Sicut sphaera sphaeram.

¶ *Num appetitus sensitiuus posit mouere non à voluntate motus.*

¶ Circa hanc rationem pro secunda parte conclusionis, dubium occurrit. Quia non videtur tā
383 arcta obedientia appetitus sensitiui ad voluntatem, vt non possit mouere nisi in virtute eius, vt in litera expressè concluditur ex illa ratione. Tum quia appetitus sensitiuus potest sine voluntatis concursu mouere, vt patet in animalibus, nec est deterioris conditionis in homine quàm in aliis. Tum quia appetitus sensitiuus in homine mouere quādoq; contra voluntatem, videtur, vt patet in incontinente.

396 ¶ Ad hoc dicitur, quòd id quod dicit in litera, verissimum videtur, sed intelligendum est cum grano salis, scilicet deductis impedimentis, & de consensu voluntatis qualitercunque, scilicet explicite vel implicite, expressè vel implicite, expressè vel interpretatiue, & caet. Quòd enim in homine solus sensitiuus appetitus moueat, ex impedimēto superiori partis prouenit, vt in pueris & amētib⁹ patet. Quòd vero sublato impedimēto, appetitus inferior nō moueat nisi concurrente aliquo modo superiori, ex eo experimur, quòd omnē nostram translationem voluntariam fatemur. Quòd autē subiectio haec non deroget dignitati naturae sensitiuae in homine, ex eo patet, quòd nobilius est tam alta opera, qualia sunt motus humani, efficere subditum, quàm vilia praelatum. Quemadmodum enim non dubitamus in causa, scilicet quòd ad di-
400 q.2. gnitatem sensitiuae naturae pertinet, quòd coniuncta est rationali, per quod perdit esse caput, quod tamē in brutis ha-
404 bet, ita non est dubitandum de effectu, scilicet quòd ad eiusdem spectat nobilitatem, quòd moueat subdita intellectiuo
459 appetitui. nobilitat enim & leuatur vniuersaliter inferius ex coniunctione ad superius, quamuis subsit, vt patet etiam tam in moralibus quàm ciuilibus. Nobilius enim operantur virtutes vt obedientes charitati, quàm solae: & nobilius est assistere regi, quàm regere villam. Ad id autē quod obiicitur de incontinente, patet responsio: non enim incontinentis appetitus mouet inuitum, sed renitentē aliquali inclinatione ad bonum virtutis, voluntatē primo inclinando vincit, & sic cōsentiente illa motū causat. Nūquā ergo motus in homine ab appetitu sensitiuo sine voluntate causatur, quāuis saepe contra volūtatis bonū ab ipsamet proueniat.

a ¶ *Super Quaestionis octuagesimaesecundae Articulum primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo distinguit de necessario. Secundo respondet quaesito tribus conclusionibus.

¶ Quo ad primum distinguit necessariū iuxta quatuor genera causarū, tali ordine. Primo proponit, quòd dicitur multipliciter. Secundo assumit illius quid nominis, scilicet quòd nō potest non esse. Tertio hoc quid nominis distribuit distinguēdo, vel extrinseco, & sic materiali, vel formali, & sic est necessitas naturalis & absoluta: Vel extrinseco, & sic siue simpliciter, aut propter melius, & haec est necessitas ex suppositione, aut vtilitate: Vel agēte, & hęc est coactionis. est ergo triplex necessitas, naturalis, suppositionis, & coactionis.

¶ Quo ad secundum iuxta triplicem necessitatem praedictam tres conclusiones responsiuas ponit. Prima est, Voluntas nihil potest velle necessitate coactionis. Et probatur dupliciter, duabus scilicet rationibus subordinatis. Primo sic. violentum est contra inclinationem eius quod cogitur, sed velle non potest esse contra inclinationem voluntatis. ergo velle non potest esse violentum. minor probatur, quia ipse motus voluntatis est inclinatio illius in aliquid. Secundo sic. sicut naturale ad naturae inclinationem, ita voluntarium ad voluntatis inclinationem se habet: ergo sicut impossibile est aliquid simul esse naturale & violentum, ita simul voluntarium & coactum simpliciter. consequentia nota, & antecedens ex ratione praecedente oritur, vt patet.

¶ *Num voluntati posit inferri violentia,*

¶ Circa hanc partem est dubium dupliciter. Quaest. Primo, quia volūtas potest violentari quo ad quiescere, etsi non quo ad operari. posset nanque per diuinam potentiam cohiberi ne omnino exeat in actum, cùm nulla appareat contradictionis implicatio in hoc. Secundo, quia si ratio assignata valet, sequitur ꝙ nullus appetitus naturalis est violentabilis simpliciter. & tenet sequela, quia omnis appetitus operatio, est inclinatio quaedam in connaturale. quod probatur, quia operatio appetitus nihil est aliud quàm appetere, appetere autem est naturaliter vel libere inclinari in aliquod conueniens.

¶ Ad primum horum dicitur, quòd cum Deus solus hoc posse dicatur, & nihil quod facit in creaturis ex omni potentia sua supra creatam facultatem sit alicui violentum, quoniam in omnibus est potentia obedientiae ad supernaturalia: cōsequens est, quòd si voluntas per diuinam potentiam quiesceret, non ibi esset violentia.

¶ Ad secundum dicitur quòd operatio dupliciter conuenire potest appetitui, scilicet originaliter & subiectiue. Exemplum primi est in ascensu leuis. Exemplum secundi vero est in descensu eiusdem. Et quòd appetitus ille, cui non conuenit operatio nisi oriatur ab ipso, est violentiae expers: quia repugnat oriri ab eo & violente. Appetitus vero cui operatio conuenire potest subiectiue tantū, est violentabilis, vt patet. Inter voluntatem autem, & appetitum naturalē hoc interest, quòd illa omnem suum motum sustinet & inchoat, iste vero non semper hoc habet, sed quandoq; sustinet & nō confert ad illum, imò renititur, vt patet in ascensu grauis, vnde non est par ratio.

¶ Secunda conclusio est, quòd voluntas potest velle aliquid ex necessitate finis, seu suppositionis. Probatur, quia quando vno tantum medio ad finem perueniri potest, ad illud vnum medium necessitatur, vt patet in accessu ad insulas.

¶ Tertia

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertia conclusio est. Voluntas aliquid vult necessitate naturali. Probatur sic. Voluntas necessitate naturali vult vltimum finem, puta beatitudinem. ergo. Antecedens probatur dupliciter. Primo ex proportione ad intellectum: sicut intellectus hæret principio, ita voluntas fini. ergo sicut ille naturaliter principia, ita hæc naturaliter finem. Antecedens hoc patet ex secundo physi. Finis in operabilibus est vt principium in speculabilibus. Secũdo, quia fundamentum & principium alicuius oportet in esse naturaliter. probatur hoc: quia natura rei est primum in vnoquoq;. Tertio, quia fundamentum & principiũ alicuius oportet inesse immobiliter. probatur: quia omnis motus ab aliquo est immobili, & quamuis aliter possint introduci hæc duo media, clarius tamen principale intentum sic conuersa ostendunt.

Aunot. ¶ Circa hanc conclusionem notandus est primo sensus conclusionis. Scito quòd vltimus finis siue beatitudo, dupliciter potest cõsiderari, in communi scilicet, & in speciali, & sic, aut naturalis aut supernaturalis. Et si omnibus forte modis, vltimus finis in proposito sumi potest, directe tamen, & primo intenditur de vltimo fine in communi, id est beatitudine in communi, quã experimur naturaliter desiderare. Et secundario de vltimo fine in particulari supernaturali essentia, scilicet diuina clare visa. in qua plenissime ratio beatitudinis saluatur. Et consequenter si euidens esset de vltimo fine in speciali etiam, sed naturali Deo scilicet scito, quantum possibile naturaliter est, quoniam in eo etiam ratio naturalis beatitudinis saluatur. Sed hoc tertium relinquitur: quia de facto Deus creaturam rationalem ad vlteriorem finem ordinauit, vnde duobus primis modis sumemus.

¶ Rursus scito, quòd appetere naturaliter contingit dupliciter. Vno modo quo ad specificationem actus. Alio modo quo ad exercitum illius. Cum enim natura ad vnũ determinata sit, appetere tantũ habet naturalitatis, quãtum determinationis ad vnũ: vnde, si actus alicuius potẽtię est determinatus ad vnũ obiectũ, ita q. nõ potest ad oppositũ, est naturalis quo ad specificationem actus: quia necessario specificatur à tali obiecto, ex quo ad oppositum tendere nõ potest, vt patet de appetere respectu boni. Si autem potentia ipsa est determinata ad eliciendũ talem actũ, ita quòd nõ est in potestate sua fusp̃dere illũ, actus ille est naturalis quo ad exercitiũ actus. quia necessario exercetur. In proposito directe, & primo est sermo de appetitu naturali quo ad specificationem, de naturali vero quo ad exercitium nõ nisi in confuso forte. Dico autẽ hoc, quoniam voluntas dupliciter potest sumi scilicet absolute, & secundum talẽ statum, scilicet videtus diuinam essentiam. Et si absolute de ea loquimur, nullus actus. est ei naturalis vtroq; modo, quoniã respectu omnis obiecti libera est quo ad exercitium actus. Si vero & voluntate videntis diuinam essentiam sit sermo, tunc actus amoris & fruitionis respectu diuinæ essentiæ est naturalis vtroq, modo. Et quoniam hic de vltimo fine & de voluntate nostra absolute potius est sermo, quã de ea secundũ talẽ statũ, quãuis in illa secundũ illũ statũ hęc verificẽtur. Idcirco cõclusionis sensus principaliter intẽtus est, quòd volũtas nostra appetit aliq̃ naturali'r quo ad specificationẽ actꝰ. Et rursꝰ quòd volũtati nõ repugnat aliquid velle natural'r, tam quo ad specificationẽ, quã exercitiũ actus. Vñ in sequẽti articulo explicãdo ea, quę natural'r appetũtur, Deus clare visus adducit.

¶ *Num voluntas inclinetur in beatitudinem in communi, vel in particulari.*

Quæst. ¶ Circa conclusionem hanc iam expositam aduerte primo, quòd Sco. in 4. di. 49. q. 9. distinguit primo de appetitu voluntatis, scilicet naturali & libero: & primum dicens esse inclinationem, & non actum elicitum, arguit primo contra id quod in litera dicitur, quòd appetitus naturaliter beatitudinem in communi, dupliciter. Primo, quia appetitus iste est ad perfectionem intrinsecam realem, qua voluntas perficitur, ergo est ad aliquid particulare. & tenet sequela: quia perfectio realis non est aliquid vniuersale, quo voluntas perficitur. Secundo, quia vniuersale non est obiectum nisi intellectus aut cõsequentis actum intellectus, appetere autem istud non sequitur cognitionem, quia tunc esset liberum, ergo appetitus iste non est nisi beatitudinis in particulari. Sed ad hoc facile respondetur ex illa distinctione, quæ fit inter respicere aliquid vniuersale & vniuersaliter, nulla enim vis respicit vniuersale, nisi quæ attingit illud in sua vniuersalitate, vt patet de actu intellectus & voluntatis. Omnis autem potentia & appetitus non determinatus ad vnum numero obiectum, respicit aliquid vniuersaliter. Materia enim prima appetit formam & informari vniuersaliter, & non solum hanc vel illam: & visus naturaliter appetit videre, & non solum hoc vel illud videre, & sic de aliis. Vnde appetitus naturalis voluntatis primo est ad perfectionem non solum intrinsecã, sed obiectiuam, id est, ad beatitudinem, & velle illam, & non ad hoc velle illius, quia hoc inadęquatur sibi, illud vero æquatur. Neganda est ergo sequela primi argumenti, & probatio eius æquiuocat de vniuersali & vniuersaliter, nec distinguit inter rem obiectiuam seu appetibilem, & modum quo obijcitur, dum quia non appetit vniuersalitatem, infertur, ergo in particulari, cum tamen stet modum, scilicet quòd vniuersaliter. Et ex hac distinctione patet solutio secundi.

¶ Deinde arguit contra idem dictum expositum de appetitu vt est actus elicitus, quadrupliciter, dicens, quòd videtur sibi implicare contradictionem, naturaliter velle beatitudinem in cõmuni, & non in particulari. Primo igitur arguit, quia beatitudo vera in particulari includit omne bonum, & excludit omne malum. ergo si in communi, etiã in particulari appetit naturaliter. Secundo, Particulare maiorem perfectionem includit quãm vniuersale, ergo si vniuersale, necessario & illud. Tertio, Appetitus, id est inclinatio naturalis voluntatis, est ad beatitudinem in particulari. ergo & actus elicitus. probatur sequela: quia ponitur vt sit conformis illi. Quarto, Intellectus indubius de fine particulari appetit in particulari sicut commune: quia est par ratio: ergo idẽ appetit necessario & non necessario.

¶ Ad primum horũ breuiter dicitur, quòd vera beatitudo omni bona, & cætera, si videretur, naturaliter appeteretur, & plus naturaliter quãm in communi, vt patet de Deo clare viso, negatio enim nostra est de particulari non clare viso. Et per hoc patet solutio secundi.

¶ Ad tertium dicitur, & quod falsum assumit, vt prius patuit, & quod conformitas ista est quo ad obiectum extra, vt sci licet actus secundus tendat in idem obiectum quo inclinatio tanquam in obiectum, & non tanquam operationem, inclinatio autem voluntatis, licet sit ad operationem vniuersaliter, est tamen ad obiectum vniuersale. Inclinamur enim in velle beatitudinem abstrahendo ab hac & illa numero, specie, & genere, vt experimur in nobis, & sic saluatur in proposito.

¶ Ad quartum dicitur, quòd ad naturaliter volendum finem vltimum in particulari non sufficit indubietas, quoniam hæc est in quolibet fideli: sed exigitur euidentia, quæ solis videntibus Deum conuenit. Aliter enim intellectus est certus adhæsione, & aliter euidentia, vt patet. quare.

¶ Aduerte secundo, quòd non dissentit Sco. quo ad primum sensum conclusionis, ipse enim accipit naturale omnino, scilicet quo ad specificationem & exercitium. Et sic vult primo, quòd non detur in voluntate appetitus naturalis qui sit actus elicitus. Secundo, quòd respectu beatitudinis in communi voluntas est determinata quo ad specificationem actus, non quo ad exercitium, vt patet intuenti. quãuis non vtatur istis terminis. Vtrunque autem horum docuit San. Tho. Vnde nos appellamus naturalem appetitum, non solum inclinationem voluntatis in obiectum, & cætera, sed illum actum elicitum determinatum quo ad specificationem, ipse vero non vult vocare illum appetitum naturalem propter libertatem, quæ est in exercitio eius, ex qua parte nec nos dicimus naturale. Est ergo quæstio in verbis, & ideo omittenda. Id tamen aduertas, quòd sermo noster vsui loquendi conformis est, vnde in 1. Meta. desiderium sciendi naturale vocauit Aristote. Et ex ipso Scoto conuinci potest, quia quod est vt in plutibus, est naturale, 2. phy. Talis autem est hic actus apud ipsum, imõ si respectu eius aliquis actus habetur, est in omnibus. ergo est naturalis. Sed in secundo conclusionis sensu, scilicet quòd voluntati non repugnat habere aliquem actum elicitum qui sit ei omnino naturalis, scilicet quo ad specificationem & exercitium, differimus non solum verbis, sed re ipsa, dum nos tenemus quòd vltimo fine Deo glorioso per essentiam viso voluntas necessario exercet actum amoris & delectationis respectu illius, ipse autem tenet quòd libere, vt primo sent. distinc. 1. quæstio. 4. patet. sed quoniam hoc in sequenti articulo exprimetur, ideo de hoc vide infra. Vnde rationes Scoti, quæ sunt contra naturalem appetitum beatitudinis supernaturalis, id est Dei clare visi, soluere debemus tuncieas vero quæ sunt contra naturam voluntatis absolutæ, quibus scilicet nititur probare quòd voluntati repugnat habere actum elicitum naturaliter omnino, cum de modo processionis Spiritussancti, libere scilicet vel naturaliter tractauimus, solutas credimus.

Quæstio de voluntate absolute & nostra.

¶ *Num & quomodo sicut intellectus se habet ad principia, ita voluntas ad finẽ.*

¶ Circa rationes pro conclusione adductas aduerte, quòd Sco. duo assumpta in eis impugnat. Primo proportionem inter intellectum respectu principiorum, & voluntatem respectu finis, dicens, tam in primo quãm quarto vbi supra, quod non tenet quo ad habitudinem voluntatis absolute respectu voliti rum, sed quo ad ordinem voliti rum inter se, & quo ad habitudinem voluntatis ordinate respectu volitorum: ita quòd sicut principium est ex quo pendet conclusio, & ex quo scitur conclusio, ita finis est ex quo pendet id quod est ad finem. & propter quem voluntas ordinate volens vult id quod est ad finem. Non autem sicut intellectus necessario inhæret principio, ita voluntas fini. Et hoc probat tripliciter. Primo ducendo ad impossibile, quia sequeretur, quòd sicut conclusiones scimus necessario propter principia, ita quod est ad finem, necessario vellemus volito fini, quod est falsum. Secundo, quia non est necesse, quòd voluntas eundem seruet ordinem in actibus suis, qualem nata sunt habere volibilia ex natura sua. Tertio, quia adhæsio intellectus causatur ex euidentia obiecti necessatio, adhæsio autem voluntatis ex nulla obiecti bonitate necessario causatur: sed libera est: sicut respectu boni ita & respectu maioris & minoris boni. Secundo impugnat illam rationem 2. quia omnis motus procedit ab aliquo immobili: inquit enim quòd illud immobile, non oportet quòd sit actus secundus, alioquin calefactiones procederent ab vna immobili calefactione. Et voluntas volens aliquid ad finem, esset sub duobus actibus, aut falsẽ sub vno referente hoc ad aliud, sed est actus primus, puta ipsa voluntas.

¶ Ad has obiectiones dupliciter respondendum arbitror, prout dupliciter rationes contra quas fiunt, adduci possunt ad propositum ostẽdẽdum. Possunt enim induci primo ad concludendũ appetitum naturalem respectu vltimi finis in communi. Et possunt induci ad concludendum appetitum naturalem respectu Dei clare visi. Et vt patet ex dictis iuxta primam intentionem, inducuntur ad ostendendam naturalem necessitatem quo ad specificationem actus tantum. Iuxta secundam vero, ad ostendendam naturalem necessitatem, & quo ad specificationem, & quo ad exercitiũ: & quia vtrũq; eorũ sub intentione præsenti cadit, efficaciam hãrũ rationũ quo ad vtrũq; saluare intẽdimus. Et de primo quidem intento solicitum esse non oportet: quia nec obiectiones contra illam intẽtionem sunt factæ à Sco. Sed contra naturalitatem sunt factæ vtroque modo, quã in voluntate possibilem fore negat. Pro defensione autem secundę intentionis dicendũ est, quòd ratio illa non est per locum à simili, sed ex proportione quæ est inter intellectũ & intellectiuũ appetitum. Et cum dicitur quòd non sunt proportionales, quo ad necessitatem inconsiderate dicitur, quoniam in litera probatur hoc, ex eo quòd primum in vnaquaque re naturæ ratio est. Quam probationẽ nouit videre Sco. quæ tamen est prima radix positionis San. Th. vt superius pluries patuit. Ex hac enim fit, quòd in voluntate primum est naturæ ratio, ac per hoc naturæ conditio, quæ est naturalis necessitas, sibi non repugnat, sed saltem respectu sui primi obiecti, quod est vltimus finis clare visus sibi conuenit.

¶ Ad primam autem obiectionem dicitur, quòd, vt in sequentis articuli litera dicitur, falsum est quòd omnia ad finem ex necessitate appetantur fine necessario volito: verissimum tamen est quòd aliquid ad finem ex illo fine necessario appetatur.

¶ Ad secundã vero dicitur, eodẽ modo, quòd respectu aliquorum volibilũ oportet voluntatem eundem seruare ordinem, non autem respectu omnium: oportet enim primo velle finem, deinde alia.

¶ Ad tertiam negatur, quòd nulla bonitas cum tali modo euidentiæ sit necessitas adhæsionem, quoniam bonitas diuina clare visa necessitat illam.

¶ Ad ea vero quæ contra secundum motiuum adducuntur, ex rerum ordine atque progressu patet responsio: videmus enim quòd actus primi variables reducuntur in actum primum inuariabilem, & actus secundi in actum secundum, vt semper in quolibet ordine pluralitas ab vnitate procedat. vnde & in ipsis motibus omnes mouent ab vno motu immutabili quantum possibile est ia motu inuenire immobilitatem, procedunt: oportet ergo in motibus volũtariis, cum varij sint quo ad specificationem, quòd reducantur in vnum immobilem quo ad specificationẽ. Et hoc experimur: quia omnes fundantur super appetitu boni. Et cum sint variables quo ad exercitium, quòd procedant ab vno necessario exercito, quod in Deo scimus esse de facto, in nobis autem est possibile respectu diuinæ bonitatis clare visæ. Nec instantiæ Scoticæ aliquid valent: nam quod dicitur de calefactionibus, nihil est: calefaciens enim immobiliter & vniformiter ex parte sua calefacit: voluntatem autem aut simul habere plures actus, quorum vnus sit ratio alterius, aut vnum respectu finis & eorum quæ ad finem, nullum inconueniens est.

¶ In responsione ad primum nota, quòd cum dicitur quòd necessitas naturalis nõ aufert libertatem, potest bene & male intelligi. Male quidem si intelligatur quòd necessitas naturalis tam obiectiue quãm elicitiue stat cum libertate illius actus: hoc enim non est intelligibile. Bene vero intelligendo, quod naturalis necessitas actus quo ad specificationem seu obiectiue, non aufert libertatẽ ejusdem: quia stat quòd libere eliciatur.

¶ In responsione ad tertium recolito, quòd quemadmodum beatitudinis appetitus est naturalis obiectiue: ita non est in potestate nostra obiectiue: & quemadmodũ est liber elicitiue, ita est in potestate nostra elicitiue. Vnde appetendo beatitudinẽ in communi non meremur ratione obiecti naturalis, sed ratione actus electi.

a ¶ Super Quæstionis actuagesimæ secundæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæstito negatiue. Voluntas non quæcunque vult, ex necessitate vult. Probatur ex proportione intellectus & voluntatis sic. voluntas inhæret fini, & his quæ sunt ad finem, proportionaliter vt intellectus principiis & conclusionibus, sed intellectus necessario quidem assentit principiis & conclusionibus demonstratis, non autem contingentibus, autindenter & necessario ac euidenter connexis fini, nõ autem contingenter aut incerte connexis: non ergo omnia ex necessitate vult. Maior ex 2. Physi. stabilita est: minor patet discurrendo quo genera conclusionum, scilicet cõtingentium & necessariatũ: & rursus necessariatum & demonstratarum, & demonstrabiliũ quidem, sed non demõstratarum. Et similiter ex parte volitorum fiat distinctio, & omnia clara sunt in litera. 407

¶ Verũtamen aduerte ad intellectum literæ, quòd quatuor appetibilia sã. Tho. numerat, beatitudinem, Deũ, ea quibꝰ Deo inhæremus, & quæ Dei sunt. Quæ aliter ordinãda sunt secundum se, & aliter quo ad nos. Nam secundum se Deus ipse habet primo rationem finis & beatitudinis: deinde ea quibus Deo inhæremus, deinde beatitudo in communi: ea autem quæ Dei sunt, ad finem, nõ finis sunt. Quo ad nos vero beatitudo in communi primo habet finis rationem, & deinde Deus, & ea quibus Deo inhęremus: quia nos beatitudinẽ appetimus naturaliter: Deum autem per inuestigationem. Et huius ratio est: quia obiectum voluntatis integratur ex duobus, scilicet bonitate & apparentia: bonum enim cognitum tanrũmodo est appetibile, & propterea quamuis Deus sit in se maius & eminentius vniuersale bonum quãm beatitudo in communi, quia tamẽ non est euidens & apparens nobis sub tali ratione sicut beatitudo, ideo in litera cum fine, beatitudine scilicet, coordinatur, cum differentia tamen apparentis & non apparentis, & inter ea quæ sunt ad finem quodammodo numeratur. Vnde ei tria necessario attribuuntur. Et quòd in eo solo vera beatitudo consistit, atque illi connexa necessario appetantur illo viso, & hæc spectant ad rationem finis. Et q. voluntas non necessario inhæret illi, nec his quæ illius sunt, nisi postquam videtur, & hoc spectat ad rationem non apparentis. Et quòd ea quibus Deo inhæremus sunt vt conclusiones, necessariam, occultam tamen connexionem habentes cum beatitudine, & hoc spectat ad rationem eius quod est ad finem. Ita vt non Deus ipse numeretur inter ea, quæ sunt ad finem, sed apparentia eius & coniunctio ipsius nobiscum, & propterea notanter in litera inter ea, quæ necessariam habent connexionem cum beatitudine sicut conclusiones cum principio, non numerarur Deus, sed ea quibus Deo inhæremus.

Aunot. ¶ Aduerte secundo, quòd cum ex parte intellectus quatuor enumerauerit litera, scilicet principia, conclusiones contingentes, demonstratas, & demonstrabiles, & totidem dixerit esse in voluntate, tria tantum in voluntate numerauit, scilicet beatitudinem vt finem, & eligibilia ad vtrumlibet vt contingentia, & diuina vt necessaria demonstrabilia: quartum autem, scilicet necessaria vt demonstrata omisit: non quia nulla sunt, sed quia manifesta sunt, vt esse, viuere, nosse, negatio mali, & cætera. Hæc enim & similia necessitate naturali appetimus quo ad specificationem actus, quemadmodum beatitudinem: quamuis minus quãm beatitudinem propter quod per accidens appetunt aliqui, occidentes se, non viuere.

¶ *Num voluntas de necessitate Deo inhæreat.*

Quæstio. ¶ Circa illam probationem, scilicet quòd voluntas non necessario inhæret Deo in speciali, occurrit dubium ex duplici capite. Primo ex Scoto in primo, distinct. 1. quæst. 4. qui non propositionem in se, sed in comparatione ad rationes pro illa conclusione, scilicet quòd voluntas necessario inhæret vltimo fini in vniuersali, impugnat illam dicens, quòd rationes illæ si acceptantur, concludunt contra hoc: sed quoniam illæ rationes hic non ponuntur à Sancto Thoma, sed alibi, & vnico verbo respondetur Scoto, quod scilicet ex defectu apparentiæ diuinæ bonitatis hoc prouenit, ideo omittantur hic. Secundo ex doctrina Sancti Thomæ, qua tenet, quòd omnis creatura diligit naturaliter plus Deum quãm seipsam, ex hoc enim arguitur sic, voluntas nostra naturaliter diligit bonum propriumergo Deũ. tenet sequela: quia naturaliter prius diligit Deum, quãm se. & loquimur de Deo in specialisic enim est principium naturalis esse omnium, & naturaliter diligi dicitur ab omnibus.

¶ Ad hoc dupliciter dici potest. Primo quòd æquiuocatur ly naturaliter vbique: quoniam hic sumitur naturaliter, vt distinguitur contra liberè, vt patet ex dictis: cum autem dicitur quòd omnis natura intellectualis naturaliter plus diligit Deũ quãm se, sumitur naturaliter vt distinguitur contra supernaturaliter. Intendunt enim doctores quòd non solum ex infusa charitate, sed ex natura inclinamur ad Deum plusquãm nosipsos amandum: quamuis diuersimode, quia natura ad illum inclinat vt principium naturæ, sed charitas vt principium exlestis patriæ.

Secundo

Universidad de Deusto Biblioteca

Secundo dici potest quòd etiam sumendo vniuoce hic & ibi naturale, adhuc saluatur intentum: quia cum loquimur de amore elicito, semper supponitur cognitio, eo quòd incognita diligere nequaquam possumus: & propterea omnis inclinatio voluntatis ad amandum, est ad cognitum. Vnde quælibet creatura intellectualis inclinatur naturaliter ad plus amandum Deum cognitum, quàm se cognitam. Sed quoniam ipsamet est sibi naturaliter euidens, ideo simpliciter naturaliter se amat: Deus vero non naturaliter est creaturæ euidēs, & ideo in litera dicitur quòd nō naturaliter amatur. Vnde consequentia opposita est neganda. Et ad probationem distinguendum est de Deo cognito, vel non cognito. Et hæc intellige extendendo literam ad Deum, vt est omnis esse principiū naturale: quoniam si euidens esset, naturaliter amaretur plus quàm viuere & esse proprium.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd voluntas in nihil potest tendere nisi sub ratione boni. Sed quia bonum est multiplex, propter hoc non ex necessitate determinatur ad vnum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd mouens tunc ex necessitate causat motum in mobili, quando potestas mouentis excedit mobile, ita quòd tota eius possibilitas mouenti subdatur. Cum autem possibilitas voluntatis sit respectu boni vniuersalis & perfecti, non subiicitur eius possibilitas tota alicui particulari bono. Et ideo non ex necessitate mouetur ab illo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vis sensitiua non est vis collatiua diuersorum sicut ratio, sed simpliciter aliquid vnum apprehendit. Et ideo secundum illud vnum determinate mouet appetitum sensitiuum. Sed ratio est collatiua plurium. Et ideo ex pluribus moueri potest appetitus intellectiuus, scilicet voluntas, & non ex vno ex necessitate.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum voluntas sit altior potentia quàm intellectus.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd voluntas sit altior potentia quàm intellectus. Bonum enim & finis est obiectum voluntatis. Sed finis est prima & altissima causarum. Ergo voluntas est prima & altissima potentiarum.

¶ Præterea, Res naturales inueniuntur procedere de imperfectis ad perfecta. Et hoc etiam in potentiis animæ apparet. Proceditur enim de sensu ad intellectum, qui est nobilior. Sed naturalis processus est de actu intellectus in actum voluntatis. Ergo voluntas est perfectior & nobilior potentia quàm intellectus.

¶ Præterea, Habitus sunt proportionati potentiis, sicut perfectiones perfectibilibus. Sed habitus, quo perficitur voluntas, scilicet charitas, est nobilior habitibus, quibus perficitur intellectus. Dicitur enim 1. ad Corint. 13. Si nouerim mysteria omnia, & si habuero omnem fidem, charitatem autem non habeam, nihil sum. Ergo voluntas est altior potentia quàm intellectus.

¶ SED CONTRA est, quòd Philosophus in 10. Ethicorum ponit altissimam potentiam animæ esse intellectum.

CONCLVSIO.

¶ *Cum obiectum intellectus sit simpliciter nobilius obiecto voluntatis, intellectus simpliciter altior est potentia quàm voluntas, qu[...] aliquo modo & interdum nobilior est intellectu, quando scilicet illius obiectum in altiori natura inuentum fuerit.*

¶ *Num quodcunq; volitum ametur tantum vt finis, vel vt ad finem.*

Quæstio. ¶ Circa id quod supponit conclusio ista, scilicet quòd omne volitum, aut amatur vt finis, aut ad finem: dubium occurrit ex Scoto in primo distinctio. prima, quæst. 3. & in 4. distin. 49. q. 10. quòd enim hoc hic supponatur, patet ex eo q̄ aliter non euacuaretur sufficienter quæsitum: quæritur enim hic, an omnia de necessitate voluntas velit. Et respondetur tantum de fine, & eo quod propter finem amatur, quasi omnia amentur aut vt finis, aut ad finem. Si nanque tertium esset appetitorum genus, satisfactum non esset quæsito: quòd autem dubium hoc sit, ex contraria Scoti opinione habetur. Distinguit ergo primo in communi ipse triplex genus appetitorum, scilicet finem, & ad finem, & neutrum: & probat. Primò, quia voluntati potest offerri tripliciter bonum, scilicet propter se, propter aliud, & absolute: primum habet rationem finis: secundum ad finem: tertium neutrius. Secundò in speciali arguit, quòd non quicquid appetitur, appetitur propter hunc finem, qui est beatitudo. Primò, quia voluntas potest velle aliquid, non propter beatitudinem, vt ly non, tenetur pure negatiue. Tum quia non quandocunque voluntas vult aliquid, intellectus cogitat de beatitudine: ergo nec ipsa vult propter beatitudinem. Tum quia intellectus potest cognoscere, & offerre aliquid vt in se bonum, non vt ad beatitudinem: ergo & voluntas potest velle absolute illud. Secundo, quia voluntas potest velle aliquid non propter beatitudinem: vt ly non, tenetur contrarie, vt patet in certe tenente beatitudinem in Deo, & cætera, & sciente fornicationem contrariari, & tamen volente fornicationem.

¶ Ad euidentiam huius ambiguitatis sciendum est, quòd id quod facit dubitare in re hac, est: quia quædam sunt quæ absolute velle aut nolle dicimus: quæ tamen in ordine ad finem aliter voluntas appetit: vt patet de proiectione mercium in mare: hanc enim nauta nolle dicitur: & tamen attento fine, salute scilicet quæ ex alleuiatione nauis speratur, vult. Vnde videtur, quòd proiectio mercis sit obiectum nolitionis: nec vt finis, nec vt ad finem: & similiter accidit in aliis huiusmodi. Veruntamen si diligentius consideremus, non est hoc tertium genus appetibilium: sed latet ibi quidam appetendi modus, participans modum quò appetitur finis, & modum quò amatur quod est ad finem, & ideò medius non per abnegationem, vt Scotus dixit: sed per participationem. si tamen sic in hac materia loqui licet, appetuntur siquidem hæc vt ad finem, non formaliter, sed virtualiter. Ideo nanque Christus & Martyres volebant vitam, & non mori absolute, quia hæc absolute consonant beatitudini, quam naturaliter appetunt: quod est virtualiter propter finem appetere. Et rursus appetuntur hæc vt finis pro quanto habent hanc conditionem finis, quòd propter bonum aut malum proprium in eis amantur vel refutantur: & non vt actualiter relata in aliud. Quocirca quia medium modo huius, modo illius extremi inducit rationem, ideo sapientis erit lectoris discernere quomodo iuxta diuersa proposita hæc amari aut odio haberi dicantur. Ex his autem patet responsio ad Sco. nam quamuis sit aliquod bonum secundum propriam bonitatem, & non tamen sine dependentia à primo bono: & non solum ita in re & appetibilitate ex parte rei, sed proportionaliter quò ad nos: ita quòd licet multa sint à nobis appetibilia propter proprias bonitates, non tamen sine dependentia ad primum appetibile à nobis, quod est beatitudo in communi, sicut nullum complexum est cognoscibile sine dependentia ad prima cognita à nobis, scilicet prima principia propter ordinem essentialem omnium ad primum. Falsum est ergo inueniri tertium appetibile per abnegationem vtriusque: nec intellectus potest proponere absque actuali vel virtuali seu implicita dependentia ad beatitudinem: & similiter nec voluntas potest aliter velle. Nec obstat de fornicatore ex proposito, &c. Quoniam nihil refert bonum vel apparens in ordine ad beatitudinem absolute: putat enim nonnihil beatitudinis participare, faciendo quod vult. At si instetur inferendo: igitur præter finem, & ad finem est neutrum: siue illud sit medium per abnegationem, siue per participationem: dicendum est, quòd secundum veritatem simpliciter loquendo, quodlibet quod actualiter appetitur, aut vt finis, aut vt ad finem appetitur: quoniam & mortem recusant martyres propter esse, & ipsam acceptant propter Christum: & similiter nauta mercis iacturam recusat propter bonum tuendum: & illam vult propter euasionem. & sic de aliis.

¶ *Num voluntas videntis Deum de necessitate Deo inhærant.*

Quæstio. ¶ Circa illa verba literæ, scilicet quòd voluntas videntis Deum necessariò inhæret Deo, dubium occurrit ex Scoto in primo, dist. 1. q. 4. & consistit vis rationis suæ in hoc, Voluntas Pauli videntis & non videntis Deum, eodem modo se habet: & non videndo contingenter inhæret Deo: ergo etiam videndo contingenter inhæret. Antecedens probatur: quia stat æqualem esse charitatem in vidente, & non vidente. Et si diceretur, quòd voluntas non eodem modo se habet in vidente & non vidente, propter ipsam differentiam quæ est inter visum & non visum: contrà, Deus visus à seipso cognito & viso non differunt nisi sicut magis & minus approximatum obiectū: ergo nō differunt penes necessario & contingenter amari: sed penes magis & minus amari: Antecedens hoc patet: & consequentia probatur, quia maior & minor approximatio agentis non facit necessariū vel contingens: sed magis vel minus: vt patet.

¶ Ad hæc breuiter dico, quòd voluntas non eodē modo se habet: quoniā aliter se habet respectu visi, & non visi: quia hæc spectant per se ad obiecti differentiā: eo quod bonum cognitū & non bonum absq; cognitione est obiectum voluntatis. Et falsum est quòd visum & non visum differant nō sicut magis & minus in eadem specie: imò differunt sicut res diuersarum rationū obiectiuarū: ita quòd Deus visus est obiectum diuersæ rationis obiectiuæ à seipso cognito citra visionē. Quòd si quis non penetrat ex hoc, percipiat effectu quòd visus beat: non visus, non. Constat enim quòd beatus est alterius rationis à non beato. Cætera autem argumenta vide, si vis, in Capreolo in primo, distinctione prima, quæstione tertia.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore articuli quatuor. Primò distinguitur titulus. Secundò, respondetur iuxta primum sensum. Tertiò, iuxta secundum. Quartò, colligitur totalis responsio in speciali.

¶ Quo ad primum nobilius dupliciter, simpliciter, & secundum quid. Declarantur termini: nobilius simpliciter, id est secundum se: secundum quid, id est in ordine ad alterum.

¶ Quò ad secundū, Intellectus est potentia nobilior simpliciter, quàm voluntas. Probatur sic, Obiectum intellectus est simpliciter nobilius obiecto voluntatis. ergo. Antecedens probatur: quia est simplicius & magis absolutum. quod probatur: quia est ipsa ratio boni, quod est obiectum voluntatis: constat enim quòd ratio simplicior & absolutior est eo, cuius est ratio. consequentia probatur: quia propria ratio potentiæ est secundum ordinem ad obiectum.

¶ Quò ad tertium, voluntas est interdum nobilior secundum quid in intellectu. Vbi nota duas conditiones, scilicet secundum quid, & interdum. Probatur sic, Obiectum voluntatis interdum inuenitur in altiori re, quàm sit obiectum intellectus: ergo voluntas secundum quid est interdum nobilior intellectu. Antecedens probatur sic. Obiectum voluntatis est in rebus, intellectus in anima: ergo est interdum in altiore re, quàm obiectum intellectus. Hoc antecedens probatur dupliciter. Ratione, quia actio voluntatis terminatur ad res in se: intellectus vero ad rationem conceptam. Et autoritate Aristo. 6. Meta. Consequentia vero hæc secunda declaratur: quia interdum res in qua bonum a[...]tur, est altior anima, vt Deus: interdum inferior, vt creatura corporalis. Prima vero consequentia principalis declaratur dupliciter. Primò exponendo quòd hoc est esse nobilius secundum quid ex ratione comparationis ad alterum: habere scilicet obiectum interdum in altiori re. Secundo exemplo de visu & auditu respectu rei coloratæ & rei sonoræ.

¶ Quò ad quartum tria concluduntur, scilicet amor Dei est nobilior cognitione eius. Cognitio corporalium nobilior est eorum amore. Simpliciter autem est intellectus nobilior voluntate.

1. ¶ *Num ratio veri sit nobilior ratione boni.*
2. ¶ *Num verum sit obiectum intellectus, bonum autem voluntatis.*
3. ¶ *Num quanto quippiam abstractius est, tanto sit nobilius.*
4. ¶ *Num ratio boni ad intellectum, bonum verò ad voluntatem spectet.*
5. ¶ *Num intellectus sit voluntate excellentior.*

Quæstio. ¶ Circa rationem pro prima conclusione dubium occurrit quadrupliciter: primo Sco. in 4. distinctio. 49. quæstio. 4. arguit contra illam propositionem, Ratio veri est nobilior ratione boni. Quia aut intendis realiter, & sic est falsum: quia sunt vna res: & consequenter neutra secundum rem est altera nobilior. Aut secundum rationem consequentem opus intellectus: & sic non est ad propositum, quia hoc est relatio rationis. constat enim quòd relatio rationis non est formalis ratio primi obiecti intellectus aut voluntatis. Aut secundum rationem antecedentem opus intellectus ex natura rei: & tunc oportet probare, quòd istæ rationes, scilicet boni & veri addant aliquid absoluti supra rationem entis. Quoniam tūc duarum rationum distinctarum supponitur alteram altera esse nobiliorem, quando non sunt formaliter relatiuæ.

¶ Secundò arguit contra illam aliam propositionem suppositam, scilicet bonum est obiectum voluntatis: & verum intellectus. Primum inquit est dubium. secundum vero est falsum: vt in primo, distinctio. 3. quæstio. 3. probatum fuit. Sed ad hoc dictum est in quæstio. 16. arti. 1.

¶ Tertio arguo cōtra illā ꝓpositionē: Quāto aliquid est abstractius, tāto nobilius. Aut loqueris de abstractione secundū esse, aut secundū rationē. Si secundum rem, quāuis maior sit vera, minor tñ est falsa: quia rō veri nō est absolutior rōne boni secundū rem, cū sint vna res verū & bonū. Si secundū rationē, quāuis minor sit vera, ipsa tñ propositio maior euidēs nō est: quia abstractio negatio est, nullā dicens perfectionem: nisi forte ratione imperfectionis negatæ, puta materiæ vel potentiæ. In proposito autem constat quod verū nō dicitur abstractius, quia magis recedat à materia aut potentia: cum bonum à quo abstrahi dicitur verum, neq; materiam neque potentiam aliquā includat: vt patet ex eo quod actui purissimo cōuenit. ergo ex hoc, quod abstractius est verū, non habetur quod sit nobilius, quāuis optimè habeatur, q̄ sit prius natura.

RESPONDEO dicendum quod eminentia alicuius ad alterum potest attendi dupliciter. Vno modo simpliciter. Alio modo secundum quid. Cōsideratur autem aliquid tale simpliciter, prout est secundum seipsum tale: secundum quid autē, prout dicitur tale secundum respectum ad alterum. Si ergo intellectus & voluntas considerentur secundum se, sic intellectus eminentior inuenitur. Et hoc apparet ex comparatione obiectorum adinuicem. Obiectum enim intellectus est simplicius & magis absolutum quàm obiectum voluntatis [c]. Nam obiectum intellectus est ipsa ratio boni appetibilis. Bonum autem appetibile, cuius ratio est in intellectu, est obiectum voluntatis. Quanto autem aliquid est simplicius & abstractius, tanto secundum se est nobilius & altius. Et ideo obiectum intellectus est altius quàm obiectum voluntatis. Cum ergo propria ratio potentiæ sit secundum ordinem ad obiectum, sequitur quòd secundum se & simpliciter intellectus sit altior & nobilior voluntate. Secundum quid autem & per comparationem ad alterum, voluntas inuenitur interdum altior intellectu, ex eo scilicet quòd obiectum voluntatis altiori in re inuenitur quàm obiectum intellectus. Sicut si dicerem auditum esse secundum quid nobiliorem visu inquantum res aliqua cuius sonus nobilior est aliqua re cuius est color, quamuis color sit nobilior, & simplicior sono. Vt enim suprà dictum est [e], actio intellectus consistit in hoc, quòd ratio rei intellectæ est in intelligente: actus vero voluntatis perficitur ex eo quòd 99 / 163

¶ Quarto arguo contra probationem antecedētis, s. quia ratio ipsa boni est obiectū intellectus: bonum autē ipsum est obiectū voluntatis. Primo, quia falsa ac chimerica videtur differentia ista inter bonum, & boni rationē: quod ista intellectus, illud volūtatis sit: quoniam boni ratio bonitas est. Bonitas autē ratio formalis est obiecti voluntatis: eo quod bonum inquantum bonum appetibile est, primo Ethi. ergo & bonitas & bonū ad voluntatē spectāt: imo plus. ergo est implicatio inadiecto, quod bonum sit proprium obiectum voluntatis, & bonitas non sit obiectū illius. Secundo, quia aut nomine obiecti intendis obiectum formale: aut tantummodo esse obiectū, id est terminare actum illius potentiæ: obiici illi, &c. Si de obiecto formali locutio est, falsum manifeste est, quod boni ratio sit obiectum intellectus. nam obiectum formale intellectus est entis aut veri ratio, non boni. Cuius ratio est obiectum formale voluntatis. Si autem per esse obiectū intellectus & voluntatis, nihil aliud intendis quā terminare actus intellectus & voluntatis, intelligi, scilicet & amari, primo sequitur quod differentia assignata nulla est: quia hoc modo non solum boni ratio: sed bonum est obiectum intellectus: vtrunque enim intelligitur, & vtrunque similiter est obiectum voluntatis. quia vtrunque amatē. Secundo sequitur quod non habeatur intentū: quia ex nobilitate diuersa formalium obiectorum, iudicanda est nobilitas simpliciter & secundum se potentiarū, quæ in litera inquiritur: & non ex nobilitate partis subiectiuæ obiecti, qualis est boni ratio respectu obiecti intellectus.

Contra conclusionem ipsam arguit Scot. ex dictis in secunda conclusione. primo sic. Amor superiorum est nobilior cognitione eorum per te. ergo actus voluntatis secundum genus suum est nobilior actu: ergo voluntas intellectu. tenet sequela: quia si optimum est nobilius optimo: ergo & genus genere, & species specie. Secundo sic: actus coniungens obiecto secundū nobilius esse est nobilior simpliciter. sed actus voluntatis respectu obiecti beatifici coniungit obiecto secundū nobilius esse, quia vt in se est: actus vero intellectus vt est in cognoscēte. ergo. Probatur maior, quia actus intantum habet perfectionis rationem, inquantū coniungit obiecto perfecto. qui ergo ex genere suo coniungit obiecto secūdū perfectius esse, est ex genere suo simpliciter perfectior.

Circa differentiam positam inter intellectum & voluntatem in secunda conclusione ex autoritate Aristo. dubiū occurrit ex Scoto vbi suprà. Inquit enim quod in hoc non est differentia inter intellectum & voluntatē: quoniam proportionaliter vterq; ad extra & intra terminatē. Nā cognitio intuitiua terminatur ad rem in se: & similiter dilectio illam sequēs. Et cognitio abstractiua terminatur ad rem in anima: & similiter dilectio illam sequēs. ergo nulla est differentia. Autoritas vero philosophi nō iuuat: quia loquitē de cognitione abstractiua, & de volūtate desideratiua, nō respectu obiecti, sed respectu termini seu effectus, qui res futura est.

¶ Ad obiectiones Scoti contra illam propositionem, ratio veri est nobilior ratione boni, respondetur, quod vt pluries dictum est, sermo est de rationibus formalib' rerum, distinctis tamē actualiter sola ratione. Ita quod ipsæ rationes non sunt ab intellectu: sed distinctio earū actualiter. Cum ergo arguitur, aut est nobilior realiter, &c. dicitur quod est nobilior formaliter, seu secundum rationem formalem præuenientem intellectus opus, [...] se quàm in sua distinctione virtuali ab alia: vt comparatio secundum nobilitatem habeat distinctionem extremorū præuenientem. Vnde non est opus fingere distinctionē aliquam actualem ex natura rei inter eas: ad omnia enim sufficit, quod distinguuntur virtualiter. Distingui enim virtualiter est habere & vendicare sibi omnia ad distinctionem pertinentia, ac si essent distincta: vt in materia de distinctione diuinorum dictum est. Nec oportet propterea supponere aut probare, quod rationes istæ addant res absolutas supra ens: sed ad hoc vt vna altera nobilior sit, sufficit quod res relatiue cōcepta vel cōceptibilis nobilior sit sic relatiue sumpta, quàm sic etiam relatiue sumpta.

¶ Ad obiectionem contra illam propositionem, Quanto aliquid est abstractius, &c. respondetur quod propositio verificatur de abstractione formali in cōmuni, siue secundum rem, siue secundum rationem: cæteris tamem paribus. Non enim quātitas mathematica est nobilior simpliciter substātia sensibili: quamuis sit abstractior: quia huius natura est substantia, illius accidens. Et cū dicitur quod negatio coniunctionis cum alio non dicit perfectionem nisi ratione imperfectionis negatæ, conceditur. Et dicitē quod quia abstractio formalis incipit ab exclusione materiæ, & continue ascendit excludendo potentialitatis gradus, signum est qd' cum ventū fuerit ad eas rationes formales, quæ nullā materiæ aut potentiæ rationem claudunt: quod quanto aliqua est abstractior, tanto perfectior, vtpote remotior & magis distans ab his quæ potentiā claudunt. Cum enim omnes rationes formales ordinem inter se habeant, & ad vnam primā, scilicet entis rationem abstractissimam: consequēs est quod quanto aliqua ratio minus abstracta est, tanto vicinior est his quæ sunt potētialitati admixtæ: & quanto abstractior, tanto ab his remotior: ac per hoc nobilior & perfectior secundum seipsam.

¶ Ad obiecta autem contra illam differentiam inter bonum & boni rationē respondetur, quod male intelligitur litera, nec penetratur intentio eius.

¶ Ad cuius euidentiam sciendum est, quod in re qualibet sunt duo, quidditas & existentia: non curando pro nunc quomodo distinguantur. Inter hæc autē hanc non tam ratione quàm experientia videmus differentiam: quod quidditas est ratio rei quod intelligatur: existere autē quod appetatur. Experimur siquidem qd' sanitas non minus intelligitur si non est quàm si est: nullus tamē appetit sanitatem nisi vt sit, aut quia est. Intantū autem proprium est existētię appeti, & quidditati intelligi, vt ipsa existentia non qualitercunq;, sed in actu exercito in re vel in spe sit ratio appetibilis vt sic. Ita quod nullius quod quid erat esse etiā ipsa existentia sit quidditas illius, desideratur, amatur, aut delectat nisi vt sit, aut quia est in actu exercito. Et similiter ipm quod quid erat esse, nō qualitercūq;, sed in actu exercito ipsius quod quid est (si tamē sic loqui licet in hac re vbi nullum est exercitium) id est vt habent rationem quidditatis, id est vt nō curat de actu exercito existentiæ, est ratio intelligibilis, vt sic. Ita quod etiā si ipsam existere intelligitur, inquātum intelligitur, induit rationē quidditatis: quoniam accidit sibi vt sic exercitiū existentiæ: intelligitur enim ipsum esse tale quid. Nec ideo intelligitur: quia actum habet existentiæ, quamuis ipsa existētia sit cognita.

¶ Ex hac autem differētia oritur primo quod in primo & adæquato obiecto intellectus sint duo: scilicet ratio obiectiua, puta quod quid erat esse entis: & conditio obiectiua, scilicet ratio seu modus quidditatis: ita quod ens significat obiectū intellectus ex parte rationis obiectiuæ: quod quid est autē significat idem ex parte conditionis obiectiuæ. Oritur secundo intenta differētia in litera, quod obiectū intellectus sit abstractius obiecto volūtatis: quia quælibet res vt habet rationē quod quid est, est abstractior seipsa vt habet actū existentiæ. illo modo est obiectū intellectus, hoc voluntatis. Vbi aduerte diuinum S. Th. ingenium quod cū de nobilitate inter obiectū intellectus & voluntatis tractaret: & in obiecto vtroque sit considerare duo, s. rationem obiectiuā & cōditionem obiectiuā, secundū quam ratio obiectiua obiectū est: & rationis obiectiuæ sint vna res non solum realiter, sed formaliter, seclusis relationibus rationis vt patet de entitate & bonitate: ad ostendendam differentem eorū nobilitatem, ad conditiones obiectiuas se cōuertit: & obiecta intellectus & volūtatis vt obiecta sunt formaliter & per se cōsiderans ostendit quod obiectū intellectus est abstractius, id est ratio formalis obiectiua intellectus vt obiicitur intellectui, est abstractior ratione formali obiectiua voluntatis vt obiicitur voluntati, dato etiam quod illa ratio sit eadem cū ista: ita quod abstractio maior directe ponitur in conditione obiectiua: ac per hoc in obiecto, vt obiectū est. Ostendit autem hoc, quia obiectum intellectus est res vt quod quid est: volūtatis autem vt habens esse. Constat enim quod quid est abstractius est habente esse: ita quod in ipso Deo, cuius quod quid est, est existentia: abstractior secundum rationem est existentia vt quod quid est, quā ipsamet vt est existere in actu exercito. Et sic simpliciter obiectū intellectus est abstractius obiecto volūtatis, formaliter loquēdo. Et per hoc soluitē potissima obiectio quę cōtra hāc remanserat rationem, s. esse est abstractius quidditate: quia cōtrahitur per illā: in cuius signū esse vtpote abstractiuū ponitur nomen propriissimū nomen Dei: ergo ratio formalis obiecti volūtatis est abstractior ratione formali obiecti intellectus. Iā enim patet quod esse dupliciter sumi potest, s. in actu exercito ipsius existentiæ, & per modum quidditatis: & quod vt exercet existētiam, addit supra seipsum vt quod quid est: & consequēter vt obiectum intellectus est abstractius. quia est obiectum volūtatis secundū quod stat in actu exercito existentiæ, intellectus autem secūdum quod rationem habet quidditatis cuiusdam in seipso.

¶ Ex his autem facile respondetur ad obiecta. Iam enim patet quid nomine obiecti intelligitur, scilicet obiectum vt obiectū, id est ratio obiecti cum conditione eius obiectiua. Et quid nomine rationis boni, scilicet quod quid est nō solum boni vt sic, puta bonitas, sed boni qualitercunq; sumpti: & quid nomine boni, seipsum bonū vt sic: quod nihil aliud est dictū quā res in ordine esse cōueniens. Vnde cum dicitur in prima obiectione, quod tam bonū quā boni ratio spectat ad volūtatem, quia bonitas, &c. respondetur quod boni ratio potest accipi dupliciter: vno modo vt ratio: alio modo vt existens: & quod secundo modo spectat ad voluntatem, primo modo ad intellectū. Et quia de ipsa vt habet rationē quod quid est loquebatur S. Thom. ideo vocauit eam appropriato vocabulo rationē boni.

¶ Cum vero in secunda obiectione dicitur, aut nomine obiecti intendis obiectū formale, &c. respondetur, quod nomine obiecti proprie & explicite neutrū illorum intelligimus, sed obiectū vt obiectū est: quod constituitur per cōditionem obiectiuam rationis formalis obiecti. Et ideo cū arguitur falsum esse quod ratio boni sit obiectū intellectus, dicitur quod ratio boni vt ratio est, est cōditio obiectiua: ac per hoc cōstituit obiectū intellectus in esse obiecti, vt patet ex dictis. Nec hoc magis conuenit rationi boni quàm veri & cuiuscunqe alterius: quoniā hoc conuenit rationi vt ratio est, sed adducta est boni ratio magis quàm aliorū, quia ad ipsum fiebat cōparatio. Et hæc est directe & explicite intentio literæ: ac si dixisset quod bonum abstractiori modo offertur intellectui: quia per modū rationis & quod quid est: quam voluntati: quia per modū ipsius entis boni. & ideo obiectum intellectus vt sic, abstractius est quàm obiectū voluntatis vt sic. Quia tamen implicite subintelligitur in obiecti nomine etiā ratio formalis obiectiua sic condonata, potest de ratione illa quoq; implicite tacta saluari litera, quamuis nō sit opus, dupliciter. primo. Quia ens & bonū cōuertuntur, & sunt idem. Et nulla est entis ratio quæ non sit boni ratio: cum ratio entis sit ratio obiectiua: veridice quoq; dici potuit, quod boni ratio est obiectū formale intellectus. boni enim ratio nō solū bonitas, sed entitas est & quæcunq; alia ratio. Dicitur secundo, & in idē redit cōclusio, quod boni ratio insinuat omne q̄ quid est vt sic: facit enim S. Tho. vt soliti sunt doctores, ab vno insinuare cætera. Merito autem magis meminit rationis boni: quia respectu obiecti voluntatis, quod bonū est, maiorē abstractionē ostendere volebat in obiecto intellectus: ita quod perinde est ac si dixisset obiectū intellectus esse abstractius obiecto voluntatis. mainfestat, quia etiā in ipso voluntatis obiecto id quod intellectus obiectū est vt sic, abstractius est eo quod voluntati obiicitur: quoniam vnluntati obiicitur ipsum bonū, intellectui autē illius ratio. Nec fallaris ex his concipiendo aliud esse quod apprehenditur, & aliud quod appetitur: cum impossibile sit appeti incognitum: ac per hoc idem, & secundū idem oportet esse appetitū & cognitum. sed accipe ex his quod idē & secundū idem est appetitum & cognitum. Sed tamen & ratio & conditio obiectiua cogniti vt sic, est alia ratione & conditione appetiti vt sic: & quo ad hęc obiectum intellectus est abstractius obiecto voluntatis.

¶ Ad obiectiones Sco. contra conclusionem ipsam respondetur. Et primæ negatur sequela. Et ad probationem dicitur, quod illa maxima, Cuius optimũ est nobilius optimo, &c. intelligitur de nobiliori & perfectiori simpliciter: non autem secundum quid, modo amor superiorũ est nobilior secundum quid cognitione eorum vt in litera dicitur, non simpliciter. Secundæ vero distinguitur dupliciter maior, scilicet actus coniungẽs obiecto secundum perfectius esse est nobilior. Primo, quoniam potest dupliciter intelligi: primo de perfectiori esse obiecti vt obiectum est, & sic vera est: sed minor falsa, scilicet quod actus volũtatis iungat obiecto secũdum perfectius esse: quia vt in litera ostenditur, obiectũ intellectus vt obiectũ est nobilius: quia abstractius, & consequenter perfectius vt obiectũ. quia in his idem nobilius est & melius. e
534 Alio modo de perfectiori esse obiecti vt res est: & sic dato quod minor esset vera, maior est falsa. Secundo, quoniã potest intelligi de obiecto absolute: & sic tantummodo est ad propositũ, vt in tali materia puta superiorũ, & sic non infert nisi maiorem nobilitatem secundum quid. Resoluendo igitur obiectionem, si sermo est de obiecto absolute vt obiectum est, negatur minor, Et ad probationẽ: quia esse in re est perfectius quã esse in anima: respõdetur primo, quod hoc non est verum vniuersaliter: & cõsequenter nec absolute, vt patet de inferioribus. Secundo, quod falsum supponitur. scilicet quod obiectũ intellectus vt sic constituatur per esse in anima: quamuis esse in anima sit vna conditio illius: actus enim intellectus coniũgit obiecto absolute vt quicquid est in se est, & per hoc differt primo ad actu volũtatis coniungendi obiecto vt exercet esse. Modò dicitur quod licet actus coniungens obiecto secundum esse extra coniungat obiecto secundum perfectius esse vt res est, quàm actus coniungens obiecto absolute: tamẽ econtra iste coniungit obiecto secundum perfectius esse vt obiectũ est, quàm ille: quia secundũ abstractiorem modum. Et quia nobilitas potentiarum attenditur penes nobilitatem obiectorũ, non vt res sed vt obiecta sunt: ideo simpliciter intellectus nobilior est volũtate. Si vero sermo est de obiecto tali puta beatifico: vt Scot9 insinuat, tunc distingue vel in via, vel in patria. Et dic quod ratio concludit amorẽ talis obiecti in via esse nobiliorem cognitione: non autem in patria, quia æque nobile imò idem est esse Dei in se & in anima beatorũ: quia secundum essentiã immediate intelligitur: & cõsequenter remanet actus intellectus nobilior nobilitate sui generis, & non excessus nobilitate secundum quid, vt in via excedebatur.

¶ Ad ea quæ contra differentiam inter intellectum & voluntatẽ in secunda conclusione, ex Arist. positã obiicit Scot. dicitur quod quia philosophus obedit rationi cui sensus testimonium perhibet, & in nobis nullam experimur cognitionem intuitiuam secũdum intellectum: ideo in secundo de anima Arist. inter obiectũ intellectus & sensus, differentiam esse dixit, quod illud in anima, istud extra animam est. Vnde sicut hoc non impugnatur, ita nec impugnari debet idem repetitum in 6. metaphy. in ordine ad voluntatẽ: vtrobique enim dicit obiectum intellectus esse in anima. Et verum est, Tum quia intuitiuam cognitionem non experimur. Tum quia absolute loquendo de intellectione & non tali vel tali, puta intuitiua, intellectũ vt sic in intelligente habetur, id est res intelligitur vt vnitur intelligenti, amatur vero econtra, vt amans vnitur amato: & hoc saluatur in omni cognitionis modo, etiam intuitiuo. Vnde si non quo ad rem, saltẽ quo ad modum, semper intellectus obiectum est intra, volũtatis extra. Et hæc est prima differentia in qua deficit Scot. Secunda est ex parte voluntatis, cum dicit quod dilectio sequens cognitionem abstractiuã terminatur ad intra: manifeste experimur quod abstractiue cognoscimus balneum, & amamus illud secundum esse extra. volumus enim extrinsecus balneari: & nõ balneari intentionaliter. Et cum dicit, quod hoc est respectu voluntatis desideratiuæ, non respectu obiecti, sed termini aut effectus, rudis glo. est: quoniam hoc experimur, nonsolum respectu desiderij, quo optamus futura: sed respectu amoris, quo amamus rem absolute. Intelligentes enim abstractiue amicum, amamus ipsum secundum esse reale suum, & non intẽtionale. Rursus quod dicitur respectu termini seu effectus nõ obiecti, falsum est. quoniam obiectum desiderantis balneum est id quod desideratur, quod constat esse balneum extra, quamuis hoc idem sit terminus actionis executiuæ ex desiderio prouenientis. Stat ergo solida defferentia assignata: & quo ad modũ simpliciter, & quo ad rem in nobis, secundum eos quos experimur actus.

Annot. ¶ In responsione ad primum nota triplicem comparationem inter bonum & verum. Prima est secundum seipsa: & sic boni ratio magis dicitur ad alterum, ratio vero veri dicitur magis absolute. Et ex hoc soluitur argumentum: nam cũ obiiceretur, illud est nobilius quod fundat nobilissimam causalitatem, respondetur modo, quod hoc est verum de nobilitate in ordine ad alterum: non absolute in se, quia esse causam in ordine ad alterum attenditur. Secunda secundum mutuã inclusionem: & sic vnumquodque eorum materialiter sumptũ est pars subiectiua alterius, bonum enim est quoddam verum: & verum est quoddam bonum: quod declaratur in litera: quia verum est bonũ intellectus ad quod naturaliter inclinatur intellectus, sicut quælibet res naturaliter tendit ad suam perfectionẽ. Tertia est secundũ nobilitatem vtriusque in ratione boni: & sic dicitur, quod verum est nobilius bonum quocunque alio bono: quia est finis nobilioris potentiæ quacunque alia potentia: ita quod intentio literæ est, non solũ saluare quod obiectum intellectus sit nobilius obiecto voluntatis, id est verum vt verũ, bono vt bono, quod in prima comparatione factum est: sed ostendere quod etiam verũ vt bonũ intellectus est nobilius obiecto voluntatis, vt sic intellectus omnino inueniatur nobilior. Sed est hic locus quæstioni: quoniam falsum videtur hoc: nam finis voluntatis est bonum vt bonũ, finis vero intellectus est quoddam bonum. Constat autem quod nullum particulare bonũ est melius ipso bono: ergo verum & bonũ nõ est magis bonum quàm finis voluntatis. Et confirmatur: quia bonũ per participationem nõ est melius bono per essentiam: verum autem est quoddam bonum, & consequenter per participationem bonum: bonum autẽ est ipsum bonum essentialiter, & vniuersaliter. ergo. Sed ad hoc est dicendum: quod in obiecto voluntatis est considerare duo, scilicet rationem vniuersalem, qua est totũ vniuersale respectu omnis boni: & specialem rationẽ perficiendi: qua ita respicit, et perficit talẽ potentiam, puta voluntatem quod non omnes. Quamuis enim omne bonum sit pars subiectiua boni: & est finis & obiectũ voluntatis: non tamen perfectio qua vnũquodque bonum perficit id cuius est bonũ, est pars subiectiua perfectionis voluntatis à bono: non enim perfectio visus à colore est pars subiectiua perfectionis voluntatis, vt patet. Rursus, vniuersalis ratio obiecti potest accipi dupliciter, s. simpliciter vel distributiue: sicut quodlibet aliud vniuersale, vt patet. Ex hoc autem dico tria. Primo quod comparando obiectum voluntatis ad alia, vt totum vniuersale simpliciter: tamẽ sic verum est nobilius bono, vt prima species est nobilior generica ratione, quicquid sit de aliis speciebus boni, obiectis scilicet aliarũ potentiarũ, quod pro tanto dico, quia non attingunt ad immaterialem ordinẽ in quo generica ratio boni eleuata residet. Secundo, quod comparando obiectum voluntatis ad alia secundum specialem finalizationem & perfectionem: sic in obiecto voluntatis inuenitur quædam species boni, & non omne bonum: quia non bonum oculi: nec est prima species boni, sed secunda: quod à posteriori declarauit S. Th. in litera. quia finis nobilioris potentiæ est excellentior. ergo bonũ quod est finis intellectus. est excellentius. Antecedens autẽ iam in corpore probatum supponitur. Tertio, quod comparando obiectũ voluntatis distributiue ad singula sub eo contenta: sic bonum quod est obiectum voluntatis, includit omnẽ boni rationẽ nec vlla sit comparatio nisi inter totum & partem. voluntas enim nõ solum vult sibi: sed vult intellectui & oculo, & auri, & pedi, & manui, cæterisq; ꝓprias perfectiones, & proprios modos suarũ perfectionũ. Nec est dubium quod hoc modo bonum intellectus cadit sub fine voluntatis, nec potest cõparari illi. cum cõparatio supponat distinctionẽ, nisi (vt dictum est) sicut pars ad totum: & secundũ hoc dicetur in litera sequentis articuli ad primum, quod voluntas est altior intellectu. Et ex his patet solutio ad obiecta. Ad primũ enim dicitur quod ratio primæ speciei boni est nobilior ipsa boni ratione: sicut & prima species ratione sui generis. Talis autem est ratio boni in vero. Ad secundum negatur, quod bonũ per essentiam sit proprium obiectum & finis voluntatis. Aliud enim est dicere bonũ in vniuersali, & aliud bonum per essentiam: hoc enim est omne bonũ inclusiue, illud permissiue: hoc actu, illud potentia: hoc distincte, illud confuse. Si autẽ fiat vis: quia bonum vniuersaliter est nobilius bono particulari, iam dictũ est quod accipiendo bonum vniuersale distributiue sic inuenitur obiectum altius, & voluntas potentia altior, sed hæc est altitudo secundũ quid, quia in ordine ad aliud & non ex natura obiecti absolute & primo. Accipiendo autem simpliciter, sic prima eius species est eo excellentior.

¶ In responsione ad secundum nota breuissimam & integerrimam glossam illius propositionis, Prius generatiõe est imperfectius - intelligitur prius generatione tantum. Si enim est prius generatione & alio modo, non est imperfectius: tale autem est intellectus respectu voluntatis: quia est prior nõ solũ generatione, sed simpliciter, vt actus potentia, vt finis eo quod est ad finẽ: & hanc glos. intendit S. Th. hic.

¶ In responsione ad tertium esto cautus: quia responsio ista non concedit nisi in via habitũ voluntatis esse nobiliorem habitibus intellectus: secus enim est in patria. Lumen enim gloriæ perfectius est charitate. Cuius signũ est quod nõ solum non potest esse informe: sed non compatitur imperfectionẽ viæ, quam tamen charitatis habitus compatitur: & quod plus est, essentia diuina, vt in q. 12. habitũ est, est loco habitus intellectualis: quia vicem supplet speciei intelligibilis: nõ autem supplet vicem alicuius habitus aut cuiuscunque inhærentis voluntati.

voluntas inclinatur ad ipsam rem prout in se est. Et ideo Philosiphus dicit in 6. metaphy. quod bonum & malum, quæ sunt obiecta voluntatis, sunt in rebus: verum & falsum, quæ sunt obiecta intellectus, sunt in mente. Quando igitur res in qua est bonum, est nobilior ipsa anima, in qua est ratio intellecta: per cõparationem ad talem rem voluntas est altior intellectu. Quãdo vero res, in qua est bonum, est infra animam, tunc etiam in comparatione ad talem rem intellectus est altior voluntate. Vnde melior est amor Dei quàm cognitio: econtrario antẽ melior est cognitio rerum corporalium quàm amor e. Simpliciter tamẽ intellectus est nobilior quàm voluntas.

AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ratio causæ accipitur secundum comparationem vnius ad alterum: & in tali comparatione ratio boni principalior inuenitur, sed verum dicitur magis absolute, & ipsius boni rationem significat. Vnde & bonum quoddam verum est. Sed rursus & ipsum verũ est quoddam bonum secundum quod intellectus res quædam est, & verum finis ipsius. Et inter alios fines iste finis est excellentior sicut intellectus inter alias potentias.

¶ Ad secundum dicendum, quod illud quod est prius generatione & tempore, est imperfectius: quia in vno eodemque tempore potentia præcedit actum, & imperfectio perfectionem. Sed illud quod est prius, simpliciter & secundum naturæ ordinem est perfectius. Sic enim actus est prior potentia e. Et hoc modo intellectus est prior voluntate, sicut motiuum mobili, & actiuum passiuo. Bonum enim intellectum mouet voluntatem. a 426

¶ Ad tertium dicendum, quod illa ratio procedit de voluntate secundũ comparationem ad id quod supra animam est. Virtus enim charitatis est qua Deum amamus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum voluntas moueat intellectum.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur quod voluntas nõ moueat intellectum. Mouẽs enim est nobilius & prius moto: quia mouẽs est agens. Agens autem est nobilius patiente, vt Aug. dicit 12. super Gen ad lit. & Philosophus in 3. de anima. Sed intellectus est prior & nobilior voluntate, vt suprà dictum est e. Ergo voluntas non mouet intellectum. 410 1.2. q. 9. ar. 1. & q. 14. ar. 1. Et veri. q. 14. ar. 1. & Et. q. 22. art. 11. 409

¶ Præterea, Mouens non mouetur à moto, nisi fortè per accidens. Sed intellectus mouet voluntatem: quia appetibile apprehensum per intellectum est mouens non motũ e; appetitus autem mouens motum. Ergo intellectus non mouetur à voluntate.

¶ Præterea, Nihil velle possum9 nisi sit intellectum. Si igitur ad intelligendũ mouet voluntas volẽdo intelligere, oportebit qd etiã illud velle præcedat aliud intelligere & illud intelligere aliud velle: & sic in infinitũ quod est impossibile. Non ergo velũtas mouet intellectũ.

¶ SED CONTRA est quod Damasc. dicit, quod in nobis est percipere quamcunq; volum9 artẽ, & nõ pcipere. In nobis aũt est aliquid p voluntatẽ: percipim9 aũt artes per intellectum. Voluntas ergo mouet intellectum.

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus mouet voluntatem vt finis, quæ mouet intellectum & omnes inferiores potestates animæ effectiue.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod aliquid dicitur mouere dupliciter. vno mõ per modum finis, sicut dicitur quod finis mouet efficientem. Et hoc modo intellectus mouet voluntatem: quia bonum intellectum est obiectum voluntatis, & mouet ipsam vt finis. Alio modo dicitur aliquid mouere per modum agentis, sicut alterans mouet alteratum, & impellens mouet impulsum. Et hoc modo voluntas mouet intellectum, & omnes animæ vires, vt Ansel. dicit in lib. de similitudinibus. Cuius ratio est, quia in omnibus potẽtijs actiuis ordinatis illa potentia, quæ respicit finem vniuersalem, mouet potentias, quæ respiciunt fines particulares. Et hoc apparet tam in naturalibus quàm in politicis. Cælum enim quod agit ad vniuersalem cõseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora corpora, quorum vnumquodque agit ad conseruationem propriæ speciei: vel etiam indiuidui. Rex etiam quia intendit bonum cõmune totius regni, mouet per suũ imperiũ singulos præpositos ciuitatũ: qui singulis ciuitatibus curã regiminis impẽdũt. Obiectum aũt volũtatis est bonũ & finis in cõmuni e. Quælibet aũt potentia comparatur ad aliquod bonũ propriũ sibi cõueniens, sicut visus ad perceptionẽ coloris, intellectus ad cognitionem veri. Et ideo voluntas per modũ agentis mouet omnes animæ potentias ad suos actus præter vires naturales vegetatiuæ partis, quæ nostro arbitrio non subduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus dupliciter considerari potest. Vno modo secundum quod intellectus est apprehẽsiuus entis & veri vniuersalis. Alio modo secundum quod est quædam res & particularis potentia, habens determinatum actum. Et similiter voluntas dupliciter considerari potest. Vno modo secundum communitatem sui obiecti, prout scilicet est apprehensiua boni communis. Alio modo secũdum quod est quædam determinata animæ potentia habens determinatũ actum. Si ergo comparentur intellectus & voluntas secundum rationem communitatis obiectorum vtriusque, sic dictum est supra e, quod intellectus est simpliciter altior & nobilior voluntate. Si autem consideretur intellectus secundum communitatem sui obiecti, & voluntas secundum quod est quædam determinata potentia, sic iterum intellectus est altior & prior voluntate, quia sub ratione entis & veri, quam apprehendit intellectus, continetur voluntas ipsa & actus eius & obiectum ipsius. Vnde intellectus intelligit voluntatem & actum eius & obiectum ipsius, sicut & alia specialia intellecta, vt lapidem aut lignum, quæ continentur sub communi ratione entis & veri. Si vero consideretur voluntas secundum communem

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum quartum.*

Titulus. Moueat, id est reducat intellectum de potentia ad actum.

¶ In corpore tria. Primo proponitur distinctio bimembris, & iuxta primum membrum prima conclusio, Secundo iuxta secundum secunda conclusio, quæ est directe esponsiua quæsito. Tertio ponitur exceptio à secunda conclusione.

¶ Quo ad primum distinctio est ista: mouere dupliciter, finaliter & effectiue: cõclusio iuxta primum membrũ est, quod intellectus mouet voluntatem finaliter. Probatur: quia bonũ intellectũ est obiectum voluntatis, mouens ipsam vt finis.

¶ Circa hanc conclusionem ea quæ dicenda essent, non oportet repetere. quoniã in q. 8. artic. 2. iam dicta sunt, vbi declaratum est quomodo bonum intellectum mouet vt finis & actiue quo ad specificationem actus voluntatis.

¶ Quo ad secundum, secunda conclusio iuxta secundũ membrum & responsiua quæsito est: quod volũtas mouet intellectũ, & omnes vires animæ effectiuæ. Probatur dupliciter: primo autoritate Anselmi, secũdo ratione. In omnibus potentiis actiuis ordinatis respiciens vniuersalem finẽ mouet actiue respiciens fines particulares, voluntas & reliquæ animæ vires sunt huiusmodi, ergo. Maior probatur in ductione: tam in naturalibus de cælo quàm politicis de rege. Minor habet duas partes, scilicet quod voluntas & aliæ vires sint actiuæ, quod voluntas respiciat finem vniuersalem, aliæ particulares. prima pars non probatur, sed secunda, quia bonum in communi est obiectum & finis voluntatis. tale autem bonũ est huius vel illius potentiæ finis & perfectio, vt patet de visu & intellectu: hæc enim sunt vniuersale & particulare. 403

Annot. ¶ Circa hanc rationem, aduerte quod in litera prima pars minoris neque exprimitur, neque probatur. Tũ quia supponitur: nulla enim vis animæ est adeo passiua, quæ facta in actu, non sit quodãmodo actiua: vnde & sensus exterior actiue concurrit ad eliciẽdum sensationẽ, & expresse in secundo de anima tex. 37. dicitur quod anima est causa actiua huius alterationis quæ est sentire. Tum quia nihil minus habetur intentum, etiam si nõ omnes vires animæ sunt aliquo modo actiuæ: quoniam si volũtas mouet omnes actiuas, à fortiori mouet passiuas, vel mediãtibus actiuis, à quibus mouẽtur passiuæ: vel applicando saltẽ passiua actiuis, ponendo vel amouendo obstacula: vt patet de visu. Prima tamen responsio est secundum veritatem & mentem S. Tho. Aduerte secundo quod voluntatem mouere vires animæ non quãtum ad specificationem, sed quãtum exercitiũ actus intelligitur, & cum magna latitudine: nõ enim consistit in indiuisibili obedientia sua, sed aliquæ vires magis & aliquæ minus obediũt. Sũt enim rationales per participationem magis & minus. Vnde exteriores vires minus obediunt quàm interiores, & interiores quanto superiores, tanto magis obedire videntur.

Annot. ¶ In responsione ad primum diligenter recolito dicta in responsione ad primum præcedentis articuli.

¶ In responsione ad secundum recolito dicta in artic. 2. quæst. 80. vbi hæc responsio declaratur.

Dubiũ ¶ *Num primus motus intellectus reducatur in Deum, & quomodo.*

¶ In responsione ad tertium, d[illegible]ũ occurrit quo ad duo. Primo cur reducitur in letera motus animi nostri in Deum. Cum in promptu esset causa proxima, scilicet natura in quam primus motus intellectus reducitur. Secundo quid intendit per hanc primam motionem à Deo, an scilicet generalem influxum in intellectualia in sui principio, an specialem aliquam operationem: aliter in hoc quàm in illo.

¶ Ad euidentiam huius obscuræ dubitationis, sciendum est, quod propter alterã duarum causarum aut vtranque, posset credi necessitas reductionis talis in Deũ. Primo propter impotentiam intellectus. Secundo propter euitationem casus. Propter impotentiam quidem: vt quia intellectus est secundum se in potentia omnino, & cum in principio præsentatur sibi obiectum, nec adest voluntas, habet sufficiens motiuum quo ad specificationem actus, scilicet obiectum, sed nullũ habet motiuum quoad exercitiũ actus: quia deest voluntas quæ nata est ipsum mouere quo ad hoc. Vnde restat intellectus impotens ad exeundum in actũ nisi aliquod aliud adsit motiuum: & propterea poni oportet altius motiuum ad exercitium. quod dicimus Deum. Propter euitationem vero casus, quia si nec volũtas nec aliqua superior causa ponitur mouere intellectum magis ad intelligendum quàm non intelligendum: aut magis ad hoc quàm illud intelligendũ, à casu est omnis prima intellectio: prout scilicet contingit sic, aut aliter offerri obiecta. &c. Sed si diligenter consideremus, neutra harum causarum ad propositam resolutionem ducit. Impotentia in primis falso imponitur intellectui: quoniam & sensus exterior aut saltem æstimatiua (quam clarius patet actiue operari) sufficit ex se exire in actum secundum: si reducitur in actum primum ab obiecto, nullo præcedente appetitu: vt patet de primis sensationibus brutorum. Nec est minoris efficaciæ intellectus potentialis informatus speciei obiecti, quàm sensus informatus speciei sensibili. Vnde quem admodum non oportet ponere altius motiuum sensum ad primas sensationes quo ad exercitium actus, sed ipsa sensuum natura sufficit, ita nec in intellectu. Sufficit enim ad hoc naturalis vis intelligendi indita animæ mediante intellectu agente & possibili. Causalitas deinde male attribuitur, quoniam quæ ex frequenti vsu proueniunt casu nequaquam fiunt: constat autẽ quod vniuersale quod est proprium motiuũ intellectus, ex multis sensationibus, memorijs, & experientijs colligitur: vt dicitur in secundo posteriorum & proœmio metaphy. non igitur casu sed ex frequentioribus actibus sensuum circa hoc magis quàm circa illud prouenit, quod prius intelligatur hoc quàm illud. Rursus quia frequentius sensus mouẽtur ab vniuersalissimis: vtpote cum omnibus sensatis cõcurrentibus non casu, sed ex ordine naturæ est: quod primo moueatur intellectus à communissimis: iuxta ea quæ diximus in q. de primo cognito, in commentarijs de ente & essentia. Si igitur nec impotentia, nec casus ad talem reductionem ducũt, inquirenda est alia ratio eius. Cum temerariũ videatur concordẽ talium tantorumq; Philosophorũ Arist. & diui Tho. sententiam inficiari. Dicendum ergo videtur mihi, quod intellectio prima dupliciter dicitur. vno modo simpliciter prima: quam scilicet puer primo habet: alio modo prima in tali ordine, quam scilicet in aliquo negotio tractãdo aliquis primo habet. Et quamuis de vtraque sit hic sermo, & secundum superficiem literæ magis de prima simpliciter: secundum tamen profunditatem, de secunda non minus intenditur: imò de ea directe loquitur Aristo. in loco allegato, diffuse. Reducere ergo primas simpliciter intellectiones in Deum cogit ratio eadem: qua astringimur reducere omnes motus in primum motum. Ita qd sicut dicim9 quod ignis non combureret cessante primo motu: ita dicimus quod motus intellectuales, qui sunt extra motus corporeos (vt patet in 3. de anima) oportet quod reducantur in primum intellectualiter motum, id est in primũ intellectum in actu. Et cum motus intellectuales nostri sint ordinati, motus voluntatis reducuntur medio motu intellectiuæ: motus autem intellectus per seipsum, & quia motus intellectus vt intellectus non est qui imperatur à voluntate: sed qui præuenit voluntatem, qualis est prima intellectio simpliciter: ideo prima intellectio reducitur in Deum vt vniuersale & primum principium intellectualium: non vt primũ cæli motorem. Nec ad hoc exigitur aliqua specialis influentia, sed generalis est influxus in omnes non solum animas nostras, sed angelicos spiritus, eadem ratione. Reduci autem primos intellectus motus in tali ordine in Deũ, eadem ratio ostendit. Si enim motus intellectus puri, id est absque mistione imperij voluntatis reducuntur immediate in primum intellectum: cum primas motiones in multis negotijs habeamus, non ex electione & discursu, sed nescientes vnde eas habuerimus: consequens est vt principium primum talium intellectionum sit ipse primus intellectus. Nec vlla est hic differentia: nisi quia conceptiones primæ simpliciter sortitæ sunt Deum principiũ ratione sui vniuersalis influxus in intellectualia. Conceptiones aũt primæ in tali re aduenientes (non ex electione & discursu) sortiuntur primum intellectum vt causam ratione suæ prouidentiæ quam habet de intellectualibus: vtpote de prima parte vniuersi. Et confirmatur: quia motus intellectuales non sunt deterioris conditionis quàm motus corporales: sed hi oẽs reducuntur in causam aliquam per se sui ordinis: saltem in primum motum. ergo motus intellectuales isti reducuntur in aliquam per se causam sui ordinis. Sed ipsi sunt in ordine actuum secundorum: sunt enim consilium & intellectus in actu. ergo debent reduci in aliquod eminentius consilio & intellectu in actu: tale autem non est intellectus in anima nostra: ergo extra est altius mouens ad huiusmodi consilia & intellectiones. Et hæc ratio videtur induxisse Arist. ad hanc sententiam in libro de bona fortuna hic allegato. Quamuis enim causam istius intellectionis magis quàm illius poneremus, præsentiam & dispositionem huius phãtasmatis magis quàm illius, non propter hoc saluaretur quod hic effectus tam nobilis haberet causam per se sui ordinis. Et confirmatur: quia experimur non solum nos habere tales intellectiones qualitercunque, sed efficaces & impetuosas: quod à superiore emanare oportet natura, cessantibus passionibus & habitibus & voluntate. Verum quia anima nostra coniungitur motui phantasmatum & tempori, &c. Idcirco has motiones diuina exercet prouidentia, secundum naturam recipientis diuersimode: modo exercitatione aut compositione phantasmatum, modo confortatione luminis intellectualis, modo interiori impulsu, & cætera. Consonum quippe his etiam quæ dicuntur 12. metaphy. text. 52. est vt singulari modo habeat Deus prouidentiam de intellectualibus vt sic (quia sunt in vniuerso vt filij) quàm de alijs. Quamuis nostri animi in hoc parum à filijs minorentur: quod temporum varietatibus iunguntur: & propterea casus aliquo modo in eis habet locum. Non tamen propterea totaliter excludũtur à filijs sed ratione immaterialis naturæ, superiores influxus intellectualium aliquo modo recipiũt. Et tanto magis, quãto magis ab his corporalibus recedunt: vt in eodem lib. Arist. dicit. Et sic patet ad quæsita, quod natura non sufficit ad primos actus: nec ponimus miracula: sed generalem influxum: & non solum in corporibus, sed in ordine intellectuum, & specialem de eis prouidentiam.

301 409

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ *Super Quæſtionis octuageſimæſecundæ Articulũ quintum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vnica concluſio reſponſiua quæſito negatiue. Appetitus intellectiuus ſeu voluntas non diſtinguit per iraſcibilem & concupiſcibilem. Probatur, b Potentia ordinata ad bonum ſecundum communem rationem non diuerſificatur penes differentias ſpeciales illius rationis, ſed appetitus intellectiuus reſpicit cõmunem boni rationem. Ergo non diſtinguitur penes ſpeciales differentias boni. Tunc vltra: ſed concupiſcibilis & iraſcibilis diſtinguuntur penes tales differentias: ergo voluntas non diſtinguitur per concupiſcibilem & iraſcibilem. Maior probatur dupliciter. Primo ex verificatione ipſius inductiue in potentia viſiua & conſequenter in alijs: ſecundo, ex oppoſito, quia ſcilicet ſi viſus eſſet albi, vt ſic, eſſet alius à viſu nigri. Et tãgitur hic probatio illa. Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, & cætera. Si enim reſpicere rationem ſpecialem eſt ratio diuerſitatis, nõ reſpicere ſpecialem erit cauſa non diuerſitatis. Minor vero eſt per ſe nota, quia bonum intellectũ eſt vniuerſale. Propoſitio autem ſubſumpta alterius probatur, & cõcupiſcibilis reſpicit rationem cõuenientis, iraſcibilis rationem nocumenti propellendi.

399 302 a o 411

ſupra q̃. 59. art. 4. Et 3. diſt. 17. arti. 1. quæſt. 3. Et veri. q. 25. art. 2. Et 3. de anima le. 14. cor. 8.

¶ Aduerte hic, quod licet ad integritatem formalem rationis pro concluſione ſufficerent hic, quæ ex litera ad hãc formam reducta ſunt, ad claritatem tamẽ & bonitatem doctrinæ in litera inferuntur duæ aliæ manifeſtationes non ſeorſum, ſed miſte: vna eſt ex oppoſito, ſeu ex differentia inter appetitum ſenſitiuum & intellectiuum, non quod de appetitu ſenſitiuo minus ſufficienter dictum fuerit in quæſtione præcedente, ſed vt oſtendatur ex eadem radice procedere, quod ille diuerſificetur per has differentias, & iſte non: & ſic ratio iſta firmior reddatur. Vnde duas maximas propoſuit, ſe habentes ſicut ſe habent affirmatio ad affirmationẽ, & negatio ad negationem. primam de communitate obiecti, ſecundam de ſpecialitate eiuſdem: & conſequenter duo deduxit, vnitatem ſuperioris, & diuerſitatem inferioris appetitus, quia non habet obiectũ illud cõmune, quia nec ſenſus illud apprehendit.

281 334

¶ Altera eſt ex apprehenſiua præuia, quam in calce ponit, quod quemadmodum vis apprehen

rationem ſui obiecti quod eſt bonum, intellectus autem ſecundum quod quædam res & potentia ſpecialis, ſic ſub communi ratione boni continetur, velut quoddam ſpeciale, & intellectus ipſe, & ipſum intelligere, & obiectum eius, quod eſt verum, quorum quodlibet eſt quoddam ſpeciale bonum. Et ſecundum hoc voluntas eſt altior intellectu, & poteſt ipſum mouere. Ex his ergo apparet ratio quare hæ potentiæ ſuis actibus inuicem ſe includunt, quia intellectus intelligit voluntatem velle, & voluntas vult intellectum intelligere [c]. Et ſimili ratione bonum continetur ſub vero inquantum eſt quoddam verum intellectum: & verum continetur ſub bono inquantum eſt quoddam bonum deſideratum.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod intellectus alio modo mouet voluntatem quàm voluntas intellellectum, vt iam dictum eſt [c].

¶ Ad tertium dicẽdum, quod non oportet procedere in infinitum, ſed ſtatur in intellectu, ſicut in primo. Omnẽ enim voluntatis motũ neceſſe eſt quod præcedat apprehenſio, ſed non omnẽ apprehenſionẽ præcedit motus voluntatis: ſed principiũ conſiliandi & intelligendi eſt aliquod intellectiuũ principium altius intellectu noſtro: quod eſt Deus, vt etiam Ariſt. dicit in 8. Ethi. Et per hunc modum oſtendit quod non eſt procedere in infinitum.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum iraſcibilis, & concupiſcibilis diſtingui debeant in appetitu ſuperiori.*

AD QVINTVM ſic proceditur. Videtur, quod iraſcibilis & cõcupiſcibilis diſtingui debeãt in appetitu ſuperiori, qui eſt voluntas. Vis enim concupiſcibilis dicitur à concupiſcendo: & iraſcibilis ab iraſcendo. Sed aliqua concupiſcentia eſt quæ non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, ſed ſolum ad intellectiuum, qui eſt voluntas: ſicut concupiſcentia ſapientiæ, de qua dicitur Sapien. 6. Concupiſcentia ſapientiæ perducit ad regnum perpetuum. Eſt etiam quædam ira, quæ non poteſt pertinere ad appetitum ſenſitiuum, ſed intellectiuum tantum: ſicut cum iraſcimur contra vitia. Vnde & Hiero. ſuper Mat. monet vt odium vitiorum poſſideamus in iraſcibili. Ergo iraſcibilis & concupiſcibilis diſtingui debent in appetitu intellectiuo, ſicut in ſenſitiuo.

¶ Præterea, Secundum quod communiter dicitur, charitas eſt in concupiſcibili, ſpes autem in iraſcibili. Non autem poſſunt eſſe in appetitu ſenſitiuo, quia non ſunt ſenſibilium obiectorum, ſed intelligibilium. Ergo concupiſcibilis & iraſcibilis ſunt ponenda in parte intellectiua.

¶ Præterea, In libro de ſpiritu & anima dicitur, quod has potentias, ſcilicet iraſcibilem & concupiſcibilem, & rationalem habet anima antequàm corpori miſceatur. Sed nulla potentia ſenſitiuæ partis eſt animæ tantum, ſed coniuncti, vt ſupra dictum eſt [c]. Ergo iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt in voluntate, quæ eſt appetitus intellectiuus.

¶ SED CONTRA eſt quod Greg. Nicenus dicit, quod rationalis pars animæ diuiditur in deſideratiuum & iraſcitiuum. Et idem dicit Damaſ. in lib. 2. & Philoſophus dicit in tertio de Anima, quod voluntas in ratione eſt. In rationali autem parte animæ concupiſcentia & ira, vel deſiderium & animus.

CONCLVSIO.

¶ *In ſuperiori appetitu hominis voluntate ſcilicet, non diſtinguitur concupiſcibilis, & iraſcibilis.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod iraſcibilis & concupiſcibilis non ſunt partes intellectiui appetitus, qui dicitur voluntas. Quia, ſicut ſupra dictum eſt [c], potentia, quæ ordinatur ad aliquod obiectum ſecundum communem rationem, non diuerſificatur per differentias ſpeciales ſub illa ratione communi contentas. Sicut quia viſus reſpicit viſibile ſecundum rationem colorati, non multiplicantur viſiuæ potentiæ ſecundum diuerſas ſpecies colorum. Si autem eſſet aliqua potentia quæ eſſet albi inquantum eſt album, & non inquantum eſt coloratum, diuerſificaretur à potentia quæ eſſet nigri, inquantũ eſt nigrum. Appetitus autem ſenſitiuus non reſpicit communem rationem boni [c]: quia nec ſenſus apprehendit vniuerſale. Et ideo ſecundum diuerſas rationes particularium bonorum diuerſificantur partes appetitus ſenſitiui [c]. Nam concupiſcibilis reſpicit propriam rationem boni, inquantum eſt delectabile ſecũdum ſenſum & conueniens naturæ. Iraſcibilis autem reſpicit rationem boni ſecundum quod eſt repulſiuum & impugnatiuum eius quod infert nocumentum. Sed voluntas reſpicit bonum ſub communi ratione boni [c]. Et ideo non diuerſificantur in ipſa quæ eſt appetitus intellectiuus, aliquæ potentiæ appetitiuæ, vt ſit in appetitu intellectiuo alia potentia iraſcibilis, & alia concupiſcibilis: ſicut etiam ex parte intellectus non multiplicantur vires apprehenſiuæ, licet multiplicentur ex parte ſenſus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod amor, concupiſcentia, & huiuſmodi, dupliciter accipiuntur. Quandoque quidem ſecundum quod ſunt quædam paſſiones [c], cum quadam ſcilicet concitatione animi prouenientes: & ſic communiter accipiuntur: & hoc modo ſunt ſolum in appetitu ſenſitiuo. Alio modo ſignificant ſimplicem affectum abſque paſſione vel animi concitatione. Et ſic ſunt actus voluntatis. Et hoc etiam modo attribuuntur angelis & Deo. Sed prout ſic accipiũtur [c], non pertinent ad diuerſas potentias, ſed ad vnam tantum potentiam, quæ dicitur voluntas.

¶ Ad ſecundum dicendum, quod ipſa voluntas poteſt dici iraſcibilis prout vult impugnare malum, non ex impetu paſſionis, ſed ex iudicio rationis. Et eodẽ modo poteſt dici cõcupiſcibilis propter deſideriũ boni. Et ſic in iraſcibili & cõcupiſcibili ſunt charitas & ſpes, id eſt in volũtate [c], ſecundũ quod habet ordinẽ ad huiuſmodi actus. Sic etiam poteſt intelligi quod dicitur in libro de Spiritu & anima, qđ iraſcibilis & concupiſcibilis ſunt animæ ante quàm vniatur corpori: vt tamen intelligatur ordo naturæ & non temporis, licet non ſit neceſſarium verbis illius libri fidem adhibere [c]. Vnde patet ſolutio ad tertium.

QVÆSTIO OCTVAGESIMATERTIA de libero arbitrio in quatuor articulos diuiſa.

DEINDE quæritur de Libero arbitrio.

¶ Et circa hoc quærũtur quatuor, ¶ Primo, vtrũ homo ſit liberi arbitrij. ¶ Secundo, quid ſit liberũ arbitrium, vtrum ſit potẽtia, vel actus, vel habitus. ¶ Tertio, ſi eſt potentia, vtrum ſit appetitiua, vel cognitiua. ¶ Quarto, ſi eſt appetitiua, vtrũ ſit eadem potentia cum voluntate, vel alia.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homo ſit liberi arbitrij.*

AD PRIMVM ſic proceditur. Videtur quod homo non ſit liberi arbitrij. Quicunque enim eſt liberi arbitrij facit quod vult. Sed homo non facit quod vult. Dicitur enim Romanorum ſeptimo. Non enim quod volo bonum, hoc ago: ſed quod odi malum, illud fa

ſiua in parte ſuperiori non multiplicatur, ita nec appetitiua: oppoſitum autem eſt in parte inferiori: quia & apprehẽſiuæ, & appetitiuę multiplicatur: licet enim æquali numero, ſatis eſt propoſito noſtro differentia inter partem inferiorem & ſuperiorem in multiplicatiue & non multiplicatiue tam apprehenſiuarũ quàm appetitiuarum, quicquid ſit de numero, quẽ conſtat non oportere eſſe æqualem: quia non ponitur appetitus primo propter apprehenſiuarũ potentiarum bona propria, ſed propter ipſius animalis bonum, vt dictum eſt. Nec apprehenſorum per ſe differentiæ conſtituunt aut pariunt totidem per ſe differentias genericas appetibilium: imò omnia ſenſu percepta duabus tantum boni per ſe differentijs, quas modo diximus in quæſt. præce. comprehenditur: & ideo duas tantum appetitiuas potentias, in parte ſenſitiuas diſtinxit ſuperius.

379 395 301 330 301 410

a ¶ *Super Quæſtionis octuageſimætertiæ Articulum primum.* 305

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna eſt concluſio reſponſiua quæſito affirmatiue: circa quam tria facit. Primo ponit eam: & probat ducendo ad impoſſibile. ſecundo manifeſtat. tertio probat à priori. b 368

¶ Quo ad primum concluſio eſt: Homo eſt liberi arbitrij. probatur ducendo ad impoſſibile: quia fruſtra eſſent ſex conſilia, &c. b' 308

¶ Quo ad ſecundum gradantur res in triplici ordine quo ad hoc: quædam operantur ſine iudicio: quædam cum iudicio, non collatiuo, ſed naturali: quædã cum iudicio libero: prima ſunt inanimata: ſecunda ſunt bruta: tertia rationalia, inter quæ eſt homo. Vbi nota quod iudicium ſeu arbitrium liberũ diſtinguitur cõtra naturale. naturale autẽ eſt, quod eſt determinatũ ad vnum agere, ergo iudicio naturali nihil aliud eſt quàm agere iudicio non indifferenti ad hoc & oppoſitum, ſed determinato ad alterum oppoſitorũ: hoc modo bruta agunt. agere autem arbitrio libero, eſt agere iudicio indeterminato ad hoc, & oppoſitum. Nec attẽditur iſta differentia in hoc: quod quando agit iudicium liberum eſt indeterminatum, & naturale determinatum: quia quando exit in actum, oportet omne iudicium determinatum eſſe ad vnum, ſed attenditur penes hoc, quod iudicium brutorũ ſecũdum ſe non eſt indifferens ad hoc & oppoſitum: rationalium vero

a 384 413

2. q̃. 13. art. 6. veri. q̃. 24. arti. 1. & art. 2. cont. Et mal. q. 6. articu. vnico.

vero ſic. potentiæ enim rationales, vt dicitur 10. metaphy. ſe habent ad oppoſita: irrationales vero ad vnum tantum oppoſitorum.

¶ Quo ad tertium probatur concluſio à priori ſic. Ratio circa contingentia habet viã ad oppoſita: ergo circa particularia operabilia: ergo non habet iudicium determinatũ ad vnum: ergo habet iudicium liberum. Antecedens patet tam in dialecticis, id eſt probabilibus, quã in rhetoricis, quæ ſunt minus probabilia, vtpote veriſimilia. Prima conſequẽtia patet: quia particularia operabilia à nobis manifeſte ſunt contingentia. Secunda vero patet ex terminis: determinari enim ad vnum oppoſitum, & poſſe in vtrumq; oppoſitorum, econtrario diuiduntur. Tertia quoque patet ex terminis. Quoniã nihil aliud eſt iudicium liberum quàm indifferẽs: ex quo concluditur de primo ad vltimũ, quod ex hoc quod homo eſt rationalis, ſequitur, eſt liberi arbitrij.

¶ *Num ratio libertatis in ratione, vel in voluntate conſiſtat.* Quæſtio

¶ Circa hanc rationem aduerte, quod hinc habes quod prima radix libertatis eſt ratio, ita quod ex hoc primo ineſt libertas alicui: quia ratio indeterminata eſt, & indifferens eſt ad hoc & oppoſitũ. Et quoniam hæc eſt ante omnem actum voluntatis, conſequens eſt, quod minus bene Sotus in primo, diſt. 38. dixerit libertatem primo quærendam in voluntate. Quamuis 300 poſſit diſtingui quod primo eſt in voluntate formaliter, & primo in ratione radicaliter. Vnde ad rationem Scoti ibidem, ſcilicet quicquid intelligitur ante omnem actum voluntatis, intelligitur mere naturaliter: ergo nulla eſt ibi libertas. Reſpondetur, quod antecedens quocunque modo formetur, poteſt habere duplicẽ ſenſum. Primus eſt, quod omnes actus intellectus ante voluntatis actum, eſt mere b naturalis elicitiue. & ſic 364 eſt verũ: Quoniam ante volũtatis actum, quemcunque actum intelle- c ctus elicit à natura, non 774 ab electione elicit. Secundus ſenſus eſt, quod omnis actus intellectus præueniẽs voluntatem, eſt mere naturalis obiectiue. Et in hoc ſenſu poteſt dupliciter intellegi: vel quo ad conditiones poſitiuas, vel quo ad cõditiones negatiuas, ſeu negatiue monſtratas. Si intelligamus de conditionibus poſitiuis, verũ eſt: ſi de negatiuis, vniuerſaliter nõ eſt verum. Quoniam actus intell-

cio, Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ Preterea, Quicunque eſt liberi arbitrij, eius eſt velle & non velle, operari & non operari. Sed hoc non eſt hominis. Dicitur enim ad Rom. 9. Non eſt volentis, ſcilicet velle: neque currentis, ſcilicet currere. Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ Præterea, Liberum eſt quod ſui cauſa eſt: vt dicitur in 1. metaphy. Quod ergo mouetur ab alio, non eſt liberum. Sed Deus mouet voluntatem. Dicitur enim Prouerb. 12. Cor regis in manu Dei eſt: & quocunque voluerit, vertet illud. Et Philip. 2. Deus eſt qui operatur in nobis velle & perficere. Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ Præterea, Quicunque eſt liberi arbitrij, eſt dominus ſuorum actuum: ſed homo non eſt dominus ſuorum actuum, quia vt dicitur Hiere. 10. Nõ eſt in homine via eius, nec viri eſt vt dirigat greſſus ſuos. Ergo homo non eſt liberi arbitrij.

¶ Præterea Philoſophus dicit in 3. Ethi. Qualis vnuſquiſque eſt, talis finis videtur ei. Sed non eſt in poteſtate noſtra aliquales eſſe, ſed hoc nobis eſt à natura. Ergo naturale eſt nobis, quod aliquem finem ſequamur. Non ergo ex libero arbitrio.

¶ SED CONTRA eſt, quod dicitur Eccle. 15. Deus ad initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui. Gloſ. j. in libertate arbitrij.

CONCLVSIO.

¶ *Cum homo ſit rationalis, liberi etiam arbitrij neceſſario eſt.*

RESPONDEO dicendum, quod homo eſt liberi arbitrij. Alioquin fruſtra eſſent conſilia, exhortationes, præcepta, prohibitiones, præmia, & pœnæ.

¶ Ad cuius euidentiã conſiderandũ eſt quod quædam agunt abſq; iudicio. Sicut lapis mouetur deorſum: & ſimiliter omnia cognitione carentia. Quædam antem agunt iudicio, ſed non libero, ſicut animalia bruta. Iudicat enim ouis vidẽs lupum, cum eſſe fugiendum naturali iudicio, & non libero: quia non ex collatione, ſed ex naturali inſtinctu hoc iudicat. Et ſimile eſt de quolibet iudicio brutorum animalium. Sed homo agit iudicio: quia per vim cognoſcitiuam iudicat aliquid eſſe fugiendum vel proſequendum [c]. Sed quia iudicium iſtud non eſt ex naturali inſtinctu in particulari operabili, ſed ex collatione quadam rationis, ideo agit libero iudicio potens in diuerſa ferri. Ratio enim circa contingentia habet viam ad oppoſita, vt patet in dialecticis ſyllogiſmis, & rhetoricis perſuaſionibus. Particularia autem operabilia ſunt quædam contingentia. Et ideo circa ea iudicium rationis ad diuerſa ſe habet, & non eſt determinatum ad vnum. Et pro tanto neceſſe eſt quod homò ſit liberi arbitrij ex hoc ipſo quod rationalis eſt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod ſicut ſupra dictum eſt [c], appetitus ſenſitiuus, etſi obediat rationi, tamen poteſt in aliquo repugnari, concupiſcendo contra illud quod ratio dictat[c]. Hoc ergo eſt bonum quod homo non facit cum vult, ſcilicet non concupiſcere contra rationem, vt glo. Auguſt. ibidem dicit.

¶ Ad ſecũdum dicendum, quod verbum illud Apoſtoli non ſic eſt intelligendum quaſi homo non velit & non currat libero arbitrio, ſed quia liberum arbitrium ad hoc non eſt ſufficiens niſi moueatur & iuuetur à Deo.

¶ Ad tertium dicendum, quod liberum arbitrium eſt cauſa ſui motus: quia homo per liberum arbitrium ſeipſum mouet ad agendum. Non tamen hoc eſt de neceſſitate libertatis quod ſit prima cauſa ſui id quod liberum eſt: ſicut nec ad hoc quod aliquid ſit cauſa alterius, requiritur quod ſit prima cauſa eius. Deus igitur eſt prima cauſa mouens & naturales cauſas & voluntarias. Et ſicut naturalibus cauſis mouendo eas, non aufert quin actus earum ſint naturales, ita mouendo cauſas volũtarias, nõ aufert quin actiones earũ ſint volũtariæ [c], ſed potius hoc in eis facit. operatur enim in vnoquoque ſecundum eius proprietatem.

¶ Ad quartum dicendum, quod dicitur non eſſe in homine via eius quantum ad executiones electionum, in quibus homo impediri poteſt, velit nolit. Electiones autem ipſæ ſunt in nobis, ſuppoſito tamen diuino auxilio.

¶ Ad quintum dicendum, quod qualitas hominis eſt duplex. Vna naturalis, & alia ſuperueniens. Naturalis autem qualitas accipi poteſt vel circa partem intellectiuam, vel circa corpus & virtutes corpori annexas. Ex eo igitur quod homo eſt aliqualis qualitate naturali, quæ attenditur ſecũdum intellectiuam partem, naturaliter homo appetit vltimum finem, ſcilicet beatitudinem. Qui quidem appetitus naturalis eſt, & non ſubiacet libero arbitrio, vt ex ſupradictis patet [c]. Ex parte vero corporis & virtutum corpori annexarum poteſt eſſe homo aliqualis naturali qualitate ſecundum quod eſt talis complexionis, vel talis diſpoſitionis ex quacunq; impreſſione corporearum cauſarum, quæ non poſſunt in intellectiuam partem imprimere, eo quod non eſt alicuius coporis actus [c]. Sic igitur qualis vnuſquiſque eſt ſecundum corpoream qualitatem, talis finis videtur ei: quia ex huiuſmodi diſpoſitione homo inclinatur ad eligẽdum aliquid vel repudiandum. Sed iſtæ inclinationes ſubiacent iudicio rationis, cui obedit inferior appetitus, vt dictum eſt [c]. Vnde per hæc libertati arbitrij non præiudicatur. Qualitates autem ſuperuenientes ſunt ſicut habitus & paſſiones, ſecundum quas aliquis magis inclinatur in vnum quàm in alterum. Tamen iſtæ etiam inclinationes ſubiacent iudicio rationis. Et huiuſmodi etiam qualitates ei ſubiacent, inquantum in nobis eſt tales qualitates acquirere vel cauſaliter vel diſpoſitiue, vel à nobis excludere. Et ſic nihil eſt quod libertati arbitrij repugnet.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium ſit potentia.*

AD SECVNDVM ſic proceditur. Videtur quod liberum arbitriũ non ſit potentia. Arbitrium enim liberũ nihil eſt aliud quàm liberũ iudicium. Iudicium autem non nominat potentiam, ſed actum. Ergo liberũ arbitrium non eſt potentia.

¶ Præterea, Liberum arbitrium dicitur eſſe facultas volũtatis & rationis. Facultas autem nominat facilitatem poteſtatis, quæ quidem eſt per habitum. Ergo liberum arbitrium eſt habitus. Ber. etiam dicit, quod lib. arbit. eſt habitus animæ liber ſui. Non ergo eſt potentia.

¶ Præterea, Nulla potentia naturalis tollitur per peccatum: ſed liberũ arbitrium tollitur per peccatum. Auguſt. enim dicit, quod homo male vtens libero arbit. & ſe perdit & ipſum. Ergo liberum arbitrium non eſt potentia.

¶ SED CONTRA eſt, quod nihil eſt ſubiectum habitus, vt videtur, niſi potentia. Sed liberum arbitrium eſt ſubiectum gratiæ, qua ſibi aſſiſtente bonũ eligit. Ergo liberum arbitrium eſt potentia.

CONCLVSIO.

¶ *Cum liberum arbitrium ſit quo indifferenter ſe habent homines ad bene vel male eligendum, impoſſibile eſt eſſe habitum quendam, vel potentiam cum habitu, ſed neceſſario potentia quædam animæ naturalis eſt.*

ctus præueniens voluntatem, etſi obiectum habeat à natura oblatum, & quicquid in eo cognoſcit & iudicat, naturaliter cognoſcat & iudicet: habet tamen reſpectu contingentium operabiliũ hanc negatiuam conditionem, ſcilicet indeterminationem & indifferentiam iudicij reſpectu vtriuſq; partis cõtradictionis, quæ opponitur directe naturę: quoniam natura determinat ad vnũ. Et hæc conditio eſt radix libertatis. Si enim iudicium tale eſſet determinatum, voluntas non poſſet ad quã vellet contradictionis partẽ declinare: ſed neceſſitaretur à determinato iam iudicio de volendo, vel non volendo hoc: quod eſſet contra rei ipſius experientiam & omnium opinionem. Quia vero rationis iudicium circa hoc amandum, vel non amãdum ante voluntatis actum indifferens eſt, & vtrinque rationes habens, ſuſpenſum ſtat, nec natura nec electione determinatum ſecundum ſe. Hinc iudiciũ tale & naturale non eſt, quo ad talem indifferentiã: imo naturæ repugnat, & libertatem fundat. Et ſic patet quod diſtincto antecedẽte Scoti iuxta ſenſum in quo verificatur antecedens, neganda eſt conſequentia: in alio vero ſenſu antecedens eſt negandum: quia falſum eſt vt patet. Et ſi inſtetur quod aut indifferentia iudicij eſt naturalis aut libera: reſpõdendum eſt quod neutra eſt formaliter, ſed eſt radicaliter libera, id eſt libertatis radix. Eſt enim implicatio in adiecto dicere indeterminatio naturalis: quia ſi naturalis, ergo determinata ad vnum: & ſi indifferens, ergo non naturalis. Inhæſio tamen talis indeterminati iudicij eſt naturalis: vt de libertate formaliter etiã dicetur in ſequenti articulo.

a b 515 124 408 55 569 406 419

2. diſt. 24. q̃. 1. art. 1. & 2. Et veri q̃. 24. artic. 4.

a ¶ *Super Quæſtionis octuageſimætertiæ Articulum ſecundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. primo diſtinguit ſignificationes huius nominis liberũ arbitrium. Secundo reſpondet quęſito vnica concluſione affirmatiue.

¶ Quo ad primum dupliciter ſumitur. proprie & ex accommodatione vſus. Primo modo ſignificat actũ. Secundo principium huius actus: & de hoc eſt quæſtio.

¶ Quo ad ſecundũ concluſio reſponſiua eſt, liberum arbitrium eſt potentia. Probatur ſic. Aut eſt habitus, aut potẽtia, aut potentia cum habitu: ſed nec habitus, nec potẽtia cum habitu eſt: ergo potentia. Aſſumptiõ

Universidad de ... Biblioteca

probatur, quia principium actus in nobis aliquod horũ est. probatur, quia his dicimur vt principiis cognoscere. minor vero probatur dupliciter. primo sic, si esset habitus, ergo esset habitus naturalis. Sed hoc est impossibile: quia naturalitas est contra rationem libertatis: & esse habitum, est contra ratioẽ naturalitatis liberi arbit. consequentia patet. quia liberum arbitrium nõ acquiritur aut infunditur: sed connascitur nobiscum. Destructio consequentis quo ad primam probationem patet: quia si est naturale, ergo non subest libero arbitrio: & si subest libero arbitrio, ergo non est naturale, vt patet de assensu principiorũ & appetitu beatitudinis.

¶ *Num libero arbitrio repugnat naturalitas, cum sit potentia naturalis.*

Quæstio. ¶ Circa hãc partem duo dubia parua sunt. Primum est: quia videtur contradictio in eodem contextu literæ, dum dicitur, & quod rationi liberi arbitrij repugnat naturalitas, & simul dicitur quod est naturalis. Secundum est: quia si liberum arbitrium non ponitur habitus naturalis, ponitur tamen potentia naturalis, vt patet. ponitur enim in secunda specie qualitatis:
c 412
ergo contra rationem eius non est naturalitas. Ad hæc duo simul dicitur, quod naturale hic sumitur vt distinguitur cõtra liberum: ita quod naturale vocamus determinatum ad vnum: cuius oppositum conuenit libero. Potest autem cadere naturalitas supra duo: vel supra rationem rei de qua est sermo, vel supra inhæsionem illius rationis in subiecto. Et si quidem determinet inhæsionem, omnia quæ congenerãtur alicui, naturalia sunt: quia non libere insunt, sed à natura
404 determinãtur ad habenda illa: & hoc modo liberum arbitrium est naturale: quia inest nobis à natura, vt in litera dicitur. Et ex hac naturalitate secundum inhæsionem infertur in litera: quod si esset habitus, esset naturalis: vt patet. Si vero determinet ipsam rationem rei, sic non omnia congenita sunt naturalia: sed aliquid naturale, & aliquid liberum. Quia aliquod est determinatum ad vnum: aliquod indifferens ad hoc & oppositum: & sic naturalitas repugnat libero arbitrio. Et ideo notanter in litera dicitur: Contra rationem liberi arbitrij est naturalitas, scilicet determinans rationem, non inhæsionem: & per hoc patet etiam responsio ae secundum dubium. Quia scilicet
414 2. *dist.* 24. *q.* 1. *arti.* 3. *Et* 3. *dist.* 17. *artic.* 1. *q̃.* 3. *ad quintum. Et veri. q.* 24. *arti. q.* 24. *ar.* 4. & 6.
vocatur potentia naturalis ratione inhæsionis: distinguitur tamen contra potentias naturales: & dicitur potentia libera secundum rationem potentiæ. Sed adhuc non quiescit anim⁹ cur simpliciter dicitur quod libero arbitrio repugnat esse habitũ naturalem: & non naturalem potentiam, cum vtriusque naturalitas, quo ad rationem, repugnet, & quo ad inhæsionem, conueniat. Ad hoc dicitur, quod in habitu illæ duæ naturalitates sunt inseparabiles: ita quod si est maturalis quo ad inhæsionem, est etiam naturalis quo ad rationem: quamuis non econtra, vt patet: in potentia vero non: sed naturalitas inhæsionis stat cum libertate rationis. Vnde naturalitatem habitus tanquã omnino repugnantem liberum arbitrium excludit: potentiæ vero tanquã permissiue compatientem secum libertatem non sic excludit: & ex hoc patet responsio ad obiectioẽ quartam, quæ posset contra literam moueri. Quia in hac ratione ex naturalitate inhæsionis liberi arbitrij infertur naturalitas habitus secundum inhæsionem: & tamen probatio postmodum fit contra naturalitatem rationis: hæc enim probatur repugnare libero arbitrio. & sic videtur inefficax processus, & in æquiuoco laborans. Iam enim patet satisfactio: quod quia in habitu naturalitas rationis euidens est: quoniam omnis habitus ad vnum determinat, nulla opus erat probatione circa hoc: & ideo licuit deducta naturalitate inhæsionis ex alia naturalitate, scilicet rationis, tanquam per se nota procedere: & ex naturalitate rationis inferre repugnantiam ad libertatem. Qui processus non liceret loquendo de potentia: quia illata naturalitate inhæsionis non haberetur secunda naturalitas sicut in habitu.

¶ Secundo probatur sic. liberũ arbitrium indifferenter nos habemus ad bene vel male eligendum: ergo non est habitus. Tenet sequela: quia habitus est quo bene vel male inclinamur: probatur autoritate & inductione in intellectu & appetitu.

¶RESPONDEO dicendum, quod quamuis liberum arbitrium nominet quendam actum secundum propriam significationem vocabili: secundum tamen communem vsum loquendi, liberum arbitrium dicimus id, quod est huius actus principium, scilicet quo homo libere iudicat. Principium autem actus in nobis est & potentia & habitus. Dicimur enim aliquid cognoscere & per scientiam & per intellectiuam potentiam. Oportet ergo quod liberum arbitrium vel sit potentia, vel sit habitus, vel sit potentia cum aliquo habitu. Quod autem non sit habitus, neque potentia cum habitu, manifeste apparet ex duobus. Primo quidem, quia si est habitus, oportet quod sit habitus naturalis. Hoc enim est naturale homini quod sit liberi arbitrij. Nullus autem habitus naturalis adest nobis ad ea quæ subsunt libero arbitrio, quia ad ea, respectu quorum habemus habitus naturales, naturaliter inclinamur: sicut ad assentiendum primis principiis. Ea autem, ad quæ naturaliter inclinamur, non subsunt libero arbitrio, sicut dictum est de appetitu beatitudinis [c]. Vnde contra propriam rationem liberi arbitrij est quod sit habitus naturalis. Contra naturalitatem autem eius est quod sit habitus non naturalis. Et sic relinquitur quod nullo modo sit habitus. Secundo hoc apparet: quia habitus dicuntur secundum quos nos habemus ad passiones, vel ad actus bene vel male, vt dicitur in 2. Ethic. Nam per temperantiam bene nos habemus ad concupiscentias. Per intemperantiam autem male: per scientiam etiam bene nos habemus ad actum intellectus, dum verum cognoscimus: per habitum autem contrarium male. liberum autem arbitrium indifferenter se habet ad bene eligendum vel male. Vnde impossibile est quod liberum arbitrium sit habitus. Relinquitur ergo quod sit potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod consuetum est potentiam significari nomine actus [c]. Et sic per hunc actum, qui est liberum iudicium, nominatur potentia, quæ est huius actus principium: alioquin si liberum arbitrium nominaret actum, non semper maneret in homine.

¶ Ad secundum dicendum, quod facultas nominat quandoque potestatem expeditam ad operandum. Et sic facultas ponitur in diffinitione liberi arbitrij. Ber. autem accipit habitum non secundum quod diuiditur contra potentiam, sed secundum quod significat habitudinem quandam, qua aliquo modo se aliquis habet ad actum. Quod quidem est tam per potentiam quàm per habitum. Nam per potentiam homo se habet vt potens operari, per habitum autem vt aptus ad operandum bene vel male.

¶Ad tertium dicendum, quod homo peccando liberum arbitrium dicitur perdidisse, non quantum ad libertatem maturalen, quæ est à coactione, sed quantum ad libertatem, quæ est à culpa & à miseria. De qua infrà in tractatu moralium dicetur in secunda parte huius operis.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit potentia appetitiua.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd liberum arbitrium non sit potentia appetitiua, sed cognitiua. Dicit enim Damascenus, quod cum rationali confestim comitatur liberum arbitrium. Sed ratio est potentia cognitiua. Ergo liberũ arbitrium est potentia cognitiua.

¶ Præterea, Ad liberum arbitrium dicitur quasi liberum iudicium. sed iudicare est actus cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est cognitiua potentia.

¶ Præterea, Ad liberum arbitrium præcipue pertinet electio. Sed electio videtur ad cognitionem pertinere: quia electio importat quandam comparationem vnius ad alterum: quod est proprium cognitiuæ virtutis. Ergo liberum arbitrium est potentia cognitiua.

¶SED CONTRA est q̃ Philosophus dicit in tertio Ethic. quod electio est desiderium eorum, quæ sunt in nobis. Sed desiderium est actus appetitiuæ virtutis. Ergo & electio. Liberum autem arbitrium est secundum quod eligimus. Ergo liberum arbitrium est virtus appetitiua.

CONCLVSIO.

¶ *Cum proprius actus liberi arbitrij sit ipsa electio in parte animi appetitiua, necesse est arbitrium liberum esse.*

RESPONDEO dicendum, quod proprium liberi arbitrij est electio. Ex hoc enim liberi arbitrij esse dicimur, quod possumus vnum recipere alio recusato: quod est eligere, & ideo naturam liberi arbitrij ex electione considerare oportet. Ad electionem autem concurrit aliquid ex parte cognitiuæ virtutis, & aliquid ex parte appetitiuæ. Ex parte autem cognitiuæ requiritur consilium, per quod diiudicatur quid sit alteri præferendum. Ex parte autem appetitiuæ requiritur quod appetendo acceptetur quod per consilium diiudicatur. Et ideo Arist. in sexto Ethic. sub dubio relinquit, vtrum principalius pertineat electio ad vim appetitiuam vel ad vim cognitiuam: dicit enim quod electio vel est intellectus appetitiuus, vel appetitus intellectiuus. Sed in tertio Ethic. in hoc magis declinat quod sit appetitus intellectiuus, nominans electionem desiderium consiliabile. & huius ratio est, quia proprium obiectum electionis est illud quod est ad finem. hoc autem inquantum huiusmodi, habet rationem boni, quod dicitur vtile. Vnde cum bonum inquantum huiusmodi, sit obiectum appetitus, sequitur quod electio sit principaliter actus appetitiuæ virtutis. Et sic liberum arbitrium est appetitiua potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod potentiæ appetitiuæ concomitantur apprehensiuas [c]. Et secundum hoc dicit Damasc. quod cum rationali confestim concomitatur liberum arbitrium.

¶ Ad secundum dicendum, quod iudicium est quasi conclusio & determinatio consilij. Determinatur autem consilium primo quidem per sententiam rationis, & secundo per acceptationem appetitus. Vnde Philosophus dicit in 3. Ethic. quod ex consiliari iudicantes desideramus secũdum consilium. Et hoc modo ipsa electio dicitur quoddam iudicium à quo nominatur liberum arbitrium.

¶ Ad tertium dicendum, quod ista collatio, quæ importatur in nomime electionis, pertinet ad consilium pręcedens, quod est rationis. Appetitus enim quamuis non sit collatiuus, tamen inquantum à vi cognitiua conferente mouetur, habet quandam collationis similitudinem, dum vnum alteri præoptat.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.
¶ In corpore vnica est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Liberum arbitrium est potẽtia appetitiua. Probat, electio est principaliter actus appetiuæ virtutis: ergo liberũ arbitriũ est
398 appetitiua potẽtia. Huius
330 rationis primo probatur
402 consequentia in litera: quia proprius actus liberi est electio: quod probatur: quia ex hoc dicimur liberi, quia possumus optare vnũ altero refutato, quod est eligere. Secundo declaratur. Et probatur antecedẽs. Declaratur quidem declarando: primo quod ad electionem duo concurrũt, iudicium ex parte consilij & intellectus & acceptatio seu velle iudicatum ex parte appetitus: ponendo secũdo quid in hoc senserit Aristoteles Philosophus, in sexto libro Ethicorum: & quid in tertio. Probatur vero sic, obiectũ electionis est id quod est ad finem vt sic. Ergo est bonum vtile. Ergo electio
415 est proprie actus appetitiuæ virtutis. Antecedẽs hoc cũ prima consequentia patet: secunda vero probatur, quia bonum vt bonũ, & consequenter omnis boni species, vt sic, ad appetitiuæ potentiæ obiectum proprium spectat.
¶ Circa hanc partem esset quęstio de electione, quæ in prima secundæ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.*

AD QVARTVM sic pceditur. Videtur quod liberũ arbit. sit alia potentia à volũtate, Dicit enim Damas. in li. 2. quod aliud est thelisis, aliud vero bulisis. Thelisis autem est voluntas, bulisis autem videtur arbitrium liberum: quia bulisis secundũ ipsum est voluntas quæ est circa aliquid quasi vnus per comparationem ad alterum. Ergo videtur quod liberum arbitrium sit alia potentia à voluntate.

¶Præterea, Potentiæ cognoscuntur per actus. Sed electio, quæ est actus liberi arbitrij, est aliud à voluntate, vt dicitur in 3. Ethic. quia voluntas est de fine, electio autem de iis quæ sunt ad finem. Ergo liberum arbitrium est alia potentia à voluntate.

¶Præterea, Voluntas est appetitus intellectiuus. Sed ex parte intellectus sunt duæ potentiæ, scilicet agens & possibilis. Ergo etiam ex parte appetitus intellectiui debet esse alia potentia præter voluntatẽ: & hæc nõ videtur esse nisi liberũ arbitriũ. Ergo liberũ arbitrium est alia potentia præter voluntatem.

¶SED CONTRA est quod Damasc. dicit in 3. quod liberum arbitrium nihil aliud est quàm voluntas.

CONCLVSIO.

¶ *Sicut ratio & intellectus non duæ, sed vna potentia sunt: ita voluntas & liberum arbitrium non duæ, sed vna tantum potentia sunt.*

¶RESPONDEO dicendum, quod potentias appetetiuas oportet esse proportionatas potẽtiis apprehensiuis, vt supra dictũ est [c]. Sicut autem ex parte apprehensionis intellectiuæ se habent intellectus & ratio: ita ex parte appetitus intellectiui se habent voluntas & lib. arbit. quod nihil aliud est quàm vis electiua: & hoc patet ex habitudine & obiectorum & actuum. Nam intelligere importat simplicem acceptionem alicuius rei. Vnde intelligi dicuntur proprie principia, quæ sine collatione per seipsa cognoscuntur [c]. Ratiocinari autem proprie est deuenire ex vno in cognitionem alterius. Vnde proprie de conclusionibus ratiocinamur, quæ ex principiis innotescunt. Similiter ex parte appetitus velle importat simplicẽ appetitũ alicuius rei. Vnde voluntas dicitur esse de fine, qui propter se appetitur. Eligere autem est appetere aliquid propter alterũ consequendũ. Vnde proprie est eorum quæ sunt ad finẽ. Sicut autẽ se habet in cognitiuis principiũ ad conclusionem, cui propter principia assentimus, ita in appetitiuis se habet finis ad ea, quæ sunt ad finem, quæ propter finem appetuntur. Vnde manifestũ est quod sicut se habet intellectus ad rationem, ita se habet voluntas ad vim electiuã, id est ad liberum arbitrium. Ostensum est autẽ supra [c], quod eiusdem potentię est intelligere & ratiocinari, sicut eiusdẽ virtutis est quiescere & moueri. Vnde etiã eiusdem potentiæ est velle & eligere. Et propter hoc voluntas & liberum arbitrium non sunt duæ potentiæ, sed vna.

AD PRIMVM ergo dicendum, quod bulisis distinguitur à thelisi, non propter diuersitatem potentiarum, sed propter differentiam actuum.

¶ Ad secundum dicendum, quod electio & voluntas, id est ipsum velle, sunt diuersi actus: sed tamẽ pertinet ad vnam potentiam, sicut etiam intelligere & ratiocinari, vt dictũ est [c].

¶ Ad tertium dicendum, quod intellectus comparatur à voluntate vt mouens. Et ideo non oportet in voluntate distinguere agens & possibile.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimætertiæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.
¶ In corpore vna conclusio responsiua quęsito affirmatiue. Voluntas & liberũ arbitrium non sunt duæ, sed vna potentia. probatur. Sicut se habet intellect⁹ ad rationẽ, ita voluntas ad libe. arbit. seu (quod idem est) vim electiuã: sed intellectus & ratio sunt vna potentia. ergo voluntas & lib. arb. Maior probatur dupliciter. primo ex cõmuni ratione. Quia oportet appetitiuas esse proportionatas apprehensiuis: ac per hoc sicut in apprehẽsiua sunt duo, ita in appeti-
330 tiua. Secundo ex speciali-
403 bus rationibus horũ ex parte obiectorum & actuum. Actuũ quidem: quia intelligere est simplex: & ratiocinari est discurrere: & similiter velle & eligere: obiectorum vero, quia exinde illorum primũ est principij: secundum conclusionis. horum quoq; primum est finis, secũdum ad finem.
293 ¶ Constat autem quod hæc proportionaliter se
396 habent, minor vero non solũ probatur: quia eiusdem est virtutis, quies et motus: sed idẽ medium intentam hic conclusionem inferre dicitur. Et sic duobus quodammodo mediis probauit intentam conclusionẽ, scilicet ex proportionalitate inter apprehensiuã & appetitiuam virtutẽ. & ex habitudine inter actum lib. arb. & actũ voluntatis: quia scilicet se habent vt quies & motus: vt supra dictum fuit de intellectu & ratione.

119 a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum primũ.*

Comment. Titulus clarus.
¶ In corpore quinque. Primo refert antiquorum opiniones. secundo Plato. tertio arguit contra opinionem Plato. quarto fundamẽtũ eius examinat & destruit. quinto infert conclusionem responsiuam quæsito affirmatiue.
¶ Quod ad primũ, anti-
396 quorũ positio est, quod corporeorum nulla est certa cognitio: quia sunt in continuo motu: & ex hoc q̃ corporale variũ, nullius rei est aliqua certa cognitio: q̃a sola corporea entia ponebant.
¶ Quo ad secũdum, Platonis positio, q̃ corporũ sensibilium secũdum seipsa non est certa scientia, sed secundum eorũ ideas: quia hæc sunt materialia & fluxa, illæ autem sunt species horum.
¶ Quo ad tertium dupliciter arguitur. Primo ducendo ad impossibile, quia scilicet materia & motus excluderentur à scientia tam in ratione obiecti quàm in ratione medij: & sic periret sciẽtia naturalis: quæ & de mobili, & per principia motus est. Secundo ducendo ad inopinabile, quod dum horũ manifestorum scientiã quærimus, aliorum quæ nescimus, scientiam inueniamus: quæ nõ sunt horum substantiæ: per quæ de his iudicare nequiuimus, & tamẽ iudicam⁹.
¶ Quo ad quartum, primo fundamentũ Platonis: fundauit se Plato super tres propositiones. Prima est, q̃ cognitio fit per assimilationẽ, primo de anima. secũda, quod ista similatio debet esse nõ solũ in forma, sed in modo formæ. Tertia, q̃ inter intellectum & res corporales nõ potest esse ista assimilatio, sed bene inter animã & ideas. Et hanc tertiam propositionẽ probauit: quia in anima rei cognitæ forma est immaterialiter, vniuersaliter, & immobiliter, quod ex operatione apparet: quia experimur intelligere vniuersaliter, & necessario: operatio enim est secundum modum formæ, in corporibus autẽ his opposito modo sunt formæ: in ideis autem sunt simili modo, scilicet vniuersaliter, immaterialiter, & absq; motu. ergo.
¶ Deinde destruit hoc fundamentum, ostẽdẽdo secundã propositionẽ esse falsam dupliciter. Primo in assimilatione absolute. 419
Secũdo in assimilatione cognoscentis ad *Veri. q̃.*
cognitum: absolute quidẽ, quia inter similia nõ *10. arti. 4.*
oportet quod sit similitudo

QVAESTIO OCTVAGESIMAQVARTA de Animæ cognitione respectu corporalium, in octo articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerãdum est de actibus & habitibus animæ, quantũ ad potentias intellectiuas & appetitiuas. Aliæ enim potentiæ non pertinent directè ad considerationem theologi. Actus autem & habitus appetiuæ partis ad cõsiderationẽ moralis scientiæ pertinẽt. Et ideo in secũda parte huius operis de eis tractabit̃, in qua cõsiderãdum est de morali materia. Nunc autẽ de actibus & habitibus intellectiuæ partis agetur. Primo quidem de actibus. Secundo de habitibus. In consideratione vero actuũ hoc modo procedemus. Primo nanq; considerandum est quomodo intelligit anima corpori coniuncta. Secũdo quomodo intelligit à corpore separata. Prima autem cõsideratio erit tripartita. Primo nanq; considerabitur quomodo anima intelligit corporalia quæ sunt infra ipsam. Secundo quomodo intelligit seipsam, & ea quæ in ipsa sunt. Tertio quomodo intelligit substãtias immateriales, quæ sunt supra ipsam.

¶Circa cognitionem vero corporalium tria consideranda occurrunt. Primo quidem per quid ea cognoscit. Secundo quomodo & quo ordine. Tertio quid in eis cognoscit.

¶Circa primum quæruntur octo. ¶Primo, vtrum anima cognoscat corpora per intellectum. ¶Secũdo, vtrum intelligat ea per essentiam suam, vel per aliquas species. ¶Tertio, si per aliquas species, vtrum species omnium intelligibiliũ sint ei naturaliter innatæ. ¶Quarto, vtrum effluant in ipsam ab aliquibus formis immaterialibus separatis. ¶Quinto, vtrũ anima nostra omnia quæ intelligit, videat in rationibus æternis. ¶Sexto vtrum cognitionem intelligibilem acquirat à sensu. ¶Septimo, vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata. ¶Octauo, vtrum iudicium intellectus impediatur per impedimentum sensitiuarum virtutum.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima cognoscat corpora per intellectum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod anima nõ cognoscat corpora per intellectum. Dicit enim Aug. in 2. sol. quod corpora intellectu comprehendi non possunt: nec aliquod corporeum nisi sensibus videri potest. Dicit etiam 12. super Gene. ad literam, quod visio intellectualis est eorum quę sunt per essentiam suam in anima. huiusmodi autem non sunt corpora. Ergo anima per intellectum corporea cognoscere non potest.

¶ ræterea, Sicut se habet sensus ad intelligibilia, ita se habet intellectus ad sensibilia. Sed anima per sensum nullo modo potest cognoscere spiritualia quæ sunt intelligibilia. Ergo nullo modo per intellectum potest cognoscere corpora, quæ sunt sensibilia.

¶Præterea, intellectus est nessariorum, & semper eodem modo se habentium. Sed corpora omnia sunt mobilia, & non eodem modo se habentia. Anima ergo per intellectum corpora cognoscere non potest.

¶SED CONTRA est, q̃ scientia est in intellectu. Si ergo intellectus non cognoscit corpora, sequitur q̃ nulla scientia sit de corporibus. Et sic peribit scientia naturalis, quæ est de corpore mobili.

COCLVSIO.

¶ *Anima per intellectum cognoscit corpora immateriali, vniuersali, & necessaria cognitione.*

¶RESPONDEO dicendũ ad euidentiam huius quæstionis, quod primi Philosophi, qui de naturis rerum inquisiuerunt, putauerunt nihil esse in mundo præter corpus [c]. Et quia videbant omnia 362

Universidad de ... Biblioteca

tudo modi essendi. neq; intrinsece, vt patet de intenso & remisso: neque extrinsece, vt patet de duobus albis, altero dulci, & altero non. In cognoscente autem, quia sensus est similis sensato in forma, non in materia: ergo iuxta hunc eundem modum dici potest quod intellectus respicit species rerum absq; materia, motu & particularibus: quia vnumquodque recipitur in aliquo per modum recipientis.

Annot. ¶ Aduerte hic quod (vt patet ex supradictis) ista ratio, Vnumquodq; recipitur per modum suũ, nõ sufficeret ad propositum nisi præsupposito actiuo sufficiente: quia tamen superius ex proposito hoc declarauerat, vbi de intellectu agente tractabatur, ideo suppositis illis nunc non curat sic breuiter & quasi diminute loqui.

34

419

Comment. ¶ Quo ad quintum infertur conclusio responsiua, Anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria. Vbi aduerte, quod hæ tres conditiones determinãt cognitionem secũdum genus proprium & in ordine ad obiectũ. Secũdum genus quidem proprium: quia cognitio ista est de genere cognitionũ immaterialium, vniuersalium, & immobilium, seu necessariorum, quod idem est: necessariũ enim est quod mutari non potest. omnis enim intellectio in tali genere est. In ordine vero ad obiectum: quia cognitio ista immaterialiter, vniuersaliter & immutabiliter attingit obiectũ, nulla enim materia mediante, nulla cõditione particularitatis intercedente, nulla mutationis specie obuiante intelligimus species corporum: quæ secundum esse sunt materiales, particulares & motui subiectæ.

415

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulũ secundum.*

b 425 Annot. Titulus per essentiam vt rationem cognoscendi, eo modo quo species intelligibilis dicitur ratio cognoscendi: ita quod sola essentia animæ sit ei sufficiens ratio cognoscendi omnia corpora.

Comment. ¶ In corpore quatuor. primo ponit opiniones antiquorum. secũdo arguit contra. tertio ostendit modum quo cognitum oportet esse in cognoscente. quarto respõdet quæsito.

d 63 ¶ Quo ad primum quatuor narrat. primo conclusionem responsiuam secundum antiquos, scilicet quod anima cognoscit omnia corpora per essentiam suam. Secũdo cõmune fundamentum omnibus antiquis, scilicet quod cognitio fit assimilatione: vt patet in primo de anima. Tertio quomodo diuersimode super eodem fundamento Plato & alij fabricauerunt: quia ille ab anima inchoans posuit cognita immaterialiter existere per se, vt in anima: isti à rebus inchoantes posuerunt cognita materialiter existere in anima vt in se. Quarto quomodo ad omnia extendebant animæ similitudinem & cognitioné, scilicet per naturã, aut naturas principij seu principiorum: quia principiata ex principiis constituuntur & cognoscũtur, & declarãtur discurrendo per opiniones eorũ & Empedoclis. omnia clara sunt in litera.

b 54

¶ Aduerte hic quod fundamentum illud cõmune verum in se est: & ideo commune fuit & est sapiẽtibus & insipiẽtibus: sed quia male intellectũ fuit, ideo fuit occasio erroris: nanque tam Plato quàm alij intellexerunt de similitudine & forma & in modo formæ: & propterea vtriq; errarunt, & in extremas inciderunt opin. Arist. autẽ distinguens similitudiné in forma à similitudine in modo illius, & videns primam sufficere ad cognitioné, media via incessit, quam sectamur: putantes quod licet requiratur similitudo inter cognoscẽs & cognitum in forma: stat tamẽ dissimilitudo in modo: imò respectu corporaliũ requiritur dissimilitudo in modo formæ. Et sic vterque processus tam à modo animę ad res, quã à modo rerum ad animam ducit ad falsum.

417 Veri. q. 10. ar. 4. cor.

Comment. ¶ Quo ad secundum arguitur contra alios. non contra Platonem, quia ipse non ponebat animã per suam substantiã cognoscere omnia, sed per species participatas ab ideis: quãuis conueniret cũ antiquis in malo intellectu illius fundamenti. Dupliciter autem reprehendũtur antiqui. Primo quo ad vltimum dictum eorũ, scilicet quod omnia cognoscũtur per naturas principiorũ. Secundo quo ad primum dictum, quod corpora sunt in anima materialiter. Contra primũ arguitur. Ratio cognoscendi oportet quod sit actu cognitum: quod probatur ex eo quod etiã potentia cognoscitur per actum, 9. Metaph. & non econuerso: sed principium materiale non est actu suum principiabile, sed potentia: ergo. ¶ Nota, quod maior intelligitur de esse actu formaliter vel eminenter naturam illius cogniti: neutrum autẽ potest conuenire principio materiali. ¶ Contra secundũ vero, quia si res deberet materialiter esse in anima ad cognitionem, ratio nulla esset quare res extra non cognosceret.

416

¶ Sed

corpora mobilia esse, & putabant ea in continuo fluxu esse, existemauerunt quod nulla certitudo de rerum veritate haberi posset à nobis. Quod enim est in continuo fluxu, per certitudinem apprehendi non potest: quia prius labitur quàm mente diiudicetur: sicut Eraclitus dixit, quod non est possibile aquã fluuij currentis bis tangere, vt recitat Philosophus in 4. Metap. His autem superueniens Plato, vt posset saluare certam cognitionem veritatis à nobis per intellectum haberi, posuit præter ista corporalia aliud genus entium à materia & motu separatum, quod nominabat species siue ideas, per quarum participationẽ vnumquodque istorum singularium & sensibilium dicitur vel homo, vel equus, vel aliquid huiusmodi [c]. Sic ergo dicebat, scientias & diffinitiones & quicquid ad actum intellectus pertinet, non referri ad ista corpora sensibilia, sed ad illa immaterialia & separata [c], vt sic anima non intelligat ista corporalia, sed intelligat horum corporalium species separatas. Sed hoc dupliciter apparet falsum. Primo quidem, quia cum illæ species sint immateriales & immobiles, excluderetur à scientiis cognitio motus & materiæ: quod est proprium scientiæ naturalis, & demonstratio per causas mouentes & materiales. Secundo, quia derisibile videtur, vt dum rerum, quæ nobis manifestæ sunt, notitiam quærimus, alia entia in medium afferamus, quæ non possunt esse eorum substantiæ, cum ab eis differãt secundum esse: & illis substantiis separatis cognitis, nõ propter hoc de istis sensibilibus iudicare possemus. Videtur autem in hoc Plato deuiare à veritate: quia cum æstimaret omnem cognitionem per modum alicuius similitudinis esse, credidit quod forma cogniti ex necessitate sit in cognoscẽte, eo modo quo est in cognito. Considerauit autem, quod forma rei intellectæ est in intellectu vniuersaliter & immaterialiter & immobiliter. Quod ex ipsa operatione intellectus apparet, qui intelligit vniuersaliter & per modum necessitatis cuiusdam. Modus enim actionis est secundũ modum formæ agentis. Et ideo existimauit quod oportet res intellectas hoc modo in seipsis subsistere, scilicet immaterialiter & immobiliter. Hoc autem necessarium non est: quia etiam in ipsis sensibilibus videmus quod forma alio modo est in vno sensibilium quàm in altero: puta cum in vno est albedo intentior, in alio remissior: & cum in vno albedo cum dulcedine, in alio sine dulcedine. Et per hunc etiam modum forma sensibilis alio modo est in re quæ est extra animam, & alio modo in sensu, qui suscipit formas sensibilium absque materia [c], sicut colorem auri sine auro. Et similiter intellectus species corporum, quæ sunt materiales & mobiles, recipit immaterialiter, & immobiliter secundum modum suum. Nam receptum est in recipiente per modum recipientis. Dicendum est ergo, quod anima per intellectum cognoscit corpora cognitione immateriali, vniuersali & necessaria.

¶ Ad PRIMVM ergo dicendum, quod verbum August. est intelligendum quantum ad ea quibus intellectus cognoscit, non autem quantum ad ea quæ intellectus cognoscit. Cognoscit enim corpora intelligendo, sed non per corpora, neque per similitudines materiales & corporeas, sed per species immateriales & intelligibiles, quæ per sui essentiam in anima esse possunt [c].

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut Augustinus dicit 22. de ciuit. Dei, Non est dicẽdum quod sicut sensus cognoscit sola corporalia, ita intellectus cognoscit sola spiritualia: quia sequeretur quod Deus & angeli corporalia non cognoscerent. Huius autem diuersitatis ratio est, quia inferior virtus non se extendit ad ea, quæ sunt superioris virtutis: sed virtus superior ea quæ sunt inferioris virtutis, excellentiori modo operatur [c].

¶ Ad tertium dicendum, quod omnis motus supponit aliquid immobile. Cum enim transmutatio fit secundum qualitatem, remanet substantia immobilis: & cum transmutatur forma substantialis, remanet materia immobilis. Rerum etiam mutabilium sunt immobiles habitudines. Sicut Sortes etsi non semper sedeat, tamen immobiliter est verũ, quod quando sedet, in vno loco manet. Et propter hoc nihil prohibet de rebus mobilibus immobilem scientiam habere.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum anima per essentiam suam corporalia intelligat.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima per essentiam suam corporalia intelligat. Dicit enim Augustinus 10. de trin. quod anima imagines corporum conuoluit & rapit factas in semetipsa de semetipsa. Dat enim eis formandis quiddam substantiæ suæ. Sed per similitudines corporum corpora intelligit [c]. Ergo per essentiam suam, quam dat formandis talibus similitudinibus, & de qua eas format, cognoscit corporalia.

¶ Præterea, Philosophus dicit in tertio de anima, quod anima quodammodo est omnia. Cum ergo simile simili cognoscatur, videtur quod anima per seipsam corporalia cognoscat.

¶ Præterea, Anima est superior corporalibus creaturis. Inferiora autem sunt in superioribus eminentiori modo quàm in seipsis: vt Dionysius dicit. Ergo omnes creaturæ corporeæ nobiliori modo existunt in ipsa essentia animæ, quàm in seipsis. Per suam ergo substantiam potest creaturas corporeas cognoscere.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 9. de trinit. quod mens corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit. Ipsa autem anima non est cognoscibilis per corporis sensus. Non ergo cognoscit corporea per suam substantiam.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus cum sit virtualiter & eminenter omnia, cognoscit per essentiam suam omnia: anima autem non.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod antiqui Philosophi posuerunt, quod anima per suam essentiam cognoscit corpora. Hoc enim animis omnium communiter inditum fuit, quod simile simili cognoscitur. Existimabant autem quod forma cogniti sit in cognoscente, eo modo quo est in re cognita. Econtrario tamen Platonici posuerunt. Plato enim quia perspexit intellectualem animam immaterialem esse & immaterialiter cognoscere, posuit formas rerum cognitarum immaterialiter subsistere [c]. Priores vero naturales, quia considerabant res cognitas esse corporeas & materiales, posuerunt oportere res cognitas etiam in anima cognoscente materialiter esse. Et ideo, vt animæ attribuerent omnium cognitionem, posuerunt eam habere naturam communem cum omnibus. Et quia natura principiatorum ex principiis constituitur, attribuerunt animæ naturam principij: ita quod qui dixit principium omnium esse ignem, posuit animam esse de natura ignis: & similiter de aëre & aqua. Empedocles autem, qui posuit quatuor elementa materialia, & duo mouentia, ex his etiam dixit animam esse constitutam. Et ita cum res materialiter in anima ponerent, posuerunt omnem

Annot. ¶ Sed est hic locus quæstionis, vnde valet ista consequentia facta: videtur enim nulla: quoniam ratio esset in promptu quare ignis extra non cognoscit, & intus cognoscendi est ratio: quia interior est in anima, cuius natura est cognoscitiua, exterior non. Si quæratur autem quare anima est cognoscitiua, nulla est ratio, nisi quia ipsa est ipsa: sicut nec quare homo est homo. Ad hoc est dicendum quod consequentia facta est optima: & fundatur super hoc, Esse cognoscitiuum sequitur esse immateriale, vt in q. 14. dictum fuit, & modo replicabitur. Vnde si ignis interior est materialis, sicut exterior, aut vterque, aut neuter est cognoscendi ratio: quia eiusdem sunt virtutis, naturæ & modi: nec alter magis exit latitudinem materialis, quàm reliquus: & ideo par est ratio. Nec suffragatur dicere quod interior est in natura cognoscitiua: quia est implicatio in adiecto: quia esse in natura cognoscitiua, est esse in natura immateriali, quod repugnat materiali. & quamuis quętere quare cognoscitiuum est cognoscitiuum, sic quæstio nulla: quærere tamen quare talis substantia est cognoscitiua, & talis nõ, est quæstio subtilissima. Vnde & in 2. de Anima redditur ratio, quare plantę non cognoscunt: quia scilicet, sunt materiales.

261

421

436

35

Comment. ¶ Quo ad tertium conclusio est. Cognitum oportet esse in cognoscente immaterialiter: & probatur quadrupliciter. Primo infertur per locum à diuisione ex dictis. aut enim materialiter, aut immaterialiter oportet res in cognoscente esse: sed non materialiter, vt probatum est: ergo immaterialiter. Secundo firmatur ratione sic. Actus cognitionis se extendit ad ea quæ sunt extra cognoscentem: ergo non est per materialem naturam, sed immaterialem: antecedens patet, quia experimur nos cognoscere, quæ extra nos sunt. consequentia probatur: quia materia determinat ad vnum.

80

65

7

38

Annot. ¶ Aduerte quod ratio ista est subtilissima: & est eadem cum antedicta in q. 14. art. 1. & fundatur super duas propositiones. Prima est quod cognoscens non est tantum ipsum. sed alia: hoc enim est idem quod dicere quod actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentem: oportet siquidem cognoscentem esse non solum seipsum, sed illa quæ extra ipsum sunt, quæ cognoscit. Secunda est, quod per materiam res arctatur & determinatur ad vnũ: cuius signum manifestum est, quod natura quæ infima agendi est ratio, vtpote materialis, ad vnum determinatur: & quanto magis à materia receditur, tanto minus ad vnum res determinatur. Vnde & plantarum principium ad multa quodammodo se habet supra naturam se eleuans, dum mouet ad diuersas positiones, &c. Ex his enim sequitur quod cognoscitiuum oportet à materia eleuari: vtpote non determinatum ad vnum, scilicet esse proprium, sed extendẽs se ad essendum etiam alia: quod est oppositæ conditionis ad materialia. immateriale igitur oportet omne cognoscitiuum esse, ac per hoc cognoscendi rationem. Tertio probatur ab effectu: quia scilicet, quæ recipiunt formas tantum materialiter, nullo modo cognoscunt, vt plantæ. Quarto ex gradibus cognoscentium, quia quanto aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit: vt patet de sensu, & intellectu, & de visu & aliis sensibus: & vno intellectu respectu alterius intellectus.

2

28

Comment. ¶ Quo ad quartum conclusio responsiua quæsito est vna exclusiua. Solus Deus cognoscit omnia per essentiam suam. Probatur sic: Si aliquis intellectus cognoscit omnia per suam essentiam, oportet quod eius essentia sit immaterialiter omnia: sed sola essentia diuina est huiusmodi: ergo. Conditionalis probatur dupliciter. Primo infertur ex dictis, vt patet: secundo ex autoritate antiquorum. Minor vero probatur, quia Dei proprium est esse omnia virtualiter, vt & 5. meta. c. de perfecto, dicitur.

Annot. ¶ Sed occurrit dubium hic: quia quæstio præsens est de cognitione omnium corporum, & non de cognitione omnium simpliciter. Responsio autem literæ est de cognitione omnium simpliciter: non igitur conueniens videtur. Ad hoc breuiter dicitur, quod; vt apparet ex supradictis in tractatu de angelis, & hic ex responsione ad tertium, par est ratio de cõtinentia virtuali omnium corporum, & omnium rerum: quia eadem est ratio repugnantiæ respectu vtriusque: quia scilicet actus limitatus non continet perfecte vltimas differentias extranearum specierum: & dico extranearum propter differentias proprietatum & passionum: quas perfecte forte claudunt in se quidditates à quibus fluunt: sed illæ non sunt species extraneæ quamuis distinctæ. Si enim quidditas aliqua limitata contineret differentias vltimas corporum, nulla esset ratio quare aliqua limitata prohiberetur continere differentias omniũ rerum, saltem inferiorum se: quoniam iam cessaret ratio limitationis. Vnde propter identitatem rationis in litera eleuatur responsio respectu omniũ, & sufficienter satisfit respectu omniũ corporũ vtrobique.

b 363 101

c 280

cognitionem animæ materialem esse, non discernentes inter intellectum & sensum [c]. Sed hæc opinio improbatur. Primo quidem, quia materiali principio, de quo loquebantur, non existunt principiata nisi in potentia. Non autem cognoscitur aliquid secundum quod est in potentia, sed secundum quod est actu, vt patet in 9. metaphys. Vnde nec ipsa potentia cognoscitur nisi per actum [c]. Sic igitur non sufficeret attribuere animæ principiorum naturam ad hoc quod omnia cognosceret, nisi inessent ei naturæ & formæ singulorum effectuum, puta ossis & carnis & aliorum huiusmodi, vt Arist. cõtra Empedoclem argumentatur in primo de Anima. Secundo: quia si oporteret rem cognitam materialiter in cognoscente existere, nulla ratio esset quare res, quæ materialiter extra animam subsistunt, cognitione carent: puta si anima igne cognoscit ignem, & ignis etiam qui est extra animam, ignem cognosceret. Relinquitur ergo quod oporteret materialia cognita in cognoscente existere non materialiter, sed magis immaterialiter. Et huius ratio est: quia actus cognitionis se extendit ad ea, quæ sunt extra cognoscentẽ. Cognoscimus enim etiam ea quæ extra nos sunt. Per materiam autem determinatur forma rei ad aliquid vnum [c]. Vnde manifestum est, quod ratio cognitionis ex opposito se habet ad rationẽ materialitatis. Et ideo, quæ non recipiunt formas nisi materialiter, nullo modo sunt cognoscitiua [c], sicut plantæ: vt dicitur in 2. lib. de Anima. Quanto autem aliquid immaterialius habet formam rei cognitæ, tanto perfectius cognoscit. Vnde & intellectus, qui abstrahit speciem non solum à materia, sed etiam à materialibus conditionibus indiuiduantibus, perfectius cognoscit quàm sensus, qui accipit formam rei cognitæ sine materia quidem, sed cum materialibus conditionibus. Et inter ipsos sensus visus est magis cognoscitiuus, quia est minus materialis, vt suprà dictum est [c]. Et inter ipsos intellectus tanto quilibet est perfectior, quanto immaterialior.

¶ Ex his ergo patet, quod si aliquis intellectus est qui per essentiam suam cognoscit omnia, oportet quod essentia eius habeat in se materialiter omnia, sicut antiqui posuerunt essentiam animæ actu cõponi ex principiis omniũ materialiũ, vt cognosceret omnia. Hoc autem est propriũ Dei, vt sua essentia sit immaterialiter comprehensiua omniũ, prout effectus virtute præexistunt in causa. Solus igitur Deus per essentiam suam omnia intelligit [c]: non autem anima humana, neque etiam angelus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. ibi loquitur de visione imaginaria, quæ fit per imagines corporum. Quibus imaginibus formandis dat anima aliquid suæ substantiæ: sicut subiectum datur vt informetur per aliquam formam. Et sic de seipsa facit huiusmodi imagines: non quod anima vel aliquid animæ conuertatur, vt sit hæc vel illa imago, sed sicut dicitur de corpore fieri aliquid coloratum prout informatur colore. Et hic sensus apparet ex his quæ sequuntur. Dicit enim quod seruat aliquid, scilicet non formatum tali imagine quod libere de specie taliũ imaginum iudicet. Et hoc dicit esse mentem vel intellectum. Partem, quæ informatur huiusmodi imaginibus, scilicet imaginatiuam, dicit esse communem nobis & bestiis.

¶ Ad secundum dicendum quod Arist. non posuit animam esse actu compositam ex omnibus, sicut antiqui naturales: sed dixit quodam modo animam omnia inquantũ est in potentia ad omnia. Per sensum quidem ad sensibilia, per intellectum vero ad intelligibilia [c].

¶ Ad tertium dicendum, quod quælibet creatura habet esse finitum & determinatũ. Vnde essentia superioris creaturæ etsi habeat quandam similitudinem inferioris creaturæ, prout communicant in aliquo genere, non tamen complete habet similitudinem illius [c]: quia determinatur ad aliquam speciem, præter quam est species inferioris creaturæ. Sed essentia Dei est perfecta similitudo omnium quantum ad omnia, quæ in rebus inueniuntur, sicut vniuersale principium omnium.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod anima intelligat omnia per species sibi naturaliter inditas. Dicit enim Gregor. in homil. ascentionis, quod homo habet commune cũ angelis intelligere. Sed angeli intelligunt omnia naturaliter per formas inditas. Vnde in li. de caus. dicitur quod omnis intelligentia est plena formis. Ergo & anima habet species rerum naturalium inditas, quibus corporalia intelligit.

¶ Prætærea, Anima intellectiua est nobilior quàm materia prima corporalis. Sed materia prima est creata à Deo sub formis, ad quas est in potentia. Ergo multo magis anima intellectiua est creata à Deo sub speciebus intelligibilibus. Et sic anima intelligit corporalia per species sibi naturaliter inditas.

¶ Preterea, Nullus potest verum respondere, nisi de eo quod scit. Sed aliquis etiam ideota non habens scientiam acquisitam, respondet verum de singulis, si tamen ordinate interrogetur: vt narratur in Menone Platonis de quodam. Ergo antequam aliquis acquirat scientiam, habet rerum cognitionem. Quod non esset nisi anima haberet species natura-

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum tertium.*

418 Veri qõ. 10 artic. 6. Et quol. 8. art. 3. Et opusc. 3. cap. 81.

Annot. Titulus clarus, omnia corporalia. ¶ Sed circa ordinem huius tituli statim oritur dubium: quia videtur diminut⁹ progressus iste, & omissa vna quæstio valde difficilis, An scilicet anima intelligat per species. In hac enĩ quæstione sunt diuersæ opiniones: & hoc loco erat tractanda. Antẽ namque quam inquiratur an per species congenitas, influxas aut acquisitas stabiliendum erat quod intelligit per species. Dicerent enim alij quod neque per substantiam propriam, neque per speciẽ aliquam intelligit anima: sed ipse actus intelligendi est similitudo quodammodo obiecti.

¶ Ad hoc videtur mihi dicendũ, quod D. Tho. subtilius intuitus vidit in hac quæstione quæ omissa dicitur, latére duo quæsita. Primũ est, an dentur in intellectu nostro species intelligibiles. Secundũ, an dentur species intelligibiles prçuiæ actibus. Et primam quidem quæstioné omitti oportuit: quia communis animi conceptio omniũ & antiquorum posteriorũ est, quòd cognitio fit per assimilationé: idem autẽ intẽdimus per species intelligibiles & similitudines: nec in hoc est diuersitas opinionum: & si fuisset hoc quærendum, debuisset ante primũ articulũ hoc in dubium verti. Secundam vero quæstioné in qua sunt diuersæ opiniones, hic tractare nõ debuit, sed in loco suo. Tanget autem eam in quęstione sequenti art. 2. Vnde patet quod nihil omissum est. Nullus enim negat in anima cognoscente esse similitudiné cogniti. Sed an illa similitudo præueniat actũ, aut sit actus, aut terminet actũ, alterius est quęstionis. Vnde in litera supponitur in quærendo cõmuniter concessum cognitioné fieri per assimilationé: & quæritur vnde ista assimilatio proueniat. Nec obstat prædictis si ante articulũ secũdũ sequentis quæstionis vtetur litera specie intelligibili pro principio. Tũ quia ex tractatu de angelis hoc semipatet. Tũ quia nihil prohibet supponere probandũ, præsertim in breui.

¶ In corpore tria: primo respondet quæsito negatiue. Secundo refert opinionem oppositam Platonis. Tertio arguit contra illam.

¶ Quo

Universidad de D… Biblioteca

liter inditas. Intelligit igitur anima res corporeas per species naturaliter inditas.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in 3. de Anima, de intellectu loquens, quod est sicut tabula, in qua nihil est scriptum.

CONCLVSIO.

¶ *Anima cum sit quandoque intelligens, & cognoscens in potentia, & quandoque in actu, impossibile est, vt corporalia per species sibi inditas cognoscat.*

¶RESPONDEO dicendum, quod cum forma sit principium actionis, oportet, vt eo modo se habeat aliquid ad formam, quæ est actionis principium, quo se habet ad actionem illam: sicut si moueri sursum est ex leuitate, oportet quod in potentia tantum sursum fertur, esse leue solum in potentia, quod antem actu sursum fertur, esse leue in actu. Videmus antem quod homo est quandoque cognoscens in potentia tantum, tam secundum sensum, quàm secundum intellectum. Et de tali potentia in actum reducitur, vt sentiat quidem per actiones sensibilium in sensum, vt intelligat autem per disciplinam, aut inuentionem. Vnde oportet dicere, quod anima cognoscitiua sit in potemtia tam ad similitudines, quæ sunt principia sentiendi, quã ad similitudines, quę sunt principia intelligendi. Et propterea hoc Aristot. posuit, quod intellectus, quo anima intelligit, non habet aliquas species naturaliter inditas, sed est in principio in potentia ad huiusmodi species omnes. Sed quia id quod habet actu formã, interdũ nõ potest agere secundũ formã propter aliquod impedimentũ, sicut leue si impediatur sursum ferri: propter hoc Plato posuit quod intellectus hominis naturaliter est plenus omnibus speciebus intelligibilibus, sed per vnionem corporis impeditur ne possit in actum exire. Sed hoc non videtur conuenientur dictum. Primo quidem, quia si habet anima naturalem notitiam omnium, non videtur esse possibile, quod huius naturalis notitiæ tantam obliuionem capiat quod nesciat se huiusmodi scientiam habere. Nullus enim homo obliuiscitur ea, quæ naturaliter cognoscit: sicut quod omne totum sit magis sua parte, & alia huiusmodi. Precipue autem hoc videtur esse inconueniens, si ponatur esse animæ naturale corpori vniri, vt supra habitum est [c]. Inconueniens enim est, quod naturalis operatio alicuius rei totaliter impediatur per id quod est sibi secundum naturam. Secundo manifeste apparet huius positionis falsitas ex hoc quod deficiente aliquo sensu deficit scientia eorum, quæ apprehenduntur secundum illum sensum: sicut cæcus natus nullam potest habere notitiam de coloribus. Quod non esset, si intellectui animæ essent naturaliter inditæ omnium intelligibilium rationes. Et ideo dicendum est, quod anima non cognoscit corporalia per species naturaliter inditas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo quidem conuenit cum angelis in intelligendo: deficit tamen ab eminentia intellectus eorum: sicut & corpora inferiora, quæ tantum existunt, secundum Gregorium dificiunt ab existentia superiorum corporum. Nam materia inferiorum corporum non est completa totaliter per formam, sed est in potentia ad formas, quas non habet: materia autem cælestium corporum est totaliter completa per formam: ita quod non est in potentia ad aliam formam, vt suprà habitum est [e]. Et similiter intellectus angeli est perfectus per species intelligibiles secundum suam naturam: intellectus autem humanus est in potentia ad huismodi species.

¶Ad secundum dicendum, quod materia prima habet esse substantiale per formam: & ideo oportuit quod crearetur sub aliqua forma [e]: alioquin non esset in actu. Sub vna tamen forma existens est in potentia ad alios. Intellectus autem non habet esse substantiale per speciem intelligibilem. Et ideo non est simile.

¶Ad tertium dicendum, quod ordinata interrogatio procedit ex principiis communibus per se notis ad propria. Per talem autem processum scientia causatur in anima addiscentis. Vnde cum verum respondet de his, de quibus secundo interrogatur, non hoc est, quia prius ea nouerit, sed quia tunc ea de nouo addiscit. Nihil enim refert vtrùm ille qui docet proponendo, vel interrogando, procedat de principiis communibus ad conclusiones. Vtrobique enim animus audientis certificatur de posterioribus per priora.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod species intelligibiles effluant in animam ab aliquibus formis separatis. Omne enim, quod per participationẽ est tale, causatur ab eo, quod est per essentiã tale: sicut quod est ignitum, reducitur sicut in causam in ignem. Sed anima intellectiua secundum quod est actu intelligens, participat ipsa intelligibilia. Intellectus enim in actu quodammodo est intellectum in actu. Ergo ea quæ secundum se, & per essentiam suam sunt intellecta in actu, sunt causæ animæ intellectiuæ, quod actu intelligat. Intellecta autem in actu per essentiam suam sunt formæ

Comment. ¶ Quo ad primum conclusio est, Anima non intelligit per species inditas. Probatur ratione & autoritate: ratio est ista, Homo quandoque est cognoscens in potentia tantum tam secundum sensum, quàm secundũ intellectũ: & reducitur in actum quo ad sensum per actiones sensibilium: & quo ad intellectum per disciplinam, aut inuentionem: ergo secundum se est in potentia ad similitudines, quæ sunt principia sensationum & intellectionum. ergo non habet eas inditas. Antecedens patet experientia: consequentia vero probatur, quia eo modo aliquid se habet ad formã, quæ est principium actionis, quo ad actionem ipsam: quod declaratur in leuitate, & ferri sursum: quia quod est in potentia ad vnum, est in potentia ad reliquum: & quod in actu vnius, etiam in alterius est actu.

¶ *Num quomodo aliquid se habet ad actionem, eodem modo ad formam se habeat, quæ est actionis principium.*

Quæstio. ¶ Circa hanc rationem aduerte quod in ea sunt duo manifesta: & tertiũ ambiguitatem habet aliquam. Patet in primis, quod in probatione consequentiæ non est sermo de quocũque modo; sed de his duobus, scilicet actu & potẽtia: ita quod ꝓpositio assumpta, quod vnumquodque eodem modo se habet ad formam principiantem actionem, & actionem ipsam, intelligitur quo ad hoc, quod est habere actu vel potentia. Patet secundo quod hæc propositio est vera in formis, quæ sunt principia naturalia: & deductis impedimentis. In naturalibus quidem, quia ipsæ statim cum sunt operantur: nec prius duratione sunt, & postea principiant actionem: vt patet in elemẽtis: deductis autem impedimentis, quia si per accidens contingit formam impediri, ipsa actu habebitur, & actio in potentia, vt patet in leui detento deorsum: sed hoc est per accidens, vt in litera dicitur: per se autem propositio ista est verissima. o & f 369 Sed ambiguum est, an ista propositio sit vera in formis principiantibus voluntarie: si enim in his dicatur vera, obstat: quia experimur falsum esse quod forma voluntarie exeat in actum statim cum est: imò habemus multas tales, secundum quas non operamur actu. Si autem dicatur quod nõ tenet nisi in formis quę sunt principia naturalia, frustra ad propositum adducta videtur: quoniam similitudines intelligibiles operantur, & cessant ab opere secundum inperium nostræ voluntatis. Et hoc præcipue secundum doctrinam Sancti Thomę. qui posuit species intelligibiles conseruari in intellectu, etiã quando non intelligimus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quod propositio assumpta tenet in omnibus formis tam naturalibus quàm voluntariis: sed propositio restringenda est ad potentiam essentialem & actum sibi correspondentem. Ita quod sensus est, quod vnumquodque ita se habet ad formam, quæ est actionis principium, sicut ad actionem, quo ad hoc. quod si est in potentia essentiali ad operationem, est etiam in potentia essentiali ad formam. & si non, non: & sic cessat instantia: quia nunquam aliquis est in potentia essentiali ad intellectionem, & in actu habet speciem intelligibilem: imò hoc implicat: quia si actu habet, ergo potest cum vult intelligere. Et si potest cum vult, ergo non est in potentia essentiali, sed accidentali tantum, vt patet ex 8. physicorum. & 2. & 3. de anima. Patet autem hanc esse mentem literæ: quia ex potentialitate qua experimur nos non posse intelligere ad libitum quæ volumus, infert nõ esse nobis inditas habituales species rerum. Si enim essent inditæ, intelligeremus omnia cum vellemus: vt experimur in his quorum sensum habuimus.

Comment. ¶ Quo ad secundum refert duo. Primo obuiationem: qua non obstante præmissa ratione Plato tenuit oppositum. Secundo opinionem ipsam. Opinio est pars affirmatiua quæsiti. Obuiatio ad rationem est positio impedimenti, scilicet vnionem ad corpus.

Annot. ¶ Circa obuiationem ad rationem præmissam dubium occurrit: quia videtur Sanctus Thomas numerare species intelligibiles inter formas naturaliter agentes: quæ scilicet ideo non agunt, quia impediuntur. Cum tamen constet eas agere voluntariè: intelligimus enim cum volumus.

Comment. ¶ Ad hoc breuiter dicitur quod habere impedimentum, commune est formis naturaliter & voluntariè agentibus. Nec in hoc differunt: sed differentia est, quia naturales non impeditæ agunt statim, voluntariæ ad libitum. 293 Vnde ex hoc quod species intelligibiles impeditæ poni dicuntur, & ideo non posse exire in actum, non sequitur, ergo numerantur inter naturales formas, sed est sophisma consequentis.

c 241 338 ¶ Quo ad tertium arguitur dupliciter contra Platonem. Primo: quia ponitur effectus, scilicet obliuio sine causa sufficienti: & probatur, quia experimur nos non obliuisci eorum quæ naturaliter nouimus: scilicet, Omne totum est maius sua parte: etsi vnio ad corpus est naturalis, vt probatum est: & præcipuè hoc procedit: quia non solum ponitur effectus sine causa, sed ponitur contrarius effectus prouenire ex causa: vtpote ex vnione naturali prouenire impedimentum naturalis operationis. Secundo, quia carens sensu, caret scientia sensibilium illius: vt patet, & habetur primo posteriorum: ergo non est indita omnium scientia. 419 Locis supra artic. 3. notatis. Si enim scientia omnium inesset animæ ex se ex multa excitatione, & expergefactione circa sensibilia quatuor sensuum, cæci anima posset quandoque vti omnibus speciebus quas habet, & consequenter colorum: quod experimur falsum. Et patet sequela: quia sensibilia non requiruntur nisi ad excitandam animam apud eos: & experimur reminiscentiam fieri ex quodam in quiddam: ergo à fortiori sic fiet reminiscentia intellectualis.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore quinque. Primo proponit opinionem tenentem affirmatiuam dupliciter: & refert Platonis viam. Secundo, Auicennæ. Tertio, in quo isti conueniunt & differunt. Quarto arguit vtrunque. Quinto respondet quæsito negatiuè.

¶ Quo ad primum tria de Platone: primo, ideas sensibilium subsistentes. Secũdo, duplicem participationem earum materialiter & intelligibiliter. Tertio, corollarium. ideo scientiam dicebat idearum non sensibilium. Et nota ibi quod quemadmodum nos Aristot. sequentes, quia species ex sensibilibus in animam prouenire fatemur, scientiam de ipsis sensibilibus esse dicimus: ita Plato, quia species ab ideis, scientiam de ideis posuit.

¶ Quo ad secundum tria ex Auicen. Primo, naturas sensibilium immateriales nõ per se sed in intellectibus separatis. Secundo, deriuationem ordinatam earum à primo vsque ad vltimum. Tertio nomen & officium istius vltimi: nomen intellectus, agens officium: quia ipse influit formas sensibiles dupliciter, materiæ corporali materialiter, & animæ nostræ intelligibiliter.

¶Quo

sine materia existentes. Species igitur intelligibiles, quibus anima intelligit, causantur à formis aliquibus separatis.

¶ Præterea, intelligibilia se habent ad intellectum, sicut sensibilia ad sensum. Sed sensibilia, quæ sunt in actu extra animam, sunt causæ ipsorum sensibilium, quæ sunt in sensu quibus sentimus. Ergo species intelligibiles, quibus intellectus noster intelligit, causantur ab aliquibus actu intelligibilibus extra animam existentibus. Huismodi autem non sunt nisi formæ à materia separatæ. Formæ igitur intelligibiles intellectus nostri effluunt ab aliquibus substantiis separatis.

¶ Præterea, Omne quod est in potentia, reducitur in actum per id quod est actu. si ergo intellectus noster prius in potẽtia existens, postmodum actu intelligat, oportet quod hoc causetur ab aliquo intellectu qui semper est in actu. Hic autem est intellectus separatus. Ergo ab aliquibus substãtiis separatis causantur species intelligibiles, quibus actu intelligimus.

¶SED CONTRA est: quia secundum hoc sensibus non indigeremus ad intelligendum. Quod patet esse falsum, ex hoc pręcipue, quod qui caret vno sensũ, nullo modo potest habere scientiam de sensibilibus illius sensus.

CONCLVSIO.

¶ *Species intelligibiles, quibus anima intelligit, non effluunt à formis separatis.*

¶RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt species intelligibiles nostri intellectus procedere ab aliquibus formis, vel substantiis separatis. Et hoc dupliciter. Plato enim, sicut dictum est [e], posuit formas rerum sensibilium per se sine materia subsistentes, sicut formam hominis, quam nominabat per se hominem: & formam vel ideã equi, quam nominabat per se equum, & sic de aliis. Has ergo formas separatas ponebat participari, & ab anima nostra, & à materia corporali. Ab anima quidem nostra ad cognoscendum: à materia vero corporali ad essendum: vt sicut materia corporalis per hoc quod participat ideam lapidis, fit hic lapis, ita intellectus noster per hoc quod participat ideam lapidis, fit intelligens lapidem. Participatio autem ideæ fit per aliquam similitudinem ipsius ideæ in participante ipsam per modum quo exemplar participatur ab exemplato. Sicut igitur ponebat formas sensibiles, quæ sunt in materia corporali, effluere ab ideis, sicut quasdam earum similitudines: ita ponebat species intelligibiles nostri intellectus esse similitudines quasdam idearum ab eis effluentes. Et propter hoc, vt suprà dictum est [e], scientias & diffinitiones ad ideas referebat. Sed quia contra rationem rerum sensibilium est, quod earum formæ subsistant absque materiis, vt Aristot. multipliciter probat, ideo Auicen. hac positione remota posuit omnium rerum sensibilium intelligibiles species, non quidem per se subsistere absque materia, sed præexistere immaterialiter in intellectibus separatis. A quorum primo deriuantur huismodi species in sequentem, & sic de aliis vsque ad vltimum intellectum separatum, quem nominat intellectum agentem. A quo, vt ipse dicit, effluũt species intelligibiles in animas nostras, & formæ sensibiles in materiam corporalem. Et sic in hoc Auicen. cum Platone concordat, quod species intelligibiles nostri intellectus effluunt à quibusdam formis separatis, quas tamen Plato dicit per se subsistere. Auicen. vero ponit eas in intelligentia agente. Differunt etiam quantum ad hoc quod Auicen. ponit species intelligibiles non remanere in intellectu nostro postquàm desinit actu intelligere: sed indiget, vt iterato se conuertat ad recipiendum de nouo [e]. Vnde non ponit scientiam animæ naturaliter inditam, sicut Plato, qui ponit participationes idearum immobiliter in anima permanere [e]. Sed secundum hanc positionem sufficiens ratio assignari non posset, quare anima nostra corpori vniretur. Non enim potest dici, quod anima intellectiua corpori vniatur propter corpus: quia nec forma est propter materiam [e], nec motor propter mobile, sed potius econuerso. Maxime autem videtur corpus esse necessarium animæ intellectiuæ ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: quia secundum esse suum à corpore non dependet. Si autem anima species intelligibiles secundum suam naturam apta nata esset recipere per influentiam aliquorum separatorum principiorum tantum, & non accipere eas ex sensibus, non indigeret corpore ad intelligendum: vnde frustra corpori vniretur.

¶ Si autem dicatur quod indiget anima nostra sensibus ad intelligendum, quibus quodammodo excitetur ad consideranda ea, quorum species intelligibiles à principiis separatis recipit, hoc non videtur sufficere: quia huiusmodi excitatio non videtur necessaria animæ nisi inquantum est consopita secundum Platonicos quodammodo, & obliuiosa propter vnionem ad corpus [e]: & sic sensus non proficerent animæ intellectiuæ nisi ad tollendum impedimentum, quod animæ prouenit ex corporis vnione. Remanet igitur quærendum, quæ sit causa vnionis animæ ad corpus. Si autem dicatur secundum Auicen. quod sensus sunt animæ necessarij, quia per eos excitatur, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, à qua recipit species: hoc quidem non sufficit. Quia si in natura animæ est, vt intelligat per species ab intelligentia agente effluxas, sequeretur quod quandoque anima possit se conuertere ad intelligentiam agentem ex inclinatione suæ naturæ, vel etiam excitata per alium sensum, vt conuertat se ad intelligentiam agentem, ad recipiendum species sensibilium, quorum sensum aliquis non habet. Et sic cæcus natus posset habere scientiam de coloribus: quod est manifeste falsum. Vnde dicendum est, quod species intelligibiles, quibus anima nostra intelligit, non effluũt à formis separatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod species intelligibiles, quas participat noster intellectus, reducuntur sicut in primam causam in aliquod principium per suam essentiam intelligibile, scilicet in Deum. Sed ab illo principio procedunt mediantibus formis rerum sensibilium, & materialium, à quibus scientiam colligimus, vt Dionysius dicit.

¶Ad secundum dicendum, quod res materiales secundum esse quod habent extra animam, possunt esse sensibiles actu: non autem actu intelligibiles. Vnde nõ est simile de sensu & intellectu.

¶Ad tertium dicendum, quod intellectus noster possibilis reducitur de potentia ad actum per aliquod ens actu, id est per intellectum agentem, qui est virtus quædam animæ nostræ, vt dictum est [e]: non autem per aliquem intellectum separatum, sicut per causam propriam proximam, sed forte sicut per causam remotam.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum anima intellectiua cognoscat res immateriales in rationibus æternis.*

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur qđ anima intellectiua nõ cognoscat res immateriales in rationibus æternis. Id eñ in quo aliquid cognoscitur, ipsum magis & per prius cognoscitur. Sed anima intellectiua hominis in

¶ Quo ad tertium: conueniẽtia in vno quod vterq; ponit species intelligibiles animæ nostræ effluere à formis separatis: & sic respondent quę sito affirmatiue. differentia in tribus. Primo, quia Plat. formas separatas dicit subsistentes. Auic. in intellectibus. Secundo, quia Plat. ponit immobiliter recipi influxũ in anima. Auicen. mobiliter, imò tantum dum actualiter influit. Tertio, quia ex hoc Plato scientiam ponit ingenitam animæ. Auicen. vero nõ, sed acquiri de nouo successiue.

¶ Quo ad quartum, quatuor. Primo ꝓponit impossibile quod sequitur ad vtrunque, scilicet ꝙ anima frustra vniretur corpori. Secundo probat sequelam sic, Anima nõ vnitur corpori propter corpus, sed propter animam: quia scilicet, corpus necessarium est ad eius propriam operationem, quæ est intelligere: sed secundum viam vtranque, hæc operatio non eget corpore. ergo anima frustra vnitur corpori. Maior quo ad primam & secundam partem probatur: quia nec 34 416 forma est propter materiam, & hoc contra positionem Auic. nec motor propter mobile, & hoc contra Pla. sed econtra. Quo ad tertiam vero relinquitur per se nota, loquendo de anima intellectiua vt sic, imò innuitur eius probatio: quia intelligere est propria operatio eius à corpore non pendens: quasi dicat, anima aut eget corpore quo ad esse, & hoc non: aut quo ad operari, & hoc non: quia intelligere est operatio à corpore non pendens.

Minor vero probatur: quia si anima naturaliter accipit species à substantiis separatis, nulla restat indigẽtia sensibilium ad intellectionem. Tertio refert responsionem Pla. 416 & refellit. Responsio est: quod sensibilia requiruntur ad excitandam animam ad cõsiderandum ea, quorum habet species. Repulsio est: quod hoc non respondet quæsito: quoniam excitatio ponitur ad auferendum quasi soporem conuenientẽ animæ ex vnione ad corpus, & non ex se. Vnde cum ex se non sit sopita, cur vnitur corpori, vt incurrat talem soporem?

¶ Quarto refert responsionem Auic. & refellit. Responsio est: quod sensibilia sunt necessaria ad excitãdam animam ad conuersionem ad intelligentiam agentem. Repulsio est: quia si ex natura sua anima est receptiua ab intelligentia agente: ergo quando ex sola natura conuertetur absque excitatione, vel saltem excitata iam à 394 visibilibus, poterit se conuerti ad species audibilium: & econuerso. sed vtrunq; est falsum: quia cæcus natus nescit colores. 418 vide in secundo contra Gentiles circa probationem consequentiæ contra Auicennam.

¶ Quo ad quintum concludendo respondet quæsito negatiue: vt patet in calce corporis. 443

¶ In responsione ad tertium esto cautus: nec intelligas intellectiuum recipere species ab intellectu agente qui est potentia animæ nostræ: sed recolito illius distinctionis: qua in specie intelligibili consideratur intelligibilitas actu, & determinatio, &c. sat fuit hic excludere, quod nec etiam quo ad intelligibilitatem reducitur intellectus possibilis de potentia ad actum ab intellectu aliquo separato tanquàm à proximo agẽte.

¶ *Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum quintum.* 579

Comment. Titulus in corpore declaratur.

¶ In corpore duo. Primo declaratur origo tituli, & titulus ipse. Secundo respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum duo inducuntur. Primo regula in communi circa philosophorum doctrinam seruanda: & tam quo ad bene, quam quo ad male dicta ex Augu. Secundo inducitur quo modo ipse Aug. hanc regulam seruauit in hac materia circa doctrinã Platonicam: accepit enim rationes æternas, & mutauit modum essendi earum: & sic patet sensus tituli, & eius origo. omnia clara sunt in litera. Aduerte tamen, quod positio Plat. propter duo extranea iudicatur à fide. Primo: quia ponebat sapientiam & vitam, & alia huismodi, quæ sunt perfectiones simpliciter, per se subsistere: & nõ solum naturas sensibiliũ, scilicet bonis, equi, leonis, &c. sequitur enim ꝙ daretur vita infinitę perfectionis, & simpliciter sapientia infinita, &c. extra Deum. Et insinuatur in litera, vbi ad innuendum hoc adducuntur exemplariter hæ perfectiones simpliciter. Secundo, quia ponuntur istæ formæ creatrices, cum solius Dei sit creare. hoc in litera etiam exprimitur.

¶ Quo ad secundum respondetur sub distinctione duorũ sensuum, quos 363 potest habere quæstio, tali ordine. Primo ponitur conclusio responsiua sub vno sensu. Secundo ponitur alia conclusio responsiua sub alio sensu: & probatur. Tertio ostenditur, quod prima conclusio est de intentione Aug. Distinctio est, cognosci omnia in rationibus æternis dupliciter: scilicet obiectiue, vel causaliter. Prima conclu-

426 *infra q. 88. arti. 3. ad 1. Et veri. q. 8. arti. 7. ad 6. Et q. 10. arti. 1. cor. & ad 6. & arti. 8. con.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

conclusio est. In rationibus æternis obiectiue secundum statum præsentem anima non cognoscit omnia, sed beue a nima beata: ista ex se est euidens. Secunda conclusio est, In rationibus æternis causaliter, sed non solis, anima nunc cognoscit omnia. Probatur quo ad primam partem: quia omnia cognoscit lumine naturali: ergo rationibus æternis. probatur consequentia: quia hoc nihil aliud est quàm participatio diuini lumi nis, in quo sunt illæ. Pro bat hoc autoritate Psal. Signatum est, &c. deinde probatur quo ad secundam partem, scilicet non tamen solis, duplici ter: ratione, quia præter lumen requiruntur species intelligibiles à re bus sumptæ: & autoritate Augu. in quarto de trin. Quod autem prima conclusio sit de mente Augu. eius autoritate in lib. 83. q. probatur.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulum sextum.*

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore quatuor. Primo Democritii, secundo Platonis, tertio Arist. opinionem tractat: quarto respondet quæstio iuxta opinionem Aristot.

¶Quo ad primum quatuor refert. Primo quod cognitio inest omnibus à sensibilibus. Secundo quod à sensu. Tertio q per defluxionē. Quarto radicem, quia intellectū ponebat eiusdem ordinis cum sensitiua parte: omnia patent in litera.

¶Quo ad secundū quatuor. Primo oppositionem radicis prædictæ. Secundo quod intellectualis non à sensibilibus nisi excitatiue. Tertio q sensitiua non à sensibilibus nisi quo ad organa, sed à seipsa. Quarto radicem huius: quia sentire posuit opus proprium animæ.

¶Quo ad tertium tria. Primo conuenientiam & differentiam eius circa radicem, tam cum Plat. quam Democ. vbi duo. Primo intellectus discretus à sensu, cum Plat. contra Democ. Secundo operatio sensitiua non animæ tantum sed coniuncti, cum Democ. contra Plat. Secūdo quo ad cognitionem sensitiuam: vbi duo. Primo q sit sufficienter à sensibilibus, contra Plat. cum Dem. quia cōiuncti, &c. Secundo quod non per defluxionem, sed immutationem contra Democritum. Tertio quo ad cognitionem intellectiuam: vbi duo. Primo quod ad eam requiritur agens superius sensibilibus, cum Plato. contra Democ. Secundo q ipsa non fit à solo illo agente. sed etiam phantasmatibus per modum abstractionis, contra Plat.

statu præsentis vitæ non cognoscit rationes æternas: quia non cognoscit ipsum Deum in quo rationes æternę existunt, sed ei sicut ignoto coniungitur: vt Dionys. dicit in 1. cap. mysticæ theologiæ. Ergo anima non cognoscit omnia in rationibus æternis.

¶Præterea, Ro. 1. dicitur, quod inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, conspiciuntur. Sed inter inuisibilia Dei numerantur rationes æternæ. Ergo rationes æternæ per creaturas materiales cognoscuntur: & non econuerso.

¶Præterea, Rationes æternæ nihil aliud sunt quàm ideæ. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quod ideæ sunt rationes ſtabiles rerum in mente diuina existētes. Si ergo dicatur quod anima intellectiua cognoscit omnia in rationibus æternis, redibit opinio Platonis, qui posuit omnem scientiam ab ideis deriuari [e].

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. 12. confes. Si ambo videmus verum esse quod dicis, & ambo videmus verū esse quod dico, vbi quæso id videmus? Nec ego vtique in te, nec tu in me: sed ambo in ipsa, quæ supra mentes nostras est, incommutabili veritate. Veritas autem incommutabilis iu æternis rationibus cōtinetur. ergo anima intellectiua omnia vera cognoscit in rationibus æternis.

CONCLVSIO.

¶In rationibus æternis anima non cognoscit omnia obiectiue in præsenti statu, sed causaliter.

¶RESPONDEO dicendū, quod sicut Aug. dicit in 2. de doctr. Christiana: qui philosophi vocantur, si qua forte vera, & fidei nostræ accommoda dixerunt, ab eis tanquam ab iniustis possessoribus in vsum nostrum vendicanda sunt. Habent enim doctrinæ Gentilium quędam simulata, & superstitiosa figmenta, quæ vnusquisque nostrūm de societate Gentilium exiens debet euitare. Et ideo Aug. qui doctrinis Platonicorum imbutus fuerat, si qua inuenit fidei accommoda in eorum dictis, assumpsit. Quæ vero inuenit fidei nostræ aduersa, in melius commutauit. Posuit autem Plato, sicut suprà dictum est [e], formas rerum per se subsistere à materia separatas, quas ideas vocabat, per quarum participationem dicebat intellectum nostrum omnia cognoscere: vt sicut materia corporalis per participationem ideæ lapidis fit lapis: ita intellectus noster per participationem eiusdem ideæ cognosceret lapidem. Sed quia videtur esse alienum à fide, quod formæ rerum extra res per se subsistant absque materia, sicut Platonici posuerunt, dicentes per se vitam, aut per se sapientiam esse quasdam substantias creatrices [e]: vt Dionys. dicit 11. c. de di. no. ideo Aug. in lib. 83. q. posuit loco harum idearum, quas Plato ponebat, rationes omnium creaturarum in mente diuina existere, secundum quas omnia formantur: & secundum quas etiam anima humana omnia cognoscit. Cum ergo quæritur vtrum anima humana in rationibus æternis omnia cognoscat, dicendum est quod aliquid in aliquo dicitur cognosci dupliciter. Vno modo sicut in obiecto cognito: sicut aliquis videt in speculo ea, quorum imagines in speculo resultant: & hoc modo anima in statu præsentis vitæ non potest videre omnia in rationibus æternis. Sed sic in rationibus æternis cognoscunt omnia beati qui Deum vident & omnia in ipso. Alio modo dicitur aliquid cognosci in aliquo sicut in cognitionis principio: sicut si dicamus quod in sole videntur ea, quæ videntur per solem, & sic necesse est dicere, quod anima humana omnia cognoscat in rationibus æternis, per quarum participationem omnia cognoscimus. Ipsum enim lumen intellectuale, quod est in nobis, nihil est aliud quàm quædam participata similitudo luminis increati [e], in quo continentur rationes æternæ. Vnde in Psal. dicitur. Multi dicunt, Quis ostendit nobis bona? Cui quæstioni Psal. respondet dicens, Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Quasi dicat, Per ipsam sigillationem diuini luminis in nobis omnia demonstrantur. Quia tamen præter lumen intellectuale in nobis exiguntur species intelligibiles à rebus acceptæ ad scientiam de rebus materialibus habendam, ideo non per solam participationem rationum æternarum de rebus materialibus notitiam habemus: sicut Platonici posuerunt, quod sola idearum participatio sufficit ad scientiam habendam. Vnde Aug. dicit in 4. de trin. Nunquid quia philosophi documentis certissimis persuadent æternis rationibus omnia temporalia fieri: & propterea potuerunt in ipsis rationibus perspicere: vel ex ipsis colligere quot sunt animalium genera, quæ semina singulorum? Nonne ista omnia per locorum ac temporum historiam quæsierunt? Quod autem Aug. non sic intellexerit, omnia cognosci in rationibus æternis, vel in incommutabili veritate, quasi ipsæ rationes æternæ videantur, patet per hoc quod ipse dicit in lib. 83. q. quod rationalis anima non omnis & quæcunque, sed quæ sancta & pura fuerit, asseritur illi visioni, scilicet rationum æternarum esse idonea: sicut sunt animæ bonorum. Et per hæc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum intellectiua cognitio accipiatur à rebus sensibilibus.* 421 *Veri. qū. 10 artic. 6. Et opus. 3. cap. 81. & 82.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod intellectiua cognitio non accipiatur à rebus sensibilibus. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quod non est expectanda syncerita veritatis à corporis sensibus. Et hoc probat dupliciter. Vno modo per hoc, quod omne quod corporeus sensus attingit, sine vlla intermissione temporis commutatur. Quod autem non maneat, percipi non potest. Alio modo per hoc, quod omnia, quæ per corpus sentimus, etiam cum non adsunt sensibus, imagines tamen eorum patimur: vt in somno, vel furore. Non autem sensibus discernere valemus, vtrum ipsa sensibilia, vel imagines eorum falsas sentiamus. Nihil autem percipi potest quod à falso non discernitur. Et sic concludit, quod non est expectanda veritas à sensibus. Sed cognitio intellectualis est apprehensiua veritatis. Non ergo cognitio intellectualis est expectanda à sensibus.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Ge. ad lit. Non est putandum facere aliquid corpus in spiritum, tanquam spiritus corpori facienti materiæ vice subdatur. Omni enim modo præstantior est, qui facit, ea re, de qua aliquid facit. Vnde concludit quod imaginem corporis non corpus in spiritu, sed ipse spiritus in seipso facit. Non ergo intellectualis cognitio à sensibus deriuatur.

¶Præterea, Effectus non se extendit vltra virtutem suæ causæ. Sed intellectualis cognitio se extendit vltra sensibilia. Intelligimus enim quædam, quæ sensu percipi non possunt. Intellectualis ergo cognitio non deriuatur à rebus sensibilibus.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus probat 1. metaph. & in fine posteriorum, quod principium nostræ cognitionis est à sensu.

CONCLVSIO.

Intellectiua cognitio non fit à sensibili sicut à perfecta & totali causa, sed potius sicut à materia causæ.

RESPONDEO dicendum, quod circa istam quæstionem triplex fuit philosophorum opinio. Democritus enim posuit, quod nulla est alia causa cuiusliber nostræ cognitionis nisi cum ab his corporibus, quæ cogitamus, veniunt atque intrant imagines in animas nostras, vt Aug. dicit in epistola sua ad Dioscorum. Et Arist. etiam dicit in li. de som. & vig. quod Democritus posuit cognitionē fieri per idola & defluxiones. Et huius positionis ratio fuit: quia tam ipse Democritus quàm alij antiqui naturales non ponebant intellectum differre à sensu [e], vt Arist. dicit in lib. de Anima. Et ideo, quia sensus immutatur à sensibili, arbitrabantur omnem nostram cognitionē fieri per solam immutationem à sensibilibus. Quam quidem immutationem Democritus asserebat fieri per imaginum defluxiones. Plato vero ecōtrario posuit intellectū differre à sensu [e]: & intellectū quidem esse virtutem immaterialem organo corporeo non vtentem in suo actu. Et quia incorporeum non potest immutari à corporeo, posuit quod cognitio intellectualis non sit per immutationem intellectus à sensibilibus, sed per participationem formarū intelligibilium sepa ratarum, vt dictum est [e]. Sensum etiam posuit virtutem quandam per se operantem [e]. Vnde nec ipse sensus, cum sit quædam vis spiritualis, immutatur à sensibilibus, sed organa sensuum à sensibilibus immutantur. Ex qua immutatione anima quodammodo excitatur, vt in se species sensibilium formet. Et hanc opinionem tangere videtur Augustī. 12. super Gen. ad lit. vbi dicit quod corpus non sentit, sed anima per corpus, quo velut nuntio vtimur ad formandum in seipsa quod extrinsecus nuntiatur. Sic igitur secundum Platonis opinionem neque intellectualis cognitio à sensibili procedit, neque etiam sensibilis totaliter à sensibilibus rebus: sed sensibilia excitant animam sensibilem ad sentiendum: & similiter sensus excitant animam intellectiuam ad intelligendum. Aristot. autem media via processit. Posuit enim cum Platone intellectum differre à sensu. Sed sensum posuit propriam operationem non habere sine communicatione corporis, ita quod sentire non sit actus animæ tantum, sed coniuncti. Et similiter posuit de omnibus operationibus sensitiuæ partis. Quia igitur non est inconueniens, quod sensibilia, quæ sunt extra animam, causent aliquid in coniunctum: in hoc Aristot. cum Democrito concordauit, quod operationes sensitiuæ partis causentur per impressionem sensibilium in sensum: non per modum defluxionis, vt Democritus posuit, sed per quandam operationem. Nam & Democritus omnem actionem fieri posuit per influxionem atomorum, vt patet in primo de generatione. Intellectum vero posuit Arist. habere operationem absque communicatione corporis. Nihil autem corporeum imprimere potest in rem incorpoream [e]. Et ideo ad causandam intellectualem operationem secundum Aristot. non sufficit sola impressio sensibilium corporum, sed requiritur aliquid nobilius: quia agens est honorabilius patiente, vt ipse dicit. Non tamen ita quod intellectualis operatio causetur ex sola impressione aliquarum rerum superiorum, vt Plato posuit: sed illud superius, & nobilius agens, quod vocat intellectum agentem, de quo iam suprà diximus [e], quod facit phantasmata à sensibus accepta intelligibilia in actu per modū abstractionis cuiusdā. Secundū hoc ergo ex parte phntasmatū intellectualis operatio à sensu causatur. Sed quia phantasmata non sufficiūt immutare intellectū possibilē, sed oportet quod fiant intelligibilia actu per intellectū agentē, non potest dici, quod sensibilis cognitio sit totalis, & perfecta causa intellectualis cognitionis, sed magis quodammodo est materia causæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod per verba illa Augustī. datur intelligi, quod veritas non sit totaliter à sensibus expectanda. Requiritur enim lumen intellectus agentis, per quod immutabiliter veritatem in rebus mutabilibus cognoscamus, & discernamus ipsas res à similitudinibus rerum [e].

¶Ad secundum dicendum, quod Aug. non loquitur de intellectuali cognitione, sed de imaginaria. Et quia secundum Plat. opinionem, vis imaginaria habet operationem, quæ est animæ solius, eadem ratione vsus est Aug. ad ostendendum, quod corpora non imprimunt suas similitudines in vim imaginariam: sed hoc facit ipsa anima, qua vtitur Aristot. ad probandum intellectum agentem esse aliquid separatum: quia scilicet, agens est honorabilius patiente. Et proculdubio oportet secundum hanc positionem in vi imaginativa ponere, non solum potentiam palsiuam, sed etiam actiuam. Sed si ponamus secundum opi. Arist., quod actio virtutis imaginatiuæ sit coniuncti, nulla sequitur difficultas: quia corpus sensibile est nobilius organo animalis, secundum hoc quod compatur ad ipsum, vt ens in actu ad ens in potentia: sicut coloratū in actu ad pupillā, quæ colorata est in potētia. Posset tamē dici, quod quāuis prima immutatio virtutis imaginariæ sit per motum sensibilium, quia phantasia est motus factus secundum sensum: vt dicitur in lib. de Anima: tamen est quædam operatio animę in homine, quæ diuidendo & componendo formatdiuersas rerum imagines, etiam quæ non sunt à sensibus acceptæ [e]. Et quantum ad hoc possunt accipi verba Augustini.

¶Ad tertium dicendum, quod sensitiua cognitio non est tota causa intellectualis cognitionis. Et ideo non est mirum, si intellectualis cognitio vltra sensitiuam se extendit.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet, non conuertendo se ad phantasmata.* 412 *infra qō. 87. art. 1. & 2. Et 3. q. 11. art. 2. & qu. 16. art. 2. cor. Et 2. contra. 6. 59. & 72. cor. 7. Et 1. cor. 13. lec. 3. & 3.*

AD SEPTIMVM sic procedi tur. Videtur quod intellectus possit actu intelligere per species intelligibiles, quas penes se habet: non conuertendo se ad phantasmata. Intellectus enim fit in actu per speciem intelligibilem qua informatur. Sed intellectum esse in actu est per ipsum intelligere. Ergo species intelligibiles sufficiunt ad hoc quod intellectus actu intelligat, absque hoc quod ad phantasmata se conuertat.

¶Præterea, Magis dependet imaginatio à sensu quàm intellectus ab imaginatione. Sed imaginatio potest imaginari actu absentibus sensibilibus. Ergo multo magis intellectus potest intelligere actu, non conuertendo se ad phantasmata.

¶Præterea, incorporalium non sunt aliqua phantasmata: quia imaginatio tempus & continuum non transcendit. Si ergo intellectus noster non posset aliquid intelligere in actu, nisi conuerteretur ad phantasmata: sequeretur quod non posset intelligere incorporalia. Et sic sequeretur quod intellectus noster non cognosceret substantias incorporales, quod patet esse falsum per Aug. 12. super Gen. ad lit. Et per Philosophum in 3. de anima.

¶SED CONTRA est, quod dicit Aug. 10. de trin. Aliud est imaginatio, aliud intellectio: non enim frustra dicitur, Imaginatio tempus & continuum non transcendit. Intellectio vero transcendit.

conclusionem vniuersalem, afferens causam particularem. Secundo, quia ex vi istius rationis, ita sequitur de intellectu coniuncto corpori passibili: sicut de coniuncto corpori impassibili: quoniam ex natura obiecti & natura potentiæ procedit: constat enim eandem esse naturam obiecti sensibilis tunc & nunc: & similiter eandem naturam potentiæ, sed de corpore glorioso hoc negatur: ergo ex hac parte peccat ratio adducens causam vniuersalem ad conclusionem particularem. Et confirmatur: quia istam rationem locum habere vult S. Tho. etiam de intellectu coniuncto corpori sano scilicet in statu innocentiæ: vt patet inferius in q. 94. artic. 2.

¶ Ad primum dubium dictum fuit in q. 12. ar. 4. & alibi. Sco. nanque male interpretatus mentem S. T. arguit contra eum: quidditatem enim rei sensibilis obiectum non quodcunque, sed naturaliter proportionatum intensiue ponimus intellectus nostri: quia nihil potest naturaliter intellectus cognoscere quidditatiue nisi naturas sensibilium. Et pro statu isto non solum est intensiue, sed extensiue obiectum intellectus: quia nihil potest intellectus noster naturaliter intelligere, nisi in ordine ad quidditatem sensibilem. Quicquid enim de Deo, aut angelis naturaliter attingimus causalitatis, aut excellentiæ, aut negotiationis respectu sensibilium conditione vestitum cognoscitur, vt experimur. Vnde & ipse Scotus à veritate coactus dicit, quod quidditas sensibilis est intellectus nostri pro statu isto obiectum in ratio-
423 ne motiui: quamuis minus philosophice loquens neget in ratione terminatiui: vt patet ex dictis. sed non est in verbis facienda vis, modo de rebus constet. Quid autem sit obiectum intellectus, id est ratio formalis, quod aliquid sit intelligibile, non est præsentis intentionis: vbi de intelligibili in hoc statu, & non simpliciter est quæstio.

poreū aliqd. Quod patet esse falsum. Intelligimus enim veritatē ipsam, & Deū & angelos.

¶SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in 4. de anima, quod nihil sine phantasmate intelligit anima.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus corpori paßibili coniunctus, non potest quippiam intelligere sine phantasmate.

¶RESPONDEO dicendum, quod impossibile est intellectum secundum præsentis vitæ statum, quo passibili corpori coniungitur, aliquid intelligere in actu nisi conuertendo se ad phantasmata. Et hoc duobus indicijs apparet. Primo quidem, quia cum intellectus sit vis quædam non vtens corporali organo, nullo modo impediretur in suo actu per læsionem alicuius corporalis organi, si non requireretur ad eius actum actus alicuius potentiæ vtentis organo corporali. Vtuntur autem organo corporali sensus, & imaginatio, & aliæ vires pertinentes ad partem sensitiuam. Vnde manifestum est quod ad hoc quod intellectus actu intelligat non solum accipiendo scientiā de nouo, sed etiam vtendo scientia iam acquisita, requiritur actus imaginationis & cæterarum virtutum. Videmus enim quod impedito actu virtutis imaginatiuæ per læsionem organi, vt in phreneticis: & similiter impedito actu memoratiuæ virtutis, vt in lithargicis[c]: impeditur homo ab intelligendo in actu etiam ea, quorum scientiam præaccepit. Secundo, quia hoc quilibet in seipso experiri potest, quod quando aliquis conatur aliquid intelligere, format sibi aliqua phantasmata per modum exemplorum: in quibus quasi inspiciat quod intelligere studet. Et inde est etiam quod quando aliquem volumus facere aliquid intelligere, proponimus ei exempla, ex quibus sibi phantasmata formare possit ad intelligendum. Huius autem ratio est: quia potentia cognoscitiua proportionatur cognoscibili. Vnde intellectus angeli, qui est totaliter à corpore separatus, obiectum proprium est substantia intelligibilis à corpore separata, & per huiusmodi intelligibilia materialia cognoscit. Intellectus autem humani, qui est coniunctus corpori, proprium obiectum est quidditas, siue natura in materia corporali existens, & per huiusmodi naturas visibilium rerum, etiam in inuisibilium rerum aliquam cognitionem ascendit[c]. De ratione autem huius naturæ est, quod in aliquo indiuiduo existat: quod non est absque materia corporali. Sicut de ratione naturæ lapidis est quod sit in hoc lapide: & de ratione naturæ equi est quod sit in hoc equo, & sic de alijs. Vnde natura lapidis, vel cuiuscunque materialis rei cognosci non potest complete & vere, nisi secundum quod cognoscitur vt in particulari existens. Particulare autem apprehendimus per sensum & imaginationem. Et ideo necesse est ad hoc qđ intellect⁹ intelligat suū obiectū propriū, quod cōuertat se ad phātasmata, vt speculetur naturā vniuersalē in particulari existentē. Si aūt propriū obiectum intellectus nostri esset forma separata, vel si formæ rerum sensibilium subsisterent non in particularibus secundum Platonicos[c], non oporteret, quod intellectus nostri semper in intelligendo conuerterent se ad phantasmata.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod species conseruatæ in intellectu possibili, in eo existunt habitualiter quando actu non intelligit, sicut supra dictum est[c]. Vnde ad hoc vt intelligamus in actu non sufficit ipsa conseruatio specierum: sed oportet quod eis vtamur secundum quod conuenit rebus, quarum sunt species: quæ sunt naturæ in particularibus existentes.

¶Ad secundum dicendum, quod etiam ipsum phantasma est similitudo rei particularis. vnde non indiget imaginatio aliqua alia similitudine particulari, sicut indiget intellectus.

¶Ad tertium dicendum, quod incorporea, quorum non sunt phantasmata, cognoscuntur à nobis per comparationem ad corpora sensibilia, quorum sunt phantasmata: sicut veritatem intelligimus ex consideratione rei, circa quam veritatem speculamur. Deum autem, vt Diony. dicit, cognoscimus vt causam, & per excessum, & per remotionem. Alias etiam incorporeas substantias in statu præsentis vitæ cognoscere non possumus: nisi per remotionem, vel aliquam comparationem ad corporalia. Et ideo cum de huiusmodi aliquid intelligimus, necesse habemus conuerti ad phātasmata corporum, licet ipsorum non sint phantasmata.

contingit multipliciter: in proposito tamen logice, & metaphisice loquendo, dupliciter accidit. Primo, quia illud conuenit ei extra primum modum perseitatis, & sine tali potest perfecte prioris natura cognosci quidditatiue. Secundo quia illud conuenit ei infra primum modum perseitatis, & à tali posteriori perfecta cognitio quidditatiua dependere potest: vt patet de perfecto & imperfecto: hic enim prædicata sunt rerum infra primum modum per se: nec absque eis habetur complete quidditatiua cognitio. Vnde Aristot. 1. cæli. Primum prædicatum quod inuestigat de mundo, est ly perfectum. Et Diuus Tho. post simplicitatem quæ pertinet primo ad quod quid esse rei, statim de perfectione Dei quæstionem subdit in princ. huius operis, cum ergo modus essendi particulariter sit substantialis ei cuius est: nec aliam rem, aut rationem formalem superaddat naturæ: sed eandem dicat alio modo: extra prædicata primi modi nequaquam continetur. Ac per hoc sine eius cognitione perfecte natura cognosci non potest. Et confirmatur: quia modus iste non est simpliciter posterior natura, sed aliqualiter. Non simpliciter quidem: quia cum omne prius reducatur ad illum modum, scilicet à quo non conuertitur consequentia. vt patet in 5. metaph. & cōstet, quod si est homo, est homo aliquis, quamuis non hoc: & e cōuerso, consequens est, quod natura non sit prior simpliciter modo isto substantiali. Dico autem quod si est homo, est homo aliquis, non eo modo quo sequitur, si est homo, est risibilis: sed eo modo, quo in nullo instanti naturæ verificari potest de aliquo quod sit homo: & tamen non adhuc sit homo aliquis. Quamuis enim prius natura generetur homo quàm risibile: & quodammodo, quàm hic homo: non tamen quàm homo aliquis: vt patet apud Peripateticos. Aliqualiter tamen est prior: quia secundum abstractionem intellectus homo prius est, quàm homo aliquis. 424 419 398 394

¶Ad secundum dubiū dicitur vtendo duplici distinctione, id est, est de ly esse in particulari: quod potest sumi dupliciter, scilicet, radicaliter, vel formaliter. secunda est de ly esse de ratione alicuius: quod contingit dupliciter. Vno modo: simpliciter. Alio modo, vt modus intrinsecus seu essentialis. Et tunc dico tria. Primo, quod esse in particulari radicaliter est simpliciter de ratione sensibilis naturæ. Secundo, quod esse in particulari formaliter, est de ratione naturæ, vt modus. Tertio, quod in proposito sumitur esse in particulari vtroque modo: & similiter esse de ratione singula singulis applicando. Primum ex differentia inter Platonem & Aristot. apud Peripateticos est, vt per se notum. Plato enim posuit solam bouinam formam esse quidquid erat bouis: & illam per se absque carnibus & ossibus, &c. ac per hoc ponens naturam bouinam vniuersaliter subsistentem, negabat de ratione eius esse, particulariter subsistere. Arist. autem posuit, quod bouina natura non potest absque carnibus & ossibus subsistere, sed necessario oporteret esse in carnibus & ossibus: quamuis non his aut illis determinate, ac per hæc posuit radicem huiusmodi, quæ est particulariter subsistere, id est carnes & ossa, id est materiam esse de ratione naturæ sensibilis. Et propter ea dixi, quod particulariter existere, radicaliter sumptum, est simpliciter de ratione naturæ sensibilis: id enim nihil aliud est, quàm materia esse de ratione naturæ sensibilis. Et ex hoc patere iam facile potest secundum. Constat enim quod particulariter, aut vniuersaliter existere, modi naturæ sunt valde inter se diuersi, & quod posteriores sunt naturaliter naturis ipsis: prius nanque est homo quàm homo aliquis, aut homo idealis: & quod non aduentitij, aut accidentales modi sunt, sed ex substantiali ratione naturæ, deriuantes non accidens super additum, sed substantiam eandem prædicant cum natura, cuius sunt, quamuis alio modo. Non enim modo aliquis aliam naturam substantialem, aut accidentalem addit supra hominem, sed hominem dicit hoc modo existentem. tertium vero ex sequentibus manifestum erit.

¶Ad tertium dubium quo ad primam dubitandi rationem dicitur, quod sermo præsens procul dubio est de cognitione abstractiua quidditatiua tamen: & quod naturæ sensibilis quidditas non perfecte cognoscitur ignorato suo substātiali modo essendi: & quamuis modus sit aliqualiter posterior quidditate, non tamen potest quidditas perfecte absque eius cognitione penetrari.

¶Ad cuius euidentiam scito, quod aliquid esse posterius aliquo coniuncto sibi

¶ Quo ad secundam vero dubitandi occasionem dicitur, quod ly, vt existens in particulari denotat rem cognitam. Et ad primam obiectionem contra hoc iam patet responsio ex nunc dictis. Ad secundam vero dicitur, quod licet modus ille sit vniuersale quoddam: principium tamen illius est singulare, vt Sanctus Thomas dicit in loco allegato: & propterea absque singulari apprehensione cognosci perfecte nequit. Quamuis possit arguitiue cogitari naturam habere modum essendi particulariter ex cognitione naturæ, & modo essendi particulariter in communi: sed hæc non generant perfectam notitiam naturæ tali modo existentis. Impossibile est enim ignorato principio plene nosse principiatum. Habet quoque se singulare ad talem modum, vt terminus: ignoto autem termino sciri plene nequit terminatum.

¶Ad quintum autem dubium dicitur, quod arg. ex primo capite deficit in consideratione conditionum immaterialis cognitionis. Cum enim intelligere sit operatio immaterialis: & consequenter à corpore & corporis conditionibus sese eleuans: si intellectio perfecta alicuius obiecti in aliquo intellectu adeo depressa atque obligata corpori est, vt phantasmate egeat corporeo, à fortiori intellectio imperfecta, cui minus debetur eleuatio à materialibus conditionibus, magis alligata erit phantasmati. Experimur enim in nobis, quod quanto perfectius contemplamur, tanto purior redditur à phantasmatibus cognitio: quamuis totaliter denudatam non habeamus. Oportet igitur in omni nostra cognitione phantasmata concurrere, si perfecta absque phantasmate fieri nequit. Iuxta illud: De quo minus videtur inesse, &c.

¶ De materia autem quæ tangitur in argumento ex secundo cap. scito diuersas esse opiniones. Scotus enim in primo di. 3. q. 3. & in 45. q. consentiens conclusioni principali, scilicet quod nihil sine phantasmate intelligimus, dissentit in medio. Vult enim quod hoc non insit intellectui nostro ex se absolute: quia sic anima separata non intelligeret, nec ex hoc quod coniunctus est corpori, quia sic anima in corpore glorioso egeret phantasmate: sed quod hoc inest, aut in pœnam peccati originalis. iuxta illud Aug. 15. de tri c. 27. Quæ causa, vt ipsam lucem fixa acie videre non possis, nisi infirmitas: & quis eam tibi fecit, nisi iniquitas? Aut propter ordinem potentiarū naturaliū hoc habentē quod vna potētia attingente obiectum: aliæ quæ natæ sunt illud attingere, coattingunt idem. Diuus autē T. vt hic & alibi patet, tenet hoc esse naturale animæ coniunctæ corpori passibili ex parte obiecti relati ad potentiam sub tali modo essendi. Ita q quia obiectum habet in se illa duo supradicta, scilicet naturam & particularitatē: & intellectus coniunctus nō potest vtrunque percipere nisi ministerio sensus alterum cognoscatur: inde est indigentia phantasmatis. Ad obiecta vero in oppositū dicitur: quod hoc est naturale animæ nostræ ex modo essendi, scilicet in cōiunctione ad corpus. Vnde cōueniebat etiam in statu innocentiæ. Et cum infertur, ergo cōuenit etiā animæ in corpore glorioso, negatur consequentia: quoniā de statibus pure naturalibus loquimur, & nō de miraculosis. Et si instetur q glorificatio nō aufert naturā, sed perficit: respondetur, q conditiones naturales dicentes imperfectionem hoc modo, id est quarū opposita sunt perfectiones, simpliciter possunt salua integritate naturæ auferri: glorificatio auferendo perficit, vt patet de passibilitate corporis. Talis est autem obligatio ad phantasmata. Nec habet locū ratio præsens in statu corporis glorificati: quoniam de est secunda conditio ex parte intellectus, scilicet quod ipse nō potest per seipsū cognoscere singulare. Hęc enim conditio etsi vera sit de intellectu coniuncto secundum naturalem statum, falsa tamen est de eo secundum statum glorificati corporis: quoniā potest quicquid & eadem modo intelligere: quod & quo modo potest anima separata. Verum ratio assignata à Sco. nihil valet: imò potius oppositū infert: quia vna potentia animæ intensa in opere suo: aliæ ab operādo impediūtur, vt experientia testatur: intentio ergo operationis intellectus nō exigit phantasiam: imò deficit quantum est ex hoc. Et præterea ex hoc non haberetur vniuersaliter: quod sine phantasmate nihil intelligimus vt patet. Nec est eadem ratio, aut maior de imperfecta intellectione: vt nos dicebamus. Ratio vero ex peccato originali non est naturalis: hoc autem est naturale, vt mori, &c.

423 2.2.q.154. art.5.cor. & q.272. artic.1. Et veri.q.12. artic.3. Et 3.de anima tex.7. ad fin. 224 99 183 422 495 457 a 547

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum iudicium intellectus impediatur per ligamentum sensus.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur, quod iudiciū intellectus non impediatur per ligamentum sensus. Superius enim non dependet ad inferiori. Sed iudicium intellectus est supra sensum. Ergo iudicium intellectus non impeditur per ligamentum sensus.

¶Præterea, Syllogizare est actus intellectus: in somno autē ligatur sensus, vt dicitur in lib. de som. & vig. Contingit tamē quādoq; quod aliquis dormiēs syllogizat. Ergo nō impeditur iudicium intellectus per liguamētum sensus.

¶SED CONTRA est, quod in dormiendo ea, quæ contra licitos mores contingunt, non imputantur ad peccatum, vt Aug. in 12. super Gen. ad literam dicit. Hoc autem non esset si homo in dormiendo liberum vsum rationis & intellectus haberet. Ergo impeditur rationis vsus per ligamentum sensus.

CONCLVSIO.

¶Cum omnia, quæ in præsenti statu cognoscimus per comparationem ad sensibilia nobis nota fiant, necesse est per ligamentum sensus impediri rationis iudicium.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut dictum est, proprium obiectum intellectui nostro proportionatum est natura rei sensibilis[c]. Iudicium autem perfectum de re aliqua dari non potest, nisi ea omnia, quæ ad rē pertinent cognoscantur, & præcipue si ignoraretur id quod est terminus & finis iudicij. Dicit autem Philosophus in 3. de cælo, q sicut finis factiuę scientię est opus, ita naturalis scientiæ finis est quod videtur principaliter secundum sensum. Faber enim non quærit cognitionem cultelli nisi propter opus vt operetur hunc particularem cultellum. Et similiter naturalis nō quærit cognoscere naturam lapidis & equi, nisi vt sciat rationes eorum, quę videntur secundum sensum. Manifestum est autem, quod non posset esse perfectum iudicium fabri de cultello si opus ignoraret. Et similiter non potest esse perfectum iudicium scientiæ naturalis de rebus naturalibus si sensibilia ignorentur. Omnia autem quæ in præsenti statu intelligimus, cognoscuntur à nobis per comparationem ad res sensibiles naturales[c]. Vnde impossibile est quod sit in nobis iudicium intellectus perfectum cum ligamento sensus[c], per quem res sensibiles cognoscimus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod quamuis intellectus sit superior sensu, accipit tamen aliquo modo à sensu, & eius obiecta prima & principalia in sensibilibus fundantur. Et ideo necesse est, quod impediatur iudicium intellectus ex ligamento sensus.

¶Ad secundum dicendum, quod sensus ligatur in dormientibus propter euaporationes quasdam & fumositates resolutas[c], vt dicitur in lib. de somno & vig. Et ideo secundum dispositionem huiusmodi euaporationum contingit esse ligamentum sensus maius vel minus. Quando enim multus fuerit motus vaporum, ligatur non solum sensus, sed etiā imaginatio: ita vt nulla appareant phantasmata, sicut precipuè accidit, cum aliquis incipit dormire post multum cibum & potum. Si verò motus vaporum aliquantulum fuerit remissior, apparent phantasmata, sed distorta & inordinata, sicut accidit in febricitantibus. Si vero adhuc magis motus sedetur, apparent phantasmata ordinata, sicut maximè solet contingere in fine dormitionis, & in hominibus sobriis, & habentibus fortem imaginationem. Si autem motus vaporum fuerit modicus, non solum imaginatio remanet libera, sed etiam ipse sensus communis ex parte soluitur, ita quod homo iudicat interdum in dormiendo ea quæ videt somnia esse, quasi diiudicans inter res, & rerum similitudines. Sed tamen ex aliqua parte remanet sensus communis ligatus. Et ideo licet aliquas similitudines discernat à rebus: tamen semper in aliquibus decipitur. Sic igitur per modum quo sensus soluitur, & imaginatio in dormiendo, liberatur iudicium intellectus: non tamen ex toto. Vnde illi qui dormiendo syllogizant, cum excitantur, semper recognoscunt se in aliquo defecisse.

Comment. *a ¶Super Quæstionis octuagesimæquartæ Articulū octauum.*

Titulus clarus.

In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Iudiciū intellectus impeditur ligato sensu. Probatur sic. ignotis pertinētib⁹ ad rē, & præcipue fine seu termino iudicij, necesse est iudiciū impediri: sed ligato sensu hoc accidit: ergo. maior patet, & minor probatur: quia ligato sensu ignoratur particulare, quod est terminus iudicij. Quod probatur tripliciter. Primo ratione, quia proprium obiectum nostri intellectus est natura sensibilis. Secundo autoritate Aristot. in 3. cæli. Et tertio, quia omnia quę cognoscimus, discernimus in ordine ad sensitiua.

¶In responsione ad secundum nota quatuor gradus ligamenti sensitiuæ partis. Annot.

¶Nota hæc diligentissime & cautissime, quod quia iudicium intellectuale ideo fallitur ligato sensu, quia non potest resoluere quod iudicat in particulare sensibile: consequens est, quod multo magis intellectuale fallatur, quando despiciuntur particularia: nec est curæ, vt habeat iudiciū rationis testimonium à sensibilibus. Et propterea in plurimos contingit labi errores, qui à superioribus inchoant iudicium, & ordinant doctrinas suas inconsultis sensibus. Vnde pater philosophorum Aristot. nunquam à sensibus recedens semper iuxta veritatem iudicauit.

QVAESTIO OCTVAGESIMA quinta, de modo & ordine intelligendi, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de modo & ordine intelligendi. ¶Et circa hoc quæruntur octo. ¶Primò, vtrum intellectus noster intelligat abstrahendo species à phantasmatibus. ¶Secundò vtrum species intelligibiles abstractæ à phantasmatibus se habeant ad intellectum nostrum, vt quod intelligitur, vel sicut id quo intelligitur. ¶Tertiò, vtrum intellectus noster naturaliter intelligat prius magis vniuersale. ¶Quartò, vtrum intellectus noster possit multa simul intelligere. ¶Quintò, vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo. ¶Sextò, vtrū intellectus possit errare. ¶Septimò, vtrum vnus possit eandem rem melius intelligere quàm alius. ¶Octauò, vtrum intellectus noster per prius cognoscatur indiuisibile quàm diuisibile.

ARTICVLVS I.

¶Vtrum intellectus noster intelligat res corporeas, & materiales per abstractionem à phantasmatibus.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster non intelligat res corporeas & materiales per abstractionem à phantasmatibus. Quicunque enim intellectus intelligit rem aliter quàm sit, est falsus. Formæ autē rerum materialium non sunt abstractæ à particularibus: quorū similitudines sunt phantasmata. Si ergo intelligamus res materiales per abstractionem specierum à phantasmatibus, erit falsitas in intellectu nostro.

¶Prçterea, Res materiales sunt res naturales, in quarum definitione cadit materia. Sed nihil potest intelligi sine eo quod cadit in diffinitione eius. Ergo res materiales non possunt intelligi sine materia. Sed materia est indiuiduationis principium. Ergo res materiales non possunt intelligi per abstractionem vniuersalis à particulari, quod est abstrahere species intelligibiles à phantasmatibus.

¶Prçterea, In 3. de anima dicitur, q phantasmata se habent ad animam intellectiuā sicut colores ad visum. Sed visio non fit per abstractionem aliquarum specierum à coloribus, sed per hoc quod colores imprimūt in visum. Ergo nec intelligere contingit per hoc quod aliquid abstrahatur à phātasmatibus, sed per hoc q phantasmata imprimunt in intellectum.

¶Prçterea, Vt dicitur in tertio de anima, in intellectiua anima sunt duo, scilicet intellectus posibilis & agens. Sed abstrahere à phantasmatibus species intelligibiles non pertinet ad intellectum posibilem, sed recipere species iam abstractas: sed nec etiam videtur pertinere ad intellectum agētem, qui se habet ad

a ¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum primum.

Titulus.

¶Circa titulum occurrit statim dubium, quia videtur superfluus articulus iste, aut impertinens. In quæstione si quidem præcedente determinatum est an anima intelligat per species acceptas à sensibilibus, &c. igitur aut superflue reperitur, aut tractanda erant hæc ibi. & tenet sequela: quia nihil aliud est abstrahere à phantasmatibus, quàm recipere à sensibus, & egere illis in vsu. Annot. 424 *infrà q.87. ar.2. ad secundum. et q.101. art. 1. & 3. q. 61. art. 2.*

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod præsens articulus bene distinctus, & ordinatus est. Distinctus quidē quia aliud est formaliter quærere & scire an habeamus intelligibiles species à sensibilibus & phantasmatibus: & aliud an intelligamus abstrahendo. Hoc enim includit, & modum quo habetur species à phantasmatibus, scilicet per abstractionem, & modū quo intellectus attingit res sensibiles, scilicet denudando eas à conditionibus phantasmatis. illud vero hoc in se non claudit, nisi forte virtualiter. Sed quęstiones cum sint ęquales numero his, quæ vere scimus, distinguendæ sunt penes quæsita formaliter, non virtualiter. Ordinatus vero, quia vt patet in diuisione quæstionis præce-

Universidad de Deusto Biblioteca

præcedentis, tota præcedens quæstio quærit formaliter de his, per quæ b intelligimus, vt sic: ista 391 vero de modo & ordine, quo intelligimus: & ideo ab vniuersalissimo modo incœpit, scilicet abstractione à phantasmatibus. hic enim modus communis est omni nostræ intellectioni, vt patebit.

Comment. ¶In corpore duo. primo respondet quæsito. Secundo refert opinionē Plat. oppositam in calce.

¶Quo ad primum conclusio responsiua affirmatiue est hæc, Intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus. Vbi primo nota, quod abstrahere à phātasmate quandoque significat operationem intellectus agentis, quādoque operatio- 422 nem intellectus possibi- 58 lis. Intellectus agentis quidē, quando dicitur, quod abstrahimus species intelligibiles à phantasmatibus. Intellectus vero possibilis: quando dicitur quod cognoscimus quod quidquid est hominis abstrahendo ab hoc & illo homine. Tantum autem interest inter abstractionem vtranque, quod abstractio illa est realis productio rei abstractæ, scilicet speciei intelligibilis. ista autem solum est expoliatio rei abstractæ, non per realem denudationem, sed per negatio- & ad d nem actionis seu consi- 369 derationis, vt in respon- sione ad primum clare 53 patet in litera. Et quoniam secunda est effectus primæ, & eiusdem rationis cum ea, vt patebit: ideo præsens conclusio de vtraque intelligitur indistinctè.

¶Deinde probatur conclusio, Intellectus noster vt sic, non est actus corporis, quod tamen est virtus animæ existentis in corpore: ergo pro- 422 prium eius est cognoscere formam in materia hac, non prout est in hac materia, hoc est abstrahere à phantasmatibus: ergo. Antecedēs supponitur ex dictis. & declaratur distinguen- 416 do triplicem gradum virtutis cognoscitiuæ, s. actum corporis: non actum corporis: & quodam modo sic, & quodam modo non. Consequentia vero probatur ratione, quia obiectum proportionatur virtuti cognoscitiuæ. Et confirmatur distribuendo proportionata obiecta singulis gradibus cognoscentium.

b ¶Nota, quod maxima illa, Obiectum propor- 435 tionatur virtuti cogno- Annot. scitiuæ, absque dubio tenet quo ad cognitionem & eleuationem à materia, quicquid obiici possit de aliis conditionibus. Impossibile nanque est, quod vis corporea possit in aliquid supra corporea eleuatū,

phantasmata, sicut lumen ad colores: quod nō abstrahit aliquid à coloribus, sed magis eis influit[c]. Ergo nullo modo intelligimus abstrahendo à phantasmatibus.

¶Præterea, Philosophus in 3. de Anima dicit, quòd intellectus intelligit species in phantasmatibus. Non ergo eas abstrahendo.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quòd sicut res sunt separabiles à materia, sic circa intellectum sunt. Ergo oportet quòd materialia intelligantur, inquantum à materia abstrahuntur, & à similitudinibus materialibus, quæ sunt phantasmata.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus cum sic non sit actus alicuius organi corporalis, quod tamen est animæ, quæ est forma corporis, potestas, necesse est, vt intelligat materialia & sensibilia abstrahendo à phantasmatibus, & per ea in immaterialium cognitionem eleuetur.

¶RESPONDEO dicendū, quòd sic, vt suprà dictum est, obiectū cognoscibile proportionatur virtuti cognoscitiuæ[c]. Est autem triplex gradus cognoscitiuæ virtutis[c]. Quædam enim cognoscitiua virtus est actus organi corporalis, scilicet sensus. Et ideo obiectū cuiuslibet sensitiuæ potētiæ est forma prout in materia corporali existit. Et quia huiusmodi materia est indiuiduationis principium, ideo omnis potentia sensitiuæ partis est cognoscitiua particularium tantū. Quædā autem virtus cognoscitiua est, quæ neque est actus organi corporalis, neque est aliquo modo corporali materiæ coniuncta: sicut intellectus angelicus. Et ideo huius virtutis cognoscitiuę obiectum est forma sine materia subsistens. Etsi enim materialia cognoscant, non tamen nisi in immaterialibus ea intuentur, vel in seipsis, vel in Deo. Intellectus autē humanus medio modo se habet. Non enim est actus alicuius organi, sed tamen est quædam virtus animæ, quæ est forma corporis, vt ex suprà dictis patet[c]. Et ideo proprium eius est cognoscere formam in materia quidem corporali indiuidualiter existentem, non tamen prout est in tali materia. Cognoscere vero id quod est in materia indiuiduali, non prout est in tali materia est abstrahere formā à materia indiuiduali, quam reprçsentāt phantasmata. Et ideo necesse est dicere quòd intellectus noster intelligit materialia abstrahendo à phantasmatibus, & per materialia sic considerata in immaterialiū aliqualem cognitionem deuenimus: sicut econtra Angeli, per immaterialia materialia cognoscu[nt][c]. Plato vero attendens solum immaterialitatem intellectus humani, non autem ad hoc quòd est corpori quodammodo vnitus, posuit obiectū intellectus, ideas separatas, & quòd intelligimus, non quidem abstrahendo, sed magis abstracta participando, vt suprà dictum est[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd abstrahere cōtingit dupliciter. Vno modo per modum compositionis & diuisionis, sicut cum intelligimus aliquid non esse in alio vel esse separatum ab eo. Alio modo per modum simplicitatis, sicut cum intelligimus vnum, nihil considerando de alio. abstrahere igitur per intellectum ea, quæ secundum rem non sunt abstracta secundum primum modum abstrahendi, non est absque falsitate. Sed secundo modo abstrahere per intellectum, quæ non sunt abstracta secundum rem, non habet falsitatem[c], vt in sensu apparet. Si enim dicamus colorem non inesse corpori colorato, vel esse separatum ab eo, erit falsitas in opinione, vel in oratione. Si vero consideremus colorem & proprietatē eius, nihil considerantes de pomo colorato: vel sic, quod intelligimus voce exprimamus: erit absque falsitate opinionis, & orationis. Pomum enim non est de ratione coloris. Et ideo nihil prohibet colorem intelligi, nihil intelligendo de pomo. Similiter dico, quod ea quæ pertinent ad rationem speciei cuiuslibet rei materialis, puta lapidis, aut hominis, aut equi: possunt cōsiderari sine principiis indiuidualibus quæ non sunt de ratione speciei. Et hoc est abstrahere vniuersale à particulari, vel speciem intelligibilem à phantasmatibus. considerare scilicet naturam speciei absque consideratione indiuidualium principiorum quę per phantasmata repræsentantur. Cum ergo dicitur quod intellectus est falsus, qui intelligit rem aliter quàm sit, verum est si ly aliter, referatur ad rem intellectam. Tunc enim intellectus est falsus, quādo intelligit rem esse aliter quàm sit[c]. Vnde falsus esset intellectus, si sic abstraheret speciem lapidis à materia, vt intelligeret eam non esse in materia, vt Plato posuit. Non est autem verum quod proponitur, si ly aliter, accipiatur ex parte intelligentis. Est enim absque falsitate, vt alius sit modus intelligentis in intelligendo, quàm modus rei in essendo: quia intellectum est in intelligente immaterialiter per modum intellectus, non autem materialiter per modum rei materialis.

¶Ad secundum dicendum, quòd quidam putauerunt, quòd species rei naturalis sit forma solum, & quod materia non sit pars speciei[c]. Sed secundum hoc in diffinitionibus rerum naturalium non poneretur materia. Et ideo aliter dicendum est, quòd materia est duplex, scilicet communis & signata vel indiuidualis. Communis quidem, vt caro & os, indiuidualis autem vt hæ carnes & hæc ossa. Intellectus igitur abstrahit speciem rei naturalis à materia sensibili indiuiduali, non autem à materia sensibili communi. Sicut speciem hominis abstrahit ab his carnibus & his ossibus, quæ non sunt de ratione speciei, sed partes indiuidui, vt dicitur in 8. metaphys. & ideo sine eis considerari potest. Sed species hominis non potest abstrahi per intellectum à carnibus, & ossibus. Species autem mathematicæ possunt abstrahi per intellectum à materia sensibili, non solum indiuiduali, sed etiam communi: non tamen à materia intelligibili communi, sed solum indiuiduali. Materia enim sensibilis dicitur materia corporalis, secundum quod subiacet qualitatibus sensibilibus, scilicet calido & frigido, duro & molli, & huiusmodi. Materia vero intelligibilis dicitur substantia secundum quod subiacet quantitati. Manifestum est autem quod quantitas prius inest substantiæ quàm qualitates sensibiles. Vnde quantitates (vt numeri & dimensiones & figuræ, quæ sunt terminationes quantitatum) possunt considerari absque qualitatibus sensibilibus, quod est eas abstrahi à materia sensibili: non tamen possunt considerari sine intellectu substantiæ quantitati subiectæ, quod esset eas abstrahi à materia intelligibili communi. Possunt tamen considerari sine hac vel illa substantia: quod est eas abstrahi à materia intelligibili indiuiduali. Quædam vero sunt, quæ possunt abstrahi etiam à materia intelligibili communi, sicut ens vnum, potentia, & actus & alia huiusmodi, quæ etiam esse possunt absque omni materia, vt patet in substantiis immaterialibus. Et quia Plato non considerauit quod dictum est de duplici modo abstractionis: omnia quæ diximus abstrahi per intellectum, posuit abstracta esse secundum rem.

¶Ad tertium dicendum, quòd colores habent eundem modum existendi, prout sunt in materia corporali indiuiduali, sicut in potentia visiua. Et ideo possunt imprimere suam similitudinem in visum. Sed phantasmata cum sint similitudines indiuiduorum, & existant in organis corporis, non habent eundem modum

& rursus vt vis corporea sit naturaliter obiecta ad corpora. Et propterea intellectus noster medio modo se habens ad medio modo se habentia, vt ad propria obiecta se extendet.

Annot. ¶Sed occurrit dubitatio hic: quia falsum videtur quod assumptum est & habetur in litera, q̄d scilicet considerare naturam existētem in hac materia non prout est in hoc, est abstrahere à phantasmatibus. Angeli c in primis intelligūt quandoque quod quid est ali- 79 cuius rei materialis, non 61 c d intelligēdo ipsum vt in 430 hoc: & tamē non abstrahunt. nos quoque si vera esset opinio Platonis, nihilominus intelligeremus quod quid erat esse hominis, non intelligendo hunc vel illum, & tamen nō abstraheremus. ergo. Ad hoc dicitur q̄d dictum illud est verissimum, modo sane intelligatur, scilicet per se primo. Angeli, vt in litera 363 dicitur, non cognoscūt materialia per se primo, sed res separatas à materia: & in illis illarumq; connaturalibus speciebus materialia percipiūtur. Nostri quoque acies intellectus (si vera est Platonis oppinio) ad quidditates separatas, s. per se hominem, & per se bouē primo terminatur, & nō ad naturam existentem in Sorte non prout est in Sorte. Vnde in litera vtraque obiectio excluditur. Prima cum obiectum proprium intellectui Angelico datur. Secunda cum Plat. opinio refertur. de cuius opinione tria refert. Primū ex parte animæ, q̄ naturā intellectus, non modum essendi considerauit. Secundū ex parte obiecti: q̄d propterea posuit obiectū res separatas & immateriales, & sic actus intellectus nostri apud eum primo terminatur ad ideas. Tertium ex parte modi, de quo est quæstio, scilicet quod non abstrahendo, sed potius abstracta participando intelligimus.

Annot. ¶In respōsione ad secundum esset quæstio, an materia sit pars quidditatis rei naturalis: sed quia hoc ad quęstionem hanc nihil refert, & alibi tractatū est, ideo trāseo.

¶Num illuminatio intellectus agentis aliquid super phantasmata positiuum ponat. Quæstio.

¶In respōsione ad quartū difficile occurrit dub. an illuminatio intellectus agentis super phantasmata aliquid positiuū ponat in eis. Quibusdam enim videtur q̄ sic, per hæc verba literę: aiunt nanque phantasmata suscipere quandam intentionalem virtutē per motum fluētis, qua redduntur formaliter habita ad abstractionem. Et cōfirmatur hoc: quia regulariter est apud S.T. q̄ instrumentum

mentum impotens ad principalem effectum, sumit à principali agente intentionem: qua instrumentaliter possit in illū. Constat autem phantasma se habere ad intellectum agentē vt instrumentū, &c. Aliis vero videtur hoc impossibile: quia vis illa aut est de ordine materialium, aut immaterialium: si materialium, ergo erit hæc & particularizata vt phantasmata: nō ergo erit propterea phantasma habilius. si immaterialis, e ergo non erit subiectiue in phantasia: quia quic- 421 q̄d est ibi subiectiue, est particularizatū vt ipsa, cum vnumquodque recipiatur per modum recipientis.

1 d ¶Mihi autem non propter has rationes, sed propter rerum ordinem & literæ verba diligentius perspecta, videtur quod illuminatio ista nullam rem addendo habilitet.

¶Ad cuius euidentiam sciendum est, quod vt in litera dicitur, pars sensitiua tria sortitur gradatim ex coniunctione ad intellectum. Primo redditur virtuosior: secūdo habilis ad abstractionem. tertio ab ea abstrahitur species intelligibilis. Et primum quidem cōuenit ipsis viribus seu potētiis sensitiuis ex hoc quod naturaliter connatæ sunt cum intellectiuo: quemadmodū vegetatiuum redditur virtuosius ex coniunctione ad sensitiuum. Vnde vegetatiuum in animali generat carnem, & sensitiuum in homine potest particularia conferre. Secundum vero, quia naturæ ordo exposcit, vt si natura naturæ, & potentia potētiæ coniuncta vigoratur, quod multo magis actus actui coniunctus vigoretur. 422 Idcirco hoc ex actuali assistentia phantasiæ in ministrando intellectui agēti sortitur: phantasmata enim habilia fieri & esse ad hoc vt abstrahatur species ab eis, nihil aliud est quàm ipsa fieri & esse in summo spiritualitatis gradu citra intelligibilem ordinem: & hoc conuenit eis cum ordinata sunt actualiter, & summe disposita vt cooperentur intellectui agenti: hoc autem est cum intellectus agens conuertitur super ea, illuminādo ea, non formaliter sed obiectiue, sicut colores illuminantur. Phantasia ergo existente in actu secundo, & ordinando rite sua phantasmata, intellectus agens assistit illis & fit illis propinquus: imò coniunctus cōiunctione qua lumen coniungitur colori. & sic illuminantur phantasmata obiectiue: & hac obiectiua illuminatione attingunt summum spiritualitatis gradum, & sic redduntur & sunt habilia: vt ex eis species intelligibilis abstrahatur: quod est tertium inter ea quæ assequit̄ pars sensitiua, quæ abstractio nihil aliud in productione speciei est, quàm vti ipsis phantasmatibus quo ad naturā repræsentatam, & nō quo ad indiuidualia. Sic autem esse, & secundum veritatē, & apud Sanctū Thom. nō est difficile videre. Secundum veritatem quidem: quia ordo rerū exigit, vt supremū infimi attingat infimū supremi: ac per hoc natura sensitiua in sui supremo, id est in cogitatiua in actu, perueniat ad summum spiritualitatis & actualitatis gradū: cum latitudine tamen quadam infra ordinem intellectualium. Et confirmatur: quia natura horret superflua, nec superaddit intētiones his, quæ possunt per ipsas res perfici: imò hoc est addere intentiones intentionibus: quia phantasmata ipsa intentiones sunt. Secundum mentem vero S. Th. apparet: quoniā docens illustrari phantasmata, dicit hoc esse, quemadmodum pars sensitiua vigoratur ex coniunctione ad intellectum: vbi constat nihil aliud superaddi, &c. Nec obstat regula de instrumentalibus agentibus: quoniam de secretis his, vt possumus, loquimur: nō enim est ibi proprie instrumentum, cum phantasma (vt supra dixi) non tam est causa speciei, quàm causa materiæ.

existēdi, quem habet intellectus humanus, vt ex dictis patet[c]: & ideo non possunt sua virtute imprimere in intellectum possibilem. Sed virtute intellectus agentis resultat quædam similitudo in intellectu possibili ex conuersione intellectus agentis supra phantasmata, quæ quidem est repræsentatiua eorum quorum sunt phantasmata solum quantum ad naturam speciei[c]. Et per hunc modum dicitur abstrahi species intelligibilis à phantasmatibus, non quod aliqua eadem numero forma quæ prius fuit in phantasmatibus, postmodū fiat in intellectu possibili ad modum quo corpus accipitur ab vno loco, & transfertur ad alterum.

¶Ad quartum dicendum, quod phantasmata & illuminantur ab intellectu agente, & iterum ab eis per virtutem intellectus agentis species intelligibiles abstrahuntur. Illuminantur quidem: quia sicut pars sensitiua ex coniunctione ad intellectum efficitur virtuosior, ita phātasmata ex virtute intellectus agentis redduntur habilia, vt ab eis intentiones intelligibiles abstrahantur. Abstrahit autem intellectus agens species intelligibiles à phantasmatibus, inquantum per virtutē intellectus agentis accipere possumus in nostra consideratione naturas specierum sine indiuidualibus conditionibus: secundum quarum similitudines intellectus possibilis informatur.

¶Ad quintum dicendum, quod intellectus noster & abstrahit species intelligibiles à phantasmatibus, inquantum considerat naturas rerum in vniuersali, & tamen intelligit eas in phantasmatibus: quia non potest intelligere ea, quorum species abstrahit, nisi conuertendo se ad phantasmata, vt supra dictum est[c].

ARTICVLVS II.

a *¶Vtrum species intelligibiles à phantasmatibus abstractæ, se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd species intelligibiles à phantasmatibus abstractę, se habeant ad intellectum nostrum, sicut id quod intelligitur. Intellectum enim in actu est in intelligente: quia intellectū in actu est ipse intellectus in actu. Sed nihil de re intellecta est in intellectu actu intellgente, nisi species intelligibilis abstracta. Ergo huiusmodi species est ipsum intellectum in actu.

¶Præterea, Intellectum in actu oportet in aliquo esse: alioquin nihil esset. Sed non est in re quæ est extra animam: quia cum res quæ est extra animam, sit materialis, nihil quòd est in ea, potest esse intellectum in actu. Relinquitur ergo quòd intellectum in actu sit in intellectu. Et ita nihil est aliud quàm species intelligibilis prædicta.

¶Præterea, Philosophus dicit in 1. Periher. quòd voces sunt notæ earum, quæ sunt in anima, passionum. Sed voces significant res intellectas. Id enim voce significamus quod intelligimus. Ergo ipsæ passiones animæ, s. species intelligibiles, sunt ea quę intelliguntur in actu.

¶SED CONTRA, Species intelligibilis se habet ad intellectum, sicut species sensibilis ad sensum. Sed species sensibilis non est illud quod sentitur, sed magis id quo sensus sentit. Ergo species intelligibilis non est quod intelligitur, sed id, quo intelligit intellectus.

CONCLVSIO.

¶Species intelligibilis, est qua intellectus intelligit, & non nisi secundario est quod intelligitur: res verò, cuius species intelligibilis est similitudo, illud est quod primo intellectus intelligit.

¶RESPONDEO dicēdum, quod quidā posuerunt q̄ vires quæ sunt in nobis cognoscitiuæ, nihil cognoscunt nisi proprias passiones: puta quod sensus non sentit nisi passionem sui organi. Et secundum hoc intellectus nihil intelligit nisi suam passionem, s. speciem intelligibilem in se receptam. Sed hæc opinio manifeste apparet falsa ex duobus. Primo quidem, quia eadem sunt quæ intelligimus, & de quibus sunt scientię. Si igitur ea quæ intellgimus, essent solum species, quæ sunt in anima, sequeretur quod sciētiæ omnes nō essent de rebus, quæ sunt extra animam, sed solum de speciebus intelligibilibus, quæ sunt in anima: sicut secundum Platonicos omnes scientiæ sunt de ideis: quas ponebant esse intellecta in actu[c]. Secundo, quia sequeretur error antiquorum dicentium, omne quod videtur, esse verum. Et similiter quod cōtradictoriæ essent simul veræ. Si enim potentia nō cognoscit nisi propriā passionem, de ea solum iudicat. Sic autem videtur aliquid secundum quod potentia cognoscitiua afficitur. Semper ergo iudicium potentiæ cognoscitiuæ erit de eo quod iudicat, s. de propria passione secūdum quod est: & ita omne iudicium erit verum. Puta si gustus non sentit nisi propriam passionem, cum aliquis habens sanum gustum iudicat mel esse dulce, vere iudicabit. Et similiter si ille qui habet gustū infectum, iudicet mel esse amarum, vere iudicabit. Vterq; enim iudicabit secundum q̄ gustus eius afficitur. Et sic sequitur, q̄ omnis opinio æqualiter erit vera, & vniuersaliter omnis acceptio. Et ideo dicendū est, q̄ species intelligibilis se habet ad intellectū, vt quo intelligit intellectus. Quod sic patet. Cū enim sit duplex actio, sicut dicitur 9. met. vna quæ manet in agente, vt videre & intelligere: & altera quæ trāsit in rē exteriorē, vt calefacere & secare[c], vtraq; fit secūdū aliquā formā. Et sicut forma secundū quā prouenit actio tēdens in rē exteriorē, est similitudo obiecti actionis: vt calor calefaciens est similitudo calefacti: similiter forma secundū quā prouenit actio manens in agente, est similitudo obiecti. Vnde similitudo rei visibilis est, secundum quā visus videt: & similitudo rei intellectæ, quæ est species intelligibilis, est forma secundū quā intellectus intelligit. Sed quia intellectus supra seipsum reflectitur, secundū eandē reflexionem intelligit & suū intelligere, & speciē qua intelligit[c]. Et sic species intellecta secūdario, est id quod intelligitur. Sed id quod intelligitur primo, est res cuius species intelligibilis est similitudo[c]. Et hoc etiā patet ex antiquorū opinione, qui ponebāt

a *¶Super Quæstionis octuagesimæ-quintæ Articulum secundum.*

TItulus clarissimus est, si notetur attente ly quod intelligitur, vt distinguit contra quo intelligitur. Et est sermo de intellectione directa: propter hanc enim est quæstio. Annot.

¶In corpore duo facit. Primo tractat opinionē affirmatiuam impugnādo illam. Secundo respondet quæsito. Comment.

¶Quo ad primum duo. Primo refertur opinio in cōmuni & in speciali. In communi quidem: quia nulla vis nostra perceptiua cognoscit nisi suam passionem. In speciali vero: quia intellectus nō intelligit nisi speciē intelligibilem: & sic ipsa est id q̄ directe & primo intelligitur. Secūdo impugnatur duplici- 410 ter. Primo, quia sequeretur quod scientia non esset de rebus extra: & declaratur sequela ex simili apud Platonicos. Secundo, quia omnia quæ viderentur, essent vera, etiā contradictoria. & probatur sequela: quia res visa non esset nisi passio videntis. omnia patent in litera.

¶Quo ad secundum ponuntur tres conclusiones pro euacuatione huius materiæ. Prima est: species intelligibilis est quo intellectus intelligit. Secunda est: species intelligibilis est quod secundario intellectus intelligit. Tertia est: res cuius species intelligibilis est, similitudo est quod primo intellectus intelligit. Prima probatur sic. intelligere est actio immanēs: ergo fit secundum aliquam formam: ergo se- 113 cundum similitudinem obiecti. Antecedens probatur ex 9. meta. distinguendo duplicē actionē. prima consequentia relinquitur per se nota de vtraque actione: quia cōmune est omni agenti agere secundum quod est actu: &, vt dicitur tertio phy. text. 17. semper æstimabitur species mouere. Secunda vero probatur ex proportionali 81 similitudine inter actionem immanentem & transeuntem. Secunda vero conclusio probatur 432 ex eo, quod intellectus 438 est potentia reflexiua super seipsum: ac per hoc super ea quę in ipso sunt, imò prius potentia reflectitur ordine generationis super speciē, & vltimo super se: sed ordine intentionis & causalitatis primo reflexio est super se: quia enim est super se reflexiua potentia, ideo etiam super sua, & eadem est reflexio super sua & se eo modo quo est eadem generatio animalis & hominis: ita quod sicut prius generatur animal quàm homo, & tandem vnico actu numero simul generatur Sortes animal & homo existens: ita prius reflectimur super speciem intelligibilem, & tādem simul eodem actu intelligimus intellectum perfectum specie, vt materiam forma, aut potius potentiam proprio actu: & idem est iudiciū de specie & actu intelligēdi: illa enim est vt potentia respectu actus secūdi

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Tertia autem conclusio simul cū prima probatur ex autoritate Aristo. ex dictis antiquorum manifestata. duo ponebant antiqui: obiectum, scilicet terram extra: & principium, scilicet terram intus. in vno reprehenduntur ab Aristo. scilicet in terra interiori, non omnino, sed quo ad modum essendi: quia non terra, sed terrę species est in anima: restat ergo obiectū, id est id quod cognoscitur esse rē extra, & speciem illius esse principium intelligendi illā: quod est primæ & tertię conclusionis sententia.

417 *Annot.* ¶In responsione ad primum & secundum esset tractanda materia de intellectu in actu & intellecto in actu. Sed ne idē pluries repetatur, in commentariis librorum de anima vide diffuse: vbi sit quæstio specialis.

Annot. ¶In responsione ad tertium, tria occurrunt. Primo notādum, quod hic fundat S. Thom. distinctionem verbi à specie intelligibili super testimonio partis sensitiuæ: d 280 430 c quicquid enim perfectionis inuenitur in inferioribus dispersum, totum vnitum eminētius præinuenitur in superiori ordine. Et propterea cum sensitiua pars perficiat dupliciter, scilicet secundum immutationem ab obiecto, & secundum formationem à seipsa, pars intellectiua, cui primum quod alicuius imperfectionis est nō repugnat, secundum consequenter sibi vndicat. id autem quod intellectus in se format verbum, dicitur in prima operatione, & in secunda compositio & diuisio, &c.

Annot. ¶ Secundo occurrit dubium: quia hoc in loco expresse dicitur, quod sensus exterior secundū solam immutationem ab obiecto operatur, & consequēter pure passiue sensus videtur sentire, a cuius oppositū determinatum est.

Annot. ¶ Tertio occurrit dubium circa principale intentum: quia ex hac responsione non satisfit difficultati tactæ in argumento: quia licet ex hac responsione euadatur, quod voces non significent species intelligibiles, non tamen euaditur quin significent istas conceptiones, seu formationes, immò hoc asseritur. Et si ita est cum istæ sint animæ passiones, & entia in anima, sequitur quod id quod primo intelligitur & significatur vocibus, &c. est res in anima: & consequenter scientia non primo est de rebus extra: & sic reddit oppositum determinationis factæ in corpore articuli.

¶ Ad primam dubitationem facillime patet ex litera responsio. Non enim ibi dicitur quod aliqua pars sensitiua perficiatur sola immutatione: sed dicitur, quod operatur secundum solam 126 immutationem. Vbi manifeste præter immutationem operatio ponitur. Est igitur differentia non in operando actiue, vel passiue, sed in operando secundum solam formā quæ producitur ad extra: & secundum formam quam ipsamet virtus sensitiua sibiipsi parit.

¶Ad tertium autem dub. dicitur quod ex vltimis verbis literę apparet responsio. Tam enim species intelligibiles quàm conceptiones formatæ possunt dupliciter sumi, vno modo secūdū quod res sunt quędā in anima: & sic de neutris est scientia nisi reflexa. Alio modo secundum quod sunt rerū imagines aut intētiones: & sic inter eas hæc est differētia, quod species vt imagines sunt quibus intellectus intelligit, vt in corpore dictum est: conceptiones autē vt intentiones sunt quas intelligit: & hoc ideo, quia species pręsentat intellectui rem vt comprincipium intelligendi. conceptus autem præsentat illam obiectiue. Significari autem & sciri res extra primo, & conceptiones non vt res sed vt intentiones sunt rerum extra, idem est: quia idem est motus animæ in imaginem vt imago est, & in rem: vt dicitur in de Memoria & reminiscentia.

simile simili cognosci. Ponebant enim qd' anima per terram quæ in ipsa erat, cognosceret terram quæ extra ipsam erat: & sic de aliis c. Si ergo accipiamus speciem terræ loco terræ secundum doctrinam Arist. qui dicit, quod lapis non est in anima, sed species lapidis, sequetur quod anima per species intellegibiles cognoscat res quæ sunt extra animam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus est in intelligente per suā similitudinem. Et per hunc modū dicitur qd' intellectum in actu est intellectus in actu: inquantum similitudo rei intellectæ est forma intellectus, sicut similitudo rei sensibilis est forma sensus in actu c. Vnde non sequitur, qd' species intelligibilis abstracta, sit id quod actu intelligitur, sed quod sit similitudo eius.

¶ Ad secundum dicendum, quod cum dicitur intellectum in actu, duo importātur, s. res quæ intelligitur, & hoc quod est ipsum intelligi. Et similiter cum dicitur vniuersale abstractum, duo intelliguntur, s. ipsa natura rei & abstractio seu vniuersalitas. Ipsa igitur natura cui accidit vel intelligi, vel abstrahi, vel intentio vniuersalitatis, non est nisi in singularibus: sed hoc ipsum qd' est intelligi, vel abstrahi, vel intētio vniuersalitatis est in intellectu. Et hoc possumus videre per simile in sensu. Visus enim videt colorem pomi sine eius odore. Si ergo quæratur vbi sit color, qui videtur sine odore, manifestum est quod color, qui videtur, non est nisi in pomo. Sed quod sit sine odore perceptus, hoc accidit ei ex parte visus: inquātū in visu est similitudo coloris, & non odoris. Similiter humanitas quæ intelligitur, non est nisi in hoc vel in illo homine. sed quod humanitas apprehendatur sine indiuidualibus conditionibus, quod est ipsum abstrahi, ad quod sequitur intentio vniuersalitatis, accidit humanitati c, secūdum quod percipitur ab intellectu, in quo est similitudo naturæ speciei, & non indiuidualium principiorum.

¶ Ad tertium dicendum, quod in parte sensitiua inuenitur duplex operatio. Vna secundum solam immutationem. Et sic perficitur operatio sensus per hoc quod immutatur à sensibili. Alia operatio est formatio, secūdum quod vis imaginatiua format sibi aliquod idolum rei absentis, vel etiā nunquam visæ. Et vtraq; hæc operatio coniungitur in intellectu. Nam primo quidem consideratur passio intellectus possibilis secundum quod informatur specie intelligibili. Qua quidem formatus format secundo vel diffinitionem, vel diuisionem, vel cōpositionem, quæ per vocem significatur. Vnde ratio quam significat nomen, est diffinitio: & enuntiatio significat compositionem & diuisionem intellectus. Non ergo voces significant ipsas species intelligibiles, sed ea quæ intellectus sibi format ad iudicandum de rebus exterioribus.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum magis vniuersalia sint priora in nostra cognitione intellectuali.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod magis vniuersalia nō sint priora in nostra cognitiōe intellectuali c. Quia ea quę sunt priora & notiora secundū naturam, sunt posteriora & minus nota secūdum nos. Sed vniuersalia sunt priora secūdum naturam: quia prius est à quo non conuertitur subsistendi consequentia. Ergo vniuersalia sunt posteriora in cognitione nostri intellectus.

¶Præterea, Composita sunt priora quo ad nos quàm simplicia: sed vniuersalia sunt simpliciora. Ergo sunt posterius nota quo ad nos.

¶Præterea, Philosophus dicit in 1. phy. quod diffinitum prius cadit in cognitione nostra quàm partes diffinitionis. Sed vniuersaliora sunt partes diffinitionis minus vniuersaliū: sicut animal est pars diffinitionis hominis. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶Præterea, Per effectus deuenimus in causas & principia: Sed vniuersalia sunt quædam principia. Ergo vniuersalia sunt posterius nota quo ad nos.

¶SED CONTRA est quod dicitur in primo physic. quod ex vniuersalibus in singularia oportet deuenire.

CONCLVSIO.

¶ *Magis vniuersalia & communia sunt priora in nostra intellectuali & sensitiua cognitione.*

¶RESPONDEO dicendū, quod in cognitione nostri intellectus duo oportet considerare. Primo quidem, quod cognitio intellectiua aliquo modo à sensitiua primordium sumit. Et quia sensus est singularium, intellectus autem vniuersalium, necesse est quod cognitio singularium quo ad nos prior sit quàm vniuersalium cognitio. Secundo oportet considerare quod intellectus noster de potentia in actum procedit. Omne autem quod procedit de potētia in actum, prius peruenit ad actum incompletum, qui est medius inter potentiam & actum, quàm ad actum perfectum. Actus autē perfectus ad quem peruenit intellectus, est scientia completa, per quam distincte & determinate res cognoscuntur. Actus autem incompletus est sciētia imperfecta, per quam sciuntur res indistincte sub quadam confusione. Quod enim sic cognoscitur, secūdum quid cognoscitur in actu, & quodammodo in potentia. Vnde Philosophus dicit in 1 phy. quod sunt primo nobis manifesta, & certa cōfusā magis. Posterius autē cognoscimus distinguendo distincte principia & elementa. Manifestum est autem quod cognoscere aliquid in quo plura continentur, sine hoc quod habeatur propria notitia vniuscuiusque eorum quæ continentur in illo, est cognoscere aliquid sub confusione quadam. Sic autem potest cognosci tam totum vniuersale in quo partes continentur in potentia, quàm etiam totum integrale. Vtrunque enim totum potest cognosci in quadam confusione sine hoc quod partes distincte cognoscantur. Cognoscere autem distincte id quod continetur in toto vniuersali, est habere cognitionem de re minus communi. Sicut cognoscere animal indistincte, est cognoscere animal, inquantum est animal: cognoscere autem animal distincte, est cognoscere animal inquantum est animal rationale vel irrationale, quod est cognoscere hominem vel leonem. Prius igitur occurrit intellectui nostro cognoscere animal quàm cognoscere hominē. Et eadē ratio est si cōparem' quodcūq; magis vniuersale ad min' vniuersale. Et quia sensus exit de potentia in actum, sicut & intellectus: idē etiam ordo cognitionis apparet in sensu. Nam prius secundū sensum diiudicamus magis cōmune, quā minus cōmune: & secundū locū, & secundū tempus. Secundum locum quidē, sicut cum aliquid videtur à remotis prius deprehenditur esse corpus, quā deprehendatur esse animal, & prius deprehenditur esse animal, quàm deprehendatur esse homo: & prius homo, q̄ Sortes vel Plato. Secundum tēpus autē, quia puer à principio prius distinguit hominē à nō homine, quā distinguat hūc hominē ab alio homine. Et ideo pueri à principio appellāt oēs viros patres, posteri' autē determināt vnūquenq; vt dicitur in 1. phy. Et huius ratio manifesta est, quia qui scit aliquid indistincte, adhuc est in potētia, vt sciat distinctionis principiū, sicut qui scit genus, est in potentia vt sciat differentiā. Et sic patet qd' cognitio indistincta media est inter potentiā & actū. Est ergo dicendum, quod cognitio singularium est prior quo ad nos, quàm cognitio vniuersaliū: sicut cognitio sensitiua quàm cognitio intellectiua. Sed tam secundum sensum quàm secundum intellectum cognitio magis cōmunis est prior q̄ cognitio min' cōmunis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ vniuersale dupliciter potest cōsiderari c. Vno modo secundū qd' natura vniuersalis consideratur simul cum intētione vniuersalitatis. Et cum intentio vniuersalitatis (vt, s. vnū & idē habeat habitudinē ad multa) proueniat ex abstractione intellectus, oportet quod secundū hūc modum vniuersale sit posterius. Vñ in 1. de anima dicitur quod animal vniuersale aut nihil est, aut posterius est. Sed secundū Platonē qui posuit vniuersalia subsistētia c, secundū hāc considerationē vniuersale esset pri' quā particularia: q̄ secundū eum nō sunt nisi per participationē vniuersaliū subsistētiū, quæ dicūtur ideę. Alio mō pōt cōsiderari quantū ad ipsam naturam, s. animalitatis vel humanitatis prout inuenitur in particularibus. Et sic dicendū est ꝙ duplex est ordo naturæ c. Vn' secundū viā generatiōis & tēporis: secundū quā viā ea q̄ sunt imperfecta & in potētia, sunt priora. Et hoc mō magis cōmune est pri' secundū naturā. Q d' apparet manifeste in generatione hominis & animalis. Nā pri' generat animal quā homo: vt dicitur in li. de generatiōe animaliū c. Alius est ordo perfectiōis siue intētionis naturæ, sicut actus simpliciter est prius secundū naturā quā potētia, & perfectū prius quā imperfectū. Et per hunc modū minus cōe est prius secundum naturā q̄ magis cōmune, vt homo q̄ animal. Naturæ enim intētio non sistit in generatione animalis, sed intēdit generare hominem.

¶Ad secundū dicendū ꝙ vniuersale magis cōmune cōparatur ad minus cōe vt totum & vt pars. Et totum quidē secundū ꝙ in magis vniuersali nōn solum continetur in potētia minus vniuersale, sed etiā alia: vt sub animali nō solū homo, sed etiā equus. Vt pars autem, secundū quod min' cōmune: cōtinet in sua rōne nō solū magis cōe, sed etiā alia, vt homo nō solū animal, sed etiā rationale. Sic igitur animal consideratum in se, prius est in nostra cognitione quàm homo, sed homo est prius in nostra cognitione quā quod animal sit pars ratiōis ei'.

¶Ad tertiū dicendū, quod pars aliqua dupliciter potest cognosci. Vno mō absolute, secundū quod in se est. Et sic nihil prohibet pri' cognoscere partes, q̄ totū: vt lapides, quā domū. Alio mō secundū quod sunt partes huius totius. Et sic necesse est quod pri' cognoscam' totū quā partes c. Pri' em cognoscim' domū quandā cōfusa cognitiōe, q̄ distinguam' singulas partes eius. Sic igit dicendū est, qd' diffiniētia absoluta cōsiderata, sunt pri' nota, quā diffinitū: alioquin nō notificaret diffinitū p ea. Sed scdm ꝙ sunt partes diffinitiōis, sic sunt posterius nota. Prius enim cognoscimus hominem quadam confusa cognitione, quàm sciamus distinguere omnia quæ sunt de hominis ratione.

¶Ad quartum dicendū, quod vniuersale secundū quod accipit cum intētione vniuersalitatis, est quidē quodāmodo principium cognoscendi, prout intentio vniuersalitatis consequitur modum intelligēdi, qui est per abstractionem. Nō autē est necesse quod omne quod est principium cognoscēdi, sit principiū essendi: vt Plato existimauit: cum quandoque cognoscamus causam per effectū, & substātiam per accidentia. Vnde vniuersale sic acceptum secundum sententiā Arist. nō est principium essendi neq; substātia, vt patet in 7. Meta. Si autē cōsideremus ipsam naturam generis & speciei prout est in singularibus, sic quodāmodo habet rationē principij formalis respectu singularium. Nam singulare est propter materiam, ratio autem speciei sumitur ex forma. Sed natura generis comparatur ad naturam speciei magis per modum materialis principij (quia natura generis sumitur ab eo quod est materiale in re) ratio vero speciei ab eo quod est formale c. sicut ratio animalis à sensitiuo, ratio vero hominis ab intellectiuo. Et inde est quod vltimæ naturæ intentio est ad speciem: non autem ad indiuiduum c, neque ad genus: quia forma est finis generationis, materia vero est propter formā. Non autem oportet quod cuiuslibet causæ vel principij cognitio sit posterior quo ad nos, cū quandoque cognoscam' per causas sensibiles effectus ignotos, quādoque autem e cōuerso.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum tertium.*

Annot. Titulus absolute sumendus est vt iacet: nec est arctandus. Et hoc bene nota propter quæstiones modernorum de primo cognito: de quo vide si vis diffusam quęstionem in commentariis de ente & essentia. vbi contra eum, qui hūc articulum quo ad quinque impugnauit, disputatum est. Intelligendus est ergo titulus hic absolute. Et quoniam intellectui nostro directe non occurrit, nisi aut vniuersalius aut minus vniuersale, consequens est quod hic quæritur, quid absolute prius cognoscatur ab intellectu magis aut minus vniuersale. Dico autem absolute, & non in tali ordine, puta cognitionis confuse aut distincte: & consequenter hic est quæstio de primo cognito, & hic soluit. Nec putes me aut immemorem, aut retractare quod scripsi in commentariis: quoniam & illud verum est, scilicet quod hic non quæritur, nec tractatur de primo cognito in tali ordine, scilicet cognitionis confuse actualis. Et hoc verum est, scilicet quod hic quęritur de primo cognito absolute.

Comment. ¶In corpore quinque sunt. Primo ad bonitatem doctrinæ comparatur cognitio vniuersalis cognitioni singularis. Secundo vniuersalioris ad minus vniuersale secundum intellectum. Tertio eorundem secūdum sensum. Quarto redditur ratio ordinis vtriusque. Quinto epilogus dictorum fit.

¶Quo ad primum conclusio est, Cognitio singularium est quo ad nos prior cognitione vniuersalium. Probatur: quia sensitiua est prior intellectiua.

¶Quo ad secundum cōclusio est, Notitia vniuersalioris est prior notitia minus vniuersalis. probatur, Omne exiens de potentia ad actum prius peruenit ad actum incompletum mediū inter potentiam & actum perfectū, quàm ad actū perfectū. sed intellectus est exiens de potentia ad actum, & intellectus actus perfectus est notitia distincta: actus vero incompletus & medius est notitia confusa: ergo prius indistincte quàm distincte cognoscit. Tunc vltra cognoscere vniuersalius distincte est cognoscere minus commune: cognoscere vero vniuersalius indistincte est cognoscere magis commune: ergo prius cognoscitur magis commune quàm minus commune. Maior est per se nota: minor probatur dupliciter, ratione, quia cognoscere aliud confuse, est cognitio secundum quid, & quodammodo in potētia: & autoritate Philosophi in primo physi. Antecedens vero vlterioris processus probatur. Tum ex ratione cognitionis confusæ: quia scilicet in hoc stat, quod cognoscatur aliquid in quo plura continētur sine propria singulorum notitia. Tum ex applicatione huiusmodi cognitionum ad totū vniuersale & ad totum integrale. Tum tertio explanatione huiusmodi cognitionum in toto vniuersali, puta animali & homine.

¶Quo ad tertium conclusio est, Prius secundum sensum iudicamus magis commune, quàm minus cōmune. Probatur ratione eadē: quia, s. sensus exit de potentia ad actum. Explanatur deinde secūdum duplicem prioritatem, localem & temporalem. Confirmaturque autoritate primi physi. vltima prioritas. Aduerte hic, quod, cum dicitur sensum prius cognoscere magis commune quàm minus commune, exponendum est non de ipsis communibus in seipsis, sed in suis indiuiduis, id est cognosci prius indiuiduum rei magis communis quàm indiuiduū minus cōmunis, vt hoc corpus quàm hoc viuū: & hoc animal quàm hunc hominem.

¶Quo ad quartum redditur ratio secundi & tertij simul: quia, s. cognitio indistincta medię est inter potentiam & actū: quod probatur: quia sciens aliquid indistincte, adhuc est in potētia vt sciat distinctiōis principium: quod manifestatur exemplo generis & differentiæ animalis & rationalis.

b 125 ¶ Quo ad quintum patet epilogus primi, secundi & tertij.

Annot. ¶Circa hunc processum occurrit dubium, quo ad principale intentum: videtur enim processus iste sophisticus & peccare secundum accidens: Ad cuius euidentiam 34 recolendum est, quod, vt in litera dicitur, magis & minus commune possunt comparari diuersimode adinuicem sub ratione totius & partis: nam vniuersale 180 vt sic est totum, & minus vniuersale est eius pars subiectiua. Et tamē minus vniuersale est totum diffinibile, & vniuersalius est eius pars diffinitiua. Et rursus vniuersalius & minus vniuersale possunt cōparari adinuicem absolute: puta animal ad hominem, & b è conuerso, non considerando 181 in eis rationem aliquam cuiuscunque totius aut partis. Ex hoc autem dubitandi ratio merito consurgit, quoniam ex processu literæ nihil aliud habetur, nisi quod res prius naturali ordine cognoscit confuse quàm distincte: & hoc est verissimum. Et sub hac propositione consequenter infertur optime, qd' totū vniuersale pri' cognoscitur quā pars eius subiectū vt sic: & similiter qd' totum diffinibile pri' cognoscit quā pars ei' diffinitiua vt sic: & vtrobiq; eadē est rō; quia, s. cognitio toti' pueniēs notitiā partiū, est cōfusa. q̄ naturaliter est prior distincta. Sed ex hoc nō habet qd' absolute sit pri' cognitū magis an min' vniuersale: id est res substrata maiori vniuersalitati an minori. tot' enim pcessus est cōparatiu' rerū vt vestitæ sunt has intētiones, s. totius & partis, &c. Et ex hoc duo errores in hoc articulo apparēt. Primus est quē diximus, s. quod nescitur de ordine cognitionis rerū absolute. Secundus est valde maior: quia nō respōdetur quæsito. nam vt patet ex dictis, huc ita habem', qd' min' vniuersale pri' cognoscit quā magis vniuersale: sicut è cōuerso, diuersimode illa cōparādo sub rōne toti' & partis.

¶Ad hęc respōdetur ordine præpostero: & ad hoc vltimo adductū incōueniens, negatur quod pari ratione habeatur quod minus cōmune sit prius cognitū magis communi: nam ordo notitiæ inter totum vniuersale & partem subiectiuam ex vna parte, & ordo notitiæ inter totum diffinibile & partem diffinitiuam ex alia parte, non est vniformis. Sed ille est ordo simpliciter, iste secundum quid. Nam pars diffinitiua non dependet secundū se in cognosci à toto diffinibili, sed tantum secundum quod est pars illius: possum enim prius perfecte nosse quid est animal: & postmodum nosse quod animal est pars diffinitiua Pygmæi. Pars vero subiectiua simpliciter dependet in cognosci à notitia vniuersalioris, vt de se patet. Licet ergo cognitio totius vtrobique præcedat notitiam partis, non tamen quamlibet notitiam. Sed notitia totius vniuersalis præuenit cognitionem simpliciter partis subiectiuæ, non solum inquantū pars huius est: & ideo magis hinc habetur quod communius sit prius notum, quàm e cōuerso. Ordo enim cognitionum simpliciter magis attendendus est: & prior naturaliter est quàm secundum quid. Ad id vero quod primo obijcitur, similiter negatur, quod hic non habeatur quid absolute prius cognoscitur. c 427 Ex hoc nanque quod docemur vniuersalius esse prius notum minus vniuersali, non solum secundum quid, id est inquantum est pars subiectiua vniuersalioris: sed simpliciter, id est, inquantum est talis res. Prius notum autem dico ordine generationis & potentiæ ad actum: dicere cogimur consequenter quod notitia vniuersalioris quantumcunque perfecta secundum id quod actualiter in ipso clauditur, est potentialis ad cognitionem minus communis: ac per hoc naturaliter præcognoscitur magis commune non solum vt totum, sed absolute, quàm minus commune. Nec est sophisma accidentis aut figuræ dictionis ab vniuersaliori ingredi ad rem, quæ nominatur vniuersalior: sed est declaratio occulti, quasi sit causa à manifestiori effectu. d 37 Ex hoc enim quod vniuersalius est notius partibus potestatiuis suis, declaratur, d 164 488 quod res denominata vniuersalior est notior rebus denominatis à minore vniuersalitate: imò si rectius loqui volumus cum in litera traditur iste ordo nomine magis vniuersalis, intelligitur res ipsa & secundum se, & vt totum, & non tantum vt totum. Et similiter nomine minus vniuersalis, vt patet in litera: & explanatur in responsionibus argumentorum. Quia ergo res denominata vniuersalior est naturaliter nobis notior, consequēs est, quod simpliciter primum notum nobis sit res denominata vniuersalissima, puta ens. Et aduerte quod hæc ratio si acuto subijciatur ingenio, valde efficax est, pro primo cognito: ostendit enim vniuersalius prius naturaliter obijci intellectui nostro quantum est ex parte obiecti & intellectus, quàm minus commune: quia medium naturaliter est. Ostendit etiam quod hunc naturalem ordinem sensuum ministeria non mutant aut impediunt, imò quod ad eum conferunt, nam in sensu eisdem secundum naturam ordo cōprobatur. Ac per hoc & ex parte intellectus & sensus naturalis ordo habet quod magis commune præueniat, absolute loquendo, non in hoc vel illo ordine: ergo, &c.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum possimus multa simul intelligere.*

427 *sup. qō. 12. articu. 10. cō. & qō. 58. artic. 2. cor. Et 2. dis. 1. q. 3. arti. 4. Et 3. di. 14. arti. 2. qō. 4. Et 1. contra g. c. 55. Et veri. q. 8. articu. 14. Et quol. 7. artic. 2.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod possimus multa simul intelligere. Intellectus enim est supra tempus. Sed prius & posterius ad tem-

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore tria: primo conclusio responsiua. secundo explanatio eius. tertio probatio illius.

¶ Quo ad primum conclusio est, Intellectus non potest multa per modum mul-

Universidad de Deusto Biblioteca

pus pertinent. Ergo intellectus non intelligit diuersa secũdum prius & posterius, sed simul.

¶ Præterea, Nihil prohibet diuersas formas non oppositas simul eidem actu inesse, sicut odorem & colorem pomo. Sed species intelligibiles non sunt oppositæ. Ergo nihil prohibet intellectum vnum simul fieri in actu secundum diuersas species intelligibiles. Et sic potest multa simul intelligere.

¶ Præterea, Intellectus simul intelligit aliquod totum, vt hominem vel domum. Sed in quolibet toto continentur multæ partes. Ergo intellectus simul multa intelligit.

¶ Præterea, Non potest cognosci differentia vnius ad alterum, nisi simul vtrunque apprehendatur, vt dicitur in lib. de anima: & eadem ratio est de quacunque alia comparatione. Sed intellectus noster cognoscit differentiam vnius ad alterum. Ergo cognoscit multa simul.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. Topic. quod intelligere est vnum solum, scire vero multa.

CONCLVSIO.

¶ Non potest intellectus humanus multa per modum multorum intelligere, sed per modum vnius, scilicet per vnam speciem.

¶ RESPONDEO dicendum, quod intellectus quidem potest multa intelligere per modum vnius, non autem multa per modum multorum. Dico autem per modum vnius vel multorum, per vnam vel plures species intelligibiles [c]. Nam modus cuiusque actionis consequitur formam, quę est actionis principium. Quæcunque ergo intellectus potest intelligere sub vna specie, simul intelligere potest. Et inde est quod Deus omnia videt per vnum, quod est essentia sua [c]. Quæcunque vero intellectus per diuersas species intelligit, non simul intelligit. Et huius ratio est: quia impossibile est idē subiectum perfici simul pluribus formis vnius generis & diuersarum specierum: sicut impossibile est quod idem corpus secundum idem simul coloretur diuersis coloribus, vel figuretur diuersis figuris. Omnes autem species intelligibiles sunt vnius generis: quia sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: licet res, quarum sunt species, sint diuersorum generum. Impossibile est ergo, quod idem intellectus simul perficiatur diuersis speciebus intelligibilibus ad intelligendum diuersa in actu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus est supra tempus, quod est numerus mot' corporaliũ rerum. Sed ipsa pluralitas specierum intelligibiliũ causat vicissitudinem quandã intelligibilium operationũ, secũdum quã vna operatio est prior altera [c]. Et hanc vicissitudinem Aug. nominat tempus, cum dicit 8. super Gen. ad literam, quod Deus mouet creaturam spiritualem per tempus.

¶ Ad secundum dicendum, quod nõ solum oppositæ formæ non possunt esse in eodē subiecto, sed nec quæcunque formæ eiusdem generis, licet non sint oppositæ: sicut patet per exemplum inductum de coloribus & figuris [c].

¶ Ad tertium dicendum, quod partes possunt intelligi dupliciter [c]. Vno modo sub quadam cõfusione, prout sunt in toto. Et sic cognoscuntur per vnam formam totius. Et sic simul cognoscuntur. Alio modo cognitione distincta: secundum quod quælibet cognoscitur per suã speciem. Et sic non simul intelliguntur.

¶ Ad quartum dicendum, quod quando intellectus intelligit differentiam vel comparationem vnius ad alterum, cognoscit vtrunq; differentium vel comparatorum sub ratione ipsi' comparationis vel differentiæ, sicut dictum est [c], quod cognoscit partes sub ratione totius.

ARTICVLVS V.

a *¶ Vtrum intellectus noster intelligat componendo & diuidendo.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster non intelligat componendo & diuidendo. Compositio enim & diuisio non est nisi multorum. Sed intellectus non potest simul multa intelligere. Ergo non potest intelligere cõponendo & diuidendo.

¶ Præterea, Omni compositioni & diuisioni adiungitur tempus præsens, præteritum, vel futurum. Sed intellectus abstrahit à tempore sicut etiam ab alijs particularibus con-

totum intelligere, sed vnius.

¶ Quo ad secundum declaratur quid sit dicere per modum vnius aut plurium, scilicet per vnam aut plures species. Et ratio huius explanationis assignatur: quia modus actionis consequitur formam quæ est actionis principium: & confirmatur hæc explanatio ex intellectionis diuinæ modo.

¶ Quo ad tertiũ probatur conclusio explanata: impossibile est idem subiectum simul perfici pluribus formis eiusdem generis: sed omnes species intelligibiles sunt eiusdem generis: ergo, &c. maior declaratur inductiue in corpore respectu colorum & respectu figurarum. &c. Minor probatur, quia omnes sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ.

¶ Num intelligere multa vt multa, & multa per modũ vnius, sit intelligere per multas, vel vnam speciem.

Quæstio. ¶ Circa hoc occurrunt dubia: primo circa explanationem: quia non est verum qđ idē sit dictu intelligere multa vt multa, & per multas species: & per modũ vnius, & per vnam speciem. Cum enim ponit differentia inter hominem & lineam, hoc fit per multas species: & tamē non cognoscimus tunc multa vt multa, sed vt vnum, consequentia nota. antecedens probatur. quia sensus communis, qui est virtus longe inferior intellectu, ponens differentiam inter albũ & dulce, discernit simul per plures species multa vt vnum: ergo. Et hæc ratio militat tam contra explanationē quàm contra responsionem ad tertium. 292 133

¶ Num quilibet modus actionis sit secundum modum formæ.

Quæstio. ¶ Circa rationem assignatam præfatæ explanationis dubium quoque est: quia licet aliquis modus actionis consequitur formam, quæ est actionis principium, nõ tamen omnis, & specialiter iste, scilicet per modum vnius aut multorum: quamuis enim intentio vel remissio actionis consequatur quantitatem intensionis formæ, vt calefactio caloris principiantis illam, non tamen est necesse formis existentibus multis actiones plurificari per modum plurium, cum contingat ex duabus formis & vnam actionem prouenire, vt patet in actu discernendi apud sensum communem: & plures actiones ad vnum tendere, vt patet cum simul inducens cognoscit præmissam & conclusionem, vt dicitur in primo posteriorum.

¶ Circa rationem pro conclusione dubium occurrit: tum quia maior videtur falsa: vt patet de speciebus albedinis & nigredinis in eadem parte aëris ex opposito constitutis albo & nigro secundum situm: tum quia illius probatio (inquit Scot. in 1. dist. 3. q. 6. ad tertiũ) nihil valet. quia hic tollitur oppositio quæ est ratio impossibilitatis. Rationes enim oppositorũ non sunt oppositæ in intellectu, vt Arist. & Auer. volunt: tum quia maior est falsa, vt patet in intellectu angelico: essentia enim sua & aliæ species non sunt eiusdem generis. Et ex hoc sequitur quod ꝓbatio minoris allata nihil valet. nam tam essentia angeli quàm species intelligibiles sunt perfectiones vnius intellectiuæ potentiæ: & tamen non sunt eiusdē generis. Tum quia ex hac ratione si valet, concludit quod in intellectu non conseruãtur * vndique actualiter plures species intelligibiles: quia sunt species eiusdem generis. (vel a vnquam.) Et si dicatur quod quando sunt in habitu, non sunt in actu completo. Contra (inquit Durandus) formam informare & dare esse formaliter est ipsam esse in actu completo: sed hoc habet species intelligibiles conseruatas: ergo quod si aliud requiritur ad hoc vt sit in actu simpliciter, exprimatur illud: & dicatur quod est actualiter operari: absque ratione, imò ridiculosè hoc dicitur: quia aliud est loqui de esse completo formæ in se, & aliud de actuali operatione: hoc enim est non distinguere inter actum primum & secundum: non enim minus est perfecte figura, aut color in corpore si causant visionem sui actualiter, quàm si non.

¶ Ad euidentiam horũ recolenda sunt quæ superius in quæst. 58. dicta sunt, quæ applicando his, facile liquet quid ad multa horum dicendum sit. Est enim sermo præsens de speciebus intelligibilibus vt sic, eiusdem ordinis & absolute. de his enim hoc modo verificatur quod idem est dictu, per modum vnius intelligibilis vt sic, & per vnam speciem: & per modum plurium, & per plures species: quoniã plures species intelligibiles vt sic, non habentes ordinem adinuicem & absolute sumptæ, de necessitate ponunt plura intelligibilia vt sic, & vnitas vnitatem, nec oppositum potest intelligi à percipientibus terminos. Vñ nõ obstat discerni quandoque inter diuersa per plures species: quia tũc nõ sunt plures species absolute: sed vt sunt quasi partes tertiæ speciei, quæ repræsentat differentiã inter illa, propter quod in litera dicitur esse idē iudiciũ de cognitione partium in toto, & diuersorum in diuersitate: non negatur ergo quandoque concurrere simul plures species ad intelligendum quomodolibet, sed absolute & simpliciter. Vt vniuntur autē ad vnum aliud putandum, non negamus. Nec oportuit hæc in litera explicari: quia absolute prolatus sermo, absolute quoque interpretandus est. Et ex hoc patet responsio ad secundam obiectionem: quoniam multas species ad vnum obiectum concurrentes vt sic, non multas, sed vnam dixerim, quia vim vnius habent. 253 Vnde siue vna intellectio siue plures simul, ex pluribus speciebus vt ad vnum sunt intelligibile ordinatæ, proueniat, semper modus actionis modum formæ sequitur, quia forma se habé vt vna, sequitur actio per modum vnius: & se habente forma vt pluribus absolute, sequũtur actiones per modũ plurium. 410 c

¶ Ad obiecta autem tertio loco contra rationē pro conclusione dicitur notandum quod quia tam sensum quàm intellectum contingit dupliciter pati à sensibili aut intelligibili, scilicet vt quandam rem, & vt sensum vel intellectum: 292 c patitur autem vt res est recipiendo realiter seu inhæsiue similitudinem rei sensibilis aut intelligibilis: patitur vero vt sensus vel intellectus respiciendo obiectum, non vt causam, sed vt obiectum est obiectiue specificans ipsum. (428 sup. q. 58. articul. 4. & 5. Et 3. dist. 35. q. 2. art. 2. q. 1. cor.) quia sic inquam est, ideo species intelligibilis potest dupliciter considerari, scilicet vt res, & vt intelligibilis: seu in genere est rei vt sic, & in genere intelligibili vt sic, & si de eis vt res sunt, sermo est, in actu sunt suo: quando actualiter informant intellectum, vt res est. si vero in genere intelligibili consideretur actu, tunc simpliciter sunt: quando intellectum vt intellectus est, actualiter informant, quod patet non accidere nisi cũ actu intellectus intelligit. In tali enim pati cõsistit, sentire & intelligere. & quia formalis est sermo omnis philosophicus, idcirco in genere intelligibili omnia sumenda hic sunt, vbi intelligendi modum venamur. Ad obiectionē ergo de speciebus sensibilibus in medio dicitur, quod non sunt in actu cõpleto vt sensibiles sunt, vt patet in 2. de anima in calce: spēs enim sensibiles nunquã sunt in actu, nisi in sensu in actu. Ad Sec. dicitur ex responsione ad pŕimũ in litera, qđ non oppositio, sed vnigenitas specierum, prohibet illas esse simul in actu in eodem indiuisibili. Ad obiecta autem contra minorem & eius probationem, dicitur, quod non est eadē ratio de speciebus intellectus nostri pro statu isto, & de speciebus angelorũ: quoniã species nostræ sunt eiusdem ordinis, non autem angelicæ. & cum dicitur, ergo non sumitur vnitas generica specierum ex vnitate potētiæ intellectiuæ (vt in litera dicitur) respondetur negando sequelã, & dicendo quod & species naturales eiusdem ordinis & subordinatæ sunt vnius generis propter vnitatē potētiæ: sed tamen species subordinatas non incõuenit simul actuare, vt patet in angelis: quia se habent vt commune & proprium, & consequenter non habent rationem multorum absolute: species vero eiusdem ordinis non subordinatas est impossibile: quia habent rationem multorum actuum vnius secundum idem, eodem modo & simul. & quamuis essentia angeli, & species sint diuersorum generum in esse reali, sunt tamen eiusdem generis in esse intelligibili.

¶ Ad vltimo vero obiecta iam patet responsio ex dictis: quia scilicet noster sermo est de his intentionibus rerum non in esse reali, sed in esse intelligibili in quo non esse actu eas patet ex dictis. Vnde non fugimus de actu primo ad secundum, sed naturas talium entium penetrando, quid genus intelligibile habeat, penes quid eius actualitas attendatur, discutimus & docemus.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum quintum.* Comment.

Titulus clarus ex superius dictis in quæstio. de angelis: & quibus totus iste articulus clarus etiam redditur.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Intellectus noster intelligit componendo & diuidendo. Probatur simul ex ratione, ex proportionalitate, ex diuersitate, ex discursu: hæc enim omnia membra tanguntur simul in hac probatione. Ratio radicalis est: quia intellectus noster procedit de potentia ad actum, id est, natus est naturaliter exire de potentia essentiali ad actum primum naturalē. Ex hoc nanque oritur, quod intellectus noster proportionalem habet similitudinem cum rebus generabilibus: vt sicut hæc non statim, sed successiue suam assequuntur perfectionem, ita intellectus, &c. Confirmaturque hoc ex differētia inter intellectum angelicum diuinumque & nostrum. Vterque siquidem ille proportionalis est rebus incorruptibilibus vt sic, quæ statim sunt id quod sunt: & sic intelligunt statim totum simpliciter, &c. Et declaratur quarto: quia paris rationis est intelligere componendo & diuidendo, & intelligere discurrendo.

ditionibus. Ergo intellectus non intelligit componendo & diuidendo.

¶ Præterea, intellectus intelligit per assimilationem ad res. Sed compositio & diuisio nihil est in rebus. Nihil enim inuenitur in rebus, nisi res quæ significatur per prædicatum & subiectum: quę est vna & eadem, si compositio est vera. Homo enim est vere id quod est animal. Ergo intellectus non componit & diuidit.

¶ SED CONTRA, Voces significant conceptiones intellectus, vt dicit Philosophus in 1. Periher. Sed in vocibus est compositio & diuisio, vt patet in propositionibus affirmatiuis & negatiuis. Ergo intellectus componit & diuidit.

CONCLVSIO.

¶ Intellectus humanus intelligit componendo & diuidendo, quæ simplici apprehenduntur actu ab angelico & diuino intellectu.

¶ RESPONDEO dicendum, quod intellectus humanus necesse habet intelligere componendo & diuidendo. Cum enim intellectus humanus exeat de potentia in actum, similitudinem quandam habet cum rebus generabilibus: quæ non statim perfectionem suam habent, sed eam successiue acquirunt [c]. Et similiter intellectus humanus non statim in prima apprehensione capit perfectam rei cognitionem: sed primo apprehendit aliquid de ipsa, puta quidditatem ipsius rei, quæ est primum & proprium obiectum intellectus, & deinde intelligit proprietates & accidentia & habitudines circunstantes rei essentiam. Et secundum hoc necesse habet vnum apprehensum alij cõponere & diuidere, & ex vna compositione & diuisione ad aliam procedere: Quod est ratiocinari. Intellectus autem angelicus & diuinus se habet sicut res incorruptibiles, quæ statim à principio habent suam totam perfectionē [c]. Vnde intellectus angelicus & diuinus statim perfecte totam rei cognitionem habet. Vnde in cognoscēdo quidditatem rei cognoscit de re simul quicquid nos cognoscere possumus componendo, & diuidendo, & ratiocinando. Et ideo intellectus humanus cognoscit cõponendo, & diuidēdo, sicut & ratiocinando. Intellectus autē diuinus & angelicus cognoscunt quidem compositionem & diuisionem & ratiocinationem non componendo & diuidendo & ratiocinando, sed per intellectum simplicis quidditatis [c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod compositio & diuisio intellectus per quandam differentiam vel comparationem fit [c]. Vnde sic intellectus cognoscit multa componendo & diuidendo sicut cognoscendo differentiam vel comparationem rerum.

¶ Ad secundum dicendum, quod intellectus abstrahit à phantasmatibus, & tamen non intelligit actu non conuertendo se ad phantasmata, sicut suprà dictum est [c]. Et ex ea parte, qua se ad phantasmata cõuertit, compositioni & diuisioni intellectus adiungitur tempus.

¶ Ad tertium dicendum, quod similitudo rei recipitur in intellectu secundum modum intellectus, & non secundum modum rei. Vnde compositioni & diuisioni intellectus respōdet quidē aliquid ex parte rei, tamen non eodem modo se habet in re, sicut in intellectu. Intellectus enim humani proprium obiectũ est quidditas rei materialis [c], quæ sub sensu & imaginatione cadit. Inuenitur autem duplex compositio in re materiali: prima quidem formæ ad materiam, & huic respondet compositio intellectus: qua totum vniuersale de sua parte prædicatur. Nam genus sumitur à materia communi, differentia vero completiua speciei à forma: particulare vero à materia indiuiduali. Secunda vero compositio est accidentis ad subiectum. Et huic compositioni respondet compositio intellectus secundum quam prædicatur accidens de subiecto, vt cũ dicitur, homo est albus. Tamē differt cõpositio intellectus à cõpositione rei. Nam ea, quæ componuntur in re, sunt diuersa. Compositio autem intellectus est signum identitatis eorum, quæ componuntur. Non enim intellectus sic componit, vt dicat quod homo est albedo: sed dicit quod homo est albus, id est habēs albedinem. Et simile est de compositione formæ & materiæ. Nã animal significat id quod habet materiam sensitiuam: rationale vero quod habet naturam intellectiuam: homo vero quod habet vtrunque: Sortes vero quod habet omnia hæc cum materia indiuiduali. Et secundum hanc identitatis rationem intellectus noster vnum componit alteri prędicãdo.

ARTICVLVS VI.

a *¶ Vtrum intellectus possit esse falsus.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod intellectus possit esse falsus. Dicit enim Philosophus in 6. Meta. quod verum & falsum sunt in mente. Mens autē & intellectus idem sunt, vt supra dictum est [c]. Ergo falsitas est in intellectu.

¶ Præterea, Opinio & ratiocinatio ad intellectũ pertinent. Sed in vtraque istarũ inuenitur falsitas, Ergo potest esse falsitas in intellectu.

¶ Præterea, Peccatum in parte intellectiua est. Sed peccatum cum falsitate est. Errant enim qui operãtur malum, vt dicitur Pro. 14. Ergo falsitas potest esse in intellectu.

¶ SED CONTRA est, quod dicit Aug. in lib. 83. quæst. quod omnis, qui fallitur, id, in quo fallitur, nõ intelligit. Et Philosophus dicit in lib. de Anima, quod intellectus semper est rectus.

CONCLVSIO.

¶ Cum quidquid est, sit proprium obiectum intellectus, nunquam contingit circa ipsum falli nisi per accidens, prout ipsi compositio vel diuisio, seu discursus admiscetur, quibus fallitur quandoque.

¶ RESPONDEO dicendum, quod Philosophus in 3. de Anima, comparat quan-

Dubium. ¶ Sed est circa prædictum processum, dubiũ. Quia ex ratione positæ predictæ non videtur sequi intentum. Nam aut intendit quod intellectus sit similis generabilibus quo ad modum acquirendi singulas perfectiones, aut quo ad successionem earum, aut quo ad compositionem earum. Si primo modo, sequeretur quod intellectus non naturaliter perficeretur in instanti, sed successiue: quod est falsum. Si secundo modo, nihil aliud sequitur nisi quod intellectus acquirit suas perfectiones vnam post aliam: quod non est discurrere, nec componere, aut diuidere, vt patet. (193 281) Tertio vero modo est manifeste falsum. Communis quoque ratio dubitandi, secundum quencunque modum est: quia ex hoc quod intellectus noster exit de potentia ad actũ, nihil aliud sequitur, nisi quod non habet indistam suã perfectionem: & non quod tali aut tali modo acquirat.

¶ Ad hoc breuiter dicitur ordine retrogrado, quod ex hoc quod aliquid est naturaliter in potentia essentiali ad aliquam perfectionem, habet quod naturaliter non acquirat illam perfecte statim, sed successiue. (193) Diuersimode tamen iuxta naturas perfectionum & perfectibilium. & hoc patet inductiue tam in potentia respectu perfectionis substantialis quàm quantitatiuæ & qualitatiuæ. (194) Vnde etiam lumen non acquiritur nisi medio motu locali, existente subiecto in potentia essentiali. (d 7) Vnde hic modus perficiendi passiue est qui sequitur ex potentia essentiali, & est intentus in litera: ita quod intēdit quod ex hoc quod intellectus noster est in potentia essentiali, similis est generabilibus quo ad modum acquirendi singulas suas perfectiones completas. (r 424 422) Et cum dicitur, ergo intellectui repugnat perfici in instanti, respondetur, quòd intellectui licet non repugnet recipere & intelligere in instanti, repugnat tamen naturali modo quo perfici naturaliter debet, quòd suam completam perfectionem in instanti naturaliter assequatur. Vbi nota duo: primo quòd quãuis hæc duo mutuo se inferant, intellectum vt rem, & intellectum vt intellectum esse in actu primo, in proposito tamen sermo est de intellectu vt intellectus est respectu suæ perfectiõis, quæ est intellectum vt intellectum est. Secundo, quòd intellectus non comparatur hic ad omnia aut plura intellecta simul vel successiue: sed ad vnumquodque intellectum perfecte, id est secundum se & omnia quæ virtualiter in eo clauduntur: ita quòd quidditas & passiones & accidentia & cætera eius non nisi vnius intellecti loco computantur. Et sic ex hoc quod intellectus noster vt intellectus est, est in potentia pura, habet quòd intellectum perfectum bouis vel leonis non simul acquirat, id est apprehendat actu: sed successiue totum illud apprehendat. Hæc autem successio nihil aliud est quàm componere primo apprehensum: puta quidditatem cum reliquo: puta passionem, & hanc cum alia, &c. Ergo. Oportet enim successionem diuersimode secundum diuersitatem materiæ subiectæ ponere.

a *¶ Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum sextum.* Comment.

Titulus clarus.

¶ In corpore sunt duæ conclusiones responsiuæ quæsito. Prima, Intellectus circa quod quid est non fallitur, nisi per accidens. Secũda, Intellectus circa ea quæ circundant quidditatem, potest falli componendo, diuidendo, vel ratiocinando.

¶ Has conclusiones probat dupliciter, Primo similitudine super Arist. autoritate innixa. Secundo ratione probante in communi intētum tam in hoc quàm in simili. (422 c) Vnde quatuor in corpore articuli facit. Primo proponitur similitudo: & dicitur quod apud Arist. intellectus est similis sensui quo ad veritatē & falsitatem iudicij. Secundo narrantur duo, vel tria de sensu. Primũ, quod respectu proprij obiecti est verus per se. Secundum quod implicite insinuatum iam est, est quod per accidēs respectu proprij obiecti est falsus: tale accidens est indispositio organi, &c. Tertium est quod respectu sensibilium communium etiam per accidēs fallitur, vt patet. Tertio assignatur ratio vniuersalis & communis sensui & intellectui: & est quia ordo potentiæ ad proprium obiectum semper eodem modo se habet. probatur: quia conuenit potentiæ secundum quod ipsa: & potes syllogizare sic, Potentia semper eodem modo se habet ipsa manente ad proprium obiectum: ergo nunquam ab eo deficit: & consequenter non fallitur circa illud: cum falli in defectu cõsistat. (429 sup. q. 17. articul. 3. Et 2. di. 39. q. 3. articul. 1. Et veri. q. 1. artic. 12. Et 6. met. l. 4. co. 2. & 3. Et lib. 9. fin. col. 2. Et 3. de anima, l. 11 fin. 363 395 a) Consequentia nota: & antecedens probatur: quia potentia per se & secundum quod ipsa ordinatur ad proprium obiectum: ergo semper eodem modo. & tenet sequela: quia secundum quod ipsum infert necessarium & sempiternum, vt patet in primo Posteriorio. Quarto applicatur similitudo & ratio ad intellectum: & totidem dicuntur de intellectu, proportionaliter tamen. Vnde sex dicit. Primo assignat prorpium obiectum intellectus quasi subsumendo sub ratione communi præposita. Secundo infert primam conclusionem similem primo dicto de sensu. Tertio infert secundam conclusionem similem vltimo dicto de sensu, vt patet. Quarto ad robur primæ conclusionis ex ea reddit rationem omnis alterius infallibilitatis inuentæ in intellectu, dicens, quòd propter hoc quia intellectus circa quidditatem non fallitur, oritur infallibilitas intellectus circa prima principia complexa: & consequenter circa omnes conclusiones scientificas. & quòd inde nascatur hoc, probatur. quia hoc conuenit eis, quia euidentes sunt ex sola quidditate terminorum. principia enim cognoscimus in quantum terminos cognoscimus, vt dicitur in primo Poste. Habent ergo principia infallibilitatem ex vicinitate ad quidditatem, quæ est proprium intellectus obiectũ: proprium enim & primum intellectus obiectum est incomplexum, quod simplex terminus significat: & quia circa illud errare non potest, merito circa ea quæ sufficiens habent lumen, ex illo errare quoque non potest. Est autem hoc ad magnam primæ conclusionis firmitatem: quoniam tunc vere sufficientem reddimus causam accidentis alicuius, quando ex reddita causa in omnibus accidens illud dependere ostendimus.

Universidad de Deusto Biblioteca

Infallibilitatis igitur intellectus causa optime dicta est ordo ad quod quid est: cum ex illo ostenditur omnis intellectus infallibilitas: vt hic fit. Quinto declaratur, quomodo per accidens etiam intellectus circa quidditatem fallitur: sed hoc accidens non sicut in sensu est impedimentum organi: sed compositio quidditatis, & propterea dupliciter contingit, vt patet in litera. Sexto ad plenitudinem doctrinę dicit, quod circa quidditates simplices nec per se, nec per accidens fallitur: sed aut vere cognoscuntur aut nō attinguntur. & confirmatur autoritate noni Metaphysicæ. Hoc in loco recolenda sunt quæ superius in quæstio. 58. dicta sunt cum de compositione, veritate & falsitate in angelis esset sermo: ex illis enim patet, quod cū prima operatio intellectus ex parte sua sit simplex: si ex parte quoque obiecti est incomplexio omnimoda, nulla compositio, & consequenter nulla veritas aut falsitas accidere ibi potest. Ac per hoc si accidit in prima operatione falsitas, hoc est ratione compositionis in obiecto: ratione cuius est ibi falsitas aut veritas virtualiter, &c. omnino enim simplex à simplici operatione non potest ex parte attingi: quamuis à complexa operatione possit falso attingi ex parte operationis.

Margin: 108, 422, 109, 295

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum septimum.*

Titulus clarus: occasionatus ex Augustini verbis, vt reor.

Comment. ¶In corpore respondet quæsito cum distinctione bimembri duabus conclusionibus iuxta illa membra.

¶Distinctio est, quod quæstio potest habere duos sensus, scilicet ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Prima conclusio est negatiua, Eandem rem non contingit melius intelligere:
380 si ly melius, determinet actum ex parte obiecti. Probatur: quia falso intelligeretur, quia aliter quàm esset. & confirmatur processu Augustini. Secunda conclusio est affirmatiua, Eandem rem contingit melius intelligere, si ly melius, determinet actum ex parte potentiæ. Probatur, quia vnus est melioris virtutis in intelligendo: & declaratur sequela à simili in visione corporali. Assumptum autem & probatur & manifestatur ex duplici capite. Primo, quia non omnes animæ humanæ sunt æquales: sed meliorum corporum meliores sunt animæ: quod probatur dupliciter: & ratione actus fiunt proportionati his quorum sunt actus: vt manifeste patet in formis diuersarum specierum, & autoritate Arist. 2. de anima. Secundo, quia virtutes ministrantes intellectui non sunt æque dispositæ in omnibus: & quorum melior est dispositio, horum maior est vis ad intellectus opus.

430 *sub q. 12. ar. 6. cor. Et 4. dis. 49 qō. 2. ar. 4. ad primum. Et veri. q. 2. artic. 2. ad 11.*

Quæstio. ¶ *Num animæ humanæ sint inæquales iuxta corporum varias dispositiones.*

¶Circa causam primam secundæ conclusionis, scilicet inæqualitatem animarum nostrarum, aduertendum est quod non solum hi qui à S. Tho. se dissentire fatentur, sed etiam Thomistæ aliqui contrariantur: adeo vt dicant non esse mentem S. Tho. animarum humanarum substantias esse inæquales, cum tamen aperte hic etiam in corpore, & in responsione ad vltimum aperte hoc dicatur: & in secundo sententiarum dist. 32. expresse idem scriptum sit. Vnde hos tanquam cæcos omittentes, ad aliorum rationes nostram dirigamus aciem. Durandus, Henricus & Bernardus de Gannaco negando substantialem hanc inæqualitatem, contra ipsam & eius rationem arguunt. Contra ipsam quidem dupliciter. Primo, quia substantia susciperet magis & minus proprie dicta. & tenet sequela ex 7. physico. vbi dicitur, quod participatio vnius formæ secundum speciem, secūdum diuersos gradus, est proprie comparatio secundum magis & minus. & in prædicamentis idem confirmatur. Secundo, quia forma indiuidualis nullam substantiam includit præter specificam formam: ergo non est substantialiter perfectio: consequentia nota, & antecedens patet, quia nec formam, nec materiam, nec compositum. Contra fundamentum vero eius, scilicet quia forma proportionatur corpori melius disposito, dupliciter etiam arguitur. primo, quia dispositiones corporis non redundant in formam non eductam de materia, qualis est anima nostra: ergo. Secundo, quia si melius dispositi corporis melior est anima: ergo anima vnius & eiusdem variabitur substantialiter iuxta variationē dispositionum corporis eiusdem. hoc est falsum: ergo probatur sequela: quia non maioris sunt efficatiæ dispositiones præuiæ ad introductionem formæ quàm dispositiones conseruantes ipsam formam in materia: sed istæ possunt variari: ergo corpus erit pēius dispositum. ergo anima quæ erat melior, efficietur peior.

¶ Ad hæc argumenta facile satisfit ab aduertentibus qualis sit habitudo animæ intellectiuæ ad corpus: & in quo consistat suscipere magis & minus proprie dicta. Quemadmodum enim anima in communi est coaptata corpori organico physico, &c. & anima humana corpori reducto ad æqualitatem tangibilium, ita oportet hanc animam esse substantialiter coaptatam & commensuratam corpori ad talem gradū æqualitatis reducto. Nō enim consistit in indiuisibili æqualitas complexionis requisita ad corpus humanum vt patet ad sensum. Alij enim aliis præstant bonitate tactus. Et quia anima humana non causatur ex corpore, sed in suo tantum fieri dependet ex corpore nō vt causa, sed vt occasione: cōsequens est quòd anima hæc cum sit, sortiatur commensurationem substantialem ad corpus sic cōplexionatum vt inuenitur in illo initio, & eam semper retineat necesse est: quia intransmutabilis substantiæ est. Suscipere vero magis & minus motum, aut mutationem, habet annexum de magis in minus, aut econuerso. 371 Alioquin proprie nō sumuntur: quod ex eo patet: quia nihil aliud est suscipere magis & minus quàm intendi & remitti: sed hæc sine mutatione de minus in magis, aut econuerso intelligi nequeunt. ergo. Vnde ad obiecta, & ad primum dicitur, quia seclusis modis significandi, quamuis vna res sit perfectior altera siue eiusdem, siue alterius speciei. nunquā dicitur suscipere magis & minus: nisi possit esse motus aut mutatio de magis in minus, aut econuerso: vt patet ex dictis: hoc autē non conuenit animæ intellectiuæ: quoniā commensurationem illam quam semel accepit, imperdibiliter sortita est: quia est idem realiter quod substantia sua quæ est ingenerabilis & incorruptibilis. Ad secundum vero dicitur quod proprie loquendo, hec forma non addit supra formam subiectam, sed modum potius substantiæ qui est secundum rem substantia. Commensuratio enim huius animæ ad hoc corpus est indiuidualis differentia, contrahens animam ad hanc, & est intrinseca huic animæ: sicut differentia specifica est intrinseca speciei. Ad obiecta autem contra fundamentū patet similiter ex dictis responsio. fatemur enim quod dispositiones corporis redundare in animam per substantiā cōtingit dupliciter. Vno modo causaliter, alio modo occasionaliter. Et primo est impossibile respectu animæ nostræ. Secundo vero modo est necessariū, loquendo de dispositionibus vltimis pro anima inducendā. Et cum cōtra hoc obiicitur, quia nō sunt maioris efficacię præcedētes quàm cōseruātes: respōdetur q ratio peccat secundum non causam vt causam. Non enim maior aut minor efficacia dat præuijs occasionate talem gradum animæ, sed status corporis dispositi per eas. Ex hoc quod afficiunt corpus in statu illo quo occasionalis causa est animæ, habent quod occasionaliter concurrant ad talem commensurationē animæ. Vnde si dispositiones conseruantes, aut quæcunque aliæ infra latitudinē humanam inuenirentur in statu illo, ipsę redundarent hoc modo in substantiam animæ: quod autem redundantia hæc rationabilis sit, iam patet ex dictis: quia anima essentialiter est perfectio coaptata suo perfectibili.

tum ad hoc intellectum sensui. Sensus enim circa proprium obiectum non decipitur, sicut visus circa colorem: nisi forte per accidens [c], ex impedimento circa organum contingēte: sicut cum gustus febricitantium dulcia iudicat amara, propter hoc quod lingua malis humoribus est repleta. Circa sensibilia vero communia decipitur sensus, sicut iudicando de magnitudine vel figura, vt cum iudicat solem esse pedalem, qui tamen est maior terra. Et multo magis decipitur circa sensibilia per accidens, vt cum iudicat fel esse mel propter coloris similitudinem. Et huius ratio est in euidenti: quia ad proprium obiectum vnaquæque potentia per se ordinatur secundum quod ipsa. Quæ autem sunt huiusmodi, semper eodem modo se habent. Vnde manente potentia non deficit eius iudicium circa propriū obiectum. Obiectū autē propriū intellectus est quidditas rei [c]. Vnde circa quidditatē rei per se loquēdo intellectus nō fallitur. Sed circa ea, quę circunstant rei essentiā, vel quidditatē, intellectus potest falli: dū vnū ordinat ad aliud, vel coponēdo, vel diuidēdo, vel etiā ratiocinādo [c]. Et propter hoc etiā circa illas propositiōes errare nō potest, quę statim cognoscuntur cognita terminorū quidditate, sicut accidit circa prima principia, ex quibus etiam accidit infallibilitas veritatis secundum certitudinem scientiæ circa conclusiones. Per accidēs tamen contingit intellectum decipi circa quod quid est in rebus cōpositis, non ex parte organi, quia intellectus non est virtus vtens organo, sed ex parte cōpositionis interuenientis circa diffinitionē, dum vel diffinitio vnius rei est falsa de alia, sicut diffinitio circuli de triangulo; vel dum aliqua diffinitio est in se falsa, implicans cōpositionē impossibiliū: vt si accipiatur hoc vt diffinitio alicuius rei, animal rationale alatū. Vnde in rebus simplicibus, in quarum diffinitionibus compositio interuenire non potest, non possumus decipi: sed deficimus in totaliter non attingendo, sicut dicitur in 9. Meta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod falsitas dicitur esse in mēte secundū cōpositionē & diuisionē. Et similiter dicendū est ad secūdū de opinione & ratiocinatione. Et ad tertiū de errore peccantiū, qui cōsistit in applicatione ad appetibile. Sed in absoluta cōsideratione quidditatis rei, & eorū quæ per eā cognoscuntur, intellectus nunquā decipitur. Et sic loquuntur autoritates in contrarium inductæ.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum vnam & eandem rem vnus alio melius intelligere possit.*

AD SEPTIMVM sic pceditur. Videtur quòd vnam & eandē rem vnus alio melius intelligere nō possit. Dicitur enim in lib. 83. q. Quis vllam rem aliter quam est, intelligit: non eam intelligit. Quare non est dubitandum esse perfectam intelligentiam qua præstantior esse non possit. Et ideo non est per infinitum ire, quod quælibet res intelligitur: nec eam posse alium alio plus intelligere.

¶ Præterea, Intellectus intelligendo verus est. Veritas autem cum sit æqualitas quædam intellectus & rei: non recipit magis & minus. non enim proprie dicitur aliquid magis, & minus æquale. Ergo neque magis & minus aliquid intelligi dicitur.

¶ Præterea, Intellectus est id quod est formalissimum in homine. Sed differentia formæ causat differentiam speciei. Si igitur vnus homo magis alio intelligit, videtur quod non sint vnius speciei.

¶SED CONTRA est, quòd per experimentum inueniuntur aliqui aliis profundius intelligentes. Sicut profundius intelligit qui conclusionem aliquam potest reducere in prima principia & causas primas, quam qui potest reducere solum in causas proximas proprias.

CONCLVSIO.

¶ *Non contingit eandem rem vnum altero melius intelligere obiectiue, sed ex parte potentiæ intelligentis, dispositionem animæ & corporis sequentis.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd aliquem intelligere vnam & eandem rem magis quàm alium, potest intelligi dupliciter. Vno modo sic, quòd ly magis, determinet actum intelligendi ex parte rei intellectæ. Et sic non potest vnus eandem rem magis intelligere quàm alius. Quia si intelligeret eam aliter quàm sit, vel melius vel peius, falleretur, & non intelligeret: vt arguit Aug. Alio modo potest intelligi vt determinet actum intelligendi ex parte intelligentis. Et sic vnus alio potest eandē rem melius intelligere: quia est melioris virtutis in intelligendo: sicut melius videt visione corporali rem aliquam, qui est perfectioris virtutis, & in quo virtus visiua est perfectior. Hoc autem circa intellectum cōtingit dupliciter. Vno quidem modo ex parte intellectus, qui est perfectior. Manifestum est enim, quòd quanto corpus est melius dispositum, tanto meliorem sortitur animam. Quod manifeste apparet in his, quæ sunt secundum speciem diuersa. Cuius ratio est, quia actus & forma recipitur in materia secundum materiæ capacitatem. Vnde etiam cum in hominibus quidam habeant corpus melius dispositum, sortiuntur animam maioris virtutis in intelligendo. Vnde dicitur in 2. de Anima, quòd molles carne bene aptos mente videmus [c]. Alio modo contingit hoc ex parte inferiorū virtutum, quibus intellectus indiget ad sui operationem. Illi enim, in quibus virtus

imaginatiua & cogitatiua & memoratiua est melius disposita, sunt melius dispositi ad intelligendum.

¶AD PRIMVM ergo patet solutio ex dictis. Et similiter ad secundum. Veritas enim intellectus in hoc consistit, quod intelligatur res esse sicuti est.

¶Ad tertiū dicendū, quod differētia formæ, q nō prouenit nisi ex diuersa dispositione materiæ, nō facit diuersitatē secūdū speciē, sed solū scdm numerū. Sūt enim diuersorū indiuiduorū diuersæ formæ secundū materiā diuersificatæ.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæquintæ Articulum octauum.*

Titulus per prius ordine generationis: cætera sumuntur in communi.

Comment. ¶In corpore tria. Primo ostenditur radix & via veritatis quæsitæ. Secundo respondetur quæsito duplici cōclusione. Tertio ex tertia conclusione confirmatur posita radix, & destruitur simul opinio Platonis.

431 …f. q. 87. …m. 3. co. …1. dist. …4. qō. 1. …ical. 3. …ndum. … 3. de …ima. …lec. 11.

¶ Quo ad primum est hæc conclusio. Ordo quo indiuisibile cognoscitur à nobis, ex habitudine ad quidditatem sensibilem pensandus est. Probatur, quia quidditas materialis est proprium obiectum intellectus nostri. hoc ergo primo
d 25 cognitum: ergo ex appropinquatione ad ipsam indiuisibile vel diuisibile erit prius notū. Omnia clara sunt.

¶ Quo ad secundum ponitur distinctio indiuisibilis trimembris. & circa prima duo membra ponitur prima conclusio affirmatiua, iuxta tertium secunda negatiua. Prima ergo conclusio est, Indiuisibile actu tam secundum continuitatem quàm secundum diffinitionem, est prius notum opposita diuisione. Probatur vtraque pars simul dupliciter. Primo, quia cognitio confusa est prior distincta. Secundo, quia vtrunque indiuisibile est species proprij obiecti intellectus: ac per hoc secundum seipsum & non per aliud prius cognitum cognoscitur. Est
422 enim quodlibet horum quidditas quædam rei corporeæ.

Annot. ¶Aduerte hic quod litera in secunda parte conclusionis infert, quod indiuisibile secūdum rationem, id est incomplexum, est prius notum, etiam antequàm intellectus componat: qd' quidem probatione non eget: quia prima operatio intellectus est prior secunda, & cognitio com-
426 plexa necessario præexigit incomplexam.

Comment. ¶Secunda conclusio est, indiuisibile omnino, scilicet actu & potentia, est
c posterius notum diuisibili. Probatur dupliciter.
426 Primo, quia hæc priuatione cognoscuntur: vt patet de puncti diffinitione & vnitatis. Secundo, quia hæc oppositionem quandam habent ad rem corpoream: quæ est proprium intellectus motiuum.

Comment. ¶ Aduerte hic quod genus hoc tertium indiuisibiliū, quod solum propriè dicitur indiuisibile, dicitur opponi rei corporeæ. quia priuatiuè opponitur illi, dum hoc priuatione diuisionis reperibilis in cōtinuo & numero indiuisibile est, & dicitur.

¶ Quo ad tertium eliditur opinio opposita radici positæ, ex vltima conclusione. Quia enim gen' hoc indiuisibiliū, scilicet actu & potētia posteri' experimur nos cognoscere, sequitur quod intellectus noster nō moueatur & actuetur ab indiuisibilibus separatis, sed à quidditate sensibili. Si enim ab illa actuaret, ille prius intelligeret. & probatur sequela: quia priora prius participantur à rebus, & consequēter intellectu. Potest quoque hæc pars introduci ad ostendendā necessitatē hui' articuli: quia scilicet opiniones habet diuersas secundū diuersa principia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile.*

AD OCTAVVM sic procedit. Videtur quod intellectus per prius intelligat indiuisibile quàm diuisibile. Dicit enim Philosophus in 1. Physi. quod intelligimus & scimus ex principiorum & elementorum cognitione. Sed indiuisibilia sunt principia & eleméta diuisibiliū. Ergo per prius sunt nobis nota indiuisibilia, quàm diuisibilia.

¶Præterea, Id quod ponitur in diffinitione alicuius per prius, cognoscitur à nobis: quia diffinitio est ex prioribus & notioribus, vt dicitur in 6. Topi. Sed indiuisibile ponitur in diffinitione diuisibilis, sicut punctum in diffinitione lineæ [c]. Linea enim vt Euclides dicit, est longitudo sine latitudine, cuius extremitates sunt duo puncta. Et vnitas ponitur in diffinitione numeri: quia numerus est multitudo mensurata per vnum, vt dicitur in 10. Met. Ergo intellectus noster per prius intelligit indiuisibile quàm diuisibile.

¶Præterea, Simile simili cognoscitur. sed indiuisibile est magis simile intellectui quàm diuisibile: quia intellectus est simplex, vt dicitur in 3. de Anima. Ergo intellectus noster prius cognoscit indiuibile.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 3. de Anima, quod indiuisibile monstratur sicut priuatio. Sed priuatio per posterius cognoscitur. Ergo & indiuisibile.

CONCLVSIO.

¶*Indiuisibile tam secundū continuitatē quàm secūdum rationē est prius notū opposita diuisione, sed indiuisibile omnino actu & potētia est posterius notum.*

RESPONDEO dicendū, q obiectū intellectus nostri secūdum præsentē statū est quidditas rei materialis quā à phātasmatibus abstrahit, vt ex præmissis patet [c]. Et quia id quod est primo & per se cognitū à virtute cognoscitiua, est proprium eius obiectum, considerari potest quo ordine indiuisibile intelligatur à nobis ex eius habitudine ad huiusmodi quidditatem. Dicitur autem indiuisibile tripliciter, vt dicitur in 3. de Anima. Vno modo sicut continuū est indiuisibile: quia est indiuisum in actu, licet sit diuisibile in potētia. Et huiusmodi indiuisibile prius est intellectū à nobis quàm ei' diuisio, quæ est in partes: quia cognitio confusa est prior quàm distincta, vt dictū est [e]. Alio modo dicitur indiuisibile secundum speciē, sicut ratio hominis est quoddā indiuisibile. Et hoc etiam modo indiuisibile est prius intellectū quā diuisio eius in partes rationis, vt supra dictū est [e]. Et iterū prius quàm intellectus cōponat & diuidat affirmādo, vel negādo. Et huius ratio est: quia huiusmodi duplex indiuisibile intellectus secundū se intelligit, sicut propriū obiectū. Tertio modo dicitur indiuisibile quod est omnino indiuisibile, vt punctus & vnitas: quæ nec actu nec potētia diuiduntur. Et huiusmodi indiuisibile per posterius cognoscitur per priuationē diuisibilis. Vnde punctū priuatiue diffinitur. Punctū est, cui pars non est [c]. Et similiter ratio vnius est qd' sit indiuisibile, vt dicitur in 10. Meta. Et huius ratio est, quia tale indiuisibile habet quandam oppositionē ad rem corporalem, cuius quidditatem primo & per se intellectus accipit. Si autem intellectus noster intelligeret per participationem indiuisibilium separatorum, vt Platonici posuerūt [c], sequeretur quod indiuisibile huiusmodi esset primo intellectū, quia secundum Platon. prius participantur à rebus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in accipiendo scientiā nō semper principia & elementa sunt priora: quia quandoque ex effectibus sensibilibus deuenimus in cognitione principiorum & causarum intelligibilium. Sed in complemento scientiæ semper scientia effectuum dependet ex cognitione principiorum & elementorum: quia, vt ibidem dicit Philosophus, tunc opinamur nos scire, cum in principia possumus & causas resoluere.

¶Ad secundum dicendū, quod punctum non ponitur in diffinitione lineæ cōmuniter sumptæ. Manifestū est enim quod in linea infinita & etiam in circulari non est punctum nisi in potētia. Sed Euclides diffinit lineā finitam rectā. Et ideo posuit punctū in diffinitione lineę sicut terminū in diffinione terminati. Vnitas vero est mensura numeri. Et ideo ponitur in diffinitione numeri mēsurati, non aūt ponitur in diffinitione diuisibilis, sed magis ecōuerso.

¶Ad tertiū dicendū, quod similitudo, per quā intelligimus, est species cogniti in cognoscente. Et ideo nō secundū similitudinē naturæ ad potentiā cognoscitiuā est aliquid prius cognitū, sed per conuenientiā ad obiectū: alioquin magis visus cognosceret auditū quàm colorē.

QVÆSTIO OCTVAGESIMASEXTA, quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quid intellectus noster in rebus materialibus cognoscat. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum cognoscat singularia. ¶Secundo, vtrum cognoscat infinita. ¶Tertio, vtrum cognoscat contingentia. ¶Quarto, vtrum cognoscat futura.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum intellectus noster cognoscat singularia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod intellectus noster cognoscat singularia. Quicunque enim cognoscit compositionem, cognoscit extrema compositionis: sed intellectus noster cognoscit hanc compositionem, Sortes est homo. Eius enim est propositionem formare. Ergo intellectus noster cognoscit hoc singulare quod est Sortes.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore duæ cōclusiones responsiuæ. Prima est, Singulare materiale intellectus noster non potest directe & primo cognoscere. 52 d
Probatur, Intellectus intelligit abstra- 89 a
hendo à materia indiuiduali: ergo directe intellectum est non singulare sed vniuersale. Antecedēs patet, consequentia probatur, 429
quo ad primā partem: quia materia indiuidualis est principiū singularitatis: quo ad secundā vero, quia abstractū ab indiuidualibus est vniuersale. Secūda cōclusio est qd' intellect' noster potest intelligere singulare indirecte. Probatur, Intelligēs nō nisi per cōuersionē ad phātasmata singularium, indirecte potest intelligere singulare. Intellectus noster est huiusmodi, ergo, &c.

Quæstio. ¶*Num vniuersale sit primo & directe cognitum, singulare autem indirecte.*

¶ Circa primā conclusionē occurrūt obiectiones cōtra duo. Primo cōtra illud, s. quod vniuersale sit primo cognitum ab intellectu nostro, arguit Durandus dupliciter. Tū quia obiectum & omnis eius per se conditio præcedit actum potētiæ: quoniā potētia nō facit, sed supponit obiectum: sed vniuersale non præcedit omnem actum intellectus. ergo. Tum quia repræsentatiuum reale & naturaliter repræsentat rem secundū eius conditionem realem: sed vniuersalitas non est cōditio realis: ergo nō repræsentatur per realem speciē, &c. vt ponis. Secundo cōtra aliud, scilicet qd' singulare nō directe, & primo intelligitur tripliciter. Primo quia intellectus incipit vbi terminatur sensus: sed sensus terminatur ad singulare. ergo à singulari incipit. Secundo quia vniuersale abstrahitur à singulari, vt à termino à quo, ergo singulare prius cognoscitur: abstractio enim nō nisi à noto fit. Tertio, quia singulare primo mouet intellectū, ergo primo intelligitur: consequentia nota. Antecedens probatur: quia actiones sunt singularium: talis enim motio, actio quædam est.

432 *4. d. 50. q. 1. art. 3. Et veri. qō. 5. arti. 6. & qō. 6, 10. ar. 5. Et de anima ar. 20. & quol. 12. ar. 11. Et opusc. 24. ca. 1. & 2. Et 3. de anima, lec. 8. co. 2. & 3.*

¶Ad primū horū dicit', falsum esse assumptū: & qd' intellect', id est tota pars intellectiua nō supponit, sed facit obiectū intellectus: potētia enim actiua nō prohibetur cōstruere suū obiectū: sed arguens, quia negat intellectū agentē & spēs, fallit'. ¶Ad secundū vero dicitur, qd' repsentari vniuersale pōt dupliciter intelligi: vno mō vt vniuersalitas sit cōditio repsentata: & sic non dicim' speciē repsentare vniuersale. Alio mō vt vniuersalitas sit cōditio consequēs modū quo repręsentatur: & hoc modo dicimus quod species intelligibilis bouis repræsentat naturā boui-

Universidad de ... Biblioteca

Annot. nam vniuersale: quia, scilicet repręsentat eã, & nõ repræsentat indiuiduales cõditiones. Ex hoc enim qđ sic repræsentatur, sequit qđ vniuersalis repsentetur, quia nec vt vna numero, nec vt multiplicata numero, &c. & sic patet nullitas consequẽtiæ.

¶Ad argumẽta cõtra ipsam conclusionẽ dicitur pręmittẽdo quod in actione & passione intellectꝰ duo ordines operationũ attendũtur. Primꝰ realis qui cõuenit intellectui vt res est, Secũdus intelligibilis qui cõuenit intellectui vt intellectus est. Per primum mouetur intellectus possibilis ab intellectu agente effectiue & principaliter: ab obiecto vero in phantasmate secundario: à specie autẽ intelligibili ab illis producta formaliter. Per secundũ vero perficitur ab intelligibili vt intelligibile est obiectiue: ab actu vero intelligendi formaliter. His itaque stantibus facile patet responsio ad omnia, distinguendo de quo ordine operationũ sit sermo. In primo nanque omnia sunt singularia: sed nõ singularia materialia nisi phantasma: & tũc patet inceptio intellectus à phãtasmate. In secundo vero obiectũ est vniuersale. Sigillatim ergo respõdendo ad primũ cõceditur totũ in primo ordine: sed cõsequẽtia 424 nihil valet: quia in illo nulla est intellectio. Si vero de intellectu, vt intellectꝰ est loquatur, dicitur quod intellectus incipit nõ ab eo in quo finit sensus, sed à pximo sibi: hoc autẽ est vniuersale corporeum. falsum est enim quod potentiarũ ordinatarũ posterior incipiat à termino prioris, sed bene 81 à proximo sibi. Vnde c cogitatio non à sensatis, 436 sed elicitis intentionibus primo perficitur.

424 ¶Ad secundum vero dicitur falsum esse quod oporteat abstractionẽ fieri à noto tam de abstractione intellectus possibilis quàm agentis: & de agẽte quidem patet, de possibili vero manifestum fit ex sensu: visus enim abstrahit colorem ab odore pomi ignoto sibi: tali enim pacto intellectus possibilis considerat vniuersale & non particulares conditiones.

¶Ad tertiũ aũt dicitur, quod si est sermo de intellectu vt re, cõceditur, quod primũ mouens est singulare sed non materiale, sed immateriale, scilicet intellectus agens: falsum enim supponitur, scilicet quod in tali motione obiectum sit primo mouẽs. Sed tunc consequẽtia nihil valet, ergo singulare primo cognoscitur, quia intellectꝰ agẽs & obiectũ in phãtasmate in hoc primo ordine nõ mouẽt obiectiue sed actiue potius. Si vero est sermo de intellectu vt intellectus est, sic cõcesso quod primo mouẽs sit obiectũ, negatur quod sit singulare, sed dicitur quod est natura vniuersalis quæ obiectiue perficit, mouet, & facit esse in actu intellectũ: quoniã illa est primo repræsentata per speciem intelligibilem & primo intelligibilis vt in litera dicitur.

¶Num intellectus cognoscit singulare reflexe.

Quæstio. ¶Circa secundãm conclusionem dubium occurrit: quia cum omnis cognitio fiat per assimilationem, & intellectus nunquàm neq; in actu recto neq; reflexo assimiletur singulari, sequitur quod nunquã cognoscat ipsum. Et cõfirmatur, quia si intellectus intellegit singulare siue recte siue reflexe, sequitur, ergo format in se cõceptũ ipsiꝰ singularis: cũ omnis intellectio in cõceptu aliquo cõsistat: & ppositio singularis formari nõ põt nisi cõceptus incõplexus termini singularis habeatur: sed in intellectu nõ põt esse cõceptus materialis indiuidui vt sic: ergo probatur minor: quia conceptus est similitudo expressa rei conceptæ: repugnant aũt intellectui nostro hic habere similitudinẽ materialis indiuidui, vt patet, qui aliter non abstraheret ab hic & nunc. Et nihil prohiberet ponere species intelligibiles singularium in intellectu nostro: par enim est ratio quo ad hoc de similitudine impressa & expressa.

¶Ad oppo. autem ducit demonstratio Arist. in 2. de anima de sensu communi, quod oportet iudicem discernentem aliqua duo, cognoscere vtrunque: sed intellectus ponit differentiam inter vniuersale & singulare, ergo.

¶In hac difficultate dicẽdũ mihi videt, & quod intellectꝰ cognoscit vtrũq;, & qđ non format proprium cõceptũ singularis: sed intelligit ipsum in cõceptu alteriꝰ qui tñ est eiꝰ quodãmodo. Ad quorũ euidentiã sciẽdũ est quod dupl'r experimur nos intelligere aliquid, s. in seipso & in alio. In seipso quidẽ, cũ cognoscẽdo formamꝰ in nobis cõceptũ illius rei quã intelligimus, sicut cũ intelligimus graue, formamꝰ in nobis conceptũ propriæ rationis formalis ipsius grauitatis, & cũ pcipimus boue, formamus in nobis conceptũ propriæ differẽtiæ, &c. In alio vero cũ vnũ concipimus, & aliud in illo concepto arguimus inueniri: quod tñ quid sit non concipimus. Sicut cũ concipimus sapiẽtiã infinitã esse, rẽ quandã excellẽtissimã subesse arguimꝰ: quid tñ sit res illa ignotũ est. Sic eñ res illa & nota quodãmodo & ignota est. Nota quidẽ in alio, s. in conceptu sapiẽtię infinitæ, ignota scđm suã rationẽ formalẽ, & consequenter in proprio conceptu: nota arguitiue, ignota directe: nota quantũ ad quæstionẽ quia est: ignota quãtũ ad quæstionẽ quid est. Et hoc mõ singulare materiale notũ est intellectui nostro. Nunquã eñ concipere nos experimur siue directe siue indirecte Sorteitatẽ, quãuis concipiamus singularitatẽ in communi. Si eñ conciperemus hoc albũ aut hũc hominẽ proprio conceptu: illo intellectus vt intellectus est, esset hoc materiale signatũ, & quidditatiuã cognitionẽ haberet singularis vt sic: eũ nil aliud sit nosse quod quid erat esse alicuius quã cõcipere illud scđm propriũ illius conceptũ vt sic. Sed bene experimur qđ ponimus differẽtiã inter Sortẽ & qđ quid erat esse hominis inter hoc & vniuersale. Et ideo oportet qđ vtrũq; cognoscatur: sed ad hoc sufficit cognitio arguitiua. concipiẽtes enim in nobis hominẽ & singularitatẽ: & quod hõ non subsistit per se, &c. arguit & cõcluditur ab intellectu in rerũ natura res quædã singularis, &c. differens ab vniuersali sibi oblato per differentiã sibi incognoscibilem quidditatiue, s. Sorteitatẽ, vt de deitate exẽplariter manifestũ est. Concipitur ergo singulare ab intellectu nostro, non proprio, sed alieno conceptu, qui tamen est aliquo modo, s. confuse & arguitiue eius. non repsentatiue, quemadmodũ deitas concipitur in alieno conceptu, qui est tñ deitatis conceptus non repræsentatiue. sed arguitiue: & hoc sufficit ad ponendũ differentiã inter deitatem sic cognitã, & id quod directe cõcipimus. Et propterea diuus Th. in corpore articuli intellectũ cognoscere singulare dicit: b 283 & in responsionibus ad colligationem partis sensitiuæ cum intellectiua confugit, insinuãs p hoc qđ nũquàm intellectus hoc signatũ indiuiduum, conceptu proprio, nisi incognitiua attingit: & quod per illam ipse intellectus arguitiue attingit ad illud. Et hoc expressius indicat in q. de anima. ar. 10. in responsione ad primum secundo loco obiectorũ, vbi dicit, quod ista reflexio non perficitur nisi adiunctione virtutis imaginatiuæ. 433 Inf. q. 17. arti. 3. ad secundum. Et opusc. 9. q. 81. Et hæc si bene perspexeris, multa obscura patefient tibi. Nec te moueat quod in calce corporis articuli dicat quod intellectus cognoscendo indirecte singulare, format hanc propositionem, Sor. est homo. propterea quia formare hanc propositionem exigit formare conceptum Sor. Perspice supradicta, & vide quod intellectus format hanc propositionem de ignota deitate si vocaretur A. A est substantia prima, &c. & tñ careret proprio cõceptu ipsiꝰ A. ita intellectus format propositionem hanc, Sor. est homo solo illo conceptu confuso & quid nominis contentus in seipso, vt patet ex dictis.

Annot. ¶In responsione ad quartũ nota duo. Primũ est, qđ responsio cõsistit in hoc quod arguẽdo cõmittitur sophisma figurę dictiõis à quid ad quomodo: qm̃ idẽ dicitur esse quod cognoscitur à sensu & intellectu: sed non eodẽ mõ: quia à sensu concrete, ab intellectu abstracte, & ideo cũ subsumit sensus cognosci singulare, perinde est ac si diceretur quod sensus cognoscit concrete: hoc enim est cognoscere singulare, vt in litera dicitur. Scđm est quod hinc habes quod aliquid defert secũ species visibilis quod visũ non discernitur, & similiter species audibilis & similes. percipiũt eñ sensus obiecta sua tantũ signate: quidditates aũt & passiones eorum quæ simul vehũtur, ab altiori potentia discernunt: quod tamen non est alia cognoscere nisi oblata per species sensibiles: alio modo quàm sensus exterior, aut vis inferior.

¶In hoc articulo aduerte quod Scotus in 4. dist. 45. q. 3. tenet, quod intellectus noster intelligit singulare sensibile intuitiue, hoc all[illegible], &c quod sentitur, & sensationem ipsam: & affert pro se primam & quartam rationes, quæ in litera fiunt arguendo: sed quia soluuntur in litera non oportet aliter laborare.

a *¶Super Quæstionis octuagesimæsextæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore sunt tres conclusiones: aut vna habens tres partes, scilicet intellectus noster nec actu nec habitu potest intelligere infinita, sed in potentia tantum. Et probatur in litera tali ordine. Quia primo probatur pars affirmatiua, scilicet quod in potentia. Secundo, prima negatio, scilicet quod non actu. Tertio, secunda negatio, scilicet quod nec habitu.

¶Quo ad primum ratio est hæc. Obiectum intellectus nostri non compatitur infinitum nisi in potentia, ergo intellectus noster potest intelligere infinita in potentia. Antecedens probatur, quia illud est quidditas sensibilis, quæ non habet infinitatem nisi in potentia, vt patet 3. physi. Consequentia vero probatur, quia eodem modo oporteret se habere intellectum ad infinitum quo se habet illius obiectum. quod probatur, quia oportet potentiam proportionari obiecto proprio.

Annot. ¶Circa hanc rationem aduerte primo quod tenet: propterea, quia quidditas rei materialis supponit obiectum & motiuum & adæquatum intensiue respectu intellectus nostri pro statu isto, de quo est sermo: si enim intellectus ab ea mouetur, & in nihil potest quod illius aliquid aliquo modo non sit vt sic, consequens est, quod vnumquodque ita se habet ad cognosci à tali intellectu, quomodo se habet ad talem quidditatem. quod ergo in tali quidditate in potentia tantum inuenitur, in intellectu quoque illo potẽtialiter tantum inueniri oportet, & ideo infinita vt quidditas sensibilis in essendo, sic intellectus in cognoscendo non nisi in potentia habet.

¶Aduerte scđo, quod hæc ratio non tantũ probat partem affirmatiuã, s. quod intellectus intelligit in potentia infinita: sed negatiuã. s. quod non actu. Verũtamen in litera ex proprijs infiniti & actus, additur ratio specialis ad partẽ hãc negatiuã.

Comment. ¶Quo ad secundum ergo probatur dupliciter, ex eadem tamen radice. Primo sic. Infinitum non habet vnam speciem. ergo non potest actu cognosci ab intellectu nostro. consequentia nota, quia intellectus noster non potest simul actu intelligere nisi vnica specie repræsentata. Antecedens probatur: quia alioquin infinitum habet rationem totius & perfecti. Secundo sic, Infinitum non potest cognosci nisi accipiendo partem post partem: ergo non potest actu cognosci nisi numerando partes

¶Præterea, Intellectus practicus dirigit ad agendum. Sed actus sunt circa singularia. Ergo cognoscit singularia.

¶Pręterea, Intellectꝰ noster intelligit seipsum. Ipse aũt est quoddã singulare. Alioquin nõ haberet aliquẽ actũ. Actus enim singulariũ sunt. Ergo intellectus noster cognoscit singulare.

¶Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest superior. Sed sensus cognoscit singulare. Ergo multo magis intellectus.

¶SED CONTRA est quod dicit Philosophus in 1. Phy. qđ vniuersale scđm rationẽ est notũ, singulare autẽ secundum sensum.

CONCLVSIO.

¶Cum non contingat intelligere nisi secundum abstractionem à materia, impossibile est singularia ab intellectu apprehendi directe, sed tantum indirecte secundum quandam reflexionem.

¶RESPONDEO dicendũ, qꝫ singulare in rebus materialibus intellectus noster directe & primo cognoscere nõ potest. Cuius ratio est: quia principium singularitatis in rebus materialibus est materia indiuidualis: intellectus aũt noster, sicut supra dictũ est [c], intelligit abstrahẽdo speciẽ intelligibilẽ ab huiusmodi materia. Quod autẽ à materia indiuiduali abstrahitur, est vniuersale. Vnde intellectus noster directe non est cognoscitiuus nisi vniuersalium. Indirecte autẽ & quasi per quandã reflexionẽ potest cognoscere singulare. Quia, sicut supra dictũ est, etiã postquã species intelligibiles abstraxerit, non põt secundũ eas actu intelligere, nisi cõuertẽdo se ad phãtasmata [c], in quibus species intelligibiles intelligit, vt dicitur in 3. de Anima. Sic igitur ipsum vniuersale per speciem intelligibilem directe intelligit, indirecte aũt singularia, quorum sunt phantasmata. Et hoc mõ format hanc propositionem, Sor. est homo. Vnde patet solutio ad primum.

¶Ad secundũ dicendũ, quod electio particularis operabilis est quasi conclusio syllogismi intellectus practici, vt dicitur in 7. Ethic. Ex vniuersali autem propositione directe non potest concludi singularis, nisi mediante aliqua singulari propositione assumpta. Vnde vniuersalis ratio intellectus practici non mouet nisi mediante particulari apprehensione sensitiuæ partis, vt dicitur in 3. de Anima.

¶Ad tertium dicendum, quod singulare non repugnat intelligenti inquantum est singulare, sed inquantum est materiale [c]: quia nihil intelligitur nisi immaterialiter. Et ideo, si sit aliquod singulare & immateriale, sicut est intellectus, hoc non repugnat intelligenti.

¶Ad quartũ dicendũ, quod virtus superior potest illud quod virtus inferior, sed eminentiori modo. Vnde id quod cognoscit sensus materialiter & cõcrete (qꝫ est cognoscere singulare directe) hoc cognoscit intellectus immaterialiter & abstracte, qđ est cognoscere vniuersale.

ARTICVLVS II.

a *¶Vtrum intellectus noster possit cognoscere infinita.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod intellectus noster possit cognoscere infinita. Deus enim excedit omnia infinita. Sed intellectus noster potest

Annot. partes: sed hoc est impossibile fieri actu. ergo non potest actu cognosci. Antecedens patet ex diffinitione eius 3. Physic. consequentiæ sunt per se notæ.

¶Circa primã rationem dubiũ occurrit. Quoniam aut falsum assumit, aut concludit, quod infinita à nullo intellectu possunt simul actu cognosci, cuius tñ oppositum superius in 14. q. diffinitũ est respectu intellectus diuini. Cum enim infinita 55 possint dupliciter repsentari & cognosci, s. p modum infiniti, id est per partem post partẽ, & per modum finiti, i. similiter vt ibidẽ dictũ fuit. Si in antecedente est sermo de infinito per modum infiniti, verũ est, & infert, ergo infinitũ à nullo intellectu est cognoscibile actu. Si autem est sermo de infinito per modum finiti, sic falsum est añs: quia non repugnat infinitis repræsentari simul vnica specie, vt patet de specie intellectus diuini.

¶Ad hoc dicitur, quod 363 prima facile aspicienti, ambigua occurrit intentio lrę: qm̃ si attendimus ad conclusionẽ intentã, constat, quod sermo est de infinitorũ actuali cognitione quocunq; mõ, s. siue per modũ infiniti, siue per modũ finiti: dũmodo distincte infinita cognoscantur. Intendit nãq; concludere, quod intellectus noster non põt actu cognoscere infinita distincte: vt patet in calce corporis articuli, & de se notum est. Si vero attendimus ad mediũ terminũ, sic videt quod sit sermo restrictꝰ ad infinitum per modum infiniti, qm̃ mediũ assumptũ se tenet ex parte condi- b tionum ipsius infiniti se- 168 cundum se: quia, scilicet 438 habet rationem partis & impfecti. b Si enim ex hoc repugnat sibi habere vnã 427 speciem: ergo repræsentari per vnam speciem repugnat sibi ex intrinseco, & consequenter impossibile est, quod vna specie repræsentetur cuicũq; intellectui. Sed cum hoc sit falsum, quia infinita vna specie repræsentantur actu simul Deo & animæ Christi, &c. consequens est vt mediũ hoc intelligatur de infinito per modum infiniti: sic enim repugnat ex intrinseco repsentari vna spẽ actu & cognosci. Et manifestatur sensus iste ex scđa ratione: quæ manifeste loquitur de infinito per modũ infiniti. Subtilius tamẽ proficientibus ambiguitatis solutio apparet recolendo quod non de quacunque specie & cognitione, sed nostri intellectus & naturali pro statu isto est sermo. Ad cuius euidẽtiam scito primò, quod infinita (sicut & quodcunq; aliud obiectũ intellectus nostri) duplicem habitudinem habent respectu intellectus nostri, seu suæ speciei & cognitionis, scilicet causæ & repræsentati. Causæ quidem, quia scientia nostra causatur & mensuratur à rebus. Repsentati aũt, quia res cognita per speciem propriam, qualis est infinitũ sensibile, si cognoscitur distincte, repræsentatur per propriã speciem. Scito scđo, quod infinito repugnat ex intrinseco causare speciem sui adæquatam: & hoc quia habet rationem partis & imperfecti, i. quia id quod actu est, aut habetur de infinitis, partis & impfecti rationem habet, quoniã semper est extra aliquid sumere, vt dicitur in 3. Phy. Ex hoc enim quod extra id quod actu sumit, aut consideratur, semper restat extra aliquid infiniti, sequitur quod nunquã totũ concurrit ad causandũ sui speciẽ, sed semper vt pars: nunquã vt completũ, sed semp vt incõpletũ: & consequẽter nũquã poterit adæquatã sui speciẽ causare: oẽ enim totũ causans adæquatã sui speciẽ oportet scđm se totũ causare illam. Scito tertio quod quãuis infinito non repugnet distincte repsentari vnicã specie, per modũ finitæ absolute loquẽdo, repugnat tñ sibi repræsentari sic vnica specie naturali nostri intellectus. Prima pars huius dicti patet de infinitis cognitis à Deo. Secunda pars patet ex eo, quod species intellectus nostri est causata à rebus: infinito aũt repugnat habere talem speciem. & vtriusq; ratio est, quia infinito repugnat habere vnã speciẽ proportionalẽ sibi. Si enim proportinata est infinito, cũ ipsum habeat rõnem incõpleti, ergo ipsa incomplete repræsentabit. Si autẽ est species excessiue repręsentans, quales sunt species non acceptæ à rebus, tunc non oportet eas commensurati, & proportionari infiniti naturæ. Intendit ergo tam cõclusio quã mediũ de repræsentatione & cognitione infiniti distincte, siue per modum finiti, siue per modũ infiniti: respectu intellectus tñ nostri quo ad naturalia tantum, respectu cuius obiectum habet rationem non solũ repræsentati, sed etiam causæ & mensuræ, quã nõ habet respectu speciei intellectus diuini. Et ideo hęc doctrina non repugnat superioribus documentis. Secũda quoque ratio seruit eidẽ sensui: qm̃ ostendit quod, infinitũ cognitione ei pportionata, 50 qualem supponit esse nostram, quæ ab obiecto causatur, & mensuratur, nõ potest cognosci actu, 2 nisi numerando partem post partem.

Annot. ¶Circa eãdem rationem aliud dubium occurrit: quia non videtur bñ fundata sup hoc qđ infinitũ haberet rationem totius 55 b & perfecti. Hæc enim cõsequentia quæ fit in litera, s. Si infinitum haberet vnam speciem, haberet rationem totius & perfecti: fundatur super ista categorica. Habens vnam speciẽ, habet rationem totius & perfecti: hæc enim cõstat ex prędicato antecedentis & consequentis. sed hæc est falsa: quoniã sequeretur, quod nulla 424 pars haberet vnam speciem, similiter nullum imperfectum, &c.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod illa categorica si sane intelligatur, verissima est & necessaria. cũ enim omne habẽs vnam speciẽ, adæquetur & comprehendatur ab illa, & nihil cuiꝰ aliquid extra manet, cõprehensum aut adæquatũ sit: cõsequens est, quod quicquid vna repræsentante specie contentũ est, vt completũ & totũ se habeat: alioquin aliquo in repræsentato remanente, non adæquaretur secundum quodlibet sui. Ad obiecta vero dicitur, quod pars & imperfectum 36 b possunt sumi dupliciter, s. materialiter, & formaliter. Et materialiter quidẽ vna põt specie pñtari, sed tunc habẽt rationẽ totius, quia cõprehensi totaliter. [illegible]maliter vero impossibile est vna specie pñtari. quoniã distincte pñtari nõ potest nisi quicquid est eius repñtetur: sed impfectio, vt sic, & parti hoc repugnat: nam vt sic sine perfectione qua priuat, repñtatur imperfectum, & pars sine eo cuius est ps. Vnde oportet horũ plures esse species proprias. 434 6. Ethic. le. 1. fi. Et veri. q. 15. ar. 2. ad 3.

a *¶Super Quæst. 86. Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primo distinguit. Secundo respondet quæsito. Tertio infert corollarium.

¶Quo ad primum. Prima ipsa distinctio. Contingentia dupliciter, vt cõtingentia, & vt necessariũ, habent insertũ. Secundo distinctio probationis, qm̃ nihil est adeo cõtingens, in quo non sit aliquid necessitatis, probatur inductiue ex cursu Sor. &c.

¶Quo ad scđm. conclusio responsiua trimembris: contingentia vt sic directe sensu, indirecte intellectu: vt aũt necessitatis ac vniuersalitatis aliquid habent directe intellectu cognoscuntur. Primo probatur, quo ad primas partes simul sic. Indiuidua materialia his modis noscũtur: contingentia sunt indiuidua materialia: ergo, &c. probatur minor, quia idem, scilicet materia & principiũ indiuiduationis, & cõtingẽtiæ. Probatur hoc vltimũ: contigentia oritur ex potẽtia contradictionis, scilicet esse & non esse: potẽtia talis est ex materia. ergo. Scđo probatur quo ad vltimã partẽ per oppositũ sic: vniuersalia directe ab intellectu noscũtur, sed contingentia vt necessaria sunt vniuersalia. Probatur, quia idem est principiũ necessitatis & vniuersalitatis, forma scilicet: & quod vniuersalitatis, probatur: vniuersale fit per abstractionem à materia: oportet enim vel formam vel materiam esse illius radicẽ: quod vero necessitatis, probatur: quia quæ sequuntur formã, ex necessitate insunt.

¶Corollarium per quod habetur responsio ad obiecta, est, quod ly necessarium vel contingens cum possit sumi pro re ipsa, vel vniuersali ratione rei. Si primo modo, sic, scilicet causatur scientia in eam quæ est de necessarijs, & eam quæ de contingentibus. Si secundo modo sic. Omnis scientia est de necessarijs, nec habet

cognoscere Deum, vt supra dictum est [c]. Ergo multo magis põt cognoscere oĩa alia infinita.

¶Pręterea, Intellectus noster natus est cognoscere genera, & species. Sed quorundam generum sunt infinitæ species, sicut numeri, proportiones & figuræ. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶Præterea, Si vnũ corpus nõ impediret aliud ab existẽdo in vno & eodẽ loco, nihil prohiberet infinita corpora in vno loco esse. Sed vna species intelligibilis non prohibet aliã ab existẽdo simul in intellectu. Cõtingit enim multa scire in habitu. Ergo nihil prohibet intellectũ nostrum infinitorũ scientiã habere in habitu.

¶Præterea, Intellectus cum non sit virtus materiæ corporalis, vt supra dictum est [c], videtur esse potentia infinita. Sed virtus infinita potest esse super infinita. Ergo intellectus noster potest cognoscere infinita.

¶SED CONTRA est quod dicitur in 1. Physic. quod infinitum inquantum est infinitum, est ignotum.

CONCLVSIO.

¶Intellectus humanus non potest actu vel habitu intelligere infinitum, sed in potentia tantum.

¶RESPONDEO dicẽdũ, quod cum potentia pportionetur suo obiecto, oportet hoc modo se habere intellectũ ad infinitum, sicut se habet eius obiectum, quod est quidditas rei materialis. In rebus autẽ materialibus non inuenitur infinitũ in actu, sed solum in potentia scđm quod vnũ succedit alteri, vt dicitur in 3. Physic. Et ideo in intellectu nostro inuenitur infinitũ in potentia, in accipiendo, s. vnũ post aliud [c]: quia nunquã intellectꝰ noster tot intelligit quin possit plura intelligere. Actu autem vel habitu non potest cognoscere infinita intellectus noster. Actu quidẽ non, quia intellectus noster non potest simul actu cognoscere nisi quod per vnã speciẽ cognoscit [c]. Infinitum aũt non habet vnã speciem: alioquin haberet totã rationem totius & perfecti. Et ideo non potest intelligi, nisi accipiendo partem post partem, vt ex eius diffinitione patet in 3. Physi. Est enim infinitum cuius quãtitatem accipiẽtibus semper est aliquid extra accipere. Et sic infinitum cognosci nõ posset actu, nisi omnes partes eius numerarentur, quod est impossibile. Et eadem ratione non possumus intelligere infinita in habitu. In nobis eñ habitualis cognitio causatur ex actuali consideratione. Intelligendo enim efficimur scientes, vt dicitur in 3. Ethic. Vnde non possemus habere habitum infinitorum secundum distinctam cognitionem nisi considerauissemus omnia infinita, numerando ea secundum cognitionis successionem, quod est impossibile. Et ita nec actu, nec habitu intellectus noster potest cognoscere infinita, sed in potentia tantũ, vt dictũ est [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut supra dictum est, Deus dicitur infinitus sicut forma, quæ non est terminata per aliquã materiam [c]. In rebus autem materialibus aliquid dicitur infinitum per priuationem formalis terminationis. Et quia forma secundum se nota est, materia autem sine forma ignota: inde est quod infinitum materiale est secundum se ignotum. Infinitum autem formale quod est Deus, est secundum se notum [c]: ignotum autem quo ad nos propter defectum intellectus nostri qui secũdum statum præsentis vitæ habet naturalem aptitudinem ad materialia cognoscenda. Et ideo in præsenti Deũ cognoscere non possumus, nisi per materiales effectus. In futuro autẽ tolletur defectus intellectus nostri per gloriam, & tunc ipsum Deum in sua essentia videre poterimus, tamen absque comprehensione.

¶Ad secundum dicendum, quod intellectus noster natus est cognoscere species per abstractionem à phantasmatibus [c]. Et ideo illas species numerorum & figurarum, quas quis non est imaginatus, non potest cognoscere, nec actu nec habitu, nisi forte in genere, & in principijs vniuersalibus. Quod est cognoscere in potentia & confuse.

¶Ad tertium dicendum, quod si duo corpora essent in vno loco vel plura, nõ oporteret qđ successiue subintrarent locum vt sic per ipsam subintrationis successionẽ numerarẽtur locata. Sed species intelligibiles ingrediũtur intellectum nostrũ successiue, quia nõ multa simul actu intelliguntur. Et ideo oportet numeratas & nõ infinitas species esse in intellectu nostro.

¶Ad quartum dicendũ, quod sicut intellectus noster est infinitus virtute, ita infinitũ cognoscit [c]. Est enim virtus eius infinita secundum quod non determinatur per materiã corporalem, & est cognoscitiuus vniuersalis, quod est abstractum à materia indiuiduali. Et per consequens non finitur aliquod indiuiduum, sed quãtũ est de se ad infinita indiuidua se extẽdit.

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrũ intellectus sit cognoscitiuus contingentiũ.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod intellectus non sit cognoscitiuus contingentiũ. Quia vt dicitur in 6. Ethic. intellectus, & sapientia, & scientia non sunt contingentium, sed necessariorum.

¶Præterea, sicut dicitur in 8. Physic. ea quæ quandoque sunt, & quandoq; non sunt, tẽpore mensurãtur. Intellectus aũt à tempore abstrahit, sicut & ab alijs conditionibus materiæ.

in hoc sensu locū diuisio illa, sed tunc fit diuisio scientiæ à sensu & opinione, &c.

Annot. ¶Circa probationem primæ partis conclusionis dubitatur: quia falsum assumitur, seu supponitur, vel processus est ex particularibus. Tota enim vis probationis stat in hoc, quia contingens est contingens propter materiam quæ est indiuiduationis principium, vt patet. ex hoc enim infertur, ergo à sensu directe cognoscitur, &c. Sed hæc propositio, aut est particularis: & sic nō concludit nisi particulariter, ergo quædam contingentia directe à sensu tantū noscūtur, &c. cum tamē litera vniuersaliter quærat de contigētibus. Aut est vniuersalis: & sic est falsa, tum quia dantur cōtingētia immaterialia, vt patet in actibus liberi arbitrij: tum quia dantur contingentia vniuersalia, vt hominē comburi, &c. neutra enim ex materia indiuiduāte oriuntur, cū ab ipsa hæc abstrahāt, illa vero oīno aliena sunt.

Cum igitur proprium contingentium sit, quādoq; esse & quandoque non esse, videtur quod contingentia non cognoscantur ab intellectu.

¶SED CONTRA, Omnis sciētia est in intellectu. Sed quædā sciētiæ sunt de contingētibus, sicut scientiæ morales, quæ sunt de actibus humanis subiectis libero arbitrio: & etiam scientiæ naturales quantum ad partem, quæ tractat de generalibus & corruptibilib⁹. Ergo intellectus est cognoscitiuus contingentium.

CONCLVSIO.

¶Contingentia vt contingentia sunt, à sensu directe, ab intellectu indirecte cognoscuntur: vt vero contingentia necessitatis & vniuersalitatis conditionem induunt, directe ab intellectu apprehenduntur.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ contingētia dupliciter possunt cōsiderari. Vno mō secūdū qd' contingētia sunt. Alio mō secundū qd' in eis aliquid necessitatis inuenitur. Nihil eñ est adeo contingens quin in se aliquid necessariū habeat. Sicut hoc ipsum qd' est Sortē currere, in se quidē cōtingēs est, sed habitudo cursus ad motū est necessaria. Necessariū eñ est Sortē moueri si currit. Est aūt vnūquodq; cōtingens ex parte materiæ, quia contingēs est quod pōt esse & non esse. Potentia aūt ptinet ad materiā, necessitas autē consequitur rationē formæ, quia ea, quæ consequuntur ad formā, ex necessitate insunt. Materia autē est indiuiduationis principiū. Ratio autem vniuersalis accipitur secundū abstractionē formæ à materia particulari. Dictū autē est supra [e], qd' per se, & directe intellectus est vl'ium, sensus autē singulariū: quorū etiā indirecte quodam modo est intellectus, vt supra dictum est [e]. Sic igitur contingētia prout sunt contingētia, cognoscuntur directe quidē sensu, indirecte autē ab intellectu: rationes autē vl'es & necessariæ contingentium cognoscūtur per intellectum. Vnde si attendantur rationes vniuersales sensibilium, omnes scientiæ sunt de necessarijs. Si autem attendantur ipsæ res, sic quædam scientia est de necessarijs, quædam vero de contingentibus. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

¶Num contingentia ad materiam, necessitas ad formam referantur.

Quæstio. ¶Circa probationē vltimæ partis dubitat': quia nulla videtur esse ista differentia inter consequentia formā, & consequentia materiā quo ad necessitatē & contingentiam. Quoniā consequentia materiā distinguūtur in necessaria, & contingētia: mors enim & corruptio necessario insunt, & tñ ex materia. Et similiter consequentia formā distinguuntur in necessaria & contingentia: ridere enim est operatio sequens formā, & tamen cōtingēter inest: non eñ oportet Sortem ridere. 432

Annot. 432 ¶Circa conclusionē principaliter intentā totumq; articulum dubiū occurrit: quia totus iste labor otiosus videtur, & per accidens. Otiosus quidem, quia nihil hinc habetur nisi quod contingētia in particulari per sensum, in vniuersali per intellectum cognoscuntur: hic aūt & scitū erat prius ex hoc, quod intellectus est vl'ium, & sensus singulariū. Et rursus in hoc nulla differentia est inter contingens & necessarium: quoniam vtraque in particulari ad sensum, in vniuersali ad intellectum spectant. Per accidens vero, quia ex vniuersalitate & particularitate pendet solutio, vt patet in litera: necessitas autem & contingentia per accidens his conditionibus annexæ sunt. ergo, &c.

¶Ad euidentiam horū ex quod quid est contingētis & necessarij procedendū est. Contingēs enim cum sit quod potest esse & non esse, necessariū aūt quod impossibile est aliter se habere, vt patet 5. Met. consequēs est, qd' contingētia, & necessitas entiū reales non logicæ differentiæ, diuersas habeāt radices: ita quod contingentia ex potentia, necessitas vero ex actu oriatur. Cuius etiam signum est, quod in his inferioribus, in quibus plurimū est de potentia, maxime viget contingentia: in rebus vero superioribus maxime actus naturā participātibus, aut omnino non est, aut secundum quid est contingentia: simpliciter enim entia illa necessaria sunt, & tantū habent contingentiæ, quantum potentiæ cuiusdam admistionem patiūtur. Vnde actus purus omnino liber est, à contingentia omnino. Verum quia potentia in rebus materialibus differentia, substantialis aūt proprietas materiæ est, & actualitas ex parte formæ se tenet, ideo contingētia non simpliciter, sed sensibiliū ex materia: necessitas aūt ex forma oriri in litera de sensibiliū cognitione tractante dicitur. Et quoniā materia vt materia est, in indiuiduis tantū sensibilib⁹, inuenitur in esse reali: forma aūt esse habet & perfectius absque sensibili natura admista, idcirco cōtingētia indiuiduis materialib⁹ in lr̃a attribuitur: nō qd' sola aut oīa indiuidua materialia sint contingentia: cū etiam in vniuersalibus materialib⁹ dētur contingentia, & in cælestib⁹ nihil sit contingēs: sed quia indiuidua materialia sunt primo contingētia in gñe materialiū, vl'ia enim eorū cū à materia recedere incipiant & formæ rationē indui, secūdario contingētia sunt. Et propter hoc contingētia & singulare sensibile cōnexa sunt non per accidens, sed per se ratione proprij principij vtriusq;. Nec propterea remouetur quin materiā aliqua necessitas sequatur, aut formā aliqua contingētia comitetur. Sed bene sequitur, qd' formæ nulla contingētia adiungatur, nisi rōne potētiæ admistæ: & similiter materia nullius necessitatis sit causa nisi rōne actus quē participat. Materia enim ratione potētiæ cum vtrāq; contradictionis partē respiciat, necessariū non respicit: participatione vero act⁹ necessitatis expers non est. Et hoc dupliciter: quia vel vt participat actualitatē, induendo modum act⁹, puta quia hoc ipsum qd' est esse in potētia, habet actu, & sic cōuenit sibi necessitas ordinis ad vtrāq; contradictionis partē sub disiūctiōe: & hinc ꝓuenit necessitas corruptionis vtriusq;. Vel vt participat actum per analogiam, seu proportionem ad ipsum: & sic conuenit sibi necessitas dispositionum materialiū, & hinc fit vt quędā accītia dicātur cōsequi materiā vt quātitas, &c. Et similiter formam, cūm ratione actualitatis non consequat' potentiā contradictionis, sed poti⁹ actuale aliquid, quicquid ipsam non inseparabiliter comitatur, totum vt sic ratione potētiæ sequitur. dico autem vt sic, id est inquantum separabilis rationem habet: quantum enim separabilitatis, tantum habet elongabilitatis ab actu, & proximitatis cum potentia. Vnde facile patet responsio ad omnia quæsita & obiecta.

¶Ad primum ergo dubiū dicitur dupliciter. Primo quod contingētia attribuitur indiuiduis materialibus nō tantū, sed primo: non simplr, sed in genere sensibilium, de quorū cognitione est qō: & ideo non obstat qd' dēt contingētia & in rebus immaterialibus scdm esse vt in voluntate, & scdm rōnē vt in vl'ibus. Scdo dicit qd' quantū ad præsentē literā spectat, contingētia distinguūtur hic nō tm̄ cōtra necessaria, sed etiā contra rationes cōtingentiū, ita qd' vl'a contingentium in litera cōprehenduntur sub rationibus cōtingentiū & nō sub ipsis cōtingentibus. Nec cōtra hoc pōt obijci, quod sic nulla esset differētia inter cōtingētia & necessaria in sensibilibus quoad cognosci: qm̄ nec ipsa necessaria directe intelligūtur, sed rationes eorū. Soluit enim hoc per interēptionē: qm̄ entia necessaria vt sic, abstrahunt ab omni tpe & mutatiōe, cū sint impossibilia alr̄ se habere: ac per hoc cum ista sint consequentia materiā necessaria, quanto magis appropinquāt ad materiā, tāto minus sunt necessaria. Entia vero contingētia ē conuerso se hñt. Et propterea formaliter loquendo, negat' qd' necessaria sensibiliū repugnēt intelligibilitati, qm̄ inquantū necessaria sunt, nō habēt aliquā repugnantiā, imō habēt ꝓximitatem: quia scibile oportet esse necessariū: sed qd' q̄dam necessaria sensibilia directe nō intelligantur, hoc est per accidens, quia sunt particularia sensibilia: sed ipsa contingentia habent per se repugnantiam ad intelligibilitatem: quia vt contingentia sunt, ex materia sunt, quia ex potentia quæ ex materiæ differentia: rationes autem eorum quia à materia aliqualiter abstrahunt, quanto à materia recedunt, tanto à contingentia separantur, & perceptibiles sunt ab intellectu: & propterea merito ab ipsis contingentibus distinctæ sunt in proposito. Vtraque tamen responsio quo ad rem in idem redit: sed pro literæ intellectu hæc explicari expedit.

¶Ad scdm vero dicitur, quod distinctio illa quæ [illegible] acitur sane intellectiua, vera est. Nec obstāt differētiæ assignatæ in litera. vt enim ex dictis patet, differentia inter consequentiā formā, & materiā in hoc quod illa necessaria, hæc contingētia sunt, intelligitur de forma vt forma seu actu, & materia vt materia seu potentia. Distinctio vero consequentiū tam formā quàm materiam in necessaria & contingentia, intelligitur de forma vt cōplectitur in se rationē actus & potentiæ: & similiter de materia vt habet rationē potētiæ: & sapit rōnem actus aliquo mō, vt expositū est.

¶Ad tertiū aūt dicitur, qd' articul⁹ iste cū suo ꝓcessu necessari⁹ & per se est. Nec est verū, qd' nihil aliud hinc habeat, nisi quod cōtingētia in particulari p sensum, in vl'i vero p intellectū apprehēdunt. Sed hic habet ꝙ cōtingētia absolute loquēdo sensu, nō intellectu apprehendūtur nisi indirecte. Vñ nō discutit hoc pri⁹ notū: sed ponitur subtilis differētia inter necessariū & cōtingēs quo ad cognosci: quia necessariū spectat ad intellectū cōtingēs ad sensū: & hoc quia cōtingētia in reb⁹ sensibilib⁹ est cōditio cōsequēs materiā indiuiduantē sensibilia: necessitas aūt formā fundantē oēm vl'itatē. Vñ nō per accidēs se hñt contingētia & necessitas ad vl'itatem & particularitatē, sed pro se quāuis nō p se primo, sed rōe cōis radicis. Materia eñ vt mā, radix ē cōtingētię atq; indiuiduatiōis: & silr forma vt forma, radix ē necessitatis & vl'itatis. Et hæc cōnexio apte assignatur in lr̃a rō cōclusionis, quare, &c.

ARTICVLVS IIII.

a *¶Vtrum intellectus noster cognoscat futura.*

AD QVARTVM sic ꝓceditur. Videt' qd' intellect⁹ noster cognoscat futura. Intellect⁹ eñ noster cognoscit per spēs intelligibiles quæ abstrahūtur ab hic & nūc: & ita se habent indifferenter ad omne tempus. Sed pōt cognoscere pręsentia. Ergo potest cognoscere futura.

¶Pręterea, Homo quādo alienatur à sensibus, aliqua futura cognoscere pōt: vt patet in dormientibus & phreneticis. Sed quādo alienat' à sensibus, magis indiget intellectu. Ergo intellectus quātū est de se, est cognoscitiu⁹ futurorū.

¶Præterea, Cognitio intellectiua hominis efficatior est quàm cognitio quæcunque brutorum animalium. Sed quædam animalia sunt quæ cognoscunt quædam futura: sicut corniculæ frequenter crocitātes significāt pluuiam mox futuram. Ergo multo magis intellectus humanus potest futura cognoscere.

¶SED CONTRA est quod dicitur Eccles. 8. Multa hominis afflictio, qui ignorat prę sentia, & futura nullo potest scire nuntio.

¶Futura contingentia vt sic & in seipsis, non nisi reflexe cognoscuntur ab intellectu, & à solo Deo directe propter æternitatis eius intuitū: sed futura contingentia in causis necessarijs certa cognitione cognoscūtur: in causis vero vt pluribus causantibus, per coniecturā.

¶RESPONDEO dicēdum, qd' de cognitione futurorū eodē modo distinguēdum est, sicut de cognitione cōtingentium [e]. Nam ipsa futura vt sub tempore cadūt, sunt singularia, quæ intellectus humanus non cognoscit nisi per reflexionem, vt supra dictum est [e]. Rationes autē futurorū possunt esse vniuersales, & intellectu perceptibiles: & de eis etiā possunt esse scientiæ. Vt tñ cōiter de cognitione futurorū loquamur, sciendū est, qd' futura dupliciter cognosci possunt: vno modo in seipsis, alio mō in suis causis. In seipsis quidē futura cognosci nō possunt, nisi à Deo, cui etiam sunt præsentia dum in cursu rerum sunt futura, in-

435 Supra q. 14. art. 13. Et q. 57. artic. 3. Et. 12. q. 95. art. 1. Et 1. dist. 38. art. 5. Et 2. dist. 79. 1. art. 2. Et 1. contra c. 67. Et veri. q. 8. arti. 12. & ma. 16. art. 7. Et opu. 3. c. 135. lib. 136.

92

432

a *¶Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum quartum.* Comment.

TItulus clarus est. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito directe. Secundo amplificando quæstionem, respondet vniuersaliter de cognitione futurorum.

¶Quo ad primum est vnica distinctio bimembris, cum conclusionibus iuxta singula membra. Distinctio est, futura dupliciter, secundum seipsa, vel secundum eorum rationes, vt de contingentibus dictum est, &c. ¶Conclusio prima, futura vt sic, intellectu non nisi reflexe noscuntur. Probatur, quia sunt singularia.

¶Conclusio secunda, futurorum rationes intellectu perceptibiles sunt, & scientiæ possunt esse de eis, &c. Probatur, quia vniuersales sunt. Omnia declaranda relinquuntur iuxta distinctionem in præcedenti articulo de contingentibus.

¶Quo ad secundum extenditur quæstio ad omnia futura, & non solum sensibilia, & ad omnem intellectum, & non solum humanum. Atque respondetur cum distinctione trimembri singulis conclusionibus iuxta membra singula appositis.

¶Distō ē, Futura duplr, in seipsis, vel causis suis: & his vel necessarijs, vel in plurib⁹.

¶Conclusio-

¶Cōclusio prima, futura in seipsis à solo Deo cognoscūt' ꝓpter æternitatis intuitū. ¶Cōclusio scda, futura in causis necessarijs à nobis noscūt certe, vt declarat' eclipsi. ¶Conclusio tertia, futura in causis vt in pluribus noscuntur per coniecturā plus, & minus, iuxta inclinationem causarum, vt patet ex se. Circa hæc nihil occurrit repetendum, sed pertinentia ad primo dicta in præcedenti articulo pertinentia ad nūc dicta in quæstione 14. videantur.

Annot. 92 ¶In respōsione ad secundum afferuntur duæ opiniones de causa præuisionis futurorum ab anima nostra, iuxta mortem præcipue, vt Gregor. vult in quarto dialogo. & in somnis, vt experimur: & similiter in extasi: & vniuersaliter in alienatione à sensibus.

288 ¶Prima est, ꝙ anima ex sui natura hoc habet. Secūda est, quod anima habet hoc ex participatione superiorum causarū. Primam ex August. & Platonicam dicit & irrationabilē, quia talis modus cognoscendi, s. per participationem superiorū seu idearū, nō est connaturalis animæ nostræ. ¶Secundā declarat, primo distinguendo causas superiores in spirituales & corporales, &c. & reddendo causam, quare magis in alienatione sensuū: quia, scilicet maior approximatio, seu conuersio ad spiritualia per recessum à corporalibus quo ad primas: & quia noctes silentiores aēr quietus, & in somnis parui motus interiores percipiuntur, vtpote aliis non impedientibus: & anima etiam non intenta, aut occupata aliis: quo ad secundas. 419

quantū eius æternus intuitus simul fertur supra totum temporis cursum, vt supra dictum est [e], cum de Dei scientia ageretur. Sed prout sunt in suis causis, cognosci possunt etiam à nobis. Et si quidem in suis causis sint, vt ex quibus ex necessitate proueniant, cognoscūtur per certitudinem scientiæ, sicut astrologus præcognoscit eclipsim futuram. Si autē sic sint in suis causis vt ab eis proueniant vt in pluribus, si cognosci possunt per quandam coniecturam [e], vel magis vel minus certam, secundum quod causæ sunt, vel magis vel minus inclinatę ad effectus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procedit de cognitione, quæ fit per rationes vniuersales causarum, ex quibus futura cognosci possunt secundum modum ordinis effectus ad causam.

¶Ad secundum dicendū, quòd sicut Aug. dicit 12. confes. anima habet quandam vim Sortis, vt ex sui natura possit futura cognoscere. Et ideo quando retrahitur à corporeis sensibus, & quodammodo reuertitur ad seipsam, fit particeps notitiæ futurorum. Et hæc quidē opinio rationabilis esset, si poneremus quòd anima acciperet cognitionē rerū secundum participationem idearū, sicut Platonici posuerunt [e]: quia sic anima ex sui natura cognosceret vniuersales causas omnium effectuum, sed impeditur per corpus. Vnde quando à corporis sensibus abstrahitur, futura cognoscit. Sed quid iste modus cognoscendi non est connaturalis intellectui nostro, sed magis vt cognitionē à sensibus accipiat, non est secundum naturā animæ, quòd futura cognoscat cum à sensibus alienatur: sed magis per impressionē aliquarū causarū superiorū spiritualiū & corporalium. Spiritualium [e] quidem, sicut cū virtute diuina ministerio angelorum intellectus humanus illuminatur, & phantasmata ordinātur ad futura aliqua cognoscenda, vel etiā cum per operationem dæmonum fit aliqua commotio in phātasia [e], ad præsignandum aliqua futura quæ dæmones cognoscunt, vt suprà dictum est [e]. Huiusmodi autem impressiones spiritualium causarum magis nata est anima humana suscipere cū à sensibus alienatur, quia per hoc propinquior fit substantiis spiritualibus & magis libera ab exterioribus inquietudinibus. Contingit autem & hoc per impr[essi]onem superiorū causarum corporaliū materialium. Manifestum est eñ quòd corpora superiora imprimunt in corpora inferiora, vnde cū vires sensitiuæ sint actus corporalium organorū, consequens est quòd ex impressione cælestiū corporū immutetur quodammodo phantasia. Vñ cū cælestia corpora sint causa multorū futurorum, fiunt in imaginatione aliqua signa quorundam futurorum. Hæc autē signa magis percipiuntur in nocte & à dormientibus quàm de die & à vigilantibus: quia, vt dicitur in libro de som. & vigi. quæ differuntur de die, dissoluuntur magis. Plus est eñ sine turbatione aër noctis, eo ꝙ silētiores sunt noctes: & in corpore faciūt sensum propter somnū, quia parui motus interiores magis sentiuntur à dormientib⁹ quā à vigilantibus. Hi vero motus faciūt phantasmata ex quibus præuidentur futura.

¶Ad tertiū dicendū, quòd animalia bruta nō habent aliquid supra phantasiā quod ordinet phātasmata, sicut habent homines rationē. Et ideo phantasia brutorū animaliū totaliter sequitur impressionē cæleste. Et ideo ex motibus huiusmodi animaliū magis possunt cognosci quędā futura (vt pluuia & huiusmodi) quā ex motibus hominū qui mouentur per consilium rationis. Vnde Philosophus dicit in libro de som. & vi. quòd quidē impudentissimi sunt maxime præuidentes. Nā intelligentia horum nō est curis affecta, sed tanquam deserta, & vacua ab omnibus, & mota secundum mouens ducitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMAseptima, Quomodo anima intellectiua seipsam, & ea, quæ sunt in ipsa, cognoscat, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est quomodo anima intellectiua cognoscat seipsam, & ea quæ in se sunt. ¶Et circa hoc quærūtur quatuor. ¶Primo vtrū cognoscat seipsum per suā essentiam. ¶Secundo, quomodo cognoscat habitus in se existentes. ¶Tertio, quomodo intellectus cognoscat proprium actum. ¶Quarto, quomodo cognoscat actum voluntatis.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum anima intellectiua seipsam cognoscat per suam essentiam.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima intellectiua seipsam cognoscat per suā essentiam. Dicit enim August. 9. de Trin. quòd mens seipsam nouit per seipsam, quoniam est incorporea.

¶Præterea, Angelus & anima humana conueniunt in genere intellectualis substantiæ. Sed angelus intelligit seipsum per essentiam suam. Ergo & anima humana.

¶Præterea, In his quæ sunt sine materia, idem est intellectus & quod intelligitur, vt dicitur 3. de Anima. Sed mens humana est sine materia: nō enim est actus corporis alicuius, vt supà dictum est [e]. Ergo in mente humana est idem intellectus, & quod intelligitur. Ergo intelligit se per essentiam suam.

¶SED CONTRA est quod dicitur in tertio de Anima, quòd intellectus intelligit seipsum, sicut & alia. Sed alia non intelligit per essentiam eorum, sed per eorum similitudines. Ergo neque se intelligit per essentiam suā.

65 a *¶Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum primum.*

Annot. TItulus ex sæpe dictis clarus. Ly enim per, notat rationem intelligendi qualem ponimus 547 in specie intelligibili. Ita quòd sensus est: an ipsa 822 essentia animæ sit subiecti, vt species intelligibilis, respectu sui, vt cognitæ.

Comment. ¶In corpore vnica est cōclusio respōsiua quæsito habēs duas partes: alterā affirmatiuam, alterā negatiuam, scilicet anima nostra non per essentiam suam, sed per actum suū se cognoscit. Circa quam facit tria. Primo probat eam quo ad vtranq; partem simul. Secundo declarat partem affirmatiuam: quid, scilicet sit ille suus actus, ibi. Si igitur intellectus humanus. Tertio manifestat modos quibus anima cognoscit se per suum actum.

¶Quo ad primum ponitur talis ratio, Intellectus noster est pura potētia in genere intelligibili, ergo non cognoscit se per propriam essentiam, sed per actum suum. Huius rationis in litera primo ponitur ratio consequentiæ expresse, & antecedētis elicitiue. Deinde ꝓbatur antecedens: & tertio respondetur tacitæ obiectioni, ibi, Sic esset Platonici, &c.

¶Ratio antecedentis & consequentiæ simul est hæc propositio. Vnūquodque est cognoscibile secundum quod est in actu, & non secundū quod in potentia. Probatur primo autoritate Aristotel. 9. Meta. text. 20. Secundo ex ratione obiecti cognoscibilis, scilicet entis & veri, hoc modo, Nulla res habet rationem alicuius entis aut veri, nisi secundum quòd in actu rationem illius habet, vel participat, &c. ergo nec rationem naturæ cognoscibilis, consequentia patet. quia nihil cognoscitur nisi ens, & verum. Antecedens est per se notum: non enim domus in potentia habet rationem domus, nec album in potentia habet rationem albi, vnde non potest cognosci vt domus & album. Tertio inductione inchoante à sensibilibus vt cognoscuntur à sensibus: quia coloratum non sentitur visu nisi sit actu coloratum: & deinde à sensibilibus, vt percipiuntur intellectu nostro: in cuius signum materia non cognoscitur, nisi per analogiam ad formam, ex primo Physic. Et demum ad separata à materia deueniendo: quia in eis quælibet ita se habet ad hoc quod sit intelligibilis per seipsam: sicut se habet ad hoc quod sit actu. Et manifestatur hoc, graduando intelligentias penes actum & potentiā. Prima enim, quia est actus purus nulli omnino potentiæ admistus, & completus secundum totā entis latitudinē: ita quod sua actualitas continet omnia actu eminentissimo: quia sic inquam est in essendo, ita est in intelligēdo, ita quod est intelligibilis per seipsam continens omnia intelligibilia: & sic per essentiam suam intelligit non solum se, sed omnia alia, & nihil extra se intelligere potest. Aliarum vero intelligentiarum essentiæ sunt actus: non tamen puri nec cōplecti, ita quòd eo quia actus sunt in genere intelligibilium, ideo per seipsas intelligibiles sunt actu: eo vero quia non sunt puri, sed potentiæ permisti plus, & minus, ac per hoc non continent omnia intelligibilia in seipsis actu: ideo p seipsas non sufficienter cognitionē patiunt aliorum. Vltimæ autem intellectualis substantiæ essentia pura potentia iure est in genere intelligibilium: ac per hoc nec sui ipsius nec aliorū per seipsam cognitionem nata est facere. Ex his enim habetur ratio, & consequentiæ & antecedentis. consequentiæ quidem: quia si vnūquodque sicut se habet ad actū, ita ad intelligibilitatē, consequens est, si aliquid ex se nihil habet actus, nihil habet secundum se intelligibilitatis: ac per hoc intellectus, qui est pura potentia in genere intelligibilium, non est per seipsum intelligibilis. Antecedens vero, quia ex quo intellect⁹ supremus est actus purus, & consequenter se habentes habent aliquid actus & aliquid potentiæ crescente semper potentia cū elongatione ab actu puro: consequens est iuxta rerum ordinem, vt vltimus intellectus pura potentia sit in illo genere. 436 Deinde probatur antecedens specialiter autoritate Aristot. 3. de Anima. text. 6. & à quid nominis, quia possibilis nominatur. Tertio respondet tacitę obiectioni: vbi aduerte, quod obiectio cum eius ordine est hæc: quia enim ex dictis in litera expresse habentur duo. Primum, quòd intellectus noster ex seipso habet virtutem, vt intelligat. Secūdū, quod intellectus noster ex se ipso non habet virtutem vt intelligatur: hinc fit vt ordo intellectuum sit infra ordinem intelligibilium. Si enim perfectio intellectus nostri quam ex se habet, sufficit ad hoc quod intelligat, & nō ad hoc quod intelligatur, necessario sequit', quod plus perfectionis requirit ad hoc quod aliquid intelligat', quàm ad hoc quod aliquid intelligat. Et quoniam videbat diuus Tho. hoc ex dictis consequi: & hoc prima facie non videtur esse verum, imò tanquam incōueniens poterat sibi obijci: ideo excludit hanc phantasiam, ostendens hoc esse acceptandum vt conueniens: non solum Peripateticis (secundum quorum documenta processit) sed etiam Platonici. Vnde, inquit quod etiam Platonici posuerunt intellectū infra intelligibile: & probat, quia intellectus non intelligit, nisi participatione intelligibilis: participans autem constat esse infra participatum.

2. contra c. 96. principio & col. 2. fi. Et lib. 3. ca. 35. & veri. q. 8. ar. 6. col. fin. Et 2. de Anima. le 6. fi. Et lib. 3. le. 8. co. 1. 363

¶Num & quomodo intellectus sit pura potentia in genere intelligibilium.

Quæstio. ¶Circa antecedens occurrit dubium, quia falsum videtur: quoniā siue intellectus sit idē quod esse animæ, siue nō: oportet inquit Sco. in 1. dist. 3. q. 7. vt sit in se act⁹ quidam. Tum quia potentia ad accidens seu operari, non fundatur supra pura potentia. Tum quia substantia animæ actus est, vt in secundo de Anima dicitur: & intellectus quoque si potentia est, in ipsa essentia est vt subiecto. ergo, &c.

¶Circa idem antecedens dubium est, an sit facienda vis in vocabulo, Intelligibilis,

CONCLVSIO.

¶ *Intellectus noster, cum sit pura potentia in genere intelligibilium, non potest seipsum per essentiā suam intelligere, sed per actum suum, per superiorum scilicet participationem.*

¶RESPONDEO dicendū, quod vnumquodque cognoscibile est secundum quod est in actu, & non secundum quod est in potētia, vt dicitur in 9. Meta. Sic enim aliquid est ens & verum, quod sub cognitione cadit, prout actu est: & hoc quidem manifeste apparet in rebus sensibilibus. Non enim visus percipit coloratum in potentia, sed solum coloratum in actu. Et similiter intellectus, manifestum est, quod inquantum est cognoscitiuus rerum materialium, non cognoscit nisi quod est actu. Et inde est, quod non cognoscit materiam primam, nisi secundum proportionem ad formam, vt dicitur in primo Physicorum. Vnde & in substantiis immaterialibus secundum quod vnaquæque earum se habet ad hoc quod sit in actu per essentiam suam, ita se habet ad hoc quod sit per suam essentiam intelligibilis. Essentia igitur Dei, quæ est actus purus, & perfectus, est simpliciter, & perfecte secundum seipsam intelligibilis. Vnde Deus per suam essentiam non solum seipsum, sed etiam omnia intelligit. Angeli autem essentia est quidem in genere intelligibiliū vt actus, non tamen vt actus purus neque completus. Vnde eius intelligere non completur per essentiam suam. Etsi enim per essentiam suam se intelligat angelus[e], tamen non omnia potest per essentiam suam cognoscere, sed cognoscit alia à se per eorum similitudines[e]. Intellectus autem humanus se habet in genere rerum intelligibilium, vt ens in potentia tantum, sicut & materia prima se habet in genere rerum sensibilium[e]. Vnde possibilis nominatur. Sic igitur in sua essentia consideratus se habet, vt potentia intelligens. Vnde ex seipso habet virtutem vt intelligat, non autem vt intelligatur, nisi secundum id quod fit actu. Sic enim etiam Platonici posuerunt ordinem entium intelligibilium supra ordinem intellectuum: quia intellectus non intelligit, nisi per participationem intelligibilem. Participans autem est infra participatum secundum eos. Si igitur intellectus humanus fieret actu per participationes formarum intelligibilium separatarum, vt Platonici posuerunt[e], per huiusmodi participationē rerum incorporearum intellectus humanus seipsum intelligeret. Sed quia cōnaturale est intellectui nostro secundū statū præsentis vitæ, q̧ ad materialia & sensibilia respiciat, sicut supra dictum est[e]: consequens est vt sic seipsum intelligat intellectus noster secundum quod fit actu per spēs à sensibilibus abstractas per lumē intellectus agentis: quod est actus ipsorum intelligibilium: & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Non ergo per essentiam suam, sed per actum suum se cognoscit intellectus noster[e]. Et hoc dupliciter. Vno quidem modo particulariter, secundum quod Sortes vel Plato percipit se habere animam intellectiuam, ex hoc quod percipit se intelligere. Alio modo in vniuersali secundum quod naturam humanæ mentis ex actu intellectus consideramus. Sed verū est quod iudicium & efficacia huius cognoitionis per quā naturā animæ cognoscim⁹, cōpetit nobis secūdum deriuationem luminis intellectus nostri à veritate diuina: in qua rationes omnium rerum continentur, sicut supra dictum est[e]. Vnde August. dicit in 9. de Trin. Intuemur inuiolabilem veritatem, ex qua perfecte quantum possumus diffinim⁹ non qualis sit vniuscuiusq; hōis mens, sed qualis esse sempiternis rationibus debeat. Est autem differentia inter has duas cognitiones. Nam ad primam cognitionem de mente habendam sufficit ipsa mentis presentia, quæ est principiū actus, ex quo mēs percipit seipsam. Et ideo dicitur se cognoscere per suam præsentiam. Sed ad secundam cognitionem de mente habendam non sufficit eius præsentia, sed requiritur diligens & subtilis inquisitio. Vnde & multi naturam animæ ignorāt, & multi etiam circa naturam animæ errauerunt. Propter quod August. dicit 10. de Trin. de tali inquisitione mentis. Non velut absentem se quærat mens cernere, sed præsentē quærat discernere, id est cognoscere differentiam suam ab alijs rebus: quod est cognoscere quidditatem, & naturam suam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod mens seipsam per se nouit, quia tandem in sui ipsius cognitionem peruenit, licet per suum actum[e]. Ipsa eñ est quæ cognoscitur, quia ipsa seipsam amat, vt ibidem subditur. Potest enim aliquid dici per se notum dupliciter: Vel quia per nihil aliud in eius notitiā deuenitur, sicut dñr prima principia per se nota: Vel quia non sunt cognoscibilia per accidens, sicut color est per se visibilis, substantia autem per accidens.

¶Ad secundum dicendum, quod essentia angeli est sicut actus in genere intelligibilium. Et ideo se habet & vt intellectus, & vt intellectum. Vnde angelus suam essentiam per seipsum apprehendit, non autem intellectus humanus, qui vel est omnino in potētia respectu intelligibilium, sicut intellectus possibilis: vel est actus intelligibium quæ abstrahuntur à phantasmatibus, sicut intellectus agens.

¶Ad tertium dicendū, q̧ verbū illud Philosophi vniuersaliter verū est in omni intellectu. Sicut enim sensus in actu est sensibile propter similitudinē sensibilis, quæ est forma sensus in actu, ita intellectus in actu est intellectum in actu propter similitudinē rei intellectę, quę est forma intellectus in actu[e]. Et ideo intellectus humanus qui fit in actu per speciem rei intellectæ, per eandē speciē intelligitur, sicut per formam suam. Idē aūt est dicere, quod in his q̄ sunt sine materia, idē est intellect⁹ & quod intelligit: ac si diceret, quod in his q̄ sunt intellecta in actu, idem est intellect⁹ & quod intelligitur. Per hoc eñ aliquid est intellectū in actu quod est sine materia. Sed in hoc est differentia: qā quorundā essentiæ sunt sine materia, sicut substantiæ separatæ, quas angelos dicimus: quarum vnaquæque & est intellecta, & est intelligens. Sed quædam res sunt quarum essentiæ nō sunt sine materia, sed solum similitudines ab eis abstractę. Vñ & Comment. dicit in 3. de anima, q̧ ppositio inducta nō habet veritatē nisi in substātijs separatis. Verificat' eñ quodam mō in eis, q̧ nō verificat' in alijs, vt dcm̄ est[e].

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum intellectus noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum.*

b 437 12 q. 49. arti. 2. Et 22. q. 4. artic. 1. cor. Et 3. dist. 23. q. 1. artic. 2. Et veri. q. 10. artic. 19. Et quol. 8. artic. 4. cor.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod intellect⁹ noster cognoscat habitus animæ per essentiam eorum. Dicit eñ Aug. 13. de Tri. Non sic videt' fides in corde, in quo est, sicut anima alterius hominis ex motibus corporis videt': sed eam tenet certissima scientia, clamatque conscientia. Et eadem ratio est de alijs habitibus animæ. Ergo habitus animæ non cognoscuntur per actus, sed per seipsos.

¶Præterea, Res materiales, quæ sunt extra animā, cognoscuntur per hoc quod similitudines earum sunt præsentialiter in anima. Et ideo dicuntur per suas similitudines cognosci. Sed habit⁹ animæ p̄sentialiter per suam essentiam sunt in aīa. Ergo per suā essentiā cognoscunt'.

¶Præterea, Propter q̧ vnūquodq; tale, & illud magis. Sed res aliæ cognoscunt' ab anima propter habitus, & species intelligibiles. Ergo ista magis per seipsa ab anima cognoscuntur.

¶SED CONTRA, Habit⁹ sunt principia actuum, sicut & potētiæ. Sed, sicut dicitur in 2. de Anima, priores potentijs secundum rationem act⁹ & operationes sunt. Ergo eadem ratione sunt priores habitibus. Et ita habitus per actus cognoscuntur sicut & potentiæ.

CONCLVSIO.

¶*Cum habitus non actus, sed medium inter potentiam & habitum sit, non per seipsum, sed per actum suum cognosci oportet.*

¶RESPONDEO dicendum, quod habitus quodammodo est medium inter potentiam puram & purum actum. Iā autē dictum est[e], quod nihil cognoscit' nisi scd̄m quod est actu. Sic ergo inquātum habit⁹ deficit ab actu perfecto, deficit ad hoc, vt nō sit per seipsum cognoscibilis, sed necesse est, quod per actum suum cognoscatur: siue dum aliquis percipit se habere habitum per hoc quod percipit se producere actum proprium habitus, siue dum aliquis inquirit naturam & rationem habitus ex consideratione actus. Et prima quidem cognitio habitus fit per ipsam præsentiam habitus: quia ex hoc ipso q̧ est præsens, actum causat, in quo statim percipitur. Secunda autem cognitio habitus fit per studiosam inquisitionem, sicut supra dictum est de mente[e].

---

bilis, an ly intelligibile, sumatur communiter pro omni re immateriali. Et primū est quærere, an intellectus noster sit pura potentia in genere intelligibilium, id est sub hoc genere quod vocatur intelligibile. Secundum vero, an sit pura potentia in genere intelligibilium, id est entium immaterialium. Refert autem plurimū quouis modo intelligatur: quoniam iuxta primū sensum limitata est propositio: iuxta secundum vero extensa est tam ad ordinē intelligibilium vt sic, quàm ad ordinē intellectuū vt sic. Ita q̧ sensus esset, q̄d intellectus noster est pura potentia, & in ordine intelligibilium, & in ordine intellectuum. Est autem præter diuersitatem sensuū ratio dubitādi: quia si intellect⁹ noster est pura potentia in gñe vtroque, cōsequēs est q̄d sicut ex se non habet rationem intelligibilis: ita non habet virtutē intelligendi: cuius oppositum in litera dicitur. Si autē in altero genere, s. intelligibilium est pura potentia, sequitur, quod intellectus noster nō est infimus in ordine intellectuum: quia potest dari inferior: qui, s. sit pura potentia in ordine intellectuum maxime distans à primo qui est purus actus.

¶ *Num & quomodo intelligibiliū ordo sit supra ordinē intellectuū.* Quæstio.

¶ Circa illam propositionem, scilicet, quod ordo intelligibilium est supra ordinem intellectuū, dubium occurrit: quia aut intelligitur simpliciter, aut secundum quid. Non secundū quid: quia penes ordinē secūdum quid non graduantur entia in vniuerso. Nec simpliciter: quia constat quod intellectus vt sic, nobilior est quàm intelligibile. qm̄ intellect⁹ significat aliquid viuens: cū intelligere viuere sit, intelligibile vero abstrahit à viuo & nō viuo. Et rursus intelligibile est propter intellectū: sicut accidens propter substantiam, & non econuerso. Et similiter intelligibile potest esse accidens, vt patet de speciebus intelligibilibus: intellectus autem est substantia. Et cōfirmatur: quia ex hoc sequitur, quod quilibet intellectus vt sic, esset pura potentia: aut si datur latitudo inter eos, quod quanto intellectus est superior, tanto est magis in potentia: quod est manifeste falsum. Probatur sequela: quia si intelligibile est supra intellectū, hoc non est nisi sicut actus est supra potentiā: & cum quilibet intellectus extendat se ad ens secundum cōmunem eius rationem, consequens est quod quilibet se habeat ad totū ens vt potentia ad actū, ac per hoc quilibet sit pura potētia: vel si aliqua datur latitudo, cū cōstat q̧ quāto intellectus est superior, tāto plures & magis entis differentias nouit sequetur quod altior intellectus habet ampliorem potentiā, vtpote respectu amplioris intelligibilis: & sic intellectus diuinus vt intellectus est, esset purissima potentia, quod nefas est cogitare.

¶ Ad euidētiam horum sciendū est, quod cū duplex rerū ordo in vniuerso inueniatur, s. intelligibilis & sensibilis, & ille immaterialitate, iste materia cōstet, vterq; (vt cōcludit Auer. in 3. de aīa, cō. 5.) diuiditur in materiā & formā: ita quòd quēad modū in genere sensibilium aliquid est vt in pura potētia, & aliquid vt actus, &c. ita in genere rerum immaterialiū. Cum autē intelligere exigat intellectū & intelligibile: & proportio intellectus vt sic ad intelligibile, sit proportio perfectibilis ad propriam perfectionē, cum in hoc consistat intellectus in actu, quòd sit intelligibile, vt ex supra dictis patet: cōsequēs est vt entia immaterialia in duos distribuātur ordines, s. intelligibilium & intellectualium. Et quoniā intelligibile constat ex immaterialitate perfectiua, cōsequens est vt sicut res se habet ad hoc, quòd sit immaterialiter perfectiua, ita se habet ad hoc quod sit intelligibilis. Quòd enim intelligibile exigat immaterialitatem, patet ex eo quòd nullum materiale est intelligibile, nisi per abstractionem à materia. Quòd vero exigat perfectiuitatem, patet ex eo quòd intell's ex hoc cōstituitur in actu, quia habet ipsum intelligibile. Vnde sub hoc genere quod est intelligibile, essentia diuina est oīno vt actus purus: quia immaterialis cum sit, ita est perfectiua intell's respectu ois intelligibilis, quòd respectu nullius habere pōt rationē perfectibilis. Essentia vero angelica se habet vt act⁹ quidē, sed permistus potētiæ: quia sic perficit intellectū, vt sit perfectibilis per alia intelligibilia: vnde quælibet intelligētia præter primā intelligit aliquid extra se. Essentia vero animæ nostræ se habet vt pura potentia. Ex eo enim quòd est immaterialis, continetur infra istud genus: sed ex eo, quòd perfectiuitatem nullam habet in actu ex se, quod manifestat receptio omniū intelligibiliū in ea, & ipsius, in nullo pure potētiæ locū tenet: ac per hoc infimo loco posita terminat genus intelligibiliū. Sensibilia siquidem dñr intelligibilia in potentia æquiuoce ab anima: anima eñ est intelligibilis in potētia, vt infra genus intelligibiliū cōtenta: res vero sensibilis dicit' intelligibilis in potētia, vt res extra genus. Et rursus anima dicitur intelligibilis in potētia ꝓpria, res vero sensibilis dicitur intellectualis potentia extrinseca, imò alterius generis, s. ipsius animæ: quæ potest facere eam intelligibilem. Vnde Auer. in lib. de sen. & sensa. pulchre dixit, quòd res sensibilis transfertur de ordine in ordinē, cū sit per intellectū agentē intelligibilis actu. Quia vero intell's cōstat immatarialitate pfecta, seu perfectibili per ipsum intelligibile, consequēs est vt vnūquodque quemadmodū se habet ad hoc quòd sit per intelligibile, vt sit perfectum: ita se habet quòd intelligat. Quod enim ad intellectū exigat' quod sit immaterialis, planū est. quod vero sit perfectus, vel perfectibilis per intelligibile ex radice cognoscitiui gradus patet: ostēsum est enim suprà quod ex hoc ipso quod res est, non solum ipsa, sed alia, est cognoscitiua, & cōsequēter ex hoc quod res est, non solū ipsa, sed alia intelligibiliter, est intellectiua: esse autē alia intelligibiliter cum contingat & actu & potētia, nihil aliud est quā perfectū vel perfectibile esse per intelligibile vt sic. Vñ in ordine intellectuū diuin⁹ intellectus, qui est ipsum totū suū intelligibile in actu secundo, est actus purus. Angelicus vero, qui est totū suū naturale intelligibile in habitu, seu in actu primo, cū non omnia simul actu intelligat: habet rationē actus permisti potentiæ. & hic est magna latitudo secundū quod quilibet intellectus est semper suum primo intelligibile, q̄d est propria essentia. Intell's enim qui est actualius & vlius intelligibile, est nobilior: intellectus vero humanus, qui nullo actu intelligibile est, eo q̄d est sicut tabula rasa, est pura potētia in ordine etiā intellectuum: habet enim quòd intellectus sit ex eo perfectibilis per intelligibile vt sic: quod vero in pura potentia ex eo quod nullū actu intelligibile actu aut habitu habet ex sui natura. 283 Ex his autē facile respōderi potest ad dubia mota. 280 Ad primum enim iam patet, quod stat aliquid esse puram potentiam in genere immaterialium: & tamen actum in gñe sensibilium. 81 b 281 Vnde Sco. deceptus est, ac si pura potentia in gñe intelligibili esset pura potentia simpliciter in gñe entium. Anima enim est actus corporis sensibilis: est autem potentia pura intellectualis.

¶Ad secūdum vero iam patet, quod intellectus noster est pura potentia in vtroque ordine, s. intellectualis & intellectus: diuersa tñ ratione. Et ad obiectionē in oppositum negat' sequela: quoniā nō est par ratio de intellectu & intelligibili respectu puræ potentiæ: 419 quia potētia est conditio diminuens rationem intelligibilis, non autē rationem intellectus. Et hoc quia intelligibile habet rationē perfectiui, intellectus vero huius disiuncti quod est perfecti aut perfectibilis. Constat enim quod potentia minuit rationem perfectiui, nō autem perfectibilis. Et ad hoc pertinet ratio, qua innuitur in litera: quia, scilicet plus requiritur ad hoc quod aliquid dicatur absolute intelligibile, quàm intellectus: quia ordo intellectuum est infra ordinem intelligibilium.

¶Ad tertium dicendum, quod quāuis possit dici, q̧ intell's & intelligibile se habent sicut excedentia & excessa: quia ille substantia, viuens, finis, gratia, cuius, &c. Illud vero actus & propria perfectio viuentis, vt sic, &c. Videtur tamē mihi q̧ formaliter loquendo de intellectu, & intelligibili vt sic, superior simpliciter sit ordo intellectuū: q̄ñ proportio intell's ad intelligibile est proportio vel perfecti vel perfectibilis ad propriā perfectionē. Cōstat autē quod duarū rationum formaliū se habentiū vt propria potētia & proprius actus; illa quæ habet rationē actus est simpl'r nobilior, vt patet. Et cōfirmatur hoc autoritate Arist. 12. Met c. 51. vbi vult, quod si Deus intelligeret aliquid extra se, q̧ haberet aliquid nobilius: qa ītelligere est ꝓpria pfectio intell's. Ad obiecta vero in oppositū dicit': & primo ad primū dupl'r. Primo, falsum esse q̧ intelligere abstrahit à vita: imò eiusdē vitæ cā nobilior est intelligere quā intell's: quia hęc vt materia, illud vt forma. Secūdo dicit, q̄d esse viuū, esse substatiā, & alia hmōi, accidūt intell'ui & intelligibili vt sic: sicut esse figurā accidit triangulo vt habet tres: & vl'r omē quod est extra differētialē cōceptū inferioris alicuius siue superius sit siue inferius accñs, i. extra rōnē formalē est. Vñ penes ista non est cōsiderāda nobilitas rerū: & rō in ꝓmptu est, quia rōes rerū pēsādę sunt ex ꝓpriis tm̄, quę cōueniūt eis p se prīo: & nō rōe supiorū, aut inferiorū. intell'ui autē & intelligibili vt sic cōuenit prędicta ꝓportio, secūdū quā intell's manifeste ē inferior. Ad cōfirmationē vero vltimō adductā negat' seqla. Et ad ꝓbōnē admissa illa negatiua. s. q̧ intelligere nō est supra intell'm, nisi sicut act⁹ potētia, [illegible]etur, q̧ cū ordo superioritatis supponat distōnē inter superi⁹ & inferius, cōsequēs est q̧ vbi intell's & intelligibile sunt idē, ibi ordo pręuenitur ab idētitate: nec pōt eē ordo secūdū rē, sed rōne tm̄: & qm̄ idētitas præuenit habitudinē potētiæ ad actū, quę distōnē exigit, restat q̧ ordo intellectuū & intelligibiliū nō nisi vbi intelligibile distinguitur aut distingueretur ab intellectu, ꝓprie locū habet. Et iō falsa est illa cōseq. Ergo quilibet intellectus se habet ad totum ens vt potentia ad actū: imò intellectus diuinus se habet ad totū ens vt act⁹ totius entis, vt superius discussum fuit. Et quāto intellectus est superior, tanto est magis in actu respectu totius entis. Quælibet enim intelligentia est totū ens ptim in actu secūdo, & partim in actu primo. Et inter eas quāto supior, tanto plus entis est in actu secūdo, & min⁹ in actu primo. quia tāto habet vtiliorē essentiam, quam semp intuetur: & vniuersaliores species cōcomitantur. Noster autem solus intellectus est qui est totum ens in potentia, ita quod nec in actu 1. nec 2. est aliquid eorū quæ sunt, vt dicitur in 3. de Aīa: sed popularis tantū vocatus intell's.

Comment.

¶Quo ad secundum, ostendit quid sit ille actus, per quem intellectus noster nouit seipsum. Et hoc ostendit ex differentia inter modum intelligendi attributum intellectui à Plato. & attributū ab Arist. Ille enim posuit, quod intelligimus per participationem idearum: iste quod per collectionem à sensibus. & consequenter apud illū actus intellectus est participatio idearum. apud istum acceptio à sensibilibus: ac per hoc apud illū actus per quem intellectus nouit seipsum, est participatio superiorū: apud Arist. vero species à sensibus collecta lumine intellectus agentis: & quia hoc experimur connaturale nobis pro statu isto, &c.

Annot.

¶Circa hanc partē aduerte diligenter inserta verba in litera, scilicet q̄d intellectus agēs est actus ipsorū intelligibiliū, quæ abstrahūtur à materia: & eis mediantibus intelligit intellectus possibilis. Remāserāt enim duo dubia ardua valde: alterum de intell'u possibili, alterū de intellectu agēte. De possibili quidē tale, res sensibilis intelligibilis in potentia sufficienter fit ex præsentia intellectus agētis intelligibilis actu: ergo intellectus possibilis sub lumine intellectus agentis fit intelligibilis in actu: ergo anima nostra per seipsam, seipsam nouit. Prima consequētia probatur: quia si id quod est in potētia remotiori pōt secluso omni alio à tali agēte fieri tale in actu. ergo id q̄d est in potentia minus remota. sed cōstat rem materialē esse intelligibile in potētia, in potētia remotiori, quā sit intell's pos̄s: quia q̄uis vtrūq; sit intelligibile in potētia, intell's tamen est intra genus intelligibiliū: res autē materialis extra. Si igitur phantasma sensibile cum intelectu agente sat est ad faciendū intelligere in actu, cur non

hoc intelligibile quod est intellect⁹ possibilis, vna cum agente ad hoc sat est cū sit spiritualior? De agēte vero: quia si intellectus agens est pars potestatiua animæ (vt superius determinatū est) cum ipse nō sit pura potētia, sed sit actus in genere intelligibilium (vt patet hic, & in tertio de anima) cur ipse per seipsum nō intelligitur ab anima: & sic anima per seipsam, id est absq; o[illegible] extraneo obiecto intelligit seipsam? ✱Ambo siquidem hæc dubia, his pauculis verbis interiectis, diuinus ille intellectus exclusit: dum patefacit ordinem quo intellectus agens, actus est & perfectio possibilis. 412 435 b Recolendum est, quod ad hoc quod aliquid sit intelligibile in actu, exigitur quod possit perficere intellectum obiectiue: 425 438 alioquin intelligibile in actu non est. & propterea eo modo quo aliquid se habet ad perficiendum intellectū obiectiue, ita se habet ad hoc, quod sit intelligibile in actu: duobus autem modis cōtingit hoc fieri, scilicet mediate, & immediate: & quod immediate quid[e] potest, constat quod per seipsum intelligibile est in actu: 4 quod vero mediate non nisi mediante illo quod est naturaliter mediū, vt de se patet. Vñ quia intellectus agēs respectu intelligibiliū materialiū est actus immediate: respectu vero intellectus possibils est actus mediantibus intelligibilibus rerū materialium, vt in litera dicitur: ideo res sensibiles possunt immediate, id est, absque alio obiecto medio perficere intellectum obiectiue, ipse autem seipsum non. Et similiter quia intellectus agens non perficit obiectiue intellectū possibilem immediate, sed mediantibus intelligibilibus materialium, quorum primo est actus, ideo nec ipse per seipsum absque alio modo obiecto intelligitur: 81 c omnia ergo soluuntur ex ordine mediationis in litera assignato.

Comment.

¶Quo ad tertium, modos duos, quibus intellectus per suum actum se nouit, ostensurus, tria dicit. Primo modos ipsos. Alter terminat quæstionem an est: alter quęstionem quid est. Secundo respondet tacitæ obiectioni ex autoritate August. dicētis. quod nouimus quid est anima per veritatem diuinā: æquiuocatio enim ostenditur in ly per: quoniā ly per actum suum, denotat habitudinem medij termini: ly vero per veritatem primam, denotat habitudinem causæ primæ: à qua est omnis efficacia iudicij, &c. 425 e Tertio pro declaratione quoq; doctrinæ Aug. addit differentias inter has cognitiones ad propositum: quod ad primam sufficit anima præsens suo actiui: ad secundam exigitur valde diligens inquisitio: quoniam vt 1. de Anima dicitur, omnino & penitus difficillimorum est aliquam de ea fidem accipere.

Conc.

¶In responsione ad secundū occurrit quod restabat dub. quomodo, scilicet, stat simul quod anima secundum substantiam sit pura potentia. & quod secundū vnā eius, & ab ea virtutem, scilicet intellectum agentem, sit actus in eodē genere: impossibile enim est vt vis alicuius naturæ excedat naturam à qua sufficienter fluit. Ad hoc dicitur negando, quod intellectus agēs sit actus in genere intelligibili: nec oppositum dicitur in litera, aut in 3. de Anima. Ad cuius euidentiā scito primo, quod aliud est esse actum in genere intelligibili: & aliud esse actum respectu intelligibilium materialium. Primū importat esse actū absolute & simpliciter, secundum vero p comparationē: in lrā aūt & in lib. de anima secundū S. T. affirmat' secundū, & nō primū. Et qm̄ hoc est difficile, scito scd̄o q̄d cū intellect⁹ agēs ponat' vt lumē quoddā, dupliciter imaginamur aliquid illuminare. Vno mō sic, q̄d in se sit lux quędā, & ex ea manet lumē diffuū in alia, vt patet de luce solari, &c. Alio mō, vt in se nō sit lux, sed sic habeat tm̄ naturā actū [illegible] luminis, s. esse quo alia vīr. Quod illuminat primo mō, ē visibile dupliciter, s. p se, & vt aliorū lumē. Quod vero secundo tm̄ mō illuminat, nō est visibile in actu p se, sed vt ratio aliorū. Ad propositū ergo si intellect⁹ agens ponitur separatus à possibili, est lux primo mō, & eēt actu intelligibilis. Si vero ponitur ps ptātiua animæ, sic est lumē scd̄o mō tantū. Ex illuminare scd̄o mō non pōt inferri esse in se lucē, aut visibilem actū sine alio visibili vt patet. Et quia hāc secūdam viā sequi (vt ex supradictis patet) rationi cōgruit & Arist. verbis cū posuit intellectū agentē actū vt lumē & habitū aliorū, & nō lucidū in se: iō dico q̧ intell's agēs nō ē act⁹ in gñe intelligibiliū quia nō est obiectiue pfectio intellectus secundū se, sed vt aliorū lumē quasi is sit actus horū, s. intelligibilium materialiū. Et si instetur, aut est actus, aut potētia in gñe intelligibili, rñdeatur q̄d proprijssime loquendo neq; intelligibilis in potentia, neq; in actu, sed vt act⁹ intelligibiliū in actu. Q̄d nō in potētia, patet ex eo, quod non eget faciente ipsum de potētia intelligibili actū intelligibilē: q̄d etiā non in actu, ex eo patet, q̄d experimur nō esse sufficiēs pfectiuū intellectus nostri obiectiue: q̄d tñ exigit' ad intelligibile in actu: & sic nihil obstat naturæ substātiali ipsius animæ. stat enim q̄d ipsa sit pura potētia in genere intelligibiliū & quod in genere intellectuum (quia est infima inter intell'uales substantias) habeat vim intell'iuā nō vnitā, sed partitā: ita q̄d scd̄m vnā sui partē, s. receptiuā, quæ est intellect⁹ possibilis, est pura potētia in gñe vtroq; secūdum alterā vero partē, s. actiuā, ad actum simpliciter nō ascēdit: sed quia in suo supmo substantialiter attingit infimū superioris, s. in intelligentiarum: in summa sua virtute tm̄ actualitatis manifestat, vt non vt lux, sed vt aliorum lumen actus inueniatur. 430 hæc enim omnia naturæ vniuersique ordini consonāt, &c.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo cōclusio respōsiua. Secundo distinguit modos cognoscēdi habitum. Comment.

¶Quo ad primū conclusio habēs duas partes est ista. Habitus nō per seipsum sed per actū cognoscitur. Probatur. Quod non est actus, nō cognoscitur nisi per actū: sed habitus non est actus: ergo nō nisi per actū cognoscitur. Maior patet ex præcedenti articulo. Minor probatur: quia habitus est mediū inter potentiā & actum. 436

¶*Num habitus sit actus: & ex hoc quod non est actus, inferatur ipsum non esse intelligibilem.* Quæstio.

¶Circa hanc partem dubium est. Tum quia hoc contradicit superioribus, in quibus dictum est, quod species intelligibiles sunt actu intelligibiles: habitus enim intellectus, aut est ipsa species, aut idem est iudicium de specie, & habitu, quo ad esse actu, vel potentia. Tum quia si ex hoc, quod habitus est actus admistus poten-

Universidad de De… Biblioteca

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, qđ etsi fides nõ cognoscatur per exteriores corporis motus, percipitur tñ etiã ab eo in quo est per interiorem actum cordis. Nullus enim fidẽ se habere scit, nisi p hoc, quod se credere pcipit. ¶Ad secundum dicendum, quod habitus sunt præsentes in intellectu nostro, non sicut obiecta intellectus: quia obiectum intellectus nostri secũdum statum præsentis vitæ est natura rei materialis, vt supra dictũ est [c]: sed sunt pñtes in intellectu, vt quib' intellectus intelligit. ¶Ad tertiũ dicendũ, qđ cũ dicitur, ꝓpter qđ vnũquodq; illud magis, veritatẽ habet si intelligatur in his q̃ sunt vnius ordinis: puta in vno genere causæ. Puta si dicatur quod sanitas est desiderabilis propter vitã, sequitur quod vita sit magis desiderabilis. Si aũt accipiantur ea q̃ sunt diuersorũ ordinũ, nõ habet veritatem. Vt si dicat qđ sanitas est desiderabilis ꝓpter medicinã, nõ ideo sequitur qđ medicina sit magis desiderabilis: quia sanitas est in ordine finiũ, medicina aũt in ordine causarũ efficientiũ. Sic igitur si accipiam' duo, quorũ vtrũq; sit p se in ordine obiectorũ cognitionis, illud propter qđ aliud cognoscit, erit magis notũ: sicut principia conclusionib'. Sed habitus nõ est de ordine obiectorum inquantum est habitus: nec propter habitum aliqua cognoscuntur, sicut propter obiectum cognitum: sed sicut propter dispositionem, vel formam, qua cognoscens cognoscit. Et ideo ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum intellectus cognoscat proprium actum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod intellectus nõ cognoscat propriũ actũ. Illud em̃ proprie cognoscitur qđ est obiectũ cognoscitiuæ virtutis. Sed actus differt ab obiecto. Ergo intellectus non cognoscit suum actum. ¶Præterea, Quicquid cognoscitur, aliquo actu cognoscitur. Si igitur intellectus cognoscit actum suum, aliquo actu cognoscit illum, & iterum illum alio actu. Erit ergo procedere in infinitum. Quod videtur impossibile. ¶Præterea, Sicut se habet sensus ad actũ suũ, ita & intellectus. Sed sensus proprius non sentit actum suum: sed hoc pertinet ad sensum communem: vt dicitur in lib. de anima. Ergo neque intellectus intelligit actum suum.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit 10. de trin. Intelligo me intelligere.

CONCLVSIO.

¶*Cùm ipso intelligere intellectus sit in actu, primũ quod intelligitur ab intellectu, est ipsum suũ intelligere, sed nõ eodẽ mõ in omnibus intellectibus percipitur.*

¶RESPONDEO dicendum, qđ sicut iam dictum est [c], vnumquodque cognoscitur secundum quod est actu. Vltima autem perfectio intellectus est eius operatio. Nõ enim est sic actio tendens in alterum, quæ sit perfectio operati, sicut ædificatio ædificati: sed manet in operante, vt perfectio & actus eius, vt dicitur in 9. Meta [c]. Hoc igitur est primũ, quod de intellectu intelligitur, scilicet ipsum eius intelligere. Sed circa hoc diuersi intellectus diuersimode se habent. Est enim aliquis intellect', scilicet diuinus, qui est ipsum suũ intelligere. Et sic in Deo idẽ est, quod intelligat se intelligere, & quod intelligat suã essentiam: quia sua essentia est suum intelligere. Est etiã ali' intellectus, scilicet angelicus, qui nõ est suũ intelligere, sicut supra dictũ est [c], sed tamẽ primum obiectũ sui intelligere est eius essentia. Vnde etsi aliud sit in angelo secundũ rõem, quod intelligat se intelligere, & intelligat suã essentiã, tñ simul & vno actu vtrũq; intelligit: quia hoc qđ est intelligere suã essentiã, est ꝓpria perfectio suæ essentiæ. Simul autem & vno actu intelligitur res cũ sua pfectione. Est autem alius intell's, s. human' q nec est suũ intelligere, nec suũ intelligere est obiectũ primũ ipsa ei' essentia, sed aliquid extrinsecũ, s. natura materialis rei [c]. Et ideo id quod primo cognoscitur ab intellectu humano, est huiusmodi obiectum & secundario cognoscitur ipse actus quo cognoscitur obiectum: & per actũ cognoscitur ipse intellectus [c], cui' est perfectio ipsum intelligere. Et ideo Philosoph. dicit, quod obiecta præcognoscuntur actibus, & actus potentijs.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, ꝙ obiectũ intellectus est cõmune quoddã, s. ens & verum: sub quo cõprehenditur etiam ipse actus intelligẽdi. Vnde intellectus potest suũ actum intelligere, sed non primo: quia nec primum obiectũ intellectus nostri secũdm pręsentem statum est quodlibet ens & verũ, sed ens & verũ consideratũ in reb' materialib', vt dictũ est [c], ex quib' in cognitionẽ omniũ aliorũ deuenit. ¶Ad secundũ dicendũ, ꝙ ipsum intelligere humanũ non est actus & perfectio naturæ intellectæ, vt sic possit vno actu intelligi natura rei materialis & ipsum intelligere: sicut vno actu intelligitur res cũ sua perfectione. Vnde alius est actus quo intellectus intelligit lapidem, & alius est actus quo intelligit se intelligere lapidẽ, & sic inde. Nec est inconueniens intell[...] esse infinitum in potẽtia, vt supra dictum est [c]. ¶Ad tertium dicendum, quod sensus proprius sentit secundum immutationem materialis organi à sensibili exteriori. Non est autẽ possibile qđ aliquid materiale immutet seipsum, sed vnũ immutatur ab alio. Et ideo actus sensus proprij percipitur per sensum cõmunem. Sed intell's noster non intelligit per materialẽ immutationem organi. Et ideo non est simile.

potentiæ, infertur, ergo non est actu intelligibilis, sequeretur quod nihil esset actu intelligibile nisi actus purus: quod repugnat etiam dictis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod quia mediũ vtroq; extremorum nomine vocatur sicut & vtriusq; rationẽ participat secundũ compositionẽ ad diuersa: idcirco species mõ dicũtur intelligibilia in actu: & hoc cũ cõparantur sensibilibus, & intellectui possibili: quæ sunt intelligibilia in pura potentia. Modo dicũtur intelligibilia in potentia: & hoc cùm his cõparantur quæ simpliciter sunt in actu: contingit enim eis vtrunq; habere: quia medium tenẽt inter actum & potẽtiam. Ad secundũ vero dicitur, quod male percipitur ratio literæ: non enim ex hoc quod 442 aliquid habet potentiæ admistum res, ideo negatur intelligibilis in actu, sed ex eo quod in genere intelligibili medium est inter potentiam & actũ. Aliud enim est esse medium inter puram potentiam & purũ actum, & aliud est esse medium inter actũ & potemtiam. Hoc enim est cõius & est à quo nõ cõuertitur consequentia. essentia enim angeli media est inter puram potentiam, est tamẽ simpliciter actus, & non media inter potẽtiam, & actũ. Quamuis omne medium inter potentiam & actum sit etiam medium inter puram potẽtiam & purum actum, vt patet. Quo ad secũdum cõclu-

Comment. dit duo. Primo modos duos cognoscendi habitum per actum, s. quo ad q. an est, & quo ad quæstionem, quid est. Deinde ponit differentiam, quia ad primum sufficit præ-

338 sentia: ad secundũ requi-

2. contra gẽ. 73. co. 5. ritur diligens inquisitio vt p dictũ est de potẽtijs.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæsecundæ Articulum tertium.*

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito vnica conclusione. Secundo ostendit diuersos modos in diuersis intellectibus ad cognoscẽdum proprium actum.

¶Quo ad primum conclusio est, primum quod de intellectu intelligitur, est ipsum eius intelligere. Probatur sic: intellectus est actu simpliciter per intelligere: ergo primum quod intelligitur de eo est intelligere. Añs probatur: quia intelligere est vltima perfectio intellectus. probatur, quia

437 non est actio transiens, sed immanens. consequentia probatur: quia vnumquodque intelligitur secundum quod est actu.

¶Quo ad secundum assignantur tres modi diuersi, quibus diuersimode se habẽt tres intellectus, scilicet diuinus, angelicus & humanus, circa cognoscendũ ipsum intelligere. Et de diuino quidẽ dicit, quod omnia ibi sunt idem. De angelico vero, quod simul & eodem actu intelligere potest essentiam suã, & intelligere suũ. De nostro vero, quod prius intelligit actum suum quàm se. Ratio eadẽ est vtriusque secundum affirmationem & negationem: quia scilicet primum obiectum intelligere angelici, est essentia angeli: nostri vero non, sed aliquid extraneum.

¶Quo fit vt intelligere illud sit essentiæ vt obiecti, & vt subiecti: nostrũ vero sit essentiæ vt subiecti non obiecti: exterioris rei vero vt obiecti non subiecti. & propterea sicut eodẽ actu quo cognoscitur subiectũ, cognoscitur & sua perfectione puta coloratum: ita eodem actu quo cognoscitur essentia, cognoscitur etiã vt intelligens. Et quia prima cognitione cognoscitur essentia angeli, quia est primum obiectum sui intelligere: ideo eadem prima cognitione cognoscitur ipsa, vt intelligens: quod est cognoscere suum intelligere. Et per oppositũ de nostro intellectu: quia primum obiectum nostri intelligere non est nostra essentia: sed quod quid naturale, ideo obiecta apud nos ante actus, & hi ante potentias cognoscuntur.

Annot. ¶Circa ea, quæ dicuntur, notato tria. Primo, quod cum quęstio esset de intelligere nostro tantũ, cõclusio tñ responsiua data est vlis respectu omnis intelligere & intellectus: & hoc cũ ad bonitatẽ doctrinæ, tũ ad ostendendũ, quod vna eademq; est radix, vnde prouenit intellectionis cognitio omnib': quia scilicet, est perfectio propria intellectus vt sic. Secundo qđ cũ per conclusionẽ responsiuã ostẽsus est ordo quo intelligere cognoscitur in cõparatione ad intellectum, & ea quæ in eo sunt: & manifestũ esset, qđ intelligere tenet primũ locũ in cognosci inter omnia quæ intus sunt, ꝓpterea quia est act' simpliciter: elegãter in secũda parte corporis ostenditur ordo simpliciter: an, scilicet intelligere sit primũ inter cognita simpliciter; sicut est primũ inter cognita pertinentia ad intus. Et manifestatur quod in Deo est primum simpliciter, in angelo, licet non sit primũ, eodẽ tamẽ actu, & simul 4 113 cognitũ cum primo: in homine autẽ est de secũdario reflexeq; cognitis. Tertio, quod hic est sermo de intelligere tã quo ad quæstionem an est, quàm quo ad quæstionem quid est: in nobis enim vtrũq; reflexa cognitione habemus: superiora vero vtrunque recto & primo intuitu cõspiciunt. 275 Sicut si nos simul intueremur subiectum & passionẽ, & quo ad an est, & quo ad quid est. Intuendo enim essentias suas, intuentur intelligere propriũ, quia idem vt in Deo, vel quia illius perfectio vt in angelo. Nos autẽ cum intelligimus lapidẽ, cũ nostrum intelligere lapidis perfectio nõ sit, ac per hoc nõ 441 pertineat ad completum intellectũ lapidis apprehendere nostram intellectionẽ, nullo modo illã intelligimus, nisi post modum reflectendo nos 370 4 super opere nostro.

¶Circa differentiã in litera assignatã inter angelũ 436 471 & Deũ, occurrit dubiũ. Quia dicitur, quod in Deo est omnino idẽ, s. re & ratione, intelligere se & intelligere suã essentiã: in angelo vero etsi sit idẽ re, est tamen aliud secundũ rationẽ: hoc enim 421 4 expresse habetur in litera ex parte angeli, & implicite per locũ ab opposito ex parte Dei. Et tñ videtur manifeste falsum: qa sicut intelligere dei, & ei' essentia distinguuntur ratione, ita intelligere essentiam, & ipsum intelligere distinguentur ratione. Ad hoc potest dupl'r rñderi. Primo, quod licet 453 intelligere dei & essentia quo ad nos distinguãtur ratione, secundũ se tñ, vt in deo sunt, sunt vnamet rõ: & quia hic est sermo de cognitione, quia ipse De' seipsum nouit, vt in se est, iõ intelligere eius quo intelligit suũ intelligere, vt i est in se, est oĩno idẽ qđ intelligere essẽtiã, qa ipsũ intelligere subsistens est qđ quid erat esse Dei: nõ est aũt sic in angelo, vt patet. Secũdo dicit, qđ intelligere esse aliud, vel idẽ rõne, põt dupliciter intelligi. Vno mõ, ita qđ alietas oriatur ex alietate formali & reali. Alio mõ ex alietate formali tantũ. Mõ dicitur qđ licet tã in Deo quã in angelo ĩtelligere quo intuent suã essentiã & suũ itelligere sit idẽ re, in angelo tñ est aliud ratione corrñdenti diuersitati formali, & reali inter intelligere & essẽntiã: in Deo aũt est idẽ, nõ quia nõ sit aliquo mõ aliud secũdum rõnẽ, sed quia nõ est aliud rõne fundata in distinctiõe reali obiectorũ, s. intelligere & essentię diuinę. Prima verior ac ꝓfundior. Secũda verior, famosior & facilior. Annot.

¶Circa intelligere nostrũ dubiũ occurrit. Quia si in litera dicitur, est intelligibile in actu, cur nõ statim positũ in intellectu intelligitur: nihil enim aliud requirit ad hoc quod aliquid intelligatur, nisi quod sit intelligibile in actu, & positum in actu, secũdo in intellectu: sed hæc conueniũt nostro intelligere: ergo, &c. Ad hoc breuiter dicitur, quod ad hoc quod aliquid intelligat actu ab hoc intellectu plus requiritur quàm quod in se sit intelligibile in actu, exigitur nanq; qđ sit præsens huic intellectui nõ qualitercunq;, sed obiectiue, mõ licet intelligere sit actu intelligibile, & pñs intellectui formal'r, nõ tñ obiectiue, quãdo directe intelligimus, & ideo nõ põt tũc intelligi. Quare autẽ in recta intellectione ipsum nõ sit præsens obiectiue, iã dictũ est, quia scilicet intellect' noster est per se primo perfectibilis obiectiue à quidditate sensibili, & non à substãtia animæ, ex hoc enim est, quod intelligere nostrũ neque primũ obiectum vt in Deo, neque aliquid primi obiecti vt in angelo est, & consequẽter qđ non sit in primo ordine intelligibiliũ à nobis.

¶Super

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum intellectus intelligat actũ voluntatis.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd intellectus non intelligat actum voluntatis. nihil enim cognoscitur ab intellectu nisi sit aliquo modo præsens in intellectu. Sed actus voluntatis nõ est præsens in intellectu, cũ sint diuersæ potentiæ. Ergo actus voluntatis non cognoscitur ab intellectu. ¶Præterea, actus habet speciẽ ab obiecto. Sed obiectũ volũtatis differt ab obiecto intell's. ergo & actus volũtatis spẽm habet diuersam ab obiecto intell's. Nõ ergo cognoscit ab intell'u. ¶Præterea, Aug. in li. 10. confes. attribuit affectionibus aĩæ, quòd cognoscuntur neque per imagines sicut corpora, neque per pñtia sicut artes, sed p quasdã notiones. Nõ videtur autẽ ꝙ possint esse aliæ notiones rerum in aĩa, nisi vel essentiæ rerũ cognitarũ, vel earum sĩlitudines. Ergo impossibile est ꝙ intellectus cognoscat affectiones aĩæ, quæ sunt actus voluntatis.

¶SED CONTRA est quòd Aug. dicit 10. de Trin. Intelligo me velle.

CONCLVSIO.

¶*Actus voluntatis, cum sit in ratione intelligibiliter, necessario cognoscitur ab intellectu.*

¶RESPONDEO dicẽdũ, qđ sicut suprà dictũ est [c], actus voluntatis nihil aliud est q̃ inclinatio quædã consequẽs formã intellectam, sicut appetitus naturalis est inclinatio consequẽs formã naturalẽ. Inclinatio aũt cuiuslibet rei est in ipsa re per modũ eius. Vnde inclinatio naturalis est naturaliter in re naturali: inclinatio aũt, q̃ est appetitus sensibilis, est sensibiliter in sentiẽte, & similiter inclinatio intelligibilis quæ est actus volũtatis, est intelligibiliter in intelligente, sicut in principio & in proprio subiecto. Vnde & Philosophus hoc modo loquendi vtitur in 3. de anima, quod voluntas in ratione est. Quod autem intelligibiliter est in aliquo intelligente, consequẽs est vt ab eo intelligatur. Vnde actus volũtatis intelligitur ab intellectu, & inquantũ aliquis percipit se velle, & inquãtum aliquis cognoscit naturam huius actus, & per consequens naturam eius principij, quod est habitus, vel potentia.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ratio illa procederet si voluntas, & intellectus, sicut sunt diuersæ potentiæ, ita etiam subiecto differrent. Sic enim quod est in voluntate, esset absens ab intellectu. Nunc autem cum vtrunque radicetur in vna substantia animæ, & vnũ sit [q]uodammodo principium alterius, consequens est, vt quod est in voluntate, sit etiam quodammodo in intellectu. ¶Ad secũdm dicendũ, qđ bonũ & verũ, quę sunt obiecta volũtatis & intellectus, differũt rõne: veruntamen vnũ eorũ continetur sub alio, vt suprà dictũ est [c]. Nam verũ est quoddã bonũ, & bonũ est quoddam verum. Et ideo quę sunt voluntatis, cadunt sub intellectu, & quæ sunt intellectus, possunt cadere sub voluntate. ¶Ad tertium dicendum, quod effectus animę non sunt in intellectu, neq; per similitudinem tantum, sicut corpora, neq; per præsentiam vt in subiecto, sicut artes: sed sicut principiatum in principio in quo habetur notio principiati. Et ideo Aug. dicit affectus animæ esse in memoria per quasdam notiones.

QVAESTIO OCTVAGESIMA octaua, Quomodo anima humana cognoscat ea, quæ supra se sunt, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo anima humana cognoscat ea quæ supra se sunt, scilicet, immateriales substantias.

¶Et circa hoc quæruntur tria.

¶Primo, vtrum anima humana secũdum statũm præsentis vitæ possit intelligere substantias immateriales (quas angelos dicimus) per seipsas. ¶Secundo, vtrum possit ad earũ notitiã peruenire per cognitionem rerum materialiũ. ¶Tertio, vtrum Deus sit id quod primo à nobis cognoscitur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrũ anima humana secũdũ statũ vitæ præsentis, possit intelligere substãtias immateriales per seipsas.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod anima hamana secũdum statum vitæ præsentis possit intelligere substantias immateriales per seipsas. Dicit enim August. in 9. de tri. Mens ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearũ rerum per seipsam. Huiusmodi autem sunt substanatiæ immateriales. Ergo mens substantias immateriales intelligit. ¶Præterea, Simile simili cognoscitur. Sed magis assimilatur mens humana rebus immaterialibus quàm materialibus: cũ nostra mẽs sit immaterialis, vt ex supradictis patet [e]. Cum ergo mens nostra intelligat res materiales, multo magis intelligit immateriales. ¶Præterea, Quod ea quæ sunt secundum se maxime sensibilia, non maxime sentiantur à nobis, prouenit ex hoc quod excellentiæ sensibilium corrumpunt sensum. Sed excellẽtiæ intelligibilium non corrumpunt intellectum, vt dicitur in 3. de anima. Ergo ea, quæ sunt secundum se maxime intelligibilia, sunt etiã maxime intelligibilia nobis. Sed cum res materiales non sint intelligibiles, nisi quia facimus eas intelligibiles actu abstrahendo à materia, manifestum est quod magis sint secundum se intelligibiles substantiæ, quæ secundum suam naturam sunt immateriales. Ergo multo magis intelligũtur à nobis, quàm res materiales. ¶Præterea, Commentator dicit in secundo Met. quod si substantiæ abstractæ non possent intelligi à nobis, tunc natura otiose egisset: quia fecit illud quod est naturaliter in se intellectum, non intellectum ab aliquo. Sed nihil est otiosum, siue frustra in natura. Ergo substantię immateriales possunt intelligi à nobis. ¶Præterea, Sicut se habet sensus ad sensibilia: ita intell's ad intelligibilia. Sed visus nr̃ põt videre omnia corpora, siue sint sũpiora, & incorruptibilia, siue sint inferiora, & corruptibilia. Ergo intellect' nr̃ põt intelligere omnes substãtias intelligibiles, & sũpiores & immateriales.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sapientiæ 9. Quæ in cęlis sunt quis inuestigabit? In cælis autem dicuntur huiusmodi substantiæ esse, secũdum illud Mat. 18. Angeli eorum in cælis, &c. Ergo nõ possunt substãtiæ immateriales per inuestigationẽ humanã cognosci.

CONCLVSIO.

¶*Anima humana secundum statũ præsentis vitæ, non potest intelligere substãtias separatas per seipsam neq; per intellectũ possibilẽ, neq; per intellectũ agẽtẽ.*

¶RESPONDEO dicendũ, quod secũdũ opinionẽ Platonis substãtiæ immateriales non solũ à nobis intelligũtur, sed etiã sunt prima à nobis intellecta. Posuit em̃ Plato formas materiales subsistẽtes, quas ideas vocabat [c], esse propria obiecta nostri intellectus: & ita primo & per se intelli- 34
guntur à nobis. Applicatur tamen animæ cognitio rebus materiali- 416
bus secundũ quod intellectui permiscetur phantasia & sensus. Vnde 419
quanto magis intellectus fuerit depuratus, tanto magis percipit immaterialium intelligibilem veritatem. Sed secundum Arist. sententiam, quam magis experimur, intellectus noster secundum statum præsentis vitæ naturalem respectum habet ad naturas rerum materialium. Vnde nihil intelligit nisi conuertendo se ad phantasmata, vt ex dictis patet [c]. Et sic manifestum est quod substantias materia-
les, quæ sub sensu & imaginatione non cadunt, primo, & per se 411
secundum modum cognitionis nobis expertum, intelligere non possumus. Sed tamen Auerrois in commen. 3. de anima ponit, quod in fine in hac vita homo peruenire potest ad hoc, quod intelligat substantiam separatam per continuationem, vel vnionem cuiusdam substan-

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæseptimæ Artic. quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duo: primo rñdet q̃sito. 2. distiguit modos, vt supra.

¶Quo ad primũ, cõclusio rñsiua est: Actus volũtatis cognoscitur ab intell'u. Probatur: actus voluntatis nihil aliud est q̃ inclinatio cõsequẽs formã intellectã vt sic: ergo est in intelligẽte intelligibiliter: ergo intelligit ab eo. Añs est per se notum. Prima cõsequẽtia ꝓbat ex proportionalitate, & rõne. Rõne quidẽ, quia vnũquodq; est in eo cuius est, secũdũ modũ illius, in quo est: ergo qđ sequit intellectũ sit vt in ipso, est in ipso intelligibiliter. Proportiõalitate vero teste rõnis, quia sicut appetitus cõsequens formã natnralẽ inest naturalr, & sensibilis consequẽs formã sensatã inest sensibiliter: ita intelligi-

298 bilis cõsequẽs formã intellectã, intelligibiliter. Deinde declarat sensus consequẽtis quo ad modũ, & dicit, actus volũtatis est in intelligẽte intelligibiliter duob' modis, scilicet, & eo modo quo opatio est in principio actiuo, & eo mõ quo operatio est in suo obiecto à quo speciẽ habet. Et confirmatur modus loquendi ex autoritate Arist. in 3. de anima.

Annot. ¶Aduerte hic, ꝙ intelligẽs habet cãlitatẽ respectu volitionis in duplici genere causę, s. sufficiẽtis: quia operationes vitales sunt effectiuæ à supposito viuẽte cuius sunt: & finalis, quia obiectũ volũtatis est bonũ cognitum: constat autẽ obiectũ esse finẽ voluntatis. Nec hæc insunt per accñs intelligẽti: qm̃ & bonũ cognitũ vt cognitũ est, est finis, & obiectum volũtatis. Vñ incognita diligere non possumus: & ab intelligente vt sic quãuis mediate procedit amor, vt patet. Secunda consequentia relinquitur per

Comment. se nota sicut & est.

¶Quo ad secũdm distinguũtur duæ cognitiones

a vt superi', i. quo ad quæ-

102 stionẽ an est, q̃ terminat

410 ad particulare: & quo ad

a q̃stionẽ quidẽ, per quam venamur etiã habitus & potẽtiam volũtatis, &c.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum primum.*

Annot. Titulus per seipsas, id est non per naturas sensibilium aut species earum, siue hoc contingat per proprias species (vt Plato dixit) siue per continuitatem quandam (vt Auer. fingit) siue quouis alio modo.

Comment. ¶In corpore quatuor. Primo opinio Plat. Secundo Aristotel. Tertio Auer. Quarto inuehitur contra Auerroim.

¶Quo ad primum duo dñr. Primo principalis conclusio Platonica est, Substãtiæ ĩmateriales cognoscuntur à nobis. primo probatur: quia ideæ sunt prima obiecta nostri intellectus. Secundo redditur rõ quare sensibilibus se immiscet intell's. Et dicitur, ꝙ est propter phãtasiã & sensum, quæ ĩmiscẽtur intellectiõi: & ꝓbat à signo, qa intell's quãto purior, tanto magis superiora percipit. 440

¶Quo ad secundũ cõclusio Arist. est: Substantias ĩmateriales nõ possum' p se prio intelligere. Probat, qa intell's noster primo respicit nãs sensibiliũ: cui' signũ est, quia sine phantasmate nihil intelligim'. Et quia hoc magis experimur, restat confutata opinio Platon. seu affirmatiua, quo ad ly primo, & nõ simpliciter. Hoc em̃ insinuant literæ verba, inferendo conclusionem Arist. Et merito: quia Ari. mouit hãc q. in 3. de aĩa, text. 26. & non soluit: sed dicit posterius esse pscrutandũ. Vñ eius sentẽtia nõ expsse habet de reliqua q̃stionis ptẽ de qua Auer. in 3. de aĩa con. 36. diffuse disputat.

2. contra c. 50. col. 5. & 6. Et lib. 3. c. 41. 42. 43. 44. 45. 46. fin Et de anima, ar. 16. Et opusc. 41. c. 6.

363

¶Quo ad tertiũ, opinio Auer. ponit in quatuor ꝓpositionibus. Prima est supposita, s. ꝙ intellectus agens sit substãtia separata naturaliter intelligẽs aliãs. Secũda, quod p intell'a speculata intell's agẽs nobis vnitur vt forma: sic, quod quãto plura adeptĩ fuerimus intellecta, tãto pfecti' vnitur: & adeptis omnibus, perfecte est nobis vnit'. Tertia est quãdo intellectus agens est perfecte in nobis vnitus, tunc per ipsum intelligimus quicquid ipse intelligit. Quarta est quod in hoc consistit vltima nostra felicitas. Adiungitur in fine his: quod non refert ad propositum, an Alex. an Auer. sustineatur opin. quo ad differentiam inter nos, & intellectum possibilem.

¶Secũda ꝓpositio probatur ex vnitate operationis ꝓprie intellectui agẽti cõicatæ primis intellectis, i. primis principijs. Et si vis diffuse hæc videre, vide in 3. cõtra Gẽ, in loco proprio de felicitate. Et si hæc ad formã reductã inquiris, vide in commẽtarijs nostris de ente, & essentia. Nolo enim eadẽ replicare: ibi omnia hæc clare posui.

¶Quo ad quartum ponũtur sex rationes contra

tra Auer. Quatū primæ duæ procedūt ex prima propositione. Tertia autem ex fine secundæ propositionis. Quarta ex quarta. Quinta ex tertia. Sexta autem ex ipsa ratione intellectus agentis, &c. In responsione ad quartum essent multa dicenda, nisi dicta essent in commentariis prędictis tractando hanc quæstionem.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus clarus. ¶De cognitione perfecta, id est, quidditatiue completa substātiarum immaterialium.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo, opinio Auempace. Secundo, improbatio eius, & simul conclusionis respōsiuæ probatio. Quo ad primū, Auempace (vt refert Auerrois in conf. 36. 3. de anima) tenuit partem affirmatiuam quæstionis: & probat ratione in litera posita clarissime, sic, Abstrahendo à materia, aut est procedere in infinitum, & hoc non: aut deuenitur ad quidditatem puram: se talis est quidditas substātiæ immaterialis. ergo, &c.

¶ quo ad secundum conclusio responsiua est negatiua, Per substantias materiales non possumus perfecte cognoscere substantias immateriales. Probat simul improbādo fundamentum Auēpace sic, Quidditas alterius rationis ab omni abstrahibili & denu-
369 dabili à materia non potest perfecte sciri per res materiales: sed substantiarum immaterialium natura est alterius rationis, &c. Maior est per se nota apud Peripateticos. Minor vero probatur: quia si affirmatio est causa affirmationis, negatio est causa negationis: constrat quod similitudo inter quidditatem abstrahibilem, & quidditatem separatam secundum rem est ratio, & fundamentum quare illa cognita, ista cognosci inferatur. ergo si non est similitudo, nō erit cognitio. sed nō est similitudo nisi apud platonicos ponētes naturas subsistētes esse naturas sensibilium differētes tantū in modo essendi. ergo, &c.

Annot. ¶ Aduerte nouitie, quod inter nos & Sco. non est in re hac differentia, nisi forte in verbis. Conuenimus enim, quod pro statu isto non cognoscimus cognitione perfecta vsq; ad vltimas differētias substantias immateriales: & quod cognoscimus de eis multa prædicata cōia substantialia, tam affirmatiua, quàm negatiua, &c. puta ꝙ sunt substātię immateriales actus, &c. Sed nos Peripatetico sermōe vtētes dicimus, quod tota

substantiæ separatæ à nobis, quā vocat intellectum agentē. qui quidē, cū sit substātia separata, naturaliter substantias separatas intelligit. Vnde, cū fuerit nobis vnitus, sic vt per eū intelligere possimus, intelligemus & nos substātias separatas, sicut nūc per intellectū possibilē nobis vnitū intelligim⁹ res materiales: ponit aūt intellectū agentem sic nobis vniri. Cum enim intelligamus per intellectū agentē, & per intelligibilia speculata, vt patet cū conclusiones intelligimus per principia intellecta: necesse est ꝙ intellectus agēs cōparetur ad intellecta speculata, vel sicut agens principale ad instrumēta, vel sicut forma ad materiam. His enim duobus modis attribuitur actio aliqua duob⁹ principiis. Principali quidē agenti & instrumēto, sicut sectio artifici & serræ: formæ autē & subiecto, sicut calefactio calori, & igni. Sed vtroq; modo intellectus agens cōparabitur ad intelligibilia speculata, sicut perfectio ad perfectibile, & actus ad potentiā. Simul autē recipitur in aliquo perfectū & perfectio, sicut visibile in actu & lumen in pupilla. Simul igitur in intellectu possibili recipiūtur intellecta speculata, & intellectus agens, & quanto plura intellecta speculata recipimus, tātō magis appropinquamus ad hoc quòd intellectus agēs perfecte vniatur nobis: ita, quòd cum omnia intellecta speculata cognouerimus, intellectus agens perfecte vnietur nobis, & poterimus per eum omnia cognoscere materialia, & immaterialia, & in hoc ponit vltimam hominis felicitatem. Nec refert, quantum ad propositū pertinet, vtrum in illo statu felicitatis intellectus possibilis intelligat substantias separatas per intellectum agentem, vt ipse sentit: vel vt ipse imponit Ale. intellectus possibilis nunquā intelligat substantias separatas propter hoc ꝙ ponit intellectū possibilem corruptibilem: sed homo intelligit substātias separatas per intellectū agentē. Sed prædicta stare non possunt.

¶Primo quidē, quia si intellectus agēs est substātia separata, impossibile est, quòd per ipsam formaliter intelligamus. Quia id quo formaliter agens agit, est forma & actus agentis, cū omne agens agat inquantum est actu, sicut supra dictum est [c], circa intellectum possibilem.

¶Secundo, quia secūdum modum prædictum intellectus agens si est substantia separata, nō vnietur nobis secundum suā substantiam, sed solū lumen eius secundum quod participatur in intellectis speculatiuis, & non quantum ad alias actiones intellectus agentis, vt possimus per hoc intelligere substantias immateriales, sicut dum videmus colores illuminatos à sole, non vnitur nobis substantia solis vt possimus actiones solis agere, sed solum nobis vnitur lumen solis ad visionem colorum.

¶ Tertio, quia dato quòd secundum modum prædictū vniretur nobis substantia intellectus agētis, tamen ipsi nō ponunt, quòd intellectus agens totaliter vniatur nobis, scd̄m vnū intelligibile vel duo, sed secundū omnia intellecta speculata. Sed omnia intellecta speculata deficiunt à virtute intellectus agentis: quia multo plus est intelligere substantias separatas quàm intelligere omnia materialia. Vn̄ manifestum est, quod etiā intellectis omnibus materialib⁹, nō sic vniretur intellectus agens nobis vt possemus intelligere per eū substantias separatas.

¶Quarto, quia intelligere omnia intellectiua materialia vix cōpetit alicui in hoc mūdo. Et sic nullus vel pauci ad felicitatē peruenirent. Quod est cōtra Philosophū in 1. Ethic. q̄ dicit, ꝙ felicitas est quoddā bonū cōe, quod pōt ꝑuenire omnibus nō orbatis ad virtutē. Est etiā cōtra rationē ꝙ finē alicuius speciei vt in paucioribus cōsequātur ea q̄ cōtinentur sub specie.

¶Quinto, quia Philosophus dicit expresse in 1. Eth. ꝙ felicitas est operatio secundū perfectā virtutem. Et enumeratis multis virtutibus in 10. concludit quòd felicitas vltima cōsistens in cognitione maximorum intelligibiliū est secundū virtutem sapientiæ, quam posuerat in 6. esse caput scientiarum speculatiuarum. Vnde patet, quòd Arist. posuit vltimam felicitatem hominis in cognitione substantiarum separatarum, qualis potest haberi per scientias speculatiuas, & non per continuationem intellectus agentis à quibusdam confictam. 291

¶Sexto, q̄a supra ostēsum est [c], ꝙ intellect⁹ agēs nō est substātia separata: sed virtus q̄dā aīæ ad eadē actiue se extēdēs, ad q̄ se extendit intellectus possibilis receptiue. Quia, vt dicit in 3. de anima, intellectus possibilis est quo est omnia geri, intellectus agens quo est omnia facere. Vterq; ergo intellectus se extendit scd̄m statū præsentis vitæ ad materialia sola, quæ intellectus agens facit intelligibilia actu, & recipiuntur in intellectu possibili. Vnde secundum statum præsentis vitę neq; per intellectū possibilem, neq; per intellectū agentem possumus intelligere substantias separatas immateriales secundū seipsas.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, qd̄ ex illa autoritate Aug. haberi pōt quod illud, quod mens nostra de cognitione incorporaliū rerū accipit, per seipsam cognoscere possit. Et hoc adeo verum est, vt etiā apud Philosophū dicatur, quòd sciētia de anima est principiū quoddam ad cognoscendum substantias separatas. Per hoc em̄ quòd anima nostra cognoscit seipsam, pertingit ad cognitionē aliquā habendam de substantiis incorporeis: qualem eam contingit habere, non quòd simpliciter & perfecte eas cognoscat cognoscendo seipsam.

¶Ad scd̄m dicendū, quòd similitudo naturæ non est ratio sufficiēs ad cognitionē, alioquin oporteret dicere quod Empe. dicit qd̄ anima esset de natura oīm, ad hoc quod oīa cognosceret. Sed requiritur ad cognoscendū, vt sit similitudo rei cognitæ in cognoscēte quasi quædam forma ipsius. Intellectus aūt noster possibilis scd̄m statum præsentis vitæ est natus informari similitudinibus rerū materialiū à phātasmatib⁹ abstractis. Et ideo cognoscit magis mālia q̄ substātias immāles.

¶Ad tertium dicendum, quod requiritur aliqua proportio obiecti ad potentiam cognoscitiuam, vt actiui ad passiuum, & perfectionis ad perfectibile. Vnde quod excellentia sensibilia non capiantur à sensu, non sola ratio est, quia corrumpunt organa sensibilia, sed etiam quia sunt improportionata potentiis sensitiuis. Et hoc modo substantiæ immateriales sunt improportionatæ intellectui nostro secundum præsentem statum, vt non possint ab eo intelligi.

¶Ad quartū dicendū, quòd illa ratio Cōmentatoris multipliciter deficit. Primo quidē, quia nō sequitur, ꝙ si substantiæ separatæ non intelligūtur à nobis, nō intelligātur ab aliquo intellectu. Intelliguntur em̄ à seipsis & à se inuicē. Secundo, quia non est finis substantiarū separatarum vt intelligantur à nobis. Illud autē otiose & frustra esse dicitur qd̄ nō consequitur finē ad quē est. Et sic nō sequitur substantias immateriales esse frustra, etiāsi nullo mōdo intelligerentur à nobis.

¶Ad quintū dicendū, ꝙ eodē modo sensus cognoscit & superiora & inferiora corpora, s. per immutionem organi à sensibili: non autē eodem modo intelliguntur à nobis substantiæ māles quæ intelliguntur per modum abstractionis, & substantiæ immateriales, quæ non possunt sic à nobis intelligi, quia non sunt earum aliqua phātasmata.

ARTIC. II. ¶ *Vtrum intellectus noster per cognitionem rerum materialium, posßit peruenire ad intelligendum substantias immateriales.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd intellectus noster per cognitionē rerum immaterialium possit peruenire ad intelligendum substantias immateriales. Dicit enim Dio. 1. ca. cæ. hier. quòd non est possibile humanæ menti ad immaterialem illam sursum excitari cælestium hierarchiarum contemplationem, nisi secundum se materiali manuductione vtatur. Relinquitur ergo, quòd per materialia manuduci possumus ad intelligendum substantias immateriales. 441 *Locis supra ar. 1. inductis.*

¶Prętarea, Sciētia est in intellectu. Sed sciētię & diffinitiones sunt de substātiis immālibus. Diffiniuit em̄ Dam̄. angelū. Et de angelis aliqua documenta traduntur, tam in theologicis quàm in philosophicis disciplinis. Ergo substantiæ immateriales intelligi possunt à nobis.

¶Præterea, Aīa humana est de gn̄e substātiarū immāliū. Sed ipsa intelligi pōt à nobis ꝑ actū suū, quo intelligit mālia. Ergo & alię substātiæ immāles intelligi pn̄t à nobis per suos effect⁹ in reb⁹ materialib⁹.

¶Præterea, Illa sola causa per suos effectus comprehēdi non potest, quæ in infinitum distat à suis effectibus. Hoc autem solius Dei est proprium. Ergo aliæ substantiæ immateriales creatæ intelligi possunt à nobis per res materiales.

¶SED CONTRA est quod Dio. dicit 1. c. de di. no. quòd sensibilibus intelligibilia, & compositis simplicia, & corporalibus incorporalia apprehendi non possunt.

CONCLVSIO. ¶*Per rerum materialium notitiam non possumus ad perfectam cognitionem substantiarum separatarum peruenire.*

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ sicut Auer. narrat in 3. de aīa, quidā Auēpace noīe posuit, quòd ꝑ intellectū substantiarū māliū peruenire possum⁹ scd̄m vera philosophiæ principia ad intelligendū substātias immāles. Cū em̄ intellect⁹ nr̄ nat⁹ sit abstrahere q̄dditatē rei mālis à materia: si iterū in illa quidditate sit aliquid māæ, poterit iterato abstrahere: & cū hoc in infinitum nō procedat, tandem peruenire poterit

quam habemus, cognitio est & quid non est, &c. & quod non cognoscimus de eis quid sunt: quoniam cognitio per communia, cognitio quia est, primo posteriorum appellatur. Illi vero, quia cognoscimus prædicata pertinētia ad quæstionem quid est, topica lingua vtentes dicunt, quod cognoscimus quid sunt, imperfecte tamen: Vnde est quæstio omittenda: quia de verbis tantum, &c.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. Primum ordine originis.

Comment. ¶ In corpore duo. primo respondet directe quæsitto, Secūdo ostēdit quid sit primū cognitū. ¶ Quo ad primum conclusio est, Deus non est primum quod à nobis
438 cognoscitur. Probatur dupliciter. primo sic: substātiæ immateriales creatæ non possunt à nobis cognosci ergo nec Deus. Secundo sic, Deus cognoscitur à nobis per creaturas, ergo non primo. Antecedens patet ad Rom. primo.

Annot. ¶ Quo ad secundum con
444 clusio est. primum cognitum à nobis est quidditas rei materialis. Probatur: quia est proprium obiectū intellect⁹ nostri.

¶ Aduerte hic duo. Primo, quod primitas cognitionis cum sit primitas obiectiua, quia oportet primo cognitum primo esse obiectum intellectus, & primitas obiectiua nulli conuenire possit, nisi per propriam speciem aut essentiam immediate sic cognitū: consequens est vt id qd̄ propriam speciem non
28 habet intellectu, nec per essentiam suam immediate obiicitur, non potest esse primo cognitū. Ac per hoc optime argumētatur litera: ex hoc quod substantiæ immateriales non cognoscuntur à nobis per proprias species: ergo nec Deus: ergo non primo potest cognosci.

442 ¶ Aduerte secūdo, quod cum primum dicatur in ordine ad consequentia, iuxta diuersitatem ordinum rerū diuersimode quæri potest de primo cognito: ordinando em̄ vniuersum in tres ordines, scilicet quidditatis materialis, & immaterialis, & actus puri: dicitur quod primū cognitū ab intellectu nostro ordine generationis est quidditas materialis. Si vero quærit inter quidditatis rerū materialiū q̄ est primo cognita: hoc alteri⁹ inquisitionis est. Et iam de hoc scripsi in cōmentariis de ente & essentia, quæstionē non paruam.

a ¶*Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum primum.*

Annot. Titulus clarus,

¶ Hoc tamen in eo aduerte, quod supponitur hic, animam dari separatam à corpore, & quæritur de hac operatione quæ est intelligere. 441

Comment. ¶In corpore quatuor. Primo ostendit in quo est ratio difficultatis in hac q. Secundo ostendit modum soluendæ quæstionis. Tertio auget difficultatem. Quarto soluit. ibi, considerandum.

¶ Quo ad primū duo dicit: effectum certum, & causæ incertitudinē. Effe- 112
ctus certus est modus in- 435
telligendi, scilicet per co- 437
uersionem ad phantas- 424
mata: hoc enim in nobis
experimur, quod sine 422
phantasmate nihil intelligimus, sed quare sic in- 56
telligimus, an scilicet 65
causa huius sit natura animæ, an potius alligatio animæ ad corpus, ambiguum est: & inde prouenit difficultas nostræ quæstionis. Si enim causa huius est non natura animæ, sed hoc con- 437
uenit ei per accidens, s. propter alligationem ad corpus, vt Plat. posuit: aut propter dispositionem ex sensibilibus, vt Auic. dicit: facilis quidem est solutio quęstionis nostræ, vt patet. Sed obstat, quia sic vnio animæ ad corpus nō esset propter melius animæ: contra illud principium, Materia est propter formam. Si vero causa huius est natura animæ: licet saluetur hoc principium: non tn̄ solui potest quæstio mota: cum enim nunquā aīa perdat suam naturā, nūquā intelliget sine phantasmate: & sic separata erit otiosa. Vndique ergo restat difficultas.

Annot. ¶Aduerte hoc quod S. Tho. breuitati studens, omisit opinionē mediam quæ est Auicē. q̄a eā superius reprobauerat: cū de scientia nostra esset qō. Et quia quo ad propositum in idē redit, cum Plat. quoniā apud vtrunque vnio aīæ ad corpus non est propter melius: quoniam anima seipsa apud vtrunq; habilis est vt proportionatam sibi perfectionem ē substātiis immaterialib⁹ suscipiat. In cuius signum anima separata ab infante oīa perfecte nouit: nō ergo vnitur corpori propter melius: si tamen distincte cōtra eā procedere placet vide 1 q. de Aīa. q. 15.

443 *3. q. 11. art. 2. Et 3. di. 31. q. 2. art. 4. Et 4. di. 50. qō. 1. art. 1. & 2. & veri. q. 19. ar. 1. et 2. & de Anima arti. 15. 16. et 17*
472
42
384

Quæstio. ¶*Num animā oporteat intelligere vel cōuertendo se ad phantasmata, vel ad superiora.*

¶Circa hanc partem primam occurrit dubium: quia insufficiens videtur distinctio supposita in litera, scilicet quod oportet animam intelligere aut per conuersionem ad phantasmata, aut per conuersionem ad superiora. Stat enim quod intelligat tertio modo, scilicet per conuersionem ad obiecta cognoscibilia quæcunque sint illa siue

terit ad intelligibilium aliquā quidditatem, quæ sit omniuo sine materia. Et hoc est intelligere substantiā immaterialē. Quod quidem efficaciter diceretur si substantiæ materiales essent formæ & species horum materialiū: vt Platonici posuerunt. Hoc autē non posito, sed supposito ꝙ substātiæ immateriales sint omnino alterius rationis à quidditatibus materialiū rerū: quantūcunq; intellectus noster abstrahat q̄dditatē rei materialis à materia, nunquā perueniret ad aliq̄d sīe substātiæ immateriali. Et ideo per substātias materiales non possumus pfecte substātias īmateriales intelligere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod ex rebus materialibus ascendere possumus in aliqualem cognitionē immaterialiū rerum, modo tamē imperfectā, quia nō est sufficiens cōparatio rerum materialiū ad immateriales, sed similitudines, si quæ à materialibus accipiuntur ad immaterialia intelligenda sunt multum dissimiles, vt Dio. dicit 2. cæ. hic.

¶ Ad secundū dicendū, ꝙ de superioribus rebus in sciētiis maxime tractatur per viam remotionis. Sic enim corpora cælestia notificat Arist. ꝑ negationē ꝓprietatū inferiorū corporū [c]. Vnde multo magis immateriales substātiæ à nobis cognosci nō possunt, vt earū q̄dditates apprehēdimus. Sed de eis nobis in sciētiis documenta traduntur per viam remotionis & alicuius habitudinis ad res materiales.

¶ Ad tertium dicendū, ꝙ anima humana intelligit seipsam per suum intelligere: quod est actus proprius eius: [c] perfecte demonstrans virtutē eius & naturā. Sed neque per hoc, neque per alia quæ in rebus materialibus inueniuntur: perfecte cognosci potest immaterialium substantiarum virtus & natura: quia huiusmodi non adæquant earum virtutes.

¶Ad quartum dicendū, quod substātiæ immateriales creatæ in genere quidem naturali nō conueniunt cū substantiis materialibus, quia non est in eis eadē ratio potentiæ & materiæ, conueniunt tamen cum eis in genere logico: quia etiā substantiæ immateriales sunt in prædicamento substantiæ: cum earum quidditas non sit earū esse: sed Deus non conuenit cum rebus materialibus, neque secundū genus naturale, neq; secundū genus logicū: quia Deus nullo modo est in gn̄e, vt supra ostensum est [c]. Vnde ꝑ similitudines rerū materialiū aliquid affirmatiue potest cognosci de angelis secundum rationem cōmunem, licet non secūdum rationem speciei: de Deo autem nullo modo.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum Deus sit primum quod à mente humana cognoscitur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod Deus sit primum qd̄ à mēte humana cognoscitur. Illud enim in quo omnia alia cognoscuntur, & per quod de aliis iudicamus, est primo cognitū à nobis: sicut lux ab oculo, & principia prima ab itellectu, Sed oīa in luce primæ veritatis cognoscimus, & per eam de omnibus iudicamus, vt dicit Aug. in lib. de tri. & in lib. de vera reli. Ergo Deus est id quod primo cognoscitur à nobis.

¶ Præterea, Propter qd̄ vnumquodq; & illud magis. Sed Deus est causa oīs nostræ cognitionis. Ipse em̄ est lux vera quę illuminat oēm hominē venientē in hūc mūdū: vt dicit Io. 1. Ergo Deus ē id qd̄ prīo & maxīe est cognitū nobis.

¶ Prętarea, Id qd̄ primo cognoscit in imagine est exēplar quo imago format. Sed in mente nostra est Dei imago. vt Aug. dicit. Ergo id qd̄ primo cognoscitur in mente nr̄a, est Deus.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Ioh. 1. Deum nemo vidit vnquam.

CONCLVSIO.

¶ *Cum Deus cognoscatur à nobis per creaturas, nō est primum quod à nobis cognoscitur.*

¶RESPONDEO dicēdū, ꝙ cū intellectus humanus secūdum statum præsentis vitæ nō possit intelligere substātias immateriales creatas vt dictū est [c]: multo minus pōt intelligere essentiā substātiæ increatæ. Vnde simpliciter dicēdum est, ꝙ Deus non est primum qd̄ à nobis cognoscitur, sed magis ꝑ creaturas in Dei cognitionē ꝑuenim⁹, secūdū illud Apl̄i ad Ro. 1. Inuisibilia Dei ꝑ ea q̄ facta sunt, intellecta cōspiciuntur. Primū autē qd̄ intelligitur à nobis secundum statū præsentis vitæ, est quidditas rei materialis, quæ est nostri intellectus obiectum, vt multoties suprà dictum est [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in luce primæ veritatis oīa intelligimus & iudicamus, inquantum ipsum lumen intellectus nostri, siue naturale, siue gratuitū, nihil aliud est quàm quædam impressio veritatis primæ, vt suprà dictum est [c]. Vnde cum ipsum lumen intellectus nostri non se habeat ad intellectum nostrum sicut quod intelligitur, sed sicut quo intelligitur, multo minus Deus est id quod primo à nostro intellectu intelligitur.

¶Ad secundum dicendum, ꝙ propter quod vnūquodq; illud magis, intelligēdū est in his q̄ sunt vnius ordinis, vt suprà dictū est [c]. Propter Deum autem alia cognoscuntur, nō sicut propter primum cognitum, sed sicut propter primam cognoscitiuæ virtutis causam.

¶Ad tertiū dicēdū, ꝙ si in aīa nostra esset perfecta imago Dei: sicut fili⁹ est perfecta imago patris, statim mēs nostra intelligeret Deū. Est aūt imago imperfecta. Vn̄ ratio non sequitur.

QVAESTIO OCTVAGESIMAnona de Cognitione animæ separatæ, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de cognitione animæ separatæ. ¶Et circa hoc quærunt octo. ¶Primo, vtrū aīa separata à corpore possit intelligere. ¶Secundo, vtrū intelligat substantias separatas. ¶Tertio, vtrum intelligat oīa naturalia. ¶Quarto, vtrum cognoscat singularia. ¶Quinto, vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata. ¶Sexto, vtrum possit vti habitu scientię hic acquisitæ. ¶Septimo, vtrū distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. ¶Octauo, vtrum animæ separatæ à corporibus cognoscant ea quæ hic aguntur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrū anima separata aliquid intelligere posßit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur ꝙ anima separatā nihil omnino intelligere possit. Dicit em̄ Philosoph⁹ in 3. de Anima, ꝙ intelligere corrumpitur interius quodam corrupto. Sed omnia interiora hominis corrumpuntur per mortem. Ergo & ipsum intelligere corrūpitur.

¶Præterea, Anima humana impeditur ab intelligendo per ligamentum sensus, & perturbata imaginatione, sicut suprà dictum est [c]. Sed morte totaliter sensus & imaginatio corrumpuntur, vt ex suprà dictis patet [c]. Ergo anima post mortem nihil intelligit.

¶Præterea, Si anima separata intelligit, oportet quod per aliquas species intelligat. Sed nō intelligit ꝑ species innatas: quia à primo est sicut tabula in qua nihil est scriptum. Neque per species, quas abstrahat à rebus: quia nō habet organa sensus & imaginationis, quibus mediantibus species intelligibiles abstrahuntur à rebus. Neque etiā per species prius abstractas & in anima conseruatas: quia sic anima pueri nihil intelligeret post mortem. Neque etiam per species intelligibiles diuinitus influxas. Hæc enim cognitio non esset naturalis, de qua nunc agitur, sed gratiæ. Ergo anima separata à corpore nihil intelligit.

Universidad de Deusto Biblioteca

corporea, siue incorporea. Et hic modus & est communior vtroque, & est naturalis animæ in omni statu: & sic ex hoc quod anima intelligit per cōuersionem ad phantasmata, non consurgit tanta difficultas huius q. eo quod phantasmata sunt quædam obiecta intellectus: vt patet in 3. de Anima. Quod autē detur hic tertius modus intelligendi, scilicet per conuersionem ad obiecta corporea præter phantasmata, probat Sco. in 4. distin. 45. quæst. 2. tripliciter. Primo, quia quicquid potest phantasma cum intellectu agente, potest etiam obiectum, cuiꝰ est phantasma cum eodem. Secundo, quia aliter natura animæ esset vilissima. probatur sequela: quoniam ipsa ex intrinsecis etiam extrinsecis, concurrentibus obiectis in nullam posset operationem: cum tamē lapis possit ex intrinseco in proprium opꝰ: puta descēdere. Tertio, quia plu-
412 ralitas non est ponenda sine necessitate: sed nulla necessitas cogit ponere istam mediationem
570 specierum à Deo vel angelis: quia ipsa natura animæ sufficit, cum obiectis ad actuandum seipsam: ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicendum est, quoniam materia ista superius fuit discussa: quod distinctio posita est sufficientissima: & apud philosophos est vt principium, & est à naturæ solicitudine demonstratum. Vt quid enī natura tot præparationibus quidditates sensibilium spirituales magis per sensus continue redderet, si obiecta extrà sat essent cooperari intellectui agenti?

¶Ad primam ergo obiectionem negatur assumptum, & ad probationes eius superius responsum fuit.

¶Ad secundam vero dicitur, quod ratio peccat. Primo, nulla est vilitas alicuiꝰ naturæ passiuæ: si non concurrentibus propriis actiuis nō reducatur in actum. Modo obiecta corporea extra sunt intelligibilia in potentia, actiua autem respectu possibilis sunt intelligibilia in actu: qualia sunt phantasmata illustrata: non lapis illustratus: quia lapidi propter esse in summo gradu materialitatis repugnat illustrari, non autem phantasmati: quod in summo gradu spiritualitatis est. Peccat secundo, quia vnumquodque tunc videtur vile, quando concurrentibus his quæ sui generis sunt, non posset in proprium opus: non autem si non posset concurrentibus rebus aliorum generum: modo anima separata est de genere substantiarum intellectualium, & non corporum: & ideo vilis esset si cum substantiis separatis non intelligeret: non autem si cum corporibus. Peccat tertio, quia, vt dicitur in secundo cæli, non est vilius quod pluribus extraneis eget ad suum opus, illo quod nullo eget extraneo: quando opus egentis pluribus est altioris ordinis: hoc vero inferioris, vt patet ibi: modo constat ꝙ intelligere quod est finis & opus animæ, est longe altioris ordinis quàm sit bonum lapidis & aliorum inferiorum: & ideo dato quod anima valde multis extraneis egeret, & alia non: propterea non sequeretur vilitas animæ. Peccat quarto: quia imaginatur arguens modum intelligendi per conuersionem ad superiora, esse extra ordinē naturalis perfectionis ipsius animæ, ac si ponamus ꝙ anima separata cum omnibus sibi naturaliter cooperantibus non possit intelligere, ac per hoc ponatur destituta propria operatione: & quod quasi ex quadam largitate superiora impartiantur ei species. Sed hæc puerilia sunt: vt enim in responsione ad vltimum in litera dicitur, cooperatio superiorum ad formationem animæ naturalis est, & cum primum anima separata est, conuertitur naturaliter ad superiora tanquam ad propria perfectiua illius pro statu illo. Vnde patet responsio ad tertiam, nulla enim ponitur superfluitas, imò est summa necessitas ponendi talem modum intelligendi, eo quod aliter non posset anima de nouo aliquid naturaliter nosse.

Annot. ¶Circa eandem partem occurrit dubium ex alio capite. Quia stante sufficientia distinctionis nulla videtur nasci difficultas: vt propter hoc anima videretur vniri corpori nō propter melius. Ad hoc enim facillime posset dici cum Scoto, vbi suprà: quod animam vniri corpori propter melius, potest dupliciter intelligi. Vno modo propter melius sibi: alio modo propter melius composito. Et licet anima non vniretur corpori propter suum melius, vnitur tamen propter melius hominis, & sic non oportet tātam solicitudinem, quanta in hoc articulo assumpta est, propter hoc assumere. Et confirmatur hoc: quia partes sunt propter totum: cuius esse & perfectio absque earum vnione haberi non potest.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod licet ista fuga prima facie appareat rationabilis: perspiciētibus tamen philosophiæ principia fuga videtur. Verum quippe est partes esse propter totum, & vniri propter melius totius: cum hoc tamen necessario exigitur vt verum etiam sit, ꝙ materia sit propter formā, & quod vnio partiū sit etiam propter melius formæ: super hoc autem consurgit difficultas quæstionis.

¶SED CONTRA est qđ Philosophus dicit in 3. de aīa, ꝙ si nō est aliqua operationū aīæ propria, modo contingit ipsam separari. Cōtingit autē ipsam separari. Ergo habet aliquā operationē propriā & maxime eā, quæ est intelligere. Intelligit ergo sine corpe existens.

CONCLVSIO.

¶*Animæ separatæ à corpore conuenit intelligere, licet non secundum conuersionem ad phantasmata, sed per conuersionem ad superiora.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ ista qō difficultatem habet ex hoc ꝙ anima quandiu est corpori coniuncta, nō potest aliquid intelligere nō conuertendo se ad phantasmata, vt per experimentū patet [c]. Si autem hoc nō est ex natura animæ, sed per accidens hoc conuenit ei ex eo ꝙ corpori alligatur: sicut Platonici posuerūt [c], de facili quæstio solui posset. Nam remoto impedimento corporis rediret anima ad suam naturam, vt intelligeret, & intelligibilia simpliciter non conuertendo se ad phantasmata, sicut est de aliis substantiis separatis. Sed secūdū hoc nō esset anima corpori vnita propter melius animæ, si peius intelligeret corpori vnita q̄ separata: sed hoc esset solū propter melius corporis. Quod est irrationabile: cū materia sit propter formam, & non econuerso: si autem ponamus ꝙ aīa ex sua natura habeat vt intelligat cōuertendo se ad phantasmata, cū natura animæ post mortem corporis non mutetur, videtur ꝙ anima naturaliter nihil possit intelligere cū non sint ei præsto phantasmata ad quæ conuertatur. Et ideo ad hanc difficultatem tollendā considerandum est, ꝙ cū nihil operetur nisi inquātum est actu, modus operandi vniuscuiusque rei sequitur modum essendi ipsius: habet aūt anima alium modum essendi cū vnitur corpori, & cum fuerit à corpore separata, manente tamen eadem animæ natura, non ita ꝙ vniri corpori sit ei accidentale, sed per rationem suæ naturæ corpori vnitur: sicut nec leuis natura mutatur cum est in loco proprio quod est ei naturale, & cum ex extra proprium locum qui est ei præter naturam. Animæ igitur secundum illum modum essendi quo corpori est vnita, competit modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata corporū, quæ in corporeis organis sunt. Cum autem fuerit à corpore separata, competit ei modus intelligendi per conuersionem ad ea quæ sunt intelligibilia simpliciter, sicut & aliis substantiis separatis. Vnde modus intelligendi per conuersionem ad phantasmata est animæ naturalis [c], sicut & corpori vniri: sed esse separatam à corpore est præter rationem suæ naturæ: & similiter intelligere sine conuersione ad phantasmata est ei præter naturam. Et ideo ad hoc vnitur corpori, vt sic operetur secundum naturam suam [c].

¶Sed hoc rursus habet dubitationem. Cum enim res semper ordinetur ad id quod melius est: est autem melior modus intelligendi per conuersionem ad intelligibilia simpliciter, quàm per conuersionem ad phantasmata: debuit sic à deo institui animæ natura, vt modus intelligendi nobilior ei esset naturalis, & non indigeret corpori propter hoc vniri. Considerandum est igitur quod etsi intelligere per conuersionem ad superiora sit simpliciter nobilius quàm intelligere per conuersionem ad phantasmata, tamen ille modus intelligendi prout erat possibilis animæ, erat imperfectior: quod sic patet. In omnibus enim substātiis intellectualibus inuenitur virtus intellectiua per influentiam diuini luminis. Quod quidem in primo principio est vnū & simplex, & quanto magis creaturæ intellectuales distant à primo principio, tanto magis diuiditur illud lumē & diuersificatur, sicut accidit in lineis à centro egredientibus. Et inde est ꝙ Deus per suam essentiam omnia intelligit, superiores autē intellectualiū substantiarū, etsi per plures formas intelligant, tamen intelligunt per pauciores & magi vniuersales [c], & virtuosiores ad comprehen-

Et confirmatur, quia si vniuersaliter corpus est propter animam, vt materia propter formam, maxime debet esse propter formam, quia habet proprium operari: cui non communicat materia nec compositum: quoniam hæc maxime habet rationem optimi & finis: sed anima intellectiua est huiusmodi: ergo de ea maxime verificari debet, quod vniatur propter melius, non solum compositi, sed proprium: & sic stat difficultas in suo arduo.

Comment. ¶Quo ad secūdum dicit quatuor. Primo, ꝙ stat animā habere duos modos operandi, scilicet cū phātasmate & sine phantasmate, & hoc probat sic: anima habet duos modos essendi actu: ergo duos modos operandi. Antecedens supponitur: quia habet quandoq; esse coniunctum corpori, & quandoque separatum ab eo. 411 Consequētia probatur ex eo, ꝙ vnumquodque operatur secūdum quod est actu, id est operatio sequitur esse in actu. ergo & modus operandi modum essendi in 153 actu secūdo ibi, manente tamen, excludit obiectionē prætactam in diffinitione quæstionis: dicēs stare hæc duo simul, scilicet & qđ vniri corpori sit ex natura aīæ & quod natura animæ non mutatur habendo alium modum essendi: hoc enī est quod difficultatem faciebat. Si ex natura sua anima vendicat sibi corpus, quo pacto manente eadem natura poterit absque corpore operari? Manifestat autē hæc stare simul exemplo à naturalibus: grauia enim & leuia non mutant naturas suas: & tamen aliud conuenit eis, cum sunt in propriis locis, & aliud cū sunt extra propria & naturalia loca. Tertio declarat quales sint isti modi tā essendi quam operandi quo ad naturalia ibi, Animæ igitur: & concludit, quod esse in corpore & intelligere cū phantasmate est na- 281 turale animæ: esse vero separatum & intelligere per conuersionem ad superiora, est ei præter naturam: quarto ex hoc applicat ad propositum, cōcludendo, quòd anima vnitur corpori propter melius: quia propter naturalem modum intelligendi consequendum.

¶*Num ex eo quod animæ conueniunt duo modi essendi, coniunctum & separatum, duo sequantur in ipsa modi operandi & intelligendi.* Quæstio.

¶Circa hanc secundā partē dubium occurrit circa illā consequētiam: Anima habet duos modos essendi, scilicet cōiunctū & separatū: ergo duos operandi, scilicet per cōuersionē ad phātasmata & superiora. Videtur enī inefficax. Quoniā cū operatio modificetur & ex parte operationis & ex parte obiecti: verū quidē est ꝙ modus operandi ex parte operantis causetur ex modo essendi: sed rationi non consonat, ꝙ modus operādi ex parte obiecti causetur ex modo essendi operātis. In proposito aūt constat ꝙ hi modi, scilicet per conuersionē ad phantasmata & per cōuersionē ad superiora se tenent ex parte obiecti, vt patet: ergo diuersitas horū modorū non rite infertur ex diuersitate modi essendi ipsius aīæ. Sed bene potuisset inferri ex tali diuersitate diuersus modus operādi: puta vt qđ, & vt quo. Vñ Sco. in quarto dist. 45. q. 2. Ex hoc inquit, ꝙ aīa est separata à corpore in essendo, nō sequitur ꝙ sit separata à corpore vt obiecto in operando. ita enī potest separata sicut coniuncta corpori obiecto copulari operādo. Præterea, inquit, si ex esse separato aīa cōuerteretur ad superiora, sequeretur ꝙ anima separata esset capacior influentiæ superioris, quàm anima coniuncta corpori glorioso: sed hoc est falsum. ergo, &c.

¶Ad hæc dicitur, ꝙ quemadmodū in litera dicitur, cum vnumquodque operetur secundū quod est actu: cōsequens est, quod iuxta modum essendi sit etiā modus operandi: ita quòd variato modo essendi oportet variari modū operandi, secundum id quod ex modo essendi causabatur: & hoc est proculdubio verum.

¶In proposito autem dico, quòd hi modi licet pertineant ad obiecta: non tamen pure, imò radicaliter se tenent ex parte modorum essendi intelligentis, ita quod negandum est quod hi modi non se teneant ex parte operantis.

¶Ad cuius euidētiā breuissime recolito, quod ex hoc, ꝙ anima intellectiua est forma immaterialis, & tamen in materia, vt dicitur in 2. phy. tex. 26. nascitur ꝙ propriū perfectiuū eiꝰ est partim immateriale & partim in materia: intelligibile enī in actu, quod est perfectiuū animæ in phantasmate & intellectu agente existens, immateriale & in materia quodammodo est, vt ex dictis patet: cessante ergo tali modo essendi ipsius animæ, necesse est cessare illius effectū, scilicet esse pfectibile à tali pfectiuo, scilicet partim materiali & ptim immateriali: & cōsequēter succedēte alio mō essendi, scilicet omnino sine materia, cōsentaneum est vt succedat alter effectus, scilicet ꝙ sit perfectibilis ab his quæ oīno sunt sine materia. Et sic hi modi, quāuis cōcernant diuersitatem ex parte obiecti, nascuntur tamen ex parte operantis: imò ex modis essendi operantis. Cuius signū est quod apud philosophos omnis substantia intellectualis separata naturaliter à corpore, nihil accipit à corporibus.

¶Ad primū vero eorum quæ dicit Sco. iam patet quod separatio in essendo infert separationem in operando, & iam superius ostensum est, quod impossibile est separatum aliquid pati à corpore impressionem aliquam intelligibilem, &c.

¶Ad vltimū vero dicitur, quod est impertinens, quoniam de naturali cognitione & conditione animæ est sermo: status autē animæ in corpore glorioso miraculosus est. Vnde nihil obstat proposito si anima coniuncta tali corpori sit magis aut non minꝰ capax talis influentię. Nō enim quærimus quid Deus per miracula possit, sed quid rerum ordini absque miraculis congruat. Vnde non sunt miracula inferenda.

Quæstio. ¶*Num intelligere per conuersionem ad superiora sit ei præternaturale.*

¶Circa hanc partem dubium est, quia in litera dicitur quod intelligere per conuersionem ad superiora est præternaturale animæ. Hoc enim videtur falsum. Tū quia præternaturale exorbitat à naturali: ac per hoc non potest esse perpetuum nec diuturnius naturali: constat autem hūc modū intelligendi esse & diuturniorē alio & perpetuum secūdum naturę cursum. Tum quia præternaturale non nascitur ex natura rei, cui est præternaturale, vt patet: cōstat aūt ꝙ ex natura aīæ humanæ nascit̄ vterq; modꝰ essendi successiue in ea: ergo vterq; modus intelligendi: ergo neuter est præternaturalis.

¶Ad euidentiam huius difficultatis scito, quod est duplex modus dicendi. Alter sequentiū Auic. & dicentium quod vterq; modus essēdi & intelligendi est naturalis animæ successiue: nam esse in corpore est naturale ei in principio: esse vero extra est naturale ei in fine, quemadmodum homini inest duplex modus viuendi, scilicet in vtero materno in principio, & extra vterum in fine seu post principium: & secundum hanc viam facile solui videntur omnia. Derelicta tamen est à S. Tho. quia vt ex dicēdis apparebit, profundius scrutatus est naturam animæ. Est ergo alter modus dicendi qui habetur in litera, quod scilicet vnus est naturalis & alter præternaturalis. Vbi scito quod præternaturale non est idem quod contra naturam, sed est communius quid & superius ad id quod conuenit alicui contra naturam & supra naturam & extra naturā, & quomodolibet aliter quàm secundū propriā naturā: in proposito autem sumitur præternaturale pro eo quod est supernaturale, non miraculosē, sed supra naturam propriam ipsius animæ.

¶Ad cuius euidentiā scito, quod quemadmodū ignis habet duos motus, alterū naturalē, scilicet quo mouetur sursum. Alterū præternaturalē, id est supra propriā naturā, quo mouetur circulariter sequēs motū diurnū: & iste præternaturalis est perpetuus, & cōuenit ei scd̄m quod participat naturā superiorē cælestē, scilicet quæ participatio cōuenit ei ex eo quod obtinet primatū in sphæra elementari: semper enim supremū infimi attingit infimum supremi, vt dicitur in 7. c. de di. no. Ita in proposito anima intellectiua, quia est suprema forma in materia existentium secundum sui supremum, participat aliquid de natura substantiarum separatarum: & secundum seipsam absolute aliquid aliud vendicat sibi proprium: secundum enim propriam naturam vt sic vendicat sibi [illegible] in corpore, & intelligere per conuersionē ad phantasmata: quoniā est essentialiter pars: secundū vero quod participat substātias separatas, habet quod sit etiā extra corpus, vt illæ sunt, & intelligat per conuersionem ad intelligibilia simpliciter, vt illæ intelligunt: & sic ille modus est simpliciter naturalis animæ, hic vero præternaturalis. Nec inconuenit quod huiusmodi præternaturale sit diuturnius aut perpetuum: quoniam non ea ratione dicitur præternaturale, quia exorbitet à natura, quia non est contra illam, sed quia est supra illam: vt patet manifeste in motu circulari ignis, qui indefesse semper ei actu conuenit. motus autem sursum non conuenit ei semper actu. Nec inconuenit etiam tale præternaturale innasci ex natura ipsius rei non absolute, sed secundum quod participat in sui supremo naturam superiorem: vt patet in motu circulari ipsius ignis, qui innascitur ex hoc quod ignis est in illo loco: esse autem in illo loco conuenit ex hoc, quod est supremum inter elementa: esse autem supremum inter elementa habet annexum hoc quod participet naturam superiorem cælestem, scilicet, &c. ergo de primo ad vltimum, &c. ita in proposito ex hoc quod anima humana est immortalis, & infima inter intellectuales, habet duo. Et quod exigat corpus medium inter contraria, & consequenter corruptibile, & quod possit remanere sola. Sed primum ex proprijs habet, ex quibus habet quod ratiocinetur, & colligat scientiam ex sensibus. Secundum vero ex participatione superiorum in sui supremo: ex qua etiam nunc habet quod intelligat principia, & quod quid est. Et quoniam hoc profundioris erat perscrutationis & rationi magis est consonum, quāuis difficilius: ideo diuus Thomas hanc semper tradidit vbique doctrinam: nec vnquàm voluit Auicennæ facilitatem sectari.

Comment. ¶Quo ad tertiū obijcitur cōtradicta ex cōparatione istorum modorū intelligendi quo ad nobilitatem sic. Intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius quàm per conuersionem ad phantasmata: & vterque modus conuenit animæ per prædicta: ergo ille magis affirmandus est naturalis animæ quàm iste: & tenet sequela, quia vnumquodque semper naturaliter ordinatur ad melius de possibilibus: tunc vltra, ille modus naturalis animæ: ergo anima non eget vnione ad corpus, propter consequendum suum naturalem modum intelligendi.

¶Quo ad quartum soluit distinguendo antecedens: & dicendo, quod intelligere per conuersionem ad superiora est nobilius & melius simpliciter, sed nō animæ: & ideo cum vnaquæque res naturaliter ordinetur non in melius simpliciter, sed in melius sibi: consequens est, quod anima non ordinatur naturaliter ad intelligendum per modum substantiæ separatæ, quod est melius simpliciter, sed ad intelligendum per conuersionem ad phantasmata, quod est melius sibi: & ideo naturaliter vnitur corpori propter melius ipsius animæ, vt prius dicebatur. Primam partem huius distinctionis, scilicet. Intelligere per conuersionem ad superiora, est nobilius simpliciter, quā per conuersionem ad phātasmata: litera relinquit vt per se notam. Secundam vero, scilicet quod non sit melius animæ, probat. Modus cognoscēdi quo cognitio confusa habetur ab aliquo, minus bonus est modo quo habetur cognitio distincta ab eodem: sed anima illo modo confuse, isto distincte cognoscit: ergo iste sibi melior. Probatur minor: quia ille modus est in proportionatus virtuti intellectiuæ animæ p excessum, ꝓbatur hoc sic, modus ꝓprius substātijs superioribus est improportionatꝰ inferioribus: iste est proprius substantijs superioribus, quæ scilicet naturaliter sunt separatæ: ergo est improportionatus animæ. Probatur maior sic. Vis intellectualis quanto magis recedit à primo, tanto magis diuersificatur: ergo intellectus quanto superior, tanto magis per vnum aut pauciores vniuersaliores & efficaciores species intelligit: ergo modus superioris est improportionatus inferiori, quia per plures minus vniuersales & minus efficaces debet intelligere: & propterea si secundum species superioris intelligeret, non posset penetrare quod in eis est. Antecedens nunc assumptum declaratur exemplo linearum egredientium à centro: consequentia vero non probatione, sed manifestatione eget: & dupliciter declaratur. Primo, quia inde prouenit, quod Deus per vnum quod est ipse, omnia intelligit, vtpote habens vim intellectualem maxime vnitam: & successiue superiores præstant inferioribus in paucitate & vniuersalitate specierum propter efficaciam intellectualis luminis. Intellectiua enim vis quanto maior est, tanto minus patitur in intelligibilia: & cōsequenter paucioribus speciebus eget. Secundo declaratur in hominibus, experimur enim in nobisipsis, quod præstanti ingenio fulti paucissimis præceptis, multa sciunt: & econuerso rudiorem animam sortiti multis adhibitis & syllogismis & exemplis & de articulationibus rerum vsque ad minima, vix illa tantum comprehendunt, nec in illis alia nosse possunt: quo fit vt nullum ex se iudicium habeant de rebus: Minor autem, scilicet quod iste modus sit naturalis substantijs superioribus quæ naturaliter sunt separatæ, probatur ex eo quod animæ humanæ sunt vltimæ inter substantias intellectuales: ex hoc enim sequitur, ergo vltimus modus intelligendi est ei connaturalis, & non penultimus, sed infra istum datur inferior, scilicet per conuersionem ad phantasmata: ergo ille non animæ, sed superiori est connaturalis: animæ vero vltimus: vt sic vniuersi perfectio omnes gradus essendi habeat, &c. Reliqua sunt per se nota.

sionem rerū propter efficaciā virtutis intellectiuæ, quæ est in eis. In inferioribus autē sunt formæ plures & minus vniuersales & minus efficaces ad cōprehensionem rerū: inquātum deficiunt à virtute intellectiua superiorum. Si ergo inferiores substantiæ haberent formas in illa vniuersalitate, in qua habent superiores, quia nō sunt tantæ efficaciæ in intelligendo: non acciperēt per eas perfectam cognitionem de rebus, sed in quadam cōmunitate & confusione. Quod aliqualiter apparet in hominibus. Nam qui sunt debilioris intellectus, per vniuersales conceptiones magis intelligentium non accipiunt perfectam cognitionem, nisi eis singula in speciali explicentur. Manifestū est autem inter substātias intellectuales secundum naturæ ordinē infimas esse animas humanas. Hæc autē perfectio vniuersi exigebat vt diuersi gradus in rebus essent. Si igitur animæ humanæ sic essent institutæ à Deo, vt intelligerent per modum, qui competit substantijs separatis, non haberent cognitionem perfectam, sed confusam in communi. Ad hoc ergo quod perfectam & propriam cognitionem de rebus habere possent, sic naturaliter sunt institutæ vt corporibus vniātur, & sic ab ipsis rebus sensibilibus propriam de eis cognitionem accipiunt. Sicut homines rudes ad scientiam induci non possunt nisi per sensibilia exempla. Sic ergo patet, quod propter melius animæ est vt corpori vniatur, & intelligat per conuersionem ad phantasmata: & tamen esse potest separata, & alium modum intelligendi habere.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod si diligenter verba Philosophi discutiantur, Philosophus hoc dixit ex quadam suppositione prius facta, scilicet quod intelligere sit quidam motus coniuncti, sicut & sentire. Nōdum enim differentiam ostenderat inter intellectum & sensum. Vel potest dici quod loquitur de illo modo intelligendi, qui est per conuersionem ad phantasmata. De quo etiam procedit secunda ratio.

¶Ad tertium dicendum, quod anima separata non intelligit per species innatas, nec per species quas tunc abstrahit, nec solum per species conseruatas, vt obiectio probat: sed per species ex influentia diuini luminis participatas, quarum anima sit particeps, sicut & aliæ substantiæ separatæ quamuis inferiori modo. Vnde tam cito cessante conuersione ad corpus, ad superiora conuertitur. Nec tamen propter hoc cognitio vel potētia non est naturalis, quia Deus est autor non solum influentiæ gratuiti luminis, sed etiam naturalis,

¶*Num modus intelligendi per conuersionem ad superiora sit nobilior, & quomodo.* Quæstio.

¶Circa hanc quartam partem dubitatur. Cum enim dicitur quod modus intelligendi per conuersionem ad superiora est nobilior: aut intelligitur positiue, aut permissiue. Si permissiue, non oportet esse verum nisi particulariter: & nihilominus vana est tanta sollicitudo literæ: ex nobilitate illius modi exorta. Si positiue, ergo vniuersaliter verum est, & tunc sequitur implicatio in litera, dum dicitur quod iste est vniuersaliter nobilior, & subditur quod iste in anima nostra est imperfectior: si enim in anima nostra est imperfectior, ergo non vniuersaliter iste modus est perfectior: & si vniuersaliter ergo & in anima.

¶Ad hoc breuiter dicitur quod positiue est perfectior. Et cum dicitur, ergo vniuersaliter, concedatur. Et cum dicitur, ergo in anima, negetur argumentum: quia est sophisma figuræ dictionis, dum ab intellectione per conuersionem ad intelligibilia descenditur ad intellectionem per conuersionem ad intelligibilia improportionata huic intellectui. Et ideo nulla est in litera contradictio: quoniam prius dixit quod est simpliciter, id est sine additione aliqua nobilior: & hoc est verum vniuersaliter: deinde subditur, quod ille modus, vt est possibilis animæ nostræ, id est non simpliciter, sed qualificatus ordine ad intellectum ita debilem est imperfectior. Et propterea glossando literam, diximus quod ille modus est nobilior in se & absolute, non tamen animæ: non quod ille modus in anima retineat nobilitatem in se, sed quia in anima non ponitur ille modus absolute, sed conditionatus conditione diminuente scilicet in proportione & in commensuratione specierum ad intellectum. Quod autem ille modus absolute sit nobilior, ex eo patet, quod purior est: lumen enim non admistum tenebris nobilius est tenebroso seu vmbroso: sed ille modus est in puro lumine, quia in solis intelligibilibus in actu puris consistit: iste vero est in lumine obumbrato quia consistit in respectu ad intelligibilia obumbrata materiæ phantasmatum: ergo ille nobilior. Et ex hoc patet defectus Scoti in quarto distin. 45. quæstio. secunda, ad secundum: vbi negat intellectionem sine phantasmate esse perfectiorem positiue: & adducit rationem satis leuem: quia agens quod potest cum instrumento & sine, agere, non propterea, perfectius positiue agit, quia sine instrumento agit. Hæc enim ratio nihil pro se facit: quoniam constat quod cæteris paribus, modus agendi sine instrumento est nobilior modo agendi cum eodem. Vnde laudamus artifices qui paucioribus instrumentis rem perficiunt & multo magis si cum vno & si cum nullo.

¶ Præterea, Operatio ex genere suo incorporea, quamuis permittatur admisceri quoq; motio corpori, quanto elongatior à corporeo instrumento, tanto perfectior ponitur: quia magis accedit ad sui generis perfectionem, sed intelligere secundum omnes est huiusmodi: ergo, &c. Deceptus autem videtur Scotus: quia non vidit sophisma prædictum latere: cum dicitur, quodlibet intelligere per conuersionem ad intelligibilia simpliciter est nobilius: ergo tale conueniens animæ est nobilius.

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod ibi simpliciter dicitur naturale vt distinguitur contra miraculosum. sic enim influxus iste est naturalis: quamuis non sit naturalis secundum propriam naturam ipsius animæ: vt in corpore articuli dictum est. Nec putes influxū istum dici diuinum, quia sit à Deo immediate: quoniam sit mediantibus angelis: vt patet in quæst. de Anima quæst. 20. sed quia sunt resultationes quædam specierum diuinarum, quæ sunt factrices rerum secundum omnia quæ in eis sunt, tam formalia quam materialia.

Annot. 444 *3. q⁰. 11. artic. 1. ad secundum. & de Anima art. 27. contra fin. & ad decimū & art. 18. ad 27. m*

a ¶ Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum secundum.

Annot. 440 *Comment.*

IN titulo intelligat quid ditatiue, de tali enim cognitione est dubium. ¶ In corpore vnica est conclusio respōsiua habens duas partes: anima separata habet de alijs animabus perfectam cognitionem naturalem, de angelis vero imperfectam & deficientem. Probatur sic. anima separata seipsam per seipsam cognoscit, ergo reliqua incorporea per modū quo sunt in ipsa. ergo per modum ipsius animæ. ergo alias animas perfecte, angelos vero imperfecte. Antecedens probatur: quia non intelligit conuertendo se ad phantasmata. Prima vero consequentia probatur autoritate August. volentis quod mens nostra rerum incorporearum notitiam per seipsam accipiat. Secunda vero consequentia probatur: quia vnumquodque intelligibile est in intelligente per modum ipsius intelligentiæ & constat quod intelligitur per modū quo est in eo: & inde emanauit illa maxima, quod commune est omni substantiæ separatæ intelligere tam superiora quàm inferiora per modum substantiæ suæ. Tertia vero consequentia quo ad vtranque partem probatur: quia modus substantiæ animæ est conformis modo aliarum animarum separatarum: & est infra modum substantiæ angelicæ.

ARTICVLVS II.

a ¶ Virum anima separata intelligat substantias separatas.

AD SECVNDVM sic procedi tur. Videtur, quod anima separata non intelligat substantias separatas. Perfectior enim est anima corpori coniuncta quàm à corpore separata: cū anima sit naturaliter pars humanę naturæ, quę libet autem pars perfectior est in suo toto. Sed anima coniuncta corpori non intelligit substātias separatas, vt supra habitum est[c]. Ergo multo minus cum fuerit à corpore separata. ¶ Præterea, Omne quod cognoscitur, vel co gnoscitur per sui præsentiam, vel per suam speciem. Sed substantiæ separatæ non possunt cognosci ab anima per suam præsentiam: quia nihil illabitur animæ nisi solus Deus. Neque etiam per aliquas species quas anima ab angelo abstrahere possit: quia angelus simplicior est quàm anima. Ergo nullo modo anima separata potest cognoscere substantias separatas. ¶ Præterea, quidam Philosophi posuerunt in cognitione separatarum substantiarum consistere vltimam hominis felicitatem[c]. Si ergo anima separata potest intelligere substantias separatas, ex sola sua separatione consequitur felicitatem. Quod est inconueniens. ¶ SED CONTRA est, quod animæ separatæ cognoscunt alias animas separatas, sicut diues in inferno positus vidit Lazarum & Abraham. Vident etiam & dæmones, & angelos animæ separatæ.

CONCLVSIO.

¶ Anima separata de alijs animabus habet perfectam naturalem cognitionem, de angelis vero imperfectam & deficientem.

¶ RESPONDEO dicendū, quod sicut Aug. dicit in 9. de tri. mēs infa cognitionē rerū incorporearū per seipsam accipit, id est cognoscendo seipsam. Sicut supra dictū est[c]. Per hoc ergo quod anima separata cognoscit seipsam, accipere possumus qualiter cognoscit alias res separatas. Dictū est aūt[c], quod quādiu anima corpori est vnita, intelligit cōuertendo se ad phantasmata. Et ideo nec seipsam potest intelligere nisi inquantū sit actu intelligēs per speciem à phātasmatibus abstractā. Sic enim per actum suū intelligit seipsam, vt supra dictum est[c]. Sed cū fuerit à corpore separata, intelliget, non conuertēdo se ad phātasmata, sed ad ea quæ sunt secundū se intelligibilia. vnde seipsam per seipsam intelliget. Est aūt cōmune omni substantiæ separatæ, quod intelligat id quod est supra se & id quod est infra se per modū suæ substātiæ. Sic enim intelligitur aliquid secundū quod est in intelligēte. Est aūt aliquid in altero per modum eius in quo est. Modus aūt substantiæ animę separatæ est infra modum substantiæ angelicæ: sed est conformis modo aliarum animarū separatarum. Et ideo de alijs animabus separatis perfectam cognitionem habet, de angelis autem imperfectam & deficientem, loquendo de cognitione naturali animæ separatæ. De cognitione autem gloriæ est alia ratio.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod anima separata est quidē imperfectior si consideretur natura corporis, sed tamen quodammodo est liberior ad intelligendum inquantum per grauedinem & occupationem corporis à puritate intelligentiæ impeditur.

¶ Ad secundum dicendum, quod anima separata intelligit angelos per similitudines diuinitus impressas, quæ tamen deficiunt à perfecta repræsentatione eorum, propter hoc quod an imæ natura est inferior quàm angeli.

¶ Ad tertium dicendum, quod in cognitione substantiarum separatarū quarumcunque non consistit vltima hominis felicitas, sed solius Dei qui non potest videri nisi per gratiam. In cognitione vero aliarum substantiarum separatarum est magna felicitas[c], etsi non vltima: si tamen perfecte intelligantur. Sed anima separata naturali cognitione non perfecte eas intelligit, vt dictum est[c].

¶ Ad hæc est dicendum quod omnibus illis modis verificatur animam per modum suæ substantiæ intelligere & inferiora & æqualia, & superiora directe, nihilominus proposito primus & secundus deficiunt: ita quod substantia animæ concurrit, vt obiectum & species secundum se incompleta, per superadditam autem speciem cōpleta complemento aptonato inueniri in ea.

445 De Anima cm. 15. cor. & ad 9. & art. 18. & art. ea. sum. fin.

¶ Vbi aduerte, quod dupliciter, contingit intellectum aliquem per speciē intelligere. Vno modo immediate aspiciendo repræsentatum per illam speciem, sicut cum per speciem in oculo immediate respicimus coloratum. Alio modo, immediate aspiciēdo ipsam speciem, & mediante ipsa, repræsentatum per illam: vt patet cum Deus intelligit alia a se intuendo essentiam suam, quæ est species omnium. In primo modo species habet rationem speciei tantum. In secundo vero tenet locum speciei & obiecti. prius natura non tempore noti: in quo aliud relucet obiectum. Vtroque autem modo cognoscendo, cognitio consequitur modo substātiæ cognoscentis. Quod sic patet: cognoscendo habere speciem cogniti nihil aliud est quàm esse ipsum cognitum in esse intentionali. Cum multis autem modis contingat, cognoscentem esse vnum atque idem cognitum, quoniam multam habet latitudinem modus essendi quo cognoscens est cognitum: alio nanq; modo angelus

c 443

a 440

443

a 436 438

c

c

est lapis, & alio mō Deus est lapis, & alio mō anima est lapis, & diuersitas ista nō

Universidad de Deusto Biblioteca

CONCLVSIO.

¶ *Anima separata cognoscit quædam singularia, sed non omnia præsentia, secundum quod determinantur per species influxas, vel per præuiam actionem, vel aliquam affectionem, vel naturalem habitudinem, vel diuinam ordinationem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod animæ separatę aliqua singularia cognoscunt, sed non omnia etiam quæ sunt præsentia.

¶ Ad cuius euidētiam considerandū est quod duplex est modus intelligēdi. Vnus per abstractionē à phantasmatibus: & secundum istum modū singularia per intellectum cognosci nō possunt directe, sed indirecte, sicut supra dictum est [e]. Alius modus intelligēdi est per influētiam specierū à Deo. Et per istum modū intellectus potest singularia cognoscere. Sicut enim ipse De⁹ per suā essentiā inquantum est causa vniuersaliū & indiuidualiū principiorū, cognoscit omnia & vniuersalia & singularia, vt supra dictū est [e]: ita substātiæ separatæ per species quæ sunt quædam participata similitudines illius diuinæ essentiæ, possunt singularia cognoscere. In hoc tamē est differentia inter angelos & animas separatas, quia angeli per huiusmodi spēs habēt perfectā & propriā cognitionē de reb⁹, animæ vero separatę confusam. Vnde angeli propter efficaciā sui intellectus per huiusmodi species non solū naturas rerum in speciali cognoscere possunt, sed etiā singularia sub speciebus contēta. Animæ vero separatæ nō possunt cognoscere per huiusmodi species nisi solū singularia illa, ad quæ quodāmodo determinantur vel per præcedentem cognitionē, vel per aliquam affectionē, vel per naturalem habitudinem, vel per diuinā ordinationem [e]: quia omne quod recipitur in aliquo, recipitur in eo per modum recipientis.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod intellectus per viā abstractionis nō est cognoscitiuus singularium. Sic autem anima separata non intelligit, sed sicut dictum est [e].

¶ Ad scdm dicendū, quod ad illarum rerū spēs vel indiuidua cognitio animæ separatæ, determinatur, ad quæ anima separata habet aliquā determinatam habitudinem, sicut dictū est [e].

¶ Ad tertium dicendum, quod anima separata non se habet ęqualiter ad omnia singularia, sed ad quædam habet aliquam habitudinem quam non habet ad alia. Et ideo non est ęqualis ratio, vt omnia singularia cognoscat.

ARTICVLVS V.

a ¶ *Vtrum habitus scientiæ hic acquisitæ remaneat in anima separata.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quod habitus scientiæ hic acquisitæ non remaneat in anima separata. Dicit enim Aposto. 1. ad Corint. 13. Scientia destruetur.

¶ Præterea, Quidam minus boni in hoc mundo sciētia pollent alijs magis bonis carētibus scientia. Si ergo habitus scientiæ permaneret etiam post mortē in anima, sequeretur quod aliqui minus boni etiam in futuro statu essent potiores aliquibus magis bonis: quod videtur inconueniens.

¶ Præterea, Animæ separatæ habebunt sciētiā per influentiā diuini luminis. Si igitur sciētia hic acquisita in anima separata remaneat, sequetur quod duæ erunt formæ vnius speciei in eodem subiecto. Quod est impossibile.

¶ Præterea, Philosophus dicit in lib. prædic. quod habitus est æqualitas difficile mobilis. Sed ab ægritudine vel ab aliquo huiusmodi quandoq; corrūpitur scientia. Sed nulla est ita fortis immutatio in hac vita, sicut immutatio quæ est per mortem. Ergo videtur quod habitus scientiæ per mortem corrumpatur.

¶ SED CONTRA est, quod Hiero. dicit in epist. ad Paul. Discamus in terris quorum scientia nobis perseueret in cælo.

CONCLVSIO.

¶ *Habitus scientiæ hic acquisitæ remanet in anima separata secundum quod est in intellectu.*

¶ RESPONDEO dicendū, qd' quidā posuerūt habitū sciētiæ non esse in ipso intellectu, sed in virib⁹ sensitiuis, scilicet imaginatiua, cogitatiua, & memoratiua: & quod spēs intelligibiles nō conseruātur in intellectu possibili. Et si hæc opinio vera esset, sequeretur qd' destructo corpore, totaliter habit⁹ sciētiæ hic acquisitæ destrueretur. Sæd quia sciētia est in intellectu, qui est locus specierū (vt dicitur in 3. de Anima) oportet quod habitus sciētiæ hic acquisitæ partim sit in prædictis virib⁹ sensitiuis, & partim in ipso intellectu. Et hoc potest considerari ex ipsis actibus, ex quibus habitus scientiæ acquiritur. Nam habitus sunt similes actibus ex quibus acquiruntur, vt dicitur in 2. Ethi. Actus autē intellectus, ex quibus in præsenti vita scientia acquiritur, sunt per conuersionem intellectus ad phantasmata, quæ sunt in prædictis viribus sensitiuis. Vnde per tales actus & ipsi intellectui possibili acquiritur facultas quędam ad considerandum per species susceptas, & in prædictis inferioribus viribus acquiritur quædam habilitas, vt facilius per conuersionem ad ipsas intellectus possit intelligibilia speculari. Sed sicut actus intellectus principaliter quidem & formaliter est in ipso intellectu, materialiter autem & dispositiue in inferioribus viribus: idem etiam dicendum est de habitu. Quantum ergo ad id, quod aliquis præsentis scientiæ habet in inferioribus viribus, non remanebit in anima separata: sed quantum ad id quod habet in ipso intellectu, necesse est vt remaneat: quia vt dicitur in lib. de longitudine & breuitate vitæ, dupliciter corrumpitur aliqua forma. Vno modo per se quando corrumpitur à suo contrario, vt calidū à frigido. Alio modo per accidens, scilicet per corruptionem subiecti. Manifestum est autem, quod per corruptionem subiecti, scientia, quæ est in intellectu humano,

minent ad cognitionem singularium. Aut enim species illæ repræsentant ipsi animæ singulare, aut non: si non, nihil horum largietur eis vim repræsentatiuam, vt patet. Si sic, sed non percipitur ab anima: ergo ista dant animæ vim perceptiuam: sed hoc est manifeste falsum: inest enim illa à natura: ergo, &c.

¶ Ad hoc dicitur, quod quia, vt sæpe dictum est, cognitio fit per hoc quod cognoscens est cognitum, & anima nostra secundum se non est actu, sed potentia ipsa cognoscibilia, potentia autem habet rationem determinabilis, secundum quod anima magis determinatur ad vnū, quā ad aliud consequens est, quod secundum hoc magis accedit ad esse actu vnum, quàm aliud. Determinatur aūt anima ad aliquid vnū, vel per naturæ, aut Dei ordinē, in rationem actiui vel passiui, &c. vel per vestigium aliquod illius in parte perceptiua, 432 vel per affectionē in parte appetitiua: & sic determinatio huiusmodi appropriat animam ad illud: non ita quod faciat illam esse illud, sed 90 ita quod propinquā reddat illam ad esse illud. Ex hac autem propinquitate fit vt species influxæ, quæ ideo improportionatæ dicuntur animæ: quia plures in se continēt quā anima possit per eas intelligere, cum recipiuntur in anima, sic propinqua determinentur ad efficaciter actuandum ipsam animam secundum illa obiecta distincte remanente secundum alia repræsentata confusa actuatione. Et merito, quia anima est disposita & magis determinabilis per species quo ad hæc, quàm quo ad 450 alia. Et hæc est ratio, quæ redditur in litera: dum dicitur, quia vnūquodq; recipitur in alio per modum recipientis, id est secundum modum quo dispositum est recipiens.

¶ Ad quæsitum ergo dicitur, qd' species repræsentant singulare, sed nō distincte huic animæ: & cum dicitur, ergo ordo iste largitur vim perceptiuā, dicitur quod non dat vim perceptiuā, sed reddit ipsam habilem & proportionatam speciei inquantum repræsentat tale singulare: & sic facit dispositiue ipsam illud percipere.

Quæstio. ¶ *Num anima separata cognoscit singularia per species abstractas.*

447 12. qō. 63. art. 2. Et 3. dist. 13. q. 2. art. 4. Et 4. dist. 50. q. 1. ar. 2. Et 2. contra c. 79. fi. & quo. 3 q. 6. art. 1. & quol. 12. artic. 3. & 13.

¶ In responsione ad primū occurrit dub. superius in q. 79. art. 6. tactū: & est tale. Anima separata recordatur criminū cōmissorum: ergo cognoscit singularia, & singularia sunt sensibilia, & cū cōstet quod nouit ea per spēs quas secum detulit: ergo male hic dicitur, quod per spēs abstractas nō nouit singularia.

¶ Ad hoc posset breuiter dici glossando hanc autoritatē, & cæteras similes, quod loquuntur de cognitione noua, & nō recordatione, & secundum hāc viam responsum fuit superius in quæstione prædicta. Sed quoniam hæc via non est consona S.Thom. Tum quia hæc cognitio non posset esse nisi reflexa & in alio: vt patet in his quæ de cognitione singularium sunt dicta: reflexa aūt cognitio sine singulari ad quod fit reflexio intelligi nequit: singulare aūt per sensus offertur. Et ideo in quæstionibus de Anima, q. 20. in responsione ad primum in oppositum dicit. S.Thom. quod quia præfata reflexio non cōpletur sine sensu, anima separata non cognoscit singularia vt cognoscebat coniuncta. Tū quia vnū de determinantibus species influxas ad cognitionem singulariū in anima separata est præcedens cognitio: vt quia ipsa præcedens cognitio non sufficit propter variatū modū essendi ipsarū specierū abstractum, saltem fit præparatio & dispositio sufficiens ad hoc quod anima per speciē influxā cognoscat quæ nouerat singularia alio modo. Et sic cum anima separata cognoscit quæ commisit illa cognitio, est noua cognitio quo ad modum cognoscendi & species cognitorum: & est recordatio ratione præcedentis, quæ remansit in suo effectu, vt dispositio & præparatio ad cognoscendum illa. Et hoc modo patet quid dicendum est ad dubium in quæst. 79. motum: quia, scilicet negādum est quod supponit, scilicet quod anima separata recordetur commissorum sufficienter per species hinc delatas. Quod cognoscat ergo & recordetur est certū, sed de modo ambiguitas est, quæ iudicio meo, secundum S. Tho. doctrinam sic soluenda est.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo refert duas opiniones de subiecto habitus scientifici. Secundo respondet quæsito vna conclusione.

¶ Quo ad primū de prima opinione refert tria: de secunda vero duo. Primū ad primam opin. est ipsa positio, scilicet scientia non est in intellectu, sed in viribus sensitiuis. Secundum est ratio eius: quia species intelligibiles nō conseruantur in intellectu. Tertium est, quid consequenter secundū hoc respondendum esset quæsito, scilicet quod scientia non remanet. pbatur: quia destructo corpore destruetur. De secūda opi. primū, est positio, s. qd' sciētia partim, s. formaliter est in intellectu, & partim, scilicet materialiter & dispositiue, est in viribus sensitiuis. Secundum est eius ratio: & quo ad primam partem probatur primo, quia intellectus est locus specierum: quo ad vtrāq; vero, quia habitus sunt similes actibus intellectus, ex quibus fiunt: sed illi sunt partim illic, partim hic, in intellectu formaliter: & in illis dispositiue & materialiter. ergo.

¶ Quo ad secundum, conclusio responsiua est, habitus scientiæ, secundum quod est in intellectu, remanet in anima separata. Probatur, nō corrumpitur per accidens, nec per se, ergo remanet. consequentia probatur autoritate Arist. quia forma altero modo corrumpitur. Antecedens quo ad primam partem probatur: quia subiectum est incorruptibile: quo ad secundam vero, quia eius scire caret cōtrario: quod probatur: quia primæ operationi intellectus nihil est cōtrarium. Et excluditur obiectio quia posset dici, quod scire in secundo & tertio opere intellectus habet contrarium à quo per se corrūpitur. quod probatur corruptiōe, quia vero contrariaf falsum: & autoritate Arist. ponētis duos modos corruptionis per se ipsius scientiæ. Hoc excludit, dicens hæc non habere locū in anima separata: ita qd' vis probationis consistit in carere cōtrario: quia primæ operationi nihil est contrariū. Scda nō habet ibi locū. Anima enim separata intelligit per modum substantiarū immaterialiū non componendo aut discurrendo, sed intuendo.

Annot. ¶ Circa hanc partem aduerte, quod nostra scientia dicitur per se corrumpi per deceptionem, quantum ad id quod est in intellectu: & per obliuionem, secundum quod est in partibus sensitiuis. Iam enim dictum est, quod est partim hic & partim ibi: ita quod corruptio per obliuionem respicit per se scientiam, vt est in parte sensitiua, non vt in intellectu.

¶ In responsione ad tertium aduerte errorem Sco. in 4. dist. 45. q. 1. imponentis S. Tho. & quod anima separata nō intelligat per species conseruatas, quas hic accepit: sed per influxas tantum: & arguentis contra ipsum, si conseruātur ex eo quod duo accidentia eiusdem rationis non possunt esse in eodem. Iam enim apertissime vtrunq; horū in hoc art. exclusit. Et cū dicit Sco. quod non potest fingi differētia specifica inter speciem lapidis conseruatā hinc, & influxam ibi: quia non differunt nisi in modo fiendi, sicut oculus à natura factus, & à Deo restitutus. Mirum est de ista quæstione: iam enim millies dicitur in litera ꝙ species influxæ sunt vniuersaliores, quàm acquisitę hic: & propterea manifeste distinguuntur specifice. Putat Scotus, quod quēadmodum species acquisita lapidis habet pro obiecto adæquato lapidem: ita species influxa repræsentās lapidem. Nos autem dicimus, quod speciei influxæ obiectum adæquatum, est quid communius extendens se ad lapidem, & multa alia: & propterea sunt diuersorum ordinum. Qualiter autem ex huiusmodi speciebus, possit proportionatus eis intellectus singulorum repræsentatorū propriam & perfectam cognitionem accipere, superius in tractatu de angelis dictum fuit.

corrumpi nō potest: cum intellectus sit incorruptibilis, vt supra ostensum est. Similiter etiā nec per contrarium corrumpi possunt species intelligibiles, quæ sunt in intellectu possibili: quia intentioni intelligibili nihil est contrarium, & præcipue quantum ad simplicem intelligentiam, qua intelligitur quod quid est. Sed quantum ad operationē, quia intellectus componit & diuidit, vel etiā ratiocinatf, sic inuenitur contrarietas in intellectu, secundum quod falsum in propositione vel in argumentatione est cōtrarium vero. Et hoc modo interdum sciētia corrūpitur per contrariū, dum s. aliquis per falsam argumentationē abducitur à scientia veritatis. Et ideo Philosophus in lib. prædicto ponit duos modos, quibus scientia per se corrumpitur, s. per obliuionem ex parte memoratiuæ, & deceptionem ex parte argumētationis falsę. Sed hoc non habet locum in anima separata. Vnde dicendum est, quod habitus scientiæ secundum quod est in intellectu, manet in anima separata.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Apostolus non loquitur ibi de scientia quantum ad habitum, sed quantum ad cognitionis actum. Vnde ad huius probationem inducit, Nunc cognosco ex parte.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut secundū staturam corporis aliquis minus bonus erit maior aliquo magis bono: ita nihil prohibet, aliquem minus bonū habere aliquem scientiæ habitum in futuro, quem nō habet aliquis magis bonus. Sed tamen hoc quasi nullius momenti est in comparatione ad alias prærogatiuas, quas meliores habebunt.

¶ Ad tertium dicendum, quod vtraque scientia non est vnius rationis. Vnde nullum inconueniens sequitur.

¶ Ad quartum dicendum, quod ratio illa procedit de corruptione scientiæ quantum ad id, quod est ex parte sensitiuarum virium.

ARTICVLVS VI.

a ¶ *Vtrum actus scientiæ hic acquisitæ maneat in anima separata.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod actus sciētiæ hic acquisitæ non maneat in anima separata. Dicit enim philosoph⁹ in 1. de Anima, ꝙ corrupto corpore aīa neq; reminiscitur neq; amat. Sed considerare ea quę prius nouit, est reminisci. Ergo anima separata non potest habere actum scientiæ, quam hic acquisiuit.

¶ Præterea, Species intelligibiles nō erūt potētiores in anima separata quàm sint in anima corpori vnita, Sed per species intelligibiles nō possumus modo intelligere nisi cōuertendo nos super phantasmata, sicut suprà habitū est [e]. Ergo nec anima separata hoc poterit. Et ita nullo modo per species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere poterit.

¶ Præterea, Philosophus dicit in 2. Ethi. ꝙ habitus similes act⁹ reddunt actibus per quos acquiruntur. Sed habitus scientiæ hic acquiritur per actus intellectus cōuertētis se supra phantasmata. Ergo non potest alios actus reddere. Sed tales actus nō competunt animæ separatę. Ergo anima separata non habebit aliquem actum scientiæ hic acquisitæ.

¶ SED CONTRA est, quod Lucæ 16. dicitur ad diuitem in inferno positum, Recordare quia recepisti bona in vita tua.

CONCLVSIO.

¶ *Actus scientiæ acquisitæ manent in anima separata, sed non eodem modo.*

¶ RESPONDEO dicēdū, ꝙ in actu est duo cōsiderare, scilicet speciem actus & modū ipsius. Et species quidem actus cōsideratur ex obiecto, in quod actus cognoscitiuæ virtutis dirigitur per speciem, quæ est obiecti similitudo. Sed modus actus pensatur ex virtute agentis. Sicut quòd aliquis videat lapidem, contingit ex specie lapidis, quæ est in oculo: sed quòd acute videat, contingit ex virtute visiua oculi. Cum igitur species intelligibiles maneant in anima separata, sicut dictum est [e], status autem animæ separatæ non sit idem, sicut modo est; sequitur quòd secundum species intelligibiles hic acquisitas anima separata intelligere possit quæ prius intellexit, non tamē eodem modo, scilicet per conuersionem ad phantasmata, sed per modum conuiuentem animæ separatæ. Et ita manet quidem in anima separata actus scientiæ hic acquisitæ, sed non secundum eundem modum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Philosophus loquitur de reminiscētia secundū quòd memoria pertinet ad partem sensitiuam, non autem secundum quòd memoria est quodammodo in intellectu, vt dictum est [e].

¶ Ad secundum dicendū, quod diuersus modus intelligendi nō prouenit ex diuersitate specierum, sed ex diuerso statu animæ intelligentis.

¶ Ad tertium dicendum, quod actus per quos acquiritur habit⁹, sunt similes actibus quos habitus causant quantum ad speciem actus non autem quantum ad modum agendi. Nam operari iusta sed non iuste, id est, delectabiliter causat habitum iustitiæ politicæ per quem delectabiliter operamur.

ARTICVLVS VII.

a ¶ *Vtrum distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod distantia localis impediat cognitionem animæ separatæ. Dicit enim August. in lib. de cura pro mort. agenda, quòd animæ mortuorum ibi sunt, vbi ea quæ hic fiunt scire non possunt. Sciunt autem ea quæ apud eos aguntur. Ergo distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ.

¶ Præterea, August. dicit in lib. de diuinatione dæmonū, quòd dæmones propter celeritatem motus aliqua nobis ignota denuntiant. Sed agilitas motus ad hoc nihil faceret, si distantia localis cognitionem dæmonis non impediret. Multo igitur magis distantia localis impedit cognitionem animæ separatæ, quæ est inferior secundum naturam, quàm dæmon.

¶ Præterea, Sicut distat aliquis secundum locū, ita secundum tempus. Sed distantia temporis impedit cognitionem animæ separatæ. non enim cognoscunt futura. Ergo videtur quòd etiā distantia secundum locum animæ separatæ cognitionem impediat.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Lucæ 16. quòd diues cum esset in tormentis eleuans oculos suos vidit Abraham à longe. Ergo distantia localis non impedit animæ separatæ cognitionem.

CONCLVSIO.

¶ *Distantia localis nullo modo impedit animæ separatæ cognitionem.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam posuerunt quòd anima separata cognosceret singularia abstrahendo à sensibilibus. Quod si esset verū, posset dici quod distantia localis impediret animæ separatæ cognitionē. Requireretur enim quòd vel sensibilia agerent in animam separatam, vel anima separata in sensibilia. Et quantum ad vtrunque requireretur distantia determinata. Sed prædicta positio est impossibilis: quia abstractio specierum à sensibilibus fit mediantibus sensibus, & aliis potentiis sensitiuis [e], quæ in anima separata actu non manent [e]. Intelligit autem anima separata singularia per influxum specierum ex diuino lumine, quòd quidem lumen æqualiter se habet ad propinquum & distans. Vnde distantia localis nullo modo impedit animæ

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vnica cōclusio responsiua quæsito, In anima separata manet actus scientiæ acquisitæ, sed non eodem modo. Probatur sic, Species intelligibiles remanent in anima: status vero animæ mutatur: ergo actus scientiæ remanet, & modus eius mutatur. Antecedens quo ad vtranque partem patet: consequentia vero probatur quo ad primā partem: quia species actus ex obiecto pensatur: cuius similitudo & vicaria est species intelligibilis: quo ad secundam vero, quia modus actus ex virtute seu dispositione agentis pensatur. Declaratur probatio exemplo in visione lapidis acuta. consequens quoque declaratur quo ad secūdam partem: qui, scilicet sunt isti modi, scilicet per conuersionem ad phantasmata, 422 & per modum substantiæ separatæ: ab illo enim fit mutatio in hunc.

448 ii. q. 67. art. 2. Et 3. d. 31. q. 2. arti. 4. in fin. Et 4. di. 50. qō. 1. arti. 2. ad 2.

a ¶ *Super Quæstionis octuagesimanonæ Articulum septimum.*

Comment. IN titulo dubium est cum anima separata sit incorporea & à nullo corpore distet localiter, quomodo quæritur vtrum distantia localis. Titulus enim videtur supponere quod negatum est superius.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quod de anima separata dupliciter loqui possumus. Primo secundum se. Et sic nusquam est, & à nullo distat, & de ea sic non quæritur. Alio modo vt supponitur definita ad aliquem locum, & per accidens distat ab aliis secundum distantiā sui loci ab illis: & hoc modo hic quæritur, vtrum anima separata distans suo modo scilicet per accidens ratione diffinitionis suæ 447 ad vnum locū impeditur propter distantiam à cognitione aliorum.

Annot. ¶ In corpore tria. Primo refert quandam opinionem affirmatiuā. Secundo reprobat. Tertio respondet quæsito vna conclusione negatiua.

¶ Quo ad primum opinio est, quam sequitur Scot. in 4. dist. 45. q. 2. ꝙ distātia localis impedit cognitionem animæ separatæ. Probatur, Anima, 494 recipit cognitionē à rebus. ergo inter ipsam & res requiritur determinata distātia. Nec refert vtrum anima patiatur à rebus, an agat in eas vel vtrunque habeat in hac acceptione. Semper enim exigitur determinata distantia inter agens & patiens altero saltem existente corporeo, & neutro infinito.

¶ Quo ad secundam improbatur dicta propositio quo ad suam radicē, sic, Abstractio specierū à sensibilibus fit mediātibus sensibus, &c. ergo nō potest fieri apud animam separatam. Antecedens patet, & consequentia tenet quia vires sensitiuæ non remanent in anima separata.

449 4. di. 5. q. 1. artic. 4. & de Anima art. 20. ad 3. & 4. Annot.

¶ Contra hanc rationem dicit Scotus vbi suprà ꝙ non concludit. Quia sensus seu phantasmata non sunt media necessario requisita ad abstractionem simpliciter, sed pro statu isto: & dicit quod antecedens est verū pro statu isto, non simpliciter. Probat aūt dictū suū dupliciter. Primo, quia esse imaginabile non est medium inter esse sensibile & intelligibile, sed cadit sub altero extremo, s. sub esse sensibili. Secūdo, qa stat aliquod esse medium vni virtuti actiuæ: quod non est medium respectu alterius: vt patet de medio locali respectu diuinæ virtutis: & sic, licet esse imaginabile sit medium inter sensibile extrà & intelligibile: non est respectu omnis virtutis abstractiuæ, sed respectu virtutis imperfectæ, qualis est intellectus noster coniunctus.

¶ Ad hæc iam respōsum est superius in q. 55. art. 2. quare vide ibi: quonia declarauim⁹ & probauimus, ꝙ esse imaginabile est necessario medium in abstrahendo vel in causando esse intelligibile ab exteriori sensibili secundū naturæ ordinē, cui oīs creata virtus subest: qm̄ nulla virt⁹ creata pōt essentialē naturæ ordinē virtute 422 propria præterire, quicquid 450 diuina virtus possit.

¶ Quo ad tertiū conclusio responsiua est. Anima separata æque intel-

Universidad de Deusto Biblioteca

ligit propinquum & distans. Probatur, Intelligit singularia per influxum specierum à diuino lumine: ergo antecedens supponitur. consequentia nota: quia lumen illud & in se & diffusum per speciem non magis respicit propinquū quā distans. 450

Annot. ¶Circa hanc partem, quæ dicenda essent de istis speciebus, quomodo, scilicet possunt causare notitiā intuitiuam, & tamē repræsentant & absentia & præsentia: in superioribus, cum de angelorum cognitione tractaretur, discussa sunt. Rationes quoque Scoti in 4. distin. 45. quæst. 2. in fine: quod distantia localis impediat cognitionem, non oportet aliter afferre: quia supponunt animam accipere cognitionem à rebus: & de impedimento actionis & passionis loquuntur: & nihilominus superius sunt solutæ in tractatu de angelis.

93 c

a ¶Super Quæstionis octuagesimænonæ Articulum octauum.

Comment. 450 22.ᵉ qō. 83. art. 4. ad secundū. et 4. dist. 4. q. 3. art. 1. ad primū & secundū. Et veri. q. 8. art. 11. ad. 12. Et de Anima ar. 20. ad tertiū.

Titulus clarus. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ respondet quæsito, de cognitione etiā gratuita loquendo. ¶Quo ad primum est vna conclusio responsiua, Animæ separatæ nesciunt naturaliter quæ hic aguntur. Probatur dupliciter. primo ratione. Animæ separatę sunt per diuinam ordinationem segregatæ à cōuersatione nostra: & coniunctæ cōuersationi spiritualium. ergo ista nostra nesciunt. Antecedēs patet ex modo essendi earum: consequētia probatur ex dictis, scilicet quod anima separata nō nouit singularia nisi per vestigium, aut affectum aut ordinem ad ea: sed de vestigio aut affectu constat, quod non est ad omnia. ordo autem est ad ea quæ alterius vitæ sunt: ergo, &c. Secundo confirmat & conclusionem & rationem autoritatibus Gregorij & August. ¶Quo ad secūdum quatuor dicit. Primo differentiam inter Grego. & August. Apud Gregoriū animæ sanctorum sciunt nostra, apud Augustinū non. Ratio illius est: quia Deum vident: istius vero ex facto matris, & ex promissione Iosiæ. Secundo dicit, quod non totaliter discrepant, quia Augūst. dubitādo, Greg. asserendo. ¶Tertio comparat conclusiones eorū: & præfert Gregorij sentētiam ratione consona Augustino: quia animæ sanctæ æquales sunt angelis, quia apud Aug. sciūt nostra. Et sic conclusio Grego. est etiam Augustini implicite.

449 416

separatæ cognitionem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Aug. nō dicit, quòd propter hoc ꝙ ibi sunt animæ mortuorū, ea quæ hic sunt, videre nō possunt: localis distantia huius ignorantiæ causa esse credatur: sed hoc potest propter aliquid aliud contingere, vt infra dicetur ᶜ.

¶Ad secundum dicendum, quòd Augu. ibi loquitur secundum opinionem illam, quam aliqui posuerunt quod dæmones habent corpora naturaliter sibi vnita: secundum quā positionē etiam potentias sensitiuas habere possunt, ad quarum cognitionem requiritur determinata distantia. Et hanc opinionem etiam in eodem lib. August. expresse tangit: licet hanc opinionem magis recitando, quàm asserendo tangere videatur: vt patet per ea quæ dicit 21. lib. de ciuit. Dei.

¶Ad tertiū dicendum, quod futura, quæ distant secundū tempus, non sunt entia in actu. Vnde in seipsis nō sunt cognoscibilia ᶜ: quia sicut deficit aliquid ab entitate, ita deficit à cognoscibilitate. Sed ea, quæ sunt distantia secundum locum, sunt entia in actu, & secundum se cognoscibilia. Vnde nō est eadem ratio de distantia loci, & de distantia temporis.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quod animæ separatæ cognoscant ea quæ hic aguntur. nisi enim ea cognoscerēt, de eis curā nō haberent. Sed habent curā de his, quæ hic agūtur: secundum illud Luc. 16. Habeo quinque fratres, vt testificetur illis, ne & ipsi veniant in hūc locum tormentorum. Ergo animæ separatæ cognoscunt ea quæ hic aguntur.

¶Præterea, Frequenter mortui viuis apparent, vel dormientibus, vel vigilantibus: & eos admonent de iis quæ hic aguntur: sicut Samuël apparuit Sauli, vt habetur 1. Reg. 28. Sed hoc non esset si ea quæ hic sunt, non cognoscerent. Ergo ea quæ hic aguntur cognoscunt.

¶Præterea, Animæ separatæ cognoscūt ea quæ apud eas aguntur. Si ergo quæ apud nos aguntur, non cognoscerent, impediretur earum cognitio per localem distantiam: quod suprà negatum est ᶜ.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iob 14. Siue fuerint filij eius nobiles, siue ignobiles, non intelliget.

CONCLVSIO.

¶*Animæ mortuorum nesciunt naturaliter quæ hic aguntur: sed si sciunt, hoc eis ex gratia collatum est.*

¶RESPONDEO dicendum, quod secundum naturalem cognitionem, de qua nunc hic agitur, animæ mortuorum nesciunt quę hic agūtur. Et huius ratio ex dictis accipi potest ᶜ. Quia anima separata cognoscit singularia per hoc quod quodammodo determinata est ad illa: vel per vestigium alicuius præcedentis cognitionis seu affectionis, vel per ordinationem diuinam. Animę autem mortuorum secundum ordinationem diuinam, & secundum modum essendi segregatæ sunt à conuersatione viuentium, & coniunctæ conuersationi spiritualium substantiarum, quæ sunt à corpore separatæ. Vnde ea, quæ apud nos aguntur, ignorant. Et hanc rationem asſignat Grego. in 12. moralium dicens, Mortui vitam in carne viuentium post eos qualiter disponatur nesciūt, quia vita spiritus longe est à vita carnis: & sicut corporea atque incorporea diuersa sunt genere, ita sunt distincta cognitione. Et hoc etiā Augu. videtur tangere in lib. de cura pro mor. agenda. dicens, quod animæ mortuorum rebus viuentium non intersunt. Sed quantum ad animas beatorum videtur esse differentia inter Greg. & Aug. Nam Greg. ibidem subdit. Quod tamen, de animabus sanctis sentiendum non est, quia quæ intus omnipotentis Dei claritatem vident, nullo modo credendum est, quod sit foris aliquid quod ignorent, Aug. vero in lib. de cura pro mortuis agenda, expresse dicit, quòd nesciunt mortui etiā sancti quid agant viui, & eorum filij, vt habetur in glo. super illud, Abraham nesciuit vos. Isaiæ 63. Quod quidem confirmat per hoc quòd à matre sua non visitabatur, nec in tristitiis consolabatur, sicut quando viuebat. Nec est probabile, vt sit facta vita feliciore crudelior. Et per hoc quòd Dominus promisit Iosiæ regi, quòd prius moreretur ne videret mala quæ erant populo superuentura, vt habetur 4. Reg. 22. Sed Augu. hoc dubitando dicit. Vnde præmittit. Vt volet accipiat quisque quod dicam. Gregor. autem assertiue. Quod patet per hoc quod dicit, Nullo modo credendum est. Magis tamen videtur secundū sententiam Greg. quòd animæ sanctorum Deū videntes, omnia præsentia, quæ hic aguntur cognoscant. Sunt enim angelis æquales. De quibus etiam August. asserit, quòd ea quæ apud viuos aguntur, non ignorant. Sed quia sanctorū animæ sunt perfectissime iustitiæ diuinæ coniunctæ, nec tristantur, nec rebus viuentium se ingerunt, nisi secundum quod iustitiæ diuinæ dispositio exigit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd animæ mortuorum possunt habere curam de rebus viuentium, etiam si ignorent eorum statum, sicut nos habemus de mortuis, eis suffragia impendendo, quamuis eorum statum ignoremus. Possunt etiam facta viuentium non per seipsos cognoscere, sed vel per animas eorum qui hinc ad eos accedunt, vel per angelos seu dæmones, vel etiam spiritu Dei reuelante, sicut August. in eodem lib. dicit.

¶Ad secundū dicendū, quòd hoc quòd mortui viuentibus apparent qualitercunque: vel contingit per specialem Dei dispensationem: vt animæ mortuorum rebus viuentium intersint, & est inter diuina miracula computandū, vel huiusmodi apparitiones fiunt per operationes angelorum bonorū vel malorum, etiā ignorantibus mortuis, sicut etiā viui ignorantes aliis viuentibus apparent in somnis, vt Augu. dicit in lib. prædicto. Vnde & de Samuële dici potest, quòd ipse apparuit per reuelationem diuinam: secūdum hoc quod dicitur Ecclesiast. 46. quòd dormiuit & notum fecit Regi finem vitæ suæ. Vel illa apparitio fuit procurata per dæmones: si tamen Ecclesiastici autoritas non recipiatur propter hoc quòd inter canonicas scripturas apud Hebræos non habetur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ignorantia huiusmodi non contingit ex locali distantia, sed propter causam prædictam ᶜ.

QVAESTIO NONAGESIMA de Prima hominis productione quantum ad animam, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de prima hominis ꝑductione. ¶Et circa hoc cōsiderāda sunt quatuor. ¶Primo de ꝑductione ipsius hominis. ¶Secundo, de fine ꝑductionis. ¶Tertio, de statu & cōditione hominis primò ꝑducti. ¶Quarto, de loco eius. ¶Circa productionē autem cōsideranda sunt tria. ¶Primo, de productione hominis quantum ad animā. ¶Secundo, quantum ad corpus viri. ¶Tertio, quantum ad productionem mulieris.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum anima humana sit aliquid factum, vel sit de substantia ipsius Dei. ¶Secundo,

¶Quarto soluit motiua Augusti. quia animæ separatæ non tristantur. Et per hoc respondetur ad promissionem Iosiæ, si beatus statim fuisset: sed quia non fuit, in eo locum non habet cognitio beatorum: sed naturalis tantū pro tunc, secundum quam non vidit quod secutum est malum. Nec rebus nostris se ingerunt nisi secundum quem vident ordinem diuinum. Et sic soluitur obiectio de matre & Abraham, &c. Et fundamentum omnium est, quia sunt perfectissime coniunctæ diuinæ iustitiæ.

¶*Num sancti videant omnia, quæ hic aguntur.*

Quæstio. ¶Circa hanc secundam partem articuli dubium est. Quia si sancti omnes vident omnia quæ hic aguntur, vana in primis videtur specialis quæstio, An sancti videant orationes nostras ad se directas. Videtur enim hinc sequi, quòd quilibet beatus siue dirigatur ad se oratio, siue non, eam videat: ex quo videt omnia, quæ hic fiunt. Et tamen in quarto, 45. distin. disputatur. Superfluæ quoque videntur reuelationes quæ fiunt inferioribus angelis à superioribus. Nec etiam videtur priuilegium animę Christi, vt cognoscat omnia quæ nouit Deus sciētia visionis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd si verba literæ notantur, & distribuantur sano intellectu: omnes phantasiæ huiusmodi cessant. In litera in primis restringitur ista cognitio ad præsentia singularia, & non extēditur ad futura: quia præsentia participant speciem actu, non futura. Distribuendum est autem ly omnia præsentia, vt patet in tertio contra Gent. capite quinquagesimonono, & ex diuersis locis superius haberi potest: non respectu eorum, quæ pertinent ad solam voluntatem diuinam, vt electio: & alia pertinentia ad sanctificationem creaturarum: qualia sunt ecclesiæ mysteria: de quibus sunt reuelationes in cælestibus. Nec respectu eorum, quæ ad solam voluntatem etiam creaturarum spectant: vt cogitationes cordium: inter quas sunt orationes nostræ. Et ideo merito de eis quæstio fit, nec omnibus innotescunt, nec respectu rationum supernaturalium ex diuina bonitate sumptarum: propter quas multi effectus fiunt: quoniam diuini ordinis sunt. Quę tamen omnia anima Christi nouit ab initio. Et rationabile videtur, quod omnes

omnes post iudicium videbūt quæ videt Deus scientia visionis. Sed respectu omnium pertinentium ad naturalem ordinem vniuersi iuxta determinata superius cū de cognitione cogitationum cordis ageretur.

451 1. dist. 17. q. 1. art. 1. Et 2. contra Gen. ca. 83. Et opus. 3. cap. 95. & 211. Comment.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæ Articulum primum.*

Titulus clarus. ¶In corpore duo. Primo respondet quæsito. Secundo ostendit radices erroris appositi. 366 ¶Quoad primum conclusio est, Anima non est substantia Dei, sed est facta. probatur, anima est in potentia & accipit scientiam à rebus, habetque diuersitatem potentiarū: ergo non est de substantia Dei, tenet sequela: quia deitas est actus purus, nihil accipiēs aliunde, & nullam in se diuersitatem habens. Aduerte hic quod cum conclusio habeat duas partes, negatiuam tantum probat litera: quoniam affirmatiua ex illa negatiua sequitur adiuncta determinatione superius facta, scilicet quod omne aliud à Deo sit factum. ¶Quo ad secundum ponit duas radices, ex quibus ortus videtur hic error: prima est opinio ponentium tantū corpora esse, & animam de natura primi corporis, quod 266 Deus erat. secunda est opinio 373 ponentium nihil esse 243 nisi in corpore: & sic animam mundi & animam partis, scilicet hominis, partem animæ totius, &c. omnia clara sunt in litera.

235 362 Comment. a ¶*Super Quæstionis nonagesimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. ¶In corpore vnica cōclusio responsiua quæsito affirmatiue, Anima rationalis sola inter formas sensibilium necessario fit per creationem. Probatur, anima rationalis sola est subsistens: ergo sola proprie habet esse: ergo fieri: & non ex materia præiacente: ergo per creationē. Antecedens patet ex supradictis quæstione septuagesimaquinta. Prima cōsequentia probatur. Primo ex differentia inter substātiam & accidens. quia substantia proprie dicitur esse, accidēs vero est quo aliquid est. Secundo ex ratione entis: 14 21 quia scilicet ea ratione aliquid dicitur ens, qua se habet ad subsistere vt patet de albedine. Tertio autoritate Aristot. confirmatur. Secunda vero consequentia probatur: quia fieri eorūdem tantum est, quorum esse, d quia est via ad esse. Appositio autem vlterior 263 probatur ex diuisione qua aut ex materia corporali aut spirituali. Nō prima: quia sic non sub-

supposito ꝙ sit facta, vtrum sit creata. ¶Tertio vtrum sit facta mediantibus angelis. ¶Quarto, vtrum sit facta ante corpus.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum anima sit facta vel sit de substātia Dei.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod anima non sit facta: sed sit de substantia Dei. Dicitur enim Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem. Sed ille qui spirat, aliquid à se emittit. Ergo anima qua homo viuit, est aliquid de substantia Dei.

¶Præterea, Sicut supra habitum est, anima est forma simplex ᶜ. Sed forma est actus. Ergo anima est actus purus. Quod est solius Dei. Ergo anima est de substantia Dei.

¶Præterea, Quæcunque sunt, & nullo modo differūt: sunt idem. Sed Deus & mens sunt, & nullo modo differunt: quia oporteret quod aliquibus differentijs differrent, & sic essent composita. Ergo Deus & mens humana idem sunt.

¶SED CONTRA est quod August. in lib. de orige. animæ enumerat quædam, quæ dicit esse multum aperteque peruersa, & fidei catholicæ aduersa. Inter quæ primum est, quod quidam dixerunt, Deum animam non de nihilo, sed de seipso fecisse.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima humana sit in potentia intelligens, & à rebus scientiam accipiens, impossibile est esse de substantia Dei.*

¶RESPONDEO dicendū, quod dicere animam esse de substantia Dei, manifestam improbabilitatem continet. Vt enim ex dictis patet, anima humana est quandoq; intelligens in potentia, & scientiam quodammodo à rebus acquirit, & habet diuersas potentias ᶜ. Quę omnia aliena sunt à Dei natura: qui est actus purus, & nihil ab alio accipiens, & nullā in se diuersitatem habens, vt supra probatū est ᶜ. Sed hic error principium habuisse videtur ex duabus positionibus antiquorum. Primi enim, qui naturas rerum considerare inceperunt, imaginationē transcendere non valentes, nihil præter corpora esse posuerunt ᶜ. Et ideo Deum dicebant esse quoddam corpus quod aliorum corporum iudicabant esse principium. Et quia animam ponebant esse de natura illius corporis, quod dicebant esse principium, vt dicitur in primo de anima: per consequens sequebatur quod anima esset de substantia Dei. Iuxta quā positionem etiam Manichæi Deum esse quandam lucem corpoream existimantes, quādam partem illius lucis animam esse posuerunt corpori alligatam. Secundo vero processum fuit ad hoc, quod aliqui aliquid incorporeum esse apprehenderunt: non enim à corpore separatū, sed corporis formam. Vnde & Varro dixit, quod Deus est anima mundum intuitu vel motu & ratione gubernans: vt August. narrat 7. de Ciuita. Dei. Sic igitur illius totalis animæ partem aliqui posuerunt animam hominis: sicut homo est pars totius mundi: non valētes intellectu pertingere ad distinguendos spiritualiū substantiarum gradus, nisi secundum distinctiones corporū. Hæc autem omnia sunt impossibilia, vt supra probatum est ᶜ. Vnde manifeste falsum est animam esse de substātia Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicēdum, quod inspirare non est accipiendū corporaliter. Sed idē est Deū inspirare quod spiritū facere. Quāuis & homo corporaliter spirās nō emittat aliquid de sua substantia, sed de natura extranea.

¶Ad secundum dicendum, quod anima etsi sit forma simplex secundum suam essentiam: non tamen est suum esse, sed est ens per participationem: vt ex supra dictis patet ᶜ. Et ideo non est actus purus sicut Deus.

¶Ad tertium dicendū, quod differens proprie acceptum aliquo differt. Vnde ibi quæritur differentia, vbi est conuenientia. Et propter hoc oportet differentia esse composita quodammodo, cum in aliquo differant & in aliquo cōueniant. Sed secundum hoc licet omne differens sit diuersum, non tamen omne diuersum est differens ᶜ: vt dicitur in decimo Metaphysic. Nam simplicia diuersa sunt seipsis: non autem differunt aliquibus differentiis ex quibus componantur. Sicut homo & asinus differunt rationali & irrationali differentia: de quibus non est dicere, quod vlterius aliis differentiis differant.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum anima sit producta in esse per creationem.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod anima non sit producta in esse per creationē. Quod enī in se habet aliquid materiale, fit ex materia. Sed anima habet in se aliquid materiale, cum non sit actus purus. Ergo anima est facta ex materia. Non ergo est creata.

¶Præterea, Omnis actus materiæ alicuius videtur educi de potentia materiæ. Cum enim materia sit in potentia ad actum, actus quilibet præexistit in materia in potentia. Sed anima est actus materiæ corporalis, vt ex eius diffinitione apparet. Ergo anima educitur de potentia materiæ.

¶Præterea, Anima est forma quædam. Si igitur anima fit per creationem, pari ratione omnes aliæ formæ. Et sic nulla forma exibit in esse per generationem. Quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. Creauit Deus hominē ad imaginem suam. Est autem homo ad imaginem Dei secundum animam. Ergo anima exiuit in esse per creationē.

CONCLVSIO.

¶RESPONDEO dicendum, quòd anima rationalis non potest fieri nisi per creationem: quod non est verū de aliis formis: Cuius ratio est, quia cum fieri sit via ad esse, hoc modo alicui competit fieri sicut ei competit esse ᶜ. Illud autē proprie dicitur esse quod ipsum habet esse quasi in suo esse subsistens. Vnde solæ substantiæ proprie & vere dicuntur entia: accidens vero non habet esse, sed eo aliquid est: & hac ratione ens dicitur. Sicut albedo dicitur ens, quia ea aliquid est album. Et propter hoc dicitur in 2. Metaphy. quod accidēs dicitur magis entis quàm ens ᶜ. Et eadem ratio est de omnibus aliis formis non subsistentibus. Et ideo nulli formæ non subsistenti propriè conuenit fieri, sed dicuntur fieri per hoc quòd composita subsistentia fiunt. Anima autem rationalis est forma subsistens, vt suprà habitum est ᶜ. Vnde sibi proprie competit esse & fieri. Et quia non potest fieri ex materia præiacente, neque corporali, quia sic esset naturæ corporeæ: neque spirituali, quia sic substantiæ spirituales inuicem transmutarentur: necesse est dicere quòd non fiat nisi per creationem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in anima est sicut materiale ipsa simplex essentia: formale autem in ipsa est esse participatū: quod quidem ex necessitate simul est cū essentia animæ: quia esse per se consequitur ad formam ᶜ. Et eadē ratio esset si poneretur cōposita ex quadā materia spirituali, vt quidam dicunt, quia illa materia non est in potentia ad aliā formam, sicut nec materia cælestis corporis. Alioquin anima esset corruptibilis. Vnde nullo modo anima potest fieri ex materia præiacente.

¶Ad secundum dicendum, quòd actum extrahi de potentia materiæ nihil aliud est quàm aliquid fieri actu quod prius erat in potentia. Sed quia anima rationalis non habet esse suum dependens à materia corporali, sed habet esse subsistens, & excedit capacitatem materiæ corporalis, vt suprà dictum est ᶜ.

sisteret, sed esset forma materialis & corporea. Nec secunda: quia sic substantiæ spirituales transmutarentur adinuicem: & consequenter essent corruptibiles. Haberent enim materiam cōmunem, ex cuius potentia educerentur: sicut formæ corporales habēt materiam sensibilē. Vltima cōsequentia est per se nota. 21

¶Circa primas consequentias aduerte, quod hic est sermo de esse & fieri simpliciter, id est sine additione aliqua: & est sermo de eorum propriis substantiis in propositione. ita quod sensus est, quod de solis subsistentibus vere & proprie prædicatur, est & fit, quia sola hæc sunt ea quibus conuenit esse vt quid. reliquis autem cōuenit vt quo. Nec obstat quod anima rationali conueniat etiam esse vt quo: quia est qua homo est & viuit: quia non conuenit ei vt quo tantum, sed vt quo & quod simul: ceteris autem formis vt quo tātum. Vnde Aristoteles, vt Auerrois decimooctauo cōment. duodecimo Metaphysic. dicit sola hac via euitauit creationem formarum: quia negauit eas fieri: quia tamen & sunt & fiunt: dixit quod fiunt in quantum composita fiunt, & sunt in quantum sunt ea quibus composita sunt. Et ideo subtiliter diuus Thomas ex eodem fundamēto processit subsumendo quod anima rationalis vere & proprie est, & fit quia subsistit. Annot.

452 Infrà qō. 218. art. 2. Et 2. dist. 28 quæs. 2. art. 1. & 2. Et pos. qō. 3. artic. 9. Et quo. 9. articu. 11. Et opus. 3. ca. 93. 131. 229. & 230. Et opus. 28. cap. 5. 24 241

¶Circa vltimam consequentiam aduerte, quod posteriores: de quorum numero est Scotus in quarto, putantes se distinctius cautiusque loqui, distinxerunt quod creatio potest dupliciter sumi. Vno modo pro factione rei nulla omnino materia supposita: & sic sumitur proprie creatio. Alio modo pro factione rei in aliquo subiecto præiacente, non tamen de cuius potentia educatur, sed ab extra: & sic dicunt animam creari. Et licet hoc dictum non sit falsum, est tamen rude & offuscans ingenium, dum liquida veritas occultatur. Processit enim hoc ex ignorantia creationis & fieri naturalis, penes quid distinguantur. Creari enim est ex nihilo fieri, id est, vt magnus inquit Albertus, ex nihilo sui fieri. Philosophicum autem fieri est ex aliquo sui fieri: & ideo subsistentia tātum fiunt, & non formæ materiales, nec accidentia. Et ideo nihil obstat creationi simpliciter & proprie præsupponere subiectum, modo id nihil sit eius quod proprie fit: vt contingit in productione animæ rationalis. Vnde subtilissime diuus Thomas cum probasset Annot. 241 363 17 367 363

Universidad de Deusto Biblioteca

bassett quod anima rationalis proprie sit, subdidit quod non ex materia corporali neque spirituali: quæ scilicet sit aliquid sui, sicut materia est aliquid: quia est pars eius quod fit ex ea. Et supra hoc fundantur reliquæ consequentiæ, quod esset corporeæ naturæ. Et hoc bene nota: quoniam est peripatetica doctrina, præcipuumque Aristotelis fundamentum.

453 *Locis suprà ar. 2. notatis.*

Annot. ¶In responsione ad secundum nota secretum aliud Peripateticū: quid scilicet est formam educi de potentia materiæ? formam esse in potentia materiæ est esse in ea vt causa non actiua, sed materiali: esse autem in aliquo, vt causa materiali, est habere esse dependēs
a 242 ab ea: cum omnis effectus à sua depēdeat causa in suo genere causæ: & habere esse confusum id est indistincte in ea. Non enim in potentia materię distinctum esse, habet forma aquæ, aut ignis: sed vnum est eorum omnium esse vt in ea sunt. Et merito, quia actus est distinguere, esse autem in potentia materiæ distinguitur contra esse in actu: habente ergo materia in se formam secundum esse potentiale, nihil aliud est educi formam de eius potentia, quàm mate-
452 riam transmutari transmutatione sufficiente: ita quod ex vi transmutationis materiæ forma resultet: ex quo enim erat in ea secundum esse confusum: ipsa transmutatio continue appro-
238 priat & distinguit ipsam
335 materiam ad esse illius distinctū: quoniam continue aliter, & aliter se habet secūdum illud per ipsam mutationem formaliter. Et sic completa trāsmutatione qua præcedens cōpositum transmutatur in aliud compositum, resultat forma. Vnde per oppositū cum fit homo: quoniam ex vi trāsmutationis, qua prę cedens compositum mutatur in hominem: nunquam resultaret anima rationalis. Quoniā causalitas materiæ non se extendit ad intellectus opera. Ideo non educitur de potentia materię. Educi ergo formam de potentia materiæ, est ipsam ex vi trāsmutationis resultare in ea, &c.

454 *Infra qō. 118. art. 3. Et 3. q. 6. artic. 3. & 4. Et 3. dist. 17. q. 2. ar. 2. Et 2. cōt. cap. 81. Et pos. qō. 3. art. 10. Et op. 30. lec. 4. quo. 65. q. 67. quæst. 70.*

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duo, Primo respondet quæsito. Secundo soluit obiecta.

¶Quo ad primum simul refert opinionem contrariam: & impugnando illam, infert conclusionem intentam. Opinio opposita est pars affirmatiua, scilicet Anima fit à Deo mediantibus

propterea non educitur de potentia materiæ.

¶Ad tertiū dicendum, quod non est simile de anima rationali & de aliis formis: vt dictum est [c].

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum anima rationalis, sit producta à Deo immediate.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd anima rationalis non sit producta à Deo immediate, sed mediantibus angelis. Maior enim ordo est in spiritualib⁹, quā in corporalibus. Sed corpora inferiora producuntur per corpora superiora: vt Dion. dicit 4. ca. de diui. no. Ergo inferiores spiritus qui sunt animę rationales, producūtur per spiritus superiores, qui sunt angeli.

¶Præterea, Finis rerū respōdet principio. Deus enim est principium & finis rerum. Ergo & exitus rerū à principio respondet reductioni rerū in finē. Sed infima reducūtur per prima, vt Dio. dicit. Ergo & infima procedunt in esse per prima, scilicet animæ per angelos.

¶Præterea, Perfectū est quod potest sibi simile facere [c]: vt dicitur in 4. Meta. Sed spirituales substantię sunt multo magis perfectæ, quā corporales. Cum ergo corpora faciant sibi similia secundum speciem, multo magis angeli poterunt facere aliquid infrà, scilicet secundum speciem naturæ, scilicet animam rationalem.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Geñ. 2. quòd Deus ipse inspirauit in faciem hominis spiraculum vitæ.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima rationalis per nullam alicuius materiæ transmutationem producatur, sed solùm per creationem, à solo Deo immediate creari necesse est.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd quidā posuerunt quòd angeli secundū quod operantur in virtute Dei, causant animas rationales. Sed hoc est omnino impossibile & à fide alienū. Ostensum est enim [c], quòd anima rationalis non potest produci nisi per creationē. Solus autē Deus potest creare: quia solius primi agētis est agere nullo præsupposito: cum semper agens secundum præsupponat aliquid à primo agente, vt suprà habitum est [c]. Quod autē agit aliquid ex aliquo præsupposito, agit transmutando. Et ideo nullū aliud agēs agit nisi trāsmutando: sed solus Deus agit creando. Et quia anima rationalis non producitur per trāsmutationem alicuius materiæ, ideo non potest produci nisi à Deo immediate. Et per hoc patet solutio ad obiecta. Nam quod corpora causaut vel sibi similia vel inferiora, & quod superiora reducunt inferiora: totum hoc prouenit per quandam transmutationem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum anima humana fuerit producta ante corpus.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod anima humana fuerit producta ante corpus. Opus enī creationis præcessit opus distinctionis & ornatus: vt suprà habitum est [c]. Sed anima producta est in esse per creationem [c]: corpus autem factum est in fine ornatus, vt suprà habitum est [c]. Ergo anima hominis producta est ante corpus.

¶Præterea, Anima rationalis magis conuenit cum angelis, quàm cū animalibus brutis. Sed angeli creati fuerunt ante corpora, vel statim à principio cum corporali materia: corpus autem hominis formatum est sexto die quando & bruta animalia sunt producta. Ergo anima hominis fuit creata ante corpus.

¶Præterea, Finis proportionatur principio. Sed anima in fine remanet post corpus. Ergo & in principio fuit creata ante corpus.

¶SED CONTRA est, quod actus proprius fit in potentia propria. Cum ergo anima sit proprius actus corporis, anima producta est in corpore.

CONCLVSIO.

¶*Cum anima humana sit proprius corporis actus & forma necessario simul cum corpore producta est.*

¶RESPONDEO dicendum, quod Orig. posuit non solum animam primi hominis, sed animas omnium hominū ante corpora simul cum angelis creatas [c], propter hoc quod credidit omnes spirituales substantias tam animas quā angelos æquales esse secundū suæ naturæ conditionem, sed solum merito distare, sic quòd quædā earum corporibus alligantur, quæ sunt animæ hominū, vel cælestium corporū: quędā vero in sui puritate secūdum diuersos ordines remanent. De qua opinione supra iam diximus [c]. Et ideo relinquatur ad præsens. Augu. vero in 7. supra Geñ. ad lit. dicit, quod anima primi hominis ante corpus cum angelis est creata ob aliam rationem: quia scilicet ponit quòd corpus hominis in illis operibus sex dierum nō fuit productum in actu, sed solum secundum causales rationes. Quod nō potest de anima dici: quia nec ex aliqua materia corporali aut spirituali præexistente facta fuit, nec ex aliqua virtute creata pduci potuit. Et ideo videtur, quod ipsamet anima in operibus sex dierum, in quibus omnia facta fuerunt, simul cum angelis fuerit creata: & quod postmodū propria volūtate inclinata fuit ad corpus administrandum. Sed hoc non dicit asserendo, vt eius verba demonstrant. Dicit enim Credatur, si nulla scripturarum autoritas seu veritatis ratio contradicit, hominem ita factum sexto die, vt corporis quidē humani ratio causalis in elementis mundi, anima vero iam ipsa crearetur. Posset autem vtiq; hoc tolerari secundum eos, qui ponūt quòd anima habet per se speciem & naturam completā: & quod non vnitur corpori vt forma, sed solū ad ipsum administrandū. Si autē anima vnitur corpori vt forma, & est naturaliter pars humanę naturę: hoc omnino esse non potest. Manifestum est enim quod Deus primas res instituit in perfecto statu suæ naturæ, secundum quod vniuscuiusq; rei species exigebat. Anima autē cum sit pars humanæ naturæ, non habet naturalem perfectionem, nisi secundū quod est corpori vnita. Vnde nō fuisset cōueniens, animā sine corpore creari. Sustinēdo ergo opinionē Aug. de operibus sex dierū dici poterit, quod anima humana præcessit in operibus sex dierū secundum quandam similitudinem generis: prout conuenit cū angelis in intellectuali natura [c]. Ipsa enī fuit creata simul cum corpore. Secundū alios vero sanctos tam anima quā corpus primi hominis in operibus sex dierum sunt producta.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod si natura animę haberet integram speciem, ita quod secundum se crearetur: ratio illa procederet vt per se in principio crearetur. Sed quia naturaliter est forma corporis, non fuit seorsum creanda, sed debuit creari in corpore.

¶Et similiter est dicēdū ad secundū. Nam anima si per speciē haberet, magis cōueniret cū angelis. Sed inquantū est forma corporis, pertinet ad genus animaliū vt formale principiū.

¶Ad tertium dicendum, quod animam remanere post corpus accidit per defectum corporis, qui est mors. Qui quidē defectus in principio creationis animæ esse non debuit.

QVAESTIO NONAGESIMAprima de Productione corporis primi hominis, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de productione corporis primi hominis. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, de materia ex qua productum est. ¶Secundo, de autore, à quo productum est. ¶Tertio, de dis-

angelis. Conclusio intenta est eius contradictoria, Anima fit à Deo immediate. Ratio pro hac, & contra illam est ista, Anima fit non per trāsmutationem, sed per creationem. ergo à Deo immediate. Antecedens patet ex præcedenti articulo. cōsequentia probatur ex differentia inter primum agēs & alia agentia: quia illius tantum est creare, & horum est transmutare tantum. 588 150 Quæ differentia probatur sic. 368 Omne agens secūdum præsupponit aliquid à primo agente: ergo agit ex aliquo præsupposito: ergo agit trāsmutādo: ergo solius primi agētis est agere nullo pręsupposito. ergo creare. Omnia sunt superius in quæstione quadragesimaquarta discussa.

¶Quo ad secundum clara omnia in litera.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore quatuor. Primo refert opinionē Origenis. Secundo Augu. Tertio examinat illam. Quarto respondet quæsito.

¶Quo ad primum, apud Origenem omnes animę ante corpora, &c. sed superius discussum est hoc.

¶Quo ad secūdum apud Augustinia. Primo conclusio, Anima primi hominis ante corpus est producta. Secundo ratio eius: quia corpus causaliter primis diebus, anima vero in seipsa producta fuit, cum non posset dici, quod fuit in causis suis producta: quia solus Deus est eius causa, Tertio modus opinādi, scilicet quod non assertiue hæc dixit: vt patet ex verbis eius.

¶Quo ad tertium examinatur hæc propositio secundum duas vias, scilicet dicentium animam per se speciem, vt Platonici, & partem speciei, vt Peripatetici. Apud primos potest sustineri, apud secundos est impossibile: quia anima est condita in statu perfecto. ergo coniuncta corpori. tenet sequela: quia pars nō est perfecta nisi in toto. 356 581 a

a Quo ad quartum conclusio responsiua est, Anima est simul producta cum corpore. Probatur secundum vtranq; viam, scilicet Aug. & aliorum sanctorum de operibus sex dierum. Augustini quidem, quia ratio ad oppositum adducta non cogit: quia anima in primis operibus poni potest producta non in seipsa, nec in suis causis: sed in suo genere, scilicet intellectuali natura, in qua cōmunicat cum angelis. Aliorum vero sanctorum quia simul in primis operibus sunt ambo in seipsis producta apud eos.

¶Super

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

455 ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue cum vno corollario. Conclusio est, Homo conuenienter dicitur formatus de limo terræ, id est terra aquæ commista. Probatur sic, Deus est perfectus in se & suis operibus: ergo ab eo perfectio in omnes naturas deriuatur, secundum earum modū: ergo in hominē per compositionem ex omnibus: ergo cum intellectu & elongatione à contrarijs, per mistionem æqualem ex omnibus elementis: ergo cum abundantia inferiorum elemētorum secundum quantitatem: ergo conueniēter ex limo terræ. Antecedens est per se notū. Prima consequentia probatur autoritate Deuteronomij. Secunda vero probatur, ostendendo modum, quo perfectio est in Deo, scilicet vnite, vt in causa omniū ex autoritate. Subintellecta enim illa maxima, quod quæ in superiori sunt vnite, ab inferioribus sparsim participantur gradatim: optime infertur quod perfectum esse secundum omnia in Deo simpliciter existens, ad intelligentias intellectualiter deriuatur: ad
23 hominem vero vltimam creaturarum nobilium composite & materialiter deuenit: & consequēter homo est omniū perfectionem habēs, per cōpositionem ex omnibus. Secunda consequentia satis clare patet: quia ali-
281 ter non possent omnia componere vnam partialem speciem, dico autem partialem ad differentiam vniuersi: quod vnum ens cum sit, ex omnibus constat creaturis: sed hoc est totale ens & vnum non per vnam substantialem formam, sed per ordinem. Tertia vero consequentia probatur: quia aliter nō saluaretur æqualitas mistionis, probatur: quia superioribus habentibus longe plus virtutis in pari quantitate, si essent paria in quantitate, mistio non esset æqualis. Oportet ergo inferiora plus quantitatis habeant, ac per hoc æquam virtutem: quia in maiori quanto est maior virtus: & sic mistio fiet æqualis, vt humana requirit complexio à contrarijs remotissima.

¶Corollarium est, quod homo est minor mundus, patet, quia constat ex omnibus.

Annot. ¶Caue hic ne fallaris ex hoc articulo putans S. Thomas oblitum doctrinæ propriæ de mansione elementorum in misto: propterea quia hic expresse dicit elementa in homine secūdum substantiam. Aduertendum
375 est enim ad rationem dicendi: vt autem patet

sitione; quæ ei p productionē est attributa. Quarto de mō & ordine pductionis ipsius.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum corpus primi hominis sit de limo terræ.*

AD PRIMVM sic pceditur. Videtur, quod corpus primi hominis non sit de limo terrę. Maioris enim virtutis est facere aliquid ex nihilo quā ex aliquo: quia plus distat ab actu nō ens quā ens in potētia. Sed cū homo sit dignissima creaturarum inferiorum, decuit vt virtus Dei maxime ostēderetur in productiōe eius. Ergo non debuit fieri ex limo terræ, sed ex nihilo.

¶Præterea, Corpora cælestia sunt nobiliora terrenis. Sed corpus humanum habet maximam nobilitatem, cum perficiatur à nobilissima forma quæ est anima rationalis. Ergo non debuit fieri de corpore terrestri, sed magis de corpore cælesti.

¶Præterea, Ignis & aër sunt nobiliora corpora quàm terra & aqua. Quod ex eorum subtilitate apparet. Cum igitur corpus humanum sit dignissimum, magis debuit fieri ex igne & ex aëre, quàm ex limo terræ.

¶Præterea, Corpus humanum est compositum ex quatuor elementis. Non ergo est factum ex limo terræ, sed ex omnibus elemētis.

¶SED CONTRA est qd' dicitur Geñ. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ.

CONCLVSIO.

¶*Congruit hominem in principio secundū substantiam fieri de limo terræ, id est terra aquæ permista.*

¶RESPONDEO dicendū, quod cum Deus perfectus sit in operibus suis, perfectionem dedit omnibus secundū eorum modum, secundum illud Deuter. 32. Dei perfecta sunt opera. Ipse autem simpliciter perfectus est ex hoc, quod omnia in se præhabet: non per modum cōpositionis, sed simpliciter & vnite [c], vt Diony. dicit eo mō quo diuersi effectus præexistūt in causa scdm eius virtutem vnā. Ista aūt perfectio ad angelos quidē deriuatur secundū quod omnia sunt in eorū cognitione, quæ sunt à Deo in natura pducta per formas diuersas. Ad hominē vero deriuatur inferiori mō huiusmodi perfectio [c]. nō enim in sua cognitione naturali habet omniū naturaliū notitiā. Sed est ex rebus omnib⁹ quodāmodo cōpositus: dū de genere spiritualiū substantiarū habet in se animam rationalē. De similitudine vero cælestiū corporum habet elongationem à contrarijs per maximam æqualitatem complexionis. Elementa vero secundū substantiā, ita tamen quod superiora elementa prædominantur in eo secundum virtutē, scilicet ignis & aër: quia vita præcipue consistit in calido quod est ignis, & humido quod est aëris. Inferiora vero elemēta abundant in eo secundum substantiā. Aliter enim non posset esse mistionis æqualitas, nisi inferiora elementa, quę sunt minoris virtutis, secundum quantitatē in homine abundarēt. Et ideo dicitur corpus hominis de limo terræ formatum, quia limus dicitur terra aquæ permista. Et propter hoc dicitur minor mundus, quia omnes creaturæ mundi quodammodo inueniuntur in eo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod virtus Dei creantis manifesta est in corpore hominis: dum eius materia est per creationē producta. Oportuit autem vt ex materia quatuor elementorū fieret corpus humanum: vt homo haberet conuenientiam cum inferioribus corporibus, quasi medium quoddam existens inter spirituales & corporales substātias.

¶Ad secundum dicēdum, quod quamuis corpus cæleste sit simpliciter nobilius terrestri corpore: tamen quantum ad actus animæ rationalis est minus conueniēs. Nam anima rationalis accipit notitiam veritatis quodammodo per sensus: quorum organa formari nō possunt ex corpore cælesti, cū sit impassibile [c].

Nec est verum quod quidam dicunt, aliquid de quinta essentia materialiter ad compositionem humani corporis aduenire, ponentes animam vniri corpori mediante quadam luce [c]. Primo enim falsum est quod dicunt, lucē esse corpus [c]. Secundo vero impossibile est aliquid de quinta essentia vel à corpore cælesti diuidi vel elemētis permisceri, propter cælestis corporis impassibilitatem. Vnde non venit in compositionem mistorum corporum, nisi secundum suæ virtutis effectum.

¶Ad tertiū dicendū, quod si ignis & aër, quæ sunt maioris virtutis in agendo, etiā secundū quantitatē in compositione humani corporis abundarēt: omnino ad se traherēt alia & non posset fieri æqualitas cōmistionis, quę est necessaria in cōpositione hominis ad bonitatem sensus tactus, qui est fundamentum sensuum aliorū [c]. Oportet enim organū cuiuslibet sensus non habere in actu cōtraria quorū sensus est perceptiu⁹, sed in potētia tantū: vel ita qd' omnino careat toto gñe contrariorū: sicut pupilla caret colore, vt sit in potētia ad oēs colores. Quod in organo tactus nō erat possibile, cū sit compositū ex elemētis: quorū qualitates percipit tact⁹. Vel ita quod organū sit mediū inter cōtraria, vt necesse est in tactu accidere. Medium enim est in potentia ad extrema.

¶Ad quartum dicendum, quod in limo terræ est terra & aqua conglutinans partes terræ & aquæ. De alijs autē elementis Scriptura mentionem non fecit: tum quia minus abundant secundum quantitatem in corpore hominis, vt dictum est [c]: tum etiam quia in tota rerum productione de igne & aëre, quæ sensu non percipiuntur à rudibus, mentionem non fecit Scriptura quæ rudi populo tradebatur.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum corpus humanum sit immediate à Deo productum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod corpus humanū non sit immediate à Deo productum. Dicit enim August. in 3. de Tri. quod corporalia disponuntur à Deo per angelicam creaturam. Sed corpus humanum formatum fuit ex materia corporali: vt dictum est [c]. Ergo debuit produci mediantibus angelis, & non immediate à Deo.

¶Preterea, Quod fieri potest virtute creata, non est necessarium quod immediate producatur à Deo. Sed corpus humanum produci potest per virtutem creatam cælestis corporis. Nam & quædam animalia ex putrefactione generantur per virtutem actiuam corporis cælestis. Et Albumasar dicit quod in locis in quibus nimis abundat calor aut frigus homines non generantur, sed in locis temperatis tantum. Ergo non oportuit quod immediate corpus humanum formaretur à Deo.

¶Præterea, Nihil fit ex materia corporali, nisi per aliquā materię transmutationē. Sed omnis trāsmutatio corporalis causatur ex motu cælestis corporis, qui est primus motuum. Cū igitur corpus humanum sit productum ex materia corporali, videtur quod ad eius formationem aliquid operatum fuerit corpus cęleste.

¶Præterea, Aug. dicit super Geñ. ad lit. quod homo factus est secundum corpus in operib⁹ sex dierū secundū causales rationes, quas De⁹ inseruit creaturæ corporali, postmodum vero fuit formatum in actu. Sed quod præexistit in corporali creatura, secundū causales rationes per aliquam virtutē corporeā produci potest. Ergo corpus humanum productum est aliqua virtute creata, & non immediate à Deo.

¶SED CONTRA est quod dicitur Ecclesia. 17. Deus de terra creauit hominem.

CONCLVSIO.

¶*Cum in prima rerum formatione nullus præcesserit homo, à quo humanum immediate produceretur*

in litera, dixit hoc ad differentiam corporum cælestium, quæ non nisi secundum aliquid eis simile veniunt in compositionem hominis: ipsa vero elementa secundum substantiam dicuntur cō- 375 342 ponere, non distinguendo an formaliter, an virtualiter. Rursus dicūtur elementa componere hominem secundum substantiam non formalem sed materialem, non tantum communē, scilicet materiam primam, sed propriam seu appropriatam. Elementa enim ex vi mistionis alterata sic vniuntur in misto, quod materiæ eorum trāseunt in materiā misti cum dispositionibus appropria- 373 tis illis elementis: puta siccitate, grauitate, humiditate, &c. Ita quod illa elementa dicuntur prædominari in aliquo secūdum substātiam, seu quātitatem. De quorum materia disposita plus saluatur in misto. Illa vero secundum virtutem, de quorum vi plus saluatur in eo. & hæc est directe mens huius literæ.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quęsito. Corpus hominis primo fuit à Deo immediate formatum. Hæc cōclusio postquàm proposita est in litera, probatur tali rōne. Corpus hominis non potest formari nisi aut à Deo immediate, aut à semine hūo per viā generationis: sed in prima formatione nullū præcessit humanū corpus à quo p viā generationis formari potuisset corpus primi hominis: ergo est formatum immediate à Deo: huius rationis in litera primo tractatur maiori deinde subditur minor, & infertur conclusio.

b *Infra qō. 2. artic. 4.* 455

¶In tractādo maiorē primo ponitur opinio illi⁹ cōtraria. Deinde improbatur, deinde excluditur obiectio quædā & deinceps ponit ipsa maior, & educitur vnū corollariū.

¶Opinio cōtraria est qd' quidam putauerūt hanc disiunctiuam assumptam insufficiētem, ac per hoc falsam, ponentes tertium agens immediatum scilicet formas immateriales. & hi sunt Auicen. & Plat. ante ipsum & multi sequaces, dicentes formas materiales deriuari immediate à formis sine materia: corporalia autē agentia esse dispositiua agentia tantum. Improbatio est. Forma non fit nisi ratione compositi: ergo non fit à forma immateriali. Antecedēs supponitur ex dictis: quia esse & fieri non est nisi subsistentium. consequētia probatur. Compositum fit à cōposito: ergo non fit à forma immateriali. ergo nec forma quæ solum fit ad factionem ipsius compositi. Antecedens probatur: quia factum

Universidad de Deusto Biblioteca

factum & facies oportret esse similia: consequētia est p se nota ex eodē fundamento, tā prima quàm secūda, quia forma immaterialis nec est similis cōposito nec formæ in materia.

¶ Obiectio autē exclusa est, quia si ista ratio concludit, sequitur quod nec 336 Deus possit esse causa proxima cōpositi, aut formæ materialis: & patet sequela, quia Deus ipse est forma immaterialis: ac per hoc nō est inter formam materialē aut cōpositum, & ipsum, similitudo. Excludit enim hæc obiectio ex hoc qđ Deꝰ est non quomodolibet forma immaterialis, sed sic excellenter vt etiam materiæ causa existat: ac 452 per hoc compositū est ei simile etiam ratione materiæ: quod non potest dici de alijs. Et sic habemus maiorem. Ex quo enim habemus hæc tria, scilicet, quod forma immaterialis non est immediata causa formæ materialis: & quod cōpositū est causa immediata: & quod Deus ex sua excellentia, qua cōtinet etiam materiā, potest esse causa immediata, colligitur maior quod corpus humanum & vniuersaliter omnis res materialis aut à Deo aut à cōposito immediate formātur. Deducuntur aūt hinc duo corollaria. Primū quod solius Dei est absq; adminiculo præcedentis formæ transmutare materiā ad formam. Secundum quod angeli non possunt transmutare materiam nisi adhibitis actiuis pas- c.354 siuis: vt August. dicit.

¶ Minor autem manifesta subdita patet cum conclusione: quare. &c.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum tertium.

Annot. Titulus clarus, nomine dispositionis intelligendo dispositiones qualitatiuas, & quantitatiuas, & membrales, &c.

Comment. ¶In corpore duo simul fiunt: respondetur enim quæsito conclusione affirmatiua: & excluditur obiectio quædā. Conclusio responsiua est, Deus instituit corpus humanū in optima dispositione secundū conuenientiam ad animam rationalem & eius opera. Probatur sic: quilibet artifex intendit dare effectui suo dispositionē optimam: nō simpliciter, sed secundum conuenientiam ad finem proprium illius effectus: ergo Deus dedit optimā dispositionē rebus naturalibus secundum conuenientiam ad proprios fines: ergo corpori huma- 457 no secūdum conuenientiam ad talem formā & illius opera, scilicet animam rationalē & opera eius. Antecedens est per se notū, & declaratur in artifice serræ. Prima consequentia probatur ex eo quod Deus est artifex rerum naturalium. Et confirmatur autoritate Aristotel. Secunda vero ex

22.q.16. art.1. ad 1. Et mal. q. 5. artic. 5. cor. col. 2. Et de anima art. 8.

corpus, oportuit immediate à Deo produci, qui solus creare materiam potuit.

¶RESPONDEO dicendū, qđ prima formatio humani corporis non potuit esse per aliquā virtutē creatam, sed immediate à Deo. Posuerunt siquidem aliqui formas, quę sunt in materia corporali à quibusdā formis immaterialibus deriuari. Sed hanc opinionem repellit Philosophus in 7. Meta. per hoc, quod formis non cōpetit per se fieri, sed cōpositio, vt supra expositum est [c]. Et quia oportet agens esse simile facto, non cōuenit quod forma pura quę est sine materia producat formam, quæ est in materia, quæ nō fit nisi per hoc ꝙ compositū fit. Et ideo oportet quod forma, quæ est in materia, sit causa formæ quæ in materia secundū quod compositū à composito generatur. Deus aūt quāuis omnino sit immaterialis, tamē solus est qui sua virtute materiam producere potest creando [c]. Vnde ipsius solius est formam producere in materia absque adminiculo præcedentis formæ materialis. Et propter hoc angeli non possunt transmutare corpora ad formam aliquam nisi adhibitis seminibus quibusdam. vt Aug. dicit in 3. de Tri. Quia igitur corpus humanū nunquàm formatū fuerat, cuius virtute per viam generationis aliud simile in specie formaretur, necesse fuit qđ primū corpus hominis immediate formaretur à Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod etsi angeli aliquod ministeriū Deo exhibeant in his quę circa corpora operātur: aliqua tamē Deus in creatura corporea facit quę nullo mō angeli facere possunt: sicut quod suscitat mortuos, & illuminat cæcos. Secūdum quam virtutem etiam corpus primi hominis de limo terræ formauit. Potuit tamen fieri vt aliquod ministeriū in formatione corporis primi hominis angeli exhiberent: sicut exhibebunt in vltima resurrectione, pulueres colligendo.

¶Ad secundum dicēdum, quod animalia perfecta quæ generātur ex semine, nō possunt generari per solam virtutē cælestis corporis: vt Auic. fingit [c]: licet ad eorū generationē naturalē cooperetur virtus cælestis corporis: prout Philosophus dicit in 2. physi. qđ homo generat hominē ex materia & sole. Et exinde est ꝙ exigitur locus temperatus ad generationē hominum & aliorū animaliū perfectorum. Sufficit aūt virtus cælestiū corporū ad generandum quædā animalia imperfectiora ex materia disposita. Manifestum est enim quod plura requiruntur ad productionem rei perfectæ, quàm ad productionem rei imperfectæ.

¶Ad tertiū dicendū, quod motus cæli est causa transmutationū naturaliū: non tamen transmutationum quæ fiunt præter naturæ ordinē, & sola virtute diuina: sicut quod mortui resuscitantur, quod cæci illuminantur. Quibus est simile, quod homo ex limo terræ formatur.

¶Ad quartū dicendū, ꝙ scđm rōnes causales in creaturis dicitur aliquid præexistere dupliciter. Vno modo secundum potentiā actiuam & passiuam: vt non solum ex materia præexistenti fieri possit: sed etiā vt aliqua præexistēs creatura hoc facere possit. Alio modo scđm potentiam passiuā tantū: vt scilicet de materia præexistēti fieri possit à Deo. Et hoc modo secundū Aug. corpus hominis præexistit in operibus productis secundum causales rationes.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum corpus hominis habuerit conuenientem dispositionem.*

AD TERTIVM sic procedit. Videtur, quod corpus hominis nō habuerit conuenientē dispositionem. Cum enim homo sit nobilissimum animalium, corpus hominis debuit esse dispositum optime ad ea quæ sunt propria animalis, scilicet ad sensum & motum. Sed quædā animalia inueniuntur acutioris sensus, quàm homo, & velocioris motus. Sicut canes melius odorant, & aues velocius mouentur. Ergo corpus hominis non est conuenienter dispositum.

¶ Præterea, Perfectum est cui nihil deest. Sed plura desunt humano corpori, quàm corporibus aliorum animalium, quæ habent tegumenta & arma naturalia ad sui protectionem: quæ homini desunt. Ergo corpus humanum est imperfectissime dispositum.

¶Præterea, Homo plus distat à plantis, quàm ab animalibus brutis. Sed plantæ habent staturam rectam: animalia autem bruta pronam. Ergo homo non debuit habere staturam rectam.

¶SED CONTRA est ꝙ dicit Eccle.7. Deꝰ fecit hominē rectū.

CONCLVSIO.

¶*Corpus humanum factum & formatum fuit à Deo in optima dispositione non simpliciter, sed secundum quod congruit animæ rationali & eius operibus.*

RESPONDEO dicendū, quod omnes res naturales productæ sunt ab arte diuina. Vnde sunt quodammodo artificiata ipsius Dei. Quilibet autem artifex intendit suo operi dispositionem optimam inducere, non simpliciter, sed per comparationem ad finem. Et si talis dispositio habet secum adiunctum aliquem defectum, artifex non curat. Sicut artifex, qui facit serram ad secandum, facit eam ex ferro, vt sit idonea ad secandū: nec curat eam facere ex vitro, quæ est pulchrior materia: quia talis pulchritudo esset impedimentum finis. Sic igitur Deus vnicuique rei naturali dedit optimam dispositionem, non quidem simpliciter, sed secundum ordinem ad proprium finem. Et hoc est quod Philosophus dicit in 2. phy. Et quia dignius est sic, non tamen simpliciter, sed ad vniuscuiusque substantiam. Finis autem proximus humani corporis est anima rationalis: & operatiōes ipsius. Materia enim est propter formam, & instrumenta propter actiones agentis. Dico ergo quod Deus instituit corpus humanum in optima dispositione secundum conuenientiam ad talem formam, & ad tales operationes. Et si aliquis defectus in dispositione humani corporis esse videtur, considerandum est quod talis defectus sequitur ex necessitate materiæ ad ea, quæ requiruntur in corpore, vt sit debita proportio ipsius ad animam, & ad animæ operationes.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod tactus qui est fundamentum aliorū sensuum, est perfectior in homine, quā in aliquo alio animali. Et propter hoc oportuit quod homo haberet temperatissimā cō- 459 & 1 plexionem inter omnia animalia [c]. Præcedit etiam homo omnia alia animalia quantum ad vires sensitiuas interiores: sicut ex supra dictis apparet [c]. Ex quadam autem necessitate contingit quod quantum ad 388 aliquos exteriores sensus homo ab alijs animalibus deficiat. Sicut homo inter omnia animalia habet pessimum olfactum. Necessarium enim fuit quod homo inter omnia animalia respectu sui corporis haberet maximum cerebrum. Tum vt liberius in eo perficerentur operationes interiorum virium sensitiuarum, quæ sunt necessariæ ad intel- 429 lectus operationem: vt supra dictū est [c]. Tū etiam vt frigiditas cerebri temperaret calorē cordis, quem necesse est in homine abūdare ad hoc quod homo sit rectæ staturæ. Magnitudo autem cerebri propter eius humiditatem est impedimentum olfactus, qui requirit siccitatē. Et similiter potest assignari ratio quare quædam animalia sunt acutioris visus & subtilioris auditus quàm homo, propter impedimentū horum sensuum. Quod necesse est consequi in homine ex perfecta complexionis æqualitate. Et eadem etiam ratio est assignanda de hoc quod quædam animalia sunt homine velociora: cui excellentiæ velocitatis repugnat æqualitas humanæ comp[lex]ionis.

¶Ad secundum dicendum, quod cornua & vngulæ, quæ sunt quorundam animalium arma, & spissitudo corij, & multitudo pilorū, aut plumarum, quæ sunt tegumenta animalium: attestantur abundantiæ terrestris elementi: quæ repugnat æqualitati & teneritudini complexionis humanæ. Et ideo hæc homini non competebant. Sed loco horum habet rationem & manus: quibus potest parare sibi arma & tegumen- 373 d ta & alia vitæ necessaria infinitis modis [c]. Vnde & manus in tertio de anima dicitur organum organorum. Et hoc etiam magis competebat rationali naturæ, quæ est infinitarum conceptionum, vt haberet facultatem infinita instrumenta sibi parandi.

¶ Ad tertium dicendum, quod habere staturam rectam conueniens fuit homini propter quatuor. Primo quidem, quia sensus sunt dati homini non solum ad vitæ necessaria procuranda, sicut alijs animalibus: sed etiam ad cognoscendum. Vnde cum cætera animalia non delectentur in sensibilibus nisi per ordinem ad cibos & venerea, solus homo delectatur in ipsa pulchritudine sensibilium secundum seipsam. Et ideo quia sensus præcipue vigent in facie, alia animalia habent faciem pronam ad terram, quasi ad cibum quærendum, & prouidendum sibi de victu: homo vero habet faciem erectam, vt per sensus & præcipue per visum, & qui est subtilior, & plures differentias rerum ostendit, libere possit ex omni parte sensibilia cognoscere, & cælestia & terrena, vt ex omnibus intelligibilem colligat veritatem. Secundo, vt interiores vires liberius suas operationes habeant, dum cerebrum in quo quodammodo perficiuntur, non est depressum: sed super omnes partes corporis eleuatum. Tertio quia oporteret quod si homo haberet pronam staturam, vteretur manibus loco anteriorum pedum. Et sic vtilitas manuum ad diuersa opera perficienda cessaret. Quarto, quia si haberet pronam staturam, & vteretur manibus loco anteriorū pedum, oporteret quod cibum caperet ore. Et ita haberet os oblongum, & labia dura & grossa, & linguā etiam duram: ne ab exterioribus læderetur, sicut patet in alijs animalib. Et talis dispositio omnino impediret locutionem quæ est propriū opus rationis. Et tamen homo staturam rectam habens, maxime distat à plātis. Nā homo habet superius sui, id est caput versus superius mundi, & inferius sui versus inferius mundi. Et ideo est optime dispositus secundum dispositionem totius. Plantæ vero habent superius sui versus inferius mundi, nam radices sunt ori proportionales, inferius autem sui versus superius mundi. Animalia vero bruta medio modo, nam superius animalis est pars qua accipit alimentum, inferius autem est pars qua emittit superfluum.

eo quod corpus humanum est vnum naturalium, & illius finis proprius est anima rationalis cum suis operibus: quod probatur: quia materia est propter formam: & hoc quo ad animam: & instrumenta sunt propter actiones: & hoc quo ad opera. Obiectio autē est ista. Optimum dicitur quia vel est omni alio melius, vel saltem nihil est melius ipso simpliciter vel in tali ordine, vt patet. sed id in quo inuenitur defectus aliquis potest esse melius: quia posset esse sine defectu: ergo quod est cum defectu, non est optimū: sed dispositio rerum naturalium habet multos defectus annexos: ergo 458 non est optima. Hanc obiectionem ex eadem radice simul excludit, quia scilicet nullus artifex curat de defectibus consequentibus necessitatem materiæ idoneæ ad 456 finem proprium: ergo nec Deus respectu materialium, ergo nec respectu corporis humani. Si qui igitur sunt in corpore humano defectus, non sunt ab actore electi, sed ex necessitate materiæ emergunt. totus processus est clarus.

...pra q̄. ... artic. ... co. cor. ... & ad ... 4.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæprimæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua. Scriptura vtitur speciali modo loquendi in productione hominis. Probatur excludendo falsam causam, & assignando veram: falsa quidem est causa huius, quod solus homo sit à Deo: & hoc ex August. Vera autem, quia solus homo est ad imaginem Dei: ex qua deducitur conclusio sic. Solus homo est ad imaginem Dei factus: ergo alia facta sunt propter ipsum: ergo ipse est principaliter intentus: ergo speciali modo loquendi debet eius productio insinuari. Omnia sunt clara: & vltima consequētia probatur: quia ea quæ principaliter intendimus cum maiori deliberatione & studio facere consueuimus: ac per hoc hæc maior diligentia debuit insinuari speciali tractatu de productione ipsius. Aduerte nouitie, quod hic comparatur homo ad ea, quæ explicite facta scribuntur in principio Genesis, inter illa enim principatum tenet homo. Angeli enim non numerantur.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, necesse fuit fœminam fieri. Probatur, necesse fuit dari viro adiutorium ad generationis opus: ergo necesse fuit fieri fœminam. Consequentia probatur ex eo quod fœmina ad generationem adiuuat, & ad nullum aliud opus est necessaria: quod probatur contra quosdam, quia vir potest ad quodlibet aliud melius per virum quàm per fœminam adiuuari. Antecedens vero probatur ostendendo quod vir solus non sufficit ad generationis opus perficiendum: & consequenter cum sit generatiuus, eget adiutorio. ostendit autem hoc, graduando viuentia penes agere & pati ad generationem, secundum tres vel quatuor gradus. Primus habentium virtutem passiuam tantum, quæ scilicet ex cælo fiunt tantum. Secūdus habentium passiuam & actiuam in eodem, vt plantæ habentes semina. Et ratio coniunctionis est: quia hoc est earum nobilissimum opus. prouidit enim natura vt in nobilissimo non deficiant. Tertius habentium actiuam & passiuam diuisam secundum sexum, vt in animalibus perfectis, & in his sunt duo, diuersitas sexuum, & commistio quandoque. Primum est, quia habent excellentius opus. Secundum est, vt assequantur generationem habentes pro tunc quod plantæ semper. Quartus ergo vel supremus ordo tertij gradus est, vt generatiua: & tamen sortita excellentissimum omnium opus, scilicet intelligere habeant maxime diuersitatem sexuum cum temporali commistione. 459 Opusc. c.1 Et hæc quidem maxima diuersitas insinuatur in hoc, quod seorsum describitur factio mulieris à productione viri, cum in cæteris animantibus simul factus vterque sexus cōmemoretur. Commistio in eo quod subditur, Et erunt duo in carne vna. Ex his patet ratio antecedentis taliter. Natura viuens generatiua sortita excellentissimam operationem, scilicet intelligere, exigit maximam sexus diuersitatem, cum eorum quandoque commistione: nam humana est huiusmodi: ergo solus vir non sufficit, sed oportuit dari sibi adiutorium ad generationis opus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum conuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur.*

AD QVARTVM sic procedit. Videtur, quod incōuenienter corporis humani productio in Scriptura describatur. Sicut enim corpus humanum est factum à Deo, ita & alia opera sex dierum. Sed in alijs operibus dicitur: Dixit Deus fiat, & factum est. Ergo similiter debuit dici de hominis productione.

¶Præterea, Corpus humanum à Deo immediate est factum: vt supra dictum est. Ergo inconuenienter dicitur, Faciamus hominem.

¶Præterea, Forma humani corporis est ipsa anima, quæ est spiraculum vitæ. Inconuenienter ergo postquàm dixerat, Formauit Deus hominem de limo terræ, subiunxit. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

¶Præterea, Anima quæ est spiraculum vitæ, est in toto corpore, & principaliter in corde. Non ergo debuit dicere quod inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ.

¶Præterea, Sexus masculinus & fœmininus pertinet ad corpus: imago vero Dei ad animam. Sed anima secundum August. fuit facta ante corpus. Inconuenienter ergo, cum dixisset, Ad imaginem suam fecit illum.

¶IN CONTRARIVM, addidit masculum & fœminam creauit eos. Est autoritas Scripturæ.

CONCLVSIO.

¶*Quamuis omnia à Deo sint facta, decuit tamē vt hominē ad ipsius imaginem factū, & in illius faciem vitæ spiraculū inspirasse diuina traderetur scriptura.*

¶RESPONDEO dicendū ad primum, quod sicut Aug. dicit in 6. super Gen. ad lit. nō in hoc præeminet homo alijs rebꝰ quod Deꝰ fecit ipsum hominē quasi alia ipse non fecerit cum scriptum sit, Opera manuum tuarū sunt cæli: & alibi, Aridam fundauerūt manus eius: sed in hoc quod ad imaginē Dei factus est homo. Vtitur tamen Scriptura in productione hominis speciali modo loquēdi ad ostendendum quod alia propter hominē facta sunt. Ea enim quæ principaliter intēdimus, cū maiori deliberatione & studio consueuimus facere.

¶Ad secundum dicendū, quod non est intelligendum Deum angelis dixisse, Faciamus hominem, vt quidam peruerse intellexerunt. Sed hoc dicitur ad signandam pluralitatem diuinarum personarum: quarum imago expressius inuenitur in homine.

¶Ad tertium dicēdum, quod quidam intellexerunt corpus hominis prius tempore formatum, & postmodum Deum formato iam corpori animam infudisse. Sed contra rationem perfectionis primæ institutionis rerum est, quod Deus vel corpus sine anima, vel animā sine corpore fecerit: cum vtrunq; sit pars humanæ naturæ. Et hoc etiam est magis incōueniens de corpore, quod dependet ex anima, & non econuerso. Et ideo ad hoc excludendum quidā posuerunt, quod cum dicitur, Formauit Deus hominem, intelligitur productio corporis simul cum anima: quod autem additur, Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, intelligitur de spiritu sancto: sicut & dominus insufflauit in Apostolos dicens, Accipite spiritum sanctum. Sed hæc expositio, vt dicit Aug. in lib. de Ciuitate Dei, excluditur per verba Scripturæ. Nam subditur ad prædicta. Et factus est homo in animam viuentem. Quod Apostolus 1. ad Cor. 15. non ad vitam spiritualem, sed ad vitam animalem refert. Per spiraculum ergo vitæ intelligitur anima, vt sic qđ dicitur, Inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ, sit quasi expositio eius quod præmiserat. Nam anima est corporis forma.

¶Ad quartum dicendum, quod quia operationes vitæ magis manifestantur in facie hominis propter sensus ibi existētes, ideo dicit in faciem hominis inspiratum esse spiraculū vitæ.

¶Ad quintum dicendum, quod secundū Aug. omnia opera sex dierū simul sunt facta. Vnde animam primi hominis, quam ponit simul factam cum angelis, non ponit factam ante sextam diem, sed in ipso sexto die ponit esse factam & animam primi hominis in actu: & corpus eius secundum rationes causales. Alij vero doctores ponunt & animam & corpus hominis factum sexto die in actu.

QVÆSTIO NONAGESIMASECUNDA de Productione mulieris, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de productione mulieris.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum in illa rerum productione debuerit mulier produci. ¶Secundo, vtrum debuerit fieri de viro. ¶Tertio, vtrum de costa viri. ¶Quarto, vtrum facta fuerit immediate à Deo.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum mulier debuerit produci in prima rerum productione.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuit produci in prima rerum productione. Dicit enim Philosophus in lib. de generatione animalium, quod fœmina est mas occasionatus. Sed nihil occasionatū & deficiens debuit esse in prima rerum institutione. Ergo in illa prima rerum institutione mulier producenda non fuit.

¶Præterea, Subiectio & minoratio ex peccato est subsecuta. Nam ad mulierem dictum est post peccatum Gen. 3. Sub viri potestate eris. Et Gregor. dicit. quod vbi non delinquimus, omnes pares sumus. Sed mulier naturaliter est minoris virtutis & dignitatis quàm vir. Semper enim honorabilius est agens patiente: vt dicit August. 12. super Gen. ad lit. Ergo non debuit mulier produci in prima rerum productione ante peccatum.

¶Præterea. Occasiones peccatorum sunt amputandæ. Sed Deus præsciuit quod mulier esset futura viro in occasionem peccati. Ergo non debuit mulierem producere.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 2. Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.

CONCLVSIO.

¶*Cum oportuit in prima rerum formatione dari homini adiutorium ad opus generationis explendum, debuit tunc mulier produci.*

¶RESPONDEO dicendum, quod necessariū fuit fœminā fieri, sicut Scriptura dicit in adiutoriū viri: nō quidē in adiutoriū alicuiꝰ operis, vt quidam dixerunt: cum ad quodlibet aliud opus conuenientius iuuari possit vir per alium virum, quàm per mulierem, sed in adiutorium generationis. Quod manifestius videri potest, si in viuentibus modus genera-

¶*Num ad quoduis opus viro melius per alium virum adiutorium præstetur, quàm per fœminam.*

¶Circa probationem consequentiæ dubium occurrit. Non enim videtur verum quod ibi dicitur, scilicet quod ad omne opus melius viro per alium virū adiutoriū præstatur, quā per fœminā: excepta generatione. inquit enim Ari. in 3. œconomicorū, quod alia sunt propria opera viri, & alia vxoris in

ritis domo. Et in sequenti articulo expresse dicitur, quod in humana specie mas & fœmina coniunguntur non solum ad generationem, sed ad domesticam vitã, in qua alia sunt maris, alia fœminæ opera. Constat aũt quod vnũquodq; opus melius fit per eũ, cui est propriũ, quã per aliũ. Igitur præter generationẽ alia sunt quæ per fœminã melius parãtur, quã per virum: iuxta illud. Vbi non est mulier, ingemiscit æger. Ad hoc, est dicendum cũ duplici distinctione: prima, quod aliud est loqui de vxore in comparatiõe ad maritũ, & aliud absolute de fœmina & viro. Secũda est, quod aliud est loqui de fœmina & viro cæteris paribus, & aliud est loqui de fœmina, sic affecta, aut erudita, vel assueta, &c. Sermo siquidẽ est literæ de fœmina & viro absolute. Arist. & articulus sequẽs loquuntur de fœmina in comparatione ad maritum. Et verũ est quod multa sunt in domestica vita, quæ non solum melius fiunt per vxorem, sed simpliciter non decent maritum quin potius nec scire debet talia, vt ibidem dicitur. Sed ex hoc nõ sequitur quin ista melius fierent per vnum aut plures alios viros: ex hoc enim quod melius per ipsam quàm per maritum fit: nõ sequitur, ergo melius quàm per virum. Multa quoque sunt opera quæ melius separantur à muliere, quàm à viro ratione affectus maioris, consuetudinis, instructiõis, &c. 493 & propter hoc vbi non est mulier, ingemiscit æger. Et secundum hoc mas & fœmina in hominibus iungũtur ad opera vitæ domesticæ: quia maximum vinculum amicabilis & perpetuæ coniunctionis (Ann. b) reddit magis idoneã fœminã vxorem ad huiusmodi opera quã virum: 406 cum quo non est 483 ratio tanti vinculi. Stat ergo solidum dictum literæ ex Aug. acceptum.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Mulier conuenienter ex viro formata est magis quàm 482 fœmina cuiusq; animalis. Quod probatur quadrupliciter: primo ex parte dignitatis viri, ex parte amabilitatis mulieris, ex parte finis secundarii, sci- b, 3 licet domesticæ vitæ, ex parte sacramenti.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ Articulum tertium.*

Comment. 460 Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Probatur dupliciter. Primo, ex parte coniun-

tionis cõsideretur. Sunt enim quædam viuentia, quæ in seipsis non habent virtutem actiuã generationis, sed ab agẽte alterius speciei generãtur: sicut plantæ & animalia quæ generãtur sine semine ex materia conuenienti per virtutem actiuam cælestium corporum. Quædam vero habent virtutem generationis actiuam & passiuam coniunctam, sicut accidit in plantis, quæ generantur ex semine. Non enim est in plantis aliquod nobilius opus vitæ quã generatio. Vnde conuenienter omni tempore in eis virtuti passiuæ coniungitur virtus actiua generationis. Animalibus vero perfectis competit virtus actiua generationis secundum sexum masculinum, virtus vero passiua secundum sexum fœmininum. Et quia est aliquod opus vitæ nobilius in animalibus quàm generatio, ad quod eorum vita principaliter ordinatur: ideo non omni tempore sexus masculinus fœminino coniũgitur in animalibus perfectis: sed solum tempore coitus, vt imaginemur per coitum sic fieri vnum ex mare & fœmina, sicut in planta omni tẽpore coniunguntur vis masculina & fœminina: etsi in quibusdam plus abundet vna harum, in quibusdam plus altera. Homo autem adhuc ordinatur ad nobilius op⁹ vitæ, quod est intelligere. Et ideo adhuc in homine debuit esse maiori rõne distinctio vtriusque virtutis, vt seorsum produceretur fœmina à mare, & tamen carnaliter coniungerentur in vnum ad generationis opus. Et ideo statim post formationem mulieris, dicitur Gen̄. 2. Erunt duo in carne vna.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod per respectum ad naturã particularẽ fœmina est aliquid deficiẽs & occasionatũ: quia virtus actiua quæ est in semine maris, intẽdit producere sibi simile perfectum secundum masculinum sexum. Sed quod fœmina generetur, hoc est propter virtutis actiuæ debilitatẽ: vel propter aliquam materiæ indispositionem: vel etiam propter aliquam transmutationem ab extrinseco: puta à ventis australibus qui sunt humidi, vt dicitur in lib. de generatione animalium [c]. Sed per comparationẽ ad naturam vniuersalem fœmina non est aliquid occasionatum, sed est de intentione naturæ ad opus generationis ordinata. Intentio autẽ naturæ vniuersalis dependet ex Deo, qui est vniuersalis autor naturæ. Et ideo instituendo naturã, non solum marem, sed etiam fœminam producit.

¶ Ad secundũ dicendum, quod duplex est subiectio [e]. Vna seruilis, secundũ quàm præsidens vtitur subiecto ad suijpsius vtilitatem. Et talis subiectio introducta est post peccatũ. Est aũt alia subiectio œconomica vel ciuilis: secũdum quam præsidẽs vtitur subiectis ad eorum vtilitatem & bonum. Et ista subiectio fuisset etiã ante peccatũ. Defuisset enim bonum ordinis in humana multitudine, si quidam per alios sapientiores gubernati nõ fuissent. Et sic ex tali subiectione naturaliter fœmina subiecta est viro: quia naturaliter in homine magis abũdat discretio rationis. Nec inęqualitas hominũ excluditur per innocẽtiæ statũ: vt infra dicetur [e].

¶ Ad tertium dicendũ, quod si omnia ex quibus homo sumpsit occasionẽ peccandi, Deus substraxisset à mundo, remansisset vniuersum imperfectum. Nec debuit bonum commune tolli, vt vitaretur particulare malum [c], præsertim cum Deus sit adeò potens, vt quodlibet malum possit ordinare in bonum.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit fieri ex viro.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuit fieri ex viro. Sexus enim cõmunis est homini & alijs animalibus. Sed in alijs animalibus fœminæ non sunt factæ ex maribus. Ergo nec in homine fieri debuit.

¶ Præterea, Eorum quæ sunt eiusdem speciei, eadem est materia. Sed mas & fœmina sunt eiusdem speciei. Cum igitur vir fuerit factus ex limo terræ, ex eodem debuit fieri fœmina, & non ex viro.

¶ Præterea, Mulier facta est in adiutorium viro ad generationem. Sed nimia propinquitas reddit personam ad hoc ineptam. Vnde personæ propinquæ à matrimonio excluduntur: vt patet Leui. 18. Ergo mulier non debuit fieri ex viro.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ecclesia. 17. Creauit ex ipso, scilicet viro, adiutorium sibi, scilicet mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Decuit mulierem ex viro formari in principio formationis rerum.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod conueniẽs fuit mulierẽ in prima rerũ institutione ex viro formari magis quàm in alijs animalibus. ¶ Primo quidem, vt in hoc quædam dignitas primo homini seruaretur: vt secundum Dei similitudinem esset & ipse principium totius suæ speciei [c], sicut Deus est principium totius vniuersi. Vnde & Pau. dicit Act. 17. quod Deus fecit ex vno omne genus hominum. c 485

¶ Secundo, vt vir magis diligeret mulierem, & ei inseparabilius inhæreret, dum cognosceret eam ex se esse productam. Vnde dicitur Gen̄. 2. De viro sumpta est. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ. Et hoc maxime necessarium fuit in specie humana, in qua mas & fœmina commanent per totam vitam. Quod non contingit in alijs animalibus.

¶ Tertio, quia, vt Philosophus dicit in 8. Ethic. mas & fœmina coniunguntur in hominibus: non solum propter necessitatẽ generationis vt in alijs animalibus: sed etiã propter domesticam vitam: in qua sunt aliqua opera viri & fœminæ, & in qua vir est caput mulieris. Vnde conuenienter ex viro formata est fœmina, sicut ex suo principio.

¶ Quarta, vero est ratio sacramentalis. Figuratur enim per hoc quod ecclesia à Christo sumit principium. Vnde Apostolus dicit ad Ephe. 5. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendũ, quod materia est ex qua aliquid fit. Natura autem creata habet determinatũ principium. Et cũ sit determinata ad vnum, etiam habet determinatum processum. Vnde ex determinata materia producit aliquid in determinata specie. Sed virtus diuina, cum sit infinita, potest idem secundum speciem ex quacunque materia facere: sicut virum ex limo terræ, & mulierem ex viro.

¶ Ad tertiũ dicendum, quod ex naturali generatione cõtrahitur quædam propinquitas, quæ matrimonium impedit. Sed mulier non est producta à viro per naturalem generationem, sed solã virtute diuina. Vnde Eua non dicitur filia Adæ. Et propter hoc ratio non sequitur.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum mulier debuerit formari de costa viri.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quod mulier non debuerit formari de costa viri. Costa enim viri fuit multo minor quàm corpus mulieris. Sed ex minori non potest fieri maius nisi vel per additionem, quod si fuisset, magis ex illo addito mulier formata diceretur quàm de costa. Vel est per rarefactionem. Quia (vt dicit August. super Gen̄. ad lit.) non est possibile vt aliquod corpus crescat nisi rarefiat. Non autem inuenitur corpus mulieris rarius quàm viri ad minus in ea proportione quàm habet costa ad corpus Euæ. Ergo Eua non fuit formata de costa Adæ. 481 2. dist. 18. q. 1. ar. 1. Et 10. co. 7. ad 3.

¶ Præterea, In operibus primo creatis n[on] fuit aliquid superfluum. Costa ergo Adæ fuit de perfectione corporis eius. Ergò ea subtracta remansit imperfectum: quod videtur inconueniens.

¶ Præterea, Costa non potest separari ab homine sine dolore. Sed dolor non fuit ante peccatum. Ergo costa non debuit separari à viro, vt ex ea mulier formaretur.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Gen̄. 2. Aedificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem.

CONCLVSIO.

¶ *Conueniens fuit vt mulier in prima mundi creatione ex costa viri formaretur.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod conueniens fuit mulierem formari de costa viri. Primo quidem, ad significandum quod inter virum & mulierem debet esse socialis coniunctio. Neque enim mulier debet dominari in virum. Et ideo non est formata de capite. Neque debet à viro despici tanquàm seruiliter subiecta. Et ideo non est formata de pedibus. Secundo propter sacramentum. Quia de latere Christi dormientis in cruce fluxerant sacramenta, id est sanguis & aqua, quibus est Ecclesia instituta.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod quidã dicũt, per multiplicationẽ materiæ absq; alterius additione formatũ fuisse corpus mulieris, ad modũ quo Dominus quinque panes multiplicauit. Sed hoc est omnino impossibile. Multiplicatio enim prædicta aut accidit secundum transmutationem substantiæ ipsius materiæ, aut secundum trasmutationem dimensionum eius [c], non autem secundum transmutationem substantiæ ipsius materiæ. 583 Tum quia materia in se considerata est omnino transmutabilis, vtpote existens in potentia, & habens non solum rationem subiecti. Tum etiam quia multitudo

ctionis socialis nõ denominatiuæ, ex quacunque parte, secũdo ex parte sacramenti. oĩa clara sunt.

Annot. ¶ In responsione ad primum aduerte, quod quia materia præuenit actus omnium prædicamentorum, vt dicitur 7. meta. nec est quid nec quale, nec quantũ: sed omnia in potentia, idcirco præter essentiam materiæ est & magnitudo & multitudo: quo ad prædicamentum quantitatis pertinẽt, præter essentiam autem eius sunt hæc in actu nõ in potentia. Verum non est putandum materiam existentem sub quacunq; dimẽsione esse in potentia ad quantamcunq; dimẽsionem, sed est certus limes, vltra quem nec in potentia extenditur. Et propterea cõmuniter & bene dicitur, quod licet in essentia materiæ non detur maius aut minus, multitudo, vel paucitas, datur tamen in ea plus & minus, ita quod plus materiæ est sub pedali terræ, quã sub pedali ignis. Et hoc patet ex rationibus rari & densi, quoniã hoc habet multũ materię sub paruis, illud parũ sub magnis dimẽsiõibus. 472 huius q. 1. art. 2. Et propterea materia existens sub costa non erat in potentia ad quãtamcunque quantitatem. Et rursus licet fuerit in potentia ad quantitatẽ maiorem mulierẽ, non tamen seruata dẽsitate debita ad corp⁹ muliebre: & ideo oportuit plus materiæ haberi à corpore longe maiori, & non longe rariore.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæsecundæ, Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna cõclusio respõsiua quæsito affirmatiue: solus Deus mulierẽ de costa viri potuit formare. Probatur. Solus naturæ institutor potest pręter naturæ ordinem res in esse producere. ergo solus Deus potest corpus mulieris de costa viri formare. Antecedẽs patet: cõsequen- 460 tia probatur: quia corpus mulieris est præter naturæ ordinem formatum: quod probatur sic, generatio cuiusque speciei est ex determinata materia. ergo corporis humani naturalis generatio est ex semine humano. ergo productio ex quacunque alia materia nõ est naturalis: ergo formatio corporis ex costa non est naturalis: omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ, Articulum primum.*

Annot. Comment. Titulus, Dei, quo ad naturam non artem.

¶ In corpore duo. Primo incipit ostẽdere quid requiratur ad rationẽ imaginis, tam perfectę quàm imperfectæ. Secundo respondet quæsito affirmatiue.

¶ Quo ad primum tres cõditiones imaginis ve-

titudo & magnitudo sunt præter essentiam ipsius materię. Et ideo nullo modo potest multiplicatio materiæ intelligi eadẽ materia manente absque additione: nisi per hoc quod maioris dimensiones accipiat. Hoc autem est rarefieri, scilicet materiam eãdem accipere maiores dimensiones: vt Philosophus dicit in 4. physi. Dicere ergo materiam multiplicari absq; rarefactione est ponere contradictoria simul, scilicet diffinitionem absque diffinito. Vnde, cum non appareat rarefactio in talibus multiplicationibus, necesse est ponere additionem materiæ: vel per creationẽ, quod probabilius est: vel per conuersionem. Vnde August. dicit super Ioan. qđ hoc modo Christus ex quinq; panibus satiauit quinq; millia hominum: quo modo ex paucis granis producit multitudinẽ segetum. Quod fit per conuersionem alimẽti. Dicitur tamen vel ex quinque panibus turbas pauisse, vel ex costa mulierem formasse, quia additio facta est ad materiam præexistentem costæ, vel panum.

¶ Ad secundum dicẽdum, quod costa illa fuit de perfectione Adæ: non prout erat indiuiduũ quoddam, sed prout erat principium speciei: sicut semen est de perfectione generãtis, quod operatione naturali cum delectatione resoluitur. Vnde multo magis virtute diuina corp⁹ mulieris potuit de costa viri formari absq; dolore.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum mulier fuerit immediate formata à Deo.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quod mulier nõ fuerit immediate formata à Deo. Nullum enim indiuiduum ex simili secundũ speciem productum fit immediate à Deo. Sed mulier facta est de viro, qui est eiusdẽ speciei cum ipsa. Ergo nõ est facta immediate à Deo.

¶ Præterea, Augu. dicit 3. de Tri. quod corporalia dispensantur à Deo per angelos. Sed corpus mulieris ex materia corporali est formatum. Ergo est factum per ministerium angelorum, & non immediate à Deo.

¶ Præterea, Ea quæ præextiterunt in creaturis secundum rationes causales, producuntur virtute alicuius creaturæ, & non immediate à Deo. Sed secundum causales rationes corpus mulieris in primis operibus productum fuit: vt Aug. dicit 9. super Gen̄. ad lit. ergo non fuit producta mulier immediate à Deo.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit in eodem lib. Formare vel ædificare costam vt mulier esset, nõ potuit nisi Deus à quo vniuersa natura subsistit.

CONCLVSIO.

¶ *Solus Deus mulierẽ de costa viri formare potuit.*

¶ RESPONDEO dicendũ, quod sicut suprà dictũ est [e], vniuscuiusq; speciei generatio naturalis est ex determinata materia. Materia autẽ, ex qua naturaliter generatur homo, est semẽ humanum viri vel fœminæ. Vnde ex alia quacunque materia indiuiduum humanæ speciei generari non potest naturaliter. Solus autem Deus, qui est naturæ institutor, potest præter naturæ ordinem res in esse producere. Et ideo solus Deus potuit vel virum de limo terræ, vel mulierem de costa viri formare.

¶ AD PRIMVM ergo dicendũ, quod ratio procedit quãdo indiuiduũ generatur ex simili secundum speciem generatione naturali.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut August. dicit 9. super Gen. ad lit. an ministerium angeli exhibuerint Deo in formatione mulieris, nescimus: certum tamen est, quod sicut corpus viri de limo non fuit formatum per angelos: ita nec corpus mulieris de costa viri.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Augu. in eodem lib. dicit, nõ habuit prima rerum conditio vt fœmina omnino sic fieret, sed tamen hoc habuit vt sic fieri posset. Et ideo secundum causales rationes præextitit corpus mulieri in primis operibus, non secundum potentiam actiuam, sed secundum potentiã passiuam tantum, in ordine ad potentiã actiuam Creatoris.

QVAESTIO NONAGESIMA tertia de fine, siue termino productionis hominis, in nouem articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de fine siue termino productionis hominis, prout dicitur factus ad imaginẽ & similitudinem Dei. ¶ Et circa hoc quæruntur nouem. ¶ Primo, vtrum in homine sit imago Dei. ¶ Secundo, vtrũ imago Dei sit in irrationalibus creaturis. ¶ Tertio, vtrũ imago Dei sit magis in angelo quàm in homine. ¶ Quarto, vtrum imago Dei sit in omni homine. ¶ Quinto, vtrum in homine sit imago Dei per comparationem ad essentiam, vel ad personas diuinas omnes, aut vnam earũ. ¶ Sexto, vtrum imago Dei sit in homine secundum potentias, aut secundũ habitus, aut actus. ¶ Septimo, vtrum per comparationem ad omnia obiecta. ¶ Octauo, vtrum imago Dei inueniatur in homine solum secũdum mentẽ. ¶ Nono, de differentia imaginis & similitudinis.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum imago Dei sit in homine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago Dei non sit in homine. Dicitur enim Isa. 40. Cui similem fecisti Deum, aut quam imaginem ponetis ei?

¶ Præterea, Esse Dei imaginem est propriũ primogeniti: de quo dicit Apostolus ad Coloss. 1. Qui est imago Dei inuisibilis primogenitus omnis creaturæ. Non ergo in homine inuenitur Dei imago.

¶ Pręterea, Hil. dicit in lib. de syno. quòd imago est eius rei ad quam imaginatur species indifferens. Et iterum dicit quòd imago est rei ad rem coęquandam indiscreta & vnita similitudo. Sed non est species indifferens Dei, & hominis, nec potest esse æqualitas hominis ad Deum. Ergo in homine non potest esse imago Dei.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Ge. 1. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

CONCLVSIO.

¶ *Cum in homine non sit similitudo Dei secundum æqualitatem, dicitur potius ad imaginem Dei factus, quàm imago Dei.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut Aug. dicit in lib. 83. q. vbi est imago, cõtinuo est & similitudo, sed vbi est similitudo, non continuo est imago. Ex quo patet quòd similitudo est de ratione imaginis, & imago aliquid addit supra rationem similitudinis, scilicet quòd sit ex alio expressum: Imago eñ dicitur ex eo quòd agitur ad imitationem alterius [c]. Vnde ouum, quantumcunque sit alteri ouo simile & æquale, quia tamen non est expressum ex illo, non dicitur ad imaginem eius. Aequalitas autẽ non est de ratione imaginis: quia, vt Aug. ibidem dicit, vbi est imago, non continuo est æqualitas, vt patet in imagine alicuius in speculo relucẽte. & tamen de ratione perfectæ imaginis. Nã in perfecta imagine non deest aliquid imagini, quod insit illi de quo expressa est. Manifestum est autẽ quòd in homine inuenitur aliqua Dei similitudo, quæ deducitur à Deo, sicut ab exemplari, non tamen est similitudo secundum ęqualitatem: quia in infinitum excedit exemplar hoc tale exemplatum. Et ideo in homine dicitur esse imago Dei, non tamen perfecta, sed imperfecta. Et hoc significat Scriptura cùm dicit hominem factum ad imaginem Dei. Præpositio enim ad, accessum quendam significat: qui competit rei distanti.

natur. Primo quòd sit similitudo, ex autoritate August. Secundo, quòd sit deducta ex illo, probatur ex quid nominis: quia imago dicitur ex eo quòd imitatur alterum. & ab opposito, quia ouum non dicitur imago oui, &c. Tertio, quòd sit aut nõ sit cum æqualitate: & penes hoc differt perfecta ab imperfecta imagine: ex autoritate August. & ratione: quia perfectæ imagini nihil deest imaginati.

¶ Quo ad secundum conclusio, est. In homine est imago Dei imperfecta, probatur dupliciter. Primo ex assignatis conditionibus imaginis sic, in homine est aliqua Dei similitudo deducta ab eo non secundum æqualitatem: ergo in eo est imago Dei imperfecta. Antecedens quo ad primam partem est per se notũ, quo ad secundum probatur: quia homo est exemplatus à diuina natura. quo ad tertiã probatur: quia in infinitum Deus excedit hominem: consequentia tenet ex conditionibus imaginis. Secundo pbatur cõclusio ex autoritate Scripturæ dicentis hominem ad imaginem Dei: quia ly, ad, exprimit imperfectionem, probatur: quia importat accessum: ergo distantiam. Accessus enim non nisi distantis est. 463 12. in prol. & 1. di. 3. q. 3. & 2. d. 16. ar. 3. Et 4. contra c. 26. Et veri. q. 10. artic. 7. cor. Annot.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium in probatione consequentiæ. Si enim valet: sequitur, ergo in boue: imò ergo in lapide est imago Dei. patet sequela: quia omnes illæ conditiones saluantur in omni creatura respectu Dei: vt patet discurrendo per singulas. Et si dicatur, vt in articulo sequenti dicitur: quòd istę conditiones non sufficiunt ad rationem imaginis: ergo sophisma consequẽtis commissum est hic in hac ratione à superiori ad inferius, affirmatiue inferendo, est similitudo deducta non secundum æqualitatem. ergo imago. Antecedens enim est superius ad imaginẽ, vt patet. ergo, &c. Ad hæc dicitur quòd cũ hæc quæstio sit non tam de re quàm de autore, 198 nec cadere potest in sapientis cuiusquam mentem, vt in consequentibus immediate se, eiusdem quæstionis articulis oblitus sui fuerit tantus autor: distinguendum est quòd imago potest sumi dupliciter. Vno modo propriè: alio modo communiter: & quod in hoc articulo vsus est imaginis vocabulo communiter: in secundo vero propriè: & ideo nullum sophisma commissum est. Et quod hæc sit mens literæ colligitur ex calce corporis sequentis articuli. vbi dicit, Solæ creaturæ intellectuales propriè loquendo sunt ad imaginem Dei: insinuans distinctionem præfatam de com-

Universidad de De… Biblioteca

de cōmuniter & ꝓprie. Ratio autē quare diminute in hoc articulo imaginem acceperit, fuit vt reor triplex. Prima, quia non incurritur inconueniens in cōclusione imaginis in homine: eo ꝙ secundum rem saluatur in eo etiam reliqua cōditio perficiens imaginis rationem. Secunda est, vt à cōmunionibus etiā conditionibus ad speciales procederet disciplina: nō diuersarū quæstionū: sed eiusdē quęstionis secundum diuersos articulos: non enim tam exacta in primo articulo requiritur doctrina: sed sat est si successiue per alios articulos natura quæsiti discutitur perfecte. Tertia, quia ambiguitas imaginis proprie dictæ habebat specialem difficultatem vt in argumētis articuli sequentis patet: & ideo reseruata est speciali articulo.

a ¶ *Super Quæstionis septuagesimætertiæ Articulum secundum.*

Comment. 484 *2.dist.16. ar.2. Et 3. dist.2.q.2. arti.2.q.1. cor. Et 4. contra cap. 10.fin. Et 1.const.11. lect.2.col.3*

Titulus imago Dei proprie dicta. ¶ In corpore duo: Primo complet rationē imaginis proprie dictę. Secundo respondet quæsito. ¶ Quo ad primum dicit duo, alterum negatiuū, alterum affirmatiuū. Negatiuū est, non quælibet similitudo deducta ab alio sufficit ad rationem imaginis. Probatur, quia nec similitudo secūdum genus vt patet de verme respectu hominis: nec secūdum accidēs cōmune, vt patet de albo: non respectu albi formaliter, sed respectu subiecti, qđ per accidens denominatur album. Affirmatiuū est, quod requiritur aut similitudo secūdum speciem: vt patet in filio respectu patris: aut secundum proprium speciei & præcipue figuram: vt patet in denario. & probatur autoritate Hilarij. ¶ Quo ad secūdum conclusio respōsiua hæc est, Solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo sunt ad imaginem Dei. Probatur. Solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo, vt intelligit & sapit: ergo solæ creaturæ intellectuales assimilantur Deo secundum quasi vltimā differētiam: ergo solæ assimilantur secundum speciem: ergo solæ sunt ad imaginem. Antecedens patet: & prima consequentia declaratur graduando res secūdum similitudinem ad Deum in tres gradus. Et probatur autoritate Augustini dicētis nullum gradum esse proximiorem Deo, quàm sit intellectiuus: tenet ergo locum vltimę
141 differētiæ: cæteræ cōsequentiæ sunt euidentes.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio bi-

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Propheta loquitur de corporalibus imaginibus ab homine fabricatis. Et ideo signāter dicit. Quam imaginē ponetis ei, Sed Deus ipse sibi in homine posuit spiritualem imaginem.

¶Ad secundum dicendū, quod primogenitus omnis creaturæ est imago Dei perfecta, perfecte implēs illud cuius imago est. Et ideo dicitur imago, & nunquam ad imaginē. Homo vero & propter similitudinem dicitur imago, & propter imperfectionem similitudinis dicitur ad imaginē. Et quia similitudo perfecta Dei non potest esse nisi in idētitate naturæ, imago Dei est in filio suo primogenito, sicut imago regis in filio sibi cōnaturali: in homine autē sicut in aliena natura, sicut imago regis in numo argēteo: vt patet ꝑ Aug. in li. de decē chordis.

¶Ad tertium dicendū, quod cum vnum sit ens indiuisum: eo modo dicitur species indifferēs quo vna. Vnum autē dicitur aliquid nō solum numero, aut specie, aut genere: sed etiā secundum analogiā vel proportionem quādā. Et sic est vnitas vel conuenientia creaturæ ad Deū. Quod autem dicit rei ad rem coæquandam, pertinet ad rationem perfectæ imaginis.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis.*

AD SECVNDVM sic ꝓceditur. Videtur, quod imago Dei inueniatur in irrationalibus creaturis. Dicit enim Dio. in li. de di. no. Habēt causata causarum suarum cōtingentes imagines. Sed Deus est causa non solū rationalium creaturarū, sed etiam irrationalium. Ergo imago Dei inuenitur in irrationalibus creaturis.

¶Præterea, Quanto est expressior similitudo in aliquo, tanto magis accedit ad rationem imaginis. Sed Dio. dicit 4.ca. de diui.no. quod radius solaris maxime habet similitudinem diuinæ bonitatis. Ergo est ad imaginem Dei.

¶Præterea, Quāto aliquid est magis perfectū in bonitate, tāto magis est Deo simile. Sed totum vniuersum est perfectius in bonitate, quā homo. Quia etsi bona sint singula, tamē simul omnia dnt valde bona, Geñ. 1. Ergo totū vniuersum est ad imaginē Dei, & nō solū homo.

¶Præterea, Boē. in lib. de conso. dicit de Deo. Mundum mente gerens, similique imagine formans. Ergo totus mūdus est ad imaginem Dei, & non solum rationalis creatura.

¶SED CONTRA est qđ dicit Aug. 6. super Geñ. ad lit. Hoc excellit in homine, quia Deus ad imaginem suam hominem fecit propter hoc quod dedit ei mentē intellectualem, qua præstat pecoribus. Ea ergo, quæ non habent intellectum, non sunt ad imaginem Dei.

CONCLVSIO.

¶*Cū omnes intellectuales creaturæ assimilētur Deo vt intelligit et sapit, solæ ad imaginē Dei esse dicūtur.*

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ nō quælibet similitudo, etiā si sit expressa ex altero, sufficit ad rationem imaginis. Si enim similitudo sit secundum genus tantū, vel secundū aliquod accidens cōmune non propter hoc dicetur aliquid esse ad imaginē alterius. Non enim posset dici quod vermis, qui oritur ex homine, sit imago hominis propter similitudinem generis. Neque iterum potest dici quod si aliquid fiat album ad similitudinem alterius, quod propter hoc sit ad eius imaginem, quia album est accidens cōmune pluribus speciebus. Requiritur autem ad rationem imaginis qđ sit similitudo secundum speciem [e], sicut imago regis est in filio suo: vel ad minus secundum aliquod accidens proprium speciei, & pręcipue secundum figuram: sicut hominis imago dicitur esse in cupro. Vnde signāter Hila. dicit, quod imago est species indifferens. Manifestum est autem, quod similitudo speciei attenditur secundum vltimam differentiam. assimilantur autem aliqua Deo. Primo quidē & maxime cōmuniter inquantum sunt. Secundo vero inquantū viuunt. Tertio vero inquantum sapiunt vel intelligunt. Quæ, vt August. dicit in lib. 83.q. ita sunt Deo similitudine proxima, vt in creaturis nihil sit propinquius. Sic ergo patet quòd solæ intellectuales creaturæ proprie loquendo, sunt ad imaginem Dei.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omne imperfectū est quædam participatio perfecti. Et ideo, etiam ea quæ deficiunt à ratione imaginis: inquantum tamen aliqualem Dei similitudinem habent, participant aliquid de ratione imaginis. Et ideo Dio. dicit quod causata habent causarum contingentes imagines, id est, quantum cōtingit ea habere, & non simpliciter.

¶Ad secundum dicendum, quòd Diony. assimilat radium solarem diuinæ bonitati quantum ad causalitatem, non secundum dignitatē naturæ, quæ requiritur ad rationem imaginis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vniuersum est perfectius in bonitate quàm intellectualis creatura extensiue & diffusiue. Sed intensiue & collectiue similitudo diuinæ perfectionis magis inuenitur in intellectuali creatura, quæ est capax summi boni. Vel dicendum, quòd pars non diuiditur contra totum, sed contra aliam partem. Vnde cum dicitur quòd sola natura intellectualis est ad imaginem Dei, non excludit quin vniuersum secundum aliquam sui partem sit ad imaginem Dei: sed excluduntur aliæ partes vniuersi.

¶Ad quartum dicendum, quòd imago accipitur à Boēt. secundum rationem similitudinis qua artificiatum imitatur speciem artis, quæ est in mente artificis. Sic autem quælibet creatura est imago rationis exemplaris quam habet in mente diuina. Sic autem non loquimur nunc de imagine, sed secundum quod attenditur secundum similitudinem in natura: prout scilicet primo enti assimilantur omnia inquantū sunt entia: & primæ vitæ inquantum sunt viuentia: & summæ sapientiæ inquantum sunt intelligentia.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum angelus sit magis ad imaginem Dei quàm homo.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non sit magis ad imaginē Dei, quā homo. Dicit enim Aug. in sermone de imagine, quòd Deus nulli alij creaturæ dedit quòd sit ad imaginē suam nisi homini. Non ergo verū est, quòd angelus magis dicatur ad imaginem Dei, quàm homo. 465 *1.dist.3.q. 3.arti.1.ad 4. Et 2.di. 16.ar.3. Et 3.dist.2.q. 1.ar.1.q.1. & 2.cor. Et ps.8. col.5.*

¶ Præterea, Secundū Aug. in lib. 83.q. homo ita est ad imaginē Dei, vt nulla interposita creatura formetur à Deo. Et ideo nihil est illi cōiunctius. Sed imago Dei dicitur aliqua creatura inquantū Deo contingitur. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei, quàm homo.

¶Præterea. Creatura dicitur ad imaginem Dei inquantum est intellectualis naturæ. Sed intellectualis natura nō intenditur nec remittitur. Non enim est de genere accidentis, cum sit in genere substantiæ. Ergo angelus non est magis ad imaginem Dei quàm homo.

¶SED CONTRA est quod dicit Greg. in quadam Homil. quòd angelus dicitur signaculum similitudinis: quia in eo similitudo diuinæ imaginis magis insinuatur expressa.

CONCLVSIO.

¶*Angeli intellectualis naturæ perfectius homine existentes, magis ad imaginē Dei sunt simpliciter, quàm homo.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd de imagine Dei loqui dupliciter possumus. Vno modo quantum ad id in quo primo consideratur ratio imaginis: quod est intellectualis natura. Et sic imago Dei est magis in angelis, quā sit in hominibus: quia intellectualis natura perfectior est in eis, vt ex supradictis patet [e]. Secundo potest considerari 336 imago Dei in homine quantum ad id, in quo secundario cōsideratur: 266 prout scilicet in homine inuenitur quædam Dei imitatio: inquantum 368 scilicet homo est de homine, sicut Deus de Deo: & inquantum anima hominis est tota in toto corpore eius, & iterum tota in qualibet parte ipsius, sicut Deus se habet ad mundum. Et secundum hæc & similia magis inuenitur Dei imago in homine, quàm in angelo. Sed quantum ad hoc nō attenditur per se ratio diuinæ imaginis in homine nisi præsupposita prima imitatione, quæ est secundum intellectualem naturam: alioquin etiam animalia bruta essent ad imaginem Dei. Et ideo, cum quantum ad intellectualem naturam angelus sit magis ad imaginem Dei, quàm homo, simpliciter cōcedendum est angelū magis esse ad imaginem Dei, hominem autem secundum quid.

¶AD PRIMVM ergo dicēdū, ꝙ Aug. excludit à Dei imagine alias inferiores creaturas intellectu carentes, non autem angelos.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut ignis dicitur esse subtilissimum corporum secundum suam speciem, cùm tamen vnius ignis sit alio subtilior: ita dicitur quod nihil est coniunctius Deo, quàm mens humana secūdum genus intellectualis naturæ: quia sicut ipse suprà præmiserat quæ sapiunt, ita sunt illi similitudine proxima: vt in creaturis nihil sit propinquius. Vnde per hoc non excluditur quin angelus sit magis ad Dei imaginem.

¶ Ad tertiū dicēdum, ꝙ cum dicitur ꝙ substātia nō recipit magis & minus, nō intelligitur ꝙ vna species substātiæ nō sit perfectior quā alia: sed ꝙ vnū & idē indiuiduū non participet suā speciē quandoq; magis quandoq; minus. Nec etiā à diuersis indiuiduis participatur species

466 membris. Angelus est simpliciter magis ad imaginem Dei, homo autem est magis secundum quid probatur quo ad vtranque partem simul. Angelus est similior Deo secundum intellectualem naturā. ergo secundum id in quo primo consideratur rō imaginis, homo vero est similior Deo secundum quædā, scilicet cōmunicationē naturæ, præsentiam animæ in toto & partibus. ergo secundum ea in quibus secundario attenditur ratio imaginis ergo non per se, ergo non simpliciter, sed secundum quid. 463 Antecedens tam pro angelo quàm pro homine est euidens: primæ vero consequentiæ declaratur distinguendo quod de imagine dupliciter, quo ad principale & secundarium. Secunda vero de homine probatur: quia alioquin bruta essent, ad imaginem Dei: cū 464 in eis saluentur hæc similia. Non ergo hæc pertinent ad imaginem: nisi quia in natura intellectuali. vltimę consequentiæ patent ex terminis.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum quartum.* 606

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio trimembris: Imago creationis est in omnibus hominibus recreationis in iustis tantum, similitudinis vero solum in beatis. Probatur simul distinctio, Graduatio & applicatio harum imaginum ad assignata subiecta dupliciter, ratione & autoritate. Ratio est, homo est ad imaginem secundum intellectualem naturam: ergo est magis & maxime ad imaginem secundum quod magis aut maxime intellectualiter deum imitatur, ergo secundum quod magis intelligit & amat Deum: ergo tripliciter, scilicet ex natura, gratia, & gloria: & sic prima omnibus, secunda iustis, tertia beatis cōuenit. Antecedens patet cum prima consequētia. Secunda vero probatur: quia hoc est summum & primum intellectualitatis in Deo, quod scilicet intelligit & amat se: & hoc est supremum, ad quod potest omnis intellectualis natura pertingere, quod intelligat & quiescat in primo intelligibili: & patet vtrunque 12. metaph. Tertia vero consequentia distinguendo lumen triplex, &c, patet: & omnia clara sunt. Sed nota quod in primo 467 membro nomine Aptitudinis naturalis non intelligo aptitudinem vt distinguitur contra habitum aut actum: quoniam ad hoc primum membrum spectat non solum posse intelligere & amare Deum: sed etiam intelligere & ama-

species substantiæ secundum magis & minus.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum imago inueniatur in quolibet homine.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod imago Dei non inueniatur in quolibet homine. Dicit enim Apostolus. 1. ad Cor. 11. quod vir est imago Dei, mulier autem est imago viri. Cum ergo mulier sit indiuiduum humanæ speciei, non cuilibet indiuiduo conuenit esse imaginem Dei.

¶Præterea, Apostolus dicit Rom. 8. quod illos, quos Deus præsciuit conformes fieri imagini filij sui, hos prædestinauit. Sed non oēs homines prædestinati sunt. Ergo non omnes homines habent conformitatem imaginis.

¶Præterea, Similitudo est de rōne imaginis, vt supra dictum est [e]. Sed per peccatum fit homo Deo dissimilis. Ergo amittit Dei imaginem.

¶SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Veruntamē in imagine pertransit homo.

CONCLVSIO.

¶*Imago creationis in omnibus inuenitur hominibus, sed recreationis iustis tantum, similitudinis vero beatis communicatur.*

¶RESPONDEO dicendū, quod cū homo secundū intellectualē naturā ad imaginem Dei esse dicatur [e], secundū hoc est maxime ad imaginem Dei, secundum quod intellectualis natura Deum maxime imitari potest. Imitatur autē intellectualis natura maxime Deum quātum ad hoc quod Deus seipsum intelligit & amat. Vnde imago Dei tripliciter potest considerari in homine. Vno quidem mō secundum quod homo habet aptitudinem naturalem ad intelligendū & amandū Deū [e]. Et hæc aptitudo consistit in ipsa natura mentis, quæ est communis omnibus hominibus. Alio modo secundum quod homo actu vel habitu Deum cognoscit & amat, sed tamen imperfecte. Et hæc est imago per conformitatē gratiæ. Tertio modo secundū quod homo Deum actu cognoscit & amat perfecte. Et sic attēditur imago secundum similitudinem gloriæ. Vnde super illud Psal. Signatū est super nos lu. vult. tui Do. Glo. distinguit triplicem imaginem, scilicet creationis & recreationis & similitudinis. Prima ergo imago inuenitur in omnibus hominibus. Secūda in iustis tātum. Tertia vero solum in beatis.

¶AD PRIMVM ergo dicendū ꝙ tā in viro q̄ in muliere inuenitur Dei imago quantum ad id in quo principaliter rō imaginis consistit, scilicet quantū ad intellectualē naturam. Vnde Geñ. 1. cū dixisset, Ad imaginē Dei creauit illū, scilicet hominem subdidit, Masculū & fœminā creauit eos. Et dixit pluraliter, eos (vt Aug. dicit) ne intelligatur in vno indiuiduo vterq; sexus fuisse coniūctus. Sed quantum ad aliquid secundariū imago Dei inuenitur in viro secdm quod nō inuenitur in muliere. Nā vir est principium mulieris & finis, sicut Deus est principium & finis totius creaturæ. Vnde cum Apłs dixisset quod vir imago & gloria est Dei, mulier autē est gloria viri: ostendit quare hoc dixerit, subdens, Non enim vir est ex muliere, sed mulier ex viro: & vir non est creatus propter mulierem, sed mulier propter virum.

¶ Ad secundum & tertium dicendum, quod illæ rationes procedunt de imagine quæ est secundum conformitatem gratiæ & gloriæ.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum in homine sit imago Dei quantum ad trinitatem personarum.*

AD QVINTVM sic ꝓceditur. Videtur qđ in homine nō sit imago Dei quantū ad trinitatē diuinarum personarum. Dicit enim Aug. in lib. de fide ad Pe. Vna est sanctæ trinitatis essentialiter diuinitas & imago, ad quam factus est homo. Et Hil. in 5. de trinit. dicit: quod homo sit ad communem trinitatis imaginem. Est ergo in homine imago Dei quantum ad essentiam & non quantum ad trinitatem personarum.

¶ Præterea, In lib. de eccle. dog. dicitur quod imago Dei attenditur in homine secdm æternitatē. Dam. etiā dicit, quod hominē esse ad imaginem Dei significat intellectuale, & arbitrio liberum, & per se potestatiuū. Gre. etiā Nicenus dicit, quod cum scriptura dixit hominem factum ad imaginem Dei, tale est ac si diceret humanā natura omnis boni factā esse participem. Bonitatis enim plenitudo diuinitas est. Hęc autem omnia non pertinent ad distinctionem personarū, sed magis ad essentiæ vnitatem. ergo in homine est imago Dei, non secdm trinitatem personarū, sed secundū essentiæ vnitatem.

¶Præterea, Imago ducit in cognitionem eius cuius est imago. Si igitur in homine est imago Dei secdm trinitatē personarū, cū homo per naturalē rationē seipsum cognoscere possit: sequeretur quod per naturalem cognitionem posset homo cognoscere trinitatē diuinarum personarū. Quod est falsum, vt supra ostensum est [e].

¶Præterea, Nomen imaginis non cuilibet trium personarum conuenit, sed soli filio. Dicit enim Aug. in 6. de trin. quod solus filius est imago patris. Si igitur in homine attenderetur Dei imago secundum personam, non esset in homine imago totius trinitatis, sed filij tantum.

¶SED CONTRA est, quod Hil. dicit in 4. de tri. Per hoc quod homo dicitur ad imaginem Dei factus, ostendit pluralitatem diuinarum personarum.

CONCLVSIO.

¶*In Deo, cum natura diuina in tribus existat personis, dicitur homo factus ad imaginem diuinæ non tantum naturæ, sed etiam diuinarum personarum.*

¶RESPONDEO dicendū, quod sicut supra habitū est [e], distinctio diuinarum personarū non est nisi secundum originē, vel potius secundum relationes originis. Non autem est idem modus originis in omnibus, sed modus originis vniuscuiusq; est secundum conuenientiam suæ naturæ. Aliter enim producuntur animata, aliter inanimata, aliter animalia atq; aliter plantæ. Vnde manifestum est quod distinctio diuinarū personarū est secundū quod diuinæ naturæ conuenit. Vnde esse ad imaginem Dei secundū imitationē diuinæ naturæ, non excludit hoc quod est esse ad imaginē Dei secundū repræsentationē triū personarum: sed magis vnū ad alterū sequitur. Sic igitur dicendū est in homine esse imaginē Dei: & quātū ad naturam diuinam, & quantum ad trinitatem personarum. Nam & in ipso Deo in tribus personis vna existit natura.

¶ Et per hoc patet responsio ad duo prima.

¶AD TERTIVM dicendum quod ratio illa procederet si imago Dei esset in homine perfecte repręsentās Deū. Sed sicut Aug. di. in 15. de tri. maxima est differētia huius trinitatis, quæ est in nobis, ad trinitatē diuinā. Et ideo (vt ipse ibidē dicit) trinitatem quæ in nobis est, videmus potius quàm credimus: Deum vero esse trinitatē, credimus potius quàm videmus.

¶Ad quartū dicendum, quod quidā dixerunt in homine esse solum imaginem filij. Sed hoc improbat Aug. in 12. de tri. Primo quidem per hoc quod cū secundū æqualitatē essentiæ filius sit patri similis, necesse est si homo sit factus ad similitudinem filij, qđ sit factus ad similitudinē patris. Secundo, quia si homo esset factus solum ad imaginem filij, non diceret pater: Faciamus hominē ad imaginē & similitudinem nostrā, sed tuā. cum ergo dicitur, Ad imaginem Dei fecit illū, non est intelligendū quod pater fecit hominē solū ad imaginē filij qui est Deus (vt quidam exposuerūt) sed intelligendum est quod trinitas Deus fecit hominē ad imaginē suam, id est totius trinitatis. Cum autē dicitur quod Deus fecit hominē ad imaginē suā, dupliciter potest intelligi. Vno mō quod hæc præpositio ad, designet terminum factionis: vt

re tam actualiter quàm habitualiter, loquendo de cognitione & amore in puris naturalibus: sed intelligo aptitudinem naturalem, vt distinguitur contra supernaturalem tantum. Fecit autem specialem mentionem in primo membro de aptitudine, & in secundo de actu & habitu, 18 ad insinuandum quod notitia & affectio ex natura extendit se vsque ad aptitudinem, gratiæ vero vsque ad habitum tantum: & consequenter gloriæ ad actum tantum. Autoritas vero est glossæ super Psalmum, & clara est.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum quintum.*

Titulus clarus. ¶In corpore duo. *Comment.* Primo ostendit quomodo se habeant adinuicem imago naturæ, & personarum. Secundo respondet quæsito.

¶ Quo ad primum conclusio est. Imago naturæ non excludit imaginem personarum, sed potius infert illam. Probatur sic. Distinctio diuinarum personarum est secundum originem, seu originis relationes. ergo 211 est secundum quod conuenit naturæ diuinæ. ergo imitatio naturæ non excludit, sed causat potius imitationem personarum. ergo, &c. Antecedens supponitur ex antedictis. Prima consequentia probatur, quia modus originis variatur secundum quod exigit diuersitas naturarum, quod manifestatur ex differenti origine inanimatorum & animatorum: & rursus plantarum & animalium. Modus ergo diuinæ originis est secundum quod natura diuina exigit: ergo & distinctio personarum. cætera sunt per se nota.

¶Aduerte hic quod hæc quæ dicuntur, procedunt ex altera propositione credita, & altera scita: *Annot.* quæ enim pertinent ad vnitatem naturæ & imaginem eius, sunt scita: ea vero, quæ ad pluralitatem personarum & imaginem earum vt sic, sunt credita: & ideo cum dicitur quod imago trinitatis sequitur ad imaginem naturæ intelligendum est vt creditum non vt scitum; sicut & trinitas ipsa respectu naturæ diuinæ.

¶Quo ad secundum cōclusio responsiua est: *Comment.* In homine est imago Dei & quantum ad naturam diuinam & quantum ad trinitatem personarum. Probatur, quia in ipso Deo vna natura existit in tribus personis. Aduerte hic quod cōclusio supponit esse in homine imaginem Dei quo ad diuinam naturam: & intendit tan-

Universidad de Deusto Biblioteca

tum probare, quod sit etiā quo ad trinitatē personarū. Vn̄ vis probatiōis cōsistit in duab' propositionibus: scilicet quod natura diuina est trina suppositaliter, & qđ in hoc est imago naturę diuinę. Ex his enī optime infert ergo in eo est imago trinitatis: quia illa imago infert istā vt in prima parte hui' articuli decisum est.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum sextum.*

Annot. Titulus scdm mentē tā tum Dei: tam quo ad naturā quàm trinitatem.

Comment. ¶In corpore vna conclusio bimēbris, In homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mentē, secundū vero alias eius partes per modū vestigij. Probatur, Imago repræsentat secundum similitudinem speciei, vestigium vero non pertingendo ad similitudinē speciei suæ causæ: ergo imago Dei inuenitur in sola rationali creatura, vestigium vero in cæteris: ergo imago Dei inuenitur in rationali creatura secundum id in quo excedit cætera: vestigium vero Dei in eadem secundum alias partes: ergo in homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem, secundum vero alias eius partes per modum vestigij. Antecedens quo ad primam partem patet ex dictis. Quo ad secundam declaratur, in vestigio animalium, ignis, & exercitus. Prima vero consequentia fundatur super quatuor. Primum & expressum & prēmissum, scilicet qđ in omnibus creaturis est aliqualis Dei similitudo. Secundum est implicitē subiunctū, s. quod similitudo Dei aut est per modū imaginis, aut vestigij. Tertium est differentia inter imaginem & vestigium: & hæc assumpta in antecedente. Quartum est quod sola intellectualis natura pertingit ad similitudinem quasi specificā ipsius Dei. Et hoc licet supponatur quodammodo ex primo articulo, exprimitur hic distinguēdo & applicando ad imaginem & vestigium ad diuinam naturam, & trinitatem duabus differentijs. Prima. Rationalis est similis specificæ naturæ diuinæ: ac per hoc per modum imaginis. cæterę ex dispositione earum significant quod Deus est intellectualis: ergo vestigium naturæ Dei. Secunda, Rationalis est similis specificæ trinitati: quia principium verbi, &c. ergo in ea imago trinitatis: reliquæ innuunt ex modo & specie & ordine quod in Deo sint principium verbi, verbum & amor vtriusque ergo vestigium. Ex his manifeste patet tota prima consequentia explicata quo ad ly Dei, scilicet naturam & personas.

468 *1. dist. 3. q. 3. Et 2. di. 16. arti. 3. Et 4. contra cap. 26.*

464

464

244

Annot. ¶Circa differentiam assignatā inter imaginem & vestigium occurrit dubium ex Sco. in primo di. 3. q. 5. Nulla creatura repræsentat Deum secundum conceptum speciei specialissimæ: sed solum secundum conceptus cōmunes: ergo differentia assignata nihil valet. Antecedens patet, & consequentia est euidens: quia in hoc stat tua differentio, qđ imago ad speciem vestigium non. Ad hoc breuiter dicitur qđ quicquid sit de antecedente intellecto de specie specialissima repræsentantis, quia in proposito est sermo de specie repræsentati: ad quam pertingit imago: non militat contra sensum assignatū: quia in nomine speciei in his quæ non sunt in specie qualis est Deus non intelligimus propriē speciem nec differētiam: sed vltimū gradū in illa natura inuentum: vt patet ex dictis. Vltimus autem: vt per Aug. probatur, est intellectiuus: & propter ea in hoc optime consistit differentia inter imaginem & vestigium Dei: quod illa fundatur super imitationem speciei, id est vltimi gradus, id est naturæ intellectualis, istud vero super repræsentationem. quod talis gradus sit in Deo & non super assimilari sibi in illo.

¶Reliqua pertinentia ad differentiam inter vestigium & imaginem tractata sunt superius in 45. q. art. 7. &c.

4 46 144 19

sit sensus, Faciamus hominem taliter vt sit in eo imago nostra. Alio modo hæc præpositio ad, potest designare causam exemplarē: sicut cū dicitur, Iste liber est factus ad illum. Et sic imago Dei est ipsa essentia diuina quæ abusiue imago dicitur, secundūm quod imago ponitur pro exemplari: vel secundum quod quidam dicunt. diuina essentia dicitur imago: quia secundum eam vna persona aliam imitatur.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum imago Dei sit in homine solum secundum mentem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod imago Dei non sit in homine solum secundum mentem. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 11. quod vir est imago Dei. Sed vir non est solum mens. Ergo imago Dei non attenditur solum secundum mentem.

¶Præterea, Gen. 1. dicitur, Creauit Deus hominem ad imaginem suā, ad imaginē Dei creauit illum: masculum & fœminam creauit eos. Sed distinctio masculi & fœminæ est secundū corpus. Ergo secundum corpus attenditur Dei imago in homine, & nō scdm mentem tantū.

¶Præterea, Imago præcipue videtur attendi secundum figuram. Sed figura ad corpus pertinet. Ergo imago Dei attēditur in homine etiā secundū corpus & non secundū mentē tantū.

¶Præterea, Secundū Aug. 12. super Gen. ad literam: triplex visio inuenitur in nobis, scilicet corporalis, spiritualis, siue imaginaria & intellectualis. Si ergo secundum visionem intellectualem, quæ ad mentem pertinet, est aliqua trinitas in nobis, secundum quam sumus ad imaginem Dei, pari ratione & in alijs visionibus.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. 4. Renouamini spiritu mētis vestræ, & induite nouum hominem. Ex quo datur intelligi quod renouatio nostra quæ fit secundum noui hominis indumentum ad mentem pertinet: sed ad Col. 3. dicit. Induentes nouum hominem: qui renouatur in agnitionē Dei secundum imaginē eius, qui creauit eū. Vn̄ renouationem, quæ est secundum noui hominis indumentū, attribuit imaginem Dei. Esse ergo ad imagieum Dei pertinet solum ad mentem.

CONCLVSIO.

¶*Communicatur homini Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem, secundum vero alias eius partes per modum vestigij, sicut & cæteris irrationalibus creaturis.*

¶RESPONDEO dicendū quod cū in omnib' creaturis sit aliqualis Dei similitudo in sola creatura rationali inuenitur similitudo Dei per modum imaginis, vt supra dictū est[c], in alijs autem creaturis per modum vestigij. Id autem in quo creatura rationalis excedit alias creaturas, est intellectus, siue mens. Vnde relinquitur quod nec in ipsa rōnali creatura inuenitur Dei imago nisi secundū mentem. In alijs vero partibus siquas habet rationalis creatura, inuenitur similitudo vestigij: sicut & in cæteris rebus quibus secundum partes huiusmodi assimilatur. Cuius ratio manifeste cognosci potest, si attendatur modus quo repræsentat vestigium, & quo repræsentat imago. Imago enim repræsentat secundum similitudinem speciei vt dictum est[c], vestigium autem repræsentat per modum effectus: qui sic repræsentat suam causam, quod tamen ad speciei similitudinem non pertingit[c]. Impresiones enim, quæ ex motu animalium relinquuntur, dicuntur vestigia. Et similiter cinis dicitur vestigium ignis, & desolatio terræ, vestigium hostilis exercitus. Potest ergo huiusmodi differentia attendi inter creaturas rationales & alias creaturas: & quantū ad hoc quod in creaturis rationalibus repræsentatur similitudo diuinę naturæ, & quantum ad hoc quod in eis repræsentatur similitudo trinitatis increatæ. Nam quantum ad similitudinem diuinæ naturæ pertinet, creaturæ rationales videntur quodammodo ad repræsentationem speciei pertingere inquantum imitantur Deum, non solum in hoc qđ est & viuit, sed etiā in hoc q intelligit, vt supra dictum est[c]. Aliæ vero creaturæ non intelligunt, sed apparet in eis quoddam vestigium intellectus producentis, si earum dispositio cōsideretur. Similiter cū increata trinitas distinguatur scdm processionē verbi à dicēte, & amoris ab vtroq;, vt supra habitum est[c]: in creatura rationali, in qua inuenitur processio verbi secundum intellectum, & processio amoris secundum voluntatem, potest dici imago trinitatis increatæ per quandam repræsentationem speciei. In alijs autem creaturis non inuenitur principium verbi, & verbum, & amor: sed apparet in eis quoddam vestigium, quod hæc inueniantur in causa producente. Nā hoc ipsum qđ creatura habet substātiam modificatam & finitā, demonstrat quod sit à quodam principio. Species vero eius demonstrat verbum facientis, sicut forma domus demonstrat conceptionē artificis. Ordo vero demonstrat amorē producentis quo effectus ordinatur ad bonum[c]: sicut vsus ædificij demonstrat artificis voluntatē. Sic igitur in homine inuenitur Dei similitudo per modum imaginis secundum mentem sed secundum alias partes eius per modum vestigij.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod homo dicitur imago Dei: nō quia ipse essentialiter sit imago, sed quia in eo est Dei imago impressa secundū mentē: sicut denari' dicit' imago Cæsaris, inquantum habet Cæsaris imaginem. Vnde non oportet quod secundū quamlibet partem hominis accipiatur Dei imago.

¶Ad secūdum dicendum, quod sicut Aug. dicit 12. de tri. quidā imaginē trinitatis in homine posuerunt: nō secundū vnum indiuiduū, sed secundū plura: dicentes, quod vir patris personā intimat: filij vero personā, quod de viro ita processit vt de illo nasceretur: atq; ita tertiā personam velut spiritūsanctū dicūt esse mulierem, quæ ita de viro processit, vt non ipsa esset filius aut filia. Quod prima facie absurdum videtur. Primo quidem quia sequeretur quod spiritussan. esset principium filij: sicut mulier est principium prolis quæ nascitur de viro. Secundo quia vnus homo non esset nisi ad imaginem vnius personæ. Tertio quia secundum hoc Scriptura de imagine Dei in homine mentionem facere non debuisset, nisi producta iam prole. Et ideo dicendum est, quod Scriptura postquam dixerat, Ad imaginem Dei creauit illum: addidit masculum & fœminā creauit eos: non vt imago Dei secundum distinctiones sexuum attendatur, sed quia imago Dei vtrique sexui est communis: cum sit secundum mentem in qua non est distinctio sexuum. Vnde Apostolus ad Col. 3. postquàm dixerat, Secundnm imaginem eius qui creauit illum subdit. Vbi non est masculus & fœmina.

¶Ad tertiū dicendū, qđ quāuis imago Dei in homine nō accipiatur secundum figurā corporeā: tamē quia corpus hominis solū inter terrenorum animalium corpora non pronū in aluū prostratum est: sed tale est vt ad contēplandum cælū sit aptius magis in hoc ad imaginem & similitudinem Dei quā cætera corpora animaliū factum iure videri potest: vt Aug. dicit in lib. 83. q. Quod tamen nō est sic intelligendū, quasi in corpore hominis sit imago Dei: sed qa ipsa figura hūani corporis repsentat imaginem Dei in anima per modum vestigij.

¶Ad quartū dicendū, quod tā in visione corporali quā imaginaria inuenitur quædam trinitas: vt Aug. dicit in lib. de tri. In visione enim corporali est quidem primo species exteriores corporis. Secundo vero ipsa visio quæ fit per impresionem cuiusdam similitudinis prædictæ speciei in visum. Tertio est ibi intentio voluntatis applicans visum ad videndum, & eum in re visa detinens. Similiter etiam in visione imaginaria inuenitur primo species in memoria reseruata. Secundo ipsa imaginaria visio quæ prouenit ex hoc quod acies animæ, id est ipsa vis imaginaria informatur secundum prædictam speciem. Tertio vero inuenitur intentio voluntatis coniungens vtrunque. Sed vtraque trinitas deficit à ratione diuinæ imaginis. Nam ipsa species exterioris corporis est extra naturam animæ. Species autem quæ est in memoria, etsi non sit extra animam, est tamen aduentitia animæ. Et ita vtrobique deficit repræsentatio connaturalitatis & coæternitatis diuinarum personarum. Visio vero corporalis non procedit tantum à specie exterioris corporis, sed simul cum hoc à sensu videntis. Et similiter visio imaginaria non solum procedit à specie quæ in memoria conseruatur, sed etiam à virtute imaginatiua. Et ita per hoc non reprçsentatur conuenienter processio filij à solo patre.

Intentio

Intentio vero voluntatis quę coniungit duo prædicta, non ex eis procedit, neque in visione corporea neque in spirituali. Vnde non conuenienter repræsentatur processio Spiritus sancti à patre & filio.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum imago Dei inueniatur in anima secundum actus.*

469 *1. dist. 3. q. 4. art. & q. 5. & veri. q. 10. ar. 3.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd imago Dei non inueniatur in anima secundum actus, dicit enim Aug. 11. de ciu. Dei, quod homo factus est ad imaginē Dei secundū quod sumus, & nos esse nouimus & nostrū esse ad nosse dirigimus. Sed esse non significat actum. Ergo imago Dei nō attenditur in anima secundum actus.

¶Præterea, Aug. in 9. de tri. assignat imaginem Dei in anima secundū hæc tria, quæ sunt mens, notitia, & amor. Mens autem non significat actum, sed magis potentiam, vel etiam essentiam intellectiuæ animæ. Ergo imago Dei non attenditur secundum actus.

¶Præterea Aug. 10. de tri. assignat imaginē trinitatis in anima secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Sed hæc tria sunt vires naturales animæ, vt Magister dicit 3. di. 1. lib. sent. Ergo imago attenditur secundum potentias, & non secundum actus.

¶Prçterea, Imago trinitatis semper manet in anima. Sed act' nō semper manet. Ergo imago Dei non attenditur in anima secundū actus.

464 ¶SED CONTRA est, quod Aug. 9. de tri. assignat trinitatē in inferioribus animæ partibus, secundū actualē visionē sensibilē & imaginariam. Ergo & trinitas quę est in mente, secundū quā homo est ad imaginem Dei debet attendi secundum actualem visionem.

CONCLVSIO.

¶*Trinitatis imago attenditur primo in rationali creatura secundū actus verbi & amoris, secundario autem secundum potentias, & præcipue habitus.*

108 ¶RESPONDEO dicendū, quod sicut suprà dictū est[c], ad rationem imaginis pertinet aliqualis repræsentatio speciei. Si ergo imago diuina debet accipi in anima, oportet quòd secundū illud principaliter attendatur quod maxime accedit, prout possibile est ad repræsentandum speciem diuinarum personarū. Diuinæ autē personæ distinguuntur secundū processionē verbi à dicente & amoris connectentis
408 vtrunque[c]. Verbum autē in anima nostra sine actuali cogitatione esse non potest, vt Aug. di. 14. de tri. Et ideo primo & principaliter attenditur imago trinitatis in mente secundum actus, prout scilicet ex notitia quā habemus cogitando interius, verbum formamus, & ex hoc in amorem prorumpimus. Sed quia principia actuū sūt habitus & potentiæ, vnumquodq; autem virtualiter est in suo principio secundario & quasi ex cōsequenti imago trinitatis potest attendi in anima secundum potentias, & præcipue secundū habitus, prout in eis, scilicet actus virtualiter existunt.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse nostrū ad imaginē Dei pertinet, quod est nobis propriū suprà alia animalia. Quod quidē esse competit nobis inquantum mentem habemus. Et ideo eadem est hæc trinitas cum illa quam August. ponit in 9. de trinit. quæ consistit in mente, notitia & amore.

¶Ad secūdū dicēdū quòd Aug. hāc trinitatē primo adinuenit in men-
464 te. Sed quia mens, etsi se totam quodammodo cognoscat etiam quodammodo se ignorat prout scilicet est ab aliis distincta, & sic etiam se quærit: vt Aug. consequenter probat in 10. de tri. ideo quia notitia nō totaliter menti coæquatur accipit in anima tria quædā propria mētis, scilicet memoriam, intelligentiam & voluntatem, quæ nullus ignorat se habere: & in istis tribus potius imaginem trinitatis assignat, quasi prima assignatio sit quodammodo deficiens.

¶Ad tertiū dicendū q sicut Aug. probat 14. de tri. intelligere dicimur, & velle, seu amare aliqua, & quando de his cogitamus, & quando de his nō cogitamus, Sed quando sine cogitatione sunt ad solā memoriā pertinent: quæ nihil est ad secundū ipsum q̄ habitualis retētio notitiæ
a & amoris[c]. Sed quia, vt ipse dicit, verbū ibi esse sine cogitatione non
115 potest: cogitamus enim omne quod dicimus etiā illo interiori verbo quod ad nullius gentis pertinet linguā: in tribus potius illis imago ista cognoscitur: memoria scilicet intelligētia & voluntate. Hanc autē nunc dico intelligentiam qua intelligimus cogitantes, & eam voluntātem siue amorē vel dilectionem quæ ipsam prolem parentemq; coniungit. Ex quo patet q imaginem diuinæ trinitatis potius ponit in intelligentia & voluntate actuali q̄ secundū quod sunt in habituali retentione memorię. Licet etiā quantum ad hoc aliquo modo sit imago trinitatis in anima: vt ibidem dicitur. Et sic patet q memoria, intelligentia & voluntas non sunt tres vires, vt in sententiis dicitur.

¶Ad quartum dicendum, quòd aliquis respōdere posset per hoc quod Aug. dicit 14. de tri. quòd mēs semper meminit, semper se intelligit & amat. Quod quidā sic intelligunt, quasi animę adsit actualis intelligentia & amor suipsius. Sed hūc intellectum excludit per hoc quod subdit, quòd non semper se cogitat discretam ab his quæ non sunt quod ipsa. Et sic patet quod anima semper intelligit & amat se, non actualiter, sed habitualiter. Quamuis dici possit quod percipiendo actū suū, seipsam intelligit, quandocunque aliquid intelligit. Sed quia non semper est actu intelligens, vt patet in dormiente: ideo oportet dicere quod actus etsi non semper maneāt in seipsis, manent tamen semper in suis principiis, scilicet potētiis & habitibus. Vnde Aug. dicit 9. de tri. Si secundum hoc facta est ad imaginē Dei anima rationalis, quòd vti ratione atque intellectu ad intelligendū & conspiciendum Deum potest, ab initio quo esse cœpit, fuit in ea Dei imago.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum imago diuinæ trinitatis sit in anima solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd imago diuinę trinitatis sit in anima non solum per comparationem ad obiectum, quod est Deus. Imago enim diuinæ trinitatis inuenitur in anima, sicut dictum est[c]: secūdum quod verbum in nobis procedit à dicente & amor ab vtroque. Sed hoc inuenitur in nobis secundum quodcunque obiectum. Ergo secundum quodcunque obiectum inuenitur in mente nostra imago diuinæ trinitatis.

¶Præterea, Aug. dicit in 12. de tri. quòd cū quęrimus in anima trinitatem, in tota quęrimus, & non separantes actionem rationalem in temporalibus à contemplatione æternorum. Ergo secundum temporalia obiecta inuenitur imago trinitatis in anima.

¶Præterea, Quòd Deum intelligamus & amemus, conuenit nobis secundum gratię donum. Si igitur secundum memoriam, intelligentiam & voluntatem seu dilectionem Dei attendatur imago trinitatis in anima, non erit imago Dei in homine secundum naturam, sed secundum gratiam. Et sic non erit omnibus communis.

¶Præterea, Sancti qui sunt in patria, maximè conformantur imagini Dei secundū gloriæ visionē. Vnde dicitur 2. Cor. 3. In eandē imaginē transformamur à claritate in claritatē. Sed secundū visionem glorię temporalia cognoscuntur. Ergo etiam per comparationem ad temporalia Dei imago attenditur in nobis.

¶SED CONTRA est quod Aug. di. 14. de tri. quòd nō propterea est Dei imago in mēte quia sui meminit, & diligit, & intelligit se: sed quia potest etiam meminisse intelligere & amare Deum à quo facta est. Multo igitur minus secundum alia obiecta attenditur imago Dei in mente.

CONCLVSIO.

¶*Est anima rationalis ad imaginem Dei & diuinæ trinitatis secundum quòd apta nata est ferri in Deum notitia & amore.*

¶RESPONDEO dicendū quòd (sicut suprà dictum est) imago importat similitudinē vtcunque pertingentem ad speciei repræsentationē[c]. Vnde oportet quod imago diuinæ trinitatis attēdatur in anima secundū aliquid quod repræsentat diuinas personas repræsentatione speciei, sicut est possibile creaturę. Distinguūtur autē diuinæ personę, vt dictum est[c], secundum processionē verbi à dicente, & amoris ab vtroque. Verbū autem Dei nascitur de Deo secundū notitiā suiipsius, & amor procedit à Deo secundū quod seipsum amat. Manifestū est autem, q diuersitas obiectorū diuersificat speciem verbi & amoris. Non enim idem est specie in corde hominis verbum conceptum de lapide & de equo, nec idem specie amor. Attenditur igitur diuina imago in homine secundum verbum conceptum de Dei notitia, & amorem exinde deriuatum. Et sic imago Dei attenditur in anima secundum quod fertur, vel nata est ferri in Deum. Fertur autem in aliquid mens dupliciter. Vno modo directe & immediate. Alio modo indirecte & mediate: sicut cum aliquis videndo imaginem hominis in speculo, dicitur ferri in ipsum hominem. Et ideo Augu. dicit in 14. de tri. quòd mēs meminit sui, intelligit se, & diligit se. Hoc si cernimus, cernimus trinitatem: nondum quidem Deum, sed iam imaginem Dei. Sed hoc est non quia fertur

a ¶*Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum septimum.*

Comment. Titulus clarus ¶In corpore vna conclusio trimembris respōsiua quęsito. Imago trinitatis in mente primo attenditur secundum actus verbi & amoris. secundario autem ex cōsequenti secundum potentias, & præcipue habitus. Probatur prima pars: imago est repræsentatiua speciei: ergo primo attenditur in mente secundum quod maxime appropinquat ad speciem trinitatis: ergo secundum quod accedit ad repræsentandum processionem verbi à dicente, & amoris connectentis: ergo secundum actus. Antecedens iam patet: prima consequentia est per se nota secunda vero probatur: quia secundum talem processionē constituitur trinitas. vltima autem probatur: quia verbum sine actuali cognitione non est: vt Aug. dicit. Secunda vero pars probatur: quia conditiones effectus sunt etiā suorum principiorum, pro quanto virtualiter sunt in eis: constat autem potentias & habitus esse principia actuum. ergo quæ conueniunt actibus, conueniunt etiā quodāmodo potentiis & præcipue habitibus: quia proximioris principij rationem habent. & sic patet tertia pars. Et nota vltima verba literæ: quia limitant potentias & habitus, q nō qualitercunq;, sed vt virtualiter se habēt ad actus: sic sunt partes imaginis, non vt passiones aut proprietates, &c. Et hæc in solutione argumentorum patent.

470 *2. di 3. q. 4. arti. 4. Et veri. q. 10. ar. 7.* 469

Annot. ¶In responsione ad quartum aduerte, quòd tū ibi dicitur posse dici quòd anima seipsam intelligit percipiendo actum suum qñcunque aliquid intelligit: interpretandū est de cognitione an est: hoc enim modo seipsam, semper intelligit, modo se operari percipiat. 464 468

a ¶*Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum octauum.* 469 468

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore duo. Primo respōdet quæsito vna conclusione affirmatiue. Secundo distinguit modos eius. ¶Quo ad primum conclusio est, Imago trinitatis attenditur in aīa secundū qđ fertur, aut nata est ferri in Deum notitia & amore, &c. Probatur, Imago est similitudo & repræsentat speciem: ergo imago trinitatis in anima est secundum repræsentationem speciei diuinarum personarū: ergo secundum repræsentationem verbi de ipsius Dei notitia & amoris suiipsius: ergo secundū quod anima Dei

Universidad de Deusto Biblioteca

Arg. cōtra.

intelligit & amat actu vel potentia. Antecedens patet cum prima consequentia. secunda vero probatur ex hoc quòd verbum Dei, & similiter amor in ipso Deo, ab ipso Deo vt obiecto specificantur: vt patet ex dictis suprà. Vltima vero consequentia probatur ex hoc, quòd diuersitas obiectorum variat speciem verbi & amoris. Et probatur in litera inductiue ac per hoc verbum in anima de Deo obiectiue, & verbum de quacunque alia re differunt specie: & consequenter à specie diuini verbi, quod de Deo est: verba de cæteris rebus recedunt, & dissimilia sunt secundum speciem obiecti. verbum autem in anima de Deo vt obiecto, conuenit in specie obiecti cum diuino verbo: & propterea ipsum maxime repræsentat speciem verbi diuini: & simile est dicendum de amore.

466 81 a ¶ Quo ad secundum ponitur duplex modus: quo anima fertur in Deū scilicet immediate & mediate. Immediate dū de ipso speculamur, & ipsum amamus. Mediate, dum ipsum in anima nostra contemplamur & amamus. Primus modus est vt visio rei in se. Secundus vt visio in speculo. Facta est autem hęc distinctio propter beati Aug. autoritatem, vt patet in litera.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimætertiæ Articulum nonum.*

Titulus istius artic. occasionatus est ex verbis Gene. primo vbi dicitur, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram.

Comment. 471 2.di.28.q.1 2.ar.1.cor. Et 2.dist. 16.art.4. Et 1.co. 11.cor.8. Et 2.co. 4.co.4.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito bimembris. Similitudo dupliciter potest distingui ab imagine. Vno modo vt præambula ad ipsam. Alio modo vt subsequens & perficiens ipsam. Probatur & declaratur primo veritas distinctionis. Secundo explanantur singula membra. Distinctio probatur sic, Vnum est commune omnibus & potest ad singula aptari, sicut bonum & verum. ergo & similitudo. ergo vt bonum se habet vt præambulū & subsequens respectu particularis boni, ita etiam similitudo se habere potest ad imaginem vt præambula, & vt subsequēs. 466 Antecedēs probatur, quia est transcendens sicut illa. Prima consequentia vero probatur, quia similitudo sequitur vnum: & probatur ex 5. metā. Secūda vero consequētia probatur, quia ęqua est vtrobique ratio. Cōmunitas enim & perfectio respectu huius faciunt quòd bonum habeat se vtroq; modo. Vtraque autem conditio inuenitur in similitudine respectu imaginis: quia & cōmunior est: nō enim omnis similitudo est imago: & vt perfectio eius sumitur, alioquin non diceremus, imago similis ad commendandam eius perfectionem. Deinde explanantur singula mēbra sigillatim. Et primo primum ex duabus autoritatibus August. Secundo, secundum iuxta autoritatē Damasceni. omnia clara sunt.

mens in seipsam absolute, sed prout per hoc vlterius potest ferri in Deum, vt patet per autoritatem suprà inductam [c].

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad rationē imaginis non solum oportet attendere quòd aliquid procedat ab aliquo, sed etiā quid à quo procedat, scilicet quòd verbum Dei procedit à notitia de Deo.

¶Ad secundū dicendū, quòd in tota quidē anima inuenitur aliqua trinitas: nō quidē ita quòd præter actionē temporaliū & contemplationē æternorum quæratur aliquod tertiū quo trinitas impleatur, prout ibidem subditur: sed in illa parte rationis quæ deriuatur à parte temporalium, etsi trinitas inueniri possit: non tamē imago Dei potest inueniri: vt postea dicitur, quia huiusmodi temporalium notitia aduentitia est animæ: & habitus etiam ipsi quibus temporalia cognoscuntur, non semper adsunt, sed quandoq; quidē pręsentialiter adsunt, quandoq; autē secundū memoriā tantum etiā postquā adesse incipiunt. Sicut patet de fide quę tēporaliter nobis aduenit in præsenti: in statu autē futurę beatitudinis iam non erit fides, sed memoria fidei.

¶Ad tertium dicendum, quòd memoria Dei cognitio & dilectio non est nisi per gratiam. Est tamen aliqua cognitio & dilectio naturalis vt suprà habitum est [c]. Et hoc etiam ipsum naturale est quòd mens ad intelligendū Deū ratione vti potest, secundū quod imaginem Dei semper diximus permanere in mente: siue hæc imago Dei ita sit abolita quasi obumbrata, vt pene nulla sit, vt in his qui non habent vsum rationis: siue sit obscura atque deformis, vt in peccatoribus: siue sit clara & pulchra, vt in iustis sicut Aug. dicit 13. de trini.

¶Ad quartum dicendū, quòd secundū visionē gloriæ temporalia videbuntur in ipso Deo. Et ideo huiusmodi temporalium visio ad Dei imaginem pertinebit. Et hoc est quod Aug. dicit 14. de tri. quòd in illa natura, cui mens feliciter adhærebit, immutabile videbit omne quod videbit. Nam in ipso verbo increato sunt rationes omnium creaturarum.

ARTICVLVS IX.

a ¶*Vtrum similitudo ab imagine conuenienter distinguatur.*

AD NONVM sic proceditur. Videtur quòd similitudo ab imagine non conuenienter distinguatur. Genus enim non conuenienter distinguitur à specie. Sed similitudo comparatur ad imaginem vt genus ad speciē: quia vbi est imago, ibi est continuo similitudo: sed non conuertitur, vt dicitur in lib. 83. q. Ergo inconueniēter similitudo ab imagine distinguitur.

¶Præterea, Ratio imaginis attenditur, non solum per repræsentationem diuinarum personarum, sed etiam secundum repræsentationem diuinæ essentiæ: ad quam repræsentationem pertinet immortalitas & indiuisibilitas. Nō ergo conuenienter dicitur quòd similitudo est in essentia: quia est immortalis & indiuisibilis, imago autem in aliis.

¶Præterea, Imago Dei in homine est triplex, scilicet naturæ, gratiæ, & gloriæ: vt suprà habitum est [c]. Sed innocentia & iustitia ad gratiam pertinent. Inconuenienter ergo dicitur quòd imago accipitur secundum memoriam in intelligentiam & voluntatem, similitudo autem secundum innocentiam & iustitiam.

¶Præterea, Cognitio veritatis ad intelligentiam pertinet, amor autem virtutis ad voluntatem: quæ sunt duæ partes imaginis [c]. Non ergo conuenienter dicitur quòd imago sit in cognitione veritatis, similitudo in dilectione virtutis.

¶SED CONTRA est quod Augu. dicit in libr. 83. qō. Sunt qui non frustra intelligunt duo dicta esse imaginem & similitudinem, cum si vna res esset, vnum nomen sufficere potuisset.

CONCLVSIO.

¶*Non idem est esse ad imaginem & similitudinem Dei, sed distincta sunt, vt præcedens & sequens imaginem sit ipsa similitudo.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd similitudo quædam vnitas est. Vnum enim in qualitate similitudinē causat, vt dicitur in quinto meta. Vnum autem, cū sit de transcendentibus, & cōmune est omnibus, & ad singula potest aptari, sicut & bonū & verum. Vnde sicut bonum alicui rei particulari potest comparari vt præambulum ad ipsam, & vt subsequens prout designat aliquam perfectionem ipsius: ita etiam est de comparatione similitudinis ad imaginem. Est enim bonum præambulum ad hominem, secundum quod homo est quoddam particulare bonum. Et rursus bonum subsequitur ad hominem, inquantum aliquem hominem specialiter dicimus esse bonum propter perfectionem virtutis. Et similiter similitudo consideratur vt præambulum ad imaginem inquātum est communius quàm imago, vt suprà dictum est [c]. 46 Consideratur etiam vt subsequēs ad imaginem inquantum significat quandam imaginis perfectionem. Dicimus enim imaginem alicuius esse similem vel non similem ei, cuius est imago, inquantum perfectè vel imperfectè repræsentat ipsum. Sic ergo similitudo potest ab imagine distingui dupliciter. Vno modo prout est præambula ad ipsam, & in pluribus existens. Et sic similitudo attenditur secundum ea quæ sunt communiora proprietatibus naturæ intellectualis, secundum quas proprie attenditur imago. Et secundum hoc dicitur in lib. 83. q. quod spiritus, id est mens, ad imaginem Dei nullo dubitante factus est. Cætera autem hominis, scilicet quæ pertinent ad inferiores partes animæ, vel etiam ad ipsum corpus, ad similitudinem facta esse aliqui volunt. Secundum hoc etiam in lib. de quantitate animæ dicitur, quod similitudo Dei attenditur in anima, inquantum est incorruptibilis. Nam corruptibile & incorruptibile sunt differentiæ entis communis. Alio modo potest cōsiderari similitudo secundum quod significat imaginis expressionem & perfectionem. Et secundum hoc Dam. dicit, quòd id, quod est secundum imaginem, intelectuale significat, & arbitrio liberum per se potestatiuum. Quod autem secundum similitudinem virtutis secundum quod homini possibile est habere similitudinem. Et ad idem refertur quòd similitudo dicitur ad dilectionem virtutis pertinere. Nō enim est virtus sine dilectione virtutis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum quòd similitudo non distinguitur ab imagine secundum communem rationem similitudinis. Sic enim includitur in ratione ipsius imaginis. Sed secundum quod aliqua similitudo deficit à ratione imaginis: vel etiam est imaginis perfectiua.

¶ Ad secundum dicendum, quòd essentia animæ pertinet ad imaginem: prout repræsentat diuinam essentiam secundum ea, quæ sunt propria intellectualis naturæ, non aut[em] secundum conditiones consequentes ens in communi, vt est esse simplicem & indissolubilem.

¶Ad tertium dicendum, quòd etiam virtutis quædam naturaliter insunt animæ, ad minus secundum quædam earum semina. Et secundū has posset attendi similitudo naturalis. Quamuis nō sit inconueniēs, vt id quod secundum assignationem vnam dicitur imago, secundum aliam dicatur similitudo.

¶Ad quartum dicendum quòd dilectio verbi quod est amata notitia, pertinet ad rationem imaginis: sed dilectio virtutis pertinet ad similitudinem, sicut & virtus.

QVAESTIO NONAGESIMA QVARTA de Statu & conditione primi hominis quantum ad intellectum, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de statu, vel conditione primi hominis. Et primo, quantum ad animā. Secundo, quantum ad corpus.

¶ Circa primum consideranda sunt duo. ¶Primo de conditione hominis quantum ad intellectum. ¶Secundo, de conditione hominis quantum ad voluntatem. ¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo vtrum primus homo viderit Deum per essentiam. ¶Secundo, vtrum videre potuerit substantias separatas, id est angelos. ¶Tertio, vtrum habuerit omnium scientiam. ¶Quarto, vtrum potuerit errare, vel decipi.

ARTI-

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum primum.*

Comment. 472 ...q.5. ...ar.1.& 2. ... Et 2. ...23.qō. ...arti.1. Et veri. q. ...ar.1. per ...& artic. ...com.

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo directe respondet quæsito. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem primus homo de Deo habuit.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est negatiua. Primus homo non vidit Deum per essentiā secundū communem statū illius vitę. Hęc conclusio primo declaratur quantū ad vltimā particulam: quare sit addita, quia scilicet posset aliquis dicere, quod de speciali gratia Adam vidit Deum per essentiam quādo in soporem venit. Deinde probatur. Videntes Deum per essentiam se habent ad ipsum sicut quilibet ad beatitudinem: ergo sunt stabiliti & in amore eius: ergo non possunt peccare: sed Adam peccauit: ergo non vidit Deum per essentiam. Antecedens probatur: quia diuina essentia est ipsa beatitudo, prima consequentia probatur: quia nullus potest beatitudinem nolle, aut eius oppositum, scilicet miseriam velle. secunda vero est per se nota: quia peccare est auerti à Deo.

Annot. ¶Aduerte quod quia ex visione Dei per essentiam optime nascitur impeccabilitas durante visione, vt superius probatū fuit in proposito, vbi de statu primi hominis tractatur: optime etiam sequitur quod si erat in statu videntis Deū per essentiam ergo erat in statu impeccabilis: & ideo subtiliter litera non momentaneā visionem, sed statum videntis Deū per essentiam perspiciens, dicit, quod videntes in æternum peccare non possunt. 412 c Et sic excluditur obiectio de peccato Pauli, & Moysis præcipue.

¶ Quo ad secundum est vna conclusio, primus homo cognoscebat Deū altiore cognitione quàm nos media. scilicet inter cognitionem patriæ, & huius exilij. Probatur cognitio plena & lucida Dei in effectibus intelligibilibus, est altior cognitione eius per effectus sensibiles: ergo est altior nostra ac media inter cognitionem patriæ, & nostram. Sed talis conueniebat primo homini, ergo, &c. Prima propositio probatur sic. Visio Dei per essentiam distinguitur contra visionem per creaturam: ergo visio Dei per creaturā altiorē & Deo similiorem est altior & clarior: ergo cognitio in effectu intelligibili est altior ea, quæ est per effectum sensibilem. Vis primæ consequentiæ consistit in hoc quod radix distinguendi visionē Dei per essentiam à visione eius per creaturā, est differentia secundum perfectū & imperfectum: quia illa scilicet tanquàm perfecta distinguitur contra hanc tanquàm defectiuā. Et propterea quanto creatura est altior, tanto est minus defectiua: & minus recedit à visione per essentiam. Prima autem consequentia principalis, scilicet, ergo est altior nostra: probatur, quia nos à sensibilibus, circa quæ occupamur, distrahimur, vt non plene ac lucide intelligibiles effectus contemplemur. Minor aūt, scilicet quod talis esset primi hominis cognitio, probatur dupliciter: primo ex rectitudine eius qua inferiora subdebantur superioribus: cuius oppositum est in nobis, secūdo ex autoritate Aug. Et not. quod non distinguitur litera modo quo ad hoc inter naturalem & gratuitam cognitionem primi hominis de Deo, quoniam vtraque erat altior: & quodammodo angelica magis quàm humana: vt patet ex autoritate Augustini & in responsione ad tertium.

ARTICVLVS I.

¶*Vtrum primus homo per essentiā Deum viderit.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod primus homo per essentiam Deum viderit. Beatitudo enim hominis in visione diuinæ essentiæ consistit. Sed primus homo in paradiso conuersans, beatam & omnium diuitem habuit vitam: vt Damas. dicit in 2. lib. Et Aug. dicit in 4. de ciui. Dei. Si homines habebant effectus suos quales nunc habemus, quomodo erant beati in illo inenarrabilis beatitudinis loco, i. paradiso? Ergo primus homo in paradiso vidit Deum per essentiam.

¶Præterea, Aug. dicit 14. de ci. Dei, quod primo homini non aberat quicquàm quod bona voluntas adipisceretur. Sed nihil melius bona voluntas adipisci pōt, quā diuinæ essentiæ visionē. Ergo homo per essentiā Deū videbat.

¶ Præterea, Visio Dei per essentiam est qua videtur Deus sine medio & sine ænigmate. Sed homo in statu innocentiæ vidit Deum sine medio: vt magister dicit in 1. dist. 4. lib. sen. Vidit etiam sine ænigmate, quia ænigma obscuritatem importat: vt August. dicit 15. de trini. Obscuritas autem introducta est per peccatum. Ergo homo in primo statu vidit Deum per essentiam.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit 1. ad Cor. 15. quod non prius quod spirituale est, sed quod animale. Sed maxime spirituale est videre Deum per essentiam. Ergo primus homo in primo statu animalis vitæ Deum per essentiam non vidit.

CONCLVSIO.

¶*Primus homo cum peccauerit, non vidit Deum per essentiam secundum communem statum illius vitæ, sed ipsum cognoscens per intelligibiles effectus altiori cognitione illum cognoscebat, quàm nos cognoscamus, qui per sensibiles effectus illum nouimus.*

¶RESPONDEO dicendū quod primus homo Deum per essentiam nō vidit secū dum communem statum illius vitæ, nisi forte dicatur quod viderit eum in raptu, quando Deus immisit soporem in Adam: vt dicitur Gen. 2. Et huius ratio est: quia cum diuina essentia sit ipsa beatitudo, hoc modo se habet intellectus videntis diuinam essentiam ad Deum sicut se habet quilibet homo ad beatitudinem. Manifestum est autem quod nullus homo potest per voluntatem à beatitudine auerti. Naturaliter enim & ex necessitate homo vult beatitudinem [c], & fugit miseriam. Vnde nullus videns Deum per essentiam potest voluntate auerti à Deo, quod est peccare. Et propter hoc omnes videntes Deum per essentiam, sic in amore Dei stabiliūtur q[uo]d in æternum peccare non possunt. Cum ergo Adam peccauerit, manifestum est quod Deum per essentiam non videbat. Cognoscebat tamen Deum quadam altiori cognitione quàm nos cognoscamus. Et sic quodammodo eius cognitio media erat inter cognitionem præsentis status & cognitionem patrię, qua Deus per essentiam videtur.

¶ Ad cuius euidentiā considerandū est quod visio Dei per essentiā diuiditur cōtra visionē Dei per creaturā. Quanto aūt aliqua creatura est altior & Deo similior, tanto per eam Deus clarius videtur: sicut homo perfectius videtur per speculum in quo expressius imago eius resultat. Et sic patet quod multo eminentius videtur Deus per intelligibiles effectus, quàm per sensibiles & corporeos. A consideratione autem plena & lucida intelligibilium effectuum impeditur homo in statu præsenti per hoc quod distrahitur à sensibilib[us], & circa ea occupatur. Sed sicut dicitur Eccle. 7. Deus fecit hominē rectū. Hæc autē fuit rectitudo hominis diuinitus instituti, vt inferiora superioribus subderentur, & superiora ab inferioribus non impedirentur. Vnde homo primus non impediebatur per res exteriores à clara & firma contemplatione intelligibilium effectuum, quos ex irradiatione primæ veritatis percipiebat, siue naturali cognitione, siue gratuita. Vnde dicit August. in 2. super Gen. ad lit quod fortassis Deus primis hominibus antea loquebat[ur], sicut cū angelis loquit[ur] ipsa incōmutabili veritate illustrās mētes eorū, etsi nō tanta participatione diuinæ essentię quantā capiunt angeli. Sic igitur per huiusmodi intelligibiles effectus Dei, Deum clari[us] cognoscebat, quàm modo cognoscamus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo in paradiso beatus fuit: nō illa perfecta beatitudine in quā transferendus erat, quæ in diuinæ essentiæ visione consistit. Habebat tamen beatā vitā sc[un]d[u]m quendā modū: vt Aug. dicit 2. super Gen. ad lit. inquantū habebat integritatem & perfectionē quandā naturalem.

¶Ad secundum dicendum, quod bona voluntas est ordinata voluntas. Non autem fuisset primi hominis ordinata voluntas, si in statu meriti habere voluisset quod ei promittebatur pro præmio.

¶Ad tertiū dicendū, quod duplex est mediū. Quoddam, in quo simul videtur quod per medium videri dicitur: sicut cum homo videtur per speculum, & simul videtur cum ipso speculo. Aliud mediū est per cuius notitiā in aliquid ignotum deuenimus: sicut est medium demonstrationis. Et sine tali medio Deus videbatur. Non tamen sine primo medio. Non enim oportebat primum hominem peruenire in Dei cognitionem per demonstrationem sumptam ab aliquo effectu: sicut nobis est necessariū: sed simul in effectibus præcipue intelligibilibus suo modo Deum cognoscebat. Similiter etiam est considerandum quod obscuritas quæ importatur in nomine ænigmatis dupliciter potest accipi. Vno modo, secundum quod quælibet creatura est quoddam obscurum, si comparetur ad immensitatem diuinæ claritatis. Et sic Adā videbat Deū in ęnigmate: quia videbat Deum per effectum creatum. Alio modo potest accipi obscuritas quæ consecuta est ex peccato: prout scilicet impeditur homo à consideratione intelligibilium per sensibilium occupationem. Et secundum hoc non vidit Deum in ænigmate.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus per essentiam, id est quidditatiue intelligere.

¶In corpore duo. Primo respondet quæsito directe. Secundo ad bonitatem doctrinæ ostendit qualem cognitionem habuit primus homo de angelis.

Comment. ¶ Quo ad primum conclusio est negatiua. Primus homo non potuit videre angelos per essentiam. Probatur. Primus homo naturaliter cognoscebat per conuersionem ad phantasmata: ergo non poterat videre angelos per essentiam. Antecedens probatur distinguendo statū animæ dupliciter, scilicet secundum diuersos modos essendi: & de his supra dictum est, & secundum integritatem & corruptionem eiusdem modi essendi. Et de hac diuersitate est modo sermo: & ideo assignatur conuenientia & differentia inter hæc membra. 444 Conueniunt in hoc quod in statu naturę tam integræ quàm lapsæ anima est accommodata corpori secundum animalē vitam, probatur autoritate. Quia factus est homo in animam viuentem. Differunt in hoc quod corpus erat totaliter animę subditū & non impediens in statu illo, nunc impedit. Ex his enim patet antecedens. Si enim primus homo habuit animam accom-

473 2.di.23.q. 2.ar.1 cor. Et veri. q. 8.ar.5. & q.4.ar. 6. 20.cor.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod Adam in statu innocentiæ angelos per essentiam viderit. Dicit enim Greg. in 4. dial. In paradiso quippe assueuerat homo verbum Dei perfrui, bonorum angelorum spiritibus cordis mūditia & celsitudine visiōis interesse.

¶Præterea, Anima in statu præsenti impeditur à cognitione substantiarum separatum ex hoc quod est vnita corpori corruptibili, quod aggrauat animam, vt dicitur Sapi. 9. Vnde & anima separata substantias separatas videre potest: vt supra dictum est [c]. Sed anima primi hominis non aggrauabatur à corpore, cū non esset corruptibile. Ergo poterat videre substantias separatas.

¶ Præterea, Vna substantia separata cognoscit aliam cognoscendo seipsam: vt dicitur in lib. de causis. Sed anima primi hominis cognoscebat seipsam. Ergo cognoscebat alias substantias separatas.

¶SED CONTRA, Anima Adæ fuit eiusdē naturæ cū animab[us] nostris. Sed animæ nō possunt nūc intelligere substantias separatas. Ergo nec anima primi hominis potuit.

Universidad de Deusto Biblioteca

modatam corpori secundum animalẽ vitá, vt in conuenientia dictũ est. ergo intelligebat per conuersionem ad phantasmata, hic enim modus intelligendi ex illo essendi modo nascitur. Et nota illud verbum, secundum animalẽ vitá: quoniam excludit obiectionem de anima corporis glorificati, illa enim non est accómodata corpori ad perficiendum ipsum secundum vitã animalẽ. Quoniã tũc nõ viuet amplius vita animali: sed vt Apostolus dicit. Seminatur animale, & resurget spirituale. Appellatur enim animalis vita quæ alimento cæterisq; necessarijs eget, de qua inferius erit sermo.

¶Consequentia probatur intelligendo quod per phantasmata anima mouetur secundum tres gra-
472 dus: & nullus eorum ter-
422 minatur ad perfectam cognitionem nisi primus. ergo non potest videre angelos. Assumptũ quo ad primã partem probatur ex Diony. & explanantur qui sunt illi gradus: primus ad animam, secundus ad angelos, tertius ad Deum. Secunda pars sigillatim quo ad singula mẽbra probatur. Et primo, quod prim⁹ ad perfectam, id est quidditatiuam cognitionem terminat, id est animæ: ducit ex proportione medij: quia obiecto actus actui potentia, potentiæ substantia cõmẽsuratur. Scd'o, quod secundus nõ ex improportione medij ad terminũ: quia scilicet prima media non
281 sunt adæquata nisi substantiæ naturaliter intelligenti per phantasmata, & similiter ipsum proximũ modum, scilicet
438 substantia animæ non adæquat substantiam superiorem modo naturaliter intelligentem sed angelus non intelligit per
281 phantasmata: ergo ex
422 anima visa non videtur. Tertio probatur qđ tertius minime perficitur propter excessum termini scilicet Dei, non solum super animam, sed etiã super angelum: qui etiã visus non sat esset vt
474 duceret seipsum in visionem Dei ob illius infinitum excessum. Quo ad secundum, conclusio est. Primus homo habebat excellentiorem cognitionis modum de angelis, quàm nos. Probatur ratione: quia fixior erat & certior circa intelligibilia. Et confirmatur autoritate Gregorij.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.
¶In corpore est vna conclusio responsiua trimembris. Primus homo habuit scientiam omnium naturaliter scibilium, supernatu-
a 440 ralium vero quantum opus erat ad vitæ regi-

CONCLVSIO.

¶*Tametsi primus homo habebat de angelis & substantijs separatis certiorem cognitionis modum, quàm nos habeamus: non potuit tamen illos per essentiam videre, seu quidditatiue intelligere in aliquo intelligibilitatis gradu.*

¶RESPONDEO dicendum quod status animę hominis distingui potest dupliciter. Vno modo secundum diuersum modum naturalis esse. Et hoc modo distinguitur status animæ separatæ à statu animę coniunctæ corpori. Alio modo distinguitur status animæ secundũ integritatem & corruptionem seruato eodem modo essendi secundum naturam, & sic status innocentiæ distinguitur à statu hominis post peccatũ. Anima enim hominis in statu innocentiæ erat corpori perficiẽdo & gubernando accõmodata, sicut & nunc. Vñ dicitur primus homo factus fuisse in animã viuentẽ, id est corpori vitã dantem, scilicet animalẽ. Sed huius vitæ integritatẽ habebat inquantũ corpus erat totaliter animę subditum in illo ipsam impediens, vt supra dictũ est [c]. Manifestum est autẽ ex præmissis [c], quod ex hoc quod anima est accõmodata ad corporis gubernationẽ & perfectionẽ secundũ animalẽ vitã, cõpetit animæ nostræ talis modus intelligẽdi, qui est per conuersionẽ ad phantasmata. Vnde & hic modus intelligendi etiam animæ primi hominis cõpetebat. Secundũ aũt hunc modũ intelligendi motus quidã inuenitur in anima. vt Dio. dicit 4. ca. de di. no. secundũ tres gradus. Quorũ primus est secundũ quod à rebus exterioribus aggregatur anima ad seipsam. Secũdus aũt est prout anima ascendit ad hoc quod vniatur virtutibus superiorib⁹ vnitis scilicet angelis. Tertius autem gradus est secundum quod vlteri⁹ manuducitur ad bonum, quod est supra omnia scilicet Deum. Secundum igitur primũ processum animæ, qui est à rebus exterioribus ad seipsam, perficitur animæ cognitio, quia scilicet intellectualis operatio animæ naturalem ordinem habet ad ea, quæ sunt extra, vt supra dictum est [c]. Et ita per eorum cognitionẽ perfecte cognosci potest nostra intellectualis operatio, sicut actus per obiectum, & per ipsam intellectualem operationem perfecte potest cognosci humanus intellectus, sicut potentia per proprium actum [e]. Sed in secundo processu non inuenitur perfecta cognitio. Quia cum angelus non intelligat per conuersionem ad phantasmata, sed longe eminentiori modo (vt supra dictum est [c]) prædictus modus cognoscendi, quo anima cognoscit seipsam, non sufficienter ducit in angeli cognitionem. Multo autem minus tertius processus ad perfectam notitiam terminatur. Quia etiam ipsi angeli per hoc quod cognoscunt seipsos, non possunt pertingere ad cognitionem diuinæ substãtiæ propter eius excessum. Sic igitur anima primi hominis non poterat quidem videre angelos per essentiam, sed tamen excellentiorem modum cognitionis habebat de eis, quã nos habeamus: quia eius cognitio erat magis certa & fixa circa interiora intelligibilia, quàm cognitio nostra. Et propter tantam eminentiam dicit Gregorius quod intererat angelorum spiritibus. Vnde patet solutio ad primum.

¶AD SECVNDVM dicendum, quod hoc quod anima primi hominis deficiebat ab intellectu substantiarum separatarum, nõ erat ex aggrauatione corporis: sed ex hoc quod obiectum ei connaturale erat deficiens ab excellentia substantiarum separatarum. Nos autem deficimus propter vtrunque.

¶Ad tertium dicendum, quod anima primi hominis non poterat per cognitionem suijpsius pertingere ad cognoscẽdas substãtias separatas, vt supra dictũ est [c]: q̃a etiã vnaquæq; substãtia separata cognoscit aliã per modũ suijpsi⁹.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrũ primus homo habuerit scientiã omnium.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod prim⁹ homo nõ habuerit scientiã omniũ. Aut enim habuit talẽ scientiã per spẽs acquisitas, aut per species cõnaturales, aut per species infusas: non aũt per species acquisitas. Huiusmodi enim cognitio ab experientia causatur: vt dicitur in 1. Meta. Ipse aũt non tũc fuerat omnia expertus. Similiter etiã nec per species cõnaturales, quia erat eiusdẽ naturę nobiscũ: anima aũt nostra est sicut tabula in qua nihil est scriptum: vt dicitur in 3. de Anima. Si autem per species infusas, ergo scientia eius quã habebat de rebus non erat eiusdem rationis cum sciẽtia nostra quam à rebus acquirimus.

¶Præterea, nominibus indiuiduis eiusdem speciei est idẽ modus consequendi perfectionem. Sed alij homines non statim in sui principio habẽt omniũ scientiã, sed eã per temporis successionem acquirũt secundũ suũ modũ. Ergo nec Adã statim format⁹ habuit omniũ sciẽtiã.

¶Præterea, Stat⁹ præsentis vitæ huiusmodi cõceditur, vt in eo proficiat anima & quantũ ad cognitionẽ & quantũ ad meritũ. Propter hoc ẽm anima corpori videt' esse vnita. Sed homo in statu illo profecisset quantũ ad meritũ. Ergo etiã profecisset quantũ ad cognitionẽ rerũ. Non ergo habuit omnium rerum scientiam.

¶SED CONTRA est, q̃ ipse imposuit nomina animalibus, vt dicitur Gen. 2. Nomina autem debent naturis rerũ cõgruere. Ergo Adam sciuit naturas omnium animalium, & pari ratione habuit omniũ aliorum scientiam.

CONCLVSIO.

¶*Sicut homo quo ad corporis bona sic perfectus à Deo institutus est ad opus generationis explendum, quod ei necessaria dedit, & superflua dimisit, ita quo ad animam perfectus ita ad aliorum instructionem factus fuit, vt ei naturaliter scibilia nota essent, supernaturalia vero quantum fuerat opus, neutra vero ei penitus & diminute cognita remanerent.*

¶RESPONDEO dicendũ, q̃ naturali ordine perfectũ præcedit imperfectum, sicut & actus potentiã [c]: quia ea, quę sunt in potẽtia non reducuntur ad actum nisi per aliquod ens actu. Et quia res primitus à Deo institutæ sunt non solũ vt in seipsis essent, sed etiã vt essent aliorum principia, ideo productæ sunt in statu perfecto, in quo possent esse principia aliorũ. Homo autem potest esse principiũ alterius nõ solũ per generationẽ corporalẽ, sed etiã per instructionem & gubernationẽ. Et ideo sicut primus homo institutus est in statu perfecto quantum ad corpus, vt statim posset generare: ita etiã institutus est in statu perfecto quantũ ad animã, vt statim posset alios instruere & gubernare. Non potest aũt aliquis instruere nisi habeat scientiam. Et ideo primus homo sic institutus est à Deo, vt haberet omniũ scientiã in quibus homo natus est instrui. Et hæc sunt omnia illa, quæ virtualiter existunt in primis principijs per se notis, quæcũq; scilicet naturaliter homines cognoscere possunt. Ad gubernationẽ aũt vitæ propriæ & aliorũ, nõ solum requiritur cognitio eorum, quæ naturaliter sciri possunt, sed etiam cognitio eorũ quæ naturalẽ cognitionẽ excedũt: eo quod vita hominis ordinatur ad quendã finẽ supernaturalem: sicut nobis ad gubernationem vitæ nostræ necessariũ est cognoscere quæ fidei sunt. Vnde & de his supernaturalibus tantam cognitionem primus homo accepit, quanta erat necessaria ad gubernationem vitæ humanæ secundũ statum illũ. Alia vero, quæ nec naturali hominis studio cognosci possunt, nec sunt necessaria ad gubernationẽ vitæ humanæ, primus homo nõ cognouit: sicut sunt cogitationes hominũ, futura contingentia, & quædam singularia: puta quod lapilli iaceant in flumine, & alia hmõi.

men, neutra vero nesciebat. Probatur hæc conclusio tali ordine. Primo enim probatur quo ad omnes partes per commune medium quod est radix omnium membrorũ, deinde sigillatim ex illo medio singula membra deducũtur. Est autem processus iste, Perfecta naturaliter sunt priora imperfectis: ergo res omnes institutæ sunt à Deo in statu perfecto. ergo homo institutus est in statu in quo posset statim esse aliorum principium per instructionem & gubernationem. Tunc vltra erat principium pro instructione: ergo habebat omnium instruibiliũ scientiam: ergo omnium quæ virtualiter continẽtur in primis principijs, ergo omnium naturaliter scibilium. Et similiter erat principium per gubernationem: ergo habebat cognitionem supernaturalis finis: ergo & mediorum, reliquorumque supernaturaliũ tantã quanta opus fuerat, notitiam habebat. Rursus homo institutus est in statu perfecto: in quo, &c. ergo eorum quæ neutra sunt, cognitionẽ non habuit.

474 2. dist. 23. q. 2. art. 2. cor. Et veri. q. 18. art. 2. & 4.

¶Antecedens declaratur & probatur. Declaratur quod de prioritate qua actus est prior potentia, est sermo: probatur, quia ea quæ sunt in potentia non reducũtur ad actum &c. Prima consequentia probatur, quia res institutæ sunt à Deo nõ solũ vt essent, sed vt aliorum principia essent. Hoc enim est esse in statu priori & perfecto. Secunda vero consequentia probatur, & confirmatur: quia homo potest esse aliorum principium omnibus his modis. Confirmatur vero: quia sicut homo, quia potest esse principium per generationem, factus est perfectus secundum corpus, vt statim posset generare: pari ratione, quia potest esse ratione animæ principium per instructionem & gubernationem, factus est perfectus secundum animam vt statim posset instruere & gubernare. Aliæ vero singulares consequentiæ declarantur. Prima quidem, quia instructio sine scientia fieri nequit. Secunda vero, quia in vniuersis his homo natus est naturaliter instrui. Tertia est per se nota. Prima quoque consequentia quo ad aliam partẽ probatur: quia homo ordinatur ad finem supernaturalem. Secunda sequitur ex hac manifeste. Et confirmatur ex statu præsenti, quo ea quæ sunt fidei, nosse oportet. Ad tertium denique membrum consequentiæ probatio supponitur ex apposito. Quia scilicet sicut Deus non deficit in necessarijs, ita non abundat superfluis in institutione rerum 426

rerũ: sed notitia talium neutralium erat superflua: vt patet de notitia cogitationum, & futurorum & occultorum indiuiduorum, &c. ergo. hęc enim eo quia necessaria nec parti speculatiuæ nec parti practicæ erant, vt patet ex dictis, superflua esse pro statu illo relinquuntur.

Annot. ¶In respõsione ad primũ notato, quòd non omnis scientia infusa distinguitur specie ab acquisita: sicut nec est eiusdẽ speciei cũ acquisita. Sed acquisitio & infusio concurrũt quandoq; per accidẽs: & hoc est quãdo illa met forma potest vtroq; modo haberi: & tunc sunt eiusdẽ speciei. Talis autẽ erat scientia Adæ & nostra, sicut & oculi cæci nati & nostri. Quandoque vero concurrũt, vt per se propriæ viæ ad tales terminos, & tunc semper sunt diuersarum specierũ. Talis est autem scientia animæ separatæ & animæ coniunctæ: quia illa per infusionẽ tantum haberi potest. Spectandũ autem est magis cũ de diuersitate sciẽtiæ agitur ad obiectum, & si obiectũ est eiusdẽ rationis: ipsa quoque scientia est eiusdem rationis. Scientiæ autem Adæ & nostræ omnino est idem obiectũ formale, sicut si esset acquisita: scientiæ autẽ animę separatæ & animæ Christi obiectũ est vniuersalius & altius: & ideo alterius sunt rationis à nostra, nõ ex sola infusione, vt ignorantes garriũt: sed ex formali ratione obiecti ipsarum specierum.

475 1. dist. 23. q. 1. ar. 3. Et veri. q. 18. ar. 6.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquartæ Articulum quartum.* 474

Comment. Titulus clarus.
¶In corpore duo. Primo, opinio affirmatiua: secundo negatiua simul probatur improbãdo oppositam.
¶Quo ad primũ tria dicit hæc opinio. Primo, quòd deceptio sumitur dupliciter, scilicet pro leui existimatione simplici eius quod nõ est, vel pro existimatione & assensu credulitatis. Secundum est, quòd primus homo neutro modo decipi potuit respectu scitorũ. Tertium, est quòd primus homo respectu nõ scitorum potuit primo decipi. probatur, quia hoc nõ erat noxium homini nec culpabile: quia sine temeratio assensu.
¶Quo ad secundum, cõclusio est respõsiua quæsito. Primus homo nullo modo decipi potuit tam respectu scitorum quàm nescitorum. Probatur dupliciter, primo ex integritate primi status. Secundo ex rectitudine eiusdem: ex integritate quidẽ sic, In illo statu nullum malum esse poterat: ergo intellectui eius non poterat inesse falsum. Antecedẽs patet ex autoritate Augustini.

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quòd primus homo habuit scientiã omniũ per species à Deo infusas: nec tamẽ scientia illa fuit alterius rationis à scientia nostra sicut nec oculi quos cæcato nato Christus dedit, fuerunt alterius rationis ab oculis quos natura produxit.

¶Ad secundũ dicendũ, quòd Adã debebat aliquid habere perfectionis inquantum erat primus homo, quod cæteris hominibus non competit: vt ex dictis patet [c].

¶Ad tertiũ dicendũ, quòd Adã in scientia naturalium scibiliũ, non profecisset quantum ad numerũ scitorũ, sed quantũ ad modũ sciendi: quia quæ sciebat intellectualiter, sciuisset post modũ per experimentum. Quantum vero ad supernaturalia cognita profecisset etiam quãtum ad numerum per nouas reuelationes: sicut & angeli proficiunt per nouas illuminationes. Nec tamen est simile de profectu meriti & sciẽtiæ: quia vnus homo non est alteri principium merendi, sicut & sciendi.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum homo in primo statu decipi potuisset.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd homo in primo statu decipi potuisset. Dicit enim Apostolus 1. ad Cor. 2. quòd mulier seducta in præuaricatione fuit.

¶Præterea, Magister dicit 21. dist. 2. sent. q̃ ideo mulier non horruit serpentẽ loquentem: quia officium loquẽdi eum accepisse à Deo putauit. Sed hoc falsum erat. Ergo mulier decepta fuit ante peccatum.

¶Præterea, Naturale est quòd quanto aliquid remotius videtur, tanto minus videtur. Sed natura oculi non est contracta per peccatum. Ergo hoc idem in statu innocentiæ contigisset. Fuisset ergo homo deceptus circa quantitatem rei visæ, sicut & modo.

¶Præterea, Aug. dicit 12. super Geñ. ad literam, quòd in somno adhæret anima similitudini tanquam ipsi rei. Sed homo in statu innocentiæ comedisset, & per consequens dormiuisset & somniasset. Ergo deceptus fuisset adhærendo similitudinibus tanquam rebus.

¶Præterea. Primus homo nesciuisset cogitationes hominum, & futura contingentia, vt dictũ est [c]. Si igitur aliquis super his sibi falsum diceret, deceptus fuisset.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit, Approbare vera pro falsis non est natura instituti hominis, sed pœna damnati.

CONCLVSIO.

¶*Cum homo in primo statu secundum intellectum sic à Deo fuerit institutus, quòd nullum malum in ipso inerat, & omnia inferiora superioribus subdebantur, nullo modo decipi potuit nec quo ad ea, quæ sciuit, nec quo ad ea, quæ nesciuit.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidã dixerũt quòd in nomine Deceptionis duo possunt intelligi: scilicet qualiscunque existimatio leuis, qua aliquis adhæret falso tanquam vero sine assensu credulitatis, & iterum firma credulitas. Quantum ergo ad ea quorũ scientiã Adã habebat, neutro istorum modorũ homo decipi poterat ante peccatũ. Sed quantũ ad ea quorũ scientiã non habebat, decipi poterat, large accepta deceptione pro existimatione qualicunque sine assensu credulitatis. Quod ideo est dictũ: quia existimare falsum in talibus, nõ est noxiũ homini: & ex quo temere assensus nõ adhibetur, nõ est culpabile. Sed hæc positio non conuenit integritati primi status. Quia, vt Aug. dicit 14. de ci. Dei, in illo statu erat deuitatio tranquilla peccati: qua manente nullũ malũ omnino esse poterat. Manifestũ est autẽ, quòd sicut verũ est bonum intellectus, ita falsum est malum eius, vt dicitur in 6. Ethi. Vnde nõ poterat esse quòd innocentia manente intellectus hominis alicui falso acquiesceret quasi vero. Sicut enim in membris corporis primi hominis erat quidem carentia perfectionis alicuius, puta claritatis, non tamen aliquod malum inesse poterat: ita in intellectu poterat esse carentia notitiæ alicuius, nulla tamen poterat ibi esse existimatio falsi. Quod etiam ex ipsa rectitudine primi status apparet. Sed quãdiu anima maneret Deo subdita, tandiu in homine inferiora superioribus subderentur, nec superiora per inferiora impedirentur. Manifestum est autẽ ex præmissis [c], quòd intellectus circa proprium obiectum semper verus est. Vnde ex seipso nunquam decipitur, sed omnis deceptio accidit in intellectu ex aliquo inferiori, puta phantasia, vel aliquo huiusmodi. Vnde videmus quod quando naturale iudicatorium non est ligatum, non decipimur per huiusmodi apparitiones, sed solum quando ligatur, vt patet in dormientibus. Vnde manifestum est, quòd rectitudo primi status non compatiebatur aliquam deceptionẽ circa intellectum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod illa seductio mulieris, etsi non præcesserit peccatum operis: subsecuta tamen est peccatum internæ elationis. Dicit enim August. 2. super Geñ. ad literam, quod mulier verbum serpentis nõ crederet, nisi iã inesset menti eius amor propriæ potestatis, & quædam de se superba præsumptio.

¶Ad secundum dicendũ, quòd mulier putauit serpentẽ hoc accepisse loquendi officium: non per naturam, sed aliqua supernaturali operatione. Quamuis non sit necessarium autoritatem Magistri sentent. sequi in hac parte.

¶Ad tertium dicendum, quòd si aliquid repræsentatum fuisset sensui vel phantasiæ primi hominis aliter quàm sit in rerum natura, non tamen deciperetur, quia per rationem veritatem diiudicaret.

¶Ad quartum dicendum, quòd id quod accidit in somno, non imputatur homini: quia non habet vsum rationis qui est proprius hominis actus.

¶Ad quintum dicendum, quòd alicui dicenti falsum de contingentibus futuris vel cogitationibus cordium, homo in statu innocentiæ non credidisset ita esse: sed credidisset quòd hoc esset possibile. Et hoc non esset existimare falsum. Vel potest dici quòd diuinitus ei subuentum fuisset ne deciperetur in his quorum scientiam non habebat. Nec est instantia quam quidam afferunt, quòd in tentatione non fuit ei subuentum ne deciperetur: licet tunc maxime indigeret. Quia iam præcesserat peccatum in animo, & ad diuinum auxilium recursum non habuit.

QVÆSTIO NONAGESIMAQVINTA de his, quæ attinent ad voluntatem primi hominis, gratia scilicet & iustitia: in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de his quæ pertinent ad voluntatem primi hominis.

¶Et circa hoc consideranda sunt duo. Primo quidem de gratia & iustitia primi hominis. Secundo, de vsu iustitiæ quantum ad dominium super alia.

¶Circa primum quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum homo creatus fuerit in gratia. ¶Secundo, vtrum in statu innocentiæ habuerit animæ passiones. ¶Tertio, vtrum habuit virtutes omnes. ¶Quarto, vtrum opera eius fuisset æquè efficacia ad merendum, sicut modo sunt.

Consequentia probatur, primo, quia falsum est malum intellectus: quod probatur ex 6. Ethi. quia verũ est eius bonũ. Deinde confirmatur ex proportionali bono & malo in membris corporeis, sic, Quemadmodum tũc cum negatione alicuius boni circa membra, puta claritatis, non stabat inhęsio alicuius mali: ita in intellectu ponẽda est negatio scientiæ aliquorũ: 429
non tamen deceptio aliqua. Et nota bene hãc cõfirmationem: quoniã de directo confutat motiuũ opinionis oppositæ, quæ ex nescientia quotũdam concedebat deceptionẽ aliqualem circa illa. Et per hæc satisfactum etiã est rationi eius: quia iam ostensum est, quòd omne falsum est malum intellectus: & consequenter noxium illi.

¶Ex rectitudine vero arg. sic, Quandiu anima erat subdita Deo, inferiora hominis erant subdita superioribus absq; omni turbatione: ergo inferiora intellectu erant illi subdita: ergo non poterat decipi. Antecedens patet cũ prima cõsequentia. secunda vero probatur: quia intellectus non decipitur nisi ex aliquo inferiori. Quod probatur dupliciter. Primo à priori: quia semper est verus circa proprium obiectum: ergo ex se semper est verus: ergo si decipitur, est ab alio non superiori: ergo inferiori. Secundo à signo, quia videmus quòd in apparitionib⁹ seu phãtasiis quando naturale iudicatorium est solutũ non decipimur. Cum vero ligatur somno aut infirmitate, &c. tunc fallimur.

¶*Num semper contingat intellectu decipi ex aliquo sibi inferiori.*

Quæstio. ¶Circa hanc rationẽ occurrit dubium: quoniam non videtur verũ quòd intellectus semper decipiatur ex aliquo inferiori. Quoniam intellectus componendo & diuidendo & discurrendo versatur per se circa verum & falsum: nec in his actibus est semper verus: vt ex superius dictis patet. Igitur ex se quandoque est falsus: & non ex phantasia aut aliquo huiusmodi.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd nomine intellectus hic nõ intelligo potẽtiam intellectiuam absolute, sed ipsam vt habet intelligendi officium. Est enim hoc supremum in ipsa potentia intellectiua: vt patet ex antedictis. Intellectus autem vt sic, habet pro obiecto incomplexum vt sic: circa quod semper est verus: Et quoniam in ordine ad propriũ obiectũ semper est verus, consequens est q̃ ex se sit semper verus: rõ nãq; ꝓpria in ordine ad ꝓprium obiectũ consistit: ipso autem existẽte

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum primus homo fuerit creatus in gratia.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd primus homo non fuerit creatus in gratia. Apostolus enim 1.Cor.15. distinguens Adam à Christo dicit, Factus est primus Adā in animā viuentē: nouissimus autē in spiritū viuificantem. Sed viuificatio spiritus est per gratiā. Ergo hoc est proprium Christi q; fuerit factus in gratia.

¶Præterea, Augu. dicit in libr. de quæstionibus veteris & noui testamenti, quòd Adam non habuit spiritum sanctum. Sed quicunque habet gratiam, habet spiritum sanctum. Ergo Adam non fuit creatus in gratia.

¶Præterea, Augu. dicit in lib. de correptione & gratia, quòd Deus sic ordinauit angelorum & hominum vitā, vt prius in eis ostenderet quid posset eorum liberum arbitrium, deinde quid posset suæ gratiæ beneficium, iustitiæque iudicium. Primo ergo condidit hominem & angelum in sola naturali arbitrij libertate, & postmodum ei gratiam contulit.

¶Præterea, Magister dicit in 23. distin. lib. 2. sen. quòd homini in creatione datum est auxilium per quod stare poterat, sed non poterat proficere. Quicunque autem habet gratiā, potest proficere per meritum. Ergo primus homo non fuit creatus in gratia.

¶Præterea, Ad hoc quòd aliquis accipiat gratiā, requiritur consensus ex parte recipientis: cū per hoc perficiatur matrimoniū quoddam spirituale inter Deum & animam. Sed consensus in gratiam esse non potest nisi prius existentis. Ergo homo non accepit gratiam in primo instāti suæ creationis.

¶Præterea, Natura plus distat à gratia, quàm gratia à gloria: quæ nihil est aliud, quàm gratia consummata. Sed in homine gratia præcessit gloriam. Ergo multo magis natura præcessit gratiam.

¶SED CONTRA, Homo & angelus æqualiter ordinantur ad gratiam. Sed angelus est creatus in gratia. Dicit enim Aug. 12. de Ciuit. Dei, quòd Deus simul erat in eis, condens naturam & largiens gratiam [c]. Ergo & homo creatus fuit in gratia.

CONCLVSIO.

¶*Cum primus homo sic factus fuerit vt ratio Deo subderetur, rationi verò inferiores vires, animæ verò corpus: conueniens est illum in gratia fuisse creatum.*

¶RESPONDEO dicendū quod quidā dicunt, quòd primus homo non fuit creatus in gratia, sed tamen postmodū gratia fuit sibi collata antequam peccasset. Plurimæ autem sanctorum autoritates attestantur hominem in statu innocentiæ gratiam habuisse. Sed quòd fuerit conditus in gratia, vt alij dicunt, videtur requirere ipsa rectitudo primi status, in qua Deus hominem fecit: secundum illud Eccle. 7. Deus fecit hominem rectum. Erat enim rectitudo secundum hoc quòd ratio subdebatur Deo, rationi vero inferiores vires, & animæ corpus. Prima autem subiectio erat causa & secundæ & tertiæ. Quandiu enim ratio manebat Deo subiecta, inferiora ei subdebantur: vt August. dicit. Manifestum est autem quod illa subiectio corporis ad animam, & inferiorum virium ad rationem non erat naturalis: alioquin post peccatum mansisset, cum etiam in dæmonibus data naturalia post peccatum permanserint, vt Dio. dicit 4. ca. de di. no. Vnde manifestum est quòd & illa prima subiectio, qua ratio Deo subdebatur, non erat solum secundum naturam, sed secundum supernaturale donum gratiæ. Non enim potest esse quod effectus sit potior quàm causa. Vnde Aug. dicit 13. de ciui. Dei, quòd posteaquam præcepti facta transgressio est confestim gratia deserente diuina, de corporum suorum nuditate confusi sunt. Senserunt enim motum inobedientis carnis suæ tanquam reciprocam pœnam inobedientiæ suæ. Ex quo datur intelligi, si deserente gratia soluta est obedientia carnis ad animam, quod per gratiam in anima existentem inferiora ei subdebantur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, q; Apostolus illa verba inducit ad ostendendum esse corpus spirituale sicut corpus animale: quia vita spiritualis corporis incepit in Christo, qui est primogenitus ex mortuis: sicut vita corporis animalis incepit in Adam. Non ergo in verbis Apostoli habetur quod Adam nō fuit spiritualis secundum animam, sed quod non fuit spiritualis secundum corpus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit in eodem lib. non negatur quin aliquo modo fuerit in Adā spiritus sanctus, sicut & in alijs iustis: sed quod non sic fuerit in eo sicut nūc est in fidelibus, qui admittuntur ad perceptionem hæreditatis æternæ statim post mortem.

¶Ad tertium dicendum, quod ex illa autoritate Aug. nō habetur quòd angelus vel homo prius fuerit creatus in naturali libertate arbitrij quā habuisset gratiam: sed quòd ostēdit quid in eis posset lib. arb. ante confirmationē, & quid postmodum consecuti essent per auxilium gratiæ confirmantis.

¶Ad quartum dicēdū, quod Magister loquitur secundū opinionem illorum qui posuerunt hominem non esse creatū in gratia, sed in naturalibus tantum. Vel potest dici, quod etsi homo fuerit creatus in gratia, nō tamen habuit quod ex creatione naturę posset proficere per mediū, sed ex superadditione gratiæ.

¶Ad quintum dicendū, quod cū motus voluntatis non sit continuus, nihil prohibet etiā in primo instanti suæ creationis primum hominē gratiæ consensisse.

¶Ad sextū dicendū, quod gloriā meremur per actum gratiæ, non autem gratiam per actum naturæ. Vnde non est similis ratio.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum in primo homine fuerint animæ passiones.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in primo homine non fuerint animæ passiones. Secundū enim passiones animæ cōtingit, quod caro concupiscit aduersus spiritum. Sed hoc non erat in statu innocentiæ. Ergo in statu innocentiæ non erant animæ passiones.

¶Præterea, Anima Adę erat nobilior quàm corpus. Sed corpus Adæ fuit impassibile. Ergo nec in anima eius fuerunt passiones.

¶Præterea, Per virtutem moralem comprimuntur animæ passiones. Sed in Adam fuit virtus moralis perfecta. Ergo totaliter passiones excludebantur ab eo.

¶SED CONTRA est quod dicit Aug. 14. de ciuit. Dei, q; erat in eis amor imperturbatus in Deum, & quædam aliæ animæ passiones.

CONCLVSIO.

¶*Passiones quæ malum respiciunt vt timor, & dolor nullo modo erant in statu innocentiæ, nec passiones circa bonum non habitum, vt nunc tamen habendum, vt spes: sed passiones circa bonum habitū, vel tempore suo habendum, vt amor, gaudiū, desiderium, & spes, in illo fuerunt.*

¶RESPONDEO dicendū, q; passiones animæ sunt in appetitu sensuali, cuius obiectū est bonū & malū. Vñ omniū passionū animæ, quædam ordinantur ad bonū, & amor & gaudium: quædā ad malū. vt timor & dolor. Et qa in primo statu nullū malū aderat, nec imminebat, nec aliquod bonū aberat quod cuperet bona voluntas pro tēpore illo habendū, vt patet per Aug. 14. de ciui. Dei: oēs illæ passiones quæ respiciunt malū, in Adā nō erāt: vt timor vt dolor, & huiusmodi: similiter nec illæ passiones, quæ respiciunt bonū nō habitū, & nūc habendū, vt cupiditas æstuās. Illę vero passiones, quę possunt esse boni præsentis, vt gaudiū & amor,

vero ex se, cum ad ipsum spectet omne iudiciū, qm̄ & principiū omnis cōpositionis, & finis omnis resolutionis est quod quid est, oportet si falsum interuenit, aliūde accidere. Omne aliud autem siue cōponendi & diuidendi officiū, siue discursus, siue phantasia, &c. inferius est: omnis igitur deceptio ex aliquo inferiori est. Vñ notáter in litera dicitur ex aliquo inferiori, puta phātasia vel aliquo huiusmodi: nō curādo quicquid illud esset. Quod autē sic accipiatur intellect⁹ in proposito, ex eo patet quòd dicit quod circa p̄priū obiectū semper est ver⁹: hoc enim, vt clare loquet de intellectu quātū ad intelligēdi officiū, vt distinguitur cōtra officiū cōponendi & discurrēdi, interpretatur. Posset quoque expeditius dici quod nomine phātasię intellexit ipsam cū cōcomitātib⁹, & quia intelligere cōponendo & discurrendo est vnū de cōcomitātib⁹ eā, vt patet ex eo quòd anima separata intelligit p modū substantiarū separatarum: ideo omnis deceptio dicta est prouenire ex phantasia, &c.

476 22^c. q.5. art.1. cont. Et 2.q. 20. q 2. art.3. con. Et d.29. q.1. ar.2. Et quol. 1. ar.2. con.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum primum.*

Titulus clarus, in gratia gratum faciente.

Comment. ¶In corpore duo. Primo recitatur quædā opinio. Secūdo examinatur & respondetur simul quęsito.

¶Quo ad primū duo referūtur ex opinione. Primū est, quòd primus homo nō est creatus in gratia. Secundū est, quòd primus homo habuit gratiā antequā peccaret, hæc de primo.

313 *arg. cōtrà.* ¶Quo ad secundū examinantur singula. Et primo secundū ap̄pbatur: quia multi sancti hoc sonant: deinde primū reprobatur ex ratiōe rectitudinis primi stat⁹: & sic directe respondetur quæsito affirmatiue. s. quòd prim⁹ homo fuit creat⁹ in gratia, probatur sic, Primus homo fuit factus in statu recto, in quo scilicet ratio Deo, inferiores vires rationi, & animæ corpus subdebatur: & prima subiectio erat ratio secundæ, & secunda tertiæ: ergo fuit factus in subiectione inferiorū supernaturali: ergo in subiectione rationis supernaturali, quod est esse factum in gratia. Antecedens quo ad primam partē probatur autoritate Eccle. 7. quo ad secundū autoritate Aug. Prima consequentia probatur: quia subiectio illa si fuisset naturalis, remansisset post peccatū: quia non abstulit naturam. Et confirmatur ex dęmonū naturalibus. Secunda vero cōsequentia probatur ratione: quia effectus nō potest esse potior causa. Et confirmatur tota ratio autoritate Aug. dicentis inobedientiā inferiorum esse effectum desertionis diuinæ gratiæ. Si enim negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis. Et sic gratia subdens Deo rationē, erat ratio quare inferiora superiorib⁹ erāt subdita: super qd' tota ratio stat.

¶*Num donum supernaturale quo in primo homine ratio Deo subdebatur, fuerit gratia gratū faciens.*

¶Circa hunc locū aduerte quod Scotus in 2. dist. 29. q. 1. quamuis teneat nobiscum quòd ad obiectionē talē erigebatur aliquod donū supernaturale: discordat tñ in hoc, q; illud donū supernaturale nō vult esse gratiā gratū facientē, seu charitatē: vt patet in respōsione ad quartū. Nec vllā ad hoc rationē adducit: nisi quia nō oportet donum illud esse principium meriti. Posset tñ pro eo adduci: quia iustitia originalis stare potest cū peccato mortali: gratia autē gratū faciens nequaquā. Assumptū p̄batur ex eo quod Eua post peccatū mortale adhuc erat in illo statu: vt patet ex eo quòd non erubescebat: cū tamē esset nuda. Ad hoc breuiter dicitur quòd nō est doctrina S. Th. quòd iustitia originaliter sit idē quod gratia. sed quod gratia gratū faciēs, de qua est sermo, sit velut radix iustitię originalis: pro quāto subdit supremū hominis Deo: vt patet hic & inferius. q. 100. art. 1. ad secundū. Et propterea facti in iustitia originali, cōcludūtur etiā facti in gratia: quasi iustitia originalis fuerit quasi gratia quædā gratis data, fundata super gratia gratū faciēte. Quomodo aūt stetit cū peccato mortali, cōmunis est difficultas, quia talis gratia concessa fuerat vsq; ad peccatum exclusiue: siue fuerit cum gratia gratū faciente, siue non. Et dicendū mihi videtur quòd per primum peccatū in mente Euæ in opere perdita gratia, perdita quoq; iustitia est originalis non simpliciter. i. totaliter: sed quo ad aliquid. Simpliciter vero adimēda reseruabatur peccato Adæ secundū ordinē diuinæ prouidētiæ, ea ratione vt donū naturæ à principio naturæ primo auferretur, de quo principiū naturæ inuestiuerat. Nec obstat, quia potuisset Adā post Euæ peccatū nō peccare. qm̄ præscientia casus in ratione ordinis fuit. Et hoc cōsonat proportioni directæ: submota enim radice possunt aliquandiu rami viuere.

446 veri. q. 26. art. 8. cō. fin. & ad 6 m.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. *Comment.*

¶In corpore duo. Primo respōdet quæsito de ipsis passionibus. Secūdo de modo earum.

¶Quo ad primū vnica distinctio cū subdistinctione, & conclusionibus iuxta singula mēbra. Distinctio est, Passionū animæ aliæ

vel sunt futuri boni in suo tēpore habendi, vt desideriū & spes nō affligens, fuerunt in statu innocentiæ, aliter tñ quā in nobis, nā in nobis appetitus sensualis, in quo sunt passiones, non totaliter subest rationi. Vnde passiones quandoque sunt in nobis præuenientes iudiciū rationis, & impedientes, quandoq; vero ex iudicio rationis consequentes, prout sensualis appetitus aliqualiter rationi obedit. In statu vero innocētię, inferior appetitus erat rationi totaliter subiectus. Vnde nō erant in eo passiones animæ nisi ex rationis iudicio consequentes.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd caro concupiscit aduersus spiritum per hoc q; passiones rationi repugnant [c]. Quod in statu innocentiæ non erat.

¶Ad secundum dicendum, q; corpus humanū in statu innocentiæ erat impassibile, quantū ad passiones quæ remouent dispositionē naturalē, vt infrà dicetur [c]. Et similiter aīa fuit impassibilis quantū ad passiones quæ impediūt rationē.

¶Ad tertium dicendum, quòd perfecta virtus moralis non totaliter tollit passiones, sed ordinat eas. Temperati enim est concupiscere sicut oportet, & quæ oportet, vt dicitur in 3. Ethic.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum Adam habuerit omnes virtutes.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Adam non habuerit omnes virtutes. Quædam enim virtutes ordinantur ad refrænandā immoderantiam passionum, sicut per temperantiam refrænatur immoderata concupiscentia, & per fortitudinem immoderatus timor. Sed immoderantia passionum non erat in statu innocentiæ. Ergo nec dictæ virtutes.

¶Præterea, Quædam virtutes sunt circa passiones respicientes malum, vt mansuetudo circa iras, & fortitudo circa timores. Sed tales passiones non erant in statu innocentiæ, vt dictū est [c]. Ergo nec huiusmodi virtutes.

¶Præterea, Pœnitentia est quædam virtus respiciens peccatum prius commissum. Misericordia etiam est quędam virtus respiciens miseriā. Sed in statu innocentiæ non erat peccatū, nec miseria. Ergo neq; huiusmodi virtutes.

¶Præterea, Perseuerantia est quædā virtus. Sed hanc Adam non habuit, vt sequens peccatum ostendit. Ergo non habuit omnes virtutes.

¶Præterea, Fides, quædam virtus est. Sed hæc in statu innocentiæ non fuit. Importat enim ænigmaticam cognitionem, quæ perfectioni primi status repugnare videtur.

¶SED CONTRA est, quòd Aug. dicit in quadam Homil. Princeps vitiorum vincit Adam de luto terræ ad imaginem Dei factum, pudicitia armatum, temperantia compositum, claritate splendidum.

CONCLVSIO.

¶*Cum in statu innocētiæ ratio Deo, rationi inferiores vires subditæ fuerint, necesse fuit in ipso esse omnes virtutes, & quo ad actum & habitum, vt illæ, quæ nullam imperfectionem includunt, vt fides, spes, charitas, &c. quo ad habitum vero vt illæ, quæ aliquā imperfectionem claudunt, vt pœnitentia, & misericordia.*

¶RESPONDEO dicendū, q; homo in statu innocentiæ aliqualiter habuit oēs virtutes. Et hoc ex dictis patet esse verū. Dictū est enim supra [c], q; talis erat rectitudo primi status, quod ratio erat Deo subiecta, inferiores autē vires rationi. Virtutes autē nihil aliud sunt quā perfectiones quædā, quibus ratio ordinatur in Deū, & inferiores vires disponuntur secundū regulā rationis, vt magis patebit, cū de virtutibus agetur [c]. Vnde rectitudo primi status exigebat vt homo aliqualiter omnes virtutes haberet.

¶Sed considerandū est q; virtutum quædā sunt quæ de sui ratione nullā imperfectionem important, vt charitas & iustitia. Et huiusmodi virtutes fuerunt in statu innocētiæ simpliciter, & quantū ad habitū, & quantū ad actū. Quædam vero sunt, quæ de sui ratione imperfectionē importāt, vel ex parte actus, vel ex parte materiæ. Et si huiusmodi imperfectio nō repugnat perfectioni primi status, nihilominus huiusmodi virtutes poterant esse in primo statu, sicut fides, quæ est eorū quæ non videntur, & spes, quę est eorum quæ non habentur. Perfectio enim primi status non se extendebat ad hoc quòd videret Deum per essentiam, & vt habetur cum fruitione finalis beatitudinis. Vñ fides & spes esse poterant in primo statū, & quantum ad habitū, & quantum ad actum. Si vero imperfectio quæ est de ratione virtutis alicuius, repugnat perfectioni primi status, poterat huiusmodi virtus ibi esse secundū habitū, & non secundum actū, vt patet de pœnitentia, quæ est dolor de peccato commisso, & de misericordia, quæ est dolor de miseria aliena. Perfectioni autem primi status repugnat tā dolor, quā culpa & miseria. Vnde huiusmodi virtutes erant in primo homine secundū habitum, & non secundū actum. Erat enim primus homo sic dispositus, vt si peccatū præcessisset, doleret, & similiter si miseriam in alio videret, eam pro posse repelleret. Sicut Philo. dicit in 4. Ethico. quòd verecundia quæ est de turpi facto, cōtingit studioso solùm sub conditione. Est enim sic dispositus, quòd verecundaretur si turpe aliquid committeret.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd accidit temperantiæ & fortitudini, quòd superabundantiam passionum repellat, inquantum inuenit passiones superabūdantes in subiecto. Sed per se conuenit huiusmodi virtutibus passiones moderari.

¶Ad secundum dicendum, quòd illæ passiones ad malum ordinatæ repugnant perfectioni primi status, quæ habent respectum ad malum in ipso qui afficitur passione, vt timor & dolor. Sed passiones quæ respiciunt malum in altero, non repugnant perfectioni primi status. Poterat enim homo in primo statu habere odio malitiam dæmonum, sicut & diligere bonitatem Dei. Vnde & virtutes quæ circa tales passiones essent, possent esse in primo statu, & quantum ad habitum, & quantū ad actum. Quæ vero sunt circa passiones respicientes malum in eodem subiecto, si circa huiusmodi solas passiones sunt, non poterant esse in primo statu secundum actū, sed solum secundum habitum, sicut de pœnitentia & misericordia dictum est [c]. Sed sunt quædam virtutes quæ nō sunt circa has passiones solum, sed etiam circa alias, sicut temperantia, quæ non solū est circa tristitias, sed etiā circa delectationes, & fortitudo, quæ non solum est circa timorē, sed etiā circa audaciam & spem. Vnde poterat esse in primo statu actus tēperantiæ secūdū quod est moderatiua delectationū, & similiter fortitudo secundū quod est moderatiua audaciæ siue spei, non autem secundum quod moderatur tristitiam & timorem.

¶Ad tertium patet solutio ex his quæ dicta sunt [c].

¶Ad quartum dicendum, quòd perseuerantia dupliciter sumitur. Vno modo prout est quædam virtus. Et sic significat quendam habitum quo quis eligit perseuerare in bono. Et sic Adam perseuerantiam habuit. Alio modo prout est circunstantia virtutis, & sic significat continuationem quandam virtutis absq; interruptione. Et hoc modo Adā perseuerantiam non habuit.

¶Ad quintum patet responsio per ea quæ dicta sunt [c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quàm opera nostra.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod opera primi hominis fuerint minus efficacia ad merendum, quā opera nostra. *479 2. dis. 19. artic. 4.* Gratia enim ex Dei misericordia datur, quæ magis indigentibus subuenit magis. Sed nos indigemus magis gratia, quàm primus homo in statu innocentię. Ergo copiosius infunditur nobis gratia. Quę cùm sit radix meriti, opera nostra efficaciora ad merendum redduntur.

¶Pręterea, Ad meritum requiritur pugna quędam & difficultas. Dicitur enim 2. ad Timo. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Et Philosophus dicit in 2. Ethico. quod virtus est circa difficile & bonum. Sed nunc est maior pugna & difficultas. Ergo & maior efficacia ad merendum.

¶Præterea, Magister dicit 24. dist. 2. lib. sen. quod homo nō meruisset tentationi resistendo. Nunc autem meretur qui tentationi resistit. Ergo efficaciora sunt opera nostra ad merendum, quam in primo statu.

¶SED CONTRA est, quia secundum hoc homo esset melioris conditionis post peccatum.

aliæ circa bonū, alię circa malū earū quæ circa bonū, aliæ circa bonū habitum, vel suo tēpore habēdū. Aliæ circa bonū non habitū, & tamētunc habendū. Probatur distinctio, quia passiones omnes sunt in appetitu habēte pro obiecto bonum & malū. Iuxta primā distinctionē est cōclusio negatiua. Passiones circa malū nō erāt in statu innocentiæ. Probatur autoritate Aug. quia tunc nullū aderat. Iuxta secūdā duæ cōclusiones. Prima, Passiones circa bonū nō ha-
41 bitū, vt tñ nūc habendū nō erāt in illo statu. Probat eadē autoritate, quia nullū bonū aberat quod cuperet bona volūtas. Se-
485 cūda, Passiones circa bonū habitū aut tēpore suo habendū, erāt ibi. Relinquitur per se nota, quia hæ sunt naturales, & nullum malum ponunt.

¶Quo ad secundū ponitur talis distinctio, Passionū duplex est mod⁹, per modū præueniētis & impedientis, & per modū cōsequentis, & obedientis. Probatur distinctio in nobis ex eo quòd appetitus sensitiuus nō est totaliter subdit⁹ rationi, & quodāmodo rationi obedit in nobis. Et iuxta hāc distinctionē ponitur vna conclusio, Passiōes in illo statu nō erant vt præuenientes, sed vt obediētes. Probatur, quia appetitus sensitiuus ibi totaliter erat rationi subditus.

478 2. dist. 19. art. 3. col. & ad primum, Et expo. li. ad 3um.

477 ¶Circa primā cōclusionē aduerte, quòd Scot. in 2. dist. 29. q. 1. dicit, q; fortè nō oportet illā cōclusionē tenere, eo quia visus potuisset triste visibile, & auditus triste audibile offendere, & consequenter appetit⁹ sensitiuus tristari de obiecto dissono, sicut de cōsono delectabili gaudet. ad hoc breuiter dicitur, quòd occurrētibus in proportionatis aut tristibus sensibilibus, nō fuisset fixa acies sensus in ea, ac per hoc nulla subsecuta fuisset tristitia. Fuisset enim à tristitiis & doloribus sicut à terroribus status ille pręseruatus, ita quòd sicut occurrētibus terribilibus non fuissent territi, ita oblata tristibus non doluissent per auersionem, &c.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito habēs duas partes, Homo
478 in statu innocētiæ habuit aliqualiter omnes virtutes. Probatur primo, q; habuit oēs virtutes, secūdo declaratur ly aliqualiter, qd' est declarare modū habēdi. Primū probatur ex rectitudine primi status sic, Ratio hominis erat subiecta Deo, & rationi inferiores vires. ergo in eo erant oēs virtutes. Añs patet, cōsequētia p̄batur, quia virtutes nihil aliud sunt quā perfectiones subdētes superiora Deo, & inferiora rationi. Secūdū declaratur distinguendo virtutes in duplicē ordinem, scilicet earum quæ imperfectionem nullā continent, & hæ secundū habitū & actū inerāt, & quæ imperfectionē importāt, & hæ duplices sunt, quia quarūdā imperfectio illi statui nō repugnabat, & hæ similiter inerāt secūdū habitū & actū, vt fides & spes quarūdā vero illi statui repugnabat, vt pœnitentia & misericordia. Et hæ sedm habitū nō sedm actū erāt, quia malū, & cōsequenter dolor & culpa nō fuissent. Omnia clara sunt, & ex quarto Ethic. de verecundo habitualiter tantum confirmātur.

Prima secundæ q. 90. art. 2.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæquintæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. *Comment.*

¶In corpore duo. Primo distinguit. Secundo iuxta singula distinctionis membra respondet.

¶Quo ad primum, quantitas meriti ex duplici causa oritur, s. gratia, & quantitate operis. Et quia hęc est duplex, s. absoluta & proportionalis, fit triplex radix, gratia, quantitas operis absoluta, & quātitas proportionalis, patent in litera omnia.

¶Quo

CONCLVSIO.

¶ Opera primi hominis efficaciora erant ex parte gratiæ, & operis quantitate absoluta, minus vero efficacia ex proportionali operum quantitate.

¶RESPONDEO dicendum, quòd quantitas meriti ex duobus potest pensari. Vno modo ex radice charitatis & gratiæ. Et talis quantitas meriti respondet præmio essentiali, quod consistit in Dei fruitione. Qui enim ex maiori charitate aliquid facit, perfectius Deo fruitur. Alio modo pensari potest quantitas meriti ex quantitate operis. Quæ quidem est duplex, scilicet absoluta, & proportionalis. Vidua enim quæ misit duo æra minuta in gazophylacium, minus opus fecit quãtitate absoluta, quàm illi, qui magna munera posuerunt. Sed quantitate proportionali vidua plus fecit secundum sententiam Domini, quia magis eius facultatem superabat. Vtraque tamẽ quantitas meriti respondet præmio accidentali, quod est gaudium de bono creato. Sic igitur dicendum, quòd efficaciora fuissent hominis opera ad merendum in statu innocentiæ, quàm post peccatum, si attenderetur quantitas meriti ex parte gratiæ, quæ tũc copiosior fuisset nullo obstaculo in natura humana inuento. Similiter etiam si consideretur absoluta quantitas operis. Quia eũ homo esset maioris virtutis, maiora opera fecisset. Sed si cõsideretur quantitas proportionalis, maior inuenitur ratio meriti post peccatum propter hominis imbecillitatem. Magis enim excedit parũ opus potestatem eius qui cum difficultate operatur illud, quàm opus magnum potestatem eius, qui sine difficultate operatur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd homo post peccatum ad plura indiget gratia, quàm ante peccatum, sed non magis, quia homo etiam ante peccatum indigebat gratia ad vitam æternam consequendam, quæ est principalis necessitas gratiæ. Sed homo post peccatum super hoc indiget gratia etiam ad peccati remissionem, & infirmitatis sustentationem.

¶Ad secundum dicendum, quòd difficultas & pugna pertinent ad quantitatem meriti secundum quãtitatem operis proportionalem, vt dictum est[c]. Et est signum promptitudinis voluntatis, quæ conatur ad id quod est sibi difficile, promptitudo autem voluntatis cauſatur ex magnitudine charitatis. Potest autem contingere quòd aliquis ira prompta voluntate faciat opus aliquod facilè, sicut alius difficilẽ, quia paratus esset facere, etiam quod sibi esset difficile. Difficultas tamẽ actualis inquantũ est pœnalis. habet etiam quòd sit satisfactoria pro peccato. ¶Ad tertium dicendum, quòd resistere tentationi, primo homini non fuisset meritorium, secundum opinionem ponentium quòd gratiam non haberet, sicut nec modo est meritoriũ non habenti gratiam. Sed in hoc est differentia, quia in primo statu nihil erat interius impellens ad malum, sicut modo est. Vnde magis tunc poterat homo resistere tentationi sine gratia, quàm modo.

QVÆSTIO NONAGESIMASEXTA, de Dominio, quod homini in statu innocentiæ competebat, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de dominio, quod competebat homini in statu innocentiæ. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum homo in statu innocentiæ animalibus dominaretur. ¶Secundo, vtrum dominaretur omni creaturæ. ¶Tertio, vtrum in statu innocentiæ omnes homines fuissent æquales. ¶Quarto, vtrum homines hominibus dominarentur in illo statu.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum Adam in statu innocentiæ animalibus dominaretur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Adam in statu innocẽtiæ animalibus non dominabatur. Dicit enim Augu. 9. super Genesim ad literam quòd ministerio Angelorum ani malia sunt adducta ad A dam, vt eis nomina imponeret. Non autem fuisset ibi necessari⁹ ũ angelorum ministerium, si homo per seipsum animalibus dominabatur. Non ergo in statu innocentiæ habuit dominium homo super alia animalia. 408 2. disi. 44. q. 1. art. 3. Et opusc. 20. lib. 3. cap. 9.

¶Præterea, Ea quę abinuicem discordant, non recte sub vno dominio congregantur. Sed multa animalia naturaliter abinuicem discordant, sicut ouis & lupus. Ergo omnia animalia sub hominis dominio non continebantur.

¶Præterea, Hieron. dicit, quòd homini ante peccatum non indigenti Deus animalium dominationem dedit. Præscibat enim hominẽ adminiculo animalium adiuuandum fore post lapsum. Ergo ad minus vsus dominij super animalia non competebat homini ante peccatũ.

¶Præterea, Proprium domini esse videtur præcipere. Sed præceptum non recte fertur nisi ad habentem rationem, ergo homo nõ habebat dominium super animalia irrationalia.

¶SED CONTRA est quòd dicitur Genesis primo de homine, Præsit piscibus maris, & volatilibus cæli, & bestiis terræ.

CONCLVSIO.

¶ Adam in statu innocentiæ sic cunctis dominabatur animalibus, quia ei omnia animalia subiecta naturaliter erant.

¶RESPONDEO dicendũ, quòd sicut suprà dictum est[c], inobedientia ad hominem, eorum quæ ei debent esse subiecta, subsecuta est in pœnam eius, eo quod ipse sui inobediens Deo. Et ideo in statu innocentiæ animalia inobedientiam prædictam nihil ei repugnabat, quod naturaliter deberet ei esse subiectum. Omnia autem animalia sunt homini naturaliter subiecta. Quod apparet ex tribus. Primo ex ipso naturæ processu. Sicut enim in generatione rerum intelligitur quidam ordo, quo proceditur de imperfecto ad perfectum, nam materia est propter formam, & forma imperfectior propter perfectiorem, ita etiam, est in vsu rerum naturalium. Nam imperfectiora cedunt in vsum perfectorum. Plantæ enim vtuntur terra ad sui nutrimentũ, animalia vero plantis, & homines plantis & animalibus, vnde naturaliter homo dominatur animalibus. Et propter hoc Philo. dicit in 1. Politi. quòd venatio syluestrium animalium est iusta & naturalis, quia per eam homo vendicat sibi quod est naturaliter suum. Secundo apparet hoc ex ordine diuinæ prouidentiæ, quæ semper inferiora per superiora gubernat[c]. Vnde cum homo sit supra cętera animalia, vtpote ad imaginem Dei factus, conuenienter eius gubernationi alia animalia subduntur. Tertio apparet idem ex proprietate hominis & aliorum animalium. In aliis enim animalibus inuenitur secũdum æstimationẽ naturalem quædam participatio prudentiæ ad aliquos particulares actus, in homine autem vniuersalis prudentia, quæ est ratio omnium agibilium. Omne autẽ quod est per participationem, subditur ei quod est per essentiam, & vniuersaliter. Vnde patet quòd naturalis est subiectio aliorum animalium ad hominem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod in subiectos multa potest facere superior potestas, quæ non potest facere inferior. Angelus autem est naturaliter superior homine. Vnde aliquis effectus poterat fieri circa animalia virtute angelica, qui non poterat fieri potestate humana, scilicet quod statim omnia animalia congregarentur.

¶Ad secundum dicendum, quod quidam dicunt, quod animalia quæ nunc sunt ferocia, & occidunt alia animalia, in statu illo fuissent mansueta non solum circa hominem, sed etiam circa alia animalia. Sed hoc est omnino irrationabile. Non enim per peccatum hominis, natura animalium est mutata, vt quibus nunc naturale est comedere aliorum animalium carnes, tunc vixissent de herbis sicut leones & falcones. Nec glos. Bedæ dicit Gene. 1. quòd ligna & herbæ datæ sunt omnibus animalibus & auibus in cibum, sed quibusdam. Fuisset ergo naturalis discordia inter quædam animalia. Nec tamen propter hoc subtraherentur dominio hominis, sicut nec nunc propter hoc subtrahuntur dominio Dei, cuius prouidentia hic totum dispensatur. Et huius prouidentiæ homo executor fuisset, vt etiã nunc apparet in animalibus domesticis. Ministrantur enim falconibus domesticis per homines gallinæ in cibum.

¶Ad tertium dicendum, quod homines in statu innocentiæ non indigebant animalibus ad necessitatem corporalem, neque ad regumentum, quia nudi erant, & nõ erubescebãt nullo instãte inordinatę concupiscentiæ motu, neque ad cibum, quia lignis paradisi vescebantur, neque ad vehiculum, propter corporis robur, indigebant tamen eis ad experimentalem cognitionem sumendam de naturis eorũ. Quod significatum est per hoc quod Deus ad eum animalia adduxit, vt eis nomina imponeret, quæ eorum naturas designant.

¶Ad quartum dicendum, quod omnia animalia habent quandam participationem prudentiæ & rationis secundum æstimationem naturalem, ex qua contingit quod grues sequuntur ducem, & apes obediunt regi. Et sic tũc omnia animalia per seipsa homini obediuissent, sicut nunc quædam domestica ei obediunt.

Comment. 481 Locis supra art. 2. notatis.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum secundum.

Titulus clarus.

¶In corpore vna cõclusio trimẽbris. Hõ non dñabatur Angelis, sed animalibus imperãdo, plãtis vero & inanimatis, vtendo absq; impedimẽto. Probatur. Omnia sunt quodãmõdo in homine, ergo dominiũ hominis respectu aliorũ ẽ iuxta dñium inuẽtũ in ipso homine, ergo nõ dñabatur Angelis, sed animalibꝰ imperãdo, & reliquis, absq; impedimẽto vtẽdo. Ad cedẽs, patur, quia in homine sunt quatuor quibꝰ cũ omnibus cõcat, rõ, sensus, vegetatio & corpꝰ. Prima cõsequẽtia est satis rõnabilis, quoniã vnicuiq; cõuenit præesse, vel subesse secundum cõformitatẽ ad gradum suũ. Et nota qđ non solum de dnio, sed de mõ dominij agitur consequẽtia, vt manifeste explicat in sequẽti cõsequẽtia. Secunda vero consequẽtia quo ad primã partẽ primo probatur, quia rõ in homine est sub rõne dominantis, & nulli in eo seruitis. Deinde respõdetur tacitæ obiectiõi, quia scilicet Gen. 1. dicitur de homine qđ præsit omni creaturæ, glosat non ad imaginẽ Dei. Quo ad secundã partẽ, patur, quia ratio præsit viribus sensitiuis per imperiũ. Quo ad tertiã vero, quia ratio præsit parti vegetatiuæ & corpori, non imperando, nec immutando vt patet, sed vtendo absque resistentia, habet enim dominium despoticum.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum tertium.

Comment. 406

Titulus clarus.

¶In corpore duo, primo respondet quo ad necessarium, secundo, quo ad possibile.

¶Quo ad primũ conclusio est resposiua quæsito affirmatiua de necessario. Necesse est aliquã disparitatẽ inter homines in statu innocentiæ fuisse. Et patur quo ad duo, scilꝫ sexũ & ætatẽ. Sexũ quidẽ quia aliter ghatio nõ fuisset, ætatẽ vero, quia semper priores maiores filijs.

¶Quo ad secundũ tria dicit. Primo quod inæqualitas fuisset quo ad animã. Secundo quo ad corpus. Tertio ostendit, quomodo ista inæqualitas se habebat ad malum. Secundum animã inæqualitas ponitur possibilis, & quo ad intellectũ rõne scientiæ, & quo ad volũtatem rõne iustitiæ, quia liberũ erat applicare se magis & minus ad sciendã vel operandũ. Secũdum corpus vero ponitur inæqualitas possibilis rõne melioris complexionis, pulchrioris, robustioris, & cætera, quia corpꝰ huma nũ magis & minus participasset, vel ralem cæli influxũ, vel tales naturæ causas, &c. omnia clara sunt. Demum nulla inæqualitas in his qui minorbati, quidam autem fortes & perfecti quæ in primo statu fuissent.

¶SED CONTRA est quod dicitur Roma. 13 Quę à Deo sunt, ordinata sunt. Ordo autem maxime videtur in disparitate consistere. Dicit enim Augu. 9. de Ciui. Dei, Ordo est parium, dispariumque rerum sua cuique loca tribuens dispositio. Ergo in primo statu, qui de centissimus fuisset, disparitas inueniretur.

CONCLVSIO.

¶Necesse est in statu innocentiæ aliquam disparitatem fuisse, saltem quo ad sexum, potuit tamen in anima & corpore esse etiam aliqua inæqualitas.

¶RESPONDEO dicendum, quod necesse est dicere aliquam disparitatem in primo statu fuisse ad minus quantum ad sexum, quia sine diuersitate sexus generatio non fuisset. Similiter etiam quantum ad ætatem. Sic enim quidam ex alijs nascebantur, nec illi qui misebãtur, steriles erant. Sed & secundum animam diuersitas fuisset, & quantum ad iustitiam, & quantum ad scientiam. Non enim ex necessitate homo operabatur, sed per liberum arbi. ex quo ratio habet quod homo possit magis & minus animum applicare ad aliquid faciẽdum vel volendum, vel cognoscẽndum. Vnde quidam magis profecisent in iustitia & scientia, quàm alij. Ex parte etiam corporis poterat esse disparitas. Non enim erat exemptum corpus humanum totaliter à legibus naturæ, quin ex exterioribus agentibus aliquod commodũ aut auxilium reciperet magis & minus, cũ etiam & cibis eorum vita sustentaretur. Et sic nihil prohibet dicere quin secundum diuersam dispositionem aëris & diuersum situm stellarum, aliqui robustiores corpore generarentur, quã alij, & maiores & pulchriores, & melius complexionati, ita tamen quod in illis, qui excederentur, nullus esset defectus siue peccatum siue circa animam, siue circa corpus.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Greg. per verba illa intendit excludere disparitatem quę est secundum differentiam iustitię & peccati. Ex qua contingit quod aliqui pœnaliter sunt sub alijs coërcendi.

¶Ad secundum dicendum, quod æqualitas est causa quod dilectio mutua sit æqualis. Sed tamen inter inæquales potest esse maior dilectio quàm inter æquales, licet non æqualiter vtrinque respondeat. Pater enim plus diligit filium naturaliter, quàm frater fratrem, licet filius non tantundem diligat patrem, sicut ab eo diligitur.

¶Ad tertium dicendum, quod causa disparitatis poterat esse ex parte Dei, non quidem vt puniret quosdam & quosdam præmiaret, sed vt quosdam plus, quosdam minus sublimaret, vt pulchritudo ordinis magis in hominibus reluceret. Et etiam ex parte naturæ poterat disparitas causari secundum prædictum modũ absque aliquo defectu naturæ.

ARTICVLVS II.

a ¶Virum homo habuisset dominium super omnes alias creaturas.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod homo non habuisset dominium super omnes alias creaturas. Angelus enim naturaliter est maioris potestatis, quàm homo. Sed sicut dicit Augustinus tertio, de Trinitate materia corporalis non obediuisset ad nutũ etiam sanctis Angelis. Ergo multo minus homini in statu innocentiæ.

¶Præterea, In plantis non sunt de viribus animæ nisi nutritiua, & augmentatiua, & generatiua. Hæ autem non sunt natę obedire rationi, vt in vno & eodem homine apparet. Ergo cũ dominium competat homini secundum rationem, videtur quod plantis homo in statu innocentiæ non dominaretur.

¶Præterea, Quicunque dominatur alicui rei, potest illam rem mutare. Sed homo non potuisset mutare cursum cælestium corporum. Hoc enim solius Dei est, vt Dion. dicit in epistola ad Policar. Ergo non dominabatur eis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur Gen. 1. de homine. Præsit vniuersæ creaturæ.

CONCLVSIO.

¶Homo non dominabatur Angelis, sed animalibus, imperando, plantis vero, & inanimatis, vtendo absque vllo impedimento.

¶RESPONDEO dicendum, quod in homine quodammodo sunt omnia[c]. Et ideo secundum modum quo dominatur his, quæ in seipso sunt, secundum hunc modum competit ei dominari alijs. Est autẽ in homine quatuor considerare, scilicet rationem, secundum quam conuenit cum Angelis, vires sensitiuas, secundum quas conuenit cum animalibus, vires naturales, secundum quas conuenit cum plantis, & ipsum corpus, secundum quod cõuenit cum rebus inanimatis. Ratio autem in homine habet locum dominantis, & non subiecti dominio. Vnde homo angelis non dominabatur in primo statu. Et quod dicitur omni creaturæ, intelligitur quæ non est ad imaginem Dei. Viribus autem sensitiuis, sicut irascibili & concupiscibili quæ aliqualiter obediunt rationi[c], dominatur anima imperando. Vnde in statu innocentiæ animalibus alijs per imperium dominabatur. Viribus autem naturalibus & ipsi corpori homo dominabatur, non quidem imperando, sed vtendo. Et sic etiam homo in statu innocentiæ dominabatur plantis & rebus inanimatis non per imperium vel immutationem, sed absque impedimento, vtendo eorum auxilio. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS III.

a ¶Virum homines in statu innocentiæ fuissent æquales.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod homines in statu innocentiæ omnes fuissent æquales. Dicit enim Greg. quod vbi non deliquimus, omnes pares sumus. Sed in statu innocentiæ non erat delictum. Ergo omnes erant pares.

¶Præterea, Similitudo & æqualitas est ratio mutuæ dilectionis, secundum illud Eccles. 13. Oẽ animal diligit sibi simile, sic & omnis homo proximũ sibi. In illo aũt statu inter homines abũdabat dilectio, quæ est vinculum pacis. Ergo omnes fuissent pares in statu innocentiæ.

¶Præterea, Cessante causa, cessat effectus. Sed causa inæqualitatis inter homines videtur nunc esse ex parte quidem Dei, quod quosdam pro meritis præmiat, quosdam vero punit, ex parte vero naturæ, quia propter naturæ defectum quidam nascuntur debiles & habebant, esse poterat, quæ haberet rõnem mali, defectus autẽ peccati, sine spẽtantiũ ad animã, siue ad corpꝰ & per hoc omnis obiectio excludit.

a ¶Super Quæstionis nonagesimæsextæ Articulum quartum.

Comment.

Titulus clarus.

¶In corpore tria. Primo proponũtur conclusiones responsiuæ. Secundo probatur negatiua. Tertio affirmatiua.

¶Quo ad primũ duo, distinctio bimẽbris, & cõclusiones iuxta singula membra. Distinctio est. Dñium duplex, vt distinguit cõtra seruitutẽ, & vt cõtra subiectionẽ qualitercũq;. Prima conclusio. Dominiũ primo mõ nõ erat in statu innocentiæ. Secũda cõclusio, Dñium secũdũ erat in illo statu.

¶Quo ad secũm, patur prima conclusio negatiua, scilꝫ Dñium primũ importat ordinationem subditi ad bonũ dñi, ergo tristitiam subditi ergo pœnã, ergo nõ fuisset tũc. Ad cedẽs, patur ex differentia inter seruũ & liberũ. 1. met. quia, scilꝫ liberũ est, patter se, seruus, patter aliud, id est dñm. Prima cõsequẽtia probat, quia tristabile est vnicuiq; patti bonũ patter alterũ tantũ operatere agere, probatur, quia naturaliter amat ad oppositũ, scilꝫ patter seipsum. Secũa consequẽtia est per se nota, & similiter tertia.

¶Quo ad tertiũ probatur cõclusio affirmatiua, & duo fiũt. Primo describitur natura talis dñi, & dicitur qđ est ordinatiuũ subditi ad ipsius subditi vel cõe bonũ, quia est ad liberos, qui sunt patter se. Secũdo, patur duplr, primo. Homo erat animal sociale, ergo opus erat vno dirigẽte, & intẽdẽte cõe bonũ. Ad cedẽs patet consequentia probat duplr, primo quia multa multa per se intendũt, & vnum vnum, secundo autoritate Aristote. Secundo probatur conclusio ex disparitate hominum. Aliqui præstitissent scientiã & iustitiã, ergo gubernassent alios. Probatur consequẽtia autoritate Petri Apostoli, & Augustini, & cætera.

a ¶Super

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum homo in statu innocentiæ homini dominabatur.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ homini non dominabatur. Dicit enim Augusti. 19. de Ciui. Dei. Hominem rationalem ad imaginem suam factum non voluit Deus nisi irrationabilibus dominari, non hominem homini, sed hominem pecori. 483 22. quæst. 164. ar. 2. cor. & ad prim. 36. 2. dist. 44. q. 1. art. 3. Et opusc. 20. lib. 2. cap. 9. col. 1. & li. 3. c. 9. fi. & cap. 11. fi.

¶Præterea, Illud quod est introductum in pœnam peccati, non fuisset in statu innocentiæ. Sed hominem subesse homini introductum est in pœnam peccati. Dictum est enim mulieri post peccatũ. Sub potestate viri eris, vt dicitur Genesis tertio, ergo in statu innocentiæ non erat homo homini subiectus.

¶Præterea, Subiectio libertati opponitur. Sed libertas est vnum de præcipuis bonis, quod in statu innocentiæ non defuisset, quando nihil abetat quod bona voluntas cupere posset, vt Augusti. dicit 14. de Ci. Dei. Ergo homo homini in statu innocentiæ non dominabatur.

¶SED CONTRA, Cõditio hominũ in statu innocẽtiæ non erat dignior quã cõditio angelorũ. Sed inter angelos quidã alijs dominãtur. Vnde & vnus ordo dominationũ vocatur. Ergo nõ est contra dignitatem status innocẽtiæ, quod homo homini dominaretur.

CONCLV-

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio rñsiua quæsito. Homo in statu innocentiæ erat incorruptibilis effectiue, nõ formaliter. Hæc cõclusio primo declaratur, sc̃do probatur. Declaratur distinguendo incorruptibile tripliciter, ex parte materiæ, ex parte formæ, ex parte efficientis, primo modo naturæ, secũdo gloriæ, tertio innocẽtiæ conuenit, omnia clara sunt in litera. probatur dupliciter. Primo autoritate Augustinus. Secundo suasoria adaptatione, quia anima excedit materiam corporalem, vt materia concors animæ fieri posset.

Annot. ¶Circa conclusionẽ hãc aduerte q̃d Sco. in 2. dist. 19. q. 1. relata hac opinione, impugnat eã nulla rõne ductus, sed quia se nõ videre fatet, q̃d qualitas in anima posita possit præseruare corpus passibile, quin patiatur à contrario. constat autem quod passio magis facta corrumpit, ergo, &c.

¶Ad hoc breuiter dicit, q̃d si Sco. ocularia reuerẽtię ad beatũ Aug. habuisset, vidisset vtiq; q̃d homo erat sibi autor vitæ, quãdiu anima erat subdita Deo. Cũ enim hæc credita ex facto pẽdeãt & supnaturali virtute egeãt de his nulla maior ratio autoritate diuina est, per se vel per sanctos suos.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæseptimæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore clarissime distinguit de passione, & iuxta vtrunq; membrũ singulis cõclusionibus respondet quæsito. Distinctio est, Passio est dupliciter proprie & cõiter, illa remotiua à naturali dispõne, quia effect⁹ actiõis quæ à contrario est, hæc perfectiua naturæ. Prima conclusio, Passione cõiter hõ erat passibilis & anima & corpore, quia sentiebat, &c. Sc̃da cõclusio. Passione proprie hõ erat impassibilis & anima & corpore, quia virtute animæ prohibebat passionem sicut & mortem.

¶Aduerte hic q̃d Sco. vbi supra tenet oppositũ, nulla tñ rõne, nisi quia non videtur

CONCLVSIO.

¶*Non dominabatur homo homini in statu innocentiæ dominio tyrannico, sed politico & ciuili.*

¶RESPONDEO dicendum, quod dominium accipitur dupliciter. Vno modo secundum quod opponitur seruituti. Et sic dominus dicitur cui aliquis subditur, vt seruus. Alio modo accipitur dominium secundũ quod communiter refertur ad subiectum qualitercunque. Et sic etiam ille, qui habet officium gubernandi & dirigendi liberos, dominus dici potest. Primo ergo modo accepto dominio in statu innoceniæ homo homini non dominaretur. Sed secundo modo accepto dominio in statu innocentiæ homo homini dominari potuisset. Cuius ratio est, quia seruus in hoc differt à libero, q̃d liber est causa sui, vt dicit in prin. Meta. seruus autem ordinatur ad aliũ. Tunc ergo aliquis dominatur alicui vt seruo quando eum cui dominatur, ad propriam vtilitatem sui, scilicet dominantis refert. Et quia vnicuiq; est appetibile proprium bonum, & per consequens contristabile est vnicuique quod illud bonum quod deberet esse suum, cedat alteri tantum, ideo tale dominium non potest esse sine pœna subiectorũ. Propter quod in statu innocentiæ non fuisset tale dominiũ hominis ad hominem. Tunc vero dominatur aliquis alteri vt libero, quando dirigit ipsum ad proprium bonum eius, qui dirigitur vel ad bonum commune. Et tale dominiũ hominis ad hominẽ in statu innocentiæ fuisset [c], propter duo. Primo, quia homo naturaliter est animal sociale. Vnde homines in statu innocentiæ socialiter vixissent. Socialis aũt vita multorum esse non posset, nisi aliquis præsideret qui ad bonũ cõmune intenderet. Multi enim per se intendunt ad multa, vnus vero ad vnũ. Et ideo Philos. dicit in princip. Poli. Quandocunq; multa ordinantur ad vnũ, semper inuenitur vnum vt principale, & dirigens. Secũdo, quia si vnus homo habuisset super alium supereminentiam scientiæ & iustitiæ, inconueniens fuisset nisi hoc exequeretur in vtilitatẽ aliorum, secundũ quod dicitur 1. Pet. 4. Vnusquisque gratiam quam accepit, in alterutrum illam administrantes. Vñ Aug. dicit 19. de Ciuita. Dei, quod iusti nõ dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, hoc naturalis ordo præscribit, ita Deus hominem condidit. Et per hoc patet responsio ad omnia obiecta. quæ procedunt de primo modo dominij.

QVÆSTIO NONAGESIMASEPTIMA, de His, quæ pertinent ad statum primi hominis quantum ad indiuidui conseruationem, in quatuor Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his, quæ pertinent ad statum primi hominis secũdum corpus. Et primo quantum ad conseruationem indiuidui. Secundo quantum ad conseruationem speciei. ¶Circa primum quærũtur quatuor. ¶Primo, vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis. ¶Secundo, vtrum esset impassibilis. ¶Tertio, vtrũ indigeret cibis. ¶Quarto vtrum per lignum vitæ immortalitatem consequeretur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum homo in statu innocentiæ esset immortalis.*

485 2. dist. 19. q. 2 art 4. Et mal. q. 5. ar. 5. cor.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ, non erat immortalis. Mortale enim ponitur in diffinitione hominis. Sed remota diffinitione aufertur diffinitum, ergo si homo erat, non poterat esse immortalis. ¶Preterea, Corruptibile & incorruptibile genere differũt, vt dicitur in decimo Metaph. Sed eorum quæ differunt genere, non est transmutatio inuicem. Si ergo primus homo fuit incorruptibilis non posset homo in statu isto esse corruptibilis.

¶Præterea, Si homo in statu innocentiæ fuit immortalis, aut hoc habuit per naturam, aut per gratiam. Sed non per naturam. Quia cum natura eadem, maneat secundum speciem, nunc quoque esset immortalis. Similiter nec per gratiam. Quia primus homo gratiam per pœnitentiam recuperauit, secundum illud Sapi. 10. Eduxit illum à delicto suo. Ergo immortalitatem recuperasset. Quod patet esse falsum. Non ergo homo erat immortalis in statu innocentiæ.

¶Præterea, Immortalitas promittitur homini in præmium, secundum illud Apost. 21. Mors vltra non erit. Sed homo non fuit conditus in statu præmij, sed vt præmium mereretur. Ergo homo in statu innocentiæ non fuit immortalis.

¶SED CONTRA est, quod dicitur ad Roma. 5. quod per peccatum intrauit mors in mundum. Ergo ante peccatum homo erat immortalis.

CONCLVSIO.

¶*Homo in statu innocentiæ non natura, vel gratia, sed sic immortalis fuisset, vt sibi immortalitatem non peccando præstare potuerit.*

¶RESPONDEO dicendum, quod aliquid potest dici incorruptibile tripliciter. Vno modo ex parte materię, eo scilicet quod vel non habet materiam, sicut angelus, vel habet materiam, qua non est in potentia nisi ad vnam formam, sicut corpus cæleste. Et hoc dicitur secundum naturam incorruptibile [c]. Alio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte formæ, quia scilicet rei corruptibili per naturam inhæret aliqua dispositio, per quam totaliter à corruptione prohibetur. Et hoc dicitur incorruptibile secundum gloriam. Quia vt dicit August. in epistola ad Dioscorum. Tam potenti natura Deus fecit animam, vt ex eius beatitudine redundet in corpus plenitudo sanitatis & incorruptionis vigor. Tertio modo dicitur aliquid incorruptibile ex parte causæ efficientis. Et hoc modo homo in statu innocentiæ fuisset incorruptibilis & immortalis. Quia (vt Aug. dicit in lib. de Quæstio. no. & vete. testa.) Deus enim hominem fecit, qui quandiu non peccaret, immortalitate vigeret, vt ipse sibi autor esset aut ad vitam, aut ad mortem. Non enim corpus eius erat indissolubile per aliquem immortalitatis vigorem in eo exigẽtem, sed inerat animæ vis quædam supernaturaliter diuinitus data, per quã poterat corpus ab omni corruptione præseruare, quandiu ipsa Deo subiecta mansisset. Quod rationabiliter factum est. Quia enim anima rationalis excedit proportionem corporalis materiæ, vt supra dictum est, conueniens fuit, vt in principio ei virtus daretur, per quam corpus conseruare posset supra naturam corporalis materiæ.

¶AD PRIMVM ergo & secundum dicendum, quod rationes illæ procedunt de incorruptibili & immortali per naturam.

¶Ad tertium dicendum, quod vis illa præseruandi corpus à corruptione non erat animæ humanæ naturalis, sed per donum gratiæ. Et quamuis gratiam recuperauerit ad remissionem culpæ, & meritũ gloriæ, non tamen ad amissæ immortalitatis effectum. Hoc enim reseruabatur Christo, per quem naturæ defectus in melius reparandus erat, vt infra dicetur.

¶Ad quartum dicendum, quod differt immortalitas gloriæ, quæ promittitur in præmium, ab immortalitate quæ fuit homini collata in statu innocentiæ.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum homo in statu innocentiæ fuisset passibilis.*

485 2. dist. 19. ar. 3. Et di. 23. q. 2. ar. 3. col. Et di. 29. art. 3. cor.

AD SCVNDVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ fuit passibilis. Sentire enim est pati quoddam. Sed homo in statu innocentiæ fuisset sensibilis. Ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Somnus passio quædam est. Sed homo in statu innocentiæ dormiuisset, secundum illud Genesis secundo, Immisit Deus soporem in Adam, ergo fuisset passibilis.

¶Præterea, Ibidem subditur, quod tulit vnam de costis eius. Ergo fuisset passibilis etiam per abscisionem partis.

¶Præterea, Corpus hominis molle fuit. Sed molle naturaliter passiuũ est à duro. Ergo si corpori primi hominis obuiũ fuisset aliquod corpus durũ, ab eo passus fuisset. Et sic primus homo fuit passibilis.

¶SED CONTRA est, quia si fuisset passibilis, fuisset corruptibilis. Quia passio magis facta abijcit à substantia.

CONCLVSIO.

¶*Homo in statu innocentiæ impassibilis fuit passionibus, quæ secundum corruptionem sunt, passibilis autem secundum passiones perfectiuas.*

¶RESPONDEO dicendum, quod passio dupliciter dicitur [c]. Vno modo proprie. Et sic pati dicitur quod à sua naturali dispositione remouetur. Passio enim est effectus actionis. In rebus autem naturalibus contraria agunt & patiuntur adinuicem, quorum vnum remouet alterum à sua naturali dispositione. Alio modo dicitur passio communiter secundum quancunq; mutationem, etiam si pertineat ad perfectionem naturæ, sicut intelligere vel sentire dicitur pati quoddam. Hoc igitur secundo modo homo in statu innocẽtiæ passibilis erat, & patiebatur, & secundum animam & secundum corpus. Primo autem modo dicta passione erat impassibilis, & secundum animam & secundum corpus, sicut & immortalis. Poterat enim passionem prohibere, sicut & mortem, si absque peccato perstitisset

videtur sibi quod innocentia excluderet omne pati proprie dictum. Et posset pro eo argui, quia omne agens in agendo repatitur, sed corpus hominis agebat in cibum, ergo repatiebatur ab eo, ergo non excluditur omnis passio proprie à statu innocentiæ. Ad hoc dicetur inferius in sequenti articulo in responsione ad secundum.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo ponitur differentia inter statum innocentiæ & resurrectionis. Et in differentia proponitur conclusio responsiua quæsito. Secundo probatur vtraque pars differentiæ.

¶Quo ad primum differentia est inter vtrunque statum, quia in statu innocentiæ erat vita animalis egens alimento, in statu futuro erit vita spiritualis non egens alimentis, prima enim pars differentiæ est conclusio responsiua quæsito affirmatiue.

¶Quo ad secundum probatur vtraque pars sic. Anima humana est anima & spiritus, ergo vt anima congruebat primo statui, ergo secundum id quod conuenit omni animato, ergo secundum opera partis vegetatiuæ alere, augere, generare, &c. Et rursus, ergo & spiritus conuenit vltimo statui, ergo secundum id quod est proprium ei, ergo secundum immortalitatem, impassibilitatem, gloriam, &c. igitur in primo statu erat animalis cum alimentis, in vltimo spiritualis sine eis. Antecedens est per se notum. Prima consequentia probatur autoritate Genesis primo. Factus est homo in animam viuentem, & fundatur super ratione, quia primum primo respondere debet. Secunda vero probatur, quia anima vt anima communis est omni viuenti. Tertia vero probatur, quia primum in omni viuente apud nos est pars vegetatiua. Aliæ consequentiæ ex alia parte patent per locum ab opposito.

Annot. ¶In responsione ad primum nota vltima verba. Et ne totaliter consumeretur, ex hoc enim insinuatur, quod aliqua deperditio humidi fiebat in illo statu, de qua vide in articulo sequẽti.

Annot. ¶In responsione ad secundum nota duas responsiones, primam, quod corpus hominis non patiebatur in nutritione, secundam, quod patiebatur, sed perfectiue. Prima saluatur quo ad repassionem qua omne agens repatitur, & hoc propter virtutem animæ. Secunda. Id passionis quod accidit corpori ex nutriti quicquid sit illud, manifestat quale sit ex hoc ipso quo dicit, quale esset pati, si nutriri consisteret in pati. Vnde in materia sequentis articuli notandæ sunt ambæ, & sic solutum est dubium præcedentis articuli.

perstitisset. Et per hoc patet responsio ad duo prima. Nam sentire & dormire non remouent hominem à naturali dispositione, sed ad bonum naturæ ordinantur.

¶Ad tertium dicendum, quod sicut supra dictum est [c], costa illa fuit in Adam, inquantum erat principium humani generis, sicut semen in homine, inquantum est principium per generationem. Sicut igitur decisio seminis non est cum passione quæ remoueat hominem à naturali dispositione, ita etiam est dicendum de separatione illius costæ.

¶Ad quartum dicendum, quod corpus hominis in statu innocẽtię poterat pręseruari, ne pateretur læsionem ab aliquo duro, partim quidem per propriam rationem, per quam poterat nociua vitare, partim etiam per diuinam prouidentiã, quæ sic ipsum tuebatur vt nihil ei occurreret ex improuiso, à quo læderetur.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum homo in statu innocentiæ indigebat cibis.*

486 2. dist. 19. ar. 2. ad 2. & 3. Et 4. contra c. 82. col. 5. Et mal. q. 5. ar. 5. ad 8. & 9. Et opusc. 3. ca. 133 485

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod homo in statu innocentiæ non indigebat cibis. Cibus enim necessarius est homini ad restaurationem deperditi. Sed in corpore Adæ nulla fiebat deperditio, quia incorruptibile erat. Ergo non erat ei cibus necessarius.

¶Præterea, Cibus est necessarius ad nutriendum. Sed nutritio non est sine passione. Cum ergo corpus hominis esset impassibile [c], non erat ei cibus necessarius, vt dicitur.

¶Præterea, Cibus dicitur esse nobis necessarius ad vitæ conseruationem, Sed Adam aliter vitam poterat conseruare. Quia si non peccaret, non moreretur. Ergo cibus non erat ei necessarius.

¶Præterea, Ad sumptionem cibi sequitur emissio superfluitatum, quæ habent quandam turpitudinem non conuenientem dignitati primi status. Ergo videtur quod homo in primo statu cibis non vteretur.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo. De omni ligno quod est in paradiso, comedetis.

CONCLVSIO.

¶*Homo in statu innocentiæ cum vitæ animalis fuerit, in resurrectione vero futurus sit vitæ spiritualis, indiguit in illo statu cibis & alimentis, quibus in futuro non vtetur.*

¶RESPONDEO dicendum, quod homo in statu innocentiæ habuit vitam animalem cibis indigentem. Post resurrectionem vero habebit vitam spiritualem cibis non indigentem. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod anima rationalis & anima est, & spiritus. Dicitur autem esse anima secundum illud quod est sibi commune & alijs animabus, quod est vitam corpori date. Vnde dicitur Genesis secundo, Factus est homo in animam viuentem, id est vitam corpori dantem. Sed spiritus dicitur secundum illud quod est proprium sibi, & non alijs animabus, quod scilicet habeat virtutem intellectiuam immaterialem. In primo igitur statu anima rationalis communicabat corpori id quod competit ei inquantum est anima. Et ideo corpus illud dicebat animale, inquantum, scilicet habebat vitam ab anima. Primum autem principium vitæ in istis inferioribus, vt dicitur in libro de Anima, est anima vegetabilis, cuius opera sunt alimento vti, & generare, & augeri. Et ideo hæc opera homini in primo statu competebant. In vltimo vero statu post resurrectionem anima communicabit quodammodo corpori ea, quæ sunt sibi propria, inquantum est spiritus. Immortalitatem quidem quãtum ad omnes, impassibilitatem vero & gloriam & virtutem, quantum ad bonos, quorum corpora spiritualia dicentur. Vnde post resurrectionem homines cibis non indigebunt. Sed in statu innocentiæ eis indigebant.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut dicit Augusti. in libro de Quæstio. ve. & no. test. Quomodo immortale corpus habebat quod cibo sustentabatur: immortale enim non eget esca neque potu. Dictum est enim supra [c], quod immortalitas primi status erat secundum vim quandam supernaturalem in anima residentem, non autem secundum aliquam dispositionem corpori inhærentem. Vnde per actionem caloris aliquid de humido illius corporis poterat deperdi. Et ne totaliter consumeretur, necesse erat per assumptionem cibi homini subueniri.

¶Ad secundum dicendum, quod in nutritione est quædam passio & alteratio, scilicet ex parte alimenti, quod conuertitur in substantiam eius quod alitur. Vnde ex hoc non potest concludi quod corpus hominis fuerit passibile, sed quod cibus assumptus erat passibilis. Quamuis etiam talis passio esset ad perfectionem naturæ.

¶Ad tertium dicendum, quod si homo sibi non subueniret de cibo, peccaret, sicut peccauit sumendo vetitum cibum. Simul enim sibi præceptum fuit, vt à ligno scientiæ boni & mali abstineret, & vt de omni alio ligno paradisi vesceretur.

¶Ad quartum dicendum, quod quidam dicunt quod homo in statu innocentiæ non assumpsisset de cibo nisi quantum fuisset ei necessarium. Vnde non fuisset ibi superfluitatum emissio. Sed hoc irrationale videtur, quod in cibo assumpto non esset aliqua fæculentia, quæ non esset apta vt conuerteretur in hominis nutrimento. Vnde oportebat superfluitates emitti. Tamen fuisset diuinitus prouisum, vt nulla ex hoc indecentia esset.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum homo in statu innocentiæ per lignum vitæ immortalitatem consequutus fuisset.*

487 2. dist. 19. ar. 5. ad 5. & 6. Et 3. di. 16. q. 1. ar. 3. ad 5. Et mal. q. 5. ar. 5. ad 8. & 9.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod lignum vitæ non poterat esse causa immortalitatis. Nihil enim potest agere vltra suam speciem. Effectus non excedit causam. Sed lignum vitæ erat corruptibile, alioquin non potuisset in nutrimentum assumi, quia alimentum conuertitur in substantiam nutriti, vt dictum est [c]. Ergo lignum vitæ incorruptibilitatem seu immortalitatem conferre non poterat.

a ¶*Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua bimembris. Lignum vitæ causabat immortalitatem quodammodo, non simpliciter. Primo probatur quo ad primam partem, quia habebat vim fortificatiuam virtutis specificæ contra defectum prouenientem ex admixtione extranei. Declaratur hoc distinguendo duplicem defectum in corpore nutribili, scilicet deperditionem humidi, & debilitationem virtutis ex admixtione, vt patet ex primo de generatione. Deinde probatur duplici autoritate August. Secundo probatur quo ad secundam partem dupliciter. Tum quia virtus animæ non inerat à ligno vitæ. Tum quia virtus finita nõ potest causare effectum durationis infinitæ. Probatur, quia quanto maior est virtus, tanto imprimit durabiliorem effectum. Virtus autem ligni vitæ sicut cuiusque corporis finita erat, ergo. Tertio declaratur modus, quo verificatur vtraque pars, & est cõseruatio per lignum vitæ vsq; ad certũ tempus, & deinde aut iterata comestione iterum conseruaretur, &c. aut trãslatus fuisset in vitam spiritualem, qualis erit post resurrectionẽ. Circa vtrumque istorum defectuum dubiũ occurrit; quoniam si in statu innocentiæ vterque fuisset, iam fuisset ibi passio proprie dicta, 484 deperditio siquidem humidi cũ fiat actione calidi, manifeste in passione proprie dicta cõsistit. Debilitatio quoque virtutis ex admixtione extranei aperte naturam remouet à naturali suo robore, igitur, & cætera.

¶*Num ligno vitæ immortalitas homini præstaretur.*

Quæstio. ¶Circa effectũ ligni vitæ dubium occurrit ex Sco. in 2. dist. 19. q. 1. Arguit enim cõtra hoc q̃d lignum vitæ erat conseruatiuum virtutis specificæ, & causabat immortalitatẽ. Et mouetur tali ratione. Vis conuersiua alimenti in Adam, etiam conuertendo lignum vitæ in substantiam suam, debilitabatur aliquãtulũ quia omne agens Philosophicum agendo debilitatur, & patet in exemplo Arist. 1. de Generatione, de vino, cui apponitur aqua, ergo secũda vice iterum debilitaretur, & sic tandem defecisset. Num ergo poterat hoc modo immortalitas haberi, & cætera.

¶Ad primum dubiũ videtur mihi distinguendum, & dicendum de primo defectu, quod fuisset actu, sed non sub ratione defectus, secundus autem fuisset tantum in potentia. Ad cuius euidentiam notandum est, quod passio proprie dicta pro tanto statui innocentiæ repugnabat, pro quanto corpus hominis à naturali dispositione remouebat, & non absolute. Et propterea notanter in litera articu. 2. descripta fuit passio non per corruptionem absolute, sed per remotionẽ corporis à naturali dispositione. 486 Vnde siqua obiectio contrarij esse potuit absque remotione corporis humani à naturali dispositione sua hoc non repugnabat statui innocẽtiæ. Nec propterea corpus humanũ dicebatur ꝓprie pati, eo q̃d ipsum nihil perdebat naturalis dispõnis, quãuis aliquid eius, puta humidũ, pateret proprie. In proposito aũt inter deperditionẽ humidi & debilitationẽ virtutis tantum interest, q̃d depditio humidi nõ necessario remouet corp⁹ à naturali dispõne, vt patet in pueris, imò talis passio est ad perfectionẽ naturæ, vt in rñsione ad secundũ in præcedẽti arti. S.T. dixit. Debilitatio autẽ virtutis manifeste naturã à sua naturali integritate remouet. Vnde eadẽ rõne opponitur statui innocẽtię, qua senectus, quæ in

¶Præterea, Effectus qui causantur à virtutibus plantarum & aliarum naturalium rerū, sunt naturales. Si ergo lignum vitæ immortalitatē causasset, fuisset illa immortalitas naturalis.

¶Præterea, Hoc videtur redire in fabulas antiquorum, qui dixerunt quòd dij qui comedebāt de quodam cibo, facti sunt immortales. Quos irridet Philosophus in 3. meta.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genes. 3. Ne forte mittat manum suam, & sumat de ligno vitæ, & comedat, & viuat in æternum.

¶Præterea, Augu. in lib. de quæst. ve. & no. te. dicit, Gustus arboris vitæ corruptionem corporis inhibebat. Denique & post peccatum potuit insolubilis manere si permissum esset illi edere de arbore vitæ.

CONCLVSIO.

¶ In statu innocentiæ per lignum vitæ consecutus fuisset homo immortalitatem non simpliciter, sed secundum quid.

¶RESPONDEO dicendum, quòd lignum vitæ quodammodo immortalitatem causabat, non autem simpliciter. Ad cuius euidentiam considerandum est, quod duo remedia ad ad conseruationem vitæ habebat homo in primo statu contra duos defectus. Primus enim defectus est deperditio humidi per actionem caloris naturalis, qui est animæ instrumentum. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per esum aliorum lignorum paradisi, sicut & nunc subuenitur nobis per cibos quos sumimus. Secundus autem defectus est, quia, vt Philosophus dicit 1. de generatione, illud quod generatur ex aliquo extraneo, adiunctum ei quod prius erat humido præexistenti, imminuit virtutem actiuam speciei, sicut aqua adiuncta vino, primo quidem conuertitur in saporem vini, sed secundum quòd magis & minus additur, diminuit vini fortitudinem. Et tandē vinū fit aquosum. Sic igitur videmus quòd in principio virtus actiua speciei est adeo fortis, quòd potest conuertere de alimento non solū quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam quod sufficit ad augmentum. Postmodum vero quod aggeneratur, non sufficit ad augmentum, sed solum ad restaurationem deperditi. Tandem vero in statu senectutis, nec ad hoc sufficit. Vnde sequitur decrementum, & finaliter dissolutio corporis [c]. Et contra hunc defectum subueniebatur homini per lignum vitæ. Habebat enim virtutem fortificandi virtutem speciei contra debilitatem prouenientem ex admixtione extranei. Vnde Augustin. dicit in decimoquarto, de Ciuitate Dei, quòd cibus aderat homini ne esuriret, potus ne sitiret, & lignum vitæ ne senectus eum dissolueret. Et in libro de quæsti. ve. & no. te. dicit, quòd vitæ arbor medicinæ modo corruptionem hominum prohibebat. Non tamen simpliciter immortalitatem causabat, quia neque virtus, quæ inerat animæ ad conseruandum corpus causabatur ex ligno vitæ. Neque etiam poterat immortalitatis dispositionem corpori præstare, vt nunquam dissolui posset. Quod ex hoc patet, quia virtus cuiuscunque corporis est finita. Vnde non poterat virtus ligni vitæ ad hoc se extendere, vt daret corpori virtutem durandi tempore infinito, sed vsque ad determinatum tempus. Manifestum est enim, quòd quanto aliqua virtus est maior, tanto imprimit durabiliorem effectum. Vnde, cum virtus ligni vitæ esset finita, semel sumptum præseruabat à corruptione vsque ad determinatum tempus, quo finito, vel homo translatus fuisset ad spiritualem vitam, vel indiguisset iterum sumere de ligno vitæ. Et per hoc patet responsio ad obiecta. Nam primę rationes concludunt quòd non causabat incorruptibilitatem simpliciter. Aliæ vero concludunt quòd causabat incorruptibilitatem impediendo corruptionem secundum modum prædictum [c].

QVAESTIO NONAGESIMAoctaua, de Pertinentibus ad conseruationem speciei, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de his quæ pertinent ad conseruationem speciei. Et primo de ipsa generatione. ¶Secundo de cōditione prolis genitæ. ¶ Circa primum quæruntur duo. ¶Primo, vtrum in statu innocentiæ fuissēt generatio. ¶Secundo, vtrum fuisset generatio per coitum.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum in statu innocentiæ fuisset generatio.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd in statu innocentiæ nō fuisset generatio. Generatio enim corruptio est contraria, vt dicitur in sexto physic. Contraria autem sunt circa idem. In statū autē innocentiæ non fuisset corruptio. Ergo neque generatio. 488 1.dist. 20. q.1.art.1.

¶Præterea, Generatio ordinatur ad hoc quòd conseruetur in specie, quod secundum indiuiduum conseruari non potest. Vnde & in illis indiuiduis quæ in perpetuum durant, generatio non inuenitur. Sed in statu innocentiæ homo in perpetuum absque morte vixisset. Ergo in statu innocentiæ generatio non fuisset.

¶Præterea, Per generationem homines multiplicantur. Sed multiplicatis dominis necesse est fieri possessionum diuisionem ad euitandam confusionem dominij. Ergo cum homo sit institutus dominus animalium, facta multiplicatione humani generis per generationem, secuta fuisset diuisio dominij. Quod videtur esse contrarium iure naturali, secundum quod omnia sunt communia, vt Isid. dicit, Non ergo fuisset generatio in statu innocentiæ.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Genesis primo, Crescite, & multiplicamini, & replete terram. Huiusmodi autem multiplicatio absque noua generatione fieri non potuisset, cum duo tantum fuerūt primitus instituti. Ergo in primo statu generatio fuisset.

CONCLVSIO.

¶Ad Humani generis multiplicationem in statu innocentiæ actum generationis fuisse, conueniens fuit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationem humani generis, alioquin peccatum hominis fuisset valde necessarium, ex quo tantum bonum consecutum est. Est ergo considerandum, quòd homo secundum suam naturam est constitutus quasi medium quoddam inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles. Nam anima eius est naturaliter incorruptibilis [c], corpus vero naturaliter corruptibile [c]. 367 Est autem considerandum quòd alio modo intentio naturæ fertur ad corruptibiles, & 484 incorruptibiles creaturas. Id autem per se videtur esse de intentione naturæ, quòd est semper & perpetuum. Quod autem est solum secundum aliquod tempus, non videtur esse principaliter de intentione naturæ, sed quasi ad aliud ordinatum, alioquin eo corrupto, naturæ intentio cassaretur. Quia igitur in rebus corruptibilibus nihil est perpetuum & semper manens nisi species, bonum speciei est de principali intentione naturæ [c], ad cuius conseruationem naturalis generatio ordinatur. 145 a Substantiæ vero incorruptibiles manent semper non solum secundum speciem, sed etiam secundū indiuidua, & ideo 426 etiam ipsa indiuidua sunt de principali intentione naturæ. Sic igitur 264 homini ex parte corporis, quod corruptibile est secundum naturam suam, competit generatio. Ex parte vero animæ, quæ incorruptibilis est, competit ei quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta à natura, vel potius à naturæ autore, qui solus est humanarum animarum creator. Et ideo ad multiplicationem humani generis generationem in humano genere statuit, etiam in statu innocentiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd corpus hominis in statu innocentiæ quantum erat de se, corruptibile erat, sed potuit præseruari à corruptione per animam. Et ideo non fuit homini subtrahenda generatio, quæ debetur corruptibilibus rebus. ¶Ad secundum dicendum, quòd generatio in statu innocentiæ, etsi non fuisset propter conser-

quæ in tali debilitate consistit. Vnde cum in litera dicitur, quòd lignum vitæ occurrebat huic defectui, interpretandum est non qui fuit, sed qui fuisset nisi lignum vitæ præuenisset, ita quòd succurrebat huic defectui præueniendo, nō restaurando, vt Sco. intellexit, & sic nullum inconueniens sequitur.

¶Ad secundum dubium dicitur, quòd vt patet ex dictis etiam recitatis ab ipso Scoto, causam immortalitatis ponit litera duplicem, alteram ex parte animæ, & alteram ex parte corporis. Ex parte animæ vim quandam, qua corpus agendo in nutrimentum non repatiebatur ab eo. Alteram ex parte corporis, & ista est lignum vitæ, habens virtutem cōseruandi ad certum lōgum tempus. Vnde longādo has duas causas simul ex sumptione ligni vitæ nulla debilitatio sequebatur, quamuis debilitatio in nobis sequeretur ex ligno illo, vnde non viueremus immortales per illud, sed longo valde tempore. Propter quam diuturnitatem dictum est, eiiciendo Adā, Ne forte sumat de ligno vitæ, & viuat in æternū, iuxta morem Scripturæ, quo vocantur diuturna æterna, vt montes æterni.

a *¶ Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito. In statu innocentiæ fuisset generatio ad multiplicationē generis humani. Probatur dupliciter, primo ducendo ad inconueniens, quod peccatum fuisset necessariū valde propter tantum bonum. Secundo, Homo est secundum animam incorruptibilis, & secun-383 dum corpus corruptibilis, ergo est medium secundum naturam inter creaturas corruptibiles & incorruptibiles, ergo ex parte corporis conuenit naturaliter generatio, ex parte animæ, quòd multitudo indiuiduorum sit per se intenta. Ergo ad multiplicationem humani generis, etiam in statu innocentiæ, statuta est generatio, Antecedens supponitur, & prima consequentia est clara. Secunda vero quo ad vtrāque partem & declaratur & probatur ex differentia inter creaturas corruptibiles, & incorruptibiles in hoc, quòd corruptibiles non sunt per se intentæ secundum indiuidua, sed secundum speciem, incorruptibiles vero & secundum indiuidua & secundum speciem. Quæ differentia probatur ex hoc, quòd intentio naturæ per se est ad perpetuum & non ad temporale. Probatur, ducendo ad inconueniens, quia alioquin cessaret intentio naturæ temporali deficiente. Ex hac autem differentia implicite habetur alia, quod in rebus corruptibilibus generatio est naturaliter instituta propter speciem, quia ipsa sola est perpetua, in incorruptibilibus non oportuit generationem esse. Ex his autem manifeste patet consequentia quo ad vtranque partem, & clarum est.

¶Num inconueniens fuerit præcessisse peccatū propter multiplicationē humani generis.

¶Sed

conseruationem speciei, fuisset tamen propter multiplicationem indiuiduorum.

¶Ad tertium dicendum, quod in statu isto multiplicatis Dominis, necesse est fieri diuisionem possessionum, quia communitas possessionis est occasio discordiæ, vt Philosophus dicit in 2. Polit. Sed in statu innocentiæ fuissent voluntates hominum sic ordinatæ, quod absque omni periculo discordiæ communiter vsi fuissent, secundum quod vnicuique eorum competeret rebus, quæ eorum dominio subdebantur, cum hoc etiam modo apud multos bonos viros obseruetur.

ARTICVLVS II.

a *¶Vtrū in statu innocētiæ fuisset generatio per coitū.*

489 2.dist. 20. q.1.art.2.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Quia vt Damasce. dicit, Primus homo erat in paradiso terrestri, sicut angelus quidam. Sed in futuro resurrectionis statu, quando erunt homines Angelis similes, neque nubent, neque nubentur, vt dicitur Matth. 22. Ergo neque in paradiso fuisset generatio per coitum.

¶Præterea, Primi homines in perfecta ætate conditi fuerunt. Si igitur in eis ante peccatum generatio fuisset per coitum, fuissent etiam in paradiso carnaliter coniuncti. Quod patet esse falsum secundum Scripturam.

¶Præterea, In coniunctione carnali maxime efficitur homo similis bestijs, propter vehementiam delectationis. Vnde etiam continentia laudatur, per quam homines ab huiusmodi delectationibus abstinent. Sed bestijs homo comparatur propter peccatum, secundum illud Psal. Homo cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Ergo ante peccatum nō fuisset maris & fœminæ, carnalis coniunctio.

¶Præterea, in statu innocentiæ nulla fuisset corruptio. Sed per coitum corrumpitur integritas virginalis. Ergo coitus in statu innocentiæ non fuisset.

¶SED CONTRA est, quod Deus ante peccatum masculum & fœminam fecit, vt dicitur Gen. 1. & 2. Nihil autem est frustra in operibus Dei. Ergo etiam si homo non peccasset, fuisset coitus, ad quem distinctio sexuū ordinatur.

¶Præterea, Gen. 2. dicitur. Mulier est facta in adiutorium viri. Sed non ad aliud nisi ad generationem, quæ fit per coitum, quia ad quodlibet aliud opus conuenientius adiuuari posset vir per virum quàm per fœminam. Ergo in statu innocentiæ fuisset generatio per coitum.

CONCLVSIO.

¶In statu innocentiæ consummatum fuisset generationis opus non virtute diuina, sed per coitum coniunctione maris & fœminæ, sed nulla in actu illo adfuisset immoderata concupiscentia.

¶RESPONDEO dicendum, quod quidam antiquorum doctorum considerantes concupiscentiæ fœditatem quæ inuenitur in coitu in isto statu, posuerunt quod in statu innocentiæ non fuisset generatio per coitum. Vnde Grego. Nice. dicit in lib. quem fecit de homine, quod in paradiso aliter fuisset multiplicatum genus humanum, sicut multiplicati sunt angeli absque concubitu per operationem diuinæ virtutis. Et dicit quod Deus ante peccatum fecit masculum & fœminam, respiciens ad modum generationis, qui futurus erat post peccatum, cuius Deus præscius erat. Sed hoc non dicitur rationabiliter. Ea enim, quæ sunt naturalia homini neque subtrahuntur, neque dantur homini per peccatum. Manifestum est autem quod homini secundum animalem vitam, quam etiam ante peccatum habebat, vt supra dictum est [c], naturale est generare per coitum, sicut & cæteris animalibus perfectis. Et hoc declarant naturalia membra ad hunc vsum deputata. Et ideo non est dicendum, quod vsus horum membrorum naturalium non fuissent ante peccatum, sicut & cæterorum membrorum. Sunt igitur in coitu duo consideranda secundum præsentem statum. Vnum, quod naturæ est, scilicet coniunctio maris & fœminæ ad generandum. In omni enim generatione requiritur virtus actiua & passiua. Vnde cum in omnibus in quibus est distinctio sexuum, virtus actiua sit in mare, virtus vero passiua in fœmina, naturæ ordo exigit, vt ad generandum conueniant per coitum mas & fœmina. Aliud autem quod considerari potest, est quædam deformitas immoderatæ concupiscentiæ, quæ in statu innocentiæ non fuisset, quando inferiores vires omnino rationi subdebantur. Vnde Aug. dicit in 14. de Ciui. Dei, Absit vt suspicemur non potuisse prolem fieri sine libidinis morbo. Sed eo voluntatis nutu mouerentur illa membra quo cætera, & sine ardore & illecebroso stimulo, cum tranquillitate animæ & corporis.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod homo in paradiso fuisset sicut angelus per spiritualem mentem, cum tamen haberet vitam animalem quantum ad corpus. Sed post resurrectionem erit homo similis angelo spiritualis effectus & secundum animam & secundum corpus. Vnde non est similis ratio.

¶Ad secundum dicendum, quod sicut August. dicit 9. super Gen. ad literam. Ideo primi parentes in paradiso non coierunt, quia formata muliere post modicum propter peccatum de paradiso eiecti sunt. Vel quia expectabatur diuina autoritas ad determinatū tempus cōmixtionis, à qua acceperunt vniuersale mandatū.

¶Ad tertium dicendum, quod bestiæ carent ratione. Vnde secundum hoc homo in coitu bestialis efficitur, quia delectationem coitus & feruorem concupiscentiæ ratione moderari non potest. Sed in statu innocentię nihil huiusmodi fuisset, quod ratione non moderaretur, nō quia esset minor delectatio secundum sensum, vt quidam dicunt (fuisset enim tāto maior delectatio sensibilis, quāto esset purior natura, & corpus magis sensibile) sed quia vis cōcupiscibilis non ita inordinate se extulisset super huiusmodi delectatione regulata per rationem. Ad quam non pertinet vt sit minor delectatio in sensu, sed vt vis concupiscibilis non immoderate delectationi inhæreat. Et dico immoderate, propter mensuram rationis. Sicut sobrius in cibo moderate assumpto non minorem habet delectationem quàm gulosus, sed animus eius concupiscibilis super huiusmodi delectatione requiescit. Et hoc sonant verba Aug. quæ à statu innocentiæ non excludunt magnitudinem delectationis, sed ardorē libidinis, & inquietudinem animi. Et ideo continentia in statu innocentiæ non fuisset laudabilis, quæ in tempore isto laudatur, non propter defectum fœcunditatis, sed propter remotionem inordinatæ libidinis. Tunc autem fuisset fœcunditas absque libidine.

¶Ad quartum dicendum, quod sicut Augu. dicit 14. de Ciui. Dei, in illo statu nulla corruptione integritatis infunderetur gremio maritus vxoris. Ita enim potuit vtero coniugis salua integritate seminis genitalis virile semen immitti, sicut nunc potest eadem integritate salua ex vtero virginis fluxus menstrui cruoris emitti. Vt enim ad pariendum non doloris gemitus, sed naturalis impulsus fœminea viscera relaxaret, sic ad concipiendum non libidinis appetitus, sed voluntarius vsus naturam vtranque coniungeret.

QVÆSTIO NONAGESIMAnona, de Conditione prolis generandæ quo ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ. Et primo, quantum ad corpus. Secundo, quantum ad iustitiam. Tertio, quantum ad scientiam. ¶Circa principium quæruntur duo. ¶Primo, vtrum in statu innocentiæ pueri mox geniti habuissent perfectam virtutem corporeā. ¶Secūdo, vtrū omnes fuissent nati in sexu masculino.

ARTI-

stio. ¶Sed sunt hic quædā dubia. Primo circa primam ꝓbationē, qm illud q̄ infert ꝓ incōueniēti, nō ē incōueniēs, præsertim secūdū doctrinā S.T. qm incarnatio filij Dei, quæ est maximū bonum, ex pctō cōsecuta est, ita qđ pctm fuit ad hoc necessariū iuxta illud Gre. ô certe necessariū Adę peccatū, &c. Ergo multo min' ē incōueniēs qđ propter bonū multiplicationis humanę fuerit peccatū necessariū.

¶Ad hoc breuiter dupl'r respondet. Primo qđ bona sunt duplicis ordinis. Quedā supponentia malū, vt pœnitētia, patientia, martyriū, &c. quædā vo oīfariam bona. Et ad prima quidē op' est esse mala, ad seda vero oportere fieri mala incōueniēs est. Multiplicatio aūt humani gñis est de gñe bonorū oīquaq; pertinet enim ad ipsam pfectionē specificā, incarnatio aūt verbi Dei quāuis secundū se sit ēt bonum oīquaq;, & ideo simplr nō oportebat occasionari ex pctō, vt tñ reuelata est nobis per sctōs, est de gñe bonorū supponentiū mala qm reuelata est non nisi vt redēptrix, ac p hoc captiuorū, ac p hoc peccatorum, &c. & hoc ex ordinatione diuina, quantum scimus.

¶Scdo dicit qđ aliud est loq de qualitate boni, & aliud de quātitate. Quāuis em ad tale bonū possit opportnū eē peccatū, nō tñ ad tm, qm si bonū aliquid extat absq; pctō, incōueniēs est qđ quātitas eius pctō egeat, sic autē est in ꝓposito. Quoniā multiplicatio gñis humani, supposito iam homine in statu innocentiæ, dicit maioritatē boni, stando infra limitē humanæ bonitatis, & nō plus. Incarnatio autē filij Dei eleuat naturā in aliā boni rōnē, & ideo hic dicit tale bonū, quāuis maximū, multiplicatio vo dicit tm bonū. Vñ in litera notanter dicit, incōueniens esse tm bonū cōsequi ex peccato.

Annot. ¶Circa ꝓbationē, qđ tpale nō sit p se de intētione naturæ, dubiū occurrit, quia nō videt valere qm nō sequit qđ illo cessāte cessaret naturæ intentio, sed qđ cōpleta fuerit. Ad hoc breuiter dicit, qđ cū præsens sermo non sit de natura particulari huius agentis, puta Sortis aut Pla. quoniā cōstat, talia agētia vt sic particularia p se facere & intendere, vt patet 12. meta. tex. 11. sed de natura vniuersali, cōsequēs est quod rō adducta efficax sit. Quoniā si vniuersalis naturę intētio ad corruptibile per se intenderet, ex vna parte illo desinēte, naturæ vniuersalis intētio nō amplius saluaret, & ex alia parte, quia est vniuersalis, ac per hoc intendēs ad vniuersale bonū. Ergo intentio casta, vana, frustraq; est, nihil enim cōferre poterit vniuerso corrupto illo particulari per se intēto.

Annot. ¶Circa rōnē allatā in litera pro cōclusione aduerte mirā subtilitatē ꝓcessus, quia enim gñatio nō ē de numero entiū pp se, sed ꝓpter aliud, vt patet, & finis propri' gñationis sī conseruatio esse specifici: & in proposito hic finis nō poterat assignari, ꝓspexit in esse specifico ratione finalizandi gñationē, & cū ostendisset, qđ ē ꝑpetuitas (vt Ari. expresse scđo de anima dixerat, tex. 34) ostendit talē rōnē inueniri in singulis indiuiduis humanis ex parte aīæ, ac p hoc ipa indiuidua ex pte aīæ pñt esse p se fines gñationis, quēadmodū in reliquis ipsa species ꝓpter eandē rōnē, & sic cū generatio naturalis sit, & apparet in homine dēpto illo fine, s. conseruatione spēi ꝓpter statū innocētiæ, restat ali' finis, nō alia, sed eadē finalizādi rōne, i. multiplicatio indiuiduorū perpetuorū.

¶Nū multiplicatio numeralis generis humani sit intētus finis generatiōis. Quæstio.

¶Circa finē gñationis in statu innocētię assignatum dubiū occurrit, qm hic expsse dr, qđ multiplicatio gñis hūani est finis per se intētus, superi' aūt in qō. 47. arti. 3. ad scđm expsse tenet, qđ nullū agēs intēdit p se multitudinē numeralē, & ꝓbat, quia est īfinita, qūo ergo stāt hæc sil? Ad hoc breuissime dicit, qđ hęc dicta si formaliter perspiciātur, suā aperiūt vitatē. Multitudo siqdē numeralis repugnat p se intētiōi, qa nō habet in se vñ possit p se intēdi, caret enim finitate, sine qua īpossibile est aliquid p se intēdi, vt patet 2. me. Multitudo aūt numeralis ꝑpetuorū pōt p se intēdi, quia ex ly ꝑpetuorū, finita cōuincit multitudo, ac p hoc intēdibilis p se ipā, cōstat em qđ ꝑpetua p se spectāt ad pfectionē vniuersi. Eorū aūt quæ p se exigūtur ad integritatē alicui' finiti, numerū oportet eē taxatū & certū, alioquin nec quātitas toti' eēt certa, siue de quātitate molis, siue pfectiōis accipiat, non ergo repugnat multiplicationē indiuiduorū humanorū ꝑpetuorū ponere p se intētā, vt finem gñationis, qm vsq; ad certū pdestinatorū numerū cōplēdū erat futura, & nō in perpetuū.

a ¶Super

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectam habuißent ad motum membrorum.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod pueri in statu innocentiæ mox nati virtutem perfectã habuissent ad motum mẽbrorum. Dicit enim Augustin. in lib. de bap. paruu. quod infirmitati mentis congruit hæc infirmitas corporis, quæ scilicet in pueris apparet. Sed in statu innocentiæ nulla fuisset infirmitas mentis. Ergo neque talis infirmitas corporis fuisset in paruulis.

¶ Præterea. Quędam animalia statim cum nascuntur, habent virtutem sufficientem ad vsum membrorum. Sed homo est nobilior alijs animalibus. ergo multo magis est naturale homini quod statim natus virtutem habeat ad vsum membrorum. Et ita videtur esse pœna ex peccato consequens.

¶ Præterea, Nõ posse consequi delectabile propositum, afflictionem inducit. Sed si pueri nõ habuissent virtutẽ ad mouẽdũ membra, frequẽter accidisset quod non possent consequi aliquod delectabile eis propositum. Ergo fuisset in eis afflictio, quę non poterat esse ante peccatum. Non ergo in statu innocentiæ defuisset pueris virtus ad mouendum membra.

¶ Præterea, Defectus senectutis videtur correspondere defectui pueritiæ. Sed in statu innocentiæ non fuisset defectus senectutis. Ergo neque etiam defectus pueritiæ.

¶ SED CONTRA est quod omne generatum prius est imperfectum quàm perficiatur, sed pueri in statu innocentiæ fuissent per generationem producti. Ergo à principio imperfecti fuissent, & quantitate & virtute corporis.

CONCLVSIO.

¶ *In statu innocentiæ pueri mox nati nõ habuissent perfectam virtutem ad motum membrorum omnium, sed ad mouendũ mebra ad actus pueritiæ conueniẽtes.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod ea, quæ sunt supra naturam, sola fide tenemus. Quod autem credimus, autoritati debemus. Vnde in omnibus asserendis sequi debemus naturam rerum, præter ea, quæ autoritate diuina traduntur, quæ sunt supra naturam. Manifestum est autem naturale hoc esse, vtpote & principijs humanæ naturæ competẽs, quod pueri mox nati non habeat sufficientem virtutem ad mouendum membra. Quia homo naturaliter habet cerebrum maius in quantitate secundum proportionẽ sui corporis, quàm cætera animalia [c]. Vnde naturale est qđ propter maximam humiditatem cerebri in pueris, nerui qui sunt instrumenta motus, nõ sunt idonei ad mouendum membra. Ex alia vero parte nulli catholico dubium est quin diuina virtute fieri possit, vt pueri mox nati perfectam virtutẽ habeant ad motum membrorum. Constat autem per autoritatem Scripturæ quod Deus fecit hominem rectum. Et hæc rectitudo consistit, vt Aug. dicit, in perfecta subiectione corporis ad animam. Sicut ergo in primo statu nõ poterat esse in membris hominis aliquid quod repugnaret ordinatæ hominis voluntati, ita membra hominis deficere non poterant humanæ voluntati. Voluntas autem hominis ordinata est, quæ tendit in actus sibi cõuenientes. Non sunt autem ijdem actus conuenientes homini secundum quamlibet ætatem. Dicendum est ergo, quod pueri mox nati non habuissent sufficientem virtutem ad mouendum membra ad quoslibet actus, sed ad actus pueritiæ conuenientes, puta ad sugẽdum vbera & ad alia huiusmodi.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Aug. loquitur de ista infirmitate quæ nunc in pueris apparet, etiam quantũ ad actus eorum pueritiæ conueniẽtes, vt patet per ea quæ præmittit, quod iuxta se iacentibus mammis magis possunt esurientes flere, quàm sugere.

¶ Ad secũdum dicendum, quod hoc quod quędam animalia statim nata habet vsum membrorum, non est ex eorũ nobilitate, cum quædam animalia perfectiora hoc non habeant, sed hoc eis cõtingit ex siccitate cerebri, & quia actus proprij talium animalium sunt imperfecti, ad quos etiam parua virtus sufficere potest.

¶ Ad tertium patet solutio per ea quæ dicta sunt in corpore. Vel potest dici, quod nihil appetiuissent nisi ordinata voluntate conuenisset res secundum statum suum.

¶ Ad quartum dicendum, quod homo in statu innocentiæ generatus fuisset, sed non fuisset corruptus. Et ideo in statu illo potuisent esse aliqui defectus pueriles, qui consequuntur generationem, non autem defectus seniles, qui ordinantur ad corruptionem.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum in primo statu fœminæ natæ fuißent.*

492 2.dist.20. q.2.arti.1. ad prim. Et quoli. 3.q.11. Et quol.3.q.5.art.1.

AD SECVNDVM sic procedit. Videtur qđ in primo statu fœminæ natæ nõ fuisent. Dicit enim Philosophus in lib. de Generatione animaliũ, quod fœmina est mas occasionat⁹, quasi præter intentionẽ naturæ proueniẽs. Sed in statu illo nihil euenisset innaturale in hominis generatione. Ergo fœminæ natæ non fuisent.

¶ Præterea, Omne generans generat sibi simile, nisi impediatur, vel propter defectum virtutis, vel propter indispositionem materiæ, sicut paruus ignis non potest comburere ligna viridia. In generatione autem vis actiua est in mare. Cum igitur in statu innocentiæ nullus fuiset defectus virtutis ex parte maris, nec indispositio materię ex parte fœminę, videtur quod semper masculi nati fuisent.

¶ Preterea, In statu innocentiæ generatio ad multiplicationem hominum ordinabatur. Sed sufficienter homines multiplicari potuisent per primum hominem & per primam fœminam, ex quo in perpetuum victuri erant. Ergo non fuiset necessarium quod in statu innocentiæ fœminæ nascerentur.

¶ SED CONTRA est, quod sic natura processisset in generando, sicut eam Deus instituit. Sed Deus instituit marem & fœminam in natura humana, vt dicitur Gen. 1. & 2. Ergo etiam in statu illo fuisent mares & fœminæ generati.

CONCLVSIO.

¶ *In statu innocentiæ non omnes mares, sed fœminæ etiam natæ fuissent.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod nihil eorum quæ ad complementum humanæ naturæ pertinent, in statu innocẽtiæ defuisset. Sicut autem ad perfectionem vniuersi pertinent diuersi gradus rerum, ita etiam diuersitas sexus est ad perfectionem humanæ naturæ. Et ideo in statu innocentiæ vterque sexus per generationem productus fuisset.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod fœmina dicitur mas occasionatus, quia est præter intentionem naturæ particularis, non autẽ præter intentionem naturæ vniuersalis, vt supra dictum est [c].

¶ Ad secundum dicendum, quod generatio fœminæ non solum contingit ex defectu virtutis actiuæ vel indispositione materiæ, vt obiectio tangit, sed quandoque quidem ex aliquo accidenti extrinseco, sicut Philosophus dicit in lib. de Animalibus [c], quod ventus septentrionalis coadiuuat ad generationem masculorum, australis vero ad generationem fœminarum, quandoque etiam ex conceptione animæ ad quam de facili immutatur corpus. Et præcipue in statu innocentiæ hoc esse poterat, quando corpus magis erat animæ subiectum, vt scilicet secundum voluntatem generantis distingueretur sexus in prole.

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimæoctauæ Articulum secundum.*

490 2.dist.20. q.2.art.1. Et veri. q.18. art.7. ad 4.

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo opinio recitatur Gregorij Niceni, Secundo improbatur. Tertio respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum quatuor refert. Primo quorundã & specialiter Gregorij opinionem quod non per coitum. Secũdo rationem eius propter fœditatẽ illius. Tertio, quod fuisset tamen multiplicatio hominum virtute diuina, sicut Angelorum. Quarto exclusionẽ obiectionis, quoniã in statu innocẽtiæ erat distinctio sexuũ, quod hoc fecit Deus præscius futuri casus.

¶ Quo ad secundum reprehenditur opinio hæc, quia naturalia per peccatum neque ablata, neque diminuta sunt, sed hoc est vnum de naturalibus, probatur dupliciter. Primo, quia hoc est naturale omnibus animalibus perfectis. Secundo ab effectu, quia natura dedit homini membra ad hunc vsum. Inconueniens est autem horũ mẽbrorũ naturalẽ vsum nõ fuisse sicut aliorum.

¶ Quo ad tertium conclusio responsiua est. Generatio fuisset per coitum quo ad coniunctionem maris & fœminæ, non autem quo ad immoderatam concupiscentiam. Probatur conclusio dupliciter, primo ratione, secundo autoritate, ratio assignatur distinguendo in coitu illa duo, & assignando radices proprias eorum, ratio enim coniunctionis est coniunctio virtutis actiuæ cum passiua, ex hac enim probatur prima pars conclusionis sic, generatio fuisset per applicationem virtutis actiuæ ad passiuam, ergo per coniunctionem maris & fœminæ, probatur sequela, quia vbicunque est distinctio sexuũ, virtus actiua est in mare, & passiua in fœmina. Radix vero immoderatæ concupiscentiæ est inobedientia virium inferiorum ad rationis moderamen, ex quo arguitur sic. In statu illo vires inferiores omnino subdebantur rationi, ergo nõ fuisset coitus quo ad concupiscentiam immoderatã, autoritas est Augusti. assignantis etiam modũ, quo scilicet membra alia voluntario vsu applicãtur ad sua officia.

a 574

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua bimẽbris. Pueri mox nati habuissent virtutem motiuam membrorum sufficientem, non ad quoslibet actus, sed conuenientes pueritiæ, probatur conclusio sic. Ex natura pueri non habent sufficientem vsum membrorum. Ex autoritate autem Scripturæ, habuissent illum quo ad conuenientia pueritiæ tantum. ergo, &c. In litera primo probatur consequentia ex regula, in naturalibus debemus sequi naturam rei, in supernaturalibus autem autoritatem Scripturæ, quia hæc sola fide tenemus, & autoritate Scripturæ innituntur. Deinde probatur prima pars antecedentis. Homo habet naturaliter cerebrũ maius cæteris animalibus, ergo habet in pueritia neruos non idoneos ad mouendum membra ergo non habet sufficientem naturam motiuam. Antecedens patet ex anatomia, &c. Intellectum proportionaliter ad corpus. Consequentia prima probatur, cointellecta illa alia propositione, quod homo habet cerebrũ humidissimũ, & quod ætas infantilis est plenissima humiditatis. Ex his enim sequitur, quod cũ in maiori quãto naturæ & ætatis humidæ sit maior humiditas, quod sit excellẽs humiditas ad neruos, experimur autẽ sensu neruos infusos diu in aqua ineptos esse vt stẽt, & proportional'r in corpore vt sint firmi, & ducant Spiritus vitales. Secunda vero consequentia probatur, quia nerui sunt instrumenta naturæ ad mouendum membra, cuius signum est, quod patientes in neruis efficiuntur immobiles secũdum illa membra. Deinde probatur secunda pars. Homo factus est rectus corpore subdito animæ, ergo membra hominis nõ poterant deficere à recta hominis voluntate, ergo non ab actibus conueniẽtibus, ergo in pueritia obediebant ad actus conuenientes tantum pueritiæ. Antecedens pro prima parte probatur autoritate Scripturæ, pro secunda autoritate expositionis Aug. Prima vero consequentia & manifeste patet, vtpote inferẽs particularem ex vniuersali, & nihilominus in litera confirmatur, quoniam sicut ex illa subiectione membra quo ad esse nihil habebant repugnans volũtati, ita quo ad operari, & est argumentum à fortiori, quia vsus mẽbrorũ est de genere voluntarij, non autem esse eorundem, & propterea si esse eorũ consonat volũtati, quãto magis vsus, [a] 459
secunda vero consequentia probatur, quia voluntas ordinata est respectu actuum conuenientium tantum, tertia vero consequentia probatur: quia nõ omnes actus sunt conuenientes cuilibet ætati sed pueriles tantũ pueris. 459

a ¶ *Super Quæstionis nonagesimænonæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. In statu innocentiæ fuissent natæ fœminæ. Probatur, in illo statu fuisset quicquid spectat ad complementum humanæ naturę, ergo fuisset producta diuersitas sexuum, ac per hoc fœminæ. Antecedens est per se notum: consequentia probatur: quia sicut ad perfectionẽ vniuersi pertinet diuersitas graduum, ita ad perfectionem humanæ naturæ diuersitas sexuum.

¶ Ad tertium dicendum, quod proles fuisset genita viuens vita animati. Ad quam sicut pertinet alimento vti, sic etiam generare. Vnde cõueniebat quod omnes generarent, & non solum primi parentes. Ad quod consequens videtur quod tot fuissent generatæ fœminæ, quot & mares.

QVÆSTIO CENTESIMA de Conditione prolis generandæ quantum ad iustitiam, in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandũ est de conditione prolis generãdæ quantum ad iustitiam. ¶ Circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, vtrum homines fuissent nati cũ iustitia. ¶ Secũdo, vtrum nascerentur in iustitia confirmati.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines fuissent nati cum iustitia.*

492 1.q.81. 2.cor. Et 2.di. q.1.ar. Et dist. q.2.ar. cor. Et 5.lec. 2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homines nõ fuissent cum iustitia nati. Dicit enim Hug. de san. Vic. quod primus homo ante peccatum generaret quidem filios sine peccato: sed non paternæ iustitiæ hæredes.

¶ Præterea, Iustitia est per gratiam, vt Apostolus dicit ad Rom. 5. Sed gratia non transfunditur, quia sic esset naturalis: sed à solo Deo infunditur. Ergo pueri cum iustitia nati non fuissent.

¶ Præterea, Iustitia in anima est. Sed anima non est ex traduce. Ergo nec iustitia traducta fuisset à parentibus in filios.

¶ SED CONTRA est quod Ansel. dicit in lib. de cõceptu virgi. quod simul cum rationalem haberent animam, iusti essent, quos generaret homo si non peccaret.

CONCLVSIO.

¶ *Quoscunque generaßet Adam in statu innocentiæ filios, originali iustitia præditos genuisset.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod naturaliter homo generat sibi simile secundum speciem. Vnde quacunque accidentia consequuntur naturã speciei, in his necesse est quod filij parentibus similentur, nisi sit error in operatione naturæ, qui in statu innocentię non fuisset. In accidentibus autem indiuidualibus non est necesse quod filij parentibus similentur. Iustitia autem orignalis, in qua primus homo conditus fuit, fuit accidens naturæ speciei, non quasi ex principijs speciei causatum, sed tantũ sicut quoddam donum diuinitus datum toti naturæ. Et hoc apparet: quia opposita sunt vnius generis. Peccatum autẽ originale, quod opponitur illi iustitiæ, dicitur esse peccatũ naturæ. Vnde traducitur à parente in posteros. Et popter hoc etiam filij parentibus assimilati fuissent quantum ad originalem iustitiam.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod verbum Hugo. est intelligendum non quantũ ad habitum iustitiæ, sed quantum ad executionem actus.

¶ Ad secundũ dicendum, quod quidam dicunt, quod pueri non fuissent nati cum iustitia gratuita, quæ est merendi principium: sed cum iustitia originali. Sed cum radix originalis iustitiæ, in cuius rectitudine factus est homo, cõsistat in subiectione supernaturali rationis ad Deum, quæ est per gratiam gratum facientem, vt supra dictum est [c], necesse est dicere quod si pueri nati fuissent in originali iustitia, quod etiam nati fuissent cum gratia: sicut & de primo homine supra diximus [c], quod fuit cum gratia conditus. Non tamẽ fuisset propter hoc gratia naturalis: quia non fuisset transfusa per virtutẽ seminis: sed fuisset collata homini statim cum habisset animam rationalem, sicut etiam statim cum corpus est dispositum, infunditur à Deo anima rationalis: quæ tamen non est ex traduce. Vnde patet solutio ad tertium.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum pueri in statu innocentiæ nati fuißent in iustitia confirmati.*

493 2.dist.20. q.2.art.3. ad quintũ & septimũ Et mal. q.5.art.4. ad quintũ Et quoli. 5.q.5 art.1.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod pueri in statu innocentiæ nati fuissent in iustitia confirmati. Dicit enim Greg. 4. moralium, super illud Iob. Somno meo requiescerem. Si parentem primum nulla putredo peccati corrumperet, nequaquàm ex se filios gehennæ generaret, sed hi qui nunc per Redemptorem saluandi sunt, soli ab illo electi nascerentur. Ergo nascerentur omnes in iustitia confirmati.

¶ Præterea Ansel. dicit in libro. Cur Deus homo quod si primi parẽtes sic vixisent, vt tentati nõ peccasent: ita confirmarentur cum omni propagine sua, vt vltra peccare non posent. Ergo pueri nascerentur in iustitia confirmati.

¶ Præterea, Bonũ est potentius quàm malum. Sed propter peccatum primi hominis consecuta est necessitas peccandi in his qui nascuntur ex eo. Ergo si primus homo in iustitia perstitiset, deriuaretur ad posteros necessitas obseruandi iustitiam.

¶ Præterea, Angelus adhærens Deo alijs peccãtibus, statim est in iustitia confirmatus, vt vlterius peccare non poset. Ergo similiter & hõ si tentationi restitiset, confirmat⁹ fuiset. Sed qualis ipse fuit, tales alios generaset. Ergo & eius filij confirmati in iustitia nascerentur.

¶ SED CONTRA est quod Augustinus dicit 14. de ciuit. Dei. Tunc felix vniuersa eset humana societas, si nec illi, scilicet primi parentes, malum in posteros traijcerent: nec quisquam ex stirpe eorum iniquitatem cõmitteret, quæ damnationem reciperet. Ex quo datur intelligi quod etiam si primi homines non peccasent, aliqui ex eorum stirpe potisent iniquitatem committere. Non ergo nascerentur in iustitia confirmati.

CONCLVSIO.

¶ *Pueri in statu innocentiæ non fuissent nati in iustitia confirmati.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod non videtur possibile quod pueri in statu innocentiæ nascerentur in iustitia confirmati. Manifestum est enim quod pueri in sua natiuitate nõ habuisent plus perfectionis quàm eorum parentes in statu generationis. Parentes autem quandiu generasent, non fuisent confirmati in iustitia. Ex hoc enim creatura rationalis in iustitia confirmatur, quod efficitur beata per apertam Dei visionẽ. Cui visio non potest non inhærere, cum ipse sit ipsa esentia bonitatis, à qua nullus potest auerti, cum nihil desideretur & ametur, nisi sub ratione boni, & hoc dico secũdum legem communem. Quia ex aliquo priuilegio speciali secus accidere potest, sicut creditur de virgine matre Dei. Quàm cito autem Adam ad illam beatitudinem peruenisset, quod Deum per esentiam videret, efficeretur spiritualis & mente & corpore, & animalis vita cesaret, in qua sola generationis vsus fuiset. Vnde manifestum est quod paruuli nõ nascerentur in iustitia confirmati.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod si Adam non peccaset, non generaret ex se filios gehennæ: ita scilicet, quod ab ipso peccatum contraherent, quod est causa gehennæ. Posent tamen fieri filij gehennæ per liberum arbitrium peccando. Vel si filij gehennæ non fierent per peccatum, hoc non eset per hoc, quia esent in iustitia confirmati, sed propter diuinam prouidentiam, per quam à peccato

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum primum.*

Annot. Titulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua. Homines fuissent nati cum iustitia. Probatur, Homo generat sibi simile secundum speciem: ergo secundum accidentia: ergo secundum iustitiam originalem. Antecedens patet: prima consequentia probatur ex differentia inter accidentia speciei & indiuidui: quia secundum illa assimilatio secluso errore, qui in statu innocentiæ locũ non habet: secundũ vero indiuidualia accidentia non opus est assimilari. Secunda vero consequẽtia probatur dupliciter: primo ex ipsa iustitia originali. Secũdo ex eius opposito. Ex ipsa quidem, quia erat accidens speciei. Sed quoniã hoc potest male intelligi, distinguitur accidens speciei dupliciter. Vno modo consequens principia naturæ. Alio modo, collatũ naturæ: & sic est hic, ex opposito vero, quia peccatum originale est peccatum naturæ: ac per hoc per generationẽ naturæ traducitur: ergo & iustitia originalis est naturæ, & probatur sequela quia opposita sunt vnius generis, id est habent idẽ genus subiectum: & eandem generationem opposito modo.

Annot. ¶ In responsione ad secũdum aduerte, quod cum iustitia originalis etiam pro gratia data sit principaliter in anima: non plus talis iustitia pro quãto est in anima traduceretur à generante, quàm anima ipsa, quàm constat produci à Deo immediate.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus Confirmati, id est impeccabiles omnino, & non solum mortaliter: ita quod non possunt cadere à iustitiæ rectitudine.

Comment. ¶ In corpore vna cõclusio responsiua. Pueri in statu innocentiæ nõ fuissent nati cõfirmati in iustitia. Probatur, parentes quãdiu generassent, non fuissent confirmati in iustitia, ergo pueri non fuissent nati cõfirmati, consequentia probatur: quia pueri nõ plus perfectionis habuissent in sua natiuitate, quàm parentes quando eos generauerunt: quoniam effectus non excedit causam. Antecedens probatur. Confirmati non possunt non inhærere Deo, aut auerti ab eo. ergo de lege communi sunt beati per apertam Dei visionem: ergo habent vitã spiritualem mente & corpore. ergo non generant, & sic status generationis & confirmationis repugnant, quia ille ad animalem, iste ad spiritualem vitam pertinet. Antecedens patet ex terminis, consequentia probatur ex prima quidem parte: quia visio Dei ipsam essentiã bonitatis offert: ex secunda vero, quia nihil amatur, nisi sub ratione boni. Secunda vero consequentia cum tertia est per se nota.

479 476

¶ Circa probationem antecedentis dubium occurrit: quia in litera non probatur de confirmatis quod sint beati: sed ecõuerso, quod beati sunt confirmati: hoc enim probant media allata: ex hoc enim quod Deus est essentia bonitatis, sequitur quod clare vidẽtes non possint non inhærere sibi: & similiter quod non possint auerti, quia ad aliquod bonũ diuerterentur: in eo autem est omne bonum, ergo beati sunt necessario confirmati: sed non valet econtra: & tamen sua conuertens erat probanda.

¶ Ad hoc dicitur, quod dum in litera probatur, quod beati sunt confirmati, reducitur effectus confirmationis in propriam causam, scilicet beatitudinem: ita quod intentio expressa literæ non est probare illã propositionem absolute: sed inquãtum est reductiua effectus prædicati in propriam causam in subiecto positam. Constat autem quod si effectus ponatur, quod ponitur eius propria causa, & econuerso, & ideo subtiliter est ostensum, quod beati sunt cõfirmati, & quod confirmati sunt beati. Et vt nouitij intelligant: quãuis ex ista beati sint confirmati, absolute & formaliter non sequatur sua vniuersalis conuertens: ex ipsa tamen causaliter intellecta causalitate propria optime sequitur à priori sua conuertens. Et si quis obijciat, quod in litera probatur quidem quod beatitudo est causa confirmationis, sed non propria, facile respondetur. Tum quia sermo formalis de propria causa accipitur, cum scientia procedat ex proprijs. Tum quia apud Theologos hoc est per se notũ de lege cõmuni: quoniam in hoc differt comprehensor à viatore: scilicet in posse & non posse peccare. Tũ quia apud Philosophos constat quod sola bonitatis essentia sufficit ad replendum ac

Universidad de Deusto
Biblioteca

retinendum voluntatem in vero bono: quoniam cuiliber alteri vtpote particulari bono malum ali quod annecti potest. Et propterea vndique constat quod impeccabilitas voluntatis beatitudinis proprius effectus est.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ primæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio. Pueri non nascerentur perfecti in scientia, sed absque difficultate eam acquisiuissent. Probatur. Naturale est homini non habere scientiam, congentiam, sed acquirere eam ex sensibus, ergo in statu innocentiæ non nati fuissent scientes, & cætera. Antecedens probatur: quia anima vnitur corpori propter indigentiam illius ad hoc opus. consequentia vero probatur: quia vbi autoritas Scripturæ non opponitur, naturalia assentenda sunt.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ primæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio bimembris. Pueri non habuissent perfectũ vsum rationis, sed ad opera puerilia idoneum. probatur prima pars, organa virium sensitiuarum ex nimia humiditate fuissent impedita: ergo ipsæ vires sensitiuæ, ergo vsus rationis. Antecedens patet, prima consequentia probatur, quia actus earum penderent ex organis: quia sunt actus eorum. Secunda consequentia probatur, quia vsus rationis pendet ex viribus sensitiuis: vt patet in phrenecticis & dormientibus. Secunda pars: quia pars ratio est de vsu rationis & membrorum, de quibus superius dictum est: quod fuissent idonea ad actus puerilis, & non simpliciter. Et eadem si quidem radice, scilicet humiditate nimia cerebri vtrunque nascitur.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum primum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio habens duas partes. Paradisus est locus in Orientis parte constitutus, prima pars scilicet quod sit locus probatur: quia ea quæ de paradiso traduntur, per modum historiæ narantur, & confirmatur autoritate Augustini ponentis differentiam inter intellectum historicum & spiritualem quo ad hoc & similia. secunda vero pars probatur autoritate Isidori & confirmatur ratione, quia nobilior locus in nobiliori cæli plaga est, ergo in dextra: ergo in Oriente. patent omnia.

conseruarentur immunes.

¶Ad secundum dicendum, quod Ansel. hoc non dicit asserendo, sed opinando. Quod patet ex ipso modo loquendi, cum dicit. Videtur quĩ si vixissent, &c.

¶Ad tertium dicendũ, quod ratio ista non est efficax: quamuis per eam Ansel. motus fuisse videatur, vt ex eius verbis apparet. Non enim sic per peccatum primi parentes eius posteri necessitatem peccandi incurrunt, vt ad iustitiã redire non possint. Quod est tantum in damnatis. Vnde nec ita necessitatem non peccandi transmisissent ad posteros, quod omnino pecca re non possent. Quod est tantum in beatis.

¶Ad quartum dicendum, quod non est simile de homine & angelo. Nam homo habet libertum arbitrium vertibile, & ante electionem & post, non autem angelus, sicut supra dictũ est cum de angelis ageretur[c].

QVAESTIO CENTESIMA-prima de Conditione prolis generandæ quantum ad scientiam in duos articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de conditione prolis generandæ quãtum ad scientiam.

¶Et circa hoc quæruntur duo.

¶Primo, vtrum pueri nascerentur in scientia perfecti. ¶Secundo, vtrum statim post natiuitatem habuissent perfectum vsum rationis.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum in statu innocentiæ pueri nati fuissent in scientia perfecti.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod in statu innocentię pueri nati fuissent in scientia perfecti. Qualis enim fuit Adam, tales filios generasset. Sed Adam fuit in scientia perfectus, vt supra dictum est[c]. Ergo filij nascerentur ab eo in scientia perfecti.

¶Præterea, Ignorantia ex peccato causatur, vt Beda dicit. Sed ignorãtia est priuatio scientiæ. Ergo ante peccatum pueri mox nati omnem scientiam habuissent.

¶Præterea, Pueri mox nati iustitiã habuissent Sed ad iustitiam requiritur scientia, quæ dirigit in agendis. Ergo scientiam habuissent.

¶SED CONTRA est, quod anima nostra per naturam est sicut tabula rasa, in qua nihil est scriptum: vt dicitur in tertio de Anima, sed eadem animæ natura est modo, quæ tunc fuisset. Ergo animæ puerorum in principio scientia caruissent.

CONCLVSIO.

¶*Pueri in statu innocentiæ non nati fuissent perfecti in scientia, sed eam processu temporis facile acquisiuissent.*

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut supra dictum est[c], de his, quæ sunt supra naturam, soli autoritati creditur. Vnde vbi autoritas deficit, sequi debemus naturæ conditionem. Est autem naturale homini vt scientiã per sensus acquirat, sicut supra dictum est[c]. Et ideo anima vnitur corpori, quia indiget eo ad suam propriam operationem[c]. Quod non esset si statim à principio scientiam haberet non acquisitam per sensitiuas virtutes. Et ideo dicendum est, quod pueri in statu innocentiæ non nascerentur perfecti in scientia, sed eam in processu temporis absque difficultate acquisiuissent inueniendo vel addiscendo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod esse perfectum in scientia, fuit indiuiduale accidens primi parentis: inquantum scilicet ipse instituebatur, vt pater & instructor totius humani generis. Et ideo quantum ad hoc non generabat filios similes sibi, sed solum quantum ad accidentia naturalia vel gratuita totius naturæ.

¶Ad secundum dicendum, quod ignorantia est priuatio scientiæ, quæ debet haberi pro tempore illo. Quod in pueris mox natis non fuisset. Habuissent enim scientiam quæ eis competebat secundum tempus illud. Vnde ignorantia in eis non fuisset, sed necessaria respectu aliquorum. Quam etiam Dionysi. ponit in angelis sanctis in septimo cæl. hierar.

¶Ad tertium dicendum, quod pueri habuissent sufficientem scientiam ad dirigendum eos in operibus iustitiæ in quibus homines diriguntur, & vniuersalia principia iuris, quam multo plenius tunc habuissent, quàm nunc naturaliter habemus: & similiter aliorum vniuersalium principiorum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Virum pueri mox nati habuissent perfectum vsum rationis.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod pueri in statu innocentiæ mox nati habuissent perfectum vsum rationis. Nunc enim pueri perfectum vsum rationis non habent: propter hoc quod anima per corpus aggrauatur. Hoc autem tunc non erat: quia, vt dicitur Sapien. 9. corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Ergo ante peccatum & corruptionem à peccato subsecutam, pueri mox nati perfectum vsum rationis habuissent.

¶Præterea, Quædam alia animalia mox nata habent naturalis industriæ vsum, sicut agnus statim fugit lupum. Multo ergo magis homines in statu innocentiæ mox nati habuissent vsum perfectum rationis.

¶SED CONTRA est, quod natura procedit ab imperfecto ad perfectum in omnibus generatis. Ergo pueri non statim à principio habuissent perfectum vsum rationis.

CONCLVSIO.

¶*Pueri in statu innocentiæ mox nati non habuissent perfectum rationis vsum, sed ad opera puerilia idoneum, ex nimia cerebri illorum humiditate.*

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supradictis patet[c], vsus rationis dependet quodammodo ex vsu virium sensitiuarum. Vnde ligato sensu & impeditis inferioribus vitibus sensitiuis, homo perfectum vsum rationis non habet: vt patet in dormientibus & phreneticis. Vires autem sensitiuæ sunt virtutes, quædum corporalium organorum. Et ideo impeditis eorum organis, necesse est quod eorum actus impediantur: & per consequens rationis vsus. In pueris autem est impedimentum harum virium propter nimiam humiditatem cerebri. Et ideo in eis non est perfectus vsus rationis, sicut nec aliorum membrorum: & ideo pueri in statu innocentiæ non habuissent perfectum vsum rationis, sicut habituri erant in perfecta ætate. Habuissent tamen perfectiorem quàm nunc, quantum ad ea quæ ad eos pertinebãt, quantum ad statum illum, sicut & de vsu membrorum superius est dictum[c].

¶AD PRIMVM ergo dicendũ, quod aggrauatio accidit ex corruptione corporis in hoc quod vsus rationis impeditur quantũ ad ea etiã quæ pertinent ad hominẽ secundum quancunq; ætatem.

¶Ad secundum dicendum, quod etiam alia animalia non habent ita perfectum vsum industriæ naturalis statim à principio, sicut postea. Quod ex hoc patet, quod aues docent volare pullos suos, & similia in aliis generibus animalium inueniuntur. Et tamen in homine est speciale impedimentum propter abundantiam humiditatis cerebri, vt supra dictum est[c].

QVAESTIO CENTESIMASE-cunda de Loco hominis qui est paradisus, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de loco hominis, qui est paradisus.

¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrũ paradisus sit locus corporeus. ¶Secũdo, vtrũ sit conueniẽs locus habitatiõis humanę. ¶Tertio, ad quid homo in paradiso positus fuit. ¶Quarto, vtrum in paradiso debuit fieri.

ARTICVLVS I.

a ¶*Virum paradisus sit locus corporeus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quod paradisus non sit locus corporeus. Dicit enim Beda, quod paradisus pertingit vsque ad lunarem circulum. Sed nullus locus terrenus talis esse potest, tum quia contra naturam terræ esset quod tantum eleuaretur: tum etiam quia sub globo lunari est regio ignis qui terram consumeret. Non est ergo paradisus locus corporeus.

¶Præterea, Scriptura commemorat quatuor flumina in paradiso oriri, vt patet Gene. 2. illa autem flumina quæ ibi nominantur, alibi habent manifestas origines, vt patet etiam per Philosophum in lib. Metho. ergo paradisus non est locus corporeus.

¶Preterea, Aliqui diligentissime inquisierunt omnia loca terræ habita-

habitabilis, qui tamen nullam mentionẽ faciunt de loco paradisi. ergo non videtur esse locus corporeus.

¶Præterea, In paradiso describitur lignum vitæ esse. Sed lignum vitæ est aliquid spirituale: dicitur enim Prouerb. 3. de Sap. quod est lignum vitæ his qui apprehendunt eam: ergo & paradisus non est locus corporeus, sed spiritualis.

¶Præterea, Si paradisus est locus corporalis, oportet q; & ligna paradisi sint corporalia. Sed hoc non videtur cũ corporalia ligna sint producta tertio die. de plantatione autẽ lignorum paradisi legitur Gen. 2. post opera sex dierum. Ergo paradisus non est locus corporeus.

¶SED CONTRA est, quod Aug. dicit 8. super Genes. ad lit. Tres sunt de paradiso generales sententiæ. Vna eorum qui tantummodo corporaliter paradisum intelligi volũt: alia eorum qui spiritualiter tantum: tertia eorum qui vtroque modo paradisum accipiunt. Quam mihi fateor placere sententiam.

CONCLVSIO.

¶*Paradisus est locus in parte Orientis conuenienter à Deo institutus.*

¶RESPONDEO dicendum, q; sicut Aug. dicit 13. de ciu. Dei, quæ cõmode dici possunt de intelligendo spiritualiter paradiso, nomine prohibente dicantur: dũ tamen & illius historiæ fidelissima veritas rerũ gestarũ narratione cõmendata credatur. Ea enim quæ de paradiso in Scriptura dicuntur, per modũ narrationis historicæ proponitur. In omnibus autem quæ sic Scriptura tradit, est pro fundamento tenenda veritas historiæ: & desuper spirituales expositiones fabricãdę. est ergo paradisus, vt Isid. dicit in lib. Etymol. locus in Orientis partibus constitutus: cuius vocabulum à Græco in Latinum vertitur hortus. Conuenienter autem in parte Orientali dicitur situs. quia credendum est quòd in nobilissimo loco totius terræ sit constitutus. Cum autem Oriens sit dextera cæli, vt patet per Philosophum in 2. de cæl. dextera autem est nobilior quam sinistra: cõueniens fuit vt in Orientali parte paradisus terrenus institueretur à Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, q; Bedæ verbum nõ est verũ si secundum situm manifestũ intelligatur. Potest tamen exponi quòd vsque ad locũ lunaris globi ascendit, non secundũ situs eminentiam: sed secundum similitudinem: quia est ibi perpetua aëris temperies: vt Isid. dicit. Et in hoc assimilatur corporibus cælestibus, quæ sunt absq; contrarietate. Magis tamen fit mentio de lunari globo, quàm de aliis sphęris: quia lunaris globus est terminus cęlestiu corporũ versus nos: & luna eũs est magis terræ affinis inter omnia corpora cælestia. Vnde & quasdã tenebrias nebulosas habet quasi accedens ad opacitatẽ. Quidam autem dicunt quòd paradisus pertingebat vsq; ad lunarẽ globum, id est vsq; ad medium aëris interstitium: in quo generantur pluuiæ & venti & huiusmodi: quia dominium super huiusmodi euaporationes maximè attribuitur lunæ. Sed secundum hoc locus ille non esset conueniens habitationis humanæ: tum quia ibi est maxima intemperies: tum quia non est temperatus complexioni humanæ: sicut aër inferior magis terræ vicinus.

¶Ad secundum dicendum, quòd sicut Aug. dicit 8. super Gen. ad lit. credendum est quòd locus paradisi à cognitione hominum est remotissimus: flumina autem quorum fontes noti esse dicuntur, alicubi esse sub terras & post tractus prolixarũ regionum locis aliis erupisse. Nã hoc solere nonnullas aquas facere quis ignorat?

¶Ad tertium dicendum, quòd locus ille secluśus est à nostra habitatione aliquibus impedi[illegible] huis: vel montium, vel marium, vel alicuius æstuosæ regionis, quæ pertransiri non possunt. Et ideo scriptores locorũ de hoc loco mentionem fecerunt.

¶Ad quartum dicendum, quòd lignum vitæ est quædam materialis arbor: sic dicta, quia eius fructus habebat virtutem conseruandi vitã, vt supra dictum est[c]. Et tamen aliquid significabat spiritualiter, sicut & petra in deserto fuit aliquod materiale, & tamen significauit Christum. Similiter etiam lignum scientiæ boni & mali materialis arbor fuit, sic nominata propter euentum futurum: quia post eius esum homo per experimentum pœnæ didicit quid interesset inter obedientiæ bonum & inobedientię malũ: & tamen spiritualiter potuit significare liberum arbitrium, vt quidam dicunt.

¶Ad quintũ dicendum, q; secundũ Aug. tertio die productæ sunt plantæ: non in actu, sed secundum quasdam rationes seminales. Sed post opera sex dierũ productæ sunt plantæ tam paradisi quàm aliæ in actu. Secundũ alios vero sanctos oportet dicere quòd omnes plantæ productæ sunt in actu tertio die[c], & etiã ligna paradisi. Sed quod dicitur de plantatione lignorum paradisi post opera sex dierum, intelligitur per recapitulationem esse dictum. Vnde: litera nostra, habet, Plantauerat Dominus Deus paradisum voluptatis à principio.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum paradisus fuerit locus conueniens habitationi humanæ.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q; paradisus non fuerit locus cõueniens habitationi humanæ. Homo enim & angelus similiter ad beatitudinẽ ordinantur. Sed angelus statim à principio factus est habitator loci beatorum, s. cæli empyrei. Ergo etiam ibi debuit institui habitatio hominis.

¶Præterea, Si locus aliquis debetur homini, aut debetur ei ratione animæ, aut ratione corporis. Si ratione animæ, debetur ei pro loco cælum: qui videtur esse locus naturalis animæ, cum omnibus insitus sit appetitus cæli. Ratione autem corporis nõ debetur ei alius locus quam aliis animabus. ergo paradisus nullo modo fuit locus conueniens habitationi humanæ.

¶Præterea, Fruśtra est locus in quo nullum locatum cõtinetur. Sed post peccatum paradisus non est locus habitationis humanæ: ergo si est locus habitationi humanę congruus, in vanum videtur à Deo institutus fuisse.

¶Præterea, Domini, cum sit temperatæ complexionis, congruus est locus temperatus. Sed locus paradisi non est locus temperatus. Dicitur enim esse sub æquinoctiali circulo. Qui locus videtur esse calidissimus: cum bis in anno sol transeat super summitate capitum eorum. qui ibi habitant. Ergo paradisus non est locus congruus habitationi humanæ.

¶SED CONTRA est quod Dam. dicit de paradiso, q; est diuina regio, & digna eius, qui secundum imaginem Dei erat conseruatio.

CONCLVSIO.

¶*Paradisus est locus conueniens humanæ habitationis secundum primum primæ immortalitatis statũ.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut supra dictũ est[c], homo sic erat incorruptibilis & immortalis, non quia corpus eius dispositionem incorruptibilitatis haberet, sed quia inerat animæ vis quædã ad præseruandum corpus à corruptione. Corrumpi autẽ potest corpus humanum & ab interiori & ab exteriori. Ab interiori quidẽ corrumpitur per consumptionẽ humidi & per senectutem, vt supra dictum est[c]. Cui corruptioni occurrere poterat primus homo per esum ciborũ. Inter ea vero, quæ exterius corrumpunt, præcipuũ videtur esse distemperatus aër. Vnde huic corruptioni maximè occurritur per temperiẽ aëris. in paradiso autem vtrunq; inuenitur. Quia (vt Damas. dicit) est locus temperato & tenuissimo & purissimo aëre circumfulgens, plãtis semper floridis comatus. Vnde manifestum est quòd paradisus est locus cõueniens habitationi humanæ secundum primæ immortalitatis statum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum empyreum est supremum corporalium locorum: & est extra omnem mutabilitatem. Et quantum ad primum horum est locus congruus naturæ angelicæ: quia sicut Augustinus dicit in 3. de tri. Deus regit creaturam corporalem per spiritualem. Vnde conueniens est quod spiritualis natura sit supra omnem corporalem constitutа, sicut ei præsidens. Quantũ autẽ ad secundũ cõuenit statui beatitudinis, qui est firmatus in summa stabilitate. Sic igitur locus beatitudinis congruit angelo secundum naturam suam. Vnde ibi creatus est. Non autem congruit homini secundum suam naturam, cum non præsideat toti corporali creaturæ per modum gubernationis, sed competit ei solum ratione beatitudinis. Vnde non est positus à principio in cælo empyreo. Sed illuc transferendus erat in statu finalis beatitudinis.

¶Ad secundum dicendũ, quòd ridiculum est dicere quòd animæ aut alicui spirituale subsłantię sit aliquis locus naturalis. Sed per cõgruentiam quandam aliquis specialis locus creaturæ corporali attribuitur. Paradisus enim terrestris erat locus congruens homini, & quantum ad animam & quantum ad corpus, inquantum scilicet in anima erat vis præseruandi corpus humanum à corruptione. Quod non competit aliis animalibus. Et ideo vt Damas. dicit, in paradiso nullum irrationalium habitat. Licet ex quadam dispensatione animalia fuerint illuc diuinitus adducta ad Adam: & serpens illuc accesserit per operationem diaboli.

¶Ad tertium dicendum, quòd non propter hoc locus est fruśtra, quia non est ibi hominum habitatio post peccatum: sicut etiam nõ fruśtra fuit homini attributa immortalitas quædam quam conseruatuŕus non erat. Per huiusmodi enim ostenditur benignitas Dei ad hominem: & quid homo peccando amiserit. quamuis, vt dicitur, nunc Enoch & Elias in illo paradiso habitent.

¶Ad quartum dicendum, quòd illi qui dicunt paradisum esse sub circulo æquinoctiali, opinantur sub circulo illo esse locum temperatissimum propter æqualitatem dierum & noctium omni tempore. Et quia sol nunquam multum ab eis elongatur, vt sit apud eos superabundantia frigoris: nec iterum est apud eos (vt dicunt) superabundantia caloris: quia etsi sol perttransęat super eorum capita, non tamen diu moratur ibi in hac dispositione. Arist. tamen in lib. Meteor.

¶In responsione ad primum, nota autoritatem literæ & rationem cõtra id quod cõmuniter dici videtur, scilicet q; paradisus sit supra locũ pluuiarum. dispositio siquidem illius aëris intẽperata est valde humanæ cõplexioni. quoniam abundat caliđo & subtilitate. Vnde ad motiuũ eacumina eleuata supra pluuias: in quibus cineres inuenti dicuntur in primo Meteororũ, spongiis olei aërem inspissantibus, vti dicunt accedentes.

Animæ.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ secundæ Articulum secundum.*

TItulus clarus.

Comment. ¶In corpore vna conclusio, Paradisus est locus conueniens habitationi humanæ secundũ primũ primæ immortalitatis statum, probatur: Homo habebat corpus corruptibile quidem ex se, sed præseruandum à virtute animæ à corruptione: ergo habebat corpus corruptibile ab intrinseco & extrinseco. ergo egebat remedio alimentorũ & aëris tẽperati. ergo conuenientissime habitabat in paradiso. Antecedens supponitur. Prima cõsequentia & est per se nota, & probatur: quia poterat corrumpi per consumptionẽ humidi & debilitationem virtutis, & ab aëre reliquisque extra, Secunda vero patet: quia ista sunt propria remedia contra ilios defectus. vlti-

Universidad de Deusto Biblioteca

vltima autem probatur: quia in paradiso concurrebat vtrúque remediú, vt patet ex autoritate Damasceni.

a ¶Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duplex expositio illorum verborum. Omnia clara sunt.

480 a ¶Super Quæstionis centesimæsecundæ Articulum quartum.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio. Homo est factus extra paradisum, & deinde positus est in eo transferendus post vitam animalem in cælum. Hæc conclusio probatur quo ad primas partes simul: vltima autem relinquitur pro constanti. Probatur autem sic, Paradisus est locus conueniens homini ratione immortalitatis illius: ergo est conueniens gratuitus. ergo attributus diuinę gratię. ergo non in eo factus est homo, sed deinde in eo positus. Antecedens supponitur ex secundo articulo. prima consequétia ꝓbatur: quia immortalitas illa non ex natura, sed dono gratiæ erat. Secunda vero est per se nota. quia vnúquodq; propriæ causæ attribuendum est. Vltima autem probatur ex opposito, quia si fact⁹ in eo fuisset homo, videretur locus eius ex natura: cú vnumquodq; naturaliter in naturali suo loco fiat deductis impedimentis: quæ in prima rerum factione nó habent locum. non ergo in eo factus, sed per gratiæ donum. deinde est in eo positus, vtpote in cóuenientissimo loco naturæ gratificatæ. Merito autem vltima pars relinquitur pro constanti, quia habitatio habitanti respondere debet. Paradisus autem & cælum in hoc manifeste differunt, quòd ille ad vitam animalé deseruit, istud vitæ omnino spirituale, vtpote immutabili, congruit. Et propterea dum homo vita degebat animali: habitator erat paradisi. Cum in vitam transferebatur spiritualem, cælum inhabitare conuenientissimum erat: vt status post resurrectionem ostendit.

499 a ¶Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum primum.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duo: Primo refertur opinio falsa. Secundo improbatur, & simul respódetur quęsito.

¶Quo ad primum duo referútur: opinio, & eius ratio. Opinio est tenens partē negatiuam, s. quòd
487 mundus nó gubernatur
484 ab aliquo. Ratio est; quia omnia sunt fortuita.

¶Quo ad secundum dupliciter ostenditur opinio impossibilis. Primo ex modo operandi na-

expresse dicit, quòd regio illa est inhabitabilis propter actū. Quod videtur probabilius: quia terræ per quas nunquam sol pertransit in directum capitis, sunt intemperatæ in calore propter solam vicinitatem solis. Quicquid autem de hoc sit, credendum est paradisum in loco tēperatissimo constitutum esse vel sub æquinoctiali vel alibi.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum homo sit positus in paradiso, vt operaretur, & custodiret illum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo non sit positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum, quod enim introductum est in pœnā peccati, non fuisset in paradiso in statu innocentiæ, sed agricultura introducta est in pœnam peccati, vt dicitur Gen. 3. ergo homo non fuit positus in paradiso, vt operaretur ibi.

¶Præterea, Custodia non est necessaria vbi nō timetur violentus inuasor: sed in paradiso nullus timebatur violentus inuasor: ergo non erat necessarium, vt paradisum custodiret.

¶Præterea, Si homo positus est in paradiso, vt operaretur & custodiret ipsum: videtur sequi quòd homo factus sit propter paradisum, & nō econuerso. Quod videtur esse falsum. Ergo, homo non est positus in paradiso vt operaretur, & custodiret illum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Tulit dominus Deus hominem, & posuit illum in paradiso voluptatis, vt operaretur, & custodiret illum.

CONCLVSIO.

¶*Congruit vt Deus cum fecisset hominem, poneret in paradiso illū, vt ibi operaretur, & custodiret illum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Augustinus dicit 8. super Geñ. ad lit. verbum istud dupliciter potest intelligi. Vno modo sic, quod Deus posuit hominem in paradiso, vt ipse Deus operaretur, & custodiret hominem. Operaretur inquam iustificando ipsum. Cuius operatio si ab homine cesset, continuo obtenebratur: sicut aër obtenebratur si cesset influentia luminis. Vt custodiret vero ab omni corruptione & malo. Alio modo potest intelligi: vt homo operaretur, & custodiret paradisum. Nec tamē illa operatio esset laboriosa, sicut post peccatū: sed fuisset iucunda propter experientiam virtutis naturæ. Custodia etiam illa non esset contra inuasorē: sed esset ad hoc quòd homo sibi paradisum custodiret ne ipsum peccando amitteret. Et hoc totum in bonum hominis cedebat. Et sic paradisus ordinatur ad bonum hominis, & non econuerso. Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum homo factus fuerit in paradiso.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod homo factus fuerit in paradiso. Angelus enim in loco suæ habitationis creatus fuit, scilicet in cælo empyreo. Sed paradisus fuit locus congruus habitationi humanę ante peccatū. ergo videtur quod in paradiso homo debuit fieri.

¶Præterea, Alia animalia conseruantur in loco suæ generationis, sicut pisces in aquis, & animalia gressibilia in terra, vnde producta sunt. Homo autem conseruatus fuisset in paradiso, vt dictum est[c]. Ergo in paradiso fieri debuit.

¶Præterea, Mulier in paradiso facta fuit. Sed vir dignior est muliere. Ergo multo magis vir debuit fieri in paradiso.

¶SED CONTRA est quod dicitur Genesis secundo, Tulit Deus hominem, & posuit eum in paradiso.

CONCLVSIO.

¶*Factus est homo extra paradisum, deinde in ipsum gratia Dei translatus est, transferendus in te post vitam animalem in cælum.*

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ paradisus fuit locus congruus habitationi humanæ quantum ad incorruptionem primi status. Incorruptio autem illa non erat hominis secundum naturā, sed ex supernaturali Dei dono. Vt ergo hoc gratiæ Dei imputaretur, non humanæ naturæ, Deus hominem extra paradisum fecit: & postea ipsum in paradiso posuit, vt habitaret ibi toto tempore animalis vitæ: postmodū cum spiritualem vitam adeptus esset, transferendus in cælum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd cælum empyreum est locus congruus angelis quantum ad eorum naturam. Et ideo ibi sunt creati. Et similiter dicendum ad secundum. Loca enim illa congruunt animalibus secundum suam naturam.

¶Ad tertium dicendum, quòd mulier facta fuit in paradiso, non propter dignitatem suam, sed propter dignitatē principij ex quo corpus eius formabatur. quia similiter & filij in paradiso fuissent nati, in quo parentes erant positi.

QVÆSTIO CENTESIMATERTIA de Gubernatione rerum in communi, in octo articulos diuisa.

POSTQVAM præmissum est de creatione rerū, & distinctione earum, restat nunc tertio cōsiderandum de rerū gubernatione. Et primo in communi. Secundo in speciali de effectibus gubernationis, ¶Circa primū quæruntur octo. ¶Primo, vtrū mundus ab aliquo gubernetur. ¶Secundo, quis sit finis gubernationis ipsius. ¶Tertio, vtrū gubernetur ab vno. ¶Quarto, de effectibus gubernationis. ¶Quinto, vtrū omnia diuinæ gubernationi subsint. ¶Sexto, vtrum omnia immediate gubernentur à Deo. ¶Septimo, vtrum diuina gubernatio cessetur in aliquo. ¶Octauo, vtrum aliquid diuinæ prouidentiæ contra nitatur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum mundus gubernetur ab aliquo.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd mundus non gubernetur ab aliquo. Illorū enim est gubernari, quæ mouentur vel operantur propter finem. Sed res naturales quæ sunt magna pars mundi, non mouentur, aut operātur propter finem, quia non cognoscunt finem. Ergo mundus non gubernatur.

500 12. q̄. 91. arti. 1. cō. Et 2. dist. 3. q. 1. art. 1. & 3. contra. c. 64. Et veri. q. 5. arti. 2. & 3. cor.

¶Præterea, Eorum est proprie gubernari, quæ ad aliquid mouentur: sed mundus non videtur ad aliquid moueri, sed in se stabilitatē habet. ergo non gubernatur.

¶Præterea, id quod in se habet necessitatē qua determinatur ad vnū, non indiget exteriori gubernante. Sed principaliores mundi partes quadam necessitate determinantur ad vnum in suis actibus & motibus. Ergo mundus gubernatione non indiget.

¶SED CONTRA est quod dicitur Sap. 14. Tu autem pater gubernas omnia prouidentia. Et Boët. dicit in libro de conso. O qui perpetua mundum ratione gubernas. 487

CONCLVSIO.

¶*Cum omnia, quæ sunt in mundo, certos & determinatos fines consequantur, à diuina sapientia regantur necesse est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd quidā antiqui Philosophi gubernationem mundo substraxerunt, dicentes omnia fortuito agi. Sed hæc positio ostenditur esse impossibilis ex duobus. Primo quidē ex eo quòd apparet in ipsis rebus. Videmus enim in ipsis rebus naturalibus prouenire quod melius est aut semper, aut in pluribus. Quod non contingeret, nisi per aliquam prouidentiam res naturales dirigerentur ad finem boni, quod est gubernare. Vnde ipse ordo certus rerū manifeste demonstrat gubernationem mundi: sicut si quis intraret domum bene ordinatam, ex ipsa domus ordinatiōe ordinatoris rationē perpenderent, vt ab Arist. dictum Tullius introducit in lib. de natura deorum. Secundo autem apparet idem ex consideratione diuinæ bonitatis, per quā res in esse productæ sunt, vt ex supradictis patet[c]. Cū 113
enim optimi sit optima producere, non conuenit summæ Dei bonitati, quòd res productas ad perfectum non producat. Vltima autem perfectio est vniuscuiusque in consecutione finis. Vnde ad diuinam bonitatem pertinet, vt sicut produxit res in esse, ita etiam eas ad finē perducat, quod est gubernare.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd aliquid mouetur vel operatur propter finem dupliciter. Vno modo sicut agens seipsum in finem, vt homo & aliæ creaturæ rationales. Et talium est cognoscere rationem finis, & eorum quæ sunt ad finem[c]. Aliquid autem dicitur operari vel moueri propter finem, 113
quasi ab aliquo actum vel directum in finem: sicut sagitta mouetur directa ad signum à sagittante, qui cognoscit finem: non autem sagitta. Vnde sicut motus sagittæ ad determinatum finem demon-

demonstrat aperte quòd sagitta dirigitur ab aliquo cognoscente: ita certus cursus naturalium rerum cognitione carentium manifeste declarat mundum ratione aliqua gubernari.

¶Ad secundum dicēdum, quòd in omnibus rebus creatis est aliquid stabile ad minus prima materia, & aliquid ad motum pertinens, vt sub motu etiam operationem comprehendamus. Et quantū ad vtrunque res indiget gubernatione. Quia hoc ipsum quod in rebus est stabile, in nihilum decideret: quia ex nihilo est, nisi manu gubernatoris seruaretur, vt infrà patebit[c].

508 ¶Ad tertium dicendum, ꝙ necessitas naturalis inhærens rebus quæ determinantur ad vnum: est impressio quædam Dei dirigentis ad finem: sicut necessitas qua sagitta agitur vt ad certū signum tendat, est impressio sagittantis, & nō sagittæ[c]. Sed in hoc differt[c]: quia id quod creaturæ à Deo recipiunt, est earum natura. Quod autem ab homine rebus naturalibus imprimitur præter earum naturam, ad violentiam pertinet. Vnde sicut necessitas violentiæ in motu sagittæ demonstrat sagittantis directionem: ita necessitas naturalis creaturarum demonstrat diuinæ prouidentiæ gubernationem.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum finis gubernationis mundi sit aliquid extra mundum.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quò l finis gubernationis mundi non sit aliquid extra mundum existens. Illud enim est finis gubernationis rei ad quod res gubernata perducitur. Sed illud ad quod res aliqua perducitur, est aliquod bonum in ipsa re. Sicut infirmus perducitur ad sanitatem quæ est aliquod bonum in ipso. ergo finis gubernationis rerū non est aliquod bonum extrinsecum: sed aliquod bonum in ipsis rebus existens.

501 12. q̄. 1. art. 8. & 3. contra c. 17. 25. & 27. fin.

¶Præterea, Philosophus dicit 1. Ethi. ꝙ finium quidam sunt operationes: quidam opera, id est operata. Sed nihil extrinsecum à toto vniuerso potest esse operatum: operatio autem est in ipsis operantibus. Ergo nihil extrinsecum potest esse finis gubernationis rerum.

¶Præterea, Bonum multitudinis videtur esse ordo & pax quę est tranquillitas ordinis: vt Aug. dicit 19. de ciui. Dei. Sed mundus in quadā rerum multitudine consistit. ergo finis gubernationis mundi est pacificus ordo, qui est in ipsis rebus. Non ergo finis gubernationis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

¶SED CONTRA est, quòd dicitur Prouerb. 16. Vniuersa propter se operatus est Dominus. Ipse autem est extra totum ordinē vniuersi. ergo finis rerum est quoddam bonum extrinsecum.

CONCLVSIO.

¶*Finis gubernationis mundi bonum est extrinsecum à toto vniuerso.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd cum finis respondeat principio, non potest fieri vt principio cognito, quid sit rerum finis ignoretur. Cum igitur principium rerum sit aliquid extrinsecū à toto vniuerso, scilicet Deus, vt ex suprà dictis patet[c]: necesse est quòd etiam finis rerum sit quoddam bonum extrinsecum, & hoc ratione apparet.
28 b Manifestum est enim quòd bonum habet rationem finis. Vnde finis
306 particularis alicuius rei est quoddam bonum particulare, finis autem vniuersalis rerum omnium est quoddam bonum vniuersale. Bonum autem vniuersale est, quòd est per se & per suam essentiam bonum, quod est in ipsa essentia bonitatis[c]: bonum autē particulare est quod
234 est participatiue bonum[c]. manifestum est autem, quod in tota vniuer-
33 sitate creaturarum nullum est bonum, quod non sit participatiue bo-
34 num. Vnde illud bonum, quod est finis totius vniuersi, oportet quod sit extrinsecum à toto vniuerso.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod bonum aliquod consequimur multipliciter. Vno modo sicut formam in nobis existentē: vt sanitatem aut scientiam. Alio modo vt aliquid per nos operatum: sicut ędificator consequitur finem, faciendo domum. Alio modo sicut aliquod bonum habitum vel possessum, vt ille qui emit, consequitur finem, possidendo agrum. Vnde nihil prohibet illud ad quod perducitur vniuersum, esse quoddam bonum extrinsecum.

¶Ad secundum dicendum, quòd Philosophus loquitur de finibus artium. Quarum quædam habent pro finibus operationes ipsas, sicut citharistæ finis est citharizare. Quædam vero habēt pro fine quoddā operatum, sicut ædificatoris finis non est ædificare, sed domus. Contingit autem aliquid extrinsecum esse finem, nō solum sicut operatū, sed etiam sicut possessum, seu habitum vel etiam seu repræsentatum: sicut si dicamus quòd Hercules est finis imaginis, quæ fit ad eum repræsentandum: sic igitur potest dici quòd bonum extrinsecum à toto vniuerso est finis gubernationis rerum, sicut habitum & repræsentatum: quia ad hoc vnaquæque res tendit, vt participet ipsum, & assimiletur ei quantum potest.

¶Ad tertium dicendum, quòd finis quidem vniuersi est aliquod bonum in ipso existens, scilicet ordo ipsius vniuersi: hoc autem bonum non est vltimus finis: sed ordinatur ad bonum extrinsecum, vt ad vltimum finem: sicut etiam ordo exercitus ordinatur ad ducem: vt dicitur in 12. Met.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum mundus gubernetur ab vno.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd mundus non gubernetur ab vno. De causa enim per effectus iudicamus. Sed in gubernatione rerum apparet, quòd res non vniformiter gubernantur & operantur: quædam enim sunt contingentia, quædam vero ex necessitate: & secundum alias diuersitates. Ergo mundus non gubernatur ab vno.

582 2. dist. 1. q. 1. art. 1. Et veri. q. 5. ar. 2.

¶Præterea, Ea quę gubernantur ab vno, à seinuicem nō dissentiunt, nisi propter imperitiam, aut insipientiam, aut impotentiam gubernātis: quæ à Deo sunt procul. Sed res creatæ à seinuicem dissentiunt, & contra seinuicem pugnant: vt in contrariis apparet. Non ergo mundus gubernatur ab vno.

¶Præterea, In natura semper inuenitur quod melius est: sed melius est simul esse duos quam vnum: vt dicitur Eccle. 4. Ergo mundus nō gubernatur ab vno, sed à pluribus.

¶SED CONTRA est, quòd vnū Deum & vnum dominum confitemur, secundū illud Apostoli 1. ad Cor. 8. Nobis est vnus Deus pater & Dominus vnus. Quorum vtrunq; ad gubernationem pertinet. Nam ad dominum pertinet gubernatio subditorum, & Dei nomen ex prouidentia sumitur, vt suprà dictum est. Ergo mundus gubernatur ab vno.

CONCLVSIO.

¶*Cum finis gubernationis mundi sit optimum bonum, necesse est ipsum ab vno gubernari.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd necesse est dicere quòd mundus ab vno gubernetur. Cum enim finis gubernationis mundi sit quòd est essentialiter bonum (quod est optimum[c]) necesse est quòd mundi gubernatio sit optima. Optima autem gubernatio est quæ fit per vnum. Cuius ratio est: quia gubernatio nihil aliud est quàm directio gubernatorum ad finem, qui est aliquod bonum: vnitas autē pertinet ad rationem bonitatis, vt Boët. probat in tertio de conso. per hoc, quòd sicut omnia desiderant bonum, ita desiderāt vnitatem, sine qua esse non possunt. nam vnumquodque intantū est, inquantum vnum est. Vnde videmus quòd res repugnant suæ diuisioni quantum possunt, & quòd dissolutio vniuscuiusque rei prouenit ex defectu illius rei. Et ideo id ad quod tendit intentio multitudinem gubernantis, est vnitas siue pax: vnitatis autem causa per se est vnum. Manifestum est enim, quòd plures multa vnire & concordare non possunt, nisi ipsi aliquo modo vniantur. Illud autem quod est per se vnum, potest esse causa vnitatis conuenientius quàm multi vniti. Vnde multitudo melius gubernatur per vnum quàm per plures[c]. Relinquitur ergo, quod gubernatio mundi quæ est optima, sit ab vno gubernante. Et hoc est quod Philosophus dicit in 12. Meta. Entia nolunt disponi male, nec bonum pluralitas principatuū: vnus ergo princeps.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod motus est actus mobilis à mouente. Difformitas ergo motuū est ex diuersitate mobiliū quā requirit perfectio vniuersi: vt suprà dictū est[c], non ex diuersitate gubernantium.

¶Ad secundum dicendum, quod contraria etsi dissentiant quantum ad fines proximos, conueniunt tamen quantum ad finem vltimū, prout concluduntur sub vno ordine vniuersi.

¶Ad tertium dicendum, quod in particularibus bonis duo sunt meliora quàm vnum. Sed ei quod est essentialiter bonum, non potest fieri aliqua additio bonitatis.

turaliū sic: In rebus naturalib⁹ semper aut in pluribꝰ ꝓuenit melius. ergo ab aliqua prouidētia dirigunt ad bonū. ergo gubernantur ab aliquo. Antecedens patet. consequētia vero prima ꝓbatur: quia ordo manifestat ordinantem, vt patet in domo & autoritate Arist. apud Tulliū: secunda consequentia patet ex quid nominis gubernationis. Secūdo ex parte causæ actiuæ sic, Diuinæ bonitatis est ꝓducere res: ergo ad perfectū ducere: ergo ad cōsecutionē finis: ergo gubernare. Afiis supponitur: prima consequentia probatur: quia optimi est optima ꝓducere. Secunda vero. quia vltima perfectio cuiusq; cōsistit in cōsecutione finis. Tertia aūt patet ex quid nominis.

¶Nota hic duo. Primo ꝙ cū sint tres opiniones, altera dicēs omnia casualia, altera omnia necessaria: & alia media, quædā necessaria, & quædā casualia, & hæc sola sit vera: nō allata est opinio dicēs omnia necessaria, sed tantū dicens casualia: quia ista negat gubernationē, illa vero ponendo omnia determinata, gubernationē affirmat: vt patet ex responsione ad secundū. Nota secūdo ꝙ prima ratio literæ nō solū contradictorium opinionis recitatæ probat, sed rationē illius confutat, dū naturalia euenire semper aut frequenter ait. constat enim casualia extra semper & frequenter versari,
ex 2. Physic. 58

a ¶Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio, Finis gubernationis mundi est bonū extrinsecum à toto vniuerso. Probatur dupliciter. primo, Principiū rerū est extrinsecū ab vniuerso. ergo finis. antecedens patet ex dictis: cōsequentia probatur, quia finis respōdet principio & secundū esse & secundum cognosci. Secundo, Finis vniuersalis omniū rerum est bonum vniuersale. ergo est bonū per essentiam: ergo nō est aliquod infra vniuersum: ergo est bonum
extrinsecū à toto vniuer- 259
so. Antecedens probatur dupliciter. primo, quia finis habet rationē boni. Secundo, quia finis particularis alicuius est bonū particulare. Prima consequentia probatur ex differentia inter bonum vniuersale, & particulare, quia illud ipsa bonitatis essentia, hoc participatiue bonū. secunda consequentia probatur, quia 249
nihil est in vniuerso nisi participatiue bonum. vltima est per se nota.

a ¶Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum tertium.

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio, Mundus

Universidad de Deusto Biblioteca

gubernatur ab vno. Probatur dupliciter: primo ratione, Finis gubernationis mundi est bonum per essentiam: ac per hoc optimum. ergo gubernatio mundi est optima. ergo est ab vno. Antecedens patet cum prima consequētia. secunda vero fundatur super duas propositiones. Altera est, quod omnis gubernatio intendit vnitatem. Secunda est, quòd vnitas melius causatur per vnam, quàm per multos. Ex his manifeste consequētia tenet: quoniam
502 gubernatio optima: quia gubernatio est ad vnum ex prima propositione: quia optima est ab vno ex secunda propositione. Prima propositio probatur in litera sic. Gubernatio est directio ordinatorum in finem. ergo bonū. ergo vnum. Probatur hic vltima sequela, primo autoritate Boëtij: secundo ratione eius ex naturali appetitu, qui æque est ad bonum & vnum: quod declaratur tum à priori, quia est ad esse: tum à posteriori, quia resistit diuidenti: tum etiam à posteriori, quia dissolutio quæ opponitur vnitati, prouenit ex defectu in esse. Secunda vero propositio probatur: quia vnitatis per se causa est per se vnum:
501 quod manifestatur ex eo, quia multi non causant vnum nisi inquātum aliquo modo vniūtur. Conuenientius autē vnumquodque fit per propriā causam, quàm per causam per accidens. ergo. Secundo confirmatur autoritate Aristot. hanc rationem paucis verbis tangentis.

a ¶*Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.
¶In corpore vna conclusio trimembris. Effectus gubernationis principalis est vnus, generales sunt duo, in particulari sunt nobis innumerabiles. Hæc conclusio probatur: & declaratur. Probatur autem & quantum ad ipsam trimembrem distinctionem sic, Effectus operationis est pertinētio ad finem: ergo effectus actionis ex fine pensari potest: ergo effectus gubernationis mundi ex bono per essentiam accipi potest: ergo tripliciter sumi potest, scilicet & ex parte ipsius finis: & ex parte fundamenti in generali: & particulariter: ergo principalis est vnus, generales sunt duo, & particulariter innumerabiles. Antecedens patet cum prima consequentia & secunda: quia assimilatio ad summum bonum est id, ad quod omnia gubernata tendunt. Tertia vero consequentia cum sit de possibili, manifesta fit ex sufficientia ordinis ad finem, aut enim

504 *supra qō. 22. ar. 2. & 3. Et 1. dist. 39. q. 2. ar. 1. et 3. contra. ca. 1. 64. 94. & 111. Et veri. q. 5. ar. 2. & 4. Et opusc. 3. ca. 124. 32. & 133.*

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum effectus gubernationis sit vnus tantum & non plures.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd effectus gubernationis mundi sit vnus tantum & non plures. Effectus enim gubernationis esse videtur id quod per gubernationē in rebus gubernationis causatur: hoc autem est vnū, scilicet bonum ordinis: vt in exercitu patet. Ergo gubernationis mundi est vnus effectus.

¶Præterea, Ab vno natum est vnum tantum procedere: sed mundus gubernatur ab vno, vt ostensum est c: ergo & gubernationis effectus est vnus tantum.

¶Præterea, Si effectus gubernationis non est vnus tantū propter vnitatē gubernantis, oportet quod multiplicetur secundū multitudinem gubernatorū: hæc autem sunt nobis innumerabilia. Ergo gubernationis effectus non possunt comprehendi sub aliquo certo numero.

¶SED CONTRA est quod Dion. dicit, quod deitas prouidentia & bonitate perfecta omnia continet, & seipsam implet: gubernatio autē ad prouidentiam pertinet. ergo gubernationis diuinæ sunt aliqui determinati effectus.

CONCLVSIO.

¶*Principalis finis gubernationis vnus est, generales fines sunt duo, & particulariter innumerabiles.*

¶RESPONDEO dicendū, quòd effectus cuiuslibet actionis ex fine eius pensari potest. Nam per operationem efficitur vt pertingatur ad finem. Finis autē gubernationis mundi est bonum essentiale c: ad cuius participationem & assimilationē omnia tendunt. Effectus igitur gubernationis potest accipi tripliciter. Vno modo ex parte ipsius finis: & sic est vnus effectus gubernationis, scilicet assimilari summo bono. Alio modo potest cōsiderari effectus gubernationis secundum ea, quibus ad Dei assimilationem creatura perducitur. Et sic in generali sunt duo effectus gubernationis. Creatura enim assimilatur Deo quantum ad duo, scilicet quantū ad id quod Deus bonus est, inquantum creatura est bona. Et quantū ad hoc quòd Deus est aliis causa bonitatis, inquantum vna creatura mouet aliam ad bonitatem. Vnde duo sunt effectus gubernationis, scilicet cōseruatio rerum in bono, & motio earū ad bonū. Tertio modo potest cōsiderari effectus gubernationis in particulari. Et sic sunt nobis innumerabiles.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo vniuersi includit in se & conseruationem rerum diuersarum à Deo institutarum, & motionem earum: quia secundum hæc duo inuenitur ordo in rebus, secūdum scilicet quod vna est melior alia, & secundum quod vna ab alia mouetur.

¶Ad alia duo patet responsio per ea quæ dicta sunt c.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum omnia diuinæ gubernationi subdantur.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur, quòd nō omnia diuinę gubernationi subdantur. dicitur enim Eccl. 9. Vidi sub sole nec velociū esse cursum, nec fortium bellū, nec sapientium panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiam, sed tempus casumque in omnibus. Quæ autem gubernationi alicuius subsunt, non sunt casualia: ergo ea quę sunt sub sole, non subduntur diuinæ gubernationi.

¶Præterea, Apost. 1. ad Corint. 9. dicit, quòd nō est Deo cura de bobus. Sed vnicuique est cura eorū quæ gubernantur ab ipso. Non ergo omnia subduntur diuinæ gubernationi.

¶Præterea, Illud quod seipsum gubernare potest, non videtur alterius gubernatione indigere. Sed creatura rationalis seipsam gubernare potest: cum habeat dominiū sui actus, & per se agat, & non solum agatur ab alio: quod videtur esse eorum quæ gubernantur. Ergo non omnia sunt diuinæ gubernationi subdita.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit 5. de ciuit. Dei, quòd Deus non solum cælum & terram, nec solum hominem & angelum: sed nec exigui & contemptibilis animantis viscera, nec auis pennulam, nec herbæ flosculum, nec arboris folium sine suarum partiū conuenientia derelinquit. Omnia ergo eius gubernationi subduntur.

CONCLVSIO.

¶*Cum Deus sit effectiua causa omniū, necesse est vt omnia diuinæ prouidentiæ subdantur, nō solum superiora, sed omnia humana & inferiora.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd secundum eandem rationem competit Deo esse gubernatorem rerum & causam rerum. Quia eiusdem est rem producere, & ei perfectionem dare: quod ad gubernantem pertinet. Deus autem est causa, non quidem particularis vnius generis rerum, sed vniuersalis totius entis, vt suprà ostensum est c. Vnde sicut nihil potest esse quod non sit à Deo creatum, ita nihil potest esse quod eius gubernationi non subdatur. Patet etiam hoc idem ex ratione finis. Intantum enim alicuius gubernatio se extendit inquantum se extendere potest finis gubernationis. Finis autem diuinæ gubernationis est ipsa sua bonitas, vt suprà ostensum est c. Vnde cum nihil esse possit quod non ordinetur in diuinam bonitatem sicut in finem, vt ex supradictis patet c: impossibile est quòd aliquod entium subtrahatur gubernationi diuinę. Stulta igitur fuit opinio dicentium, quòd hæc inferiora corruptibilia, vel etiam singularia, aut etiam res humanæ non gubernantur à Deo. Ex quorum persona dicitur Ezech 9. Dereliquit dominus terram.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod sub sole dicuntur esse ea quæ secundum motū solis generantur & corrumpuntur. In quibus omnibus casus inuenitur, non ita quod omnia quæ in eis fiunt, sint casualia, sed quia in quolibet eorum aliquid casuale inueniri potest: & hoc ipsum quod aliquid casuale inuenitur in huiusmodi rebus, demonstrat ea alicuius gubernationi esse subiecta. Nisi enim huiusmodi corruptibilia ab aliquo superiori gubernarentur, nihil intenderent, maximè quæ non cognoscunt. Et sic non eueniret in eis aliquid præter intentionem, quod facit rationem casus. Vnde ad ostendendum quod casualia secundum ordinem alicuius superioris causæ proueniunt, non dicit simpliciter quod vidit casum esse in omnibus, sed dicit tempus & casum: quia scilicet secundum aliquem ordinem temporis casuales defectus inueniuntur in his rebus.

¶Ad secundum dicendum, quod gubernatio est quædam mutatio gubernatorum à gubernante. Omnis autem motus est actus mobilis à mouente, vt dicitur in 3. Physic. Omnis autem actus proportionatur ei cuius est actus. Et sic oportet quod diuersa mobilia diuersimode moueantur, etiam secundum motionem vnius motoris. Sic igitur secundum vnam artem Dei gubernantis res diuersimode gubernantur secundum earum diuersitatem. Quædam enim secundum suam naturam sunt per se agentia tanquam habentia dominium sui actus. Et ista gubernantur à Deo non solum per hoc quod mouentur ab ipso Deo in eis interius operante, sed etiam per hoc quod ab eo inducuntur ad bonum, & retrahuntur à malo per præcepta & prohibitiones, præmia, & pœnas. hoc autem

ipsa est consecutio finis, & sic est effectus ex parte ipsius finis se tenens: quoniam ipse effectus est idem finis cum fine extrinseco: sicut idem est finis apud auarum, puta pecunia, & possessio eius: aut ex parte fundantium istam consecutionem, & sic numerantur iuxta numerum eorum, per quæ finem assequūtur: & hoc quidem in generali finitum est: in particulari vero sine numero. Vltima autem consequentia probatur explanando, quòd primum est assimilatio ad summum bonum: in secundo loco sunt conseruatio in bono: & motio ad bonum: in tertio conseruatio huius in hoc bono, hæc motio huius ad hoc bonum.

¶Aduerte hic quòd quia gubernatio non facit res gubernandas, sed supponit eas: ideo non creatio, sed conseruatio ponitur prim' gubernationis effectus. Et quia naturaliter res prius in se conseruatur, quàm promoueatur ad bonū: ideo secundus effectus ponitur motio ad bonum, sub qua 135
cōprehenditur actio post 234
conseruationem. Et nota quòd semper vtitur boni nomine in hac materia, & formaliter loquatur, vt consueuit: gubernatio enim non est, quæ ad bonum vt sic non intendit.

a ¶*Super Quæstionis cētesimætertiæ Articulum quintum.* 503 237

Titulus clarus. 237
¶In corpore duo. Primo ponitur cōclusio responsiua quæsita. Secundo retunditur error. 234 Comment.
¶Quo ad primum conclusio est, Omnia diuinæ gubernationi subduntur. Probatur dupliciter: primo ex parte causæ efficientis. Eiusdem est rem producere & ei perfectionem dare: ergo secundum eandem rationem conuenit Deo esse causam rerum & gubernatorem earum: ergo conuenit ei esse gubernatorem vniuersalem totius entis: ergo nihil esse potest, quod eius gubernationē subterfugiat. Antecedens patet cum prima consequentia: secunda vero probatur ex eo quòd Deus est causa vniuersalis totius entis: tertia quoque ex eo quòd nihil esse potest quod non sit causatum à Deo. Secundo ex parte finis. Gubernatio se extendit secundum extensionem proprij finis: ergo diuina gubernatio se extendit iuxta extensionem suæ bonitatis. ergo ad omnia. Antecedens est per se notum: alioquin non esset proprius finis: prima conse-

consequētia probatur: quia diuina bonitas est finis proprius gubernationis mūdi, vt patet ex dictis. Vltima vero probatur: quia nihil esse potest quod non ordinetur in diuinam bonitatem & finem: oportet enim ipsam per essentiam bonitate finalizare respectu bonorum omnium.

¶Quo ad secundum infertur per modum corollarij, stultam esse opinionem triplicem, scilicet inferiora, vel singularia, vel humana subtrahentem gubernationi: & affertur Ezechiel. 557

¶Circa hos errores essēt multa dicenda de Auer. & Auic. Sed quoniā superius cū de diuina prouidentia tractaretur, dicta sunt multa, & inferius in hac eadē quæstione aliquid dicetur: hic non oportet immorari.

a ¶*Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum sextum.* Comment.

Titulus clarus.
¶In corpore duo: Primo proponitur conclusio responsiua. Secundo probatur quo ad vtranque partem.
¶Quo ad primum duo sunt, distinctio concurrentium ad gubernationem, & ipsa conclusio. Distinctio est, qd' ad gubernationem exiguntur duo, ratio & executio: conclusio est habēs duas partes, Deus gubernat omnia quantum ad rationem immediate, quantum ad executionem vero, quædam mediantibus alijs.
¶Quo ad secundum cōclusio probatur. Primo quo ad primam partem. Ratio gubernationis attribuenda est Deo secundum sui optimum: ergo secundum cognitionem vsq; ad minima particularia. ergo Deus immediate gubernat quo ad rationē. Antecedens probatur: quia vnumquodq; quod attribuitur Deo, ponēdum est secundum optimum gradum, &c. consequentia vero probatur ex illa vniuersali, optimū in omni genere cognitionis practicæ consistit in cognitione vsque ad particularia: quę probantur ratione & inductione. Ratione, quia particularia sunt in quibus vt terminis & vt subiectis est actus seu operatio rationis practicæ. Inductione vero ex differentia inter medicū cognoscentē in vniuersali, & cognoscentē vniuersaliter & particulariter. Constat enim quod hoc est optimum: & similis
137 differentia est in omni genere artis. Deinde probatur secunda pars. Gubernatio tanto est melior, quanto maiorē perfectionē gubernatis communicat, ergo diuina gubernatio sic gubernat res, vt quasdā illarum in gubernando causas instituat. Antecedens probatur, quia gubernatio est perductiua gubernatorum ad perfectionē: consequētia vero probatur: primo quia maior perfectio est qd' aliquid & sit in se bonū & sit alijs causa bonitatis, quā in se tantū sit bonū. Scdo manifestatur exēplo magistri & discipulorū, quos faceret aliorū doctores.

¶*Num & quomodo secundum rationem omnia immediate gubernentur à Deo, quo ad executionem vero, non immediate.*

Quæstio. ¶Circa differentiam assignatam inter partes conclusionis penes mediationem & immediationem dubium occurrit, an sit sermo de mediatione & immediatione virtutis, an suppositi, vel vtriusq;. si enim est de immediatione suppositi, falsum est Deum quantū ad rationē omnia immediate gubernare: cum mediet ratio humana respectu humanorū actuū, &c. si vero est sermo de immediatione virtutis, falsum est qd' Deus quantū ad executionē mediate gubernet, quoniā quicquid exequitur quodcūq; ens: exequitur mediāte virtute diuina, & non ecōuerso: vt in 3. contra Gene. c. 67. diffuse ostēditur, si forte dicatur qd' in vno membro est sermo de vna mediatione & in alio de alia, sequitur quod differētia assignata nō est penes idē nisi secundū vocabulū, quod ab arte & tāta doctrina alienū esse oportet.

¶Ad hoc dicitur quod formaliter loquēdo, de neutra mediatiōe est sermo, sed de mediatione propria vnicuiq;, scilicet rationi & executioni: quamuis prima pars verificetur de immediatione virtutis. Scda de mediatione suppositi. Ad quorum euidentiā scito, quod inter rationem rectricem seu gubernatricē, & res 501
rectas, esse rationem mediam contingit dupliciter, vno modo vt supplētem notitiam & regulationem rationis principaliter: vt puta quia principalis dedit regulas vniuersales, ordinauit principalia, dedit modum, &c. & inferioribus curā aliorum reliquit secundū particularia occurrentia vt in hominibus frequēter contingit. Alio modo vt ministrāt tantū rationis principalis: vtputa quia principalis hic agenda quo ad omnia discussa inferiori tradit exequenda, vt in ministris artium contingit, præostensis omnibus à magistris, inter hos autem duos modos interest, qd' primo, mediat ratio vt rō, quia vt coniungens notitiam & regulationē vniuersalem particularib': in secūdo vero mediat ratio, vt minister rationalis tamē, in primo ratio principalis non se extendit ad vltimā immediate: quia non absq; media ratione 137
ea nouit, aut regulā eorū habet. In secundo vero immediate ad vltima quæ particularia sunt, se extendit. Et quoniam in omnibus secūdum propria procedendū est, ideo de ratione loquendo, de tali mediatione intellexit. Quia autem talis mediatio coincidit cum mediatione virtutis, idcirco gratia materiæ primum membrū intelligitur de immediatione virtutis. Quemadmodū autē de media ratione distinctū est, ita de medio executore distingui potest. Cōstat enim qd' inter executorē vt sic, & effectum dupliciter contingit medium executorem poni. Vno modo ad supplendam potentiam executiuam prioris. Alio modo ad ministrandū tantum priori: & primum quidē per accidens se habet ad executoris rationem, quoniam non conuenit ei nisi ratione impotētiæ, quæ accidit executori: non enim est necesse executorem esse impotentem. Secūdum vero conuenit executori inquantum executor est exequi enim de ratione sua importat ministeriū quoddam: vt de se patet. Vnde cum de mediatione vel immediatione executionis est sermo: propriē loquēdo de medio non supplente, sed ministrante est sermo. Et quia medium vt ministrans est medium vt suppositum, non vt virtus: ideo secūdum membrum de mediatione suppositi gratia materiæ verificatur. Stat ergo responsio quod hic est sermo de mediatione & immediatione propria singulis: & quod differentia inter rationem & executionem est, quod illa immediate per negationem proprij medij: ista mediate per positionem proprij medij est. Nec est differentia secundum vocem tantū aut in æquiuoco, & quoniam proprium medium illius esset medium virtutis, istius esset medium suppositi. Ideo materialiter non formaliter ibi verificatur de vna, & hic de alia, & respicere ad hoc materiale dat causam dubitandi.

506 *supra qō. 22. art. 2. ad secundū & 2. dist. 6. art. 1. ad ad tertiū.*

a ¶*Super Quæstionis centesimætertiæ Articulum septimum.* Comment.

Titulus clarus.
¶In corpore vna conclusio responsiua. Impossibile est quod aliquid contingat præter ordinem diuinæ gubernationis. Probatur. Nullus effectus potest euenire præter ordinē causæ vniuersalis. Diuina gubernatio est vniuersalis causa

modo non gubernantur à Deo creaturæ irrationales c: quæ tantum aguntur & non agunt. Cū ergo Apostolus dicit, qp Deo non est cura de bobus, non totaliter substrahit boues à cura gubernationis diuinæ, sed solū quantū ad modum qui proprie competit rationali creaturæ.

¶Ad tertium dicendum, quòd creatura rationalis gubernat seipsam per intellectum & voluntatem: quorum vtrunque indiget regi & perfici ab intellectu & voluntate Dei. Et ideo supra gubernationem qua creatura rationalis gubernat seipsam tanquam domina sui actus indiget gubernatori á Deo.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum omnia immediate gubernentur à Deo.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quòd omnia immediate gubernentur à Deo. Grego. enim Nicenus reprehendit opinionem Plat. qui diuisit prouidentiā in tria. Primam quidem primi Dei, qui prouidet rebus cælestibus & vniuersalibus omnibus. Secundam vero prouidentiam esse dixit secundorum deorum, qui cælum circumeunt, scilicet respectu eorum quæ sunt in generatione & corruptione. Tertiam vero prouidentiam dixit quorundam dæmonū: qui sunt custodes circa terram humanarum actionum. Ergo videtur quòd omnia immediate à Deo gubernentur.

¶Præterea, Melius est aliquid fieri per vnum quàm per multa, si sit posibile: vt dicitur in 8. Physic. Sed Deus potest per seipsum absque medijs causis omnia gubernare. Ergo videtur quòd omnia immediate gubernet.

¶Præterea. Nihil in Deo est deficiens & imperfectum. Sed ad defectum gubernatoris pertinere videtur, quòd mediantibus aliquibus gubernet. Sicut rex terrenus: quia non sufficit ad omnia agenda, nec vbique est præsens in suo regno: propter hoc opottet quòd habeat suæ gubernationis ministros. Ergo Deus immediate omnia gubernat.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit in tertio de trini. Quemadmodum corpora grossiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur: ita oīa corpora per spiritum vitę rationalem: & spiritus vitæ rationalis desertor atque peccator per spiritum vitæ rationalem pium & iustum: & ille per ipsum Deum.

CONCLVSIO.

¶*Gubernantur omnia immediate à Deo secundum rationem gubernationis, quo ad executionē vero quædam mediantibus alijs gubernantur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd in gubernatione duo sunt consideranda, scilicet ratio gubernationis, quæ est ipsa prouidentia, & exequutio c. Quantum igitur ad rationem gubernationis pertinet, Deus immediate omnia gubernat. Quantum autem pertinet ad executionem gubernationis, Deus gubernat quædam mediantibus aliis. Cuius ratio est, quia cū Deus sit ipsa essentia bonitatis c, vnūquodq; attribuendum est Deo secundum sui optimum. Optimum autem in omni genere vel ratione vel cognitione practica (qualis est ratio gubernationis) in hoc cōsistit, quòd particularia cognoscantur in quibus est actus. Sicut optimus medicus est qui non considerat sola vniuersalia, sed qui potest etiam considerare minima particularium. Et idem patet in cæteris. Vnde oportet dicere, quòd Deus omnium etiam minimorum particularium rationem gubernationis habeat. Sed cum per gubernationem res quæ gubernantur sint ad perfectionem perducendæ: tanto erit melior gubernatio, quanto maior perfectio à gubernāte rebus gubernatis communicatur. Maior autē perfectio est quòd aliquid in se sit bonum, & etiam sit alij causa bonitatis, quàm si esset solūmodo in se bonum. Et ideo sic Deus gubernat res, vt quasdam aliarum in gubernando causas instituat. Sicut si aliquis magister discipulos suos, non solum scientes faceret, sed etiam aliorum doctores.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd opinio Platonis reprehenditur: quia etiam quantum ad rationem gubernationis posuit Deum non immediate omnia gubernare. Quod patet per hoc quòd diuisit in tria prouidentiam, quæ est ratio gubernationis c.

¶Ad secundum dicendum, quòd si solus Deus gubernaret, subtraheretur perfectio causalis à rebus. Vnde non totum melius fieret per vnum, quòd fit per multa.

¶Ad tertium dicendum, quòd non solum pertinet ad perfectionē regis terreni, quòd executorem habeat suæ gubernationis, sed etiam ad regis dignitatem: quia ordine ministrorum potestas regia præclarior redditur.

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum aliquid præter ordinem diuinæ gubernationis contingere posit.*

AD SEPTIMVM sic procedit. Videtur quòd aliquid præter ordinē diuinæ gubernationis contingere posit. Dicit enim Boët. in tertio de cons. quòd Deus per bonum cuncta disponit. Si ergo nihil in rebus contingit præter ordinem diuinæ gubernationis, sequeret qp nihil esset malum in rebus.

¶Præterea, Nihil est casuale quod euenit secundum præordinationem alicuius gubernantis. Si igitur nihil accidit in reb' præter ordinē gubernationis diuinæ, sequitur quòd nihil in rebus sit fortuitum & casuale.

¶Præterea, Ordo diuinæ gubernationis est certus & immutabilis: quia est secundum rationem ęternam. Si igitur nihil posit contingere in rebus præter ordinem diuinæ gubernationis, sequitur quòd omnia ex necessitate

Universidad de Deusto Biblioteca

autem illa conuenit formæ per se primo: igitur conuenit ei secundum esse. Omnis ergo forma per se primo dependens ab aliquo, est effectus illius in esse: & conuerso, vt in litera dicitur. Cum enim idem sit iudicium de forma & esse: intelligi nequit quod aliquis effectus secundum esse ab aliquo dependeat actiue, & directe, & tamen non secundum formam per se primo. Si enim formæ eius non per se primo conuenit dependentia ad talem causam: sed per aliud dependet à tali agente: per separationem illius alius poterit non dependere ab ipso: & sic simul effectus erit dependens secundum esse: & non dependens secundum formam ab eodem agente: quod implicat duo contradictoria. Ad obiectiones vero in oppositum iam patere potest responsio: quia huiusmodi propositiones loquuntur indistincte de causa per se & effectu per se: non distinguendo secundum esse directe vel secundum fieri tantum. Potest quoque iuxta nunc dicta dari secunda responsio, quod licet in instantijs adductis & similibus sit causa & effectus per se, vt distinguitur contra per accidens: non tamen vt distinguitur contra per aliud: quia sunt effectus per fieri, quod est aliud ab eis.

cum homo generat hominem, & ignis ignem. Et ideo quandocunque naturalis effectus est natus impressionem agentis recipere secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, tunc fieri dependet ab agente, non autem esse ipsius. Sed aliquando effectus non est natus recipere impressionem agentis, secundum eandem rationem, secundum quam est in agente, sicut patet in omnibus agentibus, quæ non agunt simile secundum speciem, sicut cælestia corpora sunt causa generationis inferiorum corporum dissimilium secundum speciem. Et tale agens potest esse causa formæ secundum rationem talis formæ & non solum secundum quod acquiritur in hac materia: & ideo est causa non solum fiendi, sed essendi. Sicut igitur fieri rei non potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus secundum fieri, ita necesse rei potest remanere cessante actione agentis, quod est causa effectus non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse. Et hæc est ratio quare aqua calefacta retinet calorem cessante actione ignis [c]: non autem remanet aër illuminatus nec ad momentum cessante actione solis: quia scilicet materia aquæ susceptiua est caloris ignis secundum eandem rationem, qua est in igne. Vnde si perfecte perducatur ad formam, ignis retinebit calorem semper. Si autem imperfecte participet aliquid de forma ignis secundum quandam inchoationem, calor non semper remanebit, sed ad tempus, propter debilem participationem principij caloris [c]. Aër autem nullo modo natus est recipere lumen secundum eandem rationem secundum quam est in sole: vt scilicet recipiat formam solis, quæ est principium luminis. Et ideo quia non habet radicem in aëre, statim cessat lumen cessante actione solis. Sic autem se habet omnis creatura ad Deum, sicut aër ad solem illuminantem [c]. Sicut enim sol est lucens per suam naturam, aër autem fit luminosus participando lumen à sole, non tamen participando naturam solis: ita solus Deus est ens per essentiam suam: quia eius essentia est suum esse [c], omnis autem creatura est ens participatiue: non quod sua essentia sit eius esse. Et ideo Aug. dicit 4. super Gen. ad lit. Virtus Dei ab eis, quæ creata sunt, regendis si cessaret aliquando, simul & illorum cessaret species: omnisque natura concideret [c]. Et in 8. eiusdem lib. dicit, quòd sicut aër præsente lumine fit lucidus, sic homo Deo sibi præsente illuminatur, absente autem continuo tenebratur.

a 343

Ad tertium dubium dicitur, quod verum est, consequentiam illam fundari super illo principio, scilicet causa per se alicuius causat illud in quocunque inuenitur. Sed, vt iam dictum est, intelligitur de causa per se primo alicuius: ita quod perseitas seu primitas se teneat ex parte vtriusque, scilicet tam causæ quàm effectus, proportionaliter tamen sic, quod B conueniat per se primo dependere ab A, & A conueniat per se primo esse actiuum b. Principium autem hoc non eget probatione: sed est per se notum. Quoniam si B conuenit per se primo dependentiæ ab A, in quocunque inuenitur est cum tali dependentia: impossibile est enim separare aliquid ab eo quod conuenit sibi per se. Et similiter si A conuenit per se primo quod sit actiuum B, in quocunque reperitur, est actiuum ipsius B, & si sic A & B, sunt eiusdem rationis, idem est per se primo actiuum suiipsius: quod est impossibile in litera deductum. Instantiæ autem ad oppositum adductæ ex litera soluuntur: in qua expresse dicitur quod hæc dicuntur de effectu eiusdem rationis: ita quod sensus illius principij. Causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur, est, causa per se alicuius causat illud in quocunque reperitur secundum eandem rationem. Nec oportet quod causet illud in quocunque æquiuoce seu analogice inuenitur. Et in promptu huius sane glossæ causa est: quia quando aliquid conuenit alicui per se: non oportet propterea quod conueniat suo æquiuoco aut analogo: sed satis est, & exigit quod conueniat sibi in quocunque secundum suam rationem inuenitur. Vnde si corpora cælestia causant proprietatem inferiorum per se, & substantiæ immateriales substantialitatem, &c. patet responsio: quia non est eiusdem rationis substantia, aut corporeitas in causatis, & in huiusmodi causis. De Deo autem constat quod est causa per se primo entis inquantum entis: & non sequitur, ergo causat ens in seipso: sed, ergo causat ens in quocunque inuenitur secundum eandem rationem qua inuenitur in causatis: modo falsum est quod in Deo inueniatur secundum eandem rationem cum ipse sit ens per essentiam: cætera non, sed reliqua sunt quodammodo eiusdem rationis inquantum entia: quia sunt entia per participationem. Et hic bene nota, quoniam Metaphysica hæc multos latuit illustres viros. Et ex his patet responsio ad rationem in oppositum: quoniam esse per se actiuum supponit fundamentum assimilationis: non tamen semper secundum eandem rationem, quam effectus habebit: sed quandoque secundum altiorem, quàm effectus imitabitur. Et similiter ex alia parte esse per se actiuum exigit actiuitatem in quodcunque in quo fundamentum similitudinis inuenitur non qualitercunque, sed secundum eandem rationem qua inuenitur in effectu. Et idcirco per se primo actiuum non repugnat omni causæ, sed vniuocæ, vt sic: vt in litera dicitur. Vnde illa duo principia sane intellecta, vt decet, non contradicunt, sed consonant.

343 b · 39 · 17 · 34

Circa explanationem prædictæ differentiæ inter causam vniuocam & æquiuocam dubium est de illa redditione causæ: quare aqua retinet calorem, & aër non conseruat lumen. Videtur enim quod causa assignata falsa sit, quoniam cum aqua calefit à sole, conseruat etiam valorem remota a sole: & tamen non est susceptiua formæ caloris secundum eandem rationem, qua est in sole: vt patet. Vnde si ratio esset bona, aqua calefacta à sole non conseruaret calorem, sicut aër non seruat lumen. Potest quoque argui ex parte luminis: quoniam cum illuminatur aër à lucerna, est susceptiuus formæ illuminantis secundum eandem rationem quia communicant in materia: & tamen non retinetur, sed dependet in fieri, & conseruari à lucerna: ergo, &c. 46

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd esse per se consequitur formam creaturæ, supposito tamen influxu Dei: sicut lumen sequitur diaphanum aëris supposito influxu solis. Vnde potentia ad non esse in spiritualibus creaturis & corporibus cælestibus, magis est in Deo qui potest subtrahere suum fluxum, quàm in forma, vel in materia talium creaturarum [c].

Ad secundum dicendum, quòd Deus non potest communicare alicui creaturæ, vt conseruetur in esse sua actione cessante, sicut non potest ei communicare quòd non sit causa illius. In tantum enim indiget creatura conseruari à Deo: inquantum esse effectus dependet à causa essendi. Vnde non est simile de agente quod non est causa essendi, sed fieri tantum.

Ad tertium dicendum, quòd ratio illa procedit de conseruatione, quæ est per remotionem corrumpentis, qua non indigent omnes creaturæ vt dictum est [c].

Ad quartum dicendum, quòd conseruatio rerum à Deo non est per aliquam nouam actionem, sed per continuationem actionis qua dat esse [c]. Quæ quidem actio est sine motu & tempore: sicut etiam conseruatio luminis in aëre est per continuatum influxum à sole.

Ad vtranque obiectionem eadem responsione dicitur, quod cum iudicium de rebus non nisi ex proprijs fieri debeat: id rebus simpliciter & optime attribuitur, quod conuenit eis ex proprijs causis: quod autem in ordine ad causas communes competere eis inuenitur, autresecatur ab arte, aut propriorum iudicium non impedit. Vnde cum calor, & lumen in hoc differant manifeste, quod calor secundum esse quod habet in propria causa quam constat esse ignem, fit secundum eandem rationem participabilis ab his inferioribus per calefactionem: & lumen secundum esse quod habet in propria causa quam constat esse quintam essentiam siue in sole tantum, siue in omni parte illustrata, non fit participabile per illuminationem. Ad propria respiciens Diuus Thom. optimam rationem reddidit, quare calor remanet & lumen non: quia scilicet ille secundum esse quod in propria habet causa, per calefactionem est participabilis secundum eandem rationem, lumen vero non. Vnde ad obiectiones dicitur quod ideo calor à sole factus remanet: quia calor est talis forma quæ nata est à materia aëris suscipi secundum esse quod habet in propia causa, non in causa communi, quæ est sol. Et similiter lumen à lucerna non remanet: quia lumen est talis forma, quæ non est nata haberi secundum eandem rationem qua est in propria causa, non in lucerna. Quamuis etiam aër nec eius materia possit per illuminationem peruenire ad habendum lumen secundum eandem rationem qua est in lucerna, sed per aliquam aliam actionem. Et quod hic vera sunt, ex eo patet quod tam ab igne, quàm à sole vterque prouenit effectus, scilicet calor & lumen. Sed quoniam respectu caloris sol est causa communis, respectu luminis propria: ignis quoque respectu caloris est causa propria, respectu luminis causa est non vt ignis, sed vt cum cælesti natura communicat, vt dicitur in secundo de Anima, ideo propria causa caloris, vt sic, & vt calefaciens, participabilis est secundum eandem rationem in alijs: & ideo calor in alijs conseruatur vtpote non dependens in esse: quia eius propria causa est vniuoca alijs. Propria vero causa luminis, vt sic, vt illuminans, non est participabilis ab alijs, secundum eandem rationem: & ideo lumen non retinetur, vtpote dependens in esse, & fieri non purgante huic propria causa: quoniam non est vniuoca alijs: & sic patet intentio & subtilitas literæ.

a · 509 · b 508 · 508

ARTICVLVS II.

a *Vtrum Deus immediate omnem creaturam conseruet.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus immediate omnem creaturam conseruet. Eadem enim actione Deus est conseruator rerum, qua & creator vt dictum est [c]. Sed Deus immediate est creator omnium. Ergo immediate est etiam conseruator.

Præterea, vnaquæque res magis est proxima sibi, quàm rei alteri. Sed non potest communicare alicui creaturæ quod conseruet seipsam. Ergo multo minus potest ei communicari, quòd conseruet aliam. Ergo Deus omnia conseruat absque aliqua alia causa conseruante.

Præterea. Effectus conseruatur in esse ab eo quod est esse eius, non solum secundum fieri, sed etiam secundum esse. Sed omnes causæ creatæ, vt videtur non sunt causæ suorum effectuum, nisi secundum fieri. Non sunt enim causæ nisi mouendo: vt suprà habitum est [c]. Ergo non sunt causæ conseruantes suos effectus in esse.

SED CONTRA est, quòd per idem conseruatur res per quòd habet esse. Sed Deus dat esse rebus mediantibus aliquibus causis mediis. Ergo etiam res in esse conseruat mediantibus aliquibus causis.

a *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum secundum.* Comment.

Titulus clarus.

In corpore vna conclusio responsiua. Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis. Hæc conclusio primo declaratur quantum ad ly conseruat: deinde probatur. Declaratur quidem repetendo distinctionem de conseruatione dupliciter, indirecte & directe: & dicendo quod hoc vtroque modo verificatur. Probatur autem quo ad conseruationem indirecte, ex manifesto testimonio rerum corporalium, quarum multas videmus prohibere corruptionem aliquorum: vt sal respectu carnium, &c. Quo ad conseruationem vero directe probatur ab aliqua creatura dependet aliquis effectus secundum suum esse. ergo multæ sunt causæ essentialiter ordinatæ respectu alicuius effectus secundum esse: ergo idem effectus dependet in esse primo quidem à Deo, secundario ab aliis: & tanto magis quanto causa est proximior primæ. Antecedens est per se notum. Prima quoque consequentia est manifesta ex vi præcedentis articuli, in quo decisum est, quod omnis creatura dependet à Deo secundum suum esse. Secunda similiter est ex se euidens, etiam quo ad ordinem dependentiæ adiectum. Qui tamen ordo specialiter confirmatur, & autoritate Arist. attribuentis primo motui conseruationem perseuerantiæ motus, motui vero secundo, alternationis, & autoritate astrologorum dantium Saturno, qui est supremus, res fixas: ex hoc enim liquet, quòd causa quanto superior, tanto magis causat ac conseruat effectum. 508

Annot. In responsione ad primum aduerte, quòd cum conclusio sit particularis, scilicet quòd quædam res conseruantur à Deo mediate: & argumentum in oppositum non concludit vniuersaliter, sed de rebus creatis, vt sic: non autem de aliis alio modo productis: facile potuisset responderi quod omnes creaturas quo ad conditiones creatas, immediate conseruat Deus, quo ad conditiones vero aliter productas mediate. Sed quoniam in prima rerum institutione omnia fuerunt creata, etiam illa quorum conseruatio pendet ex causis secundis, vt patet de primis indiuiduis leonum & boum, &c. Idcirco argumentum applicatum ad prima instituta difficilius est, vt patet: & ad intentum respicit responsio.

text. co. 34 c · 346 · 368 · b

Ad cuius euidentiam scito, quòd res sunt in duplici ordine: quædam sunt quibus creari conuenit per se: quædam vero quibus conuenit per accidens. Per se autem conuenire dico, non quòd exigant quòd creentur: sed quia exigunt, quòd si fiunt, eorum factio sit creatio. Per accidens vero quæ possunt fieri per creationem, & per aliam viam. Ea quæ per se creantur, à solo Deo conseruantur: & in his est necessariò verum, quòd eadem actio est conseruationis & creationis. Talia sunt autem substantiæ immateriales, & vniuersaliter ingenerabilia, & incorruptibilia. Ea vero quæ per accidens creantur, non oportet à solo Deo conseruari: & in his conseruatio non est creatio. Imaginandum est enim quòd Deus creando bouem, suppleret vicem omnium mediarum causarum, quo ad hoc quod est daret illi esse: sed statim quòd dicit esse, definit supplere vicem aliarum causarum respectu bouis illius: & faciet vnamquanque causam in suo ordine habere influxum super illum, ac si fuisset ab eis productus. Et sic Deus in suo ordine cum aliis causis mediis conseruat hunc bouem, quem tamen solus creauit. Et hoc est quod in hac responsione breuiter dicitur, quòd Deus immediate omnia creauit: sed ordinem instituit vt quædam ab his dependerent, à quibus conseruarentur. Hoc enim est verum quo ad creata per accidens: quæ immediate post creationem subiecit ordini causarum secundarum. Et consequenter conseruandas instituit à causis secundis, & à se principaliter.

a · 256 · 240 · 510 Veri. q. 5. artic. 2. ad 6. & po. q. 5. artic. 3. & 4. & quol. 4. q. 3. ar. 1.

CONCLVSIO.

Deus non omnia immediate conseruat in esse, sed quasdam immediate, & aliquas mediantibus alijs.

RESPONDEO dicendum, quòd sicut dictum est [c], dupliciter aliquid rem aliquam in esse conseruat. Vno modo indirecte, & per accidens per hoc quòd remouet, vel impedit actionem corrumpentis. Alio modo directe & per se: quia ab eo dependet esse alterius, sicut à causa dependet effectus: Vtroque autem modo aliqua res creata inuenitur esse alterius conseruatiua. Manifestum est enim quòd etiam in rebus corporalibus multa sunt, quæ impediunt actiones corrumpentium: & per hoc dicuntur rerum conseruatiua. Sicut sal impedit carnes à putrefactione, & simile est in multis aliis. Inuenitur etiam quod ab aliqua creatura depédet aliquis effectus secundum suum esse. Cum enim sunt multæ causæ ordinatæ, necesse est quòd effectus dependeat primo quidem & principaliter à causa prima, secundario vero ab omnibus causis mediis. Et ideo principaliter quidem prima causa est effectus conseruatiua, secundario vero omnes mediæ causæ: & tanto magis, quanto causa fuerit altior, & primæ causæ proximior. Vnde superioribus causis etiam in corporalibus rebus attribuitur conseruatio, & permanentia rerum: sicut Philosophus dicit in 12. Metaph. quòd primus motus, scilicet diuinus, est causa continuitatis generationis [c]. Secundus autem motus qui est per zodiacum, est causa diuersitatis, quæ est secundum generationem & corruptionem. Et similiter astrologi attribuunt Saturno, qui est supremus planetarum, res fixas & permanentes. Sic igitur dicendum est, quòd Deus conseruat res quasdam in esse mediantibus aliquibus causis.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Deus immediate omnia creauit: sed in ipsa rerum creatione ordinem in rebus instituit, vt quędam ab aliis dependerent: per quas secundario conseruarentur in esse, præsupposita tamen principali conseruatione quæ est ab ipso.

Ad secundum dicendum, quòd cum propria causa sit conseruatiua effectus ab ea dependentis, sicut nulli effectui præstari potest quòd sit causa suiipsius, potest tamen ei præstari quòd sit causa alterius, ita etiam nulli effectui præstari potest quòd sit suiipsius conseruatiuus [c], potest tamen ei præstari quòd sit conseruatiuus alterius.

Ad tertium dicendum, quòd nulla creatura potest esse causa alterius quantum ad hoc quòd acquirat nouam formam, vel dispositionem, nisi per modum alicuius mutationis: quia semper agit præsupposito aliquo subiecto [c]. Sed postquam formam, vel dispositionem induxit in effectu, absque alia immutatione effectus huiusmodi formam vel dispositionem conseruat. Sicut in aëre prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: sed conseruatio luminis est absque aëris immutatione ex sola præsentia illuminantis.

ARTICVLVS III.

a *Vtrum Deus possit aliquid in nihilum redigere.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit aliquid in nihilum redigere. Dicit enim Aug. in lib. 83. q. quòd Deus non est causa tendendi in non esse. Hoc autem contingeret si aliquam creaturam redigeret in nihilum. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

Præterea, Deus est causa rerum, vt sint per suam bonitatem: quia vt August. dicit in lib. de Doct. Christi. inquantum Deus bonus est, sumus. Sed Deus non potest non esse bonus. Ergo non potest facere, vt res non sint. Quod faceret, si eas in nihilum redigeret.

Præterea, Si Deus in nihilum aliqua redigeret, oporteret quòd hoc fieret per aliquem actionem. Sed hoc non potest esse: quia omnis actio terminatur ad aliquod ens. Vnde actio corrumpentis terminatur ad aliquid generatum: quia generatio vnius est corruptio alterius. Ergo Deus non potest aliquid in nihilum redigere.

SED CONTRA est, quòd dicitur Ier. 10. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne forte ad nihilum redigas me.

CONCLVSIO.

Cum Deus non de necessitate naturæ, sed libere, res in esse producit antequam essent, ita pro sua voluntate illas in nihilum redigere potest.

RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt, quòd Deus res in esse produxit agendo de necessitate naturæ. Quod si esset verum, Deus non posset rem aliquam in nihilum redigere: sicut non potest à sua natura mutari. Sed sicut suprà est habitum [c], hæc positio est falsa, & à fide catholica penitus aliena, quæ confitetur Deum res libera voluntate produxisse in esse, secundum illud Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Hoc igitur quòd Deus creaturæ esse communicat, ex Dei voluntate depédet, nec aliter in esse conseruat, nisi inquantum eis continue influit esse, vt dictum est [c]. Sicut ergo antequam res essent, potuit eis non communicare esse, & sic eas non facere, ita postquam iam factæ sunt, potest eis non influere esse. Et sic esse desinerent. Quod est eas in nihilum redigere.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non esse non habet causam per se: quia nihil potest esse causa nisi inquantum est ens. Ens autem per se loquendo est causa essendi. Sic igitur Deus non potest esse causa tendendi in non esse. Sed hoc habet creatura ex seipsa, in quantum est de nihilo. Sed per accidens Deus potest esse causa quòd res in nihilum redigantur, subtrahendo scilicet suam actionem à rebus.

Ad secundum dicendum, quòd bonitas Dei est causa rerum, non quasi ex necessitate naturæ [c] (quia diuina bonitas non dependet ex rebus creatis) sed per liberam voluntatem. Vnde sicut potuit sine præiudicio bonitatis suę res non producere in esse, ita absque detrimento suæ bonitatis potest res in esse non conseruare.

Ad tertium dicendum, quòd si Deus rem aliquam redigeret in nihilum, hoc non esset per aliquam actionem, sed per hoc quod ab agendo cessaret.

ARTICVLVS IIII.

a *Vtrum aliquid in nihilum redigatur.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd aliquid in nihilum redigatur. Finis enim respondet principio. Sed à principio nihil erat nisi Deus. Ergo ad hunc finem res perducentur, vt nihil sit nisi Deus. Et ita creaturæ in nihilum redigentur.

Præterea, Omnis creatura habet potentiam finitam. Sed nulla potentia finita se extendit ad infinitum. Vnde in 8. Phy. probatur, quod potentia finita non potest mouere tempore infinito. Ergo nulla creatura potest durare in infinitum. Et ita quandoque in nihilum redigetur.

Præterea, formæ & accidentia non habent materiam partem sui, sed quandoque desinunt esse. Ergo in nihilum rediguntur.

SED CONTRA est, quòd dicitur Eccl. 3. Didici quod omnia opera, quæ fecit Deus, perseuerant in æternum.

CONCLVSIO.

Diuinam dedecet bonitatem, vt aliquid eorum, quæ produxit vt essent, quandoque in nihilum redigantur.

RESPONDEO dicendum, quòd eorum, quæ à Deo fiunt circa creaturam, quędam

a *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum tertium.* 118

Titulus clarus.

In corpore duo. Primo error oppositus. Secundo conclusio responsiua. Comment.

Quo ad primum duo. primo error est, quòd Deus non potest aliquid in nihilum redigere. Probatur, Deus produxit res de necessitate naturæ, ergo non potest non dare esse. Antecedens supponitur & consequentia probatur: quia Deus non est naturæ multiplicis: secunda reprobatio erroris autoritate Scripturæ. 118

Quo ad secundum conclusio responsiua, Deus potest omnia in nihilum redigere. Probatur, Communicare esse ex libera prouenit voluntate Dei, ergo & conseruate. ergo Deus potest sic conseruare quod est annihilare. Antecedens supponitur, prima consequentia probatur, quia nihil aliud est conseruare, quàm influxum essendi continuare. Secunda vero probatur: quia sicut potest non dare esse antequam det, ita non continuare postquam dedit. 518

a *Super Quæstionis centesimæquartæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

In corpore vna conclusio responsiua. Nihil omnino in nihilum redigitur. Probatur, Naturæ creaturarum respectu naturalium, & gratiæ manifestatio respectu mirabilium, ostendit quòd res non rediguntur in nihilum. ergo nihil omnino in nihilum redigitur. Antecedens quo ad primam partem probatur, discurrendo per naturas: quia aut materiales, & remanet materia: aut immateriales, & manet tota. Quo ad secundam vero, quia non pertinet ad gratiæ manifestationem annihilatio. probatur: quia magis diuina bonitas & potentia ostenditur conseruando. Consequentia vero

Comment. 511 1. de 8. q. 9. artic. 2. co. Et po. q. 5. ar. 9. ad 1.

vero probatur distinguendo res quæ sunt in duos ordines, scilicet naturalium & miraculosorum. & aperiendo quòd res naturales ex naturis miraculose ex gratiæ manifestatione pensantur: quod probatur auctoritate Apostoli, primæ ad Corinth. 12.

Annot. ¶ In responsione ad secundum esto cautus: nec intelligas propter habere, aut non habere contrarium res esse naturæ æternæ, aut temporalis: sed hic est manifestatio à posteriori: quia enim cælū, & intelligentiæ sunt talis naturæ: ideo in æterno cōseruantur à Deo: & exemptæ à contrariis: & non ecōuerso, vt patet in primo cæli: & similiter quia hic inferiora sunt talia, ideo non sunt ex se cō seruabilia æterna. & sunt imperdibilia à contrariis ne sint, & diuinum influxum percipiant, &c.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum primum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua. Deus potest immediate mouere materiam ad formam. Probatur, Ens in potentia passiua potest immediate reduci in actū à potentia actiua, quæ est in potestate sua continet. ergo materia potest reduci in actum per diuinam potentiā immediate: ergo potest moueri ad formā à Deo immediate. Antecedens patet. prima consequentia probatur. Materia conuenit sub diuina potentia quod probatur: quia est producta à 241 Deo. Secunda consequen 452 tia probatur: quia actus materiæ est ipsa forma.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna cōclusio respōsiua. Deus potest immediate mouere quodcunque corpus. Probatur dupliciter primo necessario: secundo rationabiliter. primo ergo sic, Erroneum est Deū non posse per seipsum facere omnes determinatos effectꝰ qui fiunt per quācunq; causam creatā, ergo Deus potest immediate mouere, &c. Antecedens supponitur discussum in q. 25. cōsequentia probatur: quia vnus effectus creatarū causarū est mouere corpora: vt patet. Secundo probatur sic. Omnis motus vel est via ad formam, vel consequitur ipsam: ergo est ab eodē à quo est forma. ergo potest esse à Deo. Antecedens declaratur inductione. prima consequentia probatur: quia eiusdem est dare formā & disponere ad eam, & dare consequentia: quod declaratur in igne, Secunda vero consequentia probatur, quia Dei est

512 Infrà qū. 110. artic. 3. con.

proueniunt secundū naturalem cursum rerū, quædam vero miraculose operatur præter ordinem naturalem creaturis inditū: vt infrà dicetur ª. Quæ autē facturus est Deus secundū ordinem naturalē rebus inditū, considerari possunt ex ipsis rerū naturis. Quæ vero miraculose fiūt, ordinantur ad gratiæ manifestationē: secundū illud Apost. 1. ad Cor. 12. Vnicuiq; datur manifestatio spiritus ad vtilitatē. Et post modū inter cętera subdit de miraculorū operatione. Creaturarum autē naturæ hoc demonstrant, vt nulla earum in nihilū redigatur. Quia vel sunt immateriales, & sic in eis non est potētia ad nō esse: vel sunt materiales, & sic saltem remanent sem per secundū materiā, quæ incorruptibilis est ᶜ, vtpote subiectū existens generationis & corruptionis. Redigere etiā aliqua in nihilū, nō pertinet ad gratiæ manifestationē, cū magis per hoc diuina potentia & bonitas ostendatur, ꝙ res in esse conseruat. Vnde simpliciter dicendum est quòd nihil omnino in nihilum redigetur.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd hoc quòd res in esse productæ sunt, postquam non fuerunt declarat potentiā producentis: sed quòd in nihilum redigetentur, huiusmodi manifestationem impediret, cum Dei potentia in hoc maxime ostendatur, quòd res in esse conseruat: secundum illud Apostoli Hebr. 1. Portās omnia verbo virtutis suæ.

¶Ad secundum dicendum, quòd potentia creaturæ ad essendum est receptiua tantum: sed potentia actiua est ipsius Dei, à quo est influxus essendi. Vnde quod res in infinitum durent, sequitur infinitatē diuinæ virtutis. Determinatur tamen quibusdam rebus virtus ad manendum tempore determinato, inquantū impediri possunt ne percipiant influxum essendi, qui est ab eo, ex aliquo contrario agente: cui finita virtus non potest resistere tempore infinito, sed solū tempore determinato. Et ideo ea quæ non habent cōtrarium, quamuis habeant finitam virtutem, perseuerant in æternum.

¶Ad tertiū dicendum, ꝙ formæ & accidentia non sunt entia completa, cum nō subsistant, sed quodlibet eorū est aliquid entis. Sic enim ens dicitur, quia eo aliquid est ᵉ. Et tamen eo modo quo sunt non omnino in nihilū rediguntur, nō quia aliqua pars eorum remanet, sed remanet in potentia materiæ, vel subiecti.

QVÆSTIO CENTESIMA quinta, de mutatione creaturarum à Deo, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de secundo effectu gubernationis diuinæ, qui est mutatio creaturarum à Deo. Et primo de mutatione creaturarū. Secūdo, de mutatione vnius creaturæ ab alia.

¶Circa primū quæruntur octo. ¶Primo quæritur vtrum Deus immediate possit mouere materiam ad formam. ¶Secundo, vtrū immediate possit mouere aliquod corpus. ¶Tertio, vtrum possit mouere intellectum. ¶Quarto, vtrum possit mouere volūtatem. ¶Quinto, vtrū Deus operetur in omni operante. ¶Sexto, vtrum possit aliquid facere præter ordinem rebus inditū. ¶Septimo, vtrum omnia quæ sic Deus facit, sint miracula. ¶Octauo, de diuersitate miraculorum.

ARTICVLVS I.

a ¶Vtrum Deus possit immediatè mouere materiam ad formam.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere materiam ad formā. Sicut enim probat Philosoph' in 7. metaph. formā in hac materia nihil facere posteſt, nisi forma quæ est in materia: quia simile facit sibi simile in materia.

¶Præterea, Si aliquod agens se habeat ad multa, nullum eorum producet nisi determinetur ad vnum per aliquid aliud: vt ex 3. de Ani. dicitur, vniuersalis opinio non mouet nisi mediante aliqua particulari apprehensione. Sed virtus diuina est vniuersalis causa omnium. Ergo non potest producere aliquam particularem formam nisi mediante aliquo particulari agente.

¶Præterea, Sicut esse commune dependet à prima causa vniuersali: ita esse determinatum dependet à determinatis causis particularibus, vt suprà habitum est ᵉ. Sed determinatū esse alicuius rei est per propriam eius formam. Ergo propriæ rerum formæ non producuntur à Deo nisi mediantibus causis particularibus. 509

¶SED CONTRA est quod dicitur Gen. 2. Formauit Deus hominem de limo terræ. a

CONCLVSIO.

¶Cum Deus potestate sua quā produxit materiā contineat, eam ad formam etiam mouere potest.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ Deus immediate potest mouere materiam ad formā: quia ens in potentia passiua reduci potest in actū à potentia actiua, quæ eam sub sua potestate continet. Cum igitur materia contineatur sub potestate diuina, vtpote à Deo producta, potest reduci in actum per diuinam potentiam. Et hoc est moueri materiam ad formam: quia forma nihil est quam actus materiæ.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, ꝙ effectus aliquis inuenitur assimilari causæ agenti dupliciter ᶜ. Vno modo secundū eandem speciem, vt homo generatur ab homine, & ignis ab igne. Alio modo secundum virtualem continentiam: prout scilicet forma effectus virtualiter continetur in causa. Et sic animalia ex putrefactione generata, & plantæ & corpora mineralia assimilantur soli & stellis, quorum virtute generantur. Sic igitur effectus causæ agenti similatur secundum totum illud ad quod se extendit virtus agentis. Virtus autem Dei se extendit ad formam, & materiam, vt suprà habitum est ᶜ. Vnde compositum quod generatur, similatur Deo secundum virtualem cōtinentiā, sicut similatur composito generanti per similitudinem speciei. Vnde sicut compositum generans potest mouere materiam ad formam, generando compositum sibi simile: ita & Deus. Non autem aliqua alia forma non in materia existens, quia materia non continetur in virtute alterius substantiæ separatæ. Et ideo dæmones & angeli operantur circa hæc visibilia: non quidem imprimendo formas, sed adhibendo corporalia semina ᶜ. b

¶A I secundum dicendum, quòd ratio illa procederet si Deus ageret ex necessitate naturæ. Sed quia agit per voluntatem & intellectum ᵉ, qui cognoscit rationes proprias omnium formarum, & non solū vniuersales: inde est quòd potest determinate hanc, vel illam formam materiæ imprimere.

¶Ad tertium dicendum, hoc ipsum quòd causæ secundæ determinantur ad determinatos effectus, est illis à Deo. Vnde Deus quia alias causas ordinat ad determinatos effectus, potest etiam determinatos effectus producere per seipsum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum Deus possit immediatè mouere aliquod corpus.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit immediate mouere aliquod corpus. Cum enim mouens & motum oporteat esse simul, vt probatur in 7. Phy. oportet esse contactum quēdam mouentis & moti. Sed non potest esse contactus Dei, & corporis alicuius. Dicit enim Dionysius c. de di. no. quod Dei non est aliquis tactus. Ergo Deus non potest immediate mouere aliquod corpus. 513 Opus. 10. artic. 5 o

¶Præterea, Deus est mouens nō motū. Tale autē est appetibile apprehensum. Mouet igitur Deus sicut desideratū & apprehensum. Sed nō apprehenditur nisi ab intellectu, qui non est corpus nec virtus corporis. ergo Deus non potest mouere aliquod corpus immediate.

¶Præterea, Philosophus probat in 8. phy. quòd potentia infinita mouet in instanti. Sed impossibile est aliquod corpus in instanti moueri: quia cum omnis motus sit inter oppositā, sequeretur quòd duo opposita simul inessent eidem: quod est impossibile. Ergo corpus nō potest immediate moueri à potentia infinita. Potentia autem Dei est infinita, vt suprà habitum est ᵉ. Ergo Deus potest immediate mouere aliquod corpus. 151

¶SED CONTRA, Opera sex dierum Deus fecit immediate, in quibus continetur motus corporum, vt patet, per hoc quod dicitur Gen. 1. Congregentur aquæ in locum vnum. Ergo Deus immediate potest mouere corpus.

CONCLVSIO.

¶Cum creaturarum aliquæ mouere possint corpora, Deus multo magis, quā materiæ formam imprimere valet, poterit corpora mouere immediatè secundum quamuis speciem motus.

¶RESPONDEO dicendū, ꝙ erroneū est dicere Deū nō posse facere per seipsum oēs determinatos effectus qui fiūt per quancunq; causam creatam. Vnde cum corpora moueantur immediate à causis creatis, nulli debet venire in dubium quin Deus possit mouere immediate quodcunque corpus. Et hoc quidē conueniens est ad ea, quæ suprà dicta sunt ᶜ. Nam omnis motus corporis cuiuscunque, vel consequitur formam, sicut motus localis grauium & leuium consequitur formā, quæ datur à generante, ratione cuius generans dicitur mouens ᶜ: vel est via ad formam aliquā, sicut calefactio est via ad formam ignis. Eiusdem autem est imprimere formā & disponere ad formā, & dare motum consequentē formā. Ignis enim non solum generat alium ignē, sed etiam calefacit, & sursum mouet. Cum igitur Deus possit immediate formam materiæ imprimere ᶜ, cōsequens est, vt possit secundū quemcunque motum corpus quodcunque mouere.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd duplex est tactus, scilicet corporalis, sicut duo corpora se tangunt ᶜ: & virtualis sicut dicitur ꝙ contristans tangit contristatum. Secundum igitur primum contactum Deus, cum sit incorporeus, non tangit nec tangitur: secundum autem virtualem contactum tangit quidem mouendo creaturas, sed non tangitur: quia nullius creaturæ virtus naturalis potest ad ipsum pertingere. Et sic intellexit Dionys. quòd non est tactus Dei, vt scilicet tangatur.

¶Ad secundum dicendum, quòd mouet Deus sicut desideratum, & intellectum. Sed nō oportet quòd semper moueat, sicut desideratum & intellectum ab eo quod mouetur, sed sicut desideratum & motum à seipso: quia omnia operatur propter suam bonitatem.

¶Ad tertium dicēdum, quòd Philosophus in 8. phy. intendit probare quòd virtus primi motoris non sit virtus in magnitudine, tali ratione, Virtus primi motoris est infinita. Quod probat per hoc quòd potest moueri tēpore infinito ᵉ, virtus autem infinita si esset in aliqua magnitudine, moueret in non tēpore: quod est impossibile. Ergo oportet quòd infinita virtus primi motoris sit non in magnitudine. Ex quo patet, quòd corpus moueri in non tempore, non consequitur nisi virtutem infinitam in magnitudine. Cuius ratio est, quia omnis virtus quæ est in magnitudine, mouet secundum se totam, cū moueat per necessitatem naturæ. Potentia autem infinita improportionabiliter excedit quālibet potentiam finitam. Quanto autem maior est potentia mouentis, tanto est maior velocitas motus. Cum igitur potentia finita moueat tempore determinato, sequitur quod potentia infinita non moueat in aliquo tempore: quia cuiuscunque temporis ad aliud tempus est aliqua proportio. Sed virtus quæ non est in magnitudine, est virtus alicuius intelligentis, qui operatur in effectibus, secundum quod eis conuenit. Et ideo cum corpori non possit esse conueniens moueri in non tempore, non sequitur quòd moueat in non tempore.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum Deus moueat immediate intellectum creatum.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non moueat immediate intellectum creatum. Actio enim intellectus est ab eo in quo est. Non enim transit in exteriorem materiam: vt dicitur in 9. met. Actio autē eius quod mouetur ab alio, non est ab eo in quo est, sed à mouente. Non ergo intellectus mouetur ab alio. Et ita videtur quòd Deus non possit mouere intellectum.

¶Præterea, Id quod habet se in principium sufficiens sui motus, non mouetur ab illo. Sed motus intellectus est ipsum intelligere eius: sicut dicitur quòd intelligere vel sentire est motus quidam, secundum Philosophum in 3. de Anima. Sufficiens autem principium intelligendi est lumen intelligibile inditum intellectui. Ergo non mouetur ab alio.

¶Præterea, Sicut sensus mouetur à sensibili, ita intellectus ab intelligibili. Sed Deꝰ nō est intellectus à nobis, sed nostrū intellectū excedit. Ergo Deus non potest mouere nostrū intellectū.

¶SED CONTRA, Docens mouet intellectum addiscentis. Sed Deus docet hominem, scientiam, sicut dicitur in Psal. Ergo Deus mouet intellectum hominis.

CONCLVSIO.

¶Cum Deus sit primus intellectus, & in ipso omnia sint intelligibiliter, mouet intellectum & dando intellectum, & ministrando intelligibiles species quibus necessario intellectus omnis intelligit.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut in motibus corporalibus mouens dicitur, quod dat formā, quæ est in principium motus: ita dicitur mouere intellectum quod causat formā, quæ est principium intellectualis operationis, quæ dicitur motus intellectus. Operationis autem intellectus est duplex principium in intelligente. Vnū scilicet, quod est ipsa virtus intellectualis, quod quidem principium est etiam in intelligente in potentia. Aliud autem est principium intelligendi in actu scilicet similitudo rei intellectæ. Dicitur ergo aliquid mouere intellectum, siue det intelligenti virtutem ad intelligendū, siue imprimat ei similitudinem rei intellectæ. Vtroque autem modo Deus mouet intellectū creatum. Ipse enim est primū ens immateriale. Et quia intellectualitas consequitur immaterialitatem, sequitur quòd ipse sit primū intelligens. Vnde cū primum in quolibet ordine sit causa eorum quæ consequuntur, sequitur ꝙ ab ipso sit omnis virtus intelligēdi. Similiter cū ipse sit primum ens, & omnia entia præexistant in ipso sicut in prima causa, oportet ꝙ sint in eo intelligibiliter secūdum modum eius. Sicut enim omnes rationes rerū intelligibiles primo existunt in Deo, & ab eo deriuātur in alios intellectus vt actu intelligant. sic etiam deriuatur in creaturas, vt subsistant ᶜ. Sic igitur Deus mouet intellectum inquantū dat ei virtutē ad intelligendū vel naturalem, vel superadditam, & inquantum imprimit ei species intelligibiles: & vtrunque tenet, & conseruat in esse.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd operatio intellectualis est quidem ab intellectu in quo est sicut à causa secunda, sed à Deo sicut à causa prima. Ab ipso enim datur intelligenti quòd intelligere possit.

¶Ad secundū dicendum, ꝙ lumen intellectuale simul cū similitudine rei intellectæ est sufficiēs principium intelligendi: secundarium tamē & ab ipso primo principio dependens.

¶Ad tertiū dicendum, ꝙ intelligibile mouet intellectum nostrū, inquantū quodāmodo imprimit ei suā similitudinē, per quā intelligi potest. Sed similitudines quas Deus imprimit intellectui creato, nō sufficiunt ad ipsum Deum intelligendum per essentiam, vt suprà habitum est ᵉ. Vnde mouet intellectum creatum ᵉ, cum tamē non sit ei intelligibilis: vt dictum est ᵉ.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Vtrum Deus possit mouere voluntatem creatam.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd Deus non possit mouere voluntatem creatam. Omne enim quod mouetur ab extrinseco, cogitur. Sed voluntas non potest cogi. Ergo nō mouetur ab alio extrinseco. Et ita non potest moueri à Deo.

¶Præterea, Deus non potest facere ꝙ contradictoria sint simul vera. Hoc autem sequeretur, si voluntatem moueret. Nam voluntatem mouere est ex se moueri, & nō ab alio. Ergo Deus non potest voluntatem mouere.

¶Præterea, Motus magis attribuitur mouenti quàm

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum tertium.

512 TItulus clarus., & clarior erit in corpore.

Comment. ¶In corpore tria. Primo declarat quid & quo tuplex sit mouere intellectum. Secundo respondet quæstio. Tertio epilogat.

b 111 512 ¶Quo ad primum duo. primo quid. Et dicit quòd mouere intellectū est dare formam, quæ est principium intellectualis operationis: declaratur à simili in corporibus ex quibus nomen transtatum est ad intellectus: quia mouere dicitur dans formam. Secundo quotuplex, & dicit quòd est duplex iuxta duplicem formam, scilicet virtutem intellectiuam, & speciem intelligibilem.

¶Quo ad secundum conclusio respōsiua bimembris est, Deus mouet intellectum creatum vtroque modo. scilicet dando virtutem, & dando speciem intelligibilem. Probatur prima pars primo, Deus est primum ens immateriale. ergo primum intelligens: ergo est causa omnis virtutis intelligendi. Antecedens patet, prima consequentia probatur: quia intellectualitas sequitur immaterialitatem. Secunda vero, primum in quolibet ordine est causa cæterorum. Deinde probatur secunda pars: Deus est primum ens ergo in seipso omnia præexistunt intelligibiliter: ergo rationes intelligibiles omnium primo sunt in eo. ergo ab eo deriuantur in omnes intellectus. Antecedens patet. Prima consequentia probatur: & quo ad præexistentiā, quia est prima causa. & quo admodū: quia sunt in eo per modum eius, ipsum enim supponitur intellectualem esse. Secundum ex se euidens. tertia similiter ex illa propositione: primum in quolibet ordine, verūtamen in litera manifestatur ex hoc, quòd ab ipso deriuantur omnia in esse naturæ, vt sint.

¶Quo ad tertium epilogus patet. Et nota quòd lumen infusum non numeratur inter species, sed inter virtutes intellectiuas: quia non se habet vt ratio intelligendi, sed vt efficaciam præstans intellectui, confortando & eleuando ipsum: vt superius de lumine gloriæ dictum est.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶In corpore duo. Primo dicit quotuplex est mouere voluntatem. Secundo respondet quæstioni. ¶Quo ad primum dicit, quòd voluntatem mouere, dupliciter capitur. Vno modo sicut obiectum: alio modo sicut dans ipsam virtutem volendi. Declaratur à simili in intellectu ex præcedenti articulo. Et nota quòd non assimilat motionem voluntatis motioni intellectus quo ad habere similitudinē obiectiō: quæ sit principiū actus: quia in voluntate non est talis progressus qualis in intellectu, sed assimilat quo ad motionem absolutè quia scilicet vterque mouetur ab obiecto, quamuis dissimiliter.

¶Quo ad secundum conclusio respōsiua est, proprium est Dei mouere voluntatem vtroque modo, & maxime secundo, scilicet interius inclinando. hæc conclusio declaratur, & probatur. Primo quo ad primum modum, scilicet motionem obiectiuam, declaratur, quòd intelligitur de motione sufficienti & efficaci, id est, quòd ex natura obiecti sufficiat non ad alliciendum, sed ad efficaciter ducendum voluntatem in actum secundum respectu sui: & hoc ad differentiam aliorum. Non enim differt Deus ab aliis per hoc, quòd ipse solus possit voluntatem obiectiue mouere: quonium hoc potest quodlibet bonū: sed per hoc, quòd ipse solus potest sufficienti efficacia obiectiue voluntatem mouere. Probatur autem sic, Sola virtus actiua excedens, aut adæquans virtutem passiuam, potest sufficienti efficacia ipsam mouere. ergo solum bonum vniuersale potest sufficienter efficaciterque voluntatem mouere. ergo solus Deus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet. Antecedens patet, & prima consequentia probatur: quia virtus passiua voluntatis se extendit ad bonum vniuersale. quod probatur: quia est eius obiectum, quod manifestatur, quia intellectus obiectum est ens vniuersale secūdo consequentia probatur: quia quælibet creatura est bonum particulare, Deus autem vniuersale. Deinde probatur quo ad secundum modū mouendi, scilicet dando virtutē volitiuā sic, Inclinare in bonum vniuersale est primi mouentis: ergo inclinare in obiectum voluntatis: ergo dare velle. ergo dare virtutem volitiuam. Antecedens probatur: quia finis vltimus proportionatur primo mouenti. quod manifestatur exemplo in ciuilibus. prima consequentia probatur: quia bonū vniuersale est obiectum voluntatis: secunda, quia velle nihil aliud est, quàm inclinatio in tale obiectum: tertia est per se nota, ciuſdē enim

0 53 b 515 infrà qū. 111. Et q. 115. artic. 4. Et 12. q. 9. ar. 6. & q. 80. artic. 1. Et 2. di. 15. q. art. 3. Et contra ca. 88. 89. 91 & 92. principio Et veri q. 22. ar. 9.

Universidad de Navarra Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

enim est dare actum ab intrinseco & potentiam: imò per hoc dicitur dare actum ab intrinseco, quia dat principium eius. Et nota vim huius rationis, quòd non loquitur de velle tali, vel tali, id est specificato ad tale obiectum, sed de velle absolute, cuius proprium obiectum est bonum, non tale, aut tale: & principium est non voluntas sic, aut sic affecta, sed voluntas vt sic. Et propterea si Dei est dare hunc actum qui est velle, oportet, vt eius sit dare voluntatem. Vltima autem pars, scilicet quòd maxime proprium Dei sit mouere secundo modo, propterea dicta est, quia mouere obiectiue voluntatem communicatur aliis, quamuis non sufficienti efficacia. Mouere autem ab intus nulli cõmunicatur: solus enim Deus illabi potest libero arbitrio, qui solus facit, & conseruat illud. Ea quę de motione voluntatis essent hic differenda, iam determinata sunt superius.

ti, quàm mobili. Vnde homicidium non attribuitur lapidi, sed proiicienti. Si igitur Deus moueat voluntatem, sequitur quòd opera voluntaria non imputentur homini ad meritum, vel demeritum. Hoc autem est falsum. Non igitur Deus mouet voluntatem.

¶SED CONTRA est quod dicitur Philip. 2. Deus est, qui operatur in nobis velle & perficere.

CONCLVSIO.

¶Proprium est Dei voluntatem mouere, ipsam in volente causando, & obiectiue, interitus efficaciter illã inclinando.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut intellectus, vt dictum est [c], mouetur ab obiecto, & ab eo qui dedit virtutem intelligendi, ita volũtas mouetur ab obiecto quod est bonum: & ab eo qui creat virtutem volendi. Potest autem voluntas moueri, sicut ab obiecto à quocunque bono, non autem sufficienter & efficaciter nisi à Deo. Non enim sufficienter aliquid potest mouere aliquod mobile, nisi virtus actiua mouentis excedat, vel saltem adæquet virtutem passiuam mobilis. Virtus autem passiua voluntatis se extendit ad bonum in vniuersali. Est enim eius obiectum bonum vniuersale, sicut & intellectus obiectũ est ens vniuersale. Quodlibet autem bonum creatum est quoddã particulare bonum, solus autem Deus est bonum vniuersale. Vnde ipse solus implet voluntatem, & sufficienter eam mouet, vt obiectum [c]. Similiter autẽ & virtus volendi à solo Deo causatur. Velle autem nihil aliud est quàm inclinatio quædam in obiectum voluntatis, quod est bonum vniuersale. Inclinare autem in bonum vniuersale est primi mouentis, cui proportionatur vltimus finis sicut in rebus humanis dirigere ad bonum commune est eius qui præest multitudini. Vnde vtroque modo proprium est Dei mouere voluntatem: sed maxime secundo modo interius eam inclinando.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd illud quod mouetur ab altero, dicitur cogi si moueatur contra inclinationem propriam, sed si moueatur ab alio quod sibi dat propriam inclinationem, non dicitur cogi. Sicut graue cum mouetur deorsum à generante, nõ cogitur. Sic igitur Deus mouendo voluntatem, non cogit ipsam: quia dat ei eius propriam inclinationẽ [c].

¶Ad secundum dicendum, quòd moueri voluntarie est moueri ex se, id est, à principio intrinseco. Sed illud principium intrinsecum potest esse ab alio principio extrinseco. Et sic moueri ex se non repugnat ei quod mouetur ab alio.

¶Ad tertium dicendum, quòd si voluntas ita moueretur ab alio quòd ex se nullatenus moueretur, opera voluntatis non imputarentur ad meritum, vel demeritũ. Sed quia per hoc quòd mouetur ab alio, non excluditur quin moueatur ex se: vt dictum est [c]: ideo per consequens non tollitur ratio meriti, vel demeriti.

ARTICVLVS V.

a *¶Vtrum Deus operetur in omni operante.*

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non operetur in omni operante. Nulla enim insufficientia est Deo attribuenda. Si igitur Deus operatur in omni operante, sufficienter in quolibet operatur. Superfluũ igitur esset quòd agens creatum, aliquid operaretur.

¶Præterea, Vna operatio non est simul à duobus operantibus, sicut nec vnus numero motus potest esse duorum mobilium. Si igitur operatio creaturæ est à Deo in creatura operante, nõ potest esse simul à creatura. Et ita nulla creatura aliquid operatur.

¶Præterea, Faciens dicitur esse causa operationis facti, inquantum dat ei formam quæ operatur. Si igitur Deus est causa operationis rerum factarum ab ipso, hoc erit inquantũ dat eis virtutem operandi. Sed hoc est à principio quãdo rem facit. Ergo videtur quòd vlterius non operetur in creatura operante.

¶SED CONTRA est quod dicitur Isa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine.

CONCLVSIO.

¶Deus non sic in omnibus operatur agentibus, vt & ipsa non operentur, sed operatur in quolibet finaliter, effectiue, & formaliter, vt tamen & ipsa etiam agant.

¶RESPONDEO dicendum, ꝙ Deum operari in quolibet operante, aliqui sic intellexerunt, quod nulla virtus creata aliquid operaretur in rebus, sed solus Deus immediate omnia operaretur: puta quòd ignis non calefaceret, sed Deus in igne. Et similiter de omnibus aliis. Hoc autem est impossibile. Primo quidẽ: quia sic subtraheretur ordo causæ & causati à rebus creatis. quod pertinet ad impotentiam creantis. Ex virtute enim agentis est quòd suo effectui det virtutem agendi. Secundo, quia virtutes operatiuæ, quæ in rebus inueniuntur, frustra essent rebus attributæ, si per eas nihil operarentur: quinimo omnes res creatæ viderẽtur quodammodo esse frustra, si propria operatione destituerentur: cum omnes res sint propter suam operationem. Semper enim imperfectum est propter perfectius. Sicut igitur materia est propter formam, ita forma quæ est actus primus, est propter suam operationem quæ est actus secundus. Et sic operatio est finis rei creatæ. Sic igitur intelligendum est Deum operari in rebus, quòd tamen ipsæ res propriã habeant operationem.

¶Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd cum sint causarum quatuor genera: materia non est principium actionis, sed se habet, vt subiectum recipiens actionis effectum. Finis vero & agens & forma se habent, vt actionis principium, sed ordine quodam. Nam primum quidem principium actionis est finis, qui mouet agentem. Secundo vero agens. Tertio autem forma eius quod ab agente applicatur ad agendum. Quamuis & ipsum agẽs per formam suam agit: vt patet in artificialibus. Artifex enim mouetur ad agendum à fine, qui est ipsum operatum, puta arca vel lectus, & applicat ad actionem securim, quem incidit persuum acumen. Sic igitur secundum hæc tria Deus in quolibet operante operatur. Primo quidem secundum rationem finis. Cum enim omnis operatio sit propter aliquod bonum verum, vel apparens, nihil autem est, vel apparet bonum nisi secundum quod participat aliquam similitudinem summi boni, quod est Deus: sequitur quòd ipse Deus sit cuiuslibet operationis causa, vt finis.

¶Similiter considerandum est, quòd si sint

514

a ¶*Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duo principaliter. Primo excludit quendam errorem. Secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum tria: vnum suppositum: aliud est ipse error. tertio reprehẽsio. supponitur hic quasi pro constanti, Deũ operari in omnibus, sed de modo videtur tota quæstio. Error ergo est circa modum operandi. 521 quidam enim quos refert Auerrois 9. Meta. comm. 7. dicunt Deum operari in omnibus sic, quòd nulla alia virtus operatur aliquid. reprehenduntur autem hi dupliciter, ducendo ad impossibilia. Primo: quia periret ordo causarum: & consequenter esset impotentia in Deo. tenet sequela, quia impotentis est non posse facere alia cooperatiua sibi. Secundo: quia frustra essent virtutes operatiuæ rerum, imò res omnes. Probatur prima consequentia quo ad primam partem. quia non operarentur: quo ad secundã, quia imperfectũ est propter perfectius in eodẽ. c 412 ergo actus primi propter secundos. ergo res omnes propter operationes suas. ergo operationes sunt fines rerum. ergo sine eis frustra. Antecedens patet, & consequentia nota est. & confirmatur sicut materia propter formam. 412 cætera sunt clara.

¶Quo ad secundum tria facit. Primo proponit conclusionem responsiuam in vniuersali, Deus operatur in omni operante sic, quòd ipsæ res habent proprias operationes. Secundo distinguit genera causarum: vbi dicit tria, numerum, quòd sunt quatuor: differentiam respectu agere: quia vnum, scilicet materiam, non principium, sed subiectũ: cætera sunt principia actionis, & ordine, quia primo finis, secundo agens. tertio forma.

516 3 contra ca. 66. & 67. Et lib. 4. cap. 44. co. 2. Et opusc. 3. c. 131. si. & 145.

¶Nota hic duo. primo quòd quia hic non egemus generibus causarum in ordine ad esse, sed ad operari, vt patet ex titulo: ideo litera non accepit formam agente, aut in effectu, sed instrumento, quoniam forma instrumenti non est nisi propter operationem. Secundo, quòd litera distinguit genus causæ formalis ab efficiente & aliis in ordine ad operationem. Factum est autem hoc iudicio meo, non quòd supponatur decisa hæc quæstio, an forma sit causa operationis in genere causæ formalis: sed propter duo. Alterum manifestum: alterum occultum. Manifestum est, quòd causare operationem, vt forma, & vt agens distinguuntur, sicut causare, vt quo & vt quod. Occultum vero est an omnis operatio sequens formã, sequatur eam effectiue, finaliter vel materialiter, & nulla sequatur eam formaliter. Consuetus enim sermo obtinuit, vt dicamus etiam causas formales in operando in his in quibus operatio resultat, ex ea quasi esse quoddam: vt in exemplo de lumine in litera adducto patet, & in his quæ pertinent ad intellectum contingit. Ratio autem ad oppositum videtur. Quouis autem modo fit, vt sermo præsens omnibus opinionibus superfit, distinctum est Deum esse non causam formalem, sed causam ratione formæ principiantis omnis operationis, vt etiam operationes attributas magis formis quàm agentibus intime comprehenderet. Tertio proponit conclusionem responsiuam in speciali iuxta hæc tria membra, Deus in quolibet operante operatur secundum hæc tria, scilicet finem, & agentem, & formam, & probat quo ad singulas partes sigillatim. Et primo in ratione finis. Finis omnis operationis est bonum verum, aut apparens: ergo participans similitudinem summi boni ergo ipsum summum bonum. Deinde similiter in ratione agentis, primum agens mouet secundum ad agendum: ergo agit in virtute ipsius: ergo ipse est causa omnium actionum agentiũ. Demum secundum formam, vbi duo primo dicit, modum quomodo hoc conuenit Deo: secundo deducit duo corollaria ordinate, Deus est causa operationum secundarum, nõ solum vt applicans, nec solum vt dans principia actionum: sed vt dans, applicans & conseruans formas: quæ sunt principia actionum: ergo est causa omnium operationũ secundum formam. Antecedens declaratur: & excludendo membra exemplo artificis generantis graue: & declarando intentum exemplo solis & luminis respectu manifestationis. Primum corollarium est Deus operatur in omnibus intime. probatur. Forma est intra rem: ergo quanto vt prior & vtilior considerata, est interior, ergo secundum esse intima. ergo vt est à Deo: ergo Deus intime operatur in omnibus. totus processus est clarus ex se: penultima vero consequentia probatur ex eo quòd Deus est propriè causa ipsius, esse vniuersalis in rebus, vt patet ex superioribus. Secundum corollarium, operationes, naturæ præterea attribuuntur Deo in Scriptura, vt in Iob 10.

¶Super

multa agentia ordinata, semper secundum agens agit in virtutem primi. Nam primum agens mouet secundum ad agendum. Et secundum hoc omnia agunt in virtute ipsius Dei. Et ita ipsa est causa omnium actionum agentium. Tertio considerandum est, quod Deus mouet non solum res ad operandum quasi applicando formas & virtutes rerum ad operationem, sicut etiam artifex applicat securim ad scindendum, qui tamen interdum formam securi non tribuit, sed etiam dat formam creaturis agentibus, & eas tenet in esse. Vnde non solum est causa actionum inquantum dat formam, quæ est principium actionis sicut generans dicitur esse causa motus grauium & leuium, sed etiam sicut conseruans & formas, & virtutes rerum, prout sol dicitur causa manifestationis colorum, inquantum dat & conseruat lumen, quo manifestantur colores. Et quia forma rei est intra rem, & tanto magis quanto consideratur, vt prior & vniuersalior, & ipse Deus est propria causa ipsius esse vniuersalis in rebus omnibus, quod inter omnia est magis intimum rebus [c]: sequitur quod Deus in omnibus intime operatur. Et propter hoc in sacra scriptura operationes naturæ Deo attribuuntur quasi operanti & natura, secundum illud Iob 10. Pelle, & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus sufficienter operatur in nobis ad modũ primi agentis. Nec propter hoc superfluit operatio secundorum agentium.

¶Ad secundum dicendum, quod vna actio non procedit à duobus agentibus vnius ordinis. Sed nihil prohibet quin vna & eadem actio procedat à primo & secundo agente.

¶Ad tertium dicendum, quod Deus non solũ dat formas rebus, sed etiam conseruat eas in esse & applicat eas ad agendum, & est finis omnium actionum: vt dictum est [c].

ARTICVLVS VI.

a *¶Vtrum Deus possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur quod Deus non possit facere aliquid præter ordinem rebus inditum. Dicit enim Aug. 26. contra Faustum, Deus conditor & creator omnium naturarum nihil contra naturam, facit. Sed hoc videtur esse contra naturam, quod est præter ordinem naturaliter rebus inditum. Ergo Deus non potest facere aliquid præter ordinem rebus inditum.

¶Præterea, sicut ordo iustitiæ est à Deo: ita & ordo naturæ. Sed Deus non potest facere aliquid præter ordinem iustitiæ. Faceret enim tũc aliquid iniustum. Ergo non potest facere aliquid præter ordinem naturæ.

¶Præterea, Ordinem naturæ Deus instituit. Si igitur præter ordinem naturæ Deus aliquid faciat, videtur quod ipse sit mutabilis, Quod est inconueniens.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 26. contra Faustum, quod Deus aliquando aliquid facit contra solitum cursum naturæ.

CONCLVSIO.

¶Non potest Deus contra ordinem rerum facere prout dependet à prima causa, sed præter rerum ordinem facere potest, vt dependet ex causis secundis.

¶RESPONDEO dicendum, quod à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus, cum quælibet causa habeat rationem principij. Et ideo secundum multiplicationem causarum multiplicantur & ordines, quorum vnus continetur sub altero, sicut & causa continetur sub causa, vnde causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Cuius exemplum apparet in rebus humanis. Nam ex patrefamilias, dependet ordo domus, qui continetur sub ordine ciuitatis, qui procedit à ciuitatis rectore: cum & hic cõtineatur sub ordine regis, à quo totum regnum ordinatur. Si ergo ordo rerum consideretur, prout dependet à prima causa, sic contra rerũ ordinem Deus facere non potest. Sic enim si faceret, faceret contra suam præscientiam. Si vero consideretur rerum ordo, prout dependet à qualibet secundarum causarum, sic Deus potest facere præter ordinem rerum: quia ordini secundarum causarum ipse non est subiectus, sed talis ordo ei subijcitur quasi ab eo procedens, non per necessitatem naturæ, sed per arbitrium voluntatis. Potuisset enim & alium ordinem rerum instituere. Vnde & potest præter hunc ordinem institutum agere cum voluerit: puta agendo effectus secundarum causarum sine ipsis [c]: vel producendo aliquos effectus, ad quos causæ secundæ non se extendunt [c]. Vnde & Aug. dicit 26. contra Faustum, quod Deus contra solitum cursum naturæ facit, sed contra summam legem nullo modo facit, quia contra seipsum non facit.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod cum aliquid contingit in rebus naturalibus præter naturam inditam, hoc potest dupliciter contingere. Vno modo per actionem agẽtis, quæ inclinationem naturalem non dedit. Sicut cum homo mouet corpus graue sursum: quod non habet ab eo, vt moueatur deorsum. Et hoc est contra naturam. Alio modo per actionem illius agentis à quo dependet actio naturalis. Et hoc non est contra naturam: vt patet in fluxu & refluxu maris, qui non est contra naturam: quamuis sit præter motum naturalem aquæ, quæ mouetur deorsum. Est enim ex impressione cælestis corporis, à quo dependet naturalis inclinatio inferiorum corporum. Cum igitur naturæ ordo sit à Deo rebus inditus, si quid præter hunc ordinem faciat, non est contra naturam. Vnde Aug. dicit 26. contra Faustum, quod id est, cuilibet rei naturale quod ille fecerit: à quo est omnis modus, numerus, & ordo naturæ.

a *¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum sextum.*

Annot. Comment. Titulus possit facere, non est quæstio de potẽtia, sed de actu exercito ipsius: an scilicet, de facto possit exire in actũ faciẽdi aliquid præter ordinẽ inditũ. ¶In corpore duo. Primo distinguit ly ordinem. Secundo respondet quæsito. Quo ad primum quatuor sunt, distinctio ordinum, ordinatio eorum, habitudo causarum ad eos, & explanatio exemplaris. Distinctio est. Ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum. Probatur. Quælibet causa habet rationem principij: ergo à qualibet causa deriuatur aliquis ordo in suos effectus: ergo ordines multiplicantur secundum multiplicationem causarum.

¶Num ex eo, quod causa habet rationem principij, sequatur esse ordinem in effectibus.

Quæstio. ¶Circa primam consequentiam huius probationis dubitatur, vnde valet, ex hoc enim quod habet rationem principij, bene sequitur, ergo est caput ordinis inter se & effectum: sed non sequitur, 59 ergo ab ea est aliquis ordo in effectibus: cum non oporteat omnem causam habere plures effectus, in quibus ponat ordinem vt patet de causis vniuocis.

¶Ad hoc dicitur, quod cum hic sit sermo de causa principali in aliquo ordine, & non de instrumentali, quæ non causa: sed causæ instrumentum dici debet vt 12. Meta. com. 24. dicit Alex. & in consequente duo includantur, scilicet pluralitas effectuum, & ordo in eis à causa: si recte perspiciamus, ordo directe infertur ex antecedente: pluralitas autem effectuum supponitur, aut vniuersaliter, aut accommode. Vnde consequentia potest habere duos sensus. 51 Primus est supponendo, quod omnis causa habeat plures effectus: & tunc consequentia est optima: quia cum pluralitas non sit sine ordine (alioquin esset confusio) & causa habet rationem principij, à quo scilicet illi deriuantur: ergo ab ea est ordo illorum. Secundus est accommodando consequens ad causas habentes plures effectus: & tunc etiam consequentia est optima, causa est principium: ergo in causis habentibus plures effectus, à causa est ordo illorum, ratione iam dicta: & ista via est planior, & sufficit proposito: causa enim eo quod habet rationem principij, & negatiue in illo ordine, & positiue, sequitur, ergo ab ea est ordo in effectũ siue ad ipsam causam siue in seipso multiplicato, & sic vbi sunt plures effectus, aperte sequitur, ordinẽ in eis esse, & esse à causa. Plures autem effectus dicuntur, vel plures differentiæ, vt partes organicæ viuentium respectu generantis, vel plures passiones, vt liquefactio ceræ & induratio luti, vel plures cooperationes secundum pluralitatem inferiorum: vt generatio bouis & leonis, vt sunt à sole: vel plures effectus ordinate se consequentes, vt leuitas sequitur formam ignis geniti, &c. & sic potuit supponi pluralitas effectuum vniuersaliter: & consequenter sustineri potest primus sensus, quoniam nulla est causa per se, & principalis quæ non sit causa saltem duorum veluti subiecti & passionis.

3. q. 43. ar. 2. con. Et 3. cõtra. c. 98. 99. & 161. Et po. q. 6. ar. 1. Et opusc. 3 ca. 138. Et opusc. 10. arti. 1. & 17.

¶Ordinatio vero horum ordinũ est, quod vnus continetur sub altero, probatur: quia causa continetur sub causa. Habitudo autem causarum ad ordines hos est: quod causa superior non continetur sub ordine causæ inferioris, sed econuerso. Manifestatio demum est ab exemplo in politicis, in patre & ordine dom9, recto re & ordine ciuitatis, & rege & ordine regni, & clara est litera.

¶Quo ad secundũ respondetur quæsito duabus conclusionibus iuxta duos ordines illatos ex præmissis. Distinctio ex prçmissis illata est, quod in rebus est duplex ordo, vnus vt sunt à prima causa: alter, & hic est multiplex, vt sunt à causis secundis. Prima conclusio responsiua est. Deus non potest facere contra ordinẽ rerũ: vt dependet à prima causa, probatur ducendo ad impossibile, quia si faceret contra talem ordinem, faceret contra præscientiam suã: quod est impossibile.

¶Aduerte hic ex tertio contra Gen. cap. 98. quo modo potest dupliciter intelligi ista conclusio, scilicet aut quo ad res ordinatas, aut quo ad rationem ordinis. Et quod secundo modo intelligitur hic, non primo vide ibi circa principium ca. Annot.

¶Secunda conclusio responsiua est, Deus potest facere præter ordinem rerum, prout pendet ex qualibet secundarũ causarum, probatur, declaratur & confirmatur. Comment. Probatur quidem. Talis ordo ei subijcitur, vt procedens ab eo per arbitrium voluntatis: ergo potest præter talem ordinem agere. Antecedens habet tres partes. Prima patet ex præmissis. quia scilicet causa superior non subijcitur inferiori ordini, sed econuerso. Secunda pro constanti supponitur ex quo omnia sunt à Deo. Tertia vero probatur: quia potuisset alium ordinem instituere: consequentia autem hic breuitatis causa relinquitur, quasi euidens: sed in tertio contra Gen. ca. 99, in principio probatur ex differentia inter agens naturale 52 & liberum in hoc quod naturale oportet agere 522 secundum vltimum virtutis suæ: & consequenter effectum similium: & consequenter non potest immediate agere effectum proprium causarum secundarum: causam vero libere agentem non oportet sic agere, sed potest agere immediate imperfectissimum effectum vtendo virtute sua, vt vult, vt patet in artifice perfectissimo, potente tamen si vult facere opus imperfectum quale nouitius in arte faceret. Declaratur vero ponendo duos modos, quibus Deus præter hunc ordinem facit. & patet in litera. Confirmatur autem autoritate Aug. non solum hæc, sed prima conclusio simul vt patet in litera.

¶Circa vtranque conclusionem simul dubiũ occurrit: quia aut hic est sermo de posse Dei absolute: & sic constat, quod potest Deus contra vtrunq; ordinẽ: nec sequitur aliquis defectus præscientiæ diuinæ: aut est sermo de posse Dei, quo ad exercitium actus de facto: & sic etiam nulla est differentia inter vtrunque ordinem: quoniã sicut Deus præsciuit primum ordinem, ita & alios, & quemadmodum si prçter primum ordinem faceret, faceret contra præscientiam: ita si præter alios ordines faceret, faceret contra præscientiam suam: & sic tota literã ruere videtur.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quod vt in titulo patet, hic est sermo de potẽtia Dei secundo mõ: & quod quãuis vterq; ordo sit præscitus & institutus à Deo ab æterno: agere tamen præter primũ læderet præscientiã, præter alios aũt non. Ad cui9 euidentiã scito, quod omnis executio causæ secũdæ infert executionẽ in causa prima: quia ab actione illius pendet omnis actio: non aũt econuerso, quia potest cã prima per seipsam solã exequi & pficere aliquid. Et inde est q fieri aliquid pter executionem primæ causæ est impossibile: fieri aũt aliquid præter executionẽ cuiuscunque, & omniũ simul causarũ secundarũ, non incõuenit. Cũ aũt ordo rerũ ad primã causam attendãt penes executionẽ primæ causæ, ordo autem earum ad alias

alias causas attendatur penes executiones illarum, ratio primi ordinis in diuina præscientia oportet quod contineat quicquid per ipsam primam causam qualitercunque exequendum est: ratio autem cuiuscunque alterius ordinis in diuina præscientia, non continet nisi quicquid est per eam causam exequendum, & ideo non inconuenit aliquid fieri præter istos ordines & rationes, ac præscientias partiales (vt ita dixerim) eorum. Sed inconueniens manifeste esset quod præter ordinis primi rationem aliquid fieret: sic enim deficiens, aut mutabilis diuina præscientia conuinceretur: quoniam, vt dictum est, deberet tali rationi comprehensio omnium executioni mandatorum qualitercunque per primam causam, extra quæ nihil fieri de facto potest, quamuis de potentia absoluta multa possibilia reddent quæ nunquam erunt.

Ad 1. Po. qq. 6. ar. 1. Et 2. di. 18. q. 1. ar. 3. Et 3. contra ca. 101. & 102.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum septimum.

TItulus clarus ex articulo præcedenti.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua affirmatiue. Omnia quæ fiũt à Deo præter causas nobis notas, miracula dicuntur. Probatur. Miraculum dicitur ab admirationis plenitudine. ergo quæ fiunt à Deo præter causas nobis notas, dicuntur miracula. Antecedens supponitur & manifestatur quid importat ostendendo quid habeat ex admiratione scilicet, causam ignotam effectus patentis: & quid ex plenitudine scilicet occulta, rationem causæ: non respectu huius vel illius, sed simpliciter. Et hic infinuatur quædam probatio antecedentis ex differentia inter mirum & miraculum, quia illud dicitur ex parte, scilicet respectu huius: hoc non nisi ex toto, scilicet respectu omnium. Consequentia probatur, quia Deus est causa simpliciter occulta. Vnde per causas nobis notas idem intendit in conclusione, quod per causas secundas seu naturales in titulo.

a ¶Super Quæstionis centesimæquintæ Articulum octauum.

TItulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Vnum miraculum est maius alio. Probatur, Miraculum dicitur non per comparationem ad diuinam potentiam, sed facultatem naturæ existæ. ergo vnum est maius alio. Antecedens quo ad primam partem patet: quia respectu diuinæ potentiæ quodlibet

¶Ad secundum dicendum, quod ordo iustitiæ est secundum relationem ad causam primam quæ est regula omnis iustitiæ. Et ideo præter hunc ordinem Deus nihil facere potest.

¶Ad tertium dicendum, quod Deus sic rebus certum ordinem indidit: vt tamen sibi reseruaret quod ipse aliquando aliter ex causa esset facturus. Vnde cum per hunc ordinem agit, non mutatur.

ARTICVLVS. VII.

a ¶Vtrum omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula.

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quod non omnia quæ Deus facit præter ordinem naturalem rerum, sint miracula. Creatio enim mundi & etiam animarum, & iustificatio impij fiunt à Deo præter ordinem naturalem. Non enim fiunt per actionem alicuius causæ naturalis. Et tamẽ hæc miracula nõ dicũtur. Ergo non omnia quæ facit Deus præter ordinem naturalem rerum, sunt miracula.

¶Præterea, Miraculum dicitur aliquid arduũ & insolitum præter facultatem naturæ, & spẽ admirantis prouenientes. Sed quædam fiunt præter naturæ ordinem: quæ tamen non sunt ardua. Sunt enim in minimis rebus sicut in restauratione gemmarum, vel sanatione ægrorum. Nec etiam sunt insolita cum frequentent eueniant, sicut cum infirmi in plateis ponebantur, vt ad vmbram Petri sanarentur. Nec etiã sunt supra facultatem naturæ: vt cum aliqui sanantur à febribus. Nec etiam supra spem: sicut resurrectionem mortuorum omnes speramus: quæ tamen fiet præter ordinem naturæ. Ergo non omnia quæ fiunt præter naturæ ordinem sunt miracula.

¶Præterea, Miraculi nomen ab admiratione sumitur. Sed admiratio est de rebus sensui manifestis. Sed quandoque aliqua accidunt præter ordinem naturalem in rebus sensui non manifestis. Sicut cum Apostoli facti sunt scientes, neque inuenientes, neque discentes. Ergo non omnia, quæ fiunt præter ordinem naturæ, sunt miracula.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 26. contra Faustum, quod cum Deus aliquid facit contra cognitum nobis cursum solitũque naturæ magnalia, vel mirabilia nominantur.

CONCLVSIO.

¶Quæ Deus operatur in rebus præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quod nomen miraculi ab admiratione sumitur. Admiratio autem consurgit cum effectus sunt manifesti, & causa occulta. Sicut aliquis admiratur cum videt eclipsim solis, & ignorat causam: vt dicitur in principio Met. Potest autem causa effectus alicuius apparentis alicui esse nota: quæ tamen est alijs incognita. Vnde aliquid est mirum vni quod non est mirum alijs. Sicut eclipsim solis miratur rusticus, non autem astrologus. Miraculum autẽ dicitur quasi admiratione plenum: quod scilicet habet causam simpliciter & omnibus occultam. Hæc autem est Deus. Vnde illa, quæ à Deo fiunt præter causas nobis notas, miracula dicuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod creatio & iustificatio impij, etsi à solo Deo fiãt non tamen proprie loquendo, miracula dicuntur: quia non sunt nata fieri per alias causas: & ita non contingunt præter ordinem naturæ, cum hæc ad facultatem naturę non pertineãt.

¶Ad secundum dicendum, quod arduum dicitur miraculum non propter dignitatem rei in qua fit, quia excedit facultatem naturæ. Sicuti militer etiam insolidum dicitur non quia frequenter non eueniat: sed quia est præter naturalem consuetudinem. Supra facultatem autem naturæ dicitur aliquid non solum propter substantiam facti, sed etiam propter modum & ordinem faciendi. Supra spem etiam naturæ miraculum esse dicitur non supra spem gratię, quæ est ex fide per quam credimus resurrectio nem futuram.

¶Ad tertium dicendum, quod scientia Apostolorum, quamuis secundum se non fuerit manifesta: manifestabatur tamen in effectibus, ex quibus mirabilis apparebat.

ARTICVLVS VIII.

a ¶Vtrum vnum miraculum sit maius alio.

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd vnũ miraculũ non sit maius alio. Dicit enim Aug. in epistola ad Volusiã. In rebus mirabiliter factis tota ratio facti est potentia facientis. Sed eadem potentia, scilicet Dei, fiunt omnia miracula. Ergo vnum non est maius alio.

¶Præterea, Potentia Dei est infinita. Sed infinitum improportionabiliter excedit omne finitum. Ergo non magis est mirandum quod faciat hunc effectum quàm illum. Ergo vnum miraculum non est maius altero.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Io. 14. de operibꝰ miraculosis loquẽs, Opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet.

CONCLVSIO.

Miraculorum vnum alio maius esse contingit, non secundum comparationem ad diuinam potentiam, sed ad facultatem naturæ, quam secundum quosdam gradus excedit in operando virtus diuina.

¶RESPONDEO dicendũ, quod nihil potest dici miraculũ ex cõparatione potentiæ diuinæ, quia quodcunq; factum diuinæ potentiæ comparatũ, est minimũ: secundũ illud Isa. 40. Ecce gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentũ stateræ reputatæ sunt. Sed dicitur aliquid miraculum per comparationẽ ad facultatem naturæ, quam excedit. Et ideo secundum quod magis excedit facultatẽ naturæ, secundũ hoc maius miraculũ dicitur. Excedit autẽ aliquid facultatem naturæ tripliciter. Vno modo quantum ad substantiam facti. Sicut quod duo corpora sint simul, vel quod sol retrocedat, aut quod corpus humanũ glorificetur, quod nullo mõ natura facere potest. Et ista tenẽt summũ gradum in miraculis. Secũdo aliquid excedit facultatem naturæ, non quantũ ad id quod fit, sed quantum ad id in quo fit. Sicut resuscitatio mortuorum & illuminatio cæcorum, & similia. Potest enim natura causare vitam, sed nõ in mortuo. Et potest præstare visum, sed non cæco. Et hæc tenent secundum locum in miraculis. Tertio modo excedit aliquid facultatem naturæ quantum ad modum & ordinem faciendi. Sicut cum aliquis subito per virtutem diuinam à febre curatur absque curatione, & consueto processũ naturæ in talibus: vt cum statim aẽr diuina virtute in pluuias densatur absque naturalibus causis: sicut factum est ad præces Samuelis & Eliæ. Et huiusmodi tenent infimum locum in miraculis. Quælibet tamen horum habent diuersos gradus, secundũ quod diuersimode excedunt facultatem naturæ.

¶Et per hoc patet solutio ad obiecta, quæ procedunt ex parte diuinæ potentiæ.

QVÆSTIO CENTESIMA sexta, quomodo vna creatura aliam moueat, & de angelorum illuminatione, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est quomodo vna creatura moueat aliam. Erit autem hæc cõsideratio tripartita, vt primo consideremus qũo angeli moueãt: q̃ sunt creaturæ pure spiri-

¶Super

a ¶Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum primum.

Annot. IN titulo aduerte, quòd q̃nauis locutio angelorum sit naturaliter prior illuminatione (quoniam nihil aliud est quàm locutio quædã, scilicet illuminatiua illuminatio tamen est prior locutione, vt est mutatio atque gubernationis diuinæ effectus: quoniam illuminatio per se importat actionem perfectiuam alterius, locutio autem non. & ideo hoc in loco prius de illuminatione quã de locutione determinatur. Potest quoque & alia ratio huius ordinis reddi, scilicet quòd illuminatio est naturalior prior locutione, sicut naturale animali: & hoc secundum nominis rationem: quamuis secundum suppositionem in tali materia secundum veritatẽ locutio sit prior illuminatione. Quæstiones enim ordinantur secundum rationes quæsitorum in communi, & non secundum ordinem conclusionum dicendarum.

Comment. ¶In corpore tria. primo proponitur conclusio responsiua affirmatiue, scilicet, Vnus angelus illuminat alium. Secundo determinat quid sit illuminare in angelis: & dicit quòd est manifestare alij veritatem cognitam. probatur dupliciter: primo ex ratione illuminationis: quæ habetur ex autoritate ad Ephe. 4. & trahitur ex ratione luminis assignata ad Ephe. 5. secundo ex autoritate Dio. 7. ca. cæl. hierarch.

¶Aduerte hic, quòd manifestare aliquod ignotum contingit dupliciter. Vno modo per simplicem præsentationem obiecti sicut habens pomum occultatum, profers illud in mediũ manifestat videntibus. Alio modo per adhibitionem luminis adiuuãtis: vt pateat alicui quod occultũ erat: sicut addens candelam dicitur manifestare quod priori lumine discerni non poterat. Manifestare primo modo non est illuminare, vt de se patet: sed manifestare secundo modo est illuminare. Vnde in litera ad significandum quòd illuminare non est quodcunque manifestare: dicitur quòd illuminare est manifestationem agnitę veritatis tradere. vbi expresse vtrunque potuit de ratione illuminationis, scilicet offerre veritatem cognitam & manifestationẽ illius: quod est per lumẽ adhibitum. Vnde & in hoc differt, vt patebit, locutio angelica ab illuminatione: quia illa obiectum simpliciter offert: ista vero obiectum simul cum lumine.

¶ Tertio ponit duos modos, quibus vnus angelus illuminat alium angelum: & sic ponitur conclusio responsiua in speciali in hẽbris, Vnus angelus illuminat aliũ angelum & ex parte virtutis intellectiuæ, & ex parte similitudinis rei intellectæ. Probatur primo prima pars, & secundo secunda. Prima pars probatur, & declaratur sic, Virtus imperfectioris corporis confortatur ex situali propinquitate perfectioris corporis: ergo virtus intellectualis inferioris angeli confortatur ex conuersione superioris angeli ad ipsum: ergo vnus angelus illuminat alium, fortificando virtutem intellectiuam, Antecedens declaratur exemplariter, in m

Universidad de Deusto Biblioteca

mum, cum aliquod occultum non per solam absentiam, sed propter difficultatem vel excellentiam, &c. vt cognitum proponitur, vt illustratum profertur. Et quamuis contingat illud non videri ab eo cui offertur, propter debilitatem intellectualis visus: tamen quantum in se est, vt illustratum proponitur. Et hæc est prima radix illuminationis intellectualis in angelis. Profe.t enim quisque superior inferiori obiectum, vt cognitum & illustratum. Et quoniam ex hoc solo nō sequitur, ergo profertur obiectum vt illustratum huic inferiori: eo quòd 521 cognitum à superiore claret vt obiectū ipsius, & non vt obiectum cuiuscunque: sicut cognitū à magistro claret vt obiectum illius & non addiscentis plerunque. Ideo cum hac prima radice, concurrit secunda, s. particularizatio cōceptuum habilium vt percipiatur à tali inferiori: vt etiam apud nos contingit. Et sic dum angelus illuminat alium, regulariter vterq; modus illuminationis cōiungitur: quoniam & obiectum proponitur illuminatum & proportionatum inferiori, vt participanti hoc nouum lumen. Sed prius natura est lumen quàm diuisio. Et illud se tenet ex parte vis intellectiuæ. Est enim intellectus ex illo, nō solum potens ad hoc percipiendum, sed alia, ad quæ prius non se extendebat: hic autem se tenet ex parte speciei, id est conceptus. Et sic patet responsio ad obiecta. superior enim angelus conuertit se ad inferiorē eo modo quo doctor ad discipulum, sublata tamen discursus imperfectione. Hæc autem conuersio non consistit in actione aut cursu, aut cō cursu per modum naturæ, vt obiectiones procedunt: sed in actione in 515 alium per modum artis cooperatur naturæ. Et est in superiore, actiua ordinatio cōceptus proprij illustrātis rem conceptam inferiori. In inferiore vero est applicatio intellectus sui ad formandum in se conceptū 515 correspondentem ostenso conceptui de eadem re. Sic enim participat superioris lumē per modum disciplinæ. Sic quodā modo fit in inferiore nouum lumen, propter participationem prædictā, qua redditur de potentia illuminatus actu illuminatus. Sic quodammodo lumen inferioris incenditur, quia efficatior fit ad intelligendum: non quòd sit propriè intentio. Sic quodammodo est duorum concursus. Ad tertium pro quanto doctor nihil prius dat discenti, sed ad formandum in ipso discente conceptum verum proprium & clarum, & de re illa suum conceptū conuertit & ordinat. Hoc enim modo spiritualia continuantur, & confortantur continuatione: & crescunt & non per præuium aliquid adipisci: vt in corporalibus contingit. Hæc si non credis, lege quæst. 9. de veritate art. 1.

.521 12.q̄ō.9. articu.4. Et.3.contra c.88. & 89. 520 ar. contra.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum secundum.*

Titulus clarus. possit, intelligitur de potentia sufficiente: alioquin non dicitur posse, nisi secundum quid.

Annot ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius. Probatur hæc conclusio tali ordine: primo distinguitur ly mouere voluntatē, in duo membra. Secūdo probatur conclusio quo *Cōmēt.* ad primum membrum, Et tertio quo ad secundū. Distinctio est. Voluntas potest moueri dupliciter, ex parte obiecti, & ex parte potentiæ. Et rursus ex parte obiecti est duplex mouens, scilicet ipsum obiectū, & ostendens obiectū. Omnia sunt clara ex supradictis. Probatio conclusionis, quo ad primum membrum continet duo: primo quid non possit, scilicet quòd vnus angelus non potest mouere voluntatem alterius ex parte obiecti: & arguit sic, Bonū vniuersale tantum mouet sufficienter voluntatem obiectiue, & hoc à solo Deo ostenditur: ergo vnus angelus non potest voluntatē obiectiue mouere. Cōsequentia nota est: & accidens quo ad primā partem probatum fuit superius, quo ad secundā vero insinuatur probatio ratione & autoritate. Ratio est, quia solus Deus sufficit præsens facere obiectum beatitudinis scilicet Deum, vt per essentiam videndum. Autoritas, Ego ostendam tibi omne bonum. Secundo continet quid possit angelus ex hac parte, scilicet quòd potest inclinare voluntatem vtroque modo, id est vt amabile, vt ostendens amabile: quia

creata reputatur informis nisi ipsi primæ veritati inhæreat. Aliæ vero illuminationes quæ sunt ab homine vel angelo, sunt quasi dispositiones ad vltimam formam.

ARTICVLVS II.

a ¶ *An vnus angelus moueat voluntatem alterius.*

AD SECVNDVM videtur ꝙ vnus angelus possit mouere voluntatē alterius. Quia secūdū Dio. sicut vnus angelus illuminat alium: ita purgat & perficit, vt patet ex autoritate supradictæ. Sed purgatio & perfectio videntur pertinere ad voluntatē. Nā purgatio videtur esse à sordibus culpæ, quæ pertinet ad voluntatē: perfectio autem videtur esse per consecutionem finis, qui est obiectum voluntatis. Ergo vnus angelus potest mouere voluntatem alterius.

¶ Præterea, sicut Dio. dicit. 7. c. de di. no. nomina angelorū designant eorū proprietates. Seraphin enim incēdentes dicūtur aut calefaciētes. Quod est per amorē, qui ad voluntatē pertinet. Vnus ergo angelus mouet voluntatē alterius.

¶ Præterea, Philosophus dicit in. 3. de Anima, quòd appetitus superior mouet appetitum inferiorem. Sed sicut intellectus angeli superioris superior est: ita etiam appetitus. Ergo videtur quòd superior angelus possit immutare voluntatem alterius.

¶ SED CONTRA, Eius est immutare voluntatem cuius est iustificare, cum iustitia sit rectitudo voluntatis. Sed solus Deus est qui iustificat. Ergo vnus angelus non potest mutare voluntatem alterius.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest vnus angelus mouere alterius voluntatem obiectiue, potest tamen inclinare voluntatem inferioris angeli obiectiue: sed solus Deus, qui etiam volūtatē quippiā volēdi tribuit quibusq; volūtatē habētibus.*

¶ RESPONDEO dicendū, ꝙ sicut suprà dictū est[e], voluntas immutatur dupliciter. vno modo ex parte obiecti: alio modo ex parte ipsius potentiæ. Ex parte quiden obiecti mouet voluntatem, & ipsum bonum quod est voluntatis obiectum, sicut appetibile mouet appetitum: & ille qui demonstrat obiectum, puta qui demonstrat aliquid esse bonum. Sed sicut suprà dictū est[e], alia qdem bona aliqualiter inclinant voluntatē, sed nihil sufficienter mouet voluntatē nisi bonū vniuersale, quod est Deus. Et hoc bonum solus ipse ostendit, vt per essentiam videatur à beatis, qui dicenti Moysi, Ostende mihi gloriam tuā, respondit, Ego osten-

est quoddam bonum, quo ad primum: & quia potest suadere, quo ad secundum. ¶ Probatio vero conclusionis quo ad secundam partem est, Solus Deus est author naturæ intellectualis: ergo solus ipse tribuit potentiā volendi: ergo solus potest immutare inclinationem illius in volitum: ergo solus potest immutare operationem voluntatis: ergo solus potest mouere eam ex parte potentiæ. Antecedēs supponitur ex dictis: prima cōsequētia relinquitur per se nota. Secūda vero ꝓbatur, Solus autor naturæ quā sequitur inclinatio naturalis, potest illam inclinationē mutare: ergo solus autor intellectualis naturæ, quā sequit' inclinatio volūtatiua, potest illā mutare. Tertia vero cōsequētia ꝓbatur: qa operatio volūtatis nihil aliud est quā inclinatio voluntatis in volitum. Vltima 515 vero consequentia relinquitur per se nota.

Annot. ¶ Circa hanc rationē dubiū occurrit. Quia quæstio est de motione voluntatis ad actū propriū, probatio autē procedit de motione volūtatis ad actū extraneū: procedit enim de mutatione inclinationis actualis ipsius volūtatis. Vñ dicit quispiā, quod licet solus Deus possit variari inclinationē volūtatis: angelus tñ mouere ipsam voluntatē ad aliquas suarū inclinationū actualiū potest. Ad 520 hoc dupliciter dici potest, Primo mō quòd probatio literæ loquatur de variatione volūtatis à proprio opere ad extraneū. Dicā enī quòd probatio fundatur super hoc tñ quòd operatio per modū inclinationis à nullo extrinseco inesse potest nisi à datore virtutis. Hęc enī est differentia inter operationē absolute & operationē per modū inclinationis conuenientē: quòd illa ab extra esse potest, ista non. Exemplū, Graue potest descendere & ascendere: sed ascendere non inest sibi vt inclinatio, sed descendere sic: & ideo graue à nullo extrinseco potest per se moueri deorsum nisi à generante. Sub hac ꝓpositione posita in litera in illis verbis, Inclinationē 512 solus potest mutare qui dat virtutem, &c. posita est minor: imò ꝓposita, s. ꝙ omnis opatio voluntatis cōuenit ei vt inclinatio: qa velle nihil aliud est quàm inclinatio actualis volētis in volitum: igitur voluntas nō potest educi de potētia ad actū volēdi ex pte potētię ab aliquo extrinseco nisi à datore volūtatis: & hæc ratio cōuincit intent'i, & est per se nota: constat enim ꝙ moueri ad actualē inclinationē vt sic, nō nisi à se, aut à sui factore, à quo habitualē habet inclinationem, esse potest: inclinationis enim rōe habere nō pōt respectu alicui', qd' ab extra venit. Si quis autē cōtēdat ex superficie literæ, & nō ex rōne inclinatiōis, sed variatione inclinationis processum hūc interpretādū ōnino vult, pōt dari secūda respōsio dicēdo, ꝙ quia eiusdē rōnis est moueri appetitū aliquē ex parte potētię ad suū actū naturalē, & moueri ad oppositū: ideo ex negatione potētiæ motiuę ad oppositū optime infertur negatio potētiæ motiuæ ad actualē inclinationē. Quòd autē eiusdem rationis sit mouere ex parte potētiæ ad propriā inclinationē, & variare inclinationē ex eo patet, qd' variari inclinatio nō pōt nisi variata virtute quā sequit' inclinatio: nō enim pōt imaginari qd' varietur inclinatio lapidis respectu mot' localis nisi facta mutatione circa grauitatē: stāte enim illa semper motus deorsum sequitur, vt inclinatio. Alij autē motus pñt quidē ei inesse: sed nō vt inclinatio actualis: & rō est in prōptu, quia inclinatio actualis supponit habitualē, & est ab ea: ideóq; nō potest actualis variari nisi variata habituali. Cōstat aūt qd' variare habitualē inclinationē est datoris naturæ, cuius est illa virtus. Vnde nō variatur inclinatio terrę nisi trāsmutata terra de graui in leue, qd' sine substātiali transmutatione fieri neq't. Mutare igitur inclinationē etiā actualē nō pōt nisi dator virtutis, ꝓpter necessariā cōnexionē inter actualē inclinationē & habitualē, qua ꝓhibet agēs extrinsecū attingere inclinationē actualē nisi media habituali. Hæc autē est rō, quare extrinsecū agēs nō pōt educere appetitū aliquē de potētia ad actū secd'm suū: q̄a, s. act' ille inest vt inclinatio: inclinatio aūt vt sic nō pōt ex pte potētiæ attingi, nisi media inclinatōe habituali. ac per hoc si aliquod extrinsecū potest educere per se habitualē inclinationem, id est actualem, oportet quòd possit dare talē habitualē inclinationē, & sic patet quomodo prædictus processus valet. Prima tñ expositio breuior & formalior est.

2.di.9.articu.2. Et veri. q.9.ar.3.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum tertium.*

Titulus

dam tibi omne bonū: vt habetur Exo.33. Angelus ergo nō sufficienter mouet voluntatē, neque vt obiectum, neque vt ostendens obiectū: sed inclinat eā, vt amabile quoddā: & vt manifestans aliqua bona creata ordinata in Dei bonitatē: Et per hoc inclinare potest ad amorem creaturæ vel dei per modū suadētis. Ex parte vero ipsius potētiæ volūtas nullo modo potest moueri nisi à Deo. Operatio enim voluntatis est inclinatio quædā volētis in volitū. Hāc autē inclinationē solus ille immutare potest, qui virtutē volendi creaturæ cōtulit[e]: sicut & naturalē inclinationē solum illud agēs potest mutare, ꝙ potest dare virtutem, quā consequitur inclinatio naturalis. Solus autē Deus est qui potentiam volendi tribuit creaturæ, quia ipse solus Deus est autor intellectualis naturæ. Vnde angelus voluntatem alterius mouere non potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum ꝙ secundum modum illuminationis est accipiēda & purgatio & perfectio. Et quia Deus illuminat immutādo intellectum, & voluntatē, purgat à defectibus intellectus & voluntatis, & perficit in finem intellect' & voluntatis. angeli autē illuminatio refertur ad intellectum, vt dictū est[e]: ideo etiā purgatio angeli intelligit' à defectu intellectus, qui est nescientia: perfectio autē est consummatio in finē intellectus, qui est veritas cognita. Et hoc est quòd dicit Dio. 6. ca. cæl. hie. ꝙ in cælesti hierarchia purgatio est in substantiis & essentiis tanquam ignotorum illuminatio in perfectiorē scientiā inducens. Sicut si dicamus visum corporalem purgari inquantum remouentur tenebræ: illuminari vero inquantum perfunditur lumine: perfici vero secundum quod perducitur ad cognitionem colorati. Ad secundum dicendum, quòd vnus angelus potest inducere alium ad amorē Dei per modum persuadentis: vt suprà dictum est[e].

¶ Ad tertium dicendum: quòd Philosophus loquitur de appetitu inferiori sensitiuo, qui potest moueri à superiori intellectiuo: quia pertinet ad eandem naturam animæ: quia inferior appetitus est virtus in organo corporali. Quòd in angelis locum non habet.

ARTICVLVS III.

a ¶ *An angelus inferior superiorem illuminet.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd ang[el]' inferior superiorem illuminare possit. Ecclesiastica enim hierarchia deriuata est à cælesti, & eam repræsentat.

Annot. Titulus clarus: possit potentia naturali & ordinaria: non de potentia Dei absoluta est quæstio.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Angeli inferiores nunquam illumināt superiores, sed econtra. 517 Hæc conclusio continet duo, scilicet, regularem ordinem inter illuminatum & illuminantem: quia, scilicet superiores sunt illuminantes, inferiores vero illuminati: & est varietas talis ordinis in ly nunquam, & ly semper. Et quo ad vtrunque ordinate probatur in litera. Primo quo ad primū: 520 quia sicut causa ad causam, ita ordo ad ordinē: ergo sicut causa continetur sub causa, ita ordo sub ordine continetur. Deinde quo ad secundum sic: prætermissio ordinis secundarum causarum est propter ordinandum hominem in cognitione Dei: sed prætermissio ordinis in angelis nō pertinet ad ordinandum hominem in cognitione Dei: ergo prętermissio in 517 angelis nunquàm. Antecedens includit duo, scilicet quòd prætermissio ordinis secundarum causarum sit propter ordinem ad primam causam, & quòd sit propter talem ordinem, scilicet manifestationem Dei ad homines, & quo ad vtrunque probatur. Quo ad primum dupliciter, scilicet ratione: quia ordo inferioris à superiori mutari potest exemplo in humanis præceptis. Quo ad secundum vero: quia in corporalibus causis hanc solam rationem videmus Minor vero probatur: quia operationes angelorum non sunt nobis manifestæ. Aduerte quòd tota hæc ratio fundata est super hoc quod operationis miraculosæ finis est vtilitas cognitionis & affectionis humanæ ad Deū: iuxta illud Aposto. Vnicuique datur manifestatio Spiritus ad vtilitatem. & subditur ibi de miraculis, vt superius dictum est. Constat enim ex dictis in quæstione præcedente, quòd operatio Dei præter ordinem naturalem ad miracula spectat. Vide in tertio contra Gen. in calce. 99. capituli, quātum valeat hæc ratio.

Comment. a ¶ *Super Quæstionis centesimæsextæ Articulum quartum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Secundo ostendit differentiam remanentē inter illuminantem & illuminatum.

523 2.di.9. articu.2. Et d.11. q.1.ar.1. Et veri. q.9.ar.1.

¶ Quo ad primum conclusio responsiua est, Angeli superiores illumināt inferiores de omnibus quę nouerunt. Probatur, Omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonum quod habent in aliū diffundunt: ergo pro quanto aliqua agentia, magis participant diuinā bonitatē, tanto magis nituntur trāsfundere in alios perfectiōes suas: ergo sancti angeli quicquid à Deo percipiūt, subiectis inpartiuntur. Ans probatur dupliciter. Primo, quia de ratione boni est, quod se aliis cōmunicet. Secūdo ab effectu: quia agentia corporalia quātū possunt assimilāt sibi alia. Prima vero consequentia patet ex se: iuxta illud, Sicut simpliciter ad simpliciter. Et nihilominus confirmatur autoritate Petri apo. Secūda autē probatur: quia sancti angeli sunt in plenissima participatiōe diuinæ bonitatis. Quo ad secundū differētia restās consistit in mō sciendi, & in vna conclusione ponitur, s. superiores semper remanēt in altiori ordine, & perfectiorē scientiā habētes. Probat: quia inferiores nō recipiūt ita excellēter: & declaratur 520 in magistro & discipulo.

a ¶ *Super quæstionis centesimæseptimæ Articulum primum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, In angelis est aliqua locutio. Hanc conclusionem postquàm proposuit, ostendit quàm sit difficilis penetratu ex autoritate Grego. ac deinde probat, & declarat simul sic, Manifestare proprium conceptum mentis alteri, est loqui alteri. sed ordinare proprium conceptum ad manifestandum alteri, est manifestare propriū conceptum mentis alteri: ergo ordinare conceptum ad manifestandū alteri, est loqui. Sed angeli ordinant quandoque sic suos conceptus: ergo loquuntur. maior est per se nota: prædicatur enim ibi diffinitum de diffinitione. Minor verò declaratur & probatur. Decla-

vnde & superna Ierusalē dicitur mater nostra, Gal. 4. Sed in ecclesia etiam superiores illuminantur ab inferioribus & docentur, secundū illud Apostoli 1. ad Cor. 14. Potestis omnes per singulos prophetare, vt omnes discāt, & omnes exhortentur. Ergo & in cælesti hierarchia superiores ab inferioribus possunt illuminari.

¶ Præterea, Sicut ordo corporaliū substantiarū dependet ex Dei voluntate: ita & ordo substantiarum spiritualiū. sed sicut dictum est[e], Deus quandoque præter ordinē substātiarum corporalium operatur. ergo etiā operatur prçter ordinē spiritualiū substantiarū illuminando inferiores, nō per medios superiores. Sic ergo inferiores illuminati à Deo pñt superiores illuminare.

¶ Præterea, Vnus angelus aliū illuminat, ad quē se conuertit, vt suprà dictū est[e]. Sed cū ista conuersio sit voluntaria, potest supremus angelus ad infimum se cōuertere mediis prætermissis. Ergo potest eum immediate illuminare. Et ita potest illuminare superiores.

¶ SED CONTRA est ꝙ Dion. dicit hāc legem esse diuinitatis immobiliter firmatā, vt inferiora reducantur in Deum per superiora.

CONCLVSIO.

¶ *Nunquam inferiores angeli illuminant superiores, sed illuminantur ab illis.*

¶ RESPONDEO dicēdum, ꝙ inferiores angeli nunquā illumināt superiores, sed semper ab eis illuminātur. Cuius ratio est: quia sicut suprà dictū est[e], ordo continetur sub ordine, sicut causa cōtinetur sub causa. Vnde sicut ordinatur causa ad causam, ita ordo ad ordinē. Et ideo nō est incōueniens, si aliquādo aliquid fiat præter ordinē inferioris causæ ad ordinandū in superiorē causam: sicut in reb' humanis prætermittitur mandatū præsidis vt obediatur principi. Et ita cōtingit, vt præter ordinē naturæ corporalis aliquid De' miraculose operetur ad ordinandū homines in eius cognitionē. Sed prætermissio ordinis, qui debetur spiritualibus substantiis, in nullo pertinet ad ordinationē hominū in Deū, cū operationes angelorū non sint nobis manifestæ, sicut operatiōes visibiliū corporū. & ideo ordo, qui cōuenit spiritualib' substātiis, nunquā à Deo prætermittitur, quin semper inferiora moueantur per superiora: & non econuerso.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, ꝙ ecclesiastica hierarchia imitatur cælestē aliqualiter: sed nō perfecte cōsequitur eius similitudinē. In cælesti enim hierarchia tota ratio ordinis est ex propinquitate ad Deū. Et ideo illi qui sunt Deo propinquiores, sunt & gradu sublimiores, & scientia clariores. Et propter hoc superiores nūquam ab inferiorib' illuminantur. Sed in ecclesiastica hierarchia interdū qui sunt Deo per sanctitatē propinquiores, sunt gradu infimi, & scientia nō eminentes. Et quidā in vno etiā secundū scientiā eminēt, & in alio deficiunt. Et propter hoc superiores ab inferioribus doceri possunt.

¶ Ad secundum dicendum, quod non est similis ratio de hoc, quòd Deus agat præter ordinem naturæ corporalis & spiritualis: vt dictum est[e]. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus volūtate conuertitur ad alium angelum illuminandum. Sed voluntas angeli semper regulatur lege diuina, quæ ordinem in angelis instituit.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angelus superior illuminet inferiorem.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus superior non illuminet inferiorem de omnibus quæ ipse nouit. Dicit enim Dion. 12. ca. cæl. hier. ꝙ angeli superiores habent scientiā magis vniuersalē: inferiores vero magis particularem & subiectam. Sed plura continentur sub scientia vniuersali, quā sub particulari. Ergo non omnia quæ sciūt superiores angeli, cognoscunt inferiores per superiorū illuminationem.

¶ Præterea, Magister dicit in 11. dist. 2. sen. ꝙ superiores angeli cognouerunt à seculis mysteriū incarnationis. Inferioribus vero ignotum fuit vsquequo completū est. Quod videtur per hoc, quòd quibusdā angelis quęrētibus, Quis est iste rex gloriæ, quasi ignorātibus, alij respōdēt quasi scientes, Dñs virtutū ipse est rex gloriæ: vt Dio. exponit 7. cap. cæl. hier. Hoc autem non esset si superiores angeli illuminarent inferiores de omnibus quæ ipsi cognoscunt. Non ergo eos illuminant de omnibus sibi notis.

¶ Præterea, Si omnia superiores angeli inferioribus annuntiant quę cognoscunt, nihil inferioribus ignotum remanet quod superiores cognoscant. Non ergo de cætero superiores poterunt illuminare inferiores. Quod videtur inconueniens. Non ergo superiores de omnibus inferiores illuminant.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit, quòd in illa cælesti patria licet quædā data sint excellenter, nihil tamen possidetur singulariter. Et Dio. dicit 15. ca. cæl. hier. quòd vnaquæq; cælestis essentia intelligentiam sibi à superiori datam inferiori communicat, vt patet ex autoritate suprà inducta[e].

CONCLVSIO.

¶ *Superiores angeli semper inferiores illuminant de omnibus, quæ nouerunt, sic tamen quòd semper remaneant in superiori ordine, perfectiorē scientiā habētes.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd omnes creaturæ ex diuina bonitate participant, vt bonum quod habeant, in alia diffundant. Nam de ratione boni est, quòd se aliis cōmunicet. Et inde est etiā quòd agentia corporalia similitudinē suam aliis tradunt quantū possibile est. Quanto igitur aliqua agentia magis in participatione diuinæ bonitatis cōstituuntur, tanto magis perfectiones suas nituntur in alios transfundere, quantum possibile est. Vnde beatus Pet monet eos qui diuinā bonitatē per gratiā participant, dicēs 1. Pet. 4. Vnusquisq; sicut accepit gratiā, in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei. Multo igitur magis sancti angeli, qui sunt in plenissima participatione diuinæ bonitatis, quicquid à Deo percipiunt, subiectis impartiuntur. Non tamen recipitur ab inferioribus ita excellenter, sicut est in superioribus. Et ideo superiores semper remanent in altiori ordine, & perfectiorem scientiam habētes. Sicut vnam & eandē rem plenius intelligit magister quàm discipulus, qui ab eo addiscit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd superiorum angelorum scientia dicitur esse vniuersalior quantum ad eminentiorem modum intelligendi.

¶ Ad secundū dicendū, quòd verbū Magistri nō sic est intelligendum quòd inferiores angeli penitus ignorauerint mysteriū incarnationis: sed quia non ita plene cognouerunt sicut superiores[e]: & in eius cognitione postmodum profecerunt, dum illud mysterium impleretur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd vsq; ad diem iudicij semper noua aliqua supremis angelis reuelantur diuinitus de his quæ pertinent ad dispositionem mundi, & præcipue ad salutem electorum. Vnde semper remanet, vnde superiores angeli inferiores illuminent. b 328

QVÆSTIO CENTESIMASEPTIMA, de Locutionibus Angelorum, in quinq; articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de locutionibus angelorum. ¶ Et circa hoc quæruntur quinque. ¶ Primo, vtrū vnus angelus loquatur alij. ¶ Secundo, vtrum inferior superiori. ¶ Tertio, vtrum angelus Deo. ¶ Quarto, vtrum in locutione angeli aliquid distantia localis operetur. ¶ Quinto, vtrum locutionē vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnus angelus alteri loquatur.*

524 2.dist.11 q.2.art.3 Et veri. q.9.art.4. 5.&7. Et 1.co. 15.co.2.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd vnus angelus alteri non loquatur. Dicit enim Greg. 8. Mo. quòd in statu resurrectionis vniuscuiusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non absconditur ab al-

Universidad de Deusto Biblioteca

Declaratur quidem ostendendo quid importat ordinare conceptum ad alterum, vt videatur iuxta singulas partes. Ordinare est actus voluntatis, probatur, quia voluntas mouet intellectum ad actum conceptum ad alterum: quia tripliciter potest intellectum inueniri in intelligente, habitualiter, actualiter, & relatum ad extra, vt percipiatur: quia dupliciter potest referri ad extra, scilicet ad faciendum, vt patet in practicis: vel ad manifestandum, vt patet in loquente. Probatur vero tripliciter. primo, quia translatio conceptus de habitu in actū, est loqui sibiipsi: vt patet ex verbi ratione tunc tantum formati: ergo secundo, quia ex ipsa ordinatione ad manifestandum innotescit alteri: ergo. Cætera non egent declaratione: cum constet angelos esse intellectualis naturæ: & in eis esse potentiam, & actū, & veritatem cōceptionū & volūtatis, &c.

Annot. ¶Circa minorem, & eius probationem aduerte quòd Sco. & sequaces naturam intellectualem putam, modo aliarum rerum iudicantes negant hoc: & volunt loqui consistere in causatione intellectionis in audiente, destruunt quàm ordinē naturæ. ponentes inferiorem agere in superiorē: & fingunt auditionem differre à visiōe: quia angelus audiens concurrit puræ passiuæ ad intellectionem: quę est auditio, &c. Tota autem vis rationum suarū supponit intellectum vnius angeli esse passiuum proportionatum respectu alterius: quod est falsissimū: cum intellectus angelicus respectu nullius creaturæ habeat rationem passiui naturalis: vt ex supradictis in tractatu de angelis patet. Quamuis intellectus inferiorum habeat rationem passiui artificialis, id est disciplinabilis respectu superiorum: vt in præcedente patet: vnde quo ad nos vana sunt dicta Sco. in 2. di. 9. q. 2. nec opus est alia solutione.

Annot. ¶In responsione ad tertiū aduerte quòd dupliciter potest interpretari hæc responsio. Primo vt intēdat ponere aliquam spiritualem intentionem habentem vim excitatiuā ad audiendū. Et hoc licet demulceat aures, meo tamē intellectui nō consonat, eo quòd quæ dispersa sunt in inferiori vnite poni debent in superiori: vt in litera dicitur. Secundo vt intendat ponere in intellectuali locutione vim excitatiuā: & hoc consonat ordini rerū: ita quòd cōuenientia inter locutionē corporalem & intellectualē posita in litera consistit in hoc, quòd vtrobique loquens habet vim excitatiuam: ille per signum aliquod sensibile, iste per aliquam vim intelligibilem. Sed differentia est: quia ibi signum sensibile

tero. Sed locutio est ad minifestandum alteri quod latet in mente. Non igitur oportet quòd vnus angelus alteri loquatur.

¶Præterea, Duplex est locutio. Interior, per quā aliquis sibiipsi loquitur: & exterior, per quam aliquis loquitur alteri. Exterior autē locutio fit per aliquod sensibile signum: puta voce, vel nutu, vel aliquo corporis membro, puta lingua vel digito. Quæ angelis competere nō possunt. Ergo vnus angelus alteri non loquitur.

¶Præterea, Loquens excitat audientē, vt attendat suæ locutioni. Sed non videtur quòd vnus angelus excitet alium ad attendendum. Hoc enim fit apud nos aliquo sensibili signo. Ergo vnus angelus non loquitur alteri.

¶SED CONTRA est quòd dicitur 1.Co. 13. Si linguis hominū loquar, & angelorum.

CONCLVSIO.

¶Loquitur vnus angelus alteri, manifestando illi conceptum suum, vel ordinando conceptus ad talem manifestationem per voluntatem.

¶RESPONDEO dicēdum, quòd in angelis est aliqua locutio. Sed, sicut dicit Greg. 11. Mor. dignum est vt mens nostra qualitatē corporeæ locutionis excedens ad sublimes atq; incognitos modos locutionis intimæ suspēdatur.

¶Ad intelligendū igitur qualiter vnus angelorū
410 alij loquitur, considerandum est, quòd sicut suprà diximus [e], cum de actibus & potentiis animæ ageretur, volūtas mouet intellectum ad suā operationem. intelligibile autem est in intellectu tripliciter. Primo quidē habitualiter vel secundum memoriā, vt Aug. dicit. Secundo autē vt in actu consideratum vel conceptum. Tertio, vt ad aliud relatum. Manifestū est autē quòd de primo gradu in secundum transfertur intelligibile per imperium voluntatis. Vnde in diffinitione habitus dicitur quo quis vtitur cum voluerit. Similiter autem de secundo gradu transfertur in tertiū per voluntatem. Nā per voluntatē conceptus mentis ordinatur ad alterum, puta vel ad agendum aliquid, vel ad manifestandum alteri. Quando autē mens cōuertit se ad actum considerandum quod habet in habitu, loquitur aliquis sibiipsi. Nam ipse conceptus mentis interius verbum vocatur. Ex hoc vero, quòd conceptus mentis angelicæ ordinatur ad manifestandum alteri per voluntatē ipsius angeli, conceptus mentis vnius angeli, innotescit alteri. Et sic loquitur vnus angelus alteri. Nihil est enim aliud loqui ad alterum, quàm conceptum mentis alteri manifestare.

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quòd in nobis interior mentis conceptus quasi duplici obstaculo clauditur. Primo quidē ipsa voluntate: quæ conceptum intellectus potest retinere interius, vel ad extra ordinare. Et quātū ad hoc, mentem vnius nullus alius potest videre, nisi solus Deus, secundum illud 1.Cor.2. Quæ sunt hominis, nemo nouit nisi spiritus hominis qui in ipso est. Secundo autem clauditur mens hominis ab alio homine per grossitiem corporis. Vnde cum etiam voluntas ordinat conceptum mentis ad manifestandum alteri, nō statim cognoscitur ab alio, sed oportet aliquod signum sensibile adhibere. Et hoc est quod Greg. dicit 2. Mora. Alienis oculis intra secretum mentis,

est obiectū sensibile, hic vero excitatio intelligibilis est de ipsius obiecti ratione: ordinatio enim ipsa conceptus ad alterum vt videatur, habet in se virtutē excitatiuam ea ratione, quia facit hunc conceptum esse de pertinētibus ad illum cui loquitur. Oportet enim putare quòd quia omnes sensus nihil aliud sunt, quàm diminutæ participationes intellectus, cū sint vires cognoscitiuæ quorūdā specialium generū: ipse vero totius entis: intellect⁹ ipse vbi purus inuenit, qualis est angelicus, præhabet eminentius quicquid omnibus sensibus cōuenit: ac per hoc intellectualis locutio præhabet quidquid locutio nostra habet eminētiori modo: & consequenter vnite, & similiter auditio intellectualis. Vnde nō oportet hic multiplicare entia, sed eleuare in vnitatem eminenter æquiualētem omnibus: & sic omnia soluuntur.

a *¶Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum secundum.*

Titulus clarus.

¶In corpore vna est conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Inferiores angeli superioribus loqui possunt. Hæc conclusio postquā posita est tali ordine, declaratur & probatur ex differentia inter illuminationem, & locutionem, tria faciendo. Primo ponitur habitudo inter illas. Secundo assignantur propria constitutiua singularū, ibi, Ea vero quæ mente. Tertio infertur differentia inter illas, quo ad ordinem suppositorum, in qua clauditur proposita conclusio, ibi, Manifestū est autem. Comment.

¶Quo ad primum habitudo locutionis ad illuminationem est cōmunioris ad minus commune. Omnis enim illuminatio est locutio, sed nō econuerso: probatur ex rationibus earum suprà assignatis.

¶Quo ad secundū proprium constitutiuum illuminationis est dependentia ad primam veritatem: proprium vero cōstitutiuum locutionis est dependentia à voluntate loquentis. Declarantur hæc & probantur. Declarantur resoluendo mente concepta in duo principia, scilicet primā veritatem & voluntatem concipientis. Nec hęc resolutio, aut distinctio principiorū eget probatione: quoniam cognitū vt sic, cū verum quoddā sit, à prima veritate dependere oportet, vt à mē sura essentiali extrinseca: & cum liberum quoddam sit saltem quo ad vsum seu exercitiū act⁹, vt patet ex præcedenti argumēto, oportet vt à voluntate dependat. Probatur vero: quo ad illuminationem sic, Veritas est lumen intellectus: ergo manifestatio alicuius vt pendet à prima veritate, est illuminatio. probatur consequētia: quia prima veritas est regula omnis veritatis. Quo ad locutionē vero, per eandem radicem negatiue. quia scilicet, voluntas creata non est lux nec regula veritatis. Et confirmatur ratio pro vtraque parte simul: quia non pertinet ad perfectionē intellectus, quid tu velis, sed quid rei veritas habet.

525 infrà qō 117.ar.2. con. et veri. q.9 ar.5. Et 1.cō. 33.co.22
512
520

quasi post parietē corporis, stam⁹. Sed cum manifestare nosmetipsos cupim⁹, quasi per linguæ ianuam egredimur, vt quales sumus intrinsecus ostendamus. Hoc autem obstaculum nō habet angelus. Et ideo q̄ cito vult manifestare suum conceptum, statim alius cognoscit.

¶Ad secundum dicendum, quòd locutio exterior, quæ fit per vocē, est nobis necessaria propter obstaculum corporis. Vnde non conuenit angelo, sed sola locutio interior ad quam pertinet non solum quòd loquatur sibi interius concipiendo: sed etiam quòd ordinet per voluntatem ad alterius manifestationem. Et sic lingua angelorum metaphorice dicitur ipsa virtus angeli, qua conceptum suum manifestat.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantum ad angelos bonos, qui semper seinuicē vident in verbo, nō esset necessarium ponere aliquid excitatiuum: quia sicut vnus semper videt alium, ita semper videt in eo quicquid est ad se ordinatū. Sed quia etiā in statu naturæ cōditæ sibi inuicē loqui poterant, & mali etiam angeli nunc sibiin uicem loquuntur. dicendū est quòd sicut sensus mouetur a sensibili, ita intellectus mouetur ab intelligibili. Sicut ergo per signū sensibile excitatur sensus: ita per aliquā virtutē intelligibilē potest excitari mens angeli ad attendendum.

ARTICVLVS II.

a *¶Vtrum inferior angelus superiori loquatur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd inferior angelus superiori non loquatur: quia super illud. 1.Cor.13. Si linguis hominum loquar & angelorū: dicit glo. quòd locutiones angelorum sunt illuminationes quibus superiores illuminant inferiores. Sed inferiores nunquam illuminant superiores: vt suprà dictum est [e]. Ergo nec inferiores superioribus loquuntur.

¶Prætereà, Suprà dictum [e], quòd illuminare nihil est aliud q̄ illud quòd est alicui manifestū, alteri manifestare. Et hoc idē est loqui. Ergo idē est loqui & illuminare. Et sic idem quod prius.

¶Præterea Grego. dicit 2.Mor. quòd De⁹ ad angelos loquitur eo ipso quòd eorum cordibus occulta sua inuisibilia ostendit. Sed hoc ipsum est illuminare. Ergo omnis Dei locutio est illuminatio. Pari ergo ratione omnis angeli locutio est illuminatio. Nullo ergo modo angelus inferior superiori loqui potest.

¶SED CONTRA est, quòd (sicut Dio. exponit 7.cap.cæl.hier.) inferiores angeli superioribus dixerunt, Quis est iste rex gloriæ?

CONCLVSIO.

¶Angeli inferiores superioribus loqui possunt, non autem ipsos illuminare.

¶RESPONDEO dicendū, quòd angeli inferiores superioribus loqui possunt. Ad cuius euidentiā cōsiderandū est, quòd oīs illuminatio est locutio in angelis, sed non cōīs locutio est illuminatio. Quia sicut dictum est [e], angelū loqui angelo nihil aliud est, q̄ cōceptum suū ordinare ad hoc vt ei innotescat per propriam voluntatē. Eā vero quæ mēte concipiuntur, ad duplex principiū referri possūt, s. ad ipsum Deū, qui est prima veritas, & ad voluntatem intelligentis, per quam aliquid actu consideramus. Quia

¶Num loqui & quomodo distinguatur ab illuminare.

524 Quæstio. ¶Circa rationem hanc dubium occurrit non facile. Quoniam ratio videtur concludere oppositum intenti: illa enim propositio assumpta, Veritas est lumē intellectus, aut est formalis & vniuersalis, aut particularis. si vniuersalis, omne verum est lumen intellectus: igitur manifestare quodcunq; verum, est illuminare. igitur loqui verum est illuminare. Et sic si angelus vnus absque dolo dicat alteri se intelligere nunc actu quidditatem bouis: quia dicit verum, illuminaret illum, cuius oppositum in litera concluditur. si autem est particularis, oportet dicere in qua materia est vera, & in qua non. Nec facile erit hoc fingere. Quoniam neque differentia inter vniuersale & singulare adiuuat: quoniam illuminationes sunt de singularibus. Neque differentia inter necessarium & contingens: quoniam illuminationes sunt de contingentibus. Neque differentia inter naturale & liberum: quoniam illuminationes sunt de liberis: vt patet

patet cum reuelantur angelis orationes nostræ. Vnde differentia hic assignata licet sit bona, male tamen probata videtur.

¶Circa confirmationem quoque occurrit dubium simile. Quia si ad perfectionē intellectus spectat scire, quid rei veritas habet: aut hoc intelligitur vniuersaliter, & tunc sequitur oppositum intenti. nam sequitur, ergo ad perfectum intellectus pertinet scire quid rei veritas habet de meo velle & cogitare: hoc autem est scire quid ego volo: ergo. Si autem particulariter, oportet assignare materiam in qua verificatur & procedatur vt supra.

¶Ad primum horum dicitur quòd propositio illa est vniuersalis: sed formaliter intellecta, id est de veritate inquantum veritas est. Et cum infertur ex illa, ergo manifestare quodcunque verū, est illuminare: respondetur distinguendo: qd' manifestare verum cōtingit dupliciter. Vno modo formaliter id est inquantum verū. & sic transeat. Alio modo inquantum volitū volūtate quæ non est veritatis regula, & sic negatur: huiusmodi enī manifestatio non est illuminatio, sed simplex, propositio, seu oblatio veri. Et propterea negatur vltima cōsequentia, s. ergo loqui verū est illuminare. Quoniā loquēs verū non manifestat verū vt verū, sed vt liberum: locutio enim non aliter manifestat nisi quia libere præsentat cōceptū. Et si instetur qd' in locutione vera sunt duo: quia est veritas proposita & libertas propositionis: & qd' licet ratione libertatis non sit ibi illuminatio: ratione tamen veritatis est ibi
526 illuminatio, si veritas est lumē intellectus, vt litera dicit. Iā patet quid dicēdū, s. q̄ plus requiritur ad illuminationē q̄ veritas. requiritur enī qd' sit proposita vt veritas: cuius signū est q̄ eundē cōceptū
524 Michaelis, puta qd' ipse vult suscipere animam Martini: si Deus proponit seraphim, sit illuminatio: si autē ipse Michael manifestet illis, est sola locutio. Deus enim proponit vt verū: quia volūtas sua est regula veritatis: Michael autem proponit quidem verum, sed non vt verum: sed vt volitū à se. quem constat non esse veritatis regulam. Vnde in litera ex hoc quòd veritas est lumen, infertur non quòd manifestatio eius sit illuminatio, sed quòd manifestatio eius, vt dependet à prima veritate, est illuminatio.

Iob. 4.co. 4.fi.

vero veritas est lumen intellectus, & regula omnis veritatis est ipse Deus, manifestatio eius quod mēte concipitur secundum q̄ depēdet à prima veritate, & locutio est, & illuminatio. Puta si vnus homo dicat alij, Cælum est à Deo creatum, vel homo est animal. Sed manifestatio eorū quæ depēdēt ex voluntate intelligentis, nō potest dici illuminatio, sed locutio tātū. Puta si aliquis alteri dicat, Volo hoc addiscere, volo hoc vel aliud facere: cuius ratio est, quia voluntas creata nō est lux nec regula veritatis, sed participans lucem. Vnde communicare ea, quæ sunt à voluntate creata inquantum hmōi nō est illuminare. Nō enim pertinet ad perfectionē intellect⁹ mei, quid tu velis, vel quid tu intelligas cognoscere: sed solum quid rei veritas habeat. Manifestum est quòd angeli dñi superiores vel inferiores per comparationē ad hoc principium quod est Deus. Et ideo illuminatio quæ dependet à principio quòd est De⁹, solum per superiores angelos ad inferiores deducitur. Sed in ordine ad principium quòd est voluntas, ipse volēs est primus & supremus. Et ideo manifestatio eorum quæ ad voluntatē pertinent, per ipsum volentem deducitur ad alios quoscunque. Et quantum adhoc & superiores inferioribus, & inferiores superioribus loquuntur. Et per hoc patet solutio ad primum, & ad secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd omnis Dei locutio ad angelos est illuminatio. Quia cum voluntas Dei sit regula veritatis: etiam scire quid Deus velit, pertinet ad perfectionē & illuminationē mentis creatæ. Sed nō est eadem ratio de voluntate angeli: vt dictum est [e].

ARTICVLVS III.

a *Vtrum angelus Deo loquatur.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus Deo non loquatur Locutio enī est ad manifestandum aliquid alteri. Sed angelus nihil pōt manifestare Deo, qui omnia nouit. Ergo angelus non loquitur Deo.

¶Præterea, Loqui est ordinare conceptum intellect⁹ ad alterum: vt dictū est [e]. Sed angel⁹ semper cōceptū suæ mētis ordinat in Deū. Si ergo aliquādo Deo loquitur, semper Deo loquitur. Quod potest videri aliquibus incōueniens: cū quādo angelus angelo loquatur. Videtur ergo quòd angelus nunquam loquatur Deo.

¶Ad secundū autem dicitur, quòd velle aut intelligere sumitur dupliciter. Vno modo vt distinguitur contra rem volitam, aut intellectam. Et sic cum res volita aut intellecta in nullo genere causæ pendeat à volitione, aut intellectione vt sic (vt patet cum volumus aut intelligimus Deum esse, &c.) impertinens est ad perfectionem intellectus debentis intelligere res ab aliis cognitas aut volitas, scire quid alij circa illas velint, aut nouerint. Alio modo, vt ipsum velle aut intelligere est res quædam. Et sic pertinet ad perfectionem intellectus: eo modo quo cogitationes cordiū pertinent ad perfectionem illius: de quibus supra tractatum est. Cogitatio enim cordis cognita, sicut & quodlibet singulari cognitum, perficit intellectum, vt perficere distinguitur contra inficere. Solum enim falsum intellectum inficit, non autem perficit, vt perficere distinguitur contra facere, & denotat quendam excessum: quia non confortat intellectum; nō enim ex hoc intellectus potētior redditur ad aliorum notitiam. In præsenti litera nolle & intelligere sumuntur, primo modo, vt patet ex eo quòd distinguūtur tuum velle & tuum intelligere cōtra veritatem rei. Et propterea optime dicitur quòd non pertinet ad perfectionem meri intellectus cognoscere quid tu velis aut cognoscas, sed quid rei veritas habet.

¶Obiectio autem in oppositum facta procedit de tuo velle & intelligere inquantum est quædam res in se, propterea non militat contra propositum. Quamuis etiam isto modo, vt ex supradictis patet, verificetur, Nec obstat præsens litera, dicens quòd ad perfectionē intellectus mei spectat quod rei veritas habet. Tum quia loquitur de re vt distinguitur contra cognitionē & volitionē. Tum quia non dicitur omnis rei. Tum quia sermones sunt intelligendi secundum subiectam materiam: & sic est subintelligenda hic distributio accommoda. Ita quòd sensus est, quòd ad perfectionem intellectus mei pertinet scire quid rei veritas habet in cognoscibilibus ab intellectu meo: quæ autem sunt cognoscibilia à me, aut angelo, &c. non est præsentis negotij discutere: sed discussa iam sunt.

Comment. ¶Quo ad tertium infertur conclusio intenta in differentia inter has ad propositū consistente in hoc illuminatio solummodo per superiores ad inferiore deducitur. Locutio vero per loquentem ad quoscunque deducitur siue superiores, siue inferiores. Probatur ex distinctiuis præassignatis sic, Illuminatio est de conceptis vt à Deo: ergo secundum ordinem angelorum vt à Deo, ergo per superiores ad inferiores. Añs patet ex dictis: prima consequentia non nisi implicite habetur in litera, sed propter claritatē opposita est. secunda vero probatur: quia angeli dñi superiores & inferiores per ordinem ad Deum. Quo ad aliam vero partē sic, Locutio est de conceptis, vt à voluntate: ergo secundum ordinem ad voluntatem loquentis, ergo ad quoscunque. Añs patet. prima consequentia probatur: quia in his primus loquens habet rationem supremi principij: secunda vero est per se nota. & sic patet conclusio probata ex hoc, quia loqui vt sic, nullam dicit excellentiam supra audientē, sed libertatem tamē ponit in loquente. 524

Annot. ¶In rñsione ad tertiū, dubiū esse posset: quia Deus pl'ies in Scriptura inuenitur locutus ad angelos absque illuminatione: vt patet Iob. 1 & 3.Reg.22. Ad hoc potest tripliciter dici. Primo quod litera loquitur de locutione enūtiatiua, quæ scilicet enūtiat verū vel falsum: vt patet ex ratione reddita. Secūdo & melius, qd' litera loquitur de locutione proprie dicta intellectuali, in Scriptura autē oppositū sonās metaphorice, locutione vti videtur vt patet ex autoritate Gre. 1. Mora. Tertio quod etiam in his illuminatio quædam occurrit pro quanto fit manifestatio diuinæ permissionis, q̄ adsit ad hoc vel illud.

¶SED CONTRA est quod dicitur Zacha. 1. Respondit angelus Deo, & dixit, Domine exercitum vsquequo non misereberis Ierusalem: Loquitur ergo angelus Deo.

CONCLVSIO.

¶Angeli non loquuntur Deo vt illi quippiam manifestent, sed illi loqui dicuntur vel consultando illius voluntatem de agendis, vel illius excellentiā admirando.

¶RESPONDEO dicendum, quod sicut dictū est [e] locutio angeli est per hoc quod conceptio mētis ordinatur ad alterū. Sed aliquid ordinatur ad alterū dupliciter. Vno modo ad hoc quod cōmunicet alteri. Sicut in reb⁹ naturalib⁹ agens ordinatur ad patiens, & in locutione humana doctor ordinatur ad discipulū. Et quantum ad hoc nullo modo angelus loquitur Deo: neque de his quæ ad rerum veritatem pertinent, neque de his, quæ dependent à voluntate creata: quia Deus est omnis veritatis & omnis voluntatis principium & conditor. Alio modo ordinatur aliquid ad alterum, vt ab eo aliquid accipiat. Sicut in rebus naturalibus passiuum ad agens, & in locutione humana discipulus ad magistrum. Et hoc modo angelus loquitur Deo, vel consultando diuinam voluntatem de angelis, vel eius excellentiam quam nunquam comprehendit admirando: sicut Grego. dicit 2. Mora. quòd angeli loquuntur Deo, cum per hoc quòd super semetipsos respiciunt, in motum admirationis surgunt.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd locutio non semper ad manifestandum alteri: sed quandoque ad hoc ordinatur finaliter, vt loquenti aliquid manifestetur, sicut cum discipulus quærit aliquid à magistro.

¶Ad secundum dicendum, quòd locutione qua angeli loquuntur Deo, laudantes ipsum & admirantes, semper angeli Deo loquuntur. Sed locutione qua eius sapientiam consulunt super agendis, tunc ei loquuntur quando aliquod nouum per eos agendum occurrit, super quo desiderant illuminari.

a *¶Super Quæstionis centesimæseptimæ. Articulum tertium.*

Titulus clarus.

¶In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus conclusionibus iuxta distinctionis membra. Distinctio est, Aliquid ordinatur ad alterum dupliciter. s. actiue vel passiue. Ratio distinctionis huius, quare, s. adducatur, assignatur in litera: quia locutio angelica in ordinatione conceptus ad alterum consistit: membra distinctionis declarantur in naturalibus, & humana locutione. Comment. 527 2.d.9 ar. 2.ar.6. Et di.11. qō.2.ar. 3.ad.tertium. Et veri. q.7.ar.6.

¶Conclusio prima iuxta primum membrum est negatiua, Angelus non loquitur Deo ordinando conceptum respectu Dei actiue. Probatur. Deus est principiū omnis veritatis & voluntatis: ergo sibi communicatiue ordinari non potest conceptus aliquis de veritate aut voluntatio.

¶Secunda conclusio iuxta secundum membrū est affirmatiua, Angelus loquitur Deo ordinando conceptum suum respectu Dei passiue. Declaratur ex consulatione, & admiratione, & confirmatur autoritate Gregorij.

¶Num alteri loquens se habeat ad illum cui loquitur, tātum actiue, vel passiue.

¶Circa hanc decisionem occurrit dubium. Quia distinctio posita quamuis sit bona: non tamen est sufficiens ad propositū. Datur enim tertius modus ordinis, quo conceptus ordinatur ad alterum, quando scilicet ordinatur ad alterum solum: vt innotescat, vt dictum est fieri in simplici locutione vnius angeli ad alterum: loquēs enim vt sic, nihil causat in audiente secundum S. Thomæ doctrinam. igitur, &c. Quæstio.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd licet ordinans conceptū suum ad alterum ad hoc solum vt innotescat illi, non se habeat vt agens respectu audientis, quia nec agit in illum, nec præsentat illi actiuum: habet tamen se ad illum communicatiue, quia facit præsens visibile: quod si non faceret, esset illi absens. Et propterea dicitur communicare illi notitiam eius quod ipse concipit: Deo autem repugnat non solum pati ab angelo, sed etiam communicari sibi aliud ab illo eadem ratione: quia scilicet sibi repugnat ratio potentiæ & imperfectionis cuiusque. Vnde hic mod⁹ comprehenditur sub primo modo in litera posito. Et ad hoc insinuandum non dicitur in litera in primo membro quòd ordinatur vt agat, sed quòd ordinatur quòd cōmunicet. Declarauit autem hoc ex ratione ordinis actiui & passiui. Tum vt à notioribus traderet disciplinam. Tum quia communicatio manifestatiua quasi agere quoddam est reductiue. Tum quia in proposito, vt dictum est, æquiualet ipsa agere: & sic sufficienter responsum est quæsito.

ARTICVLVS III.

a *¶Vtrum localis distantia operetur aliquid in locutione angelica.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd localis distantia operetur aliquid in locutione angelica. Sicut enim dicit Damascenus Angelus vbi est, ibi operatur.

a *¶Super Quæstionis centesimæseptimæ Articulum quartum.*

Titulus clarus. Cōmēt.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue, in locutione angeli

nullũ impedimentũ præ stat distantia loci. Proba tur, Locutio angeli consistit in intellectuali operatione: ergo abstrahit omnino à loco & tempo re. ergo nihil operatur in ea diuersitas loci, aut tẽporis. ergo, &c. Añs patet, & prima consequẽtia probatur ex intelligere nostro, quia, s. abstrahit nisi ex parte phantasmatum, quæ ibi no sunt. secũda vero est per se nota.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ septimæ Articulum quintum.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito negatiue, Locutionẽ vnius angeli ad aliũ non 524 omnes percipiũt. Probatur, prius cõceptũ mentis. 525 tis. Vnus angelus potest ordinare ex aliqua causa ad alterum, & non oẽs: ergo percipi põt ab vno, & nõ ab alijs. Añs probatur: quia ordinatio est voluntaria. cõsequẽtia probatur, quia per ordinationẽ percipitur, id est fit præsens vt percipiatur.

& b 524

a ¶ *Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum primum.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore tria. Primo distinguit. Secundo rñder quæsito, iuxta duo distinctionis membra. Tertio reprehendit errorem quendam.

¶ Quo ad primum distinctio est. Hierarchia potest dupliciter considerari. Vno modo ex parte principis. Alio modo ex parte multitudinis ordinatæ sub principe. Declaratur distinctio ex quid nominis hierarchiæ. dicit eñ sacrũ principatũ: principatus autẽ hęc duo 528 prædicta claudit in se. Veri. qo. 9. ar. 7.

¶ Quo ad secundũ sunt cõclusiones duæ, prima cõclusio respõsiua iuxta primum modum essẽdi matiua, Oẽs angeli imò omnes creaturæ rationa 527 les sunt vnius hierarchiæ ex parte principis. Probatur: quia princeps omnium, qui pũt sacrorum esse participes, quales sunt rationales creaturæ, est vnus Deus gloriosus. Et confirmatur autorita te Aug. ponentis vnã ciuitatẽ angelorũ & hoim honorũ, alterã masorũ.

Annot. ¶ Nec turberis nouitie. ex ista confirmatione ponente duas societates: & tamen adducta ad probandam vnitatem societatis. In hac enim autoritate duo dãr. Primũ quod angelorũ & hominũ participũ sacrorũ vna est societas: & hoc est ad propositũ. Secũdũ est, quod dæmonũ & hominũ deficientiũ à sacris alia est societas: & hoc 524 est ad cõplementũ autoritatis allatũ. & seruit aliqualiter proposito pro quanto etiam hæc mala societas est etiam vna.

¶ Secunda vero conclusio iuxta secundum modum est negatiua, Angeli nec cũ hominibus, nec Locutio autem est quædam operatio angeli. Cum ergo angelus sit in determinato loco, videtur quòd vsque ad determinatam loci distantiam angelus loqui possit.

¶ Præterea, Clamor loquentis fit propter distantiam audientis. Sed Isa. 6. dicitur de Seraphim, quòd clamat alter ad alterum. Ergo videtur quòd in locutione angelorum aliquid operetur localis distantia.

CONCLVSIO.

¶ In locutione angelorum, cũ in intellectuali opere consistat, nullum impedimentũ præstat localis distãtia.

¶ RESPONDEO dicendũ, quod locutio angeli in intellectuali operatione consistit, vt ex dictis patet c. Intellectualis autem operatio angeli, omnino abstracta est à loco & tempore: natura etiam nostra intellectualis operatio est per abstractionem ab hinc & nunc: nisi per accidens ex parte phantasmatum, quæ in angelis nulla sunt. In eo autẽ quod est omnino abstractũ à loco & tẽpore, nihil operatur neq; tẽporis diuersitas, neq; loci distãtia. Vnde in locutione angeli nullũ impedimentũ facit distantia loci.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod locutio angeli, sicut dictum est c, est locutio interior: quæ tamen ab alio percipitur. Et ideo est in angelo loquente: & per consequens vbi est angelus loquẽs. Sed sicut distantia localis nõ impedit quin vnus angelus aliũ videre possit: ita etiã non impedit quin percipiat quod in eo ad se ordinatur. Quod est eius locutionem percipere.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd clamor ille non est vocis corporeæ, quæ fit propter distantiam loci: sed significat magnitudinem rei quæ dicebatur, vel magnitudinem effectus, secundum quod dicit Gre. 2. Mora. Tanto quisque minus clamat, quanto minus desiderat.

ARTICVLVS V.

a *¶ Vtrum locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant.*

AD QVINTVM sic procedit. Videtur quòd locutionem vnius angeli ad alterum omnes cognoscant. Quod enim vnius hominis locutionem non omnes audiant, facit inæqualis loci distantia. Sed in locutione angeli nihil operatur localis distantia: vt dictum est e. Ergo vno angelo loquente ad alterum omnes percipiunt.

¶ Præterea, Omnes angeli communicant in virtute intelligendi. Si ergo conceptus mentis vnius ordinat ad alterum cognoscitur ab vno, pari ratione cognoscitur ab alijs.

¶ Præterea, Illuminatio est quædam species locutionis. Sed illuminatio vnius angeli ab altero peruenit ad omnes angelos: quia vt Dio. dicit 15. cæl. hier. vnaquæque cælestis essentia intelligentiam sibi traditam alijs communicat. Ergo & locutio vnius angeli ad alterum, ad omnes perducitur.

¶ SED CONTRA est, quòd vnus homo potest alteri soli loqui. Multo igitur magis hoc in angelis esse potest.

CONCLVSIO.

¶ Locutionem vnius angeli ad alium non omnes percipiunt, cum voluntariè fiat.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est e, conceptus mentis vnius angeli percipi potest ab altero per hoc, quòd ille, cuius est conceptus, sua voluntate ordinat ipsum ad alterum. Potest autem ex aliqua causa ordinari aliquid ad vnum, & nõ ad alterum. Et ideo potest conceptus vnius ab aliquo vno cognosci, & non ab alijs. Et sic locutionẽ vnius angeli ad alterũ potest percipere vnus absque alijs: non quidem impediente distantia locali, sed hoc faciente voluntaria ordinatione, vt dictum est e. 527 d

¶ Vnde patet respõsio ad primum & secundum.

¶ AD TERTIVM dicendum, quòd illuminatio de his quæ emanant à prima regula veritatis: quæ est principium commune omnium angelorum. Et ideo illuminationes sunt omnibus communes e. Sed locutio potest esse de his quæ ordinantur ad principium voluntatis creatæ: quod est proprium vnicuique angelo. Et ideo non oportet 525 quòd huiusmodi locutiones sint omnibus communes.

QVÆSTIO CENTESIMAOCTAVA, DE ORDINATIONE ANGELORVM SECVNDVM HIERARCHIAS & ordines, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de ordinatione angelorum secundum hierarchias & ordines. Dictum est enim e, quòd superiores inferiores illuminant, & non econuerso.

¶ Circa hoc quæruntur octo. ¶ Primo vtrum omnes sint 522 vnius hierarchiæ. ¶ Secundo vtrum in vna hierarchia sit vnus tantum ordo. ¶ Tertio, vtrum in vno ordine sint plures angeli. ¶ Quarto, vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura. ¶ Quinto, de nominibus & proprietatibus singulorum ordinũ. ¶ Sexto, de comparatione ordinum adinuicem. ¶ Septimo, vtrum ordines durent post diem iudicij. ¶ Octauo, vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.

ARTICVLVS I.

a *¶ Vtrum omnes angeli sint vnius hierarchiæ.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchiæ. Cum enim angeli sint suprẽmi inter creaturas, oportet dicere quòd sint optime dispositi. Sed optima dispositio est multitudinis, secundum quod continetur sub vno principatu: vt patet per Philosophum 2. Meta. & in 3. Politi. Cum ergo hierarchia nihil sit aliud quàm sacer principatus, videtur quòd omnes angeli sint vnius hierarchię. 529 2. disi. 9. art. 1. Et Dio. l. 2. c. 9. 6.

¶ Præterea, Dio. dicit in 3. cap. cæl. hier. quòd hierarchia est ordo, scientia, & actio. Sed omnes angeli conueniunt in vno ordine ad D eum quẽ cognoscunt, & à quo in suis actionibus regulantur. Ergo o mnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ Præterea, Sacer principatus, qui dicitur hierarchia, inuenitur in homi nibus & angelis. Sed omnes homines sunt vnius hierarchiæ. Ergo etiam omnes angeli sunt vnius hierarchiæ.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. 6. cap. cæl. hierarch. distinguit tres hierarchias angelorum.

CONCLVSIO.

¶ Omnes angeli & rationales creaturæ, quarum Deus princeps est, vt sic vnius sunt hierarchiæ, sed nec angeli cum hominibus, nec inter se, quo ad multitudinis considerationem, sunt vnius hierarchiæ, sed ipsi inter se angeli tres constituunt hierarchias. arg. 1. c

¶ RESPONDEO dicendũ, quod hierarchia est sacer principatus, vt dictum est e. In nomine autem principatus duo intelliguntur, scilicet ipse princeps, & multitudo ordinata sub principe. Quia igitur vnus est Deus princeps, non solum omnium angelorum, sed etiam hominum, & totius creaturæ: ideo non solum omnium angelorum, sed etiam totius rationalis creaturæ, quæ sacrorum particeps esse potest, vna est hierarchia. Secundum quod Aug. dicit in 12. de ci. Dei, duas esse ciuitates, hoc est societates: vnam in angelis bonis & hominibus, alteram in malis. Sed si consideretur principatus ex parte multitudinis ordinatæ sub principe, sic vnus principatus dicitur secundum quòd multitudo vno & eodem modo potest gubernationem principis recipere. Quæ vero non possunt secundum eundem modum gubernari à principe, ad diuersos principatus pertinent. Sicut sub vno rege sunt diuersæ ciuitates, quæ diuersis reguntur legibus & ministris. Manifestum est autem quòd homines alio modo diuinas illuminationes percipiunt, quàm angeli. Nam angeli percipiunt eas in intelligibili puritate, homines verò percipiunt eas sub sensibilium similitudinibus, vt Dio. dicit. 1. cæl. hierarchię. Et ideo oportet distingui humanam hierarchiam ab angelica. Et per eundem modum in angelis tres hierarchiæ distinguuntur. Dictum est enim suprà e, dum dę cognitione angelorum ageretur, quòd superiores angeli habent vniuersaliorem cognitionem veritatis, quàm inferiores. Huiusmodi autem vniuersalis acceptio cognitionis secundum tres gradus in angelis distingui potest. Possunt enim rationes rerum, de quibus angeli illuminantur, considerari tripliciter. Primo quidem secundum quòd procedunt à primo principio vniuersali, quod Deus est. Et iste modus conuenit primæ hierarchiæ, quæ immediate ad Deum extenditur, & quasi in vestibulis Dei collocatur, vt Dio. dicit. 7. cap. cælestis hierarchię. Secundo vero, prout huiusmodi rationes dependent ab vniuersalibus causis creatis, quæ iam aliquo modo multiplicantur. Et hic modus conuenit secundæ hierarchiæ. Tertio autem modo secundum 282 520 501

inter se sunt vnius hierarchiæ, sed tres inter se constituunt hierarchias ex parte multitudinis ordinatæ. Ista conclusio ha 534 bet tres partes. Prima est de pluralitate hierarchię inter angelos, & homines. Secunda inter angelos. Tertia est de certo numero hierarchiæ angeliceæ. Et probatur quo ad primam partem. Vnitas principatus ex parte multitudinis est ex vnitate modi passiuæ gubernationis à principe, & pluralitas ex pluralitate ergo angeli & homines, non sunt vnius hierarchiæ. Antecedens probatur inductiue in politicis. consequentia probatur: quia homines & angeli diuersis modis gubernantur. Probatur: quia illi illuminationibus puris, homines vero sub sensibilium similitudinibus: vt patet ex Dio. Secunda vero pars ex eadẽ autoritate probatur, inferendo eodem modo. ergo angeli inter se non sunt vnius hierarchiæ. probatur sequela: quia non eodem modo illuminantur: quia superiores vniuersalius lumẽ quã inferiores recipiunt. Tertia autem pars probatur sic: Rationes, de quibus angeli illuminantur, possunt in triplici gradu considerari: ergo acceptio cognitionis: ergo sunt tres hierarchiæ. Consequentiæ sunt notæ ex dictis. Antecedẽs declaratur, quia possunt sumi vt sunt à Deo: secundo vt ab vniuersalibus secundis: tertio vt à propriis, atque applicatæ ad singula. primus modus conuenit primæ hierarchiæ, vt confirmat Dion. secundus secundæ, & tertius infimæ.

¶ Quo ad tertium errant, & contra intentionem Dionysij loquuntur, ponentes hierarchiam in diuinis personis. Probatur prima pars: quia hoc sequitur corollariæ ex dictis. secunda vero, quia hierarchia apud Dion. 4. capitulo, exigit inter sup posita habitudinem purgationis, illuminationis & perfectionis: sed hæc procul sunt à diuinis personis. ergo, &cæ. Causa erroris videtur: quia in diuinis personis est ordo quidã: sed ille, 539 &c.

a *¶ Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum secundum.*

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore articuli tria. Primo ostenditur diuersitas ordinum in qualibet hierarchia: & sic directe respondetur quæsito. Secundo penes quid attenditur ista diuersitas. Tertio ostendit numerus.

¶ Quo ad primum ponitur conclusio respõsiua, In qualibet hierarchia sunt diuersi ordines. Probatur ex ratione hierarchiæ sic, Vna hierarchia est vna multitudo ordinata vno modo sub principe, ergo in ea sunt diuersi ordines. probatur consequentia: quia aliter non esset multitudo ordinata, sed confusa. Annot.

¶ Aduerte nouitie, quòd ad ordinem inter aliqua sequitur diuersitas ordinum, pro quanto sequitur diuersus ordinatorum gradus: oportet enim in ordine vnum esse prius, & aliud posterius. Et sic consurgit duplex ordo, ordo priorum & ordo posteriorum. Nec refert ad propositum, an vnum vel plura sint in ordine priorum aut posteriorum: satque est ex hoc, quòd multitudo est ordinata: sequitur, ergo sunt ibi diuersi ordines iuxta diuersos ordinatorum gradus: alioquin esset confusio.

¶ Quo ad secundum diuersitas ordinum penes Comment. diuersa officia & actus probatur ex dispositione ordinum in politicis.

¶ Quo ad tertium, In qualibet hierarchia sunt tres ordines, summus, medius & infimus. Probatur dupliciter. primo ratione. quia omnis diuersitas ordinum penes officia, &c, reducitur ad trinarium, quod probatur. Tũ quia multitudo perfecta reducitur ad trinarium, principium, medium & finem, ex primo cæli. Tum quia in politicis hoc experimur, vbi optimates, nobiles, & populus sunt summi, medij, & infimi. Tum autoritate Dionysij.

a *¶ Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum tertium.* 530 Locis suprà artic. 2. inductis. 250 564 Comment.

TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo est vna distinctio bimembris. Secundo sunt duæ conclusiones iuxta membra distinctionis.

¶ Quo ad primum distinguitur. Ly ordo, dupliciter sumitur, communis, & specialis: & ponitur differentia inter eos, 530 quia cõmunis sequitur incompletam notitiam ordinatorum, specialis vero perfectam. Quod declaratur & ratione: quia notitia imperfecta nõ distinguit nisi in vniuersali, & per pauciora, perfecta vero in singula diuidit, omnia perlustrans. Et inductione in corporibus cælestibus, & inferioribus gradibus rerum. 254

¶ Aduerte hic quòd differentia inter istos, sicut & inter alias res, potest dupliciter assignari, scilicet secundum se, seu in esse: & quo ad nos, seu cognosci à nobis. In litera vtraque differentia tangitur, secundum se quidẽ, quia Annot.

num inuenitur. Quidam enim sunt suprẽmi, vt optimates: quidam autem sunt infimi, vt vilis populus: quidem autem sunt medij, vt populus honorabilis. Sic igitur & in qualibet hierarchia angelica ordines distinguuntur secundum diuersos actus & officia, & omnis ista diuersitas ad tria reducitur, scilicet ad summum, medium, & infimũ. Et propter hoc in qualibet hierarchia Diony. ponit tres ordines.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ordo dupliciter dicitur. Vno modo, ipsa ordinatio comprehendens sub se diuersos gradus. Et hoc modo hierarchia dicitur ordo. Alio modo dicitur ordo gradus vnus. Et sic dicuntur plures ordines vnius hierarchiæ.

¶ Ad secundum dicẽdum, quòd in societate angelorum omnia possidentur communiter. Sed tamen quædam excellentius habentur à quibusdam, quàm ab alijs. Vnumquodque autem perfectius habetur ab eo qui potest illud communicare, quàm ab eo qui non potest. Sicut per fectius est calidum quod potest calefacere, quã quod non potest: & perfectius scit qui potest docere, quàm qui non potest. Et quanto perfectius donum aliquis communicare potest, tanto in perfectiori gradu est. Sicut in perfectiori gradu magisterij est qui potest docere altiorẽ scien tiam. Et secundum hanc similitudinem considerandus est diuersitas graduum vel ordinum in angelis secundum diuersa officia & actus.

¶ Ad tertium dicendum, quod inferior angelus est superior suprẽmo homine nostræ hierarchiæ e, secundum illud Matth. 11. Qui minor est in regno cælorũ, maior est illo, scilicet Ioãne bapti. quo nullus maior inter natos mulierum surrexit. Vnde minor angelus cælestis hierarchiæ potest non solum purgare, sed illuminare & perficere, & altiori modo, quàm ordines nostræ hierarchiæ. Et sic secundum distinctionem harum actionum non distinguuntur cælestes ordines, sed secundum alias differẽtias actionũ.

ARTICVLVS III.

a *¶ Vtrum in vno ordine sint plures angeli.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in vno ordine nõ sint plures angeli. Dictũ est enim suprà e, omnes angelos inæquales esse ad inuicẽ. Sed vnius ordinis esse dicuntur, quæ sunt æqualia. Ergo plures angeli non sunt vnius ordinis.

¶ Præterea, Quod potest sufficienter fieri per vnum, superfluum est quod fiat per multa. Sed illud quod pertinet ad vnũ officium angelicum, sufficienter potest fieri per vnum angelum mul tomagis, quàm per vnum solem sufficienter fit quod pertinet ad officium solis, quanto perfectior est angelus cælesti corpore. Si ergo ordines distinguuntur secundum officia, vt dictum est e, superfluũ est quòd sint plures angeli vnius ordinis.

¶ Præterea, Suprà dictum est e, quòd omnes angeli sunt inæquales. Si ergo plures angeli sint vnius ordinis, puta tres vel quatuor, infimus superioris ordinis magis conueniet cum suprẽmo inferioris, quàm cum suprẽmo sui ordinis. Et sic videtur, quòd magis sit vnius ordinis cum hoc, quàm cum illo. Non igitur sunt plures angeli vnius ordinis.

¶ SED CONTRA est quod Isa. 6. dicitur, quòd Seraphim clamabãt alter ad alterum: sunt ergo plures angeli in vno ordine Seraphim.

CONCLVSIO.

¶ Multi angeli sunt in vno ordine nobis noto, sed quilibet angelus proprium habet ordinem nobis incognitum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ille

alter cõmunis, alter specialis: quo ad nos vero, quia iste non cognoscitur, nisi perfecte cognitis rebus naturalibus: ille vero imperfecte notis.

¶ Quo ad secundum ponuntur duæ conclusiones respõsiuæ quæsito. Prima est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem naturalem ineſt à natura. Secunda est, Distinctio ordinum in angelis per respectum ad finem supernaturalé ineſt completiue à gratia, inchoatiue vero à natura. Hæ conclusiones primo probantur quo ad id, quod supponunt ambę: supponitur in vtraque conclusione, quod ordines angelici attendantur, & distinguantur in ordine ad finem. Et hoc probatur sic, Ordo multitudinis sub principatu existentis, est ordo gubernationis passiuæ: ergo est per respectum ad finem. patet sequela: quia de ratione gubernationis est finem, respicere. Secundo reperitur distinctio de fine eorum, naturali scilicet & supernaturali: quæ supponitur etiam. Tertio, ponitur prima conclusio absque probatione, vtpote per se nota. Quarto ponitur secunda, quo ad primam partem: quia per solam gratiam attingi potest talis finis: quo ad secundam vero, quia angelis data sunt gratuita secundum capacitatem naturalium. Et ex hoc deducitur corollarie differentia inter angelorum & hominum ordines in ordine ad finem supernaturalem, quod in illis est à gratia completiue, & à natura dispositiue, in hominibus à gratia tantum. & hoc quia hominibus non dantur gratuita secundum naturalia, quemadmodum angelis.

a ¶ Super Quæstionis 108. Articulũ quintum.

Titulus clarus.

¶ Angeli, & archangeli, & cęteranomina qui perfecte cognoscit res aliquas, potest vsque ad minima & actus, & virtutes, & naturas earũ distinguere. Qui autem cognoscit eas imperfecte, non potest distinguere nisi in vniuersali. Quæ quidem distinctio sit per pauciora. Sicut qui imperfecte cognoscit res naturales, distinguit earum ordines in vniuersali: ponens in vno ordine cælestia corpora, in alio corpora inferiora inanimata, in alio plantas, in alio animalia. Qui autem perfectius cognoscet res naturales, posset distinguere & in ipsis corporibus cælestibus diuersos ordines, & in singulis aliorum. Nos autem imperfecte angelos cognoscimus, & eorum officia, vt Dio. dicit sexto capitulo Cælest. hierar. Vnde non possumus distinguere officia & ordines angelorum nisi in communi. Secundum quem modum multi angeli sub vno ordine continentur. Si autem perfecte cognoscęremus officia angelorũ, & eorũ distinctiones, perfecte sciremus quòd quilibet angelus habet suum proprium officium, & suũ proprium ordinem in rebus: & multo magis quàm quælibet stella, etsi nos lateat.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnes angeli vnius ordinis sunt aliquo modo ęquales quantum ad communẽ similitudinem, secundum quam constituuntur in ordine. Sed simpliciter non sunt æquales[c]. Vnde Diony. dicit 10. cap. Cæle. hier. quòd in vno & eodem ordine angelorum est accipere primos, medios, & vltimos.

¶ Ad secundum dicendum, quòd illa specialis distinctio ordinum & officiorũ, secundũ quam quilibet angelus habet proprium officium & ordinem, est nobis ignota.

¶ Ad tertium dicendum, quòd sicut in superficie, quæ partim est alba & partim nigra, duæ partes quæ sunt in confinio albi & nigri, magis conueniunt secundũ situm, quàm aliæ duæ partes albæ: minus tamen secundũ qualitatem: ita duo angeli qui sunt in terminis duorũ ordinũ, magis secum conueniunt secundũ propinquitatem naturæ, quàm vnus eorum cum aliquibus aliis sui ordinis: minus autem secundũ idoneitatem ad similia officia. Quæ quidem idoneitas vsque ad aliquem certum terminum proteditur.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum distinctio hierarchiarum & ordinum sit à natura in angelis.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd distinctio hierarchiarum & ordinum non sit à natura in angelis. Hierarchia enim dicitur sacer principatus. Et in diffinitione eius Dio. ponit quòd Dei formę quantum possibile est, similar. Sed sanctitas & Deiformitas est in angelis per gratiam, non per naturam. Ergo distinctio hierarchiarũ & ordinum in angelis est per gratiam, non per naturam.

¶ Præterea, Seraphim dicuntur ardentes vel incendentes, vt Diony. dicit 7. ca. cæl. hierar. Hoc autem videtur ad charitatem pertinere: quæ nõ est à natura, sed à gratia. Diffunditur enim in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. vt dicitur ad Ro. 5. Quod non solum ad sanctos homines pertinet, sed etiam de sanctis angelis dici potest, vt Augustꝰ. dicit 12. de ci. Dei. Ergo ordines in angelis non sunt à natura.

¶ Præterea, Hierarchia ecclesiastica exemplatur à cælesti. Sed ordines in hominibus nõ sunt per naturam, sed per donum gratiæ. Non enim est à natura quòd vnus est episcopus, & alius est sacerdos, & alius diaconus. Ergo neque in angelis sunt ordines à natura, sed à gratia tantùm.

¶ SED CONTRA est quod Magister dicit 9. dist. secundi sent. quòd ordo angelorum dicitur multitudo cælestium spirituum, qui inter se aliquo munere gratiæ similantur, sicut & naturalium datorum participatione conueniũt. Distinctio ergo ordinum in angelis est non solũ secundum dona gratuita, sed etiam secundum dona naturalia.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur angelici ordines secundum finem naturalem per ipsa naturalia: secundum supernaturalem vero finem, distinguuntur secundum gratuita dona: in angelis tamen completiue à gratia, dispositiue autem à natura: in hominibus tantum à gratia.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ordo gubernationis, qui est ordo multitudinis sub principatu existentis, attenditur per respectum ad finem. Finis autem angelorum potest accipi dupliciter. Vno modo secundum facultatem suę naturæ, vt scilicet cognoscant & ament Deũ naturali cognitione & amore. Et secundum respectum ad hunc finem distinguuntur ordines angelorum, secundũ naturalia dona. Alio modo potest accepi finis angelicæ multitudinis supra naturalem facultatem eorum, qui consistit in visione diuinæ essentiæ, & in immobili fruitione bonitatis ipsius: ad quem finem pertingere non possunt nisi per gratiam. Vnde secundum respectum ad hunc finem ordines distinguuntur in angelis: completiue quidem secundum dona gratuita, dispositiue autem secundum dona naturalia: quia angelis data sunt dona gratuita secundum capacitatem naturalium. Quod non est in hominibus, vt suprà dictum est[c]. Vnde in hominibus distinguuntur ordines secundum dona gratuita tantum, & non secundum naturam. Et per hoc patet responsio ad obiecta. 316

ARTICVLVS V.

a ¶ Vtrum ordines angelorum conuenienter nominentur.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd ordines angelorũ non conuenienter nominentur. Omnes enim cælestes spiritus dicuntur & angeli, & virtutes, & potestates cælestes. Sed nomina communia inconuenienter aliquibus appropriantur. Ergo inconuenienter nominatur vnus ordo angelorũ, & alius virtutum. 537 2. dist. 9. artic. 4. Et 3. con. tra. 8.

¶ Præterea, Esse dominum est propriũ Dei, secundum illud Psal. Scitote quoniam dominus ipse est Deus. Ergo inconuenienter vnus ordo cælestium spirituum dominationes vocantur.

¶ Præterea, Nomen dominationis ad gubernationem pertinere videtur. Similiter autem & nomen principatuum & potestatum. Inconuenienter ergo tribus ordinibus hæc tria nomina imponuntur.

¶ Præterea, Archangeli dicuntur quasi principes angeli. Non ergo hoc nomen debet imponi alij ordini quàm ordini principatuum.

¶ Præterea, Nomen Seraphim imponitur ab ardore, qui ad charitatem pertinet. Nomen autem Cherubim imponitur à scientia. Charitas autem & scientia sunt dona & communia omnibus angelis. Non ergo debent esse nomina spiritualium ordinum.

¶ Præterea, Throni dicuntur sedes. Sed ex hoc ipso Deus in creatura rationali sedere dicitur, quòd ipsum cognoscit & amat. Nõ ergo debet esse alius ordo thronorum ab ordine Cherubim & Seraphim. Sic igitur videtur quòd inconuenienter ordines angelorum nominentur.

¶ SED CONTRA est autoritas sacræ scripturæ, quæ sic eos nominat. Nomen enim Seraphim ponitur Isa. 6. Nomen Cherubim Ezech. 1. Nomen Thronorum Col. 1. Dominationes autem & virtutes, & potestates, & principatus ponuntur Ephes. 1. Nomen autem archangeli ponitur in canonica Iudæ. Nomina autem angelorum in pluribus Scripturæ locis.

CONCLVSIO.

¶ Distinguuntur in angelicis hierarchiis nouem ordines angelorum: Cherubim, Seraphim, Throni, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangeli, & Angeli.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in nominatione angelicorum ordinum considerare oportet, quòd propria nomina singulorum ordinum proprietates eorum designant, vt Diony. dicit 7. c. Cæl. hierar. Ad videndum autem quæ sit proprietas cuiuslibet ordinis, considerare oportet, quòd in rebus ordinatis, tripliciter aliquid esse contingit, scilicet per proprietatem, per excessum, & per participationem. Per proprietatem autem dicitur esse aliquid in re aliqua, quòd adæquatur & proportionatur naturæ ipsius. Per excessum autem, quando illud, quod attribuitur alicui, est minus quàm res, cui attribuitur: sed tamen conuenit illi rei per quendam excessum. Sicut dictum est[c], de omnibus nominibus quæ attribuuntur Deo. Per participationem autem, quando illud quod attribuitur alicui, non plenarie inuenitur in eo, sed deficienter. Sicut sancti homines participatiue dicuntur dij. Si ergo aliquid nominari debeat nomine designante proprietatem ipsius, non debet nominari ab eo quod imperfecte participat, neque ab eo quod excedenter habet: sed ab eo quod est sibi quasi coæquatum. Sicut si quis velit propriè nominare hominem, dicet eum substantiam rationalem: non autem proprie substantiam intellectualem, quod est proprium nomen angeli: quia simplex intelligentia conuenit angelo per proprietatem, homini vero per participationem. 69

Neque

Neque subſtantiam ſenſibilem, quod eſt nomen bruti proprium: quia ſenſus eſt minus quàm id quod eſt proprium homini, & conuenit homini excedenter præ aliis animalibus. Sic igitur conſiderandum eſt in ordinibus angelorum, quòd omnes ſpirituales perfectiones ſunt omnibus angelis communes, & omnes abundantius exiſtunt in ſuperioribus quàm inferioribus. Sed cum in ipſis etiam perfectionibus ſit quidam gradus, ſuperior perfectio attribuitur ſuperiori ordini per proprietatem, inferiori vero per participationem. Econuerſo autem inferior attribuitur inferiori per proprietatem, ſuperiori autem per exceſſum. Et ita ſuperior ordo à ſuperiori perfectione nominatur. Sic igitur Dio. exponit ordinum nomina ſecundum conuenientiã ad ſpirituales perfectiones eorum. Greg. vero in expoſitione horum nominum magis attendere videtur exteriora miniſteria. Dicit enim, quòd angeli dicuntur, qui minima nuntiãt: archangeli, qui ſumma: virtutes, per quas miracula fiunt: poteſtates, quibus aduerſæ poteſtates arcentur vel repelluntur: principatus, qui ipſis bonis ſpiritibus præſunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angelus nuntius dicitur. Omnes ergo cælestes ſpiritus inquantum ſunt manifeſtatores diuinorum, angeli vocantur. Sed ſuperiores angeli habent quandam excellentiam in hac manifeſtatione, à qua ſuperiores ordines nominantur. Infimus autem angelorum ordo nullam excellentiam ſupra communem manifeſtationem addit. Et ideo à ſimplici manifeſtatione nominatur. Et ſic nomen commune remanet infimo ordini quaſi proprium, vt dicit Dionyſ. 5. cap. cæl. hierarch. Vel poteſt dici, quòd infimus ordo ſpecialiter poteſt dici ordo angelorum: quia immediate nobis annuntiant. Virtus autem dupliciter accipi poteſt. Vno modo communiter, ſecundum quod eſt media inter eſſentiam & operationem. Et ſic omnes cælestes ſpiritus nominantur cælestes virtutes: ſicut & cælestes eſſentiæ. Alio modo, ſecundum quod importat quendam exceſſum fortitudinis. Et ſic eſt proprium nomen ordinis. Vnde Dionyſ. dicit. 8. cap. cæl. hierarch. quòd nomen virtutum ſignificat quendam virilem & inconcuſſam fortitudinem. Primo quidem ad omnes operationes diuinas eis conuenientes: ſecundo ab ſuſcipiendum diuina. Et ita ſignificat quòd ſine aliquo timore aggrediuntur diuina quæ ad eos pertinent: quod videtur ad fortitudinem animi pertinere.

¶ Ad ſecundum dicendum quòd (ſicut dicit Dion. 12. c. de di. no.) dominatio laudatur in Deo ſingulariter per quẽdam exceſſum. Sed per participationem diuina eloquia vocant dominos principaliores ornatus, per quos inferiores ex donis eius accipiunt. Vndo & Dion. dicit in 8. c. cæl. hier. quòd nomen dominationum primo quidem ſignificat quandam libertatem, quæ eſt à ſeruili conditione, & pedeſtri ſubiectione, ſicut plebs ſubiicitur: & à tyrannica oppreſſione, quam interdum etiam maiores patiuntur. Secundo ſignificat quandam rigidam, & inflexibilem gubernationem, quę ad nullum ſeruilem actum inclinatur neque ad aliquem actum ſubiectorum, vel oppreſſorum à tyrannis. Tertio ſignificat appetitum & participationem veri dominij, quod eſt in Deo. Et ſimiliter nomen cuiuslibet ordinis ſignificat participationem eius quod eſt in Deo. Sicut nomen virtutum ſignificat participationẽ diuinæ virtutis. Et ſic de alijs.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen dominationis & poteſtatis & principatus diuerſimode ad gubernationem pertinet. Nam domini eſt ſolummodo præcipere & agendis. Et ideo Greg. dicit, quòd quædam angelorum agmina pro eo, quòd eis cætera ad obediendum ſubiecta ſunt, dominationes vocantur. Nomen vero poteſtatis ordinationem quandam deſignat: ſecundum illud Apoſt. ad Rom. 13. Qui poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit. Et ideo Dionyſ. dicit, quòd nomen poteſtatis ſignificat quandam ordinationem, & circa ſuſceptionem diuinorum, & circa actiones diuinas: quas ſuperiores in inferiores agunt, eas ſurſum ducendo. Ad ordinem ergo poteſtatum pertinet, ordinare, quæ à ſubditis ſint agenda. Principari vero, vt Greg. dicit, eſt inter reliquos priorem exiſtere, quaſi primi ſint in executione eorum quæ imperantur. Et ideo Dion. dicit. 9. c. cæl. hier. quòd nomen principatuum ſignificat ductiuum cum ordine ſacro. Illi enim qui alios ducunt, primi inter eos exiſtentes, principes propriè vocantur: ſecundũ illud Pſalm. Præuenerunt principes coniuncti pſallentibus.

¶ Ad quartum dicendum, quòd archangeli ſecundum Dionyſ. medij ſunt inter principatus & angelos. Medium autem cõparatum vni extremo, videtur alterum, inquantum participat naturam vtriuſque. Sicut tepidum reſpectu calidi eſt frigidũ, reſpectu vero frigidi eſt calidũ. Sic & archangeli dicuntur quaſi principes angeli: quia reſpectu angelorum ſunt principes, reſpectu vero principatuum ſunt angeli. Secundum Gregor. autem dicuntur archangeli ex eo quòd principantur ſoli ordini angelorum: quaſi magna nuntiantes. Principatus autem dicuntur ex eo quòd principãtur omnibus cælestibus virtutibus diuinas iuſſiones explentibus.

¶ Ad quintum dicendum, quòd nomen Seraphim non imponitur tantum à charitate, ſed à charitatis exceſſu, quem importat nomen ardoris vel incendij. Vnde Dionyſ. 7. c. cæl. hier. exponit nomen Seraphim ſecundum proprietates ignis, in quo eſt exceſſus caliditatis. In igne autem tria poſſumus conſiderare. Primo quidẽ motum qui eſt ſurſum, & qui eſt continuus: per quod ſignificatur quòd inclinabiliter mouentur in Deum. Secundo vero virtutem actiuam eius, quæ eſt calidum. Quod quidem non ſimpliciter inuenitur in igne, ſed cum quadã acuitate, quia maxime eſt penetratiuus in agendo, & pertingit vſq; ad minima, & iterum cũ quodam ſuperexcedenti feruore. Et per hoc ſignificatur actio huiuſmodi angelorum, quã in ſubditos potenter exercent, eos in ſublimen feruorem excitantes, & totaliter eos per incendium purgantes. Tertio conſideratur in igne claritas eius. Et hoc ſignificat, quòd huiuſmodi angeli in ſeipſis habent inextinguibilẽ lucem, & quòd alios perfecte illuminant. Similiter etiam nomen Cherubim imponitur à quodam exceſſu ſcientiæ. Vnde interpretatur plenitudo ſcientię. Quod Dion. exponit quantum ad quatuor. Primo quidem quantum ad perfectam Dei viſionem. Secundo quantum ad plenam ſuſceptionem diuini luminis. Tertio quantum ad hoc quòd in ipſo duo contemplantur pulchritudinem ordinis rerum à Deo deriuatam. Quarto quantum ad hoc quòd ipſi pleni exiſtentes huiuſmodi cognitione, eam copioſe in alios effundunt.

¶ Ad ſextum dicendum, quòd ordo thronorum habet excellentiam præ inferioribus ordinibus in hoc, quòd immediate in Deo rationes diuinorum operum cognoſcere peſſunt. Sed Cherubim habent excellentiam ſcientiæ, Seraphim vero excellentiam ardoris. Et licet in his duabus excellentijs includatur tertia: non tamen in illa quæ eſt thronorum, includuntur aliæ duæ. Et ideo ordo thronorum diſtinguitur ab ordine cherubim, & ſeraphim. Hoc enim eſt commune in omnibus, quòd excellentia inferioris cõtinetur in excellentia ſuperioris: & non econuerſo. Exponit autem Dionyſ. nomen thronorum per conuenientiam ad materiales ſedes. In quibus eſt quatuor cõſiderare. Primo quidẽ ſitum: quia ſuper terram ſedes eleuantur. Et ſic ipſi angeli, qui throni dicuntur, eleuantur vſque ad hoc quòd in Deo immediate rationes rerũ cognoſcant. Secundo in materialibus ſedibus conſideratur firmitas: quia in ipſis aliquis firmiter ſeder. Hic autem eſt econuerſo. Nam ipſi angeli firmantur per Deum. Tertio, quia ſedes ſuſcipit ſedentem, & in ea deferri poteſt. Sic & ipſi angeli ſuſcipiunt Deum in ſeipſis, & eum quodammodo ad inferiores ferunt. Quarto ex figura: quia ſedes ex vna parte eſt aperta ad ſuſcipiendum ſedentem. Ita & iſti angeli ſunt per promptitudinem aperti ad ſuſcipiendum Deũ, & famulandum ipſi.

ARTICVLVS VI.

a ¶ Vtrum conuenienter gradus ordinum aſſignentur.

AD SEXTVM sic proceditur Videtur quòd inconuenienter gradus ordinũ aſſignentur. Ordo enim prælatorũ videtur eſſe ſupremus. Sed dominationes, principatus, & poteſtates ex ipſis nominibus prælationem quandã habent. Ergo iſti ordines debent eſſe inter omnes ſupremi.

¶ Præterea, Quanto aliquis ordo eſt Deo propinquior, tanto eſt ſuperior. Sed ordo thronorũ videtur eſſe Deo propinquiſſimus. Nihil enim coniungitur propinquius ſedenti, quàm ſua ſedes. Ergo ordo thronorum eſt altiſſimus.

¶ Præterea, Scientia eſt prior quàm amor: & intellectus videtur eſſe altior quàm voluntas. Ergo, & ordo cherubim videtur eſſe altior quàm ordo ſeraphim.

¶ Præterea, Gregor. ponit principatus ſuper poteſtates. Non ergo collocantur immediate ſuper archangelos, vt Dionyſ. dicit.

Universidad de De Biblio

¶SED CONTRA est, q̄ Dion. ponit in prima quidē hierarchia seraphim vt primos, cherubim vt medios, thronos vt vltimos. In media vero dominationes vt primos, virtutes vt medios, potestates vt vltimos. In vltima principatus vt primos, archāgelos vt medios, angelos vt vltimos.

CONCLVSIO.

¶Angelicorum spirituum in prima hierarchia sic ordinantur ordines, Seraphimi, Cherubimi, et Throni: in secunda Dominationes, Virtutes, & Potestates: in tertia Principatus, Archangeli, & Angeli.

¶RESPONDEO dicendū, quòd gradus angelicorū ordinum assignant & Greg. & Dio. quantū ad alia quidē cōuenienter, sed quantum ad principatus & virtutes differenter. Nā Dio. collocat virtutes sub dominationibus & supra potestates, principatus autē sub potestatibus & supra anchangelos. Greg. autē ponit principatus in medio dominationū, & potestatū: virtutes vero in medio potestatū & archangelorū. Et vtraq; assignatio fulcimentū habere potest ex autoritate Apostoli, qui medios ordines ascēdendo enumerans, dicit Ephe. 1. quòd Deus instituit illū, scilicet Christū ad dexterā suā in cælestibus supra oēm principatū, & potestatem, & virtutē, & dominationem. Vbi virtutē ponit inter potestatē, & dominationē secundū assignationem Dio. Sed ad Col 1. enumerans eosdē ordines, descendendo dicitur, Siue throni, siue dominationes, siue principat⁹, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso creata sunt. Vbi principatus ponit medios inter dominationes & potestates secundū assignationē Greg. Primo igitur videamus rationē assignationis Dio. in qua considerādū est, quòd (sicut suprà dictum est [e]) prima hierarchia accipi rationes rerum in ipso Deo, secūda vero in causis vniuersalibus, tertia vero secundū determinationē ad speciales effectus. Et quia Deus est finis nō solum angelicorum ministeriorū, sed etiam totius creaturæ, ad primā hierarchiam pertinet consideratio finis, ad mediā vero dispositio vniuersalis de agēdis, ad vltimā autem applicatio dispositionis ad effectum, quæ est operis executio. Hæc enim tria manifestū est in qualibet operatione inueniri. Et ideo Dion. ex nominibus ordinū proprietates illorū cōsiderans, illos ordines in prima hierarchia posuit, quorū nomina imponuntur per respectū ad Deum, scilicet seraphim, & cherubim, & thronos. Illos vero ordines posuit in media hierarchia, quorū nomina designant cōmunem quandā gubernationem, siue dispositionem in dominationes, virtutes, & potestates. Illos vero ordines posuit in tertia hierarchia, quorū nomina designant operis executionem, scilicet principatus, angelos & archangelos. In respectu autem ad finē tria considerari possunt. Nā primo aliquis considerat finē. Secundo vero perfectam finis cognitionē accipit. Tertio vero intentionē suā in ipso defigit. Quorū secundum ex additione se habet ad primū, & tertiū ad vtrunq;. Et quia Deus est finis creaturarum, sicut dux est finis exercitus, vt dicitur in 11. Met. potest aliquid simile huius ordinis considerari in rebus humanis. Nā quidā sunt, qui hoc habent dignitatis, vt per seipsos familiariter accedere possint ad regē vel ducē. Quidā vero super hoc habēt vt etiā secreta eius cognoscant. Alij vero insuper circa ipsum semper inhęrēt quasi ei coniuncti. Et secundū hanc similitudinem accipere possumus dispositionē in ordinibus primæ hierarchiæ. Nam throni eleuantur ad hoc quòd Deū familiariter in seipsis recipiant, secundum quod rationes rerum in ipso immediate cognoscere possunt. Quod est proprium totius primæ hierarchiæ. Cherubim vero supereminenter diuina secreta cognoscunt: seraphim vero excellunt in hoc quod est omniū supremum, scilicet Deo ipsi vniri. Vt sic ab eo quod est commune toti hierarchiæ, denominetur ordo thronorū: sicut ab eo quod est commune omnibus cælestibus spiritibus, denominatur ordo angelorum. Ad gubernationis autem rationē tria pertinent. Quorum primum est distinctio eorū, quæ agenda sunt. Quod est proprium dominationum. Secundū autem est prębere facultatem ad implendū, quod pertinet ad virtutes. Tertiū autem est ordinare, qualiter ea quæ præcepta vel diffinita sunt, impleri possunt, vt aliqui exequantur, & hoc pertinet ad potestates. Exequutio autē angelicorum ministeriorum cōsistit in annunciando diuina: in executione autē cuiuslibet actus sunt quidam quasi incipientes actionem, & alios ducentes. Sicut in cantu pręcentores, & in bello illi, qui alios ducunt, & dirigunt. Et hoc pertinet ad principatus. Alij vero sunt qui simpliciter exequuntur. Et hoc pertinet ad angelos. Alij vero medio modo se habent. Quod ad archangelos pertinet, vt suprà dictū est [e]. d
Inuenitur autem congrua hæc ordinum assignatio. 533
Nam semper summum inferioris ordinis affinitatem habet cū vltimo superioris. Sicut infima animalia parum distant à plantis. Primus autē ordo est diuinarum personarum, qui terminatur ad Spiritum sanctum, qui est amor procedens, cū quo affinitatem habet supremus ordo primæ hierarchię ab incendio amoris denominatus. Infimus autem ordo primæ hierarchiæ est thronorum, qui ex suo ordine habent quandam affinitatem cum dominationibus. Nā throni dicuntur secundū Greg. per quos Deus sua iudicia exercet. Accipiūt enim diuinas illuminationes per conuenientiā ad immediate illuminandū secundā hierarchiā, ad quam pertinet dispositio diuinorum ministeriorum. Ordo vero potestatum affinitatem habet cū ordine principatuum. Nam cum potestatum sit, ordinem subiectis imponere, hæc ordinatio statim in nomine principatuum designatur, qui sunt primi in executione diuinorum ministeriorū, vtpote præsidentes gubernationi gentium & regnorum, quòd est ptimū principiū in diuinis ministeriis. Nam bonum gētis est diuinius, quàm bonum vnius hominis. Vnde dicitur Dan. 11. Princeps regni Persarū resistit mihi. Dispositio etiā ordinum quā Greg. ponit, cōgruitatē habet. Nam cū dominationes sint diffinientes, & pręcipientes ea quæ ad diuina ministeria pertinent, ordines eis subiecti disponūtur secundū dispositionem eorū, in quos diuina ministeria exercentur. Vt 540
autem Aug. dicit in 3. de trin. corpora quodam ordine reguntur, inferiora per superiora, & omnia per spiritualem creaturam, & spiritus malus per spiritum bonū [e]. Primus ergo ordo post dominationes dicitur principatuum, qui etiam bonis spiritibus principantur. Deinde potestates, per quas arcentur mali spiritus, sicut per potestates terrenas arcentur malefactores, vt habetur Ro. 13. Post quas sunt virtutes, quæ habēt potestatem super corporalem naturam in operatione miraculorū. Post quas sunt angeli, & archangeli, qui nuntiāt hominibus vel magna, quę sunt supra rationem, vel parua, ad quæ ratio se extendere potest.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in angelis potius est, quòd subiiciuntur Deo, quàm quòd inferioribus præsident. & hoc deriuatur ex illo. Et ideo ordines nominati à prælatione non sunt supremi, sed magis ordines nominati à conuersione ad Deum.

¶Ad sc̄dm dicendū, q̄ illa ꝓpinquitas ad Deū quę designatur noīe thronorū, cōuenit etiā cherubim & seraphim, & excellētius, vt dictū est [e]. e

¶Ad tertiū dicendum, q̄ (sicut suprà dictū est) cognitio est, secundum quod cognita sunt in cognoscente: amor autem secundum quòd amās 162
vnitur rei amatæ [e]. Superiora autē nobiliori modo sunt in seipsis quàm 168
in inferioribus: inferiora vero nobiliori modo in superioribus quàm in seipsis [e]. Et ideo inferiorum quidem cognitio præeminet dilectioni, superiorum autem dilectio & præcipue Dei præeminet cognitioni [e]. 286 409

¶Ad quartum dicendū, quòd si quis diligenter cōsideret dispositiones ordinum secundū Dion. & Greg. parum vel nihil differunt, si ad rē referantur. Exponit enim Greg. principatum nomē ex hoc quod bonis spiritibus præsunt: & hoc conuenit virtutibus secundū quòd in nomine virtutum intelligitur quædam fortitudo dans efficaciā inferioribus spiritibus ad exequenda diuina ministeria. Rursus virtutes secundum Greg. videntur esse idem quod principatus secundum Dion. Nam hoc est primum in diuinis ministeriis miracula facere. Per hoc enim paratur via annuntiationi archangelorum & angelorum.

ARTICVLVS VII.

a *¶Vtrum ordines remanebunt post diem iudicij.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non remanebunt post diem iudicij. Dicit enim Apost. 1. ad Cor 15. quòd Christus euacuabit omnem principatū, & potestatē, cū tradiderit regnum Deo & patri. Quod erit in vltima consummatione. Pari ergo ratione in illo statu omnes alij ordines euacuabuntur. 535 2. dist. 11. q. 2. ar. 6. Et 4. dis. 47. q. 1. ar. 2. q. 4. cor. Et. 1. col. 15. l. 3. col. 3.

¶Præterea, Ad officium angelorum pertinet purgare, illuminare, & perficere. Sed post diem iudicij vnus angelus non purgabit, aut illuminabit, aut perficiet alium: quia non proficient amplius in scientia. Ergo frustra ordines angelici remanerent.

¶Prætereà, Apostolus dicit ad Hebr. primo de angelis: quòd omnes sunt administratorii spiritus, in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Ex quo patet quòd officia angelorum ordi-

Comment. ¶In corpore tria. Primo ponitur differentia inter Dion. & Greg. Secundo tractatur opinio Diony. Tertio Gregorij.

¶Quo ad primum tria, scilicet conuenientia, differentia, & fundamentū vtriusque partis ex Scriptura.

¶Quo ad secundū tria. Primo, qui ordines in qua hierarchia ex rationibus hierarcharum, sic, Hierarchiæ sic differunt, prima ratione in Deo, secunda in causis vniuersalibus, tertia in applicatione ad effectus: ergo prima de fine vniuersali, secunda de vniuersali dispositione, tertia de executione est: ergo ordines respicientes Deum in prima, vniuersale regimen in secunda, & executionem in tertia ponuntur. Prima sequela confirmatur, quia illa tria in omni operatione inueniuntur. Secundo, Ipsi ordines in singulis hierarchiis positi inter se graduantur ex triplici respectu ad Deum, & totidem ad regimē vniuersale, & totidem ad executionem. Tertiò confirmatur assignata graduatio: quia supremum infimi attingit infimum supremi. Et declaratur in ordinibus summo respectu, spiritussan. & septimo & sexto & quar-
522 to, & tertio omnia clara sunt in litera.

¶Quo ad tertium ponitur clare ratio ordinum infra dominationes ex ordine eorum, circa quæ agunt, scilicet angelis bonis, malis natura corporali, magnis nuntijs, & paruis. Et confirmatur ordo autoritate August. omnia clara sunt.

a *¶Super quæstionis centesimæoctauæ Articulum septimum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore duo: Primo distinguit. Secundo respondet.

¶Quo ad primū distinctio, Ordo angelicus habet duo, distinctionē graduum, & executionem officiorum.

¶Quo ad secundum, responsio consistit in duabus conclusionibus. Prima est simpliciter affirmatiua. Ordines remanebunt quo ad distinctionem graduū. Probatur, Distinctio graduū inest à differenti gratia & natura. ergo semper erit. tenet sequela: quia differentia naturæ & gratię semper erit. Probatur, quia illa tolli non potest nisi naturis corruptis: hæc est secundum præcedens meritum. Secunda est, Ordines quo ad executionem officiorū partim remanebunt & partim nō. Probatur & declaratur vtraq; pars. Probatur, Remanebūt vt in fine, cessabunt vt ad finem. Ergo. Declarat̄ exēplo officiorum militum, Remanent, vt in triumpho: cessant, vt in acie.

ordinantur ad hoc, quòd homines ad salutē adducantur. Sed omnes electi vsque ad diē iudicij salutē consequuntur. Non ergo post diem iudicij remanebunt officia, & ordines angelorum.

¶SED CONTRA est quod dicitur Iudic. 5. Stellæ manentes in ordine, & cursu suo. Quod exponitur de angelis. Ergo angeli semper in suis ordinibus remanebunt.

CONCLVSIO.

¶Remanebūt angelici ordines post diem iudicij quo ad gradaum distinctionem, quo ad executionem vero suorum officiorum non remanebunt nisi sicut in fine.

¶RESPONDEO dicendum, quòd in ordinibus angelicis duo possunt considerari, s. distinctio graduū, & executio officiorū. Distinctio autē graduum est in angelis secundū differentiam gratiæ & naturæ, vt suprà dictum est [e]. Et vtraque differentia semper in angelis remanebit. Non enim naturarum differentiæ ab eis auferri possent, nisi eis corruptis. Differentia etiam gloriæ, erit in eis semper secundum differentiā meriti præcedētis. Executio autē officiorum angelicorū aliquo modo remanebit post diem iudicij, & aliquo modo cessabit. Cessabit quidē secundū quod eorū officia ordinantur ad perducendū aliquos ad finē, remanebit autē secundū quod conuenit in vltima finis consecutione. Sicut etiā alia sunt officia militarium ordinum in pugna, & in triumpho.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd principatus & potestates euacuabuntur in illa finali consummatione quantum ad hoc, quòd alios ad finem perducant: quia cōsecuto iā fine non est necessariū tendere in finem. Et hæc ratio intelligitur ex verbis Apostoli dicentis: Cū tradiderit regnū Deo, & patri, id est, cum perduxerit fides ad fruendum ipso Deo.

¶Ad secundū dicendū, q̄ actiones angelorū super alios angelos considerandæ sunt secundum similitudinē actionū intelligibilium quę sunt in nobis. Inueniuntur autē in nobis multæ intelligibiles actiones, quæ sunt ordinatæ secundum ordinē causæ & causati. Sicut cū per multa media gradatim in vnā conclusionē deuenimus. Manifestum est autem, q̄ cognitio cōclusionis dependet ex omnibus mediis præcedentibus: nō solum quantū ad nouā acquisitionē sciētiæ, sed etiā quantū ad sciētiæ conseruationē. Cuius signū est, q̄ si quis obliuisceretur aliquod præcedentiū mediorum, opinionem quidē vel fidē de conclusione posset habere, sed non scientiā, ordine causarum ignorato. Sic igitur cū inferiores angeli rationem diuinorū operum cognoscant per lumen superiorū angelorū, dependet eorum cognitio ex lumine superiorum, non solum quantum ad nouam acquisitionē scientiæ, sed etiam quantum ad cognitionis conseruationem. Licet ergo post iudicium non proficiāt inferiores angeli in cognitione aliquarum rerum: non tamen propter hoc excluduntur quin à superioribus illuminentur.

¶Ad tertiū dicendū, quòd etsi post diem iudicij homines non sint vlterius ad salutem adducendi per ministerium angelorū: tamen illi qui iā salutem erunt consecuti, aliquam illustrationē habebunt per angelorum officia.

ARTICVLVS VIII.

a *¶Vtrum homines assumantur ad ordines angelorum.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō assumantur ad ordines angelorū. Hierarchia enim humana continetur sub infima hierarchiarum cælestiū: sicut infima sub media, & media sub prima. Sed angeli infimæ hierarchiæ nunquam transferentur in mediam, aut in primam. Ergo neque homines transferētur ad ordines angelorum.

¶Præterea, Ordinibus angelorum aliqua officia competunt (vtpote custodire, miracula facere, dæmones arcere, & huiusmodi) quæ non videntur conuenire animabus sanctorum. Ergo non transferentur ad ordines angelorum.

¶Præterea, sicut boni angeli inducunt ad bonum, ita dæmones inducunt ad malum. Sed erroneum est dicere, quòd animæ hominū malorū conuertantur in dæmones. Hoc enim Chrys. reprobat super Matth. Ergo non videtur, quòd animæ sanctorum transferantur ad ordines angelorum.

¶SED CONTRA est quod Dominus dicit Matt. 22. de sanctis, quòd erunt sicut angeli Dei in cælo.

CONCLVSIO.

¶Non assumuntur homines ad ordines angelorum quantum ad gradum naturæ.

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est [e], ordines angelorū distinguuntur & secundū conditionem naturæ, & secundū dona gratiæ. Si ergo considerentur angelorum ordines solum quantum ad gradum naturæ, sic homines nullo modo assumi possunt ad ordines angelorū: quia semper remanebit naturarū distinctio. Quam quidā considerantes, posuerunt, quòd nullo modo homines transferri possunt ad æqualitatē angelorū. Quod est erroneū. Repugnat enim promissioni Christi, dicentis Luc. 20. quòd filij resurrectionis erunt æquales angelis in cælis. Illud enim quod est ex parte naturæ, se habet vt materiale in ratione ordinis. Completiuū vero est, quod est ex dono gratiæ, quæ dependet ex liberalitate Dei, non ex ordine naturæ. Et ideo per donum gratię homines mereri possunt tantam gloriam, vt angelis æquentur [e] secundū singulos angelorū gradus: quod est homines ad ordines angelorū assumi. Quidam tamen dicunt, quòd ad ordines angelorū non assumuntur omnes qui saluantur, sed soli virgines, vel perfecti: alij vero suum ordinem constituent, quasi condiuisum toti societati angelorum. Sed hoc est contra Aug. qui dicit 12. de ciuitate Dei, quòd non erunt duæ societates hominum, & angelorum, sed vna, quia omnium beatitudo est adhærere vni Deo.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd gratia angelis datur secundum proportionem naturalium. Non autē sic est de hominibus, vt suprà dictum est [e]. Et ideo sicut inferiores angeli non possunt transferri ad naturalē gradū superiorum, ita nec ad gratuitum. Homines vero possunt ad gratuitum conscendere, sed non ad naturalem.

¶Ad secundum dicendum, quòd angeli secundū naturæ ordinē medij sunt inter nos & Deum. Et ideo secundum legē cōmunem per eos administrantur non solum res humanæ, sed etiam omnia corporalia. Homines autem sancti etiam post hanc vitam sunt eiusdem naturæ nobiscum. Vnde secundum legem communem non administrant humana, nec rebus viuorū intersunt: vt Aug. dicit in lib. de cu. pro mor. agenda. Ex quadam tamen speciali dispensatione interdū aliquibus sanctis conceditur, vel viuis vel mortuis, huiusmodi officia exercere, vel miracula faciendo, vel dæmones arcendo, vel aliquid huiusmodi: sicut August. in eodem lib. dicit.

¶Ad tertium dicendū, quòd homines ad pœnā dæmonū transferri nō est erroneum. Sed quidam erroneè posuerunt dęmones nihil aliud esse quàm animas defunctorum. Et hoc Chrysost. reprobat.

QVÆSTIONIS CENTESIMÆNONÆ, DE ordinatione malorum angelorum, in quatuor artic. diuisa.

DEINDE considerādum est de ordinatione malorum angelorum. ¶Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶Primo, vtrum ordines sint in dæmonibus. ¶Secundo, vtrum in eis sit prælatio. ¶Tertio, vtrum vnus illuminet alium. ¶Quarto, vtrum subiiciantur prælationibus bonorum angelorum.

ARTICVLVS I.

a *¶Vtrum ordines sint in dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd ordines non sint in dæmonibus. Ordo enim pertinet ad rationem boni, sicut & modus & species (vt August. dicit in lib. 337 2 dist. 6. art. 4. Et 4. dist. 47. q̄. 1. ar. 3. q. 4.

Annot. ¶Responsionem ad secūdum notato diligenter, quoniā mirabile quid dicit de dependentia luminis angelici: quod quia non de naturali, sed gratuito dicitur, de quo sola fides sufficit, cum veneratione suscipiendum est. Præstat nāque in his ab excellentioribus persuaderi quàm temere secundum vires iudicare ingenij proprij.

a *¶Super Quæstionis centesimæoctauæ Articulum octauum.*

552 Comment. Titulus clarus. ¶In corpore tria. Primo distinguitur. Secūdo respondetur iuxta vnū distinctionis membrū. Tertio respōdetur iuxta secundum membrum.

¶Quo ad primū distinctio est, In ordinibus angelorū concurrunt duo, scilicet conditio naturæ, & dona gratiæ, vt patet ex dictis.

¶Quo ad secundū, conclusio prima responsiua quæsito est negatiua, Homines non possunt assumi ad ordines angelorū, quo ad gradum naturæ. Probatur, Semper remanebit naturarum angeli & hominis diuersitas. ergo nunquā hæc ascendet ad gradum illius.

¶Quo ad tertium tria principaliter fiunt: destruuntur, s. duę opiniones, & ponitur conclusio respōsiua quæsito. prima opinio est, quòd homines non assumuntur ad ordines angelorū etiam secundū gradū gloriæ, & motiuum eius est distantia naturarum. Hæc refellitur in se quidē ex autoritate Euangelij: in sua autem radice ex ratione, quia distātia naturæ nō concurrit, nisi materialiter, donum vero gratiæ cōpletiue. Nec hoc oportet respondere naturæ sed libertati diuinæ.

¶Secūda vero opinio est, quòd aliqui assumuntur ad ordines angelorum, vt virgines, vel perfecti: alij nō. Et hoc retūditur autoritate Aug. Conclusio autem respōsiua, quæ secundū literæ ordinē in medio harum opinionū locatur, est, Homines indifferenter ad ordines angelorū assumuntur. Probatur, Tātam gloriā mereri ex dono gratiæ possunt vt angelis æquentur secundum gradus singulos angelorum: ergo.

¶Nota hîc, quòd hoīes assumi ad ordines angelorum duo includit, vnū est, quòd cōstituāt cū angelis vnā societatem. Et hoc modo oēs hoīes sancti assumuntur ad ordines angelorum, siue sint maioris gloriæ quàm aliquis angelus, siue æqualis, siue minoris quā oēs angeli: ita, q̄ ex angelis & hoībus etiā inferioribus oībus angelis, quorum magnā rationabile est fore multitudinē, & vna integrabitur societas. Et in hoc errauit secunda opinio, quæ solo s perfectos quasi mistos inter angelos posuit: minus vero perfectos quàm angelos, quasi separatos segregauit in aliam societatem. Nec aduertit, quòd latitudo ordinis gratiæ, maior est latitudine ordinis naturæ: & quòd nō idē ponit limes vtrobiq;. Alterū est quòd perueniat ad gradus gloriæ, quibus potiūtur angeli. Et hoc modo non omnes homines assumūtur ad ipsos angelorum ordines, sed quidā supra ipsos, vt beata Virgo: quidam ad ipsos, vt Apostoli, & perfecti, &c. & quidā infra ipsos, vt rationaliter sunt omnes pueri post baptisma statim euolantes: & alij multi. 532

Annot. 536 2. dist. 9. art. 8.

a *¶Super Quæstionis centesimænonæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore duo. Primo distinguitur. Secundo respōdetur quæsito iuxta singula distinctionis membra.

¶Quo ad primum distinctio est, Ordines dupliciter quo ad naturam & quo ad gratiam. Et sic dupliciter, vel consummatam, vel meritoriam. Sunt igitur tria membra. ordo secundū naturam, b
secundum gratiam meritoriam, 130
& secundum gloriam, patēt ex dictis.

¶Quo ad secundū sunt tres cōclusiones respōsiuæ. prima, Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus secundum statū gloriæ, & hæc patet. Secunda dęmones nō sunt, sed fuerunt in ordinibus secundū statū gratiæ meritoriæ: hoc patet expositione superius facta de angelis creatis in gratia. Tertia, Dæmones perseuerant in ordinibus 532
secundum naturæ cōditionem. 316
Probatur, quia naturalia non sunt ablata per peccatum. vt Dionysius dicit.

a ¶ Super Quæstionis tertiæ decimænonæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio affirmatiue respondet huic quæsito. In dæmonibus est prælatio. Probatur dupliciter. Primo, Naturæ dæmonum sunt subordinatæ. ergo actiones eorum sunt subinuicem ordinatæ: ergo in eis est prælatio. antecedens patet: consequentia probatur dupliciter, primo quia actio sequitur naturam: ac per hoc naturam subditam sequitur actio subdita. Secundo, quia hoc testantur corpora superiora, & inferiora. Secunda vero consequentia probatur ex ratione prælationis: quia, scilicet consistit in hoc quòd actio sit subdita actionis: secundo probatur conclusio sic, Diuina sapientia attingit à fine, &c. ergo
333 536 nihil relinquit inordinatum: ergo congruit sibi etiam in dæmonibus ordinem prælationis secundum eorum naturam instituere.

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articulu tertium.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue, cum vna annexa secundario. Responsiua est, In dæmonibus non est illuminatio. Probatur, Peruersitas dæmonum habet vt vnus non ordinet ad Deum alium,
260 sed abducat. ergo non illuminat. Probatur sequela: quia illuminatio est manifestatio in ordine ad Deum: vt patet ex differentia assignata inter duplicem manifestationem, scilicet illuminationem, & locutionem. Annexa vero conclusio est, quòd in dæmonibus est quædã manifestatio veritatis adinuicem. Probatur, quia est in eis locutio.

a ¶ Super Quæstionis centesimænonæ Articuli quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Boni angeli prælati sunt malis, & eos regũt. probatur. Prælatio primo conuenit Deo, participatiue autem creaturis, ergo creaturæ perfectiores habent influentiam super alias. ergo sancti angeli super dæmones. Antecedens est per se notum: consequentia prima probatur, quia sunt Deo propinquiores: secunda vero, quia maxima perfectio, & maxime appropinquans Deo est status fruitionis: in quo sant angeli, quo priuãtur dæmones.

in lib. de natura boni) & econtrario inordinatio pertinet ad rationem mali. Sed in bonis angelis nihil est inordinatum. Ergo in malis angelis nõ sunt aliqui ordines.

¶ Præterea, Ordines angelici sub aliqua hier. continentur, sed dæmones non sunt sub aliqua hierarchia, quæ est sacer principatus, cũ ab omni sanctitate sint vacui. Ergo in dęmonibus non sunt ordines.

¶ Præterea, Dæmones de singulis ordinibus angelorum ceciderunt: vt cõmuniter dicitur. Si ergo aliqui dæmones dicuntur esse alicuius ordinis: quia de illo ordine ceciderunt: videtur quòd deberent eis attribui nomina singulorum ordinum. Nunquam autẽ inuenitur, quòd dicantur seraphim, vel throni, vel dominationes. Ergo pari ratione non sunt in aliquibus ordinibus.

¶ SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Eph. vlt. quòd est nobis colluctatio aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum.

CONCLVSIO.

¶ Dæmones neque sunt, neque fuerunt in ordinibus angelorum secundum statum gloriæ, fuerunt autem secundum statum gratiæ meritoriæ. & perseuerant in ordinibus secundum statum & naturæ conditionem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut iam dictũ est [e], ordo angelicus consideratur, & secundum gradũ naturæ, & secundum gradum gratiæ. Gratia vero habet duplicẽ statũ, scilicet imperfectũ, qui est status merendi: & perfectũ, qui est status gloriæ consummatæ. Si ergo considerentur ordines angelici quantum ad perfectionem gloriæ, sic dæmones neque sunt in ordinibus angelicis, neque vnquã fuerunt. Si autẽ consideretur quantum ad id quod est gratiæ imperfectæ, sic dæmones fuerunt quidẽ aliquando in ordinibus angelorum, sed ab eis ceciderunt, secundũ illud quod suprà posuimus [e], omnes angelos in gratia creatos fuisse. Si autẽ considerentur quantum ad id quod est naturæ, sic adhuc sunt in ordinibus, quia data naturalia nõ amiserunt, vt Diony. dicit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd bonum potest inueniri sine malo: sed malũ nõ potest inuenire sine bono, vt suprà habitũ est [e]. Et ideo dæmones inquantum habent naturam bonam, ordinati sunt.

¶ Ad secundum dicendum, quòd ordinatio dæmonum, si concideretur ex parte Dei ordinãtis, est sacra. Vtitur enim dæmonibus propter seipsum. Sed ex parte voluntatis dæmonum nõ est sacra: quia abutuntur sua natura ad malum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd nomen seraphim imponitur ab ardore charitatis: nomen autem thronorum ab inhabitatione diuina. Nomen autẽ dignationũ importat libertatẽ quandã. Quæ omnia opponũtur peccato. Et ideo peccantibus angelis huiusmodi nomina non attribuuntur.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum in dæmonibus sit prælatio.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus nõ sit prælatio. Omnis enim prælatio est secundũ aliquem ordinẽ iustitię. Sed dæmones totaliter à iustitia ceciderunt. Ergo in eis non est prælatio.

¶ Præterea, Vbi non est obedientia, & subiectio, non est prælatio. Hæc autem sine concordia esse non possunt. Quæ in dæmonibus nulla est, secũdũ illud Prou. 13. Inter superbos semper iurgia. Ergo in dæmonibus non est prælatio.

¶ Præterea, Si in eis est aliqua prælatio, aut hoc pertinet ad eorum naturam, aut ad eorum culpam vel pœnam. Sed non ad eorum naturam, quia subiectio & seruitus non est natura, sed est ex peccato subsecuta. Nec pertinet ad culpam, vel pœnam. Quia sic superiores dæmones qui magis peccauerunt, inferioribus subderentur. Non ergo est prælatio in dæmonibus.

¶ SED CONTRA est quòd dicit glos. 1. ad Cor. 15. Quamdiu durat mundus, angeli angelis, homines hominibus, & dæmones dæmonibus præsunt.

CONCLVSIO.

¶ Cum dæmonum actiones sint ordinatæ, necesse est vt in illorum ordinibus quidam aliis præferantur & dominentur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum actio sequatur naturam rei, quorumcunque naturæ sunt ordinatæ, oportet quòd etiam actiones subinuicem ordinẽtur. Sicut patet in rebus corporalibus. Quia enim inferiora corpora naturali ordine sunt infra corpora cælestia, actiones & motus eorum subduntur actionibus, & motibus cælestiũ corporum. Manifestum est autem ex præmissis [e], quòd dæmonũ quidam naturali ordine sub aliis constituuntur. Vnde & actiones eorum sub actionibus superiorum sunt. Et hoc est quod rationem prælationis facit, scilicet actio subditi subdatur actioni prælati. Sic igitur ipsa naturalis dispositio dæmonum requirit, quòd sit in eis prælatio. Conuenit enim hoc diuinæ sapientiæ, quæ nihil in vniuerso inordinatum relinquit, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter, vt dicitur Sap. 8.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd prælatio dæmonũ non fundatur super eorum iustitia, sed super iustitia Dei cuncta ordinantis.

¶ Ad secundũ dicendum, quòd concordia dæmonum qua quædã aliis obediunt, non est ex amicitia quam inter se habeant, sed ex communi nequitia qua homines odiunt, & Dei iustitiæ repugnãt. Est enim proprium hominum impiorum, vt eis se adiungãt & subiiciant ad propriã nequitiam exequendam quos potentiores viribus vident.

¶ Ad tertium dicendum, quòd dæmones non sunt æquales secundum naturam. Vnde in eis est naturalis prælatio. Quod in hominibus non contingit. qui natura sunt pares. Quòd autem superioribus inferiores subdantur, non est ad bonum superiorum, sed magis ad malum eorũ. Quia cum mala facere maxime ad miseriam pertineat, præesse in malis est esse magis miserum.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum in dæmonibus sit illuminatio.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd in dæmonibus sit illuminatio. Illuminatio enim consistit in manifestatione veritatis. Sed vnus dęmon potest alteri veritatem manifestare: quia superiores magis acumine naturalis scię tiæ vigent. Ergo superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶ Præterea, Corpus quod superabundat lumine, potest illuminare corpus quod in lumine deficit, sicut sol lunam. Sed superiores dæmones magis abundant in participatione luminis naturalis. Ergo videtur q superiores dæmones possunt inferiores illuminare.

¶ SED CONTRA illuminatio cum purgatione est, & perfectione, vt supra dictum est [e]. Sed purgare non conuenit dæmonibus, *argumen. contra.* secundum illud Eccles. 34. Ab immundo quid mundabitur? Ergo etiam neque illuminare.

CONCLVSIO.

a ¶ Quamuis per aliquam veritatis manifestationem sibiinuicem lumen præstare videantur dæmones, non tamen illuminant proprie, cum omnia à Deo auertere studeant.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in dæmonibus non potest esse illuminatio proprie. Dictũ est enim suprà [e], quòd illuminatio proprie est manifestatio veritatis, secundum quod habet ordinem ad Deũ qui illuminat omnem intellectum. Alia autem manifestatio veritatis potest esse locutio. Sicut cum vnus angelus alteri suum conceptũ manifestat. Peruersitas autem dæmonum hoc habet, quòd vnus aliũ non intendit ordinare ad Deum, sed magis ab ordine diuino abducere. & ideo vnus dæmon alium non illuminat. Sed vnus alij suum conceptũ per modum locutionis intimare potest.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd non quælibet veritatis manifestatio habet rationem illuminationis, sed soluni quæ dicta est [e]. ¶ Ad secundum dicendum, quòd secundum ea quæ ad materialẽ cognitionem pertinent, non est necessaria manifestatio veritatis: neq; in angelis neq; in dæmonibus, quia sicut suprà dictũ est [e], statim à principio suæ conditionis omnia cognouerunt quæ ad naturalem cognitionem pertinent: & ideo maior plenitudo naturalis luminis, quæ est in superioribus dæmonibus, non potest esse ratio illuminationis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum boni angeli habeant prælationem super malos.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd boni angeli non habeant prælationem super malos. Prælatio enim angelorum præcipue attenditur secundũ illuminationes. Sed mali angeli, cum sint tenebræ, non illuminantur à bonis. Ergo boni angeli non sunt prælati super malos.

¶ Præterea, Ad negligentiam præsidentis pertinere videntur ea quæ per subditos male fiunt. Sed dæmones multa mala faciunt. Si igitur sub-

sunt prælationibus bonorum angelorum, videtur in angelis bonis esse aliqua negligentia, quod est inconueniens.

¶ Præterea, prælatio angelorum sequitur naturæ ordinem, vt suprà dictum est [e]. Sed si dæmones de singulis ordinibus ceciderunt (vt cõmuniter dicitur) multi dæmones multis bonis angelis sunt superiores ordine naturæ. Non ergo boni angeli prælationem habent super omnes malos.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit. 3. de Trin. quòd spiritus vitæ desertor atque peccator regitur per spiritum vitæ rationalem, piũ, & iustum. Et Greg. dicit, quòd potestates sunt angeli quorum ditioni virtutes aduersæ subiectæ sunt.

CONCLVSIO.

¶ Angeli boni malos præseruntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd totus ordo prælationis primò & originaliter est in Deo, & participatur à creaturis, secundũ quod Deo magis appropinquant. Illæ enim creaturæ super alias influentiam habent, quæ sunt perfectiores, & Deo propinquiores. Maxima autem perfectio & per quam maximè Deo appropinquatur, est creaturarum fruentium Deo. Sicut sunt sancti angeli. Quã perfectione dæmones priuantur. Et ideo boni angeli super malos prælationem habent, & per eos reguntur [e].

534 ¶ AD PRIMVM ergo dicendum, q per sanctos angelos multa de diuinis mysteriis dæmonibus reuelantur, cum diuina iustitia exigit vt per dæmones aliqua fiant, vel ad punitionem malorum, vel ad exercitationem bonorum. Sicut in rebus humanis assessores iudicis reuelant tutoribus eius sententiam. Huiusmodi autem reuelationes si ad angelos reuelantes cõparentur, illuminationes sunt, quia ordinant eas ad Deum. Ex parte vero dæmonum nõ sunt illuminationes, quia eas in Deum non ordinant, sed ad expletionem propriæ iniquitatis.

¶ Ad secundum dicendum, quod sancti angeli sunt ministri diuinæ sapientiæ. Vnde sicut diuina sapientia permittit aliqua mala fieri per malos angelos, vel homines propter bona quæ ex eis elicit: ita & boni angeli non totaliter cohibent malos à nocendo.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angelus qui est inferior ordine naturæ, præest dæmonibus, quamuis superioribus ordine naturę: quia virtus diuinæ iustitię, cui inhærent boni angeli, potior est quàm virtus naturalis angelorum. Vnde & apud homines spiritualis iudicat omnia: vt dicitur 1. ad Cor. 2. Et Phil. dicit in lib. Ethic. quòd virtuosus est regula, & mensura omnium humanorum actuum.

QVÆSTIONIS CENTESIMÆDECIMÆ, de præsidentia angelorum super creaturam corporalem, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de præsidentia angelorum super creaturam corporalem.

¶ Et circa hoc quæruntur quatuor. ¶ Primo vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

¶ Secundo, vtrũ creatura corporalis obediat angelis ad nutum. ¶ Tertio, vtrum angeli sua virtute possint immediate mouere corpora localiter. ¶ Quarto, vtrũ angeli boni vel mali possint facere miracula.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum creatura corporalis administretur per angelos.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd creatura corporalis non administretur per angelos. Res enim quæ habent determinatum modum operandi, non indigent gubernari ab aliquo præsidente. Ideo enim indigemus gubernari, ne aliter operemur quàm oporteat. Sed res sibi corporales habent determinatas actiones ex naturis sibi diuinitus datis. Nõ ergo indigent gubernatione angelorum.

¶ Præterea, Inferiora in entibus gubernantur per superiora, Sed in corporibus quædam dicuntur inferiora, quædam superiora. Inferiora igitur gubernantur per superiora. Non ergo est necessarium quòd gubernentur per angelos.

¶ Præterea, Diuersi ordines angelorum distinguuntur secundum diuersa officia [e]. Sed si creaturæ corporales administrantur per angelos, tot erunt officia angelorum, quot sunt species rerum. ergo etiam tot erunt ordines angelorum, quot sunt species rerum, quod est contra supradicta [e]. Non ergo corporalis creatura administratur per angelos.

530 SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trin. q oĩa corpora
530 reguntur per spiritum vitæ rationalem: & Greg. dicit in 4. dia. quòd in hoc mundo visibili nihil nisi per creaturam inuisibilem disponi potest.

CONCLVSIO.

¶ Præsident angeli super inferiora corpora, cui est vis particularis, cum illorũ potestas sit vniuersalis.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd tã in rebus humanis q̃ in rebus naturalibus, hoc communiter inuenitur, quòd potestas particularis gubernatur, & regitur à potestate vniuersali, Sicut potestas balliui gubernatur á potestate regis. Et in angelis etiam est dictum [e], quòd superiores angeli, qui præsunt inferioribus, habent scientiam magis vniuersalem. Manifestum est autẽ, quòd virtus cuiuslibet corporis est magis particularis quàm virtus spiritualis substantiæ. Nã omnis forma corporalis est forma indiuiduata per materiam & determinata ad hic & nunc: formæ autẽ immateriales sunt absolutę & intelligibiles. Et ideo sicut inferiores angeli, qui habent formas minus vniuersales, reguntur per superiores, ita omnia corporalia reguntur per angelos. Et hoc nõ solũ à sanctis doctoribus ponitur, sed etiam ab omnibus Philosophis, qui incorporeas substantias posuerunt.

¶ AD PRIMVM ergo dicẽdũ, quòd res corporales habent determinatas actiones. Sed has actiones non exercent, nisi secundũ quod mouentur: quia proprium corporis est quòd non agat, nisi per motum. Et ideo oportet, quòd creatura corporalis à spirituali moueatur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd ratio ista procedit secundũ opinionẽ Arist qui posuit q̃ corpora cęlestia mouẽtur à substãtiis spiritualibus. Quarũ numerũ conatus fuit assignare secundũ numerũ motuũ qui apparẽt in corporibus cęlestibus. Sed nõ possuit quòd essent aliquæ substãtiæ spirituales, quæ haberẽt immediatã præsidentiam supra inferiora corpora, nisi forte animas humanas. Et hoc ideo, quia non considerauit aliquas operatiões in inferioribus corporibus exercęri, nisi naturales. Ad quas sufficiebat motus corporum cęlestium. Sed quia nos ponimus multa in corporibus inferioribus fieri præter naturales actiones corporum, ad quæ non sufficiunt virtutes cęlestiũ corporum [e]: ideo secũdum nos necesse est ponere, quòd angeli habeant immediatã præsidentiam, nõ solum supra cælestia corpora, sed etiam supra corpora inferiora.

¶ Ad tertium dicẽdum, quòd de substantiis immaterialibus diuersimode Philosophi sunt locuti. Plato enim posuit substantias immateriales esse rationes & species sensibilium corporum, & quasdã aliis vniuersaliores. Et ideo posuit substãtias immateriales habere præsidentiam immediatam circa omnia sensibilia corpora [e], & diuersas circa diuersas. Arist. autem posuit quòd substantiæ immateriales nõ sunt species corporum sensibilium, sed aliquid altius, & vniuersalius. Et ideo non attribuit eis immediatam præsidẽtiam supra singula corpora, sed solum supra vniuersalia agẽtia, quæ sunt corpora cęlestia [e]. Auic. vero mediam viam secut' est. Posuit enim cum Plat. aliquam substantiam spiritualem præsidentem immediate sphæræ actiuorum, & passiuorum, eo quòd (sicut Plato ponebat) formæ horum sensibilium deriuantur à substantiis immaterialibus: ita etiam Auic. hoc posuit [e]. Sed in hoc à Pla. differt, quòd posuit vnam tantum substantiam immaterialem præsidentem omnibus corporibus inferioribus, quam vocauit intelligentiam agentem. Doctores autem sancti posuerũt, sicut & Platonici, diuersis reb' corporeis diuersas substantias spirituales esse proposițas. Dicit enim Aug. in libro 83. q. Vnaquæque res visibilis in hoc mundo habet angelicam potestatẽ sibi præpositam. Et Dam. dicit, Diabolus erat ex his angelicis virtutibus quæ præerant terrestri ordini. & Ori. dicit super illud Nume. 22. Cum vidisset asina angelum, quòd opus est mũdo angelis, qui præsunt super bestias, & præsunt animalium natiuitati, & virgultorum, & plantationum, & cæterarum rerum incremẽtis. Sed hoc non est ponendum propter hoc quòd secundum suam naturã vnus angelus magis se habeat ad præsidendum animalibus quàm plantis, quia quilibet angel' etiã minimus habet altiorẽ virtutẽ & vniuersaliorẽ quàm aliquod genus corporaliũ: sed ex ordine diuinæ sapientiæ, quæ diuersis rebus diuersos rectores præposuit. Nec tamẽ propter hoc sequitur, q̃ sint plures ordines angelorũ quàm nouẽ: quia sicut suprà dictũ est [e], ordines distinguũtur secundũ generalia officia. Vnde sicut secundũ Greg. ad ordinẽ pote-

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum primum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Omnia corporalia reguntur per angelos. Probatur dupliciter. Primo ratione, Omnis potestas particularis regitur per vniuersalem. potestas corporea est particularis, angelica vniuersalis. ergo corporea regitur per angelicam. Maior probatur inductiue in humanis & in angelicis. Minor probatur, quia corporea vis est huic ad materiam, &c. angelica autem absoluta, & intellectualis. Secundo autoritate sanctorum & Philosophorum.

¶ In responsione ad secundum, & tertium adu- 169
uerte, quòd angelos habere immediatam præsidentiam super corpora inferiora, contingere potest. Vno modo, vt angeli sint distributi secundum numerum speciẽrum ad explenda naturalia opera. Et hoc fuit Platonicum: & reprobatur. Secundo modo, vt angeli sint distributi iuxta specierum quidem numerum, sed non ad opera naturalia, sed propter diuina mysteria super naturalia explenda. Et hoc cum magna reuerentia, & dexteritate interpretatur ponẽdum diuus Thomas in litera, si sanctos doctores no- 137
minatos ibi sequi volumus. Tertio modo, vt non iuxta numerum specierum præsint, sed vnus præsit omnibus inferioribus ad naturalia operanda. Et hoc fuit Auicen. & reprobatur hic, & in 263
articulo sequenti, & alibi. Quarto modo, vt alii qui angeli sint deputati præsidẽtiæ corporalium non iuxta numerum specierum, sed potius 419
secundum numerum modorum, quibus res corporeæ diuinæ subsunt regulæ in ordine ad prædestinationis finem. Et hæc via, iudicio meo est secundum propriam mentem S. Thomæ, vt colligere possũt, & hinc & ex aliis locis. Vnde in responsione ad secundum assertiue ponit pluraliter angelos oportere præsidere his corporibus propter mysteria diuina explenda: numerum autem eorum iuxta numerum speciẽrum recitatiue tantum, & ad bonum motiuum reducendo, & sustentabilem ostendendo assert: & nunquam assertiue, vt patet ex modo loquendi. Hoc, inquit, non est ponendum propter hoc, &c. Vbi se directorem ma- 530
gis quàm assertorem illius opinionis euidenter ostendit.

pote-

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum secundum.

Comm. ent. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo opi. ad partem affirmatiuã. Secundo simul destruitur pars affirmatiua, & constituitur negatiua: & sic respondetur quæsito negatiue.

¶ Quo ad primum referuntur opiniones Pla. & Auic. quòd materia corporalis obedit substãtiis immaterialibus ad mutationem formalem.

¶ Quo ad secundum ponitur conclusio negatiua, quòd materia corporalis non obedit angelis immediate ad transmutationem formalem. Et probatur ex duobus propositionibus, f. compositũ ex materia & forma tantũ fit: & omne quod fit, fit à sibi simili. Ex his enim sequitur, quòd transmutatio formalis est à solo composito, aut ex eminentius continente in seipsum cõpositum, scilicet materiam & formam: quod est solus Deus, vt superius deducta sunt omnia.

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum tertium.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito affirmatiue. Natura corporalis nata est moueri immediate à natura spirituali secundum locum. Probatur tripliciter. Primo ratione diuina sapientia coniungit fines primorum principiis secundorum. ergo natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. ergo natura corporalis in sui supremo attingitur à spirituali. ergo secundum motum localem. Antecedens est Dionys. prima consequentia est euidẽs. Secunda probatur: quia natura corporalis est infra spiritualem. Tertia vero probatur: quia motus localis est perfectissimus omnium motuum. quod probatur, quia mobile localiter vt sic, non est in potentia ad aliquid intrinsecum, sed extrinsecum tantum. Secundo probatur autoritate Phi losophorum. Tertio experientia, qua corpus videmus moueri ab anima principaliter secundum locum.

¶ Circa hæc esset discutiendum quomodo, & vnde motus localis est perfectissimus omnium motuum: sed quoniam hoc spectat ad octauum Physic. ideo vide ibi, & in quæst. extrauagante.

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæ Articulum quartum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue, Angeli non possunt virtute propria miracula facere. Probatum pertinẽt oẽs angeli, qui habent proprie præsidentiã super dæmones: ita ad ordinẽ virtutũ pertinere videtur oẽs angeli, qui habẽt præsidentiã super res pure corporeas. Horũ enim ministerio interdũ etiam miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrũ materia corporalis obediat angelis ad nutum.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd materia corporalis obediat angelis ad nutum. Maior est enim virtus angeli quàm virtus animæ. Sed conceptioni animæ maxime obedit materia corporalis. Immutatur enim corpus hominis ex conceptione animæ ad calorem & frigus, & quandoque vsque ad sanitatem & ægritudinem. Ergo multo magis secundum conceptionẽ angeli materia corporalis transmutatur.

¶ Præterea, Quicquid potest virtus inferior, potest virtus superior. Sed virtus angeli est superior quàm materia corporalis: corpus autem sua virtute potest transmutare materiam corporalem ad formam aliquam, sicut patet cum ignis generat ignem: ergo multo fortius virtute sua angeli possunt materiam corporalem transmutare ad aliquam formam.

¶ Præterea, Tota natura corporalis administratur per angelos, vt dictum est[c]. Et sic videtur quòd corpora se habent ad angelos sicut instrumenta. Nã ratio instrumenti est quòd sit mouẽs motum. Sed in effectibus aliquid inuenitur ex virtute principalium agentium, quod nõ potest esse per virtutẽ instrumenti. Et hoc est id quod est principalius in effectu. Sicut digestio nutrimenti est per virtutem caloris naturalis, qui est instrumentum animæ nutritiuæ: sed quòd generetur caro viua, est ex virtute animæ: similiter quòd secetur lignũ, pertinet ad serram, sed quòd perueniatur ad formam lecti, est ex virtute artificis: ergo forma substantialis, quæ est principalius in effectibus corporalibus, est ex virtute angelorum. materia ergo obedit ad sui informationem angelis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trin. Non est putandum istis transgressoribus angelis ad nutũ seruire hanc visibilium rerum materiam, sed soli Deo.

CONCLVSIO.

¶ Materia corporalis non obedit angelis immediate ad transmutationem formalem.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd Platonici posuerunt formas, quæ sunt in materia, causari ex immaterialibus formis[c]: quia formas materiales ponebant esse participationes quasdam immaterialiũ formarũ. Et hos quantũ ad aliquid secutus est Auic. qui posuit omnes formas, quę sunt in materia, procedere in cõceptione intelligentiæ: & quòd agẽtia corporalia sunt solum dispontia ad formas. Qui in hoc videtur fuisse deceptus, quia existimauerunt formam quasi aliquid per se factum, vt sic ab aliquo formali principio procederet.

¶ Sed si Philosoph. probat in 7. Meta. hoc quod proprie fit est cõpositum. Hoc enim proprie est quasi subsistens[c]. Forma autem non dicitur ens quasi ipsa sit, sed sicut quo aliquid est: & sic per cõsequens nec forma proprie fit. Eius enim est fieri cuius est esse, cũ fieri nihil aliud sit quàm via in esse. Manifestũ est autẽ quòd factũ est simile facienti, quia omne agens agit sibi simile. Et ideo id quòd facit res naturales, habet similitudinẽ cũ cõposito, vel quia est compositum, sicut ignis generat ignẽ: vel quia totũ compositum & quantũ ad materiã, & quantum ad formã, est in virtute ipsius, Quod est propriũ Dei. Sic igitur omnis informatio materiæ, vel est à Deo immediate, vel ab aliquo agente corporali, non autem immediate ab angelo[c].

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd anima nostra vnitur corpori vt forma. Et sic nõ est mirũ, si formaliter transmutatur ex conceptione ipsius: præsertim cũ motus sensitiui appetitus, qui fit cũ quadã transmutatione corporali, subdatur imperio rationis: angelus autẽ non sic se habet ad corpora naturalia. Vnde ratio non sequitur.

¶ Ad secundũ dicendũ, quòd id quod potest virtus inferior, potest superior: non eodẽ sed excellentiori modo[c]. Sicut intellect⁹ cognoscit sensibilia excellentiori modo q̃ sensus. Et sic angelus excellentiori modo transmutat materiam corporalẽ quàm agentia corporalia, scilicet mouendo ipsa agentia corporalia tanquã causa superior.

¶ Ad tertiũ dicendũ, q̃ nihil prohibet ex virtute angelorũ aliquos effectus sequi in rebus naturalib⁹, ad quæ agentia corporalia nõ sufficerẽt. Sed hoc nõ est angelo obedire materiã ad nutũ: sicut nec cocis obedit materia ad nutũ: quia aliquẽ modũ decoctionis operantur per ignẽ secundũ aliquam artis moderationem: quã ignis per se non faceret: cum reducere materiã in actũ formæ substantialis, non excedat virtutẽ corporalis agentis: quia simile natum est sibi simile facere.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum corpora obediant angelis ad motum localem.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur q̃ corpora non obediant angelis ad motũ localẽ. Motus enim localis corporũ naturaliũ sequitur formas eorum. Sed angeli non cauſant formas corporũ naturalium, vt dictum est. Ergo neque possunt causare in eis motum localem.

¶ Præterea, In 8. Phys. probatur, quòd motus localis est primus motuũ. Sed angeli non possunt causare alios motus, transmutando materiam formaliter. Ergo neq; etiam possunt causare motum localem.

¶ Præterea, Membra corporalia obediunt conceptioni animæ ad motum localem inquantum habent in seipsis aliquod principium vitę. In corporibus autem naturalibus non est aliquod principium vitæ. Ergo non obediunt angelis ad motum localem.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit 3. de Trin. quòd angeli adhibent semina corporalia ad aliquos effectus producẽdos[c]. Sed hoc non possunt facere nisi localiter mouendo. Ergo corpora obediunt eis ad motum localem.

CONCLVSIO.

¶ Natura corporalis apta nata est moueri à natura spirituali, & angelis quo ad motum localem.

¶ RESPONDEO dicendũ, q̃ sicut Dion. dicit 7. c. de di. no. diuina sapientia cõiungit fines primorũ principiis secundorũ. Ex quo patet, quòd natura inferior in sui supremo attingitur à natura superiori. Nã natura corporalis est infrà naturã spiritualẽ. Inter omnes autẽ motus corporeos perfectior est motus localis, vt probatur in 8. Phy. Cuius ratio est, quia mobile secundũ locũ nõ est in potentia ad aliquid intrinsecum inquantum huiusmodi, sed solũ ad aliquid extrinsecũ, scilicet ad locum: & ideo natura corporalis nata est moueri immediatè à natura spirituali secundum locum. vide & Philosophi posuerũt suprema corpora moueri localitur à spiritualibus substantiis. vnde videmus, quòd anima mouet corpus primo, & principaliter locali motu.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd in corporibus sunt alij motus locales præter eos qui consequuntur formas[c]. Sicut fluxus, & refluxus maris non consequitur formam substantialẽ aquæ, sed virtutẽ lunæ. Et multo magis aliqui motus locales consequi possunt virtutem spiritualium substantiarum.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd angeli causant motum localem tanquam priorem, per eum causare possunt alios motus, adhibendo scilicet agentia corporalia ad huiusmodi effectus producendos, sicut faber adhibet ignem ad demolitionem ferri.

¶ Ad tertium dicendum, quòd angeli habent virtutem minus contractam quàm animæ. Vnde virtus motiua animæ contrahitur ad corpus vnitum quod per eam viuificatur, quo mediante alia potest mouere. Sed virtus angeli non est cõtracta ad aliquod corpus. Vnde potest corpora non coniuncta localiter mouere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum angeli possint facere miracula?

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur q̃ angeli possunt facere miracula. Dicit enim Greg. Virtutes vocantur illi spiritus per quos signa & mirabilia frequentius fiunt.

¶ Præterea, Aug. dicit in lib. 83. q. quòd magis faciunt miracula per priuatos contractus, boni Christiani per publicam iustitiam, mali Christiani per signa publicæ iustitiæ. Sed magi faciunt miracula per hoc quod exaudiuntur à dæmonibus, vt ipse alibi in eodem lib. dicit. Ergo dæmones miracula possunt facere. Ergo multo magis angeli boni.

¶ Præterea, Aug. in eodem lib. dicit quòd omnia quæ visibiliter fiunt, etiam per inferiores potestates aëtis huius non absurde fieri posse creduntur. Sed quando effectus aliquis naturalium causarum producitur absq; ordine naturalis causæ, hoc dicimus esse miraculum. Puta cũ aliquis sanatur à febre, non per operationem naturæ. Ergo angeli & dæmones possunt facere miracula.

¶ Præterea, Virtus superior nõ subditur ordini inferioris causæ. Sed natura corporalis est inferior angelo. ergo angelus potest operari præter ordinem

ordinem corporalium agentem. Quod est miracula facere.

¶ SED CONTRA est quod de Deo dicitur in Psal. Qui facit mirabilia magna solus.

CONCLVSIO.

¶ Solus Deus, & non angeli, propria virtute miracula facere potest, cùm solus præter ordinem vniuersæ creaturæ facere possit.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd miraculum proprie dicitur cũ aliquid fit præter ordinem naturæ. Sed non sufficit ad rationem miraculi, si aliquid fiat præter ordinem naturæ alicuius particularis. Quia sic cum aliquis proiicit lapidem sursum, miraculum faceret, cùm hoc sit præter ordinem naturæ lapidis. Ex hoc ergo aliquid dicitur esse miraculum, quòd fit præter ordinem totius naturæ creatę. Hoc autẽ non potest facere nisi Deus. Quia quicquid facit angelus, vel quæcunque alia creatura propria virtute, hoc fit secundum ordinem naturæ creatę. Et sic non est miraculum. Vnde relinquitur quòd solus Deus miracula facere possit.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd angeli aliqua dicuntur miracula facere: vel quia ad eorum desiderium Deus miracula facit, sicut & sancti homines dicuntur miracula facere, vel quia aliquod ministerium exhibent in miraculis quę fiunt, sicut colligendo pulueres in resurrectione communi, vel huiusmodi aliquid agendo.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd miracula, simpliciter loquendo, dicuntur, vt dictum est[c], cùm aliqua fiunt præter ordinem totius naturæ creatæ. Sed quia nõ omnis virtus naturæ creatæ est nota nobis: ideo cum aliquid fit præter ordinem naturæ creatæ nobis notæ per virtutẽ creatam nobis ignotam, est miraculũ quo ad nos. Sic igitur cum dæmones aliquid faciunt sua virtute naturali, miracula dicuntur nõ simpliciter, sed quo ad nos. Et hoc modo magi per dæmones miracula faciunt[c]. Et dicuntur fieri per priuatos contractus: quia quælibet virtus creaturæ in vniuerso se habet vt virtus alicuius priuatæ personæ in ciuitate. Vnde cum magis aliquid facit per actum initum cum dæmone, hoc fit quasi per quendam priuatum cõtractum. Sed iustitia diuina est in toto vniuerso, sicut lex publica in ciuitate. Et ideo boni Christiani in quantum per iustitiam diuinam miracula faciunt, dicuntur facere miracula per publicã iustitiã: mali autẽ Christiani per signa publicę iustitiæ: sicut inuocando nomen Christi, vel exhibendo aliqua sacramẽta.

¶ Ad tertium dicendum, quòd spirituales potestates possunt facere ea quæ visibiliter fiunt in hoc mundo, adhibendo corporalia semina per motum localem.

¶ Ad quartum dicendum, quòd licet angeli possint aliquid facere præter ordinem naturæ corporalis, non tamen possunt aliquid facere præter ordinem totius creaturæ: quod exigitur ad rationem miraculi, vt dictum est[c].

QVÆSTIONIS CENTESIMÆ VNDECIMÆ, de actione Angelorum in homines, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de actione angelorũ in homines. Et primo quæritur vtrũ possint eos immutare sua virtute naturali. Secundo, quomodo mittantur à Deo ad ministerium hominũ. Tertio, quomodo custodiunt homines.

¶ Circa primũ quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrũ angelus possit illuminare intellectũ hominis. ¶ Secũdo, vtrum possit immutare affectũ eius. ¶ Tertio, vtrũ possit immutare imaginationẽ eius. ¶ Quarto, vtrum possit immutare sensum eius.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angelus possit illuminare hominem.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus nõ possit illuminare hominem. Homo enim illuminatur per fidem. Vnde Dio. in ecclesiastica hierar. illuminationẽ attribuit baptismo, qui est fidei sacramentum, Sed fides immediate est à Deo, secundum illud ad Ephe. 2. Gratia estis saluati per fidem, & non ex vobis: Dei enim donum est. Ergo homo non illuminatur ab angelo, sed immediate à Deo.

¶ Præterea, Super illud Rom. 1. Deus illis manifestauit. dicit glosa, quòd non solum ratio naturalis ad hoc profuit, vt diuina hominibus manifestarentur: sed Deus illis reuelauit per opus suum, scilicet per creaturam. Sed vtrunque est à Deo immediate, scilicet ratio naturalis & creatura. Ergo Deus immediate illuminat hominem.

¶ Præterea, Quicunque illuminatur, cognoscit suam illuminationem. Sed homines nõ percipiunt se ab angelis illuminari. Ergo non illuminantur ab eis.

¶ SED CONTRA est, quòd Dio. probat in 4. cap. cæ. hierar. quòd reuelationes diuinorũ perueniunt ad homines mediantibus angelis, vt suprà dictum est[c]. Huiusmodi autem reuelationes sunt illuminationes, vt suprà dictũ est[c]. Ergo homines illuminantur per angelos.

CONCLVSIO.

¶ Cum homines inferiores sint natura angelis, per ipsos illuminantur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd cum diuinæ prouidentiæ ordo habeat, vt actionibus superiorum inferiora subdantur, vt suprà dictũ est, sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita homines, qui sunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriusq; illuminationis quodãmodo est similis, & quodãmodo diuersus. Dictũ est enim suprà[c], q̃ illuminatio, quæ est manifestatio diuinæ veritatis, secundũ duo attenditur, f. secundũ quòd intellectus inferior confortatur per actionẽ intellectus superioris, & secundum quòd proponuntur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidẽ in angelis fit secundũ quòd superior angelus veritatem vniuersalẽ conceptã diuidit secundũ capacitatẽ inferioris angeli, vt suprà dictũ est[c]. Sed intellectus humanꝰ nõ potest ipsam intelligibilem veritatem nudã capere: quia cõnaturale est ei vt intelligat per conuersionem ad phãtasmata, vt suprà dictum est[c]. Et ideo intelligibilẽ veritatem proponunt angeli hominib⁹ sub similitudinibus sensibiliũ, secundum illud quod dicit Dion. 1. c. cæ. hier. q̃ impossibile est aliter nobis lucere diuinũ radiu, nisi varietate sacrorũ velaminũ circũuelatum. Ex alia vero parte intellectus humanus tanquam inferior fortificatur per actionem intellectus angelici, & secundũ hęc duo attenditur illuminatio, quia homo illuminatur ab angelo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad fidẽ duo occurunt. Primo quidẽ habitus intellectus quo disponitur ad obediẽdum voluntati tendenti in diuinã veritatem. Intellectus enim assentit veritati fidei nõ quasi cõuictus ratione, sed quasi imperatus à voluntate. Nullus enim credit nisi volens: vt Aug. dicit. & quantum ad hoc fides est à solo Deo. Secundo requiritur ad fidem, quòd credibilia proponantur credenti: & hoc quidẽ fit per hominem secundũ q̃ fides ex auditu: vt dicitur Rom. 10. sed per angelos principaliter, per quos hominibus reuelatur diuina: vnde angeli operãtur aliquid ad illuminationẽ fidei. Et tamẽ homines illuminãtur ab angelis, non solum de credendis, sed etiam de agendis.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ ratio naturalis quę est immediate à Deo, potest per angelũ cõfortari: vt dictũ est[c]: & similiter ex specieb⁹ à creaturis acceptis tãto altior elicitur intelligibilis veritas, quãto intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operatio intellectualis & illuminatio, dupliciter possunt considerari. Vno modo ex parte rei intellectæ, & sic quicunque intelligit vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rem sib i esse manifestam. Alio modo ex parte principij. Et sic non quicunque intelligit aliquã veritatem, cognoscit quid sit intellectus qui est principium intellectualis operationis. Et similiter non quicunq; illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum angeli possint immutare voluntatem hominis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli possint immutare voluntatem hominis: quia super illud Heb. 1. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis, dicit glosa, quòd ignis sunt dum spiritu feruent, & vitia nostra vrunt. Sed hoc non esset nisi voluntatem immutarent. ergo angeli possunt immutare voluntatem.

¶ Præterea, Beda dicit, quòd diabolus nõ est immissor solũ malarum cogitationum, sed etiã incensor. Dam. autem vltrius dicit, q̃ etiã est immissor. Dicit enim in 2. li. quòd oĩs malitia & immũdæ passiones ex dæmonib⁹ excogitatæ sunt, & immittere homini sunt cõcessę. Et pari ratione angeli boni immittũt & incẽdunt bonas cogitationes. Sed hoc non possunt facere nisi immutarent voluntatẽ: ergo immutant voluntatẽ. suprà dictũ est, sicut inferiores angeli illuminantur per superiores: ita homines, quibus sunt angelis inferiores, per eos illuminantur. Sed modus vtriusq; illuminationis quodãmodo est similis, & quodãmodo diuersus. Dictũ est enim suprà[c], q̃ illuminatio, quæ est manifestatio diuinæ veritatis, secundũ duo attenditur, f. secundũ quòd intellectus inferior confortatur per actionẽ intellectus superioris, & secundum quòd proponuntur intellectui inferioris species intelligibiles, quæ sunt in superiori, vt capi possint ab inferiori. Et hoc quidẽ in angelis fit secundũ quòd superior angelus veritatem vniuersalẽ conceptã diuidit secundũ capacitatẽ inferioris angeli, vt suprà dictũ est[c]. Sed intellectus humanꝰ nõ potest ipsam intelligibilem veritatem nudã capere: quia cõnaturale est ei vt intelligat per conuersionem ad phãtasmata, vt suprà dictum est[c]. Et ideo intelligibilẽ veritatem proponunt angeli hominib⁹ sub similitudinibus sensibiliũ, secundum illud quod dicit Dion. 1. c. cæ. hier. q̃ impossibile est aliter nobis lucere diuinũ radiu, nisi varietate sacrorũ velaminũ circũuelatum. Ex alia vero parte intellectus humanus tanquam inferior fortificatur per actionem intellectus angelici, & secundũ hęc duo attenditur illuminatio, quia homo illuminatur ab angelo.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ad fidẽ duo occurunt. Primo quidẽ habitus intellectus quo disponitur ad obediẽdum voluntati tendenti in diuinã veritatem. Intellectus enim assentit veritati fidei nõ quasi cõuictus ratione, sed quasi imperatus à voluntate. Nullus enim credit nisi volens: vt Aug. dicit. & quantum ad hoc fides est à solo Deo. Secundo requiritur ad fidem, quòd credibilia proponantur credenti: & hoc quidẽ fit per hominem secundũ q̃ fides ex auditu: vt dicitur Rom. 10. sed per angelos principaliter, per quos hominibus reuelatur diuina: vnde angeli operãtur aliquid ad illuminationẽ fidei. Et tamẽ homines illuminãtur ab angelis, non solum de credendis, sed etiam de agendis.

¶ Ad secundũ dicendũ, q̃ ratio naturalis quę est immediate à Deo, potest per angelũ cõfortari: vt dictũ est[c]: & similiter ex specieb⁹ à creaturis acceptis tãto altior elicitur intelligibilis veritas, quãto intellectus humanus fuerit fortior. Et sic per angelum adiuuatur homo, vt ex creaturis perfectius in diuinam cognitionem deueniat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd operatio intellectualis & illuminatio, dupliciter possunt considerari. Vno modo ex parte rei intellectæ, & sic quicunque intelligit vel illuminatur, cognoscit se intelligere, vel illuminari: quia cognoscit rem sib i esse manifestam. Alio modo ex parte principij. Et sic non quicunque intelligit aliquã veritatem, cognoscit quid sit intellectus qui est principium intellectualis operationis. Et similiter non quicunq; illuminatur ab angelo, cognoscit se ab angelo illuminari.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum angeli possint immutare voluntatem hominis.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd angeli possint immutare voluntatem hominis: quia super illud Heb. 1. Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos flammam ignis, dicit glosa, quòd ignis sunt dum spiritu feruent, & vitia nostra vrunt. Sed hoc non esset nisi voluntatem immutarent. ergo angeli possunt immutare voluntatem.

¶ Præterea, Beda dicit, quòd diabolus nõ est immissor solũ malarum cogitationum, sed etiã incensor. Dam. autem vltrius dicit, q̃ etiã est immissor. Dicit enim in 2. li. quòd oĩs malitia & immũdæ passiones ex dæmonib⁹ excogitatæ sunt, & immittere homini sunt cõcessę. Et pari ratione angeli boni immittũt & incẽdunt bonas cogitationes. Sed hoc non possunt facere nisi immutarent voluntatẽ: ergo immutant voluntatẽ. tur, Miraculum est præter ordinem naturę creatæ non alicuius, sed omnis. Quicquid fit a quacunque creatura virtute propria, non fit præter ordinem totius naturæ creatæ. ergo nullum factum à creatura est miraculum. Maior probatur quo ad secundã partem: quia alias proiectio lapidis sursum esset miraculum. Minor vero: quia quod fit virtute creata propria, fit secundum ordinem illius virtutis.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum primum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo respondet directe quæsito affirmatiue. Secundo tractat modum illuminationis.

¶ Quo ad primum conclusio est. Homines illuminantur per angelos. Probatur & manifestatur. Probatur, Diuinæ prouidentiæ ordo habet, vt actionibus superiorum subdantur inferiora. ergo homines angelis, tenet sequela, quia inferiores sunt. manifestatur verò à simili, Sicut angeli inferiores illuminantur per superiores, ita homines per angelos.

¶ Quo ad secundum conclusio est, Modus vtriusque illuminationis est quodammodo similis, & quodammodo diuersus. Probatur, & declaratur simul vtraque pars. Similis quidem est quo ad numerum capitum, & quo ad alterum caput. quo ad numerum quidem capitum: quia sicut angeli illuminantur ex duobus capitibus, scilicet ex parte intellectus, & ex parte specierum: ita etiam homines ex duobus capitibus illustrantur ab angelis. quo ad alterum vero caput: quia eodem modo illuminatur angelus, & homo ex parte intellectus, scilicet per viam confortationis descendentis ab obiecto: vt illustrato à superiori, vt superius declaratum est. Dissimilis autem est quo ad reliquum caput, scilicet ex parte specierum: quoniam angelus illuminatur propositione particularium conceptuum intelligibilium: homo vero applicatione similitudinum sensibilium. Probatur ratione, & autoritate. ratione, quia naturale est homini cognoscere per phantasmata. autoritas Dion. Omnia in litera clara sunt, quamuis non hoc ordine.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum secundum.

Comment. TItulus clarus.

¶ In corpore vna distinctio trimembris cũ singulis conclusionibus. Distinctio est, Voluntas põt immutare duplicitèr, scilicet

Universidad de Deusto Biblioteca

scilicet ab intrinseco, & ab extrinseco: & hoc dupliciter in homine, quia vel ab ipso bono intellecto, seu præsentante ipsum, vel à passione partis sensitiuæ. Et sic sunt tria membra respectu voluntatis humanæ.

¶ Prima conclusio est, Voluntas à solo Deo potest immutari ab intus. Probatur, vt suprà quia eius tantum est immutare inclinationem, cuius est dare, &c. vt supe- 345
rius dictum est qō. 106. articulo 2.

¶ Secunda est, Solus Deus mouet voluntatem obiectue efficaci sufficientia: Angelus vero persuasione. Probatur, vt in loco prædicto.

¶ Tertia est, Angeli possunt immutare voluntatem ex parte passionum, nō tamē necessitate. Probatur prima pars, quia possunt concitare huiusmodi passiones: secunda vero, quia voluntas semper remanet libera. & sic patet responsio ad quæstū: q̄ Angelus non nisi aut suadendo, aut cōcitando immutare volūtatem potest. & hoc absque necessitatione,

¶ Aduerte hic, q̄ subdiuisio facta non est proprie subdiuisio: quoniam non multiplicatur motiuum voluntatis in subdiuisionis mēbris. Vtrobiq; enim motiuum est bonum, vel apparens bonum intellectum. Sed est distinctio modorum offerendi ipsum obiectum. Potest enim offerri obiectum intelligibili modo: & sic offertur, vel à solo proprio intellectu, vel etiam ab intellectu suadentis. Potest etiam offerri sensibili modo, & sic præsentatur ab intrinseca passione voluntati non cuicunque, sed humanæ propter modum essendi animæ coniunctę, & ideo in hoc differt voluntas humana ab angelica, vt in litera dicitur.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ vndecimæ Articulum tertium.

422 Titulus clarus: nomine imaginationis intellige omnes sensus interiores.

547 ¶ In corpore vna conclusio respōdua quæsito affirmatiue, Angelus tam bonus quam malus potest naturali sua virtute immutare imaginationem. Probatur, Natura corporalis obedit Angelo ad motum localem: ergo ad quæcunque possunt ex motu locali causari: ergo ad apparitiones imaginarias. Antecedens cum prima consequentia patet. secunda probatur: quia huiusmodi apparitiones interdum causantur ex motu locali spirituum & humorum. quod probatur & in dormientibus autoritate Aristi. & in vigilantibus & phreneticis.

542 ¶ Aduerte circa literam, quòd infertur conclusio ex prædicta ratione, non eam immutare.

¶ Præterea, Angelus, sicut est dictum e, illuminat intellectum hominis mediantibus phātasmatibus. Sed sicut phantasia, qua deseruit intellectui, potest immutari ab angelo: ita & appetitus sensitiuus qui deseruit voluntati, quia & ipse etiam est vis vtens organo corporali. ergo sicut illuminat intellectum, ita potest immutare voluntatem.

SED CONTRA est, quòd immutare voluntatem est proprium Dei: secundum illud Prouerb. 21. Cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, vertet illud.

CONCLVSIO.

¶ Angeli non nisi suadendo, seu concitando, hominis voluntatem immutare possunt, non tamen cogendo: quam tamen ab intrinseco, & extrinseco Deus mouere efficatissimè potest.

¶ RESPONDEO dicendū, q̄ voluntas potest immutari dupliciter. Vno modo ab interiori, & sic cum motus voluntatis non sit aliud q̄ inclinatio voluntatis in rem volitā, solius Dei est sic immutare voluntatē, qui dat naturæ intellectuali virtutem talis inclinationis. Sicut enim inclinatio naturalis nō est, nisi à Deo, q̄ dat naturā, ita inclinatio voluntaria nō est nisi à Deo, q̄ causat voluntatē. Alio modo mouetur voluntas ab exteriori. Et hoc in angelo est vno modo tantum, cā bona apprehēso per intellectū. Vnde secundū quod aliquis est causa q̄ aliquid apprehendatur vt bonū ad appetendum, secundū hoc mouet voluntatē. Et sic solus Deus efficaciter potest mouere voluntatē, angelus autem & homo per modū suadentis, vt suprà dictū est e. Sed præter hunc modū etiam aliter mouetur in hominibus voluntas ab exteriori, s. ex passione existente circa appetitum sensitiuum: Sicut ex cōcupiscentia, vel ira inclinatur voluntas ad aliquid volendum: & sic etiam Angeli inquantum possunt cōcitare huiusmodi passiones, possunt voluntatem mouere, nō tamen ex necessitate: quia voluntas semper remanet libera ad cōsentiendum, vel resistendum passioni.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ ministri Dei vel hoīes vel Angeli dicuntur vrere vitia, & inflāmare ad virtutes per modum persuasionis.

¶ Ad secundum dicendum, quòd dæmones non possunt immittere cogitationes, interius eas causando: cū vsus cogitatiuæ virtutis subiaceat voluntari. Dicitur tamen diabolus incensor cogitationum, inquantū incitat ad cogitandū vel ad appetendum cogitata per modum persuadētis, vel passionē cōcitando. Et hoc ipsum incendere Dam. vocat immittere: quia talis operatio interius fit. Sed bonæ cogitationes attribuuntur altiori principio, scilicet Deo, licet angelorū ministerio procurentur.

¶ Ad tertium dicendū, quòd intellectus humanus secundum præsentem statum nō potest intelligere nisi conuertendo se ad phantasmata e: sed voluntas humana potest aliquid velle ex iudicio rationis non sequendo passionem appetitus sensitiui. Vnde non est simile.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum angelus possit immutare imaginationem hominis.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd angelus nō possit immutare imaginationem hominis, phantasia enim (vt dicitur in libro de Anima) est motus factus à sensu secundum actum. Sed si fieret per immutationem angeli, non fieret à sensu secundum actū: ergo est cōtra rationem phantasiæ, quæ est actus imaginatiuæ virtutis, vt sit per immutationem angeli.

¶ Præterea, Formæ quæ sunt in imaginatione cum sint spirituales, sunt mobiliores formis quæ sunt in materia sensibili. Sed angelus non potest imprimere formas in materia sensibili, vt dictum est e: Ergo non potest imprimere formas in imaginatione. Et ita non potest eam immutare.

¶ Præterea, Aug. dicit 12. super Gen. ad lit. Commixtione alterius spiritus ueri potest, vt ea quæ ipse scit per huiusmodi imagines, ei cui miscetur, ostendat, siue intelligenti, siue ab alio intellecta pandantur. Sed non videtur, quòd angelus possit misceri imaginationi humanæ, neque quòd imaginatio possit capere intelligibilia quę angelus cognoscit: ergo videtur quòd angelus non possit mutare imaginationem.

¶ Præterea, In diuisione imaginaria homo adhæret similitudinibus rerum quasi ipsis rebus. Sed in hoc est quædam deceptio. Cum ergo angelus bonus non possit esse causa deceptionis, videtur quòd non possit causare imaginariam visionem, imaginationem immutando.

¶ SED CONTRA est, quod ea quæ apparent in somnis, videntur imaginaria visione. Sed angeli reuelant aliqua in somnis, vt patet Mat. 1. & 2. de angelo qui Ioseph in somnis apparuit. Ergo angelus potest imaginationem mouere.

CONCLVSIO.

¶ Potest tā angelus malus quàm bonus naturalibus suis viribus ipsam hominis imaginationem immutare.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd angelus tam bonus quàm malus virtute naturæ suæ potest mouere imaginationem hominis. Quod quidem sic considerari potest. Dictum est enim suprà e, quòd natura corporalis obedit angelo ad motum localem. Illa ergo quæ ex motu locali aliquorum corporum possunt causari, subsunt virtuti naturali angelorum. Manifestū est autem, quòd apparitiones imaginariæ causantur interdum in nobis ex locali mutatione corporalium spirituum & humorum. Vnde Aristot. in libr. de som. & vigil. assignans causam apparitionis somniorum e dicit quòd cum animal dormit descendente plurimo sanguine ad principium sensitiuum, simul descenduit motus, id est impressiones relictæ ex sensibilium motionibus quæ in spiritibus sensualibus conseruantur, & mouent principium sensitiuum: ita quòd fit quadam apparitio, ac si tunc principium sensitiuum à rebus ipsis exterioribus mutaretur. Et tanta potest esse commotio spirituum & humorū, quòd huiusmodi apparitiones etiam vigilantibus fiunt, sicut patet in phreneticis, & in aliis huiusmodi. Sicut igitur hoc fit per naturalem commotionem humorum, & quandoque etiam per voluntatem hominis, qui voluntarie imaginatur quod prius senserat, ita etiam hoc potest fieri virtute angeli boni, vel mali. Quandoq; quidē cum alienatione à corporeis sensibus, quandoq; autem absq; tali alienatione.

¶ AD PRIMVM ergo dicēdū, q̄ principiū phātasiæ est à sensu secūdū actū. Nō em possumus imaginari quę nullo modo sentim⁹, vel secundū totū, vel secundū partē. Sicut cæcus natus nō potest imaginari colorē. Sed aliqñ imaginatio informatur, vt in phantastici motus consurgat ab impressionibus interius conseruatis, vt dictum est e.

¶ Ad secundū dicendū, quòd angelus trāsmutat imaginationē: nō quidem imprimendo aliquā formā imaginariam nullo modo per sensum prius acceptā. Non enim posset facere quòd cæcus imaginaretur colores. Sed hoc facit per motū localē spirituū, & humorum: vt dictū est e.

¶ Ad tertium dicendum, quòd commixtio illa spiritus angelici ad imaginationem humanam non est per essentiam. sed per effectum, quem prædicto modo in imaginatione facit, cui demonstrat quæ ipse nouit, non tamen eo modo quo ipse nouit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd angelus causans aliquā imaginariam visionem quandoque quidem simul intellectum illuminat, vt cognoscat quid per huiusmodi similitudines significetur. Et tunc nulla est deceptio. Quandoque vero per operationem angeli solum modo similitudines rerum apparent in imaginatione. Nec tamen tunc causatur deceptio ab angelo, sed ex defectu intellectus eius cui talia apparent, sicut nec Christus fuit causa deceptionis in hoc quòd multis turbis in parabolis proposuit, quod non exposuit eis.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ Vtrum angelus possit immutare sensum humanum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angelus non possit immutare sensum humanum. Operatio enim sensitiua est operatio vitæ: huiusmodi autem operatio non est à principio extrinseco. Non ergo operatio sensitiua potest causari ab angelo.

¶ Præterea, Virtus sensitiua est nobilior quàm nutritiua. Sed angelus

a ¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ, Articulum primum.

Comment. 44 Titulus clarus quo ad quid nominis.

¶ In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Aliqui angeli mittuntur à Deo in ministerium. Conclusio habet tres partes quod mittuntur à Deo, quòd in ministerium, & sigillatim probatur. Primo, quòd mittuntur ex propria ratione missionis hic. Procedens ab aliquo, vt incipiat esse vbi vel non erat, vel non illo modo erat, mittitur. angelus est huiusmodi: ergo. Maior manifestatur repetendo suprà dicta de missione filij & spiritussancti, quibus conuenit mitti, non vbi non erant, sed nouo modo essendi vbi erant. Minor probatur ex differentia inter agens vniuersale & particulare sic, Proprium est agentis vniuersalis attingere totum vniuersum, & consequenter esse vbiq; 267
ergo agens particulare attingit sic vnum, quòd 547
non aliud: & consequenter est ita hic, quòd non alibi. Ergo angelus a-
cturus aliquid circa creaturam corpoream, de nouo applicat suam virtutem ad illam: ergo incipit esse vbi non erat. omnia clara sunt.

¶ Et aduerte, quòd cum minor includat duo, scilicet angelum esse ab alio, & ipsum incipere esse alicubi, non fuit foli- 0
citus autor de primo, Annot.
sed de secundo. Tum quia primum constat. Tum quia in secunda parte conclusionis statim probanda includitur. Secundo igitur probatur, quòd à Deo sic. Hoc totum procedit ex imperio diuino: ergo angelus mittitur à Deo. Antecedens patet, & demonstratiue hoc applicationem virtutis de nouo in corpus subiectum & esse ibi. Consequentia vero patet ex dictis in tractu de missione superius, quia scilicet mittens est qui est causa inceptionis essendi alicubi simpliciter, vel nouo modo. Tertio probatur, quòd in ministerium, ex ratione ministri sic: Actio quā angelus missus exerceat, est à Deo vt à primo imperante, & propter Deum vt vltimū finem: 549
ergo angelus habet se vt ad Heb.
instrumentum: ergo vt mi- 1. 6. co.
nister. ergo actiones angelorum ministeria sunt: ergo ipsi in ministerio mittuntur. Antecedens patet. Prima cōsequentia probatur ex ratione instrumēti scilicet ab alio & propter aliud. secunda probatur, quia minister nihil aliud est, quàm instrumentum intelligens. cæteræ telinquuntur per se notæ.

gelus, vt videtur, non potest mutare virtutem nutritiuā sicut nec alias formas naturales. Ergo neq; virtutem sensitiuā immutare potest.

¶ Præterea, Sensus naturaliter mouetur à sensibili. Sed angelus non potest immutare naturæ ordinem, vt suprà dictum est e. Ergo angelus nō potest immutare sensum, sed semper à sensibili immutatur.

¶ SED CONTRA est, quod angeli qui subuerterunt Sodomam, percusserunt Sodomitas cæcitate vel aurisia, vt ostium domus inuenire non possent, vt dicitur Gene. 19. Et simile legitur 4. Reg. 6. de Syris, quos Elisæus duxit in Samariam.

CONCLVSIO.

¶ Potest angelus sensum hominis mouere vel opponendo aliquod sensibile exterius, vel intus humores concitando ad varias sensus apparitiones.

¶ RESPONDEO dicēdum, quòd sensus immutatur dupliciter. Vno modo ab exteriori, sicut cum mutatur à sensibili: Alio modo ab interiori. Videmus enim, quòd perturbatis spiritibus & humoribus immutatur sensus. Lingua enim infirmi, quia plena est cholerico humore, omnia sentit vt amara. Et simile contingit in alijs sensibus. Vtroque autē modo angelus potest immutare sensum hominum sua naturali virtute. Potest enim angelus opponere exterius sensui sensibile aliquod vel à natura formatum, vel aliquod de nouo formando: sicut facit dum corpus assumit, vt suprà dictum est e. Similiter etiam potest interius commouere spiritus & humores vt suprà dictum est e, ex quibus sensus diuersimode immutentur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum quòd principium sensitiuæ operationis non potest esse absque principio interiori: quod est potētia sensitiua. Sed illud interius principium potest multipliciter ab exteriori principio commoueri, vt dictum est e.

¶ Ad secundum dicendum, quòd per commotionem interiorem spirituum & humorum potest angelus aliquid operare ad immutandum actum potentiæ nutritiuæ: & similiter potentiæ appetitiuæ & sensitiuæ, & cuiuscunque potentiæ corporali organo vtentis.

¶ Ad tertium dicendum, quòd præter ordinem totius creaturæ angelus facere non potest, sed præter ordinem alicuius particularis naturæ facere potest, cū tali ordini non subdatur. Et sic quodam singulari modo potest sensum immutare præter modum communem.

QVÆSTIO CENTESIMA DUODECIMA DE MISSIONE ANGELORUM, IN QUATUOR ARTICULOS DIUISA.

DEINDE considerandum est de missione Angelorum.

¶ Et circa hoc queruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum aliqui angeli mittantur in ministerium. ¶ Secundo, vtrum omnes mittantur. ¶ Tertio vtrum illi qui mittuntur, assistant. ¶ Quarto, de quibus ordinibus mittantur.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum angeli in ministerium mittantur.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli in ministeriū non mittantur. Omnis enim missio est ad aliquem determinatum locū. Sed actiones intellectuales non determinant aliquem locum: quia intellectus abstrahit ab hic & nunc. Cum igitur actiones angelicæ sint intellectuales, videtur quòd angeli ad suas actiones agendas non mittantur.

¶ Præterea, Cælum empyreum est locus pertinens ad dignitatem angelorum. Si igitur ad nos mittantur in ministerium, videtur quòd eorum dignitati aliquid depereat: quod est inconueniens.

a ¶ Super Quæstionis centesimæduodecimæ Artic. secundum.

IN corpore tria. primo tractatur summarie ordo superiorum & inferioris respectu executionis, seu ministerij. Secundo

¶ Præterea, Exterior occupatio impedit sapientiæ contemplationem. Vnde dicitur Eccle. 29. Qui minoratur actu, percipiet sapientiam. Si igitur angeli aliqui mittuntur ad exteriora ministeria, videtur quòd retardentur à contemplatione. Sed tota eorum beatitudo in contemplatione Dei consistit. Si ergo mitterentur, eorum beatitudo minueretur, quod est inconueniens.

¶ Præterea, Ministrare est inferioris. Vnde dicitur Lucæ. 22. Quis maior est qui recumbit, an ille qui ministrat, nōne qui recumbit? Sed angeli sunt maiores nobis ordine naturæ. Ergo non mittuntur in ministerium nostrum.

¶ SED CONTRA est quod dicitur Exod. 23. Ecce ego mittam angelum meum qui præcedat te.

CONCLVSIO.

¶ Aliqui angeli speciali quodammodo mittuntur à Deo in ministerium creaturæ corporalis in Deum dirigendæ, vel deducendæ.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd ex suprà dictis manifestum esse potest e, quòd aliqui angeli in ministerium mittuntur à Deo. Vt enim suprà dictum est e, cum de missione diuinarum per- 312
sonarum ageretur, ille mitti dicitur, qui aliquo modo ab aliquo 314
procedit, vt incipiat esse vbi prius non erat, vel vbi prius erat per 126
alium modum. Filius enim aut spiritussanctus mitti dicitur, vt à patre procedens per originem: & incipit esse nouo modo, id est per gratiam vel naturam assumptā, vbi prius erat per deitatis præsentiā. Dei enim proprium est vbique esse, quia cum sit vniuersale agens, eius virtus attingit omnia entia. Vnde est in omnibus rebus, vt suprà dictum est e. Virtus autem angeli cum sit particulare agens, non at- 39
tingit totum vniuersum, sed sic attingit vnum, quod non attingit aliud. Et ideo ita est hic quòd non alibi. Manifestum est autem per suprà dicta e, quòd creatura corporalis per angelos administratur. 541
Cum igitur aliquid sit fiendum per aliquem angelum circa aliquam creaturam corpoream, de nouo applicatur angelus illi corpori sua virtute. Et sic angelus de nouo incipit ibi esse. Et hoc totum procedit ex imperio diuino. Vñ sequitur secundum præmissa e, quod angelus à Deo mittatur. Sed actio quam angelus missus exercet, procedit 272
à Deo, sicut à primo principio, cuius nutu & autoritate angeli operā- 542
tur: & in Deum reducitur sicut in vltimū finem. Et hoc facit ratione ministerij. Nā minister est sicut instrumentum intellectus. Instrumētum autem ab alio mouetur, & eius actio ad aliud ordinatur. Vnde actiones angelorum ministeria vocantur. Et propter hoc dicuntur in ministerium mitti.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ aliqua operatio dupliciter dicitur intellectualis. Vno modo quasi in ipso intellectu consistens, vt contemplatio. Et talis operatio, non determinat sibi locum: imò vt Aug. dicit 4. de trini. etiam nō secundum. quod aliquid æternum mente facimus, non in hoc mundo sumus. Alio modo dicitur aliqua actio intellectualis, quia est ab aliquo intellectu regulata & imperata. Et sic manifestum est quòd operationes intellectuales interdum determinant sibi loca.

¶ Ad secundum dicendum, q̄ cælum empyreum pertinet ad dignitatē angeli, secundum congruentiam quandam: quia congruum est vt supremum corporū naturæ quę est supra omnia corpora, attribuatur. Non tamen angelus aliquid dignitatis accipit à cælo empyreo. Et ideo quando actu non est in cælo empyreo, nihil eius dignitati subtrahitur: sicut nec regi quando non actu sedet in regali solio, quod congruit eius dignitati.

¶ Ad tertium dicendum, quòd in nobis exterior occupatio puritatem contemplationis impedit: quia actioni insistimus secundum sensitiuas virtutes quarum actiones cum intenduntur, retardantur actiones intellectiuæ virtutis. Sed angelus per solam intellectualem operationem regulat suas actiones exteriores. Vnde actiones exteriores in nullo impediunt eius contemplationem: quia duarum actionum, quarum vna est regula & ratio alterius: vna non impedit, sed iuuat aliam. Vnde Greg. dicit in 2. mo. quòd angeli non sic foris exeunt: vt internæ contemplationis gaudijs priuentur.

¶ Ad quartum dicendum, q̄ angeli in suis actionibus exterioribus ministrant principaliter Deo, & secundario nobis: non quia nos sumus superiores eis, simpliciter loquendo, sed quiliber homo vel angelus inquantum adhærendo Deo fit vnus spiritus cum Deo, est superior omni creatura. Vnde Apostolus ad Ephe. dicit, Superiores sibijnuicem arbitrantes.

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum omnes angeli in ministerium mittantur.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur q̄ omnes angeli in ministerium mittantur. Dicit enim Apostolus ad Hebr. 1. Oēs sunt administratorij spiritus in ministeriū missi. 2. dist. 10.
¶ Præterea, Inter ordines supremus est ordo seraphim, vt ex supra artic. 2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Secundo recitatur opinio pro parte affirmatiua. Tertio impugnatur, & simul respõdetur quæsito negatiuè.

¶ Quo ad primum quatuor dicũtur, duo de facto, duo de possibili. 534 Primũ pertinens ad factum est ordo communis diuinæ prouidentiæ consistens in hoc, quod superiora principantur & inferiora tãtum ministrãt, vt patet in angelis, & in toto vniuerso. Secundum
226 pertinens quoque ad factum, est ordo diuinæ dispensationis consistens in hoc, quod prædictus diuinæ prouidentiæ ordo quandoque in corporalibus non seruatur, sed superiores exequuntur p seipsos tantum propter altiorem ordinem, puta gratiæ diuinæ manifestationem. Declaratur hoc tã in Deo quam
a in angelis præter missio-
431 ne cęlestium corporum. Tertium pertinens ad possibile, est, quòd domin⁹ potest per seipsum absque angelis medijs reuelare alicui homini
541 aliquid. Quartum pertinens etiam ad possibile est, quòd angeli superiores absque inferioribus medijs possunt idẽ.
511 ¶ Quo ad secundum con-
232 clusio opinionis affirmatiuæ hæc est, Angeli inferiores tantum mittuntur de lege communi, superiores vero ex diuina dispensatione. Hęc conclusio non aliter probatur, nisi quòd ex prædictis deducta videtur, tanquam possibili posito in esse, nullum debeat sequi inconueniens.

¶ Quo ad tertium duo fiunt. Quia primo tripliciter impugnatur præcedens opinio quoad secundam partem. & sic secundo infertur conclusio negatiua responsiua
532 quæsito, Non omnes angeli mittuntur. Prima ratio est, Prætermissio ordinis ex diuina dispensatione fit propter altiorem ordinem. ordo missionis angelicæ non habet altiorem ordinem, ergo non suscipit prætermissionem. maior patet ex dictis superioribus, & declaratur in ordine naturæ & gratiæ. Minor probatur: quia ordo diuinæ gratiæ caret superiore. Talis autem ordo est secundum dona diuinæ gratiæ. ergo.

¶ Secunda ratio est, Ordo communis prætermittitur propter fidei cõfirmationem: in proposito nihil prodesset ad fidei cõfirmationem. ergo maior patet in miraculis: minor, quia illa prætermissio est ignota nobis. Tertia ratio est, Nihil est ita magnũ quod per inferiores exerceri non possit, ergo, antecedens probatur de annuntiatione incarnationis, quod est maximum, & firmatur autoritate Gregorij. Ex his sequitur conclusio responsi-

dictis patet c. Sed seraphim est missus ad purgandum labia prophetæ: vt habetur Isaiæ 6. Ergo multo magis inferiores angeli mittuntur.

¶ Præterea, Diuinæ personæ in infimum excedunt omnes ordines angelorum. Sed diuinæ personæ mittuntur c. Ergo multo magis quicunque supremi angeli.

¶ Præterea, Si superiores angeli non mittuntur ad exterius ministerium, hoc non est, nisi quia superiores angeli exequuntur diuina ministeria per inferiores. Sed cum omnes angeli sint inæquales, vt supra dictum est c, quilibet angelus habet inferiorem angelum præter vltimum: ergo vnus angelus solus vt ministraret in ministerium missus. Quod est contra id quod dicit Dan 7. Millia milliũ ministrabãt ei.

¶ SED CONTRA est, quod Greg. dicit referens sententiam Dionysij. Superiora agmina vsum exterioris ministerij nequaquàm habent.

CONCLVSIO.

¶ *Non omnes angeli mittuntur, sed quidã assistũt.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod sicut ex supradictis patet c, hoc habet ordo diuinæ prouidẽtiæ non solũ in angelis, sed etiã in toto vniuerso, quod inferiora per superiora administratur. Sed ab hoc ordine in rebus corporalibus aliquando ex diuina dispẽsatione receditur propter altiorem ordinẽ secundũ scilicet quod expedit ad gratiæ manifestationem c. Quod enim cæcus natus fuit illuminatus, quod Lazarus fuit suscitatus, immediate à Deo factũ est absque aliqua actione cælestium corporum. Sed & angeli boni & mali possunt aliquid in istis corporibus operari præter actionem cælestium corporum, condensãdo nubes in pluuias, & aliqua huiusmodi faciendo. Neque alicui debet esse dubium, quin Deus immediate hominibus aliqua reuelare posset non mediantibus angelis, & superiores angeli non mediantibus inferioribus, & secundum hanc considerationem quidam dixerunt quod secundum communem legem superiores non mittuntur, sed inferiores tantum. Sed ex aliqua dispensatione diuina interdum etiam superiores mittuntur, sed hoc non videtur rationabile: quia ordo angelicus attenditur secundum dona gratiarum c. Ordo autem gratiæ non habet alium superiorem ordinem, propter quẽ prætermitti debeat: sicut prætermittitur ordo naturæ propter ordinem gratiæ. Considerandum est etiã, quod ordo naturæ in operatione miraculorum prẹter mittitur propter fidei confirmationem. Ad quam nihil valeret si prætermitteretur ordo angelicus, quia hoc à nobis percipi non posset. Nihil etiam est ita magnum in ministerijs diuinis, quòd per inferiores ordines exerceri non possit. Vnde Greg dicit, quòd qui summa annunciant, archangeli vocantur. Hinc est quod ad virginem Mariam Gabriël archangelus mittitur. Quod tamen fuit summũ inter omnia diuina ministeria, vt ibidẽ subditur. Et ideo simpliciter dicendũ est cum Dio. quod superiores angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod sicut in missionibus diuinarum personarum aliqua est visibilis quæ attenditur secundum creaturam corpoream: aliqua inuisibilis quæ fit secundum spiritualem effectum: ita in missionibus angelorum aliqua dicit exterior, quæ scilicet est ad aliquod ministerium circa corporalia exhibendum. Et secundum hanc missionem non omnes mittuntur. Alia est inferior secundum intellectuales effectus, prout scilicet vnus angelus illuminat alium. Et sic omnes angeli mittuntur. Vel aliter dicendum, quod Apostolus inducit illud ad probandum ꝙ Christus sit maior angelis, per quos data est lex: vt sic ostendat excellentiam nouæ legis ad veterẽ. Vnde non oportet quod intelligatur nisi de angelis ministerij per quos data est lex.

¶ Ad secundum dicendum, secundum Dio. quòd ille angelus qui missus est ad purgandũ labia Prophetæ, fuit de inferioribus angelis. Sed dictus est seraphim, id est incẽdens æquiuoce propter hoc, quòd venerat ad incẽdẽdum labia prophetæ. Vel dicendum, quòd superiores angeli communicant propria dona à quibus denominantur mediantibus inferioribus angelis. Sic igitur vnus de seraphim dictus est purgasse incendio labia prophetæ: nõ quia hoc ipse immediate fecerit, sed quia inferior angelus virtute eius hoc fecit. Sicut Papa dicitur absoluere aliquem, etiam si per alium officium absolutionis impendat.

¶ Ad tertium dicendum, quòd diuinæ personæ non mittuntur in ministerium, sed æquiuoce mitti dicuntur: vt ex predictis patet c.

¶ Ad quartum dicendum, quòd in diuinis ministerijs est multiplex gradus. Vnde nihil prohibet etiam inæquales angelos immediate ad ministeria mitti, ita tamen quòd superiores mittantur ad altiora ministeria: inferiores vero ad inferiora.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum angeli qui mittuntur assistant.*

AD TERTITM sic proceditur. Videtur quòd etiam angeli qui mittuntur assistant. Dicit enim Greg. in Homil. Mittuntur igitur angeli & assistunt: quia etiam circumscriptus est angelicus spiritus. Summus tamen spiritus qui Deus est, circumscriptus non est.

¶ Præterea, Angelus Tobiæ in ministerium missus fuit. Sed tamen ipse dixit, Ego sum Raphaël angelus vnus ex septem qui astamus ante Deum, vt habetur Tobiæ 12. ergo angeli qui mittuntur assistunt.

¶ Præterea, Quilibet angelus beatus propinquior est Deo quàm satan. Sed satan assistit. Deo: secundum quod dicitur Iob primo. Cum assisterent filij Dei coram Domino, affuit inter eos & satan: ergo multo magis angeli, qui mittuntur in ministerium, assistunt.

¶ Præterea, Si inferiores angeli non assistunt, hoc non est nisi quia nõ immediate, sed per superiores angelos diuinas illuminationes recipiunt. Sed quilibet angelus per superiorem diuinas illuminationes suscipit excepto eo qui est inter omnes supremus: ergo solus supremus angelus assisteret. Quod est cõtra illud ꝙ habetur Dan. 7. Decies millies cẽtena millia assistebãt ei: ergo etiã illi qui ministrãt assistunt.

¶ SED CONTRA est quod Greg. dicit 17. Mora. super illud Iob: Nunquid est numerus militum eius? Assistunt, inquit illæ potestates, quæ ad quædam hominibus nuncianda non exeunt Ergo illi, qui in ministerium mittuntur, non assi[illegible].

CONCLVSIO.

¶ *Omnes angeli ministrantes assistunt, diuinam essentiam videndo. sed soli supremi assistunt, diuina tantum percipiendo mysteria, quæ in ipso sunt.*

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ angeli introducũtur assistentes & administrantes ad similitudinem eorum, qui alicui regi famulantur. Quorum aliqui semper ei assistunt, & eius præcepta immediate audiunt. Alij vero sunt, ad quos præcepta regalia per assistentes nunciantur, sicut illi, qui administrationi ciuitatum præficiuntur, & hi dicuntur ministrantes, sed non assistentes.

¶ Considerandum est ergo, quòd omnes angeli diuinam essentiam immediate vident. Et quantum ad hoc omnes etiam qui ministrant, assistere dicũtur. Vnde Greg. dicit in 2. Mora quòd semper assistere, aut videre faciem Patris possunt qui ad ministerium exterius mittuntur pro nostra salute. Sed non omnes angeli secreta diuinorum mysteriorum in ipsa claritate diuinæ essentiæ percipere possunt: sed soli superiores per quos inferioribus denunciãtur c. Et secundũ hoc soli superiores, qui sunt primæ hierar. assistere dicuntur, cuius proprium 522
dicit esse. Dio. immediate à Deo illuminari. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum quæ procedunt de primo modo assistendi.

¶ AD TERTIVM, Satan non dicitur astitisse, sed inter assistentes affuisse describitur: quia vt Greg. dicit 2. Mo. etsi beatitudinẽ perdidit, naturam tamen angelis similem non amisit.

¶ Ad quartum dicendum, quòd omnes assistentes aliqua immediate vident in claritate diuinæ essentiæ, & ideo totius primæ hier-

ua, quòd non omnes mittuntur, quia superiores nunquam mittuntur.

¶ Aduerte hic duo quòd prima ratio se tenet ex parte causæ efficientis. ordo enim superior vt agens superius, se habet respectu inferioris. Secunda vero ex parte causæ finalis. Manifestatio nanque fidei finis est miraculorum, &c. Tertia autẽ ex parte causæ formalis. Excellentia nanq; siue dignitas ministri ad magnitudinem rei gerẽdæ requisita, formaliter se habet ad ipsum. Secũdo qđ ex dictis patet solutio motiui partis aduersæ: quoniam prætermissio ordinis hinc ap-
paret, quòd nõ est possi- 534
bilis potentia ordinata, sed potentia absoluta. omnia clara sunt.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæduodecimæ Articulum tertiũ.*

IN corpore duo. primo declaratur quid intersit inter assistere & ministrare. Comment.
Secundo distinguitur de assistentia 551
dupliciter. & sic duabus 1. dist. 10.
conclusionibus respondetur quæsito. art. 1.

¶ Quo ad primum dicitur, quod ista metaphoricè dicuntur de angelis quòd assistentia consistit in immediata visione apud regem. Ministratio vero habet mediatam præceptionem.

¶ Quo ad secundum distinctio est, Assistentia, 2. dist. 10.
id est immediata visio artic. 2.

mæ hierarchiæ, proprium esse dicitur immediate illuminari à Deo. Sed superiores eorum plura percipiunt quàm inferiores, de quibus illuminant alios: sicut etiam inter eos qui assistunt regi, plura scit de secretis regis vnus, quàm alius.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum angeli secundæ hierarchiæ omnes mittantur.*

b
405 AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd angeli
552 secundæ hier. omnes mittantur: angeli enim omnes vel as-
1. dist. 10. sistunt vel ministrant, secundum quod habetur Dan. 7.
ar. 3. sed angeli secundæ hierar. non assistunt. Illuminantur enim per angelos primæ hierar. sicut dicit Diony. 8. cap. cæ. hier. omnes ergo angeli secundæ hier. in ministerium mittuntur.

¶ Præterea, Gregor. dicit 17. mora. quòd plures sunt qui ministrant, quàm qui assistunt: sed hoc non esset si angeli secundæ hierar. in ministerium non mitterentur. ergo omnes angeli secundæ hierar. in ministerium mittuntur.

¶ SED CONTRA est quòd Dio. dicit, ꝙ dominationes sunt maiores omni subiectione. Sed mitti in ministerium ad subiectionẽ pertinet: ergo dominationes in ministerium non mittuntur.

CONCLVSIO.

¶ *Non omnes angeli secundæ hierarchiæ in ministerium mittuntur.*

549 ¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut suprà dictum est c, mitti ad exterius ministerium proprie conuenit angelo, secundum quod ex diuino imperio operatur circa aliquam creaturam corporalẽ. Quod quidem pertinet ad executionem diuini ministerij: proprietates autem angelorum ex eorum nominibus manifestantur, vt Dio. dicit 7. cap. cæ. hierar. & ideo angeli illorum ordinum ad exterius ministerium mittuntur, ex quorum nominibus aliqua executio datur intellectui. In nomine autem dominationum non importatur aliqua executio, sed sola dispositio & imperium de exequendis. Sed in nominibus inferiorum ordinem intelligitur aliqua executio. Nam angeli & archangeli denominãtur à denuntiando, virtutes & potestates dicuntur per respectum ad aliquem actum. Principis etiam est, vt Gregor. dicit, inter alios operantes priorem existere. Vnde ad hos quandoque ordines pertinet in exterius ministerium mitti, non autẽ ad quatuor superiores.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod dominationes cõputantur quidẽ inter angelos ministrantes: non sicut exequentes ministerium, sed sicut disponentes & mãdantes, quid p alios fieri debeat. Sicut architectores in artificis nihil manu operantur: sed solum disponunt & præcipiunt quid alij debeant operari.

¶ Ad secundum dicendum, ꝙ de numero assistentiũ & ministrantium duplex ratio haberi potest. Greg. enim dicit plures esse ministrantes quàm assistentes: intelligit enim quod dicitur, Millia milliũ ministrabant ei: non esse dictum multiplicatiue, sed partitiue: ac si diceretur, millia de numero millium: & sic ministrantium numerus ponitur indefinitus ad significandum excessum. assistentium vero numerus finalis cum subditur. Et decies millies centena millia assistebant ei: & hoc procedit secundum rationem Platonicorum: qui dicebant quòd quanto aliqua sunt vni primo principio proprinquiora, tanto sunt minoris multitudinis. Sicut quanto numerus est propinquior vnitati, tanto est multitudine minor. Et hæc opinio saluatur quantum ad numer[illegible] ordinum dum sex ministrant, & tres assistũt. Sed Dion. ponit 14. c. cæ. hierar. ꝙ multitudo angelorum transcendit omnẽ materialẽ multitudinẽ, vt scilicet sicut corpora superiora transcendunt corpora inferiora magnitudine quasi in immẽsum, ita superiores naturæ incorporeę transcendũt omnes naturas corporeas, quia
236 ꝙ est melius est magis à Deo intentũ, & multiplicatũ c. Et secundũ hoc, cum assistentes sint superiores ministrantibus, plures erunt assistentes quàm ministrantes. Vnde secundum hoc, millia millium legitur multiplicatiue, ac si diceretur, Millies millia. Et quia decies cẽtũ sunt mille, si diceretur decies centena millia, daretur intelligi, quòd tot essent assistentes quot ministrantes: sed quia dicitur decies millies centena millia, multo plures dicuntur assistentes quàm ministrantes. Nec tñ hoc p tanto dicitur, qa tantus solũ sit angelorũ numerus: sed multo maior: quia omnẽ materialẽ multitudinem excedit. Quod significatur per multiplicationem maximorum numerorum supra seipsos scilicet denarij, centenarij, millenarij, vt Diony, idem dicit.

QVÆSTIO CENTESIMA DECI- materia de Custodia bonorum angelorum, & impugnatione malorum, in octo articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de custodia bonorum angelorum, & de impugnatione malorum.

¶ Et circa primũ quæruntur octo. ¶ Primo, vtrum homines ab angelis custodiãtur. ¶ Secundo, vtrum singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputentur. ¶ Tertio, vtrũ custodia pertineat solum ad vltimũ ordinẽ angelorũ. ¶ Quarto, vtrũ omni homini conueniat habere angelum custodem. ¶ Quinto, quando incipiat custodia circa hominem. ¶ Sexto, vtrum angelus semper custodiat hominem: ¶ Septimo, vtrum doleat de perditione custoditi. ¶ Octauo, vtrum inter angelos sit pugna ratione custodiæ.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum homines custidiantur ab angelis.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod homines non custodiantur ab angelis: custodes enim deputantur aliquibus, vel quia nesciunt, vel quia non possunt custodire seipsos, sicut pueri & infirmi, sed homo potest custodire seipsum per liberum arbitrium, & scit per naturalem cognitionem legis naturalis: ergo homo non custoditur ab angelo.

¶ Præterea. Vbi adest fortior custodia, infirmior superfluere videtur. Sed homines custodiuntur à Deo, secundum illud psalm. Nõ dormitabit, neq; dormiet qui custodit Israël. ergo nõ est necessariũ ꝙ homo custodiatur ab angelo.

¶ Præterea, Perditio custoditi redundat in negligentiam custodis. Vnde dicitur cuidam 3. Reg. 20. Custodi virum istum, qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius: sed multi homines quotidie pereunt in peccatum cadẽtes, quibus angeli subuenire possunt, vel visibiliter apparendo vel miracula faciendo, vel aliquo simili modo. Essent ergo negligentes angeli si eorum custodiæ homines essent commissi: quod patet esse falsum. Non igitur angeli sunt hominum custodes.

¶ SED CONTRA est, quod dicitur in Psal. Angelis suis mandauit de te, vt custodiãt te in omnibus vijs tuis.

CONCLVSIO.

¶ *Necessarium est homines ab angelis custodiri & in operibus dirigi, cum multipliciter in ipsis errare illos contingat.*

¶ RESPONDEO dicendum, quod secundum rationem diuinæ prouidentiæ hoc in rebus omnibus inuenitur, quod mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia mouentur & regulantur c. Sicut omnia corporalia per substantias spirituales & immobiles c, & corpora inferiora per superiora c, quæ sunt inuariabilia secundum substantiam: sed & nosipsi regulamur circa communiones in quibus possumus diuersimode opinari, per principia quæ inuariabiliter tenemus, manifestum est autem quod in rebus agendis cognitio & affectus hominis multipliciter variari & deficere possunt à bono: & ideo necessarium fuit quod hominibus angeli ad custodiam deputarentur, per quos regularentur & mouerentur ad bonum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod per liberum arbitrium potest homo aliqualiter malum vitare: sed non sufficienter, quia infirmatur circa affectum boni, propter multiplices animæ passiones. Similiter etiam vniuersalis cognitio naturalis legis quæ homini naturaliter adest, aliqualiter dirigit hominem ad bonum: sed non sufficienter: quia in applicando vniuersalia principia iuris ad particularia opera, contingit hominem multipliciter deficere. Vnde dicitur cap. 9. Cogitationes mortalium timidæ & incertæ prouidentiæ nostræ: & ideo necessaria fuit homini custodia angeli.

¶ Ad secundum dicendum, quod ad bonum operandum duo requiruntur. Primo quidem, quod affectus inclinetur ad bonum: quod quidem fit in nobis per habitum virtutis moralis, secundo autem, quod ratio inueniat congruas vias ad perficiendum bonum virtutis, quod quidem Philosophus attribuit prudentiæ. Quantum ergo ad primum Deus immediate custodit hominem, infundendo ei gratiam & virtutes: quantum autem ad secundum Deus custodit hominem, sicut vniuersalis instructor: cuius instructio ad hominem peruenit mediantibus angelis: vt supra habitum est c.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut homines, à naturali instinctu 545
boni discedunt propter passionem peccati: ita etiam discedunt ab instigatione bonorum angelorum, quæ fit inuisibiliter per hoc quod homines illuminant ad bene agendum. Vnde quod

dupliciter, aut respectu Dei, aut respectu diuinorum mysteriorum in Deo. Prima conclusio responsiua affirmatiue. Omnes ministrantes assistũt quo ad visionẽ Dei. Probatur: quia omnes immediate vident. Et cõfirmatur autoritate Grego. Secunda negatiue. Soli superiores primæ hierarchiæ assistunt, quo ad 553
perceptionem diuinorũ 6. dist 11.
mysteriorum in Deo. Pro- q. 1. arti. 1.
bat autoritate Dio. quia eius est proprium illuminari immediate à Deo.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ duodecimæ Articulum quartum.*

IN corpore vna conclusio responsiũa quæ- Comment.
sito negatiue. Nõ omnes angeli secundæ hierarchiæ mittuntur. Probatur. Exequentes tantum mittuntur, non omnes secundæ hierarchiæ exequuntur. ergo. Maior probatur: quia mitti est ex diuino imperio circa creaturam corporalem exercere. Minor vero, quia suprem⁹ ordo hierarchiæ non exequitur, sed quinque inferiores, probatur vtrunque ex nominibus suorum ordinum. Domini est imperare. cæterorum exequi, &c.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum primum.*

IN corpore vna con- Comment.
clusio responsiua quęsito affirmatiue. Necesse est homines ab angelis custodiri, probatur. Omnia mobilia & variabilia per immobilia & inuariabilia regulantur secundum ordinem diuinæ prouidentiæ: homines secundum cogni- b
tionem & affectionem
sunt multipliciter varia- 13
biles à bono, ergo opor- 568
tet eos regulari per va- 541
riabiles qui sunt sancti 531
angeli, ergo. Maior probatur inductiue. In cælo, & intelligentijs corporalibus inferioribus & superioribus, &c. clara sunt omnia.

a ¶*Super Quæstionis centesimædecimæ tertiæ Articulum secundum.*

Comment. IN corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue. Singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur. Probatur Prouidentia Dei principaliter est circa perpetua, ita quod circa transeuntia est vt ordinentur ad perpetua. ergo aliter se habet ad homines, & aliter ad alias corruptibiles creaturas, ergo ita se habet ad singulos homines, sicut ad singula genera vel species corruptibilium. ergo custodia angelica similiter ad hoc se habet. Ergo rationabile est, quod diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur. Antecedens supponitur ex superioribus, prima consequentia probatur: quia aliter se habet homo, & aliter cætera ad perpetuitatem: quia homo est perpetuus & specie & indiuiduo secundum formam, illa vero specie tantum. Secunda consequentia probatur ex eadem radice: quia quilibet homo æquiualet vni speciei, vel generi quo ad perpetuitatem, imo præstat. Tertia vero consequentia probatur: quia custodia angelica est executio diuinæ prouidentiæ. Vltima autem probatur: quia generibus diuersis secundū Grego. diuersi ordines deputantur: & secundū Augu. Dama. & Origenem singulis speciebus diuersi angeli: quod probabile hic dicitur. In his enim sat est rationi consona dicere.

55: 4.dist.9. q.1.art.3. q°.1a. sur. — 531 — b 50;

•In responsione ad tertium aduerte, quod non est intentio literæ construere hanc vniuersaliter quod maius sit custodire vnum hominem quam alium, cum contingat plures homines ad æquale æqualiter ex diuina prouidentia ordinari, sed destruere hanc negatiuam vniuersalem, non est maius custodire vnum hominem, quam alium: & hoc optime fit. (Annot.)

homines pereunt, non est imputandum negligentiæ angelorum, sed malitiæ hominum. Quod autem aliquando præter legem communem hominibus visibiliter apparent, ex speciali Dei gratia est: sicut etiam præter ordinem naturæ miracula fiunt.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum singuli homines à singulis angelis custodiantur.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod non singuli homines à singulis angelis custodiantur: angelus enim est virtuosior quā homo. Sed vnus homo sufficit ad custodiam multorum hominum. ergo multo magis vnus angelus multos homines potest custodire.

¶Præterea, Inferiora reducuntur in Deum à superioribus per media: vt Diony. dicit. Sed cū oēs angeli sint inæquales, vt supra dictum est[c], solus vnus angelus est inter quem & homines nō est aliquis medius: ergo vn' angelus solus est qui immediate custodit homines.

¶Præterea, Maiores angeli maioribus officijs, deputātur. Sed non est maius officiū custodire vnū hominē quàm aliū, cum oēs homines natura sint pares. Cū ergo omniū angelorum sit vn' maior alio scd'm Dio. videtur qd' diuersi homines non custodiantur à diuersis angelis.

¶SED CONTRA est quod Hie. exponens illud Mat. Angeli eorum in cælis dicit. Magna est dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui, angelum delegatum.

CONCLVSIO.

¶*Singulis hominibus necesse est singulos angelos ad custodiam deputari.*

¶RESPONDEO dicendū, quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiā deputantur. Cuius ratio est, quia angelorū custodia est quædam executio diuinæ prouidentię circa homines. Prouidentia autē Dei aliter se habet ad homines & ad alias corruptibiles creaturas[c]: quia aliter se habent ad incorruptibilitatem. Homines enim nō solum sunt incorruptibiles quantum ad communem speciem, sed etiam quantum ad proprias formas singulorum, quæ sunt animę rationales. Quod de alijs rebus corruptibilibus dici non potest. Manifestum est autem quod prouidentia Dei principaliter est circa illa quæ perpetuo manent. Circa vero ea, quæ transeunt, prouidentia Dei est, inquantū ordinat ipsa ad res perpetuas. Sic igitur prouidentia Dei cōparatur ad singulos homines, sicut comparatur ad singula genera vel species corruptibilium rerum. Sed secundum Grego. diuersi ordines deputantur diuersis rerum generibus. Puta potestates ad arcendos dæmones, virtutes ad miracula facienda in rebus corporeis. Et probabile est quod diuersis speciebus rerum diuersi angeli eiusdem ordinis pręficiantur. Vnde etiam rationabile est vt diuersis hominibus diuersi angeli ad custodiam deputentur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod alicui homini adhibetur custos dupliciter. Vno modo inquantum est homo singularis. Et sic vni homini debetur vnus custos: & interdum plures deputantur ad custodiā vnius. Alio mō inquantū est pars alicui' collegij. Et sic toti collegio vn' hō ad custodiā præponitur. Ad quē pertinet prouidere ea quæ pertinēt ad vnū hominem in ordine ad totū collegiū. Sicut sunt ea quæ exterius agūtur de quib' alij ædificantur vel scandalizātur. Angelorū aūt custodia deputatur hominibus etiam quantū ad inuisibilia & occulta, quæ pertinēt ad singulorū salutem secundum seipsos. Vnde singulis hominibus singuli angeli deputantur ad custodiam.

¶Ad secundū dicēdum, quod sicut dictū est[c], angeli primæ hierarchiæ, omnes quantum ad aliqua illuminātur immediate à Deo. Sed quædam sunt de quibus illuminātur superiores tan tum immediate à Deo, quæ inferioribus reuelant & idem etiam in inferioribus ordinibus considerandum est. Nam aliquis infimus angelus illuminatur quantum ad quædam ab aliquo supremo, & quantum ad aliqua ab eo qui immediate sibi præfertur. Et sic etiam possibile est quod aliquis angelus immediate illuminet hominem: qui tum habet aliquos angelos sub se, quos illuminat.

¶Ad tertiū dicendum, quod quamuis homines natura sint pares, tum inæqualitas in eis inuenitur, secundum quod ex diuina prouidentia quidam ordinantur ad maius, & quidam ad minus[c]: secundum illud quod dicitur Eccle. 33. In multitudine disciplinæ Domini separauit eos, & ipsis benedixit, & exaltauit ex ipsis, maledixit & humiliauit, & sic maius officium est custodire vnum hominem quàm alium.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum custodire homines pertineat solum ad infimum ordinem angelorum.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod custodire homines non pertineat solum ad infimum ordinem angelorū. Dicit enim Chry. quod hoc quod dicitur Mat. 18. Angeli eorū in cælis, &c. intelligitur non de quibuscunque angelis, sed de supereminentibus, ergo supereminentes angeli custodiunt homines.

¶Præterea, Apostolus ad Hebr. dicit quod angeli sunt in ministerium missi propter eos qui hæreditatē capiunt salutis. Et sic videtur quod missio angelorum ad custodiam hominum ordinetur. Sed quinque ordines in exterius ministerium mittuntur, vt supra dictū est[c]. Ergo omnes angeli quinque ordinum custodiæ hominum deputantur. 552

¶Præterea, Ad custodiam hominum maxime videtur esse necessariū arcere dæmones, quod maxime pertinet ad potestates secundū Greg. & miracula facere: quod pertinet ad virtutes. Ergo illi etiam ordines deputantur ad custodiam, & non solum virtutes.

¶SED CONTRA est, quod in Psal. custodia hominum attribuitur angelis, quorum ordo est infimus secundum Dionysium.

CONCLVSIO.

¶*Singulorum hominum particularis custodia ad infimi ordinis angelos spectat, vniuersalis autem ad omnes ordines extenditur.*

¶RESPONDEO dicendū, qd' sicut supra dictū est[c], homini custodia dupliciter adhibetur. Vno modo custodia particularis secundum quod singulis hominibus singuli angeli ad custodiam deputantur, & talis custodia pertinet ad infimum ordinem angelorum: quorum secundum Greg. est minima nuntiare. Hoc autem videtur esse minimū in officijs angelorū, procurare ea, quæ ad vnius hominis salutem pertinent. Alia vero est custodia vniuersalis. Et hæc multiplicatur secundum diuersos ordines. Nā quanto a[gen]s fuerit vniuersalius, tanto est superius. Sic igitur custodia humanæ multitudinis pertinet ad ordinem principatuum, vel forte ad archangelos qui dicuntur principes angelorum. Vnde & Michaël, quem archangelum dicimus, vnus de principibus dicitur Dan. 10. Vlterius autem super omnes naturas corporeas habet custodiam Virtutes. Et vlterius etiam super dæmones habent custodiam Potestates, Et vlterius super bonos spiritus habent custodiam Principatus, vel dominationes secundum Grego. (a 554)

¶AD PRIMVM ergo dicendū, quod verbū Chrys. potest intelligi vt loquatur de supremis in ordine infimo angelorum. Quia, vt Dio. dicit, in quolibet ordine sunt primi medij & vltimi. Est autē probabile, quod maiores angeli deputentur ad custodiam eorum qui sunt ad maiorem gradum gloriæ à Deo electi.

¶Ad secundum dicendum, quod non omnes angeli qui mittuntur, habent particularem custodiā super singulos homines: sed quidam ordines habent vniuersalem custodiam magis vel minus, vt dictum est[c]. a

¶Ad tertium dicendum, quod etiam inferiores angeli exercent officia superiorum inquantum aliquid de dono eorum participant, & se habent ad superiores sicut executores virtutis eorum. Et per hunc modum etiam omnes angeli infimi ordinis possunt & arcere dæmones, & miracula facere.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur.*

356 2.dist.11. q.1.arti.2.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quod non omnibus hominibus angeli ad custodiam deputentur. Dicitur enim de Christo Philip. 2. quod in est similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. Si igitur omnibus hominibus angeli ad custodiam

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum tertium.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna distinctio bimembris cum duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito.

¶Distinctio est. Custodia hominū est duplex: particularis & vniuersalis: vt patet ex responsione ad primum in præcedenti articulo.

•Prima conclusio est affirmatiue Custodia particularis hominum pertinet ad infimū ordinem angelorum tantum. Probatur Minima secundū Gregorium pertinent ad infimum ordinem: sed procuratio eorum quæ sunt ad salutem vnius tantum, est minimum inter officia angelica. 551

¶Secunda conclusio est responsiua negatiue virtualiter. Custodia vniuersalis multiplicatur secundum diuersos ordines. Primo probatur: quia quanto agens est vniuersalius tanto est superius. Secundo explanatur ipsa multiplicatio ascendendo à multitudine humana ad omnia corpora, ad dæmones, ad angelos, ad archangelos, vel principes, virtutes, potestates, & principatus, vel dominationes apud Grego. Recolito hic quod litera bis meminit ordinis, qui dicitur principatus, primo coniungendo cum archangelis propter opinionem Dion. secundo supra potestates propter Gregorium. (a 555)

a ¶*Super Quæstionis cētesimædecimætertiæ Articulum quartum.* (555 3.dist.10. q.1.arti.3. comment.)

Titulus clarus.

¶In corpore est vna distinctio bimembris cum duabus cōclusionibus iuxta membra. Distinctio est, Homo habet duplicem statum, scilicet viæ, & termini. Prima conclusio responsiua quæsito affirmatiue est, Omnes homines in statu viæ habent angelos custodes. Probatur, Constitutis in via in qua multa imminent pericula, dantur custodes. Omnes homines in statu viæ sunt huiusmodi probatur minor dupliciter. Primo ratione: tum quia ab interius, tum quia ab exterius sunt inimici. Secundo autoritate Psalm. Secunda conclusio est. Homines in termino non habebunt custodes: sed conregnātes aut punientes socios. (553 556 c b c)

stodiam deputantur, etiam Christus angelū custodem habuisset. Sed hoc videtur inconueniens, cum Christus sit maior omnibus angelis. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶Præterea, Omnium hominum primus fuit Adam. Sed sibi non competebat habere angelum custodem ad minus in statu innocētiæ: quia tunc nullis periculis angustiabatur. Ergo angeli non præficiuntur ad custodiam omnibus hominibus.

¶Præterea, Hominibus angeli ad custodiam deputantur, vt per eos manuducātur ad vitam æternam, & incitentur ad bene operandum, & muniantur contra insultus dæmonū. Sed homines præsciti ad damnationem, nunquam perueniunt ad vitam æternam: infideles etiam etsi interdum bona opera faciant, non tamen bene faciunt, quia non recta intentione faciunt. Fides enim intentionem dirigit: vt August. dicit. Antichristi etiam aduentus erit secundum operationem Satanę: vt dicitur 2. ad Thess. 2. Non ergo omnibus hominibus angeli ad custodiam deputantur.

354 arg. cōtra. ¶SED CONTRA est autoritas Hierony. suprà inducta[c], qui dicit, quod vnaquæque anima ad sui custodiam habet angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶*Singulis hominibus in statu viæ deputati sunt singuli angeli ad custodiam, in patria vero tantum ad conregnandum, vel puniendum.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd homo in statu vitæ istius constitutus est quasi in quadam via, qua debet tendere ad patriam. In qua quidem via multa pericula homini imminent: tum ab interiori, tum ab exteriori: secundum illud Psalm. In via hac qua ambulabam, absconderunt laqueum mihi. Et ideo sicut hominibus per viam non tutam ambulantibus dantur custodes, ita & cuilibet homini quandiu viator est, custos angelus deputatur. Quando autem iam ad terminum viæ peruenerit, iam non habebit angelum custodem: sed habebit in regno angelum conregnantem, in inferno dæmonem punientem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd Christus secundum quod homo immediate regulabatur à verbo Dei. Vnde non indigebat custodia angelorum. Et iterum secundum animam erat comprehensor: sed ratione passibilitatis corporis erat viator[c]. Et secundum hoc non debebatur ei angelus custos tanquam superior, sed magis minister tanquam inferior. Vnde dicit Matth. 4. quòd accesserunt angeli, & ministrabant ei. (c 139)

¶Ad secundum dicendum, quod homo in statu innocentiæ non patiebatur aliquod periculum ab interiori: quia interius erant omnia ordinata, vt suprà dictum est[c]: sed imminebat periculum ei ab exteriori propter insidias dæmonum: vt rei probauit euentus. Et ideo indigebat custodia angelorum. (478)

¶Ad tertium dicendum, quod sicut præsciti & infideles, & etiā Antichristus non priuantur interiori auxilio naturalis rationis: ita etiam non priuantur exteriori auxilio toti naturæ humanæ diuinitus concesso, scilicet custodia angelorum: per quam etsi non iuuentur, quantum ad hoc quòd vitam æternam bonis operibus mereantur, iuuantur tamen quantum ad hoc quòd ab aliquibus malis retrahuntur: quibus & sibijpsis & alijs nocere possunt. Nam & ipsi dæmones arcētur per bonos angelos, ne noceant quantum volunt. Et similiter Antichristus non tantum nocebit quantum vellet.

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum angelus deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate.*

557 AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quòd angelus non deputetur homini ad custodiam à sua natiuitate. Angeli enim mittuntur in ministerium propter eos qui hæreditatem salutis capiunt: vt Apostolus ad Hebr. dicit. Sed homines incipiunt hæreditatem capere salutis quando baptizantur. Ergo angelus deputatur homini ad custodiam à tempore baptismi, & non à tempore natiuitatis.

¶Præterea, Homines ab angelis custodiuntur inquantum ab eis illuminantur per modum doctrinæ. Sed pueri mox nati sunt capaces doctrinæ: quia non habent vsum rationis. Ergo pueris mox natis non deputantur angeli custodes.

¶Præterea, Pueri in materno vtero existentes habent animam rationalem aliquo tempore: sicut & post natiuitatem ex vtero. Sed cū sunt in materno vtero, nō deputantur eis angeli ad custodiam, vt videtur: quia neq; etiam ministri ecclesiæ eos sacramentis imbuunt. Nō ergo statim à natiuitate hominibus angeli ad custodiam deputantur.

¶SED CONTRA est, quòd Hieron. dicit, quòd vnaquæq; anima ab ortu natiuitatis habet in custodiā sui angelum deputatum.

CONCLVSIO.

¶*Homini statim ab ipsa sui natiuitate deputatus est ad custodiam angelus.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd sicut Orig. dicit super Matt. super hoc est duplex opinio. Quidam enim dixerunt, quòd angelus ad custodiam homini deputatur à tempore baptismi, alij vero quòd à tempore natiuitatis. & hanc opinionem Hierony. approbat. Et rationabiliter. Beneficia enim, quæ dantur homini diuinitus ex eo quod est Christianus, incipiunt à tempore baptismi: sicut perceptio Eucharistiæ, & alia huiusmodi. Sed ea quæ prouidentur homini à Deo inquantum habet naturam rationalem, ex tunc ei exhibētur ex quo nascendo talem naturam accipit. Et tale beneficium est custodia angelorum, vt ex præmissis patet[c]. Vnde statim à natiuitate habet homo angelum ad sui custodiam deputatum.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod angeli mittuntur in ministerium, efficaciter quidem propter eos solos qui hæreditatem capiunt salutis, si consideretur vltimus effectus custodiæ, qui est perceptio hæreditatis. Nihilominus tamē & alijs ministerium angelorum non subtrahitur: quamuis in eis hanc efficaciā non habeat quod perducantur ad salutem. Efficax tamen est circa eos angelorum ministeriū inquantum à multis malis retrahuntur.

¶Ad secundum dicendum, quod officium custodiæ ordinatur quidem ad illuminationem doctrinæ: sicut ad vltimum & principalem effectum. Nihilominus tamen multos alios effectus habet qui pueris competunt, scilicet arcere dæmones & alia nocumenta tam corporalia, quàm spiritualia prohibere.

¶Ad tertium dicendum, quod puer quandiu est in materno vtero, non totaliter est à matre separatus, sed per quandam colligationem est quodammodo adhuc aliquid eius: sicut & fructus pendens in arbore est aliquid arboris. Et ideo probabiliter dici potest, quod angelus qui est in custodia matris, custodiat prolē in matris vtero existentem. Sed in natiuitate quando separatur à matre, angelus ei ad custodiam deputatur: vt Hier. dicit.

ARTICVLVS VI.

a ¶*Vtrum angelus custos quandoque deserat hominem.*

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod angelus custos quandoque deserat hominem, cuius custodię deputatur. dicitur enim Iere. 51. ex persona angelorum: Curauimus Babylonē, & nō est curata, derelinquamus ergo eam. Et Isa. 5. Auferam sepem eius, & erit in conculcatione. Glo. id est angelorum custodiam.

¶Præterea, Principalius custodit Deus quàm angelus. Sed Deus aliquando hominē derelinquit secundū illud Psal. Deus deus me' respice in me: quare me dereliquisti? Ergo multo magis angelus custos hominem derelinquit.

¶Præterea, Sicut dicit Damas. angeli cum sunt hic nobiscum, non sunt in cælo. Sed aliquando sunt in cælo. Ergo aliquando nos derelinquūt.

¶SED CONTRA, Dæmones nos semper impugnant, secundū illud 1. Pet. 5. Aduersarius vester diabolus, tanquàm leo rugiens, circuit quærens quem deuoret. Ergo multo magis boni angeli semper nos custodiunt.

CONCLVSIO.

¶*Angelus homini ad custodiam deputatus, nunquàm ex toto ipsum dimittit, sed permittit quandoque in malum tam culpæ quàm pęnæ cadere, ex lege permissionis diuinæ ad tempus propter hominis maius bonum.*

¶RESPONDEO dicendum, quod custodia angeli, vt ex supradictis patet[c], est quædam executio diuinæ prouidentiæ circa homines facta. Manifestum est autem quod nec homo nec res aliqua totaliter diuinæ prouidentiæ subtrahitur. Inquantum enim aliquid participat de esse, intantum subditur vniuersali prouidentiæ entium. Sed intantum Deus secundum ordinem suæ prouidentiæ dicitur hominem derelinquere inquantum permittit hominem pati aliquem defectum vel pœ-

a ¶*Super Quæstionis cētesimædecimætertiæ Articulum quintum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore duo. Primo recitantur duę opiniones circa quęsitum, scilicet ab ortu vel à baptismo. Secundo reijcitur quòd à baptismo, & probatur simul quòd ab ortu. Distinguendo duplex genus beneficiorum, scilicet communium omnibus hominibus, & propriorum Christianis: & arguendo quòd hæc cū christianitate, illa cum creatura rationali incipiunt. Sed custodia angelica est beneficium commune. Dubium autem quod hic remanet: quia scilicet ex ista ratione videtur quòd angelica custodia incipiat ab ortu in vtero secundum animam rationalem, & non à natiuitate extra vterum, soluitur in responsione ad tertium: ex hoc quòd in ortu ex vtero incipit natura rationalis prolis, vt propria illi, cum prius esset sic eius, quod tamen alterius aliquid, scilicet matris: & ideo extra vterum inchoat custos proprius sicut & natura, prius existente custode communi. (538 2.di.11.q. 1.art.4.)

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulum sextum.*

Comment. Titulus clarus.

¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito negatiue. Angelus custos nunquam totaliter dimittit suum hominem. Probatur, Diuina prouidentia nullam rem totaliter derelinquit quamuis quo ad aliquid deserat permittendo: ergo custodia angelica nunquam totaliter dimittit custoditū: quamuis quo ad aliquid permissiue relinquat. Antecedens quo ad primam partem probatur: inquantum participat aliquid de esse tantum de prouidentia diuina: sed implicat q aliquid sit & deseratur totaliter ab es- (554)

Universidad de Deusto Biblioteca

se. ergo quo ad secundam vero: quia Deus permittit incurri in aliquem defectum pœnæ vel culpæ. Consequentia probatur: quia custodia angelica est executio quædam diuinæ prouidentiæ circa homines. Explanantur proinde autoritates scripturæ ex sensu conclusionis, vt patet.

Annot. ¶In responsione ad tertium aduerte, quòd non dicitur in litera, quòd angelus sit similiter in cælo, & in custodito homine per effectum actualem in illo: sed quòd in cælo quandoque existens non relinquit hominem quo ad effectum: quia vigilat super illum, & statim si opus est, subuenire potest. Vnde in litera hæc duo ponuntur, scilicet actualis cognitio eorum, quæ circa custodiendum hominem fiunt: & potentia proxima ac expedita absque interuallo temporis medij ad subueniendum. Et propter hoc dicitur non relinquere quo ad effectum custodiæ: sicut mater non dicitur relinquere infantem, quando ita prope iuxta eum vigilās occupatur, quòd statim potest illi in omnibus adesse.

274

559 2.di.11.q.1.art.5.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulū septimum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore est vna conclusio responsiua quæsito negatiue: quam probat primo, deinde explanat. Est ergo conclusio, Angeli non dolent de malis custoditorum. Probatur. Dolor est de inuoluntario simpliciter. nihil fit in mundo inuoluntarium simpliciter angelis sanctis: ergo angeli sancti de nullo dolent. Maior probatur autoritate Augustini. Minor probatur, Ordo diuinæ iustitiæ est totaliter voluntarius angelis. ergo nihil fit in mundo contra eorum voluntatem. Tenet sequela, quia nihil fit nisi secundum ordinem diuinæ iustitiæ. Explanatur deinde hæc ratio distinguendo ex tertio Ethicorum, voluntarium & inuoluntarium simpliciter & in vniuersali: & applicando ad propositum. patent omnia.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimætertiæ Articulū octauum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore quatuor, primo occasio quæstionis, & est autoritas Danielis. Secundo, expositio Hieronymi, & est remotio quæstionis: quia ponit quod intelligitur de pugna inter bonum & malum angelum: hic autem est quæstio de pugna inter bonos. Tertio expositio Gregor. & est confirmatio quæstionis: quia de sanctis angelis inter se, exponit. Quarto respondet quæsito vna conclusione affirmatiue, Inter angelos potest esse pugna, non discordia voluntatum: sed contrarietate meritorum eorum pro quibus pugnare dicuntur. Prima pars patet autoritate Scripturæ. Secunda probatur: quia volunt omnes expleri ordinem diuinæ sapientiæ. Tertia probatur: quia merita diuersorum diuersis custoditorum contingit esse contraria respectu prælationis adinuicem, & nescire quid Deus velit fieri, ipsum enim consulere de pugnantibus est pugnare. hæc non repugnant beatitudini.

næ, vel culpæ. Similiter etiam dicendum est, quòd angelus custos nunquam totaliter dimittit hominem, sed ad aliquid interdum eum dimittit. prout scilicet non impedit quin subdatur alicui tribulationi, vel etiam quin cadat in peccatum secundum ordinem diuinorum iudiciorum. Et secundum hoc Babylon & domus Israël ab angelis derelictæ dicuntur, quia angeli earum custodes non impediuerunt quin tribulationibus subderentur. Et per hoc patet solutio ad primum & secundum.

¶Ad tertium dicendum, quòd angelus etsi interdum derelinquat hominem loco, non tamen derelinquit eum quantum ad effectum custodiæ: quia etiam cum est in cælo, cognoscit quid circa hominem agatur. Nec indiget mora temporis ad motum localem, sed statim potest adesse [e].

ARTICVLVS VII.

a ¶*Vtrum angeli doleant de malis eorum, quos custodiunt.*

AD SEPTIMVM sic proceditur. Videtur quòd angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Dicitur enim Isa.33. Angeli pacis amarè flebunt. Sed fletus est signum doloris & tristitiæ. Ergo angeli tristantur de malis hominū quos custodiunt.

¶Præterea, Tristitia est, vt August. dicit, de his quæ nobis nolentibus accidunt. Sed perditio hominis custoditi est contra voluntatē angeli custodis. Ergo tristantur angeli de perditione hominum.

¶Præterea, Sicut gaudio contrariatur tristitia. ita pœnitentiæ contrariatur peccatum. Sed angeli gaudent de peccatore pœnitentiam agente: vt habetur Lucæ 15. Ergo tristantur de iusto in peccatum cadente.

¶Præterea, Super illud Numeri 13. Quicquid offertur primitiarum, &c. dicit glos. Orig. trahuntur angeli in iudicium, vtrum ex ipsorum negligentia an hominum ignauia lapsi sint. Sed quilibet rationabiliter dolet de malis propter quæ in iudicium tractus est: ergo angeli dolēt de peccatis hominum.

¶SED CONTRA, Vbi est tristitia & dolor, non est perfecta felicitas. Vnde dicitur Apocal. 21. Mors vltra non erit, neque luctus, neque clamor, neque vllus dolor. Sed angeli sunt perfecte beati: ergo de nullo dolent.

CONCLVSIO.

¶*Cum nihil in mundo angelis simpliciter inuoluntarium fiat, de hominum, quos custodiunt, malis minime dolent.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd angeli non dolent, neque de peccatis, neque de pœnis hominum. Tristitia enim & dolor secundum Augustinum, non est nisi de his, quę contrariantur voluntati. Nihil autē accidit in mundo, quod sit contrarium voluntati angelorum & aliorum beatorum, quia voluntas eorum totaliter inhæret ordini diuinæ iustitiæ. nihil autem fit in mundo nisi quod per diuinam iustitiam fit, aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra voluntatem beatorum. Vt enim Philosophus dicit in 3. Ethic. illud dicitur simpliciter voluntarium, quod aliquis vult in particulari, secundum quod agitur: consideratis scilicet omnibus quæ circunstant, quamuis in vniuersali consideratum nō esset voluntarium. Sicut nautura non vult proiectionem mercium in mare absolute, & vniuersaliter considerando, sed imminente periculo salutis hoc vult. Vnde magis est hoc voluntarium, quàm inuoluntarium, vt ibidem dicitur. Sic igitur angeli peccata & pœnas hominum, vniuersaliter & absolute loquendo, non volunt: volunt tamen quòd circa hoc ordo diuinæ iustitiæ seruetur, secundum quam quidam pœnis subdūtur, & peccare permittuntur.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd verbum illud Isa. potest intelligi de angelis, id est nuntijs Ezech. qui fleuerunt propter verba Rapsacis. De quibus habetur Isa. 37. Et hoc secundum literalem sensum: secundum vero allegoricum, angeli pacis sunt apostoli & prædicatores qui flent pro peccatis hominum. Si vero secundum sensum analogicum exponatur de angelis bonis, tunc metaphorica erit locutio ad designandum, quòd angeli volunt in vniuersali hominum salutem. Sic enim Deo & angelis huiusmodi passiones attribuuntur.

¶Ad secundum patet solutio per ea quæ dicta sunt [e].

¶Ad tertium dicendum, quòd tam in pœnitentia hominum quàm in peccato, manet vna ratio gaudij angelis, scilicet impletio ordinis diuinæ prouidentiæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd angeli dicuntur in iudicium pro peccatis hominum, non quasi rei, sed quasi testes ad conuincendum homines de eorum ignauia.

ARTICVLVS VIII.

a ¶*Vtrum inter angelos posit esse pugna seu discordia.*

AD OCTAVVM sic proceditur. Videtur quòd inter angelos non possit esse pugna, seu discordia. Dicitur enim Iob 25. Qui facit concordiam in sublimibus. Sed pugna opponitur concordiæ. Ergo in sublimibus angelis non est pugna. 560 2.dist.11.q.2.art.5.

¶Præterea, Vbi est perfecta charitas & iusta prælatio, non potest esse pugna. Sed hoc totum est in angelis. Ergo in angelis non est pugna.

¶Præterea, Si angeli dicūtur pugnare pro eis quos custodiunt, necesse est quòd vnus angelus foueat vnam partem, & alius aliam. Sed si vna pars habet iustitiam, constat quòd alia pars habeat iniustitiam. Ergo sequitur quòd angelus bonus sit fautor iniustitiæ: quod est inconueniens. Ergo inter bonos angelós non est pugna.

¶SED CONTRA est quod dicitur Dan. 10. ex persona Gabrielis. Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Hic autem princeps Persarum erat angelus regno Persarum in custodiam deputatus. Ergo vnus bonus angelus resistit alij. Et sic inter eos est pugna.

CONCLVSIO.

¶*In Angelis pugna quidem esse potest, non discordia voluntatum, sed meritorum contrarietate, pro quibus pugnare dicuntur.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio mouetur occasione horum verborum Danie. Quæ quidem Hierony. exponit dicens principem regni persarum esse angelum qui se opposuit liberationi populi Israëlitici: pro quo Daniel orabat, Gabriële preces eius Deo præsentante. hæc autem resistentia potuit fieri, quia princeps aliquis dæmonum Iudæos in Persidem ductos ad peccatum induxerat: per quod impedimentum præstabatur orationi Dan. pro eodem populo deprecantis. Sed secundum Gregor.17. Mora. princeps regni Persarum bonus angelus fuit custodiæ regni illius deputatus. Ad videndum igitur qualiter vnus angelus alteri resistere dicitur, considerandum est, quòd diuina iudicia circa diuersa regna & diuersos homines, per angelos exercentur. In suis autem actionibus angeli per diuinam sententiam regulantur. Contingit autem quandoque quòd in diuersis regnis vel in diuersis hominibus contraria merita vel demerita inueniuntur, vt vnus alteri subdatur, aut præsit. Quid autem super hoc ordo diuinæ sapientiæ habeat, cognoscere non possunt, nisi Deo reuelante. Vnde necesse habent super his sapientiā Dei consulere. Sic igitur inquantum de contrarijs meritis & sibi repugnantibus diuinam consulunt voluntatem, resistere sibinuijcem dicuntur: non quia sint eorum contrarię voluntates, cum in hoc omnes concordent quòd Dei sentētia impleatur, sed quia ea, de quibus cōsulunt, sunt repugnantia. Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVÆ-

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum primum.*

Comment. Titulus clarus. ¶In corpore vna distinctio cum vna bimembri conclusione responsiua quæsito. Distinctio est, In impugnatione sunt duo, ipsa impugnatio, & ordo eius. conclusio est, Impugnatio dæmonum est ex malitia eorum, ordo vero à Deo. Probatur, & declaratur: probatur quidem quo ad primam partem, ex inuidia profect⁹, & superbia impugnat. ergo. quo ad secundam vero: quia Deus vtitur malis bene ordinando. ergo. declaratur autem ex opposito, custodia, scilicet angelica. hæc enim secundum vtrunque est à Deo, illa secundum ordinem tantum. Omnia clara sunt.

562 de mal. q.3.ar.3. & ar 4.cor.

Annot. ¶Circa hanc responsionem dubitatiuncula est, quia titulus dubij est de quæstione, an est, vtrum scilicet dæmones impugnent nos. Responsio autem est non ad hoc, sed causas impugnationis.

¶Ad hoc breuiter dicitur, quòd vt patet in 2. Posterio. Omnis quæstio est quæstio medij: & nihil aliud est quærere si quadratura circuli est, quàm si est aliquod medium ad ipsam. Vnde nihil aliud est quærere si dæmones impugnent, quàm si est aliquod medium, seu causa quare nos impugnēt. Et propterea responsio est ad propositum directè secundum artē sciendi dum assignat causas: ex quibus prouenit impugnatio dæmonū contra nos. Sic enim optime à priori ostensum est impugnationem eorum esse.

a ¶*Super Quæstionis cētesimædecimæquartæ Articulum secundum.*

Comment. Titulus in corpore manifestatur. ¶In corpore duo. Primo in communi declaratur quid & quotuplex est tētare. Secundo respondetur quæsito.

¶Quo ad primum duo dicuntur, quid est tentare, scilicet experimentum sumere vt sciatur aliquid circa tentatum, & quotuplex est: & dicitur quòd multiplicatur ex parte finis. nam quandoque fit cum solo fine proximo, qui cadit in eius diffinitione, scilicet scire: quandoque cum aliquo vlteriore fine: qui potest esse bonus & malus, &c.

¶Quo ad secundum conclusio responsiua est. Tentare vt noceat perpetratione peccati, est proprium diaboli. Probatur ex differentia inter tentare attributum diabolo, & alijs, scilicet homini, Deo & carni, ac mundo: homini quidem conuenit ad vtrumlibet, scilicet bonum & malū: & ad malum culpæ non nisi vt ministro diaboli: Deo verò ad bonum tantum: mundo verò & carni quamuis ad malum culpæ, tamen aut non actiue, sed materialiter, aut instrumentaliter, diabolo principaliter tentante.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum tertium.*

Titulus clarus. ¶In corpore est vna distinctio bimembris cū duabus iuxta membra conclusionibus responsiuis quæsito. Distinctio est, Causa alicuius dupliciter, directe, quæ scilicet directe operatur ad aliud

562 2.qō.97.ar.2.cor. & 2.dist.21.qō.1.articul.1. Et opusc.7.cap.7. Comment.

QVÆSTIO CENTESIMA DEcimaquarta de Dæmonum impugnatione, in quinque articulos diuisa.

DEINDE considerandū est de impugnatione dæmonū. ¶Et circa hoc quęrūtur quinque. ¶Primo, vtrum homines à dæmonibus impugnentur. ¶Secundo, vtrum tentare sit proprium diaboli. ¶Tertio, vtrum omnia peccata hominum ex impugnatione siue tentatione dæmonum proueniant. ¶Quarto, vtrum possint vera miracula facere ad seducendum. ¶Quinto, vtrum dæmones qui ab hominibus superantur, ab impugnatione hominum arceantur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum homines impugnentur à dæmonibus.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homines nō impugnentur à dæmonibus. Angeli enim deputantur ad hominum custodiam missi à Deo [c]. Sed dæmones non mittuntur à Deo, cum dæmonum intentio sit perdere animas: Dei autem saluare. Ergo dæmones nō deputantur ad hominum impugnationem.

¶Præterea, Non est æqua conditio pugnæ, vt infirmus contra fortem, ignarus contra astutū exponatur ad bellum. Sed homines sunt infirmi & ignari, dæmones autem potentes & astuti. Non est ergo permittendum à Deo, qui est omnis iustitiæ autor, vt homines à dęmonibus impugnentur.

¶Præterea, Ad exercitium hominum sufficit impugnatio carnis & mundi. Sed Deus permittit electos suos impugnari propter eorum exercitium. Ergo non videtur necessarium quòd à dæmonibus impugnentur.

¶SED CONTRA est quod Apostolus dicit ad Ephesios. 6. quòd non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contra spiritualia nequitiæ in cælestibus.

CONCLVSIO.

¶*Impugnantur homines à dæmonibus ex ipsa illorum malitia, ordo autem impugnationis ab ipso Deo est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd circa impugnationem dæmonum duo est considerare, scilicet ipsam impugnationem, & impugnationis ordinem. Impugnatio quidem ipsa ex dæmonum malitia procedit, qui propter inuidiam profectum hominū impedire nituntur, & propter superbiam, diuinæ potestatis similitudinem vsurpant, deputando sibi ministros determinatos ad hominum impugnationem: sicut & angeli Deo ministrant in determinatis officijs ad hominū salutem. Sed ordo impugnationis ipsius est à Deo, qui ordinatè nouit malis vti, ad bona ea ordinando. Sed ex parte angelorum, tam ipsa custodia quàm ordo custodiæ reducitur ad Deum sicut ad primū actorem.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd mali angeli impugnant homines dupliciter. Vno modo instigando ad peccatum. Et sic non mittuntur à Deo ad impugnandū, sed aliquando permittuntur secundum Dei iusta iudicia. Aliquando autem impugnant homines puniēdo. Et sic mittuntur à Deo. Sicut missus est spiritus mēdax ad puniendū Achab regem Israël, vt dicitur 3. Reg. vlti. Pœna enim refertur in Deum sicut in primum actorem. Et tamen dæmones ad puniendum missi, alia intentione puniunt, quàm mittuntur. Nam ipsi puniunt ex odio, vel inuidia, mittuntur autem à Deo propter eius iustitiam.

¶Ad secundum dicendum, quòd ad hoc quòd non sit inæqualis pugnæ conditio, fit ex parte hominis recompensatio: principaliter quidem per auxilium diuinæ gratiæ, secundario autem per custodiam angelorum. Vnde 4. Reg. 5. Elisæus dixit ad ministrum suum, Noli timere: plures enim nobiscum sunt, quàm cum illis.

¶Ad tertium dicendum, quòd infirmitati humanę sufficeret ad exercitium impugnatio, quę est à carne & mundo: sed malitiæ dæmonum non sufficit, quæ vtroque vtitur ad hominū impugnationem. Sed tamē ex diuina ordinatione hoc prouenit in gloriam electorum.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum tentare sit proprium diaboli.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd tentare non sit proprium diaboli. Dicitur enim Deus tentare, secundum illud Genes. 22. Tentauit Deus Abraham. Tentat etiam caro & mundus. Et etiam homo dicitur tentare Deum & hominem. Ergo non est proprium dæmonis tentare.

¶Præterea, Tentare est ignorantis. Sed dæmones sciunt quid circa homines agatur. Ergo dæmones non tentant.

¶Præterea, Tentatio est via in peccatum. Peccatum autem in voluntate consistit. Cum ergo dæmones non possint voluntatem hominis immutare, vt per supradicta patet [c]: videtur quòd ad eos non pertineat tentare. & b 546

¶SED CONTRA est, quòd dicitur 1. ad Thessa. 3. Ne forte tentauerit nos is qui tentat. Glos. id est diabolus, cuius officium est tentare.

CONCLVSIO.

¶*Tentare, id est, ad malum culpæ homines inducere, peccatum est.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd tentare est proprie experimentum sumere de aliquo. Experimentum sumitur de aliquo, vt sciatur aliquid circa ipsum. & ideo proximus finis cuiuslibet tentantis est scientia. Sed quandoque vlterius ex scientia quæritur aliquis alius finis, vel bonus, vel malus. Bonus quidem, sicut cum aliquis vult scire qualis aliquis sit, vel quantum ad scientiam, vel quantum ad virtutē, vt eum promoueat: malus autem, quando hoc scire vult, vt eum decipiat vel subuertat. Et per hunc modum potest accipi quomodo tentare diuersis diuersimode attribuatur. Homo enim tentare dicitur quandoque quidem vt sciat tantum. Et propter hoc tentare Deum dicitur esse peccatum, quia homo quasi incertus experiri præsumit Dei virtutem. Quandoque vero tentat vt iuuet, quandoque vero vt noceat. Diabolus autem semper tentat vt noceat in peccatum pręcipitando. & secundum hoc dicitur proprium officium eius tentare. Nam etsi homo aliquando sic tentet, hoc agit inquantum est minister diaboli. Deus autem tentare dicitur vt sciat, eo modo loquendi, quo dicitur scire quod facit alios scire. Vnde dicitur Deut.13. Tentat vos Dominus Deus vester, vt palàm fiat vtrum diligatis eum. Caro etiam & mundus dicuntur tentare instrumentaliter seu materialiter, inquantū scilicet potest cognosci qualis sit homo, ex hoc quòd sequitur vel repugnat concupiscentijs carnis, & ex hoc quòd contemnit prospera mundi & aduersa, quibus etiam diabolus vtitur ad tentandum. Et sic patet solutio ad primum.

¶Ad secundum dicendum, quòd dæmones sciunt ea quæ exterius aguntur circa homines: sed interiorem hominis conditionem solus Deus nouit, qui est spirituum ponderator: ex qua aliqui sunt magis proni ad vnum vitium quàm ad aliud. Et ideo diabolus tentat explorando interiorem conditionē hominis, vt de illo vitio tentet, ad quod homo magis pronus est.

¶Ad tertium dicendum, quòd dæmon etsi non possit immutare voluntatem, potest tamē. vt suprà dictū est [c], aliqualiter immutare inferiores vires: ex quibus etsi non cogitur, voluntas tamen inclinatur.

ARTICVLVS III.

a ¶*Vtrum omnia peccata procedant ex tentatione diaboli.*

548 & b 563 12.q.80.art.4. Et 3.q.8.ar.7. ad secundum. Et mal. q.3.arti.5.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd omnia peccata procedant ex tentatione diaboli. Dicit enim Dionysius 4. cap. de Diui. no. quòd multitudo dæmonum est causa omnium malorum sibi & alijs. Et Damasc. dicit quòd omnis malitia & omnis immunditia à diabolo excogitatæ sunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad illud : vt domificator ad ædificandum. & indirecte, quæ scilicet operatur aliud ad quod illud sequitur: vt scindens ligna respectu combustionis.

¶ Prima conclusio est affirmatiua, Omnia peccata hominum causantur à dæmone indirecte. Probatur primo : quia fuit causa primi peccati, ex quo secuta est pronitas ad malum. Exponuntur deinde doctores Diony. & Damasc. iuxta hunc sensum.

¶ Secunda conclusio est negatiua, Nõ omnia peccata hominum causantur à dæmonæ directe. Probatur primo, Seclusõ dæmone, in homine sunt appetitus sensituus & liberum arbitrium. ergo potest esse peccatum. Antecedens patet etiam autoritate Orig. consequentia probatur, quia regulatio appetitus ex libero pendet arbitrio. deinde declaratur conclusio: quoniam particularis est quo ad particulatem sibi subcontrariã: quomodo scilicet fiant quædam peccata nostra à dæmone directe, & dicitur quòd eo modo quo peccatum primorum parentum.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaquartæ Articulum quarum.*

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore duo. Primo distinguendo respondet quæsito. Secundo ad perfectionem doctrinæ addit quoddam notabile.

¶ Quo ad primum distinctio supraposita repetitur, Miraculum dupliciter proprie, & large.

¶ Prima conclusio respõsiua negatiua. Dæmones non possunt facere proprie miracula. Probatur vt suprà: quia miraculõ proprie est præter ordinem & virtutem totius creaturæ.

¶ Secunda conclusio est responsiua affirmatiue: Dæmones possunt per miracula large seducere. Probatur, quia possunt aliquid, quod & facultatem & cognitionem nostram excedit.

¶ Quo ad secundum notatur, quòd aliud est dicere, hoc est vere miraculum, & aliud, hoc est vere res quæ apparet: & quòd quamuis opera mira dæmonum nunquam sint vera miracula, vt in prima conclusione dicitur: sunt tamen quandoque vere res mirabiliter factæ, vt ranæ magorum, & ignis, & turbo Iob. Quandoque autem sunt rerum phantasmata, seu similitudines tantum. vt in responsione ad secundum declaratur.

¶ Præterea, De quolibet peccatore dici posset, quòd Dominus de Iudæis dicit Iohan. 8. Vos ex patre diabolo estis. Hoc autem est inquantum ipsi ex diaboli suggestione peccabant. Omne ergo peccatum est ex suggestione diaboli.

¶ Præterea, Sicut angeli deputantur ad custodiam hominum, ita dæmones ad impugnationem. Sed omnia bona quæ facimus, ex suggestione bonorum angelorum procedunt: quia diuina ad nos mediantibus angelis perferuntur. Ergo ad omnia mala quæ facimus, proueniunt ex suggestione diaboli.

¶ SED CONTRA est quod dicitur in lib. de Eccle. dog. Non omnes cogitationes nostræ malæ à diabolo excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrij motu emergunt.

CONCLVSIO.

¶ *Omnia hominum peccata à dæmone indirecte causantur, directe autem ex arbitrij libertate.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd causa alicuius potest dici aliquid dupliciter. Vno modo directe, alio modo indirecte. Indirecte quidem, sicut cum aliquod agens causans aliquam dispositionem ad aliquem effectum, dicitur esse occasionaliter & indirecte causa illius effectus, sicut si dicatur, quòd ille, qui secat ligna, est causa combustionis eorum. Et hoc modo dicendum est, quòd diabolus est causa omnium peccatorum nostrorum: quia instigauit primum hominem ad peccandum, ex cuius peccato consecuta est in toto genere humano quædam pronitas ad omnia peccata. Et per hũc modum intelligenda sunt verba Damascen. & Diony. Directe autem dicitur esse aliquid causa alicuius, quod operatur directe ad illud, & hoc modo diabolus non est causa omnis peccati. Non enim omnia peccata committuntur diabolo instigante, sed quædam ex libertate arbitrij, & carnis corruptione. Quia vt Origenes dicit, etiam si diabolus non esset, homines haberent appetitum ciborum & venereorum, & huiusmodi. Circa quæ multa inordinatio contingit, nisi per rationem talis appetitus refrænetur, & maxime suppositæ corruptioni naturæ. Refrænare autem & ordinare huiusmodi appetitum, subiacet libero arbitrio. Sic ergo non est necessarium omnia peccata ex instinctu diaboli prouenire. si qua tamen ex instinctu eius proueniunt, ad ea complenda eo blandimento decipiuntur homines nunc, quo primi parẽtes, vt Isidorus dicit. Et per hoc patet responsio ad primum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd si qua peccata absque instinctu diaboli perpetrantur per ea tamẽ fiunt homines filij diaboli, inquantũ ipsum primo peccantem imitantur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd homo potest per seipsum tuere in peccatũ: sed ad meritum proficere non potest, nisi auxilio diuino, quod homini exhibetur mediante ministerio angelorum. Et ideo ad omnia bona nostra cooperãtur angeli: nõ tamẽ omnia peccata nostra, peccant ex dæmonum suggestione. Quamuis nullum genus peccati sit, quod non interdum ex dæmonum suggestione proueniat.

ARTICVLVS IIII.

a ¶*Vtrum dæmones possint homines seducere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd dæmones non possint homines seducere per aliqua miracula vera. Operatio enim dæmonũ maxime vigebit in operibus Antichristi. Sed sicut Apostolus dicit secundæ ad Thessalonicenses secundo, eius aduentus est secundũ operationem Satanæ in omni virtute & signis & prodigijs mendacibus. Ergo multo magis alio tempore per dæmones nõ fiunt nisi signa mendacia.

¶ Præterea, Vera miracula per aliquam corporum immutationem fiunt. Sed dæmones non possunt immutare corpus in aliquam naturam. Dicit enim Augustinus 18. de ciui. Dei. Nec corpus quidem humanum nulla ratione crediderim dæmonum arte, vel potestate, in membra bestialia posse conuerti. Ergo dæmones vera miracula facere non possunt.

¶ Præterea, Argumentum efficaciam non habet quod se habet ad opposita. Si ergo miracula vera possunt fieri à dæmonibus ad falsitatem persuadendam, non erunt efficacia ad veritatem fidei cõfirmandam. Quod est inconueniens: cum dicatur Matth. vltimo, Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis.

¶ SED CONTRA est quod Aug. dicit libro 83. quæstio. quòd magicis artibus fiunt miracula plerunque similia illis miraculis, quæ fiunt per seruos Dei.

CONCLVSIO.

¶ *Quamuis dæmones non possint propriè miracula facere, possunt tamen per miracula communiter homines seducere.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sicut ex suprà dictis patet[c], si miraculum proprie accipiatur, dæmones miracula facere non possunt nec aliqua creatura, sed solus Deus. Quia miraculum proprie dicitur quod fit præter ordinem totius naturæ creatæ, sub quo ordine continetur omnis virtus creata. Dicitur tamen quandoque miraculũ large, quod excedit humanam facultatem & considerationem. Et sic dæmones possunt facere miracula: quæ scilicet homines mirantur, inquantum eorum facultatem & cognitionẽ excedunt. Nam & vnus homo inquantum facit aliquid, quod est suprà facultatem & cognitionem alterius, ducit alium in admirationem sui operis, vt quodammodo miraculum videatur operari. Sciendum est tamen, quòd quamuis huiusmodi opera dæmonum quæ nobis miracula videntur, ad veram rationem miraculi non perringant, sunt tamen quandoque veræ res[c]. Sicut magi Pharaonis per virtutem dæmonum veros serpentes & ranas fecerunt. Et quando ignis de cælo excidit, & familiam Iob cum gregibus pecorum vno impetu consumpsit, & turbo domũ deijciens, filios eius occidit, quæ fuerunt opera Satanæ, phantasmata non fuerunt, vt Augustinus dicit 20. de ciui. Dei.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sicut Augustinus dicit ibidem, Antichristi opera possunt dici esse signa mendacij: vt quia mortales sensus per phantasmata deceptorus est, vt quæ non facit videatur facere. Vel quia si sint vera prodigia, ad mendacium tamen pertrahent creditores.

¶ Ad secundum dicendum, quod sicut suprà dictum est[c], materia corporalis non obedit angelis bonis, seu malis ad nutum, vt dæmones sua virtute possint transmutare materiam de forma in formam. Sed possunt adhibere quædam semina quæ in elementis mundi inueniuntur ad huiusmodi effectus complendos: vt Augustinus dicit 3. de Trini. Et ideo dicendum est, quòd omnes transmutationes corporalium rerũ quæ possunt fieri per aliquas virtutes naturales, ad quas pertinẽt prædicta semina: possunt fieri per operationem dæmonum huiusmodi seminibus adhibitis. Sicut cum aliquæ res transmutantur in serpentes vel ranas, quæ per putrefactionem generari possunt. Ille vero transmutationes corporalium rerum quæ non possunt virtute naturæ fieri, nullo modo operatione dæmonum secundum rei veritatem perfici possunt. Sicut quòd corpus humanum mutetur in corpus bestiale, aut quod corpus hominis mortuum reuiuiscat. Et si aliquando aliquid tale operatione dæmonum fieri videatur, hoc non est secundum rei veritatem, sed secundum apparentiam tantum. Quod quidem potest dupliciter contingere. Vno modo ab interiori secundum quòd dæmõ potest mutare phantasiam hominis, & etiam sensus corporeos, vt aliquid videatur aliter quàm sit: sicut suprà dictum est[c]. Et hoc etiam interdum fieri dicitur virtute aliquarum rerum corporalium. Alio modo ab exteriori. Cum enim ipse possit formare corpus ex aëre cuiuscunque formæ & figuræ, vt illud assumens in eo visibiliter appareat: potest eadem ratione circumponere cuicunque rei corporeæ quamcunq; formam corpoream, vt in eius specie videatur. Et hoc est quod Augustinus dicit 18. de Ciuit. Dei, quòd phantasticum hominis quod etiã in cogitando siue somniando, per rerum innumerabilium genera variatur, velut incorporatum in alicuius animalis effigie sensibus appareat alienis. Quod non est sic intelligendum quòd ipsa vis phantastica hominis, aut species eius eadem numero incorporata alterius sensibus ostendatur, sed quia dæmon qui in phantasia vnius hominis format aliquam speciem: ipse etiam potest similem speciem alterius sensibus offerre.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Augustinus dicit in lib. 83. quæstio. cum talia faciunt magi qualia sancti, diuerso fine & diuerso iure fiunt. Isti enim faciunt quærentes gloriam suam, illi quærentes gloriam Dei. Et isti faciunt per quædam priuata commercia: illi autem publica administratione & iussu Dei, cui cuncta creata subiecta sunt.

¶ARTI-

ARTICVLVS V.

a ¶*Vtrum dæmon, qui superatur ab aliquo, propter hoc ab impugnatione arceatur.*

565 2. dist. 6. artic. 5.

AD QVINTVM sic proceditur. Videtur quod dæmon qui superatur ab aliquo, non propter hoc ab impugnatione arceatur. Christus enim efficacissime suum tentatorem vicit. Sed tamen postea eum impugnauit, ad occisionem eius Iudæos incitando. Ergo non est verum quod diabolus victus ab impugnatione cesset.

¶ Præterea infligere pœnam ei qui in pugna succumbit, est incitare ad acrius impugnandum. Hoc autem non pertinet ad Dei misericordiã. Ergo dæmones superati non arcentur.

¶ SED CONTRA est, quòd dicitur Matth. quarto, Tunc reliquit eum diabolus, scilicet Christum superantem.

CONCLVSIO.

¶ *Dæmon superatus vacat à tentatione eiusdem non semper, sed vsque ad tempus.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd quidam dicunt, quod dæmon superatus nullum hominem potest de cætero tentare, nec de eodem, nec de alio peccato. Quidam autem dicunt, quod potest alios tentare, sed non eundem. Et hoc probabilius dicitur, si tamen intelligatur vsque ad aliquod tempus. Vnde & Luc. 4. dicitur, quod consummata omni tentatione diabolus recessit à Christo vsque ad tempus. Et huius ratio est duplex. Vna est ex parte diuinæ clementiæ. Quia, vt Chrysost. dicit super Matth. non tandiu homines diabolus tentat, quandiu vult, sed quandiu Deus permittit. Quia & si permittat paulisper tentare, tamen repellit propter infirmam naturam. Alia ratio sumitur ex astutia diaboli. Vnde Ambros. dicit super Lucam, quod diabolus instare formidat, quia frequentius refugit triumphari. Quod tamen aliquando diabolus redeat ad eum, quem dimisit, patet per illud quod dicitur Matth. 12. Reuertar in domum meam vnde exiui.

¶ Et per hoc patet solutio ad obiecta.

QVÆSTIO CENTESIMA DECIMAquinta, De actione corporalis creaturæ, in sex articulos diuisa.

CONSEQVENTER considerandum est de actione corporalis creaturæ, & fato, quod aliquibus corporibus attribuitur.

¶ Circa actiones corporales quæruntur sex. ¶ Primo, vtrum aliquod corpus sit actiuum. ¶ Secundo, vtrum in corporibus sint aliquæ seminales rationes. ¶ Tertio, vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic per inferiora corpora fiunt. ¶ Quarto, vtrum sint causa humanorum actuum. ¶ Quinto, vtrum eorum actionibus dæmones subdantur. ¶ Sexto, vtrum cælestia corpora imponant necessitatem his, quæ eorum actionibus subduntur.

ARTICVLVS I.

a ¶*Vtrum aliquod corpus sit actiuum.*

566 3. contr. cap. 69.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd nullum corpus sit actiuum. Dicit enim Augustinus, quòd in rebus inuenitur aliquid actum & non agens, sicut sunt corpora: aliquid agens & non actum, sicut Deus: aliquid agens & actum, sicut substantiæ spirituales.

¶ Præterea, Omne agens excepto primo agente, in suo opere indiget subiecto, quod sit susceptibile suæ actionis. Sed infra substantiam corporalem non est substantia quæ sit receptibilis suæ actionis: quia hæc substantia tenet vltimum gradum in entibus. Ergo substantia corporalis non est actiua.

¶ Præterea, Omnis substantia corporalis concluditur quantitate. Sed quantitas impedit substantiam à motu & actione: quia comprehendit eam & mergitur in ea: sicut impeditur aër nubilosus à perceptione luminis. Et huius signum est, quòd quanto magis accreuerit quantitas corporis, tanto est ponderosius & grauius ad hoc quòd moueatur. Ergo nulla substantia corporalis est actiua.

¶ Præterea, Omne agens habet virtutem agendi ex propinquitate ad primum actiuum. Sed à primo actiuo quod est simplicissimum, remotissima sunt corpora, quæ sunt maxime composita. Ergo nullum corpus est agens.

¶ Præterea, Si aliquod corpus est agens, aut agit ad formam substantialem, aut ad formam accidentalem. Sed non ad formam substantialem: quia non inuenitur in corporibus principium actionis nisi aliqua qualitas actiua, quæ est. Accidens autem non potest esse causa formæ substantialis: cum causa sit potior quàm effectus. Similiter etiam neque ad formam accidentalem: quia accidens non se extendit vltra suum subiectum, vt Augustinus dicit 9. de Trinit. Ergo nullum corpus est actiuum.

¶ SED CONTRA est, quòd Dion. 15. capit. cælest. hierar. inter cæteras proprietates corporei ignis dicit, quòd ad susceptas materias manifestat suijpsius magnitudinẽ, & actiuus & potens.

CONCLVSIO.

¶ *Corpus secundum quòd est actu, agit in corpus secundum quòd est in potentia.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd sensibiliter apparet aliqua corpora esse actiua. Sed circa corporum actiones tripliciter aliqui erranerunt. Fuerunt enim aliqui qui totaliter corporibus actiones subtraxerunt. Et hæc est opinio Auicebrõ in libro fontis vitæ, vbi per rationes, quæ tactæ sunt, probare nititur quòd nullum corpus agit, sed omnes actiones quæ videtur esse corporum, sunt actiones cuiusdam virtutis spiritualis, quæ penetrat per omnia corpora: ita quòd ignis secundum eum non calefacit, sed virtus spiritualis penetrans per ipsum. Et videtur hæc opinio deriuata esse ab opinione Plato. Nã Plato posuit omnes formas, quæ sunt in materia corporali, esse participatas & determinatas & contractas ad hanc materiã e, formas vero separatas esse absolutas & quasi vniuersales. Et ideo illas formas separatas dicebat esse causas formarum quæ sunt in materia. Secundum hoc ergo quòd forma quæ est in materia corporali, determinata est ad hanc materiam indiuiduatam per quantitatem, ponebat Auicebron quòd à quantitate prout est indiuiduationis principium, retineret & arcetur forma corporalis, ne possit se extendere per actionem in aliam materiam: sed solum forma spiritualis & immaterialis quæ non est coarctata per quãtitatem potest effluere per actionem in aliud. Sed ista ratio non concludit quòd forma corporalis non sit agens, sed quòd non sit agẽs vniuersale. Secundum enim quod participatur aliquid, secundum hoc est necessarium quòd participetur id quod est propriũ ei. Sicut quantum participatur de lumine, tantum participatur de ratione visibilis. Agere autem, quod nihil est aliud quã facere aliquid actu, est per se proprium actus inquantum est actus. Vnde & omne agẽs agit sibi simile. Sic ergo ex hoc quòd aliquid est forma non determinata per materiã quantitati subiectam, habet quòd sit agens indeterminatum & vniuersale. Ex hoc vero quòd est determinata ad hanc materiam, habet quod sit agens contractum & particulare. Vnde si esset forma ignis separata, vt Platonici posuerunt[c], esset aliquo modo causa omnis ignitionis. Sed hæc forma ignis, quæ est in hac materia corporali, est causa huius ignitionis, quæ est ab hoc corpore in hoc corpus. Vnde & sit talis actio per contactum duorum corporum. Sed tamen hæc opinio Auicebron superexcedit opinionem Plato. Nam Plato ponebat solum formas substantiales separatas, accidentia vero reducebat ad principia materialia: quæ sunt magnum & paruum, quæ ponebat esse prima contraria: sicut & alij ratiõ & densum. Et ideo tam Plato quàm Auicenna in aliquo ipsum sequentes, ponebant quod agentia corporalia agunt secundum formas accidentales, disponendo materiam ad formam substantialem[c]: sed vltima perfectio, quæ est per inductionem formæ substantialis, est à principio immateriali. Et hæc est secunda opinio de actione corporum. De qua suprà dictũ est[c], cum de creatione ageretur. Tertia vero opinio fuit Democriti, qui ponebat actionem esse per effluxionem atomorum à corpore agente, & passionem esse per receptionem eorundem in poris corporis patientis. Quam opinionem improbat Aristot. in primo de gener. Sequeretur enim quod corpus non pateretur per totum, & quòd

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimæquartæ Articulum quatum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore duo. Primo referuntur opiniones. Secundo respondetur quæsito. *Comment.*

¶ Quo ad primum duæ referũtur opiniones. Prima, quòd superatus dæmon semper vacabit simpliciter à tentando. Secunda, quòd vacabit à tentando eundem tantum.

¶ Quo ad secundum conclusio responsiua est, superatus dæmon vacat à tentatione eiusdem ad tempus. Probatur quòd vacet, autoritate & ratione. Autoritate tentationis Christi. Ratione, primo Chrysostomi, ex parte Dei: quia non permittit propter infirmam naturam. Secundo Ambros. ex parte dæmonis: quia refugit triumphari. 336
Dein de probatur quo ad tempus, & non simpliciter autoritate Matth. 12. Reuertar in domum meam. Aduerte hic quanta fuerit reuerentia diui Thomæ ad sacros doctores, quod cum opinio propria quæ est conclusio, sit tertia, maluit cõtinuare illam cum secunda, trahendo illam ad bonum sensum, ne videretur alijs se præferre.

a ¶*Super Quæstionis centesimæ decimaquintæ primum.*

Titulus clarus.

¶ In corpore quinque. Primo in quo stat difficultas. Secundo tradatur opinio Auicebrõ. Tertio Platonis & Auicennæ. Quarto Democriti. Quinto respõdetur quæstio. *Comment.*

¶ Quo ad primum duo. quid manifestũ, & quid occultum. Manifestũ ad sensum est corpora agere, vt ignem calefacere experimur. Difficile autem aut disputabile est quomodo agant, quoniã fuit circa modum agendi triplex error. 419

¶ Aduerte hic quòd corpora aliquo modo concurrere ad agendũ nullus negat: & hic experimur ad sensum. Sed quo modo concurrãt, an scilicet vt media, per quæ transeat vis actiua, an vt disponentia, an vt remittentia de scatoma, an vt educẽtia de aliorum potentijs, &c. hoc est quod in dubium venitur. *Aliud.*

¶ Quo ad secũdum tria. Primo opinionem. Secundo radicem Platonicam. Tertio differentiam eius à Platonica opinione: & omnia tam clara sunt in litera, vt non expositione egeant. Ad bonitatem tamen doctrinæ circa opinionem auerte quod hæc opinio adeò circa modum agendi delirauit: vt talem posuerit modum, ex quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

sequatur negatio ipsius actionis. & ideo in litera dicitur, quòd totaliter subtraxerunt actiones corporibus: dicendo enim, quòd corpora in agendo concurrunt tantum secundum apparentiam, & vt media, per quæ transit vis actiua, & non vt aliquid eo operantia, manifestè incidunt in conditionem diminuentem, sicut dicendo hominem pictum.

Annot. ¶Circa radicem vero platonicam notato quòd quàuis prima facie hæc ratio videatur continere in se duas rationes positas in tertio contra Gentil. cap. sexagesimonono pro Auicebron. Si quis tamen diligenter consideret, non est ita, vt patet ex tertio argumento hic facto ex parte quantitatis: vt etiam in ibi: imò hæc ratio non fuit ibi explicata, sed hic, altiorique ingenio firmata est confutata. Consistit enim hæc ratio super esse rei actiuæ: quia scilicet debet esse absolutum, esse autem corporeum non est absolutum sed contractum ergo. Soluitur autem & subtilius, quòd esse fundat actiuitatem, sed non modum agendi: imò sicut actualitas rei est causa actionis, ita modus essendi in actu causat modum agendi. Et propterea cum absolutum & contractum dicant modos essendi, & non actum ipsum, ex affirmatione absoluti sequitur modus agendi vniuersaliter: & ex affirmatione contracti modus agendi particulariter. Et sic ex negatione absoluti non sequitur negatio actiuitatis, sed modi agendi, scilicet vniuersaliter, cuius signum in litera notato, quòd actio contracti est per contractum duorum corporum: hoc enim est limitati modi actionis signum.

Comment. ¶Quo ad tertium Platonis & Auicennæ, non Auicebron, vt multi corrupti codices habent, opinio ponitur, consistens in hoc, quòd corpora agunt per suas formas accidentales, vt disponentia materiam: & in hoc bene dicit, & euitat stultitiam Auicebron. Et quòd corpora non agût vt educêtia formas substantiales, sed dantur à formis separatis vel intelligentia agente: & in hoc errat, vt patuit superius.

Comment. ¶Quo ad quartum opinio Democriti valde rudis ponit actionem fieri per destuxum atomorû ex corpore agente in passûm. Improbatur ex parte patientis, quia non totum pateretur ex parte agentis, quia minueretur eg mdo.

¶Quo ad quintum conclusio responsiua quæsito est, Corpus agit secundum quod est actu in aliud, secundû quod est in potentia. Hæc conclusio satis probata relinquitur, ex dictis contra Auicebron. Vnumquodque quantum participat de aliquo, tantum etiam participat de illius proprio. sed actus proprium est agere. ergo corpus secundum quod est actu, actiuum est: & sic habebetur quòd verè agit. & modus agendi, & quid agit, scilicet tam accidês, quàm substantiam, cum sit actu & secundum formam substantialem & accidentalem.

¶Aduerte hic, quòd corpus esse actiuum secundum suam substantiam, potest dupliciter intelligi. Vno modo vt sit elicitiuum alicuius seu propriæ actionis, puta generationis, verbi gratia, quando ignis generat ignem, sicut calor elicit alterationem præsentem, scilicet calefactionem: nisi substantia ignis elicitur generationem substantialê. Et hæc est opinio Scoti posita ab eo in multis locis, scilicet in primo, distinctione trigesimaseptima, & in secundo distinctione nona, quæstione secunda, & distinctione decimasexta quæstione prima, & in quarto distinctione vndecima, &c. Alio modo, vt corpus nõ sit per se ipsum elicitiuû alicuius actionis, sed sit radix & principiû, quòd qualitas sua actiua elicias actionem assimilatiuam sibi substantialiter. Verbi gratia, substantia ignis non elicit generationem huius ignis genitu, sed est prædens efficaciam calori suo, vt elicitat generationem quæ effectus fiat similis substantialiter igni, id est. fiat ignis, quia est agens vniuocum. Et ista via est peripatetica, vt patet in de sensu & sensato quam sequitur Sanct. Thomas expresse tenês quòd creata substantia nullo actionis est proximum elicitiuum principium.

Annot. ...esponsione ad quintum est quæstio quomodo substantia agat substantiam, & accidens in virtute substantię, sed supra tractata est.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulũ secundum.

Annot. Titulus clarus ex corpore articuli. Motus est enim articulus hic propter verba Augustini.

Comment. ¶In corpore duo. Quid & quàm conuenienter significetur ratio seminalis secundo respondet quæsito.

¶Quo ad primum principia actiua & passiua motuum & generationũ naturalium, rationes seminales ab Augustino conuenienter vocantur. Probatur, Corpora viuentia sunt perfectiora inter omnia naturalia: ergo ab eis conuenienter fit denominatio cæterorum, ergo à seminibus conuenienter nominantur principia actiua & passiua omnium naturalium. Antecedens patet: consequentia probatur dupliciter. Primo à priori: quia denominatio fit à perfectiori, ex secundo de anima. Secundo à posteriori, & simili ad propositum: quia nomen naturæ à natiuitate ortum, ad omnium rerum naturalium coniuncta principia transtatum est. secunda vero consequentia probatur: quia semina sunt actiua & passiua principia generationis viuentium.

¶Quo ad tertium conclusio est, quòd rationes seminales sunt in materia corporali multipliciter. Declaratur numerando quatuor modos essendi, quos habent, in verbo, in causis vniuersalibus corporalibus, in causis particularibus, in seminibus: vbi patet tripliciter esse rationes seminales in materia corporali.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum tertium.

Comment. ¶In corpore vna conclusio responsiua quæsito affirmatiue, Motus inferiorum corporum causantur à corporibus cælestibus. Probatur, Omnis multitudo ab vnitate procedit: ergo omnis motus ab immobili: ergo quanto aliquid est magis immobile, tanto est magis causa magis mobilis: ergo corpora cælestia sunt causæ inferiorum mobilium. Antecedens patet: prima consequentia probatur, quia immobile vno modo se habet, mobile multiformiter. Secunda vero est ex se euidens ex eadem radice. Tertia vero probatur, quia corpora cælestia sunt magis immobilia. Probatur, quia solo motu locali, quo etiam nõ fit multiformitas in aliquo intrinseco, cætera mutatis motibus, alteratione, generatione, motu locali.

Annot. ¶In responsione ad secundum occurrunt tres dubitationes. Prima est circa progressum responsionis: videtur enim diuertere a proposito. Nam primo proponitur conditionalis de proportione quorundam actiuarum ad formas substantiales: & deinde transitur ad gradus causandi eorundem, nec vnquam redit ur ad destructionem illius conditionalis, cuius tamen destructio in hac responsione sustinetur. Secunda est circa rationem assignatam in litera, quare necesse est præter corpora inferiora ponere corpus cæleste esse actiuum effectuum inferiorum. Ratio enim est ista, Actiones, sicut & qualitates elementares, se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales: ergo oportet ponere alius actiuum. & probatur consequentia: quia materia non sufficit ad agendum, & deinde ostenditur, quòd tale agens oportet esse mobile: ac per hoc concluditur esse cælum. Hæc autem ratio non concludit intentum: quoniam cum in antecedente dicitur, quòd hæc accidentia se habent vt materiales dispositiones, potest dupliciter intelligi. Primo de istis accidentibus virtute propria. Secundo de eis, vt agunt in virtute substantiarum naturalium inferiorum, quarum sunt. Si enim intelligitur secundo modo, falsum est antecedens: quoniam calor vt vis ignis, introducit actiue formã ignis, apud Sanctum Thomam quamuis vt calor disponat tantum pro illa. Si autem intelligitur primo modo, verum est antecedens, quia accidens virtute propria non potest agere substantiam, sed disponere tantum, sed tunc concessio toto processu negabitur vltima consequentia: scilicet, ergo illud aliud agens mobile est corpus cæleste. dicam enim quòd illud est substantia illius corporis, cuius qualitas agit disponendo, verbi gtatia, substantia ignis, cum generatur ignis ab igne, & substantia hominis, cum generatur homo ab homine, & sic de alijs. In hoc enim cõstitit difficultas secundi argumenti, quod est, sufficientia inferiorum agentiû tam ad accidentia, quàm ad substantias procedit cõtra necessitatem recurrendi ad corpus cæleste. Tertia dubitatio est circa corollarium in calce responsionis positum, scilicet quòd omne generans inferius mouet ad speciem vt instrumentum cælestis corpotis. Aut enim hic sumitur species vt distinguitur contra individuum: & tũc restat ostendere, vnde hoc efficaciter inferatur. Ex dictis enim nihil apparet ad propositum tale: aut distinguitur contra dispositionem, & tunc est falsum: quia cum ignis generat ignem, non concurrit substantia ignis generantis, vt instrumentum: sed vt agens principale, cuius signum euidens est, quia assimilat sibiipsi effectum: hæc enim est differentia instrumenti à principali agente, quòd illud vt sic facit simile alteri, hoc sibi.

¶Ad has dubitationes alio ordine respondendum est. Primo namque ad secundam, ex cuius sensu reliquæ pendent, deinde ad primam & tertiam dicetur. Sciendum est ergo quòd duplex est principiorum actiuorum ordo: quædam enim sunt principia actiua formaliter: quædam vero virtualiter. Actiua formaliter voco, quæ sunt principia elicitiua actionum: qualia sunt calidum & frigidum, &c. Actiua autem virtualiter dico, illa quæ non eliciunt actiones: sed sunt quorum virtute actiones eliciuntur: qualia sunt omnia corpora secundum substantiam. dictum est enim superius, quòd substantia creata nullius actionis est elicitiuum principium, & quòd tamen est id cuius virtute qualitates & potentiæ actiuæ agunt. Hoc autem duplex genus actiui principij in corporibus sic se habet, quòd formale sequitur virtuale & sic virtuale est prius formali secundum rem, sed secundum nomen est totum oppositum: quoniam actiuum formale adeo sibi nomen actiuitatis vendicauit, vt communiter dicatur, vt in hac etiam litera dicitur, quòd nullum inueniatur in istis inferioribus actiuum principium nisi qualitas elementaris, &c.

¶Hoc igitur supposito ad secundum dubium dico duo. Primum, Standum infra ordinem actiuorum formaliter optime videtur sequi, Omnia actiua formaliter in istis inferioribus se habent, vt materiam disponentia. ergo necesse est ponere aliquod in superioribus actiuum formale, quòd se habeat vt perficiens: & cum tale oporteat esse mobile, sequitur, ergo est corpus cæleste. Nec potest contra hoc instari, quòd tale est substantia corporis huius, quia illa non est in ordine actiuorum formaliter. Secundum est, quòd vniuersaliter loquendo de vtroque ordine actiuorum, processus literæ etiam valet: quod tali ordine manifestatur, Omnia hæc actiua formaliter sunt vt materiam disponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius virtuale ad inferius virtuale substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est vt materiale respectu superioris formalis: ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter & indistincte interpremur de actiuis. consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantum disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis cuius est illud accidens: iam patet responsio, quòd variatur ordo actiuorum, oportet enim habere recursum ad altius actiuum formale: vt omnis ordo actiuorum completus: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶Ad primam vero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse veritatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: vt patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundo, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicite & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Sienim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earum: cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literæ huic expositioni: quoniam cum aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum ex generis causandi accidentium eorundem.

¶Ad tertium dicendum, quòd quantitas non impedit formã corporalem omnino ab actione, sicut dictum est: sed impedit eam ne sit agens vniuersale inquantum forma individuatur, prout est in materia quantitati subiecta. Signum tamen quod inducitur de ponderositate corporum, non est ad propositum. Primo quidem, quia additio quantitatis non est causa gratitatis, vt probatur in quanto de cælo & mundo. Secundo, quia falsum est quòd põderositas facit tardiorem motum: imò quanto aliquid est grauius, tanto magis imouetur motu proprio. Tertio, quia actio non fit per motum localem, vt Democ. posuit, sed per quod aliquid reducitur de potentia in actum.

¶Ad quartum dicendum, quòd corpus non est id quod maximè distat à Deo. Participat enim aliquid de similitudine diuini esse secundũ formam quam habet. Sed id quod maxime distat à Deo, est materia prima: quæ nullo modo est agens, cum sit in potentia tantum.

¶Ad quintum dicendum, quòd corpus agit & ad formam accidentalem & ad formam substantialem. Qualitas enim actiua vt calor, cum sit accidens, agit tamen in virtute formæ substantialis e, sicut eius instrumentum. Et ideo potest agere ad formam substantialem: sicut & calor naturalis inquantum est instrumentũ animæ, agit ad generationem carnis, ad accidens vero agit propria virtute. Nec est contra rationem accidentis, quòd excedat suum subiectum in agendo, sed quòd excedat in essendo: nisi forsan quis imaginetur idem accidens numero defluere ab agente in patiens, sicut Democritus ponebat fieri actionem per defluxum atomorum.

ARTICVLVS II.

a ¶Vtrum in materia corporali sint aliquæ rationales seminales.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur, quòd in materia corporali non sint aliquæ rationes seminales. Ratio enim importat aliquid secundum esse spirituale. Sed in materia corporali non est aliquid spiritualiter, sed corporaliter: secundum scilicet modum eius in quo est. Ergo in materia corporali non sunt seminales rationes.

¶Præterea, Augustin. dicit tertio de Trinitate quòd dæmones quædã opera faciunt adhibendo occultis motibus quædam semina quæ in elementis cognoscunt. Sed ea quæ per motum localem adhibentur, sunt corpora nõ rationes. Ergo inconuenienter dicitur, quòd sunt in corporali materia seminales rationes.

¶Præterea, Semen est principium actiuum. Sed in materia corporali non est aliquod principiũ actiuum: cum materiæ non competat agere, vt dictum est. Ergo in materia corporali nõ sunt seminales rationes.

¶Præterea, In materia corporali dicuntur esse quædam causales rationes, quę videntur sufficere ad rerum productionem. Sed seminales rationes sunt aliæ à causalibus: quia præter seminales rationes fiunt miracula, non autem præter causales. Ergo inconuenienter dicitur quòd seminales rationes sint in materia corporali.

¶SED CONTRA est quod Aug. dicit 15. de Trinit. Omnium rerum quæ corporaliter visibiliterq; nascũtur, occulta quædã semina in istis corporeis mundi huius elementis latent.

CONCLVSIO.

¶ Rationes seminales, quæ actiua & passiua principia generationis naturalis sunt, in materia corporali multis modis reperiuntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd denominationes consueuerunt fieri à perfectiori, vt dicitur in 3. de anima. In tota autem natura corporea perfectiora sunt corpora viua. Vnde & ipsum nomen naturæ translatum est à rebus viuentibus ad omnes res naturales. Nã ipsum nomen naturæ, vt Philosophus dicit in quinto Metaphysic. primo impositum fuit ad significandam generationem viuentium quæ natiuitas dicitur. Et quia viuentia generantur ex principio coniuncto, sicut fructus ex arbore & fœtus ex matre cui colligatur: consequenter tractum est nomen naturæ ad omne principiũ motus, quod est in eo quod mouetur. Manifestum est autem, quòd principium actiuum & passiuum generationis rerum viuẽtium sunt semina, ex quibus viuentia generantur. Et ideo conuenienter. Augustinus omnes virtutes actiuas & passiuas, quæ sunt principia generationum & motuum naturalium, seminales rationes vocat. Huiusmodi autem virtutes actiuæ & passiuæ in multiplici ordine considerari possunt. Nã primo quidem, vt Augustinus dicit 6. super Gene. ad lit. sunt principaliter & originaliter in ipso verbo Dei, secundum rationes ideales. Secundo vero sunt in elementis mundi, vbi simul à principio productæ sunt, sicut in vniuersalibus causis. Tertio vero modo sunt in ijs, quæ ex vniuersalibus causis secundum successiones temporum producuntur. Sicut in hac planta & in hoc animali, tanquam particularibus causis. Quarto modo sunt in seminibus, quæ ex animalibus & plantis producuntur. Quę iterum comparantur ad alios effectus particulares, sicut primordiales causæ vniuersales ad primos effectus producendos.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ & passiuæ rerum naturalium etsi non possint dici rationes secundũ quod sunt in materia corporali, possunt tamen dici rationes per comparationem ad suam originem, secundum quod deducuntur à rationibus idealibus.

¶Ad secundum dicendum, quòd huiusmodi virtutes actiuæ vel passiuæ sunt in aliquibus partibus corporalibus. Quæ dum adhibentur per motum localem ad aliquos effectus complendos, dicuntur semina adhiberi per dæmones.

¶Ad tertium dicendum, quòd semen maris est principium actiuum in generatione animalis, sed potest etiam dici semen id quod est ex parte fœminæ, quod est principium passiuum. Et sic sub semine comprehendi possunt vires actiuæ & passiuæ.

¶Ad quartum dicendum, quòd ex verbis Augustin. de huiusmodi rationibus seminalibus loquentis, satis accipi potest quòd ipsæ rationes seminales sunt etiam rationes causales, sicut & semen est quædam causa. Dicit enim in tertio de Trinitate, quòd sicut matres grauidæ sunt fœtibus, sic ipse mundus est grauidus causis nascentium. Sed tamen rationes ideales possunt dici causales: non autem propriè loquendo, seminales, quia semen non est principium separatum. Et præter huiusmodi rationes non fiunt miracula. Similiter etiam neque præter virtutes passiuas creaturæ inditas (vt ex ea fieri possit quicquid Deus mandauerit) sed præter virtutes actiuas naturales & potentias passiuas: quæ ordinantur ad huiusmodi virtutes actiuas: dicuntur fieri miracula, dum dicitur quòd fiunt præter rationes seminales.

ARTICVLVS III.

a ¶Vtrum corpora cælestia sint causa eorum, quæ hic in inferioribus fiunt.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia non sint causa eorum quæ hic in inferioribus corporibus fiunt. Dicit enim Damas. Nos autem dicimus quoniam ipsa, scilicet corpora cælestia, non sunt causa alicuius eorum quæ fiunt: neque corruptionis eorũ quæ corrumpũtur: signa autem sunt magis imbriũ, & aëris transmutationis.

¶ Præterea, Ad faciendum aliquid sufficit agens & materia. sed in istis inferioribus inuenitur materia patiens, & inueniuntur etiam contraria agentia, scilicet calidum, & frigidum, & huiusmodi. Ergo non est necessarium ad causandum ea, quæ hic inferius fiunt, causalitatem cælestibus corporibus attribuere.

¶ Præterea, Agens agit sibi simile. Sed videmus quòd omnia quæ fiunt hic inferius, fiunt per hoc quòd calefiunt & frigidantur, & humectantur, & desiccantur, & alijs huiusmodi qualitatibus alterantur. Quæ non inueniuntur in corporibus cælestibus. Ergo corpora cælestia non sunt causa eorum, quæ hic fiunt.

¶ Præterea, Sicut Augustinus dicit quinta de Ciuitate Dei, Nihil est magis corporeum quã corporis sexus. Sed corporis sexus nõ causatur ex corporibus cælestibus. Cuius signum esse videtur, quòd duorum geminorum sub vna cõstellatione natorum, vnus est masculus & alter est fœmina. Ergo corpora cælestia nõ sunt causa rerum corporalium, quæ hic fiunt.

¶SED CONTRA est quod Augustinus dicit tertio de Trinitate, quòd corpora crassiora & inferiora per subtiliora & potentiora quodam ordine reguntur. Et Dionys. dicit 4. capit. de Diui. nomi. quòd lumen solis ad generationem, sensibilium corporum confert, & ad vitam ipsa mouet, & nutrit, & auget, & perficit.

CONCLVSIO.

¶ Corpora cælestia cum tantum mobilia sint secundum lationis motum, causa sunt omnium eorum, quæ in his corporibus inferioribus cæteris motibus agũntur.

¶RESPONDEO dicendum, quòd cũ omnis multitudo ab vnitate procedat, quod autem immobile est, vno modo se habet, quòd vero mouetur, multiformiter: considerandum est in tota natura, quòd omnis motus ab immobili procedit. Et ideo quanto aliqua magis sunt immobilia, tanto sunt magis causa eorum, quæ sunt magis mobilia. Corpora autem cælestia sunt inter alia corpora magis immobilia. Non enim mouentur nisi motu locali. Et ideo motus horum inferiorum corporum, qui sunt varij & multiformes, reduc̃untur in motum corporis cælestis, sicut in causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd dictum Damas. intelligendum est, quòd corpora cælestia non sunt primo causa generationis & corruptionis eorum quæ hic fiunt: sicut dicebant illi qui ponebant corpora cęlestia esse deos.

¶Ad secundum dicendum, quòd principia actiua in istis inferioribus corporibus non inueniuntur nisi qualitates actiuæ elementorum, quæ sunt calidum, & frigidum, & huiusmodi: & si sic esset, quòd formæ substantiales inferiorum corporum non diuersificarentur nisi secundum huiusmodi accidentia, quorum

Annot. ...sponentia, ergo præter hæc oportet esse aliud actiuum formale se habens vt informans. Tunc vltra, sicut superius principium actiuum formale se habet ad inferius principium actiuum formale: ita superius virtuale ad inferius virtuale substantiæ nanque rerum ex earum accidentibus innotescunt, vt in primo de anima dicitur: sed præter inferius formale oportet ponere superius formale: ergo præter inferius virtuale oportet ponere superius virtuale: & sequitur amplius, quòd quemadmodum inferius formale est vt materiale respectu superioris formalis: ita inferius virtuale respectu superioris virtualis. Et sic patet, quòd siue literam interpretemur de actiuis formaliter, quòd consequentia est bona iuxta primum dictum: siue vniuersaliter & indistincte interpremur de actiuis. consequentia quoque est bona ex eadem radice, quia scilicet formaliter actiua sunt tantum disponentia. Vnde ad obiectionem in oppositum dicitur, quòd antecedens intelligitur de accidentibus istis, vt sunt actiua virtute propria. Et cum dicitur, quòd tunc fiet recursus ad substantiam corporis cuius est illud accidens: iam patet responsio, quòd variatur ordo actiuorum, oportet enim habere recursum ad altius actiuum formale: vt omnis ordo actiuorum completus: & sic fit reductio ad corpus cæleste, quod manifeste actionem elicit: non per qualitatem materialiter se habentem ad naturas corporum inferiorum, sed per altiores proprietates, qualis est lux & influxus, &c.

¶Ad primam vero dubitationem dicitur dupliciter. Primo, quòd nullum inconueniens fuit, digressionem talem facere, aut relinquere destructionem illius conditionalis, quoniam per se notum est, multam esse veritatem formarum inferiorum excedentem efficaciam qualitatum elementarium: vt patet ex operibus: quòd enim magnes trahat ferrum, ex nulla elementi virtute prouenit: & consequenter nec eius forma, quæ illius operis est principium, &c. Secundo, quòd illa conditionalis fuit destructa in litera non formaliter breuitatis causa, sed implicite & virtualiter. Affirmando enim actiua inferiora se habere vt materialia respectu substantiarum, satis ostendit infirmitatem horum actiuorum respectu varietatis omnium formarum substantialium horum. Sienim in potentia sunt ad formas ipsas, oportet quòd sint potentia ad diuersitatem earum: cum diuersitas formalis naturas formarum consequatur: & ab eodem habeat res esse vnitatem & diuersitatem ab alio. Consonat autem series literæ huic expositioni: quoniam cum aduersatiua coniunctione transiuit ad ostendendam impotentiam horum ex generis causandi accidentium eorundem.

¶Ad tet-

¶Ad tertiam dubitationem dicitur, quòd vtroque modo verificari potest corollarium illud. Et primo quidem modo sequitur ex dictis cointellecta alia propositione tertissima, & ideo non explicata, scilicet quòd cælum sit agens vniuersale. ex his nanque bene sequitur, ergo quæcunque inferiora agunt ad speciem, agunt vt instrumenta cælorum: quia vt superius dictum probatumque est, illa sola agunt

509 principia rarum & densum antiqui naturales posuerunt: non oporteret super hæc inferiora corpora aliquod principium actiuum ponere, sed ipsa sufficerent ad agendum. Sed recte considerantibus apparet quod huiusmodi accidentia se habent sicut materiales dispositiones ad formas substantiales naturalium corporum. Materia autem non sufficit ad agendū. Et ideo oportet super has materiales dispositiones ponere aliquod principiū actiuum. Vnde Platonici posuerunt species separatas, secundū quarum participationem inferiora corpora substantiales formas consequuntur[c]. Sed hoc non videtur sufficere. Quia species separatæ semper eodem modo se haberent, cum ponantur immobiles. Et sic sequeretur quod non esset aliqua variatio circa generationem & corruptionem inferiorum corporum. Quod patet esse falsum. Vnde secundum Philosophum in secundo de genera. necesse est ponere aliquod principium actiuum mobile, quod per suam præsentiam & abundantiam causat varietatem circa generationem & corruptionem inferiorum corporum. Et huiusmodi sunt corpora cælestia[c]. Et ideo quicquid in istis inferioribus generat & mouet, ad speciē, est sicut instrumentum cælestis corporis. Secundum quod dicitur in secundo physic. quòd homo generat hominem, & sol.

¶ Ad tertium dicendum, quòd corpora cælestia inferioribus corporibus non sunt similia similitudine speciei, sed inquātum sua vniuersali virtute continent in se quicquid in inferioribus generatur[c]. Secundum quem modum dicimus etiam omnia esse Deo similia.

¶ Ad quartum dicendum, quòd actiones corporum cælestium diuersimode recipiuntur in inferioribus corporibus secundum diuersam materiæ dispositionem. Contingit autem quandoque quòd materia conceptus humani non est disposita totaliter ad masculinum sexum. Vnde partim formatur in masculum partim in fœminam. Vnde & hoc introducitur ab Augu. ad repellendum, scilicet diuinationem, quæ fit per astra. Quia effectus astrorum variatur etiā in rebus corporeis secundum diuersam materiæ dispositionem.

ARTICVLVS IIII.

a ¶Virum corpora cælestia sint causa humanorum actuum.

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur, quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuum. Corpora enim cælestia cum mouentur à spiritualibus substātijs (sicut suprà dictum est[a]) agunt in virtute earum quasi instrumenta. Sed illæ substantiæ spirituales sunt superiores animabus nostris. Ergo videtur quòd possint imprimere in animas nostras. Et sic causare actus humanos.

¶Præterea, Omne multiforme reducitur in aliquod vniforme principium. Sed actus humani sunt varij & multiformes. Ergo videtur quòd reducantur in vniformes motus cælestium corporum, sicut in sua principia.

¶Præterea, Astrologi frequenter vera annuntiant de euentibus bellorum & alijs humanis

pedimenta organorum, vt patet in visu. Occasionaliter quoque mouere aliquid dupliciter contingit. Vno modo necessitando, & sic pertingit vsque ad intellectum. Alio modo inclinando tantum, & sic pertingit ad voluntatem: vt in litera secunda patte patet, quod per anticipationem dicendum duxi, ne introducentes secundam partem æquiuocatio illorum terminorum, scilicet indirecte, & per accidens, decipiert. Intendit enim litera occasionalitatem non causalitatem. Vnde non dicit quòd indirecte & per accidens causant, aut imprimunt: vt in prima parte diximus: sed pertingunt seu pertingere possunt: aperiens ex hoc, non de causalitate, quæ impressio quædam est, sed de occasione, quæ propositione sonat absque impressione se loqui.

¶Secundo aduerte, quòd vires animæ affixæ organis, & aliæ formæ naturales sunt depressiæ in materia corporali anima vero eleuatur super totum ordinem corporum, vtpote excedens naturam, quæ est principium formale cuiusq; corporei actiui, vt sic. Cuius signum est: quòd natura non nisi ad vnū mouet, anima autem etiam vegetatiua mouet ad omnes differentias, vt patet in augmento plantarum. Et propter hanc differentiam corpora cælestia inquātum sunt corporalia agentia, de eis enim nunc nic est sermo, dicuntur agere directe, & per se in corpora, id est composita ex materia & forma, quæ non excedit naturæ rationem. In vires autem animæ organicas dicuntur agere per accidens, id est, per corpus: quia scilicet sunt altioris ordinis quàm formæ corporeæ.

¶Quo ad secundum, vt iam patet duo dicuntur. Primo quòd cælū pertingit ad intellectum & voluntatē indirecte, & per accidens, id est per modum occasionis, proponendo obiectum vtriq;. Secundo quòd differenter hoc fit respectu intellectus & voluntatis: quia

necessario sequitur sensus, ista non.

¶ Circa hanc partem occurrit dubium: quomodo saluatur hæc differentia inter intellectum & volūtatem. Aut enim intelligitur quo ad exercitium actus, aut quo ad specificationem eiusdē. Si primo modo, falsum est quòd intellectus necessitetur à sensu, cum liber sit vsus intellectus. Si secundo modo, nulla est inter intellectum & voluntatem differētia, cum vtriusque obiectum sit vnum & idem cognitū ex sensibilibus.

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd assignata differentia intelligitur quātū ad rectitudinē actus: rectitudo enim actus intellectus est naturalis: non enim rectè intelligimus quia volumus, sed quia agentia ad intellectionem sunt bene disposita secundum naturam: phantasmata scilicet & intellectus agens, &c. rectitudo autem actus voluntatis est libera. ideo enim recte volumus, quia volumus sic: puta, iuste, temperate, &c. Et propterea actus intellectus necessario sequitur dispositionem sensuum, vtpote variantium obiectum suum, ad quod habet naturalem non liberam habitudinem: actus vero voluntatis non necessario sequitur dispositionem partis sensitiuæ, vtpote liberæ. Ad obiectionem autem dicitur quòd intelligitur quo ad specificationē actus, sed non quo ad

CONCLVSIO.

¶Cum intellectus & volumtas, quo humanorum actuum principia sunt, corporeis organis vires alligata minimè sint, non possunt corpora ipsa cælestia humanorum actuum causa directe esse, sed indirecte, agendo per se in corpora, quæ ad virtusque potentiæ opera conducunt.

¶RESPONDEO dicendum, quòd corpora cælestia in corpora quidem imprimunt directe & per se, sicut iam dictū est[c], in vires autem animæ quæ sunt actus organorum corporeorum, non directe quidem, sed per accidens. Quia necesse est huiusmodi actus harū potentiarū impediri secundū impedimenta organorū. Sicut oculus turbatus non bene videt. Vnde si intellectus & voluntas essent vires corporeis organis alligatæ, sicut posuerunt aliqui dicentes quòd intellectus non differt à sensu[c], ex necessitate sequeretur quòd corpora cælestia essent causa electionum & actuum humanorū. Et ex hoc sequeretur, quòd homo naturali instinctu ageretur ad suas actiones: sicut cætera animalia, in quibus non sunt nisi vires animę corporeis organis alligatæ. Nam illud quod fit in istis inferioribus, eximpressione corporum cælestium naturaliter agitur. Et ita sequeretur quod homo non esset liberi arbitrij, sed haberet actiones determinatas, sicut & cæteræ res naturales. Quæ manifeste sunt falsa, & conuersationi humanæ contraria.

¶ Sciendum est tamen, quod indirecte & per accidens impressiones corporum cælestiū ad intellectum & voluntatem pertinere possunt, inquātum scilicet tam intellectus quàm voluntas aliquo modo ab inferioribus viribus accipiunt, quæ organis corporeis alligantur. Sed circa hoc diuersimode se habent intellectus & voluntas. Nam intellectus ex necessitate accipit ab inferioribus viribus apprehensiuis. Vnde turbata vi imaginatiua, vel cogitatiua, memoratiua, vel ex necessitate turbatur actio intellectus[c]. Sed voluntas non ex necessitate sequitur inclinationem appetitus inferioris. Licet enim passiones, quæ sunt in irascibili & concupiscibili, habeant quandam vim ad inclinandam voluntatem, tamen in potestate voluntatis remanet sequi passiones, vel eas refutare. Et ideo impressio cælestium corporum, secundum quàm immutari possunt inferiores vires, minus perringit ad voluntatem, quæ est proxima causa humanorum actuum, quàm ad intellectum. Ponere igitur cælestia corpora esse causam humanorū actuum est proprium illorum, qui dicunt intellectum non differre à sensu. Vnde quidam eorum dicebant, quòd talis est voluntas in hominibus, qualem in die inducit pater virorum deorumque. Quia ergo constat intellectum & voluntatem non esse actus organorum corporeorum, impossibile est quòd corpora cælestia sint causa humanorum actuū.

quo ad omnia se tenēda ex parte specificationis, sed quo ad aliquid, scilicet ex rectitudine actus: rectitudo nanque propria actus ad specificationem spectat actus: quod autē hæc sit mens litteræ, patet ex eo, quod turbationem actus intellectus ex turbatione sensus per probationē affert. Cōstat enim turbationē ad obliquitatem actus pertinere.

¶ Quo ad tertium cōclusio responsiua quæsito est negatiua. Corpora cælestia non sunt humanorū actuum causa. Probatur complēdo antedicta sic. Si corpora cælestia essent humanorum actuū causa, intellectus non differret à sensu, sed constat intellectum & voluntatē non esse actus corporum ergo consequentia infertur ex dictis. Et confirmatur ex autoritate Heliodi, seu Homeri tenentis oppositum, vt patet tertio de Anima. Cætera sunt plana.

a ¶Super Quæstionis centesimæ decimæquintæ Articulum quartum.

IN corpore sunt tria inxta tres opiniones relatas de dæmonibus: ita quod in, & ex tertia respondetur quæsito.

¶ Quo ad primum est opinio peripatetica destruēs quātum radicaliter: & tria dicuntur. Primo ipsa opinio, quod dæmones non sunt. Secundo saluatio apparentium, quod procedunt ex astris autoritate August. & Porphyrij: & tāgitur in problemate illo magno propter quid omnes viri excellentes melancholici. Tertio impugnatio, quia aliqui effectus apparent, ad quos non sufficiunt astra: ergo. Probatur antecedens in quatuor effectibus, loqui lingua ignota, recitare quæ nunquām didicerunt, ita loqui, eas moueri.

¶ Quo ad secundū opinio Platonica, & hic tria. Primo opinio ipsa, scilicet quod dæmones animalia corporea de aēre tamen æterna, rationalia passiua quo ad affectiones, &c. vt patet ex August. & Apul. Secundo, quid respondēdum esset quæsito secundum hanc opinionē, & dicitur quod eodē modo sicut de homine quod scilicet cælū non potest imprimere, sed occasionaliter proponere. Tertio impugnatur, quia ex superius dictis patet, quod est falsa.

¶ Quo ad tertium duo. Primo ponitur tertia opinio, imò determinata sententia, scilicet dæmones substantiæ sunt intellectuales non vnitæ corporibus. Secūdo ponitur conclusio responsiua quæsito negatiue. Dæmones nec per se nec per accidens nec directe nec indirecte subduntur actionibus cælestium corporum. Hæc conclusio secundum quod dæmones hoc modo subduntur corporibus cælestibus, sicut & de hominibus dictum est[c]. Sed hęc opinio ex superioribus[b] patet esse falsa[c]. Dicimus enim dæmones esse substantias intellectuales, corporib[b] nō vnitas. Vñ patet non subdi actioni cælestiū corporū, nec per se nec per accidens, nec directe nec indirecte.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod hoc quod dæmones secundum certa augmenta lunæ homines vexant, cōtingit propter duo. Primo quidem, ad hoc quod infamet creaturam Dei, scilicet lunam: vt Hiero. & Chrysostomus dicunt. Secundo, quia cum non possint operari nisi mediantibus naturalibus virtutibus: vt supra dictum est[c], in suis operibus considerant corporum aptitudines ad effectus intentos. Manifestum est autem quod cerebrum humidissimum est omnium partium corporis: vt Aristot. dicit. Et ideo maxime subijcitur operationi lunæ: quæ ex sui proprietate habet mouere humorem. In cerebro autem perficiuntur vires animales. Et ideo dæmones secundum certa augmenta lunæ perturbant hominis phantasiam, quando considerant cerebrum ad hoc esse dispositum.

¶Ad secundum dicendum, quod dæmones aduocati in certis constellationibus propter duo veniunt. Primo quidem, vt homines in hunc errorem inducant, quod credant aliquod numen esse in stellis. Secundo quia considerant secundum aliquas certas constellationes materiam corporalem magis esse dispositam ad effectus pro quibus aduocantur.

¶ Ad tertium dicendum, quod sicut Augusti. dicit 21. de Ciuitate Dei, dæmones alliciuntur per varia genera lapidum, herbarum, lignorum, animalium, carminum, rituum: non vt animalia cibis, sed vt spiritus signis, inquantum scilicet hæc eis exhibentur in signum diuini honoris, cuius ipsi sunt cupidi.

ARTICVLVS VI.

a ¶Virum corpora cælestia imponant necessitatem his, quæ eorum actioni subduntur.

AD SEXTVM sic proceditur. Videtur, quod corpora cælestia imponant necessitatem ijs quæ eorum actioni subduntur. Causa enim sufficienti posita, necesse est effectū poni. Sed corpora cælestia sunt sufficiens causa suorum effectuum. Cum igitur corpora cælestia cum suis motibus & dispositionibus ponantur, sicut ex necessitate entia. Videtur quod effectus eorū ex necessitate consequantur.

¶Præterea, Effectus agentis ex necessitate sequitur in materia, quādo virtus agentis tanta fuerit, quod posit sibi subijcere totam materiam. Sed tota materia inferiorum corporum subijcitur virtuti cælestium corporum tanquā excellentiori. Ergo ex necessitate effectus cęlestium corporū recipitur in materia corporali.

¶Præterea, Si effectus cælestis corporis non ex necessitate proueniat, hoc est propter aliquam causam impedientem. Sed quælibet corpora quæ impedire possent effectum cælestis corporis, necesse est reduci in aliquod cælestē principium, cum cælestia corpora sint causa omnium quæ hic fiunt. Ergo cum & illud cælestē principium sit necessariū, sequitur quod necesse sit impediri effectum alterius corporis cælestis. Et sic omnia quæ hic contingunt, ex necessitate eueniunt.

¶SED CONTRA est quod Philosophus dicit in libro de somno, & vigilia quod neque eorum, quæ in corporibus sunt signorum cælestium velut aquarum & ventorum, inconueniens est multa non euenire. Sic ergo non omnes effectus cælestium corporum ex necessitate eueniunt.

CONCLVSIO.

¶Non omnia, quæ in his inferioribus à corporibus cęlestibus fiūt, de necessitate eueniunt.

ipso probatur, quo infertur ex tertia opinione per ly vnde patet, faciendo de ipsa opinione antecedens quod supponitur ex supradictis probatum.

a ¶Super Quæstionis tentesimæ decimæquintæ Articulum sextum.

IN corpore quatuor. Primo ponitur quæstio ista partim soluta, partim soluenda. Secundo ostenditur pars soluta. Tertio pars soluenda. Quarto infertur conclusio responsiua quæsito in calce.

¶ Quo ad secūdum, quia primum patet, dicitur quod quæstio ista est soluta: quo ad illa subdita corpori cælesti, quæ etiā sunt subdita voluntati humanæ, scilicet quod quo ad ista, respondendum est quæsito negatiue: scilicet corpora cælestia non imponūt subditis humanæ operationi necessitatem. Probatur, quia potest impediri eorum actio per voluntatem, probatur, quia nō est sibi subdita, quia non sequitur necessario inclinationes passionum.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo dicitur in quibus est quæstio difficilis, scilicet quod in cæteris naturalibus. Probatur: quia inter ea nullum apparet principium non subditum cælo seu liberum. Secunda ponitur ratio ad partem affirmatiuam ex duabus propositionibus. prima est, omne quod est scilicet de nouo, habet causam. Secunda est, posita causa ex necessitate sequitur effectus. Tertio examinatur ex Aristot. secunda propositio, & quarto prima. Examen secundæ propositionis primo concludit esse falsam vniuersaliter: quia scilicet non tenet in causis potentibus desinere, quales sunt causæ naturales, probatur. quia attingunt vt in pluribus finem intentum, & non semper: vt patet secundo Physi. Deinde ostendit quod ista exceptio, etsi obuiet illi propositioni in se & absolutè non tamen vt applicatur ad intentum, tali ratione. Causa naturalis desiciens in paucioribus, vt sic, est ex aliqua alia causa impediente ipsam & proprio effectus ergo necessario deficit, igitur vterque effectus, scilicet & intentus, & præter intentum necessario fit. Antecedens patet: & consequentia probatur: quia impedimentum ipsum ex necessitate contingit.

¶ Circa hoc secūdæ propositionis examen dubiū occurrit, quod exceptio nulla sit propter rationē Auicen. Causa de nua est sermo non est causa insufficiens: quoniam de ea fatuum est dicere hoc sed sufficiens, sufficienti autem

Universidad de Deusto Biblioteca

autem causa posita, & libertate causandi adempta, vt in naturalibus de quibus est sermo inuenitur: intelligi non potest quod effectus non sequatur: & si aliud requiritur: ergo posita causa non erat sufficiens, quod enim sufficit, non exigit aliud.

¶Ad hoc dicitur, quod sermo præsens est de causa per se & sufficienti. Et cum dicitur, si ipsa posita non sequitur effectus, ergo aliud requiritur: negatur 569 consequentia: committitur enim sophisma consequentis: potest enim prouenire non consecutio affectus aliunde, puta ex concursu alterius impedientis. Vnde non ex insufficientia combustiui oportet procedere, quod nō sequatur combustio, sed ex concursu alterius impedientis combustionem: Et si instetur contra hoc quia talis concursus redundat in insufficientiā causæ, eo quod causa impedita non est sufficiēs: patet respōsio, quod secundum veritatem non redundat in insufficientiam causæ absolutæ, sed causalitatis actualis, cui impedimentum præstatur. Et forte in hoc deceptus est Auic. quia non distinxit inter sufficientiam causæ, quæ attenditur penes actum primū seu formam, quæ est principium agendi, & sufficientiam circumstantiarum actualis causalitatis respectu huius, nunc hic, quæ attenduntur penes diuersa occurrentia. Certum est enim quod causam sufficientem hoc secūdo modo sequitur necessario effectus: non autem primo, & tamen de primo est sermo, cum de causis loquimur. Et ideo exceptio Arist. vera est: ita quod quædam sunt causæ per se & sufficientes, quæ necessario inferunt suos effectus, non simpliciter, sed cum limitatione: scilicet vt in pluribus: ac per hoc non necessario inferunt absolute suos effectus: & hæc est vna radix contingentiæ, vt in primo Perihermenias dicitur.

Quæstio. *¶Num & quomodo causa deficiens, in minori parte semper deficiat.*

¶Circa obuiationem factam in litera contra exceptionem Aristot, quod licet sit vera, non tamen euacuat difficultatem propositam: duplex dubitatio occurrit. Prima est, quia falsum videtur, quod causa deficiens in minori parte deficiat semper propter aliquam causam impedientem: imò hic videtur error Stoicus. Quod sic probatur, sicut potentia ad potētiam, ita actus ad actum, sed potentia deficiendi in minori parte non est à potentia susceptiua impedimenti: sed econuerso. Non enim ideo potest causa naturalis deficere quia potest impediri, sed econuerso, quia potest deficere, ideo potest impediri. Intrinsecum enim est ratio extrinseci, & non econuerso. ergo actu deficere non est ab actuali impeditione: & consequenter potest causa deficere absque causa impediente.

¶Secunda dubitatio est ad hominem, scilicet ad S. Tho. si negatio secundæ propositionis ad propositū nihil confert: quia posita causa potēte deficere, & causa impediente, effectus necessario sequitur. Vt quid toties replicantur in hoc proposito istæ duæ propositiones sic examinatæ? Ponuntur enim hic, & in primo contra Gent. c. 86. & in 6. Metaphy. & in primo Perihermenias, &c.

¶Ad primam dubitationem dicitur, quod assumptum literæ verum est, scilicet quod causa nunquàm deficiat, nisi propter aliquam causam impedientem. Ad cuius euidentiam scito, quod quēadmodum entia generabilia habent ab intrinseco potentiam ad non esse, quæ tamen nunquam exit in actum, nisi adsit aliquod corruptiuum, ita potentia deficiendi in agere, est ab intrinseco: & tamen non exit in actum deficiendi nisi adsit aliquid causans illum defectum. Et ratio vtrobiq; est eadem: quia scilicet potentia passiua non exit in actum nisi ab aliqua actiua moueatur. Posse autem non esse & deficere in actione, ad potentiā passiuam pertinet, & ideo non fit absque aliqua causa. Nec te decipiat quod potentia ad agere est actiua, quoniam agere sequitur actum: & ideo potentia ad agere est actiua: deficere autem in actione sequitur imperfectionem: & ideo potentia defectiua quocunq; defectu ad potentiam passiuam reducitur, vt patet in primo cæli. Et hæc intelligenda sunt de defectu actionis ex parte causæ: qui est ab intrinseco, de quo est obiectio. De defectu autem eius ex parte extrinsecorum manifestum est ex aliquo impediente prouenire, sed quomodo, inferius dicetur.

¶Ad obiectionem autem in oppositū dicitur, quod maior est falsa, & ratio est, quia ordo compositionis est cōtrarius ordini resolutionis: quæ enim sunt priora via generationis, sunt vltima via corruptionis. Vnde in proposito, cum entia generabilia habeant potentiam ad non esse & ad corrumpi ab alio, & ideo possint corrumpi, quia possunt non esse & non econuerso: tamen prius naturaliter est actus corruptionis quàm non esse: cum non esse sit terminus corruptionis: & sic præposterus est ordo inter potentias & actus earum. Et similiter cum agentia possint deficere, & ideo impediri: tamen prius natura impediuntur quàm deficiant: & sic optime dictum est in litera quo ad actualem defectionē, quod semper est ab aliqua causa impediente. Nec hic est error Stoicus, sed quod potētia defectiua esset ex potentia impedibili: vt patet per Boetium in primo Perihermenias.

¶Ad secundam vero dubitationē, quamuis facile dici possit, & bene: quod quia vtraque propositio inducitur ab aduersariis, vt integre ratio referatur, vt quales sint propositiones allatæ, & in se, & ad propositum expedit, vbicunque hoc tractatur, vtranq; discutere: profundius tamen considerantibus, altius caput huius discussionis apparebit ex sequentibus.

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio partim quidem absoluta est secūdum præmissa, partim autem difficultatem habet. Ostensum enim est[c], quòd quamuis ex impressione corporum cælestium fiant aliquę inclinationes in natura corporali, voluntas tamen non ex necessitate sequitur has inclinationes: & ideo nihil prohibet per voluntariam actionem impediri effectum cælestium corporum, non solum in ipso homine, sed etiā in alijs rebus, ad quas hominum operatio se extendit. Sed nullum tale principium inuenitur in rebus naturalibus, quod habeat libertatem sequendi, vel non sequendi impressiones cælestes. Vnde videtur quòd in talibus ad minus omnia eo necessitate proueniant secundum antiquam quorundam rationem: qui supponētes omne quod est, causam habere, & quòd posita causa, ex necessitate ponitur effectus, concludebant quòd omnia ex necessitate contingant. Quam quidem opinionem repellit Aristoteles in sexto Metaphysi. secundum duo quæ ipsi supponunt. Primum enim non est verum quòd posita quacunque causa necesse sit effectum poni. Sunt enim quædam causæ, quę ordinantur ad suos effectus nō ex necessitate, sed vt in pluribus, quę quandoque deficiunt in minori parte. Sed quia huiusmodi causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedimentem, videtur adhuc prædictum inconueniens non vitari: quia & ipsum impedimētum talis causæ ex necessitate contingit. Et ideo secundo oportet dicere, quòd omne quod est per se, habet causam, quod autem est per accidens, non habet causam: quia non est vere ens, cum non sit vere vnū. Album enim causam habet, similiter & musicum, sed albummusicum non habet causam quia nō est vere ens, neque vere vnum. Manifestum est autem quod causa impediens actionem alicuius causæ ordinatæ ad suum effectū vt in pluribus, concurrit ei interdum per accidēs. Vnde talis concursus non habet causam inquantum est per accidens. Et propter hoc id quod ex tali concursu sequitur, non reducitur in aliquam causam præexistentem, ex qua ex necessitate sequatur. Sicut quod aliquod corpus terrestre ignitum in superiori parte aëris generetur, & deorsum cadat, habet causam aliquam virtutem cælestem. Et similiter etiam quod in superficie terræ sit aliqua materia combustibilis, potest reduci in aliquod cęleste principium. Sed quod ignis cadens, huic materiæ occurrat, & comburat eam, non habet causam cæleste corpus, sed est per accidens. Et sic patet quòd non omnes effectus cælestium corporū sunt ex necessitate.

¶AD PRIMVM dicendum, quòd corpora cælestia sunt causa inferiorum effectuum mediātibus causis particularibus inferioribus, quæ deficere possunt in minori parte.

¶Ad secundum dicendū, quòd virtus corporis cælestis non est infinita. Vnde requirit determinatam dispositionem in materia ad inducendum suum effectum, & quantum ad distantiam loci, & quantum ad alias cōditiones. Et ideo sicut distantia loci impedit effectum cælestis corporis: non enim sol eundem calorem effectum habet in Dacia, quē habet in Aethiopia: ita & grossities materię, vel frigiditas, aut caliditas, aut alia huiusmodi dispositio, impedire potest effectum corporis cælestis.

¶Ad tertium dicendum, quòd licet causa impediens effectum alterius causæ reducatur in aliquod cæleste corpus sicut in causam: tamen concursus duarum causarum cum sit per accidens, non reducitur in causam cælestem, vt dictum est[c].

Comment

¶Examen autem primæ propositionis consistit primo in illius destructione in cōmuni distinguēdo de eo quod est fit, scilicet per se & per accidens: & quod ens per se habet causam, ens vero per accidens, non. Et probatur quia non vere ens non habet vere causam: ens per accidens est huiusmodi, probat, quia non est vere vnum: vt patet. Secundo in applicatione ad propositum, distinguēdo in productione effectus, qui dicitur per accidens, ipsas causas quarū vna impeditur ab altera à concursu earum & dicendo, quod licet ipsæ causæ necessario causent: concursus tamē earum est per accidens: & consequenter effectus ex illo concursu caret causa, ex qua necessario sequatur, & declaratur vtrunque exemplo toto naturali.

Quæstio. *¶Num omne, quod est, habeat causam, & quomodo, vnum etiam concursus in aliquam superiorem causam reducantur.*

¶Sed sunt hic multa dubia, quæ vtinam Deus illuminet.

¶Circa hoc examen primæ propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, dubitatio occurrit dupliciter, scilicet simpliciter & ad hominem. Simpliciter quidem, quia sicut effectus quasi simplex, puta album aut calidum, habet in corpore cælesti aliquam per se causam in quam reducitur eius proxima causa: ita concursus causarum proximarum causatur à concursu illarum causarum cælestium, vt in exemplo literæ. Combustibile esse in superficie terræ est tandem ab à causa cælesti: & similiter combustiuum superius genitum, deorsumque cadens est à b. cælesti causa. ergo concursus combustibilis cum combusto est ex concursu a & b. Tunc vltra: sed cōcursus est a & b est per se, & non per accidēs. Probatur, quia in cælo nullus est concursus per accidens: omnia enim sunt ibi per se: ergo concursus istorum inferiorum habet per se causam secundum esse, quamuis quo ad nos sit per accidens: quia latet suæ connexionis perseitas. Et hæc tatio multo tempore me vinctum tenuisse videtur.

¶Secunda vero dubitatio ad hominem est; quia in sexto Meta. S. Thomas examinans hæc, videtur velle totum oppositum eius quod dicit hic: hic nanque omnia resoluit in hoc, quod concursus non habet causam: ibi vero saluat quod concursus potest habere causam superioris ordinis, puta concursus horum inferiorum, potest habere causam cælestem. Et dat exemplum de concursu herbarum in florendo: rursus hic dicit, quod impedimentum causæ reducitur in aliquam causam: ibi vero omnia resoluit in hoc quod impedimenta non habent causam cælestem. Et sic omnia videntur reddi ambigua.

¶Ad euidentiam harum difficultatum, tria notanda cum Dei adiutorio sunt. Primum est proportio mouentis ad mobile. Secundum est reductio effectus in causas superiores. Tertium proportio cælestis corporis ad hæc inferiora corpora. De primo constat, quod cum mouens vt sic, præsupponat, nō faciat mobile, qđ actio eius quāuis vt egreditur ab agente sit sufficiens & optime circūstantionata, nec impedita: vt tamen recipitur in patiente, oportet qđ modificetur iuxta naturam, & modū, & dispositiōes mobilis, vt patet inductiue. Et propterea accidit qđ effectus intentus à causa, non prouenit ex impedimento, non causæ agentis, sed materialis. De secundo cōstat quoq;, qđ effectus duarū subordinatarū causarū in eodem genere causæ, reducitur in causam superiorē per causam mediam: vt patet in syllogismis. Conclusio enim contingens quāuis reducatur in præmissam contingentem, & alteram necessariā: contingentia tamen eius non reducitur in præmissam necessariā mediante alia contingēte, quasi contingētia conclusionis sit à contingentia præmissæ, & contingentia præmissæ sit ab altera pręmissa necessaria: sed sat est, quod cōclusio ipsa & eius cōtingentia reducātur in præmissam necessariam vt modificatam in præmissa cōtingente. Et quia ipsa modificata in contingente est contingens: licet in se sit necessaria, ideo conclusio sequitur contingēs, & non necessaria. Et si ipsa præmissa contingens reducenda est in necessaria, non secundū se totā in eam reducitur: sed resoluēda est in id quod est sibi propriū, ex quo habet contingentiam, & in id quod participat in superiori, ex quo participat esse seu causare. De tertio autem constant duæ proportiones, scilicet motiui ad mobile, & agentis principalis ad instrumentale, seu superioris ad inferius: patet enim cælum agere in hæc corpora, & cælum cum istis corporibus causare effectiue aliquid. Sol enim & homo generant hominem. Sed aduertendum diligenter est, quòd quamuis istæ duæ proportiones sint diuersorum generum: quia altera spectat ad genus efficientis altera ad genus materiæ: & rursus altera sit inter cælum & hæc corpora absolute, altera vero inter cælum & hoc corpus in ordine ad tertium patiens, scilicet & effectum producendum à cælo, & hoc proximo agente. Nihilominus sunt tali vinculo connexæ & ordinatæ, vt prior posteriorem modificet. Connexio quidem est, quia nunquam agentia inferiora coagunt cælo, nisi simul patiantur à cælo, quoniā non mouent nisi mota. Ordo vero est, quia prius naturaliter est inferiora corpora pati & moueri à cęlo, quàm coagere illi: vt patet ex eadem radice. Modificatio autem est, quòd omne esse & agere cuiuscunque modificatur secundum dispositiones recipientis esse, aut elicientis actionem. Omnis enim actus est illius cuius est actus per modum illius, propter quod oportet fieri in patiente & disposito: vt dicitur in secundo de anima, sed agere corporum inferiorum cooperantium cælo consequitur passionem eorundem à cælo. Esse igitur actiuum, seu actio iuxta passionem modificatur: & propterea si passio non totaliter subiicitur corpori cælesti, nec actio etiam totaliter reducitur in illud. His itaque prælibatis dico tria. Primum est, quòd licet omnis effectus naturæ inferioris cum omni eius conditione naturali depēdeat à cælo ratione primi motus, tanquam à causa communissima, sine qua nihil fieret: non omnis tamen conditio effectus naturalis est reducibilis in aliquam causam cælestem purè: siue mediatè siue immediatè. Probatur, quia conditio effectus prouenniens ex impedimento materiæ non reducitur in motorem seu actiuum in illam, vt patet: sed multæ sunt cōditiones in effectibus inferioribus prouenientes ex dispositione materiæ, id est corporum inferiorum, qui sunt materia & patiens respectu cæli ergo. Et si dicatur cum Auicenna quòd illæ dispositiones materiæ causantur ab aliquo corpore cælesti, & sic redit idem: ad excludendum hoc formetur ratio non de aliqua parte cæli, sed toto simul, vt prius, subsumendo: sed respectu totius cæli corpora inferiora sunt materia & patiens: ergo habent proprias conditiones præsuppositas à toto cælo: in eo vt actiuum est in hæc inferiora, & consequenter conditiones effectuum consequentes conditiones horum corporum vt materia sunt, non soluuntur in actiones cælestium corporum, sed in conditiones corporum inferiorum. Et si adiungas huic fundamento, quòd horum inferiorum corporum propriæ conditiones sunt posse deficere, & ab esse tam substantiali, quàm accidentali, & consequenter à pati, & agere, varium & mutabile semper habere esse, contrarium habere, & cætera: consequens est, & quòd influxus cælestes in his corporibus modificentur iuxta conditiones eorum: ac per hoc effectus non oportet imitari causas cælestes tantum, sed oportet esse tales, quales ex influxu cæli recepto & modificato in tali materia consequuntur. Et si his adiunxeris, quòd coagere horum inferiorum modificatur secundum proprias conditiones horum, & passionem eorundem à cælo, cōsequens erit, quòd actio istorum, quamuis subordinetur actioni cælesti: non tamen reducitur secundum omnem eius conditionem in causam aliquam cælestem puram, sed modificatam corpori vt patienti, &c. Et quoniā manifestè patet quod posse deficere in minore parte, quod est radix casus & fortunæ & omnis contingentiæ in naturalibus, consequitur posse non esse. & vt vno verbo dicatur, consequitur imperfectionem propriam corporibus inferioribus consequens est, vt contingentia vt sic, non reducantur in aliquam causam cælestem puram, nec immediatè, cum aliquid tale fit à cælo corporibus inferioribus pure passiue concurrentibus: nec mediate, cum aliquid contingens fit à cælo & inferiori agente. Sed vtrobique contingentia resoluitur in conditionem corporum inferiorum. Differenter tamen, quia cum cælum tantum concurrit actiue, contingentia effectus reducitur in conditionem corporum horum, tanquam in conditionem materię. Cum vero agentia hæc cooperantur, contingentia effectus reducitur in conditionem horum corporum: vt in conditionem agentis: quod tamen comparatur ad cęlum vt patiens, vt prædictum est. Et ideo diuinum Aristotelis ingenium & in primo Perihermenias, & in sexto Metaphysi. & in secundo Physic. semper resoluit contingentiam naturalium in conditionem corporum inferiorum: quia scilicet possunt deficere. Sed de genere reductionis in sexto Metaphysi. relinquit sub dubio, An sicut ad materiam, an sicut ad agens. In secundo autem Phy. reducit ad agens, casum & fortunam: in primo autem Perihermenias reducit ad materiam, seu potentiam pati. Et omnia sunt vera si dicta considerentur: quæ inspicere poteris radicaliter in tertio contra Gene. capit. octuagesimosexto. Et quoniam hæc ratio destruens fundamentum Auicennæ in hoc fundatur, quòd corpora inferiora sint materia, & patiens præsuppositum toti actioni cælesti, præter probationem allatam, quia scilicet omne agens per motum aut mutationem præsupponit materiam in quam agit, sed totum cælum, &c. Affero contra proteruos rationē quam nec ipse Auicenna pote[illegible]nficiari ex secundo cælo, textu decimoseptimo, & sequentibus. Vnde [illegible] sic, Elementa spectant ad substantialem integritatem vniuersi: igitur præsupponuntur actioni cælesti. Antecedens patet ibidem: vbi probatur quòd terra naturaliter præcedit etiam primum motum cæli. & cum terra sit infimum, omnia ergo elementa naturaliter præcedunt. Nec obstat, quòd in primo metheorum declaratur quòd difformitas elementorum est secundum appropinquacionem & elongationem à motu cæli: quoniam ibi non declaratur difformitas, quoniam stabilita erat in 2. cæl. sed talis difformitas, scilicet quòd supremum est candidissimum, &c. Et rursus talis difformitas consequitur conditionem materiæ, & non solam elongationem aut approximationem, vt patet.

¶Secundum vero est, quòd, vt iam ex dictis patere potest, impedimentum est duplex: alterum actiuum, alterum materiale. Actiuum enim est quod impedit actionem ex parte agentis, seu vt exit ab agente: materiale autem quod impedit actionem, vt recipitur in passo. Et rursus materiale contingit dupliciter. Vno modo ex actione alterius agentis, sicut aquositas ligni impedit combustionem: ea enim quamuis materiale impedimentum sit, est tamen effectiue à causa pluuia, quæ madefecit lignum. Alio modo ex ipsa conditione materiæ, sicut frigiditas aquæ impedit calefactionem: cuius tamen frigiditatis non est alia causa nisi ipsa natura aquæ, quæ occurrit, vt materia calefactibilis. Et ex hoc clarius patet primum quod diximus, & quòd conditio effectuum inferiorum consequens impedimentum materiale, tenens se ex conditione ipsius materiæ, non ex actione agentis: non causatur à cælo. Et hoc intendebat Sanctus Thomas, in sexto Metaphysic. Vbi contingentiam reduxit ad impedimentum materiale.

¶Nec oppositum dicitur hic, dicendo quod causæ non deficiunt in minori parte nisi propter aliquam causam impedientem. Tum quia hic loquitur de defectu causæ actiuæ ex parte actionis, vt est ab agente: & consequenter de impedimento actiuo vt series literæ præ se fert. Tum quia dato quod loquatur de omni modo impedimenti, non dicit quod causa impediens sit causa actiua, sed absolute dicit quod est aliqua causa impediens. Vnde non solum actiua, sed potest esse materialis, vt expresse dicitur in litera in responsione ad secundum. Et si instetur contra hanc glo. quod male litera intulit ex appositione causæ impedientis cum causa deficiente in minori parte: ergo non euitatur necessitas effectus, quia ipsum impedimentum est necessarium. Respondetur & sufficienter, & ad mentem Sanct

Thomæ quod illatio illa non est facta secundum veritatem, sed apparentiam tantum, Quod ex duobus patet. Primo, quia dicitur, Videtur adhuc prędictum inconueniens non vitari. Secundo, quia in hoc eodem articulo confutat prædictam illationem in illis verbis, Manifestum est autem quod causa impediens actionem alicuius causæ. Vbi expresse ostendit, quod ex illo antecedente, Agens in minori deficit propter aliquam causam impedientem: non sequitur, ergo ea quæ eueniunt in minori parte, eueniunt necessario: quia concursus ad impediendum est per accidens, dato quod ipsa causa impediens sit per se causa illius rei quæ impedit.

¶Sed adhuc non quiescit intellectus, quoniam secundum hanc responsionem consequentia illa nō est inducta vt vera, sed vt apparens & confutanda, si sic est cum inducatur ad examen illius propositionis. Posita causa ponitur effectus, & poterat confutari ex propriis, scilicet ex natura impedimenti materialis tenentis se ex conditione materiæ: quare dimissa est & confutata ex extraneis, scilicet ex examine alterius propositionis, scilicet omne quod est, habet causam, quia concursus non habet causam. Respondetur quod confutatio illa ex parte materiæ aut est omnino eadem cum confutatione ex parte concursus, aut includit illam, & distinguitur ab illa sicut inferius à superiori cum maxima difficultate. Impedimentum enim duo dicit scilicet rem quæ impedit, & relationem ad aliud, ex qua denominatur impedimentum. Et de impedimento quidem actiuo, dato quod inquantum res est, habeat causam per se: sed inquantū impedit non oportet, quia impedire pertinet ad concursum, quia potest esse per accidens. De impedimento autem materiali si eodem modo est, quod scilicet inquantum res est habet aliquam causam necessariam, siue illa sit aliud agens, siue sit conditio materiæ, oportet dicere quod inquantum impedimentum est, est per accidens. Et hoc est venire ad concursum: quia nihil aliud est dicere, quam quod concursus talis agentis cum tali materia hic non habet causam: & sic impedimentum ex parte materiæ, & hic concursus est omnino idem. Si autem impedimentum materiæ etiam inquantum res est in particulari sumptum, non habet causam aliquam quam necessario sequatur: tunc ex impedimento materiali dupliciter fit per accidens, & ex parte concursus, & ex parte rei concurrentis. Et sic impedimentum materiale includit impedimentum concursus, & addit: & sic distinguitur vt minus commune à magis communi. Vnde cum hoc sit valde difficile & ambiguum, & prolixa egens discussione, & præsens opus, vt in proœmio dixit, propter nouitios in theologia instruendos: breuius, ac clarius conficiendum erat. Ideo propter claritatem doctrinæ ac breuitatem transiuit ad cōfutandum illam illationem ex secunda propositione.

¶Nec talis confutatio est ex extraneis, imo ex propriis impedimenti inquantum impedimentum est: quoniam vt patet ex dictis, concursus conuenit impedimēto vt sic: imo in cōmuni loquendo, vt litera loquitur, descendere ad impedimentum inquantum materiale. & sic confutare illam consequentiam, erat potius à propriis diuertere. Et hoc potest assignari pro alia ratione huius transitus: vt scilicet staret in propriis impedimenti vt sic. Potest & aliter etiam ad mentē literæ dici, quod S. Tho. non absolute dixit transeundum esse ad alteram propositionem, sed cum limitatione, scilicet secundum hæc duo: quasi diceret, Si nolumus egredi hæc duo ab antiquis posita, & ab Arist. reprehensa in communi: oportet transire ad alteram. Et ratio est, quia instātia contra propositionem primo examinatam, scilicet posita causa ponitur effectus, non excludit formaliter illam: quoniam instantia nō accipit totalem causam effectus in paucioribus. Accipit enim causam naturalem deficientem in minori parte: & tamen causa effectus in minori parte non est illa sola, sed illa cum causa impediente, quia nunquam deficit nisi impedita. Vnde oportet dare instantiam quod vtraque simul posita non sequatur effectus: & ideo transire oportet ad cōcursum quod careat causa. Virtualiter tamen, vt patebit inferius, instantia data sufficienter, falsificat illam: quia ex natura possibilis inuenta in causa deficiente concursus illius, alterius est per accidens.

¶Tertium dicendum est, quod concursus sicut & impedimentum est multiplex scilicet actiuorum, vel actiui & passiui cum conditionibus eorum, &c. Nec refert in proposito de quo concursu sit sermo. Vnde in litera in corpore articuli datur exemplum de concursu agentis & materiæ. In responsione vero ad tertium est sermo de cōcursu etiam actiuorum. Vniuersaliter siquidem oportet esse verum, quod si aliqua duo concurrūt, & quodlibet illorum seorsum habeat totā seriem suarum causarum necessariam, & supremæ causæ vtriusque ordinis per se concurrant, quod oportet concursum omnium mediorum & vltimorum effectuum necessario causari à concursu supremarum causarum: non enim possum intelligere oppositum. Sed si hæ duæ conditiones positæ in antecedente non saluantur, scilicet quia supremæ causæ non per se concurrūt, aut tota series alicuius ordinis non est necessaria: nō oportet concursum proximarum causarum aut effectuum habere causam ex qua de necessitate sequatur. Ex prędictis autē patet iam quod cum aliquid quod vocamus per accidēs, fit, quod tunc concurrūt duo simul: puta in exemplo literæ, combustio, & huius materiæ, puta frumenti, consumptio: & quod quamuis alterum horum reducatur in aliquod corpus cæleste, alterū quandoque reducitur in conditionem corporum inferiorum tanquam in supremam causam. Et sic cū concursus cæli & huius corporis inferioris, quę sunt supremę causæ effectuum concurrentium, non sit per se, sed possit esse per accidēs: sequitur quod concursus horū effectuum non semper habet causam per se. Et similiter quamuis quandoque vterq; effectus reducatur in causas cęlestes, vt supremas quia tamen tota series causarum singulorum seorsum non est necessaria quia sic resolutio huius effectus ad supremam causam cælestem media causa non necessaria, sed potente deficere seu possibli: non sequitur, ergo cōcursus effectuum habet causam per se aut necessariam, concursum supremarum causarum cęlestium. Et merito, quia concursus ille syderum, quamuis in se sit per se & necessarius, vt applicatus: tamen ad hos effectus est contingens: quia applicatur mediantibus corporibus potentibus deficere: sicut & singula agentia cælestia, licet in se sint necessaria: relata tamen ad hæc inferiora, sunt agentia vt in pluribus, & deficientia quandoque: quia modificantur in his corporibus potentibus deficere.

¶Et ex his patet responsio ad obiecta. Ad dubitationem enim simpliciter, iam nunc dictum est, quod non semper concursus est ex concursu & ex causa necessaria: & quare, &c Ad dubitationem vero secundam ad hominem, primo respondetur sigillatim ad obiecta, dicendo quod nulla penitus est contradictio: quoniā ibi particulariter affirmant cōcursum habere causam: hic vero destruit vniuersalem, Omnis concursus habet causam per se. Similiter ibi particulariter cōcedit negatiuam, scilicet impedimentum materiale non habet causam cælestem, vbi duæ particularizationes sunt prima impedimenti, secunda causæ. Hic vero assumit omne impedimentum habere causam, sed non cælestem aut effectiuam, nec necessariam, sed absolute habere causam: quod patet non repugnare illi.

¶Scito tamen hic, quod ratio contingentiæ naturaliū potest dupliciter assignari Vno modo ex parte complementi: alio modo ex parte radicis. Radix quidem huiusmodi contingentiæ est natura potentię inuenta in naturalibus: qua & pos-

sunt

Universidad de Deusto Biblioteca

sunt deficere in minori parte, & sunt in potentia contradictionis: vt dicitur primo Perihermenias. Complementum vero contingentiæ ex concursu accidentalis causarum siue actiuæ & passiuæ, siue actiuarum inter se, &c. Et propterea non opposita dixit, sed vtrunque assignauit in diuersis locis diuus Thomas. In sexto siquidem Metaphysic. radicem: hic vero & in primo Perihermenias, & in libro contra Gent. complementum tetigit.

¶ In responsione ad tertium dubium occurrit, An omnis naturalis res accipiendo rem vt distinguitur contra concursum, habeat causam ex qua necessario fiat. Videtur enim litera huius articuli, his hoc concedere, scilicet in hac responsione, vbi vult quòd effectus causæ impeditis causam naturalem à suo effectu, reducatur in aliquam causam cælestem. Et si talis res habet causam necessariam, nulla res restat sine necessaria causa: quoniā talis res fit extra semper & frequenter. In corpore quoque articuli dixit, quòd quia causa non deficit in minori parte nisi per aliquam causam impedientem, ideo impedimentum ipsum videtur necessariū. Et non est negatum antecedēs, sed propter cōcursum eōsu tata cōsequētia.

572 3. contra c. 93. Et opu. 3. ca. 140. Et opu. 28. cap. 1.

¶ Ad oppositum autem est ratio superius adducta, scilicet quòd quando tota series causarum alicuius effectus non est necessaria, effectus non sequitur necessaria, sed effectus vt in paucioribus non habet seriem causarum suarum totam necessariam: quia causæ cælestes attingūt ipsum modificatæ in natura possibili vt sic: quia deficit in minori parte. ergo, &c.

QVAESTIO CENTESIMADECIMASEXTA de Fato, in quatuor articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de fato. ¶ Et circa hoc queruntur quatuor, ¶ Primo, an fatum sit. ¶ Secūdo, in quo sit. ¶ Tertio, vtrū sit immobile. ¶ Quarto, vtrum omnia subsint fato.

ARTICVLVS I.

¶ Vtrum fatum sit aliquid.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur, quòd fatum nihil sit. Dicit enim Greg. in homil. Epiphaniæ, Absit à fidelium cordibus, vt fatum esse aliquid dicant.

¶ Præterea, Ea quæ fato aguntur, non sunt improuisa: quia vt Augusti. dicit quinto de Ciuitate Dei, fatum à fando dictum intelligimus, id est à loquendo: vt ea fato fieri dicantur, quæ ab aliquo determinante sunt antè prælocuta. Quæ autem sunt prouisa, non sunt fortuita neque casualia. Si igitur res fato aguntur, excludetur casus & fortuna à rebus.

¶ SED CONTRA, Quod nō est, non diffinitur. Sed Boëtius in quarto, de consolat. diffinit fatum dicens, quòd fatum est inhæres rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quæque nectit ordinibus. Ergo fatum aliquid est.

CONCLVSIO.

¶ Fatum pro diuina ponitur prouidentia omnia præloquente.

¶ Ad hoc breuiter dicitur quòd sunt tria genera rerum quæ fiunt. Quedam enim fiunt semper, & de his non est quæstio, quædam vt in pluribus, de his etiam patet, quòd fiunt necessario, non simpliciter, sed necessitate physica, Quædam vero fiunt extra semper & frequenter. Et hæc non fiunt ab vna sola causa, sed à pluribus: vt in litera, dicitur scilicet causa deficiēte in minori parte, & ab alia causa faciente illam deficere in hac parte: ita quòd nunquàm fit talis effectus nisi existente plurium causarum concursu non curando modo de generibus causarum. Vnde si ambæ causæ considerentur secundum se, non habebitur aliquod ens per accidens. Et si ambæ concurrant ex ea parte qua habent naturam necessitatis, nunquàm etiam fiet aliquid per accidens. Sed si concurrant ambæ, aut altera ex ea parte qua habent vel habet naturam possibilitatis, iam concursus est contingens: & sic quicquid ex causis illis vt sic, concurrentibus fiet, contingenter fiet. Et quoniam, vt iam patet, causæ naturales habent aliquid naturæ necessariæ, & aliquid naturæ possibilitatis: vt patet ex operibus eorum: opera enim sua sunt in pluribus & vt frequenter, & hoc est ex natura necessaria, vt patet. Et sunt extra semper & frequēter: & hoc est ex natura possibilitatis. Vnde causæ penitus necessariæ non habent vtraque opera, sed semper eadem agunt. Causis igitur & rebus naturalibus habentibus naturam possibilis, & ex ea parte qua deficiunt in minori parte, si concursus cum alia causa ex ista parte erit, erit concursus contingens, & causa illa alia quamuis in se esset necessaria: vt coniuncta tamen possibili vt sic ad contingentiam declinat, & contingenter attingit effectum illum qui ex vtriusque concursu fit.

Comment. ¶ Ex his patet primo responsio ad quæsitum, quia non omnis res habet causam necessariam: quia non illa quæ fiunt extra, semper & frequenter. Patet secundo quomodo concursus sit complementum contingentiæ, & possibilitatis radix. Patet tertio ratio verborum Sancti Thomæ & hic & vbique quòd scilicet intendit, non quòd omnis res nec quæ res quæ fit in minoris parte, sed quòd effectus illarum duarum causarum concurrentium, non vt concurrentes sunt, sed vt seorsum sumptarum reducantur in aliquas causas necessarias: quia nulla mistio fit necessarij ad possibile vt possibile est; quoniam omnis talis mistio concursu fit plurium causarum. Sed res quæ est effectus causæ impedientis & impeditæ vt sic, non habet causam. Et hoc intendit hic & in corpore articuli & vbique, vt patet. Quamuis posset dici, quòd litera non vtiliter affirmat, etiam effectus causarum seorsum reduci in causas necessarias: sed hic respondet, dato quòd ita esset: vt patet ex ly licet. Et rursus non loquitur nisi de effectu causarum, quæ subduntur celestibus corporibus, & non de conditionibus materiæ præsuppositæ toti actioni cælesti. In corpore quoque articuli, vt iam patet, nihil aliud habetur affirmatiue nisi quòd nulla causa actualiter deficit in minori partæ nisi propter causam aliquam impedientem. Sed vtrum effectus illius causæ impedientis etiam seorsum sumptæ fiat necessario, vel non, in litera non dicitur. Nec valet arguere negatiue. Non confutauit hoc: ergo. iam enim dicta est causa quare non examinauit hoc ex natura possibilis & necessarij.

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimæsextæ Articulum primum.

Annot. Titulus clarus ex quid nominis in communi vsu. Fati enim nomine causam quandam occultam, à qua nihil declinare potest intelligere videmur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd in rebus inferioribus videntur quædam à fortuna, vel casu prouenire. Contingens autem quandoque, quòd aliquid ad inferiores causas relatum est fortuitum vel casuale, quod tamen relatum ad causam aliquam superiorē, inuenitur esse per se intentum. Sicut si duo serui alicuius domini mittantur ab eo ad eundem locum vno de altero ignorante, concursus duorum seruorum si ad ipsos seruos referatur, casualis est, quia accidit præter vtriusque intentionem: si autem referatur ad dominum, qui hoc præordinauit, non est casuale, sed per se intentum. Fuerunt igitur aliqui, qui huiusmodi casualia & fortuita, quæ in his inferioribus accidunt in nullam superiorem causam reducere voluerunt. Et hi fatum & prouidentiam negauerunt, vt de Tullio Augustinus recitat[e], in quinto de Ciuitate Dei. Quod est contra ea, quę superius de prouidentia dicta sunt[e]. Quidam vero omnia fortuita & casualia, quæ in istis inferioribus accidunt, siue in rebus naturalibus, siue in rebus humanis, reducere voluerunt in superiorem causam id est in cælestia corpora[e]. Et secundum hoc fatum nihil aliud est quā dispositio syderum, in qua quisque conceptus est vel natus. Sed hoc stare non potest propter duo. Primo quidem quantum ad res humanas: quia iam ostensum est[e], quòd humani actus non subduntur actioni cælestium corporum, nisi per accidens, & indirecte. Causa autem fatalis, cum habeat ordinationem super ea, quæ fato agunt, necesse est quòd sit directe & per se causa eius, quod agitur. Secundo quantum ad omnia, quæ per accidens aguntur. Dictum est enim suprà[e], quòd id, quod est per accidens, non est proprie ens neque vnum.

Comment. ¶ In corpore quinque. Primo ostendit radicem difficultatis quæstionis. Secundo refert opinionem Tullij. Tertio, Auicennæ. Quarto, veram. Quinto, respondet quæsito.

¶ Quo ad primum, duas propositiones ponit, ex quibus præsens oritur quæstio. Prima est, In rebus inferioribus apparent quædam à casu & fortuna. Secūda est, Aliquid relatum ad causas inferiores, est casuale vel fortuitum, quod tamen relatum ad aliquam superiorem causam est per se intentum. Prima suppositio patet ad sensum. secunda vero declaratur exemplo Boetij: de concursu seruorum à domino destinatorum seorsum. Ex his enim nascitur quæstio. An fatum sit: Cum enim circa contingentia tantum, fatum ponat, si ponitur, si omnia quæ contingentia sunt relata ad inferiores causas, habent aliquam superiorem causam per se intendentem, illa fatum est, & si non, non. Et propterea ponuntur sequētes opiniones de reductione casualium in causas superiores.

d 136 e 138 369

¶ Quo ad secundum tria: Primo, opinio negatiua, quòd huiusmodi contingentia nullam superiorem causam habent. 571 Secundo, corrollarium, quód hæc opinio & fatum & prouidentiam diuinam negat. Tertio, reprobatio: quia repugnat his quæ de diuina prouidentia superius determinata sunt.

¶ Quo ad tertium, quatuor. Primo opinio affirmatiua, Omnia contingentia causantur à cælestibus. Secundo, corollarium ad propositum, Fatum apud hos est dispositio syderum. in qua res fit aut inchoata est, &c. Tertio reprobatur quo ad res humanas, Causa cælestis non directe & per se attingit actus humanos; ergo non est causa per se ordinans eos: ergo non est causa fatalis. Antecedens patet ex dictis. Prima consequentia probatur ex eo, quòd causa ordinans aliqua, directe id quod agitur, respicit. Secunda vero consequentia probatur ex eo, quòd causa fatalis est ordinans contingentia, vt de se patet: quia per se intendit ea. Quarto reprobatur quo ad naturalia, Causa cælestis agit vt naturale principium determinate ad vnum. ergo non per se ad ens per accidens. Antecedēs probatur, Quia effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Prima consequentia probatur, Quia naturæ actio est determinata ad vnum. Secunda vero probatur, Quia ens per accidens non est proprie vnum nec ens. Et declaratur exemplo fossionis sepulchri & inuentionis thesauri.

¶ Quo ad quartum tria. Primo sententia, Omnia quæ hic per accidens fiunt, siue naturalia siue humana, reducuntur in regulam diuinæ prouidentiæ. Secundo probatur quòd reducantur in aliquod intellectuale agens, Intellectus potest ad quantumcunque per accidens terminari vt vnum apprehendendo. ergo si efficax est, potest efficere ens per accidens vt vnum. ergo ea quæ per accidens hic aguntur, in causam intellectualem reducuntur. Antecedens probatur: Quia format hanc propositionem, Fodiens sepulchrum est inueniens thesaurum. Consequentia prima probatur, quia par est ratio de intellectione & ordinatione, si supponitur efficacia ad agendum & ordinandum practice. Secunda vero conclusio relinquitur pro constanti, ex illa regula, Si negatio est causa negationis. Si enim non posse comparari vt vnum, est causa quòd ens per accidens nullam habet causam in natura ergo posse comparari vt vnum ad intellectum, est causa vt inueniat causam in ordine intellectuum. Quamuis possit dici, quòd consequentia vltima tenet de possibili. & hoc hic sufficit: quia de fato superius ostensa est conclusio, cum tractaretur de prouidentia. Tertio probatur, quòd illud agens intellectuale est diuina prouidentia, Voluntas à solo Deo potest immutari. ergo ordinatio humanorum actuum soli Deo attribui debet. Antecedens patet ex dictis. Consequentia probatur, quia voluntas est principium humanorum operum.

Annot. ¶ Circa hoc statim occurrit dubium: quia propositum fuit, & quòd naturalia & humana ad diuinam referantur prouidentiam: & tamen non est probatum nisi de humanis. De naturalibus enim probatum tantum est quòd ad aliquā intellectualem causam referenda sunt.

¶ Ad hoc duplicitur dici potest. Primo quòd illa verba, & præcipue intellectum diuinum, non sunt iungenda tantum cum consequentibus, in quibus ponitur probatio de humanis: sed etiam cum antecedentibus, in quibus fuit probatio communis. Et hoc insinuat ly præcipue, quasi diceret, contingentia reducuntur in aliquam causam agentem per intellectum, & præcipue diuinum, quia ipse prima est causa: ex quo habet, quòd respiciat directe ens inquantum ens & eius consequenter differentias, scilicet per se & per accidens. Non fuit autem solicitus ad probandū ly præcipue, &c. quia ex superius dictis iā constat quòd ille intellectus efficax respectu omnium naturalium, non est nisi diuinus. Alij vero intellectus, scilicet angelici participant hanc efficaciam respectu huius, aut illius effectus: prout ministerium eorum exigit. Secundo dicitur, quia probando intellectum dirigentem actus humanos esse intellectum diuinum, à fortiori probauit implicite & virtualiter intellectum dirigentem cōtingentia naturalia: quoniam humani actus & sunt magis contingentes, & sunt superioris ordinis: & consequenter si actus humani à Deo solo, alia ab ipso aut solo aut principaliter regulantur: quia quicquid potest virtus inferior, potest & superior.

¶ Quo ad quintum duo. Primo, conclusio responsiua secundum rem, Fatum poni potest pro prouidentia diuina præordinante omnia & præloquente. Secundò, quo ad nomen, Sancti recusauerūt hoc vocabulo vti, propter errorē vitandū. Probatur vtrunq; ex autoritate Augu. & ex secundo exponit Greg.

321 546

Omnis autem naturæ actio terminatur ad aliquid vnum. Vnde impossibile est quòd id, quod est per accidens, sit effectus per se alicuius naturalis principij agentis. Nulla ergo natura per se hoc facere potest, quòd intendens fodere sepulchrum, inueniat thesaurum. Manifestum est autem, quòd corpus cæleste agit per modum naturalis principij. Vnde & effectus eius in hoc mundo sunt naturales. Impossibile est ergo quòd aliqua virtus actiua cælestis corporis sit causa eorum, quæ hic aguntur per accidens, siue à casu, siue à fortuna. Et ideo dicendum est, quòd ea, quæ hic per accidens aguntur siue in rebus naturalibus, siue humanis, reducuntur in aliquam causam præordinantem, quæ est prouidentia diuina: quia nihil prohibet id, quod est per accidens, accipi vt vnum ab alioquo intellectu: alioquin intellectus formare non posset hāc propositionem, Fodiens sepulchrum, inuenit thesaurum. Et sicut hoc potest intellectus apprehendere, ita potest efficere. Sicut si aliquis sciens in quo loco sit thesaurus absconditus, instiget aliquem rusticum hoc ignorantem, vt ibi fodiat sepulchrum. Et sic nihil prohibet ea, quæ hic per accidens aguntur vt fortuita vel casualia, reduci in aliquam causam ordinantem, quæ per intellectum agat, & præcipue per intellectum diuinum. Nam solus Deus potest voluntatem immutare, vt suprà habitum est[e]. Et per consequens ordinatio humanorum actuū, quorum principium est voluntas, soli Deo attribui debet. Sic igitur inquantum omnia, quæ hic aguntur, diuinæ prouidentiæ subduntur, tanquā per eam ordinata & quasi prælocuta, fatum ponere possumus: licet hoc nomine sancti doctores vti recusauerint propter eos, qui ad vim positionis syderum hoc nomen retorquebant. Vnde Aug. dicit in 5. de ciuit. Dei, Si propterea quisquam res humanas fato Dei tribuit, quia ipsam Dei voluntatem, vel potestatem fati nomine appellat, sententiam teneat, & linguam corrigat. Et sic Greg. fatum esse negat. Vnde patet solutio ad primum.

¶ AD SECVNDVM dicendum, quòd nihil prohibet aliqua esse fortuita vel casualia per comparationem ad causas proximas: non tamen per comparationem ad diuinam prouidentiam. Sic enim nihil temere fit in mundo, vt Augustinus dicit in libro. 83. quæstionum.

a ¶ Super Quæstionis cētesimæ decimæsextæ Articulum secundum.

Comment. Titulus clarus. ¶ In corpore vna conclusio respōsiua quæsito affirmatiue, cum limitatione tamen, Fatum est in causis creatis, inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos. Probatur sic, Diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur: ergo ordinatio effectuum dupliciter potest considerari, in Deo, vel in causis medijs: sed vt in Deo est prouidētia, ergo vt in causis medijs est fatum. Et confirmatur autoritate Boëtij.

¶ Aduerte, quòd vis rationis consistit in hoc, Fatum (vt ex præcedente patet articulo) nihil aliud est quàm causa contingentium secundū ordinem diuinæ prouidentiæ: cum autem ordo duplex esse habeat, in ipso Deo, & in causis medijs, oportet quòd fatum aut sit vis ista ordinans, vt est in Deo, aut in causis medijs. Sed non est, prout est in Deo: probatur, quia sic proprie vocatur prouidentia. & quia Boëtius ponit fatum in rebus creatis. ergo. Et sic ex primo articulo habemus, quòd fatum est diuina prouidentia causaliter. Ex isto autem, quòd est dispositio in causis medijs, vt subsunt diuinæ prouidentiæ, & hoc est formaliter.

573 ...dist. 39. ...q. 2. ar. 1. ad 5. Et 3. contra ca. 93. principis Et veri. q. 5. ar. 1. ad 1. Et quoli. 12. art. 5 ... Et opus. 3. c. 140. ... 2. 136 172

ARTICVLVS II.

a ¶ Vtrum fatum sit in rebus creatis.

AD secundum sic proceditur. Videtur quòd fatum non sit in rebus creatis. Dicit enim August. 5. de ciuitate Dei, quòd ipsa Dei voluntas vel potestas, fati nomine appellatur. Sed voluntas & potestas Dei non est in creaturis, sed in Deo. Ergo fatum non est in rebus creatis, sed in Deo.

¶ Præterea, Fatum comparatur ad ea quæ fato aguntur, vt causa, vt ipse modus loquēdi ostendit. Sed causa vniuersalis per se eorum quæ hic per accidens aguntur, est solus Deus: vt suprà dictum est[e]. Ergo fatum est in Deo, & non in rebus creatis.

¶ Præterea, Si fatum est in creaturis, aut est substantia, aut accidens. Et quodcunque horum dicatur, oportet quòd multiplicetur secundum creaturarum multitudinem. Cum ergo fatum videatur esse vnum tantum, videtur quòd fatum non sit in creaturis, sed in Deo.

¶ SED CONTRA est, quod Boëtius dicit in quarto de consolatione, quòd fatum est dispositio rebus mobilibus inhærens.

CONCLVSIO.

¶ Fatum est in causis creatis, vt per diuinam disponuntur prouidentiam ad varios effectus producendos.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut ex prædictis patet[e]) diuina prouidentia per causas medias suos effectus exequitur. Potest ergo ipsa ordinatio effectuum dupliciter considerari. Vno modo secundum quod est in ipso Deo, & sic ipsa ordinatio effectuum vocatur prouidentia. Secundū vero quod prædicta ordinatio consideratur in medijs causis à Deo ordinatis ad aliquos effectus producendos, sic habet rationem fati. Et hoc est quod Boët. dicit. 4. de conso. Siue famulantibus quibusdam prouidentiæ diuinæ spiritibus fatum exercetur[e], seu anima, seu tota inseruiente natura[e]: siue cælestibus syderum motibus[e], seu angelica virtute, seu dæmonum varia solertia[e], seu aliquibus eorum, seu omnibus[e]: fatalis series texitur. De quibus omnibus per singula in præcedentibus dictum est. Sic ergo est manifestum quod fatum est in ipsis causis creatis inquantum sunt ordinatæ à Deo ad effectus producendos.

AD PRIMVM ergo dicendum, quòd ipsa ordinatio causarum secundarum, quam Augustin. seriem causarum nominat, non habet rationem fati, nisi secundū quod dependet à Deo. Et ideo causaliter Dei potestas vel voluntas dici potest fatum. Essentialiter vero fatum est ipsa dispositio seu series, id est ordo causarum secundarum.

¶ Ad secundum dicendum, quòd intantum fatum habet rationem causæ, inquantum & ipsæ causæ secundæ, quarum ordinatio fatum vocatur.

¶ Ad tertium dicendum, quòd fatum dicitur dispositio, non quæ est in genere qualitatis, sed secundum quod dispositio designat ordinem, qui non est substantia, sed relatio. Qui quidem ordo, si consideretur per comparationem ad suum principium, est vnus. Et sic dicitur vnum fatum. Si autem consideretur per relationē ad effectus vel ad ipsas causas medias, sic multiplicatur. Per quem modum Poëta dixit, Te tua fata trahunt.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum tertium. 505.

Titulus clarus. ¶ In corpore quatuor. Primo distinguit. Secundo refert opinionē Auicennæ. Tertiò Aegyptiorum. Quarto respondet quæsito. Comment.

¶ Quo ad primum, Fatum dupliciter, secundū causas medias absolute, vel secundum eas in ordine ad diuinam prouidentiam. Probatur distinctio: quia fatum vtrunque claudit in sua ratione, cum sit dispositio in causis medijs sub diuina prouidentia. 546. 572. 136. 509. 551. & c 332.

¶ Quo ad secundum tria. Positio, Fatum quo ad primum est immobile. Ratio, quia omne quod fit, habet causam, & posita causa ponitur effectus. Et reprobatio ex præcedenti quæstione.

¶ Quo ad tertium tria. Positio, Fatum quo ad secundum est mobile. Corollarium, Fatum potest sacrificijs mutari: apud eos teste Gregorio Niceno. Reprobatio ex superioribus cum de immobilitate prouidentiæ diuinæ ageretur.

¶ Quo ad quartum tria. Conclusio responsiua, Fatum vt in causis secundarijs absolute est mobile, vt à diuina prouidentia est immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali. Declaratio vltimæ particulæ, sicut dicimus hanc conditionalem esse necessariam. Confirmatio conclusionis autoritate Boëtij.

¶ Aduerte hic duo. Primo quòd cum conclusio habeat tres partes, & primæ probatio sit reprobatio primæ opinionis, secundæ vero sit reprobatio secundæ opinionis, tertiæ autem probatio & explanatio ad tractatum de scientia & voluntate diuina spectet. ideo in litera relictis pri- 574. Veri. qō. 5. artic. 1. ad quintū. Et quolibet 12. artic. 5. cor. Et opus. 28. cap. 2. col. 1. & cap. 3.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum fatum sit immobile.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd fatum non sit immobile. Dicit enim Boëtius in. 4. de consol. Vti est ad intellectū ratiocinatio ad id quod est id quod gignitur, ad æternitatē tempus, ad punctum medium circulus: ita est fati series mobilis ad prouidentiæ stabilem simplicitatem.

¶ Præterea, Sicut Philosophus dicit in. 2. Topicorum, Mouentibus nobis, mouentur ea quæ in nobis sunt. Sed fatum est dispositio inhærens rebus mobilibus, vt Boëtius dicit. Ergo fatum est mobile.

¶ Præterea, Si fatum est immobile, ea quæ subduntur fato, immobiliter & ex necessitate eueniunt. Sed talia maxime videntur esse contingentia, quæ fato attribuuntur. Ergo nihil erit contingens in rebus, sed omnia ex necessitate euenient.

¶ SED CONTRA est, quod Boetius dicit, quòd fatum est immobilis dispositio.

CONCLVSIO.

¶ Fatum vt in secundis causis absolute est mobile, vt autem à diuina prouidentia immobile, non necessitate absoluta, sed conditionali.

¶ RESPONDEO dicendum, quod dispositio secundarum causarum, quam fatum dicimus, potest dupliciter considerari. Vno modo secundum ipsas causas secundas, quæ sic disponuntur seu ordinantur. Alio modo per relationem ad primum principium, à quo ordinantur, scilicet Deum. Quidam ergo posuerunt ipsam seriem, seu dispositionem causarum esse secundum se necessariam: ita quod omnia ex necessitate contingerent propter hoc quod quilibet effectus habet causam, & causa posita necesse est effectum poni. sed hoc patet esse falsum per ea, quæ suprà dicta sunt[e]. Alij vero econtrario posuerunt fatū esse mobile etiam secundum quod à diuina prouidentia dependet. Vnde Ægyptij dicebant quibusdam sacrificijs fatum posse mutari, vt Gregorius Nicenus dicit. Sed hoc suprà exclusum est[e], quia immobilitati diuinæ prouidentiæ repugnat. Et ideo dicendum est quòd 71 146 38 & abc

primis particulis, tertia explanandam. Oportuit iuxta dicta de præscientia Dei: vbi distinctum est, quòd est duplex necessitas, absoluta, & immutabilitatis, prima non conuenit diuinis ad extrà, sed secunda tantum, quæ hic vocatur necessitas conditionalis, & alibi necessitas ex suppositione.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæsextæ Articulum quartum.*

Comment. Titulus clarus.

575. *supra art. 1. cor. Et opus. 3. ca. 140. Et matt. 2 Cor. 3. & 6. Meta. le. 3. co. 6. & 7.*

¶ In corpore vna conclusio respõsiua quæsito negatiue, Non omnia subduntur fato. Probatur dupliciter: Primò ratione, Fatum est ordinatio causarum secundarum ad effectus diuinitus prouisos: ergo omnia subdita fato, subduntur causis secundis. ergo ea quæ à Deo immediate fiunt, non subduntur fato. ergo non omnia subduntur fato. Antecedens est ratio fati, consequentiæ omnes sunt per se notæ: tamen secunda probatur, quia talia non subduntur causis secundis, tertia quoque declaratur in creatione & glorificatione spirituum, &c. Secundo, autoritate Boëtij, quæ patet. Ex hac autem probatione ponitur corollarium, quòd quanto aliquid lõgius sit à Deo, tanto magis fato subest. probatur, quia magis subiicitur causis secundis.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum primum.*

573 Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore proposito numero opinionum, tria fiunt iuxta numerum opinionum: ita quòd in tertia respondet quæsito.

a ¶ Quo ad primum duo.

518 Opinio Auerr. Magister docet discipulum communicando ei eandem scientiam per hoc, quòd mouet eum ad ordinandum phantasmata conuenienter, &c. Probatur, quia vnus est vtriusque intellectus, & eædem sunt vtriusque species intelligibiles. Secundo examen & reprehensio.

o Examen quo ad ly eandem scientiam, dupliciter: ex parte rei scitæ, &

518 sic est verum: aut ex parte subiecti scientis, & tunc venit reprehensio fundamenti, quia scilicet est falsum: quia non est vnus vtriusque scientis intellectus, nec eadem species, vt superius patuit.

44 o ¶ Quo ad secundum, duo quoque. Primo opinio Platonis, Docere nihil aliud est quàm excitare hominem ad considerandum ea, quorum scientiam habet. Probatur, Scientia ineſt ab initio animabus nostris ex participatione ideatum, sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ. omnia patent. Secundo reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est pure potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Arist. superius, &c.

43 44 fatum secundum considerationem secundarum causarum mobile est, sed secundum quod subest diuinæ prouidentiæ, immobilitatem sortitur, non quidem absolutæ necessitatis, sed conditionatæ: secundum quod dicimus hanc conditionalem esse veram vel necessariam, Si Deus præscit hoc futurum erit. Vnde cum Boëtius dixisset fati seriem esse mobilem, post pauca subdit, Quæ tamen ab immobilis prouidentiæ proficiscatur exordiis, ipsámque immutabilem esse necesse est.

¶ Et per hoc patet responsio ad obiecta.

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum omnia fato subdantur.*

AD QVATVM sic proceditur. Videtur quod omnia fato subdantur. Dicit enim Boëtius in 4. de cons. fol. Series fati cælum & sydera mouet: elementa in se inuicem temperat, & alternam formatransmutationem: Eadem nascentia occidentiáque omnia per similes fœtus seminumque renouat progressus. Hæc actus fortunasque hominum indissolubili causarum connexione constringit. Nihil ergo excipi videtur, quod sub fati serie non contineatur.

¶ Præterea, August. dicit in 5. de ciuitate Dei, quòd fatum aliquid est secundum quod ad voluntatem & potestatem Dei refertur. Sed voluntas Dei est causa omnium quæ fiunt: vt August. dicit in 3. de Trin. Ergo omnia subduntur fato.

¶ Præterea, Fatum (secundum Boëtium) est dispositio rebus mobilibus inhærens. Sed omnes creaturæ sunt mutabiles, & solus Deus vere immutabilis, vt supra habitum est c. Ergo in omnibus creaturis est fatum.

¶ SED CONTRA quod est Boët. dicit in 4. de consolatione, quòd quædam, quæ sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant.

CONCLVSIO.

¶ Fato non subduntur omnia, sed quæ tantum legibus secundarum causarum subiiciuntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut supra dictum est c) fatum est ordinatio secundarum causarum ad effectus diuinitus prouisos. Quæcunque igitur causis secundis subduntur, ea subduntur & fato. Si qua vero sunt, quæ immediate à Deo fiunt, cum non subdantur secundis causis, non subduntur fato. Sicut creatio rerum, glorificatio spiritualium substantiarum c, & alia huiusmodi. Et hoc est quod Boëtius dicit, quòd ea, quæ sunt primæ diuinitati propinqua, stabiliter fixa fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Ex quo etiam patet, quòd quanto aliquid longius à prima mente discedit, nexibus fati maioribus implicatur: quia magis subiicitur necessitati secundarum causarum.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd omnia illa quæ ibi tanguntur, fiunt à Deo mediantibus causis secundis c: & ideo sub fati serie continentur. Sed non est eadem ratio de omnibus aliis, vt supra dictum est c.

¶ Ad secundum dicendum, quòd fatum refertur ad voluntatem & potestatem Dei, sicut ad primum principium. Vnde non oportet quod quicquid subiicitur voluntati diuinæ vel potestati, subiiciatur fato, vt dictum est c.

¶ Ad tertium dicendum, quòd quamuis omnes creaturæ sint aliquo modo mutabiles, tamen aliquæ earum non procedunt à causis creatis mutabilibus. Et ideo non subiiciuntur fato: vt dictum est.

QVÆSTIO CENTESIMA decimaseptima, de Pertinentibus ad hominis actionem, in quatuor articulos diuisa.

POSTEA considerandum est de his, quæ pertinent ad actionem hominis, qui est compositus ex spirituali & corporali creatura. Et primo considerandũ est de actione hominis. Secundo de propagatione hominis ex homine.

¶ Circa primum quæruntur quatuor. ¶ Primo, vtrum vnus homo possit docere alium, causando in ipso scientiam. ¶ Secundo, vtrum vnus homo possit docere angelum ¶ Tertio, vtrum homo per virtutem suæ animæ possit immutare materiam corporalem. ¶ Quarto, vtrum anima hominis separata possit mouere corpora motu locali.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum vnus homo possit alium docere.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd homo non possit alium docere. Dicit enim Dominus Matt. 23. Nolite vocari Rabbi. Vbi dicit glos. Hiero. Ne diuinum honorem hominibus tribuatis. Esse ergo magistrum pertinet proprie ad diuinum honorem. Sed docere est proprium magistri. Homo ergo nõ potest docere: sed hoc est proprium Dei.

¶ Præterea, Si homo alium docet, hoc non est nisi inquantum agit per scientiam suam ad causandum scientiam in alio. Sed qualitas per quã aliquis agit ad faciendum sibi simile, est qualitas actiua. Ergo sequitur quòd scientia sit qualitas actiua sicut & calor.

¶ Præterea, Ad scientiam requiritur lumẽ intelligibile & species rei intellectæ. Sed neutrum istorum potest causare vnus homo in alio. Ergo vnus homo non potest docendo, causare scientiam in alio.

¶ Præterea, Doctor nihil agit ad discipulũ, nisi quòd proponit ei quædam signa, vel vocibus aliquid significando, vel nutibus. Sed proponendo signa non potest aliquis alium docere, causando in eo scientiam. Quia aut proponit signa rerum notarum, aut rerum ignotarum. Si rerum notarum, ille ergo cui signa proponuntur, iam habet scientiã, & eam non acquirit à magistro. Si autem rerum ignotarum, per huiusmodi signa nihil addiscit. Sicut si aliquis proponeret (cui Latino verba Græca, quorũ significationem ignoraret: per hoc eũ docere non posset. Nullo ergo modo vnus homo potest alium docendo scientiam in eo causare.

¶ SED CONTRA est, quod Apostolus dicit. 1. ad Tim. 2. In quo positus sum ego prædicator & Apostolus, doctor gentium in fide & veritate.

CONCLVSIO.

¶ Potest vnus homo alium docere, deducendo ipsum ex potentia ad actum scientiæ primum.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd circa hoc diuersæ fuerunt opiniones. Auerrois enim in comment. 3. de Anima, posuit vnum intellectum possibilem esse omnium hominum, vt supra dictum est c. Et ex hoc sequebatur, quòd eædem species intelligibiles sint omnium hominum. Et secundũ hoc ponit, quòd vnus homo per doctrinã non causat aliam scientiam in altero ab ea, quã ipse habet. sed communicat ei eandem scientiam quã ipse habet per hoc quòd mouet eum ad ordinandum phantasmata in animabus nostris ex participatione ideatum, sed impeditur ab vsu propter vnionem ad corpus: ergo scientia non causatur de nouo per quodcunque studium: ergo discere non est nisi reminisci: ergo docere non est nisi excitare ad vsum habitæ scientiæ. omnia patent. Secundo reprehensio radicis, quia intellectus animæ nostræ est pure potentialis, sicut tabula rasa, vt probauit Arist. superius, &c.

¶ Quo ad tertium, primo ponitur conclusio responsiua quæsito, Docens causat scientiam in addiscente, reducendo ipsum de potentia ad actum primum. Probatur primo ex 8. Phis. Deinde probatur, limitatur, ramificatur, & explanatur. Probatur quidem tali ratione, Effectus, qui potest fieri à natura & ab arte, fit ab arte eodem modo quo fieret à natura: sed scientia est huiusmodi. ergo fit ab arte doctoris eo modo quo à natura, sed à natura fit reducendo seipsum de potentia ad actum scientiæ, ergo & à doctore fit reducendo alium de potentia ad actum scientiæ. Maior probatur: quia ars imitatur naturam. Et ad euidentiam eius primo distinguitur duplex genus effectuum. Quidam ab extrinseco tantum, vt domus. Quidam ab extrinseco & intrinseco, vt sanitas. & posset tertium poni genus, quidam ab intrinseco tantum, vt proprietates rerum naturaliũm. Notatur deinde identitas modi agendi respectu vtriusque agentis, declarando in sanitate. Minor probatur, quia scire nostrum fit inuentione ex vi luminis intellectus agentis: & tunc à natura, & disciplina, & tunc ab arte. Propositio vero vlterius subsumpta probatur, quia acquisitio scientiæ per inuentionem fit, procedendo de principijs notis ad conclusiones ignotas, &c. vt. hoc enim est procedere de potentia actum: & procedit hæc suppposito intellectu in potentia essentiali, vt patet. Limitatur vero, quoniam doctor ponitur non vt causa principalis, sed vt minister naturæ & coadiuuans: & sic scilicet ministerialiter reducit de potentia ad actum. Et ad euidentiam huius limitationis notatur in communi ordo inter artem & naturam respectu illius effectus, qui potest esse ab vtraque: & dicitur, quòd est ordo coadiuuantis principale: & quòd semper agens principale est idem scilicet natura. Ramificatur autẽ, dum distinguitur duplex modus: quo doctor docet, scilicet auxilia prębendo propositionũ minus vniuersalium, similium, dissimilium, exemplorum, &c. & confortando vi syllogisticæ ordinationis propositionũ propriarum, iuxta illud, Demonstratio est syllogismus faciens scire. Explanatur quoque inter hæc diffusa declaratione assumptarum propositionum, &c. vt patet in litera.

¶ Super

ma sua, ad hoc quòd sint dispositæ conuenienter ad intelligibilem comprehensionem. Quæ quidem opinio quantum ad hoc vera est, quòd est eadem scientia in discipulo & magistro, si considereretur identitas secundum vnitatem rei scitæ. Eadem enim rei veritas est quam cognoscit & discipulus & magister. Sed quantum ad hoc, quod ponit esse vnum intellectum possibilem omnium hominum, & easdem species intelligibiles differentes solum secundum diuersa phantasmata, falsa est eius opinio, vt supra habitũ est c. Alia est opinio Platonicorũ, qui posuerunt, quòd scientia ineſt à principio animabus nostris per participationem formarum separatarum, sicut supra habitum est c: sed anima ex vnione corporis impeditur ne possit considerare libere ea, quorum scientiam habet. Et secundum hoc discipulus à magistro non acquirit scientiam de nouo, sed ab eo excitatur ad considerandum ea, quorum scientiam habet, vt sic addiscere nihil aliud sit quàm reminisci: sic etiam ponebant quòd agentia naturalia solummodo disponunt ad susceptionem formarum, quas acquirit materia corporalis per participationem specierum separatarum. Sed contra hoc supra ostensum est c, quòd intellectus possibilis animæ humanæ est in potentia pura ad intelligibilia secundum quod Aristot. dicit in 3. de Anima. Et ideo aliter dicendum est, quòd docens causat scientiam in addiscente reducendo ipsum de potentia in actum: sicut dicitur in. 8. Physic.

¶ Ad cuius euidentiam considerandum est, quòd effectuum, qui sunt ab exteriori principio, aliquis est ab exteriori principio tantum, sicut forma domus causatur in materia solum ab arte. Aliquis autem effectus est quandoque quidem ab exteriori principio, quandoque autem ab interiori. Sicut sanitas causatur in infirmo, quandoque ab exteriori principio, scilicet ab arte medicinæ, quandoque autem ab interiori principio, vt cum aliquis sanatur per virtutem naturæ. & in talibus effectibus sunt duo attendenda. Primo quidem, quod ars imitatur naturam in sua operatione. Sicut enim natura sanat infirmum alterando, dirigendo & expellendo materiam, quæ causat morbum: ita & ars. Secundo attendendum est, quòd principium exterius, scilicet ars, non operatur sicut principale agens, sed sicut coadiuuans agens principale, quod est principium interiorum, confortando ipsum, & ministrando ei instrumenta & auxilia, quibus natura vtatur ad effectum producendum. Sicut medicus confortat naturam & adhibet ei cibos & medicinas, quibus natura vtatur ad finem intentum. Scientia autem acquiritur in homine & ab interiori principio, vt patet in eo, qui per inuentionem propriam scientiam acquirit, & à principio exteriori, vt patet in eo qui addiscit. Ineſt enim vnicuique homini quoddam principium scientiæ, scilicet lumen intellectus agentis, per quod cognoscuntur statim à principio naturaliter quædam vniuersalia principia omnium scientiarum. Cum autem aliquis huiusmodi vniuersa principia applicat ad aliqua particularia, quorum memoriam & experimentum per sensum accipit, per inuentionem propriam acquirit scientiam eorum quæ nesciebat, ex notis ad ignota procedens. Vnde & quilibet docens ex his, quæ discipulus nouit, ducit eum in cognitionem eorum, quæ ignorabat: secundum quòd dicitur in primo Poste. quòd omnis doctrina & omnis disciplina ex præexistenti fit cognitione. Ducit autem magister discipulum ex præcognitis in cognitionem ignotorum dupliciter. Primo quidem proponendo ei aliqua auxilia vel instrumenta, quibus intellectus eius vtatur ad scientiam acquirendam. Puta cum proponit ei aliquas propositiones minus vniuersales, quas tamen ex præcognitis discipulus diiudicare potest, vel cum proponit ei aliqua sensibilia exempla vel similia vel opposita, vel aliqua huiusmodi, ex quibus intellectus addiscentis manuducitur in cognitionem veritatis ignotæ. Alio modo cum confortat intellectum addiscentis, non quidem aliqua virtute actiua quasi superioris naturæ, sicut supra dictum est c de angelis illuminantibus: quia omnes humani intellectus sunt vnius gradus in ordine naturæ: sed inquantum proponit discipulo ordinem principiorum ad conclusiones, qui forte per seipsum non haberet tantam virtutem collatiuam, vt ex principijs posset conclusiones deducere. Et ideo dicitur in primo Poste. quòd demonstratio est syllogismus faciens scire. Et per hunc modum ille, qui demonstrat, auditorem scientem facit.

¶ AD PRIMVM dicendum, quòd (sicut iam dictum est c) homo docens solummodo exterius ministerium adhibet, sicut medicus sanans. Sed sicut natura interior est principalis causa sanationis, ita & interius lumen intellectus est principalis causa scientiæ. Vtrunque autem horum est à Deo. Et ideo sicut de Deo dicitur, Qui sanat omnes infirmitates tuas, ita de eo dicitur, Qui docet hominem scientiam: inquantum lumẽ vultus eius super nos signatur, per quod nobis omnia ostenduntur.

¶ Ad secundum dicendum, quòd doctor non causat scientiam in discipulo per modum agentis naturalis, vt Auer. obiicit. Vnde non oportet quòd scientia sit qualitas actiua, sed est principium quo aliquis dirigitur in operando.

¶ Ad tertium dicendum, quòd magister nõ causat lumen intelligibile in discipulo, nec directe species intelligibiles: sed mouet discipulum per suam doctrinam ad hoc quòd ipse per virtutem sui intellectus formet intelligibiles conceptiones, quarum signa sibi proponit exterius.

¶ Ad quartum dicendum, quòd signa, quæ magister discipulo proponit, sunt rerum notarum in vniuersali & sub quadã confusione: sed ignotarum in particulari, & sub quadam distinctione. Et ideo cum quisque per seipsum scientiam acquirit, non potest dici docere seipsum, vel esse sui ipsius magister: quia non præexistit in eo scientia completa, qualis requiritur in magistro.

ARTICVLVS II.

a ¶ *Vtrum homines possint docere angelos.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd homines possint docere angelos. Dicit enim Apost. ad Ephe. 3. Vt innotescat principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiã multiformis sapientia Dei. Sed ecclesia est congregatio hominum fidelium. Ergo angelis per homines aliqua innotescunt.

¶ Præterea, Angeli superiores, qui immediate de diuinis à Deo illuminãtur, inferiores angelos instruere possunt, vt supra dictum est c. Sed aliqui homines immediate de diuinis per Dei verbum sunt instructi, sicut maxime patet de Apostolis, secundum illud ad Hebr. 1. Nouissimè diebus istis locutus est nobis in filio. Ergo aliqui hoſes aliquos angelos docere potuerunt.

¶ Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur, vt Greg. dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

¶ SED CONTRA, est quod Dio. dicit 4. cap. de Di. no. ꝙ omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Homines viatores non possunt superiores se angelos docere, & illuminare, sed tantum illis loqui possunt.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ (sicut supra habitũ est c) inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifestum est autem, quòd eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius Dei est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. 5. super Gen. ad lit. sic exponit illam Apostoli autoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo: ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramentum erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentum notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamen & aliter dici, quòd illud quod absconditum est, non tantum in Deo innotescit angelis, verum etiam hoc eis apparet cum efficitur atque propalatur, vt August. ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis, quę ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit, quòd Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationem Apostolorũ huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicanti Paulo Apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Apostoli instruebantur immediate à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

a ¶ *Super Quæstionis centesimæ decimæseptimæ Articulum secundum.*

Annot. Titulus, Homines in statu viæ, vt patet ex tertio argumento, & eius responsione. De hominibus enim in statu patriæ nihil hic dicitur.

Comment. ¶ In corpore vna conditio responsiua quæsito negatiue, Homines non possunt docere angelos, sed tantummodo eis loqui. Probatur, Supremi homines se habent ad infimos angelos, sicut angeli inferiores ad superiores: sed inferiores nunquam illuminant superiores, loquuntur tamen eis. ergo, &c. Maior patet ex naturæ ordine, & probatur autoritate Matthæi 11. quo ad statum gratiæ. Minor ex dictis. Et quoniam homines nõ secundum statum gloriæ, sed secundum statum naturæ & gratiæ huius viæ sunt inferiores omnibus angelis. ideo præsens ratio in vtrioribus tantum hominibꝰ habet locum.

577 2. *dist. 11. artic. 4. & ephe. 3. lect. 3. co. 2.*

520 552 Super

¶ Præterea, Inferiores angeli à superioribus instruuntur. Sed quidam homines superiores sunt aliquibus angelis, cum ad supremos ordines angelorum aliqui homines assumantur, vt Greg. dicit in quadam homilia. Ergo aliqui inferiores angeli per aliquos homines de diuinis instrui possunt.

¶ SED CONTRA, est quod Dio. dicit 4. cap. de Di. no. ꝙ omnes diuinæ illuminationes perferuntur ad homines mediantibus angelis. Non ergo angeli instruuntur per homines de diuinis.

CONCLVSIO.

¶ Homines viatores non possunt superiores se angelos docere, & illuminare, sed tantum illis loqui possunt.

¶ RESPONDEO dicendum, ꝙ (sicut supra habitũ est c) inferiores angeli loqui quidem possunt superioribus angelis, manifestando eis suas cogitationes, sed de rebus diuinis superiores ab inferioribus nunquam illuminantur. Manifestum est autem, quòd eo modo quo inferiores angeli superioribus subduntur, supremi homines subduntur etiam infimis angelorum: quod patet per id quod Dominus dicit Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista: sed qui minor est in regno cælorum, maior est illo. Sic igitur de rebus diuinis ab hominibus angeli nunquam illuminantur: cogitationes tamen suorum cordium homines angelis per modum locutionis manifestare possunt, quia secreta cordium scire solius Dei est.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd August. 5. super Gen. ad lit. sic exponit illam Apostoli autoritatem. Præmiserat enim Apostolus: Mihi omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, illuminare omnes, quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo: ita dico absconditi, vt tamen innotesceret principibus & potestatibus in cælestibus per ecclesiam, scilicet multiformis sapientia Dei: quasi dicat, Ita hoc sacramentum erat absconditum hominibus, vt tamen ecclesiæ cælesti, quæ continetur in principibus & potestatibus, hoc sacramentum notum esset à seculis, non ante secula: quia ibi primitus ecclesia fuit, quo post resurrectionem & ista ecclesia hominum congreganda est. Potest tamen & aliter dici, quòd illud quod absconditum est, non tantum in Deo innotescit angelis, verum etiam hoc eis apparet cum efficitur atque propalatur, vt August. ibidem subdit. Et sic dum per Apostolos impleta sunt Christi & ecclesiæ mysteria, angelis aliqua apparuerunt de huiusmodi mysteriis, quę ante erant eis occulta. Et per hunc modum potest intelligi quod Hier. dicit, quòd Apostolis prædicantibus, angeli aliqua mysteria cognouerunt: quia scilicet per prædicationem Apostolorũ huiusmodi mysteria explebantur in rebus ipsis. Sicut prædicanti Paulo Apostolo conuertebantur gentes, de quo Apostolus ibi loquitur.

¶ Ad secundum dicendũ, quòd Apostoli instruebantur immediate à verbo Dei, non secundum eius diuinitatem, sed inquantum eius humanitas loquebatur. Vnde ratio non sequitur.

Universidad de Deusto Biblioteca

a ¶ *Super Quaestionis centesimae decimaeseptimae Articulum tertium.*

Annot. Titulus, Homo ex virtute animae inquantum anima est, Immutare immutione formali corporalem naturam, directe supponit pro extrinsecis corporibus, quauis (vt patebit) etiam de intrinseco aliquo modo verificetur conclusio. 316 578

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito negatiue, Anima sua virtute non potest materiam corporalem immutare nisi mediante aliquo corpore. Probatur. Materia corporalis à solo Deo aut composito ex materia & forma potest immediate immutari. ergo. Antecedens patet ex dictis: consequentia est per se nota. Et confirmatur, Angeli nō possunt hoc nisi mediante corpore: ergo multo minus anima. Antecedens patet ex primo antecedente. Consequētia nota.

Annot. ¶ In respōsione ad tertiū, Aduerte quòd, vt ex illa patet, anima nec corpus proprium directe immutare potest formali immutatione: quoniam anima non est directe principium alicuius mutationis, vt patet discurrendo per mutationes, alterationem, augmentationem & generationem. Nihil enim horum anima facit per operationem animalem, id est apprehensionem aut volitionem directe: quia nō est tantae efficaciae: sed vt in litera dicitur, ad apprehensionem animae sequitur actus appetitus sensitiui: puta timor quē concomitatur cōmotio alicuius humoris, &c. &
542 sic indirecte anima humana immutat corpus proprium.

a ¶ *Super Quaestionis centesimae decimaeseptimae Articulum quartum.* b 564 543 b

Titulus clarus.

Comment. ¶ In corpore vna conclusio responsiua quaesito. Anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Probatur. Anima cōiuncta nō mouet corpus nisi viuificatum à se: ergo separata nullū corpus potest mouere. Antecedens probatur, quia membrū mortificatum non obedit ei ad motū localem. consequentia probatur, quia nullum corpus viuificatur ab anima separata.

Annot. ¶ Circa hanc consequentiam dubium occurrit: quoniam consequentia ista supponit idem iudicium esse de anima separata & coniuncta, quod non probatur. Et apparet
542 falsum in simili consequentia. Anima coniuncta non intelligit aliquid nisi phantasiatum, ergo separata nihil intelligit. probatur: quia animae separatae nihil offertur phantasiatum. ista cō sequentia dicitur non teneri: quia non est idem iudicium de anima separata & coniuncta. ergo nec illa quę facta est nūc, nisi probetur identitas iudicij.

¶ Ad hoc prima facie dici potest, quòd quia anima separata non est maioris virtutis motiuae, quàm coniuncta, idcirco consequentia tenet. Sed contra hanc responsionem sunt primo, quòd non est maioris virtutis mouere lapillum quàm corpus coniunctum. Secundo, quòd licet anima separata non sit maioris virtutis, est tamen alterius modi vtendi illa virtute: sicut est alterius modi essendi & intelligendi. & propterea coniuncta mouet viuificando, separata autem non viuificando. Vnde dicendum est quòd consequentia fundatur super vna propositione priore antecedente, & implicite declarata in illo, & explicata in responsione ad primum: & est ista, Anima humana est ex propria natura determinata, ad mouendum corpus à se viuificatum tantum, ex hac enim optime valet consequentia: quoniā quod conuenit ei ex natura, non variatur ex vario modo essendi. Haec autem clauditur & declaratur in antecedente assumpto. Clauditur quidem, quoniam cum vis motiua vt sic, respiciat corpus (quia respicit mobile, quod oportet esse corpus iuxta doctrinam 6. Phys. tex. 32.) & anima secundum statum coniunctionis respiciat etiam corpus, consequens est quòd tota vis motiua statu coniunctionis concludatur. Declaratur autē, quia patefacto quòd anima in statu coniun[cti]onis determinata est ad corpus viuum, palam fit quòd anima absolute est virtutis limitatae ad mouendum tale corpus: & ad instantiā, quę fit de diuersitate modi mouendi, dicendum est ex differentia inter virtutem motiuam, ac intellectiuam, & volitiuam vt sic. Intellectus enim secundum totum genus suum habet pro obiecto ens inquantum ens, nec est contractus ad aliquod particulare ens siue in genere, siue in specie. Virtus autem motiua ex propria ratione habet pro obiecto certum ens, scilicet corpus mobile, & propterea intellectum coniunctum, qui non potest attingere ens nisi phātasiatum, oportet separatum habere alium modū intelligendi, quo proprium obiectum possit attingere, ex quo obiectum adaequatum suum non erat ens phantasiatū. Virtus autem

* Aliàs fato. 406 b 379 mal. q. 16. artic. 10. ad secundum. 543

¶ Ad tertium dicendum, quòd aliqui homines etiam in statu viae sunt maiores aliquibus angelis, nō quidem actu, sed virtute: inquantum scilicet habent charitatem tantae virtutis, vt possint mereri maiorem beatitudinis gradum, quàm [c] quidam angeli habeant. Sicut si dicamus semen alicuius arboris esse maius virtute quàm aliquam paruam arborem, cum tamen multo minus sit in actu.

ARTICVLVS III.

a ¶ *Vtrum homo per virtutem animae possit corporalem materiam immutare.*

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quòd homo per virtutem animae possit corporalem materiam immutare. Dicit enim Greg. 2. Dial. quòd sancti miracula aliquando ex prece faciūt, aliquando ex potestate. Sicut Petrus qui Tabitam mortuam orando suscitauit: Ananiam & Sapphiram mentientes morti increpando tradidit. Sed in operatione miraculorum fit aliqua immutatio materiae corporalis. Ergo homines virtute suae animae possunt materiam corporalem immutare.

¶ Praeterea, Super illud ad Gal. 3. Quis vos fascinauit veritati non obedire: dicit glos. quòd quidam habent oculos vrētes, qui solo aspectu inficiunt alios, & maxime pueros. Sed hoc non esset nisi virtus animae posset materiam corporalem immutare. Ergo homo per virtutem suae animę potest materiam corporalem immutare.

¶ Praeterea, Corpus humanū est nobilius quàm alia inferiora corpora. Sed per apprehensionem animae humanae immutatur corpus humanum ad calorem & frigus, vt patet in irascentibus & timentibus: & quandoque etiam haec immutatio peruenit vsque ad aegritudinem & mortem. Ergo multo magis anima hominis potest sua virtute materiam corporalem immutare.

¶ SED CONTRA est quod dicit Aug. in 3. de Trinit. materia corporalis soli Deo obedit ad nutum.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest homo animae suae naturali virtute materiam corporalem immutare, nisi alicuius corporis media actione.*

¶ RESPONDEO dicendum, quòd (sicut suprà dictum est [c]) materia corporalis non immutatur ad formam, nisi vel ab agente aliquo cōposito ex materia & forma, vel ab ipso Deo, in quo virtualiter & materia & forma praeexistit, sicut in primordiali causa vtriusque. Vnde & de angelis suprà dictum est [c], quòd materiam corporalem immutare non possunt naturali virtute, nisi applicādo corporalia agentia ad affectus aliquos producēdos. Multo igitur minus anima sua virtute naturali potest immutare materiam corporalem nisi mediantibus aliquibus corporibus.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd sancti dicuntur miracula facere ex potestate gratiae, non naturae. Quod patet per illud quod Greg ibidem dicit, Qui filij Dei ex potestate sunt, vt dicit Ioannes, quid mirum si signa facere ex potestate valeant?

¶ Ad secundum dicendum quòd fascinationis causam assignauit Auic. ex hoc quòd materia corporalis nata est obedire spirituali substantiae magis quàm contrariis agentibus in natura. Et ideo quando anima fuerit fortis in sua imaginatione, corporalis materia immutatur secundum eam. Et hanc dicit esse causam oculi fascinantis. Sed suprà ostensum est [c], quòd materia corporalis non obedit substantiae spirituali ad nutum, nisi soli Creatori. Et ideo melius dicendum est, quòd ex forti imaginatione animae immutantur spiritus corporis coniuncti. Quae quidem immutatio spirituum maxime fit in oculis, ad quos subtiliores spiritus perueniunt. Oculi autem inficiunt aërem continuum vsque ad determinatum spatium. Per quem modum specula si fuerint noua & pura, contrahunt quandam impuritatem ex aspectu mulieris menstruatae: vt Ari. dicit in lib. de som. & vi. Sic igitur cum aliqua anima fuerit vehementer commota ad malitiam, sicut maxime in vetulis contingit, efficitur secundum modū praedictum aspectus eius venenosus & noxius: & maxime pueris qui habent corpus tenerum & de facile receptiuum impressionis. Possibile est etiam quòd ex Dei permissione, vel etiam ex aliquo facto * occulto cooperetur ad hoc malignitas daemonum, cum quibus vetulae sortilegae aliquod foedus habent.

¶ Ad tertiū dicendum, quod anima corpori humano vnitur vt forma: & appetitus sensitiuus, qui obedit aliqualiter rationi, vt suprà dictum est [c], est actus alicuius organi corporalis. Et ideo oportet quòd ad apprehensionē animae humanae commoueatur appetitus sensitiuus cum aliqua operatione corporali. Ad exteriora vero corpora immutanda apprehensio animae humanae nō sufficit nisi mediante immutatione proprii corporis, vt dictum est [c].

ARTICVLVS IIII.

a ¶ *Vtrum anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere.*

AD QVARTVM sic proceditur. Videtur quòd anima hominis separata possit corpora saltem localiter mouere. Substantiae enim spirituali naturaliter obedit corpus ad motum localem, vt suprà dictū est [c]. Sed anima separata est substantia spiritualis. Ergo suo imperio potest exteriora corpora mouere.

¶ Praetereà, In itinerario Clementis dicitur, narrante Misceta ad Petrum, quòd Simon Magus per magicas artes pueri à se interfecti animam retinebat, per quam magicas operationes efficiebat. Sed hoc esse non potuisset sine aliqua corporum transmutatione, ad minus locali. Ergo anima separata habet virtutem localiter mouendi corpora.

¶ SED CONTRA est, quod Philosophus dicit in lib. de Anima, quòd anima non potest mouere quodcunque corpus, sed solummodo proprium.

CONCLVSIO.

¶ *Non potest anima mouere corpus ad nutum sua naturali virtute sed tantum corpus à se viuificatum.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd anima separata sua naturali virtute non potest mouere aliquod corpus. Manifestū est enim quòd cū anima est corpori vnita, non mouet corpus nisi viuificatum. Vnde si aliquod membrū corporis mortificetur, non obedit animae ad motū localem. Manifestū est autem quòd ab anima separata nullū corpus viuificatur. Vnde nullū corpus obedit ei ad motū localem, quantum est de virtute suae naturae, supra quam potest aliquid ei conferri virtute diuina.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quòd substantiae quaedā spirituales sunt, quarum virtutes non determinantur ad aliqua corpora. Sicut sunt angeli, qui sunt naturaliter à corporibus absoluti. Et ideo diuersa corpora eis possunt obedire ad motū. Si tamē alicuius substantiae separatae virtus motiua determinetur naturaliter ad mouendū aliquod corpus, non poterit illa substantia mouere aliquod corpus maius, sed minus, sicut secundū Philosophos motor inferioris caeli non posset mouere caelū superius. Vnde cum anima secundū suam naturam determinetur ad mouendum corpus, cuius est forma, nullum aliud corpus sua naturali virtute mouere potest.

¶ Ad secundum dicendum, quòd (sicut dicit Aug. 10. de ciuit Dei. & Chryso. super Matth. frequenter daemones simulant se esse animas mortuorum ad confirmandum Gentilium errorem, qui hoc credebant. Et ideo credibile est quòd Simon Magus illudebatur ab aliquo daemone, qui simulabat se esse animam pueri, quem ipse occiderat.

motiua cū ex genere suo ad certum ens, scilicet corpus determinetur: consequens est, quòd secundū species suas ad certas species corporis determinetur. & sic cum suprema vis motiua ad corpus determinata, nō tamen ad multitudinem nec magnitudinem eius limitetur (quia est infinita) consequens est quòd paulatim descendēdo, in sima vis motiua ad corpus minimū multitudine & magnitudine determinata sit. Constat autem quòd anima humana est vltimus motor inter spiritus: igitur eius vis ad corpus humanum, quod est paruissimum respectu mobilium ab angelis, & vnicum corpus humanum, scilicet viuificatum à se determinatur: alter non esset in infimo gradu limitationis. Et propterea non potest rationabiliter distingui modus mouendi iuxta modum essendi & intelligendi. non enim
580 remanet in anima separata habitudo ad obiectum potentiae motiuae: quia non est vniuersale, sicut intellectus. Et ideo optime litera ex efficacia animae coniunctae subintelligēs efficaciam illius simpliciter quo ad vim motiuā, intulit quòd non potest separata mouere, quod non potest coniuncta.

1. dist. 18. q. 2. ar. 3. Et 2. contra c. 86. & 1. Et po. q. 3. a. 14.

a ¶ *Super Quaestionis centesimae decimaeoctauae Articulum primum.*

Annot. Titulus, cum semine, id est, communicetur à generante per hoc quod ab eo decidit semen: ita quod in semine vehatur anima sensitiua formaliter, vel virtualiter.

Cōment. ¶ In corpore, duo principaliter. Primo tractatur opinio. Secundo respondetur quaesito. ¶ Quo ad primum duo, Primo opinio ipsa. Tenet enim partem negatiuam, dicens animam sensitiuam à solo Deo fieri. Secundo, reprehensio illius ex causis eius: quod est, fieri oportere per creationem, scilicet simplicitate, & subsistentia simul. Cui enim haec duo insunt, oportet creari: & cui non, non: nisi forte propter excellentiam ordinis rei factae vt de gratia dicitur. Ex his enim arguit, Si haberet anima sensitiua haec, crearetur: sed quia non habet, quod probatur: quia non est incorruptibilis. ergo. ¶ Quo ad secundum cōclusio responsiua est affirmatiua, Anima sensitiua causatur ab anima generantis principaliter, & à semine instrumentaliter. haec conclusio includit duo. primū commune animae sensitiuae & caeteris formis corporalibus, scilicet quòd fit ab agente corporeo. Secundum, quòd sit tali modo scilicet per semen. Et quo ad vtrunque probatur. Primo, quòd ab agente corporeo, quale est generans, probatur ex principio pluries repetito. Forma quae sic solum est, quia inest composito, fit ad factionem compositi: ergo ab agente corporeo, sed anima sensitiua est huiusmodi. ergo. Antecedens probatur, quia fieri conuenit alicui eo modo quo esse consequentia probatur: quia oportet vnumquodque fieri à simili, minor iam patet ex dictis. ergo. Secundū vero probatur ex differentia inter agentia superioris ordinis & inferioris, sic, Inter corporalia agentia, quanto virtuosius, tanto indistantius potest. ergo viuentia possunt & sine medio & cum medio agere sibi similia: ergo per semen. Antecedens probatur in ductione in calido, &c. Prima consequētia probatur. quia viuētia sunt suprema corpora, & cō sequenter virtuosissima. Secunda vero probatur: quia semen est illud medium quo generās attingit distans. Declaratur quoque in litera consequens primae consequentiae. Et vltimo docetur, quòd nihil refert dicere animā causari ex semine aut generante; quia se exigunt sicut agens & instrumentum. 364

QVAESTIO CENTEsima decimaoctaua de Traductione hominis ex homine quantum ad animam, in tres articulos diuisa.

DEINDE considerādum est de traductione hominis ex homine. Et primo quantum ad animam. Secundo quantum ad corpus.

¶ Circa primum queruntur tria. ¶ Primo, vtrum anima sensitiua traducatur cum semine. ¶ Secundo, vtrum anima intellectiua. ¶ Tertio, vtrum omnes animae fuerint simul creatae.

ARTICVLVS I.

a ¶ *Vtrum anima sensitiua traducatur cum semine.*

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quòd anima sensitiua non traducatur cum semine, sed fit per creationem à Deo. Omnis enim substātia perfecta quae non est composita ex materia & forma, si esse incipiat, hoc non est per generationem, sed per creationem, quia nihil generatur nisi ex materia. Sed anima sensitiua est substantia perfecta: alioquin non posset mouere corpus, & cum sit forma corporis, non est ex materia & forma composita. Ergo non incipit esse per generationem, sed per creationem.

¶ Praeterea, Principium generationis in rebus viuentibus est per potentiam generatiuam: quae cum numeretur inter vires animae vegetabilis, est infrà animam sensitiuā. Nihil autem agit vltra suam speciem. Ergo anima sensitiua nō potest causari per vim generatiuam animalis.

¶ Praeterea, Generans generat sibi simile. Et sic oportet quòd forma generati sit actu in causa generationis. Sed anima sensitiua non est actu in semine, nec ipsa, nec aliqua pars eius. Quia nulla pars animae sensitiuae est nisi in aliqua parte corporis. In semine autem non est aliqua corporis particula: quia nulla particula corporis est, quae non fiat ex semine & per virtutem seminis. Ergo anima sensitiua non causatur ex semine.

¶ Praeterea, Si in semine est aliquod principium actiuum animae sensitiuae, aut illud principium manet generato iā animali, aut non manet. Sed manere non potest. Quia vel esset idem cum anima sensitiua animalis generati. Et hoc est impossibile: quia sic esset idem generans & generatum & faciēs & factum. Vel esset aliquid aliud. Et hoc etiam est impossibile: quia suprà ostensum est, quòd in vno animali non est nisi vnum principium formale quod est vna anima. Si autem non manet, hoc etiam videtur impossibile. Quia sic aliquod agens ageret ad corruptionem suiipsius. Quod est impossibile. Non ergo anima sensitiua potest generari ex semine.

¶ SED CONTRA, Ita se habet virtus quae est in semine ad animalia, quae ex semine generantur, sicut se habet virtus, quae est in elementis mundi, ad animalia, quae ex elementis mundi producuntur: sicut quae ex putrefactione generantur. Sed in huiusmodi animalibus animae producuntur ex virtute, quae est in elementis, secundum illud Gen. 1. Producant aquae reptile animae viuentis. Ergo & animalium, quae generantur ex semine, animae producuntur ex virtute quae est in semine.

CONCLVSIO.

¶ *Anima sensitiua causatur à generāte tanquam principali agente, à semine vero tanquam ab instrumento & non producitur per creationem.*

¶ RESPONDEO dicendū, quòd quidam posuerunt animas sensitiuas animalium à Deo creari. Quę quidem positio conueniens esset, si anima sensitiua esset res subsistens habens per se esse & operationem. Sic enim sicut per se haberet esse & operationē, ita per se deberetur ei fieri. cum res simplex & subsistens non possit fieri nisi per creationem: sequeretur, quòd anima sensitiua procederet in esse per creationem. Sed ista radix est falsa, scilicet quòd anima sensitiua per se habeat esse & operationem, vt ex superioribus patet [c]: non enim corrumperetur corruptio corpore. Et ideo cum non sit forma subsistens, habet se in essendo ad modum aliarum formarum corporalium, quibus per se non debetur esse, sed esse dicuntur inquantum composita subsistentia per eas sunt. Vnde & ipsis compositis debetur fieri. Et quia generans est simile generato, necesse est quod naturaliter tam anima sensitiua, quàm aliae huiusmodi formae producantur in esse ab aliquibus corporalibus agentibus transmutātibus materiam de potentia in actum, per aliquam virtutem corpoream quae est in eis. Quanto autem aliquod agens est potentius, tanto potest suam actionem diffundere ad magis distans. Sicut quanto aliquod corpus est magis calidum, tanto ad remotius calefactionem producit. corpora igitur non viuentia, quae sunt inferiora naturae ordine, generant quidē sibi simile, non per aliquod medium, sed per seipsa, sicut ignis per seipsum generat ignem. sed corpora viuentia tanquam potentiora agunt ad generandum sibi simile, & sine medio, & per medium. Sine medio quidem in opere nutritionis, in quo caro generat carnem, cum medio vero in actu generationis. Quia ex anima generantis deriuatur quaedam virtus actiua ad ipsum semen animalis, vel plantae, sicut & à principali agente deriuatur quaedam vis motiua ad instrumentum. Et sicut non refert dicere quòd aliquid moueatur ab instrumento, vel principali agente, ita non refert dicere quod anima generati causetur ab anima generantis, vel à virtute deriuata ab ipsa quę est in semine.

¶ AD PRIMVM ergo dicendū, quòd anima sensitiua nō est in substantia perfecta per se subsistens. Et de hoc suprà dictū est [c], nec oportet hoc iterare.

¶ Ad secundum dicendum, quòd virtus generatiua non generat solum in virtute propria, sed in virtute totius animae, cuius est potentia. Et ideo virtus generatiua plantae generat plantam: virtus vero generatiua animalis generat animal. Quanto enim anima fuerit perfectior, tanto virtus eius generatiua ordinatur ad perfectiorem effectum.

¶ Ad tertium dicendum, quòd virtus illa actiua quae est in semine, ex anima generantis deriuata est, quasi quaedam motio ipsius animae generantis: nec est anima aut pars animae nisi in virtute, sicut in serra, vel securi non est forma lecti, sed motio quaedam ad talem formam. Et ideo non oportet quòd ista vis actiua habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine quod est spumosum, vt attestatur eius albedo: in quo etiam spiritu est quidam calor ex virtute caelestium corporum,

Annot. ¶ Aduerte hic quod probato, quòd anima sensitiua fit ab agente corporeo, quia compositum oportet à simili fieri, satis probatū est quod fit ab animali: quia oportet animal à sibi simili fieri. Nō enim ab alio corporeo agente fieri intelligitur quàm à sibi simili. Et probato quòd agētia quae viuunt, possunt per semen sibi similia producere satis probatum est, quòd ita est de facto. in causis enim necessariis etiam necessitate philosophica vt sic, idem est possibile, & necessariū quo ad rerum ordinem: secus quo ad miracula. 364

¶ *Num semē sit actiuum animae sensitiuae, & organizationis.*

Quaestio. ¶ Circa hanc conclusionem occurrit dubiū ex Scoto in 18. dist. secundi libri, vbi tenens quòd semen nec est actiuum generationis substantialis, nec organizationi, sed cuiusdam praeuiae alterationis tantum: dupliciter probat, quòd semen nō est actiuum animae sensitiuae. Primo sic, Semen aut causat animā in instanti generationis, aut ante: non ante quia habet rationem passiui. probatur: quia est conuertibile de proximo in substantiam geniti. Nec in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in instanti generationis, quia tunc non est, sed conuertitur, & conuersum est simul in substantiam geniti. Secundo sic. Imperfectius non est causa actiua sufficiens perfectioris: sed semen cum omnibus suis spiritibus est imperfectius animali genito: ergo. Et si dicatur quòd semen agit in virtute seminantis, contrà, nihil agit in virtute non entis vt sic: sed animal à quo decisum est semen, respectu generationis huius, est non ens: tum quia non est præsens, tu quia non esse pro tùc potest, ergo.

¶ Præterea, Seminans & semen sunt causæ accidentaliter ordinatæ, ergo ad actionem seminis non concurrit virtus seminantis. Antecedēs patet: quia vnum potest esse & causare sine alio, cōsequentia probatur ex differentia inter causas essentialiter & accidentaliter ordinatas: quia illis oportet simul concurrere, vt solem & hominem: lucas nō vt patrem & auum.

¶ Deinde arguit, quòd semen non est actiuum organizationis, quia est vniformis: ab vniformi autem non procedit tanta diformitas, quanta apparet in membris patibusq; animalis.

¶ Ad omnia autem hæc facillime patet responsio. Prænotandum tamen est, quòd Sco. supponit & dicit expresse debere poni quòd semen est vnigeneum: sed non probat: & tamen cum hoc ponit ipsum conuerti in genitum. Mihi autem ex philosophorū dictis omninò videtur hoc impossibile. Quoniam duplex apud philosophos est de paterno semine opinio. Alij enim putāt nihil eius ingredi subtantiam geniti: vt Aristot.

& Sanctus Thomas, hi quo ad hoc possunt sustinere semen esse homogeneū. Alij vero putant semen distingui in partes grossiores & subtiliores & quòd paternum semen secundum aliquam partem conuertitur in genitum, & secundum aliquam concurrit vt causa actiua. Et hæc est opinio Alberti: & secundū hoc manifestè ponitur heterogenium. Et reuera propter diuersitatem quæ est inter spiritus, & reliquas partes seminis, videtur heterogeneum ponendum. Componitur enim ex his semen sicut ex partibus int. graibus, cum sint corpora actu existentia in eo.

¶ Ad primam ergo obiectionem Scoti dicitur, Semen agit in instāti generationis & antè: nec est verum quòd ante habeat rationem passiui, secundum se totum saltem: quoniam non est totum conuertibile in substantiam geniti, sed aut secundum partem, aut nihil. Vnde aut totum, aut pars, remanet. In instāti generationis: & sic non prohibetur ex hoc agere.

¶ Ad secundum vero optimè responsum est ex Aristotele 12. Metaphysicorū, text. 40. & S. Thomas hic in corpore, & ad secundum. Et ad primam instantiam in oppositum dicitur quòd semen agere in virtute seminantis, potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd sit constructio transitiua: & sic non dicimus. Alio modo intransitiue, id est, quòd est ipsa virtus seminantis non coniuncta, sed separata. in hoc enim, vt in corpore articuli dicitur, excedunt viuentia non viuentia, quòd hic habent tantum virtutes suas coniunctas illa autem habent & coniunctas & separatas, per decisionem tamen à coniunctis. Ex hoc enim sensu patet responsio ad instantiam primam. quia maior licet sit vera de agente in virtute alterius transitiue: non tamen intransitiue, sicut est in proposito. Ad secundam vero negatur antecedens: non enim semen & seminans concurrunt ad genitum, vt patet & auus: sed quemadmodum in litera dicitur, vt agens & instrumentum agentis. Sed quoniam duplex est instrumenti genus, quoddam participans virtutem ab agente deriuatam in esse permanenti: quoddam verò in esse successiuo: creditur & male, quòd instrumētum participans virtutem actiuam in esse permanenti, non sit instrumentum, sed causa ipsa agens: cum tamen hoc nihil refert. Non minus enim serra faceret scamnum instrumentaliter, si artis vim, etiam artifice submoto, retineret, vt patet in horalogijs, & in molendis, & alijs huiusmodi: quibus non oportet adesse semper artifices, quandiu scilicet vim artis impresso ordine participant. Ad probationem autem ex conditione causārum accidentaliter ordinatarum dicitur, quòd non sufficit ad hoc quòd aliqua duo se habeant vt causæ accidentaliter ordinatæ, quòd non simul sint aut causent, sed exigitur quòd ambæ sint veræ causæ & eiusdem ordinis. Quorum neutrum hic saluatur: quia, vt in 12. Metaphy. commentat. 24. Alexand. dicit, instrumentum nō causa agēs, sed causæ agentis organum dici debet, & est: & quia causa agens facit sibi simile, instrumentum autem non sibi, sed agenti assimilat. Diuersitas autem ordinis inter semen & seminantem patet ex 12. Metaphy. & ad sensum: quia semen est imperfecti ordinis rerum & causarum: viuens autem ipsum à quo deciditur, perfecti est rerum & causārum ordinis. Vnde manifestè patet quomodo discerni potest, quando duæ causæ non simul causentes se habent vt accidentaliter ordinatæ, & quando non attendendo ad conditiones has: & quare patet & auus sunt causæ accidentaliter ordinatæ: quia vterque est eiusdem ordinis in essendo & in causando, & vterque est vere causa, cum vterque generet sui simile. Et ideo neuter agit in virtute alterius, sed semen generat non sibi, sed animali, à quo decisum est simile: & ens & causa est inferioris ordinis, quia ens imperfectum & causa instrumentalis est.

ARTICVLVS II.

a Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animę quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egreditur de femore hominis nisi in quantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, Sicut suprà ostensum est *c, in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine sicut in alijs animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensituam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia non fieret vnū simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani quod formatur per virtutē seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem seminis causatur.

¶ Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶ Præterea, Inconueniens est dicere quod Deus cooperetur peccantibus. Sed si animæ rationales creantur à Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorū illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

ISTE regulatur arte, ille absolat agit. ergo.

¶ In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 5. de potentia, artic. 9. ad decimumsextum dicitur. Virtus quæ est in semine, remanet etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic verò dicitur quòd non remanet. *Annot.*

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia remanet formaliter, desinit materialiter, id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimodè locutus inuenitur, hic tenet quod corrumpitur illa vis numero, ibi verò quòd manet secundum speciem: quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte primo producta, puta in corde, est quasi eiusdē rationis cum virtute seminis. & propterea vis seminis excellen[illegible] siluara in illa parte quā in ipso semine dicitur manere: quia scilicet non p[illegible] per accidens corrūpitur, sicut dispositiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidens: quia in meliori esse aduenunt. Hanc autem esse mentem S. Thomæ patet ibi: vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

ARTICVLVS II.

a Vtrum anima intellectiua causetur ex semine.

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quod anima intellectiua causetur ex semine. Dicitur enim Gen. 46. Cunctæ animę quæ egressæ sunt de femore Iacob, sexaginta sex. Sed nihil egreditur de femore hominis nisi in quantum causatur ex semine. Ergo anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, Sicut suprà ostensum est *c, in homine est vna & eadem anima secundum substantiam, intellectiua, sensitiua & nutritiua. Sed anima sensitiua in homine generatur ex semine sicut in alijs animalibus. Vnde & Philosophus dicit in libro de generatione animalium, quòd non simul fit animal & homo, sed prius fit animal habens animam sensituam. Ergo & anima intellectiua causatur ex semine.

¶ Præterea, vnum & idem agens est cuius actio terminatur ad formam & materiam: alioquin ex forma & materia non fieret vnū simpliciter. Sed anima intellectiua est forma corporis humani quod formatur per virtutē seminis. Ergo & anima intellectiua per virtutem seminis causatur.

¶ Præterea, Homo generat sibi simile secundum speciem. Sed species humana constituitur per animam rationalem. Ergo anima rationalis est à generante.

¶ Præterea, Inconueniens est dicere quod Deus cooperetur peccantibus. Sed si animæ rationales creantur à Deo, Deus interdum cooperaretur adulteris, de quorū illicito coitu proles interdum generatur. Non ergo animæ rationales creantur à Deo.

ISTE regulatur arte, ille absolat agit. ergo.

¶ In responsione ad quartum posset dubitari ad hominem: quia in q. 5. de potentia, artic. 9. ad decimumsextum dicitur. Virtus quæ est in semine, remanet etiam adueniente anima rationali, & similiter spiritus, & quæ erat corporis formatiua, efficitur regitiua: hic verò dicitur quòd non remanet. *Annot.*

¶ Ad hoc breuiter dicitur, quòd quia remanet formaliter, desinit materialiter, id est, remanet secundum speciem, & corrumpitur secundum numerum, ideo diuersimodè locutus inuenitur, hic tenet quod corrumpitur illa vis numero, ibi verò quòd manet secundum speciem: quia vis regitiua & factiua corporis existens in parte primo producta, puta in corde, est quasi eiusdē rationis cum virtute seminis. & propterea vis seminis excellen[illegible] siluara in illa parte quā in ipso semine dicitur manere: quia scilicet non p[illegible] per accidens corrūpitur, sicut dispositiones inductæ pro forma generanda dicuntur manere, & non corrumpi nisi per accidens: quia in meliori esse aduenunt. Hanc autem esse mentem S. Thomæ patet ibi: vbi idem de hac virtute, spiritibus, & dispositionibus iudicium esse dicit.

¶ Ad tertiū autem principale contra organizationem patet responsio ex litera, in responsione ad secundum & tertiū. Dato enim quòd semen fit vniformiter, est tamē diuersimodè vniformiter secundum diuersimodum esse eius à quo decisum est, & cuius virtus est: & ideo agit tantum diuersimodum, & inducit animam sensituam. 581 *Supra q. 90 art. 2. Et 2. distin. 18. q. 2. art. 1. & 2. Et 2. contra cap. 86. & 89. Et po. q. 3. art. 9. Et quol. 12. ar. 11. Et cpuſ. 3. ca. 94. & 37. Annot.*

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod calor cælestis, animalis, & elementaris nō est multiplex calor. sed vnus & idem multiplicis agentis vim habens, prout subiacet principio actiuo elementari, animali, aut cælesti. Et de animali quidem & elementari habetur ex secundo de Anima, contra Empedoclem: vbi Arist. vult calorem animalem esse principium augmenti, & non elementarem, vt ibi dicitur. calorem non secundum vim elementi, sed secundum vim animæ. De cælesti autem & vniuersaliter habetur ex 12. Metaphy. commentar. 18. vbi Auer. vult calores hos distingui sicut calorem ignis à calore artis, Constat autem quòd calor elementaris & artificialis non sunt duo calores, sed distinguuntur tantum: quia

¶ Tertia autem ratio probans integraliter propositam conclusionem, est. Anima intellectiua est substantia subsistens & immaterialis: ergo sibi debetur & esse & fieri proprium, & per creationem solum: ergo ipsam generari per semen, est ipsam non subsistere: ergo esse corruptibilem, ergo hæresis. Antecedens supponitur: consequentia ptobatur, deducendo singulas partes consequentis ex singulis antecedentis, scilicet sibi deberi & esse ac fieri ex substantia, & per creationem tantum, ex immaterialitate adiuncta. Si enim aliquid subsistit, est ipsum quod est. sed tamen si est materiale, potest per gene- rationem fieri: vt [illegible] hoc homine & illo boue, sed si eum substantia habeat immaterialitatē, seu quod ei æquiualet in proposito, simpliciter: non potest nisi per creationem fieri eo quod omnis generatio cōgregat inter subiectum præsuppositum & formam: & consequenter præhabet geniti materiam, & compositionem antecedentis primæ consequentiæ: ponere enim animam generari, destruit ipsam, solum per rationem fieri: quod erat consequens, ad subsistentiam immaterialem in antecedente assumptam. 363 *Commentat.*

Quæstio ¶ *Non semen & quomodo ad animæ intellectiuæ productionem agat.*

¶ Circa hanc partem occurrit dubium simpliciter & ad hominem simul. Semen humanum disponit materiam pro anima intellectiua dispositione necessitante: ergo agit in virtute animæ intellectiuæ vt sic. Antecedens & consequentia patent: quia vis animæ sensitiuæ non necessitate potest intellectiuam. cum aluoris sit ordinis. Et expressè hoc dicitur à S. Tho. in q. 3. de potentia. art. 9. ad 5.

¶ Ad hoc dicitur quod animam Sortis intellectiuam vt intellectiuam esse actum corporis potest dupliciter intelligi. Vno modo quod reduplicitet ratio formalis: & sic est falsum, sic enim nullo corporeo organo vtitur. Alio modo, vt reduplicetur conditio ipsius animæ generantis. Et sic est verum: quoniam entitas illa immaterialis animæ intellectiuæ est actus corporis. Et iuxta hoc potest & conuenienter dici, animam rationalem generantis habere aliquod organum: quoniam secundum conditionem habet organum: & sic semen disponit vt instrumentum animæ intellectiuæ vt sic: quantum ad conditionem quam de facto habet: secundum vero rationem suam non debetur sibi organum. Et propterea semen in virtute etiam animæ intellectiuæ non potest in animam intellectiuā, sed in dispositiones materiæ: quæ respiciunt animam inducendam non secundum suam formalitatem qua nullo vtitur corporeo organo aut dispositione: sed secundum suam conditionem qua est perfectio, & actus corporis: vt sic terminus prodit actionis respondeat principio. Quia enim principium actionis non est anima intellectiua absolute, sed secundum conditionem qua est actus corporis: ideo terminus actionis sui instrumenti non est anima intellectiua absolute, sed secundum conditionem qua est actus corporis, id est, secundum dispositiones & vnionem, vt inferius patebit clarius: non repugnant hic dictis in litera, quæ de anima intellectiua absolute & formaliter loquitur. 581 *Annot.*

¶ In responsione ad tertium aduerte, quod quia positio ista distinguit corporeum, generans compositum, dispositum disponendo materiam ab introducente formam quod ab Aristot. reprobatur, destruendo ideas, quas ad hoc potebat Plato, ideireo ne videamur incidere in id quod reprehendi nus, ab ipso Aristo. facta est exceptio de forma hominis inquantum homo: & assignata est ratio ex parte termini, quia intellectus habet operationem in qua non communicat corpus, ergo non educitur de potentia alicuius materiæ, ergo venit deforis: & sic nullum inuenit potest corporeum agens respectu ipsius & cum manifeste semen humanum agat, consequens est quod disponat, &, aliunde mens veniat. Nec potest similiter fieri exceptio de alijs formis: quia respectu earum inuenti potest sufficiés agens corporeum per transmutationē materiæ: nulla enim alia forma habet operationem absque organo corporalis materiæ. & idcirco merito potest de materia potentia educi ac per hoc non est opus idea. S. Thomas vero hic videtur aliam tangere rationem huius exceptionis ex parte agentis, quia scilicet Deus & natura agentia se habent sicut agens principale & instrumentale. Ideæ autem & agentia naturalia se haberent potius vt agentia disparata: eo quod naturalia non agunt mota ab idqis sed vtraque proprijs virtutibus non subordinatis inter se, quamuis quo ad effectus agerent: sed omnia agunt mota à Deo ad actiones, &c. vt supra dictum est, & ideo non inconuenit Dei actionem terminari ad formam, & naturæ ad materiam: quoniam non vt duo agentia, sed vt agens & agentis instrumentum concurrunt: quæ non duo sed vnum completum agens constituunt. *Annot.*

¶ In responsione ad quartum aduerte primo, quod ad hoc quod aliquid dicatur effectiue producere aliquod compositum, non exigitur quod faciat omnes eius partes, nec requiritur quod faciat aliquam eius partem: sed sufficit quod effectiue causet coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur sed coniunctionem materiæ, ex qua resultet illud compositum. Declarantur sed coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur sed coniunctionem partium, ex qua resultet illud compositum. Declarantur sed coniunctionem partium

terminatur ad hoc quòd materia subsistit animæ
379 intellectiuæ de foris aduenienti: hic enim operatur, & non frustra tanto tempore natura laborat. Vnde si propriè loqui volumus, anima ipsa est terminus creationis. Vnio vero animæ & corporis est terminus generationis. Et quia non ex anima rationali, nec ex materia, sed ex vnione earum, resultat tertia entitas, scilicet humanitas, apud ponentes dari tertiam entitatem, vel saltem ex, vel in tali vnione consistit compositum quod est homo: ideo iungendo hæc cum antedictis, sequitur, quod quia homo mediante suo semine, causat actiue coniunctionem animæ intellectiuæ cum materia corporali: ex, vel in qua vnione consistit compositum, scilicet homo: quod homo verè generat hominem: quamuis neutram partem faciat.
& a
541 Ex his tu solers disputator distinguendo animam quo ad esse vel inesse: distinguas quod generationem oportet habere terminum formalem quo ad inesse, non quo ad esse, & similiter quo ad similia. Videas Sanct. Thom. in quæst. 3. de potentia, artic. 9. & inuenies hæc consona vero.

vnum intellectum in omnibus: quod suprà improbatum est^c. Et ideo dicendum est, quod cum generatio vnius semper sit corruptio alterius, necesse est dicere quod tam in homine quàm in animalibus alijs quando perfectior forma aduenit, fit corruptio prioris: ita tamen quod sequens forma habet quicquid habebat prima, & adhuc amplius. Et sic per multas generationes & corruptiones peruenitur ad vltimam formam substantialẽ, tam in homine quam in alijs animalibus. Et hoc ad sensum apparet in animalibus ex putrefactione generatis. Sic igitur dicendum est, quod anima intellectiua creatur à Deo in fine generationis humanæ: quæ simul est & sensitiua & nutritiua corruptis formis præexistentibus.

¶ Ad tertium dicendum, quod ratio illa locum habet in diuersis agentibus non ordinatis ad inuicem. Sed si sint multa agentia ordinata, nihil prohibet virtutem superioris agentis pertingere ad vltimam formam: Virtutes autem inferiorum agentium pertingere solum ad aliquam materiæ dispositionem. Sicut virtus seminis disponit materiam, virtus autem animæ dat formam in generatione animalis. Manifestum est autem ex præmissis^c, quod tota natura corporalis agit vt instrumentum spiritualis virtutis & præcipue Dei. Et ideo nihil prohibet quin formatio corporis sit ab aliqua virtute corporali: anima autem intellectiua sit à solo Deo.

¶ Ad quartum dicendum quod homo generat sibi simile, inquantum per virtutem seminis eius disponitur materia ad susceptionem talis formæ.

¶ Ad quintum dicendum, quod in actione adulterorum illud quod est naturæ, bonum est: & huic cooperatur Deus. Quod vero est inordinatæ voluptatis, malum est: & huic Deus non cooperatur.

a ¶ Super Quæstionis centesimæ decimæoctauæ Articulum tertium.

Comment. TItulus clarus. ¶ In corpore tria. Primo refert opinionem affirmatiuam. Secundo reprobat eam. Tertio infert responsionem ad quæsitum. ¶ Quo ad primum duo, opinio & radix illius. Opinio est, quod animæ ab initio mundi fuerunt simul creatæ. Radix illius est in duabus propositionibus consequenter se habentibus. Prima est, quod animæ sunt eiusdem conditionis cum angelis. Secunda, quæ nascitur ex prima, est, quod animæ intellectiuæ accidit vniri corpori. ¶ Quo ad secũdum tria, iuxta prædicta tria, quæ reprehenduntur ordine, quo in litera recitata sunt, & non à priori secundum naturam ad vltimum, nec ab vltimo ad primum. Secundum enim naturæ ordinem primum est animæ illa conditio qua communicat angelo. Secundo vnibilitas per accidens. Et tertio, quod de facto fuerit ab initio mundi. reprehenditur ergo primo in litera vnio per accidens, ducendo ad impossibile, Anima vnitur per accidens: ergo aut homo est ens per accidens, scilicet si hominis nomine intelligimus compositum, &c.

583 2. contra cap. 83. & 84. Et Heb. 2. lec. 4. Co. 2.

ARTICVLVS III.

a ¶ Vtrum animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi.

AD TERTIVM sic proceditur. Videtur quod animæ humanæ fuerint creatæ simul à principio mundi. Dicitur enim Genes. 2. Requieuit Deus ab omni opere quod patrarat. Hoc autem non esset si quotidie nouas animas crearet. Ergo omnes animæ sunt simul creatæ.

¶ Præterea, Ad perfectionem vniuersi maxime pertinent substantiæ spirituales. Si igitur animę simul crearentur cum corporibus, quotidie innumerabiles spirituales substantiæ perfectioni vniuersi adderentur. Et sic vniuersum à principio fuisset imperfectum. Quod est contra illud quod dicitur Genes. 1. Deum omne opus complesse.

¶ Præterea. Finis rei respondet eius principio. Sed anima intellectiua remanet destructo corpore. Ergo incœpit esse ante corpus.

¶ SED CONTRA, est quod dicitur in lib. de Eccl. dog. quod simul anima creatur cum corpore.

CONCLVSIO.

¶ Animæ humanæ non ante corpora creatæ, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.

¶ RESPONDEO dicendum, quod quidam posuerunt quod animæ intellectiuæ accidat vniri corpori, ponentes eam esse eiusdem conditionis cum substantijs spiritualibus, quæ corpori non vniuntur^c. Et ideo posuerunt animas hominum simul à principio cum angelis creatas. Sed hæc opinio falsa est. Primo quidem quantum ad radicem. Si enim accidentaliter conueniret animæ corpori vniri, sequeretur quod homo qui ex ista vnione constituitur, esset ens per accidens, vel quod anima esset homo. Quod falsum est, vt supra ostensum est^c. Quod etiã humana anima nõ sit eiusdem naturæ cum angelis, ipse diuersus modus intelligendi ostendit, vt supra ostensum est^c. Homo enim intelligit à sensibus accipiendo & cõuertendo se ad phantasmata, vt supra ostensum est^c. & ideo indiget vniri corpori, quo indiget ad operationem sensitiuæ partis.

¶ Quod de angelo dici non potest. Secundo apparet falsitas in ipsa positione. Si enim animæ naturale est corpori vniri, esse sine corpore est sibi contra naturam, & sine corpore existens non habet suæ naturæ perfectionem. Non fuit autem conueniens, vt Deus ab imperfectis suum opus inchoaret & ab his, quæ sunt præter naturam. Non enim fecit hominẽ sine manu, aut sine pede, quæ sunt partes naturales hominis. Multo igitur minus fecit animam sine corpore. Si vero aliquis dicat, quod non est naturale animæ corpori vniri: oportet inquirere causam quare sint corporibus vnitæ: oportet autem dicere, quod aut hoc sit factum ex eius voluntate, aut ex alia causa. Si ex eius voluntate, videtur hoc esse inconueniens. Primo quidem, quia hęc voluntas irrationabilis esset, si non indigeret corpore & vellet ei vniri. Si enim eo indigeret, naturale esset ei quod corpori vniretur, quia natura non deficit in necessarijs^c. Secundo, quia nulla ratio esset quare animæ à principio mundi creatæ post tot tempora voluntas accesserit, vt nunc corpori vniatur. Est enim substantia spiritualis supra tempus, vtpote reuolutiones cæli excedẽs. Tertio, quia videretur à casu esse quod hæc anima huic corpori vniretur, cum ad hoc requiratur concursus duarum voluntatum, scilicet animæ aduenientis & hominis generantis. Si autem præter voluntatem ipsius corpori vnitur, & præter eius naturam, oportet quod hoc sit ex causa violentam inferente. Et sic erit ei pœnale & triste. Quod est secundum errorem Originis, qui posuit animas incorporari propter pœnam peccati^c. Vnde cum hæc omnia sint inconuenientia, simpliciter confitendum est quod animæ non sunt creatæ ante corpora, sed simul creantur cum corporibus infunduntur.

¶ AD PRIMVM ergo dicendum, quod Deus dicitur cessasse die septimo: non quidem ab omni opere, cum dicatur Ioannis 5. Pater meus vsque mõ operatur, sed à nouis rerũ generibus & speciebus condẽdis, quę in operibus primis nõ aliquo modo pręextiterint. Sic enim animæ quæ nunc creantur, præextiterunt secundum similitudinem speciei in primis operibus^c, in quibus anima Adæ creata fuit.

¶ Ad secundum dicendum, quod perfectioni vniuersi quantum ad numerum indiuiduorum quotidie potest addi aliquid, non autem secundum numerum specierum.

¶ Ad tertium dicendum, quod hoc quod anima remanet sine corpore, contingit per corporis corruptionem, quæ consecuta est ex peccato. Vnde non fuit conueniens quod ab hoc inciperent Dei opera. Quia sicut scriptum est Sap. 1. Deus mortem non fecit, sed impij manibus & verbis accersierunt eam.

aut homo est ipsa anima vtens corpore, vtrunque est falsum, vt patet ex dictis, ergo. Consequentia autem quo ad sufficientiam membrorum consequentis euidens est, quia oportet alterum horum dicere, scilicet quod vel homo significat compositum, vel formam vtẽtem materia. Quo ad vim autem illationis primi membri probatur in litera, quia compositum ex, aut in tali vnione consistit, constat enim quod consistentia in entitate per accidens non sunt entia per se. Secundo arguitur altera radicalis propositio de identitate naturæ animæ & angeli. Homo intelligit naturaliter accipiendo a sensibus: angelus non. ergo. Tertio arguitur. Potest vniri corpori, aut est animæ naturale, aut non naturale. Si naturale esse sine corpore, est præter naturam, ergo anima sine corpore non habet suam perfectionem naturalem: ergo non fuit conueniens produci à Deo sine corpore. Vltima consequentia probatur. Deus non inchoat opus suum ab imperfectis: quoniam non deficit in necessarijs, sicut nec natura. Et declaratur in homine respectu organorum suorum: ergo anima cum naturali organo suo, corpore scilicet, fieri debet. Si non est naturale, aut ergo est à voluntate propria, aut ab alia causa. Non à voluntate propria tum quia esset voluntas irrationabilis, probatur. quia respectu superflui: probatur, quia si non superflui, sed opportuni: ergo naturalis: probatur: quia natura non deficit in necessarijs. Tum quia non esset maior ratio, quod nunc, quam olim hæc anima vellet vniri, probatur, quia est supra tempus: probatur, quia est supra reuolutiones cæli. Et nota quod in consequente huius rationis ponitur duplex nouitas volitionis & vnionis: & quamuis nouitas vnionis possit reduci in nouitatem materiæ dispositæ nunc & non prius, nouitas autem volitionis cum sit supra omnes corporales dispositiones, vt in litera dicitur: in quid reducetur. Tum quia vnio esset casualis, probatur, quia ex concursu duarum voluntatum non subordinatarum, nec condictarum: nec ab alia causa, quia vnio esset violenta, rediretque error Originis. Probatur sequela, quia quod est præter naturam & voluntatem ab extrinseco, est violẽtum & triste. ¶ Quo ad tertium conclusio responsiua quæsito est negatiua. Animæ non sunt creatę ante corpora, sed simul creantur cũ corporibus infunduntur.

368 365 481 428 308 250 356

tur. Probatur, quia aliter accidunt prædicta, quæ inconuenientia sunt.

a ¶ Super Quæstionis centesimædecimænonæ Articulum primum.

Comment. TItulus in corpore declaratur. ¶ In corpore quatuor. Primo declaratur titulus. Secundo tractatur vna opinio. Tertio tractatur alia. Quarto alia respondendo quæsito. ¶ Quo ad primum duo. definitur enim & distinguitur pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Definitur enim quod est esse de cõstitutiõe ipsius naturæ humanæ & probatur, quia vnumquodq; ita se habet ad veritatem sicut ad esse ex secundo metaphy. Distinguitur autem, quia natura dupliciter sumitur, scilicet in communi, id est secundum speciem, & in particulari indiuiduo. Et consequenter, pertinere ad naturæ veritatem, & esse, dupliciter contingit, scilicet naturæ specifice sumptæ, vel numeraliter. Primo modo forma & materia cõmunis, vt anima intellectiua & corpus humanũ ad veritatem naturæ humanæ spectant. Secundo modo non solum hæc, sed hæc anima & hoc corpus. ¶ Quo ad secundũ duo. Primo opinio consistens in tribus propositionibus. Prima est, Ad veritatem humanæ naturæ pertinet tantum illa materia quæ est primo formata in primo homine. Secunda vero est, quod illa materia multiplicatur in seipsa, & sic à primo parente ad omnes deriuatur. Tertia est, quod alimentum non sumitur vt conuertatur in veritatem naturæ humanæ, sed vt fomentum naturæ ad resistendum consumptiuo, vt plumbum argento. Secundo reprobatur hæc o[...] quadrupliciter. P[...]a quidem propositio duabus rationibus primis, quæ satis claræ sunt in litera. Secunda vero & tertia simul duabus reliquis rationibus. Quarum altera est, Multiplicatio materiæ aut est per rarefactionem, aut per conuersionem, aut creationem nouæ materiæ, sed multiplicatio humanę materię in corporibus non est per rarefactionem, quia essent imperfectiora, nec per creationem, quia omnium materia est simul creata secundum Greg. ergo per conuersionem alimenti, maior probatur, Multiplicatio materiæ aut attenditur penes quantitatem tantum, & sic est rarefactio, vt patet ex eius ratione, aut penes ipsam substantiam materiæ, & tunc aut penes omnino eandẽ substantiam materiæ, aut penes aliam, non penes omnino eandem, quia

585 2. dist. 30. q. 2. art. 1. Et 4. dist. 44. q. 1. ar. 2. q. 4. Et quol. 8. arti. 5. con.

QVÆSTIO CENTESIMADECIMANONA, de Propagatione hominis quantum ad corpus, in duos Articulos diuisa.

DEINDE considerandum est de propagatione hominis quantum ad corpus. ¶ Et circa hoc quæruntur duo. ¶ Primo, vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ. ¶ Secundo, vtrum semen quod est humanæ generationis principium, sit de superfluo alimenti.

ARTICVLVS I.

a ¶ Vtrum aliquid de alimento conuertatur in veritatem humanæ naturæ.

AD PRIMVM sic proceditur. Videtur quod nihil de alimento trãseat in veritatem humanæ naturæ. Dicitur enim Matth. 15. Omne q[uod] in os intrat, in ventrem vadit, & per secessum emittitur. Sed quod emittitur, non transit in veritatem humanæ naturæ. Ergo nihil de alimento in veritatem humanæ naturæ transit.

¶ Præterea, Philosophus in 2. de Ge. distinguit carnem secundum speciem & secundum materiam, & dicit quod caro secundum materiam aduenit & recedit. Quod autem ex alimento generatur, aduenit & recedit. Ergo id in quod alimentum conuertitur, est caro secundũ materiam, & non caro secundum speciem. Sed hoc pertinet ad veritatem humanæ naturæ, quod pertinet ad speciem eius. Ergo alimentum non transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ Præterea, Ad veritatem humanæ naturæ pertinere videtur humidum radicale, quod si deperdatur, restitui non potest, vt medici dicunt. Posset tamen restitui si alimentum conuerteretur in ipsum humidum. Ergo nutrimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ.

¶ Præterea, Si alimentum transiret in veritatem humanæ naturæ, quicquid in homine deperditur, restaurari posset. Sed mors hominis non accidit nisi per deperditionem alicuius. Posset igitur homo per sumptionem alimenti in perpetuum se contra mortem tueri.

¶ Præterea, Si alimentum in veritate humanæ naturę transiret, nihil esset in homine quod non posset recedere & reparari. Quia id quod in homine generatur ex alimento, & recedere & reparari potest. Si ergo diu viueret, sequeretur quod nihil quod in eo fuit materialiter in principio suæ generationis, finaliter remaneret in ipso. Et sic non esset idem homo numero per totam vitam suam, cum ad hoc quod sit idem numero, requiratur identitas materiæ. Hoc autem est inconueniens. Non ergo alimentum transit in veritatem humanæ naturæ.

¶ SED CONTRA est quod dicit Augustinus in lib. de ve. re. Alimenta carnis corrupta, id est amittentia formam suam, in membrorum fabricam migrant. Sed fabrica membrorum pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Ergo alimenta transeunt in veritatem humanæ naturæ.

CONCLVSIO.

¶ Alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ inquantum vere accipit speciem carnis & ossis & aliarum corporearum partium.

¶ RESPONDEO dicendum, quòd secundum Philosophum, secundo metaphysi. hoc modo se habet vnumquodque ad veritatem, sicut se habet ad esse. Illud ergo pertinet ad veritatem naturæ alicuius quod est de constitutione naturæ ipsius. Sed natura dupliciter considerari potest. Vno modo in communi secundum naturam speciei. Alio modo secundum quod est in hoc indiuiduo. Ad veritatem igitur naturæ alicuius in communi consideratæ pertinet forma, & materia eius in communi accepta. Ad veritatem autem naturæ in hoc particulari consideratæ pertinet materia indiuidualis signata, & forma per huiusmodi materiam indiuiduata. Sicut de veritate humanæ naturæ in communi est anima humana & corpus, sed de veritate humanæ naturæ in Petro & Martino est hæc anima & hoc corpus. Sunt autem quædam, quorum formæ non possunt saluari nisi in vna materia signata. Sicut forma solis non potest saluari nisi in mate- quæ actu sub ea continetur. Et secundum hũc modum aliqui posuerunt quod forma humana non potest saluari nisi in materia quadam signata, quæ scilicet à principio fuit tali forma formata in primo homine, ita quod quicquid aliud præter illud quod ex primo parente in posteros deriuatur, additum fuerit, non pertinet ad veritatem humanę naturæ, quasi non vere accipiat formam humanæ naturæ, sed illa materia, quę in primo homine formæ humanæ fuit subiecta, in seipsa multiplicatur. Et hoc modo multitudo humanorum corporum à corpore primi hominis deriuatur. Et secundum hos alimentum non conuertitur in veritatem humanæ naturæ, sed dicũt quod alimentum accipitur, vt quoddam fomentum naturæ, id est, vt resistat actioni caloris naturalis, ne consumat humidum radicale, sicut plumbum vel stannum adiungitur argento ne consumatur per ignem.

¶ Sed hæc positio est multipliciter irrationabilis. Primo quidem, quia eiusdem rationis est, quod aliqua forma possit fieri in alia materia, & quod possit propiam materiam deserere. Et ideo omnia generabilia sunt corruptibilia, & econuerso. Manifestum est autem, quod forma humana potest deficere ab hac materia quæ ei subijcitur, alioquin corpus humanum corruptibile non esset. Vnde relinquitur, quod & alij in materia aduenire possit aliquo alio in veritatem humanæ naturæ transeunte. Secundo, quia in omnibus quorum materia inuenitur tota sub vno indiuiduo, non est nisi vnum indiuiduum in vna specie. Sicut patet in Sole & Luna, & huiusmodi. Sic igitur non esset nisi vnum indiuiduum humanæ speciei. Tertio, quia non est possibile, quod multiplicatio materiæ attendatur, nisi vel secundum quantitatem tantum, sicut accidit in rarefactis, quorum materia suscipit maiores dimensiones, vel etiam secundum substantiam materiæ. Sola autem eadem substantia materiæ manente, non potest dici quod sit multiplicata. Quia idem ad seipsum non constituit multitudinem, cum necesse sit omnem multitudinem ex aliqua diuisione causari. Vnde oportet quod aliqua alia substantia materiæ adueniat, vel per creationem, vel per conuersionem alterius in ipsum^c. Vnde relinquitur quod non potest aliqua materia multiplicari nisi vel per rarefactionem, sicut cum ex aqua fit aër, vel per additionem alterius rei, sicut multiplicatur ignis per additionem lignorum, vel per creationem materiæ. Sed manifestum est multiplicationem materiæ in humanis corporibus non accidere per rarefactionem. Quia si corpora hominum perfectæ ætatis essent imperfectiora quàm corpora puerorum. Nec iterum per creationem nouæ materiæ. Quia secundum Greg. omnia sunt simul creata secundum substantiam materiæ,

multiplicatio sine diuisione intelligi nequit, eiusdem autem omnino ad seipsum non est diuisio, ergo penes aliam, ergo aut per conuersionem, aut creationem, nõ enim inuenitur alius modus. Vltima autem ratio est ducens ad impossibile, quia scilicet ex his sequitur quod opus generatiuæ & nutritiuæ in omnibus esset non naturale, sed miraculosum. Probatur sequela, primo quod hoc sequatur, secundo quod in omnibus. Quod sequatur quidem dupliciter, primo sic. Materia secundum naturam non extenditur nisi ad certam quantitatem, sed extensio materiæ primo formatæ nõ esset ad certam quantitatem, ergo. Secundo sic. Naturaliter nihil crescit nisi per rarefactionem aut conuersionem, sed hic cresceret materia neutro modo, ergo. Quod autem in omnibus sequatur, probatur, quia secundum partem vegetatiuam homo non differt ab animalibus & plantis: ac propterea eadẽ est de omnibus ratio.

¶ Circa hanc partem occurrit vnum dubium in prima probatione, consequentiæ. Non enim sequi videtur ad opinionem contrariam, quod materia esset in potentia ad quancunque quantitatem. Quoniam opinio ista est theologizantium supponentium dari prima & vltima indiuidua omnium viuentium. Et propterea materia in primo indiuiduo alicuius speciei per generationem propagandæ formata non extenditur, nisi ad certã quantitatẽ secundum se, quanuis incertam nobis, tantam scilicet, quãtam tot indiuidua exigunt. Cum enim hęc indiuidua sunt finita, oportet etiam eorum materiam esse finitam. Ad hoc dicitur quod rationes & opiniones semper censendę sunt secundum id quod conuenit eis per se, & non secundum id quod se habet per accidens, alioquin tota philosophia, imo omnis scientia ac certitudo rui[t]. Cõstat autem ex 2. de Anima, quod finis per se & primarius vis generatiuæ tributæ à natura viuentibus, est perpetuum esse speciei per infinitam successionem indiuiduorum. Et propterea ex ipsa ratione vis generatiuæ naturalis, optime & per- a 461

Universidad de Deusto Biblioteca

& per se sequitur habitudo ad infinitatem successiuam indiuiduorum. Quicquid nanque de facto sit, quantum tamen est ex parte vis generatiuæ, multiplicabilitas in infinitum promouetur. Vnde iungendo huic veritati positionem contrariã, scilicet esse quandam certam materiam in qua sola omnia generabilia illius speciei saluari possunt, sequitur necessario quòd illa certa materia sit extensibilis vltra omnem certam quantitatem, quoniam indiuidua generabilia sunt vltra omnem certum numerum, quotcunque nanque genitis possunt alij ex illis generari, & iterum alij ex illis, & sic in infinitum, quamuis de facto non ita futurum sit. Non euitatur ergo inconueniens ex hac fuga, quia semper sequitur, ergo materia illa est in potentia ad quantitatem vltra omnem certitudinem quantum est ex se.

Comment. ¶ Quo ad tertium duo similiter sunt. Primo, opinio consistens in quinque propositionibus. Prima, Anima humana vniuersaliter sumpta in communi non habet vnam numero certam materiam, & in hoc differt hæc opinio à præcedente, quæ ponebat vnam certam materiam, quæ fuit in primo homine, oportere informari ab omni humana anima. Secunda est, Anima humana hæc materiam illam cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui, nequit vsque ad mortem deserere. Et in hoc conuenit hæc opinio cum precedente. Apud vtranque enim ponitur id quod intio infusio-
850 nis animæ informatur, oportere manere fixum ac stabile vsque ad dissolutionem indiuidui. Tertia est, Sola illa materia cui primo imprimitur anima, pertinet ad veritatem humanæ naturæ principaliter. Probatur, quia sola pertinet ad esse indiuidui. Quarta, Alimentum conuersum in substantiam aliti pertinet ad veritatem humanæ naturæ secundario. Probatur, quia talis substantia est necessaria propter alimentum, & quantitatem debitam indiuidui, esse autem quantum est esse secundarium, igitur. Quinta est, Quicquid aliud ex alimento prouenit, non pertinet ad veritatem humanæ naturæ. Secundo ponitur reprobatio huius opinionis, Et directe quidem contra tertiam & quartam propositiones, omnes rationes allatæ tendunt, consequenter autem etiam secundam propositionem destruunt vt patet deducenti. Prima ergo ratio est ducens ad inconueniens, si

licet non secundum speciem formæ. Vnde relinquitur, quòd multiplicatio corporis humani non fit nisi per hoc quòd alimentum conuertitur in veritatem humani corporis. Quarto, quia cum homo non differat ab animalibus & plantis secundum animam vegetabilem, sequeretur quòd etiam corpora animalium & plantarum nõ multiplicarentur per cõuersionem alimenti in corpus nutritum, sed per quandam multiplicationem, quæ non potest esse naturalis, cum materia secundum naturam non extendatur nisi vsque ad certam quantitatem, nec iterum inueniatur aliquid naturaliter crescere nisi per rarefactionem, vel conuersionem alterius in ipsum. Et sic totum opus generatiuæ & nutritiuæ, quæ dicuntur vires naturales, esset miraculosum. Quod est omnino inconueniens. Vnde alij dixerunt, quòd forma humana potest quidem fieri de nouo in aliqua alia materia si consideretur natura humana in communi, non autem si accipiatur prout est in hoc indiuiduo, in quo forma humana fixa manet in quadam materia determinata, cui primo imprimitur in generatione huius indiuidui, ita quòd illam materiam nunquam deserit vsque ad vltimam indiuidui corruptionem. Et hanc materiam dicunt principaliter pertinere ad veritatem humanæ naturæ. Sed quia huiusmodi materia non sufficit ad quantitatem debitam, requiritur vt adueniat alia materia per conuersionem alimenti in substantiam nutriti, quantum sufficiat ad debitum augmentum. Et hanc materiam dicunt secundario pertinere ad veritatem humanæ naturæ, quia non requiritur ad primum esse indiuidui, sed quantitatem eius. Iam vero si quid aliud aduenit ex alimento, non pertinet ad veritatem humanæ naturę, proprie loquendo. Sed hoc etiam est inconueniens. Primo quidem, quia hæc opinio iudicat de materia corporum viuentium ad modum corporum inanimatorum, in quibus etsi sit virtus ad generandum simile in specie, non est tamen virtus in eis ad generandum aliquid sibi simile secundum indiuiduum. Quæ quidem virtus in corporibus viuentibus est virtus nutritiua. Nihil ergo per virtutem nutritiua adderetur corporibus viuẽtibus, si alimentum in veritatẽ naturæ ipsoru non conuerteretur. Secundo, quia virtus actiua, quæ in semine, est quædam impressio deriuata ab anima generantis, sicut suprà dictum est[c]. Vnde non potest esse maioris virtutis in agẽdo, quã ipsa anima, à qua deriuatur. Si ergo ex virtute seminis, vere assumit aliqua materia formam naturæ humanæ, multo magis anima in nutrimentum coniunctum poterit veram formã naturæ humanæ imprimere per potentiam nutritiuam. Tertio, quia nutrimento indigetur non solum ad augmentum, alioquin terminato augmento necessarium non esset, sed etiam ad restaurandum illud quod deperditur per actionem caloris naturalis. Non autem esset restauratio, nisi id quod ex alimento generatur, succederet in locum deperditi. Vnde sicut id quod primo inerat, est de veritate humanæ naturæ, ita id quod ex alimento generatur. Et ideo secundum alios dicendum est quòd alimentum vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ inquantum vere accipit speciem carnis, & ossis, & huiusmodi partium. Et hoc est quod dicit Philosophus in 2. de Anima, quòd alimentum nutrit inquantum est potentia caro.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quod Dominus non dicit, quod totum quod in os intrat per secessum emittatur. Sed oportet quod de quolibet cibo aliquid impurum per secessum emittatur. Vel potest dici, quod quicquid ex alimento generatur, potest etiam per calorem naturalem resolui, & per poros quosdam occultos emitti, vt Hiero. exponit.

¶ Ad secundum dicendum, quòd aliqui per carnem secundum speciem intellexerunt id quod primo accipit speciem humanam, quod sumitur à generante. Et hoc dicunt semper manere quousque indiuiduum durat. Carnem vero secundum materiam dicunt esse qua generatur ex alimento. Et hanc dicunt non semper permanere, sed quòd sicut aduenit, ita abscedit. Sed hoc est contra intentionem Aristotelis. Dicit enim ibi quòd sicut in vnoquoque habentium speciem in materia, puta in ligno & lapide, ita & in carne hoc est secundum speciem, & illud secundum materiam. Manifestum est autem quòd prædicta distinctio locum non habet in rebus inanimatis quæ non generantur ex semine, nec nutriuntur. Et iterum, cum id quod ex alimento generatur, adiungatur corpori nutrito per modum mistionis, sicut aqua miscetur vino, vt ponit exemplum ibidem Philosophus non potest alia esse natura eius qd' aduenit, & eius cui aduenit cũ iam sit factũ vnum per verã mistionẽ. Vñ nulla ratio est quòd vnũ cõsumatur per calorem naturalem, & alterum maneat. Et ideo aliter dicendum est, quod hæc distinctio Philosophi non est secundum diuersas carnes, sed est eiusdem carnis secundum diuersam considerationem. Si enim consideretur caro secundum speciem, id est secundum id quod est formale in ipsa, sic semper manet, quia semper manet natura carnis & dispositio naturalis ipsius. Sed si consideretur caro secundum materiam, sic non manet, sed paulatim consumitur & restauratur, sicut patet in igne fornacis, cuius forma manet sed materia paulatim consumitur, & alia in locum eius substituitur.

¶Ad tertium dicendum, quòd ad humidum radicale intelligitur pertinere totum id in quo fundatur virtus speciei. Quod si subtrahatur, restitui non potest, sicut si amputetur manus, aut pes vel aliquid huiusmodi. Sed humidum nutrimentale est quod nondum peruenit ad suscipiendum perfecte naturam speciei, sed est in via ad hoc. Sicut est sanguis & alia huiusmodi. Vnde si talia subtrahantur, remanet adhuc virtus speciei in radice quæ non tollitur.

¶ Ad quartum dicendum quòd omnis virtus in corpore passibile per continuam actionem debilitatur, quia huiusmodi agentia etiam patiuntur. Et ideo virtus conuersiua in principio quidem tam fortis est, vt possit conuertere non solum quod sufficit ad restaurationem deperditi, sed etiam ad augmentum. Postea vero non potest conuertere nisi quantum sufficit ad restaurationem deperditi. Et tunc cessat augmentum. Demum nec hoc potest, & tunc fit diminutio. Deinde deficiente huiusmodi virtute totaliter animal moritur, sicut virtus vini concurrentis aquam admistam[c], paulatim per admistionem aquæ debilitatur, vt tandem totum fiat aquosum, vt Philosophus exemplificat in 1. de Genera.

¶Ad quintum dicendum, quòd sicut Philosophus dicit in 1. de Gene. quando aliqua materia per se conuertitur in ignem, tunc dicitur ignis de nouo generari. Quando vero aliqua materia conuertitur in ignem præexistentem dicitur ignis nutriri. Vnde si tota materia simul amittat speciem ignis, & alia materia conuertatur in ignem, erit alius ignis numero. Si vero paulatim combusto vno ligno aliud substituatur, & sic deinceps quousque omnia prima consumantur, semper remanet idẽ ignis numero, quia semper quod additur, transit in præexistẽs, & similiter est intelligendũ in corporibus viuentibus, in quibus ex nutrimento restauratur id quod per calorem naturalem consumitur.

alimentum non conuerteretur in substantiam nutriti, ergo viuentia non possent generare aliquid sibi simile in indiuiduo, ergo nihil adderetur viuentibus supra inanimata ex virtute nutritiua: hoc est inconueniens, ergo. Prima consequentia patet, quia non aliter fit ista generatio nisi conuersione alimenti in substantiam nutriti, puta panis in carnem, & ossa, &c. Secunda vero probatur, quia cum viuentia communicent cum inanimatis in generando sibi simile cum diuersitate indiuiduorũ, & opus nutritiuæ sit ad generare simile in indiuiduo, si hoc adimitur, nihil additur. Secunda ratio est, Anima nutritiua non minoris virtutis est vi seminis, ergo potest materiam supponere vero esse ipsius animæ. Antecedens patet quia causa non est minus effectu, consequentia probatur, quia semẽ hoc potest & facit. Tertia ratio est, Nutrimentum est non solum ad augendum, sed restaurandum, ergo succedit loco deperditi, ergo est de veritate humanæ naturę. Antecedens probatur. Alioquin cessante augmento nõ esset opus alimento, prima consequentia probatur, quia aliter non restauraret, secunda vero probatur, quia deperditum erat de veritate humanę naturę.

Annot. ¶ Circa has rationes, vt melius elucescant occurrunt dubia. Primæ nanque rationes negari potest consequentia, quoniã secundum illam positionem virtus nutritiua generat in eodem indiuiduo dum facit substantiam secundariam, scilicet pertinentem ad perfectam quantitatem animalis. Ad secundam autem dici potest, quod hoc non est ex infirmitate virtutis, sed ex con[illegible] eius, quia scilicet est coniuncta vis animæ iam positæ in sua vera materia. Ad tertiã quoque diceretur, quod supponitur vel assumitur falsum, scilicet quod deperditum fuerit de veritate humanæ naturæ. Illa enim materia in principio informata non est deperdibilis durante indiuiduo, sed deperditur & restauratur materia pertinens ad esse secundariam 487

¶Ad euidentiam horum scito quod id quod facit apparentiam harum euasionum, est quia consideratur vis nutritiua nõ absolute sed in statu perfectus, in quo cœptum augmentum perficit, & restaurat, &c. vt in pueris apparet. Sed si absolute consideretur, videbimus rationes literæ efficaces. Absolute autem tunc optime innotescit ex opere, cum eius opus immediate post genitũ indiuiduũ contemplamur, cum enim prima vis animæ sit nutritiua, in tẽpore immediate post instans generationis opus eius oportet esse. Cũ autẽ tres animæ vegetatiuæ virtutes, scilicet nutritiua augmẽtatiuã & generatiua, ita à natura sint ordinatæ, vt semper prior & habeat opus propriũ prius, & præparetur illius superfluũ ad op⁹ posterioris, vt patet de generatiua, cui quod superest perfecto animali, institutum est semen (vt in artic. sequenti dicetur & in quarto Meteororũ dicitur, quod cũ potest aliquid generare, perfectũ est) oportet ꝙ superfluũ nutritiuæ sit materia augmẽtatiui, ac per hoc nutritiuũ vt sic pri⁹ respiciat ipsam cõsistentiam animalis, quã materiam augmenti. Vñ immediate post instans generatiõis, cum Sortes in illo primario esse, genitus allatur, & alimẽti opus sit primo restaurare deperditũ, deinde parare materiam augmentato, & tunc non possit aliud deperdi, nisi materia primaria, igitur vis nutritiua conuertit alimẽtum in verã primã substantiam nutriti, materia enim illa primaria cũ sit mista ex cõtrariis, humido scilicet & calido deperdibilis partialiter est calido cõsumẽte humidũ, & consequẽter restaurabilis. Et ex hoc patet defectus omnium euasionũ adductarũ. Prima enim non euadit incõueniens, quia ex hypothesi aduersarij substantia primaria manet seorsum à secundaria, ac per hoc nutritiua generando substantiam secũdariã non generat in eodem indiuiduo, nisi per iuxta positionem, quo etiam modo ignis etiã nutrit & auget se ignẽdo iuxta posita ligna, & sic nihil excellentiæ adderetur animatis in nutritiua. Secunda quoque nõ potest stare cum hypothesi aduersarij, qui
580 ideo ponit illam prima-
583 riã materiã indeperdibilem, quia nõ potest vnquam alia materia vere informari ab eadem anima, ita ꝙ in esse in illa cõsistat eius esse. Et cum non sit ex defectu materiæ, cum inueniatur materia alia in qua po[illegible] set semen animã imprimere, ergo hoc est ex defectu virtutis nutriuæ, cuius oppositum ratio probat. Tertia autem euasio iam patet, quod nihil valet, quia ratio non supponit, sed probat materiam primariam esse perdibilem, partialiter saltem, quia nutrimentum absolute, cuius opus apparet in principio, est ad restaurationem deperditi, ergo eius quod erat de veritate naturæ.

¶ Quo ad quartum ponitur conclusio responsiua quæsito simpliciter, & secundũ alios, Alimentũ vere conuertitur in veritatem humanæ naturæ, probatur. Vere accipit speciem carnis, & ossis & cætera, ergo antecedens probatur ex secundo de anima, Nutrit inquantum est potentia caro, & cætera.

Annot. ¶In responsione ad tertium, aduerte primo, ꝙ cum apud nostrã viam, humidũ radicale distinguatur à nutrimẽtali ex terminis (quia illud scilicet habet animã secundũ perfectissimũ modũ habendi, & propterea alia dicitur in eo radicata, hoc vero habet animã vt imperfecte, quia vt in via ad pfectiorẽ modũ habẽdi) per humidũ radicale intelligit' nõ aliqua fixa pars materialis, sed totũ illud materiæ, in quo anima secundũ esse perfectũ manet vt sic. Aduerte secũdo qd' materia in qua anima habet esse perfectũ, dupliciter potest deperdi. Vno modo ꝑ variationẽ partiũ, & sic cõtinue deperditur & restaurat'. Nec propterea dicitur humidũ radicale deperdi. Alio modo in quãtũ perfecte participat animã, & hoc cõtingit dupliciter, vel secundũ totũ animal, vel secũdũ partẽ, & est sermo de partib⁹ quæ peruenerũt ad vltimũ esse, quæ scilicet nõ sunt via ad alias, quales partes sunt mẽbra, manus, pedes, caput. Etsi materia illa sic perdatur, tunc vere tollitur humidũ radicale, & aut totũ animal moritur, aut mẽbrũ illud, quia est irrestaurabile. Aduerte tertio qd' sanguis & colera, &c. habẽt duas proportiões ad corpus animalis. Altera est partis integralis, imperfecte tamẽ ad totũ, altera est vię ad terminũ. Habẽt enim dispositiões suas tales, & ꝙ sunt capaces formę totius, imperfecto tamẽ modo, & ꝙ sunt vt materia transiens respectu partiũ perfectius participantiũ naturã totius. Quẽadmodũ elemẽta in mũdo, & sunt ꝑ suas naturas imperfectas partes vniuersi imperfectæ, & sunt ꝑ easdẽ naturas materia mistorum. Et propterea in litera non dicitur, quòd sanguis nõ participat naturã speciei, sed quòd nõ perfecte participat. Et si hæc aduerteris quę ex secũdo sententiarũ di. 30. q. 2. & ex quarto, di. 44. q. 1. arti. 2. sumpta sunt, solues ambiguitates insurgẽtes. Quomodo stat simul qd' sanguis sit humor nutrimẽtalis, & tamẽ sit de veritate naturæ. Et quomodo stat ipsum esse animatũ anima intellectiua, secundum tamẽ vim vegetatiuã, & tamen nõ perfecte habere animã, quia datur latitudo, &c. & ea quæ hic dicuntur, erũt clara applicando.

584
1. dist. 30. q. 2. ar. 2. Et 4. di. 44 qõ. 1. artic. 1. q 4. Et. 3. cõtra Gẽti. 121. principio, &c. 122. col. 1.

ARTICVLVS II.

a ¶*Vtrum semen sit de superfluo alimenti.*

AD SECVNDVM sic proceditur. Videtur quòd semen non sit de superfluo alimenti; sed de substantia generantis. Dicit enim Damascẽ. quòd generatio est opus naturæ ex substantia generãtis producẽs quod generatur. Sed id quod generatur generatur ex semine, Ergo semẽ est de substãtia generãtis.

¶Præterea, Secundum hoc filius assimilatur patri, quòd ab eo aliquid accipit. Sed si semẽ ex quo aliquid generatur, sit de superfluo alimẽti, nihil acciperet aliquis ab auo & præcedentibus in quibus hoc alimentũ nullo modo fuit. Ergo nõ assimilaretur aliquis auo, & præcedentibus magis, quã aliis hominibus.

¶Præterea, Alimentum hominis generantis quãdoque est ex carnibus bouis, vel porci, & aliorum huiusmodi. Si igitur semen esset de superfluo alimenti, homo generatus ex semine maiorem affinitatẽ haberet cum boue & porco, quàm cũ patre & aliis consanguineis.

¶Præterea, August. dicit 10. super Gen. ad lit. quòd nos fuimus in Adam, nõ solum secundum seminalem rationem, sed etiam secundum corpulentam substantiam. Hoc autem non esset si semẽ esset ex superfluo alimẽti. Ergo semen non est ex superfluo alimenti.

¶SED CONTRA est, quòd Philosophus probat multipliciter in lib. de generatione animalium, quod semẽ est superfluũ alimenti.

CONCLVSIO.

¶*Semẽ decisum à generãte est de alimẽti superfluo.*

¶RESPONDEO dicendum, quòd ista quæstio aliqualiter dependet ex præmissis[e]. Si enim in natura humana est virtus ad communicandum suam formam materiæ alienæ, non solũ in alio, sed etiam in ipso, manifestum est quòd alimentũ quod est in principio dissimile, in fine fit simile per formam communicatam. Est autem naturalis ordo, vt aliquid gradatim de potentia reducatur in actum. Et ideo in his, quæ generantur, inuenimus quòd primum vnumquodq; est imperfectum, & postea perficitur. Manifestum est autem quòd commune se habet ad propriũ & determinatum, vt imperfectum ad perfectum. Et ideo videmus quòd in generatione animalis pri⁹ generatur animal quàm homo vel equus. Sic igitur & ipsum alimentũ primo quidem accipit quandam virtutem communẽ respectu omnium partium corporis, & in fine determinatur ad hanc partem, vel ad illam. Non autem est possibile quòd accipiatur pro semine id, quod iã conuersum est in substantiam membrorum per quandam resolutionem. Quia illud resolutum si nõ retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc iam esset recedens à natura generantis, quasi in via coruptionis existens, & sic nõ haberet virtutem conuertendi aliud in similẽ materiam. Si vero retineret naturam eius, à quo resoluitur, tunc esset contractum ad determinatam partem, & non haberet virtutem mouendi ad naturam totius, sed solum ad naturã partis. Nisi forte quis dicat, quòd esset resolutum ab omnibus partibus corporis, & ꝙ retineat naturam omnium partium. Et sic semen esset quasi quoddam paruum animal in actu, & generatio animalis ex animali nõ esset nisi per diuisionẽ, sicut lutum generatur ex luto, & sicut accidit in animalibus, quæ decisa viuunt. Hoc autẽ est inconueniens. Relinquitur ergo quòd semen non sit decisum ab eo, quod erat actu totum, sed magis in potentia totum, habens virtutem ad productionem totius corporis deriuatã ab anima generantis, vt suprà dictum est. Hoc autem, ꝙ est in potentia ad totum, est illud, quod generatur ex alimento antequam conuertatur in substantiam membrorum. Et ideo ex hoc semen accipitur. Et secũdum hoc virtus nutritiua dicitur deseruire generatiuæ, quia id, quod est cõuersum per virtuté nutritiuam, accipitur à virtute generatiua, vt semen. Et huius signũ ponit Philosophus, quòd animalia magni corporis, quæ indigẽt multo nutrimento, sunt pauci seminis secundum quãtitatem sui corporis, & paucæ generatiõis. Et similiter homines pingues sunt pauci seminis propter eandem causam.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd generatio est de substãtia generãtis in animalibus & plantis, inquantum semẽ habet virtutem ex forma generantis, & inquãtum est in potentia ad substantiam ipsius.

a ¶ *Super Quæstionis centesimædecimæ nonæ Articulum secundum.*

Annot. TItulus, Superfluũ alimenti. Alimentũ sumitur dupliciter. Vno modo vt iam cõuersum est in substantiam nutriti, & sic non est alimentum amplius, sed substãtia aliti. Alio modo vt est in potentia proxima, vt cõuertatur in eam, & sic vere dicitur alimentum. Superfluum autem cum distinguatur cõtra necessarium, ex necessario innotescit. Necessarium autem in alimento secundũ naturã dicitur quod opportunũ est ad restaurationẽ deperditi, & augmentũ in his quæ sunt in statu augmenti. Et sic supfluum in alimẽto esse dicitur, nõ superfluitas ex alimẽto, vt fæces &c. sed illud alimẽti quod vere naturam alimẽti habet quia scilicet est in potentia proxima, vt nutriat seu conuertat in substantiam aliti, necessarium tamẽ non est ad restaurationẽ, nec ad augmẽtum, sic enim est excessus quantitatis alimenti, & ideo vocatur merito superfluũ alimẽti, id est pars alimenti nõ necessaria ad alendum.

Coment. ¶In corpore tria. Primo distinguitur duplex stat⁹ alimẽti. Secundo refutat vnus eius status à semine. Tertio infertur alter respondendo quæsito.

¶Quo ad primũ, distinctio est, Alimentum dupliciter. Vno modo vt est in communi potentia proxima ad omnia membra. Secundo, vt est determinatum ad membra ipsa. Probatur veritas distinctionis ex hypothesi præcedẽtis articuli, Anima est communicatiua sui in materia indiuiduo proprio, ergo alimentum in principio dissimile, in fine est simile, ergo in medio est in potentia proxima ad finem, scilicet formam determinatã membrorum, & cætera. Prima consequẽtia probatur, quia aliter non communicata esset forma. Secũda vero, quia naturæ ordo habet, vt gradatim procedatur de potẽtia ad actũ, quod declaratur in his quæ generantur. Et sic habetur tota distinctio, ex prima enim consequẽtia habetur secundus status alimenti, ex secunda vero primus.

¶Quo ad secundum conclusio est. Semẽ nõ resoluitur ex alimento derminato iam ad mẽbra. Probatur, quia aut ex determinato ad aliquã partem, aut ad omnia membra. Non ad aliquam partẽ, quia aut retinendo naturã illius partis, aut recedendo ab illa. Non recedendo, quia non esset semen generatiuũ alicuius similis illi parti. Probatur, quia esset in via corruptionis & nõ generatiõis respectu illius. Nec retinendo, quia sic nõ esset assimilatiuũ materiæ, nisi ad partem. Probatur, quia limitatur ad illam. Nec ad omnia membra ꝑpter duo, tũ quia semẽ esset paruũ animal in actu, tũ quia generatio nõ esset nisi segregatio.

¶Quo ad tertiũ conclusio respõsiua quęsito est, Semen est superfluũ alimentũ. Probatur tripliciter. Primo à priori, Semẽ est alimentũ vt est in potentia totũ animal habens virtutẽ ab anima deriuatã, ergo est illud ꝙ generatur ex alimẽto antequã conuertatur in substantiã membrorũ, ergo est supfluũ alimẽti. Antecedens probat' per locũ à diuisione, & ideo in litera infertur, relinquit' ergo, &c. Oportet enim semẽ aut esse alimentũ cõuersum aut cõuertendũ proximo in membra, seu substãtiã aliti, exclusa fictiõe primæ opiniõis superi⁹ recitatæ, secũda vero pars ancedẽtis patet ex añdictis cõsequẽtiæ vero sunt euidẽtes. Secũdo probatur ex cõsonãtia ad alia, quia s. sic optime saluatur, quod nutritiua deseruit generatiuæ. Tertio ex signo ab Arist. quoniã animalia multo egentia nutrimento, sunt parui seminis, &c.

¶Et sic finitur tã diuini operis præsumptuosa expositio. Exigebat enim alterũ Thomã, qui quoniam nõ datus est adhuc, interim has meas imaginatiões quicunque perceperit, rationes dictorum examinet & ratiõem, si recta est, sequat', sin autẽ, corrigat, & ex his vel excitatus ꝓficiat. Ad laudẽ, & gloriã omnipotẽtis Dei & beatissimæ virginis, ac diui Tho. Romæ, anno salutis. 1507. Die 2. Maij. In conuentu sanctę Marię super Mineruam, anno ętatis meæ. 39. Benedictus Deus Amen.

¶Ad secun-

Universidad de Deusto Biblioteca

¶Ad secundum dicendum, quòd assimilatio generantis ad genitum non fit propter materiam, sed propter formam agentis, quod generat sibi simile. Vnde non oportet ad hoc quòd aliquis assimiletur auo, quòd materia corporalis seminis fuerit in auo, sed quòd sit in semine aliqua virtus deriuata ab anima, aut mediante patre.
¶Et similiter dicendum est ad tertium. Nam affinitas non attenditur secundũ naturam, sed magis secundum deriuationem formæ.
¶Ad quartum dicendum, quòd verbum August. non est sic intelligendum, quòd in Adam actu fuerit aut seminalis ratio huius hominis propinqua, aut corpulẽta eius substãtia. Sed vtrunq; fuit in Adam secundũ originem. Nam & materia corporalis quæ ministrata est à matre (quam vocat corpulentam substantiã) deriuatur originaliter ab Adã, & similiter virtus actiua existens in semine patris, quæ est huius hominis propinqua ratio seminalis. Sed Christus dicitur fuisse in Adam secundum corpulentã substantiam, sed non secundum seminalem rationem, quia materia corporis eius quæ ministrata est à matre virgine, deriuata est ab Adã, sed virtus actiua nõ est deriuata ab Adã, quia corpus eius nõ est formatũ per virtutẽ virilis seminis, sed operatiõe Spiritus san. Talis enim partus decebat eũ qui est super omnia benedictus Deus in secula. Amen.

Primæ partis sacrę theologiæ Sancti Thomæ Aquinatis, cum Thomæ de Vio Caietani Clarissimis Commentarijs Finis.

SANCTI THOMAE AQVINATIS DOCTORIS ANGELICI DE PRAESCIENTIA ET PRÆDESTINATIONE TRACTATVS.

PROLOGVS.

INSTANTISSIME rogastis me, charissime frater, vt vobis aliquem tractatum breuem facerem in stylo facili, de præscientia & prædestinatione diuina, per quem possetis aliquibus quæstionibus & obiectionibus, quæ de ipsis communiter fiunt ab hominibus, respondere. Vnde vestræ instantiæ pro posse satisfacere cupiens, aggressus sum facere, auxilio Dei præuio, quod rogastis.
¶Scire tamen debętis, quòd ab antiquis Philosophis & etiam ab ecclesiæ doctoribus & magistris tam antiquis quàm modernis, hæc quæstio fuit multipliciter & subtiliter ventilata. Quorum ego profundissimas & perplexas rationes euitans, leuiores aliquas & vestræ capacitati accõmodas præelegi, nõ tamen quæ penitus satisfacere possint in hac profundissima & insolubili quæstione. Nã secundum Apostolum ad Romanos vndecimo, incomprehensibilia sunt iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius, quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? & cætera.
¶Sunt autem hæc quæ in hoc opusculo perstringuntur. ¶Primo, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differant. ¶Secundo, quid sit reprobatio Dei, & quis prædestinationis & reprobationis effectus. ¶Tertio, vtrum præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res causa præscientiæ. ¶Quarto, vtrũ præscientia Dei necessitatem eueniendi, rebus imponat. ¶Quinto, vtrum prædestinatio certitudinem habeat. Sexto, vtrum prædestinatis necessitatem imponat. ¶Septimo, quare Deus fecit hominem, quem sciebat esse damnandum.

CAP. I.

¶Quomodo ista quatuor, scilicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio se habeant in Deo.

SCIENDVM est igitur, quòd ista quatuor, videlicet scientia, præscientia, prouidentia, & prædestinatio, diuersimode, siue diuersis respectibus de Deo dicuntur, & habent se per additionem vnius ad alterum.
¶Scientia enim siue sapientia de omnibus est, scilicet de bonis & malis, de præteritis præsentibus & futuris, & non tantum de temporalibus, sed etiam de æternis. Non enim ita scit Deus ista temporalia, vt seipsum nesciat, sed ipse solus seipsum perfecte nouit, cuius scientiæ comparatione omnis creaturæ scientia imperfecta est.
¶Præscientia vero addit super scientiam quandam præcognitionem: est enim de futuris tãtum, sed de omnibus, de bonis scilicet, & de malis.
¶Prouidentia vero includit in se præsciẽtiam, & addit supra ipsem quandam præparationem siue promotionem in finem vltimũ. Est enim de rebus præcognitis faciendis siue gubernandis, vnde & prouidus dicitur, qui bene coniectat de conferentibus ad finẽ vltimũ consequendum, & de his quæ ipsum possunt impedire. Prouidentia ergo dicitur, quæ rebus præscitis & ordinatis tribuit ea, quę ordinem conseruent, & propellit omnem inordinationem.
¶Prædestinatio autem in suo intellectu includit non solum præscientiam, sed etiam prouidentiam, & addit supra eam aliquid, scilicet quendam specialem modum, tam ex parte prædestinatorum, quàm ex parte ipsius finis, quàm etiam ex parte prædestinantis. Cum enim prouidentia Dei sit omnium rerum, & speciali quodã modo rerum habentium voluntatem, prædestinatio includit in se prouidentiam secundum illum specialem modum, quo est hominum & habentium voluntatem. Est enim prædestinatio de hominibus saluandis.
¶Item cum prouidentia respiciat ordinem vniuscuiusque boni ad quemlibet finem, prædestinatio est tantum respectu eorum quæ homo

homo ex naturalibus suis consequi non potest, sed sunt eleuata supra facultatem humanæ naturæ. Est enim respectu gloriæ, quæ est in perfecta Dei fruitione, & respectu gratiæ promouentis in ipsam gloriam. Vnde dicit Damasc. quòd prædestinatio est eorum quæ non sunt in nobis.
¶Item licet prouidentia sit promotio vel directio alicuius in finẽ, prædestinatio tamen includit in se prouidentiam cum quadam speciali acceptatione & electione voluntatis. Quamuis enim prædestinatio præsupponat actum cognitionis, nominat tamen actum voluntatis eligentis, ad ea quæ sola gratuita voluntate conferuntur. Vnde dicitur Rom. octauo. Quos præsciuit, prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui. & Ephe. primo, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum secundum voluntatis suæ propositum. sic igitur de essentia prædestinationis est præscientia & voluntas aliquorum.
¶Ex prædictis itaque manifestum est, quid sit præscientia & prædestinatio Dei, & in quo à seinuicem differant. Est enim præscientia Dei, certissima præcognitio omnium futurorum, tam bonorum quàm malorum. Prædestinatio vero, secundum Augusti. in libro de Prædestinatione sanctorum, est gratiæ præparatio, id est diuina electio, qua elegit eos quos voluit ante mundi constitutionem, vt ait Apostolus Ephes. primo. Vel secundum diffinitionem magistralẽ, prædestinatio est præparatio gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro. Vnde patet quòd prædestinatio sine præscientia esse nõ potest, sed sine prædestinatione pręscientia esse potest: prædestinatione quippe Deus ea præsciuit, quæ fuerat ipse facturus. sed pręsciuit Deus etiam quæ non est ipse facturus, id est omnia mala: prædestinauit enim eos, quos elegit, reliquos autem reprobauit, id est ad mortem æternam * præsciuit.

* *Aliàs peruẽturos præsciuit.*

CAP. II.

¶Quid sit reprobatio, & quid prædestinationis ac reprobationis effectus.

SICVT AVTEM prædestinatio Dei proprie est præscientia & præparatio beneficiorum Dei, scilicet gratiæ in præsenti, & gloriæ in futuro, ita reprobatio Dei est præscientia malitiæ in quibusdam non finiendæ, & præparatio pœnę non terminandæ, vt dicit Augustinus in libro de Bono perseuerantiæ. Reprobatio enim Dei, qua ab æterno non eligendo, quosdam reprobauit, secundum duo consideratur, quorum alterũ præscit, & non præparat, scilicet iniquitatem siue malitiam. vnde Augustinus ad Prosperum & Hilarium, Hæc quidem regula inconcusse tenenda est, peccatores in peccato præscitos esse, non præparatos, pœnã autem esse præparatam. Pręparauit enim Deus malis (vt ait Fulgẽtius) ignem æternum, illis vtique, quos non præparauit ad facienda peccata *. Præparauit enim Deus quod diuina æquitas redderet, non quod humana iniquitas admitteret. Non enim sicut præparauit sanctos ad iustitiam prosequendam, sic præparauit iniquos ad iniustitiam admittendam: quia prauitatis operator nunquam fuit.

* *Aliàs illis itaq; quos iuste præparauit ad luenda supplicia, nec tamẽ præparauit ad facienda peccata.*

¶Prædestinatio quantum est de se, non tantum importat scientiam, sed etiam voluntatem & potentiam. Sed quoniam causalitas gratiæ & gloriæ attribuitur proprie voluntati vt efficienti, scientiæ autem vt dirigenti, potentiæ verò vt exequenti, ideo etsi pręedestinatio importat illa tria, tamen principalius est in genere voluntatis: & ideo ab August. diffinitur prædestinatio per illa tria. Primo per id quod respicit potentiam, in libro de [...] Petrum, Prædestinatio est gratuitæ donationis præparatio. Secundo per id quod respicit scientiam, in libro de Bono perseuerantiæ, Prędestinatio est præscientia beneficiorum Dei. Tertio per id quod respicit voluntatem, & propriissime, in libro de Prædestinatione sanctorum, Prædestinatio est propositum miserendi. Prædestinationis autem effectus est appositio illius gratiæ, qua in præsenti iustificamur, atque ad recte viuendum & in bono perseuerandum adiuuamur, & qua in futuro beatificamur. Quem quidem effectum notificat Apostolus Roman. tertio, Vt iustificati gratia, ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Et sicut prædestinationis effectus est gratiæ appositio, ita reprobationis effectus est quodammodo priuatio siue subtractio gratiæ. Quæ interdum in Scriptura obduratio & excæcatio dicitur. Vnde Apostolus ait Rom. nono, Cuius vult miseretur, & quem vult indurat. misericordiam appellans prædestinationem (vt ait Augustinus ad Sixtum) & præcipue prædestinationis effectum, id est gratiæ appositionem: obdurationem vero, gratiæ priuationem. Hic etiam de excæcatione dicitur secundæ Corint. quarto, quòd Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, quod vna glosa de Deo vero exponit.
¶Sciendum tamen est, quòd quia bonum subiacet prouidentiæ Dei vt causatum & ordinatum, ideo prædestinatio est idem quod causa gratiæ, & gloriæ, ad quam gratia ordinatur. Sed quia malum non subiacet prouidentiæ, vt intentum vel causatum (cum omnis defectus accidat præter intentionem) sed solum subiacet ei vt præscitum & ordinatum, sicut dictum est, ideo reprobatio est tantum præscientia culpæ, & non causa: sed pœnæ, per quam culpa ordinatur, est præscientia & causa. Vnde Augusti. dicit ad Sixtum, Non obdurat Deus emittendo malitiam, sed non impertiendo gratiam, sicut nec digni sunt. Quibus enim non impertitur, nec digni sunt, nec merentur. Idem ad Simplicianum dicit, Non est intelligendum, quòd Deus ita induret, quasi quenquam peccare cogat, sed tantum quibusdam peccatoribus misericordiam iustificationis suæ non largitur. Et ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miseretur, non quia impellit vt peccent. Eorum autem non miseretur, quibus gratiam non esse præbendam æquitate occultissima & ab humanis sensibus remotissima iudicat: quam non aperit, sed admiratur Apostolus, dicens, ô altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, & cætera, Roman. vndecimo.

CAP. III.

¶Vtrum scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum.

CONSEQVENTER considerandum est, vtrũ scientia vel præscientia Dei sit causa rerum præscitarum, vel res futuræ sint causa præscientiæ Dei. Et vt melius veritas appareat, producantur in medium aliqua argumenta.
¶Circa primam partem sic proceditur. Videtur quòd præscientia Dei sit causa rerum præscitarum. Nam omne id quod antecedit aliud, & ipso posito, ponitur ipsum, est causa illius, vt patet per diffinitionem causæ, Causa est, ad cuius esse sequitur aliud. Sed diuina præscientia præcedit omne futurum, & ea posita, ponuntur futura respectu † quorum est: & ea remota, remouentur futura: quia nec futura fuissent nisi ea Deus præsciuisset. alias ignorantia poneretur in Deo, quod est absurdũ. Ergo præscientia videtur esse causa præscitarũ rerũ.

† *Aliàs, ratio.*

¶Adhuc, Sicut voluntas Dei est ipse Deus, ita & scientia eius. Sed voluntas Dei absolute est causa omnium volitorum. vnde dicit Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit. Ergo scientia eius debet dici causa omnium scitorum.
¶Huic etiam scientiæ August. attestari videtur in decimoquinto libro de Trinit. sic dicens: Vniuersas creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, nouit eas Deus: sed ideo sunt, quia nouit. Non enim nesciuit quæ fuerat creaturus: quia ergo sciuit, creauit: non quia creauit, sciuit.
¶IN CONTRARIVM est, quia si præscientia esset causa præsciti, cum Deus præsciat omnia mala, esset causa omnium malorũ, & per consequens esset actor omnium malorum, quod falsum est.
¶SCIENDVM est ergo circa istam materiam, quòd scientia siue præscientia Dei potest considerari dupliciter. Vno modo secundũ propriam rationem. Et sic cum præscientia nihil aliud dicat nisi præcognitionem, non importat aliquam causalitatem, aliâs omnis scientia vel præscientia causa esset rerum præscitarum, quod falsum est. Videmus enim quòd præscientia medici quando certitudinaliter nouit infirmum breui moriturum, non est causa mortis infirmi. Præscientia etiam speculatoris, qua videt hominem euntem per viam, in qua paratus est leo ad deuorandum, non est causa perditionis illius, & huiusmodi. Alio modo potest considerari inquantum est scientia artificis operantis res præscitas. Et sic habet rationem causæ respectu rei operatæ per artem: vnde secundum modum quo scientia artificis operantis per artem suam est, causa artificiati, consideranda est causalitas scientiæ diuinæ. Est ergo iste progressus in productione artificiati. Primo scientia artificis ostendit finem. Secundo, voluntas eius intendit finem illum ostensum. Tertio, voluntas imperat actum, per quem educatur opus. Quarto scientia dirigit illum actum. Quinto circa opus quod per actum educitur, scientia artificis ponit formam conceptam.
¶Sic igitur scientia artificis se habet vt ostendens finem, vt dirigens actum, & vt informans opus operatum. Et ideo cõstat quòd quicquid defectus vel deuiationis à forma artis vel à fine accidit in effectu, non reducitur in scientiam artificis sicut in causam, etiam si defectus ille fuerit præscitus ab eo. Patet etiam quòd principalitas causalitatis consistit penes voluntatem, quæ imperat actum. Vnde manifestum est, quòd scientia vel præscientia Dei causalitatem non habet respectu mali, quod est deuiatio à forma & à fine, sed tantum respectu bonorum, secundum quod consequuntur formam diuinæ artis & finem. Non tamen ita quòd respectu eorum dicat perfectam rationem causalitatis, nisi secundum quod adiungitur voluntati. Et ideo dicit Magister Sententiarum, quòd scientia beneplaciti est causa rerum.
¶AD PRIMVM ergo dicendum est, quòd aliquid potest aliud sequi dupliciter. Vno modo per modum productionis, secundum quod vnum producitur ab alio. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, est vere causa eius in essendo. Alio modo per modum consecutionis. Et sic id ad cuius esse sequitur aliud, non est causa in essendo, sed solum in consequendo. Et omne tale dicitur essę causa sine qua non. Et talis causa dicitur esse scientia vel præscientia diuina, si tamen scientiam ad simplicem notitiam referamus. Si vero scientiæ sit adiuncta voluntas (quæ dicitur scientia beneplaciti) tunc est causa omnium quæ fecit Deus.

¶Ad secun-

¶Ad secundum dicendum, quod voluntas habet completam rationē causæ, inquantum obiectum eius est finis secundum rationem boni, qui scilicet finis est causa causarum. Vnde & voluntas imperiū habet super alias vires animæ. Et ideo voluntas Dei absolute dicitur causa rerum: sed de scientia non est ita, sicut patet per prædicta. Licet enim in Deo sit vna res, tamen aliquid attribuitur vni, quod non attribuitur alteri, & ideo ratio non procedit.

¶Ad tertium dicendum, quòd Augustinus loquitur de scientia beneplaciti, sicut patet. Agit enim de bonis tantum, scilicet de creaturis, quas Deus facit. Quas quidem nouit non solum scientia simplicis notitiæ, sed etiam scientia beneplaciti.

¶LICET autem scientia vel præscientia Dei aliquo modo sit causa rerum scitarum (vt dictum est) nullo tamē modo res possunt esse causa scientiæ vel præscientiæ Dei. Non enim Deus accipit cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed seipsum intelligit & cognoscit. Quamuis igitur res non præscirentur, nisi essent futuræ, non tamen ideo præsciuntur, quia futuræ. Si enim hoc esset, tunc temporale esset causa æterni, & creatum causa creati, & ex creaturis penderet scientia Creatoris. Et ideo dicit Augustinus in 15. lib. de Trini. Vniuersas autem creaturas & spirituales & corporales, non quia sunt, ideo nouit: sed ideo sunt, quia nouit. *1. sent. dis. 38. arti. 5.*

¶Cum ergo dicitur, Res non præscirentur, nisi essent futuræ, non notatur ibi causa, nisi forte sine qua non: sed importatur solum consequētia vnius ad alterum.

CAP. IIII.
¶Vtrum præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus imponat.

EX PRÆDICTIS colligi potest, quòd præscientia Dei necessitatem eueniendi rebus non imponit. Si enim præscientia Dei accipiatur pro simplici notitia futurorum, certum est quod ipsa non est causa rerum præscitarum. vt ex iam dictis apparet, & ideo licet præsciat res futuras, non tamen eis necessitatem imponit. Vnde Augustinus super Ioan. Deus (inquit) futurorum præscius, per prophetam prædixit infidelitatem Iudæorum, sed non fecit. Non enim ideo quenquam ad peccandum cogit, quia futura hominum peccata prænouit: illorum enim præsciuit peccata, non sua. Si autem scientia Dei accipiatur pro notitia beneplaciti, similiter necessitatem rebus contingentibus non imponit. Omnia enim sic cognoscit esse futura, sicut ventura sunt: & cuncta quæ contingenter eueniunt (vt illa quæ sunt à libe. arbi. & à casu, & à fortuna) sic præscit esse futura contingenter, sicut etiam præscit modum contingentiæ, secundum quem sunt. Vnde sicut erroneum est dicere, quod humani actus & euentus præscientiæ & ordinationi diuinæ non subsint, ita erroneum est dicere, quod ex præscientia vel ordinatione diuina humanis actibus necessitas ingeratur. Tolleretur enim libertas arbitrij, legū vtilitas, consiliandi opportunitas, solicitudo bene viuendi, & pœnarū præmiorumque iustitia.

¶SED CONTRA hoc obijcitur. Dictum est suprà quòd præscientia beneplaciti est causa rerum. Sed omnis causa necessaria inducit necessario effectum: posita enim causa, necessario ponitur effectus, nisi sit deficiens in minori parte, sicut est causa naturalis. Cum ergo præscientia Dei non sit deficiēs, videtur quod id quod præscitum est à Deo, sit necessarium.

¶Amplius, Omne quod Deus præscit, est verum, quia scientiæ Dei falsum subesse non potest. Sed (vt dicit Philosophus in primo Periher.) omne quod est, quando est, necesse est esse. Ergo si præscitum est modo verum, necesse est nunc esse verum. Sed futurum est præscitum. Ergo necessarium est futurum esse. Ergo de necessitate eueniet.

¶Præterea, Ponatur quòd Deus præscit aliquid in partem affirmatiam, vt Socratem currere, Tunc sic, Aut est possibile Socratem non currere, aut non est possibile. Si non est possibile ipsum non currere, ergo ab æquipollenti necesse est ipsum currere, & sic habetur propositum. Si autem possibele est ipsum non currere, ponatur ergo (possibile enim est secundum Philosophum, quo posito non sequitur inconueniens) sed positum erat, quod Deus præsciret Socratem currere, ergo præscit esse futurum quod non est futurum. omnis autem talis scientia falsa est. ergo scientia vel præscientia Dei falsa erit, quod est impossibile. Relinquitur ergo quod Socratem non currere, non sit possibile, sed necessarium.

Item, Si Deus præscit Socratem currere, aut est possibile aliter euenire, aut non est possibile. Si non est possibile aliter euenire, ergo necessarium est sic euenire sicut præscitum est, & sic habetur propositum. Si autem possibile est aliter euenire quàm Deus præsciuit: ergo diuina præscientia est fallibilis & incerta, quod est falsum.

¶Adhuc secundum Philosophum in lib. Priorum, ex maiori de necessario & minori de inesse, sequitur conclusio de necessario. Inde sic, Omne præscitum à Deo necesse est esse verum. Sed Socratem currere est præscitum à Deo, ergo necesse est esse verum. Et sic idem quod pius.

¶Item, In omni vero conditionali si antecedens est necessarium absolute, & consequens est necessarium absolute: quia ad antecedens semper sequitur consequens, & ad necessarium nunquam sequitur nisi necessarium, sicut ad verum nunquam sequitur falsum, quamuis ad falsum aliquando sequatur verum, vt probatur in primo Priorum. Sed in hac conditionali, Necesse est Socratem currere, si est præscitum à Deo. antecedens est necessarium absolute, tum quia omne præscitū est necessarium, tum quia omne æternum est necessarium: ergo Socratē currere est neceſsarium absolute.

¶IN CONTRARIVM est autoritas Augustini sumpta à simili in libro de Libero arbi. dicentis: Sicut tu memoria tua non cogis esse facta quæ præterierunt, sic præscientia non cogit fieri, quæ futura sunt.

¶Item potest ostendi per rationes ducentes ad impossibile. Si enim præscientia Dei necessitatem rebus imponeret (sicut dictum est) tolleretur libertas arbitrij, periret cōsiliandi oportunitas, frustra bonis præmia, & malis supplicia ponerentur, iniuste boni præmiarentur, & mali punirentur, laus & vituperium deperiret: quia (vt dicit Hieron.) nemo peccat in eo quod vitare non potest: peccata nostra ad autorem bonorum omnium referrentur, nec speculandi aliquid vel deprecandi ratio vlla esset.

¶RESPONDEO dicendum, quòd propter huiusmodi difficultates duplex fuit error circa istam materiam. Quidam enim propter ordinem causæ ad causatum dixerunt, quòd cum præscientia Dei sit causa rerum, & sit immutabilis, rebus necessitatem imponit, & ideo abstuleruntliberum arbitrium & peccatum. Et hæc positio fuit hæretica & iniqua: quia destruit bonos mores. Alij vero propter ordinem scientiæ ad scitum, dixerunt, quòd cùm scientia sit certa cognitio ex ipsa ratione certitudinis, requirit determinationem in re scita. Sed in futuris contingentibus non est alterum determinate verum, & ideo de eis certa cognitio esse nō potest, nisi quando sunt. Cum autem Dei cognitio sit certissima & infallibilis, negauerunt Deum de futuris contingentibus præscientiam habere, cogitantes intellectum diuinum ad modum intellectus nostri cognitionem accipere. Et hæc similiter positio hæretica fuit & impia, quia derogat nobilitati diuinæ. Et ideo positio vera & catholica est (quæ Deum honorat & bonos mores confirmat) quòd in Deo est certissima præscientia futurorum omnium, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit. Quomodo autem hoc esse valeat, sic percipi potest. Manifestum est, quòd quando sunt multæ causæ ordinatæ, effectus vltimus non sequitur causam primam in necessitate, vel contingentia, sed causam proximam: quia virtus causæ primæ recipitur in causa secunda secundum modum causæ secundæ: nam omne quod recipitur in aliquo, est in eo secundum modum recipientis, & non secundum modum recepti. Effectus enim ille non procedit à causa prima, nisi secundum quod virtus causæ primæ recipitur in causa secunda, vt patet in fructificatione arboris, cuius causa remota siue prima est motus solis, proxima vero est virtus generatiua plantæ. Fructificatio autem impediri potest per impedimentum virtutis generatiuæ, quamuis motus solis inuariablis. Similiter etiam scientia Dei licet inuariabilis causa omnium, effectus tamen producuntur ab ipsa per operationes causarum secundarum. Et ideo mediantibus causis secundis necessariis producit effectus necessarios: & mediantibus causis secundis contingentibus, producit effectus contingentes.

¶Sed adhuc manet dubitatio maior de infallibilitate diuinæ præscientiæ, quia licet prima causa possit stabilis esse cum defectu causæ secundæ (sicut motus cæli cum sterilitate arboris) scientia tamen Dei non potest stare cum defectu causæ secundæ: non enim potest esse, quòd Deus sciat simul hunc hominem currere, & ipse deficiat à cursu. Et hoc est propter certitudinem scientiæ ipsius. Ad hoc ergo quòd sit certa scientia, oportet inuenire aliquam certitudinem in re scita.

¶Sciendum est igitur, quòd antequàm res sit, non habet esse nisi in causis suis: sed causæ quędam sunt, ex quibus necessario sequitur effectus, quæ impediri non possunt. Et in istis causis habet effectus esse certum & determinatum, adeo quòd potest ibi fieri demonstratio, sicut est ortus Solis, & eclipsis Solis & Lunæ, & huiusmodi. Quædam autem sunt, ex quibus sequuntur effectus in maiori parte, sed tamen deficiunt in minori. Vnde in istis causis effectus futuri non habent certitudinem absolutam, sed quandam inquantum sunt magis determinatæ causæ ad vnum, quàm ad aliud. Et ideo per istas causas potest accipi scientia coniecturalis de futuris. Quæ tanto magis est certa, quanto sunt causæ magis determinatæ ad vnum, sicut est cognitio medici de sanitate infirmi ac morte futura, & iudicium astrologi de ventis & pluuiis futuris. Quædam vero causæ sunt, quæ se habent ad vtrumlibet. Et in istis causis effectus futuri nullam habent certitudinem vel determinationem. Et ideo contingentia ad vtrumlibet, in causis suis nullo modo cognosci possunt, sed quando iam efficiuntur in rerum

in rerum natura, tunc habent in seipsis esse determinatum. Et ideo quando sunt in actu, certitudinaliter cognoscuntur, vt patet de eo qui videt Socratem currere, quia tunc certam cognitionem habet de cursu ipsius: nam Socratem currere, dum currit, necessarium est. Intellectus autem diuinus ab æterno intuetur vnumquodque contingentium, non solum prout est in causis suis, sed prout est in esse suo determinato: nisi enim hoc esset, aliter cognosceret rem postquàm est, quàm antequàm fieret, & sic ex euentibus rerum aliquid accresceret cognitioni eius. At vero cognitio Dei non causatur à reb⁹, sicut nostra, sed potius ipsa est causa rerum cognitarum.

¶Scientia ergo Dei cum sit vera & perfecta, eo modo quo res futuræ sunt, eas euenire cognoscit. Et ideo ab æterno vno intuitu vidit singula tempora, & cuncta hominum actus, & rem talem esse in hoc tempore, & in hoc deficere. Patet igitur quòd præscientia Dei perfecte & inuariabiliter cognoscit res futuras prout euenient, nec tamen rebus contingentibus necessitatem imponit.

Ibi suprà ad primū.

¶AD PRIMVM ergo dicendum, quòd effectus non trahit necessitatem à causa prima, sed solum à causa proxima, vt dictum est.

¶Ad secundum dicendum, quòd dictum Philosophi intelligitur de eo quòd aliquid in actu ponit circa subiectum, quod postquam positum est, impossibile est non esse positum. Sed verum de futuro nihil ponit circa subiectum, quia non est verum pro præsenti, sed solum pro futuro, & ideo nullam habet necessitatem.

¶Ad tertium dicendum, quòd duplex est necessitas, scilicet absoluta, & conditionata siue respectiua. Necessitas absoluta, quæ opponitur contingentiæ, dicitur necessitas consequentis, quæ est ex causis necessariis. Necessitas autem conditionata est ex suppositione siue conditione, & dicitur necessitas consequentiæ. Et hæc non opponitur contingentiæ, quia non est ex causis necessariis absolute. Nam aliquod contingens necessario sequitur facta suppositione, vt si ponatur quòd Sortes currit, necessario sequitur quòd moueatur.

¶Dicendum est ergo, quòd actus diuinæ cognitionis transit super contingens (etiam si futurum sit nobis) quia ei semper est præsens, sicut transit visus nostер super ipsum cum est præsens. Et quia omne quod est, dum est, necesse est esse: quod tamen absolute non est necessarium, ideo in se consideratum est contingens, sed relatum ad Dei cognitionem, est necessarium, quia ad ipsam refertur secundum quod est in esse actuali, cum æternitati omnia sint præsentia. Non enim Deus videt tantum hanc rem respectu præcedentis temporis esse futuram, & respectu futuri esse præteritam, sed videt id tempus, in quo est præsens, & rem esse præsentem in hoc tempore. Vnde omnino simile est, si ego videam præsentialiter Socratem currere, quod eu dem in se contingens est, sed relatum ad visum meum, est necessarium. Vnde secundum distinctionem positam dicendum est, quòd præscitum est necessarium necessitate consequentiæ siue conditionata, & non necessitate consequentis siue absoluta.

Ibi suprà ad quartū.

¶Ad quartum dicendum, quòd infallibilitas & certitudo præscientiæ Dei, prouenit ex hoc quòd rem videt semper vt præsentem, sicut dictum est. Non tamen ex hoc quòd res præscita necessitatem absolutam acquirit, sed conditionatam solum, vt iam patuit.

¶Ad quintum dicendum, quòd ista propositio, Omne scitum à Deo necesse est esse, est dubia. Potest enim esse de dicto, & sic est composita, & est vera, quia dictum est necessarium, scilicet scitum à Deo est verum. Vel potest esse de re, & sic est diuisa & falsa, hanc enim rem quæ ponitur scita à Deo, non est necesse fieri, quia contingenter fit. Et similiter conclusio duplex est. Huius autem distinctionis ratio est, quia potest istud sumi secundum conditionem quæ subiacet diuinæ scientiæ, & hoc est secundū quod habet esse determinatum in actu, & sic necessitatem habet. Vel potest ista res sumi siue vlla conditione, & sic non est necessarium, quia potest considerari prout est in causis suis antequàm sit in actu, & ibi non habet necessitatem, nec ibi tantum est scita à Deo futura esse, non enim scit Deus effectum contingentem esse determinatum in sua causa, quia esset falsa scientia, cum in causa sua non sit determinatus.

Ibi suprà ad quintū.

¶Ad sextum dicendum, quòd ad hoc argumentum quidam sic respondent, & dicunt quòd hoc antecedens, scilicet esse præscitum à Deo, est necessarium, nec tamen consequens est necessarium, quia illa regula intelligitur tantum in illis conditionalibus in quibus antecedens est causa consequentis. Sed quia regula illa non probatur à Philosopho ex ratione causalitatis, sed ex ratione consequentiæ (secundum quam ex necessario sequitur necessarium, siue sit causa, siue effectus) ideo aliter potest dici, quòd antecedens est necessarium: absolute tamen ista res non ponitur subiacere diuinæ scientiæ, nisi dum est in actu secundum quod determinatam & certitudinem habet: ipsam enim necesse est esse, dum est. Et ideo similis necessitas inferenda est in consequente, vt scilicet accipiatur ipsum quod est Socratem currere, secundum quod est in actu: & sic determinationem necessitatem habet. Vnde patet quòd si sumatur Sortem currere secundum hoc quod ex antecedente sequitur, neceſsitatem habet: non enim sequitur ex antecedente, nisi secundum quod substat diuinæ scientiæ, cui subiicitur prout consideratur præsentialiter in suo esse actuali, vnde sic etiam sumendum est consequens. Et hoc modo patet, quòd consequens necessarium est: necesse est enim Socratem currere, dum currit.

Ibi suprà ad sextum circa finē.

CAP. V.
¶Vtrum prædestinatio habeat certitudinem.

POST HÆC etiam de prædestinatione restat inuestigare.

¶De qua hic ad præsens, præter ea quæ dicta sunt, duplex consideratio erit.

¶Prima quidem, vtrum prædestinatio certitudinem habeat.

¶Secunda, vtrum necessitatem imponat.

¶AD PRIMVM ergo sic proceditur. Videtur quòd prædestinatio certitudinem non habeat. Dicitur enim Apocal. tertio. Tene quòd habes, ne alius accipiat coronam tuam. Aut hoc intelligitur de corona præsentis iustitiæ, aut de corona gloriæ. Sed non de corona præsentis iustitiæ: quia gratia, quam quis habet, eo peccante destruitur, nec de subiecto in subiectum mutatur. Ergo intelligitur de corona gloriæ. Sed gloria non est alicuius in statu vitæ, nisi secundum quod est ei prædestinata. Ergo videtur quòd vnus possit accipere, quod alij prædestinatum est: & sic prædestinatio certa non erit. *1. dist. 40. quæ 3 arti. vnico.*

¶Præterea, Gregorius in Moral. dicit, quòd aliis cadentibus, in eorum locum alij succedunt. Sed locus gloriæ non potest dici eorum, nisi quia est ei prædestinatus, ergo idem quod prius.

¶Item in Psalm. dicitur, Deleantur de libro vitæ, & cum iustis non scribantur. Sed non potest deleri de libro, nisi quod ibi scriptum est. Cum ergo prædestinatio sit liber vitæ, videtur quòd aliquis à prædestinatione possit deficere, & ita certitudinem non habebit.

¶Amplius, Eorum quæ non sunt determinata, nec in se nec in causis suis, non potest esse certitudo. Sed motus liberi arbit. (quod est causa ad vtrumlibet) non sunt determinati nec in se nec in causis suis antequàm sint. Cum igitur effectus prædestinationis expleatur motibus liberi arbit. qui sunt opera meritoria, sequitur quòd prædestinatio nullam certitudinem habeat.

¶IN CONTRARIVM est autoritas Augu. in libro de Correptione & gratia, dicentis: Certus est numerus electorum, qui non potest minui nec augeri. *Cap. 13.*

¶Præterea, Secundo Timo. 2. dicitur, Nouit Deus qui sunt eius. Cum ergo diuina cognitio sit certa & infallibilis (vt suprà dictum est) & prædestinatio in sui ratione præscientiam includat, prædestinatio certa erit.

¶RESPONDEO dicendum quòd cū diuina cognitio perfecta sit, certa est & infallibilis. Et ideo non solum numerus prædestinatorum Deo certissimus est (licet incertus sit nobis) sed etiam numerus reproborum. Sciendum tamen est, quòd secundum statum præsentis iustitiæ, quidam habentes gratiam, perdunt eam, dum in peccata labuntur: & eis cadentibus, in eorum locum alij admittuntur, dum opera ipsorum in charitate facta, quæ sibi & alijs proderant (secundum quod charitas omnia merita sanctorum communia facit) ipsis peccantibus, eis prodesse desinunt ad æternæ vitæ meritum, eorum autem fructus in illis manet, qui in gratia perseuerant. Non tamen ita quòd eadem gratia numero quæ in vno erat, ipso peccante, in alium transmutetur. Vnde secundum statum præsentis iustitiæ, nunquam ecclesia destituitur existentibus in gratia: quia quibusdam peccantibus, in gratiam alij à Domino aduocantur. Et totum est certissimum apud Deum, vnde Apocalip. tertio, super illo verbo, Tene quod habes, & cætera, dicit glos. Cū sit Deo certus numerus suorum, si quis labatur, alius misericordia in locum eius subinducitur, sicut per superbiam Iudæorum gentilitas subintrauit. *Ibi suprà, ad primū, & secundū*

¶Et per hoc patet responsio ad primum & secundum argumentum.

¶Ad tertium dicendum, quòd prædestinatio dicitur liber vitæ secundum quod in eo dicitur aliquid scribi, non solum quantum ad præsentem iustitiam, sed etiam quantum ad futuram gloriam, & sic nullo modo potest dici aliquis deleri de libro vitæ. Sed illud quod est ibi scriptum quantum ad præsentem iustitiam tantum, dicitur deleri, non mutatione facta ex parte libri vt in eo aliquid fuerit quod postmodum non sit, sed ex parte illius qui in eo scriptus erat, inquantum scilicet ipse mutatur à statu præsentis iustitiæ. *Vbi suprà, ad tertium*

¶Ad quartum dicendum, quòd contingens futurum (vt motus liberi arbit.) quamuis non sit determinatum in causa sua, est tamen determinatum in esse suo secundum quod est in actu. Et sic subiacet certitudini præscientiæ, sicut suprà dictum est de futuris contingentibus in præcedenti capite. *Vbi suprà ad quar-tum.*

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. VI.

¶ Virum prædestinatio necessitatem imponat.

DEINDE inuestigandum est, vtrum prædestinatio necessitatem imponat. Et videtur quòd sic: quandocunque enim aliqua causa est tantæ virtutis ad producendum effectum, quòd impediri non potest, necessitatem & coactionem inducit. Sed prædestinatio (quæ est causa salutis hominum) voluntatem Dei nominat, quæ impediri non potest. Vnde dicitur Hester decimotertio. Non est qui tuæ possit resistere voluntati. Ergo prædestinatio necessitatem imponit. Cui rei videtur attestari Apostolus Rom. nono, dicens: Cuius vult, miseretur: & quem vult, indurat. Et Psal. Omnia quæcunque voluit Dominus, fecit.

¶ Præterea, Nulla voluntas ligata vel impedita ad eliciendum proprium actum, est libera, sed coacta. Sed voluntas humana per prædestinationem ligatur & impeditur ad eliciendum actum propriu quod est velle, vt videtur dicere Apostolus ad Romanos. 9. dum dicit, Non est volentis nec currentis, sed miserentis Dei. Inter li non est volentis, scilicet velle, & currentis, scilicet currere, id est operari. Ergo voluntas humana per prædestinationem cogitur. Et sic idem quod prius. Hoc idem confirmatur per id quod dicitur Phil. 2. Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro bona voluntate, scilicet sua, vt dicit Inter li. Ergo talis erit vnusquisque, qualem vult Deus, cum nihil possit nisi quod Deus vult. Ad idem ostendendum valet id quod dicitur Ioan. 6. Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum.

1. dist. 40. q 4. ar. 2. ¶ Vlterius: videtur quòd Deus sit causa reprobationis & excæcationis, sicut est causa prædestinationis, & eodem modo reprobatis necessitatem imponat.

¶ Primo per id quod dicit Apostolus. 2. Corinth. 4. Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, & vna glo. exponit hoc de Deo vero. Ergo ipse est causa excæcationis.

¶ Ad idem est quod dicitur Rom. 9. Cuius vult miseretur, & quem vult indurat.

¶ Amplius, Secundum Philosophum in posterioribus, si affirmatio est causa affirmationis, & negatio est causa negationis. Sed velle diuinum est causa quòd iste habeat gratiam, quia scilicet ipse Deus vult. Ergo videtur quod non velle Dei, sit causa quare iste gratiam non habeat. Sed hoc est obduratio. Ergo ex parte Dei accipi da est causa obdurationis.

¶ Præterea, Sicut dicit Philosophus in secundo physico, id quod per sui præsentiam est causa salutis nauis, scilicet gubernator, per sui absentiã est causa periculi. Sed Deus per sui præsentiam in anima est causa gratiæ. Ergo per sui absentiam est causa obdurationis.

¶ SED CONTRA, Nullus iuste culpatur vel laudatur, punitur vel remuneratur de eo quod ipsi necessitatem & coactionem ingerit, & cuius causa in ipso non est. Sed homo iuste laudatur vel culpatur, punitur vel remuneratur de his quæ ab eius voluntate procedunt. Ergo prædestinatio voluntati hominis necessitatem nõ ingerit, & obdurationis causa non existit.

1 dist. 40. q. 3. art. 1. cor. post me. ¶ RESPONDEO dicendum ad primam quæstionem, quòd licet prædestinatio certitudinem habeat, nõ tamen illa certitudo necessitatem saluandis imponit. Sicut enim suprà dictum est in primo cap. Prædestinatio in suo intellectu includit præscientiam, voluntatem, & prouidentiam. Prouidentia autem quamuis sit omnium (vt dictũ est) non tamen omnia necessario euenium, sed secundum conditionẽ proximarum causarum, quarum naturas & ordinem prouidentia non destruit, sed conseruat. Præscientia etiam non imponit necessitatem rebus, nec inquantum est causa, cum sit causa prima cuius conditionem effectus non sequuntur, seu causæ proximæ. Nec inquantum certitudinem & determinationem habet, quia illa certitudo diuinæ præscientiæ attenditur non secundum quod res est in suis causis (in quibus est vt possibile futurum tantum) sed secundum quod habet esse determinatum in actu, prout est præsens, & non futura, vt suprà expositum est cap. quarto. Voluntas etiam cum sit causa vniuersalis & prima omniũ rerum, nõ excludit omnes proximas causas rerum. Nec hoc est ex insufficientia voluntatis, sed ex ordine sapientiæ ipsius, quæ effectus mediantibus aliis causis prouenire disposuit, vt sic etiam causandi dignitas creaturæ communicaretur. Vnde diuinæ voluntatis efficacia exigit, vt non solum sit quod Deus vult, sed etiam vt hoc modo sit sicut Deus vult illud esse. Et ita patet quòd certitudo prædestinationis nullam necessitatem saluandis imponit.

1. dist. 47. q. 1. ar. 2. ad. 2. ¶ Ad PRIMVM ergo dicendum, quòd quamuis Dei voluntas sit immutabilis & inuincibilis, non tamen sequitur quòd omnis effectus eius sit necessarius necessitate absoluta (quam habet res à causa sua proxima) sed solum necessitate conditionata, sicut etiam de præscientia dictum est.

¶ Ad autoritatem autem Apostoli, qui dicit, Cuius vult miseretur, & cætera. dicendum est, quòd Apostolus intendit quòd Deus non prædestinat aliquem, vel infundit ei gratiam coactus, quasi ex necessitate naturæ vel iustitiæ vel ex meritis præcedentibus alicuius, sed ex mera liberalitate voluntatis suæ. Et quòd ita debeat intelligi, patet per literam præcedentem de Iacob & Esau, de quibus ibi dicitur, Cum enim nondum nati essent, aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed ex vocatione dictum est ei, quia maior seruiet minori.

¶ Autoritas etiam Psalmistæ non cogit dicere quòd voluntas Dei necessitatem imponat, sed quòd semper infallibiter impleatur. Sciendum tamen est, quòd Deus dicitur velle aliquid dupliciter. Vno modo proprie, & sic dicitur velle aliquid cuius voluntas vere in eo est, & quòd sibi complacet. Et hic dicitur voluntas beneplaciti, quæ semper in omnibus infallibiliter adimpletur. Et de hac loquitur Psalm & Isa. 46. Omnis voluntas mea fiet. Alio modo dicitur velle aliquid Metaphorice, id est, per similitudinem, eo quòd ad modum volentis se habet inquantum præcipit vel consulit, prohibet vel permittit aliquid. Et hæc dicitur volũtas signi, quæ non semper impletur. De qua dicit Apostolus 1. ad Timo. 2. Qui vult omnes homines saluos fieri. Cum tamen omnes salui non fiant, sed multi damnentur. De hac etiam dicitur Matth. 23. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas suas, & noluisti.

1. dist 8. ar. vltim. corp. post principium. ¶ Ad aliud dicendum, quòd voluntas humana per prædestinationem non ligatur, nec impeditur ad eliciendum proprium actum, sed iuuatur. Ideo autem dicit Apostolus, quòd non est volentis velle, nec currentis currere, sed miserentis Dei: quia nemo potest per conatum propriæ voluntatis consequi gratiam, vel per naturalia propria opus gratuitum elicere sine diuino auxilio. Vnde ipse Christus dicit Ioannis tertio. Sine me nihil potestis facere. Cuius ratio est, quia licet voluntas hominis libera sit, tamen hanc libertatem non habet, nisi à Deo, qui est causa efficiens huiusmodi libertatis. Et sicut dicitur in libro de Causis, Omnis causa primaria plus est influens super suum causatum, quàm causa secunda: quia virtus & esse causæ secundæ totũ est à causa prima: & sic actus & operatio causæ secundæ reducitur in causam primam, cuius virtute operatur. Et per hunc modum dicit Apostolus, quòd Deus operatur in nobis velle & perficere.

¶ Ad id vero quod dicitur, Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum, dicendum quòd homo trahitur tripliciter, aliquando enim trahitur violentia, sicut Susanna trahebatur ad mortem, vt dicitur Danie. 13. & Eleazarus trahebatur ad supplicium, vt dicitur 2. Machab. 6. Et de hac tractione dicitur Prouerb. 24. Qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Aliquando vero trahitur homo amore vel delectationibus allectus, vel beneficiis prouocatus, sicut trahitur puer ouo vel pomo sibi ostenso. vnde dicitur, Trahit sua quenque voluptas. De hac tractione dicitur Oseæ 11. In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Et Canti. 1. Trahe me, & cætera. & Ioannis decimo secundo, Si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. Aliquando autem trahitur timore supplicij territus, sicut trahuntur qui timent supplicia. De hac tractione dicitur Iacobi 2. Nonne diuites per potentiam opprimunt vos, & ipsi trahunt vos ad iudicia? Tractio ergo ista, de qua loquitur Christus (vt ostendit glos.) non est violentiæ, nec necessi[illegible]c inuiti, sed voluntatis & desiderij.

¶ AD SECVNDAM quæstionem dicendum, quòd reprobatio in suo intellectu tria includit, scilicet æternam præscientiam peritorum, temporalem obdurationem siue excæcationem, & finalem damnationem. Primum, scilicet præscientia meritorum causam non habet, cum enim Deus non accipiat cognitionem à rebus, sicut nos accipimus, sed ex seipso res intelligat & cognoscat, nullo modo res futuræ possunt dici causa præscientiæ Dei, sicut suprà in fine tertij capituli dictum est.

¶ Item cum præscientia secundum propriam rationem non aliud dicat nisi simplicem notitiam futurorum, non importat aliquam causam, & ideo futurorum & præcipue malorum causa esse non potest, sicut suprà tertio capite dictum est. Et secundum hoc reprobatio est tantum præscientia culpæ, sed non causa.

¶ Secundum autem & tertium, scilicet temporalis obduratio & finalis damnatio, duplicem causam habent, vnam ex parte hominis per modum meriti, aliam ex parte Dei per modum iustitiæ, culpæ meritò pœnam adhibentis. Obduratio enim quandoque dicitur actus voluntatis obstinatæ in malo, cui pertinaciter adhæret. Et sic constat quòd obduratonis causa non est Deus, sed homo, sicut nec alterius actus peccati inquantum deformis est. Aliquando autem obduratio dicitur ipsa priuatio gratiæ, quæ etiam excæcatio dicitur: quia gratia est quoddam lumen animæ: & perfectio quædam habilitans ipsam ad bonum. Aliquem autem carere gratia, ex duobus contingit, tum quia ipse non vult recipere, tum quia Deus non ei infundit, vel non vult infundere. Horum autem duorum talis est ordo, vt secun-

dũ nõ sit nisi ex suppositione primi. Cũ enim Deus nihil velit nisi bonũ, non vult aliquẽ gratia priuare, nisi secundũ quod bonũ est: sed si aliquis careat gratia, nõ est bonũ simpliciter. Vnde hoc absolutè consideratũ, nõ est volitũ à Deo. Est tamẽ bonũ vt careat gratia, si eam habere non vult, vel si negligenter ad eam habendã se præparat: quia iustum est, & hoc modo est volitũ à Deo. Patet ergo quòd huiusmodi defectꝰ absolutè causa prima est ex parte hominis qui gratia caret: sed ex parte Dei non est cã huius defectus: nisi ex suppositione illius, quod est causa ex parte hominis. Et per hunc modũ quandoq; inuenitur Deꝰ dici causa excæcationis vel obdurationis, nõ quidẽ emittendo malitiã, sed nõ impertiendo gratiã: sicut nec digni sunt, vt dicit Aug. Si enim non necessario impertitur, in ipso est impertiri & non impertiri, vnde eius qđ est non impertiri, aliquo modo causa est. Obduratio igitur ex parte hominis habet rationẽ culpæ: sed ex parte Dei habet rationẽ iustitiæ. Similiter finalis dãnatio habet duplicem causam, scilicet ex parte hominis, commissionem culpæ, & parte Dei, illationem pœnæ.

¶ Et per hoc patet responsio ad primas duas auctoritates, quòd Deus excæcat mentes infidelium, non impertiendo malitiã, sed iustè subtrahendo gratiã. Similiter, Obdurat quẽ vult: quia nõ cogitur cuiquam indigno conferre gratiã. Nec est contra voluntatẽ Dei: sed secundũ voluntatem ipsius, quòd aliquis pro merito malitiæ suæ obduretur: inquantum obduratio dicit pœnam iusto iudicio culpæ obstinationis illatam.

¶ Ad tertiũ dicendũ, quòd effectus nõ sequitur nisi cõcurrentibus omnibus causis: sed ex defectu vnius causæ tantũ consequitur negatio effectus. Dico igitur quòd causa gratiæ sicut agens, est ipse Deus, & sicut recipiens, ipsa anima per modũ subiecti & materiẽ. Et ideò quia formę inductæ non est causa materia neq; subiectũ, nisi sit tale subiectum ex cuius principiis fluit accidens (quale accidens non est gratia) ideò non dicitur simpliciter anima causa gratiæ, sed recipiens tantum. Deus autẽ est causa. dicitur tamen anima causa malitiæ. Nec oportet quòd omnis defectus incidat ex parte agẽtis, sed potest incidere ex parte recipientis. Et ita est in proposito: ipsa enim anima est causa obdurationis, inquantum obduratio culpam dicit.

¶ Ad quartũ dicendũ, quòd Deus quantum est in se, nulli est absens: sed homo à Deo præsente se absentat, sicut se absentat à præsenti lumine qui claudit oculos. Et ideo non est simile quod pro simili ponitur.

CAP. VII.

¶ Quare Deus creet hominem, quem præscit esse damnandum.

VLTIMO cõsiderandũ est, quare Deus facit hominem quem præscit esse damnandũ. Sunt enim quidã vesani, qui Deo in hoc iniquitatis maculã imponere non verentur, dicentes eũ iniquũ & impiũ, qui opus suũ facit ad intolerabiles & interminabiles cruciatꝰ.

¶ Rationes igitur adducendæ sunt ad tantã vesaniã refrenandã, & Dei iustitiã demonstrandã. Et primo ostendendum est, quòd volũtas Dei facientis hominem quem præscit esse damnandum, non est iniqua. Deinde ponendæ sunt rõnes probabiles, quare Deus facit hominẽ quem præscit esse damnandũ. Sciendũ est itaq;, quòd ratio quare Deus hoc facit, est sua voluntas: quæ causa est omnium quæ ab eo fiunt. vnde dicit Aug in 3. lib. de Trin. Non nisi Dei voluntas ca[illegible] a est sanitatis ægritudinis, præmiorũ atq; pœnarum, gratiarũ & retributionum. Hæc igitur sola est, vnde ortum est quicquid est. Voluntas autẽ eius iniusta vel iniqua esse non potest. Ex duobus enim contingit voluntatem alicuius à rectitudine deuiare: videlicet aut ex ignorantia, aut ex affectione peruersa. Quæ quidem duo in Deo inesse non possunt. Cum enim sit summe sapiens, ignorantia in eum non cadit: vnde dicitur Iob. 12. Apud eum est sapientia & fortitudo: & ipse habet consilium & intelligentiam. Et ideo clamat Apost. Rom. 11. O altitudo diuitiarũ sapientiæ & scientiæ Dei, &c. Hinc etiam Iob. 9 dicitur. Sapiens corde & fortis robore. Item cum omnis artifex naturaliter diligat opus suum, impossibile est opificẽ omnium odire aliquam creaturam: & ideò affectio inordinata in eo esse nõ potest. Vnde dicitur Sap. 11. Diligis omnia quæ sunt, & nihil odisti eorum quæ fecisti, nec etiam odiens aliquid constituisti aut fecisti. Ex his ergo apparet Dei voluntatem creatricem omnium iustissimam fore, nec maculã aliquam iniquitatis habere. Et hoc est quod dicitur Deut. 32. Deus fidelis, & absque vlla iniquitate, iustus & rectus. Item Abacuc. 1. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem nõ poteris. Et ideò dicit Psal. Iustus dominus, & iustitias dilexit, quantum ad ornatissimam affectionem: equitatem vidit vultus eius, quãtum ad perfectissimam cognitionem. Licet autẽ Deus sit rectissimus, & nihil odiat eorum quæ fecit: dicitur tamen odire aliqua Metaphorice, non inquantum ab ipso procedunt, sed inquantũ egrediuntur à regula rectitudinis suæ. Illud enim quod non esse volumus, odire dicimur: vnde cum mala fiant contra regulã rectitudinis eius (quia sunt priuatio modi, speciei & ordinis, vt dicit Aug.) ea vult non esse: & ideò malos odio habere dicitur. Vnde Sap. 14. Odio sunt Deo impius, & impietas eius. Dicitur etiam odire illos quorum punitionem vult. Sic enim ad modum odientis se habet. Et ideo dicit Psal. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Quia vero diuina voluntas est causa rerum omnium, ipsa causam habere non potest. Voluntari enim causa volendi est, finis autem diuinæ voluntatis est sua bonitas, ipsa enim bonitas Deo est causa volendi. Et ideo dicit Aug. in lib. 83. quæstionum, quòd voluntatis eius causa quærenda non est. Nam (vt idem dicit in lib. contra Manichæos.) Qui dicit, quare Deus voluit facere cœlum & terram, maius aliquid quærit quàm sit voluntas Dei: nihil autem maius inueniri potest. Quamuis autem diuina voluntas causam non habeat aliquid creatum, nihilominus tamen potest ei aliqua volendi ratio assignari, vel bonitas ipsius, vel aliquid quod ad bonitatis, vel sapientiæ ipsius pulchritudinem ordinetur. Si enim nulla posset diuinæ bonitatis ratio assignari, cogeretur in quorundam errorem declinare dicentium omnia procedere à Deo secundum simplicem voluntatem: vt de nullo oporteat reddere rationem, quare * Deus vult. Quod diuinæ scripturæ manifestè contrariatur: quæ Deum perhibet secundum, suæ sapientiæ omnia fecisse: secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, &c. Et eccle. 1. dicitur quòd Deus effudit sapientiam suam super omnia opera sua. Augustin lib. 11. super Gen. ad lit. dicit. Mouentur quidam dicentes, cur creauit Deus, quos futuros malos præsciebat? Et respondens dicit, quia præuidit quid boni de malis eorum esset facturus: si enim eos fecit vt in eis relinqueret vnde & ipsi aliquid facerent, quo quicquid etiam culpabiliter eligerent, illum de se laudabiliter operatum inuenirent.

** Aliàs nisi quia.*

¶ COMPESCAMVS igitur humanam temeritatem quæ Deo iniquitatis maculam imponere non veretur, & approbantes diuinam iustitiam, assigneemus aliquas rationes, quare Deus creat hominem quem præscit esse damnandum. Sit igitur prima ratio talis ex parte diuinæ liberalitatis, Melius est esse aliquid cum aliquo defectu, quàm non esse simpliciter. Cum autem in peccatore damnando duo sint: videlicet natura quæ bona est, & culpa quæ mala est: non debuit Deus propter culpã subtrahere naturam, aliàs liberalitatem suam subtrahere videretur. Sicut videmus, quòd bonus artifex aream facit, quam etiam præscit aliquam maculam contracturam. Et hæc ratio potest colligi ex illo verbo Apost. Timo. 2. Si non credimus, ille fidelis permanet, negare seipsum non potest. Si autem obiiciatur, quòd artifex si sciret aream in breui comburendam, eam non faceret, respondendum est quòd si artifex sciret etiam in ipsa combustione suam sapientiam relucere & aream in igne non deficere, non propter hoc se subtraheret à factione ipsius. Vnde cum Deus sciat etiam in damnatis suam iustitiam & suam sapientiam relucere (dum culpam per supplicium punit, conueniens est, vt propter hoc non se subtrahat.

¶ Secunda ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ. Bonum enim totius est melius quàm bonum particulare. Nam bonum particulare ordinatur ad bonum vniuersale, sicut imperfectum ad perfectum. Ad ordinatam ergo prouidentiam pertinet potius promouere & conseruare bonum vniuersale, quàm bonum particulare, & aliquando propter bonum vniuersale, particulare negligere: imo aliquando contra particulare propter vniuersale facere. Sicut ad conseruationem Reip. principes & rectores suspendunt latrones & interficiunt homicidas. Cum igitur natura humana per generationem propagetur & conseruetur: si Deus hominem damnandũ propagari vel nasci non sineret, vel animam non infunderet, ordinem generationis humanæ destrueret. Et sic bono vniuersali particulare præponeret, & rectitudo suæ prouidentiæ causaretur. quod penitus est absurdum. Congruum est igitur, vt propter generalius bonum fiat homo etiam damnãdus, Deo aliquid melius prouidente: vt dicit Apostolus ad Hebr. 11.

¶ Tertia ratio sumitur ex parte diuinæ prouidentiæ & reuerentiæ simul. Nam quanto magis rector auget Rempub. & ipsos Reipub. conseruatores gloriosius promouet, & potioribus donis remunerat etiam cum suppliciis aliquorum, deprimendo scilicet, & cruciando eorum aduersarios & Reip. destructores: tanto laudabilior redditur. Cum igitur gloriam beatorum augeat, consideratio tormentorum hostium suorum, quæ ipsi Dei beneficio euaserunt, congruum fuit vt Deus etiã homines consideret quos sciebat esse damnandos. Beatis enim accrescit gloria de perditione malorum: tum quia gaudent de vindicta eorum: iuxta illud Psal. Lætabitur iustus cum viderit vindictam. Tum quia ipsi eorum supplicia euaserũt: & propter hoc in gratiarum actiones & laudem & reuerentiam exuberant. Creatoris 2. Mach. 1. De magnis periculis à Deo liberati magnificè gratias agimus ipsi. vnde dicitur in Psal. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine. Et ideò dicit Augustin. super Gene. Frustra dicitur. Non debet Deus creare quos præsciebat malos futuros: sciebat enim eos bonis profuturos, & iustè pro mala voluntate puniendos. Hanc rationem innuit Apostolus Roma. 9. dicens: Volens Deus ostendere iram & notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa iræ, apta in interitum: vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ, quæ præparauit in gloriam.

¶ Si autem obiiciatur, quòd nullus debet procurare propriam reue-

Universidad de Navarra
Biblioteca

rentiam, & aliorum vtilitatem cum dispendio aliorum respondendum est, quòd hoc verum esset, si fraudulentia, vel aliqua iniustitia committeretur, sed quando iustitia non deseritur, sed seruatur (vt in proposito fit: sicut ostensum est suprà) semper debet bonorum vtilitas procurari.

¶ Quarta ratio sumitur ex parte diuinæ potentiæ & sapientiæ simul. Nullus enim Rex præpotens & veritatem diligens, debet occultare potentiam suam, & impotentiâ simulare, ne infirmus & impotens reputetur. Item nullus bonus artifex debet occultare sapientiam suam, & ignorantiam simulare, ne inscius videatur. Vnde dicitur Eccle. 20. Melior est qui celat insipientiam suam, quàm homo qui absondit sapientiam suam. Si ergo Deus non fecisset quem sciebat esse damnandum, potuisset inscius & imporens reputari: & quòd plus posset malitia, quàm diuina potentia vel sapientia. Cuius cõtrarium scriptum est Sapien. 8. Sapientia vincit malitiam: attingit enim à fine vsque ad finẽ fortiter, & disponit omnia suauiter.

¶ Hanc rationem tangit Apostolus Rom. 9. cum dicit, An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?

¶ Si autem obiiciatur, quòd nullus debet ostendere potentiam suam in alicuius iniuriam, respondendum est, quòd Deus ex hoc nulli facit iniuriam, vel iniustitiam: nec homo de Deo iustè conqueri potest. nam quicquid boni habet, à Deo habet. s. esse suũ. Malitiam autẽ habet à seipso: vt suprà ostensum est. Vnde dicit Aug. super Gen. loquens de futuris damnandis. A se habent voluntatem malam, à Deo naturam bonam, & iustã pœnã. Quòd autẽ homo de bono cõqueratur, iniustũ est, & ideò dicit Apostol. Ro. 9. Nunquid iniquitas est apud eum? absit. & subditur. Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? Et Isa. 45. Væ qui contra dicit factori suo testa de samiis terræ. nunquid dicit lutum figulo suo, quid facis?

¶ Si autẽ obiiciatur, quòd dãnatus vellet potius non esse quàm sic esse, iuxta illud Mat. 26. Bonum erat illi si natus non fuisset homo ille. ergo iniustitia fit illi. respondendum est, quòd licet damnati vellent potius non esse quàm sic esse, non tamen absolutè vellent non esse. Nullus enim potest simpliciter appetere destructionem sui esse, propter naturalem appetitum cuiuslibet rei ad esse. Cum autem esse absolutum sit melius quàm conditionatum, non debuit Deus propter appetitũ conditionum, absolutum Esse cassare.

¶ Quinta ratio sumitur ex parte humanæ arrogantiæ. Si enim Deus nõ fecisset aliquem hominẽ damnandũ, humana præsumptio saluté suam propriis meritis, & non Dei gratiæ asscripsisset: dũ credidisset per virtutem propriam, & suis naturalibus, vel ex suis operibus se posse saluari. Hæc ratio tangitur Ro. 9. cum dicitur, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est, &c. Vnde Tit. 3. dicitur, Nõ ex operibus iustitiæ, quæ facimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit: Et ideo ad humiliandam humanam superbiam loquitur Iob. 40. dicens, Nunquid irritum facies iudicium meum, & condemnabis me, vt tu iustificeris? Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, circunda, tibi decorem & in sublimi erigere, & esto gloriosus, & ego cõfitebor, quòd saluare te possit dextera tua.

¶ SVNT etiam nonnulli, qui secundum suam dementiã, diuinã prouidentiã reprehendunt, dicentes, quòd Deus talem hominem facere debuit, quòd omnino peccare non posset, sequentes potius suã fatuam conceptionem, quàm diuinæ prouidentiæ rectissimam rationem. Si enim Deus creasset hominem talem quòd peccare non posset, plura inconuenientia sequerentur.

¶ Primũ inconueniens est, quòd libertas arbitrij tolleretur, & per consequens natura & nobilitas hominis cassaretur. Nobilitas enim hominis in hoc consistit, quòd liberam habet electionem, dum ad vtrũlibet flecti potest. Quod quidem animalia brura, quæ carent ratione, nõ habent, licet sensum & sensualitatis habeant appetitũ. Vnde dicere, quòd Deus facere debuisset hominẽ qui peccare non posset: simile est ac si diceretur, quòd debuisset eum facere animal brutum, vel aliquid aliud minus nobile. Talibus cõtingit, sicut dicit Psal. Homo cum in honore esset, non cognouit seipsum, cõparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hominis ergo nobilitas, quam contulit ei Deus, est quòd habet arbitrij libertatem, per quam potest ad vtrũlibet flecti, habens discretionem boni & mali. Vnde dicitur Eccl. 15. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilij sui. Et subditur, Ante hominem vita & mors, bonum & malum: quod placuerit ei, dabitur illi. Et ideò dicit Psal. Minuisti eum paulò minus ab angelis, &c.

¶ Aliud inconueniens est, quòd meritorum & præmiorum ratio & iustitia deperiret. Nullus enim meretur de eo cuius causa & libertas in ipso non est. Vnde dicit Poëta. Quid meruere boues, animal sine fraude dolóue. Vnde ratio merendi ex parte nostra est in libertate arbitrij. Et cum omne præmium causetur ex merito, cui respondet: si meritum non esset sublata libertate arbitrij, præmium non daretur: secundũ illud Apostoli 2. Timo. 2. Non coronabitur, nisi qui legitimè certauerit. Ad hoc ergo vt cæleste præmium daretur homini, oportuit vt meritum præcederet causarum ex conatu arbitrij, cui tale præmium daretur: sicut dicit Apostolus 2. Timo. 4. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui: in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex, &c.

¶ Tertium inconueniens est, quòd bonitati & perfectioni vniuersi detraheretur. Nam perfectio vniuersi consistit in hoc, quòd omnes gradus bonitatis creaturæ communicabiles continet. Si autem natura humana à suo gradu translata, in altiorem per Dei prouidentiam muraretur, quamuis aliquod bonum humanæ naturæ accresceret, tamen bonitati vniuersi aliquid detraheretur, dum non omnes gradus bonitatis impleti essent, illo gradu ex quo natura humana translata esset, vacuo remanente. Cum autem bonum vniuersi excedat bonum particulare cuiscunque naturæ creatæ (sicut etiam bonum gentis excedit bonum singularis hominis, vt in primo Ethi. dicitur) debuit Deus humanã naturam facere qualem fecit: scilicet quæ peccare posset: vt omnes gradus bonitatis impleret. Vnde dicitur Deute. 32. Dei perfecta sunt opera.

¶ Quartum inconueniens est, quia impediretur illud ex quo apparet Deus laudabilis. Nam in peccatis apparet etiam Deus multum laudabilis, dum per misericordiam parcit, & per iustitiam punit. Cum ergo id ex quo apparet Deus laudabilis, non debeat impediri, non debuit Deus omnino impedire peccatum, faciendo hominem qui peccare non posset, vt perpetuò dici posset illud. Psal. Magnus dominus & laudabilis nimis, &c.

¶ Quintum inconueniens est, quia si homini daretur quòd peccare nõ posset secundum conditionem suæ naturæ, arbitrij libertate seruata, quædam contradictionis implicatio sequeretur. Arbitrium enim ideò dicitur liberum, quia ad vtrum libet flecti potest: potest enim aliquid facere & non facere, & potest facere bonum & malum. Si ergo haberet liberum arbitrium ad peccandum, & peccare non posset per naturam, duo contradictoria essent simul, quod est im possibile.

¶ Si autem obijciatur de arbitrio diuino vel angelico, quia cum sit liberum, peccare non potest: di cendum est, quia cum Deus non habeat esse causatum, vel depend ens ab aliquo, secundum conditionem suæ naturæ, deficere nunquam potest, nec quantum ad esse, nec quantum ad rectitudinem bonitatis: & ideò peccare non potest. Sed quælibet creatura habet esse dependens & causatum ab alio, scilicet à Deo, & ideò secundum conditionem suæ naturæ quælibet creatura deficere potest, & quantum ad esse & quantũ ad rectitudinẽ voluntatis. Vnde dicit Greg. quòd omnia tenderent in nihilum, nisi manu Conditoris tenerentur. Et ideò quibuscunque confertur, vt in bono sic confirmentur, vt peccare non possint, hoc non habent per naturam, sed per Dei gratiam: per quam filij Dei efficiuntur, & quodammodo diuinæ naturæ consortes: secundum illud Psal. Ego dixi, dij estis, & filij excelsi omnes.

¶ Patet igitur ex præmissis, quòd omnia quæ à Deo fiunt, & bona & ordinata sunt. Et ideò dicitur Gene. primo, Vidit Deus cuncta quæ fecerat: & erant valdè bona. Apostolus etiam dicit Rom. 13. Quæ à Deo sunt, ordinata sunt.

PRÆDICTORVM EPILOGVS.

¶ Non posse naturaliter ab homine sciri, quare Deus in particulari hunc prædestinet, & hunc vel illum reprobet.

QVAMVIS autem superius inductæ sint rationes ad ostendendum quòd nulla iniustitia apud Deũ est, ex eo quòd facit hominẽ quem præscit esse damnandum, vnusquisque tamen caueat diligenter, ne nimis incautus præsumat assignare causam in speciali, quare hunc vel hos determinatè Deus eligat, & illum vel illos non eligat. Hoc enim nullus mortalium scire potest, nisi fortè Deus vellet hoc alicui specialiter reuelare. Vnde dicit August. Cur potius hunc vel illum Deus liberet vel non liberet, scrutetur qui potest, tam magnum profundum iudiciorum Dei, veruntamen caueat præcipitium. Item quare hunc trahat & illum non trahat, noli diiudicare, si non vis errare. Et Rom. 12. Non plus sapere, quàm oporter sapere, sed sapere ad sobrietatem. Qui enim hoc præsumeret perscrutari, Deo non præstaret obsequium, sed sibiipsi iudicium generaret: iuxta illud Prouerb. 25. Sicut qui mel multum comedit, non est bonum: sic qui perscrutator est maiestatis, opprimetur à gloria: ille scilicet disponente, à cuius narratione cunctæ linguæ deficiunt. Qui & ipse consummatio sermonum existens, est Rex regum & dominus dominantium, cuius potestas non auferetur, & regnum non corrumpetur in secula seculorum. Amen.

¶ Insignis angelici doct. diui Thom. Aquin. de diuina præscientia & prædestinatione tractatus, per Io. Daniel. sacræ paginæ bacchalarium Louanien. studiosissimè reuisus & correctus explicit.

¶ Laus vni & trino.

THOMÆ

THOMÆ DE VIO CAIETANI S. Romanæ Ecclesiæ Cardinal. ordinis prædicatorum, de infinitate Dei absolutissima Quæstio.

¶ Vtrum Deus gloriosus sit infinitæ virtutis.

QVÆRITVR vtrum Deus gloriosus sit infinitæ virtutis. Et arguitur quòd non. Primò, Quia aut Deus mouet cælum effectiuè & immediatè: aut non effectiuè, sed vt finis tantum: vel effectiue & mediatè.

¶ Si primo modo, & est infinitæ virtutis. ergo motus cæli esset in non tempore, quod est contra sensum. Consequentia patet ex 8. Phy. text. 79. & primo cæli, text. 52. & secundo cæli comment. 58. & alibi, &c.

¶ Si secundo modo aut tertio: & est infinitæ virtutis: ergo habetur in rerum natura vna virtus: qui se moueret effectiuè & immediatè, motus fieret in non tempore. Tunc vltra, Sed possibile est virtutem illam infinitam mouere effectiuè & immediatè: ergo possibile est ex ea sequi motum in non tempore: quod est impossibile simpliciter. Prima consequentia ex antedictis est euidens. Affirmatio verò vltimi antecedentis patet ex eo quòd virtus infinita nec est alligata causalitati finali motus, nec mediatè causalitati effectiuæ eiusdem: quin possibile sit ipsam ab his absolui, alioquin infinita virtus non esset.

¶ Si dicatur quòd hæc ratio supponit Deum agere naturaliter (id est non quantum vult, sed quantum potest) & quòd hoc non est necessarium: quia Deus est natura intellectualis, cuius proprium est agere: secundum intellectus sui diffinitionem, vt artifices facere videmus, & consequenter Deus tanta velocitate mouet, non quin plus possit, sed quia sic explicandæ suæ arti expedire videt.

¶ Contra hoc primo. Quia saltem habetur intentum secundum Arist. & Auer. cæterosque philosophos tenentes Deum licet intellectualem, naturali tamen necessitate agere. Demonstratio siquidem posita in primo cæli, text. 90. ad ostendendam vnitatem mundi manifestè supponit hoc, vt patet ex dubio ibidem moto ab Alexand. & Auer. & S. Tho. & cæteris. Venatio etiam numeri intelligentiarum iuxta numerum motuum cælestium, in 12. Meta. text. 42. hoc idem ponit. Numerus enim motorum non adæquatorum non potest ex motuum numero efficaciter concludi, cum possit facilè quispiam dicere, plures motus ab eodem excedente motore fieri. Inconueniens quoque reputatur ab Arist. 8. Physi. text. 79. quòd virtus finita & infinita possint æquali tempore mouere, quod tamen ex hac responsione sequeretur. Auer. quoque 8. Physi. cõ. 5. & primo cæli. con. 21. & Auic. 6. Meta. hoc idem sentire videntur. Secundo, Quia vt dicitur primo priorum, & primo cæli. text. 119. id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile. Sed ad virtutẽ infinitã positam in rerũ natura, licet agentem liberè, sequitur falsum impossibile, scilicet posse fieri ab ea motum in non tempore: ergo ipsam esse in rerum natura est simpliciter impossibile. Probatur minor. Tum quia non est impossibile Deum velle vti tota virtute sua, vt inductiuè patet in omnibus agentibus. Et vt dictum est primo cæli. text. 102. ab vniuersali manifestata per inductionem in omnibus sensibilibus, non est resilendum. Tum quia considerata tantum virtute diuina infinita, & non considerato modo agendi (qui est posterior, scilicet agere per libertatem) sequitur motum fieri in non tempore: quamuis non de facto, tamen quantum est ex ratione potentiæ motiuæ. Constat autẽ non solum esse impossibile illud ad quod sequitur de facto poni aliquod impossibile in rerũ natura: sed etiam illud, ad quod sequitur aliquod impossibile simpliciter. Vnde hoc posset exemplificari sic. Quemadmodũ positio tua duo dicit, scilicet quòd est virtus infinita & quòd agit libere: sic consequenter ego deduco duo. Ex primo quidem quòd fieret motus in non tempore: ex secundo autẽ quòd de facto hoc falsum est. Ex quibus simul infertur quòd ad infinitam virtutẽ, licet agentem libere, sequitur aliquod falsum impossibile, & consequenter ipsam inuenire est impossibile.

¶ Secundò arguitur sic, Omnipotentiæ actiuæ in natura respondet aliquod possibile ex potentia passiua, & econuerso (vt dicitur in primo cæli. con. 124. vel saltem respondet aliquod posibile manifestatiuum totius illius virtutis actiuæ vt sic, aliter frustra esset: cum potentia sit propter opus 2. cæli. text. 17. Sed virtus diuina motiua est infinita per se: ergo sibi respondet saltem possibibiliter aliquis motus manifestatiuus infinitatis illius. Hoc autem est impossibile: quia aut ille motus esset corporis infiniti, quod impossibile est inueniri: aut corporis finiti in non tẽpore, quod est impossibilius, aut esset corporis finiti in tempore æterno, vt est motus cæli. & hic non concludit infinitã virtutem motoris, sed immutabilem & immaterialẽ. alioquin omnes motores cælorum essent infinitæ virtutis. Et confirmatur. Quia quantitas virtutis actiuæ ex effectus quantitate cognoscitur: vt dicitur in primo cæli, text 119. Vnde cum Deus non possit producere effectum infinitũ (vt communiter tenetur & à philosophis & à theologis) consequens est quòd virtus diuina infinita non sit. Et confirmatur secundo ex 4. Phy. text. 131. sic. Si impossibile est esse mobile, impossibile est esse motiuum. & econuerso. & similiter, Si impossibile est esse mobile velocitate infinita, impossibile est esse motiuum velocitate infinita. Sed impossibile est tale mobile inueniri: ergo & motiuum infinitæ virtutis.

¶ Tertio arguitur à credentibus se arguere ex cõ. 38. secundo de cælo. vbi Auer. dicit, quòd si moror non haberet potentiam terminatã, ergo neque naturam terminatam: & sic intelligerẽtur ex sua natura motores infiniti: & non intelligerentur ex suo esse res propriæ ei, & cætera. Ex illo enim cõmento arguunt, quòd infinita virtus est ens impossibile inueniri in rerũ ordine: quia si ponatur, sequæretur inquiunt quidã, quòd totum non esset maius sua parte, accepta enim virtute illa infinita, & diuisa secundũ intellectum in duas quasi partes: ex quo quamuis est virtualiter, cũ quælibet pars infiniti sit infinita, & vnum infinitũ nõ sit maius alio, consequens est quòd tota virtus infinita est æqualis cuilibet suarũ partium, quod est impossibile. Et ad hoc deducit ibi Auer. cũ dicit, quòd si esset motor infinitus, intelligerentur ex sua natura motores infiniti. Alij verò eandẽ inde volentes deducere conclusionem, dicunt ideò esse impossibe ens habens virtutem infinitã, quia infiniti proprium esse occupare totũ. & ideò si daretur infinitum secundum virtutẽ: occuparet omnẽ virtutem: nec cõpateretur secũ aliquã aliam virtutem, & sic periret ordo vniuersi. Et quia infinita natura contineret & occuparet infinitas naturas. natura autẽ est primũ principium motus: ideò dixit, quòd intelligerentur ex sua natura infiniti motores. Potest tamen difficilius, & ad mentẽ Auer. ibidem argui sic, Causa finitatis intẽsiuæ est distinctio formarũ: & hæc est cõmunis formis materialibus & inmaterialibus: ergo finitas illa est cõmunis omnibus formis. Antecedens probatur. Tum quia distinctio formarum mouentium est causa finitarum proportionũ ad mobilia: nisi enim esset diuersa natura mouentis Solem, à natura mouentis Saturnum, nõ posset reddi ratio suarũ cõmensurationũ ad mobilia propria. Tum quia constituiua formarum, ex quibus oritur earũ distinctio, sic se habere necesse est, quòd vnum aliquid claudit positiuum, quod reliquum non claudit, & econuerso. Ab infinito autem nullum positiuum excluditur, ac per hoc periret multitudo & differentia motorum.

¶ Quartò arguitur sic, Si Deus esset infinitæ essentiæ, sequeretur quòd nullũ ens esset perfectius alio. hoc est falsum. ergo consequentia probatur supponendo, quòd perfectio attendatur penes accessum ad summũ: quod etiã habetur in proposito ex 10. Meta. cõ. 7. vbi dicitur quòd primus motor est mensura omniũ substantiarum. Hoc enim stante deducitur consequentia sic: Eorũ, quorum nullũ est alio propinquius summo, nullum est alio perfectius, sed si Deus est infinitus, nullum aliorum entium est sibi propinquius alio, quia à quolibet distat in infinitũ, ergo inter entia alia à Deo nõ datur perfectius & minus perfectum.

¶ Quinto arguitur auctoritatibus. Et primò Auer. 8. Phy. cõ. 79. vbi negat primũ motorẽ esse infinitum. Secundò, in secundo cæli com. allegatur 38. 39. vbi subdit, quòd infinitas intentionis impossibile est quòd inueniatur in formis inquantùm sunt formę. Et confirmatur hoc idem in cõ. 71. & in de substantia orbis. cap. 3. & cæt. Arist. quoque in secundo cæli text. 71. testimoniũ huic parti perhibet dum dicit, quòd si adderetur stella orbi erratico, vltimus orbis esset in labore. Constat enim, vt ibidẽ, & in cõ. 58. declarat Auer. quod vltimũ orbem reuoluere alios, est motorem eius hoc facere, quem omnia desiderant, quem constat esse Deum: & consequenter nihil aliud est dicere, vltimus orbis esse in labore, quàm Deus esset in labore. Hoc autem non sequeretur, si Deus esset infiniti vigoris. ergo.

¶ IN OPPOSITVM est auctoritas Aristol. 8. Physi. text. com. vlti. vtentis infinitate pro medio termino ad concludendũ Deum esse incorporeum.

¶ IN HAC quæstione tria sunt agenda. ¶ Primo, declarabitur titulus. ¶ Secundo, probabitur pars affirmatiua. ¶ Tertio, respondebitur rationibus ad oppositum.

TITVLVS QÆSTIONIS.

¶ QVO AD PRIMVM, Cùm finiti & infiniti ratio quantitati congruat (vt dicitur primo Phy. text. 15.) & quantitas diuidatur in succesiuam & permanentem, & hæc in quantitatem molis & perfectionis, supponamusque Deum esse incorporeum & immortalem, & cæt. consequens est, quod nec de quantitate durationis, nec molis quæstio præsens sit: sed de quantitate perfectionis, an infinita sit. Quia vero infinitum negationem claudit, non est putan-

dum priuatiuè teneri, sed, vt communiter & verè dicitur negatiue: quia nō queritur Deus vtrū nō habeat perfectionis terminos, quos sua vel alicuius alterius natura nata est habere. sed simpliciter quæritur vtrum nullos habeat perfectionis terminos. Et licet mutuo se consequantur infinitas virtutis & infinitas essentiæ: diuersa tamen quæsita formaliter sunt, & diuersa habent propria media. Propter quod diuus Tho. in 7. quæst. primæ partis tractat infinitatem essentiæ Dei, & in q. 25. infinitatem suæ potentiæ. Vnde quæstio nostra de infinitate virtutis inquirens si infinitatem essentiæ quasi pertransibit, arguenda insufficientiæ non est. Vertitur ergo hoc in loco in dubium, an virtus seu potentia Dei glorioſi sit tantæ perfectionis quòd nullis perfectionis limitibus angustetur, an non. Verbi gratia, applicando quæstionē ad virtutem motiuam, an virtus motiua Dei glorioſi sit tantæ perfectionis, quòd quantum est ex se, nullo limite claudatur, sed quacunque velocitate data possit facere maiorem: an concludatur aliquo termino, puta quòd vltra velocitatem 24. horarum non possit facere maiorem. Et hæc de primo.

Deus est ipsum esse per essentiā excedens in nobilitate omnia & singula etiam simul sumpta.

¶ QVO AD SECVNDVM, Quia non est intentionis præsentis discutere difficultatē hāc nisi inter Peripateticos, & horum duos tantum, principem scilicet eorum, & Auer. à quibus Metaphyſicalia media propria ad infinitatem subſtantiæ diuinæ aut non habemus, aut sic, vt nefas videatur mordaci multorum imperitiæ exponere: ideò duabus tantum viis propoſitum oſtendetur. Vnum tamen de ipsa diuina essentia præmittendo, scilicet quòd est ipſum esse per essentiam, & totam essendi virtutem præhabens, superexcedensque nobilitates omnium rerum, quæ fuerunt, & quæ sunt, quæ possunt esse, etiam simul sumptarum. Quod enim sit ipsum esse per essentiam, Ariſto. 2. Meta. tex. 4. & Auer. 12. Metaph. com. 51. testantur. Quod verò ipsum esse per essentiam, totam essendi virtutem præhabeat, apud sapientes penetrantes terminos, in dubium verti non potest: sed vt communis animi conceptio est, quemadmodum incorporalia non esse in loco. Exprimitur quoque ab Auer. in com. 22. 5. Meta. vbi dicitur in Deo contineri nobilitates omnium generum: cuiusque siquidem rei nobilitas secundum aliquam essendi rationem est. Confirmaturque ab eodem in 12. Meta. com. 18. & 36. vbi dicit, in primo motore omnia contineri actu, & in com. 51. Quod autem omnium nobilitates simul sumptæ deficiant à nobilitate prima, ex eo patet, quòd cum ipse ita sit summū ens quod cæterorum nobilitates claudat in se nobiliſsimo modo, tanto omnibus præstat, quanto eorum in se naturas nobiliori habet modo: habet enim omnia in se per modum sui, qui est purus actus omnino. Vnde ridiculum est, quod quidam non sunt veriti scribere, scilicet quod cum dupliciter possit intelligi Deum habere in se perfectiones omnium: vno modo sic: vt habeat in se vnam simplicem essentiam præhabentem omnia, vt pura actualitas: alio modo sic, vt habeat in se gradus perfectionales correspondentes singulis perfectionibus contentis. Si secundo modo verificaretur, tunc Deus esset perfectior cæteris simul sumptis: si verò primo modo, nō concluditur Deum esse perfectiorem omnibus simul, sed singulis. Et quia primo modo verificatur, ideo ex his non habetur Deum esse perfectiorem omnibus simul sumptis. Ridiculum inquam est, quia puerile est in philoſophia æquare perfectiones particulares perfectionibus vniuersalibus. Non enim est possibile secundum rem, neque secundum intellectum (etiam data fingendi licentia) vt aliquid sit melius ipsa bonitate per essentiā: aut magis ens ipso esse per essentiam: aut magis viuens, aut intelligēs, &c. quàm ipsa vita, & ipse intellectus per essentiam. Si ergo Deus secundum veritatem est huiusmodi, quomodo potest aliquid eo perfectius fingi? Vnde Ariſt. 12. Meta. text. 39. notanter concludit Deum esse viuum & sapientem, & cæt. vt Platoni attributum dogma confutaret, quod nobilitates entium diuiſit, ponēs aliud esse per se vnum, & aliud per se ens, & aliud per se vitam, & cæt. Vnde sicut leo Platonicus esset perfectior non solum singulis, sed omnibus leonibus simul, quatenus leones sunt, & si infinities infiniti leones particulares essent, omnes à per se leonis nobilitate deficerent: sic omnia entia per participationem à primo per essentiam ente necesse est deficere. Quod etiam ex causalitate æquiuoca primi super omnia manifestè patet.

¶ HAC IGITVR primi entis nobilitate præhabita, oſtēdendū est, an virtus eius sit infinita intensiuè.

¶ Prima ergo via ex fine 8. Physi. sumitur sic. Ariſto. (vt Auer. cō. vltimo inquit) concludit in secunda figura Deum non esse virtutem in corpore, sic. Nullum corpus aut virtus in corpore est infinitū. Primus motor est infinitus: ergo primus motor non est corpus, nec virtus in corpore. Probatur maior, quia virtus infinita aut esset in corpore infinito, & hoc non datur: aut in corpore finito, & hoc oſtensum est esse impoſsibile. Minor verò, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ, primus motor est huiusmodi: ergo. Iste est processus Ariſto. in quo manifestè vtitur infinitate virtutis pro medio termino. Nec refert, siue sic siue aliter formetur processus Ariſto. quoniam quocunque modo formetur, in idem redit, vt patet in textu.

¶ Quidam autem peruertentes textum, dicunt: quòd Ariſto. sumit quidem pro medio infinitam virtutem, sed virtus infinita potest esse dupliciter. Vno modo intensiuè: & sic non accepit Ariſto. Alio modo secundum durationem: & sic intellexit. Ita quòd maior est, Nulla virtus in corpore est infinita secundum tempus, & cætera. Sed contra hos ex hoc processu arguitur sic, Præmissæ alicuius syllogiſmi probatæ anterioribus syllogiſmis, in eo sensu sunt sumendæ, in quo fuerunt concluſæ in præcedenti bus rationibus. iſta patet de se. Sed præmissæ syllogiſmi facti in text. vltimo fuerunt probatæ per alias rationes factas, vt ibidem fatetur etiam Ariſto. ergo accipiendæ sunt in sensu in quo probatæ sunt. Constat autem quòd præmissæ illæ probatæ sunt loquendo de infinitate intensiua, ergo accipiendæ sunt vt loquuntur de infinitate intensiua. Diſcursus bonus, & vltima tantum propoſitio restat declaranda. Quæ sic declaratur. Maior huius syllogiſmi fuit concluſio probata in text. 79. quo ad hoc, quòd virtus infinita non potest esse in magnitudine finita, & fuit concluſio probata in 3. Physi. longo processu, quo ad hoc quòd magnitudo infinita non datur. Sed in text. 79. non potest inficiari, quin loquatur de virtute infinita intensiuè, ergo prima præmissa loquitur de virtute infinita intensiuè. Minor verò est concluſio probata ab Ariſto. In hoc textu ex concluſione textus 78. Probat enim hic primum motorem esse virtutis infinitæ, quia mouens tempore infinito est virtutis infinitæ, vt ibi probatum fuit. Ad illum enim textum expresè in hoc loco se remittit Ariſto. dicens quòd impoſsibile est à finito moueri aliquid secundum tempus infinitum, vt monſtratum est nunc. Constat enim quòd nullibi probatum est, niſi in text. 78. Apertiſsimè autem liquet etiam cæcis, quod in text. 78. non est sermo, niſi de finita & infinita virtute intensiuè: ergo altera etiam præmiſſa loquitur de infinitate intensiua. Superfluum autem esse duxi addu cere demonſtrationes Ariſtol. in text. 78. & 79. vt oſtendam ibi sermonem haberi de finitate & infinitate intensiua. Rationes enim adeò apertæ sunt, vt oſtensione hac non egeant: exigitur tamen ad hoc vt videantur. Et ne suſpensum quempiam reddamus donec librum Physi. viderit, fideliter ipsas demonſtrationes adduximus. Demonſtratio ergo habita in text. 78. ad oſtendendum, quòd motus in tempore infinito non potest fieri à virtute finita, est ducens ad impoſsibile. Et accipit primo ab aduersario eius positionem, scilicet quòd sit ita, quòd A, virtus vt centum, moueat B, mobile centum cubitorum in C, tempore infinito. Deinde adiungit huic propoſitionem poſsibilem, scilicet, quòd D, virtus vt decem, quæ est decima pars virtutis vt centum, moueat E, mobile decem cubitorum, quod est etiam decima pars primi mobilis in tempore Z. Et tunc arguitur sic, Hoc tempus: in quo mobile decem cubitorum mouetur à virtute vt decem, non est æquale tempori illi, in quo mobile centum cubitorum mouetur à virtute vt centum, sed minus eo. Quia demonſtratum est in 6. quòd cæteris paribus totum mobile, seu mobile maius maiori tempore eget ad pertranseundum aliquod certum signum, quàm pars eius, seu mobile minus. & ad sensum patet. Vel secundum Auer. (& in idem redit) quia maior potentia mouet maiori tempore, sci[illegible]maius mobile reſpectu alicuius signi pertranseundi. seu, quod idem est, condiuidendo tempus mobile: aliter non esset verum, quia, vt dicitur in septimo Physic. text. 36. media potentia mouet medium mobile in æquali tempore per æquale spatium. Cum ergo illud tempus sit infinitum, restat quòd hoc sit finitum. Si ergo tempus Z decem horarum, & tunc arguitur sic. Si augeatur virtus vt decem, donec conſumat, aut adæquet virtutem vt centum, & similiter augeatur mobile decem cubitorum donec conſumat vel æquet mobile centum cubitorum, necesse est proportionaliter augeri tempus Z decem horarum, donec conſumat, aut adæquet tempus in quo virtus vt centum, mouet mobile centum cubitorum: quia necesse est æquales virtutes mouere æqualia mobilia tempore æquali. Sed infinitum non potest conſumi, nec aliquid potest ei multiplicatum æquari: ergo tempus quo virtus vt centum mouet, impoſsibile est esse infinitum, quod erat probandum.

¶ DEMONSTRATIO autem posita in textu 79. probans, quòd in magnitudine finita non potest esse virtus infinita, est etiam ad impoſsibile. Et primo supponit tria. Primum est, quòd maior virtus mortix facit æqualem motum in minori tempore. Secundum (quod ex primo sequitur) est, quod infinita virtus facit plus in æquali tempore quàm finita. Tertium est, quòd omnis motus est in tempore. Quibus stantibus arguitur sic. Si in magnitudine finita esset virtus motiua infinita, sequeretur quòd in æquali tempore æqualiter mouerent virtus finita & virtus infinita: hoc autē est impoſsibile: ergo. Consequentia declaratur ibidē sic. Sit A, tempus vnius horæ in quo virtus infinita mouet, & sit B, tempus mille horarum in quo virtus finita, puta vt centum mouet. Tunc cum quanto virtus motiua fit maior, tanto tempus in quo mouet, fiat minus per suppoſitiones, augeatur virtus motiua, vt centum, in tanta proportione, in quanta tempus vnius horæ excediturà tempore mille horarum. Et tunc manifestè patet, quòd in æquali tempore æqualiter mouebit virtus illa finita in mille culpa proportione ad virtutem vt centum: & virtus infinita, quod erat impoſsibile deducendum.

¶ Ex his iam manifestè patet, quòd nunquam fit sermo die infinitate durationis, sed semper de finitate & infinitate intensiua, vt qui his oblatis hoc non videt, non egeat medio, sed sensu intellectuali. Et confirmatur, Præmissæ iſtius vltimi syllogiſmi intellectæ, vt dicunt de infinitate durationis: aut assumuntur ab Ariſto. vt per se notæ, aut vt probatæ. Non vt per se notæ, quoniam sunt aut falsæ, aut maximè dubitabiles: tum quia sol habet virtutem motiuam tempore infinito motu alterationis, tum quia totum corpus cæleste mouet actiue motu locali sphæram ignis & supremum aëris tempore infinito, & tamen constat quòd hæc sunt corpora, nec secundum veritatem apparet aliquid cogens, niſi loquentes ad dicendum, quòd virtus corporea actiua est necessariò finita secundum durationem. Vnde Ariſto. assumens vt per se nota ea quæ sensus perhibent esse falsa, plurimum peccasset. Nec vt probatæ, quia nullibi inueniuntur in hoc sensu probatæ: ergo.

¶ Et quoniam quæstionem hanc non aggredimur ea ratione vt sciamus quid senserit Ariſto. quoniam hoc à philoſophia extraneum est: sed vt sciamus qua ratione hoc concluſum sit, & in processu prædicto ambiguitas magna est circa probationem minoris (quæ est quæstionis huius obiectum) ideò videndum hīc est quàm efficaciter minor illa probetur. Est autem ratio dubitandi, quia Com. text. 78. scilicet mouens tempore infinito est infinitum, ex qua probatur minor. text. vlti. scilicet primus motor est infinitus (loquitur de mouente tempore infinito ex parte mobilis: vt patet ex ratione probante ipsam, condiuidit enim tempus mobile: minor autem iſta loquitur de mouente tempore infinito ex parte magnitudinis seu spatij super quod fit motus: vt patet in motu cæli. Primus enim motor non aliter mouet tempore infinito, niſi quia mouet cælum tempore infinito. Constat autem quòd nec tempus, nec motus cæli habet infinitatem ex parte mobilis, sed ex parte spatij infinities pertranseundi. Constat autem, quòd ad mouendum tempore infinito primo modo, requiritur virtus infinita, vt patet ex demonſtratione Arist. text. 78. & hoc siue virtus illa sit corporea, siue incorporea, permanet verum: & quòd ad mouendum tempore infinito secundo modo, non requiritur virtus infinita: vt patet de motore orbis lunæ, qui est virtutis finitæ, & sufficiens est mouere motu æterno. Eodem siquidem vigore, quo semel potest mouere suum orbem, potest infinities iterare motum illum, quia est inalterabilis & immutabilis virtutis: & vt dicitur in 8. Physi. text. 85. semper similiter se habent in se, & ad mobile, semper idem faciet.

¶ Et vt clariùs percipiatur nodus quæstionis, sciendum est ex 6. Physi. longo processu, quòd tempus motus condiuiditur mobili, & condiuiditur magnitu[illegible]er quam est motus. Et similiter dupliciter infinitum esse contingit. Vno modo ex parte quantitatis mobilis: alio modo ex parte quantitatis spatij. Mobile quidem condiuiditur tempus, & ex eo infinitatur, quia si aliquod certum signum in aliquo spatio designarum sit pertranseundum, prius pertransitur ab vna parte mobilis quàm ab alia: & si pertranseundum est à pluribus mobilibus inæqualibus, vno decem cubitorum, & altero viginti, &c. & cæteris paribus, si quæratur quantum erit tempus mensurans transitus istos, manifestè patet, quòd si mobile decem cubitorum transit illud signum in vna hora, quòd mobile viginti cubitorum pertransibit illud in duabus, sicut etiam illudmet signum prius transit medietas mobilis quàm totum. Oportet enim seruata æqualitate motus, quāto mobile est maius, tardius pertransire signum illud. Verbi gratia. Si primus orbis & orbis lunæ æqualiter mouerentur, signatum punctum Orientis orbis lunæ tanto citius pertransiret, quanto minor est primo orbe. Ita quod quando orbis lunæ peregisset suum transitum, forte adhuc nec millesima pars primi orbis punctum illum Orientis transisset, & idem est in motu recto. Vnde si infinitum est mobile, infinitum necesse est esse tempus in quo datum signum pertranseundum est. Magnitudini verò condiuiditur tempus, & ex ea similiter infinitatur, quia finitum mobile prius transit vnam partem magnitudinis quàm aliam, & sic cæteris paribus quanto maior fuerit magnitudo pertranseunda, tanto maius erit tempus mensurans motum, & si infinita, infinitum, vt in motibus processiuis manifestum est.

¶ Nec refert in propoſito: an magnitudo seu spatiū coincidat ratione materiæ in idem realiter cum quantitate mobilis: vt in motu cæli contingit. Non enim est aliud spatium pertranseundum à primo corpore: quàm quantitas ipsius: vt Auer. dicit in 2. præli, com. 46. Patet enim quòd cælum prius pertransit partem spatij, quæ est ab Oriente ad Meridiem, quàm illam quæ est à Meridie ad Occidens, nihil minus quam si ibi esset realis distinctio quantitatis spatij, & quantitatis mobilis. Similiter non refert in propoſito, an quantitas spatij, quantitatem temporis augeat, ex quantitate suarum partium nunquam ab illo mobili pertransitarum: vt contingit in motu recto, & prima reuolutione circulari: an ex quantitate earundem partium quæ pluries pertranseundæ sunt, vt contingit in reflexione motus recti, & in secunda reuolutione circulari, & deinceps. Spatium enim idem secundo pertranseundum alterius spatii æqualis primo rationem habet, & perinde quantificat: & extendit tempus ac si alterum æquale primo esset (seu vt melius loquamur) acsi esset altera pars totalis spatij, æqualis primæ parti, & similiter est de omnibus reuolutionibus circularibus. Ex his igitur patere possunt tria. Primum, quòd tempus quo mouetur cælum perpetuo, est infinitum non ex parte mobilis, sed magnitudinis seu spatij: quia cælum corpus finitum est, & ideo tempore infinito monetur, quia spatium ab Oriente in Occidens infinities peragit. Secundum, quòd tempus quo probauit Ariſto. in text. 78. non posse fieri motum à virtute finita, est infinitum ex parte mobilis: quoniam manifestè ibi fit diuiſio temporis secundum diuiſionem mobilis: dum augendum proportionaliter dicitur secundum augmentationem mobilis & motoris: vt contra proteruos syllogizetur sic. Quantitas temporis aucta & diminuta proportionaliter secundum augmentationem & diminutionem potentiæ motoris & quantitatem ipsius mobilis, est quantitas se tenens ex parte mobilis: patet iſta ex terminis, & ex 7. Phy. text. 36. sed quantitas hæc tempora, de qua loquitur Ariſtot. est huiusmodi: vt patet de se, & Auer. in com. expresse asserit cum cæteris expoſitoribus: ergo.

¶ Ex his autem liquet tertium principaliter intentum, quòd scilicet processus Aristot. non sufficienter videtur probasse minorem, scilicet, Primus motor est virtutis infinitæ, sed æquiuocationem videtur commisisse in medio termino qui est mouens tempore infinito: dum in maiore prosyllogiſmi, quæ fuit concluſio text. 78 sumitur pro tempore infinito infinitate se tenente ex parte mobilis, cum dicitur. Omne mouens tempore infinito est virtutis infinitæ: & in minore sumitur pro tempore infinito, infinitate se tenente ex parte spatij cum dicitur, Sed primus motor mouet tempore infinito. Restat igitur ambiguitas non parua in hoc processu.

Opiniones pro Aristo. sententiæ Scot. Aegidius.

¶ Omiſſis autem opinionibus pluribus, quæ à diuersis de vi huius demonſtrationis dicta sunt. Sco. enim in quoli. qō. 7. ad primum, credens secundum Aristot. primum motorem infiniti vigoris intensiue, dixit hoc concludi ex eo quòd mouet à se, quia quod mouet à se, est à se: & consequenter habet plenitudinem actiuitatis & entitatis: quæ absque infinitate intensiua nō est. Ægedius verò in 8. Physi. credens idē, dixit hoc concludi ex eo quòd totus motus infinitus, est proprius effectus Dei: quia quod potest in infinitum motum quo ad suam totalitatem, potest nihil minus in ipsum tam si sit vnius mobilis absolutè, quàm si sit vnius mobilis infinities iterati: & consequenter est virtutis infinitæ, quia à propria causa effectus recipit mensuram & speciem. His inquā omiſſis, quia absque probatione dicta sunt, quod mihi videtur, scribendum est. Mirum enim, & (vt melius dicamus) extraneum valde est, quòd Aristot. medium terminum tacuerit, & tantum studium apposuerit circa id sine quo sua ratio ex tacito medio tenet: vt Scotus dicit. Non enim in 8. Physi. aliud medium assumitur, niſi mouere tempore infinito, & de hoc magna solicitudo fuit, quòd exigat virtutē infinitā. Constat autem quod hoc abſtrahit à mouere à se, vel non à se, & quòd motioni à se accidit, quòd sit in infinito tempore; nihil enim minus concluderetur si esset in tempore finito: vt ipsemet fatetur. Nec valet ratio dicens, quòd infinitas non dependens, sed prima est proprium medium ad virtutem infinitam: quia secundum hoc primitas motus esset proprium medium siue ille motus sit finitus, siue infinitus, & sic idem quod prius. Vnde finitas & infinitas motus vndique per accidens concurrunt, & sic Aristot. scientiarum artifex tacuisset ea quæ sunt per se in medio termino, scilicet primitatem motus, & solicitus fuisset circa ea quæ sunt in eo per accidēs, scilicet infinitatem temporis, cuius oppoſitum vbique docuit faciendum.

¶ Ægedij verò deductio quamuis veritatem à longe tangere videatur (vt in sequentibus patebit) veritatem tamen assecuta non est: quia ex eo quod totus motus cæli ponitur effectus alicuius causæ per se, non est ab eo nec sequacibus deducta infinitas intensiua illius causæ: sed assumptæ sunt propoſitiones voluntariæ, vel remotæ, vt potè quòd proprius effectus à per se causa recipit speciem & mensuram. Ex hac enim non habetur, quod totalitas infinitatis extensiuæ necessario fiat per se ab infinitate intensiua, sicut nec ex hac effectus infinitus fit à causa infinita, cum non appareat quare ipsa totalitas & vnitas infiniti

motus non possit per se intendi & fieri à virtute finita immobili ad continuandam & conseruandam perpetuò inferiorum successionem, &c. vt dicitur in secundo de generatione text. 56. & 12. Meta. com. 306. Latius igitur quid mihi in re hac apparet, prosequendum est: eo quòd difficultatem motam directè discutit, & ad principale propositum propriam viam docet, & Aristotelis tam menti quàm verbis consona videtur. Præmittendum est ergo primo quòd perpetuitas motus sicut & alia quantitas dupliciter imaginari potest quod fiat ab aliqua virtute. Vno modo per se primò: secundo modo non per se primo. Et ne in æquiuoco laboremus, illud dicitur fieri per se primo ab aliqua virtute, in quod potest virtus illa ex propria ratione: in illud autem dicitur posse aliqua virtus ex propria ratione, in quod potest ex perfectione clausa infra latitudinem propriam illius virtutis. Et per oppositum illud debet fieri: non per se primo ab aliqua virtute, quod quidem fit ab illa virtute ex aliqua conditione annexa illi virtuti, quæ est extra latitudinem illius virtutis formaliter sumptæ. Verbi gratia, & est exemplum deseruiens proposito. Virtus calefactiua vt octo B, ignis durantis cetum annis, potest in duos effectus, scilicet & calefacere (vt octo) & centum annis continuare hunc calefactionis motum: sed primum potest ex ratione propria inquantum est virtus calefactiua tantæ perfectionis, scilicet vt octo, hæc enim perfectio infra latitudinem virtutis calefactiuæ clauditur: secundum vero non potest ex propria ratione: alioquin omnis virtus calefactiua vt octo, hoc posset: quod patet falsum in D, igne durante per diem tantum: sed potest ex annexa sibi duratione centum annorum: quam patet esse extra rationem virtutis calefactiuæ, & cuiuscunque alterius virtutis motiuæ formaliter sumptæ. Ideò enim B, ignis potest continuare calefactionem per centum annos: quia virtus eius durat centum annis, vt de se patet. Tunc ergo perpetuitas motus dicitur fieri per se primò ab aliquo: quando ex perfectione infra latitudinẽ potentiæ agentis clausa causatur: tunc autem non per se primo, quando non ex ratione propriæ potentiæ agentis, sed ex conditione illius fit.

¶ Ex hac autem distinctione ex parte effectus manifestè patere potest alia distinctio ex parte causæ. Potest siquidem dupliciter imaginari aliquam virtutẽ esse continuatiuã motus tẽpore infinito. Vno modo per se primo, id est ex ratione propria, vt exposuimus: & alio modo nõ per se primo, sed ex annexa eius conditione, vt etiam exposuimus.

¶ Differunt autẽ vis perpetuatiua motus per se primo, & vis perpetuatiua non per se primo, ex assignatis rationibus, adhuc dupliciter. Primò in hoc, quòd vis perpetuatiua per se primo, respicit infinitatem durationis, vt per se primo effectum, & per se primo terminũ: quia ex propria latitudine in illam potest: sicut vis calefactiue respicit calefactionem, seu calorem, vt per se primo effectum & terminum. Vis autẽ perpetuatiua non per se primo respicit infinitatem durationis, non vt per se primo effectum, sed conditionem proprij effectus.

¶ Secundò in hoc, quòd illa respicit quantitatem durationis, vt per se proprium effectum: quia infinitas durationis quædam quantitas durationis essentialiter est, omnem quantitatis durationem in se claudens. Ista autem non nisi per accidens quantitatem durationis respicit, s. vt conditionem necessario comitem sui proprij effectus: quia nõ ex propria ratione, sed ex annexa conditione hoc facere supponitur.

¶ His verò prælibatis, oportet secundo tres conditionales stabilire: ex quarum veritate propositi ratio habebitur.

Cõditionales tres valdè in hac materia vtiles.

¶ Prima conditionalis est. Si A, per se primo mouet tempore infinito, A, est virtutis infinitæ intensiuæ. Declaratur ista: quia stando infra latitudinem virtutis per se respicientis quantitatem durationis, vt propriũ effectum (quæ potest vocari virtus quantificatiua motus, intelligendo de quantitate durationis) valet argumentũ. Ad continuandũ aliquanto tempore requiritur aliquanta virtus: ergo ad maius tempus, maior virtus: ergo ad infinitum, infinita. Et fundatur hæc consequentia super illam regulã. Sicut simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis, & maximum ad maximum. Quæ absque dubio vniuersaliter, & necessario tenet in his, quæ se respiciunt per se primo, vt S. T. in tertio cõtra Gen. c. 139. dicit. Fundatur etiam super illud principiũ Metaphysicum. Cuiusque potentiæ actiuæ propria latitudo, proportionaliter respondet propriæ latitudini sui per se primo effectꝰ. Quod patet inductiuè in omnibus: ergo virtutis quantificatiuæ motus, si esset propria latitudo responderet propriæ latitudini quãtitatis durationis. Sed propria latitudo quãtitatis durationis attenditur penes extensionem durationis: quia duratio non augetur per intensionem, vt qualitas: sed extẽsionem, vt quantitas: ergo virtus quantificatiua quanto maiorem posset quantitatem durationis producere, tanto maior esset: ergo si infinitam, infinita. Vnde proportio virtutis quantificatiuæ seu continuatiuæ motus, ad quantitatem per se durationis, est sicut proportio virtutis calefactiuæ ad quantitatem per se caloris. Et nulla est differentia proportionum, quãuis sit differentia rerum subsractarum proportionibus: quia quantitas per se caloris est quantitas intensiua, quantitas verò durationis est extensiua. Quod tamen, vt ex dictis patet, proportionem variat, eo quòd est materiale & per accidens. Formale enim est vniuersaliter loquendo, quòd latitudo cuiusque potentiæ actiuæ respondeat latitudini propriæ sui per se primo effectus.

¶ An verò latitudo propria effectus attendatur secundum extensionẽ, vel intensionem, accidens esse cognoscitur ab exercitatis in Metaphysica: & ideo eadem ratione proportionis tenet consequentia supradicta, qua tenet ista. Ad producendum aliquãtum calorem requiritur aliquanta virtus calefactiua: ergo ad maiorem maior: ergo ad infinitum infinita. Si quis autem dixerit supradicta principia non habere locum, nisi quando quantitas per se effectus est quantitas intensiua, cũ philosophia abhorreat voluntarium, oportet huius restrictionis rationem reddere. Nulla autem ratione fulta apparet hæc responsio, nisi fortè dicatur, quòd magnitudo virtutis non est nisi secundum quantitatẽ perfectionalem, ideò nõ respondet, nisi quantitati perfectionali effectus: quantitas autẽ perfectionalis non est quantitas durationis. Non enim quanto maior duratio, tanto perfectior effectus fit: sed æqualis perfectionis est ignis durans per horam, & per duas horas, & per tempus infinitum, vt dicitur primo Ethi. cap. 7.

¶ Sed hæc ratio in hoc deficit, & quasi æquiuocat, quoniam dupliciter contingit loqui de quantitate durationis. Vno modo secundum se. Alio modo vt est conditio aliarum rerum. Si consideretur vt est conditio rerum (puta hominis, aut albedinis) sic cum sit extra rationes formales rerum, non auget propriam perfectionem alicuius rei: non enim est perfectior calor durans centũ annis, quàm durans vno die. Et hoc modo est sermo de quantitate durationis in primo Ethi. vt patet ibi ex cõ. Auer. & S. Tho. & consequenter hoc modo verificatur, quòd quantitas durationis non est quãtitas perfectionalis, nec sibi proportionatur virtus actiua alterius effectus. Si verò consideretur primo modo, scilicet secundum se, sic cum bonum diuidatur in decem prædicamenta, sicut ens (vt in primo Ethi. ibidem dicitur) & quantitas durationis sit quædam entis species, quandam etiam bonitatem secundum se necesse est ponat. Ac per hoc manifestè patet, quòd si duratio aliquam perfectionem secundum se ponat, maior maiorem ponet, & infinita infinitam, sicut etiam quantitas molis aliquam perfectionem dicit, alioquin inter entis species non esset, & maior maiorem, & infinita infinitam, non minus in sito ordine quàm calor infinitus, & tamen quantitas molis maior & infinita dicitur secundum extẽsionem. Quod ergo quantitas durationis sit quantitas perfectionalis, potest dupliciter intelligi, scilicet vt conditio aliorum: & sic est falsum, quia est extra latitudinem rationis formalis cuiusque alterius rei. Alio modo secundum se, & sic ipsa quantitas durationis est quædam perfectio vendicans sibi quãtitatem perfectionalem secundum suam extensionem: quemadmodum calor vendicat sibi eam secundum suam intentionem. Vnde ad rationem in oppositum dicenda sunt duo.

¶ Primò, quòd non oportet quantitatem durationis esse quantitatem perfectionis: sed habere illam infra suam latitudinem, sicut nec calor est quantitas perfectionis, sed habet illam. Secundo, quòd falsum est, quòd quantitas durationis secundum se non ponat, quanto maior maiorem perfectionem: quamuis non ponat maiorem perfectionẽ huius, puta caloris vel hominis. Et quia sermo in prædicta conditionali habitus non est nisi de quantitate durationis secundum se, consequẽs est, quòd firma ſter veritas illorum principiorum etiam in his effectibus, quorum propria quantitas est quantitas extensiua. Talia enim maiorem semper ponunt ex augmentata extensione [illegible]ctionem suæ speciei. Manifestè autem patere possunt omnia, quæ de perfectione quantitatis durationis diximus in hac solutione ex quãtitate molis, applicãdo distinctiones factas, & cætera dicta ad ipsam: vt facilè est cuique exercitato deducere.

¶ Vnde potest formari ad principale propositum ratio talis, magnitudo virtutis respondet proportionaliter magnitudini per se effectus, sic quòd aliquanta virtus ad effectũ aliquantæ perfectionis requiritur, & maior ad effectum maioris perfectionis, & infinita ad infinitæ perfectionis effectum. Sed duratio est effectus aliquantæ perfectionis: ergo ad faciendam per se primo aliquantam durationem requiritur aliquanta virtus, & ad maiorem maior, & ad infinitam infinita: eũ maior duratio maiorem dicat perfectionem, & infinita infinitam.

¶ Rogoque omnes iterum atque iterum, ne auertendo mentis intuitum ab eo quod est per se, ad id quod est per accidens, fallantur, nitentes supraadductæ glossæ: absque ratione dicendo quòd si ad effectum aliquantæ perfectionis requiratur aliquanta virtus, ad effectum maioris perfectionis intensiuæ requiritur maior virtus: non autem ad affectum maioris perfectionis extensiuæ, qualis est maior & minor duratio. Hæc enim glossa (vt ex dictis patet) optima est: loquendo de causa per se primo illius effectus, cui vtraque quantitas conuenit intensiua infra propriam latitudinem, & extensiua extra, sicut est calor, & cæt. Vniuersaliter autem loquendo de quantitate causæ in ordine ad proprium effectum, & eius quantitate infra latitudinis suę limites clausa, nulla opus est distinctione, eo quod eadem ratio saluatur in proportione causæ & effectus, siue secundum propriam

propriam rationem augeatur intensiuè, siue extensiuè: ratio scilicet maioris perfectionis secundum propriam rationem suæ speciei. Non enim tenet illa regula in effectibus quantitatis intensiuæ alia ratione: nisi quia quanto effectus per se primo alicuius est perfectior infra latitudinem propriam, tanto perfectiorem causam exigit. Propter hoc enim ex maiore quantitate extensiua caloris producti, non concluditur maior virtus calefactiua, sed intensiua tantum. Illa enim auget perfectionem caloris extra propriam latitudinem caloris: ista autem infrà.

¶ Hæc autem ratio saluatur in effectibus quantitatis præcisæ quantitate extensiua: quoniam eorum propria perfectio augetur infra propriam latitudinem secundum extensiuam augmentationem. Vnde, vniuersaliter loquendo, effectum esse perfectiorem intensiuè: vel extensiuè, accidit effectui perfectiori secundum propriam latitudinem suæ rationis formalis, quod per se consideratur in hac ratione, & est ratio vtriusque eorum, quòd perfectiorem causam exigat & concludat: sicut esse album vel nigrum accidit colorato: & est ratio eorum quòd sint visibilia.

¶ Falli autem multos contingit in re hac, ex eo quòd in cæteris entibus à quantitate manifestè videmus, quòd sola augmentatio intensiua effectus per se cõcludit maiotitatem virtutis per se primo actiuam illius: & nullam perhibent sensus virtutem actiuam per se primo quãtitatis, propter quod nunquam intellectui oblata apparet augmentatio virtutis extensiuo cremento effectus. Quicquid enim sit de virtute actiua per se primo quantitatis, siue permanentis, siue successiuæ, discernendum est in re intellectus acumine (vt dictum est) inter entia, quorum propria perfectio consistit in intensione, & quorum propria perfectio consistit in extensione: quoniam in illis extendi est extra limites rationum formalium suarum, & propterea non includit maiorem perfectionem virtutum actiuarum illorum entium. In illis autem extendi est infra rationes formales eorum, & est ipsum eorum intendi: & ideò idem exigit & concludit in virtute eorum actiua per se primo quòd in illis infert intendi, si inuenitur virtus per se primo actiua quantitatis.

¶ Vnde non obstat proposito, si quis dicat non dari in rerum natura huiusmodi virtutem quantificatiuam motus, nobis enim sat est veritas conditionalis, quæ permanet etiam antecedente & consequente impossibili. Similiter puerile est, si quis putet dictum processum ideò non tenere in effectibus quantitatis extensiuæ, sed intensiuæ, quia in extenso id quod additur, licèt perfectio quædam sit, non includit in se nimus extensum, & aliquid vltra: intensius autem includit in se remissum, & aliquid vltra perfectionis addit: & ideò hoc requirit maiorem virtutem: illud vero æqualem. Puerile, inquam, dixi: quia sic se habet maius secundum extensionem ad minus (puta spatium duarum hiatarum ad spatium vnius, aut bicubitũ ad cubitum) sicut maius intensiuè ad minus: puta calor vt quatuor, ad calorem vt duo. Vtrobiq; siquidem maius addit. Constat autem ex dictis, quòd in prædicto processu nulla est ratio exigens, aut supponens aliam similitudinem proportionum intensum & extensum nisi maioris ad minus. Argutum enim semper est hoc modo. Potens per se primo in aliquantum est aliquantæ virtutis: ergo potens in maius, est maioris: ergo in infinitum est infinitæ.

¶ Nihilominus diligenter aduertenti apparebit, quòd quemadmodum in extenso pars [illegible] priori non includit priorẽ: & ideò seorsum non infert maiorem virtutem: ita in intenso gradus (verbi gratia) additus non includit priores: nec est maioris perfectionis gradus quartus albedinis, quàm sit primus, nec ex perfectione maiore quarti gradus seorsum infertur maior vis calefactiua: sed ex eo quòd totum calidum (puta habens quatuor gradus caloris, est perfectius quàm calidũ vt duo) quemadmodum etiam arguitur ex eo quòd totum extensum est perfectius.

¶ Friuolum quoque omninò est, si quis admittat prædictũ processum tenere quo ad effectus quantos quantitate permanente, non autem successiua. Oporteret enim abradere principia tradita in 6. & 7. & 8. Phy. de virtutibus motiuis & earum proportione, cum motus & tempus, de quibus ibi est sermo, successiua entia sint. Stat ergo veritas primæ conditionalis.

Secunda Cõditionalis.

¶ Secunda autem conditionalis est ista. Si A, mouet tempore infinito vnum motum continuum, &c. A, est mouens immobile: & accipimus mouet propriè, vt distinguitur contra mutare. Et rursus accipimus mouet vt motor: non vt instrumentum motoris primum propter illuminationem: secundum propter corpus cæleste trahens secum ignem, quem nihil minus traheret, si idem ignis numero perpetuo conseruaretur secundum totum & partes: etiam propter primum orbem trahentem secum alios, vt multis placuit, quamuis non sufficienter. Probatur ista consequentia 8. Phy. tex. 85. ex proposito, & 12. Meta. tex. 43. ex hoc quòd motor motus non semper eodem modo se habet aut in se, aut in ordine ad mobile, id autem à quo semper prouenit idem, eodem modo se habere necesse est vtroque modo: vt patet. ergo.

¶ Ex his autem duabus conditionalibus verificatis, antequam veniamus ad tertiam, iam patere potest distinctio superius præmissa cum suis membris in speciali. Liquet enim iam, quod perpetuitas motus duabus attestatur causis, scilicet infinitati virtutis per se primo causantis ipsam, aut immobilitati motoris, & consequenter quod diuersimodè ab illis dependet, & illas infert, quoniã infinitatem nõ infert nisi in virtute per se primo, seu ex propria latitudinis perfectione, illã causante. Immobilitatẽ verò virtutis infert in omni virtute causante ipsam. Et merito, quia immobilitas est extra latitudinem perfectionis virtutis tam motiuæ quàm quantificatiuæ motus. Infinitas autem rationis formalis cuiuslibet infra ipsius latitudinem clauditur. Gradualitas enim alicuius speciei (puta caloris) etiam si in infinitum erescat, caloris naturam non exit. Immobilitas verò conditio est extra totam latitudinem caloris. Siue enim intelligatur calor, vt quatuor, siue vt mille, siue vt infinitus, nunquam peruenietur ad hoc, quòd sit immobilis infra limites caloris stando. Et quid de calore exemplificabimus, de cæteris virtutibus actiuis formaliter sumptis, siue secundum rem sint in materia, siue non, intelligi volumus. Oportet enim philosophum formaliter loqui. Vnde distinctio iam probata in terminis specialibus repeti potest sic, perpetuitas motus dupliciter potest imaginari quòd fiat. Vno modo à virtute per se primo ipsam causante, & sic oportet quòd fiat à virtute infinita intensiuè, vt patet ex prima conditionali. Alio modo à virtute non per se primo ipsam causante, sed per se primo causante talem motum, & secundario causante eius perpetuitatem vt illius conditionem. Et sic oportet quòd fiat à virtute motiua immobili quæ ex perfectione suæ virtutis causet talem motum, puta Saturni, & ex immobilitate eiusdem semper persueret, idem faciens. Vnde conditio virtutis sit causa conditionis effectus, sicut in primo modo propria perfectio ipsius virtutis est causa propriæ perfectionis effectus, & propter hoc Arist. 8. Phy. tex. 78. infinitatem tempotis motus asscripsit infinitati virtutis, vt in tex. 85. asscripsit immobilitati motoris, vt iacetet fundamenta, & ad primum motorem, & alias intelligentias inuestigandum, vt ibidem diuus Tho. notauit. Ex primo enim primum motorem 8. Phy. text. vlt. & 12. Meta. tex. 41. conclusit. Ex secundo verò numerum intelligentiarum, tex. 43. & 44. Non enim ibi inuestigatur numerus infiniti motoris (vt quidam rudes & cæci dicũt) sed numerus motoris inalterabilis, & immobilis, vt patet ex fine text. 41. & ex ipso text. 43. vbi semper est sermo de immobilitate motoris tempore æterno, &c.

Tertia conditionalis.

¶ Tertia igitur conditionalis, cuius antecedens supponit Aristot. cum suis sequacibus, est ista. Si cælum mouetur tempore infinito, primum mouens ipsum est infinitæ virtutis intensiuæ. Et aduerte differentiam inter hanc consequentiam & priores. In prioribus enim inferabatur, A, mouet, &c. ergo A, est infinitæ virtutis, vt in prima: vel, ergo A, est virtutis immobilis, vt in secunda. In hac vero non inferimus, ergo mouens cælum, nec ergo quilibet motor cælestis: sed ergo primum mouens est virtutis infinitæ intensiuæ. Probatur ista sic: cælum mouetur perpetuo, ergo ab aliqua virtute per se primo & directæ potentiæ in sempiternitatem motus, talis est infinita intensiuè, vt patet ex veritate primæ conditionalis probatæ: ergo inuenitur aliqua virtus infinita intensiuè. Aut igitur ista virtus est in quolibet motore cælesti, aut in primo tantum. Non in quolibet, tum quia nõ oportet, tum quia neuter ab altero dependeret in sempiternè mouere: fatuum enim est ponere infinitum vt sic dependere, tum quia aliquid conueniret pluribus primo, scilicet mouere sempiternè, quod est impossibile, vt monstratur primo posteriorum, ergo est in primo motore tantum. Totus processus clarus est, & infimus si prima consequentia probabitur. Cuius vis consistit in ista categorica. Sempiternitas motus causatur ab aliqua virtute, per se primo intendente & potente in ipsam. Hac igitur propositione probata, nihil remanebit huius rationis probandum.

¶ Probatur ergo primò, quòd hoc sit possibile: deinde quod sit de facto. Primum probatur: quia si esset inconueniens aut impossibile, sempiternitatem motus causari ab aliqua virtute actiua per se primo, hoc non esset, nisi vel quia duratio motus, cuius species est sempiternitas, non est res separabilis à motu, sed simul est & non est, & fit & non fit cum motu: ac per hoc sufficienter fit à quolibet mouente, sicut & motus, vel quia duratio motus passio motus est, eo quod tempus (vt dicitur in 4. Phy tex. 130. & 12. Meta. text. 29.) aut est idem motui: aut eius passio. Passioni autem non debetur aliud agens quam productiuum subiecti, vt patet inductiuè. Vel quia (vt superius tactum est) duratio motus non est nisi conditio eius: conditionibus autem rerum nõ debetur propria virtus actiua, sed sat est conditiones actiui sequi. Præter enim hæc tria non apparet ratio, quare impossibile, aut inconueniens sit sempiternitatem vindicare sibi virtutem per se primo eius actiuam, sed nihil horum impedit. Inseparabilitas siquidem duarum rationum formalium, etsi concludat, quod producens vna in rerum natura producat alteram, non tamen concludit, quod à quocunque

producitur per se primo vna, ab eodem producatur per se primo & altera. Quamuis enim esse ens sit inseparabile ad esse tale vel tale ens, vt per hoc habeatur quòd causans tale ens causet etiam ens: non tamen sequitur, ergo si est causa per se talis entis inquantum tale: ergo & inquantum ens. vnde Arist. in 6. Meta. in principio venatur principia & causas entium inquantum entia. Durationem autem passionem esse motus, etsi verum sit quo ad aliquid, puta quia sub ratione temporis diffinitur per motum, & inseparabiliter concomitatur ipsum tanquam posterius suum prius: non tamen est verum simpliciter, quia constat quòd verè & simpliciter passio alicuius sic producitur consecutiuè ad productionem subiecti: vt à virtute per se primo productiua subiecto, seclusis quotcunque extrinsecis, sufficienter emanet. Duratio autem siue sempiternitas motus non emanet à virtute motiua, vt sit ratione ipsius virtutis: sed consequitur conditionem extrinsecam ipsius virtutis, scilicet durationem eius, vt patet inductiuè. Non est igitur passio, propriè loquendo, sed potius conditio inseparabilis. Nec ex hoc quòd talis conditio potest poni in esse ex conditione virtutis motiuæ, concludi potest, ergo superfluè quæritur alia causa: quoniam non quæritur causa ad hoc vt fiat absolutè, sed ad hoc vt per se primo fiat. Non enim superfluè quæritur à quo per se primo fiat animal, quamuis sciamus ipsum fieri à generante hominem & bouem.

¶ Nec inconueniens aliquod sequitur, si tam nobilis conditionis motus, qualis est sempiternitas, specialis causa quæratur, & non sat sit credere, quòd fiat vt conditio præcisè: nihil enim contra principia naturalia, aut metaphysicalia, aut quæcunque alia apparet sequi: imo inuestigatio hæc consequens est processibus Aristo. in 6. & 7. & 8. Physi. vbi causas motus aptauit secundum diuersas proportiones ad eius durationem. Non est igitur impossibile aut inconueniens sempiternitatem motus talem esse effectam: quòd possit produci ab aliqua virtute per se primo.

¶ Quòd autem hoc sit de facto, probatur primo: quia vt dicitur secundo Phy. tex. 27. & 8. text. 39. semper ponendum est id quid est aut causat per se, ante id quod est aut causat per aliud. Constat autem quòd causans sempiternitatem motus: quia immobile causat eam per accidens, seu per aliud à virtute sua actiua: ergo debet præcedi ab eo quod ex propria perfectione suæ virtutis actiuæ sempiternitatem facit, hoc enim tantum est quod per se primo illam causare potest.

¶ Secundo, Quia sempiternitas motus cælestis est effectus dignissimus, vt eius effectus ostendit, scilicet perpetuitas omnium generabilium & corruptibilium ad quam tota sphæra actiuorum & passiuorum, & singula in ea contenta secundum vires conantur: & pro ea agunt, quicquid agunt, vt Auer. dicit secundo cæli com. 17. & Albertus Magnus ibidem confirmat. Irrationabile est autem effectū à Deo mobilem in rerum natura absque per se primo causa actiua fateri.

¶ Et confirmatur. Quia cum in motu cælesti sint duæ conditiones, scilicet sempiternitas & determinati velocitas, quæ in sua ratione claudit tempus, vt patet in 4. Phy. tex. 96. & sempiternitas eiusmodi determinata velocitate (vt ex effectibus, & de se patet, & 13. Meta. cō. 41. habetur, vbi certa velocitas finitati virtutis, sempiternitas verò infinitati attribuitur motoris absque potentia omnino. secundo quoque cæli. tex. 17. dicitur, quòd sempiternitas est proprium diuinitatis opus, & Platonicis confirmantibus ibidem à S. Thom. cognouimus entia tantum sempiternitatis, quantum diuinitatis sapere.) determinata velocitas absque dubio habeat causam per se primo ipsam causantem apud omnes philosophos: quæ dementia esset sempiternitatem cælestis motus causa per se primo priuare? Relinquitur igitur ratio tota, & stabilis, & efficax, cùm etiam fugiendi via concessa non sit.

¶ Duobus enim modis poterat quis tantum laborem fine priuare. Vel dicendo quòd sempiternitas motus non habet causam per se primo actiuam: quod esse nefas ostensum est. Vel dicendo quòd habet quidem. sed illa virtus est finita immobilis. Et hoc ostensum est esse ignorantiam propriæ vocis: quia nulla virtus per se primo actiua alicuius, est actiua illius ex aliquo extra eius propriam rationem formalem: alioquin esset actiua illius circunscripto omni alio, & non circunscripto omni alio, quod implicat. Impassibilitas autem & vniuersaliter immobilitas (vt de se patet, & superius declaratum est) extra latitudinem est cuiusque rationis formalis virtutis actiuæ formaliter sumptæ: vnde dicere quòd virtus A, sit per per se primo actiua sempiternitatis: & dicere, quòd ideò est actiua sempiternitatis, quia est immobilis, & semper manet eodem modo, est ignorare propriam vocem.

¶ His ergo præmissis ad motum dubium contra processum Aristo. redeundo dicimus, quòd quia sempiternitas motus exigit in per se primo motore, seu in eius propria potentia, actiuam infinitatem intensiuam, & hoc non habet ex eo quòd ponitur in motu infinito ex parte mobilis, nec eo quòd ponitur in motu infinito ex parte spatij infinities iterati, sed inquantum est secundum se effectus quidam: cui accidit quod hoc vel illo modo saluetur, ideò ex propria ratione sempiternitatis motus siue saluetur in motu infinito per se, siue infinito per accidens, concludi optimè potest absque æquiuocatione infinitas intensiua primi motoris potentis per se primo in sempiternitatem. Vnde attenta sempiternitate motus formaliter & relata ad virtutem actiuam per se primo illam respicientem, quamuis æquè bene concludatur infinitas intensiua illius virtutis: siue hoc siue illo modo ponatur. Arist. tamen à notioribus doctrinam subtilissimam tradens, deduxit in text. 78. ex sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte mobilis infinitatem intensiuam potentiæ, & in tex. vltimo ex eadem sempiternitate motus posita in motu infinito ex parte spatij concluſit infinitatem primi motoris. Infinuans nihil obstare rationi sumptæ ex sempiternitate formaliter accepta, in quouis motu saluari conatur.

¶ Propter quod in text. 78. non posuit mobile infinitum, sed tempus tantum, vt doceret quòd non concludebat ibi infinitatem potentiæ ex infinitate mobilis, sed ex propria ratione infinitatis temporis, & in text. vlti. secundum vtranque translationem non sat fuit Arist. subsumere, quòd primum mouens mouet motum perpetuum, aut tempore infinito, sed sumpsit vtrunque simul, vt ostenderet, quod non arguit absolute ex hoc quòd mouet perpetuo (cùm hoc sit commune omnibus motoribus cæli) sed ex eo, quòd sic mouet tempore perpetuo, vt ipsam infinitatem temporis per se primo causet, alioquin negatio cōmissa esset illa minore, quam nefas est Aristoteli imponere.

¶ Formaliter ergo dubium soluendo dicimus, quod medium ad probandam illam minorem, scilicet primus motor est virtutis infinitæ, est hoc, Mouens per se primo tempore infinito, ita quòd maior prosyllogismi sumpta ex tex. 78. est ista. Mouens per se primo tempore infinito, est virtutis infinitæ. Minor vero subsumpta in tex. vlt. est ista. Primus motor mouet per se primo tempore infinito: ergo primus motor est virtutis infinitæ, vbi nulla æquiuocatio interuenit. Et maioris probatio ex infinitate temporis saluari in motu infinito ex parte mobilis, non obstat. sed magis attestatur processui, quia proportio virtutis per se primo respicientis durationem motus, ad infinitatem & infinitatem temporis, absolute declarata & concluſa est ibi in materia clarius eam repræsentante, scilicet in motu infinito per se, vt ex notioribus fieret doctrina.

¶ Differt autem deductio hæc à subtilissima deductione, quam diuus Tho. 8. Phy. docuit in duobus. Primo in medio termino. Cum enim medium Arist. sit mouens tempore infinito, ille apposuit ly per se supra ly infinito, nos vero supra ly mones. Secūdo in minore, quia apud nos minor est vera de facto quo ad operationem primi motoris, apud illum vero minor est vera quo ad virtutem primi motoris. Non enim de facto primus motor mouet tempore infinito per se, sed oportet eum esse tantæ virtutis, quod quantum est ex parte virtutis suæ posset mouere tempore infinito per se, quia causæ per se oportet respondere effectum per se. Primus autem motor est causa per se infinitatis motus: ergo siue sit possibile tempus infinitum per se inueniri, siue non, oportet primum motorem tantæ virtutis esse, si est per se causa infinitatis motus.

¶ Conueniunt tamen hæ deductiones & in conclusione (quia vtrobique concluditur infinitas intensiua primi motoris) & in radice: quia vterq; processus ponit primum motorem esse per se causam durationis infinitæ ipsius motus. Sed ille processit ex eo quòd [illegible] per se oportet esse tantam virtutem, vt posit in effectum per se: quod fundatur super secundo Phy. tex. 36. Iste verò ex eo: quod causam per se primo alicuius oportet proportionaliter augeri secundum augmentum proprium effectus sui, cuius fundamenta superius dicta sunt.

¶ Et vt multis philosophantibus complaceamus, qui volunt potius cum Auerroi enarrare quàm cum alijs verum sequi, ostendum superest hoc idem Auerroim docuisse.

¶ In 12. siquidem Met. cō. 41 postquàm concluſit iuxta demonstrationem 8. Physicorum, quod virtus infinita requisita ad mouendum tēpore infinito corpus cœleste, non est in magnitudine, quia moueret in non tempore, mouet statim dubium communiter tactum à doctoribus 8. Physic. scilicet si ponitur virtus infinita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore, quæ est ratio difformitatis. Et statim respondet, quod hoc ideo est: quia motus cæli fit à duobus motoribus: quorum alter est finitæ motionis, & est anima cæli: & alter infinitæ, & est potentia omninò sine materia: & quod motus cæli à motore finito habet, quòd sit in non tempore, & à motore infinito, quòd sit tempoore perpetuo.

¶ Vbi à plano sensu literæ non diuertendo, manifestè patet, quod ipse est opinatus primum motorem esse infinitæ virtutis intensiuæ, & propter istam infinitatem causare per se primo sempiternitatem motus cæli: & in hoc defferre à cæteris intelligentijs: quæ cum sint immobiles, possunt virtute propria causare perpetuitatem motus, per accidens tamen, vt ex dictis patet. Et qui a prædicta verba Auerrois

bis aliis locis eiusdem contradicere videntur (vt adduximus arguendo ad oppositum) ideò à diuersis diuersimodè exposita vel potius extorta sunt: prout quilibet voluit non se Auerroistam, sed Auerroim suum facere: vnde oportet expositiones eorum afferre, vt firmetur veritas.

¶ Quidam igitur dixerunt, quòd Auer. intendit, quòd sit finitus intensiuè primus motor: infinitus autem in duratione, non tātum formaliter, sicut alij motores, sed etiam causaliter: quia sempiternitas motus asseritur fini ipsius motus, qui est purus actus omnino: & per hoc differt à cæteris motoribus.

¶ Et hi diuisi sunt in duas vias. Nam quidam eorum dicunt, quòd illa distinctio motoris in finitum & in infinitum, est distinctio realis. Quidam verò quod est distinctio rationis in primum motorem, secundum quod est finis, & ipsummet secundum quod est agens, & secundum quod agens mouet in tempore: quia est vigoris finiti intensiuè, secundum verò quod finis perpetuat motum, & ideò dicitur infinitus in duratione causaliter. Alij verò dixerunt, quòd primus motor non est virtutis finitæ nec infinitæ intensiuè, quia non est virtutis actiuæ, sed dicitur infinitus causaliter, causalitate finali: vt dictum est. Alij autem dixerunt, quòd illa verba Auerrois examinanda & glosanda sunt secundum determinationes factas in De substantia orbis, &c. vbi magis ex proposito tractauit rem hanc, vbi manifestè negauit infinitatem intensiuam.

¶ Sed quòd omnes huiusmodi responsiones errent, manifestatur. Et primò, quòd loquatur de infinitate intensiua probatur primò sic. Quādocunque sit aliqua distinctio per opposita habentia plures significationes, & alterum oppositorum declaratur ab ipso distinguente quo ad quid nominis, secundum quam intentionem sumitur, reliquum debet sumi secundum oppositam intētionem. Patet ista: alioquin periret omnis certitudo diuisionum & syllogismi diuisiui, &c. sed Auer. diuisit motorem cæli in motorem finitæ motionis, & infinitę motionis: & descripsit alterum membrum, scilicet motorem finitæ motionis, per finitatē intensiuè, vt patet, quia ibi expressè subdit: Dicere finitatem, est dicere proportionem motoris ad motam rem, ergo reliquum membrum, scilicet motor infinitę motionis est describendum secundum intentionem oppositam, scilicet quòd dicere infinitatem, est dicere improportionē, & sic erit omnis motor infinitus intensiuè.

¶ Secundò sic. Termini quæstionis & responsionis secundum artē demonstrativam non differunt, sicut nec quæstio differt à conclusione in terminis, sed in modo: constat autem quòd motor infinitus, de quo est sermo in quæstione, est infinitus intensiuè: quoniam est ille, de quo dicitur in 8. Phy. tex. 76. quòd mouet in non tempore. ergo finitas & infinitas, de qua est sermo in responsione, est etiam intensiua.

¶ Tertiò sic. Quælibet responsio à sapiente data debet sumi in sensu, in quo quæstioni motæ respondet: sed ista non respondet quæstioni motæ, nisi intelligatur de infinitate intensiua, ergo, &c. Declaratur minor. Quæstio est cur virtus infinita requisita ad mouendum tempore infinito posita in magnitudine, infert motū in non tempore, & posita extra magnitudinem, non. Huic autem quæsito nō satisfit dicendo, quòd hoc ideo est, quia ibi sunt duo motores separati & ambo finiti, scilicet alter actiuè, & alter vt finis, & ex motore, vt finis est sempiternitas, ex [illegible] quod motus sit in tempore. Hoc enim siue verum, siue falsum sit, est impertinens quæstio, & solicitudo superflua. Tota enim quęstio est quare à virtute separata non sequitur motus in non tempore, sicut à virtute posita in magnitudine. Et cōstat quòd est sermo de virtute actiua. Hæc autem quæstio, vt & nouitij possint percipere (sicut & quælibet alia) supponit aliquid certum, scilicet infinitatē virtutis siue in magnitudine, siue extra. Et quærit dubium, quare si illa infinita virtus ponitur in magnitudine, mouet in non tempore, & extra magnitudinem non.

¶ Quæratur ergo ab istis primo. Qualis est illa infinitas virtutis quæ supponitur, intensiua, an durationis? si intensiua, habetur intentum: si durationis, quæstio & nulla & ridiculosa est. Nulla quidem, quia à virtute actiua infinita in duratione posita in magnitudine, non sequitur motus in non tempore, vt patet de virtute alteratiua solis, à qua res aliqua alteratur, & tamen in tempore. Nec potest dici quòd illud est verum tantum de virtute motiua vnico motu locali tantum, quoniā expresse Arist. in 8. Phy. text. 79. vnde hoc sumptum est, dicit hoc verificari in omnibus virtutibus motiuis quocunq; motu. Ridiculosa autem: quia puerile est quærere, quare à virtute finita in vigore, infinita autem duratione separata à materia, prouenit motus in tempore, & non in non tempore. Quis enim est adeo rudis, vt ignoret finitatem & infinitatem intensiuam virtutis sequi velocitatem certam, vel incertam motus, & non finitatem & infinitatem curationis? Vltimum igitur refugium horum est, quòd quæstio illa neutram infinitatem determinatè supponit: sed infinitatem in communi, quoniam ex motu perpetuo neutra infinitas determinatè concluditur, sed in communi concluditur quòd oportet virtutem motiuam tempore perpetuo esse infinitam. Vnde dicunt, quòd quæstio Auerrois est. Cùm sit quòd virtus motiua tempore infinito sit infinita abstrahendo ab hac & illa infinitate, quare posita in magnitudine infert motum in non tempore, & extra magnitudinem non? Et responsio est supponendo quòd si aliqua virtus posita in magnitudine debet mouere tempore perpetuo, oportet quòd sit infinita intensiuè ex 8. Physic. tex. 78. & cōsequenter moueret in non tempore ex text. 79. & addendo, quòd si aliqua virtus motiua tempore perpetuo ponatur extra magnitudinē, illa est necessariò infinita secundum durationem, & distinguitur in motorem, vt agens, & sic est finitæ motionis, id est, mouet in tempore: & motorem vt finis, & sic est infinitæ motionis, id est, mouet infinito tempore, quod virtuti positę in magnitudine conuenire non potest. Non enim potest distingui in motorem, vt agens, & vt finis: & ideò oportet, quòd virtus motiua tempore infinito, si est in magnitudine, moueat in non tempore: extra magnitudinem, non.

¶ Sed verè isti innituntur telis araneatum. Deficiunt enim dupliciter, scilicet in re ipsa, & in expositione Auerrois. In re ipsa quidem, quia falsum est, quòd virtus motiua tempore infinito, si ponitur in magnitudine, est infinita intensiuè, si extra magnitudinem non. Quæratur enim ab ipsis (ne in æquiuoco laboremus) de quali infinitate temporis est sermo. Distincta est enim superius ex 6. Phys. quia est duplex ex parte mobilis, & ex parte spacij: seu per se, & per accidens. Si est sermo de virtute motiua tempore infinito ex parte mobilis, nulli dubiū est, quod illam oportet esse infinitam intensiuè: in tex. enim 78. non est sermo de tali virtute, sed de prima, vt ex dictis patet.

¶ Amplius, Cum philosophus obedire debeat rationi, oportet reddere causam quare cum ad mouendum B mobile certa velocitate, puta motu vnius horæ, requiratur tanta virtus intensiuè, puta vt centum: & ad continuandum illum motum tempore perpetuo sufficiat ex parte virtutis motiuæ, quòd semper persueret in eodem vigore, quare inquam est, quod virtus talis si ponatur in magnitudine, sequitur quòd sit infinita intensiuè? Hoc enim neque ex parte perfectionis virtutis, nec ex natura magnitudinis oritur: & tamen hoc est super quo isti fundantur.

¶ Quòd si dicatur, quòd hoc, quòd illa virtus actiua semper remanere debet in eodē vigore, hoc puerile est: quia ex hoc nihil aliud sequitur, nisi quòd illa virtus oportet quòd ponatur in magnitudine inalterabili & incorruptibili. Ex hoc autem quòd virtus actiua ponitur inalterabilis, & incorruptibilis, infinitæque durationis siue inquanto, siue extra, non habetur maior perfectio intensiua, vt de se patet, & in 1. Ethic. capite 7. ab Arist. & Auerr. dicitur. Et datur exemplum de albo, quod ex hoc quod ponitur perpetuum, non sequitur, ergo est albius: quia differentia maioris & minoris rationis non infert differentiam secundum magis & minus. Vnde ridiculum est quod quidam inter philosophos se locantes, dicunt quod ideo non potest esse virtus motiua actiuè tēpore perpetuo in magnitudine, quia oportet ipsam esse durationis infinitæ, & per hoc infinitam intensiuè. Deberent enim inferre, ac per hoc inalternabilem & incorruptibilem, ad quod sequitur iufinitas intensiua.

¶ Pudet autem adducere quorundam fatuitatem dicentium, quòd processus non fit ab Auerroi & Aristot. ad concludendum primum motorem esse incorporeum absolutè, sed ad concludendum ipsum esse incorporeum, id est non immersum materiæ ad esse, quæ est tantum apud eos ingenerabilis & corruptibilis. Rationis siquidem Arist, à text. 78. (vbi inchoat teste ipso Aristotele, ibi cum Auerr. tractatus) intendentis ostendere impartibilitatē primi motoris, vis est ex natura quanti & extensi siue corruptibilis, siue non: vt patet in text. vltimo, rationem formans & efficacia probatorum: & non aliter concludit primum motorem impartibilem. vnde hoc est simpliciter error nimis fatuus.

¶ Amplius, Hoc dictum, scilicet quòd virtus motiua actiuè tēpore perpetuo si est in magnitudine, est infinita intensiuè: si extra, non oportet vel ex rationibus formalibus terminorum intelligibiliter deducere, vel ex sensibilibus assumere. Sed iam ostensum est ex rationibus terminorum hoc non deduci, sed oppositum quo ad primā partem, & sensibilia idem testantur. ergo hoc est voluntariè dictum. Ex sensibilibus enim habemus, quòd virtus alteratiua solis est motiua actiuè, & est in magnitudine, & tamen est infinita intensiuè: nec alterat in non tempore. Nec potest dici, quòd quia sermo est de virtute actiua motus localis: ideò instantia non militat. Tum quia eadem est ratio quo ad mouere in non tempore, & infinitatem intensiuam: de virtue alteratiua & motiua secundum locum, & vniuersaliter motiua si ponantur in magnitudine: vt dicitur 8. Physic. text. 79. vt iam adductum iterum est. Tum quia si idem alterabile semper supponeretur alterationi solis, tunc sol vnum numero motum perpetuum posset continuare, nulla facta augmentatione suæ virtutis: quicquid sit in antecedente huius conditionalis: & sic virtus finita intensiuè, infinita durationē moueret in tēpore infinito vnum motum continuum & non in non tempore. vnde

Universidad de Deusto Biblioteca

quòd de facto non sit hoc est per accidens quantũ est ex efficacia virtutis. Accidit enim tantæ virtuti, quòd vnum vel plura subijciãtur, &c. & nihil minus posset in vnum semper quam plura.

¶In expositione autem verborum Auer. erat, quia ex huiusmodi sensu non habetur responsio ad quæsitũ: esset enim responsio quòd ideo virtus motiua tẽpore infinito posita in magnitudine, moueret in nõ tempore: & posita extra magnitudinem, non: quia virtus extra magnitudinem distinguitur in motore: vt agens, & motorem, vt finis: in magnitudine autem, non. Ex hoc autem quomodo haberi possit quæsita differentia, centum iuga boum non deducerent.

¶Quarto principaliter probatur, quòd de infinita intensiua sit sermo Auer. Ibidem: ex eo quòd ibi dicit, quòd motus cœli inquantum est ab anima cæli, sortitur determinatam velocitatem : inquantum verò est à primo motore, sortitur sempiternitatem. Ex hoc enim arguitur, sic. Aut intendit quod motus cæli habeat sempiternitatem à primo motore effectiuè, aut finaliter: si effectiuè, cùm in hoc ponat differentiam inter primum motorem & animam cæli, tripliciter potest hoc imaginari.

¶Primò, quòd anima cæli, aut non efficiat, aut non sufficiẽter possit efficere sempiternitatem motus : & ideò attribuatur primo motori tanquam causæ sufficienti: & hoc conuincitur demonstratiuè esse falsum, supponendo animam cęli esse virtutem motiuam immobilem: vt patet ex 8. Phy. tex. 85. & ex supradictis.

¶Secundò, quòd anima cæli depẽdenter illam faciat, primus autẽ motor independenter: & ideo attribeitur primo motori, vt eius causę actiuæ independenter. Et hoc conuincitur esse contra Auer. ibi: quia aut loquimur de communi dependentia, qua omnia entia alia à primo, & actiones eorum dependent à primo, & sic non saluatur commentum ponens differentiam inter sempiternitatem, & determinatam velocitatem motus cæli in hoc, quòd illa est à primo motore: hæc ab anima cæli, tali enim dependentia communi tam sempiternitas quam determinata velocitas, est à primo motore mediante anima cæli. Aut loquimur de singulari dependentia, qua in faciendo talem effectum, scilicet sempiternitatem motus, anima cæli dependet à primo motore. Et hoc conuincitur esse impossibile tenendo primum motorem finitum intẽsiuè: & deducitur sic. Motore sufficiente ex ijs quæ in se intrinsecè sunt applicato mobili disposito, circumscripto quocunque alio, excepta cõmuni dependentia ad primũ, necessario prouenit effectus proprius illius motoris. Patet ista ex terminis: alioquin nulla esset via ad probandam consecutionem causæ ad effectum, & econuerso. Sed anima cæli est actiuum sufficiens ex suis intrinsecis respectu motus, æterni, ergo circumscripto quocunque alio excepto communi influxu primi, potest in motum æternum: ergo nulla est opus speciali dependentia. Probatur minor ex eo, quòd anima cæli habet ex suis intrinsecis duo requisita ad faciendam sempiternitatem motus: scilicet tantam virtutẽ intensiuè (puta vt mille) & immobilitatem: quilibet enim motor habens hæc duo, potest sempiternum facere motum, quamuis non per se, vt dictũ pluries est.

¶Tertiò, quòd anima cęli licet sufficienter, tamẽ per accidens facit sempiternitatem motus. Primus autem motor facit eam per se: & ideò attribuitur primo motori, vt eius causæ actiuæ, per se primo intendenti illam. Et sic habetur intentum: quia, vt ex prima conditionali probata patet, ex hoc sequitur, ergo primus motor est virtutis infinitæ intensiuæ. Et in rei veritate, ista videtur mẽs Auer. in illo loco. Loquitur enim de actiua causalitate, vt quæstio mota ostendit: & non intendit subtrahere ab anima cæli causalitatem actiuam sempiternitatis: sed perseueritatẽ causalitatis, cuius nulla virtus finita est capax: vt patet ex dictis. Vnde causam actiuam per se determinatæ velocitatis posuit animam, sempiternitatis verò primum motorem.

¶Si finaliter hoc potest dupliciter imaginari. Primò, vt sit sermo de dependentia cõmuni, qua omnia causantur in genere causæ finalis à primo. Et hoc est contra Auer. ibidem : quoniam hoc modo non saluatur sua differentia inter determinatam velocitatem motus & eius sempiternitatem: hoc etenim modo vterque effectus dependet finaliter à primo motore.

¶Secundò, vt sit sermo de aliquo speciali modo dependendi: in genere tamen causæ finalis. Et quãtum verba eorum sonant, videntur dicere, quod quodam singulari modo sempiternitas est à primo fine, quo non est determinata velocitas : sic quòd sempiternitas motus in hoc differt ab eius velocitate, quòd ista sufficienter fiat ab agente, illa autem non nisi adiuncta causalitate finali primi motoris. Sed quia facile est dicere distinctionem in qualibet re quamuis ardua, & inexercitati est admittere illam in aëre : ideò quæramus ab istis quomodo sit ista differentia. Hoc enim non potest nisi tripliciter imaginari, scilicet aut sic, quòd sempiternitas careat causa actiua, & finali tantum attribuatur. Et hoc est ridiculum, quoniam non est intelligibile, quòd aliquid effectiuè producat motum & non producat eius durationem, maximè cum tempus, quòd est duratio illa (vt 12. Metaphys. text. 29. dicitur) aut est ipse motus, aut eius passio. Constat autem quòd hæc ab eodem fiunt actiuè secundum rem, quamuis nõ eodem modo: potest enim eorum quæ sunt idem realiter vnum per accidens produci ab agente inferiori : & alterum per se, vt patet cum Sortes generat Platonem. Tunc enim licèt fiat Plato, per se, fit tamen corpus, vel mixtum per accidens: vt dicitur in primo phy. text. 76. Aut sic, quòd ad determinatam velocitatẽ causa actiua sufficit absque finali: ad sempiternitatem autem non. Et hoc etiam est ridiculum, quia finis est causa cæterarum causarum, nulliusque est effectus naturæ, aut artis absque fine. Aut sic, quòd ad determinatam velocitatem causa actiua cum fine communi sufficit: ad sempiternitatem autem non, sed requiritur specialis ratio dependentiæ ad primum motorem vt finem. Et hoc est iterum loqui in aëre, nisi huiusmodi ratio assignetur.

¶Nec apparet alia ratio quàm illa, quæ in eodem com. 41. ex intentione Themistij subditur, scilicet quòd motor qui mouet ad consequendũ aliquid, vel conseruandũ aliquid transmutabile, necesse est quòd quandoque cesset. Motor autem qui mouet propter aliquid semper in actu & immutabile, qua ratione mouet vno tempore, mouet semper. Et sic habetur specialis ratio dependentiæ sempiternitatis ex fine, quæ non habetur in velocitate motus. Sed adducere hoc ad propositum nouiorum est, Cùm enim omnes animæ cælestes prima intentione operentur propter se (vt dicitur 12. Met. comm. 36. & secundo cæli, comm. 17. & 21.) & ipsarum natura sit immutabilis in actu, & earum opera sint sicut opera artium, vt dicitur in 12. Met. comm. 44. & filius sit principium in operabilibus, vt dicitur in 2. Phys. text. 88. Quemadmodum ex actualitate immutabili finis, sumunt animæ illæ rationem sempiternitatis in suis operibus: ita ex aliis cõditionibus nobis ignotis, sumunt rationem tantæ velocitatis, & quare magis ab Oriente moueant versus hemisphærium superius, & alia huiusmodi. Hæc enim omnia fiunt propter melius, vt ex secundo cæli tex. & comm. 34. habetur. Et ex fine necesse est bonitatem eorum fieri cum naturalia agantur propter finem, vt dicitur 2. Phy. text. 80. Vnde ex hoc non magis habetur, quòd sempiternitas specialiter dependeat à primo, quàm certa velocitas, vtrumqne enim eorum habet hoc modo specialem rationem dependentiæ ex fine.

¶Amplius. Cùm ratio sempiternitatis motus sufficienter sumatur ex his suis conditionibus, scilicet quòd sit in se actu, & habitus à mouente, & immutabilis, & hæc sint communia omnibus motoribus cælorum respectu propriarum essentiarum, nihil proprium primo motori dixisset Auer. sed totum quòd dixit, conuenit omnibus animabus cælorum in ratione finis. Nec potest dicit: quòd dictum Auer. commune quidem est omni motori separato in ratione finis, sed appropriatur primo propter dependentiam aliorum à primo, & in ratione finis : quoniam sic non saluatur differentia inter sempiternitatem & velocitatem: vtraque enim propter dependentiam, primo est attribuenda fini. Quòd si tãquam ad vltimum refugium recurrendo dicatur, quod sempiternitas motus dependet à primo fine quodam singulari modo igno to nobis: & hoc cognosci ex hoc, quòd omnes motores cœlestes conueniunt in sempiternè mouere : non autem in velocitate motus (hoc enim ideo esse credendum est, quia rationem sempiternitatis habent respiciendo primum, velocitatem ver[illegible]endo propria.) Hoc est contra Auerroim, qui expressè dicit in secundo cæli, com. 58. quòd motores inferiores sumunt rationes suarum velocitatum, secundum quòd magis desiderant assimilari primo. Et loquitur non solùm de motu diurno, sed etiam in circulo obliquo. Deinde hoc non est sufficienti ratione firmatum, quòd enim conueniant omnes in sempiternitate motus, vt dicit Auerrois in secundo cæli, comm. 38. & 71. & alibi, est, quia conueniuenunt omnes in hoc, quòd sunt motores immateriales. Et ideo hoc non oportet conijcere, quòd sit ex singulari modo dependendi à fine: cum clarè pateat, quòd finis communis cum immaterialitate motoris, sufficiat. nec locus est coniecturis in manifestis.

¶Amplius, Velocitas de qua ibi loquitur Auer. vt patet in commento, nihil aliud est quàm temporalitas: in qua omnes motores cæli conueniunt, sicut & in sempiternitate, nullus enim mouet in non tempore. Restat ergo quòd de infinitate intensiua sermo Auerrois ibidem sit. Et licet euidentiores sint prædictæ rationes, si duo motores secundum rem in primo orbe ponantur, efficaces tamen sunt etiam si duo secundum rationem, vnus autem secundum rem ponitur : vt patere potest cuilibet eas applicare scienti. Vnde omnes expositiones commenti prædicti falsæ apparent.

¶Vltima autem ordinem librorum Auerrois non pensauit. Cùm enim constet ex secundo cæli, comm. 3. quòd tunc iam fecerat libellum de substantia orbis : & ex pluribus commentis, quòd tunc etiam fecerat super libros Physicorum : & ex 12. Metaphysic. comm. 65. quòd iuuenis erat quando fecit super libros de cælo : & sperabat vt com.

in com. 352. se perfecturum astrologiam: & quòd senex scripsit super Metaphysica, manifestè liquet, quòd omnia dicta Auer. sunt examinanda ad 12. Metaphysicæ eius, & non econuerso: quoniam opus illud testamentum eius est.

Alius modus ostendendi propositum.

¶SECVNDA autem via ad ostendendam infinitatem virtutis Dei gloriosi sumpta ex S. Tho. breuior est. Et supponit Deum esse causam actiuam alicuius substantiæ, siue mundi, siue primæ intelligentiæ, siue omniũ incorruptibilium: siue ab æterno, siue in tẽpore: nihil enim horum refert, dummodo concedatur per simplicem emanationẽ (quam nos creationẽ dicimus) Deum aliquid produxisse. Hoc autẽ nunc supponatur. Tum quia communiter excellentes viri hoc cõcedunt etiam de mente Arist. & Auer. Tumquia expressè contra Argazelem pluries Auer. h. d. Tum qnia hoc exigeret specialem quæstionem, quam alibi tetigimus.

¶Acquiescentibus ergo huic supposito, hæc via paratur, iuxta quam arguitur prælibando rationes terminorum, scilicet quòd virtus creatiua est virtus actiua effectus ex nulla potentia passiua : siue sit creatiua ab æterno, vt Plato & Arist. cum sequacibus posuerunt: siue in tẽpore, vt fides Christiana determinat. Cæteræ autem virtutes actiuæ sunt effectuum ex aliqua potentia passiua præsupposita, vt patet in naturalibus & artificialibus.

¶Arguitur ergo sic loquendo semper de quantitate virtutis, seu perfectionis. Omne qnantum excedens aliud quantum, sic quòd quantumcunque excessum crescat, nunquam inter ipsa est aliqua proportio, est necessariò infinitum intensiuè. Ista patet ex terminis: quoniam, vt dicitur in 8. Physic. tex. 79. si excedens est finitum, addendo semper quantum ad excessum, quandoque æquabitur & excedetur. Sed virtus creatiua est aliquantæ perfectionis, & sic excedit virtutem factiuam rerum ex potentia subiecti: quod quantumcunq; augeatur, non est inter eas proportio: ergo virtus creatiua est infinita intensiuè. Probatur minor quo ad vltimam partem (quę sola eget probatione) & ducendo ad impossibile : quia sequeretur quòd virtus tantum actiua ex aliqua potentia, & virtus actiua ex nulla potentia possent esse æquales: quod est manifestè impossibile. Tenet consequentia, supponendo vnum, quod probatione non eget, scilicet quòd quanto aliquod actiuum potest educere rem de remotiori potentia ad actum, tanto est virtuosius. Ad sensum enim patet, quòd ad educendum calorem de potentia aquæ, maior virtus requiritur quàm ad educẽdum ipsum de potentia aëris, hoc igitur supposito arguitur more Aristotelico sic. Sumatur virtus productiua alicuius (puta bouis) ex nulla potentia, & sit A: Sumatur quoque virtus productiua bouis ex aliqua potentia, puta C, & sit virtus illa B. Tunc sic, Istæ duæ virtutes, scilicet A, & B, per se habent aliquã proportionem : sit ergo proportio centupla : ita quòd A, excedat B, non plus quam in centuplo. Et tunc sumatur potentia passiua in centuplo magis elongata ab actu quàm sit C, & sit illa D. Cum ergo oporteat tanto virtuosius esse agens quanto elongatior est potentia ab actu, necesse erit virtutem actiuam bouis de potentia D, esse in proportione centupla ad B, ac per hoc esse æqualem ipsi A: Et sic virtus productiua ex aliqua potentia, & virtus productiua ex nulla, erunt æquales: quod est impossibile. Imò etiam eodem processu potest deduci, quòd illa sit etiam maior, quod est impossibilius. Nec potest inficiari quispiam hunc processum, [illegible] quòd nõ potest sumi rerum natura potentia remotior ab actu quacunque potentia data: oportet enim sic dicentes negare processum Arist. 4. Physic. tex. 72. vbi assumit plenum subtilius quocunque pleno. & 6. Phy. tex. 15. vbi assumit motum velociorẽ quocunque motu: & breuiter destruere doctrinam traditam in libris Phy. Saluatur enim efficacia horum & similium processuum ex rationibus formalibus terminorum : & ex veritate conditionalium : quicquid enim repugnat veritati cõditionaliũ, est falsum & impossibile, vt Auerr. dicit 8. Phy. tex. 78. Vnde opposito sufficit veritas conditionalium: puta, si virtus aliqua produceret ex potentia in centuplo remotiori, esset in centuplo proportionaliter, &c. Stat ergo ratio firma, quamuis quidam nescientes, aut non volentes eam formare, soluisse se arbitrati sunt: vt de Scoto patet prima distinct. 41. Qui ideò credidit se soluisse : quia Sanct. Thom. non solicitus circa terminos, qui in Autenticis rationibus solent subintelligi, fecerat maiorem huiusmodi. Eorum inter quæ nulla est proportio, alterum est infinitum, soluit Scotus, quòd hæc non est vera, vt patet de puncto & linea: & tamen punctum non est infinitum. Propter quod notanter nos posuimus in maiore vtrunque esse quantum, vt has pueriles cauillationes effugeremus. Et hæc de secundo.

Responsiones argumẽtorum.

¶RESTAT igitur argumentis in oppositum respondere.

Num Deus moueat, vt finis, vel vt motor.

¶Ad primum ergo (quod tres difficultates tangit : vnam principaliter & duas ex consequenti) tali est ordine dicendum, quòd duas annexas difficultates, scilicet an Deus moueat vt finis tantum, vel vt finis & agens : & si vt agens, an mediatè, vel immediatè, pertransibimus, dicendo, quia est. Tertiam verò principalem, scilicet an expositione virtutis infinitæ intensiuæ in rerum natura, necessariò sequatur motus in non tempore, pertractabimus dupliciter, scilicet secundum Auerroim, & simpliciter. Quamuis igitur multi ex secundo cæli, text. 64. vbi in summo gradu perfectionis vniuersi locatur id, quod sine actione optimum possidet: & ex 12. Meta. tex, 30. vbi dicitur, quòd Deus mouet sicut amatum & desideratum : credunt Deum non esse causam agentẽ, sed finalem: verius tamen dicunt sentientes vtroque modo Deum esse causam. vt simplicius arguit ex primo cæli tex. 30. vbi Arist. dicit, Deum nihil agere frustra. Si enim ad hoc inconueniens solicitus fuit Aristot. deducere, quòd Deus nihil agit frustra: ergo supponebat Deum agere propter finem. ridiculum enim esset deducere ad hoc inconueniens de causa non actiua. Auer. quoque in de substantia orbis, manifestè reprę hendit dicentes oppositũ esse de intentione Arist. & in 10. Meta. com. 7. expressè dicit, quòd Deus mouet non tantum vt finis, sed vt motor. Quod etiam firmat in 12. com. 6. & in com. 44. vbi etiam postmodum Auicennam ponentem Deum esse tantum finem, arguit, quòd oportet primi principij esse actionem: quę cum hoc quòd sit sibi propria, sit cõmunis cæteris: qualis est motus diurnus. Et in secundo cæli, com. 17. dicit, quòd omne habens actionem in se, habet actionem in alio, & in com. 21. dicit quod omne quod inuenitur propter se prima intentione, inuenitur propter aliud secunda intentione : nisi illic esset natura non innata ad largiendum. Et breuiter totus Auerr. plenus est hac sententia, vel formaliter, vel radicaliter, vt puta quòd in separatis à materia causalitas finalis, & efficiens eidem conueniunt, vt dicitur in 12. com. 35. & 38. & 55.

¶Nec obstat quòd Aristot. dixit Deum mouere vt amatum. non enim dixit hoc cum dictione exclusiua, imò ex hoc magis habetur propositum supposita alia vniuersali Auer. quam modo diximus. Id verò quod ex secundo cæli adducitur admiratione dignum est, qua fronte ab Auerroistis adducatur, cum Auerrois ipse ibidem in com. 66. expressè dicat, quòd in illo summo gradu habente optimum sine actione, datur latitudo includens omnes intelligentias, ita quòd apud ipsum omnes intelligentiæ sunt in illo primo gradu, & non tantum Deus, & tamen constat apud eos etiam, quòd cæteræ intelligentiæ agunt ad extra. Intendit enim ibi Aristot. apud Auer. intelligentias quatenus intelligentiæ sunt, habere optimum (quod est felicitas speculatiua) sine omni dependentia ab exteriori actione, nõ sicut in nobis, iuxta illud 12. Meta. text. 39. deductio autem qualis optima, &c. est esse in primo gradu. Quatenus verò animę sunt, optimum assequi per motum, & in secundo locari ordine simul cum corporibus, quorum sunt animæ. Vnde Deum mouere non solum finaliter, sed actiuè dicimus.

¶Et quamuis ex multis commentis videatur haberi, quòd Deus mouet immediatè: quia in comm. 44. 12. Met. reprehenduntur ponentes Deum esse priorem motorem primi orbis, & in com. 38. expressè dicitur quòd primus motor mouet sine medio: & in com. 48. numerantur substantiæ immateriales secundum numerum motuum cælestiũ, expressè supponendo nullam esse quę non mouet, vt tamen ex dictis superius patere potest in com. 41. 12. expressè dicit motum cæli cõponi ex duobus motoribus. Et ideò sciendum est, quòd ista subinuicem nõ contradicunt: quoniã cùm sint in hac re opiniones extremæ, vna Auicennæ dicentis Deum nihil agere ad motum cæli, nisi secundum quod prima causa operatur per secundas : sed primum motorem esse primã intelligentiam productam à Deo, quæ cum anima cæli mouet: alia eorum, qui dicunt Deum solum mouere primum cælum. Auerrois via incessit media vtrunque declinans extremum, & ideo nunc hoc, nunc illud excludit extremum, quamuis pluries Auicennam impugnauerit. Est igitur apud eum primus motor Deus gloriosus, non tamen mouet solus.

¶Sed quia in motu primi cæli sunt duo (sempiternitas motus, & certa velocitas, puta 24. horarum) posuit vtrunque horum habere per se primo causam actiuam & propriam, & sempiternitatis quidem Deum: certæ verò velocitatis animam cæli. Et hic sensus respondet planè expositioni illius commenti absque extortione. Et sic Deus non est prior motore totius, imò facit per se motum totius, quo ad nobilissimam eius rationem, quæ est sempiternitas : & hoc modo Deus non est anima alicuius orbis. & ideò dixit ibidem Auerrois, quod est potentia non in materia. Et per hoc volebat quòd differret ab anima cæli. Et hoc modo saluatur quod comm. 44. dicitur, quod illud quod intelligit motor corporis cæli de primo motore, est aliud ab eo quod intelligit motor orbis Saturni. Et sic numerus immaterialium substantiarum secundum numerum motuum saluatur : quia ex motuum numero inuentus est numerus motorum aliorum à primo, qui iam ex infinitate motus stabilitus erat. Nullam enim substantiam immaterialem ponimus nisi ex motu conclusam, sed primam ex infinitate motus, cæteras ex numero motuum regularium, & perpetuorum exigentium motores immobiles. Et hoc consonat textui Aristotelis expressè quærenti numerum motorum immobilium, non numerum motorum infinitorum, vt per hoc insinuaret, quòd de aliis à pri-

à primo loquebatur quamuis primus quoque sit immobilis. Est siquidem sermo Aristot. & Auerrois ibidem contra ponentes substantias immateriales absque aliqua propria motione alicuius corporis, vt patet ibidem, quod nos non diximus. Et breuiter hoc modo omnia dicta Auerrois inueniuntur consona: & merito, quia vero omnia consonant. Vnde Eliæ Hebræi labor quàm vanus fuerit, patet. Putauit quod ex hoc quòd Deus dicitur motor effectiuè primi cœli, sequeretur, ergo mouet solus primum cælum. Iam enim liquet Deum esse proprium motorem primi orbis, quo ad sempiternitatem sui motus actiuè causandam. Mouet ergo Deus cælum effectiuè: vt motor proprius: & mediante anima cæli sic, vt vtriusque proprius effectus motus cæli sit diuersimodè: & sic, quo ad duo prima pateat quid tenendum sit. De tertio autem (in quo tota stat difficultas præsens) ambiguitas magna videtur, diuisi siquidè sunt Peripatetici circa id. Quibusdam enim apparet quòd ex hoc antecedente datur virtus infinita in natura, sequitur necessariò, ergo motus in nō tempore. Quibusdam verò videtur quòd distinctione opus sit in re hac, & hi in tres distincti sunt vias. Alij putant quòd distinctione modi agendi, scilicet liberè, vel necessariè opus sit. Alij verò quòd distinctio modi essendi illius virtutis infinitæ, scilicet an habeat esse materiale an immateriale, ad hoc sufficiat. Alij autem duas distinctiones necessarias credunt ad saluandam infinitam virtutem in rerum natura: scilicet modi essendi (quæ modo dicta est) & modi agendi, scilicet mediationem, vel immediationem: ita quòd omnes huiusmodi opiniones sunt quatuor. Et primam quidem postponentes (quia ex discussione aliarum quid veritatis habeat, patebit: & eius fundamenta sunt quæ arguendo adduximus ad secundam nos transferamus opinionem: quæ tria dicit. Primò, quòd ex hoc antecedente, Virtus infinita est in magnitudine, necessariò sequitur, ergo mouet in non tempore, quod implicat contradictionem. Et in hoc conueniunt cum Arist. 8. Phy. text. 79. omnes Peripatetici, licèt differant in modo deducendi consequentiam. Sco. enim in primo senten. dist. 2. q. 2. ad vlt. dicit, quòd ex eo quòd in antecedente assumitur virtus infinita: subintelligendo agat: necessariò sequitur, ergo actio sua est in non tempore: alioquin in æquali tempore agere conringeret virtutem finitam & infinitam, iuxta deductionem Aristotelis ibi. Ex eo verò quòd in antetedente additur ly in magnitudine (id est extensa) sequitur quòd si agit, agat circa corpus: & consequenter quòd sit ibi aliqua resistētia, & sit etiam diuersa approximatio partium passi ad agēs, ac per hoc sequitur. ergo actio illius virtutis est mouere, quoniam hæ duæ causæ, scilicet diuersa approximatio partium & resistentia, faciunr successionem esse in motu, & sic ex toto antecedente simul, scilicet virtus infinita in magnitudine, sequitur motus in non tempore. Sed hæc deductio manifestè peccat: quia ex hoc quòd aliqua virtus est extensa, & agit in corpus, non sequuntur illę duæ causæ successionis: sed vna tantum, scilicet diuersa approximatio partium passi ad agens: sed ex omnibus his absq; resistentia non sequitur, ergo illa actio est motus. Et hæc omnia non egent probatione: quia manifestè patent de virtute illuminatiua. Hæc enim est extensa: & agit in corpus, &c. & tamen non est motus propriè (de quo loquimur) vt distinguitur contra mutationem.

Num si motor sit virtutis infinitæ intensiuè, sequatur motus in non tempore.

¶Sanct. Thom. autem, quia Arist. non fuit solicitus ibi de vtraque parte consequentis deducenda, supponit cum Auerroi & cæteris expositoribus (quantum vidisse me recolo) quòd subiectum illius antecedentis, scilicet virtus seu potentia, supponit pro virtute motiua propria sumendo motum: ita quòd antecedens illius consequentiæ secundum veritatem est hoc, Virtus motiua infinita est in magnitudine, Ergo. Et quod hæc sit mens Aristo. patet ibi, ex eo quòd probando suppositionem vnam, scilicet quòd maior virtus facit æquale in minori tempore, dicit vt calefaciens, aut dulce faciens, aut proiiciens, & omnino mouens: vbi manifestè patet quòd de virtute motiua loquitur. Patet etiā ex fine intento: ad nihil enim aliud inducebat demonstrationem illā, nisi ad inuestigandam impartibilitatem primi motoris, quem constat mouere propriè. Vnde impertinens erat proposito tractare de omni virtute extensa: quamuis ex ista negatiua non potest dari virtus motiua infinita in magnitudine, habeatur ex consequenti, quòd nulla virtus in magnitudine est infinita. Quia cum sit virtus, aut substantialis, aut accidentalis, & accidentalis infinitas inferat infinitatem substātialis, & omnis virtus substantialis in magnitudine, si est simplex, sit principium alicuius motus naturalis (vt patet in primo cæli, text. 7.) & simplicibus existentibus finitis, impossibile sit mistum fieri infinitum: manifestè deduci potest, ex negatione infinitatis virtutis motiuæ in magnitudine, negatio infinitatis omnis virtutis extensæ.

¶Facit tamen vim Sanct. Tho. in ly magnitudine, ex hoc quòd virtus extensa non est intelligens: virtus autem extra magnitudinem est intelligens, vt patet tertio de anima con. 5. virtus autem motiua non intelligens mouet tantum quantum potest. Ac per hoc tenet consequentia Arist. Quia si est virtus motiua infinita, & cum hoc mouet tantum quantum potest, sequitur, ergo mouet in non tempore: vt patet ex deductione Aristo. ibidem.

¶Secundo dicit, quòd ex hoc antecedente, virtus infinita est (etiam loquendo de motiua) non sequitur necessariò, ergo mouet in non tempore: quia potest illa virtus esse agentis liberi, in cuius potestate est & actio & modus agendi. Et cum hoc arguitur esse contra Arist. & Auer. & omnes philosophos, Sco. cum sequacibus non reputat hoc inconueniens: imò dicit in secundo sen. dist. prima, quæst. tertia, eos sibiipsis contradicere, ponendo Deum agere necessario.

¶Mihi autem videtur hoc non esse contra Aristot. eo quòd nulli imponendum est, quod nec dixit, nec necessariò sequitur ex dictis eius. Deum autem non esse agens liberum nullibi dixit Arist. nec ex dictis eius sequitur necessariò. Demonstratio siquidem posita in primo cæli, tex. 90. sufficienter saluatur, supponēdo omnes intelligentias differre specie, & mouere quantum possunt, vt assimulentur Deo glorioso: cuius proprius effectus est sempiternitas, siue liberè siue necessariò illam causet. Numerus quoque intelligentiarum eiisdem suppositionibus stantibus optimè inuestigatur ex numero motuum: sunt enim omnes motores adæquati. Inconueniens etiam quod dicitur in text. 79. scilicet virtutem finitam & infinitam mouere æqualiter: manifestè ibidem ascribitur virtutibus mouentibus naturaliter, & breuiter quæcunque alia ad hoc adduci possunt, facilè saluari videntur absque hoc. Nolo tamen propterea Arist. attribuere, quòd posuerit Deum agere liberè, sed opinionem suam ad nos non peruenisse tantum. contra Auer. tamen illam responsionem esse nō dubito, vt ex com. 4. duodecimi Metaphysices deducere facile esset, & com. 21. secundi de cælo, manifestè habeturr

¶Sed quoniam ex principiis philosophiæ non necessariò sequitur Deū agere necessariò, idcirco cum soli rationi obediendum sit, quod secundo loco contra hoc obiicitur, soluendum est. Cùm ergo dicitur, id ad quod sequitur falsum impossibile, est simpliciter impossibile, &c. negatur minor.

¶Et ad primam probationem dicitur quòd quamuis non sit impossibile Deum velle vti tota virtute sua, est tamen impossibile Deum velle vti tota virtute sua in hoc effectu, qui est velocitas motus. Nec hoc est ex defectu virtutis, aut voluntatis: sed quia hoc non est factibile, vnde Deus vtitur tota virtute sua per se causando sempiternitatem motus, & creando, &c.

¶Ad secundum verò dicitur præmittendo quatuor: notādum est enim primò, quòd aliud est arguere ex potentia motiua infinita, & aliud est arguere ex potentia motiua infinita habēte talem modum essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, vel modum operandi, scilicet necessariò, vel liberè. Primum siquidem antecedens abstrahit ab omni modo essendi & operandi. Secundum verò modum essendi vel operandi coassumit. Constat autem quòd multa possunt deduci ex aliqua ratione formali, & modo essendi, vel operandi simul: quæ non possunt deduci ex illa ratione formali absolutè.

aliàs abstrahente.

¶Notandum est secundò, quòd ex aliqua ratione abstractè seu absolutè sumpta dupliciter aliquid deducere consueuerunt philosophi. Vno modo necessariò, sicut ex ratione motus deducitur quod oportet esse in tempore. Alio modo non repugnanter: sicut ex ratione motus deducitur, quòd quocunq; motu dato potest dari velocior, &c. Et inter hæc tantum refert, quòd consequens aliquid nece[illegible]comitatur ipsum in quocunque ponatur secundum omnem modu[illegible] illius: & consequens verò aliquid non repugnanter, nō oportet comitari illud in aliquo: imò stat quòd repugnet ei in quocunque modo essendi: vt patet in exemplis adductis.

¶Notandum est tertiò, quòd tripliciter potest imaginari, quòd potentia motiua infinita exeat in actum secundum, vel quòd moueat A mobile certa velocitate, ita quòd non possit velocius illud mouere, sed illud mouere sit sibi adæquatum. Vel quòd moueat infinita velocitate, id est, in non tempore: non est enim intelligibile quòd aliquid actualiter moueat infinitè velociter, & tamē in tēpore: quia ex quo actualiter mouet, tempus illius motus certum est secundum se, signetur ergo, & tūc procedatur iuxta tex. 79. octaui phys. & venietur ad hoc, quòd motus infinitæ velocitatis erit in æquali tempore cum motu finitæ velocitatis: (vtpote à virtute finita facto) quod est impossibile. Idem est ergo mouere actu infinitæ velocitatis, & mouere in nō tempore. Vel medio modo, scilicet quòd nunquam moueat tanta velocitate A mobile, quin possit illud velocius mouere.

¶Hæc autem tria aliter se habent ad potentiā motiuam infinitā absolutè: & aliter ad eam in magnitudine. Ad potentiā siquidē motiuā infinitā in magnitudine, duo extrema cōparantur immediatè: ita quòd respectu talis virtutis non datur medium inter mouere in non tempore, & mouere certa, velocitate adæquatè. Ad potentiam vero motiuā infinitam absolutè extrema hæc sunt mediata, ita quod stat, quod moueat sic velociter, quod tamen semper velocius mouere possit. Et ratio differentiae est: quia virtutis extensæ quantum est posse, tantum necessario est facere: vt patet inductiuè: & consequenter si est infiniti posse,

posse, ergo habet adæquatum facere, aut ergo hoc est certa velocitate mouere, aut in non tempore: mouere enim sic, quòd velocius possit nō esset adæquatum virtuti patet. Virtutis vero motiuæ infinitæ absolutè, non oportet quantum est posse, tantum esse facere: quia abstrahit ab omni modo operandi & essendi, & cōsequenter abstrahit ad hoc, quòd faciat secundum totum posse aut partem, & tantū vel tantum: & ideo non necessariò sequitur, quòd si exeat in actum, quòd exeat in opus adæquatum.

¶Notandum est quarto, quòd aliter arguendum est ex infinita velocitate ad infinitatem potentiæ motiuæ absolutè, & aliter econuerso. Ex infinita siquidem velocitate determinatè infertur, ergo potentia motiua est actu infinita: quia impossibile est aliter talem effectum saluare. Ex infinita verò potentia motiua nihil aliud potest inferri: nisi, ergo potest infinita velocitate mouere: quia si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, maior potest maiore, & infinita infinitate. Sed quia posse mouere infinita velocitate contingit dupliciter, vno modo sic quòd possit facere motum infinitæ velocitatis in actu. alio modo sic, quòd possit semper facere maiorem velocitatem quacunque facta velocitate: ideo non potest ex infinitate potentiæ motiuæ absolutè inferri determinatè: ergo est actu infinita velocitas, sicut econuerso.

¶His autem præmissis, dico quatuor. Primò, quòd ex hoc antecedente, A, est virtus motiua infinita in magnitudine, optimè sequitur, ergo mouet in non tempore: quia si non: ergo mouet adæquate certo tempore ex tertio notando, & tunc sequitur iuxta deductionem Arist. ergo virtus finita & infinita secundū totum posse mouent æqualiter. Secundò dico, quod ex hoc antecedente, A, est virtus motiua infinita, non sequitur necessario, ergo A, mouet in non tempore: dicentibus enim quod non subinferri non potest: ergo mouet adæquate in certo tempore. datur siquidē medium, scilicet quod permittitur mouere, A, mobile tanta velocitate (puta decē horarum) non tamen adæquate: sed potest semper velocius, vt patet ex tertio notando. Quod non potest dici, si virtus illa est in magnitudine, & ideo Arist. fundans demonstrationem suam super illa distinctione, aut mouet in non tēpore, aut certo tēpore, loquendo de adæquata operatione assumi ab aduersario virtutem motiuā esse in magnitudine: quia de tali constat, ꝙ oportet supponere aliquā velocitatē esse illi adæquatā, quod non oportet verificari de virtute motiua absolutè: quia abstrahit ab his.

¶Tertiò dico, quod ex hoc antecedente, A, est potentia motiua infinita, non sequitur, non repugnatur ergo motus in non tempore. Probatur hoc ex illo principio, Impossibile in se ex rationibus terminorum, ex nullo deducitur possibiliter ex quo non sequatur necessario. Hæc enim est differentia inter consequens possibile & impossibile ex terminis: quod possibile ex aliquo antecedente oritur possibiliter, ex quo non oritur necessario: vt patet de velocitate motus respectu motus & mobilis. Impossibile vero nisi habet connexionem necessariam cum antecedente, ex illo oriri non potest: ex hoc ideo est, quia impossibile ex terminis, est impossibile simpliciter & omnino. Tale autem ex nullo oriri potest, nisi ex alio impossibili, ad quod conditionaliter sequatur, quod sine necessaria connexione fieri nequit. Constat autem quod motus in non tēpore claudit contradictionem ex terminis: si est enim motus, ergo in tempore: & si in non tempore, ergo non[illegible]us. Et ex antedictis patet, quod hoc impossibile non sequitur necessario ex infinita potentia motiua: ergo nec sequitur possibiliter.

¶Sed accidit hic dubium ex triplici capite. Primo, quia id quod sequitur necessario ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi, sequitur permissiuè & impossibiliter ad illud absolutè. Verbi gratia, Quod sequitur necessario ad animal rationale, sequitur possibiliter ad animal. Sed motus in non tempore sequitur necessario ad virtutem motiuam infinitam habetem esse in magnitudine, vt patet: ergo sequitur possibiliter ad virtutem motiuam absolutè. Secundo, quia cùm hoc argumentum valeat, Si aliquanta virtus motiua potest mouere aliquanta velocitate, ergo maior potest maiore, & infinita infinitate: & vlrà si valeat, Aliquanta virtus motiua potest mouere tanta velocitate: ergo potest facere tantam velocitatem actualiter, & maior similiter maiorem, quare non valet, ergo si est infinita, potest infinitam facere actualiter. Nulla enim ratio apparet differentiatis: & tamen oportet si tenenda sunt prædicta, negare illā vltimam cōsequentiā: quia vt patet ex dictis, posse facere velocitatem infinitam actualiter, est idem quod posse mouere in non tempore.

¶Tertio, quia & si assignata sit ratio quare infinitæ potentiæ absolutè non oportet assignare adæquatum facere: quia scilicet abstrahit à modis operandi: non tamen habetur, quare infinitæ potentiæ motiuæ absolutè repugnet mouere secundum totum suum posse. Si enim non repugnat, dato quòd ex ea non sequatur necessariò nec possibiliter, habetur intentum: quia si hoc sibi non repugnat, ergo est sibi possibile: possibili autem posito nullum sequitur impossibile. Ex hoc autem sequeretur, quòd moueret in non tempore, vt patet. ergo.

¶Ad primum horum dicitur quòd maior est sic modificanda, illud quod sequitur necessariò ad aliquid cum aliquo speciali modo essendi compossibili illi primo, sequitur permissiuè ad illud absolutè. sic enim est vera, & non aliter. Si enim aliquid iungatur cum aliquo sibi incompossibili ex terminis, id quod sequitur ad coniunctum, vtrique partium repugnat. Verbi gratia. Ad hominem aëreum sequitur habere perfectissimum sensum tactus, non medium inter contraria, quod, vt patet, non sequitur ex ratione homini absolutè, nec aëris. Sic autem est in proposito: quia virtutem motiuam infinitam esse in magnitudine, implicat contradictionem, partesque coniuncti non sunt compossibiles: vt ex iam dictis patet: & effectus necessariò sequens monstrat, scilicet motus in non tempore.

¶Ad secundum dicitur, quòd ratio difformitatis inter vltimam consequentiam & priores est: quia in omnibus prioribus proportionaliter adaptatur propria causa proprio effectui. In vltima autem non secundum veritatem, sed solam apparentiam: non enim proprius effectus virtutis potentis infinita velocitate mouere, est actualiter mouere infinita velocitate: sed nulli certæ velocitati obligatum esse suum mouere quantum est ex parte motiuæ potentiæ. Hoc autem saluatur si sic possit mouere actualiter, vt semper possit velocius mouere: vt patet.

¶Et si quæratur, cum virtuti potenti mouere velocitate vnius horæ pro proprio effectu assignetur mouere actualiter in vna hora, & duplæ potentiæ potenti mouere in mediertate horæ proprius effectus dicatur mouere actualiter in mediertate horæ: quare virtuti potenti mouere infinita velociter proprius effectus non assignetur mouere actualiter infinita velocitate. Respondetur quòd hoc ideò est: quia quandocunque quantitati virtutis potest dupliciter attribui quantitas operis, & altero modo est impossibile propter implicationem contradictionis in ipso opere, altero verò est possibile: dicendum est quòd effectus proprius illius est ille in quo saluatur modus possibilis. Verbi gratia, & est exemplum theologicum. Dicimus quòd virtus creatiua Dei est infinita non solum ex parte modi agendi, sed ex parte creabilium: non tamen saluatur infinitas in creabilibus sic, quòd Deus possit creare aliquod infinitum ens: sed sic, quia quacunque creatura facta potest facere perfectionem. Cum ergo in proposito inter virtutem motiuam quamcunque finitam & infinitam respectu velocitatis motus hæc sit differentia, quòd finitæ virtutis quantitati vno modo & illo possibili respondet quantitas velocitatis in effectu, scilicet faciendo illam actu: infinitæ verò virtutis quantitati duobus modis quantitas velocitatis respondere videtur, scilicet faciendo infinitam in actu, vel mouendo absque obligatione ad certam velocitatem, & primo modo infinita velocitas effectus rationem habere non potest (cùm sit de genere impossibilium ex terminis) secundo modo infinitæ potentiæ proprius effectus est.

¶Ad tertium dicitur, quòd infinitæ potentiæ motiuæ absolutè repugnat mouere actualiter secundum totum suum posse, quò ad velocitatem motus, nō autem quò ad durationem eius: quia operatio talis est de genere operationum impossibilium ex terminis. Et id quod multos in materia ista decipit, est: quia assumitur talis motio, vt operatio quædam: & quare infinitæ potentiæ motiuæ repugnet, quærunt: cùm tamen, (vt ex dictis patet) non sit de genere operationum, sicut nec altrare cælum. Nec ex his imponas mihi quòd dicam infinito posse, non posse attribui adæquatum operari actualiter. Hoc enim ex dictis nostris diligenter inspectis non habetur, sed tantùm quòd infinito posse motiuo non potest respondere adæquatum operari actualiter quò ad velocitatem motus. Ex hoc enim non sequitur vniuersalis negatiua, ergo non potest respondere adæquatum operari: stat namque quod respondeat infinitum operari quo ad durationem motus, & quò ad operationes immanentes, scilicet intelligere & amare, & cæt. Vnde ad quæsitum cum distinctione dicendum est, quòd infinita potentia motiua potest referri ad motus velocitatem, & ad eius durationem. Et primo modo repugnat sibi mouere secundum totum suum posse: quia ista non est operatio, sed quiddam plus quàm chimericum. Secundo modo non repugnat, imò de facto conuenit, vt ex dictis patet.

¶Quartò dico, quòd ex hoc antecedente, A est virtus motiua infinita agentis liberi, non potest inferri, ergo mouet, aut potest mouere in non tempore: dicam enim, in nullo tempore mouere potest tanquam adæquato effectu, sed mouet semper certo tempore sicut elegit: non tamen sic quin quantum est ex ratione virtutis posset velocius mouere. Cùm enim ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè, nihil aliud sequatur, nisi quòd quia tanta potentia potest mouere tanta velocitate, & maior maiore, infinita potest infinita velocitate mouere: & hoc contingat dupliciter, scilicet aut quòd posit exire in actum secundum faciendo

ciendo infinitam velocitatem: aut quòd sic semper possit: vt nunquam exeat in actum secundum, faciendo aliquam velocitatem, quin possit adhuc facere maiorem, & ex ratione potentiæ motiuæ infinitæ absolutè non necessariò sequatur, quòd possit exire in actum primo modo: & ex hoc quòd est agentis liberi, necessariò sequatur quòd exeat in actum secundo modo: si debet exire in actum, consequens est quòd non ex infinita potentia motiua agentis liberi absolutè considerata, nec ex ipsa sumpta cum tali modo agendi deducatur necessariò: ergo motus in non tempore. Et consequenter cum omnis conditionalis vera sit necessaria, ista conditionalis non est vera. Si datur virtus motiua infinita agentis liberi, posset dari motus in non tempore. Et sic patet ad secundam probationem illius minoris quid dicendum sit, scilicet quòd falsum est, quòd ex ratione infinitæ potentiæ motiuæ absolutè sequatur: ergo motus in non tempore.

¶Tertium quod habet hæc secunda opinio, est, quòd non potest aliter saluari infinita potentia in rerum natura, nisi ponendo ipsam agere libere: eo quòd aliter sequeretur motus in non tempore. Sed hoc nõ est dictum cõmune, vnde non videtur tutum sequi illud, præsertim, quia (vt ex dictis & dicendis apparet) à multis illustribus viris saluatur, etiã si Deus non ageret liberè.

¶Tertia verò opinio, quam Sanct. Thom. 8. Physic. protulit in lucem, dicit quòd sola distinctio modi essendi, scilicet in magnitudine, vel extra, sufficit ad saluandam virtutem motiuam infinitam absque motu in non tempore, quicquid sit de modo operandi. Ita quòd secundum eam quamuis ista conditionalis sit vera, Si virtus motiua infinita est in magnitudine, daretur motus in non tempore: ista tamen non est vera, Si motiua virtus infinita est extra magnitudinem, daretur motus in non tempore. Et fundamentum huius est, quia veritas primæ conditionalis fundatur super tribus. Primò super infinitate motiuæ potentiæ: ex qua habetur, quòd possit mouere infinita velocitate. Secũdò super modo essendi eius in magnitudine, ex quo habetur, quòd quantum est posse, tantum est operari. Tertiò super hoc, quòd effectus non est dignior sua causa, ex quo habetur, si aliqua virtus est in magnitudine, eius adæquatum opus potest recipi in magnitudine. Ex his enim tribus consurgere veritatem illius conditionalis, patet ex eo, quòd quodcunque horum trium desit, conditionalis non est vera. Si enim deest infinitas potentiæ motiuæ, nunquam deduceretur motus in non tempore: similiter si non ponitur in magnitudine seu operari tantum quantum potest, nunquam deduceretur motus in non tempore: & nihil minus si non ponitur quòd operetur in passo capaci adæquatæ operationis illius potentiæ, nunquam sequeretur motus in non tempore: quem constat non sequi nisi ex motione adæquata potentiæ motiuæ infinitæ. In operationibus siquidem transeuntibus non solum impeditur operatio, & eius quantitas ex parte potentiæ actiuæ, sed ex parte passi. Constat autem quòd proprium passiuum motiuæ virtutis est mobile in actu: quod oportet esse actu quantum, & corpus: & cæt. vt patet 6. Phy. tex. 32. & ideò nisi ponatur, quòd adæquata motio virtutis motiuæ infinitæ assumptæ in antecedente possit recipi in corpore in actu seu in magnitudine (idem enim sunt in proposito) non potest deduci: ergo mouet in non tempore. & quia hoc non poni potest absolutè, quia est impossibile: ideò oportet poni, vt sequens ex antecedente aduersarij: habetur autem (vt iam diximus) ex illo, quia causa non est indignior effectu. Ex his autem patet quare secunda cõditionalis, scilicet si virtus motiua infinita esset extra magnitudinẽ, daretur motus in non tempore, non est vera, quoniam deficit sibi tertia conditio. Non enim oportet virtutis existentis extra magnitudinem dari, adæquatum opus in magnitudine. & ratio est, quia virtus immaterialis comparatur ad omnia quanta, vt vniuersale ad particulare: non in prædicando, sed potius in essendo & causando: nec est rationabile, vt materiale possit totam immaterialium virtutem adæquare.

¶Vnde ad maiorem horum euidentiam considerandum est, quòd motus relatus ad infinitam potentiam motiuam in magnitudine & extra, diuersimodè comparatur. Illi quidem, vt effectus proprius causæ particulari & propriæ: huic vero, vt effectus particularis causæ vniuersali (quemadmodum liquefactio ceræ virtuti solari) quia motus est effectus in corpore, & consequenter fit à virtute corporea sicut ab vniuoco: à virtute vero immateriali sicut ab æquiuoco & vniuersali. & ideò sicut ridiculum esset ex quantitate virtutis solaris inferre quantitatem huius particularis effectus, vt adæquantem virtutem solis, ita irrationabile est ex quantitate virtutis immaterialis inferre quantitatem huius effectus particularis, qui est velocitas motus tanquam effectum adæquatum.

¶Considerandum rursus est, quòd inter potentiam motiuam infinitam in magnitudine seu absolutè, & potentiam motiuam infinitam in corpore, hoc interest: quod illa, aut nihil aliud per se dicit nisi principium motus (vt patet si sumatur absolutè) aut si aliquid aliud addit, nihil addit, eleuans ipsam supra rationem proprij principij motus, vt patet si sumatur in magnitudine. Ista autem ex hoc quòd immaterialis ordinis ponitur, supra rationem proprij principij motus eleuatur, sicut & supra corporalia. Propter quod ex hoc ipso, quòd ponitur extra magnitudinem, sequitur quòd non per se primo respiciat motus velocitatem, qui est corporeus effectus, quemadmodum faciunt virtutes corporales, sed altius qui per se primo aspiciat, & secundario, & quasi per accidens motum. Vnde sit vt infinitas virtutis motiuæ, si esset in magnitudine, motus velocitate necessariò manifestaretur. Infinitas autem virtutis motiuæ existentis extra magnitudinem, non quia scilicet infinitas potentiæ in magnitudine, est per se primo particularis principij motiui: infinitas vero potentiæ extra est per se primo rei eleuatæ supra ordinem principiorũ motiuorum particularium: ac per hoc altius quid respicit, vt adæquatum motum * quàm velocitatem motus. Imaginandum est enim quòd res illa infinita extra magnitudinem, quamuis habeat in se vnde possit mouere: hoc tamen opus non per se primo respicitur ab illa, sed aliquid altius: quia (vt pluries dictum est) motus per se primo est actus corporis: virtus autem illa eleuata est sicut supra corpora, ita super omnia corporalia, per se primo: quod dico propter ens & bonum & alia huiusmodi: quæ & si sint corporalia, non tamen per se primo. & ideò non oportet si virtus illa est infinita, velocitatem infinitam posse ab ea prouenire. Ex duobus ergo falsificatur secundum Sanct. Thom. conditionalis ista. Primò, ex eo quòd virtutem extra magnitudinem non oportet habere adæquatum facere suæ virtuti, cũ agat per intellectum, vt dictũ est in 2. opinione. Secundò, ex eo quòd considerata virtute infinita extra magnitudinem non considerato modo operandi, sequeretur, ergo daretur motus in non tempore: quia non posset fieri motio quo ad velocitatem adæquatam virtuti motiuæ: quia moueret corpus in actu, puta cœlum: quod esset capax motionis adæquatæ illi virtuti, nec absolutè: quia hoc implicat nec ex hypothesi data: quia infinita potentia non est concessa in magnitudine, sed extrà.

* Aliàs motus.

¶Contra hanc autem opinionem dupliciter obiicitur. Primò quia si ex sola incorporeitate virtutis motiuæ infinitæ, habetur sufficiens ratio falsitatis secundæ conditionalis, manifestè sequitur quòd non refert si ponatur virtutem illam esse motiuam necessariò, dummodo ponatur incorporea: stant enim ista duo simul, non enim est impossibile virtutem immaterialem esse necessariò motiuam: vt Aristo. & philosophi tenent de animalibus orbiũ. Ex hoc autem quæratur in quanto tempore moueret virtus infinita extra magnitudinem mouens secundum totum posse, & signetur illud tempus, & tunc procedatur iuxta text. 79. 8. Phys. deducendo ad impossibile, quòd æqualiter moueant virtus finita & infinita. Secundò, quia hoc est expressè contra Auer. in 2. cœl. con. 38. & 71.

¶Ad primum horum dicitur, quod istæ duæ conditionales distant sicut cæluni & terra. Si infinita potentia motiua esset extra magnitudinem, moueret in non tempore: & si infinita potentia motiua existens extra magnitudinem, moueret secundum totum suũ posse, moueret in non tempore. Secunda enim est vera: quia in antecedente eius iam ponitur ipsam secundum totum posse actualiter mouere, & consequenter habere mobile talis motionis subiectum: cum [illegible] sit actus mobilis, ac per hoc in hac conditionali saluantur tres [illegible] conditiones. In alia vero, non habetur ex hypothesi antecedentis mobile capax totius posse: & ideo est falsa ex defectu tertiæ conditionis. De illa autem conditionali super quam firmatur argumentum, scilicet si esset extra magnitudinẽ finita virtus motiua, necessario daretur motus in non tempore: dicenda sunt duo. Primo, quod est impertinens proposito, quia non habetur ex dictis Sanct. Tho. Multũ enim refert posita virtute infinita incorporea loqui de ipsa, & consequentibus ad ipsam, vt sic abstrahendo à quibuscunque aliis quæ non necessario ipsam infinitam & incorpoream comitantur, & loqui de ipsa addendo sibi specialem modũ agendi, scilicet necessario. Primo enim modo est sermo Sanct. Tho. & non secundo. & primus nihilominus modus nihil ponit incõpossibile. Secundus vero forte adiuuat incompossibilia: quia quamuis virtuti incorporeæ non repugnet esse necessario motiuam & velocitatiuam motus, repugnat tamen forte virtuti incorporeæ infinitæ. Vnde non oportet de illa conditionali solicitum hîc esse. Si tamen de veritate eius quæratur, dicendum secundo videtur quod est falsa eadẽ ratione: quia, scilicet, ex hypothesi antecedentis habetur q̃ immobili posset recipi adæquatus effectus illi virtuti. Vt enim iã infinities tactũ est, motus in non tempore est quoddã impossibile ex terminis, & non sequitur nisi ex aliqua hypothesi impossibili, quã requirere illa tria monstratum est.

¶Et cùm contra arguebatur, ergo moueret in aliquo certo tempore, signetur illud, & cæt. respondetur, quod quia ex parte motoris nulla posset certitudo velocitatis determinari: quia nec ex libertate, nec ex finitate potentiæ, & in non tempore mouere,

verè non sequitur ex hypothesi, oportet dicere, quòd si moueret, moueret ea velocitate, cuius mobile esset capax: puta si esset mobile non violentabile & capax motus 24. horarum tanto tempore mouet illud, & non minore. Et si contra hoc dicatur, signetur tempus, illud intrepidè assignetur: puta vna hora, vel decem: hoc enim non refert. Et si procedatur deinde ad hoc quòd eodem tempore mouebit idem mobile virtus finita & infinita, dicetur hoc non esse inconueniens, quando aliunde prouenit quàm ex virtute motiua. Inconueniens siquidem est quòd virtus finita & infinita ex propriis meritis consideratæ moueant æqualiter: sed quando aliunde hoc prouenit, puta ex libertate agentis (vt secunda opinio dicit) vel ex parte mobilis, vt modo dicitur: vel ex mediatione alterius motoris, vt vltima opinio Auer. dicet, nullum inconueniens est. Sed sunt in hac responsione adhuc duo dubia. Primũ est, quia, ex eo quòd in ante cedente ponitur virtus infinita motiua, ponitur consequenter * mobile adæquatum. Motiuum enim ad mobile refertur, vt dicitur 5. Meta. cap. de aliquid. & sic tertia conditionalis est vera. Secundum est, quia licet tale, vel tale mobile certam velocitatem sibi determinet, non tamen mobile in communi: & ideo comparando illam virtutem infinitam separatam necessariò agentem ad mobile in communi, restat dubium, an moueret in non tempore, an certo tempore.

* Aliàs consequentis.

¶Ad primum horum dicitur, quòd illa ratio illa tenet: quando vis motiua est eiusdem ordinis cum mobili: tunc enim ex suppositione tanti actiui necessario supponitur adæquatum proportionaliter passiuum. Quando autem supponitur tantum actiuum altioris ordinis: non oportet tantum passiuum supponere: quia cum passiuum non respiciat nisi mediante actione transeunte (quam facit, vel facere potest in eo) & virtus altioris ordinis, scilicet vniuersalis immaterialis, non oportet quòd habeat, aut habere possit aliquam actionem in passo corporeo sibi adæquatam, consequens est, quòd non necessariò supposita tanta virtute motiua immateriali supponatur mobile adæquatum proportionaliter. Vnde licet motiuum dicatur ad mobile vniuersaliter, tantum tamẽ motiuum non dicitur ad tantũ mobile vniuersaliter: sed quando motiuum est eiusdem ordinis cum mobili.

¶Ad secundum dicitur, quòd quamuis docuerit Arist. in Physicis motorem in communi mobili in communi comparare: & quicquid contradicit talibus proportionibus, esse impossibile: non tamen didicimus comparare mobili in communi motorem contractum, qualis est iste, de quo loquimur: motor enim est separatus à materia. Vnde tali motori attribuendum est tale mobile, puta cælum: & non mobile in cõmuni. Constat autem quòd tale mobile aliquam sibi certam velocitatem determinat, vt dicitur 2. cæli. text. 39.

¶Et si curiosè quęratur, quid dicendum sit ad illud quęsitum, dicendum est, quòd si ille motor applicaretur corpori mobili absolutè, quòd moueret nulla certa velocitate. Et si dicatur, hoc est impossibile, concedatur. quia etiam antecedens est impossibile, nec est à nobis vnquam cõcessum. Ad alteram obiectionem, quia dicebatur hanc tertiam opinionem esse contra Auer. dicitur dupliciter. Primò, quòd non est verum nisi per accidens. Auerrois enim ideo dixit, quòd si anima cæli esset infinitæ virtutis, moueret in non tempore: quia supponebat ipsam necessariò mouere, vnde ex modo agendi supposito tenet apud ipsum consequentia. Sa[illegible]om. autem loquitur de virtute infinita incorporea abstrahendo [illegible] modo operandi, ideo in hac opinione non sunt contrarij per se.

¶Et si dicatur, talem habetur, quòd secundũ Auerroim, illa tertia conditionalis est vera: dicitur secundo quòd hoc est verum, non tamen propterea est relinquenda: quoniam maior est authoritas rationis quã sit Auerrois & omnium philosophorum simul. Et puerorum nõ philosophorum est sequi dicta alicuius, credendo quòd non dixit hoc absq; magna & sufficienti ratione: & relinquere argumenta ad oppositũ necessaria, aut prope.

¶Quarto opinio Auerrois 12. metaph. con. 41. explanata: duabus distinctionibus censet egere positionem dicentem virtutem motiuam infinitam absque motu in non tempore. Prima est modi essendi, vt scilicet ponatur immaterialis & non in magnitudine. Secunda est modi operandi, vt scilicet moueat mediatè, & non immediatè. Supponit enim omnia in materialia agere naturali necessitate. & sic dicit quòd ideo non sequitur motus in non tempore si ponitur primus motor virtutis infinitæ, quia idem mouet mediante anima cæli, modificãte in effectu velocitate, scilicet motus infinitatem primi.

¶Sed hæc opinio à Sanct. Thom. & Ægydio. 8. Phys. arguitur insufficientiæ: à Scoto autem in primo sentent. dist. 8. q. vlt. ratione vlt. arguitur falsitatis. Insufficiens quidem dicitur à Sanct. Tho. quia cùm Arist. 8. Phys. duos effectus attribuerit infinitati virtutis, scilicet mouere tempore infinito, in text. 78. & mouere in non tempore. in tex. 79. & Auerrois ponendo infinitam virtutem, ex mediatione motoris finiti dicat impediri motum in non tempore, & non impedire motum in infinito tempore: imò dicit quòd quia ille primus motor est infinitæ motionis, ideò mouet tempore infinito, & quia ibi est alius motor finitus, ideò mouet incerta velocitate. Restat assignanda ratio quare mediatè mouere nõ impedit infinitatem temporis, sicut impedit infinitatem velocitatis quòd Auerrois non fecit. Ab Ægydio verò quasi Deus moueret immediatè, non propterea moueret in non tempore: quia motus in non tempore est de genere impossibilium. Falsa autem dicitur, quia virtus infinita habet omnem perfectionem causæ efficientis quam habet ipsa cum causa secũda proxima: & ideò sequitur quòd immediatè potest causare omnem illum effectum in cælo per se quẽ potest cum anima: ergo & causa si necessario agit quicquid potest, vt supponitur, & vltra: si causat illud immediatè: ergo in non tẽpore. quia virtus infinita agens secundum vltimum virtutis suæ & immediate, non potest agere in tempore.

¶Ad horum autem primum dici potest, quòd quamuis difficile sit reddere illius quæsiti rationem: non tamen est impossibile. Difficile quidem: quia ratio eius non potest sumi ex eo quod infinitas temporis sit effectus possibilis: infinitas verò velocitatis impossibilis. Ex hoc enim non habetur: quare mediatio impediat sequelam huius & non illius: licet habeatur quare illud possit fieri, & non hoc. Nec potest sumi ex eo quòd aliter attribuitur infinitæ potentiæ infinitas temporis, & aliter infinitas velocitatis, scilicet quòd illa attribuitur infinitæ potentiæ siue in magnitudine, siue extra, hæc autem in magnitudine tantum: quoniam dato quòd hoc sit verum, apud Auerroim reputatur falsum: vt patet ex dictis: & ideò solicitus fuit de virtute immateriali infinita: quare non mouet in non tempore: & possuit mediationem motoris. Nec potest sumi ex eo q̃ virtus velocitatiua in infinitum non est communicabilis: virtus autem continuatiua in infinitum est communicabilis: quoniam hoc est falsum, loquendo de virtute per se continuatiua in infinitum, qualis est virtus primi motoris. Impossibile autem non est: quia potest sumi ratio ex eo quòd ad hoc vt infinitas temporis proueniat ab infinita virtute, sufficit per se primò respici ab illa quòd mediatio motoris non aufert. mediatio enim causarum non aufert pluralitatem causalitatum. Non enim ex hoc quòd sol & homo generant hominem, tollitur pluralitas causalitatis solis respectu proprij effectus, quem habet in homine. Ad hoc autem quòd infinitas velocitatis proueniat à virtute infinita, exigitur quòd virtus illa absque vlla modificatione attingat motũ. hoc autem motoris mediatio tollit: quia virtus primi motoris modificata in secundo, & non in sua illimitatione attingit motum. Et sic ex vi mediationis satis fieri videtur quæsito sufficiens reddi responsio data.

¶Ad Ægidium verò dicitur, quòd illa ratio non excludit, quin illa conditionalis sit vera, si Deus virtutis infinitæ moueret immediate, moueret in nõ tempore, supposito eo quod supponit Auerrois, scilicet quòd agat secundum totum suum posse. vnde impossibilitas consequentis, nihil aliud concludit, nisi quòd antecedens est impossibile: cuius oppositum probandum erat ab Ægidio, si ex impossibilitate cõsequentis reprehensione dignus censebatur Auerrois.

¶Ad secundum autẽ dicitur, quòd aliud est loqui de perfectione causæ, aliud de modo causandi: nec licet ex perfectione causæ ad modum causandi inferendo digredi, sed cõmittitur sophisma figuræ dictionis. Vnde ex hoc quòd primus motor est non minus perfectę virtutis, quàm ipse cum anima cæli simul: non licet inferre, ergo eodem modo potest solus facere quod facit cum anima cęli: quia aliud est posse, aliud posse tali modo. Et similiter non licet inferre: ergo potest immediatè facere quicquid potest facere cũ medio: quia immediatè agere ad modum agendi pertinet.

¶Et si quæratur, vt arguẽdo dicebatur, vnde potest reddi ratio, quòd virtus infinita sit alligata tali modo mouendi, scilicet mediatè, diceret Auerrois quod hoc non est ex defectu potẽtiæ, sed ex essentiali ordine connexioneque causarum & effectuũ vniuersi, vt in eo saluetur vtrunque, scilicet pluralitatis causalitatis primi dependentiæq; aliorũ ab eo, & distinctio causarum effectuumque cum illarum efficacia, & istorum dependentia ab illis. Nihil enim horum necessariò saluaretur in vniuerso, ordoq; vniuersi necessitate careret, si primus motor infinitæ virturis non esset necessaria connexione coniunctus mediis causis in causando.

¶Et si contra hoc instetur: quia (vt dicitur in prima propositione libri de causis) causa prima plus influit & prius in effectum quàm secunda: ergo si est infinita, & agit naturaliter in primo signo totum effectum totaliter causat: & sic non remanet ad quid actio causæ secundæ terminetur. Respondeti potest, quòd ex hoc quòd causa prima plus & prius natura influit quàm secunda: non habetur, ergo totaliter causat ipsum quantumcunque ponatur infinita & naturaliter agens: accipiendo ly totaliter, ex parte causalitatis. Tum quia non causat ipsum omnimodo, quem effectus exigit ad sui factionem

natu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

naturalem, nec ex eo quòd totus effectus causatur,ab vna causa habetur: ergo aliæ causæ nihil faciunt, quia faciunt idem realiter alio modo. Non enim ideo dantur plures causæ essentialiter ordinatè eidem, quia aliquid eius fiat ab vna,& aliquid ab alia: sed vt totus effectus secundum quamlibet sui rationem habeat propriam & per se primo causam,quamuis totus à qualibet fiat secundum rem, vt superius dictum est.Tum quia infinitas causæ primæ non largitur necessario nisi efficaciam causalitatis eius in suo ordine. verbi gratia, Quantumcunque ponatur solis virtus infinita,ex hoc non habetur,quòd ipse absque homine posset producere hominem, sed quòd effectum proprium in homine efficacissimè sortiretur: ita quantumcunque ponatur diuina virtus infinita,& necessario agentis,ex hoc nõ subtrahuntur actiones secundorum agentium, sed ponitur ipsam omnibus coagere, ad omnia quæ illa agunt alio modo, & saluatur aliquem effectum(puta sempiternitatem) habere per se causam & proprium effectum primi esse intimum & primum in quolibet effectu. Illud autem quod ibi dicitur, quòd in primo signo effectus totaliter est à prima causa,&c. imaginarium magis quàm philosophicum quid sonat. non enim alia ratione philosophi (secundum quorum intentionem loquimur) dicunt primã causam plus & prius influere in effectum causæ secundæ,quàm secunda: nisi quia per se primo effectus primæ causæ communioris & intimioris, ac prioris rationem habet in effectu, vt patet in propositione adducta & eius commento.sicut verbi gratia, Causans per se vitam in homine, magis & prius dicitur influere in hominem, quàm causans per se animalitatem in eodem: quia illud est intimius, prius & communius.

¶Ex hoc autem non habetur, quòd in illo priori totus effectus secundum omnem rationem habet sufficientem causam per se & quòd aliæ superfluant:etiam si dãs vitam esset virtutis infinitæ: dato etiam quòd speciali causalitate attingeret hominem. Quod tamen est erroneum in philosophia: quia causa prima nõ attingit effectum causæ secundæ, nisi mediã actione causæ secundæ, quamuis magis & prius propter rationem dictam.

¶ Colligendo ergo responsionem ad primum argumentum principale, dicimus tripliciter responderi posse,vel tenendo primum motorem mouere libere, vel non considerando hoc, tenendo ipsum esse immaterialem,vel tenendo ipsum mouere mediatè. Et quòd nulla harum Aristot.repugnat. Auer. tamen sola prima: quamuis tertia ab ipso habeatur.

¶ Ad secundum argumentum principale dicitur, quòd tenendo viam Auarrois de necessaria connexione virtutum agentium, &c.manifestè patet quòd non ponitur in rerum natura aliquid possibile secundũ potentiam actiuam,quin ponatur secundum potentiam passiuã. & quòd infinitati potentiæ diuinæ respondet potentia passiua cæli ad sempiternitatem motus: nec est alius effectus in motu possibilis ex illa virtute accepta, secundum omnes conditiones necessario ipsam comitantes in rerum natura.

¶Tenendo autem alias rosponsiones, iam patet responsio dupliciter. Primò,admittendo quòd omni potentiæ actiuæ respondet passiua,sed non quoad omne quod esset absolutè possibile ex illa virtute fieri, & si potentiæ infinitæ motiuæ respondet potentia cæli quo ad sempiternitatem motus: non autem quoad omnem gradum velocitatis, qui posset fieri ex illa virtute absolutè. Et huius ratio ex dictis haberi potest: quia potentiæ actiuæ vniuersalis altioris ordinis non oportet respondere passum corporeum capax totius eius virtutis quoad omnia: quia non per primũ respicit effectum particularem, vt dictum est, & est philosophiæ principijs satis consonum.

¶Secundo potest dici, quòd licet omni potentiæ actiuæ respondeat possibile, non tamen potentia passiua, vt patet de productione intelligentiarum à Deo, siue ab æterno, siue in tempore. Et hoc propter rationem dictam. Nec tamen oportet respondere aliquod vnum possibile adæquatum,sed (vt ex dictis patet) virtuti infinitæ respondet infinitum possibile: non sic quod possit produci aliquod infinitum nisi duratio, sed sic quòd nullis finibus possibilium producibile ab ipsa arctatur: sed quocunque producto potest perfectius producere quantum est ex ratione virtutis actiuæ. Et hoc modo quantitas virtutis in effectu manifestatur, & non primo modo tantum.

¶Quod verò in vltima confirmatione dicitur, proportionaliter intellectum propositum magis confirmat quàm impugnet: quia quemadmodum mobile infinita velocitate potest dupliciter intelligi(vno modo quòd possit actualiter infinita velocitate moueri: alio modo sic, quòd quacunque velocitate motum potest velocius moueri)& primo modo impossibile est ponere mobile: secundo verò est possibile. ita est de motiuo, quod scilicet impossibile est dare motiuum infinita velocitate primo modo: sed secundo tantum: quòd etiam oportet esse infinitæ virtutis.

¶Et aduerte quod de facto secundum philosophos huic argumento dicendum est,quòd potentiæ infinitæ respondet in rerum natura effectus infinitus,scilicet tempus infinitum motus cœli per se productum, & potentia passiua cœli ad hoc. Et quòd hoc est sufficiens manifestatiuum infinitatis virtutis, patet ex dictis. Cætera autem pro verè philosophantium quiete dicta sint.

¶ Ad tertium principale dicitur, quòd licet solo tertio modo arguatur ibi secundum mentem Auerrois, & nec etiam illo modo habeatur intentum, attamen singulis ordinate respondendum est, præmissa prius intentione illorum verborum secundum veritatem. Intendit igitur ibi Auerrois loquens de proximis motoribus orbium, non excludere infinitatem vigoris à Deo, qui nullius orbis est anima. Sed concludere, infinitatem vigoris non sequi ad motorem tempore infinito ex hoc quòd motor infiniti vigoris habet necessariò infinitam potentiam,& consequenter infinitam naturam. Ex hoc enim sequitur, quòd si motor tempore infinito necessariò esset infiniti vigoris:quòd haberet & potentiam, & naturam infinitam. Et cum plures sint motores tempore infinito, sequeretur vlterius quòd expositione plurium motorum cœlestium tempore infinito, non haberentur propria naturis motorum:sed hoc tantùm quòd sunt motores infiniti. Et sic vlterius sequeretur,quòd non esset ibi multitudo motorum:nec diuersitas proportionum motorum ad mobilia, sed motus in tempore, &c.Et tenent consequentiæ,vt ibi: quia tunc illi motores conuenirent in natura & potentia infinita intensiue, quemadmodum modo de facto conueniunt in mobilitate: ex qua habent quòd possint continuare motum tempore infinito. Et sic non esset vnde different ab inuicem. Hæc est sententia Auerrois ibidem, vt patere potest cuilibet exercitato: ex qua nõ habetur primum motorum esse vigoris finiti.

¶ Ad primum ergo modum arguendi ibi tactum, dicitur quòd non sunt in eo tot verba, quot errores. Consequentia primo nihil valet. propositio deinde dicens, quòd quælibet pars infiniti est infinita, licet sit vera de parte aliquota, non tamen iuuat cum alia consumpta, scilicet infinitum non est maius alio infinito. Patet enim in quantitate permanente, Quòd si ponatur linea infinita vtrinque versus oriens & occidens, & secetur in directo puncti Meridiei, quod vtraque pars est infinita: & tota est maior vtraque parte. Et similiter in quantitate successiua. Si secetur in termino decimæ horæ huius diei totum tempus æternum, vtraque pars est infinita, & tamen totum tempus est maius qualibet earum. Falsum est ergo comparando infinitum simpliciter infinito secundum quid, quale est pars aliquota infiniti, quòd vnum non sit maius alio: & quia talis est comparatio in proposito nostro, patet nihil concludi.

¶Et vt ostendatur quantus error in hoc sophismate latet, adhuc declaratur, quòd etiam comparando infinitum simpliciter infinito simpliciter, stat vnam esse maius alio. Numerus enim reuolutionum lunæ est maior numero reuolutionum Saturni (& loquimur de motu proprio) & tamen vterque est infinitus secundum ponentes motum æternum. Antecedens patet, quia singulis reuolutionibus Saturni respondent amplius trecentæ sexaginta reuolutiones lunares: quòniam ille singulis triginta annis vnam complet, illa verò vigesimo octauo quoquo die vel circa suam pe[illegible]de diuus Thomas præclarè docet in tertia parte, quæstion. 10. artic. 3. ad tertium, quòd non est proprietas infiniti non excedi simpliciter, sed non excedi in illo ordine, in quo ponitur. Et fundat hoc si per textu. 36. & 37. tertij physic. vbi dicitur, quòd infinitum non est, vt substantia, sed vt accidens quærendum: accidentis autem proprium est,qualificare id cuius est accidens. Et propterea quemadmodum infinitas adueniens alicui, puta diebus, non infinitat nisi numerum dierum: ita impossibilitas infinitatem consequens non ponitur nisi in ordine dierum. Et propterea infinitis diebus simpliciter, non possunt dari plures dies: sunt tamen multo plures horæ illorum dierum, quàm ipsi dies. Et similiter infinitis horis non dantur plures horæ: sunt tamen multo plura minuta illarum horarum quàm horæ ipsæ.

¶Nefas quoque esse videtur, cõditiones totius & partis in impartibili & summæ perfecto,ac per hoc vocato quanto virtualiter,requirere:cũ non maius quid sit totum hoc,Deus bonus, sapiens, viuus, quàm hoc solum,scilicet Deus,aut econuerso:siue ponatur finitæ virtutis siue infinitæ:quia non æqualis,sed eadem est perfectio rei illius, & omnium quæ eius sunt.

¶ Ad secundum verò modum arguendi dicitur, quòd sicut tactus quantitatiuus, quia secundum extrema est, expellit id in quod fertur, tactus autem virtualis, quia interiora penetrat, magis conseruat & confirmat si contrarius non est tacto: ita infiniti corporei proprium est sic omnia occupare, vt omnia excludat, nihil secum compatiens: infiniti verò virtualiter proprium est sic

est sic omnia implere,vt ea faciat virtuosa & cooperantia,& modificantia illuminationem suam in effectibus.Vnde ex infinitate virtutis non excluduntur alia actiua,sed magis ponuntur, vt superius quoque dictum fuit.

¶ Ad vltimum autem dicitur, quòd dupliciter potest poni distinctio formalis. Vno modo sicut aliquæ participantia aliquid propriis constitutiuis diuersificantur, sicut homo differt ab equo & albedo à nigredine. Alio modo sicut aliquid per essentiam distinguitur ab aliis quæ sunt talia per participationem sicut homo separatus distingueretur à singulis hominibus.Distinctio primo modo est causa finitatis vtriusque extremi: & de hac est sermo Auerrois ibidem.Secundo modo non infert finitatem, nisi vnius extremi, scilicet participantis tantum. Illud autem quod est per essentiam, ex hoc ipso quòd purum est, ab aliis distinguitur absque alio quo finitante & contrahente.Et licet ab infinito nullum positiuum excluditur virtualiter, multa tamen excluduntur formaliter: quibus participantia ipsum ab ipso distinguuntur,excellentioti modo omnia præhabente.

¶ Ad quartum principale dicitur, quòd consequentia nihil valet.Et ad probationem cõcessa suppositione negatur minor, scilicet quòd distãtium ab aliquo in infinitum,alterum nõ sit altero propinquius illi, vt patet manifestè & in quantitate permanente & successiua. In permanente quidem, si ponatur linea infinita ex parte Septentrionis,constat quòd tam pars intercepta sub tropico caneri,& circulo æquinoctiali, qua pars intercepta inter circulum æquinoctialem & tropicũ capicorni, in infinitum distat à quantitate lineæ infinitæ versus Septentrionem, & tamen dubium non est quin pars sub tropico caneri esset illi propinquior: quia minorem viam actura esset,si ad infinitam attingendam moueretur. In successiua vero cum tam dies hesternus quam hodiernus in infinitum distet ab æterno tempore præterito: constat tamen quòd propinquior hesternus fuit quam hodiernus,& hodiernus quam crastinus. Alioquin mundus quotidiè non esset maioris durationis, nec aliquid antiquius altero simplicitet quæ sunt contra sensum.Est autem ratio quare stat inter aliqua esse distantiam infinitam, & tamen vnũ altero magis distare: quia distantia illa non est infinita vtrinque, sed ex vna parte tantum, sicut contingit in proposito, & in instantiis adductis. Tunc enim & ex parte infiniti habetur ratio infinitæ distantiæ cæterorũ ab illo: & ex parte finitorum habetur ratio maioris & minoris appropinquationis ad primum, vt patet in exemplis adductis: quia enim tempus præteritum est infinitum, ideo infinita distantia est à parte ante inter singulos dies & ipsum,quia verò hodiernus dies finit hinc tempus elapsum, ideò est finita distantia à parte post. Et cõsequenter ex illa parte potest accipi ratio quare est propinquior hesterno elapso, quam dies crastinus. Et similiter est de distantia inter Deum & creaturas.Ex parte siquidem Dei infinitæ distantiæ ratio habetur,ex parte vero creaturæ distantia finitur. Et ideò hinc sumitur, quòd vna est propinquior altera primo entis infinito. Vnde posset cùm distinctione dici ad ninorem,quòd distantia infinita est duplex,scilicet infinita vtrinque seu simpliciter, & infinita secundum quid,seu ex altera parte tantùm, & quòd quamuis primo modo sit vera, secundo tamen est falsa, & sicut est ad propositum.

¶Ad quint[illegible] principale dicitur breuiter, quòd omnes authoritates Auer.in hac re, excepta illa octaui physi. quæ dicitur non esse virtutis finitæ nec infinitę,loquũtur de motoribus proximis,id est, animabus cœlorum: vt ipsemet Auerr. in comment. 41. 12.dicit, cum post distinctionem motoris infiniti à finito subdit, quòd proportio inter motorem & mobile in cœlestibus, est propter motorem finitum: & quòd propter ipsum dixit Aristo. in 2. cœli, quòd primus orbis esset in labore,&c. Vel,& clarius(licet in idẽ redeat) dicendum, quòd ideò sæpè Auerr. negat dari motorem infiniti vigoris, sic quod possit semper velocius moueri: non ex defectu potentiæ primi motoris, sed ex ordine essentiali causarum & effectuum,& finitate motorum proximorũ. Ex his enim fit,vt quemadmodum negatur 9.commen.7.Deum posse producere mussam, non ex defectu potentiæ,sed ex ordine essentiali causarum & effectuum exigente talem effectum fieri mediante corpore cœlesti mobili,ita nihil minus negari simpliciter ab ipso potest, quòd motor aliquis possit semper velocius mouere.Non ex defectu potentiæ primi motoris. sed quia non potest mouere:nisi mediante anima cœli, in qua modificatur virtus eius. Et sic nullus motor tenens maiorem velocitatem facere: quamuis primus sit vigoris infiniti.Illud verò quod in comment.79.8.Physic.dicitur,scilicet quòd motor immaterialis, nec finitus nec infinitus dici potest,quamuis sonet quid falsum & ridiculosum,& propterea reprehensum sit à multis, quidam extorquentes, intelligunt ea ratione dictum de solo Deo: quia non est virtutis actiuæ, sed tantum mouet:vt finis.Quidam verò,quia non est virtutis actiuæ respectu velocitatis motus, de qua ibi est quæstio, sed tantum sempiternitatis motus. Ergo autem nolens Auerroim Thomistam facere, neque me Auerroistam, sed veritatem solam sequi (quantum cognoscere potero Deo concedente) puto id tunc voluisse Aueroim,quod sæpe mentem meam pulsauit tanquàm de Aristotelis officina veniens,scilicet quod virtutes immateriales non sunt quantæ virtualiter, & consequenter nec finitæ nec infinitæ. Non simpliciter, sed eo modo quo sunt quantæ virtutes corporales, scilicet quod non sunt proportionales motibus, vt scilicet quanto maior motus, tanto virtus immaterialis maior, quemadmodum est in corporalibus, sed sunt altioris ordinis virtutes. Et hoc modo saluari videtur processus Aristotelis. 8.physic.quia cum sufficienter excluditur ex textu.78.& 79. quod nulla virtus corporea potest mouere tempore infinito, ex eo quod talem virtutem oportet esse infinitam, & ad hoc sequeretur motus in non tempore, & de facto supponatur virtutem motiuam cæli mouere tempore infinito: restat quod virtus illa sit extra ordinem virtutum corporearum: quarum nulla potest hoc facere, quia nec finita nec infinita. Et consequenter habetur quod sit impartibilis: & nec finita, nec infinita: etiam de virtuali quantitate loquendo, eo modo quo virtutes corporeæ: alioquin eodem modo posset argui de virtute incorporea, sicut de corporea. Et secundum hoc cum in textu vltimo octaui Physicorum dicitur motorem cæli esse potentiæ infinitæ, ly infinitæ, pute negatiue, teneri debet, id est, non finitæ. Hanc credo fuisse tunc mentem Auerrois, quam tamen, quia vidit postmodum non esse veram(vt ex supradictis examinando rationem Aristotelis, & commentum.41. deduci ab exercitatis potest ex medio termino Arist. ideo in 12.Meta.commutauit in melius, admittendo ibi finitarem & infinitarem virtutis & proportionis.

¶ Et sic sit finis præsentis quæstionis. Anno salutis 1499. die decima Septembris, Papiæ, in conuentu sancti Apollinaris. Ad Dei glorioſi laudem & honorem, & eorum temeritatem retundendam qui philosophiam suo ingenio metiri præsumentes, non verentur dicere virtutem infinitam non esse in rerum natura: quia est ens impossibile secundum principia philosophiæ. Iam enim patet,quod nullo philosophiæ principio negato,non solum sustentatur, sed etiam ex sensibilibus probatur:Erubescant ergo.

¶Explicit quæstio de infinitate Dei.

QVAESTIO PRIMA REVEREND. D.D.Thomæ de Vio Caietani, Cardinalis,tituli S. Xisti,de potentia neutra.

QVAESTIO. I.

¶Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

NVXTA primum articulum primæ quæstionis remansit tractanda quæstio de potentia neutra. Vnde quæritur, Vtrum in rebus naturalibus detur potentia neutra.

¶Circa quam difficultatem quatuor agenda sunt. ¶ Primo declarabitur titulus quæstionis. ¶Secundo ponitur opinio Scoti. ¶Tertio probabitur oppositæ opinio. ¶ Quarto respondebitur obiectis.

¶ QVO AD primum, Naturalis sumitur hic vt distinguitur contra artificiales. Inueniri vero in rebus naturalibus sumitur pro inuentione reali in singularibus naturalibus simpliciter. Et hoc ad differentiam eorum,quæ dicuntur in abstractione, sicut contingit de proprietatibus quantitatis vt sic, & alijs similibus, quæ tamen in rerum natura actualiter non inueniuntur. Potentia in proposito sumitur pro potentia receptiua. Naturalitas inclinationem naturalem respectu vtriusque actus, scilicet huius & oppositi, negat: non simpliciter, sed in potentia receptiua vtriusque. Dico autem hoc: quoniam dupliciter contingit imaginari potentiam aliquam neutram. Primo per negationem potentialitatis ad vtrumque: quemadmodum colorabile: nec ad grauem nec ad acutum sonum est in potentia. Et sic non vocatur potentia neutra, sed potentia nulla: colorabile enim non est receptiuum sonorum. Alio modo per negationem inclinationis in potentia receptiua vtriusque, sicut si poneremus aliquam superficiem receptiuam albi & nigri, & tamen ad neutrum inclinatam, & hæc proprie vocatur potentia neutra.

¶Est ergo sensus quæstionis: an inueniatur aliqua singularis potentia in rebus naturalibus receptiua alicuius actus: & tamen nec ad illum, nec ad oppositum inclinetur. Hæc de primo.

Quo ad secundum,Scotus in prologo primi sent. q.1. in 2. distin. 2. q. 6. tenet dari potentiam neutram, ponens quod potentia receptiua relata ad actum,aut est naturalis: aut violenta.aut neutra:

Universidad de Deusto
Biblioteca

Naturalis quidem si naturaliter inclinetur in illum: violenta vero, si ille sit contra eius inclinationem naturalem. Neutra vero si neq; inclinetur ad istam formam quam recipit, neque ad oppositam. Exemplum primi, vt motus deorsum lapidis. Exemplum secundi, motus sursum eiusdem. Exemplum tertium, superficies respectu albedinis & nigredinis. Etenim manifestè patet inueniri in angelis talem potentiam, eo quòd potentia passiua, quæ est in angelo ad essendum in loco, neutra est. Quod probat dupliciter: tum quia tale passum nõ inclinatur naturaliter ad istam formam, vel oppositam, tum quia si esset in aliquo loco naturaliter: esset in alio loco violenter. Et probatur sequela per Auic. 9. Meta. volentem, quòd si motus cœli esset naturalis: terminaretur ad quietem naturalem: & motus ab illa esset violentus. Posset quoque multipliciter argui pro hac opinione, sed quoniam stabiliendo oppositam habetur solutio omnium, ideo hæc sufficiant de secundo.

Opinio vera.

¶ Quo ad tertium, Propono vnam quæstionem, & vnam distinctionem: ex quibus probabitur tertium. Propositio igitur hæc est. Omnis potentia rei naturalis respicit per se primo & naturaliter aliquē actum. Probatur quo ad primam partem, quia vt dicitur. 9. Meta. text. 13. potentia diffinitur per actum. Actus namque diffiniens potentiam, proculdubio est per se primo respectus ab illa: quoniam neque actus per accidens, neque actus per se secundò illi æquiualet. Quo ad secundam vero partem, scilicet naturaliter, probatur: quia ex secundo Phys. text. 78. vnumquodque sicut agitur, ita aptũ natum est agi, & econtrà, sed potentia fit à natura, & est propter actum, vt patet 9. Meta. tex. 15. & 16. ergo potentia naturaliter fit, & est propter actum: ergo propter actum, quem per se primò respicit: & sic omnis potentia naturaliter respicit suum per se primò actũ. Totus processus clarus est ex allegatis & traditis in 2. Physic. quomodo natura agit propter finẽ, & quo pacto ea quæ à natura agũtur propter finem, naturaliter inclinantur in finem &c.

¶ Distinctio vero est, quòd potentia receptiua potest comparari quatuor modis ad actus. potest enim colorabile (verbi gratia) comparari ad colorem, ad species coloris, ad contrarium coloris, & ad disparata, scilicet sonos. Si comparetur ad colorem, sic comparatur naturaliter & per se primò. Si ad speciem eius, naturaliter quidem sed non per se primò. Si ad contrarium violenter. Si ad disparata, nulliter, nisi forte per accidẽs. Nec hæc egẽt probatione, quoniam per se sunt: nota ex terminis, nisi quis obiiciat actus, ad quos potentia se habet obedientialiter. Sed quoniam de hoc erit sequẽs quæstio, nec hi locantur à Scoto sub potentia neutra: ideo nihil proposito obstant.

¶ Ex his autem deducitur opposita opinio, scilicet quòd omnis potentia in rerum natura relata ad actum receptabilem in ea, aut est naturalis, aut volenta: ita quòd nulla est neutra, omissa pro nunc potentia obedientiali, vtpote non spectante ad præsens propositũ. Probatur autem hęc conclusio sic. Omnis potentia receptiua alicuius actus aut respicit illum per se primò, aut per se secundò, aut contrarium his, sed tam actum per se primò respectum, quã per se secundò respicit naturaliter, & contrarium eis respicit violenter: ergo omnis potentia receptiua alicuius actus, aut est naturalis, aut violenta. Minor est per se nota: & maior probatur sic. Si daretur quartum genus actuum receptibiliũ in aliqua potentia, illud esset actus disparatus ab eo, quẽ per se primo respicit illa potentia, sed hoc esse non potest, ergo potentia non potest recipere, nisi illa tria numerata. Quod autẽ hoc sit impossibile, patet inductiuè. Colorabile enim nullam habet potentiam ad sonos, neque calefactibile ad colores, & sic de aliis. Et probatur ratione: quia potentia vnius generis non est ad actus alterius: vt patet 12. Meta. in tractatu de principiis predicamentorum. Et quoniam rationi hæc consonant, ideo hanc sequamur viam. Et hæc de tertio.

¶ Quo ad argumenta respondetur, quod distinctio illa trimembris est voluntaria quo ad tertium membrum. Nec id quod adducitur de superficie, iuuat: quoniam aliud est loqui de superficie absolutè, & aliud de superficie physica tali in rerum natura inuenta. Superficies enim absoluta non solum abstrahit ab albo & nigro, sed etiã ab omni sensibili, & rursus aliqua superficies est quæ repugnat colori omni: vt patet de superficie cœli. Itaque loquendo de superficie tali, id est, colorabili, dicitur quod vt sic non est indifferens ad album & nigrum per exclusionem inclinationis naturalis, sed per exclusionem maioris ad vnum, quàm ad alium: quoniam huiusmodi superficies respicit naturalitet coloré, & omnes species eius, sed colorem per se primo, speciem vero per se secũdo. Et simile est de materia prima respectu diuersarum formarum subStantialium: ipsa quidem per se primo respicit formam per motum aut mutationem acquisibilem quouismodo, per se autem secundo respicit hanc & illam formam. Et sic naturaliter inclinatur in omnes, & indifferens est ad omnes aut multas: non per exclusionem inclinationis naturalis ad eas, sed per exclusionem maioris inclinationis ad vnam, quàm ad aliam.

¶ Ad id vero quod adducitur de potentia locabili in angelo, dicitur, quod falsum supponit, scilicet in angelo esse potentia passiuam respectu ipsius Vbi. vt enim in tractatu de angelis dictum est, angelum esse in loco, non est ipsum recipere aut pati, sed operari, seu virtualiter tangere locum. Vnde non oportet solicitari, nisi de actiua potentia angeli, quam constat esse naturalem, liberè tamen exercitam.

¶ Quamuis ea quæ adducuntur à Scoto ad probandum suum intentum de angelo, non cogant: quoniam hæc consequentia formaliter non valet, A est naturaliter in vno loco: ergo est violenter in aliquo alio, vt patet de singulis partibus orbis lunæ. Quælibet enim est naturaliter in Occidente, & similiter in Otiente, & tamen nullibi violenter, & mutat locum subiecto & ratione. Nec confirmatio ex Aui. conuincit: quoniam non nisi de motu merè naturali verificatur dictum eius. Motus enim cœli naturalissimus est ex parte principij passiui (ita quòd ex hac naturalitate redditur ratio, quare in eo nullus est labor mouenti: vt patet 2. cœli. text. 3. {quamuis ex parte principij actiui sit animalis. Vnde hoc magis ad oppositum intenti Scoti videtur, quoniã sic motus angeli esset naturalis ex parte principij passiui absque sequela inconuenientium, sicut de motu cœli dicimus. Hæc de quarto & de tota quæstione.

QVAESTIO SECVNDA DE POTENTIA receptiua actuum supernaturalium in potentia naturali.

¶ Virum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

QVXTA eundem articulum quærendum erat, Vtrum potentia receptiua actuum supernaturalium sit potentia naturalis.

¶ In qua quæstione quatuor agenda sunt. ¶ Primò declarabitur titulus. Secundò recitabitur opinio Scoti. ¶ Tertiò examinabitur. ¶ Quartò respondebitur quæstio.

¶ QVO AD primum, Potentia receptiua hic sumitur formaliter: vt receptiua est, quicquid sit de ipsa: vt elicitiua actus. Actus supernaturalis dicitur quem non potest secundum naturæ cursum adipisci, vt gratia, charitas, visio Dei: & reliqua huiusmodi. Potentia naturalis vocatur non subiectiuè, id est potentia naturæ, sed formaliter, id est, potentia naturaliter inclinata. Ita quòd sensus quæstionis est, Vtrum potentię in rebus naturalibus inuentæ in quibus recipiuntur actus supernaturales, naturaliter inclinentur ad illos. Hæc de primo.

¶ Quo ad secundum, Scotus in 1. q. 1. prologi. & in 4. distinct. 49. in pluribus locis tenet affirmatiuam partem quæstionis. Putat namque, quòd potentia comparari potest ad actum recipiendum, & agens impressiuum actus, & quòd in prima comparatione nulla est supernaturalitas: sed potentia est vel naturalis, vel violenta, vel neutra. In secunda autem comparatione est differentia naturalitatis à supernaturalitate: quoniam si comparatur ad agens naturaliter impressiuum, est naturalitas: si non natura[illegible]pressiuum, est supernaturalitas. Confirmatque positionem suam ex hoc, quòd potentia receptiua actus supernaturalis in seipsa est receptiuè capax illius, & naturaliter perficitur per illum cùm habet, & naturaliter appetit illum cùm non habet. Ex his manifestè sequitur, ergo naturaliter inclinatur in illum: & ergo est potentia naturalis respectu illius.

¶ Singula autem assumpta probantur. Primum quidem, quia nullo eget potentia animę medio ad recipiẽdum charitatem, & similiter intellectus respectu luminis gloriæ, &c. Secundũ vero, quia potẽtia naturaliter perficitur per actum qui est eius perfectio. Tertium autem, quia vnumquodque appetit naturaliter suam perfectionem, sed maximè naturaliter appetit maximam perfectionem, ex principio metaphysicæ: sed actus supernaturalis, vt visio Dei, &c. est maxima perfectio: ergo, &c. Sumus igitur secundum hæc in naturali potentia ad supernaturales perfectiones, non possumus tamen acquirere eas, nisi supernaturaliter: quia oportet acquisitionem hanc ab agente supernaturali, scilicet Deo glorioso, causari. Hæc de secundo.

¶ Quo ad tertium, tria minus bene dicta in præfata opinione videntur, scilicet principalis conclusio & eius probatio, (vsus vocabulorum. Malè imprimis vritur ly supernaturale dum omnem actionem Dei ad extra supernaturalem vocat, quia Deus est agens non naturale, sed libertum. Constat namque quod alia est distinctio naturalis contra supernaturale, & alia naturalis contra liberum. Primo namque modo anima Sortis producitur naturaliter, secundo autem non. Vnde nisi vocabulis abuti velimus ad

mus ad placitum cuiusque, supernaturale est, quod supra facultatem ordinis creaturis debiti in eis est. Omnes enim naturalia à supernaturalibus distinguimus frequenti vsu per hoc, quod aliquid sit secundum debitum naturæ ordinem, & aliquid sit supra illum. ratio deinde assumpta manifestè aut falsa est, aut petit principium. Cùm enim dicit, quòd potentia naturaliter perficitur per suum actum, & similiter appetit suam perfectionem, aut ly suum, significat suum per informationem actu vel potentia, aut per naturalem proportionem seu inclinationem. Si primo modo falsa est maior: graue enim existens sursum, non naturaliter, sed violenter perficitur per esse sursum: & tamen esse sursum est actus & perfectio eius per informationem. Si vero secundo modo, petitio est principij in minore: hoc enim est probandum, scilicet quòd potentia naturalis habeat actum supernaturalẽ, vt suum hoc modo. Quod quoque dicitur de immediata receptione, ad propositũ nihil infert: æs enim immediatè receptiuum est figuræ Mercurij, & tamen non naturaliter. Conclusio dæmum principalis voluntaria relinquitur, & irrationabilis ostendetur probando oppositam. Hæc de tertio.

¶ Quo ad quartum conclusio respõsiua quæstio est, quòd potentia ad actus supernaturales, non est naturalis, sed obedientialis. Et probatur tripliciter. Primò ex parte actus, sic Actus supernaturalis dupliciter inuenitur, scilicet secundum se, vt gratia & secundum talem modum fiendi, vt visus cæco datus. Visus enim secundum se est naturalis actus hominis, sed quòd cæco in instanti detur, supernaturale est. Charitas vero & talia, sunt secundũ se actus supernaturales, adeo vt implicet contradictionem connaturales esse, aut fieri alicui creaturæ factæ vel factibili, vt etiam ipse Scot. in 2. dist. 23. fatetur. Si ergo in natura nulla est naturalis potentia ad actum supernaturalem ratione modi vt sic, à fortiori nulla est naturalis potentia ad actus naturales simpliciter. Sed in natura nullam esse naturalem potentiam ad illos actus, patet ex frequẽti vsu, quo naturalem potentiam ad miracula negamus. Et ex hoc sequitur, quòd supernaturalitas inuenitur non solùm comparãdo potentiã ad agens, propter supernaturalem acquisitionem actus, sed etiam comparando potentiam ad actum propter supernaturalitatem actus in se.

¶ Secundò, ex parte potentiæ sic, Omni potentiæ passiuæ naturali respondet aliqua potentia actiua proxima: ergo respondet potentia actiua naturalis. Antecedens est maxima assumpta ab Aristot. 3. de anima tex. 17. ad probandum dari intellectum agentem. Fundatur enim super hoc, quòd in omni natura vbi est patiens oportet ponere agens. Et certum est quòd de proximo, non de primo agente loquitur, alioquin distributiuam non fecisset dicens in omni natura, &c. Et per hoc excluditur responsio Scoti dicentis, quòd sufficit quòd detur primum agens. Conquentia autem probatur, quia potentia supernaturalis non est proximum actiuũ naturalis potentiæ: vt ex terminis patet: naturale enim soli naturali cognatum est.

¶ Tertio ex parte subiecti. Cum enim quidditatiua cognitio alicuius sit sufficiens ratio omnium proprietatum eius, & ex ea solũantur oẽs difficultates contingentes rei (vt in 4. Phy. dicitur) cõsequẽs est, ꝙ cognita quidditatiuè re aliqua, cognosci ex ea possint omnes eius[illegible]es potentiæ: & cum potẽtiæ cognitio ex actu pendeat (vt dicitur 9. Meta.) Consequens est quod actus ad quos sunt naturales potentiæ, cognoscantur, & cùm huiusmodi actus sint supernaturales apud Scotum, sequitur de primo ad vltimum, quòd ex cognitione quidditatiua alicuius naturalis cognoscuntur supernaturalia: quod est manifestè falsum.

¶ Et confirmatur, Quia certè scimus hanc maiorem, quòd nulla naturalis potentia est frustra, ergo si scimus hanc minorem, quòd in materia vel anima vel quacunque alia re est naturalis potentia ad actum supernaturalem, oportet concedere, quòd scimus supernaturalia illa debere esse: & sic sciemus resurrectionem mortuorum futuram & gratiam iustificantem impium &c. quod est ridiculum. Nec euacuat hanc rationem responsio Scotica dicens, quod anima secũdum illam rationem est ignota. Cognitio namque quidditatiua alicuius nihil naturale illius incognitum relinquit: quoniam continet formaliter vel virtualiter omnem illius notitiam. Nec euaditur, dicendo quod substantia non potest à nobis pro statu isto quidditatiuè & propriè cognosci, quoniã quicquid sit de hoc, habetur intentum, scilicet quod ex quidditatiua rerum naturalium cognitione siue habeatur pro statu isto, siue non, possit scientia haberi de supernaturalibus, & sic reuelatio de gratia, beatitudine pollicita, resurrectione, & aliis huiusmodi, ad quæ naturalis ponitur potentia receptiua non frustra: erit necessaria secundum quid, scilicet pro statu isto, & non simpliciter: quod est manifestè falsum.

Hæc de quarto.

TRACTATVS DE NOMINVM ANALOgia Reuerendiss. D. D. Thomæ de Vio, Cardinalis tituli S. Xisti.

CAPVT I.

¶ Quotuplex sit analogia, cum declaratione primi modi.

INNVITATVS & ab ipsius rei obscuritate, & à nostri æui flebili profundarum literarũ penuria. de nominum analogia in his vocationibus tractatum edere intendo. Est siquidem eius noticia necessaria, ado vt sine illa non possit Metaphysicam quispiam discere, & multi in aliis scientiis ex eius ignorantia errores procedant. Quod si vllo vsquã tempore accidit, hac ętate id euenire clara luce videmus, dũ analogiam indisiunctionis, vel ordinis: vel conceptus præcisi vnitate, cum inæquali participatione constituunt. Ex dicendis namq; patebit opiniones huiusmodi à veritate (quæ vltro se offerebat) per abrupta deuiasse.

¶ Analogiæ igitur vocabulum proportionem seu proportionalitatem, vt à Græcis accepimus, in proposito sonat adeo tamen extensum distinctumq; est, vt multa nomina analoga abusiuè dicamus, & multarum distinctionum adunatio si fieret confusionem pareret. Ne tamen rectum obliqui iudicio priuetur, & singularitas in loquendo accusetur: vnica diuisione trimembri omnia comprehendemus, & à minus propriè analogis ad verè analoga procedemus.

¶ Ad tres ergo modos analogiæ analoga omnia reducuntur, scilicet ad analogiam inæqualitatis, & analogiã attributionis, & analogiam proportionalitatis. Quamuis secundum veram vocabuli proprietatem & vsum Aristo. vltimus modus tantum analogiam constituat: primus autem alienus ab analogia omnino sit.

¶ Analoga secundum inæqualitatem vocantur, quorum nomẽ est commune, & ratio secundum illud nomen est omninò eadẽ: inæqualiter tamẽ participata. Et loquimur de inæqualitate perfectionis: vt corpus nomen commune est corporibus inferioribus & superioribus. Huiusmodi autem analoga logicus vniuoca appellat, Philosophus vero æquiuoca, eo quod ille intentiones considerat nominum, iste autem naturas, vnde & in 10. Meta. tex. commen. vlt. Aristot. dicit, quod corruptibili & incorruptibili nihil est commune vniuocum, despiciens vnitatem rationis seu cõceptus tantum. 7. Physic. text. cõmen. 31. dicitur iuxta genus latere æquiuocationes: quia huiusmodi analogia cum vnitate conceptus nõ dicit vnam naturam simpliciter, sed multas compatitur sub se naturas ordinem inter se habentes: vt patet inter species cuiuscunq; generis specialissimas, & subalternas magis. Omne enim genus analogum hoc modo appellari potest: licet nõ multum consueuerint nisi generalissima & his propinqua sic vocari: vt patet de quantitate & qualitate in prædicamentis, & corpore, &c.

¶ Hanc analogiam S. Tho. in primo sent. dist. vocat analogiã secundum esse tantùm: eo quod analogata parificantur in ratione significata per illud nomen commune, sed non parificatur in esse illius rationis. Perfectius siquidem esse habet in vno quàm in alio cuiuscunque generis ratio, vt in Metaphysica pluries patet. Non solùm enim planta est nobilior minera: sed corporeitas in planta est nobilior corporeitate in minera: & sic de aliis. Perhibet quoq; huic analogiæ testimonium Auer. in commen. secundo 12. Meta. dicens cum vnitate generis stare proprietatem & posterioritatẽ eorum quæ sub genere sunt.

¶ Hæc pro tanto analoga vocantur: quia cõsiderata inæquali perfectione inferiorum per prius & posterius, ordine perfectionis de illis dicitur nomen illud commune. Et iam in vsum venit, vt quasi synonymè dicamus aliquid dici analogicè, & dici per prius & posterius. Abusio tamen vocabulorũ hæc est, quoniam dici per prius & posterius superius est ad dici analogicè. in huiusmodi autem analogis quomodo inueniantur vnitas, abstractio, prædicatio, cõparatio, demonstratio, & alia huiusmodi, non oportet determinare: quoniam vniuoca sunt secundum veritatem: & vniuocorũ canones in eis seruandi sunt.

CAPVT II.

¶ Analogia attributionis quid sit, & quot modis fiat, & quæ eius conditiones.

ANALOGA autem secundum attributionem sunt, quorum nomen est commune, ratio autem, secũdum illud nomen est eadem secundum terminum, & diuersa secundum habitudines ad illum. vt Sanum cõmune nomen est medicinæ & vrinæ & animali, & ratio omniũ, inquantum sana sunt, ad vnum terminum Sanitatem, scilicet diuersas dicit habitudines. si quis enim assignet quid est animal

inquantum sanum, subiectum dicet sanitatis, vrinam verò inquantum sanam, signum sanitatis, medicinam autem inquantū sanam, causam sanitatis proferet. Vbi clare patet rationem sani esse nec omnino eandē, nec omnino diuersam, sed eandem secundū quid, & diuersam secundum quid. est enim diuersas habitudinum, & identitas termini illarum habitudinum.

¶ Quadrupliciter autem fieri potest huiusmodi analogia. secundum quatuor genera causarum vocando pro nunc causam exemplarem causam formalem. Contingit siquidē multa ad vnum finem, & ad vnū efficiens, & ad vnū exemplar, & ad vnū subiectū, secundū aliquam vnam denominationē attributionē diuersimodē habere: vt patet ex exēplis ipsius Arist. Ad causam enim finalē pertinet exemplum de sano in 4. Meta. tex. c. 2. Ad efficientē verò exemplum de medicinali ibidem positum. Ad materialem autem analogia entis ibidem subiuncta. Ad exemplarem dæmum analogia boni posita in primo Ethic. capit. 7.

¶ Attribuuntur autem analogiæ huic multæ conditiones, ordinatè se consequentes, scilicet quòd analogia ista sit secundum denominationem extrinsecam tantùm: ita quòd primum analogatorum tantùm est tale formaliter, cætera autem talia denominantur extrinsecæ. Sanum enim ipsum animam formaliter est, vrina verò & medicina, & alia huiusmodi, sana denominantur non à sanitate eis inhærente, sed extrinsecæ ab illa animalis sanitate significatiue vel causaliter, &c. Medicatiuum quoque à medicinali arte deriuatum, medicum formaliter denominat. Instrumenta verò & quæcunque alia medicatiua dicuntur, extrinseca denominatione ab illa arte dicuntur. Sola etiam substantia formaliter est ens, quasi esse subiectum, & habens esse: cætera autem entia ideò dicuntur, quia illius entis mensuræ, dispositiones, actiua, & cætera sunt boni quoque ratio in bono per essentiam saluata: quo exemplariter cætera denominātur bona in solo primo bono formaliter inuenitur: reliqua autem extrinseca denominatione secundū illud bonum bona dicuntur.

¶ Sed diligenter aduertendum est, quòd hæc huiusmodi analogiæ conditio, scilicet quòd non fit secūdum genus causæ formalis inhærentis, sed semper secundū aliquid extrinsecū est formaliter intelligenda, & non materialiter, id est, non est intelligendum per hoc quòd omne nomen quod est analogum per attributionem, est commune analogatis, sic quòd primo tantum conuenit formaliter, cæteris autem extrinseca denominatione (vt de sano & medicinali accidit) ista enim vniuersalis est falsa: vt patet de ente & bono, nec haberi potest ex dictis, nisi materialiter intellectis. Sed est ex hoc intelligendum, quòd omne nomen analogum per attributionem vt sic, vel inquantum sic analogum, commune est analogatis, sic quòd primo conuenit formaliter, reliquis autē extrinseca denominatione. Hoc siquidem verum est, & ex formali intellectu præcedentium manifestè sequitur. Ens enim quamuis formaliter conueniat omnibus substantijs, & accidentibus, &c. inquantum tamen entia omnia dicūtur ab ente subiectiuè vt sic, sola substantia est ens formaliter: cætera autem entia dicuntur, quia entis passiones vel generationes & cætera sunt: licet entia formaliter alia ratione dici possint. Et simile est de bono. Licet enim omnia entia bona sint bonitatibus sibi formaliter inhærentibus, inquantum tamen bona dicuntur bonitate prima effectiuè, aut finaliter, aut exemplariter, omnia alia non nisi extrinseca denominatione bona dicuntur illamet bonitate qua Deus ipse bonus formaliter in se est.

¶ Et ex hac conditione statim infertur alia, scilicet, quòd illud vnū ad quod diuersæ habitudines terminantur in huiusmodi analogis, est vnum nō solum ratione, sed numero. Quod dupliciter intelligi potest secundum quod analogata dupliciter sumi possunt, scilicet vniuersaliter & particulariter. Si enim sumuntur analogata particulariter illud vnum necessario est vnum numero verè & positiuè. Si autem sumantur vniuersaliter, illud vnum necessario est vnum numero negatiuè, id est, non numeratur in illis analogatis vt sic: quamuis in se sit vniuersale quoddam & non vnum numero. Verbi graria, Si sumantur hæc vrina sana, hæc medicina sana, & hoc animal sanum: hæc omnia dicuntur sana à sanitate existente in hoc animali, quam constat vnam numero verè esse. Sortes enim dicitur sanus, quia hanc habet sanitatem, medicina, quia illam fecit, vrina, quia eandem significat, &c. Si verò sumantur, animal sanum in communi, & vrina sana in communi, & medicina sana in communi, sic formaliter loquēdo sanitas à qua huiusmodi sana dicuntur, non est vna numero in se, cō quòd causæ vniuersales effectibus vniuersalibus comparandæ sunt. Et simile est de signis, & instrumentis, & conseruatiuis, & alijs huiusmodi: sed est vna numero in istis analogatis. Non enim numeratur sanitas in animali, vrina, & diæta: quoniam non est alia sanitas in vrina, & alia in diæta, & alia in animali.

¶ Et sequitur conditio ista ex præcedenti: quoniam commune secundum denominationem extrinsecam non numerat id à quo denominatio sumitur in denominatis: sicut vniuocum multiplicatur in suis vniuocatis, & propter hoc dicitur vnum ratione tantum, & non numero in suis vniuocatis. Alia enim est animalitas hominis: & alia equi, & alia bouis, animalis nomine adunatæ in vna ratione.

¶ Ex hac autem conditione infertur alia: scilicet quòd primū analogatum ponitur in ratione cæterorum, secundum illud nomen analogum: quoniam cætera non suscipiunt illud nomen: nisi per attributionem ad primum in quo formaliter saluatur eius ratio. Cadit siquidē in ratione medicinæ. & diætæ, & vrinæ, &c. inquantum sana sunt, animalis sanitas, sine qua intelligi cætera sana non possunt: & simile est de alijs iudicium.

¶ Ex hoc autem sequitur vlterius, quòd nomen sic analogum, vnā certum significatū cōmune omnibus partialibus eius modis seu omnibus analagatis, non habet. Et consequenter, quòd nec conceptum obiectiuum, nec conceptum formalem abstrahentem à conceptibus, analogatorum habet: sed sola vox cū identitate termini diuersimodè respecti communis est. Ita quòd eū in hac analogia sint tria, vox scilicet, terminus, & respectus: diuersi ad illum, nomen analogum terminum quidem distinctè significat (vt sanū sanitatem) respectus autem diuersos ita indeterminatè & confuse importat, vt primum distinctè vel quasi distinctè ostendat: cæteros autem confuse, & per reductionem ad primum. Sanum enim respectus multos ad sanitatem, puta habentis significantis, causantis, &c. sic in vna voce sanitatem distinctè importare confudit, vt respectum primum: scilicet habentis seu subiecti distinctè significet. Sanum enim absolutè dicimus sanitatem habentem, vt subiectum, cæteros autem respectus indeterminatè importat, & per attributionem ad primum, vt patet ex dictis.

¶ Et propter hoc tria de huiusmodi analogo dicūtur, scilicet quòd commune est omnibus analogatis, non secundum vocem tantū, & quòd simpliciter prolatum stat pro primo, & quòd nō est prius primo analogato, in quo tota ratio formaliter saluatur. Primum quidem peculiarius significat, & supra omnia analogata superius significatum non habet.

¶ Diuiditur autem à S. Tho. analogia hæc in analogiam duorū ad tertium, vt vrinæ & medicinæ ad animal sanum, & in analogiā vnius ad alterum, vt vrinæ vel medicinæ, ad animal sanum. Nec habet diuisio ista alia membra à suprædictis, quoniam hæc circuit analogiam, secundum omnia genera causarum, sed ad hoc facta, vt ostendatur differenter suscipi nomen analogum, quando ponitur primum analogatum ex vna parte, & cætera ex alia parte, & quando secūdorum analogatorum vnum hinc, & alterū inde ponitur. secundam quodcunque genus causæ analogia fiat. Primò enim & cæteris sic commune est analogum, vt nihil eis prius ponat aut significet: & propterea vocatur analogia vnius ad alterū, ponendo omnia alia à primo loco vnius. Secundis autem analogatis sic commune est nomen analogum, vt aliquid omnibus eis prius ponat, primum scilicet ad quod omnia secunda attribuūtur. Et vocatur analogia duorum ad tertium vel multorum ad vnū, quia non inter se est attributio, sed ad primum.

¶ Appellantur autem analoga secundum [illegible]nem à Logico æquiuoca, vt in principio prædicamentorum [illegible]t, vbi animal æquiuocum dicitur ad animal verum & pictum. Animal enim pictum non purè æquiuoce, sed per attributione[illegible] ad animal verum animal dicitur. & in ratione eius inquantum animal manifestè patet verum animal accipit. Quærenti enim, quid animal pictum in eo quod animal, respondebitur, imago animalis veri. A Philosophis verò Græcis nomina ex vno, vel ad vnum, aut in vno, & media inter æquiuoca & vniuoca dicūtur: vt pluries in Metaphysica patet, & expressè in primo Ethi. huiusmodi nomina contra analoga distinguuntur, vt infrà amplius dicetur. A Latinis autem vocantur analoga vel æquiuoca à consilio. Hanc analogiam Sanct. Thom in primo sent. dist. 19. vocat analogiam secundum mentionem, & non secundum esse, cò quòd nomen analogum non sit hic commune secundum esse, id est formaliter, sed secundum intentionem, id est secundum denominationem, vt enim ex dictis patet, in hac analogia nomen commune nō saluatur formaliter nisi in primo de cæteris autem extrinseca denominatione dicitur. Hæc ideò analoga apud Latinos dicuntur: quia proportiones diuersas ad vnum dicunt extenso proportionis nomine ad omnem habitudinem: abusiua tamen locutio hæc est, quamuis longè minor quàm prima.

¶ Quomodò autem de huiusmodi analogis sit scientia, & contradictiones, & demonstrationes, & consequentiæ & alia huiusmodi de eis fiant, ex dictis & Arist. consuetudine patet. Oportet enim significationes diuersas prius distinguere (propter quod ambigua apud Arabes hæc dicuntur) & deinde à primo ad alia

ad alia procedere, sicut à centro ad circunferentiam diuersis proceditur vijs.

CAPVT III.

¶ Analogia proportionalitatis quid & quotuplex, & quomodo sola propriæ analogia vocatur.

EX ABVSIVE igitur analogis ad propriè analoga ascendendo, dicimus analoga secundum proportionalitatē dici, quorum nomē est commune, & ratio secundum illud nomen est proportionaliter eadem. Vel sic, Analoga secundum proportionalitatem dicuntur, quorum nomen commune est, & ratio secundum illud nomen est similis secundum proportionem, vt videre corporali visione, & videre intellectualiter, communi nomine vocantur videre, quia sic intelligere rem animæ offert, vt videre corpori animato. Quamuis autē proportio vocetur certa habitudo vnius quantitatis ad aliam (secundum quod dicimus quatuor duplam probationem habere ad duo) & proportionalitas dicatur similitudo duarum proportionū secundum quod dicimus ita se habere octo ad quatuor quemadmodum sex ad tria: vtrobiq; enim dupla proportio est, &c. Transtulerunt tamen Philosophi proportionis nomen ad omnē habitudinem conformitatis, cōmensurationis capacitatis, &c. Et consequenter proportionalitatem extenderunt ad omnem similitudinem habitudinum. Et sic in proposito vocabulis istis vtimur.

¶ Fit autem duobus modis analogia hæc, scilicet metaphoricæ, & propriè metaphoricæ quidem, quando nomen illud commune absolutè vnam habet rationem formalem: quæ in vno analogatorum saluatur, & per metaphoram de alio dicitur: vt ridere vnā secundum se rationem habet analogum tamen metaphoricæ est verò risui, & prato florenti, aut fortunæ successui: sic enim significamus hæc se habere, quemadmodum homo rideus. Et huiusmodi analogia sacra scriptura plena est, de Deo metaphoricę notitiam tradens. Propriè verò fit, quando nomen illud commune in vtroque analogatorum absque metaphoris dicitur, vt principium in corde respectu animalis, & in fundamento respectu domus saluatur. Quod vt Auer. in commen. 7. primi Ethi. ait, proportionaliter de eis dicitur.

¶ Præponitur autem analogia hæc cæteris antedictis dignitate & nomine dignitate quidem, quia hæc fit secundum genus causæ formalis inhærentis, quoniam prædicat ea quæ singulis inhærēt. Altera verò secundum extrinsecam denominationem fit. Nomine autem quoniam analoga nomina apud Græcos (à quibus analogiæ vocabulum habemus) hæc tantum dicuntur: vt ex Ari. etiā colligitur, qui in metaphysico, nomina quæ dicimus analoga per attributionē, ex vno, vel ad vnū, vel in vno vocat: vt patet in princip. & in 4. & 7. tex. c. 15. in 5. autem Met. c. de vno. in tex. 12. diffiniens vnum secundum analogiam: vt synonymis vtitur vnū analogia, & vnum proportione, & diffinit esse ea quæcunque se habent: vt aliud ad aliud, aperte insinuans illam esse propriè analogorum diffinitionem, quam diximus. Quod tamen clarius in arabica habetur translatione dicente, illa quæ sunt vnum secundum æqualitatem, scilicet proportionalem, sunt quorum proportio est vna, sicut proportio alicuius rei ad aliam rem. vbi Auer. exponens ait. Et illa [illegible] vnum, quæ sunt vnum secundum proportionalitatem, [illegible]ur dicitur, quòd proportio rectoris ad ciuitatē & gubernatoris ad nauem, est vna. In secundo quoq; post ca. 11. huiusmodi nomina proportionalia, analoga vocat. Et quod plus est, in primo Ethi. c. 7. distinguit supradicta nomina ad vnū, aut ex vno, contra analoga, dum loquens de communitate boni ad ea quę bona dicuntur: ait. Non assimilantur equiuocis: sed certè ei quod est ab vno esse vel ad vnū omnia cōtendere, vel magis secundū analogiam. Et subdens exemplum analogiæ dicit. Sicut enim in corpore visus, in anima intellectus. In quibus verbis diligenti lectori non solum nomen analogię, hoc quod diximus sonare docuit: sed præterendam esse in prædicationibus metaphysicis hāc insinuauit analogiam in ly magis: vt S. Tho. ibidem propter supradictam rationem optimè exponit. Scimus siquidem secundum hac analogiam rerum inttinsecas entitates, bonitates, veritates, &c. quod ex priori analogia non scitur. Vnde sine huiusmodi analogiæ notitia: metaphysicales processus absque arte discuntur. Accidit quæ huiusmodi ignorantibus, quod antiquis nescientibus logicam: vt in secundo elenchorum dicitur. Nec fuit forte ab Arist. tempore tam periculosus casus iste, sicut modo apud nos est: quoniā blasphemare ferè videtur qui metaphysicales terminos analogos dicens, secundum proportionalitatē communes exponit. Cū tamen Auer. dicat super prædicto text. & dignus his tribus modis est, vt sit nomen boni dictum de eis secundum viam quę dicitur de proportionalibus. Vocatur quoque à S. Tho. in primo sent. dist. 19. analogia secundum esse & secundum intentionē, eo quòd analogata ista: nec in ratione communis nominis, nec in esse illius rationis parificantur: & tamen tam in ratione illius nominis quam in esse eiusdem proportionaliter conueniunt. Sed quoniam vt dictum est, obscura & necessaria valde res hæc est accuratè distinctéque dilucidanda est per plura capita. *Aliàs Proportionalitatis.*

CAPVT IIII.

¶ Quomodo analogum nomen ab analogatis distinguatur.

QVONIAM autem analogia media est inter æquiuocationem puram & inuocationem, ex extremis medij natura declaranda est. Et quia in nominibus tria inueniuntur, scilicet vox conceptus in anima, & res extra seu conceptus, & obiectiuus: & ideo singula perlustrando, dicendum est quomodò analogum ab analogatis distinguatur.

¶ Et à rebus incipiendo (quia priores conceptibus & nominibus sunt) dicimus quòd nomine æquiuoco ita diuersæ res significantur, quod vt sic non nisi voce adunantur. Vniuoco vero diuersæ res ita significantur, quòd vt sic ad rem in se simpliciter vnā abstractam & præcisam in esse cognito ab eis adunantur. Analogo autem nomine res diuersæ ita significantur, quod vt sic ad res diuersas secundum proportionem vnam vniuntur. Vocatur autē in proposito res non solum natura aliqua, sed quicunq; gradus, quæcunque realitas, & quodcunque reale in rebus inuentum. Vnde inter vniuocationem & analogiam hæc est differentia, quòd res fundantes vniuocationem sunt sic adinuicem similes, quod fundamentum similitudinis in vna est eiusdem rationis omnino cū fundamēto similitudinis in alia: ita quod nihil claudit in se vnius ratio, quod non claudat alterius ratio. Ac per hoc fundamentum vniuocæ similitudinis, in vtroque extremorum æquè abstrahit ab ipsis extremis. Res autem fundantes analogiam sic sunt similes, quod fundamentum similitudinis in vna diuersæ est rationis simpliciter à fundamento illius in alia, ita quod vnius ratio non claudit id quod claudit ratio alterius. Ac per hoc fundamentum analogiæ similitudinis in neutro extremorum oportet esse abstractū ab ipsis extremis: sed remanēt fundamenta distincta, similia tamē secundum proportionem. propter quod eadem proportionaliter vel analogicæ dicuntur.

¶ Et in vt omnibus possint prædicta patere, declarantur exemplariter in vniuocatione huius nominis animal, & analogia huius nominis ens, homo, bos, leo, & cætera animalia, quia habent in se singulas naturas sensitiuas seu proprias animalitates, quas cōstat diuersas secundū rem esse & mutuo similes. Sic quod in quocunque extremo (puta homine: aut leone) consideratur secundum se animalitas, quæ est similitudinis fundamentum, inuenitur æqualiter abstrahens ab eo in quo est, & nihil includens in vno quod non in alio, ideò & in rerum natura fundant secundum suas animalitates similitudinem vniuocam quæ identitas generica vocatur, & in esse cognito adunantur non ad duas vel tres animalitates, sed vnam tantū quæ animalis nomine in concreto per se primo significatur & vniuoce vocatur cōmuni nomine animal. Omnium siquidem eorum secundum quod naturas sensitiuas habēt, indistincta omnino est ratio: quæ est illius rei, quàm animalitatē vocarituus, adæquata diffinitio. Substantia autem, qualitas, quantitas: &c. quia non habent in suis quidditatibus aliquid prædicto modo abstrahibile (pura entitatem) quoniam supra substantialitatem nihil amplius restat, ideo nullam substantialitatem vniuocantem inter se compatiuntur.

¶ Et quia cum hoc quod non solùm eorum quidditates sunt diuersæ, sed etiam primo diuersæ retinent similitudinem in hoc quod vnumquodque eorum secūdum suam proportionem habet esse: ideo & in rerum natura non secundum aliquam eiusdem rationis ex extremis, sed secundum proprias quidditates vt commensuratas his proprijs, esse fundant analogam, id est proportionalem, similitudinē. Et in intellectu adunantur ad tot res, quot sunt fundamenta, proportiones similitudine vnitas significatiuas propter illam similitudinem entis nomine, & analogicæ communi nomine vocantur ens. Differenter ergo res adunantur sub nomine analogo & vniuoco. Conceptus quoque mentalis non eodem modo inuenitur in vniuocis & analogis: quoniam nomē vniuocum, & omnia vniuocata vt sic, vnum tantū conceptum in mente habent perfectè & adæquate eis correspondentem: quia fundamentum vniuocæ similitudinis (quod significatum formale est nominis vniuoci) vnius omnino rationis est in omnib⁹ vniuocatis, ac per hoc in vno repræsentato omnia repræsentari necesse est. In analogis vero quoniam fundamenta analogiæ similitudinis diuersarū sunt rationū simpliciter, & eiusdem secundum quid (id est secundū proportionē) oportet duplicem analogi mentalē conceptum distinguere, perfectum & imperfectum, & dicere quod analogo & suis analogatis respondet vnus conceptus mentalis imperfectus, & tot perfecti quot sunt analogata. Quia enim

vnum analogatorum vt sic,simile est alteri : consequens en quòd conceptus repræsentans vnum,representet alterum,iuxta illã maximam. Quicquid assimilatur simili vt sic,assimilatur etiam illi cui illud tale est simile.

¶ Quia verò talis similitudo secundum proportionem tantũ est, quæ diuersam rationem in altero fundamento habet conceptus perfectè representans vnum analogatorum à perfecta representatione alterius deficit : & consequenter oportet alterius analogari alterum adæquatum conceptum esse. Vnde & analogum vnum habere mentalem conceptum,& plures habere conceptus mentales,verum est diuersimodè: quamuis simpliciter loquendo magis debeat dici analogi esse plures conceptus : nisi loquendi occasio aliud exigat. Dico autem hoc, quoniam cum contradicendus analoga omnino carere vno conceptu mentali sermo est, vnum eorum conceptum absolutè dicere non est reprehendendum. Propter quod oportet solerti discretione, lectorem vti, qñ inuenitur scriptũ quòd analogata cõueniũt in vna ratiõe:& qñ inuenitur alibi,quod analoga non cõueniunt in vna ratione.

¶Est ergo differentia inter analogiam & vniuocationem quo ad conceptum mentalem, & quòd vniuoci & vniuocatorum,vt sic, vnus est conceptus perfectè & adæquate eis respondens (vt de conceptu animalis paret)analogi verò & analogatorum vt sic,plures necessario sunt conceptus perfectè ea representantes,& vnus est conceptus imperfectè representans. Non ita quòd sit vnus conceptus adæquate respondens nomini analogo & inadæquate analogatis, quoniam secundum veritatẽ nomen illud vniuocum esset : sed ita quòd conceptus vnus representans perfectè alterum analogatum vt sic, imperfectè representat reliquii. Quo ad vocem autem non est inter analoga & vniuoca differentia.

¶His autem præmissis intentum facilè patere potest, quomodo scilicet distinguitur analogum, puta ens, ab analogatis puta substantia,quantitate & qualitate. Vniuocũ enim puta animal,distinguitur ab vniuocatis (puta homine & leone) quo ad rem significatam seu conceptum obiectiuum: & quo ad conceptum mentaleni, sicut vnum simpliciter abstractum, &c. à multis simpliciter, &c.Analogum verò quo ad rem,seu obiectiuum conceptum, distinguitur sicut vnum proportione à multis simpliciter, vel (& idẽ est) sicut multa vt similia secundum proportiones à multis absolutè.Verbi gratia.Ens distinguitur à substantia & quantitate:non quia significat rem quandam eis communem,sed quia substantia quidditatem tantũ substãtię importat:& similiter quantitas quidditatem quantitatis absolutè significat : ens autem significat ambas quidditates vt similes secundum proportiones ad sua esse: & hoc est dicere,vt eadem proportionaliter.

¶Quo ad conceptum autem mentalem,adæquatum,hoc quoque eodem omninò modo distinguitur. Secundum conceptum verò mentalem imperfectum,quamuis distinguatur sicut vnum simpliciter à multis simpliciter , non tamẽ sicut vnum abstrahens in representando ab illis multis , quemadmodum in vniuocis contingit.Quoniam,vt ex dictis patet,conceptus ille,puta qualitatis inquantum ens,alterius analogati,id est, ipsius qualitatis secũdum quod se habet ad suũ esse:est adæquate representatiuus,& à qualitatis quidditate non abstrahens cæterorum verò(puta quantitatis & substantiæ)imperfectè tantum est representatiuus,inquantum eis similis proportionaliter est.

CAPVT V.

¶ *Qualis sit abstractio analogi ab analogatis.*

OPORTET autẽ ex præmissis ostendere qualiter analogum abstrahat ab his quibus cõmune secundum analogiam dicitur : puta qualiter ens abstrahit à substantia & quãtitate. Insurgit siquidem difficultas quædam in re hac : & ex parte rerum, & ex parte conceptus. Ex parte siquidem rerum : quia videtur analogi nominis res significata eodem abstrahibilis : & abstracta modo, quo res vniuoco nomine significatam.Quoniam cum (vt in 3.Meta.dicitur) vnum in qualitate faciat simile,nulla apparet ratio, cur à quibusdam similibus sit vna res abstrahibilis, & à quibusdam non . licet euidens ratio sit, cur ab his similibus, puta Sorte & Platone abstrahibilis sit res magis vna & ab illis,puta homine & lapide, minus vna. Vnde si substantia & quantitas assimilantur in hoc quod vtraque est ens, & consequenter in eis est aliquid vnum, quod est fundamentum illius similitudinis : quid vetat ab eis abstrahi rem vnam vtrique comunem ? Ex parte verò conceptus:quia videtur eodem modo conceptus analogi abstrahere ab analogatis , sicut vniuocum ab vniuocatis,eò quod analogum nomen importat in confuso singulas proportiones analogatorum , & distinctè non significat nisi proportionem in communi. Verbi gratia , Ens non significat habens se ad esse sic vel sic, puta vt substantia, aut vt quantitas: sed si proportionale nomen est, significare videtur habens se ad esse secundum aliquam proportionem, quæcunque sit illa. Hoc autem constat esse æque abstractum à substantia & à quantitate: & consequenter per modum vniuoci in analogis abstractio conceptus apparet.

¶VT AVTEM euidens fiat huius ambiguitatis determinatio, sciendum est, quòd licet abstrahere , diuersa significet, cùm diximus intellectum abstrahere animal ab homine & equo, eo quòd tunc significat ipsam intellectus operationem attingentem in eis vnum,& non alia, nũc vero significat extrinsecam denominationem ab illa intellectus operatione , qua res cognita abstracta denominatur : in vnum tamen & idem sempet tendit, quoniam semper sonat intelligi vnum nõ intellecto altero. Ideoque nihil aliud est agere de abstractione analogi ab analogatis, quam inquirere & determinare quomodo res significata analogo nomine intelligi possit , non cointellectis analogatis, & quomodo conceptus illius habeatur , absque conceptibus istorum. Cũ igitur ex supradictis , & ex ipso analogiæ vocabulo pateat, q analogo nomine non simpliciter vna res, sed res cũ proportione vna significatur , talis autem idem est quod res diuersæ: vt similes proportionaliter : facilè deduci potest , quòd res analoga potest quidẽ intelligi non cointellectis analogatis, & consequenter abstrahere ab eis. Sed non sicut in vniuocis res vna:puta natura sensitiua , seu animal, intelligitur non cointellectis omnino natura humana & equina vt sic,sed sicut duæ res vt proportionaliter similes intelliguntur , non cointellectis ipsissimet duabus rebus secundum suas proprias naturas absolutè . Ita quòd analogi abstractio non consistit in cognitione vnius,& non in cognitione alterius,sed in vnius & eiusdem intellectione vt sic,& non intellectione absolutè . Verbi gratia, Entis abstractio non consistit in hoc , quod entitas apprehenditur & substantia , aut quantitas non:sed in hoc, quòd substantia aut quantitas apprehenditur , vt sic se habet ad proprium esse: secũdum hoc enim similitudo proportionaliter attenditur,& non apprehẽditur substantia,aut quantitas absolutè.Et simile est de aliis rebus analogis:quales sunt ferè omnes metaphysicales. Vnde concedi potest rem analogã abstrahere,& non abstrahere ab analogatis diuersimodè.Abstrahere quidem pro quanto abstrahit ab eis,quemadmodum res vt sic: id est, res similis alteri proportioualiter abstrahit à se absolutè sumpta . Non abstrahere vero, pro quanto res vt sic accepta seipsam necessario includit,& absq; seipsa intelligi nõ potest. Quod de vniuocis dici non potest: quia res vniuoca absque aliis quibus est vniuoce communis intelligitur sic,quòd eas in suo intellectu nullo modo actualiter includit: vt patet.

¶OBIECTIONI autem ad oppositum adductæ ex analogæ similitudinis natura facilè satisfit , dicendo quòd cum vnum multipliciter dicatur , non oportet omnem similitudinem attendi secundum vnum simpliciter:sed quandoque sufficit,quòd vnum secundum proportionem faciat simile. Vnum autem proportionaliter non est simpliciter vnum , sed multa similia secundum proportiones , à quibus ideò non po[illegible]hi res vna simpliciter : quia similitudo ipsa proportionalis tan[illegible]m est, & fundamentum non est vnum : nisi proportionaliter . De ratione siquidem vnus proportionaliter est habere quatuor terminos, vt in quinto . Ethic. dicitur . Quoniam proportionalitas , qua similitudo proportionum fit inter quatuor ad minus (quæ duarum proportionum extrema sunt) necessaria est:& consequenter vnum proportione non vnificatur simpliciter , sed distinctionem retinens vnum pro tanto est , & dicitur pro quanto proportionibus dissimilibus diuisum non est . Vnde sicut non est alia ratio quare vnum proportionaliter non est vnum absolutè : nisi quia ista est eius ratio formalis , ita non est quærenda alia ratio, cur à similibus proportionaliter non potest abstrahi res vna,hoc enim ideò est , quia similitudo proportionalis talem in sua ratione diuersitatem claudit. Et accidit vlterius procedentibus, vt quærant id quod sub quæstione non cadit : vt, quare homo est animal rationale, &c.

¶DE ABSTRACTIONE quoque conceptus eodem dicendum est modo . Abstrahit enim conceptus analogi nominis , non sicut vnum simpliciter , sed sicut vnum proportione, seu simile secundum proportiones à multis absolutè . Sed quia obijciendo tangitur de abstractione conceptus analogi , à specialibus conceptibus illius analogiæ,& abusiuè analogata ibidem vocantur partiales analogi rationes , ideò diligenter cauendum est , ne apparentia in obiectione tacta in illum errorem ducat,qui ibi tangitur.

¶Scien-

¶Sciendum siquidem est, quòd licet in analogis secundum attributionem in hoc omnia analogata conueniant,quòd eandem formam omnino respiciunt, ita quòd non solùm conueniunt in vno termino,sed in hoc quod est respicere illum: erroneum tamẽ est, analogo per attributionem conceptum vnum respectus in communi ad illum terminum , per abstractionem à tali & tali respectu, attribuere: verbi gratia, Animal inquantum sanum,urina inquantum sana,& medicina inquantum sana, licet conueniant & in sanitate tanquam termino , cuius animal est subiectum , urina signum,& medicina causa , & conueniant in hoc quod est respicere sanitatem (quodlibet enim eorum sanitatem respicit diuersimodè) ab his tamen specialibus respectibus non abstrahitur respectus in communi ad sanitatem importatus sani nomine,in cuius conceptu omnes speciales respectus ad sanitatem, confuse & in potentia claudantur . Falsum enim est quòd sanum significet hoc quòd dico,respiciens,vel aliqualiter se habens ad sanitatem. Tum quia sic sani nomen vniuocum verè esset ad vrinam & animal,&c.vt patet ex vniuocorum diffinitione. Tum quia hoc contra intentionem dicentium vrinam aut diætam sanam . Percunctantibus siquidem, quid est urina inquantum sana, non respondetur respiciens sanitatem : sed omnes respectum illum specificant,respondentes: signum sanitatis,& similiter de diæta respondetur,quod est conseruatiua sanitatis, &c. Tum quia contra omnes & philosophos & logicos hucusque à me visos hoc est. Sicut autem in prædictis analogis prædictus cauendus est error : ita in analogis secundum proportionem (quæ sola simpliciter analoga sunt (similis cauendus est error,ex simili causa apparentię firmitatem trahens.

¶Quia enim analogata conueniunt in hoc,quòd vnumquodque eorum commensuratum seu proportionatum est , licet diuersimodè:credi potest quòd ab his specialibus proportionibus abstrahatur proportionatum in communi , & nomine analogo significetur,ac per hoc analogum habeat conceptum vnum,in quo confuse & in potentia claudantur omnes speciales proportiones analogatorum.verbi gratia . Vt quia substantia proportionata est suo esse , & similiter quantitas & qualitas , licet diuersimodè: ideò à substantia & quantitate & qualitate, &c. diuersimodè proportionatis suis esse abstrahatur res siue quidditas proportionem habens ad esse , qualiscunque sit illa proportio : & hoc sit entis primarium significatum , in quo omnes speciales proportiones substantiæ,quantitatis & qualitatis,&c.ad sua esse confuse claudantur & in potentia.

¶Sed hoc falcissimum est. Tum quia hoc quod dicitur scilicet res proportionata ad hoc quod sit , non est res vna simpliciter etiam in esse obiectiuo,nisi chimerice. Tum quia poportionalia nomina vniuoca essent(vt ex vniuocorum diffinitione patet)& cõsequenter periret proportionalitatis ratio , quæ extrema vnum simpliciter esse non compatitur : & sic essent proportionalia & non proportionalia. quòd intellectus caperé non potest. Tum quia contra Arist.auctoritatem in 2. Poste. inferius adducendam & adductam ex primo Ethi.& Sanct. Tho. & Auer. & Albe.expresse est. Vnde confusio qua analogum tam secundum attributionem quã secundum proportionẽ importat speciales habitudines aut proportiones, non [illegible]nfusio plurium conceptuum in vno cõmuni conceptu ; [illegible] confusio significationum in vna voce,licet difformiter. Q[illegible]oniam in analogia attributionis vox analoga primũ distinctè sig[illegible]ificat,cætera autem cõfuse. In analogia verò proportionis nomen analogum ad omnes suas significationes indistincte se habere permittitur.

¶Cautum tamen & attentum oportet hic esse:quia cum analogi rationes dupliciter sumi possint, scilicet secundum se, & vt eadẽ, & ipsæ vt eadem propter identitatis proportionalis naturam non abstrahant à seipsis, & tamen aliquid conuenit eis ratione identitatis, seu inquantum eadem sunt: quòd non conuenit eis ratione compossibilia secundum apparentiam analogi rationibus conueniant,scilicet quòd ipsæ vt eadẽ, non abstrahant à seipsis & quòd ipsæ, vt eadem aliquid causent & habeant , quòd non vt diuersæ, reduplicatiue possint,vt eadem non reduplicatis,vt diuersę sunt. Hæc enim non solùm compossibiliter , sed necessario simul sibi vendicat identitas proportionalis, quoniam & extrema vniri omnino non patiens , ab eis omnino abstrahi non permittit : & extrema aliqualiter indiuisa & eadem ponens,vt eadem ea considerabilia & reduplicabilia exigit.Sicque fit,vt in analogo secundum identitatem in se clausam , ad diuersitatem rationum in se quoque clausam comparato,abstractio quędam(quæ non tam abstractio, quàm quidam modus abstractionis est) inueniatur: propter quam non solum ab analogatis (puta substantia & quantitate) analogum,puta ens: abstrahere dicitur, (vt suprà diximus)sed ab ipsis eius rationibus,seu à diuersitate ipsarum rationum eius,puta rationis entis in substantia, & rationis entis in quantitate. Non quia quandam rationem eis communem dicat , quia hoc est falsum, nec quia illæ rationes omnino sint eædem, aut eas omnino vniat,quia sic nõ esset analogum,sed vniuocum,sed quia eas proportionaliter adunans,& vt easdem proportionaliter significans, vt easdem considerandas offert:annexa inseparabiliter diuersitate quasi secluſa, & identitate proportionali vnit,& cõfundit quodammodo diuersitatem rationum.Sicque non sola significationũ in voce confusio analogo conuenit:sed confusio quædam conceptuum , seu rationum , fit in identitate eorum proportionali. sic tamen vt non tam conceptus quàm eorum diuersitas confundatur.

¶ Et quoniam analogum talem identitatem præcipuè importat, & tali confusione frequenter vtimur , analoga nomina ab omni rationum eius diuersitate abstrahere dicentes (dum confuse pro omnibus supponere ipsum pluries exponimus) ideo non mediocri opus est vigilantia,ne in vniuocationem labi contingat . Abstrahit igitur analogum à suis analogatis (puta ens à substantia & quantitate) sicut vnum proportione à multis, seu sicut similia proportionaliter à seipsis absolute , tam quo ad conceptum obiectiuum quàm mentalem: siue sit sermo de abstractione totali,siue de formali. Hæ enim abstractiones non differunt in eodem nisi secundum præcisionem, & non præcisionem : vt alibi declarauimus. Vnde nihil aliud est dicere ens abstractum à naturis prædicamentorum abstractione formali,quam dicere naturas prædicamentales propottionales ad sua esse, vt sic præcisæ : à specialibus autem seu singulis analogiæ rationibus extremis non tertio conceptu simplici , sed voce communi & identitate proportionali earundem,quodammodo abstrahit.

CAPVT VI.

Qualis prædicatio analogi de suis analogatis.

VIDEBITVR autẽ forte alicui ex his quòd prædicatio analogi de suis analogatis (puta entis de substantia & qaantitate,aut formę de anima & albedine,&c.)si sicut prædicatio cõiuoci de suis æquiuocatis : ita quod non sit prædicatio superioris de inferioribus , nec communioris de minus communi, nisi sola voce: sed eiusdem de seipso. Non est enim in analogo res vna significata quæ in vtroque analogatorum saluetur: absque hoc autem prædicatio communioris aut superioris non inuenitur secundum intrinsecam denominationem,seu existentiam. Sic enim analogum secundũ proportionalitatem commune esse dictum est.

¶Fouere quoque potest nõ parum opinionem hanc processus iuxta primum Topi. Aut scilicet analogum est prædicatum conuertibile,aut inconuertibile,secluſa vocis communitate.Et cum contingat non esse inconuertibile:(quoniam substantia vt sic se habens ad suum esse, quod ens de substantia dictum prædicat, conuertitur cum substantia , & similiter quantitas sic commensurata suo esse,cum quantitate conuertitur : & sic de aliis) consequens est, quòd analogum,tanquam superius , de analogatis prædicari non possit. Superioris enim intentionem suscipere non potest , quod conuertibile esse comprobatur.

¶Et quoniam secundum veritatem analogum vt superius,prædicatur de analogatis,& non sola voce commune est eis,sed conceptu vniuoco proportionaliter,cuius vnitas ad hoc quòd prædicatum aliquod superioris rationem habeat,sufficit:quia superius nihil aliud sonat quàm vnum prædicatum ad plura se extendens, vnum autem non per accidens,aut congregatione (sicut aceruus lapidum)sed per se constat esse etiam vnum proportione:ideò ad huius veritatis claritatem ex extremis procedendo,sciendum est, quòd quia analogum medium est inter vniuocum & purè æquiuocum,consequens est quòd analogum idem aliquo modo,& nõ idem aliquo modo de suis prædicet analogatis. Et quia prædicat aliquid abstrahens aliquo modo à suis analogatis (vt ex præmisso patet c.) consequens est , quòd comparetur ad sua analogata , vt maius ad minora,seu superius ad inferiora, licet nõ omninò vnũ secundum rationem sit,quod eis imponit.

¶Quòd vt clarius pateat , figuraliter declaratur sic , tàm in æquiuocis, quàm vniuocis, quàm analogis , quatuor inueniuntur, scilicet duæ res ad minus, æquiuocatæ,vniuocatæ aut analogatæ, & duæ res , seu rerum rationes , æquiuocationem , vniuocationem aut analogiam fundantes , verbi gratia . In æquiuocatione canis inueniuntur hæc quatuor , scilicet canis marinus , & canis terrestris,& ratio illius,& ratio istius secundum nomen canis. In vniuocatione quoque animalis inueniuntur quatuor, scilicet homo & bos, & natura sensitiua hominis & natura sensitiua bouis, quæ animalis vniuocationem fundant.In analogia similiter entis

quatuor

quatuor sunt, scilicet substantia & quantitas, & substantia inquantùm commensurata suo esse, & quantitas secùdum quod suo esse proportionatur.

¶Et licet prima duo, scilicet æquiuocata & vniuocata aut analogata eodem modo, quantum ad propositum spectat, in omnibus his distinguantur, quia vbilibet ex opposito condistincta sunt, altera tamen duo vniuocationem, æquiuocationem & analogiam fundantia, diuersimodè vnita aut distincta sunt. In æquiuocis nanque rationes illæ, puta canis marini & terrestris, sunt omnino diuersæ secundum rationem, & propter hoc id quod prædicat canis de marino cane, nullo modo prædicat de terrestri, & econuerso. & ideò sola voce communius aut magis æquiuocatis dicitur, & est. In vniuocis verò res illæ (puta animalitas in boue & animalitas in leone) licet numero & specie diuersæ sint, ratione tamè omnino eadem sunt: ratio enim vnius est omnino eadem quòd ratio alterius, & econuerso. & propter hoc id quod prædicat animal de homine, idem omnino prædicat de boue: & vniuocum dicitur & superius de homine & boue. In analogis autem res analogiam fundantes (puta quantitas vt sic se habens ad esse, & substantia vt sic se habens ad esse) licet diuersæ sint & numero & specie & genere: ratione tamen eadem sunt non omnino, sed proportionaliter, quoniam vnius ratio proportionaliter eadem est alterí. Et propter hoc id quod prædicat analogum, puta ens de quantitate illudmet proportionaliter prædicat de substantia, & econuerso. Est enim illudmet proportionaliter id quod in substantia ponit: & econuerso. & propter hoc analogum (puta ens) non sola voce communius, maius aut superius analogatis est, sed conceptu (vt dictum est) proportionaliter vno. Ita quòd analogum & vniuocum conueniunt in hoc, quòd vtrumque communioris & superioris rationem habet. Differunt autem in hoc, quòd illud est superius analogicæ seu proportionaliter: hoc verò vniuocæ. Et meritò, quia fundamentum superioritatis vtrobique saluatur, vniuocationis autem non. Fundatur enim superioritas super identitate rationis rei significatæ, id est, super hoc quòd res significata inuenitur non in hoc tantum, sed illamet nō numero, sed ratione inuenitur in alio. Vniuocatio autem super modo identitatis omnimodè, scilicet identitate rationis rei significatę, id est super hoc, quòd ratio rei significatæ in illo & in isto est eadem omnino. Quamuis enim in analogis hic identitatis modus non inueniatur, quem in vniuocis inueniri pluries dictum est: identitas tamè ipsa rationis rationum * inuenitur est. namque identitas proportionalis, identitas quædam. Et ideò non minus analogum (puta ens) est prædicatum superius quàm vniuocum, puta animal: sed alio modo, analogū enim est superius proportionaliter: quia fundatur supra identitatem proportionalis rationis rei significatæ: vniuocum autem præcisè & simpliciter: quia super omnimoda identitate rationis rei significatæ eius superioritas fundatur. Propter quod Sanct. Thom. superioritatis fundamentum aspiciens in 5. Meta. dixit, quòd ens est superius ad omnia, sicut animal ad hominem & bouem.

¶Vnde obiectiones ad oppositum adductæ in hoc peccant, quòd inter identitatem, & modum identitatis non distinguunt. Fatendum est enim, quòd ad hoc quòd aliquis terminus denominetur superior, aut communior: oportet vt rem vnā & eandem in vtroque ponat, sed sophisma consequentis committitur, in ferendo ex hoc, ergo oportet quòd dicat rem vnam & eandem omnino. Et est semper sermo de identitate secundum rationē, seu diffinitionem. Identitas enim & vnitas continent sub se non solùm vnitatem & identitatem omnimodā, sed proportionalem: quæ in analogi nominis ratione saluatur. Negandū est igitur, quod in analogis non prædicatur idem de vno & alio analogato: quoniā vnum & idem proportionaliter de omnibus analogatis dicitur: & propterea inter prædicata non conuertibilia numerandum est. Quantitas enim licet adæquet ens de quantitate verificatū secundū rationem omnino eandem: non tamen secundum rationem illam proportionaliter, quoniam entis ratio non alia proportionaliter ad substantiam & qualitatem se extendit. Verum quia analogum sonat identitatē proportionalem, ideo huiusmodi rationibus formaliter respondendo, nullo pacto concedendum est analogum conuerti cum aliquo analogato.

¶Ad materiam tamen descendendo, potest intrepide dici, quòd quia analogum rationem vnam proportionaliter tantùm prædicat, & vnum proportionaliter plura esse proportionibus similia manifestum est, dupliciter potest secundum singulas rationes ad analogata comparari. Vno modo absolutè, & sic secundum singulas rationes cum singulis analogatis cōuertitur, quia nulla omnino vna analogi ratio in duobus analogatis inuenitur. Alio modo secundum identitatē proportionalem, quam habet vna cū altera, & sic cum nullo analogato conuertitur, quoniam omnes analogi rationes indiuisæ sunt proportionaliter, & vna est altera proportionaliter. Et quia (vt dictum est) analogum hanc sonat identitatem, ideo formaliter & simpliciter loquendo, analogum inconuertibile & communius prædicatum concedendum est esse. Non tamen genus, aut species, aut proprium, aut diffinitio, aut differētia, aut accidens vniuersaliter est. Nec propterea diminutus Arist. aut Porphy, fuit: quoniam prædicabile quod simpliciter vnū est, docebant, ac per hoc inter æquiuoca numerarunt.

¶Ex prædictis autem manifestè patet, quòd analogum non conceptum disiunctum, nec vnum præcisum inæqualiter participatum, nec vnum ordine, sed conceptum vnum proportione dicit, & prædicat. De ordine tamen in analogis incluso: infra tractabitur. Vnde cùm dicitur de homine, aut albedine, aut quocunque alio quòd est ens, non est sensus, quòd sit substantia: vel accidēs, sed sic se habens ad esse. Vtor autem ly sic, quoniam de proprijs nominibus proportionum ad esse in actu exercito eas importantibus, disputare nolo ad præsens: quoniam metaphysici negotij opus hoc est, & exemplariter hic de ente loquimur. Simile siquidem est de actu, potentia, forma, materia, principio, causa, & alijs huiusmodi iudicium.

CAPVT VII.

Qualis analogatorum secundum analogi nomen diffinitio.

APPARERE QVOQVE potuit alicui, quòd in ratione vnius analogati (puta qualitatis) secundū analogi, puta entis, nomē alterius analogati, puta substantiæ, vel quantitatis ratio secundū idem analogi nomē cadere debeat: sicut in analogia attributionis contingere dictū est. Fundamentum autem inde apparētia hæc sumit: quia ratio vnius analogati, vt eadē proportionaliter est alteri, absque illa altera exprimi complete nequit. Dictum est autem, quòd analogo nomine rationes hæ importantur vt eadem proportionaliter sunt.

¶Et confirmat hoc expositio ipsa analogiæ ab Arist. Auer. & San. Tho. in primo Ethi. posita. Exponunt enim quod bonum seu perfectio analogicæ dicitur de visu & intellectu: quia sicut visus in corpore: ita intellectus in anima perfectio est. Constat autē quòd non est intelligibile hoc se habere sicut illud, nisi vtrumq; extremorum percipiatur. Necessariò igitur videtur vnum analogatorū secundum analogi nomen per aliud diffiniendum esse.

¶VT AVTEM liqueat huius ambiguitatis solutio, recolendum est, analoga hæc dupliciter inueniri, scilicet propriè & metaphoricæ. Diuersimodè enim hæc se habent ad propositam quæstionem. In analogia siquidem secundum metaphoram oportet vnum in alterius ratione poni, nō indifferenter, sed propriè sumptum, in ratione sui metaphoricè sumpti claudi necesse est: quoniam impossibile est intelligere quid si aliquid secundum metaphoricum nomen, non cognito illo, ad cuius metaphorā dicitur. Neque enim fieri potest vt intelligam quid sit pratum in eo quod ridens, nisi sciam quid significet risus nomen propriè sumptum, ad cuius similitudinem dicitur pratum ridere.

¶Est autem huius ratio radicalis, quia analogum metaphoricè sumptum, nihil aliud prædicat, quàm hoc se[illegible] similitudinem illius: quod absque altero extremo intelligi ne[illegible]t. Et propter hoc huiusmodi analoga prius dicuntur his in q[illegible]us propriè saluantur, & posterius de his in quibus metaphoricè inueniuntur & habent in hoc affinitatem cum analogis secundum attributionem, vt patet. In analogia verò in qua nominis saluatur proprietas, nullum analogi membrum per alterum diffiniri oportet, nisi fortè gratia materiæ, vt Sanct. Thom. in 2. q. de veri. ar. 11. docuit. Sunt enim analogatorum rationes secundum analogi nomen quodammodo mediæ inter analoga secundum attributionem, & vniuoca. In analogis enim secundum attributionem primum diffinit reliqua. In vniuocis verò neutrum alterum diffinit, sed vnius diffinitio est complete alterius diffinitio, & econuersò. In analogis autem neutrum alterum diffinit: sed vnius diffinitio est proportionaliter alterius diffinitio. Et loquimur semper de ratione secundum nomen commune. verbi gratia, in diffinitione cordis secundum quod principium animalis, non ponitur fundamentum secundum quod principium domus, nec econuersò, sed eadem proportionaliter est principij ratio vtrobique, vt Com. vbi supra dicit.

¶Duabus autem opus est distinctionibus vti in re hac ea scilicet quæ in logica traditur de actu signato & exercito, & ea quæ à metaphysico, vt plurimū tractatur, de ordine rerum sub vno nomine ex parte rei, & parte impositionis nominis.

¶Ex prima siquidem distinctione scimus duo. Primò, quòd sicut animal dictum de homine & equo, importans vniuocationem in actu exercito, non prædicat de homine totum hoc, scilicet

* Alias identitas tamen rationis, &c.

licet naturam sensitiuam eandem omnino secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis, sed naturam sensitiuam simpliciter (quam tamen ad hoc quòd vniuoca sit prædicatio, oportet esse omnino eandem secundum rationem naturæ sensitiuæ equi & bouis) ita ens importans proportionalitatem in actu exercito, non prædicat de quantitate totum hoc, scilicet habens se ad esse sic proportionaliter, vt substantia aut qualitas ad suum esse, sed habens se ad esse sic absque alia additione: quòd tamen oportet ad hoc quòd analoga sit prædicatio, idem proportionaliter esse cum altero, sic se habere ad esse quod de substantia aut qualitate ens prædicat.

¶Secundo, quòd sicut ex declaratione qua manifestatur animal esse vniuocum, quia dicit vnam & eandem omnino rationem in omnibus nō fallimur, nec cōfundimur, nec vagamur circa hominis & bouis secundū animalis nomē rationē: sed quiescimus, intuentes quòd animal exercet quod vniuocorū diffinitio & expositio significat. Ita ex hoc quòd declaratur ens aut bonum aut quodcunque aliud esse analogum (quia dicit rationes plures eadem proportionaliter, & importat hoc se habere quemadmodum proportionaliter se habet illud ad esse vel appetitum, &c. (non debemus turbari & inquirere in analogi nominis pura boni) ratione significationem istam: sed sat sit, distinguendo inter actum signatum & exercitum, inspicere quòd analogi nominis ratio id exercet quod analogi ratio & declaratio significat. Ex his autem duobus patere iam potest intentum, quod scilicet non oportet vnum analogiæ membrum per alterum diffinire, ex eo quòd analogum significat esse eadem proportionaliter: quoniā hoc in actu exercito significat.

¶Ex secunda verò distinctione scimus, non solum quòd præpostерus est ordo rerum & significationum quandoq; sub nomine analogo: ita quòd prior secundum rem ratio, posterior interdū significatione est (vt de ente & bono, & alijs huiusmodi communibus deo & creaturis accidit: ratio enim quam in deo quodlibet horū ponit, significatione quidē posterior, re autem prior est) & ꝙ propter alterum horum dicitur analogum prædicare de suis analogatis secundum prius & posterius, ipsam analogi rationem *. Sed etiam scimus, quòd quando ratio quam ponit analogū in vno, ex ratione quam in altero ponit exponitur: non ideò fit, quia vnum in alterius ratione cadet: sed quia vnius ratio posterior altera est significatione & per priorem, vtpote notiorem declaratur. S. Th. in 2. ar. q. 13. primæ partis fecit, declarās, quòd dicendo, quòd deus est bonus, sensus est. Id quod bonitatem in creaturis dicimus, præexistit in deo proportionaliter, &c. Et eadem intelligendum est ratione fieri, si posterior secundum re per priorem declaretur. Non diffinit ergo analogum secundum vnam rationem, seipsum secundum alteram licet exponat & declaret.

* Alias prædicari de suis analogatis secūdū prius & posterius secūdū ipsam analogi rationem.

¶OBIECTIONIBVS autē in oppositum quamuis ex dictis satisfactum sit formaliter respondeti potest, quòd cognoscī aliqua vt eadem proportionaliter, seu hoc se habere sicut illud, dupliciter contingit. Vno modo formaliter, id est, quo ad relationē identitatis & similitudinis: & sic absq; extremis cognitio hæc haberi non potest. Alio modo fundamentaliter, & sic in ratione vnius non cadit reliquum, sed ratio vnius est alterius ratio, omnino, vel p[illegible]aliter. Constat autem, quòd analogum nomen (puta [illegible] aut bonum) non relationem identitatis, aut similitudinis sig[illegible]icat, sed fundamentum, & ideò obiectiones quæ iuxta primum sensum procedunt, nihil concludunt contra intentū. Patet autem facillimè hęc esse vera exempla de vniuocis, ponendo & applicando ad identitatem vniuocationis. Significat nanq; nomen vniuocum plura inquantum eadem sunt vniuoce, seu secundum rationem omnino. Et identitatis relatio in nullo extremorum absque altero intelligibilis est, &c.

CAPVT VIII.

¶ Qualis sit in analogo comparatio.

DIFFICVLTAS etiam non parua (quę multos inuasit ac superauit) de cōparatione in analogo dilucidanda est. Creditum enim à quibusdam est, quòd nō posset analogia posita, sermo ille nisi extortè exponi, quo vnum analogatum magis perfectius tale secundum analogi nomē diceretur: verbi gratia, substantia est magis aut perfectius ens quā quantitas. Moti sunt autem ex eo, quòd comparatio in vno communi, vtrinque facienda est etiam secūdum Grammaticos: quod in analogo non inueniri videtur.

¶Et potest formari ratio pro eis talis. Aut comparantur analogata in vna communi eis ratione, aut in suis rationibus. Non in ratione communi, quia illa analogum caret: nec in rationibus proprijs: quia tunc falsum est substantiam esse magis ens, quā quantitas. Non enim minus aut imperfectius quantitas est sua ratio, quam ens in ea ponit, quam substantia sua, &c. Nullo igitur modo videtur comparationem cum analogia saluari posse.

¶Succumbitur autem difficultati huic: quia proprium comparationis fundamentum non cōsideratur. Fundatur enim super identitate seu vnitate rei in qua fit comparatio, & non super modo identitatis aut vnitatis: sicut de intentione superioritatis prædictum est. Vnde cum analogum ex dictis constet rem vnam: licet proportionaliter dicere: nihil prohibet in ipso comparari analogata, licet non eo modo quo vniuoca fit comparatio. Ad comparationem siquidem cum requirantur & sufficiant hæc tria, scilicet distinctio extremorum, & identitatis eius in quo fit comparatio, & modus essendi illius in extremis, scilicet æque vel magis, aut minus perfectè, sub identitate autem seu vnitate, proportionalis vnitas seu identitas contineatur, consequens est quòd si in diuersis idem proportionaliter æque vel magis, aut minus perfectè esse habet, comparatio secundum illud proportionale fieri possit, comparatione non vniuoca, sed analoga. Sicut enim quia natura sensitiua est in boue, & illamet omnino secundū rationem est in homine, & perfectius esse habet in homine quā in boue, homo perfectius animal boue dicitur vniuoca comparatione, sic, quia sic se habere ad esse est in substantia, & hoc idem proportionaliter est in quantitate, & imperfectius esse habet in quantitate quàm in substantia, dicitur substantia magis seu perfectius ens, quàm quantitas, analoga comparatione. vnde S. Tho. in 7. artic. q. 7. de poten. Dei, tripliciter comparationem fieri docens, duos modos analogicæ comparationis ponit apertè, ex hoc insinuans comparationem non solùm super identitate numerali, specifica, aut generica fundari: sed etiam proportionali.

¶Modi autem comparationis ibidem traditi sunt hi, scilicet secundum solam quātitatem rei participatæ: & sic vnum album dicitur altero albius. Vel extendendo propter præsens propositum, hunc modum ad omnem comparationem vniuocam: dicatur quòd primus attenditur secundum quantitatem rei participatę eiusdē omnino secundum rationem, siue illa ratio sit specifica siue generica: vt calidum magis calidum altero dicitur, & homo perfectius animal leone est.

¶Secundus verò modus attenditur secundum quòd res aliqua in vno inuenitur participatiue: alterum verò est per essentiā quemadmodū homo platonicus longè perfectior homo esset nobis. Et abstractione intellectus vrēdo: quemadmodū bonitas longe melior est quocunque bono, quod participatiue bonum dicitur.

¶Tertius autem modus attenditur secundum quod res aliqua in vno inuenitur formaliter & secundum se: in altero autem virtualiter, & eleuatum ad rem superioris ordinis. Quemadmodum dicimus, quòd sol est magis calidus quàm ignis: vel quòd calor perfectius esse habet in sole, quā in igne. Nec est dubiū hos duos modos vniuocam comparationem impedire: vt San. Thom. ibidem dicit. & Arist. in primo Ethi. de primo modo testatur: vbi bonum commune non vniuoce, sed secundum proportionalitatem dicendum docet, bonitati separatæ & boni cæteris per participationem. Patet igitur ex his, eadem proportionaliter vt sic esse comparabilia: quamuis physicè loquendo, in sola specie aut genere comparatio fiat.

¶AD Obiectionem autē in oppositū dicitur, quòd vtroq; modo in analogis cōparatio fit. Comparantur siquidem analogata (puta subiecta & quantitas) in ratione vna & communi proportionaliter quam analogi nomen (puta ens) dicit, & addit supra analogata: vt ex dictis patet. Et comparantur secundum suas rationes, secundum tamen analogi nomen, quæ earum sit perfectior: secundum quod dicimus, substantia est perfectius ens quantitate: quia ratio entis in substantia perfectior est ratione entis in quantitate. Ita quòd iuxta istam comparationem est sensus. Substantia habet perfectiorem secundum entis nomen rationem, quā quantitas: & non quòd substantia est magis aut perfectius substantia quàm quantitas sit quantitas: vt quidem somniare videntur. Vnde comparatio ista extenditur vsque ad analoga secundum attributionem: licet in tali analogia non nisi abusiue comparatio fieri possit. Dicimus enim quod ens reale est magis & perfectius ens ente rationis quod per attributionem ad illud ens dicitur in 4. meta. text. 2. quia ens reale habet perfectionem secundum entis nomen rationem. Iuxta quem modum si vsus admitteret, diceremus, animal est magis sanum vrina, quia perfectiorem secundum sani nomen rationem habet.

CAPVT IX.

Qualis sit analogi diuisio & resolutio.

DIVALITER autem analogum diuidendū sit, ex dicendis manifestum est. Potest siquidē tripliciter analogi diuisio intelligi.

¶Primo, vt diuidatur vox in suas significationes, Dictum est n. quod analogum plures rationes significat

significat immediatè: & hæc diuisio conuenit sibi inquantū æquiuocum quoddam est.

¶Secundò, vt dijudicantur significatū eius in quasi membra eius, eo modo quo eius quod proportionaliter vnum est, sic & sic proportionatum membra dici possunt. Dictum est enim quod analogum non ita diuersas rationes significat, quin significet vnam rationem proportionaliter. Omnes namque rationes analogo nomine immediatè significatæ, eadem proportionaliter sunt. Ratio autem vna proportionaliter, cum constituatur ex pluribus rationibus proportionalibus, in eas secari potest. Hæc autem non est diuisio analogi in sua analogata: quoniam rationes hæ in ipsius analogi ratione intrinsecè claudūtur, & analogata ea sunt, in quibus rationes illæ saluantur, non ipsæ rationes. Entis enim analogata sunt substantia & quantitas: & non rationes entis in substātia & quantitate. Rationes enim (vt dictum est) analogæ sunt.

¶Vnde tertio modo potest diuidi analogum diuidendo significatum eius in sua analogata per diuersos modos quibus analogi rationem proportionalem analogata ipsa diuersimodè suscipiunt. Ita quòd diuisum est significatum vnum proportionaliter. Diuidentia sunt modi fundantes & facientes in analogatis proprias proportiones secundum quas fit analogia, constituta autē per diuisionem, vt partes subiectiuæ sunt analogata ipsa ver.g. Quando ens diuiditur in substantiam & quantitatē, diuisum est ratio entis nomine significata, quę omnes in se entis nomine significatas rationes claudit: vtpotè vna proportionaliter diuidentia sunt substantiuum & mensuratiuum, seu per se & in alio, sicut ex quibus substantia & quantitas habent, quod diuersas entis rationes subintrent, partes autem subiectiuæ sunt substantia & quantitas, quæ in entis ratione analogantur.

¶Et quia hæc est propria analogi diuisio, idcirco distinctè explicandum est quomodo differat diuisio hæc ab vnica. Tripliciter siquidem differunt. Primò ex parte diuisi, quia diuisione vniuoca vnum omnino secūdum rationem secatur: hic autem vnum proportionaliter. Secundo ex parte diuidentium: quia differentiæ secantes genus sunt extra genus. modi autem secantes analogum in ipsius analogi ratione claudūntur: quemadmodum ipsa analogata (vt in capitulo de abstractione declaratum est) propter quod in tertio Meta. text. 10. ens genus esse negatur. Tertio ex parte ipsarum partium subiectiuarum, quæ per diuisionem fiunt, quia partes diuisionis vniuocæ licet ordinem habeant secundum se: & originis, vt dualitas est prior trinitate: & perfectionis, vt albedo est perfectior nigredine: tamen secundum diuisi rationē, puta numeri aut coloris, neutra altera prior aut posterior est, sed omnes æqualiter in diuisi ratione communicant. Analogata verò, quæ analoga diuisione constituunt, non solùm secundum se: sed etiam in ipsius analogi quòd diuiditur ratione ordinem habent, & aliud prius, aliud posterius est: adeò vt in vno eorum tota ratio diuisi saluari dicatur: in alio autem imperfectè & secundum quid. Quod non est sic intelligēdum, quasi analogum habeat vnā rationem, quæ tota saluetur in vno, & pars eius saluetur in alio: quoniam puerile est hoc. Sed cùm totum idem sit quod perfectū, & analogo nomine multæ importentur rationes, quarū vna simpliciter & perfectè constituit tale secundum illud nomen, & aliæ imperfectæ & secūdum quid: ideo dicitur quòd analogum sic diuiditur, quòd non tota ratio eius in omnibus analogatis saluatur: nec æqualiter participant analogi rationem, sed secundum prius & posterius.

¶Cum grano tamen salis accipiendum est analogum simpliciter saluari in vno, & secundum quid in alio. Sufficit enim hoc verificare, vel absolutè (vt patet in diuisione entis in substantiam & accidens: illa enim absolutè loquendo dicitur ens simpliciter, hoc autem secundum quid) vel in respectu: vt patet in diuisione entis in Deum & creaturam. Vtrunque enim licet ens simpliciter sit & dicatur, absolutè loquendo: creatura tamē in respectū ad Deum, ens secundum quid & quasi non ens est, & dicitur.

¶CIRCA RESOLVTIONEM autem analogatorum sciendum est, quòd cum vniuersaliter primū in compositione sit vltimum in resolutione, & per diuisionem in ea quæ actu in aliquo sunt resolutio fiat: eodem modo resoluenda sunt analogata in analogū, quo cætera, resoluuntur, scilicet vtendo diuisione prędicta, quæ vocatur diuisio in partes essentiæ, vel rationis, & à posterioribus secundum consequentiam ad priora procedendo, si longa esset resolutio facienda.

¶Ad rationem autem analogi cùm deuentum fuerit, singulis analogatis in suas rationes secundum analogi nomen resolutis cùm illa analogi ratio ex multis cōstituatur rationibus, ordinem inter se & proportionalem similitudinem habentibus, vel ordinatè ad primam resolutio fiet: veniendo semper ad similius & propinquius primæ, & id in quo dissimilitudo est, relinquendo. Vel si non sic ordinatas inter se contingit esse rationes illas, ad primam omnes modo prædicto deducendæ sunt. Ordinem enim ad primam nulla subterfugere potest. Nec refert in proposito, an fiat resolutio ad rationem primam significationem, vel secundum rem. Intelligenda enim sunt hæc in suo ordine, scilicet significationum aut rerum.

CAPVT X.

¶ *Qualiter de analogo sit scientia.*

VISVM est autem quibusdā de analogo scien tiam esse non posse: nisi quemadmodum de æquiuocis scientia habetur: eo quòd plures rationes dicit, licet similes. Imo fallaciam æquiuocationis committit in syllogismis, in quibus analogo pro medio sumpto, certum analogatum sublumitur (nisi forte gratia materiæ bonus esset processus) asserunt eadem ratione. Nec posset ex vnius analogati ratione secundum analogi nomen concludi alterum analogatum tale formaliter esse: sed semper prædictum incidere vitium ratione prædicta confitmant. Verbi gratia, Si ponamus sapientiam esse analogicè communem deo & homini ex hoc quòd sapientia in homine inuenta secundum formalem rationem præcisè sumpta, dicit perfectionem simpliciter: non concludere possum, ergo Deus est formaliter sapiens: sic arguendo, Omnis perfectio simpliciter est in deo: sapientia est perfectio simpliciter: ergo. Minor enim distinguenda est: & si ly sapientia pro ratione sapientiæ quæ est in homine stat, argumentum erit ex quatuor terminis: quia in conclusione sapientia stat pro ratione sapientiæ, quam ponit in deo: cum concluditur, ergo sapientia est in deo. Si autem pro ratione sapientiæ in deo stat in minore: non concluditur ex perfectione sapientiæ creatæ deum esse sapientem, cuius oppositum & philosophi, & theologi omnes clamant.

¶Decipiuntur autem illi, Scotum (cuius est ratio hæc in quæstione 1. dist. 3. primi lib.) sequentes: quia in analogo diuersitatem rationem inspicientes, id quod in eo vnitatis & identitatis latet, nō considerant. Rationes enim analogi (vt superius etiam diximus) possunt dupliciter accipi. Vno modo secundum se (inquantum abinuicem distinguuntur) & ea quæ conueniunt eis vt sic, sex ex hoc. Alio modo inquantum eadem sunt proportionaliter. Primo modo acceptæ, vitium æquiuocationis inducerent, si quis eis vteretur, vt patet. Secundo autem modo eis vtendo, peccarum nullum incurritur, eo quòd quicquid conuenit vni, conuenit etiam alteri proportionaliter: & quicquid negatur de vna, negatur proportionaliter de alia: quia quicquid conuenit simili in eo quod simile, conuenit etiam illi cuius est simile, proportionalitate semper seruata. Vnde si ex immaterialitate animæ concluditur eam esse intellectualem ex immaterialitate proportionaliter posita in deo, optimè concluderetur deum intellectualem proportionaliter: vt quantum immaterialitas illa excedit istam; tantum intellectualitas illa excedat istam, &c. Propter quod Sanctus Thomas in q. 2. de pote. dei, art. 5. analogata omnia sub vna analogi distributione cadere dixit. Et merito, quia vnit[illegible]æ nō esset in coordinatione vnitatum numeranda: nisi vnum proportionaliter vnum esset affirmabile & negabile. & consequens distribuibile, & scibile subiectum, & medium, & passio.

¶Vnde ad obiecta in oppositum dicitur, quòd quia, vt in 2. Elenc. cap. 10. dicitur, æquiuocatio latens in huiusmodi proportionalibus: peritissimos etiam latet. ideo oportet huiusmodi analogis nominibus vtendo ex parte vnitatis, semper modum proportionalitatis subintelligi: aliter in vniuocationem lapsus fieret. Nisi enim præ oculis haberetur proportionalitas cum dicitur immateriale omne esse intellectuale: tanquam vniuocè dictum acciperetur, & latens æquiuocatio non visa obreperet.

¶Proportionalitate autem seruata de analogis scientiā esse & diui Thomæ processus de bono & vero, & aliis huiusmodi, & quotidianum conuincit exercitium. Testatur quoque demonstratiuæ artis pater Arist. in 2. Poste. cap. 11. incipit. (Vt habeamus autem proposita vel problemata) analogum causam adæquatam esse alicuius passionis, & in medium oportere quandoque à demonstratore assumi, dum venationem propter quid docens, inquit, Amplius alius modus est secundum analogiam eligere vnum, idem enim non est accipere, quod oportet vocare sepion & os, & spinam. Sunt autem quæ sequuntur, & hoc tanquam natura vna huiusmodi existente. Et in seq. cap. ait, Secundum autem analogiam eiusdem, & medium se habet secundum analogiam. In quibus verbis non solum docuit analogum vt medium assumi quandoque in demonstrationibus, sed etiam ipsum * non esse vnum in se expressit, & cum hoc habere passionem adæquatam, ac si vnius esset naturæ.

* Aliàs ipsum.

¶Nec

¶Nec impedit analogia hæc processum formalem ad concludendum de Deo & creaturis prædicatum aliquod eis commune, quoniam accepta sapientiæ ratione, & segregatis ab ea per intellectum eis quæ sunt imperfectionis: ex hoc, quod id quod est sibi propriū formaliter sumptum, perfectionem absque imperfectione claudit. concluditur ergo sapientiæ ratio non omnino alia, nec omnino hæc: sed hæc proportionaliter est in Deo: quia similitudo inter Deū & creaturam non est vniuoca, sed analoga. Nec pari ratione potest concludi Deum esse lapidem proportionabiliter: quia ratio lapidis formaliter sumpta, quantumcunque expoliata imperfectionem aliquam claudit, quæ prohibet tam ipsam secundum se quàm ipsam proportionaliter in Deo reperiri, nisi metaphoricè: quemadmodum dictum est, Petra autem erat Christus. Vnde cùm sit huiusmodi processus. Omnis perfectio simpliciter est in Deo. sapientia est perfectio simpliciter: ergo, &c. in minore ly sapientia non stat pro hac vel illa ratione sapientiæ, sed pro sapientia vna proportionaliter, id est pro vtraque ratione sapientiæ non coniunctim vel disiunctim: sed inquantum sunt indiuisæ proportionaliter: & vna est altera proportionaliter, & ambæ vnam proportionaliter constituunt rationem. Significantur enim analogo nomine inquantum eædem sunt: vnde non oportet analogum distinguere ad hoc, quod contradictionem fundet, & ennntiationis subiectum aut prædicatū fiat: sed ratione identitatis proportionalis in se clausæ, & quā principaliter dicit ex se ad hoc sufficit. Cōtradictio enim dicitur consistere in affirmatione & negatione eiusdem de eodem, &c. & nō affirmatione & negatione vniuoci: idenritas siquidē tam rerum quàm rationum (vt pluries replicatū est) ad identitatem proportionalem se extendit.

¶Ex hoc autem apparet Scot. in 1. sent. distin. 3. q. 1. vel malè exposuisse conceptum vniuocum, vel sibi cōtradicere: dum volens vniuocationem entis fingere, ait, Conceptum vniuocum voco qui ita est vnus quòd eius vnitas sufficit ad contradictionem, affirmando & negando ipsum de eodem: & sic vniuocum vult esse ens. Si enim identitas sufficiens ad contradictionem vniuocatio dicitur, constat quòd ponendo ens esse analogum: & secundum proportionalitatem tantùm vnum: satisfiet vniuocationi, quod Scoticæ doctrinæ aduersatur, tenenti ens habere conceptum vnum simpliciter, & omnino indiuisum: vt de vniuocis diximus. Si autem non omnis talis identitas sufficit ad vniuocationem, non rectè igitur vniuocatio conceptus declarata est esse eam, quæ ad contradictionem sufficit, quasi proportionalis identitas ad hoc non sufficiat.

CAPVT XI.

De cautelis necessarijs circa analogorum nominum intellectum & vsum.

QVIA VERO Aristot. in prædicta ex elenchis auctoritate doctissimos viros circa horum nominum conceptus errare dicit ob latentem eorum vnitatis modum: idcirco necessarium fore duximus in fine huius tractatus cautelas quasdā tradere, quibus possit se quis ab errore multiplici in re hac pr[illegible]

¶CAVENDVM est igitur in primis, ne ex vniuocatione ipsius no[illegible]nis analogi respectu quorundam, credamus simpliciter ipsum esse vniuocum. omnia enim ferè analoga, proprie fuerūt prius vniuoca, & deinde extensione analoga communia proportionaliter alijs quibus sunt vniuoca, & aliis vel alij facta sunt. Sapientiæ enim nomen primò impositum est humanæ sapientiæ, & vniuocum omnium hominum sapientiis erat. Deinde ad diuinæ naturæ cognitionem ascendentes, proportionalemq; similitudinē inter nos vt sapientes, & Deum contemplantes, sapientiæ nomen extenderunt ad id in Deo significandum, cui nostra sapientia proportionalis est, sicque vniuocum nobis analogum factum est nobis & Deo. Et similiter de aliis accidit.

¶Falli autem contingit faciliter ex hoc, quia illa ratio prior (vtpote notior & familiarior & prior quo ad nos, semper profertur ab illustribus viris & eorum sequacibus, quando analogi significatio quæritur, & dicitur esse tota analogi ratio, pro qua simpliciter prolatum stat, & omnia analogata illam participare, vt patet cùm sapientiæ ratio redditur. Assignatur enim differentialis eius conceptus pro ratione, secundum quam communis ponitur Deo & creaturæ, & simile est in aliis. Creditur enim ex hoc quòd illa sit ipsa analogi ratio & incautè vniuocatio acceptatur, non enim illa ratio est tatio analogi, sed eius origo quo ad vos, quoniam nō illa, sed illa proportionaliter in altero analogato inuenitur, vt ex dictis patet.

¶CAVENDVM secundò est, ne nominis vnitas vt diuersitas rationum analogam vnitatem obnubilet, hoc enim tanquā quod. dam accidens in re hac suspiciendum est. Nihil minus analogicè idem sunt sepion, os & spina, vnum non habentia nomen, quàm si vnum nomen haberent, nec magis idem essent, si vnum nomen haberent, & tamen si communi nomine ossa vocarentur, ita quod defectu vocabulorum, vel rerum proportionali similitudine ossis, nomen ad cætera extensum esset crederemus eiusdem esse naturę, & rationis ossa & spinas &c. Præsertim quia (vt dictū fuit) ad ea quę sunt proportionaliter eadem consequuntur passiones, tanquam si eorum esset natura vna.

¶CAVENDVM tertio est, ne vocalis vnitas rationis analogi nominis mentem reuoluat. Ex eo namque (verbi gratia) quod principium dicitur esse id ex quo res fit, aut est, aut cognoscitur, & hæc ratio in omnibus quæ principia dicuntur, saluatur, principij nomē vniuocum creditur. Erratur autem, quia ratio ipsa non est vna simpliciter, sed proportione & voce. vocabula enim ex quibus integratur, analoga sunt, vt patet, neque enim fieri, neque esse, neque cognosci, neque ly ex vnius omnino est rationis, sed proportionalis. Et propterea ratio illa in omnibus vtpotè proportionalis saluatur, sicut & principij nomen proportionaliter commune dicitur.

¶CAVENDVM demum est, ne diuersa doctorum dicta de analogis nos perturbent. Considerandum quippe est, quod quia analogum medium inter æquiuocum & vniuocum est, & mediū extremorum naturam sapiens ad alterum comparatum, alterū induit: adeo vt quando medio secundum id quod de vno extremo habet vtimur: illius extremi conditiones ei attribuamus (vt in quinto Physic. text. eo. 6. & 51. patet) ideo plerunque doctores vtentes analogo ex parte vnitatis quā ex vniuocis participat vniuocorum non solum conditiones (puta abstractionem indistinctionem, &c.) sed etiam nomen ei attribuunt: vtentes vero analogo ex parte diuersitatis, quam qui ex æquiuocis trahit conditiones quoque supradictis oppositas, & nomen illi imponunt æquiuoci. Et vt de multis pauca dicantur. Ari. in secundo meta. text. 4. ens. & verum vniuoca vocat: quia ex parte identitatis illis vtitur, vt processus suus apertè ostendit

¶Sanct. Thom. quoque pluries dicit in ratione alicuius analogi (puta paternitatis communis diuinæ & humanæ paternitati) omnia contenta esse indiuisa & indistincta, & quod paternitas (verbi gratia) abstrahit à paternitate humana & diuina, quia vtitur analogo ex parte identitatis. Nec tamen falsæ sunt aut abusiuæ prædictæ locutiones & similes, sed amplæ potius, & largæ, quemadmodum pallidum nigro contrarium est, & dicitur. Saluatur siquidem in analogis identitas nominis & rationis: in qua (vt ex dictis patet) non solum analogata, sed etiam singulæ analogi rationes vniūtur, & quodammodo confunduntur: vt pote abstrahentes aliqualiter ab earum diuersitate.

¶Aristoteles rursus in primo physi. ex parte diuersitatis ente vtens contra Parmenidem, multiplex seu æquiuocum (vt ipsemet illum textum sic exponendum specialiter in secundo Elenchorum tradit) voeauit: vnde & Porphyrius Arist. dicere ens esse æquiuocum accepisse videtur, vtens ente ex parte diuersitatis. Quod tamen Sco. in primo dis. 3. in c. 3. in logica Arist. non inueniri ideo dixit: quia prædictos textus non coniugauit. Propter quod ibidem quoque contra textum glossauit principium Arist. contra Parmenidē in primo Physi. tex. 13. vt in Elenchis (vt dictum est) clarè patet. S. Thom. etiam ens prius esse primo analogato nihilque deo prius secundum intellectum esse dicit, pluries vtens analogo ex parte diuersitatis rationum. Quælibet siquidem eius ratio secundum se, quia proprium analogatum in se claudit, & in sui abstractione illud secum trahens cum illo conuertitur (vt suprà diximus) ideo prior secundum consequentiam, aut abstractior suo analogato negatur, ac per hoc primo analogato & deo nihil est prius, quia eius ratio secundum analogi nomen, quæ ipso prior secundum se non est, sed conuertitur: cæteris prior rationibus. Cum his tamen stat, quod ratio illa in deo, vt eadem est proportionaliter alteri rationi: secundum idem nomen, superior & secundum consequentiam prior logicè loquendo sit: vt ex dictis patet. Dico autem logicè: quia physicè loquendo, analogum nec est prius secundum consequentiam, omnibus analogatis (quia ab eorum propriis abstrahere non potest, quamuis vt saluatur in vno sit prius altero) nec potest esse sine primo analogato, vbi analogata consequenter se habeant. Vnde si quis falli non vult, solerter sermonis causam coniectet, extremorum conditiones medio applicaturum se recolat: sic enim facile erit omnia sanè exponere, & veritatem assequi: quæ à prima est veritate. Cuius cognitio ex hoc exaltetur & firmetur opusculo completo in conuentu sancti Apollinatis Papiæ suburbio, die primo Septembris. M. cccc xcviij.

¶Præclarissimus reuerendissimi Dom. domini Tho. de vio, Caietani Cardinalis S. Xisti, de nominum analogia tractatus explicit.

THO.

THOMAE DE VIO CAIETANI,

Reuerendiſſimi Cardinalis tituli Sancti Xiſti, ad fratrem Franciſcum de Fertaria magiſtrum ſtudentium in Connentu Bononienſi, Reſponſio De Conceptu entis.

MANTISSIME Pater exceptis veſtræ ſollicitudinis literis, percepi libellum noſtrũ de analogia nominum vos perlegiſſe, duoque dubia de conceptu entis mentem veſtram tenere, ſoluique à me familiariter flagitaſtis. Ego autem quamprimum compleui expoſitionem librorũ de anima (cuius fini incumbebam cum veſtras recepi) reſpondere curaui ne præclaro ingenio tuo deeſſem.

¶Primum igitur dubium fuit ad hominem meipſum, ſcilicet quia in commentariis de ente & eſſentia, ſuſtineo vnum conceptum mentalem repreſentatiuũ entis, & in tractatu de analogia nominũ videor hoc negare.

¶Secundum autem eſt ad diuum Thomam: quoniam ego in præfato libello ſuſtineo analogum non abſolui ab his, quibus analogum dicitur: & diuus Thom. in q. de veri. q. 1. arti. 1. docet ens habere conceptum vnum ſimplicem: ad quem omnia prædicamenta, & tranſcendentia addunt in quem reſoluuntur: qui eſt primo motus. Hæc enim inuicem ſibi aduerſari videntur: quandoquidem ſi ens abſolui non poteſt à naturis rerum, non erit ſimpliciſſimus: nec primo motus: nec in quem vltimo reſolutio fiat, & ad quem omnes addunt.

¶AD EVIDENTIAM horum & ſpecialiter primi, recolito quod quicquid eſt imago alicuius ſimilis alteri: eſt etiam imago illius alterius quatenus primo aſſimulatur: ac per hoc omnis conceptus creaturę eſt conceptus Dei: ſicut omnis creatura aliqua eſt ſimilitudo Dei. Hinc ergo fit, quòd cùm vnum proportionabiliter ve ſic, habeat ſingula membra ſimilia proportionabiliter: oportet quòd habeat etiam vnum conceptum mentalem repræſentatiuum illius vnius proportionabiliter,

¶Nec huius oppoſitum teneo in tractatu de analogia nominum, ſed conceptus rite vnus numero in mente ſecundum eſſe ſubiectiuum eſt vnus analogia ſecundum eſſe repræſentatiuum, nec repręſentat vnam ſolam naturam, ſed vltra vnam quam determinatè repræſentat (à qua eſt impreſſus) repræſentat implicite cæteras ſimiles illi primo repræſentatæ ſecundum id in quo proportionabiliter eis ſimilis eſt, idem enim eſt iudicium de ſimilitudine rerum inter ſe, & conceptus mentalis & rerum. Quemadmodum enim oſſis natura ſimilis eſt naturæ ſpinæ in ſuſtinendo carnes animalium (in quo analogantur) ita conceptus mentalis oſſis, vt ſuſtinens carnis, eſt ſimilis oſſi & ſpinæ: ſed oſſi determinatè, ſpinæ autem implicitè: ſicut etiam ipſum os non eſt ſimile ſpinæ determinatè, ſed quatenus ſpina ſuſtinet carnes, ſicut ipſum os. Hic eſt primus modus, quo analogum habet vnum conceptum mentalem: ac per hoc ens, cùm analogum ſit vnum, hoc pacto habet conceptum in mente à rebus impreſſum.

¶Alter autem modus ſuper ipſius intellectus opere, quo natus eſt adunata diuidere, fundatur: & eſt tunc conceptus ſimilis vnus numero in mente, repræſentans analogum quidem determinatè, nullum autem eorum quæ fundant analogiam explicitè. Contingit autem hoc, cùm intelligens mentalem conceptum, quem paulo antè diximus, expoliat ab illa determinata natura qua repræſentabat, & loco illius naturæ concipit pronomen aliquod referens naturas fundantes analogiam indeterminatè: verbi gratia, Si conceptus oſſis eſt os ſuſtinens carnes, intelligens loco oſſis ponat quod, & dicat, quod ſuſtinet carnes. tunc enim manifeſtè repræſentatur analogum explicitè: implicitè autem tantum naturæ fundantes analogiam.

¶Eſt autem inter hos duos conceptus non ſolùm dicta ex radicibus differentia, ſed etiam quia primus ad quid rei ſpectat analogi, ſecundus autem ad quid nominis: neuter tamen perfectè repræſentat analogum. de quo ſcilicet perfecto ſeu adæquato explicitè conceptu analogi interpretandum eſt, cùm à me vel ab alio ſcriptum inuenitur, quod non poteſt analogum, vnum numero mentalem conceptum habere, ſed vnum analogia tantum. Et quoniam conceptus mentales ſunt imagines rerum repræſentatarum (niſi ſint fictitij) quemadmodum in mente conceptus adæquatus analogi non eſt vnus, ſed exigit repræſentationem omnium fundanti analogiam: ita ſignificatum analogi adæquatum & perfectum nõ poteſt ſic abſtrahi, vt obiiciatur, repræſentetur, aut concipiatur abſque fundantibus rebus. Et ſicut in mente duplex conceptus imperfectus reperitur, ita res ſignificata extrà poteſt obiici dupliciter imperfectè, ſcilicet vel in vno explicitè, in quo cætera obiiciuntur indeterminatè: vel in nullo explicitè, ſed omnia implicitè in ſolo formaliſſimo ſignificato explicitè.

¶Nec prædicta contrariantur doctrinæ Sancti Thomæ: ens enim primo notum ordine generationis eſt ſecundum conceptum imperfectum: ordine autem diſtinctæ cognitionis eſt ſecundum conceptum perfectum.

¶Ens quoque habere conceptum ſimpliciſſimum, conſonat dictis: quoniam cum ſimplicitas compoſitioni opponatur, & vnum analogia non fit vnũ compoſitione aliqua, non habet ens ex hoc quòd analogum, compoſitionẽ admixtam. Et vt exercitatione reſolutoria monſtretur, ſi ſubſtantiam in ens vis reſoluere, ſi in conceptum diſtinctum entis reſolutio quæritur, reſoluetur in ipſam naturam ſubſtantiæ, quatenus eſſe fundat quod eſt ſimpliciſſimũ, cui & addit ipſa ſubſtantia & addunt tranſcendentia. Et ſi in conceptũ confuſum, quod eſt reſolues, quod etiam eſt ſimpliciſſimum, cui etiam prædicta addunt.

¶Sed occaſio errandi multis eſt, quia in reſolutione diſtincta quærunt reſoluere in vnum analogia, ſicut conſueuit reſolui in vnum vniuocatione. Ita quòd quærunt in analogia quaſi vnum numero terminum ſicut in vniuocis, cùm tamen terminus in analogia ſit vnus proportionabiliter tantum. Ita quòd & ſingula reſolubilia reſoluuntur in conceptus ſimplices & obiectiuos & mentales: & omnia in conceptum obiectiuum, & mentalem ſimplicem & vnũ proportionabiliter. Ita quòd (vt vnico verbo rem abſoluã) ens eſſe primo notum, in quod ſit omnis reſolutio, in quod omnia addunt per modum analogi interpretandum eſt: cum quo ſtare poteſt, q ens ſecundum perfectum adæquatumque conceptum non abſtrahit à naturis prædicamentalibus, ſicut nec aliquod analogum à ſuis fundantibus analogiam.

¶In hoc pendet tota vis claritatis rei huius: vt ſemper animaduertas ſecundum analogorum morem hæc dici.

¶Plura nunc nõ mihi occurrunt ad propoſitum .. .. imo prolixior fui acutiſſimo ingenio tuo, quo ex vnico ve .. concepiſſes cuncta. Bene vale, & pro me orare digneris. Ron .., die 27. Februarij. 1509.

FINIS.

Regeſtum.

†. ††. †††. ††††. A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk.

Omnes ſunt Quaterniones, præter †††. ††††. &. Kk Terniones.

ANTVERPIAE.
Typis Ioannis VVithagij.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Sevilla
Biblioteca